תלמוד

ירושלמי

מסכת

בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא,
שבועות, מכות, סנהדרין, ע"ז, נדה.

ווילנא

בדפוס והוצאת
האלמנה והאחים ראם

שנת
בתוככי ירושלים הללויה (תרפ"ב)
לפ"ק

TALMUD IERUZALIMSKI

Drukarnia «Wdowa i Bracia Romm»

WILNO—1922.

תלמוד ירושלמי

או

תלמוד המערב

ויש קורין לו

תלמוד ארץ ישראל

וסביבו יחנו

פירושים, חקרי הלכות, גרסאות ונוסחאות שונות

מאת **גאוני ישראל המאורות הגדולים**, ה״ה:

פירוש בעל ספר חרדים מהג״מ אלעזר אזכרי (אזקרי) ז״ל למסכת ברכות.

קרבן העדה (פירוש) / **שירי קרבן** (תוספות) – לסדר מועד ונשים מאת הג״מ דוד פרענקיל ז״ל (בהג״מ נפתלי הירש ניימארק ז״ל) ראב״ד דק״ק ברלין והמדינה.

פני משה (פירוש) / **מראה הפנים** (תוספות) – לכל הירושלמי כלו מהג״מ משה מרגלית ז״ל (בהג״מ שמעון ז״ל) עובד עבוה״ק באמשטרדם ור״מ בערי זאמוט.

נר מערבי כולל מסורת הש״ס, עין משפט ונר מצוה מהגאונים בעלי מפרשי הים ה״ה הנהו תרי גיסי, הג״מ מרדכי זאב סג״ל איטינגא ז״ל מלבוב (בעל שו״ת מאמר מרדכי ועוד). והג״מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז״ל אבד״ק לבוב (בעל שו״ת שואל ומשיב ועוד) גם עטרוהו בהערות והדושים כל אחד לחלק גדול מהירושלמי, הראשון קרא שמו גליון הש״ס והשני בשם ציון וירושלים.

פירוש הרידב״ז ותוספות רי״ד – מאת הג״מ יעקב דוד ז״ל אבד״ק סלוצק בםהר״ז ז״ל. ומנוחתו כבוד בצפת יע״א.

(הכל כמו שנדפס בפיעטרקוב).

ועל כל אלה הוספנו בעז״ה

יותר מארבעים הוספות מאד נעלות

רובן מן כתבי יד

כוללות גרסאות ונוסחאות שונות ופירושים והגה״ת של גאוני ישראל, על כל הירושלמי או על קצתו. רבים מהם נדפסו בפנים הירושלמי ורבים בסוף המסכתות. רובן היו גנוזים **בכתבי יד** או היו מפוזרים **בספרי הראשונים**, כל אלה מפורשים בעמוד חשני.

והכותרת בראשם היא השבת **אבדה גדולה** שהשבנוה אליו בעז״ה:

בשלש מאות הלכות ומאמרים

שאבדו מכל ספרי הירושלמי שלפנינו, ובעז״ה יגענו ומצאנום פזורים נפוצים בספרי הקדמונים, ואספנום והשבנום אל הירושלמי הזה למקומותיהם בסוף המסכתות או בסוף הסדר.

והנה כבר צוחו קמאי דקמאי על השבושים שרבו בירושלמי בשגגת הסופרים, המעתיקים והדפוסים, עד אשר נלאו החכמים למצוא בו את אמתת כונת דברי חז״ל, לכן יגענו לתקנם **בגרסאות ונוסחאות ישרות** מספרי ירושלמי כתבי יד ומדפוסים הראשונים אשר תפקחנה עיני הלומדים לראות בהם אור בהיר בכונת דברי הז״ל. האור הראשון היותר בהיר יופיע מן

תורתן של ראשונים

אשר תאיר את העינים בגרסאות ישרות ובשנויי נוסחאות ובפירושים ובאורים **לתלמוד ירושלמי** הפזורים בספריהם של הגאונים הראשונים. אספנום ברנום ואצלנו עקריהם מהקבוצה הגדולה שקבצן הג״מ בער ראטנער ז״ל בספרו **אהבת ציון וירושלים** (שכבר נדפסו י״ב חלקים ממנו) והדפסנום בסוף המסכתות.

(המשך מעל״ד)

נוסחאות שרידי הירושלמי שרידי גליונות הירושלמי שנמצאו בכתב יד עתיק יומין בגניזה במצרים (נדפסו בנויארק בשנת תרס"ט).

נוסחאות כ"י רומי לירושלמי סדר זרעים (מלבד מסכת בכורים) (נדפסו ג"כ בס' שרידי ירושלים הנ"ל).

נוסחאות ירושלמי דפוס ויניציאה שנדפס ראשון בעולם ע"פ ארבעה כ"י

נוסחאות ירושלמי דפוס קושטנדינא נדפס עם פירוש שדה יהושע להג"מ יהושע בנבנשתי ז"ל על פי ירושלמי כתב יד מדוקדק והמפרש בירר והכריע רובי הגרסאות שלו נגד הנדפסים לפניו (נדפסו אחרי המסכתות).

נוסחאות שונות במסכת שקלים והוריות ירושלמיות שהוכרו לתלמוד בבלי ורבו בהם שנויים מאלה שנדפסו בירושלמי.

נוסחאות כ"י מינכן למס' **שקלים** שחוברה לש"ס בבלי. נבררו עפ"ס דקדוקי סופרים. גם הצגנו קצת נוסחאות בסדר זרעים מכ"י ליידן.

[כ"י] **פירוש רבינו שלמה** בכר **יוסף סיריליאו** ז"ל, לירושלמי ברכות ופאה (הוא הד מגאוני קשישאי, מובא לרוב בשו"ת אבקת רוכל למרן ב"י ז"ל. ובשו"ת מהרשד"ם בשיטה מקובצת ועוד). על מסכת ברכות כבר הופיע במגנצא בשנת תרל"ה ע"י הרב דשם הג"מ מאיר הלוי לעהמאן ז"ל מכ"י שהיה גנוז בירושלים, והעירה עליו הערות יקרות בשם מאיר נתיב, ועליו נלוו גם הערות וחדושים מגאוני זמנו. ופירושו למסכת פאה העתקנו מכ"י הגנוז בלונדון בבריטיש מוזעאום, והצגנו שניהם בסוף המסכתות.

[כ"י] **עצם הירושלמי לשתי המסכתות ההן** הדפסנו ג"כ מכ"י הרש"ס יחד עם פירושיו, כי גרסאותיו ספרדיות מדויקות ורבות מהן שונות מאד מכל אלה שלפנינו. והנה בפי' **מלאכת שלמה** על משניות מביא פעמים רבות את אשר מצא מפירושיו במהדורה אחרת בפנים אחרים. והעתקנו גם את כל אלה על גליון פירושיו.

[כ"י] **באור הגר"א ז"ל לירושלמי סדר זרעים,** לרבינו אליהו הגאון מווילנא ז"ל. בו הגיה אורות מאופל השבושים שרבו בירושלמי הוציא חמה מנרתיקה ויאר את מחשכיהם ויצר שיטות עמוקות חדשות אשר לא שערום כל הכמי הדורות שלפניו. האור הגנוז הזה נגלה גלוי אליהו לדפוסנו בכתבי יד שונים, האחד: **ספר באור הגר"א** ז"ל לסדר זרעים שנערך בחייו ע"י תלמידיו על יסוד הגהותיו. והגר"א ז"ל העיד עליו שתלמידיו כוונו לדעתו (כן העיד תלמידו המובהק הג"מ **חיים מוואלאזין** ז"ל) ובשני מקומות בספר כ"י ההוא כתובות הערות הגר"א ז"ל בעצם כתב ידו.

וגבכתב יד שני נגלו לפנינו:

[כ"י] **הגהות הגר"א** ז"ל על ירושלמי פאה דמאי ושביעית שנעתקו מגליון הירושלמי (ד' אמשטרדם שנת ע"ת) ונסדרו ע"י נכדו הג"מ **יעקב משה לנדא** ז"ל מסלאנים ויעטרם בביאוריו והערותיו בשם בני משה או פני משה.

ועוד נגלה לעינינו כתב יד שלישי:

כתב יד עתיק מירושלים ע"י בן נכדו של הגר"א ז"ל, הרה"ג ר' אלי' בנו של הג"מ אלעזר לנדא ז"ל. הכ"י ההוא כולל הגהות ובאורים של הגר"א על מס' מעשרות וקצת מעשר שני ועל מס' ביצה וקצת מס' חגיגה, וצרפנו את הכ"י ההוא להכ"י השני הנ"ל וקראנוהו ג"כ בשם כ"י שני.

הגהות הגר"א ז"ל **על ירושלמי מס' ברכות** ומקצתן גם על **סדר זרעים** שהעתיקן הג"מ דוד לוריא ז"ל מביחאוו, מעצם כי"ק של הגר"א ז"ל מגליון הירושלמי שלו ועליהן הערותיו וחדושיו של הרד"ל (נדפסו בק"ב בשנת תר"ה ע"י מהר"ש לוריא ז"ל).

הגהות הגר"א ז"ל **למסכת שקלים** העתקנום מספר תקלין חדתין לתלמידו הג"מ ישראל ז"ל משקלאב (כל באורי הגר"א ז"ל והגהותיו נדפסו באחרי המסכתות כי לרוב כמותם לא הכילום הגליונות בפנים הירושלמי).

קרבן העדה ו**שירי קרבן** — על מסכת סנהדרין מכות ושבועות, נדפס בבערלין בשנות תק"כ—תקכ"ב. ונעלם ממדפיסי זיטאמיר ופיעטרקוב בהדפיסם פירושו לירושלמי ס'מועד ונשים. ואנחנו הדפסנוהו בסוף המסכתות).

פירוש הג"מ אליהו ז"ל **מפולדא** על מסכת כלאים. נאצל מפירושו לרוב מסכתות הירושלמי.

[עי' הערה א לקמן].

[כ"י] **פירוש מכ"י קדמוני** למס' שקלים מגאון קדמון אשר חי בתחלת אלף הששי.

[הדפסנוהו גם במשניות נ"א הוספות].

הגהות אחד קדוש מספר ככר לארן להג"מ חי"ד אזולאי ז"ל ועליהן הערותיו של הרהיד"א.

הגהות מהר"ם די לונזאנו ז"ל (בע"ס שתי ידות) ג"כ מכפר הנ"ל וגם עליהן הערותיו של הרחיד"א ז"ל.

[כ"י] **הגהות יפ"מ לסדר זרעים ומס' שקלים** מהג"מ מרדכי יפה מרגלית ז"ל מאובן ישן (מזמנו של מהר"ם מינץ).

[כ"י] **הגהות וחדושי הרד"א** ז"ל לירושלמי ס' זרעים ומס' שקלים להג"מ דוד אופנהיים ז"ל אבד"ק ניקלשבורג ומדינת מעהרן, בעה"ס מועד דוד ושו"ת נשאל דוד שעודם בכ"י ועוד.

[כ"י] **הגהות הג"מ אברהם דאנציג** ז"ל (בע"ס **חיי אדם** וכו') לסדר זרעים, נבלעו בתוך הגהות הרד"א הנ"ל שבאו יחד על גליון הירושלמי של הרד"א שהיה ביד הרא"ד מגלי אפשר לבררן כ"א לבדה.

[כ"י] **הגהות וחדושי הגרי"מ** למן מסכת יומא עד סוף סדר מועד, מאת הג"מ **יעקב משה לנדא** ז"ל נכד הגר"א ז"ל.

[כ"י] **חדושי בעל חתם סופר** להג"מ משה סופר ז"ל

[כ"י] **הערות מרב עמרם חסידא** ז"ל אבד"ק מאדע, חי בימי בעל חת"ס ז"ל ומ"כ בצפת בין קברי האריז"ל ומהר"ם אלשיך ז"ל.

שערי ירושלים הגהות וחדושים לכמה מסכתות, מהג"מ דובריש אשכנזי ז"ל אבד"ק לובלין בעה"ס נודע בשערים.

[כ"י] **אמרי ברוך** להג"מ ברוך פריינקיל תאומים ז"ל (בע"ס ברוך טעם).

[כ"י] **מעיני הישועה** הגהות הג"מ **ישראל יהושע** ז"ל טרונק אבד"ק קוטנא, ובתוכם הגהות נכדו הג"מ **יצחק יהודה טרונק** אב"ד דשם.

[כ"י] **חדושי הרא"ג** להג"מ אליהו גוטמאכער ז"ל אבד"ק גרידץ (בעל הגהות על ש"ס שלנו משנת תר"ם).

הגהות וחדושי הרד"ל להג"מ דוד לוריא ז"ל מביחוב הנודע בחיבוריו בשם הרד"ל.

[כ"י] **הגהות הרמ"ש** להג"מ מתתיהו שטראשון ז"ל (הנודע בחדושיו הנפלאים בספה"ק).

ספירים מספר נועם ירושלמי להג"מ יהושע אייזיק ז"ל אבד"ק סלאנים נבחרו ונלקטו ע"י הגאון בע"ס גליון אפרים הנזכר לקמן, והביאם בשמו בתוך חדושיו.

[כ"י] **דברי דוד** או **לקוטי הרדב"ש** חדושי הג"מ **דוד פרידמאן** ז"ל אבד"ק קרלין ופינסק (בעה"ס פסקי הלכות).

[כ"י] **בן אריה** חדושים לסדר נשים מאת הג"מ **זאב** ב"ר **אריה ליב** ז"ל (אבד"ק טעלז בעה"ג „בן אריה" בש"ס בבלי שלנו) בהם מוסגרים חדושים מנכדו הג"מ **אריה ליב ליפקין** ז"ל אבד"ק וועקסנא.

[כ"י] **טוב ירושלים** חדושים והגהות בירושלמי להג"מ **אליהו דוד** ראבינאוויץ—תאומים ז"ל רב הכולל דאשכנזים בירושלים.

עמודי ירושלים חדושים לירושלמי, שנלוו על ספרו עמודי איש להג"מ **ישראל אייזנשטיין** ז"ל.

[כ"י] **עמודי ירושלים תנינא** חדושים לירושלמי שהיו עד כה בכ"י להגאון הנ"ל.

[כ"י] **גליון אפרים** חדושים והגהות להג"מ **אפרים דוב** הכהן לאפ נ"י אבד"ק ווערזבולאוו והגליל (בעה"ס **זבחי אפרים** על מס' זבחים).

מערכת הערוך מרגליות טובות מגרסאות ופירושים של הערוך מהמלות שלא נערכו בו בערכין מיוחדים רק נבלעו בערכין זרים וע"כ נעלמו מעיני המפרשים. ועל קצתם יחנו גם הערותיו של מוסף הערוך להג"מ בנימין מוספיא ז"ל.

[כ"י] **אורים גדולים** הגהות וחדושים מעטי הכמות ורבי האיכות מחכמים שונים יאירו אחרי המסכתות ושמותם רבו מלפורטם פה.

ועל כל אלה הוספנו עוד במה מעלות:

התוספתא בהיותה אחת מראשי היסודות שהירושלמי נבנה עליה וצריכה להיות צמודה לירושלמי כיסוד לבניני ע"כ חלקנוה וסדרנוה עם מפרשיה באופן שכל הרוצה יוכל לספחה אל חלקי הירושלמי. ועוד גדולה עשינו לה כי ספחנו עליה שנויי נוסחאות הרבים מתוספתא כתב יד ערפורט (הוצאת צוקערמאנדל) והנם ככבבי אור להתוספתא.

קצת לשונות המיוחדים לירושלמי סגנונם ודרכי שמושיהם שאין כמוהם בבבלי. נאספו עם ביאורם של הכמים שונים ונסדרו ע"פ אלפא ביתא.

המקראות שהובאו בירושלמי רובם דרובם בשנויים מכפי שהם בתנ"ך ע"פ המסורת הצגנו את נוסחותיהם האמתיות על שולי הגליונות בפנים הירושלמי בין כל שנויי הנוסחאות שבגמרא.

שמות התנאים והאמוראים הבאים בתלמוד לפעמים בר"ת שיש לטעות בפתרונם (כמו ר"ח ר"י ר"א שיש לפתור ראשי התיבות: ר' חנינא ר' חמא, רב חסדא וכדומה, כן ר' יוסי ר' ישמעאל ר' יהושע וכדומה, וכן ר' אליעזר ר' אבא, רב אשי וכדומה) כל אלה בארנום בשנויי הנוסחאות למקומותיהם.

ארבעת הפרקים האחרונים של מס' שבת שלא נדפסו בירושלמי ד'ויטאמיר ופיעטרקוב לפי שאין להם גמרא ירושלמית הדפסנום בסוף המסכת.

השלמנו כל ההשמטות של פני משה ושל מראה הפנים שנשמטו מדפוסים האחרונים וכן **המפתחות להרמב"ם** מבעל פני משה (שנדפסו בליוורנו), וגם כל **ההקדמות** שנשמטו מדפוסים הקודמים הדפסנום בזה, כי ברכה בהן.

הקדמה

מראש מקדמי קדם הקדמתי. בעלותי ההרה לקחת ידי לפרש הש"ס הזה ולבארו נפשי שמתי. כאשר מאז על חיבורי מסדר **נשים** גליתי והודעתי. באמור לבי אלי מי אתה לעמוד לפני הר הגדול הזה ולעלות במעלות עליותיו ולעשותו למישור ולהוציא את האבן הראשה אבן בוחן פנת יקרת מוסד מוסדותיו מי אסף רוח בחפניו ומי גלה פני לבושו ובכפל רסנו מי יבא להבינו ולהקרו עד תכונותיו. זאת אשיב אל לבי כי ה' יתן חכמה ומפיו דעת ותבונה והוא הנותן לך כח לעשות חיל חילא לאורייתא גניזתא דמתלא כעולימתא שפירתא דאיתגלייא וגופא טמירתא נפקת בצפרא ואיתכסיאת בימטא בדלית עיינין למיחזי לה בחזותא טבתא וכדו בקישוטין דלא הוו אתקשטא ובאנפי נהירתא. וביחוד האי תלמודא דדמיא לאבנא יקירא דלא מהפכין ליה בהפוכי מילי כל קבל דלית פשרה להחויה ולימא ביה כל חמירא. ברם אלהא בשמיא די גלה רזין תודע לגברי דלאו ביה תדירא יממא ולילי מעייני ביה טובא ובאהדורי מרישיה לסופיה עד גמירא ולדידהו ברישא חשוכא והדר נהורא מילי דמיטמרין ודמיכסיין ולא מיכסיין מיגליין להו לאפקא מגוא לברא במילתא ברירא ושפירא. כל כי הני מילי מעלייתא נימא משמייהו דמדפקי ושקדי על דלתותיה למי אנא קרי ומנו שוקד שמו אל דרב גובריה בכולא תלמודא תני והדר תני כסידרא ליה בעינא למיקרייה הכי בשמא ולא למדלגי דילוגא ואורחייהו בקפיצא וכמאן דשתי במקטף קטופי ומנפץ נפוצא וכי האי רבים ישתו לא לימא ולא אסיקנא הכא למידכרא ולמיפרסמא הלא אין זה כי אם להני דיתבי ונרסי ביני עמודי וכל שעתא ושעתא מטפחי אעיברא דדשא דרך שם ודרך שם ומשם בארה:

הוא הבאר אשר אמר ה' למשה אסוף את העם ואתנה לחם מים מי השילוח ההולכים לאט לאט על דרך המלך איברא דמלכא הוה הוא הנשר הגדול הרמב"ם ז"ל כידוע לכל דהוו ליה הני תרי תלמודי כמאן דמנח בקופסיה ועל פיהם ועל ידם החזיק משלם לעשות חיבורו הגדול משנה התורה. אך כי חתומים וסתומים המה דבריו וכאלו ניתנו למשה מסיני הוא דן ומורה. ומפני כך רבו המשיגים ז"ל עליו זה יאמר לא זה הדרך ישכון אורה. וזה יכתוב ידו כי אין הדברים כהוייתן וכשורה. וזה יקרא בשם הירושלמי כי הוא כנגדו וסמוך ונראה הסתירה וכהנה וכהנה מדברים עליו סרה. וכמו שנמצא ביחוד בספר זרעים שהוציאו מהגמ' דהירושלמי כתב עליו הראב"ד ז"ל ספרו הטעתו. הגי' היא משובשת. הירושלמי שהעתיק ממנו משובש ודבריו איך יהיו מתוקנים. או לא כן הוא בירושלמי ובתוספתא וכיוצא בזה לאין מספר. ואני בארתי ת"ל בחיבורי על סדר זרעים בכל מקום שאם במקומו הגי' היא משובשת תראה במקום הזה וזה ותמצא הגי' מתוקנת כהלכתה וממנה למד הרמב"ם דבריו וכן בגירסת התוספתא כיוצא בו וכן בארתי על נכון בכל מקום שהשיג עליו מהירושלמי והתוספתא כאשר יראה הרואה. אם יזכני הבורא יתעלה ב"ה במדת רחמיו וחסדיו להוציאו ג"כ לאורה כאשר זיכני להוציא אלו שני הסדרים הסמוכים זה לזה והיו לאחדים בידו כאחת בשבכה. גלל כן אמרתי כל המוקדם מוקדם לברכה. ואני לא נפלאתי על גודל פרי לבב הטהור של הראב"ד ז"ל אשר לא רצה לטרוח ולחפש וללמד בזכות הרמב"ם מאשר זה ידוע הוא כי קנאתו לשם שמים היתה על אשר כתב הרמב"ם בהקדמת חיבורו שקראו משנה תורה לפי שאדם קורא תורה שבכתב תחילה ואח"כ קורא בזה ויודע ממנו תורה שבע"פ כולה וא"צ לקרות ספר אחר ביניהם. ומדאגה מדבר פן ימשכו אחריו העם הנרפים נרפים על דנקלה נקלה לאמר למה תכבד העבודה עלינו ללמוד הש"ס וכיוצא בו ויבלו שפתותם לומר די לנו בחיבור הזה ותשתכח ח"ו התורה מישראל לפיכך עשה מה שעשה וכתב עליו מה שכתב:

אמנם נוראות נפלאתי על אחד מן האחרונים ז"ל אשר שם לבו להשיג ולחלוק על פסקי הרי"ף והרמב"ם והקשה עליהם מן הירושלמי שמצא במקום אחר וכתב שנעלם מעיניהם הירושלמי והתוספתא כאשר תראה שהבאתי זה בפ"ז דשבועות בהלכה ו' ד"ה רבי חנינא אמר במחלוקת וכן בכמה וכמה מקומות בחה"מ נחלק עליהם והביא ראיה מהירושלמי ובמ"כ לא ראה אור בהיר דהש"ס הזה כאשר הראתי שם באצבע וכן בכל המקומות מכיוצא בהם. כללא דמלתא אין ללמוד ולא להקשות מהש"ס הזה כ"א למי שלבו בריא כאולם בכולו ועל סדרו ופקיע בבוזיה ונהירין ליה שביליה וכאשר עשו הגאונים הראשונים ז"ל אשר הוציאו המסקנא מהש"ס הבבלי ומהש"ס הזה ולמדו מקום ממקום וניסה מניסה עד יצא תעלומות לאור והיה העקוב למישור וחובה מוטל עלינו לילך בעקבותיהם ולבחור דרכיהם:

וביום בואי לחבר על זה הסדר **דנזיקין** לבי יהגה אימה כי יפלא ממך דבר למשפט וקמת ועלית מלמד שהוא גבוה גבוה עד שהמלך במסיבו כי הוא מרומים ישכון ומצדות סלעים משגבו מקצוע הגדול בתורה אשכול שהכל בו ומי הגיד מראש ונדעה ומלפנים ונאמר צדיק הראשון בריבו ובא רעהו והקרו ויאמר נקבה עלי שכרו כי הופיע עליו ענן יקרו. אף אין מגיד אף אין משמיע אף אין שומע אמריהם לא מהם ולא מהמהם ולא נה בהם. ועת להשות מאשר המצא ימצא מאיזה הפורשים גם על מקצת הסדר הזה וכן על הסדרים הראשונים וטובה השתיקה מהפרישה ונבחר החרישה מהדרישה והמעיין יבין מאליו ההבדל בין פרשה לפי פרשה:

העירותי מצפון לבבי וכגבר חלצי אזרתי ואשא מרום עיני ובה' בטחתי כי הוא עזי ומעזי ומנוסי ועז ישועתי. ותמכתי יתדותי על מאמר המשורר עליו השלום נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי ואמונתו וחסדו עמי וצדקתו סמכתני עד אשר יצא מכח אל הפועל מחשבתי. והן עתה אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו אשר החונן דעת אלהים יחננו במאור תורתו להאיר עינינו. ואנכי לה' אנכי אשירה בקול תודה ורנה וזמרה כי הביאני עד הלום לקרב אל המלאכה ולגומרה. והנה עיניכם הרואות כי פי המדבר אליכם פנים **בפנים** דבר משה לבאר דברי הש"ס הזה והראתי **במראה הפנים** לבאר לשיטות הש"ס הבבלי מענין לענין ומהלכה להלכה ושיטות גדולי הפוסקים הרי"ף והרמב"ם והתוס' והרשב"א והרא"ש ז"ל. וכי יעדתי בכמה מקומות לציין בקונטרס האחרון אשר עמדי והמה מהשמטות ביאורי הסוגיות והשיטות ממראה הפנים במקום אשר לא יכיל הגליון להביאם במקומם ודעתי היה להדפיסו בסוף החיבור אך כי הזמן הבוגד איננו מסכים עמדי לזה ועת לעשות בעוד חזון למועד אם כה יאמר ה' לחנני ולהוציא לאורה את כל החיבורים על כל הש"ס כולו באשר זכרתי למעלה כי **סדר זרעים** הנו עמי בכתיבה באמירה נעימה יהיבה ואק"ה בקרב לגמור גם על **סדר מועד** ובדרך אשר התהלכתי באלו הסדרים כן יבאו גם המה חדשים לבקרים ואז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם בכל הש"ס הזה ובו המשכילים יזהירו וכן דברי הרמב"ם רובם ככולם יתבארו ויצהירו:

אשא עיני אל ההרים הרי ישראל כי ענפיהם יתנו ופרים נשאו לשאת בכתף. ונטף נטפו מר ידיהם לעזרני ולסעדני בסעדא דליבא וכיסא דביה תליא. המה הגבירים אשר מעולם אנשי השם דפה ק"ק ליוורנו ודכמה ק"ק במדינת איטליא וכדשלחו מתם ליבעי רחמים אאכליא על עליא:

הראשון הוא עתיר תקוע אלפא לשמן הטוב שיורד על פי מדותיו מלא וגדוש במדות ומעלות טובות על כל גדותיו הוא **איש חי** ורב פעלים מקבצאל שריבה וקבץ פועלים לתורה בישיבתו הרמתה כי שם ביתו מיוחד בקביעות להכמים ומשכילים ללמוד וללמד ולילה כיום יאיר לו בעצמו כי הוא יושב והוגה עמהם ונהנה מזיו אורה לחמו נתן מימיו נאמנים להם מספיק צרכם וצרכי בני ביתם עץ חיים היא למחזיקים בה והתמכה מאשר. עליו ועל כיוצא בו נאמרה מוכתר בנימוסין וקילוסין עתיר פומבי ועתיר נכסין. ה"ה הגביר המרומם והמנושא המפורסם נודע בשער בת רבים המשכיל על דבר וידו בכל בתורה ובהכמה וביראת אלהים שמו כמהר"ר **אליעזר חי שאלתיאל ריקאנאטי** נרו שי' הוא נדיב נדיבות יעץ ועל נדיבות יקום אשר ידו פתוחה לעניים ולאביונים לחלק להם בסבר פנים הוא הפליא חסדו עמי וטובות גדולות עשה עמדי כל ימי עוסקי בחיבורי ובהדפסתו ישלם ה' פעלו ותהי שלימה משכרתו ישמרהו ויחייהו ויאשר בארץ שרשו יזקין מריח מים יפריח ישגא שלומו ושלותו עד בלי ירח. עם נות ביתו הגבירה תחיה ועם בניו הנעימים ומפז נחמדים הבחור חשוב המעולה היניק וחכים החתן כהר"ר **יצחק** נרו שי' ואחיו הבחור חשוב היניק והכים כהר"ר **יהושע** נרו שי' ובתו יחידה הכלה המהוללה תחיה. אתה ה' תשמרם ותנצרם ויוסיף להם שנות חיים וצאצאיהם כהם יבלו ימיהם ברב ברכה והרוחה ויזכהו לראות מהם בנים ובני בנים שלשים ורבעים ולגדלם לתורה ולמצות האל ויקוים בו ובהם וראה בנים לבניך שלום על ישראל. אוכי"ר. ודמטיבין ליה ומטיב לאחריני ה"ה הגביר המרומם והמנושא בין מלכים יתיצב הנעלה מאד הנדיב כהר"ר **יוסף ליאון** נרו שי' שגמל חסדו ונדבה רוחו לסייעני לגמור מלאכתי מלאכת הקדש. ורודף צדקה וחסד ימצא חיים ועושר וכבוד הוא הגביר המרומם והמנושא העניו המשכיל מאוד הנדיב ומדבר בצדקה וצדקתו עומדת לעד כהר"ר **עמנואל אירגאס** נרו שי' כי נתן ידו גם הוא בנדבת לבו הטהור לעזור לזה וכמו כן שארי הגבירים החשובים דכאן התנדבו ראשי עם ויחידי סגולה כל הכתוב להיים. ומי מתנדב עוד היום למלאות ידו לקחת את ברכתי אשר הבאתי לו כולם יהיו בכלל ברכה מן השמים. והלך לפניהם צדקתם ויבקע כשחר אורם ומהרה תצמח ארוכתם אמן סלה:

תכתב זאת לדור אחרון. למען יהיה לאות ולזכרון אחד היה בדורנו פה כיאשיהו בדורו. גדול בתשובה ובמעשים טובים בצדקה ובגמילות חסדים ושב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו ובשנה שעברה נתבקש בישיבה של מעלה כבוד ה' יאספהו והלך לאורו. הוא הגביר החסיד והעניו המשכיל כמהר"ר **דוד ראקח** נשמתו עדן וזכרו לחיי עולם הבא אין על עפר משלו בתרומיות מדת מנהגיו ומעשהו הלקו גנוז מרב טוב הצפון ליראי ה' ולחוסיהו. גם הוא ז"ל עשה עמי טוב בהתחלת הדפוס ועוד הבטיחני להוסיף בגמר המעשה אבל בתוך כך ארון האלהים נלקה ומי יבא אחרי המלך את אשר כבר עשה. זכותו יעמוד לנו ולבניו ולמשפחתו הרמה להם ולבניהם ולזרעם אחריהם. וינחם ה' כל הרבותיו ויקבץ את נדחותיו בזכות הני תנויי כמד"א כי יתנו בגוים עתה אקבצם הנאמר על המשנה ועל התלמוד הזה כמבואר מז"ח על אודותיו. ויקויים בנו מקרא שכתוב חשף ה' את זרוע קדשו לעיני כל הגוים וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו ונזכה לחזות ציון קרית מועדנו וירושלם הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו תראינה עינינו בקרב במהרה בימינו אוכי"ר:

דברי הצעיר **משה מרגלית** ה"ה הנקרא בעל פני משה וספר מראה הפנים על כל התלמוד ירושלמי ובעל ספר פני המנורה המקום יזכני להוציא כולם לאורה ומחכה ומצפה לבוא אל ארץ הקדושה במהרה אם כה יאמר השם המסייע להבאים לטהרה:

מפתחות מפותחות
לירושלמי סדר נזיקין

להלכות מרווחות להשביע עין מבעל נפש שוקקה המתאווה לשמעתתא דבעיא צילותא ודעתא מדעות המצוחצחות. ויען כי א"א לציין על שיטות הש"ס וכן בביאורי הרי"ף ורש"י והתוספות והרא"ש ושארי גדולי פוסקים ומפרשים ז"ל אשר נמצאו מבוארים במראה הפנים בחיבור הזה כי רבו כמו רבו לכן שמתי הציונים על דרך הלכות הרמב"ם ז"ל בחבורו כסדרן והיה כל מבקש דבר ה' יצא אל פתח אהל מועד אשר למשה ובנקל ימצא מציוני מראה מקום הש"ס להלכותיו ומשם יבא לראות בפתוחי חותם הנרשמים כאן אם הענין בציונו ואז ירוה צמאונו לכל חפצו ורצונו בדבר הלמד מענינו:

הלכות יסודי התורה

פ"ה הלכה ב'. סנהדרין דף ע"ז ע"א ד"ה לא אתכוון
שם הלכה ד'. שם ע"ב ד"ה אילו הוה ובע"ז דף ל"ד ע"ב ד"ה ואת ב"נ
שם הלכה ה'. עבודה זרה דף י"א ע"א ד"ה ומה הוה
שם הלכה ו'. שם דף י' ע"ב ד"ה בכל מתרפין
שם הלכה ט'. שם דף י"א ע"א ד"ה אית דבעי מימר

הלכות דעות

פרק י"ב הלכה א'. ע"ז דף נ' ע"ב ד"ה תני לא יגלח

הלכות עכו"ם

פ"ב הלכה ו'. סנהדרין דף כ"ח ע"ב ד"ה מה המגדף
שם הלכה י'. שם דף ל"ו ע"ב ד"ה מאן דאמרי
שם הלכה ט'. שם שם ד"ה אית תניי
פ"ג הלכה ד'. שם דף ל"ז ע"ב ד"ה זיבח
שם הלכה י'. עבודה זרה דף י"ח ע"ב ד"ה שבעת וד' י"ט ע"ב ד"ה ביומוי דר' יוחנן
פ"ד הלכה ב'. סנהדרין דף נ"ד ע"ב ד"ה עיר
שם הלכה ד'. שם דף ח' ע"א ד"ה חד אמר
שם הלכה ו'. שם דף נ"ד ע"ב ד"ה שניה
שם הלכה י"ב. שם ד"ה נישמעינה
שם הלכה י"ג. שם ד"ה היו שם גיבורים
פרק ה' שם. שם ד"ה שניה
פ"ה הלכה ב'. שם דף ל"ז ע"א ד"ה משל להד"ד ובדף ל"ט ע"א ד"ה אזהרה
שם הלכה ד'. שם דף ל"ח ע"ב ד"ה תני ובד"ה לרבות
פ"ו הלכה ז'. ע"ז דף כ"ה ע"ב ד"ה התיר בקובע לו מקום
פ"ז הלכה ה'. שם דף ז' ע"א ד"ה עבר ובנה ובדף כ"ו ע"ב ד"ה לכשיגמר לוקה
שם הלכה ז'. שם דף י"ח ע"א ד"ה כל הצלמים אסורים ובדף כ"ג ע"א ד"ה פתר מתניתא
שם הלכה ז'. שם דף י"ח ע"ב ד"ה המוצא שברי כלים
שם הלכה ח'. שם דף י"ט ע"א ד"ה רשב"ג אומר ובד"ה איזה הוא דרקון ובדבורים שאחריהם מובן הוא
שם הלכה י"א. שם דף כ"ד ע"ב ד"ה איזהו של אילה ובדבור שאחר זה
שם הלכה ט"ו. שם דף כ"ו ע"א ד"ה לא סוף דבר מרקולים
שם הלכה י"ז. שם דף כ' ע"א ד"ה כתוב א' אומר ודף כ"ה ע"א ד"ה ר' ישמעאל ובדף כ"ו ע"ב ד"ה חלילין של ע"ז
פ"ח הלכה א'. שם דף כ"ג ע"א ד"ה מערה ובדף ל"ב ע"א ד"ה אסי אמר ובדבור שאחר זה
שם הלכה ג'. שם דף כ"א ע"א ד"ה בבילה פליגין
שם הלכה ד'. שם דף כ"ב ע"ב ד"ה המשתחוה לבית ובדף כ"ג ע"א ד"ה על דעתיה דר' יוחנן. ושם ע"ב ד"ה המתיך כוס
שם הלכה ה'. שם דף כ"א ע"ב ד"ה היה שלו. ובדף כ"ג ע"א ד"ה פתר מתניתא
שם הלכה ו'. שם דף ד' כ"ו ע"ב בשמכרה לצורך
שם הלכה ט'. שם דף כ"ו ע"א ד"ה יפה לימדנו רבי
שם הלכה י"א. שם ד"ה שברי ע"ז. ובדף כ"ח ע"א תמן מלחמת יהושע
שם הלכה י"ב. שם דף כ"ה ע"ב ד"ה רב אמר לגרטו. ובדף כ"ו ע"א ד"ה יפה למדנו רבי ובדף כ"ז ע"א ד"ה רב אמר
פ"ט הלכה א'. שם דף א' ע"ב ד"ה בשם ר' יוחנן. ובד"ה אשכח תני ובדף ב' ע"ב ד"ה מה מפקה מביניהון
שם הלכה ד'. שם דף ג' ע"ב ד"ה במה דברים אמורים
שם הלכה ה'. שם דף ג' ע"א ד"ה חברייא בעו ובע"ב ד"ה כיני מתניתא. וד"ה אותו היום בלבד
שם הלכה ו'. שם דף ה' ע"א ד"ה אנן תנן תרנגול לבן
שם הלכה ט'. שם דף ד' ע"א ד"ה ביריד שנו
שם הלכה י"א. שם דף ה' ע"ב ד"ה ייבא כהאי דאמר ר"א
שם הלכה י"ד. שם דף כ"ו ע"ב ד"ה חלילין של ע"ז
שם הלכה י"ח. שם דף ד' ע"א ד"ה ביריד שנו
פ"י הלכה ג'. שם דף ז' ע"ב ד"ה שדה מלוי להתברך
שם הלכה ד'. שם דף י"ז ע"א ד"ה אשכח תני ובדף ח' ע"א ד"ה הא במקום שנהגו
פי"א הלכה י"ד. סנהדרין דף נ' ע"ב ד"ה רב אמר
שם הלכה י"ד. שם דף כ"א ע"א ד"ה אזהרה

הלכות קריאת שמע

פ"ג הלכה ה'. עבודה זרה דף י"ט ע"ב ד"ה אם בשאלו

הלכות תפלה וב"כ

פט"ו. סנהדרין דף כ"ב ע"א ד"ה מה אם עבודה

הלכות תפלין ומזוזה וב"ת

פ"ה הלכה ה'. סנהדרין דף נ"ו ע"א ד"ה והא תני
פ"ו הלכה ב'. שם ע"א ד"ה והא תנינן
פ"ז. שם דף י"ג ע"א ד"ה ומניהין

הלכות שבת

פ"ב הלכה ד'. עבודה זרה דף י' ע"א ד"ה רב אמר
[פ"ב הלכה ה'. שם ד"ה הברייא]
פ"ו הלכה י"ב וי"ג. שם דף ב' ע"א ד"ה הלכה כר"ש בן אלעזר
שם הלכה ט"ו. שם דף ה' ע"ב ד"ה זאת אומרת
פ"ז הלכה ז'. סנהדרין דף י"ג ע"ב ד"ה נטע
פ"ח. בבא קמא דף י"ז ע"א ד"ה כל המקלקלין ובסנהדרין דף ל"ג ע"ב ד"ה נטע
פ"ט י"ב. בבא קמא דף י"ז ע"א ד"ה כל המקלקלין
פי"ח הלכה כ"ד. שבועות דף א' ע"ב ד"ה הכניס הלו גרוגרת
פכ"ב הלכה ה'. ע"ז דף ו' ע"א ד"ה פעמים שמוכרה
שם הלכה ג'. שם ד"ה כשם שקונסין

שם הלכה ה'. שם ע"ב ד"ה ותני כן היה נשה
פכ"ד הלכה ה'. שם דף ז' ע"א ד"ה דתני הרואה
שם בסוף הפרק. מכות דף ט' ע"ב ד"ה יש חורש

הלכות עירובין

פ"ב בסופו. בבא בתרא דף נ' ע"א ד"ה כופין
פרק ה' הלכה ב בא"ד

הלכות שביתת עשור

פ"א הלכה ב'. נתבאר בשבועות דף י"ד ע"ב ד"ה הדא אמרה

הלכות שקלים

פ"ג בסיפו. בבא בתרא דף ו' ע"א ד"ה הדא דתימר
פ"ד הלכה ב'. הוריות דף ז' ע"ב ד"ה דתני מסילין

הלכות קדוש החדש

פ"ד סנהדרין דף ד' ע"א ד"ה לעיבור ובע"ב ד"ה על שלשה. ובדף ה' ד"ה אין מעברין

הלכות אישות

פ"ה הלכה ט"ו. בבא מציעא דף כ' ע"ב ד"ה כאן התירה
פ"ו הלכה י'. שם דף כ"ט ע"א ד"ה על מנת
פ"ז הלכה ט"ז. בבא בתרא דף ט' ע"א ד"ה והתני
פ"י. שם דף כ"ח ע"ב ד"ה אין לא קנין
פט"ו הלכה ג'. שם דף כ"א ע"ב ד"ה חכמי הגויים
פי"ח. שם דף כ"ח ע"ב ד"ה אין לא קנין
פי"ט. שם דף כ"ו ע"ב ד"ה מי שמת ובדף כ"ז א' ד"ה אלמנה
פכ"ב הלכה ל"ב. בבא קמא דף ו' ע"ב ד"ה אין מקבלין

הלכות גירושין

פ"ג הלכה ט'. בבא מציעא דף ז' ע"ב ד"ה מה שמלה
פי"ב הלכה י'. שם דף ב' ע"א ד"ה תניי תמן

הלכות נערה בתולה

פ"ב הלכה ז'. מכות דף ח' ע"ב ד"ה זה הכלל
פרק ג'. סנהדרין דף נ' ע"א ד"ה בנערה

הלכות איסורי ביאה

פ"א הלכה י"ח. סנהדרין דף ל"ו ע"א ד"ה הגע עצמך
פרק ב'. שם דף ל"ד ע"ב ד"ה הבא ובדף כ"ב ע"א ד"ה הבא על אחותו
פ"ד הלכה י"ז. נדה דף ב' ע"ב ד"ה לוי אמר. ובדף ה' ע"א ד"ה כיני מתניתא צריכה. ובדף ו' ע"ב ד"ה או הראשונה
שם הלכה י"ז. שם דף ז' ד"ה גרם הכא
פ"ה הלכה ה'. שם דף ז' ע"ב ד"ה אלא כן אנן קיימין. דף ח' ע"א ובד"ה כדם המכה
שם הלכה י"ג. שם דף ט' ע"א ד"ה המפלת חתיכה
שם הלכה י"ד. שם ד"ה תני ר"א בן יעקב
שם הלכה ט"ו. שם דף ט' ע"ב ד"ה הדם ילפה מן הסיא
שם הלכה י"ח וכ"ד. שם דף י"ב ע"א ד"ה בנות כותים
פ"ט הלכה ב'. שם דף א' ע"ב ד"ה נישמעינה מן הדא
שם הלכה ד'. שם דף ג' ע"א ד"ה סומכוס אמר
שם הלכה ה'. שם דף נ' ע"ב ד"ה ובדעתיה הדבר תלוי
פ"י הלכה ד'. שם דף י' ע"ב ד"ה ואפילו בגלולין
שם הלכה ו'. שם דף י"ב ע"א ד"ה ר' יוחנן אמר ראשו ורובו. ובבבא קמא דף י"א ע"א ד"ה ייבא בתפלוגתא
שם הלכה ט'. נדה דף י' ד"ה לא סוף דבר כל שסימנין
פרק י"א. שם דף ח' ע"א ד"ה כדם המכה
פט"ו הלכה ט"ו. בבא בתרא דף כ"ה ע"א ד"ה אם היו
פט"ו הלכה ל'. בבא בתרא דף ח' ע"א ד"ה ואביו
פי"ז הלכה א'. הוריות דף י"ז ע"א ד"ה והוא לרבות
שם הלכה. סנהדרין דף ל"ד ע"ב ד"ה הבא
שם הלכה ח'. שם דף מ"ח ע"א ד"ה המותו. ובמכות ד' ט' ע"א ד"ה יש חורש
פי"ח הלכה כ"ט. ע"ז דף ל"ד ע"ב ד"ה אמר ר' יוחנן
פ"ב הלכה ה'. שם דף ו' ע"א ד"ה ואפילו כמ"ד מותר למכור. ובדף ח' ע"ב ד"ה אין מעמידין. ובדף ט' ע"ב ד"ה אפילו זכרים

הלכות מאכלות אסורות

פ"ג הלכה ה'. נדה דף נ' ע"א ד"ה במה דברים אמורים
שם הלכה י"ד. עבודה זרה דף מ"ו ע"ב ד"ה ויעמיד
שם הלכה כ'. שם דף י"ז ע"ב ד"ה לא תחזור בך ובד"ה אם אמר לך מלחתום נאמן
שם הלכה כ"ב. שם ע"א ד"ה כל שהראשים
פ"ד הלכה כ"א. סנהדרין דף מ"ב ע"א ד"ה ר' יוחנן
פ"ה הלכה כ"א. בבא קמא דף נ' ע"ב ד"ה יצא אדם
פ"ו הלכה ו'. שבועות דף י"ב ע"ב ד"ה דם שקרש
פ"ז הלכה ד'. בבא קמא דף ט"ו ע"א ד"ה יש הוכל
פ"ח הלכה י"ג. ע"ז דף ט"ז ע"ב ד"ה והדא מן חמירתא דרב
שם בסופו. בבא קמא דף ל"ג ע"ב ד"ה אחד איסור אכילה
פ"ט הלכה ב' והל' ו'. מכות דף ט' ע"ב ד"ה יש הורש
שם הלכה ט"ו. עבודה זרה דף י"ד ע"ב ד"ה ליסן מתניתא
פי"א הלכה ח'. שם דף כ"ח ע"ב ד"ה רב הונא בשם רב. ובדף ל"ה ע"א ד"ה מהו מקבת יין
שם הל' י"א. שם דף כ"ח ע"ב ד"ה תני ר' חנן ובדבור שאח"ז
שם הלכה ט"ו. שם דף י"ג ד"ה נודות הנכרים
פי"ב הלכה א'. שם דף כ"ט ע"ב ד"ה ובלבד במותת
שם הלכה ב'. שם דף ל' ע"ב ד"ה נכרי מהו שיעשה בפיו
פ"ג הלכה ד'. שם דף ל"ה ע"ב ד"ה והכן דמרגל זיקא
שם הלכה ט"ז. שם דף ל' ע"ב ד"ה אין הנכרי עושה וכו'
שם הלכה י"ב. שם דף כ"ח ע"ב ד"ה רב הונא בשם רב
שם הלכה י"ג. שם דף ל"ה ע"א ד"ה מהו עקבת יין
שם הלכה ט"ו. שם דף כ"ט ע"ב ד"ה נכרי מהו שיעשה בפיו

שם הלכה ט"ז וי"ז. שם דף ל"ג ע"א ד"ה אמרי בפתוחות
שם הלכה י"ח. שם דף ל"ד ע"ב ד"ה הוון בעי מימר
שם הלכה כ"ד. שם ד"ה אמר ר' יוחנן
שם הלכה כ"ה. שם דף ל' ע"ב ד"ה ומ"ד אע"פ וכו'
שם הלכה כ"ח. בבא בתרא דף ו' ע"א ד"ה הדא דתימר
פי"ג הלכה ג' ד' ה' ו'. עבודה זרה דף ל"ז ע"א ד"ה שומר
שם הלכה ט'. שם דף י"ב ע"ב ד"ה הורי ר"א
שם הלכה י"ג. שם דף ל' ע"א ד"ה זה שמוזג. ובדף ל"ה ע"ב ד"ה פשיטא דא מילתא
שם הלכה י"ט. שם דף ל"א ע"א ד"ה כיהף עמו
פי"ד הלכה ג'. שבועות דף י"ב ע"ב ד"ה ואם היה נזיר
שם בסופו. מכות דף ט' ע"א ד"ה יש חורש
פט"ו הלכה כ"ח. עבודה זרה דף ל"ב ע"ב ד"ה הדא דאת אמר ובדבור שאח"ז
פט"ז הלכה ז'. שם דף ל"ו ע"ב ד"ה ממשמע שנאמר
שם הלכה ל"א. דף ל"ה שם ד"ה חזקיה אמר
שם הלכה ל"ג. שם דף ל"ב ע"ב ד"ה מתניתא ובדף ל"ז ע"א ד"ה ומודה רשב"ג
פי"ז הלכה ז'. שם דף ל"ז ע"ב ד"ה ושאלון כסף
שם הלכה י"ג. שם דף ט"ו ע"ב ד"ה וטימטמו עליה
שם הלכה ט"ו. שם דף ט"ז ע"ב ד"ה תורמוסין שלהם
שם הלכה כ"ו. שם דף י"ד ע"ב ד"ה והתני אומן מותר

הלכות שחיטה

פ"ב הלכה א' וג'. ע"ז דף ל"ו ע"ב ד"ה ממשמע שנאמר
שם הלכה כ"א. שם דף י"ב ע"א ד"ה ותשמע מינה
פי"ג הלכה א'. מכות דף ח' ע"א ד"ה זה הכלל

הלכות שבועות

פ"א הל' ג'. שבועות דף ט"ז ע"א ד"ה אזהרה לשבועת הרשות
פ"ב הלכה ד'. שם דף כ"ב ע"ב ד"ה מנין שאין עמה שבועה
פ"ג הלכה ה'. שם דף י"ז ע"ב ד"ה נכסיו אסורין
שם הלכה י'. שם דף ט"ו ע"ב ד"ה ותן העלם חפץ
פ"ד הלכה ח'. שם דף י' ע"ב ד"ה אכל חצי זית
שם הלכה י"א י"ב וי"ג. שם דף י"ז ע"א ד"ה משתברא כאחוי דחיפה
פ"ה הלכה ז'. שם דף ט"ו ע"א ד"ה שלא אוכל מלה
שם הלכה ט'. שם דף י"ב ע"ב ד"ה ואם היה נזיר
שם הלכה י"ג וי"ד. שם דף י"ח ע"א ד"ה כילד עושין לו
פ"ה הלכה ט"ו. שבועות דף ט"ו ע"א ד"ה שלא אוכל מלה
שם הלכה י"ח בא"ד. שם ע"ב בד"ה תפלין ממקום אחר באו
שם הלכה י"ט. שם בא"ד תפלין וכו'
שם הלכה כ"א. שם דף י"ז ע"ב ד"ה נכסיו אסורין
פ"ז הלכה ג'. שם דף ל"א ע"ב ד"ה עבר ונשבע
פ"ח. סנהדרין דף י"ח ע"ב ד"ה קרוב
פ"ט הלכה א'. שבועות דף י"ט ע"ב ד"ה נפש נפש
שם הלכה ג'. שם דף כ' ע"א ד"ה מפיו מהו שיהא חייב. ובדף כ"ב ע"א ד"ה שילח ביד עבדו
פ"ח הלכה ד'. שם דף כ' ע"א ד"ה מפיו מהו שיהא חייב
שם הלכה ז'. שם דף כ"ב ע"ב ד"ה שילח ביד עבדו
שם הלכה ט'. שם דף כ"ב ע"א ד"ה ר' מנא שמע מדבתריה
שם הל' י"א וי"ג. שם ד' כ"ב ע"ב ד"ה מנין שאין עמה שבועה
שם הלכה י"ד. סנהדרין דף י"ח ע"ב ד"ה קרוב. ובשבועות דף י"ז ע"ב ד"ה שבועה שאין אנו יודעין. ובדף מ"ג ע"ב ד"ה טענו טענת אבוד
פ"י הלכה י"ג. שבועות דף כ' ע"א ד"ה היו עשרה
פי"א הל' י"ח. שם ד' י"א ע"א ד"ה אם המשביע משביע לשקר

הלכות נדרים

פ"ג הלכה ז'. שבועות דף ט"ו ע"א ד"ה שבועה שלא אוכל מלה

הלכות נזירות

פ"ח הלכה ט"ו. שבועות דף כ' ע"ב ד"ה הדא היא דתני ר"א

הלכות ערכין

פ"ט הלכה ט'. סנהדרין דף ו' ע"ב ד"ה לכשיעשיר
שם הלכה ט"ו ובא"ד
פ"ד הלכה ט"ו. בבא בתרא דף ט"ו ע"ב ד"ה המוכר
פ"ו הלכה י"ז. בבא קמא דף ל"ה ע"ב ד"ה המקדיש
פ"ז הלכה ג'. סנהדרין דף ו' ע"ב ד"ה אמר ר"י
שם הלכה ט"ז. בבא קמא דף ל"ב ע"ב ד"ה מאן תניתה

הלכות כלאים

רפ"א. מכות דף ט' ע"א ד"ה יש חורש
שם הלכה. בבא בתרא דף ל' ע"א ד"ה עילא
רפ"ה. מכות דף ט' ע"א ד"ה יש חורש
שם הלכה. בבא בתרא דף ל' ע"א ד"ה עילא
פ"ט הלכה ט"ז והל' ח' בבא מציעא דף ח' ע"א ד"ה מה שמלה

הלכות מתנות עניים

פ"ד הלכה ה'. בבא מציעא דף ל"ג ע"ב ד"ה כדי שזרע.
פ"ח הלכה ט"ו. הוריות דף י"ח ע"א ד"ה כבות אשת חבר
פ"ט הלכה י"ב. בבא בתרא דף ב' ע"א ד"ה תני

הלכות תרומות

פ"א הלכה י' י"א וי"ג. ע"ז דף ז' ע"ב ד"ה שדה מלוי להתברך
פרק ב' הלכה י'. שם שם בא"ד
פ"ה הלכה ו'. בבא בתרא דף כ"ה ע"א ד"ה האומר
פי"ב הלכה י'. עבודה זרה דף כ"ט ע"א ד"ה דתני גראפינה

הלכות מעשר ראשון

פ"ב הלכה ג'. בבא קמא דף ל"ג ע"א ד"ה ודכוותה
שם בסוף הפרק בא"ד
פ"ד הלכה ו'. עבודה זרה דף ח' ע"ב ד"ה היו שתים

פ"ו

מפתחות לירושלמי סדר נזיקין

פ"ו הלכה י"א. בבא מציעא דף נ"ב ע"א ד"ה תני
שם הלכה י"ב. שם דף נ"ג ע"א ד"ה ואתיא
שם הלכה י"ט. שם דף כ' ע"א ד"ה על מנת
פ"י הלכה ב'. עבודה זרה דף י"ז ע"ב ד"ה עבדו של נאמ
פי"ד הלכה ו'. שם דף ל' ע"א ד"ה הורי ר' אמי

הלכות מעשר שני ונ"ר

פ"ז הלכה א'. עבודה זרה דף נ"ב ע"ב ד"ה היה עושה עמו
פ"ט הלכה ד'. בבא מציעא דף כ"ט ע"א ד"ה כל שכיוצא בו
פ"י הלכה י"א. עבודה זרה דף כ"א ע"ב ד"ה אגוז של ערלה

הלכות בכורים

[פ"א הלכה י"ז. בבא קמא דף ה' ע"א ד"ה מאן דאמר]
פ"ב הלכה י"א. בבא קמא דף מ"ג ע"ב ד"ה בעל מנה
ובבבא בתרא דף ז' ע"א ד"ה לפום כן
פ"ח הלכה י"א. עבודה זרה דף כ"ט ע"ב ד"ה דתני בראשונה
שם הלכה י"ג. שם דף ל' ד"ה כאן בלוחת ובד"ה הורי ר' אמי
פי"ט הלכה י"א. בבא מציעא דף כ' ע"א ד"ה על מנת

הלכות שמטה ויובל

רפ"א. מכות דף ט' ע"ב ד"ה יש הורג
שם הלכה ב' וד'. סנהדרין דף נ"ג ע"א ד"ה כלל
פ"ד הלכה ז'. בבא בתרא דף כ"ט ע"ב ד"ה באותה שעה
פ"ו הלכה י"ג. ע"ז דף נ"א ע"א ד"ה השוכר את הפועל
פ"ט הלכה ה'. מכות דף א' ע"ב ד"ה המלוה
שם הלכה ז'. שביעית דף נ"ט ע"א ד"ה א"ר שמואל בר יצחק
שם הלכה ט'. מכות דף ה' ע"ב ד"ה המלוה

הלכות בית הבחירה

רפ"ה. בבא בתרא דף י"ט ע"ב ד"ה ארון
שם הלכה א'. סנהדרין דף ז' ע"ב ד"ה צריך
שם הלכה ט'. בבא בתרא דף י"ג ע"א ד"ה המוכר
פ"ו הלכה י"ד. סנהדרין דף ז' ע"ב ד"ה צריך

הלכות כלי המקדש

פ"א. הוריות דף ט"ו ע"ב ד"ה הדא אמרה באפיבלסמון
פ"ג הלכה ה'. שם דף ט"ז ע"ב ד"ה במה לא ראיתו
פ"ד הלכה כ"א. שם ד"ה בכמה הוא נשאל

הלכות ביאת מקדש

פ"ב הלכה ז'. סנהדרין דף ט' ע"א ד"ה כהן גדול
פ"ג הלכה י"ח. שבועות דף י' ע"ב ד"ה מיטמא בתוך
פ"ח הלכה ט"ו. סנהדרין דף כ"ב ע"א ד"ה מה

הלכות איסורי מזבח

פ"ד הלכה ה' וו'. עבודה זרה דף כ' ע"ב ד"ה הנעבד
שם הלכה ח'. בבא קמא דף נ"ג ע"א ד"ה מצינו
פ"ה הלכה ו'. שם דף נ"ב ע"ב ד"ה מאן תניתה

הלכות מעה"ק

פ"ג הל' ד'. הוריות ד' א' ע"א ד"ה מה בין סבור שהוא מותר
פ"ה הלכה י"ז. שם דף י' ע"א ד"ה אותו
פי"ד הלכה ח'. שבועות דף כ' ע"ב ד"ה הדא היא דתני כ"ח
פי"ח הלכה ד'. סנהדרין דף נ"ג ע"ב ד"ה מה

הלכות תמידין ומוספין

פ"ט הלכה ז'. הוריות דף י"ז ע"ב ד"ה לית יכיל
שם הלכה ח'. שם שם ד"ה היו שם פר ע"ז
שם הלכה י'. שם ד"ה קרבן איש קודש

הלכות פסולי המוקדשין

פ"ד הלכה א'. הוריות דף ז' ע"ב ד"ה הוראה שעה
פט"ו. בבא קמא דף א' ע"ב ד"ה ותני רבי חייה

הלכות עבודת יום הכפורים

פ"א הלכה ג'. הוריות דף ט"ז ע"א ד"ה עבר זה ושמש זה
פ"ב הלכה ג' שבועות דף ח' ע"א ד"ה יעמד חי

הלכות מעילה

פ"ג הלכה ד'. סנהדרין דף כ"ד ע"א ד"ה ניתני
רפ"ה. בבא בתרא דף ט"ו ע"ב ד"ה המוכר
שם הלכה ה'. עבודה זרה דף כ"ב ע"ב ד"ה המשתחוה לבית

הלכות קרבן פסח

פ"ה הלכה ח'. הוריות דף ד' ע"ב ד"ה לטומאה
פ"ז הלכה ו'. שם שם בא"ד

הלכות בכורות

פ"א הל' י"ז. בבא קמא דף ה' ע"א ד"ה מאן דאמר שלמים

הלכות שגגות

פרק א' הלכה ב' פ"ג הל' ז' פ"ז הל' ב' ועוד כמה מקומות מהלכות אלו הוריות דף א' ע"א ד"ה מה בין סבור שהוא מותר
פ"א הלכה ב'. סנהדרין דף נ"ז ע"א ד"ה משל לה"ד
פ"ג הלכה ח'. הוריות דף ג' ב' ד"ה הפרים
רפ"ד. סנהדרין דף נ"ז ע"א ד"ה משל לה"ד
שם הלכה א'. שם דף נ"ד ע"א ד"ה הבא על הזכור
שם הלכה ב'. שם דף כ"א ע"ב ד"ה הבא
פ"ה הלכה ב'. שם דף נ"ב ע"א ד"ה הוא
פ"ו הלכה י"א. הוריות דף י"ג ע"ב ד"ה היו לפניו שלשה
רפ"ז. סנהדרין דף נ"ט ע"ב ד"ה ונתני
שם הלכה ב'. שבועות דף י"ב ע"א ד"ה שבועות שתים
שם הלכה ט'. הוריות דף י"ב ע"ב ד"ה אכל ג' זיתים
שם הלכה י'. שבועות דף י' ע"ב ד"ה אכל חצי זית
פ"ח הלכה ב'. הוריות דף י"ד ע"ב ד"ה ספק עד שלא נתגייר
שם הלכה ה'. שם ד"ה אכל ספק כוית
שם הלכה ח'. שם דף י"ג ע"א ד"ה אכל חמשה זיתים
פ"י הלכה ז'. שם דף י"א ע"א ד"ה כיני מתניתא
פי"א הלכה א'. שבועות דף ג' ע"ב ד"ה דרבי ישמעאל כרבי
פי"א הל' א' וב'. שבועות ד' ד' ע"ב ד"ה אין בה ידיעה בתחילה
שם הלכה ב'. שם דף י' ע"א ד"ה רב חסדא בעי
שם הלכה ט'. שם דף ח' ע"א ד"ה נעשה כזדון
פי"ב הלכה א'. הוריות דף ו' ע"ב ד"ה ר' יודא
שם הלכה ב'. שם דף ב' ע"א ד"ה נכנסו מאה ובדף ח' ע"א ד"ה תני תמן
שם הלכה ז'. שם דף ד' ע"א ד"ה הוריה בהוריה
פי"ג הלכה א'. שם ע"ב ד"ה מתניתא
שם בסוף הלכה א'. שם דף ב' ע"ב ד"ה הבריאה
שם הלכה ב'. שם דף ו' ע"ב ד"ה ר' יודא
שם הלכה ד'. שם דף ב' ע"א ד"ה שמואל אמר ובדף ד' ע"א ד"ה הוריה בהוריה ושם ע"ב בד"ה חלב כוליא. וד"ה להוריה
שם הלכה ה'. שם דף ב' ע"ב ד"ה וכי יש זדון ובדף ו' ע"א ד"ה לית הדא פליגא
פי"ד הלכה א'. שם דף ה' ע"ב ד"ה אתיא כמ"ד
שם הלכה ב'. שם דף ד' ע"ב ד"ה חלב כוליא
שם הלכה ד'. שם דף ד' ע"ב ד"ה בעומד בין שני תחומין. ובדף ח' ע"א ד"ה תני תמן. ובדיבור שאח"ז
פט"ו הלכה א'. שם דף ה' ע"ב ד"ה משיח
שם הלכה ד' וה'. שם בא"ד ובדבור שאח"ז
שם הלכה ו'. שם דף ט"ו ע"ב ד"ה ובלבד עד דהוא
שם הלכה ז'. שם דף י"ז ע"א ד"ה והוא לרבות
שם הלכה ט'. שם דף י' ע"ב ד"ה מעתה לא יטמא ובדף ט"ו ע"ב ד"ה כל אותן ו' חדשים
שם הלכה י'. שם דף י"ב ע"א ד"ה אכל חצי זית

הלכות טומאת מת

פ"ג הלכה ט'. נדה דף י' ע"ב ד"ה שפיר שנתקלקלה צורתו
פי"ד הלכה א'. בבא בתרא דף י"ג ע"א ד"ה היו
פכ"ה. נדה דף י"א ד"ה כלים שהיו שם

הלכות פרה אדומה

רפ"ה. בבא מציעא דף כ"ט ע"א ד"ה רב הונא

הלכות טומאת צרעת

פ"א א' הלכה ג'. שבועות דף ב' ע"ב ד"ה א"ר יוסי וביאור הת"כ
שם הלכה ו'. סנהדרין דף כ"ו ע"א ד"ה והא תנינן
שם בסוף הפרק. שבועות דף ב' ע"ב ד"ה אמר ר' יוסי וביאור הת"כ
פי"א הלכה ז'. עבודה זרה דף נ"ו ע"ב ד"ה ממשמע שנאמר

הלכות מטמאי משכב ומושב

פ"א הלכה ז'. שבועות דף י' ע"א ד"ה א"ר יוסי בר בון. ובנדה דף א' ע"ב ד"ה נשמעינה מן הדא
פ"ב הלכה א'. נדה דף ט' ע"ב ד"ה תמן תנינן
פ"ג הלכה א'. שם דף ב' ע"א ד"ה זמן אמרין
שם הלכה ט. שם ע"ב ד"ה נשמעינה מן הדא. ובד"ה ולא כחולין הן
פ"ד הלכה א'. שם דף ג' ע"ב ד"ה ונדעתה הדבר תלוי
שם הלכה ד'. שם דף ד' ע"ב ד"ה ר' ירמיה בשם רב
שם הלכה ה' וו'. שם דף ד' ע"א ד"ה שמואל אמר
שם הלכה ז'. שם דף ה' ע"א ד"ה כיני מתניתא צריכה וכו'. ובדף ו' ע"ב ד"ה אף הראשונה
פי"ב הלכה י"ב וי"ג. בבא קמא דף נ"ב ע"ב ד"ה מאן תניתה

הלכות שאר אבות הטומאות

פרק א'. סנהדרין דף מ"ב ע"א ד"ה ר' יוחנן
שם הלכה ו'. נדה דף י"א ד"ה כלים שהיו שם
פ"ה הלכה ז' וח'. עבודה זרה דף י"ב ע"ב ד"ה מטמא טומאה חמורה
פ"ו הלכה ב'. שם דף כ"ב ע"א ד"ה אבל בע"ז
שם הלכה ה'. שם דף כ"א ע"ב ד"ה היה שלו
שם הלכה ו'. שם דף כ"ב ע"א ד"ה אף ע"ז
פי"א הלכה ט'. נדה דף א' ע"ב ד"ה ולא כחולין הן
פרק י"ב הלכה י"ז. שם שם בא"ד
פי"ג הלכה ב' שבועות דף ט' ע"ב ד"ה ירד לטבול
פט"ו הלכה א' וח'. נדה דף ב' ע"א ד"ה הדא אמרה
שם הלכה ט'. שבועות דף ט' ע"א ד"ה כל ספק רשות הרבים

הלכות טומאת אוכלין

פ"א הלכה י"ט. שבועות דף י"ב ע"א ד"ה דם שקרש
פ"ט הלכה ד'. עבודה זרה דף נ"ב ע"ב ד"ה מתניתא

הלכות כלים

פרק כ"ג. בבא קמא דף ג' ע"ב ד"ה ולמה תנינתה
פכ"ד הלכה ז'. שם דף נ"ב ע"ב ד"ה מאן תניתה

הלכות מקואות

פ"ד הלכה א'. עבודה זרה דף ל"ד ע"א הדא דאת אמר
פרק ט'. שם בא"ד

הלכות נזקי ממון

כמה מקומות בהלכות אלו, בבבא קמא דף י"ב א' ד"ה היה ממלא. דף ט"ו ע"א ד"ה פשיטא, דף כ' ע"א ד"ה דר' יוסי וד"ה ואתיא דרבי יוסי. דף כ"ח ע"א ד"ה תיפתר. דף כ"ז ע"ב דא צריכא. ובדף כ"ט ע"ב ד"ה בקודחת
פרק א' הלכה ז'. בבא קמא דף ו' ע"א ד"ה ארבעה כללות
שם בסוף הפרק. שם דף ח' ע"א ד"ה ומה פשיטא
פרק ב'. שם דף א' ע"ב ד"ה ולא זה וזה ובדף י"ח ע"ב ד"ה הדא אמרה
שם הלכה ד'. שם דף ז' ע"א ד"ה כילד הרגל
שם הלכה ז'. שם דף ח' ע"ב ד"ה אבל
שם הלכה ט'. שם דף ט' ע"א ד"ה נפח
שם הלכה י"ד. שם דף ח' ע"ב ד"ה מכיון
שם הלכה ט"ו. שם דף י' ע"א ד"ה כיני מתני'
שם הלכה י"ז. שם ע"א ד"ה במגית
שם הלכה י"ט. שם דף כ' ע"ב ד"ה הדא אמרה
פ"ג הלכה ב'. שם דף ט' ע"ב ד"ה רב אמר
שם הלכה ז'. שם דף ו' ע"א ד"ה שיש לו שעה
שם הלכה י"ב. שם דף כ"ז ע"א ד"ה ר' יוחנן
רפ"ד. שם ד"ה והפורץ. ובדף כ"ח ע"ב ד"ה תמן אמרין
שם הלכה ג'. שם דף כ' ע"ב ד"ה הדא אמרה
שם בסוף הפרק. שם דף כ"ח ע"א ד"ה נטיעות
פרק ה'. שם דף ל"ד סוף ד"ה אחד היסור אכילה. ובדף מ"ג ע"ב ד"ה בעל מנה. ובבבא בתרא דף ט"ו ע"ב ד"ה כשם
שם הלכה י"א. שבועות דף ל"ח ע"ב ד"ה א"ר יוסי בר בון.
רפ"ו ובהלכה ה'. בבא קמא דף י"ח ע"ב ד"ה הדא אמרה
שם הלכה ו'. שם דף כ' ע"א ד"ה דר' יוסי
שם הלכה ח'. שם שם דף א' ע"ב ד"ה במועד מנין
פרק ז'. שם דף ח' ע"א ד"ה הטילה
פרק ח'. שם דף י"ט ע"ב ד"ה התיר
שם בראש הפרק. שם דף ה' ע"א ד"ה מאן דאמר שלמים
שם הלכה ד'. שם כ"ב ד"ה מכניסה
שם הל' י"א. בבא מציעא דף ל"ה ע"א ד"ה פירש ר' סימאי
שם בסוף הפרק. בבא קמא דף כ"ג ע"א ד"ה שור שנגח
פרק י' הלכה ג'. שם דף א' ע"ב ד"ה במועד מנין
שם הלכה ו'. שם דף כ"ב ע"ב ד"ה היך עבדין
שם הלכה ח'. שם דף כ' ע"ב ד"ה הדא אמרה
שם הלכה י"א. שם דף ט"ז ע"א ד"ה היה עומד
שם הלכה י"ג. שם דף כ"א ע"א ד"ה תיפתר
שם בסוף הפרק. שם דף כ"ב ע"א ד"ה שלא
ס"פ י"א. שם שם ע"ב ד"ה ר' יוחנן
פרק י"ב הלכה ג'. שם דף כ"ה ע"א ד"ה אין לי
שם הלכה ו' שם ע"ב ד"ה נותנין
שם הלכה ט"ו. שם דף ד' ע"ב ד"ה ולהזיק
פרק י"ג. שם דף א' ע"ב ד"ה הגד השור שבהם
שם בראש הפרק. שם דף כ"ו ע"ב ד"ה לנפילת
שם הלכה ד'. שם דף ח' ע"א סוף ד"ה הטילה
שם הלכה ז'. שם דף י"א ע"ב ד"ה המניח
שם הלכה י"ב. שם דף י"ג ע"ב ד"ה רב הונא
שם הלכה י"ד. שם דף י"ד ע"א ד"ה שמואל
שם הלכה י"ח. בבא מציעא דף נ"ז ע"א ד"ה עלתה
שם הלכה כ"ד. בבא בתרא דף י"ג ע"א ד"ה מתניתא
שם הלכה כ"ו. שם דף ז' ע"ב ד"ה הלכה כר"ש
פרק י"ד. בבא קמא דף א' ע"ב ד"ה הגד השור שבהם
שם הלכה ז'. שם ד' כ"ח ע"ב ד"ה תמן אמרין
שם הלכה י'. שם כ"ט ע"א ד"ה היה נדי
שם הלכה י"ד. שם דף ד' ע"ב ד"ה במגית
שם הלכה ט"ו. שם דף ד' ע"ב ד"ה מקבל

הלכות גנבה

פרק א'. סנהדרין דף מ"ב ע"א ד"ה לא תגנובו. ובשבועות דף מ' ע"ב ד"ה מהו שישלם
שם הלכה ג'. סנהדרין דף מ"ב ע"ב ד"ה בנין אב
שם הלכה ח'. בבא קמא דף ל"ו ע"א ד"ה אבל
שם הלכה י"ג. שם דף ל"ח ע"א ד"ה והגונב
שם בסוף הפרק. שם דף ל"ב ע"ב ד"ה מאן תניתה
פ"ב הלכה ב'. שם דף י"ד ע"א ד"ה והגונב
שם הלכה ו'. שם דף ל"ב ע"ב ד"ה מאן תניתה
שם הלכה ט"ז. שבועות דף ל"ט ע"ב ד"ה ד' שומרין הן
[פ"ג הלכה ב'. בבא קמא דף י"ד ע"ב ד"ה הגונב]
פ"ג הלכה ה'. בבא קמא דף ל"ג ע"א ד"ה מצינו
פ"ד הלכה א'. שבועות דף כ"ז ע"א ד"ה שבועת הפקדון. ובדף מ"ד ע"א ד"ה תפתר בשנשבע לו
שם הלכה ב'. שם דף מ"ג ע"ב ד"ה טענו טענת אבוד
שם הלכה ד'. שם דף מ' ע"ב ד"ה מהו שישלם וכו'
שם הלכה ה'. שם דף מ"ג ע"ב ד"ה טענו טענת אבוד
שם הלכה ו'. שם ד"ה אינו חייב עד שיכפור וכו'
שם הלכה ט'. שם דף ל"ד ע"א ד"ה לית הדא פשיטא
שם הלכה י"ב. בבא קמא דף מ"ד ע"א ד"ה ריש לקיש
רפ"ה. שם דף ל"ב ע"ב ד"ה מאן תניה
פ"ו הלכה ד'. שם דף מ"ד ע"ב ד"ה כלי פשתן
ספ"ח. בבא בתרא דף י"ח ע"א ד"ה כיני מתניתא
פ"ט הלכה ז'. סנהדרין דף מ"ג ע"ב ד"ה כל זמן
שם הלכה י"א. שם שם ד"ה תני

הלכות גזלה ואבדה

פ"ב הלכה י"ב. בבא קמא דף ל"ז ע"ב ד"ה שמא
פ"ג הלכה ד'. שם דף ל"ח ע"א ד"ה שמואל. ושם פ"ב ד"ה רב הונא
שם הלכה י"א. שבועות דף מ"ב ע"א ד"ה אלא כיני
פ"ד הלכה ג'. שם דף ל"ו ע"א טובלא הוה באריסיה וכו'
שם הלכה י"ב. שם ל"ה ע"ב ד"ה לתוך ביתו
שם הלכה י"ז. שם דף כ"ה ע"א ד"ה כל ששנים מחייבין אותו
פ"ה הלכה ו'. בבא קמא דף מ"ג ע"א ד"ה יודעין
פ"ו הלכה ו'. סנהדרין דף מ"ז ע"א ד"ה תני ר' חייא
שם הלכה ח'. בבא קמא דף ל"ד ע"א ד"ה לפרוח ובשבועות דף מ"ב ע"א ד"ה אם עד שלא באו עדים
שם הלכה י"ד. בבא קמא דף מ"ג ע"ב ד"ה בעל מנה
פ"ז הלכה ח'. שבועות דף כ"ג ע"א ד"ה שבועת הפקדון
שם הלכה י"ב. בבא קמא דף מ' ע"ב ד"ה לא אתיא. ובשבועות דף מ"ב ע"ב ד"ה טענו טענת גנב
פ"ח הלכה א'. בבא מציעא דף י' ע"ב ד"ה היו לו
שם הלכה ב'. בבא קמא דף מ' ע"ב ד"ה לבניו
שם הלכה ג'. בבא מציעא דף י' ע"ב ד"ה היו לו
פ"י הלכה ט'. בבא קמא דף ל"ז ע"ב ד"ה משום ישוב
ר"פ י"א ושם הל' י"ט. בבא מציעא דף ט' ע"ב ד"ה בכל אתר
פי"ב הלכה י"ב. שם דף ט' ע"ב ד"ה ר' יודן
ר"פ י"ג. שם דף ח' ע"ב ד"ה ואית דאמרי
שם הלכה ה'. שם דף ז' ע"ב ד"ה מה שמלה
שם הלכה ט'. שם דף ח' ע"ב ד"ה הלכה כר' טרפון
שם הלכה י"ג. שם דף ט' ע"א ד"ה ולא יקרו
ר"פ י"ד. שם דף ח' ע"ב ד"ה מה שמלה
שם הלכה י"ב. שם דף ז' ע"א ד"ה דוא בעא
פט"ו הלכה ח'. שם דף ו' ע"ב ד"ה אלומות
שם הל' י"א. שם ד"ה ר' יהודה ובדף ז' ע"ב ד"ה ואפי' בר"ה
שם בסוף הפ'. בבא בתרא דף ו' ע"א ד"ה הדא דתימר
ר"פ ט"ז. בבא מציעא דף ז' ע"א ד"ה דו בעא
שם הלכה ד'. שם דף ז' ע"ב ד"ה של אמוריים ובדף ח' ע"א ד"ה כיני מתניתא
שם הלכה ה' וח'. שם דף ז' ע"ב ד"ה של אמוריים הנ"ל
שם הלכה י"א. שם דף ל"ז ע"ב ד"ה המוציא
שם בסוף הפרק. שם דף ז' ע"ב ד"ה בפונדק
פרק י"ז הלכה ב'. שם דף ב' ע"ב ד"ה הדא הלכתא
שם הלכה ח' וי"א. שם שם ע"ב ד"ה זכת לו
ר"פ י"ח ובהל' ב'. שם דף ה' ע"א ד"ה אדם מצוי
שם הלכה י"ב. שם שם ד"ה תני מנא

הלכות חובל ומזיק

פ"א הלכה ב'. בבא קמא דף ל"ה ע"א ד"ה א"ר יצחק
שם הלכה ה' ז' וח'. שם דף ל"ד ע"ב ד"ה שאם
שם הלכה י"א. שם דף י"א ע"ב ד"ה מתניתא
שם הלכה י"ב. שם דף ד' ע"ב ד"ה מקבל
רפ"ב. שם דף ל"ד ע"א ד"ה חמשה
שם הלכה י"ג וי"ט. שם דף ל"ה ע"א ד"ה ר' ירמיה

מפתחות לירושלמי סדר נזיקין

פ"ד הלכה ב'. שם דף ל"ו ע"א ד"ה אבל
שם הלכה ט'. שם דף ל"ד ע"ב ד"ה באם
שם הלכה י'. שם דף ל"ה ע"ב ד"ה הקוטע
שם הלכה י"א. שם ל"ו ע"א ד"ה שכן
[פ"ד הלכה כ'. שם דף ל"ו ע"א ד"ה אבל]
פ"ה הלכה ה'. שם דף ד' ע"ב ד"ה מקבל
שם הלכה י'. שם דף ל"ו ע"ב ד"ה יעשה
פ"ז הלכה ה'. שם דף י"ב ע"ב ד"ה היתה ממלא
שם הלכה ח'. שם דף ט"ו ע"א ד"ה פשיטא
שם הלכה ט"ו. שם דף ט"ו ע"ב ד"ה חמשה
שם הלכה י"ח. שם דף ט"ז ע"א ד"ה היה עומד
פרק ז'. בבא קמא דף ח' ע"ב ד"ה מכיון
פ"ה הלכה י"ג. שבועות דף כ"א ע"א ד"ה הרגת את שורי
פ"ח הלכה ד'. בבא קמא דף ל"ז ע"א ד"ה אבל

הלכות רוצח ושמירת נפש

פ"א הלכה ו' וז'. סנהדרין דף מ"ד ע"א ד"ה נדו
שם הלכה ט'. בבא קמא דף כ"ט ע"ב ד"ה היה נדי
שם הלכה י"ב. סנהדרין דף מ"ד ע"א ד"ה הרודף
שם הלכה י"ג. שם שם ד"ה רודף שנעשה
פ"ב הלכה י"ב. בבא קמא דף כ"ט ע"ב ד"ה היה נדי
פ"ג הלכה י'. שם דף ט"ו ע"א ד"ה דרכין
שם בסוף הפרק. שם דף י' ע"ב ד"ה במנית
פ"ד הלכה ה'. סנהדרין דף מ"ו ע"ב ד"ה כיני מתניתין
שם הלכה ו' וז'. בבא קמא דף כ"ב ע"א ד"ה אית תניי
שם הלכה ח'. סנהדרין דף מ"ח ריש ע"א
פרק ה'. בבא קמא דף ל"ה ע"ב ד"ה ולא אמת שליח ב"ד
שם הלכה י"ב וי"ג. מכות דף ז' ע"א ד"ה סבור
פ"ו הלכה ה'. שם דף ו' ע"א ד"ה תיפתר
שם הלכה ו' וז'. סנהדרין דף מ"ו ע"ב ד"ה והוא
שם הלכה י"ג. מכות דף ה' ע"א ד"ה היא וד"ה לאחריו
שם הלכה י"ח. בבא קמא דף ט"ז ע"א ד"ה היה עומד
פ"ז הלכה י"ב. הוריות דף י"ז ע"א ד"ה מה את עביד
פ"ט הלכה ו'. בבא בתרא דף ו' ע"א ד"ה הדא דתימר לה
פי"א הל' י'. עבודה זרה דף י"א ע"ב ד"ה הא מרה דשמועתא
פי"ב הלכה ה'. שם דף י"ב ע"א ד"ה פיתתא
שם הלכה ט'. שם דף י' ע"א ד"ה ולא שמיע
[פי"ג הלכה י'. בבא קמא דף ט"ו ע"ב ד"ה דרסין]
שם. בבא מציעא דף ט' ע"א ד"ה בדברי חכמים

הלכות מכירה

פ"א הלכה י"א. בבא בתרא דף י' ע"ב ד"ה רב אמר
שם הלכה. שם דף כ"ג ע"ב ד"ה הרכניה
פ"ג הלכה ו'. בבא מציעא דף י"ד ע"ב ד"ה ר' בא
שם הלכה ו'. שם דף ט"ו ע"ב ד"ה ר' שמואל
שם הלכה י"ב. בבא קמא דף ל"ח ע"א ד"ה הלכה כר"מ
שם הלכה י"ד. בבא בתרא דף ח' ע"ב ד"ה משוך
שם בסוף הפרק. שם דף ח' ע"ב ד"ה בנין
פ"ד הלכה ט'. שם דף י"ז ע"ב ד"ה כשהיתה
רפ"ה. בבא מציעא דף י"ד ע"א ד"ה אפי' לבור
שם הלכה ד'. שם שם ע"ב ד"ה ר' בא
פרק ז'. שם שם בא"ד
שם ברא הפרק. שם דף ט"ו ע"א ד"ה מקלת דמים
שם הלכה ב'. שם שם ד"ה אמר לא
שם הלכה ג'. שם דף ט"ז ע"א ד"ה מיד עמיתך
שם הלכה ה'. שם דף ט"ז ע"ב ד"ה עד שהוקיר
שם הלכה ח'. שם דף ט"ו ע"א ד"ה שבעת
שם הלכה ט'. שם דף ט"ו ע"א ד"ה אמר ליתן
רפ"ח ובהל' ב' וד'. שם דף ט"ו ע"א ד"ה מקלת דמים
פי"ב הלכה ג'. שם דף ט"ז ע"ב ד"ה כהנא
שם הלכה ד'. שם ד' ט"ז ע"ב ד"ה תני לוי. וד"ה עד שהוקיר
שם הלכה ט"ז. שם שם בד"ה עד שהוקיר
פט"ו הלכה י"ג. בבא בתרא דף כ"א ע"א ד"ה מוכתב
פט"ו הלכה ה'. בבא קמא דף כ"ב ע"א ד"ה המוכר
ר"פ י"ז. בבא בתרא דף י"ז ע"א ד"ה ד' מדות
שם הלכה ו'. שם דף י"ט ע"א ד"ה ויידא
פי"ח הלכה ט'. בבא מציעא דף י"ב ע"א ד"ה בשלא
פרק כ' הלכה. שם דף ל"א ע"א ד"ה זו
שם הלכה ז' ח' וט'. שבועות דף ל"ז ע"ב ד"ה ר' חנינא אמר במחלוקת
שם הלכה י"א. בבא מציעא דף ל"א ע"א ד"ה זו
פכ"א הלכה י"ג. בבא בתרא דף כ"א ע"ב ד"ה חני שדי
ר"פ כ"ב. שם דף ט' ע"ב ד"ה והתני
שם הלכה י'. שם דף כ"ז ע"ב ד"ה שמואל. וד"ה אם ילדה
פרק כ"ד. שם דף י"ג ע"ב ד"ה לאיזה
ר"פ כ"ה. שם דף י"ג ע"ב ד"ה המוכר. וד"ה כל הדין
שם הלכה ה' וו'. שם דף ט"ו ע"ב ד"ה המוכר
שם הלכה ז'. שם דף י"ד ע"א ד"ה ומאן
שם הלכה י'. שם דף ט"ו ע"ב ד"ה המוכר
פרק כ"ו. שם דף י"ד ע"ב ד"ה ואת השומירה ובד"ה ערוגה
ר"פ כ"ז. שם שם ד"ה מאן דאמר. ובדף ט"ו ע"ב ד"ה סומכוס
שם הלכה ז'. שם דף ט' ע"א ד"ה והתני
פ"ח הלכה ח'. בבא קמא דף כ"ד ע"א ד"ה במועד
שם הלכה ט'. בבא בתרא דף י"ז ע"א ד"ה ר' יצחק
פרק כ"ח. בבא בתרא דף כ' ע"א ד"ה האומר. וד"ה ובסלע
שם ברא הפרק. שם דף כ' ע"ב ד"ה והוא
שם הלכה ו' וז'. שם דף כ"א ע"א ד"ה מכיון

הלכות זכיה ומתנה

פ"א הלכה ז' וי'. בבא בתרא דף ח' ע"א ד"ה שתי שדות
פ"ד הלכה ג'. שם דף כ"ה ע"א ד"ה האומר
שם הלכה י"א. שם דף כ"ו ע"א ד"ה האומר
פ"ו הלכה ב'. שם דף כ"ו ע"א ד"ה אר"י
שם הלכה כ"א. שם דף כ"ח ע"ב ד"ה אזל
פ"ח הלכה ו'. שם דף כ"ז ע"ב ד"ה אם ילדה
שם הלכה י' ט"ו וי"ח. שם דף כ"ה ע"א ד"ה דייתיקי
שם בסוף הפרק. שם דף כ"ט ע"ב ד"ה חברייא
פ"ט הלכה ג'. שם דף כ"ו ע"א ד"ה האומר
שם הלכה ה'. שם דף כ"ד ע"א ד"ה אר"י
שם הלכה ט"ו ט"ז כ"ד וכ"ה. שם דף כ"ה ע"א ד"ה דייתיקי
ר"פ י"ב. שם דף כ"ד ע"א ד"ה מאי טעמא

שם הלכה י"ג. שם דף כ"ו ע"א ד"ה ומה שהניח

הלכות שכנים

רפ"א. בבא בתרא דף א' ע"א ד"ה אמרי
רפ"ב בהלכה ג'. שם דף ב' ע"ב ד"ה ד' אמות
שם הלכה י"ב. שם דף ט"ו ע"א ד"ה נשמעינה
שם הלכה ט"ו. שם דף א' ע"א ד"ה השותפין
שם הלכה י"ז. שם ע"ב ד"ה הני
שם הלכה י"ח. שם ע"א ד"ה השותפין
פ"ג הלכה ז'. בבא מציעא דף נ"ה ע"ב ד"ה היתה
שם הלכה י'. ובס"פ. בבא בתרא דף ג' ע"א ד"ה החתירות
רפ"ד. בבא מציעא דף ל"ז ע"ב ד"ה הבית והעליה וד"ה הורי. ובדף ל"ו ע"א ד"ה כך
שם הלכה ט'. שם דף ל"ז ע"א ד"ה יחלוקו
פ"ה הלכה ג'. בבא בתרא דף ב' ע"ב ד"ה ד' אמות
שם הלכה ה'. שם דף י"א ע"א ד"ה גידל
שם הלכה ו'. שם ד' י"ב ע"א ד"ה נתן בר הושעיה
שם הלכה י"ב. שם דף ג' ע"א ד"ה כופין
שם הלכה י"ד. שם דף י"ב ע"א ד"ה הכא
פ"ו הלכה י"ב. שם דף ד' ע"ב ד"ה תני
שם הלכה י"ג. שם דף י"ט ע"ב ד"ה וזה
פרק ז'. שם דף ה' ע"ב ד"ה בכותל
שם הלכה ו'. שם דף י"ב ע"א ד"ה א"ר הושעיה וד"ה נתן בר הושעיה ושם ע"ב ד"ה תני תמן
שם הלכה ז'. שם דף י"ב ע"א ד"ה א"ר הושעיה. ובדף י"ג ע"א ד"ה היו
רפ"ח. שם דף י"ב ע"א ד"ה נתן בר הושעיה
שם הלכה ה'. שם ע"ב ד"ה להאריך
רפ"ט. שם דף ג' ע"ב ד"ה לא יחפור
שם הלכה ב'. שם שם דף ד' ע"ב ד"ה תני
שם הלכה ד'. שם דף ד' ע"א ד"ה היה
שם הלכה ה'. שם דף ה' ע"א ד"ה פורא דחמן
שם הלכה ו'. שם דף ג' ע"ב ד"ה תני
שם הלכה ט'. שם דף ה' ע"ב ד"ה בכותל
שם הלכה י"א. שם דף א' ע"א ד"ה היה ושם ד"ה כל שכן
שם הלכה י"ב. שם שם בע"ב ד"ה תני
פרק י'. שם דף י"ב ע"ב ד"ה הכא
שם הלכה ה'. שם דף ו' ע"ב ד"ה כנס
פרק י"א. שם דף י"ב ע"ב ד"ה הכא
שם הלכה ד'. שם דף ד' ע"ב ד"ה המזיק
שם הלכה ה'. שם שם ד"ה תני
שם הלכה ו'. שם דף י"ב ע"ב ד"ה תני תמן

הלכות שלוחין ושותפין

פ"א הלכה ה'. בבא קמא דף מ' ע"א ד"ה א"ר נסא
פרק ב'. בבא בתרא דף י"ז ע"ב ד"ה השולח
פ"ד הלכה ג'. בבא קמא דף י"ח ע"ב ד"ה ואפילו
פרק ה'. בבא מציעא דף כ"ז ע"א ד"ה שיירה
שם הלכה ה'. שם דף כ' ע"ב ד"ה תני
פ"ו הלכה ב'. שם ד"ה חד בר נש
שם הלכה ו'. שם ד"ה הדא אמרה
פרק ז'. שם ד"ה תני
שם בסוף הפרק. שם ד"ה לא יקח
פ"ח הלכה ה'. שם דף כ"ז ע"ב ד"ה השוכר
פ"ט הלכה ח'. שבועות דף ל"ט ע"א ד"ה אבל בחשבון. שם מענין גלגול שבועה. שם ד"ה ר' זירא כהדא דר' יוסי

הלכות עבדים

פ"ה הלכה י"ד. בבא קמא דף ל"ו ע"א ד"ה שכן
פ"ו הלכה ד'. בבא בתרא דף כ"ו ע"א ד"ה האומר
פרק ח'. בבא קמא דף כ"ב ע"ב ד"ה ר' יוחנן

הלכות שכירות

פ"א הלכה ד' וו'. בבא מציעא דף י"א ע"ב ד"ה אין השואל
פ"ב הלכה ה'. סנהדרין דף א' ע"ב ד"ה מה אנן ובשבועות דף כ"ח ע"א ד"ה הטוען לחברו טענת גנב
שם הלכה ט'. בבא מציעא דף כ"ז ע"ב ד"ה השוכר
שם הלכה י"א. סנהדרין דף א' ע"ב ד"ה מה אנן ובשבועות דף כ"ח ע"ב ד"ה הטוען לחברו טענת גנב
פ"ג הלכה ו'. שבועות דף מ"ב ע"ב ד"ה אין מסערין אותו
פ"ד הלכה ז'. בבא מציעא דף כ"ו ע"ב ד"ה סאה לגמל
רפ"ה. שם שם ד"ה מאן דאמר. וד"ה תני ר"ש
שם הלכה ו'. שם דף ל"ב ע"א ד"ה ברתיה
שם בסוף הפרק. שם דף ל"ו ע"ב ד"ה שמענו
פ"ו הלכה ב'. שם דף ל' ע"ב ד"ה השאילנו
שם הלכה ד'. שם דף ל"ו ע"א ד"ה הורי ר"ח
שם הלכה ה'. שם דף ל"א ע"ב ד"ה היוצא
שם הלכה ו'. שם דף ל"א ע"ב ד"ה לא שידור
פרק ח'. שם דף ל"ב ע"א ד"ה נוטלין
שם הלכה ג'. שם דף ל"ב ע"ב ד"ה המקבל
שם הלכה ד'. שם דף ל"ב ע"א ד"ה בשיבשם
שם הלכה ה'. שם דף ל"ב ע"ב ד"ה המקבל. וד"ה רב הונא. ובדף ל"ד ע"א ד"ה אין כופין
שם הלכה ז'. שם דף ל"ג ע"א ד"ה בעשרת
שם הלכה ט'. שם שם ד"ה קטנית
שם הלכה י'. שם דף ל"ב ע"ב ד"ה המקבל
שם בסוף הפרק. שם שם ד"ה אם משוכה
פרק ט'. שם דף כ"ה ע"ב ד"ה בד"א. ובדף ל"ב ע"ב ד"ה חוץ מיציאותיו
שם ברא הפרק ובהל' ב'. שם דף כ"ו ע"ב ד"ה השוכר
שם הלכה ד'. שם דף כ"ה ע"ב ד"ה ואם בקל וד"ה עד כדון
שם הלכה ו'. שם דף כ"ח ע"ב ד"ה כל שכיוצא בו
שם הלכה ח'. ע"ז דף ל"א ע"ב ד"ה היה עושה עמו
שם בסוף הפרק. בבא מציעא דף ד' ע"א ד"ה לא דאמר. ובדף כ"ח ע"ב ד"ה כל שכיוצא בו
פרק י"א. שם דף ל"ד ע"ב ד"ה אבל
שם הלכה ב'. שם שם ד"ה שמואל
שם הלכה ו'. שבועות דף ל"ג ע"ב ד"ה על ידי שבעל הבית
שם הלכה ז'. שם דף ל"ד ע"א ד"ה היה מתכוון בידו
פרק י"ב. בבא מציעא דף כ"ז ע"ב ד"ה וכולן
שם הלכה ג'. שם ע"א ד"ה בשעת

הלכות שאלה ופקדון

פ"ב הלכה ג'. בבא מציעא דף ל' ע"ב ד"ה שאלה מן הבי'
פ"ג הלכה ג'. שם דף ל' ע"א ד"ה בא אחת
פ"ד הלכה ג'. שם דף י"ג ע"א ד"ה מתי
פ"ה הלכה ו'. שבועות דף ל"ו ע"א ד"ה שבדא הוה
שם הלכה ח'. בבא מציעא דף י"ב ע"א ד"ה מפני שכן
פ"ו הלכה א'. שבועות דף מ"ד ע"ב ד"ה מהו שיאמר לו
שם הלכה ג'. שם דף מ' ע"א ד"ה היו אחרים יודעין
רפ"ז. בבא מציעא דף י"א ע"א ד"ה ר' אבהו
שם הלכה. שם דף ט' ע"א ד"ה ולא יקרו
שם הלכה י'. בבא קמא דף מ' ע"ב ד"ה אין מקבלין

הלכות מלוה ולוה

פ"ג הלכה ה'. בבא מציעא דף ל"ה ע"א ד"ה היא גרס
פרק ד'. שם דף כ"ב ע"ב ד"ה הלא ובד"ה אמר רב
שם הלכה ב'. שם דף כ"ד ע"ב ד"ה המלוה
שם הלכה ד'. בבא קמא דף מ"ב ע"א ד"ה הגזל
שם הלכה ו'. בבא מציעא דף י"ח ע"ב ד"ה תני ישראל
שם הלכה י"א. שם דף י"ט ע"א ד"ה הקים נשך
פ"ה הלכה ד'. שם דף כ"ב ע"ב ד"ה א"ר יוסי
שם הלכה ה'. שם דף כ"ב ע"ב ד"ה ישראל
שם הלכה ו'. שם שם ד"ה בר קפרא
שם הלכה י"ד וט"ו. שם דף י"ט ע"א ד"ה ים דברים
פרק ו'. שם שם ד"ה הקים נשך
שם הלכה ב'. שם דף י"ט ע"ב ד"ה ר' לא
שם הלכה ג'. שם ד' כ' ע"א ד"ה כאן התירה
פרק ח' הלכה ב' וד'. בבא מציעא ד' כ"ד ע"א ד"ה מודי
שם הלכה י"ב. שם דף כ"ב ע"ב ד"ה איזהו
פ"ט הלכה ב'. שם דף כ"ג ע"ב ד"ה רב
שם הלכה ה'. שם שם ע"א ד"ה ר' יוחנן, וע"ב ד"ה ולא מודי
שם הלכה ה'. שם דף כ"א ע"א ד"ה המוליך
רפ"י. שם דף כ"ד ע"ב ד"ה הא עד שתים
שם בסוף הפרק. שם ע"א ד"ה אסור
פרק י"ח. שם שם דף א' ע"ב ד"ה משנים אוחזין. ובדף כ"ד ע"א ד"ה אין זו רבית
שם הלכה ד'. בבא קמא דף ל"ח ע"א ד"ה הלכה כר"מ
שם הל' ה'. שבועות דף ל"ב ע"א ד"ה ודא ארמלתא דהפסה
רפי"ב. בבא מציעא דף ל"ו ע"ב ד"ה שמענו
פי"ד הלכה ו'. שם דף א' ע"ב ד"ה וזה נוטל
שם הלכה ז'. שם דף ה' ע"ב ד"ה אדם מצוי
שם הלכה ט'. שם דף א' ע"ב ד"ה וזה נוטל
שם הלכה י"ד. שם דף ב' ע"א ד"ה שנים
פט"ו הל' ב'. שבועות דף כ"ט ע"א ד"ה מעשה בא לפני רבי
פט"ו הלכה ח'. בבא מציעא דף ה' ע"א ד"ה שמפון
פי"ז הלכה ה'. סנהדרין דף מ"ג ע"א ד"ה מפני
פרק י"ח. בבא קמא דף ל"ח ע"א ד"ה הלכה כר"מ
פ"כ הלכה ב'. בבא מציעא דף ג' ע"א ד"ה הדא הלכתא
ר"פ כ"ג ובהלכה ה'. שם דף ה' ע"ב ד"ה אדם מצוי
שם הלכה ו'. שם דף ו' ע"א ד"ה נכתבה
פכ"ה הלכה ג' וד'. בבא בתרא דף ל"ג ע"א ד"ה ר' אבהו
פכ"ז הלכה ח'. שם דף ל"א ע"א ד"ה כל מה
שם הלכה י"ד. שם שם ע"ב ד"ה ר' יצחק

הלכות טוען ונטען

פ"א הלכה י"ב. שבועות דף ל"ט ע"א ד"ה עד כדי שיאמר לו
שם הלכה י"ג. בבא מציעא דף י' ע"ב ד"ה א"ר יוסי
שם הל' י"ד. שבועות דף ל' ע"א ד"ה המתן עד דיגלגל עלך
פרק ב'. בבא מציעא דף א' ע"ב ד"ה סליקו
שם הלכה ה'. שבועות דף ל"ד ע"א ד"ה היה עבד
שם הלכה ט'. שם דף ל"ו ע"ב ד"ה החשוד בשבועה
שם הלכה י"ג. שם דף ל"ה ע"א ד"ה רב הונא אמר
פ"ג הלכה ב'. שם דף כ"ח ע"א ד"ה אתיא כבית שמאי
שם הלכה ה'. שם שם בא"ד. ובדף ל' ע"א ד"ה אשכח תני דינר זהב
שם הלכה ו'. שם דף כ"ח ע"ב ד"ה הטוען לחברו טענת גנב
שם הלכה י"ב. דף ל' ע"ב ד"ה מתניתא
פ"ד הלכה ד'. בבא מציעא דף א' ע"ב ד"ה משנים אוחזין
שם הלכה ו'. שבועות דף ל"ב ע"ב ד"ה נאמן המלוה לומר
שם בסוף הפרק. בבא מציעא דף א' ע"ב ד"ה משנים אוחזין
פ"ה הלכה ג'. שבועות דף ל"ג ע"ב ד"ה תני ר"ח ולא ידעין
פ"ו הלכה א'. שם דף כ"ט ע"א ד"ה מתני' פליגא בר' יוחנן
שם הלכה ד'. שם דף כ"ט ע"ב ד"ה הרי שבא בשטר ובחזקה
רפ"ז. סנהדרין דף י"ז ע"ב ד"ה אם היה. וד"ה אתא
שם הלכה ה'. שבועות דף ל' ע"א ד"ה המתחייב בבית דין
פ"ט הלכה ז'. בבא מציעא דף א' ע"ב ד"ה סליקו
שם הלכה י'. שם דף א' ע"א ד"ה שנים אוחזין
פרק י'. בבא בתרא דף ח' ע"א ד"ה עגלים
פי"א הלכה ו'. שם דף ט' ע"ב ד"ה אפילו
שם הלכה ט'. שם דף י"ב ע"ב ד"ה תני תמן
פי"ב הלכה ט'. שם דף ט' ע"ב ד"ה רב אמר
שם הלכה י"ב. שם שם ד"ה ג' שנים
שם הלכה י"ד. שם דף י"א ע"א ד"ה גידל
פי"ג הלכה ד'. שם דף י' ע"ב ד"ה השותפין
פרק ט"ו הלכה א'. שבועות דף כ"ט ע"א ד"ה הרי שבא בשטר ובחזקה
שם הלכה ד'. בבא בתרא דף י' ע"א ד"ה כבד

הלכות נחלות

פ"א הלכה א'. בבא בתרא דף כ"א ע"א ד"ה חכמי הגוים
שם הלכה ט'. שם דף כ"ב ע"א ד"ה לא הוא. ובדף כ"ט ע"א ד"ה ושגוב
פ"ב הלכה ז'. שם דף כ"ג ע"א ד"ה ואם היה
פ"ד הלכה ב' וז'. שם דף כ"ה ע"א ד"ה אם
פ"ו הלכה ד'. שם דף כ"ד ע"ב ד"ה מאי טעמא
שם הלכה י"א. שם דף כ"ג ע"ב ד"ה העבודה
שם הלכה י"ב. שם דף כ"ד ע"א ד"ה אר"י
פ"ט הלכה ב'. שם דף כ"ח ע"א ד"ה אם אמר
פ"י הלכה ד'. שם שם ד"ה כל הממע"ה

מסורת הש״ס

ארבעה

אבות נזיקין א השור ב והבור ג *והמבעה ד וההבער לא הרי השור כהרי המבעה ולא המבעה כהרי השור לא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים לא זה וזה שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך וכשהזיק ה חב המזיק לשלם תשלומי *נזק במיטב

ב״ק ד״ב פ״א

פ״ט פ״ג

ארבעה אבות נזיקין. נזיקין שם הניזק שעושין נזק ואבות קרי להו להנך דכתיבי בקרא בהדי׳ ובגמרא מפרש הי ניניהו תולדות: השור והבור. כסדר שנכתבו בפ׳ סדרן במשנה דפ׳ ראשונה נאמר׳ בשור ושניה בבור. ולפי מסקנת הש״ס הבבלי השור זה הרגל אבל האי תלמודא מפ׳ השור זה הקרן כדאמר בגמ׳ ומפרשינן המתני׳ לפי שיטתא דהאי ש״ס כדלקמן: והבור. בור ברה״ר ונפל שמה איזה בעל חי חוץ מן האדם ומת אם הבור עמוק י׳ טפחים או אם הוזק בו ואפי׳ אדם אם הוא פחות מעשרה שהוא שיעור לניזקין: והמבעה. למסקנת הבבלי המבעה זה השן והא דלא נקט שן דה״א אפי׳ היכא דאין הנא׳ להיזק׳ ולפיכך נקט לישנא דמבע׳ דמשמע לישנא דאיגלויי כדכתיב נבעו מצפוניו דהיינו להנאתה שלפעמים נגלות ולפעמי׳ נכסית והיינו בשעת אכילה אבל לפי שיטת הש״ס הזה דמפר׳ השור זה הקרן וא״כ צ״ל דהמבעה כולל לשניהם לשן ולרגל כדדריש בגמרא מקרא ולהכי נקט לישנא דהמבעה שהוא שם כולל לשניהם וכדכתיב בפר׳ במקרא א׳. וטעמא לפי שהן שתי אבות השוין בדיניהם לענין שהן פטורין ברה״ר: וההבער. זה האש ונקט לישנא דהבער לכלול ג״כ הגולת שהניח וילאה והזיקה דסתם אש דקרא הוא שלהבת וכדכתיב לא תבערו אש ופירושו לא תעשו איזה ביעור שמבעירין ממנו האש: לא הרי השור כהרי המבעה. לא יש קולא בשור כמו שיש קולא במבעה לפי שהשור שהוא הקרן כוונתו להזיק והמבעה אין כוונת שניהם להזיק ולפיכך אי כתב רחמנא שור לא אתי מבעה מניה מפני שהוא קל מן השור בזה: ולא המבעה כהרי השור. ויש עוד לד אחד שהשור קל ממבעה לפי שהקרן אין הנאה להזיקו ושן יש הנאה להזיקה וכן קל הוא מרגל שהקרן אין היזיקו מצוי ורגל הזיקו מצוי ולפיכך אי כ׳ רחמנא מבעה לא אתא שור מנייהו מפני שהוא קל מן מבעה בזה ואמטו להכי איצטריך למיכתביה והא דלא נקט כסדר כהרי הבור משום דתו לא מצי למיתני לא זה וזה שיש בהן רוח חיים ועוד דהשתא רבותא אשמועי׳ שאע״פ שיש לשניהם רוח חיים לא נפק חד מחברי׳: ולא זה וזה וכו׳. אלו שלשתן דרכן לילך ולהזיק: הצד השוה שבהן. לאתויי כל שדרכן להזיק ושמירתן עליך ואע״ג דאיכ׳ בחד מהני אבות דלא דמי ליה אי דמי לאיך או לתרי מנייהו מייתינן לי׳ בהצד השוה לחיובא: במיטב

עין משפט נר מצוה

א
א מיימוני פ״א מנזקי ממון הל״ו טוש״ע חו״מ סי׳ שפ״ט ס״א

ב
ב מיימוני שם פי״ב ופי״ג ה״כ טוש״ע שם סי׳ תי׳ ס״א

ג
ג מיימוני שם פ״ב ופ״ג טוש״ע שם סי׳ שצ ושצא

ד
ד מיימוני שם פי״ד ה״א טוש״ע שם סי׳ תית ס״א

ה
ה מיימו׳ שם פ״א הלכה ב טוש״ע שם סי׳ שפט סעי׳ א

מראה הפנים

ארבעה אבות נזיקין. הרא״ש ז״ל כתב בפי׳ המשנה שלו. לא תני מזיקין משום דהנא ירושלמית הוא ולשובה הנזק קורא נזיק כמו שנקרא חסיד מי שעושה החסד ואינו כמו ומלכא לא ליהוי נזיק (דניאל ו) דההוא לשון נזוק הוא כמו נזיר על שם שהוא נזור מן הדבר עכ״ל. ועוד נראה דליתנא דמזיקין לא שייך כ״א היכא שמזיקין עכשיו כפועל כמו ששנינו בסוף פ״ג היו הניזוקין שני׳ והמזיקין שנים אבל הכא לא שייך כ״א לשון נזיקין שהן עלולין להזיק ויוצא שהיזק מהן לפעמי׳ ומקרא דדניאל בלאו הכי ל״ק דלשון ארמי׳ הוא:

לא הרי השור כהרי המבעה. וכתבו התוס׳ פירוש אין קולתו של שור כקולתו של מבעה כדמפרש לקמן בגמרא למ״ד תנא שור לקרנו ומבעה לשינו משום דשור כוונתו להזיק ומבעה אין כוונתו להזיק ולפיכך אי כתב רחמנא שור לא אתי מבעה מיניה שהוא קל מיניה ואין פי׳ כשאר מקומות שבתלמוד לא ראי זה דהתם פירושו אין חומרת של זה כחומרת של זה ולכך אין החומרות גורמות זה הדין אלא הצד השוה שבהן גורם הדין ושינה כאן התלמוד פירושו מבשאר מקומות משום דהזכיר החמור תחלה בלא זה וזה שיש בהן רוח חיים. עכ״ל. דבריהם צריכין ביאור ביותר דנהי דאנן ידעינן טעם התלמוד ששינה פירושו כאן ור״ל בזה משום דהש״ס דף ה׳ פריך מאי קאמר. ומאי קא מתמה האי לא הכי מפרשינן כבשאר מקומות אלא משום דראה דלא מצי לפרושי הכי משום דהתנא נקט בסיפא החמור תחלה ולפ כך מתמה מאי קאמר וכדכתבו התוס׳ שם. מ״מ הכתי לא פלטינן מקושיא על התנא גופיה מ״ט שינה כאן והיה לו להזכיר ג״כ בסיפא הקל תחלה ולא הרי האש שאין בו רוח חיים כהרי שניהם וכ״ל לבאר טעם התנא ששינה כאן ומה שהשמיענו דין חדש בזה. ומתחילה נבאר אופן השינוי שכאן מבשאר מקומות בש״ס ועל איזה קוטב סובבים השינוים ואח״כ יתבאר לך טעמו והיוצא מזה ועיקרא דמילתא להבין בקצרה הכי הוא. דבכל דוכתא שברוצה התלמוד ללמוד דבר מדבר בק״ו או במה מלינו ואשכחינן איזה פירכא במעיקרא דדינא וזה בדבר המלמד ברוצה ללמוד ממנו מה להמלמד שכן בו כך וכך וקאמר דבר פלוני יוכיח שגם בו אין בו זה החומרא והמעלה של המלמד הראשון ואעפ״כ נוהג בו הדין והדבר שאנו למדין עכשיו וא״כ החומרא של הראשון גורמת לזה הדין שהרי בשני אין בו אותה החומרא ויש בו זה הדין. ואם ימצא איזה פירכא גם על השני שיש בו איזה חומרא או מעלה שאין בלמד בלנו קאמר מה לפלוני יוכיח שכן בו כך וכך. ואם זאת החומרא ומעלה לא נמצא במלמד הראשון חוזר ועושה ממנו יוכיח. ובכל מקום כשיבא הש״ס לידי כך אומר וחזר הדין לא ראי זה וכו׳ הצד השוה וכו׳ כלומר אין הראיה של הראשון שיש בו אותה החומרא מכיא זה הדין שהרי אין בשני וכן לא ראיה של השני בראשון הצד השוה וכו׳ כלומר חזרנו על כל הצדדים והחומרות ורואין אנו שאינן גורמות זה הדין מעתה יש לך לבקש הצד השוה כשניהן שגורם אותו הדין ומאותו הצד ללמד להשלישי דוגמתו בפ״ק דקדושין דף ה׳ דיליף חופה בק״ו מכסף ופריך מה לכסף שכן פודין בו הקדשות ביאה הוכיח מה לביאה שכן קונה ביבמה כסף יוכיח וחזר הדין לא ראי זה וכו׳ הצד השוה שבהן שקונין בעלמא וקונין כאן אף אני אביא חופה. וכן בבילה דף כ׳ ע״א דיליף שלמי חובה שטעונין סמיכה כמה מלינו משלמי נדבה ומעולת חובה עיין פירש״י שם ותמצא פי׳ לא ראי זה כמו שאמרנו. וכן בסנהדרין ובחולין ובהרבה מקומות. כמלינו למדין דבכל דוכתא א״א לפרש לא ראי זה וכו׳ בענין אחר כ״א דוקא אין החומרה של זה כמו החומרה של זה. אמנם כל זה הוא דוקא אם הוא באופן שזכרנו שלמדין אנו דבר חדש והוא הלמד השלישי שיהא נוהג בו איזה דין מהמלמדים השנים או לפעמים מהשלשה כדאמרינן בעלמא תיתי חדא מתלת ובאלו המלמדים נגר מפורש או נודע לנו שנוהג בהן זה הדין ולמדין אנו עכשיו להשלישי או להרביעי בנידון זה ובכה״ג הוא דשייך הלימוד והכלל שאמרנו. אבל במקום שאין לפנינו למוד איזה דבר חדש. כ״א לפנינו ב׳ וג׳ דברים שכתבה לנו התורה ואנחנו רוצים לחקור ולידע הטעם מה שהצריך הכתוב לכתוב לכל אלו השנאים ולא סמך על הלימוד שאנו יכולין ללמוד חדא מחדא או חדא מתרתי. וכגוונא דמתני׳ דהכא בזה לא שייך הכלל והלימוד הזה. שהרי זה הוא ככל נריכותא דהש״ס דעביד בקראי. וכך מיבעי לן למימר. דאי כתב רחמנא חדא לא אתי אידך מיניה משום דאידך קיל מיניה ואין בראשון הקולא שיש בשני. והיינו דכתב רש״י ז״ל בדף ד׳ ע״א ד״ה ולא ראי הכן וכו׳ והאי ליכא לתרולי וכו׳ שאין זה לשון הש״ס אלא ההוא דבעי למיגמר חבריה מיניה נקיט ברישא כדקתני במתני׳ לא זה וזה שיש בהן רוח חיים וכו׳ אלמא כל היכי דקתני לא ראי זה כראי זה ההוא דבעי אגמוריה חבריה מיניה נקיט ברישא וה״ק לא ראי זה כראי זה אין דין הכתוב בזה ראוי לנהוג בזה עכ״ל: ולכאורה קשה דאדרבה אנו רואין שאין דרך הש״ס לפרש בכל דוכתא לא ראי זה הכי. אלא ודאי כמו שאמרנו, וההפרש והחילוק הוא מבואר. ועל גוונא דהאי מתני׳ הוא דמדייק רש״י ואומר שאין זה לשון הש״ס אלא ההוא דבעי אגמוריה חבריה מיניה נקיט ברישא. דוגמתו תמצא ביבמות דף ה״ד ובהרבה מקומות בהש״ס. ומעתה נתבאר לנו דברי התוס׳ הדק היטב. וכן דברי רש״י ז״ל ושניהם עולין בקנה אחד. נשאר לנו לבאר עוד דלכאורה גם כאן יש לנו ללמוד דבר חדש במה הצד וכמה דאמרינן בגמרא דף ו׳ ע״א הצד השוה שבהן לאתויי אבנו וסכינו וכו׳ וכן איתך דקאמר התם. ואם שהחילוק הוא מבואר מפני שלא הוזכרו במתני׳ בפירוש ריבוי אלו הדיני׳ אף כל שדרכן להזיק וכו׳ אכתי קשה למה באמת לא הזכיר התנא ריבוי הדינים האלו וכיוצא בהן ונלמוד במה הצד ולפרש כמו בכל דוכתא. וראיתי בס׳ אסיפת הזקנים מכונה להגאון מוה׳ בצלאל אשכנזי ז״ל הנדפס מחדש. ושם מביא כמה לשונות מהתוס׳ אשר לא נמצא בידינו. והרבה שיטות מהגאונים. ומבואר שם גם מענין זה. וכתב שם בשם הר׳ פרץ ז״ל שכתב תלמידו בשמו וז״ל והוסיף מורי הרב לתרץ למה לו לפרש כאן כמו בשאר מקומות משום דבשאר מקומות שאומר הצד שבהם הוא לוקח הקולא של כולם אבל הכא הוא לוקח הקולא של אחד מהם לבד כמו שאומר בגמרא הצד השוה לאתויי אבנו וסכינו שרוצה ללמוד מבור ואש ובעלמא נותן להנלמד דין שניהם אבל הכא אין נותן לו אלא דין בור בלבד החיוב והפטור שבו ולכך אין דומה לעלמא ולא נוכל לפרש כמו בעלמא עכ״ל. וכבר ברנו כל הצורך ועיקר הטעם והשורש משינוי הפירוש שבכאן מבעלמא על נכון. עם מה שהוספנו לבאר כדברי רש״י והתוס׳ וכוונתם שיהיו לאחדים. אלא דעדיין צריכין אנו לדברי הר׳ פרץ ז״ל במקלת כדי לתרץ הדיוק שדקדקנו מ״ט לא נקיט התנא הכי באמת לפרש ריבוי במה הצד במתני׳ ולפרש הראי זה כמו בכל דוכתא. ולמדין אנחנו מזה דין חדש שבא התנא להשמיענו דהכא אין הנלמד בצד השוה דומה לשניהם כ״א לאחד בלבד. ומפני שהדבר הזה תלוי במחלוקת המפרשים והפוסקים והגאונים ז״ל יחדתי לדין זה דיבור בפני עצמו. ועיין לקמן כד״ס הצד השוה ותמצא דין זה מבואר בקצרה ומה שחדשתי בזה בס״ד:

ולא המבעה כהרי השור. מה שפירשתי בפנים בדיבור זה הוא לשיטתא דהאי תלמודא דמפרש תנא שור לקרנו וכרב יהודה אליבא דשמואל בבבלי דף ג׳ ע״ב בזה. אלא דהאי תלמודא שינה במבעה שכלל לשניהם לשן ולרגל כאחד כדדריש לה מקראי וכמו שמפורש שם בס״ד. ולפיכך צריך לפרש גם לא הרי דבבא דסיפא לפי שיטתיה. ואין להקשות דאכתי ניליף שור משן ורגל במה הצד משום דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן מועדין מתחלתן. וכלומר שדרכן להזיק מה שאין כן בקרן דסתם שוורים בחזקת שימור קיימא למ״ד פלגא נזקא קנסא. וזה כפירוש ר״ת בתוס׳ דף ה׳ ע״ב ד״ה שכן מועדין. דאין לפרש שמשלמין נזק שלם דא״כ קשה האי גופי׳ נלמד נמי לקרן דלישלם נזק שלם דהשתא קרן לא כתיבא וכדכתבו התוס׳ שם. אלא דלפי זה קשיא לי אמאי לא קאמר רב יהודה תנא שור לקרנו ולרגלו ומבעה לשינו ובשור שייך שפיר טפי למיכלל ביה תרווייהו ורב ושמואל בהא פליגי דלרב תנא שור וכל מילי דשור וא״כ מבעה זה האדם ושמואל ס״ל דלא כייל התנא אלא הני תרווייהו וי״ל דלא ניחא ליה לרב יהודה לפרש אליבא דשמואל הכי משום דאי כיילינן ביה הני א״כ ניכלול כולהו מילי דשור כרב ולפיכך מפרש אליביה דלא תני לשור אלא לחדא מילתא. וכן צ״ל לרבא לקמן. וראיתי להרשב״א ז״ל שכתב בחידושיו וז״ל ואי אפשר לומר תנא שור לקרנו ולרגלו משום דלא הוה אפשר לפרושי בכי הא לא ראי זה כראי זה כדמפרש ואזיל וכן הדין והטעם באוקמתא דרבא דאוקי אליבא דשמואל שור לרגלו ומבעה לשינו ולא אמרינן שור לרגלו ולקרנו עכ״ל. רצונו לומר דאע״ג דאיכא לפרושי לא ראי זה וכו׳ לפי שאין בשן מה שיש בקרן ורגל דהאי כוונתו להזיק והאי היזיקו מצוי משא״כ בשן וכן יש בשן שיש הנאה להזיקה משא״כ בשניהם. מ״מ הוי קשה דלא ליכתוב שן ואתיא מהני תרווייהו במה הצד ובהא ליכא למיפרך כדפרכינן לעיל וזה מבואר. ולפיכך כתב דלא הוה אפשר לפרש בכי הא לא ראי זה. ומיהו להאי שיטתא דס״ל דכל דבר הנלמד במה הצד נותנין לו הקל שבשניהן הדרא קושיא לדוכתא דהשתא איכא לפרושי שפיר לא ראי זה דאי הוה אתי שן מקרן ורגל ה״א לחלק בשן בין תם למועד כמו הקרן. ועיין לקמן כד״ס הצד השוה:

ולא זה וזה שיש בהם רוח חיים. התוס׳ כתבו בזה הדיבור. ובסיפא גבי בור המ״ל לא הרי הבור שתחלת עשייתה לנזק כהרי אלו ולא תם לפי שהפסיק באש וקודם הם לא רצה לשנות דא״כ הוי אתי אש מיניה דכולהו אתי מבור וחד מהנך כדאמרינן בגמרא והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר עכ״ל. תירוצם שייך נמי על דלא שנה בור קדם מבעה והוי לא הרי ג״כ כסדר שכתובין בפרשה אלא דלא הוי שייך תו למיתני ולא זה וזה וכו׳ והתנא בא להשמיענו שיש בזה מה שאין בזה משום יגדיל תורה. ועיין לקמן ד״ה אם לא נאמר שור ומזה תבין:

הצד השוה שבהן. בבבלי דף ו׳ ע״א קאמר אביי לאתויי אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו יליף לה מן הצד מבור ואש ולרבא לאתויי בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה ויליף לה מבור ושור וכן לאידך אמוראי דהתם ילפי למילתייהו מבור ושור וכתב הרא״ש ז״ל ויש מן הגדולים שכתבו דלא מחייב אלא מה דמחייב בשניהם ופטורי מנזקי כלים וממיתת אדם כמו בור ומעיין כמו בהם דכיון דאתו מבור

בנס

פניי נופחאות (סו״ג) הרי בד״ו ניתא.

[א] במיטב הארץ: גמ' השור [ב] זה הקרן דכתיב °וכי יגף שור איש את שור רעהו וגו'. עד כדון בתם במועד מניין. °או נודע כי שור נגח הוא וגו'. הבור °כי יפתח איש בור וגו' בעל הבור ישלם וגו'. [ג] המבעה °כי יבער איש שדה או כרם °ושלח את בעירה *זה הרגל דכתיב °משלחי רגל השור והחמור. וכתיב °הסר משוכתו והיה לבער *זה השן. פרוץ גדירו והיה למרמס זה הרגל. וההבער דכתיב °כי תצא אש ומצאה קוצים וגו'. אנן תנינן ארבעה אבות נזיקין. [ד] ותני ר' *חייא י"ג נזק צער ריפוי שבת ובושת שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר.

אמור

תורה אור: שמות כא. כב. שם. שם. שם. שם. ישעיה ה. שם. שמות כב

במיטב הארץ. אם רוצה המזיק לפרוע לו קרקע צריך להגבות לו מעידית שבנכסיו: גמ' השור זה הקרן. דלא תימא דהתנא כולל בשור כל מיני חלוקי האבות הנאמרים בו והם קרן שן ורגל והמבעה זה האדם והלכך מפרש האי תלמודא דלא תני שור אלא לקרנו ובמבעה כולל התנא לשן ולרגל כדלקמן: דכתיב וכי יגוף וגו'. מקרא דכתיב גבי בהמה יליף ולא מקרא קמא דכתיב גבי אדם כי יגח איש שור את איש וגו' וטעמיה כדלקמיה: עד כדון בתם במועד מנין. כלומר דעד כאן שמענו דילפינן קרן דתם מקרן דבהמה ולא מקרן דלעיל דכתיב גבי אדם ומנין שאף במועד מהאי קרא הוא דילפינן. והאי מנין לאו אקרא קאי ולומר מועד מהיכן שמענו דהא בהדיא כתיבא אלא אילפותא דהש"ס קאי וכמסקנא דמילתא היא וכלומר דגם מועד דבהמה מהאי קרא גופיה דכתיב ביה הוא דילפינן או נודע כי שור נגח הוא ולא ממועד דכתיב לעיל גבי אדם ונפקא מינה דקמ"ל דמועד לאדם לא הוי מועד לבהמה: הבור וכו' בעל הבור ישלם. להכי מייתי נמי סיפיה דקרא לאשמועינן דבהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו עסקינן דיש לו בעלים: המבעה כי יבער וכו'. כדפרישית במתני' דס"ל להאי סתמא דהש"ס דהתנא כולל במבעה לשתי אבות האחרים של שור והם השן והרגל וכדדריש לה מקראי: ושלח את בעירה וכו'. כלומר דמושלח דרשינן לרגל כדכתיב משלחי רגל ומובער דרשינן לשן כדכתיב והיה לבער זה השן: פרוץ גדרו והיה למרמס זה הרגל. הא דלא סגי ליה להש"ס בדרשא דלעיל משלחי רגל משום דלא תיקשי מנא לן מ"ם מוהיה לבער זה השן דלמא רגל הוא וכמשמעות פשטיה דקרא הסר משוכתו של הכרם והיה לבער ברגל שיהיו הכל דורסין בו וכ"ת קרא דושלח את בעירה היכי מפרשת לה דלמא אידי ואידי ארגל והא דשלח שלוחי והא דאזל ממילא: ת"ש מסיפיה דקרא דכתיבא התם פרוץ גדרו וגו'. ואם נפרש לבער דרישיה דקרא ברגל א"כ קשיא מאי האי דקאמר עוד והיה למרמס אלא ע"כ והיה למרמס זה הרגל וה"פ דקרא הסר משוכתו של הכרם משוכה זהו שעושין על גבי הגדר ממיני יתידות וקוצים כדי למנוע רגלי העוברין מע"ג הגדר ובתחילה תסור המסוכה והיה לבער לאכול מפירותיה להדוחקין עלמן ועוברין למעלה ע"ג הגדר כדי להכנס להכרם ולאכול ממנה ואח"כ פרוץ גדרו לגמרי והיה למרמס ברגל העוברין בה עכשיו ברווח כדי להשחית את הנשאר ממנה. ודרך משל הוא זה שהוכיח ישעיה הנביא ע"ה לישראל והכוונה שהקב"ה נפרע מהן מישראל מעט מעט וזהו מדת החסד. ועכ"פ שמעינן מהאי דרשה דבער זה השן: אנן תנינן. במתניתין לא תנינן כ"א ד' אבות נזיקין ור' חייא תני בתוספתא דיליה נזק צער וכו' נוסף על הארבעה דמתני' ובין הכל י"ג אבות נזיקין:

אמור

עין משפט נר מצוה: ו א מיי' פ"א מהל' נזקי ממון ופ"ח הלכה ט טוש"ע חו"מ סי' ת"ט ס"א. ז ב מיימו' שם פ"א טוש"ע שם סי' שפט סעי' יח

מסורת הש"ס: ב"ק ד"ב ע"ב. פי' שם ד"ד. תוספתא פ"ט

גליון הש"ס: [ג] המבעה וכו' עי' בהגב"א בתוי' דף ב ע"ב ובשטמ"ק שם

מראה הפנים

כמה הלך יסבינן להו הקל שבשניהם. ויש שנסתפקו בדבר. ולי נראה דכל דין בור יש להם וכו' ע"ש שהוכיח זה דהל"כ אמאי חייבין הכי ברה"ר הא לשמואל היינו רגל וכיון דילפינן הני מבור ושור אם כן ליפטרו ברה"ר כמו רגל אלא ודאי כל דין בור יש להם בין לקולא בין לחומרא אלא דלא מצינו למילף מבור לחודיה משום דלא דמו לגמרי לבור כמו דפריך הש"ס מה לבור וכו' שהלך להביא יוכיח מאחר נזיקין שאין לחלק ביניהן ובין בור מכח הני פירכות ואינם מוגעות החיוב בהם והלכך גם אלו לא יצאו מכלל בור בשביל הני פרכות וכל דין בור להם ולא יהבינן להו קלות של אש ושל רגל. זהו תוכן דבריו ז"ל. מדבריו למדנו דודאי בעלמא בכל מילתא דאתיא במה הצד אין לו אלא הקל שבשניהן. וכן בדין דכיון שהוא למוד משניהן אי אתה יכול לחייבו אלא כחיוב שהוא נוהג בשניהם אלא דהכא שאני מכיון דהני דמו טפי לבור והילכך יהבינן להו דינא דבור בכל מילי. ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתה כמה שהבאתי לעיל בד"ה ולא המבעה לפי תירוץ הרשב"א דהא השתא שפיר איכא לפרושי תנא שור לקרנו ולרגלו ולא הרי זה וכו' מיתפרשא הכי דאי הוה אתי שן מקרן ורגל היינו נותנין לו הקל שבשניהן וה"א לחלק בין תם למועד כמו הקרן וע"כ צריך לתרץ משום דלא הוי ילפינן אלא מקרן מועדת ולא מתמה שהרי למוד הצד שבשניהן הכי הוא מה לקרן שדרכו לילך ולהזיק רגל יוכיח מה לרגל שכן היזקו מצוי קרן יוכיח וחזר הדין וכו' ולקרן מועדת הוא דקרינן דרכו לילך ולהזיק ולא לתמה למ"ד פלגא ניזקא קנסא והכי קי"ל ואפילו הכי אין היזקו מצוי כ"כ כמו רגל ועיין ברש"י דף ו' ע"ב ד"ה מאי שנא בור שכתב כן בסברא זו לענין בור. אלא כד אתינן להכא א"כ קשה דהשתא איכא למיפרך מה לקרן ורגל שכן מועדין כן בין לדבר הראוי להן בין לשאינו ראוי לכן תאמר בשן שאינה מועדת אלא לאכול דבר הראוי לה. וא"כ ממ"נ קשה לתירוץ הרשב"א. וכבר כתבתי לעיל שם מה שנלע"ד לתרץ כהך קושיא דלא קאמרי שור לקרנו ולרגלו. והאפשר ליישב לדעת הרשב"א דלא תיבעא ליה הך פרכא וכדכתבו התוס' בדף ה' ע"ב בד"ה כי שדית בור ביניהו. דלא אשכחן שאינו ראוי בשן דאם אכלה דבר שאינו ראוי לה לא הוי תולדה דשן אלא תולדה דקרן כיון דאין הנאה להזיקה ואי משכחת לה בשום ענין א"כ היא גופה נילף מינייהו דמתחייב אף באינו ראוי. וכ"כ הרשב"א ז"ל בעצמו לקמן בענין לימוד השן מן האש. וגם נ"ל לדעתו ז"ל דלא דמי להאית דפ' החובל דף פ"ח דאע"ג דהתם פרכינן פירכא דלא שייכא מה לאשה שאינה במילה וכדדלו התוס' לתרץ הכי אליבא דפרש"י ע"ש משום האי טעמא גופה דהתם לא שייכא כלל גבי אשה וא"כ לא שייך להכניס הפירכא בהק"ו אבל הכא אתה יכול להכניס הפירכא גופה במה הצד דנילף מינייהו דמתחייב בשן אף בשאינו ראוי. כנ"ל ליישב לדעת הרשב"א ז"ל. ובענין דינא דהני דאתו במה הצד שהחליט הרא"ש ז"ל דיהבינן להו כל מילי דבור נראה דגם דעת הרמב"ם ז"ל כן הוא כמו שאנחנו רואים ממ"ש בפי' י"ג מהל' נזקי ממון שמבואר שם דיני תולדות הבור וכס"פ י"ד גבי תולדות האש מלבד דיני' דרבא בענין בור המתגלגל אינו מבואר בדבריו שם כ"א בפ"ב הובכר גבי דינא דדליל אבל משם משמע דמחייב על הכלים ועיין לקמן ריש פ"ב ד"ה אבל קשר הוא וכו' מה שכתבתי בזה:

במועד מנין. כדפרישית בפנים דאשמעינן האי ש"ס דמועד לאדם לא הוי מועד לבהמה והילכך מקרא דכי יגוף הוא דיליף ולא מכי יגח דלעיל משום דמיירי באדם ובבבלי דף ל"ז פלוגתא דאמוראי דרב זביד סבר דסתמא הוי מועד ורב פפא סבר דאינו מועד. וכתב הרי"ף ז"ל וסוגיין כרב פפא. וטעמיה מדתני בברייתא התם ת"ר ראה שור נגח לא נגח וכו' נעשה מועד לסירוגין לשוורים. וזה כרב פפא דלרב זביד נעשה מועד לכל המינין ואם דהתוס' מיישבין הסוגיא גם לרב זביד וכגון שראה שאר הבהמות ולא נגחן. מ"מ פשטה דברייתא משמע דהנגיחה והסירוגין הכל בשוורים ולא ראה שאר המינים בינתיים. וגם לקמן התם בבעיא דאבוה ושנייה צריך לייטב בדוחק לרב זביד כדפירשו התם ע"ש וכן הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ו מהל' נ"מ הלכה ח' כרב פפא. שור שהוא מועד למינו ה"ז אינו מועד לשאינו מינו הועד לאדם אינו מועד לבהמה. ובענין מועד לבהמה אי הוי מועד לאדם. לכאורה נראה דלרב זביד הוי מועד לאדם כדאמר התם בדף מ"א על קושית הש"ס וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה ומתרץ רב זביד כגון שהרג ג' בהמות. אלא דהתוס' בדף ל"ז כתבו דחזר בו רב זביד כדפריך עליה התם ומועד לבהמה הוי מועד לאדם בתמיה. כן היא גי' רש"י והתוס' שם. וסיימו התוס' שאם לא תאמר כן קשיא ליה הסיא דריש מכילתין עכ"ל ר"ל דקאמר בריש מכילתין אדם דלית ליה מזלא כתיב כי יגח וכו' ומילתא אגב אורחא קמ"ל דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם. ולרב פפא כבר יישבו התוס' שם ד"ה ומילתא וכו' ע"ש. (ומה שפירש המהרש"א בזה. אף דנראה דלא היה כתוב לפניו דריש מכילתין אלא הסיא דמכילתין מ"מ פירושו קשה מאד ע"ש) והרמב"ם בפ' עשירי מנ"מ הל' ג' כתב. והואיל וכל בהמה חיה ועוף שהרגו את האדם נסקלין היאך ימצא מועד להרוג עד שישלמו בעליו את הכופר כגון שהרג ג' עכו"ם וכו' או שהרג ג' בהמות הרי זה מועד להריגה ובעלים משלמין את הכופר. וכבר הקשה ע"ז הה"מ ז"ל דאפי' לגי' רבינו דגרים התם בדף מ"א הכל בניחותא ולא גרים אלא מ"מ הוא עצמו כתב דמועד לאדם אינו מועד לבהמה ומכ"ש דמועד לבהמה לא הוי מועד לאדם. והכ"מ תירץ דרבינו מחלק בין נזקין לקטלא דהכא במועד להרוג בהמות הוי מועד לאדם וזהו שדקדק רבינו לכתוב ה"ז מועד להריגה עכ"ל. ומ"מ עדיין קשיא הסיא דריש מכילתין לדברי רבינו דכמאן אתיא. וגם צריך טעמא לקושטא דמילתא מפני מה שינה הכתוב בלשון גבי אדם כי יגח וגבי בהמה כי יגוף. והלח"מ כתב דלדעת רבינו אפשר לומר דהסיא סוגיא כרב פפא אתיא וזהו כפי' הר' מנחם שהביאו התוס' שם דלענין חזרה איירי דתורה דבהמה לאו תורה היא ותורה דאדם הויא תורה ורב זביד יתרץ דנקט באדם נגיפה דאית ליה מזלא ובבהמה דלית לה מזלא נגיחה ואע"ג דלא הודיענו הכתוב מילתא אגב אורחא כלל מ"מ נקט הכתוב לשון המתיישב דהוא קושטא דמילתא זהו תוכן דבריו ודוחק. ולענ"ד נראה דודאי בענין החילוק שבין נזקין למיתה בזה ראה רבינו להכריע דמועד לבהמה הוי מועד לאדם וכסברת הכ"מ דמאי שנא האי קטלא מהאי קטלא. ובענין הסוגיא דריש מכילתין מפרש רבינו דכרב זביד אתיא. והיינו משום בבא דרישא דקאמר התם מועד לאדם הוי מועד לבהמה אבל בבא דסיפא דכ"ע מודים בה. וזה דלענין נזקין מועד לבהמה לא הוי מועד לאדם וזהו פי' מילתא אגב אורחא קמ"ל וכלומר דאע"ג דקרא לענין מיתה מיירי אגב אורחא קמ"ל דלפעמים יש חילוק בין בהמה לאדם והיינו בנזקין מועד לנזקי בהמה לא הוי מועד לנזקי אדם ולפיכך שינה הכתוב. ומועד לאדם וכו' דקאמר ה"ק אפילו למ"ד דמועד לאדם וכו' מועד לבהמה לא הוי מועד לאדם. ובזה מתורץ נ"כ לרב פפא דלהכי לחוד הוא דצריך לבנות הכתוב להשמיענו זה ובהא לא פליגי רב פפא ורב זביד. ואם מועד להרוג בהמות לכ"ע נמי מועד לאדם מכח הסברא דמאי שנא. והא דלא פסק רבינו ככולא דהאי סוגיא ואפילו בבבא דרישא. משום דהאי סוגיא דפ' שור שנגח היא עיקרית דהתם בעיקרא דהאי דינא משתעי ומשם מוכרע כרב פפא דמועד לאדם לא הוי מועד לבהמה. ובאלא הא דשינה הכתוב מתורץ לכ"ע לרב זביד לאשמועינן תרווייהו כמועד לאדם וכמועד לבהמה. ולרב פפא לענין מועד לבהמה לחוד הוא דצריך להשמיענו. וכן נמי אמרינן מועד לאדם לא הוי מועד לבהמה. וא"כ סוגיא דריש מכילתין הכל לענין נזקין ואתיא כרב זביד והוא ז"ל פסק כרב פפא מטעמא דאמרן:

המבעה כי יבער וגו'. כדפרישית בפנים דנראה מסתמא דהאי ש"ס דמפרש להמבעה דמתני' לשן ולרגל וכדאמר לקמן נמי דאיבעי קריא איבעי מתני' כמו שהן נכללים במקרא אחד כמו כן כוללן התנא בשם אחד. ונראה דהאי ש"ס דריש לה ג"כ מובער זה השן כמו דדריש הש"ס הבבלי ואין הפרש ביניהם אלא בראיות דרש הפסוקים דהכא מביא ראיה מוהיה לבער והתם מביא ראיה מכאשר יבער הגלל. והרשב"א ז"ל בחדושיו כתב דהאי ש"ס דריש לשן מכי יבער איש ומובער ותרווייהו צריכי חד דשלח שלוחי וחד דאזיל מנפשה ובהכי מיתרצא קושיא דקשיא מאי שנא דבכולא שמעתין פשיט ליה השן ל"ש שלח שלוחי ול"ש אזיל ממילא וברגל זו מיבעיא להו ולמדוהו דרך פשיטות משן ואמרו דומיא דשן מה שן לא שנא אף רגל ל"ש עכ"ל. ולע"ד אין כל זה מוכרח. ואנן חזינן דמכי יבער לא דריש מידי דסיפיה דקרא פירושא דרישיה הוא וה"ק כי יבער איש שיגרום שבהמתו תעשה היזק בשדה חבירו ומפרש מה הוא ההיזק באחת משתי אלה כושלח את בעירה או כובער וכן פירש"י ז"ל בחומש. ופשוט הוא דמה שכתב רש"י שם שיוליך בהמתו לאו דוקא שהוא יוליך דאין במשמעות פשט המקרא אלא שלא יהיה הוא הגורם שלא שמר את בהמתו מלהזיק. ועכ"פ גופי הנזיקין לא למדנו אלא מושלח ובער ולא מכי יבער. והא דקשיא מ"מ בשמעתין פשיט ליה אזיל ממילא בשן יותר מברגל היינו מדשינה הכתוב בלשון וכתיב ביה ובער ולא ושלח כדמשמע מפירש"י בשמעתין. וכן נ"ל בהא דפשיט ליה התם לעיל דברגל אפילו לא מכליא קרנא יותר מבשן משום דשינה הכתוב וכתיב ביה ושלח ולא ובער ומה"ט נמי נאדו התוס' מתירוץ רש"י בד"ה וסא דמכליא קרנא שהקשו וליכתוב רחמנא ושלח וכו' ר"ל משום דלשון ושלח לא הוי משמע לן דדוקא במכליא קרנא דא"כ הוה קשה ליכתוב במקום ושלח ובער כי היכי דלא נטעי וק"ל. ולא דמיא להא דאמרינן בעלמא גבי תושב ושכיר:

ותני ר' חייה שלשה עשר. הכי איתא בתוספתא ריש פ' תשיעי. ובבבלי גרים לה משום תוספתא דר' אושעיא ור' חייה תני כ"ד. והאמר התם דף ה' ע"א לתנא

דיקן

ציון ירושלים

*ותני רבי חייה שלשה עשר. עיין מס"פ שכתב ראי' מזה לרמב"ם דעקירה בטעו' לא שמי' עקירה ובאור זרוע הגדול שנדפס בזיטאמיר ח"ב פסק ס' רכב פוסק דשמי' עקירה. ובהסכמתי לספר אור זרוע הנ"ל כתבתי דעיקר כהרמב"ם ע"ש:

שנוי נוסחאות (ש"ג) וכי יגף (שמות כ"א). (ש"ה) כי יפתח (שם) במקרא „וכי יפתח". (ש"ס) כי יבער (שם כ"ב).

אמור מעתה מה דתנינן אנן להכשר נזקין. מה דתני ר' חייא בין להכשר נזקין בין לניזקי גופו. *ר' חגיי שאל היך תנינן ארבעה אבות נזיקין אם הכל אמור בשור אחד ניתני שלשה. ואם הכל אמור בשור שלשה ניתני חמשה. אלא כמה דאשתעי קרייא אישתעיית *מתניתא. תולדות הקרן [א] נגיחה נגיפה נשיכה רביצה בעיטה דחייה. ר' יצחק מקשי נגיפה נגיחה [ז]עיקר הן ואת עביד לון תולדות. אלא מתחיל בעיקר ומסיים בתולדות. תולדות הבור כל פירקא תליתייא דתנינן בנזיקין. ר' תני הניח גחלת ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה וצלוחיתו בידו נשרפו כליו ונשברה צלוחיתו חייב על הצלוחית משום בור ועל הכלים משום אש. תולדות הרגל. תני *בהמה שנכנסה לרשות היחיד והזיקה [ב] בין בידה בין ברגלה [ז]בין בקרנה בין בעול שעליה בין בשליף שיש בה בין בעגלה שהיא מושכת משלם נזק שלם והמזיק בכרמלי' משלם נזק שלם. תולדות השן הון בעיין מימר [ג] *פרה שאכלה שעורים וחמור שאכל כרשינין וכלב שליקלק את השמן וחזיר שאכלה בשר כולהון תולדות השן אינון. אמר ר' יצחק כולהון עיקר שן אינון. והא תאני תולדות השן כשדרסה על גבי נוד מלא שמן ובסיכה גופה נהנה. כמה דתימר תמן השן אוכלת והגוף נהנה אוף הכא נהנה גופה. רבי ירמיה בעי היתה מהלכת ופולטת עשבים מהו.
א"ר

פני משה

אמור מעתה. הטעם דמה ששנה לנו רבי במתני' הן בענין הכשר נזיקין נזיקין שבאין מצד ממונו ולפי שהממון של אדם הוא הכשרו קרי ליה הכשר ובנזקי גופו לא קא מיירי ומה דתני ר' חייא הוא בין נזקי ממונו ובין נזקי גופו: **היך תנינן ד' אבות נזיקין.** כלומר שור דקתני במתני' באיזה דין דשור מיירי כי היכי דלהוי המנין של האבות ארבעה לא פחות ולא יותר: אם הכל אמור בשור אחד. אם נוכל לכלול כל הנזקין דשייכי בשור הקרן והשן והרגל: ניתני שלשה. אמאי חשיב ארבעה הרי לא מצינו אבות דכתיבי בקרא כ"א הני דחשיב להו במתני' ואם שם שור כולל הוא לכל האבות שבו א"כ ליתני שלשה ותו לא והמבעה למה לי: ואם הכל אמור בשור שלשה. שדעת התנא לחלק כל עניני הניזקין שבשור ולחשבן כל א' בפני עצמו ושור דקתני בנזק קרן לחודיה הוא א"כ קשיא ניתני חמשה השור והבור והשן והרגל וההבער וכלומר מאי חזית דקתני השור לקרנו בלחודיה ובהמבעה הוא כולל לשאר חלקי נזקי השור כאחד: אלא כמה דאישתעי קרייא. הדר קאמר דהיינו טעמא דהתנא דכמו שנאמר בקרא כך הוא מדבר בלשון המשנה לפי שמצינו בתורה דקרן כתיבא בפרשה בפני עצמה ובשן ורגל כולל לשתיהם במקרא אחד ושלח ובער וכדדרשינן לעיל לפיכך ראה רבי לסדר דבריו במשנה כפי הכתוב שבתורה: תולדות הקרן נגיחה נגיפה. כדמסיק לקמיה: רבילה ובעיטה. שראתה הכלים ורבלה עליהם כדי להזיקן ולשברן או שבעטה ברגליה כדי לשבר את הכלים: דחייה. שדחתה בגופה ונתכוונה להזיק ולהכי הוי הני כולהו תולדות הקרן דכוונתן להזיק ואין הנאה להזיקן ואין הזיקן מלי כקרן והלכך דינן כקרן דכל זמן שלא הועדו ג"פ בב"ד אינן משלמין אלא חצי נזק: נגיחה נגיפה עיקר הן. עיקר אבות הכתובין בתורה ומ"ט חשיב להו בתולדות: אלא מתחיל בעיקר. כלומר לא דמחשב להו לתולדות אלא ה"ק תולדות דקרן הנמשכין מנגיחה ונגיפה ודומין להן מה הן ומסיים באלו הארבעה דחשיב שהן תולדות הדומין להן: תולדות הבור כל פירקא תליתייא. כל הפרק השלישי של מס' נזיקין זה המניח את הכד דשם איירי בדיני תקלות הנלמדין ודומין לבור: הניח גחלת ברה"ר. בשלא הפקיר מיירי וקסבר דאע"ג דכל תקלה מבור למדנו ופטור בהן הכלים הני מילי היכי דאפקרינהו אבל לא אפקרינהו לא דמי לגמרי לבור וחייב בהן את הכלים והלכך חייב על הצלוחית משום בור: ועל הכלים משום אש. ואפי' לא הניח גחלת ברה"ר אלא יצאת מעצמה והזיקה חייב כדין האש ולא נקט ברה"ר אלא משום דינא דבור ואשמועינן דבתקלה אחת משכחת לה חיובא דבור וחיובא דאש: תולדות הרגל. מאי היא כדתני בהמה שנכנסה לרה"י וכו' והני כולהו לאו דוקא תולדה דרגל הן דהא קתני בין בקרנה אלא אאיידי קתני ומייתי הך ברייתא משום דקחשיב נמי לתולדה דרגל בהדה בעול ובשליף וכו' דהני כולהו אורחיה הוא וברשות היחיד משלם נזק שלם וברשות הרבים פטור כרגל: בין בקרנה. הך תוספתא כר' טרפון אתיא דס"ל בפ"ב משונה קרן ברשות הניזק משלם נזק שלם: בעגלה שהיא מושכת. דכגופה הויא ולא מיחשבא כצרורות: והמזיק בכרמלית. ס"ל כרמלית כרה"י הוי לענין נזקין ונזק שלם הוא משלם: הוון בעי מימר. בני הישיבה היו רוצין לומר דכל אכילה דהוי כי אורחיה הוא דמיקרי שן והוי אב אבל הני דקחשיב לקמיה דלאו אורחייהו נינהו אלא ע"י הדחק ס"ד דתולדות השן מיקרו: פרה שאכלה שעורים. שהן מאכל חמור: וחמור שאכל כרשינין. שהן מאכל פרה: וכלב וכו'. דאין רגילין בכך אלא ע"י הדחק כשהן רעבין אוכלין אותן: א"ר יצחק דלא היא. אלא כל אכילה ואעפ"י שהיא ע"י הדחק שמה אכילה ועיקר אב השן הן: והא תניא. תניא נמי הכי איזהו תולדות השן כשדרסה ע"ג נוד מלא שמן ונשפך והיא נהנית מהסיכה מחמת השמן שנשפך על גופה: כמה דתימר תמן וכו'. כלומר דלהכי מיקרי תולדה דשן לפי שיש הנאה להזיקה ובהאי הוא דדמיא לשן כמה דהתם מה שהיא אוכלת בשן והגוף נהנה מחמת הסיכה והאי הוא דמיקרי תולדה דשן וכיוצא בזה מה דמהניא לגופה בלא אכילה: היתה מהלכת ופולטת עשבים מהו. שפלטה עשבים בפיה כדי לעשות לה דרך להילוכה ולא אכלה העשבים דאי אכלה ודאי עיקר השן הויא כדמסיק לעיל ופי' האיבעיא כך הוא מי נימא כיון שההיזק נעשה בשעת הילוכה תולדה דרגל הויא או דלמא תולדה דשן היא משום דפלטה העשבים כדי לעשות לה דרך וא"כ נהנית בלא אכילה וכשאר תולדות דשן הוי כמו נתחככה בכותל להנאתה וכיוצא בו:
א"ר

רידב"ז

רבי תני הניח גחלת ברה"ר כו' על הצלוחית משום בור. דקמ"ל דמלינו דהיזק מאש הוי תולדה דבור וע"כ בהצלוחית הוי תולדה דבור ותלוי בפלוגתא דר"י וחכמים אם חייב על נזקי כלים בבור. והשתא אזיל ומפרש כל התולדות תני בהמה שנכנסה לרשות היחיד והזיקה בין בידה כו' בגופה בעול שעליה ובעגלה שמושכת כה הוי הכל תולדה דרגל. תולדות השן וכו' ע"ז בעי רבי ירמי' דבתולדה דרגל לא תנינן אלא בגופה בשערה בכלים שעליה אבל הית' מהלכת ופלטה עשבים מהו ר"ל אם פלטה מפיה עשבים שאכלה והזיקה בהם אם הוי תולדה דרגל והוי כמו שהזיקה בעול שעלי' ובשליף שיש בה או לא הוי תולדה דרגל משום דרגל הזיקה מצוי ופליטת עשבים אינו מצוי:
א"ר

מסורת הש"ס

ב"ק ד"ד ע"א

ב"ק ד"ב פ"ב

שם דף יז פ"ב ובתוספתא פ"א

שם דף יט ע"ב

עין משפט גר מצוה

ח
א מיימו' פ"א מנזקי ממון הל"י טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' י"ט

ט
ב מיימו' שם טוש"ע שם סי' שצ ס"א

י
ג מיימ' שם טוש"ע שם סי' שנא ס"ג

גליון הש"ס

[ז]עיקר הן פי' בשטמ"ק ד' יז ע"א ועי' בירושלמי שבת פ"ז הלכה ב' ומ"ש שם על הגליון ועיין במגדול עוז פ' ב' מנ"מ ה"א:

[ז]בין בקרני' היינו דרך הילוכה והוי תולדה דרגל וכ"כ הרשב"א בחי' דף י"ז ע"ב ובשטמ"ק שם ודלא כפ"מ כאן. ועי' לקמן בבעיא דר"י במהלכת ומעקר' עשבי' בגופה ובקרני' דאי דרכה לכן חייב כ"ש אף שמעקרת בקרנה דכיון דדרכה להזיק בכך הוי תולדה דרגל ודלא כפ"מ שם ועי' במהרא"פ שם:

מראה הפנים

דידן תנא מניגא למעוטי דר' הושעיא ולר' הושעיא למעוטי דר' חייא ור' חייא למעוטי מסור ומפגל ופירש"י ז"ל מפגל כהן ששחט קרבן של ישראל וחטאת לשם שלמים דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וצריך להביא אחר. בחטאת פסול לגמרי הוא אלא דנקט לא עלו דבכל הקדשים איתא וברור הוא דבמזיד איירי הכא ואע"ג דבשאר נזקין אמרינן אדם מועד לעולם שאני הכא דהיזק שאינו ניכר הוא אליבא דידן דקי"ל דלא כחזקיה ועיין בתוס' דף הנ"ל ד"ה דאי שמיה היזק. וזהו אליבא דאוקמתא דהש"ס לר' חייא אבל באמת קי"ל כר' יוחנן דלאו שמיה היזק ובמזיד קנס חכמים הוא כדאמרינן בגיטין פ' הנזקין הכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבין שוגגין פטורין. ויאלאתי לידון בדבר הלמד מענינו דמהאי עניגא ראיה גדולה למה שפסק הרמב"ם ז"ל ר"פ ט"ו מהל' פסולי המוקדשין שאין המחשבה פוסלת בקדשים אלא כשעקר שם הזבח בזדון אבל אם טעה ודימה שזו העולה שלמים היא וכן החטאת והפסח ששחטן במחשבת שינוי השם בטעות כשרין שעקירה בטעות אינה עקירה. והכ"מ נתן טעם לזה דבמנחות דף מ"ט ע"א איפלגו אמוראי אי עקירה בטעות הוי עקירה או לא ורבא דהוא בתרא ס"ל דלא הוי עקירה. וכם' ברכת הזבח תמה ע"ז דהתם ע"כ רבה גרסינן מדמסיק התם רבה לטעמיה דאמר מחשבה דלא מינכרא פסל רחמנא מחשבה דמינכרא לא פסל רחמנא ורבה הוא דס"ל הכי גרים מנחות אבל לרבא איפכא משמע ליה התם. והוא ז"ל נתן טעם לפסק הרמב"ם שפסק כהתוספתא שהביאו התוספות שם דהוי סייעתא לרבה ואף דהתום' דחו לה הרמב"ם לא ס"ל הכי ע"ש. ולי נראה דיש הוכחה גדולה לפסק זה ומהאי תלמודא דמס' גיטין ראיה שאין להשיב עליה. דהא בשוגגין פטורין דכפיגול ע"כ דפיגולן פיגול דאל"ה לא שייך פטורין וכן אמר במנחות שם בהדיא ותני עלה פיגולן פיגול. ושוגג דקאמר היינו בתומר מותר כדמוקי לה האי תלמודא בפרק הנזקין. וה"ג התם גבי מטמא ומדמע דקתני התם בשוגג פטור עד כדון בסבור שהוא חולין היה יודע בה שהיא תרומה וכסבור שמותר לטמאותה כשמעינה מן סדה הכהנים שפגלו מזידין חייבין שוגגין פטורין מה אנן קיימין אם כסבור כהן שהן חולין ויש פיגול בחולין אלא כן אנן קיימין ביודע בהן שהן קודש וסבור לומר שמותר לפגל בקודש וה"נ בתרומה כן ע"כ. ואי דסבירא לן עקירה בטעות הוי עקירה מנא ליה להש"ס להכריח דבאומר מותר נמי שוגג הוא דילמא שוגג דפיגול מיירי שהיה סבור שהוא שלמים ושחט חטאת לשם שלמים וכדדייק במנחות שם אלא ודאי פשיטא ליה לסתמא דהאי ש"ס דעקירה בטעות לאו עקירה היא וא"כ סייעתא גדולה להאי מ"ד דס"ל הכי ומה"ה פסק הרמב"ם בפשיטות כן ועיין כמה שכתבתי בגיטין ובמראה הפנים שם בס"ד:

חייב על הצלוחית משום בור. מה דפריבית בפנים הוא אליבא דרב דס"ל הכי כדאמר בבבלי פ' המניח והבאתי לעיל ד"ה הלך השור ושם ביארתי דלרב אף ע"ג דקרי לה בור מ"מ חייב בהן על הכלים כדלא אפקרינהו ורבי ס"ל כרב דהתם. ואפשר נמי לומר דהאי ש"ס לשיטתי' אזיל דבור דנזקין חייב בהן את הכלים כדאמר לקמן פ"ד הלכה ט' ועיין מה שכתבתי שם בס"ד ובפ"ג ד"ה מילתיה דרב אמרה:

והמזיק בכרמלית משום נזק שלם. הכי איתא בתוספתא. ולא מצאתי במקום אחר מבואר הדין בשם כרמלית כ"א מה דאמר בבבלי דף י"ד אלר השותפין והבקעה וכו' ואם שם בקעה מכונה לכרמלית לענין ניזקין כמו דמלינו לענין שבת א"כ תליא דין זה לענין שן ורגל בפלוגתא דתנאי דהתם ועיין לקמן הלכה ב' בד"ה ארבעה כללות שם ביארתי לפי שיטת הפוסקים בדין זה ומה שחדשתי שם בס"ד:

היתה מהלכת ופולטת עשבים מהו. אין לפרש שפלטה ואכלה דא"כ עיקר השן הוא כדפריבית בפנים ואין לומר דקא מיבעיא ליה אם רגל הוא או שן הוא דמאי
ג"מ

שנויי נוסחאות (כוס"ו) כשדרסה בד"ו בשדרסה.

מעיני יהושע

היתה מהלכת ופולטת. נ"ב פי' הפ"מ אין לו שחר דהוא ז"ל פי' דהאבעיא אי דינו כשן או כרגל ומה נפ"מ בין שן לרגל אלא עיקר הפי' שהלכה ברה"ר וכמו שפי' במראה הפנים:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

א"ר יוסי מה אם המניח גחלת לרשות הרבים עד מקום שהיא מתהלכת היא מזקת. מאי כדון א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר במניח סכין סמוכה לרשות הרבים כמה דתימר תמן האש נוגע מצד אחד ונתחלחל כולו אוף הכא אדם נוגע מצד אחד ונתחלחל כולו. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' לוי בור מלא מים ונפל שמה גדי קטן ונכנסו מים דרך אזניו ונתחלחל כולו. וכא נתחלחל כולו. ר' ירמיה בעי היתה מהלכת ומעקרת עשבים בגופה ובקרנה מהו שינוי הוא דרכה לכן ר' בון בר חייה בשם ר' שמואל בר רב יצחק אם לא נאמר שור הייתי למד שור מן הבור מה אם הבור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב לשלם. שור שדרכו לילך ולהזיק לא כל שכן. או מה הבור משלם נזק שלם אף השור משלם נזק שלם או מה השור משלם חצי נזק אף בור משלם חצי נזק אילו לא נאמר שור הייתי למד שור מן הבור או אילו לא נאמר בור הייתי למד בור מן השור. ולמה

רידב"ז

א"ר יוסי מה אם הניח גחלת לר"ה עד מקום שהיא מתהלכת היא מזקת. פי' דהאי מימרא דר' יוסי הוא מילתא אחריתי דכן אמר ר' יוסי האי מימרא. ע"ז שאל הגמ' מאי כדון ר"ל לאיזה דבר אמרה ר' יוסי האי מימרא. ע"ז אמר ר"י בר"ב תיפתר במניח סכין סמוכה לר"ה והוי תולדה דבור מ"מ כשנתחלחל כל הגוף אפילו לד השני שלא נגע בסכין חייב משום תולדות אש ע"ז אמרה ר' יוסי האי מימרא מה אם המניח גחלת לר"ה מחייב עד מקום שהיא מתהלכת והיא מזקת. וע"כ נמצא דחייב בתולדות דבור משום תולדה דאש כמו דרבי תני לעיל בסמוך דחייב באש משום תולדה דבור כמו כן אמר ר' יוסי דחייב בתולדה דבור משום תולדה דאש דהא האי חיובא דסכין לא מצינו בבור דהא בבור נפל כולו לבור משא"כ בסכין לא נגע רק בצד אחד רק הולכת ומתהלהל בכולו כמו אש דדרכו לילך ולהזיק עד מקום שיש לו הכח לילך ולהזיק. ע"ז פליג ר"י בר"ב בשם ר' לוי וס"ל דאינו כן אלא חייב משום תולדה דבור דמצינו כה"ג בביר ג"כ. כגון בור מלא מים והביר הוי בור קטן פחות מי"ט שאין בו כדי להמית ואינו יכול לפול בו רק גדי קטן אבל המים נכנסו לאזנו ונתהלחל כולו פשיטא דחיובא הוי דבור. וה"ה כן בתקלה דסכין לא הוי חיובא דאש אלא חיובא דבור כדאיתא בבבלי דף נ"א ע"ב כל טפח דמיא כתרי ליבשה דמו והמים משוה לבור אף בלא י"ט אהתם לא הוי חיובא דאש כן נראה לפענ"ד פרוש דהאי סוגיא בע"ה:

רבב"ח בשם ר"ש בר רבי יצחק אם לא נאמר שור הייתי למד שור מן הבור מה אם הבור כו' לא כ"ש אי מה הבור משלם נ"ש כו' ר"ל א"כ הייתי אומר מה הבור מ"ש אף השור משלם נ"ש. וכן הייתי אומר מה השור משלם ח"נ אף בור משלם ח"נ ע"כ קשה כדמסיק אילו לא נאמר שור הייתי לומד שור מן הבור בתמי' או אילו לא נאמר בור הייתי לומד בור מן השור בתמי' וא"כ קשה ולמה

פני משה

א"ר יוסי מה. מאי תיבעי לך הרי אתה יכול ללמוד דין זה מדין דגחלת. אם המניח גחלת לרה"ר עד מקום שהוא מתהלכת היא מזקת. בתמיה וכלומר אם יזכה ג"כ אתה אומר שאינו חייב אלא דוקא מקום שיכולה הגחלת ללכת ולהזיק אבל אם היה הדבר שהזיקה אח"כ יותר מכדי שיעור הזה לא יהיה חייב הא ודאי ליתא וכדמסיק טעמא לקמיה וא"כ הה"ד נמי בבעיא דר' ירמיה שאע"פ שאח"כ נעשה היזק מחמת שפלטה עשבים בפיה מ"מ אנהנו הולכים בדין הנזקין אחר ההיזק שהתחילה לעשות ושתוכל להזיק מחמת זה והכא שהתחילה להזיק בדרך הילוכה תולדה דרגל היא: מאי כדון. כלומר מאי פשיטא לך השתא בדין דגחלת טפי היא גופיה מספקא לן ואם בתר אתחלתא דניזקא אזלינן דילמא אה"נ דבגחלת אינו חייב אלא עד מקום שהיא תוכל להזיק מחמת מקום הנחתה: א"ר יוסי בר בון תיפתר וכו': אני אפרש לך שאין כאן ספק בנידון זה שהרי אם הניח סכין סמוך לרה"ר ודאי חייב הוא בכל מקום שיכול ההיזק להגיע מחמת מקום הנחתו שהרי זה דומה לאש וכמו דתימר התם באש שהוא חייב עד מקום שתוכל להגיע ולהזיק לפי שהאש נוגע במקום אחד והולך ומתקלקל ומבעיר הכל בכ"מ שתוכל: אוף הכא. בסכין לפי שהאדם נוגע בו מצד אחד והולך ומתחלחל ומזיק עד מקום שיכול להזיק. ומהשתא פשיטא לן במניח גחלת סמוך לרשות הרבים שהוא חייב על כל ההיזק הבא מחמת זה. והה"ד בבעיא דר' ירמיה דהשתא נפשוט דאזלינן בתר אתחלתא דניזקא ושתוכל להזיק מחמתה ואע"פ שאח"כ נולד איזה צירוף דבר מתולדה אחרת: ר' יוסי בר' בון בשם ר' לוי וכו'. ולא פליגי אלא מר מדמי לה לאש ומר מדמי לה לתקלה דבור שאם נפל הגדי לבור מלא מים ולא נכנסו מים אלא דרך אזן הגדי ודאי חייב הוא על כל הגדי לפי שהמים הולכין ומתחלחלים בכולו אוף הכא במניח סכין סמוך לרה"ר ובכל תקלה והיזק אזלינן בתר התחלה וחייב על כל היזק שבא מחמת זה אח"כ: ומעקרת עשבים בגופה ובקרנה מהו. אחר איזה היזק אנו הולכין בדין זה: שינוי הוא דרכה לכן. כלומר אם אחר היזק קרן אזלינן לשינוי הוא ומשלם חצי נזק בכל מקום או דילמא אחר היזק שנעשה בגופה אזלינן לפי שדרכה לכן ותולדה דרגל הוא וברשות הניזק משלם חצי נזק וברשות הרבים פטורה ולא איפשיטא הבעיא: אם לא נאמר שור הייתי למד שור מן הבור. אמתני' קאי והכי פירושא דר' שמואל מדייק מ"ט דהתנא דמתני' לא קיצר בדבריו שלא היה לו לשנות כל כך לא הרי במתני' אלא הוי ליה למינקט לא הרי הבור כהרי השור כהרי השור שהן כסדר שפתח בהן וכסדר שהן כתובין בפרשה ותו לא הוי צריך למינקט לא זה וזה וכו' דלא הוי שייך למיתני הכי. והשתא מסיק ומפרש לה דאם הוה תני הכי ודאי הייני יכולין לפרש שפיר לא הרי: אם לא נאמר שור. כלומר דכך הוי מצינן לפרש דאם תיקשי למה נאמר שור הרי אנו יכול ללמוד שור מן הבור בק"ו דמה הבור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב שור לא כ"ש: אי מה הבור וכו'. כלומר וע"ז הקושיא שפיר יכולין אנו לתרץ ולומר דשור לא מצית למילף מבור משום דה"א מה בור מועד מתחלתו לשלם נזק שלם כן השור והוא הקרן לעולם נזק שלם משלם ובאמת לאו הכי הוא הילכך איצטריך למיכתב שור: או מה השור משלם ח"נ. השתא מפרש לא הרי תנייגא שהייני יכולין נמי לפרש שפיר אילו הוה תני הכי דאי הדר פרכת ליכתוב שור לחוד ונילף בור משור מק"ו מה שור שאין תחלת עשייתו לנזק חייב בור שתחלת עשייתו לנזק לכ"ש הייני יכולין להשיב ג"כ דבור משור לא מצית למילף משום דה"א אי מה השור מתחלתו ח"נ הוא דמשלם אף הבור כן והילכך איצטריך למיכתב בור: אילו לא נאמר שור וכו' או אילו לא נאמר בור וכו'. כמהדר ומסיק למילתיה הוא. וכלומר דהשתא הא הוי ידעינן שפיר לפרש האי לא הרי שור כהרי הבור ולא הרי הבור כהרי השור אי הוה נקיט התנא הכי. דמתחלה הייני מפרשין כוונת התנא לומר למה נאמרו שניהם הרי אנו יכולין ללמוד שור מן הבור או בור מן השור ועל זה הוי קאמר לא הרי השור כהרי הבור וכו' ולפיכך אי אתה יכול ללמוד זה מזה ואיצטריכו תרווייהו. הכי ה"ל למינקט התנא בלישניה ותו לא הוה צריך למיתני לא זה וזה כהרי המבעה או כהרי אש דלא הוה שייך למיתני הכי: ולמה

מראה הפנים

נ"מ שמיהם חייבים ברשות הניזק ופטורין ברה"ר ומשלמין נזק שלם מן העליה. אבל לגבי תולדות שייכא הבעיא שפיר דאם תולדה דשן היא צריך שתהא להנאתה ואם לאו פטורה ובתולדה דרגל מה שהוא בדרך הלוכה חייבת. וכן נמי בענין שמן ומה שהוא תולדה דילי' צריך שיהא ראוי לה וראוי לכלות הקרן כדאמרי' פ' כילד סוגל דף כ"ג ע"ב והא בעינא כאשר יבער הגלל עד תומו וליכא. ומה שפי' רש"י ז"ל והא בעינא עד תומו דמכליא קרנא ע"ש לאו דיקא מכליא קרנא ממש דהא מסקינן כרים מכילתין ל"ש מכליא קרנא ול"ש לא מכליא קרנא אלא ר"ל ראוי להיות מכליא קרנא. ויש לפרש עוד הבעיא דהכא בענין זה שפלטה עשבים בחצר הניזק והיתה מהלכי' ברה"ר ואכל' והלשון מכורם הוא כדרך הש"ס הזה וקמיבעי' ליה אי בתר מעיקרא אזלינן וחייבת או דילמא בתר אכילתה אזלינן ופטורה ופשיט ליה מהמניח גחלת סמוך לרה"ר וכו' דבתר מעיקרא אזלינן וכמבואר. ועיין לקמן פ"ב בשמעתתא דהכלב שנטל החררה דשם מבואר לפי שי' הפוסקים דמהאי סוגיא דבבלי למדו לומר דבשן לאו דינא הכי אלא אם לקחה בחצי ו והוציאה משם ואכלה ברה"ר פטור דאין היוב בשן אא"כ אכלה ברשות הניזק וע"ש מה שכתבתי בזה:

היתה מהלכת ומעקרת עשבים בגופה ובקרנה מהו. דין זה לא נמצא מבואר בבבלי ובפוסקים. ולכאורה יש לדמות האי בעיא לבעיא דר' ירמיה בדף י"ט ע"א היתה מהלכת ברה"ר ובעטה והתיזה והזיקה מהו לקרן מדמינן לה וחייבת או דילמא תולדה דרגל היא ופטורה ופשיט התם דמסתברא תולדה דרגל היא. אלא די"ש לדחות דהתם הבעיא היא בהתיזה מחמת הביעוט וא"כ הספק היה הואיל וההיזק נעשה מחמת שהתחילה בביעוט הולכין אחריו והוי שינוי ומשלם ח"נ ברה"ר או דילמא אחר גמר ההיזק אנו הולכין בזה דמחמת ההיתז נעשה והוי לצרורות כי אורחייהו יפטור ברה"ר ופשיט ליה התם הכי דפטור דהע"ג דבעלמא בתר מעיקרא אזלינן היינו אם ההיזק נעשה במקום אחד וכמו בבעיא דרבא דף י"ז ע"ב דרסה על כלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר ונשבר מהו בתר מעיקרא אזלינן וגופיה הוא או דילמא בתר תבר מנא אזלינן וצרורות ניניהו דפשטינן לשי' הפוסקים דס"ל הכי דבתר מעיקרא אזלינן משום דהוי כמו שנשבר שם ודמיא לדינא דרבה דאמר שם זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דמנא תבירא תבר. אבל בעטה והתיזה והזיקה אזלינן שפיר בתר שתיזה דנעשה ונגמר ההיזק מחמת כי אורחא דמחמת הביעוט עדיין לא התחיל ההיזק אלא שהביעוט גרם להיתז. משא"כ בבעיא דהכא דנעשה ההיזק מחמת קרנה ומחמת גופה וא"כ אם ברה"י הוא יש לומר דאף דמכח חלק ההיזק הנעשה מחמת קרנה אינה מבלמת אלא ח"נ מ"מ הרי נעשה ההיזק ג"כ מחמת גופה ונזק שלם בעי לשלומי וכן אם נעשה ברה"ר אף דמכח החלק הנעשה בגופה פטור דהוי תולדה דרגל ברה"ר מ"מ הרי נעשה גם כן מחמת קרנה ומשלם ח"נ. ועיין עוד מזה לקמן פ"ב ד"ה אחר מי אתה מהלך ובענין דינא דבתר מעיקרא אזלינן ע"ד בד"ה מכיון שאין דרכו ליפול:

פת:

מסורת הש"ס

עי' ספרי ד"פ כב.

עי' ב"ק ד"י ע"ב

ולמה תניתה הכא דאית ליה מילין סגין כן לא הרי מושב כהרי משכב ולא הרי משכב כהרי מושב. ניחא לא הרי מושב כהרי משכב אם מושב בטפח יטמא משכב בד' טפחים. מפני שטמא משכב בארבעה טפחים יטמא מושב בטפח. ואילו לא נאמר משכב הייתי למד משכב מן המושב אילו לא נאמר מושב הייתי למד מושב מן המשכב ולמה תנינתה הכא דאית לתנוייה סגין מילין. כן *לא פרשה נירות כהרי פרשת שילוח טמאין. ולא פרשת שילוח טמאין כהרי פ' נירות. אילו לא נאמר פרשת שילוח טמאין הייתי למד פרשת שילוח טמאין מפרשת נירות. ולמה תנייתה הכא דאית לתנוייה סגין מילין כן הצד השוה שבהן שהן בצו מיד ולדורות. אף כל שהוא בצו מיד ולדורות. א"ר לא צריך הוא שיאמר לכל אחד ואחד. והשור מלמד *שהבעלין מיטפלין בנביל'. דכתיב °והמת יהיה לו וכתיב בבור והמת יהיה לו. תני רבי ישמעאל יצאו קרקעות שאינן מיטלטלין

יצא

תורה אור

שמות כא

פני משה

ולמה תניתה הכא. ולמה באמת שנה התנא כל הני לא הרי דלא צריך במתני': דאית ליה מילין סגין. משום להגדיל תורה הוא שרצה התנא להשמיענו שיש הרבה דברים וחילוקי דינים ביניהם ולכולם יש לזה מה שאין בזה: כן לא הרי מושב. כן מצינו דהתנא בברייתא שנה לא הרי ואף על פי שאינם צריכין להורות לנו שיש בזה מה שאין בזה: לא הרי מושב. בברייתא דר' ישמעאל בת"כ מבנין אב מכתוב א' כילד לא הרי המשכב וכו'. ואין אנו יכולין ללמוד זה מזה. וקאמר התם הצד השוה שבהן שהם כלים עשוין לנוח אדם לבד והזב מטמא אותן ברובו לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא בגדים אף כלים שהם עשוין לנוח אדם בלבד הזב מטמא אותן וכו' וכלומר לאפוקי אם הם כלים שעומדים לאיזה מלאכה אחרת וכדנסיים התם יצא המרכב שהוא עשוי לסבלון אחר. ולפיכך דין המרכב חלוק מהן שאין מטמא האדם לטמא בגדים במשא הזב: ניחא לא הרי מושב כהרי המשכב. הש"ס מפרש לה מתחלה הני לא הרי והדר מסיק למילתי'. וקאמר דודאי אי לא כתב מושב לא הוי אתי משכב מיניה וכלומר לשיעורו דאע"ג דטומאתו הוה ידעינן דמאי שנא משכב ממושב מ"מ שיעורו לא הוה ידעינן דשיעור טומאת מושב בטפח ושיעור המשכב בד"ט: ואם מושב בטפח יטמא משכב בד"ט. בתמיה וכלומר דזה ודאי לא הייתי שומעין אם הייתי למדים משכב ממושב אלא ה"א שיעור המשכב כשיעור המושב: מפני שטמא משכב בד' וכו'. וכן נמי ניחא לן לפרושי אידך בבא לא הרי המשכב כהרי המושב ואילו לא כתב אלא משכב לא הוי ידעינן דמושב מטמא בטפח שהרי משכב מטמא בד' ומפני שטמא משכב בד' יטמא מושב בטפח בתמיה הרי אנו למדין מושב ממנו וה"א שיעור המושב כשיעור המשכב: אילו לא נאמר משכב וכו' אילו לא נאמר מושב וכו'. מהדר למילתיה כדלעיל דודאי אין אנו יכולין ללמוד זה מזה. וא"כ הלא הרי הוא ניחא. אלא דמילתא דלא צריכא היא דמה בא התנא להשמיענו בזה דפשיטא היא שאין השיעור של האחד למד מחבירו ועוד דאין לא הרי הזה שום ענין להצד השוה שאנו למדין מבנין האב הזה וכך היה צריך לומר מה מצינו במשכב ומושב שהם כלים עשוין לנוח האדם לבד וכו' אף כל כלים שהן עשוין וכו' והו לא: ולמה תניתה הכא. ולמה באמת שנה התנא הני לא הרי דלא צריכי: דאית לתנוייה סגין מילין. שרצה להשמיענו שיש דברים בזה מה שאין בזה וכוונת התנא להגדיל תורה בדברים הרבה: כן לא פרשת נרות. וכן מצינו עוד שם ששנה התנא לא הרי ללא צורך אלא כדי ללמדינו להגדיל תורה. וברייתא אחריתא היא שם. מבנין אב משני כתובים כילד לא פרשת נרות כהרי שילוח טמאים ולא פרשת שילוח טמאים כהרי פרשת נרות הצד השוה שבהן שהם בצו מיד ולדורות אף כל דבר שהוא בצו יהא מיד ולדורות. בפרשת נרות כתיב צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך וכו' זהו בצוואה ובעשיה כתיב ויעש כן אהרן וגו' ובפ' שילוח טמאי' כתיב צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה וגו' וכתיב התם ויעשו כן בני ישראל וישלחו וגו': אילו לא נאמר פ' שילוח טמאים וכו'. כלומר דמי לא ידע זה וכי הייתי למד פרשה אחת מחברתה דמה ענין שילוח טמאין לפרשת נרות וע"כ הוצרך הכתוב לכתוב בשניהן שהן נוהגין מיד ולדורות וא"כ לא הרי דתני למה לי: ולמה תניתה הכא. ולמה באמת שנה התנא כאן הני לא הרי דלא צריכי: דאית לתנוייה סגין מילין. רוצה לנו ללמד לשנות הדברים ולהגדיל התורה: כן הצד השוה שבהן שהן בצו וכו'. כלומר כן הוא הדבר וזה היה התנא בא להשמיענו שכל שהוא בצו הוא מיד ולדורות וא"כ לא היה צריך לשנות אלא כך מה מצינו בשניהם שהן בצו והן מיד ולדורות אף כל וכו' ומאי לא הרי דקאמר אלא דלפעמים מאריך התנא בדברים כדי ללמדינו שיש להגדיל התורה ולהאדירה וכמו ששנה לנו במתני' דהכא. הדין הוא פירושא דהאי מילתא: א"ר לא צריך הוא שיאמר לכל א' וא'. מילתא באנפי נפשה היא דר' אילא אקר' קאי ונותן טעם למה הוצרך הכתוב לכתוב לכל הנזקין ואע"פ שאנו יכולין ללמוד אחד משנים או מג' במה הצד מכל מקום צריך שיאמר הכתוב להלכותיהן: השור מלמד שהבעלי' מטפלים בנבלה. מלמד על כל הנזקין שעל הניזק לטפל בנבלה ולמוכרה ולוקחה בנזקו והמותר ישלים לו המזיק כפי המגיע לו: דכתיב והמת יהיה לו. דליכתוב רחמנא שור תחת שור וליפסוק אלא ללמדינו והמת יהיה לו לניזק ומלמד ג"כ על שאר הנזקין. וכתיב בבור והמת יהיה לו. ולהבעלים מטפלין לא צריך דנלמד משור אלא למעוטי כדתני רבי ישמעאל: יצאו קרקעות שאינן מטלטלין. שחפר בור סמוך לרשות הרבים כדי לעשות יסוד להומת ביתו ומחמת כן נתקלקל הקרקע ונפלה ומיהיה לו קא דריש יצא קרקע דלא מיטלטל:

יצא

רידב"ז

ולמה תנינתא הכא ר"ל למה תני לא הרי זה כהרי זה הלא קשה להתנא באמת דניכתב חד ותיתי מאידך אלא דאית לי' מילין סגין ר"ל משום דבמקום דרצה ללמוד דבר אחד מלבר אחד שפיר ילפינן אבל כשצריך ללמוד תכמה דברים אי איפשר ללמוד משום דהוי ב' כתובי' הבא"כ ואין מלמדין ע"כ צריך להקדים מתחלה לא הר"ז כהר"ז וע"כ ילפינן מהצד השוה שביניהם ואז לא הוי ב' כתובים הבא"כ משום דתרווייהו צריכי כן הוא דרך התנא בכ"מ כשרצה ללמוד דבר אחד ממילין סגין אבל לא משום דבאמת קשה להתנא ל"ל תרווייהו. כן לא הרי מושב כהרי המשכב ולא הרי משכב כהרי מושב אם מושב בטפח יטמא יטמא משכב בד' טפחים ר"ל אילו ילמוד משכב ממושב היאך יטמא משכב בד' טפחים דווקא אם מושב יטמא בטפח בתמי' וכן אם יטמא משכב בד' טפחים היאך יטמא מושב בטפח אם ילמוד מושב ממשכב. ומסיק ואזיל ואילו לא נאמר משכב הייתי למד משכב ממושב בתמיה אילו לא נאמר מושב הייתי למד מושב ממשכב בתמיה ולמה תנינתא הכא דאית לתנוייה סגין מילין דבעי למיסק התם ג"כ מהצד השוה שביניהן: כן לא פרשת נרות כו' אילו לא נאמר פרשת שילוח טמאים הייתי למד מפרשת נרות ולמה תנייתה הכא דאית לתנוייה סגין מילין כן הצד השוה שביניהן שהן מיד ולדורות. וע"כ הקדים התנא ואמר לא הר"ז כהר"ז:

תני ר"י יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצא אדם שאין לו הנייה במותו והאם מלמדת על כולן שהוא חייב באונסין. אמר ר' יוסי הדא אמרה אדם שחבל בחבירו תהלה אע"פ שחזר ונעשה ניזק חייב דכתיב ומכה בהמה ישלמנה.

פיסקא וכשהזיק חב המזיק וכו' אמר ר"ח מכה בהמה ישלמנה ישלם פחתה. כן הגי' בדפוס קראטשין ואמסטרדם והמפרשים ז"ל העמידו תיבת פיסקא לבתר חייב על האונסין וא"כ פיסקא וא"כ וכשהזיק חב המזיק וא"כ אמר ר' יוסי הדא אמרה כו' חייב דכתיב ומכה בהמה ישלמנה אר"ח מכה בהמה כו'. כן כתב להגי' הפ"מ ז"ל ומהרא"פ ז"ל. ופירושם אינו מובן לי. וגלפענ"ד דהגירס' הוא כמו באמסטרדם וקראטשין. וה"פ והאם מלמדת על כולן שהוא חייב באונסין כההיא דגרסינן בב"ק דף כג ע"א טמון באש היכי משכח"ל ופירש רש"י ז"ל ותוס' ז"ל. דהא אפילו אונס חייב באש

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי' פ"ז מנזקי ממון הל' יג. טוש"ע חו"מ סי' תג ס"א

גליון הש"ס

[ז]משכב בד"ט. עיין במה"פ עורר בזה מדברי הש"ס מעילה ותוספ' דכלים / ועיין במדות אהרן דף ט"ז ע"ב שעתיק דברי הירושלמי כאן משכב בג"ט וע"ש שהאריך בביאור דברי הירושלמי:

[ז]יצאו קרקעות פי' ברשב"א ובשטמ"ק ד"י ע"ב ובזה י"ל קושית התוס' יב ע"ב ד"ה מאן כיון דמתני' דשכשכתי מוקי בבור וכיון דבור פטור בקרקע א"א לאוקמי מתני' בהכי ודו"ק:

מראה הפנים

ולמה תניתה הכא דאית ליה מילין סגין. כדפרישית הוא העיקר והוא ממש כעין קושית התוס' במתני' ד"ה לא זה וזה וכו' וכתיר לס. ועיין לעיל מה שכתבתי בד"ה לא זה וכו' דבתירוצם של התוספו' מתורץ נמי דלא תני לא הרי השור כהרי הבור אלא דבא להשמיענו יגדיל תורה ויאדיר. וזהו ממש דברי הש"ס דהכא. והמעיין המודה על האמת יראה ויבין בכאן ממה דאמר לקמן כן לא הרי מושב וכו' כן לא פרשת נרות וכו' שאחד ראיה לחבירו. וכן ממה דקאמר ולמה תנינתה הכא דאית לתנוייה סגין מילין. הרי ממש כפי' נרא' דעל דברי התנא קאי ולא על המקראות. וראיתי בפירושים אחרים שפירשו זרות בכאן לא הכנס ולא אזכיר אותם. וכן בכל מקום שד כו אלו המפרשים בפירושיהם למעניתם. לא אוסיף עוד מלדבר בם ולהזכיר את שמותם. ודע דמה דאיתמר הכא שמשכב בד' לא קאי הכי אלא כמה דתנינן בש"ס דילן מעילה דף י"ח למשכב ג' טפחים ולמושב טפח וכן הוא בתוספתא דכלים הביאה הר"ש מקיטן וכ"פ הרמב"ם ז"ל פכ"ג מכלים במקלע בכוונה ע"ש:

יצאו קרקעות שאינם מטלטלין. הרשב"א ז"ל בחידושיו הקשה על זה הא אי אפשר למצוא נזקי בור בקרקע ולמה הוצרך הכתוב למעטו ואולי אם מחמת הבור נפלה כותלו של חבירו וצ"ע עכ"ל. לולי דבריו הקדושים לענ"ד ראי' לפירושי שפירשתי בפנים ממה דאמרינן בגמרא דילן פ' שור שנגח את הפרה דף נ' ע"א החופר בורות ברה"י הסמוכה לרה"ר כגון אלו החופרי' לאושין פטור ופירש"י ז"ל יסוד לחומת ביתו על פני כל רוחב הבית אצל רה"ר מלשון ותוספ' יחצו ע"ש ואין צריך לפרש שנפל הכותל מחמת הבור דא"כ נגעת לה בדין אם תלוש ולבסוף חברו לקרקע כקרקע או לא. אלא שהקרקע עצמה של חבירו או של ר"ה נפלה מחמת החפירה פטור דמעטו הכתוב כדדרים הכא:

יצא

שנויי נוסחאות (ס"ו) ואילו כד"ו אילו. (ס"ס) פרשה כד"ו פרשת.

עמודי ירושלים

אם מושב בטפח כו' משכב בד' טפחים כו'. עי' בביאור הראב"ד לת"כ בברייתא דר' ישמעאל שגרס משכב בשלשה וע"ש מ"ש בביאור הירושלמי במסורת התלמוד שם וזה לשון הראב"ד שם מפורש בגמרא דבני מערבא [ב"ק פ"א ה"א] אם טמא מושב בטפח יטמא משכב בשלשה [אלנו הגירסא בארבעה טפחים וגירסת הראב"ד מתוקנת ע"פ הבבלי מעילה דף י"ח] ומפני שטמא מושב בשלשה יטמא (מושב) [משכב] בטפח והכי פירושו שאלו כתב במושב ולא כתב במשכב לא הייתי למד אותו מן המושב מפני שזה די לו למלאכתו בטפח וזה אין די לו בשלשה טפחים. ואם כתב במשכב ולא כתב במושב הייתי למד אותו ממנו לטמא בשיעור המשכב בשלשה טפחים אבל בטפח לא כדי שלא יהא חמור הלמד מן המלמד לכך הוצרכו שניהם עכ"ל הראב"ד ז"ל:

עין משפט נר מצוה

יב
א מיימו' פי"ד מהל' הלכ' כא טוש"ע יו"ד סי' שמט
יג
ב טוש"ע שם סי' תכא ס"ג

מסורת הש"ס

תוספתא פ"ו

פי' ב"ק ד"י ע"ב

תורה אור

*יצא אדם [א] שאין לו הנייה במותו. והאש מלמדת על כולן שהוא חייב [ב]על האונסין: פיסקא. וכשהזיק חב המזיק וכו'. *א"ר יוסי הדא אמרה אדם שחבל בחבירו [ג] תחילה אע"פ שחזר ונעשה נזק [ד]חייב. דכתיב °*ומכה בהמה ישלמנה (ישלם פחתה) א"ר חנינא מכה בהמה ישלמנה ישלם פחתה. בר פדייה אמר °אם טרף יטרף יביאהו

ויקרא כד

שמות כב

בזה כיון דהוי משום חליו וחליו הוי כגופו ואדם המזיק חייב באונס כברצון. וה"פ דהאש מלמדת על כולן שהוא חייב באונסין ר"ל דבהזיק בגופו אפילו שהי' אח"כ אונס מ"מ כיון דכחו היא חייב ע"ז. ע"ז אמר ר"י הדא אמרה אדם שחבל בחבירו תחלה אע"פ שחזר ונעשה ניזק חייב ר"ל אם חבל הוא תחלה לחברו וע"י היסורין חבל חבירו אותו כדכתב הרא"ש ז"ל ומובא בנימוק"י ז"ל דף ל"ג דווקא בשני אנשים שחבלו זא"ז בב"א אבל כשחבל אחד לחבירו תחלה ואח"כ חבל חבירו אותו ע"י חימום. יסורין כמו בשאינה יכ לה להציל ע"י דבר אחר. פטור השני וחייב הראשון. ואע"ג דגבי אדם לא שייך כל המשנה וכא אחר ושנה בו. מ"מ פטור עיי"ש באורך. והטעם מפורש בירושלמי הכא דהגם דלכאורה חייב גם השני דאע"פ שחבלה שלו הוא באונס מ"מ אדם חייב ואפילו בשוגג ובאונס מ"מ פטור השני וחייב הראשון משום דהחבלה דהשני דמחמת אונס היא בא הכל מכוחו של ראשון. וילפינן מאשו דמשום חליו היא וחייב על האונס דרוב פעמים נזק של אש נתערב בו היזק באונסין מ"מ חייב דחליו שלו היא והאונס גופיה הוא בא מכחו הילכך הגם דאונס בנזקין פטור מ"מ באשו דהוא מכחו וכגופו הוא חייב באונס ג"כ הילכך החבלה דשני דבאונס היא הגם דאדם חייב באונס ג"כ מ"מ השני פטור משום דהיא בא מכחו של ראשון וחשיב כוחו כגופו של ראשון וחבל א"ע אח"כ. ואח"כ גרסינן פיסקא וכשהזיק חב המזיק דכתיב מכה בהמה ישלמנה ומפרש אר"ח מכה בהמה ישלמנה ישלם פחתה פי' כההיא דגרסינן במס' ב"ק דף י' ע"ב חבתי בתשלומי נזקו בנזקו לא קתני אלא בתשלומי נזקו תנינא להא דת"ר תשלומי נזקו מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה ומדייק בבבלי כן מהמשנה השניה ובירושלמי מדייק ממשנה הראשונה. כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק ולא קתני חב בנזק ויליף לה הגמ' מקרא דמכה בהמה ישלמנה וכדפרים לה ר"ח וכן היא בבבלי ושם יליף לה מן הקרא ההוא:

תני

יצא אדם שאין לו הנייה במותו. דמת אסור בהנאה ולא שייך יהיה לו: שהוא חייב על האונסין. אם הזיק בגופו כמו אש שבא הזיק מחמת אונס: פיסקא. וכשהזיק חב המזיק וכו'. גרסינן הכא קודם א"ר יוסי. ובספרי הדפוס נתחלפה השיטה: הדא אמרה. מדקאמר וכשהזיק וכו' פשיטא כשהזיק הוא אלא ללמדנו אדם שחבל בחבירו תחילה אפי' אח"כ נעשה הוא ניזק מחמת זה הוא החייב לפי שהתחיל בהיזק: דכתיב ומכה בהמה ישלמנה. ישלם מיבעיא ליה אלא ללמדינו ישלמנו לה כלומר אפי' נולד גם להמזיק נזק מחמת המכה הוא ישלם לבעל הבהמה ולא חבירו שהוא צריך לחזור ולשלם היזק שלו מכיון שהוא התחיל: ישלם פחתה. ל"ג כאן והגב שיטפא דלקמן הוא: אמר רב חנינא מכה בהמה וכו'. לפרש תשלומי נזק דמתני' קאי דבא התנא להשמיענו שהבעלים מטפלין בנבילה ונפקא לן מדכתיב ישלמנה ישלים פחתה שממין לו הנבלה בדמים ומה שהוא נפחת מכדי דמי ההיזק ישלים לו:

יביאהו

מראה הפנים

יצא אדם שאין לו הנייה במותו. התוספות בדף י' ע"א ד"ה שהשור חייב בו פסולי המוקדשין הקשו וא"ת למה לי שור ולא אדם תיפוק ליה מוהמת יהיה לו מי שהמת שלו וכו' כדפטרינן שור פסולי המוקדשין דמת אסור בהנאה דדרשי' שם שם מעגלה ערופה בפ' אין מעמידין ואי משום שהבעל מותר בהנאה כדאמרינן בפ"ק ה"נ בעל שור פסולי המוקדשין מותר כדאמרינן פרק ג' דבכורות ואפ"ה כיון שעיקרו אסור תשיב אין המיתה שלו וי"ל דוהמת יהיה לו מבתעי בשור ולא ממעטי מיני' אדם תדע מדפריך בפ' הפרה ותיפוק אנא וכו' ו:לאו הכי לא קשיא מידי למאי דפרישית לעיל דשור ולא אדם איצטריך לעבד ולנכרי הקנוי לישראל שנפל לבור דההוא שרי בהנאה עכ"ל. מדבריהם שהחליטו בכאן דעבד ועכו"ס מת מותר בהנאה ובדין זה יש דעות מחולקות דהב"י ביו"ד סי' שמ"ט כתב דאסור בהנאה וקודם שאבאר בדין זה ראיתי להביא דברי התוס' בזבחים שהן לכאורה סותרין דבריהם דכאן ולקמן יתבאר. בפ' התערובות דף עא ע"ב כתבו ובטריפה וכו' וז"ל וא"ת דבפ' הפרה דפטרינן שור פסולי המוקדשין בנפל לבור משום דכתיב והמת יהיה לו מי שהמתה שלו הרי המתה שלו כדתנן לקמן דף קג דיאותו הכהנים בעורו ומשום עור לחודיה איצטריך שור ולא אדם דהוה מחייבינן כאדם דתביב המת שלו משום עור דשרי בהנאה מדאורייתא ולא אסור אלא משום גזירה שמא ישבה עורות אביו ואמו בטיחין וי"ל דסוגיא דב"ק אתיא כמסקנא דפ' טבול יום דפסקינן כרבנן בשר בקבורה ועור בשריפה עכ"ל. ומלבד שתירצו שם לקושיא דתיפוק ליה מוהמת יהיה לו בענין אחר אלא שלכאור' עיקר דבריהם סותרין להכא שהרי הכא כתבו כפשטות דכיון שהעיקר אסור חשיב אין המיתה שלו וכדהוכיחו מבעל פ"ה וא"כ אמאי פשיטא להו התם דמשום עור בפיר חשיב המתה שלו ומאין לנו לחלק בין בעל לעור דלב ודה גם העור אינו העיקר כמו הבשר. ואפי' נאמר שדעת התוס' לחלק בין בעל לעור ומשום דעור מחובר לבשר חשיב להו עיקר יותר מהבעל כדאמרינן בעלמא גבי שור הנסקל את בשרו את הטפל לבשרו ומאי ניהו עורו. כלומר שהוא מחובר לבשרו מ"מ עדיין האי מילתא גופה צריכה טעמא דמנין לנו לחלק בין עור לבשר ואם הבשר אסור בהנאה מנין לנו היתר הנאה בעור. ובעלמא אשכחן דדיינן ביה כדאמרינן בחולין ואלו שעורותיהן כבשרן עור האדם וכו' ומבואר הוא דבין לענין טומאה בין לענין איסור קאמר וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' מ"א הל' כ"ח ואלו שעורותיהן כבשרן עור האדם וכו' כל אלו העורות כשהן רכות הרי הן כבשר לכל דבר בין לאיסור אכילה בין לטומאה. וכשהן רכות אאינך דתשיב התם קאי. הרי דעור האדם כבשר לכל דבר. וכן דעת הרמב"ם ז"ל בענין איסור הנאה במת שכתב בפי"ד מהל' אבל המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו גופו. הרי שלא מיעט אלא השער אבל העור הוא כגופו. ובענין דעתו בשער המת כבר מבואר דברי האחרונים שיש דעות מחולקות בזה וכן דעת הרשב"א ז"ל בתשובה סי' ב"ל ואין כאן מקומו. ובענין עור המת נראה ג"כ מדברי הרשב"א בתשובה סי' שס"ה שאינו מחליט להתיר בהנאה ואם דמת גופיה גלמד מעגלה ערופה בג"ש ועגלה ערופה אתי איסור הנאתה מקדשים דכתיב בה כפרה כקדשים ומינה כיון דעורות קדשי' מותרין בהנאה אף עור עגלה ערופה מותר בהנאה. מ"מ מסיק התם דאפשר לומר דעור עגלה ערופה אסור בהנאה וכן עור המת כבשרו לדעתו ז"ל. סוף דבר דמה שהתוס' מחלקין בין עור המת לבשר לענין היתר הנאה אינו מבואר לנו מהיכן למדו זה. ואפשר דמשור הנסקל למדו מדהוצרך לרבות איסור הנאה לעורו. שוב מצאתי בתוס' נדה בהדיא כן שכתבו שם דף נה ע"א ד"ה שמא יעשה בטיחין וכו' ועוד נראה דעור אינו בכלל בשר ליאסר בהנאה דהא עגלה ערופה נמי לא נפקא אלא מדכתיב בה כפרה כקדשים *ועוד דקדשים מותרין בהנאה לאחר זריקה שהוא זמן כפרה וניתא השתא דאיצטריך בשור הנסקל לא יאכל את להנאת עורו דלא אתי מכשרו עכ"ל. מדבריהם אלו נראה ג"כ דהחליטו לומר שעור המת מותר בהנאה אלא שראיתי שגם לבעלי התוס' אין זה דבר מוסכם שהרי בסנהדרין דף מח ע"א גבי פלוגתא דאביי ורבא אי הזמנה מילתא היא שכתבו כד"ה משמשין. וא"ת ועורו של מת מי גרע מתכריכין והשער והרוטב אמרינן ד"ת עור האדם טהור ומפני מה אמרו טמא שלא יעשה אדם עורות אביו ואמו בטיחין אלמא ליכא איסורא דאורייתא ומפ' ר"ת דהע"ג דאסור מדאורייתא הוצרכו לגזור טומאה משום דאמירא להו לאינשי טומאה מאיסורא ע"כ. הרי שדעת ר"ת לאסור בהנאה עור המת כדעת הרמב"ם ז"ל. ולפיכך לא רצו לתרץ הכא דמשום עור איצטריך שור ולא אדם והוכרחו לתרץ במת עכו"ם ועבד. ולא תיקשי לדעת הרמב"ם ז"ל הא גמרינן מת מעגלה ערופה ועגלה ערופה גופה כקדשים ועורותיהן מותרין בהנאה וכדברי התוס' כנדה. משום דאפשר לומר דהרמב"ם לשיטתיה אזיל דפסק שם כפ' הנז' כרבא בסנהדרין שם דהזמנה לאו מילתא הוא וכדאמרינן התם דטעמיה דגמר שם שם מע"ז ולא גמר מעגלה ערופה דבהזמנא מיתסרא. ולא ס"ל לפרש

כדעת התוס' שם דאפילו לרבא מת גופיה ילפינן מעגלה ערופה אלא הכל ילפינן מע"ז וכמה דהקשו התו' שם ד"ה אתיא שם ע"ש. ולרבא נימא דבאמת גמיר הכי ודקאמר משמשין ממשמשין גמרינן משום דאיירי התם במשמשין ולעולם מת גופיה נמי מע"ז גמיר דהא שם דגמיר במת גופיה הוא דכתיב. ונמלינו למדין דאביי ורבא דפליגי בהזמנה פליגי נמי בעור המת אי אסור בהנאה או לא. וסוגיא דאין מעמידין דיליף מעגלה ערופה אליבא דאביי אזלא כנ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל בזה. ומדאיצטריך ריבויא לעור שור הנסקל נמי לא קשיא דלא ס"ל כמ"ד התם דדרים לעורו אלא דממילא אסור דעורו כבשרו ויתבאר לזה לקמן כפ"ד כס"ד. ונבא אל הביאור להתירוץ דהתוס' דהכא שתירצו דקרא איצטריך משום מת עכו"ם דמותר בהנאה. וכבר עתדו על זה הר"ב בעל ברכת הזבח וכן הרב בעל משנה למלך אחר שהאריך בענין זה מנין להם דין זה כתב שוב זיכני ה' וראיתי שדין זה מבואר בירושלמי דשבת פרק המצניע דקאמר בפירוש דבשר העכו"ם מת מותר בהנאה וכן כתב בעל ברכת הזבח. ומפני ששם לא ביארו הירושלמי זאם דברכת הזבח כתב איזה פי' אבל אינו לפי כוונת הש"ס. ראיתי להעתיק הירושלמי ולבארו על נכון דגרסינן שם פ' ר"ע על מתני' פלפלת כל שהוא וכו' תני אף ריח רע כל שהוא א"ר אילא אף ר"ש מודה בה ומודה ר"ש באיסורי הנייה. כלומר ר"ש דלעיל דאמר בפ' המוליא לא אמרו השיעורין הללו אלא למצניעיהן דס"ל דהמצניע בעי שיעורא ולא ס"ל כיון דאצנעי' אחשביה וכן אם הוציא ולא אצנעיה מעיקרא ס"ל דבעי שיעורא רבה כדאמר התם מודה הוא במוציא ריח רע דמיחייב בכל שהוא לפי שלפעמים מוציאין אותו כדי לעשן לחולין וכן מודה ר"ש באיסורי הנאה דמיחייב בכל שהוא דאיסוריה אחשביה. ובתר הכי גרסינן שם בפ' המצניע על שמתני' את המת במטה חייב וכו' דברי הכל לא כן תני אף ריח רע כל שהוא ואמר ר' אילא אף ר"ש מודה בה ומודה ר"ש באיסורי הנייה א"ר יודן תיפתר במת עכו"ם ושאין בו ריח רע והוליאו לכלבו. וה"פ דהש"ס פריך על הא דתני במתני' בסיפא דר"ש פוטר והא למאי דקאמר ר' הילא לעיל דברי הכל היא דלא כן תני דבריח רע לא בעי שיעורא וקאמר ר' אילא דאפי' לר"ש לא בעינן דאצנעיה ואחשביה בריח רע וכן באיסורי הנאה ואמאי פוטר ר"ש ומשני ר' יודן תיפתר להמתני' דבמת עכו"ם מיירי שאין בו איסור הנאה ושאין בו ריח רע וכגון שהוליאו לכלבו כלומר אע"פ שהוליאו לכלבו והוי מלאכה שצריכה לגופה דאי לאו הכי תיפוק ליה דפטור לר"ש דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה אלא בשהוליאו לכלבו והוי צריכה לגופה ואפ"ה פטור לר"ש הו"ל ולא אצנעיה לכך לא חשיב ליה האי שיעורא דכזית ואין כאן ריח רע ולא איסור הנאה. ותו גרסינן התם בתר הא דלעיל תני תלי זית מן המת ותלי זית מן הנבלה ופחות מכעדשה מן השרץ חייב ור"ש פוטר מ"ט דר"ש כבר נתמעטה הטומאה מ"ט דרבנן כההיא דר' יודן תיפתר במת עכו"ם ושאין בו ריח רע והוליאו לכלבו. תלי זית מן המת וכו' או תלי זית מן הנבלה וכו מ"ט דר"ש דפוטר משום דאין בו שיעור טומאה ומ"ט דרבנן דמחייבי הלא אין בו שיעור ומשני כההיא דר' יודן שהוליאו לכלבו ובהכי אחשביה ואפי' בפחות משיעור מיחייב. ודכעי מ"ט דר"ש משום דרלה לפרש טעמייהו דרבנן קאמר נמי מ"ט דר"ש וכלומר דלר"ש ניחא שכבר נתמעטה מכשיעור טומאה וכלהו הכי לר"ש ניחא כדלעיל אלא לרבנן מ"ט ומשני כההיא דר' יודן. וזה דלא כפי' ברכת הזבח דמפרש דר' יודן דלעיל קאי על הא דקאמר ר"ש וע"ש. ועכ"פ שמעינן מהכא דמת עכו"ם מותר בהנאה. ובשתא ד:אתינן להכא קשיא לן להאי ש"ס דדרים למעוטי אדם מוהמת יהיה לו מנא ליה למעוטי עבד ועכו"ם הקנוי לו דהא לא דרים למעוטי אדם משור כמו דדרים בבבלי אלא תרווייהו שור וחמור למעוטי כלים אתו כדאמר לקמן בפ"ה הלכה ז' וכמו שאפרש שם בס"ד דתרווייהו איצטריכו. וכ"ל דאדרשה דעליו סמיך וכמה שכתבו התוס' דף ע ע"ב בד"ה מה שאין כן בכור דדרשינן עליו ולא על הכור. ואין להקשות דא"כ למה לי והמת יהיה לו משום דס"א דוקא מתורת כופר הוא דפטריה רחמנא אבל לא מתורת דמים כמו דאמרינן שם דף מג ובעין שתירץ הרשב"א ז"ל על קושית התוס' בדף ע' דלעיל וע"ש. ובמה שתמה בעל משנה למלך בענין מת עכו"ם דלהרשב"א בתשובה הנ"ל משמע דאסור בהנאה ואיך לא הביא על הירושלמי הנזכר. נשמע ממנו מה שכתב הרשב"א בחידושיו כאן כפירוש עכו"ם מת מותר בהנאה דלא ילפינן ממרים אלא בן ברית כמוהו. ובתשובה לא החליט בדבריו כלום. וכן ראיתי בתשובת הרשב"ש סי' תקי"ח שהביא בשם הרמב"ן ז"ל בחידושי כתובות שלו דסיים בדבריו ובמס' שבת פ' המצניע יש ראיה להיתר הנאה זו. ועל הירושלמי הנזכר כוונתו. ונמלינו למדין דהתוס' ורוב הגאונים פסקו כהירושלמי. והרמב"ם סתם דבריו. והתימא על הב"י שכתב אסור בהנאה: **והאש** מלמדת על כולהון שהוא חייב על האונסין. משום חליו דהוי כנזקי גופו. וכמ"ד אשו בנזקי גופו קאמר. ובבבלי דף כ"ג יליף לה מפלע תחת פלע ועיין לקמן סוף פרק ב':

צורכה

ציון ירושלים *יצא אדם שאין לו הניה. עמה"פ מה שמבי' בשם התוספות דעבד ועכו"ם מת מותר בהנאה ובזה ישבתי דברי רש"י ב"ק דף נג ע"ב ד"ה לענין מיקן במ"ש אם נפל להוכו עבד ומת. ונגלתי בזה למה דקא נקט עבד ולפמ"ש התוספת דעבד מותר בהנאה א"ש ודו"ק: *אמר ר' יוסי הדא אמרה אדם שחבל בחבירו תחלה אעפ"י שחזר ונעשה נזק חייב. דכתיב ומכה בהמה ישלמנה. לכאורה משמע דוקא היכא נעשה הנזק ממילא כגון שע"י שחבל בחבירו הוזק החובל עלמו גם כן וכאמת עדיפא מבואר ברא"ש פ' המניח אות יג. והובא בטוש"ע סי' תכא סעיף יג דאפילו חזר הנחבל וחבל להחובל פטור כיון שזה התחיל תחלה ואף לפי מ"ש הסמ"ע שם סקכ"ד לחלק בין בהמה לאדם אבל אין ענין לזה וע"ב בט"ז בנדפס מחדש והרי הירושלמי מייתי ראיה מבהמה לאדם. שוב ראיתי בנמוק"י פ' המניח במשנה דשני שורים שחבלו זה בזה והביא דברי הרא"ש הנ"ל וכתב שבירושלמי הנ"ל מטי ע לזה וכאמת שמדברי הירושלמי אין ראי' לזה דבאמת הוזק מעלמו שאני לחבל בו אחר ומ"ת הנמוק"י אמר ונימוקו עמו. ובספר כתונת פסים שנדפס מחדש כתב שלא מלא הירושלמי שלו והבין שבירושלמי אמרה על המשנה דפרק המניח הנ"ל וז"א. ת"ל שזכיתי בה תחלה מעלמי עלם ברא"י בגמ"י:

שנויי נוסחאות (סו"ג) פיסקא וכשהזיק חב המזיק וכו' בד"ו בא כ"ז אחרי כמלות „ישלם פחתה" (בשורה ו). (סו"ו) ישלם פחתה ג"נ בד"ו

חתם סופר

במראה הפנים ד"ה יצא אדם בענין מת עכו"ס אי אסור בהנאה עיין במשנה למלך פי"ד מהל' אבל ופ"ח מהל' מאכלות אסורות סי"ח ובס' ברכת הזבח בחידושיו דף פ"א ובמי' חת"ס חולין י"ג ע"ב ד"ה ויעמדו.

גליון הש"ס

[א]יצא אדם פי' בשטמ"ק דף ט' ע"ב:

[ב]על האונסין עי' רש"י ד' כג ע"א ד"ה היכא ובתוס' שם ד"ה עמון ובשטמ"ק שם ול"ע:

[ג]חייב עי' בפ"מ ויפה פי' והמרא"פ לא דק כי כן מבואר בפסקי הרא"ש דף לג ובנמוקי יוסף שם ועי' קיי"ל:

ופי' קדשים

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

יד
א מיימוני פ"א מגניבה הט"ו וכמ"מ טוש"ע חו"מ סי' שנד ס"ס

טו
ב מיי' פ"ב מגזילה. הט"ו טוש"ע שם סי' שסב סי"ג

טז
ג מיימו' פ"א מהלכה הל"ג טוש"ע שם סי' שדמ ס"ב

יביאהו עד. ודרשינן עד מקום ושיווי הטרפה ישלם והטרפה. עלמה לא ישלם אלא הניזק מטפל בנבלה: צורכה להדא דר"ח וכו'. תרוייהו הני דרשי צריכי דאי מדר"ח הייתי אומר דוקא התם דבנזקי גופו משתעי הוא דישלים פחתה אבל התם הכשר נזקו הוא שהרי הנזק לא נעשה בידו ממש אלא שלא שמר שמירה מעולה וה"א דאינו צריך להשלים כלום: או אילו איתאמרת דבר פדייה וכו'. ואי מקרא דבר פדייה ה"א בנזקי ממונו הוא דהבעלים מטפלין בנבלה והמזיק משלים לו הפחת אבל בנזקי גופו צריך שישלם את הכל והנבלה למזיק: הוי דצריך. שיאמר לתרווייהו: אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. אם גנבו וגזלו בהמה או כלים ונפחתו אצלו אין שמין הנבלה והשברים לבעלים אלא ישלם בהמה וכלים מעולים והנבלה והשברים שלהן: ולא לשואל. שהוא חייב באונסין אין שמין אלא לנזקין שמין כדדרשינן לעיל שהבעלים מטפלין בנבלה: ואני אומר אף לשואל שמין. גרסי' ואבא מודה לי בזה: ומאן הוא אבא. הש"ס מסתפק למי הוא מרמז אבא לרב שהיה רגיל לקרותו אבא או לאבא בר אבוה שהוא אביו של שמואל: נעשה עיקר טפילה. בתמיה כלומר וקרא ס דר' חסדא מתמה על שמסתפק אם הוא רב או אביו פשיטא שעל רב מתכוון דאי על אבא אביו וכי שייך לעשות מעיקר טפילה ולומר ואבא מודה לי שאין זה דרך כבוד אלא היה לו לומר הדין בשם אביו: אתא רב יהודה וכו'. כמו איכא דאמרי הוא וא"ד דהכי אמר שמואל אין שמין וכו' ולא לשואל ולא נחלק שמואל על זה: והשומרין. שאר שומרין חוץ משואל כנזקין הן ושמין ושאני שואל דכל הנאה שלו: חיים ולא מתים. שא"ל ליקח ממנו הנבלה והשברים בדמים: כאשר גזל. כמו שהיתה בשעה שגזל:

בי"ק דף יא ע"א

(תוספתא ריש מכילתין)

תורה אור

יביאהו עד מקום הטריפה לא ישלם. א"ר נסא "צורכה להדא דרבי חנינא וצורכה להדא דבר פדייה. אילו איתאמרת דר' חנינא ולא איתאמרת דבר פדייה הייתי אומר להכשר נזקיה לא ישלם כלום לנזקי גופה ישלם פחתה. הוי צורך הוא שיאמר דבר פדייה. או אילו איתאמרת דבר פדיי' ולא איתאמרת דר' חנינא הייתי אומר להכשר נזקיה ישלם פחתה לניזקי גופה ישלם את הכל. הוי צורך שיאמר דר' חנינא וצורך שיאמר דר' פדייה. רב יהודה בשם שמואל אין שמין א *לא לגנב ב ולא לגזלן ולא לשואל אלא לנזקין ואני אומר אף לשואל (אין) ג שמין. "ואבא מודה לי ומאן הוא אבא רב או אבא בר אבוה. א"ר חסדא נעשה עיקר טפילה. אתא רב יהודה בשם שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן ולא לשואל אלא לנזקים והשומרים כנזקי' הם. רב יהודה שלח שאל לר' לעזר האנס והגנב והגזלן מהו לשום להן א"ל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. [5]ומניין שאין שמין להן אמר רבה בר ממל חיים שנים ישלם חיים ולא מתים. עד כדון גניבה גזילה מניין. א"ר אבין °והשיב את הגזילה כאשר גזל:

הלכה ב מתני' כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו. נכסים שאין בהם מעילה נכסים של בני ברית ונכסים המיוחדים חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק בתשלומין: **גמ'** *תני ר' חייה זה השור והבור. והאש

תני ר"ח זה השור והבור והאש לא תנא בניחותא כמו שמבואר בתוס' הרי"ד בשיטת הבבלי עיי' בתוס' הרי"ד ותבין היטב והכי נמי כן דמשום דבמתניתין תני הכשרתי את נזקו ומיירי מהכשר נזקין דהיא נזקי ממון ואילו אשו הוי נזקי גופו דאבו משום חציו:

א"ר

הלכה ב מתני' כל שחבתי בשמירתו. כל דבר שנתחייבתי לשומרו: הכשרתי את נזקו. אם לא שמרתיו כראוי והזיק אני הוא שהכשרתי וזמנתי אותו היזק ואני חייב עליו ובגמרא מפרש לה: הכשרתי במקצת נזקו. ואם תקנתי וזימנתי מקצת הנזק אף על פי שלא זימנתי את כולו חבתי בתשלומי נזקו וכו'. נתחייבתי עליו כאלו זמנתי את כולו ובגמרא מפרש כגון החופר בור תשעה ובא אחרון והשלימה לעשרה האחרון חייב כיון דבתשעה ליכא מיתה: נכסים. ועל איזה נכסים אני חייב אם הוזקו נכסים שאין בהם מעילה שאינן של הקדש דכתיב שור רעהו ולא שור של הקדש וה"ה לכל שאר הניזקין: נכסים של בני ברית. ואם הזיק נכסים של עכו"ם פטור: ונכסים המיוחדים. שיש להם בעלים מיוחדים אבל אם נגח שור של הפקר לשורו וקדם וזכה בו אחר פטור: חוץ מרשות המיוחדת למזיק. בכל מקום שהזיקו נכסיו את נכסי חבירו חייב חוץ מרשות המיוחדת למזיק שאם נכנס שור הניזק ברשות המזיק והזיקו שור המזיק פטור דא"ל תורך ברשותי מאי בעי ודוקא כשהזיקו נכסיו אבל הוא עצמו שחבל בחבירו אע"פ שהוא ברשותו חייב דא"ל נהי דהיה לך רשות לאפוקי לאזוקי לית לך רשותא: ורשות הניזק והמזיק. כגון חצר של שניהם והזיק שורו של אחד מהן בתוך חצר: **גמ'** תני ר' חייה זה השור והבור. הכי איתא בתוספתא ריש מכילתין כל שחייבתי בשמירתו חייבתי בנזקו זה השור והבור שנתחייבתי בשמירתן. בשור שלא יגח ויזיק ובבור שיכסנו:

והאש

גליון הש"ס

[5]ומניין. עי' תוס' ב"ק דף יא ע"א ד"ה אין ובהג"ה וכתו' ב"מ דף לו ע"ב ד"ה אל שלים:

מראה הפנים

צורכה להדא דר' חנינא וכו'. בבבלי דף י' ע"ב עביד לה צריכותא לכולה תלתא דרשי מכה בהמה אם טרף יטרף והמת יהיה לו. והכא דלא סיים הצריכותא גם לקרא דוהמת יהיה לו משום דממילא נלמד דאי מקרא דמכה בהמה התם נזקי גופה ואי כתב והמת יהיה לו ה"א דבנזקי גופו ישלם הכל כדקאמר או אילו איתאמרת דבר פדייה וכו' ולא הא להצריך. ובלאו הכי נ"ל דלא הא הש"ס להצריך דהא תד מתרתי אתיא וכדכתבו התוס' שם. ואמרינן תו התם א"ל רב כהנא לרב אלא טעמא דכתב רחמנא והמת יהיה לו וכו' וכתב מהר"ר בצלאל בשם הרא"ש ז"ל האי רב כהנא מאמוראי בתראה הוה מתלמידי דרב ורב כהנא דלעיל קדמון היה שהרי רב אשי כתב דבריו קודם דברי חזקיה עכ"ל. באמת מצינו גם בדברי התוס' בקידושין דף ח' שכתבו שם לחד תירוצא דתרי רב כהנא הוו. אבל לא החליטו. ומהכא נ"כ אינו מוכרח כ"כ שהרי רב אשי כתב דברי ר' אמי קודם והוא ג"כ חזקיה קדמו. ורב אמי ג"כ מתלמידי רב היה וא"כ צריך ג"ב לומר תרי ר' אמי הוו. ולולי דבריו ז"ל אומר אני דבלא"ס לק"מ אפילו אם נאמר דהאי רב כהנא גופיה הוא משום דלדרשא דידיה דדרים מקרא דפ' שומרין לא קשיא מהכא דישיב ואפילו סוגין דבנזיקין כתיבא דלא איתקשי הני כולהו אבות אלא לענין לשלם ממיטב כדאמר שם לעיל דף ה' אבל לענין ישיב וכו' לא. תדע דע"כ נ"ל כן דהא קי"ל דלגנב ולגזלן אין שמין ואפילו לשואל איכא למ"ד אין שמין והכי אלו ג"כ איתקש בקרא דישלם כדאמר התם אלא ודאי למיטב הוא דאיתקשו ותו לא ולא שייך הכא לומר אין היקש למחצה דלאו היקש גמור הוא. והילכך רב כהנא לא אקשי לרב אלא אדרשה דוהמת יהיה לו כנ"ל ועיין לקמן ד"ה חיים:

להכשר נזקיה לא ישלים כלום. באמת הוא דאפילו לגמרי פטור שהרי ש"מ פטור מאונסין אלא דבתר כתבו התוס' שם דה"ק דסיכא דישלם לא ישלם כלום בשביל הטריפה עצמה. וא"כ ה"נ ה"ק דאי לא כתב האי קרא ס"א דבנזקי ממון דצריך לשלם לא ישלים הפחת כלום: **ואני** אומר אף לשואל שמין. כנזיקין. כן היא הגירסא הנכונה ושכי הלכתא. ופליגי הני תרי לישני דהכא במאי דפסק רב התם מעיקרא ואקשו ליה רב כהנא ורב אסי. וכדין דשמין לשואל יש חילוקי דינים ויתבארו אי"ה בחידושי מהלה לקמן פ' בתרא דשבועות כי שם מקומו:

חיים ולא מתים. מכאן מביאין התוס' ראיה דגבי גנב וגזלן גזירת הכתוב הוא וכ"כ הרשב"א ז"ל. והעיקר כמו שפירשו הגאונים ורש"י ז"ל דבגנב וגזלן לא כתב רחמנא כסף ישיב אלא צריך לשלם הגניבה והגזילה כעין שהיו והכין איתא בירושלמי מנין שאין שמין וכו' עכ"ל ומכאן ראיה למה שכתבתי לעיל ד"ה צורכה דלא איתקשו אלא למיטב:

מקבל

תוס' הרי"ן

תני ר"ח כו' ע"י הירושלמי יאיר עינינו בע"ה בסוגית הבבלי דף ט' ע"ב דגרסינן ת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד שור ובור. וקשה מאוד היכן מצינו בכל התורה כולה לשון כזה לשון כיצד דמאי קשה לו דקאמר כיצד הא כפשוטה ניחא כל שחייבתי בשמירתו שהכשרתי את נזקו ומאי חסר לנו דבעי כיצד עד דמוקי במסרן לחרש. ומאי שייך תשו"ק הכא. אבל ע"פ הירושלמי ניחא שפיר דהנה לכאורה קשה לשון המשנה דקתני כל שחייבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו למה נקט לשון הכשרתי הול"ל כל שחייבתי בשמירתו חייבתי בנזקו אלא ע"כ דקמ"ל הילכתא בזה והיא דלשון הכשר נזקין נקרא נזקי ממון לאפוקי נזקי גוף. כדאיתא בירושלמי כו"כ פעמים דקרי נזקי ממון הכשר נזקין. ונזקי גוף נקרא נזקי גופו. ע"כ נקט התנא הכשרתי את נזקו דהוא נזקי ממון לאפוקי נזקי גופו. ע"ז קאמר התנא כל שחייבתי בשמירתו שהכשרתי את נזקו כיצד ר"ל כיצד מבכח"ל דדבר שחייב בשמירתו אינו חייב אלא על נזקי ממון בהכשר נזקין ולא על נזקי גוף הא בהרבעה אבות איכא שור ובור ובן והבער ובכולן חייב שמירתו בין בקרן ובן ורגל וכ"ר בין בהבער דהוא נזקי גוף דאשו משום חציו דחייב בד' דברים. ולמה נקט התנא רק הכשר נזקין דהוא שמירה על שור ובור ולא שמירה של נזקי גוף. ע"ז מפרש כיצד מבכח"ל דחייב בנזקי ממון בחיוב שמירה ולא בנזקי גוף ע"ז מפרש שור ובור שמסרן לחשו"ק חייב משח"כ באש משום דלבתא דחרש קגרים. ע"כ מבכח"ל דחייב על הכשר נזקין ולא על נזקי גוף דאם מבכח"ל ע"י מסירת חשו"ק. ואפילו למ"ד דאשו משום ממונו נמי ממעט אש מתיבת הכשר נזקין דהא כשור ובור לעולם לא הוי אלא הכשר נזקין דאפילו המעמיד בהמות חבירו על קמת חבירו נמי אינו חייב מטעם אש. ולא הוי נזקי גופו משח"כ באש נזקין דאם מבכח"ל נזקי גופו בהנית אש על גבי כלי של חבירו או על גופו עיי' בתוס' ז"ל דף כ"ו ע"ב ד"ה מעמיד לפיכך נקרא האב דאש לא הכשר נזקין לבד אלא נזקי גופו ג"כ כדאיתא בדף כ"ב ע"ב עיי"ש וע"כ נקט התנא הכשר נזקין לומר לך דמבכח"ל דחיוב שמירה אינו חייב בתשלומין רק בשור ובור דהוי רק הכשר נזקין משח"כ באש דהוי נזקי גופו ג"כ וכיצד מבכח"ל ומסיק דמסר לחרש וסו"ק:

בשאמר

ציון ירושלים [א]צריכה לה להדא דר' חנינא. עי' מס"פ מה שהביא בשם הבטמ"ק שכתב בשם הרא"ש ז"ל אבל לא הי' צריך לזה שכן מבואר גם ברא"ש לפנינו ועש"ך סי' תיט סק"ג. ובגליון הש"ך שנדפס בלבוב האר' כתי בזה בהגהות שנדפסו שם משמי: "ואבא מודה לי ומנו אבא רב או אבא בר אבוה. עפ"מ ולפענ"ד נ"ל או אבא בר אבא שכך שמו של אבוה דשמואל עפ"מ דילן ברכות יח ע"ב ועתוס' חולין דף לח וכהמה מקומות שהאריכו אי אבא בקרא בשמואל לרב סי' מפני חשיבות הו' לא ועיין ערוך ערך אבא ובהפלאה שבערכין ובסדר הדורות גבי אבא אריכא וכולם לא הביאו מכאן ולפמ"ש בסדר הדורות שם דאבא אבוה דשמואל הי' רבו של רב יומתק יותר מה שאמר כאן נעשה עיקר טפילה והיינו שהוא מתמה האיך יזכור את רב קודם לאביו שהיה רבו של רב:

שינויי נוסחאות (סו"י) אין כ"ה בד"ו. (סו"א) רב בד"ו רבי. (סו"ב) והגזלן בד"ו והגוזלן. לגזלן בד"ו לגוזלן. (סוס"ז) כאשר במקרא „אשר" (סו"ז) הכשרתי במקצת נזקו בד"ו ליתא. (סו"ח) נכסים שאין בהם מעילה בד"ו ליתא.

והאש לא תנה. א"ר ירמיה האש להכשר נזקיו. אמר ר' יוסי ואין ביני האש להכשר נזקיו מקבל עליו ההתרייה בדעת זו ולוקה. מאי כדון. האש להכשר נזקיו א מקבל עליו נזק *צער ריפוי שבת ובושת. הכשרתי במקצת נזקו כהכשר כל נזקו. זה הבור *דתני ב חפר בור תשעה טפחים ובא אחר ועמק בו טפח האחרון חייב. רבי אומר אחר האחרון למיתה ואחר הראשון לנזקין. א"ר יצחק ביני מתניתא אחר אחרון למיתה ואחר שניהן לנזקין. *חפר בו עשרה טפחים ובא אחר וסידו וכיירו שניהן חייבין. מפני שסיידו וכיירו יהא חייב. בשאמר לו סוד את הבית הזה וקנה אותו. דמר ר' אמי בשם רבי לעזר *שמירת נזקין כשמירת קניין א"ר סימון תיפתר בחופר בחולות. דתני *חפר זה עשרה וזה עשרים וזה עשרים זה מאה וזה מאה ג כולהן חייבין. *כמה שיעורן להמית י"ט ד "ולהזיק כל שהוא סומכוס אומר לעומקו

פני משה

והאש לא תנה. אמאי לא תני נמי אש שג"כ הוא חייב בשמירתו ובנזקו: האש להכשר נזקיו. הך להכשר נזקיו אינו כמו בעלמא דקרי ליה הש"ס לנזקי ממונו הכשר נזקין כדאמר הכא לעיל בריש הלכה א' ובהרבה מקומות וכן בגיטין ריש פ' הנזקין אבל כאן להכשר נזקיו קאמר הכשר לנזק שלו הבא מכחו וכמ"ד אשו משום חציו דאיהו קעביד והוי כזורק חץ דקרא קרי ליה המבעיר להפוקי שור ובור שהן ממונו והלכך לא קחשיב לאש בהדייהו: ואין ביני האש להכשר נזקיו. א"כ שאתה אומר אש משום חציו: מקבל עליו ההתרייה בדעת זו ולוקה. דכך שאלה הוא אם כחציו ממש הוא וכחובל בידים ואם האש עברה והזיקה את האדם וחבלה בו ובעל האש קיבל עליו התראה על מנת כן אם הוא לוקה בשביל חובל בחבירו: מאי כדון. מאי הוי עלה: האש וכו'. וקאמר הש"ס דלענין זה הוי כהכשר נזקיו שלו וכאלו שאם חבל בחבירו מקבל עליו לשלם החמשה דברים כדין שאר חובל בחבירו ואינו לוקה: זה הבור. דבמקצת נזק שהכשיר חייב בכולו כדתנא חפר בור ט' טפחים וכו' וכן הוא בתוספתא: האחרון חייב. שהרי לא היה בו שיעור מיתה והוא השלים לשיעור: ואחר הראשון לנזקין. שהרי הוא חפר תשעה ויש בו שיעור נזקין: ביני מתניתא. כ"ל לגרוס בדברי רבי אחר שניהן לנזקין שאם הוזק בו השור ישלמו בין שניהן: וסיידו וכיירו. שטחו בסיד ועשה בו א"זה ציור וחיזוק: שניהן חייבין. ובתוספתא גרים האחרון חייב וכן משמע לקמן: יהא חייב. ואמאי הרי הראשון חפר בו עשרה: בשאמר לו סוד וכו'. והילכך הוא קנה ושלו הוא והוא חייב עליו: שמירת נזקין כשמירת קנין. דברים שקונים בהן לקנין מו"מ קונין ג"כ לענין שמירת נזקין שיהא חייב עליו: א"ר סימון. אפילו תימא כשלא אמר לו לקנות ותיפתר בשחפר הראשון בחולות ולא היה בו חיזוק ולפיכך האחרון שסיידו וכיירו ועשה בו חיזוק הוא חייב: דתני חפר וכו'. וזה סייעתא שאם היה במעשה הראשון כדי שיעור מיתה אז הוא ג"כ חייב: כמה שיעורן. אבור בעלמא קאי ולפרש כמה יהא בעמקו ויהיה בו שיעור היזק: לעומקו

רידב"ז

א"ר ירמיה האש להכשר נזקי' דהוי אשו משום ממונו ג"כ כן אמר ר' ירמי' סתם ולא נתפרש לאיזה ענין קאמר ע"ז שאל ר' יוסי ואין ביני ר"ל אם תפרש [ולשון הירושלמי היא בכ"מ אין ביני ר"ל אם כן היא] דהאש להכשר נזקי' דאמר ר' ירמיה הוא לענין זה דמקבל עליה ההתרייה בדעת זו ולוקה פי' דאם חובל והזיק לחבירו באשו אם אשו לא הוי רק משום חציו לבד הוי חובל בחבירו וגבי חובל בחבירו בפירוש רבתה תורה. חובל בחבירו לתשלומין ולא למלקות. כדאיתא במס' כתובות דף לב ע"ב ובפירוש רבתה תורה דמלקות דהוי בחובל נפטר ע"י תשלומין והנ"מ בחיבל לבד א"כ אי אשו הי' משום חציו לבד. אבל כשהיו אשו משום ממונו ג"כ [כדאיתא בש"ס דילן דף כג ע"א מאן דאית לי' משום חציו אית לי' נמי משום ממונו] ונמצא דהוי החבלה ע"י שנים ע"י גופו וע"י ממונו. ונמצא דהתשלומין הוא משום הממון וע"כ מקבל התרייה למלקות בשביל נזקי גופו דהא ל"ל דפוטר המלקות שבגופו ע"י התשלומין דהא התשלומין הוא בשביל הממון. או דילמא דהוי כמו כל חובל בחבירו דריבתה התורה לתשלומין. זו שאלת ר' יוסי. ע"ז מסיק הגמ' מאי כדון האש להכשר נזקיו מקבל עליו נזק צער ריפוי שבת ובושת ר"ל לא דמקבל עליו בשביל הכשר נזקין שיש בו מלקות עבור נזקי גופו. ז"א אלא דע"י הכשר נזקי' מקבל עבור נזקי גופו החמשה דברים דאף בושת נמי משלם. הגם דבנפל מן הגג ברוח מצויה חייב בד' דברים ופטור על הבושת מ"מ באשו כיון דהוי משום חציו ומשום ממונו חשוב על הממונו פושע ועוד מזיק בגופו. וע"כ חמור מנפל מן הגג ברוח מצויה. ושיטת רש"י ז"ל בדף כג דגם באשו פטור מן הבושת דהוי כמו נפל מן הגג ברוח מצוי' דהוי רק פושע ולא מזיק גמיר. אבל שיטת הרמב"ם ז"ל והרא"ש והטור ז"ל דבאשו חמור מנפל מן הגג כדכתב השו"ע ז"ל סי' תי"ח ס"ק כ"ג דבנפל מן הגג והזיק מחשב לאונס טפי אף שהי' ברוח מצויה מהדליק אש ויצא והזיק לאדם עכ"ל ז"ל והוא דאש חמור משום דאית בי' תרתי נזקי ממונו ונזקי גופו וע"כ חוב השמירה עליו יותר פשיעה גמורה דחשוב כמזיק גמור דפשיעה דבא ע"י אונס כמו אבידה דהוי פשיעה והוי רק קרובה לפשיעה דע"י הפשיעה נעשה האונס משא"כ בפושע גמור לא חשוב האונס כלל לגבי הפשיעה והוי פושע גמור. וע"כ בנפל מן הגג מחשב האונס טפי לנגד מדליק אש ויצא והזיק לאדם. ומכאן יצא להרמב"ם ז"ל מקור גמור דבאשו חייב אף בכל החמשה דברים אף בבושת משום דחמור היזקא דאש מנפל מן הגג משום דאית ביה תרתי נזקי גופו ונזקי ממונו. וע"ז קאמר ר' ירמי' דבאש איכא הכשר נזקין ג"כ לענין שע"י כך חייב בכל החמשה דברים. וז"כ בע"ה:

חפר בור עשרה טפחים ובא אחר וסיידו וכיירו שניהן חייבין. ובבבלי דף נ"א. ובתוספתא גרסינן דאהרון חייב ופריך הגמ' מפני שסיידו האחרון חייב בתמי' ומשני בשאמר לו סוד את הבית הזה וקנה אותו ר"ל דבדרך קנין אם אמר לו סוד את הבית הזה בשמכר לו בית והסיד קנה אותו. ודמר ר"א בשם ר"א שמירת נזקין כשמירת קניינן פי' כיון דבמכירה קנה בהכי בהותו מעשה חייב בשמירת נזקין נמי ע"י אותו מעשה וקם ברשותי' לענין שמירת נזקיו:

נכסין

תוס' הרי"ד

בשאמר לו לסוד את הבית הזה כו'. הפ"מ ז"ל ומהרא"פ ז"ל מפרשין דמיירי במכר לו הבור. וקשה להבין א"כ מאי קמ"ל בסיוד כיון דשלו הוא פשיטא דהוא חייב ועוד למה נקט סוד את הבית ולא נקט סיד את הבור. ע"כ נראה לפענ"ד כמו דמבואר בפנים ולזה צריך להא דר"א דשמירת נזקין כשמירת קנין. והנה בבבלי דף נ"א ע"ב גרסינן גבי ב' שותפין דמבימסור לו דליו חייב השני. ואח"כ גרסינן אמר ר"א המוכר בור לחבירו כיון שמסר לו דלי' קנה. ולכאורה נראה דזהו ג"כ כשיטת הירושלמי. אבל ז"א דהא מסקינן דלא מהני מסירת דליו אלא במקום אמירת חוק וקני. ומסירת דליו גבי שמירת נזקין לא מהני אלא דווקא בשותפין כדכ' הרמ"ה ז"ל מובא בשטמ"ק ז"ל. ומכאן מוכח כשיטתו ז"ל דהא משמע בירושלמי בסוגיא דידן דהי סייד לא הוי קנין לא מחייב גם בשמירת נזקי'. וכיון דמסירת דליו לא הוי קנין לא מחייב בשמירת נזקי' באינם אחריני אלא דווקא גבי שותפין ודוק:

ולמה

מראה הפנים

מקבל עליו נזק צער ריפוי שבת ובושת. ואע"ג דאינו חייב על הבושת עד שיתכוין הכא שקיבל עליו התראה וא"כ עכ"פ נתכוין להזיק הוא ואע"פ שלא נתכוין לבייש משלם הבושת אבל אינו לוקה אע"פ שהתרו בו כדמסיק בבבלי פרק ואלו נערות דף ל"ה דחובל בחבירו בר תשלומין הוא ואינו לוקה הא"כ הכהו מכה שאינו בה פרוטה וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מחובל ומזיק. וכדין דמשלם בושת. באמת בגמרא דבבלי גבי פלוגתא דר"י ור"ל מסיק דף כ"ג דאיכא בינייהו לחייבו בארבעה דברים ופירש"י ז"ל אבל בבושת לא דאמרי' בשלהי פירקין אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין אבל ד' דברים חייב דפשיעה היא דהוה ליה לאסוקי אדעתיה כשהרוח מוליכתה וכדאמרי' התם נפל מן הגג ברוח מצויה חייב בד' דברים ופטור על הבושת ע"כ. ומשמע דדין האש למ"ד משום חציו והכי קי"ל ודין נפל מן הגג ברות מצויה והזיק שוין הן ואינו חייב אלא בד' דברים ולא בבושת אא"כ נתהפך דאז חייב גם על הבושת דכיון שנתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוין לבייש חייב כדאמר התם בדף כ"ז ע"א. ואם דלכאורה מן הסברא יש לומר דנפל מן הגג ברוח מצויה תמיד טפי כדמשמע מלשון הרא"ש ז"ל שכתב שם ואי ברוח מצויה נפל חייב בד' דברים דהוי קרוב למזיד דלא היה לו לעלות לגג בלי מעקה כיון דיכול ליפול ממנה ברוח מצויה ופטור מן הבושת כיון דלא כיוון לבייש עכ"ל הרי דבנפל קרוב למזיד הוי וכן משמע מלשון הנ"י דגבי אש כתב דפושע הוי ובתחילתו בפשיעה וסופו באונס דחייב וגבי נפל מן הגג ברוח מצויה כתב דסראוי ליפול ברוח מצויה פושע גמור הוא. מכל אלו הדברים נשמע דאם בנפל מן הגג פטור מן הבושת ולא קרינן ביה מכוין א"כ גבי אש נהי דכפושע הוי מ"מ לא גרע מנפל מן הגג ופטור על הבושת וכן דעת הרא"ש והטור דעכ"פ שוין הן בדין זה ואינו חייב אלא בד' דברים. אלא שהרמב"ם ז"ל החמיר באש יותר שכפ' י"ד מנ"מ הל' ע"ו כתב אם שעברה והזיקה את האדם וחבלה בו הרי המבעיר חייב בנזקיו ובשבתו וברפוי ובצערו ובבושתו כאלו הזיקו בידו שאע"פ שאשו ממונו הוא הרי כמי שהזיק בחציו אבל אם הזיקה בהמתו או בורו את האדם אינו חייב אלא בנזק בלבד כמו שביארנו. ע"כ. וכדין נפל מן הגג ברוח מצויה כתב בפ"א מהל' חובל ומזיק הל' י"ב דפטור מן הבושת. וכן קבע הב"י בש"ע בסי' תי"ח ובסי' תכ"א. והסמ"ע נתן טעם דס"ל דבנפל מן הגג מחשב לאונס טפי אף שהיה ברוח מצויה מהדליק אש ויצא והזיק לאדם. ולפי דבריו פליגי הרמב"ם עם הגאונים הנ"ל בסברות הפוכות. ועוד שעדיין קשה הא בגמרא אמרינן גבי אש לחייבו בד' דברים. והלח"מ תירץ כזה וכתב ואולי איירי כשכיון להזיק. וזה דוחק גדול ולענ"ד נראה דהרמב"ם אינו מפרש כפי' רש"י בהא דאמרינן איכא בינייהו לחייבו בד' דברים שהן חוץ מן הבושת אלא שהן ד' דברים אחרים מלבד הנזק שהרי אמרינן בנזק חייב הפילו אמרי' ממונו הוא וכו"ל דר' יוחנן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו וחייב בנזק משום ממונו ובצער וריפוי ושבת ובושת משום חציו וזה מדויק בדבריו ז"ל. שאע"פ שאשו ממונו הוא וכו' לומר שחייב משום חציו מלבד מה שחייב משום ממונו וזהו שסיים אבל אם הזיקה בהמתו וכו' דלכאורה הס שפת יתר דזהו עד השתא לא השמיענו זה אלא כמוסיף טעם דחייב ג"כ משום נזק דלא גרע מבהמתו שהזיקה וא"כ בנפל מן הגג פטור מן הבושת מטעמא דאינו מכוין וכאש דחייב כר"י דפסק כב"ם הכי אליביה. ככ"ל. ובענין פירושא דנתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוין לבייש עיין פ' החובל הלכה א' בחידושי מראה ד"ה הכהו על ידו מה שכתבתי שם בפ"ד. אחר כותבי זה מצאתי למהר"ר כלאלא שכתב כשם ר"ת כפי' לחייבו כד' דברים שאמרו בגמ' כמו שכתבתי:

ביני מתניתא אחר וכו' ואחר שניהן לנזקין. וכן הוא בבבלי פרקין כדברי רבי. וכדיהיב התם טעמא לפלוגתייהו בפ"ה דף נ"א ע"א וע"ש דאף לפי המסקנא דהתם דאמר טעמייהו דרבנן דקאמר קרא כי יכרה איש בור אחד ולא שנים ע"כ צריך נמי לטעמא שנסתלק מעשה ראשון שלא היה בו אלא שיעור נזק וזה הוציאו לשיעור מיתה דהא מקרא דאיש בור לא ידעינן היוצא דאחרון לענין נזקין דסתם בור הוי עשרה כדפי' רש"י שם דף נ' וכן התוס' בריש פרקין דף ג' ועיין לקמן פ"ה הלכה ז' ד"ה אמר רבי ינאי וכו' ממה שנתבאר שם בסוף הדיבור:

תיפתר בחופר בחולות. ובבבלי נמי מוקי לה שלא היה בו הבל למיתה ובא זה והוסיף הבל למיתה שמחמת הסיוד והכיור נתמעטה רחבה. והיינו הך דקאמר הכא שהראשון חופר בחול ולא היה בו חיזוק והיה רחב הרבה ובא זה ומיעט הרוחב ונעשה סבל למיתה. והיינו דמייתי סייעתא דתני חפר וכו' כלומר כשבא דוקא כולהון חייבין דעביד קמא ביעור מיתה וכדמשני רב זביד בלישנא קמא התם:

ולהזיק כל שהוא. כן הוא בתוספתא הא' פלוגתא ופסק הרמב"ם ז"ל כת"ק שכתב בפי' י"ב מנ"מ הלכה ט"ו בפחות מעשרה אם הוזקה חייב לשלם ואפי' בתל גבוה כל שהוא לא נחפירה כל שהוא שהניזק בכל שהוא דבר מלוי ידוע. ומהכרבל בים"ש פ"ה סי' כ"ד כתב מכברא דנפשיה דאף דלנזקין א"ל בור עשרה מ"מ בור פחות מג' טפחים פטור דכל פחות מג' בכל דוכתא תבינן ליה כארעא סמיכתא וא"כ לא איקרי בור. ואיבהמיעותיה הא פלוגתא והלכה כחכמים וכר"ת הקטר כדמפרש אפילו תרנגול וכו':

מאן

כ"ק ד"ס פ"ב
שם דכ"ג ע"א (תוספתא פ"ו)
(שם)
שם דף י ודף נח
לקמן פ"ד ה"א
שם
שם

עין משפט נר מצוה

יז
א מיימוני פי"ד מהלכה הט"ו טוש"ע חו"מ סי' תיח סי"ז
יח
ב מיימוני שם פי"ב הל"ב שם טוש"ע שם סי' תי' סט"ו
יט
ג מיימוני שם טוש"ע שם סעיף יד
כ
ד מיימוני שם הלט"ו טוש"ע שם סעיף יח

ציון ירושלים

ולהיזק כ"ש עי' מה"פ מ"ש פל הים"ש ופמ"ך חו"מ סי' תי סק"כ:

ת"כ פ' ויקרא שם דף יב ע"ב ודף יג ע"א ת"כ פ' ויקרא פכ"ב

תורה אור

לעומקו שלשה לאורכו ולרחבו ארבעה. רבי אלעזר הקפר אומר כמלואו של נופל ומהו [ב]מלואו של נופל אפי' תרנגול ואפילו גמל: פיסקא. [א] נכסין שאין בהן מעילה. דתני הנכסין הללו נקנין עם נכסין שיש בהן מעילה. רב יהודה בשם שמואל דרבי יוסי הגלילי היא. *דתני °ומעלה מעל בה' רבי יוסי הגלילי אומר להביא קדשים קלין. בן עזאי אומר להביא את השלמים. אבא יוסי בן דוסאי אומר לא היה בן עזאי אומר אלא על הבכור בלבד. ומה ביניהון מאן דמר שלמים כל שכן מעשר. ומאן דמר בכור הא מעשר לא. ר' שמעון אומר אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלין קדשים שחייב באחריותן קורא אני בהן בעמיתו וכחש. ושאינו

(ויקרא ה)

פני משה

לעומקו וכו'. צריך שיהא בו עומק שלשה וארכו ורחבו ארבעה טפחים ואז הוא שיעור היזק: כמלואו של נופל. וקס"ד לפי ערך הבעל חי שנופל בו ויוכל ליזוק והיינו דקא מתמה ומהו מלואו של נופל א"כ נתת דבריך לשיעורין דלב"ח קטן די בחפירה כל שהוא ולגדול לפי גדלו: אפילו תרנגול אפי' גמל. כלומר הכל אחד אם יש בו כדי ליזוק בעל חי קטן כמו תרנגול חייב גם על היזק גמל ומלואו של נופל דקאמר אם יש בו מלואו של איזה נופל דלפעמים אף הגמל יוכל ליזוק בו: דתני הנכסין הללו וכו'. לא נמצא זה לא במתני' ולא בברייתא ולא דין בשום מקום והך נקנין אינו לשון קנין כדאמרינן בעלמא אלא ל' נמשכין ונקנין וה"פ דהש"ס ג"כ מה על דקתני במתני' נכסים שאין בהן מעילה חייבין בנזק ואמאי הא עכ"פ קדשים הן. וזהו דפריך דתני נכסים הללו במתני' שאין בהן מעילה ושייך בהן תשלומי נזק והלא ניקנין ונמשכין הן עם נכסים שיש בהן מעילה וכלומר דמאי שנא נכסים שאין בהן מעילה והן קדשים קלים מנכסים שיש בהן מעילה והן קדשי קדשים סוף סוף תרווייהו קודש הן וקרי ביה רעהו ולא של הקדש. והיותר נכון דגרסי' עם נכסין שאין בהן מעילה וכלומר דתניא כמי הכי דנכסים הללו של נזקין נקנין לחיוב דוקא עם נכסים שאין בהן מעילה ותוספתא היא בריש פ"ק: רב יהודה וכו'. כלומר דמתני' דשמעינן דמחייב קדשים קלים בנזק דר' יוסי הגלילי הוא דשמעינן ליה דס"ל קדשים קלין ממון בעלים הן: דתניא ברייתא ומעלה וגו'. בספרא פ' ויקרא גבי שבועות פקדון כתיב נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון וגו': להביא קדשים קלין. דכתיב בה' להביא אם הפקיד בהמ' קדשים קלים אצל חבירו וכפר ונשבע והודה משלם קרן וחומש ואע"ג דבקדשים אין נשבעין עליהן כדאמרינן בשבועות בקדשים קלין נשבעין דקרי' בהו בה' וכחש בעמיתו וכחש: להביא את השלמים. קדשים קלין דקאמר ר"י הגלילי בשלמים קאמר: ומה ביניהון. דע"כ אבא יוסי דקאמר על הבכור בלבד לא לאפוקי שלמים אתא דהשתא בכור שקדוש מרחם ממונו הוא שלמים מיבעיא: מאן דאמר שלמים כ"ש מעשר. דהמעשר נמי קרב שלמים אבל אין דינו כשאר שלמים שהן טעונין סמיכה ונסכי' ותנופה חזה ושוק משא"כ בנועם' ואם שאר שלמים ממונו הוא כ"ש מעשר: ומאן דאמר בכור הא מעשר לא. דלגבי בכור מעשר חמור הוא דבכור נמכר הוא תם חי ובעל מום חי ושחוט ומעשר אינו נמכר כלל כדתנן בפ"ק דמעשר שני: רבי שמעון אומר וכו'. מילתיה דר"ש הוא בשבועות בפ' שבועת הדיינין דתנן התם ואלו דברים שאין נשבעין עליהן העבדים וכו' וההקדשות ר"ש אומר קדשים שחייבין באחריותן נשבעין עליהן ושאינו חייב באחריותן אין נשבעין עליהן ואיידי דדרים לה מהאי קרא דלעיל מייתי ליה הכא: ר"ש אומר אחד קדשי קדשים וכו'. הש"ס מפרש לדברי ר"ש שאין חילוק בין קדשי קדשים לקדשים קלים לדידיה בהאי דינא: קדשים שחייבין באחריותן. שאמר הרי עלי ואם מתו או נגנבו חייב באחריותן: קורא אני בהן בעמיתו וכחש. הך קרא בשבועת הפקדון כתיב ודיניה נ"כ כשבועת הדיינין בזה דמיירי התם. וקאמר דאם הוא חייב באחריותן קורא אני בהך ספיר בעמיתו וכחש ונשבעין עליהן:

ושאינו

רידב"ז

נכסין שאין בהם מעילה דתני נכסין הללו ניקנין עם נכסים שיש בהם מעילה ר"ל דמביא ראי' דקק"ל ממון בעלים היא מהא דתני נכסין הללו נקנין עם נכסים שיש בהם מעילה פי' דהברייתא מפרש הטעם האיך יוכל הקדש זה של ק"ק להתחלל דרך מכירה דהא גזה"כ הוא דהקדש מתחלל בב' אופנים בין בדרך מקח בין בדרך חילול [עיין ברש"י ז"ל במס' סוכה דף מ' ע"ב] והאיך יתחלל קק"ל דרך מקח הא אין לגבוה ממון דהא הוי ממון הדיוט. ולא שייך קנין ומקח מגבוה בקק"ל דהא הוי כמו ט"ה או דבר שאין בו ממש דאינו יכול למכור. ואי דיקנה אצל הבעלים ז"א דאצל הבעלים לא מצי לחלל דרך מקח דהא יהי' רק ראובן במקום שמעון דמתחלה היה של שמעון. ועכשיו דקונה אותו הוי ראובן במקום שמעון דהא אין לשמעון רק זכות האכילה דמצי לממכר אבל באמת כיון דעולה על המזבח הוי קדשי מזבח ואין בכח הבעלים למכור קדשי מזבח דהוי ברשות הגבוה ואין דמי לקדשי הגבול דהוי החילול ברשות הבעלים אפילו למ"ד מע"ש ממון גבוה הוא. משא"כ קדשי מזבח הוי ברשות הגבוה. והא דמצי לקדש כהן אשה היא דמקדש בזכות אכילה שיש בה ותאכל היא במקומו אבל לאפוקי מרשות גבוה זה אינו יכולין הבעלים ע"כ לא מצי להלל בדרך מקח רק בלקח מן הגיזבר וכיון דהוי ממון בעלים האיך קונה מרשות גבוה דבר שאינו ממון. מ"מ נקנה עם האימורין דהוי נכסים שיש בהם מעילה דהוי כולו לגבוה והוי ממון גבוה אפילו מה יש כדאיתא בריטב"א ז"ל במס' קידושין דף נ"ב ע"ב עיי"ש. והיינו דקאמר נכסין הללו במה הם נקנין מרשות הגבוה נקנין ביחד עם נכסים שיש בהם מעילה דהיא האימורין. ולא מיבעיא להפוסקים ז"ל דהמוכר לחבירו דבר שאין בו ממש עם דבר שיש בו ממש קנה. וכן ט"ה שאינו ממון עם דבר שיש בו ממון קנה וע"כ יוצא מרשות הגבוה לרשות הדיוט אפילו חלק הבעלים ע"י חלק הגבוה שיש בו ואפילו להפוסקים ז"ל דלא קנה עיין חו"מ סי' ר"ג זה דווקא בשני דברים בב' מקחים משא"כ במקח אחד שאין דרכו לקנות אליין כדאיתא בירושלמי במס' קידושין פ"ב ה"א מודה רשב"י במקח שאין דרכו לקנות האיין כגון פרה וטלית עיי"ש דאף דהאי השני לא אל הקנין מ"מ נקנה ע"י קנין של האי דמהני בי' קנין כיון דאי אפשר לקנות וכל"ז. וא"כ ה"נ כיון דאי אפשר למכור האימורין על הקרבת אימורין בלא בשר כל הפרה. ע"כ ע"י קנין של הלק הגבוה נקנה גם חלק הבעלים להוציאו מרשות הגבוה. ואין להקשות הא יש קנין לנכסים הללו בלא"ה מרשות גבוה דהגיזבר ימכור אותו מרשותו של גבוה. ואי דהנמון הוי ממון בעלים ימכרו שניהם ביחד הגיזבר והבעלים או הזכיה מטעם שליחות ויזכה עביר הבעלים והוי קנין אחד. ולמ"ד דדברים שיש בו ממש עם דבר שאין בו ממש מהני לא צריך כלל לנכסים שיש בהם מעילה ויש קנין מרשות הגבוה ע"י קנין ממון הדיוט. ז"א דהממון בעלים הקנין הוא ע"י משיכה ומרשות הגבוה הוא בכסף עיי' במס' קדושין דף כ"ד דלמ"ד מע"ש ממון הדיוט לא קני רק במשיכה. וא"כ אינו בקנין א' ולא שייך למימר דקנה בקנין א' דמיגו דמהני לזה מהני לזה ע"כ כל הקנין דקק"ל מרשות גבוה הוא רק ע"י נכסי' שיש בהם מעילה וע"י קנין זה נתחלל ויוצא מרשות גבוה לרשות הדיוט. וממון של הבעלים קונה באמת ע"י משיכת הפרה אלמא דנוכח דהוי ממון בעלים ע"ז מסיק אמר רב יהודה א"ש דר' יוסי הגלילי היא:

ר"ה

עין משפט נר מצוה

כא

א מיימוני פ"ח מהלכה ה"ג

גליון הש"ס

[ב]מלואו של נופל עיין פ"מ ואפשר דס"נו משום דס"י תחילתו בשביעה וגבי בע"ח קטן וסופו באונס לגבי גמל ועי' כתוס' ד' נב ע"ב ד"ס וסכיתי ובשטמ"ק שם ועיין בבעל המאור פ"ס דלא אמרינן גבי בור תחילתו בפשיעה וסופו באונס ועיין ברמב"ן שם שהשיג עליו וכתי' הארכתי ועי' במהרא"פ דבאמת אינו חייב אלא לפי מלואו של נופל ודלא כפ"מ:

מראה הפנים

מאן דאמר שלמים כ"ש מעשר. ולא מצי למימר דהני גופייהו דנקטי איכא בינייהו דלמ"ד שלמים אבל בכור לא ולמ"ד בכור אבל שלמים לא משום דלא מסתברא ליה להש"ס למעוטי הכי דהואיל כל חדא וחדא אית ביה מילתא דלית באידך דשלמים טעונים סמיכה ונסכים ותנופה חזה ושוק משא"כ בבכור וכן בכור אית ביה מילתא דעדיפא דקדוש מרחם הוא א"כ שקולין הן שניהן ויבאו כאחד אבל בכור ומעשר דתרווייהו שוין בהא דאין טעונים סמיכה וכו' ומיהו בהך מילתא דאית במעשר שאינו נמכר עדיפא ליה מבכור והילכך קאמר מ"ד בכור הא מעשר לא ואע"ג דבכור קדוש מרחם הא לא ממעטינן לשלמים משום זה. וכן צריך לפרש בבבלי בהאי סוגיא דף י"ג ע"ש דלכאורה קשה דלרבינא דמתני לה אסיפא ומקשי השתא ומה בכור וכו' הא מעיקרא אמרינן דשלמים עדיפי מבכור. ואם נאמר דבהא גופה פליג רבינא עם סתמא דהש"ס דלעיל א"כ פליגי בסברות הפוכות. אלא דס"ל לתרווייהו הואיל ושלמים ובכור אית לכל חדא חומרא דליתא באידך א"כ שוין הן והילכך בין לסתמא דהש"ס ובין לרבינא מעשר הוא ממעטינן אלא מר מתני לה ארישא ומר מתני לה אסיפא ומסתייעא לי הך פירושא מסוגיא דהכא. ובענין דינא אי קי"ל כר' יוסי הגלילי וכ"מ לדידן בבכור בזמן הזה כדלקמן כתב הרא"ש ז"ל בפרקין יש שפסקו הלכה כר"י הגלילי משום דסתם מתני' מוכח כוותיה ורבא גופיה דמוקי מתני' כרבנן חזר בו משום דאותביה' ליתני נכסי דהדיוט וקאמר בתר הכי בשלמים שהזיקו גובה מבשרן תודה שהזיקה גובה מבשרה ומיהו כ"הא לי מדפליגי אביי ורבינא אליבא דרבנן גבי שור ובור פסולי המוקדשין שנגחו בפ' הפרה דף נ"ג והיינו בכור שור דאין לו פדיון כדפי' רב יהודאי גאון ומכתמא בזמן הזה איירי אלמא דלא הוי ממון בעלים מחיים ואינהו רבנן בתראי דסברי כרבנן משמע דהלכה כרבנן וכהן שקידש האשה בבכור חי לא הוי מקודש וצ"ע עכ"ל. ומהרש"ל ביש"ש סי' ל"ד דחה הראיה דפרק הפרה דאביי ורבינא לא איירי אלא לאשכוחי חלוקי בדינא דר' נתן בליכא לשלומי מהאי וכו' ומדמתני' דהכא דייקא כר"י הגלילי ועוד סתמא אחריתא במ"ש הבכור מוכרין אותו תמים חי וכו' ומקדשין בו האשה משמע דדברי ר"י הגלילי עיקר ולפ"ד הרא"ש בעצמו חזר מדבריו כי הוא מביא המשנה של מ"ש בפ' כל פסולי המוקדשין לפסק הלכה וגם בכאן כתב וצ"ע הילכך שמקדש בבכור בזמן הזה בתם חי ובעל מום חי ושחוט מקודשת קידושין דאורייתא עכ"ל. ולענ"ד דברי הרמב"ם ג"כ מורין כן ואם שלא מצינו בדבריו הדין מבואר לענין קידושי אשה מ"מ דעתו מבוארת מתוך דבריו שהרי לענין נזקין פסק כר"י הגלילי שכתב בריש פ"ח מנ"מ כל הקדשים שחייבין בהן מעילה אין בהן דין נזקין וכו' שלמים שהזיקו גובה מבשרם וכו' תודה שהזיק' גובה מבשרה וכו' הרי שפסק כרבא וכדינו דקאמר אליבא דר"י הגלילי ומשמע נמי דדעתו כיש שפסקו שהביא הרא"ש דרבא גופיה חזר בו ולא כדמשמע מהתוספות דרבא איירי לר"י הגלילי וא"כ מבוארין דבריו לענין שאר קדשים קלים. ובענין בכור דקאמר הכא דאפי' ר"י הגלילי ס"ל דמשלחן גבוה קא זכי דמתנות כהונה באני והיינו בזמן המקדש אבל בזמן הזה אפילו תמים חי ממון כהן הוא וכאוקמתא דרב נחמן הכא ובתמורה וכן מבוארין דברי הרמב"ם בפ"א מהל' בכורות הל' י"ז שכתב הבכור אין פודין אותו וכן אין מוכרין אותו כשהוא תם בכיון שהוא עומד לקרבן אין לכהן בו זכות כדי למכרו ובזמן הזה שאין בית הואיל והוא עומד לאכילה הרי הוא מותר למכרו ואע"פ שהוא תם בין לכהן בין לישראל עכ"ל. ואם מותר למכרו פשוט הוא דמותר לקדש בו האשה. ומשום זה תמיה לי על שהביא בש"ע אה"ע בסוף סי' כ"ח דברי הרא"ש דלא הוו אלא ספק קידושין בלי שום חולק. והאחרונים דחקו עצמן לפרש דברי הש"ע בלא יהיו סותרין זא"ז ממה שכתב בי"ד סי' ש"ו דמקדשין בו האשה דשם מיירי בב"מ שחוט ולא הביא שום א' מהם להכריע מדברי הרמב"ם שהדין הוא שמקדשין בו אפילו הם חי בזמן הזה דמאי שנא קידושי אשה ממכר וכן פי' הב"ח בי"ד שם לדברי הטור שכתב ומוכרו ומקדש בו האשה וע"ש. וכבר כתבתי במס' קידושין פ"ב הלכה ז' בחידושי מדאה כשם הרשב"א ז"ל דדעתי ג"כ דהמסקנא כר' יוסי הגלילי וכקדשים קלים הבעלים מקדשים בו מחייב דממונו הוא. וכדמשמע ג"כ מהאי תלמודא וע"ש וכן משמע מסוגיא דהכא דמוקי לה כר' יוסי הגלילי בפשיטות ולהני תנאי דפליגי כפירוש דבריו לי"פ אלא לענין מעשר וכמבואר:

מנכסים

שנויי נוסחאות (סוי"ב) בכור הא מעשר לא כד"ו מעשר הא בכור לא.

עין משפט נר מצוה

כב
א מיי' פ"ח מנזקי ממון הל"ה טוש"ע חו"מ סי' תו ס"א

כג
ב מיימוני שם הל"ד טוש"ע שם סעיף ב

כד
ג מיימוני שם פ"ד הלכה י טוש"ע שם סי' שמו ס"א

ושאינו חייב באחריותן קורא אני בהן ביי' וכחש. רב הונא אמר אחד קדשים כשרין ואחד קדשים פסולין קדשים שחייב באחריותן אפילו הן ליי' קורא אני בהן בעמיתו וכחש. ושאינו חייב באחריותן קורא אני בהן ביי' וכחש ולא בעמיתו וכחש: פיסקא. נכסים שהן של בני ברית. א פרט *לשור ישראל שנגח לשור של עכו"ם. מנכסין המיוחדין. ב *ולא מנכסי הפקר חוץ מרשות המיוחדת למזיק שהוא פטור נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק. א"ר ירמיה אילו תנא חוץ מרשות המיוחדת למזיק ושתק הייתי אומר אחד חצר של שותפין ואחד חצר שאינה לשניהן חייבת. ולמה תנא נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק. אלא *זה ג שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר. א"ר יוסי מכיון דתנא חוץ מרשות המיוחדת למזיק אין אנו יודעין שהן נוהגין ברשות הניזק והמזיק. ולמה תנא נוהגין הן ברשות ניזק והמזיק אלא להוציא חצר שאינה של שניהן. אית תניי תני חצר של שותפין חייבת וחצר שאינה לשניהן פטורה. אית תניי תני אפי' חצר שאינה לשניהם חייבת. מאן דמר חצר של שותפין חייבת וחצר שאינה לשניהן פטורה

דכתיב

פני משה

ושאינו חייב באחריותן. שאמר הרי זו: קורא אני בהן בה' וכחש. כלומר ולא בעמיתו וכחש לפי שאינן שלו ואין נשבעין עליהן: אחד קדשים כשירין ואחד קדשים פסולין. רב הונא מפרש לדברי ר"ש דהא דקאמר סתם דברים שחייבין באחריותן לומר שאין חילוק בין קדשים כשירין לקדשים פסולין בזה שהדבר תלוי אם הוא חייב באחריותן אבל בקדשים קלין ס"ל דלעולם קרינן בהו בעמיתו ואפילו אינו חייב באחריותן וכרבי יוסי הגלילי: אפי' הן לה'. כלומר שהן קדשי קדשים ואפי' עכשיו פסולין הן מעיקרא כולו לה' קאי ואפילו הכי הואיל וחייב באחריותן קורא אני בהן בעמיתו וכחש: ולא בעמיתו וכחש. כלומר שאינו מקיים בהן בעמיתו וכחש ואין נשבעין עליהן: שנגח לשור של עכו"ם. דרעהו כתיב ולא מנכסי הפקר אם נגח שור של הפקר לשורו וקדם אחר וזכה בו פטור: חוץ מרשות המיוחדת וכו'. ומפרש הש"ס דה"ק חוץ מרשות המיוחדת למזיק שהוא פטור בה אבל נוהגין הן הנזקין ברשות הניזק והמזיק: ושתק. ותו לא הוי תני ורשות הניזק והמזיק בתשלומין: הייתי אומר אחד חצר וכו'. כלומר דודאי דיניהן שוה דבין בחצר של שניהן ובין בחצר שאינה של שניהן חייב בה על הנזק דלא ממעט התנא אלא המיוחדת למזיק לחוד משום דא"ל תורך ברשותי מאי בעי: ולמה תנא. וא"כ למה לי תו למיתני רשות הניזק והמזיק בתשלומין כיון דלא ממעיט ליה חצר שאינה לשניהם: אלא זה שומר חנם וכו'. הא דקתני רשות הניזק והמזיק בתשלומין בהכי איירי שמסרו לשורו לא' מן אלו הד' שומרים והוזק מן שורו של שומר ולהכי קרי ליה רשות הניזק והמזיק שהרי ברשותו מסרו לו וקבל עליו שמירתו וקנו"ל דמסתמא קבל עליו שמירת נזקיו ושמירת גופו ואם הוזק משורו חייב השומר בתשלומין כל א' מהן לפי דינו: א"ר יוסי מכיון דתנא וכו'. ר' יוסי פליג על ר' ירמיה וס"ל כהך תנא דלקמיה דחצר שאינה לשניהן פטור ורשות הניזק והמזיק דקתני בדוקא קתני להוציא חצר שאינה לשניהן:

דכתיב

מסורת הש"ס
ירושל' שבועות פ"ו הלכה ו ב"ק יב ע"ב שם
ב"ק יג ע"ב

[קרבן העדה]

ר"ה אמר אחד קדשים כשירין וא' קדשים פסולין קדשים שחייב באחריותן אפילו הן לד' קורא אני בהן בעמיתו וכחש. ר"ל דקמ"ל ר"ה דלא מיבעיא קדשים כשירים דעולה לשם בעלים דאיתא במס' ב"ק דף עו ע"א מעיקרא תירא דראובן והשתא תורא דראובן משום דעולה לשם בעלים בקדשים הללו בודאי שייך בהם עמיתי אלא אפילו בקדשים פסולין דנפדו במעות והן לד' לבדו ואין עולים הן על כפרת הבעלים מ"מ כיון דהוקדש באחריות קורא אני עליהן בעמיתו וכחש:

ולא מנכסי הפקר חוץ מרשות המיוחדת למזיק שהוא פטור נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק פי' דע"פ גיר' הירושלמי במתניתין ורשות הניזק והמזיק בתשלומין ולא גרסינן כמו גי' הש"ס דילן במתניתין כשהזיק חב המזיק בתשלומין וא"כ ע"כ דלא קאי ורשות הניזק והמזיק אלמעלה. אחוץ מרשות המיוחדת למזיק דפטור ורשות הניזק והמזיק נמי פטיר כדא' בש"ס דילן דהא מסיים לרשות הניזק והמזיק בתשלומין. אלא ע"כ כר"א אמר אבימי בש"ס דילן דה"ק חוץ מרשות המיוחדת למזיק אבל רשות הניזק והמזיק בתשלומין וע"ז קאמר חוץ מרשות המיוחדת למזיק. נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק ר"ל דמפרש להמתניתין דברשות המיוחדת למזיק פטור אבל נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק. ע"ז אמר ר' ירמי' שאילו תני חוץ מרשות המיוחדת למזיק ושתק ולא הי' מסיים רשות הניזק והמזיק בתשלומין ממילא הינו יודעין שחייב ברשות הניזק והמזיק דהא מוציא רק חוץ רשות המיוחדת למזיק מ"מ דבכ"מ חייב בין רשות השותפין בין רשות שאינה של שניהן. ולמה מסיק רשות הניזק והמזיק בתשלומין דנוהגין ברשות הניזק והמזיק. אלא זה שו"ח השואל נושא שכר והשוכר כדאיתא בש"ס דילן דקמ"ל דבשו"ח והשואל דהוי רשות הניזק והמזיק הוי בתשלומין בדאזקי' תורא דמשאיל לתורא דשואל בשלא קבל שמירת נזקיו אמרינן דלא קבל שמירת נזקיו אפילו על תורא דידי' כדאיתא בתוס' ז"ל כ"ז היא סברת ר' ירמי' אבל ר' יוסי פליג עליה וס"ל דרשות הניזק והמזיק בתשלומין איצטריך ואורי לן דדוקא רשות הניזק והמזיק משא"כ חצר שאינה של שניהן דבזה פטור והכונה חצר שאינה של שניהם הוא דהוי חצר של אחר:

אית תניי תנא חצר כו' וחצר שאינה לשניהן ר"ל אלא של אחר פטורה. ואית תניי תני אפילו חצר שאינה לשניהן ר"ל אלא של אחר חייבת כדמסיק דזה דרש מיטב שדהו דמשמע דצריך להיות דווקא דניזק. וזה דרש שדה אחר דמשמע דאתא רק לאפוקי ר"ה והשדה צריך להיות של בעלים אפילו אחר כל שהוא:

ר'

תוס' דרי"ד

ולמה תני נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק אלא זה ש"ח והשואל כו' עי"ז יש להבין מה דגרסינן בבבלי דף יג ע"ב דר"א אמר פטור על השן ועל הרגל וה"ק חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק נמי פטור. וכשהזיק חב המזיק לאתוי קרן פי' דהאי ורשות הניזק והמזיק קאי לפניו ולאחריו דחוץ מרשות המיוחדת למזיק פטור ורשות הניזק והמזיק נמי פטור. ומ"מ רשות הניזק והמזיק כשהזיק חב המזיק בקרן. וע"ז פריך הניחא לשמואל אלא לרב מאי קמ"ל בזה דבקרן חייב ברשות הניזק והמזיק. ע"ז משני דקמ"ל בזה בשו"ח והשואל דהוי רשות הניזק והמזיק דלשניהם יש רשות להכנסת שוורים וחייב בקרן [דאל"כ קשה מאי בעי שו"ח והשואל הכא מאי שמיכות הפרשה למשנה. הואת כשהזיק חב המזיק] וקמ"ל הרבותא דבאזקי' תורא דמשאיל לתורא דשואל חייב דהא הי' הקס"ד בזה דנהי דלא קיבל שמירת נזקי' היינו נזקין דעלמא אבל הנזקין לתורא דשואל גופי' ס"ד דקיבל ולפטר קמ"ל. כדאיתא בתוס' ז"ל דף י"ד ד"ה ולא. אך לכאורה קשה למה פסיקא לי' דשן ורגל פטור ברשות הניזק והמזיק. והא דתני דכשהזיק חב המזיק ברשות הניזק והמזיק לא מבעיא לשמואל אלא לשמואל בקרן. ולרב דלא הוי חידוש בקרן גרידא הוי חידוש בקרן דשו"ח והשואל. הא בשו"ח ושואל חייב גם בשן ורגל דהא לשיטת רש"י ז"ל בדף י"ד ע"א דבמיוחד לאחד לפירות ולזה ולזה לשוורים הו"ל גבי שן ורגל חצר הניזק ולקרן ר"ה א"כ בשו"ת ושואל דהוי ג"כ לזה ולזה לשוורים ולפירות לאחד. א"כ יתחייב נמי בשן ורגל כמו קרן דהא לא קבל עליו שמירת נזקי'. אכן נראה לפענ"ד לתרץ דהנה התוס' ז"ל ד"ה לא מקשים על שיטת רש"י ז"ל דהא מוכח לעיל דאזלינן בתר היחוד דשוורים. ומתרץ בשטמ"ק ז"ל בשם הרא"ש ז"ל דיש לחלק דלעיל מיירי במיוחדת לשניהם לפירות ולשוורים. אבל הכא דמיוחדת לאחד לפירות אע"פ דמיוחדת לשניהם לשוורים חשיבי חצר הניזק עכ"ל ז"ל ק"ה לי ע"ז עפ"מ שמבואר שיטת הרשב"ם ז"ל במס' ב"ב דף פ"ט דחצר דהנפקד בהתפן מונח בו הוי ברשות המפקיד להשתמשת וסק' המהר"ת ז"ל היכי דאינו מיחד לו מקום מאי איכא למימר. והירץ הקצה"ח ז"ל סי' קפ"ט דכיון דמעיקרא הכי אושלי' לכל דוכתי' שיהא מונח שם החפץ יהא ההשתמשת שלו. וכה"ג אמרינן בפ' השואל בשואל גרגותני והיא מקום לחפור בור דהרי לי' בכל מקום שירצה עכ"ל ז"ל וכן הוא שיטת רש"י ז"ל במס' ב"ק דף מ"ח ע"א ד"ה הויא כרים סעמוד עיי"ש מפורש. ולפ"ז קשה לי מאוד דא"כ המאי לענין שן ורגל הוי חצר הניזק הא כיון שיש רשות לשורו לילך בחצר א"כ כ"מ שילך בדרך הילוכו הוי המקום ההוא תליו ומושאל לו גוף החצר האיך הוי חצר הניזק הא הוי ג"כ חצר המזיק לתשמישו של הילוך השור אלא ע"כ דשיטת רש"י ז"ל היא כמו שתירץ תלמידו הר' ישראל ז"ל מובא בשמ"ק ז"ל דהא דקאמרינן לא לזה ולא לזה לפירות אלא לחד לזה ולזה לשוורים מיירי שלקח שניהם חצר אחד על אופן זה דלאחד יש בו תשמישין בין לפירות בין לשוורים ולאחד תשמיש אחד אך לשוורים וכשישתמש זה בפירות בהחצר אין רשות להכניס שוורים אך בעת שלא יש' פירות יכול להכנים שוורים ע"כ אם הכנים זה שוורים בשעה שהחצר הוא בפירות אז הוי חצר הניזק אבל כשאין פירות בחצר רק שוורים יש לו רשות להכנים שוורים וע"כ הוי קרן כר"ה. משא"כ בשו"ח והשואל דקיבל לרשותו הבהמה אע"ג דלא קיבל עליו שמירת נזקי' מ"מ הא קני המשאיל והמפקיד את גוף החצר ואפילו כמיוחד לפירות אך להניזק בלבד מ"מ לא הוי חצר הניזק לבד ז"א דהא מושאל להמשאיל על שורו ואפילו כשהחצר מלא פירות של הניזק השואל מ"מ כ"ז שלא החזיר לו השומר שקיבל על שמירת גופו את השור להמשאיל ולהמפקיד הרי היא ברשותו עד שעה שמחזירו לבעלים. וא"כ יש רשות לשורו דמשאיל לילך בחצר דשואל ושומר. וא"כ אפילו במיוחד לפירות דניזק מ"מ לא הוי חצר הניזק אלא חצר השותפים רשות הניזק והמזיק ופטור על השן ועל הרגל א"כ כשהזיק ברגלו דרך הילוכו פשיטא דפטור. וכן פטור על השן משום דהוי רשות הניזק והמזיק ואינו חייב אלא בקרן לבד ודוק:

מראה הפנים

מנכסים המיוחדים ולא מנכסי הפקר. כמפרש בבבלי דף י"ג ע"ב דנגח תורא דהפקר לתורא דידן יקדם אחר וזכה בו ואמרינן תו התם רבינא אמר למעוטי נגח ואח"כ הקדיש או הפקיר תנ"ס יתר על כן אמר ר' יהודה וכו' עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוה כאחד. וכתבו התוס' דמסיפא דקרא קדרים דכתיב השור יסקל וכו' ור"ל דקאי אבעליו ללמד על גמר דין נמי. ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מנ"מ הלכה ד' כהני תרי אוקמי שור הפקר שנגח וכא אחר וזכה בו ה"ז פטור ולא עוד אלא שור המיוחד לבעלים שהזיק ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו ה"ז פטור עד שיהיו לו בעלים בשעת הזקו ובשעת העמדה בדין ע"כ. ואע"ג דאין הלכה כר' יהודה בשאר דפליג ארבנן בפ"ד כבר כתב הרא"ש בשם הרמ"ה ז"ל משום דרבנן ל"פ עליה אלא בשור שהמית אדם אבל בשור שהמית שור לא פליגי עליה עכ"ל. והתוי"ט תמה על זה דהיך ילפינן לענין נזקין ובמיתה דכיה כתיב לא דרשינן ליה ותירץ דג' שור כתיבי ובחד אינו ענין ילפינן לה לנזיקין. וזה תמוה הרבה יותר מתמיהתו דהא התם קאמר שבעה שור כתיבי לרבות וכו' וחד לגופיה וששה לרבות לשני דתשיב בס במתני' כמ"ש התוס' שם. וא"כ לא שייך אם אינו ענין ובמיתה דלא דרבי' משום דסתורה רבתה לכל הני ומש דכתב עוד התוי"ט דהיינו טעמא דהרמב"ם והטור השמיטו גמר דין משום דלגמר דין בהדיא השור יסקל כתיב לא דרשו כולי האי כאם אינו ענין וכו' לא היה צריך לכל זה דמה שייך גמר דין בשור שהזיק וגמר דין לא קאי אלא על מיתת השור כדאמר בגמ' אליבא דר' יהודה דהתם קאי. ולענין מה שתמה היאך ילפינן מלאתי למה' בגלגל בכתב בשם תוס' שאנן דבהיקישא דבעליו דרים וילפינן להו מהדדי. ומוהו עד בבעליו ילפינן ולא צריך אלא עד שעת העמדה בדין ומתורץ הכל בטוב טעם:

אלא זה שומר חנם וכו'. בבבלי דגרים במתני' כשהזיק חב המזיק כמו במשנה דהבונה. קאמר בדף י"ג ע"ב למ"ד תני שור לקרנו וכשהזיק חב המזיק דהכא להביא ש"ח וכו' וכמ"ש התוס' בדף ד' ע"א דמאידך כשהזיק מרבה לה. והכא לא גרים לה כשהזיק בהאי מתני' ומרשות הניזק והמזיק הוא דמייתי לה. ומה דפריבית בפנים דקמ"ל דמסתמא קיבל עליו שמירת גופו ושמירת נזקיו וא"כ אפי' בתם מבלם נזק שלם

וכן

סליק פירקא קמא בס"ד

ואינו

שנויי נוסחאות (ס"ז) לשור ישראל בד"ו לשור של ישראל. (סוס"ז) יוסי בד"ו יסי. (סוי"ז) ניזק בד"ו הניזק.

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

תורה אור

דכתיב מיטב שדהו. ומאן דמר אפילו חצר שאינה לשניהן חייבת דכתיב ובער בשדה אחר מכל מקום. רבי יסא בשם ר' יוחנן חצר השותפין חייבת. א"ר יסא אנא דאייתיתה מהדא דתני רבי הושעיה *ארבעה כללות היה רבי שמעון בן אלעזר אומר משום ר"מ בנזקין. א כל מקום שיש רשות לניזק ולמזיק כגון פונדקי וחצר השותפים וכיוצא בהן על השן ועל הרגל פטור על הנגיחה והנגיפה והנשיכה והרביצה ועל הבעיטה והדחיה אם תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם מן העלייה. ב לניזק ולא למזיק חייב בכל. ג למזיק ולא לניזק פטור מן הכל. ד והכל מודין בשאין רשות לא לזה ולא לזה כגון בקעה רשות הרבים וכיוצא בה על השן ועל הרגל פטור על הנגיחה ועל הנגיפה והנשיכה והרביצה והבעיטה והדחייה תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם מן העלייה:

הלכה

(שמות כב) — ב"ק דף יד ע"א (תוספתא בפ"ק)

דכתיב מיטב שדהו. הך קרא בתשלומין הוא דכתיב ודריש לה הכי מדלא כתיב מיטב שדה ישלם ש"מ דאשדה דלעיל קאי שדהו של הניזק או אם היא חצר של שותפין שפיר נמי קרינן ביה שדהו שהרי יש לו חלק בה ולהוציא חצר שאינה לשניהן ואם הכניס שם פירותיו פטור בה על השן ורגל דלא קרינן ביה שדהו: ומ"ד חייבת. דייק ליה מדכתיב ובער בשדה אחר מ"מ כלומר דעכ"פ שדה אחר קרינן ביה דלאו רה"ר היא: ואנא דאייתיתה מהדא דתני ר' הושעיה. לפי שר' יוחנן סתם דבריו וקאמר חצר השותפין חייבת פירש ר' יסא דבריו ואמר אני למדתי במה הוא אומר חייבת וכחכמים דלקמן. וחסר כאן בבא דאין רשות לזה ולא לזה וכן חסר דברי חכמים וה"ג בתוספתא. ארבעה כללים היה רשב"א אומר בנזקין כל מקום שיש רשות לניזק ולא למזיק חייב בנזק שלם למזיק ולא לניזק פטור מן הכל לזה ולזה כגון חצר השותפין והבקעה על השן ועל הרגל פטור על נגיחה ועל נגיפה ועל נשיכה ורבילה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק כל מקום שאין רשות לא לזה ולא לזה כגון חצר שאינה של שניהן על השן ועל הרגל משלם נזק שלם על נגיחה ועל נגיפה על נשיכה ועל רבילה ועל בעיטה מועד משלם נ"ש ותם משלם ח"נ ר"א ור"ש אומרים ר' טרפון היה אומר על הכל משלם נ"ש וחכמים אומרים על השן ועל הרגל משלם נזק שלם על נגיחה ועל נגיפה על נשיכה ועל רבילה ועל בעיטה מועד משלם נ"ש ותם משלם ח"נ. ע"כ בתוספתא. והשתא היינו דקאמר ר' יסא שלמד מהאי ברייתא במאי קאמר ר' יוחנן חצר השותפין חייבת על השן ורגל הוא דקאמר וזהו כחכמים דר' טרפון דודאי הא דמחייב ר' טרפון על הכל בחצר הניזק הוא וכן בחצר השותפין דהוי כחצר הניזק אם היא מיוחדת לשניהן לפירות אלא דר' טרפון מחייב בה אפילו על הקרן דס"ל משונה קרן בחצר הניזק נ"ש משלם ועלה קאמרי חכמים דעל השן ורגל הוי כחצר הניזק ונ"ש משלם ועל הקרן לעולם הוא בזה דבכל מקום תם משלם ח"נ ומועד נזק שלם: והכל מודים. ר' טרפון וחכמים דלא פליגי אלא בקרן ובחצר הניזק וכן בחצר השותפין אבל בקעה ורה"ר וכיוצא בה שאינה של שניהם הכל מודי' דעל השן ורגל פטור ודלא כרשב"א משום ר' מ"ר: ועל הנגיחה וכו'. אפילו לר"ט תם משלם ח"נ ומועד משלם נזק שלם מן העליה:

ר' יוסי בשם ר' יוחנן חצר השותפין חייבת. ולכאורה קשה מאי אתא לאשמועינן הלא מתניתין דידן היא דמפורש רשות הניזק והמזיק בתשלומין. ולשיטת הירושלמי לגירסת המשנה אין שום פירוש אחר אלא דרשות הניזק והמזיק בתשלומין דהא לפי הגירסא הזאת אי אפשר לפרש המשנה. כר"א בש"ס דילן ואלא ע"כ כר"ה אמר אביי כנזכר לעיל בדבריו. ע"ז אתא ר' יוסי ומפרש כדמסיק אמר ר' יוסי אנא דאייתיתה ר"ל אני שהבאתי המימרא בשם ר' יוחנן. אייתיתה מלשון אתא ואייתי מתניתא ב"די'. הגם דמתניתין הוא אלא משום הדא דתני ר"ה ארבעה כללות כו' כ"מ שיש רשות למזיק ולניזק כגון פונדקי וחצר השותפין וכיוצא בהן. על השן ועל הרגל פטורה כו' וע"כ מתניתא פליגי אהדדי [כדאיתא בש"ס דילן] וע"כ אייתיתה להא דר' יוחנן דפסק כההיא משנה דידן דחייבת על השן ועל הרגל. ומסיק הכל מודין בשאין רשות לא לזה ולא לזה כגון בקעה ור"ה דפטיר על השן ועל הרגל. והא דנחלקו לעיל ברשות שאינה לשניהן הוא דווקא דהוי של אחר וקרינן ביה שדה אחר מ"מ כדלעיל משא"כ בקעה ורשות הרבים:

סליק פירקא בס"ד

כה
א מיימוני פ"א מנזקי ממון הל"ח טוש"ע חו"מ סי' שפט סעיף א'
כו
ב מיימו' שם הל"ז טוש"ע שם ס"י טו
כז
ג מיימו' שם טוש"ע שם
כח
ד מיימו' שם ה"ח טוש"ע שם ס"ה

הלכה

מראה הפנים

וכן משמע מבבלי שם דלא גרע מאילו אי איתזק מעלמא דבעי לשלומי לי' כוליה תורא. ומשום דהתם קתני לה בברייתא בהדיא תם משלם ח"נ מוקי לה שקיבל עליו שמירת גופו ולא שמירת נזקיו אבל בסתמא אמרי' הכל קיבל עליו וכן הוא מוסכם מרוב הפוסקים הרשב"א והרא"ש והטור סי' שמ"ז ושנ"ו ואם שהרמב"ם סתם דבריו. וכל אחד כדינו ב"ח כפשיעה וכן כולם לפי דינם ועיין בסוף פ"ד ד"ה שמירת נזקין שם מבואר בפנים: ארבעה כללות היה רשב"א אומר. ראיתי לבאר בכאן בתחילה דברי הרמב"ם ז"ל בענין רשות המזיק ואח"כ נבאר בענין הסוגיא דד' כללות. כתב הרמב"ם בפ"א מנ"מ הל' ז'. כל מועד משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו וכל תם משלם חצי נזק מגופו כד"א כשנכנסה הבהמה לרשות הניזק והזיקתהו אבל אם נכנס הניזק לרשות המזיק והזיקתהו בהמתו של בעה"ב ה"ז פטור על הכל שהרי הוא אומר לו אילו לא נכנסת לרשותי לא הגיע לך היזק והרי מפורש בתורה ושלח את בעירה ובער בשדה אחר. ע"כ. והרמ"ה בהגהה סי' שפ"ט סעיף י' הקשה ע"ז וכתב וצ"ע דמקרא זה בשן ורגל הוא דכתיב לפטרן ברשות שניהן אבל ברשות המזיק דפטור אפילו בקרן אין ענין מקרא זה טעם אליו אלא דפטור מכח דא"ל אילו לא נכנסת וכו' עכ"ל ולא ראיתי לא' מן המפרשים שפירשו היטב דבריו כזה ועיין בסמ"ע ובבאר הגולה שדחקו עצמן. וב"ה שהאיר עיני ומצאתי וראיתי במכילתא פרשת משפטים בפ' י"ד ומשם זכיתי להבין דבריו על בוריין וז"ל המכילתא שם וביער בשדה אחר ר' נתן אומר הרי המגדים בתוך שדה חבירו שלא ברשות ויצאת בהמתו של בעל הבית והזיקה קורא אני עליו ושלח את בעירה לכך נאמר ובער בשדה אחר אלא אחר הוא זה. ע"כ פי' קורא אני וכו' כלומר יכול שקורא אני עליו ושלח וגו' לכך נאמר וכו' אלא אחר הוא זה כתמיה כלומר שהרי השדה של המזיק הוא. והנה לפניך מבואר כוונת הרמב"ם אחר שנדקדק כדבריו דפתח בבהמה וסיים אבל אם נכנס הניזק וכו' ולא כתב אבל נכנסה בהמתו לרשות המזיק. ועוד מאי על הכל שכתב ולא סגי בהרי זה פטור בלחוד אלא ודאי כוונתו בזה לכלול גם נזק השן בדבריו שאם נכנס הניזק והגדיש פירותיו שלא ברשות או כיוצא בזה ואח"כ יצאת בהמתו של הבעה"ב והזיקה פטור על הכל בין על הקרן דפתח ביה בין על השן שנכלל בדבריו. וראיה לזה דלשון על הכל על מיני נזיקין הוא דשייך מלמדייק בבבלי בהאי סוגיא דף י"ד דקאמר התם חייב בכל על הכל לא קתני וכו' ע"ש. וע"ז סיים דטעם פיטור נזק הקרן שהרי הוא אומר לו וכו' וכן הוא פטור גם על נזק השן והרי מפורש וכו' ור"ל דאע"ג דקרינן ביה ושלח את בעירה מ"מ בפירוש אמרה תורה ובער בשדה אחר בעינן וליכא. וה"ע דנקט נמי רישיה דקרא ושלח ולא סגי בובער וגו' כדאמר בגמרא אלא להורות דאפילו במקום ושלח בעינן ובער בשדה אחר. וסיום דבריו הן הן ממש דברי המכילתא. ובענין מה דפליגי הכא בחצר שאינה לשניהן ומשמע לפי פשטא דאפי' אינה לשניהן כלל אלא דאחר ואפ"ה איכא למאן דמחייב וכדמפרש טעמא דהואיל ולאו רה"ר היא קרינן ביה בשדה אחר. ובבבלי לא משמע הכי אלא דמקשה בפשיטות שם מאי לא לזה ולא לזה אילימא דאחר והא בעינן בשדה אחר וליכא. וכן המסקנא התם ומסקנת כל הפוסקים כזה דחצר שאינה של שניהן כלל הויא כרה"ר ופטור בה על השן ורגל. והרא"ש ז"ל כתב כזה ובירושלמי פליגי בה תנאי חד הנא מחייב ליה ובפרישותי כתבתי פירוש הירושלמי וטעמא דגמ' דידן דפטר ליה עכ"ל. וכבר נתבאר ממה שפירשתי בפנים וכנזכר. ולמאי דפירשתי לקמן בדיבור והכל מודים גם מסקנת האי תלמודא הכי. והכל מובן ממה שביארתי בפנים דמה שלמד ר' יסא הוא מדברי חכמים דקאי על ר' טרפון. ור"ט דקאמר על שכל ודאי על מיני מזיקין קאמר וגם על הקרן למאי דס"ל וע"כ בחצר השותפין דלעיל קאי דהא כרה"ר מודה ר"ט בקרן וא"כ לדברי חכמים דפליגי עליה וקאמרי דבחצר השותפין על השן ורגל הוא חייב. וזה ודאי דוקא אם מיוחדת לפירות לשניהן ולא לשוורים דאם גם לשוורים א"כ יש לה רשות להלך וזה פשוט. ובדין חצר השותפין המיוחדת לשניהן לשוורים ולא' מהן לפירות דפסקו הרי"ף והרמב"ם דחייב בה על השן ורגל וכפי גי' רש"י באוקמתא דרבינא מבמיה דרבא. דאע"ג דמוקי לה אליבא דר"ט היינו משום קרן דקאמר התם אבל לענין שן כ"ע מודים דהוי חצר הניזק. והתוס' בשם ר"ת הקשו על גי' זו דכיון שיש רשות לכל חד וחד להכניס שם שורו לא מיחשב חצר הניזק לגבי שן כדמוכח לעיל. ורצו לומר דלעיל קאמר אביי כיון דאינה מיוחדת לשוורים. שדה אחר קרינן ביה. ולפיכך גרים ר"ת לא לזה ולא לזה לשוורים ולפירות דחד. ובאמת זה קשה אליבא דהרי"ף והרמב"ם דהא איכו פסקו כהביי בהא דלעיל במיוחד' לשניהם לפירות ולא לשוורים דחייב על השן ורגל ודלא כר' זירא והא אביי דווקא אינו מיוחדת לשוורים קאמר. וצ"ל לדעתם ז"ל דיש לחלק בין הכא להא דלעיל דמיירי בחצר השותפין וע"כ צריך לאוקמי שהיא מיוחדת לשניהם לפירות וא"כ בכי הא דווקא כשאינה מיוחדת לשוורים אז קרינן ביה וביער בשדה אחר כסברת אביי אבל בכיפא דהאי ברייתא דקתני לא לזה ולא לזה וכו' ע"כ אי אפשר לאוקמי אלא במיוחדת לא' מהן לאיזה דבר וכי הא אפילו אם מיוחדת לשניהם לשוורים כיון שאינה מיוחדת לפירות אלא לא' מהן קרינן ביה שפיר לגבי שן ובער בשדה אחר. ורבינא רהוטא קמ"ל כזה. ובהכי ניחא נמי בהכי דוקימתי דלעיל בברייתא דרב יוסף ע"כ במיוחדת לשניהם לפירות ולא לשוורים מיירי והכא ע"כ במיוחד לא' מהן לפירות מיתוקמא. כנ"ל לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל והנ"י כתב לפירות לאחד ובעוד שפירותיו בתוכה אין שלה רשאי להיות בה פירות ולא לשוורים והדעת מכרעת כן שלא יאכלו שוורים של זה פירותיו של חבירו והשתא אתי שפיר טפי דלגבי שן הויא חצר הניזק עכ"ל ולה כזה לתרץ קושית ר"ת אלא דקשה לפ"ז מסכתת לה נמי תיובתא בחצר שהיא לשניהם לפירות ולשוורים ובעוד שהפירות בתוכה אין רשות להכניס שוורים אלא ודאי במיוחדת תליא מילתא ולא בשעה שהפירות בתוכה והיינו נמי דבכלל הסוגיא מיוחדת ואינה מיוחדת קאמר. ועיין בתוס' דף י"ו ע"א ד"ה כולי ר"ט היא שהקשו שם עוד קושיא אחרת לפי גירסא דרש"י מההיא דר"א דהתם. וכמה שכתבתי מיושב ג"כ הקושיא זו לדעתם ולגירסתם משום דס"ל דהכל במיוחדת לפירות תליא וכשהיא מיוחדת לפירות לשניהם איכא לספוקי אליבא דר"א אם הוי חצר הניזק ואע"פ שאינה מיוחדת לשוורים ומשום דכל א' יכול לומר לחבירו הרי גם לי רשות לשכית פירותי. והיה לך לשמור פירותיך כמו שאני שומר פירותי. ושוורים לא שכיחי בחצר. ושמעינן נמי ממסקנא הסוגיא דבמקום שאינו מיוחד כלל לשניהם לשום דבר או במקום שמיוחד לשניהם לגמרי לפירות ולשוורים כגון הבקעה וכיוצא בה פטור על השן ורגל. ולפ"ז הא דקאמר הש"ס דהכא לעיל בהלכה א' והוא מהתוספתא דהמזיק בכרמלית משלם נזק שלם אתיא דלא כהלכתא. אי כמ"ד דהכא דמחייב לעיל בחצר שאינה לשניהן ושם כרמלית קרי לה לכה"ג. או דשם כרמלית קרי לבקעה וכדמלינו בעלמא, והוי במיוחד לשניהם לכל דבר. ולא קיימא המסקנא כן אלא כמבואר. ואפשר דהתם לענין קרן מיירי וכר"ט מיתוקמא דהוי לדידיה כחצר הניזק וכמו דמוכח מרישא דהתוספתא דהתם וכמ"ש שם. ודע שיש להמכילתא גירסא אחרת באלו הדינים. וה"ג שם בפ' הנזכר. ד' כללות היה *ר' ישמעאל אומר משום ר"מ בנזיקין כל מקום שיש רשות למזיק ולא לניזק פטור. לניזק ולא למזיק חייב בכל. לניזק ולמזיק אפילו מיוחדת כגון חצר של שותפין והפונדק לא לניזק ולא למזיק כגון רשות אחרת על השן ועל הרגל חייב ועל השאר מועד משלם נזק שלם ותם משלם ח"נ. בכל מקום שיש רשות לניזק ולמזיק והבקעה ור"ה וכיוצא בהן על השן ועל הרגל פטור ועל השאר מועד משלם נ"ש ותם משלם ח"נ ע"כ. ולפי מה שנתבאר הכי מיתפרשא. לניזק ולא למזיק חייב בכל. כר' טרפון. לניזק ולמזיק אפילו מיוחדת וכו' כלומר אפילו מיוחדת לשניהם לפירות ולא לשוורים דהא דומיא דפונדק קתני דאין דרך להכניס שם שוורים ומכ"ש אם מיוחדת לאחד מהן לפירות ושותפין הן בה בשאר דברים חייב בה על השן ועל הרגל ובהא זו ככ"ע ומסייעא להו להרי"ף והרמב"ם בהדא לענין הא דפסקו כאביי ובהא אפי' ר"ת מודה. ובהדא מסייע לר"ת למאי דפירשו התוס' בד"ה מי לא פליגי וכו' דהא האי בבא ממש בברייתא דרב יוסף היא

*צ"ל רשב"א

עין משפט נר מצוה

תורה אור

הלכה ג מתני׳

*שום כסף שוה כסף בפני בית דין ועל פי עדים בני חורין ובני ברית והנשים בכלל הנזק והניזק והמזיק בתשלומין: **גמ׳** [א] *אין אומרים תצא פרה בטלית אלא שמין את הנכסין בבית דין. שוה כסף מלמד [ב] שאין בית דין שמין אלא נכסים שיש להם אחריות ואם תפש הניזק במטלטלין שמין לו מהן. [ג] בפני בית דין מלמד שאין שמין לו אלא בפני בית דין. על פי עדים שאין שמין אלא על פי עדים. בני חורין ובני ברית [ד] יצאו עכו״ם ועבדים ופסולי עדות. [ה] ונשים בכלל הנזק *לפי שלא תפש הכתוב אלא את האיש צריך לרבות את האשה. *תני רבי ישמעאל [ו] ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: (שמות כא) והניזק והמזיק בתשלומין. משלמין חצי נזק. מיכן שמחצין את הנזק מיכן שזה מפסיד חצי נזק וזה מפסיד חצי נזק:

הלכה ד מתני׳

[ו] *חמשה תמין וחמשה מועדין הבהמה אינה מועדת לא ליגח לא ליגוף לא לישוך ולא לרבוץ ולא לבעוט. השן מועדת לוכל את הראוי לה הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם: **גמ׳** *אמר רבי יוחנן דרבי טרפון היא. ברשות הניזק רבי טרפון אומר נזק שלם וחכמים אומרים חצי נזק:

הלכה ה מתני׳

[ז] *הזאב והארי הדוב והנמר והברדלי׳ והנחש הרי אלו מועדין ר׳ אליעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדין. והנחש מועד לעולם [ח] מה בין תם למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו. והמועד משלם נזק שלם מן העלייה: **גמ׳** תני רבי מאיר אומר אף הצבוע. א״ר יוסי בי ר׳ אבין לא א״ר מאיר אלא בצבוע זכר שיש לו שעה שהוא קשה כארי:

הדרן עלך פרק ארבעה אבות נזיקין

הלכה ג. מתני׳ שום כסף. שום זה של הניזקין לא יהא אלא בכסף שיהו הב״ד שמין כמה שוה הנזק וכך ישלם לו ובגמרא מפרש לה: ושוה כסף. ושבאים לשלם להיזק לא יפרעו אלא מן הקרקע שהם שוה כסף ולא ממטלטלין שהם עצמן נקראין כסף דכל מידי דמיטלטל אי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחרית׳. ובבבלי מוקי לה ביתמי דמדינא דגמרא מטלטלי דיתמי לא מישתעבדי דאיכ׳ למימר לאחר מיתת אביהם קנאום: בפני ב״ד. השומא והתשלומין של הנזקין לא יהו אלא בפני ב״ד מומחין: ועל פי עדים בני חורין ובני ברית. לאפוקי עבדים ועכו״ם שאינן כשרין אפילו לעדות נזקין ואע״פ שעל הרוב אלו הדברים נעשים בפני מעמד מאלו ודומיהן קמ״ל דעכ״פ עדים כשירים בעינן: והנשים בכלל הנזק. בין שהזיקה היא את אחרים בין שאחרים הזיקוה דין האיש ודין האשה שוין: והניזק והמזיק בתשלומין. מפרש בגמרא:

גמ׳ אין אומרים תצא פרה בטלית. הכי איתא בתוספתא שאם פרה הזיקה טלית ודרסה עליה בחצר הניזק ואח״כ הזיק הטלית לפרה כרה״ר שנתקלה בטלית ונשבר רגל הפרה אין אומרים יצא הזיקו של זה בהזיקו של זה: אלא שמין את הנכסין בב״ד. ורואין מה שהזיקו זה את זה ומי שהזיק יותר ישלם ואפילו דמי היזקן נראה שוין לא יטלו אלא בשומת ב״ד: שיש להן אחריות. קרקעות וכדפריסית במתני׳ דביתמי איירי: ואם תפש הניזק מטלטלין. והוא שתפש מחיים של אביהם והכי אמרינן בתוספתא בהדיא: בפני ב״ד. מומחין דסתם ב״ד דוקא של מומחין הן ולא של הדיוטות: ופסולי עדות. קרובים ופסולים וכיוצא בהן: לפי שלא תפש הכתוב אלא את האיש. בפרשה שניה וכי יגוף שור איש את רעהו: לפניהם. השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה: מיכן שמחלין את הנזק. וזהו הניזק והמזיק בתשלומין שזה מפסיד חצי הנזק וזה חצי הנזק:

הלכה ד מתני׳ חמשה תמין. שאינם רגילין להזיק ואם הזיקו אינם משלמין אלא חצי נזק: וחמשה מועדים. שהם רגילין להזיק ומשלמין נזק שלם: לא ליגח וכו׳. דכולהו הוו תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק הרי חמשה תמין: ושור המועד. ג׳ פעמים לאלו ליגח וליגוף ולרבוץ ולבעוט ולישוך ולגבי מועד חשיב כולהו לר׳ דע״י העדאת עדים אתו לידי חיוב הלכך כולהו חדא מילתא היא: ושור המזיק ברשות הניזק. ואפילו תמה משלמת נזק שלם ובגמרא מוקי לה כר׳ טרפון ואין כן הלכה: והאדם. מועד מתחלתו ואם הזיק משלם נזק שלם הרי חמשה מועדין ובבעלי חיים קמיירי ילהכי לא חשיב בור ואש שהן נמי מועדין מתחלתן: **גמ׳** דר׳ טרפון היא. הא דחשיב שור המזיק ברשות הניזק למועד מתחלתו כר׳ טרפון אתיא דתנן לקמן בפ״ב ר׳ טרפון אומר ברשות הניזק נזק שלם:

הלכה ה מתני׳ הזאב והארי וכו׳ הרי אלו מועדין. מתחלתן והא דלא חשיב להו בכלל המועדין דלעיל ולהוי אחד עשר מועדין משום דהני לא שכיחי בישוב: בזמן שהן בני תרבות. שגידלן אדם בביתו ואין הלכה כר׳ אליעזר: מגופו. ואם אינו שוה כמו חצי נזק מפסיד הניזק: מן העליה. מעידית שבנכסיו ואפי׳ אין הנוגח שוה שיעור הנזק דבמועד כתיב ישלם שור תחת השור ולא כתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע: **גמ׳** אף הצבוע. מועד מתחילתו כמו אלו דחשיב במתני׳: שיש לו שעה שהוא קשה כארי. ודורס ואוכל כארי ולפיכך הוא מועד לכך ואם הזיק משלמין בעליו נזק שלם:

הדרן עלך ארבעה אבות נזיקין

הלכה

מראה הפנים

היא ומשמע דכמיוחדת לאי מהן בלבד לפירות ולא לזה ולא לזה לשוורים אפ״ה קרי לה חצר השותפין דבשארי דברים שותפין הן בה ועיין בתוס׳ שם. ומיהו כבר נתבאר דעת הרי״ף והרמב״ם בזה דלמדו מסוגית הב״ס כפי גי׳ וביטתם. לא לניזק ולא למזיק כגון רשות אחרת. חלוקה זו אתייא כמ״ד הכא לעיל דחצר שאינה של שניהם כלל חייבת על השן ועל הרגל וכבר נתבאר המסקנא דבבה״ג פטור בשן ורגל. ועל השאר, קרן ותולדותיו. בכל מקום שיש רשות לניזק ולמזיק. לכל דבר לפירות ולשוורים פטור בה על השן ורגל ובזה כ״ע מודים בה. והכל מבואר בפ״ד:

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. הקשו התוס׳ דף ט״ו ע״א הא האי לפניהם לא קאי על אשה דגפ׳ בתרא דגיטין דף פ״ח ע״ב דרשינן לפניהם ולא לפני הדיוטות והאי פסולה לדון וכו׳ וכן הקשה הרשב״א ז״ל ומסיים דבהדיא אמרינן ביר שלמי פ״ד דשבועות ועמדו שני האנשים וכו׳ למדת שאין האשה דנה וכו׳ וא״כ לרבות נשים מכאן מניין וי״ל דמלפניהם מרבינן אפילו נשים שיהבן בכלל דינין ומתשים לפניהם דרבינן דיינין מומחין עכ״ל וכן תירצו התוס׳ בגיטין דקרא איירי בכל ענין בין בדיינין בין בנידונין. ולפי העתקת האי ש״ס לברייתא דר״י דלא סיים בה השוה הכתוב אשה לאיש אפשר לומר דלאו מלפניהם הוא דריש אלא מואלה המשפטים האמורה בפרשה דהשוה אותם דמלינו בפרשה וכי יגח שור את איש או את אשה וגו׳ מה להלן השוה אשה לאיש אף לכל הדינים השוה הכתוב אשה לאיש. ועיין לקמן בפ׳ זה בורר הלכה ט׳ ד״ה אף כאן אנשים מה שכתבתי שם בפ״ד:

מיכן שמחלין את הנזק מיכן שזה מפסיד חצי הנזק וכו׳. יש לפרש דהאי קאי אפחת נבילה וכמ״ד דפחת נבילה דמזיק הוי פלגא. וכן אמר בהדיא הכא לקמן פ״ג הלכה י״א ומה מקיים ר׳ יהודה וגם את המת יחצון מיכן שזה מפסיד חצי נזק וזה מפסיד חצי נזק. וכלומר שבחצי נזק גופו מצינו לפעמים דשניהם נפסדין אם פחתה נבילה בין מיתה לשעת העמדה בדין. וראיתי בפרי״ף דגרים הכא מלמד שזה משלם חצי נזק וזה מפסיד חצי הנזק. והיינו הך דמחלין והסבר דלא גרים לרישא ומלקמן מוכח כמ״ש ועיין שם:

שיש לו שעה שהוא קשה כארי. בבבלי נמי מחלק בין צבוע זכר לצבוע נקבה שהזכר נשתנה לכמה מינין ומדקאמר הכא שהוא קשה כארי יש ללמוד לכאורה כדעת הר״י בתוס׳ דף י״ו ע״א ד״ה והנחש. המועדים דחשיב במתניתין דאינם שוין הן בכל ענייני היזק אלא כל אחד כמידי דאורחי׳ ובארי דוקא שדרס ואכל הוי מועד. והיינו דמשוה הצבוע הכא לארי ולא לשאר חיה משמע דיש חילוק ומדמה אותו לארי שלא יבוש מפני כל ואין ממתין לטריפה שהוא דורס עד שתמות ולאכול אח״כ. וכן דעת הרא״ש והטור בארי. ולמדו מהסוגיא דאמר שמואל ארי ברה״ר דרס ואכל פטור דהוי אורחיה והוי כן ברה״ר טרף ואכל חייב דלאו אורחיה הוא והוי קרן וחייב חצי נזק. והרמב״ם ז״ל סתם דבריו ולא חילק שכתב בפ״ג מה״מ הלכ׳ ז׳. חיה שנכנסה לרשות הניזק וטרפה ואכלה בהמה או בשר משלם נ״ש שזהו דרכה. וכתב הה״מ רבינו פסק כברייתא כפשטה ולא חש לדשמואל עכ״ל ולא כתב הטעם דלא חש ונראה דטעמו דמשמע כסוגיא דהכא דשמואל איפריך מהאי ברייתא דסתים ותני חיה ולא חילק בין ארי לזאב וכל הני שינויי דמשני אליבא דשמואל שינויי דחיקי ניניהו כמבואר שם. והא דאמר הכא קשה כארי ס״ל להרמב״ם דלדוגמא בעלמא נקט ולא ללמד דיש תילוק בין ארי לזאב בהאי דינא. ומה שהקשה בשלטי הגבורים דברי הטור אהדדי דבסי׳ שפ״ט פסק דארי שטרף הוי כקרן דלאו הורתיה ובסי׳ שנ״ה פסק כתם דכל חיה שטרפה בחצר ניזק משלם נזק שלם. וכתב דאין לומר דבסי׳ שנ״ה מיירי חוץ מן הארי דזה אינו דא״כ כי מקשה בש״ס מהסיא ברייתא לדשמואל לימא דהאי חיה בברייתא לאו בארי מיירי וסגית בל״ע. ולק״מ דודאי בש״ס מקשה שפיר מדסתים התנא ולא קא חשיב לכל מינין מידי דאורחיה ומידי דלאו אורחיה כמו דאמר התם וכן כו׳ ופרה וכו׳ ב״מ דשם חיה כולל כל מיני חיה אבל הטור ודאי בחצר חיה מיירי בסי׳ שנ״ה ובארי סמך על מה שכתב לעיל סי׳ שפ״ט ולדק בדבריו:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

כיצד

שנויי נסחאות (סוכ״ג) הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה בד״ו כ״ז ליתא. (סוכ״ס) ר׳ אליעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדין בד״ו כ״ז ליתא.

הלכה א מתני' כיצד *הרגל מועדת
[א] לשבר בדרך הילוכה.
[ב] הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושיברה את הכלים משלם חצי נזק. [ג] דרסה על הכלי ושברתו ונפל על כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק: **גמ'** [ה]ואין דרכה להתיז צרורות. אמר רבי אמי כשהיה כלי נתון בידי אדם אבל אם היה מונח ברשות הרבים הואיל וזה מונח ברשות וזו מהלכת ברשות פטור. [ד] רבה בר ממל אמר בה שתי דרכים אחת יש בה עשבים וצרורות ואחת אין בה עשבים וצרורות הניחא את שאין בה עשבים וצרורות והלכה בזו שיש בה עשבים וצרורות אע"פ שהוא מונח בר"ה פטור. רבי לעזר אומר *כל דבר שהוא חוץ לגופה לא חלקו בו חכמים בין ברה"י בין בר"ה לחצי

פני משה

הלכה א מתני' כיצד הרגל מועדת. כלומר באיזה דבר הרגל מועדת וקאמר לשבר בדרך הלוכה בכך היא מועדת שמשברת כלי' בדרך הלוכה: הבהמה מועדת. בבבלי מתרץ רישא תני אבות רגל ממש שדרסה ברגליה וסיפא תני תולדות שהבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר בגופה ובשערה ובשליף שעליה דרך הילוכה: היתה מבעטת. שינוי הוא זה ותולדה דקרן הויא הילכך חצי נזק ותו לא: או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה. אע"ג דלאו שינוי הוא אלא אורחיה הוא אפ"ה חצי נזק ותו לא דהלכתא גמירא לה וברשות הניזק דוקא אבל ברה"ר פטור דצרורות תולדה דרגל הויא לפוטרו ברשות הרבים ולשלם מן העליה כרגל: ונפל על כלי אחר ושברו. ראשון נזקי רגל הוא ומשלם נזק שלם והאחרון ע"י צרורות נשבר ומשלם ח"נ: **גמ'** ואין דרכה להתיז צרורות. בתמיה הלא צרורות נמי אורחה הוא כמו דאורחה היא להלך ולשבר וה"פ דבשלמא רישא דקתני הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר ודאי בחצר הניזק איירי דשם הוא חייב הרגל אבל ברה"ר הואיל ויש לה רשות להלך פטור אלא דבסיפא בדין דצרורות קס"ד דמדקתני לה בתר ביעוט ולא קתני להני דאורחי' הוו בהדדי ללמדינו דבמקום אחד מיירי ובחדא מחתא מחתינהו דכמו היתה מבעטת דמיירי אף ברה"ר דהא שינוי הוא ותולדה דקרן הויא ואין חילוק בין חצר הניזק לרה"ר ה"נ בצרורות דאפי' ברה"ר משלם ח"נ ולפיכך מתמה ואין דרכה להתיז צרורות והויא תולדה דרגל ופטור בה ברה"ר והשתא שייכא שפיר הא דר' אמי עלה: א"ר אמי. לעולם ברה"ר מיתוקמא וכגון שהכלי הנשבר מחמת הצרורות נתון בידי אדם דהוי כחצר הניזק: רבה בר ממל אמר בה וכו'. נראה דבדברי רבה בר ממל גרסינן אע"פ שהוא מונח ברשות היחיד פטור ופליג אר' אמי וס"ל דלא אזלינן בתר תבר מנא שנעשה ברשות הניזק אלא בתר מקום התחלת הנזק אזלינן ולא עוד אלא אפי' היו לפניה שתי דרכים אחת שאין בה עשבים וצרורות והניחה הבהמה זו הדרך והלכה באחרת שיש בה צרורות ומחמת כן התיזה והזיקתה אפי' הכלי ברשות היחיד פטורה שלעולם ובכ"מ שיש לה רשות להלך לא שייכא חיובא בצרורות ומתני' בשהלכה והתיזה ברה"י מיירי. ולגי' הספר אע"פ שהוא מונח ברה"ר יש לפרש דה"ק אע"פ שהוא מונח ברה"ר זו שיש בה עשבים וצרורות לא אמרי' דכשינוי הוא הואיל ודחקה הבהמה עצמה להלך בדרך זה ולחייב קמ"ל דאפ"ה פטור דכל צרורות תולדה דרגל הוא ובכל מקום שיש לה רשות להלך פטור והיינו נמי טעמא דקתני במתני' לצרורות בבבא דהיתה מבעטת לאשמועינן דאע"ג דמיחזי כשינוי לעולם כצרורות דאורחייהו דייניכן להו וברה"י הוא דחייב בח"נ: כל דבר שהוא חוץ לגופה. כצרורות שהן היזק שבא מחוץ לגופה: לא חילקו וכו'. ר' לעזר פליג אהני אמוראי דלעיל וס"ל דצרורות לא הוי תולדה דרגל לענין לפוטרה ברה"ר אלא לענין לשלם מן העליה:
לחצי

רידב"ז

ואין דרכה להתיז צרורות. פי' דמקשה על לשון המשנה (נק') כיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה ומדייק דרך הילוכה. וכן הבהמה מועדת להלך כדרכה והוא ג"פ הכונה בדרך הילוכה. ומסיים בהסיפא אבל אם היתה מבעטת דהיא שלא כדרכה. וכן אם הי' צרורות מנתזין הוי ח"נ משמע מזה דהחילוק מהרישא לסיפא דברישא הוי כדרכה ובסיפא הוי שלא כדרכה לפיכך הוי בצרורות ח"נ. וע"ז פריך ואין כדרכה להתיז צרורות בתמיה. ע"ז משני ר"א דלעולם הוי כדרכה והא דמדייק התנא בתיבת בדרך הילוכה דשלא בדרך הילוכה הגם דהוי ג"כ אורחה והוי רגל מ"מ כיון דאינה יכולה להזיק בדרך הילוכה אלא ע"י התזה מרחוק מלמטה למעלה וכגון דהכלי הי' בידי אדם והוי כמו בקופלת דאיתא בבבלי דף כ' דכיון דאינה יכולה להזיק דרך הילוכה אלא ע"י קפילה הוי הכלי דביד האדם כחצר הניזק כדאיתא בהרא"ש ז"ל עיי"ש היטב דבאוכלת כדרכה הוי אורחה לענין שאין לו רשות להניח שם פירות בר"ה אבל ע"י קפילה הגם דהוי ג"כ אורחי' דאורחי' לסרוכי ולמיסק ולא הוי קרן אלא רגל מ"מ לענין זה חשוב לאו אורחה לענין שיש לו רשות להחזיק פירות או כלי בידו והוי כחצר הניזק עיי"ש היטב ותמצא כן. וכן בירושלמי לקמן ה"ד קרי להאוכלת מן הקופה בקפילה קרי לה שינוי דהוי לענין זה לאו אורחה אבל לענין שם הנזקין נקרא שן ממש ולא הוי משונה דתהוי תולדה דקרן וכן איתא שם מפירש עיי"ש ועי' בשטמ"ק דף כ' ע"א ע"כ קמ"ל התנא דבצרורות חשוב לאו אורחה לענין כשהכלי ביד האדם משום דאז אינה יכולה להזיק דרך הילוכה אלא ע"י התזה וקפילה וחשוב לענין זה לאו אורחה והוי חצר הניזק כיון דיש לו רשות לאחוז בידו וחייב משא"כ בר"ה דיכולה להזיק בלא צרורות. לא חשיב הנחה בר"ה רשותו שיהא חצר הניזק כדמסיק אבל אם הי' מונח בר"ה הואיל וזה מונח ברשות וזו מהלכת ברשות פטור משום דכיון דזה מהלכת ברשות ממילא אין לו רשות להניח שם לעכב הילוכה ע"ז מסיק רבה ב"מ ב' דרכים. פי' בר"ה דיש בה ב' דרכים אחת יש בה עשבים וצרורות. ואחת אין בה עשבים וצרורות. והכלי מונח ע"ג חלק של עשבים וצרורות והניחה את שאין בה עשבים והלכה בזו שיש בה עשבים וצרורות אע"פ שהיה מונח בר"ה כדאמר לעיל הואיל בר"ה מונח ברשות. אך דכיון דרשות ההילוך דזו מבטל להרשות שלו שע"י רשות ההילוך אין לו רשות להניח והי' ס"ד אמינא כיון דיש לפניו דרך הילוך בלא עשבים ממילא שפיר קם לי' רשותי' של זה להניח כליו על גבי החלק של עשבים וצרירות והוי כמו במונח ע"ג איצטבא דבר"ה דכתב הרשב"א ז"ל דהוי כמונח ברשות ואין ההילוך של זה מבטל הרשות. זה דווקא גבי אצטבא דאין לה כח לאכול רק דויקא ע"י קפילה לסרוכי ולמיסק כדכתב הרשב"א ז"ל דינא דאיצטבא בקפילה. וע"כ חשוב לענין זה לאו אורחי' וחשוב חצר הניזק דחשוב יש לו רשות. אבל כשמהלכת כדרכה על חלק הר"ה של עשבים וצרורות והזיקה הכלים שמונח שם חשוב שפיר ר"ה דמשום דרשות ההילוך מבטל הרשות של זה של הנחה ופטור:
ר"א אומר כל דבר שהוא חוץ לגופה ר"ל צרורות לא חלקו בו חכמים בין רשות היחיד לרשות הרבים להאי כופר פי' דסבירא ליה כההיא קס"ד בבבלי דף יט ע"א דצרורות חייב בר"ה וכדאיתא שם בשם ר' יוחנן אין חצי נזק חילוק בין רשות היחיד לרשות הרבים. ור"א ס"ל להלכה כן דבצרורות אין שום חילוק בין רה"י לרה"ר ואין שום חילוק בענין כופר לחלק בין כופר שלם לחצי

מסורת הש"ס

ב"ק יז ע"א

ע"ב יט ע"ב

עין משפט נר מצוה

א
א מיימו' פ"ב מהל' נזקי ממון הל"ט טוש"ע חו"מ סי' שפט ס"ו וסי' שצ ס"ב

ב
ב מיימוני שם פ"ב הל"ג טוש"ע שם סי' שצ ס"ג

ג
ג מיימוני שם הל"ד טוש"ע שם סעיף ס

ד
ד מיימו' שם הל"ב טוש"ע שם ס"ג

גליון הש"ס

[א]ואין דרכה וכו' נתון בידי האדם עיין מרה"פ והדבר מבו' בשטמ"ק דף כ' ע"א בביאור דברי הירושלמי ועי' במגדל עוז פ"ב מנ"מ הל' ה:

מראה הפנים

פרק ב כיצד הרגל. היתה מבעטת. הקשה הרשב"א ז"ל תימא מאי קא הדר תני לה הכא הא תנן לה בפ"ק הבהמה אינה מועדת לבעוט ועוד קשיא לי דמבעטת תולדה דקרן ואמאי עירב ליה במילי דרגל וכתוס' אמרו דאגב דתני צרורות ותרווייהו חצי נזק תנו להו בהדדי וכל זה איננו שוה דאמאי תני במילי דרגל ליתנה באפי נפשה בתר מילי דרגל גבי אכלה כסות שאף אלו תולדות הקרן ולמאן דמפרש בגמרא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט ה"נ אתי שפיר דמשום צרורות נקט לה ולמידק דצרורות כאורחייהו נזק שלם וכסומכוס אבל למאן דמפרש לה כרבנן קשיא לי ובמאי אי כרבנן אתא לאשמועינן דאפי' צרורות הבאות מחמת ביעוט ח"נ ואין בינוי וא"נ לאשמועינן נהפך ויש שינוי וכבעיא דרב אשי וכו' עכ"ל. ולי קשיא על ב' הירולים. חדא דלא שהים לה התנא כסומכוס ובגמרא נסתפקו בפירושא דמתני' וכמאן אתיא. אבל למה נחליט ולומר דהתנא בא להשמיענו כסומכוס. וכן כמה שכתב ובמאי אי כרבנן וכו' א"כ אכתי הדבר נשאר בספק וכבעיא דרב אשי וכי שנה לנו התנא משנת חנם ופירושו עומד בספק. ולענ"ד נראה דהתנא בא להשמיענו בזה דין המוסכס בגמרא שם דף י"ט ע"א גבי בעיא דר' ירמיה בדין שתיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד דמוכרת התם מכמה ברייתות ומוסכס דחייבת וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מנ"מ הל' ד' ולמדנו זה ג"כ מליבנא דמתני' דעריב תולדה דקרן במילי דרגל לומר דאע"ג דבתולדות הקרן אין חילוק בין רה"י לר"ה כקרן ובתולדות הרגל יש חילוק דבר"ה פטורה אפ"ה מלינו דבצרורות שהיא ג"כ תולדה דרגל לך חיוב בר"ה כגון שהתיזה בר"ה והזיקה ברה"י ולפיכך נמי הקדים ושנה לנו היתה מבעטת או שהיו צרורות וכו' ללמדינו זה ולומר דלפעמים תמצא לך חיוב בצרורות כמו בביעוט ושנה לנו בזו התולד' דקרן לפי שהיא ג"כ תקלה שילא מרגל והרשב"א בעצמו כתב כעין זה לעיל בסברא זו שהיא תקלה הבאה מרגל אבל לא תירץ בזה מ"מ הקדים (ומי) ועריב לה במילי דרגל ולפי שכתבתי ניחא הכל ולמדנו ג"כ דין זה שאמרנו גם מהמתני' כמו שהוא מוסכס בש"ס ולפי דפרישית בפנים סוגית הש"ס דהכא בהא דפריך ואין דרכה להתיז צרורות ונמצא ג"כ קושיא דלעיל בקושית הש"ס בהא דעריב לדין ביעוט במילי דרגל ומשני ר' אמי דהכא מיירי שהכלי נתון בידי אדם ואע"פ שהוא עומד בר"ה מכיון שהכלי בידו כחצר הניזק הוי ובהכי נמי מיתרצא קושיא הנ"ל דמשמעינן להאי דינא מדעריב תולדה דקרן במילי דרגל ללמדינו דמשכחת לה בצרורות לך חיוב בר"ה כעין תולדה דקרן. מיהו בעיקר הדין דמשמע מהכא דכשהכלי בידי אדם מיחשב כחצר הניזק לענין צרורות אפילו כשהאדם והבהמה בהתיזה ברשות הרבים הן לא מצאתי דין זה מבואר לא בגמרא ולא בפוסקים. ופשוט הוא דלא דמי הא לדין המוסכס הנזכר דהתם הזיקה ברשות הניזק ממש. ואם יש לדמות דין זם לאיזה דין המבואר במקום אחר היה נראה לענ"ד דדמיא להא דאמרינן בבבלי דף כ' ע"א היתה קופתו מופשלת לאחוריו ופשטה נוטלה ואכלה ממנה חייבת דמשמע דהקופה מיחשב כחצר הניזק ואעפ"י שהן בר"ה האדם והבהמה שהכלם הואיל והוא תופס הקופה עליו כרשותו מיחשבא וה"ה הכא נמי שהרי מבואר הוא דכל דמיחשב חצר הניזק לגבי שן ה"ה נמי לענין רגל דמקרא אי' נלמדו ובער בשדה אחר וכ"כ הטור בהדיא סי' שצ"א דכל מה שנקראת חצר הניזק לגבי רגל חייב בו על השן. ומהא דאוקי התם דבקופלת איירי אין לדחות דהש"ס לא קאמר הכי אלא דלא תסייע ליה לאילפא מהאי ברייתא ע"ש. והטור גם כתב דינא דקופה ובאכלה מע"ג חברתה כתב בהדיא בשם הרמ"ה דחייבת אפילו בלא קפלה ולדעתו דמיחשב כחצר הניזק כמבואר שם היה נראה דגם לענין צרורות הדין כן ובשהכלי נתון ביד האדם כחצר ניזק הוי ולכאורה יש להביא ראיה מהאי דר' אמי דהכא לדעת הרמ"ה ז"ל. ויש בדין זה דעות מחולקות וביטות רבות ועיין לקמן הלכה ד' ד"ה ביגת ואכלה שם ביארתי בקצרה ומש שנלענ"ד בזה בס"ד. ועיין עוד לקמן בד"ה אחר מי את מהלך:
רבי לעזר אומר כל דבר שהוא חוץ לגופה וכו'. לא מצינו לו חבר לר' אלעזר בגמרא דילן. ור' אלעזר דקאמר התם דף י"ח ע"ב גבי הטילה גללים לעיסה ח"נ ופי' רש"י דר' אלעזר הוא אמורא ע"ש והתם ברה"י איירי כדין צרורות. ונראה דסבר דכי אתי הילכתא בצרורות להקל לחצי נזק לחוד הוא ודינו שוה בכל מקום ולא לפוטרו ברשות הרבים וקרי ליה לדידה תולדה דרגל לענין לשלם מן העליה ויתידאה הוא ועיין בתוס' דף ג' ע"ב ד"ה לפוטרו בר"ה:

שנויי נוסחאות (סו"ס) כשהיה כד"ו בשהיה. (סו"ג) הניחא כד"ו הניחה.

עין משפט נר מצוה

ה
א מיימו' פ"י מנזקי ממון הלכה י
ו
ב טוש"ע חו"מ סי' שצ פ"ח
ז
ג מיימו' שם פ"ח הל' יא טוש"ע שם בס"ף ב

מסורת הש"ס

ב"ק יח ע"ב
(תוספתא פ"ד) שם מד ע"ב
שם יח ע"ב
שם יט ע"ב

לחצי כופר. *מהו שתקבל העדאה בדבר שהוא חוץ לגופה ר' זעירא אמר מקבלת רבי אילא אמר אינה מקבלת. אמר ר' זעירא מתניתא פליגא עלוי א *שור שמתחכך בכותל ונפל על האדם והרגו חייב בכופר ופטור ממיתה וכי יש כופר בתם. ואפילו כרבי אילא לית היא פליגא. ולמה פטור ממיתה בשהועדה להיות מפלת את הכתלים כשהפילה את הכותל לא היה אדם שם. א"ר לעזר ב *הטילה גללים משלם נזק שלם דל כן מה אנן אמרין צריך שיהא המקלוט בידו. הדא דתימא בשאין דרכה לכן אבל בשדרכה לכן צריך שיהא המקלוט בידו. רבי הושעיה רבה ורבי יודן נשייא הוון יתיבין עאל רבי בא בר ממל ושאל ג *כישכשה בזנבה כגון אילין פירדתא מהו. ולא אמרינן ליה כלום בתר כן א"ל רבי הושעיה רבה דל כן מה נן אמרין צריך שיהא תופש בזנבה. הדא דתימר בשאין דרכה לכן אבל בשדרכה לכן צריך שהוא תופש בזנבה. ומה

פני משה

לחצי כופר. כלומר דמשלם ג"כ חצי כופר בכ"מ כמו דמשלם חצי נזק בכ"מ וכמ"ד דתם משלם חצי כופר וצרורות הואיל והלכתא גמירא לה דחצי נזק הוא דמשלם כמו כן משלם חצי כופר אם המיתה אדם: מהו שתקבל העדאה וכו'. אם יש העדאה לצרורות או לא מי אמרי' כיון דח"נ הוא דמשלם לקרן מדמינן לה דבזימנא קמייתא ח"נ וכי אייעד שלשה פעמים נ"ש א"ד כיון דאורחיה הוא ומזימנא קמייתא אייעד ליה ואפ"ה אינו משלם אלא ח"נ אינה מקבלת העדאה: מתניתא פליגא עלוי. דר' אילא: שור שמתחכך בכותל. בתוספתא קתני יש שחייבים בכופר ופטורין מן המיתה שור שהיה מתחכך וכו' דכופר מיה"ב אפי' שלא בכוונה וקס"ד דהועד לכך דאל"כ וכי יש כופר בתם והא הכא דחוץ לגופה הוא וכצרורות הוא וש"מ דיש העדאה לצרורות וקשיא לר' אילא: ואפי' כר' אילא וכו'. אפי' תימא כר' אילא נמי לא קשיא ולמה פטור ממיתה בתמיה וכלומר דהש"ס מתמה דמה חזית לדייק מרישא דחייב בכופר ותיקשי לר' אילא אדרבה דוק מסיפא דקתני פטור ממיתה ואי בשהועדה לכך למה פטור ממיתה אלא כשלא הועדה איירי וא"כ לא פליגא על ר' אילא: כשהועדה וכו'. ומהדר לעולם בשהועדה איירי ודלא כר' אילא דאמר אין העדאה לצרורות ודקשיא לך אמאי פטור ממיתה הב"ע בשהועדה להיות מפלת את הכתלים ע"י חיכוך וכשהפילה את הכותל בכל פעם לא היה אדם שם אלא להנאתה נתחככה והפילה ועכשיו בפעם הזה ג"כ להנאתה נתכוונה והפילה על האדם שלא במתכוין ולפיכך פטור מן המיתה: הטילה גללים. והזיק' משלם נ"ש אם הוא ברשות הניזק: דלא כן מה אנן אמרין. כלומר ודאי אורחה הוא בכך דאל"כ אלא כשינוי משוית לה וכי אנו אומרים אם היא מהלכת ברשות הרבים צריך שיהיה המקלוט כמו המלקוט אם צריך לילך אחריה ולקבל הגללים במלקוט שבידו בתמיה אלא ודאי אורחה הוא וברשות הרבים פטור ולפיכך ברשות הניזק משלם נזק שלם כדין כל מידי דאורחה: הדא דתימא בשאין דרכה לכן. כלו' שאין דרכה תדיר בכך להיות מטלת יותר מן הרגילות בהא הוא דאמרי' דאורחה הוא: אבל בשדרכה לכן. תמיד להטיל בעת אשר הולכת א"כ שינוי הוא וצריך שיהא המקלוט בידו לקבל וכדין כל מידי דלאו אורחה בכך שצריכין הבעלים לשומרו דהוית תולדה דקרן ובין בר"ה ובין ברשות הניזק ח"נ הוא דמשלם: כישכשה בזנבה. והזיקה כגון אלו הפרדות שנוהגין בכך מהו שינוי הוא ותולדה דקרן הוי או אורחיה הוי ופטור ברשות הרבים: ולא אמרין. לא חששו מתחלה להשיב לר' בא כלום: בתר כן א"ל ר' הושעיה רבה. מאי קמיבעיא לך פשיטא אורחה הוא דאל"כ אלא שינוי הוא וכי אנו אומרים שצריך לילך אחריה ויהא תופש בזנבה שלא תזיק אלא ודאי אורחה הוא כרגל וברה"ה פטור: בשאין דרכה לכן. להיות תדיר מכשכשת יותר מן הרגילות אבל בשדרכה לכן תמיד בכשכוש יתירה בזה צריך הוא לשמור אותה דהוית שינוי: ומה

רידב"ז

לחצי כופר משום דסבירא ליה דצרורות לא שייך תמות ומועדת כמו דמבואר בסמוך ולא שייך בצרורות פטורא דתם פטור מה"כ:

מהו שתקבל העדאה בדבר שהוא חוץ לגופה. ר"ל דמבעיא לי' אם יש העדאה לצרורות וקרי צרורות חוץ לגופה משום דכמזקת בדבר אחר דרך הילוכה כמו באוכף ועגלה מושכת בקרון נקרא רגל כדכתב הרא"ש ז"ל בדף י"ט גבי דליל דכל המחובר לגופה כגופה דמי עיי"ש וע"כ נקרא צרורות דבר שהוא חוץ לגופה כמו דמבעיא רבא בבבלי דף יח ע"ב לקרן מדמינן לי' א"ד תולדה דרגל הוא ופירש"י ז"ל אם דמי לקרן כיון דמשלם ח"נ כקרן דמי א"ד כיון דתולדה דרגל היא דהא אורחי' אין להם העדאה דהא מזומנא קמייתא איעד ליה ואפ"ה אינו משלם אלא ח"נ עכ"ל ז"ל. ונחלקו בזה ר"ז ור"א דר"ז אמר מקבלת וממילא לפ"ז בזימנא קמייתא נקרא תם. אבל ר"א ס"ל דאינה מקבלת וממילא ס"ל לפ"ז דבפעם הראשון הוי מועד והוי מועד מתחילתו אלא גזה"כ הוא דחיובא דידי' הוא ח"נ ולא שייך גבי' תמות ומועדת ע"ז קאמר ר"ז מתניתא פליגי עלוי ר"ל דהמתניתא פליג עלי דכיון דאנא ס"ל דמקבלת העדאה ולפ"ז בזימנא קמייתא הוי תם א"כ קשה ממתניתא שור שנתחכך בכותל ונפל על האדם חייב בכופר ופטור ממיתה כן היא הוספתא מפורשת ושם בתוספתא כל הנך בבות דמתניתין דף מ"ד שור שהי' מתחכך בכותל ונפל על האדם נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעכו"ם והרג ישראל לנפלים והרג בן קיימא פטור ממיתה וחייב בכופר וא"כ קשה עלי מהברייתא הזאת דבשלמא הנך בבי כולהו ניחא מסכח"ל דהוי מועד לזה ומ"מ הוי שלא בכונה אבל גבי שור שהי' מתחכך בכותל ונפל על האדם לא מסכה"ל דאתיעד לזה דא"כ הוי בכונה כדאיתא מפורש בדף מ"ד בגמ' [ועיין בפירש"י ז"ל ובמהר"ם ז"ל ע"כ פריך הגמ' והא תם היא על שהי' מתחכך בכותל ונפל על האדם עיי"ש] וע"כ תם היא וקשה וכי יש כופר בתם בתמי' אלא ודאי כר"א דס"ל דצרורות אינו מקבלת העדאה וע"כ דהוי מועד מתחלתו רק חיובא דידי' הוא חצי תשלומין מגזה"כ. וע"כ ניחא דמשלם כופר שלו משום דהוי מועד מתחלתו אבל לדידי דס"ל דמקבלת העדאה וע"כ דתם היא ע"ז קשה וכי יש כופר בתם ואין לאוקמי כשנתיעד על צרורות ז"א דא"כ הוי בכונה ולמה פטור ממיתה ע"ז מסיק הגמ' ואפילו לר"א לית היא פליגי בתמי' ולמה פטור ממיתה כשו' עדה להיות מפלת את הכתלים פי' דהא בהברייתא איכא כמה בבות ובבבא מתכוין להרוג את הבהמה ולהרוג את העכו"ם ולנפלים ומיירי ע"כ בנעשה ג' פעמים ואיתיעד ע"ז ג' פעמים וע"כ בדינא דבבא דרישא איתא האי דינא ג"כ בהאי גוונא כדכתב המהר"ם ז"ל וא"כ קשה על הברייתא היאך פסיק ותני להנך כולהו בבא באם אפילו עשה כן ג' פעמים דפטור ממיתה וחייב בכופר הא כשהועדה להיות מפלת את הכתלי' היאך פטורה ממיתה הא בשור שנתחכך בכותל אם בג' פעמים הוי בכונה כדפרש"י ז"ל וע"כ כל הנך בבא מסכה"ל כחד גוונא ג"כ וא"כ אפילו לר"א קשיא ג"כ הברייתא דהא תינח בשור שנתחכך בתם אבל היאך מסכה"ל בשהועד להיות מפלת הכתלים שיהא פטור ממיתה וע"כ בשהועד נמי מסכה"ל. וע"כ דבדינא דברייתא הוי בג' פעמים ג"כ. ע"ז מסני כשהפילה את הכותל לא הי' אדם שם. ובש"ס דילן מסני לבתר דנפל קמתחכיך בי' ונחלקו בבבלי וירושלמי בכופר בצרורות:

ר"ה

מראה הפנים

לחצי כופר. בהא יש לומר לגי' הספר דס"ל כר' יוסי הגלילי בבבלי דתם משלם חצי כופר ואע"ג דלא שייך תמות בצרורות דהא אורחיה הוא אלא דהלכתא גמירא לה לחצי נזק מ"מ כסבירת ר"י הגלילי היא דבכל מקום דאית ביה ח"נ אית ביה נמי חצי כופר ועיין בדיבור דלקמן:

מהו שתקבל העדאה וכו'. סתמא דהש"ס קמבעיא ליה. ובבבלי דף י"ח בעיא דרבא היא ולא איפשיטא. ומהכא משמע דאיפשיטא דיש העדאה דמסיק לה בשהועדה להיות מפלת את הכתלים וכו' והיינו טעמא דפטור ממיתה וכן מפרש לה שמואל בבבלי דף מ"ד ע"א להאי מתני' דפטור ממיתה וחייב בכופר וכאוקימתא דהכא אלא דהכן חזינן דסוגיין דהכא לא אזלא לדינא כסוגיא דהתם דפריך עלה שם והכתי צרורות נינהו. ופי' רש"י ז"ל ואין כופר כתוב אלא בנגיחה דהוי גופו ממש. ומשני רב מרי דקאזיל מיניה מיניה. ע"י גילגולו עד שמפילו עליו ומיהו אינו מתכוין להרוג. וא"כ משמע עכ"פ משם דלא שייך כופר בצרורות. ואפשר לפרש לולי דברי רש"י דהכי פריך והכתי צרורות נינהו ואם כן תיפשוט מהכא דיש העדאה לצרורות ואמאי לא פשטינן לה לעיל בפ"ב מהכא ומשני דלא תפשוט משום דאיכא למימר דקאזיל מיניה מיניה כנ"ל כדי להשוות הסוגיות דלא פליגי בעיקרא דדינא. ואם דאין נ"מ לדידן בהא וכמו שכתב הרא"ש ז"ל דמהאי טעמא לא הביא הרי"ף הך בעיא דרבא משום דאין העדאה בבבל דבעינן מומחין. וכן לענין כופר אי איכא בצרורות או לא אין לנו נ"מ השתא דהא בהמה שהזיקה את האדם אין גובין באידנא. ואע"ג דצרורות גובין בזמן הזה דממון הוא וכמ"ש הרמב"ם בפ"ה מהל' סנהדרין הל' ט'. היינו דוקא שהזיקה כלי או חבירתה בצרורות. וכן משמע מדבריו דלקמן גם שכתב בהמה שהזיקה את האדם אין גובין נזקו דייני ח"ל מפני שהוא דבר שאינו מצוי אבל אדם שהזיק בהמת חבירו משלם נ"ש בכל מקום וכו' וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל הואיל והיא מועדת להן מתחילתן ה"ז דבר מצוי וגובין אותו דייני ח"ל בין שהזיקה בהמה אחרת וכו' בין שהיא הזיקה אוכלין וכלים שהיא חייבת עליהן נ"ש הכל גובין דייני ח"ל ע"כ. הרי שלא כתב דבשן ורגל גובין אלא כשהזיקה בהמה ואוכלין וכלים ולא הזכיר אדם ומשום דטעמא דבהמה שהזיקה אדם הוי דבר שאינו מצוי הוא ואדם בר מזלא הוא ויכול לשמור את עצמו א"כ אין חילוק באדם אפי' הזיקה בשן ורגל או צרורות דמועדין מתחילתן כן דזיל בתר טעמא. וכן משמע מדברי רש"י ז"ל בפי' בהחובל דף פ"ד ע"ב גבי הא דמסיק התם אלא כי קאמר רבא כשן ורגל דמועדין מתחילתן נינהו. ופי' כי קאמר רבא דשור בשור גובין בבבל. ולא הזכיר אלא שור בשור ולא שור באדם ואף דרבא בדבריו מעיקרא הזכיר גם שור באדם וזה פשוט:

הטילה גללים משלם נזק שלם. האי דר' לעזר דהכא הוא כרב יהודה בבבלי דף י"ח והתם גרים בהמה שהטילה גללים לעיסה רב יהודה אומר נ"ש ור' אלעזר אומר ח"נ ומוקי פלוגתייהו בפלוגתא דסומכוס ורבנן דגללים היינו צרורות ופריך התם והא משונה הוא דדחיק לה עלמא ופי' רש"י ז"ל והא משונה הוא דאין דרכה להטיל גללים לעיסה ותולדה דקרן הוא. דדחיק לה עלמא בעומדת במקום צר ואין לה מקום לזוז משם וכולא להנאתה עסקינן כגון במשלשלת דאי להנאתה תולדה דשן היא ונראה בעיני דכל גללים להנאתה היא ואפ"ה לאו תולדה דשן נינהו דשן הזיקא דגופה הוא והני צרורות נינהו והא דאמרינן בפ"ק דטנפה פירות להנאתה הוי תולדה דשן היינו כגון שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים ותמורים שקורין וולטר וכן עיקר עכ"ל. משמע לדעתו ז"ל דאפילו במשלשלת דלאו אורחה היא אפ"ה צרורות הוו ופטור בר"ה משום דלאו הזיקא דגופה הוו. והתם דקאמר והא משונה הוא משום דהטילה לעיסה ואין דרכה בכך והילכך מוקמינן דדחיק לה. אבל בלא הטילה לעיסה לעולם כצרורות מיחשבא. ומהכא משמע דקאמר צריך שיהא המקלוט בידו לשמור ולקבל בתוכו ובשדרכה לכן וע"כ במשלשלת מיתפרשא וכדפרישית בפנים דהא כדבר שבוע בדרכה לכך אין מוטל עליו לשמור וזהו הטעם דשן ורגל פטורין בר"ה כדכתב הרי"ף ז"ל דאורחייהו היא. וכ"מ לדינא בכה"ג אם תולדה דשן או צרורות הן לענין לפוטרה בר"ה אי דהוית תולדה דקרן. ולא ראיתי מי שכתב בזה כ"א מה שכתב הטור בסי' ש"ץ בדין הטילה לעיסה והו כפי המוזכר בש"ס. אבל בלא הטילה לעיסה אלא שהזיקה וטנפה כלים בר"ה נראה מכאן דיש חילוק בין

בין

שנויי נוסחאות (סו"ה) שהוא נד"ו שיהא.

ככר לאדן

המקלוט בידו פירוש כלי שקונס בו את הגללים:

ומה פשיטא לון בנזק שלם ומה צריכה לון בחצי נזק: פיסק'. דרסה על הכלי ושברתו. ר' ירמיה בעי דרסה על נוד מלא שמן על הנוד משלם נזק שלם ועל השמן משלם חצי נזק [1]היתה טבלה מונחת. וזכוכית עליה דרסה על גבי הטבלה ונשתברו הזכוכית על הטבלה משלם נזק שלם ועל הזכוכית משלם חצי נזק היו שתי טבליות זו על גבי זו דרסה על העליונה ונשתבר' השנייה על העליונה משלם נזק שלם ועל התחתונה חצי נזק. היתה טבלה מונחת ברשות הרבים דרסה עליה והתיזה והלכה ונשתברה ברשות היחיד [2]אחר מי את מהלך אחר דריסתה או אחר שבירתה אין תימר אדריסתה פטור אשבירתה חייב:

הלכה ב מתני' [א] *התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר היה דליל קשור ברגלו או שהיה מהדם ושיבר את הכלים משלם חצי נזק: גמ' רב הונא אמר *בשנקשר מאיליו אבל

פני משה

ומה פשיטא לון בנזק שלם. כלומר בנ"ש ודאי לא קמיבעיא להו דאינה משלמת ז"א אם אורחה הוא פטורה לגמרי ברשות הרבים ואם שינוי הוא חצי נזק הוא כקרן: ומה צריכא לון. כי קמיבעיא להו בחצי נזק אם שינוי הוא ומשלם חצי נזק או אפי' כשכוש יתירה אמרי' אורחה הוא ופטור ברשות הרבים ולא איפשיטא: ר' ירמיה בעי דרסה וכו'. כלומר הא פשיטא לי שאם דרסה ברשות הניזק על נוד מלא שמן ונשבר הנוד ונשפך השמן על הנוד משלם נ"ש כדין רגל ברשות הניזק ועל השמן ח"נ כדין צרורות וכן בטבלא וזכוכית עליה וכן בשתי טבליות בהאי כולהו פשיטא לי דהראשונה הוי רגל ושניה צרורות כי קא מיבעי לי היתה טבלה מונחת ברשות הרבים וכו': אחר מי אתה מהלך. בדין זה אי אזלינן בתר מקום דריסתה דברשות הרבים הויא ופטורה א"ד אחר מקום היזק שנעשה ברה"י וחייבת ח"נ כדין צרורות ולא איפשיטא:

הלכה ב מתני' התרנגולי' מועדין וכו'. דעופות נמי מועדין מתחלתן הן בין כענין שן בין כענין רגל: היה דליל. כל דבר הנקשר ברגל התרנגול קרוי דליל: מהדס. מרקד או חופר בארץ כדרך התרנגולים: משלם חצי נזק. דהיינו צרורות ומפרש בבבלי כגון דאדייה אדויי שזרק התרנגול הדליל ושיבר את הכלים דהוו צרורות והידום נמי כגון שהתיז ואותן צרורות שיברו הכלים: גמ' בשנקשר. הדליל להתרנגול מאיליו הוא דלא מיחייב אלא חצי נזק: אבל

רידב"ז

ר"ה אמר בשנקשר מאיליו אבל אם קשרו הוא משלם נ"ש. פירש דבנקשר מאיליו פטור מנזק שלם וחייב בחצי נזק ומיירי בדאדי' אדוי' דהוי צרורות כדאיתא בש"ס דילן. ואבל אם קשרו הוא והדליל הוי בור דכל תקלה בור הוא והוי הדליל בור כדאיתא בש"ס דילן ע"כ משלם נ"ש ולפ"ז ע"כ הא דתנינן במתניתין הי' דליל קשור ברגליו משלם חצי נזק וכן מהדס ע"ז מסיק הברייתא לסיוע לזה תרנגולין שהידסו את העיסה וכו' משלם נ"ש הידסו עפר ע"ג עיסה כו' משלם ח"נ אלמא דהידוס דמתניתין הוא עפר ע"ג פירות דהוי צרורות וכן דליל הוא נ"כ צרורות היו מתמטין בחבל הוא סיומא דברייתא. ע"ז פריך על הא דר"פ ואינו כעושה בור במקום אחד ומזיק במקום אחר. פי' דלמה חייב בקשרו הוא נ"ש משום דהוי בור הא לא נתקל אדם בבורו דהא הוא קשר במקום הזה והיזק הי' במקום אחר והוא נעשה במקום אחר ע"י התרנגול. וא"כ סוף סוף צרורות נינהו דהא בבורו לא נתקל שום אדם רק התרנגול הזיקו ע"י צרורות וא"כ סוף סוף אינו צריך לשלם רק ח"נ מצד צרורות דהא לא שייך לחייבו על הדליל מתורת בור דהא לא נתקל בהבור רק ע"י שנזרק עליו ע"י צרורות במקום אחר ונמצא דה וכו הוא רק

עין משפט נר מצוה

ח

א מיימו' פ"ב מנזקי ממון הל"ו טוש"ע חו"מ סי' שצ סעיף ו

מסורת הש"ס

ב"ק יז ע"ב

שם יט ע"ב

גליון הש"ס

[1]היתה טבלא עיין ברבנ"א ובשטמ"ק דף יז ע"ב:

[2]אחר מי וכו' אין זה דומה למה דאמרו בבלי דף יט בהתיז' ברה"ר והזיק' ברה"י דחייב דשם בנזק הבא ע"י צרורות אזלי' בתר תבר מנא משא"כ כאן דזרק הטבלא עצמה ונשברה ברה"י בבה"ג מסתבר דאזיל בתר מעיקרא כמ"ש התוס' דף יז ע"ב ד"ה דכך ול"ד מיבעיא לי' ובזה נסתר דברי המרא"פ וגם דברי הרא"ש בהגה"ה ים לכוי' עד"ש ודו"ק:

מראה הפנים

בין מה שהיא דרכה בכך לאין דרכה בכך. ומצאתי למהר"ר בצלאל שכתב בשם הר"י מיגאש ז"ל כמה שכתב בתשובת שאלה. ולא העתיק מדבריו אלא הפרוש בזה וז"ל דהאי דאמרינן דטנפה פירות להנאתה תולדה דשן היא בגללים לאו נינהו כמו מי רגלים דנחתי לפירות ומטנפי להו והגללים מחוברים מגופה של בהמה ועד הפירות בלי שיהו נפרדים דהוה ליה כעין נילוק דקי"ל חיבור הוא והאי דאמרינן בהמה שהטילה גללים לרורות הוו בגללים יבישים נינהו עכ"ל. ואם שזה אין שייכות למ"ש עכ"פ למדנו מדבריו דלא כל הגללים כצרורות נינהו וזה מבואר מש"ס דהכא וכמ"ש. וג"מ דלפעמים הגללים תולדה דקרן נינהו. וכן ראיתי שם בריש מכילתין גבי תולדת השן שמביא בשם ר"ת דכל היכא שמלכלכת כגון מבלבלת תולדת השן הוי. ודע דמצינו דגללים תולדות דבור נינהו וכדאמר רבא בפ' הפרה דף מ"ח ע"א הכניס שורו וכו' והטיל גללים ונטנפו כליו דפטור דהוו גללים בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים וכן פסק הרמב"ם פי"ג הל' ד' וא"כ פטור ג"כ על העיסה שהרי נקטינן דכל מילי דלאו בעלי חיים הוו כמו כלים ונתמעטו מבור וכמ"ש התוס' בדף י' ע"א ד"ה שייר טמון ע"ש וכדאמר רבא גם דהוי בור בור ומים כלים וכו' ופסקה הרמב"ם בפ"ז מנ"מ וצריך לחלק דהתם מיירי דבתר דנייחי הזיקו דבכה"ג דוקא הוא דהוו תולדה דבור כדין כל התקלות שחייב עליהן משום בור והכא מיירי שהזיקה בהדי דהטילה לעיסה ולא הוו תולדה דבור כנ"ל ואם שהרמב"ם לא הביא זה הדין דהטילה לעיסה:

ומה פשיטא לן בנזק שלם. כדפרישית בפנים דבנזק שלם ליכא למיבעי דפשיטא דאינו משלם כי קא מיבעיא לן בחצי נזק אם צריך לשלם. ומבואר מהכא בהדיא דהבעיא לא איפשיטא. ופשוט הוא לכל המעיין ומבין בסוגית הש"ס הזה דמה דקרי הכא דרכה לכן ואין דרכה לכן לאו הפשיטות אורחה ולאו אורחה מיתפרשא אלא השינוי דעבידה השתא מיהפרשא. ואין דרכה לכן ר"ל לעשות תמיד כשינוי הזה דאינה רגילה בכך בכשכוש יתירה אלא שהיא מתנהגת תמיד כי אורחה בכשכוש מעט כדרך כל הבהמות ובזה היכא למימר דאין מוטל עליו לשומרה אע"ג דעתה עשתה בשינוי ובכשכוש רב. ודרכה לכן. ר"ל תמיד מתנהגת בשינוי הרב כזה ובזה פשיטא ליה להש"ס דצריך שיהא תופס בזנבה דמכיון ברגילה בזה השינוי ודאי מוטל עליו לשומרה. והשתא מאי דמסיק ומה פשיטא לון וכו' אאין דרכה לכן קאי ור"ל דבזה איכא לספוקי אם תולדה דקרן הוי כיון דשינתה עכשיו ואע"ג דאינה רגילה בכך ולא עלתה על דעתו לשומרה מ"מ כיון דקרן ג"כ כל השוורים בחזקת שימור קיימי דהא קי"ל כמ"ד פלגא נזקא קנסא ומיחייב ה"נ כן או דילמא תולדה דרגל הוי כיון דהכשכוש הוא מצוי בבהמות והיא ג"כ אינה רגילה בכשכוש הרב לא היה מוטל עליו לשומרה. וכך מתפרשת הסוגיא לדעת הרמב"ם ז"ל בבבלי דף י"ט ע"ב דגרסי' התם יתיב ר' יהודה נשיאה ור' הושעיא נפק מילתא מביניהו כשכשה בזנבה מהו א"ל אידך וכי יאחזנה בזנבה וילך אי הכי קרן נמי נימא וכי יאחזנה בקרן וילך הכי השתא קרן לאו אורחיה הא אורחה וכי מאחר דאורחה מאי מיבעיא ליה כישכוש יתירה מיבעיא ליה דלדעת הרא"ש ז"ל ופירושו הכי מיתפרשא דהש"ס מתמה וכי מאחר דאורחיה הוא מאי מיבעיא ליה וכי לא ידע דאורחה דבהמה בכך ופטור הוא ומשני דבכשכוש יתירה קמיבעיא ליה אם אורחיה הוא ועל זה השיב לו אידך ופשוט ליה וכי יאחזנה בזנבה וילך דודאי אפילו בכשכוש רב אורחה היא ולא דמי לקרן ופטור כרגל בר"ה וא"כ נפשטה הבעיא. אבל לדעת הרמב"ם שכתב בסוף פ"א מנ"מ שזה הדבר ספק אם תולדה דקרן או תולדה דרגל אם כשכשה כשכוש רב שאין דרכה לעשות תמיד. נ"ל דהכי מיתפרשא. דודאי בעל הבעיא ואידך שניהם לא היו מסופקים כלל בכישכוש מעט כדרך הבהמות דאורחה הוא ופטור וכי מיבעי' ליה בכישכוש יתירה ובזה הוא דבקלי וטרי כדפריש הש"ס הת"כ למילתייהו. דבעל הבעיא סובר דיש להסתפק בדבר שאין דרכה לעשותה תמיד ושינתה עכשיו אי נדמייה לקרן או לא וס"ז השיב לו אידך וא"כ מאי תקנתיה. וכי יאחזנה וכו' ואם אין תקנה לזה הסברא נותנת דפטור דמה יעשה והקשה לו בעל הבעיא דאם מטעם זה אתה פוטרו ומה תאמר בקרן וכי יאחזנה וכו' ואפ"ה חייבתה התורה והשיב לו האידך דמקרן אי אתה יכול לפשוט לחיוב דלא דמי לגמרי לקרן דהתם לאו אורחה הוי כלל ולא מטעם שמירה נחתינן לה ובדין הוא דליפטור אלא דהתורה חייבתו משום קנסא אבל הכא כיון דאורחה היא דכל הבהמות בכישכוש וזו דשינתה בכישכוש רב איכא למימר דאינו חייב מכיון דלא עלתה על דעתו שתעשה שינוי כזה וכל מידי דעיקרה אורחה היא איכא למימר תולדה דרגל הוי וכן נמי איכא למימר הואיל ומשונה הוא השתא הוי כתולדה דקרן ועכ"פ מקרן לא תפשוט לה לחיובא אלא הדבר בספק. והשתא מפרש לה שתמא דהש"ס למילתייהו וכי מאחר וכו' וכלומר דלא נטעו לומר דבסתם כישכוש קאיירי דהא כאמת אורחה הוא ומאי מיבעי ליה וקאמר כישכוש יתירה מיבעי' ליה ובקלי וטרי בהא כדאמרן וא"כ לא נפשטה הבעיא. זהו הפירוש הנכון בהסוגיא לדעת הרמב"ם ז"ל. ומה שכתב הכ"מ בזה שהרמב"ם מפרש דהאידך לא הבין דבכשכוש רב מיבעיא ליה וכו' ע"ש וכל זה שלא לצורך הוא. וכן מה שהעלה בסוף דבריו וכתב ומכל מקום אין שיהי' העיקר כסוגיא כמו שפסק הרא"ש ודלא כפירוש הרמב"ם. ולענ"ד נראה דפי' הרמב"ם בהסוגיא דבר נאה ומתקבל כפי מה שפירשתי. ויש לו לסמוך בסמיכה בכל כחו על סתמא דהש"ס הזה דמבואר בהדיא דלא נפשטה האי בעיא. ושם הן המוראי ותנאי דהכא ודהתם. ולמאי שכתבנו שתי הסוגיות עולות בקנה אחד והיו לאחדים בידינו. ונקטינן מהא דבכישכוש כי אורחה לכ"ע פטור וזה פשוט מבואר בסוגית גמ' דילן. ואם דרכה תמיד בכשכוש יתירה חייב וזה מבואר בסוגיא זו דהאי תלמודא דקאמר צריך שיאחז וכו' וכלומר דודאי חייב לשומרה הואיל ורגילה להזיק בכישכוש רב ומשונה ולאו אורחייהו דכל בהמות. ואם אין דרכה תמיד אלא בכשכוש פשוט ככל הבהמות וזאת הפעם שינתה בכשכוש רב והזיקה הדבר בספק. וזה מבואר משתי הסוגיות לקו יחדיו. וכדברי הרמב"ם ז"ל. ומדויק בדבריו שכתב שאין דרכו לעשות תמיד. הא אם דרכה לעשות תמיד כך חייב כמבואר ממה שאמרנו. ותיתי לי דקמייתי להאי מילתא. ואיכא נ"מ לדידן דלדעת הרא"ש באשר ניזק חייב דהולדה דרגל הוי ולדעת הרמב"ם גם באשר נזק אכתי הוי כפיקא דדינא לדידן דילמא תולדה דקרן היא ואין מוכין האידנא. ופשיטא לדעת הסוברים בענין ספיקא דדינא כדעת הרא"ש דלא מהני תפיסה ובהשיג נגד סוברים כדעת הרמב"ם:

אחר מי אתה מהלך. ולא נפשטה הבעיא הכא. ולא דמיא האי דינא לדין המוסכם שנזכר לעיל בריש פרקין ד"ה היתה מבעטת בהתיזה ברשות הרבים והזיקה ברה"י דמסיק בבבלי דף י"ט ע"א דחייבת ור' זירא הספיס לר' ירמיה דקאמר התם הדרי בי וכן הוא מסקנת הפוסקים. דשאני התם שהניזק אי דבר הניזק מעולם היה ברה"י והילכך אם נעשה הנזק ברה"י חייב אבל הבעי' דהכא דהטבלא היתה ברה"ר ומתחת שהתיזה נתגלגלה והלכה ונשתברה ברה"י איכא למימר דהולכין אנו אחר מקום דריסתה והתיזה דהוי לצרורות ברה"ר ופטורה. ולמדנו זה ממה דכתב הרא"ש ז"ל גם על הסוגיא וז"ל ומסקינן דהתיזה ברה"ר והזיקה ברה"י חייב ולע"ג דגבי דרסה ע"ג הכלי ונתגלגל למקום אחר ונשבר מסקינן לעיל בריבה דבתר מעיקרא אזלינן הכא לא אזלינן בתר מעיקרא אלא אחר המקום שנעשה בו הנזק דגלי קרא ברגל וביער בשדה אחר והביעור היה בחצר הניזק עכ"ל ופירוש דבריו ז"ל כך הם דלכאורה קשה הא בעיא דהכא דלעיל בדף י"ז ע"ב ג"כ ברשות הניזק איירי דאמרינן התם בעי רבא דרסה על כלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר ונשבר מהו בתר מעיקרא אזלינן וגופיה הוא או דילמא בתר תבר מנא אזלינן וצרורות נינהו תיפשוט ליה מדרבה וכו' וזהו שמרמז הרא"ש. וע"כ בחצר הניזק איירי והבעיא היתה אי בתר מעיקרא אזלינן וגופיה הוא ונ"ש משלם או בתר תבר מנא וח"נ משלם דצרורות הן וזה מבואר וא"כ גם התם הביעור היה בחצר הניזק (ואזלינן בתר מעיקרא לפי' הפוסקים דס"ל דפשטינן מדרבה ויתבאר לקמן מזה) אלא דכוונת דבריו זה הוא דמדמסקינן לעיל דבתר מעיקרא אזלינן ושם ודאי בחצר הניזק הוא דאיירי ולענין לחייבו נ"ש מכל מקום לאו ממילא במעט מינה דאם דרסה על גבי כלי בר"ה ונתגלגלה לרה"י ונשבר דאם אזלינן בתר מעיקרא הוי רגל בר"ה ופטור וא"כ אמאי מיחייב כאן בהתיזה בר"ה והזיקה בר"י ועל זה תירץ דהכא לא אזלינן בתר מעיקרא אלא אחר מקום שנעשה בו הנזק משום דגלי קרא ברגל ובער בשדה אחר והביעור היה בחצר הניזק וכלומר במעיקרא היה בחצר הניזק משא"כ בדרסה על הכלי בר"ה ונתגלגל לרה"י ונשבר דלא היה הכלי הניזק ברה"י אלא ע"י גלגול מכח דריסתה אזלינן בתר מעיקרא והדריסה היתה בר"ה ופטור. זהו פי' דבריו ז"ל. ושמעינן מהא דהתיזה בר"ה והזיקה ברה"י הוא דחייב אבל דרסה על הכלי בר"ה ונתגלגל לרה"י ונשבר פטור להני דסוברים דנפשטה הבעיא דבתר מעיקרא אזלינן וזה דעת רוב הפוסקים כאשר יתבאר. והשתא בעיא דהכא מבוארת דתליא בפשיטותה בפשיטות בעיא הנזכרת. ולמדנו עוד מדברי הרא"ש ז"ל דדין התיזה בר"ה והזיקה ברה"י ודין ענן ארוך המונח מקצתו בר"ה ומקצתו ברה"י ודרסה עליו בר"ה ונשברו כלים ברה"י שניהן שוין הן לחיובא וכמה שהביא הטור בסי' שפ"ט לשני דינים אלו בבבא חדא ומטעם הנזכר דדבר הניזק היה מקודם בחצר הניזק וגילה לנו הכתוב ברגל. ומה שכתב הב"ח שם אבל תימה דבתוס' בלנו לא הזכירו כלל ענן ארוך וכו' דלא כרבינו וכן פסק מהרש"ל וכו' עכ"ל. לפי מה שכתבנו ניחא דאף דהתוס' בדף ו' ע"א ד"ה תאמר בשני וכו' לא דיברו מענן ארוך מ"מ הדין דין אמת כמ"ש הטור

אבל אם קשרו הוא משלם נזק שלם. *תני [א] תרנגולין שהידסו את העיסה ואת הפירות או שניקרו משלם נזק שלם [ב] הידסו עפר על גבי עיסה או על גבי פירות משלמין חצי נזק [ג] היו מחטטין בחבל ונפסק הדלי או שנשבר משלם נזק שלם נפל על חבירו על העליון משלם נזק שלם ואתחתון חצי נזק ואינו כעושה בור במקום אחד ומזיק במקום אחר. אמר רבי יוסי בי ר' בון מכיון שאין דרכו ליפול אלא באותו הבור כמי שהוא בורו. *תני תרנגולין שנפלו לגינה ושברו החילפין וקירטמו את הירק משלם נזק שלם סומכוס אומר על הקירטום משלם נזק שלם ועל השיבור משלם חצי נזק. *תרנגול [ד] הפורח ממקום למקום והזיק בגופו משלם נזק שלם [ה] ברוח שבין כנפיו משלם חצי נזק סומכוס אומר נזק שלם.

נפח

פני משה

אבל אם קשרו הוא. בעל תרנגול בעצמו קשר בו הוי כבורו ומשלם נזק שלם: שהידסו את העיסה. שהיו מרקדין על העיסה או על הפירות או שניקרו בחרטומיהן כל אלו משלם נזק שלם דמועדין הן לכך: הידסו. ומחמת הידוס העלו עפר הוי צרורות ומשלם ח"נ: ונפסק. החבל ומחמת כן נפסק הדלי או שנשבר: והתחתון ח"נ דהוי צרורות: ואינו כעושה בור וכו'. אמחטטין בחבל וכו' קא פריך אמאי משלם נזק שלם על הדלי הא הוי כמי שעושה בור במקום זה והוא מזיק במקום אחר שהרי על ידי פסיקת החבל מחמת החטיטה נתגלגל הדלי ונשבר ככחו הוא ואלי נזק הוא דמיחייב: מכיון שאין דרכו. של הדלי ליפול אלא מחמת אותו הבור שכרה מתחלה כלומר מכיון שחטט התרנגול בחבל ופסקו כבר עומד הדלי ליפול ולהיות נשבר והרי הוא כמי שהוא בורו דבתר מעיקרא אזלינן משלם נזק שלם: ושיבר את החליפין וקירטמו את הירק גרסי' וכן הוא בתוספת' פ"ב: שיברו את העלין וקירטמו הירק. ואורחייהו בכך ומשלם נזק שלם: על הקירטום. שדרך התרנגולים בכך לקרטם ולאכול הירק נזק שלם: ועל השיבור. החילפין דשינוי הוא ח"נ: ברוח שבין כנפיו. מחמת הרוח הוי כצרורות: סומכוס אומר נזק שלם. דס"ל צרורות כי אורחייהו נזק שלם:

נפח

רידב"ז

רק מצד הצרורות דהתרנגול והוי חיובא דשור ולא חיובא דבור. ועי"ז משני אמר ר' יוסי בר"ב מכיון שאין דרכו ליפול אלא באותו הבור כמי שהיא בורו פי' דלא הוי כמו בנקשר ב' מזיקים שור ובור דהיא תרנגול ודליל ז"א אלא כיון דקשור התרנגול בהבור אז אין דרכו לפול אלא באותו הבור. ר"ל דכיון דהרגלים של התרנגול מסובכים ומקושרים בהדליל ואין דרכו של התרנגול להזיק ברגליו בלא הדליל ולאו אורחי' להיות נתקל ע"י התרנגול לבד בלא הדליל ואלא ע"י הדליל ונמצא דכל כחו דהתרנגול הוא רק ע"י הדליל והוי כמו שהוא בור ר"ל הוי התרנגול כמי שהוא בור ולא הוי כמו ב' מזיקים קשורים זב"ז שור ובור ז"א דהא בקשור הדליל בתרנגול ולאו אורחי' דתרנגול להזיק אלא ע"י הבור ונפקא חיובא דשורו מתרנגול והוי בו רק כחו דבור והוי כבור גדול. ונמצא דהוי הוא התרנגול עצמו כמו שהוא בורו ולא שורו ואפילו דהנזק בא ע"י התרנגול מ"מ הוי כמו בורו ע"כ חייב נ"ש כמו בור אבל אם קשרו אדם אחר אינו חייב הקושר אלא בעל התרנגול דהי' לו לשמור התרנגול שלו שלא יזיק בכח הבור שקשור לו עיי' בתוס' ותבין יותר:

רשב"ל

עין משפט נר מצוה

ט
א מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הל"ג טוש"ע חו"מ סי' שצ"ג ס"א
י
ב מיימו' שם טוש"ע שם ס"ד
יא
ג מיימו' שם הל"ד טוש"ע שם סעיף יא
יב
ד מיימו' שם הל"כ טוש"ע שם סעיף א
יג
ה מיימו' שם טוש"ע שם ס"ט

מסורת הש"ס

(תוספת' פ"ב) ב"ק יז ע"ב
(סב)
בב

תוס' הרי"ד

ואינו כעושה בור במקום אחד ומזיק במקום אחר פיי' בפנים ומהאי סוגיא ראיי' גדולה לשיטת רש"י ז"ל דף י"ט ע"ב דר"ה לא מתוקמא אמתניתין דמיירי בדאדי' אדויי דהוי צרורות דאפילו קשרו אדם נמי לא משלם אלא ח"נ בעל תרנגול והקושר פטור שלא נתקל אדם בבורו וכק' התוס' ז"ל מ"מ לחייב משום אבו דהוי כאבנו וסכינו ומשאו שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצוי' והזיקו בהדי דאזלי דהאי תרנגול הוי כרוח מצוי' מדפריך אי לא אגנעי' פושע הוא עכ"ל ז"ל ומהאי ירושלמי מוכח בפירוש דלא הוי משום אבו וע"כ דלא כוי תרנגול כרוח מצוי'. ואם קשרו אחר צ"ע האיך הוא הדין. לשיטת הירושלמי לשיטת רש"י ז"ל דיי"ל דה"ה קשרו אחר חייב האחר נ"ש או דילמא כיון די"ל להתרנגול בעלים מוטל הלי נזק על הבעל התרנגול לשיטת רש"י ז"ל בדף י"ט הנ"ל דבקשרו אדם חייב הקושר דקני' בהגבה עיי"ש. ולפ"ז בתרנגול דלא קנה התרנגול פטור מן חלק התרנגול ועיי' בתוס' ז"ל שחולקין על רש"י ז"ל דלא בעינן הגבה ביהא שלו דווקא. דכל תקלה שהנית חייב משום בור אע"ג דלא זכה בה עכ"ל ז"ל עיי"ש. ואולי מהאי ירושלמי מוכח דבעינן שיזכה בה. ולפיכך לא קאמר ר"ה בירושלמי כמו בש"ס דילן דבקשרו אדם חייב משום דהי' משמע דהקושר חייב לגמרי. וכאמת פטיר מחלק הבור של התרנגול משום דלא קנה את התרנגול בהקשירם ונ"ע כזה:

הגה"ה

מראה הפנים

פטור והש"ע שם דטעם אחד לה וכפי המבואר מדברי הרא"ש. ומה שהקשה מהרש"ל דלדברי הרא"ש יהיו דברי הרי"ף סותרים זה את זה וכן מה שהביא ראיה לדבריו שם בפ"ק סי' ד' מההוא דקופלת יתבאר לקמן אי"ה ועיין בהלכה ג' ד"ה עמדה ואכלה:

אבל אם קשרו הוא משלם נזק שלם. בבבלי דף י"ט ע"ב גרים בדברי רב הונא אבל קשרו אדם חייב ולמסקנא דהתם לא מיתוקמא מילתיה דרב הונא אמתני' אלא בעלמא איתמר והדליל הפקר ולשיטת רש"י ז"ל טעמא דלא מיתוקמא אמתני' משום דע"כ מתני' דקתני ח"נ לא מיתפרשא אלא בצרורות כדקאמר התם אלא באדייה אדויי וכלומר דהא בלאו הכי לא מצית לאוקמי למתני' אלא בהכי וא"כ חיוב דצרורות על בעל התרנגול ואפי' קשרו אדם פטור הקושר דהתקלה לא באה מחמת בורו כ"א בדליל הפקר בעיר מלינן למימר דהקושר חייב ומשום בורו המתגלגל ולא איירי בצרורות והתוס' שם הקשו על פירש"י ע"ש. ומיהו משיטת בניהם נלמד דהם מפרשים קשרו אדם חייב בנזק שלם קאמר ואין חילוק בין קשרו בעל התרנגול או אדם אחר ולפ"ז ע"כ לפרש אליבייהו דבין להס"ד ובין למסקנת מילתיה דרב היא דאיירי דהוזק בתר דנח דאי בשעת גלגולו א"כ אכתי לא מלינן למימר דקשרו אדם אחר חייב בכולי' נזקא דהא שניהם שותפין בנזק הן הקושר ובעל התרנגול והאי משלם פלגא והאי פלגא כדכתבו התוס' לעיל בפ"ק דף ו' ע"א ד"ה לאתויי בור המתגלגל וכו' דבור המתגלגל ברגלי בהמה אם הזיק בהדי דאזלי יתחייבו שניהם בעל התקלה ובעל הבהמה וכמבואר בדברי הרא"ש ז"ל בריש פ"ק וכן בסוגיא דמתניתין. ומיהו קשיא לן בסוגיין דהא מתני' בנשברו כלים קתני ואי חיובא משום בור הוא פטור בו על הכלים וא"כ היאך ס"ד לפרושי מילתיה דרב הונא אמתני' דבקשרו אדם חייב משום בורו והדמקשי הש"ס בנקשר מאליו מאן חייב וכו' ליקשי נמי הקשרו אדם הא ודאי למאי דס"ד משום בורו הוי תיובתיה ואמאי חייב על הכלים וכן קשיא אמסקנא בפירוש מילתיה דרב הונא דקאמר כהדיא משום בורו המתגלגל ומשמע נמי דאכלים קאי. ומצאתי בשיטה למב"ה ז"ל שכתב בשם תלמיד הר"ר פרץ ז"ל ותימא אמאי חייב על הכלים דהא קתני במתני' ושבר את הכלים ובבור פטור על הכלים וי"ל דמיירי דלא אפקריה בעל הדליל וכדרב דאמר לעיל דכל תקלה בר"ה ולא אפקרים מבורו למדנו והכא היינו רב הונא תלמידיה דרב דאי כמואל פטור במתני' אע"ג דלא אפקריה עכ"ל וכל זה דוחק להעמיד הסוגיא בלא אליבא דהלכתא דהא קי"ל כשמואל דאף דהפקרי' מבורו למדנו ונהי דאדינא דמתני' לפי המסקנא לא הוה קשה מידי דטעמא משום צרורות הוי ולא משום בור מ"מ דיניה דרב הונא דמיתוקמא בדליל הפקר קשיא דהא ק"מר אם קשרו אדם חייב משום בור המתגלגל ומשמע נמי דבעינן גוונא דמתני' איירי דשיבר את הכלים בגלגולו והא בור המתגלגל נלמד מלך הבור לעיל בפ"ק שם וא"כ בודאי פטור בו על הכלים וזה בין להיש גדולים בשביל הרא"ש ז"ל בריש פ"ק ובין לדעתו כמה שהבאתי לעיל בריש מכלתין ד"ה שלך השור ע"ש ומשום קושיא זו היה צריך לדחוק ולומר דדיניה דרב הונא דמוכסס הוא מרוב הפוסקים לפי שיטתן ז"ל לא איירי בכלים כלל אלא שהוזק בגלגולו איזה בעל חי וכדכתבו התוספות דף י' ע"א ד"ה שייר טמון דכל מילי דלאו בעלי חיים ממעטינן מתמור דבור כמו כלים והבאתי זה לעיל. א"כ בשיטת הרמ"ה ז"ל הביאו הטור בסי' ש"ן דמחלק שאם הזיק אחר שנח דאז חיובו משום בורו הוא ונפקא מינה לפטור בו הכלים ואם בהדי דאזיל אזיק חייב בו משום אבו ע"ש דה"ה בקשרו אדם ע"כ דמחלקין בענין זה. ומיהו אכתי לא ברירא לן סך מילתא דהרי בורו דמתגלגל נלמד בפ"ק מהלך הש"ה מבור ומבור וכין לדעת יש מהגדולים וכין לדעת הרא"ש בפ"ק מיפטר פטור על הכלים וצ"ל דלא נלמד מהלך השור הזה אלא בהזיק בתר דנח דאי בשעת גלגולו כחו הוא וכאבו דבעל תקלה הוי ועיין בתוספות במתניתין ופ"ק שם ואכתי בקשרו אדם אחר קשיא דהא כאן שניהן שותפין ובשעת גלגולו לישלם האי פלגא והאי פלגא והרבה שיטות יש בשמועה זו. ובשיטה הרמב"ם ז"ל הוא בדרך אחרת כמ"ש בפ"ב מנ"מ הל' ו' ע"ש והשיגו עליו ובביאורי לשיטות האחרכתי בזה וכן בענין שלא הביא הרמב"ם ז"ל לדעת רבא בפ"ק בענין בור המתגלגל כלל לא בתולדת הבור ולא בתולדת שהם כ"א כאן בדין הדליל רמז במקצת. וכתב בהרי הוא כבור המתגלגל ומיהו לא מלינן לפרש לדעתו ז"ל דבשעת גלגולו הוי כאבו דהא כתב חייב חצי נזק וכן לא מלינן לפרש דנתגלגל ונשבר דקאמר שנשבר בתר דנח דהא בנשבר הכלי מיירי ובור פטור על הכלים ואי משום צרורות קשה קושית הראב"ד ז"ל שם ואין כאן מקום להאריך יותר. ודברי דהאי תלמודא ע"כ צריך לפרש דטעמא משום אבו הוי וקשרו הוא לאו דוקא דה"ה קשרו אדם אחר ואורחא דמילתא נקט. וכפי שיטת הרמ"ה שהבאתי לעיל לחלק בין נשבר בגלגולו ובין נשבר לבתר דנח. א"כ דמפרשינן דהוא בדוקא קאמר. ולפיכך משלם נזק שלם אם נשבר בשעת גלגולו ומשום אבו ותייב על הכלים דאי קשרו אדם אחר א"כ שניהן שותפין והאי פלגא משלם והאי פלגא וכמו שדקדקתי לעיל לשיטת התוספות והרא"ש ז"ל:

מכיון שאין דרכו ליפול אלא באותו הבור וכו'. משמע מהכא דפשיטא לן דבתר מעיקרא אזלינן וכן דעת הרי"ף ז"ל וכמו שכתב הרא"ש ז"ל בריש פרקין משום דבסוף הפרק מייתי הרי"ף ז"ל דיניה דרבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דמנא תבירא תבר וכיון דלרבה פשיטא ליה ולרבא הוא דמיבעיא ליה בדרסה על כלי ולא נשבר ונתגלגל למקום אחר ונשבר ודאי דרבה מוליא מידי ספק דרבא ועוד דרבה תלמידו דרבה הוא והלכך בתר מעיקרא אזלינן ונזק שלם הוא דמשלם וכן דעת האחרונים ז"ל. ומיהו בהאי דינא דמחטטין בחבל מוקי לה רב ביבי בבבלי דף י"ח ע"א דקאזיל מיניה מיניה וכן הביא הרי"ף ז"ל ותמה עליו בעל המאור ז"ל דהא איהו פסק דבתר מעיקרא אזלינן וא"כ לא צריך לאוקימתא דרב ביבי ועי"ז כתב הרא"ש בשם הראב"ד ז"ל משום דלאוקימתא דרב ביבי הדר ביה ממאי דבעי לאוקמי מעיקרא בחבל מאוס בליעא ואפי' לא מאוס בליעא משלם נזק שלם על הכלי וא"כ הדרן לקושין והא תבל מבונה הוא והרי הכלי ע"י חטיטת החבל נשבר ועי"כ בדאזיל מיניה והילכך משלם נזק שלם. והרשב"א ז"ל כתב דאפילו אי אמרינן דבחבל מאוס בליעא נמי צריך לאוקימתא דאזיל מיניה ומשום דכל שאינו פועל בגופו אינו אלא כצרורות וכיון דע"י חטיטת החבל נשבר לא היה משלם על הדלי נזק שלם הילכך ע"כ בנגע בגופו של הדלי. ונראה דלסברת הראב"ד דמשמע דאם החבל מאוס בליעא לעולם הוא חייב גם על הדלי נזק שלם ואף על גב דלא נגע בגוף הכלי מכין שבא על ידי חטיטה דאורחה כולה אורחה הוי יש עוד נ"מ לאיזה דין וזהו דאם לא נשבר הדלי אלא שנפסק החבל מחמת חטיטה דאורחה ונפל הדלי ונשפך מה שבתוכו וכגון שהיה מלא יין או במגן דלסברת הראב"ד חייב נזק שלם ולסברת הרשב"א כל אימת דלא נגע בגופו של הכלי כצרורות הוי. והפוסקים לא דברו מזה. ויש לאיה לסברת הראב"ד ולמה שאמרנו מהאי גירסא דהכא. ונפסק הדלי או שנשבר. דמשמע שהיה איזה היזק אחר מחמת שנפסק ונפל הדלי. אלא דהאי תלמודא לא נחית לדין דחטיטה אי כעי כאורחא או לא לענין חיוב הכלי. ואפשר דס"ל כסברת התוס' דבחבל גרוע ובלוי לעולם אורחה הוא. ודעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב הלכה י"ד מביאר שהוא כסברת הרשב"א שכתב לענין חיוב נזק שלם על הדלי והוא שנתגלגל הדלי מחמתן עד שנפל ונשבר. אלא לענין חיוב גם על החבל הצריך שיהיה על החבל אוכל ומשמע נמי דאוכל שעל החבל לא מהני לחיוב הדלי. ונראה מדבריו דלא פסק כסברת התוס' בענין חבל בלוי ועיין בב"י בזה וכהס"מ. ולדעתי נראה דלגמרי פסק כהרשב"א שכתב במסקנא כמו שהבאתי לעיל. ומה שכתב הס"מ בם כמו וזהו לפרש קושית הש"ס ולתרץ הא דלא מקשי מעיקרא וכפי' התוס' אבל כד אתינן למסקנא דרב ביבי לא מהני חטיטת החבל אפילו הוה כאורחה יהיה באיזה אופן שיהיה לענין חיוב הדלי ואם שהרשב"א ז"ל כתב כזה בסוף דבריו לפי פי' הרי"ף ז"ל נראה שהוא עיקר והוא הנכון גם כן לפי מה שנראה בדברי הרמב"ם ז"ל. ומיהו בעיקרא דדינא בבעיא דרבא אי בתר מעיקרא אזלינן נראה דהרמב"ם לא פסק כפשיטותה דרבה שהרי לא הביא דינו כלל בענין בא אחר ושברו אלא כדינא דבתריה דרבה בענין זרק ע"ג כרים וכסתות וכו' הביא בפ"ז מתובל וזהו דינא דגרמי ואין להאריך בכאן ובמקום אחר יתבאר מזה אי"ה. וכן נמי לא הביא הרמב"ם דין דבעיא דרבא דרסה על הכלי וכו' ומשמע דפסק כמסקנת פשטת הסוגיא לפי אוקמתא דרב ביבי ואם כן בתר תבר מנא אזלינן וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות דכתב מדמספקא להו לבתראי ש"מ דלא קבלוהו מקמאי וכמה שכתב הרי"ף ז"ל דיניה פירש בם פי' אחר דגם רבה כ"ל דבתר בסוף אזלינן ע"ש. ועיין לקמן פ' שנים אוחזין בענין שכתב הרא"ש ז"ל שם ג"כ כמו כאן דהלכה כרב לגבי תלמיד אסי' בבתראי ומאביי ורבא והילך הלכתא כבתראי וזה סותר לת"ש הוא בעצמו בפ' עושין פסין דהלכה כרבה לגבי דרבה וזהו העיקר לפי דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ועיין לקמן ד"ה רב אמר אכלה פטורים משלם תבן:

נפח

שנויי נוסחאות (סוי"ה) ושברו החילפין וקירטמו את הירק כד"ו ושיברו את הירק וקירטמו החילפין.

*נפח בכליו ושברן משלם נזק שלם:

הלכה ג מתני׳

א *כיצד השן מועדת לוכל את הראוי לה. הבהמה מועדת לוכל פירות או ירקות ב אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק. במה דברים אמורים ברשות הניזק אבל ברשות הרבים פטור. ג ואם נהנית משלם מה שנהנית: **גמ׳** ד ריש לקיש אמר *על הראשונה ה הושבה רבי יוחנן אמר על כולה הושב׳. מחלפה שיטתיה דריש לקיש תמן אמר ריש לקיש בשם ר׳ הושעיה *עמדה ואכלה מפירות הצבורין חייבת וכא הוא אמר אבין. אמרו תמן בשם ר׳ הושעיה ברם הכא בשם גרמיה. מילתיה דריש לקיש אמר *בעטה מהלכת ברבוצה פטור מילתיה דרבי יוחנן אמר ו בעטה מהלכת ברבוצה חייב. ז לא סוף דבר בעטה מהלכת ברבוצה או רבוצה במהלכת. בעטה מהלכת במהלכת. אמר רבי אמי לא אמר ריש לקיש אלא בעטה מהלכת ברבוצה פטורה אבל רבוצה במהלכת או מהלכת במהלכת חייבת. תני ר׳ הושעיה כולה פטור טעמא דר׳ הושעיה אין קרן ברשות הרבים. רב אמר עמדה ואכלה מפירות הציבורין מה

פני משה

נפח. תקע בהן ומחמת כן שברן: משלם נזק שלם. דרוח הבא מפיו כגופו הוי:

הלכה ג מתני׳ כיצד השן מועדת. באיזה דבר היא מועדת וקאמר לאכול את הראוי לה:

הבהמה מועדת. בבבלי מתרץ קתני שן דחיה ברישא וקתני שן דבהמה והשמועי׳ אע"ג דבעירה כתיב חיה בכלל בהמה: משלם ח"נ. דמשונה הוא: אבל בר"ה פטורה. בגמ׳ פליגי בה אהייא קאי והמסקנא דאפירות וירקות קאי אבל כסות וכלים אפי׳ בר"ה חייב ח"נ: משלם מה שנהנית. לאו תשלומין מעליא אלא אם אכלה דבר שדמיו יקרים רואין אותו כאלו הוא שעורי׳ ואותן דמי שעורי׳ אינו משלם אלא בזול שהוא שלים פחות ממה שהם נמכרים בשוק ואם אכלה דבר שהוא פחות מן השעורי׳ משלם דמי אותו דבר שלים פחות ממה שהוא נמכר ואם אכלה דבר שהוא מזיק לה כגון שאכלה חטים הואיל ולא נהני׳ פטור וכדאמר הכא לקמן:

גמ׳ על הראשונה הושבה. במה דברים אמורים דקתני ר׳ במתני׳ על הרישא הושיבה וחילק בה דאם אכלה פירות וירקות בר"ה פטור דבעינן ובער בשדה אחר אבל הסיפא שאכלה כסות וכלים אפי׳ בר"ה חייבת דעבידי אינשי דמנחי כלים בר"ה ועומדין לפוש: על כולה הושבה. גם אסיפא קאי משום דשינה זה והניח כליו בר"ה וכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור: מחלפה שיטתיה דריש לקיש. ורמי׳ דידיה אדידיה: תמן. לקמן פליגי בה אם עמדה ואכלה מפירות הצבורין בר"ה וקאמר ר"ל בשם ר׳ הושעיה דחייבת הואיל ועמדה ואכלה ולאו אורחה הוא והכא אמר הכין דמפרש מתני׳ דקתני ברשות הרבים פטור אאכלה פירות קאי ומתני׳ סתמא קתני ולא מחלק בין עמדה למהלכת: אמרי. התם משום דר׳ הושעיה קאמר אבל הכא בשם עצמו וס"ל דעמדה נמי אורחה הוא: מילתיה דריש לקיש אמר. לאו אדלעיל קאי אלא מילתא באנפי נפשה היא דאיתמר משמיה דר"ל דאמר בשתי פרות ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת ובעטה מהלכת ברבוצ׳ פטור משום דשינתה שלא היה לה לרבוץ ברשות הרבים וכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור: ור׳ יוחנן אמר חייב. דיכולה מימר נהי דאית לך רשות לסגויי עלי לבעוטי בי לית לך רשותא: ולא סוף דבר שבעטה המהלכת ברבולה. או הרבולה בה דפשיטא שהיא חייבת אלא אפי׳ בעטה מהלכת במהלכת שאף ע"פ שיש לשניהם רשות להלך לבעוט אין להם רשות: א"ר אמי לא אמר ריש לקיש וכו׳. כלומר דאף ר"ל מודה בזה דלא אמר אלא מהלכת ברבולה פטורה ומשום דשינתה אבל באינך לא וקמ"ל דמהלכה שבעטה במהלכת נמי מודה ר"ל דהאי מילתא לא שמעינן מדיוקיה דר"ל והגב קאמר ר׳ אמי נמי רבולה במהלכת. תני ר׳ הושעיה. בכולהו פטור כדמסיק טעמיה דקסבר אין קרן בר"ה כלומר דאין שייך לומר שינת׳ זו בזו מחמת הרבילו׳ או ההילוך דלכל דבר יש לכל א׳ וא׳ רשות בר"ה להלוך ולרבוץ וכל היזק שבא בזו ברשות הרבים מכח זה אין שום חיוב קרן בה. והיותר נכון לגרוס אין זה קרן ברה"ר: עמדה ואכלה מפירות הצבורין ברה"ר. שייך בה חיובא דשן דאע"ג דקי"ל דשן ברה"ר פטור וקרן הוא דחייבת דשן קל ברה"ר מקרן דשדה אחר בעינן מ"מ לאו בכל גווני פטור שן ברה"ר דקסבר טעמא דפטר בה רחמנא משום דאורחה להלך ברשות הרבים והילך דוקא אם הלכה ואכלה אבל עמדה ואכלה לאו אורחה הוא ובזה לא קיל שן מקרן ברשות הרבים וכדמסיק:

מה

רידב"ז

ר"ש"ל אמר על הראשונה הושבה. העיקר כגי׳ המהרא"פ ז"ל דגרסינן איפכא רשב"ל אמר על כולה ר"י אמר על הראשונה הושבה וכ"כ בגליון הש"ס יגיר׳ זו מוכרח היא. ע"ז קאמר הגמ׳ מחלפה שיטתיה דרשב"ל. דתמן אמר. רשב"ל בשם ר"ה עמדה ואכלה מפירות הצבורין חייבת. וכא הוא אמר הכין פי׳ דהנה הרא"ש ז"ל כתב בדף כ׳ ע"א בקופצת דהוי נמי אורחא וחייב נ"ש דלא הוי תולדה דקרן אלא שן דלא הוי תולדה דקרן בשינוי אלא בשינוי טבעית כגון לאכול כסותו או כלים. אבל קפילה בר"ה לא הוי שינוי טבעית אלא שינוי מקום דבר"ה הוי השינוי שעמדה ואכלה או קפלה כדאיתא בשטמ"ק ז"ל. וע"כ קרא הירושלמי בה׳ ד׳ קפילה שינוי וחייב נ"ש ומפרש בשטמ"ק דהשינוי הוא לא שינוי טבעית ע"כ חייב נ"ש משום דהוי שן ומ"מ חייב בר"ה דלענין פטורה דר"ה חייב במשנה אפילו לא בשינוי טבעית אלא שינוי מקום דכל עיקר דפטיר בר"ה שן ורגל הוא משום דהבהמה הולכת כדרכה ובעל הפירות שהניח את הפירות בר"ה היא משנה דהניח פירותיו בר"ה שלא ברשות והו"ל לאסוקי אדעתי׳ דתבוא בהמה ותאכל כהילוך כדרכה אבל אם הבהמה משנה ג"כ בהמקום אכילתה שלא כאורחי׳ לאכול בר"ה בעמידה או בקפילה אין רשות הרבים פוטרה משום דאז יש לו לבעל הפירות רשות להניח פירותיו בר"ה ולא הוי לס"ד דילמא תשנה הבהמה ותאכלנו. וע"כ פריך על רשב"ל דהאיך ס"ל דבר"ה פטורה אפילו על הסיפא באכלה כסות או כלים דהוי קרן משום דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור ז"א דהא קאמר בשם ר"ה אפילו בשן כששינה חייב ולא מיפטר משום השינוי דבעל הפירות משום דלא הוי לבעל הפירות לסלקא אדעתיה דהבהמה תשנה ותאכלם ולא אמרינן כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. ע"ז מתרץ דכאן בשם ריב"ל והכא בשם גרמי׳ וע"ז מסיק טעמא דרשב"ל הוא משום דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור וע"ז קאמר מילתי׳ דרשב"ל אמר בעטה מהלכת ברבוצה פטור דבעטה הוי שינוי והוי קרן מ"מ פטורה ברבוצה משום דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. אבל מ לתי׳ דר"י אמרה דחייב. ע"ז שאל לא סוף דבר ר"ל לאו דווקא בבעטה מהלכת ברבוצה אלא אפילו רבוצה במהלכת או מהלכת במהלכת כפי׳ הגו"י ז"ל דשאל דאולי אימתי הוי ביעוט שינוי רק כמו דתנינן במתניתין היתה מבעטת וכו׳ ושברו את הכלים אבל בבהמה על בהמה אורחי׳ היא לבעוט. כההיא דבש"ס דילן בעי ר׳ ירמי׳ היתה מהלכת במקום שאי אפשר אלא ע"כ מנתזת כו׳ ע"ז מסיק דלא אמר רשב"ל אלא מהלכת ברבוצה אבל בעטה מהלכת במהלכת הוי קרן דאפילו בהמה על בהמה הוי נמי ביעוט קרן ע"ז מסיק תני רב הושעיה פטורה משום דס"ל דאין זה קרן ברשות הרבים:

רב אמר עמדה ואכלה מפירות הציבורין פטיר [וכ"כ המהרא"פ ז"ל ופשוט ומוכרח הוא דמסיק לקמן דאלפא ס"ל דחייב מכלל דרב ס"ל דפטור] דס"ל אע"פ דעמדה הוי שינוי מ"מ כיון דלא הוי שינוי טבעית אלא שינוי מקום והוי שן ע"כ פטורה בר"ה. ועמדה ואכלה מפירות הציבורין בר"ה הוי תרווייהו משנים דבעל הפירו׳ לעולם משנה שהניח פירותיו בר"ה ובעל הבהמה משנה שעמדה או שקפלה וס"ל לרב כיון דהוי שן ע"כ פטור בר"ה

מראה הפנים

נפח בכלים ושברן משלם נזק שלם. ובבבלי דף י"ח ע"ב. תני רמי בר יחזקאל תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו משלם נ"ש והאמר רב יוסף כוס אגנא וכו׳ משלם ח"נ מאי לאו בים העדאה לצרורות קמיפלגי לא בפלוגתא דסומכוס ורבנן והא משונה הוא דאית ביה בזרני. ומשמע דלסומכוס מוקי הכי דלא לסוי משונה ותולדה דקרן הויא ומש"ה תמה בעל המאור על הרי"ף שהביא לזה דהא לית הלכתא כסומכוס והרא"ש וסכ"י ז"ל תירלו לזה בסגנון אחד ע"ש והרשב"א ז"ל תירץ דהשתא דמוקי דאית ביה בזרני אורחיה הוא ולאו כצרורות אלא כשברו בגופו כיון שהכניס ראשו בתוכו ואפי׳ כרבנן אתיא והביא ראיה מדגרים הכא להא בתר פלוגתא ומשמע דכ"ע הוא דהי סומכוס ליעבד כה פלוגתא כברישא ע"כ. ולכאורה אין ראיה מכאן דלא חילקו בין אית בה בזרני או לא אלא דטעמא דהאי תלמודא דס"ל רותו כגופו הוא וכן הוא מבואר בהדיא הכא כפי׳ במה מדליקין דגרים שם הבעיר וכיבה בנפיחה אחת חייב שתים א"ר אבדימי אחוי דר׳ ייסה הדא אמרה נפח בכלים ושיברן משלם נזק שלם והכוון דגרסי׳ בסוגיא דבבלי אלא דאית ביה בזרני וכ"כ הרשב"א ז"ל דקביא לו לפי פי׳ ובו לעיל כדברי הרי"ף היה צריך לגרוס אלא ומדברי הרמב"ם פ"ב מנ"מ הלכה ט׳ מוכח ג"כ שהיה גורס אלא דכאופן אחר א"א לתלן דבריו והוא ז"ל היה מפרש כך אלא דאית בה בזרני ועל הבזרני משלם נ"ש דאורחיה הוא וככ"ע אתיא ועל הכלי ח"נ הוא דמשלם דצרורות הוא ואי לית ביה בזרני ח"נ על הכל הוא דמשלם דמשונה הוא והולדה דקרן וכמ"ש שם ח"נ ככל הקנסות: **ריש** לקיש אמר על הראשונה הושבה. ובבלי דף כ׳ ע"א מחליף הא דר"ל לר"י ודר"י לדר"ל וכן נמלא בהרבה מקומות. והא דהאמר לקמן מילתיה דר"ל וכו׳ רגיל אני לפרש בכל מקום דאיכא כה"ג דמילתייהו נלמד מפלוגתייהו דלעיל וכן הוא סוגית הש"ס בזה בהרבה מקומות, והכא א"א לפרש כן אלא מימרא באנפי נפשה היא ואזלא מילתיה דר"י הכא כמסקנא דרבא שם דף כ"ד ע"ב וכדפרישית בפנים: **אין** קרן ברשות הרבים. לפי גי׳ הספר נמי יש לפרש דה"ק דזה אין בכלל קרן שיהא חייב בר"ה וכדפרישנא טעמא:

אילפיי

אמנם י"ל בזה ע"פ מה שפירשו ס"מ בשטמ"ק שביעטה הרבולה במהלכת אחר שביעטה המהלכת ברבולה ע"ש ומה שהקשו הא הוי כב׳ שוורים שחבלו י"ל ע"פ דברי הרא"ם והכי קיי"ל דכל שהתחיל מתחילה שפיר חייב הרהבון ופטור הבני עי׳ סי׳ תכ"א סי"ג משום דמשנה ובא אחר ושינה פטור ע"ש ועי׳ לעיל פ"א הל׳ א שכתבתי מקור לזה מהירו׳ א"כ שפיר קאמר כאן דלא סוף דבר בעטה מהלכת ברבולה הוי משנה ובא אחר שינה אלא אפי׳ את"כ בעטה רבול׳ במהלכ׳ פטור דגם זה מקרי משנה כיון שהתחיל לבעוט כנ"ל:

מסורת הש"ס

(שבת פ"ב) ב"ק יט ע"ב
שם כ ע"א
שם
שם כד ע"ב

עין משפט נר מצוה

יד
א מיימוני פ"א מנזקי ממו׳ הל׳ ה ופ"ה ה"א טוש"ע חו"מ סי׳ שפט ס"ו

טו
ב מיימו׳ פ"ג שם טוש"ע שם סי׳ שלא סעיף א ב

טז
ג מיימו׳ שם טוש"ע שם ס"ו וס"ח

יז
ד מיימו׳ שם הל"ג טוש"ע שם ס"ב

יח
ה מיימו׳ שם פ"ב הלכה כ טוש"ע שם סי׳ שפט ס"ב

גליון הש"ס

ה ר"ל אמר על כולה הבבה וכו׳. וי"א על הראשונה וכו׳ כצ"ל וכן הוא בבבלי דף כ׳ וכן הגיה המהרא"פ ובזה א"ש הא דקאמר מחלפ׳ שטתי׳ דר"ל והיינו דכאן פוטר אף באכלה כסות וכלים משום דאף דשינוי קרן הוא מ"מ כיון דשוה משנה ובא אחר ושינה א"כ אמאי בעמדה ואכל׳ מפירו׳ לבורין חייבת הא הוי משנה שהניחן ברה"ר ובא אחר ושינה בו ומשני תמן בשם ר"ה וכו׳ ויזה א"ש ג"כ הא דקאמר מלתי׳ דר"ל אמר מהלכת ברבולה פטור והיינו ג"כ מטעם זה דמסיק דר"ל לגרמי׳ סבר דמשנה ובא אחר ושינה פטור לכך גם שתם מהלכת ברבולה פטיר כיון שבינה ברבולתה אבל לר"י דחייב במשנה לכך מהלכ׳ ברבול׳ חייב. וז"ב ודלא כפ"מ שנדחק ואין פי׳ עולה יפה:

ז לא סוף דבר פי׳ פ"מ ומה רא"פ נדחקו בזה

שינויי נוסחאות

שנ"י נוסחאות (בוי"ג) אמרו בד"ו אמרי.

כבר לארן

נפח בכלים. ובאדם נמי כה"ג לעיל פרק במה מדליקין דשבת ד׳ ה׳:

מה היקלו בשן שאכלה מהלכת בין העומדת חומר בקרן שבעטה מהלכת את העומדת. אילפיי אמר עמדה ואכלה מפירות הצבורין חייבת מה היקלו בשן שאכלה מהלכת בין העומדת חומר בקרן שבעטה מהלכת את המהלכת:

הלכה ד מתני' *כיצד משלם מה שנהנית אכלה מתוך הרחבה משלם מה שנהנית ° מצידי הרחבה משלם מה שהזיקה. מפתח החנות משלם מה שנהנית מתוך החנות משלם מה שהזיקה:

גמ' *רב אמר עקמה צוארה ואכלה משלם מה שהזיקה. והא תנינן מפתח החנות משלם מה שנהנית. מתוך החנות משלם מה שהזיקה. מאי כדון א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר [ל]כשהיה חמור טעון גדיים ובשעת עברתן פשטו צואריהן ואכלו מפתח החנות משלם מה שנהנית מתוך החנות משלם מה שהזיקה. רב אמר *אכלה שעורים ° משלם תבן והתני ר' חייה ופליג *לפיכך אם אכלה חיטין שהן רעות לה ° הרי זו פטורה.

שינת

ברשות הרבים וכנגדו בקרן בציור הזה הוא דבעטה [דהוי שינוי] מהלכת את העומדת וה"ה למהלכת דעמידה לא הוי שינוי רק רבותא הוי שינוי ונקט את העומדת דכנגדו בשן בפירות לעולם הוי עומדת והוי כמו בשן עמדה ואכלה מציבורין ונמצא דמלינו דמה דהיקל בשן חמור כנגדו בקרן בציור אחד. משא"כ לאילפא דס"ל עמדה ואכלה בשן חייבת והקולא הוא בהלכה כדרכה והזיקה להעומדת דהניזק משונה והמזיק אינו משונה. לפ"ז לא משכח"ל כנגדו בקרן דאי בבעטה בעומדת ז"א דבזה גם שן חייבת בעמדה ואכלה מפירות העומדים ואלא חומרא דקרן הוא בשבעטה מהלכת למהלכת דליכא קולא דשן כנגדו דבשן הניזק משנה ובקרן המזיק משנה. ושגגון הלשון רב אמר עמדה ואכלה מפירות ליבורין פטור ע"ז מסיק מה הקילו בשן באכלה מהלכת בין עומדת דהוי כמו כנגדה בקרן עומדת. וליכא שום פלוגתא בין רב לאילפא בקרן. אלא הגמ' מסיק דמה הקילו בשן וכנגדו חומר בקרן לרב הוא בציור אחד. ולאילפא הפטור דשן משום דהוא בציור זה והחומרא דקרן משום דהוא בציור אחר ולא משכח"ל בציור אחד כן נלפענ"ד בע"ה:

רב אמר אכלה שעורין משלם תבן והתני ר"ח ופליג על רב דתני ר"ח דלפיכך אכלה חיטין שהן רעות לה פטורה אלמא דאם אכלה דבר הראוי לה משלם כולה ולא לפי תבן וכן איתא בבבלי דף כ' ע"א עיי"ש:

רשב"ל

מה היקלו בשן. אלא במה הוא דפטור בשן: בשאכלה מהלכת בין העומדת. וכלומר אפי' אכלה דבר העומד כגון פירות הצבורין ברשות הרבים אם אכלה כשהיתה היא מהלכת פטורה ובזה חומר בקרן מבשן שאם בעטה מהלכת את העומדת חייב ובשן פטור אבל עמדה ואכלה גם בשן חייב: אילפיי אמר וכו'. אילפיי נמי כרב ס"ל לגבי שן דעמדה ואכלה חייבת אבל בקרן פליג עליה דרב דאיהו קאמר חומר בקרן שבעטה מהלכת בין העומדת וס"ל דאע"ג דשינתה זו ועמדה או רבלה בר"ה וזו שהלכה בעטה בה אפ"ה חייבת דלבעוטי לית לה רשות וכר' יוחנן ואילפ' ס"ל דלא אמרינן חומר בקרן במהלכת אלא בשבעט' מהלכת את המהלכת דלשניהן רשות להלך ולא לבעוט אבל בעטה מהלכת את העומדת ס"ל דפטורה משום דשינתה דלא היה לה לעמוד וכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור וכר"ל:

הלכה ד מתני' כיצד משלם מה שנהנית. באיזה מקום אינה משלמת אלא מה שנהנית בלבד:

מלידי הרחבה. כיון דלא שכיחי בה רבים הוי כרה"י ומשלמת מה שהזיקה: גמ' עקמה צוארה. הא דקתני מלידי הרחבה מפרש רב שהיתה עומדת בתוך הרחבה ועקמה צוארה כלפי לידי הרחבה ואכלה ומשלמת מה שהזיקה: והא תנינן מפתח החנות. וע"כ לא משכחת לה אלא כשעקמה ראשה ואכלה דהא פתח החנות לאו בתוך הרחבה הוא ואפ"ה קתני משלמת מה שנהנית: מאי כדון. השתא היאך מפ' לה רב: תיפתר. פתח החנות דמתני' לאו שאכלה אותה הבהמה שעברה ברחבה מפתח החנות אלא הב"ע בחמור שהיה עובר ברחבה והיה טעון גדיים ורא[ש]ן היתה כלפי פתח החנות ובשעת עברתן לא היו צריכין אלא לפשוט צואריהן ולאכול דהוי שן בר"ה דכאורחייהו הוי ולפיכך אינה משלמת אלא מה שנהנית: אכלה שעורים משלם תבן. מה שנהנית דקתני במתני' מפרש לה וקסבר רב דאע"ג דאכלה שעורין והן ראויות לה אפ"ה אינו משלם אלא תבן לפי שיכול לומר לו לא היה רצוני להאכילה אלא תבן: והתני ר' חייה. בתוספתא ופליג על רב דקתני על מתני' משלם מה שנהנית לפיכך אם אכלה חיטין שהן רעות ומזיקות לה הרי זה פטורה שאינה ראויה להאכילה אלמא בדבר הראוי לה משערינן:

שינת

גליון הש"ס

[ל]כשהי' חמור. פי' בתוספתא ורבב"א דף כ ד"ה דקיימא ולפי שעתם י"ל קושית ר"א בשטמ"ק דף כא ל"ל קרא לפטור שן ברה"ר תיפוק לי כיון דשינה דהנית פירותיו ברה"ר כל המשנה וכא אחר ושינה פטור ע"ש דבכה"ג הרי לא שינה בעל הפירות דברשותו הניחן אפ"ה פטור מטעם גזירת הכתוב וז"כ:

מראה הפנים

אילפיי אמר עמדה ואכלה וכו'. עיין לקמן ד"ה שינת ואכלה שם מבואר מזה וכפי פירוש' אשר כתבתי שמה דנקט פירות צבורין בדוקא וא"כ בקופלת מיתוקמא:

תיפתר כשהיה החמור טעון גדיים. הא דמוקי לה בשינוייא דחיקא ולא בשינוייא רווחא טפי וכגון שהיה פתח החנות בולט כנגד הרחבה כמו אלו תריסי חנויות שהן בולטות לר"ה דבשעת העברתה יכולה לאכול משם בלא חזרה או כעין דמפרק לה בבבלי דף כ"א ע"א דקיימא בקרן זוית. נראה דבהאי אוקימתא דינא קמ"ל אליבא דרב וזה דהכל שילך אחר המקום שתוכל איזו בהמה לאכול שם בלתי חזרה דאז הוי אורחה אפי' לבהמה שאינה יכולה לאכול כי אם בחזרה וטעמא דמילתא דכיון בלפעמים תמצא שאוכלת איזו בהמה בלי חיזור לא היה לו לזה להניח פירותיו שמה והכא נמי ה"ק תיפתר לטעמא דמתניתין דמשלם מה שנהנית בלבד כשהיה החמור טעון גדיים וכו' כלומר לאו דוקא דבכה"ג איירי המתני' אלא מכיון שאם היה החמור טעון גדיים שם היו יכולין הגדיים לאכול מפתח החנות בלי חיזור בכה"ג הוי המקום הזה כר"ה אפילו לגבי החמור שצריך לחזור ראשו ולאכול משם דהואיל ולפעמים שכיח הוא שהחמור טעון גדיים ויכולין לפשוט צואריהן ולאכול היה לו להניזק לשמור פירותיו וכמ"ש התום' שם בד"ה דקיימא בקרן זוית לפי פי' הר"י דכל מה שהגדיים יכולין להגיע ולאכול חשיב ר"ה אפילו לחמור וכו' וכלומר אפי' לחמור ההולך לבדו מבלי טעון גדיים דזה דוחק לומר דלגבי החמור כשהולך לבדו חשוב זה המקום חצר הניזק ואם הוא טעון גדיים חשוב ר"ה כדמסיימי כי זה דוחק לומר וכו' וא"כ ודאי נמי אין לחלק לגבי חמור גופיה בין טעון גדיים או לא דזיל בתר טעמא דהוי כמו מניח פירותיו ברה"ר הואיל ושכיח הוא לעבור שם חמור טעון גדיים וזה פשוט. ולפ"ז צריך לפרש ג"כ להא דצידי הרחבה אליבא דרב בענין זה ולפי פי' הר"י דמ"ש התוס' בדיבור דלעיל ונראה לר"י דצידי רחבה חשיבי חצר הניזק וכו' ולרב אפילו במקום שיכול לאכול בחיזור חשיב חצר הניזק וכו' וכלומר אפילו באותו מקום הסמוך להרחבה שיכולה הבהמה לאכול משם כשהיא עוברת ברחבה רק שצריכה לאכול בחיזור כחצר הניזק חשיבא משום שיש לו רשות להניח פירותיו שם ולא הוי ליה לאסוקי אדעתיה שהבהמה תחזיר ראשה ותאכל ולכאורה קשיא למאי דפרישית דמאי שנא לידי הרחבה מפתח החנות נימא הכא נמי דאע"ג שהבהמה צריכה שתחזור ראשה מכל מקום אם היתה טעונה גדיים וראשן היו כלפי המקום ההוא היו יכולין לאכול מבלי חיזור א"כ לגבי בהמה נמי תיחשב ר"ה דהא קאמרת דבהאי מודה רב א"כ הא ניחא דבאמת להאי פירושא ולהאי טעמא אין ה"נ דדינא הכי גם בלידי הרחבה אליבא דרב והכי מפרשינן לפלוגתייהו דרב ושמואל דרב ס"ל במתני' כלומר כל מקום שתוכל הבהמה לאכול משם בלידי הרחבה כשהיא עוברת ברחבה וצריכה היא לאכול בחיזור כחצר הניזק הוי וכן נמי בעינן שיהא דוקא לעולם בחיזור ולאפוקי אם משכחת לה שתאכל לפעמים בלי חיזור בין אותה הבהמה או אחרת בזה מודה רב דהוי כר"ה ואינו משלם אלא מה שנהנית ולפ"ז מדויק נמי גם לפי' הר"י הא דקאמר רב ובמחזרת גוי"ו לומר דגם המקום שבלידי הרחבה הסמוך להרחבה ויכולה לאכול משם בחיזור נחשב כחצר הניזק ובלבד שאי אפשר לה לאכול משם בשום פנים אא"כ בחיזור ולא לשום בהמה אחרת דבזה אמרינן דלא הוי ליה לאסוקי אדעתיה להניזק שתאכל איזו בהמה דלאו כאורחה ויש לו רשות להניח פירותיו שם ולשמואל כל מקום שהוכל לאכול משם אפי' בחזרה כר"ה הוי דמ"מ הוי ליה לאסוקי אדעתיה שמא תחזור הבהמה ראשה לשם מדי עברה ותאכל ובהך סברא פליגי. והשתא לשמואל דקי"ל כוותיה נולד לנו דין חדש וזה דאותו מקום הסמוך להרחבה ויכולה שתאכל משם בחיזור מדי עוברת בתוך הרחבה לעולם כר"ה חשיב לה ואפי' הבהמה עומדת כלה בלידי הרחבה ואוכלת משם כאורחה דהא עיקר טעמא הוי אליבא דשמואל שאין לזה רשות להניח פירותיו שמה ועוד דכמו דאמרינן אליביה דרב דאין לחלק במקום אחד ולומר דלפעמים כחצר הניזק הוי ולפעמים כר"ה ה"נ בהאי סברא גופיה אליבא דשמואל דלא מסתברא דפליגי גם בהאי סברא אלא דפליגי אי אמרינן הוי ליה לאסוקי אדעתיה שלא להניח פירותיו במקום שתוכל לאכול אף שהוא בחיזור או לא וכדאמרן. ובהכי ניחא נמי הא דבעי הש"ס ולשמואל משלמת מה שהזיקה היכי משכחת לה וכו' דלכאורה קשה אטו המקשה לא ידע דמשכחת לה שעומדת כלה בלידי הרחבה אלא דקס"ד דהמקשה דהא דקאמר שמואל אפילו מחזרת נמי פטור היינו אם היה עומדת ברחבה ומחזרת ללידי הרחבה ואוכלת אבל אם עומדת כולה בלידי הרחבה ואוכלת מזה המקום שתוכל לאכול בחיזור אם היתה עומדת ברחבה משלם מה שהזיקה ומשום דזיל בתר השתא והרי כולה בלידי הרחבה היא ודייק ליה לשמקשה לפרש כן מדכפל שמואל דבריו אפילו מחזרת נמי פטור ולא קאמר אפילו מחזרת פטור כדקאמר לקמן אפילו מקלם וכו' אלא ודאי דס"ק אפילו אוכלת בחיזור מלידי הרחבה נמי פטור כמו אם היתה אוכלת מתוך הרחבה ומשום שהיא עומדת כולה ברחבה ולאפוקי אם היא עומדת כולה בלידי הרחבה ואוכלת מזה המקום הסמוך לרחבה שתוכל לאכול משם בחיזור כשהיא ברחבה דחייבת ושילך מקשה ולשמואל היכי משכחת לה דמחייבה ור"ל על אותו מקום הסמוך לרחבה וכי בהא נמי פליג ארב וס"ל דלא אזלינן בתר המקום אלא בתר השתא כתמיה דהא לא מסתברא לן למימר דלפעמים מחשבת לי' למקום הסמוך לרחבה לר"ה ולפעמים מחשבת ליה לחצר הניזק ומשני כגון דשבקה לרחבה וכו' דשבקה דייקא כלומר דאין ה"נ דפטורה לעולם כשהיא אוכלת ממקום הסמוך לרחבה ואפילו היא עומדת בלידי הרחבה ולא משכחת לה אליבא דשמואל דחייבת. אא"כ שבקה לגמרי לרחבה ור"ל שלא היתה נראית במקום הסמוך לה אלא שהלכה ועמדה כולה בלידי הרחבה להלן מן המקום ההוא ואכלה משם דהתם לכ"ע חצר הניזק הוי והיינו דקאמר אפילו מחזרת ר"ל אפילו מקום הסמוך והוכלת בחיזור כשהיא ברחבה נמי פטור לעולם ואפילו עומדת בלידי הרחבה ואוכלת משם דאותו מקום לעולם כר"ה מחשבינן ליה. ועוד נוכל לפרש דאשמועינן עוד דין חדש בהא דקאמר דשבקה לרחבה וכו' וזה דאפילו עומדת בלידי הרחבה ונטלה ממקום הסמוך לרחבה והלכה משם ועמדה כולה בלידי הרחבה ואכלה נמי פטורה ומטעמא דבעינן שיהא הלקיתה וההכילה בחצר הניזק וזהו כדעת רוב הפוסקים שלמדו דין זה ממשמעתא דהררה כמו שיתבאר לקמן אי"ה והיינו דקאמר דשבקה לרחבה והזלה וקמה בלידי רחבה ר"ל שהלכה לשם ונטלה ואכלה שם. נקטינן מיהת מהא דאמרן דהסוגיות דהכא ודהתם שוין הן אליבא דרב. ונקטינן פי' הסוגיא דהתם לפי שיטת הר"י ביישוב הדקדוקים על תופנים. ונקטינן מכלל הדברים דכין לרב יכ ן לשמואל ס"ל דהמקום גורם למר כחצר הניזק הוי לעולם ולמר כר"ה הוי לעולם כל חד וחד לפי סבריה וטעמיה כאשר נתבאר ויהא הכלל הזה בידך וגו יתבאר בעז"ה הקושיא מסוגיא דמחזרת בסוגיא דמתגלגל ועיין לקמן ד"ה סוג שנתון שם תמצא מבואר הכל לפי תיקוני הגיטות והדיעות וביאור הסוגיות:

רב אמר אכלה שעורים משלם תבן. זה כפי' רפ"י ז"ל בדף כ' ע"א ובגמרא שם רבה אמר דמי עמיר רבא אמר דמי שעורים בזול ת"כ דרבה ת"כ דרבא ופסק הרמב"ם ז"ל כדברי שניהם בפ"ג מנ"מ הלכה ב' ותמה שפיר ע"ז בשו' בל"א והכ"מ מפרש דלפי' כאתר שמפרשין עמיר הוא אגודת שבלים סובר הרמב"ם דל"פ וכן כתב הכ"י. ומהכא מבמע דפליגי וכפי פי' רב"י. ואפשר דגם הרמב"ם מודה דפליגי וכן משמעות סוגיא דהתם אלא דתפס דברי שניהן לקולא והיינו אם אכלה שעורים משלם עמיר ואם אכלה אחרי דברים משלם דמי שעורים בזול. א"נ אפשר לומר דס"ל דהכא לא פליגי דאם אכלה שעורים דאינו משלם אלא דמי עמיר כי פליגי באם אכלה אחרי דברים דלרבה

שנויי נוסחאות (שיס"ו) כשהיה נד"ו בש"יה.

שינת ואכלה משלם נזק שלם מהו שינת ואכלה משלם נזק שלם א *היתה קופתו מופשלת [ג]לאחוריו בר"ה ופשטה פרה את פיה ואכלה ממנה משלם נזק שלם. ב *סוג שנתון בפתח החנות חציו מבפנים וחציו מבחוץ ופשטה פרה את פיה ואכלה ממנה משלם נזק שלם:

הלכה ה

מתני' ג *הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושיברו את הכלים משלמין נזק שלם מפני שהן מועדין. ד כלב שנטל את החרר' והלך לו לגדיש אכל את החררה והדליק את הגדיש על החררה משלם נזק שלם ועל הגדיש משלם חצי נזק:

גמ' אית תניי תני שקפצו אית תניי ה תני שנפלו א"ר יוחנן כיני מתניתא שקפצו נפלו לא בדא. כלב שנטל את החררה ריש לקיש אמר [ד]במצית את האור על כל שיבולת ושיבולת ר' יוחנן אמר נעשה

מסורת הש"ס

ב"ק כ ע"א

שם

שם כא פ"ב

פני משה

שינת ואכלה. הכי קתני בתוספתא ומפרש לה מהו שינת ואכלה דהא כל מידי דשינוי תולדה דקרן הוי ואמאי משלם נ"ש: היתה קופתו וכו'. לאו שאכלה מידי דשינוי אלא שהינתה מכדרכה באכילה שדרך הבהמה לאכול מן השוק והיא פשטה פיה ואכלה מתוך הקופה שהיתה מופשלת לאחוריו אע"פ שהיה בר"ה משלם נ"ש דהקופה הוי כחצר הניזק: סוג. של תבואה קשור וארוך: ואכלה ממנה. ומן החציו שמבפנים התחילה לפיכך משלם נ"ש על הכל ואפי' על חציו שהיה מבחוץ הואיל כי נקטה בחד רישא גריר אידך בתרה כמאן דמנח כולה בפנים דמי:

הלכה ה מתני' מפני שהן מועדין. לקפוץ וברשות הניזק מיירי דתולדה דרגל היא: החררה. עוגה שנאפית על גבי גחלים ופעמים שהגחלים נשארים עליה: על החררה משלם נזק שלם. דהוי שן ברשות הניזק וכדמסיק בבבלי בגדים של בעל החררה: ועל הגדים משלם ח"נ. דהוי כצרורות: גמ' אית תנויי תני שקפצו. דוקא קפצו שדרכן בכך: אית תנויי תנו שנפלו. אפילו נפלו נמי חייב ואף על גב שאונס הוא שאין דרכן בנפילה סבירא ליה להאי תנא מכיון דפשע בזה שהניחן על ראש הגג ודרכן לקפוץ הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס וחייב וקפצו דנקט אורחא דמילתא קתני: כיני מתניתא שקפצו. ר' יוחנן הוא דמכריע שכך צריך לשנות במתני' בדוקא אבל נפלו לא בדא אמרו שהוא בכלל חיוב: כלב שנטל את החררה וכו'. וקתני דחייב על הגדים: על כל שיבולת ושיבולת. דקסבר ריש לקיש אשו משום ממונו הוא דהוי כשאר ממונו שהזיק ומתני' דהאי לאו ממונו של בעל הכלב הוא והילכך לא משכחת חיובא אכולה דגדים אלא בשהלית הכלב בכ"מ הגדים וזרק את הגחלת משיבולת לשיבולת:

נעשה

רידב"ז

רשב"ל אמר במצית את האור על כל שיבולת ושיבולת פירש דרשב"ל ס"ל אשו משום ממונו ולפיכך אינו חייב על הגדים אלא דווקא בשיזרוק הגחלת על כל שיבולת ושיבולת. והוא כאוקימתא בש"ס דילן דף כב ע"א בדאדי' אדוי'. אך בש"ס דילן מוקים דזרק רק על מקום אחד על שיבולת אחת והוי צרורות ועל הגדים כולו פטור. ובירושלמי מוקי דאדי' אדוי' על כל שיבולת ושיבולת. ור"י ס"ל דנעשה כזורק את החץ ממקום למקום ר"ל אשו משום חציו. והוי צרורות א"ר יצחק בר טבליי מתניתא מסייע לר"י כגי' גליון הש"ס וזה מוכרח הי' גדי כפות ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב. עבד כפות וגדי סמוך לו פטור אם אומר את שאין כזורק את החץ ממקום למקום ויעשו כמי שחלה עליו תשלומין מכאן ואילך חייב בתשלומין. פי' בשלמא אי אשו משום חציו ניחא דמשום דחייב מיתה על העבד פטור על הגדים משא"כ אי הוי משום ממונו אילו קטל תורא עבדא ה"נ דלא משלם בתמי' כדאיתא בש"ס דילן ופירש"י ז"ל התם דמחייב כל תשלומין על העבד שלשים שקלים ולא מיתה [והתוס' ז"ל פירשו דה"פ דלמה אינו מחויב על הגדים כיון דלא שייך קם ליה בדרבה מיני'. אבל שלשים שקלים פטור על העבד דאשו אינו מחייב בל' שקלים. אבל רש"י ז"ל ס"ל דחייב בל' שקלים וע"כ פריך הכא ג"כ אי אשו משום ממונו ויעשו כמו שחלה עליו תשלומין רק תשלומין על העבד ולא מיתה ממילא מכאן והילך חייב בתשלומין ר"ל וממילא מכאן והילך ר"ל על הגדים איתא בתשלומין דלא קם בדרבה מיני'. ע"ז אמר ר' יוסי ר"ל דאמר לר' יצחק בר טבלי' את נשמע מינה. ר"ל דלמה לך להביא ראי' מן המתניתן דפ' הכונס הלא יש לשמוע מן המתניתא הקודמת דפ' המניח שורו שהדליק את הגדים בשבת כו'. והיא שהדליק את הגדים בשבת פטור אם אומר את שאין כזורק את החץ ממקום למקום על שיבולת הראשו' נתחייב מיתה מכאן והילך בתשלומין. ונמצא דהתשלומין לא הוי בבת אחת עם חיוב מיתה דהא המיתה הוא רק על שיבולת הראשונה והתשלומין הוא על כל הגדים א"ו דאשו משום חציו ונמצא דהוי מיתה ותשלומין כאחת. כן הגיר' האמיתית בל"ם ונתחלף הגי' מה דמקשה על המתניתן דהי' גדי ועל המתניתן דהוא שהדליק את הגדים ושייך קושיא זו כאן וקושיא זו שייך לכאן כמובן:

ואין

עין משפט נר מצוה

כב

א טוש"ע חו"מ סי' שצח סי"א

כג

ב ש"ע שם סעיף יב בהג"ה

כד

ג מיי' פ"ב מנ"מ הלט"ו טוש"ע שם סי' שצ סעיף יב

כה

ד מיימו' שם הלי"ז טוש"ע שם סי' שצב סעיף א

כו

ה מיימוני שם הלט"ו טוש"ע שם סי' שצ סי"ב

גליון הש"ס

[ג]לאחוריו מדלא חילק מוכח דלעולם חייב דכחצר הניזק הוה וכדאמרו בירושל' לעיל הל"א והיא כשיט' הרמ"ם פי' ב"י וסמ"ע סעיף יא ודו"ק ועי' ברמב"ן במלחמות פ"ב ובשטמ"ק ד"כ ע"א:

[ד]במצית את האור עיין בשטמ"ק דף כג ע"ב בשם המאור:

מראה הפנים

דלרבה לעולם אינו משלם אלא דמי עמיר בלבד ולרבא דמי שעורים בזול וזה מתיישב ביותר בדברי רמב"ם ונמצא דפסק כרבא דהוא בתרא וכפי' רש"י בעמיר וכמש שנראה מדבריו:

שינת ואכלה משלם נזק שלם. וכדמפרש לה בהשינוי הוא בפשטה את פיה לאכול מן הקופה וכיון דהקופה מופשלת לאחוריו כחצר ניזק הוי ומשלמת נזק שלם ודמיא להאי דינא שהוזכר לעיל בריש פרקין דבבבלי נתון בידי האדם חייב על צרורות אפילו בר"ה וכמו דמיחשבא התם חצר הניזק לענין צרורות ה"נ הכא לענין שן כל חד כדיניה. ודין דהאי ברייתא הוא בבבלי דף כ' ע"א בסוגיא דקופצת. ודיני דאולפיי דהכא לעיל סוף הלכה ג' הוא דיניה דר' אושעיא דהתם. ועיין בקונטרס אחרון סי' כ' בביאור הסוגיות:

סוג שנתון בפתח החנות. עיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות סי' ג':

כיני מתניתא שקפצו. וכלומר דר' יוחנן מפרש להמתני' דלא איירי בגוונא שהחיוב שייך גם בנפלו וכגון דהכלים מרחקי מן הכותל דהוי תחילתו בפשיעה לגבי קפילה אע"פ שהוא כאונס לגבי נפילה דאין דרכן בכך חייב אף על הנפילה דקי"ל תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב והיינו דקאמר נפלו לא בדא דלא בדא איירי מתני' שיתחייב ג"כ על נפלו אלא דמתני' איירי דמקרבי כלים לגבי כותל דלא הוי תחילתו בפשיעה לענין שיתחייב גם על הנפילה דהא אפילו קפלי מאברתי קפלי ולא נפלו על הכלים. ועיקר הפשיעה היא עלייתן לראש הגג שהיה לו לשומרן. ולפיכך אקפילה חייב הוא דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שמא יקפלו על הכלים ואפי' הן מקורבין לכותל עכ"פ דרכן לקפוץ הוא ויכולין לשבר הכלים בקפילתן אבל על הנפילה לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה שהרי אין דרכן בכך ואפי' תחילתו בפשיעה בעלייתן לראש הגג ליכא. והשתא אזלא הא דר' יוחנן כהלכתא דמסקינן בגמרא דילן בפ' המפקיד דף מ"ב ע"א דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב. והשתא נמי כסוגיא דבבלי בפירקין דף כ"ח ע"ב דהכי מיתפרשא כגון דמיקרבי וכו' דהמתני' קאי דבהכי איירי. וסג"י פי' דמתני' בדמרחקי איירי והא דלא קתני חיובא גם בנפלו משום דלפעמים נפלו פטורין וכגון דמיקרבי. וזה כדי לתרץ היכי משכחת וכו' וקושית התוספות ד"ה הא נפלו וכו' ע"ש. ורהטת הסוגיא משמע דהאוקימתא אמתניתין קאי דקאמר כגון דמקרבי וכו' ולתרץ הקושיא על האי מ"ד ממתני'. ועוד דלפירושו גם בקפלו פטורין בדמקרבי וא"כ צריך לדחוק ולומר דמתני' אורחא דמילתא קתני. ומסוגיא דהכא משמע ג"כ להדיא דר' יוחנן לפרושי המתני' אתי וכדפרישית טעמא דחיובא דקפלו ופטורא דנפלו. ואי אפשר לאוקי מילתיה דר' יוחנן דלא כהלכתא. והרמב"ם בפ"ב מנ"מ הלכה ט"ו סתם וכתב הדין לפי דרכו בקפלו ונפלו חייב למאי דקי"ל תחילתו וכו' ולא נכנס כלל בחלוקי דינים בענין זה וכדלקמן. ודע דלפי המסקנא שם בהסוגיא מפרשינן בקפלו דמתני' שקפלו כדרכן והיינו כלבא בסריכא וגדיא בזקירא וזה מוכרח מדמקשי התם אברייתא הכלב והגדי שדילגו וכו' מלמעלה למטה חייבין ושניא בין מלמעלה וכו' פטורין. והאי רומיא גם אמתני' שייכא וכדפי' התוספות דבאמת אתרווייהו פריך ומשני רב פפא דהא דקתני פטורין מנזק שלם הוא דפטורין אבל בח"נ חייבין וכגון דהפיך מיפך כלבא בזקירא וגדיא בסריכא דמשונה הוא. וא"כ מתני' דקתני הכלב והגדי שקפלו חייבין בנ"ש האי בקפלו ע"כ לאו בחדא מחתא מיתפרשא אלא כל אחד ואחד כדרכו הכלב בסריכא והגדי בזקירא וכמה דמפרש רב פפא לדילגו דברייתא דלאו בחדא מחתא נינהו והתם בשינוי. ומתני' בכדרכן. וכן חייבין דברייתא קמייתא בהכי איירי דמסתמא נ"ש קאמר דומיא דאדם ותרנגול דקתני בסיפא. ורישא דהך ברייתא דקתני ממטה למעלה פטורין לאו לגמרי אלא פטורין מנ"ש וחייבין בח"נ וכדשנוי מיירי כאוקימתא דרב פפא כאידך ברייתא אלא דבברייתא קמייתא אשמעינן דלפעמים ח"נ ולפעמים נ"ש ובאמת אפי' מלמעלה למטה אם שינו דין אחד להם וא"כ הוא דמיתחייב דלעולם כדרכן בעינן. ולפ"ז ב"ע

דמתני' לא אשמועינן דין דנפלו דכדרכן איירי אבל קושטא הוא דלדינא גם בנפלו חייבין דתחילתו וכו'. ועיין במה שפירשו התוספות לברייתא לפי המסקנא בד"ה אדם ותרנגול וכבר כתב הרשב"א ז"ל פירוש זה וזה דחוק קצת וכו' ע"ש. והשתא למאי דפרישית דברי הרמב"ם ז"ל עולין כהוגן לפי המסקנא ולפי הגי' שלפנינו. הכלב והגדי שקפלו. ר"ל כל א' כדרכו כדמסיק לקמן. וכ"כ הטור כשקפלו כדרכן. וכן אם נפלו וכו' שעלייתן וכו' כמבואר והשתא מסיים החילוקי דינים בענין הקפילה. קפלו ממטה וכו' והוא שנתלה הגדי ונסרך וכו'. וכלומר דגם מלמעלה למטה כדרכו בעינן כדמסיק אלא דליכא דברייתא קמייתא נקט והה"ד נמי לאידך כדסיים בדבריו אבל נסרך הכלב וכו' בזה דוקא הוא דחייבין נ"ש לעולם. ולפ"ז דברי הרי"ף לפי הגי' שלפנינו כך הם מתפרשין. והמפרשים הביאו גי' אחרות ולפי הגי' מתחלפים בפנים אחרים מתפרשים ואין להאריך:

במצית את האור על כל שיבולת ושיבולת. בבבלי דף כ"ב גבי פלוגתא דר"י ור"ל כדהכא פריך לר"ל דאית ליה אשו משום ממונו הוא אמאי חייב בעל הכלב אגדיש האי אם לאו ממונו דבעל הכלב הוא ומוקי לה התם לר"ל בדאדייה אדויי דעל החררה משלם נ"ש ועל מקום גחלת משלם ח"נ ועל כל הגדיש פטור ולר"י דאנחה אנוחי ועל החררה ועל מקום גחלת נ"ש ועל הגדיש משלם ח"נ ובאמת דאין מן ההכרח לפרש להמתני' בהאי אוקימתא דאדייה אדויי אלא לר"ל דבהכי אשכחן ח"נ דמתני' על מקום גחלת משום צרורות ועל שאר הגדיש פטור משום דלאו ממונו הוא אבל לר"י לאו דוקא בדאנחי אנוחי דהא אפי' בדאדייה אדויי משלם על כל הגדיש ח"נ דאשו משום חציו הוא וכן פי' הרשב"א ז"ל וכתב ובהכי הוה מיתפרשא מתניתין טפי שפיר דלא איצטריכא לחלק בין מקום גחלת ובין שאר הגדיש אלא מסתברא משום דמוקמינן אליבא דר"ל בדאדייה אדויי בדוקא קאמר לר' יוחנן דאפשר לפרושי מתני' אפי' באנחי אנוחי וכ"ש בדאדייה אדויי עכ"ל. ולפ"ז יתבאר לנו הסוגיא דהכא בהני אוקימתא דהתם דר"ל מפרש במצית את האור וכו' וכלומר דלא להשמיענו עיקר דינים דהתם אליביה דידיה דאי אתה מוצא החיוב בכאן אלא במצית בשיבולת דהא החיוב דהתם משום ממונו הוא והכא לאו ממונו הוא. ואין ה"נ אי הוה מצית בזריקה על כל שיבולת ושיבולת היה חייב על כל הגדיש ח"נ ומתני' מיתפלא שפיר לענין דינא וכענין דמוקי התם במשכשכת כל הבירה דהוי כולה מקום גחלת אלא דמליבנא דמתני' דקתני והדליק הגדיש משמע דלא הדליק אלא במקום אחד והילכך מוקי לה התם בהני אוקימתא ולכל חד כדיניה אבל לקמן גבי גמל לא משמע ליה לחלק בהכי ע"ש. והכא נמי מפרשינן שהלית במקום שיבולת אחת וכשזורקו דהוי צרורות ועל מקום הגחלת הוא דמשלם ח"נ ולר"י מיחייב אכול' גדיש ח"נ דאפי' זרקו במקום א' נעשה כזורק חץ ממקום למקום והילך חציו בכל הגדיש. והה"נ דאי אנחיה חייב על כל הגדיש אלא דבהכי הא איצטריך לן לחלק בין מקום גחלת דמיחייב נ"ש ובין שאר הגדיש כדאמר התם והכא סתמא הוא דשתים לה. ועכ"פ אזלא האי סוגיא דהכא כסוגיא דהתם. והתוס' שם כתבו דלא מצי למימר לר"י בדאדייה אדויי ועל כל הגדיש ח"נ דאי לא כתו לאו ככתו דמי הוי על כל שאר הגדיש פטור והקשו ותמהו רבי' על דבריהם דהא הבעי' דלא כתו לעיל בדף י"ט פ"ה אליבא דסומכוס היא ומשמע דרבנן ס"ל לא כתו ככתו דמי וכ"כ שם הרא"ש ז"ל להדיא אליבא דרבנן לדינא וב"ח בסי' של"ב הקשה קושיא זו על התוס' וכתב שם דרך אחרת בדברי התוס' שהם תלוים בסוגיא דלעיל דף י"ח וכו' והאריך שם ומחמת כן השיג על הב"י שרצה ליישב דברי הרמב"ם בדין זה כזה שהשיגו הראב"ד בפ"ב מנ"מ הל' י"ז במ"ש ואם היה מגדר את הגחלה וכו' ועל שאר הגדיש פטור וכתב הראב"ד ליתא דהא צרורות ע"י שינוי מרביע נזק מיהא לא מיפטר והב"י כתב שדברי הרמב"ם הם בדרך התוס' הנ"ל והעלה הב"ח שאין שום ישוב לדברי הרמב"ם כדברי התוס' מכח הא דלעיל. וכן ראיתי בשאר מפרשים וכן המהרש"ל בפרקין סימן כ"א האריך בזה ופי' דברי התוספות בדרך שדרך אחריו הב"ח ובסוף דבריו

נעשה כזורק את החץ ממקום למקום. א"ר יצחק בר טבליי מתניתא [ג]מסייע לריש לקיש [א] *היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו פטור. אם אומר את שאין כזורק את החץ ממקום למקום *על שיבולת הראשונה נתחייב מיתה מיכן והילך תשלומין. א"ר יוסי ואת שמע מינה *שורו [ב] שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור. *אם אומר את שאינו כזורק את החץ ממקום למקום ויעשה כמי שחלו עליו תשלומין מיכן והילך יהא חייב בתשלומין. חד בר נש אפיק

פני משה

נעשה כזורק את החץ. דס"ל לר' יוחנן אשו משום חציו הוא דחייב והכא דחציו דכלב הוא וכשהלית במקום אחד הולך ממקום למקום וכהלית בכולא דגדיש דמי: מתניתא מסייע לריש לקיש. דאין חיובו של אש אלא על המקום שהלית ולא אמרי' דהוי כזורק חץ ממקום למקום: היה גדי כפות בפ"ו הל' ז' תנן המדליק את הגדיש והיה גדי כפות לו לגדיש ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב על הגדיש ועל הגדי לפי שאין כאן חיוב מיתה בשביל העבד שהיה לו לברוח: עבד כפות לו וגדי סמוך לו פטור. מן התשלומין משום דיש כאן חיוב מיתה בשביל העבד וקם ליה בדרבה מיניה ולפיכך פטור מממון על הכל וקס"ד דמדקתני הכא גדי דלא כ"מ מידי דהא חיובא דרישא ופטורא דסיפא בגדים עם העבד לחוד הוא דיכול להשמיענו אלא ע"כ דקמ"ל דגם בגדי איכא כ"מ לדינא והיינו משום דחיובא דהאש על מקום שהדליק הוא ולפיכך ברישא שהיה גדי כפות לגדיש והדליק במקום שהגדי שם נעשה כמו שנתן האש על גבי הגדי עצמו וחיוב מיתה אין כאן שהרי העבד לא היה כפות חייב בתשלומין על הכל ובסיפא שהיה הגדי סמוך להגדיש ולא כפות לו הואיל והוא הדליק בגדיש ולא בגדי בלא"ה פטור על הגדי ודקתני עבד סמוך לו משום דבעי להשמועי גם פטורא דגדיש דמשום חיובא דמיתה הוא ונקט גוונא דסיפא דפטור על הכל כמו דנקט ברישא גוונא דחייב על הכל. והיינו סייעתא לר"ל דלא אמרי' נעשה כחץ הזורק ממקום למקום: אם אומר את וכו'. ומהדר הש"ס דאדרבה מכאן ראיה לר' יוחנן דאלו לר"ל אי אתה מולא עיקר הדין דמשכחת שיהיה תלוי פיטור התשלומין מכח החיוב מיתה דהא אין חיוב המיתה והתשלומין באין כאחד שהרי אם אין אתה אומר שהאש הוא כזורק חץ ממקום למקום וא"כ אי אתה מולא חיוב מיתה בשביל העבד אלא בשהדליק במקום שהעבד כפות ונעשה כמו שהדליק בו והשתא אם הולך ומדליק א"כ בכל שיבולת של הגדיש הרי מכאן ואילך חלו התשלומין: על שיבולת הראשונה. כלומר בזו השיבולת שהוא במקום שהעבד כפות לגדיש כבר נתחייב מיתה ובזו השיבולת יהיה פטור מתשלומין אבל מיכן ואילך יהא חייב על כל הגדיש בכ"מ ומקום שהדליק אלא ודאי כר"י ומשיבולת הראשונה שהדליק חלו מיתה ותשלומין כא' ולפיכך פטור מתשלומין: ואת שמע מינה. ועוד ת"ש סייעתא לר' יוחנן מפירקין דלקמן. שהוא קודם: שורו. לקמן פרק ג' הלכה י"ב יש חייב על מעשה שורו וכו' והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שנידון בנפשו: ואם אתה אומר דחיובא דאש בעלמא לא הוי אלא בכ"מ ומקום שהדליק א"כ ויעשה כאן כמי שחלה עליו תשלומין וכו'. כלומר שהוא מכאן והילך אחר שהדליק את שיבולת הראשונה שנתחייב מיתה עליה יהא חייב בתשלומין על שאר הגדיש אלא ש"מ כר' יוחנן ש"מ:

אפיק

מראה הפנים

דבריו כתב על דברי הרמב"ם שהם תמוהין ומושגין וכו' ומה יפה כא המגיד משנה שהוא מודה לדברי הראב"ד וכתב איני מבין דבריו וכו' ע"ש שהעלה כן. ופליאה דעת ממנו נשגבה לא אוכל לה מדוע נעלם מעיני רבים וכן שלמים האלה דרך התוספות ודרך הרמב"ם ולא תפשו אחר העיקר הדין דלא כחו כמבואר בסנהדרין ובחולין ובדברי התוספות שם דמבואר להדיא כוונת דבריהם דהכא דגרסינן בפ' הנשרפין דף ע"ז ע"ב אמר רב פפא האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא ומתייב הני מילי בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא. הרי לפניך דין דלא כחו לאו ככחו הויא וכן אמרינן בשחיטה חולין דף י"ו ע"א לענין לא גברא בשחיטה והאי מימרא דרב פפא ופסק הרמב"ם ז"ל כן בסוף פ"ב מהלכות רוצח. ועכשיו אבאר לך כוונת התוספות דכאן דשם בדף הנ"ל ע"א ד"ה סוף חמה לבא וכו' כתבו לפלפל בדין אשו משום חציו או משום ממונו בענין זה ובסוף דבריהם כתבו עוד יש לפרש דבכל הני וכו' אפילו כפתו והביאו שם פטור דדמי לכח כחו ואם נמי שלא המיתה אלא ברוח מצוי' פטור ממיתה אלא דלענין ממון חייב נזק שלם וכו' אע"ג דכח כחו הוא דהא אשו נמי חייב משום ממונו הוא עכ"ל. מדבריהם דהכא משמע דמסתפקין בדבר אם יש לחייב בממון כח כחו ולא ילפינן ממיתה או לא ע"ש במ"ש לעיל ותמצא כן. ועיין בחידושי הלכות. ובחולין משמע מדבריהם דיש ללמוד ממון ממיתה שכתבו שם בד"ה אבל בכח שני וכו' אבל סוף חום לבא וכו' אפי' כפתו במקום אחר והביאו שם פטור וכו' אע"ג וכו' דהא בכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה חייב מ"מ הכא פטור שבשעה שהביאו שם לא היה סוף מים לבא וכו' עכ"ל ואם דאין סברא כלל להשוות ממון למיתה מה מפלפלין ומביאין ראיה לסוף מים לבא מההיא דכופף קמתו דהתם ממון הוא והכא בחיוב מיתה איירי. וכן בסנהדרין הביאו שם ג"כ לזה ובסוף כתבו עוד יש לפרש וכו' כדלעיל. הרי שלא החליטו בדבריהם אי ילפינן ממון ממיתה לענין כח כחו או לא דיש ראיות וסברות לכאן ולכאן. והשתא דבריהם דכאן מכוונים ומובנים שכתבו דאי כח כחו לאו ככחו דמי כמסתפקין בדבר אי גמרינן ממון ממיתה או לא. וזה הדרך האמת והנכון בדבריהם והרי הם נובעין מדבריהם בסנהדרין ובחולין כמבואר דאף דמדבריהם בחולין וכן בריש פ' הכונס נראה דס"ל דדין אחד למיתה ולנזקין ע"ש. מ"מ בסנהדרין סיימו עוד יש לפרש וכו' א"כ הם כמסתפקין בדבר זה והיינו כוונת דבריהם דכאן. והשתא לדקו דברי הרמב"ם ז"ל לפי שהוא ז"ל תפס סברת התוס' כמו שנראה מדבריהם בחולין דמיתה וממון כא' הן בדין זה. וכמו שאבאר לקמן מהיכן למד לומר כן. ולדעתו ז"ל פשיטא לי' דכח כחו לאו ככחו דמי לכל הדינים. וכן אמרינן באלו הן הגולין דף ח' ע"א לענין גלות דכח כחו לאו ככחו דמי. וא"כ טעמו של הרמב"ם בדין שלפנינו שדרך בדרך התוס' ולא כדרכם ממש דלדידהו מספקא להו והילכך מספיקא קאמרי דעל שאר הגדיש פטור. ולדעתו ז"ל פשיטא ליה ואם היה מגדר התלה ומחמת זה הולך ושורף דינו דעל מקום הנחלת מגלה א"כ דכחו הוא ולגרורות סוי ועל שאר הגדיש פטור דכח כחו הוא ומפרש הוא ז"ל דלא מיבעיא ליה לרב אשי לעיל אלא לסומכוס אבל לרבנן פשיטא לן דכח כחו לאו ככחו דמי. ולדעת הרא"ש ז"ל י"ל דתפס סברת התוס' דסנהדרין כמה שכתבו ועוד יש לפרש וכו' דלא מקשינן ממון למיתה והילכך פשיטא ליה אליבא דרבנן דככחו דמי. והנה מבואר מקור הדין הזה. והרי לפניך ג' דיעות ושיטות בדבר זה. לדעת התוס' ספוקי מספקא להו אם מקשינן ממון למיתה בדין זה. ולהרמב"ם ז"ל פשיטא ליה להאי גיסא דמקשינן דגם לענין ממון כח כחו לאו ככחו דמי וכדאמרינן בעלמא. ולדעת הרא"ש ז"ל פשיטא ליה לאידך גיסא דלא מקשינן ממון למיתה ולא לגלות וכח כחו ככחו דמי לענין נזיקין. וסייעתא לדעת הרמב"ם נראה לי דמהאי דינא גופיה דפ' הכונס ראיה נכונה לדבריו ונתגלה לנו טעמו בזה. שהרי כך כתב בפ' י"ד מה"מ הלכה י"ד הכופף קמתו של חבירו לפני האש עד שתדלק וכו' דמשמע דוקא שהאש כבר דולקת וכופף עד שתדליק הקמה בזה הוא דאמרינן ברוח שאינה מצויה פטור אבל ברוח מצויה חייב משום דכחו הוא ודמיא להא דהתם בכפתו והניחו בחמה עד שמת דחייב כדרבא בפרק הנשרפין וכך הם דבריו ז"ל בפ"ג מהלכות רוצח אבל בכופף קמה ועדיין אין כאן דליקה אלא שסופה לבא ואפי' קירב איזה דבר כמקום שסוף הדליקה לבא פטור דדמיא לכח כחו ודמיא ממש להאיא דהתם כפתו והניחו במקום שסוף החמה לבא דפטור ואפילו הביאוהו לשם וכמ"ש הוא ז"ל לזה הדין שם ולא חילק בין הביאוהו לשם או לא כדרכו התוספות בתחילה לחלק בזה. וטעמו דבגמרא אמר בפני הדליקה דמשמע דוקא שיש כאן דליקה אבל בסופה לבא פטור הוא לעולם ואפי' קירב לאיזה דבר לשם דדמיא לכח כחו הרי דדין מיתה ונזקין שוין הן בזה. וזהו כלל גדול בהרבה מקומות בהש"ס לענין גלות ולענין שחיטה ובכל מקום כח כחו לאו ככחו דמיא. והיינו נמי טעמיה דהוא ז"ל לא פסק בדין דמעלרתא זיירא המוזכר במסכת ע"א דף ס' ע"א לענין כח כחו משום דלשיטתיה אזיל דקי"ל בכל הדינים דכח כחו לאו ככחו הוי בין במיתה וגלות בין באיסורא ובין בממונא והתוספות והרא"ש הביאו שם פסק דר"ה משום דמעשה רב אבל דעת הרמב"ם להחליט הדין כאיכא דאמרי דהתם כדרכו בכל מקום לפסוק כלישנא בתרא. נקטינן מיהא כדינא דקמן דדברי הרמב"ם ז"ל ברורין וקיימין מיוסדים על אדני אמת מעולפים כספירים חזקים וברורי מלקים:

מתניתא מסייע לריש לקיש. ממה שפירשתי בפנים ליישב גי' הספר יתבאר היטב פירושו דר"ל בהאי מתני' דמדנקט גדי דינא קמ"ל. ומיושב ג"כ מה דהקשה שם לר"ל מהאי מתני' גופה מסיפא דלדידיה דס"ל משום ממונו אמאי פטור אילו קטל תוריה עבדא לא יתחייב הוא ממון כמה שהזיק בשביל הריגת העבד וממונו בתמיה הא בדבר שממונו עושה לא שייך קים ליה בדרבה מינה וכדפי' התוס' ומשני שהלית בגופו של עבד ולא צריכא אלא גדי דחד ועבד דחד וקמ"ל דאפילו ממון לזה ונפשות לזה פטור. ולשיטתא דהאי תלמודא צריך ג"כ לתרץ הכי אליבא דר"ל לסיפא דמתני'. ודע דהאי קמ"ל כגדי דחד ועבד דחד ע"כ לר' יוחנן ג"כ צריך לתרץ כן דהא"כ אמאי נקט גדי במתני' וכדפי' רש"י ז"ל והוא מוכרח ועיין לקמן פ"ו הלכה ז' שם ביארתי במקומו. ובדין ממון לזה ונפשות לזה כבר ביארתי בחיבורי על סדר נשים בפ' אלו נערות מהתוס' שם וכן מכאן דיש ב' שיטות בזה. לדעת ריב"א בכל מקום ממון לזה ונפשות לזה חייב לבד מרודף אחר חבירו להרגו ושיבר כלים אפילו של כל אדם פטור מממון משום דניתן להצילו בנפשו ומתחייב מיתה לכל אדם והוי כממון ונפשות לאחד. ולדעת ר"ת בכל מקום פטור והא דאמרינן בסנהדרין דף ט' ממון לזה ונפשות לזה חייב שאני התם גבי עדים זוממין דבעינן לקיים כאשר זמם לכל אחד. עוד הביא הרשב"א להרץ בשם ר"ת דעדים זוממין קנס הוא וכרבה אליבא דר"מ בפ' אלו נערות דאית ליה בקנס מת ומשלם והידוע שחדשה תורה בקנס. ונ"מ בין ב' התירוצים בעדים זוממין בשהוא מיתה ותשלומין לאחד דלפי זה התירוץ היו חייבין ורב יוסף בסנהדרין שם לא מחייב אלא בממון לזה ונפשות לזה. ועוד דבעינן לאוקמי להאיא דסנהדרין אליבא דר' עקיבא דאיהו דס"ל עדים זוממין קנסא. ומזה מוכרח כתירוץ הא' דר"ת שהובא בתוס' וכן פסק הרמב"ם בפ' כ"א מהל' עדות כרב יוסף. ובפ' ד' מכתובות דף ט"ז בחיבורי כתבתי בחידושי מראה שנראה דדעת הרמב"ם בכל מקום כדעת ר"ת דנפשות לזה וממון לזה פטור לבד בעדים זוממין כנזכר. וכן היה נראה מסוגיא דכאן שהרי כבר נתבאר דגם לרבי יוחנן דקי"ל כוותיה צריכין לאוקימתא דגדי דחד ועבד דחד. ולדעת הריב"א צריך לומר דגם כאן שייך טעמא דרודף וניתן להצילו בנפשו הוא בשביל הריגת העבד. ואם דבכל מקום אנו אומרים רודף אחר חבירו. וכך מצאתי בשם הראב"ד ז"ל לדעת הריב"א ז"ל וכ"כ התוס' בכתובות. ומכל מקום הרודף עבד שלו יש להסתפק בזה ועיין לקמן פ"ו שם:

אם אומר את שאינו כזורק את החץ וכו'. כדפרישית בפנים. דהש"ס מה"ר אדרבה מהכא סייעתא לר"י ותיובתא לר"ל. ובבבלי לא הביא הלו הסייעתות מהני מתני'. והרשב"א ז"ל הקשה מעצמו קושיא זו ופילפל אליבא דריש לקיש אם אפשר לתרץ אליבא דאוקימתיה בהלית בגופו של עבד וכתב דגם לר' יוחנן דקי"ל כוותיה קשה הקושיא דהא אין מיתה ותשלומין באין כאחד שנתחייב בהגדיש קודם שנתחייב בנפשו על העבד ותירץ בדוחק יע"ש והפשר דלר' יוחנן דאמר אשו משום חציו כל שהלית ואפי' בגדיש והעבד אי אפשר לו לברוח הוה ליה מטעם הלתת הגדיש רודף ונעשה על הגדיש כרודף ששיבר את הכלים ואפילו של כל אדם שהוא פטור משום דמטעם רדיפתו נתחייב בנפשו ואף זה כן עכ"ל. ומדבריו ז"ל נשמע דדעתו גם כן כדעת ריב"א דלעיל בענין ההורג העבד דנותנין לו דין רודף וניתן להצילו בנפשו. ומכל מקום גם הוא ז"ל נעלמו כדרך אפשר כתב כן. אבל פלאתי למאן דנהירין ליה שבילי דרקיע ושבילי הש"ס הוה בכ"ש כהרשב"א ז"ל ובכאן לא הביא ולא זכר כלום דהש"ס מקשה זה לר"ל וסייעתא לר"י וכדמשמע להדיא הכי. ולר' יוחנן אתיא שפיר והכי מיתוקמא שהלית בגופו של העבד ואשו משום חציו ואם כן חיוב נפשו של העבד וחיוב של הגדיש באין כאחד. ומכאן קשה על מה שכתבו התוספות דף כ"ג ע"א ד"ה מאי בינייהו דלר"י אפילו לא הלית בגופו של עבד קם ליה בדרבה מינה והא ע"כ גם לר"י צ"ל להאי טעמא דוקא בגופו של עבד. ולר"י ל"ק הא שהקשה הרשב"א ז"ל אטו המתחייב בנפשו ואחר כך קרע שיראין של חבירו מי לא מיחייב דהא אשו משום חציו וכאחד הן תלין כדאמרן. כי אם לר"ל הוא דקשיא הכי כדמסיק הכא מיכן ואילך היה חייב בתשלומין ותו לא מידי:

עין משפט נר מצוה

כז
א מיי' פי"ד מנזקי ממון הלכה י

כח
ב מיימו' שם פ"ו הל"ג טוש"ע חו"מ סי' תח ס"ב

גליון הש"ס

[ג]מסייע לר"י כצ"ל וכדאי' בבבלי ודלא כפ"מ שנדחק ועי' במראה"פ:

ציון ירושלים

*על שבולת הראשונה נתחייב מיתה וכו', עי' תס"ד כתובות לו ובהקדמת ס"י על נשים מ"ש הגאון מוהר"ב אתן הס"י בזה ובשעה"מ פ"ב מגנב' ובתשוב' ובדרוש' אחרי' סדברי' גברם ואכ"מ:

מסורת הש"ס

ב"ק מג ע"ב ודף סא ע"ב (לקמן פ"ו)

(לקמן פ"ג)

פי' ירושלמי תרומות פ"ז הל"א וכתובות פ"ג הנכנס

אפיק פלטירה בפורה עבר חמרא ותבריה אתא עובדא קומי ר' יצחק בר טבליי אמר ליה לא חייב לך כלום ולא עוד אלא שאם ניזוק חייב בנזקו:

הלכה ו מתני' *אי זהו תם ואי זה מועד א מועד שהעידו בו שלשה ימים ותם שיחזור בו שלשה דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר מועד שהעידו בו שלשה פעמים ב ותם שהתינוקות ממשמשין בו: **גמ'** מה טעמא דר' יודן מתמול שלשום מה מקיים רבי מאיר מתמול שלשום פתר לה בהפלג נגיחות שאם יצא ביום ראשון ונגח בשני ולא נגח בשלישי נגח אין נעשה שור מועד עד שיגח שלשה ימים זה אחר זה. ג *יצא ביום ראשון ונגח שוורין בשני ונגח כלבים בשלישי ונגח חזירין על ידי שלשה מינין לשלשה ימים מהו שיעשה שור מועד יצא ביום הראשון ונגח בשני לא יצא בשלישי יצא ונגח ייבא בתפלוגתה דרב אדא בר אחווה ודרב הונא דאיתפלגון *נידה שבדקה עצמה ביום ראשון ומצאתה טמא בשני לא בדקה בשלישי בדקה ומצאתה טמא רב אדא בר אחווה בשם רב ד נידה וודאי רב הונא בשם רב אמר נדה ספק. אמר רב הונא תמן הוינא בראשה ותמן הוינא בסיפא ותמן הוינא באמצעיתה אישתאלת לרב ואמר ספק אישתאלת לרב ומר וודאי וחזר ומר ספק רב אדא בר אחווה לא הווה תמן אלא כד מר וודאי. רב ירמיה בשם רב *הלכה כר' מאיר בתמה וכר' יודה בהעדאה דתני שור שנגח שלשה פעמים ביום אחד אינו מועד ומה תלמוד לומר מתמול שלשום אלא שאם חזר בו שלשה ימים זה אחר זה אינו נידון אלא כתם. הוינן סברין מימר הלכה כרב הונא

דו

אפיק פלטירה בפרוה. הוליא איזה חפץ ועדי על כתיפו לשוק ועבר חמרא ותבריה כחלא עיניך ועדית עדי (יחזקאל כ"ג) ת"י התקינת שוחין ומנית ופלטורין הערוך וע"ש שמוכרין שם חפצים והכשיטים נקרא הדבר והחפץ פלטורה ובנותיך על כתף תשאנה (ישעיה מט) ת"י על פרוון יתנטלן שם: לא חייב לך כלום. בעל החמור שהיה לך לשמור בעלמך כשפגעת בו ולא עוד אלא שאם היה החמור ניזק מחמת אותו הדבר היית חייב בנזקו שלבהמה רשות להלך ורגל ברשות הרבים היא ולפיכך הבהמה פטורה והאדם חייב בנזקה:

הלכה ו מתני' איזהו תם. שיקרא תם אחר העדאה: שיחזור בו שלשה. ימים שרואה שוורים ואינו נוגח חוזר לתמותו: שלשה פעמים. ואפי' ביום אחד: ממשמשין בו. שוחקין בו ואינו נוגח חוזר לתמותו:

גמ' מתמול שלשום. תמול חד מתמול תרי שלשום תלתא: פתר לה בהפלג נגיחות. שאם הפליג ושירג יום אחד ולא נגח וחזר ונגח ביום שלישי ואפילו עוד חזר ונגח ברביעי ויש כאן שלשה נגיחות לא כלום הוא מכיון שהפסיק יום השני ולא נגח עד שיגח שלשה ימים זה אחר זה רצופין ולהכי אתא קרא שצריך שיגח מתמול שלשום בלי הפסק יום אחד בינתים אבל אם נגח שלשה נגיחות רצופות זה אחר זה ואפי' ביום אחד הרי זה מועד: על ידי שלשה מינין. אלו לשלשה ימים רצופין מהו שיעשה שור המועד לכל המינין הואיל ולא הפסיק בנגיחה ולא איפשיטא: בשני לא יצא. כלל ואיכא לספוקי אם מעמידין אותו בחזקת מועד מכיון שאנו רואין שבכל יום שיצא ומצא שוורים נגח ומסתמא אם היה יוצא גם ביום השני היה נוגח כמו שהיה נוגח ביום יציאתו לפניו או לאחריו או דלמא כיון שלא נגח שלשה נגיחות לפנינו לא הוי בחזקת מועד: ייבא בתפלוגתה. וקאמר הש"ס דאתיא האי דינא בפלוגתא דפליגי הני אמוראי בדין נדה: נדה שבדקה עצמה. בפ' תינוקת תנן נדה שבדקה עצמה יום שביעי שחרית ומצאת טהורה וכו' וגרסי' בבבלי שם דף ס"ח ע"א נדה שבדקה עצמה ביום השביעי שחרית ומצאת טמאה ובין השמשו' לא הפרישה ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה רב אמר זבה ודאי כיון דמעיקרא נמצאת טמאה ועכשיו נמצאת טמאה טמאה ודאי ולוי אמר ספק זבה אימר פסקה בינו ובינו והני אמוראי דהכא פליגי אליבא דרב ג"כ בכה"ג: שבדקה עצמה ביום ראשון. ראשון של ימי זיבה קאמר שאחר ימי נדה מתחילין ימי הזיבה שאם ראתה בתוך י"א ימים שבין נידה לנידה שלשה ימים רצופין הוי זבה ואם בדקה עצמה ביום ראשון ומצאת טמאה ובשני לא בדקה עצמה ובשלישי בדקה וחזרה ומצאת טמאה: נדה ודאי. כלומר זבה ודאי ומשום דפתח בנדה קאמר לשון נדה וכדקאמר התם טעמא דכיון דמעיקרא ועכשיו נמצאת טמאה מחזקינן לה בזבה ודאי והכא נמי כיון דביום ראשון שילא נגח וכן ביום השלישי מחזקינן ליה במועד דכל אימת שרואה שוורים נוגח ודלא נגח ביום שני משום דלא ילא וכמו דאמרינן בנדה שאילו בדקה בשני מסתמא היתה נמצאת טמאה: ורב הונא בשם רב אמר דהוי ספק זבה וכמו דהתם דאימור פסקה בינו ובינו והכא נמי אימור אי נפיק ביום שני לא נגח והוי ספק מועד: תמן הוינא בראשה וכו'. אני הייתי יושב לפני רב כשנשאלה שאלה זו לפניו בפעם ראשון היה רב פוסק טמאה מספק וכשחזרה השאלה בשניה אתר טמאה ודאי וחזר מדבריו בפעם אחרונה ואמר ספק ולפיכך אני יודע עיקר טעמו של רב כדבריו האחרונים אבל רב אדא לא היה שם אלא בדברי רב השניים כשאמר טמאה ודאי ולפיכך הוא שונה כך משמו ואינו עיקר לפי שחזר בו: רב ירמיה. ל"ג עד לקמן בתר הוינן סברין ואגב שיטפא דלקמן בפ"ד הלכה ב' היא והתם גרים לה בתר דברי רב הונא כד מר וודאי וכמסקנא דהכא והכא גרסינן מעיקרא דתני וכו' ותשלום דברי רב הונא הן: דתני. רב הונא מביא ראיה לדבריו בשם רב דקאמר ספק מהאי ברייתא: ומה תלמוד לומר מתמול שלשום. ממ"ש דמתמול דריש דתמול שלשום אילטריך וכרישא דברייתא דרבי יהודה היא וכדלעיל אלא דדרשה דר' יהודה שפיר הוה נפקא לן אי הוה כתיב תמול שלשום דתמול חד ושלשום תרי ומה תלמוד לומר מתמול: אלא שאם חזר וכו'. בא הכתוב ללמדנו דלחזרה צריך שיחזור בו שלשה ימים ומדקאמר דוקא שלשה ימים זה אחר זה אז אינו נידון אלא כתם הא אם לא חזר בו לפנינו שלשה ימים רצופין אלא ביום ראשון יצא ולא נגח ובשני לא יצא ובשלישי יצא ולא נגח בספק הוא עומד דשמא לא היה נוגח גם ביום השני ותם ודאי הוא או שמא היה נוגח ואין כאן חזרה שלשה ימים ונשאר בחזקת מועד ונמצא הדבר בספק הוא והיינו דקאמר אינו נידון אלא כתם דמשמע דוקא בכה"ג הוא דאינו נידון אלא כתם הא בגוונא אחריתא וכדאמרי' אינו נידון לא כתם ולא כמועד ואם אח"כ חזר ונגח אין מוציאין ממון מספק והשתא שמעינן נמי לדיניה דרב הונא דלעיל אם ביום הראשון נגח ובשני לא יצא ובשלישי נגח דמועד בספק הוא דכמו הדין בחזרה כך הוא הדין בתחילת העדאתו דמאי שנא ואיפשיטא נמי מילתיה דרב וטעמיה גבי נדה דדמיין להדדי: הוינן סברין מימר. היו רוצין לומר דהלכה כרב הונא בפלוגתא דר' מאיר ורבי יהודה מהאי ברייתא דמייתי דכולה כר' יהודה אתיא:

דו

מראה הפנים

ולא עוד אלא שאם ניזוק חייב בנזקו. דהוא צריך לשמור שלא יזיק אחרים ואם שא"א לו לשמור שלא יוזק ועיין בתוספות דף כ"ג ד"ה וליחייב בעל הגמלא:

מה טעמא דר' יודן מתמול שלשום. מה דפרישית הוא כאביי בבבלי דף כ"ג ע"ב ובפירוש התוספות דליכא בינייהו לאביי ורבא אלא משמעות דורשין ולכ"ע בנגיחתם רביעי' הוה דמבלם נ"ש ולא קודם לכן וכדמוכח מרים חזקת הבתים וכ"כ הרשב"א ז"ל וכך מטים דברי הרמב"ם ז"ל. והשיא ברייתא דלקמן דקתני ומה תלמוד לומר מתמול שלשום ואתיא כר' יודא ומ"ש דמתמול דריש כדפרישית בפנים ושלשום משמע ליה תרי וזהו כרבא. ולפ"ז איכא בינייהו לדינא לענין תם דליכא למידרש הכי לאביי אלא דהך ברייתא כולה כר' יודא היא וכבר איפסיקא הלכתא הכא והתם הלכה כרבי מאיר בתם והלכה כרבי יהודה במועד ולא נ"מ מידי:

על ידי שלשה מינין וכו'. ובבבלי דף ל"ז האי דינא בפשיטות איתמר ואת"ל איתא לדרב פפא נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל ועיין מה שכתבתי לעיל בריש פ"ק ד"ה מועד מנין:

ייבא בתפלוגתא. מבואר היטב ממה דפרישית בפנים והרמב"ם ז"ל פסק בפ"י מהלכות א"ב הלכה ו' כרב דהתם דקאמר זבה ודאי וכרב אדא דהכא אליביה ומשום דייעתא דרב הונא דהכא מהאי ברייתא אליבא דר"י בתם היא והלכתא כר"מ בתם. ומיהו למאי דמדמי הכא דיניה דמועד לדין דזבה א"כ למ"ד התם זבה ודאי כמועד נמי דינא הכי אלא דמדחזינן דבגמרא דילן לא נחית להא והע"ג דבדין סדילוג מדמי לה לדין דוסת התם בפ"ד מ"מ לענין האי דינא הכי הוא בכלל למה שאמרו אין נעשה מועד עד שיעידו בו ג' ימים זה אחר זה ולפיכך לא פסק הרמב"ם כהך דמשמע מדהכא:

בין

שנויי נוסחאות (סו"ה) זה מועד נד"ו זהו מועד.

מסורת הש"ס: ב"ק כג ע"ב / שם לז פ"א (לקמן פ"ד) ה"ב / פי' נדה דף סח ע"א / ב"ק כד ע"א

עין משפט נר מצוה: כט א מיי' פ"ו מנזקי ממון הל"א טוש"ע חו"מ סימן שפט ס"ב / ל ב מיימוני שם הל"ז / לא ג מיימו' שם הל"ט / לב ד מיימו' פ"ו מא"ב הל"ב

עין משפט
נר מצוה

לג
א מיי' פ"א מנ"מ הל"ז טוש"ע חו"מ סי' שפט ס"י

לד
ב מיי' פ"א מהוכל ומזיק הל"א ופ"ו הל"א טוש"ע שם סי' תכא כ"ג

לה
ג מיימו' פ"ו שם טוש"ע שם ס"ד

א
ד מיי' פי"ג מנ"מ הל"ס וטוש"ע חו"מ סי' תיב סעיף א ב

דו אמר מעין שניהם אתא רב ירמיה בשם רב הלכה כרבי מאיר בתמה וכר' יודה בהועדה:

הלכה ז מתני' [א] שור המזיק ברשות הניזק כיצד נגח נגף נשך רבץ בעט ברשות הרבים משלם חצי נזק ברשות הניזק רבי טרפון אומר נזק שלם וחכמים אומרים חצי נזק אמר להן רבי טרפון מה אם במקום שהיקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים שהוא פטור החמיר עליהן ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק אינו דין שנחמיר עליהן ברשות הניזק לשלם נזק שלם אמרו לו דייו לבא מן הדין להיות כנדון מה ברשות הרבים חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק אמר להן אני לא אדון קרן מקרן אני אדון קרן מרגל ומה אם במקום שהיקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים החמיר בקרן מקום שהחמיר עליהן ברשות הניזק אינו דין שנחמיר בקרן אמר לו דייו לבא מן הדין להיות כנדון מה ברשות הרבים חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק: **גמ'** א"ר יוחנן דר' טרפון היא דרשות הניזק ר' טרפון אומר נזק שלם וחכמים אומרים חצי נזק:

הלכה ח מתני' [ג] אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן סימא את עין חבירו ושיבר את הכלים משלם נזק שלם:

גמ' א"ר יצחק מתניתא [ב]בשהיו שניהם ישנין [ג] אבל אם היה אחד מהן ישן ובא חבירו לישן אצלו זה שבא לישן אצלו הוא המועד:

הדרן עלך כיצד הרגל מועדת

הלכה א מתני' [ז] המניח *את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקיו: **גמ'** ואין דרך אדם להניחן ברשות הרבים. רב אמר *בממלא את כל רשות הרבים אבל אם אינה ממלא את כל רשות הרבים אין דרך אדם להיות מניחם ברשות הרבים שמואל אמר או

גליון הש"ס

[ב]בשהיו. פי' תוס' ב"ק ד ע"א ד"ה כיון ודף כו ע"ב ד"ה שמואל וכ"ב לג ע"ב ד"ה חייב ובסנהדרין עו ע"ב ד"ה רוצח:

פני משה

דו אמר מעין שניהם. לפי שהוא אומר ושונה בברייתא זו מעין תנא אחד ושניהם כלומר כששניהם בין בתם בין במועד כר' יהודה: אתא רב ירמיה. וקאמר בשם רב בהדיא הלכה כר' מאיר בתמה דצריך שיהו התינוקות ממשמשין בו וכר' יהודה בהעדאה דצריך שלשה ימים רצופין:

הלכה ז מתני' נגח נגף וכו'. קרן ותולדותיו: דיו לבא מן הדין. קרן ברשות הניזק שאתה מביא מדין קרן בר"ה דקאמרת קרן שהחמיר עליה בר"ה אינו דין שנחמיר עליה ברשות הניזק דיו להיות כנדון כקרן בר"ה מה בר"ה חצי נזק אף ברשות הניזק ח"נ: אני לא אדון קרן מקרן. כלומר בהלו רשות כדקאמר בק"ו קמא קרן ברשות הניזק מקרן בר"ה: אני אדון קרן מרגל. קרן ברשות הניזק מרגל ברשות הניזק: אמרו לו דיו. דסוף סוף אי לאו קרן בר"ה לא משכחת לך ק"ו. ור' טרפון בעלמא נמי אית ליה דיו דהא מדאורייתא הוא דכתיב הלא תכלם שבעת ימים ק"ו לשכינה י"ד יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ותסגר שבעת ימים אבל הכא לית ליה דיו דס"ל לר' טרפון דכי אמרי' דיו היכא דלא מיפרך הק"ו כגון התם דשבעת ימים דשכינ' לא כתיבי אתא ק"ו אייתי ארבים' אתא דיו אפיק שבעה ואוקי אשבעה אשכחת דמהני ק"ו ולא מיפרך לגמרי אבל הכא ח"נ כתיבא וסתמא בין ברשות הרבים בין ברשות הניזק ואתא ק"ו ואייתי חצי נזק אחרינא להיות נזק שלם ואי דרשת דיו ותוקמיה אח"נ כדמעיקרא א"כ מיפרך הק"ו ולא אהני ולא מידי. ורבנן סברי דאפי' היכא דמיפרך הק"ו אמרי' דיו והלכה כחכמים: **גמ'** אמר ר' יוחנן דר' טרפון היא. לא שייכא הכא אלא לעיל פ"ק הלכה ד' דסתים שם התנא כר"ט דהכא וכדגרים לה התם ואגב מייתי לה הכא וכן דרך הש"ס הזה:

הלכה ח מתני' בין ישן. ולא אמרינן אנוס הוא ואמרינן בגמרא דלפעמים ישן פטור אם הוא היה הראשון: סימא את עין חבירו. אפי' בשוגג דכתיב פצע תחת פצע וקרא יתירא הוא לחייבו על שוגג כמזיד ודוקא בנזק אבל בד' דברים לא מיחייב אלא במזיד או קרוב למזיד: **גמ'** מתניתא. דקתני סתמא ישן חייב בשהיו שניהם ישינים שהלכו לישן כאחד והזיקו זה את זה כל אחד שמזיק חייב לפי ששניהם מועדין זה לזה: זה שבא לישן אצלו הוא המועד. שהוא הפושע ואם הזיק הוא את הראשון חייב אבל אם הראשון הזיק אותו פטור וכן בכלים דוקא שהלך לישן אצל הכלי. אבל אם היה ישן והביאו כלים שם ושברן פטור:

הדרן עלך פרק ביצד הרגל מועדת

הלכה א מתני' המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר. ולא ידע בה ונתקל בה ושברה פטור לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים: ואם הוזק בה. הנתקל: בעל החבית חייב בנזקו. ואפי' הפקירה שכל המפקיר נזקיו ברשות הרבים שלא היה לו רשות לעשותן מתחלה הרי הן ברשותו כאילו לא הפקירן: **גמ'** ואין דרך אדם וכו'. ואמאי פטור זה כששברן וכי אין דרך בני אדם להניח כלים ברשות הרבים ואיבעי ליה לעיוני ומיזל: בממלא את כל רשות הרבים. בכלים הילכך מאי הוה ליה למעבד אבל אם לא הי' ממלא כל רה"ר חייב דוכי אין דרך וכו' והוה ליה לעיוני ומיזל: או

ואין דרך אדם להניחן בר"ה בתמי' וכיון שכן הו"ל לעיוני ומיזל דתנוי זכ"ז כיון דיש לו רשות להניח בר"ה ממילא הו"ל לעיוני ומיזל. ע"ז משני רב בממלא את כל ר"ה אבל אם אינה ממלא את כל ר"ה אין דרך אדם כו' בתמי' ומהרא"פ ז"ל גרים דרך ב"א כו' והכל אחד. שמואל אמר או בממלא את כל ר"ה דאז אין לו רשות להניח למלאות או עד שתהא נתונה בקרן זוית כאוקימתא דר"י בבבלי דף כ"ז ע"ב ר"י אמר בקרן זוית וע"ז פליג ר"א וס"ל דבאמת לא איבעיא ליה לעיוני למיזל משום דבאמת אין דרך אדם להניחו ברשות הרבים ומסביר הדבר דאפי' אינו ממלא את כל רשות הרבים ר"ל דאפילו אם ירצה אחד להניח ברשות הרבים לא למלאות אך להניח. ואפילו במונח כבר אם ירצה לטול ממקום זה ולהניח במקום אחר הרי זה עושה בור ואפילו להניח לא בקרן זוית נמי אסור להניח בר"ה. ע"כ ממילא א"צ לעיוני ומיזל. ולא כאוקימתא דרב ושמואל:
היתה

מסורת הש"ס
ב"ק כו ע"א
שם ע"ב ולקמן פ"ט

מראה הפנים

בין שוגג. בבבלי דף כ"ו ע"ב דריש לה מפצע תחת פצע דקרא יתירה הוא לחייב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון והכי דריש לה בפ"ק שלכם א' מנזקי אם דקאמר התם והאם מלמדת על כולהון שהוא חייב על האונסין ועל נזקי אדם ע"כ קאי כדפרישית התם דלא מלינו בשאר נזקין חיוב באונס. וכר' יותנן דאמר אשו משום חציו והוי כנזקי גופו. ולכאורה יש לומר לנ"מ בין הני דרשות דלדרשת הבבלי לא איתרבי נזקי שוגג ואונס אלא לנזק בלבד דהתם כתיבא ולא בד' דברים. ולדרשא דהכא וכר"י דקי"ל כוותיה דמחייב כאש אד' דברים איכא למימר דגם בשאר דברים בנזק אדם בשוגג ואונס כן. ועיין לקמן פ' החובל:

מתניתא בשהיו שניהם ישינים וכו' דין זה מוסכם. והביאו הרי"ף ז"ל וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"א מחובל הלכה י"א וכן הדין בכלים כמה שהניח שם אחר שישן זה ושברן פטור:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג המניח. ואפילו אינה ממלא וכו'. כדפרישית בפנים דס"ל לר' לעזר שאין דרך אדם להיות מניח כליו בר"ה ואם הניחן איהו הוא דאפסיד אנפשיה אם השובר פליהן שברן לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים וכדאמרי' דמערבא משמיה דר' עילאי בבבלי דף כ"ו ע"ב. ואפי' אינה נתונה בקרן זוית ואינם באפי' כאוקימתא דר' יותנן ודשמואל התם. וזה דוקא כשאין לזה רשות להניח כליו בר"ה אבל במקום שיש לזה רשות להניח כליו וכהאי אוקימתא דרב פשא התם בקרנא דעלרי דבכה"ג חייב הוא אם שברה ומ"מ אם היה במקום אפילה פטור שהרי אנוס הוא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפי"ג מנ"מ הלכה ז' ע"ש. וכך מתפרשים דברי הרי"ף והרא"ש ז"ל. והא דכתב הרא"ש ז"ל מדמתמה גמרא לימא רבה כשמואל ס"ל אלמא ליתא לדשמואל וכו' וכ"ש דליתיה לדרב היינו בגוונא דלאו ברשות קעביד האי שהניח כליו. וליתא דקאמר דל"ל לאוקמתייהו בכה"ג. וזה מוכרח כפי' דבריהם בסברי התוספ' ד"ה ושמואל אמר וכו' כתבו הטעם דבאפילה פטור משום דאונס גמור לא רבי רחמנא מפלע וגו' ביהא כרצון דהא בירושלמי פוטר אותו שישן ראשון וכו' ע"ש. והרי הרי"ף והרא"ש מביאין לעיל בסוף פ"ב להאית דירושלמי להלכה. ומהיכי תיתי לומר דהרי"ף והרא"ש ס"ל לחלק בין מקום אפילה לישן ראשון ופליג אסברת התוס' שהחליטו דאפילה אונס גמור הוא. וראיתי למהרש"ל בפרקין סי' ב' שהאריך להוכיח ולפרש דברי הרי"ף והרא"ש דס"ל דליתי' לדשמואל והעלה שם דבקרנא דעלרי אפילו באפילה חייב וחולק על הרמב"ם והטור בזה והינם דברים מוכרחים. ואנו רואים שהטור לא היה מפרש דברי אביו ז"ל כן. גם מה שהביא שם קצת ראיה מהאי ירושלמי דאם באפילה פטור ק"ו לישן ומה היה צריך להשמיענו. זה תמוה דהירושלמי לפרושי מתני' קאתי דקתני בין ישן ומוקי לה דווקא בשניהם ישנים וכו' כדאיתא בסוף פרק דלעיל. ובירושלמי לא הוזכר כלל דין דאפילה ללמוד ממנו ק"ו. ואדרבה משם ומדברי התוס' ראיה לדברי הרמב"ם והטור בע"ב:

ככר לארן
בשהיו שניהם ישנים. הרמ"ב פרק זה ועיין פ' המוכר פירות דף נ"ג והרי"ף פ' זה ונימוקי ומרדכי פרק סמוך:

מסורת הש"ס

ב"ק כח ע"א

או בממלא את כל רשות הרבים או עד שתהא נתונה על קרן זוית. אמר רבי לעזר ואפי' אינה ממלא כל רשות הרבים אם יטילנה מיכאן ויתננה כאן הרי זה בור. ואפילו אינה נתונה על קרן זוית אין דרך אדם להיות מניחן ברשות הרבים היתה ממלא כל רשות הרבים אם יטלינה מיכאן ויתנינה כאן נעשה בור אלא יטול המקל וישברנה או יעבור עליה ואם נשברה נשברה. נישמעינה מן הדא *שור [א] שעלה על חבירו ובא בעל השור לשמוט את שלו או הוא ששומט את עצמו ונפל ומת פטור [ב] אם דחייו ונפל ומת חייב. ולא יכיל מימר ליה אילו שבקתה הוינא יהיב לך נזקך. עוד הוא דו יכיל מימר ליה אילו שבקתה הויתה יהב לי חצי נזק. הגע עצמה שהיה מועד לא כל ממך שהאא מחזר עמך על בתי דינים. [ג]הניח חבית ברשות הרבים ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה ובא הראשון ליטול שלו אם יטלינה מיכן ויתנינה כאן נעשה בור אלא יטול את המקל וישברנה או יעברו עליה ואם נשברה נשברה. נישמעינה מן הדא שור שעלה בחבירו ובא בעל השור ושמטו מתחתיו

אם

פני משה

או בממלא וכו'. מוקמינן להמתני' או בהכי עסקינן עד שתהא נתונה וכו' כלומר דלא תיפטר עד שתהא הכד נתונה בקרן זוית מן הצד ולא ראה אותה והילכך פטור: ר' לעזר. פליג דאפי' אינה ממלא ר"ה פטור דמה היה לזה לעשות שהרי אם יטלנה ממקום זה ויתננה במקום אחר בר"ה א"כ עשה הוא הבור במקום שהניחה ומתחייב על תקלתה והילכך אי אפשר לו לפנותה מכאן: ואפי' אינה נתונה וכו'. וכן נמי לא בעינן שתהא נתונה מן הצד אלא אמרינן דבאמת אין דרך אדם להיות מניח כלים בר"ה לפי שבני אדם עוברין שם ואין דרכן להתבונן בדרכים ובכל מקום שהניחן ונתקל זה ושברן פטור: היתה ממלא כל ר"ה. בעיא היא דאם היו כלים ממלאין בכל ר"ה מה תקנתו של העובר בר"ה שהרי אם יטלן מכאן ויפנה אותן למקום אחר וכר"ה. זה אי אפשר דא"כ נעשה בור על ידו במקום שהניחן והוא נתחייב בתקלתן: אלא יטול וכו'. כלומר מי אמרינן דאין לו תקנה אחרת אלא אם לשברן במקל או לעבור עליהן ואם ישברו ולא איכפת ליה דעביד אינש דינא לנפשיה או לא דלא אמרי' עביד אינש דינא לנפשיה אלא במקום דאיכא פסידא אבל הכא מאי פסידא איכא ליה להאי: נישמעינ' מן הדא. ברייתא: שור שעלה על חבירו. להרגו ובא בעל השור התחתון ושמטו מתחתיו או שהשור שמט את עצמו ומחמת זה נפל העליון ומת פטור: אם דחיו ונפל ומת חייב. שהיה לו לשמטו ולא לדחפו בכח: ולא יכיל מימר ליה. ואי קאמרת לא עביד אינש דינא לנפשיה כי שמטו הוא אמאי פטור הלא יכול לומר לו אלו היית מניח שורי ואפי' היה הורג את שורך היית משלם לך את נזקך אלא לאו ש"מ עביד אינש דינא לנפשיה ואפי' במקום דליכא פסידא: עוד הוא דו יכיל מימר ליה. ודחי לה הש"ס דשאני התם דאיכא פסידא שהרי זה יכול לומר לו אילו הייתי מניח לשורך והשור שלי הי' נהרג לא היית צריך ליתן אלא חצי נזק ונמצאתי מפסיד: הגע עצמך שהיה מועד. העליון ונזק שלם הוה משלם ולית ליה פסידא: לא כל ממך. אעפ"כ יכול הוא לומר לו לא כל המינך שהאא מחזר עמך על ב"ד ולירד עמך לדין עד שתשלם לי ואין רצוני לטרוח בכך והילכך פטור אבל לעולם אימא לך בעלמא דליכא פסידא ולא שייכא טירחא בהאי לא עביד אינש דינא לנפשיה: הניח חבית ברשות הרבים. זו בעיא אחריתא היא ולענין מציל את שלו בשל חבירו מיבעיא ליה: ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה. ואם יטול הראשון חבית שלו תתגלגל חבית של חבירו ותשבר ומה דינו: אם יטלינה וכו'. כלומר ליטול חבית חבירו מכאן ולהנחה לכאן ודאי לא מיבעי לן שהרי אם נטלה והניחה במקום אחר נעשה תקלת בור ע"י אלא הא מיבעי' לן אם יטול את המקל וכו' אם יש לו רשות לשברה וכלומר אי דמי להא דאמרי' לעיל ואם יש לו רשות ליקח החבית שלו משם ואם נשבר' מחמת כן חבית חבירו נשברה: שור שעלה בחבירו. ברייתא אחריתא היא דלעיל מיירי שכבר עלה על חבירו להרגו ובדין אם עביד איניש דינא לנפשיה תליא אבל הכא לא עלה ממש הוא. שהרי עלה בחבירו קתני ולא על חבירו וכלומר שעולה והולך בחבירו כדי להרגו ושמט זה שורו מתחתיו ונפל ומת:

אם

רידב"ז

היתה ממלא כל רשות הרבים אם יטלנה מכאן וכו' אלא יטול המקל ויסברנה כו' פי' דהיא הענין דבבלי דף כ"ז ע"ב אם עביד איניש דינא לנפשי' כו':

הניח חבית ברה"ר ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה פי' דבממלא ר"ה כולה חביות דמעכב הליכתו פשטינן לעיל דאסור ליטלה מכאן וליתנה לכאן משום שלא יעשה תקלה דבור אלא מותר לו לשוברה. אבל מיבעיא לי' באופן זה דסמך חבירו חביתו לחבית שלו כדי שלא תתגלגל חביתו דחבירו סמכה בחביות שלו כההיא עובדא ממש דתשו' הרא"ש ז"ל בסי' ק"א ה"ג. סמך את חביתו בכלי של חבירו שלא תתגלגל ותשבר אם מותר לו לשמט כלי שלו עיי"ש. וא"כ הרי נקשרה חביתו למקום היזק דאם ישמטנה ממקומה ויוליכנה לביתו תתגלגל חביתו דחבירו ותזיק במקומות אחרים כבור ואולי גם תשבר ע"ז שאל אם בא ליטול חביתו ויתגלגל חביתו דחבירו ממילא אם יטלנה מכאן ויתננה בכאן נעשה בור אלא יטול המקל וישברנה או יעבור עלי'. פי' דמיבעיא לי' אם מותר ליטול חביתו ויתגלגל הביתו דחבירו. ואולי תשבר ע"י הגילגול כשאין לה סניכה. ואי דיעשה בור ויזיק לאחרים מ"מ מותר כדי שלא יהי' לו היזק ע"כ מותר [כדאיתא בחו"מ סי' שפ"ח ס"ב בהגה. אם רואה נזק שבא עליו מותר להציל עצמו אע"פ שיגיע עי"ז הנזק לאחר קודם שיגיע אליו הנזק] או דאסור לעשות בור ולגרום היזק דבור לאחר אלא יטול מקל וישברנה. ע"ז פשיט מן הברייתא שור שעלה בהבירו ובא בעל השור ושמטו מתחתיו אם עד שלא עלה שמטו פטור פי' דהיא ברייתא אחריתי ולא הותה דלעיל. וה"פ שור שעלה והיא כמו עולה ועלה הוא בחולם ולא בקמץ דהא מסיק אם עד שלא עלה. והכונה הוא שור שעולה תמיד בהבירו וכשרוצה לעלות על שורו בא בעל השור ושמטו מתחתיו אף על פי שעל ידי זה יגיע הנזק לאחר דהא יעלה על שורים אחרים מכל מקום מותר וכדמסיק אמר ר' יוסי ראה אמת המים שוטף לתוך שדהו עד שלא נכנסו המים לתוך שדהו רשאי לפנותן אל מקום אחר. משנכנסו אין רשאי לפנותן למקום אחר. ע"כ כדי שיהא יוכל ליטול את חביתו מותר. אף על פי כשיטול הסמוכה מחבית דחבירו תתגלגל למקום אחר ויטלנה מכאן ויתננה לכאן ותעשה בור ותזיק לאחרים. וזה מותר קודם שהגיע הנזק אלי' ולא דמי לממלא את כל רשות הרבים חביות דהתם כבר נעשה ההיזק דנתעכב דרכו וזה נקרא מקום פסידא כדפירש רש"י ז"ל עיי' במה"פ ז"ל ד"ה היתה משא"כ הכא דהחביות שלו דמסמיך לסבית דחבירו מותר לו ליטלנה ולא איכפית לי' מה שיעשה בור ויהי' נזק לאחרים. משום דכאן הוי קודם שהגיע אליו הנזק כדאיתא בסמ"ע ז"ל סי' ספ"ג ס"ק ז' דהכלי דמסמיך להחביות הוי קודם שהגיע אליו הנזק עיי"ש וע"ז מסיק אהן כריסו ארגירא עד דלא ייתי כו'. ינפשוט האיבעיא דהביות הנ"ל מהאי ברייתא אם שמטו פטור ולא איכפית לן מה שיהי' היזק לשורים אחרים אבל אם דחפו חייב משום דהוי לי' לשומטו ולא שמטו. וא"כ ה"ה גבי חביות אם אפשר לו להניח דבר אחר לסמוך עלי' ולא הביא פי' ונשברה חייב משום דהוי לי' לשומטו בד"א ולא שומטו אבל אם אי אפשר להביא דבר אחר לסמוך מותר לו לשומטו ואף על פי שיתגלגל למקום אחר ונמלא דעושה הוא בור להזיק לאחרים וגם תשבר מכל מקום מותר משום דמותר להציל עצמו אף על פי שעל ידי זה יגיע הנזק לאחר קודם שבא הנזק אליו:

ר"ל

מראה הפנים

כמ"ש וכן נראה מדברי הרשב"א ואין להאריך בזה. ובממלא כל ר"ה ודאי לכ"ע פטור ואפילו במקום דכרשות קעביד וכמסקנת הפוסקים ומכאן נמי מוכחה דאין לנו לפרש דברי הרא"ש דליתיה לדשמואל כלל שהרי הוא ז"ל כתב ג"כ וכ"ב דליתיה דרב אלא ודאי היכא דלאו כרשות קעביד קאי. ובעני' ממלא בר"ס אם מותר לו לשבר בכוונה או דוקא דרך הליכה עיין בדיבור דלקמן מה שכתבתי בזה בס"ד:

היתה ממלא כל רשות הרבים וכו'. מלישנא דהאי ש"ס משמע דבכל הסוגיא מיירי בחדא חבית שהיתה ממלא וכדנקט נמי לעיל בהאי לישנא שתהא נתונה. אינה ממלא וכו'. ואם דלכאורה אין נ"מ בזה מ"מ כי דייקינן נ"מ לדינא איכא דמלישנא דהש"ס דילן בממלא ר"ס כולה חביות א"כ נהי דפסיד' ליכא כדבעינן למימר לקמן מ"מ טירחא איכא אם היה צריך לסדרן זה על זה כדי שיוכל לעבור וכדמשמע מדברי התוס' דקרו לבה"ג טירחא וליישנא דהאי ש"ס לא משכחת לה למימר נפקותא וטעמא משום טירחא דהא בלאו הכי אי אפשר לו לזוז אותה ממקומה למקום אחר שלא יעשנה בור ויתחייב הוא בתקלתם אם יוזק בה אחר ועיקר הבעיא דהכא משמע דה"פ אם יטלינה וכו' כלומר הא ודאי לא מלית אמרת שיטלינה ויתננה למקום אחר שלא יעשה הוא בור וכא לא מיבעיא לן אלא יטול המקל וכו' כי קא מיבעיא לן אם מותר לו לשברנה בכוונה ובידים ממש דעביד אינש דינא לנפשיה או יעבור עליה וכלומר לשברן בכוונה אסור אלא בדרך הליכה הוא דשרי ואם נשברה נשברה. ורצה לפשוט מהאי ברייתא ודחי לה דשאני התם דהיכא פסיד' ואם כמועד עכ"פ טירחא איכא ליזל קמיה דיינא אבל הכא לא פסידא ולא טירחא איכא ואם הוא צריך לעבור דרך שם יעבור ואם נשברה נשברה ובמקל בכוונה לא יעבור דלא עביד אינש דינא לנפשי' במקום דלאפי' טירחא ליכא [illegible]

תוס' הרי"ד

הניח חביות בר"ס ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה עיי"ש בפנים שמבואר בע"ה כפי' האמיתי ועיין בתשובת הרא"ש ז"ל כלל ק"א ס"ג דמביא האי דינא ממש ומעשה כזו בר"ה כמו הכא. ופסק כן להלכה דאם הי' לו דבר אחר לסמוך ולא סמך חייב כמו דהו"ל לשמטו ולא שמטו. וממילא אם לא אפשר לסמוך כדבר אחר פטור. ומותר לו לשמוט אע"פ שעי"ז יתגלגל החבית ויעשה בור מ"מ מותר כהאי ירושלמי דידן. ובחו"מ סי' שפ"ג ס"ב מובא בהגה הדין הזה בקיצור עיי"ש:

הניח חבית בר"ה צריך לציין בעין משפט חו"מ סי' שפ"ג ס"ב בהגה כי מקורו הוא כאן. ועיין בש"ך ז"ל חו"מ סי' קס"ג ס"ק י"ח מביא דין כזה בשם תשובת מהריב"ל ז"ל:

ולמה

עין משפט נר מצוה

ב

א מיימו' פי"ג מהל' חובל ומזיק הל' ו' טוש"ע חו"מ סי' שפ"ג סעיף ב'

ג

ב מיימו' שם הל' ז' טוש"ע

גליון הש"ס

[ג]הניח חבית עי' ב"מ [illegible] דכ"ה [illegible] בשם [illegible]

עין משפט
נר מצוה

ד
א מיי' פי"ב מה"מ הל"ט טוש"ע חו"מ סי' תי סל"ב

מסורת הש"ס

ב"ק כט

אם עד שלא עלה שמטו ונפל ומת פטור ואם דחהו ונפל ומת חייב. אמר רבי יוסי ותישמע מינה ראה אמת המים שוטפת ובאה לתוך שדהו עד שלא נכנסו המים לתוך שדהו רשאי לפנותן למקום אחר משנכנסו אין רשאי לפנותן למקום אחר. [z]*אהן כריסו ארגירא עד דלא ייתי אהן כריסו ארגירא שרי מימר פלן עביד עיבידתי פלן עביד עיבידתי. מן דייתי אהן כריסו ארגירא אסיר. הדין אכסניי פרכא עד דלא ייתון רומאי שרי מיהשדוניה ומן דייתון רומאי אסיר. הניח אבנו ברשות הרבים ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה ובא אחר ונתקל בזו ונחבט בזו מי חייב בנזקו הראשון או השני נישמעינה מן הדא *שור שדחף לחבירו ונפל לבור בעל השור חייב ובעל הבור פטור ר' נתן אומר במועד זה נותן מחצה וזה נותן מחצה ובתם בעל הבור נותן שני חלקים ובעל השור רביע. אמר ר' חנינא [א] כיני מתניתא בעל הבור נותן שלשה חלקים ובעל השור נותן רביע (הניח אבנו ברשות הרבים ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה ובא אחר ונתקל בזו ונחבט בזו מי חייב בנזקו הראשון או השני). הניח אבנו ברשות הרבים ובאת הרוח והפריחתה לרשות היחיד ובא אחר ונתקל בה מהו שיהא חייב בנזקו הניח אבנו בר"ה ובא אחר ונתקל בה והתיזה

אם עד שלא עלה. קודם שעלה עליו ממש שמטו לשורו שלא יעלה עליו זה ומחמת כן נפל הראשון ומת פטור דזה לא נקרא מציל את שלו בשל חבירו דשמא לא יעלה עליו עוד: ואם דחהו. לאחר שעלה עליו דחפהו ודחהו ומחמת כן נפל ומת חייב דהרי מציל את שלו בממון חבירו הוא והשתא נפשטה הבעיא גם בדין חבית דאם הוא בענין שהוא מציל את שלו מכח ששובר חבית של חבירו חייב: אמר ר' יוסי ותישמע ממנה. ש"מ מהאי ברייתא דיש חילוק במציל את שלו בשל חבירו בין אם כבר בא ההיזק על שלו ורוצה להבריח ההפסד ממנו במה שגורם הפסד לחבירו דאז הוא חייב אבל אם עדיין לא הגיע ההיזק אליו ומציל עצמו בשל חבירו כדי שלא יגיע לו הפסד להבא פטור כדילפי' מגופא דברייתא ולמדין אנו להני דיני דלקמן: ראה וכו' לתוך שדהו. מתקרבת ובאה ומתירא שלא תשטוף שדהו: רשאי לפנותן למקום אחר. ואפי' יבאו וישטפו לתוך שדה חבירו גרמא בעלמא הוא ולא מיקרי מציל עצמו בכך: משנכנסו. והתחילו להיות שוטפין מציל עצמו בשל חבירו הוא: אהן כריסו ארגירא. ענין חשיבות ושולטנות הוא ופקיד הממונה לגבות מס המלך. כריסו הוא מלשון כסא וחשיבות עד די כורסוון רמיו. ודוגמתו תמצא בהאי ש"ס בפ"ג דנדרים הלכה ג' כורוסתי ביה חשיבותו אני רוצה: ארגירא. השורש מלשון ארגוונא טבא כלומר איש חשיב ומפואר בבגדי ארגמן חשובים ויקרים. ושמעתי כאן מאנשי אמת הבאין מאיי הים אשר עודם שם משתמשין בלשון הזה ולשון יונית הוא ואומרי' על איש חשוב או על התינוק דרך חיבה כרוסו ארגירא כרוסו בלשונם דבר מוזהב ארגירא משובץ ומפואר באבנים טובות ומרגליות: עד דלא ייתי. קודם שיבא אצלו זה השר הממונה לגבות ומתפחד שלא יגבה הרבה ממנו מותר לומר לו פלן עביד עבידתי זה הפלוני ופלוני הוא עושה מלאכות ומשתכר בסחורות הרבה ואף על פי שמחמת זה יפטור אותו מלגבות ממנו ולאונסו: מן דייתי. אבל לאחר שבא אצלו לאנסו ורוצה להציל עצמו במה שמראה על אחרים אסור ובס' המעריך ראיתי פי' כריסו ארגירא לשון יוני הוא זהב וכסף והוא פקיד מן המלך על כל הגורפים וקודם שיבא לעיר מותר לומר לו פלוני צורף כמוני אבל משבא והוא רוצה לעשות מלאכת המלך אסור לומר כן לפי שהוא כמלשין ומוסר: ואכסניי פירכא. פי' שם הפקיד המלך לחלק אנשי הצבא לבתים כך וכך בבית זה וכך וכך בבית זה קודם שיבאו החיילות מותר לאמת לו סוחר שלא יטיל עליו אבל משבאו אסור לעשות כן לפי שמזיק לאחרים פרכא בלשון ערבא מחלק וכעין זה מצאתי בחידושי הרמב"ן ז"ל בפ"ק דב"ב ופי' כריסו ארגירא כוס של כסף מוזהב והכוונה כעין שפירשתי ואכסניי פרכא פירש חיל המלך היושבים באהלים פרכא מלשון פרוכא עכ"ד. ולפי הענין הכל הולך למקום א'. הדין אכסניי פרכא. מלשון ארחי פרחי בכתובות וכן פרכא הוא מלשון פרכין פרכין ברשות הרבים מעט מעט וכלומר שהן אינם קבועים במקום אחד אלא זמן מעט כאן ומעט במקום אחר ומשמטין עצמן מלפרוע המס עם אנשי העיר: עד דלא ייתון רומאי. קודם שיבאו אללו הנכרים לגבות המס ממנו: שרי מיהשדוניה. מותר לו לשחדן כדי שלא יבאו לגבות ממנו ואף על פי שמחוך כך יתרבה המס על אנשי העיר: מן דייתון רומאי. אללו ולגבות ממנו אסור לו לפטור עצמו בשוחד וצריך לסייע לאנשי העיר: ונתקל בזו. ומחמת כן נחבט בזו: מי חייב בנזקו. שהרי יש כאן ספק אם הראשון עשה כל ההיזק שאם לא נתקל באבנו לא היה נחבט באחר או דילמא השני שנחבט בה דמן הראשון לא הוזק אלא שנתקל: נישמעינה מן הדא. ברייתא דפלוגתא דר' נתן ורבנן היא: ובעל הבור פטור. דאי לאו השור לא היה נופל לבור: במועד זה נותן מחצה וכו'. דסבירא ליה דכיון דההיזק יצא משניהם חייבין שניהם והילכך במועד דכל א' מהן היה משלם נזק שלם אם היה הוא עושה ההיזק השתא דמשניהם הוזק זה משלם מחצה וזה מחצה: ובתם. דאין על בעל השור כ"א חצי נזק אם היה הוא המזיק לבדו השתא דשניהם הזיקו בעל הבור נותן ג' חלקי' שהוא המחצה שלו ובעל השור נותן רביע שהוא המחצה שלו והרביע יפסיד: כיני מתניתא. לא כמו שאתה שונה אלא כך שנינו בתוספת' בעל הבור נותן ג' חלקים משום דא"ל אני מצאתי השור שלי בבורך ועליך הי' מוטל הכל ומה דאית לי לאישתלומי מהאי רביע נזק משתלמנא ואידך ג' חלקים תשלם לי הכל: הניח אבנו וכו'. מיותר הוא בספרי הדפוס ואגב שיטפא הניח אבנו דלקמן היא: והפריחתה לרה"י. דאלו הפריחתה בר"ה למקום אחר לא מיבעיא לן דעדיין כמו שהתקלה במקומה היא והמניח חייב והכא בהפריחתו לרשות בעל האבן מיירי הילכך קא מיבעיא ליה מי אמרי' כיון דהרוח החזירתה לרשותו אינו חייב בנזקו דהא לא הפקיר רשותו א"ד כיון דס"ס בא ההיזק מכח התקלה שהניח' בר"ה בור בר"ה הוא וחייב: והתיזה .

מראה הפנים

חבית זפ"ז או שיעבור בדרך אחרת יתעכב ויפסיד עסקיו וכיוצא בזה וזה דהכריחו לפרש כן י"ל דלמד זה מרב פפא לעיל דאמר אי כרב מאי ארי' נתקל הפי' נשבר נמי ומאי קשיא ליה דילמא רב כר' יהודה ס"ל דלא עביד איניש דינא לנפשי' במקום טירחא אלא במקום פסידא דוקא והילכך נתקל דוקא. אלא ודאי דהכא נמי שייכא פסידא ואי נתקל דוקא אתיא מילתי' דרב דלא כתרווייהו כנ"ל לדעת רש"י ז"ל. מכל הלין משמע דדעת רש"י לפרש דאין חילוק בין שברו דרך הליכה לשברו בכוונה בממלא והכל נכלל בעביד איניש דינא לנפשיה. אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן וכמה שלמדנו מדבריו בנ"מ שכתב שם בדין אם ברשות קעביד ואם היתה אפילה או שמילא כל הדרך כדים פטור על שבירתה וכו' על שבירתה דקאמר היינו בדרך הליכה דוקא שהרי בהל' חובל פ"ו הל' ה' כתב בהדיא הרי שמילא חצר חבירו וכו' ואם שברן בכוונה אפילו הכניסם בעל הכדים שלא ברשות ה"ז חייב ע"ש וא"כ מכ"ש בגוונא דלעיל היכא דברשות קעביד. וטעמו דגם לפי המסקנא דמסקינן הה"ד אפילו שברה וכו' היינו בדרך הליכתה דאפילו למאי דקי"ל כר"נ דעביד איניש דינא לנפשיה במקום טירחא מ"מ למה לו לשברן בידים בכה"ג יעבור כדרכו ואם נשברו נשברו. וכדמשמע מסוגיא דהכא להדיא דאף דלא נפשטה הבעיא בלא. וכן למ"ש לעיל דמשמע דס"ל להאי ש"ס דאפילו טירחא ליכא (וזה יש לדחות דעכ"פ יש לו טורח לעבור משם ולהקיף בדרך אחר) עכ"פ למדנו האי סברא מהסוגיא דבמקום שיכול בדרכי לילך ואם ישברו למה נתירו לשבור בכוונה אפשר שיעבור ולא ישברו וזה מבואר. וגם בסוגיא דהתם למאי דס"ד מעיקרא יש לפרש לדעתו ז"ל דהכי פריך מאי אריא נתקל דוקא אפילו שבר בדרך הליכתה פטור ופריק ליה דהה"נ ואיידי וכו'.

אבל לשבר בכוונה לכ"ע לא. ומ"ש הטור בסי' תי"ב ואם מילא כל הדרך כדים שאי אפשר לעבור אפילו שברו בידים פטור במקום דא"א לעבור אפשר גם הרמב"ם יודה בזה ומש"ה הביא הב"י בש"ע דברי הטור אחר לשון הרמב"ם לדעת שניהם שוין בזה:

ותישמע מינה ראה אמת המים שוטפת וכו'. נלמד מהכא בדין מציל עצמו בשל חבירו דחייב שנזכר בבבלי דף קי"ז ע"ב. דדוקא אם בא כבר ההפסד עליו ורוצה להברית ממנו כמה שגורם היזק לחבירו. וכן הדין כאנסוהו נכרים לענין זה כמבואר מהני דיני דמייתי. ומה דנקט לשון מותר ואסור לאו דוקא דהא מהאי ברייתא נלמד והתם פטור חייב קתני. ועיקרא דמילתא יתבאר לקמן סוף פרק החובל ובפ' הגוזל בתרא בס"ד:

כיני מתניתא בעל הבור נותן שלשה חלקים. דיניה דר' נתן וכמה דאיכא לחלק לפי הדעות חולקין והסברות נתבאר בפרק דלעיל סוף הלכה ד' ע"ש ד"ה שור שנגח. וכן יש ללמוד לענין הדין דבעיא דהכא שהרי כאן שניהן גורמין ההיזק הן ושניהן בני תשלומין בשוה הן וכעין דין המוזכר בטור סי' ת"י וכענין שכתב שם בשם הר"ר יחזקיהו וכן בענין שאם אין לאחד מהן לשלם כמבואר הכל לעיל שם:

הניח אבנו בר"ה ובאת רוח וכו'. דיניה אלו אינם מבוארים להדיא בבבלי ונתבאר לעיל בפ"ב מהרבה מקומות דנקטינן דבתר תקלה שהניחה אזלינן וכן בדין הבעיא השניה ואחר שהראשון הולך דלא מיקרו כאן שותפין בנזק הא למה זה דומה לבור המתגלגל ברגלי אדם שאם הזיק לאחר בנת בעל התקלה חייב הכל. ועיין לעיל פ"ב ריש הלכה ב' בסוגיא דגליל גם נתבאר היטב:

מילתיה

גליון הש"ס

[z]אהן כריסו פי' בתשב"ץ ח"ג סי' מו ביאור הירושל' ועי' במוסף הערוך ערך אכסנאי ועיי בנמ"י פ"ח דב"ב ועי' במרש"פ ד"ה ותשמע שלא נזכר מדברי הנמ"י וספי קי"ל בסימן בפת סעיף ב בסג"ס:

שנויי נוסחאות (סוט"ז) בעל הבור בד"ו בעל השור. (סוי"ו) ובעל השור בד"ו ובעל הבור. (סוי"ה) בעל הבור נותן שלשה חלקים בד"ו בעל השור נותן שלשה חלקים. (סוי"ט) ובעל השור בד"ו ובעל הבור. הניח אבנו... עד השני (בגורס כ"ב) ל"ס בד"ו.

מערכת הערוך

כריסו ארגירא כתב בעל ערוך השלם בנ"ל תיבה אחת כְּרִיסוֹאַרְגִּירָא והיה מכס עלום וקשה והיה נלקח מכל בעלי מלאכה מיוחדת של מסויים והיינו מכולם ביחד אך כפי רבות הפרטים היה מבקש השוטר לפעמים יותר ויותר ולכן בפרס בא זה לאסוף את המכס מצד הממשלה היה מותר לאומן לומר פלוני עוסק במלאכה כמלאכתי וכן פלוני ועי"ז בא להקל מעצמו חלקו בשול המכס אמנם אחרי שבא כבר לעיר אסור למסור אותם למלכות ור"ל לא ידע לפתור אותו וכתב לא הבנתי עד עתה פירוש אמיתי:

מהר"ם די לונזאנו

אהן כריסו ארגירא. ר"ב לשון יוני הוא ופירושו זהב וכסף:

בכר לארן שוטפת וכאה. ג"י פ"ק דבתרא.

מסורת הש"ס

ב"ק כח ע"ב וג"ע

שם ע"א

שם כט ע"א

תוספתא פ"ג

והתיזה לרה"י ובא אחר ונתקל בה מהו שיהא חייב בנזקו א"ר יוחנן הניח אבנו ומשאו ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בהן וצלוחיתו בידו בין שנתקל באבן ונחבט בקרקע בין שנחבט באבן ונתקל בקרקע חייב על ניזקי אדם ופטור על ניזקי צלוחיתו. מילתיה דרבי יוחנן אמר בור של נזקין פטור על הכלים ואם בדרך *הטחה הטיח על ניזקי צלוחית חייב:

הלכה ב מתני'

*נשברה כדו בר"ה והוחלק אחד במים או שלקה בחרסיה חייב ר' יהודה אומר א במתכוין חייב בשאינו מתכוין פטור: **גמ'** *ר' לעזר אמר בשעת נפילה נחלקו אבל לאחר נפילה כל עמא מודיי שחייב א"ר יוחנן בין בשעת נפילה בין לאחר נפילה היא המחלוקת. מתיב ר' יוחנן לר' לעזר אם בשעת נפילה פטור אינו קל וחומר לאחר נפילה. ולמה פטור בשעת נפילה שבן אדם מפקיר נזקיו בר"ה. אית מתני' מסייעא לדין ואית מתניתא מסייעא לדין דתני *מודין חכמים לר' יודן במניח אבנו ומשאו בר"ה ובא אחר ונתקל בהן פטור שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. הא אם לא הנחיל יהושע לישראל את הארץ על מנת כן חייב.

על

פני משה

והתיזה לרשות היחיד. את"ל בקמייתא תיובי מחייב דכיון דזרוק הפריחתה אכתי בור ברשות הרבים מיקריא הכא מאי מי אמרינן כיון דאדם הוא שהחזירתה לרשותו ואיהו ודאי מיפטר שהרי נתקל בה ומחמת כן התיזה אלא דקמא נמי מיפטר דהוי כמו שפסקה תקלתו ומכח אחר הוא שבא ההיזק א"ד אכתי מכח התקלה שהניחה ברשות הרבים הוא ולא איפשיטא: וצלוחיתו בידו. ונשברה: בין שנתקל וכו'. דעל כל פנים מכח שהניחם ברשות הרבים הוא בא: חייב על נזקי האדם. דאדם לא אימעוט בבור אלא ממיתה אבל אם הוזק חייב: מילתיה דרבי יוחנן אמרה. שמע מינה מדר' יוחנן דסבירא ליה אפילו בור של נזקין פטור על נזקי כלים ופליג אהאי מ"ד לקמן פ' הפרה הלכה ז' דאמר דלא אימעוט כלים אלא מבור של מיתה ולא מבור של נזקין: ואם בדרך הטחה. זה שהצלוחות בידו הטיחה בדרך הטברתו ונשברה בזה לא הוה כבור דאלו בור בתר דנייח הוא וכאן חייב על נזקי כלים:

הלכה ב מתני' נשברה כדו בר"ה. לא הניחה אלא שהוא נתקל ונשברה והוחלק וכו': חייב. דסבר נתקל פושע הוא והלכך חייב: ר' יהודה אומר במתכוין חייב. דקסבר ר' יהודה נתקל לאו פושע הוא אלא אנוס הוא ואם נתכון לזכות במים ובחרסיה אחר שנשברה כדו הוא דחייב בהזיקן דה"ל בורו שהזיק אבל אינו מתכוין לזכות בהן פטור הואיל ומעיקרא אנוס הוא והלכה כר' יהודה דנתקל לאו פושע הוא: **גמ'** בשעת נפילה נחלקו. אם הוזק בהן בשעה שנשברו כדו ונפלה והוחלק זה במים או לקה בחרסיה בהא הוא דת"ק סבר נתקל פושע הוא ור' יהודה סבר לאו פושע הוא: כל עמא מודו שחייב. כדמפרש טעמיה לקמיה: א"ר יוחנן בין וכו'. וכדמקשי ליה: מתיב. השיב ר"י לר' לעזר אם בשעת נפילה דאיכא למימר היה לו להזהר במה שבידו ושלא יהא נתקל ויזיק אחרים ואפ"ה פוטר בו ר' יהודה אינו ק"ו דלאחר נפילה יהיה פטור דמה היה לו לעשות: ולמה פטור בשעת נפילה. סיומא מילתיה דר' יוחנן היא תדע דהא בשעת נפילה מ"ט פטור הוא לר' יהודה אלא משום שכן אדם מפקיר נזקיו ברשות הרבים דמסתמא מפקיר להו ואע"ג דבעלמא מפקיר נזקיו ברשות הרבים חייב התם דהניח התקלה מדעת והוי כבור ברשות הרבים אבל הכא דעל ידי אונס באת התקלה פטור וא"כ מכ"ש דלאחר הנפילה פטור: אית מתניתא וכו' ואית מתניתא. חדא ברייתא היא וכלומר מהאי מתניתא מסייעא לר' לעזר ומסייעא לר' יוחנן וכל חד מפרש לה כטעמיה ולתרווייהו ל"ק וכדלקמן: דתני. תוספתא היא בפרק שני. וחסר כאן והכי גרסינן כדאיתא התם מודה ר' יהודה לחכמים במניח אבנו וצלוחיתו ברשות הרבים ובא אחר והוזק בהן שהוא חייב מפני ששמירתו עליו ומודים חכמים לר' יהודה במניח קנקנים ברה"ר הגג לגגבן ונפלו ונשברו ובא אחר והוזק בהן שהוא פטור מפני שאין שמירתן עליו. ולקמן איתא התם היה בקופה של תבן וכה חבילה של קולים ברשות הרבים ובא אחר והוזק בהן ה"ז חייב ר' יהודה פוטר שלא ניתנו ערי ישראל אלא לכך ובהאי דינא פלוגתא התם. ועכ"פ שמעינן דבמניח תקלה ברשות הרבים כ"ע מודו דחייב ואם ממילא באת מחמת שהוליאן בר"ה כמו בקופה של תבן לר' יהודה פטור שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ שיהו נושאין משאיהן בר"ה וברשות קעביד: הא אם לא הנחיל וכו'. מדקאמר טעמא שע"מ כן הנחיל הא מדינא חייב ואע"פ שלא הניח התקלה מדעת ברשות הרבים ודמיא למתני' וא"כ קשיא והשתא מסיק דמר מתרץ לטעמיה ומר מתרץ לטעמיה:

על

עין משפט נר מצוה

ה

א מיימו' פי"ג מנ"מ הל"ז טוש"ע חו"מ סי' תיב סל"ב

רידב"ז

ר"ל אמר בשעת נפילה נחלקו כפי' הקדמונים ז"ל דלא הי' בידו לסלקה סמוך לנפילתו אבל לאחר נפילה דהי' בידו לסלקה כו"ע מודי שחייב דמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס לכולי עלמא חייב. אמר ר' יוחנן בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה הוא המחלוקת דלר' יהודא דסבירא ליה נתקל לאו פושע הוא והוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס על כן פטור אף על פי שהי' בידו לסלקה משום דאיהו לא קעביד הבור דהא אנוס הוא בנפילה ואי דלא מסלקו הא אינו מחויב לסלק כיון שאינו שלו ותלוי זב"ז אליבא דר' יוחנן דלת"ק נתקל פושע ע"כ חייב מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה. אבל לר' יהודא נתקל לאו פושע היא ע"כ הוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס וכ"כ התוס' ז"ל דף כ"ט ע"א ד"ה פליגי. מתיב ר"י לר"ל אם בשעת נפילה פטור אינו ק"ו לאחר נפילה ולמה פטור בשעת נפילה שכן אדם מפקיר נזקיו ברה"ר פי' דלמה ס"ל לר"י דנתקל לאו פושע הוא ולא כת"ק דס"ל דהוי פושע דצריך ליזהר שלא יכשל ויזיק משום שכן אדם מפקיר נזקיו בר"ה וע"כ בשעת האונס אינו שלו ע"כ אינו מחויב לשמור על האונס כיון דבשעת האונס אינו שלו ואין מוטל עליו השמירה על דבר שאינו שלו וא"כ כיון דפטור בשעת נפילה הוא נובע ממה שמפקיר נזקיו בר"ה כדי שלא יתחייב. א"כ היכי תימר דבשעת נפילה פטור ולאחר נפילה חייב הא הא דפטור כל עיקר בשעת נפילה הוא. אך מטעם שכן אדם מפקיר נזקיו בר"ה כדי שלא יתחייב בנזקין [כדכתב הגמו"י ז"ל דבסתמא מפקיר להו אם לא במתכוין לזכית בחרסי' אע"ג דבעלמא דבנשבר כליו של אדם אינו מפקיר להו. אך בר"ה מפקיר נזקיו כדי שלא יתחייב בנזקין] דר"י מפרש להמתניתין במתכוין חייב באינו מתכוין פטור דאף דקאי על תרווייהו על שעת נפילה ולאחר נפילה [כדכתב הגומ"י ז"ל דלמ"ד דבתרתי פליגי ע"כ דהא דקאמר ר"י במתכוין חייב באינו מתכוין פטור קאי על תרווייהו] מ"מ מפרש להפירוש מתכוין הוא מתכוין אך לזכות בחרסי' כדאית' בסמוך והוא משום דזהו עיקר הפטור של שעת נפילה משום דאינו מתכוין לזכות בחרסי'. וע"ז קאמר מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לדין דתני מודין חכמים כו' כו' ובא אחר ונתקל בהם פטור שע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ הא אם לא הנחיל כו' ע"מ כן חייב. פי' דמביא רישא דהתוספתא ומדלג באמצע ומביא עוד תוספתא בפרק הזה ומרישא הוא מסייעא לדין ומסיפא מסייעא לדין. וכן דרך הירושלמי דמזכיר רק ראשי פרקים מן הרישא דהתוספתא או מהסיפ' ודבר מלוי הוא. דברישא תני מודין חכמים לר"י במניח קנקנו כו' ונפלו ונשברו פטור מפני שאין שמירתן עליו דהא לכו"ע הוי נפילת אונס ופטור מפני שאין שמירתן עליו דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס דפטור הרי מכאן ראי' לר"י דמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור ומסיפא דתוספתא ראי' לר"א דמפקיר נזקיו אפילו לאחר נפילת אונס חייב דהי' לו לסלקו דתני הי' קופה של תבן וכה קולים בר"ה ובא אחר והוזק בהם ר"י פוטר שע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ ר"ל דהנחיל יהושע לישראל את הארץ שיפטרו מהנזקין ולא משום דכל הוצאה ברשות פטור לר"י מן נזקין ז"א אלא דס"ל לר"י דע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ שיפטרו מנזקין אבל

כל

מראה הפנים

מילתיה דר' יוחנן אמר בור של נזקין פטור על הכלים. עיין לקמן פרק ה' הלכה ז' ד"ה וכשהוא בא. וכן. בדין הטית בצלוחית מתבאר שם:

אמר ר' יוחנן בין בשעת נפילה וכו'. בבבלי דף כ"ט מסיק לה לר' יוחנן נמי הכי דס"ל לדידיה דבתרתי פליגי וכדיוקא דהכי מדקתני תרתי הוחלק ולקה בחרסיה וכדמפרש רב יוסף התם במתכוין לזכות בחרסיה. וכדמסיק לה הכי אליבא דר' יוחנן. מלבד אליבא דר' אלעזר דמדייק לה התם מהאי ברייתא נשברו כדו וכו' דר"מ מיחייב וא"א לאסוקי התם אליביה דלאחר נפילה לא נחלקו אלא ר"א קמ"ל כדאביי. והכא לא מייתי האי ברייתא. ומפרש לה בהדיא דלאחר הנפילה לר' לעזר אפילו ר' יהודה מחייב וכדמסיק טעמיה אליביה דלאחר הנפילה כמתכוין להזיק הוא דמאחר שהיה לו פנאי לסלקן ולא סילקן כעושה בור השתא ולא פטר ר' יהודה אלא בשעת נפילה משום דנתקל לאו פושע הוא. וצ"ל דדיוקי' דהכי לא דייק לי' לר' לעזר דהכא. וכן התם נמי לא מקשי ליה אלא מהאי ברייתא והאיכא ר"מ והאיכא רבנן ולא מדקתני תרתי במתני'. וכן פ"כ לומר כן אליבא דרב התם דלא ס"ל לפרש כדיוקיה דהכי דא"כ קשיא עליה דקאמר התם לעיל דבנזקי כלים איירי מתני' אבל בנזקי אדם פטור דקרקע עולם הזיקתו ואי דס"ל כהכי דבתרתי פליגי ובלאחר נפילה במפקיר נזקיו א"כ אמאי מחייב ת"ק בנזקי כלים הא כדאפקרינהו מודה רב לעיל דמבורו למדנו. וזה לכאורה קשיא היא אליבא דרב. אם אנחנו מפרשים דהא דפליגי בלאחר נפילה ובמפקיר אכולה מתני' קאי אם לא נאמר דלא

ס"ל

תוס' דרי"ד

ולמה פטור בשעת נפילה שכן אדם מפקיר נזקיו בר"ה עיין בפנים בדברינו ומזה מובן מה דכתב במלחמות להרמב"ן ז"ל דאין ספי' כבעה"מ ז"ל דהא דקאמר ר"י במתכוין חייב באינו מתכוין פטור כולל ב' כונות במתכוין להזיק אשעת נפילה ובמתכוין לזכות בחרסי' אלאחר נפילה ז"א דאין סברא שיכלול ב' כונות אלא ע"כ כונה אחת לזכות בחרסי' עיי"ש ובאמת ל"ב כיון דנחלקו בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה אין סברא למימר דקאי רק על חדא לאחר נפילה וכ"כ הגומ"י ז"ל דע"כ דקאי דברי ר"י במתכוין חייב על שניהן על שעת נפילה ועל לאחר נפילה אבל לפי הירושלמי הזה כאשר ביארנו בפנים עולה שפיר נכון דהת"ק ס"ל דנתקל פושע היא כדכתב הגומ"י ז"ל דהי'

לו

שנויי נוסחאות (בו"ז) בדרך בד"ו כדרך.

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פי"ב מה"מ הל"ב טוש"ע חו"מ סי' תיב ס"ס

ז
ב מיימו' שם הל"ב טוש"ע שם סי' תטו ס"א

ח
ג מיימו' שם הל"א טוש"ע שם סעיף ס

ט
ד מיימו' שם הל"ג טוש"ע שם סעיף ג

י
ה מיימו' שם הל"ב טוש"ע שם ס"א

רידב"ז

כל מוליא ברשות ס"ל לר"י ג"כ דחייב בנזקין [ועיין בנמו"י ז"ל בסוגיא דידן דכתב מפורש דאפילו עושה ברשות חייב בנזקין אפילו לר"י] ומדייק מזה טעמא משום דע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ הא לא"ה הי' חייב הא הקוצים שנמלא בהתבן הוא באונס דהא הי' מכוסה והוי. מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס ופטור. אלא ע"כ דמפקיר נזקיו אפילו לאחר נפילת אונס חייב אפילו לר"י. ע"ז מסיק ע"ד דר"י במתכוין לחרסין ע"ד דר"א במתכוין להזיק פי' דלר"י הוא רק מתכוין לחרסין על אחר נפילה ולר"א מתכוין על שעת נפילה. וע"ז מסיק ר"ז ור' לא תריהון אמרין מודה ר"י לחכמים במבקיר שור שנגח בר"ה דחייב לא דומה נזק עומד לנזק מהלך פי' דאע"ג דס"ל לר' יהודא דנתקל לאו פושע הוא דלא הי' עליו להזהר מן התקלה שלא יבוא לידי תקלה דהא הת"ק ס"ל דנסקל פושע הוא אע"ג דהתקלה גופי' אונס הוא אך הי' לו להזהר שלא יבוא לידי מכשול ואונס כדפי' הנמו"י ז"ל ור"י ס"ל דלא הי' לו להזהר מן המכשול משום דאין מוטל עליו לשומרו כשהוא ברשותו על כשיולא מרשותו דהא בשעת האונס לאו שלו הוא כדאמר ר"י בסוגיא דידן דלמה פטור בשעת נפילה שכן אדם מפקיר נזקיו בר"ה. אבל בשור שנגח בר"ה והפקירו בשעת נגיחה חייב משום דהוי נזק מהלך וחייב בשמירתו קודם הנגיחה שלא יבוא לידי נגיחה אע"ג דבשעת נגיחה הוי שאינו שלו דהפקר הוא. אבל חייב קודם הנגיחה לשומרו שלא יבוא לידי נגיחה. ואע"ג דקי"ל בנגיחה דנגח ואח"כ הקדיש ואח"כ הפקיר פטור הנ"מ שנגח ואח"כ הפקיר משום דבעידנא דנגח הי' לו בעלים וגזה"כ הוא דבעינן שיהא היזק לתשלומין שוין כאחד וכדאיתא בשמ"ק ז"ל דבנזקין לכו"ע בעינן שיהא היזק והעמדה בדין שוין כאחד. והעיקר גזה"כ הוא שיהא שוין כאחד עד שמכה דיקדוק הזה מדקדק רש"י ז"ל דאפילו מכרו בינתים פטור משום דהקפדת הכתוב שיהא שוין כאחד הנזקין והעמדה בדין. ואפילו לשיטת הרמב"ם ז"ל דהעיקר הקפדה שיהי' לו בעלים מ"מ בעינן שוין כאחד העמדה בדין עם שעת ההיזק. וע"כ כשהי' לו בעלים בשעת נגיחה ואין לו בעלים בשעת העמדה בדין פטור משום דאינו שוה העמדה בדין עם שעת הנגיחה. משא"כ כשהפקיר בשעת נגיחה ממש וחיובו הוא דהוי לו לשומרו קודם הנגיחה שלא יבוא לידי נגיחה והוי החיוב דשור רעהו דהי' לו להבעלים לשמור שורו שלא יבוא לידי נגיחה. וע"ז אנו מעמידין לי' להבעלים לדין שישלם מפני שלא שמר שורו שלא יגח כיון דעד שעת נגיחה ממש הי' שלו. ואבל בשעת נגיחה לא הי' שלו יע"כ שוין כאחד הנגיחה והעמדה בדין. משא"כ כשבשעת נגיחה ממש הי' שלו וא"כ הפקירו קודם שעמד בדין ונמלא דאין המיתה או הנזקין והעמדה בדין שוין כאחד: בין

ולאו בור הוא ועל הכלים נמי מתחייב והיינו דקאמר בשנחבט בקרקעו כלומר מחמת שמשה זה להקרקע רפש וטיט נחלק ונחבט האדם: אבל אם נתלכלכו כליו חייב. כלומר אבל אם היה ההיזק מעיקרא קודם דנייחו מיא ובשעת שפיכה וההיזק הוא שנטנפו כליו של זה חייב גם על הכלים אי נמי דהכי פירושא דרב הונא דייק מדקתני השופך מים והוזק דמשמע דדוקא בהכי איירי שהוזק בשעת שפיכה ועדיין לא נחו מיא ולפיכך חייב על נזקי אדם אבל בתר דנחו מיא פטור דבור הוא והשתא רב הונא אדיוקא דמתני' קאי בשנחבט אדם בקרקעו הוא דפטור בו דהאדם אימעוט מבור אבל על הכלים חייב ואפי' בתר דנייחו וקסבר רב הונא כמ"ד לקמן דכלים לא אימעוט מבור. והשתא שייך שפיר טפי הא דרב דאמר דאפילו כלים פטור בתר דנייחו ומתני' דוקא בשעת שפיכה מיירי דגירי דיליה הוא ולא הוי בור. והאי פירושא מסתברא טפי דנראה מרהטא דסוגיא דרב ורב הונא בחיוב כלים בבור פליגי: מילתיה דרב אמרה. דש"מ מדברי רב דס"ל כמ"ד דנזקי כלים ג"כ אימעוט מבור כמו אדם: חייב. המלניע שלא היה לו להלניעו בכותלו של זה ובעל הכותל פטור דלא ידע: כדי שלא תעלם המחרישה. בשעה שמחרישין שלא יחזרו ויעלו: תיפתר דברי הכל. אפי' ר' יהודה מודה בה דס"ל לעיל במפקיר נזקיו בדבר שלא עשה התקלה מדעת פטור הכא בגדר קוצים כר' יהודה נמי אתיא דבמפריח עסקינן. כדפרישית במתני' והוי כמי שמניח תקלה ברה"ר ואפי' ר' יהודה מחייב: דאמר שלשה

פני משה

על דעתיה דר' יוחנן. דס"ל לאחר נפילה פוטר ר' יהודה דכיון דשלא מדעת נעשית התקלה מתחילה פטור במפקיר ובמתכוין חייב דקאמר ר' יהודה במתני' במתכוין לחרסין לזכות בהן קאמר דהוי לה השתא כבורו וכהניחן מדעת וה"נ מיתוקמא דיוקא דברייתא דמדינא חייב במתכוין לזכות בהן ולר' לעזר דס"ל לאחר הנפילה מחייב ר"י לא איצטריך ליה לפרושי מהכוין דר"י במתכוין לזכות בהן אלא במתכוין להזיק וכלומר דכיון שהניחן שם לאחר הנפילה כמתכוין להזיק הוא שהיה לו לפנותן: לא דומה נזק עומד. אפי' למאן דס"ל מפקיר נזקיו בר"ה פטור במתני' ומפני שלא הניח התקלה מדעתו לא הימא דה"ה בשור שנגח בר"ה והפקירו נמי הן שהרי לא מדעתו היתה התקלה הלכך קמ"ל דשאני הכא דאינו דומה נזק עומד דמתני' שיכולין העוברין להשמר ולילך מן הלד אבל הכא נזק מהלך הוא ברשות הרבים וקשה לשמור הימנו:

הלכה ג מתני' השופך מים בר"ה. אע"ג דברשות קעביד כגון בימות הגשמים שמותר לשפוך מים בר"ה אפ"ה אם הוזק בהן אחר חייב בנזקו ואפי' אפקרינהו דהא מתחלה שלא באונס הוא וקי"ל המפקיר נזקיו בר"ה ומתחלה נעשו שלא באונס חייב: המלניע את הקוץ וכו'. שהלניען בר"ה: והגודר גדירו בקולים. שעשה גדר מקולים והפריחן לר"ה אבל אם לימנם בתוך שלו והוזק בהן אחר פטור שאין דרך ב"א להתחכך בכתלים: **גמ'** בשנחבט בקרקעו. מחמת שהוחלק במים נפל ונחבט האדם בקרקע והוזק מיירי מתני' ורב הונא דייק לה הכי מדקתני והוזק בהן משמע דוקא הוזק בהן אדם אבל לא כלים והילכך לא משכחת לה אלא בשהוזק בתר דנייחו מיא דהוי כבור והאדם הוא דחייב דלא אימעוט אדם מנזקי בור אלא כלים אבל אם בשעת השפיכה הזיק גירי דיליה הוא

הלכה ג מתני' *השופך מים בר"ה והוזק בהן אחר חייב בנזקו:

י"ל דעתיה דרבי יוחנן במתכוון לחרסין על דעתיה דר' לעזר במתכוון להזיק. ר' זירא ור' לא תריהון אמרין מודה רבי יודה לחכמים במבקיר שור שנגח בר"ה שחייב לא דומה נזק עומד לנזק מהלך:

הלכה ג מתני' א *השופך מים בר"ה והוזק בהן אחר חייב בנזקו

ב המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר גדירו בקוצי' וגדר שנפל לרשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו: **גמ'** רב הונא אמר בשנחבט בקרקעו אבל אם נתלכלכו כליו חייב רב אמר אפי' נתלכלכו כליו פטור. מילתיה דרב אמר הבור של נזקין פטור על הכלים. ג *המצניע את הקוץ ואת הזכוכית לתוך כותלו של חבירו ובא בעל הכותל וסתרו והוזק בהן אחר חייב. ד חסידים הראשונים היו מצניעין אותן לתוך שדה עצמן ומעמיקין להן שלשה טפחים כדי שלא תעלם המחרישה: פיסק'. והגודר גדירו בקוצים. אר"י תיפתר דברי ה הכל במפריח. רבי בון בר חייה בעא קומי ר' זעירא ולמה לינן פתרין לה *כר' יוסי בי ר' יודה דאמר שלשה

מראה הפנים

ס"ל לדייק כדאביי אלא כר' לעזר דהכא. ואפשר לייתב אליבא דרב ולפרש דאי ס"ל כדאביי א"כ פליגי בלאחר נפילה במקי אדם דלקס בהרסיה ולאו קרקע עולם הוא ואסיפא לאוד קאי. ויש בזימש זו פירושים הרבה ועיין בספר המאור וספר המלחמות ואין להאריך. ולענין מסקנא בכר נהגלר דכר' יהודה קי"ל וכדמפרש אביי ורב יוסף התם ור' יוחנן הכא ובנזקי אדם מיתוקמא מתני' ולא בכלים וכשמואל התם:

מודה רבי יהודה לחכמים במפקיר שור וכו'. והא דאמר בבבלי בפ"ק וכפי' ר' יתר על כן אמר ר' יהודה אפילו נגח ואחר כפקיר פטור יתבאר לקמן פ"ד הלכה מי א"ס. ועיין לעיל פ"ק הלכה ב' ד"ה מנכסים משוחדים מ"ש שם:

תוס' הרי"ד

לו לשמור מן האונס ור"י ס"ל דאינו פושע דלא הי' לו לשמור את כדו מן האונס כיון דבשעת אונס אינו שלו ולפיכך לא הביא הרמב"ם ז"ל כלל הא דמתכוין להזיק כלל אע"ג דפסק כר"י כמו שכתב הרמב"ן ז"ל במלחמות הנ"ל דגם הרמב"ם ז"ל לא הביא כלל הא דבמתכוין להזיק כלל אך מתכוין לזכות בחרסי' ולפי הירושלמי הוא מבואר היטב בפ"ס:

ר"ז ור' לא תריהון אמרין מודה ר"י לחכמים במפקיר שורו שנגח בר"ה עיין במס"פ ז"ל שתמה הא הגן קי"ל נגח ואח"כ הפקיר פטור והוא ברייתא דדברי ר' יהודה גופיה אבל לפי דברינו דמבואר בפנים מיתא שפיר בפ"ס:

א"ר

רב הונא אמר בנחבט בקרקעו. כדפרישית בפים ורפש שנעשה מתמתו. ולפי' בפני שפירשתי אם דלפי הגי' והשתא הסוגיא נראה הכי מ"מ יש לפקפק ע"ז. וגי' דהכא לא דמיא לגי' הבבלי דף ל'. ובלאו הכי מה דאמר רב הונא הכא בחיוב כלים אמרה רב התם ורב הונא מחייב התם גם בנזקי אדם בדלא תמו מיא. ודבן הירושלמי בחילופין. אלא דליכא דאבל וכו' דאמר הכא קשה ולריך לייבבו כפי' הא' שפירשתי. והרמב"ם פסק כהאי מתני' בפי"ג הלכה י"ב ובנזקי אדם לאתוי דקי"ל. ועכ"פ גלמד מסוגיא דהתם לדידן ולפי הגי' שלפנינו דתמו מיא נמי חייב הוא לרב כדאית ליה ולמשואל דקי"ל כוותיה כדאית ליה תמו בכתב הרמב"ם שם נבלעו וכו' לומר דאפילו נבלעו ובארס הארץ חלקה הפ"כ אמרינן דפריין הנזק בא מחמתו וחייב בנזקיו ובנזקי אדם כדלעיל: **ובא** בעל הכותל וסתרו וכו'. בבבלי שם מוקי לה ר' יוחנן בכותל רעוע אבל בכותל בריא המלניע פטור וחייב בעל הכותל: **שלא** תעלם המחרישה. ובבבלי שם הגי' שלא יעכב המחרישה והביאו התוספות בירושלמי מפרש שלא תעלם כלומר דלפי פשוטו אפי' הסידות אינה הכא ולפיכך מפרש לה שלא יעכב הייט שמחמת עיכוב שמחרישה יחזרו ויעלו בשירלה להרוג בחוזק: **תיפתר** דברי הכל במפריח. כדפרישית בפנים. וכן יש לפרש ד"ס דקאמר ר' יוחנן הפלוגתא דבור קאי דפליגי לקמן בפ"ס אי בור ברשותו חייב ולכ"ע בור בר"ה חייב ובמפריח דהוי בור בר"ס ד"ס מודים בה. והיינו כן דמאן דבי"ל אתקף מיזו בפלוגתא שלא היה מתחלה באונס חייב ס"ל **דשויא** דבור בר"ה הוא כדמוכחת סוגיא דבבלי בדף כ"ט ע"ב. ולפ"ז לריך לומר הא דקאמר אליבא דר' יוחנן התם טעמא דמלניע פטור לפי שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים הה טעמא לריכא למאן דס"ל בור ברשותו נמי מיחייב והמפקיר רשותו דאי למ"ד בור ברשותו פטור נ"ל לאוי טעמא דהא מלניע ביה ברשותו הוא. ובדכתבו התוס' ד"ה אלא ר' יוחנן דמס"מ אמרינן דאפשר ר' **יוחנן נופיה ס"ל** דבור ברשותו נמי מיחייב. והרא"ש ז"ל תמה על הרי"ף בפנין זה דיות דהוא שבין כר' יוחנן בור בר"ס חייב אמאי אלטריך ליה טעמא במלניע משום דכך בני האדם וכו' תיפוק ליה דהוי בור ברשותו. ועל זה כתב הו"ל ומתוך זה משמע דדר אישה ז"ל כרב כמ"ן דמחייב לקמן בתרווייהו בור ברשותו ובור בר"ס ע. **וכדליה** פסק הרב אלפסי ז"ל הכי בפ' השרה במקומו. ואפשר גי' אחרת היה לו להרא"ש שם בדבריו: **כרבי** יוסי בי רבי יודה דאמר שלשה שכן סמוכין לרשות הרבים. כרי ר' יוסי בר"י מתבארין כן מתוך התוספתא פ"ו. איזהו בור שאמרה תורה הפר בור ברשות היחיד ופתח

גליון הש"ס

שנויי נוסחאות (סוי"ס) אר"י בד"ו אמר רבי יוחנן.

שלשה שהן סמוכין לרשות כרשות. א"ל ומה ביש לך דאיכא ר' יוהנן מימר לך תיפתר דברי הכל במפריח: וגדר שנפל לרשות הרבים. ר' אבהו בשם ריש לקיש אמר דר' מאיר היא דרבי מאיר אמר כל המזיק שלא על ידי מעשה חייב והדא אמרה דא [א] *נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו לתוך הזמן פטור לאחר הזמן חייב. וכמה הוא הזמן תני ר' הושעיה שלשים יום:

הלכה ד מתני' [ב] *המוציא את תבנו ואת גפתו לר"ה לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה ההופך את הגלל ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו: **גמ'** *במה זכן דבית רבי ינאי אמרי בשבחן שמואל אמר [ג] בגופן חזקיה אמר *והוא שהפכה על פניה לזכות בה. מילתיה דחזקיה אמר המטלטלין [ד] [ז]נקנין בהפיכה. אלא המטלטלין מהו שיקנו בגרירה. *אמר רבי בון בר חייה נראין דברים בעמודין ובעורות קשין אבל בעורות רכין לא קנה עד שיגביה. אמר רבי אחא ליידא פשטה על שיטתהון דרבנן.

בן

שלשה שהן סמוכין לרשות. שלשה דברים אמרו חכמים שהן סמוכין לרשות הרבים ונעשו כרשות כמו שהניחן בר"ה מתחלה וא"כ אפילו במלמלם ברשותו יכולין לפטור המתני' ומפני שהוא סמוך לרשות הרבים חייב: ומה ביש לך. מפני מה לא הוטב בעיניך אוקימתא דר' יוחנן דפתר לה במפריח ודברי הכל והכי שפיר טפי לאוקמי מתני' ככ"ע ולא כיחידאה: דר' מאיר היא. הא דקתני גדר שנפל לר"ה חייב בנזקו ואע"ג דאנים ליה ולאו מעשה קעביד כר"מ מיתוקמא דס"ל דחייב אפילו בכה"ג: והידא אמרה. ובאיזה דין אמרה ר"מ: דא. בזה הדין דתנן בפ' בתרא דמציע' הכותל והאילן שנפלו לר"ה והיזיקו פטורין מלשלם נתנו לו זמן וכו' לאחר הזמן חייב וה"נ מיירי שנתנו לו זמן לפנות הגדר ולא פינה ובכה"ג הוא דמחייב אע"ג דלא ע"י מעשה שלו נעשה ההיזק: וכמה הוא הזמן. כ"ד:

הלכה ד מתני' גפתו. פסולת הזיתים: לזבלים. שירקבו התבן והגפת ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים: חייב בנזקו. ואפילו אפקרינהו דהמפקיר נזקיו שלא באונס מתחלה חייב: וכל הקודם בהן זכה. דקנסינהו רבנן: ההופך את הגלל. צואת הבקר: חייב בנזקו. אבל לא קנסו בו רבנן לומר כל הקודם זכה משום דמאן דמפיק ליה לרשות הרבים לאו לאשבוחיה מפיק דהא מוסבת ועומד הוא למילתיה ולנקות חצירו הוא דעביד ולא אתי לשהויי התם: **גמ'** במה זכן. כל הקוד' בהן זכה דקתני במתני' במה זכה: בשבחן. אבל לא בגופן משום דעיקר טעמא דקנסא דלא ליתי לשהויי להו ברשות הרבים כדי להשביחו ומיתקלי בהו רבים הילכך בשבחן קנסו רבנן בגופן לא קנסו: שמואל אמר בגופן. אף בגופן דקנסו בגופן משום שבחן: והוא שהפכה על פניה לזכות בה. והא דאמרינן דכל הקודם בהן זכה והוא שהפכה וכו' ולאו ההופך את הגלל בר"ה קאי והכי אמרינן בהדיא בדמאי. וה"ג התם בפ"ג הלכה ג' תמן תנינן ההופך את הגלל בר"ה והוזק בהן אחר חייב בנזקו תני ואסורין משום גזל ואבל הקודם בהן זכה קאי דאסור לאחר ליטול ממנו אחר שזכה זה. כהנא אמר והוא שהפכה על מנת לזכות בה. הכי מפרש לה למתני' דדמאי התם דקתני המולא פירות בדרך ונטלן לאוכלן ונמלך להצניע לא יצניע עד שיעשר וקאמר דה"נ הדין כן דלא מיחייב לעשר אלא כשהפכה בתחילה ע"מ לזכות בה. אבל אם הפכה ע"מ שלא לזכות בה לא בדא שלא היתה כוונתו בתחלה כדי לזכות לא בדא אמרו שלא יצניע עד שיעשר דכיון דלא זכה בו מעיקרא אין חיוב המעשר חל עליו: ופריך התם לענין מזיקין לא בדא שניא בין שהפכה על מנת לזכות בו בין שהפכה על מנת שלא לזכות בו והוזק בהן אחר חייב בנזקו והכא את אמר הכן דמאי שנא לענין מזיקין בהופך את הגלל בר"ה דלא שאני לן בזה שאפילו לא נתכוון זה ההופך את הגלל לזכות בהן חייב הוא בנזקן דאסתלק להו מעש' ראשון שהוליאן לר"ה וקיימא לה ברשותיה והכא במעשר את אומר הכין דדוקא שנתכוון על מנת לזכות בהן. א"ר אבין תמן כתיב בעל הבור ישלם בעל הנזק ישלם. כלומר מי שהוא עושה הנזק עכשיו הוא ישלם והרי הוא הפך את הגלל ממקומו והשליכו למקום אחר ונתקל בהן אדם שם ואם היה במקומו הראשון לא נתקל בו זה הילכך הוא הכורה בר"ה. ברם הכא עשר תעשר משלך את מעשר ולא משל אחרים. דתבואת זרעך כתיב וכל זמן שלא זכה בו אינו מחוייב לעשר. ע"כ הסוגיא מהתם. והשתא מפרש לה חזקיה הכא נמי בענין זה דהא דאמרינן כל הקודם בהן זכה דוקא בשהפכה על פניה לזכות בה: מילתיה דחזקיה אמר המטלטלין נקנין בהפיכה. כלומר שמעינן מדקאמר חזקיה בשהפכה על מנת לזכות בה ושם הפיכה בהגבהה מועטת היא שהופכה מכאן לכאן. וא"כ ש"מ דמטלטלין נקנין בהפיכה ואפילו לא הגביהן למעלה משלשה: אלא. כלומר אלא הא דמיבעיא לן מהו שיקנו המטלטלין בגרירה שלא הגביה אותן כלל אלא גיררן ממקום למקום אם נקנין בכך: נראין דברים. דלא כל המטלטלין שוין בדין זה אלא בעמודין הכבדין ועורות קשין הגדולות שהן כבדות הרבה ואין דרכן להגביהן כגון אלו וכיולא בהן נקנין בגרירה: אבל בעורות רכין. שהן נוחין להגביה אותן לא קנה עד שיגביה: א"ר אחא ליידא פשטה. לית דא פשטא על שיטתהון דרבנן וכי אין אנו יכולין לפשו' זה הבעיא דהמטלטלין נקנין בגרירה לפי שיטת דרבנן דלקמן:

בן

מראה הפנים

ופתח לרה"י יש לו רשות לחפור ויש לו רשות לפתוח. בר"ה ופתח לר"ה אין לו רשות לחפור ואין לו רשות לפתוח. ברה"י ופתח לר"ה יש לו רשות לחפור ואין לו רשות לפתוח אבל יש לרבים רשות ליכנס לשם. בר"ה ופתח לרה"י אפי' היא של רבים פטור ר' יוסי בר' יהודה מחייב עד שיעשה לו מחילה גבוה עשרה טפחים או עד שירחיק מן הכותל ד' טפחים שיהלך אדם או עד שימסור לרבים ע"כ. ופירוש דר' יוסי ברי"י אכל השלשה חלוקות האחרונות קאי דלת"ק כל מקום שאין לו רשות לפתוח סגי בהכי שלא יוכל לפתוח אם כבר חפר ובהכי מיפטר מחיובים ובבבא אחרונה ס"ל לת"ק דלעולם פטור כיון שהפתח הוא לרה"י שהם אין רשות לרבים ליכנס וע"ז קאמר ר' יוסי דלעולם כל מה שסמוך לרשות הרבים הרי הוא כר"ה ואפילו בכל אלו הג' בבות ולא סגי בהא דלא יפתח לר"ה. עד שיעשה וכו' לפי שלפעמים רבים נדחקין לשם אם הפתח הוא סמוך לר"ה. והה"ד ש"נ במלמלם חייב אליבא דר"י שהוא סמוך לר"ה. וכבר נתבאר דהמסקנא דהכא כדהתם:

המוציא את תבנו ואת גפתו. בבבלי גרים ואת קשו. וכ"מ דלפי גי' דהכא אי מוקמינן מתניתין דכר' יהודה נמי אתייא דאמר בשעת הוצאת זבלים יש לו רשות להוציא ואם הזיקו פטור מלשלם כדאמר התם דף ל' ע"א א"כ ע"כ מתני' שלא בשעת הוצאת הזבלים איירי וכאוקימתא דרב נחמן שם דשינויא דרב אשי לא שייכא לפי גי' דהכא. וכן משמע לישנא דמתני' דקתני המוציא כדיעבד ולשינויא דרב אשי דבשעת הוצאת הזבלים וכר' יהודה אפי' לכתחילה שריא. ולגי' דהתם וכשינויא דרב אשי דתבנו וקשו תנן משום דמשרקי צריך לחלק בדין הוצאה לר' יהודה בין תבן וקש ובין זבלים כמו דמחלקינן בענין חיוב ופטור אם הזיקו אליבא דר' יהודה דתבנו וקשו לכתחלה לא. ולא גרים נמי במתניתין הכא הא דרשב"ג וכן הרי"ף ז"ל ל"ג בנוסחת המשנה שהביא ואפשר משום דאי מוקמינן מתני' בשעת הוצאת זבלים א"כ קשיא דרשב"ג אדרשב"ג דסוף ב"מ כדכתבו התוס' בד"ה אפילו תימא וכו' ועיין בדיבור דלקמן:

שמואל אמר בגופן. ומכ"ש בשבחן וכרב בבבלי שם. ופסקו הפוסקים כרב דהוא רבי' דזעירי אלא דלכתחלה אין מורין כן משום דמוקי התם למסקנא להאי ברייתא דמייתי לבסוף לימא כהני תנאי המוציא תבנו וקשו וכו' דבהלכה ואין מורין קמיפלגי ומשמע דת"ק סבר הלכה ואין מורין כן וכדפי' רש"י ז"ל שם. והרמב"ם ז"ל בפי"ג מנ"מ הל' י"ד פסק סתם וכל הקודם בהן זכה ותמה הכ"מ דאי כרב למה השמיט ואין מורין כן. ומה שתירץ דסבר דהא דקאמר דפליגי בהלכה ואין מורין כן לדיחוייא בעלמא הוא. זהו דוחק. ועוד דאי פסק כרב מ"מ לא פסק כשמעתיה דרב גופיה ס"ל התם הלכה ואין מורין כן בלאו האי אוקימתא דברייתא. והלא"מ רלה לתרץ דפסק כרשב"ג ככללא דכל מקום ששנה רשב"ג וכו' וכפי' הא' דרש"י במתני'. וזה א"א לאומרו דא"כ צריך לאוקמי מתני' שלא בשעת הוצ:ת זבלים כי היכי דלא תיקשי דרשב"ג אדרשב"ג וזהו דלא כשינויא דרב אשי דהוא בתרא. ועוד דבשעת הוצאת הזבלים מ"מ לא פסק כרשב"ג דאם הזיק פטור מלשלם כדשנינו בב"מ. והתם לית הלכתא כוותיה כמבואר. וכבר כתב הרי"ף ז"ל בכמה מקומות דהאי כללא דכל מקום ששנה וכו' לאו דוקא וכן מבואר מדברי הרמב"ם ז"ל בהרבה מקומות דלא פסק כרשב"ג במשנתינו. ובלאו הכי חזינן דהרי"ף ל"ג להא דרשב"ג במשנתינו ומבואר דהרמב"ם תפס דרך הרי"ף ממש בכל המקומות. אשר על כן נראה לענ"ד דהרמב"ם לא פסק כרב בזה אלא כת"ק דברייתא ומפרש לפי האוקימתא דהמסקנא איפכא מפי' רש"י ז"ל. וזה דמאי דאידחי מעיקרא האי פירושא דבעי הש"ס לפרש לעיל להא דקתני ואסורין משום גזל דלאחר דקדם זה וזכה קאי דאסורות לאחר משום גזל. לא אידחי אלא משום האי ברייתא דלעיל דקתני בה וההופך את הגלל וכו' וכדמקשי הש"ס והא לא קתני הכי וכו' ורב נחמן ב"י בעי לשנויי התם דאפילו דגלל ל"ק וכו'. כדאיתא התם ועכ"פ שמעינן דהאי פירושא במקום דשייכא פירושא הוא והכי מוכחא נמי סוגיא דדמאי שהבאתי בפנים דאסורות לאחר משום גזל קאמר ולפ"ז אפשר לפרש ברייתא בתרייתא דקאמר עלה לימא כתנאי וכו' שפיר כהאי פירושא דלעיל. וה"פ לפי המסקנא דמוקי הש"ס אליבא דרב אמר לך רב וכו' דאתמר רב הונא אמר רב וכו' וכלומר כמה דאשכחן דפליגי אמוראי בהא דהא מורין כן ה"נ פליגי בה תנאי ומ"מ בעיקרא דדינא דקנסו גופן אטו שבחן ל"ל לאוקי מילתיה דרב כתנאי. והשתא נפרש להאי ברייתא הכי. דת"ק סבר כל הקודם בהן זכה ואסורין משום גזל מאותו שזכה משום דס"ל הלכה ומורין כן אפילו לכתחלה לזכות בהן והילכך אסור לגזול ממנו דזכה מדינא. ורשב"ג סבר כל הקודם בהן זכה מעצמו ולא מדינא דהלכה ואין מורין כן ואם זכה ובא אחר וגזל ממנו מותרות משום גזל. ומילתי' דרב הוא דאתיא כרשב"ג. והא ל"ק כלל כמבואר. והש"ס דאמר אמר לך רב וכו' כדפרישית. ובלאו הכי אפילו לפי' רש"י ז"ל צריך לאוקי הא דאמר רב ואין מורין כן כתנאי. אלא דהש"ס לא מהדר אלא אעיקרא דדינא. ונמצינו למדין דהרמב"ם פסק כת"ק כזה. זהו מה שנלע"ד לדעתו ז"ל:

המטלטלין מהו שיקנו בגרירה. בבבלי פ' המוכר את הספינה דף פ"ו אמר רבא ל"ש אלא דברים שאין דרכן להגביה וכו' ומשמע דמוקי התם להמסקנא להאי דכים כים גדול דבעי מיתנא וכן לקמן התם בבליפי דכרכי ומש"ה נקנין במשיכה ועיין לקמן ד"ה הגונב כים:

בן

מסורת הש"ס

(כ"מ פ"י) ה"ד ב"מ קיח ע"א

ב"ק ל ע"א

פ"ס ע"ב

פ"ס כט ע"ב

ב"ב פו ע"א

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי' פי"ג מנ"מ הלי"ט טוש"ע חו"מ סי' תיז ס"א

יב
ב מיימו' שם הלי"ד טוש"ע שם סי' תי"ד ס"א

יג
ג מיימו' שם טוש"ע שם

יד
ד מיימו' פ"ג ממכירה הל"ב טוש"ע שם סי' קצח ס"א

גליון הש"ס

[ז]נקנין פי' בתוס' ב"ק ד' כט ע"ב ד"ה אלא ובריטב"א בחידושיו ועירובין דף עט ע"ב ועי' חו"מ סי' קלח ס"ב:

בן סורר ומורה מהו שיהא חייב בתשלומי כפל בגניבה הראשונה או מאחר שהוא בהתריית מיתה יהא פטור נישמעינה מן הדא *הגונב כיס חבירו והוציאו בשבת [א] חייב שכבר נתחייב בגניבת כיס עד שלא קדשה עליו השבת. ולא בהתריית מיתה הוא ותימר חייב. וכא אע"פ שהוא בהתריית מיתה יהא חייב. אמר רבי ינאי בר ישמעאל ר' הושעיה תניתה כדעתיה *דתני המוציא אע"פ שלא הניח חייב ודכוותה המוציא אע"פ שלא נטל להוציא חייב שאין התרייתו אלא בשעת הוצאתו.

תני אם [ב] היה גורר בו ויוצא פטור שחלו עליו מיתה ותשלומין כאחת. הא אם לא חלו עליו שניהן כאחת חייב בתשלומין א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר כגון דהוון אילין כיסייא דרברבין שדרכן ליקנות בגרירה ולית שמע מן הדא כלום. מתיבי הא מתניתא זמנין דמותבין לה ומסייעין לר' יוחנן. זימנין דמותבין לה ומסייעין לריש לקיש.

יש

בן סורר ומירה מהו שיהא חייב בגניבה הראשונה משום דהוי התריית מיתה כשתצרף עם עוד גניבה. ופשיט מן הגונב כיס בשבת דחייב משום דקנה בהגבהה והא הגבהה הוא להתריית הוצאה דיהא חייב דהא המוציא אינו חייב אלא א"כ נטל להוציא ע"ז קאמר דר"ה כדעתיה ע"ז מביא הברייתא הסיפא דמגרר ויוצא לדינא דידן וא"כ מביא הא דקשיא מהאי מתניתן לר"י ולרשב"ל דלר"י מתיבין מהרישא דלמה אמרו אינו מן השם דאינו חייב אלא בהנחה כדאיתא בש"ס הזה ברפ"ק דמס' שבת. ורשב"ל קשיא דלמה חייב על שבת ויוה"כ כדאיתא כתוס' ז"ל במס' יבמות דף ל"ד וכב"מ רה לרשב"ל אין איסור חל בב"א ומשני דר"מ ס"ל כר"ע ומגזה"כ חייב על שבת ויוה"כ ואיידי דממתניתין הזה מפלפל טובא מביא הגמ' הכא הכל מה שפלפלו בזה דמהאי מתניתין מפלפל אם קני כים בהגבהה או בגרירה והתריית מיתה ונטילה לצורך הוצאה ואיסור בב"א הכל מפלפלין ממשנה הזאת :

אם

בן סורר ומורה. דאיבעי' להו לבני הישיבה הך בעי' ומפשיטותה ומברייתא דמייתי עלה נפשוט גם הבעיא דילך. ודרך הש"ס הזה כן להביא אגב הבעיא דאיבעיא להו במילתא אחריתא ונשנית הברייתא בבית המדרש עלה ואם דבלאו הכי הוה מלי למיפשט מהאי ברית': מהו שיהא חייב בכפל בגניבה ראשונה. דדין בן סורר ומורה דבגניבה ראשונה אינו חייב מיתה כדתנן פ' בן סורר ומורה מתרין אותו בפני ג' ומלקין אותו חזר וקילקל נידון בכ"ג ומכיון שאינו מתחייב מיתה מתחייב בתשלומין או דלמא מאחר שהוא בהתריית מיתה שהרי אי אתה מולא שיתחייב מיתה אא"כ גנב בראשונה ונתחייב מלקות ואם יחזור ויגנוב מיחייב מיתה וא"כ משעת גניבה ראשונה בהתראת מיתה הוא עומד ופטור מתשלומין: נישמעינה מן הדה. ברייתא ותוספתא היא פ"ט הגונב כים בשבת והוליאו ונמלא מתחייב מיתה ותשלומין: חייב. אפ"ה חייב בתשלומי' מפני שכבר נתחייב בתשלומין בשביל גניבת כים משעה שהגביהו וקנאו: עד שלא קדשה עליו השבת. כלומר עד שלא בא עליו חיוב מיתה בשביל קדושת שבת שהרי לא נתחייב בשביל ההוצאה עד שיוליאו מן החלר וחיוב הגניבה קדמו וקיי"ל דבמקום שאין חיוב מיתה ותשלומין באין כאחד מת ומשלם: ולא בהתריית מיתה הוא. משעה ראשונה שהגביהו שא"א לו להוליאו אא"כ הגביהו ואפ"ה תימר דחייב ולא מיקרי מיתה ותשלומין כאחד: וכא. והכא נמי אע"פ שהוא בהתראת מיתה יהא חייב בתשלומי כפל מפני שלא חל עליו חיוב מיתה עד שיחזור ויגנוב כמו התם שלא חל עליו עד שעת הולאה: ר' הושעיה תניתה להאי ברייתא כדעתיה ולשיטתיה אזיל: דתני. בתוספתא דשבת המוליא אף על פי שלא הניח ברשות הרבים חייב דסבירא ליה מהלך כמניח דמי וא"כ הייט טעמא דלא אמרינן הכא דמשעת הגבהה בהתראת מיתה עומד שהרי הנחת רגל שלו הוי הנחה וכשהוא מהלך בפסיעה ראשונה כבר כלתה עקירה והנחה ראשונה וחיוב מיתה אפסיעה בתרייתא הוא דחיילא ביליאתו מן החלר ומשעת הגבהה קניי' והילכך חייב כאן בתשלומין ולא תפשוט לה להבעיא דבן סורר ומורה: ודכוותה. כמו ואיבעית אימא ודכוותה מלינן לאוקמי בכה"ג: המוליא. דס"ל נמי להאי תנא המוליא אע"פ שלא נטל מתחילה ע"מ להוליא ונמלך והוליא חייב ובהכי עסקינן ונמלא משעת הגבהה לא היה עומד בהתראת מיתה שלא היה דעתו להוליא: שאין התרייתו. של מיתה חלה אלא בשעת הולאתו בשעה שנמלך להוליא ומשעת הגבהה הוא דקנייה והילכך מתחיי' בתשלומין: תני. ותני התם בסיפא דהאי ברייתא. הסתא מסיק לה לפשוט הבעיא דעגין קנין גרירה במטלטלין היה מגרר לא הגביה הכים בחלר אלא היה גורר בו ויולא פטור מן התשלומין שחלו עליו מיתה ותשלומין כאחת בשעה שגירר והוליא מהחלר קנייה ונתחייב בשביל ההולאה: הא אם לא חלו וכו'. כלומר מדקאמר שפטו' מתשלומין מחמת שבאו אם חיוב מיתה כאחת הא לאו הכי בר תשלומין הוא דקנייה בגרירה וש"מ קנין גרירה במטלטלין קנין גמור הוא: א"ר יוסי בר' בון. דלא היא תיפתר בכיסין דרברבין שאין דרכן להגביה ונקנין הן בגרירה: ולית שמע מינה מן הדא כלום. דאימא לך בעלמא גרירה לאו קנין היא: מתיבין הא מתניתא. ממהני' דלקמן משיבין ומביאין סייעתא וזימנין דמסייעין לר' יוחנן מהאי מתני' וזימנין מתיבין ומסייעין לר"ל: זימנין. מילתיה דר' יוחנן ודר"ל בעלמא איתמר ולאו בחדא פלוגתא היא אלא כדבעינן למימר לקמן ואגב דאיירי בדין מהלך כמניח דמייתי לה בפ"ק דשבת אהאי מתני' מייתי לה נמי הכא. דגרסינן פ"ק דשבת בהאי תלמודא הכי. ר' יוסי בשם ר' יוחנן המוליא אינו חייב עד שיניח ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן עד שיטול ועד שיניח ר' זעירא בעי עד שיטול על מנת להניח נטל לאכול ונמלך להניח לא הוי חייב. וכלומר דר' זעירא בעי אם נפרש דמאי עד שיטול ויניח דקאמר עד שיטול מתחלה ע"מ להוליא ולהניח ולאפוקי אם נטל מתחילה לאכול ונמלך עליו להוליא ולהניח דלא הוי חייב ופליג ר' יוחנן אדר' הושעיה לעיל שם בתרתי דס"ל מהלך לאו כעומד ומניח דמי ואינו חייב עד שיניח ממש וכן ס"ל דלריך שיהא במחשבתו משעה ראשונה להוליא ולהניח ולא בנמלך אח"כ. ותו גרסי' התם לקמן תמן תנינן ר' מאיר אומר אם היתה שבת והוליאו אמרו לו אינו השם שזה חייב משום מהלך וזה חייב משום מניח. ע"כ. והשתא מתבאר ומתפרש סוגיא דקמן הכי. דתנינן בפ"ג דכריתות

יש

טו
א מיימו' פ"ג מגניבה הל"ב סוס"ע חו"מ סי' שנא
טז
ב מיימו' שם ופי"ג משבת הל"א

כ"ב פו פ"א (תוספת' פ"ט)

(תוספת' דשבת)

[ב]בן ע' מס"פ הקשה מאי נ"מ הא הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשי' ע"ש ולק"מ דמלבד דאפשר שיוליד בן לאחר שנגמר דינו שסיתי' מעוברת מקודי' רק שלא הוכר עוברה בשעת גמ"ד ועיין סנהדרין דף סט ע"א ואז הבן הנולד יורש ולא האב אף גם נ"מ כשברח לאחר שנגמר דינו דנספל כשהוקין אחר כך כמבואר ברמב"ם סוף ממרים ה"ט והי' לו בנים אח"כ דהבנים יורשין נכסיו ודו"ק :

מראה הפנים

בן סורר ומורה מהו שיהא חייב בתשלומי כפל. בהש"ס בבלי לא נמלא הספק הזה. ופשוט הוא דנלמד מדין הגונב כים בשבת למאי דקי"ל המוליא לריך שיניח וכן דוקא עד שיטול ויעשה עקירה להוליא ולא בנמלך ולא מיתוקמא ברייתא דהגונב כים בשבת באילון שינויי דבעי הכא למידחי. וכמו דהתם חייב ולא אמריק שהוא עומד בהתריית מיתה בתחילה וה"נ כן. ומיהו בעיקר הבעיא קשיא לי דהיכי משכחת לה שיהא בספק אם משלם כפל או לא שהרי אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו בין בגניבה ראשונה בין בשניה ובשתא ה"ד הכא אם לא גנב אלא בראשונה ולא חזר וגנב להיות נידון א"כ ודאי משלם כשאר הגונב משל אביו דמשלם כפל כדתנן בפ' מרובה ולא שייך כאן בהתריית מיתה דכי תעלה על דעתך בגונב כים בשבת והטמין ולא הוליא שיש להסתפק מאחר שאלו היה מוליא היה מתחייב מיתה ויהא פטור מתשלומין זה אינו לריך לפנים. אלא ודאי בחזר וגנב בשניה דבר מיתה הוא ומסתפקא לן על גניבה ראשונה כמבואר וא"כ קשה למי ישלם הא בלאו הכי כל נכסיו לאביו דהרי הוא בכלל הרוגי ב"ד דנכסיהן ליורשין כדאמרי' בפ' נגמר הדין דף מ"ח ע"ב וכדאיתא נמי בהאי תלמודא פ' אלו הן הגולין וכן פסק הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות ממרים דאביו יורש אותו לכל נכסיו. והאפשר לומר דמיירי שמחל לו אביו דקי"ל בפ' הנחנקין דף פ"ה דיכול למחול וכ"פ הרמב"ם בס אלא דהלריך בה שיהא קודם שנגמר דינו ומ"מ התראת מיתה שייכא ביה. ולריך לדחוק דמיירי שמחל לו על מיתתו ולא על גניבתו א"נ משכחת לה כשמקדיש נכסיו והס חל עליו חיוב כפל אביו גובה מנכסיו כדין שאר ב"ח הבא לגבות מן ההקדש:

הגונב כיס תבירו והוליאו בשבת. מבואר בכמה מקומות בגיאת סדרי ועיקרה בכתובות דף ל"א גופא אמר רבי אבין וכו'. אלא בעומד לפוש וכו' וכמאי אי כרכרכי וכו' ודאפקיה בידא וכו'. רבינא מתני לעולם דאפקיה לר"ה וכו'. והרמב"ם ז"ל כתב דין זה בהלכות גניבה פרק ג' הלכה ב' כילד וכו'. ולא דקדק הרב המגיד בם אלא במה שלא ביאר בבעמד לפוש ותירץ זה בס פ"ם. ובאמת לכאורה טובא איכא לאידק דלמה לא ביאר דדוקא בכיסי רברבי' משום חיוב גניבה דהא אין מטלטלין נקנין בגרירה אלא בדברים שאין דרכן להגביה. ובזוטרי בלאו הכי לא משום חיוב שבת דאין דרך הולאה בכך. וכן נמי לא הלריך שילרף ידו למטה מג' טפחים כדכתב הטור בסימן שכ"ח. וכר מן דין הא בפרק המלניע דף ל"ח ע"ב פריך בם לרבי יוחנן דקיימא לן כוותיה וסבירא ליה הגד כלי שמים אגד אם כן אין באים כאחד כן דאיסור גניבה קדים דאי בפי שקיל מן הכים ולפנין חיוב שבת עד שיוליא את כל הכים ומוקי לה בתם בנסכא. ועל כל הדקדוקים מה שיש לדקדק כענין זה נ"ל דהוא ז"ל דרך כלל כתב כאן ופרטי הדין סמך על מה שהוזכר כל אחד ואחד במקומו בהלכות שבת ובהלכות מכירה. וכאן לא כתב אלא להשמיענו דהיכא דמיתה ותשלומין באין כאחד פטור מן התשלומין ואם קדם אחד מהן חייב וזה דרכו ז"ל לכתוב ולסתום. ופרטי הדינים נתבארו במקומן. ונראה נמי דפסק כרבינא דהכא בענין ר"ה. ולא העתיק כמ"ש הטור דנידסתו היה כגירסת התוספות ד"ה רב אשי בשם הריב"ם שמלא בספרי אשכנזאי נמי כדרבנא וכו' עיין שם. וזה מבואר במקומו:

ודכוותה המוליא וכו'. יש לפרש דה"ק דלר' הושעיה דס"ל המוליא אע"פ שלא הניחו חייב דהא כולה תליא בהל פסיעה ופסיעה ונתב' בהקיל' בהעוקר גופו ובהשעה שנמלך להוליא הוי ליה כעוקר עכשיו בתחלה:

יש

ציון ירושלים [א]בן סורר ומורה מה שיהא חייב בתשלומי כפל. עי' מה"פ מ"ש דהלריך משכחת לה. ולא ידעתי מאי קשיא לי' כיון דמתרין בו בגניבה הראשונה עי' בסנהדרין דף עא ה"כ גם בגניבה הראשונה שייך לומר דנתחייב וא"כ אם מימה דלא נתחייב עכ"פ עד שיהיה גניבה בני' מ"מ משכחת לה לשיטת ר"י דלגן תוס' כ"מ דפ"ב דקנס אדם מורים לבניו א"כ משכחת לה במת אביו וכו' של יורשיו ואפילו חמשה אחי' בקר יעו"ש וגם משכחת לה כשכבר עמד בדין ומת ודו"ש:

יש

שנויי נוסחאות (בר"נ) מתיבי נד"ו מתיבין.

ג *"יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביום הכפורים. ר' מאיר אומר אם היתה שבת והוציאו בשבת אמרו לו אינו השם. אימת דמתיבין ומסייעין לרבי יוחנן הוציאו בשבת [ה]אין כאן הנחה ולמה אמרו אינו השם. אימת דמתיבין ומסייעין לריש לקיש הוציאו ביום הכפורים יהא פטור. א"ר יוסי בי ר' בון אתייא דרבי מאיר כר' עקיבה *דתני מניין ליום הכיפורים שהל להיות בשבת ושגג ועשה מלאכה ו מניין שחייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו תלמוד לומר שבת היא יום הכיפורים הוא דברי ר' עקיבה ר' ישמעאל אומר אין חייב אלא אחת:

הלכה ה מתני'

*שני קדרים שהיו מהלכין זה אחר זה ז נתקל הראשון ונפל נתקל השני בראשון הראשון חייב בנזקי של שני ד *זה בא בחביתו וזה בקורתו נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך: **גמ'** רבי יוחנן בעא מהו שיתן לראשון שהות כדי עמידה *אמר ר' יוסי פשיטא לרבי יוחנן ה ליתן לראשון שהות כדי עמידה. ולא מסתברא דלא מן השני והלך מהו לשני ליתן שהות כדי עמידה נישמעינה

פני משה

יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות. חד משום דאכל קודש בטומאה וחד משום חלב וחד משום נותר וחד משום יוה"כ והשם מעילה דאכל קדש: אם היתה שבת והוציאו בשבת. חייב חטאת משום שבת: אמרו לו אינו השם. וכדמפרש לה האי תלמודא במה שהבאתי לעיל דלא דמי חיוב שבת לחיובא דהני שזה חייב משום מהלך כלומר שחיובן דכל הני דחשיב במהלך ואוכל כמי חייב וזה חיובא דשבת עד שיניח וכל זמן שלא הניח או שעמד ואכלו לא מיתחייב משום הוצאה: אימת דמתיבין ומסייעין לר' יוחנן. השתא מפרש הש"ס דממה מתיבין מהכא למאן דפליג אר' יוחנן התם ומסייעין לר' יוחנן משום דקתני הוציאו בשבת ולא הודו לו חכמים לר"מ למיחשבי' נ"כ חיובא דשבת: אין כאן הנחה. כלומר ואי אמרת דאין כאן הנחה דלא צריך להנחה אלא דאמרי' מהלך כמניח לענין שבת וכר' אושעי' א"כ קשיא ולמה אמרו חכמים לר"מ אינו השם מן השם ומן השם הוא דחיובא דכולהו במהלך הוא אלא ש"מ כר' יוחנן ותיובתא לר' אושעי': אימת דמתיבין ומסייעין לר"ל. מילתיה דר"ל לאו אהאי פלוגתא דלעיל היא דלא שייכא הכא וכן לא מלינו דפליג ר"ל על ר' יוחנן בהא דלעיל לא בשבת ולא בשום מסכת אלא בעלמא איתמר ואפלוגתא דמילתא אחריתי היא. דגרסינן בהאי תלמודא בפרק אלו נערות השוחט אותו ואת בנו לשם ע"ז ר' יוחנן אמר התרו בו משום אותו ואת בנו לוקה משום ע"ז נסקל רבי שמעון בן לקיש אמר אפילו התרו משום אותו ואת בנו אינו לוקה מאחר שאילו התרו בו משום ע"ז היה נסקל. וטעמיה דקסבר חייבי מיתות ומלקיות ואפי' שוגגין הן פטורין ממלקות כדמפרש התם. והשתא ה"ק דמאיזה דין מהאי מתני' מותבינן לבר פלוגתיה דר"ל ומסייעין ליה לר"ל וקאמר מהכא: הוציאו וכו'. דקס"ד מדקאמר ר"מ אם היתה שבת והוציאו בשבת דוקא משום שבת קתני ואין כאן חיוב משום יוה"כ וטעמיה דלא משכחת לה הכא חיובא דיוה"כ דמכיון דחיובא דשבת מחויב מיתה הואי וחיוב דיוה"כ כרת ומלקו' דאין חיוב מיתה בבית דין ביום הכפורים והילכך פטור הוא כאן משום יוה"כ ממלקות ואף על גב דבשוגג איירי הכא מכל מקום שמעינן מדנקט משום שבת דוקא קמ"ל בזה דלא משכחת לה לד חיוב משום יוה"כ ואפילו הזיד ביוה"כ וידע בו כיון שיש כאן חיוב מיתה דשבת אף על פי ששגג בשבת פטור ממלקות דמזיד דיוה"כ דחייבי מיתה שוגגים פטורים ממלקות. והיינו דקאמר הוציאו ביום הכפורים יהא פטור כלומר לעולם יהא פטור ואפילו הזיד ביום הכפורים ושגג בשבת דהכי שמעינן מליסניה דרבי מאיר במתניתין והיינו סייעתא לר"ל. והיינו נמי דקאמר הש"ס הא מתניתא זמנין וכו' וזמנין לומר דמחדא מתני' שמעינן כר' יוחנן בדינא חדא וכר"ל בדינא אחרינא: אמר ר' יוסי בר' בון. לא היא דלא תידוק מינה סייעת' לר"ל ולא תפרש לדברי ר"מ כדקאמרת אלא ה"ק דאם היתה שבת דקאמר אף משום שבת וחייב נמי משום שגגת מלאכה דיוה"כ ואתייא דר"מ כר"ע: ת"ל שבת היא. דמשמע שאם בא חיוב מאיסור אחר עמה שיתחייב משום שבת בפני עצמה וכן לגבי יוה"כ דכתיב הוא הוא בפני עצמו. הדין פירושא דהאי סוגיא:

הלכה ה מתני'

הראשון חייב בנזקי שני. בנזקי גופו אבל אם הוזקו כליו פטור דכל תקלה תולדת בור הוא ולא מלינו לבור שחייבו בו את הכלים ובנזקי גופו דחייב דוקא שהיה לו שהות לעמוד ולא עמד כדאמרינן בגמ' אבל לא היה לו שהות לעמוד או שאינו יכול לעמוד פטור דהא קיי"ל נתקל לאו פושע הוא אלא אנוס ואין חילוק בכאן בין מקום מדרון לשלא במקום מדרון: זה בא בחביתו וזה בא בקורתו. ופגעו זה בזה:

גמ' מהו שיתן לראשון שהות כדי עמידה. אם נותנין לו שהות שיוכל לעמוד ולא מיחייב אלא אם היה לו שהות לעמוד ולא עמד: אמר ר' יוסי פשיטא לר' יוחנן. לאו הכי מיבעיא ליה לר' יוחנן כדנקט סתמא דהש"ס דבהא פשיטא ליה דנותנין להראשון שהות כדי עמידה דאם לא היה לו שהות לעמוד ודאי פטור הוא דמאי הוה ליה למיעבד דנתקל הוא ואנוס בנפילה: ולא מסתברא. הבעיא דאיצטריך ליה לר' יוחנן למיבעי: דלא מן השני והלך אלא מן השני והילך. אם השני שנתקל בראשון נפל וחזר ונתקל בו השלישי בהא הוא דמיבעי' לן מהו ליתן לשני שהות כדי עמידה מי אמרינן מכיון דהשני ראה שהראשון נפל ומוטל לפניו היה לו להמתין או לסלק עצמו משם לצד אחר ולאו אנוס הוא בנפילתו ואפילו אין לו שהות כדי עמידה חייב הוא בנזקי שלישי או דילמא אמרינן דמכיון מחמת שנתקל נפל גם הוא אנוס הוא וביש לו שהות כדי עמידה דוקא הוא דמחייב:

נישמעינה

מסורת הש"ס
(כריתו' פ"ג)
פי' חולין קא' פ"ב
ב"ק לא פ"א
שם פ"ב
שם פ"א

עין משפט נר מצוה

יז
א מיימו' פ"ו משגגות הל"ד

יח
ב מיימו' שם פ"ד הל"א ופ"ו הל"ו

יט
ג מיימו' פ"ג מנ"מ הל"ח טוש"ע שם סי' תיג ס"א

כ
ד מיימו' פ"ו מחובל ומזיק הל"א טוש"ע שם סי' שעט סעיף א

כא
ה מיימו' פ"ג מנ"מ הל"ח טוש"ע שם סי' תיג ס"א

גליון הש"ס

[ה]אין כאן הנחה עי' תוס' שבת דף קב ע"א ד"ה והוציאו ודף יא ע"א ד"ה לא וע' פירוש' שבת פ"א הלכה א ומ"ש שם על הגליון:

ציון ירושלים

יש אוכל אכילה אחת. עי' מה"פ ופ' בה"ז בכריתות שם ובמהרש"א שבועות כד ע"ב ובמעה"פ הלכו' שבועות:

מראה הפנים

יש אוכל אכילה אחת וכו'. התוס' בכריתות דף י"ג ע"ב הקשו אמאי לא חשיב נשבע שלא יאכלנה ותירצו דמידי דאיתיה בשאלה לא קתני ומוקדשין איירי שכה שנזרק דמן וליתנהו בשאלה אבל ליכא למימר דאיירי בבכור שהרי אקדשיה קאמר דליהוי איסור מוסיף ואי הוה מיירי בבכור לא הוה אמר אקדשיה שהרי קדש כפטר רחם. וזהו אליבא דשינויא דרב אשי בשבועות בדף כ"ד ב' ע"ש. אבל אכתי קשה לשינוייא קמייתא דהתם דמוקי לה בבכור. וגהי דמלישנא דאקדשיה לא שייך למידק אדהתם דרבא דמשני הכי באמת לא הוי נקיט בלישני' אקדשיה והכא סתמא דהש"ס אליבא דרב אשי נקט. מיהו הא קשיא אליבא דרבא דבבכור מאי איסור מוסיף איכא לגבי חלב. וצ"ל דרבא ס"ל כר' יוחנן דאמר בפ' בהמה המקשה דף ע"ה ע"א דאיסור חלב קדים דממעי אמו היילא דחדשים גרמי וקדוש' בכור בפטר רחם תלה רחמנא. והיינו לענין שאם היה הולש חלב של בן ט' חי ממעי אמו כדכתבו התוספות שם ובסוף פרק ה' דכריתות דבעינן שילא החלב לאויר. ומ"מ חשיב הכא איסור מוסיף כיון דמשכחת לאיסור חלב קודם שילא הולד לאויר ואפ"ג דבהכי לא איירי מתני' דכריתות דהא אכל לאחר שנולד ונשחט ע"כ איירי דחל עליו קדושת בכור. והכי אמרי' בעלמא לענין איסור מוסיף. ובחדושי הרשב"א ז"ל על מסכת שבועות ראיתי שכתב על הא דאוקי הקדש דהתם בבכור וז"ל והשתא אפשר דהקדש וחלב הוי איסור בת אחת לפי מה שכתבתי בפ' גיד הנשה דחלבו של שליל מותר דלא איקרי חלב עד שעת לידה דכתיב שור או כשב או עז כי יולד עכ"ל. וזהו לשיטתו ז"ל. אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן אלא דפסק כר' יוחנן דלעיל כמו שמבואר בדבריו פרק ז' ממ"א הלכה ד' ע"ש:

מנין ליום הכיפורים שחל להיות בשבת וכו'. בבבלי פ' גיד הנשה דף ק"א ע"ב גרים שם לר"י הגלילי כדברי ר"ע דהכא ור"ע גרים התם דס"ל אינו חייב אלא אחת וכבר נתבאר בהרבה מקומות שדרך הש"ס הזה בחליפין:

פשיטא לרבי יוחנן ליתן לראשון וכו'. משמע דלסתמא דהש"ס לא מספקא ליה כלל בהא דבעינן שיכול הוא לעמוד ולא עמד וכן נמי לא מהדר לאוקי בעיא דר' יוחנן בשום גוונא אחריתא ולפרושי ספיקא דר' יוחנן במילתא אחרינא בהאי דינא אלא בהאי ספיקא אי מדמי לה למתני' בשני לראשון או לא. ואי איתא דהוה לן לאסתפוקי במילתא דשייכא גם בראשון והיינו שאפילו לא היה לו לעמוד איכא לחיוביה משום דהיה לו להזהיר ולא הזהיר. טפי הוה ליה לפרש בעיא דרבי יוחנן בהא דמסתפקא ליה בראשון גופיה כדנקט בלישניה ראשון. ולא לשנות לישניה דר' יוחנן דנקט מעיקרא לגמרי ולפרש דלא מיבעיא ליה כלל בראשון אלא בשני אלא ודאי דהא נמי פשיטא לן דבהזהיר ולא הזהיר לא תליא מילתא לענין חיובא. ובזה אין חילוק בין ראשון לשני דאם פטור הוא מחמת שלא היה לו לעמוד אע"פ שלא הזהיר פטור הוא לפי שהיה טרוד ולא היה לו פנאי להזהיר. וכי הזהיר אפילו היה לו לעמוד ולא עמד פטור. והילכך לא הוי מצי לאוקמי בעיא דר' יוחנן אלא בענין שהות כדי עמידה גופיה ובשני הוא דקמיבעיא ליה דבזה יש סברא לחלק בין ראשון לשני כמבואר בפנים. ובבבלי דף ל"א ע"א פלוגתא דר' יוחנן גופיה עם רב נחמן בר יצחק בזה דר' יוחנן סבר כשיש לו לעמוד תליא חיובא ור"נ ב"י ס"ל דאפילו לא היה לו לעמוד חייב אם לא הזהיר ושקיל וטרי התם אליבא דר' יוחנן. ופסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל כר' יוחנן. וכמה שתמה הרא"ש ז"ל על פסק זה מבואר בדברי המפרשים והאחרונים באריכות. ואין לנו להאריך כ"א מה שהוספתי לבאר כאן דמסוגיא דהכא יש הוכחה גדולה לפסק הרי"ף והרמב"ם. דאי איתא דרב נחמן ב"י ואפילו כי איכא לאסתפוקי בהא הוה ליה להאי ש"ס לאוקמי בעיא דר"י בהאי מילתא דשפיר טפי מיתוקמא כדאמרן. גם בענין מה שהלה הרא"ש ז"ל להכריח מהסוגיא דהתם כלאו הכי יש ליישב דאין להכריח משם. דמה שהקשה הוא ז"ל על הא דמשני הא קמ"ל דאע"ג דעמד לפוש וכו' דיותר היה חידוש להשמיענו אם עמד לכתף פטור אע"ג דעמד כבלדא דבהכי מוקי מתני' בסוף שמעתין. מזה אין הוכחה די"ל לדעת הרי"ף והרמב"ם דלא ס"ל לפרש הא דלקמן לאוקימתא אלא לדיחויא בעלמא על הא דקאמר ותסברא וכו' אלא מקשה נמי קשיא וכו' איכא למידחי דל"ק מתני' דפסקה לאורחא כשלדא ולפיכך נמי לא הביא זה הרמב"ם בביאור דין דתכית וקורה בפ"ו מהל' חובל

גליון

אימת דמתיבין ומסייעין לרבי יוחנן נ"ב נ"ל אית דמתיבין כו' וכפירוש הפ"מ ועיין בתוס' עירובין כ' ע"א סוף ד"ה לא יעמוד:

אימת דמתיבין ומסייעין לר"ש לקיש. נ"ב נ"ל אית דמתיבין ומסייעין לר"ל הוא מה בפרקין הירושלמי בשבועות פ"ג ה"ד לר"י דאמר בכולל שבועות חלות על האיסורין ניתני שבועה שלא אוכל ואכל וסייעתא לר"ל דאמר שם

אפרים

בסוף ה"ג אפילו בכולל אין שבועות חלות על האיסורין: **הוציאו** ביוה"כ יהא פטור פירוש מדאמר ר' מאיר אם היתה שבת מכלל דביום הכיפורים פטור ומתרץ ר"י בי ר"ב אתייא דרבי מאיר כרבי עקיבא. ור"ל חייב אף משום שבת. וכן הוא בבבלי בכריתות דף י"ד ע"א ומלאתי בנוסח ירושלמי שפירש כן:

עין משפט
נר מצוה

כב
א מיימו' פ"ג מנ"פ הל"י טוב"ע חו"מ סי' תיג ס"ב
כג
ב מיימו' שם הל"ט טוש"ע שם סעיף א
כד
ג מיי' פי"ג מרוצח הל"י טוש"ע שם סי' כר"כ ס"ג
כה
ד מיימו' שם הלי"א טוש"ע שם סעיף יג
כו
ה מיימו' שם הלי"ב טוש"ע שם סי"ד
כז
ו מיימו' פ"ו מהובל ומזיק הל"ו טוש"ע שם סי' תפא ס"א
כח
ז מיימו' שם הל"ח טוש"ע שם סי' שעט ס"ג
כט
ח מיימו' שם טוש"ע שם ס"ג

נישמעינה מן הדא. ברייתא דתני בתוספתא פ"ג: ואם מחמת הראשון נפלו כולן. כגון שהיה מוטל על רוחב הדרך ונתקל זה בראשו וזה ברגלו הוא חייב לשלם במזיק כולן שהיה לו לעמוד: ואם הוהירו זה את זה. הרישא קאי שכל אחד הוהיר לחבירו: כולן פטורין. ואפי' שהיה להן לעמוד וקתני מיהת הראשון משלם לשני והשני לשלישי אלמא דשניהן שוין לדינא דכל היכא דהראשון משלם והייט דוקא כשהיה לו שהות כדי שיעמוד דהאי פשיטא לן כדלעיל בהה"ג נמי הוא דמשלם השני דאל"כ לא הוה ליה לכללינהו בחד בבא: אפי' מאה כולן חייבין. זה לזה: אית תניי תני. תניא איפך כולן פטורין בחמורים: מאן דאמר חייבין בשהרביצום בעליהן. ולא פליגי דמ"ד חייבין כשהרביצום כלומר אחר שנתקלו ונפלו היו בעליהם שם ולא העמידום והניחן מרובצים: נפלו. אבל אם מחמת שנפלו נתקלו זה בזה פטורין. שאין אונסין לבהמה לא שייך דין אונסין בהן ובאדם הוא דאמרינן מועד לעולם אפילו באונס מלבד בנתקל לפי שאונס גמור הוא והילכך אם היה לו לעמוד ולא עמד חייב אע"פ שתחלתו אונס גמור היה אבל בבהמה לא שייך הכי ואם לא היו הבעלים שם פטורין: חמורים. שהיו מהלכין זה אחר זה ורגלי א' מהן רעות ובעליהן מהלכין עמהן אין רשאין לעבור עליו אלא יסלקו להלד: נפל רשאין לעבור עליו. כן הוא בתוספתא שם וחסר הוא בספרי הדפים: מהו רשאין לעבור עליו. באיזה אופן הוא דרשאין: דרסין עלוי ועברין. אפי' בדריסה עליו ממש רשאין הן לעבור ולהלך לדרכן: ריקן. מן המשאוי וא' טעון מבאוי והדרך הוא צר והוא מעבירין את הריקן מפני הטעון: אחד פרוק. מן הרוכב ואחד טעון רוכב על גביו: שתי עגלות. וכן הדין בעגלות או ספינות הפוגעות זו בזו ואינם יכולין לעבור בבת אחת: הנכנס למרחץ. ופוגע באדם היוצא ואין יכולין לעבור בבת אחת: נותן כבוד ליוצא. והוא ימתין מפני שהיוצא עיף הוא מן המרחץ: נותן כבוד לנכנס. שאין רשאי לשהות עצמו: בעו והזיקו מהו. שהיו במקום שהיה קורתו של זה כבידה הרבה והרוכה יותר מן הרגיל ומחמת זה לא היה יכול לעבור ושיבר את החבית מי אמרינן הואיל והיה במשאו חייב או דילמא אעפ"כ יש לכל אחד רשות להלך בר"ה: נשמעינה מן הדא. ברייתא בתוספתא שם: וישב בו ונשבר. מתמתו שהיה אדם בריא וכבד ביותר הוא חייב ע"י כולן: ואם מחמת כולן נשבר. שכולן גרמו להיזק: כולן חייבין. ומשלם כל א' חלקו ומפיק מהאי ברייתא שאם שהאחד הוא בשינוי המשנה חייב וכן לענין הבעיא דר' זעירא:

ניששמעינה מן הדא *הקדרים המהלכים זה אחר זה נתקל הראשון ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל הראשון משל' לשני והשני לשלישי [א] ואם מחמת הראשון נפלו כולן הוא משלם על ידי כולן וחייבין על ניזקי אדם [ג] ופטורין על ניזקי כלים ואם הזהירו זה את זה כולן פטורין. חמרים שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל הראשון משלם לשני והשני לשלישי. ואם מחמת הראשון נפלו כולן הוא משלם על ידי כולן. חמורים שהיו מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל אפילו מאה כולן חייבין אית תנויי תני כולן פטורין. אמר רבי לא מאן דמר חייבין בשהרביצום בעליהן. נפלו אין אונסין לבהמה. [ג] חמורים שהיו רגלי אחד מהן רעות אין רשאין לעבור עליו [נפל רשאין לעבור עליו]. מהו רשאין לעבור עליו. דרסין עלוי ועברין. *היה אחד [ד] ריקן ואחד טעון מעבירין את הריקן מפני הטעון אחד פרוק ואחד טעון מעבירין את הפרוק מפני הטעון היו שניהן טעונים שניהן פרוקין יעשו פשרה ביניהן. שתי עגלות [ה] שתי ספינות אחת טעונה ואחת ריקני' מעבירין פרוקה מפני הטעונה שתיהן פרוקות או טעונות יעשו פשרה ביניהן. *הנכנס למרחץ נותן כבוד ליוצא והיוצא מבית הכסא נותן כבוד לנכנס. זה בא בחביתו וזה בא בקורתו. ר' זעירא בעי שנו והזיקו מהו נישמעינה מהדא *[ב]חמשה שישבו על ספסל אחד ובא אחר וישב בו ונשבר [ו] הוא משלם על ידי כולן. ואם מחמת כולן נשבר כולן חייבין:

מסורת הש"ס
(תוספתא פ"ג)
פי' סנהדרין לג פ"ב
פי' מכו' דף
(תוספתא שם) פי' ב"ק דף י' פ"ב

הלכה ו מתני' היה בעל קורה. הראשון וכו'. פטור. בעל הקורה שזה מהלך כדרכו וזה מיהר ללכת: גמ'

הלכה ו מתני' [ז] *היה בעל קורה ראשון ובעל החבית אחרון נשברה החבית בקורה פטור ואם עמד בעל הקורה חייב ואם אמר לו לבעל החבית עמוד פטור [ח] היה בעל החבית ראשון ובעל הקורה אחרון נשברה החבית בקורה חייב אם עמד בעל החבית פטור ואם אמר לו לבעל הקורה עמוד חייב וכן זה בא בנרו וזה בא בפשתנו:

שם לג פ"ב

גמ'

מראה הפנים

הוכל הלכה ה' דכתב שם עמד לתקן משאו הרי הוא כמהלך ופטור וכו' ע"ש. ואפי' לאוקימתא איתמר היה לו להשמיענו חידוש גדול כזה אפ"ה דעמד כהילכה. אלא דהרא"ש וכן דעת התוספות לפרשה לאוקימתא. ואין דעת הרמב"ם ז"ל כן. והאיש זה דלא צריך לאוקמי מתני' דבעל הקורה דהכיר בהילכה מכח"ם דהכא דמתמה לקמן הו ממלא כל רשות הרבים ואמאי חייב והחיק לבמויי נעשה כקרן זוית והמאי לא שני דעביד בהילכה דהוי ממלא כל ר"ה. אלא שהיה דהאי דינא במסכך איירי ולא ניחא ליה לאוקומי בעמד והחזיק הקורה לכל רוחב הדרך דהא לאו אורחיה אפילו בכתף. ולא שייכא הכי אלא בנפל וכדמפרש הש"ס דהתם כהאי ברייתא דקדרין. והקורה לדיתויא איתמר כדאמרן. וכן הא דכתב הרא"ש שם דהא דמשני הא קמ"ל דאע"ג דהיה לשם לעמוד כי הוסיתו וא"ז פטורין אין בו שום חידוש ולדבריו ז"ל איכא למידק איפכא דא"כ היה לו להתנא דברייתא להשמיענו החידוש לתיובתא דכי לא הוסירו וא"ז אפילו לא היה להם לעמוד חייבין שהוא חידוש גדול אפילו הם טלודין הרבה יש להם לחזור. ואין להאריך יותר. ובענין דין דכלים נתבאר גם שם בהסוגיא דלעולם פטורין על מה שהזיקו לכלים כדין תקלה נול. ואם הוזקו מכלים. הוה יש חילופי שיטות לפי חילוף הגי' המנוהרים בארוכה. והכר מוכרס הוא מרוב האחרונים כדעת הרמב"ם וכן בפירוש דברי הרי"ף דאיתזק בגופו ודאיתזק בממונו בפירושו שהוזק מחמת גופו ומחמת ממונו של הראשון והזיק עצמו הוא בגופו של שני אבל לא בממונו. והדברים מבוארים ואין לנו להאריך בזה. וכל הדינים המוזכרים בסוגיא דהכא לקמן הם מוסכמים ומבוארים. וכן הא דאמר היוצא מבית הכסא וכו' הוא כעין דאמר רב כפרא וכו' ליטול מר כפ' הרואה מלבד בדין חמורים ברגלו של אחד מהן רעות וכו' ועיין בדיבור דלקמן:

דרסין עלוי ועברין. הרי"ף ז"ל הביא הסיא תוספתא בפ"ד דסנהדרין גבי האי ברייתא דלקמן בתי ספינות וכו' כמבואר בבבלי שם דף ל"ב וגריס לשון התוספתא חמרין שהיה רגלו של אחד מהן וכו' וכן הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג מהל' רוצח ושמירת נפש הל' י' גריס חמרין. ולפיכך כתב שם אינן רשאין לעבור מעליו נפל רשאין לעבור מעליו. והרלב"ד ז"ל שם בהשגות כתב אין חבירו רשאין לדרוס עליו ולעבור אבל אם נפל רשאין ודוקא בחמור אבל באדם לא. ונתגם תמה עליו הכ"מ שם על שיסדו להם רשות לדרוס על החמור שנפל. דמבואר הוא דהרלב"ד כתב יה לפי גירסת התוספתא שלפנינו וגירסת האי ש"ס ופירושו. ונעלם זה מכל המפרשים. ועדיין צריך טעם לדעת הרמב"ם ע"פ לא פסק כהאי תלמודא בדין חמורין מה שלא נמצא בש"ס דילן מתנגד לזה. ויראה דלמד זה ממה דנתבאר בגמ' דילן בדינא דדמיא לזה. וכל חד מהדעות מחולקין לפי פירושו בהאי דינא דבגמרא אמרו גבי שיירא דר"ל בדף ל"ב פ"א בתי פרות ברה"ר אחת רבוצה ואחת מהלכת וכו'. נמי דאית לך רשות לסגויי עלי' לבעוטי בי לית לך רשותא. דדעת התוס' לפרש דהיכא דממלאה כל ר"ה אפי' לבעוטי אית לה רשותא כמ"ש רים פרקין דף כ"ו ע"ב ד"ה אמאי פטור וכו' ע"ש וזה דאולי לבישייהו דס"ל נעשה הא דאמר רבא שם בממלאה כל ר"ה לאו דוקא נתקל ה"ה אפילו שבר. פירושו אפי' שבר כיוס עיין לעיל ר"ה פרקין שם ביארתי לדעת מי שסובר כן. וכן מוכרח לדעתם ז"ל שברי בדיבור הנ"ל כתבו וקצת קשה הא דאמר רבא לעיל דף כ"ד כי אית לך רשות לסגויי וכו' וליכא למימר בממלאה ר"ה וכו' לבעוטי נמי אית ליה רשותא. ומשיך למדי לומר כן אם לא שפירשו לדרבא שם כדלעיל וכן נוטה דעת הב"י שם בסוגיא. עיין במ"ש לעיל שם. וא"כ היכא דליכא שינוי וגם ממלאה ר"ה רשאי אפילו לבעוט. ובמקום דליכא שינוי או שהיא נרמת לבינוי כדין דהכא שרגליו רעות ומחמת כן נפל לבגויי איכא רשותא אבל לבעוטי ודאי לא וכן אפילו בדאיכא שינוי והיא ממלאה ר"ה כן הוא הדין לדעתם ז"ל. וכן יש לומר דדעת הרלב"ד ז"ל כן ומפרש נמי להסכא כן דהכי פטרי ועברין כלומר בדרך הליכה וסגוויה מותר אבל לא לדרוס ממש דזה ודאי לא התירו בהאי אין השינוי בא מסבתהם במתניתין. אבל דעת הרמב"ם ז"ל היינו כן אלא דס"ל דאפי' בממלאה כל ר"ה אין לו רשות כ"א לעבור עליו בדרך הליכה ואם בבעוט נשבר אבל אם שבר בכוונה חייב כמו שנתבאר לעיל שם דעתו ופירושו בדברי רבא דאמר ר"ה אפילו שבר. וא"כ לשיטתו הא דאמר רבא גבי ב' פרות נמי וכו' לבעוטי לית לך רשותא אפי' בממלאה כל ר"ה איירי דאין רשות כ"א לעבור בדרך הליכה הוא דוקא בשינוה במתניתין כמו התם ברבוצה אבל בלא שינוי כמו כדין חמור שרגליו רעות ונפל אפילו בדרך הליכה אסור לעבור עליו דאפילו לסגויי לית ליה רשותא בהכ"ג. וזה כ"ל לדעתו ז"ל. והר"ם דלא פסק כדהכא אלא כגראה מגמרא דילן לדעתו ופירושו וכדמוכרת לשיטתו. ולפי מה שנתבאר מיתא נמי הא דהקשו התוס' שם במה שציינתי לעיל וקי"ק הא דאמר רבא לעיל כי אית לך רשות לסגויי ואמאי אית ליה רשות לסגויי הא כהמם נמי היכמי ליה לשייר כדמוכח בספרא דשור פיקח כיוס פטור וכו' ע"ש. דהאי היכא דשינתה במתניתין כהאי פרה רבוצה משיכה דליכא שינוי במתניתין וטור לאו מתניתין קרינן ליה כהים מכילתין:

חמשה שישבו על ספסל אחד. בבבלי דף י' ע"ב והא הוכא הא דפריך תמנה שישבו וכו' נ"ל דהכדי דסמיך כמו תנר וכו'. וכך כן דברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות חובל הל' ע"ו כפי שמסקנת שכתב אומרים לו אתו לא נסמכת עליו וכו' והב"י כתב הוא דמיחייב מפני שבינה. ולדעתו ז"ל שלא חילוק בין אדם כבד או שהם כגי אדם מפני שהוא מפרש הא דאמר לעיל כגון פפא בר אבא לא קאי לפי המסקנא דשלא הב"ס דקאמר סוף סוף מתגיתא היכי מתרגלא לא צריכה וכו' א"כ כד אתינן לגלא דסמיך כמו שפיר מיתרצא אפילו בהתם כגי אדם. ולפי זה נריך לפרש נמי הא דהכא כן ואם דמיכבית ליה ביה והזיקו כגון בביט כמהלכין בבעל הקורה כשהא משאו ברוחב הדרך וביוצא בזה וכן בעל חבית אם ביגה לפגך שאין בעל הקורה (לא) יתחייב עליו וכגון בעמד גוסב דלאו אורחיה הוא בר"ה כדאמרינן התם בסוגיא דלעיל דבכה"ג אפילו אחר לבעל הקורה פטור אין לו להמתין עליו. וזה מבואר מאוקימתא דהתם ברישא ומסנה נלמד לבביפא. ופשים ליה מהאי ברייתא דהוא משלם ע"י כולן ולא מיתוקמא אלא בבינס בסתך

שנויי נוסחאות (סו"ו) הזהירו בד"ו הזיקו. (סו"ד) תנויי בד"ו תניי. (סו"ו) נפל רשאין לעבור עליו בד"ו כ"ה ליתא.

גליון הש"ס
לחמשה שישבו. עי' תרה"ד פס נתמס על הרא"ם ולפי מ"ס בא"ו ב"ק ד"ו פ"ב בס קדמוני' פ"ב מייר' כפוי עולם בין כגדים לא קלים וכס"ס ברמב"ם:

דהוי שוגג ופטור מד' דברים אבל בנזק חייב לעולם אפילו בשוגג כדקאמר במתני': אם בשלא ראהו כיון שאמר לו הכנס חייב. כלומר אי טעמא משום הכי הוא דפטור דלא ראהו נכנס תינח רישא שלא נתן לו בעל הבית רשות להכנס

גמ' לא כן אמר רב. לעיל ריש פרקין לטעמא דהמניח את הכד ברה"ר ובא זה ונתקל ושברה פטור משום דבממלא' כל רה"ר ולא היה לו דרך לעבור הא באינו ממלא כל רה"ר חייב: וזו ממלא כל רה"ר. בתמיה ואמאי אם עמד

גמ' *לא כן אמר רב בממלא כל רשות הרבים. וזו ממלא כל רשות הרבים. אמר כיון שעמד נעשה כקרן זוית:

הלכה ז מתני' *שנים שהיו מהלכין בר"ה אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהן רצים והזיקו זה את זה שניהן פטורין:

גמ' *יוסי הבבלי אומר [א] היה רץ בר"ה והזיק חייב ששינה המנהג היה ערב שבת בין השמשות פטור. *אמרי הוא יוסי הבבלי הוא יוסי בן יהוד' הוא יוסי קטונתא "ולמה נקרא שמו קטונתה שהיה קטן חסידים:

הלכה ח מתני' [ב] *המבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים ברשות הרבים והזיק ברשות היחיד ברשות היחיד והזיק ברה"י אחר חייב:

גמ' *א"ר יוסי בן חנינה [ל]היה עומד ומבקע עצי' בחצירו [ג] ונכנס פועל לתבוע שכרו ונתזה הבקעת והזיקתו חייב ואם מת אינו גולה והתני ר' חייה פטור. לא פליגי מה דמר ר' יוסי בשראהו ומה דמר ר' חייה בשלא ראהו. אם בשלא ראהו כיון שאמר לו היכנס חייב והתני ר' חייה פטור. כיון שאמר לו הכנס צריך לשמור עצמו. ואית דבעי מימר כיון שאמר לו היכנס נעשית כחצר השותפין. *דמר ר' יוחנן בשם רבי ינאי [ד] *השותפין קונין זה מזה בחצר *וחייבין [ה] זה בניזקי זה וזה בניזקי זה. ולא כן אמר רב בממלא כל ר"ה וזו ממלא כל רשות הרבים אמר מכיון שדרכו להלך בחצר כמי שהוא ממלא כל החצר:

הלכה ט מתני' [ו] *שני שורים תמים שחבלו זה בזה משלמין במותר חצי נזק שניהם מועדין משלמין במותר נזק שלם אחד תם ואחד מועד מועד בתם משלם במותר נזק שלם תם במועד משלם במותר חצי נזק [ז] וכן שני אנשים שחבלו זה בזה משלמין במותר נזק שלם אדם במועד ומועד באדם משלם במותר נזק שלם אדם בתם ותם באדם אדם בתם משלם במותר נזק שלם ותם

קרבן העדה

בעל הקורה חייב וכי ממלא ר"ה הוא בקורתו והיה לו לבעל חבית לילך מן הצד: אמרי כיון שעמד נעשה כקרן זוית. כמו דאמרינן לעיל שאם היתה הכד מונחת בקרן זוית פטור המשברה שלא היה לו לראותה וה"נ כן הוא לענין דינא דמתני' דכיון שהבעל חבית אחר הבעל הקורה הולך לא היה לו להשגיח ולראות אם זה עמד בקורתו ובעל הקורה הוא דפשע שהיה לו להזהירו ולומר לו עמוד שילך חייב בעל הקורה:

הלכה ז מתני' אחד רץ ואחד מהלך. מפרש בהש"ס בבלי דחסורי מחסרא והכי קתני אחד רץ ואחד מהלך בערבי שבתות ויו"ט בין השמשות או שהיו שניהם רצים בימות החול פטורי' דבע"ש ויו"ט מי שרץ בין השמשות ברשות הוא רץ להכין צרכי שבת ויו"ט ומש"ה פטור ובשאר ימות השנה בששניהם רצים הואיל ושניהם משנים שניה' פטורים: והזיקו. שהזיקו זה בזה: גמ' היה רץ בר"ה. בשאר ימות החול והזיק חייב שהיה שהמנהג לילך ולא לרוץ: היה ע"ש בין השמשות. רק לדבר מצוה הוא פטור: שהיה קטן חסידים. קטונתן וסופן של חסידים כדאמרינן בשלהי סוטה:

הלכה ח מתני' המבקע. עצים ונתזה בקעת והלכה והזיקה: והזיק ברשות היחיד. של אחרים: ברשות היחיד. שלו והזיק ברשות היחיד של אחר חייב ואף על גב דהכא תרתי למעליותא דברשותי' קעביד וכן במקום שהזיק לא שכיחי רבים דנימא הוה ליה לעיוני אפ"ה חייב דאדם מועד לעולם ולא זו אף זו קתני: גמ' ונכנס פועל לתבוע שכרו. דהוי ליה נכנס ברשות: חייב. כדמוקי לקמיה דכשראהו נכנס מיירי והוה ליה לעיוני: אינו גולה. דשוגג קרוב למזיד הוא: והתני ר' חייה. בתוספתא פטור מנזקין לימא דפליגי: ומה דאמר ר' חייה בשלא ראהו. נכנס

פני משה

אבל אם נתן לו רשות כיון שאמר לו הכנס חייב עכ"פ דבכי הא אמרינן הוה ליה לעיוני והתני ר' חייה פטור אף באמר לו הכנס: כיון שאמר וכו'. קסבר ר' חייה דכיון שאמר לו הכנס קיל טפי דמכיון שרואה שהבעה"ב מבקע עליו צריך הוא לשמור עצמו דהכנס ושמור עצמך קאמר ליה: ואית דבעי מימר. איכא דאמרי ופליג' אדר' חייה דס"ל כיון שאמר לו הכנס נעשה כחצר השותפין דאמר ר' יוחנן שחייבין זה בזה בנזקין שלכל אחד ואחד יש לו רשות בחצר וה"נ כיון שנתן לו רשות להכנס הרי הוא בתוכו שעה שבוקע וחייב בנזקו: קונין זה מזה. בדרכי הקנייה שצריך בחצר כגון במשיכה דאינה נקנית בר"ה בחצר השותפין קונין: ולא כן אמר רב. לעיל ריש פרקין דמוקי למתני' דווקא בממלא כל רשות הרבים והילך הוא הפושע ואדם ההולך ונתקל בכליו ושברה פטור ואם הזיק בגוף בעל הבית חייב בנזקו הא אם לא מילא כל רשות הרבים פטור מנזקו שהיה לו לזה להלך מן הצד: וזו ממלא כל רשות הרבים. בתמיה ואמאי חייב כאן בחצר השותפין הא לא דמיא לממלא ברשות הרבים שהרי הוא יכול להלך במקום שישמור עצמו מן היזק וקימא דר' יוחנן פליג אדרב: אמרי מכיון שדרכו להלך בחצר. כלומר שהוא רגיל להלוך תמיד בכל החצר שהרי אין השותפין מקפידין זה על זה בהילוך בכל החצר: כמי שהוא ממלא בכל החצר. כלו' נעשה זה המזיק כממלא כל החצר במה שעשה וגרם לו היזק שלא היה לו לזה לשמור עצמו כיון שהוא רגיל בכל החצר לפיכך הוא חייב בנזקו:

הלכה ט מתני' משלמין במותר ח"נ. שאין מה שהזיקו של זה יותר על נזקו של זה ובאותו מותר ישלם מה שהזיק יותר את החצי: מועד בתם משלם במותר נזק שלם. כלומר אם הוא הזיק את התם יותר משהזיקו תם: אדם בתם משלם במותר נזק שלם. דאדם מועד לעולם: ותם

מסורת הש"ס

לעיל הל"א | ב"ק לב ע"א | שם | יומא נג ע"ב | כותים פ"א | ב"ק לג ע"ב | פ"ס | ב"ב פד ע"ב | ב"ק מח ע"ב ונדרים | שם לג ע"א

עין משפט נר מצוה

לא א מיימו' פ"ו מחובל ומזיק הל' [illegible] טוש"ע חו"מ סי' [illegible]
לב ב מיי' [illegible]
לג ג מיימו' [illegible]
לד ד מיימו' [illegible]
לה ה מיימו' פ"ו מחובל ומזיק [illegible]
לו ו מיימו' [illegible]
לז ז מיימו' פ"ד מחובל ומזיק [illegible]

גליון הש"ס

ליה עומד. ע' תוס' ב"ק דף לב ע"ב ד"ה חייב ובנמו"ק שם:

מראה הפנים

[illegible]

ציון ירושלים

[illegible]

עמודי ירושלים

[illegible]

והם באדם משלם במותר ח"נ. דכתיב או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם דבשניהם תם משלם חצי נזק ומועד משלם נ"ש: ר"ע אומר וכו'. דדריש כמשפט הזה למאי דסליק קרא מיניה ובמועד איירי לומר דמשפט הזה לכל שור שנגח את האדם ואפי' הוא תם ואין הלכה כר"ע: נוטל את השור. דהיינו ח"נ: וכן הלכה. ודאי כן הלכה דמנה נותן לו דהיינו ח"נ אבל אין זה שור האמור בתורה דקיימתה ומכרו את השור החי וגו' ולא קיימתה בדין זה לפרש וגם את המת יחלון: ואיזה זה וכו'.

תורה אור

ותם באדם [א] משלם במותר ח"נ רבי עקיבה אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם שור שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום נוטל את השור *שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום א"ר מאיר על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו אמר לו ר' יהודה וכן הלכה קיימתה ומכרו את השור החי וחצו את כספו ולא קיימתה וגם את המת יחצון ואי זה זה שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים והנבילה יפה חמשים זוז זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת: **גמ'** *שור שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום נוטל את השור שאין לו אלא חצי חבלו לפיכך אם מת השור או שהכחיש אין לו אלא אותו השור בלבד. שור שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים הכחישו חמשים זוז [ב]חזר האחרון וחבל בו ג' של זהב השני משלם לראשון חצי דינר זהב. [ג] *שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים השביח והרי הוא יפה ארבע מאות שאילו לא נגחו היה יפה שמונה מאות זוז אם עד שלא עמד בדין השביח אין לו אלא כשעת נזקו [ג] הכחיש אין לו אלא כשעת עמדתו בבית דין בלבד. א"ר לא כיני מתניתין השביח המזיק אם עד שלא עמד בדין השביח אין לו אלא כשעת נזקו הכחיש אין לו אלא כשעת עמדתו בב"ד. מ"ט דר"מ אמר קרא [ס]ומכרו את השור החי וחצו את כספו ומה מקיים ר' יהודה וגם את המת יחצון מיכן שזה מפסיד חצי נזק וזה מפסיד חצי נזק:

הלכה י מתני' [ד] *יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו חייב על מעשה עצמו ופטור על מעשה שורו שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו שסימה את עין עבדו והפיל את שינו פטור והוא

אם עד שלא עמד בדין השביח כו' א"ר לא כיני מתניתא השביח המזיק כו' פי' דבברייתא מסיק גם האי בבא דהשביח המזיק כו' כמובא בבבלי ולא דר' לא מהדם זאת אך ר' לא מיחדם דהתיבות הללו אם עד שלא עמד בדין קאי על הסיפא על הבבא דהשביח המזיק:

מ"ט דר"מ א"ק ומכרו את השור החי וגו' ומה מקיים ר"מ כצ"ל וגם את המת יחצון מכאן שזה מפסיד ח"נ וכו'. דהוא כדאיתא בבבלי זה פחת שפחתו מיתה מחלין בחי ומכאן ידעינן כל עיקר שתשלומין שלו הוא ח"נ דאי מקרא ומכרו את השור החי לא ידעינן שיעור תשלומין שלו:

ר'

בבבלי מפרש דפלוגתא דרבי מאיר ור' יהודה בשבח נבילה היא כגון שבשעת מיתה לא היתה הנבילה שוה כלום ונתייקרה אח"כ דשוה להאכילה לכלבים או למוכרה לעכו"ם רבי מאיר סבר שבח נבילה דניזק הוי ולא שקיל בה מזיק כלום אלא נותן לו חצי נזקו והיינו דקאמר רבי מאיר על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו כלו' שצריך לשלם לו חצי נזקו מדמי שור החי ואינו מנכה לו כלום בשביל השבח שהשביחה נבילה ור' יהודה סבר דחצי שבח נבילה דמזיק הוי וכשבא מזיק לשלם לניזק דמי חצי נזקו מנכה לו חצי שבח שהשביחה נבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין והיינו דקא"ל ר' יהודה לר"מ ולא קיימתה וגם את המת יחלון שצריך לחלק השבח שהשביח המת ושקיל ליה מזיק פלגא והלכה כר' יהודה: **גמ'** שור שוה מנה. בספרי הדפוס חליפי טעות בכאן שכתוב שם בר פדייא וכו' ולא שייכא עד מתני' דלקמן יש חייב על מעשה שורו וכו' וכאן שייכא הכי דיני אמתני' וכן נשתבשה הגי' בטעיות הרבה בספרי הדפוס וצריך להגיה כמו שהוא בתוספתא פ"ג. וה"ג שור שוה מנה שנגח לשור של מאתים ואין הנבלה יפה כלום נוטל את השור שהוא חצי נזקו: שאין לו אלא חצי חבלו. לגבות משור המזיק והרי הוא שוה כך: לפיכך. שאינו משתלם אלא מגופו אם מת שור המזיק או שהכחיש ואינו שוה חצי נזקו: אין לו אלא אותו השור בלבד. ואינו צריך להשלים לו כפי שהיה שוה בשעת הנזק: שור וכו'. האי קאי לפרושי המתני' דקתני משלמין במותר ח"נ: הכחישו חמשים זוז. ומגיע לו עשרים וחמשה בעד חצי נזקו: חזר האחרון וחבל בו. בראשון שלשה של זהב שהן ע"ה זוזים: השני משלם לראשון חצי דינר זהב. כצ"ל שנים עשר זוזים וחצי שהן חצי נזק של מותר נזקו: שור שוה מאתים וכו' והכחישו בחמשים זוז והשביח. הניזק והרי הוא יפה וכו' שאילו לא נגחו והכחישו היה משביח יותר ועד הכפל: אין לו אלא בשעת נזקו. כלומר שאחר שעת נזקו אנו הולכין וצריך לשלם לו חצי נזקו כ"ה זוזים ולא מצי מימר ליה מאי אפסדתיך הרי עכשיו השביח משום דהניזק אמר ליה אילו לא נגחו היה יפה שמונה מאות זוז שהיה ביותר משביח ולקמיה מדייק על ליסנא דאין לו: הכחיש. הניזק מחמת מכת הנגיחה: אין לו אלא כשעת עמידתו בב"ד בלבד. כלומר בזה הולכין אנו אחר שעת העמדת הדין שהנזק יותר גדול עכשיו משעת נגיחה וצריך לשלם לו ח"נ של שעת העמדה בדין דהניזק אומר ליה קרנא דתורך קיבורא ביה ומחמת מכת הנגיחה כיחש: א"ר אילא כיני מתניתא השביח המזיק וכו'. לר' אילא קשיא ליה דקתני ברישא אם עד שלא עמד בדין השביח אין לו וכו' דלא שייכא האי ליסנא על השביח הניזק ונותן לו כשעת נזקו מיבעי ליה הילכך קאמר כן צריך למיתני בברייתא דעל השביח המזיק קאי: אם עד שלא עמד בדין השביח המזיק. לא מצי הניזק מימר ליה תן לי חלק מהשבח לפי ערך חצי נזקי שהיה מגיע לי שהרי ברשותי השביח אלא אין לו אלא אותן עשרים וחמשה זוז כשעת נזקו: כיחש. המזיק ואין לו לגבות ממנו חצי נזקו אין לו אלא כשעת עמידתו בב"ד שהרי מגופו הוא משתלם: מ"ט דר"מ. אפלוגתייהו במתני' קאי: וחצו את כספו. דמשמע שאין הנבלה יפה כלום משתעי קרא וחצו את כספו של החי לזה מנה ולזה מנה: ומה מקיים ר' יהודה וגם את המת יחלון. כלומר דלר"ג דדריש ליה מהאי קרא דבנבלה יפה נ' זוז משתעי וזה נוטל חצי החי וחצי המת וכו' מ"מ מאי אשמעינן קרא פשיטא דהכי הוא ומאי נ"מ איכא: מיכן שזה מפסיד וכו'. כלומר דאשמעינן קרא דלפעמים שניהם מפסידין בהח"נ גופיה ופחת נבילה איכא ביניהו. והכי דרשינן לקרא אליבא דכל חד דר"מ סבר דקרא לא מישתעי בשהנבלה יפה כלום וגם את המת יחלון דריש ליה פחת שפחתו מיתה מחלין בחי שזה נוטל החלי וזה החלי ואם היה הנבילה שוה איזה דבר בשעת הנזק ופחתה אח"כ קודם העמדה בדין לא שייך המזיק כלל בהאי פחת אלא כולה דניזק הוי וצריך לקבל הנבלה כפי שהיתה שוה בשעת הנזק ואם אינו מגיע לח"נ משלים לו מהאי עד ח"נ ואין המזיק מפסיד כלום בפחת נבלה ור' יהודה דס"ל דקרא מישתעי בשהנבלה יפה איזה דבר ס"ל דפחת נבילה דמזיק הוי פלגא והכי דריש ליה וגם את המת יחלון להיזקן של שניהם שאם פחתה מפסיד זה החלי וזה החלי ומשלם לו זה הח"נ של שורו שהיה שוה בשעת הנזק והיינו דקאמר מיכן שזה מפסיד חלי נזק וכו' של הפחת נבלה שניהם מפסידין בה כל א' החלי: **הלכה י מתני'** יש חייב וכו' שורו שבייש פטור. דכתיב איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: שורו שסימה וכו'. ואין העבד יולא בן חורין על ידו: והוא

מראה הפנים

ליה כנכנס שלא ברשות. וזהו שרמז במה שסיים שם עוד שהרי אין לו רשות ליכנס ברשותו של זה שלא מדעתו. ר"ל הרי הוא כאן והיה לו לשאול דעתו וא"כ אם אינו בפיר למי היה לו לשאול ומ"ש עמד בפתח וכו' זהו כהברייתא דתניא כמ"ד וכו' ופירש דאפי' כה"ג ד"ל דהוה כנכנס ברשות קמ"ל דאין קום אדוכתיך משמע ולא הוי מדעתו. ולא כפי' התוספות ד"ה תניא וכו'. וזה מובן:

ביני מתניתא השביח המזיק וכו' כבבלי דף ל"ד ע"א דמוקי לה כר"ע דס"ל שותפי נינהו וא"כ היה מגיע לו גם לניזק חלק בשבח ומוקי לה כשפיטמו המזיק והאי תלמודא לא נחית להא אלא לפרש פשטה דברייתא:

ומה מקיים ר' יהודה וכו'. מה שפירשתי בפנים אתיא כדאוקי רבא התם לפלוגתייהו ומתיישבת הסוגיא דקאמר מיכן שזה מפסיד וכו' דמשמע בפחת נבילה מיירי. ואביי פריך עלה התם אם כן לר' יהודה תמור תם ממועד וכו' ומוקי לה בשבח נבילה פלוגתייהו. ויש לפרש גם הכא כן:

כל

שנויי נוסחאות (סי"ג) שור ש"ה מנה שנגח לשור ש"ה מאתים ואין הנבלה יפה כלום נוטל בד"ו שור שוה מנה שנגח [ל]שור שוה מנה הכחישו חמשים ז"ז נוטל. (ס ס"ו) השני משלם לראשון בד"ו הראשון משלם לשני.

עין משפט נר מצוה

לז
א מיימו' פ"ח מנ"מ הל"ג טוש"ע חו"מ סי' תה ס"א
לח
ב מיימו' שם הל"א טוש"ע שםסי' תד ס"א
לט
ג מיימו' שם הל"ב טוש"ע שם סעיף ב
מ
ד מיימו' שם הל"ג טוש"ע שם סי' תה סעיף א ב

גליון הש"ס

[ב]חזר האחרון משמע אפילו תיכף בשעת שניזק מן הראשון וכן מורה לשון הרמב"ם ז"ל שכתב וחזר האחרון אבל בהרי"ף ונמ"י כתבו דוקא כשהזיקו זה את זה בבת אחת דאל"כ הוה כשנים שבא אחר וגינה בו ועי' מ"ש במיל ס"א ב"פ:

מסורת הש"ס

ב"ק לד ע"א
(תוספתי' פ"ג)
ב"ק שם
שמות כא
שם פ"ב

והוא שסימא וכו' חייב. דכתיב לחפשי ישלחנו: שורו שחבל וכו' חייב בתשלומי נזק והוא שחבל וכו' פטור מתשלומין שאין אדם מת ומשלם: הגדיש בשבת חייב. וא"כ הוא דמיחייב דמשוגה הוא: מפני שנידון בנפשו. ואפילו היה שוגג מפני שנידון בנפשו אם היה מזיד וחייבי מיתות אפי' שוגגין פטורין מתשלומין:

גמ' כאן סייך להא בן פדייה הכתוב בספרי הדפוס לעיל: חוץ מן המבעיר ועושה חבורה. דמקלקל בהבערה ובחבורה חייב: עד שיהא צריך לאפר. דבעינן תיקון קצת וכן בחבורה שיהא צריך לדם וליתן לפני כלבו: והתנינן שורו. שהדליק את הגדיש בשבת חייב ולר' יוחנן פריך דהא לדידיה ע"כ דמוקי למתני' בצריך לאפר דאל"ה ליכא חיוב מיתה ומאי מפני שהוא מתחייב בנפשו דקתני ופריך והתנינן שורו וגבי שורו לא שייך צריך לאפר וא"כ הוא כמי דומיא דשורו מיירי ואפ"ה שייכא חיוב מיתה גבי דידיה וקשיא לר' יוחנן ומשני שורו צריך את האפר בשורו כמי משכחת לה שהוא צריך לזה ועושה במתכוין להבעיר את הגדיש להיות מתגלגל עצמו בתוך האפר:

הלכה יא מתני' בסלע לקח. מתחכך היה בסלע ולקה: היו שנים רודפין אחר אחד. שני שוורים של שני בני אדם רודפין אחר שור של איש אחד: שניהם פטורין. דתרווייהו מדחו ליה: של איש אחד שניהם חייבין. בשניהם תמין עסקינן ואין התם משלם אלא מגופו וכי איתנהו לתרווייהו קמן משלם הניזק חצי נזקו מבין שני השוורים אבל לתנהו לתרווייהו מצי אמר ליה זיל אייתי ראיה דהאי תורא אזקך ואשלם לך: גדול הזיק. ויש בגופו שוה ח"כ: קטן הזיק. והקטן תקח ומותר תפסיד: קטן הזיק את הגדול. ואפילו ח"כ של הגדול מרובה לא הקח אלא קטן שלי ואלי נזקו של קטן שלך תקח מן הגדול: גמ' הדין עמדת בית דין מהו. זה עמידה בדין שלהם שזה אומר גדול הזיק וזה אומר לא כי אלא קטן הזיק מהו הדין מי אמרינן דעכ"פ הקטן שהודה לו צריך לשלם א"ד דהוי כמי שטענו בחטין והודה לו בשעורים דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ופטור אף מדמי שעורין וה"נ אפילו תם או קטן שהודה לו אין לו: נישמעינה מן הדא. ברייתא בתוספתא סוף פ"ג: ואחת של שמן. והוא יוקר מן היין ותובע לשניהם וזה אומר של יין וכו' משלמין של יין מבין שניהם שכל א' הודה על היין וזה משלם החצי וזה החצי וכן אחת ריקנית וכו': שניהם פטורין. דכל חד מדחי ליה. שמעינן מיהת דאם הודו משלמין עכ"פ הפחות שבשניהם וה"נ במתני' כן:

(מסורת הש"ס: ב"ק לד ע"ב (שבת פ"ב הל"ה); (תוספתא פ"ג); ב"ק לו ע"א)

והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב שורו שחבל באביו ובאמו חייב והוא שחבל באביו ובאמו פטור שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שנידון בנפשו: גמ' *בן פדייא אמר א *כל המקלקלין פטורין חוץ מן המבעיר והעושה חבורה. א"ר יוחנן במבעיר אינו חייב עד שיהא צריך לאפר והעושה חבורה אין חייב עד שיהא צריך לדם. והתנינן שורו. שורו צריך את האפר:

הלכה יא מתני' ב שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק זה אומר שורך הזיק והלה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראייה ג היו שנים רודפין אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם פטורין ואם היו שניהן של איש אחד שניהן חייבין ד היה אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר הגדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא הקטן הזיק אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק המוציא מחבירו עליו הראייה ה היו הניזוקין שנים אחד גדול ואחד קטן והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר הגדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא קטן את הגדול וגדול את הקטן אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק את הגדול ומועד את הקטן המוציא מחבירו עליו הראיה: גמ' ר' יודן בעי הדין עמדת בית דין מהו נישמעינה מהדא *שנים שזרקו שתי צרורות ושברו שתי כדין אחת של יין ואחת של שמן זה אומר של יין שברתי וזה אומר של יין שברתי שניהן משלמין של יין. אחת ריקנית ואחת מליאה זה אומר ריקנית שברתי וזה אומר ריקנית שברתי שניהן משלמין את הריקנית. שברו חבית אחת זה אומר אתה שברתה וזה אומר אתה שברתה שניהן פטורין:

הדרן עלך פרק המניח

הלכה א מתני' *שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים זה אחר זה ישלם לאחרון

ר' יודן בעי הדין עמדת ב"ד מהו פי' אם התביעה דמודה לו המזיק הי' ע"י העמדת ב"ד דהי' ידוע לעדים שאחד מן השורים נגחו וא"י איזהו. ונמצא מה שמודה המזיק נזקו הוא ע"י ב"ד [כדאיתא במס' יבמות דף כ"ד דכ"ד בעדים הוא דמפקעי'] ואך המזיק אינו מודה הגדול אם באופן זה אם לא הביא הניזק ראי' נוטל מן הקטן ולא הוי טענו בחיטים והודה בשעורים. אע"ג דהניזק תובע הגדול [וכמתניתין דאמרינן ראוי לטול ואין לו משום דהוי טב"ח והב"ש כדאוקימתא בש"ס דילן. משום דמיירי דאינו ידוע כלל מהנגיחה ואין הודעה מהמזיק ע"י ב"ד אך בהודאתו שמודה מעצמו שהקטן הזיקו וכמ"ד פלגא נזקא ממונו כדכתבו הראשונים ז"ל עי' בנושאי כלים של הרמב"ם ז"ל וטוש"ע ונושאי כליו אבל מה שמודה המזיק נזקו ע"י ב"ד האיך הדין] וע"ז פשוט ניסמעינ' מן הדא שנים שזרקו שני צרורות ושברו ב' כדין אחת של יין ואחת של שמן זה אומר של יין שברתי וזה אומר של שמן שברתי כן גי' התוספתא שניהן משלמין של יין ולמה לא הוי טב"ח והב"ש הא הניזק טוען ברי. וע"כ משום דהתוספתא מיירי בשהי' ידוע שנזרקו ושברו ע"י ב' אנשים הללו ב' הכדין. כדאיתא ברישא דהתוספתא ואם הי' ידוע שזה היזיקו עיי"ש. וע"כ כיון שהיין הוא ע"י העמדת ב"ד לא הוי כטב"ח והב"ש. ע"כ מזה ראי' גדולה להך שיטה דמבואר בשו"ע חו"מ סי' ת' דטובע מה"מ ז"ל דאם יש עדים שחייב לו ואינו ידוע אם חיטים אם שעורים יהתובע אומר חיטים והנתבע אומר שעורים חייב ליתן לו שעורין והרי נגוכה כן מהירושלמי והתוספתא

סליק פירקא בס"ד

עין משפט נר מצוה
מא א מיימו' פ"ז משכת הלי' ופ"ח הלי' ופ"י הלט' ופי"ב הל"ת
מב ב מיימו' פ"ט מנ"מ הל"ו טוש"ע שם סי' ת ס"א
מג ג מיימו' שם הל"ז טוש"ע שם ס"ב
מד ד מיימו' שם הל"ט טוש"ע שם ס"ג
מה ה מיימו' שם הל"א טוש"ע שם סעיף ב

אזקך ואשלם לך: גדול הזיק. ויש בגופו שוה ח"כ: קטן הזיק. והקטן תקח ומותר תפסיד: קטן הזיק את הגדול. ואפילו ח"כ של

הדרן עלך פרק המניח את הכד

הלכה א מתני' שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים. ובכולן היה תם דמשלם מגופו והיכי דמי כגון שראה שור ונגח וראה שור ולא נגח וראה שור ונגח ואחר נגיחה שניה ראו שנים או שלשה פעמים שור ולא נגח דאפי' מועד לסירוגין ליכא דבעינן הסירוגין שיהו שוין דאז נעשה מועד לסירוגין: ישלם. ח"כ לאחרון

מראה הפנים

כל המקלקלין פטורין וכו'. לאאי דפרכית בפנים עולה כהא דמשני לה התם דף ל"ס ע"א אליבא דר' יוחנן בשור פקח שעלתה לו נשיכה בגבו ובעי למקלייה להתגלגל בקוטמא. והכא משני לה התם בשינויא אחרינא מתני' בשוגג וכו'. ודע דלכאורה קשיא מהאי סוגיא לשי' הרמב"ם ז"ל דפוסק גבי חובל בחבירו מבעיר גדיש של חבירו אע"פ שא"צ לדם ולאפר חייב מפני שעושה נחת רוח לילרו והוי כמתקן כמ"ש בפ"ח מהל' שבת וברים פי"ב שם ולפ"ז לא הוה לריך הש"ס להני אוקימתי ומיהו י"ל דהוא ז"ל לביטתיה אזיל לאאי דפוסק במלאכה שאינה לריכה לגופה כר' יהודה וכן במקלקל בחבורה והבערה ומפני שדבר זה לריך ביאור רחב ביותר אליג לפניך קונטרס בפ"ע בסוף החיבור ושם הראה ביאור לכל השיטות בהאי ענינא ומה שתירלתי לדבריהם ומה שהיאשבתי בדינים אלו בס"ד:

נשמעינה מהדא שנים וכו'. משמע דפשיט ליה הכא דנותן לו לכל הפחות מה שהודה לו והאי תוספתא אתיא כמ"ד טענו חיטים והודה לו בשעורי' דחייב ויתבאר מזה אי"ה בפ"ו דשבועות גבי טענו חטים והודה לו בשעורים כי שם מקומו וע"ש בהל' ד':

פרק ד שור שנגח ארבעה וחמשה. מה נפשך שלך הוא תנהו לי וכו' כדפרישית דבתפסו הניזק מיירי וכדמסיק דהיינו טעמא דהאחרון נשכר שאינו אלא כמשכון בידו של הראשון ומפני שמשכו לו למשכון בשביל נזקו נעשה כשומר שכר עליו בענין חלקו שיש לו בו וכפי החלק הזה גובה האחרון ולפיכך כשיש מותר בנזקיו בהנזק של הראשון הוא יותר מן האחרון הרי המותר הוא של הניזק הראשון ואינו חוזר לבעלים מפני שהבעלים כבר נסתלקו מכדי החלי הנזק מטעת היזק הראשון דמאי איכפת להו בזה החלק אם יטול כהוכן או שמשון סוף סוף החלי נזק שנעשה ברשותן משתלם לעולם מגופו ולמי שהוא אח:ון ישתלם לו בתחלה כפי המגיע לו מפני שהוא חוזר על הראשון שתפסו לשמור והמותר להראשון ואין להבעלים בזה החלק כלום כ"א חלקם והוא המגה שלהם בזה אין מפסידין לפי האי מ"ד. וכן איפכא אם היה נזק האחרון יותר מן הראשון ודאי שאין האחרון יכול לגבות מן הראשון כי אם כפי החלק שיש לו בו דעל זה החלק נעשה הוא שומר שכר ולא יותר שהרי מכח טענת ממ"נ הוא בא וזה לא שייך כ"א לחלקו של ניזק הראשון שיש לו בו וכן הוא מבואר בדברי בעל המאור שהביא בשם הרב הורתי רבינו אפרים ז"ל שכתב שם וז"ל אלא מיהא איכא למישמע מינה לב"ח דתפים מידי מלוה למיגבה מיניה הוה ליה שומר שכר לדברי הכל דעד כאן לא פליג ר"ש אלא בניזק ומזיק משום דשותפו נינהו וכל חד מינייהו רמי' נטירותא עליה ואע"ג דתפסיה ניזק אבל בעלמא

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

חתם סופר

ר' יודן בעי הדין עמדת בית דין מהו וכו' שזרקו ב' צרורות ושברו ב' כדין וכו' והפשוט שהכוונה שכל א"א משלם חבית של יין שהוא בשל משל שמן והשבוני על השני משה שפי' בבין שניהם משלמים חבית א' של יין כל א' חצי חבית יין והוא תימה ותשפש מעוקל:

כבר לאדן

שורו צריך את האפר. בתלמודין פה מבואר:

עין משפט
נר מצוה

א
ה מיימו' פ ט מנ"מ הל"ב טוש"ע חו"מ סי' תא ס"א

מסורת הש"ס

(לעיל הל"ג)

לאחרון שבהן אם יש בו מותר יחזיר לשלפניו יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו האחרון אחרון נשכר דברי ר' מאיר א ר"ש אומר שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה חזר ונגח לשור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים זוז וזה נוטל חמשים זוז חזר ונגח לשור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים זוז ושנים הראשונים דינרי זהב: **גמ'** א"ר ינאי בא עליו ר' מאיר משני צדדין. מה נפשך שלך הוא תניהו לי. אינו שלך תניהו לי שאגבנו. ולא כן *א"ר לעזר שמירת נזקין בשמירת קניין א"ל ר' יודן ומסרו

רידב"ז

א"ר ינאי בא עליו ר"מ משני לדדין מנפ"ש שלך הוא תניהו לי אינו שלך תניהו לי שאגבנו פי' דניזק האחרון אומר לניזק הראשון [שהשור עתה ת"י כפי' הפ"מ ז"ל מדקאמר תניהו לי משמע שהשור ת"י] ממנפ"ש אם שלך הוא דתורי דשותפא הוא תניהו ג"כ לי גם אנכי שותף כעת ואם אינו שלך דבע"ה הוא ואלא תפסת אותו לגביה תניהו לי שאגבנו ר"ל גם אנכי ופי' אגבנו הוא כדאיתא במס' ב"מ דף ס"ו ע"ב אמר ר"פ אע"ג דאמור רבנן אסמכתא לא קניא אפותקאי הוי למגבי' מניה ומסיק שם קם לגוביינא. ופירש"י שם דכנגד מעותיו גבי ואם בא לפרוע המעות לאחר זמן לא יקבלם. עכ"ל ז"ל. וה"נ ה"פ תן לי שאגבנו הגם שאני בע"ח אבל כשתתנו לי אגבה ממנו שלא יסלק לי במעות דהתורה שיעבד את התם לנזקיו באם שלא יפרע לו מעות יהי' השור משועבד לו' והברירה ביד הבעלים לסלקו במעות קודם שיתפסנו הניזק אבל כשלא *פרעו הבעלים ותפסו הניזק לגוביינא קני הניזק ואין בידו לסלקו במעות דהא יש לו לניזק קנין לגוביינא בגוף השור אם לא יפרענו בדמים [והא דגרסינן במס' ב"מ דף ס"ב ע"ב שם א"ל מר זוטרי בריה דרב מרי לרבינא מאי א"ל קני לגוביינא מי קני סוף סוף אסמכתא הוא היינו משום דכל זאת אסמכתא ואסמכתא לא קני והתם הוא דשייך אסמכתא דהא הוא לבד התנה אם לא אפרע לך קני לגוביינא ואסמכתא לא קני אבל הכא התורה שיעבדה התם על קנין גוביינא ולא שייך אסמכתא] וע"כ כשאין אתה פורע לי דמים תנהו לי ואגבנו אני כמו אתה כשלא פרע לך הבעלים ונתפס השור לגוביינא וע"כ תניהו לי ואגבנו אני ואמר ר"א שמירת נזקין כשמירת קנין פי' דלעיל בפ"ק ה"ב קאמר ר"א דכעושה מעשה שקונה אותו בעלמא באותו מעשה נתחייב לשמירה אע"פ דלא נתכוין לקנות באותו מעשה אך כיון דעושה מעשה שיכול לקנות נתחייב בשמירה כדברינו לעיל עיי"ש. וה"נ אע"פ שתטעון שלא נתכונת לגבי' אבל כיון דע"י מעשה התפיסה קונה בעלמא לגבי' נמלא מתחייב אתה בשמירה. ור' ינאי היא דמסיק להסביר טעמא דר"מ. ולא כן אמר ר"א שמירת נזקין כשמירת קנין וזהו טעם דר"מ ע"ז השיב ר' יודן הוא ר' יהודה התנא בר פלוגתי' דר"מ והכא קרי לי' ר' יודן כמו בסמוך תומ"י קרי הגמ' מפורש לר' יהודה בר פלוגתא דר"מ ר' יודן ומסרו

פני משה

לאחרון שבהם תחלה ומוקי להמתני' בבבלי דפליגי ר"מ ור"ש בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע דאיתא התם בפרק דלעיל דף ל"ג ע"א דר"מ סבר לה כר' ישמעאל דאמר יושם השור המזיק בבית דין ויתן להניזק דמי השור וכגון שהשור הוא בכדי חצי נזקו וא"כ הניזק בעל חוב של המזיק הוא דממון הוא דחייב ליה והכא במתני' מיירי שתפסו הניזק הראשון להשור לגבות חובו ממנו והילכך נעשה עליו כשומר שכר וכשהזיק תחת ידו הוא חייב בנזקיו ולפיכך האחרון משתלם חצי נזקו משלם: אם יש בו מותר יחזיר לשלפניו. הכי קאמר אם יש בו מותר מכדי נזקו של השני כגון שחצי נזקו של הראשון היה מנה וא"כ של השני היה חמשים והשור המזיק היה שוה מאתים וכשנגח שור של הניזק הראשון שחצי נזקו מנה היה לניזק בשור זה מנה ולבעלים מנה וכשתפסו הניזק וחזר ונגח תחת ידו אין לבעלים להפסיד מנה שהיה להם בו שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניזק שתפסו וכשהזיק לשני והיה חצי נזקו חמשים משלם הניזק הראשון מן המנה שלו חמשים לניזק השני והמותר עד המנה חוזר לו והבעלים נוטלין המנה שלהם וכן כולן כשתפסו כל אחד כשתפס נעשה ש"ש עליו ומשלם לניזק שלאחריו והמותר יחזור לו ולפניו ואין הבעלים מפסידים מחלקם שבתחלה: רבי שמעון אומר וכו'. ר' שמעון סבר לה כרבי עקיבא דאמר יוחלט השור לחצי נזקו ואם שור המזיק שוה יותר מכדי חצי נזקו הבעלים והניזק שותפין הם בו ושניהם מתחייבים בנזקיו כילד שור שוה מאתים וכו': ושלפניו. הניזק ראשון נוטל חמשים זוז וזה הבעלים חמשים זוז דיש לניזק ראשון בו החצי הילכך משלם החצי תשלומיו: חזר ונגח לשור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה. שהוא חצי נזקו ונמצא אותו שלפניו שהיה החצי שלו משלם מחלקו להאחרון החצי שהוא חמשים זוז ותמשים נוטל הוא: ושנים הראשונים. שהם הניזק ראשון והבעלים שהיה להם לכל אחד רביע משלמין להאחרון כל אחד רביעית נזקו שהוא החצי מחלקו והוא דינר זהב עשרים וחמשה זוזים של כסף וזה נוטל דינר זהב וזה דינר זהב: **גמ'** בא עליו ר"מ משני לדדין. כלומר טעמיה דר"מ דאמר האחרון אחרון נשכר משום דהאחרון בא עליו משני לדדין ממ"נ אינו מפסיד חצי נזק המגיע לי: שלך הוא. אם לאחר ששור זה נגח את שורך נעשה כשלך שהיה לך לגבות ממנו הזיקך א"כ תניהו לי לגבות ממך שהרי השור שלך הוא ואתה מתחייב בנזקיו ותשלם לי חצי נזקי ואם יהיה בו מותר יהיה שלך: אינו שלך. וא"ת השור הוא עדיין ברשות בעלים ואינו שלך א"כ תניהו לי שאגבנו מהבעלים וכלומר אין אתה רשאי ליטול המגיע לך עד שאגבה אני בתחלה ואם יהיה בו מותר תגבה אתה: ולא כן אמר ר' לעזר שמירת נזקין כשמירת קנין. כלומר דפריך מדקאמר שהשני אומר לראשון תניהו לי ש"מ שהשור תחת ידו הוא שהבעלים מסרו לו לגבות ממנו נזקו דלא כן אמר ר' לעזר לעיל בפ"ק הלכה ב' גבי חפר בור ובא אחר וסיידו וכיירו דחייב הוא ומפרש התם דמיירי שאמר לו סוד את הבית הזה וקנה אותו וכלומר שכשנמסר לו והרי הוא כשלו מפני ששמירת נזקין כשמירת קנין כמו שקנה אותו בדרכי הקניה וה"נ שלו הוא ואמאי השני מוליא מתחת ידו: ומסרו

תוס' הרי"ד

א"ר ינאי בא עליו ר"מ משני לדדין כו' עיין בפנים במבואר היטב בע"ה. והנה הרמב"ן ז"ל במלחמות בר"פ ד' מבית הא' ירושלמי לחזק דבריו כנגד בעה"מ ז"ל דהבעה"מ ז"ל מפרש ראשון נשכר מיבעיא ליה משום דגבה משאר נכסים אבל לא מגופו דגוף השור משועבד לניזק האחרון משום דא"ל אי גבך הוי לא מינך הוי גבי ליה והק' הרמב"ן ז"ל הא שור תם הוי אפותקא מפורש דאינו גובה משאר נכסים. ומפרש דראשון ראשון נשכר הוא מהשור תם גופה דמשועבד לראשון ומביא ראיה מהאי ירושלמי ומפרש הכי דפריך הגמ' ולא כן אמר ר"א שמירת נזקין כשמירת קנין פי' דתקנו משיכה בשומרין כמו בלקוחות וא"כ פטור ניזק הראשון משמירת השור ולמה שייך להאחרון. ומשני ר' יודן נמסר לו לנזקיו ואינו אלא כמשכון בידו. והוא כאוקימתא בבבלי שקדם ניזק ותפסו ונעשה עליו שומר שכר לנזקין. ע"כ מוכח מהירושלמי הזה דאם לא הי' ניזק הראשון שומר עליו לא הי' שייך השור לניזק האחרון. בשלמא בבבלי יש לפרש כהבעה"מ ז"ל דקושית הגמ' ראשון נשכר מבע"ל דיגבה משאר נכסים אבל גוף השור שייך לניזק האחרון ע"כ משני שקדם ניזק ותפסו ונעשה עליו כשומר שכר לנזקין ע"כ הפסיד הניזק הראשון גביתו משאר נכסים אבל הירושלמי ליכא לפרש כן דהא פריך הגמ' כל עיקר למה שייך השור להאחרון. בשלמא בבבלי י"ל כהבעה"מ ז"ל דפריך כל עיקר למה מפסיד הניזק הראשון. מלגבות משאר נכסים. אבל בירושלמי פריך כל עיקר למה שייך השור להניזק האחרון:

והנה לפי דברינו ולפי הגי' בירושלמי שלפנינו אין מכאן סתירה להבעה"מ ז"ל דבזה נחלקו ר"מ ור"י הליכא דר' ינאי דלר"מ לגוביינא אבל לר"י לא הוי אך כמשכון בידו ובידו לסלוקי. והא דקאמר הגמ' מ"ב ואמר ר"י הקדש ניניהן ולא קאמר דנפ"מ אם יכול לסלקו בזוזי היא כעין דאיתא בש"ס דילן דף ל"ג ע"א בפלוגתא דר"י ור"ע ר"י סבר בע"ח הוא וזוזי הוא. דמסיק להו ור"ע סבר תורא דשותפי היא מ"ב הקדישו ניזק א"כ ואיתא בתוס' ז"ל ס"ה דהמו"ל דלמר יכול לסלקו בזוזי ולמר הי' אלא דלא נקט לכל הנ"מ. ובזה מובן הא דאיתא בש"ס דילן כגון שתפסו ניזק לגבות הימנו ונעשה עליו כש"ש לנזקין ולכאורה תיבת לגבות ממנו מיותר והול"ל כגון שתפסו ניזק כדאיתא דף מ' ע"ב כגון דאקדים ב"ד ותפסי' וכן בסוגיא דף ל"ה ול"ו גרסינן בשתפס ולא גרסינן לגבות הימנו. אבל לפי הירושלמי הזה מובן מאודי דקמ"ל דבתפסו ניזק לגבות הימנו ואפ"ה אינו שלו אלא הוי כש"ם משום דהוי כמלוה על המשכון כמו שכ' הפוסקים ז"ל משום דהמלוה על המשכון הוי ש"ש. והנה לפי' הרמב"ן ז"ל לא גרסינן אמר ליה ר' יודן תיבת ליה אלא אמר"ל ר' יודן וגרסינן נמסרו ולא ומסרו ואינו אלא כמשכון תיבת ואינו לא אין להם הבנה לפי זה והול"ל נמסרו לו לנזקיו וכמשכון בידו. אבל יש לכוין כמו בש"ס דילן שתפסו ניזק לגבות הימנו ונעשה עליו כש"ש לנזקין דקמ"ל בזה דלפילו בתפסו לגוביינא מ"מ לא הוי אלא כש"ם משום דהוי כמלוה על המשכון. וה"נ בירושלמי קמ"ל בזה אע"ג דנמסרו לו לנזקיו מ"מ אינו אלא כמשכון ומילתא אגב אורחה קמ"ל. אך קשה מאוד לבאר ע"פ פירוש הרמב"ן ז"ל הא דלקמן עד סוף הסוגיא לפי פירוש הרמב"ן ז"ל. ולדברינו לפי שיטת בעה"מ ז"ל בלא יסתור מהירושלמי הזה נכון ומבואר לפענ"ד ומדויק תיבת תניהו לי ותניהו לי שאגבנו למה נקט לשון שאגבנו. ואחר כותבי זאת מלאתי המהרא"פ ז"ל שמפרש ג"כ א"ל ר' יודן הוא התנא ר' יהודה אבל לא הבנתי פירושו. ודבריו בע"ה מבוארין היטב:

מראה הפנים

בעלמא מודה ר"ש וכו' עכ"ל הלריך לעניינו. וזה הוא לדעת הסוברים כן אליבא דמ"ד דשותפין נינהו ולקמן יתבאר שגם לדעת הסוברים דהבעלים פטורין עכ"פ לא נעשה זה שומר כ"א לפי החלקו אבר תפס בשבילו ועל חלקו לבדו הוא מתחייב וזה מוכרת להאי מ"ד ומבואר הוא כדלקמן. וכן ודאי אין הניזק האחרון יכול לגבות מהבעלים כלום מה שאינו יכול לגבות השאר מן הראשון שהרי לא היה השור ברשותם. ולהאי מ"ד דס"ל ב"ת הוא אין בו ספק כלל דאין הבעלים מפסידין בשום פנים. וכן מבואר הוא מדברי התוס' דף ל"ו ע"ב ד"ה כגון שתפס ניזק וכו' ע"ש. ויתבאר דבריהם בדיבור דלקמן ולהאי סוגיא ופירוש הפלוגתא יתבאר בדיבור לקמן הכל אי"ה. ודע שראיתי להרמב"ן ז"ל בספר המלחמות שהביא לרים הסוגיא דהכא לראיה לדבריו דאין טענת אם שלך הוא וכו' שייכא אלא בתפסו הניזק וז"ל שם ומלו מפורש בירושלמי כדברינו דגרסינן התם בא עליו ר"מ וכו' ואקשו לא כן א"ר אלעזר שמירת נזקין כשמירת קנין כלומר שאין אדם מתחייב בשמירת נזקין אלא כמו שאדם קונה מחבירו כלומר תקנו משיכה בשומרין כמו שתקנו בלקוחות והיאך הוא מתחייב בתשלומי נזקו הדרבה הראשון ראשון נשכר ומפרקינן א"ר יודן נמסרו לו לנזקין ואינו אלא כמשכון בידו פי' כיון שתפסו לנזקיו לגבות הימנו הרי הוא בידו כמשכון וחייב בנזקיו שנעשה עליו שומר שכר עכ"ל. הנה הוא ז"ל פירש דהמקשה לא ידע דמיירי בשתפסו הניזק והמתרץ הוא שהשיב ומסרו לו וכו'. ולמאי דפרישית בפנים גם המקשה למד זה מדבריו דנראין כן דקאמר שלך הוא וכו' ואם דיש לומר דה"ק אם אתה רולה לגבות שהיא שלך וכו'. וכן לפי הנכתב לפנינו ומסרו לו וכו' שייכא יותר לכון תמיה. וכן בענין שמירת הנזקין וכו' משמע בפ"ק כמ"ש ומכל מקום לענין הכוונה דא ודא אחת היא. ועל כל פנים נתבאר מסוגיא דהש"ס דכמו דאמרינן דהוא נעשה ש"ש לענין להתחייב בנזקיו כפי חלקו כן נמי אמרינן דהינו נעשה ש"ש כ"א לפי חלקו ולא יותר וכן נמי אמרינן דאין הבעלים מפסידין חלקם. דהא אליבא דר' מאיר קאמרינן דסבירא ליה הכי ולסוגיא דהכא דס"ל לר"מ שותפין הן והאחרון בא מכח ממ"נ וזה לא שייך כ"א על חלק של ניזק הראשון שיש לו למשכן בו וכדלעיל ויתבאר עוד מזה בדיבור דלקמן:

ומה

א ומסרו לו לנזקיו ואינו אלא כמשכון בידו. ומה ביניהון ר' יוחנן אמר הקדש ביניהון על דעתיה דר' יודה מקדיש הראשון על דעתיה דר' מאיר שניהן מקדישין אותו. הוקיר על דעתה דר' יודה הוקרה לראשון על דעתיה דר' מאיר הוקרה לשני. עשה שכר על דעתיה דרבי יהודה השכר לראשון על דעתיה דר' מאיר השכר לשניהן. השביח על דעתיה דר' יודן השביח לראשון על דעתיה דר' מאיר השביח לשניהן. א"ר יוחנן דר' יודה ור' שמעון שניהן אמרו דבר אחד כמה דרבי יודה אמר קנה כן רבי שמעון אמר קנה אלא שרבי יודן אמר קנה לחי קנה למת. ורבי שמעון אומר לא קנה אלא למת בלבד. תמן תנינן וכן *שלשה שהטילו לכיס הותירו או פחתו י כך הן חולקין. אמר ר' בון נראין

פני משה

ומסרו לו לנזקיו. בתמיה וכלומר וכי בשביל נזקו שהוא תחת ידו מסרו לו שיהא שלו לענין שהוא לבדו יגבה ממנו נזקין הא ודאי ליתא שאינו אלא כמשכון בידו שמסרו לו למשכון לגבות ממנו נזקו והרי הוא כשומר שכר עליו בשביל חוב הנזק שלו ועכשיו שחזר ונגח הניזק השני גובה ממנו נזקו: ומה ביניהון. הא מילתא לאו אהאי מתני' קאי דר' יודה מאי שייך הכא אלא דר' יוחנן מפרש לפלוגתייהו דר"מ ור' יודה בפרק דלעיל ומשום דמסיק ר' יודה ור"ש שניהן אמרו דבר אחד מפרש מעיקרא למילתייהו והדר מסיק למאי דשייך למתניתין והכי פירושא לפי המסקנא דהאי ש"ס ובמה דקאמר כמה דר' יודה אמר וכו' כדלקמן: ומה ביניהון. דר"מ ור' יהודה דפליגי לעיל בפ"ג גבי שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים דקאמר ר' יהודה לר"מ דקרא מישתעי בשהנבלה יפה חמשים זוז ובמאי פליגי לדינא הא בין לרבי מאיר ובין לר' יהודה המזיק נוטל קכ"ה והניזק נוטל קכ"ה שהרי הנזק היה ק"נ ומגיע להניזק ע"ה מן המזיק שהוא חצי נזקו ונמצא לר' יהודה דאמר זה נוטל וזה נוטל חצי החי וחצי המת והניזק נוטל מן הנבלה כ"ה וק' מן החי שהוא ע"ה בעד חצי נזקו וכ"ה כנגד הכ"ה שנוטל המזיק מן הנבלה וקכ"ה להמזיק וכן לרבי מאיר דאמר הניזק נוטל כל הנבלה שהוא חמשים ועוד ע"ה מן החי בעד חצי נזקו ואם כן מאי בינייהו לדינא וקאמר ר' יוחנן הקדש ביניהון כלומר אם הניזק יכול להקדיש לשור המזיק כמו המזיק: על דעתיה דר' יודה. דאמר שהמזיק נוטל חצי המת דגזרת הכתוב הוא והכי משתעי קרא ונמצא מה שהניזק גובה מן החי הוא בשביל החוב א"כ שלו דמשתלם מגופיה ואותן הכ"ה גובה ממנו בשביל הכ"ה שנטל המזיק מן המת הרי דאין לו קנין אחר על שור המזיק כ"א בעד חובו. ואפילו אותן הע"ה שהוא חצי נזקו שגובה ממנו אינו אלא כשאר חוב והרי הן כמו הכ"ה שנתחייב לו עכשיו: מקדיש הראשון. הבעלים שהן יכולים להקדישו ולא הניזק שאין לו קנין גמור בו ואין הקדשו חל עליו: על דעתיה דרבי מאיר. אבל לר"מ דס"ל שאין להמזיק שייכות כלל גבי הנבלה כ"א הניזק נוטל אותה ונמצא מה שהניזק גובה מן החי הוא הח"כ לבד שהן ע"ה ולא נתחדש שום חוב אחר אחרי הנזק שיהיה לו לגבות ממנו והח"כ שהוא גובה יש לו שיעבוד גמור עליו מן התורה לפיכך שניהם מקדישין אותו וכלומ' דההקדש של שניהם חלין עליו של הניזק כמו של המזיק. ונתברר לנו לפי סברא זו במאי דפליגי רבי מאיר ור' יהודה בברייתא לפי שיטתא דהאי ש"ס. וזה דר' יהודה דאמר בשהנבלה יפה נ' זוז זהו שור האמור בתורה הורה הכתוב לנו דהח"כ הוא כשאר חוב כמו הכ"ה שהן בודאי דין חוב להם שנולד ונתחדש אחר הניזק ומחמת שנוטל המזיק כמו כן מן הנבילה דדינן שוה וללמדנו דאין לניזק כ"א חוב על שור המזיק ואין הקדשו חל עליו. אבל לרבי מאיר דאמר אין זה שור האמור בתורה אלא בשאין הנבלה יפה כלום מיירי בא הכתוב ללמדנו שאין כאן חוב אחר כ"א הח"כ ובהאי אלמוה לשעבודא דניזק ואם הקדישו חל עליו כמו אם הקדישו הבעלים. ובהכי מתפרשא כל הסוגיא על מכונה: הוקיר. שור המזיק וכן אם נעשה בו איזה מלאכה ועשה שכר או אם השביח מאליו ומחמת כן הוא שוה יותר הכל תליא בפלוגתייהו וכפי הטעם שאמרנו: שניהן אמרו דבר אחד. לאו דבר אחד ממש הוא וכדמסיק אלא דבעינן קנין והחלק שיש לניזק בשור המזיק לדבר אחד נתכוונו דהקנין והחלק בו הוא החצי של השור המזיק דסבירא ליה לרבי שמעון דשור האמור בתור' בשהנבלה יפה ב' זוז ויש להניזק בו מאה כמו לר' יהודה ומיהו לר' שמעון לא דמי הח"כ שהן הע"ה להכ"ה כמו לר' יהודה וכדמפרש ואזיל: כמה דר' יודה אמר קנה. בענין הקנין עצמו דסבירא ליה לר' יהודה שגובה מאה מן החי כן ר' שמעון אומר קנה כך כפי החשבון של ר' יהודה ושור האמור בתורה מפרש ר' שמעון כמה דמפרש ר' יהודה: אלא. דבחד לד ע"כ לומר שהן מחולקים ולא אמרו דבר אחד: שר' יודן אומר קנה לחי קנה למת. כלומר שהוא קונה בהחי כמו שהוא קונה בהמת שהרי נוטל חצי מן החי וחצי מן המת והיינו דר' יהודה דאמר שור האמור בתורה בשהנבלה יפה נ' זוז והורה לנו הכתוב בזה דכל מה שהוא גובה מן החי ואפי' ה"כ שלו שהן הע"ה הרי הן כמו הכ"ה שהוא גובה בשביל הכ"ה שנטל המזיק מן המת ולומר שכולן נחשבין כשאר חוב ואין להניזק חלק ושותפות בשור המזיק ומש"ה כמי אמר ר' יהודה דאינו יכול להקדישו כ"א הראשון: ורבי שמעון אומר לא קנה אלא למת בלבד. וכלומר דהקנין שיש לו בחי בשביל המת בלבד והן הע"ה שהוא גובה בשביל ח"כ. וזהו שיש לו קנין ממש בו ואף על גב דהכ"ה גם כן גובה ממנו מכל מקום כ"מ דלא מדמינן הח"כ להכ"ה שנפרע בשביל החוב שנתחדש אחר הניזק שהן לבדן נחשבין כמו חוב בעלמא אבל ה"כ יש לו קנין וחלק ממש בגוף השור ובהא מילתא ר' שמעון כר' מאיר סבירא לי' ושניהן יכולין להקדישו דהן שותפין בו. וטעם פלוגתייהו במתני' הוא משום דרבי מאיר סבירא לי' בשתפסו הניזק להשור לגבות נזקו ממנו נעשה עליו כש"ש והוא מתחייב בנזקו ואין הבעלים מפסידין ורבי שמעון לא סבירא ליה כוותיה בהא אלא הואיל והבעלים יש להם על כל פנים חלק בו מפסידין נ"כ לפי חלקם. ודכ"ע סבירא להו שותפין הן בין לר' מאיר ובין ר"ש ור' יהודה הוא דס"ל הניזק ב"ח דמזיק הוא. ובענין שור האמור בתורה הוא דסבירא ליה ר"ש כר' יהודה. הדין הוא דנתברר לן בפירושא דהאי סוגיא בס"ד: תמן תנינן. בפ' מי שהיה נשוי הל"ד מי שהיה נשוי לשלשה נשים ומת כתובתה של זו מנה ושל זו ר' ושל זו ש' ואין שם אלא מנה חולקות בשוה וכו' וכן שלשה שהטילו לכיס זה מנה וזה ר' וזה ש' ופיחתו או הותירו בסחורה כך הן חולקין לפי מספר השותפין בשוה וגרסי' שם קצת מהסוגיא ובשינוי נוסחא:

ומסרו לו לנזקין ואינו אלא כמשכון בידו פי' דר"י לא סבירא ליה כר"מ דקני לגובייתא בתפיסתו ז"א אלא כמשכון בידו ומלוה על המשכון הוי ש"ש והיינו דקאמר. ומסרו לו לנזקיו בתמי' הכי נמסרו לו שיהא שלו בעד נזקיו ז"א דאינו אלא כמשכון בידו [ואינו בואי הוי כמו דאינו בדלית בכמה מקימות בירושלמי] ועי"ז שאל הגמ' ומה ביניהון בין ר"מ ור"י הא לתרווייהו חייב הניזק הראשון בשמירתו. ע"ז גרסינן ר"י אמר ר"ל דר' יוחנן אמר על הדא דר' ינאי דהקדש ביניהון ר"ל בין ר"מ ור' יהודא. על דעתא דר' יהודא מקדים הראשון ר"ל המזיק ע"ד דר"מ שניהן מקדישין אותו דלר"א כיון שתפס הניזק הוא דנמסרו לו לגובייתא על נזקיו וקני לגובייתא וא"י לסלקו שוב במעות א"כ שניהן מקדישין המזיק והניזק כל אחד נוקדים חלקו. אבל לר"י דלא הוי בידו התפיסה אך למשכן בעלמא ע"כ הראשון לבד הוא מקדים ולא השני וכן הוקיר וכן עשה שכר וכן השביח לר"י שייך להראשון ולר"מ שייך לשניהם. כ"ז אמר ר' יוחנן אליבא דתני ר' ינאי בפלוגתא דר"מ ור"י [ולפיכך גרסינן ר' יוחנן אמר ולא אמר ר"י דאמר ר"י הוא מימרא לעצמו ור' יוחנן אמר הוא על הענין האמור לעיל] אבל ר' יוחנן פליג על ר' ינאי וס"ל דר"ש ס"ל דשותף הוא וקני חלקו ומדייק מלשון המשנה דלעיל דר"י דקאמר זה נוטל חצי החי וחצי המת מדקאמר זה נוטל חצי החי משמע דזכה בגוף השור [ועיי' בתוס' ז"ל דף ל"ה ע"א ד"ה זה שכתבו האי לישנא לאו דווקא דר"ל לאו שנוטל בגוף השור דלאו שותפא הוא עיי"ש] ור' יוחנן מדייק מלישנא דר"י דסבירא ליה דשותף הוא ע"כ קאמר כמה דר' יהודא אמר קנה דקאמר נוטל חצי החי כן ר' שמעון אמר קנה ר' שמעון הוא דמתניתין דידן אלא שר' יודן [ר"ל ר' יהודא כנ"ל] אמר קנה לחי וקנה למת ור"ש אמר לא קנה אלא לחי בלבד כנ"ל [ופשוט היא] דהא לא מצינו בקנין המת שום תנא יסבור כן אלא ר' יודן לבד:

תמן תנינן וכן שלשה שהטילו לכיס כו' אמר רבי בון נראין דברים שנטלו מרגליות כו' פי' בשטמ"ק ז"ל במס' כתובות דף י"ג דמדייק ממתניתן דמיירי באסתרי דלנייתא אבל בלא"ה השכר לאמצע נראין דברים בשנטלו מרגליות דהוי כשור לחרישה עיי"ש והגירסא דכאן ומסכת כתובות שינוי גרסאות קצת:

תני

גרא"ו

מסורת הש"ס

(כתובות פ"י) הל"ד

עין משפט נר מצוה

ב

א מיימו' פ"ט מנ"מ הל"ג טוש"ע חו"מ סי' תא ס"ב

ג

ב מיימו' פ"ד משותפים הל"ג טוש"ע שם סי' קנו ס"ט

מראה הפנים

ומה ביניהון וכו'. עיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות סי' ד':

ואפילו

עין משפט
נר מצוה

ד
א טוש"ע חו"מ סי' קעו ס"ו

נראין דברים בשנטלו מרגלית דיכול מימר ליה אילו לא עשרתי דינריי לא הייתה מזבין כלום. אבל דבר שדרכו לחלק מביאין לאמצע וחולקין. אמר רבי לעזר ואפילו דבר שדרכו לחלק דיכיל מימר ליה את פרגמטיא דידך סגין [ב]ואת מנעה מזבנתא. אנא פרגמטיא דידי קליל ואנא הפך ומתהפך בדידי ומטי בך. עד כדון בשהיתה פרגמטייו נתונה כאן. היתה פרגמטייו נתונה ברומי. דיכיל מימר ליה עד דאת סליק לרומי אנא הפך ומתהפך בדידי הכא ומטי בך. *תני שלשה שהטילו לכים [א] ונגנבו כך הן חולקין [ג]והתני באילו אבנים ונגנבו מחצה לזה ומחצה לזה. א"ר שמי סלעים גסות הן ולית ידע אי מן הדין נסב אי מן הדין נסב מספק מחצה לזה ומחצה לזה "אבל אבנים דקות הן ואיפשר לבלול לצאת ידי כולן כל אחד ואחד נוטל לפי כיסו.

מה

תני ג' שהטילו לכים ונגנבו כך הן חולקין. ופריך והתני באלו אבנים ונגנבו מחצה לזה ומחצה לזה התוספת' הזה מובא במס' ב"מ פרק הבית והעלי' הרי קשה אלו הברייתות אהדדי דהברייתא דמס' כתובות ס"ל דחולקין כל אחד לפי חלקו בגניבה והברייתא דמס' בבא מציעא ס"ל דיחלוקו בגניבה במחצה עמ"ח. ומשני אמר ר"ש סלעים גסות נ"ל אבנים גסות כו' ופשיט. ופריך הגמ' מה חמית מימר בגניבה אנן קיימין פי' דמה חמית מימר הוא מתפרש בירושלמי כמה פעמים להוראת מנ"ל למימר הכי בגניבה אנן קיימין ר"ל מנ"ל לקום לדין על הגניבה ואנן קיימין למידן על הגניבה דהוי לן ספק ממי גנב משל זה או משל זה והוי ממון המוטל בספק וחולקין או אינן קיימינן אלא במשתייר ר"ל דהוי לן למידן על המשתייר דבמקום הזה מוחזק לן ב' חלקים משל זה וחלק אחד משל זה או ג' חלקים משל זה וחלק אחד משל זה. ואנו דנין על המקום הזה שמונח בו האבנים שנשתיירו וצריך להיות האבנים הללו שיש בכאן שייך ג' חלקים לזה וחלק ד' לזה. ומה חמית לדון אחר הגניבה די"ל דגנב חלק של זה לגמרי או חלק של זה לגמרי. וע"כ ההפסד על שניהן שיה בשוה. אדרבה אנן קיימין על מקום שנשתייר. ונקום למידן דנמצא בכאן ג' חלקים של זה וחלק רביעי של זה. ע"ז אמר ר"י בר"ב ואפי' תימר בגניבה אנן קיימין ג"כ נמצא מדה"ד לוקה ר"ל אפילו כי תדין בתר הגניבה נמי מדה"ד לוקה במה דפסקינן דחולקין ההפסד. הגע עצמך דהוי לדין המשין ולדין מאה וחמשין [ותפס מספר גדול ולא לזה מאה ולזה חמישים] והוי שלשה פעמים רובא באחד לגבי חלק חבירו וקי"ל בכל מקום הולכין אחר הרוב וכל דפריש מרובא פריש אשתכח דהדין דחמשיתה דלא מפסיד כלום. ר"ל כיון שיש רוב גדול כ"כ באחד לגבי חבירו הי"ל להיות דלא יפסיד הדין דחמישים שלו כלום דהא כשדנין על הגניבה [דפריש מרובא] אשתכח לפ"ז דלא הפסיד כלום. אלא משום דאנו דנין על המשתייר והפסיד לכל הפחות לפי חלקו. וע"כ ממנפ"ש קשה הדא קשה לן מאי חזית דאתה מפסיד לבעל חלק הקטן דאתה דן את הגניבה וקמחייבת לי' אני כמו חלק הגדול אדרבה תדין את המשתייר ולא יפסיד אלא לפי חלקו. ועוד אדרבה כשתדין את הגניבה מה"ד לוקה יותר למה קמפסיד כלל הא אדרבה אשתכח דאינו צריך להפסיד בעל החמשים כלום. וע"ב כל עיקר דמפסיד הוא משום דהתה דן את המשתייר ולכל הפחות מפסיד לפי חלקו ונשאר בקושיא:

כיני

נראין דברים. לא שנו דחולקין בשוה אלא בשנטלו מרגליות כלו' שלקחו בממון השותפין אבן טובה א' וכיולא בה דבר שאינו דרכו ליחלק וכלומר שא"א לקנות מקלת ממנה אלא כמות שהיא בזה חולקין הריוח בשוה: דיכיל מימר ליה. משום שיכול לומר בעל סך המעות המועט לבעל סך הרב אילו לא עשרה הדינרין שלי לא הייתה יכול לקנות כלום מפני שהוא דבר שא"א לקנות אלא כולה כמות שהיא ואם יפחות לך אפי' כסך המועט שלי לא היית יכול לקנות' וכמוני כמוך בריות הסחורה זאת: אבל דבר שדרכו לחלק. ואפשר לקנות ממנו כמו שהוא חפץ: מביאין לאמצע וחולקין. כלומר משום שדרכה של הסחורה כזו שמביאין אותה לאמצע וחולקין בה כל אחד לפי הממון ומה"ט אם נשאו ונתנו ביחד ולא חלקו הסחורה חולקין הריוח לפי הממון שהרי כל אחד מהן היה יכול לקנות בהתחלה כפי סך ממונו ואומר בעל סך הגדול לבעל סך הקטן הלא בתחלה בלא הממון שלך הייתי קונה כפי סך הממון שלי ולא נהניתי מן הסך שלך וגם אתה לא הפסדתה כלום שאם היית נושא ונותן בפני עצמך כפי סך הקטן שלך לא היה לך ריוח אלא דבר מועט וכמו כן תטול עכשיו: אמר רבי לעזר. דלא היא שאפי' בדבר שדרכו לחלק ולא חלקו ונתעסקו ביחד חולקין בשוה: דיכיל מימר ליה וכו'. מפני שעדיין יש טענה לבעל סך הקטן שהרי הוא יכול לומר אם היינו חולקין היה לי ריוח בסך המעט אשר בידי כמו אתה בסך הגדול שלך: את פרגמטיא דידך סגין. מפני שאתה לפי הסך שלך היה מגיע לחלקך סחורה הרבה והיית צריך להתעכב זמן רב עד שתמכור הסחורה שלך ובין כך הייתי אני מהפך בממון שלי הסך המועט בסחורה מועטת קונה ומוכר וחוזר קונה ומוכר עד שהייתי מגיע לריוח גדול כפי הריוח בסחורה מרובה שלך וא"כ עתה אסר לא חלקנו והיינו עוסקין ביחד צריך שלא אפסיד כלום ויש לי חלק בריוח כפי אשר יש לך: עד כדון. עד כאן שיכול לטעון זאת הטענה כשהיו הסחורות נתונות כאן במקומן ולא היו צריכין להוציא הוצאות ולשלח הסחורות למקום רחוק כדי למכרן בטוב: היתה פרגמטייו נתונה ברומי. אבל אם היו צריכין לשלח הסחורות לעיר רומי למקום רחוק מאי איכא למימר שהרי עכשיו אינו יכול זה לטעון כך שהרי אינו יכול להוציא הוצאות רבות על דבר מועט שלו אם היה מתעסק בשלו בפ"ע: דיכיל מימר ליה. אפ"ה יש לו טענה ואפי' בכה"ג מפני שיכול לומר לו (אם) אתה היית צריך לשלח לעיר רומי למכור סחורות הרבה שלך לפי שא"א לך למכור לך כ"כ במקומינו אבל אני בסחורה המועטת שלי בעוד שאתה היית הולך למקום רחוק הייתי מהפך בכאן ואיני' צריך להוצאה מרובה אלא קונה ומוכר במקומי והייתי מגיע לריוח כפי הריוח מהסחורה שלך: תני. בתוספתא דכתובות פ"י והכי איתא התם שלשה שהטילו לכים ונגנבו מהן מביאין השאר לאמצע וחולקין. ונגנבו כך הן חולקין כלומר דהש"ס מפרש דהא דקתני התם מביאין השאר לאמצע וחולקין והיינו שלפי המעות הן חולקין דכל היכא דקאמר לאמצע כך הוא מיתפרש שממלעין ביניהן כ"א לפי חלקו וכדלעיל והילכך מפרש לה דלאו דוקא קתני מביאין השאר אלא נגנבו כך הן חולקין וכלומר דלענין הפסד הגניבה נמי הדין כן דכיון דהמעות בעין היו מחשבין ההפסד לפי המעות: והתני. בברייתא אחריתא: באילו אבנים. כגון הבית והעליה של שנים שנפלו ששניהן חולקין באבני' ובאילו אבנים אם נגנבו מהן ההפסד מחלה לזה ומחלה לזה: א"ר שמי. שאני התם סלעים גסות הן. ונתחלפו כאן השיטות בספרי הדפוס אגב שיטפא דהן קמא והן בתרא. וכצ"ל סלעים גסות הן ולית ידע אי מן הדין נסב אי מן הדין נסב מספק מחלה וכו' כלומר שבאבנים שהן גסות וא"א שיבללו זו עם זו ומספק שאין אנו יודעין מאיזה מהן לקח הגנב מחלק זה או מחלק זה הילכך חולקין ההפסד בשוה: אבל אבנים דקות הן ואפשר לבלול ללאת ידי כולן כל אחד ואחד נוטל לפי כיסו. כלומר אבל במעות שהן כמו אבנים דקות שאיפשר להן שיבללו כולן ביחד וללאת ידי כולן כל אחד וכו' וכלומר דאמרינן שמאחר שהמעות מעורבבין היו ולקח הגנב מחלק כולן כל א' וא' נוטל לפי כיסו ובזה יצאנו ידי כולן:

מה

מסורת
הש"ס

(תוספתא
דכתובות פ"י)

נליון
הש"ס

[ב]ואת מנעה מזבנתא. עי' בר"ן בכתובות שם ובשטמ"ק שם בביאור גירסת הירו':

[ג]והתני באלו באלו אבנים. פי' בשו"ת תה"ד סי' שיד ובהגהות הא"ז הרמ"א חו"מ סי' רלב ס"י ובש"ך שם וצ"ע.

מראה הפנים

ואפילו דבר שדרכו ליחלק. סוגיא זו כתובה בכתובות פ"י בקצת שינוי הנוסחא ושניה א'. ושם גרסי' עד כדון דהוות פרגמטיא זעירא הוות פרגמטיא רבא וכו' יכול מימר ליה עד דאת מזבין וכו', ושם כתבתי כי היא שני' האמיתית וכפי אשר היא לפנינו וכן הוא גירסת הרא"ש ז"ל שם ולפי גי' הר"ן ז"ל היא בספק ומהפרשה בדוחק כפי אשר רמזתי שם. ושם פירשתי להא דפרגמטיא זעירא ופרגמטיא רבא דהכוונה שנסתפק הב"ס בפרגמטיא רבה היינו שנשתתפו במעות הרבה ובלא מעותיו היה יכול לקנות סחורות הרבה. וכן דברי הרא"ש ז"ל. ויותר נוח לפרש דה"ק ע"כ בפרגמטייא זעירא שאינו ראוי לחלק ולמכור אבל הוות פרגמטייא רבה שהיו סחורות הרבה ונותן לחלק מאי ונסתפק בזה משום דבכה"ג ס"ל דאין א' צריך לחבירו ועלה קאמר יכול מימר עד דאת מזבין תד זמן אנא מזבין וכו' כדאי' התם. וזהו ממש כהסי' דהכא לר' לעזר. ולענין הכוונה חדא היא. והמסקנא דהכא דאפי' בדבר שדרכו לחלק חולקין בשוה וכן התם בבבלי דף צ"ג ע"ב כמוסכם לרוב הפוסקים כפירושא דרב המנונא שם דאמר אפי' שור לחרישה וכו' דלאו דוקא שקנאו מתחילה לחרישה דהוי דבר שאין דרכו לחלק אלא אפי' קנאו מתחילה לטביחה והוי דרכו לחלק ואם טבחוהו היה כל א' נוטל חלקו כפי מעותיו ואם לא טבחוהו אלא שמכרו אותו כשהוא חי חולקין בשוה. והשתא דמיא ממש להאי דהכא כדפרישית בפנים שאם חלקו בפרגמטיא רבה ומכרו כל א' בפני עצמו ודאי כל א' וא' בשלו הוא נושא ונותן אלא שאם לא חלקו ונשאו ונתנו ביחד חולקין בשוה אע"פ שבתחלה כשקנו הסחורה דרכו לחלק היה. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' שלוחין ושותפין הל' ג' ע"ש. ומה שכתב הראב"ד ז"ל לחלק בשור לטביחה ומכרוהו חי דבזה כל אחד נוטל לפי מעותיו שאין חלק הגדול צריך לחלק הקטן ודוקא אם הרויחו בשבות חי ממלאכתו בזה חולקין בשוה שכל א' צריך לחלק חבירו. מבואר מהכא בהדיא דאין חילוק אלא לעולם אמרינן כל א' צריך לחבירו זה אומר לו אני יותר מהיר ובקי בטוב משא ומתן יותר ממך כדאיתא וכללא דמילתא בכל סחורה שהרויחו או שהפסידו לעולם חולקין בשוה מלבד שור לטביחה וטבחוהו שבזה כל א' נוטל מבשרו לפי מעותיו:

שלשה שהטילו לכים ונגנבו. האי דינא לא הוזכר בגמ' דילן. והטור סי' קע"ו כתב בשם הרמ"ם ז"ל וז"ל מסתברא היכא שהטילו לכים ונגנבו או אבדו כיון דלא איתני גופא דממונא חולקין לפי המעות ע"כ. ומבואר הכא בהדיא ותוספתא דכתובות היא. והוא ז"ל לא חילק בין דבר שיוכל להתערב או לא כדמבואר הכא להדיא ואם דהתם מעות דבר הנבלל הוא מ"מ כ"מ היא לדינא בעלמא היכא דהשותפות לא כהם

ציון ירושלים "אבל אבנים דקות הן ואפשר לבלול. עי' נמוק"י ריש פרק הבית והעלי' ובגליון הד"ת שם ובשו"ת הר"ן סי' י ועי' קצוה"ח סי' רלב שלא נזכר מדברי הר"ן אלו ושמה"א הלכות שותפים סי' ט שהאריך בענין זה. ועי' מקו"ח סי' תכו ס"ק ג:

שנויי נוסחאות (סוי"ג) גסות הן ... עד "לפי כיסו" בד"ו גסות הן ואיפשר לבלול לצאת ידי כולן אבל אבנים דקות הן ולית ידע אי מן הדין נסב אי מן הדין נסב מספק כל אחד ואחד נוטל לפי כיסו.

בכר לאדן

לא הוית מזבין כלום כצ"ל: **ואפילו** דבר שדרכו לחלק. הר"ן פ' מי שהיה נשוי: **מחצה** לזה וכו' כ"י פרק הבית והעליה:

מה חמית מימר בגניבה אנן קיימין [א]או אינן קיימין אלא במשתייר אמר רבי יוסי בי ר' בון ואפילו תימר בגניבה אנן קיימין נמצאת מידת הדין לוקה. הגע עצמך דהוה לדין חמשין ולדין מאה וחמשין נגנבו חמשין אישתכח דהדין דחמישיתה דלא מפסד כלום. תמן תנינן האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים זוז ושנים הראשונים דינרי זהב *רבי שמואל בשם ר' זעירא וכן לשכר. א"ר יוסי הדא דר' זירא פליגא על דר' לעזר. א"ר מני קשייתה קומי ר' יודן אמר לי לא מודה ר' לעזר [ה]שאם התנו ביניהן שזה נוטל לפי כיסו וזה נוטל לפי כיסו [ב]שוורים כמותנין הן. חזר ואמרה קומי ר' יוסי א"ל בפירוש פליגי ר' לעזר אמר סתמן חולקין בשוה ר' זעירא אמר סתמן זה נוטל לפי כיסו וזה נוטל לפי כיסו:

הלכה ב מתני' [ו]*שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו מועד לאדם ואינו מועד לבהמה מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים למין שהוא מועד לו משלם נזק שלם ולמין שאינו מועד לו משלם חצי נזק אמרו לפני ר' יהודה הרי הוא מועד בשבתות ואינו מועד בימות החול אמר להן בשבתות משלם נזק שלם ובימו' החול משלם חצי נזק מאימתי הוא תם משיחזור בו שלשה ימי שבתות: **גמ'** *מכיון שהרג אדם אחד אינו מועד. רב אמר [ז]בשהרג שלשה עכו"ם. רבי יוסי בן חנינא אמר כשרדף שלש רדיפות והן משערין שיש ברדיפתו נגיחה [ח]*שאם יצא ביום הראשון ונגח שוורים בשני ונגח כלבים בשלישי ונגח חזירים על ידי שלשה מינין לשלשה ימים מהו שיעשה שור מועד. יצא ביום הראשון ונגח בשני לא יצא בשלישי יצא ונגח וכו' ייבא בפלוגתא דרב אדא בר אחווא ודרב הונא *דאיתפלגון נדה שבדקה עצמה ביום ראשון בדקה ומצתה טמא בשני לא בדקה בשלישי בדקה ומצתה טמא רב אדא בר אחווא בשם רב [ט]נדה וודאי רב הונא בשם רב אמר נדה ספק. אמר רב הונא תמן הוינא ברישא ובסיפה ובאמצעיתה. אישתאלית לרב ואמר ספק אישתאלת לרב ואמר וודאי חזר ואמר ספק ורב אדא

פני משה

מה חמית מימר בגניבה אנן קיימין. מה ראית לומר ולפרש דגם בהפסד הגניבה הדין כן: או אינן קיימין אלא במשתייר. או אינו דילמא הברייתא דוקא קתני מביאין השאר לאמצע דבמשתייר הדין נותן שכל אחד נוטל לפי מעותיו שהן כאן בעין לפנינו אבל בהפסד הגניבה אימא לך שנגנב מחלקו של אחד מהן ולא מחלק חבירו וא"כ הדבר בספק הוא וחוזר הדין לדין האבנים שיחלוקו בשוה ומנין לך לחלק ביניהם בסברא זו: ואפי' תימר בגניבה אנן קיימין. כלומר לעולם בהפסד גניבה נמי הדין כן ועל כרחך לפרש הכי ולומר כהטעם שאמרנו דאנו תולין שהגניבה נעשית ממעות התערובו' ומחלק כולן כל א' לפי חלקו שהיה לו בו דאי לא תימא הכי אלא דאיכא חששא שמא ממעותיו של א' מהן לבדו נגנב אם אתה אומר כן נמצאת מידת הדין לוקה שאין לך לברר הדבר בפסק דין שיחלוקו הפסד הגניבה בשוה: הגע עצמך דהוה לדין וכו'. שהרי אם היה לא' מהן חמשים זהובים ולאחד מאה וחמשים והגניבה היא חמשים ואם אתה אומר דחוששין אנו שמא הגניבה לא נעשית אלא מחלקו של א' מהן מעתה יאמר בעל החמשים לבעל הק"ן הגניבה נעשית מחלק המרובה שלך ומחלקי לא נגנב כלום אישתכח דהדין דחמישיתה לא מפסיד כלום. בתמיה. וכלומר דאם באנו כאן לספק הזה שמא לא נגנב אלא ממעות א' מהן ומחמת ספק זה אתה אומר שיחלוקו בשוה אין לדבר סוף שהרי יטעון בעל החמשים תולין אנו הספק במרובה ושלך הוא נגנב ואין לי חלק בהפסד כלום וא"כ מידת הדין לוקה הילכך לא אמרינן הכי אלא והואיל המעות נבללין הן הגניבה נעשית ממעות כולן וחולקין בהפסד כפי המעות זה *שליש אחד וזה שני שלישים ושאני גבי אבנים שאינן יכולין להבלל זה עם זה ואין שם ספק אחר אלא הספק הזה בלבד שמא לקח מאלו של א' מהן הילכך התם לעולם ההפסד למחצה: תמן תנינן. במשנתינו. והש"ס מייתי לה בכתובות שם בתמן תנינן וגרים ה"נ כן כדרכו בכל מקום: ושנים הראשונים דינר זהב. הרי כאן חלוקת ההפסד כל א' וא' לפי מעותיו דשותפין הן. וכדפרישית לעיל דהאי תלמוד מוקי לה לכולא מתני' אליבא דהד תנא וכר' עקיבא: וכן לשכר. אם הטילו לכיס והותירו כל אחד נוטל השכר לפי מעותיו וכן הדין במתניתין דקאמר לעיל למ"ד דשותפין הן השביח שור המזיק השביח לשניהן ואם יש כאן עוד נזקין אחרים כך הן חולקין האחרון נוטל חצי השבח ושלפניו החצי ממנו ולהראשונים רביע לכל אחד ואחד: הדא דר' זעירא פליגא על דר' לעזר. דלעיל דאמר אם לקחו סחורה במעות חולקין בשוה בין לשכר בין להפסד ואפילו בדבר שדרכו לחלק: קשיתה קומי ר' יודן. הקשיתי קושיא זו לפני ר' יודן ממתני' על ר' לעזר ואמר לי דשאני במתני' דמי לא מודה ר' לעזר שאם התנו ביניהן בתחלה שיהא כל אחד נוטל לפי מעותיו כך הן נוטלין שכל תנאי שבממון קיים: שוורים כמותנין הן. והלכך בדין דשוורים דמתני' כמו שהותנו בתחלה דמי שהרי לא נשתתפו כאן לדעת אלא שיש לכל אחד חלק בו והוי כמו שלקח זה בשלו וזה בשלו שחולקין לפי המעות: חזר. ר' מני ובא לפני ר' יוסי ואמרה להא דר' יודן וא"ל ר' יוסי בפירוש שמיע לי דפליגי ר' לעזר ור' זעירא דר' לעזר סבר בסתמן חולקין בשוה ובמתני' כמותנין הן ור' זעירא ס"ל אפילו בסתמן כל אחד נוטל לפי מעותיו ולא ס"ל לחלק בין דינא דמתני' לדינא דעלמא:

הלכה ב מתני' לקטנים. לעגלים: אמרו לפני ר' יהודה. תלמידיו שאלו לפניו הרי אם הוא מועד בשבתות ולא לימות החול מהו אם חזרה דימות החול חזרה היא: אמר להן וכו' מאימתי הוא תם וכו'. דחזרה דימות החול לאו חזרה עד שיחזור בו שלשה ימי שבתות ולא נגח אז חוזר לתמותו וטעמא דר' יהודה מפרש בגמרא: **גמ'** מכיון שהרג אדם אחד אינו מועד. בתמיה כלומר הא דינו כמועד בהריגת אדם אחד למיקטליה וכי מאחר דהורגין אותו בהריגת האדם האחד היכי מסכחת לה להאי דינא מועד לאדם אינו מועד לבהמה: רב אמר. משכחת לה בשהרג שלשה עכו"ם דלא קטלינן ליה: בשרדף שלשה רדיפות. אחרי אנשים והיו משערין ברדיפתו שיש בו כדי נגיחה אם היה משיג אותם וקא משמע לן דאפילו הכי לא הוי מועד לבהמה: שאם יצא ביום הראשון וכו'. בעיא היא בכי האי גוונא מאי וכל הסוגיא כתובה לעיל בפרק ב' הלכה ו' עד הוינן סברין מימר ואדהתם קאי וכו' כדרך הש"ס הזה שהוא מקצר ועיין שם ותמצא מפורש היטב בסייעתא דשמיא:

מאי

מסורת הש"ס

שבועות פ"י ה"ד

גיטין נו ע"א

בב מא ע"א

(לעיל פ"ב ה"ו) בס לז ע"א

נדה כח ע"א

*נ"ל ריטי שלשה וזה תנקים

עין משפט נר מצוה

ה א מיימו' פ"ד משותפי' הל"ג טוש"ע חו"מ סי' קעו ס"ס

ו ב מיימו' פ"י מנ"מ הל"ח

ז ג מיימו' פ"י שם הלכה ג

ח ד מיימו' שם פ"ו הלכה ט

ט ה מיימו' פ"ו מא"ב הל"ב

גליון הש"ס

[א]או אינן קיימין. פי' הפ"מ דחוק ונראה דבאמת י"ל כל דפרים מרובא פרים ועי' תה"ד סי' ש"ד האנס אם אין לדון על מה שאינו לפנינו לא אמרי' כל דפרים מרובא פרים וכעין של' הרשב"א בת"ס בית ד' ש"ב לענין נאבד או נפל לים וזהו דקאמר כאן מה חמית מימר בגניבה אנן קיימין פי' דאין אנו דנין על דבר הנגנב של מי הוא כיון דאינו לפנינו ולא שייך למר מרובא פרים וגם לא לפי ערך. או אינן קיימין אלא במשתייר בס' לפנינו וזהו ממון המוטל בספק וחולקין בשוה ומה דקאמר ריב"ב ואפי' תימר וכו' מבוא כיון דהפסד בימלא הגנב ויהא לנו לדין גם על הנגנב שייך תו לומר כל דפרים ועי' כרשב"א ובפוסקי' פי' קי' ודו"ק:

[ב]שוורים כמותנין הן. עי' פ"מ ועי' כתוס' כ"ב דף יג. ד"ה בכור ובחידושי הרמב"ן שם

מראה הפנים

באה מחמת שקנו אותה במעות דהכא דין דסחורה הוא אלא כעין גוונא דאמר הכא באבנים וכיוצא בהן שבא להן בשותפות מחמת בית ועליה של שנים שנפלו כדפרישית בפנים דעלה קאי א"נ משכחת לה בשותפין שנשתתפו בדברים ותפילים בעין זה הרבה וזה מעט ונגנב מהן דלכאורה דמיא להא דלא נשתנה עדיין גוף הדבר שנשתתפו. וע"פ בעיקר הדין דהכא תימהני שלא זכר הרמב"ם מזה כלום ומדלא משני הכי בבבלי כתובות שם על הא דקאמר מאי לאו פחתו פחתו ממש וכו' ומהדר אביגויה דחיקא באסתירא דלינתא ולא משני בשנגנבו כשהיו עדיין בעין. ודאי אין ראיה מזה לדחות התוספתא ותלמוד ערוך דהכא. ועוד דהתם ליכא דפחתו דייק ולא בעי לשנויי הכי. ובאילו אבנים וכו' דפרישית דעל הבית והעליה וכו' קאי אחר כיתבי מלאתי להג"י ברים פ' הבית והעליה שפי' ג"כ לדהכא בענין זה וגופא דברייתא לא מלאתי ומה שהביא שם מדר' יוסי בר' בון וכו' כפ"ק דמ"ש הוא:

שוורים כמותנין הן. משמע דקאי המסקנא הכי כרבי אלעזר ולא קשיא ממתני' דהכא דהתפיסה כע"כ של המזיק הוא ונשתתפו שלא לדעת ושלא ע"מ להרויח והילכך חולקין לפי המעות והר"ן ז"ל תירץ כן בכתובות שם ולמד מדהכא. ואפילו למאי דאמר לעיל בשמכרו לו מעלמו השור מ"מ עיקר השותפות שלא לדעת הוא דאם לא היה השור מזיק לשורו לא היה לו חלק בו. ולר' יוסי דס"ל דר' זעירא פליג וקאמר דלעולם חולקין לפי המעות אפשר לומר נמי דלמד מהאי דינא ממתני' דהכא ולא ס"ל לחלק בין לדעת ושלא לדעת ומתני' דכתובות מפרש לה נמי כך הן חולקין לפי המעות וכפי' התוס' כדברי ר"ת שהביאו שם ד"ה רבי אומר וכו' ע"ש:

בשרדף שלש רדיפות. האי שינויי אתי' כרבה בבבלי דף מ"א ע"א דפריך לה התם האי קושיא דהכא אמתני' דלקמן שור שנגח את האדם ומת מועד משלם כופר וכי מאחר דמתם קטלינן לי' מועד היכי משכחת לה אמר רבה כגון שאמדוהו בג' בני אדם רב אשי אמר אומדנא לאו כלום הוא אלא הב"ע וכו' כדאוקי לה התם בכמה אוקמתות. ונראה דמכאן יש להוכיח כרב פפא דף ל"ז אמתני' דהכא דקאמר אינו מועד תנן וא"כ ניחא השתא דלא פריך לה התם האי קושיא אמתני' דהכא והיכי משכחת לה שיהא מועד לאדם כדמקשי הכא אלא דטעמא הוא דאמתני' דהכא ידע הש"ס דאיכא לשנויי דאמדוהו בג' בני אדם וקמ"ל דאינו מועד לבהמה כרב פפא אבל התם דקאמר מועד משלם כופר מקשה רב אשי שפיר דהא אומדנא לאו כלום הוא ולהכי מייתי לה התם הא דרבה אהאי מתניתין לאשמעינן דלא קאי האי אוקימתא דרבה אדהתם כדדחי לה רב אשי וכעינן לאוקמתא אחריתא כדאיתא התם:

מביני

שנויי נוסחאות (סו"א) מימר בגניבה בד"ו בגניבה מימר. (סוכ"ד) שלשה בד"ו שלשת. (סוכ"ז) בשרדף בד"ו בשרדף. (סול"ב) בפלוגתא בד"ו כפלוגתא.

ככר לאהרן

מה חמית מימר בגניבה אנן קיימין לית אנן קיימין אלא במשתייר כצ"ל: **מימר** בגניבה אנן קיימין. נ"ל שצ"ל מה חמית מימר במשתייר אנן קיימין לית אנן קיימין בגניבה. (הפירוש הוא כפירוש גס"ם מה חמית מימר במשתייר אנן קיימין ואין אנו מעניהים על הנגנב לומר כל דפרים מרובו פרים אלא על המשתייר לכן ההפסד לפי ערך בסלעים שהם דקים ובאבנים שהן גסות שההפסד לאמצע מפני דהוי כקבוע וכפסק הרמ"א בחוה"מ סי' רנ"ב. נסתיה על הנגנב ונימר כל דפרים מרובה פרים. דהא הנגנב לא הוי כמו נפל לים. דהא כ"ע על מי נהפס אחר הנגנב ולמי ישלם כפל) אמר ר"י בי ר"ב אם (כצ"ל וכן גורס בנס"מ בחוה"מ סי' רנ"ב) תימר בגניבה אנן קיימין כו':

גליון אפרים

ארא בר אחווה לא הוה תמן אלא כד מר ווראי. *רב ירמיה בשם רב אמר הילכתא כר' מאיר בתמה וכר' יודה בהועדה. הוינן סברין מימר מאי טעמא דר' יודה מכיון דו חמי לון לבישין נקיין עוד הוא משנה דעתיה:

הלכה ג מתני'

*שור של ישראל שנגח לשור של הקדש ושל הקדש שנגח לשור של ישראל פטור שנאמר שור רעהו ולא שור של קדש שור של ישראל שנגח לשור של כנענים פטור ושל כנענים שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם: גמ' רב *אמר ראה ויתר גוים התיר ממונם של כנענים חזקיה אמר הופיע מהר פארן הופיע פנים כנגד כנענים. רבי יוסי בן חנינה אמר הורידן מנכסיהן. *רבי אבהו בשם רבי יוחנן אמר כדיניהן. א"ר לא על הדא אי־אמרת אלא כהדא דתני רבי חייה שור של כנעני שנגח שור של כנעני אחר חבירו אע"פ שקיבל עליו לדון בדיני ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם על הדא איתאמרת ר' אבהו בשם ר' יוחנן כדיניהן. * מעשה ששילח המלכות שני איסטרטיוטות ללמוד תורה מרבן גמליאל ולמדו ממנו מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדות ובסוף אמרו לו כל תורתכם נאה ומשובחת חוץ משני דברים הללו שאתם אומרים *בת ישראל לא תיילד לכנענית אבל כנענית מיילדת לבת ישראל בת ישראל לא תניק בנה של כנענית אבל כנענית מניקה לבת ישראל ברשותה גזילו של ישראל אסור ושל כנענים מותר. באותו שעה גזר רבן גמליאל על גזילות כנענים שיהא אסור מפני חילול השם. שור של ישראל שנגח לשור של כנעני פטור וכו' בדבר הזה אין אנו מודיעין למלכות אפי' כן לא מטין לסולמיה דצור עד דשכחון כולן:

הלכה ד מתני'

*שור של פיקח שנגח לשור חרש שוטה וקטן חייב שור חרש שוטה וקטן שנגח לשור של פיקח פטור שור חרש שוטה וקטן שנגחו מעמידין להן אפוטרופום ומעידין בהן בפני אפוטרופום נתפקח החרש נשתפה השוטה הגדיל הקטן חזר לתמותו דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר הרי הוא בחזקתו שור האיסטדין אינו חייב מיתה שנאמר כי יגח ולא שיגיחוהו אחרים: גמ' כיני מתניתא שור של חרש שור של שוטה שור של קטן. והא תנינן שור חרש שוטה וקטן שנגחו מעמידין להן אפוטרופום. ומעידין להן בפני אפוטרופום. עד כדון כשהועדו לפני אפוטרופין ומסרום לבעלים הועדו לפני הבעלים ומסרום לאפוטרופין מהו נישמעיניה מן הדא שאלו

פני משה

מאי טעמא דר' יודה. דבעי חזרה מימי שבתות: מכיון דחמי לון וכו'. כלומר דמסתמא מה שהוא רגיל לנגוח בשבתות ולא בימות החול הוא מחמת שרואה בני אדם לובשין מלבושי שבת מכובדין ונקיים ואינו רגיל בזה ונעשה משונה מכח זה ומשתנה ונוגח ואם כן אינו חוזר להיות תם לשבתות עד שרואינו שחוזר בשלשה שבתות ואינו משתנה עוד:

הלכה ג מתני' לשור של כנענים פטור. דרעהו דוקא:

גמ' רב אמר ראה ויתר גוים. טעמא דסיפא מפרש ושל כנענים וכו' בין תם בין מועד משלם נזק שלם דאמר קרא ראה ויתר גוים ראה שבע מצות שנצטוו בני נח ולא קיימו והתיר ממונם של כנענים לישראל דאפילו שור תם שלהן שנגח שור של ישראל משלם נזק שלם: הופיע מהר פארן. שסיבב את התורה לפני הכנענים ולא קבלוה הופיע נגלה פנים כנגדם לחייבן ולהפקיר ממונם: הורידן מנכסיהן. סיפיה דקרא דתבקוק קדרים ויתפוצצו הררי עד שחו גבעות עולם: כדיניהן. פסק להן שאין להן הפרש בין תם למועד: על הדא איתאמרת. בתמיה וכי זה הקשה להן ביסא כדיניהן אלא על הדא איתאמרת כדיניהן דר' יוחנן דתני ר"ח בתוספתא שאם קיבל עליו דין ישראל טובים לזה כדיניהן: איסטרטיוטות. פקידי המלך: בת ישראל. מתני' בפ"ב דע"ז וזה קשה להם: אין אנו מודיעים. טעמו של דבר: עד דשכחון כולן. כל מה שלמדו ומן השמים היה זה:

הלכה ד מתני' שור חרש שוטה וקטן וכו' פטור. ובגמרא מקשי רישא לסיפא ומפרש רישא בתם ואין מעמידין אפוטרופום להם לגבות מגופו ובסיפא דקתני מעמידים להן אפוטרופום שהוחזקו נגחנים מעמידין להם לשווייה מועד דכי הדר נגח משלם מן העליה: חזר לתמותו. דקסבר רשות משנה מועד שילא מרשות זה ונכנס לרשות בעלים אחרים משנה את דין התראתו וחוזר לתמותו: הרי הוא בחזקתו. דסיה מתחלה דאין רשות משנה והלכה כר' יוסי: שור האיסטדין. שמיוחד לנגיחות ומלמדין אותו לכך: גמ' כיני מתניתא שור של חרש וכו'. ליתנא בעלמא מפרש ומשום דבעסקת המשנה דהכא כתוב שור חרש שוטה וקטן פירש דהכי מתניתן שור של חרש וכו' דלא תפרש כשור חרש שוטה וקטן השנויה במתני' בפרק דלקמן: והא תנינן. בסיפא שור חרש שוטה וקטן שנגחו מעמידין להן אפוטרופום. וברישא קתני פטור וקשיא רישא וסיפא אהדדי: ומעידין להן בפני אפוטרופום. קתני כלומר דמשני מעידין דייקא שמעידין בהן להשוותן מועדים שאם יגנחו אח"כ משלמין וברישא דתם הוא פטור ואין מעמידין אפוטרופום להם: עד כדון הועדו לפני אפוטרופין ומסרום לבעלים הועדו לפני הבעלים ומסרום לאפוטרופין מהו. ובספרי הדפוס נתחלפו הגירסות וטעות דמוכח הוא. עד כאן לא שמענו ממתני' פלוגתא דר"מ ור' יוסי אלא כשנעשו מועדין ברשות האפוטרופין והחזירום לבעלים כדקתני נתפקח החרש וכו' דפליגי אם הוא בחזקתו או לא ואיכא למימר דבהא קסבר ר' מאיר דהעדתו ברשות אחרים לאו כלום הוא: הועדו לפני הבעלים. אבל הועדו ברשות הבעלים ומסרום ברשות אחרים ונגחו מהו מי פליג ר"מ אפילו בכה"ג או דילמא הואיל וברשות הבעלים נעשה מועד מודה ר"מ בזה דאין רשות אחרת משנה: נישמעינה מן הדא. ברייתא דתני בתוספתא פ"ה שאלו

שנויי נוסחאות (סו"ט) קדש במשנה ירושלמית כ"י שבאוצר הספרים בעיר קאנטאבריגיא הגירסא „הקדש". (סוי"ו) כהדא כד"ו בהדא. (סוכ"ו) ובדבר הזה אין אנו מודיעין למלכות נבבלי הגירסא ודבר זה אין אנו מודיעין אותו למלכות: וכתב בשיטה מקובצת כ"ז מדברי הסרדיוטות הוא כלומר ובדבר הזה נעשה חסד עמכם שלא להודיעו למלכות (תלמידי הר"פ ז"ל). (סול"ה) עד כדון .. עד „מהו" כד"ו עד כדון כשהועדו לפני הבעלים ומסרום לאפיטרופין הועדו לפני אפיטרופין ומסרום לבעלים מהו.

איתאמרת חסר שם האמורא וצ"ל אמר רבי לא לא על הדא איתאמרת:

שנויי נוסחאות (סוי"ז) כהדא גד"ו בהדא. (סוכ"ו) מודיעין אפילו כד"ו מודיעין למלכות אפילו. (סול"ה) עד כדון... עד מהו כד"ו עד כדון כשהועדו לפני הבעלים ומסרום לאפיטרופין הועדו לפני אפיטרופין ומסרום לבעלים מהו.

[א] *שאלו בחזקת שהוא תם ונמצא מועד הבעלין משלמין חצי נזק והשואל חצי נזק. א"ר אלעזר דר' יוסי היא דרבי יוסי אמר הרי הוא בחזקתו. ואין כרבי יוסי ישלם את הכל בששאלו בחזקת שהוא תם. ואין בששאלו בחזקת שהוא תם לא ישלם כלום ביודע בו שהוא נגחן. *תני [ב] המית בפני השואל ומסרו לבעלים עד שלא נגמר דינו פטור משנגמר דינו חייב ר' יעקב אומר אף משנגמר דינו עד שלא נסקל פטור. *א"ר יוחנן בתחילה [ג] אין ממנין אפוטרופין על מנת לחוב להן אלא לזכות להן ואם חבו חבו. רבי יוסי בן חנינה אמר בין בתחילה בין בסוף אין ממנין אפוטרופין על היתומין לא לזכות ולא לחובה. מתניתין פליגא על דרבי יוסי בן חנינה מעמידין להן אפוטרופין ומעידין להן בפני אפוטרופין. א"ל שנייא הוא בשור שלא יצא ויזיק. *שורו של יתומין ושל אופטרופין שיצא והזיק מהו ר' יוחנן אמר משל יתומין שאם אתה אומר [ד] משל אפוטרופין לא נעשה אדם מעולם אפיטרופוס. רבי יוסי בן חנינה אמר משל אפיטרופין ותייא דרבי יוסי בן חנינא כאבא שאול ודרבי יוחנן כרבנין דתנינן תמן *אפיטרופוס שמינהו אבי יתומין ישבע

מינהו

פני משה

שאלו בחזקת שהוא תם. וקס"ד דלא ידע מכלום ובחזקת תם דקאמר שלא ידע שהוא מועד: ונמצא מועד. והזיק בבית השואל וקתני דמשלם חצי נזק אלמא רשות אחרת משנה אפי' הועד בבית הבעלים וקס"ד דרבי מאיר היא וכדלקמיה: דרבי יוסי היא. דקסבר אפילו נעשה מועד ברשות אחרת אין רשות הבעלי' משנה ולעולם הרי הוא בחזקתו וכ"ש בהאי גוונא ולפיכך הבעלי' משלמין ח"נ לתשלום נ"ש כמו שהוא בחזקתו וכדמסיק: ואי כר' יוסי ישלם את הכל. השואל ישלם נ"ש שהרי מסתמא נתפרסם שהועד בב"ד ובחזקת מועד הוא ובשלמא לר"מ שפיר דרשות משנה והילכך השואל משלם ח"נ ובעלים דמשלמו ח"נ השני משום דעכ"פ צריך להשלים לזה נזקי תשלומין דמועד אבל לר' יוסי הרי בחזקתו הוא בבית השואל: בששאלו בחזקת שהוא תם. שידע מתמותו ולא ידע מזה שנעשה מועד בב"ד ולא קיבל עליו שמירת מועד: ואין בששאלו בחזקת שהוא תם. וכלומר השתא טפי קשיא דבשלמא מעיקרא ס"ד דלאו בדעת השואל תליא אלא ברשות משנה וכדאמרן אבל השתא דאוקימתא כר' יוסי ומטעמא דידע ביה דתם הוא אדרבא איפכא מסתברא דאי ידע ביה ולא ידע אלא מתמותו א"כ לא ישלם כלום דיכול לומר אילו הייתי יודע שהוא מועד לא הייתי מקבל שמירתו עלי: ביודע בו שהוא נגחן. כלומר סוף סוף ידע בו שהוא נגחן מנגיחת תם ומא"כ לא מיפטר דהא על כל פנים נטירותא דתם קביל עליה: תני. בתוספתא שם: עד שלא נגמר דינו. בב"ד מסרו ליד הבעלים ואח"כ נגמר דינו פטור השואל מלשלם לבעלים משום דאומר לו הוה לך לאערוקיה לאגמא: אף משנגמר דינו. פטור דאומר לו הרי שלך לפניך: א"ר יוחנן. גרסינן לה בפרק הנזקין הלכה ד' והכא מקצר הש"ס במקצת: בתחלה אין ממנין אפוטרופין. לירד לדין בשביל היתומין אם יודעין שלחוב' הוא להן אלא בתחלה ממנין על מנת לזכות להן: ואם חבו חבו. ואם מחמת טענות האפוטרופין נתחייבו היתומין נתחייבו: לא לזכות ולא לחובה. כלומר אפילו על מנת לזכות אין ממנין ואם נתחייבו מחמת טענותיהם אין היתומין נפסדין: מתני' פליגא על דר' יוסי בן חנינה. דקתני מעמידין ומעידין בפני האפוטרופוס ואם נתחייבו נתחייבו: שנייא היא בשור. מפני תקנת העולם תקנו כן שלא יצא ויזיק: ושורו של אפוטרופין. כלומר שביד האפוטרופין הוא ועכשיו שיצא והזיק מהו משל מי הוא משתלם: משל אפוטרופין. ולכשיגדילו יפרעו מהן: ואתייא דר' יוסי ב"ח כאבא שאול. דלקמיה: דתנינן תמן. שם במתני' מינהו אבי יתומי' ישבע כשיגדלו היתומי' ישבע להן וכדמפרש התם שאין דרך בני אדם לבחון אם הוא נאמן או לא אבל

מינהו

רידב"ז

א"כ מוכח מכאן דהועד בבעלים ומסרו לשואל דמשלם נ"ש משום דכ"מ שהולך שם בעליו עליו. ע"ז מדחה ר"א דז"א דמהברייתא הזאת אין מוכח כלל. דהברייתא ר"י הוא דלא ס"ל רשות משנה וע"כ משלמין נ"ש. ופריך א"כ דר"י הוא וישלם השואל הכל דהא אין הח"נ השני משום הבעלים. ומשני דמיירי הברייתא ששאלו בפירוש בחזקת שהוא תם והתנה עמו בפירוש שהוא תם ע"כ בעד חלי השני משלם בעה"ב דלא קבל עליו השואל בפירוש אך משום תם. ופריך א"כ כיון דהתנה עמו בפירוש שהוא תם לא ישלם כלל דהא תורא שאלו אריא לא שאלו כדפריך בבבלי משום דסתם תם בחזקת שאינו נוגח וס"ל להירושלמי אי לא התנה בפירוש שהוא תם ע"כ קיבל עליו השומר על כל אופנים. אבל אם התנה בפירוש שהוא תם שאינו נוגח לא ישלם כלל. ומשני דידע שהוא נגחן כדאיתא בבבלי עיי"ש. אך דבבבלי לא מחלק בזה בין שאל סתם בין התנה בפירוש ועל כל אופנים פריך ולימא תורא שאילי אריא לא שאילי. אך בהכיר בו שהוא נגחן. אבל הירושלמי מחלק בזה באם שאל ס"ת ולא יכול לטעון לא ידענא דנגחן הוא. אלא בהתנה בפירוש שהוא תם. ע"ז משני דידע דנגחן הוא:

אמר

מראה הפנים

והוי כגזל ואשמעינן דמותר אבל בריפא דהוי כהפקעת הלואתו לי"ל קרא דהא לכ"ע מותר כדרבא התם דף קי"ג. ועוד דמרעהו אימעיט. ומ"ד גזל עכו"ם אסור ס"ל דבעלמא אסור והכא בנזקין גלי לן קרא דמותר וטעמא משום קנסא כי היכי דלינטרי' לתוריה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ח מנ"מ קנס זה הוא לעכו"ם לפי שאינן זהירין במצות ואינן מסלקין הנזק וכו' ע"ש. והמהרש"א כתב בזה לקיים הנוסחא בתוס' ולא תירץ כלום. והפקעת הלואתו נ"ל קרא. וראיה לזה דבסיפא מיקרי גזילו מהכא דאמרו אח"ז מפני דברים הללו וכו' גזילו של ישראל אסור ושל עכו"ם מותר ועל שלמדו במתני' קאי:

דרבי יוסי היא. משמע דמפרש לה משום דרשות אינה משנה וכדפריכית בפנים והיה אתיא כרבה בבבלי דף מ' ע"ב דמקשה הש"ס התם רישא וסיפא דברייתא אהדדי דקתני בסיפא הועד בבית שואל והחזירו לבעלים בעלים משלמין ח"נ והשואל פטור אלמא רשות משנה וקאמר רבה מדרישא רשות אינה משנה סיפא נמי אינה משנה והיינו טעמא משום דא"ל לאו כל כמינך דמייעדת לי להוראי. ולא קשיא למאי דאוקמא כר' יוסי אמאי בסיפא משלמין ח"נ הא כהועדו לפני האפטריפין ומסרו לבעלים דמתניתין דדמיא להא וקתני לר' יוסי הרי הוא בחזקתו משום דיש לחלק דדוקא לשואל יכול לומר לו כן דהוא שאל ממנו לטובתו ולאו כל כמינך וכו' אבל במתני' האפטרופין אין דין שואל לכן שלא מסרו להם לטובתן והם רשות אינה משנה הרי הוא בחזקתו. ויש לפרש נמי הא דהכא כר"פ דהתם דאמר מדסיפא רשות משנה רישא נמי רשות משנה והא דהבעלים צריכין לשלם עד תשלום דין מועד משום דכל מקום שהולך שם בעליו עליו. והשתא אי מוקמי' להאי ברייתא כר' יוסי ע"כ נ"ל דטעמא דר' יוסי במתני' נמי משום שם בעלים עליו. אבל קשה דהא ע"כ לרב פפא נ"ל דלא אמרי' ה"ט דשם בעליו עליו אלא בשהועד בבית בעלים ומסרו לשואל וכלומר שכבר נעשה מועד אצל בעליו ושם זה נשאר לו אפי' הוא בבית שואל דעדיין שם בעליו עליו אבל בהועד בבית השואל והחזירו לבעלים ע"כ לא אמרינן הכי דאל"כ תקשה לי' סיפא וא"כ מתני' דדמיא לסיפא אמאי קאמר ר' יוסי הרי הוא בחזקתו. והא הכא מדמי לה דין דאפטרופין לדין דשואל. וקושיא זו קשה גם על הרמב"ם דפסק בפ"ו מנ"מ הלכה ו' כרב פפא דבעלמא רשות משנה וכמסרו לשואל וכדין דאפטרופין כתב הרי הן מועדין בחזקתן שהרי ברשות בעלים הן והא לרב פפא בשהועד בבית שואל והחזירו לבעלים לאו מועד הוא וכסיפא דברייתא והכי דין אפטרופין דמיא לסיפא דברייתא. וצ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דגמרא דילן לא מדמי דין דאפטרופין להועד בבית השואל. וטעמא דבאפטרופין לעולם הרי הן ברשות בעלים ואפי' הועד בביתן נקרא שם בעליו עליו. וע"כ לחלק כן כי היכי דלא תיקמי הברייתא אליבא פירוקא דרב פפא דלא כרבי יוסי דמתני' דהלכתא כוותיה לגבי ר"מ והוא ז"ל פסק כרב פפא דבתראה הוא:

רבי יעקב אומר אף משנגמר דינו. בבבלי דף מ"ה ע"א מסיק דכ"ע אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך והכא קמפלגי דר' יעקב סבר גומרין דין השור שלא בפניו ולא הפסדי' מידי דלא אהדר ליה מקמיה דנגמר דינו ורבנן סברי אין גומרין דינו שלא בפניו דגזירת הכתוב כמיתת בעלו כך מיתת השור והוה ליה לאסדורי קודם גמר דינו והוה יכול לאערוקיה לאגמא:

ואתייא דר' יוסי ב"ח כאבא שאול וכו'. ובהנזקין מדחי לה הש"ס דלא תוקמי מילתייהו כהני תנאי וכמה שהביאו התוס' בכאן דף ל"ט. ועיין בפ' הנזקין בחיבורי דף י"ד שם הוכחתי לדעת הרמב"ם ז"ל בדין אפטרופין דס"ל כדעת התוס' והרא"ש דאפטרופוס מתחייב בפשיעה ודלא כהר"ר חיים. אבל אינו מחויב לישבע שלא פשע כ"א שלא גזל מן היתומים בלבד ועיין במראה שם ד"ה אדם מכריח עצמו מן השבועה:

תוס' הרי"ד

לא קבל עליו השואל שחובת שבשביל הבעלים דהא אי לא הבעלים לא הי' משלם אלא החצי דהא רשות משנה וכל חובת בחצי נזק השני הוא משום בעלים וי"ל דכיון דרשות משנה וכ"מ שהולך שם בעליו עליו בשביל זה גופה הוי טעמא דריפא ונמלא דטעמא דריפא נמי הוא משום רשות משנה. ובאמת לפי השקלא וטריא בסוגיא תם הוי משתלם מגופו מעריקנא ליה לאגמא משמע דאיירי אפילו בהתנה בפירוש על תם ומיירי הברייתא על כל אופנים וע"כ פשוט בלא"ה דאינו משלם השואל רק חלי אפילו לא הי' רשות משנה. ע"כ פירש דהכונה הוא על התנאי דהתנאי דריפא יכול לסבור דרשות משנה בסיפא ולא התנאי דסיפא סובר ברישא דרשות משנה ובשביל זה משלם זה מחלה וזה מחלה-ז"א אלא דבריפא בודאי א"ל לרשות משנה. ובזה מובן הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' נז"מ ה"ח וז"ל ז"ל שאלו בחזקת תם ונמלא מועד אם ידע השואל שהוא נגחן הבעלים משלמין ח"נ שכ"מ שהוא הולך הרי שם בעליו עליו והשואל משלם ח"נ ואפילו הי' תם [כשעלה בדעתו] ח"נ הי' משלם שהרי ידע שהוא נגחן ואם לא ידע שהוא נגחן אין השואל חייב כלום והבעלים משלמין נ"ש עכ"ל ז"ל והק' הלח"מ ז"ל אמאי הוצרך רבינו ז"ל לתת טעם על חיובא דח"נ דבעלים משום דכ"מ שהוא הולך שם בעלים עליו דזה הטעם לא הצריך ר"פ בגמ' רק על הא דתני דהזיק בבית שואל דתשלומיו הוא נ"ש והא רשות משנה ע"ז קאמר ר"פ דלא הוי רשות משנה משום דכ"מ שהוא הולך הרי שם בעליו עליו אבל הא דהבעלים משלמין ח"נ בודאי דלאוי לחייבם בח"נ מאחר דלשואל אין להוי לחייבו אלא מה שהי' משלם כשהוא תם. וכתב הלח"מ ז"ל שיש לפרש דעת רבינו ז"ל ג"כ דכונתו ז"ל דלמה משלם נ"ש לא הוי ליה לשלם אלא ח"נ והא"נ ישלם השואל והבעלים לא ישלמו כלל משום דרשות משנה ע"ז כתב משום דכ"מ שהולך כו' והם דברי ר"פ עיי"ש. ולכאורה פשטות לשון הרמב"ם ז"ל משמע דזהו נתינת טעם על חיובא ח"נ דבעלים ביחוד ולא על עיקר החיוב של נ"ש כלל משום רשות משנה דאל"כ הי' לו למימר בסוף לבתר דמסיים והבעלים משלמין נ"ש משום דכ"מ שהולך כו' אם זהו כל עיקר להודות שאינו פטור משום רשות משנה. ועוד הרי לשון הרמב"ם ז"ל שכתב ב' טעמים על חיובא של זה ושל זה. על חיובא דבעלים כתב הטעם משום דכ"מ שהולך כו' ועל חיובא דהשואל כתב הטעם שאפילו הי' תם ח"נ הי' משלם משמע דכל עיקר משמע לן טעם החיוב של הבעלים ביחוד ולא על עיקר החיוב של נ"ש. ועוד דעיקר חסר מן הספר והו"ל בפירוש דלא הוי רשות משנה משום דכ"מ שהולך משמע מזה דעיקר הטעם הוא על חיובא דבעלים. ולפי דברינו ניחא שפיר דאם שאלו כתם בחזקת תם כי סתם שורים בחזקת תמין הן עומדין אע"פ שהוא נגח ולא התנה כלום הי' החיוב על השואל לשלם הכל ע"כ כתב הרמב"ם ז"ל הטעם הזה כדי שיהא לפ"ז החיוב על הבעלים לשלם ח"נ על כל אופנים ופסק כשיטת הבבלי דס"ל דבעינן שידע שהוא נגחן על כל אופנים בין שאל סתם בין אם התנה סתם הוא:

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ה) ב"ק מ ע"א

(תוספתא פ"ה) שם מה ע"א

פ' קדושין מב ע"א (גיטין פ"ה הל"ד)

ב"ק לט ע"א

(גיטין פ"ה הל"ד) גיטין נב ע"א

עין משפט נר מצוה

יח [א] מיימו' פ"ד מנ"מ הל"ח

יט [ב] מיימו' פי"ד שם הל"ט

כ [ג] מיימו' פי"א מנחלות הל"ז ובהשגות טוש"ע שם סי' רצ סי"ב

כא [ד] מיימו' פי"ו יג"מ הל"ב

גליון הש"ס

ר"מ דאין רשות משנה דס"ל דשואל דומה לאפטרופסין וע"ז דחה ר"א דרישא ר"י הוא וכדמוקי לה בבבלי תברא מי ששנה כו' ולעולם ר"מ לעולם רשות משנה ודו"ק:

ותייא דריב"ח וכו'. ועיין בתוס' ב"ק ד"ה דאי ובשטמ"ק שם ביאור דברי הירושלמי שם:

מינהו בית דין לא ישבע שבית דין מבחנין אותו אבא שאול אומר [א] חילוף הדברים אפיטרופוס שמינהו אבי יתומין לא ישבע דבעי ממשכנא ליה מינהו בית דין ישבע אית בר נש בעי מיתן כמה ומיתקרי הימן. אמר אבא בר רב הונא הדא אמרה *המכיש בהמת חבירו [ב] והלכה והזיקה חייב בנזקיה:

הלכה ה מתני'

*שור שנגח את האדם ומת [ג] מועד משלם את הכופר ותם פטור מן הכופר וזה וזה חייבין מיתה וכן בבן וכן בבת [ד] נגח עבד או אמה נותן שלשים סלעים בין שהוא יפה מנה בין שאינו יפה אלא דינר זהב: **גמ'** *תני °ובעל השור נקי נקי מחצי כופר דברי ר' אליעזר אמר לו רבי עקיבא רבי והלא מוקדם הוא לבית הסקילה חמורה אמר לו לא אמרתי אלא בנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם וכו'. *עד דו מקשי לה על דרבי ליעזר יקשינה על דידיה אמר רבי מיישא תיפתר בשעבר ושחטו. ואית דבעי מימר מאן דילפה מן דר' ליעזר [ה] עוד הוא אמר כן לא אמרתי אלא

מינהו בית דין לא ישבע. שבית דין מבחנין אותו ואם לא היה מוחזק להן בנאמן לא היה מעמידין אותו לאפוטרופוס: דבעי ממשכנא ליה. ושם גרים דיכיל מימר טבות הוינא עבדנא לך. יסייהו קך וממשכנה מל' שכנות ואהבה וכלומר אני עשיתי תורה אור טובה מחמת קירוב הדעת ומחמת שהיינו שכנים נעשיתי אפוטרופו' ולא מתוך הנאת ממון ואי רמית עליה שבועה אתי לאמנועי: מינהו ב"ד ישבע אית בר נש וכו' משום דחשיבות הוא שמחזיקין אותו לאיניש מהימנא ויש אדם שרוצה ליתן איזה דבר בשביל שיחזיקו אותו לנאמן. והשתא דר' יוסי ב"ח כאבא שאול דלא חיים במינוהו ב"ד משום אמנועי וה"נ לא חיישינן להא והלכך אפוטרופין משלמין שרוצה אדם ליתן כמה וכמה בשביל זה ודר' יוחנן כרבנן דחיישי לאמנועי במינוהו ב"ד כדאיירי במתני': הדא אמרה. על מתני' קאי שור האצטדין אינו חייב מיתה דמשמע השור הוא דאינו נהרג דמיעטו הכתוב אבל אם הזיק חייב בנזקו זאת אומרת המכיש בהמת חבירו ומחמת כן הלכה והזיקה המכיש חייב בנזקיה והכא נמי גילו לנגוח אם הזיק הוא חייב בנזקו:

במתני' זה שמלמדו ומרגילו לנגוח אם הזיק הוא חייב בנזקו:

הלכה ה מתני' וזה וזה חייבין מיתה. דבתם נמי כתי' סקול יסקל: וכן בבן וכן בבת. בן קטן ותינוקת קטנה חייב עליהן סקילה וכופר כגדולים:

גמ' ובעל השור נקי. בשור תם שהמית את האדם כתיב ודריש נקי מחלי כופר משום בנזקים משלם א"כ ואשמועינן קרא דאם המית השור הוא דיסקל אבל בעלים פטורין מחלי כופר: והלא מוקדם הוא וכו'. הלא השור מקדימין אותו להסקל ואם אינו משתלם אלא מגופו וא"כ למה לי קרא דפטור. מחלי כופר פשיטא פטור הוא דמהיכא ישלם: לא אמרתי אלא בנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם וכו'. או לעכו"ם והרג את ישראל וכו' כדחשיב במתניתין דלקמן דבכה"ג השור פטור ממיתה וה"א דחלי כופר משתלם מגופו הוא להכי איצטריך קרא דלעולם פטור מממון הוא בתם: עד דהוא מקשי לה וכו'. ומתמה הש"ס עד דרבי עקיבא מקשה לר' אליעזר הקשה ליה לדידיה גופיה דדרים לקמן נקי מדמי עבד ולמה לי קרא והלא מוקדם לבית הסקילה הוא: תיפתר. לר"ע דלא קשיא ליה: בשעבר ושחטו. האי עבר לישנא דאקדומי הוא. עובר לעשייתן. כלומר שהקדים עצמו ושחטו עד שלא נגמר דינו דה"א דהשתא משלם ליה מיניה להכי איצטריך קרא למעוטי: ואית דבעי מימר מאן דילפה וכו'. איכא דאמרי דלאחר שקיבל ר"ע מן ר"א האי שינויא דשני ליה לא אמרתי אלא

אמר אבא בר רב הונא הדא אמרה. המכיש בהמת חבירו והלכה והזיקה חייב בנזקיה. כפי' הפ"מ ז"ל דמוכח משור אצטדין דווקא במיתה דפטור מגזה"כ אבל לענין נזקין חייב בעל השור:

עד דהוא מקשה על דר"א יקשה על דידי' כדאיתא בבבלי. כיון דר"ע דרש בעה"ש לדמי עבד. וניחא ר"ע לנפשי' הביאוהו לב"ד וישלם לך. א"ר מיישא תיפתר בשעבר ושחטו. וכן מסני בבבלי. ואית דבעי מימר מן דילפה מן דר"א ר"ל לאחר שלמד תירוצא דר"א דרש ג"כ לנקי מדמי עבד כדמסיק מה מקיים ר"ע ובעהש"נ לדמי עבד כו' א"ר יוסא מילה שמעית מר"ש בר"י כו' מתחלה אינו מדבר אלא בתם החזיר ר"ל הפרשה החזיר על מועד בכופר ולהוציא התם וא"כ החזיר שניהם לנזקין ע"כ יכול כשם שהחזירו לנזקין כך החזירו לדמי עבד. ר"ל דהא"מ דכיון דפרט מועד אך לענין כופר א"כ ממילא הא"מ כשם שהחזיר שניהם לנזקין כן החזיר לדמי עבד וישתלם. דמי עבד מהעלי' ע"כ צריך קרא לאשמעינן נקי מדמי עבד ולא צריך לאפטורה הא דר"ע בשעבר ושחטו. א"נ בתר דילפי מן דר"א באוקימתי' דנתכוין כו' אלא משום דהא"מ דלדמי עבד החזיר הכתוב והא"מ דישתלם דמי עבד מהעלי' ור' לא מסני תירוצא אחריני דלפיכך הא"מ דמשלם דמי עבד מהעלי' כדמסיק א"ר לא בכל אתר את מחמיר בעבד יותר מב"ח שאפילו מו"ש נותן שלשים כדאיתא בבבלי דמשום זה הא"מ דמשלם דמי עבד מהעלי'. ומסיק דכן הייתי אומר אף באביו ואמו כן ר"ל דהא דתני במתניתין וכן בבן וכן בבת כדפרש"י ז"ל דאם נגח בן קטן ותינוקת קטנה חייב עליהן סקילה וכיפר כגדולים עכ"ל ז"ל ע"כ הא"מ דכיון דמשלם כופר על בן ובת קטנים ומשלם דמי ניזק על קטן כגדול אימא נמי כיון דהחמירה תורה בקטן. ע"כ בבן ובת הייתי אומר דמשלם לאביו ולאמו בתם ג"כ כופר מהעלי' ע"כ צריך קרא בעה"ש נקי על תרווייהו על דמי עבד ועל בן ובת. וע"ז מסיק ת"ל ובעה"ש נקי. ותו לא מידי. ולא מסיק נקי מדמי עבד כדמסיק לעיל משום דכאן קאי

עין משפט נר מצוה

כב
א מיי' פי"א מנחלות הל"ס טוש"ע חו"מ סי' רל סע"ז

כג
ב מיי' פ"ד מנ"מ הל"ג טוש"ע שם סי' שלד ס"ג

כד
ג מיימו' שם פ"י הלכה א והל"ב

כה
ד מיי' שם פי"א הל"א

גליון הש"ס

צ"ע דהוא אמר כן עי' תוס' ב"ק דף מב ע"ב ד"ה נימא:

מסורת הש"ס

עי' כ"ק
פ"כ
שם מא פ"ו
שם ע"כ
שם מב פ"ב

מראה הפנים

הדא אמרה המכיש בהמת חבירו וכו'. כדאביי דאמר לרב יוסף הכישה אמרת לן בבבלי ריש פ' הכונס דף נ"ו ע"ב ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ד מנ"מ הל' ג'. שכתב המעמיד בהמת חבירו ע"ג קמת חבירו המעמיד חייב לשלם מה שהזיק וכן אם הכישה עד שהלכה לקמת חבירו והזיקה זה שהכישה חייב. מיהו אכתי מספקא לן בהאי דינא. שהרי לפי הנראה כמה דהאי תלמודא מדמי שור האיצטדין לענין נזקין להאי דינא דהכישה והזיקה דהמכיש חייב. לא מתברר לן הכי מהש"ס דילן ומדעת הפוסקים וגדולי המפרשים. דהא גרסי' בפ"ב דף כ"ד ע"ב איבעיא להו המשסה כלב של חבירו בחבירו מהו משסה ודאי פטור דגרמא בנזקין הוא. בעל הכלב מאי וכו' אמר רבא את"ל המשסה כלבו של חבירו בחבירו חייב וכו' ומסקנת הפוסקים דאת"ל דרבא פשיטותא היא כדכתב הרי"ף ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ב מנ"מ הל' יט דבעל הכלב חייב ת"נ והמשסה פטור מדיני אדם. הרי דהמשסה לעולם פטור גם מדין נזקין. ובענין חיוב בעל הכלב. התוס' כתבו שם ולא דמי לשור האיצטדין שהאדם נלחם עמו להרגו. א"כ בעל השור מ"מ פטור הוא גם מדין נזקין אפי' כמה דמחייבינן לבעל הכלב. וכן מבואר בדברי הרמב"ם פ"י הלכה ה'. המשסה כלב בחבירו והרגו אין הכלב נסקל וכן אם גרה בו בהמה או חיה והרגוהו וזהו דין שור האיצטדין לפי הנראה ושתק שם מדין הנזקין לענין בעל השור ואם דעתו ז"ל כשור האיצטדין לענין חיובא דבעל השור בנזקין להמות לדין בעל הכלב וסמך עצמו על מה שכתב בפ"ב בדין הנזק וכאן לא ביאר כ"א לענין שפטור ממיתה. וכן משמע מפי' הה"מ בפ"ב שנתן טעם למה שלא כתב הרמב"ם אם היה מועד משלם נ"ש כדעת הראב"ד וכתב וז"ל משום דלא עשה מעצמו אלא ע"י שיסוי וכדאמרינן בדין מיתת אדם שור האיצטדין פטור כי יגח שור ולא שיגיחוהו אף כאן דינו כתם ואינו משלם אלא ח"נ עכ"ל. אבל עדיין לא נחה הדעת בזה אם דעת הרמב"ם ז"ל כן דממ"נ אם מחשבינן שור האיצטדין כאנוס גם לענין נזקין וכנראה מדעת התוס' הנזכר א"כ פטור לגמרי הוא ולא דמי לבעל הכלב וכ"כ הנ"י בפ"ב גבי המשסה וכו' וז"ל וכתב הריטב"א ז"ל דשור האצטדין דפטור היינו ממיתה אבל לשלם נזקין אפשר דחייב ולי נראה דהשור ההוא אנוס הוא שאינו מנגח ע"י שיסוי לבד אלא ע"י שמלטרין אותו שאין בו דעת ואינו כמו הכלב דסגי ליה בשיסוי עכ"ל. וזה כדעת התוספות אלא שהתוספות נתנו טעם יותר פשוט דהתם נלח' עמו האדם וא"כ לדעת הזה ודאי פטור לגמרי הוא ואי דאמרינן דדעת הרמב"ם בזה אינו כדעת התוספות אלא דשור האצטדין הוא דומה לשיסוי הכלב וסמך על מה שכתב בפ"ב לענין חיוב בעל הכלב וכן חייב בעל השור בת"נ. קשה לענ"ד מאד הדבר הזה לאומרו דאם לא מחשבינן ליה כאנוס לענין נזקין א"כ כמועד ודאי נ"ש משלם ולמה לא ביאר דעתו בזה. ולא עוד אלא דשור האיצטדין כמועד הוא שהרי הורגל בכך ואם מחלקינן בין מיתה לנזקין לענין אונס א"כ לעולם נ"ש משלם וגם במ"ש בדין השיסוי בתם דבעל הכלב ת"נ הוא דמשלם אכתי טעמא בעי. ולפי דברינו נתחזקה קושית הראב"ד בפ"ו בדין זה דשם כתב הרמב"ם גוף הדין דשור האצטדין כל' ה' שורים שמתקין בהן ומלמדין אותן ליגח זה את זה אינם מועדים זה לזה ואפילו המיתו את האדם אינן חייבין מיתה שנאמר כי יגח ולא שיגיחוהו. וכתב עליו הראב"ד ולמה לא וליהוי כשור שהוא מועד לשופרות ועוד שככר פסק למעלה משסה כלבו של חבירו בחבירו חייב בעל הכלב. והה"מ תמה על הראב"ד וכתב שרבינו נזכר מזה ואמר בפרק ב' שבעל הכלב חייב בת"נ וכן הוא האמת וכו' וכיון שהם פטורין ממיתה דין הוא שלא יעשה מועדין עכ"ל. החליט בדבריו שדעת הרמב"ם לחייב בעל השור ת"נ כמו שם בעל הכלב. ולפענ"ד זו היא קושית הראב"ד דר"ל דאם כמ"ש למעלה גבי בעל הכלב חייב ת"נ בתם הוא דכך הם דבריו שם המשסה וכו' שאירע דרך מקרה והלכך ת"נ הוא ולפי שכיון שהוא יודע וכו' כדכתב שם אבל עכ"פ אינו מועד לכך ועל זה כתב הראב"ד שם דרך פשיטות ואם הוא מועד נ"ש הוא משלם ולא דיקדק אלא על כתימת דבריו וכאן הקשה דלמה לא יהא מועד לשלם נ"ש דהרי זה דומה לשיסוי דהכלב. וככר כתב בעצמו למעלה דבייך חיובא לבעל הכלב אלא דשם מיירי בתם וכאן דמועדין הן לענין נזקין ולמה לא יהו משלמין נ"ש ואם דממיתה פטור מטעם דרשת הכתוב בנזקין יהא חייב דהרי זה דומה לשיסוי זהו כוונת הראב"ד ז"ל והקושיא עדיין במקומה עומדת למה שדימה הראב"ד דין דהאצטדין לדין דשיסוי. וכן דעת הה"מ בזה אבל לא העלה ארוכה לעיקר הקושיא דהראב"ד ז"ל לפי זה. אשר על כן לענ"ד נראה ברור דאין דעת הרמב"ם בזה כמו שרצה הה"מ לפרש דבריו אלא שדעתו ז"ל כדעת התוספות דלא דמי כלל דין דאיצטדין לדין שיסוי דהכא אנוס הוא ופטור הוא לגמרי בין לענין מיתה בין לענין נזקין. וזהו שכתב ואפילו המיתו וכו'. ולהכי כתב ג"כ אינם מועדין זה לזה מפני שאין לגנום להם שם אחר. ואם היה בכן צד חיוב היו כמועדין שהרי הורגלו לזה אלא שאין בכן צד חיוב כלל שבן כאנוסין שמתקין בהן ומלמדין אותן וכו'. ובמשסה לא כתב אלא דין דתם דביה איירי בהש"ם בדין זה המשסה וכו' שאירע זה במקרה. ופשוט הוא שאם הועד לכך כמועד לכל דבריו כמו שביאר במקום אחר שצריך העדה בפני בעלים ובית דין ולפיכך לא כתב בדין דמשסה אלא כלשון הש"ס דלא היה כאן העדה ולא התראה. ואם היה העדה ודאי דינו כדין שנתבאר בדבריו בריש פרק ו' בדין המועד. זה נלע"ד ברור ואמת ונכון לדעת הרמב"ם ז"ל:

תיפתר בשעבר ושחטו. והא דר"א לא משני ליה הכי מפרק לה בבבלי דף מ"ב ע"ב משום דס"ל לר"א דאכתי להכי לא איצטריך קרא דמכיון דמעיקרא בר קטלא הוא לאו בר תשלומין הוא משום דמעיקרא איכא למימר הביאוהו לב"ד ואשלם הילכך אע"ג דקדם ובחטיה מיפטר. והא דאקשי' לי' ר"ע לר"א ולא ניחא לי' אליביה דר"א בהאי בינוית דמשני אליבא דנפשיה מפרק לה התם דסבר דילמא אית ליה טעמא אחרינא דעדיף מהאי וניחא ליה. ולביעתה דהאי תלמודא לאית דאמרי דמן דילפה מן דר"א עוד הוא אומר כן ניחא טפי. ואיכא למימר דהיינו טעמא דאית בעי מימר משום דלגי' קמא אכתי קשה מאי מקשי ליה ר"ע לר"א. והתוס' שם כד"ה וניחא ר"ע לנפשיה כתבו דלא בעי הש"ס התם למימר הכי דאחר ששמע מר"א וקיבל ממנו אמר לדינים משום דמסתמא היה יודע ר"ע מהני שינויי אלא שלא היה חושש להם משום דר"ע ס"ל כרבה דאמר לקמן אם אין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר. וא"כ אכתי קרא נ"ל

מסורת הש"ס

ב"ק מב ע"א

עין משפט נר מצוה

אלא בשנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם לעכו"ם והרג ישראל לנפלים והרג של קיימה פטור. *מה מקיים ר' עקיבא ובעל השור נקי נקי מדמי עבד. ולית ליה לרבי עקיבה נקי מחצי כופר. אם כופר יושת עליו [ז]במועד הכתוב מדבר. ולית ליה לר' ליעזר נקי מדמי עבד נאמר כאן השור יסקל ונאמר להלן השור יסקל מה שור שנאמר להלן במועד הכתוב מדבר אף השור יסקל שנאמר כאן במועד הכתוב מדבר. ולית כתיב סקול יסקל השור אמר מוטב ילמד השור יסקל משור יסקל ואל ילמד שור יסקל מסקול יסקל השור. א"ר יסא מיליה שמעית מן דרבי שמואל בר רב יצחק הכא ולית אני ידע מה הוא. אמר ליה רבי זעירא דלמא דא היא בתחילה אינו מדבר אלא בתם החזיר

אלא בשנתכוון לבהמה וכו' למד ממנו ג"כ לשנויי הכי אליבא דרשא דידיה דדריש נקי מדמי עבד ומוקי לה נמי בכה"ג דהשור לאו בר קטלא הוא כלל ומקמי דשמיעא ליה מדר"א האי שינויא לא הוה דריש ליה נמי דרשא דידיה: מה מקיים ר"ע וכו'. השתא מייתי לה לדרשא דר"ע דדריש דבא הכתוב להשמיענו דבתם שהמית העבד פטור הוא מדמי עבד: ולית ליה לר"ע נקי מחצי כופר אם כופר וכו' כצ"ל. ובספרי הדפוס נתחלפו השיטות משיטפא ולית ליה: ולית ליה לר"ע. אם ר"ע פליג על ר"א גם בעיקר הדין וס"ל דתם חייב בחצי כופר וקאמר הש"ס דאית ליה ודריש לה דכתיב אם כופר יושת עליו. במועד דוקא הכתוב מדבר דעליו כתיב ולא על התם: ולית ליה לר"א נקי מדמי עבד. אם פליג בהא עם ר"ע וקאמר דאית ליה מג"ש: נאמר כאן. בעבד אם עבד יגח השור וגו' והשור יסקל ונאמר להלן ואם שור נגח הוא וגו'. השור יסקל וגם בעליו יומת מה שור וכו'. במועד הכתוב מדבר דחייב בעבד ולא בתם: וליה כתיב סקול יסקל השור. הא בתם נמי כתיב סקול וגו' ונילף שור דעבד משור דתם: אמר. ומשני אמרי דלא דמי דמוטב ילמד השור יסקל וכו' דהכא בתרווייהו כתיב השור יסקל אבל בתם סקול יסקל השור כתיב והיכא דאיכא דדמי ליה מדדמי ליה הוא דילפינן: מילה שמעית וכו'. שמעתי דין אחד מר' שמואל בהאי ענינא ואיני יודע עכשיו מה ששמעתי בזה: דילמא דא היא. שמא זה הדבר ששמעת ממנו בענין מיעוטא דקשיא ל"ל קרא למעוטי דמי עבד בתם דמהיכא תיתי לחייביה ואני אזכיר אותך דהכי אמר לך: בתחילה. ברישא הפרשה הינו מדבר הכתוב אלא בתם כי יגח איש וגו' סקול יסקל השור ולא כתיבא ביה כופר: החזיר

קאי אתרווייהו על דמי עבד ועל בן ובת. ואח"כ מתחיל דרשא אחריתי נקי מדמי ולדות. וע"ז פריך בכל אתר את מחמיר במועד יותר מן התם והכא את מחמיר בתם יותר ממועד דהא כיון דאפילו מועד פטור מדמי ולדות מדכתיב כי ינצו אנשים ולא שורים א"כ ל"ל למעוטי תם. והאיך הא"מ דתם חמור יותר ממועד. ע"ז מתרץ אנשים שאין מתכוונים חייבין שוורין כו' הא מתכוונין יהא חייבין. ת"ל ובעה"ש נקי נקי מדמי ולדות וזהו כאוקימתא דרב אדא בר אהבה בבבלי דף כ"ב תני' חורן תני ר"ל תניא אידך ובעה"ש נקי נקי מדמי עבד [ולאגס הגי' המפרשים ז"ל וולדות אלא הגי' כמו שהוא] ולית כתיב וכי ינצו אנשים אנשים ולא שורים. כן הוא סיום ליסנא דברייתא. והפי' פשוט דלפיכך ממעטינן נקי מדמי עבד ולא דרשינן על דמי וולדות משום דזה ממעטינן כבר מוכי ינצו אנשים ולא שוורים וע"ז אמר ר"ח כיני מתניתא [ר"ל כן הוא מתניתא כליסנא דירושלמי בכ"מ ובבבלי דף מ"ב גרסינן כי אתא רב חגי מדרומא אתא ואייתי מתניתי' בידי' כר"א ב"א דהי' גו לר"ה ברייתא בגירסא הזאת אנשים כי נתכונו כו' ולא שוורים אע"ג דכי נתכונו כו' עיי"ש והי' לו לר"ה ברייתא בגירסא הזאת] דמבאר האיך שינוי' הברייתא בידו אנשים שאין מתכונים חייבים שורים שאין מתכונין פטורין הי' אם הי' מתכונין חייבין ת"ל בעה"ש נקי נקי מדמי עבד. דהברייתא גופה מסיק דיש מקום לומר דנקי מדמי וולדות ומ"מ מסיק הברייתא ת"ל נקי מדמי עבד [ויש בבבלי ג"כ כן במס' קידושין דף ד' ע"ב ותנא מייתי לה מהכא כי יקח אין קיחה אלא בכסף והלא דין הוא כו' יבמה תוכיח כו' מה ליבמה כו' ת"ל כי יקח. כן הוא ליסנא דברייתא ופריך הגמ' הא ל"ל קרא

גליון הש"ס

[ז]במועד הכ' מדבר ע' תוס' ב"ק דף מב ע"ב ד"ה מה:

מראה הפנים

ל"ל למעוטי בתם הא בכה"ג אפי' מועד אינו משלם כופר. ולקמן בד"ה מה כשחייב בבן תורין וכו' כתבו להוכיח זה דר"ע לא קיבל התשובה דר"א דהא לא דריש ר"ע נקי מחצי כופר ואפ"ה פוטר כאן בתם והיינו משום דכי לא מחייב בסקילה פשיטא דפטור מכופר. פי' דבריהם כך הוא. דלכאורה קשה הא ע"כ הכא במתכוון איירי והשור בסקילה דהא ר"ע קאמר התם בברייתא מה כשחייב בב"ח חלקת בו בין תם למועד ואי בשאין מתכוון אף במועד פטור מכופר אי ס"ל כרבה. ועוד מאי האי דקאמרי דהא לא דריש ר"ע נקי מחצי כופר ואפ"ה פוטר כאן בתם למה לי דרשא הא בתם מסברא ידעינן דפטור מכופר והיינו דאקשי ליה ר"ע לר"א הביאהו לב"ד וכולה הך ברייתא במתכוון איירי. אבל באמת לק"מ דמהאי גופא הוכיחו לומר כן. דהוה קשיא להו הא דקאמר ר"ע והלא דין הוא וכו' מה בב"ח חלקת בו בין תם למועד וכו' מה ראיה היא זו דמה שחלקנו בין תם למועד הוא דבמועד אפשר לשלם כופר מן העליה ובתם לא שייכא תשלומין דהביאהו לב"ד ואי דאה"נ קאמר דמש"ה גם בדמי עבד נאמר כן. א"כ קשה למה לו לר"ע להאריך ולסבב בדברים וללמוד בדרך בנין אב ה"ל לאקשויי בפשיטות והלא דין הוא דהביאהו לב"ד וכדאקשי לעיל לר"א ועוד דליסנא חלקת בו וכו' לא שייך מה"ט דע"כ לחלק בו. אלא ע"כ דה"ק מה בבן חורין חלקת בו בין תם למועד דלא אשכחן בשום פנים כופר בתם ולא אמרינן דכל חד משלם כופר היכא דשייך ביה מועד אפילו במתכוון ותם בשאינו מתכוון וקשה מהיכן למד זה ר"ע דהא לא דריש נקי מחצי כופר אלא ע"כ דס"ל כרבה דכי לא מחייב סקילה פשיטא דפטור מכופר ומועד במתכוון דוקא ובתם לא משכחת לה כלל ומש"ה נמי לא דריש נקי מחצי כופר אשאינו מתכוון כר"א. וכן מדמי עבד לא דריש כ"א מ ום טעמיה דמסיק מחמירני בעבד וכו' וא"כ לא קיבל ר"ע תשובת ר"א. והמהרש"א כתב דבריהם תמוהים והניח בצ"ע. ולענ"ד הדברים מבוארין. ולהאי שיטתא דהכא לאית דבעי מימר דס"ל דר"ע קיבלה להתשובה מר"א והילכך דריש מנקי לדמי עבד בשאינו מתכוון לא קשיא האי ברייתא דחלקת בו וכו' דלשיטתא דהכא גם ר"ע ס"ל דתם פטור מחצי כופר דדריש לה מואם כופר יושת עליו דבמועד דוקא כדקאמר לקמיה ולא צריך לדחוק דר"ע ס"ל דרבה. ומזה ודאי קשה על התוס' דהשתא לא מוכחא האי ברייתא דר"ע לא קיבל מר"א ומדלא בעי למימר התם שלא היה יודע וכו' כדכתבו בדיבור דלעיל ודאי אינו הוכחה דכל כמה דאיכא לשנויי בשינוית כל דהוא משנינן ולא בעינן למימר דלא ידע ר"ע וביותר אני תמה על הרשב"א ז"ל דנהירין ליה שבילי דרקיע דהאי תלמודא והוא פי' הברייתא כדברי התוס' והכא מבואר בהדיא דקיבלה מיניה ר"ע מדר"א וכופר דריש לה מאם כופר וגו' עליו דוקא. ולמה לנו לעשות מחלוקת בין הסוגיות בהנס והתם אינו נזכר כלל וגם לא מוכחא דלא קיבלה ר"ע. והברייתא מתפרשת כפשטה. ועכ"פ נשמע מהאי סוגיא דהכא דכ"ע מודים בחצי כופר וכן בדמי עבד אלא דמר דריש לה מהאי קרא ומר דריש מקרא אחרינא. ור"ע שפיר קיבלה התשובה מר"א לענין דמשני בהכי לדרשא דידיה כדמשני ר"א לדידיה. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק עשירי מנ"מ הל' י"ג דתם לעולם פטור מן הכופר ומן קנס של עבד וזה כר"ע. כדקאמר הכא בהדיא. דאית ליה תרווייהו. ובענין שפסק שם דשלא בכוונה חייב בחצי דמי העבד עיין לקמן ד"ה לא תהא תוספת וכו'. ובענין דמי ולדות כלהו הכי לא שייך בשוורים דאנשים כתיב ולא שוורים ועיין לקמן ד"ה אלא כיני. ודע דבענין התשובה שהשיב ר"א לר"ע גרסינן בבבלי דף מ"א ע"ב עוד אחרת שהשיב לו אין דיני אלא כשהמית את האדם ע"פ עד אחד וכו' וקאמר התם הי' א"ל ברישא רב כהנא מסמיה דרבא אמר מתכוון א"ל ברישא משל ללייד וכו' משכח רברבי וכו' ע"ש. ובאמת טעמא בעי להני מתלי דמתלי להו כמילי דעלמא וחכמי הש"ס לא נקטו למילתייהו בפטומי כשאר אינשי. וכן לא איכא נ"מ רבתא בהי א"ל ברישא לפי' רש"י והרמב"ן ז"ל אם הדר ביה ר"א מקדמייתא או לא. ואדרבה לכאורה נראה נ"מ טפי לפי' בעל המאור ז"ל דפי' לרב טביומי היה צריך ר"א לאודויי לר"ע ולרב כהנא לא הוה צריך ע"ש וזה ללמדינו בענין תשובת הרב לתלמיד דכל היכא דידע ביה דלא בעי תו לאודויה מיבעי ליה למימר מילתיה להדיא בהדיה. ולכל ספיקותיו עדיין דוגמת המשלים מבלתי מובן הם. וראיתי בזה דרכים מאיזה מחבר על דרך דרוש ודרך רחוקה ואם לדברים כאלה באנו כבר נוכל לסבב ולהקיף בחבילי תילתין לתלות חבל בחבל עד נאמר דפליגי בפז"ר קש"ב ובני פעמים לבוא לבוא הלפרדע והלב. ולענ"ד הדברים מתבארים במקומן בהמת לאמיתו ובמדת סאה גדושה מדד כל א' וא' שאתו לרמוז לנו סברתו ודעתו. ובמקום דבעלמא בעי הש"ס קיבלה מיניה או לא קיבלה מיניה למילתא הדא רמזו לנו כאן כדרך משל וחידה. ובהא פליגי דרב טביומי סבר המית א"ל ברישא דאכתי לא אסכת ר"א טעמא אחרינא וסבור שיקבל ר"ע ממנו לפי התשובה הזאת וכשראה שלא קיבלה מפני דמוקשה הוא דפשיטא דפטור הוא ול"ל קרא למעוטי וכדפרש"י ז"ל אהדר ר"א בתר טעמא דעדיף טפי וא"ל מכוון וזו התשוב' קיבלה מיניה ר"ע משל ללייד וכו' דמעיקרא שקיל זוטרי ואפילו מסופק הוא אם ימלא קונים למינים קטנים דאכתי לית ליה אחריני וכדמשכח רברבי שדי לזוטרי דלרברבי שכן מינים מבוכחי' שכיתי קונים ומחמת שאין הכלי מחזיק לכולן משליך ומוליא את הספק מפני הודאי. וכזה רמז לנו רב טביומי דודאי קיבלה ר"ע מר"א לתשובה זו. ורב כהנא סבר דמתכוון א"ל ברישא ואפ"ה לא קיבלה מיניה ר"ע וא"כ למה אמר לו עוד לטעמא דהמית דגריע מינה לזה אמר משל ללייד וכו' משכח רברבי שקיל זוטרי שקיל וכלומר ודאי דלא קיבל ר"ע התשובה אלא דמית מילתיה דר"א להלייד דבתר דאשכח רברבי ועדיין לא מכרם ומטריח עצמו לחזור אחר מינים הקטנים ופחותין מפני שמתשב בדעתו אם עדיין לא מלאתי קונים להחשובים מה איכפת לי אם יהיה לי גם מאלו ואפשר כשאמלא קונים איכא דניחא להו בהני ואיכא דניחא להו בהני וכך מילתיה דר"א אע"פ שלא קיבלה ר"ע מיניה מ"מ לפי דרכו מסדר בתר אחריתא ואם דלא עדיפא כקדמייתא. הרי שרמזו לנו הני אמוראי בהני מתלי במה דפליגי אליבא דר"ע ואיכא נ"מ רבתא לדינא דאם נאמר שלא קיבלה צ"ל דאית ליה לר"ע הא דרבה דכל שאינו בסקילה הבעלים פטורין מכופר וכדעת התוס' ומפרשינן להברייתא לא חלקת בו וכו' כפירוש התוס' הנזכר. ואם אמרינן דקיבלה מיניה וכדעת הך תלמודא שלא העתיקו כאן אלא התשובה דנתכוין וכו' מפני שהיא אחרונה ועיקרית א"כ ר"ע לית ליה דרבה ומתפרשת הברייתא כפשטה ובתר דקיבלה אית ליה נמי הא דר"א בדין כופר ומדרבא אחריתא כדאמר הכא ומהטעם והסברא אשר בארנו לעיל. ודע דלמאי דקאמר התם בהא קדמייתא כשהמית ע"פ עד או ע"פ בעלים ע"פ בעלים מודה בקנס הוא קסבר כופרא כפרה. משמע מדקאמר בפשיטות הכי דלמ"ד כופרא כפרה לא מיפטר משום מודה בקנס והא ודאי למ"ד ממונא פשיטא דלא שייך מודה בקנס אלא דקאמר הכי למאי דקיימינן הכא בתם דכולא מילתיה קנסא הוא כדכתבו התוספות דקי"ל פלגא נזקא קנסא. ועכ"פ נשמע מפשיטות הש"ס דאפילו למ"ד כופרא כפרה לא שייך גביה מודה בקנס ומזה לכאורה קשה על מה שפירש רש"י ז"ל במתניתין דסוף פ' אלו נערות דף מ"א ע"א המית שורי את פלוני וכו' קסבר כופרא ממונא הוא וכן דעת התוספות שם דמה שכתבו בד"ה זה הכלל וכו' לא שייך לפלוגתא אי כפרה או ממונא דהתוספות לא כתבו זה אלא דלכ"ע כמה שהזיק הוא ולמ"ד דמי מזיק פדיון נפשו הוא נותן ור"ל אע"פ שלפעמים הוא שוה יותר מהניזק משלם לפי מה שהזיק בנפשו ופדיון שלו הוא נותן. תדע דלמאי דקאמר התם דכ"ע כפרה והכא בשיימינן קמיפלגי וכדרשא דקלאי וא"כ אפי' אם נאמר דכ"ע כופרא ממונא היה יכול לתרץ כן אלא דקאמר הכי משום דקאי אברייתא דהתם דס"ל דכופרא כפרה ובעי רב חסדא לאוקמא כתנאי קאמר רב פפא עלה דכ"ע כפרה והך ברייתא ככ"ע אתיא ומ"מ עיקר פלוגתייהו לא שייכא להא אי משום כפרה אי משום ממונא ורב פפא מוקי לה לכ"ע אליביה דאמת ומשום דהכי מ כחא מכמה מקומות בש"ס דכופרא כפרה כדקאמר התם לקמן בפשיטות חייבי כופרין מאי כיון דכפרה הוא וכו' וכן הכא קסבר כופרא כפרה ור"ע לא השיב לו ע"ז וכן ברים פ"ק דמכות גבי ברייתא ד' דברים נאמרו בעדים זוממין וכו'. וכבר כתבתי בחיבורי מסדר נשים בסוף פ' אלו נערות דמהאי תלמודא סייעתא לדעת רש"י דקאמר התם בפשיטות ואין כמ"ד דמי מזיק כולו קנס הוא ולענין דאינו משלם ע"פ עצמו איתמר התם ע"ש וכד"ה ואין כמ"ד וכו' ומסוגיא דהכא הוה קשה לרש"י וגם הקשיתי לדעת הרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות סנהדרין הלכה י"ד דפסק דכופר משלם ע"פ עצמו אבל לק"מ דמהאי סוגיא למד לומר כן דהא בפשיטות קאמר הכא דכופרא כפרה הוא ולא מיפטר משום מודה בקנס ור"ע לא השיב כלום ש"מ דר"ע נמי אית ליה האי סברא דאף אם כופרא כפרה וכדמלינו לר"ע כפ"ק דמכות שם דקאמר משום ר"ע אמרו אף וכו' ש"מ דמודה בקמייתא דהתם אפ"ה לא מיפטר כהודאת עצמו. ולמאי דנתבאר לעיל ניחא גם לרש"י שהרי מתמע מסוגיא דהתם דר"א חזר בו מקמייתא לרב טביומי מתמיה דרבא וזהו מטעמא דקדמייתא פריכא היא וכפי' רש"י לעיל דראיה קטנה היא דאיכא לאותבי' מודה בקנס פטור ואע"ג דשני להא דקאמר קסבר כופרא כפרה ע"כ אם אמרינן דחזר בו ר"א משום

שנויי נוסחאות (ר"ד) ולית ליה... עד ,נאמר כאן" בטורס ו בד"ו **ולית ליה לר' ליעזר נקי מדמי עבד אם כופר יושת עליו במועד הכתוב מדבר ולית ליה לרבי עקיבה נקי מחצי כופר נאמר כאן.**

עין משפט נר מצוה

כו
א מיימו' פי"א מנ"מ הל"ג

החזיר את המועד לכופר. החזיר את שניהן לניזקין. יכול כשם שהחזירו לנזקין כך החזירו לדמי עבד ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי עבד. א"ר לא בכל אתר את מחמיר בעבד יותר מן הכל שאפילו מוכה שחין נותן שלשים סלע. הייתי אומר אף באביו ובאמו כן תלמוד לומר ובעל השור נקי *נקי מדמי וולדות. בכל אתר את מחמיר במועד מתם והכא את מחמיר בתם יותר מבמועד. אלא כיני אנשים שאינן מתכוונין חייבים שוורין שאינן מתכוונין פטורין. הא אם היו מתכוונין יהו חייבין ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי וולדות. תניי חורן תני ובעל השור נקי נקי מדמי (עבד) [וולדות] ולית כתיב °וכי ינצו אנשים [שמות כא] אנשים ולא שוורים. א"ר חניי כיני מתניתא אנשים שאין מתכוונין חייבין שוורים שאין מתכוונין פטורין. הא אם היו מתכוונין יהו חייבין ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי (עבד) [וולדות].

*ולית כתיב כי ינצו כי יריבון והלא היא מצות היא מריבה. אי מה להלן במתכוון אף כאן במתכוון. מה כאן בשאינו מתכוון אף להלן בשאינו מתכוון.

מאי

קרא הא אתיא לה אמר רב אסי משום דאיכא למימר מעיקרא דדינא פירכא. וכן מביא הגמ' אח"כ הברייתא דובעלה דהברייתא גופי' דן ק"ו ומסיק ת"ל ובעלה ופריך הגמ' על הברייתא ומשני משום דק"ו פריכא הוא. וה"פ דברייתא דהברייתא מביא הק"ו ומסיק עכ"ז ת"ל הקרא ומיבן מאליו דיש לפרוך הק"ו והגמ' מפרש בתר הכי דהאי יש למיפרך הק"ו. וה"נ דכוותי' דהברייתא דרש נקי מדמי עבד. ומסיק הברייתא ואע"פ דיש לדון הקרא על דמי וולדות מ"מ ת"ל נקי על דמי עבד ולא על דמי וולדות ואתא הגמ' בתר הכי ומבאר למה אין אנו דנין על דמי וולדות ומבאר הגמ' ולית כתוב כי ינצו אנשים כי יריבון והלא היא מצה ומריבה אי מה להלן במתכוין כו' מה כאן שאין מתכוין כו' א"כ ליכא למימר דאנשים כי נתכונו פטורין דהא אפילו נתכונו חייבין א"כ לא צריך למעט בעה"ש נקי מדמי וולדות. וע"כ דרשינן ת"ל בעה"ש נקי נקי מדמי עבד. מיי כלון ר"ל מאי טעמא צריך למעט מדמי עבד דמהכ"ת נימא דמשלם דמי עבד הא הביאוהו לב"ד הוא כיי דמר ר"ש בר"י בתחלה אינו מדבר אלא בתם כו' ר"ל כו' כמו דמסיק לעיל דיכול כשם שהזירו לנזקין כך ההזירו לדמי עבד. וכן מה דמסיק ר' לא משום דבכל אתר את מחמיר בעבד יותר מב"ח כו' ובתיבת כו' הכונה כל מה שמבואר לעיל בזה :

אית

מסורת הש"ס

ב"ק מב ע"א

עי' ירושלמי סנהדרין פ"פ הלכה ג'

תורה אור

החזיר את המועד לכופר. כלומר הוליאו הכתוב ופרטו לחייבו בכופר: החזיר את שניהן לנזקין. דכתיב בתריה או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו דהאי קרא אתרווייהו קאי משפט דתם ומשפט דמועד והיינו דבמיתה ודאי יש אילוק ביניהן לענין כופר אלא דלנזקין החזיר את שניהן דשניהן חייבין בנזקי קטנים כמו בנזקי גדולים: יכול. מדהחזירו הכתוב עכשיו לדבר בתם כמו ממועד דבשניהן משתעי האי קרא ושניהן שוין לדין דנזקין: כך החזירו. הכתוב בקרא דבתריה. אם עבד וגו' ולחייבו נמי לתם בדמי עבד כמו דהשוו לנזקין לפיכך הולרך הכתוב למעטו: בכל אתר את מחמיר בעבד. ר' אילא נותן טעם ג"כ לדרשא דר"ע וקאמר דהיינו טעמא דאילטריך קרא למעוטי מפני שמלינו שבכל מקום חמור הוא העבד וכלומר בכל דין תשלומין של עבד חמור הוא מבן חורין דאם הזיק בן חורין אינו נותן אלא לפי שוויו ובעבד אפי' הוא מוכה שחין ואינו שוה אלא סלע נותן שלשים וה"א דמחמיר אני גם כן בתם שאע"פ שהוא פטור (הוא) מכופר בבן חורין חייב הוא בדמי עבד להכי אילטריך נקי למעוטי בתם: הייתי אומר אף באביו ובאמו כן. בודאי אלו דברים קשים להולמן ואין להם פירוש וחפשתי בכל התוספתא ובספרא וספרי ומכילתא אולי ימלא איזו ברייתא השייכא להאי ענינא ויהיה ניכר המובן ואם שיהיה החסרון מן הגירסא אבל לא מלאתי. ודעתי נוטה שהוא ט"ס מן המעתיק שהיה כתוב ר"ת אף באו"א וטעה וסבור שהם מלות באביו ובאמו אבל אינו כן אלא שהן מתבארין כך. בכל אתר ובכל אתר. והן סיום דברי ר' אילא. וכלומר מפני שמלינו שבכל אתר את מחמיר בעבד כמבואר והייתי אומר שאף בכל מקום ובכל מקום כלומר בכל וכל הדינים חמור בעבד יותר מבן חורין ולענין תם נמי שאף על פי שבבן חורין פטור מכופר חייב בדמי העבד הוא תלמוד לומר ובעל השור נקי למעוטי תם מדמי עבד. וכן דרך הש"ס הזה פעמים מקלר ובלישנא קלילא ופעמים מתני בלישנא כפילא: נקי מדמי ולדות. זהו דרשא אחריתא וכמו תניא אידך דדריש מלת נקי נקי מדמי ולדות שאם נגח האשה וילאו ילדיה אינו משלם דמי ולדות לבעל: בכל אתר את מחמיר במועד מתם. כלומר דפריך הא למעוטי שור מדמי ולדות לא אילטריך למידרש מנקי דהא כבר נפקא לן מדכתיב וכי ינלו אנשי' ודרשינן אנשים ולא שוורים וכדלקמן ועל כרחך דתימא הכי דמאנשים לא אימעוט אלא מועד דשוורים דממעטינן הדומין לאנשי' הן מה אנשים מועדים דאדם מועד לעולם אף שוורים מועדים אבל בתם הוה אמינא דמיחייב ולהכי אילטריך נקי למעוטי ולפיכך פריך היכי ס"ד למימר כן הא בכל מקום מועד חמור ומהיכי תיתי לומר דהכא תם חמור ממועד דאילטריך קרא למעוטי: אלא כיני. ומשני דהכי דרשינן למיעוטא דאנשים ולא שוורים ולא תקשי לך: אנשים שאינן מתכונין חייבין. כלומר מדכתיב ולא יהיה אסון ענוש יענש ודרשינן הכי אם לא יהיה דין אסון אע"פ שיש אסון באשה אלא שאין כאן דין מיתה וכגון שלא נתכוונו להאשה אלא זה לזה נתכוונו ופטורין ממיתה בשביל אסון האשה והילכך ענוש יענש וחייבין בדמי ולדות והשתא דרשינן נמי למיעוטא דשוורים בגוונא דתיובתא דאנשים שבאנשים שאינן מתכוונין לאשה חייבין ממון ולא שוורים שאינן מתכוונין דבכה"ג פטורין הן מממון: הא אם היו. השוורים מתכוונין לאשה הוה אמינא דחייבין בממון והא"ג דבאנשים כי נתכוונו לאשה פטורין הן מממון התם טעמא משום דקם ליה בדרבה מיניה אבל בשוורים דלא שייכא האי טעמא הייתו מחייבין בממון משום דנתכוונו להאשה גופה תלמוד לומר ובעל השור נקי דלעולם הוא נקי מדמי וולדות: תנייא חורן תני. תנא דהאי ברייתא אידך תני ובעל השור נקי מדמי וולדות צריך להיות. וטעות דמוכח הוא בספרים: ולית כתיב וכו'. וכולה מיתפרשא כדלעיל אלא דהכא מסיים הש"ס כדתני בבית המדרש לאידך קושיא דלקמן ולית כתיב כי ינלו כי יריבון וכדמסיקן: הא אם מתכוונין יהו חייבין תלמוד לומר ובעל השור נקי נקי מדמי וולדות: ולית כתיב כי ינלו כי יריבון. הכא כתיב וכי ינלו אנשים ונגפו אשה וגו' ולעיל בפרשה כתיב וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו וגו'. כלומר דפריך הש"ס אהא דמוקי לה לפרשתא דוכי ינלו בשאינן מתכוונין מיירי והלא היא מלות היא מריבה וכלומר וכי מדשני קרא בלישניה אתה לומד לפרש דהאי פרשה לא מיירי במה דאיירי לעיל ודאי הא ליתא הלא היא מלות היא מריבה דמאי שנא ומשינוי הלשון הזה אי אתה יכול ללמוד שינוי הדין ולומר דבגוונא אחרינא משתעי קרא וא"כ קשיא דכוותה אי מה להלן במתכוין איירי דהכי משמע לישנא דקרא והכה איש את רעהו אף כאן במתכוין: מה כאן בשאינו מתכוין. ומתמה דמהיכא קים לך הכי דקרא דלעיל במתכוין דוקא ואימא איפכא דמה כאן בשאין מתכוין ואף על פי דונגפו כתיב הא לא הוה קשיא לך דאפ"ה אפשר לפרש דבשאין מתכוין לאשה איירי אלא שנתכוונו זה לזה ועל ידי כך ונגפו אשה וא"כ ה"נ נימא דאף להלן בשאין מתכוין לזה שהכהו איירי אלא שנתכוין לחבירו והכה את זה:

מאי

מראה הפנים

משום דהדר ביה מהאי סברא הוא דלמאי דס"ל כופרא כפרה כקנס הוי ואינו מ לם ע"פ עלמו דלאו ממונו הוא וכסברת האי ש"ס בכתובות ולפיכך פי' רש"י בכתובות כן דמשמע ממסקנא דהכא דראיה קטנה עכ"פ לכ"ע הוי והיכא לאותביה. וכל זה לשיטת רש"י דהכא כפירושו וכן בכתובות הולך לשיטתו כמה שפירש שם וכמבואר. אבל לשיטת הרמב"ם אין אנו לריכין לזה דככר נתבאר דאיהו סבירא ליה דלכי עקיבא קיבלה להא מדר"א כדמוכח מש"ס דהכא והע"ג דלא שביא האי ש"ס אלא האי בתרייתא משום דהיא ראיה פשוטה ביותר מכל מקום איכא למימר דגם להאי קדמייתא קיבל ועוד דאף אם נאמר דלא קיבלה לקדמייתא הוא מטעמא דאמר לו כדבריי נמי בעד אי והא ודאי פריכא היא דתרי בעינן לאפוקי ממונא ועכ"פ בסברא דר"א דאף אם כופרא כפרה לא מיפטר על פי עלמו מודה בה ר"ע אלא דניחא ליה טפי טעמא דבתרייתא בעיקרא דמילתא ותני לה הכי:

החזיר את שניהן לנזקין. האי טעמא אליבא דר"ע היא דסבירא ליה לעיל בפ"ג אף תם שחבל באדם משלם נזק שלם והיינו החזיר את שניהן לנזקי, דבנזקי אדם שוין הן דאע"ג דלענין שישלם מן העליה לא משוי ליה ר"ע לתם כמועד כדאמר התם בש"ס דף הנזכר ובכמה מקומות דתברי' ר"ע לגזיזיה מ"מ לענין נ"ש שוין הן וכבר נתבאר דלשיטתא דהכא דקיבלה ר"ע להתשובה מר"א ו כן מגופו לק"מ דבשאינו מתכוין מיתוקמא ולר"א דהכא דמודה נמי דפטור מדמי עבד כדדריש לה מב"ש ולא מלינו לר"א דס"ל דמועד ותם שוין בנזקי אדם הן. לדידיה נ"ל דטעמא דהילטריך ג"ש כר' אילא לקמיה דבכל אתר את מחמי' בעבד כדברי ר"ע דהכא. והני אמוראי ר' שמואל בר' אילא לא פליגא בטעמייהו אלא מר מפרש לה אליבא דר"ע ומר מפרש לה אליבא דר"א ועיין לקמן ד"ה לא תהא תוספת:

אלא כיני אנשים שאינן מתכוונין וכו'. האי דיוקא דהכא אתיית כדיוקיה דרבה אדא בר אהבה בבבלי דף מ"ב ע"א. במסקנא ולא כפירש"י. ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות סי' פ':

שלא

שנויי נסחאות (סוי"ג) מדמי עבד ל"ס בד"ו. וולדות בד"ו ליתא. (סוי"ז) מדמי עבד כ"ס בד"ו. וולדות בד"ו ליתא.

תורה אור

מאי כדון כיי דמר רבי שמואל בר רב יצחק בתחילה אינו מדבר אלא בתם כו'. ומניין לניזקי העבד תלמוד לומר או בן יגח או בת יגח. ואם עבד וגו' רבי חייה בר ווא ורבי שמואל בר רב יצחק חד אמר לא תהא תוספת יתירה על העיקר וחרנה אמר משלם לו כל נזקו:

הלכה ו מתני' *שור שהיה מתחכך בכותל ונפל על האדם נתכוון [י] להרוג את הבהמה והרג את האדם לעכו"ם והרג את ישראל לנפלים והרג בן קיימא פטור:

גמ' *°ואיש כי יכה כל נפש אדם (ויקרא כד). להביא את המכה ויש בו כדי להמית. אית תניי תני [ג] אין בו כדי להמית. א"ר לא ואפילו יש בו כדי להמית ובא אחר והמית הממית חייב. *°והמית איש או אשה (שמות כא) [ד] מה האיש מוריש נזקיו לבניו אף אשה מורשת נזקיה לבניה. ואין הבעל יורש את אשתו. אמר ר"ל כך פירשה ר' הושעיה אבי המשנה בכופר של אחר מיתה שנו. *תני *המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר מקח טעות הוא [ה] ושמואל אמר יכיל הוא מימר ליה לשחיטה מכרתיו לך. °ונתן פדיון נפשו (שם). *אית תניי תני נפש מזיק אית תניי תני [ו] נפש ניזק. מאן דאמר נפש ניזק הכהו

פני משה

מאי כדון. השתא מאי מסקינן דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי: כיי דמר רבי שמואל. ומסיק הש"ס לעולם כדאמרינן מעיקרא דבשאינו מתכוין מיירי הכא ודקשיא לך מה להלן במתכוין אף כאן במתכוין לא קשי' משום דילפינן לפרש הכי מהאי דאמר ר' שמואל לעיל לתרץ הקושיא להך תנא דדריש נקי למעוטי מדמי עבד וקשיא לו קרא למה לי דמהיכא תיתי לן לחייביה בתם וקאמר ר' שמואל משום דבתחלה בתם הוא מדבר והוליא את המועד לחייבו בכופר וכו' כדאמרינן לעיל: ומנין לנזקי העבד. ומסיק ר' שמואל לעיל דמנין היה לנו לרבות נזקי העבד בתם דאילטריך קרא למעוטי משום דכתיב או בן יגח וגו' ואם עבד יגח וגו' בהדדי והיינו משום דאפסקיה קרא וכתב או בן יגח וגו' כמשפט הזה וגו' דהחזירו הכתוב לתם בהאי קרא לנזקין דבתרוייהו משתעי בין בתם בין במועד כדאמרי' לעיל ומש"ה ה"א דגם קרא דעבד בתם נמי משתעי והילכך אילטריך קרא למעוטי לתם מדמי עבד והשתא להאי תניא אידך דדריש לה לנקי לדרשא אחריתא לפוטרו מדמי וולדות ואוקמינן אליביה דקרא וכי ינלו בשאינן מתכוונין לאשה מיירי. מפרשינן אליביה כעין גוונא דמפרש ר' שמואל להאי תנא דלעיל והיינו דהכא נמי איכא למידרש בהני קראי כן דבתחלה אינו מדבר אלא במתכוין דקרא דוכי יריבון וכשבא הכתוב בקרא דכי ינצו החזירן לשאין מתכוין וא"כ איכא למידרש כדדרשינן לעיל דה"א דשוורים כי נתכוונו חייבין ואילטריך קרא למעוטי נקי מדמי וולדות והשתא איפרוק להאי תנא כעין דפרקינן להך תנא דלעיל אליבא דרשא דידה נקי מדמי עבד: ר' חייא ור' שמואל. פליגי אהדדי ואדלעיל קמהדרי דדריש נקי מדמי עבד וממאי הוא דפטור אם משלשים של קנס או מכל דמי העבד: חד אמר לא תהא וכו'. כלומר דס"ל דפטור מכל דמי העבד ומכ"ש דפטור מהקנס שלא תהא תוספת והוא הקנס יתירה וחשוב' על העיקר והוא דמי העבד וכלומר דעיקר מיעט הכתוב שלא יהא האם משלם דמי שויו של העבד וממילא אימעוט קנס דהא תוספת הוי: וחרנה. ואידך אמר: משלם לו כל נזקו. דלא מיעט אלא קנס אבל דמי נזקו משלם וכ"מ דהאם אינו שוה אלא סלע אין לו אלא דמי שויו:

הלכה ו מתני' שור שהי' מתחכך בכותל. להנאתו ונפל על האדם פטור מן המיתה ואם היה מועד לכך להתחכך בכתלים ולהפילם על בני האדם והפיל הכותל ע"י חיכוך להנאתו על האדם ומת פטור מן המיתה דשלא במתכוין הוא אבל בעלים משלמין את הכופר דדרשינן אם כופר יושת עליו מאי אם כופר לרבות ההורג שלא בכוונה לחייבו כופר וכן הדין בכולהו דחשיב נתכוין להרוג את הבהמה וכו' פטור מן המיתה והבעלים משלמין כופר: **גמ'** ואיש כי יכה כל נפש אדם. ודרשינן שיהא במכה כדי להמית נפש: להביא את המכה ויש בו כדי להמית. כלומר לרבות אם הכהו שנים בזה אחר זה והאחרון קירב מיתתו האחרון חייב שאף על פי שיש בו כדי להמית ממכה הראשון הואיל והאחרון קירב המיתה הוא חייב וכל נפש קדרים לרבות אפילו כל דהוא נפש: אית תניי תני אין בו כדי להמית. כלומר דדוקא בשהמכה מהראשון אין בו כדי להמית היה בהא הוא דהאחרון חייב: אמר רבי אילא. לא היא דבאין בו כדי להמית מן הראשון פשיטא דאחרון חייב ומאי קמ"ל אלא אפי' יש בו כדי להמית מן הראשון ובא אחר והמית אותו שגמר מיתתו להמית מיד הוא חייב שהוא הממיתו עכשיו וקירב מיתתו וכדאמרינן מעיקרא: והמית איש או אשה. במועד כתיב ואם שור נגח הוא וגו' והמית וגו' ומה תלמוד לומר והרי כבר נאמר ברים הפרשה וכי יגח שור את איש או אשה: מה האיש. להקיש אשה לאיש מה האיש וכו' אף אשה מה שנתחייבו לה מחמת נזקיה מורשת לבניה ולא לבעלה: ואין הבעל יורש את אשתו. בתמיה והא כתיב ונתתם את נחלתו לשארו וגו' וירש אותה ודרשינן שארו זו אשתו וה"ק שארו וירש הוא אותה: בכופר שלאחר מיתה שנו. כאן לענין כופר הוא דתנינן דאין הבעל יורשה מפני שלא זכתה בו מחיים דכופר לאחר מיתה הוא דמשתלם והוי ליה ראוי וקי"ל דאין הבעל יורש את אשתו בראוי כבמוחזק: מקח טעות הוא. ואפילו בשלא ידע בו שלקחו לחרישה ויעכב השור אצלו מ"מ הואיל ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני אזלינן בתר רובא והוי מקח טעות: לשחיטה מכרתיו לך. דאין הולכין בממון אחר הרוב: ונתן פדיון נפשו. בכופר כתיב: נפש מזיק. בדמזיק שיימינן מה שהוא שוה נותן פדיון נפשו ותניא אידך דנפשו של ניזק קאמר קרא מה שהיה שוה ניזק שיימינן: מאן דאמר נפש ניזוק. כלומר ומאי בינייהו עוד כ"מ לדינא ומפרש ואזיל: הכהו

רידב"ז

אית תניי תני נפש מזיק אית תניי תני נפש ניזק מ"ד נפש ניזק כו' יתפרש עפ"מ שכתב ר"ח ז"ל מובא ברשב"א ז"ל במס' ב"ק דף כ"ו גבי בא שור וקיבלו בקרניו דמפרש שם למ"ד דמי ניזק חייב בעה"ש בכופר שהרי שורו הרג. אבל למאן דאמר דמי מזיק פי' המזיק חייב מפני שלא שמר שורו וכאילו הוא הרג ורחמנא חס עלה לשלם כופר לפי שלא עשה מעשה בידים. והכא אפילו היא בעצמו כה"ג לא הי' מתחייב דהא רבנן דפליגי אריב"ב פטרי לי'. וכ"ש שורו. עכ"ל ז"ל. ועכ"כ ע"ז קאמר מ"ד נפש ניזק ר"ל דלא תלי זה הדין דכופר כדין דאדם שהרג לחבירו ולא דיינינן לי' דינא כאילו האדם בעצמו הרג להאדם אלא דינא אחריתי הוא דינא דכופר ולא דיינינן לי' דינא כל נפש דבעינן שיהרוג כל הנפש אלא אפילו מקצת נפש וע"כ החיוב מוטל על שניהם הראשון כלומר בעל השור הראשון שהכהו שיר כדי להמית. ובעל השור השני ששורו בילבלו. תלי בזה אין תימר יש נזקין בכולו ר"ל אם שייך דין נזקין בשהרג את כל האדם אם תימר דשייך בזה נ"כ דין נזקין. וא"כ שניהן חייבין הראשון נותן נזקו דהא אפילו בהרג נ"ו מ"מ שייך דין

הכהו

מסורת הש"ס

ב"ק מד ע"א

סנהדרין עח ע"א

ב"ק מב ע"ב

בס מו ע"א (שבועות פ"ה) (כתובות פ"ג) בס מ ע"ב

עין משפט נר מצוה

כז
א מיימו' פ"ו מנ"מ הל"י

כח
ב מיימו' שם הל"ט

כט
ג מיימו' פ"ל מרולח הל"ז

ל
ד מיי' פי"א מנ"מ הל"כ

לא
ה מיי' פי"ז ממכירה הל"ס טוש"ע חו"מ סי' רלב בכ"ג

לב
ו תיי' פי"א מנ"מ הל"א

מראה הפנים

שלא תהא תוספת יתירה על העיקר. התוס' כתבו דף מ"ב ע"ב ד"ה נקי מדמי עבד פירוש משלשים של עבד ויש מפרשים דאפילו דמים לא משלם וכ"ש קנס. ומבואר הוא דהכא פלוגתא דאמוראי היא. ונראה דהכי אמוראי פליגי במה דפליגי ר' שמואל ור' אילא לעיל במה דאילטריך מיעוטא לדמי עבד בתם דלמאר דס"ל משום דבכל אתר מתמיר בעבד וזה לענין קנס הוא דמחמרינן והילכך מיעוטא נמי לענין קנס הוא דאימעיט אבל לא מדמים ולמאר דס"ל דטעמא הוי משום דהחזיר את שניהן לנזקין וזה בדמים איירי והילכך מיעוטא נמי אפילו לענין דמים ומכ"ש לענין קנס. ומזה הטעם היה אפשר לומר דהכריע הרמב"ם בסוף פ"י מנ"מ וכתב שם נראה לי וכו' אם המית שלא בכוונה משלם חצי דמי העבד. וגם כהאי מ"ד דטעמא משום דמחמירינן וכו' וכדר"ע בסוגית הבבלי והוא ז"ל הוסיף בסברא כאלו המית שור חבירו או תמורו. ומזה היה אפשר ג"כ לבאר בענין השגת הראב"ד ז"ל דלמה לא נאמר בב"ת כן וכבר העיר הה"מ כזה ואין להאריך יותר בהלכה זו:

שור שהיה מתחכך בכותל. מהאי דינא נתבאר לעיל פ"ב הלכה א' ע"ב בד"ה מהו שתקבל העדה:

ואיש כי יכה וכו' להביא וכו'. דין זה פלוגתא דר"י בן בתירא ורבנן בבבלי סנהדרין דף ע"ח וכן נתבאר מזה הענין בהאי תלמודא פ' הנשרפין. ואיידי דתני במתני' נתכוין להרוג את הבהמה וכו' דמשמע נתכוין להרוג אדם זה והרג זה חייב כדדייק בבבלי הכא דף מ"ד ע"ב כן ותליא האי דינא בדינא דנתכוין וכו' וזורק אבן לגו מייתי לה הכא. ועיקרא דמילתא יתבאר אי"ה בסנהדרין כשנגיעי לשם בס"ד:

בכופר שלאחר מיתה שנו. כדר"ל אליבא דר"ע בבבלי דף מ"ב ע"ב ומוסכם הוא ועיין בפרק דלקמן בהלכה ד"ה בא על אמו מה שכתבתי שם בס"ד:

המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן. במס' שביעית פ"ה גרים לה האי פלוגתא ומוקי לפלוגתייהו במוכרו לסרסור וכדמוקי לה בבלי ריש פ' הפרה בגברא דזבין לפא ולפא ופריך התם ונחזי כדמי לא צריכא דאייקור בישרא וקאי כדמי רדיא. והרמב"ם לא כתב לאוקמתא זו דאיקר ולא חילק בפי"ו מהל' מכירה הל' ה'. וטעמו דפסק כרבנן בפ' הספינה דאין הדמים מאיה. והתוס' שם ד"ה ונחזי וכו' כתבו דאפילו כרבנן דהתם אתיא. ועיין במ"ש ריש פ' המגית ובפ' הספינה הל' ב' יתבאר מזה בס"ד:

אית תניי תני נפש ניזק. כרבנן בבלי פרקין דף מ' ע"א. ובענין הנפקותא לא נתבאר מזה ועיין לעיל ד"ה תיפתר שעבר ובחטו מה שכתבתי בסוף הדיבור מענין זה. ולפי מאי דמבואר מהכא דתליא בפלוגתא דקירוב מיתה מילתא היא או לא. ולמאי דקיימא לן כרבנן דר"י בן בתירא שהובא לעיל דסבירא ליה דשניהם פטורין אם כן לענין כופר דמשום מיתה הוא שניהם פטורין ולענין נזקין

עין משפט
נר מצוה

לג
א מיימו' פ"ב מנ"מ הל"ו
לד
ב מיימו' שם פ"ח הל"ד טוש"ע חו"מ סי' תו ס"ג
לה
ג מיימו' שם פי"א הל"ט
לו
ד מיימו' שם הלי"ג
לז
ה מיימו' שם פ"ד הלכה ד טוש"ע שם סי' שלו סעיף ח
לח
ו מיימו' שם ס"ז הל"א טוש"ע שם ס"א

מסורת הש"ס

הכהו הראשון הכיית מיתה ובא השני ובילבלו. אין תימר יש נזקים בכולו הראשון נותן נזקו והשני נותן כופרו אין תימר אין נזקין בכולו הראשון נותן כופרו והשני פטור כמאן דמר פדיון נפשו של מזיק. אין תימר יש ניזקין בכולו הראשון נותן כופרו והשני פטור אין תימר אין נזקין בכולו שניהן פטורין:

הלכה ז מתני'

א *שור האשה שור היתומים שור אפיטרופום שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין הרי אילו חייבין מיתה ר' יהודה אומר שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין פטורין מן המיתה מפני שאין להן בעלים: **גמ'** *מאי טעמא דרבי יודן והועד בבעליו ולא ישמרנו. אין בעלים לאילו לענין נזקין. *תני רבי הושעיה לעניין נזקין רבי מאיר מחייב ב ורבי יודן פוטר. לכופר מה רבי פדת בשם ר' הושעיה הכל מודין בכופר שהוא חייב ואית דאמרין רבי יוחנן בשם רבי ינאי כשם שחולקין בנזקין כך הן חולקים בכופר. ר' ירמיה בעי קומי ר' זעירא היך עבדין עובדא א"ל כר' הושעי' לעניין נזקין ר' מאיר מחייב ורבי יודן פוטר הא לכופר דברי הכל חייב:

הלכה ח מתני'

ג *שור שהוא יוצא ליסקל והקדישו בעליו אינו מוקדש ואם שחטו בשרו אסור אם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו מוקדש ואם שחטו בשרו מותר: **גמ'** ד *תני *שור שהיה יוצא ליסקל ונמצאו עדיו זוממין רבי יוחנן אמר כל הקודם בו זכה ריש לקיש אמר ייאוש טעות הוא וכן עבד היוצא ליהרג ונמצאו עדיו זוממין רבי יוחנן אמר זכה עצמו ריש לקיש אמר ייאוש טעות הוא:

הלכה ט מתני'

*מסרו לשומר חנם ולשואל ולנושא שכר והשוכר ה נכנסו תחת הבעלים יצא והזיק מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק *קשרו בעליו במוסירה ונעל בפניו כראוי ויצא והזיק חייב ר' יהודה אומר ו תם חייב ומועד פטור שנא' ולא ישמרנו בעליו שמור הוא זה ר' אליעזר אומר [שמות כב] אין

פני משה

הכהו הראשון. הא מילתא איכא נמי נפקותא בהא שאם הכהו שני שוורים של שני אנשים זה אחר זה והכהו הראשון הכיית מיתה שהיה בו כדי מיתה: ובא השני ובילבלו. מחמת כן נתבלבל ומת מיד שיקרב מיתתו: אין תימר יש נזקין בכולו. כלומר דשייך דין דהנזק בכולו של הניזק בתחלה ובסוף וכלומר דשניהם גרמו ועשו הנזק הראשון הכהו מכת מיתה והשני קירב המיתה ולמ"ד בנפש ניזק שיימינן הראשון משלם נזקו כדין שור שחבל באדם ובכופר לא שייך הראשון שהרי לא על ידו מת ואע"פ שהכהו מכת מיתה מ"מ הא אמרי' דשני שייך במיתה מפני שקירב' לפיכך הוא נותן את הכופר: אין תימר אין נזקין בכולו. דאין לשני חלק בנזקיו וכלומר במיתתו דלא הוא הגורם דכבר הוכה מכת מיתה מהראשון וגברא קטילא הוא דקטיל הראשון הוא דנותן כופרו והשני פטור דלאו מידי קעביד וקירוב מיתה לאו כלום הוא להאי מ"ד: כמ"ד. אבל להאי מ"ד דבנפשו של מזיק תלה הכתוב א"כ הכא תליא בפלוגתא דהכי תנאי אם אמרינן דיש נזקין בכולו או לא וכל"ל אין תימר אין נזקין בכולו הראשון נותן כופרו והשני פטור אין תימר יש נזקין בכולו שניהן פטורין משום דהואיל ושניהם שייכין בנזק לא קרינן הכא פדיון נפשו של מזיק דחד בלא חבריה לא הוי כולי' המזיק:

הלכה ז מתני' שור היתומין. שאין להן אפוטרופוס או שור אפוטרופוס של יתומין אלא שעל האפוטרופוס לשומרו: הרי אלו חייבין מיתה. דז' שור כתיבי בפרשה חד לגופיה וו' לאתויי הני: **גמ'** מאי טעמא דר' יודן. דפוטר באלו: והועד בבעליו. כתיב ואין בעלים לאלו: לענין נזקין. מאי אי פליג ר' יהודה גם בנזקין ופוטר לאלו שאין להם בעלים: תני ר' הושעיה. דלענין נזקין ג"כ פליגי: לכופר מה. אם המיתו את האדם מה סבירא ליה לר' יהודה: הכל מודין בכופר שהוא חייב. ואפי' לר' יהודה דהא כופר יושת עליו כתי' בקרא אחרינא ואפי' אין לו בעלים הזוכה בהן משלם את הכופר: כך הן חולקין בכופר. דעליו אדלעיל קאי: היך עבדין עובדא. משום דר"מ ור' יהודה הלכה כר"י לפיכך שואלו מה אנן קי"ל בדעתיה דר' יהודה ופשיט ליה כר' הושעיה דלענין נזקין פוטר ר' יהודה ובכופר מחייב:

הלכה ח מתני' שור' שהוא יוצא ליסקל. שנגמר דינו לסקילה: ואם שחטו בשרו אסור. דכתיב ולא יאכל את בשרו ודרשינן מיתורא דאת בשרו דאע"ג דעבדיה כעין בשר ששחטו אם לאחר שנגמר דינו אסור: מוקדש. וכ"מ דהמתפיס מיניה מעל: **גמ'** כל הקודם בו זכה. דמשנגמר דינו הפקר הוא שכבר נתייאשו בעליו ממנו: ייאוש טעות הוא. שאילו ידע שיזומו עדיו לא היה מתייאש והיאוש נעשה ע"פ עדי שקרים בטעות:

הלכה ט מתני' מסרו לשומר חנם. עד שלא הזיק: יצא והזיק. שפשעו בשמירתן ויצא והזיק: נכנסו תחת הבעלים. מתחייבין בנזקו כמו הבעלים: ונעל בפניו כראוי. בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצוי' ושמירה פחותה היא: אחד תם ואחד מועד חייב. דס"ל לר"מ דתם שמירה מעולה בעי כמו במועד: ומועד פטור. מלד העדאה שבו אבל לד תמות במקומה עומד' ומשלם ח"נ ובמועד הוא דגלי קרא ולא ישמרנו דלא עביד ליה שמירה כלל הא אם שמרו שמירה כל דהוא פטור מלד העדאה: אין

רידב"ז

דין נזקין. ועי"כ משלם דין נזקין ו בני משלם כופר דהא לענין כופר לא שייך הדין דכל נפש. אבל אין תאמר אין אנו דנין דין נזקין בשהרג כולו א"כ לפי"ז הראשון שהכהו כדי להמית הוי תשלומיו לא בתורת נזקין אלא בתורת כופר וממילא ב' כופרין לא מצינו בתורה. ועי"כ ממילא השני פטור דהא הראשון הרגו אפילו בלא השני א"כ פשיטא דחיובא דכופר הוא על הראשון. אבל למ"ד נפשו של מזיק. א"כ צריך אתה לדון דינא דאדם שהרג את הנפש א"כ ממילא שניהן פטורין מכופר דהא הכופר הוא דהם רחמנא עליו אבל החיובא הוא מכח דדמי כאילו הוא הרג מכיון דזה כל חיובו היה א"כ ממילא שניהן פטורין. אך א"ת דדיינינן דינא דנזקין בהרג כולו נהי דפטור מכופר אבל חיוב דנזקין אל על הראשון והרי זה כופרו ר"ל דפטור מכופר ע"כ הראשון נותן כופרו ר"ל דבדמי הנזקין כבר ניתן כופר. וכדפוס אמסטרדם גרסינן ניתן כופרו ביוד ולא בוי"ו. והשני פטור א"ת אין נזקין בכולו שניהם פטורין:

רבב"ב

גליון הש"ס

ובא השני ובילבלו. עי' תוס' ב"ק דף מ ע"א ד"ה שור:

יש נזקים בכולו. פי' הפ"מ דחוק ועיקר כמו שפי' מהרא"פ ועי' בב"ק דכ"ו ע"א בפרש"י ובשטמ"ק שם בשם ר"ח ודו"ק:

עבד היוצא ליהרג. ל"ע מה ענין יאוש לכאן הא בעודנו חי יהוי להשתמש בו ואינו דומה לשור היוצא ליסקל דאסור מחיים ועיין בתוס' בזבחים דף ע"א ד"ה והפי' דכהנו דאי לא נאסר מחיים ה"ל להנות בו עד שעת סקילה לרכוב עליו ולהשיב ממוניה ע"ש וא"כ ה"ה הכא ועי' בתו' בכריתות ד"ה דאמרו לו נרבע שורו וע"ש ועיין בש"ס סופ"ק דערכין והסבר דמש"כ השמיט הרמב"ם דין זה ועי' במה"פ ודו"ק:

ב"ק מד ע"ב
שם
ע"ש יג ע"ב
שם מד ע"ב
פי' כריתות כד ע"א (סנהדרין ס ע"ז)
ב"ק מד ע"ב
שם מה ע"א

מראה הפנים

נראה דתליא בפלוגתא דר' יהודה ור"ש התם דף מ"ד ע"ב דפליגי בנזקין שלא בכוונה אם ילפינן מכופר או מקטלא ולר' יהודה דאמר דנין תשלומין מתשלומין ס"ל לענין האי דינא כן. ומימרא דרבה בסוף פ"ב התם דזורק תינוק מראש הגג ובא שור וקיבלו בקרניו דמוקי לה בפלוגתא דר' ישמעאל בנו של ר"י ב"ב ורבנן אי בנפש ניזק או בנפש מזיק שיימינן לא שייך למיפשט הכא מידי ומשום דבענין דאוקמתא דהתם דפליגי לענין השור גלגד יש לומר דלמ"ד נפש ניזק גברא קטילא הוא ופטור כפי' רש"י שם או איפכא כמה שכתבו התוס' שם בשם ר"ת דלמ"ד נפש מזיק פטור ומשום דהאי דאמרינן קירוב מיתה לאו כלום הוא כרבנן דר' יהודה בן בתירא א"כ אם הוא פטור כ"ש שורו. ומדברי התוס' בפ"ק דף י' ע"ב ד"ה כולן פטורין מוכח דחשבינן להזורק דלעיל להכהו מכת מיתה שכתבו שם דבשאין בראשון כדי להמית אפילו רבנן מודו דהאחרון חייב וא"כ למאי דאוקי התם מימרא דרבה דלעיל בזורק תינוק ובא אחר וקיבלו בסייף בהאי פלוגתא דר"י בן בתירא ורבנן שניהן פטורין מ"מ דמחשבינן להזורק כהכהו מכת מיתה. וכמה שכתבו התוס' שם כדמוכח בפ' כל הנשרפין כוונתם בהא דקאמר התם בתני תנא קמיה דרב שבת וכו' אין בו כדי להמית פשיטא וכו' ומשמע דהאי פשיטותא לכ"ע הוא וכן הם דברי הרמב"ם בפ"ד מהל' רוצח הל' ו' והל' ז' ע"ש:

היך עבדין עובדא וכו'. לענין נזקין מסקנת הפוסקים כר' יהודה כמ"ש בפ"ק הל' כ' במתני' ע"ש ד"ה מנכסין המיוחדין ותמלא מילתא בטעמא ולענין כופר לא נתבאר ומשמע מדברי הרמב"ם פ"י מנ"מ הל' ו' דלענין כופר לא פסק כהאי דהכא. ובענין כופר משור היתומין והאפוטרופין דאין משלמין מבואר בבבלי וכמה שפסק שם וזה מטעם אחר דאע"ג דאית ליה בעלים יתמי לאו בני כפרה נינהו וכופרא כפרה הוא. ומצאתי בכתבי מוהר"ר בצלאל שכתב בשם הרב המאירי דהפקר והקדש אינם בני כפרה:

רבי יוחנן אמר כל הקודם בו זכה. וכן אמר בבבלי כריתות דף כ"ד ע"א וכדאסיק רבה למילתיה התם דמסתברא דאמרו ליה נרבע שורו אבל אמרו רבע שורו הוא בעצמו מידע ידע דלא רבע ולא מפקיר ליה וטרח ומייתי עדים. ולא פליג התם ר"ל כדהכא. והא דקאמר ר"ל התם בעיר הנדחת שהוזמו עדיה כל המחזיק בה זכה בה לא קשיא אדידיה דהכא ס"ל יאוש טעות הוא דמשנינן כדמשני התם אהא דפריך מדר"ל אהא דהכא דשאני עיר הנדחת דרבים נינהו כל חד אמר בדעתיה אנא לא חטאי אחרינא חטא ומפקיר ממוניה. אבל הכא ס"ל ר"ל דלעולם אמרינן יאוש טעות הוא ואפילו בנרבע שורו משום דבענין יאוש טעות גופי' איכא לחלק בין דיחיד לדרבים מהאי סברא' דהתם טפי מיאש כל חד דלא ידע בדחבריה וכולהו. והאי דעבד לא הוזכר בבבלי וכן לא זכר הרמב"ם מדין זה בעבד כ"א בשור הנסקל פסק כר' יוחנן בסוף פי"א מנ"מ ולא נתבאר בדבריו בדין העבד ולא במקום אחר. ונראה דהיינו טעמיה דהוא ז"ל פסק בפ"ח מהל' עבדים כרב וכר' יוחנן בפ' השולח דהתם גרסינן כר' יוחנן דס"ל שהמפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שיחרור וכיון דבעי גיטא עדיין הוא ברשות רבו ועכ"פ לא יכול לזכות בעצמו וכן יכול אדם אחר לזכות בו כל זמן שמעוכב גט שיחרור. אבל שיטת הש"ס דר' יוחנן דהכא אזלא כהא דגרים לה כהאי תלמודא בפ' השולח הלכה ד' ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר המפקיר את עבדו אינו רשאי לשעבדו ואינו רשאי לכתוב לו גט שיחרור. והאי אינו רשאי אינו מחויב הוא כדפריבית התם וכדקאמר ר' זעירא בהדיא שם אליבא דר'

עמודי ירושלים

ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה ר"ל אמר יאוש טעות הוא. וכ"ה בירושלמי סנהדרין (פ"ו ה"ב ופ"י ה"ו) ובסו"מ מנחת יהודה מס"ח סי' נ"ח כ' וטוב שמעתי שבירושלמי יש פלוגתא דר"ל פליג אר' יוחנן וסובר דאינו זוכה בו כל המחזיק כו' לא ידעתי מקומו איה עכ"ל והרי הוא מבואר בירושלמי כאן ובסנהדרין:

אין לו שמירה אלא סכין : גמ' אמר רבי לעזר דברי רבי מאיר שמירת נזקין כשמירת שומר חנם . דברי רבי יודן שמירת נזקין כשומר שכר . אמר ר' לעזר דברי רבי מאיר מסר שור לשומר חנם יצא והזיק פטור יצא [5]ונטרף פטור לשומר שכר יצא והזיק חייב יצא ונטרף פטור . *א"ר לעזר דברי ר' יודן [א] מסר שור מועד לשומר חנם יצא והזיק חייב יצא ונטרף פטור לשומר שכר יצא והזיק חייב נטרף חייב . אמר ר' לעזר והלא שמור הוא והתורה חייבתו . אמר ר' לעזר כל שמירה שאמרה תורה אפילו הקיפו חומת ברזל אין משערין אותו אלא בגופו . לפיכך רואין אותו אם ראוי לשמירה פטור ואם לאו חייב :

הדרן עלך שור שנגח ד' וה'

הלכה א מתני' שור *שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע לוולד וכן פרה שנגחה את השור ונמצא וולדה בצידה ואין ידוע אם עד שלא ילדה נגחה ואם משנגחה ילדה משלם הצי נזק מן הפרה ורביע מן הוולד : **גמ'** *וכי כל הפרו' מפילות נהלך בהן אחר הרו' ואמור מחמת נגיחה הפילה. זאת אומרת שלא

אין לו שמירה . למועד : אלא סכין . שישחטנו . ושלש מחלוקת בדבר לרבי מאיר שמירה פחותה לאו כלום הוא וחייב בין בתם בין במועד ושמירה מעולה פטור הוא בשניהן . ולר' יהודה מצד העדאה שבו פטור הוא בשמירה פחותה אבל על צד תמות שבו חייב עד שישמרנו שמירה מעולה ולר"א במעולה נמי חייב והלכה כר' יהודה ומיהו מצוה לכתחילה לשחוט שור המועד כדי לסלק היזק : **גמ'** דברי ר"מ שמירת נזקין כשמירת שומר חנם . לדברי רבי מאיר דמחייב בשמירה פחות' בשניהם לא תימא משום דסבירא ליה דסתם שוורים לא סגי להו בשמירה פחותה דא"כ דתלינן טעמיה דרבי מאיר בהא הוה קשה מ"ט דר' יהודה דאי משום דס"ל דבשמירה פחותה סגי מ"ט בתם הוא דמיחייב הלכך צריך לפרש דאיפכא ס"ל דהיינו טעמייהו דר"מ ס"ל שמירת נזקין כש"ח דבשמירה פחותה היא דש"ח אינו מתחייב אלא בפשיעה ואי שמר בשמירה כל דהוא סגי וה"נ בשמירת נזקין וכלומר דסתם שמירה שהשוורים משומרין הן שלא יצאו ויזיקו בשמירה פחותה היא דבכי הא סגי ובכי הא נמי בעי וכשבא הכתוב במועד ולא ישמרנו הוסיף בזה שמירה דדוקא שמירה מעולה הוא דבעינן בנזקין וממועד ילפינן לתם דגזירת הכתוב הוא דאם לא שמרו בשמירה מעולה מיחייב : דברי ר' יודן . אבל לר' יהודה איפכא הוא דס"ל סתם שמירת השוורים שלא יצאו ויזיקו בשמירה מעולה היא דוקא כשמירת ש"ש דשמירה מעולה הוא דצריך שלא יבא לידי גניבה ואבידה וה"נ בסתמא ג"כ לענין נזקין וכשבא הכתוב במועד ולא ישמרנו לא בא אלא להקל עליו דבשמירה פחותה ששמר מיפטר בכך אבל בתם נשאר בחיובו כסתם שמירת נזקין דשמירה מעולה היא וס"ל לר' יהודה דלא ילפינן תם ממועד לענין זה דולא ישמרנו משמע לזה ולא לאחר ולפיכך בתם חייב ובמועד פטור : דברי ר' מאיר . ועוד שמעינו מדבריהם דיש נ"מ לענין חיוב השומרין בשור המזיק דלדברי ר"מ דס"ל סתם שמירת שוורים לענין נזקים בשמירה פחותה סגי אלא דבבעלים גזירת הכתוב הוא דאינהו בעי למינטריה בשמירה מעולה . והשתא אם מסר שורו לש"ח ושמרו בשמירה פחותה כדינו דשומר חנם בעלמא ויצא והזיק להחרים פטור השומר דהא מאי דעליה רמיא למיעבד עביד . ומתני' דקתני נכנסו תחת הבעלי' בשפשע ולא שמר כלל מיירי כדפרישית במתני' : יצא ונטרף . שהוזק הוא מאחרים ונטרף פטור בלאו הכי פטור הוא דמסתמא כשהוא יודע ב׳וא נגחן אדעתא דלא יזיק הוא לאחרים קביל עליה נטירותא אבל שלא יוזק מאחרים לא אסיק אדעתיה ולא קביל עליו נטירותא להא : לשומר שכר יצא והזיק חייב . דשומר שכר שמירה מעולה בעי למינטר כדין שומר שכר בכל מה שימסרו לו לשמור : יצא ונטרף פטור . כדאמרן : דברי ר' יודן . ולדברי ר' יהודה שמעינו דס"ל דסתם שוורים בשמירה מעולה הוא דנשמרים אלא דבבעלים הקל עליהן הכתוב במועד והשתא אם מסרו לש"ח ומועד ל"ד קאמר אלא כלומר אפילו מועד ושמרו בשמירה פחותה ויצא והזיק חייב דלענין נזקין שמירת ש"ח בעלמא לא מהני : יצא ונטרף פטור . דהא לא קביל עליה : לשומר שכר. לעולם חייב אפילו ביצא ונטרף דהואיל ושקיל שכרא אדעת' למנטר שמירה מעולה ואי הוה מנטר ליה לא יצא : אמר ר' לעזר. ר' אליעזר דמתני' הוא ומפרש טעמיה דהלא שמור הוא אלא שהתורה חייבתו וכלומר דמפרש ולא ישמרנו דקרא שאינו מועיל לו שמירה דכיון שהועד שוב אין שמירה לזה וכדמסיק כל שמירה שאמרה תורה אינו מועיל אפי' מקיפין אותו בחומת ברזל לשומרו שלא יצא : ואין משערין אותו אלא בגופו . כלומר לשוחטו : לפיכך . הש"ס קאמר לה מדנקט ר"א אין משערין וכו'. ש"מ נמי דאם שיערו אותו שאינו צריך לשוחטו אלא ראוי לשמירה הוא עדיין כשישמרו אותו בשמירה מעולה ביותר וסמך ע"ז ולא שחטו ויצא והזיק פטור דבמשערין תלה הדבר :

הדרן עלך פרק שור שנגח ארבעה וחמשה

הלכה א מתני' שור שנגח את הפרה. המעוברת ונמצא עוברה בלדה מת : אם עד שלא נגחה ילדה . ולא היה מחמת הנגיחה אם משנגחה ומחמת נגיחה הפילתו : ורביע נזק לולד . דתם משלם חצי נזק והאי ולד מוטל בספק הוא וחולקין ומפרש בבבלי דמתני' סומכוס הוא דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה והלכה כחכמים ואפי' ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא וכן פרה שנגחה את השור וכו' מפרש בגמרא : **גמ'** וכי כל הפרות מפילות. בתמיה ונהלך בהן אחר הרוב דרוב הפרות אינן מפילות וזו אמור מחמת נגיחה הפילה וישלם חצי נזק לולד : שלא

מסורת הש"ס

פי' ב"ק מה ע"ב

בס מו ע"א

(כתובות פ"ב ס"א ב"ב לג ע"א

עין משפט נר מצוה

לט א מיימו' פ"ד מנזקי ממון הל"ג טוש"ע חו"מ סי' שצו סעיף ח

גליון הש"ס

[5]ונטרף פטור. עי' בשטמ"ק בשם הקדמונים גי' אחרת כוס :

מראה הפנים

דר' יוחנן דא"ל גם שיחרור וא"כ לא אגיד ביה ומדמייתא מיניה ספקר גמור הוא והילכך קאמר הכא זכה עצמו :

שמירת נזקין כו'. כבר מבואר היטיב בפנים ולמה בביאורהי אזלא האי סוגיא בכל תלוקי דינים לכל חד כדאית ליה כמבואר. ומבואר הוא דהיכא דקיבל סתם מקבל עליו שמירת הכל והכא כשהכיר בו שהוא נגחן כהא אמרינן דסתמא דמילתא דלא' אזיל איהו ומזיק לאחרינא קיבל עליו דלהו אחרינא ומוקי ליה לדידיה לא אסיק אדעתיה וכבר נתבאר זה בדברינו בפ"ק הל' ב' שהוא מוסכם מרוב הפוסקים וע"ב ד"ה אלא זה שומר חנם מ"ב שם :

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ה שור שנגח את הפרה. זאת אומרת שלא הילכו בו מידת הדין בממון אחר הרוב . כשמואל דקי"ל כוותיה דאין הולכין בממון אחר הרוב כדאמר בסוגיא דהמוכר שור לחבירו ונמצא נגחן בסוגיא בפרק דלעיל הלכה ו' ובבבלי ריש פרקין. ובפ' המוכר פירות דף צ"ג התם פריך לה מהאי מתני' עליה דרב ומשני לה מכוס דבמתני' איכא בפיקא אפילו אי אזלינן בתר רובא ונגח ב"כ להולד אכתי מספקא לן אי מקמה אתא ומחמת ביעתותיה הפילה וגרמא בעלמא הוא או מאחורה אתא ומחמת נגיחה הפילה . ולהאי הלמודא לא ניחא ליה לאוקמי כרב אלא אליבא דשמואל דלעיל והתם נמי בדרך אפילו תימא קאמר דיוכל לשנויי אפילו אליביה דרב . וסוגיא דהכא כולה כשמואל היא דמה דאמר ר' יוסי לקמיה במקום אחר וכו' כלומר אפילו לשמואל נמי אתיא וכדאמר התם אמר לך שמואל אנא דאמרי אפילו לר' אחא דהתם היא גופיה מוחזק הוא שגמל האוחר ואיכא אומדנא בהדי רובא אבל בתר רובא וליכא חזקה בהדה לא אזלינן .

והרי"ף פסק כאן הלכה כת"ק וכן הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ח מנ"מ דלא כר' אחא. ולא ראיתי למי שנתן טעם לזה דהא דמהתם אין ראיה לפסוק כר' אחא ואע"ג דאמרינן דשמואל דקי"ל כוותיה מודה ליה משום דהויא דרך דחיה בעלמא איתמר אהא דאמר התם לימא כתנאי וכו'. מ"מ מסוגיא דהכא דכתר שמואל הזלי ופסק כר' אחא ולא מצינו בהדיא בבבלי דהכריעו דלא כהאי סינויא. אכתי טעמא בעי אמאי לא פסקו כהכרעת האי תלמודא. ונראה דה"ט דמוכחא מהתם מתני' דלא כר' אחא דתנינן בפ' המניח היה א' תם וא' מועד זה אומר מועד הזיק וזה אומר תם הזיק המע"ה ולא תלינן באומדנא ותוקה שהוא מועד ליגח דהא דהתום' כתבו שם דגם ר' אחא מודה בהאי מפני שהיו שניהם רודפים ויש לתלות בתם כמו במועד . לא הוה ניחא להו להאי תירוצא דהא גם בהאי דר' אחא גמל בין הגמלים קאמר דמשמע נמי שהארי גמלים שם ויש לתלות גם בהם אפ"ה בזה אנו תולין ומפני שהוא מועד לכך . וכן נראה מדברי הרמב"ם שם שהיה מפרש לדר' אחא כן דכתב אע"פ שזה מנוגח וזה מועד ליגח וכו'. ואפילו גמל האוחר בין הגמלים וכו' ולא פסק כן משום דמתני' קשיתי'. והתום' לא כתבו כן אלא דהפשר לומר דגם ר' אחא מודה וכו' כי היכי דלא תיקשי ליה מתני'. ואפילו אם נאמר לר' אחא האי טעמא. הכריעו שם ז"ל מכח האי מתני' דלא כוותיה וכטעמיה והרמב"ם ז"ל פי' שם ובריתא נקט גמל אוחר אע"פ שמעולם לא נגח ולא נשך. ולפי האי פירושא הוס קשיא לכאורה עפי מהאי מתני' דהפי' א' מועד אין תולין במועד מאחר שבניהן רודפין והכא תלינן בזה ולא באחרים שמוכל ג"כ לומר שמא בתחלה גמל אחר שהיה אוחר נגחו לזה . והשתא מאי דאמר בפ' כילד הרגל דף כ"ד ע"ב לרבינא דאוקי במכירין את בעל השור ואין מכירין את השור ופסק הרמב"ם בפ"א מהל' עדות גם כהאי אוקימתא ומייעדי ליה כדאמר התם תורה נגחנא אית לך בבקרך איבעי לך לנטורי לכולי' בקרא. נ"ל אליבי' כתירוץ השני של התום' שם בזה דמיירי שהכירוהו העדים אחר הנגיחה

עין משפט נר מצוה

א
א טוש"ע חו"מ סי' רלב סכ"ג

א שלא הילכו במידת הדין בממון אחר הרוב אלא במיעוט. א"ר יוסי במקום אחר הילכו במידת הדין בממון אחר הרוב כהדא *דתני ר' אחא גמל האוחר בין הגמלים ונמצא שם אחד מת חייב בידוע שזה הרגו. ואמר ר' ינאי *כיני מתניתא משלם חצי נזק מן הפרה ובעל הוולדות עולה לבעל הפרה רביע. א"ר יוסי זה נותן מחצה וזה נותן מחצה. מה מפקה מביניהון מתו הוולדות מאן דמר משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לוולד אהן יהיב נזקיה ואהן יהיב נזקיה מאן דמר משלם חצי נזק מן הפרה ובעל הוולדות עולה לבעל הפרה רביע אהן יהיב ניזקיה וזהן אמר לא לדין בעית אידי ליקומיך: וכן פרה שנגחה את השור כו'. ר' בון בר כהנא בעא קומי ר' אימי מפני שהוא ספק. הא אילו וודאי זה נותן מחצה וזה נותן מחצה. כך אני אומר רגלה של אדם אחד כולה של אדם אחד זה נותן מחצה וזה נותן מחצה. אמר ליה במועד היא מתניתא רגלה מכורה לך מכר חציה רגלה שנייה מכורה לך מכר חצי חצייה. אמר ר"ל כל אילין שמועתא דלוי אינון:

הלכה

רידב"ז

רבב"כ בעי קומי ר"א מפני שהוא ספק כו' א"ל במועד הוא מתניתא. הפ"מ ז"ל מגי' בעומד. וכתב שאי אפשר להעמיד כלל הגירסא במועד. ולא אבין מדוע לא נפרש בפשיטות בסיפא דמיירי במועד כמו שמבואר היטב בגליון. ובמהרא"פ מבאר כיון דבמועד משלם מן העלי' אפילו המזיק שוה חלק עשירית מן הניזק א"כ שוה הולד והפרה בהנזקין. מה שא"כ בתם דחיובו הוא מגופו אזלינן נמי בתר חלקו שיש לו בגופו. מה שא"כ במועד לא אזלינן בתר חלקו שבגופו. וכשהזיקו שניהם כל אחד משלם ח"נ:

פני משה

שלא הילכו במידת הדין בממון. לענין דין ממון אין הולכין אחר הרוב: אלא במיעוט. כלומר שתולין הדבר בספק ואפילו אם הוא מיעוט ולא אזלינן בתר רובא אלא בדיני נפשות ובאיסורא: במקום אחר. יש איזה דבר במקום אחר שהלכו בו אחר הרוב אפי' בדין ממון: גמל האוחר. עוסק בתשמיש ועל שם שתשמישו אחור כנגד אחור כדאמ' בבכורות קרי ליה אוחר וסתם בהמות משתגעות בשעת תשמיש והזכרים מכין זה את זה: חייב. בעל הגמל הזה שבידוע שזה האוחר הרגו וש"מ דהכא אזלינן בתר רובא וטעמא דאומדנא דמוכח הוא שזה הרגו שהיה עומד בלדו: אמר ר' ינאי כיני מתניתא. אסיפא דמתני' וכן פרה שנגחה וכו' קאי משום דקשיא ליה הא דקתני משלם ח"נ מן הפרה ורביע נזק מן הולד דמשמע מינה שלשה רביעי נזק ואמאי הא תם הוא והינו מגיע לו אלא ח"נ ולפיכך מפרש ר' ינאי דהכא קתני ומתני' מיירי בשהפרה דחד והוולדות דחד כגון שמכר לו הפרה חוץ מעוברה והילכך הניזק גובה ח"נ מן הפרה ובעל הוולדות הוא עולה בתשלומי רביע לבעל הפרה דהא השתא שותפי נינהו בהזיקא וצריך להחזיר לו המגיע על חלקו לשלם והוא רביע ובעל השור אינו גובה אלא ח"נ: זה נותן מחלה. ר' יוסי ס"ל דלא מצי בעל השור לגבות מעיקרא ח"נ מן בעל הפרה על מנת שיחזיר לו בעל הוולדות רביע אלא בתחלה גובה מזה מחלה מחלקו והוא רביע נזקו ומחלה והוא רביע נזק מזה וח"נ מן הפרה דקתני אלי המגיע לו ממלו בעד נזקו והוא רביע: מה מפקה מביניהון. מאי שנא אם כך הוא גובה סוף סוף כל א' נותן רביע הנזק ומאי ביניייהו: מתו הוולדות. אח"כ איכא בינייהו: דמ"ד משלם ח"נ לפרה וכו'. וכלומר מן הפרה ומן הולד: אהן יהב ניזקיה. זה בעל הפרה נותן נזקו המגיע אליו: ואהן. בעל הוולדות יהב נזקיה וכלומר דבעל השור הוא מפסיד שהרי תם הוא ומגופו הוא משתלם והולד מת הלא משום דלהאי מ"ד אחריני' גובה בעל השור כל ח"נ מן האחד והוא אינו מפסיד כלום מחצי נזקו קאמר הכא ואהן יהיב נזקיה וכלומר מה שהוא מולא אללו יש לו: ומ"ד משלם ח"נ מן הפרה וכו'. הרי בעל השור אינו מפסיד בחצי נזקו שהוא הולך בתחלה לגבות מן הפרה וכשיחזור בעל הפרה על בעל הוולד שיעלה לו חלקו רביע הנזק: ואהן אמר לא לדין בעית. לא לזה הוולד אתה רולה לגבות שאחזיר לך רביע הנזק המשתלם מגופו: אידי ליקומיך. הריני משליך הנבלה לפניך טול וקח אותה וכלומר דהשתא בעל הפרה הוא המפסיד שאינו יכול לחזור ולגבות מן בעל הולד: מפני שהוא ספק. טעמא דיש כאן ספק שמא עד שלא נגחה ילדה ולא הוה ולד בהדה כי נגחה ולפיכך הוא גובה מן הפרה תחלה דהיא ודאי נגחה וא"כ חוזר בעל הפרה על בעל הולד שיעלה לו חלקו: הא אילו וודאי. אבל אם היינו יודעין בודאי שמשנגחה ילדה והיא וולדה נגחו: זה נותן מחלה וכו'. גובה מכל א' מחלית חלקו ומשלם בעל הוולדות חלקו כמו בעל הפרה בתמיה: כך אני אומר רגלה וכו'. בהמה של שנים ואין לאחד מהן חלק בה אלא רגלה בלבד וכולה של האדם אחר והזיקה וכי כך אנו אומרים שזה יתן מחלה להנזק מפני חלק הרגל שהיא שלו כמו שזה נותן מפני חלק כולה שהיא שלו וה"נ אמאי ישלם בעל הולד כמו בעל הפ"ה: א"ל במועד היא מתניתא. לשון מועד אי אפשר ליישב כאן דודאי מתני' בתם מיירי ומאן דמפרש במועד לא ידע לפרש מתני' והיאך נשאו לבו לפרש דברים הנעלמים ממנו ומדכוותיה וכ"ל שנתחלפו האותיות בהעתקה וכך ל"ל א"ל בעומד היא מתניתא וכלומר שהשיב לו ר' אימי מה אתה מתמיה בזה כך אני אומר רגלה של אדם אחד וכו' ודאי דאשכחן הכי ובאוקמתא דהאי דרייתא דלקמיה: רגלה מכור לך. האומר לחבירו רגלה של בהמה זו מכורה לך: מכר חלייה. חלייה של בהמה מכורה היא ויש ללוקח החלייה ולהמוכר חלייה ולפיכך אם חזר ואמר רגלה שנייה מכור לך מכר לו חצי חלייה של הבהמה והשתא נוכל להעמיד האי דינא שפיר רגלה של אדם א' וכו' שאם אמר לו רגלה מכורה לך הרי יש לו חלק בה כמו המוכר ואם הזיקה זה נותן מחלה וזה נותן מחלה דשותפין הן ובמתני' נמי דהוי כמו שותף בהנזק מחמת הולד שלו והיא וולדה נגחו ולדבריך שאתה בעלמך מדמה דין דמתני' לרגלה של אדם א' וכו' לא קשיא נמי הקושיא שלך: כל אלין שמועתא דלוי אינון. כל אילו הברייתות ודומיהן בתנא דבי לוי הן ולא סמכינן עלה דהאי ברייתא דכל ברייתא דלא נשנית בתוספתא דבי ר' חייא ור' הושעי' לאו דסמכא היא ולא מקשינן בבי מדרשא:

הלכה

מסורת הש"ס

ב"ב ל: ע"א

עי' ב"ק מו ע"ב

מראה הפנים

הנגיחה רביעית שזה שוה שנגח ג' נגיחות ואתייא כרבנן. וכן פי' בחידושי הרמב"ן שם והרשב"א במלחמות בפ"ב בשם ר"ח ז"ל דכרבנן אתיא שפיר:

בִּינֵי מתני' וכו'. הא כאוקמתא דהכי גדף מ"ו ע"כ דמוקי בפרה דחד וולד דחד אבל לא כטעמיה דהיינו ס"ל דאם קדים ותבעי' לבעל פרה א"ל פרה דידך אזיקתן הב לי רביע דאית לך בותפו. וא"כ אינו יכול לחזור ולגבות מבעל הולד כלום. ומתני' דתבעי' לבעל הוולד תחילה וכו' ואלי נזק הוא רביע שנזק ורביע שמינית הנזק הוא ורבנא פריך ליה התם ומוקי בפרה וולד דחד וכו' ואין להאריך במה שהמסקנא מבוארת:

בְּמוּעָד היא מתני'. הרשב"א ז"ל בחידושיו הביא גירסא זו כלורתה ולא פי' כלום. וכוה ז"ל לא הביא אלא לראיה דהאי תלמודא מקשי כהדיא להא דתמהו התוס' שם ד"ה ורביע נזק תימה היאך משום הולד לפרה דהטי אם יש לו לאחד ס' חלקים ולאחד חלק א' וכי ישלם זה כמו זה וכו' והעתיק להא דהכא אבל בלי פירוש ומאד קשה זו הגירסא דא"א לעמיד במועד ממש המתני' וכמה דוחקים ושיבושים צריך לזה אשר לא עלה ולא יעלה על דעת נכונה ומפרש אמיתי כעולם. אח"ר ע"כ לענ"ד הוא ברור ואמת שחילופי אותיות יש כאן וכמו שכתבתי בפנים שכל"ל א"ל בעומד היא מתניתין. והפי' הנכון כך הוא בעומד הוא כמו כאומד ר"ל כאומד וכערך וכן דרכו של הש"ס הזה להשתמש בחילוף האותיות מהמולא א' וכן תמלא בסוף נזיר עמדוהו לחיים עומד א' ועומד שני וכו' וכן בפ' הנשרפין ובכמה מקומות והכוונה שהשיב לו דודאי אינו משלם בעל הולד אלא לפי ערך ואומד החלק אשר לו בנזק זה. והרי זה ממש כפירוש הריב"א בתוס' שם דלסימנא בעלמא נקט כאילו עשה הולד ח"נ וכו' וכלומר דבאמת אינו משלם במתני' אלא אחר אומדן דעת ושכון החלק של כל אחד. וברייתא דנקט הכא רגלה

גליון הש"ס

ב במועד הוא מתניתא כו'. עפ"מ מה"פ שהגי' אן וגם בדברי הרשב"א אבל בקדמוני' מבואר הגי' שלפנינו וא"א להגיה דהיינו באומד שהרי בשטמ"ק הביא דברי הירושלמי כאשר היא לפנינו וא"כ הביא מ"ש התוס' דלאו דוקא רביע רק לפי ערך ע"ש. אמנם נראה דבאמת קושית הירושלמי כאן לכאורה לא קשיא דהרי בירושל' לעיל פ"ד ה"א תמן תנינן והאחר נוטל מנה וכו' ר"ש בשם ר"ז וכן לשכר הא דר"ז פליגא על דר"ל והיינו דלר"ל שותפי' שהטילו לכיס וכו' לעולם חולקין בין בשכר בין בהפסד ומשני בורי' כמו גין אן פי' משום דלא נשתתפו לדעת ועיי' פ"מ שם. וא"כ נהי דכאן הולד לא הזיק כפרה אבל כאן כיון שנשתתפו לדעת א"כ שוין הן להפסד ולכך זה נותן מחצה וזה נותן מחצה. אמנם באמת צריך להבין סברת הירושל' נעיל דנהי דשותפין חולקין באמצע הפסדם היינו משום דכך בא ההפסד ממיעוט כמו במריבה דאילו לא עברת דגרי וכו' וזה דוקא לענין בשותפות שיש ביניהם לשכר ולהפסד אבל בתם דהין החיוב על הבעלים כי אם על השור להשתלם מגופו ואנו כאין לדין מהניזק כגופו כן ישלם ולענין הגוף ודאי אין הולד הזיק כמו הפרה. וגם דיש לומר דעכ"פ סייע הילד להפרה להזיק דאלמלא הולד גם הפרה לא הזיקה ועי' בתוס' ובשטמ"ק אבל החיוב על הסיוע אין רק מכה גרמא וזה שייך לענין תשלומין אבל אין זו תשלומין מגופו של מזיק דעיקר המזיק היא הפרה. אמנם באמת הירושלמי שם לא קאי רק על הא דאמר ר"ז וכן לשכר היינו לענין הבבלי. המזיק וע"ז שפיר אמר דחולקין לפ"ע כיון שנשתתפו שלא לדעת אבל ממתני' לק"מ כמ"ש ולזה א"כ הא דקאמר בירושלמי שם הא דר"ז פליגא על דר"ל ולא הקשה על ר"ל ממתניתין ששנים הרהבונים נוטלין דינרי זהב משום דממתניתין לא קשיא דהתם לא שייך לומר כן כיון דמגופו משלם וכמ"ש וז"ב. ומעתה א"ש דברי הירושלמי כאן דמשני במועד היא מתניתא וכיון דכמועד משלם מן העלייה ולא מגופו א"כ כשנשתתפו לדעת כי הכא בפרה דחד וולד דחד דין הוא שיהי' ההפסד לאמצע כמבואר בירושל' שם לענין שכר. ושפיר קתני במתני' דמפני שהוא ספק בעל הפרה משלם מחצה משום דאמר לניזק מידע ידעית דשותפי אית לי כדאמר בבבלי ובעל הולד רביע משום ממון המוטל בספק חולקין ואילו היה ודאי היה גם בעל הולד נותן מחצה וז"ב. וכזה מיושב קושית התוס' ד"ה רביע שהקשו גם כן קושיית הירושלמי כאן משום דהרי כר"ן פי' מי ששיה כשוי כתב דאף במתני' התם נמי כשנשתתפו לדעת זה נותן מחצה וזה מחצה בהפסד א"כ לא קשה קושיית התוס' דבדין הוא כאן שישלמו זה מחצה וזה מחצה אף שהולד לא הזיק כמו הפרה ודוק. ומה שעורר הפ"מ הא מתני' בתם מיירי בריבא והי"ה בסיפא והיך מוקי הירושלמי במועד נראה דגם זה אתי שפיר דהכא מוקי דהיה הפרה מועדת שהעידו בה ג"פ. אמנם הולד שאינו דנין עליו הוא תם כיון דמה שנגח זה יצא לו רהשוכה והפ"ה משלם מן הולד מחצה משום דכיון דכל עיקר בשתם משלם רק ח"נ הוא משום דלמ"ד פלגא נזקא קנסא כתם שוורים בחזקת בשימור קיימי א"כ זה דוקא בתם אבל כאן הרי הפרה מועדת להזיק ובמירתה על שניהם יחד דבנגיחת הפרה גם הולד נוגח א"כ בדין הוא לשלם נ"ש והרי במועד לקרן ימין ולא לקרן שמאל כתבו הקדמונים דגם על שמאל משלם נ"ש וכ"ה כאן דכגוף אחד הוא כניזקן בשוה בכל אבריהם ודוק היטב כי חריף הוא:

מסורת הש"ס

הלכה ב מתני' א *הקדר שהכנים קדירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות שברתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הקדרות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב: **גמ'** *הכנים קדירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ושברן פטור הוזק בהן פטור. הדא אמרה הקרן פטורה בחצר שאינה של שניהן:

הלכה ג מתני' ב הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות אכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב: **גמ'** *הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ואכלן פטור הוזק בהן פטור. הדא אמרה שהשן פטורה בחצר שאינה לשניהן:

הלכה ד מתני' ג הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות נגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו של בעל הבית פטור ד נגח הוא לשורו של בעל הבית חייב ה נפל לבור והבאיש את מימיו חייב ו היה אביו או בנו לתוכו משלם את הכופר ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב רבי אומר בכולן עד שיקבל בעל הבית לשמור: **גמ'** *הכנים שור לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר נגח נגף נשך רבץ בעט משלם נזק שלם דברי רבי מאיר וחכמים אומרים על השן ועל הרגל חייב על הנגיחה על הנגיפה ועל הנשיכה ועל הרביצה ועל הבעיטה ועל הדחייה תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם מן העלייה. *רב יהודה בשם שמואל ז הלכה כרבי רב זעירא אמר הלכה כרבי. אמר ר' ירמיה הכל מודין בבית שהוא אומר לו הכנס ואני משמרו הכל מודין בשדה שאומר לו הכניסהו ושמרהו מה פליגין בחצר ר' אומר חצר כשדה וחכמים אומרים חצר כבית. *תמן תנינן ח המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות. גדישים בשדה ככלים בבית. א"ר יוסי בי רבי בון תיפתר בהיא דאית לה מסגר:

הלכה ב מתני' ואם הכנים ברשות. ושברתן בהמתו של בה"ב חייב בנזקו מפני דכל ברשות בעל החצר קבל עליו שמירת הקדירות אבל בעל הקדרות לא קיבל עליו שמירת בהמתו של בה"ב אם הכנים ברשות: **גמ'** הכנים קדרותיו וכו'. תוספתא פ"ה: ובא השור ממקום אחר. שלא ברשות ושברן פטור בעל השור וכדמפרש לקמיה הדא אמרה הקרן פטורה וכו' דס"ל להאי תנא דחיובא דקרן בר"ה היא שלשניהם יש רשות ומכ"ש בחצר הניזק אבל בחצר שאינה של שניהן מי נתן לו רשות להכנים כליו לשם: הוזק בהן פטור. ובתוספתא גרים חייב וגי' דהכא נכונה היא דהא לשור ג"כ אין רשות:

הלכה ג מתני' ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב. ודוקא שהוחלקה ונכשלה בהן אבל אם אכלה בהן עד שמתה פטור בעל הפירות דהוה לה שלא תאכל: **גמ'** הכנים פירותיו וכו'. תוספתא שם: הדא אמרה שהשן פטורה בחצר שאינה של שניהן. דאיכא למ"ד בפ"ק הל' ב' דחצר שאינה של שניהן חייבת בשן והכא דקתני ואכלן פטור כמ"ד דהתם דחצר ניזק הוא דחייבת בשן אבל שאינה של שניהן כר"ה דמיא לגבי שן:

הלכה ד מתני' או שנשכו כלבו של בעה"ב. אע"ג דיותר שכיח הוא מנגיחת השור אפ"ה בעה"ב פטור דלא הוה לי' למינטר כלבו מכיון שזה הכנים שלא ברשות: היה אביו או בנו. של בעה"ב בתוכו והה"ד לשאר אנשים אלא אורחא דמילתא נקט: משלם את הכופר. ומפרש לה בבבלי כגון שהיה מועד להפיל עצמו בבור על בני אדם מחמת דחזא ירקא שרואה עשב על פי הבור ובא לאכול ונופל והאידנא נמי דחזא ירקא ונפל לבור על האדם והרגו וממיתה פטור הוא שאינו מתכוין אבל בכופר מחייב כדאמרינן לעיל דאם כופר לרבות שלא בכוונה: רבי אומר עד שיקבל עליו לשמור. והלכה כרבי והילכך אם לא קיבל עליו בעה"ב פטור דהא לא קביל עליה נטירתא וכן המכנים אם שורו הוא נגח לשל בעה"ב נמי פטור שהרי ברשות הכנים: **גמ'** הכנים שור וכו' שלא ברשות ובא שור ממקום אחר נגח וכו' משלם נזק שלם. כך כתוב בתוספתא וא"א להעמידה דאם שלא ברשות ליכא למ"ד דמשלם קרן נ"ש ונראה בעיני דט"ס הוא וצריך להיות ברשות ואגב שיטפא דהני ברייתות דאיתא התם והובאו כאן לעיל דשם הגי' נכונה שלא ברשות נדפס ה"נ בטעות כן והכנים ברשות הייני טעמא דר"מ ס"ל כר' טרפון דאמר קרן ברשות הניזק נזק שלם משלם וכן קאמר ר"מ התם לעיל מהאי ברייתא והכי איתא בתוספתא סוף פ"ק בהדיא לר"מ: על השן ועל הרגל. הוא דחייב נזק שלם דכיון שהכנים פירות ברשות חצר הניזק אבל בקרן ותולדותיו אין חילוק דבחצר הניזק ג"כ תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם כמו בר"ה: הלכה כרבי. דאע"פ שהכנים ברשות אין בעל חצר מתחייב בנזקיו עד שיקבל עליו לשמור: הכל מודין בבית. שאין דרך הבהמה להכנים לבית ולאכול פירות והכנס ואשמור קאמר ליה וזה ג"כ סמך עליו דע"מ כן נתן לו רשות להכניסן שיהיו משומרין שם: בשדה. שדרך בהמות להלך שם ומסתמא לא קיבל עליו להיות משגיח תמיד עליהן והכנס ותשמרהו קאמר ליה ואפילו חכמים מודים שעד שיקבל עליו בפירוש לשמור: מה פליגין. כי פליגי בחצר דמר סבירא ליה חצר כשדה שדרך החצר ג"כ להיות הבהמות מהלכין שם ומסתמא לא קיבל עליו טרחא זו שיהא יושב ומשמר פירותיו וחכמים ס"ל חצר כבית דלא שכיחי כ"כ בהמות בחצר ומסתמא נתרצה בשמירתן וזה ג"כ סמך עליו וכמאן דאמר ליה עייל ואנטר לך: תמן תנינן. והא תנינן תמן בפ' דלקמן הל' ג': המגדים בשדה חבירו וכו'. וקתני התם בסיפא אם הגדיש ברשות בעל השדה ואכלתו בהמתו של בעל השדה חייב ולא פליג רבי: גדישים בשדה ככלים בבית. בתמיה הא בשדה דרכן של בהמתן שם תמיד ואמאי מודה רבי התם וכי דין גדיש בשדה כמו כלים בבית: תיפתר בהאי דאית ליה מסגר. בגדים שיש בו מנעול להסגיר והוי כפירות וכלים בבית שסמך זה דעתו שלא תכנס בהמתו לשם וע"ל ואנטר לך קאמר ליה ולפיכך בעל השדה חייב:

הלכה

אמר ר' ירמי' הכל מודין בבית כו' הכל מודין בשדה כו' ע"ז פריך תמן תנינן המגדים בתוך שדה חבירו שלא ברשות ומסיק שם המשנה ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב אלמא מפורש דשדה דומה כמו בית. דלהת"ק א"צ לקבל עליו שמור והיינו דמסיק גדישים בשדה ככלים בבית והיכי קאמר רבי ירמיה דהכל מודין בשדה ע"ז משני ריבר"ב דמיירי במגדים בשדה דמוסגר דאית לה מסגר לפיכך חשובה כבית:

וכי

עין משפט גר מצוה

ב
א מיימו' פ"ג מנ"מ הל"ג טוש"ע חו"מ סי' שצג ס"א

ג
ב מיימו' שם הל"ד טוש"ע שם

ד
ג מיימו' שם פ"ו הלכה ו טוש"ע שם סי' שלח ס"א

ה
ד מיימו' שם הל"ד טוש"ע שם סעיף ב

ו
ה מיימו' שם הל"ה טוש"ע שם סעיף ז

ז
ו מיימו' פי"י הלכה

ח
ו מיימו' שם פ"ג הלכה יג יד ופ"ו הל"ה טוש"ע שם סי' שלג ס"א וסי' שלח ס"ט

ט
ח מיימו' שם פ"ג הלט"ו טוש"ע שם סי' שלג ס"ב

ב"ק מז ע"א
(תוספתא פ"ה)
שם ע"ב (תוספתא פ"ה)
(תוספתא פ"א הל"ה)
ב"ק מח ע"ב
(לקמן פ"ו הל"ג)

מראה הפנים

רגלה וכו' מילתא באנפי נפשה הוא דמייתי ברייתא זו כתר הכי וכלומר דלפי האי ברייתא היה אפשר לאוקמי במתני' כש"ג ואל תתמה שהרי כאמר רגלה של בהמה זו מכורה לך יש לו חלק בחליה וכו' ועלה קאמר ר"ל גל אילין שמועתא דלוי אימן ולית דסמכא וכדאמרינן בחולין דף קמ"א כל מתניתא דלא תניא בי ר"ח וכי ר' אושעיא משבשתא היא ולא תותבו מינה בי מדרשא. והטעם מפני שאין זה אבר שהנשמה תלויה בו ודוקא באבר שהנשמה תלויה בו אמרינן כן וכמו דאיתא בתוספתא פ"ג דערכין ראש עבד זה מכור לך ראש חמור זה מכור לך משלימין ביניהן ומייתי לה בבבלי פ"ק דערכין דף ד' ופסק' הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ז מהל' מכירה הל' ח' וכלומר אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא:

הדא אמרה הקרן פטורה וכו'. וכל הני הוספתות בדינים אלו כר"ע הן כדפרישית והכי איתא התם:

תיפתר בהיא דאית לה מסגר. ובבבלי פ' הכונס דף נ"ט ע"ב מוקי לה רב פפא כגון כי דרי פסקין דכיון דא"ל עייל וגדים עייל ואנטר לך הוא ובהכית אפילו רבי מודה. ופשוט הוא דהכ"מ דלבינייא ואוקמתא דרב פפא צריך השומר שיאמר לו עייל וגדים ואם בעל הגדים בעצמו הוא שאמר לו אפשר דרבי אינו מודה בזה ולשיטתא דהאי תלמודא אם הגדיש הוא כבית שהוא סגור מודה רבי בהא. ובעיקרא דדינא כרבי מבואר הוא דהרי"ף והרמב"ם פסקו כשמואל דאמר התם בפרקין הלכה כרבי וכמה דאמר הכא. וכן דעת רוב האחרונים והטור כתב בסי' של"ג בשם התוס' ואביו הרא"ש ז"ל דפסקו הלכה כחכמים ואין להאריך במה שכבר פלפלו האחרונים בזה אם הוא מוסכם כן אפי' להרא"ש מפני שכתב בדרך אפשר וכן במה שכתבו כתוב' בדף מ"ח ע"ב ד"ס ושמואל אמר הלכתא כרבי וכו' וצ"ע דהכא קאמר לעיל הכנים וכו' ואי כרבי אפי' ברשות חייב וכו' ע"ש ככר דברו מזה שאין הכרע מזה וכן הב"י בסי' רל"א כתב דלא מכרעת כלל בהרי הרי"ף אע"פ שפסק כר' פסק להאי דרבא וע"כ צ"ל שהוא מפרשה בגוונא דאתיא כרבי עכ"ל. אבל לא כתב היאך מפרשה. ולפענ"ד פשוט הוא דהכי מפרשה דהא דקאמר רבא התם שלא ברשות לאו למידק מינה דה"ה ברשות אין בעל השור מתחייב אלא לרבותא מהום סיפא נקט הכי דאפילו הכנים שורו שלא ברשות ותפר וכו' בעל החצר חייב בנזקי הבור וכו'. ועוד דכבר נתבאר דאף לרבי דס"ל עד שיקבל וכו' זה החילוק דוקא לענין בה"ב אבל בעל הקדירות ובעל הפירות ובעל השור הם לעולם פטורין בנזקי בה"ב שלא קיבלו עליהן כלום וכשהכנים ברשות פטור כדפרישית במתני' וזה דעת רוב המפרשים וא"כ גם לרבי הא דרבא בדוקא הוא ואם הכנים ברשות בעל השור פטור.

ואין

שנויי נוסחאות (סוי"ט) שיקבל בעל הבית גד"ו שיקבל עליו בעל הבית. (סוכ"ט) הכנם נשרי"ר הכנים. הכניסהו בשרי"ר הכניסו. (סוכ"ו) וחכמים נשרי"ר ורבנן. (סוכ"ת) מסגר נשרי"ר מיסגר.

עין משפט
נר מצוה

י
א מיימו' פ"ד מחובל ומזיק הל"א טוש"ע חו"מ סי' תכג ס"א

יא
ב מיי' שם הל"ב טוש"ע שם

יב
ג מיי' שם הלג"ד

יג
ד מיי' פי"א מנ"מ הל"ג טוש"ע שם סי' תה ס"א

יד
ה מיי' פ"ה מעבדים הל' יב טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף לו

טו
ו מיי' פי"ב מנ"מ הל"א

טז
ז מיי' שם הל"ו טוש"ע ח"מ סי' תי ס"ו

הלכה ה מתני'

*שור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מדמי וולדות [א] אדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי וולדות [ב] כיצד משלם דמי וולדות שמין את האשה כמה היתה יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם כן משהאשה יולדה היא משבחת אלא שמין את הוולדות כמה הן יפין ונותנין לבעל ואם אין לו בעל נותנים ליורשיו היתה שפחה ונשתחררה או גיורת [ג] פטור: **גמ'** *שור שהיה מתכוין לחבירו הא אם היה מתכוין לאשה חייב. ולא שנייא היא [ד] בין שהוא מתכוין להכות את האשה בין שנתכוין להכות חבירו. ולמה תנינה הכא אמר אבא בר רב חנן בגין מתניתין הא דבתרה אדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי וולדות. תני האומר לחבירו שפחה וולדנית אני מוכר לך בניה משביחין אותה רבן שמעון בן גמליאל אומר קוטיזמי היא זו. כתיב °כי ינצו אנשים (שמות כא) ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה *אבא יוסי בן חנן אומר ממשמע שנאמר ויצאו ילדיה איני יודע שהוא הרה מה ת"ל הרה מגיד שאין מתחייב עד שיכה במקום עוברה הא אם הכה על כף ידה או על כף רגלה פטור. כאשר ישית עליו בעל האשה שומעני אע"פ שאין ההריון שלו ת"ל הרה מגיד שאינו משלם אלא לבעל ההריון. ר' עוקבא שאל [ה]בא על אמו בא על אחותו אף הוא בעל הריון הוא. ת"ל בעל את שראוי ליקרות בעל יצאו אילו שאינן ראוין להיות בעל. ר' יסא בשם ר' יוחנן [ו] עוברין אין יוצאין בשן ועין. ניחא בשן. ועין. א"ר יסא בי ר' בון כיני מתניתין עוברין אין יוצאין בשן ועין של אימן:

הלכה ו מתני'

[ז] *החופר בור ברשות הרבים ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב [ח] אחד החופר בור ושיח ומערה חריצים ונעיצין א"כ למה נאמר בור אלא מה הבור שהוא

פני משה

הלכה ה מתני' שור שהיה מתכוין לחבירו. בגמרא מפרש איידי דקתני סיפא אדם שהיה מתכוין לחבירו קתני נמי רישא מתכוין לחבירו דבשור אפילו מתכוין לאשה פטור מדמי וולדות: שמין את האשה כמה היתה יפה וכו'. שהיא נראית משובחת ובעלת איברים מפני העובר ודמיה יקרין ודמי וולדות דקאמר היינו שבח וולדות שהן משביחין את האשה וזה משלם לבעל שהפסידו השבח: א"כ משהאשה יולדת הוא משבחת. אם כן דכך שמין אשתכח דלא יהיב ליה מידי שהרי האשה משיולדת היא משבחת שמפני שקודם שתלד מסוכנת הוא למות בצער לידה דמיה פחותין ודוקא במבכרת קאמר רבן שמעון ב"ג שהיא מסוכנת: היתה שפחה ונשתחררה. או גיורת. והשתא גיורת ומשוחררת נשואות לגר ולמשוחרר ואם מת הבעל פטור דהמחזיק בנכסי הגר שאין לו יורשין זכה וזה קודם לזכות במה שיש בידו וה"ה נמי לישראלית הנשואה לגר אלא שמא דמילתא קתני. ובשפחה נמי שאין לה בנים הימנו מיירי והיינו דקתני ונשתחררה דמשמע עתה מקרוב ועדיין לא היו להם בנים ומשפחה נשמע לגיורת:

גמ' שור שהיה מתכוין לחבירו ופריך הא אם היה מתכוין לאשה חייב בתמיה והא ולא שנייא היא בין שנתכוין וכו' דאנשים כתיב ולא שוורים: ולמה תנינתה הכא. מתכוין לחבירו: בגין מתני' הא דבתרה אדם וכו'. איידי דקתני סיפא אדם שהיה מתכוין לחבירו ודוקא הוא דאלו מתכוין לאשה אינו משלם ממון דמתחייב מיתה הוא הילכך קתני נמי ברישא לחבירו: שפחה וולדנית. שעדיין ראויה היא לילד: בניה משביחין אותה. כלומר משובחת הוא מחמת שעדיין ראויה להוליד בנים: קוטיזמי היא זו. מלשון קטומה ונכרתת ומבכרת קאמר וכלומר שמסוכנת היא למות מחמת לידה וכ"מ לרבן שמעון בן גמליאל שאף על פי שזה אמר לו בשעת מכר וולדנית היא יכול זה לטעון לא הייתי יודע שמבכרת היא ואילו היית מפרש דבריך לא הייתי קונה אותה ות"ק סבירא ליה דלעולם משובחת היא אפילו במבכרת. א"נ קוטיזמי מלשון שבח הוא וכן הוא בב"ר פ"א מלך ב"ו מתקלס וכו' בתחילה מזכיר שמו ולבסוף קטיזמה שלו ובלשון בהמיה מיתפרשא וכי משובחת היא בשביל כך: עד שיכה במקום עוברה. כנגד בית הריון שלה: אע"פ שאין ההריון שלו. כגון שנתגרשה מזה ונשאת לזה וכן אמר בתוספתא פ"ט בהדיא: אף הוא בעל הריון הוא. אם צריך לשלם דמי וולדות לו שהוא בעל הריון או דילמא באיסור הוא וכדהדר פשטה לקמיה: ת"ל בעל וכו'. כלומר הדר פשטה שאינו משלם לו דילאו אלו שאין ראויין להיות לה בעל שאין קידושין תופסין בהן: אין יוצאין בשן ובעין. וקס"ד בשלהן קאמר כגון שהושיט ידו למעי שפחה. וכן נמי ס"ד דאין יוצאין דקאמר משום דלא שייכא בעוברין והיינו דפריך ניחא וכו' ניחא בשן כלומר דלא שייך שן בעוברין והיינו דקאמר אין יוצאין דלא משכחת לה: ועין. בתמיה אמאי לא הא שפיר משכחת לה בעוברין: כיני מתניתא. כן צריך למיתני' בבה"מ דאין יוצאין בשן ועין של אימן דלא מהני להו שן ועין דאמן ובשלהן לא מיירי:

הלכה ו מתני' אחד החופר בור. הוא עשוי עגול: שיח. ארוך וקצר: ומערה. מרובעת ומכוסה בקרוי אלא שיש לה פה: חריצין. רחבין ומרובעין כמערה אלא שאינן מקורין: נעיצין. קצרים מלמטה ורחבים מלמעלה: שהוא

תורה אור

מסורת הש"ס: ב"ק מח פ"ו; שם מט פ"א; שם (מכילתא משפטים); ב"ק נ ע"ב

גליון הש"ס

[ה]בא על אמו. ע' תוס' דף מג ע"א ד"ה אפילו ואף דבא עליה בזנות נמי דמי וולדות לבעל הוולדות מ"מ בעינן שיהא ראוי לתפוס קידושין וע"י בשטמ"ק שם בפסק המאירי:

מראה הפנים

ואין להאריך במוכרע מרוב הפוסקים. ומ"מ אני תמה על שהשמיטו הא דמחלק הכא בי"ם בין תגר לבית דבבית אפילו ר' מודה. ואינו נראה בזה כותר להבעיא בבבלי פ' האומנין דף פ"א ע"ב בהגית סתם ולא איפשיטא. וכן כתב בהגהת אשרי מא"ז וז"ל ודוקא בתגר אינו חייב עד שיקבל עליו שמירה אבל אם הכניס ענייננו לבית בעה"ב ברשות סתמא דמילתא קביל עליה בעה"ב נטירותא ואפי' ר' מודה ואם אמר לו בעה"ב הא כיתא קמך אפי' ש"ח לא הוי ואפי' פשע בשמירה פטור דהאי לישנא גרע מרשות סתמא עכ"ל. הא כיתא קמך דאמר הכא כפ' הזהב דף מ"ט ע"ב ודאי גרע. ולדעת הג"א נ"ל דהנח סתם נמי גרע מהכניס ברשות בבית לר'. והש"ך בסימן רצ"א מביא להג"א הנ"ל וכתב שכן עיקר ומבואר שהוא מדהכא ואם בלא הזכירו מירושלמי כלום ובפ' האומנין יתבאר עוד מזה בס"ד:

ולא שנייא היא וכו'. כמו דמשני התם דף מ"ט ע"א לרב אחא בר אבא וכבר נתבאר מזה בארוכה בפרק דלעיל הלכה ה' ועיין ממה שדקדקנו היטב הדק כ"ה בהסוגיא ובדברי התוס' ובדברי הרמב"ם מדינים האלו בדיבור אלא כיני אנבים:

אבא יוסי בן חנן אומר ממשמע וכו'. כדאיתא במכילתא משפטים פרשה ח' והתם דרים לה לדרשה אחריתא דלקמן בדבר אחר מהרה וכו' שאינו משלם אלא לבעל הריון וצריך לפרש הכא נמי כן דכמו דבר אחר ודרשה אחריתא היא. והאי דרשא קמייתא עד שיכה במקום עוברה כרשב"ג אתיא דדריש הרי בבבלי פירקין דף מ"ט ע"א ורבנן דרשי לה התם הרה ללמד שבח הריון לבעל דרשב"ג אית ליה דחולקין שבעל והאשה בשבח ולדות כשאינה מבכרת. ודרשה דלקמן שהוא לבעל הריון נפקא להו כדדריש רב פפא התם בפרק דלעיל דף מ"ג ע"א התורה זכתה דמי ולדות לבעל ואפי' בא עליה בזנו' דכתיב בעל האשה אבועל קפיד קרא ועיין בדיבור דלקמן:

רבי עוקבא שאל בא על אמו וכו'. התוס' הביאו לזה בסוגיא דפ"ד דלעיל דגרסינן התם בההיא דר"ע אשה נוקיה ליורשיה וכו' לא אמר ר"ע אלא בכופר וכו' בגרושה אמרי גרושה נמי תיפלוג בדמי ולדות אמר רב פפא התורה זכתה לבעל אפי' בא עליה בזנות וכתבו התוס' בירושלמי בעי ר"ע בא על אמו וכו' לפי גירסתם הוה קשה דהא ר"ע ס"ל דחייבי לאוין נמי אין קידושין תופסין בהן. והרשב"א ז"ל כתב דלהכי לר"ע גם חייבי לאוין אין ראויין לקרותן בעל. ומ"מ אכתי קשה מ"ש חייבי כריתות דנקט. ולגי' דהכא ניחא ובענין כוונת התוס' דהביאו לכן דהכא על הא דרב פפא נראה דכך הן הלעת הדברים דהא איכא למידק הא דפריך גרושה נמי תיפלוג וכו'. לפי הס"ד הוי ליה למיפרך תיבקול לכוליה והרשב"א ז"ל גורס באמת כו' מכח האי קושיא. ויש לייסב הגי' שלפנינו. וזה דברי ר"פ נמי לכאורה איכא למידק; דקאמר ואפי' בא עליה בזנות זנות מאן דכר שמיה לא ה"ל למימר אלא התורה זכתה לבעל כדכתיב. אלא דה"פ דקס"ד דגרושה דקאמר שנתגרשה מזה ונשאת לאחר דאל"כ מאי קמ"ל בגרושה פשיטא דאין הבעל יורשה ואם אין האשה ודאי ליורשיה הוא אלא ודאי כנשאת לאחר והוה אמינא דכשנשאת זה זכה בדמי נזקה קמ"ל דלא משום דהתכלי' מקודם שישבה תחתיו היתה והשתא פריך אי הכי בגרושה נמי תיפלוג בדמי וולדות וכלומר דנהי דמן הסברא הוא דהבעל הזה לא מצי למיבקל כוליה דלאו בעל הריון היא והאשה נמי לא תיבקול כוליה דבעל האשה כתיב וקס"ד דלבעל האשה שיושבת תחתיו בעינן. וכדהסבירו התוס' בדיבור דלעיל. וא"כ תיפלוג עם זה הבעל בדמי ולדות ויורשיה עם יורשיו. וז"ל תתמה מה שייך זה הבעל לדמי הוולדות דהא בהדיא קאמר הכא דאי לאו קרא שומע אני אע"פ שאין ההריון שלו וכן בתוספתא נתגרשה מזה ונשאת לזה וכו' ת"ל וכו'. ועוד דלרשב"ג דס"ל דשבח ולדות חולקין והיינו דהאשה משבחת לימכר כשהיא הרה יותר משהיא ריקנית כדפי' רש"י ז"ל גם א"כ פשיטא דיש סברא לפי ה"א דלהבעל שהיא יושבת תחתיו ביום דיש לו חלק בשבח זה ועלה קאמר רב פפא לא כדקס"ד אלא הכל לבעל הריון הוא ועליה הוא דקפיד קרא תדע דמבעל דרשינן אפי' בא עליה בזנות וכלומר מהיכא נפקא לן זה מדכתיב בעל שראוי לקרותו בעל אם היה נושאה ולאפוקי אם בא על אלו שאין ראוי לקרותו בעל כדמסיימו התוספות מדרשה דהכא וא"כ מדלא קפיד אלא שראוי לקרותו בעל ואפי' בא עליה בזנות ולאו בעלה הוא אפ"ה זכתה התורה לו אלמא לבעל הריון הכל הוא ואין לאחר שום חלק בהן. ובענין שדיקדקתי מאי קמ"ל בגרושה רש"י ז"ל הרגיש בזה ופי' בגירסא אחר התכלי' אבל עדיין יש לפקפק לפי דבריו דפשיטא דהכי הוא:

כיני מתני' עוברין אין יוצאין בשן ועין של אימן. למאי דקאמר בפשיטות בבבלי קידושין דף כ"ד ע"ב ורבנן האי ושחתה מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדתני' ר"א אומר הרי שהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה פטור דאמר קרא ושחתה עד שיכוין לשחתה. ומשמע התם דכ"ע מודו בהאי יש לפרש הכא דה"ק דלמאי דס"ד דעל עוברין עצמן קאמר והוה קשיא ליה ועין דקאמר וכדפרישית בפנים והשיב ר' יוסי דעל אימן קאי וכלומר

שנויי נוסחאות (שו"ב) לאשה חייב בשרי"ר לאשה יהא חייב. (שו"ג) שנייא בשרי"ר שניי. (שו"ד) האשה בין שנתכוין להכות חבירו בשרי"ר חבירו ובן שהוא מתכוין [להכות האשה]. (שוס"ו) הכא אמר אבא בר בשרי"ר הכא א' רב אבא בריה. (שוס"ז) מתכוין בשרי"ר מתכוון. (שו"ס) משביחין בשרי"ר משבחין. (שו"כ) כתיב בשרי"ר כתוב. (שוכ"א) יוסי בשרי"ר יוסה. (שוכ"ג) איני יודע שהיא הרה מה ת"ל הרה מגיד שאין מתחייב עד שיכה במקום עוברה הא אם הכה על כף ידה או על כף רגלה פטור בשרי"ר שמענו שהיא הרה ומה תל' לו' הרה א... על כף ידה על כף רגלה על ראש... אבריה שמענו שהוא חייב תל' לו'... מתחייב עד שו... במקום עוברה. (שוכ"ס) את שראוי בשרי"ר מי שהוא ראוי. (שו"ל) ראוין להיות בשרי"ר ראויים ליקרות. (שול"א) ועין בשרי"ר ובעין. (שול"ב) יסא בשרי"ר יוסה. מתניתין בשרי"ר מתניתה. (שול"ג) אין בשרי"ר אינן. ועין בשרי"ר ובעין.

גליון אפרים בשו פי' מפני שעתיד להחליף כדאי' בבבלי קידושין כ"ו ע"ב הוה אמינא אפי' שן דחלב (פרש"י דעתיד להחליפם) כתב רחמנא עין.

שהוא כדי להמית עד עשרה טפחים אף כל דבר שהוא כדי להמית עד עשרה טפחים היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואם הוזק בו חייב א החופר בור ברשות היחיד ופתחו לר"ה בר"ה ופתחו לרשות היחיד ברה"י ופתחו לרה"י אחר חייב:

גמ' כתיב °כי יפתח איש בור וכי יכרה איש בור אחד בור לנזקין ואחד בור למיתה. א"ר יצחק ^ז^אחד בור של מיתה ואחד בור לנזקין שניהן ממקרא אחד נתרבו. וכשהוא בא לבור של מיתה ^ז^את מר פטור על הכלים וכשהוא בא לבור של נזקין את מר חייב על הכלים. אין לי אלא בשחפר ב לקח ירש ניתן לו במתנה מניין שנאמר °או כי יכרה איש בור. וכי יש לו רשות להפקיר נזקיו ברשות הרבים אמר רבי יוסי בי ר' בון תיפתר *כר' יוסי בי רבי יהודה דאמר שלשה דברים שהן סמוכין לרשות כרשות. *ר' מנא בעי מהו שיעשה את ג העומק כגובה. והיכי דמי אין בהוא דאתי מן עיל חמי ליה. אלא בההוא דאתי מן לרע:

הלכה ז מתני' ד *בור של שני שותפין ועבר עליו הראשון ולא כיסהו השני ולא כיסהו השני חייב כיסהו הראשון ובא השני וגילהו השני חייב *כיסהו הראשון ובא השני ומצאו מגולה ולא כיסהו ה השני חייב ו כיסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור לא כיסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב נפל ז לפניו מקול הכרייה חייב לאחריו מקול הכרייה פטור ח נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים נפל לתוכו שור

פני משה

שהוא כדי להמית עד עשרה טפחים. כלומר שיש בו עשרה טפחים דסתם בור הוא עשרה טפחים והוא כדי להמית: ואם הוזק בו חייב. ואפי' בחפירה כל שהוא כדאמרי' הכא בפ"ק הלכה ב': ופתחו לר"ה. וכ"ש אם חפרו בר"ה ופתחו לר"ה כדמפרשינן בגמרא: בר"ה ופתחו לרה"י. וכגון שהפקיר רשותו דלא מצי למימר מאי בעית ברשותי ונפל דרך פיו לתוכו: ברה"י ופתחו לרה"י אחר. אע"ג דאין כאן צד ר"ה: חייב. ובלבד אם הפקיר רשותו אותו שפי הבור לתוכו:

גמ' כתיב כי יפתח איש בור וגו'. בור תרי זימנא למה לי: אחד בור לנזקין וכו'. כלומר דאי לא הוה כתיב אלא חד בור לא הוי ידעינן בור לנזקין דקרא במיתה משתעי דכתיב והמת יהיה לו הילכך איצטריך בור שני לנזקין: אמר ר' יצחק. להכי לא איצטריך דאחד למיתה ואחד לנזקין שניהן ממקרא א' נתרבו. דונפל שמה שור כתיב ומשמע בין מת בין הוזק אלא כי איצטריך לחלקן בדיניהן: וכשהוא בא לבור של מיתה אתה אומר פטור על הכלים וכו'. דגזירת הכתוב הוא דממעטינן כלים מבור כדדרים לקמן משור ולא בכליו חמור ולא בכליו ואי לא הוה כתיב אלא חד בור ה"א דממעטינן כלים אפי' בבור של נזקין להכי כתב בור אחרינא לרבות בבור של נזקין לחייב בו על הכלים: מנין שנאמר או כי יכרה. או לרבות הלקוח וירש וניתן לו במתנה שאם לא כיסהו חייב: וכי יש לו רשות וכו'. אמתני' פריך דקתני החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים וקס"ד דבדוקא קתני שחפר ברשותו ופתחו לרשות הרבים אבל אם חפרו ופתחו ברשות הרבים דהכל הפקר הוא פטור ואמאי וכי יש לו רשות להפקיר נזקיו ברשות הרבים והרי נזקיו הוא שחפרו שם: תיפתר כר' יוסי בר' יהודה דאמר שלשה דברים וכו'. כלומר לא תידוק מינה הכי דאדרבא עיקר חיובא דבור ברשות הרבים הוא ואפי' הפקר הוא דמי נתן לו רשות לחפור ברשות הרבים ומתני' רבותא קתני דלא תימא הואיל וחפר ברשותו לא מיחייב קמ"ל כר' יוסי בר"י דאמר לעיל בפ"ג הלכה ג' שלשה דברים בבור שהן סמוכין לרשות הרבים כרשות הרבים נחשבין והכא נמי טעמא מש"ה היא דאע"פ שהחפירה ברשותו היא הואיל וסמוך לרשות הרבים ופתחו לתוכו חייב. דר' יוסי בר"י פירשתי שם עיין עליו: מהו שיעשה את העומק כגובה. כמו כעס ככהן. וכלומר אם חייב ג"כ בעשה מקום גבוה ברשות הרבים והוזקו בה כמו החופר בור בעומק או דילמא דוקא בור חייבה התורה דאית ביה הבלא אבל מקום גבוה לא: והיכי דמי. הבעיא שלך: אין בהוא דאתי מן עיל. כלומר אם המקום גבוה (הוה) שעשה בא לו להולך כנגדו מלמעלה כגון שעשאו באמצע שיפוע ההר וזה ההולך מלמטה פוגע בו כנגדו מלמעלה בלאו הכי פטור הוא דהא חמו ליה והיה לו להזהר בעצמו שהוא רואה מקום גבוה לפניו ובלאו הכי לא דמי לבור שאין דרך אדם להתבונן בחפירה בדרך ומאי קמיבעיא לך: אלא בההוא דאתי מן לרע. שהמקום הגבוה בא לו מלמטה כנגדו שהוא הולך מלמעלה למטה ולא ראה זה המקום גבוה לפניו ודמיא לבור שאין דרך להתבונן בו ומיבעיא לן אם דוקא במקום דאית ביה הבלא קפדה התורה או כל היכא דאית ביה תקלה ואפי' ליכא הבלא ולא איפשיטא:

הלכה ז מתני' השני חייב. בבבלי מסיק לה כגון שהראשון כשהלך לו מסרו לכיסוי הבור להשני לכסותו ולא כיסהו: ובא השני ומצאו מגולה. כגון שהתליע ונשבר הכיסוי ולא כיסהו השני חייב: כיסהו כראוי ונפל לתוכו. כגון שהתליע הכיסוי: נפל לפניו מקול הכרייה. שהיה חופר בבור ושמע השור ההולך על שפת הבור קול הפטיש ונבעת ונפל על פניו בבור חייב: לאחריו מקול הכרייה. שנבעת וחזר על עקבו לאחריו ונפל פטור שאין זה דרך נפילה: ונשתברו ונתקרעו. בכלי שור שייכא שביר' העול והמחרישה' ובכלי חמור שייכא קריעה אבילת בגדים ומרדעת שעל גביו: ופטור על הכלים. בגמרא פליגי בפירוקא:

יש

רידב"ז

וכי יש לו רשות להפקיר נזקיו ברשות הרבים. פי' דבור ברשותו הוא בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו והאיך יכול הוא להפקיר נזקיו ברשות הרבים אמר רבי יוסי בר"ב תיפתר כר"י בר"י דאמר שלשה טפחים. כצ"ל וכן גי' מהרא"פ ז"ל שהן סמוכין לרשות ר"ל לרשות הרבים כרשות הרבים הוא וכן היא בבבלי דף נ' ע"א עיי"ש:

ר' מנא בעי מהו שיעשה העומק כגובה ר"ל אם היזק בגובה לכו"ע חייב אך אם נתקל בגובה והוזק בעומק מיבעיא ליה וכמס' ב"ק בבבלי דף נ' ע"ב פליגי בזה רב ושמואל. ומפרש התוס' ז"ל דבהיזק בגובה לכו"ע חייב. ולא נחלקו אלא בנתקל בגובה והוזק בעומק עיי"ש והכא מיבעיא לי' לר"מ:

א"ר

מסורת הש"ס

שמות כא | שם | ב"ק נ ע"א לעיל פ"ג הל"ג | ע"ש ע"ב | נא ע"א | נב ע"א

עין משפט נר מצוה

יז
א מיימו' פי"ב מנ"מ הל"ב טוש"ע חו"מ סי' תי סעיף ו

יח
ב מיימו' שם הל"ג טוש"ע שם סעיף ד

יט
ג מיימו' שם הלט"ו טוש"ע שם סעיף יח

כ
ד מיימו' שם הל"ז טוש"ע שם סעיף כה

כא
ה מיימו' שם טוש"ע שם סע' כו

כב
ו מיימו' שם הל"ד טוש"ע שם סעיף כב

כג
ז מיימו' שם הל"ה טוש"ע שם סעיף לא

כד
ח מיימו' שם פי"ג הל"א טוש"ע שם סעיף כא

גליון הש"ס

^ז^אחד בור של מיתה. עי' תוס' ב"ק דף ג ע"א ד"ה לא ובשטמ"ק שם:

^ז^את מר חייב על הכלים. עי' נרב"א ובשטמ"ק וב"ק דף נג ע"א:

מראה הפנים

ובלומר דהא קמ"ל דאף על של אימן אין יוצאה ובעין של עוכרין בלאו הכי ידעינן דעד שיתכוין בעינן: ברה"י ופתחו לרה"י אחר. בפי' רבי"ו וגירסתו וכמו שהוא כתוב לפנינו. אותו שפי הבור לתוכו ואין צ"ל כפי' תוספות כדברי תס"י ע"ב ואם זה הפקיר רשותו החופר ופתחו לתוכו חייב מפני שהוא בעל התקלה ומדברי הטור סי' ת"י נראה שפי' לענין שנפל בהמת חבירו של בעל רה"י אחר וא"כ צ"ל לאוקמי שהפקיר זה רשותו והב"ת שם לא היה לו פירש"י שלפנינו ואין להאריך בזה:

וכשהוא בא לבור של נזקין את אומר חייב על הכלים. לאו שיש חילוק בכלים בין הוזקו או נשברו לגמרי דהא כלים נזק; ושבירתן זו היא מיתתן אלא באלו שני מיני בור קאמר דס"ל להאי מ"ד דלהכי כתבה התורה בור בור תרי זימני לחלק בין בור לבור לענין כלים ומשום דמיעוטא דכלים דנפקא לן משור וחמור אבור של מיתה הוא דקאי. והאי דקאמר לקמן הלכה ז' שור ולא כליו וחמור ולא כליו אליבא דהאי מ"ד אגלא וכדפרישית התם ומשום דאי לא כתב אלא חד ה"א נילף בור של מיתה מבור של נזקין להייב ביה את הכלים מק"ו והיינו היכא דנפלו עם הבהמה ולא פטר ביה אלא היכא דנפלו כלים בפני עצמן והאי קרא למעט כלים בחד גוונא והכי ק"ו לחייבן באידך גוונא ולהכי איצטריך תרי מיעוטי שור ולא כליו חמור ולא כליו למעט אפילו שור בכליו וכו'. ולהאי תלמודא דנפקא ליה למעט אדם מוהמת יהיה לו כדדרים בפ"ק הלכה א' ולא אדם שאין לו הנייה במותו והילכך הוא דדרים הכי דאיצטריך הני תרי מיעוטי. והא דקשיא לפי זה עבד ונכרי מנא לן למעוטי כבר תירצתי זה לעיל בפ"ק ד"ה ולא אדם ע"ש. ולשיטתא דתלמודא דילן דדרים למעט אדם מבור והלכך לא נחית להני דרשות ולא מחלק בין בור לבור לענין כלים. והא דכתב תרי בור ל"ק דאיצטריך למדר' כי יכרה איש בור ולא שור בור כדאמר בפרקין דף נ"א. ובשתא לפי דרשא דהכא סוף קשיא לן הא דאסיק רבא בקושיא לר' יהודה דף נ"ד ע"א וקאמר חמור דבור לר' יהודה קשיא הא אפשר לשנויי אליבא דר' יהודה כדדרים האי ש"ס אליבא דהאי מ"ד והיינו דר' יהודה דדרים או לרבות את הכלים זהו בבור של נזקין וחמור למעט את הכלים בבור של מיתה ואין לומר דלא בעי למימר הכי מטעמא דדרים מאו לרבות דכתיב גבי מיתה דהיא גופא קשיא מנא ליה להש"ס למידרש הכי אליביה דר' יהודה ולאסוקיה בקשיא דילמא הא דתניא ר' יהודה מחייב נזקי כלים בבור כדרשא וכטעמא דהאי ש"ס מדכתב בור תרי זמני וכוליה כדאסיקנא להאי מ"ד הכא. וצ"ל דקים להו דר' יהודה לא מחלק בין בור לבור וסתמא קאמר בברייתא מחייב בנזקי כלים בבור ולר' יוחנן דשמעינן ליה דאמר לעיל בפ"ג הל' א' דלעולם פטור על הכלים בבור ואפילו בבור של נזקין והילכך קאמר לקמן אפי' נתבטו בקרקע פטור דלא אשכחן שום חיובא בכלים בבור והא דקאמר לעיל שם ואם בדרך הטתה הטיח חייב על נזקי צלוחית צ"ל דס"ל דהתם לאו מדין בור הוא מכיון דלא נתבטו בקרקע. אלא דקשיא דלקמן אמר אפילו נתבטו פטור בו הכלים. וא"א להעמיד דברי ר' יוחנן בזה בשום פנים כרב, או כשמואל דמתרצין להאי דצלוחית בפ"ג דף כ"ח ע"ב ועיין לקמן ד"ה שמואל אמר כשהתריפו מ"ש עוד מזה:

אין לי אלא בשחפר לקח וכו'. כן פסק הרמב"ם ז"ל פי"ב מנ"מ הל' ג' והמפרשים לא ציינו מקומו:

תיפתר כר' יוסי בר' יהודה. מהתוספתא הוא ועיין לעיל פ"ג הלכה ג' ד"ה כר' יוסי ב"י שם ביארתי התוספתא והפירוש של שלשה דברים הסמוכין:

מהו שיעשה את העומק כגובה. בבבלי דף נ' ע"ב קאמר דהיינו ביניהו לרב ושמואל דעבד גובה בר"ה ועיין לקמן ד"ה שמואל אמר כשהתריפו שם תמצא ביאור הסוגיא ומאלו הדינים בס"ד:

תיפתר

שנויי נוסחאות (סו"ה) ופתחו לרשות היחיד... עד „חייב" בד"ו ופתחו לרשות הרבים אחר חייב. (סנ"ז) כי יפתח במקרא „וכי יפתח". וכי יכרה במקרא „או כי יכרה". כתיב כי יפתח איש בור וכי יכרה איש בור אחד בור לנזקין ואחד בור למיתה. בכי"ר כתוב כי יפתח איש בור וגו' בור אחד ובור למיתה ובור לנזקין. (סו"י) בשחפר בד"ו כשחפר. (סוס"ו) בההוא בד"ו כההוא.

עין משפט נר מצוה

כה

א מיימוני פי"ב מה"ל הל"ו טוש"ע חו"מ סי' תי סכ"ו

מסורת הש"ס

ב"ק נא ע"א

עי' שם נב ע"א

(כ"ב פ"ג) ע"ב נג ע"ב

שור חרש שוטה וקטן חייב בן או בת עבד או אמה פטור: **גמ'** *היך אפשר לבור של שני שותפין אמר רבי ינאי תיפתר שנתנו שניהן אבן האחרונה. ולמה לא פתר לה בחפר זה עשרה וזה עשרה. דו בעי מיפתריניה בבור של עשרה טפחים של שני שותפין: עבר עליו הראשון ולא כיסהו השני ולא כיסהו השני חייב. *ר' בא בר ביזנא ר' יוסא בשם ר' יוחנן א נותנין לו שהות לכרות ארזים מן הלבנון אית בה לחומרא ואית בה לקולא פעמים שסמוכין ללבנון פעמים שרחוקין ללבנון: כיסהו כראוי. עד היכן כיסהו ייבא כיי דתנינן תמן *כדי שתהא עגלה מהלכת טעונה אבנים. אמר רבי ינאי לתוכו בין שלפניו בין שלאחריו פטור חוצה לו לפניו פטור לאחריו חייב: נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים. שמואל אמר [ב]בשהתריפו מחמת אוירו אבל אם נחבט בקרקעו חייב. רבי יוחנן ור"ל תריהון אמרין אפילו

שור חרש שוטה וקטן. כדמפרש בגמרא שור שהוא חרש או שוטה או קטן חייבין עליו אם נפל לבור אבל שור שהוא פיקח אינו חייב עליו דאיבעי ליה לעיוני ומיזל: בן ובת וכו'. אפי' קטני' פטור מגזירת הכתוב שור ולא אדם: **גמ'** היך אפשר לבור של שני שותפין. ואע"ג דמשכחת לה בחלר השותפין והבור של שניהן והפקירו רשותן ולא הפקירו בורן דהא קי"ל בור ברשותו נמי מיחייב בכה"ג וכדאמר הכא לעיל מ"מ לא ניחא לי' להש"ס לאוקמי סתמא דמתני' אליבא דחד דהא איכא למ"ד דחיובא דבור דוקא בר"ה הוא ובר"ה בור של שותפין היכי משכחת לה דאפי' בשניהם כרוה אי אפשר שלא יגמור כ"א א' מהן לבסוף וא"כ איסתליק ליה מעשה הראשון: תיפתר. דמשכחת לה שיגמרו שניהן בבת אחת שנתנו שניהן כאחת אבן האחרונה העשויה לחזק הבור ונמלא דעיקר גמר הבור של שניהן הוי: ולמה לא פתר לה. בהאי גוונא שזה חפר עשרה וזה הוסיף וחפר בור עשרה דקי"ל דשניהן חייבין דכל חד שיעור מיתה עבי' וכדאמרי' לעיל פ"ק הלכה ב': דו בעי מיפתריניה. מפני שהוא רולה לפרש ולאוקמי המתני' בבור עשרה ושל שותפין דאמתני' דלעיל קאי ובבור עשרה מיירי:

עבר עליו וכו'. וקתני השני שהשתמש בו ולא כסהו הוא חייב אבל הראשון אפי' נודע לו שהבור מגולה הוא פטור ומפרש ר' יוחנן לא דלעולם פטור הוא אלא נותנין לו שהות אחר *שנודע לו כדי לכרות ארזים מן הלבנון ולכסותו ואם היה שהות כל כך ולא כיסהו גם הראשון חייב: אית בה לחומרא. האי שיעורא פעמים שהיא חומרא בשהן סמוכים להלבנון ופעמים שהיא קולא שהן רחוקין מן הלבנון וצריך שהות הרבה וקמ"ל בזה דאע"פ שהיה מצוי לעשות איזה כיסוי בלא שילטרך לכרות ארזי הלבנון אין הולכין אלא אחרי הכיסוי החזק הנעשה מהן בין לקולא בין להומרא: עד היכן. צריך לכסותו שיהא נקרא כראוי: ייבא כיי דתנינן תמן. יבא האי דינא כהאי דתנינן בסוף חזקת הבתים אין עושין חלל תחת ר"ה בורות שיחין ומערות ר"א מתיר כדי שתהא עגלה מהלכת טעונה אבנים שיהא חזק כ"כ כדי שראויה להיות עגלה טעונה אבנים מהלכת עליה וה"נ כן ולא חיישינן שמא יתקלקל לזמן: אמר ר' ינאי לתוכו וכו'. אמתני' קאי והכי פירושא דר' ינאי בכורה קאמר דיניה והיינו דקאמר שלפניו שלאחריו ובסיפא חוצה לו וכו' דמשמע שהכוונה שחילוק נפילת השור בין לפניו נפל או לאחוריו נפל הוא דוקא אם נפל חוצה לו להכורה אבל לא בענין שנפל למקום שהכורה שם דבחיובא ופטורא דהכורה קיימינן הכא ומתוך דבריו נלמד היאך מפרש המתני' וכדלקמן וה"ק לתוכו אם נפל לתוך הבור בזה בעל הכורה לעולם פטור בין שנפל לפניו בין שנפל לאחריו דאע"ג דאיכא למימר דהכורה גרם ליה ליפול שנבעת מחמת קול הכרייה קמ"ל דהכא אמרינן קול גרמא בעלמא הוא ומשום דאי לאו הבור לא היה נופל. והשתא אם הכורה לאו בעל הבור הוא אלא שהבור כבר היתה כרויה וירד זה הכורה לתקנו למטה א"כ עיקר חיובא על בעל הבור הוא דאומר לו אי לאו בורך לא נפיל ולא אשכחן חיובא להכורה כשנפל לתוך הבור: חוצה לו. לא נפל תוך הבור אלא חוצה לו והכא לבעל הבור ליכא חיובא כ"א על הכורה וטעמא דחיובא דכורה משום דסבר ר' ינאי דהיכא דלא נפל כ"א מחמת קול הכריה לא אמרי' קול גרמא בעלמא הוא ולא אמרינן הכי אלא בנפל לתוך הבור דעיקר ההיזק בתוך הבור הוא אלא שנבעת מחמת הקול ונפל בזה גרמא בעלמא הוי אבל בשנפל חוצה לו הא חזינן דלא נפל אלא מחמת שנבעת ולא היה מעשה דבר אחר שמסייע להיזק זה. אלא דבכה"ג דהחיוב על הכורה איפכא הוא מדין נפל לבור דבזה דוקא אם נפל לאחריו הוא דחייב דהשתא חזינן דלא נפל אלא מחמת שנבעת ונרתע ונפל לאחוריו והכורה חייב אבל אם לפניו נפל בזה הכורה פטור הוא דיכול לומר אפשר בלאו הכי היה נופל שאם לא היה נופל כ"א מחמת שנבעת לאחוריו היה נופל אבל השתא איכא למימר דנתקל מחמת איזה דבר ונפל דרך הליכתו. והשתא מפרשי' המתני' כפשטה לר' ינאי דמתני' שנפל לתוכו מיירי וחיובא על בעל הבור הוא כדאמרן והילכך במתני' לפניו הוא דחייב דנפל שמה כתיב דרך נפילה דוקא ולאחריו פטור דלאו דרך נפילה הוא ולהכורה ליכא למיחייביה דהשתא גרמא בעלמא הואי: שמואל אמר בשהתריפו מחמת אוירו. הא דבמתני' פוטר בכלים דוקא בשנטרפו ונשברו מחמת אויר והבל הבור דשמואל סבירא ליה בור שחייבה עליו התורה בין להבלו בין לחבטו וכלים דממעטינן מחיובא דבור אם פקעי מחמת הבלא הוא דאימעוט כגון בכלים חדשים דעשוין להתקלקל מחמת חום האויר אבל אם נפלו לתחתית הבור ונחבטו בקרקע ונשברו חייב גם על הכלים וטעמיה דשמואל דדייק הכי מדאשמעינן במתני' פטורא דכלים דוקא בהאי גוונא דקתני שור וכליו חמור וכליו ואמאי לא קתני בפשיטות נפל לתוכו שור וחמור חייב וכלים פטור ומאי שנא בכליו דקתני אלא ודאי לאשמעינן האי דיוקא ומשום דלא משכחת לה שלא יהו הכלים נופלין לקרקע הבור וגם שיהא נודע לנו שנשברו מחמת האויר כ"א בכה"ג שנפלו בעודן על הבהמה והיא נפלה לבור והכלים נשארו עליה באויר הבור וקמ"ל תנא דמתני' דבכה"ג הוא דחייב על הבהמה ופטור על הכלים: אפילו

א"ר ינאי לתוכו בין שלפניו בין שלאחריו חייב. חוצה לו לפניו חייב לאחריו פטור כצ"ל וגי' מוכחת היא וכן גירסת מהרא"פ כצ"ל ופשוט הוא:

שמואל אמר בשהתריפו מחמת אוירו אבל אם נחבט בקרקעו חייב. כפי' בגליון בשם הרמב"ן ז"ל דבחבטה הוי ממונו כמו שור ולא בור. ע"ז מסיק ר"י ורשב"ל תריהון אמרין אפילו נחבט בקרקעו פטור דרך נפילה פטרה תורה ר"ל כיון דהוי דרך נפילה פטרה תורה את הכלים. והירושלמי הזה מובא בשטמ"ק בדף נ"ג סוף ע"ב עיי"ש:

שמואל

גליון הש"ס

[ב]בשהתריפו מחמת אוירו וכו'. עי' פ"מ ומה"פ ונפלא הדבר המ"ז לא פי' כמו. בפירש הרמב"ן ז"ל במלחמות והוא לה פך מפירושו דהירוש' למ"ז כונתו הליבה דשמואל כלו ונא להבטו ובבור ברשותו על הה מה מתחייב מכח בור דממוני' הוא מבא"כ בהבלו דאין בו ממש ולא שייך ממונו מתחייב מחמת בור ולכך בהבלו פטר בו את הכלים משא"כ בחבט' דממוני' בהזיק חייב אף בכלים. ור"י סובר להבלו וכ"ש לחבטו ותרווייהו מכוח היא ופוטר בו את הכלים פ"ש:

תוס' הרי"ד

א"ר ינאי לתוכו בין שלפניו בין שלאחריו חייב חוצה לו לפניו חייב לאחריו פטור כצ"ל וכן גי' המהרא"פ ז"ל ופשוט הוא אבל לפי שיטת הבבלי משמע דחוצה לו בין לפניו בין לאחרי' פטור והא דקתני במתניתין נפל לפניו מקול הכרי' חייב פי' בשטמ"ק ז"ל בשם המאירי ז"ל לפניו ולאחריו דמשנת משנה קאי על הבור ולא על הבהמה. וה"פ לפניו ר"ל לפני הבור ר"ל בתוכו. וכן לא נאמר לאחריו פטור אלא לאחרי הבור כגון שנתקל בבור ונפל חוץ לבור עכ"ל ז"ל. אבל ר' ינאי בירושלמי מפרש דקאי על הבהמה. וה"פ נפל לפניו ר"ל הבהמה נפלה לפניו מקול הכרי' חייב לאחריו מקול הכרי' פטור לבניינן בתוך לבור. והנפ"מ בין אם הבהמה נפלה על פני' או על אחרי'. אבל בבבלי ע"כ מפרש על הבור אבל אם מחוץ לבור אין נפ"מ בין אם הבהמה נפלה לפני' או לאחרי'. ונראה לפענ"ד דמוכח כן מלשון הגמ' דגרסינן שם אמר רב לפניו פניו ממש לאחריו אחריו ממש וזה וזה בבור מלשון זה משמע דרב הוא דמפרש לפניו פניו ממש. אבל שמואל דס"ל דבבור בין לפניו בין לאחריו חייב. ואלא ה"ד לאחרי' מקול הכרי' דפטור

אמר ר' ינאי לתוכו וכו'. עיקרא דמילתא דר' ינאי נתבאר היטב הדק כמה שפירשתי בפנים אחר העיון דכל מילתיה אחיובא ופטורא דהכורה קאי וא"ל לשבש הגירסא כלל וכמו שנתתי טעם לסברת ר' ינאי בענין חיובא דהכורה ובפירוש מבנהינו נלמד מתוך דברי ר' ינאי דמפרש להמתני' כמו דמפרש רב התם בפרקין דף נ"ג וכמבואר בפנים והוסיף עוד לבאר לקמן אי"ה. ועיין בקונטרס האחרון בביאור הסוגיות סימן ו':

שמואל אמר בשהתריפו מחמת אוירו. למאי דפרישית בפנים אתיא האי דשמואל כמאי דס"ל בבבלי דף נ' והובא לעיל בענין דחיובא דבור בין להבלו ובין לחבטו אלא דהכא מוסיף בזה בענין מיעוטא דכלים דקסבר דלא אימעוט אלא מהבלא וכבר מבואר בפנים מילתיה בטעמא דדייק מהמתני' דקתני שור וכליו. ומוכרח הוא דס"ל הכא

מראה הפנים

תיפתר שנתנו שניהן אבן האחרונה. כדאמר ר' יוחנן התם דף נ"א שעקרו שניהם חוליא בבת אחת והשלימו לעשרה ויש לפרש הכא שנתנו שניהן אבן האחרונה למעלה להשלים הגובה בעמקו והיינו הך:

נותנין לו שהות וכו'. כדאמר שם דף נ"ב כדי שיודיעוהו וישכור פועלים ויכרות ארזים ויכסנו. ומדקאמר הכא אית בה לחומרא וכו' סייעתא והוכחה לדעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפי"ב מנ"מ הלכה ו' שצריך עד שידע הראשון ויודיעהו ממש הוא דבשלמא אם הודיעוהו במקום אחר הוא בו שפיר שייך הקולא והחומרא אם הוא רחוק מן הלבנון באחר הוא שם או סמוך לו אבל אי אמרינן כדעת החולקים וס"ל בכדי שידע ולא שצריך להודיע לו א"כ היך נדע במקום אחר הוא עכשיו אם הוא רחוק או סמוך מן הלבנון והאי דינא השמיענו כאן ר' יוחנן בזה שפירש דבריו אית בה להומרא ואית בה לקולא:

כדי שתהא עגלה וכו'. לא מבואר זה בהדיא התם ומסתמא כיסוי חזק בעינן ואם דהן דברי ר"א התם לדוגמא בעלמא נקטיה:

מסורת הש"ס

אפילו נחבט בקרקעו. ונשתברו הכלים מחמת קרקע הבור פטור על הכלים דדרך נפילה פטרה התורה דכתיב ונפל שמה שור או חמור וממעטינן כלים אפי' נפלו גם הם עם הבהמה ומגיעו עד לקרקע הבור ונחבטו: שור וכו' חמור וכו'. ותרתי מיעוטי בכלים למה לי וקאמר הש"ס דלהכי איצטריך: שהיה בדין מה אם בור נזקין. שאין בו עשרה טפחים שפטור מן המיתה ואינו חייב אלא על הנזקין ואפ"ה חייב בו על הכלים כדאמרינן בהלכה דלעיל לר' יצחק דקאמר דבור תרי זמני דכתבה התורה ללמדנו שיש חילוק בין בור של מיתה לבור נזקין לענין כלים והשתא קאמר הש"ס דאי לאו תרי מיעוטא שור וחמור דכתבה לנו התורה דבור של מיתה למעט בה את הכלים ה"א איתי בק"ו לחייב את הכלים בבור של מיתה שהוא חייב על המיתה אינו דין שחייב על הכלים והיינו דהייתי אומר דהא דכתבה התורה בור בור תרי זמני לחייב את הכלים בבור של נזקין ולפטור בהן בבור של מיתה דוקא אם נפלו בתוכו בפני עצמן אבל בכלים שעל גבי הבהמה ונפלו עמה לתוכו מגו דחייב על הבהמה חייב נמי על הכלים אפי' בבור של מיתה מכח הק"ו והאי קרא והאי קל וחומר תלמוד לומר ונפל שמה שור או חמור שור וכו' חמור וכו'. להכי איצטריך תרוייהו למעוטי דלעולם פטור על הכלים בבור של מיתה אפי' הן שור בכליו וחמור בכליו וכלומר שנפלו עם הבהמה חייב על הבהמה ופטור על הכלים: כיני מתני'. שור חרש שוטה וקטן דקאמר לא של חרש שוטה וקטן אלא שהוא חרש או שוטה או קטן בהני חייביה רחמנא בבור אבל שור פיקח פטור דאיבעי ליה לעיוני ומיזל: בן ובת וכו'. והני לעולם פטור ואפי' הן קטנים דלא שייך עיוני ומיזל דגזירת הכתוב דאימעוט אדם מוהמת יהיה לו כדדרים הכא בפ"ק הלכה א' יצא אדם שאין לו הנאה:

(מכילתא פ' משפטים)

ב"ק נד ע"ב

אפילו נחבט בקרקעו פטור דרך נפילה פטרה תורה. ונפל שמה שור או חמור *שור ולא שור בכליו חמור ולא חמור בכליו שהיה בדין מה אם בור נזקין שפטור מן המיתה חייב על הכלים בור של י"ט שחייב על המיתה אינו דין שיהא חייב על הכלים ת"ל ונפל שמה שור או חמור שור [א] ולא שור בכליו חמור ולא חמור בכליו: נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן חייב. *אמר ר' לעזר כיני מתני' [ב] שור והוא חרש שור והוא שוטה. [ג] בן ובת או עבד או אמה פטור:

הלכה ח מתני'

אחד השור ואחד כל הבהמה [ד] לנפילת הבור להפרשת הר סיני לתשלומי כפל ולהשיב אבידה לפריקה [ה] ולחסימה [ו] לכלאים [ז] ולשבת וכן חיה ועוף כיוצא בהן אם כן למה נאמר שור או חמור אלא שדיבר הכתוב בהווה: גמ' לנפילת הבור °ונפל שמה שור או חמור. להפרשת הר סיני °אם בהמה אם איש לא יחיה. לתשלומי כפל °משור עד חמור. להשב אבידה °השב תשיבם. לפריקה °עזוב תעזוב. לחסימה °לא תחסום שור בדישו. לכלאים °בהמתך לא תרביע כלאים. לשבת °למען ינוח שורך וחמורך: וכן חיה ועוף כיוצא בהן. [ה]שמואל אמר אווז ים עם אווז יישוב כלאים זה בזה. א"ר יוסי מתניתא

שמות כא · שם יט · שם כב · דברים כב · שם כג · ויקרא יט · שמות כג

שמואל אמר אווז ים עם אווז ישוב כלאים זב"ז אע"פ שדומין זל"ז משום דלא מצינו ב' מיני עופות בעולם לענין כלאים דהא כולהו עוף ת דיבשה הוי מין אחד דעופות. ע"כ קמ"ל שמואל דמצינו בעופות ג"כ כלאים וה"ד כגון אווז דים ואווז דישוב. וע"ז אמר ר' יוסי מתניתא לא אמרה כן אלא שור עם שור בר חמור עם חמור בר כלאים זב"ז הרי דמצינו מין אחד שיהי' כלאים כגון שור עם שור בר דווקא גבי בהמה ולא גבי עופית דבעופות לא מצינו כלאים במין אחד אף שחולקין בין יבשה וים:

ריש

הלכה ח מתני' אחד השור וכו'. מפרש בגמרא מהיכא איתרבו: בהווה. בדבר הרגיל להיות: גמ' לנפילת הבור. דכתיב ונפל שמה שור או חמור ריבוייא הוא לרבות כל הבהמות וחיה בכלל בהמה היא וכן עופות אתי מריבוייא: אם בהמה. יתירה לכל הבהמות וכן כולהו דרים הכא מריבויא: לא תחסום שור בדישו. ויליף שור שור מהני דכתיב בהו שור ואיתרבו: בהמתך. ריבויא הוא כל בהמה: אווז ים עם אווז ישוב. אע"פ שהן דומין זה לזה כלאים זה בזה

מתניתא

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פי"ג מנ"מ הל"א

כז
ב מיי' שם פי"ב הט"ז טוב"ע חו"מ סי' תי סי"ט

כח
ג מיי' שם טוב"ע שם ס"ב

כט
ד מיי' שם פי"ב הל"א

ל
ה מיי' פי"ב מגכירו' הל"ב טו"ע שם סי' רלא ס"ב

לא
ו מיי' פ"ט מכלאים הל"א טוש"ע י"ד סי' רלז ס"א וש"י

לב
ז מיי' פ"כ משבת הל"א

גליון הש"ס

[ה]שמואל אמר אווז ים וכו'. עיי' פ"מ ודבריו נפלאו שפי' דמקשה ולתני רבותא טפי דאפילו מין דים ודיבשה כלאים וכ"ש ב' מיני יבשה. ומלבד דאין סברא לומר כן דמסתמא דיבשה ודים יותר כלאים מבני מיני יבשה אף גם שדבר מבואר בירושלמי פ"ח דכלאים בסופו לסיפך שאמרו ומה בשעה שבנים ביבשה את אמורה בשעה שאחד בים ואחד ביבשה לא כ"ש ע"ש וגם גוף הגמ' דשמואל באווז ים ואווז ישוב א"א להעמידו בסרי מיבעיא להו בירושלמי שם איכא דשמואל. ונראה שכך צ"ל אמר שמואל אווז בר עם אווז ישוב כלאים זה בזה וכן הוא מימרא דשמואל בבבלי דף כה כאן ובירושלמי דכלאים פ"ח שם ועי' לגר"ו מתניתא

מראה הפנים

הכא ג"כ איתא דבור גם בחבטה דהא קאמר בהדיא אבל אם נחבט בקרקעו חייב ומהיכי תיתי לחלק בחבטה דבור בין כלים לבהמה. וכתבתי זה מפני שראיתי להרמב"ן ז"ל שכתב בס' המלחמות בפ' המניח גבי הא דפילפל עם בעל המאור בענין פלוגתייהו דרב ושמואל בהלכה דלא הפקירה דרב ס"ל מבורו למדנו ושמואל ס"ל מבורו למדנו וביררו שם כל אחד לשיטתו כל הפלוגתות השייכים בדיני דבור. ועיין בקונטרס האחרון בביאור הסוגיות והשיטות סי' ז':

שהיה בדין מה אם בור נזקין וכו' הכי איתא במכילתא משפטים פ' י"א שור ולא שור בכליו וכו' שהיה בדין ומה אם במקום שלא חייב על הבהמה חייב על הכלים וכאן שחייב על הבהמה אינו דין שחייב על הכלים תלמוד לומר ונפל וגו' שור ולא כליו חמור ולא כליו ע"כ. וזה ממש כדהכא והש"ס מפרש לה באיזה מקום הוא שלא חייב על מיתת בהמה. ומבואר היטב כפנים הטעם והכוונה ואתיא כדר' יצחק:

לנפילת הבור ונפל שמה שור או חמור. הש"ס מקצר בדרכו וסמך על התוספתא שהיו בקיאין בה וז"ל התוספתא פ' ששי אחד שור וחמור ואחד שאר בהמה חיה ועוף לנזקין מועד מבלם נזק שלם ותם מבלם חצי נזק אחד שור וחמור ואחד שאר בהמה חיה ועוף להרבעה ולכלאים ר"ע אומר כל אחד ואחד יתרבה במקומו ר' יוסי אומר משום ר' ישמעאל בדברות הראשונים הוא אומר אתה וכנך וגו' ובהמתך ובדברות האחרונים הוא אומר אתה וגו' ושורך וחמורך וכל בהמתך שור וחמור בכלל היו ולמה יצאו להקיש אליהן מה שור וחמור האמורים לענין שבת עבה שאר בהמה חיה ועוף כשור וחמור אף שור וחמור האמורים לענין כל דבר שאר בהמה חיה ועוף כשור וחמור ע"כ. ויש שם טעות דמוכח וכצ"ל וכמו שכתוב בבבלי שלהי פבקין לר' יוסי משום ר' ישמעאל ופי' דברי ר"ע הכי הוא דאיהו לא ס"ל למידרש בכלל ופרט כר' ישמעאל כמה דאמר התם דאליביה דרשינן הכתוב בדברות הראשונות ובדברות האחרונות בכלל ופרט וכלל ור"ע לא ס"ל הכי וכדפריך התם על דרשה דכללא ופרטא וכללא דא"כ עופות מנלן. ומסיק אלא וכל בהמתך ריבויא הוא. כלומר לא כר' ישמעאל דדריש בכלל ופרט אלא מריבויא. וקאמר התם הבתא דאמרת כל ריבויא הוא בהמתך דדברות הראשונות ושור וחמור דדברות האחרונות למה לי אמרי שור לאגמורי לחסימה חמור לפריקה בהמתך לכלאים. והן הן דברי ר"ע דכל אחד צריך ריבוי במקומו כלומר מקרא יתירא לאגמורי לכל הני משנת וכל אחד ואחד במקומו צריך ריבוי כדי יליף מגבת ומיהו מגבת הוא דילפי' כל היכא דכתיב קרא לאגמורי מינה כגון שור דנזקין ילפינן מגבת וכן כלאים דהנהגה ילפינן שור שור מגבת וכן בתכימה ולא כדלהק התי"ט נומר דבמסקנא ילפינן כלאים מכלאים וכו' אלא כדאמר מעיקרא אי כלאים דהישה יליף שור שור מגבת. ודיקדוק דאי הכי לאו דקדוק הוא הכא דאדלעיל קאי אלא מדאפסקיה הש"ס ובגת גופיה מגלן מסיק לה למילתים והדר פריך. וכן כמה שנסתפק התוי"ט לעיל תלה מתלת וכו' למאי איצטריך קרא וכו' מבואר בהדיא בתוספתא בדברי ר"ע דכל א' במקומו צריך ריבויא. ומגור דשבת ילפינן כל הני הלתא כמבואר. ור"ע את"ק לא פליג אלא בהא דקאמר אחד שור וכו' להרבעה לכלאים. וא"כ לדידיה הוא דאמרינן דשם כלאים חדא היא ילפי' מגור דשבת ועלה קאמר ר"ע כל א' וכו' ולהרבעה ילפינן בהמתך ולכלאים דהנהגה שור שור מגבת וכן כולהו כמסקנא דשם דאיהו ר"ע דתוספתא דפליג אר"י בדרשא דכללי ופרטי ואיהו דריש בריבויא ומיעוטא כדאמרי' פ"ק דשבועות וכבמה מקומות וזה ברור. ור"ע דתוספתא דאיהו מאי דמסיק אליביה שתם דדרים כל לטעמיה אזיל דדריש בזכחים דף פ"ד ע"א וכל תטאת. ואיבעית אימא וכו' דקאמר התם לרווחא דמילתא הוא דאפי' למאן דלא דריש בעלמא כל הכא דריש. ועיין בתוס' פסחים דף מ"ג ע"ב ד"ה מאן שמעת ליה דדריש כל. ובענין נפילת הבור דיליף הכא שור שור מגבת כדמשמע מהתוספתא להאי מ"ד וכדאמרן דכל היכא דאיכא ריבויא במקומו ילפינן כולהו מגבת. אבל בבבלי דף נ"ד ע"א מסיק לה אהא דבעי התם מעיקרא למילף נמי מכלל ופרט וכלל ופריך דאכתי עופות מנלן ומסיק מוהכסף ישיב לבעליו כל דאית ליה בעלים. והתוס' מקשו התם דלמה לא ילפי' שור שור מגבת ובמסקנא נמי וכו' ותירצו דבמקום שצריך לדרוש בכלל ופרט לא ילפינן שור שור מגבת וכו' וכן יש לפרש בהשבת אבידה וכו' ור"ל דאף דהתם לא צריך למידרש בכלל ופרט אלא בפרט וכלל כדכתבו לקמן מ"מ לענין האי כללא דכל היכא דצריך לדרוש וכו' חדא היא ולא ילפינן בג"ש. והאי תלמודא לית ליה לראי כללא וכן בהשבת אבידה יליף שור שור מגבת. ובענין קושית מהרש"א שהקשה דהיכי מצי למילף מגבת דא"כ תרי פרטי למה לי דלמאן דלית ליה שבירת כלים א"כ כלים נמי אימעוט י"ל דאי לאו דכתב רחמנא חמור למעט את הכלים ה"א דבשבת גופיה אית ביה שבירת כלים דהדר גילף שבת מבור דהא מן הסברא שייכא חיובא דבור על הכל דשא כעינן קרא למעט וא"כ אי לא כתב אלא חד פרטא ה"א דבור או חמור דהוה כתיבא אתי למילף בור מגבת דכל בהמה וחיה ועוף במשמע וכן נמי למהדר ולמילף שבת מבור מה בור כלים מכלל ונפל כדאמרן הכא לעיל ה"נ בשבת חייב משום שבירת כלים דהא למאן דאמר בעיתת כלים לאו דאורייתא לית ליה קרא למעטינהו בשבת אלא דלית ליה דרשא לרבות כדדרים אידך וככל אשר אמרתי וגו'. ועוד יש לתרץ דאי לאו כתב עוד חד פרטא למעטינהו בהדיא מבור נסי דידעי' דכלים לא שייכי בבור דהוה ילפי' משבת מ"מ השתא איכא למיטעי בדרשא דוהמת יהיה לו למידרש לבעלים מטפלין ולחיובי שור פסולי המוקדשין בבור כדפריך לעיל ואיפוך אנא דהא לא ידעינן להא אלא מדכתב קרא פטורא דכלים בבור כדמשני לעיל משתברא פטור גבי בור הואיל ופטר בה את הכלים כלומר דהואיל דאשכחן קרא דפטר להדיא כלים למדנו דגילה' לנו התורה למידרש גם בהרי פטורי בבור ולא בשור. ומכח פטורא דכלים לפי דהוה ילפינן מגבת לא הוה ידעינן להאי מילתא דגילתה התורה למידרש פטורא בבור דהא מגבת ילפינן לחיובא אלא דכלים ממילא לא הוי שייכי בבור מכח האי ילפותא. ויש בסברות אלו לתרץ כמה קושיות בהסוגיא ובהתוספתא והפוך בה והפוך בה ואין להאריך יותר בזה. ולב'שיטתא דהאי תלמודא בלאו הכי לק"מ דהא איצטריך למידרש שור ולא בכליו וכו' דאפילו נפל הבהמה עם הכלים למיפטר בכליה דה"א מיגו דחייב על הבהמה חייב נמי על הכלים כמה שנתבאר לעיל בפנים ובמראה בשני דיבורי דלעיל דאית להאי תלמודא האי סברא. ותרווייהו איצטריך חד למילף משבת וחד דלא תאמרינן מיגו בהא. והאי אתיא שפיר אפילו להאי מאן דאמר דבור של נזקין נמי פטור בה על הכלים כפי שנתבאר לעיל ובשיטת הבבלי. ולפי זה יש לתרץ בהאי סברא גם לשיטת הבבלי דאיצטריך אידך פרטא למעט הכלים אפי' בכה"ג דלא נימא מיגו. ובדאשכחן מיגו טובא לענין נזקין במכלתין. והאי סברא נהית דאיכא:

תוס' הרי"ד

דפטור כגון דאיתקל בבור ונפל לאחורי הבור חוץ לבור משמע דשמואל לא מפרש כרב לפניו פניו ממש אלא לפניו קאי על הבור כפי' המאירי ז"ל. וי"ל דלהרמב"ם ז"ל הוי ספיקא דדינא האיך לפסוק הלכה או כסוגית הבבלי או כהסית דר' ינאי בירושלמי. וע"כ פסק בפי"ב מה' נ"מ ה' י"ח דאם נפל על פניו חוץ לבור הוי ספיקא דדינא ואם תפס אין מוציאין מידו. אבל לאחריו פטור וכבר גלאו המפרשים ז"ל ע"ז. ולדברינו הוא פלוגתא בין התלמודים ופסק הרמב"ם ז"ל דהוי ספיקא לדינא. ומה שפסק הרמב"ם ז"ל גם דבתוך הבור מאחרי' פטור והא הרמב"ם ז"ל פסק כשמואל. נראה לפענ"ד דהוא משום דהוי הנפילה מקול הכרי' וע"ז תני ר"ח לסיועי לרב. וכזה מבואר כל שיטות הרמב"ם ז"ל הנ"ל:

ארבב"ם

נוי' נוסחאות (סו"ג) בביליו בסרי"ר וכליו. (סו"ד) שפטור מן המיתה חייב בסרי"ר שאינו חייב על המיתה את מר חייב. (סו"ה) י"ט בד"ו יו"ד טפחים. שחייב בסרי"ר שהוא חייב. (סו"ז) חמור ולא חמור בבליו בס"ר חמור לא חמור וכליו. (סו"י) והוא שוטה בן ובת בסרי"ר והוא שוטה שור והוא קטן בן או בת. (סוט"ז) חמור להשב בסרי"ר חמור עד שה וגו' להשיב. (סוי"ז) השב תשיבם (דברים כ"ב). (סוי"ט) אווז ים עם אווז יישוב בסרי"ר אבז ים עם אבז יושב. יוסי בסרי"ר יוסה (וכן בכל המסכת).

עמודי ירושלים

שור ולא שור בכליו חמור ולא חמור בכליו שהיה בדין מה אם בור נזקין כו'. הברייתא הואת הוא ממכילתא פ' משפטים (פרשה י"א) ושם הלשון ומה במקום שפטור על הבהמה חייב על הכלים כו'. וע"כ כ' הפנ"י בחי' לב"ק (דנ"ד ע"א) וז"ל לשון המכילתא סתום שלא פירש היכן פטר על הבהמה וחייב על הכלים וצ"ל דקאי אאם דפטור בב"ח היכא שאינו כפות כו' ע"ש. ובמה"כ לא ראה שלדברי תורים עניים במקום זה ועשירים במקום אחר שכאן בירושלמי מבואר להדיא שקאי על בור פחות מעשרה טפחים ופ"ש:

*מתני' לא אמרה כן אלא שור עם שור בר. א חמור עם חמור בר כלאים זה בזה. ריש לקיש אמר משנה שלימה שנה ר' וכן חיה ועוף כיוצא בהן. א"ר יוחנן *ואנא דאייתיתיה מן דבית לוי תרנגול עם פיסיוני תרנגול עם הטווסת אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

הלכה א מתני' י הבונס *צאן לדיר ונפל בפניה כראוי ויצתה והזיקה

פטור ג לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב נפרצה בלילה או שפרצוה ליסטים ויצתה והזיקה פטור הוציאוה ליסטים הליסטין חייבין:
גמ' *ר' לא בשם ר' ינאי במחלוקת רבי לעזר אמר דברי הכל הוא א"ר לא מסתברא הדא דר' לעזר שהרי אין כתיב שמירה בגופו אלא בקרן. מאי כדון ריש לקיש אמר במחלוקת ר' לעזר אמר דברי הכל היא. ואית דאמרין *דר' ליעזר בן יעקב היא *דאמר בין כך ובין כך פטור. עד כדון בשהיתה גדורה מד' רוחות היתה גדורה משלש רוחותיו ופרוצה מרוח אחת ויצאת ממקום הפרצה מהו נישמעינה מן הדא *נפל כותלו מקול הזועות מקול הרעמים אם עמד ובנאו כצורכו פטור ואם לאו חייב. כלום צריכה לא בשנפלו

פני משה

מתניתא. תוספתא דכלאים פ"א: לא אמרה כן. אינו נשמע מהברייתא כן דקתני שור עם שור בר חמור עם חמור בר כלאים ואם איתא ליתני רבותא טפי דאפי' מין דיס ומין דיבשה כלאים ומכ"ש ב' מיני יבשה: משנה שלמה שנה רבי וכן חיה ועוף כיוצא בהן. דקאי נמי על כלאים ומשנה שלימה קאמר בין שני מיני יבשה בין א' דיס וא' דיבשה: ואנא דאייתיתיה. ואני למדתי מברייתא דתנא דבית לוי דמיני עופות של יישוב ושל מדבר אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

הלכה א מתני' הכונס לאן לדיר. ויצאה והזיקה פטור. דהא נטרה ומאי הוה ליה למיעבד: נפרצה בלילה. ואפילו נודע לו שנפרצה ויצאה אין לו לטרוח ולהזור אחריה בלילה: או שפרצוה ליסטים. וקמ"ל דאפי' הליסטים פטורין שלא הוליאוה הן: הוליאוה ליסטים. אע"ג דלא הוליאוה ממש אלא שעמדו בפניה עד שילאה הוי כאילו הוליאוהו בידים וחייבין: גמ' ר' אילא בשם ר' ינאי במחלוקת. מתני' דקתני נעל בפני' כראוי והיינו בדלת שאינה יכולה לעמוד אלא ברוח מלויה דהוי שמיר' פחותה וקתני פטור במחלוקת היא שנויה דלא אתיא אלא כר' יהודה לעיל בשלהי שור שנגח ארבעה וחמשה דס"ל לר' יהודה מועד בשמירה פחותה סגי ליה ומתני' נמי במועד מיירי דהא לאן קתני והזיקה בשן ורגל דמועד מתחלתו הוי וס"ל להאי מ"ד דמועד דשן ורגל דינו כמועד דקרן ולר"מ דאמר התם דלמועד גם כן שמירה מעולה בעינן לא אתיא מתני' דידן כוותיה: דברי הכל היא. ואפי' כרבי מאיר אתיא כדמסיק טעמי' לקמיה: אמר ר' אילא מסתברא הדא דר' אלעזר. ולא כר' ינאי דאמרה ר' אילא מסמיה: שהרי אין כתיב שמירה בגופו. ולא ישמרנו בעליו אלא בקרן הוא דכתיבא וא"כ לא הקפידה התורה אלא במועד דקרן אבל בשן ורגל מיעטה התורה בשמירתן ואפילו ר"מ מודה דבשמירה פחותה סגי: מאי כדון. מאי הוי עלה השתא וקאמר הש"ס דשמעו דר"ל נמי פליג עם ר' לעזר וכר' ינאי ס"ל דקסבר במחלוקת שנויה: דר' אליעזר בן יעקב היא. מתני' דאמר בתוספתא פרק ה' זה וזה פטורין והיינו נמי בין כך ובין כך בין שהוא תם בין שהוא מועד פטור בשמירה פחותה: עד כדון וכו'. מתני' דקתני נפרצה בלילה פטור עד כאן לא שמענו אלא כשהיתה גדורה מארבע רוחותיו וכלומר דהשתא לא שמעינן ממתני' אלא דאם נפל הכותל מאליו כגון שהיה הכותל רעוע ונפל ויצאת הבהמה משם דבהא חייב דהוה ליה לאסוקי אדעתיה. ומתני' בשהיתה גדורה מארבע רוחותיה מיירי וכלומר שהיו כל הכתלים בריאים וחזקים והילכך הכי דייקינן דוקא בכה"ג שנפרצה מהבהמה שלא היו הכתלים עומדין ליפול אבל אם מחמת נפילת הכותל יצאת וכגון בכותל רעוע חייב: היתה גדורה וכו'. אלא דאם היו כאן שלשה כתלים בריאים ופרוצה מרוח אחת כלומר רוח אחת היא חריבה ורעוע ועומד הכותל לפרוץ וליפול מעצמו: ויצאת ממקום הפרצה מהו. כלומר ולא נפל הכותל רעוע אלא שהבהמה פרצה ויצאת משם וממקום הפרוצה דקאמר כלומר ממקום שבלאו הכי עומד לפרוץ הוא: מהו. מי אמרינן כיון דתחילתו בפשיעה שהרי כותל רעוע הוא אע"פ שסופו באונס הוא שלא נפל אלא שהבהמה פרצה אותו חייב או דילמא תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור: נשמעינה מן הדא נפל וכו'. תוספתא פי"א דב"מ דקתני התם נפל כותלו מחמת הזועות ומחמת הרוח ומחמת הגשמים אם בנאו כדרכו פטור ואם לאו חייב ובשנפל והזיק אחר זמן בית דין מיירי כדקתני התם. וה"כ אם עמד ובנאו דקאמר שבתחלה עמד ובנאו כדרכו וכצורכו: כלום צריכה. כלומר וקשיא לן במאי עסקינן הילימא כדקתני פשיטא שאם היו בנוי כדרכה דפטור שהרי מחמת אונס נפל אלא לאו דבהכי מיירי: בשנפלו

רידב"ז

רשב"ל אמר משנה שלימה שנה רבי וכן חי' ועוף כיולא בהן. מילתא אחריתא הוא וגרסינן זאת במס' כלאים פ"ק ה"י לענין דקאמרינן שם אם נוהג כלל כלאים בעופות. קאמר ע"ז רשב"ל משנה שלימה שנה רבי חיה ועוף כיולא בהם דנוהג בהם כלאים. אמר ר"י ואנא דאייתיתיה מן דבית לוי תרנגול עם פיסיוני כלאים זב"ז. והתם במס' כלאים מפרש דלמה למד ר"י מן דבית לוי ולא למד ממשנה שלימה עיי"ש:

סליק פירקא בס"ד

עד כדון בשהיתה גדירה מד' רוחות פי' וכולן הי' שמירה פחותה שיכולין לעמוד ברוח מצוי' וא"י לעמוד ברוח שאין מצוי' ונפל איזה מחילה ברוח שאינו מצוי' או התרה פטור משום דסגי לשן ורגל בשמירה פחותה. אבל אם הי' גדורה מג' רוחות בשמירה פחותה שא"י לעמיד ברוח שאינו מצוי' ואחת פרוצה לגמרי ויצאת מהפרוצה. והגם דהג' מחילות נפלו ג"כ ע"י רוח שאינו מצוי' וא"כ הוא פטור על היציאתה מרוח הפרוץ כיון דאפילו היתה גדורה נמי ככר היתה נופלת ע"י רוח שאינו מצוי' כמו הג' גדירות ואיהו אינו מחויב בשמירה מעולה יותר מדלת שיכולה לעמוד ברוח מצוי' וא"י לעמוד ברוח שאינו מצוי'. וקאי האיבעיא זאת על המשנה דגרסינן הכונס צאן לדיר ונעל בפני' כראוי ויצתה והזיקה פטור. והוא דהי' ע"י נפילת דלת ברוח שאינו מצוי' או התרה. ע"ז מיבעיא עד כדון פטרינן בנפל הדלת בשהיתה גדורה מד' רוחות אבל אם לא היתה גדורה אך מג' רוחות ואחת פרוצה ונפלו הגדורות ברוח שאינו מצוי' ויצתה דרך הפרוצה אם יש לפוטרו דהא בלא"ה נפלו הגדורות ברוח שאינו מצוי' ואפילו אם הי' גדרה נמי הי' נפל ויוצאת. ונמצא דאפילו בלא הפשיעה היתה יוצאת בלא"ה ע"י הרוח שאינה מצוי'. שמא פטור או דילמא כיון דסיף סוף היתה יוצאת אפילו מכח הפשיעה לחוד חייב. ע"ז פשיט נשמעינ' מן הדא נפל כותלו מקול הזועות מקול הרעמים אם עמד ובנאו כצורכו ר"ל דבנאה מתחלה כצורכו פטור. ובתוספתא גרסינן אם בנאה ואם לאו חייב כלום צריכה לא בשנפלו

עין משפט נר מצוה

לג
א מיי' פ"ט מכלאים הל"ד טוש"ע יו"ד סי' רצז ס"ו
א
ב מיי' פ"ד מנ"מ הל"א טוש"ע חו"מ סי' שצו ס"א וס"ב
ב
ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג

גליון הש"ס

מתניתא לא אמרה כן אלא שור עם שור בר וכו' ומשמע דוקא כשור ולא כעוף ועי' בירוש' דכלאים פ"ק הל"ו וקקדמונים כבמש"ק כאן. ועי"ז אמר ריש לקיש משנה שלימה שנינו וכו' חיה ועוף כיולא בהן הרי דלכל ענין שוה חיה ועוף לבהמה וכמו דבבהמה אע"פ שדומין זה לזה שור הבר עם שור ישוב כאחד כמו כן בעוף ועי' כר"ש כלאים פ"א מ"ו. אמר ר"י ואנא דאייתיתי' מדבית לוי תרנגול עם פסיוני וכו' וסכי תבואר דאף כעופות אע"פ שדומין הוס כלאים וו"כ ודו"ק:

מסורת הש"ס

(תוספתא דכלאים פ"ק)
(כלאים פ"ק הל"ו)
ב"ק נס פ"א
שם פ"כ
שם
(תוס' פ"ה)
שם מס' ע"ב
(תוס' דב"מ פי"א)

מראה הפנים

דאיכא דבותא בכה"ג כמו שלמדנו זה גם כן מדברי הרמב"ם ז"ל בריש פרק י"ג שכתב כלים שנפלו לבור ונשתברו פטור וכו' מפי השמועה למדו שור ולא אדם חמור ולא כלים אפילו נפל שור בכליו וכו' חייב על הבהמה ופטור על הכלים. הרי שכתב בלשון אפילו וכלומר דס"ד דלימא מיגו קמ"ל:

ריש לקיש אמר משנה שלימה שנה רבי. סוגיא זו כתובה לעיל פ"ק דכלאים הלכה ו' וקלת בנסחא אחרת וצריכה ביאור הרבה. ויש כמה דינים ומהני מילי מעלייתא דאית בה ושלמדין ממנה ובמקום אחר יתבאר מזה בעזה"י ב"ה לאו"ת:

לאו מ"ד דפלגא נזקא קנסא וא"כ בדין הוא דסגי ליה בשמירה פחותה שהרי תם אגד הסברא אפילו שמירה כלל לא בעי דבתוקת שימור הוא אלא דהתורה החמירה עליו מה"ת קנסא ובמועד דאודא ליה חזקת שימור הילכך די כזה בנתמור דלריך שמירה ובשמירה פחותה סגי ליה כמו בתם. משא"כ בשן ורגל דדרכן להזיק ולאו בחזקת שימור הן כלל ולא דמי לקרן כלל והילכך מתני' דאע"ג דודאי במועד איירי לא אתיא כפיר אלא כר"א ב"י דס"ל דלעולם לא בעינן אלא שמירה פחותה ולאו דיליף לה ממועד דקרן דהא לא דמי כדאמרן אלא כיון דלא מלינו שמירה כתורה אלא בכה"ג מזה נלמד דבכל נזקין הדין כן:

עד כדון בשהיתה גדורה מד' רוחות. מיפשט פשיטא ליה להאי ש"ס דבכותל בריא מיירי המתני'. ודייק ליה מדקתני נפרלה ולא קתני נפל הכותל וכדפריבית בפנים והשתא ליכא למידק ממתני' אלא הכי נפרלה דוקא והיינו שחתרה הבהמה ויצאת בלא היה הפסד לה ללאת אלא כשחתרה שהכותל היה בריא אבל אם נפל הכותל שהיה רעוע ומתחת כן יצאת ודאי חייב דתחלתו וסופו בפשיעה הוי כי קא מיבעיא ליה כשהיה כותל א' רעוע ולא נפל אלא שחתרה ויצאת ממקום הפרלה מאי דמספקא ליה להש"ס בתחלתו בפשיעה וסופו באונס ופשיט ליה מהתוספתא דחייב. ובבבלי דף נ"ו אדברי רבה הוא דמקשה דמפרש לה לפטורא דוקא כשחתרה וא"כ משמע דבבלא חתרה אלא נפלה ויצאת חייב

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ו הכונס לאן לדיר. ואית דאמרין דר"א בן יעקב היא. ובתוס' ריש פרקין ד"ה מאן תנא כתבו דלא בעי למימר דמתני' בין בתם בין במועד וכדר"א בן יעקב לעיל דף מ"ה מבים דמשמע ליה דבמתני' במועד לתודיה מיירי מדנקט לאן דאין רגילות להיות בהו קרן אלא שן ורגל שאין רגילות שיתכוונו להזיק וכו' ע"ש. ול"ל להאי אית דאמרין דס"ע דניחא להו לאוקמי כר"א ב"י משום דס"ל דלא שייך למילף מועד דשן ורגל ממועד דקרן דהאי בקרן דהתם שוורים בחזקת שימור קיימי כדקי"ל

שנויי נוסחאות (סו"א) מתני' בכרי"ר מתניתה. (סו"ב) חמור בר כלאים בכרי"ר חמור בר חזיר עם חזיר בר כלאים זה בזה ריש לקיש בכרי"ר זה בזה שמואל אמר אבז יושב עם אבז מדבר כלאים א"ר יוסה מתניתה אמרה כן שור עם שור בר חמור עם חמור בר חזיר עם חזיר בר כלאים ר' שמעון בן לקיש. (סו"ג) שלימה בכרי"ר תמימה. (סו"ד) דאייתיתיה בכרי"ר אייתיתה. (סו"ה) פיסיוני בכרי"ר הפסייני. הטווסת בכרי"ר הטבו[ו]סת. (סו"ו) שדומין בכרי"ר דומים. (סו"ח) ונפל בד"ו ונעל. (סו"ט) והזיקה בד"ו תכר המלות „פטור לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה". (סו"נ) ינאי במחלוקת בכרי"ר ינאי במחלוקת. (סו"ס) אין כתיב בכרי"ר אן כתוב. (סו"ז) במחלוקת, בכרי"ר כמחלוקת. (סו"ל) הוא בכרי"ר היא. בן יעקב א'. בין כך ובין כך בכרי"ר בו כך ובן כך. (סו"ז) דאמרין בכרי"ר דמרין. (סו"ח) דאמר בכרי"ר דר' ליעזר בכרי"ר כדרכו. (סו"ג) מקול הזועות מקול בכרי"ר מחמת הזועות או מחמת. (סו"נ) בצורכו בכרי"ר כדרכו.

בשנפלו שם שלשה כתלים בריאים ממנה. *תני ר' יהושע אומר [א] ארבעה אין חייבין לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין להן עד שישלמו. היודע עדות לחבירו ואינו מעידו אין חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו עד שישלם [ב] השוכר עידי שקר וגבה אין חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו עד שישלם [ג] הכובש קמה לפני האור [ד] והפורץ גדר לפני בהמה אין חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו עד שישלם: הוציאוה ליסטין הליסטין חייבין. א"ר הושעיה כשהוציאוה לגוזלה [ה] אבל אם הוציאוה לאבדה הליסטין פטורין:

הלכה ב מתני' [ו] *הניחה בחמה [ז] או

שמסרה ביד חרש שוטה וקטן ויצאתה והזיקה חייב [ח] מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו [ט] נפלה לגינה והזיקה משלמית מה שנהנית ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה [י] כיצד משלם מה שהזיקה שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ר"ש אומר [כ] אכלה פירות גמורין משלם פירות גמורין אם סאה סאה ואם סאתים סאתים:

גמ' *תני [ל] רועה שמסר צאנו לרועה הראשון חייב והשני פטור רב וריש לקיש תריהון אמרין מכיון שמסרה לבן דעת פטור. מסרה לרועה ונכנס רועה תחתיו ונפלה לגינה והזיקה משלם מה שנהנית *רב הונא אמר [מ] בשנחבטה על גבי עשבים אבל עמדה ורעת משלם מה שהזיקה ירדה כדרכה והזיקה משלם מה שהזיקה. *ר' יוסי בי ר' חנינה אמר אותה השדה פטורה ושדה אחרת חייבת. ר' יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין אפילו

פני משה

בשנפלו שם שלשה כתלים בריאים ממנה. כלומר כשנפל זה הכותל שהזיק היו שם שלשה כתלים בריאים ממנה שנפלו ג"כ עמו שנפל כל הבית וזה הכותל היה רעוע וה"ק אם היו כל הכתלים בנוין כדרכן ונפלו מחמת אונס הזועות וקול הרעמים הוא דפטור ואם לאו אלא שאחד מהן רעוע חייב אע"פ שאנו רואין שמחמת הזועות והרעמים נפל שהרי גם הכתלים בריאים נפלו עמו אפ"ה כיון דכותל הרעוע בלאו הכי עומד ליפול הוא מיחייב אלמא דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב: תני. בתוספתא דשבועות פ"ג: אין חייבין לשלם מן הדין. בב"ד אבל חייבין בדיני שמים: ואינו מעידו. ומחייב בדיני שמים דאי הוה מעיד הוה מחייבו שבועה ושמא לא היה נשבע על שקר והיה משלם: השוכר עידי שקר וגבה כלומר לא בשוכר עדי שקר והוציא ממנו לעצמו דזה אפי' בדיני אדם מיחייב אלא שגבה לאחרים מחמת עידי השקר והוציא מראובן לשמעון: בשהוציאו לגוזלה. דקנאוה וקמה לה ברשותייהו ומתחייבין בנזקה אבל הוציאוה לאבדה ואח"כ הזיקה פטורין:

הלכה ב מתני' הניחה בחמה. מלערה לה שמשא ולא סגי לה בנעילה כראוי שהיא בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה בלבד דמחמת לערא כל טלדקא דאית לה למיעבד עבדה ונפקה: נכנס הרועה תחתיו. בבבלי מסיק לה אפי' למאי דקי"ל שומר שמסר לשומר חייב הכא מיירי שמסרו לרועה ברזיליה לתלמידו שתחתיו שדרך הרועה הגדול למסור לרועה שתחתיו ולפיכך הרועה שתחתיו חייב: נפלה לגינה והזיקה. דוקא שנפלה באונס כגון שהיתה רשות הרבים גבוה מגינת חבירו ונפלה או שהוחלקה ונפלה אינה משלמת אלא מה שנהנית ולא לפי הזיקה אבל דחו אותה חברותיה והפילוה הוא פשע דהוה ליה לאעבוריכהו חדא חדא ודינו כמו שירדה כדרכה ומשלם מה שהזיקה: שמין בית סאה באותה שדה. אין שמין הערוגה שהזיקה לבדה מפני שמפסיד המזיק ששמין אותה בכל שוייה ורחמנא אמר ובער בשדה אחר ודרשינן מלמד ששמין אותה ע"ג שדה אחרת אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה קודם שנאכלה ממנה הערוג' הזאת וכמה היא שוה עכשיו והשתא לא משלם כולהו דמים דמי שלוקח בית סאה כשהיא בתבואתה אינו מזלזל בה בשביל הפסד ערוגה א' כ"א דבר מועט: אכלה פירות גמורין. שסבר בטלו כל לרבן משלמ' כל הניזק והיכא שיימינן אגב שדה היכא דעדיין לא נגמרו והלכה כר"ש:

גמ' תני. בתוספתא פ"ו: הראשון חייב. באונסין דלא ה"ל למסור לאחר דהבעלי' אומרים לו את מהימנת לי איהו לא מהימן לי: מכיון שמסרה לבן דעת פטור מסרה לרועה כו'. כלומר דלא ס"ל כהאי ברייתא אלא שומר שמסר לשומר בן דעת פטור כדקתני במתני' מסרה לרועה דמשמע שהרועה מסרה לאחר נכנס הרועה אחר תחתיו והשני חייב: בשנחבטה על גבי עשבים. והפסידה אותן מחמת נפילתה עליהן בהא משלם מה שנהנית היא בנפילה ע"ג עשבים ולא נחבטה בקרקע: אבל עמדה ורעת. לאחר שנפלה עמדה והיתה רועה ואוכלת משלם מה שהזיקה: ירדה כדרכה וכו'. כלומר האי נלמד מסיפא ירדה וכו' שאם עמדה ורועה את עצמה משלם כמה שהזיקה דהוה כמו שירדה כדרכה דתנן דמשלם מה שהזיקה דהא השתא לאו אונס הוא: אותה השדה פטורה. שדה קרי לערוגה שבגינה ומשדה לשדה מערוגה לערוגה ובהכי מיתפרשא הסוגיא. ר' יוסי בר' חנינא פליג דבאותה שדה אפילו עמדה ואכלה פטורה משום שבתחילה ירידת' לאותה שדה באונס היתה שנפלה שמה: ושדה אחרת. אם לאחר שעמדה הלכה משדה זו לשדה אחרת בהאי שדה הוא דהוה כמו שירדה כדרכה וחייבת לשלם מה שהזיקה: אפילו

רידב"ז

בשנפלו ג' כתלים בריאים ממנה ואינו יכול לטעון אפילו אם הייתי בונה כצרכו סוף סוף הי' נופל ע"י אונס מכל מקום חייב כיון דהי' נופל ע"י הפשיעה לחוד אפילו בלא האונס. וה"נ דכותי' דהגם דאפילו אם לא היתה פרוצה היתה נמי נופלת על ידי הרוח מכל מקום כיון דאפילו בלא הרוח נמי היתה יוצאת על ידי פשיעת הפירצה ע"כ חייב:

ר"ה אמר בשנחבטה ע"ג עשבים אבל עמדה ורעת משלם מה שהזיקה כיון דעמדה אח"כ הוי כירדה כדרכה והזיקה כדמסיק. אבל עמדה ורעת משלם מה שהזיקה ירדה כדרכה והזיקה משלם מה שהזיקה. וע"ז פליג ר"י בר"ח ואמר דאותה השדה פטורה אפילו דעמדה ואכלה כדרכה אבל שדה אחרת חייבת וע"ז פליג ר"י ורשב"ל דאפילו דהלכה ואכלה שדה אחרת נמי פטורה עד שתלא מתיכה לר"ה ותכנס מר"ה לשדה אחרת. ושאל הגמ' אלא נפלה לגינה וירדה לתוך גינה אחרת מהו ר"ל דע"כ לא אשמעינן פלוגתייהו אלא דיוקא שאכלה והלכה ואכלה בשדה זו ובשדה אחרת אבל אם לא אכלה בשדה זו שנפלה כלל אלא נפלה לגינה זו ולא אכלה כלל אלא עמדה והלכה בגינה אחרת ואכלה שם ע"ז מסיק הגמ' דזה אין נפ"מ דע"ד דר"י בר"ח דאמר אותה השדה פטורה. ר"ל אבל שדה אחרת חייבת וכא נמי חייבת. וע"ד דר"י ורשב"ל דינון אמרין אפילו רעת כל השדה פטורה גם כאן אפילו שלא אכלה בשדה הראשונה כלל. ג"כ פטורה. ואח"כ שאל הגמ' אלא נפלה למקום שראוי לירד. ירדה למקום שראוי ליפול [ובדין הזה נחלקו התוס' והראב"ד ז"ל מובא ברשב"א ז"ל דהתוס' ז"ל דף נ"ז ע"ב כתבו דנפלה במקום שיכולה לירד חייב משום דהוי תחלתו בפשיעה

מראה הפנים

בכותל רעוע שחייב בדיני שמים מפני שגרם לחבירו לשלם וכמו שמבואר בתשובתו שם הוכ"ז כמ"ע. ולדעת האי תלמודא היה נראה מדקאמר לעיל היתה גדורה מג' רוחותיו ופרוצה וכו' דמיבעיא ליה אם יצאת ממקום שפרצה היא כמבואר משמע דעכ"פ כנעל בפניה דמי לפי ה"א אלא דלהמסקנא ניחא וכמו שמפורש לעיל:

כשהוציאוה לגוזלה. ומסיק לה התם דף נ"ו שהכישום במקל וקמ"ל התם דכזה קנאוה ונעשית ברשותם. וזה מוסכם הוא. וכמבואר בדברי התוס' שם. וכבר כתבתי מזה לעיל פ"ד סוף הל' ד' ע"ש:

תני רועה וכו'. האי תוספתא כמסקנת הבבלי לרבא שם נמי אתיא בפירושא דמתני' דאפילו שומר שמסר לשומר חייב. מתניתא איירי דמסרים לברזיליה דאורחיה הוא וכדפרישית במתני':

ר' יוחנן ור"ל תריהון אמרין וכו'. וכן כ"ל לר' יוחנן שם דף נ"ח אפי' מערוגה לערוגה וכו' אלא דהכא מוסיף הש"ס לקמיה דאפילו מגינה לגינה ס"ל הכי ופשוט הוא דכן נמי דינא למאי דאמר התם דהא עד שתצא לדעת קאמר דבעי' שידעו הבעלים ביציאתה וא"כ מערוגה לערוגה ומגנה לגנה חדא טעמא ותדא דינא אית להו דכל זמן שלא ידעו הבעלים מיציאתה משם אינו מוטל עליו לשומרה והייטו דקאמר עד שתצא מתוכה לר"ה שאז בודאי נודע לו יציאתה. אלא דבענין חזרה לשם כבר מוסכם מכל הפוסקים כרב פפא דהתם דאפילו חזרה שלא לדעת הבעלים חייב שהיה לו לשומרה שלא תחזור. ובענין אם שמרה אח"כ בנעילת דלת כראוי כבר כתב הס"מ בפ"ג מנ"מ הל'

חייב ס"ד וכו'. ולפי הסברא אשר הולאתי ולדקדק מדלא תני נפל יש לדקדק מכח זה בהסוגיא שם ואין להאריך. ועיין לעיל בפ"ב הלכה ה' ד"ה כיני מתני' שקפלו בדין תחלתו בפשיעה מ"ש מזה בס"ד:

הכובש קמה. שכפה קמה של חבירו שתבער בה האור ומוקי לה התם דוקא דמטיא ברוח שאינה מצויה דאי ברוח מצויה אפי' בדיני אדם מיחייב ועיין בפ' כ' הלכה ה' ד"ה כמלית את האור בביאור סוגיא דהכא מה שביארתי מזה בע"ה:

והפורץ גדר לפני בהמה. כבר מבואר הוא בדברי הפוסקים והמפרשים דמה דאיתמר בבבלי דף כ"ה ע"ב עלה ה"ד אלימא בכותל בריא בדיני אדם נמי מחייב אלא בכותל רעוע. שרוב המפרשים פירשו דעל הכותל קאי כמבואר בדברי התוס' שם וכן פי' הרשב"א ז"ל דאי על הבהמה אפילו בכותל בריא פטור דהא גרמא בעלמא הוא ועוד דהא תנן פרצום ליסטין פטורין. והרא"ש ז"ל דמפרש אתרווייהו קאי לענין דינא דעתו כדעת התוס' ע"ש. אבל הרמב"ם ז"ל מפרש דאבהמה קאי. וכבר הועתקה תשובתו לחכמי לוניל על זה כמה שתירץ בזה מההיא דליסטין דהתם דעתן לגזול ולפיכך כל זמן שלא הוציאוה מרשות הבעלים לא נתחייבו ולא עמדה ברשותן. ולפיכך נמי צריך לאוקמי בכיפה דמתני' הוציאוה ליסטין וכו' כשהכישה במקל דבזה קנאו אותה וברשותן היא. ובענין קושיה דגרמא בעלמא הוי כאיתי שהרב המאירי ז"ל תיזק דבריו דהכא גרמא הוי נעשה מעשה בידים. ומיהו בדין כותל רעוע לענין חיוב דבעל האלן. דלדעת הרמב"ם ז"ל בהביא נכים פ"ד דהוי כנעל שלא כראוי וחייב. ולפיכך נמי כתב בדין הפורץ גדר

שנויי נוסחאות (סו"ד) מעידו אין בסרי"ר מעידה אינו. (סו"ס) עד שישלם בסרי"ר עד שעה שישלם. (סו"ו) שקר וגבה אין חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו עד שישלם הכובש בסרי"ר שקר והעידו וגבה אינו חייב וגו' הכובש. (סו"ח) אין חייב... עד שישלם בסרי"ר אינו חייב וגו'. (סוס"ז) משלמית בד"י משלמת. (סוכ"ב) לרועה הראשון בסרי"ר לרועה אחר הראשון. (סוכ"ה) ונכנס רועה תחתיו ונפלה בסרי"ר ונכנס הרועה תחתיו נפלה. הונא בסרי"ר הונא. (סוכ"ו) אבל עמדה בסרי"ר אבל אם עמדה. (סוכ"ז) ר' יוסי בי ר' חנינא אמר בסרי"ר אמר ר' יוסה בן חנינה. (סוכ"ח) השדה בסרי"ר שדה.

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ז מעדות הל"ז טוש"ע חו"מ סי' כח ס"ב
ד ב מיי' שם טוש"ע שם סי' לב ס"ב
ה ג מיי' פי"ד מנ"מ הלי"ד טוש"ע שם סי' תית ס"א
ו ד מיי' שם פ"ד ה"ב טוש"ע שם סי' שצו ס"ד
ז ה טוש"ע שם ס"ג
ח ו מיי' שם הל"ה טוש"ע שם ס"ה
ט ז מיי' שם הל"ו טוש"ע שם ס"ו
י ח מיי' שם הי"א טוש"ע שם ס"ט
יא ט מיי' שם פ"ג הי"א טוש"ע שם סי' שצז ס"א
יב י מיי' שם פ"ד הלי"ג טוש"ע שם ס"ד
יג כ מיי' שם הלי"ד טוש"ע שם ס"ה
יד ל מיי' שם הלי"א טוש"ע שם סי' שצו ס"ט
טו מ מיי' שם פ"ג הלי"א טוש"ע שם סי' שצז ס"א

מסורת הש"ס

(תוס' דשבועות פ"ג) ב"ק נה ע"ב
שם
ב"ק נו ע"ב (תוספתא פ"ו)
שם נו ע"ב

עין משפט
נר מצוה

טז
א טוש"ע חו"מ סי' שצג סעי' ב

מסורת הש"ס

אפילו רעת כל השדה פטורה לעולם אינה חייבת עד שתצא מתוכה לרשות הרבים ותיכנס מרשות הרבים לשדה אחרת. אלא נפלה לגינה וירדה לתוך גינה אחרת מהו על דעתיה דר' יוסי בן חנינה דאמר אותה השדה פטורה וכא חייב'. על דעתיה דרבי יוחנן וריש לקיש דינון אמרין אפילו רעת כל השדה פטור. לעולם אינה חייבת עד שתצא מתוכה לרשות הרבים ומרשות הרבים לשדה אחרת. אלא [א] נפלה למקום שראויה לירד ירדה למקום שראויה ליפול. א"ר יוסי בר חנינה היא מתני'. אלא נפלה למקום שראויה ליפול נפלה למקום שראויה לירד. דא צריכה לדא ודא צריכה לדא דא צריכה לדא שמשלם מה שנהנית ודא צריכה לדא שמשלם מה שהזיקה. *תני אין שמין בית כור מפני שהוא פוגם ולא בית קב מפני שמשביח אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה. *א"ר יודה אימתי

(תוס' פ"ו) ב"ק נח ע"ב
גם נט ע"א

כפסיעה. והא דקתני בסיפא ירדה ולא קתני נפלה כיון דמיירי במקום שראוי לירד אורחא דמילתא נקט וה"ה נפלה כיון שיכולה לירד עכ"ל ז"ל. והראב"ד ז"ל ס"ל דאפי' נפלה במקום שיכולה לירד נמי פטור] ע"ז אמר ריב"ח היא מתניתין. אלא נפלה למקום שהיא ראוי ליפול ירדה למקום שראוי לירד [כן הגי' בכ"י שנמצא במדינת אקספארד על הפרקים הללו] וה"פ דריב"ח קאמר דמוכח כן ממתניתן דידן דע"כ נפלה דווקא במקום שראוי ליפול וירד למקום שראוי לירד דאל"כ יקשה רישא וסיפא כיון דרישא מיירי במקום הראוי ליפול למה נקט נפלה הו"ל רבותא אפי' ירדה וכן בסיפא דמיירי במקום שראוי לירד למה נקט ירדה הו"ל למיתני רבותא יתירה דאפילו נפלה [כדמסיק בתוס' ז"ל] וכדמסיק דא צריכה לדא. ודא צריכה לדא. ר"ל דנפלה הו"ל לאשמועינן בסיפא. וירדה הו"ל לאשמועינן ברישא [ולשון צריכה בירושלמי הוא דצריך לאשמועינן כדאיתא במס' מע"ש פ"ג הדא צורכה והדא לא צורכה עיי"ש דפירושו דצורכה הוא דצריך לאשמועינן] עיי"ש כלמפרש ואז"ל דא צריכה לדא שמשלם מה שנהנית פי' דהא דירד דסיפא הי' צריך לאשמועינן רבותא בהרישא דמשלם מה שנהנית. ודא צריכה לדא שמשלם מה שהזיקה. ר"ל נפלה דרישא הוי צריך לאשמועינן בסיפא דמשלם מה שהזיקה אלא ע"כ דמוכח ממתניתן דדווקא נפלה במקום שראוי ליפול וירדה למקום שראוי לירד אבל איפכא לא. והירושלמי הזה ראי' עצומה לשיטת הראב"ד ז"ל:
חזקי'

אפילו רעת כל השדה פטורה. ר"י ור"ל מוסיפין אדר' יוסי ב"ח וסבירא להו דמכיון שבתחלה באונס נפלה כל השדות כאחד נחשבות ואפילו הלכה משדה זו והיתה רועה כל השדות שאלה בגינה זו פטורה ממה שהזיקה כל השדה היינו כל הערוגות שבגינה: לעולם אינה חייבת וכו'. דבכה"ג הוית כירדה כדרכה דמכיון שיצאת מתוכה לר"ה וממנה לשדה אחרת הליכה אחרת היא אבל בהליכה משדה זו לשדה שאצלה כאחת נחשבת ותחילת ירידתה באונס היתה לפיכך פטורה: אלא נפלה לגינה וכו'. כמו אלא בהא איכא לספוקי שאם נפלה לגינה זו וירדה לתוך גינה אחרת ואכלה מהו אי מחשבינן לה כמו שירדה כדרכה שהרי לא נפלה לאותה גינה בתחלה: על דעתיה דר' יוסי ב"ח. פשיטא לן דחייבת: דאמר אותה השדה פטורה. שהרי אפילו באותה גינה עצמה קאמר דוקא אותה השדה כלומר בערוגה זו שנפלה ואכלה הוא דפטורה הא מערוגה לערוגה חייבת: וכא חייבת. והכא פשיטא דחייבת שאכלה בגינה אחרת: על דעתיה דר"י ור"ל וכו'. לדידהו הוא דאיכא לספוקי דאינון אמרין אפילו רועת כל השדה שבאותה גינה שנפלה היא פטורה אבל אם ירדה מגינה לגינה בזו לא שמענו דאפשר דמודו דהוי כמו שירדה כדרכה בתחלה: לעולם אינה חייבת וכו'. הש"ס קאמר לה דמדבריה' דר"י ודר"ל איכא למיפשט דהכא נמי פטורה שהרי אמרו לעולם אינה חייבת עד שתצא מתוכה לר"ה דוקא ומשם תחזור ותכנס לשדה אחרת וטעמא דמילתא לפי שלא ידעו בה הבעלים להזהר בה עד שתצא לר"ה ואז נודע להם שחזרה ממקום שנפלה ולפיכך אינה חייבת אלא על המקום שירדה אח"כ מר"ה לתוכו בין באותו גינה בין בגינה אחרת: אלא נפלה למקום שראויה לירד וכו'. בעיא אחרת היא ולא שייכא לפלוגתייהו אלא הא מיבעיא לן בעיקרא דדינא שאם נפלה למקום שראויה לירד לתוכו כדרכה שלא היה איזה דבר המכריחה ליפול וכן לא היה המקום גורם לזה כגון שהלכה בעמק השוה ולא היתה ראויה ליפול אלא שאירע לה מקרה שנפלה אם כאונס דיינינן לה שהרי נפלה ואינה משלמת אלא מה שנהנית או דילמא הואיל והמקום הוא ראוי שתרד לתוכו אע"פ שנפלה לא מחשבינן לה כאונס גמור דקס"ד דתחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא ומשלמת מה שהזיקה: ירדה למקום שראויה ליפול. וכן בסיפא איכא למיבעי שאם ירדה למקום שהיתה ראוי ליפול לתוכו כגון שהמקום הוא מדרון משופע והיא הלכה במקום הגבוה וראויה היא ליפול אלא שדחקה עצמה וירדה כדרכה אם בזה משלמת מה שהזיקה שהרי ירדה כדרכה או דילמא הואיל והמקום ההוא אינו ראוי שתרד לתוכו לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה להזהר בה: אמר ר' יוסי ב"ח היא מתניתא. מאי קא מיבעיא לך הרי דין זה מפורש במתני' דהא לא קתני ברישא אלא נפלה וכן בסיפא ירדה קתני אלמא בתרה דידה הוא דאזלינן אם נפלה הוי אונס ואפילו במקום שראויה לירד וכן אם ירדה אפי' במקום שראויה ליפול הרי ירדה כדרכה ולא הוי אונס בירידתה ובהא לא מספקא לן כלל: אלא נפלה ל[מ]קום שראויה ליפול נפלה למקום שראויה לירד. כלומר אלא אי איכא למיבעי לן בבבא דרישא הוא והכי קא מיבעי לן אי מדמינן נפלה למקום שראויה ליפול כמו בנפלה למקום שראויה לירד יה"פ דודאי פשטא דמתני' בנפלה למקום שראויה לירד מיירי שהרי עלה קתני ירדה וכו' דמשמע שנפלה לזה המקום שתוכל לירד משלם מה שנהנית ואם ירדה לתוכו משלם מה שהזיקה ואם ירדה אפילו למקום שראויה ליפול בהא ודאי נמי לא מיבעיא לן כדאמרן שהרי עכ"פ ירדה כדרכה. אלא בדין דנפלה בהא איכא למיבעי אם לעולם חד דינא אית ליה בין שנפלה למקום שראויה לירד כמשמעות פשטה דמתני' ובין שנפלה למקום שראוי ליפול או לא וכדמסיק במאי הוא דאיכא לספוקי: דא צריכה לדא ודא צריכה לדא. כלומר והאי בעיא צריכה ומסתפקא לן להאי גיסא וכן איכא למבעי לאידך גיסא וכדמפרש ואזיל: דא צריכה לדא שמשלם מה שנהנית. להך גיסא הכי הוא דמספקא לן אם בכה"ג משלמת מה שנהנית דמה לי שנפלה במקום הראויה לירד כדמתני' ומה לי שנפלה במקום הראויה ליפול על כל פנים נהנית היא שלא נחבטה בקרקע או דילמא כיון שא"א לה אלא א"כ שתפול שהרי המקום הוא שגורם לכך ואפילו מה שנהנית פטור מלשלם: ודא צריכ' לדא שמשלם מה שהזיקה. וכן נמי מיבעיא לן לאידך גיסא דבהא איפכא מסתברא שהרי מכיון שהמקום הוא ראוי ליפול לתוכו טפי היה לו להזהר ולהעביר אותה בנחת שלא תפול וכיון שלא נזהר איכא למימר דמשלם מה שהזיקה ולא איפשיטא: אין שמין בית כור. אם אכלה ערוגה אחת אין שמין לערוגה זו בבית כור כמה נפחת כל הבית כור בשביל ערוגה זו: מפני שהוא פוגם. לניזק שהרי בשביל קרחת דבר מועט אינו ניכר במקום בית כור ולא נפחת מדמי שויו כל כך: ולא בית קב. וכן אין שמין בית קב כמה נפחת בשביל קרחת ערוגה זו מפני שמשביח ביותר להניזק שאפי' דבר מועט ניכר בבית קב ועולה הפחת לדמים הרבה: אלא שמין בית סאה. כמה נפחתה בשביל קרחת הערוגה ונמצא לא פוגם הרבה ולא משביח הרבה:
אימתי

מראה הפנים

י"ב שדעת הרמב"ם ז"ל שפטור אם אח"כ חזרה ויצאת והזיקה ושהראב"ד ז"ל כעצמו חזר בו בפירושיו מביאו הרשב"א ז"ל בחידושיו. ומה שכתב הכ"מ וכן בכ"י שדברי רבינו כתומים הם וסובלים איזה פירוש מפני הפירושים. לענ"ד נראה להדיא מסתימת דברי הרמב"ם כפי' הה"מ שהרי כתב מפני שהיה לו לשמרה שלא תחזור והדבר ידוע דסתם שמירה בנעילת דלת כראוי סגי כמו שביאר ריש פ"ד ואם היה דעתו ז"ל לחלק כאן משום שכבר יצאתה פעם אחת היה לו לבארו לומר שהיה לו לשומרה בשמירה מעולה: אמר ר' יוסי בר חנינה היא מתניתא. מבואר להדיא מהכא דמפרש בפשיטות להמתני' דנפלה אפי' במקום שראויה לירד פטור ולא הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס שהרי יש לו רשות להעביר בהמתו בר"ה וכל שנפלה פטור. וכ"כ הרשב"א בשם הראב"ד ז"ל. והתימא על התוס' בסוף דף נ"ו וכן הרא"ש ז"ל שכתבו דוקא שאינה יכולה לירד ומתמת זה הוצרכו לדחוק דמה דקתני בסיפא ירדה כדרכה אלא הה"ד נפלה. והוא נגד מסקנא דהכא. וכן נראה מסתימת דברי הרמב"ם ז"ל והרמ"א בהגהה סי' שצ"ד הביא לדעת הרשב"א והראב"ד בשם יש מי שחולק. והוא תלמוד ערוך דהכא ועיין בדיבור דלקמן: דא צריכה לדא וכו'. מבואר הוא לכל מי שמורגל בלשון הש"ס הזה דצריכה לבין בעיא היא בכל מקום בתלמוד הזה. וכבר פירשתי היטב בפנים מה הוא הבעק להאי גיסא ולאידך גיסא. ולכאורה נראה לסכיא דאיה מדמספקא ליה הכא דהיכא דשכיחא נפילה טפי כגון במקום שראויה ליפול דאיכא למימר דמשלם מה שהזיקה ומטעמא דהיה לו להזהר ביותר וא"כ ש"מ להא דרב כהנא דכמה דנתלקו שם הוא ורבא דרב כהנא פי' שנפלה מחמת שהוחלקה וקא"ר התם דלדידיה דחפה חבירתה הוי פשיעה דהוה ליה לעבורי חדא חדא וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם הל' י"א והרי זה דומה להאי דהכא דכל מקום דשכיחא ליפול טפי יש לו להזהר אלא דהכא בעיא דלא איפשיטא היא ומספקא ליה להאי גיסא ולהאי גיסא ומ"ם התיו"ט כזה לימא מסייע ליה להרא"ש וסייעתו דכ"ל דחפו חברותיה לא הוי פשיעה מדקתני בסיפא ירדה כדרכה ולא קתני רבותא דאפי' הפילוה חברותיה משלם מה שהזיקה. ואי משום הא לא אריא דמי לא ניכל לפרש להרי"ב"ם וסייעתו דה"ק נפלה דוקא אבל הפילוה נעשה כמי שירדה כדרכה וכדאמרי' בגמ'. וכדפשיטות במתני'. ועוד דבירידה כדרכה איכא רבותא טפי דאפי' ירדה למקום שראויה ליפול וכדקאמר הכא. והא לא הוה משמע אי הוי תני הפילוה חברותיה והשתא איכא סייעתא נמי להאי פירושא דהרשב"א והראב"ד בדיבור דלעיל דמפרשינן למתני' דבדוקא קתני נפלה ואפי' במקום שראויה לירד וירדה אפילו במקום שראויה ליפול דבתר השתא אזלינן בין ברישא ובין בסיפא:
תני אין שמין בית כור וכו'. מה שפירשתי בפנים הוא מרווח לפי התוספתא וסוגיא דהכא עד המתני' ועולה לפי פי' התוס' דף נ"ח ע"ב ד"ה שמין בית סאה וע"ש:
נטיעות

שנוי נוסחאות (סו"נ) הרבים לשדה בספרי"ר הרבים לתוך שדה. נפלה לגינה בספרי"ר נפלה לאותה הגנה. (סו"ה) דאמר בספרי"ר דו אמר. (סו"ו) וריש לקיש דינון בספרי"ר ודר' שמעון בן לקיש תריהון. (סו"ז) פטור בד"ו פטורה (וכ"ה בספרי"ר). (סו"ח) ומרשות הרבים לשדה בספרי"ר ותכנס מרשות הרבים לתוך שדה (סו"ט) שראויה בספרי"ר שהיא ראויה (וכן לקמן). (סו"י) שראויה ליפול א"ר יוסי בר חנינה בספרי"ר שהיא ראויה ליפול א' ר' יוסה בן יוסה. (סו"ז) נפלה למקום שראויה לירד בספרי"ר וירדה למקום ש יא ראויה לירד. (סו"ג) שמשלם בספרי"ר שהוא משלם. (סו"ד) שמשלם בספרי"ר שהוא משלם. (סוס"ו) שמין בספרי"ר שמים (וכן לקמן). (סוס"ו) שמשביח אלא שמין בית סאה בספרי"ר שהוא משביח אבל שמים את... הסאה.

אימתי בזמן שאכלה ייהורי תאנים וקירטמה לולבי גפנים אבל אם אכלה בוסר או פגין שמין לו פירות גמורין. אמר רבי יודן משום ר' עקיבא אכלה פירות גמורין משל' פירות גמורין נטיעות שמין לו נטיעות נטיעות שמין לו בית סאה רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר' עקיבה תבואה שלא הביאה שליש נידונת, כנטיעות *דבי ר' ינאי אמרין [א] שמין תרקב בששי' תרקבים ר"י בי ר' חנינה אומר שמין קלח בששים קלחיים. *חד בר נש [ב] גנב הדא כפוני אתא עובדא קמי שמואל אמר ליה זיל שיימה ליה בריש דיקלא. א"ר יוסי בי ר' בון כבשה דאהיני הוה:

הלכה ג מתני'

[ג] *המגדיש לתוך שדה חבירו שלא ברשות אבלתן בהמתו של בעל השדה פטור ואם הוזק בהן בעל הגדיש חייב ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב: **גמ'** *א"ר יצחק גדישין בשדה ככלים בבית. א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר בההיא דאית ליה מסגר:

הלכה ד מתני'

*השולח [ד] את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים [ה] שילחה ביד פיקח הפיקח חייב [ו] אחד הביא את האש ואחד הביא את העצים המביא את העצים חייב אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור המביא את האור חייב בא אחר וליבה המלבה חייב ליבתו הרוח הרי כולן פטורין: **גמ'** *חזקיה אמר [ז]בשמסר לו גחלת [י] אבל מסר לו שלהבת חייב א"ר יוחנן היא גחלת היא שלהבת. וקשי' על דעתיה דחזקיה אילו מי שראה גחלתו של חבירו מגלגלת והולכת ואין בולה אותו שמא

פני משה

אימתי. ניזונין אגב קרקע ולא בפני עצמן: ייהורי תאנים. בתניתן נקראין ייהורי וכן לולבים בגפנים שעדיין לא ניכר בהם שום היכר הפרי: בוסר. ענבים שלא בשלו כל לרכן וכן פגים בתאנים ונוכל מקום כבר הוכר הפרי שמין לו בפני עצמן כמו שאכלה פירות גמורין: ר' יודן משום ר' עקיבא. דוקא אם אכלה פירות גמורין הוא דמשלם פירות גמורין אבל בוסר ופגין אין רואין אותן כאלו הן פירות גמורין: נטיעות. אילנות רכין בת שנתן נקראין נטיעות: שמין לו נטיעות נטיעות שמין לו בית סאה. כלומר לפעמים שמין אותו בפני עצמן כגון שהם יפים וחשובים ולפעמים כשאינן חשובות כל כך שמין להן אגב קרקע בבית סאה שהוזכר במתני': תבואה שלא הביאה שליש נידונת כנטיעות. שאף תבואה לפעמים כשהיא חשובה ואם שעדיין לא הביאה שליש נידונת כנטיעות שלפעמים נשומין בפני עצמן: שמין תרקב בששים תרקבים. לפרושי שמין בית סאה דמתני' קאי דדין השומא שמשערין אות' בששים ולא שמין הבית סאה שאכלה בששים אלא שמין תרקב והוא שלשה קבין שהן חצי סאה בשלשים סאין ובין שאכלה מעט או הרבה שמין בדרך זה ואין המזיק נפסד כל כך: שמין קלח בששים קלחים. כלומר הכל לפי מה שאכלה בין הרבה בין מעט שמין מה שאכלה בששים ואפי' אכלה קלח אחד נישערין בששים קלחים כמה נפחתין מדמיהן בשביל קלח זה: חדא כפוני. תמרה שלא בישלה כל לרכה: זיל שיימיה בריש דיקלא. כמה היה שוה הדקל וכמה נפחת בשביל זה: כבשה דאהיני הוה. אשכול של תמרים שבישלו כל לרכן היו ולפיכך אמר שמואל שישומו אגב הדקל בפני עצמן דאילו כפוני אינן נישומין אלא אגב הקרקע:

הלכה ג מתני' ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב. מסיק לה בבבלי בשומר הגדים שכיון שאומר לו עייל וגדיש עייל ואשמור לך קאמר ואפילו רבי דאמר בפרק דלעיל אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור מודה בהא: **גמ'** גדישים בשדה ככלים בבית. דמודה רבי דכלים בבית אם אמר לו בעה"ב להכנים מסתמא קיבל שמירתו עליו וכן גדישים בשדה וכדמסיק ר' יוסי בר' בון בההי דאית ליה מסגר דהוי כמו בית ובהא מודה רבי וכן הוא המסקנא הכא לעיל פ' הפרה הל' ד':

הלכה ד מתני' המביא את העצים חייב. דאי לאו אחרון הראשון לא עביד כלום: וליבה. נפח את האש: ליבתה הרוח. כולן פטורין. מפרש בגמרא: **גמ'** בשמסר לו גחלת. לחש"ו בהא הוא דפטור אבל אם מסר לו שלהבת חייב וקס"ד השתא דטעמיה דחזקיה משום דס"ל אשו משום ממונו הוא והילכך ע"כ דמוקי למתני' בגחלת שאינו שלו ומשום הכי בשמסר לו גחלת של חבירו פטור אבל בשלהבת ס"ל דאף שאינו שלו מ"מ כיון דברי היזיקה הוא והוא שמסרו לו חייב: א"ר יוחנן היא גחלת היא שלהבת. לעולם פטור דקסבר אשו משום חציו הוא והילכך הכא לא חציו הוא דבלא נבתא דחרש לא הוה מדליק ולפיכך אין חילוק ופטור הוא: וקשיא על דעתיה דחזקיה. דלדידיה מתני' בגחלת של חבירו מיתוקמא: אילו מי שראה גחלת של חבירו מגלגלת והולכת. כלומר לוחשת והולכת והשלהבת עולה ממנה א"כ הגחלת מגלגלת בר"ה והולכת ואינו מכבה אותה שלא תעלה השלהבת מאליה: ואין כולה אותה. שאינו מכלה ומכבה אותה: שמא

ריד"ב"ז

הזקי' אמר בשמסר לו גחלת אבל מסר לו שלהבת פטור. ור"י אמר אפילו מסר לו שלהבת פטור משום דר"י לטעמי' דס"ל אשו משום חציו וחציו דחרש הן אבל לרשב"ל דס"ל משום ממונו מקשה הגמ' בבבלי למה פטור אלו מסר שורו לחשו"ק ה"נ דלא מחייב בתמי' ומשני שם רשב"ל כשם חזקיה ל"ש אלא שמסר לו גחלת וליבה. ופירש"י ז"ל דכיון דהחרש ליבה הרש עביד לי' ההיזק. והיינו דהבבלי מחלק בין שור לגחלת שיר דרכו לנתוקי. אבל גחלת מעמיא והולא. וכל ההיזק הוא ע"י החרש. אבל הירושלמי אינו מחלק בין שור ובור לגחלת. וע"כ פריך הגמ' וקשיא ע"ד דחזקי' אילו מי שראה גחלתו ש"ח מגלגלת והולכת ואין כולה [כמו מכיבה] אותו שמא אינו פטור בתמי' ר"ל למה פטר בעל הגחלת וכי יפטר משום זה דמי שיראה הגחלת מתגלגל ביד החרש מחויב לכבותה ולא דמי לשור וכשלא יכבה יתחייב הרואה בתמיה והא בחמת הרואה פטור וע"כ חייב הוא ולמה פטור בעל הגחלת כיון דנתלבה גחלתו יתחייב הוא. ומשני תיפתר בגחלת של הפקר וע"כ לא הוי ממונו. ומ"מ במסר שלהבת הפקר חייב. משום דברי היזיקא. ור"י ס"ל אפילו בשלהבת הפקר נמי פטור. ובכ"י מאקספארד גרס אמרי תיפתר בגחלת של הפקר אמרי תיפתר בשלהבת של הפקר פי' דאמרי תיפתר אליבא דרשב"ל בגחלת של הפקר. ואמרי כמו אית דאמרי תיפתר בשלהבת הפקר אליבא דר"י אבל בשלהבת שלו חייב אפילו לר"י דס"ל משום ממונו ג"כ. ועיי' בתוס' ז"ל דף כב ע"ב ד"ה אשו עיי"ש וכזה נחלקו ר"י ורשב"ל דר"י ס"ל כיון דהפקר הוא פטור אפילו אשלהבת. אבל רשב"ל ס"ל דבשלהבת דברי היזיקא חייב. אבל גחלת דלא ברי היזיקא פטור עיי"ש בתוס' ז"ל הנ"ל:

יצא

מראה הפנים

נטיעות שמין לו נטיעות. ובתוספתא פ"ו גרים ר' יהודה אומר משום ר"ע אכלה פירות נטיעות שמין להן נטיעות נטיעות עלמן שמין להן בית סאה. ולפי האי גי' היה לריך לחלק אליבא דר"ע בין פירות גמורין ובין פירות נטיעות בשמין להן אגב נטיעות. ולפי הגי' דהכא ולמאי דפירשתי עולה שפיר כפי המסקנא דהתם בכעין דין זה וכפי' הרמב"ם בסוף פ"ד מנ"מ דכתב גם לחלק בין דקל רומי שאין התמרות שלו יפות דשמין אגב קרקע ובין דקל פרסי שהתמרים שלו יפות דשמין הדקל בפני עלמו. וכגון הוא נפרש לנטיעות נ"כ כגוונא כו: **גדישין** בשדה וכו'. עיין לעיל פ' הפרה הלכה ד' ד"ה תיפתר מה שכתבתי בזה כם יעתא דשמיא:

חזקיה אמר בשמסר לו גחלת. פלוגתא דר"י ור"ל התם דף נ"ט ע"ב ופסקו הפוסקים כר"ל מטעמיה דחזקיה. וכבר ביארתי היטב בפנים סוגיא דהכא אחר העיון ומאוקמתא דהכא דמוקי בשל הפקר ניחא לי מה דקשיא מסוגיא דהכר' בפ"ב דמוקי התם כשנימר גחלתו ואי לאו הכי בעל הגחלת חייב וה"נ מי גרע מהכלב שנטל את החר' וכו' והדלי' הגדיש אם פשע בעל הגחלת חייב הוא ג"כ כדאמר התם וא"כ הכא אמאי לא אשכחן חיובא בבעל הגחלת לכל הפחות בשלהבת לר"ע ולא דקאמר הכא ניחא. ועיין לעיל בפ"ב הלכה ד' והל' ה' שם נתבאר במרא' מסוגיו' ודברי המפרשים והפוסקים השייכים לזה וכמה שתלשתי בדינים אלו בס"ד:

מאן

ונ"ל טעמא דחייב לחזקיה וכן לר"ל לקים דסובר כותיה כבבלי כאן. שהוא משום דכיון דשלהבת קשורה בגחלת אף בשלהבת יש בו ממשא מיקרי. וכעין דאמרינן בבילה דף לט דאם הוליאו בקיסם חייב על השלהבת אף דבקיסם לית ביה שיעורא מש"ה בדאדיי אדויי אז אין בו ממש ע"ש. וא"כ יש לומר דבזה נחלקו חזקיה ור"י היכא שבעל הגחלת הוא פטור כגון שאינו כמו הכא כו כיון, דעל הממש פטור דלא פשע ס"ל לר"י דאף על השלהבת נמי פטור שאין בו ממש בעצמותו דאף דר"י ס"ל אשו משום חציו מ"מ כאן כלו לי' חציו דלוותא דחרש הוא כדאמרו בבבלי יחזקיה סובר כיון דעכ"פ קשורה בגחלת מיקרי יש בו ממש וחייב על השלהבת אף דעל הגחלת פטור משום שאינו שלו מ"מ על השלהבת חייב דכיון דבעצמותו אין בו ממשות לא נופל עליו שהוא שלו או אינו שלו ורק החיוב הוא על הגורם והגורם בעצמותו בא מגחלת שיש בו ממשות ולכך חייב לריש לקיש. ועי' בקדמונים בשטמ"ק שם דף כב. וע"ז מקשה לחזקיה אילו מי שראה גחלת של חבירו וכו' שמא אינו פטור וכאן נמי כיון שאין הגחלת שלו אמאי יתחייב הבעלים ומלבד זה אמאי יתחייב הפקח ומשני בשמסר לו גחלת הפקר והיינו שהגביהו הפקח עבור החש"ו באופן שהגביה לעצמו א"כ אין הגחלת שלו ורק החש"ו קנאוהו על ידו מן ההפקר א"כ גרם היזק של השלהבת בא על ידו ולכך חייב אף שאין השלהבת שלו כמ"ש כיון שאין בעצמותו ממש ועל הגחלת כיון שאינו שלו. ובפקח כה"ג אין על המגביה שום חיוב רק על הפקח שנעשה שלו דהגביה בעבורו ומיושב בזה קושיית התוס' דף כב ד"ה אשו ודוק:

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פ"ד מנ"מ הלי"ג טוש"ע חו"מ סי' שצ"ד ס"ג

יח
ב מיי' שם הלי"ד טוש"ע שם ס"ו

יט
ג מיי' שם פ"ג הלט"ו טוש"ע שם סי' שצ"ג ס"ד

ד מיי' שם פי"ד הל"ה טוש"ע שם סי' תי"ח ס"ז

כא
ה מיי' שם הל"ו טוש"ע שם ס"ח

כב
ו מיי' שם ה"ז טוש"ע שם ס"ט

כג
ז מיי' שם הל"ה טוש"ע שם ס"ז

גליון הש"ס

[ז]בשמסר לו גחלת וכו'. עי' פ"מ ופי' שו דחוק ומה גם לא ביא' אם מיירי בגחלת שאינו שלו וכביטת רש"י דבגחלת שאינו שלו לר"ל דאשו משום ממונו פטור א"כ אמאי כשלחה ביד פקח הפקח חייב הא אינו שלו. וע"כ דמיירי בגחלת שלו וביד פקח הפקח חייב דנכנס תחת הבעלים כמבואר ברמב"ם וטוש"ע מש"כ כתש"י. הן אמת דלפי זה קשה מאי מקש' בירושלמי לחזקי' אלו מי שראה גחלת וכו' שמא אינו פטור מאי ענין זה לכאן בבגחלת שלו מיירי. וגם תירוצו אינו מובן. ונראה דבאמת הכי אמרו דשלהבת לית בי' ממשא ולא שייך בי' ממונו עי' בבלי דף כב.

מסורת הש"ס

ב"ק נח ע"ב
פ"ב נט ע"ב
שם
לעיל פ"ה הל"ד
ב"ק נט ע"ב
שם

שינויי נוסחאות (סו"ב) פגין בסרי"ר פגים. (סו"ג) גמורין בסרי"ר גמורים. אמר ר' יודן משום בסרי"ר ר' יודה א' משם. (סו"ד) אכלה... עד „בית סאה' בסרי"ר אכלה פירות נטיעות שמים לו (פירות) [נטיעות] נטיעות שמים לו בית סאה. (סו"ו) אומר משום בסרי"ר אמר משם. (סו"ז) דבי ר' ינאי בסרי"ר דבית ר' יניי. (סו"ט) ר' י בד"ו ר' יוסי. ר"י בי ר' חנינה בסרי"ר ר' יוסה בן חנינה. קלח בסרי"ר קולח. (סו"י) קלחיים בסרי"ר קולחים. (סו"א) אמר ליה זיל שיימה ליה בסרי"ר אמר אזל שומה ליה. (סו"ב) בריש בסרי"ר בראש. (סו"ג) דאהיני הוה בסרי"ר דאחיני הוות תמן. (סו"ט) בההיא בסרי"ר (בדאית) [בההיא דאית]. (סו"ו) אבל מסר בסרי"ר אבל אם מסר. (סו"ס) ואין בולה אותו בסרי"ר [ואינו כלה אותה].

שמא אינו פטור. אמרי תיפתר בשמסר לו גחלת הפקר אי נמי שלהבת הפקר ולית שמע מינה כלום. *אית תניי תני ליבה אית תניי תני וניבה מאן דמר וליבה דכתיב °בלבת אש מאן דמר וניבה °והיה בליבי כאש בוערת: ליבתו הרוח הרי כולן פטורין. "תמן אמרין [א] ברוח של אונסין היא מתניתא אבל ברוח שהעולם מתנהג בו חייב. ר' יוחנן ור"ל תריהון אמרין אפי' רוח שהעולם מתנהג בו פטור שפעמים בא פעמים לא בא:

הלכה ה מתני'

*השולח את הבעירה ואכלה עצים או אבנים או עפר חייב שנאמר °כי תצא אש ומצאה קוצים וגו' [ג] עברה גדר שהוא גבוה ארבע אמות או דרך הרבים או נהר פטור: **גמ'** *מה קוצים מיוחדין שדרכן לידלק אף אין לי אלא דברים שדרכן לידלק ת"ל גדיש. אי מה גדיש מיוחד שתלוש מן הקרקע אף אין לי אלא דבר שתלוש מן הקרקע תלמוד לומר קמה. או מה אילו ואילו מיוחדין שדרכן לידלק אף אין לי אלא דבר שדרכו לידלק. ליחכה נירו סיפספה אבניו מניין

תורה אור: שמות ג · ירמיה כ · שמות כב

שמא אינו פטור. בתמיה וכי עליו מוטל החיוב לכבות גחלת של חבירו וא"כ קשיא לחזקיה מאי קמ"ל במתני' דאי לפטורא דגחלת ודאי לא אצטריך דלאו שלו הוא ולא בר היזיקא ואי משום חיובא דשלהבת והכי הוא מפרש להמתני' השולח את הבערה ביד חש"ו שהם הבעירוה בידים והוא לא מסר להם אלא הגחלת פטור אבל אם כבר הובערה בשלהבת ומסר להם הוא חייב. הא נמי קשיא ד.א הגחלת לאו דידיה הוא ולא על דידיה חיובא רמיא כ"א על בעל הגחלת שהניח תקלה בר"ה בדין דאיהו הוא דמיחייב ואי אמרת דמשכחת חיובא על המוצא גחלת של חבירו והובערה בשלהבת אם כן ש"מ דעליו מוטל לכלות ולכבות גחלת של חבירו שהניחה בר"ה בתמיה: אמרי. לא קשיא ולא תידוק הכי אליבא דחזקיה דתיפתר בשמסר לו גחלת של הפקר: א"כ שלהבת הפקר. האי אי נמי וכן הוא וכלומר דבגחלת הפקר וכן נמי בשלהבת של הפקר איירי וא"כ לית ש"מ כלום דדייק' דהרואה גחלת של חבירו דהוא חייב לכלותה דהא ודאי ליתא דאלו בגחלת חבירו חיובא על בעל הגחלת הוא דרמיא והכא ה"ט דחזקי' דכיון דהגחלת הפקר הוא ולא ידעינן מי שהפקיר אותה כשהגביה הוא זכה בה וכשמסר לו הגחלת בלא שלהבת פטור משום דלא בר היזיקא ואיהו לא קעביד מידי

דנראה בעצמה הוא אבל בשלהב' דבר היזיקא כעושה מעשה בידי' הוא שמסרן לאלו חייב: וניבה. מלשון ניב שפתים ומייתי ראיה מקרא דירמיה שאמר ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר והיה בלבי כאש בוערת וצריך אני להוציא בניב שפתי מה שהוא כאש בוערת בלבי ואף זה בניב שפתיו מוציא ומבעיר האש: תמן אמרין. בבבל מפרשין דדוקא ברוח של אונסין שבא בסערה ואינו מצויה מיירי מתני' ובהא הוא דפטורין דלא אסיקו אדעתייהו אבל ברוח מצויה והעולם מתנהג בו חייב: שפעמים בא פעמים לא בא. כלומר לאו ברוח מצויה תמיד קאמרי דבהא ליכא מ"ד דפטור אלא כלפי מה שאמרו ברוח של אונסין הוא דוקא דפטור עלה קאמרי דאפי' ברוח שהעולם מתנהג בו לפעמים ואינו רוח סערה פטור שלפעמים לא בא ולא הוה להו לאסוקי אדעתייהו: **הלכה ה מתני'** או עפר. שליחכה נירו ונתקלקל: או דרך הרבים. ט"ז אמות כדגלי המדבר: **גמ'** מה קוצים וכו'. ומלאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה כתיב ודריש לה דכולהו איצטריכו דאי מקוצים ה"א מה קוצים מיוחדין שדרכן לידלק מהר אף אין לי וכו' ת"ל גדיש דלא שכיחא כ"כ לידלק כמו קוצים ואפ"ה חייביה רחמנ': או מה אילו ואילו וכו'. שעכ"פ נוחין לידלק הן וה"ל פשיטה לגבייהו:
מניין

מסורת הש"ס: ב"ק ו ע"א · שם · ע"ב

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פי"ד מה"מ הל' ו טוש"ע חו"מ סי' תי"ח ס"ט

כה
ב מיי' שם הל"ח טוש"ע שם ס"כ

כו
ג מיימוני שם הל"ג טוש"ע שם ס"ד

גליון הש"ס

[ג] עברה גדר כו'. עי' בשטמ"ק ב"ק דף סא ע"א:

מראה הפנים

מאן דאמר וניבה והיה בלבי כאש בוערת. נראה דאיכא נ"מ לדינא בהני דרשות דהני תנאי וכפירוש דהאי דרשא מקרא דירמיהו. וזה דלמ"ד וליבה וכדכתיב בלבת אש מבמעות דרש זה שליבה ברוח שבפיו כדרך המלבה להבעיר האש שמוציא רוח קר מפיו ובזה מוסיף הלהב כענין שהרות הקר הנושב ומנפח בהם ומגדיל המדורה והיינו נמי דמייתי ראיה מקרא דהסנה דבלבת האש דהתם נהכי מישתעי שההבערה היתה מתחזקת והולכת כדכתיב והנה הסנה בוער באש וגו'. ומאן דתני וניבה ומייתי לה מקרא דוהיה וגו' ואם דלא היזכר מבמעות זה הלבון סכוונה בזה למי שהוא מוציא חום ההבל שבפיו וטבע הכל הזה שהוא בא מקירות לבו ומוסיף חמימות באויר ואינו מצטרף עם אויר סקר. והיינו דמייתי מקרא דירמיהו דבהכי מישתעי התם ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי ונלאיתי כלכל ולא אוכל. כטבע האדם שמוציא ברוח שפתיו החמימות הבאה מן הדאגה שבלבו לנות לו. וה"נ בכעין זה. והשתא נ"מ לדינא איכא בדין ליבה וליבתו הרוח עמו דלחד מ"ד כל היכא שלא נשב ברוח שבפיו כ"א הוציא חום ההבל וכדאמר ר' זירא התם דלמר' למורי וזה אינו מצטרף לפעולת הרוח המנשב וכדכתבו התוס' בם שהביאה תם והרות קר ולא שכיח כ"כ שיסייעו זה לזה וא"כ בזה הוא פטור בכה"ג שלא עשה כלום כ"א בניבה הזה לבדו ודאי חייב שעכ"פ מכחו בא. אבל אם היה מנשב ברוח פיו כדרך המנשבין מצטרף הוא בסיוע הרוח והוי כזורה ורוח מסייעתו להאי מ"ד. וא"כ בהא פליגי מאן דתני וליבה מפרש לבתה הרוח דסיפא הכי אם לבתה הרוח לבדו פטור אבל ליבה וליבתה הרוח עמו דמצטרפת לה לפי האי מ"ד איכא למימר דמיחייב. ומאן דתני וניבה כוונתו בזה דס"ל דההנא דמתניתין המיעטנו בזה דלא מצטרפת לה שיסייע עם הרוח ואם עשה באופן שיצטרף עם הרוח ס"ל נמי דפטור וכהאי מ"ד דס"ל שם הכי וה"ק וכא אחר וניבה חייב לבת' הרוח לעול' פטור דסיועו לאו כלום היא כמו אם ניבה עם הרוח דודאי לא שכיח' שיסייע ויעשה איזה פעולה בהצטרפו וה"נ פטור הוא אפי' עשה באופן שיכול להצטרף והא קמ"ל ועיין בדיבור דלקמן:

תמן אמרין ברוח של אונסין היא מתניתא. וכן מסקו התוס' שם ד"ה ליבתה הרוח וכו' מהאי דהכא דברוח שאינה מצויה מיירי ולא כמה שרצה הר"י לפרש מתחילה וברייתא דליבה וליבתו הרוח בין אין מצויה וכו' ע"ש. וכן פי' הרשב"א ז"ל להמתני'. ובגמרא שם לקמן ת"ר ליבה וליבתו הרוח אם יש בליבויו כדי ללבות חייב ואם לאו פטור וכו' עד רב אשי אמר וכו' וגרמא בנזקין פטור והרמב"ם ז"ל כתב בפי"ד הל' ז' א' הכיא את האור כו' ליבה וליבתו הרוח חייב שהרי הוא גרם וכל הגורם להזיק משלם נ"ש מן היפה שבנכסיו כשאר כל המזיקין ע"כ. וכבר עמדו על דבריו המפרשים ז"ל כענין קושית הראב"ד מ"מ לא חילק כדברי הברייתא והה"מ כתב דדעת רבינו לפרש הא' האוקימתא וכו' ופסק דלא כרב אשי דלדידיה פטור בכל גוונא וגרמא בנזקין הוא אלא שקשה מהאית דפי"ת דנ"ש ותירץ הכ"מ וכן בכ"י דהתם אין הנזק בא מכח מזיק עצמו וכו' ע"ש והש"ך בסי' ת"ח הקשה ע"ז דאכתי למה לא פסק הדין דהני אוקימתו' וכו' וכתב שכולן לא ירדו לסוף דעת הרמב"ם יע"ש שהאריך ותוכן דבריו סובב על מ"ש לדעת הרמב"ם דס"ל דאין חילוק בין גרמי לגרמא ולעולם חייב וא"כ לא קי"ל כהאי דרב אשי וכו' ולבסוף הביא ראיה מפי' הראב"ן ז"ל לדעת הרמב"ם ע"ש. והנה כיון בדבריו שזה ברור לדעת הרמב"ם וירד לסוף דעתו וכאלו גנוב הוא אתו אבל לא נמצא בידו הגניבה. ומתחילה אני אומר שיסוד הבנין בדבריו לדעת הרמב"ם נופל ונהרס וממילא נסתרו כל דבריו. ונעלם ממנו דברי הרמב"ם בהלכות האלו שכתב בריש פ"ד הפורץ גדר לפני בהמת חבירו וכו' אם היה הכותל בריא חייב ואם היה כותל רעוע פטור מדיני אדם וכו' ע"ש. וכבר כתבתי מזה בריש פרקין במה שנתן הוא ז"ל בעצמו טעם לדבריו בתשובתו לחכמי לוניל הובא במ"ע. ושם מפורש להדיא דס"ל גרמא בנזקין פטור והילכך בכותל רעוע פטור אלא שבדיני שמים חייב ובכותל בריא דחייב ע"כ מפני שהוא כידים ממש והוא לבדו המזיק וה"ל דינא דגרמי. וכ"כ הרב המאירי ז"ל לחזק דבריו בטעם הזה וכתב שזה הוא החילוק לדעת הרמב"ם ז"ל בין גרמי לגרמא דבעינן כוונתו להזיק ובעל ידו לבדו יבא הנזק. הובא דבריו בשיטת מהר"ב אשכנזי ז"ל וע"ש שחיזק בראיות ואין כאן מקומו להאריך בזה ויתבאר אי"ה עוד במקומו פ' שבועת הדיינים מדינים האלו ועכ"פ די בזה עכשיו שברור הוא דהרמב"ם מחלק בין גרמי לגרמא כמה שטרחו המפרשים לחלק בזה ומטעם הנזכר וא"כ אמאי לא יפסוק הכא כדברי רב אשי כמה שנתן טעם לסיפא דברייתא שאם אין בליבויו שלו לבד כדי ללבותה שהוא פטור מטעם דלא הוי אלא גרמא ולא הוא המזיק לבדו ואם בכותל רעוע פוטר מדיני אדם מטעם זה ואע"פ שבשעת מעשה נראה שהיא עושה הנזק לבדו מ"מ הואיל ואפילו לא היה הפורץ מאליו היה נופל לא נקרא מזיק לבדו מכ"ש כאן שבשעת מעשה הנזק לא הוא הגורם לבדו. וזה אינו צריך לפנים יותר שאמת ונכון הוא כאן לדעת הרמב"ם ז"ל כן. אבל עיקרן של דברים כך הן דבאמת דעתו של הרמב"ם כאן ג"כ כמו דמוכרח משם ובאמת כרב אשי פסק וזה מלמדינו בדבריו שמדוקדקים שהרי צריך לדקדק בדבריו הנראים לכאורה כשפת יתר והב"ך התחיל לדקדק אבל לא גמר. ואנחנו בעז"ה נגמור עד נרד לכוין דעתו הרחבה. כתב שם שהרי הוא גרם וכל הגורם ככפילת דברים ולכאורה לא היה צריך יותר לסיים כן ועוד מה זה בא להשמיענו כמה שכתב משלם נ"ש וכו' וכי דין אדם מועד לעולם בא להשמיענו כאן וכבר מבואר הוא במקומו בהלכות חובל אלא ודאי כך הנעתן של דבריו ז"ל. ובתחלה אבין כמה שהקשה הרשב"א ז"ל ותירץ בענין זה להמתיק הדברים ביותר שהוא ז"ל פירש הברייתא והסוגיא בענין זה וז"ל בקיצור ליבה וליבתו הרוח כלומר שליבה וכבר בא הרוח רוח שאינה מצויה אם יש בליבויו כדי ללבות חייב שהרי אפי' בלא סיוע הרוח היה בליבויו כדי להדליק ומתכוין הוא להדליק ולפיכך חייב ומדקתני חייב סתם משמע שחייב בכל וקשיא לי אמאי חייב בכל כיון שיש גם בליבוי הרוח כדי ללבות להוו כשנים שהכיאו האש והעלים שבניהם חייבין וכדאמרינן בפ"ק דמכלתין במרבה בחבילות וי"ל דהתיא כר' נתן דכל היכא דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי א"נ י"ל דכיון שבא הרוח בשעת ליבויו ויש בליבויו כדי ללבות מטילין עליו את הכל דהוה ליה כמכיא את האש ויש בו כדי לילך ברוח מצויה ולהזיק ואם לאו שאין בו כדי ללבות פטור שאין במעשיו כלום ופריך ואמאי להוי כזורה והרוח מסייעתו כיון שכבר בא הרוח ואוקמה אביי בשליבה מלד זה וכו' ורבא אמר לא כמו שהיינו סבורין שכבר בא הרוח שאינה מצויה בשעת ליבויו אלא כשהתחיל ללבות עדיין לא בא ואח"כ בא דלאו פושע הוא דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה עכ"ל הרשב"א ז"ל. והשתא ממילא מרווח לן שמעתתא דרב אשי אוקי לעולם כדאמרינן מעיקרא שכבר בא רוח שאינה מצויה בשעת ליבויו וטעמא דחיובא דרישא מבואר וכסיפא דפטור מטעמא דהוי גרמא בנזקין ואין במעשיו כלום. והן הן דברי הרמב"ם ז"ל ממש אות באות כפירושו בברייתא כפירוש הרשב"א ולא כפירוש התוס' בד"ה ליבה וליבתו הרוח וכו' ע"ש וכפי טעמו וסברתו ופסק כרב אשי בענין גרמא ואין לנו להוסיף בזה כ"א להראות רמז כוונתו בדבריו כדרכו ז"ל שלפעמים מבאר בפירוש ולפעמים מרמז לנו בסיבוב דברים ללמדינו כוונתו שבתחלה כתב ליבתו הרוח שאינה מצויה תמיד הרי כולן פטורין ליבה וליבתו רוח רוח זה שאינו מצויה דאיירינן בה וכבר בא חייב שהרי הוא גרם כלומר ללמדינו שיש בליבויו כדי ללבות דאי לאו הכי לא קרינן ליה הוא גרם והשמיענו בזה שאע"פ שהרוח שאינה מצויה כבר בא הוא חייב דה"ל כמביא את האש ברוח מצויה וכדלעיל והיינו דסיים דלא תקשי מ"מ הוא מתחייב בכל הא גם בליבוי הרוח יש בו כדי ללבות לזה אמר מפני שכן הדין כל הגורם להזיק משלם נ"ש וכו' כדין שאר כל המזיקין ר"ל אע"פ שהיה לכאורה נראה שלא בלבדו הוא המזיק מ"מ אני אומר לך הטעם דהוא הגורם דמכוין שליבה ויש בליבויו כדי ללבות מתחייב בכל ומשלם נ"ש כשאר כל המזיקין לבדן שהוא ג"כ לבדו נקרא מזיק כמבואר לעיל. וא"כ ממילא נלמד שאם לא היה בליבויו כדי ללבות שהוא פטור שלא עשה הוא הנזק לבדו אלא גרמא בנזקין הוא ואינו כשאר כל המזיקין. ובסוף דבריו אלו הורה לנו כוונתו ודעתו המבואר במקום אחר כפי אשר הכרתנו מדין הפורץ גדר הנזכר. ויתבאר עוד במקומו אי"ה בדין דגרמי ודגרמא לכל הביעות. ועכ"פ נתבאר לנו עכשיו היטב דעת הרמב"ם בחילוק דין זה. ומה"ט פסק כהאי דפי"ג מנ"ם דפטור דהיינו בא מכח עצמו. וזהו כדברי הכ"מ במקצת. אלא שצריך להוסיף דיש עוד טעם לזה לפי שאין כוונתו להזיק כדאיירי התם. ואלו בני התנאים צריך כדינא דגרמי לדעתו ז"ל כפי אשר נתבאר. ונקטינן הבתא לפי מה שבארנו ואחר העיון היטב בדברי הרמב"ם ובמקומות השייכים למקור דינים אלו שפסק כאן כדינא דברייתא וכאוקימתא דרב אשי וכטעמים

ציון ירושלים

[ג] תמן אמרו ברות של אונסין כו'. עמה"פ מ"ש על דברי הרמב"ם ועל דברי הש"ך סי' ת"ח ועשו"ת הנספח לספר מנחת יעקב סי"ג:

שנויי נוסחאות (סו"א) אמרי בסרי"ר אמר. נחלת הפקר בסרי"ר אמר תפתר שמסר ל (סו"ב) אי נמי שלהבת הפקר בסרי"ר שלהבקר. (סו"ג) ליבה בסרי"ר וליבא. וניבה בסרי"ר וניבא. (סו"ד) מאן דמר וליבה דכתיב בלבת אש מאן בסרי"ר מן דמר וליבא וירא מלאך ה' אליו בלבת אש ומן. (סו"ה) אפילו רוח בסרי"ר אפילו ברוח. (סו"ו) שפעמים בא פעמים לא בא בסרי"ר פעמים שהוא בא ופעמים אינו בא. (סו"ז) דברים שדרכן בסרי"ר דבר שדרכו. (סו"ז) אי נד"ו או. (סו"ח) שתלוש בסרי"ר שהוא תלוש. שתלוש בסרי"ר שהוא תלוש. (סו"ט) תלמוד לומר קמה בסרי"ר תל' לו' או הקמה. (סו"י) ליחכה בסרי"ר וליחכה. סיפספה בסרי"ר סיפסה.

כבר לארן אפילו רוח שהעולם מתנהג בו. מצאתי בגיסא אחת דלאו רוח מצויה הוא אלא לפעמים הוא בא ומתנהג העולם בו: **ליחכה** נירו ספספה אבניו נ"ל ליחכה נירו סיכסכה אבניו:

מסורת הש"ס

תורה אור

מניין תלמוד לומר או השדה. ויאמר קוצים קמה שדה ואל יאמר גדיש על דעתיה דרבי יודן ניחא דאמר משלם כל מה שבתוכו ועל דעתיה דרבנין דאמר אינו משלם אלא גדיש חטים שדה שעורים לאי זה דבר נאמר *גדיש ולאי זה דבר נאמר גדיש. עברה גדר שגבוהה ארבע אמות או דרך הרבים או נהר פטור *אמר רבה בקודחת היא מתניתא אבל במקטפת דברי הכל חייב רבי יוחנן אמר במקטפת היא מתניתא אבל בקודחת פטור:

הלכה ו מתני'

*המדליק בתוך שלו עד כמה תעבור הדליקה ר' אלעזר בן עזריה אומר רואין אותם כאילו היא באמצע בית כור ר' ליעזר אומר שש עשרה אמה כדרך הרבים ורבי עקיבה אומר חמשים אמה ור"ש אומר °שלם ישלם המבעיר את הבעירה (שמות כב) א הכל לפי המדליק: **גמ'** תני *מעשה שעברה דליקה את הירדן שהיתה קשה. עד כמה תעבר הדליקה רבי ליעזר אומר שש עשרה אמה כדרך הרבים בשעת הרוח שלשים אמה רבי יהודה אומר שלשים אמה בשעת הרוח חמשים אמה רבי עקיבא אומר חמשים אמה בשעת הרוח מאה אמה. מעשה בערב שקפץ האור יותר משלשה מאות אמה *אימתי בזמן שקפץ ב אבל [ג]אם היו עצים מצויין לפניו או שהיה מספסף והולך אפילו עד מיל חייב. ג עברה נהר או שלולית רחבין שמונה אמות פטור:

הלכה ז מתני'

ד *המדליק את הגדיש והיו בו כלים ר' יהודה אומר ישלם כל מה שבתוכו וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חיטין או גדיש של שעורין ה היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור ו ומודין חכמים לרבי יהודה במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שהיה בתוכה שדרך בני אדם להניח בבתים: **גמ'** רבי אבהו בשם ר' יוחנן מודין חכמים לרבי יודן בכלי גורן שדרכן להטמין. *מחלפה שיטת רבי יודן תמן הוא אומר פרט להטמון והכא הוא אמר לרבות הטמון. ולית רבי יודן דריש הכא אלא גדיש לאי זה דבר נאמר גדיש שמשלם כל מה שבתוכו.

מחלפה

מנין שאין נוחין לידלק כ"כ ת"ל או השדה לרבות לאלו: ויאמר קוצים קמה שדה ואל יאמר גדיש. כל"ל: על דעתיה דר' יודן ניחא. דאמר לקמן דמחייב על הגדיש לשלם כל מה שבתוכו ואפי' טמון בו כלים ניחא דאיצטריך גדיש לרבות את הטמון: ועל דעתיה דרבנן. דאינן מחייבין אלא מה שהגדיש בתוכו ודרכן לעשות מהן גדיש קשיא: לאיזה דבר נאמר שדה וכו'. כלומר אחר שנאמר שדה לאיזה דבר נאמר גדיש. ולא איפרקא הקושיא: בקודחת היא מתני'. מלשון אש קדחה באפי כלומר שמקדח ועולה למעלה ולפיכך אם עברה גדר וכו' פטור דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה: אבל במקטפת. שנכפפת ונסרכה בעשבים והולכת למרחוק חייב. ולגי' הספר ד"ה חייב י"ל לכל תנאי דפליגי במתני' דלקמן בהא ד"ה מודים בה וכן נראה דאדלקמן קאי: ור' יוחנן אמר במקטפת היא מתניתא. ובהא פליגי לקמן אבל בקודחת במקומה למעלה פטור לד"ה:

הלכה ו מתני' כאילו הוא באמצע בית כור. אם יש לו חצי בית כור לכל רוח פטור: הכל לפי המדליק. כל כמה שהדליק בין רחוק בין קרוב. ובבבלי מסקינן הכל לפי גובה הדליקה קאמר לפי ערך שיעורה שכשהאש גדולה קופלת למרחוק והלכה כרבי שמעון: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ו: שהיתה קשה. הדליקה: בשעת הרוח. ומוליכה יותר: בערב. שם מקום: בזמן שקפץ. ממקום למקום ואע"פ כן אינו הולך למרחוק כ"כ כמו במספסף: שהיה מספסף. מסכסך בעשבים והולך: שלולית. אמת המים ועל שם שמחלקת שלל לאגפיה:

הלכה ז מתני' המדליק את הגדיש. שהדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך גדיש של חבירו: ישלם כל מה שבתוכו. דר' יהודה מחייב על נזקי טמון באש: וחכמים אומרים אינו משלם וכו'. דחכמים דרשי מדכתיב הקמה מה קמה בגלוי אף כל בגלוי ופטרי על נזקי טמון באש אלא דסבירא ליה שמשערין מקום הכלים כאלו הוא גדיש ומשלם שיעור גדיש אם של חטין חטין ואם של שעורין שעורין כשיעור גופן של כלים: היה גדי כפות לו. דבעלי חיים נמי נתרבו מאו הקמה לרבות כל בעלי קומה ומשום דקם ליה בדרבה מינה ליכא למיפטריה דאינו חייב מיתה על העבד הואיל ואינו כפות היה לו לברוח ופטור עליו ממיתה ומתשלומין: עבד כפות לו. פטור על הכל ואפי' על הגדי ועל הגדיש דקם ליה בדרבה מיניה דחייב מיתה על העבד: ומודים חכמים לר"י במדליק את הבירה. בבבלי מסקינן מדלא קתני ומודים חכמי' במדליק בתוך של חבירו ש"מ דבתרתי פליגי ר' יהודה וחכמי'. במדליק בתוך שלו פליגי כדלעיל דר"י מחייב על נזקי טמון באש וחכמים פוטרין. ופליגי נמי במדליק בתוך של חבירו דר' יהודה סבר אם הדליק בתוך של חבירו אפי' בגדיש משלם כל מה שבתוכו. ואפי' ארנקי וחכמים סברי כלים שדרכן להטמין בגדיש כגון מוריגין וכלי בקר משלם אבל כלים שאין דרכן להטמין בגדיש לא משלם ומודים חכמים לר' יהודה במדליק בתוך של חבירו את הבירה שדרך בני אדם להניח כלים בבתים שמשלם כל מה שבתוכו והלכה כחכמים: **גמ'** מודים חכמים לר' יהודה. אע"ג דפליגי עליה בנזקי טמון היינו שאינו משלם כלים הטמונין בתוכו שאין דרכן להטמין בגדיש אבל בכלי גורן שדרכן להטמין שם כגון מוריגין וכלי בקר מודים חכמים לר' יהודה שמשלם: מחלפה שיטתיה דר' יודן. קשיא דר"י אדר"י דתנן בפ"ו דפאה הלכה ט' כל הטמוני' בארץ כגון הלוף והשום והבצלים ר' יהודה אומר אין להם שכחה דאין שכחה לטמון וחכמים אומרים יש להן שכחה. וגרסינן נמי להא שם בפאה: תמן הוא אומר פרט לטמון. בשכחה ממעט ר"י טמון והכא בנזקי אש הוא מרבה טמון: ומשני ולית ר' יודן דריש הכא אלא גדיש. היינו טעמיה דר"י הכי דמכדי כתיב השדה לאיזה דבר נאמר גדיש אלא לרבות הטמון שבתוכו אבל התם שדך כתיב דמשמע בגלוי פרט לטמון:

מחלפה

*ב"ק בדה וכ"ה כס"י
ב"ק כא ע"א
בס ע"ב
(תוספתא פ"ו)
בס ע"א
בס ע"ב
(פאה פ"ו)

עין משפט נר מצוה

כז
א מיי' פי"ד מנ"מ הלכה ב טוש"ע חו"מ סי' תית ס"ג
כח
ב מיי' שם ה"ג טוש"ע שם ס"ה
כט
ג מיי' שם הל"ב טוש"ע שם ס"ד
ל
ד מיי' שם ה"ט טוש"ע שם סעיף יג
לא
ה מיי' שם ה"ו
לב
ו מיי' שם הל"ב טוש"ע שם

גליון הש"ס

באם היו עצים מצויין. עי' בשטמ"ק דף ס"א ע"א:

מראה הפנים

וכטעמיה בדינא דגרמי וחיל קי' כדינא דגרמא. ומבואר הכל בטוב טעם וברמז דבריו הנחמדים וכמתק שפתיו הנוטפות נובת' כפי אשר הורגלנו לדקדק וללמוד מרמזי דבריו והוא הדרך הי-ר והאמת לא תו וכל המעיין ומבין ומודה על האמת יודה בזה:

ועל דעתיה דרבנן וכו' לאיזה דבר וכו'. הכא לא איפרקא הקושיא. והתם דף ס' ע"א קאמר וליכתוב ר' מנא שדה ולא ליגעי הנך לריכא דאי כתב שדה ה"א מה שבשדה אין מידי אחרינא לא קמ"ל ופי' רש"י ז"ל דה"א תבואה ולא קרקע ממש להכי כתב קמה בשדיא דהשתא אתרבי שדה לגופה של קרקע. ולפ"ז אכתי גדיש למה לי. והרשב"א ז"ל פי' דה"א מה שבשדה כגון ניר והכנו עכ"ל ולפ"ז ניחא דאי משדה ה"א דוקא גופה של קרקע מגזירת הכתוב הוא להכי כתב קמה ואי מקמה ה"א דוקא מחובר לקרקע כדאמר הכא לעיל וכן ה"א איפכא מגזירת הכתוב להכי כתב גדיש:

בקודחת היא מתני'. כדפרישית וכדרב התם דף ס"א ופסק הרמב"ם ז"ל שם הל' ג' כן דתניא כוותיה וכן כנהר ושלולית דלקמן:

היה גדי כפות לו. כבר נתבאר מזה בפ"ב הלכה ה'. ושם הכרחתי דבענין דמה דנקט כלל גדי במתני' י"ל כפי' רש"י דקמ"ל בגדי דחד ועבד דחד וזה לריך ג"כ לאוקמי אליבא דר' יוחנן דהתם כפי אשר נתבאר שם מכח סברת הקושיא. וכן ביארתי דגם כן ע"כ לר' יוחנן נמי מיירי בטלית בגופו של עבדו מכח קושית האי ש"ס התם וע"ב בד"ה מתני' מסייע לר"ל ומבואר היטב. ובענין דנקט גדי כפות. רש"י ז"ל פי' דאיירי דנקט עבד כפות נקט נמי בגדי הכי. ורשב"ם ז"ל פי' שם כענין אחר הביאו בתוס' דף כ"ב ע"ב וכן כתב הרשב"א שם בשם הראב"ד ז"ל אלא דלפירושם לריך הגיר' התם או לפרש בדוחק כדכתב הרשב"א ז"ל יע"ש. והיותר מתישב הוא פי' ר"ת מגיאן התוס' שם דקמ"ל דאף דגדי אין דרכו להיות כפות וכ"ד דלאו אורחיה הוא בגדיש קמ"ל ובזה מיישב שם ג"כ הא דאפסקיה בהאי דינא בתוך פלוגתייהו דר"י ורבנן בענין טמון וכו' ע"ש ומשום דשייך ג"כ להאי דאשמעינן דאורחיה הוא בגדיש וא"כ מחייב גם לרבנן וכדלקמן. וכן נוטים דברי הרמב"ם ז"ל להאי פירושא במתני'. ודע דהרמב"ם ז"ל כתב בפי"ד הל' י' בזה הלשון המדליק בתוך שדה חבירו וכו' והיה גדי כפות לו וכו' שכן דרך בני אדם וכו'. וכתב עליו הראב"ד ז"ל זה איני יודע מהו דהכא לאו בממון איירי. או בטמון כפי הנגהה במה והיינו הך לענין הכוונה וכלומר דהאי דינא לאו משום עסקי ממון בענין זה הוא דאתינן שיכתוב כן. וכדלקמן. ומלת בטמון יותר מתיישב בלבון. וכתב הכ"מ על הגהתו ונעלם מעיני ולא ידעתי מה איני יודע שהפטור הוא כשעבד כפות משום דקים לב"מ וכו' ע"ש. ואני לא ידעתי מדוע נעלם ממנו כוונת הראב"ד דמבואר הוא שהוא ז"ל השיג על מה שכתב הרמב"ם בתוך שדה חבירו. וזה דהראב"ד הולך לשיטתו בפירוש גדי כפות דמתני' וכפי' הרשב"ם שם וא"כ אין דין זה שייך כלל לענין טמון או לענין ממון וכלומר שיהא חילוק זה בענין ממון לחייבו בתוך ש"ה חבירו ולא כמדליק בתוך שלו שהרי אין דין חיוב ממון זה או פטורו תולה בעסק טמון ולומר דבכה"ג מודו רבנן וא"כ מאי שנא בהדליק בתוך שלו או בשל חבירו בדין זה. וזהו לשיטתו ופירושו. אבל לפי' הרמב"ם שהוא ז"ל דעתו היה לפרש כפי' ר"ת במתני' ושייכא שפיר דינא דטמון וא"כ ודאי במתני' לריך לפרש הרישא כמדליק בתוך שלו וכאוקמתא דהכא דבתרתי פליגי וכו' רישא במדליק בתוך של חבירו וכו' כמבואר

שנויי נוסחאות (סו"א) תלמוד לומר או השדה בספרי"ר תל' לו' שדה. ויאמר קוצים קמה שדה ואל יאמר גדיש בספרי"ר יאמר קוצים קמה גדש ולא יאמר שדה וכ"ה בד"ו. (סו"ד) שדה שעורים בד"ו וגדיש שעורים. (סו"ס) נאמר גדיש בד"ו נאמר שדה (וכ"ה בכי"ר). (סו"י) בקודחת פטור בספרי"ר בקודחת דברי הכל חייב [פטור]. (סוי"ג) אותם בד"ו אותה. (סוס"א) רבי יהודה בספרי"ר ר' עקיבה. (סוכ"ב) רבי עקיבא בספרי"ר ר' שמעון. (סוכ"ד) משלשה בד"ו משלש. אמה אימתי בספרי"ר אמה וה זיק אמתיי. (סוכ"ו) רחבין בספרי"ר רחבים. (סול"ו) מודין חכמים לרבי יודן בספרי"ר מודים חכמין לר' יודה. (סול"ח) שיטת רבי יודן בספרי"ר שטתיה דר' יודה. (סול"ט) להטמון בד"ו לטמון. לרבות הטמון בספרי"ר לרבית את הטמון.

מערכת הערוך (סו"ז) אמר רבה בקודחת כו' אבל במקטפת (בבבלי הגירסא בנכפפת) פירוש כגון אש נוקבת ושורפת מלשון (דברים ל"ב) כי אש קדחה באפי אבל אם היא נכפפת כמו קופצת יש ששונין קולחת ופירושו עומדת כמו קלח של כרוב נכפפת הולכת ובאה וכתב בעל ערוך השלם גירסת הרמב"ם בקודחת כמו שהוא בירושלמי כאן. וקטפת היא נתיקת וקפיצת האש.

שיטה מקובצת

אבל במקטפת דברי הכל חייב רבי יוחנן אמר במקטפת היא מתניתא אבל בקודחת פטור. שהרוח קוטפת ומוליכה למרחוק אפילו תהא נקטפת כמה פעמים כיון שהגדר גבוה למעלה כימנו מה יכולה להזיק אלא ודאי כשאינה גבוה מן השלהבת וכו' ככתוב בתוספות (תוספת שאנן):

בכר לאדן

שהיה מסכסך והולך כצ"ל [הרשב"א בחידושיו לב"ק גרס מספסף]:

עין משפט נר מצוה

לג
א מיי' פי"ד מנ"מ הל"ח

לד
ב מיי' שם הל"ח טוש"ע ח"מ סי' ת"ח סי"ט

לה
ג מיי' פ"ה משאלה הל"ז

לו
ד טוש"ע שם סי' סב בהג"ה

מחלפה שיטת רבנין תמן אמרין לרבות טמון וכא אמרין פרט לטמון ולא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן [א] [5]מודין חכמים לרבי יודן בכלי גורן שדרכו ליטמן. אמר ר' הושעיה בשאין עדים אבל אם יש עדים כל עמא מודו על הדא דרבי יודה. *דתני כן *היה [ב] גדיש חטים מחופה שעורין או גדיש שעורין מחופה בחיטין נותן לו גדיש שעורים. כהדא חד בר נש אפקד גבי חבריה [ג] חד שק צרור ואירעו אונס אהן אמר סיגין הוה מלא ואהן הוה אמר מטקסין הוה מלא [5]ה"ז נשבע ונוטל. רבי יוחנן בעא מהו שיטענו לו דבר שאין ראוין לו. נישמעינה מן הדא *דאריסיה דבר זיזא אפקד גבי חד בר נש ליטרא דדהב מית בר זיזא ומית אריסיה דבר זיזא. אתא עובדא קומי ר' ישמעאל בי ר"י אמר מאן הוא דלא ידע דכל מאי דאית לאריסיה דבר זיזא לבר זיזא אינון יתייהבון לבנוי דבר זיזא. הוון לבר זיזא בנין רברבין ובנין דקיקין אמר יסבון רברביא פלגא וכד רבו דקוקיא יסבון פלגא. דמך רבי ישמעאל בי רבי יוסי אתא עובדא קומי רבי חייה אמר אין מן הדא לית ש"מ כלום [ד] [5]יתייהבון לבנוי דאריסא. א"ל מריה דפיקדונא כבר יהבית פלגא *א"ל מה שנתתה ע"פ ב"ד נתתה ומה שאתה נותן ע"פ ב"ד אתה נותן.

מהו

מחלפא שיטות רבנן. דהתם אמרי לרבות הטמון והכא אמרי פרט לטמון. וחסר כאן התירוץ ודרך ש"ס הזה לקצר וסמך אדהתם. והתם משני לה הכי. תמן או הקמה או השדה מה שדה בגלוי אף כל דבר שהוא גלוי ברש הכא. גבי שכחה. שדך בגלוי פרט לטמון קליך בגלוי פרט לטמון והוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות הטמון והשתא שייך שפיר מאי דפריך הש"ס לקמיה: ולא כן אמר ר' אבהו וכו'. לעיל דבכלים שדרכן להטמין בגדים מודים חכמים לר' יהודה שמשלם ואי אמרת דטעמייהו דרבנן משום גזירת הכתוב הוא דלא מחייב על נזקי טמון בא"ש מאי שנא בהני כלים דמודו ליה הא עכ"פ טמון הוא: אמר רבי הושעיא בשאין עדים. ה"פ דר' הושעיא בא לתרץ על הא דמקשי דאי טעמייהו דרבנן מגזירת הכתוב אמאי אמר ר' אבהו דמודים בכלי גורן שדרכן להטמין וקאמר דהכא במילתא אחריתא פליגי וכלומר ודאי ברישא דמתני' דמדליק בתוך שלו איירי בנזקי טמון בא"ש הוא דפליגי ולרבנן לעולם פטור על הטמון ואפי' בכלים שדרכן להטמין וכדדרשי מקרא וקרא לא איירי אלא במדליק בתוך שלו דכי תצא אש כתיב. אלא דבסיפא ומודים חכמים וכו' דבמדליק בתוך של חבירו איירי ומינה דייקינן דבמדליק בגדישו של חבירו נמי פליגי ובכלים שאין דרכן להטמין כדפרישית במתני' ובשאין עדים מיירי כלומר שאין עדים בדבר מהכלים שזה טוען עליהם ובהאי סברא הוא דפליגי דר' יהודה סבר דמשלם כל מה דטוען הלה שהי' בתוכו והיינו בשבועה שהרי אין עדים בדבר. וע"כ דמשתבע על מה דטעין וטעמיה דר' יהודה משום דס"ל עשו תקנת נגזל באשו כדאמרינן בפ' כל הנשבעין דתקינו ליה רבנן לנגזל דנשבע ונוטל וה"נ באשו נשבע על מה דטעין ונוטל ולר' יהודה גם ברישא בהדליק בתוך שלו מיבעי לן למימר הכי אלא דלרבנן לא איצטריך לן למימר דטעמייהו ברישא דלא סבירא ליה עשו תקנת נגזל באשו דבלאו הכי פטור על נזקי טמון מגזירת הכתוב כ"א בסיפא דמדליק בתוך של חבירו דמודו במקום שדרכו להניח כגון בביר' ובהא נמי מודו דעשו תקנת נגזל דהא אי אפשר למיסקל כ"א בשבועה ובגדים בכלים שאין דרכן להטמין הוא דפליגי דס"ל לרבנן דבכי הא לא עשו תקנת נגזל באשו דלאו כל כמיניה למיטען עליה בכלים שאין דרכן להניחן בגדים ולא מהימנינן ליה אפילו בשבועה אלא בכלים שדרכן להטמין בגדים כגון בכלי גורן השייכין לו בהא הוא דמהימני' ליה בשבועה דהוי כמו כלים בבתים דמשתבע כמה הוו וכמה שוין ושקיל וא"כ עיקר טעם פלוגתייהו במדליק בתוך גדיש של חבירו בכלים שאין דרכן להטמין משום דס"ל לרבנן דבכה"ג לא עשו תקנת נגזל באשו ולאו משום טעמא דפטרי בטמון כמו ברישא והיינו דמסיק ר' הושעיה אבל אם יש עדים כל עמא מודה על הדא דר' יהודה וכצ"ל וכן היא גירס' כל הגאונים ודר' יוסי הנמצא בספרי הדפוס ט"ס הוא. וכלומר דבים עדים מהכלים אשר היו שם מודין חכמים לר' יהודה דמשלם

ואע"פ שטמון הוא אלא ע"כ משום דלא שייכא טעמא דטמון גבי מדליק בתוך של חבירו כדאמרן: דתני כן. בתוספתא פ"ו היה גדיש חטים מחופה שעורים או גדיש שעורים מחופה בחטין נותן לו גדיש שעורין וקאמר התם דכ"ע מודין בה דקתני שם ומודה ר"י לחכמים במשאיל מקום לחבירו להגדיש והטמין כלים שאינו משלם אלא גדיש חטים או של שעורין וכו' עד הי' גדיש חטים מחופה וכו' נותן לו גדיש שעורין וטעמא דלא קיבל עליה אלא נטירותא דשעורין ועכ"פ שמעינן מינה דהכל מודין בה והיינו דמייתי סייעתא למילתיה שהרי הכא טמון הוא דמחופה קתני ואפ"ה במה דבדין הוא דליחייב לא פטרי רבנן הכא משום טמון ומטעמא דלא שייכא טמון במדליק בתוך של חבירו דבהכי איירי התם דהמשאיל מקום וכו' קתני והיינו סייעתא לר' הושעיא בהא: כהדא. עובדא דמינה נמי סייעתי' דכל היכי דטעין ליה בדברים שדרכן להשים בתוכו דמהמנינן ליה בשבועה ובהא כ"ע מודים וכר' הושעי' דמוקי פלוגתייהו במתניתין בשאין עדים ובכלים שאין דרכן להטמין בגדים הוא דפליגי ומטעמא דס"ל לרבנן דבכה"ג לא עשו תקנת נגזל באשו לפי שאין דרך להשים כלים כאלו בגדים אבל בכלים שדרכן להטמין שם מודו רבנן ומהמנינן ליה בשבועה וכן נמי שמעינן מהאי עובדא דבפקדון מיירי דמהמנינן לי' בשבועה בדבר שדרך להשים שם וכ"ע מודין בה: שק צרור. נקושר ולא ידע הנפקד מה הי' בתוכו: ואירע אונס. שנגנב או נאבד ממנו וכגון שזה טוען עליו שבפשיעתו נאבדה ובזה לא היו מחולקין בטענותיהן שהיו עדים בענין האונס או שהודה לו בזה אלא שבזה היו מחולקין: אהן וכו'. זה אמר הנפקד אפשר שהיו סיגין בתוכו וזה אמר מטכסין בגדי משי ותשובין הי' מלא ופסקו בזה דהמפקיד נשבע ונוטל אלמא דכל היכי שדרך בני אדם להשים שם כלים כאלו שהוא טוען מהמנינן ליה בשבוע' וכר' הושעי' אליבא דרבנן בדינא דהכא: מהו שיטענו לו. אם המפקיד יכול לטוענו בדבר שאינו ראוי לו כלומר שאינו אמיד הוא בכך שיש לו חפץ כזה ואי אמרינן דאפ"ה מהימן דעביד איניש דלא מפרסם נפשיה: נישמעינה מן הדא. עובדא דפסק ר' חייא דאמרינן עביד איניש דלא מפרסם נפשיה: אריסי' דבר זיזא. האריס שלו הפקיד ליטרא דדהב בסתם אצל א' ולא אמר לו אם הוא שלו ופסק ר' ישמעאל בר' יוסי מתחלה דמסתמא של בר זיזא היו ויתן לבניו ולא לבני האריס: הוון לבר זיזא וכו'. שהיו היתומין אלין גדולים ואמר ר' ישמעאל יתן להם חלקם מיד וחלק הקטנים אמר שישארו ביד הנפקד עד שיגדלו ובתוך כך מת ר' ישמעאל בר"י ובא הדין לפני ר' חייא ופסק שהדין הוא שמגיע הפקדון כולו לבני האריס' דעביד איניש דלא מפרסם נפשיה ושל האריס הי' הפקדון וכשאמר לו הנפקד שכבר נתן החצי לבני בר זיזא אמר לו ר' חייא מן זה החצי פטור אתה שכשנתתם ע"פ ב"ד של רבי ישמעאל נתתם ועכשיו תן ע"פ ב"ד שלנו החצי האחר לבני האריס:

מהו

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ו, ב"ק סב ע"א)

(שבועות פ"ו) ה"ב

עי' סנהדרין כט ע"ב

גליון הש"ס

[5]מודים חכמים. עי' בפ"מ ולא זכר מדברי הרמב"ן במלחמות סוף פ' הכונס שפי' הירושלמי עי' בריטב"א כתידושיו לשבועות דף מג ע"ב:

[5]ה"ז נשבע ונוטל. עי' בש"ך סי' ע"ב סקנ"א וסי' רצ"א סק"ד וסי' שפח:

[5]יתייהבון לבנוי דאריסה. פי' ש"ך ס"ס סג:

מראה הפנים

שם. והרמב"ם ז"ל סידר דבריו לפי מאי דקי"ל כרבנן וביאר למעלה שם דין דהדליק בתוך שלו ודין דהדליק בשל חבירו כל אחד כדינו וכשבא לבאר דין זה צריך לומר דוקא בתוך שדה חבירו דהא לשיטתו ופירושו טעמא דגדי כפות ועבד סמוך שכן דרך וכו' ור"ל דזה קאי על העבד וכן טעמא דגדי דאורחיה הוא ומה דאורחיה הוא בגדים מודו רבנן וזה דוקא כמדליק בתוך של חבירו דאלו מדליק בתוך שלו אינו חייב אפי' על הכלים שדרכן להטמין בגדים כמבואר וכדכתב שם לעיל וא"כ גם בגדי כפות פטור דאינו מתחייב כ"א כמ"ש שם וכותבין אותו כאלו הוא מלא וכו'. וזה נכון וברור לכל אחד ואחד כפי שיטתו ופירושו. ובענין רודף שלייכתי לעיל שם בפ"ב וביארתי להביטות בדין נפשות לזה וממון לזה ונסתפקתי בענין עבד שלו אם נותנין לו דין רודף לכה"ג וכן בעלמא לענין להצילו בנפשו וטעמא דהספר זהו לפי מה שמבואר בדברי הרמב"ם בפ"א מהל' רוצח בענין הרודף וכתב שם בהל' ט' ענין הכתוב שכל החושב להכות חבירו הכאה הממיתה אותו מצילין הנרדף וכו' אף בנפשו. וא"כ בעבדו שהוא בדין יום ויומים ואפי' בהכהו הכאה שיש בו כדי להמית כמבואר בדבריו ז"ל שם פ"ב הל' י"ב יש לומר דאין לו דין רודף בענין להצילו בנפשו דמי יימר במיתת העבד בתוך מעל"ע ואינו נהרג עליו ואמאי ניתן להצילו בנפשו. ולא מצאתי עדיין ביאור דין זה להיכן הוא נוטה ובמקום אחר יתבאר עוד מזה אי"ה:

כהדא חד בר נש אפקד גבי חבריה חד שק צרור. הרי"ף ז"ל הביא כל זה בסוף פרקין וגריס התם אתא עובדא קמי רב ואמר ה"ז נשבע ונוטל. וכבר עמדו אבות העולם על סוגיא זו ופירושה יש מראים פנים לכאן ויש מראים פנים לכאן. ומ"מ כעיקר פירוש הא' עובדא הסכימו רוב הגאונים דבפקדון ובדיני' מיירי. וכן כתב הרא"ש

שנויי נוסחאות (סו"א) שיטת רבנין בסרי"ר שטתהון דרבנן. לרבות טמון וכא אמרין בסרי"ר לרבות את הטמון וכה אינון אמרין. (סו"ד) שדרכו בד"ו שדרכן. (סו"ו) יודה בד"ו יוסי. (סו"ז) מחופה שעורין בסרי"ר מחופה בשל שעורין. בחיטין בסרי"ר בשל חיטין. (סו"י) סיגין הוה מלא בסרי"ר סיגה הווה מלי. (סוי"א) בעא בסרי"ר בעי. (סוט"ו) ר"י בד"ו רבי יוסי.

ככר לאדן

כהדא חד בר נש. הרי"ף וג"י ומרדכי והגהותיו פ' זה והרי"ף סוף פ' המפקיד והר"י פ' שבועת הדיינים: דאריסיה דבר זיזא. הרי"ף וג"י פ' זה והגהות מרדכי פ"ג דבתרא: אתא עובדא קומי רבי חייה אמר אין מן הדא לית ש"מ כלום אית ב"נ דלא בעי מפרסמא נפשיה יתיהבון כנ"ל:

תורה אור

מהו דיימרון בנוי דאריסיה דבר זיזא לבנוי דבר זיזא יבין לון מה דנסתון. יכלין מימר לון מה שנעשית על פי בית דין נעשה. מהו דיימרון דקיקייא לרברבייא ניפלוג עימכון. יכלין מימר לון מציאה מצאנו. א"ר יצחק לית בין רברביא לדקיקייא אלא כמי שניתן להן מתנה:

הלכה ח מתני'

*גץ שיצא מתחת הפטיש ויצא והזיק חייב [י] גמל שהוא טעון פשתן ועובר בר"ה נכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל הגמל חייב הניח החנווני את נירו מבחוץ החנווני חייב רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור:

גמ' *תני רבי יודן בנר חנוכה פטור מפני שהוא רשות וחכמים אומרין בין כך ובין כך חייב. "כגון אילו [ל]שהן עושין סוכות בפיתחי חניותיהם בחג מפני שהוא רשות ובא אחר והוזק בהן חייב:

הדרן עלך פרק הכונס צאן לדיר

הלכה א מתני'

מרובה *מידת תשלומי כפל ממידת תשלומי ארבעה וחמשה [ג] שמידת תשלומי כפל נוהגת בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים ומידת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד שנאמר °כי יגנב איש שור או שה וגו' [ד] אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל ולא הטובח ולא המוכר אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

גמ' *מניין תיתי ליה. °מאם המצא תמצא וגו'. אין לי אלא שור וחמור ושה. כשהוא אומר חיים לרבות כל בעלי חיים. הגניבה לרבות את המיטלטלין. ולמה שור וחמור ושה אם דבר שיש בו הנייה למזבח ניתני שור ושה. תני רבי ישמעאל [ס] יצאו קרקעות שאין מיטלטלין יצאו נטיעות המחוברין לקרקע וגנב מהן דאימעט מתשלומי כפל:

מסורת הש"ס

מהו דיימרון בנוי דאריסיה וכו'. אם יכולין הם להוציא. כלומר מיד בני דבר זיזא ולומר להם תחזירו מה שלקחתם שהרי כפי דינו של ר' חייא הכל שלנו הוא וקאמר הש"ס דלא שיכולין ג"כ לומר להן מה שנעשה ע"פ בית דין הוא דנעשה: מהו דיימרון. אלא שעכשיו השאלה היא כך אם שמחזיקין בני בר זיזא הגדולים חלקן מה שבא לידן או שיכולין הקטנים לומר להן א"כ נחלק עכשיו במה שקבלתם בזוה וקאמר הש"ס דלא שיכולין הגדולים לומר להן מה לכם חלק בזה שהרי הוא כמו במליאה מצאתי במה שזכה לנו ר' ישמעאל בר' יוסי בתחלה: אמר רבי יצחק לית בין דקיקייא לרברביא וכו'. ובגי' הרי"ף ז"ל לית דין דקיקייא לרברביא והיינו הך כלומר שר' יצחק גם כן אמר כזה שאין לקטנים דין על הגדולים אלא דהוה כמי שניתן להם מתנה בתחלה:

ב"ק סב ע"ב

(תוספת' שם)

הלכה ח מתני' גץ.

ניצוץ של אש: בעל הגמל חייב. מפני שהרבה במשאוי: בנר חנוכה פטור כיון דבמצוה קא עסיק ואין הלכ' כר' יהודה:

שם סב ע"ב

גמ' תני. בתוספתא פ"ו: מפני שהוא רשות. דמצוה: וחכ"א בין כך ובין כך חייב. בין שהוא דבר מצוה בין לאו מצוה וטעמייהו שהיה לו ליֵשב ולשמור: כגון אלו. וכן הדין בסוכות שעושין על פתח החנות ברשות הרבים: מפני שהוא רשות. כלומר מפני שהוא ברשות מצוה עושין ברשות הרבים ואם בא אחר והוזק בהן חייב בנזקו לפי שבעל הבית צריך להזהר שלא יעשה אפי' בעסק מצוה בענין שיוכלו ליזוק בני ר"ה בכך:

פ"ב סז ע"א

הדרן עלך פרק הכונס צאן לדיר

מרובה בדבר שיש בו רוח חיים וכו'. כדמפרש בגמרא: אין הגונב אחר הגנב וכו'. דכתיב וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב:

גמ' מנן תיתי ליה. מנא לן לרבות בתשלומי כפל אפילו בדבר שאין בו רוח חיים הא משור עד חמור עד שה חיים וגו' כתיבי והימא בעלי חיים אין מידי אחרינא לא: מאם המצא תמצא. דריש לה לרבות כל דבר: אין לי אלא שור וחמור ושה. ברייתא היא והאי תנא דריש לה מהגניבה לרבות דבר שאין בו רוח חיים כדלקמי' וה"ק אלו לא נאמר אלא שור וכו' ה"א דוקא שור וחמור ושה כלומר בהמה אין עופות לא כשהוא אומר חיים לרבות וכו' אפי' עופות: הגניבה. והשתא מרבינן מהגניבה לרבות את המטלטלין כלומר כל דבר אפי' אין בו רוח חיים: ולמה שור וחמור ושה. וכיון דמרבינן לכל דבר כל הני פרטי למה לי: אם דבר שיש בו הנייה למזבח. כלומר דהא ליכא למימר דאיצטריכי פרטי למדרש בכלל ופרט וכלל דהגניבה כלל שור וגו' פרט חיים חזר וכלל דאכתי ליכתוב שור לחודיה וכ"ת אי הוה כתב שור לא הוה מרבינן אלא שה שכשיולא בו קרב לגבי מזבח ולא הוה ידעינן דבר שאינו קרב למזבח א"כ אכתי קשה ניתני שור ושה וכלומר נכתוב שור ושה וניתני כמו ונשנה דליכתוב הני תרי פרטי והנא ידענא מדכתב רחמנא ש"מ לאו למדרש כעין הפרט בדבר שקרב למזבח דא"כ שה למה לי אלא ע"כ מדכתיבי כל הני פרטי לדרשא קאתו וכדמסיק תני ר' ישמעאל וכו': יצאו קרקעות. חד למעוטי קרקעות שאין מטלטלין וכגון שהיו כאן נטיעות המחוברין לקרקע וגנב מהן דאימעט מתשלומי כפל: יצאו

עין משפט נר מצוה

לז
א מיי' פ"ו מחובל הלי"א טוש"ע ח"מ סי' שפד ס"ב

לח
ב מיי' פי"ד מנ"מ הל' ג טוש"ע שם סי' תית סעיף יב

א
ג מיי' פ"א מגנבה ה"ו

ב
ד מיי' שם הלי"ז

ג
ה מיי' שם פ"ב הל"ב

גליון הש"ס

[ל]שהן עושין סוכות. עי' מ"א סי' תרלז סק"ג וברש"י סוכה דף ע"א ד"ה וכן לשבת וצ"ע:

מראה הפנים

ז"ל אחר שרצה לפרש דהאי עובדא ג"כ באונס אבו מיירי שיים כדבריו ז"ל ושמעתי שהגאונים פירשוהו בפקדון וכתבו דעשו תקנת נגזל בפקדון ואין לנו מדבריהם עכ"ל. וא"כ הכן מה נעני אבתרייהו כ"א למ נקט בשיפולי גלימייהו. ואומר אני דאחר שבארתי בפנים היטב הדק אחר העיון כל הסוגיא והראתי פנים דאף להסכמת הגאונים ז"ל דהאי גופא דעובדא ודאי בפקדון ודיני' מיירי ויתד היא שלא תמוט מ"מ לצין להמבין בתשובה הנקיית לכל מעיין ומודה על האמת כל הדברים שכתבו ברים הסוגיא שיהא נוח לנו להבין הא' סייעתא מהתוספתא ומהאי עובדא. ולפענ"ד מבואר כל הצורך בפנים על דרך פי' הגאונים בהאי עובדא והקצר קצר אמין במה שמקובר לאח דלעיל. ולא נשאר לנו לבאר כ"א ראשי הדברים ולהיכן נוטה הפי' שפירשתי ומה שתירצתי בס"ד כמה שבארתי לא' קדום מדבר בענין זה והוקשה לו דבר מה וכן לפלפל במקלת על דברי הר"ן ז"ל שהעמיד דבריו דהאי עובדא באונס אבו מיירי ועיין בקונטרס האחרון בביאור הסוגיות והשיטות בסימן ה' שם נתבאר הכל בס"ד:

גמל שהיה טעון פשתן וכו'. בבבלי דף כ"ב ע"א מוקי לה אליבא דר"ל במסכסכת כל הבירה וכו' ובשעמדה להטיל מימיה. וא"כ למאי דקי"ל כוותיה דר"י בהאי לא אתינן להני אוקימתות וברישא לעולם חיובא על בעל הגמל חייב ואין חילוק בין עמדה לבין לא עמדה ומפני שהרבה במשאוי הוא. וכך הם דברי הרמב"ם הל' י"ג שם. וכלומר וכן נמי בין מסכסכת או לא. אלא דלכאורה נראה לחלק אף אליבא דהלכתא בהא דהם איירי מסכסכת א"כ יש חילוק בין מקום שהדליק ובין שאר כל הבירה דומיא דגדיש בחררה דעל מקום הגחלת משלם כ"ש ועל הגדיש משלם ח"נ וה"נ הכא לכא"רה כן. ודברי הטור בסימן ת"ח כך הם ויש מקום עיון בזה בדבריו שם. ואין להאריך כאן בדבר מבואר היטב לעיל בפ"ב מדינים האלו ולהרמב"ם לשיטתו ולמאי שנתבאר שם ל"ק כלל דלא חילק כאן דלא שייכא כאן טעמא דצרורות ולא טעם אחר אלא דכתו רהטון סוא ולפיכך לעולם חייב וע"ש שנתבאר היטב הכל בהלכות השייכים לזה ובהלכה ה' ד"ה במלית את הטור על כל ביכולת:

כגון אילו שהן עושין סוכות בפתחי חניותיהן. הרשב"א ז"ל בחידושיו כתב על דברי ר' יהודה וז"ל בנר חנוכה פטור מפני שהיא ברשות כלומר ברשות דמצוה ומיהו לא כל מצוה ברשות מצוה פטור שאלו עשה סוכתו סוכה דמצוה על פתח ביתו מבחוץ והוזקו בו חייב כדאיתא בירושלמי כגון אילו שעושין סוכות בפתחי חניותיהן בחג וכו' חייב אלא כי קאמר ר' יהודה בנר חנוכה שהוא מצוה להניחה על פתח ביתו משום פרסומי ניסא עכ"ל. כן הועתקו דבריו בשיטה של מב"א ז"ל ובדפוס חידושי הרשב"א יש חסרון בהעתקה. ואני תמה על כבוד תורתו ותפארת גדולתו של הרשב"א ז"ל שפירש הא דהכא אליבא דר"י והיא תוספתא ערוכה בפ"ו אליבא דרבנן דהכי איתא התם ר' יהודה אמר בנר חנוכה פטור מפני שהניחה ברשות וחכ"א בין זה ובין זה חייב כגון אלו שמסככין וכו' הע"פ שיש להן רשות ובא אחר והוזק בהן ה"ז חייב. והיינו הך דהכא. ועוד מנא לן למימר דמודה ר"י בסוכה ואם בחנוכה פרסומי ניסא הוא בסוכה רשות דמצוה דאורייתא הוי. ודי לנו לומר לר"י דשניהן שוין לדינא בהאי אע"ג דרשות מצוה דרבנן פרסומי מצוה איכא והאי דליכא משום פרסומי ניסא רשות דמצוה דאורייתא היא. ולדברי התוספתא ולדהכא בפיר טפי מיתפרשא לפי משמעות הפשט דקאי אליבא דרבנן ולא זו אף זו קתני והרמב"ם ז"ל השמיט דין דסוכה ואפשר דלדעתו אי בנר חנוכה חייב דאיכא פרסומי ניסא ממילא שמעינן בסוכה דחייב:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז **מרובה** מנין תיתי ליה מאם המצא תמצא. בבבלי דף ס"ג ע"ב איכא פלוגתא דתנאי בדרשי דקראי דכתיבי לקמן בפ' ש"ת אם ימצא הגנב וגו' ואם לא ימצא הגנב וגו' דחד מ"ד ס"ל דתרווייהו בטוען טענת גנב מיבתעו ותרי קראי איצטריכו דחד למעוטי טענת אבד בפקדון ויש עדים שגנב דאינו משלם תשלומי כפל ומגנב הגנב דריש לדרשא דר' חייא בר אבא התם דהטוען טענת גנב בפקדון

ציון ירושלים [ל]כגון אלו שהן עושין סוכות כו'. עפ"מ ומה"פ מה שתמהו על הרשב"א ובמג"א סי' תלז ובקונטרס אמרות טהורות שנדפס על שמי מה שכתבתי בזה ומה שהקשיתי שם מהא דמבואר בכתוב ויעשו סכות בגגותיהם ובחצרותיהם. אח"כ בשנת כת"ר מצאתי שם שאלת הראשונים הוא בספר המנהיג הלכות סוכה. וכתוב דירושלים נעשו הכנסיות בחג לכל האורחים. ומותרים לעשות סוכה יעו"ש. ועי' בכפתור ופרח פ"ד דבר חדש דהוא מחלק בין מטלטלי לקרקע דאף אם ניצא דבמטלטלין י"ש גזל עכו"ם ומותר הכל במקרקע יש להם קנין נכסים ויש להאריך בזה כם גי' דאוונכרי וגם מ"ש באמרות טהורות ואכ"מ:

שנויי נוסחאות (סוס"ו) שהוא בסרי"ר שהיא. (סו"ז) שהוא בסרי"ר שהיא. (סוכ"ס) כי יגנב (שמות כ"א). (סוכ"ס) מנין בד"ו מנן (וכ"ה בסרי"ד). (בול"ג) למזבח בסרי"ר לכהנים. (בול"ד) שאין בסרי"ר שאינן.

חתם סופר

כגון אלו שעושין סכות בפתחי חנויותיהם וכו'. עיין בחידושי רשב"א דלרבנן א"ל לר' יהודה אי אתה מודה דבעלי סכות חייבין לשלם וה"ס בנר חנוכה וכו' רשב"א ר' יודה ס"ל לחלק נהי בסוכה עביד ברשות מ"מ אין חיוב לעשותו ברה"ר אבל נמצא"כ נר חנוכה מחויב דוקא להניחה בפתח ביתו ומבחוץ ספנים לא עמד משנתו. ועיין בירושלמי סוכה פרק לולב הגזל דלוי בר זוגי וכו' א"ל ר"ל אי נתן לך רשות. ויש לחלק כאן בא"י ולא הפקירו ישראל ס"ל שלהם שיכלו גוים למחות קיום מלותיהם להניח ל"ה או לעשות סוכה או לשמיד תנורי פסחיהם על פתחי' והא דר"ל דמס' סוכה אי סו' נמי בא"י נ"ל שמיכך במלנע רה"ר במקום מעבר לרבים שאפילו ישראלים מקפידים וע"ש בא"י במס' סוכה ד' ע"א ד"ה וכן לשבת:

עין משפט נר מצוה

יצאו עבדים שאין לך בהם אלא תשמיש ר"ל דקאי על פ"פ ועל פכ"כ לא צריך מיעוטא דהוקש לקרקעות דכתיב והתנחלתם וגו' כדפירש"י ז"ל אלא ממעט גם פ"ע כמבואר בגליון הש"ס וכמש הוא:

ר"א שאל למה לא שנינו שמידת תשלומי כפל נוהגת בטוען טענת גנב בשותפין נ"ל ובשותפין דס"ל כבכפל ופטור מדו"ס:

תני וגונב מבית האיש ולא מבית האשה: ר"ל נכסי מלוג של אשה שנגנב מן הכפל פטור מן הכפל. פ"ו פריך כל עצמו אין כתוב רעהו אלא בשואל ותימר הכין כתמי' הא בכפל בנכסי אשתו שואל הוא ושפיר קרינן רעהו:

ארז"ו

יצאו עבדים שאין לך בהן אלא תשמיש. וחד לממעטי עבדים שאין לך בהן אלא תשמיש שהיא מממשו ולא דמו להני שהוא נהנה מגופן ולימעוט מכפל: יצאו שטרות. וחד לממעטי שטרות שאין גופן ממון ואינן עומדות אלא לראיה: למה לא שנינו במתני' עוד שני דברים שיש בתשלומי כפל מה שאין בד' וה' וזהו בטוען טענת גנב בפקדון שטוען נגנב ממני ונמצא שהוא הגנב דאינו משלם אלא כפל: בשותפין. וכן נמי שותפין שגנבו או שותף שגנב מחבירו משלמין את הכפל ואין משלמין תשלומי ארבעה וחמשה ולא משני הכא מידי: תני וגונב מבית האיש ולא מבית האשה. בתמיה וכי לפוליא אם גנב מבית האשה שאינו משלם את הכפל אלא מבית האיש ולא מבית השואל כל"ל והסר זה כאן והכי איתא בברייתא דמייתי לה הלי תלמודא ברים פ' ארבעה שומרין וגונב מבית האיש ולא מבית השואל.

יצאו עבדים שאין לך בהן אלא תשמיש יצאו שטרות שאין לך בהן אלא ראייה. רבי אבהו שאל למה לא שנינו שמידת תשלומי כפל נוהגת בטוען טענת גנב בשותפין מה שאין כן בתשלומי ארבעה וחמשה. תני וגונב מבית האיש ולא מבית האשה. כל עצמו אין כתיב רעהו אלא בשואל ותימר הכין. אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה. גנב ונגנבה ממנו ותפשו בעלים את השני ונשבע להן אין תימר מוציאין מן השני מביא קרבן על השבועה אין תימר אין מוציאין מן השני אינו מביא קרבן שבוע'. גנב ונגנבה ממנו ונמלך השני להחזיר אין תימר יחזיר לבעלים פעמים שאין מודיעין לגנב אין תימר יחזיר לגנב פעמים שאין מודיעים לבעלים. כיצד יעשה יחזיר לבעלים בפני גנב:

הלכה ב מתני' [א] גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהם או ע"פ שנים אחרים משלם תשלומי ארבעה וחמשה [ב] גנב ומכר בשבת גנב ומכר לע"ז [ג] גנב וטבח ומכר ביום הכיפורים [ד] גנב משל אביו וטבח

והכא לא מצינן הש"ס כ"א רישא דברייתא כדרכו לפעמים לפי שהיא שגורה בפיהם. וטרחתי לחפש אחר גופה דהברייתא ולא מצאתיה לא בתוספתא ולא בשום מקום והפשר בדריכה דהני דבי לוי היא דהכיאה דמייתי לה הלי ש"ס ומקשי עלה וכן מקשי עלה הכא לקמיה: כל עצמו וכו'. כלומר דפריך מהיכי תיתי לן למדרש מהאיש למעט שאם גנב מבית השואל שיהא פטור מן הכפל אדרבה כל עצמו של הכתוב כאן רעהו אינו מדבר אלא אפי' בשומר חנם ומכ"ש בשואל ואת אומר הכין בתמיה וכלומר דודאי דפרשה דהשומר דכתיב בה וגונב מבית האיש בש"ח הוא דמיירי שאם נגנב ממנו ונמצא הגנב משלם כפל לבעלים ומכל מקום מהיכי תיתי לן למעט אם נגנב מבית השואל וכי רעהו דכתיב בפרשה לא שייך על השואל גם כן אדרבה כל עצמו של רעהו ודמשתעי בהאי דינא שפי שייכא בשואל מבשאר שומרי' ובפ"ת דשבועות פריך לה פירכא אחריתא דהיאך לממעטי מבית ש"ש ושוכר אתי ומשני לה התם: אין הגונב וכו' גנב ונגנב ממנו וכו'. בעיא היא לענין אם הבעלים עושין דין עם הגנב השני וכדמפרש ואזיל: ותפשו בעלים את השני. לתבוע אותו בבית דין שישלם לו את הקרן ונשבע להן שלא גנב ואח"כ הודה ולענין תשלומי כפל לא קא מיבעיא לן דהא גנב מן הגנב הוא כי קא מיבעי לן לענין קרבן שבועה דמי אמרינן דהבעלים עושין דין עם הגנב השני וא"כ ממונא כפר מעיקרא וכשהודה מתחייב קרבן שבועה או נימא דאין הבעלים עושין דין אלא עם הגנב הראשון והוא חוזר ונוטה מן השני וא"כ כפירתו מן השני מעיקרא לאו כלום הוא ואם הודה אח"כ אינו צריך להבי' קרבן שבועה ולא איפשטא: ונמלך השני להחזיר. מה תקנתו דאי תימר שיחזיר לבעלים אפשר שאין מודיעין לגנב הראשון ויחזרו ויתבעו ממנו: אין תימר יחזיר. הוא לגנב הראשון שנגנב ממנו נמי אין תקנה לפי שלפעמי' הוא לא יודיע להבעלי' שהוחזרה הגניבה לידו ואף על גב שהגנב הראשון צריך עכ"פ לשלם להבעלים מ"מ הבעלים חפצין יותר בשלהן ושיוחזר להם הגניבה בעינה: כיצד יעשה. שיהא לו תקנה לצאת י"ח השבת הגניבה יחזיר לבעלים בפני גנב הראשון:

הלכה ב מתני' על פי שנים. כלומר שנים מעידין אותו שגנב: ומכר בשבת. אבל טבח לא משלם דקם ליה בדרבה מיניה וכן לע"ז: וטבח ומכר ביום הכיפורים. דביום הכפורים אין חילוק ואפי' בטבח משלם דאין זדונו אלא כרת וכגון דלא אתרו ביה ולא לקי דקי"ל חייבי מלקות שוגגים חייבין בתשלומין אבל חייבי מיתות ב"ד אפי' שוגגים פטורין מן התשלומין:

וטבח

מראה הפנים

וטבח ומכר ואח"כ מת אביו משלם תשלומי ארבעה וחמשה גנב וטבח ומכר ואח"כ הקדיש משלם תשלומי ד' וה' גנב וטבח ומכר לרפואה ולכלבים השוחט ונמצא טריפה השוחט חולין בעזרה משלם תשלומי ארבעה וחמשה ר' שמעון פוטר בשני אילו: **גמ'** ולא כן *אמר ר' אבהו בשם רבי יוחנן *הזיד בחלב ושגג בקרבן מתרין בו ולוקה ומביא קרבן. רבי בון בר חייה בשם ר' שמואל בר יצחק כדי רשעתו שני דברים מסורין לבית דין התופש אחד מהן *יצא דבר שמסור לשמים:

הלכה ג מתני' *גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהן ונמצאו זוממין משלמין לו את הכל גנב על פי שנים וטבח ומכר על פי שנים אחרים אילו ואילו נמצאו זוממין הראשונים משלמים תשלומי כפל והאחרונים משלמין תשלומי שלשה נמצאו האחרונים זוממין הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי ג' אחד מן האחרונים זומם בטלה עדות שנייה אחד מן הראשונים זומם בטלה כל העדות שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה:

גמ' אמר רבי זעירא *הדא אמרת עד זומם אין נפסל בבית דין אלא מעצמו נפסל

פתר

פני משה

וטבח ומכר ואח"כ מת אביו וכו'. הא לא הוה צ"ל למתני' דפשיטא דמשלם שהרי כבר נתחייב קודם שמת אביו וקודם שהקדיש אלא משום דתני בסיפא במתני' דלקמן מת אביו ואח"כ טבח ומכר דפטור ולאשמועינן דבעינן וטבחו כולו באיסור תנא לה נמי ברישא לחובה: ר"ש פוטר בשני אלו. בטריפה ובחולין בעזרה דקסבר ר"ש שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה דגמר מטבוח טבח והכן. אבל לרפואה ולכלבים שחיטה ראויה היא דאי בעי מצי אכיל מיניה ואין הלכה כר"ש:

גמ' ולא כן אמר ר' אבהו וכו'. עיקרה דהאי מילתא בפ"ז דתרומות ובפ' אלו נערות הלכה א' והם אמר רבי יוחנן לעיל מינה דבמקו' מכות ותשלומין משלם ואינו לוקה ופריך עלה ולא כן אמר וכו' והגב דמיירי במתני' בחילוק מחייבי מיתות ומלקיות מייתי לה הכא וכן קשיא ממתני' על ר' יוחנן לפי הס"ד דקתני ומכר בשבת אבל טבח לא והכי מייתי נמי לקמן לדר"י אסיפא גנב וטבח בשבת: הזיד בחלב ושגג בקרבן. שידע שהוא חלב ולא ידע שחייבין עליו חטאת: מתרין בו. משום חלב ולוקה ומביא נמי קרבן הואיל ושוגג בקרבן הוא שמעת מינה דמחייבינן ליה בשתי עונשין ואמאי קאמר ר' יוחנן לעיל דמשלם ואינו לוקה: רבי בון וכו'. כלומר דמשני דהא טעמא דאינו מיחייב משום שתי רשעיות משום דכדי רשעתו כתיב משום רשעה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי רשעיות: שני דברים מסורין לב"ד. במיתה המסורה לב"ד או במלקות התם הוא דאמרינן שאם נתחייב בשתים מיתה וממון או מלקות וממון: התופש א' מהן. כלומר צריך שיהא אתה תופש אחד מהן ולא לחייבו בשתיהן: יצא דבר שמסור לשמים. כרת שמסור לשמים הוא ולא לב"ד לפיכך מחייבינן ליה גם בעונש קרבן דעל כרת הוא בא ולוקה על המזיד ומביא קרבן על מה ששגג דבכה"ג לא מיעטי' קרא:

הלכה ג מתני' משלמין לו את הכל. מוקי לה בבבלי כגון שהוזמו על הטביחה בתחלה דאחר שהוזמו על הגניבה ממילא בטלה לה עדות הטביחה דשמא בעלים מכרוהו לו וא"כ כי מתזמי עלה אמאי משלמו: והאחרונים משלמין תשלומי שלשה. וה"ה כגון שהוזמו אחרונים תחילה מהאי טעמא דלעיל: בטלה עדות שניה. והוא משלם כפל משום דיש כאן עדות ראשונים והן פטורים דאין העדים נעשים זוממין עד שיוזמו שניהם: בטלה כל העדות. והוא פטור והן פטורין. ואפי' חזרו והוזמו גם האחרונים אח"כ אין משלמין שהרי כבר הוכחשו בעדותן דכיון שלא גנב לא טבח והכתוב' לא מיחייבי דגזירת הכתוב דלא מיחייבו אלא בהזמה בעצמו הייתם שהוא בגופה של עדות. וכ"ש שאם הוזמו שנים הראשונים בתחלה שעדות שניה לאו כלום היא ולא מיחייבי. אהזמה שלה אלא שבזמן שלא הוזמו שניהן אלא אחד בטלה כל העדות אבל כשהוזמו שניהם לא בטלה עדות ראשונה אלא משלמין כפל: **גמ'** אמר ר' זעירא הדא אמרה עד זומם וכו'. הכא שייך האי סוגיא דאריפא קאי ולבתר עידי גניבה וכו' דאסיפא קאי ובספרי הדפוס נתחלפו הסוגיות בטעות והכי פירוש' שייך הסוגיא עד כדון כסבלו עד זומם אין נפסל בב"ד כלומר לא אמרינן משעה שהוזם בב"ד הוא דנפסל דמכאן ולהבא אין עדותו אלא מעצמו הוא נפסל משעה שהעיד בעצמו בתחלה איזו עדות ואע"פ שלא הוזם עדיין ואח"כ הוזם בב"ד נפסל למפרע כל עדות שהעיד אחר עדות הראשונה והוזם עליה לאחר זמן ומפרש ואזיל מהיכא הוא דדייק לה ר' זעירא למימר הכי ובהאי גוונא הוא דמפרש להמתני':

פתר

רידב"ז

אר"ז הדא אמרת דעד זומם אין נפסל בב"ד. אלא מעצמו נפסל פי' לא משעת הזמה נפסל ע"י ב"ד אלא למפרע הוא נפסל משעת הגדת עדותו ויליף לה ר"ז מהא בריית' דמוכח בבבלי דף ע"ג היו שנים מעידין אותו שגנב כו' הוזמו עדי גניבה כו'. הוזמו עדי טביחה הוא משלם תשלומי כפל כו' א"ר יוסי בד"א בשתי עדיות אבל בעדות אחת עדות שבטלה מקצתו בטל כולו ע"כ הברייתא. ופקי' ועדי הגמ' מאי ב' עדות ומאי עדות אחת כו' בכת אחת כזה אח"ז ואר"י בכת אחת בזה אח"ז. כי איתזום אטביחה איתזום נמי אגניבה מהיכי תיתי הך הא לאו כו' בעדות אחת בכ"א וסברוה דכו"ע תוכ"ד כדיבור דמי מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר למפרע הוא נפסל וכו' ומ"ס מכאן ולהבא נפסל עיי"ש בפירש"י ז"ל דאי למפרע הוא נפסל ונמצא דבתוכ"ד נפסל ע"כ בטל גם עדות גניבה משא"כ אי מכאן ולהבא הוא נפסל לא בטל עדות גניבה דהא לא נפסל בתוכ"ד עיי"ש. והגם דקי"ל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. וכיון דבתוכ"ד נתבטל למה לא נתבטל גם עדות גניבה הוא משום דב' דברים הן וב' עדיות הוא. אך שהעיד בתוך כדי דיבור ב' פעמים ב' עדיות דהא ב מעשיות הן מעשה הגניבה הי' ביום זה ומעשה הטביחה הי' ביום זה. אך שהעיד ב' העדות הללו בתוך כדי דיבור אחד זה אח"ז ע"כ אף שנתבטל עדות ממעשה זה לא נתבטל עדות ממעשה זה. משא"כ אי הי' פסול עדות במעשה אחד נתבטל מעשה השני משום דהי' בתוכ"ד אחד [ועיי' בתוס' הרי"ד שמבואר זה כשם האחרונים ז"ל] וע"ז אמר ר"ז דמברייתא הזאת מוכח דלמפרע הוא נפסל ומפרש הברייתא דר"י בשתי עדות ובעדות אחת כמו אוקימתא דבבלי דמיירי בעדות אחת בכ"א וכדמסיק דהוא פתר לה בהתראה אחת כן גי' המהרא"פ ז"ל ומוכח הוא ומסיק ותני כן מפורש בברייתא אחריתי שמבואר כן בדברי ר' יוסי בד"א בשתי עדיות ובשתי התראות אבל בעדות אחת ובהתרייה אחת כל עדות שבטלה מקצתו בטלה כולה. פי' בהתרייה אחת דהיא בכ"א ומסיק ומפרש מהו עדות שבטלה מקצתו בטלה כולו היו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן שגנב שור באחד בניסן וטבח ומכר בעשרה בניסן הוזמו בחמשה עשר בניסן כל עדות שהעידו מב' בניסן כן הגיר' במס' מכות פ"ק ה"ד עד חמשה עשר בניסן למפרעה הרי אלו פסולות. אלמא דמוכח מכאן דלמפרע הוא נפסל דאי מב"ד מכאן ולהבא הוא נפסל. א"כ המעשה דגניבה דלא איתזום לא איתזום דאפילו דהי' בתוכ"ד אחד מ"מ כיון דב' מעשיות הן וב' עדיות הן. אך דהעידו ב' עדות ב' פעמים בזה אח"ז בתוכ"ד אחד. לא נתבטל עדות דמעשה זה משום עדות השני מפני שהי' בתוכ"ד אחד א"ו דלמפרע הוא נפסל וע"כ נתבטל העדות דמעשה זה משום העדות השני שהי' פסול או משום לביטול העדות משום פסול נתבטל

מראה הפנים

הזיד בחלב ושגג בקרבן. ככר מבואר הוא בדברי בפ' אלו נערות מדויים אלו ושם ביארתי דדברי ר' יוחנן בענין קרבן כמוכנו בפ' כלל גדול אתיא דס"ל שגגת קרבן שמה שגגה ולא קי"ל כן אלא דבמקום כרת לאו שמה שגגה. ובספרי כאר מים חיים והוא ס' הכולל מכל הביאות בכפ"ם הביכי' לדיני ארבע רבוות ודיני מוקצה ודיני מלאכה שא"ל לנופס ודיני דבר שאינו מתכוין ופסיק רישיה שמה ביארתי היטב בכסוגיות הבייכים ג"כ לדין זה ולר"מ דהוא דבכנך דמוכנו לר"י אליביה במקום יוכה אותי להוציאו לאורה כי תיכור נחמד הוא מכמה וכמה מקלוטי כתורה:

פתר לה בהתרייה. כדפרישית דאעדות קאי וכלומר שעיקר הדבר בענין שלא נתשוב אותן כפסולין בשעת עדות הטביחה' משום שחזרו והוזמו על הגניבה ואגלאי מילתא למפרע בעדותן הוא תלוי שאם העידו על הגניבה ביום ועל הטביחה ביום שלאחריו או אפילו באותו היום אלא שלא היה במעמד אחד ובתוך כדי דיבור א' בכה הוא דצריך למימר הכי אבל אם עדותן על שתיהן בתוך כדי דיבור היה אפילו הוזמו על הטביחה וחזרו והוזמו על הגניבה לא אמרינן דהוו כפסולין למפרע בשעת עדות הטביחה מתחת הזמת הגניבה אח"כ דלא שייך הכא לומר למפרע כיון שבתוך כדי דיבור א' העידו כל העדות ובהזמה לא איכפת לן אם הוזמו בתחת על שתיהן או אפילו בזא"ז כדפסי' רבינו ז"ל ומטעמא דהזמה אליכתה היא וכדבעינן למימר לקמן. ועיקר פי' בהתרייה מבואר להדיא הכא לקמן דקאמר הש"ס כפי' דברי ר' יוסי בתוספתא דהא דקתני בתי עדות על שתי התראות מיתפרכא ועדות אחת על התרייה אחת ווה ממש כפי' הבבלי בענין דברי ר' יוסי ולאוקמתא דפלוגתייהו שהם לפי המסקנא וכדפרישית בפנים. אלא דהתם לא נחית לחלק בענין שלה לחלק ר' בא בר ממל הכא לפי סלקא אדעתין בענין בכך אתר יוהן במעשה גניבה והטביחה אם הא' היו או לא וכבר דחה לה גם הש"ס דהכא ולא קיימא המסקנא הכי ולא כדבעי לאתויי ס יעתא מהתוספתא דכ"כ. ואם יש באיזה ענין לומר ולחלק כסברת ר' בא בר ממל בכך אחד או לא ובאיזה אופן יתכלל לקמן ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והביאות בס' מ':

באו

ציון ירושלים יצא דבר שמסור לשמים עפ"ת ולפמ"ג הכוונה פשוטה ומכאן ראיה ברורה למה שהידע הגל"ת בפסחים כט דכל דבר שהוא לשמים ל"ש קל"ס דהוקא בב"ד אינם יכולים לעונשו שני דברים אבל לא בדיני שמים. וזהו שאמר יצא דבר שמסור לשמים דלקה ומביא קרבן וע' שבועות דף לג דאמרינן או דלמא הא והא צריכין וכתב כתוס' הריטב"א שם דהיינו טעמא דבגי קרבן שהוא לגבוה לא דרשינן ולא אתה מחייבו משום שתי רשעיות וסייט כסברת הגל"ת כנ"ל ובמתנה לוי בחדושיו שם לא עמד על דבריו. וסקכה עליו ולפמ"ב הגל"ת שם לא קשה והנך רואה שהדבר מבואר בירושלמי כאן ובפ"ג מכתובות ה"א אמנם בב"ק דף ע אתנן זונה תורה אפי' בא על אמו ובכי שם ע"כ אליבא דרנב"ק קאי דא"כ כחייבי מב"ד ומשם מבואר דלא כסברת הגל"ת ובתשובה האלכתי לייבש ובהמ"מ:

שנויי נוסחאות (שו"ו) ולא בכי"ל לא. (שו"ז) הזיד בכי"ל מיזיד. ושגג בכי"ל ושיגג. (שוכ"ב) אמרת בכי"ל אמרה (וכ"ה כד"ו) (שוכ"ג) נפסל בכי"ל הוא נפסל.

מסורת הש"ס

(תרומות פ"ו ה"א
כתובות פ"א)
(כתובות פ"ג ה"א
פ' שבת כט פ"א
ולקמן הל"ד
ב"ק סב פ"ב)
(פאה פ"ג פ"ד)

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פ"ב מגניבה הל"ח
ט
ב מיי' פכ"א מעדות הל"ו
י
ג מיי' שם פי' ה"ד טוש"ע חו"מ סי' לד ס"ח

גליון הש"ס

דלא קריגן ביה ונוגב מבית האיש דהיינו בעל הבית ואשתו אינה בעלת הבית ועיין מקרה ירושלמי כל עלמו אין כתיב לעצו אלא במ"אל. ונוגב מבית השואל חייב כפל דיד שומר כיד בעלים קרינן בי' ונוגב מבית האיש כמבואר בב"מ פרק המפקיד. ואשתו דהיא כשואל דיד שאשה כיד בעלה. ועי' ברמב"ם ובטור' ש"ע אהע"ז סי' פ' א"ב פשיטא דקרינן בוה ונוגב מבית האיש כנ"ל:

עין משפט
נר מצוה

פתר לה בהתרייה. ותני כן *א"ר יוסי במה דברים אמורים בשתי עדיות ובשתי התריות אבל בעדות אחת ובהתרייה אחת כל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. מהו שבטלה מקצתה בטלה כולה. היו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן שגנב שור באחד בניסן טבח ומכר בעשרה בניסן הוזמו בחמשה עשר בניסן כל עדות שהעידו מעשרה בניסן עד חמשה עשר בניסן למפריעה הרי אילו פסולות. א"ר בא בר ממל תיפתר במעידין עליו בכרך אחד ולית שמעת מינה לכלום. ותני

רידב"ז

נתבטל מעשה השני שהעידו עליו בתוכ"ד כמו שיטת הבבלי וכמו שפסק בחו"מ סי' ג"ח בהגה. דאם נתבטל ענין אהדמשטר לא נתבטל כל השטר וכתב הסמ"ע ז"ל דווקא בגמלא קרוב או פסול לענין אחד בטל השני משא"כ כשנתבטל משום ד"א לא נתבטל ענין אחד משום ענין השני וא"כ מוכח דע"כ למפרע הוא נפסל. ושיטת הירושלמי דלא נחלקו ת"ק ור' יוסי בזה ור' יוסי מפרש דברי הת"ק. א"כ דנחלקו בתוכ"ד כדיבור דמי כדאיתא בבבלי. וע"ז אמר רבב"מ תיפתר במעידין עליו בכרך אחד. ולית שמעית מינה כלום. פי' דלא כצייור שלך דמעשה הגניבה הי' באחד בניסן ומעשה הטביחה בי' בניסן והי' ב' מעשיות ז"א אלא דהי' הגניבה והטביחה בב"א. כדאיתא במס' ב"מ דף ל"ז תיבת כרך אחד להוראת שהיו בב"א ממש. וע"כ כשהעידו על הגניבה ועל הטביחה הוא מעשה אחד ולא ב' מעשיות. ע"כ כשנתבטל על הטביחה נתבטל כל המעשה דעדות שנתבטל מקצת מעשה בטלה כל המעשה. אבל אם הי' ב' המעשיות בב' זמנים כל אחד בפני עצמו לא נתבטל ענין אחד מפני חבירו כיון דלא נתבטל הענין משום פסול עדות דעד זומם מכאן ולהבא נפסל. ע"ז מסיק רבב"מ ראי' לדבריו ותני

פני משה

פתר לה בהתרייה. התרייה קרי לה לעדו' שמעיד עליו ועל שם שדרך העד להעיד כן אני התריתי בו לא תעשה כך וכך והוא עשה וכלומר דרבי זעירא מפרש דבהתראה ועדות הדבר תלוי אם הוא בעדות אחת שהעידו כאחת ואף על פי שמעשה הגניבה ומעשה טביחה לא היו ביום אחד ובשעה אחת לא איכפת לן בזה או אם העדות הוא בזה אחר זה ומוקי לה להמתני' בהתרייה אחת בעדות אחת שהעידו עליו הגניבה והטביחה ומכירה כאחת בזה וזה היום גנב ובזה ובזה היום טבח או מכר ואם כן שפיר משכחת לה דיכא דמתני' דמשלמין את הכל וכגון שהוזמו על הטביחה תחילה וכדמסיק מותני כן לקמן דכיון שעדות הגניבה והטביחה בתוך כדי דיבור אחד היה וכמלא כשהוזמו על הטביחה וחזרו והוזמו על הגניבה חדא הזמה אריכתא היא שעל עדות אחת היא באה ובכה"ג שפיר קרינן בהו כאשר זמם שהרי בשעת עדות כשרים ורא[ו]יין לעדות היו אבל אם הוזמו על הגניבה תחלה לא משכחת לה שהרי למפרע משעת עדות גניבה נפסלו וא"כ בשעת עדות הטביחה כבר היו נפסלין ולא קרינן בהו כאשר זמם על הטביחה וכן נמי בשהעידו על הגניבה היום וחזרו והעידו על הטביחה אח"כ נמי לא משכחת לה דסוף סוף כשהוזמו על הגניבה אח"כ איגלאי מילתא למפרע דנפסלו ובשעת עדות טביחה לא היו ראוין לעדות ולא קרינן בהו כאשר זמם על הטביחה הילכך לא משכחת לה אלא בגוונא דפרישית: ותני כן. ותניא נמי הכי דעד זומם למפרע הוא נפסל מעשה שהעיד בעצמו וכדמוכח מהאי תוספתא דלקמיה ובמה דפליגי ר' יוסי וחכמים: אמר ר' יוסי. תוספתא היא בסוף פ"ז דמכילתין והכי גריס התם שנים מעידין בו שגנב והן מעידין בו שטבח ומכר נמצאו זוממין על הטביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי שלשה אמר ר' יוסי בד"א בזמן שהן שתי עדיות אבל אינם אלא עדות אחת עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ע"כ. והשתא מפרש לה הש"ס מעיקרא דברי ר' יוסי בהא דקאמר בשתי עדיות ובשתי התריות קאמר וכלומר לא בשתי עדיות ממש שהן שתי כתי עדים דא"כ לא שייך סוף דברי ר' יוסי אבל אם הם כת אחת והוזמו על הטביחה בטלה עדותן גם לענין הגניבה דמהיכי תיתי יבטל עדות הגניבה שהעידו קודם לכן והרי לא נעשו זוממין אלא על הטביחה שהעידו אח"כ אלא ודאי הכי קאמר בד"א שעדותן לענין גניבה קיימת והוא משלם הכפל שהעידו כעין שתי כתי עדים כלומר בשתי התריות והיינו שתי עדיות שהעידו על הגניבה היום וחזרו והעידו לאחר מכאן על הטביחה ולא נפסלו אלא משעת עדות הטביחה. אבל בעדות אחת ובהתרייה אחת כלומר בעדות אחת דקאמר בהתרייה אחת הוא שהעידו במעמד אחד ובבת אחת על הגניבה ועל הטביחה והוזמו על הטביחה בטלה עדותן גם לענין הגניבה: מהו שבטלה מקצתה בט[ל]ה כולה. השתא מפרש לה מהו דקאמר שבטלה מקצתה וכו' וכלומר ומהו זה ומה טעמא דרבי יוסי דאמרינן הכי ומפרש דה"ק כגון שהעידו בעשרה בניסן על הגניבה של א' בניסן ועל הטביח' שנעשית היום וכלומר דבהאי גוונא איירי דאף דהגניבה והטביחה ומכירה לא היו ביום אחד בהא לא איכפת לן אלא שעדותן ביום אחד ובמעמד אחד היו שבעדות אחת העידו על הגניבה שהיתה מקודם ועל הטביחה שהית' לאחר יום או כמה ימים והוזמו אח"כ בט"ו בניסן או באיזה יום אח"כ נפסלו למפרע משעת עדותן שהי' בעשרה בניסן וס"ל לר' יוסי דמכיון דעדות הגניבה ועדות טביחה ומכירה במעמד אחד הי' וכעדות אחת נחשבת וכשהוזמו על הטביחה נפסלו משעת התחלת עדותן ובטלו עדותן אף על הגניבה ופטור הוא מן הכפל ורבנן סברי דמה שהוזמו הוזמו ועל הגניבה לא הוזמו ומשלם את הכפל דלהאי מילתא לא אמרינן דכעדות אחת נחשבת שתיבטל עדות הגניבה מחמת הזמת הטביחה ובמתני' דחזרו והוזמו על הגניבה לענין זה הוא דאמרינן דעדות אחת היא דכולה כהזמה אחת נחשבת וכדלעיל ועכ"פ שמעת מינה דכ"ע ס"ל דעד זומם למפרע הוא נפסל דאי מכאן ולהבא הוא נפסל לא שייך כלל לומר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה דהא לא נתבטל העדות ולא נפסלו כי אם מבעת הזמה ואילך וליכא למימר דבהא פליגי ר"י ורבנן דפשטא דברייתא משמע דלא פליגי ר' יוסי ורבנן אלא אם נתבטל גם כן התחלת עדותן שהיא על הגניבה או לא ופליגי בהאי סברא אם אמרינן הואיל ועדותן על הגניבה ועל הטביחה בבת אחת היא כעדות אחת נחשבת גם לענין זה שאם נתבטל מקצת העדות שיבטל כולו דרבנן סברי דלענין זה לאו כעדות אחת הוי ומאי דאיתזום איתזום והגניבה לא איתזמו אבל אי אמרינן דבהא פליגי דרבנן סברי עד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל ור"י סבר למפרע הוא נפסל א"כ הוה קשה מ"ט הוא דפליגי בכה"ג ליפלוגי בעלמא בהא אלא לאו שמע מינה דכ"ע למפרע הוא נפסל ובהאי סברא דלעיל הוא דפליגי: א"ר בא בר ממל תיפתר. הברייתא במעידין עליו בכרך אחד הגניבה והטביחה והמכירה וכלומר לא כדקאמרת שהעידו שגנב באחד בניסן וטבח בעשר' בניסן ושמעת מינה מדקאמר בהזמת הטביחה בטלה גם עדות הגניבה ע"כ דלמפרע הוא נפסל שאע"פ שמעידין שהגניבה קדמה כמה ימים מ"מ נתבטל עדותן הואיל וכאחת נחשבת גם לענין זה לר' יוסי לא הוא אלא דהכא מיירי שהעידו על הגניבה ועל הטביחה שהיו כאחד וכגון שאמרו מעידין אנו בפלוני שגנב שורו של פלוני וטבחו באחד ניסן והוזמו בעמנו הייתם בשעת הטביחה שאמרו והילכך לענין הזמה לא נחשבו כזוממין כ"א על שעת הטביחה שהרי על שעת הגניבה לא הוזמו בפירוש ומיהו לענין ביטול העדות ס"ל לר' יוסי דהואיל ובכרך אחד העידו שגנב וטבח כשהוזמו על הטביחה ובטלה מקצתה ממילא בטלה כולה: ולית שמעת מינה כלום. דלמפרע הוא נפסל דאיכא למימר דכ"ע מכאן ולהבא הוא נפסל ומשעת הזמה ואילך הוא דנפסלו אלא דבהאי סברא פליגי דרבנן סברי דמדלא איתזום אגניבה עדותן קיימת בגניבה ור' יוסי סבר נהי דלענין פיסול לא נפסלו אלא משעת הזמה וכל עדות שהעידו בנתיים אכתי בחזקת כשרות הוו מ"מ באותה עדות שהוזמו במקצתה בטלה כל העדות משום שהעידו על כל העדות בכרך אחד: ותני

מסורת
הש"ס

(תוספ' פ"ז)
פיין כ"ק עג
פ"א

תוס' הרי"ד

ארבב"מ תיפתר במעידין עליו בכרך אחד ולית ש"מ כלום עיי' בדברינו. וע"י דברינו מתורץ מה דהק' האחרונים ז"ל ומוכא בנו"י ז"ל כיון דמוכח מדברי הגמ' דף ע"ב ע"א דאם נתבטל הענין לא מפני פסלות העדים לא נתבטל הענין האחר אע"פ שהעידו עליו בתכ"ד ואם נתבטל ענין אחד מפני פסלות העדים נתבטל ענין השני שהעידו עליו בתכ"ד. א"כ קשה מהא דאיתא בירושלמי פ' שני ד"ג דגרסינן שם היתה כתובתה ד' מאות ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולאחרון יפה מנה ודינר במנה של אחרון מכרה בטל וכל כולן מכרה קיים. עד כדון כשמכרה בארבעה שטרות מכרה להם בשטר אחד תפלוגתא דר"י ורשב"ל דאיתפלגון כתב כל נכסיו לב' ב"א כאחת והיו העדים כשרים לזה ופסולין לזה כו'. א"כ מוכח מהירושלמי דאפילו נתבטל מכח גוף הענין ולא מכח פסול העדים כגון יפה מנה ודינר במנה דמי לעדות שבטלה מחמת קרוב או פסול דנתבטל מקצתו נתבטל כולו. והנו"י ז"ל כתב דפלוגתא היא בין בבלי וירושלמי אבל לפי דברינו כפנים לא קשה כלל ואין כאן שום פלוגתא. דאימתי לא דמי ביטול ענין אחד מחמת דבר אחר לביטול ענין אחד מכח פסול דהעדים דווקא בשני ענינים נפרדים דנעשו בב' זמנים אז לא נתבטל ענין אחד מפני ביטול דחבירו אע"פ דהעידו בב"א בתכ"ד משא"כ כשנעשו בכרך אחד הב' ענינים. הוי ב' הדברים כדבר אחד וע"כ כשהעידו עליהם בתכ"ד בב"א נתבטל ענין אחד כשנתבטל חבירו אפילו בלא פסלות דעדים וע"כ התם דנעשה המעשה הקנין של הד' שדות בשטר אחד והוי בטר קיום וכמלא דהעדים בשטר עם המעשה נעשה כאחת דהוי ע"י העדים נעשית המעשה והוי כל הד' שדות קנינם בכרך אחד. וע"כ אפילו נתבטל שדה אחת לא מפני פסלות דעדים אלא מפני דבר אחר נמי אמרינן עדות שבטלה מקצתה פסלה את כולה וליכא כלל פלוגתא

שנויי נוסחאות (בו"י) ולית שמעת מינה בהרי"ד ולית שמע מינה.

מסורת הש"ס

(תוספת' דב"ב פ"ב)

ותני כן *הן היו ראשונים והן היו האחרונים. הוזמו בראשונה אין בכך כלום בשנייה הרי אילו עדות אחד שלישית הרי אילו שתי עדיות. והיכי דמי אם במעידין עליו בכרך אחד ולית שמע מינה כלום. לא אתייא דא אלא על ידי עדות סגיא. עד כדון בשבאו עידי גניבה ועידי טביחה כאחת באו עידי גניבה ולא קיבלום ואחר כך באו עידי טביחה אמר להן הוו יודעין שכבר באו עידי גניבה ולא קיבלום ועל ידיכם אנו מקבלין אותן נמצאו עידי טביחה זוממין משלמין על ידי עידי גניבה. רבי חזקיה לא מר כן אלא עד כדון בשבאו עידי גניבה ועידי טביחה כאחת באו עידי טביחה ולא קיבלו אותן ואחר כך באו עידי גניבה אמר להן הוו יודעין שכבר באו עידי טביחה ולא קיבלנום ועל ידיכם אנו מקבלין אותן ונמצאו זוממין עידי גניבה משלמין על ידי עידי טביחה:

הלכה

ותני כן. דמכאן ולהבא הוא נפסל: הן היו הראשונים. תוספתא דפ"ב דב"ב גבי חזקת ג' שנים והכי גרסי' התם החזיק האדם בפני שנים שנה הראשונה בפני שנים שנה שניה בפני שנים שנה השלישית הרי אלו שלש עדיות והן עדות אחת כלומר שאלו שלשה עדיות מצטרפין לחזקת שלש שנים והן עדות אחת להזמה שאין משלמין עד שיוזמו כולן וקתני התם נמצאת כת הראשונה זוממת הרי בידו שתי שנים כלומר נהי דלענין תשלומין כעדות אחת הן שאין משלמין עד שיוזמו כולן מ"מ לענין חזקת המחזיק כל כת וכת על שנה בפני עצמה מעידה והשנה הראשונה שהוזמה אותה הכת עליה אין להמחזיק עדות עליה ואין בידו אלא חזקת שתי שנים מעדות שתי כתות האחרונים: שניה. אם נמצאו זוממין גם הכת השניה. הרי בידו שנה אחת שלישית אין בידו כלום. הן היו הראשונים והן האחרונים שכת אחת העידו על כל השלש שנים נמצאו זוממין בראשונה אין בידו כלום שניה הרי בידו שנה אחת שלישית הרי בידו שתי שנים ופי' דמכיון שאין כאן עדות אלא הן וכשהוזמו על השנה הראשונה בטלה כל עדותן שהרי התחלת החזקה שהעידו עליה שקר הוא ומכאן ואילך שוב אינם נאמנין על כל הג' שנים ואם נמצאו זוממין בשנה שניה ושוב אין נאמנין על השלישית והרי בידו שנה אחת היא השנה הראשונה שלא בטלה עדותן אלא משניה ואילך שלישית נמצאו זוממין בשנה שלישית הרי בידו שתי שנים הראשונים עד כאן מהתוספתא. וכן מפרשינן להא דהכא הוזמו בראשונה אין בכך כלום כלומר שאין בחזקה זו כלום בשניה הרי אילו עדות אחד על השנה הראשונה ושלישית הרי אלו שתי עדיות על שתי שנים וכ"מ שאם ימצא עוד עדות אחרת לשנה שלישית הרי אלו מצטרפין וקס"ד דהאי דינא דברייתא דמיא להאי דלעיל והילכך מייתי סייעתא דמכאן ולהבא הוא דנפסל שהרי אם נמצאו זוממין בשנה שניה יש לו עכ"פ שנה ראשונה ואם ימצא עדות אחרים על השתי שנים עלתה לו חזקה. והיינו דמתמה הש"ס עליה דלא דמיא כלל לדלעיל: והיכי דמי. ובפ"ק דמכות דאיתא נמי להאי סוגיא גרים והיכי אמר והיא נסחא יותר מתיישבת ואם דלפי הענין חדא היא וכלומר דהש"ס מתמה על ר' בא בר ממל דהיכי אמרת דבמעידין עליו בכרך אחד מיתוקמא ברייתא דלעיל ולית ש"מ כלום ומייתי ראיה מהאי ברייתא הא לא דמיא כדמסיק: לא אתיא דא אלא ע"י עדות סגיא. כלומר דהאי ברייתא דחזקה לא איירי אלא בעדיות הרבה שהרי כל שנה ושנה בפני עצמה נחשבת שהרי אתה יכול להעיד על שנה זו בפני עצמה ועל זו בפני עצמה וכשיש כאן עדות על ג' שנים מצטרפין לחזקה וא"כ הוי כמי שמעידין על דברים הרבה הנפרדין זה מזה והילכך לפעמים בעדות שנה זו עדותן קיימת אע"פ שבטלה עדותן בעדות שנה אחרת דאין שנה זו שייכא לשנה זו אבל הכא דעדות גניבה ועדות טביחה כחדא הוו שהרי כשהן מעידין על הטביחה אכתי צריך לעדות הגניבה דהא היכא למימר כי טבח דידיה הוא קא טבח וא"כ מאי איכפת לן הכא אם העידו על שניהן בכרך אחד או לא אלא לאו ש"מ כדאוקמינן לעיל והכתי ש"מ כדר' זעירא ובפ"ק דמכות מסיים להדיא אמר ר' זעירא הדא אמרה וכו' כדלעיל כלומר אלא ע"כ דאתינן דלר' זעירא: עד כדון כשבאו וכו'. הא דקתני במתני' גנב על פי שנים וטבח ומכר על פי שנים אחרים וכו' שאלו משלמין כפל מה שהיו מחייבין אותו בעדותן ואלו משלמין תשלומי שלשה כפי מה שהן היו מחייבין אותו בתחל' עד כאן לא אמרו כן אלא כשבאו עדי גניבה ועדי טביחה כאחת וכל כת היתה מעידה על עדות שלה וקיבלה עדותן לכת זו על הגניבה שהרי אינה צריכה לעדי הטביחה וכן קיבלו לעדי הטביח' מאחר שיש כאן עדי הגניבה וכשנמצאו זוממין כל אחת ואחת משלמת חלקה מה שרצו לחייבו לזה: באו עדי גניבה ולא קיבלום. הב"ד שלא היה בעדותן כדי לחייבו וכגון שהעידו שגנב שור אבל לא היו יודעין של מי הוא אלא שהן יודעין שהשור הזה גנוב הוא אתו ולפיכך לא קבלו עדותן דלמי ישלם: ואח"כ באו עדי טביחה. והעידו שזה השור שטבח מכירין הן בסימניו כך וכך שהוא של ראובן: אמר להן וכו'. אומרים הב"ד להן הוו יודעין שעל ידיכם נתחייב הוא גם על הגניבה שאילולי עדות שלכם לא קבלנו עדות הגניבה בתחלה שלא מצינו בו צד חיוב אבל עכשיו שאתם מעידים שזה השור של ראובן הוא והן מעידין שגנוב הוא א"כ על ידיכם מקבלים אנו גם לעדי הגניבה: נמצאו עדי טביחה זוממין משלמין ע"י עדי הגניבה. כלומר הן משלמין את הכל ואפי' חלקן של עדי הגניבה שהרי בלאו עדותן של עדי טביחה לא היו עדי הגניבה מחייבין אותו כלום ולא קרינן בהו כאשר זמם וקמ"ל דלפעמים תמלא שכת אחת משלמת על ידי כולן: ר' חזקיה לא אמר כן. דפליג עלה דבכה"ג לא משכחת לה שמשלם כת אחת ע"י כת השניה וטעמא דנהי שכת הגניבה לא היו מחייבין אותו כלום בלא עדי הטביחה מ"מ יכולין עדי הטביחה לומר מה לנו ולעידי הגניבה ומה איכפת לנו שאתם מקבלים עכשיו לעדי הגניבה הלא אילולי עדי הגניבה גם אנו לא הייננו מחייבין אותו כלום שאפשר שראובן מכר לו את השור או נתנו במתנה ואנחנו מה שראינו הגדנו אלא אי משכחת לה בכה"ג הוא דמשכחת לה כדלקמן והכי בעינן למימר אמתני' עד כדון כשבאו וכו': באו עדי טביחה. בתחלה ולא קבלו אותן שאין בעדותן כלום דאמרינן שלו הוא טבח ואח"כ באו עדי גניבה ואמרו להן הב"ד הוו יודעין וכו' ונמצאו זוממין עדי גניבה בהא הוא דאמרינן שהן משלמין ג"כ ע"י עדי טביחה את חלקן שהרי הן יודעין שאילולא עדותן לא היה מתחייב כלום ובעדותן על הגניבה היו מחייבין אותו כפל ותשלומי שלשה ולפיכך כשהן נמצאו זוממין משלמין את הכל:

הלכה

ותני כן דע"כ הדין כן דע"כ הך ברייתא מיירי בכרך אחד שגנב וטבח אז דווקא כשהוזמו על הטביחה הוזמו על גניבה. הי' הראשונים והן האחרונים קאי על ג' שני חזקה הוזמי בראשונה אין בכך כלום ר"ל שהוזמו על שנה ראשונה ממילא למפרע הוא נפסל וכשהעיד אח"כ על שנה הב' כבר היה פסול. בשני' הרי יש כאן עדות שנה ראשונה בג' הרי יש כאן עדות מב' שנים הראשונים. והיכי דמי ר"ל והיכי מיירי הך ברייתא דלא תסתור להיא ברייתא הראשונה דהא מברייתא הזאת מוכח דלא נתבטל העדות של שנה ראשונה ושני' כשהוזם על השלישי. ובברייתא הראשונה מוכח דנתבטל עדות הגניבה כשהוזם על הטביחה. אך אם במעידין עליו בכרך אחד אית ש"מ כלום כאוקימתא דילי' ניחא לא אתא דא ר"ל הברייתא השני' אלא ע"י עדות סגיא דהא כאן ליכא למימר בכרך אחד דהא כל שנה ושנה היא בפ"ע והוי כל שנה ושנה ענין בפ"ע ואך שהעידו ג' פעמים בב"א ג' עדיות וע"כ כשהוזם על השלישי לא נפסל למפרע וע"כ לא נתבטל עדות דענין אחד בשביל העדות חבירו שנתבטל כיון דלא הוי פסול עדות כאן. משא"כ הברייתא דלעיל דמיירי בכרך אחד הגניבה והטביחה והעדותן הוא על מעשה אחד וחד עדות הוא ולא חשיבי שהעידו שלשה עדיות שלשה פעמים זה אחר זה ע"כ נתבטל עדות גנבה בהזמת עדי טביחה ועיי' בתוס' הרי"ד ותמצא טעם בע"ה:

ר'

עין משפט נר מצוה

מראה הפנים

באן עדי גניבה ולא קיבלום. כבר מפורש היטב בפנים ובהא גוונא משכחת לה דאין עדי גניבה לבד מועילים כלום. והתם דף ע' ע"ב בענין דבר ולא תלי דבר שאינו ענין כלל לזה אבל בפשיטות קאמר הש"ס שם דאין עדי גניבה צריכין לעדי הטביחה ועל סתמא דמילתא קאמר אבל לפעמים משכחת לה דצריכין ומיהו אינו מתבאר מהגמרא דילן האי דינא ולא כדר' חזקיה דלקמן. וכדין תלי דבר ובפסקא דהרי"ף ופירושו יתבאר במקומו בפ' זה כורר אי"ה בהגיעי לשם ברחמי דשמיא:

מאן

תוס' הרי"ד

פלוגתא בזה בין בבלי וירושלמי והא דפסק בהגה בחו"מ סי' נ"א אם היו כתובין בשטר ב' או ג' דברים ונתבטל השטר בדבר אחד השאר לא נתבטל. וכתב הסמ"ע ז"ל כיון שנתבטל מכח גוף הענין ולא מכח פסול העדים מש"ה מתקיים עדותן לשאר ענינים שבשטר והגם דהתם נמי נעשה בכרך אחד. ז"א דהתם לא מיירי בשטר קנין לקיום הדבר אלא שטר ראי' והמעשים נעשו בזמנים מחולקים אך הדעת עדים שבשטר לראי' נעשה בכרך אחד והוי כמו כהעידו על הגניבה בהי' באחד בניסן והטביחה בי' בניסן והעידו בב"א אם לא נפסלו למפרע לא נתבטל הגניבה מפני הזמה דטביחה כמבואר בפנים בדברינו בע"ה ודע דהסוגיא הזאת מוכח בירושלמי במס' מכות פ"ק וע"ש התם משום דמיירי שם בענינים דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ובייך הסוגיא אתר מגנה השני' דס"ה ולתגס תלקו המפרשים מגנה ד' וס' אלא דהגמ' אזיל לבתר ב"ה. ומה שמסיק בסיף א"ר זעירא הדא אמרת מיותר וכל הגירסא דהכא מתוקנת כהוגן ודוק:

הפודה

שנויי נוסחאות (י"ה) ראשונים בד"ו הראשינים. (סו"ג) אחד בכי"ר אחת. (סו"ה) דא אלא בכי"ר דלא. (סו"ו) קיבלום בכי"ר קיבלו א... (בו ז) אמר להן הוו בכי"ר אומרין להן היו. (סו"ט) קיבלום בכי"ר קיבלנו אתם. (סו"י) עידי טביחה זוממין בכי"ר זוממים עדי טביחה. (סו"כ) עידי גניבה ועידי טביחה כאחת בכי"ר עידי טביחה ועידי גניבה כאחת

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי' פ"ג מגניבה ה"ז
יב
ב מיי' שם הל"ג
יג
ג מיי' שם פ"ב הל"ו

ר' יוסטא בי ר' מתון שאל הפודה כלכלה מן הגיזבר ר"ל המקדיש כלכלה ופדה אותו מן הגיזבר מהו שיטבל למעשרות אם המקדיש הפודה חשיב כלוקח מהדש לענין מקח שקובע למעשרות. ע"ז התיב רשב"ל והתנינן גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר כמה דאת אמר מקדיש אינו כמוכר [דאל"כ מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים] ודכוותה הפודה אינו כלוקח ולא פירש רשב"ל טעמא דמילתא מפני מה לא חשוב מכר. ע"ז מפרש הגמ' מילתי' דרשב"ל מה כוונתו בזה ומסיק הגמ' מילתי' דרשב"ל אמרה מכירה כפדיון דלאו משום זה אמרינן דהפודה אינו כלוקח משום דלא הוי מכר אלא אדרבה מכירה דהקדש הוא כפדיון אמר ראוי הוא לפדותו ולאוכלו ר"ל דרשב"ל אמר משום דראוי לפדותו ולאוכלו ופדיון אינו חשוב מקח חדש אלא שלו הוא פריק וע"כ לא הוי חשוב מכירה דכמו דהפדיון אינו חשוב מקח כמו כן לא חשוב מכירה משום דראוי הוא לחזור אצלו הכלכלה ולא צריך קנין מהדש אלא כמו פודה משכנו ע"כ לא חשוב מכירה משום דראוי הוא לפדותו ולהחזירו אצלו בלא קנין חדש [עיי' בתוס' הרי"ד שמבואר שם דכמש' ב"ק דף ס"ט ע"ב ס"ל נראה כן דהבעלים הפודים דמוסיפין חומש אוקמי' רחמנא ברשותו לענין פדי' דאמינא דדידי' הוא פריק דקרי' רחמנא מעשרו אפילו דהוי ממון גבוה. וכן קרי' רחמנא ביתו אם המקדיש יגאל את ביתו] והא דקאמר רשב"ל דפודה אינו כלוקח משום דלא חשוב מכר הוא משום דר' יוסטה בר ר' מתון שאל על פדיון הכלכלה. אם חשוב מקח. ע"ז השיב לו רשב"ל ראי' ממתניתין דחזינן דמקדיש אינו כמוכר. וע"כ הפודה אינו כלוקח אבל באמת הוא אדרבה פני מה לא חשוב מכר הוא משום דפודה אינו כלוקח וממילא ראוי הוא לפדותו ולאוכלו בלא קנין חדש. ועיי' בתוס' הרי"ד:

ר"ז

הלכה ד מתני' *גנב על פי שנים וטבח ומכר על פי עד אחד או ע"פ עצמו [א] משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה [ב] גנב וטבח ומכר בשבת גנב וטבח ומכר לע"ז [ג] גנב משל אביו מת אביו ואח"כ טבח ומכר גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה רבי שמעון אומר קדשים שהוא חייב באחריותן משלם תשלומי ארבעה וחמשה ושאינו חייב באחריותן פטיר: **גמ'** לא כן א"ר אבהו בשם רבי יוחנן *מזיד בחלב ושוגג בקרבן מתרין בו ולוקה ומביא קרבן. מאן תניתה רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן משלם תשלומי ארבעה וחמשה ושאין חייב באחריותן פטור. רבי יוסטא בי רבי מתון שאל הפודה כלכלה מיד הגזבר מהו

מסורת הש"ס
ב"ק עד ע"ב
(לעיל כס"ג)

הלכה ד מתני' משלם תשלומי כפל. דהאיכא סהדי אגניבה: ואינו משלם תשלומי ד' וה'. על הודאת עצמו דמודה בקנס פטור והא דקתני ע"פ עד אחד אע"ג דמילתא דפשיטא היא שאין עדותו של עד מחייבו כלום הא קמ"ל ע"פ עצמו דומיא דע"פ עד אחד מה עד אחד כי הדר אתי עד אחרינא מלטרף בהדיה ומיחייב ה"נ ע"פ עצמו משכחת לה דאי אתו עדים בתר הודאתו מיחייבי ליה וכגון שלא חייב עצמו בהודאתו בתחלה כלום שאמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי דההיא הודאה לאו כלום היא שיודע שמודה בקנס פטור ולא מחייב עצמו בכלום והילכך אם באו עדים אח"כ שטבח ומכר חייב אבל אם בתחלה אמר גנבתי א"כ מתחייב עצמו עכ"פ בקרן בזה אע"פ שבאו עדים אח"כ שגנב פטור מתשלומי כפל שהודאתו שהודה בתחלה הודאה גמורה הואי שחייב עצמו מיהא בקרן: גנב וטבח בשבת. פטור אטביחה דמתחייב בנפשיה הוא: מת אביו. והוא יורשו ולא הויא טביחה כולה באיסורא: גנב והקדיש. כי קא טבח דהקדש טבח ולא דבעלים: ר"ש אומר. מפרש בבבלי דלאו אמילתיה דת"ק קמהדר ר"ש דבגנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר לא פליג עליה דפטור מתשלומי ד' וה' אלא דשמעינהו ר"ש לרבנן בעלמא דאמרי הגונב הקדש מבית בעלים פטור דכתיב וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש ועלה קאי ר"ש ואמר קדשים שחייב באחריותן חייב דקרינן ביה וגונב מבית האיש שהרי הבעלים חייבין באחריותן וכי טבח דמריה קא טבח ואפילו בהני קדשים נמי לא מחייב ר"ש אלא בהאי גוונא ששחטן תמימים בפנים לשם בעלי' ונשפך הדם דלא חזרה קרן לבעלים אי נמי ששחט בעלי מומין בחוץ ובעלי מומין מעיקרא היו ועומדין לפדות ואע"פ שלא נפדו ס"ל לר"ש כל העומד לפדות כפדוי דמי והילכך בכה"ג הוא דמחייב לר"ש דהויא לה שחיטה ראויה אבל אם שחט תמימין בחוץ הויא שחיטה שאינה ראויה ושמעי' לר"ש דאמר שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה ולא מחייב עלה תשלומי ארבעה וחמשה ואין הלכה כר"ש: **גמ'** לא כן אמר ר' אבהו וכו'. לעיל נמי פריך בהלכה ב' ומשני והכא לא חש הש"ס לאתויי התירוץ וקיצר וסמיך אדלעיל וכמו וכו' הוא ועיין לעיל שם פירשתי: מאן תניתה. הא דקתני גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר דמשמע הא על הקדש גופו שהקדיש לא מחייב ולא אמרינן דהוי כמוכרו דמה לי מכרו לשמים ומה לי מכרו להדיוט מאן תנא דתני להא: ר' שמעון. דקתני בסיפא דמתני' היא ר"ש אומר קדשים שחייבין באחריותן משלם תשלומי ד' וה' אלמא קסבר ברשותא דמרה קיימא וה"נ ברישא בהכי עסקינן שהקדישו הגנב לנדרו שאמר הרי עלי עולה והפריש גניבה זו עליה הילכך בשביל הקדש שהקדיש לא מחייב דכיון דחייב באחריותו לאו מכירה היא ומיהו לענין טביחה חל עליה שם הקדש לאפוקי מרשות מרה קמא ולאו דמרה קא טבח ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה ומתני' הכי מיתפרשא גנב והקדיש וכו' אינו משלם ד' וה' דברי ר"ש שר"ש אומר בגונב הקדש מבית בעלים משלם ד' וה' בקדשים שחייבין באחריותן דהכתי ברשות דמרה קמא קיימא ולפיכך גנב והקדיש פטור נמי על שהקדיש דלאו כמכירה הוי: הפודה כלכלה מיד הגזבר. כלכלה של פירות הקדש ועדיין לא הוקבעו למעשרות: מהו

מראה הפנים

מאן תניתה ר"ש. ובבבלי דף ע"ו ע"א דקאמר מעיקרא על דפריך דליחייב אהקדש דמה לי מכרו לשמים וכו' הא מני ר"ש היא והא מהסיפא ר"ש היא רישא לאו ר"ש וכו' ולא בעי הש"ס לשנות כולה ר"ש היא וכדפרישית וכגוונא דאמרי' בעלמא כולה האי תנא היא שר"ש אומר וכו' משום דהמסקנא דהתם סמיך דלא אמרי' מה לי מכרו לשמים וכו' דמעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן והילכך לא בעי לדחוקי ולאוקמי הכי. ודע דלקמן דף ע"ט ע"א גרסי' שם בברייתא גנב והקדיש וכו' משלם תשלומי ד' וה' וכו' דמה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים ופירשו התוס' והרא"ש דהכא איירי בקדשי המזבח דבהא אמרי' מעיקרא תורא דראובן וכו' משום דצריך לשחטו לשם בעלים ולא הוי הקדש כמכירה אבל התם מיירי בקדשי בדק הבית והוי הקדש כמכירה. ודעת הרמב"ם ז"ל אינו כן דהתם וכתב בפ"ב מהל' גניבה הל' ו' דבגנב והקדיש אינו משלם תשלומי ד' וה' ומשמע אפי' בקדשי בדק הבית וטעמיה דס"ל דהך ברייתא דתויה היא מקמי דמתני' דמשמע דבכל שקדש אמרינן דלא הוי כמכירה וכן הוא דעת הרי"ף ז"ל. והא תבנית על הגההת של בעל דבך תמים שהגיה בספרי הרי"ף שלפנינו בהובאה הברייתא וכתב עליו ולאו הכי הלכתא וכו' והגיה הוא מדעת עצמו שכתב וליין על ולאו הכי הלכתא נראה שזה אינו מן ההלכות עד סוף העמוד עכ"ל. וכבר בדקתי אחריו ועמדתי בכמה מקומות וראיתי שמדעת עצמו הגיה ברוב המקומות.. והעיקר שלא הובאה הברייתא כלל בהלכות מפני שחולקת על המשנה וכן כתב הנ"י על דברי הרא"ש שאין דעת רב אלפס ז"ל כן. וכ"כ הה"מ שהרי"ף השמיט הברייתא וכ"כ הרמב"ן ז"ל בפ' הגוזל בתרא דדעת הרי"ף ז"ל בהקדש בדק הבית דלא הוי כמכירה והביא ראיה לדבריו ועיין בדיבור דלקמן ומיהו במ"ש הה"מ לתרץ בזה השגת הראב"ד ז"ל שהשיג עליו מפני מה לא חילק בקדשי בדק הבית ודימה הוא שהראב"ד השיג מכח האי ברייתא לענ"ד אין הדברים כן שהרי הראב"ד כתב מה לי משעבדי לשמים וכו' וזה הוא דלא כבוונת הה"מ בדבריו ועיקר כוונת הראב"ד הוא להשיג מההיא דאמרי' בפ' שבועת הדיינין דף מ"ב ע"ב גבי הא דתנן התם אין נשבעין וכו' אבל נשבעין לקטן ולהקדש ומפרש במוהל התם להקדש ליפרע מנכסי הקדש ופריך תנינא מנכסים משועבדים לא יפרעו אלא בשבועה ומה לי משועבדים להדיוט ומה לי משועבדים לגבוה אילטריך וכו'. ופסק הרמב"ם בעצמו כן בפ' ז' מהל' ערכין הל' י"ו בדין המקדיש כל נכסיו וכו' דכשבאת כ"ת ליפרע מן ההקדש או האשה בכתובתה משביעין אותן כדרך כל הבא ליפרע מנכסים משועבדים וכו' ע"ש וא"כ הרי הוא ז"ל בעצמו סובר לדינא כן דבקדשי בדק הבית דאיירי התם הוי כמשועבדים להדיוט וה"נ אמאי לא ליהוי כמכירה לענין ד' וה' ובזאת מוכחא מילתא דצריך לחלק בין מתני' דהכא לברייתא דלקמן כדעת הסוברים לחלק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית וזהו כוונת השגת הראב"ד ז"ל. ולדעת הרמב"ם יש לומר דס"ל דדוקא לענין גביית ב"ת אמרו כן מטעמא דחיישינן לקנוניא וכדאביק התם כדרב סוגא דבכריא אמרינן דאדם עושה קנוניא על הקדש והילכך רמו שבועה עליה. ולדעתו ז"ל מפרש הוא דהמתני' דהתם קמ"ל הא דמתקינן בזה בין כריא לב"ש והילכך פסק שם לקמן באותו הפרק בדין המקדיש כל נכסיו ואח"כ גרש את אשתו שידירנה הנאה וכו' וכבר עמדו ע"ז מ"ט פסק כ"א וכתבתי מזה ופ"ה מסכת נזיר. והעיקר הוא דפסק כהאי סתמא דמתני' דשבועות וכשמואל ואין להאריך בזה והדברים עתיקים ומבוארים במקומן. א"נ כדין דמתני' דהכא אין לנו לחלק בין קדשי מזבח לבדק הבית דהקדש לא הוי כמכירה אלא דההקדש שהקדישם אלה מטעמא דלאו יאוש הוא. ובענין דין יאוש פסק הרמב"ם בסוף פ"א מהלכות גניבה דיאוש כדי לא קני כ"א דוקא בשינוי רשות עמו כדפסק בריש פ"ה שם וזה כדרב נחמן ור' יוחנן בפרקין דף ס"ח ובענין שינוי רשות עמו כדמוכח בהגוזל דף קי"ד ומה שפסק בפרק ה' מאיסורי המזבח הל' ו' בדין הגונב והגוזל והקרי' קרבן וכו' דאם נתייאשו הבעלים הקרבן כשר ולכאורה משמע דפסק כרב יהודה בהנזקין דף נ"ה ע"א גבי חטאת הגזולה וכו' דס"ל דיאוש כדי קנה וא"כ סותר להא דהכא ומה שרלה הכ"מ לתרץ שם דאע"ג דבעלמא לא קני הכא קני וכו' דבתר הכי שקיל וטרי רבא אליבא דהאי אוקמתא ע"ש ולאו מילתא היא התם דהא רבא גופיה ס"ל בפרקין דף ס"ז ע"ב כעולא דגם בקרבן יאוש כדי לא קני כדקאמר שם מהכא קרבנו ולא הגזול וכו' וכן מוכח מסוגי' דהנזקין גופה דרבא ס"ל הכי כדכתבו התוס' בפרקין שם ד"ה רבא אמר מכאן וכו'. אבל עיקר טעם של הרמב"ם בקרבן משום דהוי יאוש עם שינוי השם וכההיא ברייתא בפרקין שם הגנב והגזלן והאנס הקדישן הקדש וכו' כדמפרש דמעיקרא חולין והשתא הקדש וא"כ אולא האי פיסקא דאיסורי המזבח כדברי רב יהודה דהתם אבל לא כטעמיה. א' נמי דלא גרים התם בדרב יהודה מ"ט קסבר יאוש כדי קני וכדכתבו התוס' בפרקין שם ד"ה אמר שלא מנין ליאוש שאינו קונה וכו' כתירוץ א"נ דרב יהודה נמי אית ליה דיאוש לא קני וכו' ע"ש וזהו ברור. ובענין טומאת משכב דפסק הרמב"ם בפ' כ"ד מהל' כלים הל' ז' דבתם גניבה יאוש בעלים הוא וקנאו לענין טומאה כרבנן דר"ש בפ' כ"ו ממסכת כלים טעמו כדכתבו התוס' כאן ד"ה דגזל משכב את ריה וכו' דמייתו ברייתא דת"כ דמרבה גם בגנוב מקרא ע"ש. ונשאר עלינו לבאר בעיקר דין דמשכב דפסק שם הרמב"ם כהאי ברייתא דאין אדם מטמא במדרס משכב או מרכב שאינו שלו וכו' כדדרים הכא משכבו ולא הגזול וכברייתא דת"כ בפרשה כ' דזבים בענין חילוק גזילה לגניבה. ודין מרכב למד היא ז"ל מדקאמר שם בת"כ לקמן ודין מרכב קל צוה מדין משכב לענין טומאת בגדים במגע וכו' וא"כ מה במשכב טהור הה"ד במרכב. אלא דלכאורה קשיא קושית התוס' דהכא מההיא מתני' דפ"ז דטהרות הגנבין שנכנסו לתוך הבית וכו' אבל המשכבות והמושבות וכו' אם יש עמהם עכו"ם או אשה הכל טמא. ופסקה הרמב"ם בפי"ג ממשכב ומושב הל' י"ב וי"ג ע"ש דמשמע דאם יש עמהן עכו"ם או אשה וכו' אגבאין קאי כדבמתני'

שנויי נוסחאות (ט"ו א) אבהו בכרי"ר אבהוא. (ט"ו ד) שחייב בכרי"ר שהוא חייב. (ט"ו ז) ושאין בכרי"ר ושאינן. בי רבי מתון בכרי"ר בר מתון

מסורת הש"ס

פי' כ"ק עט ע"ב

פ"ס פ ע"ב

סס פת ע"ב

סס עט ע"א

מהו שתיטבל למעשרות. בפדיון שפודה דקי"ל מקח טובל למעשרות כדאמרינן הכא בריש פ"ד דמעשרות ומיבעיא ליה אם הפדיון כמקח הוא דהוי כלוקח ומוליאו מיד הקדש או לא: מתיב ריש לקיש. השיב ר"ל תשובה לדבריו ופשט ליה ממתני' דהתנינן גנב והקדי' ואח"כ טבח ומכר וש"מ דהקדיש לאו כמוכר הוא מדלא מיחייב אהקדש גופיה: כמה דאת אמר תמן המקדיש וכו'. וכמה דאמרינן דהמקדיש לאו כמוכר הוא א"כ ממילא נמי דהפודה לאו כלוקח נחשב הוא דחדא טעמא היא ומשום דאף שהקדיש אכתי ברשותא דמרא קיימא: מילתיה דר"ל אמרה. קושיא היא הא שמעינן מדר"ל דאמר מכירה כפדיון הוא כמו במכירה כך הוא פדיון כלומר שדין אחד להם ומילתי' דר"ל לעיל בפ"ה דמעשרות שניה גבי פלוגתא דידיה ור"י בדין הממרח כריו של חבירו שלא מדעתו דמותיב התם ר"ל לר"י ממתני' דתנינן בפ"ד דפאה ובחלה הקדישן עד שלא נגמרו למעשרות ונגמרן הגזבר ואח"כ פדאן פטורין וס"ל התם דיד הגזבר כיד אחר דמיא ולא כיד הבעלים אלמא כשהוא ביד הגזבר לא אמרינן דברשות מרה קיימא וא"כ הפדיון כמכירה הויא ואמאי קאמר הכא הפודה לאו כלוקח הוא: אמר. ומשני אמרי: ראוי הוא לפדותו ולאוכלו. כלומר לענין זה הוא דקאמר התם דיד גזבר לאו כרשות מרא קמא הוא שראוי לפדות הפירות ולהוציאן מן ההקדש לחולין ולאוכל, כך כדמשמע התם שהמירוח ביד הגזבר לא הוי כנתמרח ביד הבעלים לאסרן לאכול מהן עראי אבל לא נחשב הפודה כלוקח משום הכי דנימא אם פדאן אחר קודם שהוקבעו למעשר שיטבלו למעשרות: ראו אותו שוחט שור שחור ביער. שחור לאו דוקא אלא משום דסתם שור שחור יותר שמן ויפה לאכילה הוא כדאמרינן בריש פ"ה דנזיר דבתורא לאו דקרמנאי אוכמא מעלי טפי לבישרא הילכך נקט שור שחור: חזקה גנוב הוא. דנטמן לשחטו ביער ומיחייב אטביחה: חש לומר. ופריך דניחוש שמא מגלו כשהוא רבוץ בעצמו שם ועכשיו הוא שוחטו ולא מיחייב אטביחה אלא דווקא היכא שגנבו בתחלה והוציאו מרשות הבעלים כדתנן לקמן בפירקין: תיפתר כשראוהו מושך. ויוצא מרשות הבעלים אבל לא ידעו שגנב עד שראוהו נטמן ביער ושוחטו: שהטובח בשבת חייב. מיתה לפיכך אינו משלם וכן יש במוכר מה שאין בטובח מהאי טעמא גופה דהמוכר בשבת משלם והטובח פטור מתשלומין: מצינו שהמכירה חייבין עליה בשבת. מיתה דהגע עצמך אם אומר לחבירו תלוש מן הקרקע הזה והקנה לי את הגניבה שלך בכך מי לא קנה זה הלוקח וא"כ אמאי אמרת יש בטובח וכו' הא מצינו דלפעמי' גם במוכר הגניבה מתחייב מית' עליה שהרי תלש בשבת ופטור מן התשלומין הוא: תלישה היא שמחייבת אותו. משום שבת ולא המכירה בעצמה וא"כ חיוב המיתה אינה באה כ"א מחמת דבר אחר:

הלכה ה מתני' מכרו חוץ מאחד ממאה שבו. גנב שמכר כל השור חוץ מן דבר מועט שבו בבבלי מסקינן שאם שייר דבר הנתרים עמו בשחיטה הוי שיור ופטור מתשלומי ד' וה' דכתיב וטבחו או מכרו עד שימכור כל הדברים שעמו בטביחה אבל אם שייר גיזותיו וקרניה לא הוי שיור ולא מיפטר בהכי: או שהיתה לו בו שותפות. קודם שגנבו ואפילו באבר אחד לא קרינן ביה ומכרו כולו באיסור: ונתנבלה בידו. שלא מדעת: הנוחר ומעקר. מדעת נוחר שתחבו בנחיריו וקורעו עד לבו והמעקר שעקר הסימנים אינו משלם ד' וה' ואפילו לרבנן דאמרי שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה הא לאו שחיטה היא כלל: וטבח ומכר חוץ מרשותן. שכשהוליאו מרשותן נעשה עליו גנב וקנאו: או שגנב חוץ מרשותן. קנאו במשיכה מיד ונעשה גנב עליו אבל גנב וטבח ומכר ברשותן פטור דלא נעשה עליו גנב וכשלא הגביהו עסקינן דאי בהגביהו קנאו וחייב: **גמ'** מכרה חליין מהו. משום דמתני' קתני חוץ מאחד ממאה שבו דמשמע דוקא ששייר לעצמו ולא מכר זה החלק כלל הילכך קא מיבעי ליה אם מכרה לחלאין שבתחילה מכר לו חליה הא' וחזר ומכרה לו חליה השניה אם הוי כמכר כולה או דלמא כל חלק הוי שיור לחבירו וכן אם מכר לשנים חלי לזה וחלי לזה אם כל אחד הוי שיור לחבירו:

מהו שתיטבל למעשרות. מתיב ריש לקיש והתנינן גנב והקדיש ואחר כך טבח ומכר. כמה דאת אמר תמן המקדיש אינו כמוכר ודכוותה הפודה אינו כלוקח. [ה]מילתיה דריש לקיש אמרה מכירה כפדיון אמר ראוי הוא לפדותו ולאוכלו. *א"ר לעזר [א] ראו אותו שוחט שור שחור ביער חזקה גנוב הוא. חש לומר שמא ראוהו רבוץ. תיפתר כשראהו מושך. יש בטובח מה שאין במוכר ויש במוכר שאין בטובח. שהטובח בשבת חייב והמוכר בשבת פטור. *א"ר ינאי בי רבי ישמעאל [ב] מצינו שהמכיר' חייבין עליה בשבת. הגע עצמך באומר לחבירו תלוש מן הקרקע הזה וקנה אותו לא קנייו. א"ר יוסי בי ר' בון תלישה הוא שמחייבת אותו ולא מכירה:

הלכה ה מתני' *מכרו [ג] חוץ מאחד ממאה שבו או [ד] שהיתה לו בו שותפות [ה] השוחט ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה *גנב [ו] ברשות הבעלים טבח ומכר חוץ מרשותן או שגנב חוץ מרשותן וטבח ומכר ברשותן או שגנב וטבח ומכר חוץ מרשותן משלם תשלומי ארבעה וחמשה אבל אם גנב וטבח ומכר ברשותן פטור: **גמ'** רבי זעירה בעי מכרה חציין מהו מכר חציה לזה והציה לזה מהו. נישמעינה

ר"ז בעי מכר' חליין מהו פי' דכמתניתין דתנינן חוץ מאחד ממאה שבו פירושו דבכל הבהמה שייר לנפשו חלק אחד ממאה ואינו מבורר חלק ש"ז ושל זה. נמצא דלא מכר אפילו אבר אחד בשלימות דהא שייר לנפשו חלק בכל אבר ואבר. אבל אם מכר חלי בהמה נמצא דמכר לכל הפחות חלק אחד מן הבהמה בשלימות אפשר דבזה משלם דו"ה. ע"ז פשיט לי' מברייתא דמפורש דאפילו מכר חלק אחד בשלימות אך דשייר אבר אחד ג"כ אינו משלם ארבעה וחמשה. ומתורץ קושית גליון הש"ס:

תני

עין משפט נר מצוה

יד

א מיי' פ"ב מגניבה הל' ו

טו

ב מיי' שם פ"ג הל"ה

טז

ג מיי' שם פ"ב הל"א

יז

ד מיי' שם הל"ג

יח

ה מיי' ב הל"ח

יט

ו מיי' שם הט"ז

גליון הש"ס

[ה]מילתיה דר"ל וכו'. עיי' פ"מ ופירושו דחוק והסר מן הספר ואפשר דכוונת הירוש' לדחות מה דבעי למפשט ממתניתין דפדיון אינו כמכר מדלא תבינן מכירה לסקדש כמכיר' להדיוט ולזה אמר מילתא דר"ל אמרה דלעולם פדיון כמכירה ומה דלא מחייבין ד' וה' על הקדשו משום דראוי הוא לפדותו והוא כעין דאמרו בירוש' פ"ק דמעשרו' ה"א מה בין הפקר ומה בין הקדש הפקר יצא ידי בעלים הקדש וכו' אמר ר' אבין הף יד בעלים לא יצא מאחר שאמר לו פדה את ראשון כ"ש והיינו משום דכל כמה דיש פדיון יד הבעלים בו ק[?]ין לכל לדם דאמרינן ליה פדש את ראובן א"כ אינו חשוב מוכר להקדש דלא יצא מיד בעלים וא"כ מה"ט נמי לא חשוב שינוי רשות כיד הקד' ולא הוה מכור כולו. ועי' בתוס' ב"ק דף כז ד"ה מעיקרא ובשטמ"ק אבל בפודה כל שהקדש יצא כולו מיד שהקדש. וגם מיושב קושית הרמב"ם ז"ל דמינו

נישמעינה

מראה הפנים

כדמתני' וא"כ משמע דמשכב ומושב שאינו שלו מטמא. והתוס' הקשו זה מדין דגנבים ע"ש וכודאי תירוץ התוס' די"ש לדחות דהתם מדרבנן לא שייכא כדברי הרמב"ם דסתם וכתב שם בדיני משכב ומושב דבטומא' דאורייתא איירי וראיתי למי שהקש' כן אלא דנלע"ד דלדעת הרמב"ם מעיקרא ל"ק כלל לא מהתם ולא מברייתא דת"כ כדהלו התוס' להקשות ע"ש דהוא ז"ל מפרש ברייתא דת"כ כפשטה ולרבנן גנוב מרכבה קרא דסתם גניבה יאוש בעלים הוא והוי כשלו לענין טומאה כדלעיל והיינו דמחלק הוא ז"ל בהלכות כלים בין גנב לגזל ואם נודע בנתייאשו הבעלים פשוט הוא דאף כגזל טמא. וכן ההיא מתני' דטהרות כיון דהגנבים נכנסו לביתו וכודאי נודע להבעלים מזה דבהכי מיירי במתני' ונלמד מדאמר התם וכן הגנבים כלומר כמו דאיירי בגבאים ומסתמא מייאש ליה מהכלים שבבית וכשנכנסו גבאי המלך לתוך ביתו למשכנו כודאי נודע לו ומסתמא מייאש לכו ותו לא מידי. וכמה שתמה הכ"מ שם בענין נוגע אין מקום לתמיהתו וראיתי לאחד שנלתק בזה ואין להאריך:

ודכוותה הפודה אינו כלוקח. הכי מסקנא קאי. וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' מעשר הל' ג' לא חשיב התם אלא שבע דברים הקובעין למעשר. דהא דקתני במתני' דפיאה הקדישן עד שלא נגמרן וכו' כדהבית הרמב"ם שם סוף הפרק המקדיש פירות תלושין ופדאן קודם שתגמר מלאכתו חייב לעשר היינו אם נגמרו בידו אח"כ ולאפוקי אם נגמרו ביד הקדש כדמסיק. ור"י ור"ל בס לי"פ בהאי דינא דהכא. ומכאן ראיה לפסק הרמב"ם דבהקדש בדק הבית לא אמרינן דהוי כמכירה כמו שנתבאר לעיל בסדר כלכלה הקדש בדק הבית הוא ואמרו הכא דלא הוי כמוכר ומלאתי לראי' זו בס' המלחמות להרמב"ן ז"ל בפ' הגוזל בתרא לחזק דברי הרי"ף ז"ל שסובר כן:

מצינו שהמכירה חייבין עליה בשבת וכו'. הכא דחי לה הש"ס מטעמא דתלישה היא שמחייבת וכו' ובבבלי דף ע' ע"ב על אוקמתא דרמי בר חמא הא דתניא פטור באומר לו עקוץ תאינה וכו' פריך לה בענין אחר דכיון דתבעו לקמן בדינא וכו' ומוקי לה רב פפא באומר זרוק גניבותיך לחלירי וכו' ולא תקנה עד שתנוח. ופסק כן הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' גניבה הלכה ה'. וצריך טעם אמאי לא פסק כשינויא דרבה דאמר התנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו ואפי' דבדינא לא מיחייבינן ליה לשלם מ"מ הואיל וכי יהיב לה הוי אתנן בי"נ וכו' והא בעיקר דינא דאתנן פסק הוא ז"ל כרבה בפ"ד מהלכות איסורי מזבח הל' ח' דעיקר אתנן בעריות כתיב וא"כ אמאי לא פסק כסבריה לא כבאן ולא כדין התוסס את הפרה וכו' דסבור את הפועלים דף ל"ח ע"ש. ואפשר דטעמו מסוגיא דאמרינן בפ' בן סורר ומורה דף ע"ב בההיא דאיגנו' דיכרי לרבא במחתר' ולא קבלינהו וכו' ולדכתבו התוס' ד"ה אילו תבעו וכו' ע"ש ואעפ"ג דהתוספות תירלו משום בסיו סבורים שחייבין להחזי' מן הדין להרמב"ם לא ניחא ליה לפרש כן דאהדדינהו משמע שמעלמן החזירו לצאת ידי שמים וכענין כי יהב לה וכו' מפרש לה כפי' התוספות דטעמא משום שצריך לצאת ידי שמים הוי מכירה ומדחזינן דרבא לא קבלינהו ש"מ דהסדר כיה דרבא גופיה מסברא דנפשי' דקנייסו בדמים

רב

תוס' הרי"ד

הפודה אינו כלוקח כו' משום דראוי לפדות ולאוכלו עיי' בפנים בדברינו ועי' בשו"ת רידב"ז בחיבורי שמבאר שם פלוגתא דתנאים והמורים אם הגזברים דומה למכר או כמי שאסר עליו בקונם דהא לא נכנס ברשות בעלים ודמי להפקר כמו דאיתא בירושלמי רפ"ק דמס' מעשרות דכמו דהפקר ידך וידו שוין בו כך הקדש שאין ידך וידו שוין בו הוי כמו שידך וידו שוין בו. וחשוב הקדש דאין לו בעלים וגיזבר אינו כבעלים [ופלוגתא הוא בירושלמי פ"ק דמס' תרומות וס"פ בתרא דמעשרות ופ"ק דמס' חלה] ור"י ס"ל אפילו נגח ואח"כ הקדיש ואח"כ הפקיר פטור משום שנאמר יפיעד בבעליו. ולשיטת הרמב"ם ז"ל העיקר שאין לו בעלים וס"ל דגיזבר כאחר הוא והוי הקדש דומה להפקר ובגנב והפקיר פטור מדו"ה. וכן מבואר בחיבורי מגדל דוד דשיטת רבא במס' ב"ק דף ס"ט דהבעלים הפודין ומוסיפין חומש לא הוי הפדיון כקנין חדש ועיי' בתוס' ז"ל במס' פסחים דף מ"ו ע"ב דגבי הקדש דאמרינן הואיל ואי בעי מתשאל ולא אמרינן הואיל ואי בעי פריק הוא משום דפדיון הוי קנין חדש ולא שייך הואיל ואי בעי קני תמן בכל אתרים ועיי"ש דלשיטת רשב"ל בירושלמי הכא דס"ל כאמת דפודה לא הוי קנין חדש ע"כ לא ס"ל כלל הסברא דהואיל ואי בעי מתשאל לעבור משום זה בכ"י עיי"ש בארוכות:

שנויי נוסחאות: (ש"ב) דאת אמר בסרי"ר דתמר. (ש"ה) כשראהו בד"ו בשראוהו. (ש"י) בי רבי בסרי"ר בר. (ש"ג) הוא בד"ו היא. הוא שמחייבת בסרי"ר היא שהיא מחייבת. (ש"ו) או שגנב וטבח ומכר חוץ מרשותן בד"ו או שגנב וטבח ומכר ברשותן או שגנב וטבח ומכר חוץ מרשותן.

ב"ק לג

ט

עין משפט
נר מצוה

כ
א מיי' פ"ב מגניבה הל"א

כא
ב מיי' שם הט"ז

כב
ג מיי' פ"ס מנ"מ הל"ב טוש"ע ח"מ סי' תט ס"א

כג
ד מיי' פ"ז מבית הבחירה הלי"ד

כד
ה מיי' פ"ס מנ"מ הל"ט טוש"ע שם ס"ב

כה
ו מיי' שם טוש"ע שם ס"ג

כו
ז מיי' פ"ו מגזילה הל"ח

כז
ח מיי' פ"ח ממ"א הט"ז יח טוש"ע יו"ד סי' קי"ז

נשמעינה מן הדא. דפליגי תנאי בענין שיור דמתני' ומהתם נפשט בעיא דילן: מכרה חוץ מידה וכו'. תוספתא פ"ז והתם גרים בדברי ר"א בר"ש חוץ מידה וחוץ מרגלה משלם תשלומי כפל חוץ מקרנה וחוץ מגיזתה משלם תשלומי ארבעה וחמשה. והיא הגירסא הנכונה דר"א בר"ש פליג את"ק דקאמר דאלו כלם לא הוי שיור וטעמיה דס"ל דבר המעכב בשחיטה בעינן דוקא דהני הוי שיור כגון שאר איברים שאם ניטלו הימנה מחיים נעשית נבילה בכך כמו אם ניטל הירך וחלל שלה או שארי איברים הפנימיים וכיוצא בהן אבל ידה ורגלה מן הארכובה ולמטה אינם מעכבים בשחיטה לא הוי שיור ור"א בר"ש ס"ל דבר הניתר בשחיטה כגון ידה ורגלה הוי שיור אבל קרנה וגיזותיה דהן אין צריכין היתר שחיטה לא הוי שיור: רבי אומר חוץ מדבר וכו'. כן הגי' נמי בתוספתא אבל טעות דמוכח הוא וכצ"ל חוץ מדבר שהנשמה תלויה בו אינו משלם וכו' שאין הנשמה תלויה בו משלם ד' וה' ועכ"פ שמעינן מדפליגי תנאי באיזה אופן הוי שיור או לא ושמעינן דדבר שהנשמה תלויה בו לכ"ע הוי שיור וא"כ במכר לחנאין נמי כל אחד הוי שיור לחבירו דהא ודאי דבר שהנשמה תלויה בו ואף על פי שאח"כ חזר ומכרו לו גם חליי' השנייה כל מכירה ומכירה בפני עצמה לאו כלום היא ולא מצטרפי:

תני אין מגדלין תרנגולין בירושלים מפני הקדשים וכהנים בכל א"י מפני הטהרות יכול אף בירושלים כן ר"ל דהא דתנינן אין מגדלין תרנגולין בירושלים מפני הקדשים היינו משום ישראלים אבל בכהנים א"נ לטעמא דמפני הקדשים אלא מפני הטעם דטהרות דשייך בכהנים בכל א"י וכן בירושלים או ייבא כיי דמר ריב"ל ירושלים הבנוי' וגו' עיר שמחברת ישראל זל"ז. וע"כ בירושלים כל ישראל מחוברין בחיבור אחד דכולם אין מגדלין בירושלים משום טעם אחד משום הקדשים:

תני

נישמעינה מן הדא "מכרה חוץ מידה חוץ מרגלה א חוץ מקרנה חוץ מגיזתה משלם תשלומי ארבעה וחמשה. רבי לעזר בי ר' שמעון אומר חוץ מקרנה משלם תשלומי כפל חוץ מגיזותיה משלם תשלומי ארבעה וחמשה. רבי אומר "חוץ מדבר שהנשמה תלויה בו משלם תשלומי ארבעה וחמשה חוץ מדבר שאין הנשמה תלויה בו פטור:

הלכה ו מתני'

ב "היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור הגביהו או שהוציאו חוץ מרשות הבעלים ומת חייב נתנו לבכורת בנו לבעל חובו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור הגביהו או שהוציאו חוץ מרשות הבעלים ומת חייב: **גמ'** אמר ר' מנא מאן דמר לי הדא מילתא אנא נסיב בנרייתיה מהו פטור נפטר מחובו נפטר מגניבה:

הלכה ז מתני'

ג "אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל אבל מגדלין בסורייא ובמדברות שבארץ ישראל ד אין מגדלין תרנגולין בירושלים מפני הקדשים ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות ה ולא יגדל ישראל חזרין בכל מקום ו ולא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת ז אין פורסין נשבין ליונים אלא אם כן היה רחוק מן היישוב שלשים ריס: **גמ'** "אמר ר' בא כגון מהיר שהיא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל. תני אין מגדלין תרנגולין בירושלם מפני הקדשים ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות יכול אף בירושלם כן. או ייבא כיי דמר רבי יהושע בן לוי °ירושלם הבנויה וגו' עיר שמחברת ישראל זה לזה. כתיב °טמאים הם לכם מה תלמוד לומר וטמאים יהיו לכם אלא אחד איסור אכילה ואחד איסור הנייה. ח "כל דבר שאיסורו מדבריהן מותר לעשות בו סחורה. והרי

הלכה ו מתני'

היה מושכו. הגנב לאבהמה ויוצא ומת קודם שהוציאוהו מרשות בעלים: פטור. מן הכפל דעדיין לא קנאו להתחייב כפל על הגניבה: הגביהו. אפילו ברשות בעלים שהגבהה קונה בכ"מ: נתנו. הגנב בבית הבעלים להכהן בשביל פדיון בכורת בנו או שנתנו לב"ח או שמסרו לש"ח וכו' והיה מושכו הכהן או הב"ח או השומר ומת ברשות בעלים פטור ובגמ' קאמר מאן פטור: **גמ'** מאן דאמר לי הדא מילתא. פירושא דמתני': אנא נסיב בנרייתיה. אני לוקח בגדי המרחץ שלו להטעין עלי ולהוליך אחריו לבית המרחץ. בנרייתיה. כלי המרחץ והשורש בני והוא מרחץ וכן מצינו במ"ר פ' מ"ה בנריו' הוליכה לה למרחץ ודוגמתו בבבלי מליעא מאן מתרגם לי חבית וכו' מובילנא מניה אבתריה לבי מסותא ומשום דקשיא לי מהו פטור והיכא קאי: נפטר מחובו נפטר מגניבה. אם נפטר הגנב מחובו קאמר והשמועינן שאע"פ שהמסירה בבית בעלים היא נפטר מחובו שהיה עליו בשביל בכורת בנו או לזה הב"ח מפני שכבר קבלו עליהם ונתרצו במסירה זו שמסר לידם שם או נפטר מגניבה קאמר וכמו פטור דרישא הוא והשמעינן בסיפא שאע"פ שהגנב מסר הגניבה ליד ב"ח לא אמרינן דהוי כמו שהיא כבר ברשותו להתחייב כפל כיון שעדיין בבית הבעלים היא:

הלכה ז מתני'

אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל. משום ישוב ארץ ישראל שמבערים את השדות וסתמן דישראל הן: אבל מגדלין בסוריא. ארצות שכבש דוד דלאו שמיה כבוש והוו כח"ל לענין זה דלא חיישינן ליישוב ואם יפסידו שדות אחרים ישלם: אין מגדלין תרנגולים בירושלים. אפילו ישראל מפני הקדשים שאוכלין ישראל שם בשר שלמים ותודה ומעשר בהמה ודרך תרנגולים לנקר באשפה שמא יביאו עצם כעדשה מן השרץ ויטמאו את הקדשים: ולא הכהנים. מגדלין בכל א"י: מפני הטהרות. שהכהנים אוכלין תרומ' וצריכין להזהר בטהרה: ולא יגדל ישראל חזירים. בבבלי קאמר דגזרו משום מעשה שהיה והכא מפרש בגמרא טעמא אחרינא: את הכלב. מפני שנושך ומנבח ומפלת אשה מיראתו: נשבין. פחים שלא ילכדו בהן יוני בני הישוב: שלשים ריס. ארבע מילין: **גמ'** כגון מהיר. שם מדבר קרוב לארץ ישראל שהוא י"ו מיל על י"ו מיל ושם מותר לגדל בהמה דקה וכן הוא בפרק מקום שנהגו הלכה ג': יכול אף בירושלים כן. לשון שאלה הוא ועל הטהרות קאי דיכול שנאמר אף בירושלים צריכין אפילו ישראל להשמר שלא לגדל מפני הטהרות שהרי כל ישראל כשהם בירושלים נקראים חברים לענין טהרות כדלקמן וא"כ הוה קשיא מ"ש דמפני הקדשים הוא דנקט: או יבא כהאי דאמר ר' יהושע בן לוי. לעיל בפ' חומר בקודש דדרים מקר' ירושלם הבנויה וגו' כעיר שחוברה וגו' עיר שמחברת ישראל זה לזה כשעולים לתוכה נעשים הכל כחבירים וכולן שוין זה לזה ולפיכך נאמנין על הטהרות כדתנן התם וש"ס קיצר כאן כדרכו והוא כמו וכו' וסמוך על המסקנא דהתם דפריך שם מעתה אפילו בשאר ימות השנה והאי תנן במתני' שם ובשעת הרגל אף על התרומה ומשני התם ר' זעירא ובלבד בשעה ששם עלו שבטים. דוקא בשעה שכל השבטים עולים לרגל שם כדכתיב ששם וגו' והיינו נמי דקאמר הכא והאי או כמו אלא הוא כדרך לשון הש"ס הזה כלומר לא כדס"ד דאף בירושלים שייכא טעמא דטהרות אלא דאתייא כהאי דרשא דר' יהושע בן לוי שם דדוקא בשעת הרגל הם כחבירים לענין טהרות והלכך אצטריך הכא לטעמא דמפני הקדשים משום שאר ימות השנה: כתיב טמאים הם לכם. אטעמא דלא יגדל חזירים דתני במתני' מהדר ודרים לה מיתורא דקרא דאיסור הנאה נ"כ אסרה התורה בבהמה טמאה והיינו לסחורה דוקא וכדאמר נמי בפ"ז דשביעית אמתני' דהתם אין עושין סחורה וכו'. וחסר כאן הגירסא דגרסינן בשביעית כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לעשות בו סחורה וכל דבר שאיסורו מדבריהן וכו': והרי

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ז) ב"ק עת ע"ב

שם עט ע"א

שם ע"ב

ירוש' פ"ח פ"א ה"ז (פסחים פ"ד)

(שביעית פ"ז)

גליון הש"ס

דאינו מתלק בפ"ב מגניבה בין קדשי מזבח לקדשי בה"ב והשיג הראב"ד ז"ל הא הך טעמא דקאמר בש"ס שהא מעיקרא תורא דרחבן והשתא תורא דרחבן לא שייך רק בקדשי מזבח דשם בעלים פליהם. עי' בתו' ובקדמוני שם ולפמ"ש א"ש דבקדשי בה"ב מעיקר' לק"מ כיון דיש ליה פדיון וכיון שאומרים לו פדה את רחבון א"כ כל שראוי להשיבו לרשותו בלי שום סיוע אחרים אין כאן מכרו כולו ועיקר קושיית הב"ב הוא רק על קדשי מזבח דאין לו פדיון א"כ מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים ובוודאי לומר כיון דעדיין שמה דרחבן עלה ודו"ק:

ציון ירושלים

"חוץ מדבר שהנשמה תלויה בו. שהגיה לפירוש וכן בספר פ"מ וכן כתב בחדושו פ"ש:

מראה הפנים

מאן דאמר לי הדא מילתא וכו'. עיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סימן י': **אחד** איסור אכילה ואחד איסור הנאה. בסחורה קאמר וכן הוא בשביעית פ"ז ומשמע דאסור מן התורה לעשות סחורה בדבר העומד לאכילה דהא מקרא דרים וכ"כ התוספ' דף פ"ב ע"ב ד"ה לא יגדל וכו' שסקנו ת"ל דאסור לעשות סחורה וכו' וכדדרים התם וכו' ותיכן ר"ת דהיינו דוקא כדבר העומד לאכילה וכו' וכל חלב מותר למכור וכו' בדמים ועל כן צריך לאוקמתא דרב פפא: כלומר דאפילו חלב בהמה טמאה מותר למכור היכא שאין עומד לאכילה אלא למשות אבל עומד לאכילה אסור כ"ה דוקא כחלב בהמה טהורה שהתירה התורה בפירוש יעשה לכל מלאכ' ובטהורה משמעי כדדרים כזבחים דף ע' ע"א את שיש במינו נבילה וכו'. ובירושלמי נמי מפרש וכו' והיינו דדרשא דקרא דמייתי הכא דלא קאי אלא בדבר העומד לאכילה וא"כ היה מותר לגדל חזירים מן התורה כדי למכרן למשות עורות בחלב שלכן אלא שחכמים אסרו ודוקא בחזיר משום מעשה שהיה דאמר התם וכן הוא דעת הרא"ש ז"ל

שנויי נוסחאות (בוי"ד) בנרייתיה בסרי"ר בנליתה (ובכ"י סמלה מסופקת ואולי צ"ל בולניתה או ברלייתה). (סוכ"ד) שמחברת ישראל בסרי"ר שהיא מחברת את ישראל. (סוכ"ו) כל דבר שאיסורו מדבריהן מותר בסרי"ר כל דבר... תורה אסור לעשות בו סחורה... מדבריהן מותר.

אמרי ברוך

בפני משה ד"ה רבי אומר כו' אבל טעות דמוכח הוא. ל"ב עיין בחדושי רשב"א ובשיטה מקובצת.

עמודי ירושלים

רבי אומר חוץ מדבר שהנשמה תלויה בו כו' כ הגדה יהושע (דס"ז ע"א) אם אמר אני מוכרה לך חוץ מדבר שהנשמה תלויה בו משלם תשלומי ד' וה' ואם אמר חוץ מדבר שאין הנשמה תלויה בו פטור משום דכתיב וטבחו מידי דהוי אטביחה לאפוקי מידי דלא הוי בטביחה ומכירה נמי דומי דטביחה שאם אמר חוץ מדבר שהנשמה תלויה בו הרי שייר מידי דטביחה עכ"ל ותמהני דא"כ איך אמר דחוץ מדבר שהנשמה תלויה בו משלם כו' הא אדרבה כיון דשייר מידי דטביחה הי' לו להיות פטור והפני משה שינה הגירסא דצ"ל דבדבר שהנשמה תלויה בו דפטור. וראיתי להרשב"א הובא בשיטה מקובצת (ע"ת ב') שכ' על התוספתא שהיא משובשת וה"ג חוץ מדבר שהנשמה תלויה בו אינו משלם ד' וה' אלא שגם בירושלמי מצאתי כמו שהוא בתוספתא ולפי זאת הגירסא איני יודע למה עכ"ל והגדה יהושע לא הרגיש בזה:

מהר"ם די לונזאנו אנא נסיב בנרייתיה. נ"ב נ"א בנויתיה ול"נ בלגמיתיה כדאמרינן בעלמא מובילנא מניה לבי מסותיה:

מסורת הש"ס

פני משה

והרי חמור. או גמל שאיסורן מד"ת וא"כ יהא אסור לעשות בהן סחורה ומשני למלאכתן הן גדילים ואינן עומדין לאכילה ולא אסרה התורה אלא בהעומדין לאכילה: למס מרעהו חסד. למס הוא רמז לכלב כדאמר בפרק במה אשה שכן קורין אותו בלשון יוונית וכשהוא מגדלו בתוך ביתו נוטל מרעהו החסד ומונעהו מתוך ביתו: ולהלן את אמר נ' אמה. בפרק לא יחפור דתנן התם מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה ותו לא והכא קאמר שלשים ריס. ומשני ר' יוסי בר' בון לרעות ולאכול מן הזרעים מריעה עצמה וממלא כריסה בחמשים אמה אבל לפרוח פורחת אפי' ארבעת מילין שהוא שיעור שלשים ריס כדרוב וטעמא דמתני' דהכא כדי שלא ילוד יוני בני הישוב ולפיכך צריך שיעור שלשים ריס:

שבת סג ע"א | ב"ק פג ע"א ירושלמי ב"ב פ"ב הל"ה | ב"ק כג ע"ב

הדרן עלך מרובה

הלכה א מתני' וכמה הוא יפה. שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם היה צריך היה מוכר עצמו בעבד עברי: כיוצא בזה. לפי מה שהוא מעונג נתרבה צערו וכאבו: רוצה ליטול. מפרש בגמרא: **גמ'** תני. בתוספתא פרק תשיעי: חמשה. אם יש בהחבלה כל החמשה דברים משלם לו חמשה ארבעה וכו' וקמ"ל דצריכין הב"ד לדון באומד דלא כל החבלות שוין: והיכי. ומפרש הש"ס להברייתא והיכי דמי הוא: הכהו על ידו וקטעה. והרי אין סופה לחזור משלם לו כל החמשה דברים: וצבת. הרי אין כאן נזק דסופה לחזור: הכהו על ראשו וצבת. דליכא נמי שבת שהרי יכול הוא לעסוק במלאכתו: נותן לו ג' צער רפוי בשת. כצ"ל: במקום שאין נראה. דליכא נמי בשת: בטומוס שבידו. באגודה של תמרות שבידו דליכא לא צער ולא רפוי כ"א בשת לבד ובמתכוין לביישו איירי והרא"ש בשם הערוך פי' בטומוס קלף ... שין מקליפה של עץ ובתוספתא בשילהי פרק הגוזל הכהו אחר ידו בנייר בעורות שאינן עבודין בטומוס של תמרות שבידו נותן לו ד' מאות זוז לא מפני שהיא מכה של צער אלא מפני שהיא מכה של בזיון. וכן ברים כל כתבי נטל טומוס של ברכות ופירש"י קבולות: וחזר וקטע ידו ממעלן. דבכה"ג אינו משלם אלא נזק אחד כי אם הספק הוא בשביל הצער שהיה לו פעמיים והילכך בעי אם הוא צריך ליתן לו גם הצער של פעם הראשון וכגון שלא אמדוהו עד שחזר וקטע א"ד אין משלם לו אלא הצער שהוא עם הנזק וכיון דנזק אחד הוא דמשתלם אינו נותן לו ג"כ רק משום צער אחד ולא איפשיטא: ובמקום אחר הוא אומר. בפרשת שופטים ולא תחוס עיניך נפש בנפש עין בעין וגו' שני מקראות הללו למה נאמרו אחד לשוגג ואחד למזיד שישלם ממון ולא עין ממש וכדמסיק: מזיד לא ישלם כלום. כלומר אילו לא נאמר אלא מקרא אחד הייתי אומר במזיד הכתוב מדבר ולא ישלם ממון אלא עין תחת עין ממש הוי

(תוספ' פ"ט)

תורה אור

והרי חמור. למלאכתו הוא גדל. והרי גמל. למלאכתו הוא גדל: לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלת. *א"ר יוסי בי ר' חנינה כל המגדל כלב רע בתוך שלו עליו הכתוב אומר °למס מרעהו חסד וגו': אין פורשין נשבין ליונים אלא אם כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס. *ולהלן את אמר חמשים אמה. אמר רבי יוסי בי רבי בון לריעות מריעה חמשים אמה לפרוח פורחת אפילו ארבעת מילין:

(איוב ו)

הדרן עלך פרק מרובה

הלכה א מתני' החובל *בחבירו [א] חייב עליו משום חמשה דברים בנזק בצער בריפוי בשבת ובבושת [ב] בנזק כיצד סימא את עינו קטע את ידו שבר את רגלו רואין אותו כאילו עבד נמכר כמה היה יפה וכמה הוא יפה [ג] צער כוויו בשפוד או במסמר אפילו על צפורנו מקום שאינו עושה חבורה אומדים כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: **גמ'** *תני החובל בחבירו [ד] חמשה נותן לו חמשה ארבעה נותן לו ארבעה שלשה נותן לו שלשה שנים נותן לו שנים אחד נותן לו אחד. והיכי הכהו על ידו וקטעה נותן לו חמשה נזק צער ריפוי שבת ובושת הכהו על ידו וצבת נותן לו ארבעה צער ריפוי שבת ובושת הכהו על ראשו וצבת נותן לו שלשה צער ריפוי שבת במקום שאינו נראה נותן לו שנים צער ריפוי בטומוס שבידו נותן לו אחד בושת. ר' ירמיה בעי [ה] קטע ידו וחזר וקטע ידו ממעלן מהו שיתן לו צער של שעה ראשונה. כתי' °עין תחת עין שן תחת שן ובמקום אחר הוא אומר °ולא תחום עיניך אחד שוגג ואחד מזיד. יאמר שוגג ואל יאמר מזיד שאילו נאמר שוגג ולא נאמר מזיד הייתי אומר שוגג ישלם ממון מזיד לא ישלם כלום הוי

(שמות כא) (דברים יט)

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"א מחובל ה"א ג טוש"ע ח"מ סי' תכ ס"ג
ב ב מיי' שם טוש"ע שם סט"ו
ג ג מיי' שם פ"ב הל"ג טוש"ע שם ס"ט וכט"ז
ד ד מיי' שם ה"ה ג טוש"ע שם ס"ג
ה ה טוש"ע שם סעיף כו בהג"ה

גליון הש"ס

ולפסר דבהמת סכרת ר"ז דבעי במכר תליין נראה דסרי כטעם דמכרו חוץ ממאה פטור הוא או משום דלשון ומכרו משמע כולו. או משום דמקשינן מכיר' לטביחה וכשם דטביחה לא משכחת שיור כמו כן במכירה וכמבואר בבבלי כאן ונ"מ בין שני טעמים הוא דאי משום משמעות לשון ומכרו א"כ במכר תליין דבהמת נמכר את"כ כולו הרי יש כאן ומכרו אמנם אי משום הקישא לטביח' א"כ כשם דבטביחה לא משכחת חלי חלי כמו כן במכירה אינו נמכר לחלאין וזהו דאיבעיא לי' לר"ז ולזה פשיט לי' דוקא מברייתא דבעי שיור בנתר בשחיטה הרי דבעינן דומיא דטביחה וכדקאמר בבלי שם וממילא אף במכר תליין נמי פטור מד' וה' משא"כ ממתניתין לא מוכח מידי ודוק:

מראה הפנים

ז"ל וכן הם דברי הרמב"ם בסוף פ"ח ממ"א דמן התורה אסור לעשות סחורה בדבר שאיסורו מן התורה כדמסיק התם זה הכלל כל שאיסורו מן התורה וכו' והם דברי האי תלמודא דדריש לה מקרא. והתיו"ט בפ"ז דשביעית נסתפק בזה לדעת הרמב"ם ז"ל אם מן התורה אסור הוא ואין כאן ספק ובפ"ה מנ"מ כתב ואמרו חכמים ארור מגדל כלבים וחזירים מפני שהזיקן מרובה ומצוי נראה שהוא נותן טעם על מה שאמרו חכמים אסור לגדל חזירים כדכתב שם גבי דבריו ושוקבה לו והלא מן התורה אסור וע"ז קאמר דבמגדל חזירים לא להשתכר בהן ולא למכרן לדבר אכילה אלא דומיא דכלבים דקאי באורר והיינו דכלליניהו בחדא ובברייתא דר"א הגדול שם סוף פרקין המגדל כלבים כמגדל חזירים למאי נ"מ למיקם עליה באורר ואע"ג דבלאו הכי הרי הוא בכלל מונע חסד כדאמר בפ' במה אשה. אלא לאשמועינן דארור שאמרו בחזירים דומיא דכלבים מיירי. ומה שהקשה התיו"ט שם מההיא דפ"ק דבכורות דף ו' ע"ב ודילמא לסחורה והמשנה למלך שם כמ"א כתב דהוי כמזדמנו וכו'. ולענ"ד מעיקרא לק"מ דהתם על הא דקאמר וחלב בהמה טהורה מגלן וכו' אלא מדכתב ודי חלב עזים ללחמיך ואת עשרת הרילי החלב וא"כ גילה לנו הכתוב להוציא חלב מן איסור אבר מן החי ועלה פריך ודילמא לסחורה שלא הוציא הכתוב מכלל איסור אבר מן החי אלא לענין סחורה דמותר ואף דאסור באכל איסורי ד"ת ולאכילה כדקאי קאי:

לפרוח פורחת אפילו ד' מילין. כן תירץ אביי התם בסוף פרקין ופריך שם והתניא כישוב אפילו מאה מיל לא יפרוס רב יוסף אמר כישוב כרמים. ופי' רש"י ז"ל שהולך מכרם לכרם עד למרחוק. רבה אמר כישוב שובכין וכו' ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ו מגזל ואבידה הל' ח' ככולהו דל"פ. וכישוב כרמים פירש הטעם שהיונים של בעלי כרמים כן. ולזה הטעם אפילו הוא בענין שאין יכולין לילך מכרם לכרם. ונראה דטעמו דלפירש"י יש לדייק דא"כ מאי אתא רבה לאשמועינן דקאמר כישוב שובכין הא לדידיה ע"כ ג"כ הטעם שהולכי' משובך לשובך כדמסיק וא"כ היינו דרב יוסף אבל להאי טעמא אתי שפיר דרבה אשמועי' אע"ג דלשובכין גופייהו ליכא למיחש כדאמר אב"א וכו' אפ"ה לא יפרוס מפני שבאות דרך השובכין:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ח **החובל** רואין אותו כאילו עבד נמכר. עיין לקמן הל' ג' ד"ה אמר ר' יצחק מ"ש מזה על קושית הרא"ש בפי' רש"י הכא:

חמשה נותן לו חמשה וכו'. לכאורה יש לפרש דקמ"ל בתוספתא מה דאשמועינן תנא במתני' דצער שלא במקום נזק משתלם מדקתני אפי' על צפורנו וכן אשמועינן בתנא דברייתא ארבעה וכו' דאע"ג דליכא נזק משלם לו כל הד' דברים והגב תני נמי לאידך. והאי תלמודא מייתי לקמן דרשה דכוייה וכו' ויליף לה דמחייב בצער אפילו שלא במקום נזק כדיליף לה בבבלי. ואפשר לומר דהא דדריש לקמן מכויה ותבורה לענין דחייב בצער וכן ברפואה שלא במקום נזק וממנו למדין אנו ג"כ לשארי דברים ויש נ"מ בזה כדלקמן. ודברי הרמב"ם ז"ל ברים פ"ב מחובל הם ממש דברי התוספתא וכפירושא

דהאי ב"ס ולא נמצאו הדברים מסודרין כן בש"ס דילן כמו בליין הס"מ ואם דלדינא אינם מחולקין האי ב"ס דהכא ודהתם:

במקום שאינו נראה. כגון על ברכיו או בגבו וכיוצא בזה כן פי' הרמב"ם שם וכלומר שאינו נראה לאחר מכאן והראב"ד ז"ל כתב שם שלא במקום רואין. נראה בסוא מחולק בפירים שאינו נראה דקאמר הכא ופשוט הוא דאלו במקום רואין איכא נמי בשת בשעת הכאה כדמיירי לקמן:

רבי ירמיה בעי קטע ידו וכו'. האי בעיא דר' ירמיה הוי כעין בעיא דרבא דף פ"ה ע"ב דגרסי' התם בעי רבא קטע את ידו ולא אמדוהו שיבר את רגלו ולא אמדוהו ולבסוף חירשו מהו וכו' נ"מ דבעי למיתב ליה צער ושבת דכל חדא נהי דנזק וריפוי ושבת דכל חדא לא יהבינן ליה דכיון דיהיב' ליה דמי כולו וכו' ואת"ל כיון דלא אמדוהו קא יהיב ליה דמי כולהו בהדדי אמדוהו מהו וכו' תיקו ומשמע לפי גירסת רש"י ז"ל ופירושו דמספקא ליה בלא אמדוהו אם צריך ליתן צער ובושת וריפוי לא מספקא ליה כלל דלא בעי למיתב ליה כמו שפי' שם שהרי לא נתרפא בינתיים וכו' והתוס' בד"ה נהי דנזק וכו' הקשו על זה ע"ש דהעלו שם דפשיטא ליה לאידך גיסא דבעי למיהב צער וריפוי ושב' דכל חדא ומבעי ליה לענין אומדנא וכו'. ובעיא דהכא מסתייעא ליה לגי' רש"י ופירושו דהא לענין צער מבואר להדיא הכא דמספקא לן וטעמא דהכא דכיון דמשלם לו דמי ידיה וצערו דהשתא איכא למימר דלא בעי למיתב ליה צערא דמעיקרא מכיון דלא אמדוהו בתחל' חשבינן ליה הכל כאומד אחד ומובלע בו גם צערו דשעה ראשונה וא"כ מכ"ש לענין הבעיא דהתם דכיון דיהיב ליה דמי כולו וכמאן דקטליה דמי כדאמר התם מעיקרא ולא אמדוהו בתחלה איכא למימר דלא יהיב ליה אלא דמי כולו נזקיה ותו לא. ומה שהקשו בתוס' ועוד דלעיל תנן דחייב ריפוי שלא במקום נזק וכלומר דנהי דהכא הוי כמו שלא במקום נזק לענין כל אבר ואבר דהא אינו משלם אלא נזק דמי כולו לפי האי ה"א מ"מ הא תנן לעיל דחייב ריפוי שלא במקום נזק. י"ל דהכל נכלל בטעמא דהאי בעיא דכיון דלא אמדוהו עד השתא וכאומד דהשתא יהיב ליה דמי כוליה לא מחייבינן ליה ריפוי ושבת דכל חדא. וכן במה שתמהו התוס' פעמים שהוא מרוית וכו' זה ג"כ מתיישב בכך דכיון דלא אמדוהו מעיקרא מה איכפת לן דירוית לפעמים ירוית וירוית. ועיין במהרש"א במה שפירש בדברי התוס' בהאי ועוד דלעיל תנן וכו' וכמ"ש מתיישב דקדוקו וא"צ לדחוק בדבריהם. ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה דהיה גורס כגי' רש"י ופירושו שהרי כתב כדין זה בפ"ב מחובל הל' י"ג סימא את עינו וכו' הואיל ולא אמדוהו וכו' נותן לו דמי כולו וזה כדרכו ז"ל לפסוק בכ"מ כפשיטות ואת"ל אמדוהו וכו' ואם תפס הניזק נזק כל אבר ואבר ודמי כולו אין מוציאין מידו. הרי שדקדק וכתב נזק וכו' דלשיטת התוס' היה הספק בזו הבעיא ג"כ לענין צער וכו' ולענין אומדנא וה"ק כיון דאמדוהו חדא וחדא בפני עצמה בעא למיתב ליה לפי אומדנא דכל חדא עם הצער ורפוי ושבת דכל חדא וחדא שהוא עולה הרבה או דילמא כיון דלא שלים וכו' ויהיב כאומד הכל ביחד ולער וכו' של כל א' וא'. וזהו פי' הראב"ד וכס"ג. וזהו שהשיג שם הראב"ד אלא דהוא ז"ל בריפוי לא ס"ל כדעת התוס'. והס"מ היה לו דרך אחרת ע"ש ואין להאריך:

ה

שנויי נוסחאות (ס"ג) יוסי בי ר' חנינה בברי"ר יוסה בן חנינה. (סו"ח) לריעות מריעה חמשים בברי"ר לענין לרעות רועה היא ח... (סו"פ) פירחת אפילו בברי"ר פורחת היא אפ.. (סיכ"ו) שבת במקום בברי"ר ושבת הכהו במקום. (סוכ"ז) בטומוס שבידו בברי"ר בטמם שבידיו (סוכ"ח) קטע ידו בברי"ר קטע את ידו. (סוכ"ט) ראשונה בברי"ר הראשונה. (סול"ב) מזיד הייתי אומר בברי"ר מזיד הרי הייתי... בברי"ר מזיד יקטע את ידו שו... נא' מזיד ולא נא' ש... ג ה... שוגג לא ישלם כלום כ"ז בכ"י ובדפס ליתא.

חדושים

כל המגדל כלב רע בתוך שלו כו' בשבת בבלי הגירסא בתוך ביתו:

עמודי ירושלים

במקום שאינו נראה נותן לו שנים. ע' במראה הפנים שהביא דברי הראב"ד (פ"ב מה' חובל) וכ' דהראב"ד פי' האי שאינו במקום רואין ע"ש ולפי דעתי פי' האי במקום שאינו נראה היינו בגבו כמו שפי' הרמב"ם אלא שהוסיף דמיירי נ"כ במקום שאינו רואין דאם היו עומדין אנשים בשעת מעשה הוי בושת וראיה ממ"ש הראב"ד בביאה מקובלת לב"ק (נ"ז א') וז"ל עד שראיתי בירושלמי פ' החובל הכהו במקום שאינו נראה וגבה נותן לו ב' צער וריפוי אבל בושת לא אלמא איכא נזק בלא בושת והוא מקום שאינו נראה כו' עכ"ל הרי שגם הראב"ד פי' הירושלמי דמיירי שהכהו במקום שאינו נראה והיינו מקום שאינו רואין הוסיף דל"ל זה ג"כ והבן:

עין משפט
נר מצוה

ו
א מיימו' פ"ב מחובל הל"ו טוש"ע חו"מ סי' תכ סע"ג

ז
ב ש"ע שם ס"ג כהג"ה

ח
ג מיי' שם הל"ט טוש"ע שם סעי' יט

מסורת הש"ס
ב"ק פד ע"א
ע"ש ע"ב
ע"ש פה ע"א
(תוספ' פ"ט)
שם פג ע"ב

הוי צורך לומר שוגג וצורך לומר מזיד. *שאם היה סומא וסימא את עינו קיטע וקיטע את ידו האיך זה מתקיים °ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. מגיד שאינו משלם אלא ממון. צער כוייו בשפוד או במסמר אפילו על צפורנו מקום שאינו עושה חבורה. *כתיב °כוייה תחת כוייה וגו' היכי דמי אם בשפצעו והוציא דמו כבר כתיב °פצע תחת פצע מה תלמוד לומר חבורה. אלא שאם כויו בשפוד על כף ידו וצבת על כף רגלו וצבת או שהטיל עליו שלג או צינים במקום שאינו נראה חייב לרפותו. אומדים כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער בכך. א"ר זעירה חמיי בר נש ואמרין ליה [ו] כמה את בעי למיתן ולא ייאבך אהן צערא. ומה דהוא אמר יהבין ליה. *אמר מר עוקבא כמה אדם רוצה ליטול היא מתניתא ותימר אכן. אלא חמיי בר נש ואמרין ליה כמה את בעי מיסב וייאבך אהן צערא ומה דו אמר יהבין ליה. *תני בן עזאי אומר [ז] נותנין נכאי מזון מהו נכאי מזון בקדמיתא הוינא אכל טלופחין וירק וכדון לית בי מיכל אלא ביעין ותרנגולין ומה דו אמר יהבין ליה. א"ר יוסי בר יעקב אהן רומיי כד מיבאש לא נפיק לקרבא עד דייכול מה דחסר יומין ביומין:

דברים יט | שמות כא | שם | תורה אור

הלכה ב מתני' [ח] *ריפוי הכהו חייב לרפותו עלו בו צמחים אם מחמת המכה חייב ושלא מחמת המכה פטור חייתה ונסתרה חיית' ונסתרה חייב לרפותו חייתה כל צורכה אינו חייב לרפותו: גמ' רבי ירמיה בעי עלו בו צמחין סביבות המכה

הוי צ"ל שניהם והוקשו מזיד ושוגג שבשניהם ממון הוא דישלם: שאם היה סומא. בריתא אחריתא היא ודריש לה מגופיה דקרא שאם אתה אומר עין ממש הרי שהיה סומא וסימא וכו' היאך זה מתקיים ועשיתם לו וכו' וכלומר שאין. אתה יכול לעשות בו כאשר עשה לזה וקרא דועשיתם לו לאו דוקא הכא אלא משום דכתיב גבי עדים זוממין עין תחת עין נקט לה: צער כויו בשפוד וכו'. ומפרש לה הש"ס דמנלן לומר דמשלם לצער כזה שאינו עושה בו רושם ואינו נראה והוא שלא במקום נזק וקאמר משום דכתיב כויה תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה: היכי דמי. חבורה דקרא: אם בשפצעו וכו'. כלומר ודאי משמעת חבורה משמע שפצעו והוציא את דמו דהוי חבורה וקשיא דהא כבר כתיב פצע תחת פצע ומה ת"ל חבורה: אלא שאם כויו בשפוד וכו'. כלומר אלא חבורה דמיותר הוא לגלוי על כויה דרישא דקרא דבכויה דלית בה חבורה איירי כגון שכואו בשפוד על כף ידו ורגלו וצבת וסופה לחזור דאין כאן נזק וללמדנו דמשלם צער שלא במקום נזק: או שהטיל עליו שלג וכו'. וכן בכיוצא בזה במקום שאינו נראה בו לאחר מכאן ולא נעשה רושם: חייב לרפאותו. כלומר כמו דמשלם לצער שלא במקום נזק כן נמי ריפוי ולאו דוקא אלא ה"ה שארי דברים במקום דשייכין הן: חמיי בר נש. לפרושי להמתני' אומרים וכו' כלומר שאומדין ורואין לאדם אחד שיאמרו לו כמה אתה רוצה ליתן שלא יגיעך להצער כזה: ומה דו אמר יהבין ליה. ומה שזה אומר שהיה נותן כך וכך וכן יתנו לזה הנחבל: אמר מר עוקבא. הקשה על זה מר עוקבא דכמה אדם רוצה ליטול תנן במתניתין: ותימר אכן. בתמיה ללדידך כמה רוצה ליתן מיבעי ליה: כמה את בעי מיסב. כמה אתה רוצה ליטול בעד הצער כזה שיגיע ויבא לך וכשיעור הזה שאומר כך נותנין להנחבל: נכאי מזון. הפסד המזונות ישלם לו כדמפרש ואזיל ובתוספתא פ"ט גריס זכי מזון: בקדמיתא. עד שלא הגעתי לצער החבלה הייתי יכול לאכול עדשים וירק ועכשיו אין בי כח וצריך אני למאכלים חשובים ודקים: אהן רומיי. כלומר דמייתי ראיה כמו בעל מלחמה הרומיי כשנופל לחולי וחוזר לבריאתו אינו יוצא למלחמה עד שיאכל כל כך לחזק כחו ולמלאות כפי הימים אשר נחסר לו בימי חליו והכא נמי כן: הלכה ב מתני' אם מחמת המכה. והוא לא פשע בה: חייב לרפותו. דכ"ז שלא חייתה כל צורכה נסתרה מחמת המכה היא: גמ' עלו בו נמחים סביבות המכה

מראה הפנים

הוי צריך לומר שוגג וכו'. מסוגיא דהכא משמע דפשיטא ליה להש"ס דבשוגג ממון הוא דמשלם דהיה לא שייכא עין ממש ולא צריכא לדרשא אחרת וקרא אחרינא דאתי למזיד ילפינן ליה מקרא דנאמר בשוגג דעל ממון קאי. וכעין דרשה זו מצאתי בספרי פ' שופטים ר' יהודה אומר נאמר כאן יד ורגל ונאמר להלן יד ורגל מה כאן ממון אף להלן ממון. ובבבלי לא נחית להא כ"א דכולהו תנאי ואמוראי דילפי כל חד וחד מדרשא דידיה דעל ממון נאמר סתמא קאמרי. וממילא ידעינן דאין חילוק בין שוגג למזיד לענין זה דהא הדשינן מפלע תחת פלע לחייבו על שוגג כמזיד וא"כ בתרווייהו משתעי קרא. ואפשר נמי לומר דהיינו דמסיים הכא שאם היה סומא וכו' וכלומר וכ"ת דמנא לן למילף מזיד משוגג ודילמא במזיד עין ממש קאמרינן ועלה קאמר הא לא מלית אמרת שהרי אם היה סומא וכו'. והוי כחד מדרשות הבבלי בענין זה ועיין בדיבור דלקמן:

שאם היה סומא וכו'. כדרשא דר"ש בן יוחי בבבלי דף פ"ד ע"א. והתם דחי לה דילמא היכא דלא אפשר לא אפשר ופטרינן ליה. והא דלא קאמר דילמא כל כי האי שקיל ממונא דהא כבר איפרוק לעיל התורה אמרה משפט א' וגו' ובפטרינן ליה לק"מ דמידי דהיה אטריפה בהרג את השלם. והתם דריש לה עוד מכמה דרשות דבי ר' ישמעאל הנא וכו' רב אשי אמר אתיא תחת תחת וכו' מתחת אבר עינים. והרמב"ם ז"ל לא הביא שום חד דרשה מכל הני דאיתא התם כ"א כדורש בפני עצמו שכתב בפ"א מחובל הל' ה' ומנין שזה שנאמר בחבלים עין תחת עין תשלומין שנא' חבורה תחת חבורה ובפירוש נאמר וכי יכה וגו' רק שבתו יתן וגו'. הא למדת שתחת שנא' בחבורה תשלומין וה"ה לתחת האמור בעין ובשאר איברים. ובאמת זה קשה שלקח וביאר דרך לעצמו ולא מצינו דרשה זו בהש"ס. והכ"מ דיקדק כדרשה דלקמן הל' ז' ומנין שמזיק בחבירו וכו'. וזה יותר קשה והם נאמר מפני שדרשה זו מפורש' היא כמו שאמר ובפירוש נאמר וכו' א"כ קשה כל התנאי ואמוראי דדרשי התם אמאי לא דרשי כהאי וכמה במפורש במקרא במקומו. וראיתי לקושיא זו שהובא בשיטת מב"א ז"ל בשם הר"מ וז"ל שקשה הר"מ היכי מצינן למימר עין תחת עין ממש הא כתיב בחובל בחבירו רק שבתו יתן ורפא ירפא ושמא היינו דוקא הבלה של ראשי איברים אימא ממש עכ"ל. והשתא קשה טפי על הרמב"ם דמנא ליה למידרש הכי בא איברים דאין לו ללמוד ג"ש בעצמו מה שלא מפורש בהדיא ובקרא דכי יכה לא נאמרו איברים. ומצאתי במכילתא משפטים בפסוק אם יקום וגו' דדריש הכי ונקה המכה מן המיתה שומע אני מן השבת וריפוי ת"ל רק שבתו יתן ורפא ירפא חוץ ממה שנותנין לו דמי איבריו נותנין לו דמי שבתו וריפויו ע"כ. ועיקר האי דרשא ללמדנו שמשלם שבת וריפוי מלבד דמי נזק וזהו שכתב הרמב"ם שם בהל' ח' ומנין שהוא חייב בשבת בפני עצמו וכו' ועכ"פ למדין אנו דגם באיברים הדין כן וראה הוא ז"ל להביא כדרשת המכילתא בענין שמפורש במקומו שבחובל תשלומין הוא וז"ב ובפירוש נאמר וכו' ומה שסיים הא למדת וכו' והנלמד מן המכילתא ובפירוש דברי הברייתא הוא דמסיקן למדו לומר כן חוץ ממה שנותן לו דמי איבריו וכו' הא איברים לא נאמרו שם ודילמא חבלה באיברים ממש הוא ולא דמים אלא ודאי דסמכו על תחת שנא' בחבורה דדמים הוא כמו שמפורש וה"ה לתחת שנאמרו באיברים. וביאר הוא ז"ל דרשת המכילתא משום דמפורש במקרא במקומו הוא בענין עיקר הלימוד דחובל בחבירו בתשלומין הוא ונלמד ג"כ בחובל בראשי איברים ובענין צער במקום נזק בהל' ז' סמיך אנ"ב דרב אשי דיליף ממון ממש וממילא נשמע דמשלם צער בפני עצמו כמו דהוא משלם שם הצער מלבד הקנס וזוס מסולקת המיטת הש"מ. וממש שנתבאר תבין ג"כ הא דכתב הרמב"ם לקמן בפ"ד הל' ט' החובל בחבירו ביוה"כ וכו' שהרי בפי' רבתה התורה חובל בחבירו לתשלומין שנא' רק שבתו יתן. ולכאורה הוא דלא כדרשת הש"ס בפ' אלו נערות דף ל"ב ע"ב חובל בחבירו נמי מכדי כתיב כאשר עשה וגו' כן ינתן בו ל"ל דבר שיש בו נתינה ומאי ניהו ממון והא נמי כ"ב שם ובכה"י האי פיסקא הוא כר"י הגל בהאי דרשא לא דיקדק כלום ובפירוש המשנה כתב הוא ז"ל דרשה דיד ביד דהתם ודיקדק התיו"ט עליו במשנה ג' ע"ש. ובחיבורו לא השגית וכן כמה שדקדק בענין בהיכי דאתרו ביה והוא מדברי התוס' שם ד"ה חובל בחבירו וכו' ולא השגית בדיבור דלעיל מכדי כתיב וכו' דהעלו דסוגיא דהתם אתיא כמאן דמפיק הכא עין תחת עין ממון מקרא דיד ביד והיינו דקאמר מכדי וכו' ע"ש וכן במ"ש גריס דיבור דחובל וכו' דמשמע ממון כדאוכח מייתורא דיד ביד וכו' וא"כ האי אתיא כולא כדתני דבי ר"ת הכא כדרשא דממון. ומהשתא ממילא מבואר הכל דהרמב"ם בחיבורו שחזר בו מטעמא דתפס לדרשא דמכילתא לעיקר בענין חובל בחבירו דתשלומין הוא דדרשה מפורשת במקומה היא וסוגיא דכתובות כדתני דבי ר' חייא דהכא והכל ניחא בס"ד:

כתיב כויה תחת כויה וכו'. ברייתא במכילתא היא שם ואתיא נמי כמסקנת הבבלי דף פ"ד ע"ב דחבורה לגלוי עליו דכויה הוא וכו'. והעיקר דמה דצריך הש"ס למידרש לצער שלא במקום נזק היינו במקום שלא נעשה בו רושם כדבמתני' וכדכתבו התוס' לעיל בפ"ב דף כ"ו ע"ב ד"ה האי מיבעי ליה וכו'. וצער שלא במקום נזק בגוונא דהנזק עושה בו רושם פשוט הוא דמשלם ול"ל קרא וכדכתבו שם. וזהו דאמר הכא לעיל אתוספתא הכהו על ידו ולכת וכו'. וכן אנו למדין לשארי דברים שלא במקום נזק כדלעיל ובענין צער במקום נזק דכתבו שם דלרב זביד דהכא כדף פ"ה ע"א ילפינן כולהו מצער ולרב פפא ילפינן כולהו מריפוי ולכאורה צריך טעם מאי נ"מ בהא וכן בעיקר הלימוד בצער גופיה בהני דרשי דקראי דמר דריש לה מפצע וגו' ומר דריש לה מרפא ירפא. ונראה דנ"מ איכא דלמאן דדריש מפצע לא שמעינן כ"א בראשי איברים דנאמרו שם ולמאן דדריש לה מרפא שמעינן גם בשארי חבלות כדמייתי וממילא נשמע גם לחבלה דראשי איברים וכעין דרשת המכילתא שנתבאר לעיל וכן לענין צער שלא במקום נזק דיליף מכויה וכדרשה שהביא הרמב"ם גם בזה כבר נתבאר בדיבור דלעיל:

אמר ר' זעירא חמיי בר נש וכו'. לר' זעירא לא הוה קשיא ליה קושיה דמר עוקבא דהוא מפרש לה כרב הונא בריה דרב יהושע התם דף פ"ה ע"א ליטול מזה וליתן לזה והילכך מפרש דשמין כמה אדם רוצה ליתן שלא יגיע לו הצער הזה כגון שהיה ידו מוכתבת למלכות לקטוע בסייף וכמה רוצה ליתן שיקטעו בסם וכדאתמר דשמואל שם אלא דלמר עוקבא דמפרש ליטול כפשטה דמתני' קשיא ליה דהקשו שם מעיקרא דמי פתי יכור הכה ולבקול כל ממון שבעולם ולצער נפשו ונראה דהתם לפרש לצער במקום נזק היכי שיימינן קאי והילכך פריך הכי אבל הכא לפרושי להמתני' קאי דקתני על צפורנו וכו' והוי צער שלא במקום נזק וכעין שכתב הרא"ש ז"ל דבצער שלא במקום נזק אי אפשר לשום בענין אחר אלא כמה אדם רוצה ליטול להיות מצטער בכך וכלומר דבכה"ג ל"ק נמי הא דלעיל דאפשר דהוא"ל שלא במקום נזק הוא ימצא איזו שרוצה ליטול איזה סך בעד צער לפי שעה כזה וככך שמין ליתן לו וכתב עוד הרא"ש א"כ ממילתי' דהכוס דשמואל שמעינן נמי פי' דמתני' דלעולם אין שמין כמה רוצה ליטול דכל אשר לאדם יתן בעד נפשו ואין ערך לשומא זו אלא שמין מי שחייב למלכות לכוותו על צפורנו כמה היה נותן להנצל מצער כזה ושומא להנצל מצער יותר קלה משומא לקבל צער. ולפ"ז נוכל לפרש דבהאי סברא פליגי הכא ר' זעירא ומר עוקבא דקאי אמתני' דר' זעירא סבר דאפילו בצער כזה א"א לשום כמה אדם רוצה ליטול אלא ליתן להנצל מזה ומר עוקבא ס"ל דבצער שהוא לפי שעה נוכל לשום כמה רוצה ליטול:

תני בן עזאי אומר נכאי מזון. דיני' דבן עזאי הוא בתוספתא בלי שום חולק ולא זכרו פוסקים הראשונים מזה ואפשר דבכלל ריפוי הוא כדכתב הרמ"א בהגהה סימן ת"כ:

רבי ירמיה בעי עלו בו נמחים וכו'. הא בעיא אזלא כפלוגתא דרבנן דמפרש לה לרבנן דבי רב שם דף פ"ה ע"א דהגהג יתירא פליגי התם בברייתא וקמיבעיא ליה אי כר' יהודה דמחייב ליה בריפוי ולא בשבת או אי כרבנן קמאי דמחייבי בתרווייהו ומאי

שינויי נוסחאות (סו"א) צורך לומר שוגג וצורך לומר מזיד בכרי"ר צריך הוא שיאמר שוגג וצורך הוא שיאמר מזיד. (סו"ג) מתקיים בכרי"ר מקיים. (ס"ו) כתיב בכרי"ר כתוב. וגו' היכי דמי אם בכרי"ר פ' ת' פ' [והוא ר"ת פצע תחת פצע] והיכי אם. (סו"ח) והוציא דמו כבר כתיב בכרי"ר והוציא את דמו והלא כבר נאמר. (סו"ט) מה ת"ל חבורה אלא בכרי"ר ומה ת"ל חבורה תחת חבורה אלא. (סו"י) בשפוד בכרי"ר ליתא. רגלו וצבת בכרי"ר ראשו וצבא. (סוי"א) צינים בכרי"ר צונים. (סוי"ב) זעירה חמיי בר נש בכרי"ר זעירה חמיין חד ברנש. (סוי"ו) למיתן ולא ייאבך בכרי"ר מיתן ולא ייא בך. (סוי"ז) מר עוקבא בכרי"ר ר' עוקבה. (סוי"ז) ותימר אכן אלא חמיי בר נש בכרי"ר דתמר הכן אלא חמין חד ברנש. (סוי"ח) וייאבך בכרי"ר וייא בך. (סו"כ) נותנין נכאי בכרי"ר נותנין לו נכאי. (סוכ"א) בקדמיתא הוינא אכל בכרי"ר [ב]קדמייתה הווינה אכיל. וכדון בכרי"ר כדו. (סוכ"ב) מיכל בכרי"ר אכיל. (סוכ"ג) יוסי בר בכרי"ר יוסה בן. רומיי כד בכרי"ר רומייה כדו. (סוכ"ה) יומין ביומין בכרי"ר יומין תחות יומין. (סוכ"ו) בו בכרי"ר ליתא.

ככר לאדן טלופחין וירק. בבלי דף ל"ט:

המבה ונסתרה מחמת המכה מהו . מן מה דכתיב °ורפא ירפא *שאם עבר [א] על דבר רופא. תני חורין ורפא ירפא שאם עלת גרגותני חייב לרפותו . *תני ר' יוסי בי ר' יודן אומר עלו בו צמחים סביבות המכה אע"פ שנסתרה המכה חייב לרפותו ואין חייב ליתן לו דמי שבתו . רבי שמעון אומר חידוש חידש הכתוב בפרשה הזאת שיתן לו שבת וריפוי . °רק שבתו יתן ורפא ירפא :

הלכה ג מתני' *שבת רואין אותו כאילו שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו בושת [ב] הכל לפי המבייש והמתבייש *המבייש את הערום [ג] המבייש את הסומא [ד] המבייש את הישן חייב [ה] וישן שבייש פטור [ו] נפל מן הגג והזיק ובייש חייב על הנזק ופטור על הבושת שנאמר °ושלחה ידה והחזיקה במבושיו אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין : **גמ'** הכא את מר *רואין אותו כאילו שומר קישואין והכא את מר [ה]היה עושה מנה ביום נותן לו מנה סלע נותן לו סלע . *א"ר יצחק [ו] תרין שבתין אינון הכהו על ידו וקטעה אין רואין אותו כאילו עושה מנה ביום אלא רואין אותו כאילו חיגר יושב ושומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו . שאם כויו על כף ידו וצבת על כף ראשו וצבה או שהטיל עליו שלג או צונן במקום שאינו נראה חייב לרפותו . תני

תורה אור: שמות כא | שם | דברים כה

פני משה

המכה . ואם בודאי שלא מחמת המכה היא בהא לא הוה מיבעי לן אלא בכה"ג הוא דמיבעיא לן אם נסתרה מחמת המכה כגון שאגדו ועטפו הרבה למקום המכה ומחמת כן עלו בו למחים סביבות המכה ונסתרי להחר שהיו אם הוי כמחמת המכה או דלמא אמרינן לא היה לו לעטוף ולאגוד המכה כל כך וא"כ מחמת פשיעותו הוי ולא מחמת המכה : מן מה דכתיב ורפא ירפא . ודרשינן שאם עבר על דברי רופא שאוה לו שלא לעשות כך וכך או שלא לאכול דברים המזיקים לו ועבר על דבריו שאינו חייב לרפותו דלהכי כתב כפל ורפא ירפא דמשמע כשהוא שומע לדברי הרופא אז מוטל על זה לרפותו וא"כ תפשוט דכל שאין דרך לאגוד ולקשור המכה כן הרי הוא בכלל עבר על דברי הרופא : תני חורין . תניא אידך דלהכי כתב רחמנא ורפא ירפא ללמד שאם עלה גרגותני והוא כמו בשר המת על המכה הרי הוא בכלל מחמת המכה וחייב לרפותו : סביבות המכה אע"פ שנסתרה המכה . כלומר אע"פ שהמכה עצמה ג"כ נסתרה לא אמרינן דחייב ליתן לו גם דמי שבתו אלא לרפותו הוא דחייב הואיל ושנה בו הכתוב ורפא ירפא אבל לא דמי שבתו שמחמת סתירת המכה : חידוש חידש הכתוב בפרש' הזאת . שהרי מצינו שנתחייב בכל החמשה דברים כדדרשינן מקראי דלקמן ומאחר כתובים לצער ונזק ובושת וחידש הכתוב בפרשה זו ולא כתב אלא שבת וריפוי בהדדי רק שבתו וגו' לומר לך כל שחייב בריפוי חייב בשבת :

הלכה ג מתני' שבת . כל ימי החולי רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין וכשחסרו אבר מיירי כגון שקטע ידו דצריך לשלם לו נזק דמי ידו ועכשיו אפילו לאחר שיבריא שוב אינו ראוי למלאכה אחרת אלא לשמור קישואין ומה שהוא מתבטל מחמת חליו משמירת קישואין הוא דמשלם לו כפי שכירות שמירת קישואין של כל יום החולי ודמי ידו כבר נתן לו וכן בדמי רגלו : **גמ'** הכא את אומר רואין אותו כאלו שומר קישואין והכא את אומר היה עושה וכו' . בתוספתא ריש פ"ט שנינו כן בנזק כיצד הכהו וקטע ידו וקטע רגלו אין רואין אותו כאלו עושה סלע ביום וכאלו עושה מנה ביום אלא רואין אותו כאלו חגר שומר קישואין וא"ת לקתה מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו אבל הכהו ולמתה ידו הכהו ולמתה רגלו רואין אותו כאלו עושה סלע ביום נותן לו סלע ביום מנה ביום נותן לו מנה ביום ונותנין לו כל נזקו ע"כ . ומפרש הש"ס מ"ש רישא ומ"ש סיפא : תרין שבתין אינון . שני מיני שבת יש בחלוקי דינים הללו : אין רואין אותו כאלו עושה מנה ביום . ברישא ה"ט דאין רואין אותו וכו' שהרי כבר צריך ליתן לו דמי ידו והיינו נזק ובכללו הוא מה שבטל ממלאכתו וא"כ אין צריך לשלם לו שבת כ"א כאלו שומר קשואין הוא כדמפרש שכבר נתן לו דמי ידו ורגלו : שאם כויו וכו' . אבל אם הכהו מכה שאינו נראה בו לאחר זמן וסופה לחזור וא"כ אינו משלם לו דמי ידו : חייב לרפותו . וכלומר לרפותו הוא דחייב אבל דמי ידו ונזקו לא שייך כאן ובכה"ג צריך שישלם דמי שכירו' פעולתו מה שמתבטל מחמת ימי חליו ואם סלע היה יכול להשתכר נותן לו סלע ואם מנה מנה :

מסורת הש"ס: עיין נ"ק פט ע"א | ע"ש ע"א | בס פג ע"ב | בס פו ע"ב | (תוס' פ"ט) | ע"ש פו ע"א

עין משפט נר מצוה:
ט [א] מיימו' פ"ב מחובל ה"ב טוש"ע חו"מ סי' תכ ס"ב.
י [ב] מיי' שם פ"ג ה"א טוש"ע שם סכ"ד
יא [ג] מיי' שם הל"ב טוש"ע שם סעיף לד
יב [ד] מיי' שם ס"ב.
יג [ה] מיי' שם פ"א הט"ו טוש"ע שם סעי' לו וסי' תכא ס"א
יד [ו] מיי' שם הל"ב טוש"ע שם סי' תכא סעיף יא
טו [ז] מיי' שם פ"ב הלי"א טוש"ע שם סי' תכ סי"ז

גליון הש"ס
[ה]היה עושה מנה וכו' עי' בשטמ"ק דף פו ע"א מוכיח דלא כדעת הרמב"ם וכ"פ:

מראה הפנים

ואי כרבנן בתרא' דפטרי מתרווייהו ופשיט ליה דהוי כעבר על דברי רופא ופטור מריפוי ומכ"ש משבת . ור' יוסי בר' יודן דהכא כדס"ל התם למאי דאמר התם לאיכא דאמרי דכתבוה ס"ל ור"ש דהכא כת"ק כאידך ברייתא דהתם . ומ"ש בספרי הרמב"ם שלפנינו כדבריו פ"ב מחובל הלכה י"ט עלו בו למחים שלא מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו נותן לו דמי שבתו . ותמהו עליו כל המפרשים דבשלא מחמת המכה ליכא למ"ד דמחייב בריפוי והשגת הראב"ד והה"מ רלה להגיה שם והכ"מ הקשה על הגהתו ופי' שם והעיד בעצמו שהוא דוחק . ולענ"ד נראה שאם אנתנו מוכרחין להגיה בדבריו כך היא הגהה דא"ל למחוק אלא תיבת שלא ועלו בו למחים מחמת המכה ל"ל והלעת הדברים כך הן דמתחילה כתב דברי המשנה נסתרה המכה וכו' ואח"כ כתב עלו למחים מחמת המכה וזהו דין הברייתא דפליגי בה וכפירושה שם כאגד יתירא וזהו מחמת המכה והכריע הוא ז"ל כר' יהודה וטעמא משום דר' יוסי ברי' קאי כוותיה וכאיכא דאמרי התם וא"כ פליגי על הת"ק . ורבנן בתרא' בלאו הכי לא רלה לפסוק דהא לדידהו האי ורפא ירפא כדתני דבי ר' ישמעאל דניתנה רשות לרופא לרפאות והוא ז"ל לא ס"ל כהך דרשה אלא ורפא ירפא אתי דבריפוי חייב בכה"ג ולא בשבת כדדרשי ר"י ור' יוסי בר"י להך דרשה :

אמר רבי ילחק תרין שבתין אינון וכו' . וזהו כרבא שם דף פ"ו ע"א דבהכהו על ידו ולמתה וסופה לחזור דבזה אינו נותן לו דמי ידו והילכך בכה"ג לא שיימינן השבת כאלו הוא שומר קישואין אלא צריך שיתן לו דמי שבתו שבכל יום ויום כפי מה שהוא בטל ממלאכתו . וכענין השומא של שבת זו כבר כתב הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל דשמין אותו כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה . וכקטע ידו או רגלו שלריך לשלם לו דמי ידו או רגלו בזה אין לו השבת כ"א כאלו שומר קישואין בקטע ידו וכאלו שומר הפתח בקטע רגלו וכדרבא לעיל . וזה הפירוש מוכרח לפי הגי' שלפנינו כאן וכתוספתא ועולה כפי סוגית הבבלי הנזכרת וכפי הסוגיא דשם אשר יתבאר . וכן הדין מוסכם הוא מכל גדולי הפוסקים והמפרשים מלבד מה שנראה מדברי הרמב"ן ז"ל כדלקמן . וכהא דאמר אביי התם בדין למתה ידו נותנין לו שבת גדולה ושבת קטנה פרש"י ז"ל שבת גדולה דמי ידו ולכאורה קשה דמאי דמי ידו שייך כאן . והרי"ף ז"ל פי' אליבא דאביי לאו דמי ידו לגמרי הוא אלא שמין אותו כמה הוא שוה קודם שלמתה וכמה הוא שוה לאחר שלמתה ידו וסופו לחזור ויהיב ליה השוה דבינו ביני . וטעמו של רש"י ז"ל משום דקאמר התם מילתא דבעיא ליה לרבה פשיטא ליה לאביי וכו' והיינו כדקאמר שבת הפוחתתו בדמים וכדפי' התוס' לעיל דפחתו מדמים אם היה רוצה למכור עלמו שאין בני אדם בקיאין וכו' והלכך פי' דמי ידו ושמעינן עכ"פ כפי הנראה מסוגיא זו וכן מדאמר לעיל דף פ"ד ע"א לר"א דאין שמין אותו בניזק וכו' אבל לכולהו תנאי דהתם לא דרשי כר"א אית להו דבניזק שמין א"כ כמוכר עלמו הוא דשמין וה"ט דרש"י שפי' במתני' שהיה מוכר עלמו כעבד עברי . ומה שהקשה הרא"ש ז"ל דבע"ע אין לו שומא לימכר לעולם וכו' . וכלומר שהרי אם ישומו אותו שימכור עלמו לשם ויחזור וימכור עלמו אחר שש וכן כל ימיו א"כ השומא הזאת עולה הרבה ואנן קי"ל דשמין להקל וכענין שכתב לקמן בענין דאין שמין היד בפני עלמה ולפיכך פירש הוא ז"ל דרואין אותו כאלו הוא עבד כנעני . יש לומר לדעת רש"י דאה"נ דאין שמין אותו אלא כפי שהוא שוה עתה להמכר בשעה זו ולא בשומת מכירה אחר מכירה ומה"ט גופיה דכל שומא בענין זה רואין אותו להקל וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל פ"א הל' כ' ע"ש . נחזור להענין שלפנינו דבדין קטע ידו ורגלו והשבת בלו גרסי' לעיל דף פ"ס ע"ב ת"ר שבת רואין אותו כאלו הוא שומר קישואין וא"ת לקתה מדת הדין וכו' אלא דלי דוולא וכו' . כבר נודע זה דבמה שפי' רש"י ז"ל בדלי דוולא שנקטעה רגלו וכאזל בשליחותא שנקטעה ידו רלה מהרש"ל להגיה ולהפוך הדברים ומטעמא שהוקשה לו דהא אכתי אפי' נותן לו דמי ידו ורגלו ושבת כשומר קישואין לקתה מדת הדין דהרי בנקטע רגלו יכול הוא לכשיתרפא לדלות דוולא ובנקטע ידו למיזל בשליחותא . וכתב שם לפרש דברי רש"י כפירוש התוס' דכי מיתפח האי גברא בתחלה שהיה בריא קודם שנקטע ידו ורגלו וכלומר דהשתא הכל נכלל בדמי ידו ורגלו שנותן לו . וכתב שט"ס הוא ברש"י ומי שטעה ולא הבין שמיתפח וכו' כמו שפי' התוס' וכו' ע"ש . ובמתחילת ד"ת אפשר שבא לידו פי' ישן אבל לא מפי' רש"י והרבה פי' ישנים ראיתי ונדפסו עכשיו כשיטה של מב"ה ז"ל ורובם ככולם הם כפירוש התוס' ואין לנו לערב פירוש רש"י והתוס' זע"ז ולפי הגהתו היה לריך להגיה גם זה בדברי רש"י בענין כי מיתפח מחולי זה דאינו סובל בשום פנים כפי' התוס' וכגמרת לשון דכי מיתפח האי גברא יותר סובל פי' רש"י מפי' התוס' וכן פי' רש"י ז"ל בהדיא בפ"ק דגיטין דף י"ב ע"ב בדין הקוטע יד עבדו וע"ש ועיקר כל הדברים הוא כפי' רש"י כפי' הגי' שהיא לפנינו ברישא רגלו ובסיפא ידו וכבר עמדו על ענין זה הבעל המאור והרמב"ן ז"ל בס' המלחמות ע"ש . ובענין הקושיא דלקתה מדת הדין דברי הרשב"א ז"ל הם עיקר אחר שעיינתי בכל הפירושים והוא ג"כ כשיטה הנזכרת שפי' בשם הראב"ד ז"ל שאע"פ שכשנשברה רגלו יכול הוא לדלות דוולא ובנקטעה ידו למיזל בשליחות לא לקתה מדת הדין שכבר נתן לו דמי ידו ורגלו וכלומר שהרי אמדוהו כמה היה שוה ביד וכמה הוא שוה עכשיו בלא יד וכל הלוקח אותו בלא יד אינו לוקח אותו אלא כשומר קישואין מפני כי שהוא רוב מלאכתו ופוחת מדמיו עד דמי שומר קישואין וכל מה שפוחת זה מדמיו מוסיף זה בתשלומין ומש"ה אין לנו לשום את שבתו עכשיו אלא כשומר קישואין עכ"ל . ובסברא זו נוח לנו לפרש גם דברי רש"י והיינו דכתב מדת הדין לא לקתה וכו' ולכשיתרפא אינו ראוי לדלות ולילך בשליחות ולכאורה אלו הדברים לריכין פירוש דהרי ראוי וראוי הוא זה לדלות וזה לילך בשליחות אלא כוונתו דאינו ראוי לימכר בכך . לפי שרוב מלאכתו אינו עכשיו אלא לשמור קישואין ועל זה אמרו רואין אותו כאלו שומר קישואין שלזה ראוי הוא מסתמא ולזה רואין אותו לכשיתרפא ועכשיו מחמת חליו הוא מתבטל מזה ונותנין לו דמי שבת בכך ומדת הדין לא לקתה עכשיו שהרי כבר נתן לו דמי ידו ודמי רגליו ושבתו כפי מה שהוא ראוי להמכר אח"כ לכך ועכשיו פי' רש"י וכפי הגי' שלפנינו מתיישב ביותר דלפי' התוס' קשה האי לישנא דכי מתפח כמו שהקשו על זה וכן דחה הרשב"א ז"ל פירושם ועוד קשה דאכתי לדידן הוי האי מילתא כמו שלקתה מדת הדין שהרי עכ"פ ראוי הוא לדלות כנקטעה רגלו וכו' וכמו שהקשה מהרש"א ואמר לייבא כדוחק . ולפי פי' רש"י והמבואר בכוונת דבריו לפי האי סברא ניחא והרמב"ן ז"ל נמי לא גריס כלל בגמרא דכי מיתפח וכו' וכמה שנראה מדבריו שם דרלה לומר דבאמת נותנין לו בשבת דמי דוולא או מלאכתו שיהיה ראוי לעשות לכשיבריא וכתב על זה ומלינו בירושלמי דאמרי הכי הכא את אמר וכו' והביא דבריו שם בהעתקת האי סוגיא ודאי ט"ס הוא ול"ל רואין אותו כאלו הוא חגר וכו' אלא מה שמסיים בגי' אחר תיבת חייב לרפותו והשבת רואין אותו אם היה עושה מנה ביום וכו' וכלשון הזה שנוייה בתוספתא עכ"ל . לא ידעתי אפשר היתה הגי' זו לפניו והגי' שלפנינו הכא וגם בתוספתא היא נכונה ומתפרשת בלי שום דוחק ואין לפקפק בפירוש זה שהוא עולה כדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל . ודעתי נוטה בדברי הרמב"ן ז"ל שגם הוא לא רלה לפרש בהשבת של אם היה עושה מנה וכו' קאי אקטעה יד

שנויי נוסחאות (סו"ב) רופא תני חורין ורפא בכי"ר הרופא פטור תני חורין ורפא. (סו"ג) עלת גרגותני בכי"ר עלת בו גירגותסני. (סו"ג) לרפותו בכי"ר ליתא. (סו"ד) יוסי בי ר' יודן בכי"ר יוסה בן יהודה. (סו"ה) שנסתרה המכה בכי"ר שנסתרת מחמת המכה. ואין חייב בכי"ר אינו חייב. (סו"ו) דמי שבתו ר' שמעון אומר בכי"ר את שבתו א' ר' שמעון בן לקיש. (סו"ז) בפרשה הזאת בכי"ר את הפרשה הזאת. (סומ"ו) ושלחה ידה (דברים כ"ה). (סו"ז) הכא את מר בכי"ר הכה אתמר. (סו"ט) נותן לו מנה סלע נותן לו סלע בכי"ר נותנין לו מנא ביום סלע ביום נותנין לו סלע. (סוכ"א) מנה ביום אלא בכי"ר מנה ביום כילו עושה סלע ביום אלא. (סוכ"ס) צונן בכי"ר צונים.

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פ"ד מחובל ה"א

יז
ב מיי' פי"א מל"מ הל"ג

יח
ג מיי' פ"ד מחובל הל"ז טוש"ע חו"מ סי' תכד ס"א

יט
ד מיי' שם הל"ט טוש"ע שם ס"ב

כ
ה מיי' שם ה"ג

כא
ו מיי שם ה"י

כב
ז מיי' שם טוש"ע שם כ"ג

כג
ח מיי' פ"ו מערכין הי"ט

כד
ט מיי' פ"ד מחובל הל"י טוש"ע שם ס"ג וטוש"ע יו"ד סי' רפז סעיף כא

כה
י מיי' פ"ט מעבדים ה"ח טוש"ע יו"ד שם סעי' יז

תורה אור

*תני ושלחה ידה ולא אשת שליח ב"ד תניי חורין תני ושלחה ידה לרבות אשת שליח ב"ד. מאן דמר ושלחה ידה ולא אשת שליח ב"ד בשהכהו ברשות. מאן דמר לרבות אשת שליח ב"ד בשהכהו שלא ברשות. תני לא אשת שנים:

הלכה ד מתני' *זה חומר באדם מבשור שאדם משלם את הנזק צער רפוי שבת ובשת [א] ומשלם דמי ולדות [ג] ושור אינו משלם אלא נזק ופטר מדמי וולדות המכה אביו ואמו [ג] ולא עישה בהן חבורה [ד] החובל בחבירו ביה"כ חייב בכולן [ה] החובל בעבד עברי חייב בכולן [ו] חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו החובל [ז] בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת:

גמ' *תני והעדים שאמרו מעידין אנו על פלוני שסימא [z]שתי עיניו כאחת שהפיל שתי שיניו כאחת אינו נותן לו כלום. *זו אחר זו יוצא לחירות בראשונה. ונותן לו דמי שנייה. ר' אבהו בשם ר' יוחנן זאת אומרת [z]שמין לעבדים בושת. ר' לא בשם רבי יוחנן *המקדיש מעשה ידי עצמו כולן קידש. וחזר ותנא *המקדיש [ח] מעשה ידי עבדו יוציא לו מהן פרנסתו והשאר הקדש הכא את אמר השאר הקדש והכא את מר כולו קדש. א"ר אחא מצווים ישראל לפרנס בני חורין יותר מעבדים. לא כן *אמר ר' יוחנן [ט] הקוטע ידי עבד חבירו רבו נוטל נזקו צערו ריפיו שבתו בושתו והלה יתפרנס מן הצדקה. אמר ר' אחא מצווין ישראל לפרנס עבדים קוטעין יותר מן השלימין. והא ר' יוחנן [י] אכול קופד ויהיב לעבדיה שתי חמר ויהיב לעבדיה וקרי אנפשיה °הלא בבטן עושני עשהו. אמרי (איוב לד) תמן במידת הדין ברם הכא במידת רחמים:

הלכה

תני ושלחה ידה. ברייתא בספרי פרשה תצא כי ינצו אנשים יחדו וגו' וקרבה אשת האחד וגו' ודריש לה התם אשת איש ולא אשת שליח ב"ד כלומר אשת האחד של זה האיש שהיא מתכווני' להצילו ושלחה ידה וגו' חייבת בבושת פרט לאשת שליח ב"ד כדאמר טעמא לקמיה: תניי חורן. ותניא אידך דתני ודריש לה מושלחה ידה דמיותר דהל"ל והחזיקה ידה וגו' ותו לא אלא לרבות אשת שליח ב"ד ומפרש הש"ס דלא פליגי: מאן דאמר וכו' בשהכהו ברשות. שבעלה הלך ברשות ב"ד להכותו ועמד זה עליו ושלחה ידה להציל את אישה פטורה: שלא ברשות. ב"ד דהוי כאחר: תני לא אשת שנים. אשת האחד קדריש וכלומר דוקא האשה אחת שבאת בתחלה להציל אישה ושלחה ידה וגו' חייבת אבל לא אשת שנים אם אח"כ באת אשה של השני להציל אישה ג"כ כשאחר חזר ועמד עליו ועשת כמו כן השניה פטורה לפי שהיא לא התחילה בזה:

הלכה ד מתני' ושור אינו משלם אלא נזק. אבל לא אינך ד' דברים כדממעט ליה מקרא בפ"ג: ופטור מדמי ולדות. דכתיב כי ינצו אנשים ולא שוורי': ולא עשה בהן חבורה. ואינו חייב מיתה עד שיעשה בהן חבורה כדאמר פי"א דסנהדרין לפיכך משלם ה' דברים: והחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכולן. ואע"ג דבכל התורה כולה עובר עבירה שחייבין עליה מלקות לוקה ואינו משלם הכא משלם ואינו לוקה שבפירוש רבתה התורה חובל בחבירו לתשלומין ולא למלקות: ר' יהוד' אומר אין לעבדים בושת. דכתיב כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו במי שיש לו אחוה יצא העבד שאין לו אחוה ורבנן סברי אחיו הוא במצות שהוא חייב במצות שהאשה חייבת בה והלכה כחכמים: גמ' תני והעדים שאמרו. ברייתא במכילת' משפטים פרשה ט' והכי גרים התם הפיל שתי שיניו כאחת וסימא שתי עיניו כאחת הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום זו אחר זו יוצא לחירות על הראשונה ונוטל נזקו על השניה. ולפי גי' דהכא דגרים דמי שניה אתיא שפיר דקאמר עלה זאת אומרת שמין לעבדים בושת דמדקתני דמי משמע כל דמי החבלה שייכין לבן חורין וכן הגירסא בגיטין פרק השולח הלכה ד' ושם הברייתא מתחלת כמו במכילתא וגרים כמו הכא ונותן דמים בשניה ולפי גי' המכילתא היה צריך לגרוס שאין לעבדים בושת ולפיכך נוטל נזקו קתני וכל אינך ג' דברים נכללין בנזק שלו והיינו דקתני נזקו ולא נזק סתם ואתיא כר' יהודה: המקדיש מעשה ידי עצמו. שאמר יקדשו ידי לעושיהן: כולן קודש. כל מעשה ידיו ואין לו אפילו כדי פרנסתו מהן: וחזר ותנא. ר' יוחנן כברייתא השנויה בתוספתא דערכין פ"ג המקדיש מעשה ידי עבדו וכו' וסוגיא זו שנויה לעיל בפ' אע"פ הלכה ה' וגי' דהכא עיקר כאשר ביארתי שם: הכא את אמר. ופריך הש"ס מ"ש במקדיש ידי עבדו דאת אמר מוציאין לו מהם כדי פרנסתו של העבד והשאר הוא הקדש והכא את אמר במקדיש מעשה ידי עצמו דכולו הקדש ונימא נמי דמוציאין לו כדי פרנסתו מהן: מצווין ישראל לפרנס בני חורין יותר מן העבדים. והלכך הוא בעצמו ימצא במה להתפרנס שיתנו לו אחרים אבל העבד לא ימצא במה להתפרנס ולפיכך מוציאין לו לפרנסה ממעשה ידיו: לא כן אמר ר' יוחנן הקוטע ידי עבד חבירו רבו נוטל הכל נזקו וכו'. ואפילו דמי שבתו שמתבטל ממלאכתו והלה העבד ילך ומתפרנס מן הצדקה אלמא דבני ישראל מצווין לפרנס אף העבדים: עבדים קיטעין. שאני דאין יכול להתפרנס בעצמו ויש להם רחמנות עליהן ומצווין ישראל לפרנס אותם יותר מן השלמין: והא ר' יוחנן אכיל קופד. כשאכל בשר והוה יהיב לעבדים וכו' והוה קרי עליה הלא בבטן עושני עשהו. אלמא דאפילו עבדים שלמין מפרנסין: תמן במדת הדין. מה שאמרנו דאין בני ישראל מצוין לפרנס עבדים השלימין על פי הדין קאמרינן ברם הכא מה שנהג ר' יוחנן בעצמו במדת הרחמים עשה ובדרך חסד:

הלכה

מסורת הש"ס

עי' ב"ק כח ע"א (ספרי פ' תצא)

שם פו ע"א

(מכילתא פ' משפטים) גיטין פ"ד

עי' גיטין מב ע"ב

ע"ש לט ע"א (כתובות פ"ה) הלכה ה ע"ש יב ע"א

שם ע"ב

מראה הפנים

יד אלא אלמתם ידו וכן הוא האמת ולא הביא הירושלמי והתוספתא לראיה לדבריו שכתב לפניו אלא עיין אחר הוא מה שהתחיל ומלינו וכו' ולראיה למה שסיים אח"כ בדבריו שכתב ילמדנו מכאן שבמירת הקישואין לאחר שהוא חגר הוא. יסיה מה שיהיה כבר נות לנו הגירסא שלפנינו ופירושה לפי דעת גדולי הפוסקים האלה. אלא שבענין שבת בנשברה רגלו כבר נתבאר שפסקו ז"ל כשומר על הפתח ובדברי רבא כגמרא דילן ואין להאריך יותר:

ולא אשת שליח ב"ד. ובבבלי רים פ' המנית דף כ"ח ע"א דרשו בהאי דינא פרט לשליח ב"ד ולפי פי' רש"י על השליח ב"ד גופיה קאי דפטור על הבושת וי"ל כדרשת הברייתא בספרי דעל אשת שליח ב"ד קאי דבה מיירי ובדברי הרמב"ם ז"ל אינו מבואר מדין בושת בשליח ב"ד אבל נלמד במכ"ש מדבריו פ"ה מהל' רוצח דהוא ז"ל פסק דאפילו הרגו לבעל הדין בשוגג פטור מגלות כפי פירושו דילא שליח ב"ד שאמרו אם הכה הבעל הדין שנמנע לבא לדין ויתבאר מזה במקומו אי"ה:

והחובל ביום הכפורים. עיין לעיל הלכה א' ד"ה שאם היה סומא מ"ש מזה: זו אחר זו יוצא לחירות וכו'. עיין בהלכה דלקמן מ"ש שם:

המקדיש מעשה ידי עבדו. כבר כתבתי וביארתי מזה בכתובות פ"ה דהרמב"ם בפ"ו מערכין הלכה י"ז פסק כסתמא דהכא בברייתא השנויה התם דמחלק בין המקדים עבדו וכין מעשה ידי עבדו וכמסקנת הבבלי פ' השולח דף ל"ח ע"ב דרבה ורב יוסף פליגי התם בהא ואיתותב רבה ושני אליביה רב תנא ופליג וחכמים דברייתא כדהכא ובענין המקדים עלמו פסק כתוספתא דערכין וכפי' הבבלי שם דעושה ואוכל שלא הקדיש אלא לדמיו:

הקוטע ידי עבד חבירו. ובבבלי פ"ק דגיטין דף י"ב א"ר יוחנן הקוטע יד עבדו של חבירו נותן שבתו ורפואתו לרבו וכו' וכן לערו ובשתו כדפי' שם רש"י והתוס' ומשמע מהתם דאין לרבו מדמי רפואתו אלא המותר על כדי רפוי מחמת לערו דפריך רפואתו דידיה ה"ה דבעי איתסויי ביה לא לריכא דאמדוהו לה' יומי ועבדו ליה סמא חריפא ואיתסי לתלתא יומי מ"ד לערא דידיה הוא קמ"ל. ומהכא משמע דכל דמי רפואתו לרבו והוא מתרפא מן הלדקה כמו החובל בעבד כנעני שלו דפטור מכלן וכן הרי"ף ז"ל הביא הך דהכא כפשטה. והרמב"ם ז"ל ביאר להדיא כן שכתב בפ"ד מחובל הל' י' החובל בעבד כנעני של חבירו רבו של עבד נוטל חמשה דברים ואפילו לערו בשם ונתרפא במהרה הרי כל רפואתו לרבו ולא ראיתי למי שדקדק בדברי הרמב"ם בזה ומלאתי בספר דרך תמים שהקשה קושיא זו בשם רבינו הפרים על הרי"ף וכתב איבתמיעתיה למרן ז"ל הא דאמרן בפ"ק דגיטין א"ר יוחנן הקוטע וכו' דלא שקיל רבו אלא ההוא יתירה הילכך ליתא לסברת דירושלמי ברפואתו וכאמת ל"ע. ואפשר גי' אחרת היתה לפני דלא גרסי רפואתו דידיה הוא אלא דגרסי רפואתו נמי פשיטא דכיון דניזוק מן הלדקה רפואה בכלל מזונות הוי ל"ל דאמדוהו וכו'. ובענין הסוגיא דהתם איכא למידק דהא דקאמר ב"מ מדר"י יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך ע"כ מדקאמר שבתו לרבו דייק לה דהא כאן אינו עושה העבד שהרי חולה הוא ועוד דלפי הסברא דקאמר הכא דשאני עבד קיטע דמלווין וכו' יותר מן השלימין וא"כ אין ראיה לעבד בעלמא מדברי ר"י אלא מדשבתו לרבו ולפ"ז מאי פריך שבתו פשיטא הא איצטריך לאשמעי' דיכול הרב לומר וכו' דאי לא קאמר אלא ניזון מן הלדקה לא שמעינן מידי. ומכח האי קושיא איכא סייעתא להגירסא דלא הוו גרסי שבתו פשיטא אלא רפואתו פשיטא הוא דפריך וא"כ דין עבד כנעני של חבירו שוה לדין עבד שלו בזה לקושית התוס' שם מהמתני' ולא ניחא להו להלק כדמחלקי התוס' וע"ש:

אבל אינו עבד דע"כ סובר דא"ל גט שיחרור דאל"כ לא לריך לשלם דמי עינו ועי' בבבלי גיטין דף מב ע"ב ומבואר שם בירושל' גיטין פ"ד וא"כ תו אינו עבד כלל והאיך מוכיח דשמין לעבד בושת דסובר דאין לעבדים בושת משום שאין לו אחוה שהינו שמותר באחותו. וכן הוא בשטמ"ק שם א"כ גם לאחר שנשתחרר אין לו בושת אמנם לבושת התו' ורשב"א קשה הא יש לו יחס לאחר שנשתחרר:

גליון הש"ס

[z]שתי עיניו כאחת. עיי' ברמב"ם פ"ה מעבדים הי"ד ובהשגות ומ"מ שם כמ"ע ועיין בב"ת וט"ז סי' רפז סעי' לט וצ"ע:

[z]שמין לעבדים בושת. צ"ע הא כיון שנפק לחירות בעינו או בשינו א"כ תו אינו עבד ואפשר דנר"י

שנויי נוסחאות (סו"א) ולא בסרי"ר לא. (סו"ג) בשהכהו בסרי"ר שהיכה. (סו"ד) דמר לרבות בסרי"ר דמר ושלחה ידה לרבות. (סו"ה) בשהכהו בסרי"ר שהיכה. שנים בסרי"ר השנים. (סו"ח) צער רפוי שבת ובשת בד"ו כ"ז ליתא. (סו"ט) ופטר בד"ו ופטור. (סו"א) בחבירו בד"ו ליתא. (סו"ב) השבת בד"ו הבושת. (סוס"ו) על פלוני בסרי"ר את איש פלוני. (סוס"ז) שהפיל בסרי"ר ושהפיל. (סו"ס) אבהו בסרי"ר אבהוא. שמין בסרי"ר ששמין. (סוכ"א) כולן בסרי"ר כולו. (סוכ"ב) יוציא בסרי"ר יוצא. פרנסתו בסרי"ר פרנסה. (סוכ"ג) הכא את אמר השאר הקדש והכא את אמר כולן קודש בסרי"ר הכה [א]תמר כולו קודש וכה אתמר יוצא לו מהן פרנסה והשאר הקדש. (סוכ"ד) מצווים ישראל בסרי"ר מצויים הן ישראל. (סוכ"ה) בני חורין יותר מעבדים בסרי"ר את בני חורים יתיר מן העבדים. (סוכ"ו) עבד חבירו בסרי"ר עבדו של חבירו. (סוכ"ז) צערו ריפיו שבתו בושתו והלה יתפרנס מן הצדקה בסרי"ר וצערו וריפוי ושבתו ובושתו והלא יצא ויתפרנס בצדקה. (סוכ"ח) מצווין ישראל לפרנס עבדים קוטעין יותר מן השלימין והא ר' יוחנן אכול בסרי"ר מצויין הן ישראל לפרנס את העבדים הקיטעים יתר מן השלמים ר' יוחנן אכיל. (סוכ"ט) קוטעין בד"ו קיטעין. (סו"ל) ויהיב לעבדיה שתי חמר ויהיב בסרי"ר ויהב לעבדיה ושתי חמר ויהב. (סול"א) וקרי אנפשיה בסרי"ר וקרי עלוי. הלא בבטן (איוב ל"א). עושני עשהו אמרי בסרי"ר עשני וגו' אמר.

ככר לאדן תניי חורין. פירוש ברייתא אחרת:

הלכה ה מתני' העבד והאשה שחבלו באחרים פטורין. שאין להם ממה לשלם שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות ולירושה: נתגרשה האשה ונשתחרר העבד. וקנו נכסים: חייבין לשלם. שהרי מתחלה בני חיוב הן אלא שאין להם מה לשלם: בשבת פטור מכולן. מפני שהוא נידון בנפשו ואע"ג דחובל מקלקל הוא מתקן היא אצל יצרו שמכבה חמתו ונח רוגזו בכך: בעבד כנעני שלו פטור מכולן. ואפילו מרפואתו שכיון שהוא שלו זכה בכל:

גמ' תני. בתוספתא דפ"ק דמכות והכי תנינן התם העדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני שסימא את עין עבדו ואח"כ הפיל את שינו. שכן הרב אומר. כלומר דניחא ליה להרב נומר כן לפי שבעינו יוצא לחירות וא"צ לשלם לו אלא דמי שינו דפחות הוא מדמי עינו. ואח"כ נמצאו זוממין. שבאו עדים והזימום והעידו שבהיפוך היה שהפיל את שינו ואח"כ סימא את עינו וצריך לשלם לו דמי עינו דטפי הוי מדמי שינו. משלמין לעבד. דמי עינו שרצו להפסידו. הפיל את שינו ואח"כ סימא את עינו שכן העבד אומר דניחא ליה בכך. ונמצאו זוממין שהזימום והעידו בהיפוך הדבר. משלמין לרב. דמי עינו שרצו לחייבו. סימא שתיהן כאחת והפיל שינו כאחת. ונמצא שאינו נותן לו כלום אלא יוצא הוא לחירות ובאו אחרים ואמרו לא כי אלא שתיהן זו אחר זו ונמצאו זוממין כלומר שבעדות אלו האחרים נמצאו הראשונים זוממין שאמרו להן עמנו הייתם משלמין לעבד. דמי השניה שרצו להפסידו. סימא שתיהן זו אחר זו והפיל שתיהן זו אחר זו ובראשונה יוצא לחירות ודמי השניה הי' צריך ליתן לו. ובאו אחרים ואמרו לו כי אלא שתיהן כאחד ונמצאו זוממין. הראשונים. משלמין דמי העבד הסומא לרב כלומר שהרי הן רצו לחייב אותו בדמי השניה. וכבר סומא היה באחד משתי עיניו לפי עדותן ונמצא שבעדותן היו מחייבין לרב לשלם כפי אומד עבד הסומא באחד מעיניו והוא סימא את השניה שסומא זו קלה היא ועכשיו שנמצאו זוממין כך הם משלמין להרב. ע"כ בתוספתא. והשתא פריך הש"ס אסיפא דהתם כמו שמליין וכו' דקתני שהעידו סימא שתיהן כאחת והפיל שינו כאחת: מן אהן עובדא מימר כן. מן איזה מעשה יכולין הן לומר ולהעיד כן דסימא את שתי עיניו כאחת הא א"א לגמרם שיהא בבת אחת ונמצא דאף לפי עדותן לא היו מפסידין להעבד כלום שהרי ודאי מעשה של אחד משתי עיניו קדם ולעולם היה הרב חייב לשלם לו בעד דמי השניה וא"כ אפי' נמצאו זוממין אמאי משלמין לעבד: א"ר נסה. מאי קושיא דשפיר משכחת לה ואיכון דאמרין כן מעידין אנו וכו' וכלומר כמו דאמרינן בעדות חבלה בעלמא שמעידין שנכנס תחת ידו כשהוא שלם ויצא כשהוא חבול בשתים חבלות וה"כ כן שהעידו שנכנס תחת יד רבו כשהוא שלם בשתי עיניו ויצא מתחת ידו כשהכהו חבול בשתים ובעדות כזה ודאי אי אתה יכול לחייב להרב לשלם בעד א' משתים דאפשר דאיתרמי ליה שבהכאה אחת סימא את שתיהן כאחת: יוצא לחרות בראשונה וכו'. כלומר והרי כבר שנינו בברייתא דלעיל ריש הלכה ד' דאם סימא זו אחר זו יוצא לחירות בראשונה ונותן לו דמי שניה וא"כ השתא דבאמת הכי הוה שהרי נמצאו זוממין והאחרים אמרו לא כי אלא בזו אחר זו היה ובעדותן היו רוצין להפסידו דמי השניה ולפיכך משלמין הן להעבד:

הלכה ו מתני' התוקע לחבירו. שחיבר אצבעותיו בפס ידו והכה אותו באגרוף: נותן לו סלע. סלע מדינה שהוא ארבעה זוזים וקצבת חכמים היא: מנה. ואין הלכה כר' יהודה: סטרו. הכהו בפס ידו על הלחי ואיכא בשת טפי: לאחר ידו. שהכהו באחר ידו דהוי קלון ביותר: צרם. פגם: והגיע בו הרוק. בגופו אבל בבגדו פטור דאין זה בושת לחייבו: והכל לפי כבודו. כל אלו הדמים שהוזכרו במשנה אינם אלא למכובד ביותר אבל שאינו מכובד כ"כ פוחתין לו והכל לפי ערך כבודו: אמר ר' עקיבא אפילו

הלכה ה מתני' [א] *חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים [ב] פטורין [ג] העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין [ד] אבל משלמין לאחר זמן נתגרשה האשה ונשתחרר העבד חייבין לשלם המכה אביו ואמו ועשה בהן חבור' והחובל בחבירו בשבת [ג] פטור מכולן מפני שהוא נידון בנפשו [ז] והחובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן: **גמ'** *תני והעדים שאמרו מעידים אנו על פלוני שסימא עין עבדו והפיל שינו שכן הרב אומר ונמצאו זוממין [ס] משלמין לעבד וכו'. מן אהן עובדא מימר כן. אמר ר' נסה וינון דמרון כן מעידין אנו על פלוני שנכנס תחת ידו שלם ויצא חבול בשתים יוצא לחירות בראשונה. ונותן לו דמי שנייה:

הלכה ו מתני' [י] *התוקע לחבירו נותן לו סלע ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי מנה סטרו נותן לו מאתים זוז לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז צרם באזנו תלש בשערו רקק והגיע בו הרוק העביר טליתו ממנו ופרע ראשה של אשה נותן ארבע מאות זוז [י] והכל לפי כבודו אמר רבי עקיבה אפילו

תני והעדים אמרו מעידין אנו באיש פלוני שסימא את עין עבדו והפיל את שינו שכן הרב אומר ונמצא זוממין משלמין לעבד כו' והוא הסיפא מעידין אנו באיש פלוני שהפיל שן עבדו וסימא את עינו שהרי העבד אומר כן. ונמצאו זוממין משלמין דמי עין לרב. ופריך הגמ' מן אהן עובדא ר"ל מן איזו עובדא אמרי כן. משום דקשה על הסיפא כקושית הבבלי דמי כולה עבד לרב בעי שלומי. בשלמא ברישא מוקמינן שפיר בג' כיתות דאתו בי תרי ואמרי שינו והדר עינו ואתו בי תרי מליעיא ואמרי עינו והדר שינו ולא אתכחשי מליעיא דהא דינא כוותיהו פסקינן ונמצא דכשהוזמו משלמי דמי עין לעבד ולא הוי עדים שהוכחשו ולסוף הוזמו דפטורין משום דקמאי איתכחשו מליעיא לא איתכחשו כלל דדינא כוותיה פסקינן דיש בכלל מאתים מנה כדאיתא כ"ז בבבלי. אבל סיפא קשה דאמאי משלמין דמי עין לרב דמי כולה עבד בעי שלומי ואי דמוקמינן בסיפא ג"כ בג' כיתות דקמאי אמרי עינו והדר שינו ואתו מליעיא ואמרי שינו והדר עינו ולבסוף הוזמו מליעיא א"כ הוי עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו דפטורין כשיטת אביי [ובבבלי מוקי רבא ג"כ הסיפא כן ומדייק מזה דעדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין ואביי פליג שם עליו] ע"כ פריך מן איזה עובדא הי' שהעידו כן ע"ז אמר ר' נסה וינון דמרון כן מעידין אנו על איש פלוני שנכנס תחת ידו שלם ויצא חבול בשתים [תפס לשון המשנה במס' שבועות דף פ"ז דהדין תורה הממ"ח ע"ה] ולפ"ז העבד אין ה"נ דיצא לחירות אבל לא משלם הרב דמי עין דשמא הי' ביחד אי נמי בתחלה עינו והדר שינו וכשהעידו הם דמתחלה שינו והדר עינו לא נתכחשו מן קמאי דהא הקמאי אין יודעין מה הי' בראשונה. וע"כ כשהוזמו משלמין דמי עין לרב דהא יוצא לחירות בראשונה ונותן לו דמי שני'. כדמסיק הפירוש ע"ז דנפ"מ בעדותן לשלם ממון להעבד דהא קי"ל יוצא בראשונה ונותן לו דמי שני' אבל דמי כולה עבד לא בעי לשלומי דהא יוצא לחירות ע"י עדות הראשונה שנכנס ת"י שלם ויצא חבול בשתים אך לענין חיוב הפרעון להעבד לא הי' שום עדות זולתם:

אמר

מסורת הש"ס
ב"ק פז פ"א
(תוספת' פ"ק מכות)
שם ל פ"א

עין משפט נר מצוה

כו
[א] מיי' פ"ד מחובל הלכ' ב טוש"ע חו"מ סי' תכד ס"ח

כז
[ב] מיי' שם הלכ"א טוש"ע שם ס"ט

כח
[ג] מיי' שם ה"ז טוש"ע שם ס"כ

כט
[ד] מיי' שם ה"י טוש"ע ס"ג

ל
[ס] מיי' פכ"א מעדות ה"ד ובהשגות

לא
[ו] מיי' פ"ב מחובל ה"ט טוש"ע שם סי' תכ סמ"א

לב
[ו] מיי' שם ה"ה טוש"ע שם סמ"ג

גליון הש"ס

[ה] אבל משלמין לאחר זמן כו'. עי' מהר"פ ובמהרש"א אין ראייתו מדברי התוס' בקדושין דהאי כלל דברי ר"א אומר דמחויב קרן והומש וביציאת דקטנה פטורה מהומש וע"כ מיירי כשהבלה גדולה ביתה ורק התוס' שם כתבו דיכול לאוקמי בקיבל אביה גיטה בעודנה קטנה והיא לא ידעה והבלה כשגדלה ושפיר חייבת קרן וחומש וזה פשוט וברור. גם ראייתו מדברי הרמב"ם פ"א מגניבה דקטן פטור לשלם מדפטרו מן הכפל. תמוה וכי ס"ד לחייב כפל שהוא קנס על מעשה קטן ומה ענין זה לחיוב ממון וגם נעלם ממנו דברי הרמב"ם פ"ה מטוען סי"א דמבואר דקטן שלוה והיה לו כהלה מזה חייב לכשיגדיל לשלם אבל בהגזלות ובדומה פטור לשלם אף כשיגדיל. ומטעם דמעשי' קטן אינו כלום דלאו בר דעת הוא וכמ"ש הרמב"ם כאן וזה מבואר:

מראה הפנים

אבל משלמין לאחר זמן. מדברי הרא"ש ז"ל משמע דדוקא בעבד ואשה אבל קטן אפילו לאחר שיגדיל פטור מלשלם כיון דבשעת מעשה לאו בר עונשין הוה. ובהג"א כתב דקטן חייב לשלם כשיגדיל וכן פי' רש"י בהגוזל וכו' ואפשר דבילדותו דקאמר לאו בקטנותו מיתפרשא אלא דכוונת רש"י היא דרב אשי ודאי לא היה צורף בער חבירו לאחר שבא לכלל דעת. ויש לי ראיה מהתוס' דקידושין דף י' ע"א דקטן חייב לשלם כשיגדיל מה שעשה בקטנותו דשם בד"ה ומקבל את גיטה כתבו להוכיח דלאחר שנשאת אף כשהיא קטנה עכשיו אין אביה מקבל גיטה מהאי תלמודא ריש פ"ח דתרומות דפריך גירשך מי לא ידעה תפתר כשאמרה התקבל גטי במקום פלוני וכו' ומדדחיק לאוקמי בכה"ג ולא מוקי לה כשנשאת כשהיא קטנה ואביה מקבל גיטה משמע דמשנשאת אין אביה מקבל גיטה וכודאי דבריהם כשהיא עדיין קטנה בשעת קבלת הגט דאי נשאת כשהיא קטנה קאמר. ועכשיו נתגדלה בהא ליכא לספוקי דאין אביה מקבל גיטה וא"ל ראיה לזה דהא גדלי נשואיה עמה. וכן נראה מדברי הר"ן בפ' התקבל במתנ'תין נערה מאורסה היא ואביה וכו' דכשעדיין קטנה היא מיירי. והשתא אי סלקא דעתיה דקטן אינו חייב לשלם כשיגדיל מאי מכיאין ראי' מדין דתרומה הא התם לענין חיוב קרן וחומש מיתניא גבי פלוגתא דר"א ור"י ואי אפשר לאוקמי בקטנה אלא ודאי דסבירא להו להתוספות דקטן חייב לשלם כשיגדיל. ודעת הרמב"ם ז"ל מבואר הוא שפטור אפילו לאחר שהגדיל כדכתב בהדיא פ"ד מהלכות חובל הלכה כ' שבעה שחבלו בהן לא הוו בני דעת. וכן כתב בפרק ה' מהלכות גניבה הלכה ח' קטן שגנב פטור מן הכפל וכו' ואפילו לאחר שהגדיל ומכל מקום יש לומר דסבירא להו כדעת התוספות בקידושין לענין דאין אביה מקבל את גיטה לאחר שנשאת ולא מטעמייהו אלא מטעמא דמה שאמרו משנשאת שוב אין לאביה רשות בה לכל מילי אמרו:

שבן הרב אומר. למאי דפרישית בשתי כיתי עדים ל"ק למה ליה לרב דאמר הכי וכדהקשה בעל המאור ז"ל במרובה במעתתא דמיפך והזמה שכבר תירץ הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות שם דכמה פעמים שאדם מודה על האמת לטובתו או מפני שהוא סבור ליפטר בכך מדמי העין וכו' ע"ש וכעין שכתב שם נמצא בתוס' בהאי שמעתתא ואין להאריך בזה. ומסיפא דהתוספתא דמדייק עלה הכא סימא שתיהן כאחת וכו' דהוא שפיר מתפרשא בשני כיתי עדים מוכחא ג"כ דכל הברייתא מתפרשת כפשטה הכי ושמעינן עכ"פ מהאי ברייתא דמכילתא דלעיל ומהתוספתא וכן ממסקנת הבבלי דפ' מרובה דף ע"ד דבזו אחר זו יוצא הוא לחירות בראשונה ומשלם לו דמי שניה וכן בשינו ועינו. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' עבדים הלכה י"ד. ומ"ש בפ"ד מחובל הל' י"א לפיכך המפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו וכו'. והשיגו הראב"ד בהל' עבדים דבריו סותרין זה את זה וכו'. נלע"ד דדברי הכ"מ בתירוץ הראשון שם הוא העיקר דשם מיירי בשככר כתב לו גט שיחרור. והרי לשונו משמע שם כן שכתב הרי יצא לחירות בשינו ובהלכות חובל כתב ייצא בשינו וכו' ודלא כהב"ח בי"ד סי' רס"ז שנדחק והביא לבעל מ"ע כמסייע לו וכתב שכאן עמד על העיקר. ומה שחזר הכ"מ וכתב א"כ מאי נותן לו וכו' זה ודאי אינו סובל כפי' דברי הרמב"ם.

אלא

שנויי נוסחאות (שו"י) והעדים בשרי"ר העדים. מעידים בשרי"ר מעידין. (שו"א) על פלוני שסימא עין עבדו והפיל שינו בשרי"ר את זה שסמה את עין עבדו ושהיפיל את שינו. (שו"ג) מן אהן עובדא בשרי"ר מן הרן עבדה. (שו"ד) על פלוני בשרי"ר את אשפלוני. (שם ו) בשתים בשרי"ר בשתיהן.

עין משפט נר מצוה

לג
א מיי' פ"ה מחובל ה"א

לד
ב מיי' פ"ו ממלכים ה"ח

לה
ג מיי' פ"ג מחובל ה"ה ופ"ו מת"ת הל"כ טוש"ע יו"ד סי' רמג ס"ו

לו
ד מיי' שם טוש"ע ח"מ סי' תכ סל"א

לז
ה מיי' שם פ"ה ה"ט ופ"ב מחובה פ"ט טוש"ע שם סי' תכב ס"א

לח
ו מיי' פ"ט מעבדים ה"ח ופ"י ממתנות עניים ה"א טוש"ע יו"ד סי' רמז ס"ג

לט
ז מיי' פ"ב מתשובה ה"ט טוש"ע או"ח סי' תרו ס"א

מ
ח ב"ע שם בסנ"ה

אפילו עני שבישראל וכו'. ר"ע ס"ל בין מכובד בין בזוי כולן שוין לדיני קנסות הללו ואין הלכה כר"ע: תן לי זמן ונתן לו. דלבשת דלא חסריה ממונא יהבינן ליה זמן ב"ד אבל לנזקין דחסריה ממונא לא יהבינן זמן: שימרה. המתין וארב לה עד שראה אותה עומדת על פתח חצירה: ובו כאיסר שמן. שלא היה בו אלא שמן שיעור הקנוי באיסר: והיתה מטפחת. בידה את השמן ומנחת ידה לסוך על ראשה: לזו אני נותן ד' מאות זוז. שעל כאיסר שמן זלזלה בעצמה לגלות ראשה ומראה היא שאינה מקפדת על הבשת: אע"פ שאינו רשאי. דאסור הוא לצעורי נפשיה: אע"פ שאינו רשאי. לקוץ נטיעותיו דאיכא משום בל תשחית: פטור. דלא שייך ביה לך חיוב מה שהוא עושה לעצמו אחרים שעשו כן חייבין: גמ' לבעיט'. להכאה שבועט בו ברגליו: אחת. סלע אחת כך היה קצבת החכמים בקנסות הללו: לרכובה. שבעטו בארכבותיו לחבירו שלש סלעים: לסקלונקת. מלשון סקילה הוא שסוקלו באבנים ועפרו בעפר. ורש"י ז"ל בפ' המניח דף כ"ז ע"ב גבי הא דאמרו התם לרכובה שלש ולבעיטה חמש ולסנוקרת י"ג וכן הוא גי' הרי"ף ז"ל הכא לסנוקרת פי' סנוקרת אוכף של חמור שהכהו בו: חד. מדרבנן אמר בשם ר"ל: המבייש את הזקן. תלמיד חכם: משלם. כלומר שנותן לו דמי בושתו השלם לפי כבודו ולא דמי לבשת של שארי אנשים וכמו דמסיק קהוי ליטרא דדהב וגרסי' להאי בפ"ד דכתובות הלכה ח': עד גופו עד כליו. או הגיע לגופו או אפי' עד בגדיו: ולא הגיע בו הרוק. כלל אלא עבר מכנגד פניו מהו. ולא איפשיטא ולקולא: הדא אמרה המבייש את חבירו בדברים. שהרי בשלא הגיע בו הרוק כלל כמביישו בדברים הוא ופטור מדמי בשת דבעיא דלא איפשיטא היא: הן תניתה אילין. מהיכן ולפני מי למדת דברים הללו: למקרילות למקבילות. ל' גנאי הוא ומלשון מקור ומקבת דתנן בכלים בפרק כ"ט יד המקור יד המקבת וכדאמרינן בפרק מומין אלו בבכורות המקבן ופרשו שוקע שדומה ראשו למקבת שבולט לחוץ וכן בערפו מאחריו או שאינו בולט מאחורו

הורה אור

אפילו עני שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב מעשה באחד שפרע ראשה של אשה ובאת לפני רבי עקיבה וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז. אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו שימרה עומדת על פתח חצירה שיבר את הפך בפניה ובו כאיסר שמן גילת את ראשה והיתה ממפחת ומנחת על ראשה והעמיד לה עדים ובא לפני רבי עקיבה ואמר לו רבי לזו אני נותן ארבע מאות זוז אמר לו לא אמרת כלום שהחובל בעצמו [א] אע"פ שאינו רשאי פטור ואחרים שחבלו בו חייבין הקוצץ את נטיעתו [ב] ואע"פ שאינו רשאי פטור אחרים שקצצו נטיעותיו חייבין: **גמ'** *תני רב קרני "לבעיטה אחת לרכובה שלשה לסקלונקית חמש עשרה. חד אמר בשם ריש לקיש *המבייש את הזקן נותן לו דמי בושתו משלם. חד בר נש איקפד לרבי יודה בר חנינה אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה [ג] ליטרא דדהב. רקק והגיע בו הרוק. עד היכן הגיע בו הרוק עד גופו עד כליו. אלא רקק ולא הגיע בו הרוק מהו. *א"ר יוסי הדא אמרה המבייש את חבירו בדברים [ד] פטור. תני רבי אבהו קומי רבי יוחנן הרגתה שורי קצצתה נטיעותי והלה אומר איני יודע חייב. אמר ליה הן תניתה אילין למקרילות למקבילות. אמר ליה אנא הוא דטעית ואינון דמרין כן *מעידין אנו איש פלוני שהרג שור פלוני והלה אומר איני יודע חייב:

הלכה ז מתני' [ה] *אע"פ שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש

ממנו שנאמר °ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ומניין שלא יהא המוחל אכזרי שנאמר °ויתפלל אברהם אל האלהים וגו': **גמ'** *תני ר' יודה אומר משום רבן גמליאל הרי הוא אומר °ונתן לך רחמים וגו'. *סימן זה יהא בידך כל [ו] זמן שאת רחמן המקום מרחם עליך אינך מרחם אין המקום מרחם לך. *רב אמר אדם שסרח לחבירו וביקש ממנו ולא קיבלו [ז] יעשה שורת בני אדם ויפייסנו דכתיב °ישור על אנשים וגו'. ואם עשה כן מה כתיב תמן °פדה נפשו מעבור בשחת וגו'. א"ר ייסה הדא דתימר שלא הוציא לו שם רע [ח] אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית:

מסורת הש"ס

עיין ב"ק צב ע"ב

(כתובות פ"ד הל"ח)

שם לב פ"א

(תוספתא דסנהדרין פ"ו)

שם לג פ"א

(תוס' פ"ט)

בבא קמא צ"ב

יומא פז פ"א

כלל ודומה כמי שהוא מחוסר חתיכה וכלומר לפני עקומי הדעת וממוסרי רגלם למדת דין זה דמהיכי תיתי יתחייב כשזה תובעו והוא משיבו איני יודע: אנא הוא דטעית. אני הוא שטעיתי בדברי שלא פירשתי דהתביעה על פי עדים היתה אבל אינון רבותי שלמדתי לפניהם אמרין כן דמיירי שהעדים היו מעידין עליו שזה פלוני הרג שור פלוני אבל לא היו יודעין של מי הוא ואח"כ בא זה ואמר שורי הוא זה שהרגת והלה אומר איני יודע חייב שהרי יש עדים שהעידו שעכ"פ הרג איזה שור: **הלכה ז מתני'** אע"פ שהוא נותן לו. דמי בשתו אינו נמחל לו לעונו שדואג על מה שביישו: עד שיבקש ממנו. ויפייסו: שנאמר ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. ויתפלל בעדך וחיה לריך אתה שתפייסו בדברים שיתפלל בעדך ואז וחיה: שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים. נתפייס מיד והתפלל עבורו: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ט: ונתן לך רחמים ורחמך והרבך. דכפל דברים הן והלכך דריש לה הכי ונתן לך רחמים שיתן בלבך מדת הרחמים על אחרים ואז ורחמך וסימן זה יהא בידך ומייתי לה הכא לראיה שלא יהא אכזרי ואפילו כנגד זה שהרע לך וחטא לפניך אם הוא מפייס אותך לריך שתרחם ותמחול לו: ישור על אנשים. במענה אליהוא ולעיל מיניה כתיב יעתר אל אלוה וירצהו וגו' וישב לאנוש לדקתו. הכוונה אם למקום הוא חטא יעתר אל אלוה וירצהו וירא פניו בתרועה בהכנעה אשר מכניע עצמו. ואם לאנוש היא חטא וישב לאנוש לדקתו ישוב לו כפי לדקתו של זה ויפייסו ואם לא קיבל ממנו ישור על אנשים יעשה שורות וכו': ואם עשה כן מה כתיב תמן. בתריה דקרא ישור על אנשים: פדה נפשו מעבור בשחת. וזה קאי ארישיה דקרא דלעיל יעתר אל אלוה וירצהו ויפדה נפשו מעבור בשחת. והיתו באור תראה. אסיפא דקרא לעיל אם לאנוש חטא וכו' ויפייסהו ויאמר חטאתי ויסר העויתי ולא שוה לי ואז חיתו באור תראה: הדא דתימר. שצריך זה שיקבל פיוס וימחול לו בשלא הוציא עליו שם רע וכו': אין לו מחילה עולמית. ואין צריך שימחול לו:

הלכה

ציון ירושלים

*לבעיטה אחת כו'. עי' בבלי ב"ק כז ע"ב ויש כמה שינויים בין בבלי לירושלמי וע"ע של הרי"ף בפרק המניח שהעתיק כמו ששוה בבבלי ובסו' פ' החובל העתיק דברי הירושלמי והוא סותר לש"ס דילן וגם צ"ע על ר"ח שהוא תלמידו של רב ואיך שינה מדברי רב רבו והאמ' הירושלמי שלפנינו כתוב רב קרנא. אבל ברי"ף גרס רב ובשטמ"ק ב"ק כ"ז כנמוק"י שנתנו טעם על מה דלרכובה שלש ולסנוקרת י"ג וכפי דאמרו בירושלמי לא מצינו שום טעם וצ"ע:

מראה הפנים

אלא דסוקבה לו דבאם כתב לו ג"ש א"כ מאי קמ"ל וי"ל דהא קמ"ל דאע"פ שהוא עדיין תחת ידו ובשכתב לו ג"ש וזיכה לו ע"י אחר אבל לא מסרו לידו ועדיין מלוי אצלו הוא כדמשמע דבהכי מיירי וע"ש:

עד גופו עד כליו. לפי משמעות הסוגיא מתפרשת כמ"ש בפנים והוא נגד מסקנת הבבלי דף צ"א ע"א ויש לדחוק ולפרש דעד כליו אדלעיל קאי כדי להשוות אותן לדינא ואם שאין הלשון סובל כן:

מעידין אנו באיש פלוני שהרג וכו'. הכי למאי דפריבית בפנים יש קצת סברא דהשמעינן אע"פ שהעדים לא העידו ששורו של זה הרג ובתוספתא דסנהדרין ריש פ"ו גרסינן העדים שאמרו מעידין אנו באיש פ' שהרג שורו של פלוני וקצץ נטיעותיו של פ' והלה אומר איני יודע חייב. ולגירסא זו קשה מאי קמ"ל פשיטא דאיני יודע לא מפני נהעדת העדים ואפשר משום הסיפא נקט לה אתה אמרת נקוללו ולהרגו וכו' כדגרים לקמן פ"ד דשבועות הל' ה' וע"ש. ובבבלי פרקין דף נ"א ע"ב גרסי' הני רבה בב"ת קמיה דרב שורי הרגת ונטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקוללן פטור א"ל לא שבקת חיי לכל בריה כל כמיניה א"ל אסמייה א"ל תתרגם שמעתתך בשור העומד להריגה ובאילן העומד לקלילה אי הכי מאי קא טעין דאמר ליה אנא בעינא למיעבד האי מלוה וכו' וכתב הרי"ף ואי תימא ומאי קושיא לא שבקת חיי וכו' לוקמא כגון דליכא עדים שקללן ונאמן מגו דאי בעי אמר לא קללתי. וי"ל דאם כן לא אשמעינן מידי אלא דין מגו ומאי למימרא עוד כתב הר"א ז"ל בשם רבו וקנו הר"ן ז"ל דכיון דהא מילתא מיחזי כשקרא שאין כן דרך בני אדם הרי הוא כמגו במקום חזקה ולא אמרינן וכתב ז"ל וכן מפורש בירושלמי עכ"ל ובודאי רמז הוא ז"ל על האי דגרסינן בשבועות שם דהוזכר מענין מגו ולכאורה התם לא קאמר רב חגיי אלא בשור העומד ליהרג ובנטיעות בטילות העומדות ליקלץ דנאמן לומר אתה אמרת לי וכמסקנת הבבלי ור' יודן דפליג שם אהך תגיי ומתמה וקאמר ואין אומר בממון מאחר וכו' ולפי דברי הר"א ז"ל לריך לגרוס שם איפכא מאחר דו יכיל למימר ליה לא הרגתי ולא קללתי אע"ג דו אמר ליה אתה אמרת לי להרוג ולקוץ פטור וא"כ הוא כך פירושו דמתמה אהא דקאמר רב חגיי דבעומדות לכך הוא דנאמן לומר אתה אמרת לי הא אפילו באין עומדות לכך מלינו דנאמן במגו אם אין עדים כדבר ולפ"ז אינו מפורש בירושלמי כדבריו ז"ל אם לא דנפרש דברי ר' יודן בניחותא וכאמת דברי התוספתא שהבאתי שם בעדים מעידין איירי וכבר עמדתי במקומו על זה בענין פירושא דדברי ר' יודן דהא עוד איכא הכא טעמא אחרינא דלא נימא מגו דהוי מגו דהעזה ועיין שם כמה שלייתי בכמה מקומות כמה שביארתי בענין מגו דהעזה וכמה שנראה מסוגיא דהאי תלמודא:

יעשה שורת בני אדם ויפייסנו. אפשר שמזה ילא לו להרמב"ם ז"ל במ"ש בפרק ה' מחובל הלכה י' כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושנייה וכו' דכשלא מחל לו פעם ראשונה לריך לו עוד להרבות רעים כפעם שניה:

בהן

שנויי נוסחאות (סוי"ד) לרכובה שלשה לסקלונקית בסרי"ר לארכובה שלוש ליסקינוקיני. (סופ"ז) דמי בסרי"ר ליתא. (סוי"ח) דדהב בסרי"ר דהב. (סוי"ט) היכן בסרי"ר איכן. (סוכ"א) המבייש בסרי"ר המבזה. (סוכ"ב) תני רבי אבהו בסרי"ר תנה ר' אבהוא. (סוכ"ג) הרגתה שורי קצצתה נטיעותי בסרי"ר הרגתה את שורי וקיצצתה את נטיעותיי. (סוכ"ה) למקרילות בסרי"ר למקליקות. (סוכ"ו) דמרין בסרי"ר דאמרון. אנו איש פלוני בסרי"ר אנו את אשפלוני. (סוכ"ז) שור פלוני והלה אומר איני יודע חייב בסרי"ר שורו של פלוני וקיצץ נטיעות והלא אומר איני יודע חייב. ואח"ז איתא בסרי"ר „הא אמורה וכן אתה מוצא בריעי איוב. וגראה שכ"ז נריך נהיות

מערכת הערוך

(סוי"ד) לבעיטה אחת לרכובה שלשה לסקלונקית חמש עשרה. בבבלי הגירסא לבעיטה חמש. גירסת הערוך בערך סנוקרת לרכיבה שלשה לבעיטה חמשה לסנוקרית שלשה עשרה פירוש לרכובה ג' מפני שמכה בשלשה פרקים סוף הירך וראש השוק ועצם קטן שבינתים לבעיטה חמש מפני שמכה בה' אצבעות שברגלו לסנוקרת י"ג סלעים כנגד י"ב חוליות שבד' אצבעות וחוליא ראשונה שבגוהן שהיא כנגד חוליא שלישית שבאמצע שבצדו. ופי' סנוקרת מאחורי היד הכהו בפניו ויש אומרים הכאה באגרוף תחת היד. וכתב בעל ערוך השלם פירש האחרון שייך לר"ח כדאיתא בש"ס ווילנא ובשס"מ ושם בסיום התם לחיו וכנ"ל. בערוך ובירושלמי ב"ק סוף פרק ח' שם הגירסא בטעות סקלונקית וצ"ל סנקולית כו' והמהרש"ל בים של שלמה ב"ק פ"ג סימן ד' האריך מאד בפירוש רבינו נתן וסיים ובלי ספק ר' נתן בעל הערוך לא הוציא זה מלבו כי אם בקבלה שהרי מסורה כל התלמוד בידו ע"ב עש"ה.

ככר לאדן

חד בר נש איקפד. מרדכי בהגהות בגיות דקידושין: הוציא לו שם רע. הגמ"י פ"ב דתשובה:

מסורת הש"ס

ב"ק לב ע"א

(תוספתא פ"ט)

בס לג ע"א

בס קיז ע"א (תוספתא בס)

בס לג ע"ב

הלכה ח מתני' על מנת לפטור חייב. שאלו החובל לנחבל אם ע"מ לפטור אותי אתה אומר סמא את עיני והשיבו הנחבל הן אע"פ כן חייב כדמפרש בגמ' שיש הן שהוא כלאו ובלשון תימה אמר לו הן לפי שאין דרך בני אדם למחול על צער גופן אבל האומר לחבירו שבר את כדי ושאלו זה ע"מ לפטור אותי אתה אומר אע"פ שהשיבו לאו זה הלאו הוא כהן וכאלו אמר לו וכי לא אמרתי לך על מנת לפטור: פטור. ולפיכך פטור שכן בני אדם למחול על נזקי ממון:

גמ' האומר סמא עיני שמזיקתני. הכי תני לה בתוספתא פ"ט וזהו כמו דמפרש המתני' וכי מה עלתה על דעתו לומר כן אלא מפני שיש לו יסורין וכואב לו הרבה והוא אומר לו סמא וכו' או קטע ידי שמזיקתני ועושה לו רע וכו' אפ"ה חייב: בהן שהוא כלאו מתניתא. מתני' דמחלק בין רישא לסיפא מיירי בהן שהוא מתפרש שכוונתו בלאו הוא וכלומר שאמר על שאלו ע"מ לפטור הן בדרך תימה ובלשון שאפשר לפרשו על לאו והלכך ברישא דנזקי גופא הוא מפרשי' כוונתו על לאו וחייב ובסיפא דנזקי ממונו הוא מפרשינן כוונתו על הן ממש ופטור: אבל בהין שהוא כהין. שמשמעותו לפרשו על הן ממש כגון שאמר בניחותא פטור אפי' ברישא דהרי הן ממש קאמר: מילתיה דר' לעזר. טעמיה דר"א הוא משום דס"ל מה דמחייב במתני' בנזקי גופו אפילו בע"מ לפטור משום פגם משפחה הוא שבושת הוא להם שיהא נראה מחוסר אבר אבל לא משום צער גופו והילכך כשנראה מדבריו דמוחל הוא על צער גופו דאמר הן בניחותא פטור כ"א היכא דמשתמע האי הן אלאו חוששין אנו לפגם משפח' אבל בלאו הכי לא: ור"ל אמר בהין שהיא בהין היא מתניתא. כלומר אפילו בהן שהוא משתמע להן ממש כגון שאמר בניחותא אפ"ה ברישא דנזקי גופו הוי חייב אבל בהן שהוא משתמע ואפשר לפרשו בלאו שאמרו בדרך תימה חייב אפילו בסיפא דהוי נזקי ממונו שהרי בדרך תימה אמר הן וכי תפטור אתה ולא תשלם כלום וא"כ לא היה לו לזה לעשות כזה: מילתיה דר"ל אמר ששמין לקרובים בושת. כלומר ר"ל לא ס"ל דהטעם משום פגם משפחה הוי שהרי אפשר לשום הבושת שיש להן בשביל זה ואותן הדמים יתן להם אבל עיקר הטעם משום צער גופו הוא ובדמי הצער אנן קאמרינן דלעולם אין אדם מוחל על צער גופו ואפילו אמר הן בניחותא חייב: תני. בתוספתא סוף פ' הנזכר: שאנסוהו עכו"ם ליתן ממון חבירו. שהיו מופקדים אצלו: ונטלו ממנו ממון חבירו בפניו. כלומר שלא מסר להן בידו אלא בפניו הוא דנטלו אבל הוא לא עשה כלום פטור: נטל ונתן להם. דעשה מעשה בידים חייב דמציל עצמו בממון חבירו הוא: ממון סתם. אנסוהו ואמרו לו תן לנו ממון ולא באו על עסקי ממון של חבירו: אבל. אמרו בפירוש תן לנו ממון פלוני שהן בידך ונראין הדברים שלא באו עליו אלא בשביל ממונו של חבירו אפילו נטל ונתן ביד פטור: הדרן עלך פרק החובל

הלכה א מתני' הגוזל. משלם כשעת הגזילה. דמי עלים וצמר ואין חייב להחזיר לו כלים דקני בשינוי: משלם

אמר ר"א בהן שהוא כלאו מתניתא אבל בהן שהוא כהין פטור פי' דהא דתני ברישא חייב דווקא בהן שיכולין לפרשו כלאו דקאמר בלשון תמי' כדאיתא ברש"י ז"ל ותוס' ז"ל דף צ"ג ע"א דבנזקי גופו כיון שיש לו מקום לפרש ההן שלו כלאו אנו מפרשין אותו ללאו משא"כ בנזקי ממונו עיי"ש בסוגיא. אבל בהן שהוא כהין ר"ל דאין שום מקום לפרש ההן שלו כלאו אלא הן פשוט וברור. ובכל"ס שמתרלה פטיר. מילתי' דר"א משום פגם משפחה ר"ל דאיתא בשטמ"ק ז"ל ב' טעמים על הא דפגם משפחה דאיתא בבבלי דף צ"ג טעם א' הוא משום דלאו כל כמיני' למחול. וטעם ב' דאמרינן דמשום פגם משפחה לא גמר למחול בלב שלם והנפ"מ בזה אם באמת צריך לשלם לכל המשפחה הבושת. אם אינו צריך לשלם להמשפחה הבושת והתשלומין שייך לו ע"כ בידו למחול התשלומין ואך דאמרינן דמשום פגם משפחה אינו רוצה למחול. אבל אם התשלומין של בושת שייך להמשפחה ע"כ אין בידו למחול התשלומין שאינו שייך לו וע"כ אין רשות להחובל להחבילו. ועי' במס' כתובות דף ס"ו ע"א דא"ל רבינא לרב אשי א"מ בייש לעני בן טובים דאיכא זילותא לבני משפחה ה"נ דיהבינן להו בושת עיי"ש וע"כ קאמר דלר"א דס"ל דאם הי' הן כהין גמור ופשוט וברור דמוחל פטור ע"כ אית לי' דההילוק בין רישא לסיפא הוא משום פגם משפחה לפיכך הוי נפ"מ בין רישא לסיפא בכונתו דברישא בהן שהוא יכולין לפרשו כלאו מפרשינן לי' ללאו ואמרינן כונתו ללאו משום פגם משפחה. אבל בסיפא מפרשינן כונתו להן. אבל אם אין שום משמעות לפרש כונתו ללאו גם ברישא פטור דהא בידו למחול התשלומין. אבל רשב"ל ס"ל בהן שהוא כהין מתניתא ר"ל אפילו אמר הן פשוט שאין מקום לפרשו כי אם להן פשוט ובודאי כיחא לי' ומוחל התשלומין מ"מ חייב דלא כר"א דס"ל דמשום דמפרשינן ללאו ז"א דאי הי' מקום לפרש כונתו ללאו גם בממון הי' חייב כיון דאפשר לפרש ללאו אין לו רשות לקרוע כסותו. אלא ע"כ דמיירי כל המתניתין בהן פשוט ומחל בלב שלם וע"כ פטור בסיפא והא דחייב ברישא היא משום דאפילו מחל בלב שלם בל"ס לאו כל כמיני' למחול התשלומין. וכיון דאין בידו למחול התשלומין ששייך לקרובים ע"כ לא הי' לו רשות להבול כל עיקר דחלק המשפחה מי התירו וע"כ אין בידו למחול על החבלה ולא על המחילה כל עיקר וכהני ב' סברות דאיכא בשיטה מקובצת ז"ל:

הדרן עלך פרק החובל

עין משפט נר מצוה

מא
א מיי' פ"ה מחובל הי"ח טוש"ע חו"מ סי' תכא סעי' יב

מב
ב מיי' שם טוש"ע שם סי' שפ ס"ח

מג
ג מיי' שם הי"ג טוש"ע שם ס"ב

מד
ד טוש"ע שם סי' תכא סי"ב בהג"ה

מה
ה מיי' פ"ח שם ה"ב טוש"ע שם סי' שפח ס"ב

א
ו מיי' פ"ב מגזילה הי"ב טוש"ע שם סי' שם ס"ו

ב
ז מיי' שם ה"ז טוש"ע שם סי' שנג ס"ח

גליון הש"ס

[ה]אבל ממון פלוני. עי' בב"ק חו"מ סי' שפח ס"ק כד:

הלכה ח מתני'

[א] *האומר סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חייב על מנת לפטור חייב [ב] קרע את כסותי שבר את כדי חייב על מנת לפטור פטור [ג] עשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור חייב בין בגופו בין בממונו: **גמ'** *האומר סמא עיני שמזיקתני קטע ידי שמזיקתני חייב על מנת לפטור חייב. אמר רבי לעזר בהן שהוא כלאו מתניתא [ד] אבל בהן שהוא כהין פטור. *מילתיה דר' לעזר משום פגם משפחה. ריש לקיש אמר בהין שהוא כהין הוא מתניתא אבל בהן שהוא כלאו חייב. מילתיה דריש לקיש אמר ששמין לקרובין בושת. *תני [ה] ישראל שאנסוהו עכו"ם ונטלו ממנו ממון חבירו בפניו פטור נטל ונתן להם חייב אמר ר' יוסי הדא דתימר בשאמר לו ממון סתם [ה]אבל ממון פלוני אפילו נטל ונתן ביד פטור:

הדרן עלך פרק החובל

הלכה א מתני'

*הגוזל [א] עצים ועשאן כלים צמר ועשאו בגדים משלם כשעת הגזילה [ב] גזל פרה מעוברת וילדה ורחל טעונה וגזזה משלם

מראה הפנים

בהן שהוא כלאו היא מתניתא. למאי דפרישית בפנים פליגי ר' לעזר ור"ל בפלוגתא דר' אושעיא ורבא וכסברת ר' יוחנן דהתם סוף פרקין. וסוגי' דהתם משמע דלר' יוחנן ל"ל להני טעמי אלא בנזקי גופו באני דלעולם הן הוא כלאו ובנזקי ממונו לעולם לאו הוא כהן ועיין בתוס' שם והרי הוא כר"ל דהכא בפירושא דרישא:

אבל ממון פלוני אפי' נטל ונתן ב"ד פטור. בפירושא דהאי מילתא פליגי בה רבוותא דרבינו האי גאון ור"ת ובעל העיטור ז"ל למדו מכאן לומר דכשייחד לו ממון של פלוני אפילו נשא ונתן ביד פטור והא דאמרינן בבבלי פ' הגוזל בתרא דף קי"ז ע"א ואם נטל ונתן ביד חייב היינו כשאנסוהו להראות ממון סתם והרי"ף ז"ל חולק עליהם וס"ל בנשא ונתן ביד לעולם הוא חייב ככתוב שם בביאור ראיותיו באורך וכן דעת הרמב"ם ז"ל גרים פ"ח מהל' חובל ומזיק בהל' ד' ולזה הסכימו רוב גדולי האחרונים ז"ל ועי' הרמב"ן ז"ל דהא דהכא מיירי בנפקד ודמייא להאי עובדא דכסא דכספא התם ע"כ דאמר רב אשי אי אדעתא דכספא אתי פטור כמ"ש הוא ז"ל בס' המלחמות וכן הוכא בנ"י כמו וכתב הלשון דהירושל' מוכיח כן דתנו בה אנסוהו ונטלו ממנו בפניו משמע שהיו מופקדין אצלו משל חבירו וכ"כ הרא"ש ז"ל בפ' הגוזל בתרא ויש לפרש הירושלמי כגון שידע האנס הממון שבבית אותו פלוני ואנסוהו להביאו. וכזה שוין הסוגיות לדינא דברייתא דהתם מיירי שלא היה ממון חברו אצלו וכהי הא אפילו אנסוהו להביא של פלוני והביא חייב לשלם ומשום דלאו אדעתא דהאי ממונא דפלוני דאיתא לגביה קאתו והכי מוכחא נמי ליבנא דהתוספתא דמייתי הכא דקתני ממונו כמוזכר. ואין לנו להוסיף כמה במבואר הכל בדבריהם ז"ל אלא בענין מה שהביא הרמב"ן ז"ל גם ראיה לדין זה מההיא דהכונם דף ס' ע"ב גבי דוד דקאמרו קא מיבעי ליה מהו להציל עצמו בממון חבירו ואם הוא חייב לשלם כשמציל עצמו מפני פיקוח נפש ואמרו לו שאסור אלא על מנת ליתן דמי' ואין הפרש בין אונסין אותו להביא ממון חבירו ובין מציל עצמו ע"י ממון חבירו בכולן חייב לשלם ועי"ש. ולא תקשי מהא דאמר רבא בפשיטות בפ"ב דכתובות דף י"ח ע"א השתא אילו אתו בני סהדי לקמן לאמלוכי אמרינן זילו קטלוהו ולא תתקטלון דאמר מר אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא ע"ז וג"ע וש"ד בלבד והרי הכא מציל עצמו בממון חבירו הוא ומשמע דפטורים מלשלם ואע"ג דמפסידין ממון לזה ע"י תמימתן שקר דהא ליתא דהאי גרמא ממעשה בידים וכדמחלק הרי"ף ז"ל משום האי טעמא בין הראה ממון חבירו לגובה ונותן בידים וע"ש דמייתי סייעתיה לסברים מהסיה דמותיב ר' אבהו לרב אשי במעתין דהגוזל אמר לו אנס הושיט לו פקיע עמיר זה וכו' חייב ומפני שכ"ע דקאי בתרי עברי נהרא דלא מצי שקיל ליה ומ"ה חייב אלמא דמאן דשקיל ליה ממונא דחברא וממטי ליה בידיה לגבי דאנס חייב והראב"ד ז"ל בספרו השגה עליו דמאי סייעתא היא זו דהא אנס דקתני התם לא קא אנים ליה כלל תדע דהא אוקי ליה רב אשי דקאי בתרי עברי דנהרא וא"כ מאי אונסא קא ממטא ליה מיניה אלא להכי קרי ליה אנס משום שהוא גוטל ממון חבירו שלא מדעת חבירו ור' אבהו דהוי מותיב ליה הוה ס"ל דכל נשא ונתן ביד חייב לא שנא ייחד לו ממונו של פלוני ול"ש ממון סתם וכו' ומיהו אנן המסקנא דגמרא סמכינן וכדמוכח מההיא כסא דכספא. וכמה שמבואר לעיל אין ראיה מכסא דכספא וכמ"ש התוס' ג"כ כזה שם ומההיא דדוד ראיה גמורה היא וכדמחלקי' לבין ההיא דכתובות כדלעיל וע"ע מזה לקמן בפ"ב דע"ז בהלכה ב' ד"ה לא סוף דכל שאמר לו הרוג את איש פלוני. ומהאי דגרסינן הכא לעיל ברים פ' שמיניה בדין מציל עצמו בממון חבירו נמי ראיה דכל היכא במציל עצמו בשל חבירו חייב מחמר דלא בא האונס עליו מכח ממון חבירו בבידו וע"ש. ומיהו מוכרח מהתם דדוקא במציל עצמו בשל חבירו אחר שכבר בא האונס עליו ורוצה לפטור עצמו ולגלגל ההיזק על חבירו אבל אם עושה איזה דבר או אומר לשבלטון איזה דבר כדי שלא יגיע לו היזק אע"פ שמתוך כך יוגרם היזק לאחר אין זה נקרא מציל עצמו בממון חבירו שכי מוכח בהדיא שם והביא לזה הרמב"ן ז"ל בחידושיו בפ"ק דב"ב והבאתי לעיל שם בהלכה א' מקלת דבריו בענין פירושא כריסו ארגירא ועי"ש:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ט הגוזל. משלם דמי פרה מעוברת לילד וכנוסחת הבבלי העומדת לילד ועיי' לקמן בד"ה הדא אמרה גזל שמינה מ"מ מוס:

שנויי נוסחאות (המשך לעמוד הקודם) להיות אחרי המשנה ובין המלות „**הא אמורה**" ובין „**וכן אתה מוצא**" באו בנ"ס דברי התוספתא (פ"ט ה"ז) וז"ל „**החובל בחבירו אע"פ שלא ביקש החובל מן הנחבל. הנחבל צריך לבקש עליו רחמים שנא'** (ברא' כ' י"ז) **ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים**" והסרי"ר סיים דברי התוספתא בגלת שנויים. וז"ל הסרי"ר „**וכן אתה מוצא ברעי איוב** (איוב מ"ב) **ועתה קחו לכם שבעה פרים ושבעה אילים וגו' וילכו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ויעשו וגו'** ובסוף הענין מהוא אומר וה' **שב את שבות איוב** (אמתיי ?)" ובתוספתא איתא כזה „**וכן אתה מוצא בריעי איוב שנאמר ועתה קחו לכם שבעה פרים ושבעה אלים ולכו אל עבדי איוב והעליתם עולה בעדכם ואיוב עבדי יתפלל עליכם וגו' ומה הוא אומר וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה**". (סומ"א) ייסה בד"ו יוסה.

שנויי נוסחאות (שייך לעמוד הזה) (סו"י) **משפחה** בסרי"ר **המשפחה**. (סוי"נ) **ישראל שאנסוהו עכו"ם** בסרי"ר **גוים שאנסו**... (סוי"ד) **נטל ונתן** בסרי"ר **נטל הוא ונתן**. (סופ"ו) **בשאמר לו ממון** בסרי"ר **באותן שאמרו לו תן ממון**. **אבל ממון פלוני** בסרי"ר **אבל אמרו לו תן לנו ממונו של פלוני**.

אמרי ברוך

במראה הפנים ד"ה אבל ממון וכו' ומשמע דפטורים וכו'. נ"ב לא אבין איך משמע כן משם ויעוין בש"ם פרק יוד סי' מ"ז שמביא דברי מהרי"ח בשם מיימוני והמרדכי שנסתפקו דאפשר אפילו מחמת נפשות חייב לשלם דהוי מציל עצמו בממון חבירו. והיש"ש הכריע מסברא דנפשים דפטורי דאונס רחמנא פטריה ולא מחייבי' אלא בנשא ונתן ב"ד משום דזוכה בו בהגבהתו והוי שלו לענין אחריות:

עין משפט נר מצוה | מסורת הש"ס

משלם דמי פרה וכו'. והעודף מה ששוה יותר הולד והגיזה שלו הוא דקנינהו בשינוי: זה הכלל. לאתויי גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור קנאו בשינוי ואם טבחו ומכרו פטור מתשלומי ארבעה וחמשה דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר: **גמ'** הכא את אמר ליבון כשינוי. בתוספתא ריש פ' עשירי הגוזל את הפרה וכו' גזל צמר ולבנו טווי ולבנו פשתן ונקהו אבנים. ושיפן משלם כשעת הגזלה. ופריך הש"ס הכא בברייתא אתה אומר דליבון לאודיה הוי כשינוי בידו ולפיכך אינו משלם אלא כשעת הגזלה והכא במתני' אתה אומר דאין ליבון כשינוי דקתני ועשאו בגדים דוקא אבל בשעת ליבון הצמר שהוא קודם הטוויה לא קנאו דלא הוי כשינוי: הן דתימר. ומשני האי דאמרת התם דליבון כשינוי בשעשאו צופים מיירי מלשון ליפי צמר כהאי דאמרינן בריש פ' במה טומנין בגיזי צמר ובליפי צמר והוא צמר המנופץ וטווין אותו כעין משטיחין ולשונות ארוכין לטוותן דבמעשה כזה הוי שינוי: והן דתימר וכו'. במתני' דדייקינן דבליבון לא הוי שינוי כשהניחו כמות שהוא מלובן ולא התקינו עדיין לעשות מהן טווי: מצינו ליבון בלא צופים. שהרי בתחלה מלבנו ואחר כך עושה צופים כדי לטוות או שמא יש צופים בלא ליבון בתמיה וא"כ אכתי תקשי סיפא דתוספתא דקתני טווי ולבנו והא לא משכחת לה שיהא טווי ויהא צריך ללבנו שהרי כבר עשאו צופים ולבנו בתחלה ולהאי טעמא דאמרת היכי מפרשינן להסיפא דברייתא: א"ר יודן קל הוא שהקילו. כלומר אלא לאו היינו טעמא כדקאמרת דמוקמת להברייתא בגוונא דליקני בשינוי דהא ליתא כדפרכינן וע"כ דטעמא דברייתא לאו משום דקנייא בשינוי דבין ליבון ובין עשאו צופים לאו שינוי גמור הוא ובדין הוא דלא ליקני וקל הוא שהקילו בגזלן שיהא משלם כשעת הגזילה מפני תקנת השבים שאם אתה מחמיר עליו ימנע מלהשיב ומתני' דקתני ועשאו בגדים בשינוי דאורייתא קתני דבכה"ג ודאי שינוי הוא ומדינא דאורייתא קני: גזל שלח וליבנו. שלח הוא העור בצמרו כדתניא בפ"ה דמכשירין החובט על השלח חוץ למים בכי יותן ומלשון שלחין הוא טומנין בשלחין. וכלומר דהש"ס א"כ ר' יודן גופיה מסיים למילתיה ולאוכחי דע"כ טעמא דברייתא מפני תקנת השבים הוא דהא גזל צמר סתמא קתני ובכללו נ"כ אם גזל העור בצמרו ואית לך מימר בזה בשעשאו ליפי צמר לטוות ממנו בתמיה אלא עוד קל היא וכו' וע"כ דשמעי' נמי להאי טעמא מהא דקל הוא שהקלו בגזלן: גזיל מריש. כל הני ברייתות בתוספתא שם. וסוגיא זו שנויה בגיטין פ"ה הלכה ו' ונשתנית בנוסחה: יקעקע כל הבירה. יקלקל הכל וצריך להחזיר לו הקורה דלא קנאו בשינוי: מפני תקנת השבים. מדינא מודו ב"ה דלא קני דשינוי החוזר לברייתו הוא דכשורא הוי כדמעיקרא אלא מפני תקנת השבים שלא יצטרך לסתור כל הבירה וימנע מהשבה אמרו חכמים שיתן לו את דמיו: ירד לחורבה. של חבירו ובנאה שלא ברשותו: וידו על התחתונה. אם ההוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח ואם השבח יותר על ההוצאה נוטל את ההוצאה: שמין לו וידו על העליונה. ונוטל היותר שבשתיהן הוצאה או השבח: אין שומעין לו. לקלקל ואהרישא וירד שלא ברשות קאי: משום ישוב ארץ ישראל. שיהו הבתים בנוין ולא חריבין: שמא אין שומעין לו. בתמיה. וה"נ דהוי כפורק משאו לפי שעה בחורבה של חבירו ואמאי יכופו אותו להיות ידו על התחתונה ולא יטול את שלו:
כיון

ג
א מיי' פ"ב מגזילה הל"ו טוש"ע חו"מ סי' שסב ס"ו

ד
ב מיי' שם ה"א טוש"ע שם ס"א

ה
ג מיי' שם הי"ב טוש"ע שם סי' שם ס"ו

ו
ד מיי' פ"א שם ה"ה טוש"ע שם ס"א

ז
ה מיי' שם פ"י ה"ע טוש"ע שם ח"מ שעה ס"ו

ר' יב"א בשם ריב"ל משום ישוב א"י. הסוגיא זאת כפולה. במס' גיטין פ"ה ושם הגי' מדויקת יותר. ופירש הא האמירה פי' הרא"ש ז"ל בפ' מלות חלילה הא האמירה כלומר שיכול להיות עיי"ש:
אלא

משלם דמי פרה מעוברת לילד ודמי רחל טעונה להיגזז [א] גזל פרה ועיברה אצלו וילדה ורחל ונטענה עמו וגזזה משלם כשעת הגזילה [ב] זה הכלל כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה:

גמ' *הכא את מר ליבון כשינוי והכא את מר אין ליבון כשינוי. הן דתימר [ג] ליבון כשינוי בשעשאו צופים והן דתימר אין ליבון כשינוי בשהניחו כמות שהוא. מצינו ליבון בלא צופים שמא יש צופים בלא ליבון. אמר ר' יודן קל הוא שהיקלו בגזלן שישלם כשעת הגזילה. גזל שלח וליבנו אית לך מימר בשעשאו צופים. עוד קל הוא שהיקלו בגזלן שיהא משלם כשעת הגזילה. *גזל מריש ובנאו בבירה בית שמאי אומרים יקעקע כל הבירה כולה ויתנינו לו. [ד] ובית הלל אומר יתן לו דמיו מפני תקנת שבים. *ירד לחרבה ובנייה שלא ברשות [ה] שמין לו וידו על התחתונה בנייה ברשות שמין לו וידו על העליונה. ביקש ליטול אבניו ועציו אין שומעין לו. ר' יעקב בר אחא בשם ר' יהושע בן לוי משום יישוב ארץ ישראל. רב נחמן בר יצחק שאל אילו מי שנכנס לחורבתו של חבירו ופירק חבילתו לשעה וביקש ליטלו שמא אין שומעין לו.
כיון

ב"ק לג: פ"ב

(תוספתא שם גיטין פ"ה) ה"ג

שם קא ע"א

מראה הפנים

שמא יש צופים בלא ליבון. לאפי דפרישית בפנים דהקושיא על התוספתא קאי ומשני ר' יודן דהתם קל הוא שהקלו בגזלן אבל באמת לא קני דלא ליבון ולא צופים הוי שינוי ולפ"ז הוה אזלא האי סוגיא כסוגית הבבלי לפי אוקמתא דרבא התם בריש פרקין דמשני על הא דפריך וליבון מי הוי שינוי וכו' הא והא ר"ש והא דנפלי נפולי וכו' וא"כ לרבא ע"כ לומר דס"ל דלרבנן ליבון לא הוי שינוי מדלא אוקי למתני' דידן כרבנן וברב אשי דמתרץ לה רומיא דמתני' ודברייתא דמתני' איירי בצמר ועשאן בגדים נמצא דליכא ליבון אבל היכא דאיכא ליבון הוי שינוי וכדפרש"י אלא ש"מ דרבא ס"ל אליבא דרבנן דליבון לא הוי שינוי ולר"ש נמי נפלו נפולי בליבון לא הוי שינוי והיינו ליפי צמר דהכא אלא דוקא בפרק סרוק כדאמר התם וכפי פי' רש"י בזה. אלא דאכתי איכא למידק הכא דלמאי דס"ד אדמקשן ליה אברייתא ליקשי אמתני' דאי צופים הוי שינוי א"כ מאי אריא דקתני צמר ועשאן בגדים תיפוק ליה דקנאו בשינוי מטעם שעשאו צופים ולבנו וטואו ולכך נראה דבאמת הכי הוא דפריך שמא יש צופים בלא ליבון וכלומר לדידך דאמרת מכיון שלבנו ונפצו ועשאו לפי צמר לטוות כבר שינוי הוי א"כ אכתי קשיא מתני' מאי אריא ועשאו בגדים דקתני ומשני קל הוא שהקלו בגזלן כלומר לעולם דלא הוי שינוי בגוונא דאיירי בה מתני' כדלקמן ומתני' לאו טעמא משום דקנייה בשינוי הוא אלא טעמא דקל הוא שהקלו מפני תקנת השבים ואזלא האי סוגיא כר' יוחנן דהתם דף צ"ד ע"ב דאמר דבר תורה גזל הנשתנית חוזרת בעיניה ואם תאמר משנתינו מפני תקנת השבים וכדמסיק התם דמוקי למתני' בשינוי החוזר לברייתו כי היכי דלא תקשי מסתם משנה דראשית הגז ומתני' בטלים משופין ועשאן כלים. וא"כ צמר ועשאן בגדים נמי בצמר טווי דשינוי דהדר לברייתא הוא כדאביי בריש פרקין דהא אוקמתא דיליה ופירושיה במתניתא כאביי אזלא אבל לא כטעמיה דלאביי משמע דמטעם שינוי החוזר דקני הוא מדרבנן ולר' יוחנן לא קני אלא טעמא משום תקנת השבים הוא. ואע"ג דבדינא דבמתני' הוה מצי לפרושי דלאביי נמי טעמא משום תקנת השבים אית ליה ולהכי אמר רבנן דשינוי החוזר קני בגזל' מ"מ נ"מ לענין דינא דבעלמא דמשמע דלאביי אית ליה דשינוי החוזר קני מדרבנן וכדבעינן למימר לקמן. וברייתא דקתני לרבנן משלם כשעת הגזילה מוקמי' נמי טעמא משום תקנת השבים הוי דהא ליבון לא הוי שינוי לרבנן כדרבא. והשתא ל"ק נמי מתרלינן רומיא דמתני' ודברייתא כפירושא דאביי וכר' יוחנן דבטלים משופין ובצמר טווי מיירי דהא לדידיה ס"ל דלרבנן ליבון לא הוי שינוי וא"כ לא מצי לאוקמי כרב אשי דלדידיה ליבון הוי שינוי ס"ל כדלעיל. ומיהו בדינא דשינוי החוזר מלינן למימר דרבא כר' יוחנן ס"ל דבעלמא לא קני אפילו מדרבנן והכא משום תקנת השבים נגעו בה וכאשר יתבאר לקמן אי"ה. מלינו למדין עכשיו דבשינוי החוזר ג' מחלוקת בדבר דלרבה בפ' מרובה דף ס"ו ע"א ס"ל דשינוי החוזר אפילו מדאורייתא קני כדדריש מקרא והשיב את הגזילה אשר גזל כעין שגזל דוקא וקאמר כתיבא ותניא ומייתי ראי' ממתני' וממתני' דראשית הגז דקתני לגזו פטור ולביצה שינוי החוזר הוי כדקאמר הכא דיכול לעשבירו ע"י לפון והתם בדינא דאורייתא משתעי דפטור מראשית הגז וש"מ דמדאורייתא קני ומתני' דהכא מוקי רבה בשינוי החוזר. וברייתא קמ"ל דשינוי בעלמא ביטוי ושוי בדכתבי התוס' ריש פרקין. ור' יוחנן דרבים מאסר גזל מ"מ דס"ל שינוי החוזר לא קני והכי מכתשי קרא דמ"מ ישיב לו אבל בשינוי שאינו חוזר אפי' מדאורייתא קני כדמוכח מראשית הגז ומוקי למתני' דראשית הגז שלבעו בקלא אילן דלא עבר כדאמר רבה הכא וכדכתבו התוס' בפ' מרובה דף ס"ה ע"ב ד"ה כן ולא שינוייהם ומתני' דהכא בשינוי החוזר מוקי לה וטעמא משום תקנת השבים אבל בעלמא אפילו מדרבנן לא קני ואביי ס"ל דשינוי החוזר קני מדרבנן ולרבא איכא למימר דבשינוי החוזר ס"ל כר' יוחנן בעלמא ואיכא למימר כאביי. ולקמן בד"ה והגניבה יתבאר הכל אי"ה. וכן יתבאר שם דנראה דלדעת הרמב"ם דלא אמרי' משום תקנת השבים אלא לענין יאוש ולא לענין שינוי החוזר וטעמו בזה. נבאר לנו לבאר כאן כדעתו דכתב בפ"ב מהל' גזילה הלכה י"ב דגזל צמר ולבנו או נפצו ולבנו או שגזל טווי ועשהו בגד וכו' ה"ז שנוי בידו וכו' והניח הכ"מ בל"ע כפי' ש"ס כדין דטווי ועשהו בגד דהא משמע מהסוגיא דשינוי החוזר הוי והוא ז"ל פסק דשינוי החוזר אינו שינוי בגזילה שכתב שם בריש דבריו. ובדרישה האריך בזה להכריח דאביי הדר ביה וכו' אתינן להא דרב אשי ס"ל דלא הוי שינוי החוזר וכו' ע"ש. ולענ"ד טעמו של הרמב"ם בדינים אלו לאו משום דס"ל דהוי שינוי שאינו חוזר דהא ע"כ מוכחא מהסוגיא דר"י לא ס"ל הכי בטווי ועשה בגד וא"כ אמאי נדחוק כדאביי כמו דלא קאמר בהדיא הכי. אלא דטעמו דהוא ז"ל ס"ל דהוי פנים חדשות כדסיים שם בהא דכתב לענין מטבע שאם יעשה מעות אחרות פנים חדשות הן וכן כל כיוצא בכן. וקאי על כל אלו שהזכיר למעלה דצייך בהו לומר כן. וכן מצאתי בשם הרב המאירי ז"ל בהדיא כן הובא בשי' מק"ה ז"ל שכתב בטווי ועשה בגד אע"פ שאפשר לסתרו ולהיות חוטין כבתחלה כל כיוצא בהן פנים חדשות הן שכבר נפסד צורת החוט כשהיה בגד. ואפשר בנפצו וליבנו נמי טעמא מה"ט הוי דהוי כפנים חדשות אע"פ דלא הוי שינוי גמור כדמוכח מהסוגיא. והש"כ תירץ דברי הרמב"ם בדין דלבנו דנפצו ולבנו קאמר הכא וברא"שית הגז לבנו לחוד קאמר ואכתי לא ניחא דהא בהדיא קאמר רבא דנפלי נפולי לא מהני בלבנו אפי' לר"ש. ואין להאריך עוד בזה. ובדיבור הנזכר יתבאר עוד וכמה שילא לנו מהסוגיות והשיטות ודעות החולקים בדינים אלו ומה שמלאנו בס"ד. ודע דיש עוד דין בשינוי צמר ולבנו וזהו שינוי הנעשה כדכפי בע"ז פ"ג דף מ"ז ע"א המשתחוה לבהמה לימרה מסו לתכלת ויתבאר שם:

גזל שלח וליבנו. נראה דלמפרש דינא מוסכם הוא אפילו לדעת הרא"ש והטור שכתבו דבעינן בליבנו שיהא בענין שאינו חוזר לברייתו דבכה"ג בגפרית וכיוצא בזה והכא בשלח וליבנו לפי דרך האומנין שאין מלבנין את הצמר כ"א העור דרכן לעבדו וללבנו ובכזה הוי כשינוי שאינו חוזר אלא דמשמע מסוגיא דהכא דבליבון על הצמר קאי ומדמה לה להא דלעיל ואין טעמו אלא משום תקנת השבים ועי' לקמן ד"ה והגנב:

משום יישוב ארץ ישראל. ובגיטין פ"ה גרים לה משום יישוב ומסיק התם דמדקאמר משום יישוב סתמא כדא אמרה בית בארץ היא בח"ל. ושם כתבתי לדעת הרמב"ם ומלוין שם בפ"י מהל' גזילה הלכה ה' וע"ש הוא ול"ל בל' ט' דדין חורבה שם היא כתובה. ולכאורה נראה דהרמב"ם מפרש לה להא דאמרינן בפ' השואל דף ק"א ע"ב מאי הוי עלה א"ר יעקב א"ר יוחנן בבית שומעין לו בשדה אין שומעין לו מ"ט משום יישוב א"י א"ד משום כחשא דארעא מאי בינייהו א"ב ת"ל. ולפי בש"י בשדה איוכל
לתוך

שנויי נוסחאות (סו"ס) גמרא הבא את מר כו' ובסרי"ר קודם המלות האלה כתוב שלח וליבנו טווי וליבנו... משלם כשעת הגזילה. (סו"ו) הן דתימר בסרי"ר (אין) [הן] דתמר. (סו"ח) קל הוא שהיקלו בגזלן בסרי"ר קל הקילו בגוזלן. (סו"ט) יקעקע כל הבירה כולה ויתנינו לו בסרי"ר יקעקע את כל הבירה... ויחזיר לו. (סו"ב) שמין בסרי"ר שמים (וכן לקמן). (סו"ג) העליונה בסרי"ר עליונה. (סו"ד) אין שומעין לו בסרי"ר ושומעין לו. (סוס"ו) יישוב ארץ ישראל בסרי"ר יישוב הארץ. יצחק בסרי"ר יעקב. לחורבתו בסרי"ר לתוך חורבתו. (סוס"ו) של חבירו ופירק בסרי"ר שלחבירו ופרק.

מסורת הש"ס

כיון דשמע. רב נחמן טעמא דאמר ר' יעקב משום ישוב א"י נגעו בה: אמר האמירה. חיבבה. מלשון את ה' האמרת היום א"כ הא אמירה הא ודאי יש לאומרה ודוגמתו בריש פ"ו דסנהדרין סוף הלכה א' וכלומר טעמא קאמר דמשום ישוב ארץ ישראל להיותה מיושבת ולא חריבה אין שומעין לו: אלא בנה וכו'. רב נחמן בר יצחק חזר ושאל אלא. בכה"ג אם בנה או נטע במקום שאין ראוי לכך לפי שהוא מעבר לרבים מהו הדין: שמין לו. כיורד שלא ברשות: אלא שמערים עליו. כלומר כמה שהוא עשה לבנות ולנטוע במקום שהוא מעבר לרבים מערימין עליו ג"כ ואין משגיחין על מה שבנה ונטע ונכנסין לשם בימות החמה מפני החמה ובימות הגשמים מפני הגשמים: א"ל. זה ששאל לפניו רב נחמן בר יצחק: הא תניתה. מאי מספקא לך בזה מי לא תנינן ביורד שלא ברשות שמין לו וידו לתחתונה והרי זה יורד שלא ברשות הוא ואם דין זה אמרו ביורד לתוך חרבתו של חבירו מכ"ש אם בנה במקום שאין ראוי לבנות ולנטוע כלל וידו על התחתונה הן לענין השומא הן לענין שנכנסין לשם בעת שהן צריכין לכך: הדא אמרה. על המתני' קאי דקתני גזל פרה מעוברת וילדה משלם דמי פרה מעוברת לילד ומפרש ר' זירא דה"ק דאע"פ שילדה אצל הגזלן לא אמרינן דקני הוא לדמי הולד ואינו משלם אלא דמי פרה ריקנית אלא דצריך נשם דמי פרה מעוברת כמו שהיתה בשעת הגזילה והילכך קאמר דש"מ ממתני' דכמו כן הדין בגזל שמינה והכחישה אצלו מחזיר לו הגזלן דמי השומן דצריך לשלם לו כמו שהיתה שמינה בשעת הגזילה: הדא אמרה גזל כחושה וכו'. רב חסדא דייק דיניה מסיפא דמתני' מדקתני גזל פרה ועיברה אצלו וילדה דמשלם דמי פרה ריקנית כשעת הגזלה מפני שילדה הוא דאמרינן כן דנמצא שמחזיר לו הפרה כמות שהיא בעינה וכשעת הגזילה הא לא ילדה מחזיר לו כמות שהיא אף על פי שנתעברה אצלו וא"כ בכחושה והשמינה אצלו מחזיר לו ג"כ כמות שהיא בעינה עכשיו: מאן תניתא. אזה הכלל דמתני' קאי מאן תנא להא דהדר קתני זה הכלל ולאתויי מאי: ר' יעקב הוא דתני וכו'. ולא נשתנית מברייתא. בגופה מכמות שהיתה אף על פי שבאת לידי שינוי בדבר שהוא חוץ לגופה כגון שנאסרה בהנאה כמו חמץ ועבר עליו הפסח כדתנן לקמן וכיוצא בזה אומר לו הרי שלך לפניך: והגנב. בין נשתנית מברייתה בין לא נשתנית לעולם משלם כשעת הגניבה:

הלכה ב מתני' בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. דעבדא כקרקע דמי וברשותיה דמריה קיימא והלכה כר"מ: **גמ'** בשגזל עגל ונעשה שור. הוא דאמר במתני' בהמה והזקינה משלם דמי עגל כשעת הגזילה דנעשה שינוי בידו וקנאו אבל גזל שור והזקין אללו לא אמרי' דמשלם כעין שהיה שוה בשעת הגזילה אלא אומר לו הרי שלך לפניך דס"ל לרב הונא דלא אמרינן משלם כשעת הגזלה להחמיר עליו אלא להקל עליו והיינו דפליג שמואל עליה וקאמר בתמיה דא"כ אפי' גזל עגל ונעשה שור אומר לו הרי שלך לפניך וכלומר דמאי חזית הכא לחלק כן ואפילו כשנשתנה בידו למעליותא נימא נמי דמחזיר לו כמות שהיא עכשיו אלא דתנא דמתני' סתמא קאמר משלם כשעת הגזילה בין להקל בין להחמיר: תני רב קרנא. כרב הונא בעגל ונעשה שור וטבח ומכר דאינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה אלא דמי עגל: הלכה כרבי מאיר. בעבדים והזקינו:

הלכה

פי' ב"ק כה ע"א

(תוס' פ"י)

בב נו ע"א

בו. סה ע"ב

לו ס"ב

כיון דשמע דמר רבי יעקב בר אחא משום יישוב ארץ ישראל אמר האמירה. אלא בנה במקום שאין ראוי לבנות ונטע במקום שאינו ראוי ליטע רב אמר שמין לו אלא שמערימין עליו ליכנס לשם בימות החמה ובימות הגשמים אמר לו הא תניתה שמין לו וידו לתחתונה. א"ר זירא הדא אמרה *גזל שמינה והכחישה מחזיר לו את השומן אמר רב חסדא הדא אמרה א גזל כחושה והשמינה מחזירה בעינה מפני שעיברה אצלו וילדה משלם כשעת הגזילה. מאן תניתה ר' יעקב דתני זה הכלל שהיה ר' יעקב אומר כל גזילה שהיא קיימת בעיניה ולא נישתנית מברייתה אומר לו הרי שלך לפניך. *והגנב לעולם משלם כשעת הגניבה:

הלכה ב מתני' י *גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה רבי מאיר אומר יאמר לו בעבדים הרי שלך לפניך: **גמ'** רב הונא אמר בשגזל עגל ונעשה שור אבל גזל שור והזקין אומר לו הרי שלך לפניך שמואל אמר אפילו גזל עגל ונעשה שור אומר לו הרי שלך לפניך. *תני רב קרנא ואפילו גזל עגל ונעשה שור וטבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה עגל *אמר אבוי דשמואל בר אמי בשם רב יהודה הלכה כרבי מאיר:

הלכה

אלא בנה במקום שאין ראוי לבנות כו' רב אמר שמין לו אלא שמערימין עליו לכנס שם בימות החמה ובימות הגשמים. פי' מהרא"פ ז"ל דמערימין על בה"ב שיכנס לדור שם וע"כ גלי אדעתי' דניחא לי'. א"ל הא תניתה שמין לו וידו על התחתונה ול"ל להערים על הבע"ב:

רבי

עין משפט נר מצוה

ח

א טוש"ע חו"מ סי' שנד ס"ד בהג"ה

ט

ב מיי' פ"ב מגזילה ה"ד טוש"ע שם סי' שסג ס"א

מראה הפנים

לתוך שדה ונטעה שלא ברשות קאי דאם אמר נטיעותי אני נוטל אין שומעין לו ולפ"ז הוה משמע דבחורבה לעולם שומעין לו כדפי' שם דבבית אחורבה קאי אבל הרמב"ם מפרש דהכל אחורבה קאי כדמוכח התם דבחורבה איירי פלוגתא דלעיל ועלה קאמר מאי הוי עלה וכו' שאם בנאה בשדה חורבה של חבירו אין שומעין לו כמו דמשמע מהכא דהבנין קאי ומשום יישוב א"י ופסק כליבנא בתרא מפני שמכחיש את הקרקע וסתמא קאמר ואפילו בח"ל. וכמו בדין שדה דלעיל הלכה ה' דדעתו ג"כ כדעת הראב"ד ז"ל דאפילו בח"ל דסתם וכתב מפני שמכחיש את הקרקע והשתא סוגיא דהכא כמ"ד התם משום יישוב א"י וסוגיא דגיטין כליבנא בתרא דסתם וכדפסק הרמב"ם. אבל ממה שראינו דלא הביא שום אחד מהמפרשים ומהאחרונים לדעת הרמב"ם לחלק אפילו בבונה בחורבה בין בית לשדה וכולם כאחד כתבו בסימן שע"ה דבבנין לא שייך הכחשת קרקע וא"כ צריך לפרש גם דברי הרמב"ם כן דבהלכה ע' בבית וכו' אבנה דלעיל קאי ובשדה אנטיעה קאי. ובענין מה שפירשתי סוף הסוגי' בגיטין שם ראיתי בס' המלחמות להרמב"ן ז"ל בפי' שהוא לדברים בביקש ליטול בתרא דמי עליו ואבניו וכבר פירשתי שמה על דרך הזה כמו שהוא כתובה לפנינו ועולה יפה:

הדא אמרה גזל שמינה והכחישה וכו'. עיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סימן י"א:

והגנב לעולם משלם כשעת הגניבה. הכי גרסינן בתוספתא פ"י זה הכלל כל גזילה שהיא בעינה ולא שינה אותה מברייתה אומר לו הרי שלך לפניך ואם שינה אותה מברייתה משלם כשעת הגזילה והגנב לעולם משלם כשעת הגניבה ע"כ. ובודאי לענין הקרן לא מיתפרשא שאין חילוק בין גנב לגזלן בזה דאם קנאה בשינוי משלם כשעת הגזילה והגניבה ואם לא נשתנית מחזיר כמות שהיא. ורב דאמר בפ' מרובה דף ס"ה ע"א קרן כעין שגנב וכו' הא מסקינן התם דלענין יוקרא וזולא וכו' כדאיתא. ולדברי האי תלמודא דמייתי לסיפא דתוספתא אהא דלעיל ומשמע דהאי לעולם קאי בין נשתנית או לא והיינו בשמינה והוכחשה מאליה או כחושה והשמינה כדמוכח דהאי דלעיל ע"כ במאליה מיירי דאי בשבולית הוצאות עליה ליכא למ"ד דאיכא לנגזל שבחא ביה ולא שייכא דיוקיה דרב חסדא וכן מאי קמ"ל ר"ז דאי בהכחישה בידים פשיטא דמחזיר לו השומן אלא ודאי במאליה מיירי וא"כ הא דקאמר והגנב לעולם וכו' אתשלומי כפל קאי וזהו כדעת הר"י בתוספות פרק הגוזל שם ד"ה אלא מפטימנה כו' דאפילו נשתפטמה מאליה משלם כפל ארבעה וחמשה כעין שגנב דמצי א"ל אטו שמינה גנבי ממך. ואין כן דעת הרי"ף ז"ל וכמו שכתב הרא"ש דדוקא בפיטמה הוא אבל פטום דממילא משלם כדהשתא וכן דעת הרמב"ם ז"ל פ"א הלכות גניבה הלכה י"ג גנב כחושה והשמינה וכו' דוקא השמינה הוא והכחישה משלם כפל ארבעה וחמשה כעין שגנב. ודברי התוספתא משמע נמי כן דקתני ואם שינה ועלה קאמר והגנב לעולם וכו' ועיין עוד מזה ביחוד הדיבור שייחדתי בענין דין שינוי ויאוש וחלוקי הדינים לכל השיטות ודעות מתחלקות ומה שחדשתי ומלאתי בס"ד בהסוגיות אשר מהם נובעים מקור הדינים ושרשיהם והמסתעפים מהן תמצאנו בעזה"י בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סימן י"ב:

שמואל אמר אפילו גזל עגל וכו'. כדפרישית דבלשון תמיה מיתפרשא דהא שמואל לא פליג אמתני' וכן היא מסקנת הבבלי ואפילו סוכתא ככחשה דלא הדר נמי בכלל הזקינה ומשלם כשעת הגזילה וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ' ג' מהלכות גזילה הלכה ד'. ומסוגיא דהכא למדתי פי' במה דאמר התם בבבלי צו דף צ"ו ע"ב כתר הסיא דרב פפא לא הזקינה הזקינה ממש וכו' א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי הכי קאמרי' משמיה דר' יוחנן אפי' גנב טלה ונעשה איל וכו' א"ל לאו אמינא לך לא תחליף גברי הכוא משמיה דרבי אלעא איתמר. דלכאורה מה שייך זה הכא אם לא פילפלו אלא משמיה דמאן איתמר הא כדמשמע לכאורה ועוד מאי ריתחיה כולה האי דקאמר לאו אמינא לך וכו' לא ה"ל למימר אלא הסיא וכו' וממאי דאמר הכא התם נמי מיתפרשא כן דמר קשישא הקשה לפני רב אשי על הא דפי' רב פפא אפילו הכחישה וקא"ל ה"ק משמיה דר' יוחנן לפרש המתני' דהזקינה דקתני אפילו עגל ונעשה שור בידו שלו הוא וכו' ואינו משלם אלא כשעת הגזילה ולא הזקינה וכיחשה כדפי' רב פפא ולומר דמחמירין עליו לשלם כשעת הגזילה אלא להקל כר' יוחנן א"ל לאו אמינא לך וכו' דמעולם לא אמר ר' יוחנן הכי לפרש האי מתני' כן הכוא משמיה דר' אלעי איתמר לפרש זה הכלל דמתני' דלעיל כדאמר התם:

הלכה כר"מ. וכן קאמר רב בבבלי שם למאי דהפכיתו הלכה כר"מ וכך פסק הרמב"ם בפ"ג שם דבעבדים והזקינו א"ל הרי שלך לפניך וס"ל דעבדי כקרקע דמיין. וכבר כתבתי טעם לסברת הרמב"ם בפ' י"ח מהל' מלוה דס"ל דאין גובין מן העבדים של יתומין כרב נחמן בפ"ק דמכילתין דף י"ב ובפ' יש נוחלין דף קכ"ח ע"א ועיין בפ"ק דקידושין בחיבורי שם הלכה ד' ד"ה מהו לגבות מן העבדים מ"ש מזה. ואם דדברי הרמב"ם אינם מבוארין בהדיא כן מ"מ משמע מדבריו שם הל' ה' כן דכתב בדין עשה עבדו אפותיקי וכו' מפני שיש לו קול. הא לאו הכי לא א"כ כמטלטלי הם לענין גבייה וכסברים דר"נ ושמעינן דלא גבי מיתמי מדינא דגמרא וכן נראה מדבריו פ"ב מהל' מכירה הל' י"ב דפסק כברייתא דר"נ דאמר בפ"ק שם הנא מתני' ידענא וכו' ואין מטלטלין נקנין עם העבדים ע"ש. ולמאי שכתבו התוס' שם דאע"ג בכל דוכתי עבדי כקרקע דמי לענין שבועה ואונאה ודיני שומרין ופדיון בכור מ"מ לענין גבייה מילי דרבנן הוי דשיעבודא לאו דאורייתא וכ"כ הרא"ש ז"ל שם בפ"ק וכ"ן וכן דעת הראב"ד והר"מ הלוי ז"ל. כתבתי שם ישוב לקושית הרשב"א ז"ל שהקשה בפ"ק לדעת הרי"ף ז"ל דפסק שילפי גט פשוט כמ"ד שיעבודא דאורייתא ופסק כרב נחמן דאין גובין מן העבדים והנים

בג"פ

הלכה ג מתני' *גזל מטבע ונסדק פירות והרקיבו יין והחמיץ משלם כשעת הגזילה מטבע ונפסל תרומה ונטמאת חמץ ועבר עליו הפסח בהמה ונעבדה בה עבירה או שנפסלה מעל גבי המזבח או שהיתה יוצאה ליסקל אומר הרי שלך לפניך: **גמ'** *רב הונא אמר בשפסלתו מלכות ושמואל אמר בשנסדק ודאי. רבי יודה בן פזי בשם ר' יוסי בר חנינה והן שהרקיבו מן הכנימה אבל אם הרקיבו מתולעת כבריאין הן. רב הונא אמר בשפסלתו מלכות אבל פסלתו מדינה אומר לו הרי שלך לפניך שמואל אמר אפילו פסלתו מלכות אומר לו הרי שלך לפניך. *רבי יודן לא נחית לבית וועדא קם עם רבי מנא א"ל מה הידות הוה לכון בבי מדרשא יומא דין א"ל מילה פלן. א"ל ולאו מתניתא היא תרומה ונטמאת אמר ליה תיפתר בשניטמאת מאליה ולית שמע מינה כלום. חילפיי אמר נשבע לו קודם הפסח אחר הפסח משלם לו חמץ יפה. א"ר מנא אזלית לקיסרין ואשכחית לר' חזקיה דדריש לה משום דר' יעקב בר אחא אין אית בר נש פליג על חילפיי שאין משלם חמץ יפה "הכל מודין בחמץ שמשל' חמץ יפה:

הלכה ד מתני' *נתן לאומנין לתקן וקילקלו חייבין לשלם נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן וקילקל חייב לשלם הבנאי שקיבל עליו את הכותל לסותרו ושיבר את האבנים או שהזיק חייב לשלם היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור ואם מחמת המכה חייב: **גמ'** רב הונא אמר והוא שקבע בו מסמר האחרון כדי לזכות לכליו:

הלכה

רבי יודן לא נחת לבית וועדא כו'. הסוגיא הזאת נתבארת יפה בע"ה במס' גיטין פרק ה' עיי"ש בדברינו:

הלכה ג מתני' מטבע ונסדק. שינוי הניכר הוא: פירות והרקיבו. כשהרקיבו מקלתן אומר לו הרי שלך לפניך לכל הרקיבו כולן הוי כיין והחמיץ דהוי היזק הניכר משלם כשעת הגזלה: מטבע ונפסל. שאינו עובר באותה מדינה אבל עובר הוא במדינה אחרת אומר לו הרי שלך לפניך ולך והוציאו שם: תרומה ונטמאת דלא נשתנית בגופה וכחמץ ועבר עליו הפסח: ונעבדה בה עבירה. שנרבעת ונעבדה לע"ז והרי היא פסולה לקרבן אומר לו הרי שלך לפניך דכל הבהמות לאו למזבח קיימי: או שנפסלה מע"ג המזבח. במום שאינו ניכר כגון בדוקין שבעין: **גמ'** בשפסלתו מלכות. נסדק דקאמר בשפסלתו מלכות לגמרי שלא יצא בשום מדינה והוי כנסדק דהיזק הניכר הוא והלכך משלם כשעת הגזלה ונפסל דסיפא מפרש רב הונא בשפסלתו מדינה כדלקמן: בשנסדק ודאי. נסדק ממש הוא דמשלם כשעת הגזלה: והן שהרקיבו מן הכנימה. הא דקתני פירות והרקיבו משלם כשעת הגזלה דוקא שהרקיבו מחמת הכנימה שרך קטן שקורין מולבין שדרך הכנימה להתפשט וכשהרקיבו כולן הוי אבל אם הרקיבו מתולעת הוי כשהרקיבו מקצתן דהשאר כבריאין הן ואומר לו הרי שלך לפניך: רב הונא אמר בשפסלתו מלכות: כלומר לרב הונא דמפרש מטבע ונסדק דרישא כשפסלתו מלכות אבל פסלתו מדינה אומר לו הרי שלך לפניך שהרי יכול הוא להוציאו במדינה אחרת ובהכי מיירי נפסל דסיפא: ושמואל אומר אפי' פסלתו מלכות. סיפא דקתני אומר לו הרי שלך לפניך אפי' פסלתו מלכות כמי דהיזק דלא מינכר הויא והלכך קאמר לעיל דנסדק דרישא נסדק ממש הוא: ר' יודן לא נחית לבית וועדא. לא נכנס לבית המדרש ופגע בר' מנא וא"ל מה חידוש היה לכם בבית המדרש היום וגרסי' לה להאי לעיל בפ' הנזקין הלכה ה': א"ל מילא פלן. הש"ס סמיך אהא דקאמר התם וכמציין למאי דאמר שם שהשיב לו ר' מנא כן א"ר יוסי המטמא אינו כעושה מעשה טימא טהרותיו של חבירו פטור שאינו כעושה מעשה דהיזק שאינו ניכר הוא: ולאו מתניתא היא תרומה ונטמאת. וקתני אומר לו הרי שלך לפניך ואינו משלם היזיקו וקס"ד דאפילו טימא בידים: א"ל תיפתר בשנטמאת מאליה. שלא שמרה מלהטמא ולית ש"מ כלום למטמא במזיד בידו שיהא פטור דזה עושה מעשה הוא. והתם גרים לה דר' מנא גופיה הביא ראיה מהאי מתני' דממנה למד ר' יוסי למילתיה והשיב לו ר' יודן תיפתר וכו' ולית ש"מ כלום: נשבע לו קודם הפסח. אחמץ ועבר עליו הפסח קאי דקתני במתני' אומר לו הרי שלך לפניך ואע"פ שעכשיו אסור בהנאה הוא וקאמר חילפיי דמשכחת לה שלפעמים אפילו עבר עליו הפסח צריך לשלם לו חמץ יפה שהוא מותר וראוי לאכול וכגון שתבעו הנגזל קודם הפסח ונשבע לו וחזר והודה לו אחר הפסח צריך לשלם חמץ היפה וראוי לו הואיל ובשעה שנשבע לו קודם הפסח הוה ובעי למיעבד השבה על שעת השבועה וכמו שהיה יפה באותו שעה דאי לאו הכי לאו השבה מעלייתא היא: דדריש לה משום דר' יעקב בר אחא. להאי מילתא דחילפיי. ומתמה עלה במילתא דפשיטותא וקאמר הש"ס אין אית וכו' האם יש אדם חולק על הא דחילפיי בזה דמילתא דפשיטא היא דבכה"ג הכל מודים בחמץ כזה שנשבע עליו קודם הפסח שמשלם לו חמץ יפה:

הלכה ד מתני' נתן לאומנין לתקן. לפי מסקנת הש"ס הבבלי הכי מתפרשא נתן להם עצים לעשות כלי ואחר שנעשה הכלי קילקלוה חייבין לשלם כל דמי הכלי ולא דמי עצים בלבד כדין הגזלן שמשלם כשעת הגזלה דשאני אומן דלא נתכוין מעולם לגזול ולא זכה בה לפי שאין אומן קונה בשבח כלי: נתן לחרש. הסתא קתני שאם נתן לאומן כלי העשוי כדי לתקנו וקלקלו חייבין לשלם דמי הכל. ואיצטריך האי סיפא לגלויי רישא דלא מיירי בכלי העשוי אלא שנתן עצים ואפ"ה משלמין דמי הכלי: שידה. ארגז של עגלה העשויה למרכב נשים: **גמ'** רב הונא אמר וכו'. רב הונא מפרש להמתני' דחדא קתני ופרושי קא מפרש לה נתן לאומנין לתקן וקילקלו חייבין לשלם כיצד כגון שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל וכולה מתני' בכלי העשוי מיירי והלכך קאמר הא דקתני חייבים לשלם דמי הכלי והוא שקבע בו מסמר האחרון כדי לזכות בהן לכליו של זה וכלומר דס"ל לרב הונא דאומן קונה בשבח כלי והלכך לא מיתוקמא רישא דמתני' בשנתן לו עצים לעשות מהן כלי דא"כ היה פטור מדמי הכלי ולא היה משלם אלא דמי עצים בלבד שהרי הוא קנה בשבח הכלי וזכה בה עד שיתן לו שכרו אלא דס"ל דאינו מתחייב אפי' בשנתן לו כלי העשוי לתקן וקילקלה עד שיתכוין לזכות בה בעד שכרו והיינו דקאמר שקבע בו מסמר האחרון לתקנו וכיון בה לזכות לכליו ובזה הוא דמתחייב בדמי הכלי:

הלכה

עין משפט נר מצוה

י

א מיי' פ"ג מגזילה הל"ד טוש"ע חו"מ סי' שסג ס"א

יא

ב מיי' שם טוש"ע שם

יב

ג מיי' שם טוש"ע שם

יג

ד מיי' פ"י משכירות ה"ז טוש"ע שם סי' שו ס"ג

יד

ה מיי' פ"ו מחובל ה"א טוש"ע שם בהג"ה וסי' שפד ס"ג

טו

ו מיי' פ"י משכירות ה"ד טוש"ע שם סי' שו ס"ג

מסורת הש"ס

ב"ק צו ע"ב

ב"ש לו ע"א

(גיטין פ"ה) ה"ס

שם לח ע"ב

גליון הש"ס

מן הכנימ' וכו'. עי' בכנ"א ובש"ך חו"מ סימן שסג סק"ו:

בשנטמאת מאליה וכו'. ע' תוס' גיטין דף נג ע"ב ד"ה גזלן ובמ"ל פ"ב מגזילה ה"ד:

נשבע לו קודם פסח וכו'. עיין מה"פ שכ' דהוא דבר פשוט. ועי' ברמב"ם פ"ח מגזילה ה"ח ובמ"ל פ"ב מגזילה ה"ה וצ"ע:

ציון ירושלים

הכל מודים בחמץ. עמה"פ שכתב שמרוב פשיטתו לא נזכר הדין בפוסקי' ודבריו תמוהים שבפי' הגהה הרי"ף לא פסק כן ועי' מ"ל פ"ב מגזילה שהאריך בדין זה ובדברי הרי"ף וגם אני הארכתי ליישב ודברי הרי"ף על"פ אינו פשוט:

מראה הפנים

בל"ע וזה דס"ל כסברת הני' שמביא כאן בשם הרא"ה ז"ל דטעמא מפני שאין דעתו של המלוה סומכת עליהן שהלוה יכול להבריחן. ובענין שיעבודא דאורייתא שרבו דעות החולקות בזה והש"כ בסי' ל"ע האריך למעניתו והעלה דספיקא דדינא הוי. והסכרעה דהאי ש"ם הכרעה היא וכדעת הרמב"ם שהכריע בין קרקע למטלטלין כמ"ם פי"א מהלכות מלוה הל' ד' כל מלוה וכו' ומלוה ע"פ גובה אותה מן היורשין וכו' שכל נכסי הלוה תחת שעבוד המלוה מן התורה ובהל' ז' כתב אבל הבא ליפרע מן היורש לא יפרע מן המטלטלין וכו' שהמטלטלין אינן תחת שעבוד ב"ת מן התורה. וראה הוא ז"ל להכריע כן מש"ע גופיה דבכל הש"ס אמרי' דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ת. ועוד דבהדיא הכריעו בהאי ש"ס הכי כדאמרינן בגיטין פ"ו הל' ה' אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן מלוה בעדים נגבית מן היורשין ובלבד יורשין קרקע. ואין ספק דמשם למד הרמב"ם לומר כן ובהכי ניחא ליה לתרץ קושית התוס' דפ"ק דקידושין דף י"ג ע"ב דפסק רב פפא שיעבודא דאורייתא ואמאי לריכא ליה לרב פפא לטעמא דגובה מן היורשין שלא תנעול דלת בפני לווין כדאמר בשילהי גט פשוט וע"ש דמה שהועתק בדבריהם מפ' ג"פ דשיעבודא לאו דאורייתא לא נמצא כדברי רב פפא בהדיא אלא בשם פירשו כך בדבריו שם ומש"ה הענו בקידושין במלוה הכתובה בתורה איירי ולדידיה בלאו הכי ניחא דבגט פשוט קאמר רב פפא טעמא דבקרקעות הוא דגובה מן היורשין ולא מן המטלטלי; משום דלא תנעול דלת וכו' וכלומר כדבר שסומך המלוה עליו והיינו נכסים שיש להן אחריות והו דאורייתא וכן ביורשין דינא הכי. וכדאמר רב פפא גופיה בריש פ"ו דערכין דף כ"ב דטעמא דנפרעין מיתומים גדולים דפריעת ב"ת מלוה היא וכו' ובנכסים שיש להן אחריות מיירי וכ"כ התוס' בפ' שבועת דף מ"א ע"א ד"ה פריעת ב"ת מלוה וע"ש. ועיין בריש פ"ק דמציעא ד"ה משנים אוחזין וכו' מה שכיארתי בענין שיעבודא דאורייתא בס"ד:

רב הונא אמר בשפסלתו מלכות. זהו כדברי רב יהודה בבבלי דף צ"ז ע"א ורב הונא דהתם ס"ל כשמואל דהכא וכבר כתבתי כמה פעמים שדרך הש"ס הוא בהגיסן. ובפלוגתא דרב הונא ורב יהודה דהתם פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות גזילה הלכה ד' כרב יהודה דפסלו המלך הוי כנסדק ופסלתו מדינה אומר לו הרי שלך לפניך ומשום דפסלו המלך מינכר היזיקא הוי כדבעי ליה רב יהודה לרבא ומשמע דקיבלה. והרא"ש פסק כרב הונא דהוה רביה דרב יהודה. וכבר הוזכר זה דלהרמב"ם האי כללא לאו דוקא הוא. ועיין בהרא"ש בפ' שבין פסין דכתב גם בשם הרמב"ם דדעתו לפסוק כרבה נגד רבא דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ומתביי ורבא ואילך הוא דקי"ל כבתראי ולא כאביי ורבא כנגד רבן עכ"ל שם וזה סותר למה שכתב פ' שנים אוחזין גבי עדיו בחתומיו דשם לו שכתב דהלכה כאביי נגד רבה רביה משום דקי"ל כאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי אף כנגד רבותייהו וכן כתב רב אלפס ז"ל בכמה מקומות וע"ש:

הכל מודין בחמץ וכו'. נראה דמרוב פשיטות דין זה לא הוזכר במקום אחר דכשנשבע לו קודם הפסח דמים הוא חייב לו והיה לו להחזיר מקודם ופשיטא שמשלם לו אחר הפסח שצריך לשלם לו מה שיכול ליהנות כדקאמר הש"ס בפשיטות כן: **רב** הונא אמר והוא שקבע בו מסמר וכו' מילתיה דרב הונא ע"כ מיי' גרסא כדרב אשי התם דף צ"ח ע"ב וס"ל דאומן קונה בשבח כלי דהא בהדיא אמר כדי לזכות לכליו. והוא מסקינן דאין אומן קונה בשבח כלי ומתני' מיתפרשא דתני סיפא לגלויי רישא כדפרישית במתני': שמואל

שנויי נוסחאות (סו"ב) אומר הרי בד"ו אומר לן הרי. (סו"ז) מן בסרי"ר מחמת. (סו"ח) אבל פסלתו בסרי"ר אבל אם פסלתו. (סו"י) יודן לא נחית בסרי"ר יודן חד זמן לא נחית. (סו"א) הוה בסרי"ר הוות. מילה בסרי"ר מילת. ולאו בסרי"ר ולא. (סו"ג) בשניטמאת בסרי"ר שניטמת. (סו"ד) דדריש בסרי"ר דהווה דריש.

אמרי ברוך

מראה הפנים ד"ה הכל מודין בחמץ וכו'. נראה דמרוב פשיטות וכו'. נ"ב יעיין במל"מ פ"ב מהלכות גזילה דין ד'.

חתם סופר

והן שהרקיבו מן הכנימה. פי' בפני משה שקורין מילווען בל"א ופירושו לא נ"ל דהכנימה עתיד להתפשט בכולה משא"כ תולעת ה"ל כמקלתו וכן נראה מפי' הפ"ך בסי' שס"ג סק"ו ומש"ס פקפק על סמ"ע. ולפע"ד אינו כן אלא פ"ל הכנימה הם מילווען שנראים דוקא בחוץ על הפירות הו"ל היזק ניכר אבל תולעין מתוכם ומלוני הפירות יפות היזק שאינו ניכר הוא ואומר לו הרי שלך לפניך כנ"ל פירושו באמת:

מסורת הש"ס

הלכה ה מתני׳ *נתן צמר לצבע והקדיחה היורה נותן לו דמי צמרו

צבעו כאור אם השבח יתר על ההוצאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתרה על השבח נותן לו את השבח לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר"מ אומר נותן לו דמי צמרו רבי יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח: גמ׳ רב הונא אמר שהקדיחו סממנין אבל הקדיחה יורה אומר לו הרי שלך לפניך שמואל אמר אפילו הקדיחו סממנין אומר לו הרי שלך לפניך. [ז]מהו אם השבח יותר על ההוצאה נותן לו ההוצאה. בר נש דיהב לחבריה חמשה מיני עמר וחמשה מיני סממנין ועשרה מנוי אגריה א"ל ציבעיה סומק וצבעו אוכם. א"ל אילו צבעתיה סומק הוה טב עשרים וחמשה מנוי. וכדו דצבעתיה אוכם לית הוא טב אלא עשרין מנוי. את אובדת דידך אנא לא אובד דידי. אמר רבי יונה ותשמע מינה בר נש דיהב לחבריה שמנה דינרין דזבין ליה חיטין מטיבריה וזבן ליה מציפורי. א"ל אילו זבנת לי מטיבריא הוון עשרין וחמשה מודי. כדון דזבנת מציפורי ליתנון אלא עשרין מודיי. את אובדת דידך אנא לא אובד דידי. *תני הנותן מעות לחבירו ליקח לו חטים ולקח לו שעורים אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו יתני

פני משה

הלכה ה מתני׳ והקדיח׳ היורה. שרפתו שהרתיחה יותר מדאי: נותן לו דמי צמרו. בהא כ"ע מודו משום דליכא שבחא כלל דהא שרפתו לגמרי וליכא למימר אם השבח יותר וכיון שהוא נושא שכר חייב לשלם לו דמי צמרו: צבעו כאור. כמו כעור שלבעו בפסול׳ ובשירי הצבע ומזיק בכוונה הוא לפיכך ידו על התחתונה לדברי הכל ואם השבח שהשביח הצמר יתר על ההוצאה של הצבע נותן לו לצבע את ההוצאה ולא שכר שלם ומקבל את צמרו. ולא אמרי׳ הכא דיקנה שבח הצמר ויתן לו דמי צמרו דהא בצבע שהתנה עמו לבע וליכא שינוי דליקני: לצבוע לו אדום וכו׳. קני בשינוי לר"מ ולא יהיב ליה אלא דמי צמרו אבל לא דמי שבחו או זה יתן שכרו משלם ויקח הצמר: ר׳ יהודה אומר וכו׳. דקנסינן ליה להאי דשינה להיות ידו על התחתונה ולא ליתהני משבחא ואגריה נמי לא לשקול כוליה אלא ההוצאה ואם ההוצאה יתירה על השבח שהשביח הצמר יתן לו השבח ואם ירצה ליתן לו שכרו משלם כגון שהשבח יותר על השכר הוא יתן שכרו והלכה כר׳ יהודה: גמ׳ רב הונא אמר שהקדיחו סממנין. הא דקתני הקדיחה יורה מפרש לה רב הונא דלאו מכח היורה ממש נשרפה דא"כ איהו לאו מידי עביד אלא בשנשרפה מחמת הסממנין שלו שהיו גרועין ולפיכך נותן דמי צמרו והיורה דקאמר מלאכת היורה קאמר: אבל הקדיחה יורה. ממש אומר לו הרי שלך לפניך דאיהו לא פשע מידי: שמואל אמר אפי׳ הקדיחו סממנין. בלשון תמיה מתפרשא כדלעיל הלכה ב׳ וכלומר לדידך א"כ אפילו בהקדיחו סממנין נמי לימא ליה הרי שלך לפניך שיכול הצובע לומר לו בסממנין אלו אני צובע מלאכת הכל ודידך הוא דהפסיד ומאי אית לי למיעבד אלא ודאי תני דמתני׳ סתמא קתני והקדיחה היורה וביור׳ ממש נמי פשע בה שהיה לו להזהר שלא תרתיח יותר מדאי ונותן לו דמי צמרו: מהו אם השבח וכו׳. על הסיפא קאי אם שינה לצבוע לו אדום וכו׳ דקאמר ר׳ יהודה אם השבח וכו׳ ובעי הש"ס היאך אנו מפרשין להא דר׳ יהודה דודאי הא דקתני ברישא צבעו כאור אם השבח וכו׳ בפשיטות מתפרשא דהתם לא נתן לו בעל הצמר הסממנין להצבע דלא מיירי בהכי שהרי אמרי׳ דלא שינה במידי ומזיק בכוונה קרינן ליה שלבעו בפסולת ובשירי הצבע וצבע דידיה הויא וא"כ הכל נחשב בהוצאה דמי עצים וסממנין ושכירות הפועלים ומפני שהפסיד בידים ידו על התחתונה ואם השבח שהשביח עכ"פ הצמר מחמת שנצבע הוא יותר על ההוצאה אין לו אלא הוצאה ואם הוצאה יתירה אין לו אלא כשיעור השבח. אבל הכא דקתני לצבוע לו אדום וכו׳ ויש לפרשו שנתן לו זה את הסממנין לצבוע ושינה זה והשתא איכא לספוקי היאך אנו מחשבין השבח וההוצאה דעכשיו אין הסממנין שלו והוא שינה ואפשר אם לא היה משנה היה השבח יותר ויותר והיינו דבעי הש"ס הכא מהו אם השבח וכלומר דנכלל בתוך הבעיא נמי אם דנפרש שהוא נתן לו הסממנין לצבוע אדום ולפ"ז צריך לפרש מהו אם השבח וכו׳ ומפרש לה דהכי הוא: בר נש דיהיב לחבריה חמשה מנוי עמר וה׳ מנוי סממנין כצ"ל: ועשרה מנוי אגריה. התנה עמו בעד הולאה מדמי העצים ושכירת פועלים ושכר טרחו עשרה ליטרין ויהיה החשבון בזה חמשה ליטרין בעד הולאתו וחמשה ליטרין בעד שכר טרחו שכן דרך האומנין לחשוב שכר טרחתו נגד ההולאה שהוא מוליא על המלאכה: הוה טב עשרים וחמשה מנוי. אילו לא שניתה והיית עושה כאשר לויתי כבר היה החשבון שלי שהיה שוה עשרים וחמשה ליטרין והייתי מרויח חמשה ליטרין על העשרים ליטרין שהיה לי הולאה עם השכר שלם שלך ועכשיו שעשית אותו לבע שחור אינו שוה כי אם עשרים ליטרין: את אובדת דידך. אתה לריך שתפסיד שכר הטרחא שלך ואין לך אלא החמשה בעד ההולאה ואני לא לריך שאפסיד את שלי ומה שהייתי מרויח כן גם עתה לריך שארויח החמשה ליטרין ואתה הוא המשנה ותפסיד חלקך. והיינו אם השבח וכו׳ שהשבח שהיה ראוי להשביח יתר על ההולאה של זה שהרי ההולאה שלו לעולם אינה נחשבת אלא כפי חלי סך פיסוק השכר שלו משלם והשבח נחשב על שיווי הצמר והסממנין שהיה שוה מקודם ומה שמשביח מחמת הלבע וא"כ הצמר והסממנין היו שוין עשרה ליטרין וההולאה שלריך לזה להוליא ולצבוע הם חמשה ובין הכל חמשה עשר והיה משביח עד עשרים וחמשה כמלא השבח עשרה ואין לזה עכשיו אלא ההולאה ובעל הצמר יש לו הריוח חמשה כפי אשר היה מרויח אם לא שינה ושכר טרחו של זה שהוא ג"כ חמשה יפסיד והיינו נמי את אובדת דידך וכו׳ שהם ממש שוין כחלקו של זה שהוא מפסיד כך חלקו של זה בריוח לעולם: ותשמע מינה. שמע מינה מהאי דינא דכן נמי אמרינן בשליח ששינה בשליחתו שמפסיד שכר שליחותו כפי הריוח שהיה לזה אם לא היה משנה והמשלח אינו מפסיד כלום כדמפרש ואזיל: דזבין ליה חיטין מטבריה. על מנת שיקנה לו חטין מטבריא שהמדה שם מרובה היא והלך ושינה וקנה מצפורי שהמדה היא פחותה חלק החמישית: אילו. קנית מטבריא היה לי בעד השמנה דינרין עשרים וחמשה מדות ועכשיו מצפורי אינן אלא עשרים אתה שנית הפסיד משכר שליחותך כפי ערך החמשה מדות ואני לא אפסיד את שלי: תני. בתוספ׳ דב"מ פ"ד ושם הגי׳ כתני תורן: אם פחתו וכו׳. דמכיון דשינה כשלו הוא בין לשכר בין להפסד ומחזיר להמשלח מעותיו וכר"מ במתניתין דס"ל שינוי קונה: ותני

רידב"ז

תני הנותן מעות לחבירו ליקח לו חיטין ולקח לו שעורין אם פיחתו פיחתו לו ואם הותירו הותירו לו. ותני חורן אם פיחתו פיחתו לו אם הותירו הותירו לשניהן פי׳ הותירו הוא דנתן לו אחת יתירה כדמוכח במס׳ דמאי פ"ו. מ"ע דר׳ יודן שלא נתכוין המוכר לזכות אלא ללוקח כנ"ל וכן מפורש במס׳ דמאי פ"ו דנחלקו בזה בתוספתא ר׳ יהודה ור׳ יוסי דר׳ יהודה ס"ל דבלקח לשם חבירו סתם וחבירו לא עשו שליח אם נתן לו אחת יתירה דס"ל לר׳ יהודה דשייך להלוקח מ"ט דר׳ יהודה דלא נתכוין המוכר לזכית אלא ללוקח. ור׳ יוסי ס"ל דלא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות ופריך שם למה נוטל הלוקח חלק מחלה בהיתרון. ומשנה ע"י מעותיו ס"ז וע"י רגליו ס"ז שניהן חולקין עיי"ש בדברינו היטב והא דלר"י לא אמרינן ג"כ דיזכה חלי בעל המעות דנימא ע"י מעותיו ס"ז יזכה החלי

מראה הפנים

שמואל אמר אפי׳ הקדיחו סממנין וכו׳ ה"נ כלשון תמיה מיתפרשא כדפרישית בפנים דלא פליג במולא המתניתין וכן נראה מסתמא דהש"ס דילן לעולם כשנשרף ונתקלקל מחמת מלאכתו לריך ליתן לו דמי למרו שנוטל שכר הוא: מהו אם השבח יתר על הולאה וכו׳ התוספ׳ בדף ק׳ ע"ב ד"ה אם השבח וכו׳. מביאין להאי דהכא וכבר הקשה ר"י על הפי׳ שפירשו ובהגה"א מביא בשם הר׳ אלחנן לפרש ואינו מבורר כ"כ וראיתי בשיטה למב"א ז"ל שמביא בשם תוס׳ שאנן לפי׳ הר׳ אלחנן יותר נקיה ביאור ומקשה על זה ג"כ אם בשנתן לו גם הסממנין א"כ נותן לו דמי למרו ובמתני׳ מיבעי ליה כדמקשה הש"ס התם לעיל דף ל"ט ע"א ויש שם עוד פי׳ אחר לא רליתי להעתיקו מפני שהוא מלא טעיות ודוחק הרבה. וכבר עמדתי על מה שיש לדקדק ומתוך מה שפירשתי בפנים יתבאר הכל ומדויק בהא דבאל הש"ס הכא מהו אם השבח וכו׳. וכן הפירוש שבח יתר על הולאה וכו׳. כמבואר הכל בפנים. והש"ס הזה אינו חושש לדיוקא דהתם דמי למרו וסממנין מיבעי ליה לפי שהולך לשטתו דלעיל פסק כרב אסי דאומן קונה בשבח כלי וכדבעי התם לשנויי לפי ה"א דשמואל אית ליה דרב אסי ע"ש. ואם דלא קי"ל בהא כרב אסי לא ק"מ לדינא דהכא שהדין אמת הוא שאם אירע שנתן לו גם הסממנין והיה החשבון כן יכול הוא לומר לו את אובדת דידך וכו׳ וכן הכל לפי החשבון אם היה הריוח או ההולאה באופן אחר פחות או יותר. וכן הא דקאמר לענין דין השליח ואת תשמע מינה וכו׳ זהו בכלל שאמרו בדין השליח המעביר על דעת משלחו לענין שאם רצה נקיים המקח אלא ביטוען אתה הפסדת שלא הלכת למקום פלוני דההפסד

ב"ק ק׳ ע"ב

(תוספתא דמציעא פ"ד) בב קב ע"ב

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ס

[ז]מהו אם השבח וכו׳ עי׳ בש"ך חו"מ סי׳ שו סק"ה ועי׳ בתוס׳ ורא"ש והגה"ה:

שנויי נוסחאות (שו"ב) מיני בסרי"ל מניי. מיני בסרי"ל מניי. מנוי בסרי"ל מניי.

עין משפט
נר מצוה

טז
א מיי' פי"א משלוחין ה"ה טוש"ע חו"מ סי' קפג ס"ה

יז
ב מיי' פ"ג מערכין ה"ד

הלי ז"א דמהכ"ת עולה על המוכר ע"ד לזכות לבעל המעות דהא הוא אינו יודע אם יש כאן כלל בעל המעות אחר. משא"כ לר' יוסי דס"ל דלא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות אבל כיון דהמוכר קבל הנאה מן הלוקח שהוא לפניו דהא הי' בידו לקח מאיש אחר ע"כ הוסיף אחת יתירה שיהא גם עביר הלוקח וז"פ. ובזה יתבאר הסוגיא דידן בע"ה דמביא ב' ברייתות ברייתא ראשונה דתני דשייך להלוקח וברייתא אחרונה דשייך לשניהן ומפרש הגמ' אהלה הברייתא ראשונה ואח"כ הברייתא אחרונה. והתחיל הברייתא הראשונה מ"ט דר' יודן שלא נתכוין המוכר לזכות אלא להלוקח כדגרסינן מפורש במס' דמאי פ"ו ופריך ולמה אין חולק עמו ר"ל שיטול גם בעל המעות הלי חלק דנימא ג"כ ע"י מעותיו ש"ז וע"י רגליו של זה שניהן חולקין. ומשני שאסור להנות מחבירו דהא הוא שייך הכל לחבירו הלוקח דהא המוכר לא עלה על דעתו לזכות להבעל המעות כלל ע"כ לא יכול לטעון להלוקח דהא ע"י מעותי הגיע לך זאת ז"א דעכ"פ הרי שייך לחבירו ואסור ליהנות בדבר של חבירו. ופריך מעתה כיון דקאמרת לא נתכוין המוכר לזכות אלא להלוקח שהוא לפניו ולא עלה על דעתו שיזכה הבעל המעות מעתה אפילו אמר לו ליקח חטים ולקח לו חטים היכי שייך הכל לבעל המעות כשהוסף לו אחת יתירה לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות כתמי' ובשעה שאמר ליקח חטים ולקח שעורים לא נתכוין מוכר לזכות אלא ללוקח וקיים מה בידו בתמי' פי' מנא לן למימר כן דהמוכר נביא הוא כשלא משנה הלוקח מדעת המשלח לא נתכוין אלא לזכות להמשלח בעל המעות. וכשמשנה נתכוין לזכות להלוקח. ע"ז השיב ר' נסא בשעה שקיים שליחותו לא נתכוין המוכר לזכות לבעל המעות לא קיים שליחותו נתכוין לזכות ללוקח. פי' דלא כדקס"ד דבשעה שקיים שליחותי' לא נתכוין המוכר אלא לזכות לבעל המעות ולמעט ללוקח ז"א אלא דלעולם המוכר לא ידע אך מהלוקח לבד ומתכוין לזכות להלוקח

ותני הורין א אם פתחו לו ואם הותירו הותירו לשניהן. מאי טעמא דר' יודן שלא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות ולמה אין חולק עמו שאסור ליהנות מחבירו. מעתה אפילו אמר לו ליקח לו חטים ולקח לו חטים לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות ובשעה שאמר לו ליקח חטים ולקח לו שעורים לא נתכוון מוכר לזכות אלא ללוקח וקיים מה בידיה. א"ר נסא בשעה שקיים שליחותו לא נתכוון המוכר לזכות לבעל המעות לא קיים שליחותו נתכוון לזכות ללוקח ולמה חולק עמו אמר הואיל ובאת לו הנייה מתחת ידו אף הוא חולק עמו. התיב ר' שמואל בר בא קומי רבי יוחנן והתנינן ב *אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך עצמו אין לו בכסות אשתו ובניו. אמר לו עלת

ותני תורן. תניא איפך דאם הותירו הותירו לשניהן: מ"ט דר' יודן. מיפשט פשיטא ליה להש"ס דברייתא בתרייתא כר' יהודה אתיא דס"ל שינוי אינו קונה וכן נראה מהתוספתא שם דר' יהודה היא דאיירי לעיל התם ואם פיחתו לא בעי טעמא מסום דמלי א"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אלא אאם הותירו הוא דבעי מ"ט דכיון דלא קני השליח הכל למשלח הוא: שלא נתכוון המוכר לזכות אלא לבעל המעות. בלשון תמיה מתפרשא וכלומר וכי אמרינן שלא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות לבדו הא לא ידע ממנו כלום ומי הודיע לו שבשביל בעל המעות הוא קונה ולקמן מפרש טעמא הא דנוטל בעל המעות החלי מן המותר: ולמה אין חולק עמו. השתא פריך דלהאי טעמא דקאמרת משום דהמוכר לא ידע מבעל המעות אלא להשליח הוא דהקנה ומש"ה נוטל השליח חלק כהמוכר א"כ ולמה אין חולק עמו לעולם ואפילו בלא הותירו יהיה המקח לשניהם דהא עכ"פ המוכר להשליח הוא דמקנה וכמו דאמרינן דמה"ט יש להשליח חלק בהמותר ה"נ נימא דלעולם זכה השליח בחלקו בגוף המקח: שאסור ליהנות מחבירו. ה"ט דבלא הותירו אין להשליח כלום בגוף המקח ואפי' אם ירצה ליתן להמשלח חצי סך מעותיו בעד חצי הסחורה לפי שאסור ליהנות מחבירו שלא קנה תחילה אלא במעות חבירו ואין לו שייכות בזה אבל כשהותירו לא הוי של חבירו וזכה השליח בחלקו וטעמא דהמשלח נוטל בחלק המותר אכתי לא מפרש הכא עד לקמן לבתר דשקיל וטרי ומפרש גוף הדין והחילוק בין הותירו או לא ובין חטין ושעורים לבין חטין וחטין: ופריך מעתה אפילו אמר וכו'. ולקח לו חטים נמי נימא לא נתכוין וכו' בתמי' כדלעיל שהרי לא ידע המוכר מבעל המעות: ובשעה וכו' ולקח לו שעורים. מסקנת הקושיא היא וכלומר ומ"ש באמר לו ליקח חטים ולקח שעורים דאמרת ה"ט דלא זכה בעל המעות בכל המותר משום דלא נתכוון מוכר לזכות אלא ללוקח דלא ידע מבעל המעות כלום וא"כ בחטים ולקח לו חטים נמי נימא הכי יקיים מה בידו. יתזיק זה הלוקח מה שבידו החטים שקנה שהרי הוא זכה בהן ולא הבעל המעות ויחזיר דמיהן לבעל המעות: א"ר נסא. לא דמי דבשעה שקיים שליחותו לא נתכוון המוכר לזכות לבעל המעות בתמיה דהא קיים זה שליחותו וקנה חטים בשביל בעל המעות ומהיכי תיתי דנימא בזה שלא נתכוין המוכר לזכות לבעל המעו' דאפי' לא ידע הוא לבעל המעות לא איכפת לן בזה שהרי זה עשה שליחותו ומה שקנה ודאי בשבילו קנה: לא קיים שליחותו. אלא קנה שעורין בהא הוא דשייך למימר נתכוין לזכות ללוקח ולא לבעל המעות והרי השליח לא קנה בשבילו שהוא אמר לו חטים והוא לקח שעורים ובכה"ג הוא דאיכא למימר דטעמא דלא ידע המוכר לבעל המעות לא נתכוין לזכות אלא ללוקח: ולמה חולק עמו. המשלח דמכיון דאמרת שהמוכר לא נתכוין לזכות אלא להלוקח שלא ידע מבעל המעות א"כ כל המותר ללוקח הוא ואמאי יטול בעל המעות חלק בהמותר: אמר. ומשני אמרי הואיל ובאת לו הנייה מתחת ידו של בעל המעות להשליח שהרי עכ"פ אי לאו מעותיו שנתן לו זה לא היה קונה כלום וא"כ בדין הוא שאף הוא חולק עמו בהמותר: והתנינן. בפ"ו דערכין: אין לו. לא בכסות אשתו ולא בכסות בניו שלקח בשבילן אין להגזבר לגבות מאלו לפי שלהן הוא וקשיא דה"נ נימא מי ידע המוכר שמכר לו המלבושים או הלבע שלבע להן מאשתו ובניו של זה ואמאי זכו בהן אשתו ובניו שאינו יכול ההקדש לגבות מאלו: אמר לו. התם טעמא אחרינא איכא: עלה

מסורת הש"ס
(ערכין פ"ו)

מראה הפנים

דההפסד לשליח וכמבואר בדברי הטור והמחבר בסי' קע"ו וקפ"ג בענין אם שינה והוליך הכת רה למכור למקום אחר דההפסד לעצמו ואם היה ריוח להמשלח ואם היה למחצית בכר ההפסד לעצמו והריוח לשניהם וזהו ממש דין הנזכר כאן בענין קנית השליח דהיינו הך ועיין בדיבור דלקמן:

אמר ר' נסא בשעה שקיים שליחותו וכו' כדפרישית בפנים דבשעה שליחותו לא שייך האי קושיא מי הודיעו להמוכר וכו' דלא בעינן שידע שהרי זה קונה בשבילו ומה שזכה השליח זכה בשביל משלחו אבל שינה ולא עשה שליחותו מהיכן בא לו הזכות להמשלח שיקנה והשליח לא רצה לזכות לו כפי אשר ציוה לו. ויש להוסיף עוד דבשעשה שליחותו איכא למימר דהשליח הודיעו להמוכר תמכור לי חטים בשביל פלוני שלחני אצלך אבל הם לא עשה שליחותו אין סברא לומר שהודיעו שזה שלחו לקנות חטים והוא קונה עכשיו שעורים ואין מקיים שליחותו וכן אין סברא לומר שמשקר ואומר פלוני ציוה לי לקנות שעורים דלמה לו זה אלא מסתמא אמרינן דשותק ועושה עצמו כאלו בשביל עצמו הוא קונה וא"כ מי הודיעו וכו'. וכסברא זו יש לפרש דב' התוס' בסוגית הבבלי בהאי עניגא דף ק"ב ע"ב תני תדא וכו' מחכי עלה במערבא וכו' והיינו קושיא דטעמא דהכא. וכתבו התוס' ד"ה בני חטין וחטין וכו' תימה וכו' וי"ל דברייתא מצינו לאוקמי כגון שהודיעו וכו' דבריהם דלקמן נריכין ביאור. ועוד דלכאורה קשה לפ"ז נוכל לחלק אפילו בחטים ובשעורים בין הודיעו ובין לא הודיעו וא"כ מאי דוחקיה דאמוראי לאוקמי הני ברייתות כתנאי או לחלק בין לאכילה ולסחורה ליתני קמייתא בשלא הודיעו מיירי ובתרייתא בשהודיעו מיירי ובפתחו ודאי פחתו לו כמבואר אלא ע"כ דלא שייך לאוקמי בשהודיעו בשינה ולא עשה שליחותו כדאמרן. והשתא ביאור דבריהם כך הוא דהקשו אמאי אינטריך וכו' דמדיוקא דברייתא גופה משמע דכל היכא דעשה שליחותו קנה שמשלח להלק ואפי' לא ידע המוכר וזה יש לו ג"כ חלק בריוח בעד טרחתו ועשיית שליחותו כמו דאמרינן סברא זו לר"א דלסחורה הוי נעשה שליחותו כיון דהאי לא קפיד והריוח להמלע ועל זה תירצו דמגופה דברייתא ליכא למידק דמצינו לאוקמיה וכו' וכלומר דהאי דייקינן דבחטין וחטין קנה זה הוי מצי לאוקמי דהיינו טעמא משום דבשעשה שליחותו שייך לומר דבשהודיעו מיירי משא"כ בשינה ולעולם בשלא הודיעו אפי' חטין וחטין נמי לא קנה בעל המעות. והיינו דסיי:ו והא דפריך וכו' כלומר וכ"ת א"כ מאי פריך מעיקרא מי הודיעו וכו' כיון דמשכחת לה בשהודיעו ואי אמרת דבלא עשה שליחותו אין סברא לומר שהודיעו א"כ מאי קאמר רב שמואל א"ס אפי' חטין וחטין נמי לא קנה דמי הודיעו. כיון דבחטין וחטין מן הסברא לומר דמסתמא הודיעו א"כ מאי מקשה. ותירצו דבעי וכו'

וכלומר ודאי יש סברי' לחלק ולומר דבכה"ג מודיע הוא להמוכר ובמשנה אינו מודיעו אלא דלרב שמואל לא הוי ניחא ליה לאוקמי ברייתא ודיוקא בתרי גווני ולא בעי נמי לאוקמי ברייתא בשהודיעו ולא לומר דבהכי עסקי' שהודיעו ואמר לו שמשלחו לקנות שעורין שאע"פ דמסתמא לא אמרי הכי כדלעיל מ"מ הא ודאי איכא לאוקמי לברייתא דבכה"ג מיירי. משום דרב שמואל ראה דפריך מעיקרא מי הודיעו א"כ בעי למימר המקשה דמסתמא הברייתא בכל ענין מיירי דסתמא קתני ולהכי פריך ופרכת מי הודיעו והא פריך רב שמואל עלה אי לדבריך דאמרת דבכל ענין מיירי הברייתא ופרכת מי הודיעו א"כ אפילו בחטין וחטין נמי דינא הכי דלא קנה בעל המעות וליתני ר.ותא עפי דאפי' חטין וחטין לא אלא ע"כ דברייתא מיירי בהודיעו. וא"כ מאי פרכת וכי מי הודיעו. ומשני באני חטין וחטין וכו' וכלומר לעולם הברייתא מיירי בכל ענין וכמו דאמרי' דמסתמא כשינה שליחותו אין דרכו להודיעו והיינו דמחכי עלה וכי מי הודיעו ובאני חטין וחטין דבשליחותיה קעביד ואע"פ שלא הודיעו קנה הבעל מעות וכדלעיל דתנן וכו' והשתא ודאי ל:ריך וכו' ור"ל דכד בעינן למידק מגופה דברייתא לענין חטין ותטין ליכא למשמע מידי דאפילו בלא הודיעו קנה כדמיירי הברייתא משום דאיכא לאוקמי בשהודיעו והייני בחטין ותטין שדרכו להודיעו ובכה"ג דוקא דקנה והיינו טעמא דלא קתני בברייתא בהטין ובחטין משום דפשיטא לן דקנה בכה"ג והכל לבעל המעות ולהכי קתני בחטין ובשורין דבזה אמרינן מן הסתם הוא שאינו מודיעו והדרא לן קושיין כד כתה וכי מי הודיעו וכו' שיקנה חלק בריוח. והיינו נמי שכתבו התוס' לקמן בדיבור זה ונראה דל"ד וכו' ר"ל בכה"ג שעושה שליחותו ודאי איכא למימר הוא מודיע וכו' ולא מיכחא מידי בשלא הודיעו והילכך מייתי מדתנן וכו'. ובזה יונחו דבריהם כמ"ש דמגופא דברייתא ליכא למשמע מידי דאיכא לאוקמי בשהודיעו דלכאורה קשה הא מאן דמקשה וכי מי הודיעו איהו דקאמר באני תטין ותטין והיכי מצי לאוקמי בשהודיעו ולפי דרכינו ניחא וכן מבוארין כל דבריהם בהאי סברא דלעיל ועיין מהרש"א ולפי מה שפירשנו לק"מ. ובמעינן לכאורה מסוגיא דהתם דהוגא כהאי סוגיא דהכא דקמה סאי תוכא מכח הקושיא וכי מי הודיעו דהא כד שקיל וטרי התם מהאיא דערכין והולכך ר' אבא לטעמא דכל המקדיש וכו' וכדמסיק הכא. אבל הרא"ש ז"ל כתב וליתא להוכא דבני מערבא דלא בעינן שידע המוכר מבעל המעות ושהוא יזכה לו אלא ע"י השליח הוא זוכה שהשליח דעתו לזכות לגורך בעל המעות שאפ"ג דשני השליח מ"מ אין מתכוין הוא לקנותו וע"ש. ויש ראיה לסברא זו מפי' ר"ת שהביאו התוס' לעיל דף נ"ה ע"א בד"ה בשבת שע"ג גזלה דכל היכי דאין מתכוין לקנותה לא קנה אע"פ בשינה ואפילו למ"ד שינוי קונה ואף בהרא"ש

פינו

מסורת הש"ס

ב"ק ק: ע"א

עלת על דעתו וכו'. וכלו' וכי עלת על דעתו בשעה שהקדיש נכסיו לומר שגם כסות אשתו ובניו בכלל הא ודאי לא לפי שאין דעתו של אדם להקדיש כסות אשתו ובניו: והתנינן ערכי עלי. כלומר והא אף ערכין שנו כאן אחד המעריך עצמו וכיון שאמר ערכי עלי ודין דערכין דכופין אותו בע"כ לשלם כדתנן חייבי ערכין ממשכנין אותם וא"כ ה"נ נימא לא קבע לעצמו אלא חמשים סלע שהוא הערך מבן עשרים בתמיה וכלומר וכי עלתה זה על דעתו שיקבע החוב חמשים סלע על עצמו ושיכופו אותו בעל כרחו בודאי לא אלמא דלאו משום דעתו הוא: האומר ערכי עלי. ומשני דה"ט באומר ערכי עלי דאמרינן דהוי כמו שמתנה בפירוש על מנת שלא לסדר החוב ממה שעל אשתו ובניו דשלהן הוי מעיקרא בשעה שהקנה להן. והיותר נראה דל"ג להאומר ערכי עלי בתרא וה"פ דהקושיא והתנינן ערכי עלי כלומר דין ערכין נ"כ וא' המעריך ואמאי לא יגבו להערך שלו מהן ומשני דה"נ כן. כיון שאמר ערכי עלי לא קבע לעצמו אלא נ' סלע וע"מ שלא לסדר וכו': ר' נסא וכו'. קאמר נמי דהדין כן באומר על מנת שלא לסדר מחפץ פלוני שאין מסדרין לו מזה ובכסות אשתו ובניו נמי טעמא דהוי כאומר בתחלה כן: זאת אומרת. מדאמרינן דמועיל דעתו והולכין בתר אומדן דעת שלו שאין שמין לערכין מן המטלטלין מדברי תורה דמן התורה לא חייל אלא על הקרקעות דאי מן התורה לא הוה אזלינן בתר אומדן דעתיה. אלא מדבריהן שמין גם מן המטלטלין והם אמרו דאומדן דעת מילתא הוא במטלטלין:
הלכה ו מתני' ונשבע לו. על שקר והודה: יוליכנו אחריו אפילו למדי. דאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עצמו דגבי נשבע על שקר כתיב לאשר הוא לו יתננו: לא יתן לא לבנו. של הנגזל ולא לשלוחו דלא הוי השבה עד דמטי לידיה: אבל נותן הוא לשליח ב"ד. אם יש אחריות הדרך נותן הוא לשליח ב"ד ובזה יש לו כפרה מיד ואין צריך לו להמתין עד שיגיע ליד הנגזל: ואם מת. הנגזל יחזיר ליורשיו דמהו דתימא לאשר הוא לו כתיב ואם מת לא קיים מלות השבה קמ"ל: או שמחל לו על הקרן. לאחר שהודה מחל לו הנגזל את הקרן ולא מחל לו בפירוש גם על החומש: חוץ מפחות שוה פרוטה. ולא חיישינן שמא יתייקר וישוה על שוה פרוטה ואפילו הגזל הוא בעין אין צריך לילך אחריו: נתן לו את הקרן. לאחר שנשבע והודה לו שילם לו הקרן ועל החומש שנתחייב נשבע לו שנתן לו גם כן וחזר והודה שלא נתנו לו הרי זה החומש נעשה קרן ומשלם לו חומש על חומש: חומש על חומש. חומשו של חומש: שאם חזר ונתן לו חומש ראשון ונשבע על השני והודה משלם חומשו וחומש שני וכן לעולם דכתיב וחמישיתיו יוסף עליו התורה רבתה חמישיות הרבה לקרן אחד עד שיתמעט החומש האחרון פחות משוה פרוטה: תשומת יד. הלואה: עשק את עמיתו. שכר שכיר: הרי זה משלם קרן וחומש. אם כפר ונשבע על שקר והודה בכל אלו משלם קרן וחומש ואשם:

עלת על דעתו לומר בכסות אשתו ובניו. והתנינן ערכי עלי כיון שאמר ערכי עלי לא קבע לעצמו אלא נ' סלע. האומר ערכי עלי על מנת שלא לסדר מה שעל אשתי ובני. ר' נסא בשם ר' בון בר חייה האומר ערכי עלי על מנת שלא לסדר מחפץ פלוני אין מסדרין לו מאותו החפץ. רב הושעיה בשם שמואל בר אבא זאת אומרת שאין שמין ערכין מן המטלטלין דבר תורה אלא מדבריהן:

הלכה ו מתני' ה *הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפילו למדי ג לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו אבל נותן הוא לשליח בית דין ג ואם מת יחזיר ליורשיו ז נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש מחל לו את הקרן ולא מחל לו את החומש מחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן אינו צריך לילך אחריו נתן לו את החומש ולא נתן לו את הקרן מחל לו על החומש ולא מחל לו על הקרן מחל לו על זה ועל זה חוץ משוה פרוטה בקרן ה"ז צריך לילך אחריו נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש ט הרי זה משלם חומש על חומש עד שיתמעט הקרן משוה פרוטה י וכן בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר הרי זה משלם קרן וחומש ואשם:

גמ'

להלוקח ולא דהמכוין דאינו מזכה אלא להלוקח ז"א אלא דהמוכר אינו מכוין כלל למעט לזה אלא דמתכוין לזכות סתמא למי שלוקח ממנו ולא מתכוין כלל דלא יזכה אחר אלא זה ולא מתכוין כלל למעט אחר אלא מתכוין לזכות למי שקונה ממני דהיא הלוקח שהוא לפניו ואפילו בשעה שקיים שליחותו לא נתכוון לזכות לבעל המעות. ובשעה שלא קיים שליחותו נתכוון לזכות להליקח ולא נתכוון למעט בעל המעות ז"א דבשעה שקיים השליחות לא נתכוון לזכות להמשלה ולמעט להלוקח ובשעה שאינו מקיים השליחות לא נתכוון למעט המשלח אלא דהיא מתכוין לזכות להלוקח שהוא לפניו סתם ע"כ ממילא כשקיים השליחות זכה המשלח ממילא דשליחו הוא ושלוחו של אדם כמותו. וכשלא קיים השליחות ממילא דאינו שליח שלו זכה ממילא הלוקח דנתכוין למכרו סתם עד כאן מפרש הגמ' הברייתא הראשונה דאין חולק עמו. והשתא מפרש הברייתא השני' לר' יוסי דס"ל לא נתכוין המוכר אלא לזכות לבעל המעות ולמה חולק עמו ר"ל למה ס"ל התנא הזה דחולק עמו הלוקח. ע"ז קאמר אמר פי' דהמוכר אמר הואיל ובאת לי הנייה מתחת ידו ר"ל הואיל ובא להמוכר הנייה ע"י הלוקח דהא הלוקח שביק כו"ע ולקח אצלו ע"כ אף הוא חולק עמו. וכאן מבואר הטעם דאיתא בגמ' דמאי ע"י מציאתו של זה וע"י רגליו של זה שניהן חולקין. והכא מבואר דהמוכר מזכה מחצה להלוקח בשביל רגליו דבאת לו הנייה מרגליו ש"ז. התיב ר"ש ב"ב קומי ר' יוחנן והתנינן אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך עצמו אין לו בכסות אשתו ובניו. וא"כ קשיא ה"נ לימא מי הודיעו למוכר הכסות שהקנה הכסות לאשתו ובניו א"ו דאמרינן דלא נתכוין המוכר אלא לזכות לאשתו ובניו ולמה קאמרינן הכא דנתכוין להלוקח לחוד וקושיא זו פרכינן גם בבבלי דף ק"ב ע"ב. ע"ז משני א"ל עלת על דעתו לומר בכסות אשתו ובניו בתמי' דודאי אנן סהדי שאין דעתו להקדיש אלא נכסיו אחרים אבל לא מה שמיוחד עבור אשתו ובניו וכן משני בבבלי. ע"ז פריך והתנינן ערכי עלי כיון שאמר ערכי עלי לא קבע לעצמו אלא נ' סלע בתמי' בשלמא מקדיש נכסיו אין עליו חוב אלא מה שנמלא מנכסיו הוא שייך להקדש ע"כ אין דעתו על כסות אשתו ובניו משא"כ ערכין כיון דאמר ערכי עלי הרי החוב מוטל לשלם דמי שוויו ומגבינן מנכסיו וב"ד יורדין בנכסיו ומגבינן החמשים סלעים בע"כ מכל מה שימלא בנכסיו ואין שואלין את דעתו אם מסכים על חפץ זה למכרו או לא מסכים ואם לא יספיק חפץ זה מוכרין הכל ואף מסדרין כסידור בע"ח מה להניח לפניו וכל המותר יגבו ומוכרין עלי הנ' סלעים ואין תלוי הדבר בדידי' הכי האומר ערכי עלי לא נקבע החוב אלא בנ' סלעים כסף מזומן כמפורש בתורה בתמי' הא אם אין לו סלעים מזומנים ב"ד יורדין לנכסיו ומוכרין נכסיו בע"כ על הסך נ' סלעים. והיכי שייך דאין דעתו על כסות אשתו ובניו האם בדעתו הדבר תלוי. ומשני דאין ה"נ דהאומר ערכי עלי ע"מ שלא לסדר מה שעל אשתי ובני. וכן אמר ר' נסא בשם רבב"ח האומר ערכי עלי ע"מ שלא לסדר מחפץ פלוני אין מסדרין לו מאותו חפץ ורשות בידו להעריך דאם אין לו סלעים מזומנים וירדו ב"ד לנכסיו לסדר לא יסדרו מחפץ פלוני ואנן סהדי שבדעתו שלא לסדר מכסות אשתו ובניו:

רב

עין משפט
נר מצוה

יח
א מיי' פ"ז מגזילה ה"ט טוש"ע חו"מ סי' שסז ס"ה

יט
ב מיי' שם פ"ו טוש"ע שם ס"ב

כ
ג מיי' שם פ"ח ה"ה טוש"ע שם ס"ד

כא
ד מיי' שם פ"ז הי"א טוש"ע שם ס"ג

כב
ה מיי' שם הי"ב

כג
ו מיי' שם הי"ג ופ"א משבועות ה"ת ט

מראה הפנים

אינו מסכים עם לתירוץ ר"ת אליבא דר' יהודה כמו שכתבתי וביארתי לעיל הלכה א' ד"ה הדא אמרה גזל שמינה וכו' ע"ש מ"מ הסברא אמת לכ"ע. ובענין מאי דמשמע מהכא דאפילו בטלית גרידא שאינו שותף נמי דינא הכי דאם בינה והותירו לאמצע הוא לא קיימא הכי לדינא כמבואר בדברי הרי"ף ז"ל שביאר מהסוגיא דהתם דלמאי דקי"ל כר' יהודה וכו' בטלית שבינה והותירו הכל היא לבעל המעות ובשותף הוא דאמרינן הותירו הותירו לאמצע וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"א משלוחין הלכה ה' נתן מעות לקנות בהן חטין בין לאכילה וכו' וכן דעת כל הפוסקים וגדולי האחרונים מלבד בעל העיטור שהיא יחיד בדבר ומביא בשם בעל מתיבות דעתם לפ.וק כהירושלמי ומש"ה תמה אני על הב"כ שכתב בסימן קפ"ג סעיף ה' וכתב שכן דעת הב"י בשם הרא"ש ז"ל והמעיין שם יראה שלא כתב הרא"ש כ"א שמן הירושלמי נראה שאף בשלוחו גרידא שאין לו שותפות וכו' ולבסוף הביא דברי הרי"ף ז"ל וכת"ש הלכה. וכן ראיתי בביט' מב"ח ז"ל שהביא כן בשם הרמ"ה ובשם הרשב"א ז"ל להלכה ובשם שארי גדולי האחרונים וא"כ מי יכריע ויבים אל לנו לומר קים לי כבעל העיטור ובעל מתיבות נגד כולהו הני דרברבתא ואריוותא. ואלו היה הש"כ לאלו גדולים שכתבו כן שנתפרסמו בדפוס מחדש והוא לא מנה אותם בם בודאי לא היה אומר כן לומר קים לי וכו' ומ"ש וכן נ"ל עיקר כש"ס אין לנו עיקר לגבר כ"א מה שביארו שני דברבתא. ואפשר בדעתו היה מכח דברי בעל העיטור ועיינתי בה' העיטור במה שדקדק מהסוגיא ועיקר דבריו שסמך עצמו על הקושיא דלא ליבתמיט תנא דליתני הותירו לבעל המעות ומה שדקדק עוד שם הרואה לעיין יעיין ויראה שאינם כ"כ מוכרחים וכבר מבוארים בביט' מב"ח ז"ל ואין להאריך. וכן בענין הקושיא דלא ליבתמיט וכו' י"ל דגדולי הפוסקים שמזכירים ס"ל דזה כבר מבואר מברייתא פ' הכותב והוכחה כדברי הפוסקים דבהוסיפו לטלית בדבר שאין לו קצבה שהכל לבעל המעות והרי זה דומה לדין הטלית דהכא וכבר מבואר הוא בביט' הנזכרת ע"ש:

זאת אומרת שאין שמין ערכין מן המטלטלין דברי תורה. קשיא לי הלא משנה שלימה שנינו בפ"ק דסנהדרין הערכין המטלטלין בשלשה ר' יהודה אומר א' מהן כהן וע"כ לא פליגי אלא דלר"י כהן הכתוב בפרשה אמטלטלין נמי קאי ולרבנן אקרקעות דוקא כדקתני התם ולכ"ע שומת ערכין מן המטלטלין ד"ת כדמפרש התם האי תלמודא וכן בבבלי להמתני'. האומר ערכי עלי ובא לסדרו מקרקע שמין לו בעשרה ממטלטלין בשלשה ולא מצינו בשום מקום דאיכא למ"ד דמן התורה אין שומת ערכין ממטלטלין וכן משמע מפ"ה דערכין חייבי ערכין ממשכנין אותן וכו' דמן התורה הוא וכן לענין סידור כדמוכחא בהרבה מקומות דמן התורה נגבית מן המטלטלין לכך נראה לפרש לרב הושעיא דהכא בלשון קושיא ועל הא דקאמר ר' נסא בשם ר' בון האומר ערכי עלי וכו' הוא דפריך זאת אומרת וכו' בתמיה דש"מ מדבריך מהני התנאים שהתנה ע"מ שלא לסדר מחפץ פלוני וכי שומת ערכין ממטלטלין מדבריהן הוי הא מן התורה שמין גם מן המטלטלין והוי כמתנה על מה שכתוב בתורה ודמיא דין זה להא דכתב הטור בסי' ל"ז בשם בעל התרומות דאם אמר ע"מ שלא יהא בחוב זה דין סידור הוי מתנה על מה שכתוב בתורה דסידור כ"ת גמר תיכה מיכה מערכין כדאמרי' בסוף פ' המקבל וה"נ מחפץ זה. ובאלו כסות אשתו ובניו דלא היה דעתו מתחלה עליהן ושלהן הן ואין הקדש חל עליהן. ואפשר לתרץ האי קושיא אליבא דר' בון דס"ל דהוי כמאן דאמר על מנת שלא יסדרו לו בחוב זה דמהני כמבואר שם ולא הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה וכמתנה ע"מ שלא תשמעיני שביעית דמהני:

לא

גמ' כיני מתניתא עד שיתמעט חומש האחרון פחות משוה פרוטה. אמר ר' יונתן בנתינת החומש נעשה חומש קרן לא אתיא אלא בשעת עדים ובשעת הקרבן:

הלכה ז מתני'

*איכן פקדוני א"ל אבד משביעך אני ואמר אמן [א] והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם איכן פקדוני אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן [ב] והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם [ג] הגוזל את אביו ונשבע לו ומת הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו אם אינו רוצה או שאין לו לווה ובעלי החוב באין ונפרעין:

גמ' *תני [ד] אין מקבלין פקדון מנשים ועבדים וקטנים. קיבל מאשה יחזיר לה מתה יחזיר לבעלה מעבד יחזיר לו ואם מת יחזיר לרבו. מקטן יחזיר לו מת יחזיר לאביו ועושה בהן סגולה. וכולן שאמרו בשעת מותן יינתנו לפלוני שהן שלו יעשה פירוש לפירושו. ר' זביד' בשם ר' בא בר ממל ובלבד בעדים *כהדא איתת דר' בא בר חנא מי דמכא אמרה אהן קירושא דברתי והוא אמר לית הוא אלא דידי אתא עובדא קומי רב אמר אין אדם מצוי לשקר בשעת מיתה:

הלכה

גמ' כיני מתניתא. הא דקתני עד שיתמעט הקרן לאו הקרן ממש הוא אלא כן צריך לפרש עד שיתמעט חומש האחרון שהוא נקרא קרן עכשיו וכדפרישי' במתני' וקס"ד דלכל מילי הוי כקרן וכדיני' שצריך להוליך אחריו אפילו למדי. והייתו דקא מתמה ר' יונתן וכי בנתינת חומש הראשון נעשה זה החומש כקרן ממש דמסתמא קרי ליה התנא דמתניתין קרן בתמיה והא אכן תכן נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש אין צריך לילך אחריו ואת אמרת דבנתינת החומש נעשה כקרן וכן כל החומש מחומש וכי עדיפי הן מחומש הראשון לענין זה: לא אתייא אלא בשעת עדים ובשעת הקרבן. כלומר ולאי אמרינן דכקרן הוי לא אתיא אלא לדינים הללו: בשעת עדים. אם עדים העידו על כפירת החומש לאחר שנשבע לו והודה וחזר וכפר ובאו עדים והעידו דאכן קי"ל דאין חומש בא אא"כ הודה מעצמו אבל ע"י עדים אינו משלם אלא קרן ולא חומש אבל חומש זה מאחר שנשבע עליו וכבר הודה נעשה כקרן הוא ואם חזר וכפר משתלם הוא ע"פ העדים כשאר קרן: ובשעת הקרבן. וכן לענין דין שעת הקרבן וכלומר אין שעת הקרבן מעכב בו דדין החומש דאינו בא אלא עם הקרבן לכפרה והייתו כשהודה ואם אין קרבן שלא הודה אלא שבאו עדים אין חומש אבל חומש זה לאחר שנשבע והודה נעשה כקרן הוא ואם חזר וכפר בו ואח"כ באו עדים אף על פי שאינו מביא קרבן עליו שהרי עכשיו ע"פ עדים הוא ואין קרבן על זה מכל מקום משלם הוא דכקרן הוא דמשתלם אפילו שלא בשעת הקרבן:

הלכה ז מתני' איכן פקדוני אמר לו אבד. ובטוען טענת אבד ליכא כפל: והעדים מעידין אותו שאכלו. לא מיבעיא אם מעידין שגנבו אלא אפילו אכלו ואינו בעולם פטור מן הכפל הואיל וטען טענת אבד ובטוען טענת גנב כדקתני בכ פ"ז משלם הוא כפל כגנב עצמו כדילפינן בפ' מרובה: משלם חוץ הקרן. וחומש ואשם נמי ליכא דאין חומש ואשם אלא בהודה מעצמו אחר שנשבע דילפינן מגזל הגר בפ' נשא דכתיב ביה והתודה: משלם תשלומי כפל. אבל בהודה מעצמו אינו משלם כפל דכתיב אשר ירשיעון האלהים פרט למרשיע את עצמו: ומת. אביו ולאחר מיתת האב הודה: הרי זה משלם קרן וחומש לבניו. של אביו או לאחיו של אביו אם אין לו בנים כ"א הוא ואע"ג דנפלה ירושה קמיה דהאיך בעי למיעבד השבה ואינו מעכב אצלו אפילו כנגד חלקו דכתיב והשיב את הגזלה אין לו תקנה עד שיוציא הגזלה מתחת ידו. ודוקא שהגזלה היא בעינה אבל אם נשתנית קנייה בשינוי ואין לו לשלם אלא דמים ועושה חשבון עם אחיו על הקרן ועל החומש: ואם אינו רוצה. להפסיד חלקו או שאין לו נכסים כל כך שיוכל לוותר על חלקו: לוה. מאחרים ומחזיר את הגזל לאחיו לקיים מצות השבה: ובעלי חובות. שלוה זה הגזלן מהם: באין ונפרעין. מן הגזלה הזאת החלק שיש לגזלן בה:

גמ' תני. בתוספתא ריש פי"א: אין מקבלין פקדון וכו'. דחזקה שאינו שלהן: יחזיר לה. שמאחר שקיבל צריך להחזיר למי שהפקיד אצלו: מקטן יעשה בהן סגולה מת יחזיר לאביו כצ"ל. וכן הוא בתוספתא סגולה קרן קיימת והקטן אוכל פירות: יעשה פירוש לפירושו. כלומר שיעשה הפירוש כמו שפירשו ויקיים לוואה שלהן דחזקה שאינם משקרין בשעת מיתה: ובלבד בעדים. שימסור לפלוני שאמרו בפני עדים: כהדא. מייתי סייעתא דסומכין על מה שמצווין בשעת מיתה: מי דמכא. בשעת מיתתה אמרה זה הנזם של בתי הוא נזם זהב תרגומו קדשא דדהבא: והוא אמר. בעלה: אין אדם מצוי לשקר בשעת מיתה. ואפילו בגוונא שלא היתה נאמנת בחייה דליכא מיגו דאי בעי' מחזיר לה משום דהוי מיגו במקום חזקה:

הלכה

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פ"ז מגזילה הל"ת

כה
ב מיי' פ"ד מ:גנבה ה"א

כו
ג מיי' פ"ח מגזילה ה"ב טוש"ע חו"מ סי' שסו ס"ס

כז
ד מיי' פ"ו מפקדון ה"י ופכ"ב מאישות הלכה לב טוש"ע אה"ע סי' פו ס"א

מסורת הש"ס

ב"ק קח ע"ב

ב"ב נא ע"ב (תוספתא ריש פרק יא)

שם נב ע"ב

מראה הפנים

לא אתיא אלא בשעת עדים ובשעת הקרבן. האי בשעת עדים כמו לענין אם יש עדים מיתפרשא ואיידי דנקט בשעת הקרבן נקט האי ליכנא גם בעדים. ולדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' גזילה הל' י"ב שכתב המחזיר את הקרן לבעלים וכפר פעם שניה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש כקרן לכל דבר וכו' משמע דגם לענין שצריך להוליך אחריו אפי' למדי הוי כקרן. ולדברי התוס' בדף ק"ד ע"ב ד"ה נתן לו את הקרן שכתבו הס"ד אם לא נתן לו את הקרן ונשבע אתרווייהו הקרן וחומש היה מוסיף חומש על חומש אלא אורחא דמילתא נקט דלקרן אין נשבעין שני פעמים דהס"ד אם נשבע על החומש דיוליכנו אחריו למדי דכיון שנשבע עליו נעשה כגזלן. ולפ"ז היה אפשר לפרש הא דהכא ג"כ בענין זה דר' יונתן הוה מתמה על המתני' דקתני נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש דמשמע בנתינת הקרן ונשבע על החומש תליא מילתא ולאפוקי אם נשבע על שניהם ואמאי הרי עכ"פ נשבע על החומש ג"כ ונעשה ככר כקרן והיינו דקאמר בנתינת החומש וכו' כלומר וכי בנתינת החומש תליא מילתא הלא בנשבע על החומש הדבר תלוי וא"כ מאי אריא דקתני נתן לו את הקרן ומפרש לה אה"נ דלא אתיא אלא בשעת עדים וכו' כלומר דבאמת נתן לו את הקרן לאו דוקא קתני אלא נשבע על החומש דוקא הוא דכשנשבע עליו ואח"כ הודה הוה דינו כקרן ואם כפר אח"כ ובאו עדים וכו' וכן דינו כקרן שאין שעת הקרבן מעכב וכו' כדלעיל. וא"כ לשיטתא דהכא נמי כקרן לכל דבר הוא. אלא דנראה דאין דעת הרמב"ם כדעת התוספות בענין נתינת הקרן דמשמע דמפרש להמתני' דכולא כדוקא קתני ודבריו אינן מתפרשין כאורחא דמילתא בהא דקאמר המחזיר את הקרן וכו'. ואפשר דלא ניחא ליה לפרש כן להא דהכא דא"כ היה צריך לגרוס בדברי ר' יונתן ובתמיהתו בנתינת קרן נעשה חומש קרן. והא דקאמר לא אתיא וכו' לא דבעי למימר שאינו נעשה כקרן לכל דבר הלא ה"ק על הא דמתמה וכי בנתינת החומש הראשון וכו' וכדפרישית בפנים בענין הקושיא. ועלה קאמר דשאני ברישא דלא נתן לו את החומש אבל לא כפר ונשבע לו עליו והכא מיירי שנשבע לו וכלומר דקמ"ל דעיקר הדבר בשבועת החומש תלוי ובהודה לו ואם אח"כ חזר וכפר בזה החומש בודאי לענין שהוא משלם בעצמו ככר כקרן הוא לכל דבר ואפי' ע"י עדים ואפי' בלא קרבן וכן צריך לילך אחריו כדין הקרן אחר שנשבע פעם אחד והודה לו אלא דלענין חומש החומש והאי דינו כחומש הראשון ועיקר הכוונה דלאחר שהחזיר הקרן הראשון לבעלים נעשה החומש כקרן לענין שאם נשבע וכו' ושוב אין הדבר תלוי בנתינת החומש:

ונשבע לו ומת. אביו ולאחר מיתת האב הודה. כן פי' רש"י ז"ל ונראה דרלה לפרש הכי למאי דס"ד בסוגיא שם דף ק"ט ע"א דלר"י הגלילי זקפו לאו דוקא ואם הודה קודם מיתת אב הוה מצי מחיל לנפשיה ופי' המתני' למאי דס"ד כדרכו לפעמים וככ"ע דהרי עכ"פ הודה בעינן אפילו לר"י הגלילי וא"כ במתני' מיירי שלא הודה עד שמת האב ולכ"ע צריך להחזיר והא דפי' בגמ' ד"ה לית לנפשיה וכו' וה"ה גוזל את אביו וכו' היינו נמי כשהודה לו קודם שמת האב דהאי לאו הכי לא בעיך מחיל לנפשיה כיון שעדיין בכפירתו הוא עומד בשעת מיתת האב ואם הודה אח"כ צריך השבה ועי' במהרש"א ואין להאריך ועיין בספ' מב"ח ז"ל שהביא כפי' רש"י די"ל אפי' להמסקנא כן וע"ש:

לבנין או לאחיו. משמעות לשון המשנה משמע כפי' רש"י דלבניו אבי הגוזל קאי דבן קודמין לאחי אביו הן ג"כ קודמין לבניו של גזלן וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח הל' ב' ע"ש ואין להאריך בזה כאן:

אין מקבלין פקדון מנשים וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי פ' חזקת הבתים דף נ"א ע"ב ושם גרים וכולן שאמרו וכו' יעשה כפירושן ואם לאו יעשה פירוש לפירושן ופירש רשב"ם ז"ל ואם לאו דלא מהימני להיות נפקד אלא מתוך בושה אומרים כך יעשה פירוש אחר לפירושן ויחזיר לבעליהם של אלו. ומייתי נמי התם האי עובדא דהכא בר בר חנה וכו' אתא לקמיה דרב א"ל אי מהימנת לך עשה כפי. ושם וא"ל עשה פירוש לפרושה ותחזיק לעצמך. וא"ד הכי א"ל אם אמידה לך וכו' ודברי הרמב"ם ז"ל בפכ"ב מהלכות אישות הל' ל"ב ופ"ו מהלכות שאלה ופקדון הל' י' אין מקבלין פקדונות וכו' וכולן שאמרו בשעת מיתתן וכו' אם היו נאמנים אצל זה שהפקדון אצלו יעשה כמו שצוו ואם לאו יתן ליורשיהם וזהו כליבנא קמא והב"י באה"ע סי' פ"ו כתב שדעת הטור כדעת הרמב"ם וע"ש. ורים דבריו בודאי בלא כדעת הרמב"ם הן אלא כדעת אביו הרא"ש ז"ל שכתב אם היתה בריאה נאמנת ומטעם מגו שאם היתה רוצה תקחנה ותתנו לו ואם היתה חולה דליכא מגו אם היתה נאמנת וכו' ואין זה כדברי הרמב"ם אלא בענין שכתב הם היתה נאמנת וכליבנא קמא. והרמב"ם לא נחית כלל לטעם מגו ול.אמינה אם אמרה בשעת בריאותה ומשום דהוי מגו במקום חזקה דחזקה מה שבידם אינם אלא של בעליהן ואם דמגו במקום חזקה ספקא הוא ובעיא דלא איפשיטא היא ברפ"ק דכ"ב מ"מ כאן נמי להוציא היא דמכיון בחזקה מה שבידם של בעליהן הן אפי' הם אצל הנפקד הרי הם כעומדים ברשות בעלים דמטעם זה אסור לקבל מהן בתחלה ומגו כזה בודאי לא אמרינן. וזהו עיקר הטעם של הרמב"ם ומסולקת הקושיא של הב"ם ע"ש ומ"מ צריך טעם לדבריו במה שפסק כל' קמא בענין אמרו בשעת מיתתן ודרכו לפסוק בכ"מ כל' בתרא. והרמב"ן ז"ל כתב בע' תוקת ונתן טעם לל' בתרא וא"ת אי אמידא למה נאמנת בכביל זה מפרש בירושלמי פ' הגוזל משום שאין אדם עשוי לשקר בשעת מיתה והואיל ויש רגלים לדבר שהיא אמידה נאמנת עכ"ל מבואר הוא דלדעתו ז"ל משום דהכא חזקה נגד חזקה הוי דחזקה מה שבידם אינו שלהן סותרת לחזקה שאין אדם עשוי לשקר וכו' והלכך צריך רגלים לדבר ולדעת הרמב"ם י"ל דס"ל מה"ט דאין אנו סומכין על חזקה שאין אדם עשוי וכו' נגד הבית חזקה מה שבידם וכו' וכיון שמתו בחזקת יורשיהן קיימא והלכך צריך שיהיו בחזקת נאמנין מעולם אצל זה וכהא הוא דסומכין עליהן להוציא מחזקת יורשיהן ודוקא בכה"ג קאמר הכא אין אדם מצוי וכו' כלומר מכיון שהיא בחזקת נאמנת הלנך כל ימי חייה לא תשקר עכשיו דבשתא הגיסתה כאי חזקה עפי שאין אדם מצוי וכו' וסילכך

שנויי נוסחאות (סוכ"ב) קירושא נד"ו קידושא.

הלכה ח מתני' *האומ' לבנו [א] קונם שאתה נהנה לי אם מת יירשנו בחיי ובמותי אם מת לא יירשנו ויתן לבניו או לאחיו [ב] ואם אין לו לווה ובעלי החוב באין ונפרעין: **גמ'** *א"ר ירמיה חמי היך תנינן הכא האומ' לבנו קונם שאת נהנה לי אם מת יירשנו בחיי ובמותי אם מת לא יירשנו והתני בחיי אם מת יירשנו במותי אם מת יירשנו בחיי ובמותי אם מת לא יירשנו. [ד] מה בין אהן דמר חדא חדא להן דמר תרתי תרתי. רב ירמיה ור' יוסי בן חנינה תריהון אמרין [ג] קונם לבית זה שאיני נכנס בחיי ובמותי כיון שאמר לבית זה אסרו עליו בין בחיים בין לאחר מיתה. אמר ר' יוסי תנינן בנזקין מה דלא תנינן בנדרין קונם הניית נכסיי אילו עליו בחיי ובמותי כיון שאמר אילו אסרן עליו בין בחיים בין לאחר מיתה:

הלכה ט מתני' [ו] *הגוזל את הגר ונשבע לו ומת ה"ז משלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח שנאמר °ואם אין לאיש גואל להשיב האשם וגו'. [ה] היה מעלה את הכסף ואת האשם ומת הכסף יינתן לבניו והאשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה [י] נתן את הכסף לאנשי משמר ומת אין היורשין יכולין להוציא מידן שנאמר °אשר יתן לכהן לו יהיה: **גמ'** חילפיי ור' יוסי בר חנינה אמר דרבי יוסי הגלילי היא *דדריש רבי יוסי הגלילי במה הכתוב מדבר בגוזל את הגר ונשבע לו ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח. ואם

תורה אור

במדבר ה | שם

פני משה

הלכה ח מתני' אם מת יירשנו. דלי בחיי משמע: ואם אין לו. מה יאכל: לוה. ואוכל וב"ח באים ונפרעים מן היורשה את חלקו ולא חשיבה הנאה מה שפורע את חובו באותן מעות כדתנן בפ"ד דנדרים המודר הנאה מחבירו פורע את חובו דמניעת התביעה אינה בכלל הנאה:

גמ' אמר ר' ירמיה. סוגיא זו כתובה בפ"ה דנדרים הלכה א' ושם הגהתי במקלת כפי הגירסא עיקרית דהכא: חמי היך תנינן הכא. כלומר ראה ושתדקדק במה ששנינו הכא במתני' ותדע שהיא עיקר ולא תסמוך על הברייתא דלקמן דמיפרך מיפרכא היא: בחיי ובמותי אם מת לא יירשנו. כלומר לא תטעה לפרש דדוקא דקאמר בחיי ובמותי דהא ליתא אלא דטעמא משום דהוסיף וקאמר נמי במותי והה"נ אם אמר במותי לחוד אם מת לא יירשנו והא דקאמר בחיי משום שרנה לאסור עליו הנכסים אף בחייו: והתני בחיי וכו' במותי אם מת יירשנו. וכלומר ואי משכחת לה להדא ברייתא דקתני במותי לחוד יירשנו ודווקא בדאמר תרווייהו בחיי ובמותי הוא דאם מת לא יירשנו לא תסמוך עלה דמשבשתא היא דהא קשיא עלה: מה בין אהן דאמר חדא חדא וכו'. וכי מה בין דאמר במותי לחוד לבין דאמר בחיי ובמותי לענין ירושה דקתני בהא יירשנו ובהא לא יירשנו דמאי שנא דאי אמרי' אדם אוסר על חבירו דבר שברשותו לכשילא מרשותו אפילו אם אמר במותי לחוד נמי אם מת לא יירשנו ואי אין אדם אוסר על חבירו דבר שברשותו לכשילא מרשותו א"כ אפילו אמר תרווייהו בחיי ובמותי לאו כלום הוא דמה מועיל הא דאמר בחיי כזה אלא הך ברייתא לאו דסמכא היא: תריהון אמרין קונם הניית נכסי אילו עליך בחיי ובמותי מכיון שאמר אילו אסרן עליו בין בחיים בין לאחר מיתה. כצ"ל ואחר מה דלא תנינן בנדרים צריך לגרוס קונם לבית זה שאיני נכנס וכו' עד לאחר מיתה וכן הוא שם. ונתחלפו השיטות כאן: קונם הניית נכסי אילו עליך. אם א"ל נכסי אילו: בחיי ובמותי. כלומר הוי כמאן דאמר בהדיא בחיי ובמותי כדמפרש ואזיל מכיון שאמר אלו לעולם משמע: תנינן בנזקין מה דלא תנינן בנדרים. בתמי' כלומר דר' יוסי מתמה מאי קמ"ל רב ירמיה ור"י בן חנינא וכי הוסיפו איזה דבר כאן בסדר נזיקין מה דלא תנינן כבר בנדרי' הא שמעינן להאי מילתא ממתני' דנדרים דקתני התם קונם לביתך שאיני נכנס מת או מכרו לאחר מותר קונם לבית זה שאיני נכנס מת או שמכרו לאחר אסור אלמא קונם לבית זה שאיני נכנס בחיי ובמותי משמע אע"ג דלא אמר בהדיא הכי מכיון שאמר לבית זה אסרו עליו לעולם וה"נ כן אם אמר אילו לחוד סגי:

הלכה ט מתני' שנאמ' ואם אין לאיש גואל. ואין לך אדם בישראל שאין לו גואלים למעלה עד יעקב אבינו אלא זה הגר שמת ואין לו יורשין: היה מעלה את הכסף ואת האשם. לירושלם ומת בדרך: הכסף יינתן לבניו. של גזלן שכבר זכה בהן בתחלה במיתת הגר אלא דהוה בעי

קרבן העדה

למיעבד השבה כי היכי דתהוי עליה כפרה והשתא כיון דנוית ליה תו ליכא כפרה: והאשם ירעה עד שיסתאב. כדין אשם שמתו בעליו דקיי"ל כל שבחטאת מתה באשם רועה עד שיפול בו מום: וימכר ויפלו דמיו לנדבה. לשופרות נדבה שהיו לוקחין מהן עולות לקיץ המזבח: נתן את הכסף לאנשי משמר ומת. הגזלן קודם כפרה: אין היורשין. של הגזלן יכולין להוציא מיד הכהנים ולא אמרינן דאדעתא שיתכפר לו נתן והכא ליכא כפרה דלהכי גלי קרא איש אשר יתן לכהן לו יהיה לומר דכיון שזכו אין יכולין להוציא מידם:

גמ' דר' יוסי הגלילי היא. פלוגתא דר' יוסי הגלילי ור"ע בתוספתא פ"י והש"ס קיצר כאן וסמיך על שהיתה שגורה בפיהם. והכי איתא התם דרש ר"י הגלילי בגוזל את הגר והיה עולה לירושלם ומעותיו ואשמו בידו ומלאו וזקפו עליו במלוה הביא אשמו ואחר כך מת הגר יצא לא הספיק להביא את אשמו עד שמת הגר ה"ז צריך להביא אשם והמעות זכה בהן ואכ"א לא עשה כלום עד שיתנ' לו ויחזור ויטלם ממנו דרש ר"ע כשבא מזופרין בגוזל את הגר ונשבע לו והיה עולה לירושלם ומעותיו ואשמו בידו ומת בדרך הכסף ייכתן לבניו והאשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה שנאמר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו מי שצריך כפרה יצא זה שאין צריך כפרה ע"כ. ויש חסרון הניכר שם דבדברי ר"י הגלילי צ"ל בגוזל את הגר ונשבע לו ושמע שמת והיה עולה וכו'. דאי בלא שמע שמת למה היה מעלה המעות לירושלם. וכן הועתק בבבלי דף ק"ט ע"א. ובדברי ר"ע צ"ל ונשבע לו ומת והיה עולה וכו'. והבאת התוספתא מבוארת. ופלוגתייהו בהכי דר"י הגלילי סבר דכשמלא להגר בדרך שעדיין לא מת וזקפו להגזלה עליו במלוה ואח"כ מת הגר מהני זקיפת מלוה לענין שילאה מתורת גזלה וזכה בהן הגזלן כשמת הגר ואינו צריך להוציא מידו. הביא אשמו וכו'. פשוט הוא דלעולם צריך להביא אשם על שבועתו ובמעות זכה ואין חילוק בין רישא לסיפא. ואכ"א לא עשה כלום. במה שזקפן במלוה ולא נפקא ליה מתורת גזלה עד שיתנם לו וכו' וחכמים היינו ר"ע והיינו דקאמר דרש ר"ע וכו' וכלומר דלא דריש למעוטי מהשבת הגזלה אלא דוקא בכה"ג שמת הגזלן בדרך עד שלא נתן הכסף לכהנים כדין גזילת הגר שמת בלא יורשים דבהא הוא דאמרי' הכסף יכתן לבניו של גזלן כדדריש מדכתיב בהאי קרא אשר יכפר בו מי שצריך כפרה וכו' וכ"ע מודים בזה אבל בדין זקפו במלוה פליג אר"י הגלילי וס"ל כחכמים דלא מהני ולא מידי והשתא מפרש"נן להסוגיא: דר"י הגלילי היא. הא דקתני במתני' ונשבע לו ומת ה"ז משלם וכו' דוקא קתני שמת הגר אחר שנשבע לו וכשבא אח"כ ללאת י"ח צריך ליתן הכסף לכהנים כדכתיב אבל אם הודה לו אחר שנשבע וזקפן במלוה עליו ואח"כ מת הגר כבר יצא מתורת גזלה וזכה הלה במה שבידו ומתני' כר"י הגלילי אתיא: דדרש ר"י הגלילי וכו' ונשבע לו ומת שמשלם. וכדיוקא דדייקינן במתני' לאפוקי אם הודה וזקפן עליו במלוה כדאמר בתוספתא: ואם

מראה הפנים

והילכך פסק כלים' קמא דהתם. ועכ"פ מבואר דעתו וטעמו וללמוד בזה בענין דאין סומכין על רגלים לדבר במקום דאיכא חזקה נגדה ולהוציא מחזקת יורשין או כיוצא בזה ויתבאר עוד במקום אחר מזה אי"ה: **כיון** שאמר אילו וכו'. ככר מבואר בנדרים דדין זה

מוסכם הוא: **חילפיי** ור"י ב"ח וכו' סוגיא זו נתבררה בפירושה שפירשתי בפנים ודרב ודר"ל אזלו כמסקנא דהתם דף ק"ט ע"א דצריך לעולם שיוציא הגזל מתחת ידו וכרב פפא וכאוקמתא דרבא דכר"ע אתיא:

וכו' והיינו לא מוכח רק בנודר שאוסר על עצמו נכסי חבירו. וזה ודאי דנודר יכול לאסור עליו אף דבר שאינו ברשותו אבל ממתני' דידן בנזקין קונם הניית נכסיי אלו עליו דהוא כנגד המדיר רבי
אפשר יכול לאסור לאחר מיתה כל שאמר בחיי ובמותי כיון דחל בחיים וא"כ ועי' בר"ן בנדרים דף מז ובחידושי הרשב"א שם מבואר כדברים אלה ודוק

מסורת הש"ס

ב"ק קח ע"ב
(נדרים פ"ה ה"ג)
שם ק' ע"א
שם קט ע"א (תוספ' פ"י)

עין משפט נר מצוה

כח
א מיי' פ"ה מנדרים ה"ו טוש"ע יו"ד סי' רכג ס"ב
כט
ב מיי' שם ה"ח טוש"ע שם ס"ד
ל
ג מיי' שם פ"ח ה"א טוש"ע שם סי' רטו ס"ח
לא
ד מיי' פ"ח מגזילה הל"ט
לב
ה מיי' שם ה"י
לג
ו מיי' שם ה"י

גליון הש"ס

[ג] מה בין אהן דמר חדא וכו'. דברי הירושלמי פה אין להם ביאור ופי' הפ"מ כאן וגם פי' הק"ע בנדרים שם דחוקים וגם מדברי הב"ח וש"ך ביו"ד סי' רטו בקי"ע מבואר הדין להיפך דדוקא כשמתחיל שאיסו' בעודנו ברשותו אבל אם אמ' לכשילא מרשותו א"י לאסרו ע"ש ונראה שהב"ח והש"ך מפרשי דברי הירושלמי ג"כ כן דמקש' מה בין אהן דמר חדא חדא היינו במותי לבד והן דמר תרתי תרתי דהיינו בחיי ובמותי דיכול לאסור לאח"מ אף כשילא מרשותו ולזה קאמר ר"י ור"י דאמרין קונם בית זה שאיני נכנס בחיי ובמותי כיון שאמר לבית זה אסרו עליו בין בחיים בין לאחר מיתה. ומשום דכיון דחל בחיים חל נמי לכשילי' מרשותו של חבירו ולכך בתרתי תרתי נמי כיון דחל בחיי' חל לאחר מיתה משא"כ בחדא היינו במותי לחוד א"י לאסור ולזי' אתי שפיר הא דאסיק אמר ר"י תמן תנינן בנזקין דלא תנינן בנדרים קונם הניית נכסי אלו עליו ...בוא כנגד המדיר

נויי נוסחאות (סוט"ו) אילו עליו בד"ו אילו עלי. (סוכ"ה) אשר יתן בד"ו איש אשר יתן (וכ"ה במקרא).

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ח מגזילה ה"ו

לה ב מיי' שם ה"ב

לו ג מיי' שם הל"ג

תורה אור

°ואם אין לאיש גואל המעון כפרה חייב יצא זה [במדבר ה] שאין מעון כפרה. דריש ר' עקיבה כשבא מזופרין במה הכתוב מדבר בגוזל את הגר ונשבע לו ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח שנאמר °ואם אין לאיש גואל וגו' א אין לך אדם בישראל [שם] שאין לו גואל אלא זה הגר. רב וריש לקיש אמרי ר"ע היא דאמר תושב אשמה בכל מקום:

הלכה י מתני' ב *נתן את הכסף ליהויריב ואשם לידעיה יצא ג אשם ליהויריב וכסף לידעיה אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה ואם לאו יחזיר ויביא אשם אחר שהמביא גזלו עד שלא הביא אשמו יצא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא נתן את הקרן ולא נתן את החומש אין חומש מעכב: גמ' *ר' חזקיה אמר בשתי שבתות פליגן רבי יוסי אמר בשבת אחת. מאן דמר בשתי שבתות *נתן את הכסף ליהויריב במשמר ידעיה ואשם לידעיה במשמר יהויריב יצא. ר' אומר אם כדברי ר' יודן אם הקריבו בני יהויריב את האשם לא נתכפר להן אלא יוליך את הכסף מבני ידעיה אל בני יהויריב. ויקריבו בני יהויריב את האשם ויתכפר להן.

זאת

ואם אין לאיש גואל המעון כפרה וכו'. אסיפא דקרא סמיך דאשר יכפר בו כתיב כדדרים בתוספתא ואסיפא דמתני' קאי היה מעלה את הכסף וכו' דמכיון שמת אין מעון כפרה ואע"ג דבתוספתא אחר דברי ר"ע איתמר לא איכפת לן דבהא כ"ע מודו ואגב דמפרשי חילפיי ור"י ב"ח הרישא דכר"י הגלילי היא מסיימי ומפרשי לטעמא דסיפא ולא שייכא לפלוגתייהו: והשתא מייתי לה הש"ס לדרשה דר"ע התם דפליג אר"י הגלילי ואם דלא הועתק כאן משמעות הפלוגתא כ"א דרך קצרה בהא דל"פ וסמיך אדהתם כדלעיל: ר"ע היא. המתני' ולא ס"ל לרב ור"ל לפרש המתני' כחילפיי ור"י ב"ח דרישא בדוקא קתני ונשבע לו ומת אלא אפילו הודה לו ואפילו זקפן במלוה ואח"כ מת הגר לא מהני כלום וכדמסקי דאמר תושב אשמה בכל מקום. כלומר שמ"מ צריך להשיב אשם והיינו החוב הגזלה אשר עליו כדכתיבא קרא להשיב האשם וגו' ועל הגזלה קאמר ואע"פ שזקפן הגר עליו קודם שמת ועכשיו שמת ואין לו יורשין לא זכה בהן זה להחזיקן בידו אלא שצריך להוציא הגזלה מתחת יד וכדין הגוזל את אביו וכו' דעכ"פ השבת האשמה בעינן:

הלכה י מתני' נתן. הגזלן: את הכסף ליהויריב. היא המשמרה ראשונה של עשרים וארבעה משמרות הכהונה שבמקדש ושל ידעיה אחריה ונתן את הכסף ליהויריב במשמרתו ואח"כ נתן האשם לידעיה במשמרתו יצא כדמפרש ואזיל שהמביא גזלו עד שלא הביא קרבן אשמו יצא וזה המשמר זכה בשלו וזה בשלו אבל נתן אשם ליהויריב שהביא אשמו תחילה ואח"כ הביא הגזלה ונתן לידעיה שהיא משמרת שלאחריו לא יצא באשם שנתן ליהויריב ואם קיים האשם שלא הקריבוהו בני יהויריב יחזירו האשם לידעיה ויקריבוהו בני ידעיה ויהא גזלו ואשמו להם: ואם לאו. שכבר הקריבוהו בני יהויריב והוא לא יצא באשם זה שהביא אותו עד שלא הביא גזלו יחזור ויביא אשם אחר: שהמביא גזלו וכו'. דכתיב האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר לשון עתיד ודרשינן שבשעה שהשיב האשם והיינו הכסף עדיין לא כיפר אלא יכפר אח"כ: נתן את הקרן. לבעלים או בגזל הגר לכהנים: אין החומש מעכב. הכפרה ויקריבו האשם ויתן החומש אחר הכפרה: גמ' ר' חזקיה וכו'. גם בכאן קיצר הש"ס בהעתק התוספתא דהוה מרגלא בפומייהו. והכי איתא התם בפ"י. נתן הכסף ליהויריב ואשם לידעיה יצא האשם ליהויריב וכסף לידעיה יחזיר הכסף אחר האשם דברי ר' יהודה וחכ"א אשם אחר הכסף אמר. רבי אם כדברי ר' יהודה הקריבו בני יהויריב את האשם לא נתכפר לו אלא א"כ קיים אשם יחזור הכסף מבני ידעיה אצל בני יהויריב ויקריבו בני יהויריב את האשם ויתכפר לו עבר משמרו של יהויריב יחזור האשם מבני יהויריב אצל בני ידעיה ויקריבו בני ידעיה את האשם ויתכפר לו ע"כ. ויש שם טעות דמוכח בהעתקת הדפוס ברישא דתוספתא. והשתא פליגי הכא ר' חזקיה ור' יוסי בפירוש הברייתא ובפלוגתייהו דר' יהודה ורבנן: רבי חזקיה אמר בשתי שבתות פליגין. כלומר שכל אחת ואחת מן המשמרות האלו לא קיבלו במשמרת שבת שלה אלא כל אחת קיבלה בשבת של חבירת' כדמפרש ואזיל: רבי יוסי אמר בשבת אחת. לא מוקי פלוגתייהו שכל אחת ואחת קיבלה בשבת שאינה שלה אלא אחת קיבלה בשבת של חבירתה ואחרת קיבלה בשבתה והיינו בשבת אחת. והשתא מפרש הש"ס לכל חד כדאית ליה כל הברייתא וכמה דפליגי ר"י ורבנן והיוצא מהן: מאן דאמר בשתי שבתות. מפרש הברייתא הכי ובין רישא ובין סיפא דפליגי בה ר"י ורבנן ע"כ בחד גוונא מפרש לה ר' חזקיה ור' יוסי למאי דאית להו ור' חזקיה מפרש רישא דברייתא נתן את הכסף ליהויריב במשמר ידעיה וכו' והה"ד דברישא הוה מצינן לאוקמי דכל אחת קיבלה שלה בשבתה דהא יצא קתני אלא משום סיפא דע"כ לא מצי לאוקמי לכל אחת בשבת שלה דא"כ לא הוו פליגין ר"י ורבנן בהא שאפילו נתן שלא כסדר אשם לזו קודם הכסף לזו כל אחת ואחת זכתה בשלה הילכך מוקי לרישא נמי הכי ועוד דברישא אם כל אחת ואחת קיבלה בשבתה א"כ מאי קמ"ל פשיטא דילא: ואשם לידעיה במשמר יהויריב. אח"כ כשבא משמר יהויריב שחזר חלילה קיבלה ידעיה האשם ויצא דהא כסדר נתן ואע"פ שכל אחת קיבלה שלא בשבתה זכתה במה שבידה. והשתא מוקמינן להסיפא נמי בהאי גוונא והש"ס לא העתיק וסמך על הידוע וכמו וכו' הוא וכך מתפרשת כל הסוגיא בקיצור ובמובן הידוע. נתן את האשם ליהויריב במשמר ידעיה וכסף לידעיה במשמר יהויריב יחזיר הכסף אחר האשם דברי ר' יהודה דס"ל דלידעיה קנסינן ליה דלא היה לו לקבל בשבת שאינו שלו והכסף אחר האשם שלא כסדר הוא וליהויריב לא קניס ר' יהודה שאע"פ שקיבל בשבת שאינו שלו והאשם קודם הכסף שלא כסדר הוא מכל מקום ס"ל לר' יהודה דמה שקיבל יהויריב אשם בתחלה לא מיקרי שלא כדין דליקנסו ליה דנהי דלא מצי להקריב קודם נתינת הכסף אפ"ה כיון דעדיין לא נתן הכסף איכא תקנתא שימתינו מלהקריב עד שיחזור חלילה ויגיע משמר שלו ויקבל הכסף ואז יקריב אחר כך האשם וכ"ז שלא נתן הכסף לא ניכר עדיין היפוך הסדר דהרי יש תקנה לזה ולידעיה הוא דקניס ר' יהודה דמחמת הקבלה שקיבלו הכסף אחר האשם נראה וניכר היפוך הסדר ולפיכך יחזיר הכסף אחר האשם ליהויריב ואחר שקיבלו הכסף יקריבו האשם כדברי ר' לקמן אליבא דר"י דמפרש לתקנתא דקרבן. וחכ"א אשם אחר הכסף ואחר האשם אינו חוזר דס"ל לרבנן דלעולם קנסינן למי שהתחיל בתחלה וקיבל שלא כסדר ולא היה לו ליהויריב לקבל האשם קודם נתינת הכסף ובמשמר שאינו שלו והלכך לדידיה הוא דקנסינן ליה ולא לידעיה ואחר שיחזיר האשם אלן יקריבו שכבר קיבלו הכסף: רבי אומר אם כדברי ר' יודן וכו'. ומפרש רבי אליבא דר' יהודה תקנת הקרבן דלדברי חכמים ל"ל לפרש דממ"נ לא נשמע שאם יהויריב יחזיר האשם לידעיה בודאי עדיין לא הקריבו ולר' יהודה הוא דצריך לפרש דלדידיה דקניס לידעיה וקמ"ל נמי בזה שאם כבר הקריבו בני יהויריב להאשם א"כ אין תקנה לקרבן זה וצריך שיביא אשם אחר ולא תימא דבכה"ג יתן אשם השני לידעיה והם יקריבו אחרי שהכסף בידם ולא יחזירו הכסף ליהויריב הילכך קאמר דלא היא דלעולם צריך ידעיה שיחזיר את הכסף ליהויריב ואם לא הקריבו יש תקנה לאשם זה ואם לאו יביא אשם אחר ובני יהויריב הוא שיקריבו שהכסף עכשיו ג"כ בידם הוא:

זאת

מסורת הש"ס

ב"ק קי ע"א

ע"ש קיא פ"א

תוספתא שם

מראה הפנים

רבי חזקיה אמר בשתי שבתות פליגין. סוגיא זו בירכתי אחר העיון עם פי' התוספתא כאשר היא לפנינו. ובענין זה הובאה בבבלי בסוף פרקין ויש שם כמה נוסחאות מהברייתות ואנכי כתבתי ופרשתי בכאן לפי אשר כתובה והועתקה ובהסברות לפי הענין ואשר נאמר בה. ומתוך דברי ר' חזקיה אנו למדין דאית ליה ג"כ האי סברא אליבא דרבנן דקנסינן ליה למי שפתח בתחלה וקיבל שלא כסדר וכדרבא התם אליבא דרבנן בזה. אלא דלרבא ס"ל דקנסינן ליהויריב אפילו קיבל בשבתו משום שקיבל האשם בתחלה ובכה א"א לומר כן אלא טעמא דקיבלו שלא בשבתן וכפי אשר מוכח מנוסחת האי ברייתא וכפי זאת אומרת וכו'. ומהאי סברא שכתבתי בענין דלר"י קנסינן ליה למי שגרם בקבלתו שינוי והיפוך הסדר יש ליתן טעם למאי דאוקי רבא התם דוקא כשקיבלו בשבת אחת ומשום דהתם אינו מוכרח לזה אלא אפילו קיבלו יהויריב במשמרתן שפיר איכא טעמא לכל חד כדאית ליה. וכן להנוסחא שלפנינו ל"ק מאי דאקשי התם לרב אליבא דר' יהודה פשיטא הכי אית ליה דקמ"ל תקנת הקרבן לר' יהודה וקמ"ל נמי דבני יהורב הן שיקריבו

את

שנויי נוסחאות (פוס"ו) פליגן גד"ו פליגין.

[א] זאת אומרת אנשי מישמר שזכו במשמר שלא בשבתן מוציאין אותו מידן. מאן דמר בשבת אחת פליגין נתן את הכסף ליהויריב במשמר ידעיה. אשם לידעיה במשמר יהויריב לא יצא כו'. "זאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן בשבתן אין מוציאין אותן מידן ואם עיבר משמר בני יהויריב. כיני מתני' ואם היה שעיבר לאחר ימים זכו בני יהויריב את האשם לא נתכפר להן אלא יוליך את הכסף מבני ידעיה אצל בני יהויריב. ויקריבו בני יהוידע את האשם ויתכפר להן. זאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן בשבתן נתעצלו ולא הקריבוהו מוציאין אותן מידו:

הדרן עלך פרק הגוזל עצים

הלכה א מתני' הגוזל ומאכיל את בניו

ומניח לפניהן פטורין מלשל' אם היה דבר שיש בו אחריות נכסים חייבין לשלם אין פורטין לא מתיבת המוכסין ולא מכים של גבאין ואין נוטלין מהן צדקה אבל נוטל הוא מתוך ביתו או מן השוק: גמ' *תני ישראל שלוה בריבית ועשה תשובה חייב להחזיר

מת

פני משה

זאת אומרת אנשי משמר וכו'. השתא מדברי כולן נלמד דלא זכו במה שקיבלו שלא בשבתן וכ"ע ס"ל הכי דלרבנן צריך שיחזירו בני יהויריב הואיל וקיבל במשמר שאינו שלו וכן לר' יהודה ידעיה אלא דפליגי למי קנסינן טפי אם שניהם קיבלו שלא בשבתן וכסברא דלעיל וכן לכ"ע אם היו מקבלין כל אחד בשבת שלו אפי' שלא כסדר היו זוכין במה שבידן: מאן דאמר בשבת אחת פליגין. קיצור הנוסחא יש כאן והש"ס מליין וכו' וצריך לתקן ג"כ במקצת וכצ"ל לפי' התוספתא לאוקמתא דהאי מ"ד דבשבת אחת מיתוקמא ולמאי דאמר הש"ס לקמן. נתן את הכסף ליהויריב במשמר ידעיה ואת האשם לידעיה במשמר ידעיה יצא והיינו בשבת אחת ובבבא דרישא כ"ע לא פליגי דילא דכסדר הוא ובהא לא קנסינן לשום א' מהן. נתן אשם ליהויריב במשמר ידעיה וכסף לידעיה במשמר ידעיה יחזיר הכסף אחר אשם דברי ר' יהודה וחכ"א אשם אחר הכסף. ובהא פליגי להאי מ"ד דר"י ס"ל דלידעיה קנסינן ליה שהוא עשה שלא כהוגן שקיבל הכסף אחר שניתן האשם בתחלה שלא כסדר ואע"פ שבמשמרתו הוא קיבל מ"מ בקבלתו להכסף נעשה ונתגלה שינוי והיפוך הסדר וליהויריב לא קניס דאכתי היה לו תקנה להמתין וכסברא דלעיל ורבנן קנסי ליה ליהויריב שהתחיל בשינוי הסדר אמר ר' כדברי ר"י וכו' כדלעיל. ול"פ הני אמוראי אלא באוקמתא דפלוגתייהו וכסברא דפליגי ר"י ורבנן בחדא שיטתא קיימי. ועוד יש חילוק בין הני אמוראי הכ"מ כדאמרי זאת אומרת ובהא הוא דפליגי בעיקר חילוק האוקימתות: זאת אומרת אנשי משמר וכו'. השתא ש"מ להאי מ"ד כדאוקי פלוגתייהו דאנשי משמר שזכו בקרבן בשבת שלהן אין מוציאין מידן לכ"ע דעד כאן ל"פ רבנן וסברי דקנסינן ליהויריב משום דקיבלו במשמר ידעיה אבל אם היו מקבלין בשבתן אע"פ שלא כסדר היה לא היו מוציאין מידן והיינו דקאמר שזכו בקרבן וכו'. כלומר אע"פ שלא כסדר הוא דאל"ה פשיטא שזכו: ואם עיבר משמר בני יהויריב. השתא מפרש הש"ס לסיומא דהאי ברייתא כפי אשר העתקתי לעיל עבר משמרו וכו': כיני מתניתא. משום דקשיא לי' לפי האי מ"ד דאוקי בשבת אחת וע"כ צריך לאוקמי דיהויריב קיבל במשמר של ידעיה דאל"ה לא מתפרשא וכדמוכח מהאי דקאמר אליביה זאת אומרת וכו' וא"כ מאי האי דקאמר עבר משמרו של יהויריב והלא בתחלה לא קיבל במשמרו אלא בשל ידעיה והלכך מפרש לה כיני מתני' כן צריך לפרש דה"ק ואם היה שעיבר לאחר ימים זכו בני יהויריב את האשם. כלומר ואם עברו כל כך ימים שכבר זכו בני יהויריב והיינו שהמתינו ולא הקריבו עד שחזרו חלילה כל המשמרות והגיע עוד משמר יהויריב בשבתו וא"כ כבר היה להן זכות בקרבן זה: לא נתכפר להן. כלומר ועוד לא הקריבו גם עתה ולא זכו בכפרה שלהן וכלומר שהיא תחת ידן ונתעצלו ולא הקריבו: אלא יוליך את הכסף מבני ידעיה אצל בני יהויריב. לשון בתמיה כפולה היא וכלומר דעוד יש לך לומר דאפילו בכה"ג עלתה על דעת שיוליכו הכסף לבני יהויריב אחר שנתעצלו כל כך בהקרבה וכדי שיקריבו עכשיו הא ודאי ליכא למ"ד ואפילו ר' יהודה מודה בהא: ויקריבו בני יהוידע. או ידעיה וכלומר אלא ודאי בכי הא אין שום ה"א שיקריבו עוד בני יהויריב אלא ויקריבו בני ידעיה את האשם עכשיו מכיון שהכסף בידם הוא אין צריכין להחזיר הכסף לכ"ע ויחזור האשם מבני יהויריב אצל בני ידעיה כדתני התם: ויתכפר להן. כלומר ועכשיו זכו הן בכפרה זו להקריבה ולכפר באשם זה עליו: זאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן בשבתן. כמו אלו בני יהויריב שעכשיו לאחר ימים שעברו וחזרו חלילה והגיע שבתן וכבר זכו בקרבן זה: ונתעצלו. ועודם הן נתעצלו ולא הקריבוהו מוציאין אותן מידן ובני משמרת אחרת הן שזכו בקרבן זה:

הדרן עלך הגוזל עצים

הלכה א מתני' הגוזל ומאכיל את בניו ומניח לפניהם. או שמניח לפניהם הגזילה קיימת: פטורין מלשלם. אם אכלוה לאחר מיתת אביהם פטורין מלשלם דהא איכהו לא גזול מידי ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב והגזילה ליתא בעיניה וכגון שאכלו לאחר יאוש דאי לאו הכי הוו כמו שגזלו הם אבל כי איאוש ואין הגזילה קיימת פטורין דאלו לא אכלוה והיא בעינה חייבין להחזיר דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ויאוש כדי בלא שינוי רשות לא קני: אם היה דבר שיש בו אחריות נכסים. כלומר ואם הניח להם אביהם קרקעות שהם דברים שיש בהן אחריות חייבין לשלם אע"פ שכבר אכלוה. וזהו מדינא דגמרא אבל לאחר שתקנו דמטלטלי דיתמי משתעבדי לב"ח חייבין לשלם ממון שהניח להן אביהן בין מדבר שיש בו אחריות נכסים בין מדבר שאין בו אחריות נכסים בין אכלו לפני יאוש ובין אכלו לאחר יאוש ואם לא הניח להם אביהם כלום בזה יש חילוק שאם אכלו הגזלה לפני יאוש חייבין לשלם משלהם ואם לאחר יאוש אכלו פטורין מלשלם: אין פורטין. אין מחליפין סלעים בפרוטות: לא מתיבת המוכסין. ליטול פרוטות מן התיבה שנותנין בה מעות המכס: ולא מכים של גבאי. המלך שגובה כסף גולגולת וארנונא לפי שהן של גזל ודוקא במוכס עכו"ם או מוכס ישראל העומד מאליו או אפילו מוכס המלך ואין לו קצבה שלוקח מה שירצה אבל מוכס ישראל העומד מחמת המלך ויש לו קצבה שלוקח דבר קצוב בחוק המלכות ואפילו המלך עכו"ם אינו בחזקת גזלן דדינא דמלכותא דינא ולא עוד אלא שהמבריח עצמו מן המוכס הזה עובר על לא תגזול: אבל נוטל הוא. פרוטות מתוך ביתו של מוכס הגזלן ממעות שלו: או מן השוק. אם יש לו מעות בשוק שאינם מתיבת המוכס ואם חייב אדם פרוטות למוכס בחצי דינר ואין לו פרוטות ונותן לו דינר כסף מקבל ממנו פרוטות בשוה חצי דינר ואע"פ שהן מתיבת המוכס מפני שהוא כמציל מידו:
גמ' תני. בתוספתא דמציעא סוף פ"ה: ועשה תשובה חייב להחזיר. כלומר לא יצא ידי שמים עד שיחזיר:

מת

מסורת הש"ס

(תוספתא מציעא פ"ה)

עין משפט נר מצוה

לז
א מיי' פ"ח מגזילה הי"ב

ציון ירושלים

"זאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן. הנה פשטות הלשון מבואר ספיקו של המ"ל פ"ח מגזילה הי"ב ואף שלפי פירושו של הפ"מ יש לדחו' אבל פשטות הלשון מורה כן וצ"ע ועפו"ת בית יעקב:

מראה הפנים

את האשם אחר ג"כ כדפרישית. ולמדנו ג"כ מכאן לפי זאת אומרת דמסיק דהיכא שזכו בשלהן כמה שהגיע ימי משמר שלהן אחר ימים ועדיין נתעצלו ולא רצו לזכות במה שבידן אבדו זכותן והתם קאמר כגון דנפק משמרתו וכו' ומילתא אחריתי הוא. אבל הכא דייק מדקתני בתוספתא עבר משמרתו וכו' דבזה כ"ע מודו דאם הגיע משמרתן ונתעצלו ולא הקריבו הפסידו וזכו הן שלאחריהן בהכסף שבידם וכזכותן של אלו להוציא מידם ולמסור זכות הקרבן להם:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק י הגוזל ומאכיל. אזל תנייה לגזלייא. למאי דפרישית בפנים וכן נראה מהסוגי' דמפרשינן להתוספתא דקתני מת והניח וכו' בשלא עשה תשובה מיירי דהא קאמר עליו הכתוב אומר יכין וגו' וא"כ מפני כבוד אביהן ליכא כדאמרינן בבבלי בהגוזל קמא דף צ"ד ע"ב ובריש איזהו נשך דהתם גריס בברייתא הניח להם אביהם פרה וטלית וכו' חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם ומוקי לה בשעשה תשובה דאי לאו הכי לאו עוש' מעשה עמך הוא וע"כ לפ"ז דהטעם הוא כאן משום שהבריות מבזין אותם בעצמן שהולכין ומתהנין ומתכסין מן הגזל אלא דלהאי פירושא ליכא דחייבין לא דייקא ובור דמסוגיא דהתם משמע דאי ליכא טעמא מפני כבוד אביהן כגון שלא עשה תשובה אין צריכין להחזיר כלל אפי' בדבר מסוים וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות מלוה הלכה ד' הניח להם אביהם מעות של רבית וכו' אבל אם לא עשה תשובה אין חוששין לכבודו ואפי' דבר המסוים אין מחזירין. ומשמע דאין חוששין ג"כ לטעם אחר שיביש להן לעצמן איזה בזיון ולכך נראה דסיפא הניח לפניהם פרה וכו' ארישא כשעשה תשובה קאי וברישא מחלק בין עשה תשובה ובין מת בלא תשובה דבזה אין צריכין להחזיר אפי' דבר מסוים ועליו הכתוב אומר וכו' וכסיפא קמ"ל דהא דקתני ברישא חייב להחזיר ולגופה לא אילטריך דאם עשה תשובה ודאי חייב להחזיר הוא אלא לדיוקא אילטריך שאם

דחייב

עין משפט
מצוה

א
א מיי' פ"ב מהל' גזילה ואבידה ה"א טוש"ע חו"מ סי' שנג ס"ו וסי' שנא ס"ז וסי' שסב ס"א

רב אמר יורש כמשועבד כשם שאין מלוה בעדים גובה ממשועבדין כך אינו גובה מיורשין שמואל אמר דאיקני אינו גובה ממשועבדים הא מבני חרי גבה. פי' דהירושלמי ס"ל דליכא למ"ד דדאקני לא גבי מיורשין. וכן ס"ל לזעירא חברין ב"ב דף קנז ע"ב עיי"ש [ולפיכך מדייק בבבלי כו"כ פעמים דאקני קנה והוריש למה להאריך ולפרוט במקום הזה לוקח ויורש א"ו משום דיש סברא לחלק] וע"כ שמואל בהאי מימרא הוא בר פלוגתא על ההיא מימרא דרב. דרב ס"ל יורש כמשועבד ואתא מימרא ההיא דשמואל ופליג עליו וס"ל דאקני אינו גובה ממשועבדין [יהא דמסיק הא מב"ח גובה הוא שיגרת הלשון דמוכח כן במס' ב"מ כדרך הש"ס הזה] ובדאקני ליכא למ"ד דאינו גובה מיורשין אלמא דלשמואל יורש אינו כמשועבד. ע"ז קאמר ולית היא פליגא על רב דרב אמר יורש כמשועבד כו' כו'. לכאורה הי' נראה דהגי' מהופך והא דגרסינן פתר לה בשירשו קרקע לתרוצי על רב ואח"כ גרסינן פתר לה בשהניח לפניהם גוף הגזילה לתרוצי אליבא דשמואל. הוא מהופך. דפתר לה בשהניח לפניהן קרקע הוא לתרוצי אליבא דשמואל. והפתר לה בשהניח לפניהן גוף הגזילה הוא לתרוצי אליבא דרב. אבל יש לקיים הגי' כמ"ש ממש. וה"פ לית היא פליגא על רב בניחותא ר"ל דהיא סייעתא לרב ממתניתן דידן. וכן איתא לפעמים בירושלמי ולית היא פליגא בניחותא וכן פירש הרשב"א ז"ל במס' גיטין פ"ג ר"ל בניחותא דמביא ראי' ממתני' להאי מ"ד ואח"כ מדחה הגמ' דאין ראי' עיי"ש. וה"נ ה"פ דלית היא פליגא על רב בניחותא ר"ל דמתני' מוכח כרב דלפיכך פטורין היורשין מלשלם כשאכלום [כאוקימתא דרבא בבבלי דף קי"א ע"ב] ואינן חייבין לשלם בשביל אביהן אף בדבר שיש בו אחריות דהיא דבר מסויים בשביל כבוד אביהם וכרשב"ל דמוקי הא דתני ואם הי' דבר שיש בו אחריות הוא שהניח גוף הגזילה אבל בלא"ה לא. ע"כ הוא משום דהיורש כמשועבד דמלוה ע"פ אינו גובה מיורשין. ע"ז מדחה הגמ' דמזה אין ראי'. פתר לה בשהניח לפניהן קרקע. ר"ל דפירוש המתניתן הוא כר' יונתן דמוקי הא דתני ואם הי' דבר שיש בו אחריות חייבין לשלם דהניח לפניהן קרקע. הרי דאדרבה מוכח מכאן דאין יורש כמשועבד ומלוה ע"פ גובה מן היורשין. וע"ז מסיק דלפ"ז לית היא פליגא על שמואל דס"ל דאין יורש כמשועבד ר"ל דלפ"ז הוי ראי' לשמואל ממתניתן ע"ז מדחה ג"כ פתר לה בשהניח לפניהם גוף הגזילה והוא כאוקימתא דרשב"ל. אבל בשירשו קרקע אין חייבין לשלם דמלוה ע"פ אינו גובה מהיורשין ומאוקימתא דר' יונתן אין ראי' לרב ומאוקימתא דרשב"ל אין ראי' לשמואל:

מת והניח לפני בניו עליו הכתוב אומר °יכין וצדיק ילבש. הניח לפניהן פרה או טלית חייבין להחזיר אזל תניה לגזילייא. אם היה דבר שיש לו אחריות חייבין להחזיר איזהו דבר שיש לו אחריות רבי יונתן אומר בשהניח לפניהן קרקע ריש לקיש אמר בשהניח לפניהן גוף הגזילה. *רב אמר יורש כמשועבד כשם שאין מלוה בעדים גובה ממשועבדין כך אינה גובה מיורשין שמואל אמר דאיקני אינו גובה ממשועבדין הא מבני חרי גובה. ולית היא פליגא על רב דרב אמר א יורש כמשועבד כשם שאין מלוה בעדים גובה ממשועבדים כך אינה גובה מיורשין. פתר לה בשהניח לפניהן קרקע. ואפילו כשמואל לית היא פליגא לא כן אמר שמואל דאיקני אינו גובה ממשועבדין. פתר לה בשהניח לפניהן גוף הגזילה. גזל טלית ונתנה לאחר ר' לעזר בשם רבי חייה אמר מוציאין מראשון ולא משני ר' יוחנן אמר בשם ר' ינאי מוציאין אף מן השני. ר' בא בר ממל אמר אף ר' חייה כדעתיה דר' חייה אמר מוציאין אף משני.

נתחלפו

°איוב כז

מת. ולא עשה תשובה והניח מעות הרבית לפני בניו: יכין וצדיק ילבש. על הרשע נאמר באיוב שהרשע יכין וצדיק נהנה ממנו ואין הבנים חייבין להחזיר: פרה וטלית. שהוא דבר מסוים ונראה לכל חייבין להחזיר כדמפרש טעמא: אזל תנייה לגזילייא. כלומר מפני שהבריות אומרים זה הולך ומתהכ' או מתנאה מן הגזלה ודבר מגונה הוא תנייה מלשון נוי ומתנאה: אם הי' דבר שיש לו אחריות. לפרושי מתני' קאי: בשהניח לפניהם. אביהם קרקע זהו מקרי דבר שיש לו אחריות וחייבין לשלם אבל לא הניח אחריות נכסים אע"פ שהניח לפניהם גוף הגזלה אין חייבין להחזיר כדלקמן: ר"ל אמר בשהניח לפניהם גוף הגזלה. קיימת נמי חייבין להחזיר: רב אמר יורש כמשועבד. דין היורש כדין הלוקח דהוי נכסים משועבדין ואין מלוה ע"פ נגבית מהן וכך אינה נגבית מן היורשין. ופלוגתא דרב ושמואל לקמן פ"ק דב"מ וכן מייתי להא דרב בפ"ג דגיטין הלכה ז': שמואל אמר דאיקני. כמו דייקינא כלומר הכי דאיקנא ותנינא דדוקא הוא דמלוה ע"פ אינו גובה ממשועבדים הוא דקאמרינן הא מבני חורין גובה ואפילו מן היורשין דרשות יורש לאו כמשועבד הוי: ולית היא פליגא. מתני' על רב דקתני אם היה דבר שיש בו אחריות חייבין לשלם וקס"ד דאגזלה קאי והא לרב רשות יורש כרשות לוקח הוא: פתר לה. דבר שיש בו אחריות דקתני שהניח לפניהם קרקע ומחיים נשתעבדו להנגזל. וכן יש לפרש בניחותא ולית היא פליגא מתני' על רב דהוא פתר לה אחריות היינו שהניח להם אחריות נכסים וכר' יונתן: ואפילו כשמואל לית היא פליגא. וכן מוקמינן להמתני' דאפילו כשמואל אתיא דאיהו ס"ל מנכסים משועבדים דייקא אבל מב"ח גובה אפילו מן היורשין דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ואיהו פתר להמתני' כר"ל בשהניח לפניהם גוף הגזלה קיימת וחייבין להחזיר ולר"ל ולשמואל הא דקתני ברישא ומניח לפניהם פטורין מלשלם בשאכלוה מיירי: מוציאין מראשון. הוא חייב לשלם אבל אין מוציאין מן השני דקנאו בשינוי רשות: אף מן השני. ורלה מזה גובה רלה מזה גובה: אף ר' חייה כדעתיה. דר' יוחנן לשמעינן מהא דתני בתוספתא דס"ל נמי דמוציאין אף מהשני כדמייתי האי ברייתא לקמיה:

נתחלפו

מסורת הש"ס

(גיטין פ"ג ב"מ פ"ק)

תום' הרי"ד

רב אמר היורש כמשועבד עיי' בדברינו בפנים ובהדין הוי פלוגתא בין הפוסקים ז"ל דיש פוסקין דלבתר דתיקנו הגאונים ז"ל לגבות ממטלטלין חייבין לשלם ויש פוסקים דאפילו בשירשו קרקע אין חייבין לשלם משום דמלוה ע"פ אינו גובה מהיורשין אך משום נעילת דלת ובגזלן ליכא נעילת דלת וכתב הסמ"ק במס' ב"ק דף קי"א דהפוסקים הללו פירשו הא דמוקי רבא שהניח להם אביהם אחריות נכסים דמיירי בעומד בדין והוי כמלוה בשטר עיי"ש ומהירושלמי שזה ראי' גדולה מפורשת לדעת הפוסקים ז"ל:

סליק מס' ב"ק בס"ד והדרן עלך מס' ב"ק

מראה הפנים

דחייב להחזיר אבל לא הספיק להחזיר עד שמת בניו פטורין מלהחזיר והיינו בדבר שאינו מסוים. הניח פרה וטלית חייבין להחזיר אזל תנייה לגזילייא כלומר מפני שהבריות אומרין הרי ככאן הולך השני להגזלן וא"כ טעמא מפני כבוד אביהן הוא וכמסקנא דהתם:

איזהו דבר שיש לו אחריות וכו' מתוך הסוגיא ומה שפירשתי בפנים נתבאר דדברי שמואל דהכא הם כדברי רבא דהתם בסוגיא דריש פרקין וכמאי דס"ל דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ורישא דמתני' דקתני פטורין מלשלם ע"כ בשאכלום מיירי ומשום דלאחר יאוש מיתוקמא מתני' כדמוקי התם אליבא דרב חסדא והילכך פטורין כשאין הגזילה קיימת דאי לפני יאוש אפי' אין הגזילה קיימת חייבין וכדרב חסדא דאם אכל את הגזילה קודם שנתייאשו הבעלים רלה מזה גובה רלה מזה גובה והכא דגזלן ליכא הם חייבין ואם הגזילה קיימת אפי' לאחר יאוש חייבין דהא יאוש כדי הוא ולא קני היכא דבאיסורא בא לידיה ושינוי רשות לא הוי דרשות יורש לאו כרשות לוקח ומש"ה לא מיתוקמא רישא דמתני' אלא כשאין גזילה קיימת ובלאחר יאוש ורבא ורב חסדא כחדא שיטתא קיימי. וסיפא דמתני' ודאי לענין דינא הוס מלינן לפרושי דאגזילה קאי וכדמפרש לה הכא אליבא דשמואל ור"ל דכרבא דהתם ס"ל וה"ק אם היה דבר שיש בו וכו' כלומר שהגזילה קיימת היא חייבין והא דמוקי לה רבא התם לסיפא דמתני' דה"ק ואם הניח להן אביהן אחריות נכסים חייבין היינו מכח הקושיא דמקשה והא מדקתני סיפא אם היה וכו' מכלל דרישא בגזילה קיימת עסקינן ולא ניחא ליה להש"ס דהתם לאוקמי רישא וסיפא בתרי גווני כדמוקי הכא אליבא דשמואל והילכך דחוק רבא ומוקי לכולהו דמתני' בשאין גזילה קיימת וכתובי מתסרא וסיפא בהניח אחריות נכסים מיתפרשא. ולענין דינא רבא דהתם ור"ל ושמואל דהכא בחדא שיטתא הוו. ולרב דהכא דס"ל כרמי בר חמא דהתם דרשות יורש כרשות לוקח דמי ותי מתני' בלאחר יאוש מיתוקמא א"כ אפי' הגזילה קיימא פטורין דהוי יאוש ושינוי רשות והיינו דמוקי לה הכא אליבא דרב לסיפא דמתני' דבשהניח להן אחריות נכסים קאמר ומשום דבעי לאוקמי למתני' דבלאחר יאוש מיירי. וכדפי' רש"י ז"ל שם ד"ה רשות יורש כרשות לוקח דמי וע"ש. והא דמוקי התם לקמן אליבא דרמי בר חמא בלפני יאוש היינו משום דבהדיא קתני בברייתא דר' אושעיא גזילה קיימת חייבין והדיא לא מיתוקמא אליביה אלא בלפני יאוש ולית ליה לדרב חסדא כדפי' רש"י שם. ובענין האי אוקמתא דהכא לרב דס"ל דרשות יורש כרשות לוקח דמי ומוקי לסיפא דמתני' בהניח אחריות נכסים לכתובה הוה קשה דהא לדידיה מלוה ע"פ אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות ב"ל כדקאמר וא"כ כי הניח להן אחריות נכסים מאי הוי והתום' כתבו שם ד"ה ואם הניח להן אביהן אחריות נכסים וכו' למ"ד מלוה ע"פ אין גובה לא מן היורשין וכו' היכא לאוקמי בשעמד בדין וכו' וע"ש וזה לפי גי' הבבלי סוף פ' ג"פ דרב ושמואל תרווייהו ס"ל התם כן. ועכ"פ לרב דהכא קשה דלא אוקי הכא בשעמד בדין. אלא די"ל דלמאי דפי' רש"י ז"ל לעיל פרק הגוזל קמא דף ק"ד ע"כ גבי הא דקאמר התם וניחייב כנו תומא. וכו' ל"ל דליכא אחריות וכי איכא אחריות נכסים מאי הוה מלוה ע"פ הוא וכו' ורש"י ז"ל לא גריס לה להאי קושיא שם דטעמא דחייבין להחזיר משום כבוד אביהן הוא והתום' קיימו הגי' וע"ש וכשיטתייהו דהכא. והשתא יש לומר דהאי טעמא דהכא נמי משום כבוד אביהן הוא ובשהניח להן אחריות נכסים כמבואר. ורש"י שפי' כאן כדברי רבא באוקמתא דהכא באחריות נכסים וחייבין לשלם משום דאשתעבוד נכסים אליבא דהלכתא פי' הכי דקי"ל שיעבודא דאורייתא ול"ל הכא לפרש אליבא דרבא דקי"ל כוותיה בהא דהכא דטעמא משום כבוד אביהן הוא. ידמוכחא הסוגיא דהלא קאמר אלא אמר רבא וכו' ולא חיים לה להא דמתני' ר' לר"ש כרי' דבגזילה קיימת ובדבר מסויים מיירי ומשום כבוד אביהן אלא דטעמא דהכא משום שהניח אחריות נכסים ואפילו אין הגזילה קיימת חייבין דמתיים אשתעבד נכסים. והשתא מבואר דמכאן ראיה גדולה ומוכחת דקי"ל כמ"ד שעבודא דאורייתא בקרקע וכמ"ש לעיל לדעת הרמב"ם ז"ל וכמסקנא דהכא אליבא דרבא. ועיין בהגוזל קמא הלכה ב' ד"ה הלכה כר"מ:

שמואל אמר דאיקני אינו גובה ממשועבדין וכו'. ככר נתבאר דבבבלי פ' ג"פ קמו רב ושמואל כחדא שיטתא וכנוסחא דהכא פליגי בענין מלוה ע"פ אם נגבית מן היורשין. ומאן דבעי לפרושי דאיקני דהכא על נוסח השטר דאיקני כמו שהורגל בש"ס דילן מתחבב. דהכא במתני' במלוה ע"פ איירי ולא שייכא נוסחת כתיבת דאיקני לא כאן ולא לקמן גבי פלוגתייהו בפ"ק דב"מ ואם כאנו לפרש על כתיבת דאיקני בשטר היה לריך לדחוק ולומר דה"ק שמואל דדינא דמלוה ע"פ גבי יורשין הוי כעין דינא דא קני בשטר דאינו גובה מנכסים משועבדים הא מבני חורי גובה ואפי' מן היורשין וה"נ במלוה ע"פ כן דנגבית מבני חרי אפילו מן היורשין. ובבבלי פ' מי שמת דף קנ"ז ע"א מיבעיא ליה לשמואל אי כתיבת דאיקני מהני לגבי לקיחות והכא הוי משמע דס"ל כפשיטות דלא מהני ומיהו דוחק גדול הוא לפרש כן דמאי איצטריך ליה לדמות דינא דמלוה ע"פ מן היורשין לדין כתיבת דאיקני לגבי לקוחות או לגבי יורשין ולימא בפשיטות אין יורש כמשועבד וגבי בני חרי. ולמאי דפרישית בפנים דיוקא דמתני' דפ ג"פ קמ"ל וכן מוכרח עוד האי פירושא מסוגיית דפ"ק דב"מ בהלכה ו' וע"ש: גזל טלית ונתן לאחר. בבבלי פרקין דף קט"ו ע"א האי פלוגתא בגנב גנב ומכר ואח"כ הוכר הגנב רב משמיה דר' חייא אמר הדין עם השני וקאמר אביי התם דקמפלגי בדרב חסדא ודר' יוחנן כרב חסדא. והשתא למאי דפסקו הפוסקים כרב חסדא דלעיל גם הלכתא כר' יוחנן משמיה דר' ינאי אמר הדין דרנס

מסורת הש"ס

(תוספתא ב"מ פ"ב)

(שם)

ב"ק קי"ב ע"א

שם קי"ד ע"א

(תוספתא ב"מ פ"ב)

*נתחלפו כליו בבית האומן ישתמש בהן ויצא ויבקש את שלו בבית האבל או בבית המשתה אל ישתמש בהן אלא יצא ויבקש את שלו. א"ר בא בר חנה לא הוה ר' חייה חביבי פתר לה אלא כגון הדין בר קורא שכל הנוטל מאצלו נוטל ברשות וכל המניח אצלו מניח ברשות. הגנבי' שבאו במחתרת ועשו תשובה חייבין להחזיר עשה אחד מהן תשובה חייב להחזיר את שלו ואם היה מוציא ונותן להן הוא משלם על ידי כולן. *תני *הגוזל ומאכיל בניו בין גדולים בין קטנים פטורין מלשלם [א] הניח לפניהן בין גדולים בין קטנים חייבין לשלם סומכוס אומר גדולים חייבין קטנים פטורין אם אמרו אין אנו יודעין אם עשה אבינו חשבון באחרונה הרי אילו פטורים. התיב ר' בא בר ממל הגע עצמך בשהניח לפניהן קרקע לא הכל מהן לומר אין אנו יודעין מה חשבון עשה אבינו באחרונה. התיב רב המנונא הגע עצמך שהיתה גזילה מפורסמת לא הכל מהן לומר אין אנו יודעין מה עשה אבינו חשבון באחרונה. התיב רב ששת אפילו קטנים נטענין להן בבית דין מה אית לך למימר. א"ר מנא תיפתר בשטענו הן אין אנו יודעין כו'. יודעין אנן דעסק אבינו עמך על הדין חושבנא ולית נן ידעין מה נפק מדינא:

הלכה ב מתני' [ב] *נטלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר נטלו הליסטין

כסותו ונתנו לו כסות אחרת הרי אילו שלו מפני שהבעלין מתייאשין מהן [ג] המציל מיד הנהר מיד הליסטין אם נתייאשו הבעלין הרי אילו שלו וכן נחיל של דבורים אם נתייאשו הבעלי' הרי אילו שלו אמר ר' יוחנן בן ברוקה [ד] נאמנת אשה או קטן לומר מיכן יצא נחיל זה. ומהלך לתוך שדהו ונוטל את נחילו ואם הזיק משלם מה שהזיק אבל [ה] לא יקוץ את הסוכה על מנת ליתן דמים ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר קוצץ ונותן דמים: גמ' *תני המציל מן הגיים מן הדליקה משנונית הים משלולית הנהר הרי אילו שלו וכן נחיל של דבורים אם נתייאשו בעליו הרי אילו שלו. ר' חיננא בר פפא בשם ר' יוחנן מתניתא

נתחלפו לו כליו. תוספתא דמכילתין פ"י ושם נשתבשה הגי' ול"ל כדהכא שהיא עיקרית: ישתמש בהן. שהרי אומן מדעתו נותן לו ומותר להשתמש בהן עד שילא זה בעל הכלי ויבקש את שלו ויטול ממנו: בבית האבל ובבית המשתה. דשלא מדעת הוא אל ישתמש בהן אלא ילא הוא ויבקש את שלו ליטול מיד מי שהן בידו וקתני מיהת דבעל הכלי נוטל את שלו מיד השני וא"ל לחזור אחר האומן שנתן לו וש"מ דר' חייא כר' יוחנן ס"ל דרלה גובה אף מהשני שהטלית בידו: לא הוה ר' חייא חביבי פתר לה וכו'. כלומר דר' בא דחי לה דמהתם לאו מוכחא כר' יוחנן דהא ר' חייא מפרש לה דלא איירי אלא כגון הדין בר קורא שם האומן אשר היה בימיהם: שכל הנוטל מאצלו וכו'. וכלומר דשאני התם דה"ט דישתמש בהן משום דאמרינן דהכל הוא ברשות הוא והאומן נתן לו ברשות וברלון של בעל הכלי שליוה לו למכור או להחליף וכשיבא בעל הכלי נוטל את שלו מיד זה דאפשר שחוזר בו עכשיו ואינו רולה להחליף ולמכור וע"ז לא קנה עדיין הכלי וצריך להחזיר לו אבל הכא גבי גזלן מנא ידע זה שאינו שלו והוא קנאו מיד הגזלן בתורת מקח או בתורת מתנה ואיכא למימר דאף ר' חייא ס"ל דאינו חוזר אלא על הגזלן: הגנבים שבאו במחתרת. לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט שהבא במחתרת מסים נפשו בכפו ודרכו לבא בסיעת חבורה ולא כל אחד בפני עלמו: חייבין להחזיר. משום דבסיפא קתני אם עשה אחד מהן תשובה א"ל להחזיר אלא חלקו ולא אמרינן הואיל ובחבורה אחת היו לא תועיל לו השבת חלקו לבד הלכך נקט ברישא דאם עשו כולן תשובה חייבין כולן להחזיר ואע"ג דמילתא דפשיטא היא: ואם היה. הוא המוליא ונותן להן אינו יולא י"ח עד שישלם ע"י כולן ואע"פ שהם כבר נטלו חלקן ואינס תחת ידו: תני. בתוספתא שם ונוסחא אחרינא גרים התם: הניח לפניהן. גזלה קיימת אפילו הן קטנים לריכין להחזיר: אם אמרו הגדולים אין אנו יודעין. אפשר עשה אבינו עמך איזה חשבון והיה מגיע לו כפי הסך הזה או החזיר באחרונה אף גדולים פטירין ות"ק קאמר לה: התיב ר' בא בר ממל. עלה הגע עצמך אם הניח לפניהם קרקע ומחיים נשתעבד להנגזל וכי כל הימנן של אלו לטעון אין אנו יודעין: התיב רב המנונא. אפילו לא הניח להן קרקע נמי קשיא דהגע עצמך שהיתה הגזלה מפורסמת ונודע שבידן היא וכי כל הימנן לומר אין אנו יודעין: התיב רב ששת. עוד קושיא אחריתא לדידך אם טוענין הגדולים אין אנו יודעין פטורין א"כ אפילו בקטנים אמאי חייבין ואם שאין יכולין לטעון יטעננו הב"ד בשבילן ומה טעם אית לך מימר דבקטנים חייבין: אמר ר' מנא. ומשני הקושיא דהגע עלמך בגזלה מפורסמת דתיפתר שאין אנו יודעין שטוענין. כך היא טענתם יודעין אנו שערער אבינו עמך על עסק זה וזה החשבון ועמד עמך בדין אבל אין אנו יודעין מה ילא מלפני הב"ד ואפשר שאינו מגיע לך כלום לפי החשבון:

הלכה ב מתני' הרי אלו שלו. דמסתמא נתייאשו הבעלים וקננהו האיך ביאוש ושינוי רשות: או מן הלסטים. אם נתייאשו הבעלים דשמעינהו דאיאש דאמרי ויי לחסרון כיס הרי אלו שלו אבל מסתמא לא וריפא דנטלו לסטים את כסותו דמשמע דמסתמא מתיאשו מוקי לה בבבלי בלסטים ישראל דכיון דדייני ישראל אומרים הבא עדים שגנבו ממך מכי נטלו לסטים מייאש וסיפא בלסטים עכו"ם שדייני עכו"ם דנין באומדן דעת בלא עדים ובלא ראי' והנגזל מהם לא מיאש ומש"ה אי שמעינהו דאיאש אין הא סתמא לא: וכן נחיל של דבורים. קבוץ שנקבלים עם המלך שלהם ופרחו למקום אחד: נאמנת אשה או קטן. מפרש בגמרא: לא יקוץ את הסוכה. אם נתישבו דבורים על סוכת חבירו וירא ליטלן אחד אחד שלא יברחו לא יקוץ את הסוכה כולה ואפילו על מנת ליתן את הדמים: גמ' תני. בתוספתא פ"ב דמליעא: משנונית הים. יש מקומות שהים חוזר לאחוריו כמה פרסאות פעמיים ביום ובא ושוטף מה שמולא והולך: משלולית הנהר. כשהוא מלא על כל גדותיו ויולא לחוץ ושולל ושוטף הכמלא: הרי אלו שלו. שמסתמא הבעלים מתיאשין מהן: מתני'

עין משפט נר מצוה

ב
א טוש"ע חו"מ סי' שסא ס"ז

ג
ב מיי' פ"ה מהלכות גזילה ואבידה ה"י טוש"ע שם סי' שסט ס"ט

ד
ג מיי' שם פ"ו ה"ב טוש"ע שם סי' רנט ס"ז וסי' שסח ס"ב

ה
ד מיי' פ"ו שם הט"ו טוח"מ סי' שע

ו
ה מיי' שם הי"ד טוח"מ שם

מראה הפנים

דרלה מזה גובה וכו' ה"נ הדין כן אם לפני יאוש היא. וכמאי דבעי לאתויי ראי' מהסיא דנתחלפו כליו. ודחי לה ה"נ אמרינן בבבלי פ' חזקת הבתים דף מ"ו ע"א אמר רב הוה יתיבנא קמיה דחביבי וא"ל וכי אין אדם עשוי לומר לאומן מכור לי טליתי וכדפרישית בפנים: ואם היה מוליא ונותן להן וכו'. פשוט הוא וקמ"ל דאינו יולא י"ח עד שיגבה הוא מהן או ישלם ע"י כולן:

יודעין אנן דעסק אבונן עמך וגו'. וזהו כדמתרץ רבא בבבלי דף קי"ב ע"א גדולים שאמרו יודעין אנו חשבונות שחשב אבינו עמך ולא פש לך גביה ולא מידי. ומשמע מהכא דבגזילה מפורסמת נמי קאי האי תירולא וזהו כתירוץ הא' של התוס' שם ד"ה ולא פש דכאמנין כמגו שהחזרנו לך וזהו ג"כ דעת הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות וכתבו עוד ההוס' א"נ כגון שאין עדי גזלה אלא הודאת הבנים בלבד. ולזה הסכים הרא"ש ז"ל וכתב דאילו היה ידעינן בעדים שבאת הגזילה ליד אביהם לא היו נאמנים לומר שאביהם שלם את הגזילה כמו שהאב גופיה לא היה מהימן לומר החזרתיו לך ולקחתיה ממך. וזהו דלא כדמשמע מהכא ותליא בפלוגתת הפוסקים לענין במה שטוענין בשביל היתומים ובאיזה אופן ויתבאר אי"ה במקומו פ' שבועות הדיינין. ודע דדעת הפוסקים דפסקו כדינא דברייתא כרבנן דסומכוס דבין גדולים ובין קטנים חייבים ואע"ג דבעלמא אין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין שאני הכא דבגזילה מקבלין אפילו שלא בפני בעל דין כ"כ בס' התרומות בשער י"ד ח"א דין ח'. ובעיין תיובתא דקטנים משמע מסוגיא דהתם דדוקא בשהגזילה קיימת חייבין להחזיר אבל בשאכלוה לא שייכא תיובתא גבי דידהו כדאמר התם לא יסא אלא דאזיק אזוקי מי מיתייבי וקאמר רב פפא ש"מ הניח לפניהם ועדיין לא אכלוה בין גדולים בין קטנים חייבין ומשמע דבקטנים הוא דבעינן שתהא שגזילה קיימת אבל בגדולים אפילו אכלו חייבין וכדמשמע מפירש"י וע"ש. וכן נראה מדברי הרא"ש ז"ל שכתב דאלו אכלום הבנים לא הוה אמרי רבנן דקטנים חייבין. ולפ"ז לריך לפ"ש דברי הטור בסימן שס"א שכתב והאידנא דמטלטלי משתעבדי אפילו לא הניח אלא מטלטלין חייבין לשלם ואין חילוק בין אם הם גדולים או קטנים ואפילו בגדולים אם אכלום פטורין ואפילו בקטנים אם היא קיימת חייבין. האי ואין חילוק קאי אדלעיל בשלא הניח להן אביהן כלום דמתחילה כתב בשלא הניח להן אחריות נכסים פטורין בשאכלום אחר יאוש ואם הניח אחריות נכסים חייבין והאידנא מטלטלין כאחריות נכסים נינהו ואין חילוק וכו' בשלא הניח להם כלום כפירש דבריו. ואם הניח מטלטלין בזמן הזה בהא איכא למימר דאפילו קטנים חייבין אפילו בשאכלום שהרי מחיים נשתעבדו לו הנכסים שהניח ולא איכפת לן במה שהזיקו הקטנים ואכלו הגזילה דלאו מדידהו משתלמי אלא משיעבוד מחיים ממה שהניח להן אביהן. וכזה מיושב גם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מגזילה הלכה ו' שכתב בכבר תקנו הגאונים לגבות ב"ת מן המטלטלין ואפילו במלוה ע"פ לפיכך חייבין לשלם בין אכלו בין לא אכלו וכו'. דלכאורה קשה במה דלא חילק בקטנים שאכלו דמשמע מהש"ס דפטורין אלא דהתם מדינא דגמרא ובשלא הניח אחריות נכסים איירי כדמשמע מפשטא דהברייתא דבהא יש חילוק בין גדולים לקטנים אם אכלום אבל לאחר שתקנו לגבות מן המטלטלין ואם הניח להן אביהן אפילו קטנים חייבין אפילו בשאכלום כנלע"ד לדעתו ז"ל:

מתניתא

שנויי נוסחאות (סוכ"ג) אבינו נד"ו אבונן.

מתני' *בנחיל שגזלו מן ההליכה ובפורח. ובלבד על אתר אבל אם יצא וחזר אני אומר מפני יראה ופיתוי אמרו. *תני ר' ישמעאל בן ר' יוחנן בן ברוקה אומר תניי בית דין הוא לקוץ זה סוכה ונותן דמים שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ:

הלכה ג מתני' א *המכיר כליו או ספריו ביד אחר אם יצא לו שם

גניבה בעיר ישבע כמה הוציא ויטול ואם לאו לא כל הימנו שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה ממנו: גמ' אמר רבי בא בר ממל *בדין הוא שלא ישבע ולמה אמרו ישבע שלא יהו בעלי בתים נטפלין לגנבים. ר' יהושע בן לוי אמר והוא שיצא לו שם שנגנבו ספריו. רב אמר צריך להביא ראייה שלן עמו באותו הלילה. אסי אמר אם טעון לומר מפלוני לקחתים נאמן אתא עובדא קומי ר' נסא ולא קביל מה פליג אמר בר נש דעקין הוה בגין כן לא קביל:

הלכה ד מתני' ב *זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש

נסדקה חבית של דבש ושפך זה את יינו והציל את הדבש לתוכו אין לו אלא שכרו אם אמר לו אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי חייב ליתן לו: גמ' *תני שנים במדבר ביד זה חבית מים וביד זה חבית דבש נסדק חבית מים תניי בית דין הוא שישפוך זה דבשו ויציל את מימיו שהמים מחייה במדבר ולא הדבש. *תני פועל ועני שעלו לראש אילן ושיברו סוכה בזמן שדרך פועלין לעלות באילן פטורין ואם לאו חייבין:

הלכה ה מתני' ג *שטף נהר חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה ושל

חבירו מאתים הניח את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו אם אמר לו אציל את שלך ואתה נותן לו דמי שלי חייב ליתן לו: גמ' *תני הניח שלו להציל של חבירו ועלה של חבירו מאיליו אין נזקק לו כלום. אלא הניח שלו להציל של חבירו ועלה שלו מאליו מהו דיימר לו נתייאשתי נישמעינה מהדא שטף נהר חמורו והיה צווח ואומר לא נתייאשתי ריש לקיש אמר כל זמן שצווח לא נתייאש ר' יוחנן אמר חזקה מייאש הוא:

הלכה

מתניתא. דקתני נאמנת אשה או קטן ואע"ג דלאו בני עדות ניהו: בנחיל שגזלו מן ההליכה. כלומר זה שהן עכשיו בשדהו מן ההליכה גזל אותן שהלכו ויצאו מתוך של חבירו לתוך שלו ובהא הוא דנאמנין דתקין דרבנן הוא מפני דרכי שלום ולאו עדות להוציא מיקרי: ובפורח. שעדיין מפריחות הן ולא נחו על סוכו של אילן חבירו אבל אם כבר נחו לא דכבר מוחזק הוא ואין נאמנין להוציא אפילו במילי דרבנן: ובלבד על אתר. וכן דוקא לאלתר נאמנין הן שהגידו מיד כשראו שיצא הנחיל משם: אבל אם יצא. הקטן או האשה ולא הגידו וחזרו ואמרו לא: אני אומר. שאני אומר מפני יראה ופיתוי שהיו מפחדין אותן או שהיו משדלין ומפתין אותן בדברים אמרו כן:

הלכה ג מתני' אם יצא לו שם גניבה. שיצא קול שנגנבו כליו ובבעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו איירי דכיון שיצא לו שם גניבה בעיר ואיכא סהדי שאלו הכלים והספרים שלו היו לא חיישינן שמא הוא מכרן: ישבע. הלוקח כמה נתן ויטול ויחזיר לו כליו ובלפני יאוש קמיירי:

גמ' בדין הוא שלא ישבע. אלא יהא נאמן בלא שבועה כמה נתן בשבילה שהרי הם תחת ידו: ולמה אמרו. שאינו נוטל דמים מבעל הכלי עד שישבע: שלא יהו בעלי בתים נטפלין לגנבים. שלא ירגילו לקנות מן הגנבים ומחמת זה כטפילה לגנבים הן שאלו לא היו מוצאין למכור לא היו גונבים והטילו חכמים שבועה על הלוקח כדי שלא יהו מצוים לקנות מהן שהוא אומר למחר יוציאו מידי וצריך אני לישבע לקבל מעות שלי: שנגנבו ספריו. אם ספריו הכיר לא סגי בשם גניבה בסתם דדילמא לא היו ספרים אלא כלים אחרים וצריך שם גניבה על הספרים: רב אמר. הא דקתני יצא לו שם גניבה לא מהני עד שיביא ראיה שלן עמו זה שמכר כליו באותו הלילה דאי לאו חיישינן דילמא זבנינהו והוא ניהו המפיק שמא דגניבה: אם טען. זה שמכרן להלוקח שהם עתה בידו טוען לומר מפלוני לקחתים וזה הפלוני אינו לפניו נאמן ואין צריך הלוקח להחזיר את הכלים: ולא קביל. לא קיבל ממנו טענה זו: מה פליג. שואל הש"ס דאם ר' נסא פליג ולא ס"ל כאסי: אמרי. לא אלא בר נש דעקין הוה לשון קצר הוא וכמו דעקבין ומלשון עקבה מדם עוקב אחר המכחש וכלומר שהי' מכיר בו שאדם עוקב ורמאי הוא ובשביל זה לא קיבל דבריו:

הלכה ד מתני' אין לו אלא שכרו. שכר הכלי ושכר הפעולה דכיון שהבעלים הם שם והיה לו להתנות ולא התנה הפסיד ואין לו אלא שכר טרחו:

גמ' תני. בתוספתא פ"י: שנים שהיו באין במדבר וכו' ולא הדבש. והתם מסיים וכשיגיע לייסוב נותן לו דמי דבשו: תני. שם: פועל ועני. פועל לעשות מלאכתו ועני לנקף בראש האילן: בזמן שדרך. שעלה במקום שדרך בני אדם לעלות בו:

הלכה ה מתני' שטף נהר חמורו. אשמעינן בסיפא דאפי' לא הפסיד בידים אלא ממילא הוא שהניח את שלו אפ"ה כי התנה עמו חייב ליתן לו וברישא אשמעינן דאפילו בפסיד' בידים ששופך את יינו בשבילו אפ"ה כי לא התנה עמו אין לו אלא שכרו: גמ' אין נזקק לו כלום. אין צריך ליתן לו כפי שהתנה שהרי זה ירד להציל ולא הציל ואינו נותן לו אלא שכר הראוי בעד טרחתו: אלא. הא קמיבעי' לן אם שלו הוא שעלה מאליו מהו ולענין דנותן לו כפי שהתנה כמי לא מיבעיא לן דצריך ליתן לו דמן שמיא הוא דרחימו עליה אלא מהו דיימר לא נתייאשתי ממנו ואם אדם א' ירצה לזכות בו לא זכה או דילמא כזוכה מן ההפקר הוא דמסתמא כבר איאש ואין משגיחין עליו שעומד וצווח לא נתייאשתי: נשמעינה מן הדא. דפלוגתא דר"י ור"ל היא: חזקה מייאש הוא. בתחלה ואין משגיחין עליו שחוזר בו:

הלכה

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פ"ו מהל' גניבה הי"א טוש"ע חו"מ סי' שנז ס"א

ח
ב מיי' פי"ב מהל' גזילה ואבידה ה"ס טוש"ע שם סי' רסד ס"ס

ט
ג מיי' שם הי"ג טוש"ע שם ס"ג

מסורת הש"ס

(כתובות פ"ב)
(שם)
ב"ק פא ע"ב
ב"מ קית ע"ב
ב"ק קיד ע"ב
שם קטו ע"א
(תוספ' פ"י)
(שם)
שם ע"ב
(שם)

מראה הפנים

מתניתא בנחיל וכו' ובלבד על אתר. יש לפרש שזהו כעין דמסיק בבבלי דף קי"ד ע"ב כגון שהיו בעלים מרדפין אחריהן והיינו ובפורח דקאמר הכא שעדיין הנחיל פורח ולא נחו על הסוכה והבעלים מרדפין אחריהן. ובלבד על אתר מיד כשראוה אמרו ומסיחין לפי תומן כדמסיק התם דבכה"ג הוא דנאמנין. וגרסי' לה בהאי תלמודא סוף פ' אלו נערות וע"ש כמו שהובאה התוספתא שם וכמה דברים התם לא אמר ר' יוחנן בן ברוקה וכו' לאו דוקא הוא. וניחא נוסחא דהכא:

שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. ובבבלי פ' מרובה דף פ"א מסיק עלה דיחידאה היא והילכך לא חשיב לה התם בהני יתא דעשרה תנאים וכן הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ו מגזילה הל' י"ד דלא כר' ישמעאל. וקאמר התם והא איכא הא דר' יוחנן א' האילן הנוטה לתוך שדה חבירו ואחד אילן הסמוך למצר מביא וקורא שע"מ כן הנחיל וכו' אלא מאן תנא עשרה תנאים שהתנה יהושע ר' יהושע בן לוי היא ופי' רש"י ז"ל ולא מתניתא היא דריב"ל אמורא הוה ור' יוחנן פליג עליה ולכאורה איכא למידק כמה שהביא הרמב"ם ז"ל בפ"ה מנ"מ עשרה תנאים וכו' ואלו הן וקחשיב התם כמו דחשיב בברייתא דמרובה ובפ"ב מביכורים הל' י"א פסק כר' יוחנן. והכ"מ דקדק בה מההיא דר' יהודה ושם לא ביאר הרמב"ם שהוא מתנאי יהושע ובהאי דר' יוחנן ס"ל שם בהדיא שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ. וצ"ל דעשרה תנאים דקחשיב בג"מ לאו דוקא כן אלא בענין נזקין עשרה הן ובביכורים פסק כר' יוחנן דס"ל דטפי מעשרה תנאים הן:

בדין הוא שלא ישבע וכו'. משמע מהכא דלפרש טעמא דתקנת חכמים דאינו נוטל אלא בשבועה קמ"ל דמן הדין הוא שיחזיר לו זה דמיו בלא שבועה אלא כדי שלא יהו נטפלין לגנבים רמו רבנן שבועה עליה כמבואר בפנים ועיין בב"י בח"מ במתני' כענין מה שאמרו בש"ס דילן דטעמא שצריך זה להחזיר לו הדמים משום תקנת השוק הוא דמן הדין מחזיר הוא לו בלא כלום וכן אמרו בירושלמי דתקנת חכמים הוא שלא יהו כ"כ נטפלין לגנבים עכ"ל ולכאורה הא דהכא מילתא אחריתא היא וטעמא דתקנת חכמים בשבועה קמפרש לה ולא טעמא דחזרת דמים ואפשר דה"ק דמלד הסברא שאמרו בירושלמי שלא יהו כ"כ נטפלין לגנבים לענין טעמא דתקנתא דשבועה א"כ מן הדין היה ג"כ דנימא מכח סברא זו שצריך להחזיר לו כליו בלא כלום כדי שלא יהו נטפלין לגנבים בהרי זה לא נתייאש מהם כדמוקמינן התם ולא היה לו להלוקח לקנות מן הגנב אלא משום תקנת השוק הוא דאמרו שלא יחזיר לו בלא דמים הואיל וגנב שאינו מפורסם הוא:

בר נש דעקן הוה. כן מצאתי הגי' בדברי הראב"ד ז"ל בספרו תמים דעים סי' ס"ת וענין עקום הוא ומעקם דרכיו תרגומו דמעקן ארחותיה וכלומר מפני שהכירו לאדם עקש הוא לא קיבל דבריו א"כ עקן לשון לותן יגזלן וגר לא תלחצנו תרגומו לא תעיקון ליה: **חזקה** מייאש הוא. והוא הפקר אע"פ שחוזר בו ועיין בפ' אלו מציאות מזה בר"פ:

אין

ציון ירושלים *בדין הוא שלא ישבע. עמה"פ מ"ש כזה ועי' ר"ן פ' כל הנשבעין שכתב בשם הירושלמי ראיה לשיטת הגאונים דכל שאינו טוען בגופו של משכון צריך לישבע בנק"ת פ"ש ודו"ק:

שנויי נוסחאות (סו"י, כל בד"ו ליתא. (סוכ"ג) לתוכו בד"ו לתוכה. (סול"ס) נותן לו בד"ו נותן לי (וכ"ה בסרי"ר).

גליון אפרים מן ההליכה ובפורח. נ"ב פירוש הרשב"א בחדושיו שקאי על הקטן שהביא סימנים ולא בא לכלל שניו אבל קודם לזה אינו נאמן וכלשון הזה איתא בבבלי ברכות מ"ז ע"ב:

מסורת הש"ס

הלכה ו מתני' א *הגוזל שדה ונטלוה מסיקים אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך ואם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה ב *שטפה נהר אומר לו הרי שלך לפניך ג *הגוזל את חבירו או שלוה ממנו או שהפקיד לו ביישוב לא יחזיר לו במדבר על מנת לצאת במדבר יחזיר לו במדבר:

גמ' אמר רבי יוחנן *והלא אמרו אין הקרקע נגזלת ולמה אמרו חייב להעמיד לו שדה. קנס קנסוהו. נטלוה מסיקין מן הגזלן מחמת הנגזל מהו דו יכיל מימר ליה מ"מ הב לי דידי ומאן דבעי ייתי ויסיב מיני. *ר' יהושע בן לוי אמר אין אדם נתפש על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון וגולגולת. רב אמר יכיל מימר ליה את שרי עביטיך מיני:

הלכה ז מתני' ד *האומר לחבירו גזלתיך והלויתני הפקדתה אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך ואם לא החזרתי לך חייב לשלם אבל א"ל איני יודע אם גזלתיך ואם הלויתני אם הפקדתה אצלי ואם לא הפקדתה פטור מלשלם: **גמ'** ר' יוחנן אמר בבא לצאת ידי שמים. גזלתיך והלויתני הפקדתה אצלי והחזרתי לך והלה אומר איני יודע ר' ירמיה סבר מימר חייב להעמיד לו מן הדין ר' יוסי סבר מימר עוד היא לצאת ידי שמים. הוצאתי מן הכיס ונתתי לך והוא אומר איני יודע "רב הונא אמר אומרין לו את לית ידע אהן ידע:

הלכה ח מתני' ה *הגונב טלה מן העדר והחזירו מת או נגנב חייב באחריותו. אם לא ידעו הבעלים בגניבתו ובחזירתו מנו את הצאן והיא שלימה פטור מלשלם: **גמ'** א"ר יוחנן אם ידעו הבעלים בגניבה צריכין לידע בחזירה לא ידעו בגניבה אין צריכין לידע בחזירה ריש לקיש אמר אע"פ שלא ידעו בגניבה צריכין לידע בחזירה

הלכה ו מתני' ונטלוה מסיקים. אנסים חזרו וגזלוה מן הגזלן. גלגל תרגומו סקאה ועל שם שהארבה גזלן הוא שהגוזל ואוכל בשדות: אם מכת מדינה היא. שאנסו קרקע של אחרים עם זו: ואם מחמת הגזלן. שאנסוהו להראות את שלו והראה לשדה זו: שטפה נהר. שהיתה על שפת הנהר ובא הנהר ושטפה: לא יחזיר לו במדבר. אם אין זה תובעו אין זה יכול לכופו לקבל חובו או פקדונו במדבר דלאו מקום שימור הוא. על מנת לצאת במדבר. לא שיאמר לו בפירוש על מנת שנלא במדבר ותפרעני דהא מלתא דפשיטא היא אלא כגון שאמר לו ליהוי האי פקדון גבך דאנא למדבר נפיקנא וא"ל אידך אנא נמי למדבר בעינא למיפק דהשתא אי בעי לאהדרינהו במדבר מהדר ליה:

גמ' והלא אמרו אין הקרקע נגזלת. ואמאי תנן אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה הלא אין קרקע נגזלת ויאמר לו הרי שלך לפניך: קנס קנסוהו. בגזלן אם אנסוהו מחמתו אבל מן הדין אינו חייב: מחמת הנגזל. שאנסוהו להראות שדה של הנגזל והראה לשדה זו: מהו דהוא יכיל מימר ליה. הנגזל מ"מ אתה תחזיר לי את שלי וכל הרוצה ליטול ממני יבא ויטול ואע"ג שאנסוהו בשבילו מ"מ הוי כמי שנתפס על חבירו דאין חבירו חייב להחזיר לו וה"נ דהגזלן נתפס בשביל הנגזל ואין הנגזל חייב להחזיר לו וא"כ צריך הגזלן להחזיר לו שדהו או לא ופליגי בה ריב"ל ורב: אלא בארנון ובגולגולת. שאם נתפס בשביל המס והגולגולת של חבירו ושילם צריך חבירו שיחזיר לו שהרי א"א להפטר מהן ועכ"פ היה צריך לשלם אבל בחוב דעלמא יכול הוא לומר הייתי מפייסו בדבר מועט או היה פוטרני בלא כלום: רב אמר יכיל מימר ליה. זה הנתפס בשבילו יכול הוא שיאמר לו את שרי עביטיך מיני הרי עכ"פ נפטרת מחובך על ידי וסוף סוף היית צריך לשלם וה"נ כן דסוף סוף היו אונסין מתחת ידך לשדה זו. שרי עביטיך. לשון התרת הקשר מהמשכון והחוב אשר עליך:

הלכה ז מתני' האומר לחבירו גזלתיך. מפרש בגמ' שאם לא היה זה תובעו ומעלמו א"ל גזלתיך וכו' ואיני יודע אם החזרתי לך או לא פטור מן הדין אבל אם בא לצאת ידי שמים משלם לו ואם זה היה תובעו גזלתני הלויתיך הפקדתי אצלך והוא משיבו אמת שגזלתיך וכו' ואיני יודע אם החזרתי לך או לא חייב לשלם מן הדין: אבל אם אמר לו איני יודע אם גזלתיך וכו'. אפי' כשזה תובעו ברי לי שאתה חייב לי פטור מלשלם מן הדין ומיהו ישבע שבועת היסת שאינו יודע שחייב לו דהא לא עדיף שמא מברי דה"נ הוה טעין אין לך בידי כלום משביעי' לי' שבועת היס"ת: **גמ'** ר' יוחנן אמר בבא לצאת ידי שמים. איירי מתני' דאיהו מוקי לה בשלא תבעו אלא מעלמו אמר לו כן הלכך ברישא דאמר לו גזלתיך ואיני יודע אם החזרתי פטור מדינא וחייב לשלם דקאמר בבא לצאת ידי שמים ובסיפא דקאמר פטור אפילו לצאת ידי שמים לא צריך דהא ליכא שום טענת ברי לא מהנגזל ולא מהגזלן: והלה אומר איני יודע. אם קבלתי או לא והיה ר' ירמיה סבר מימר דבכה"ג שהודה בטענת ברי אע"פ שאמר ג"כ ברי לי שהחזרתי חייב לשלם לו מן הדין מכיון שזה טוען איני יודע מהחזרה כלום: ר' יוסי סבר מימר. דלא היא אלא עוד הוא ללאת ידי שמים גם בזה אמרינן דללאת ידי שמים אם ירצה הוא דישלם אבל לא מן הדין דמכיון שזה לא תבעו והוא עלמו שאמר גזלתיך הוא אומר ג"כ ברי לי שהחזרתי לך: הוצאתי מן הכיס. כך וכך מעות וזכור אני שנתתי לך: את לית ידע. אתה אינו זוכר אהן זה המלוה הוא יודע דבר שלו עדיף:

הלכה ח מתני' והחזירו. שלא מדעת בעלים: חייב באחריותו. דמכי גנבה קם ליה ברשותיה והשבה דעביד לאו השבה היא עד דמודע להו להבעלים: ומנו את הצאן. אחר שהחזירו והיא שלימה הרי יש כאן דעת בעלים ופטור:

גמ' אם ידעו הבעלים בגניבה וכו'. ר' יוחנן ס"ל לפרש המתני' כפשטא דרישא מיירי שידעו הבעלים בגניבה ובזה צריכין דעת הבעלים בחזרה והוא החזירו שלא מדעת בעלים הלכך חייב באחריותו וסיפא דלא ידעו מגניבה א"צ לידע בחזרה אלא מנין הוא דפוטר ומנו את הצאן דקתני אסיפא קאי: אע"פ שלא ידעו בגניבה צריכין לידע בחזירה

י
א מיי' פ"ט מגזילה ואבידה ה"ב טוש"ע חו"מ סי' שעא ס"ג
יא
ב מיי' שם הלכה א טוש"ע שם ס"א
יב
ג מיי' שם פ"א ס"ו טוש"ע שם סי' שסו ס"ד
יג
ד מיי' פ"א מהל' טוען ונטען ה"ט טוש"ע שם סי' עה ס"י וסי' שסה ס"ב בהג"ה
יד
ה מיי' פ"ד מה' גנבה הי"ב טוש"ע שם סי' שנה ס"ב

מסורת הש"ס: ב"ק קטו ע"ב · שם קיז ע"ב · שם קיח ע"א · (נדרים פ"ד) · (תוספ' פי"א) · ב"ק קיח · שם

מראה הפנים

אין אדם נתפס על חבירו. מבואר הוא בפ' שני דדיני גזילות הלכה א' דמסקנא כריב"ל וכמ"ש שם:

את לית ידע. רב הונא לטעמיה דס"ל מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב. וכבר ביארתי הסוגיא דהכא דעולה כפ' כסוגיא דהתם דף קי"ח ובפירושא דמתני' אליבא דר' יוחנן דקי"ל כוותיה ועיין לקמן סוף פרק שבועת הדיינין:

ריש לקיש אמר אע"פ שלא ידעו בגניבה וכו'. מבואר הוא דדברי ר"ל דהכא הם ממש דברי רב חסדא דהתם דף קכ"ל ופסקו הפוסקים כוותיה בבעלי חיים הוא"ל דרבא מפרש דבריו וכוותיה ס"ל דקאמר טעמא הוא"ל ואנקטיה נגרי ברייתא. ור' יוחנן דהכא כדברי רב דהתם ודכך הש"ס הזה בחליפין. והאי דר' לעזר אין זה כגון ההן ברתא הוא כהאי דאמר התם מודה רב בלקטותא דלדעת מי שסובר מנין פוטר מודה בכגון זה דא"ל מנין מכיון דניכר הוא וכבר הרגיש ואפי' לא מנה וכן הכא בתיישא רבא ולר"ל נמי ברישא דאיכא דעת בעלים ומנין פוטר בכה"ג א"ל מנין. וממה שפירשתי מובן דברי רש"י ז"ל שכתב כדברי רב חסדא ואם מנו הנך דרישא וכו' כלומר הנך בעלים דמיירי ברישא דמתני' דהכיא ודאי בשידעו בגניבה מיתפרשא. והרמב"ם ז"ל בפ"ד מגניבה הל' י"ב לא הביא האי דינא דלקטותא ונראה דהוא ז"ל מפרש דדוקא אליבא דרב איתמר דאיהו ס"ל שלא לדעת מנין פוטר וכיון דטלה זה יש לו סימן לא בעיך כו שלא לדעת דניכר כשנגנב וכן כשהחזירו ולפיכך א"ל מנין אבל למאן דס"ל דשלא לדעת צריך דעת דוקא לא מהני אפי' בכה"ג דמכיון דאנקטיה נגרי ברייתא צריך הוא להודיע דזימנין לאו אדעתיה ואע"פ שיש לו סימן אינו מבגית ע"ז וכן נמי אפי' הגניבה היתה לדעת וס"ל לרב חסדא דמנין פוטר בדוקא קאמר מנין דהא עכ"פ אנקטיה נגרי ברייתא וזמנין לאו אדעתיה אלא דבכה"ג פוטר המנין מפום שהבעלים ידעו בגניבה ובשמנו בכר יש להם להזהר בו ולא איתמר האי מילתא כ"א אליבא דרב דאיהו דקאמר החזירו לעדר שבמדבר יצא. וכן נראה מפירש"י ז"ל שפירש שטלה ניכר כשנגנב ולכאורה מיותר הוא אלא הכוונה כדפרישית ולפיכך לא הביאו הפוסקים להא דאיתמר אליבא דרב: בלי

ציון ירושלים י"ה אמר אמרי לו את לית ידע אהן ידע. פי' הפ"מ דהכוונה דהוא ידע כיון שטוען ברי דברי ושמא ברי עדיף לר"ה אבל הש"ך חו"מ סי' עה ס"ק סו לא פירש כ ובאמת שפירש הפ"מ יותר נראה וכן מלינו כלשון הזה בירושלמי פ' שבועות הדיינין ה"ח אנת לית ידע אהן ידע. ופירשו הרמב"ן והרא"ש והריטב"א גם דהכוונה דזה טוען ברי והף שהמה"ם שם דחה דברי הפי' דרב הונא לשיטתו דס"ל ברי ושמא ברי עדיף אבל לא קשה והמעיין ברמב"ן ורא"ש וריטב"א ימלא דשם אין הגירסא ר"ה רק רב יונה בשם רב. אבל הפירוש הוא אמת. ובאמת דקשיא לי לרמב"ן ורא"ש וריטב"א שהקשו דהא ה"ל מחייב שבועה ואי"ל ומשלם וכן הוקשו על ירושלמי פ' הכונס גבי מטקסין והרי הגירסא לפנינו המימרא בשם רב ורב ס"ל דלא אמרינן מחויב שבועה ואי"ל משלם. עכ"פ הפירוש הוא דלא כש"ך בזה ראיתי בתומים סי' עה גם הוא פירש כהפ"מ והביא הך דשבועות הדיינין והניתי:

שנויי נוסחאות (שו"א) מסיקים בשרי"ר ליסטין. (שו"ה) ממנו בשרי"ר הימנו. (שו"ו) במדבר בשרי"ר למדבר. במדבר בשרי"ר למדבר. (שו"ט) א"ל בשרי"ר ליתא. (שול"א) ידעו הבעלים בשרי"ר ידעו בו הבעלים. (שול"ב) מנו בשרי"ר ומנו.

אמרי ברוך

בפני משה ד"ה זה והלה אמר איני יודע אם קבלתי. כ"ב הגי' הנכונה גזלתני הלויתיך וכו' וכן מבואר מדברי הש"כ בח"מ סי' ע"ה ס"ק ס"ז וסמחבר שנג בכאן.

עמודי ירושלים

גזלתיך והלותני הפקדת אצלי והחזרתי לך כו' ספני משה פי' דזה סובר בברי שהחזיר לו והוא תמוה דכיון דהוא טוען ברי בין בתביעה בין בחזרה מדוע יהיה חייב. וע' תומים (סי' ע"ה ס"ק י"ט) שפי' דהאי והחזרתי הוא שאלה ששואל לו אם החזיר לו שהוא מסופק בדבר ע"ש וא"ש. וראיתי בפלתי ס' ריבית בכללא דריבית שכ' והנה דקדקתי על לשון הירושלמי שכ' והחזרתי לך דהרי מיירי נמי בגזילה ופיקדון ואמאי לא נקט והחזרתי דהא דבר מסוים הוא עכ"ל. וע"כ פי' פירוש זר בדברי הירושלמי כאשר יראה המעיין ובפרט מה שפי' דהאי חייב להעמיד לו היא שבועה הוא תמוה וקושיתו מעיקרא לק"מ דכיון דבכלל גם שלוהו דלא הדרא בעינא א"כ לא יוכל למינקט והחזרתי' ומסתימה ממנו מה יעשה בלשון המשנה גם דאיתא האומר לחבירו גזלתיך והלותני הפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך שגם א"א לפרש כלל כפירושו א"כ מדוע לא נקט והחזרתי' ועכצ"ל כמ"ש דכיון דנקט בתוכם הלואה לכן נקט החזרתי וזה פשוט:

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"ו מגניבה ה"א עוש"ע חו"מ סי' שנח ס"ה
טז ב מיי' שם ה"ו טוש"ע שם ס"ו
יז ג מיי' שם ה"ז ועיין בהשגו' וכמ"מ שם ס"ט
יח ד מיי' שם הל' א' טוש"ע שם סי' שנח ס"י

מסורת הש"ס

(קידושין ע"ב כ"ב פ"ג)
כ"ה קיח ע"ב
(לעי' פ"ט ה"ז)
שם
עי' כ"ק קי ע"ב

בחזיר'. א"ר לעזר אין הוה כגון ההין ברחא אין צריכין לידע בחזירה מהו כגון אהן ברחא. *אית דמרין חוטרא אית דמרין פנדורה אית דמרין תיישא רבא:

הלכה ט מתני' א *אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב וגדיים ולא

משומרי פירות עצים ופירות אבל לוקחין כלי פשתן בגליל מן הנשים ועגלים בשרון וכולן שאמרו הטמן אסור ולוקחין בצים ותרנגולין בכל מקום: גמ' *תני אין מקבלין פקדונות לא מנשים ולא מעבדים ולא מקטנים קיבל מן האשה יחזיר לה מתה יחזיר לבעלה:

הלכה י מתני' ב מוכין שהכובס מוציא הרי אילו שלו שהסורק מוציא הרי

הן של בעל הבית הכובס נוטל שלשה חוטין והן שלו יותר מיכן של בעל הבית ואם היה שחור על גבי לבן נוטל את הכל והן שלו: גמ' אבא הושעיה איש טרייא הוה קצר והוה עבד ליה חדא איסטדכין מן חד עמר. דלא יהוון ברייתא אמרין מדידן לבש:

הלכה יא מתני' ג *החייט ששייר מן החוט כדי לתפור בו מטלית

שהיא ג' על ג' חייב להחזיר לבעלין מה שהחרש מוציא במעצד ד הרי אילו שלו ובכשיל של בעל הבית ואם היה עושה אצל בעל הבית אף הנסורת של בעל הבית: גמ' תני רבי חייה *מלא מחט דבי ר' חייה פתרין לה כפליים כמלוא מחט. תני בר קפרא מלא משיכת המחט דבי רבי ינאי פתרין לה כמשיכת מחט. מה ופליג מה דתני רבי חייה מלא מחט דבי ר' ינאי פתרין לה כפליים כמלא מחט. מה דתני בר קפרא מלא משיכת מחט דבי רבי ינאי פתרין לה כפליים כמשיכת מחט:

הדרן עלך הגוזל ומאביל וסליקא לה מסכת בבא קמא

בחזרה. לא דס"ל לר"ל דלעולם צריך דעת בעלים בחזרה ואע"פ שלא ידע בגניבה ומכ"ש כשידע בגניבה דא"כ מתני' היכא מיתרלא דקתני ומנו את הצאן והיא שלימה פטור אלא האי אע"פ דקאמר אדברי ר' יוחנן קאי דקאמר לא ידעו בגניבה א"צ לידע בחזרה וקא"ל דלא היא אלא דבזה צריכין לידע בחזרה ואע"פ דלדידך קיל הוא בשלא ידעו בגניבה לדידי בשלא ידעו בגניבה גרע מהיכא דידעו וטעמא דכל צאן שהיא רגילה לצאת חוץ צריך ליזהר בה ביותר וזו הואיל ולא ידעו הבעלים בגניבה ושהיתה למודה לצאת מחמת הגנב שהרגילה לכך לא נזהרו הבעלים בה אבל היכא דידעו הבעלים בגניבה כבר היו יודעים שיש להם אחת בתוך העדר שהיא למודה לצאת והיה להם להזהר בה ואם לא נזהרו איהו הוא דהפסיד אנפשייהו והשתא ומנו את הצאן דקתני ארישא קאי ומתני' הכי מתפרשא מת או נגנב אחר שהחזירו חייב הגנב באחריותו אע"פ שמנו את הצאן והיא שלימה אימתי בזמן שלא ידעו הבעלים בגניבה ובחזרה והא דקתני בחזירה ה"ק כשלא ידעו בגניבה הוי נמי כמו שלא ידעו בחזרה ובכה"ג הגנב לעולם חייב באחריותה דמכיון דהשבה דעביד לאו השבה היא קמה ליה ברשותיה ואפילו אם מת חייב בה אבל אם ידעו הבעלים בגניבתו ואחר החזירה מנו וידעו גם בחזירתו מחמת כן ומעתה היה להם להזהר בה והשבה דעביד השבה מעליית' היא ולפיכך פטר הגנב מאחריותה והשתא ומנו את הצאן ארישא ומתני' הגונב טלה מן העדר קאי דמיירי שידעו הבעלים בגניבה ובהא מניין הוא דפוטר והוי ידיעת בעלים: אין הוה כגון ההין ברחא. אם היה הצאן שגנב כגון זה העז דאמרינן לקמן אין צריכין לידע בחזירה וכלומר למ"ד מנין פוטר ובכה"ג דאמרינן לעיל היכא דידעו הבעלים בגניבה דמנין הוי כדעת הבעלים בחזירה אבל בכגון זה העז אפילו מנין לא צריך: אית דאמרין חוטרא. בפ' חזקת הבתים הלכה א' קאמר ריב"ל המוכר צאן לחבירו כיון שמסר לו משכוכית קנה מאי משכוכית אית דאמרין חוטרא. מקל של רועה והצאן מכירות אותו כשרומז במקל והולכין כל העדר אחריו: ואית דאמרין פנדורא. תוף בלשון יונית פנדורא ובפרק קמא דקידושין גרים שרקוקיתא וכמו קרקשתא זוג המקשקש לפני העדר והולכין אחריו: ואית דאמרין תיישא רבא. תיש גדול וחריף שהולך לפני העדר וכל העדר נמשכין אחריו. והשתא קאמר הכא שאם גנב זה התיש הגדול אע"פ שלא מנו את הצאן כבר ידעו בחזירה מפני שזה ניכר בגניבתו וניכר בחזירה כשנתוסף על הצאן:

הלכה ט מתני' אין לוקחין מן הרועים. דאיכא למימר שמא גנבום מצאנו של בעל הבית

המסור להם: כלי פשתן מן הגליל מן הנשים. מפני שמלאכת נשים היא והן עצמן עושות ומוכרות ולדעת בעליהן הוא: ועגלים בשרון. שם מקום הוא שהעגלים מצוין והן בזול והנשים לוקחות ומגדלין אותן ושלהן הן: הטמן אסור. מפני שהן בחזקת גניבה:

בכל מקום. ומכל אדם ואם אמרו הטמן אסור: גמ' תני אין מקבלין פקדונות. מבואר הוא בפרק דלעיל הלכה י' ע"ש:

הלכה י מתני' מוכין שהכובס מוציא. המלבן הצמר הוא

מוציא מן הצמר דבר מועט על ידי שטיפה: הרי אלו שלו. שאין בעה"ב מקפיד עליהן והמקפיד לא הוי קפידיה קפידא: שהסורק מוציא. הסורק את הצמר והמנפצו מה שמוציא הוא הוי דבר חשוב ורגילין להקפיד: הכובס נוטל שלשה חוטין. דרך אורגי בגדי צמר לארוג בסוף הבגד שלשה חוטין ממין אחר והכובס נוטלן ומבזה הבגד ומייפהו: יותר מכאן. הוי מידי דחזי ליה ומקפיד עליה אכוליה והכל של בעל הבית: ואם היה השחור ע"ג לבן. שהיו חוטים שחורין ארוגים בבגד לבן רשאי הכובס ליטול הכל לפי שהשחור בלבן מגנה אותו ביותר: גמ' הוה קצר. כובס היה: איסטדכין. מין מלבוש אחד. ובב"ר פרשה י"ט ויעשו להם חגורות חגורי חגורות אסטכיון גליון סדינים ופי' הערוך כולן מיני מלבושים של זכר הן: מן חד עמר. של מין צמר אחד שלא יהא מעורב בו הרבה מיני צמר ויהיו הבריות אומרים מן שלנו הוא לבוש ומעורב בו מינים הרבה מכמה אנשים שנתנו לו לכבוס לפי שצריך אדם לצאת ידי הבריות כשם שצריך לצאת ידי המקום שלא יביא עצמו לידי חשד שיהיו חושדין בו:

הלכה יא מתני' החייט ששייר

מן החוט. שנתן לו הבעה"ב: כדי לתפור בו. מפרש בגמרא כמה שיעור כדי תפירה: ומטלית שהיא שלש על שלש. לאחר שהשוה החייט את תפירתו קולע ממנה מטלית קטנה שיש בה שלש אצבעות על שלש אצבעות חייב להחזיר להבעלים: במעצד. כלי שמחליק בו הנגר את פני הלוח ושפאין שהוא מוציא דקין הן ואין בעל הבית מקפיד עליהן: ובכשיל. קרדום רחב ומפיל שפאין גסין: אצל בעל הבית. שהוא שכיר יום ודרכו לעשות אצל בעל הבית: אף הנסורת. דק דק היוצא מתחת המקדח שהוא דק מאד של בעל הבית הוא ורישא בקבלן שקיבל לבנות הבית בדמים קצובים: גמ' תני ר' חייא מלא מחט. הוא שיעור כדי לתפור בו: פתרין לה. לקמיה מפרש פתרין לה היכא קאי: כפליים. כמלא מחט וחוץ למחט כמלא מחט: מלא משיכת המחט. כדי שיכול לתחוב בבגד ולמשוך בתפירת מחט: מה ופליג. אם דבי ר' חייא ודבי בר קפרא לפרושי מתני' קאמרי ופליגי אר' חייא ובר קפרא רבותיהם ולפי גירסת הספר ה"ק היאך פליגי דבי ר' ינאי על ר' חייא ובר קפרא רבותיהם וקאמר הש"ס דלא היא אלא שכן מפרשי' כל אחד לדברי רבם: מה דתני ר' חייא כמלא מחט. מפרשין לה דה"ק כמלא שני מחטין לפי שמלא מחט אחת אינו ראוי לתפור ומה דתני בר קפרא מלא משיכת המחט שהוא מעט יותר ממלא מחט מפרשין לה שצריך כפלים כמשיכת מחט יותר ממלא מחט לפי שבמשיכה אחת שהיא יותר ממלא מחט עדיין אינו ראוי כל כך לתפור הלכך כפליים בעינן: הדרן עלך הגוזל ומאביל

מראה הפנים

כלי פשתן בגליל. וכנוסחת הבבלי כלי צמר ביהודה. והרמב"ם ז"ל בפ"ו מגניבה הל' ד' העתיק כנוסחת המשנה דהכא:

תני אין מקבלין פקדונות מן הנשים מבואר הוא לעיל פרק הגוזל קמא הלכה ד' ע"ש:

כפליים כמלא מחט. שהוא כמלא מחט וחוץ למחט כמלא מחט וככר ראוי לתפור בו וצריך להחזירו וכן הוי המסקנא התם בבבלי מכילתין:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא

שנויי נוסחאות (סו"ה) וחלב בסרי"ר חלב. (סו"ו) לוקחין כלי פשתן בגליל מן הנשים בסרי"ר לוקחין מן הנשים כלי פשתן בגליל. (סו"ח) בכל בסרי"ר מכל. (סוי"ב) מוכין בסרי"ר מוכים. (סוכ"א) לבעלין בסרי"ר לבעלים. (סוכ"ג) ובכשיל של בעל הבית בסרי"ר ובכשיל הרי של בעל הבית. (סוכ"ז) פתרין לה כמשיכת מחט בג"ו פתרין לה כפלים כמשיכת מחט.

מערכת הערוך פנדורה. בלשון יוני כלי זמר כמו תוף ואולי רועי צאן בכלי זה מקבצים הצאן להוליכן לשדה ולהביאן לבית.

גליון אפרים

ירושלמי ממסכת בבא קמא

(דף א' ע"א) **פ"א ה"א** ובשהזיק חב המזיק כו' א"ר יוסי הדא אמרה אדם שתבל כו'. אמתניתין דפ"ג ה"ט קאי שני שוורים תמים שחבלו זה בזה משלמין במותר כו' וכן שני אנשים שחבלו זה בזה משלמים במותר נזק שלם וכתבו שם הרא"ש והנמוק"י דבני אנשים דומיא דב' שוורים דמיירי בהתחילו בב"א דאל"כ המתחיל פטור דכל המשנה כו' וזה שאמר הדא אמרה מדקתני וכן. שחד דינא הוא באנשים כמו בשוורים. ומייתי לה הכא לפי שיליף לב' שוורים מקרא דמכה בהמה שר"ת יליף מהקרא הזה לבעלים מספלים בנבלה. נועי":

(דף ד' ע"א) שם הייתי אומר להכשיר נזקיה כו' לניזקי גופו כצ"ל וכן לקמן: שם ומאן הוא אבא רב או אבא בר אבא. כן נ"ל או שצ"ל אבא בר נא: שם רב יהודה שלח שאל לר"א האנס כו'. קדושין פ"א ה"ד ע"ש:

(שם ע"ב) **ה"ב** אמר ר' ירמיה האש לא הכשר נזקיו אמר ר"י ואין כיני האש לא הכשר נזקיו מקבל עליו ההתרייה בדעת זו ולוקה. מאי כדון האש להכשר נזקיו מקבל עליו נזק צער ריפוי שבת ובושת (כצ"ל שצ"ל. והכונה דעל אש לא שייך הלשון הכשרתי את נזקו בסוף חציו וכאילו הזיק בידיו):

(דף ו' ע"א) שם ר' יסא בשם ר"י חצר השותפין חייבת כו'. נ"ל שצ"ל אצר השותפין חייבת ואצר שאינה לשניהם פטורה. אמר ר' יסא אנא איתיתה מהדא דתני ר"ה ארבעה כללות כו' כל מקום שיש רשות לניזק ולמזיק כגון פונדקי וחצר השותפין וכיוצא בהן על השן והרגל חייב. וכן הגיה בנוע"י. על הנגיחה כו' אם תם משלם חצי נזק (ורבנן דפליגי אר"ט) כו' לניזק ולא למזיק חייב בכל (נר"ע דהאמר מגונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם. והכי מדייק בבבלי וע"ש) והכל מודין (גם ר"ט) בשאין רשות כו':

(דף ז' ע"א) **פ"ב ה"א** ר' לעזר אומר כל דבר שהוא חוץ לגופה לא חלקו בו חכמים בין ברה"י בין ברה"ר מהו שתקבל העדאה כו' אמר ר"ז מתניתא פליגא עלוי שור כו' וכי יש כופר בתם לחצי כופר כנ"ל. (ר"ז מביא ראיה דצרורות איכא העדאה מדקתני חייב בכופר ודחי הש"ס דלר"א חייב בכופר הוא בחצי כופר וכריוה"ג דתם משלם חצי כופר) ואפילו כר"ז לית הדא פליגא ולמה פטור ממיתה בשהועדה להיות מפלת את הכתלים (נר"ז דמיירי בשהועדה קשה למה פטור ממיתה וכפרש"י בבבלי מ"ד ע"א אלא הכא כיון שמועד לכך מאי שנא במתכוין איכא) כשהפילה את הכותל לא היה אדם שם (והירושלמי לשיטתו לקמן בפ"ד ה"ב מכיון שהרג אדם אינו מועד כו' ריב"ח כפרדף ג' רדיפות והן מטערין שיש ברדיפותו נגיחה. ודלא כהבבלי מ"א ע"א דהומדנא לאו כלום. וע"ע ברש"י מ"ח ע"ב בד"ה לחזא ירוקא). נוע"י:

(דף ט' ע"א) **ה"ג** מילתיה דר"י אמר בעטה מהלכת ברבוצה חייב דמר ר"י לא סוף דבר בעטה רבוצה במהלכת או מהלכת במהלכת אלא בעטה מהלכת ברבוצה חייב. כצ"ל נ"ל:

(שם ע"ב) **ה"ד** רב אמר אכלה שעורים משלם תבן תני ר' חייה ופליג כיצד משלמת מה שנהנית אומדין כמה אדם רוצה להאכיל את בהמתו דבר הראוי לה לפיכך אם אכלה חטין שהן רעות לה ה"ז פטורה. כצ"ל. עיין בתוספתא בפ"א ובבבלי כ"א ע"א:

(דף י' ע"ב) **ה"ה** אם אומר את שאינו כזורק את החץ ממקום למקום ויעשה כמי שהלו עליו תשלומין מיכן והילך יהא חייב בתשלומין. עיין בגיטין פ"ה סוף ה"ד:

(דף י"א ע"א) **ה"ו** ר' ירמיה בשם רב הלכה כר"מ בתמה וכר' יודה בהעדאה. תני שור שנגח ג' פעמים ביום אחד מועד ומה ת"ל מתמול שלשום אלא שאם חזר בו ג' ימים זה אחר זה אינו נידון אלא כתם. דברי ר"ש (וכן איתא בבבלי) הוינן סברין מימר הלכה כר"ש דו אמר מעין שניהם אתא ר"י בשם רב כו' כנ"ל שצ"ע:

(דף י"ב ע"א) **פ"ג ה"א** אמר ר' אלעזר ואפילו אינה כו'. אולי נ"ל ואפילו אינה ממלאה כל רשות הרבים ואפילו אינה נתונה על קרן זוית אין דרך בני אדם להיות מתבונן בדרכים. היתה ממלא כל ר"ה כו': שם אם דחיין ונפל ומת חייב. וה"נ יעבור עליה ואם נשברה נשברה ואם נטל המקל ושברה חייב ונפשטה האיבעיא. ומ"ש ולא יכיל אין זה ענין להפשיטות אלא באור להברייתא ודלא כהפ"מ. וברייתא זו דשור כו' מיירי שנכנס ברשות בעל התחתון דבעל התחתון לא פשע כלל ובעל העליון פשע. כמבואר בנו"ע. ודומיא דהאיבעיא היתה ממלא כל ר"ה וברייתא השניה דשור דלקמן מיירי בר"ה ומשו"ה אם עלה ושמטו חייב דומיא דהאיבעיא הניח חבית כו': שם אלא יטול את המקל וישברנה או יעבור עליה כו' נשמעינה מן הדא שור שעלה על חבירו כצ"ל וכן הוא ברשב"א:

(דף י"ג ע"א) **ה"ב** מתיב ר"י לר"ל אם בשעת נפילה פטור אינו ק"ו לאחר נפילה ולמה פטור כו'. אולי צ"ל ולמה חייב לאחר נפילה (לר"א) שכן אין אדם מפקיר נזקיו בר"ה. ועיין לקמן בה"ו ופי יש לו רשות להפקיר נזקו בר"ה. עיין בבבלי כ"ט ע"ב בתוס' ד"ה כי פליגי:

(שם ע"ב) **ה"ג** כר"י ב"ר יודה דאמר ג' שהן סמוכין לרשות כרשות. ולקמן בפ"ה ה"ו איתא ג' דברים שהן סמוכין לר"ה ובשני המקומות נ"ל ג' טפחים שהן סמוכין כו'. נוע"י:

(דף י"ד ע"א) **ה"ד** א"ר בון ב"ח נראין הדברים בעמודין ובעורות קשין כו'. קדושין פ"א ה"ס ע"ש: (שם ע"ב) בן סו"מ מהו שיהא חייב בתשלומי כפל בגניבה הראשונה. עיין במה"פ ובנה"ש. ולכאורה מאי מיבעי ליה על הגניבה הראשונה הא אין לוקה ומשלם. והיה נ"ל דמיבעי על הגניבה הראשונה ועל הגניבה השניה לפי שאינו חייב מלקות על הראשונה ומיתה על השניה עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים ומיבעי ליה אם מתחייב בכפל לפי שתיכף כשגנב מתחייב בכפל ומלקות ומיתה אינו מתחייב עד שיאכל ורצה לפטור מגונב כיון דחייב לשלם אף דא"א להכחש בלי עקירה מ"מ חייב ממון על העקירה ודחי דהברייתא כבן עזאי. ועיין בבבלי בכתובות ל"א אבל הכא כיון שא"א לחייבו מלקות ומיתה אלא על הגניבה פטור. ולפ"ז יותר ראוי לגרוס מהו שיהא חייב כפל בשניה ובעי בשניה בהתריות מיתה לפי דפשיט מהתריות מיתה והוא הדין והוא הטעם בגניבה ראשונה:

(דף ט"ז ע"ב) סוף **ה"ט** ומה מקיים ר' יהודה וגם את המת יחצון כו'. נ"ע שצ"ל ומה מקיים ר"מ וגם את המת יחצון מיכאן שזה מפסיד חצי נזק וזה מפסיד חצי נזק. וכמ"ש רש"י בבבלי ל"ד פחת שפחתו מיתה מחצין בחי נבילה לא שייכא גבי מזיק כלל אלא שמין את הנבילה כמה פחותין דמיה עכשיו משעה שהיה חי ונותן לו המזיק חצי הפחת ופחת הנבילה דניזק היא:

(דף י"ז ע"ב) **פ"ד ה"א** ולא כן אמר ר"ל שמירת נזקין כשמירת קנין (אין אדם מתחייב בשמירת נזקין אלא כמו שאדם קונה מחבירו כלומר תקנו משיכה בשומרים והיך הוא מתחייב בתשלומין אדרבה ראשון נשכר) א"ל ר"י נמסרו (כצ"ל) לו לנזקיו ואינו אלא כמשכון בידו (כלומר שתבם). הרמב"ן במלחמות:

(דף י"ח ע"א) שם ע"ד דר' יודה. נ"ל בכך נ"ל על דעתיה דר"מ מקדים הראשון ע"ד דר"ש שניהן מקדישין אותו. הוקיר ע"ד דר"מ הוקרה לראשון ע"ד דר"ש הוקרה לשניהם. עשה שכר ע"ד דר"מ לראשון ע"ד דר"ש השכר לשניהן השביח ע"ד דר"מ השבח לראשון ע"ד דר"ש השבח לשניהם (כלל דברי הירושלמי דר"מ ס"ל בע"ח נינהו ור"ש ס"ל שותפין נינהו וכדאמרינן בבבלי בסוגין): שם אמר ר' יוחנן ר' יהודה ור"ש שניהן אמרו דבר אחד כמה דר"י אמר קנה כן ר"ש אמר קנה אלא שר"ש אמר קנה לחי קנה למת ור' יהודה אמר לא קנה אלא למת בלבד (כנ"ל שצ"ל). ר' יהודה ס"ל שבח נבילה יחלוקו. כדאיתא בבבלי ל"ד ע"ב. ופלגא דנבילה דמזיק ופלגא דניזק ומשו"ה שניהם מקדישים הנבילה והוקרה והשביחה לשניהם וקיה ליה לר' יוחנן דר"ש כר' יהודה ס"ל גם קיה ליה דבתי ר' יהודה כר"מ ס"ל דבע"ח נינהו. ואולי מדלא קתני ר' יהודה ור"ש אומרים. דהא ר' יהודה בר פלוגתיה דר"מ מכלל דר' יהודה כר"ש ס"ל. וכן נמצא בירושלמי דשבת פ"ז ובילה פ"א שמדייק דר"מ לא פליג על ר' יהודה כמו שפליג עליו ר"ש מדלא קתני ר"מ ור"ש:

(דף י"ט ע"ב) **ה"ג** מעשה ששילח המלכות שני איסטרטיוטות ללמוד תורה מרבן גמליאל. בספרי פרשה ברכה הגי' מרבן גמליאל באושא:

(דף כ' ע"ב) סוף **ה"ד** המכיש בהמת חבירו והלכה והזיקה חייב בנזקיה. נ"ל הכונה שבעל הבהמה חייב בנזקיה ויכול להיות שבעל הבהמה גורם היזקו מהמכים מ"מ הניזק תובע מבעל הבהמה ודייק מדקתני אינו חייב מיתה. מיתה אינו חייב השור אבל בנזקין חייב וממילא החיוב על בעל הבהמה:

(דף כ"א ע"ב) **ה"ה** ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי וולדות. נ"ל ת"ל בעל השור נקי. תניי חורן ובעל השור נקי נקי מדמי ולדות ולית כתיב וכי ינגו אנשים ולא שוורים. אנשים ולא שוורים הדומים לאנשים מה אנשים מועדין אף שוורים מועדים הא תם מחייב ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי וולדות. בכל אתר את מחמיר במועד מתם והכא את מחמיר בתם יותר מבמועד א"ר חגיי כיני מתניתא אנשים שאין מתכוונין חייבין שוורים שאין מתכוונין פטורין הא אם היו מתכוונין יהו חייבין ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי וולדות (עיין בבבלי מ"ב ע"א וכן הגיה בנוע"י) ולית כתיב כי ינצו כי יריבון ותני והלא היא מנה היא מריבה מה להלן במתכוין אף כאן במתכוין (ואעפ"כ ענוש יענש ממון דברייתא זו ר"ש היא דס"ל נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב ממון) מה כאן בשאינו מתכוין אף להלן בשאינו מתכוין (אלמא דהקרא מיירי גם במתכוין וממעט אנשים ולא שוורים שפטורים אפילו אם היו מתכוונין) מאי כדין נקי מדמי עבד (כלומר ר"ש דורש נקי מדמי עבד) כיי דמר ר"ש בר ר"י בתחילה אינו מדבר אלא בתם כו'. ומניין לנזקי עבד ת"ל או בן יגח או בת יגח ואם עבד (דמהקרא אם בן יגח ואם בת יגח ילפינן לנזקי שור באדם וכדאמר לעיל החזיר את שניהם לנזקין. וכמו שאומר הבבלי מ"ד ע"א נניחה למיתה נניחה לנזקין. וסמיך ליה ואם עבד כדי לדרוש שחייב שור בנזקי עבד) ר"ח ב"ו ור"ש בר רב יצחק חד אמר לא תהא תוספת יתירה על העיקר וחרנה אמר משלם לו כל נזקו (נ"ל דפליגי אם הזיק שור עבד והנזק היה יותר מל' סלעים שחד אמר שכיון דעיקר קרא דאם בן יגח כתיב במיתה ומרבינן מהאי קרא נזקין וגם לעבד לא תהא תוספת שהוא נזקין חמורה מהעיקר שהוא מיתה וכשם שאם המית עבד איני משלם יותר משלשים סלעים אפילו היה שוה הרבה יותר ה"נ לא ישלם יותר בנזקין וחרנה אמר משלם לו כל נזקו ודוקא במיתה גזה"כ שאינו משלם יותר מל' סלעים:

(דף כ"ב ע"ב) **ה"ו** מ"ט דר' יודן והועד בבעליו ו"א ישמרנו אין בעלין לאל. זה לשון התוספתא בפ"ד שור שהיה מתחכך בכותל ונפל על האדם נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לכותי והרג בן ישראל נפלים והרג בן קיימא חייב בכופר ופטור מן המיתה ולענין נזקין ר' יהודה מחייב ור"ש פוטר וברייתא זו מביא הירושלמי בשם תני ר' הושעיה וגרים בה ר"מ מחייב ור' יודן פוטר ופליגי אמוראי אי מאן דפוטר בנזקין פוטר גם מכופר או דבכופר לכו"ע חייב ונ"ל שמן לענין נזקין עד סוף ההלכה שייך לעיל להלכה ו' להמשנה שור שהיה מתחכך בכותל כו'. וכ"ז דלא כהפ"מ והנוע"י:

שם **ה"ח** תני שור שהיה יוצא ליסקל כו'. נ"ל דכאן צריך להיות מה"ו תני המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר כו'. ונ"ל שחסר כאן ברייתא דתוספתא וכך נ"ל תני שור מועד שהזיק בין עד שלא עמד בדין ובין משעמד בדין והקדישו בעלי מוקדש שחטו ומכרו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי מפני שמשלם מן העליה המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן (ולא ידע הקונה בהוא נגחן) רב אמר כו':

(דף כ"ג ע"א) **ה"ט** אמר ר"ל דברי ר"מ שמירת נזקיו כשמירת ש"ש. דברי ר' יודן שמירת נזקיו כשמירת ש"ח (כנ"ל. חדושי הרשב"א אמר ר"ל דברי ר"מ מסר שורו לש"ח (ושמרו שמירה פחותה) יצא והזיק פטור (אבל הבעלים חייבים) יצא ונטרף פטור. לשומר שכר (ושמרו שמירה פחותה) יצא והזיק חייב יצא ונטרף חייב דברי ר' יודן מסר שור מועד לש"ח (ושמרו ש"פ) יצא והזיק פטור יצא ונטרף פטור. לשומר שכר (ושמרו שמירה פחותה) יצא והזיק פטור נטרף חייב כנ"ל וכן הגיה בנוע"י:

(שם ע"ב) **פ"ה ה"א** מה מפקה מביניהון מתו הוולדות מ"ד זה נותן מחצה וזה נותן מחצה אהן יהיב נזקיה ואהן יהיב נזקיה מ"ד כו' כנ"ל:

(דף כ"ה ע"א) אחד בור לנזקין ואחד בור למיתה. נ"ל אחד בור למיתה ובור לנזקין **ה"ו** תיפתר כר' יוסי בי רבי יהודה דאמר ג' טפחים שה סמוכין כו' כנ"ל כמו שכתבתי לעיל בפ"ג ה"ג: (שם ע"ב) נותנין לו שהות לברות ארים נ"ל כדי לכרות ארזים: **ה"ז** אמר ר' ינאי לתוכו בין שלפניו בין שלאחרי חייב הוצה לו לפניו חייב לאחריו פטור כנ"ל. נוע"י:

(דף כ"ו ע"ב) **פ"ו ה"א** היתה גדורה משלש רוחותיו ופרוצה מרוח אחתו ויצאת ממקום הגדורה (נ"ל מהו כו') מיבעי ליה בתחילתו בפשיעה וסופו באונס ומסיק מהברייתא דחייב. נוע"י:

(דף כ"ח ע"א) סוף **ה"ב** א"ר יוסי בי ר' בון כבשה דאהיני הוה. נ"ל שהוא דין דשמואל בב"מ נ"ט ע"ב שאי מאן דנזיל חבילא דתמרי מחבירו ואית ביה נ' תמרי אגב אהדדי מזדבנן בנ' נכי חדא כו' להדיוט משלם נ' נכי חדא מתקיף לה כו' נימא ליה אנא חדא חדא הוה מזבנינא להו אמר ר"ה בריה דר"י שמין בית סאה באותה בדה וזה שאמר ר"י בי ר"ב כבשה דאהיני הוה. שגנב כבשה דאהיני. והורה שמואל שישלם כמו שהיתה הכבשה נמכרת כשהיתה בראש הדקל שכ"ז שהאשכלות מחוברים בדקל אין נמכרים אלא אשכול אשכול ואין דרך למכור חדא חדא ופשיטא שאם היה גונב מהדקל שלא היה משלם בעד כל חדא וחדא וה"נ כשגנב כבשה דאהיני תלושה אף שמוכרים ג"כ חדא חדא אינו משלם אלא כמו שנמכר אשכול ולא חדא חדא:

(דף נ"א ע"א) **פ"ז ה"ג** א"ר זעירא הדא אמרה עד זומם אין נפסל בב"ד אלא מעצמו נפסל (כפירוש הפ"מ. ור"ז אמר דבריו על הברייתא דלקמן

גליון ירושלמי ממסכת בבא קמא אפרים

דלקמן הן היו הראשונים והן היו האחרונים כדמוכח מיר שלמי מכות פ"א ה"ד וכמ"ש לקמן) מהו שעצמו נפסל היו עומדין ומעידין עליו בג' בניסן כו' למפרע הרי אלו פסולות וא"כ קשה מתניתין (כדפריך בבבלי ואי ס"ד למפרע נפסל הני כיון דאיתזמו להו אגניבה איגלאי מילתא למפרע דכי אסהדי אטביחה פסולין הוו אמאי משלמין אטביחה כו') סוף סוף כי הדרי מיתזמי אגניבה איגלאי מילתא דכי אסהדי אטביחה פסולין הוו (אמאי משלמי אטביחה) פתר לה בהתרייה אחת (כצ"ל. והכוונה שהעידו בתוך כדי דיבור של עדות גניבה על טביחה והוזמו וכמו שמתרץ בבבלי שהעידו בב"א והוזמו) ותני כן (בתוספתא בפ"ז דב"ק) אמר ר' יוסי במה דברים אמורים (שכשנמצאו זוממים על הטביחה שהוא משלם תשלומי כפל והם משלמים תשלומי ג') בבתי עדיות ובשתי התרייות אבל בעדות אחת ובהתרייה אחת כל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (אלמא למפרע הוא נפסל דאי מכאן ולהבא כיון דמהדיא בבתא קא מיתזמי אטביחה דקא מיתזמי איתזם אגניבה דלא מיתזמי לא איתזם וכדמוכיח הבבלי שם וס"ל להירושלמי דבמה דברים אמורים דר' יוסי לגרש הוא וכמו במס' ביצה דף ס' ע"ב ולא פליגי עליה רבנן) א"ר בא בר ממל במעידין עליו בכרך אחד ולית שמעת מינה כלום (עולם מכאן ולהבא ומ"מ כיון שבטלה מקצתה של העדות בטלה כולה דסירושלמי ס"ל דאפילו נתבטלה מקצת עדות שלא מחמת קורבה ופסול נ"כ בטלה כולה כדמוכח משבועות פ"ד ה"נ ופי"ז דכתובות ה"ה והבבלי ס"ל דלא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה אלא אם נתבטלה מחמת פסול וקורבה ומה"ש פוסק הרמ"א בחו"מ כ' נ"ד שאם היו כתובים בשטר ב' או ג' דברים ונתבטל השטר לדבר אחד לא נתבטל וכמ"ש שם הסמ"ע) ותני כן? הן היו הראשונים והן היו האחרונים (שני עדים העידו על ג' שנות חזקה) הוזמו בראשונה אין בידו כלום בשניה הרי אלו עדות אחת (כלומר נשארה עדות ראשונה באכל שנה) שלישית הרי אלו שתי עדות (נשארו שתי עדיות שאכל שנה ראשונה ושניה) והיכי אמר במעידין (כן הגי' במכות) בכרך אחד ולית את שמע מינה כלום (דא"כ אפילו הוזמו בשניה אי בשלישית אין בידו כלום) לא אתיא דא אלא ע"י עדות שניה (במכות הגי' ע"י עדיות שנין וכן נ"ל הכא. והכונה שהעידו תחילה על השנה הראשונה ואחר כדי דבור העידו על השנה השניה ואחר כדי דבור על השלישית ומ"מ אם הוזמו בראשונה אין בידו כלום) אמר ר"ז הדא אמרה ע"ז אין נפסל בב"ד אלא מעצמו נפסל (כמו שהגי' במכות וכן פירש בנוע"י. אלא שנדחק בקצת דברים):

(דף נ"ב ע"א) שם באו עדי גניבה ולא קבלום. (מפרש בפ"ז שלא קבלום הב"ד מפני שלא ידעו של מי הוא השור ויש לפרש שהגנב טען שהחזיר לבעלים הגניבה וס"ל להירושלמי דאינו מחויב בכפל כו' ר' חזקיה לא אמר כך. מפני דעדי טביחה מעידים חצי דבר והא דבעלמא מהני מבואר בבבלי ע' ע"ב אע"ג דעדי טביחה צריכין לעדי גניבה כיון דעדי גניבה לא צריכין לעדי טביחה דבר קרינן ביה והכא כיון שאין עדי גניבה מספיקים ומקבלים אותם ע"י ע"ם שראו אח"כ וידעו של מי הוא ושלא החזיר ועדי טביחה נבדם אינן מספיקים לגמרא קנה השור ושלו טובח משו"ה הוי חצי דבר). נוע"י:

(דף נ"ג ע"א) סוף ה"ד באומר לחבירו תלוש מן הקרקע הזה ואקנה אותו כצ"ל:

(דף נ"ז ע"א) פ"ח ה"ח מילתיה דר' לעזר משום פגם משפחה נ"ל מילתיה דריש לקיש משום פגם משפחה ר"ל אמר בהן כו' אבל בהן שהוא כלאו חייב (אפילו בקרע את כסותי) מילתיה דריש לקיש אמר ששמין לקרובין בושה (דאיהו הא לית ליה כיסופא ועיין בבלי פ"ו ע"ב). נוע"י:

(דף נ"ח ע"א) פ"ט סוף ה"א והגנב לעולם משלם כשעת הגניבה. לפי שסתם גניבה יאוש בעלים כחכמים דפליגי אר"ש בבבלי ק"ד ע"א וס"ל להירושלמי דיאוש להודיה קני. נוע"י:

ה"ב שמואל אמר אפילו גזל שור והזקין אינו אומר לו הש"ל תני רב קרנא ואפילו גנב עגל כו'. כן נראה שצ"ל ע"פ אמת ועיין בבבלי ס"ה ע"ב:

(דף נ"ט ע"ב) ה"ה מ"ט דר' יודן. עיין בדמאי פ"ו ה"ח ר' יהודה אומר לא נתכוין המוכר לזכות אלא ללוקח ר' יוסי אומר לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות לפיכך אם נתנו לו אחת יתירה ר' יהודה אומר של לוקח ר' יוסי אומר של שניהם מחלפא שיטתיה דר' יוסי תמן הוא אומר לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעה"מ וכא את אמר הכין כאן ע"י מעותיו של זה. וע"י רגליו של זה שניהם חולקין מתוך כך נ"צ לגרום מ"ט דר' יודן שלא נתכוין המוכר לזכות אלא ללוקח ולמה אין חולק עמו שאסור ליהנות מחבירו (עיין בבלי ב"מ קי"ז ע"ב אמר ר' יוחנן בג' מקומות שנה לנו ר' יהודה שאסור לאדם ליהנות מממון חבירו) מעתה אפילו אמר ליקח לו חטים ולקח לו חטים כו' א"ר נסא בשעה שקיים שליחותו לא נתכוין כו' לא קיים שליחותו נתכוין לזכות ללוקח מ"ט דר' יוסי לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות ולמה חולק עמו הואיל ובאת לי הנייה כו' אמר לא עלת על דעתו לומר בכסות אשתו ובניו והתנינן ערכי עלי כיון שאמר ערכי עלי לא קבע על עצמו כ' סלע (עיין בבבלי) כאומר ערכי עלי שלא לסדרה כו':

(דף מ' ע"ב) ה"ו לא אתיא אלא בשעת עדים ובשעת הקרבן כצ"ל. קשה להירושלמי לשון המשנה הגוזל את חבירו ש"פ. כיון שלא גזל אלא ש"פ איך תנן ה"ז משלם חומש על חומש עד שיתמעט הקרן שהוא החומש מש"פ. ומתרץ לא אתי אלא כשעת עדים וכשעת הקרבן שהיקרה אחר הגזילה וכדאיתא בב"מ פ"נ ה"ט ע"ש. נו־"י:

(דף מ"ב ע"ב) פ"י ה"א הניח לפניהן פרה או טלית חייבין להחזיר א"ל תנייה דגזילייא אם היה דבר כו'. נ"ל שצ"ל א"ל היה דבר שיש בו אחריות חייבין להחזיר אזל רבי תניה לגזיליא הניח לפניהן פרה וטלית חייבין להחזיר. פירושו שרבי שנה לבניו הצעירים או לתלמידיו הצעירים הניח לפניהם פרה וטלית כו'. וכדאיתא בבבלי מתני ליה רבי לר"ש בריה לא דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפילו פרה וחורש בה תמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם. ושם ל"ד ע"ב וב"מ ס"ב ע"א הניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם. ועיין לשון הירושלמי ב"מ פ"א ה"ח ר"ח אבוי דר"ה אמר אשלי דיינין שבגליות גזלי דיינין שבא"י ופירש בפ"מ הדיינים החזקים והגדולים שבחו"ל הם גוזלים ובני יונה כלומר הקטנים שבא"י: שם ולית היא פליגא על רב כו' כך אינו גובה מיורשין פתר לה בשהניח לפניהן גוף הגזילה ואפילו על שמואל לית היא פליגא כו' פתר לה בשהניח לפניהן קרקע: שם גזל טלית ונתנה לאחר כו'. עיין בירושלמי תרומות פ"ז סוף הלכה ב':

(דף מ"ד ע"א) ה"ז גזלתיך והלויתני הפקדת אצלי והחזרתי לך והלה אומר איני יודע כו'. בתומים בס' ע"ה ס"ק י"ט כתב שצ"ל החזרתי לך לשון שהלה הוא אם החזרתי לך והלה אומר איני יודע שלשניהם ספק אם החזיר וס"ל לר' ירמיה שחייב לשלם מן הדין ואינו מחלק בין תובעו ללא תובעו ודוחק. ויותר נ"ל שצ"ל החזרתי לך והלה אומר אני יודע. ששואלו אם החזיר לו והשיב אני יודע שלא החזרת לי הכל מסופק אני אם גזלתני והלויתיך והפקדתי אצלך. והוא הדין המבואר בש"ך בסי' הנ"ל ס"ק ל'. שהש"ך וכן הט"ז שם פוסקים שפטור לשלם מן הדין וחייב לצאת י"ש והתומים שם בס"ק ח' פוסק דחייב לשלם מן הדין. ובנתיבות שם הכריע כהש"ך והט"ז. ובזה פליגי ר' ירמיה ור' יוסי ר' ירמיה ס"ל כהתומים ור' יוסי ס"ל כהש"ך והט"ז והנתיבות:

שערי ירושלמי למסכת בבא קמא.

למהג"מ דובערוש אשכנזי ז"ל (בעה"ם נודע בשערים).

בבא קמא פרק א' בהלכה א' פיסקא וכשהזיק חב המזיק וכו' א"ר יוסי הדא אמרה אדם שחבל בחבירו תחילה אע"פ שחזר ונעשה נזק חייב דכתיב ומכה בהמה ישלמנה. וכ"ב פי' תשלומי נזק מפרש ר"י דהיינו אם אדם חבל בבהמה ובהמה באדם מנכה היזק והשאר משלם וכן אדם באדם. ועיין בבלי י"ד ע"ב והמפרש פ"מ לא דק במח"כ:

בפרק ב' הלכה ג' גמרא. ריש לקיש אמר על הראשונה הושבה ר' יוחנן אמר על כולה הושבה מחלפה שיטתיה כו'. נ"ב נראה דצריך להפוך הגרסא כמו בש"ס דילן ומקשה שפיר דר"ל אר"ל דכאן אמר דגם בכסות וכלים פטור בר"ה וע"כ אף דהוי כמו קרן מטעם שסינה והניח כלים בר"ה ותמן אמר דעמדה ואכלה מפירות הלבורין בר"ה חייב וזה ברור. וא"ש הך מלתא דר"ל אמרה. פי' מהך דאמר דגם בטלית פטור בר"ה מוכח דבעטה מהלכת כרבולה פטור. ומר"י מוכח דחייב. וזה ברור להמעיין והפ"מ במח"כ לא דק:

בפרק ב' הלכה ה' אמר ר' יצחק בר טבליי מתניתא מסיע לריש לקיש היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב וכו'. נ"ב לר"י דסובר דאשו משום חיצו דאם אתה אומר שאין כזורק החץ ממקום למקום על שבולת הראשונה נתחייב מיתה. פי' במה שהדליק בגופו של עבד ומכאן ואילך לתשלומין אבל אם נאמר אשו משום חיצו כולו חדא מעשה הוא ולא אמרינן דהוי כמי שכבר נתחייב מיתה ואח"כ הזיק. ועיין בחידושי הרשב"א הביאו הפ"מ לקמן אבל הפ"מ נראה שלא עיין בזה ונטה מדרך הפשוט:

ע"ד בהלכה הנ"ל מסיים. וכ"ב ועיין בשעה"מ פ"ג מה' גניבה יעו"ש שהאריך בזה:

פרק ג' הלכה ד' אמת דמתיבין ומסייעין לריש לקיש הוליאו ביום הכפורים יהא פטור. נ"ב עיין בפ"מ ופי' דחוק ונראה דר"ל ס"ל כרפרם דאין עירוב והוצאה ליוה"כ ומייתי סייעתא מהכא ודחי דאף משום שבת קאמר וס"ל לר"מ איסור ב"א וכר"ע דחייב ע"ז בפ"ע וע"ז בפ"ע ועיין תוס' יבמות ל"ד ד"ה והוציא בפיו חייב ודו"ק:

פרק ד' הלכה א' תמן תנינן וכן ג' שהטילו לכים הותירו או פחתו כך הן חולקין אמר ר' בון נראין כו'. נ"ב אמר ר"א הדא דאת אמר כשהיתה הסלע חסירה או יתירה אבל לשכר ולהפסד כולהן חולקין בשוה אמר ר' בון כו' והפ"מ במח"כ לא דק כלל:

שם תני ג' שהטילו לכים ונגנבו. נ"ב עיין בסי' קע"ו סי' י"ג בח"מ שמביא כן בשם י"א והש"ך תמה כי כן מבואר בתוס'. ועיין בתשובת הר"ן יוד. ודו"ק:

שם א"ר יוסי בי ר' בון ואפילו תימר. נ"ב נראה להגיה שצ"ל אין תימר:

שם הלכה ח' במראה הפנים ד"ה רבי יוחנן כל הקודם בו זכה עד ולא נתבאר בדבריו בדין העבד ולא במקום אחר כו'. וכ"ב אך מ"מ הי' לו לבאר דילא לחירות וצריך גט שיחרור דהא גם במפקיר צריך גט שיחרור אפ"ה זכה העבד בעצמו ומה זה שכתוב דא"י לזכות בעצמו כיון שצריך ג"ש:

פרק שביעי הלכה א' גנב ונגנבה ממנו ותפסו בעלים את השני וכו'. נ"ב עיין בחידושי רשב"א שהביא גירסא אחרת בירוש'. ועיין בח"מ סי' שמ"ט סעיף ה':

הלכה ב' אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן הזיד בחלב ושגג בקרבן כתב המראה הפנים כבר מבואר הוא בפ' אלו נערות מדיניס אלו ושם ביארתי כו'. וכ"ב ולי נראה דמיירי בהזיד בלאו ושגג בכרת כמו דס"ל לר"י בבלי שבת ס"ט וס"ל דאף בהזיד בלאו והתרו בו חייב בקרבן וזה ברור. ומה דאמר שגג בקרבן רצונו לומר כרת שבא עליו קרבן דעיקר קרבן בא במקום שגגות כרת כנ"ל לפרש דלא כפ"מ ויותר נראה להגיה ושגג בכרת וא"ש בפשיטות:

שם בפני משה ד"ה יצא דבר שמסור לשמים כרת שמסור לשמים. נ"ב לא דק דהא כאן התרה בו למלקות אלא ר"ל דהקרבן הוא לשמים וזה פשוט:

הלכה ד' אמר ר' לעזר ראו אותו שוחט שור שחור ביער כו'. נ"ב עיין בבלי ע"ט ע"ב והפ"מ במח"כ לא דק:

פרק עשירי הלכה א' וכל המניח אלנו מניח ברשות הגנבים כו'. נ"ב עיין בחו"מ סימן ת"י סי' ל"ז וכהגה שם ושו"ת חוות יאיר רי"ב. ודוק היטב:

הגהות והערות מהג"ם יחיאל מיכל גאלדשלאג ז"ל אבד"ק שעפס.

בבא קמא (פ"ט הלכה ס') התיב ר' שמואל בר בא וכו' והתנינן אחד המקדיש נכסיו וכו' א"ל עלת על דעתי לומר וכו' נ"ב קא מקשה על הא דקאמר שאין דעתו על כסות הא בעירכין אין תלוי בדעתו, כי אם ע"פ ערך הקצוב בתורה דאל"כ יתן ערך שויו למכר בשוק שהוא יותר, ומשני כיון שאמר ערכי עלי לא קבע לעצמו אלא כמו שקצבה תורה נ' סלע, ודעתו נ"כ כערך שבתורה וקאמר דלפ"ז דעיקר טעמא לפי שלא הי' בדעתו על כסות אשתו א"כ האומר ע"מ שלא לסדר מה שעל אשתו ובניו. אם פי' שלא לשייר לו אז נובין מהם נ"כ כיון דעיקר תלוי בדעתו וכן ר' נסא בשם ר' בון בר"ח האומר ע"מ שלא לסדר, פי' שלא לשייר לו מחפץ פלוני אפי' שע"פ דין נותן שישאירו לו כלי אומנות כמבואר במקומו, מ"מ אין מסדרין לו מאותו החפץ ונובין נמי ממנו כפי תנאו.

שם (שם) הושעי' בשר"ש באבה, ז"א אין שמין. הרינו אין מסדרין לערכין במטלטלין אלא מדבריהם להכי מהני תנאו שלא יסדרו, דאי נימא שהוא מה"ת היאך מהני בזה תנאו שלא לסדר ולית לי' להושעיא הא דגמרינן בבבלי (פ"ו דערכין) מקרא דאם מך הוא מערכך, רק דחכמים קלבו לסדר, לפי שאין דעתו להשאיר עצמו ריקם, וכשפירש שלא לסדר מהני, אבל אין ענין להביא ראי' מדברי הש"ס לענין אם נובין לערכין ממטלטלין ד"ת כמ"ש הפ"מ. וכן לענין שעבודא דאורייתא.

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת דפוס קושטנדינא
		פרק ראשון	
ב	12	ו־זיקה בין בידה בין ברגלה בין בקרנה בין בעול שעליה בין בשליף שיש בה בין בעגלה שהיא מושכת משלם נ"ש	והזיקה בין ברגליה בין בגופה בין בידה בין בקרנה בין בשליף שעליה בין בעגלה שהיא מושכת בקרון משלם נ"ש
4	15	וחזיר שאכלה	והזיר שאכל
	7	ונפל שמה	ונפל לתוכו
	11	דרכה לכן	־רכה בכך
		רבי בון בר חייה בשם ר' שמואל בר רב יצחק	רבי בון בשם ר"י
ג	9	דאית לתנוייה סנין מילין	דאית לתרוויה מלין סגין
	11	כהרי פ' נירות אילו לא נאמר פ' שלוח טמאין הייתי למד פ' שילוח טמאין מפ' נירות ולמה תנייתה הכא דאית לתנויה סנין מילין כן הצד השוה שבהן שהן בצו מיד ולדורות אף כל שהוא בצו מיד ולדורות	כהרי פ' ניהות אלו לא נאמר פ' נרות הייתי למד מפ' שלוח טמאים ואלו לא נאמר פ' שלוח טמאים הייתי למד מפ' נרות הצד השוה שבהן שה[ן] בצו מיד ולדורות אף כל שהוא בצו מיד ולדורות ולמה תנית דאית ליה מלין סגין
ד	16	והשיב את הגזילה כאשר גזל	והשיב את הגזילה אשר גזל כאשר גזל
8	12	סוד את הבית	סוד את הבור
	15	הפר זה עשרה וזה	חפר בור זה עשרה טפחים וזה
ה	6	בשם שמואל	בר שמואל
	8	להביא את השלמים	לרבות השלמים
	9	אבא יוסי בן דוסאי אומר	אבא דוסתאי אומר
	10	על הבכור בלבד	בבכור בלבד
10	3	אפילו הן לה'	ליתא כ"ז
	5	ולא בעמיתו וכחש	ליתא כ"ז
12	9	על פי עדים שאין שמין אלא	על פי עדים למד שאין שמין להם אלא
	16	מיכן שזה מפסיד	מלמד שזה מפסיד
		פרק שני	
ז	12	אמר בה	אמר היו בה
	13	הניחא	הניהה
	15	אע"פ שהוא מונח ברה"ה	כ"ז ליתא
14	3	פלינא עלוי	פליגא על רבי אילא
	4	שור שמתחכך	שור שנתחכך
	5	והרגו	ומת
	9	דל כן	דלכן (וכן לקמן)
	15	ולא אמרינן ליה	ולא אמרין ליה
ח	13	אדריסתה פטור אשבירתה חייב	אחר דריסתה פטור אין תימר אשבירתה חייב
20	4	את שאין	את שאינו
	10	ויעשה	וייעשה
		פרק שלישי	
יד	2	דאיכא ר' יוחנן מימר לך תיפתר	דאתא יוחנן מימר לך דפתר
	16	על פניה לזכות בה	על פניה כדי לזכות בה
טו	4	אמרו לו אינו השם	אמרו לו אינן מן השם
	6	אינו השם	אינו מן השם
32	16	חזר האחרון וחבל בו ג' של זהב השני משלם לראשון הצי דינר זהב	חזר האחרון וחבל בו שלשה של זהב הראשון משלם לשני חצי דינר זהב
		פרק רביעי	
36	13	סלעים גסות הן ולית ידע אי מן הדין נסב אי מן הדין נסב מספק מחצה לזה ומחצה לזה אבל אבנים דקות הן ואפשר לבלול לצאת ידי כולן כל אחד ואחד נוטל לפי כיסו	סלעים גסות הן ואפשר לבררו לצאת ידי כולן אבל אבנים דקות הן ולית ידע אי מן הדין נסיב אי מן הדין נסיב מספק כל אחד ואחד נוטל לפי כיסו
יט	5	־אה והמשין	כלת והמשין ליתא.

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת ד' קושטנדינא
38	35	עד כדון כשהועדו לפני אפוטרופין ומסרום לבעלים הועדו לפני הבעלים ומסרום לאפוטרופין מהו	עד כדון כשהועדו לפני הבעלים ומסרום לאפוטרופין הועדו לפני אפוטרופין ומסרום לבעלים מהו (עי' בפי' שדה יהושע שמישב גירסא זו)
כ	7	כפני השואל	כבית השואל
	10	אין ממנין אפוטרופין על מנת	אין ממנין אפוטרופוס על היתומים
	17	לא נעשה אדם מעולם אפוטרופוס	לא יעשה אדם מעילם אפיטרופסות
40	17	והרג את האדם וכו' עד דו	והרג את האדם לעכו"ם והרג את ישראל לנפלים והרג של קיימא פטור עד דו
	19	מאן דילפה	מן דילפת
כב	14	הממית חייב	הממית חייב מיתה
		פרק חמישי	
50	13	בין שלפניו בין שלאחריו פטור	בין לפניו בין לאחריו פטור
כו	5	בור של י"ט	בור של מיתה של י"ט
		פרק ששי	
כז	22	לרועה הראשון	לרועה א־ר הראשון
	25	ונכנס רועה תחתיו ונפלה לגינה	נכנס הרועה תחתיו נפלה לגינה
	27	רב הונא	רב כהנא
54	שו"א	וכמה היא יפה	וכמה היא יפה עכשיו
56	1	גחלת הפקר אי נמי שלהבת הפקר	גחלת של הקדש אי נמי שלהבת של הקדש
	שו"א	דבר שדרכו לידלק	דבר מיוחד שדרכו לידלק
כט	1	ויאמר קוצים קמה שדה ואל יאמר גדיש	ויאמר קוצים גדיש וקמה ואל יאמר שדה (עי' בפירוש שדה יהושע)
	5	לאיזה דבר נאמר גדיש	לאיזה דבר נאמר שדה
ל	14	מפני שהוא רשות	מפני שהניח ברשות
	15	בין כך ובין כך	בין זה ובין זה
	16	בפתחי חנויותיהם בחג מפני שהוא רשות	בפתחי הנויותיהם ברשות הרבים בחג אע"פ שיש להן רשות
		פרק שביעי	
60	2	ר' אבהו שאל... עד „משא"כ בתשלומי ארבעה וחמשה"	כתב בפי' שדה יהושע דלא איפשטה השאלה
	5	תני וגונב מבית האיש ולא מבית האשה	תני וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב, ופי' בשדה יהושע שהיא פסקא דמתניתין דתנן אין הגונב אחר הגנב משלם ת"כ ויהיב טעמא דמנלן דכתי' בשומר חנם וגונב מבית האיש ודרשינן ולא מבית הגנב דהיינו הגונב אחר הגנב
לב	14	אמר להן	אמרו להם
64	15	רבי יוסתא בי רבי מתון	רבי יוסתא בר בון
לג	5	לפדותו ולאכלו	לפדותו ולהעלותו
66	1	חוץ מידה כו' משלם תשלומי ארבעה וחמשה	חוץ מידה כו' אינו משלם תשלומי ד' וה' (פי' בשדה יהושע דכי היכי דבטבחו כלו הכי נמי מכרו כלו בעינן... ואליבא דת"ק זה תפשוט בעיין
		פרק שמיני	
68	5	צער כוייו בשפוד	פיסקא, כוואו בשפוד כו'
	12	אומרים כמה אדם	פיסקא, אומרים כמה אדם
	20	נותנין נכאי	נותנין לו נכאי
לה	1	ונסתרה מחמת המכה	ונסתרה המכה (ועי' בפי' שדה יהושע בסוגיא זו)
לו	13	מן אהן	מן ההן

נוסהאות ירושלמי דפוס קושטנדינא מסכת בבא קמא, בבא מציעא

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת דפוס קושטנדינא
		פרק תשיעי	
לח	7	מחזיר לו את השומן	משלם את השומן
	17	תשלומי ארבעה וחמשה עגל	מלת עגל ליתא (ועי' בפירוש שדה יהושע)
76	6	רב הונא אמר	רב אמר
	11	מתניתא	מתניתין
לט	12	חמשה מיני עמר וחמשה מיני סממנין ועשרה מיני אנריה	חמשה מנין עמר וחמשה מנין כממנין ועשרה מנין אנריה
78	2	הותירו לשניהון	הותירו לאמצע
		מאי טעמא דר' יודן	מאי טעמא אמר ר' יודן (עי' פי' שדה יהושע)
	9	בשעה שקיים שליחותו לא נתכוין	בשעה שקיים שליחותו נתכוין
	12	מתחת ידו	על ידו
	שו"א	אמר לו עלת על דעתו	אמר לא עלת על דעתו
80	4	אלא בשעת עדים ובשעת הקרבן	אלא שלא בשעת עדים ובשעת הקרבן (עי' פי' שדה יהושע)
מא	6	שאת נהנה לי אם מת	קונם שאתה נהנה לי בחיי אם מת
		פרק עשירי	
86	4	לקוץ זה סוכו ונותן דמים	לקוץ את סוכו של זה ונותנין לו דמים
		מסכת בבא מציעא	
		פרק ראשון	
2	1	משנים אוחזין בטלית ד"ר חייה רובא, מכיון שתפוש בחצייה אלא כמי שהביא עדים	משנים אוחזין בטלית למד ר' חייא רבא מכיון דתפיש בחצייה הרי הוא כמי שמביא עדים
	שו"א	ואין לי בה פחות משוה פרוטה	ואין לי בה פחות מחצייה
ב	1	ותני	תני
	2	שלי ואבד	שלי הוא ואבד
	4	רבן גמליאל	רבי שמעון בן גמליאל
ג	5	בעוניי הכינותי וגו' והיכין אם בנתונין	בעניי הכינותי כו' והיכי דמי אם בנתונין
	7	יש אדם מקדיש	וכי אדם מקדיש
8	1	תני בשם ר' מאיר בין שטר שיש בו אחריות נכסים וכין שטר שאין בו אחריות נכסים גובה מנכסים בני חורין	תני בש"ר מאיר שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא ממשועבדי ולא ולא מבני חרי
ה	12	ויגבה בו מפני מירע כוחן	ויגבה פעם אחרת מפני מירע כחן
	14	הכא	הדא
	16	לבו ביום ויחזיר	לבו ביום יחזיר
ו	10	עד שיצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי הלוה	עד שיצא מתחת ידי הלוה בכתב ידי המלוה
		פרק שני	
ט	27	בטפקיד	בפקדון
18	28	כדברי ר' שמעון פורק לא טוען	כדברי ר"ש פורק וטוען
		פרק שלישי	
24	5	כשייחדו לה הבעלים באותו מקום	כשייחדו הבעלים לה מקום באותה מקום
יג	26	תביעתו בבית דין	תביעתו לדין
		פרק רביעי	
יד	2	נתחייב בחליפיו	נתחייב זה בחליפיו
	3	לא שנא	לא שנו
34	12	מי שפרע	דמי שפרע
טו	15	חזקיה אמר לצורפה	חזקיה אמר בא לצרכה

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת דפוס קושטנדינא
		פרק חמישי	
יט	14	רבי בא בר מינא	רבי אבא בר בינא
38	2	אין לי אלא	אין לי כלע אלא
כף	13	האמורה בתורה ערי חומה	האמורה בתורת ערי הומה
	19	ר' אמי הרי זו	רבי אמי אמר הרי זו
40	12	אלא תרעומת	אלא תרעומת דברים
	19	שאינו יכול	שאיני יכול
42	9	שם הוא אדם מחבירו בהמה במנה	שם הוא בהמה מחבירו במנה
	32	לשתי שנים השם בהמה לחבירו אין פחות משנים עשר חודש מתה בכוסיא	לשתי שנים מימפל אדם בבהמה טמאה שנים עשר חודש ובאדם עשרים וארבעה הדשים השם בהמה לחבירו מתה בכוסיא
	39	בהמה מחבירו	בהמה להבירו
כב	שו"א	תושב האמור בעבד עברי איני יודע מה טיבו גר צדק האמור ברבית איני יודע מה טיבו	גר צדק האמור בעבד עברי איני יודע מה טיבו הושב האמור ברבית איני יודע מה טיבו (עי' בפי' שדה יהושע שכתב שהגירסא שבירושלמי שלנו מוטעת היא עיי"ש)
44	6	עם העכו"ם	אצל העכו"ם
	8	ואני מעלה לו רבית	ואני מעלה לך רבית
	10	ישראל שלוה מעכו"ם ועכו"ם מישראל ונתגייר בין שזקפן עד שלא נתגייר	ישראל שלוה מעכו"ם ונתגייר בין שזקפן עליו מלוה עד שלא נתגייר
כד	4	יהב דינר	יהב דנרין
48	5	לגורן	מן הגורן
		פרק ששי	
כה	24	מה שעתיד ליעשות	מה שראוי ועתיד ליעשות
כו	6	תריי	תייר
	7	נהשול והיקל	נהשול של ים והקל
		פרק שביעי	
54	18	אבל שעולה	אבל מי שעולה
	22	הכפירים שואגים לטרף התן להם ילקטון	כ"ז ליתא
	23	ערבית בין השכמה	ערבי שבתות בין השכמה
כט	14	בגדיו	בגדים
		פרק שמיני	
58	13	מה ת"ל בעליו אין עמו שלם ישלם אלא מכיון ששאל הפרה ולא שאל בעלה עמהן אע"פ שהבעלים חורשין על גבה ומתה חייב	מה ת"ל אם בעליו עמו לא ישלם מכיון ששאל הפרה ושאל בעליה עמה אע"פ שבעליה חורשין במקום אחר ומתה פטור
	17	מה ת"ל בעליו עמו לא ישלם אלא מכיון ששאל הפרה ושכר בעלה עמה אע"פ שהבעלים חורשין במקום אחר ומתה פטור	ומה ת"ל שלם ישלם אלא מכיון ששאל הפרה ולא שאל בעליה עמה אע"פ שהבעלים חורשין על גבה ומתה חייב
60	1	השאילני פרתך לאחד עשר ימים א"ל סבה מן כבר מתה משיעבוד האחרונים מתה	לאחד עשר ימים משעבוד האחרונים מתה
	7	מן האיקומנוס ומתה	מן האיקומנוס שלו ומתה
לב	1	ברתיה הוות ממשכנא	ביתיה הוה ממשכנא
		פרק תשיעי	
66	1	שאין שעורים כפלים	שאין שעורין מעלין כפלים
68	1	דתמר עובר עליו כל שיטות הללו	דתימר עובר כל שיעורין הללו
	18	נתתי נאמן כתיב לא תעשוק את רעך פרט לגר תושב	נתתי נאמן (הלכה י"ד וט"ו) גר תושב יש משום ביומו תתן שכרו וכו' כתיב לא תעשוק את רעך פרט לגר תושב כו'
לה	5	פירש ר' סימאי	ר' סימאי אומר
	10	תניי תמן חבול	תניי תמן אם חבול
70	7	אינו עובר אלא על אחד מהן בלבד	אינו עובר על אחד מהם (ועי' בפי' שדה יהושע)

מסורת הש"ס

ב"מ דף ב ע"א

(תוספתא ב"ב: נות פ"ס)

שם ג ע"א

שנים

א *אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי. זה ישבע שאין לו בה פחות מחצייה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחצייה ויחלוקו זה י אומר כולה שלי וזה אומר חצייה שלי האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות משלש' חלקים והאומר חצייה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע זה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע: **גמ'** *תני אדם שאמר לחבירו תן לי מנה שאתה חייב לי אמר לו לא היו דברים מעולם הלך והביא עדים שחייב לו חמשים זוז. *רבי חייה ג רבה אמר הודיית עדים כהודיית פיו וישבע על השאר רבי יוחנן אמר אין הודיית עדים כהודיית פיו שישבע על השאר. אמר רבי לא

משנים

הלכה א מתני' שנים אוחזין בטלית. דוקא אוחזין דשניהם מוחזקין בה ואין לזה שום כח בה יותר מזה שאלו היתה ביד אחד לבדו הוי אידך המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה בעדים שהיא שלו ואינו נאמן ליטול בשבועה ומסקינן דמתני' מיירי כגון שהיו אוחזין בחוטין שבשפת הטלית אבל אם היו אדוקין בטלית עצמו זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקין בשוה ובשבועה: זה אומר כולה שלי. סיפא מיירי במקח וממכר זה אומר אני קניתיה ולי מכרה המוכר ולא לך ומיירי שהמוכר נטל מעות משניהם מאחד מדעתו ומאחד בעל כרחו ולא ידע מהי מדעתו ומהי בעל כרחו שאין כאן עדות כלל והילכך חולקין ובשבועה ובדין הוא שמאחר ששניהם תופסין ועומדין בשוה שיחלוקו בלא שבועה אלא שלא יהא כל אחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא תיקנו חכמים שבועה זו: זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה. ואינו נשבע שכולה שלו כדקטעין מעיקרא דהא לא יהבינן לי' כולה וחציה שלו נ"כ אינו נשבע דא"כ הוה מכחיש לדיבוריה דאמר כולה שלי והלכך ישבע שאין לו בה פחות מחציה דמשמע הכי כולה שלי כדאמרי מעיקרא ולדבריכם שאין אתם מאמינים לי שבועה שאין לי בה פחות מחציה: וזה אומר חציה שלי. מודה הוא שהחצי של חבירו הוא ואין דנין אלא על חציה והלכך זה האומר כולה שלי וכו' ונשבעין שניהן שאין לכל אחד בו פחות מחצי הדבר שטוענין עליו ונוטל כל אחד חציו: **גמ'** תני. בתוספתא דשבועות פ"ה ושם הגירסא דלא כר"ח דהכי והכי תני התם היה טוענו מנה במעמד ב"ד וכפר בו ובאו שנים והעידוהו שהוא חייב לו נ' זוז הרי זה משלם ופטור מן השבועה ואם היה עד א' מעידו הרי זה נשבע על הכל: וישבע על השאר. כדין מודה במקצת הטענה: אין הודיית עדים כהודיית פיו. חשובה דנימא שישבע על השאר אלא משלם החמשים זוז שהעידו ופטור מן השבועה וגרסינן לה להאי סוגיא בהאי תלמודא ריש פ"ב דכתובות:

משנים

ר"ח רבה אמר הודיית עדים כהודיית פיו כו' ר"י אמר אין הודיית עדים כו' אמר ר' לא משנים אוחזין בטלית דר"ח רובה. ובמס' כתובות פ"ב ה"א גרסינן משנים אוחזין בטלית למד ר"ח רובה מכיון שתפש בחצי' אלא [והוא כמו לא] כמביא עדים שהלי' שלו ותימר נשבע ונוטל אף הדא דמייא לה. דהוא כמו בש"ס דילן דהוא תובע הכל וזה כופר הכל ואנן סהדי דמאי דתפס האי דידי' היא ולפיכך נשבע על החצי' ונוטל אף הדא דמייא לה. ומפרש הגמ' בטעמא דר"ח רובה דטעמא דמתניתן דשנים אוחזין בטלית הוא משום אנן סהדי ולא משום כדס"ל לר' יוחנן משום תקנה שלא יהא כאו"א הולך ותוקף בטלית חבירו רבה בר ממל ורב עמרם סליקו הן דרב ביניי פי' דעומדין הן לעילא דרב ביניי כדאיתא במס' שבת דף ל"ז אר"ה עומדין היינו לעילא מר"ח רבה ופילפלו בזה הדין א"ל. ר"ל חד לחברי' אין מוסרין שבועה לחשוד. ר"ל דחשיד אממונא חשוד אשבועתא. א"ל אפילו לשון שבועה אין מוסרין לו פי' אפילו חשוד על לשון השבועה ג"כ אין מוסרין לו דהיינו אם ישבע שאין לו בה פחות מחצי' חשדינן לי' שאין לו בה כלום כדפרש"י ז"ל עיי"ש דף ה' ע"ב ולא מיבעיא דאין מוסרין שבועה לחשוד דהא מביאין לי' לידי שבועת שקר. אלא אפילו לשון שבועה. אפי' שיש לחשדו בלשון השבועה ג"כ אין מוסרין לו לשון שבועה זו. וכילד נשבע במתניתן דידן ר"ה אמר שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מהלי'. וא"כ כיון דלחשוד אין מוסרין לו שבועה. ע"כ דל"ל כר' יוחנן דמשום שבועת תקנה. דא"כ הוא חשוד אממונא והחשוד על הממונא חשוד אשבועתא [וכן היא בבבלי דגרסינן אמר ר' יוחנן שבועה זו תק"ח הוא שלא יהא כאו"א הולך ותוקף בטלית חבירו וכו'. ונימא מגו דחשוד אממונא חשוד אשבועתא פירש"י ז"ל דלר' יוחנן קפריך וכן פי' כל הקדמונים ז"ל] דאי לאו דר' יוחנן לא הוי חשוד אממונא משום דר"פ לעיל דף ב' דמורי ואמר. אבל לר"י דקיישינן שמא הולך ותוקף בטלית ש"ח שפיר קשה ונימא מיגו דחשוד אממונא כו' ע"כ טעמא דר"ח רבה דטעמא דמתניתן היא לאו כדר' יוחנן משום שבועת תקנה אלא משום אנן סהדי זהו טעמא דר"ח רבה ע"ז מסיק אמר ר' יוחנן אם מזו שבועת תקנה הוא. פי' דאין ממתניתן דשנים אוחזין שום ראי' דהיא משום שבועת תקנה דס"ל לר' יוחנן דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא כדאיתא בבבלי דף ה' ע"ב עיי"ש:

אמר

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ט מהל' טוען ונטען ה"ז סמ"ג עשין נה טוש"ע חו"מ סי' קלח ס"א

ב
ב מיי' שם ה"ח טוש"ע שם ס"ב

ג
ג מיי' שם פ"ד הלכה י סמ"ג עשין לה טוש"ע שם סי' עה ס"ל

מראה הפנים

שנים אוחזין בטלית. הא דנקט טלית ולא שאר דבר משום דסתם טלית דבר שאינו ראוי ליחלק הוא וכדמסיק בגמ' דהתם דף ח' ע"א דחלוקה דקתני במתני' לדמי הוא ומוכח מדקתני סיפא היו שנים רוכבין וכו' מה התם לדמי ה"נ לדמי וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מטוען הל' י'. וכל חלוקה האמורה כאן בדמים לא שיפסידו עצמו של כלי או של טלית או שימיתו הבהמה. ומשמע דלהמסקנא אף בבהמה טהורה אמרינן דהחלוקה לדמי הויא ולפיכך כתם דבריו ולהכי נקט הני תרי דיני במתני' טלית ובהמה ללמוד מזה על זה דאין כאן חלוקה אלא בדמים. והרשב"א ז"ל כתב הכיאו הה"מ שם כדין ז"א כולה שלי וז"א חציה שלי וז"ל ומתכתבא דבדבר הראוי ליחלק לשלים לרביע אילו רצה נוטל ממנו החצי וא"כ נשבע על מחצית מה שנשאר שאין לו בה פחות מחציה אבל בדבר שאין ראוי ליחלק נשבע על כל השלשה חלקים עכ"ל והסבר שלמד זה מדדייק התנא במתני' ונקט שלישי' הכי דברים שאינן ראוין ליחלק אבל מסתימת שאר הפוסקים אינו נראה כן אלא לעולם צריך הוא לישבע על כל השלשה חלקים וכדלקמן. וטלית ובהמה דנקט לאשמעינן דבכל כה"ג אין אחד יכול לכוף לחבירו לחלק אלא דוקא בדמים:

זה אומר אני מצאתיה. כתב הרא"ש ז"ל ובמקום שהיא של מוצאה כגון בעיר שרובה עכו"ם עכ"ל וכלומר מפני שכבר נתייאשו הבעלים והרי היא של מוצאה דהא טלית בתם קאמר ואפי' ניכר שהיא של ישראל ומכאן ראיה לדעת הכוכבים דאפי' בא בעל האבידה ואמר סימני' ועומד וצווח לא נתייאשתי אינו כלום דאל"ה ניחוש שמא יבאו בעליה ויאמר לא נתייאשתי ויתן הסימן ולא יוציאו הב"ד מידם וזה אפי' לשי' הרמב"ם ז"ל דבעיר שרובה עכו"ם מודה שהוא דעומד וצווח לא מהני ועיין בפ' דלקמן בריש הפ' ובד"ה מה שמגלה שם ביארתי לכל השיטות והדעות מתחלקות והיוצא מהן בס"ד:

זה אומר כולה שלי. מסקינן התם רישא במציאה וסיפא במקח וממכר ולריכא וכו'. לכאורה קשה לדעת התוס' והרא"ש ז"ל דאפי' במקום דאיכא ודאי רמאי כגון זה אומר אני ארגתיה וכו' יחלוקו וא"כ רמאי לא מוקי סיפא כדאיכא רמאי ואשמעינן דאפ"ה יחלוקו ולא אמרי' יהא מונח עד שיבא אליהו ואפי' לר' יוסי גבי שנים שהפקידו וכו' דהתם אין החלוקה יכולה להיות אמת דודאי מ"ה הבליעית דחד מינייהו אבל הכא אע"פ שבטענתם ודאי חד מינייהו רמאי מ"מ החלוקה יכולה להיות אמת דאימר דתרווייהו הוא כדפי' התוס' ד"ה יחלוקו. ורישא אשמעינן דלעולם החלוקה בשבועה היא ומשום תקנת חכמים שלא יהא כל א' תוקף וכו' וזה שייך יותר בפשיטות גבי מציאה דבמכר צריך לידע ממי לקח וכהאי אופן הוא כדפריך לקמן ולחזי זוזי ממאן נקט וכו'. וראיתי בשיטה מקובלת למכ"א ז"ל שכתב בשם אחד מהגדולים וז"ל והא דלא מוקי סיפא בדאיכא ודאי רמאי דאי מבוש הא ליתני כולה שלי ותו לא דכולה שלי משמע בכל גוונא וה"נ ליתני אני ארגתיה ותרתי למה לי עכ"ל ומבואר הוא דלא תירץ כלום דעיקר הרבותא לאשמעינן ברישא דאפ"ג דבדין הוא שיחלוקו בלא שבועה מ"מ רמו רבנן שבועה עליה מפני התקנה שלא יהא כל אחד תוקף וכו' והא לא הוי ידעינן אי הוה תני הני ארגתיה לחוד או כולה שלי סתמא דה"א כדאיכא רמאי מיירי ורמו רבנן שבועה עליה כי היכי דליפרוש וקמ"ל דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא. ולענ"ד נראה ליישב קושיא זו בפשיטות למאי דכתב הרא"ש ז"ל בזה אומר כולה שלי וזה אומר חליה שלי וכו' דמן הדין היה לי ליטול החצי שהוא מודה לו בלא שבועה והחצי האחר שבו דנין עליו יחלוקו בשבועה אלא כדי שלא יוכל לכוין שום רמאות בשבועתו וכו' ע"ש והשתא אפילו לא הוה תני אלא שתי החלוקות דסיפא שפיר הוה ידעינן דאף דבמקום דאיכא למימר דמן הדין הוא דהחלוקה יהא שלא בשבועה דהכא כסיפא דסיפא ג"כ נראה שאינו רמאי שזה לא טען אלא החצי ומודה לו על החצי ואפ"ה חייב שבועה גם על אותו החצי ומלד התקנה וה"נ במציאה כן ועפ"כ מדתני לה להו הני בבי דאתיין לאריכותא דהש"ס ומטעם הנזכר נתבאר דאף בדבר שראוי ליחלק צריך לישבע על כל השלשה חלקים וכדלעיל:

וזה נוטל רביע. הקשו התוס' דיהא נאמן בשבועה דחציה שלו כמגו דאי בעי אמר כולה שלי ותירץ ריב"ם דמגו להוציא לא אמרינן וכו' ומלבד דהאי מילתא לאו מוסכם הוא דמוכח מכמה דוכתי בש"ס דאמרינן מיגו להוציא כדלקמן וכבר כתב הריב"ש בסי' של"ו דרוב האחרונים הסכימו והוכיחו בראיות ברורות דאמרי' מגו להוציא והוכא דעתו בחה"מ בהגהה סי' פ"ב סעיף י"ב. אלא דקשיא לי הא רב פפא דאיהו מרש דשמעתתא הכא דמפרש למתני' ומוקי לה רישא במציאה וכו' ואיהו ס"ל דאמרינן מגו להוציא כדמוכח מהאי דאמר בשבועות דף מ"ב ע"א גבי ההוא דאמר לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא כך והא שטרא א"ל הנהו שטראי ניגהו ואמר רב נחמן איתרע שטרא ורב פפא אמר לא איתרע שטרא וכו' והילכתא איתרע שטרא וה"מ דפרעיה באפי סהדי ולא אידכר שטרא אבל פרעיה בין דידיה לדידיה מיגו דיכיל למימר להד"מ יכול נמי למימר סיטראי ניגהו. וא"כ לרב פפא דאמר לא איתרע שטרא והוי שטרא מעליה לעולם פשיטא הוא דס"ל דהיכא דפרעי' שלא בעדים דמסימן המלוה מטעמא דמגו והכי כאן מגו להוציא הוא וכן מוכח מהסיא דלקמן פ' המקבל דף ק"י ע"א דרב פפא ס"ל דאמרי' מגו להוציא ועיין לקמן. ובעיקר קושית התוס' דהכא ראיתי כמה תירוצים בדברי המפרשים דהנ"י כתב דהוי מגו מדבר לדבר ולא אמרי' מגו אלא באותו דבר עצמו שהוא תובע או כופר וכבר נסתר טעם הזה הובא בשיטה מקובלת בשם הבר מקולי ז"ל שהרי אמרו בגמרא מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע וכו' הרי דאמרי' מגו ממקום לממון אחר. וכן כמה שפי' עוד הנ"י והם דברי הרמב"ן ז"ל בחידושיו תמצא בחזקת הבתים גבי ההיא עובדא דגאון ולאיש ליה דמייתו התוס'. ותירץ העיקר הוא מה שהובא גם בשם הבר מקולי דהיינו טעמא דהכא לא נחית לשקר אלא מסבר שהגביה חלקו בטעה שהגביה חבירו ואילו נחית לשקר הוה אמר כולה שלי וראיה לדבר מהא דאמרי' אמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת מת במטתו נאמנת ונהימנה כמגו דאי בעיא אמרה מת במטתו אלא משום בסבורה היא דאמת מת במלחמה הוא וכל כה"ג לא אמרי' מגו עכ"ד. ולפי טעם זה ניחא לפירש"י וכן לדעת הרמב"ן ז"ל מביאו הטור בסי' קל"ח דבליכא רמאי מיירי המתני'. אבל לדעת התוס' והרא"ש דאפילו בדאיכא רמאי כמי דינא הכי ולא שייך האי טעמא כטוען חליה שלי ונחית לשקר הוא. ודע דדעת הרמב"ם ז"ל לא פירשו המפרשים היכן דעתו נוטה בזה אם כדעת רש"י והרמב"ן או כדעת התוס' והרא"ש ולענ"ד נראה מסתימת דבריו בפ"ט מטוען דלא כתב אלא טענת כולה שלי וכו' ולא זכר כלל מלשון מציאה אלא דהכל נכלל בטענה זו וא"כ טענת אני ארגתיה ג"כ בכלל דלא ביאר אם יש חילוק בזה. ובענין מגו להוציא כבר ביארתי

שנויי נוסחאות (סו"ב) אוחזין בסרי"ר אוחזים. מצאתיה בסרי"ר מציתיה. (סו"ג) מצאתיה בסרי"ר מציתיה. (סו"ס) ויחלוקו בסרי"ר יחלקו. (סו"ח) חלקים בסרי"ר חלקין. והאומר בד"ו זה אומר.

גליון אפרים אמר רבי לא מסנים אוחזין בטלית דרבי חייה רובא כו'. נ"ע מסנים אוחזין בטלית למד ר"ח רובא מכיון שתפוס בחצייה לא כו' אף הדא דמייא לה ר' אילא:

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ב מטוען ונטען ה"א סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' לב ס"ז
ה
ב ש"ע שם סי' קלח ס"א

משנים אוחזין בטלית דר"ח רובה. ממתני' למד ר' חייא רבה לומר כן ואיידי דנקט התם האי לישנא נקט לה נמי הכא כן: מכיון שתפוס בחליה אלא כמי שהביא עדים שחלייה שלו. כלומר הא חזינן במתני' דכל אחד תופס בחלייה ומכיון שתפוס בחלייה הא לא הוי אלא כמי שהביא עדים שהחלי שלו דאנן סהדי דמאי דתפיס כל חד דידיה הוא והלה אומר כולה שלי וכופר בכל הוא וכן חבירו: ותימר דנישבע ונוטל. ואת אומר שכל אחד נשבע שאין לו בה פחות מחליה ונוטל ואנו מעידין שיש לו בה החלי ומחייבין לכל אחד שבועה על השאר והיינו החלי שכל אחד מעכב לעצמו אלמא דהעדאת עדים במקלת מחייבו שבועה כהודאת פיו: אוף הדא. דינא דברייתא דמייא לה לדינא דמתני': סליקו הן דרב ביניי. שנו והעלו הא דהקשה רב לר' חייא על דינא דמתני' בין הדברים של ר' חייא ור' יוחנן דהשיב לו לקמן בענין הדין שלו במה שלמד ממתני' ורבה בר ממל ור"ע הכניסו דברי הרב ותשובתו באמצע הדברים וכלומר דרב היה רוצה לידע טעם ופירוש השבועה דמתני' ואם דלא שייכה להא דר' חייא דבלאו הכי בעי לפרושי מתני': א"ל. רב לר' חייא אין מוסרין שבועה לחשוד. בתמיה וכי מוסרין שבועה לחשוד והרי זה חשוד הוא שכפר בכל: אפי' לשון שבועה וכו'. כלומר פשיטא הוא ולדידי נמי ס"ל דאפי' לשון שבועה אין מוסרין לו למי שהוא חשוד על השבועה אבל הכא לא חשיד על השבועה אלא חשוד אממונא וחשיד אממונא לא חשיד על השבועה: כיצד נשבע. במתני' שהרי זה טוען כולה שלי והשבועה היא שאין לו בה פחות מחליה ואם כך היא השבועה ותו לא א"כ אפי' אין לו בה כלום יכול הוא לישבע כן שהרי הוא אומר שאין לו בה פחות מחליה ואם אין לו בה כלום הרי שאין לו בה לא פחות מחליה ולא כלום וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן: רב הונא אמר. ה"ק לריך שישבע שיש לי בה. ואין לי בה פחות משוה פרוטה וכלומ' דהשבועה היא שיש לי בה ואין לי בה פחות מחליה דהשתא אחר שאמר שבועה שיש לי בה א"כ עכ"פ אין לו בה פחות משוה פרוטה דהא יש לי בה אמר ועכשיו כשמסיים דבריו ואמר ואין לי בה פחות מחליה סומכין על שבועתו דאם לא היה לו החלייה הרי נשבע לשקר הוא במה שאמר אין לי בה פחות מחלייה דהא עכ"פ שוה פרוטה יש לו בה והרי היא פחות מחליה אלא ודאי דיש לו באמת החליה: אמר ר' יוחנן. השתא מסיק לדברי ר' יוחנן במה שהשיב לר' חייא על מה שרלה ללמוד דיניה ממתני' והפסיק בדברי רב ובפי' השבוע' ביניהם וכדלעיל:

משנים אוחזין בטלית דרבי חייה רובה. מכיון שתפוש בחצייה אלא כמי שהביא עדים שחצייה שלו ותימר נשבע ונוטל. אוף הדא דמייא לה. רבה בר ממל ורב עמרם סליקו הן דרב ביניי [ז]אמר ליה [א]אין מוסרין שבועה לחשוד. אמר ליה אפילו לשון שבועה אין מוסרין לו. כיצד נשבע רב הונא אמר [ב]שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות משוה פרוטה אמר רבי יוחנן

אם

מסורת הש"ס

ציון ירושלים

[ז]אמר ליה אין מוסרין שבועה לחשוד אמר ליה אפילו לי שבועה אין מוסרין לו. כל שמאמר הוא סתום עפ"מ שנדחק וגם פה זאת אומרת אפילו לשון שבועה. ולפענ"ד נראה דרב הקשה על ר"ח כיון דעדים מעידים שיש לו חמשים הוי חשוד גמור ואיך מוסרין לו שבועה א"כ לא דמי לכך דשנים אוחזין דאינו חשוד גמור רק דאנן סהדי לזה ולזה וגם שם עכ"פ נשבע שבועה שיש לו בה ואין לו בה פחות מש"פ כדאמר לקמן א"כ אינו בלשון כ"כ מורה שיהיה חשוד על השבועה ולזה השיב ר"ז אפילו לשון שבועה אין מוסרין לו והיינו שאף אם מגנה בלשון בשבועה מ"מ אין מוסרין לו דסוף סוף הוא חשוד דאנן סהדי לזה ולזה עכ"פ כספק לנו מי החשוד א"כ טוב דומה לכך דשנים אוחזין ולזה מביא כך דכיצד נשבע ר"ה אמר שבועה שיש לו ולזה אמר ר' יוחנן אם מזו שבועת תקנה הוא ואין ראי' מזה כמו שכ' בפ"מ בפירוש ודו"ק:

מראה הפנים

ביארתי במקלת בחיבורי מסדר נשים בכתובות פ"ק הלכה ז' גבי מוכת עץ ודעת הרא"ש כדעת התוס' שכתבו בכמה וכמה מקומות דלא אמרי' מגו להוליא. אבל הבאתי שם הדעה דכל היכא דאיכא טענת ברי אמרי' מגו להוליא כמו התם וה"ה הכא במתני'. ודעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל הביא הה"מ בפי"ג ממלוה בהל' ו' דאמרי' מגו להוליא. וכן ראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל בפ' חזקת שם שהחליט כן מכמה ראיות וחדא היא. מההיא דהמקבל דלעיל גבי מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש וכו'. דהא דפטור בפי' ק"ג כתב בשם ה"ר יונה דלא הוי מגו להוליא כיון שככר זכה בקרקע והחזיק בה וכו' מ"מ רואין אנו לדעת הרמב"ן שהחליט שם דהוי מגו להוליא דקרקע בחזקת בעלים עומדת. ומהתם מוכח לרב פפא דס"ל הכי מדאמר שם על דברי רב יהודה דאמר מלוה נאמן מגו דהי בעי אמר לקוחה היא בידי וא"ל רב פפא לרב אשי רב זביד ורב עוירא לא ס"ל הא דרב יהודה מ"ט האי שטרא כיון דלגוביינא קאי מיזהר זהיר ביה וכו' ע"ש. ותיפוק ליה דהוי מגו לאפוקי ממונא אלא מדלא אמר הכי ש"מ דס"ל דאמרי' מגו לאפוקי ממונא וכמו שליינתי לעיל. ודעת הרמב"ם ז"ל בענין מגו להוליא נראה להדיא דס"ל כדעת רבו הר"י מיג"ש ז"ל והם כלל זכרוה המפרשים לענין זה. והובא בספר התרומות בשער י"ז ח"ב שכתב לחלק דההיא עוכדא דחזקת דהוי שטרא זייפא הוא דלא אמרי' מגו לאפוקי ממונא אבל בשטרא מעליא כההיא דשטרתי בשבועות כנזכר וכההיא דאכימי בריי דר' אבוה בפ' הכותב דף פ"ה ע"א דלקיומי שטרא מעליא אמרי' מגו לאפוקי ממונא וזהו תוכן דבריו ז"ל וזהו דעת הרמב"ם בפי"ד ממלוה בהל' י' בדין טענת שטרא זייפא דאינו נאמן במגו כדסיים שם שהרי זה השטר כחרס הוא תבוב ובהל' ט' שם כתב בדין דשטרתי דנאמן היכא דיש לי מגו. וא"כ מבואר דעתו ז"ל בגוף החילוק בענין מגו להוליא. ואם נאמר שדעתו כאן בדינא דמתני' כדעת התוס' והרא"ש דאפילו בדאיכא דמאי שייך הכא התלוקים בשבועה וכמו שזכרנו א"כ ליתא לתי' הבר מקולי לדעתו ול"ל דהוא ז"ל ס"ל דאין אומרין כאן מגו להוליא וכתירוץ התוס' בקושייתם ומטעמא דאע"ג דטוען ברי לא אמרי' מגו להוליא אלא דוקא בהיכא דאיכא שטרא מעליא. והיא דמוכת עץ דכתובות היכא נמי טעמא אחרינא כבדי טענת ברי דידה דבחזקת בתולה ניבאת. ואין להאריך כאן יותר ויתבאר עוד במקום אחר בעזה"י ב"ה:

משנים אוחזין בטלית דרבי חייה רובה. היינו תני ר"ח קמייתא דהתם בדף ג' ע"א ופסקו כל הפוסקים כוותיה דר' חייא דאע"ג דבגמ' מקשה התם על הא דקאמר ותנא תונא וכו' היינו דדחי לה דממתני' ליכא סייעתא וכדדחי ר' יוחנן הכא לקמן אבל דיניה דר' חייא אתיא וגלמד מכינייא מפיו ועד א' וכו' כדאמר התם. ומשמע מהכא שהעדים מעידים שעדיין הוא חייב לו החמשים וזו כגון שאומרים לא זזה ידינו ממנו ויודעין אנו שלא פרעו דהא שחייב לו וכו' קאמר וכן משמע לישנא דהתם דקאמר והעדים מעידין אותו שיש לו חמשים זוז. וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ד דטוען להדיא שכתב והעדים מעידין עליו שעדיין יש לו אללו חמשים. והר"ן ז"ל הקשה על זה דא"כ למה נשבע והא קי"ל שעבודא דאורייתא וכיון שכן חמשים הללו שמעידין בה העדים שעבוד קרקעות ניגהו ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ולפיכך פי' דהכא מיירי שהעדים אינם מעידין אלא שהלוהו ומיניה הוא דגבי דכיון דאומר לא גויתי כאומר לא פרעתי אבל מן הלקוחות לא גבי דאינהו לית להו למיסמך אטעמא דידיה אלא אמרינן דילמא לוה ופרע עכ"ל. ולדברי הרמב"ם ז"ל דלית ליה האי סברא דהוה ליה שעבוד קרקעות וכדלקמן וכמו דמוכח מדבריו מכמה דוכתי וכן באותו פרק כנזכר בהלכ' ד' אין מודה במקלת חייב שבועה וכו'. ומשמע שם דדוקא בשטר ס"ל כן אבל לא כמלוה ע"פ ואע"ג דס"ל שעבודא דאורייתא כמו שפסק בפי"א מהלכות מלוה והבאתי דעתו בפרק הגוזל קמא הלכה ב' במה שכתב לחלק בענין יורשין בין ירשו קרקע לבין ירשו מטלטלין ושלמד כן מהאי תלמודא דפרק התקבל וע"ש. ולדעתו ז"ל נמי א"א לפרש כמו שמסיק שם הר"ן דבשאת דהתקין רבנן דמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות אפילו מכסדי סהדי דאוזפיה ולא פרעיה ויש לו קרקע ישבע על השאר משום דלבתר תקנתא אין כאן שעבוד קרקעות עכ"ל. דלא משמע כן מדעתו ז"ל שהרי לגבי יורשין יש לו שיעבוד מדאורייתא כמבואר מדבריו והכתי שיעבוד קרקעות הוי ואינו נראה מדבריו דמחלק בזה בין יורשין לבין לקוחות וצ"ל לדעתו דס"ל דהא דאמרו אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות דוקא בשכתב לו בפירוש בשטר כן. ואע"ג דממילא נשתעבדו לו לא הוי כטענו קרקעות וכלים וכו' דהא לא טענו אלא החוב שנתחייב לו בע"פ. ודע דהתוס' מקשין קושיא זו בענין מודה מקלת היכי משכחת לה שבועה מן התורה הא שעבודא דאורייתא ותירלו בכמה דוכתי במכלתין דף ד' ע"ב ובשבועות דף ל"ז דלא משכחת לה אלא בשאין לו קרקע א"נ בממחל לו השעבוד ושני תירוצים הללו הביאו בכל מקום ומלבד בפרק גט פשוט דף קע"ה בסופו הוסיפו עוד לתרץ על קושית הר"י מקורבי"ל שהקשה קושיא זו וכתבו ואומר ר' כשמחל שעבודו או כדליכא עדים דהא דשעבודא דאורייתא היינו ע"פ עדים אבל ע"פ עלמו לא עכ"ל. ומזה אמרתי לתרץ קושית הס"ז בסימן פ"ח על מה שהביא הטור שם בסעיף ל"ח דעת התוס' והרא"ש דלא משכחת לה שבועה במודה מקלת אא"כ אין לו קרקע א"נ במחל השעבוד והקשה הוא ז"ל מהא דאמר בפ' יש נוחלין דף קכ"ח ע"ב בעא ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא המוליא שט"ח על חבירו מלוה אומר לא נפרעתי כלום ולוה אומר פרעתי מחלה והעדים מעידין שפרע כולו ס"ז נשבע וגובה מחלה מנכסים בני חורין אבל ממשועבדין לא דאמרי' אנן אעדים סמכינן. והשתא קשה ע"ז קושית התוס' הא אפילו במלוה ע"פ הוי שיעבוד קרקעות וליכא לשנויי דמיירי שאין לו קרקע או שמחל כתירוץ התוספות דהא קאמר גובה מחלה מב"ח אלמא דיש לו קרקע וכן מדקאמר דלא גבי מלקוחות דאמרי' אנן אעדים סמכינן א"כ ש"מ דיש שיעבוד עכ"פ ע"כ הקושיא בלו וכתב מי ביכול ליישב דבריהם בדבר זה אומן יקרא ושכר הרבה יקח מן השמים ואח"כ כתב שנגלה לו בחלום תירוץ על קושיא זו שמיירי שמחל לו את"כ השעבוד וכו' ואין להאריך בתירוץ הזה והרואה יעמוד על דבריו יע"ש. ולפי תירוץ התוס' דפ' גט פשוט הנזכר ככר מיושב בטוב טעם הקושיא זו שהרי כתב בעל התרומות בטעם דין הנזכר שהביאו הסמ"ע בסוף סימן פ"ב דטעם דשלם המחלה דלגבי דידיה מהשבינן העדות כמאן דליתא שהוא שהכחיש העדים בהודאתו והודאתו כמאה עדים דמי וע"ש. וכן נראה מדברי התוס' פ' י"ג שם וא"כ הוי כמלוה ע"פ בלא עדים ולפי הכלל שכתבו התוס' בזה לכ"ע לא אמרינן במלוה ע"פ בלא עדים דשעבודא דאורייתא וה"נ מהלם ע"פ עלמו הוא ולא ע"פ העדים וזה ברור. שוב עיינתי בספר התרומות בעלמו ז"ל בשער שמיני ח"א סי' ג' והא דינא דנשבע וגובה אית ביה כמה פרכי שהקשו הראשונים ז"ל וכו' למה לריך לישבע על המחלה שבספר והלא הע יש מעידין כדבריו ודבר שיש עליו עדים למה לריך שבועה וכי מודה במקלת בעלמא אם יבאו עדים כדבריו משביעין אותו ויש לימר דהאי דאמר פרעתי מחלה יש לומר הכחשה הוא ויש לומר שאינו הכחשה לגבי לקוחות לא חשבינן ליה הכחשה דאמרי אנן אעדים סמכינן וכעל בטרא אבל לגבי נפשיה הכחשה היא דכיון דאיכא עדים אחרנא אירתא ולאו כמשיב אבידה הוא אלא כמודה מקלת דעלמא הוא ולא כמכינן עלייהו גם יש להקשות כאן דטענת מלוה מחמת שטרא הוא וכפירת לוה כפירת דשטרא היכי מחתבע ליה שבועת התורה והא קי"ל דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ויש לומר מכי אסהידו סהדא עליה דפריעא הוא ולא גבי ביה מידי מלקוחות אזל ליה שעבוד קרקעות ואבטיל ליה דליתה תביעה בשטר אלא כשאר תביעה דעל פה סדרא ולפיכך קרינן ליה מודה מקלת ונשבע עכ"ל מדבריו למדנו שדעתו ז"ל כדעת הרמב"ם בענין כפירת שעבוד קרקעות דליתא אלא דוקא כתביעה בשטר אלא שלדעת התוס' הוא קשה כנ"ל ולפי מה שנתבאר מסברתו ודבריו ז"ל דלגבי דידיה הוי הכחשה וכמאן דליתנהו לעדים דמי ולפי כלל התוס' שנזכר גם לדעת התוס' ניחא כמו שנתבאר:

סליקו הן דרב ביניי. קושית רב שהקשה לר' חייא לכאורה שייכה ג"כ אדר' חייא גופיה דהא חשוד הוא שכפר בו אבל הא ליתא דאטו רב לא ס"ל האי דאמרו הכא בסוגיא דהתם דף ד' ובכמה דוכתי דהכופר במלוה כשר לעדות ובזה כ"ע מודים ולא מלינו חולק בהא ומשום דהיבהמותי הוא מבתמט עד דהוית ליה הלכך נראה דרב אדינא דמתני' קאי והיינו דקאמר סליקו הן דרב ביניי וכדפרישית בפנים. ור' חייא שלא השיבו אלא כדרך שאלתו ולא תב להשיבו בעיקר הקושיא מ"מ מפרינן ליה שבועה במתני' הא חשוד הוא. מלינו לפרש בב' אופנים אי משום דס"ל דודאי חשוד אממונא הוא אלא דחשוד אממונא לא חשוד אשבועתא וכנראה דכן מסקנת הש"ם דהתם בדף ו' ע"א אהא דפריך התם אטעמא דקאמר ר' יוחנן התם וכן הכא דשבועה דמתני' תקנת חכמים הוא שמא ילך ויסיה תוקף בטליתו של חבירו וא"כ חשוד הוא ונימא מגו דחשוד אממונא וכו' אלא לא אמרינן מגו דחשוד אממונא חשיד אשבועתא. וכן נראה מדברי התוס' דלעיל דף ג' ע"ב ד"ה בכוליה וכו' דלמסקנא איתמר הכי. וכן נמי מלינו לפרש אליבא דסוגיא דהאי ש"ס דהיינו מבואר להדיא כדמייתי' התם דר' חייא הוא דתני גבי חנוני על פנקסו שניהם נשבעין וניטלין מבה"כ. וא"כ אפשר דס"ל כאביי דהתם דקאמר שם טעמא דמתני' משום דחיישינן שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו וא"כ לאו חשוד אפי' אממונא אבל בעלמא ס"ל דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. וכדפרש"י שם דאביי פליג עם ר' יוחנן. וכן נראה מדברי הרא"ש ז"ל דפליגי בהכי ומדלא הביא רב אלפס ז"ל אלא דברי אביי מכלל דס"ל דאמרינן מאן דחשיד אממונא חשיד אשבועתא וכו' ע"ש דמ"ם ומיהו אין נפקותא בזה דלא אשכחן לאביי מאן דחשיד אממונא בלא עדים דאמר שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו דאל"כ תקשה לאביי מכל הלין דמוכח מינייהו דלא אמרינן מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא עכ"ל. נראה דאף דודאי לענין למסור לו שבועה לכתחילה אין כ"מ דכל זמן שאין עדים שלקח ממון חבירו אינו חשוד על השבועה הוא וכן קבע הטור להלכה בסי' ל"ב ומשום האי טעמא דשמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו מ"מ היכא כ"מ בעלמא אם חשוד על ממון קרינן ליה דבכי לענין שבועה לאו חשוד הוא דלאו גזלן בעדים הוא אפ"ה לדעת ר' יוחנן דקרינן ליה חשיד אממונא לאו מהימן אממונא הוא לענין למכור לו ממון יתומים וכה"ג ולאביי לא מיקרי חשוד כלל מטעמא דספק מלוה. ועוד דלדעת התוס' שכתבו בדף ה' ע"ב ד"ה דחשיד וכו' דלמאן דס"ל דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא אפילו גזלן בעדים לא פסיל לשבועה אלא מדרבנן ע"ש דכן מוכרח דבגזלן בעדים איירי שם וא"כ לאביי בגזלן בעדים פסול מדאורייתא לשבועה כמו לעדות וג"מ טובא איכא. ודעת הרמב"ם ז"ל ככר נתבאר לעיל שהוא תופס דברי ר' יוחנן שכתב בפ"ט מטוען הל' ז' ושבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהא כל א'

חדושי מהר"א גריידעץ

במראה הפנים ד"ה משנים וכו' עד ולפי תירוץ התוס' וכו' בטוב טעם ודעת הקושיא זו. נ"ב לענ"ד דבריו מופרכים דהא כלום סודה למ"ש בשם ועדיף יותר ממי שהודה נהלואה בנעשה לפני עדים. ורק נגד לקוחות דינו כמלוה על פה שסמכו על העדים [שאומרים שכולו פרוע] אבל נגד בע"ח הוי מלוה גמורה בעדים ובשטר גם אינו מתורץ כלל (קושית הס"ז) על הטור דשם הטור השמיט תירוץ זה של התוס' דפ' גט פשוט הנ"ל ש"מ דלא ס"ל לפסור להלכה א"כ נשאר קושית הס"ז על הטור. ובחידושי לב"ב הבאתי דלא הוי כונת התוס' כדברי הגאון המפרש:

גליון אפרים

אמר ר' יוחנן אם מזו שבועת תקנה היא שלא יהא אדם רואה את חבירו בשוק ואומר לו טלית שעליך שלי הוא בוא וחלוק עמי טליתך (כנ"ל שנ"ל לפי הירושלמי בריש פ"ב דכתובות) אמר ליה ר' אילא לר' יוחנן אין מוסרין שבועה לחשוד אמר ליה אפילו לשון שבועה אין מוסרין לו ותימר נשבע ונוטל (כנ"ל שנ"ל. והיינו דבבבלי אמרינן על ר"י ונימא מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא לא אמרינן מגו כו' דאי לא תימא הכי כו' התם איתמוטי קא מתתמים כו' הא דתני ר"ח שניהם נשבעין ונוטלין נימא מגו דחשיד כו' אלא לא אמרינן מגו דחשיד אממונא כו'. ובתומים בסימן ל"א ס"ק נ' מקשה מאי פריך דוקא מדתני ר"ח מחנוני על פינקסו ולא מקשה מכל נשבעין ונוטלין לימא מגו דחשיד והא בכל נשבעין ונוטלין לא שייך איתמוטי ס' ותרץ דודאי כל קושיות הגמרא נימא מגו כו' הוא לדידן דקיי"ל גזלן פסול לשבועה א"כ אם אנו חושדין אותו שגזל מחבירו איך מוסרים לו שבועה אבל ודאי בעיני סברות נח להם לחשוד את הבריות בגזלים ממונם משיחשדום שישבעו לשקר. דהא חזינן שתובעין ממון ומבקשים מבי"ד להשביע את הנתבע ש"מ דעתם שלא ישבעו לשקר. ולפ"ז רוב שבועות הנוטלים הוא הם לנפשת דעת הנתבעים וא"כ ל"ק נימא מגו כו' דלנו בי"ד לא חשידי כלל אממון ונאמנים לנו שתובעין המגיע להם רק אנו מוסרים להם שבועה לנפשת דעת הנתבעים אלא שהש"ס מקשה מדתני ר"ח שניהם נשבעים כו' וגבי חנוני מדינא לא היה לו לישבע כלל דהוי כאילו יודע אם נתחייבתי לך וחכמים תקנו שיהא נאמן וע"י שבועה דוקא משו"ה שפיר פריך ונימא מגו כו'. ולפ"ז נ"ל שר"א פריך לר' יוחנן אין מוסרין שבועה לחשוד. כקושית הבבלי על ר"י נימא מגו דחשיד כו' אמר ליה אפילו לשון שבועה אין מוסרין לו. כלומר דלחשוד אין מוסרין שבועה כלל אפילו אם נראה לנו שטוען אמת וכל השבועה היא להפיס דעת הנתבע. ותימר נשבע ונוטל. כלומר

ובג'

מסורת הש"ס | עין משפט נר מצוה

אם מזו. אתה למד דצריך יש להשיב עליהם דהאי מתני' דשבועת תקנה היא ומ"מ לומר כן שהרי לדבריך דאתה מדמה דין זה לעדים שהעידו דהכן שהדי א"כ כי היכי דהכן שהדי להאי במאי דתפיס ה"נ הכן שהדי להאי ושבועה זו למה ויחלוקו בלא שבועה אלא ודאי טעמא דמתני' היינו הכא ושבועה זו תקנת חכמים הוא כדי שלא יהא כל א' תוקף טליתו של חבירו ויאמר שלי הוא הלכך רמו רבנן שבועה עליה ואין ראיה ממתני' לדבריך: תני. בתוספתא דמכילתין פ"א: זה אומר שלי. המלוה אומר שלי הוא ואבד ממני ומצאתיו: יתקיים השטר בחותמיו. ר' סבר מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו ואי מקיים ליה המלוה יש לו חלק בשטר ויחלוקו בכך השטר ואי לא לא פליג המלוה: ר"ג אומר יחלוקו. ובתוספתא הגי' ר"ש ב"ג וכן הוא בהאי תלמודא בפ"ק דגיטין הל' א' וס"ל דא"צ לקיימו ובין כך ובין כך יחלוקו: הכל הולך אחר התפוס בעדים. שאם אחד מהן תופס במקום העדים והשני בשאר המקום שבשטר הכל הולך אחר זה שתופס במקום העדים שהוא עיקר השטר: אין שמעתינה. אם שמעת אתה לחלק כן אתיית כר"ש ב"ג וכלומר דאליבא דר"ש איכא למימר הכי אבל לר' הכל הולך אחר קיום השטר: זה אומר חציה שלי. אדינא דמתני' קאי ובתוספתא ריש פ"ק גרים הכי זה אומר כולה שלי וזה אומר שלישה שלי האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות מחמשה חלקים והאומר שליש ישבע שאין לו בה פחות משתות כללו של דבר אינו נשבע אלא על חצי טוענו בלבד. וה"ג בחציה שלי הכי מיתפרשא זה אומר חציה שלי וכו'. כלומר כמו דאמרינן בדינא דמתני' דאם השני טוען חציה שלי נשבע על חצי טענתו ועל חצי שהודה לזה שאין לו בה פחות מרביע והכי נמי אם השני טען ואמר שליש שלי ישבע על חצי ממה שהודה לזה שטען כולה שלי ושבועתו שאין לו בה פחות משתות והוא חצי טוענו:

הלכה ב מתני' היו שנים רוכבין ע"ג בהמה. מתני' הא קמ"ל דרוכב לחודיה קני ואע"פ שאינו מנהיג: ואחד מהלך. ומנהיג את הבהמה: בזמן שהם מודין. בבבלי דייק ממתני' יתירה ומפרש לה דאמליאה קאי והא קמ"ל המגביה מציאה בשביל חבירו שיזכה בה קנה חבירו ואין אחר יכול לזכות בה: **גמ'** צריכה גט משניהם. מספק ואע"פ שאין כאן עדים חיישינן לכל א' שמא קידשה בפני עדים: וצריכה לשחרר וכו'. מספק דשמא היא אומרת האמת וכן כל א' מחבירו: שלשתן שוין. דהואיל יש בהן צד זכיה בשוה וחולקין וקמ"ל דרוכב במקום מנהיג קנה וכפשטא דמתני':

הלכה ג מתני' תנה לי. דוקא דאמר תנה לי הוא דיכול המגביה לומר אני זכיתי בה אבל אם אמר זכה לי בה קנה הרוכב ואין זה יכול לומר אני זכיתי בה: לא אמר כלום. שכבר קנאה זה כשמשכה ממנו דכל זמן שהיתה ביד המגביה הפקר היתה: **גמ'** הדא הלכתא. דלקמן וכלומר דין דהמגביה מציאה לחבירו ומשום דפלוגתא היא בעלמא דגרסינן לעיל במס' פיאה פ"ד דפליגי ר"י ור"ל דר' יוחנן סבר אדם זוכה לחבירו במציאה אם הגביה מציאה לחבירו ובשבילו קנה חבירו ור"ל סבר אין אדם זוכה לחבירו במציאה וקאמר ר' יצחק הכא דהדא הלכתא לית שמע מינה דמתני' כלום ואע"ג דלכאורה הייטו דינא דמתני' אפ"ה לית ש"מ מהכא ולא תפשוט האי דינא לא מרישא דמתני' ולא מסיפא כדמפרש ואזיל: היה

*אם מזו שבועת [א] תקנה היא. *ותני *שנים שהיו תופסין בשטר זה אומר שלי ואבד ממני וזה אומר שלי הוא שפרעתיו לך יתקיים השטר בחותמיו דברי רבי. רבן גמליאל אומר יחלוקו. *אמר רבי לעזר הכל הולך אחר [ב] התפוס בעדים. אמר רב חסדא אין שמעתוניה אתיית כרבי שמעון. זה אומר חצייה שלי וזה אומר שלישה שלי האומר חצייה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע והאומר שלישה שלי ישבע שאין לו בה פחות משתות. כללו [ג] של דבר אינו נשבע אלא על חצי שהודה:

הלכה ב מתני' *היו [ד] שנים רוכבין על גבי בהמה או שהיה אחד רכוב ואחד מהלך זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה ישבע שאין לו בה פחות מחצייה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחצייה ויחלוקו בזמן שהן מודין או שיש להן עדים חולקין שלא בשבועה: **גמ'** אמר רב הונא תניי תמן *[ב]אשה שהיתה רכובה על גבי בהמה ושנים מנהיגין אותה ואומרה אילו עבדי והחמור והמשאוי שלי. וזה אומר זו אשתי וזה עבדי והחמור והמשאוי שלי. וזה אומר זו אשתי וזה עבדי והחמור והמשאוי שלי [ה] צריכה גט משניהם וצריכה לשחרר את שניהן. ושניהן משחררין זה את זה. בחמור ובמשאוי שלשתן שוין:

הלכה ג מתני' [ו] היה רכוב על הבהמה וראה את המציאה ואמר לחבירו תנייה לי ונטלה ואמר אני זכיתי בה זכה בה אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה בתחילה לא אמר כלום: **גמ'** אמר רבי יצחק הדא הילכתא לית שמע מינה כלום לא מראשה ולא מסיפה. היה

אמר ר"א הכל הולך אחר התפוס בעדים א' רב חסדא אין שמעתוני' אתיית כר"ש. פי' הרמב"ן ז"ל דאי לרבי דאמר יתקיים השטר בחותמיו פשיטא דהכל הולך אחר העדי' שכיון שאחד מהן תפוס בלבד אין אתה יכול לקיימו שדינו שיטול עד מקום שידו מגעת. ויש לפרש דבני מערבא סברי דגבי לי כולה לרבי וכיון ששניהן תפוסין בעדים איכא חולקין אף כשהלוה תפוס בלבד אין הולכין אחר תפיסתו וגבי לי' מלוה. מ"מ נראה מכאן שהתורף הוא עם ה"י העדים שלא כדברי רש"י ור"ח ז"ל עכ"ל הרמב"ן ז"ל מובא בשטמ"ק ז"ל עיי"ש:

תוקיה

[א] מיי' פ"ט מטוען ס"ג סמ"ג עשין לבטוש"ע חו"מ סי' קלח ס"א
[ב] פי' ס"ב שם סי' סב ס"ו
[ג] טוש"ע שם סי' קלח ס"ב
[ד] מיי' פ"ט שם טוש"ע שם סעיף א
[ה] מיי' פ"י מגירושין ה"ט
[ו] מיי' פי"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ט סמ"ג עשין עז טוש"ע חו"מ סי' רסט

ב"מ דף ג עמוד א ודף ה ע"ב (תוספתא דמילתין פרק א) ב"מ דף ז ע"ב (גיטין ס"ק)
ב"מ ח ע"א
קדושין סה

ציון ירושלים

מראה הפנים

זה אומר חציה שלי. כלומר טענת חציה שלי כאומר במתני' ודינו הכי נמי הוא כשזה אומר שלישה שלי ...

תניי תמן אשה וכו'. ...

הדא הילכתא לית ש"מ כלום. ...

שנויי נוסחאות (בו"א) והגי בד"ו תני. (בו"ב) רוכבין בגרי"ך רכובים. (בו"ו) ויחלקו בגרי"ך יחלקו. (בו"ו) תולקין בגרי"ך חולקים. רב הונא בד"ו רבי חונא. (בו"ו) ואומרה בד"ו ואומרת. (בו"כ) בחמור בד"ו ובחמור. (בו"ג) היה רכוב על הבהמה בגרי"ך היה אחד רכוב על גבי בהמה. ואמר בגרי"ך אמר. (בו"ג) תנייה בד"ו תניה. ובגרי"ך תנה. (בו"ד) אם בגרי"ך ואם. בתחילה בד"ו תחילה (וכ"ה בגרי"ך).

עמודי ירושלים

אשה שהיתה רכובה על גבי בהמה ס'. ע' במגדל עוז לה' יבנן (בדיני קניית בהמה כו"ז) הביא הירושלמי הזה וכ' והוא בדברי ספר התרום ובדקתי בספרים ואין פותר כו' ע"ש מה שדחק בביאורו. ובמה"כ לא ראה מ"ש הרשב"א בחי' לקידושין (כ"ס ע"ב) ותורף דבריו דכוונת הירושלמי דכיון שכ"א קנאה גם מחבירו א"כ כ"א שכחים שמגנתו הראשונה במה שקיבל הנס ומיירי היכא דהחזיקו בתבילה בשוה לכן חולקין בשוה. וכזה א"ש דברי הירושלמי. וראיתי לבעלים יהושע (הכ"ג) שכ' דע"כ דהירו' סובר דאף דליכא סהדי אסורה לעלמא וצריכה גט דהא כאן לא היים דנוגם כתובתה וגם במה שצריכה לשחרר שניהם ש"מ שאף שלא שייך בהו קבלת הכתובה עכ"ו צריכה לשחרם ה"ס גבי אבם צריכה גם. ובחנם עשה פלוגתא בין הבבלי לירושלמי דבודאי אינו שלם על הדעת דצריכה גט

גליון אפרים

...

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פי"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"א סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רסח ס"א
יג
ב מיי' שם ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ד
יד
ג מיי' פי"ז מגזילה ה"ח ופ"ד מזכי' ומתנה הלכ' ט סמ"ג עשין עב טוש"ע שם סעיף ב וסי' רמג סעיף כב
טו
ד מיי' פ"ב ממתנת עניים הלכה יח סמ"ג לאוין רפד

היה רכוב על גבי בהמה וראה את המציאה ואמר לחבירו תניה לי נטלה ואמר אני זכיתי בה זכה בה אילו אמר זכה לי זכה. הוי לית שמע מינה כלום לא מרישא ולא מסיפא:

הלכה ד מתני' [ה] ראה את המציאה ונפל לו עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה [ו] בה ראה אותן רצין אחר המציאה אחר צבי שבור אחר גוזלות שלא פירחו ואמר זכת לי שדי זכת לו היה צבי רץ כדרכו או שהיו הגוזלות מפריחין ואמר זכת לי שדי לא אמר כלום: **גמ'** *ריש *לקיש אמר אבא כהן ברדלייה אדם זכה במציאה בתוך ד' [ז] אמות שלו ר' יוחנן אמר והוא שתפול לתוך ידו. מתניתא פליגא על ריש לקיש *נטל [ז] מקצת הפיאה וזרק בשאר אין לו בה כלום. אמר תיפתר בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. ומור דבתרה *נפל עליה ופרס טליתו עליה מעבירין אותו ממנה. עוד היא בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. והתני רבי חייה *שנים שהיו מתכתשין בעומר ובא עני וחטפו מלפניהן זכה בו. עוד היא בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. והתנינן ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה.
עוד

היה רכוב ע"ג בהמה וכו' זכה בה. כלומר אם תרלה לפשוט מרישא דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו דהא קתני דהמגביה הוא שזכה ולא חבירו הא ליתא דאיכא לדחוי כדמסיק: אלו אמר זכה לי זכה. כלומר רישא ה"ט דלא זכה זה משום דאמר תנה לי ולא עשאו שליח שיזכה בשבילו והלכך אע"פ שהגביה בשבילו יכול הוא לחזור בו ולזכות בה לצורך עצמו הא אילו אמר לו זכה לי בה זכה זה מיד כשהגביה בשבילו ושוב לא היה יכול לחזור בו ואע"פ שעדיין לא נתנו לידו דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו וכן מסיפא לא תפשוט איפכא דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו דשאני התם שכבר נתנו לידו הילכך ודאי מה שאמר אני זכיתי בה מתחלה לאו כלום הוא אבל אם עדיין לא נתנו לידו יכול הוא לזכות בו לעצמו דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו: הוי לית ש"מ כלום וכו'. וכלומר דהשתא מלמדינו במה דחוזר ואומר הוי לית ש"מ דלא תימא למאי דאמר דמרישא לא תידוק מינה דלא קנה חבירו דמשום דלא אמר לו זכה לי א"כ דוק מינה לאידך גיסא טעמא דלא אמר זכה הא אמר זכה לי זכה וש"מ המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו דליתא משום דאיכא למימר הא דלא תני ברישא זכה לי לאשמעינן רבותא בסיפא הוא דנקט הכי והא קמ"ל דאע"ג דאמר תנה לי לא מהני במה דא"ל אני זכיתי בה תחילה ומשום דכבר נתנו לידו אבל אם עדיין לא נתנו אע"פ שאמר לו זה זכה לי יכול המגביה לזכות לעצמו דלא קנה חבירו בהגבהה בשבילו והיינו דקאמר הוי כי דייקת לית ש"מ כלום לא מרישא ולא מסיפא לא להאי גיסא ולא לאידך גיסא:

הלכה ד מתני' זה שהחזיק בה זכה בה. ודוקא אם היתה המציאה ברשות הרבים דקי"ל אין ד' אמות של אדם קונות לו בר"ה אלא דוקא בסימטא שהוא שביל שאינו של רבים או בצידי ר"ה שם קונות לו ד' אמות שלו כל מציאה והפקר שסמוכין בתוך ד' אמותיו ואין אחר רשאי לתופסו ותקינו לה רבנן כי היכי דלא ליתי לאנצויי. א"כ היכא דנפיל עלה גלי אדעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני בד' אמות לא ניחא ליה דליקני וכדאמר בגמ': אחר צבי שבור. שאינו יכול לרוץ וכגון שהוא משתמר בתוך שדהו אם לא יטלוהו אחרים והוי כמציאה: זכת לו. שדהו ודוקא שעומד בצד שדהו וכן נמי בעינן שיכול לרוץ אחריהן ולהגיען קודם שיצאו משדהו דכיון דאחרים רצין אחריהן בעינן עומד בצד שדהו ושיוכל לרוץ ולהגיען: **גמ'** בתוך ד' אמות שלו. ברשות הרבים: ר' יוחנן אמר והוא שתפול לתוך ידו. אין ד' אמות שלו קונין לו בר"ה ועד שתבא לתוך ידו הוא דקונה אותה: נטל מקצת פיאה. מתני' בפ"ד דפיאה. וגרסינן להאי סוגיא שם ובפ"ח דגיטין הלכה ג'. והנוסחא נשתבשת שם: אין לו בה כלום. ואע"פ שהיא בתוך ד' אמות שלו וקשיא לר"ל: תיפתר בשלא אמר יזכו לי וכו'. דגלי אדעתיה דבזריק' שזרק מקצת פיאה עליה ניחא ליה דליקני ולא בד' אמות והיא זריקה לאו כלום היא: ומור דבתרה. ותאמר הסיפא דהתם וקשיא לך דתנינן נפל עליה וכו' וקס"ד דהכא הוי ממש בתוך ד' אמות שלו ואפ"ה לא זכה: עוד היא בשלא אמר וכו'. הכא נמי מהאי טעמא הוא והא קמ"ל בסיפא דאע"ג דתחתיו ממש היא אפ"ה כיון דנפל עליה גלי אדעתיה דבנפילה הוא דניחא ליה דליקני והיא לאו כלום היא: והתנא ר' חייא בתוספתא דפיאה פ"ב שני עניים שהיו מתכתשין כותשין ומריבין זה עם זה בשביל עומר אחד: זכה בו. האחר והא הכא לא נפילה איכא ולא גילוי דעת איכא ואפ"ה האחר זכה ולא הם: עוד היא. הכא נמי משום האי טעמא דבשלא אמרו הוא דכיון שהיו מריבין יחד ולא אמרו כל הקוד' בד' אמות יזכה גלו אדעתיהו דבד' אמות לא ניחא להו דליקנו: ותנינן ראה את המציאה. וקס"ד דהכא כיון שראה אותה ונתקרב בתוך ד' אמות להמציאה לא איכפת לן במאי שנפל עליה אחר כך ואי ד' אמות קונה אמאי זכה זה שהחזיק בה:
עוד

מסורת הש"ס
(פיאה פ"ד) ב"מ דף י' ירושלמי הזורק ה"ג פ"ח פיאה פ"ד מ"ג
שם
(תוספתא דפיאה פ"ב)

מראה הפנים

דינא דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו דף ח' ע"א ממשנה יתירה דלעיל בדיוקא דקתני בזמן שהן מודין וכו' ומאי קמ"ל אי לאו לאשמעינן האי דינא. והיינו דקאמר התם ר' יוחנן על משנה זו דף י' ע"א המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו ואת"ת מבנתינו דאמר תנה לי ולא אמר זכה לי כלומר ממשנתינו ל"ק אהאי דינא משום דאיכא למימר דהיינו טעמא דלא אמר זכה לי. ואי קשיא א"כ ליתני במתני' זכה לי ולשמעינן האי דינא בהדיא וליתני הכי ואמר לחבירו זכה לי. נטלה ואמר אני זכיתי בה לא זכה בה הא ליתא משום דאיכא למימר דהא קמ"ל דכי אמר תנה לי אע"ג דלא אמר המגביה תחלה זכה ואפי' בשעת הגבהה הגביה בשביל חבירו ומטעמא דלא אמר זה זכה לי וריבוא בודאי דלא אמר תחילה מיירי דהא בסיפא הוא דמיירי דאמר תחילה ותנא סיפא לגלויי רישא דלא אמר תחילה וכעין דאמר התם לעיל לאידך מ"ד ה"נ מלינן למימר להאי ועיקרי הדברים מוכנים דלא אפשר למידק ממתני' האי דינא וגם כי נקטינן להאי דינא מעלמא אי אתה יכול להקשות עלה ממתני' משום דאיכא למידחי להאי גיסא ולהאי גיסא. ושמעינן ממה שנתבאר דבדאמר הנה לי מעולם אינו זוכה זה עד שיגיע לידו ואע"פ שהגביה מתחלה לצורך חבירו יכול הוא לחזור בו וכך הם דברי הטור ובי' רס"ט. ומה שדיקדק בזה התו"ט אין דבריו מוכרחים ולא ידענא מאי קאמר וריהטא דשמעתתא וכו' ע"ש. והא משמעתתא דלעיל לא מוכחא מידי דאיכא לתרוצי ולדחויי להאי גיסא ולהאי גיסא כדאי' בסוגיא ורב נחמן גופיה דס"ל לא קנה חבירו הדר ביה מדיוקא דמתני' דבעי לאוכוחי מטיקרא אלא דטעמים דמדמי לה לדין התופס לב"ח במקום שחב לאחרים וכהא פליגי עם ר' יוחנן וכדלקמן ומהא גופא רחיה והוכחה דלא דייקינן מידי ממתני' כדבעי לאקשויי ברים הסוגיא דהא ר"נ מהדר אחר טעמא אחרינא. אלא ודאי עיקר הדין בהומר זכה לי ובזה הדבר תלוי באם עדיין לא נתנה לו וכפשטה דמתני' וכדמפרש ר' יוחנן. וכך המה מדויקים דברי הרמב"ם ז"ל בפ' י"ז מהל' אבידה הל' ב' היה רוכב וכו' ואמר לחבירו זכה לי בה. כיון שהגביהו לו קנה וכו' ואע"פ שלא הגיע לידו ואם אמר לו תנה לי ונטלה ואמר אני זכיתי בה זכה בו הנוטל ואם משנתנה וכו' הרי דקאמר ונטלה ואמר וכו' משמע שנטלה לצורך חבירו והגביהו בשבילו ואעפ"כ יכול הוא לומר אני זכיתי בה עד שיתן לרוכב וכן כתובה לרבב"א ז"ל שהביא הא דקאמר לאחר שהגבהנה ואתננה לך ודוקא הגבהנה ואתננה ותו לא מידי בזה. ופסקי הפוסקים כר' יוחנן דלא דמי הלי דינא לתופס לב"ח וכו' דקאמר ר' יוחנן גופיה בפ' הכותב דף פ"ד דלא קנה דשאני מציאה דאיכא טעמא דמגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ותופס לב"ח נמי אם היה חייב נמי להתופס הוה זכי נמי לחבריה במגו דאי בעי הוה זכי לנפשיה כ"כ הרא"ש בשם ר"ת ז"ל וכ"כ התוספות שם ד"ה א"ר יוחנן וכו'. וכן פסק הטור בסימן ק"ה אם ראובן חייב גם כן ליהודה מהני מה שתפס לצורך שמעון ואפילו לא תפס לצורך עצמו כ"א בשביל שמעון מגו דאי בעי זכי לנפשיה וכו'. אבל הרמב"ן ז"ל מביאו הר"ן ז"ל כתב לתרץ בענין אחר הקושיא דלעיל דמה שפסק ר' יוחנן במציאה דקנה חבירו ובתופס לב"ח במקום שחב לאחרים דלא קנה דשאני במציאה דאין כאן חוב לאחרים דכיון דלא זכה בה אדם לאו חובה היא רק אינה מוצאה ובעל אבידה גופיה כבר נתייאש ממנה ולא מפסיד מידי בהאי הגבהה. ולדבריו אין חילוק בין אם היה חייב הלוה להתופס או לא דלעולם חובה לאחרים היא ולא אמרינן ביה מגו דלא דמי למציאה. ודעת הרמב"ם ז"ל נראין כסתומין בענין חילוק דין זה ולא הביאו האחרונים דעהו משום דלא חילק בהדיא. ולעניות דעתי נלמד מדקדוק דבריו שגם הוא מודה לדעת רוב הפוסקים שאם התופס גם הוא בעל חוב של הלוה מהני התפיסתו בשביל בעל חוב אחר שהרי בפרק עשרים דמלוה הלכה ב' כתב לוה וכו' וחזר ולוה וכו'. אין דין קדימה במטלטלין וכו' קדם אחד מהן אדם ותפס מן המטלטלין של זה כדי לזכות לאחד מבעלי חובות לא זכה בכל התופס וכו'. דקדק הוא ז"ל כל וגו' וכתב קדם אחד מהן אדם ותפס וכו' וזה לאפוקי אם האחד מבעלי חובות תפס בשביל חבירו כמו דאיירי בהלכה זו וכמו כן נמלא בלשון הגאונים בענין דין זה כמו שכתב בס' התרומות בשער ס"ז ריש ח"ב בענין דין זה אדם מן השוק שתפס מטלטלין של ראובן לצורך שמעון וכו' וכמו שמבואר לדעת רוב הפוסקים:

זכת לו וכדשריבית וכך היא מסקנת הש"ס דהתם ומסקנת הפוסקים דבעינן שיהא עומד בצד שדהו לפי שהשדה חצר שאינה מתשמרת היא ושיהא רץ אחריהן ומגיען דאי לאו הכי לאו כלום הוא שעומד בצד שדהו הא אחרים רצין ובל הקודם זכה ולדעת הרמב"ם ז"ל בעינן נמי שיאמר זכתה לי שדי כמבואר בדבריו בפרק י"ז מהל' הנזכר בהל' י"א וע"ש עוד בהל' ח':

אדם זכה במציאה בתוך ד' אמות שלו. עיקרה דהאי סוגיא בנויה בפרק הזורק ומבואר שם ובארתי כאן לפי הכרת הענין ולא נעתקה הכא הסוגיא בשלימות וכמבואר בפנים. והמסקנא דאין ד' אמות קונות לו בר"ה וכן היא המסקנא שם ודוקא בסימטא ובצדי ר"ה קונות לו ד' אמות שלו. ומתוך מה שנתבאר בפנים דיש בפיאה מה שאין במציאה ויש במציאה מה שאין בפיאה לפי הס"ד והיינו דמקשי ליה מתרווייהו ואע"ג דידע שינויא כיון דנפל גלי אדעתיה וכו' וכמו כן נראה מדאמר התם מותיב ר' חייא בר יוסף פיאה מותיב ר' יעקב בר אידי נזקין וכתב שינויא הוא דדחי להו וא"כ מאי דייקא להו דלמר קשי' ליה מפיאה ומשני לה ולמר מנזיקין ומשני לה נמי הכי אלא משום דאיכא סברא בכל חדא מה דליתא באידך והיינו דבפיאה איכא למימר כיון דהתורה זכתה לו גילוי דעתיה לאו כלום הוא וכדאמר התם דזכי לה רחמנא הס"ד דהתם קני לה מיקני אי אמרינן דד' אמות קונות. קמ"ל דלא היא וכן במציאה איכא למימר כיון דהוא ראה אותה בתחלה ולא היה שם אחר כשראה ונתקרב אצלה הלכך לאו כלום הוא מה דנפל עליה ולא אמרינן דגלי דעתיה דבנפילה הוא דליקני מבא"כ בפיאה יש עניים אחרים שם קמ"ל דאפ"ה אמרי' בתרווייהו כיון דנפל גלי אדעתיה וכו'. ולמסקנא אע"ג דלא נפל ולא גלי אדעתיה אין ד' אמות קונות לו כבדה חבירו וכר"ס וזה מבואר:
באומר

שנויי נוסחאות (סו"ז) אותן רצין בכרי"ר אותם רצים. (סו"ז) הגוזלות מפריחין בכרי"ר גוזלות מפרחים.

עמודי ירושלים

וגם מה שצריכה לקבל הגט אין הטעם בכדי להתירה לעלמא רק הוא תנאי דאם עשו כן או יד כולם שוה בכתובה. וראיתי להרמב"ם הובא דבריו בב"מ לב"מ (דף פ' ע"א) שהביא הירושלמי הזה וכו' ולע"ע אי גיטא שקלה תפקול כתובתה מן התבילה ותו לא כו' ע"ש. ולהכ"ל א"ש דכיון דגם המה מקבלים גט השחרור א"כ יד כולם שוה בזה וא"ש. והנה גם הפני משה כתב דצריכה גם להתירה לעלמא ולדעתי נראה כנ"ש. וכמראה הפנים הביא דברי הרשב"א וכתב וז"ל ולפי גירסתו דהכא דקתני וצריכה לשחרר משמע דמדינא בעי שיחרור ולפי פירושי דוקא אם קיבלו גט שיחרור דבזה הכתיבו שנעשה הראשונה עכ"ל ואין זה הטעם על הרשב"א דהא בבבלי איתא בברייתא צריכה שני גיטין ועכ"ז אוקמה בגמ' שם דהיינה צריכה רק הוא תנאי אם היא רוצה לקבל כתובתה או אם קבלה גיטה נוטה כתובתה וכ"נ יש לפרש כן בירושלמי וא"ש:

מסורת הש"ס

(גיטין פ"ח) ג עין שם

עוד היא בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. והתנינן *קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה *מגורשת מחצה למחצה מגורשת ואינה מגורשת. חזקיה אמר בשכר הליבלר היא מתניתא. התיבון והכתיב °ואני בעוניי הכינותי וגו' והיכי אם בנתונין בתוך ידו עשיר הוא אי בשאינן נתונין לתוך ידו *יש אדם מקדיש דבר שאינו שלו הוי אומר בנתונין בתוך ד' אמות שלו. אמר

תורה אור

פני משה

עוד היא. ה"נ כן דמכוין שנפל עליה ולא אמר שיזכו לו ד' אמות גלי אדעתיה דבנפילה הוא דניחא ליה דליקני ולאו כלום הוא: והתנינן קרוב לה מגורשת. בהזורק שם ואסיפא סמיך. וחסר כאן וכדרך הש"ס הזה שהוא מקצר ועולה וסמיך על מה דגרים כבר בפיאה ובגיטין דהתם שנה ר' יוחנן אמתני' דתנינן אם היתה עומדת בר"ה וזרק לה גיטה קרוב לד' אמות שלה מגורשת קרוב לו וכו' וקאמר ר' יוחנן התם עלה זו בגיטין אבל במתנה אין ד' אמות קונין לו בר"ה ומותיב התם ממתני' וכן לענין קידושין וכו' ומפרק עד לבסוף הסוגיא ולא שייכא הכא: ר' חזקיה אמר בשכר הליבלר היא מתניתא. הא לא שייכא כלל לסוגיא דלעיל ואגב מייתי ומעתיק לה הכא כדרך הש"ס הזה והתם קאי חזקיה לפרושי הא דקתני במתני' מחלה על מחלה מגורשת ואינה מגורשת ולא קתני סתם אינה מגורשת אלא הא קמ"ל שאם נאבד הגט וצריך לכתוב גט אחר דבעלמא הבעל הוא דנותן שכר הלבלר כדאמר בהאי תלמודא בגיטין וכאן דמחלה על מחלה היה הגט ונאבד ומגורשת ואינה מגורשת מספק היא וכיון דמספק הוא דצריך גט אחר שניהם נותנים שכר הסופר: התיבון והכתיב וכו'. זהו תשובה לדברי האומר דאין ד' אמות של אדם קונות לו וכן הוא התם ברים הסוגיא דר"ל מייתי ראי' לדבריו מהאי קרא שאמר דוד המלך לשלמה ואני בעניי הכינותי לבית ה' זהב ככרים מאה אלף וגו'. והיכי מיתפרשא האי קרא אם בנתונין בתוך ידו עשיר הוא ומי שייך לומר על כל העושר הזה ואני בעניי וגו' ואי בשאינן וכו' הוי אומר בנתונין בתוך ד' אמות. על כרחך א"א לפרש הכתוב אלא בענין זה שהיו נתונין בתוך ד' אמות שלו בשעה שהקדישן וברשותו הוא והא דקאמר ואני בעניי לפי שאינם נתונים בתוך ידו ממש ושמעינן מהאי קרא דד' אמות שלו קונות לו: אמר

רידב"ז

(חזקי' אמר בשכר הלבלר שנו כמש' גיטין פ' הזורק) ר"א בשם חזקי' בשכר הלבלר שנו פי' הא דתנינן מעמ"ת יחלוקו ולא אמרינן הממחע"ה כיון דלהירושלמי לא מוקמינן ביוצא מד' אמות של זה לזה בין בגט בין בחוב אלא בספק כמו בב' כתי עדים כמבואר היטב בתוס' הרי"ד ע"כ קשה למה יחלוקו הא נ"ל הממחע"ה [וקושיא זו הקשה מהרש"א ז"ל בבבלי ותירוצו לא שייך לשיטת הירושלמי כמבואר בתוס' הרי"ד] ע"כ מוקי ר"א בשם חזקי' בשכר הלבלר שנו פי' דהמעות הם בעין וע"כ אם זרק קרוב להמלוה זכה הלוה ולא חייב עוד הלוה בשמירת הממון ונבטל השטר וקרוב להלוה עדיין החוב על הלוה וחייב לשמור המעות והשטר בחזקתו אבל אם קרוב להמלוה זכה הלוה ונפטר מן החוב והמעות לא נאבד וכשנתרצו ביניהם להלות לו המעות עוד הפעם הוי חוב חדש אבל מהחוב שבשטר כבר נפטר הלוה ולא הוי שוב מלוה בשטר. וכיון שכבר זכה הלוה ע"כ כשחוזר ולוה אותן עוד הפעם צריך שטר חדש והוי נפ"מ בין אם זכה הלוה ונפטר פ"א מן החוב או לא נפטר עדיין מהחוב לענין שצריך לכתוב שטר חדש אם השטר הראשון נמחל שיעבודו או לא ולפיכך מהעמ"ת הוי ספק ויחלוקו בשכר הלבלר של שטר החדש דבהא לא שייך הממחע"ה דלא שייך המלוה לקרות אותו מוציא מן הלוה דעל הלוה ליתן שכר הסופר ולא מצי למיפק מיני' דע"ה דשמא השטר הזה הוא כשר ונקרא הלוה מוחזק בשכר הלבלר ז"א דהא הלוה מוחזק על החוב דהוי מלוה בע"פ ולא מלוה בשטר דהא הורע כח השטר לגבות ממשועבדין דהא אי אפשר להוציא מן הלקוחות בשטר זה. וגם מוחזק הוא דפטור מן השמירה א"כ היכי תחשוב לו מוחזק והממחע"ה דממנפ"ש כיון דחשיב מוחזק לענין דלא הוי מלוה בשטר ופטיר משמירה וע"כ צריך אתה לחשוב לו שטר שנמחל שיעבודו והאיך תחשבהו מוחזק שלא יצטרך לשלם שכר הלבלר וע"כ לא שייך בזה הממחע"ה. ודכותי' איתא בתוס' ז"ל במס' בבא קמא דף י"א ע"א ד"ה דקא עיי"ש דאם באת לטהר מטעם ספק ספיקא ואחר כך לענין מ"א נמי תטהר מכח ספק ספיקא אם כן הוי תרי קולי דסתרי אהדדי עיין שם והרי ספק ספיקא היא מטעם רוב ותרי רובא דסתרי אהדדי לא הוי רוב ורובא עדיף מחזקה כ"ש ב' חזקות דסתרי אהדדי לא חשיב חזקה וע"כ יחלוקו בשכר הלבלר ודו"ק:

תני

עין משפט נר מצוה

טז

א מיי' פ"ה מגרושין ה"ז סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קלט סי"

ציון ירושלים

ב יש אדם מקדיש דבר שאינו שלו. עקלה"ת סימן רכט ובסימן ריב.

תוס' הרי"ד

ר' אבין בשם חזקי' בשכר הלבלר שנו פי' דקאי על מתניתין גבי חוב דקרוב למלוה זכה הלוה קרוב ללוה הלוה חייב מחעמ"ת יחלוקו. והנה רש"י ז"ל פי' דמיירי בנאבד המעות לפיכך קרוב למלוה נפטר הלוה מן החוב וקרוב ללוה חייב הלוה בחוב מהעמ"ת יחלוקו. אבל המרדכי ז"ל פירש דמיירי שהמעות בעין וזרק לו קודם זמנו ורצה הלוה לחזור בו ולהמתין עד הזמן. ע"כ קרוב למלוה זכה המלוה וקרוב ללוה המלוה חייב וכתב הק"נ ז"ל בע"כ לגירסת רש"י ז"ל גרסינן קרוב למלוה זכה הלוה קרוב ללוה הלוה חייב ולגי' המרדכי ז"ל ס"ג קרוב למלוה זכה המלוה קרוב ללוה המלוה חייב עיי"ש בקרבן נתנאל ז"ל ובתוס' ז"ל ד"ה מחלה כו' בניהם יחלוקו הכא לא שייך לומר הממע"ה דאין כאן ספק עכ"ל ז"ל וכתב המהרש"א ז"ל דלר' יוחנן דמוקי מחעמ"ת כששניהם יכולין לשומרו ניחא דלהו מטום שפיקא היא דיחלוקו אלא דקושטא כן היא אבל לרבה ור' יוסף דמוקי בב' כיתי עדים ספיקא ממש היא ונימא הממתע"ה. ויש ליישב דרבה ור' יוסף לא פירשו מתניתין בנאבד כדפרש"י ז"ל. אלא כפי' המרדכי ז"ל דמקשה אמאי לא נימא הממחע"ה. ע"כ פי' ר"י ז"ל דמיירי דהמעות בעין ומחולקים המלוה עם הלוה למי שייך המעות אי למלוה בשכר זכה בהם או ללוה שהוי עדיין קודם זמנו. וכתב הק"נ ז"ל דתירוצא דהמהרש"א ז"ל הוא דוחק דהא לשיטת המרדכי ז"ל הוי גירסא אחרת במתני' והאיך אפשר שיחלקו רבה ור' יוסף בפלוגתא עם ר' יוחנן בגי' המשנה. אבל באמת אינו מוכרח כדברי הק"נ ז"ל די"ל דגם לרבה ור' יוסף גרסינן במתניתין קרוב למלוה זכה המלוה קרוב ללוה הלוה חייב וה"פ קרוב למלוה זכה המלוה ושייך להמלוה קרוב ללוה הלוה חייב פי' דנשאר הלוה עדיין חייב. ועדיין לא נפרע החוב ע"כ שייך המעות בעין להלוה והלוה נשאר חייב למלוה. אבל אם זכה המלוה גובה הוא חובו והלוה פטור וגי' המשנה בבבלי היא קרוב להמלוה זכה המלוה קרוב להלוה הלוה חייב. והנוסחא הזה סובל ב' הפירושים בין פירש"י ז"ל ובין פי' המרדכי ז"ל דגם לפירש"י ז"ל ניחא דקרוב למלוה זכה כבר המלוה וכיון שזכה ברשותו נאבד ופטור הלוה קרוב להלוה הלוה חייב. אבל הנוסחא קרוב למלוה זכה הלוה לא מתוקם רק כפירש"י ז"ל ולא כהמרדכי ז"ל. והנה בבבלי גרסינן גבי גט יוצא מד"א שלו לד"א שלה והא אגיד גבי' ואוקמי' רבה ור"י בב' כיתי עדים ור"י מוקי מתניתין דקרוב לאו היינו ד"א אלא יכול לשמרו שבי ומחלה עמ"ת כששניהן יכולין לשומרו ובזה לא קשה והא אגיד גבי' כדפירש הר"ן ז"ל דוקא גבי כתות קשה א"ל במקום שמירה מהאיל הבעל מקום שלו להאשה עיי"ש. והנה לשיטת ר"י דמוקי במקום שמירה כתב הרא"ש ז"ל והר"ן ז"ל דהוא דוקא בגט מהני משום תקנת עגונות אבל בעלמא לא מהני רק ד"א והא דס"ל לר"י לגיטין אמרו ולא לדבר אחר היא רק במקום שמירה ס"ל דלא לדבר אחר אבל בד"א מהני בדבר אחר נ"כ [וזהו דלא כפירש"י ז"ל] והא דפריך הגמ' מוכן לענין החוב. ולכאורה קשה דלפני דלענין החוב מיירי בד"א דבזה לא פליג ר"י אלא ע"כ דס"ל להגמ' דכולא מתניתין בחדא מחתא מתתינהו אם בגירושין מיירי במקום שמירה קאי וכן לענין החוב ג"כ בהאי ענין דמקום שמירה וע"כ שפיר הקשה המהרש"א ז"ל לרבה ור' יוסף דמוקי בב' כיתי עדים א"כ הוי בחוב במהעמ"ת הממחע"ה ומשני דסבירא ליה כפירש המרדכי ז"ל:

לכאורה למה לא משני דגבי חוב מוקמי נ"כ ביוצא מד"א שלו לד"א שלה ובמתנין לא קשה והא אגיד גבי' אלא רק בגט קשה כדפירש רש"י ז"ל דבעינן ונתן בידה שיהא כולו ברשותה אלא ע"כ משום דלא מחלקינן במתניתין בין גיטין לחוב וכולהו מיירי בחד גוונא ואי בגט מיירי בב' כיתי עדים ע"כ גם בחוב כן וע"כ ס"ל כהמרדכי ז"ל. וכן להרא"ש ז"ל ולהר"ן ז"ל דלא ממעט ר"י לענין דבר אחר אלא דווקא מקום שמירה אבל בד"א מודה א"כ קשה למה פריך מחוב דילמא בחוב קרוב לה ולו ומחעמ"ת מיירי בד"א אלא וודאי משום דלא מחלקינן בין גיטין לחוב וכולהו מתניתן מיירי ע"כ בחד גוונא. וכיון שכן מבואר בירושלמי שיטב דהנה בירושלמי לא מוקמינן במקום שמירה אלא בד"א ומפורש דר"י פליג על ד"א דעלמא ופליג על רשב"ל דסבירא לי' דד"א קונות במציאה. ע"ז פריך ר"ז קומי ר' יוסא והא תנינן וכן לענין החוב. ומשני שכן אם אמר לו זרקהו לים ויפטר מחול לך כו' וא"כ מוקמינן מתניתין בד"א בין בגירושין בין בקידושין בין בחוב וכיון שכן אי אפשר לאוקמי' מחלה עמ"ת כשהגט יוצא מד"א שלו לד"א שלה משום דאגיד גבי' וע"כ בשהוי ספק בעלם אם היה קרוב לו או לה א"כ ע"כ דבחוב גם כן מיירי כן. ע"כ דהוי ספק וכולהו כרך וויזא מתוקמא כדפירשנו וא"כ יקשה הא דגבי מעמ"ת יחלוקו הא נימא דהמוציא מחבירו עליו הראיה. וגי' הנוסחא בהמשנה גרסינן בירושלמי קרוב למלוה זכה הלוה א"כ ליכא לפרושי כפי' המרדכי ז"ל אלא ע"כ דלהאי נוסחא הוא כפירש רש"י ז"ל וכיון דמוקמינן בד"א ולא במקום שמירה א"כ כשהגט יוצא מד"א של זה לזה ליכא לאוקמי בגט דהא אגוד גבי' ומיירי בדאיכא ספק בעלם א"כ קשה הא הממתע"ה ע"כ מפרש ר' אבון בשם ר' חזקי' בשכר הלבלר שנו פי' דהמעות הם בעין וע"כ אם זרק קרוב למלוה זכה הלוה ולא חייב הלוה עוד בשמירת הממון ונבטל השטר. וקרוב ללוה עדיין החוב על הלוה וחייב לשמור המעות והשטר בחזקתו אבל אם קרוב להמלוה זכה הלוה ונפטר מן החוב והמעות לא נאבד וכשנתרצו ביניהם להלות לו המעות עוד הפעם הוי חוב חדש אבל מהחוב שבשטר כבר נפטר הלוה ולא הוי שוב מלוה בשטר וכיון שכבר זכה הלוה ע"כ כשחוזר ולוה אותן עוד הפעם צריך שטר חדש והוי נפ"מ בין אם זכה הלוה ונפטר פ"א מן החוב או לא נפטר עדיין מן החוב לענין שצריך לכתוב שטר חדש אם השטר הראשון נמחל שיעבודו או לא. ולפיכך מחעמ"ת הוי ספק ויחלוקו בשכר הלבלר של שטר החדש דבהא לא שייך הממחע"ה דלא שייך המלוה לקרות אותו מוציא מן הלוה דעל הלוה ליתן שכר הסופר ולא מצי למיפק מיניה דע"כ דשמא השטר הזה היא כשר ונקרא הלוה מוחזק בשכר הלבלר ז"א דהא הלוה מוחזק על החוב דהוי מלוה בע"פ ולא מלוה בשטר דהא הורע כח השטר לגבות ממשועבדין דהאי אי אפשר להוציא מן הלקוחות בשטר זה וגם מוחזק הוא דפטור מן השמירה. א"כ היכי תחשוב לו מוחזק והממחע"ה דממנפ"ש כיון דחשיב מוחזק לענין דלא הוי מלוה בשטר ופטור משמירה וע"כ צריך אתה לחשוב לו בשטר שנמחל שיעבודו והאיך תחשיבהו מוחזק שלא יצטרך לשלם שכר הלבלר וע"כ לא שייך בזה הממחע"ה. ודכותי' איתא במס' ב"ק בתוס' ז"ל דף י"א ע"א ד"ה דקא עיי"ש דאם באת לטהר מטעם ס"ס ואת"כ לענין מ"א נמי תטהר מכח ספק ספיקא א"כ הוי תרי קולא דסתרי אהדדי עיי"ש והרי ספק ספיקא היא מטעם רוב ותרי רובא דסתרן אהדדי לא הוי רוב ורובא עדיף מחזקה כ"ש ב' חזקות דסתרי אהדדי לא חשיב חזקה וע"כ יחלוקו בשכר הלבלר ודו"ק:

ואני בעניי הכינותי. ר"י אמר רב הובעיא בעי במה אנן קיימין אם בנתונין לתוך ידו עשיר הוא ואם בתוך לד' אמותיו ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו אלא כי אנן קיימין בנתון תוך ד' אמותיו וקיימינה במקדיש ראשון ראשון. כך שגירסא הנכונה וה"פ דמוכיח מפסוק זה דד"א קונות לו דא"א לומר דהיו נתונים לתוך ידו וזכה בהם וא"כ הקדיש דא"כ הוה עשיר. וא"א לומר בתוך לד' אמותיו דהא אין אדם מקדיש דשא"ש. אלא ע"כ מיירי בנתונים בתוך ד' אמותיו וזכה בהם להקדש ולא לעצמו כמ"ש הר"ן ז"ל בנדרים ל"ד ע"ב על הא דאמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו להקדש וכו' ופי' הר"ן ז"ל דמיירי שהיתה בתוך ד"א ואמר דזוכה להקדש ולא לעצמו והו"ל כמגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו עיי"ש. וה"נ זכה להקדש מטעם מגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו ולא הוא ונמצא דהקדיש והוא עני. וזהו דמסיק במקדיש ראשון ראשון; כלומר דהוא לא זכה כלל אלא ראשון ראשון הוה הקדש. וכן ראיתי בספר אחד בפי' כן אך הקשה הא ר"ל ס"ל לקמן ה"ו דמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו וגם בגליון הש"ס כאן נדחקו בזה. ועוד קשה דהאי משום מגביה מציאה לחבירו מנ"ל דבד"א דילמא זכה בידו עבור הקדש. ונלפענ"ד לבאר ענין קנין ד"א וממילא רווחא לן שמעתתא בע"ה. בשו"ע אה"ע סי' ל' פסק המחבר ז"ל התקדשי לי במנה ואמרה לו תנם ע"ג סלע א"מ וכו' ואם הי' סלע של שניהם הר"ן ספק מקודשת. וכתבו שם הח"מ והב"ש ז"ל דלשיטת התוס' ז"ל בקידושין א' ע"ב אפשר דאפילו קידושי ספק אין כאן. והאב"מ ז"ל כתב דז"א דהא משנה מבוארת היא בגיטין ע"ח ע"א היתה עומדת בר"ה וזרקו לה קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת מחצה עמ"מ מגורשת ואינה מגורשת. וכן לענין קידושין. והרי הא דד' אמות קונות הוא מתורת חצר כמ"ש הר"ן ז"ל או משום דהוי מקום המבורר והוה חצר של שניהם ומ"מ מקודשת ואינה מקודשת. והא דמיבעיא כלל לרב ביבי בסלע של שניהם ולא פשיט ממשנה זו כתב האב"מ ז"ל לתרץ ע"פ דברי הר"ן ז"ל בקידושין שם דכתב לתרץ קושית התוס' ז"ל מהא דתנן בשותפין אין קונין זמ"ז משום דכיון דדעתה להתקדש ודעתו לקדשה בודאי אקנויי מקנה לה מקום אגרו מש"ה גבי ד' אמות או מקום שמירה לא נוכל לומר דמקנה לה המקום דהא המקום אינו שלו ולא תקינו לי' רבנן ד' אמות רק לקניי החפץ אבל גוף המקום אינו שלו ואין בידו להקנות

שנויי נוסחאות (סו"ה) ואני בעוניי במקרא „והנה בעניי".

אמרי ברוך בפנים ואני בעוניי נ"ב נ"ל וכנה: הוי אומר בנתונין. נ"ב יעוין נדרים דף ל"ד ע"ב:

עין משפט
נר מצוה

מסורת
הש"ס

אמר רבי אבין מהו בעוניי שאין עשירות לפני מי שאמר והיה העולם. דבר אחר שהיה מתענה ומקדיש סעודתו לשמים. *תני האומר יזכה לי ביתי במציאה שנפלה לתוכה לא אמר כלום יצא שם למציאתו דבריו קיימין. כהדא אריסיה דרבי בא בר מינא סליק לדיקלא אשכח גוזלין ונסתון. אזל שאיל לרב לא א"ל כלום. אזל חזר אמר רבי בא בר מינא קשייא לן הויתא חזר ותייתר מכציאתו:
הלכה

(תוספ' פ"ק)

רידב"ז

תני האומר יזכה לי ביתי במציאה שנפלה לתוכה לא אמר כלום מפני שלא ידע בזה כהדא אריסא דר' בא בר' מינא סליק לדיקלא אשכח גוזלין ונסתון. ר"ל ולקחם כמו ונסבינון אזל שאל לרב לא א"ל כלום. פי' דשאל לי' אם שייך לו או דשייך לר' בא בר מינא משום שקנה לו הדקל שהיה הגזירו לא א"ל כלום והזל חזר אמר ר' בא בר מינא. קשייא לן הויתא חזר פי' יונים הקטים דהוא הזקנים לנו הוית חזר היה צריך להחזיר לנו שמן הזקנים ככר ידעת וזכתה לו הגירי ותייתר ר"ל והנותר ממציאותו פי' זה הוא ממציאותו של האחרים שעדיין לא ידעת מהן שהיו על הדקל ולא זכית בהן והן ממציאותו של האחרים כן פי' מהרא"פ זצ"ל:
אמר

פני משה

אמר ר' אבין וכו'. והסר כאן עיקר הפירוש דברים התם קיימונה להכתוב במקדים ראשון ראשון. ראשון שבא לידו הקדים והיינו כמי בעניי ולא מוכחא מידי. ור' אבין ג"כ בא לפרש הכתוב ואני בעניי לפי שאין להתפאר בעשירות לפני מי שאמר והיה העולם שהכל שלו הוא: שהיה מתענה. מלמלם בסעודתו ודרך עיטוי הוא שלא סעד כסעודות המלכים בשביל להקדים לשמים: תני. בתוספתא פ"ק: במציאה שנפל לתוכה. כלומר במה שתפול לתוכה היום. וכן הוא להדיא בתוספתא: לא אמר כלום. שעדיין לא היתה שם בשעת דיבורו ולא באה לעולם: יצא שם למציאתו. שכבר נפלה לתוך ביתו דבריו קיימין וזכתה לו ביתו דחצר המשתמרת קונה: כהדא. עובדא באריסי' דר' בא שמצא גוזלין על דיקלו ולקחום והלך ושאל לרב אם דקלו קונה לו ויפה עשה שלקחום ולא השיב לו כלום: אזל וחזר. הלך והחזיר הגוזלין למקומן שכסבור היה שלא קנה אותן ולפיכך לא השיב לו רב כלום: קשייא לן הויתא חזר. כלומר משום דקשיא לן ומספקא לן מעיקרא בהאי מילתא ולפיכך לא השיב לך רב עד שיתברר לו הדין ואתה החזרת אותן מיד ולמה היה זה לך לעשות כן שלאחר שלקחתם היה לך לעכבן ותייתר ממציאתו לפי שהם שלך וכבר קנית אותם במציאתן ובלקיחתן:
הלכה

מראה הפנים

האומר יזכה לי ביתי במציאה וכו' מבואר הוא דמאי דאמר ר' יוסי ב"ח התם האירו של אדם קונה לו שלא מדעתו בחצר המשתמרת דוקא וכשכבר באה המציאה בחצירו וכדמיירי בסיפא דהאי ברייתא אבל מה שאמר יזכה לי ביתי במה שעתיד ליפול לתוכה לא אמר כלום כמבואר בתוספתא:
לא

תוס' הרי"ד

לקנות דבר שאינו שלו ממש [כעין טובת הנאה דלמ"ד דאינה ממון לא מצי לקנות עיין ב"מ י"א ע"ב עיי"ש] והא דכתב הר"ן ז"ל בנדרים ל"ד ע"ב דד"א שלו זוכין להקדם התם גבי מציאה והפקר שייך שפיר דקונה בלא שקנאת מקום דהוה מגביה מציאה לחבירו מה"ט במקנה חפץ שלו דצריך להקנות מקומו כדאיתא בחו"מ סי' ר' עיי"ש וזה אי אפשר כד"א דלא מצי להקנות אותה דאינם שלו רק לקנות החפץ אבל הגוף אינו שלו וזהו תמלית דברי הרמב"ם ז"ל. ולענ"ד נראה להוכיח דלא כהרמב"ם ז"ל ומקדים מה דגרסי' בגיטין כ"ב ע"א עלין של אחד וזרעים של אחר מכר בעל עלין לבעל זרעים כיון שמשך קנה. מכר בעל זרעים לבעל עלין לא קנה עד שיתחיק בזרעים. ופרש"י ז"ל עלין הוי תלוש ומיקני במשיכה וזרעים הוי קרקע ונקנה בחזקה ובלא יסיב מעות קמיירי. והתוס' ז"ל כתבו שם ס"ס דהוי מצי לאשמעינן הכל בעלין וזרעים של אחד אלא לרבותא נקט הכי דאף על גב דבעל עלין קונה זרעים לא קנה אף על פי שהם בתוך העלין שלו עכ"ל. ומשמע מהך סוגיא דקרקע אינה ניקנית בקנין חצר דהא קרקע דהא"כ אמאי אינו קונה בעל העלין את הזרעים הא קיי"ל כליו של אדם קונים לו ככ"מ שיש לו רשות להניחו עיין ב"ב פ"ה ע"א והוא מדין חצירו ורבותו כמ"ש המח"ה ז"ל וכיון דחזינן דכליו אינם קונים את הזרעים מוכח דחצר ג"כ אינו קונה זרעים וע"כ הוא משום דקרקע אינה ניקנית בקנין חצר וגם מכוין דחזינן דעלין נקנה במשיכה וזרעים אינם ניקנין במשיכה רק בחזקה וע"כ הוא משום דקרקע אינה ניקנית במשיכה וכיון דקרקע אינה ניקנית במשיכה חזינן דלא מהני לה יד מכש"כ דלא מהני לה חצר דהא חצר משום יד איתרבאי ומאי שאין לו יד אין לו נמי חצר כמ"ש התוס' ז"ל בכ"כ ע"ש פ"א דלפיכך אינו קונה חצר להקדש דחצר משום יד איתרבאי ולא מצינו יד להקדש וכ"כ הקצוה"ת ז"ל סי' קנ"ח להדיא דבמקום דלא מהני משיכה לא מהני נמי חצר מטעם הנ"ל. עכ"פ מהא דלא נקנו הזרעים לא במשיכה ולא מדין כליו מוכח דאין קרקע ניקנית בקנין חצר [וליכא למימר דמיירי ברה"ר או ברשות המוכר ולפיכך לא קנו כליו דא"כ אמאי נקנה העלין במשיכה הא גם משיכה אינה קונה ברשות הרבים וברשות המוכר] ולכאורה יש להוכיח מדברי התוס' ז"ל דקרקע ניקנית בקנין חצר דגרסינן בב"ק י"ב ע"א. והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים התם בעומדין בתוכה וכו' וכתבו התוס' ז"ל בד"ה ל"ל דמטעם חצר לא קני דסתם עבדים אינם משתמרים לדעתו ואפילו עומד בצד שדהו דדומה לגבי רץ כדרכו. ול"ל נמי מטעם אגב דהא קרקע אינה ניקנית אגב קרקע וכו' אלא ע"כ מטעם מחובר דעבד כדות בעשר מדינות יעוי"ש. ואי נימא דקרקע אינה ניקנית בתורת חצר ל"ל להתוס' ז"ל לומר דלפיכך לא נקנו העבדים בחצר משום דאינם משתמרים לדעתו תיפוק להו דקרקע אינה ניקנית בחצר כמו דסיימו התוס' ז"ל דל"ל מטעם אגב דקרקע אינה ניקנית אגב"ק. כן היה לסם נמי לומר גבי חצר ומוכח לכאורה דהתוס' סברי דקרקע ניקנית בחצר אך בהא ז"א דודאי קרקע לא ניקנית בחצר כדמוכח מהא דזורעים הנ"ל. אך הכא דווקא גבי עבדים דהוו מקרקעי דנידו מיקנו נמי בדין חצר כמו דניקנים במשיכה כדאיתא בקידושין כ"ב ע"ב וכיון דניקנים במשיכה מיקנו נמי בתורת חצר. ותדע דלא דמי זרעים לעבד דהא זרעים אינם ניקנים במשיכה ועבדים נקנים במשיכה וע"כ דבאלו קרקע דנייד מקרקע דלא נייד. והכי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' מכירה פסק דעבד נקנה כאגב וביאר הכ"מ ז"ל דאע"ג דקרקע אינה ניקנית כאגב מ"מ לא דמי עבד לקרק: כזה עיי"ש וע"כ אין מדברי התוס' ז"ל שום ראי' דקרקע ניקנית בחצר [וכן אין להביא ראי' מדברי התוס' ז"ל בכ"ב פ"ז ע"א גבי לך ויפה לך קרקע כ"ש וקני כל מה שעליה דקנה הפשתן מתורת חצר עיי"ש דהתם מיירי שאינו צריך עוד לקרקע והוה הפשתן כמטלטלין דהתוס' ז"ל ס"ל כהרמב"ם ז"ל דפירות שא"ל לקרקע דינם כמטלטלין וע"כ ניקנים בתורת חצר אבל להרמב"ד ז"ל אה"כ דלא מהני] וע"כ שפיר הוכחנו מהא דגיטין הנ"ל דקרקע אינה ניקנית בחצר. וכיון בכן אי נימא כהרמב"ם ז"ל דגוף הד"א לא תקינו ליה רבנן יקבה לן הא דפריך בכ"מ י' ע"א אהא דאמר רשב"ל ד"א של אדם קונית לו בכ"מ דתקינו לי' רבנן דלא ליתי לאינצויי ממתניתין דידן כשל מקלת פיאה וזרק על השאר אין לו בה כלום נפל לו עליה פירס טליתו עליה מעבירין אותו הימנה ואי אמרת ד' אמות קונות נקנו לו ד' אמות דידי' וכו' ומשני ר"פ דבשדה בע"ב אף על גב דזכי לי' רחמנא להלוכי בה ולנקוטי בה פיאה אבל למזכי למיסוי תלרו לא זכי לי' רחמנא עיי"ש ומדקאמר לנקוטי בה פיאה משמע דהקושיא היתה מפיאה וקשה מאי פריך דהד"א יזכו לו את הפיאה הא הכא ע"כ מיירי דהפיאה מחוברת לקרקע דאי בתלושה מיירי כהא דאמרינן בירושלמי בפרקין לעיל סוף פ"א דבפאת עומרין תלושין בע"ס מחלק בידו [עי' בפירושינו שם בשם הגר"א ז"ל] ולאן בעני נוטל כלל מעצמו. אלא וודאי דאיירי הכא בפאה מחוברת לקרקע והא קיי"ל כל המחובר לקרקע כקרקע דמי וביטת הרמב"ד ז"ל דאף כא"ל לקרקע נמי כקרקע דמי וכן פסק הטור ז"ל בחו"מ סי' קנ"ב דאף דא"ל לקרקע אינו נקנה בקנין מטלטלין רק כקרקע. וא"כ האיך יקנו הד"א את הפיאה הא מס דד"א קונות הוא מטעם חצר כמ"ש לעיל בשם הר"ן ז"ל והרי בארנו דחצר אינו קונה קרקע והכא יש על הפיאה דין קרקע לפיכך אין הד"א קונין אותה ומאי פריך על רשב"ל מפאה הא מצינן למימר דלעולם ד' אמות קונות מטלטלין בכ"מ ובאמי הכא דהפאה היא כקרקע הלכך אינה ניקנית בד"א דאין קרקע ניקנית בחצר אלא וודאי מוכח מזה דלא כהרמב"ם ז"ל רק דקנין ד' אמות היא דקונה לבעה גם גוף הד"א וכיון דגוף הד"א הם שלו אם יש בתוך הד"א מחובר לקרקע בדינו כקרקע גם הוא נקנה ולא שהד"א זוכין את המחובר לקרקע אלא המחובר לקרקע גופה הוא חצירו מתקנת חכמים דכשם שקנו לו חכמים בכח הפקר ב"ד את גוף הד"א כן הקנו לו חכמים את המחובר לקרקע שיסי' חצרו וע"כ פריך שפיר כיון דד"א קונות לו אמאי לא קנה העני את הפאה שנפל עליה הרי הפאה גופה הוא חצרו מתקנת חכמים [דלהרמב"ם ז"ל דגוף הד"א אינם קנוים לו מתקנת חכמים אלא דיש להד"א הכח לקנות כחצירו וא"כ הפאה מעצמה אינה קנוי' לו אלא דצ"יך לקנות אותה בכח הד"א ע"ז קשה הא אין קרקע ניקנית בחצר. משא"כ לדברינו דגוף הד"א קנוים לו מתקנת חכמים א"כ גם הפאה עצמה בהיא כקרקע קנוים לו לכתחילה מתקנת חכמים וא"ל לזכות בה מכח הד"א] ועוד קשה לי ע"ד הרמב"ם ז"ל דהנה בהפקר איכא מ"ד בנדרים מג ע"א אליבא דר"י דאינו יוצא מת"י הבעלים עד דאתיא לרשות זוכה עיי"ש ובירושלמי לקמן ריש פ"ו ובכ"ד אמרינן דהיא מחלוקת ר"מ ור"י דר"מ סבר כיון שאדם מפקיר דבר יוצא מרשותו ור"י סבר דאין הפקר יוצא מת"י בעלים אלא בזוכי'. ויש לחקור בפאה אם יוצא מת"י הבעלים היכא בבקרא בם פאה קודם זכיית העני או דהיא כהפקר דעלמא אליבא דר"י דאינו יוצא מת"י בעלים אלא בזוכי'. ומצאתי להמל"מ ז"ל פ"ב מה' תרומות שחקר בזה ומסיק דבפאה כו"ע מודים דאינו יוצא מת"י הבעלים אלא בזכיית העני. והביא ראי' לזה מהא דאמרי' בגיטין מ"ז ע"ב הלקט והשכחה והפאה של נכרים חייבין במעשר אלא א"כ הפקיר וכו' לעולם דישראל ולקטינהו נכרים וקאמרת הא מפקרי וקיימי נכי דמפקרא אדעתא דישראל אדעתא דנכרים מי מפקרי ואי נימא דילא תיכף מת"י הבעלים קודם זכיית העני א"כ למה חייב במעשרות אם זכה הנכרי הא ככר הוא הפקר מקודם. אלא ע"כ דאינו יוצא מת"י הבעלים אלא בזכיית העני וע"כ כשזכה נכרי לאו כלום הוא עיי"ש [ובדברי המל"מ ז"ל מבואר לקמן בירושלמי ריש פ"ו דקאמר הפקיר לעניים וזכו בהן עשירים. ע"ד דר"מ דאמר כיון שאדם מפקיר דבר יוצא מרשותו הפקרו הפקר ע"ד דר"י דאמר אין הפקר יוצא מת"י הבעלים אלא בזוכי' אין הפקרו הפקר. הרי מבואר דאי נימא דפאה יוצא מת"י הבעלים קודם זכיית העני אפילו אם זכה נכרי צריכה להיות פטורה מן המעשר] ועיין בכ"מ ק"ב ע"א לענין הזבל בחצר המוכבר מתורי דאתי מעלמא דזוכה המכביר כיון שגוף החצר היא שלו אע"ג דרבות שתשמיש הוא להשוכר וכן הוא בחו"מ סי' ש"ג עיי"ש תוכן מהכא דגוף החצר היה כר קנין יותר מרבות תשמיש. וא"כ לפ"ד הרמב"ם ז"ל קשה מאי פריך לרשב"ל ממתני' דנפל לו עלי' פירס טליתו עליה וכו' דיקנה העני את הפיאה כד"א דלמא לעולם ד"א קונות לו היכא דאין בעלים אחרים על הד"א כגון בלדי רס"ר או בסמטא דהתם אף דגוף הד"א אינם שלו הא כמו כן אינם קנוים לשום אדם ובפיר יכול לקנות בהם אבל הכא בשדה דבעה"ב כיון דל:עני אין לו בהד"א רק הרשות לקנות בהם אבל גוף הד"א הם של בעל השדה וככר בארנו דגוף החצר היא כר קנין יותר מרבות תשמיש א"כ איך יזכה העני בקנין ד"א הא אף דבעל השדה אינו יכול לזכות פאה של עצמו מ"מ הא כל זמן שלא זכה אחר בהפאה לא יצא מתחת יד הבעלים א"כ צריך העני לעשות קנין להוציא מתחת יד הבעלים וזה לא מהני ברשות הד"א כיון דגוף הד"א שהוא קנין יותר חזק היא של בעל השדה וכמה יצא מת"י הבעלים ואם כן מאי פריך לשב"ל אלא ודאי מוכח מהכא דקנין ד"א של אדם היא דגם גוף הד"א הכי נמי בשדה של בעה"ב כיון דזכי לי' רחמנא להלוכי בה ולנקוטי בה פאה זכי לי' נמי למיסוי תלירו וע"כ פריך שפיר דיקנה העני את הפאה כד"א [ועיין בשטמ"ק ז"ל שם דהא דמסיק הגמ' אף על גב דזכי לי' רחמנא וכו' הוא דמשום זה בליק אדעתין מעיקרא דבשדה של בע"ב נמי תקינו לי' ד"א ע"ז מסיק דאינו כן דלמזכי ולמיסוי תלירו לא זכי ליה רחמנא עיי"ש] ולפי דברינו נסתר תירוצו של הרמב"ם ז"ל במה דמחלק בין בעיא דרב ביבי בסלע של בניסס למתני' דמהלה על מ"ח דבסלע של בניסס מקנה לה מקום כתלרו אבל במע"מ דהוה ד' אמות או מקום שמירה אינו יכול להקנות לה משום דגוף המקום אינו שלו. דלפי דברינו גם כד"א או מקום שמירה מצי להקנות לה כמו בסלע של בניסס דגם בד' אמות גוף המקום קנוי לו לבעה. וכ"ה במצאתי להר"ן ז"ל בגיטין פ' הזורק שכתב כדברי. דעל מה שהקשה הרמב"ן ז"ל אהא דבניסס יכולין לגמרו מגורשת ואינה מגורשת הא אגיד גביה כקושית הגמ' גבי יולא מד' אמות שלו לד' אמות שלה תירץ הר"ן ז"ל דדוקא התם דהמקום מיוחד לו אינו מקנה לה מקום כתלירו הלכך הוה אגיד גבי' אבל הכא כמקום המשומר ע"י בניסס או כתוך ד' אמות של בניסס לא שייך אגיד גבי' דכיון דאין במקום מיוחד לו אמרינן דהשאיל לה המקום עיי"ש. הרי מבואר להדיא כדברי הר"ן ז"ל דגם בד' אמות יכול להקנות המקום שלא כדברי הרמב"ם ז"ל ומוכח מזה דגם גוף הד"א תקינו לי' רבנן דאל"כ איך מצי להקנות דבר שאינו שלו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בעצמו. [וקושיתו דמאי מיבעי לי' לר"ב בסלע של בניסס הא מתנה מפורשת היא במתלה על מתלה וכן לענין קידושין י"ל כפטיות ד"כ סבירא ליה כאוקימתא דרבה ור"י בבתי כיתי עדים עיי"ש וליכא למיפשט מינה כלל לסלע של בניסס. ואחרי שבארנו דגוף הד' אמות היא שלו לפי שעה מתקנת חכמים נכונה לביאור הירושלמי בע"פ דהנה הראשונים ז"ל הקשו למ"ד חצר משום שליחות איתרבאי מהא דתנן בב"מ י"א ע"א ראה אותם רצין אחר מציאה כו' ואמר זכתה לי שדי זכתה לו. והרי מגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו משום דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ואפי' עשאו שליח לא מהני ואפילו למ"ד דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו היא רק משום מיגו דזכי לנפשי' וא"כ איך זכתה לו שדהו כיון דחצר היא משום שליחות הא הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ומיגו דזכי לנפשי' לא שייך הכא. ומסקנת הראשונים ז"ל דבמציאה ע"כ כו"ע מודים דחצר היא משום יד כיון דמתנה מפורשת היא דחצר קונה מציאה עי' בשטמ"ק פ"ק דב"מ ובתומים ז"ל סי' ק"ה. והנה אם יזכה אדם לחבירו את הד"א גופייהו בלא שום דבר מציאה בודאי דלא שייך בזה תופס לבע"ח דדוקא אם תופס מעות שלוה לאחד או שזוכה בחיוב מציאה לאחד או בוי חב לאחרים דהאחרים לא ימצאו עוד המעות או המציאה מה"ט בד"א דאינם הנויים לו עד עולם אלא בשעה קלה שהיא עומד בם ובשעה שהיא לא הי' בה שום אדם ואחר
בגע

שנויי נוסחאות (פו"ה) בעוניי במקרא „בעניי".

נליון אפרים

תני האומר יזכה לי ביתי במציאה כו' (היינו בבית שאינו משומר) ילא שם למציאתו דבריו קיימין (דכיון שילא לו שם מציאה מיגלל גדילי אינגבי מינה והכי איתא בבבלי ק"ב ע"א בחצר שאינה משתמרת). (מוע"י): **סליק** לדיקלא אשכח גוזלין ונסתון אזל שאל לרב לא א"ל כלום (נ"ל שנ"ל לר"ב בר"ת והוא ר' בא והדקל היה של ר' בא ולא היה משומר והגוזלין **היו** שלא כרחו והוא אמר יזכה לי דקלי והשאלה היתה אם חצרו זוכה לו בהומר יזכה לי חצרי ואינו משתמר ואינו עומד בצידו כפשטות המשנה אחר גבי כו' ואמר זכת כו' או דבעינן במציאה עומד בצד חצרו וכהברייתא דלעיל. וכדאמר רב יהודה אמר שמואל בבבלי) אזל חזר אמר רב בא ב"מ קשיא לן הויתא חזר ותייתר ממציאתו (כלומר למה החזיר על הדקל אם היה קשה לנו ונסתפקנו בדין. עתה שהחזיר כבר וויתר וכמו שאמרו ביבמות פ"ד ה"א אמר ר"י בן אלעזר משום יאוש. ויכול לזכות בקן מי שירצה):

מסורת הש"ס

הלכה ה מתני' הקטני'. מפרש בגמרא כל שהוא סומך על שלחן אביו אפילו הוא גדול קרי ליה קטן ומציאתו של אביו משום איבה והבת בין קטנה בין נערה מציאת' לאביה דהתורה זכתה כל שבח נעוריה לאביה: הכנענים. שהרי גופן קנוי לו דכתיב והתנחלתם אותם: מציאת אשתו. תיקנו לו רבנן משום איבה: שגירשה אע"פ וכו'. מפרש בגמרא: **גמ'** בשאינן טפולין על אביהן. הא דקתני במתני' דמציאת בניו הגדולין לעצמן בשאינן סמוכין על שולחן אביהם אבל אם הם סמוכין על שלחנו דינן כמו קטני' ומציאתן לאביהן משום איבה: ר"ל אומר וכו'. כמו שהבאתי לעיל בהלכה ד' כדפליגי בפ"ד דפאה: א"ר ייסא ל"ל. וכן הוא מקשי בפאה שם אלא ששם נשנית בהיפוך במקצת (פאה פ"ד): לא דאמר ר"ש בן לקיש אכן. כלומר הא דר"ל לאו בפירוש איתמר אלא דנשמע זה מכלל דבריו ממה (כתובות פ"ו) דקשיא ליה על הא דר' הושעיה כדמסיק: דתני ר' הושעיה בתוספתא. השוכר את הפועל לעשות בכל מלאכה מה שירצה (כתובות נט ע"ב) בה"ב מציאת הפועל הוא של בה"ב שיכול לומר לו גם זה בכלל מלאכה הוא שבשעה שאתה עוסק ומטפל במציאה בטל אתה ממלאכה: אמר ר"ל. והשתא מסיק מה שלמדין אנו מכלל דבריו דאמר ר"ל ותמה על הא דר' הושעיה וכי אדם שיש לו רשות לחזור בו כדין פועל שהוא (ב"מ יב ע"ב ודף י ודף יט כתובות נח) יכול לחזור בו תהא מציאתו לבעה"ב בתמיה הרי הוא יכול לומר חוזר אני משכירות שלך וא"כ לא יהא אלא אחר ואין מציאתו לבה"ב שמטיקן. מיהת דס"ל דאין אדם זוכה לחבירו במציאה: מה בין עבדו וכו'. לפרושי טעמא דמתני' קאי והרי הם עכשיו עבדי אמאי אין מציאתן שלו וקאמר מפני שאינו יכול לשנותו ממלאכתו שהוא ראוי לעשות בה ולא לקח אותם ללקט מציאות אבל בכנענים שהן ברשותו ויכול הוא לשנותן ממלאכתן ולצוות אותם ללקט מציאות והלכך מציאתן שלו: התיבון הרי אשתו וכו'. דתנינן תמן פ' אע"פ כופה לעשות בצמר דוקא שהיא מלאכ' הנשים אבל לא למלאכה אחרת ואמאי מציאת' לבעלה: טעם אחר יש באשה. ולא מפני שהוא ברשותו: מפני הקטטה. משום איבה שהרי מזונותיה עליו ואם תעכב מציאת' לעצמה תהי' קטטה ואיבה ביניהם: שלא תהא מברחת. ותגנוב מנכסי בעלה ותאמר מציא' מצאתי: התיבון בעדים. חסר כאן ובכתובות ריש פ' מציאות האשה גרסינן להאי סוגיא ופריך הגע עצמך שנתן לה אחר מתנה כלומר דאכתי אי חיישת למברחת א"כ תאמר זה נתן לי פלוני במתנה ומה הועילו חכמים בתקנתן ומשני קול יוצא למתנה אם היה אחד נותן לה מתנה היה מפורסם אבל אין קול למציאה הלכך למציאה לבד הוא דאיכא למיחש שלא תהא מברחת. ועלה קאמר התיבון בעדים דהגע עצמך שיש עדים במציאה שמצאת וכמה היא המציאה והרי אין כאן לחוש במידי ואמאי תקנו חכמים אפי' במציאה בעדים שהיא של בעלה: לא אסרו זה. במציאה בעדים אלא מפני זה משום מציאה שלא בעדים דלא פלוג רבנן: עד שיתן לה פרוטה אחרונה. כל זמן שלא שילם לה כל כתובתה ואפי' פרוטה אחרונה חייב במזונותי': מתניתא אמרה כן. תנינן נמי במתני' כן וכדדייק ר' הושעיה: מציאת אשתו שגירשה. אע"פ שלא נתן לה כתובתה ולמאי איצטריך לאשמעינן דמציאת' שלה אם גירשה ועוד מאי אע"פ שלא נתן לה כתובה דקתני: שלא תאמר וכו'. וכלו' אלא ה"ק אע"פ שלא סילק לה עדיין כל כתובתה וכל זמן שלא סילק לה חייב במזונותיה ושלא תאמר הואיל וחייב במזונותי' א"כ בדין הוא שתהא מציאתה שלו לפום כן צריך מתניתא להשמעינן דהפ"ה שלה הוא מכיון דהשתא לא חיישינן לאיבה וס"מ דחייב במזונותיה הוא:

הלכה ו מתני' אחריות נכסים. שעבוד קרקעות שיגבה מהם: לא יחזיר. ואפילו חייב מודה דחיישינן לפרעון ולקנוניא שמא שטר פרוע הוא ומן הלוה נפל והא דמודה לא פרעתי עלה של רמאות הוא ביניהם לטרוף את הלקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות ויחלקו ביניהם: בין כך ובין כך לא יחזיר. דשטר שאין בו אחריות גבי נמי ממשעבדי דאחריות טעות סופר הוא וחיישינן לפרעון ולקנוניא ודוקא בשטר סתם ושלא פירש בו מאחריות נכסים וגבי ממשעבדי כאלו הוה כתוב בו האחריות אבל אם פירש בשטר שאינו רוצה לקבל עליו אחריות נכסים מודים חכמים דיחזיר דהשתא ליכא למיחש לקנוניא והלכה כחכמים:

הלכה ה מתני' [א] מציאת בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים [ב] ומציאת אשתו הרי אילו שלו [ג] מציאת בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים מציאת אשתו שגירשה אע"פ שלא נתן לה כתובתה הרי אילו שלהן: **גמ'** א"ר יוחנן [ד] בשאינן טפולין לאביהן אבל אם היו טפולין לאביהן מציאתן שלו. *ריש לקיש אמר אין אדם זוכה לחבירו במציאה. א"ר לא דמר ר"ש אכן אלא דקשיא ליה על הדא דתני ר' הושעיה השוכר את הפועל לעשות בכל מלאכה מציאתו לבעל הבית. אמר ר"ל אדם שיש בו רשות לחזור בו תהא מציאתו לרבו. *מה בין עבדו ושפחתו העברים לעבדו ושפחתו הכנענים. א"ר יוחנן [ה] עבדו ושפחתו העברים הואיל ואינו רשאי לשנותו ממלאכתו מציאתו לעצמו עבדו ושפחתו הכנענים הואיל ורשאי לשנותן ממלאכתן מציאתן לרבן התיבון הרי אשתו שאינו רשאי לשנות ממלאכתה ומציאתה שלו דתנינן תמן *כופה לעשות [ו] בצמר ואינו כופה לעשות בדבר אחר. א"ר בא בר מינא ורבי יסא בשם רבי יוחנן טעם אחר באשה. מה טעם אחר באשה רבי חגיי אמר מפני הקטטה רבי ייסה אומר שלא תהא מברחת נכסיי בעלה ואומרת מציא' הוא. התיבון בעדים לא אסרו זה אלא מפני זה. מציאת אשתו שגירשה. רבי יוסנא בשם רבי אחא אדם שגירש אשתו ולא נתן לה כתובתה חייב [ז] במזונותיה עד שיתן לה פרוטה אחרונה. א"ר יוסי מתניתא אמרה כן מציאת אשתו שגירשה א"ר הושעיה שלא תאמר הואיל וחייב במזונותיה עד שיתן לה פרוטה האחרונה תהא מציאתה שלו לפום כן צריך מתניתא:

אמר ר"י בשאין טפולין לאביהם סוגיא זו כפי' הפ"מ ז"ל וכן היא במס' פאה מפורש עיי"ש: תני

הלכה ו מתני' *מצא שטרי חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר אם אין בהן אחריות נכסים יחזיר מפני שאין בית דין נפרעין מהן דברי רבי מאיר [ח] וחכ"א בין כך ובין כך לא יחזיר מפני שבית דין נפרעין מהן:

גמ'

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פי"ז מהלכות גזילה ואבידה הי"ג סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' ער ס"ב

יח
ב מיי' שם ופי"ב מהלכות אישות הלכה ג ופכ"א שם הלכה א סמ"ג שם וסי' מח טוש"ע שם וטוש"ע אה"ע סי' סט ס"ב וסי' פד

יט
ג מיי' פי"ז מהלכות גזילה ואבידה הי"ג סמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי' ער ס"ב

כ
ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

כא
ה מיי' פ"ט מהלכות שכירות ה"א ופי"ז מאבידה הלכה יג סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ג

כב
ו מיי' פכ"א מאישות ה"א סמ"ג לאוין פא טוש"ע אה"ע סי' פ סעיף א

כג
ז טור אה"ע סי' צג ועי' בב"י שם

כד
ח מיי' פי"ח מהלכו' אבידה ה"א סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' ער סעיף ו

מראה הפנים

לא דאמר ר"ש בן לקיש אכן. בפירוש אלא דנלמד מכח האי קושיא מה דמקשה על דר' הושעיה כו' וכלומר דבאמת לאו פירכא מעיקרא היא כלל דנהי דמאי הדר ביה כל כמה דלא הדר ביה ידו כיד בעל הבית הוא כדאמר התם בדף י' ע"א וכי הדר ביה טעמא אחרינא הוא דכתיב כי לי בני ישראל עבדים וכו'. וליכא למשמע מינה לענין אם אחר זוכה ממש לחבירו במציאה דליכא מהאי בריית' לא תיובתא למ"ד המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו דאיכא למימר דשאני פועל דידו כבה"ב ולא סייעתא למ"ד קנה חבירו. והמסקנא כר' יוחנן דהתם וכן בהאי פ"ס בפ"ד דפאה דקנה חבירו. ובענין דין דמציאת פועל המסקנא התם דף י"ב ע"ב כרב פפא דלפועל היא לעצמו שלא הגביה אותה בשביל בעה"ב אא"כ שכרו ללקט מציאות כגון דהקפי אגמא בכוורי דאז אפי' מלא כיס מלא מעות הרי הוא של בעה"ב כדכתב הרמב"ם בסוף פ"ט מהל' שכירות:

מציאת אשתו שגירשה וכו'. הרי"ף ז"ל כתב ומסתברא לן דגמרא דילן לית ליה הא סברא דהא אית ליה ל"ל לאוקומי במגורשת ואינה מגורשת והבכתן סייעתא

תוס' הרי"ד

רגע ביעבור מהד"א יהי' רשות לכל אדם לזכות בהד"א ע"כ לא שייך בזה כלל תא לאחרים [ר"ל דבלא"ה לא שייך כאן תופס לבע"ח כיון דהד"א הם שלו לפי טעם הרשות בידו לתת אותם לכל מי שירצה דאטו מי שזכה חצר מהפקר לא יוכל לתת אותו למי שירצה ורק היכא דאינו זוכה לעצמו כלל ולכתחלה זוכה לחבירו שייך בזה תופס לבע"ח וכאן אין אנו צריכים לזה כלל דאה"נ דהוא זכה בהד' אמות מתקנת חכמים אך הזהב והכסף וכו' גלה דעתו דאינו רוצה לקנות ואחר כך זיכה הד"א להקדש ודוקן ותק דאח"כ יזכה האחר בהד"א איזה מציאה ג"כ לא שייך בזה תופס לבע"ח כיון דהוא לא זכה עבורו את המציאה רק נתן לו הד"א והוא בעצמו קונה את המציאה בהד' אמות והרי זה דומה לבע"ח הבא לתפוס מהלוה אך היתה ידו שבורה ובא האחד ורפא את ידו דפשיטא דלא שייך בזה כלל תופס לבע"ח כיון דהוא לא תפס רק נתן יד להבע"ח שיתפוס בעצמו. ומעתה מבואר הירושלמי היטב דרשב"ל לשיטתו דס"ל המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו שפיר יליף דהאדם זוכה במציאה בד' אמות מהא דכתיב ואני בעניי הכינותי וכו' דהם בנתונין לתוך ידו [ר"ל דהוא זכה מתחלה ואח"כ הקדים]

פשיר היא ול"ל דזכה בידו לכתחילה להקדש דהא רשב"ל ס"ל דמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו. אלא כי הא קיימין בנתון תוך ד' אמותיו ר"ל דהוא זיכה להקדש את הד' אמות והקדש בעצמו זכה הזהב והכסף והנחושת והלכ' במציאה לכו"ע משום יד ולפיכך לא הוי מגביה מציאה לחבירו. ורק באופן זה היה יכול להקדיש והוא יפה' ענ' ושפיר מוכח מזה דד"א קונות במציאה. ואין להקשות מדברי התוס' בב"ב ע"ט ע"א שכתבו דחצר אינו קונה להקדש דחצר משום יד אתרבאי ולא מצינו יד להקדש. חדא דהרמב"ן ז"ל חולק וסבר דחצר קונה להקדש. ועוד הא כבר הקשה הקצוה"ח ז"ל סי' ר' הא לא גרע משליחות והגיזבר הוא שליח ותירץ ע"פ דעת התוס' ז"ל בגיטין כ"א ע"א דהיכא דלא דמי ליד אפילו שליח לא הוי עיי"ש. ובירושלמי דתרומות פ"א ובכ"ד איכא פלוגתא אם גזבר כבעלים או כאחר. ולמ"ד דגזבר כבעלים יש יד להקדש. וכבר כתבתי בתשובותי שו"ת רידב"ז סי' י"ד דהיא מחלוקת תנאים. ועי' במס' מעשרות פ"א שכתבתי שם דלרשב"ל הגזבר כבעלים ודו"ק:

א"ל

שנויי נוסחאות (סו"ב) ועבדו בשרי"ר עבדו. (סוס"ו) ייסה בד"ו יוסה. (סוס"ו) נכסיי בד"ו נכסי. הוא בד"ו היא.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

גמ' תני בשם רבי מאיר בין שטר שיש בו אחריות נכסים. ובין שטר שאין בו אחריות נכסים. גובה מנכסין בני חורין. על דעתיה דרבי מאיר לאי זה דבר הוא מחזיר. לצור על פי צלוחיתו. *רב אמר יורש *כמשועבד. כשם שמלוה בעדים אינה נגבית ממשועבדין כך אינה נגבית מן היורשין. שמואל אמר *דאיקני אינו גובה ממשועבדין הא מבני חרי גבי. הכא את מר גובה והכא את מר אינו גובה. לא דמי מי ששיעבד מקצת למי שלא שיעבד כל עיקר. א"ר לעזר שאני אומר כתב ללוות ולא לווה.

(הגוזל בתרא הלכה א) ב"ק קיב ע"ב וש"נ שם דף קס ו"א

פני משה

גמ' תני בשם ר' מאיר בין שטר וכו'. א"א לפרש לברייתא זו בשם ר"מ לפי הגי' שלפנינו אא"כ נאמר דמדין תורה קאמר וכהאי מ"ד בסוף ג"פ ד"ת אחד מלוה בשטר וא' מלוה ע"פ אינו גובה אלא מנכסים ב"ח דשעבודא לאו דאורייתא ומ"ט אמרו מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים כדי שלא תנעול דלת בפני לווין. ולפ"ז היה אפשר לדחוק ולומר דה"נ מדין תורה קאמר וכלומר דמן התורה מלוה בשטר כמי מנכסים ב"ח הוא דגובה ולא מנכסי' משועבדים וא"כ לא איכפת לן בין שכתוב בו אחריות נכסים בין שאין בו אחריות נכסים דין אחד הוא למלוה שבשטר ואינו גובה אלא מנכסים ב"ח ואם דלענין הברייתא היה לנו לסבול פי' זה מ"מ היה צריך לדחוק ולפרש לטעמא דר"מ במתני' לפ"ז וגם לענין מה דנאמר לקמן בהסוגיא. וטרחתי וחפשתי בכל התוספתא ובכל שיטת התלמוד הזה ולא מצאתי עוד במקום אחר לדיעה זו בשם ר"מ ולא לשום מ"ד כ"א הא מאי דאמרן. ואם נאמר דטעות נפל בהעתקת הספר היה צריך לשבש כל הברייתא שהיא בספרים אשר לפנינו ולגרוס הכי שטר שיש בו אחריות נכסים גובה מנכסים משועבדים ושאין בו אחריות נכסים אינו גובה בין מנכסים משועבדים ובין מנכסים ב"ח והוי כדברי שמואל אליבא דר"מ בבבלי פרקין דף י"ג ע"א אומר היה ר"מ שטר שאין בו אחריו' נכסים אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים ב"ח וטעמא דשטר זה גרע ממלוה בעדים הוא דכיון דמדרך השטר לשעבד לנכסים של לוה וליכא א"כ חיישינן שמא שקר ומזויף הוא וכן מוכח מהכא לקמן ולפ"ז ריש הסוגיא דהכא מתפרשא שפיר כמו התם אליבא דשמואל דאיהו מוקי מתני' בשאין חייב מודה ואם יש בו אחריות נכסים לא יחזיר דאתי למיגבי מלקוחות שלא כדין ואם אין בו אחריות נכסים יחזיר דליכא למיחש למידי דהא אינו גובה בו כלל ויחזיר לו וכדמפרש ואזיל: לאיזה דבר הוא מחזיר. בשאין בו אחריות נכסים דהא אמרת אינו גובה בו כלל וקאמר לצור ע"פ צלוחיתו של מלוה וללוה א"א לאהדורים לצור ע"פ צלוחיתו דהא איהו קטעין מזוייף הוא וליתיה לשטרא כלל: רב אמר יורש כמשועבד. פלוגתא דרב ושמואל לענין אם מלוה ע"פ גובה מן היורשין או לא. וגרסינן להאי פלוגתא בפ' הגוזל בתרא הלכה א' ואיידי דמקשי לה לקמן בדין מלוה בעדים מייתי לה הכא: יורש כמשועבד. דין יורש כדין לוקח כמו שהוא משועבד לו ואין מלוה בעדים גובה ממנו: שמואל אמר דאיקני. כלו' לא כדבריך אלא הכי דייקינא אנא ממתני' דתנן בשלהי גט פשוט המלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים ע"י עדים גובה מנכסים ב"ח ומדקתני ע"י עדים גובה וכו' דמשמע מהאי משועבדים דקתני ברישא הוא דאינו גובה ומן הלקוחות דוקא הוא הא מבני חרי גבי ואפי' מן היורשין דאין יורש כמשועבד ולאו בכלל משועבדים דקתני במתני' הוא: הכא את מר גובה. הסתא פריך אליבא דשמואל דדייק ממתני' דהתם דמלוה בעדים לעולם גובה מב"ח הוא ולדידיה אפי' מן היורשין הוא וא"כ מתני' בדוקא קתני דמלוה בעדים גובה מב"ח עכ"פ ובכל מקום והכא את אמר אינו גובה בשטר שאין בו אחריות אפי' מב"ח לר"מ בתמיה וכי גרע שטר שאין בו אחריות נכסים ממלוה בעדים בלא שטר כלל וא"כ מי נימא הכיא מתני' דלא כר"מ: לא דמי. ומשני אין דודאי מיגרע גרע דלא דמי מי ששיעבד מקצת וכלומר שכתב לו שטר ושיעבד עצמו במקצת אבל לא שיעבד לו כל עיקר בשטר כ"א ע"י עדים הלוה לו דזה הלוה בעדים מיהת הואי אבל בשטר שאין בו אחריות לאו שטרא הוא כלל כדלעיל ולא כדאיכא עדים בהלואה אלא דהוה כמלוה ע"פ בלא עדים ולא גבי אפי' מב"ח לר"מ: א"ר לעזר. טעמיה דר"מ ביש בו אחריות נכסים מפרש דהיינו טעמא דחיישינן שמא כתב ללות בו ולא לוה עדיין ועתה הוא ברולה ללות בשטר זה ואתי למיטרף לקוחות מיום הכתובה שלא כדין: אמר

רידב"ז

תני בשם ר"מ בין שטר שיש בו אחריות כו'. כל"ס שיש כאן ט"ס וגרסינן שאין בו אחריות אינו גובה ממשעבדי ולא מב"ח. ופריך הגמ' ע"ד דר"מ לא זה דבר הוא מחזיר פי' דלר"מ דס"ל כשאין חייב מודה לא יחזור שטר שאין בו אחריות נכסים. א"כ קשה לאיזה תועלת מחזיר לו שטר שאין בו אחריות נכסים הא לא יגבה בו. ומשני לצור ע"פ צלוחיתו והוא כמו דמשני בבבלי דף י"ג לשמואל אליבא דר"מ. ע"ז מביא הגמ' הפלוגתא דרב ושמואל דרב ס"ל דיורש כמשועבד כשם כו' ושמואל ס"ל דאקני אינו גובה ממשועבדין פי' שטר שאין בו אחריות אף האחריות שלו דאקני אינו גובה ממשועבדין [ולא גרסינן כמו בבבלי דאקני קנה ומכר דמשמע דאינו גובה מנה שקנה אח"כ. אלא גרסינן סתם אינו גובה ממשועבדין דמשמעו דבשטר הזה אינו גובה כלל ממשעבדי והוא משום דמיירי שאין בו אחריות נכסים אלא אחריות דדאקני וס"ל דאחריות כזה אינו כלום] הא מב"ח גבה:

תני בשם ר"מ בין שטר שיש בו אחריות נכסים כו' המפרשים ז"ל מגיהים ובאמת פשוט הדבר דא"ל להגיה כלל דכן דרך הירושלמי בפרט בס' נזיקין להביא מברייתא ראשי פרקים מתחיל הרישא ומסיים בהסיפא ומדלג מה שבינתים [לדוגמא עי' במס' ב"ק פ' המניח ה"ב דמביא ברייתא מודין חכמים לר"י ומסיים שע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ ומדלג כל מה שבינתים. וכן בפרקין בה' ד' חזקי' אמר בבכר הלבלר והיא ראשי פרקים מהסוגיא דפ' הזורק. וכן בה"ה א"ר לא דמר דר"ש אכן כו' והוא ר"פ מסוגי' דמס' פיאה] וה"פ תני בשם ר"מ הוא ג"פ ולא מסיים כל מה שאמר ר"מ וחכמים אומרים בין שטר שיש בו אחריות נכסים בין שטר שאין בו אחריות נכסים גובה מנכסים ב"ח ודברי ר"מ דלא מסיים כאן הוא דשטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא ממשעבדי ולא מב"ח כדאמר שמואל בבבלי אליבא דר"מ דאומר הי' ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא ממשעבדי ולא מב"ח. ע"ז מביא הא דרב ושמואל דרב אמר יורש כמשועבד כו' שמואל אמר דאקני אינו גובה ממשועבדין הא מב"ח גובה פי' דהנכסים שקנה אח"כ ומכרם אינו גובה ממשועבדין דאינו משועבד לו אלא הנכסים שהיו לו בשעת הלואה אבל לא דאקני אח"כ. אבל מ"מ מב"ח גובה דמשועבד הב"ח. וזהו קאמר שמואל למילתא דפשיטא אליבא דכו"ע. ע"ז פריך הכא את מר גובה והכא את מר אינו גובה. ר"ל דהכא פליגי בזה בתוספתא ר"מ ורבנן בשאין לו שועבד על משועבדין אם גובה מב"ח והכא קאמר שמואל למילתא דפסיקא דאע"פ שאינו גובה ממשועבדין דאקני מ"מ גובה מב"ח דאקני. ומשני לא דמי מי ששועבד מקצתו למי שלא שועבד כל עיקר פי' דכיש בשטר אחריות אך דלא שועבד הדאקני הרי עכ"פ השטר שטר כשר הוא משא"כ כשלא שועבד כלל דאין בו אחריות נכסים כלל אינו שטר כשר וגרע ממלוה ע"פ בעדים כדאיתא בשטמ"ק ז"ל בשם הראשונים ז"ל. או דכיון דאינו חשוב שטר כשאין בו אחריות נכסים הוי עדות בכתב דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם אך בשטר כשר גזה"כ הוא. א"כ דבשטר שקר הוא דלא שדי איניש זוזי בכדי. עיי"ש. ע"כ ס"ל לר"מ דאינו גובה מב"ח וגרע ממלוה ע"פ בעדים משא"כ כששועבד מקצת והשטר כשר הוי הדין להדאקני דלא שיעבד דגובה מב"ח למילתא דפסיקא אליבא דכו"ע:

א"ר אלעזר שאני אומר כתב ללות ולא לוה עי' בשטמ"ק ז"ל באוקימתא דר"א בבבלי דף י"ג ע"ב אם טענתו הוא מזוייף או כתב ללות ולא

מראה הפנים

סייעתא להאי סברא דילן בפ' שני ד"ג וכבר פירשנוה התם עכ"ל. וכבר תירץ הרא"ם ז"ל בפרקין הקושיא שהקשה הוא ז"ל בכתובות ע"ש וסיים וכיון שאין ראיה דפליגא גמרא דידן אירושלמי עבדינן כגמ' ירושלמי. וכן פסק בעל העיטור וכתב דמה דאוקי בב"ם דילן במגורשת ואינה מגורשת רבותא קמ"ל דאפ"ה מצאתה לעצמה דליכא למיחש משום איבה דהלו מגורשת לגמרי ליכא שום חידוש וכתב הב"י וכן קלת דעת אחרונים ז"ל לסמוך על הירושלמי ומיהו הר"ן ז"ל כתב הביאו הב"י שאין לזוז מדברי הרי"ף ז"ל שדבריו דברי קבלה וב"ש לאפוקי ממונא. ובכתובות לא כתב הר"ן כן ולא מצאתי שם אלא שפירש בדברי הרי"ף שם וכתב אפשר דכי אמרי' בירושלמי דחייב במזונותיה דוקא בחייו וכו' ע"ש והרמב"ם ז"ל לא הביא כלל מהאי דהכא. ולענין אם תפסה על מזונותיה יש לנו לסמוך על אלו גדולי האחרונים ז"ל:

תני בשם ר' מאיר וכו'. כבר הערתי בפנים בזה דגירסא זו א"א להעמידה ואם נאמר דטעות יש כאן צריך לשבש הברייתא כולה. אם לא נאמר דברייתא זו באנפי נפשה מיתניא ולא שייך להא דלקמן ואפשר כך מלאו איזה ברייתא השנויה בשם ר"מ הכי. ומאי דקאמר על דעתיה דר"מ וכו' לא מלינן לפרש על הברייתא וגם על המתני' וא"כ צ"ל דחסר הגי' בכאן וצריך להיות עוד ברייתא א' בשם ר"מ כמו שהיה שמואל שונה כמו בבבלי דף י"ג ע"א אומר היה ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא ממשעבדי ולא מבני חרי ומפרש על דעתיה דר"מ וכו' כמה דאיתמר התם וטעות דמוכח הוא וא"א לפרש בענין אחר ואם נפרש דעל דעתיה דר"מ על האי ברייתא קאי ולפי האי סברא דר"מ מוקי הש"ס להמתני' כשאין חייב מודה וא"כ מדינא הוא דלא יחזיר ובאין בו אחריות יחזיר לצור ע"פ צלוחיתו. וא"כ צריך לדחוק ולומר דביש בו אחריות לא יחזיר לו כדי לצור וכו' דלא ליפוק מיניה ריעותא דאתי למיגבי מיניה כיון שיש בו אחריות. וכל זה דוחק דהא שוין הן לר"מ לפי האי סברא ולא נצריך בדוחקים: **שמואל** אמר דאיקני אינו גובה ממשועבדין. ככר ביארתי לעיל בפ' הגוזל בתרא הלכה א' בזה. דע"כ עיקר פלוגתייהו במלוה ע"פ הוא דעל מילתי' דרב קאי דקאמר בשם שמלוה בעדים וכו' ועלה קאמר שמואל אנא דאיקנא הכי דדוקא משועבדים הוא דאינו גובה הא מבני חרי גובה לא שנא מדידיה ולא שנא מיורשין דיורש לאו כמשועבדין. וזה מוכרח מהענין דהתם דמפרש לכל חד להמתני' דהגוזל דמלוה ע"פ היא וכן מהכא דקאמר אינו דומה וכו' למי שלא שיעבד כל עיקר ומילתיה דשמואל היא ושטר שאין בו אחריות גרע ממלוה בעדים כדאמר התם אליבא דהך ברייתא לר"מ וכדפי' הב"י ז"ל ועיין במה שנתבאר לעיל פ' הגוזל. ובבבלי כוף פרק ג"פ בענין מלוה ע"פ קאמר רב ושמואל דאמרי תרווייהו מלוה ע"פ אינו גובה לא מן היורשים וכו' וכבר נודע דמלוי הוא בש"ס הזה בחלופי דעות לתנאי ואמוראי והאי תלמודא כמהדורא קמא לתלמודא דילן כמו שאתה מוצא נוסחא דהכא הכסף קונה את הזהב והיא נוסחת רבי בילדותו. ומ"מ אשכחן סייעתא מהאי דיוקא דשמואל דהכא כדדייק ממתני' דהתם למאי דקי"ל כמסקנא דהתם מלוה ע"פ אינו גובה מן הלקוחות אבל מן היורשין גובה דשיעבודא דאורייתא וכר' יוחנן דגיטין כהאי תלמודא ובלבד בעדים אבל מלוה ע"פ בלא עדים לא פרים:

גליון

תני בשם רבי מאיר כו' האי ברייתא צריך להיות הא"כ כמו שנכתוב וכן נ"ל ע"ד דר"מ לאיזה דבר הוא מחזיר (דס"ד כמו שאמר ר"א א"כ דמתניתין בשאין חייב מודה וס"ל לר"מ דכשאין בו אחריות נכסים יחזיר לפי שלא יכול לגבות בו אפילו מלוה אבל חייב מודה אפילו יש בו אחריות נכסים מחזיר לכו"ע דלפרעון ולקנוניא לא חיישינן. וזה ששאל ע"ד דר"מ לאיזה דבר מחזיר) לצור ע"פ צלוחיתו (וכן אמרינן בבבלי אליבא דשמואל) רב אמר כו' שמואל אמר דאי קני (מהנכסים שקנה אחר ההלואה) אינו גובה ממשועבדין הא מבני חרי גבי (וכובר ירושלמי דשמואל קמ"ל שאפילו לר"מ דס"ל אדם מקנה דבר שלב"ל אינו גובה ממשועבדין דלא עבידי דאתו ולא ס"ל להירושלמי כהרוץ התוס' בב"ב קנ"ז ע"א בד"ה דאיקני דשעבוד עדיף מקנין) לא דמי מי ששיעבד מקצת למי שלא שיעבד כלל (דאם לא שיעבד כלל אפילו מב"ח אינו גובה) אמר ר"א כו' ותליתהון מתניין דתני בשם ר"מ שטר שיש בו אחריות נכסים גובה מנכסים משועבדין ושאין בו אחריות נכסים גובה מנכסים ב"ח וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה גובה מנכסים משועבדין (כנ"ל שהוא הברייתא בבבלי י"ג ע"ב. אלמא דמיירי מתניתין בשחייב מודה וחיישינן לפרעון ולקנוניא ופליגי ר"מ ורבנן אי אחריות ט"ס הוא וכמבואר בבבלי). (גוע"י):

מסורת הש"ס

ב"ב יז

גיטין כז ב"מ יג

שם יח כתובות פט גיטין ט

א"ר לעזר אם היה הלווה מודה הרי זה יחזיר א"ר לעזר אם הוחזק השטר ביד המלוה הרי זה יחזיר. ותליתהון מתברן. וחכמים אומרים בין כך ובין כך לא יחזיר. רבי אבהו בשם רבי יוחנן מפני קינוניא. רבי יסא בשם רבי יוחנן אם היה *זמנו יוצא לבו ביום יחזיר:

הלכה ז מתני'

*מצא גיטי נשים ושיחרורי עבדים דייתיקי מתנה ושוברין הרי זה לא יחזיר שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנן: **גמ'** תני מצא גיטין וכתובות הרי זה יחזיר וכתוב' לא היא חזקה. *שטר שלוה בו ופרעו לא יחזיר ויגבה בו מפני מירע כוחן של לקוחות. ר' יסא בשם ר' יוחנן ואפילו לבו ביום. רבי זירא בעא קומי ר' יסא הכא את מר אפילו לבו ביום והכא את מר אם זמנו יוצא לבו ביום ויחזיר. אמר ליה אדם מצוי ללות ולפרוע לבו ביום ואין אדם עשוי לפרוע וללות לבו ביום. ר' חגיי בעא קומי רבי יסא הוא הזמן והן העדים והוא המלוה מהו מפני מרע כוחן של לקוחות. אמר ליה בשלא

פני משה

אמר ר' לעזר. ועוד אמר ר' לעזר אם היה הלוה מודה ה"ז יחזיר ולקמן מקשי עלה: ואמר ר' לעזר אם הוחזק השטר ביד המלוה. שנתקיים בב"ד ה"ז יחזיר וקאמר הש"ס על דברי ר' לעזר: ותליתהון מתברן. אלו השלשה דברים שאמר מתברין הן וסותרין זה את זה שהרי לדעתו דחיישינן הכא שמא כתב ללות ולא לוה א"כ כי חייב מודה אמאי יחזיר ואפי' נפרש דבריו דהא ל"ק דהכי קאמר אם הוא בענין דליכא למיחש לשמא כתב ללות ולא לוה כגון בשטרי הקנאה דמשעבד ליה נכסיה בין ילוה ממנו בין לא ילוה ושפיר הוא גובה מיום הכתיבה ומיהו חייב מודה בעינן דאי לאו הכי חיישינן לפרעון. ומתני' מוקי לה ר' לעזר בשטרי דלאו הקנאה והלכך לא יחזיר ואפי' חייב מודה דחיישינן שמא כתב ללות ולא לוה ונהי דהלו ב' דברים של ר' לעזר שפיר הוא מתרלינן מכל מקום אכתי קשה מאי דקאמר עוד אם היה השטר מוחזק יחזיר הא לדידיה דחיים לפרעון א"כ כי הוי השטר מקוים מאי הוי הא אכתי לפרעון ניחוש לה והיינו דקאמר ותליתהון מתברן דע"י שסיים בדבריו אם הוחזק וכו' א"כ כל השלש דברים שאמר הם נסתרין דהשתא לא ידעינן לפרושי טעם דבריו ולא לפרש המתני' אליביה: וחכ"א וכו' מפני קינוניא. ר' יוחנן מפרש לה למתני' הכי דלשמא כתב ללות ולא לוה לא חיישינן כלל דהא תנן כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו ולא חיישינן להא ומתני' ה"ט דחיישינן לפרעון ולקנוניא שעושה המלוה עם הלוה שיודה לו ולטרוף מן הלקוחות ויחלוקו ביניהן ופליגי ר"מ וחכמים בשטר שאין בו אחריות נכסים אם טורף ממשעבדי או לא דר"מ סבר דאינו טורף וא"כ כי חייב מודה יחזיר דליכא למיחש למידי וחכמי' סברי דטורף ממשעבדי אע"פ שלא כתוב בו אחריות דאחריות ט"ס הוא והלכך לא יחזיר דחיישינן לקנוניא. ודייק לה ר' יוחנן דפלוגתייהו בהכי הוית משום דקתני בדברי חכמים בין כך וכו' מפני שב"ד נפרעין מהן וקמ"ל בהאי לישנא יתירה דעיקר פלוגתייהו משום ה"ט דב"ד נפרעין מהן או לא וכדפרישית. והיינו דמליין ר' יוחנן בדברי חכמים בין כך ובין כך וכו' דנלמד דחכמים ס"ל דדין אין בו אחריות הוי לדידהו כיש בו אחריות לר"מ ובהא דפליגי: אם היה זמנו יוצא לבו ביום. בו ביום שנכתב הוא נמצא יחזיר למלוה דלפריעה בת יומא לא חיישינן:

הלכה ז מתני' דייתיקי. צוואת שכיב מרע ומטריקון הוא דא תהי למיקם ולהיות: ושוברין. שעושה מלוה ללוה שנפרע ממנו שטר חוב: **גמ'** מצא גיטין וכתובות. שמצא הגט והכתובה שלה עמו ומיירי שהכתובה נקרעת בקרע ב"ד ה"ז יחזיר כדמפרש ואזיל: וכתובה לא היא חזקה. טעמא קמפרש כלומר וכי לא הוי הכתובה שנמצא עמו חזקה לזה דהא טעמא דמתני' דלא יחזיר שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנן והכא כיון דנמצא הכתובה עמו ונראין הדברים שכבר קבלה הגט ממנו והוא פרע לה הכתובה ונקרעת בקרע ב"ד והיא הניחתה עם הגט וממנה נפל לפיכך יחזיר הגט לאשה להיות בידה לראיה שנתגרשה: שטר שלוה בו ופרעו. והוא רוצה לחזור וללות ממנו על זה השטר: לא יחזיר ויגבה בו. כלומר אינו חוזר ולוה ממנו על מנת לגבות בו מן הלקוחות כדמפרש טעמא: מפני מרע כוחן של לקוחות. מפני שהוא רוצה להרע כחן של לקוחות ולטרוף מהן בכח שטר זה ושלא כדין הוא דכשפרע לו חוב הראשון כבר נמחל שיעבודו של השטר ואין בו כח לגבות מהן: ואפי' לבו ביום. בו ביום שנכתב ולוה ופרע בו ביום אינו יכול לחזור וללות ממנו באותו יום עצמו על סמך זה השטר: הכא את אמר אפי' בו ביום. אלמא עביד איניש דפרע ביומיה דלוה והכא את אמר לעיל דקאמר בשם ר' יוחנן אם היה זמנו יוצא לבו ביום יחזיר ולא חיישינן דפרעיה ביומיה וקשיא דר"י אדר' יוחנן: א"ל אדם מצוי ללות ולפרוע בו ביום. בתמיה בודאי אין דבר זה מצוי ושכיח שילוה ויפרע בו ביום הלכך קאמר לעיל דלא חיישינן מסתמא להא לפי שאינו דבר מצוי: ואין אדם עשוי וכו'. אבל וכי אין אדם עשוי לפעמים כשהוא פורע ובו ביום אם יזדמן לו אחר כך איזה סחורה חוזר ולוה בו ביום הלכך אילטריך ליה לר' יוחנן למימר דאי איתרמי הכי אינו חוזר ולוה על אותו השטר בעצמו: ר' חגיי בעא קומי ר' יסא. על עיקר דיניה דר' יוחנן הקשה לו והלא הוא הזמן בעצמו והן העדים והוא המלוה ומהו מפני מרע כחן של לקוחות איכא הכא ולא יהא אלא החוב הראשון דג"כ מאותו הזמן בעצמו הי' טורף מהן ואין כאן הורע כחן דהא בדין טורף מהלקוחות: בשלא

רידב"ז

ולא לוה. ואמר ר"א אם הי' הלוה מודה כו' ותליתהון מתברן דר"ל דקשה על כל הג' מימרות שלו וכמו דאיתא בבבלי שם קשיא לר"א בחדא מברייתא. והירושלמי לא מביא הברייתא דקשה על דר"א וסמך על שהי' בקיאין בברייתות: **תני** מצא גיטין וכתובות הר"ז יחזיר ומיירי בכתובה בעודה תחת בעלה כדמסיק וכתובה לא היא חזקה פי' חזקה דאין פורע תוך זמנו:

שטר שלוה בו ופרעו לא יחזיר ויגבה בו ר"ל לא יחזור וילוה מפני מירע כחן של לקיחות כדמפרש לקמן שמה יגבה בו מלקוחות שלא כדין ר' יסא בשם ר' יוחנן ואפילו לבו ביום נמי אינו גובה מלקוחות. ר"ז בעי קומי ר' יסא הכא מר אפילו לבו ביום והכא את מר אם זמנו יוצא לבו ביום יחזור פי' דלעיל בה"ו גרסינן וחכ"א לא יחזור. ר"א בשם ר"י מפני קנוניא ובשחייב מודה ר' יוסא בשם ר' יוחי, אם הי' זמנו יוצא לבו ביום יחזור משום דלא חיישינן לקנוניא. כדאיתא בשטמ"ק ז"ל באוקימתא דר"כ דמיירי שחייב מודה וניחוש לקנוניא וי"ל דלקנוניא בת יומא לא חיישינן תלמיד הרי"פ ז"ל עיי"ש. ע"ז מקשה ר"ז קומי ר' יוסא כיון דס"ל דאפילו לבו ביום נמי שייך נמחל לו שיעבודו. א"כ קשה למה קאמר ר"י דזמנו בו ביום יחזור הא ניחוש שמא חיים לפסיקא דספרא ואיבעי למיהדר ולמזפי זימנא אחריתי כדאיתא בבבלי דף י"ז. ע"ז משני אדם מצוי ללות ולפרוע בו ביום אבל אין אדם עשוי לאחר הפרעון לחזור וללות בו ביום וע"כ לא שייך כאן החשש הזה ועי' בתוס' הרי"ד:

ר"ח בעי קומי ר' יוסי הוא הזמן והן העדים והוא המלוה מהו הירע כוחן של לקוחות. פי' דבבבלי קאמר מפורש אינו חוזר ולוה בו שכבר נמחל שיעבודו אבל בירושלמי לא גריס הא דנמחל שיעבודו. אך שהוא מירע ללקוחות. ע"כ שאל ר"ח הטעם למה הורע כחן של לקוחות. ע"ז השיב לו ומפרש ליה הטעם משום שלא נשתעבדו הנכסים שהיא נמחל שיעבודו. ויש אומרים שלא חתמו העדים על אותה המלוה. לאו משום דנמחל שיעבוד הראשון אלא דלכתחלה לא נשתעבד על אותה הלואה:

תני

עין משפט נר מצוה

כה

א מיי' פ"א מגזילה ואבידה הלכה ב סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' סה סעיף ז

מראה הפנים

כוי שפבודא דאורייתא וכמבואר בתוס' כמה שנתבאר הכל לעיל בהלכה א' ד"ה משנים אוחזין בטלית דר' חייה רובא וע"ש מ"ש בס"ד: **ותליתהון** מתברן. כדי לבאר תוכן סוגיא זו אבאר מסוגיא דאיתמר התם לפי ההוקימתות דאמוראי בפי' המתני' ומה דשייך לענין זה ובקצרה מה שמצאתו בס"ד. ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סי' א': **אם** היה זמנו יוצא לבו ביום. עיין לקמן בד"ה אדם מצוי שם יתבאר מקור הדין והשייך לזה בס"ד: **תני** מצא גיטין וכתובות ה"ז יחזיר. לא מצאתי לדין זה בתוספתא שלפנינו ולא במקום אחר ולמאי דפירשתי בפנים וכפי הנראה דין זה פשוט הוא דאלו מצא כתובה כמות שהיא לא עדיפא משטר שט"ח דאפילו הבעל מודה לא יחזיר דחיישינן לקנוניא וכמה שפסק הרמב"ם ז"ל פי"ח מהלכות אבידה הל' י"ב והס"מ כתב שם פשוט הוא. ואפשר דמכאן נלמד דבריו בכתובה דדוקא מצא הגט והכתובה ביחד הוא דיחזיר דנראין הדברים שנתגרשה וכבר נפרע כתובתה כדפרישית ויחזיר הגט לראיה שנתגרשה ואפשר לפרש נמי הא דקאמר וכתובה לא היא חזקה בניחותא כלומר אבל אם מצא כתובה כמות שהיא לא יחזיר:

אדם מצוי ללות ולפרוע לבו ביום וכו'. מבואר הוא וכמו דמשני לי' ר' אסי לר' זירא התם בדף י"ז ע"א גבי האי מימרא דר' אסי א"ר יוחנן שמולא בט"ח וכו' וזמנו בו ביום והכאתי לעיל בד"ה ותליתהון מתברין ותמצא זה בקונטרס אחרון סימן א' ושם כתבתי דבענין קושית הריב"ש בסימן שפ"ב שהקשה לדעת רש"י דס"ל שט"ח המוקדמין

תוס' הרי"ד

א"ל אדם מצוי ללות ולפרוע בו ביום עי' בפנים שמבואר יפה. והנה בבבלי דף י"ז גרסינן ר"כ אמר כשחייב מודה א"ס מאי למימרא מ"ד האי מפרע פרע והא דקאמר לא פרעתי משום דהדר למיזפי זימנא אחריתי ולפשיטא דספרא חיים קמ"ל דא"כ מלוה גופיה לא שביק כו'. ולכאורה קשה למה קאמר דא"כ מלוה גופי' לא שביק. ולמה לא קאמר קמ"ל דלפריעה ב"י לא חיישינן כמו דאמר רב אסי. וע"כ דמוכרח הגמ' למימר כן דאי ס"ד דהטעם הוא משום דלא חיישינן לפירעון בת יומא דלא שכיח א"כ למה פליג ר"כ על רב אסי ומוקי כשחייב מודה אבל כשאין מודה ס"ל דחיישינן לפירעון בת יומא דשכיח הוא ע"כ ליכא למימר דלא חיישינן לפירעון בת יומא דלא שכיח ושפיר חיישינן דפרעו וחיים אפשיטא דספרא [הגם דלא חיישי' לקנוניא בת יומא] אך משום דהמלוה לא שביק. אבל בירושלמי משני תירוצא אחריכא דלעולם שכיח פרעון בת יומא. אך לא שכיח דמיהדר ומיזף מיני' ביומא והיינו דגרסינן אדם מצוי ללות ולפרוע בו ביום ואין אדם עשוי לפרוע וללות בו ביום. וזה הנפ"מ בין הבבלי והירושלמי ודו"ק:

ר"ז

גליון אפרים

מצא גיטין וכתובות הרי זה לא יחזיר (כצ"ל) וכתובה לא היא חזקה. הכונה אע"פ שיש בכתובה חזקה דתוך הזמן ועדיפא משטר שאבד תוך זמנו דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים כלל. וכמ"ש הש"ך בתוה"מ ס' ע"א. מ"מ נלו

חזקה היא דנאמנו חיישינן לגררי וכמ"ש בקצה"ח שם מהרא"ש. (נוע"י):

אמר לו שלא נשתעבדו נכסים (להגהה השניה) וי"א שלא חתמו העדים על אותה המלוה כצ"ל. (נוע"י):

עין משפט
נר מצוה

כו
א מיי' פי"ח מהלכות גזילה ואבידה הי"ג סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' סה סי"ב

כז
ב מיי' שם הלכה ג ט ש"ע שם סעיף טו

כח
ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף י

כט
ד מיי' שם ה"ד טוש"ע שם סעיף יא

ל
ה מיי' פט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה יא סמ"ג עשין לד טוש"ע שם סעיף א

בשלא נשתעבדו נכסים ויש אומרים בשלא חתמו העדים על אותה המלוה:

הלכה ח מתני' א *מצא איגרות שום ואיגרות מזון ושטרי חליצה ומיאונין ושטרי בירורין *וכל מעשה בית דין הרי זה יחזיר. ב *מצא בחפיסה או בגלוסקמא ג *תכריך של שטרות או אגודה של שטרות הרי זה יחזיר וכמה היא אגודה של שטרות שלשה קשורין זה בזה רבן שמעון בן גמליאל אומר ד אחד לווה משלשה יחזיר ללוה שלשה לווין מאחד יחזיר למלוה ה מצא שטר בין שטרותיו ואין ידוע מה טיבו יהא מונח עד שיבא אליהו אם יש עמהן *סימפון יעשה מה שבסימפון: **גמ'** רב ירמיה בשם רב אם היה אישר הדיינין

בשלא נשתעבדו נכסים. בפעם השנייה לא התנה עמו בפירוש שישתעבדו לו נכסיו והשתא מרע הוא כחן של הלקוחות דטורף מהן בכח שיעבוד שנכתב ממלוה ראשונה וזה כבר נמחל: ויש אומרים. דהכא מיירי בשלא חתמו עדים עדיין על אותה המלוה ראשונה שלא הספיקו לחתום עד שפרעו בו ביום וטכשיו כשחוזר ולוה ממנו מלוה הוא להעדים לחתום ואין זה מלוה בעלמא שראו העדים ולפיכך לא יחזור ללות על אותו השטר:

הלכה ח מתני' אגרות שום. ששמו ב"ד נכסי לוה למלוה ברובו: ואגרת מזון. שקבל עליו לזון את בת אשתו א"נ שכתבו ב"ד הורדה בקרקע שימכור למזון האשה והבנות: ומיאונין. קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה מדעתה ויוצאת במיאון ואינה צריכה גט וכותבין בשטר בפנינו מיאנה פלונית בפלוני בעלה: שטרי בירורין. זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד שידוע להם ומשכתבו אינן יכולין לחזור בהן: מצא. שטרו' בחפיסה חמת של עור קטנה: בגלוסקמא. כלי עור שהזקנים מניחים בה כלי תשמישם שלא יצטרכו לחפש אחריהן: תכריך של שטרות. שלשה שטרות או יותר כרוכין זה בתוך זה: ואגודה. מושכבי' זה על זה ארכו של זה על ארכו של זה ואח"כ כורכן ביד: הרי זה יחזיר. דדבר שיש בו סימן הוא שהכלי סימן הוא כשיאמרו הבעלי' בכלי פלוני מצאת אותם וכן תכריך ואגודה סימן הוא: אחד הלוה משלשה. אם שלשה שטרות של לוה א' הן שלוה משלשה בני אדם: יחזיר. המוצא ללוה דודאי הוא פרעם ומידו נפלו שאם מידם נפלו מי קבלם למקום אחד ודוקא שהשטרות כבר מקויימים בב"ד אבל אם אינם מקויימים חיישינן דילמא שלשה המלוים לקיומינהו הוליכום אצל סופר הדיינים ונפלו מיד הסופר אבל לאחר שקיימו אותם אין לחוש שמא נפלו מיד הסופר דלא משהי אינש קיומיה בידא דספרא: שלשה הלווי'. ממלוה אחד יחזיר המוצא למלוה שהדבר ידוע שממנו נפל ואם היה שלשתן כתיבת יד סופר אחד חיישינן שמא מיד הסופר נפלו ולא לווּ מעולם ולפיכך לא יחזיר: ואינו יודע מה טיבו אלו. אם הלוה הפקידו אצלו או המלוה או שמא מקלתו פרוע ומסרוהו לו להיות שליש ביניהם: יהא מונח. בידו עד שיבא אליהו ולא יחזיר לא לזה ולא לזה: ואם יש עמהן סימפון. המוצא בין שטרות שלו סימפון והוא שובר שנכתב על א' משטרותיו: יעשה מה שבסימפון. והשטר בחזקת פרוע הוא ואע"פ שהיה ראוי לשובר הזה להיות מונח ביד הלוה ולא ביד המלוה אמרינן האמינו הלוה להמלוה ושכח המלוה מליתנו לו והוא שמצא המלוה השטר הזה שנכתב עליו השובר בין השטרות קרועים שלו אע"פ שלא נקרע שטר הזה: **גמ'** אם היה אישר הדיינין. לפרש המתני' קאי הא דקתני וכל מעשה ב"ד היינו אישר הדיינין

מראה הפנים

שמוקדמין פסולין היינו לטרוף ממשועבדין אבל מבנ"ח מיגבא גבי אם כן מאי קאמר התם בהא תיפוק לי' דהוה ליה מוקדם יהא נמחל שעבודו גריעא הוא דאפי' מבנ"ח לא גבי ואמרתי שלדעת רש"י יש לומר דגם בנמחל שעבידו גובה מבנ"ח ס"ל ושוב ראיתי דבהדיא כתב רש"י ז"ל כן בפ' הכותב דף פ"ה ע"א בסופו דנמחל שעבודו הוי כמלוה על פה ואינו גובה מן הלקוחות וכן פי' הוא ז"ל בפ"ג דגיטין וכמו דנראה מפירושו דהכא כמה שפי' ד"ה ימפסדי לי וכו' דמדמי נמחל שעבודו לדין שט"ח מוקדם ולטרוף מן הלקוחות הוא דפסול. וא"כ לדעת רש"י ז"ל לק"מ אלא דהכתי יש לעיין לדעת הרמב"ם ז"ל בענין זה דס"ל כשט"ח המוקדמין כדעת רש"י דאינו פסול כ"א לטרוף מן הלקוחות אבל מבנ"ח גובה כמו שכתב בריש פכ"ג ממלוה ובנמחל שעבודו פסק בפי"ד מהלכות שנזכר הלכה ז' דכחרס הוא וא"כ אינו גובה בו כלום ואפי' מבנ"ח ולפ"ז הדרי קושית הריב"ש אליביה לדוכתה. ובסוף הדיבור תמצא ישוב נכון לקושיא זו ועל קו האמת. ובודאי לרב כהנא דמוקי התם לסוגיא דר' יוחנן כמלא שט"ח שזמנו בו ביום דבשחייב מודה מיירי וי"ל דגם האי מילתיה דר' יוחנן בענין נמחל שעבודו בשהוא מודה מיירי וכדלקמן וכלאו הכי נראה כן דקאמר אינו חוזר ולוה בו דמשמע שהלוה רוצה ללות ומודה לו ואפ"ה אינו לוה משום שנמחל שעבודו ולענין לטרוף מן הלקוחות ולפ"ז לא הוי קשה מהאיא ערבא דא"ל הב לי מאה זוזי וכו' דבפ' חזקת דף ל"ב ע"ב דמשמע דאף מבנ"ח אינו גובה בנמחל שעבודו דשאני התם דא"ל ולאו פרעתיך. אלא שמדברי הרמב"ם בפי"ד לא משמע לחלק כן שהרי כתב שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו שכבר נמחל שעבודו ונעשה כחרס. וא"כ אפי' הוא מודה בו אינו גובה ממנו מכח השטר הזה דכחרס בעלמא הוא אלא כמלוה ע"פ ממש הוי ויתבאר מזה לקמן. ובתחלה אבאר לפי שיטת הפוסקים בעיקר דין דמלא בש"ת ומכח מה שנתבאר בהלכה דלעיל בביאור הסוגיות ואין מן הצורך להאריך במה שכבר מבואר חילוקי הדעות בפוסקים כ"א במה שנלאתי ראיה לדעת הרי"ף והרמב"ם והסוברים כוותייהו ומוכרח כדבריהם. ככר מבואר הוא דבדינא דמתני' מלא שט"ת וכו' פסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפי"ת מאבידה כטעמיה וכאוקמתא דר' יוחנן דחיישינן לפרעון ולקנוניא. וא"כ אפי' השטר מקוים חיישינן לזה וכמ"ש הרמב"ם להדיא בריש פ' הנזכר. ועיקר טעמייהו דפסק כר' יוחנן כתב הרי"ף דתניא כוותיה וכו' וכלומר דהא אינהו פסקו כרב אסי בהא דכותבין שטר ללוה וכו' דדוקא בשטר שיש בו קנין הוא כדפירשו ז"ל לשטר הקנאה דקאמר וכמ"ש הרמב"ם בפכ"ג ממלוה הלכה ה' ובשטר שאין בו קנין אין כותבין דחוששין שמא כתבו ללוה ממנו בניסן ולא ילוה עד תשרי. אלא משום דמתני' סתמא קתני ומשמע בין שטרי הקנאה ולאו הקנאה ובין מקיים או לא והלכך לא מתוקמא כרב אסי וכמו שנתבאר לעיל. גם שם כארתי דמילתיה דרב אסי בענין אוקימתיה אליבא דר"מ אזלא כפי שיטתיה דפ' א"נ דס"ל דמודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו וכר"מ דס"ל הכי. ור' יוחנן דס"ל נמי דמודה בשטר שכתבי א"צ לקיימו כדאמר בהדיא בפ' מי שמת דף קנ"ד ט"ב. אבל לדידיה אין ענין כלל לפי אוקמתיה דמתני' בדין זה דחיישינן לפרעון ולקנוניא. ומ"מ בעיקר דין וכתבם במה כתבו ללות וכו' הסכמת גדולי הפוסקים ורוב הדעות כרב אסי ודלא כאביי דלא ס"ל כוותיה בענין עדיו בחתומיו זכין לו כמבואר בדברי הטור סי' ל"ט בחלוקי הדעות בענין זה. וכמה שהקשה הרא"ש ז"ל כאן על דברי הרי"ף בהא דלא פסק כאביי מכח האי כללא דהלכתא כבתראי אף כנגד רבותייהו. כבר כתבתי בפ' הגוזל קמא הלכה ב' שהוא נגד דבריו בפ' עושין פסין בענין זה וע"ש. וכן נמי נתבאר לעיל בביאור הסוגיות דלר' יוחנן נמי ס"ל דחיישינן שמא כתב ללות וכו' והיכא דאיכא חשש קנוניא חיישינן לקנוניא והיכא דליכא חשש קנוניא כגון בשטר שנמצא בו ביום אכתי הא לית ביה הנפק חיישינן להרוחת פשיטי דספרא ובמא כתב ללות ולא לוה עדיין כלל דמבואר ומוכרח שם מהסוגיא דדף י"ז בד"ה ור' יוחנן מוקי לה התם וכו' ע"ש. ובזה נתבארו דברי הרי"ף והרמב"ם והסוברים כוותייהו גם כדין זה בשטר שנמצא בו בי ס שפסקו דאף אם חייב מודה בעינן נ"כ שיהיה השטר מקוים וכמ"ש הרמב"ם בפי"ח מאבידה הלכה ב' ואם אינו מקוים לא יחזיר שמא כתבו ללות ועדיין לא לוה. ובדין זה רבתה המבוכ' באחרונים וכמה מהם סמכו על קושית הרשב"א ז"ל שהביאו הה"מ שם שהקשה למאי דפסקו כרב כהנא בחייב מודה א"כ למה הצריכו הנפק דהאי משום קנוניא ליכא דהאי בעי כתיב ליה שטר אחר מהשתא דלא כירושלם יתבינן דכתבי שעות אלא לרב כהנא ודאי לא צריך שיהא כתוב בו הנפק ולדבריו ליתא כדרב אסי א"ר יוחנן הנפק כלל עכ"ל. והש"כ סי' ס"ה ס"ג הביא דברי מעד"מ שכתב דאיכא למיחש שעכשיו רוצים לעשות קנוניא ושכיב עליו דהא משמע כהש"ם דבזמנו בו ביום ליכא חשש קנוניא וס"ל דהעלה דלא כהרי"ף והרמב"ם. ופשוט הוא דבזמנו בו ביום חשש קנוניא ליכא. אבל כבר נתבאר דחשש פשיטי ספרא איכא. ומוכחת מהסוגיא דגם לרב כהנא אית לי' הא דרב אסי דהנפק בעינן ולא פליגי עליה אלא בענין פריעה בת יומא דס"ל לרב כהנא דבשאין חייב מודה חיישינן גם לפריעת בת יומא וכמו שהסברתי לעיל בביאור הסוגיות שם בזה דאל"כ קשה הא דאמר רב כהנא מ"ד האי מיפרע פרעיה וכו' ואי בדלית בי' הנפק מיירי אמאי לא קאמר דעדיין לא אוזפיה כלל. וככר מוכרח הוא ג"כ מהסוגיא דלרב כהנא נמי ס"ל האי חששא שמא כתב ללות ולא לוה דאל"כ מאי מקשה עליה לקמן ומ"ש וכו' ואוקימנא וכו' ומשום שמא כתב ללות וכו' וכפי אשר נתבאר הכל לעיל. מכל אלין מוכרת הוא דגם לרב כהנא הנפק בעינן והעיקר כדברי הרי"ף והרמב"ם וזה שדקדק הרמב"ם וכתב שמא וכו' ועדיין לא לוה. והחשש הוא משום דהלוה רוצה להרווית פשיטי דספרא ולא משום קנוניא וככר התוקתי שם בסברא וכראיות דבכה"ג אמרינן דשביק מלוה ומתרלה להלוה. וכן הרא"ש ז"ל כתב להא דא"ר אסי א"ר יוחנן וכו' והוא שחייב מודה והיינו כרב כהנא ושיים וליכא למיחש לכתב ללות ולא לוה דכתיב ביה הנפק. וככר תמה הדרישה על הב"י בזה דכתב בשם הרא"ש בלא הכיא הנפק וע"ש שכתב ג"כ הסברא דפשיטי דספרא אבל לא הכריח מהסוגיא דמוכרת הוא לרב כהנא לומר כן כאשר נתבאר. וכן הטור בקיצור פסקי הרא"ש כתב המוצא שטר מקוים וביום שנכתב וכו'. וכן פסק בס' התרומות בשער נ"ב ח"א. וכס' ג"ת מצאתי שם שדקדק ג"כ בענין שכתבתי לעיל מ"ד מיפרע פרעיה וכו' ולא קאמר כתב ללות ולא לוה עדיין. אבל עדיין יש לטעון ע"ז דמנא לן דס"ל לרב כהנא האי חששא שמא כתב ללות וכו' וכמה שהוכחתי לעיל נתבאר הכל בס"ד. נשאר עלינו לבאר עוד בענין דין שט"ח המוקדמין שכתבתי לעיל דלדעת הרמב"ם דס"ל דגובה מבנ"ח ובנמחל שעבודו ס"ל דכחרס הוא ואינו גובה בו כלל ואפי' בחייב מודה כמלוה ע"פ הוא וא"כ נבאר עדיין דקדוק הריב"ש במקומו הא דקאמר תיפוק ליה דמוקדם הוי. ואם דאפשר לדחות לזה ולומר דעיקר הקושיא על לכתחלה הוא דקאמר אינו חוזר ולוה בו מאי אריא שכבר נמחל שעבודו ואסור ללות בו תיפיק ליה דהוי מוקדם ואסור לכתחלה אפי' מוקדם כי האי שלא ילוה לו בזמן הכתיבה כמבואר הוא וכן רצה לומר בעל ג"ת שם. אבל האמת יורה דרכו דל"ק כלל הא קושית הריב"ש דהא הכא אליבא דר' יוחנן קיימינן ואיהו ס"ל דגם בנמחל שעבודו מלקוחות הוא דאינו טורף אבל מבנ"ח גבי כ־משמע פי' הכותב שציינתי לעיל וכפי' רש"י שם וכן בפ"ג דגיטין וא"כ דין מוקדם ונמחל שעבודו דמיין להדדי אליביה דקאמר בפ' איזהו נשך דף ע"ב דלרבנן משום גזירה שמא יגבה מזמן הראשון הוא וכפרש"י שם והתוס' דהלא לדחוקי ולפרש שם הא דר' יוחנן גם לענין ב"ת פ"ב שלא התליטו אליבא דרבנן אלא אליבא דר"מ וכן משמע מדבריהם בפ' מי שמת דף קנ"ז ע"ב ד"ה מוקדמין פסולין וכו' ע"ש. ועכ"פ נוכל לפרש לדברי ר' יוחנן כפי' רש"י וכן לדעת הרמב"ם דבתרווייהו כמוקדם ובנמחל שעבודו מבנ"ח היא גובה וא"כ בסוגיא דהכא אליבא דר' יוחנן לק"מ. והשתא כדין מוקדם פסק הרמב"ם שם כר' יוחנן וכפי' רש"י שם וכדין נמחל שעבודו פסק כאביי דפ' חזקת גבי ההוא ערבא שהבאתי לעיל דכתראה הוא וכן מסקנת הש"ס שם והכל ניחא בס"ד:

בשלא נשתעבדו הנכסים. למאי דפרישית בפנים קשה מה בכך שלא התנה בפירוש עכשיו אם מוסר לו השטר כמות שהוא מהמלוה הראשונה ויש לפרש דה"ק בשלא נשתעבדו הנכסים כלל בשטר שפירש לו ע"מ שאין בו אחריות וכלומר דבריך הם בשאין כאן שיעבוד נכסים אלא מלוה עצמו הוא גובה דבהא צייך לומר שלא בהוצאו הזמן ואלו העדים בעלמן הן ואין חשש כלל אבל אם יש שיעבוד נכסים אפי' באותו יום נמחל שיעבודו הוי ואזלא כמסקנא דהתם והרי מכאן ראיה גדולה למה שפסקו הע"ש והסמ"ע בסי' מ"ח דכתיבת יד שאינה אלא לראיה בעלמא ואינו טורף בו ממשעבדי שחוזר ולוה בו דהכא נמי הוי ככת"י לענין זה. וכן היש אומרים דהכא נמי פירושו כן בשלא חתמו העדים וכו' התם שייך דבריך שחוזר ולוה בו וזהו ממש הדין בכת"י כמ"ש. ועוד יש לפרש וג"כ בענין זה בשלא חתמו העדים על אותה המלוה הראשונה וא"כ לא שייך בזה בטלה עדותם כשפרעו. ובכה"ג הוא דחוזר ולוה בו וחותמים העדים על המלוה השניה. א"כ בעידי מסירה דג"כ חוזר ולוה בו וכדכתב הב"י בשם גם המרדכי ע"ש:

אם היה אישור הדיינין ה"ז יחזיר. האי כמילתי' דר' ירמיה גופיה גבבלי דף י"ז ע"ב

מסורת הש"ס

עיין תוספות כתובות ק ד"ה אגרת ב"מ דף טו וית ע"ב ע' תוספות כ ע"ב ד"ה מלא ועי' תוספות גיטין כח ד"ה מלא ב"מ כח ע"א

ב"מ כו ע"ב עיין רש"י ב"מ דף ה ע"ב

הדיינין הרי זה יחזיר. ר׳ חמא אבוי דרבי הושעיה אמר אשלי דיינין שבגליות גזלי דיינין שבארץ ישראל. רב המנונא אמר נכתבה אונו באחד בניסן ניתן הכסף בעשרה בניסן צריכין לכתוב אע״פ שכתבנו כתב באחד בניסן כן נגמר שיתן הכסף בעשרה בניסן. רב ירמיה בשם רב [א] סימפון שיוצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי המלוה פסול אני אומר מתעסק היה בשטרותיו. הא מתחת ידי אחר כשר. רבי יצחק בר נחמן בשם שמואל לעולם אין סימפון כשר עד שיצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי הלוה. והתניא *שלא [ב] פיקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצינו שטר בין שטרותיו ששטר זה פרוע. הא אם נמצא פרוע. מאי כדון אמר ר׳ יוסי בי ר׳ בון תיפתר כגון הדא דייתיקי שאין אדם מצוי לפגם דייתיקן שלו:

הדרן עלך פרק שנים אוחזין

הלכה א מתני׳ אילו מציאות שלו ואילו שחייב להכריז

אילו מציאות שלו [ג] מצא פירות מפוזרין [ד] מעות מפוזרות [ה] כריכות ברשות הרבים [ו] ועיגולי דבילה וככרות של נחתום *מחרוזות של דגים וחתיכות של בשר וגיזי צמר הבאות ממדינתן ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן הרי אילו שלו: **גמ׳** מניין לייאוש בעלין מן התורה רבי יוחנן בשם ר״ש בן יהוצדק °כן תעשה לחמורו וגו׳ את שאבוד לו ומצוי לך את חייב להכריז ואת שאינו אבוד לו ומצוי לך אין את חייב להכריז יצא ייאוש בעלים שאבוד ממנו ומכל אדם. תני *מצא כריכות

(דברים כב)

תורה אור

הדיינים קיום השטר וע״ש שכותבין ואשרנוהו וקיימנוהו נקרא אשרתא דדייני כדאמרינן פ׳ הכותב דף פ״ה ע״א וסבר ר׳ ירמיה דכל היכא דשטר מקוים לא חיישינן מידי ויחזיר למלוה: אשלי דיינים שבגליות. איידי דאיירי באישור הדיינין והוא לשון חיזוק ותוקף נקט נמי להא דר׳ חמא דהי׳ רגיל לומר אשלי דיינין החזקים והגדולים שבגולה ומלשון אשלי רברבי הוא הם הגוזלי דיינין שבארץ ישראל מלשון גוזליו ירחף גוזלים ובני יונה וכלומר תקיפי דייני דגולה הם הקטנים שבא״י וכעין דאמר בפ״ו דנדרים חביבה עלי כת קטנה שבארץ ישראל מסנהדרי גדולה שבח״ל: נכתבה אונו בא׳ בניסן. שטר שכתבוהו בא׳ בניסן וכסף הלואה לא ניתן עד עשרה בניסן צריכין לכתוב כך בשטר אע״פ שנכתב הוא בא׳ בניסן כן נגמר והותנה ביניהם שיתן לו הכסף בעשרה בניסן כדי שלא יהיה מוקדם: סימפון שיצא מתחת ידי מלוה. שנמצא בין שטרות המלוה שובר על א׳ משט״ח שלו והוא בכתב ידי מלוה פסול ואין הולכין אחריו שאני אומר למתעסק בעלמא כתבו שראה שטרותיו והכין לו שובר שאם יפרע לו הלוה יהא מוכן בידו ליתן לו: הא מתחת ידי אחר כשר. לשון בעיא הוא אם דוקא קאמר שיצא מתחת ידי מלוה אבל אם הוא יוצא מתחת ידי אחר כשר הוא או לא וקאמר ר׳ יצחק דלעולם אין סימפון כשר עד שיצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי הלוה וכלומר אם הוא בכתב ידי הלוה אע״פ שיוצא מידי המלוה כשר הוא ודקאמר בכתב ידי מלוה פסול ה״ט דחיישינן דלמתעסק בעלמא כתבו וא״כ אפילו יוצא מידי אחר לאו כלום הוא שאני אומר זה האחר מצאו אבל אם הוא בכתב ידי הלוה ומונח בין שטרות המלוה כשר הוא דנראין הדברים שלאחר שפרעו כולו או מקצתו כתבו והאמינו להמלוה שיהא מונח תחת ידו: והתניא. בסוף פרק כל הנשבעין גבי שבועת יתומין שנשבעין שלא פיקדנו אבא ושלא מצינו וכו׳ דמשמע הא אם נמצא פרוע הוא וסמכינן עליו: תיפתר. להאי מתני׳ כגון הדא דייתיקי ושלא מצינו דקאמרי בשטר צוואה הוא שאב מצאו בשטר צוואה כן היינו סמכינן עליו אע״פ שלא ציוה להם בפירוש לפי שאין אדם מצוי לפגום בדייתיקין שלו ובודאי אמת הוא:

הדרן עלך שנים אוחזין

הלכה א מתני׳ אלו מציאות. מצא פירות מפוזרין. דמסתמא ידעו הבעלים מהן שנפלו ממנו וכיון שאין בהם סימן ודאי נתייאשו והפקר הן וכן במעות מפוזרות והיינו טעמא דרילהו דחשיב במתני׳: כריכות. עמ׳ ׳ קטנים. מאלמים אלומים מתרגם בירושלמי מכרכן כריכן: ברשות הרבים. שהכל דשין עליהן ואפי׳ היה בהן סימן נפסד: ועגולי דבילה. אין בהם סימן: וככרות של נחתום. כל ככרות הנחתומין שוין הן אבל של בעל הבית יש להם סימן: וחתיכות של בשר. כשנוהגין לעשות החתיכות שוין במשקל: הבאות ממדינתן. כמות שהן גזוזות כשאר כל גיזות המדינה ולאפוקי הבאות מבית האומן כדקתני סיפא: ואניצי פשתן. ריסט״א בלשון אשכנז ובלע״ז פופי״ר: ולשונות של ארגמן. למר צבוע ארגמן וסרוק ומסוך כמין לשון: **גמ׳** מנין ליאוש בעלין מן התורה. יאוש בעלים שקונה באבידה מנין: כן תעשה לחמורו וגו׳. מסיפיה דקרא קדריש וכן תעשה לכל וגו׳ ואשר תאבד ממנו קרא יתירא הוא אלא לומר לך: את שאבוד לו ומצוי לך. אינו אבוד אלא ממנו אבל מצוי הוא לך ולכל אדם שחוזר אחריה ומוצאה: את חייב להכריז. ולהחזיר למי שיתן סימן לפי שלא נתייאשו הבעלים שהרי יכול לחזר אחריה עד שימצא: ואת שאינו אבוד לו וכו׳. כלומר שאינו אבוד ממנו לבדו אלא שאבוד ממנו ולכל האדם וכגון אבדה ששטפה נהר שאין אדם מצוי לחזר אחריה ומסתמא נתייאשו הבעלים הימנה ואם מצאה אחד אינו חייב להכריז והרי היא שלו: תני. בתוספתא פ״ב: כריכות

(כתובות פ״ו) דף מט

פ׳ תוס׳ ב״מ כב ע״ב ד״ה מחרוזות

(תוספתא פ״ב) ב״מ כב ע״ב

לא
א מיי׳ פט״ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ח׳ סמ״ג עשין לד טוש״ע חו״מ סי׳ סה סי״ח
לב
ב מיי׳ שם פי״ז הלכה א ב סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ קח ס״ס
א
ג מיי׳ פט״ו מהלכות גזילה ואבידה ה״ח סמ״ג עשין עד טוש״ע שם סי׳ רסב ס״ג
ב
ד מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ו
ג
ה מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ט
ד
ו מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ז

מראה הפנים

פ״ב דאותבים לר׳ אבהו בהא דאמר אע״פ שכתוב בו הנפק ה״ז לא יחזיר והא קתני כל מעשה ב״ד וכו׳. ומסקנא דהתם דמתני׳ בשטרי חלטתא ואדרכתא:

נכתבה אונו באחד בניסן וכו׳. בבבלי פרק גט פשוט דף קע״ב ע״א גרסינן א״ל רבא בר שילא להנהו כתבי שטרי אקנייתא כי כתביתו שטרי אקנייתא אי ידיעתו יומא דקניתו ביה כתבו ואי לא כתבו יומא דקיימיתו ביה כי היכי דלא מתחזי כשיקרא. ופירש הרמב״ן ז״ל בחדושיו גם דבשטרי קנין קאמר ול״ש בשטרי מכר ול״ש בשטרי הלוא׳ וכך הם דברי הרמב״ם ז״ל בפ׳ כ״ג ממלוה הל׳ ו׳ עדים שקנו מיד הלוה או המוכר וכיוצא בהן ונתאחר׳ כתיבת השטר אם יודעים יום שקנו בו וכו׳. ופשוט הוא דהתם בשיש בו קנין וא״כ אין חשש מוקדם והלכך אמרינן טעמא משום דלא ליתחזי כשיקרא. אבל הכא בהתם שטרות שאין בו קנין איירי ואיכא חששא דמוקדם והלכך קאמר אם יודעין הן יום נתינת הכסף שהוא מאוחר ונתעכב מאיזו סיבה כמה ימים אחר יום הכתיבה כותבין כך וקמ״ל דמהני שלא יהא מוקדם שהרי בשעת הכתיבה לא ידעו מזה דנימא דפסולין הן מלהעיד וכלאו הכי ברור הוא דבמוקדם כי האי שלא נתכוונו לשקר ולא הקדימו הזמן מיום הכתיבה דאין העדים פסולין בכך:

סימפון שיוצא מתחת ידי המלוה וכו׳. בבבלי סוף פירקין א״ר ירמיה אמר רב סימפון היוצא מתחת ידי מלוה אע״פ שהוא כתוב בכתב ידו אינו אלא כמשחק ופסול וכו׳ ומסיק התם דמתני׳ דקתני יעשה מה שבסימפון מיירי שנמצא בין שטרות פרועין וקרועין שלו. וכן פסק הרמב״ם ז״ל בפי״ו ממלוה הלכה ח׳ וכתב אע״פ שהוא בכתב ידי המלוה וכו׳ והטור בסימן ס״ה כתב אפי׳ אם הוא כתב ידי הלוה או המלוה עצמו וכן העתיק הרב המחבר בש״ע שם סעיף י״ח והוא מדברי בעל התרומות וז״ל בשער ג״ג ח״ג סימן ז׳ ויש לברר שובר היוצא מתחת ידי מלוה וכתוב בכתיבת ידו של לוה מה דינו על זה נסתפק ה״ר יהודה אלברגלוני ז״ל וכתב שיש לנו לומר כיון שכתיבת ידי הלוה נתחברו יחד המלוה והלוה וי״ל שפרע הממון ושכח השובר ביד המלוה או יש לנו לומר דאדרבא כיון בכתב אותו שובר בכתיבת הלוה ובודאי נתחברו יחד הלוה והמלוה אם איתא שפרע הלוה בודאי היה מוליך השובר ומדלא הוליכו ודאי לא פרע לו הממון והשובר אינו אלא כמשחק ופסול ע״כ וכתב על זה ולדידן מסתברא דפסול דכללא הוא דכל סימפון שאין עליו עדים וקיום אותו סימפון פסול אא״כ נמצא בשטר בין שטרות קרועין ומה לנו לחוש לכתיבת הלוה וכו׳ עכ״ל. ובאמת דבר תימה הוא שלא ראו האי דרבא וכיון שיש סברא לכאן ולכאן לא היו מכריעים בו אבל מה נעשה והרמב״ם ז״ל סתם דבריו. וא״כ הכריע הוא ג״כ דדוקא בנמצא בין שטרות פרועין בעינן לעולם. והש״ך כתב שם שמלא זה הירושלמי ומה שהאריך בפירושו וחילוק בין אם הוא ביד הלוה שנקרא שובר וכו׳ ומדברי התוס׳ הוא וכו׳ זה הוא ללא צורך והרי סוגיא דהכא מתפרשת כפשטה וכמבואר. ולפי פשטות הסוגיא דהתם אין לנו הכרח לומר דפליג אדהכא כ״ה מדעת רוב הפוסקים שלא הביאו זה וכתבו דדוקא בין שטרות קרועין אם היא יוצאת מתחת ידי המלוה כ״א כהא דקאמר הכא לעולם וכו׳ דמשמע אפילו יוצאת מידי אחר וזה לכאורה דלא כמסקנא דהתם ומסקנת הפוסקים דביוצאת מידי השליש כשר. וכן רצה הש״ך שם דאתיא כלישנא בתרא דר״נ דזה בורר אבל הא ליתא דאפשר לומר דהכא מיירי שלא עשאוהו שליש לכך א״נ שאין עליו עדים ואין השטר עמו ביד השליש דבכה״ג לא מהני וכמבואר בטור שם והוא ג״כ מדברי בעה״ת וזה ברור שהרי בסימפון ביד מלוה ג״כ באין עדים מיירי ועלה קאי הא דקאמר לעולם:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב **אילו** מציאות. מנין ליאוש מן התורה. משמע מהכא דעיקר דין יאוש שקונה באבדה נלמד מהאי קרא. והתוס׳ פ׳ מריבה דף ס״ו ע״א ד״ה מולא אבדה וכו׳ כתבו בשם הר״י דנפקא לן דיאוש קני באבדה מהא דאמר באילו מציאות מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנין ויש לה תובעין ופי׳ ע״י שיש לה סימנין יש לה תובעין שאין הבעלים מתיאשין כיון שיש בהם סימן והעלו שם דאף ע״ג דלמ״ד סימנין לאו דאורייתא ואין מחזירין אבדה אלא בעדים מ״מ ע״י שיש לו בה סימן ימלא עדים שאולי לבני אדם ראיתם הדבר שאבדתי וכך וכך סימנין יש לי בו ואינו מתיאש הימנו אבל אם אין בו סימן מתיאש וכ״כ עוד בפרקין דף כ״ז ע״א ד״ה מה שמלה וסיימו ומיהו בירושלמי יליף מנין ליאוש מן התורה א״ר יוחנן אשר תאבד ממנו וכו׳ עכ״ל. מדבריהם נראה דהאי לימודא דיליף הכא מוכל לייאש גם לשיטת׳ דתלמודא דהתם ולכאורה אין נראה כן דהתם יליף לה מהאי קרא לאבדה ששטפה נהר כדאמר בדף כ״ב ע״ב והתם לעולם מותר בין לא איאש ואפי׳ עומד וצווח דרחמנא שרייה ונעשה כמי שלוות על כיתו בנפל וכדקאמר בהדיא התם דה כ״א כרים שמעתתא דיאוש שלא מדעת בדבר שיש

שנויי נוסחאות (סוכ״ו) כן תעשה במקרא „וכן תעשה״.

חתם סופר

רבי יצחק בר נחמן בשם שמואל לעולם אין סימפון כשר עד שיצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי הלוה והתניא שלא פקדנו אבא וכו׳. פי׳ ש״ך ח״מ סי׳ ס״ה הנוסחא המובא בפיטור אין סמפון כשר אלא היוצא מת״י מלוה והש״ך כ׳ שם שהוא ט״ס ע״ב. וכ״ל לקיים הנוסחא. דבבבלי אמר ר״י אמר רב סמפון שיוצא מת״י מלוה אינו אלא כמשחק ופסול. והקשה הפני יהושע מאי קמ״ל מתני׳ היא מלא גמי נשים דיתקי מתנה ושוברים ה״ז לא יחזור שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם שלא לתנם ואם איתא שאם הם ביד מלוה על כרחך נפסל השטר אין שייך נמלך שלא לתנם. ולפע״ד נראה ליישב דודאי בנמצא בשוק י״ל דכתובים היו בשעה שלא הי׳ השטר ביד המלוה כמ״ש רש״י בשמעתין ד״ה קפלא אפרמי וכו׳. ואח״כ כשמצא שטרו בבר אבד שובכו. אבל אי היה השובר יוצא מת״י המלוה וגם השטר אין לו אמתלא לומר שכתבו בשעה שלא הי׳ שטר בידו הכין לו שובר שאם יפרע הלוה יהי׳ מוכן בידו. ז״א דשב״פ עכשיו שהשטר בידו הי׳ לו לקרוע השובר ולא יהי׳ אללו למכשול. אע״כ שכבר נפרע השטר הכי הוה ס״ד קמ״ל ר״י ב״א א״ל דאפי׳ בכה״ג אינו אלא כמשחק ופסול. ולפי זה יש ליישב נוסח הכ״ל. דרב נחמן אמר שמואל פליג ארב דאמר דגם סמפון היוצא מתחת יד מלוה נמי פסול ואינו אלא כמשחק. ואיהו פליג וסבירא ליה דוקא בנמצא בשוק הוא דפסול אבל בנמצא ביד המלוה כשר הוא. ומשום הכי פריך משבועה שלא מצאנו בין שטרותיו וכו׳ והתם נמי נימא דכל זמן חיי האב לא מצא השטר לכן לא קרע השובר ונשארו סיתומים מצאוהו. ופי׳ הירושלמי בדייתקי וכו׳:

עין משפט נר מצוה

ה
א ב מיי׳ פט"ו מהל׳ גזילה והכי׳ה ה"י יפ"ג שם הלכה ה סמ"ג עשין עד טוש"ע ח"מ סי׳ רס"ב ס"ט וסי׳ רסו ס"ו

ו
ב מיי׳ פט"ו מהלכות גזילה והכידה הי"א טוש"ע שם סעיף טו

ז
ד מיי׳ שם הלכה יג סמ"ג עשין עד טוש"ע שם סעיף י

ח
ה מיי׳ שם פי"ז הלכה ג סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף כ

ט
ו מיי׳ שם פט"ז הלכה יג סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף י

י
ז מיי׳ שם פי"ז הלכה כ סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יא

יא
ח מיי׳ שם הלכה ב סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יב

יב
ט מיי׳ שם פט"ו הלכה י סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ט

יג
י מיי׳ שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ח

כריכות בר"ה אינו חייב להכריז ברשות היחיד חייב להכריז. [א] אלומות בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד חייב להכריז. עיגולי דבילה. הדא דתימר באילין עיגולייא רברביא ברם באילין זעירייא דאתיין מבצרה חייב להכריז משום [ב] סימני מקום. חתיכות של בשר ובתוכן כבד אחת או כוליה אחת חייב להכריז. מחרוזות של דגים ובתוכן ירק אחד או לבים אחד חייב להכריז:

הלכה ב מתני׳ רבי יהודה אומר *כל דבר שיש בו שינוי חייב להכריז

כיצד [ג] מצא עיגול ובתוכו חרס ככר ובתוכו מעות ר׳ שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אינו חייב להכריז: **גמ׳** תני במשוקע בו. הכא את מר במשוקע בו וכא את מר בנתון בו דרך הינוח. הן דתימר במשוקע בו ברשות הרבי׳ והן דתימר בנתון בו דרך הינוח ברשות היחיד. ואפי׳ ברשות הרבים בנתון בו דרך הינוח אני אומר דרך נפילה נפלה עליו. רבי שמעון בן אלעזר אומר כלי אנפוריא אינו חייב להכריז. אמרה ר׳ יוחנן ותני לה *ואילו הן כגון בדי מחטין וצינוריות ומחרוזות של קרדומות. אמוריה דרב יצחק בר טבליי אשכח עזיל כריך במקטורה אתא גבי רבי יצחק ואורי ליה כהדא דרבי שמעון בן אלעזר דמתניתן. אמוריה דר׳ יוחנן אשכח עזיל כריך במקטורה אתא לגבי רבי יוחנן א"ל הן אשכחתיניה בסימטא בפלטיא. די בעי מיפתרינה כהדא דר׳ שמעון בן אלעזר דמתניתן:

הלכה ג מתני׳ [ד] ואילו חייב להכריז מצא פירות בכלי או כלי כמות שהוא [ה] מעות בכים או כים כמות שהוא [ו] ציבורי פירות [ז] וציבורי מעות [ח] שלשה מטביעות זה על גבי זה [ט] כריכות ברשות היחיד [י] וכברות של בעל הבית וגיזי צמר הלקוחות מבית האומן *כדי יין וכדי שמן חייב להכריז: **גמ׳** רב יהודה אומר *שלשה מטביעות של שלשה מלכים אמר רבי לעזר ואפילו

תני במשוקע בו הן דתימר במשוקע בו בר"ה והן דתימר בנתון בו דרך הינוח ברשות היחיד אבל בר"ה דרך הינוח לאו כלום הוא כדמסיק בר"ה אפילו נתון בו דרך הינוח אני אומר דרך נפילה נפלה עליו. תיבת אפילו צ"ל אחר תיבת בר"ה ומסיק הענין דבר"ה אפילו דרך הינוח לאו סימן הוא משום די"ל דרך נפילה נפלה עליו ולא הוי סימן משא"כ ברה"י הוי דרך הינוח סימן:

אמר

כריכות בר"ה אינו חייב להכריז. דמכיון דקטנות הן מתגלגלין ברגלי העוברין בר"ה ממקום למקום ואין זה יכול ליתן סימן במקום שנפלו תחלה: ברה"י. יכול הוא ליתן סימן המקום שנפלו שם: והאלומות. עומרים גדולים וכבדים ואינם נדים כל כך מחמת רגלי העוברים אפי׳ בר"ה חייב להכריז: עגולי דבילה. דקתני במתני׳ הרי אלו שלו: הדא דתימר באילין עיגולין רברבין. עיגולין הגדולים שהם נעשים בכל מקום ומצוין הן ואין בהם סימן: ברם באילין זעירייא דאתיין מבצרה. ניכרות הן כמו שעושין אותן בבצרה וקטנות הן: חייב להכריז משום סימני מקום. לפי שיש בהן סימנים כמו שבאים ממקום בצרה ויכול זה ליתן בהם סימן ולפיכך חייב להכריז: חתיכות של בשר ובתוכן כבד א׳ או כוליא אחת. סימן הוא וחייב להכריז: ובתוכן ירק אחד או לבים אחד. שמות מיני דגים שבים הם ובפ"ק דכלאים הלכה ו׳ גבי מרביע מיני חיות שבים קאמר מייתי חוט וקשר באודניה דלכישא ובאודניה דיריקא ואינון סייפין דין עם דין ומזדעין והכא כיון שאינס מצוין הן וכשישנן בתוך מחרוזות של דגים אחרים ככר יכול ליתן בהם סימן וחייב להכריז:

הלכה ב מתני׳ מצא עיגול. של דבילה ובתוכו חרס שאינו דרך ליתנה בתוכו וקסבר ר׳ יהודה דהוי סימן: כל כלי אנפוריא. כלים חדשים שלא שבעתן העין כדמפרש בגמרא ולשון אנפוריא נוטריקון אין פה ראיה: **גמ׳** תני במשוקע בו. שנינו בברייתא אחת דמפרשה להמתני׳ דהא דקאמר ר׳ יהודה עיגול ובתוכו חרס ככר ובתוכו מעות הוי סימן דוקא במשוקע בו וקא ס"ד דה"ט משום שאני אומר לדעת נתנו בתוכו ולפיכך חייב להכריז שהנותן בתוכו ישים אל לבו ויאמר כך וכך נתון בתוכו אבל אם הי׳ עליו דרך הינוח בעלמא אפשר שמאליו נפל ואין זה משים אל לבו לומר סימן כזה לפי שהוא בעצמו אינו יודע כלום מזה ומתיאש ממנו והלכך אינו חייב להכריז ובתוספתא שלפנינו בפ"ב תניא איפכא דגריס התם כתוב בחרס ונתון ע"פ חבית בכייר ונתון ע"פ עיגול חייב להכריז. והיינו דמקשי הש"ס הברייתות אהדדי הכא את אמר וכו׳ והכא את אמר בנתון דרך הינוח. ולפי שהיו הברייתות מורגלין בפיהם קילר הש"ס ולא העתיקה: הן דתימר. ומשני לא כדקס"ד אלא אפי׳ הוא בדרך הינוח עליו לפעמים משים אל לבו לזכור שהוא בתוכו ואומר לסימן והא דקתני דוקא במשוקע בו בשנפל בר"ה ובשאינו משוקע בו מתיאש הימנו לפי שחושב שהסימן לא יהא מונח במקומו ויפול ממנו מחמת רגלי העוברין עליו והא דקאמר אפי׳ בנתון בו דרך הינוח בשנפל ברשות היחיד: ואפי׳ ברשות הרבים. וקאמר הש"ס דלא היא אלא אפי׳ ברשות הרבים בנתון בו דרך הינוח ואני אומר דרך נפילה נפלה עליו בתמיה וכלומר שאפי׳ בר"ה הוא אם אנחנו רואין שנתון בו דרך הינוח ובמתכוין מהיכי תיתי אני אומר עליו שדרך נפילה נפלה עליו דודאי נראין הדברים שבמתכוין הניח זה החרס הכתוב עליו להיות לו לסימן: אמרה ר׳ יוחנן ותני לה. אמרה להא דרשב"א ופירש לה מעמיה ואלו הן כלי אנפוריא: כגון בדי מחטין. שתולין בו המחטין והצינוריות והן מזלגות קטנות וכן מחרוזות של קרדומות שיש הרבה כיוצא בהן ואין להם סימן: אשכח עזיל כריך במקטורה. מצא מטוה אחד שכרוך במקטורן ובמלבוש אחד. בידיה טוו ויבילו מטוה תרגומו בידהא מעזלא ומייתן כד עזל: כהדא דרשב"א דמתני׳. כשהם דבריו של רשב"א במתני׳ דכל שמצוי כמותו שוב אין לו סימן ואין חילוק בין מצאו ברה"י או בר"ה ולפיכך לא שאל לו באיזה מקום מצאת כדשאל ר׳ יוחנן לאמוריה לקמיה: אמר לו הן אשכחתיניה. באיזה מקום מצאת לזה אם בסימטא והוא שביל היחיד או בפלטיא בר"ה: דהוא בעי מיפתריניה וכו׳. כלומר ר׳ יוחנן לטעמיה אזיל כדמפרש לה לעיל לרשב"א דמתני׳ דלאו כל הדברים שוין בענין כלי אנפוריא דקאמר אלא כגון אלו שפירש בדין מחטין וכו׳ אבל מטוה זה אע"פ שאין בו סימן יש למקומו סי׳ ואם ברה"י מצא המקום סימן וחייב להכריז:

הלכה ג מתני׳ פירות בכלי. שהם כלי יש בו סימן: כמות שהוא. ריקן: כים. יש בו סימן לבעלים: ציבורי פירות. סימנן מנין או מקום: שלשה מטביעות זה ע"ג זה. או יותר והמכריז אומר מטבעות מצאתי וזה בא ואומר כך וכך היו או כך וכך היו מונחים זה על זה: **גמ׳** שלשה מטביעות של שלשה מלכים. הא דקתני שלשה מטביעות הוי סימן דוקא אם הם משונות בצורתן זה מזה כגון של שלשה מלכים:

ואפילו

(תוספ׳ פ"ב) ב"מ כד ב"מ כג ע"ב שם כג שם כה

מראה הפנים

שיש בו סימן פ"ע ל"פ דלא הוי יאוש וכו׳ בזוטו של ים ובשלליתו של נהר אע"ג דאית ביה סימן רחמנא שרייה ואפילו בא ליד המוצא לפני יאוש וכדפי׳ רש"י ז"ל וא"כ אין ללמו׳ מהתם לסיתירה דאבידה מחמת יאוש. וכדי לברר הדבר בעיקר הדין דיאוש בלבדה והנ"מ בין הלימודים האלו והיוצא מזה לדינא ארהם לבאר בהאי ענינא ומה דהשכתן בגויה בס"ד. ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סי׳ ב׳:

אלומות בין בר"ה בין ברה"י חייב להכריז. כדפריש׳ית ואזלא אליבא דרבא דהתם דף כ"ג ע"א דהכי מסקינן ומתקנת כל הפוסקים כוותיה דסימן העשוי לידרס הוי סימן וכדפסק הרמב"ם בפ׳ ט"ו הלכה ח׳ ומקום נמי הוי סימן והלכך כריכו׳ ברה"י דקתני נוטל ומכריז מקום הוא דמכריז דהא כולה ברייתא וכן המתני׳ בשאין בו סימן מיתוקמא לרבא והא בהא תליא וכן לרבה איפכא הוי דקאמר דמקום לא הוי סימן ומתני׳ בכריכות שיש בהן סימן מיירי והלכך ע"כ לדידיה סימן לידרס נמי לא הוי סימן וכדכתבו התוס׳ ד"ה ורבה אמר ולפי דס"ל לרבה וכו׳ כלומר דלא תיקשי מנ"ל לרבה הא ולאוקמי מתני׳ בדבר שיש בו סימן לפי דס"ל לרבה מקום לא הוי סימן וא"כ ע"כ בשיש בו סימן מיירי והולכך לומר דסימן העשוי לידרס נמי לא הוי סימן ובר"ה הרי אילו שלו. וכן לרבא איפכא והלכך דחיק לאוקמי מתני׳ וכן הברייתא בדבר שאין בו סימן.

וביעתא דהכא מוכרחת ומוכחת כרבא מדקאמר בעגול של דבילה דדוקא באילין עגולייא רברביא מיירי א"כ ע"כ מתני׳ בשאין בו סימן מיתוקמא והלכך באלין זעיריא שיש בהן סימן כפי אשר נעשים בבצרה חייב להכריז כדפרישית בפנים. ורברבייא דקאמר לאו שהן גדולים וכבידים הרבה קאמר דא"כ דין אלומות להם והמקום הוי סימן אלא לאפוקי מאותן הקטנים הנעשים בבצרה קאמר לפי שהמה ניכרים וסימני המקום אשר נעשים שם עליהם. וכן צריך לפרש הא דקאמר התם דף כ"ח ע"ב בעגולי דבילה אגב דיקירי מידע ידיע. ובלאו הכי הא כתב הטור בסי׳ רס"ב שלכל אלו אין דרך להניח ע"ג קרקע ודרך נפילה כאלו שם ואין ידוע מקומן. ולא דמו לאלומות. וכהא דהקשו התוס׳ ד"ה אי דליכא סימן וכו׳ על פי׳ רש"י בענין מכריז מקום וכו׳ יתבאר אי"ה לקמן בהלכה דשמלה:

ר׳ יהודה אומר כל דבר שיש בו שינוי וכו׳. גי׳ דהכא מסייע ליה להרא"ש דלא גרים במתני׳ לר"מ ברישא ולפיכך פסק כסתם מתני׳ דלעיל. דסימן הבא מאליו לא הוי סימן וכדכתב הכ"מ בפ׳ ט"ו וכן בב"י בסי׳ רס"ב והרמב"ם גרים ברישא דברי ר"מ ופסק שם הל׳ י"ח כר׳ יהודה דהלכתא כוותיה לגבי דר"מ. ובלאו הכי סתמא דהתוספתא שהבאתי בפנים כר׳ יהודה היא:

גאפילו

גליון אפרים

והן דתימר בנתון בו דרך הינוח ברשות היחיד ואפילו נתון בו דרך הינוח ברשות הרבים אני אומר דרך נפילה נפלה עליו כצ"ל: **והורי** ליה כהדא **דרבי** שמעון בן אלעזר דמתניתין (דכלי אנפוריא אינו חייב להכריז) כו׳ הן אשכחתינה בסימטא בפלטיא די בעי מיפתרינה כהדא דר׳ שמעון בן אלעזר דמתניתא וכצ"ל. והכוונה לרשב"א דברייתא דבבלי כ"ד וכן היה רשב"א אומר והמוצא בסרטיא ופלטיא ובכ"מ שהרבים מצויים שם הרי אלו שלו כו׳). (גוע"י):

מסורת הש"ס

ואפי' שלשתן של מלך אחד וכו'. ר' אלעזר פליג וס"ל דלאו בשלשה מלכים תליא מילתא דהאי דמיכרמי ונפלו בהדדי ולא הוי סימן אלא דוקא שעשוין גודלין כמו מגדלין זה על גב זה התחתון רחב והאמצעי קצר ממנו והעליון הקצר שבכולן כמגדל הזה שהוא רחב מלמטה והולך ומקצר ועולה: של ג' מלכים וכו'. מסקנא מילתיה דר' אלעזר היא דבין של ג' מלכים ובין של מלך אחד והוא שעשוין כמגדלין דבהכי הוי סימן דלא איכרמי דנפל הכי: כדי יין וכו'. הגמלא בספרי הדפוס כאן נמחק: אין הוה כגון אהן מצובה. אם היה כעין מצובה והוא מלשון מצובה כג' רגלי הקנקן ולדמיון בעלמא נאמר כאן כדמפרש ואזיל: כגון אהן קרפיפא. כעין הקרפיף של דירת ג' בני אדם שהוא בנוי כל אחד כנגד אוירו של הבתים וכלומר אם יש כאן הספק משל מי הן מכיון דלא ידע למי מהם יחזיר ובשביל כך הם בעצמם ג"כ מתייאשים הלכך אינו חייב להכריז: את שמע מינה. מהא דר' חלפתא דלקמן דלאו דוקא מג' בני אדם שהרי לטעמיה דאמר דלא ידע למאן מחזיר אפי' בשני בני אדם נמי שייכא וכדמסיק ג"כ מהאי דאזל אהרי ר' חלפתא שאמר לו מכיון דלא ידע המוצאו למי יחזיר הרי זה שלו: אושטי ליה. שמצאו והושיט לו הדינר להחזירו וא"ל כבר נתייאשתי ממנו לפני כל מי שימצא שלא ידע למי יחזיר והשתא הרי הוא שלך שהגבהת אותו אחר יאוש: אמרי. אמרו דבאמת לא היה טעמו של ר"א אלא כדי לעשות זה במתכוין ולזכות לר' שמעון בר ווה שהי' איש עני ורצה לזכות בכבוד:

ב"מ כד ע"א

בי' תוס' ב"ב דף כד ע"א ד"ה ודעתא

ב"מ כה ע"ב

(תוספ' פ"ב)

ואפילו [א] שלשתן של מלך אחד ועשויין נודלין. של שלשה מלכים ועשויין שלשה גודלין או אפילו שלשתן של מלך אחד ועשויין גודלין (כדי יין וכדי שמן חייב להכריז). א"ר יוחנן אין הוה כגון אהן מצובה אין חייב להכריז. מהו כגון אהן מצובה כגון אהן קרפיפא של שלשה בני אדם מכיון דלא ידע למאן מחזרה אין חייב להכריז. אמר רבי יוסי את שמע מינה בר נש הוה מהלך חורי רבי חלפתא נפל מינייהו חד דינר מכיון דלא ידע למאן מחזרה אינו חייב להכריז. שמעון בר ווה הוה מהלך חורי ר' לעזר נפל מיניה דינר אושטיה ליה שמעון בר ווה. א"ל כבר נתייאשתי מיניה. אמרי לא איתכוין ר' לעזר אלא לזכוייה לרבי שמעון בר ווה בגין דהוה אינש מסכן:

הלכה ד מתני' [ג] מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרין או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע *בהן [ג] מצא כלי באשפות אם מכוסה לא יגע בו ואם מגולה נוטל ומכריז מצא [ד] בגל או בכותל ישן הרי *אילו שלו [ה] מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית [ו] אם היה משכירו לאחרים אפילו מצא בתוך הבית הרי אילו שלו:

גמ' רב יהודה אמר ובלבד *גוזלות [ז] מקושרין בכנפיהן. ר' בא בר זבדא אשכח חמר מכסי בחפיסה ונסתיה. אזל שאל לרב א"ל לא עבדת טבות. א"ל חזריה א"ל לא דנימא אתא מריה בעי ליה ולא אשכחיה ואיתייאש מיניה. *תני מצא באשפה חייב להכריז שדרך האשפה להיטלטל מצא בגל ובכותל ישן הרי אילו שלו שאני אומר של

הלכה ד מתני' אחר הגפה. שהיתה גודל של עץ או של קוצים: גדר. של אבנים: ה"ז לא יגע בהן. דאמרינן אין א' מכיר אותם שם ואם יקח אין לבעלים סימן בהן הילכך יניחם שם עד שיבאו הבעלים ויקחו להם: מכוסה לא יגע בו. ואפי' יש בו סימן שאין זה אבידה שיהא מוזהר עליה בלא תוכל להתעלם דמשתמר הוא: בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו. בגל של אבנים מתומה שנפלה וכדמפרש טעמא בגמ' שאני אומר של אמוריים היו ובלבד שהעלו חלודה רבה וניכר שמזמן רב ממון שם: מחציו ולחוץ שלו. באחד מחורי הכותל הסמוכין לרשות הרבים אם מצאה מחצי עביו של הכותל ולחוץ ה"ז שלו דאמרינן אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושכח וכגון שהעלה חלודה וניכר שהוא מזמן הרבה ובודאי נתייאשו הבעלים. ודין זה דוקא בלשון של זהב ושל כסף וכיוצא בזה אבל אם היה כלי ובתוכו מעות אם פי הכלי לחוץ הרי הוא שלו ואם פי הכלי לפנים הרי הוא של בעל הבית: אם היה. בעל הבית משכיר ביתו לאחרים אפי' מצא בתוך הבית הרי אלו שלו דלא ידע דמאן ניגהו ובעליו נתייאשו: גמ' מקושרות בכנפיהן. דהוי עלמא מקטרי להו הכי דאי לאו הכי הוי הקשר סימן: מכסי בחפיסה. בעור של עור הסי' עליו ולקחו: לא עבדת טבות. לא עשית בטוב דשמא הבעלים הניחוהו שם ואין זה אבידה: א"ל חזריה. א"ל ר' בא א"כ אחזירנו למקומו וא"ל רב לא תעשה כן: דנימא וכו'. לפי שחוששין אנו שמא בתוך כך יבאו הבעלים ולא ימצאו אותו ויתייאשו הימנו אלא הכריז ויבאו הבעלים ויקחו את שלהם: תני. בתוספתא פ"ב: שדרך האשפה להיטלטל. ממקומו ולהפנות ואם לא יקח שמא כשתפנה האשפה ימצאנה עכו"ם או ישראל החשוד והילכך הוי אבידה ומוזהר עליה:

של

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פי"ג מהלכות גזלה ואבידה ה"ב סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רסב סי"ט

טו ב מיי' שם פט"ו ה"ו ופי' בהשגו' וכמ"ש סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רס סעיף [illegible]

טז ג מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף יא

יז ד ה מיי' שם פט"ו הלכה ט ועיין בהשגות וכמ"ש סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ה

יח ו מיי' שם הלכה יא ועיי' בהשגות וכמ"ש טוש"ע שם סעיף ב

יט ז מיי' שם פט"ו הלכה ו טוש"ע שם סעיף י

מראה הפנים

ואפילו נר"ב נתון בו וכו'. כדפרישית דבמתון בו דבך שיטה שוב אין אנו חוששין שמא נפלה עליו דבך נפילה והכי כפי' רש"י ז"ל בסימן הנה מאיליו שפי' שהוא לפעמים נופל מאיליו והוא כיון שבמות אמרינן לשם סימן נתנו שם ולא נפל מאיליו. דלפי' התוס' ד"ה סימן הנה מאיליו צריך לדחוק די"ל דהאי ידע שנפל לו נשם ע"ב וכ"כ שמור שם לפי שלפעמים יתן אל לבו לזכור שהוא כתוכו. והכי דוחק דכיון דאין דבך לאת מעות בככר כדסקו התוס' מאין יפים אל לבו לדבר זה אלא כפי' רש"י מ"כ הוא מדכלא דאמרינן שנתנו לדעת לשם מכיון שמלאו דבך שיטות וכך הם דברי רמב"ם שם שלא פיגל ובתוכו חרס ככר ובתוכו מעות וכו' חייב להכריז שלא שם"וס בעליהם אלא לסימן וכן מוכח מהתוספתא:

דין כפא פיסהרנים כבוה דרשב"א במתני'. כדפרישית בפנים דר' יוחנן לטעמיה אזיל דקאמר לעיל ותני לה ואלו כן וכו' דמשמע דוקא כגון אלו מיקרי שלא שנשתן פין דאין רגילות להיות מכיר כבן אבל משום זה דמיא לדינא דמתני' דלקמן גיזי צמר בלקוחות מבית האומן דהיכרין הן וכן נמצא כי הא' דהכרך במקשורה א"נ דהאל לו אם בפלטיא מלא דמשמע אחריגא היכא דרבים מצוין שם והבעלים מתייאשין ממנו. ולפ"ז נ"ל לפרשו דבאין בו סימן מיירי אלא אפי' יש בו סימן ו[illegible] שרובו עכו"ם מיירי. ומילתיה דר' יוחנן תני לה הכי איתא בתוספתא ריש פ"ב ומייתי לה בבבלי דף כ"ד ע"א. ומכיים שם וכן היה רשב"א אומר כל אלו שאמרו הרי אלו שלו אימתי בזמן שמצאן א' א' אבל אם מצאן שנים שנים חייב להכריז וכן פסק הרמב"ם ז"ל בריש פ' ט"ז מאבידה ומה שתמה הכ"מ וכן הב"י סי' רס"ב מ"ש מכ' מטבעות וכן מ"ש שינה הרמב"ם מלשון הברייתא דקאמר כדי מהטין והוא ז"ל כתב שבולת מחטין כבר רבו המפרשים בענין זה ולמנ"ד גם הוא ז"ל מפרש כפי' רש"י דמציקתא קאמר ואלו הן כליה חדשים וכו' כגון כדי מחטין ואליה קאי הא דמפרש הב"ם לקמן מאי כדי שמנו אלא דמתחלה שיים הברייתא והדר מפרש לה וא"כ גריסא דברייתא דקאמר כדי מחטין היינו מחט א' ככד א' וזה אינו חייב להכריז דאין כאן סימן והדר קאמר אימתי וכו' אבל מצאן שנים שנים כלומר לא בכדין אלא שנים שנים מחטין ביחד הוי סימן כך וכך ונוה מחטין ולפ"ז לא היה מן הצורך להרמב"ם להעתיק ברישא בכדין דאין נ"מ בזה ועיקר הדין דכשבן שנים שנים הוי סימן ולא דמי לשני מטבעות. ועיקר הדין דכלים שלא שבשתן הפק הרי"ף ז"ל הביא לשה דרשב"א מכמש דס"ל דהלכתא כוותיה וכן פסק הרמב"ם ז"ל כפי' י"ד הלכה י"ב וכן פסק הרא"ש ז"ל כרשב"א וכדפי' רב יהודה אמר שמואל כתם כלים חדשים וכו' נ"מ לאהדורי לצורבא מרבנן בטביעות עינא ומכתימת דברי גדולי הפוסקים שאלו מכמש דאפילו במקום שאין ת"ח מצוין במקום בנמצא מלכד פטור שכתב במקום שת"ח מצוין כגון בבית המדרש והוא דעת הרמב"ן ז"ל מביאו הפ"מ ולא ידעתי מ"ע כתב הרמ"א בהגהה סוף סימן רס"ב בטביעות ודוקא אם מצאו במקום שת"ח מצוין בלתי למו דעת הרמב"ן: ואפילו שלשתן של מלך אחד וכו'. הכי מסיק לה נמי בבבלי דף כ"ה ע"א אלא אי איתמר הכי איתמר וכו' וכ"ד דעשוי כמגדלין וכו' ודקאמר מאי מכריז מנין וכו' וכמו שפי' הרא"ש ז"ל: מהו כגון אהן מצובה כגון אהן קרפיפא וכו'. האי מימרא לא דמי' להא דהאוכה דקאמר התם דשל מנין נורת מליאת כמטבעות קאי והכא מפרש לה לאה דר' יוחנן לפי' אחר. והא דגמלא כספרי הדפוס כדי יין וכו' לא שייך ג"כ הכא. ומילתיה דר' יוחנן למאי דמפרש לה הש"ס אזלה כדרב נחמן התם כדף כ"ו ע"ב דדוקא אם נפל מכלבה אינו חייב להחזיר ולא במשמע מינה דקאמר ממילתיה דר' חלפתא ס"ל דאף מבינים ולכן אם מצאה אחר דנמי לא ידע למאן ליהדר ועיין לקמן ד"ה בפונדק איתפלגון:

אשכח חמר בחפיסה ונכו' וכו' התוספות והרא"ש דקדקו מכאן גבי הא דאמר ר' אבא בר זבדא נופיה התם כשם רב בדף כ"ה ע"ב כל ספק הינוח לכתחלה לא יטול ואם נטל לא יחזיר דדוקא כבמצא והכך לו לכיתו דהכא יש לחוש שמא יבאו הבעלים בתוך כך ולא ימצאוהו שם וכוב לא יחזרו לבקשו וכדמוכח מהאי דקאמר ליה רב אבל אם מצאו ולא זז משם והלך בלא כלו בעלים בתוך כך יחזיר. ועוד הכא מוכחת היה ולא דמדברי התוס' שם ד"ה ואם נטל וכו' משמע שחוזר מוס בהכנו ומיהו אם נטל משמע הפ"ב דלא הוליכה לבית מקום לא יחזיר מדברי הב"י שבכיה כשם מפרשים לא משמע כן כדלקמן אלא דסברא מותלפת היא דמכיון שלא זז משם והא בפדיין לא באו הבעלים אין כאן שום תשבה ואמאי לא יחזיר. והעיקר כפירוש דהאי שוכחה ספלו שם התוס' דבדבר שאין בו סימן הוא דהתם הפיסה יש בו סימן ומש"ס כתבו דהכא במקום שמשתמר לגמרי איירי דאי לא הוה משתמר לגמרי א"כ בפיל שם בנמלה שהרי יש בה סימן ואם יבאו הבעלים יחזיר להם בסימן ואמאי אמר דלא עבדת טבות וסוגיא דהתם דמוכחא דבדבר שאין בו סימן מיירי דהא לפרושי מתני' קאי התם ר' אבא בר זבדא אמאי דפריך וליהוי קשר סימן ואמאי לא יגע בהן יטול ויחזיר למי שיאמר בסימן ותירץ דבמקושרין בכנפיהן וכו' וא"כ הוא ליה ספק הינוח וכל דאפילו ספק הינוח לא יטול וכו'. פירש התוס' דבמקום שמשתמר קאת מיירי ובספק אבידה וכלומר דאפילו אמרינן הינם הגוזלות יש להסתפק אם מדעת הניחם שם או שמא בהתום שמם וכיון שכן לא יטול דאם הוה ודאי אבידה היה מחויב להתעסק בהשבתה שבעיו שהוא ספק לא יטלנה ואם נטלה והגביהה כבר נתחייב בשמירתה מספק והלכך לא יחזיר. וזהו כוונת התוס' לשיטתם דאם נטלה והגביהה אע"פ שלא הוליכה לביתו לא יחזיר משום השוכר. נקטיק מיהת דהאי פיגדא דהכא היה בו סימן מיירי והתם אף דמיירי כשאין בו סימן כדמוכחא הסוגיה מ"מ לאחר שלמד ר' אבא הדין מרב מהאי דאמר לו לא עבדת טבות וליוה לו שלא יחזיר למד ג"כ הדין בדבר שאין בו סימן וכל חד וחד לפי טעמו וכדלקמן ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סי' ג':

שדרך האשפה להיטלטל כן כתיב ותוספתא ולפי שכתא זו הוא דקיימא ליה לפירושא דרב פפא דהתם דף כ"ו ע"ב דרמי ברייתא אמתני' ומוקי לה רב פפא לברייתא:

שנויי נוסחאות (בו"ד) כדי יין וכדי שמן חייב להכריז כ"ה גד"ו.

נליון

מהו כגון אהן מצובה כגון אהן קרפיפא. דברי הירושלמי אינם מובנים וכ"ל שצ"ל כגון אהן קרפיפא. ובבבלי קדושין כ' ע"א א"ל יתיב מר אקרפיפא א"ל ומי שני ספסל דאמור רבנן או אצטבא דאמרי אינשי ובעין יעקב שם הגירסא מי שני אצטבא דאמור רבנן או ספסל דאמרי אינשי. והנה בבבלי איתא כתובה מהו ופרש"י כרגלי הקנקן כל אחד כנגד אויר של שני ור"ח פירש שם זה למעלה מזה במקום מורד. ולשון כתובה איתא ג"כ בב"ב פ"ג פ"ב לענין ג' אילנות והרמב"ם כותב בפכ"ד במכירה ה"ג נר"ל כשהיו ג' אילנות עומדין כמו ג' ספסלי כירה שמופתין עליהן הקדירה שהרי הן שנים זה כנגד זה והשלישי מכוון ביניהן ומתרחק מהן. וכ"ל שקרפיסא הוא ספסל שיש לו ג' רגלים שתים זה כנגד זה והשלישי מכוון ביניהן וזה שאומר הירושלמי כגון אהן קרפיסא. ומפ"ז נ"ל נירסת העי"ן עיקר מי שני אצטבא דאמור רבנן או ספסל דאמרי אינשי. דנראה דרק ספסל הוא בעל שתי רגלים כדמוכח מהמשנה בפ' כ"ב דכלים ושל ג' רגלים כקרפיסא היו קוראים אצטבא והעולם לא היו מדקדקים בלשונם וגם לבעל ג' רגלים היו קוראים ספסל: של שלשה בני אדם. נ"ל

אפרים

שאין זה חיוב לגלפניו ומכאן עד סוף ההלכה צריך המעיין דלקמן אם היה משכירו לאחרים כו' וג"ל לג' בני אדם דהא דאיתא שם בפונדק איתפלגון כו'. נראה קנת דר' ירמיה ור' יוסי פליגי אי פליגי רשב"א וחכמים ברוב עו"ג אבל ברוב ישראל לכו"ע מכריז או דפליגי ברוב ישראל אבל ברוב עו"ג לכו"ע שלו. ובבבלי כ"ד ע"א נסתפקו נ"כ בזה. ופירש פונדק הוא מקום שיושבים ונכנסין אורחים שרובא דעלמא עו"ג ופירש אגר הרבים ישראלים מצויים שילכו שם ואפילו אם אין הפירוש שם כן. נ"ל שגם נ"ל לג' בני אדם וכל הענין עד סוף הלכה ז. והכוונה אם היה משכירו לאחרים הוא לג' בני אדם כיון דלא ידע למאן מחזרה אינו חייב להכריז. כלומר הרי אלו שלו. וכדמפרש ר"ג בבבלי אפילו תימא כו' מ"מ השוא דנפל מיניה מיאש כו' ואולא ר"ג לטעמיה דאמר ר"ג ראה סלע שנפל מאחד מהם כו' בשלשה אינו חייב להחזיר ע"ש. וזה שאמר ר' יוסי את ש"מ בר נש הוה מהלך חורי ר' חלפתא נפל מינייהו חד דינר כו'. כלומר אם הבר נש הלך אחר ג' אנשים ואחד מהם היה ר' חלפתא א"כ אמ"ש בסיס מפורסם ומוחזק לכל לצדיק וגאמן לא הוה כמו ראה סלע שנפל

עין משפט נר מצוה

כ
א מיי' פט"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ד וה' ועיין בהגהות וכמ"מ סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רס ס"ס

כא
ב מיי' שם ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רסב סעי' ז

כב
ג מיי' שם פי"ד הלכה א

כג
ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ג וסי' רנט ס"ג

מסורת הש"ס
(תוספ' פ"ב)
ב"מ דף ט

של אמוריים היו. *תני [ה]מצא בין פסים לפסים מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ. אם היה מפולש לפנים אפילו מחציו לחוץ הרי אילו של בעל הבית אם היה מפולש לחוץ אפילו מחציו ולפנים הרי אילו של מוצאיהן. היה משבירן לאחרים אפילו מצא בתוך הבית הרי אילו שלו. א"ר ירמיה *בפונדק איתפלגון אבל בחצר כל עמא מודו שחייב להכריז. א"ר יוסי בחצר איתפלגון אבל בפונדק כל עמא מודו שהוא של מוצאו:

הלכה ה מתני' [א] מצא בחנות הרי אילו שלו בין התיבה לחנוני הרי הוא של חנוני לפני השולחני הרי הוא שלו בין הכסא ולשולחני הרי הוא של שולחני [ב] לקח פירות מחבירו או ששולח לו חבירו פירות ומצא בתוכו מעות הרי אילו שלו ואם היו צרורין נוטל ומכריז אף [ג] השמלה היתה בכלל כל אילו ולמה יצאת להקיש אליה אלא מה השמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעין אף [ד] כל דבר שיש לו סימנין ויש לו תובעין חייב להכריז:
גמ'

א"ר ירמי' בפונדק איתפלגון אבל בחצר כו"ע מודו שחייב להכריז פי' דחכמים ורשב"א דפליגי במוצא במקום שהרבים מצוין שם הרי אלו שלו לרשב"א ולרבנן חייב להכריז אימת פליגי רק דווקא במקום שהרבים מצוין שם אבל במקום שהרבים אינן מצוין שם אלא עוברין דרך שם לר"ה דעוברין דרך שם למקום שהרבים מצוין שם כו"ע מודו דחייב להכריז ולפיכך בחצר שלפני הפונדק דעוברין דרך החצר להפונדק לכו"ע חייב להכריז וע"כ מתניתן דידן דתני ואם הי' משכירו לאחרים הוא כשהוא פונדק כדאוקמי' בבבלי מתניתן דרשב"א היא. אבל ר' יוסי סבירא לי' דבחצר דלפני הפונדק פליגי רבנן ארשב"א. אבל בפונדק עצמו לכו"ע הרי אלו שלו ומתניתן ד"ה היא:
מנן

של אמוריים. שהורישו אבותינו היו: תני. בתוספתא שם: בין פסים לפסים. בין פנימין שעל גבי הפתח: מן האגף ולפנים. מקום שהדלת מוגף עליה קרוי אגוף ומשם ולפנים הרי הוא של בעל הבית: כלחוץ. והרי הוא שלו שא' מבני רשות הרבים הניחו ושכחו וכבר נתייאש: אם היה מפולש לפנים. שניכר שהחור והחלל מפולש מלפנים הוא לעולם הרי הוא של בעל הבית: הי' משכירו לאחרים וכו'. אמר ר' ירמיה בפונדק איתפלגון. הך דר' ירמיה אפלוגתא דר' שמעון בן אלעזר ורבנן קאי וסייכא לדינא דמתני' והפלוגתא היא בתוספתא ריש פ"ב דגרסי' שם מודה רשב"א בכלי אנפריא שמשתמשין בהן חייב להכריז וכו' וכן הי' ר' שמעון בן אלעזר אומר המציל מפי הארי וכו' והמוצא באסרטיא ופלטיא גדולה שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן. ומדקתני מודה רשב"א מכלל דרבנן פליגי עליה בעלמא וכן פליגי בסיפא אהא דקתני והמוצא באסרטיא וכו' דרשב"א סבר דבכל מקום שרוב העם מצוין הרי אלו שלו דמסתמא הבעלים מתייאשין. ומפרש ר' ירמיה פלוגתייהו דנדע מתני' מני וקאמר דבפונדק פליגי וכלומר דמתני' דקתני אם היה משכיר לאחרים הרי אלו שלו בשעשאו פונדק להרבה בני אדם מיירי וס"ל לרשב"א דאפי' בשעשאו פונדק לישראל הרי אלו שלו דמאן דנפל מיניה מייאש דלא ידע ממאן ליבעי: אבל בחצר. סתם חצר בשלא עשאו פונדק אפי' הי' משכירו לאחרים חייב להכריז ומתני' רשב"א היא אבל חכמים פליגי דס"ל ברוב ישראל אפי' בפונדק חייב להכריז: ר' יוסי. אמר בחצר איתפלגון אבל בפונדק כולי עלמא מודו שהוא שלו ומתני' דבשעשאו פונדק מיירי דברי הכל היא:

הלכה ה מתני' מצא בחנות הרי אלו שלו. בדבר שאין בו סימן מיירי דההוא דנפל מיניה מייאש שהכל נכנסים לשם: בין התיבה. שהחנווני יושב לפניה ותמיד נוטל ממנה ונותן לפניו ומוכר ומעות שנותנין לו נותן לתיבה ולא נפל שום דבר אלא מיד חנוני: שלחני. מחליף מעות ונותן מטבעותיו בשלחן שלפניו והבאין להחליף אף הן נותנין שם מעותיהן: הרי אלו שלו. דאמרינן מן הבאין נפלו שהרי השלחן מפסיק בין השולחני להמעות שנמצאו ואם מן השולחני נפלו היה להם להמצא בינו ולכסא שהשלחן מונח עליו: לקח פירות מחבירו וכו'. וכגון שחבירו זה תגר הוא שלוקח תבואה זו או פירות הללו מאנשי' הרבה ולא ידיע דמאן ניהו וכיון דלית בהו סימן נתייאשו הבעלים אבל אם זה שמכר את הפירות לקטן הוא עצמו מן הקרקע שלו ודשן הוא שודאי המעות שלו הן חייב להחזיר: ואם היו צרורין. הקשר או המנין שלהם הוי סימן: אף השמלה היתה בכלל כל אילו. בכלל כל אבדת אחיך: ולמה יצאת. שפרט הכתוב וכן תעשה לשמלתו: מה שמלה מיוחדת. סתם שמלה יש בה סימן וכן יש לה בעלים תובעין אותה שהרי נעשית בידי אדם ולא באה מן ההפקר: אף כל שיש לו סימנין ותובעין. למעוטי דידעינן ביה דנייאש ושמעיניה דאמר ווי ליה לחסרון כיס:
גמ'

ציון ירושלים
[ה]מצא בין פסים לפסים. עב"ח חו"מ סי' רס ס"ק ה:

מראה הפנים

הברייתא בשעשויה ליפנות וכלומר דלפעמים שנמלך עליה עשויה ליפנות ולאו דודאי עשויה ליפנות דאי הכי אבדה מדעת היא ואינו מחויב להיטפל בה אלא אינה עשויה ליפנות אם לא כשנמלך עליה לפנותה. והכי נמי מפרשינן לנוסחא דהכא שהיא עשויה לפעמים להיטלטל ממקומה והלכך חייב להכריז דאלו לרב זביד דמוקי התם לברייתא בכלים קטנים כגון סכינ"ס וכיוצא בהן ופירש ללשון הברייתא שכן דרך אשפה לפנות לה כלים קטנים. ולפי נוסחא דהכא אין כמשמע לפרש כן שהרי האשפה קאמר והמשמעות להיטלטל על האשפה קאי. ומ"מ כל הפוסקים הסכימו דשתי אוקימתות האלו הלכתא נינהו. ויש לדחוק ולפרש נוסחא דהכא והתוספתא גם כן כפירוש דרב זביד שכן דרך האשפה להיטלטל לתוכה כלים קטנים:

של אמוריים היו. ובבבלי שם קאמר כגון דעתיק טפי וניכר שהוא מימים רבים ושנים קדמוניות. והקשו בתוס' ולמה לא יקנה לו חצירו לבעל הכותל ותירצו דאפשר שלא ימצא לעולם ובכה"ג אין חצירו של אדם קונה לו וה"ט דמצא בחנות דלקמן במקום שהוא שלו ולא אמרי' דחצירו קונה לחנווני או לשלחני לפי שהמעות דבר קטן הם ולא שכיחי להמצא. ומהרש"ל רלה להכריח מדבריהם ממאי דמייתו רא"ה מתנות הא גבי תנות הוי יאוש שלא מדעת אלא ש"מ דגבי חצר כל זמן שהבעלים מתייאשין קנה ואע"פ שבשעת נפילה לא היה מתייאש דחצר עדיפא מידו לענין זה והלכך צריכין לטעמא דלעיל ודלא כהרא"ש והנ"י דכתבו דחצר כידו לענין יאוש שלא מדעת. וכמה שהשיגו מהרש"ת וכתב דגבי תנות ברוב עכו"ם מיירי ולא שייכא טעמא דיאוש שלא מדעת וכדכתבו התוס' שם ד"ה אפילו צרורין וכו' כבר השיג ע"ז הש"כ בסי' רס"ח דהתוס' בעצמן לא כתבו שם אלא שיש לגרוס צרורין וברוב עכו"ם מיירי ע"ש. וכן מה שהקשה הוא גם דהאי אמרת טעמא דתנות משום יאוש שלא מדעת הוי א"כ מתני' דתנות קשיא' לרבא ומ"ט לא אותבי הש"ס מהאי מתני' ותיובתא אלימתא היא. גם זה אינו מוכרח דאטו גבי תנות לאו טעמא אחרינא נמי איכא והרבה טעמים נאמרו בהא כמו שהביא הדרישה בסי' ר"ס וא' מהן מה שהביא בשם ר' ברוך ממגנצא הביאו המרדכי דלא אמרי' חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אלא בהפקר גמור אבל לא גבי אבידה אפילו היכא דאיכא יאוש כיון דאלו הוה ידע ליה לא הוה מפקירו וכתב דזהו הטעם הכולל לכל הדינים הנאמרים בענין זה ולי"ק קניית חצר. וא"כ לאו הוכחה ולאו תיובתא לרבא איכא ממתני' דתנות דלעולם טעמא דתנות משום יאוש שלא מדעת והא דלא מותבינן לרבא מינה משום דאיכא למידחי ולמימר בה טעמא אחרינא. ומ"מ דיני' דהרא"ש והנ"י אמת הוא דלא עדיפא חצירו מידו כדמייתי הנ"י ראיה מהביא דאבכה כופרא בי מעצרתא דף כ"ג ע"ב דלא קני ליה לבעל הגת וזה אפילו לטעם הנזכר בשם ר' ברוך דהא קאמר התם דהוית דקדית בה חילפי וא"כ מזומן מרובה היה ובודאי לבתר תריסר ירחי שתא הוו דהויא כהפקר גמור ואינו בכלל אבידה וכמ"ש בשיטה בשם תוספות חילוניות דנפקא לן מדכתיב גבכתתי כמת מלב הייתי ככלי אובד וגזרו על המת שישתכח מן הלב לבתר י"ב חדש ומקיש כלי אובד למת. וכזה מתיישב ג"כ קושית התוס' על הש"י בדף כ"ד ע"ב ד"ה לבתר תריסר ירחי שתא וכו' ע"ש. וא"כ השתא מ"ט לא מיקני האי כופרא דבי מעצרתא לבעל הגת דהוי כהפקר גמור אלא ודאי משום דמעיקרא באיסורא אתי לידי' שנפל שם קודם יאוש וחצר כידו לענין יאוש שלא מדעת דלא קני. וכמה שאמר שם הש"כ דדברי הרמב"ם בפ' ט"ז הלכה ד' וה' בדין תנות ושלחני כגי' התוס' הם דגרים צרורין אינו מוכרח ואין אנו צריכים לכל זה דהרמב"ם כתב שם לדינא אפילו היו צרורין וכו' והוא שיהיו רוב עכו"ם וכו' וכלומר כרוב ישראל אם אינם צרורין וברוב עכו"ם אפילו צרורין ובזה כ"ע מודים ולא בעיך כאן חלופי גירסאות וכמו הדין בלוקח מן התגר וכו' ואם היו צרורין וכו'. ובדין

הנמצא בגל נתן הרמב"ם טעם שם הלכה ח' דחצירו אינו קונה כאן לפי שאינה ידועה לו והרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל האדם וכו' וכתב שם הראב"ד שיש כאן טעם אחר שאינה חצר המשתמרת וכו' ובודאי שגם הרמב"ם מודה לטעם הזה כמו שכתב שם גבי חנות אלא לרווחא דמילתא כתב כאן שאפי' היה עומד בלדו ואמר תזכה לי חצירי לא מהני בכה"ג ולא שייך כאן כלל כלים שהרי אינה ידועה לו ולכל האדם:

בפונדק איתפלגון. למאי שפירשתי בפנים מתבאר דר' ירמיה ור' יוסי דהכא כפלוגתא דפליגי רב מנשיא ור"נ התם דף כ"ו ע"א באוקמתא דמתני'. והכא בפונדק סתמא קאמר ומשמע אפילו של ישראל. ודברי ר' ירמיה כדברי רב מנשיא דלרשב"א אפי' בפונדק לישראל אבל לרבנן דוקא בפונדק של עכו"ם דאין הלכה כרשב"א אלא ברוב עכו"ם. ודברי רב מנשיא קאי למסקנא דרבא התם לקמן כוותיה ס"ל כדכתב הרי"ף ז"ל וכ"פ הרמב"ם ז"ל בסוף פט"ז:

מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין. כבר נתבאר בדברי בארוכה בריש פרקין ד"ה מנין ליאוש מן התורה ותמצא זה בקונטרס אחרון סימן ב'. דלדעת התוס' יאוש דקני באבידה מהכא נפקא לן. ולדעת הרמב"ם תרווייהו צריכי קרא דשמלה וקרא דממנו דדרים האי ש"ם וכמבואר שם דקרא דשמלה אתי להיכא דאין לו תובעין ודשמעינים מיניה דמייאש דהיא גופה בעי קרא ומקרא דממנו למדנו להיכא דלא בעינן דלידע דאמר יאוש אלא דמסתמא אמרינן דנתוקת יאוש הוי כגון אבידה ששטפה נהר וכיוצא בה. ושם ביארתי הג"מ בין הני דרשות והשיטות לענין עומד וצווח לא נתיאשתי דלדעת הרמב"ם בכל גוונא דאמרינן מסתמא מייאש הוא עומד וצווח מהני וחולק על דעת התוס' והרא"ש בזה מלבד במצא במקום שרוב עכו"ם מצוין דבהא מודה הרמב"ם דעומד וצווח לא מהני כמבואר שם בטעמו דמתחלה הוא אומר במה בא ליד העכו"ם ואין לו תקנה אבל בשארי מקומות הע"פ שהן בחזקת יאוש מסתמא מ"מ כיון שלא עלה על דעתו שימלאנו בוס אחר ושלא יכול להוציא מתחת ידו ואם מלאו ישראל ואומר סימנים מהני לדעת הרמב"ם ז"ל. וזה מבואר מהש"ס להדי' גבי רוב עכו"ם כדאמר כהאי שוקא דגלגלתי וכדמוכח ג"כ ממתני' דרים מגלתין זה אומר אני מלאתיה וכו' ובודאי כמלאו בשוקים שרוב עכו"ם מצויין מיירי וכדכתב שם הרא"ש ז"ל וא"כ אפילו עומד וצווח לא מהני דאל"ה ניחוש שמא יבא ישראל ויתן סימניה ויאמר לא נתיאשתי. ועוד נ"מ בין הני דרשות דלעיל דאי ילפינן ליאוש מקרא דשמלה דהתורה אמרה דדוקא שמלה שיש בה סימנין וע"י זה יש לה תובעין דלא נתיאשו הבעלים אבל אם אין בו סימן נתיאשו וכדפי' התוס' א"כ שמעת מינה דסימנין דאורייתא נינהו. דהא דהתוס' כתבו כאן וכן בפ' מרובה דאף למ"ד סימנין לאו דאורייתא וכדתירצו שם לפי' ר"ת בההיא דאמר סימנין כדי נסבה ופי"ם שצריך לדחוק בפירושם ובפי' כדי נסבה. עכ"פ לדעת הרמב"ם ז"ל דהיבו סובר כפירוש דרשת דשמלה כפי' התוס' כמבואר לעיל וכהדיא כתב בריש פי"ד מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין וחזקתה שיש לה תובעין וחייב להחזיר וכו' וזהו כפי' התוס' מעיקרא בפ' מרובה ודלא כפי' ר"ת שפי' ע"י סימנין ומלא עדים. ומפרש בסוגיא כפשטה דאי אמרינן סימנין דרבנן כדי נסבה אבל למ"ד סימנין דאורייתא כדוקא קתני סימנין. וזה מבואר דהוא ז"ל לשיטתו הולך שכתב בפי"ג הלכה ה' וסימנין דאורייתא לענין אבידה. ולדעת התוס' והרא"ש דמבואר לעיל דס"ל דעיקר דרשה דיאוש משמלה נפקא לן ודרשה דממנו לא איצטריך אלא למאיתה אבודה מכל אדם דלעולם הוי שלו ואפילו עומד וצווח לא נתיאשתי דלא מטעם יאוש נגעו בה אלא מגזרת הכתוב ורחמנא אפקריה כמבואר הכל שם א"כ איכא למימר דסימנין לאו דאורייתא וכפי' ר"ת כדרשה דשמלה. ולפ"ז כמה דכתב הרא"ש וז"ל די"ל לומר דלרבא בהסוגיא מספקא ליה אי סימנין דאורייתא

גליון

מסניס דמ"מ כיון דאינו יכול לתבוע מהני בברי מן הדין כמו אלו לא היו רק שנים מיאש וזה שיליף ר' יוסי מהמשנה אם היה משכירו לאחרים וסתמא קתני אע"פ שאחד מהם היה לדיק ונאמן כר' חלפתא ונקט ר' חלפתא מהברייתא דסנהדרין פ' ע"א שנים שהיו עומדין ויצא הן מביניהם והרג שניהם פטורים ואמר ר' יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן ופרש"י אבא חלפתא ביניהן שהכל

אפרים

יודעים שהוא חסיד ולא זרקה לא מחייבינן לאידך משום האי חזקה. ומ"ש הפני משה דבירושלמי ס"ל דאפילו ראה סלע שנפל משנים מיאש מפורש בירושלמי ב"ב סוף ה"ו בפ"ב שלא כדבריו. וז"ל שם הא ילפה מההיא שאם היו שנים שחייב להכריז והיא ילפה מהדא שאם היו ג' של מולא והוא ז"ל כתב שם כן:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

גמ' אמר רבי לעזר [ז]כיני מתניתא על גבי כסא שלו ע"ג תיבה שלו. שמעון בן שטח הוה עסיק בהדא כיתנא אמרין ליה תלמידוי ר' ארפי מינך ואנן זבנין לך חדא חמר ולית את לעי סוגין. ואזלון זבנון ליה חדא חמר מחד סירקאי ותלי ביה חדא מרגלי. אתון לגביה אמרין ליה מן כדון לית את צריך לעי תובן. אמר לון למה אמרין ליה זבנינן לך חד חמר מחד סירקיי ותלי ביה חדא מרגלי. אמר לון וידע בה מרה אמרין ליה לא *א"ל לון איזל חזר. לא כן אמר רב הונא ביבי בר גוזלון בשם רב התיבון קומי רבי אפילו כמאן דמר גזילו של עכו"ם אסור כל עמא מ:דיי שאבידתו מותרת. מה אתון סברין שמעון בן שטח ברברין הוה. בעי הוה שמעון בן שטח משמע בריך אלההון דיהודאי מאגר כל הדין עלמא. ויידא אמרה דא רבי חנינה משתעי הדין עובדא רבנין סבייא זבנין חד כרי דחיטין מאילין דאיסרטוס ואשכחון ביה חדא צררא דדינרי והזרוניה להון אמרין בריך אלההון יהודאי. אבא אושעיה איש טורייא אמרה אהין להן. לי אהן מהו חשוב עלי אית לי טבין מיניה אית לי סוגין מיניה. א"ל אורייתא גזרת דנהזור אמר בריך אלההון דיהודאי. ר' שמואל בר סוסרטיי סלק לרומי אובדת מלכתא דילנית דידה ואשכחיה. אפקת כרוז במדינתא מאן דמחזר לה בגו שלשים יומין יסב אכן ואכן. בתר שלשים יומין איתרים רישיה. לא חזריה גו שלשים יומין. בתר שלשים יומין חזריה אמרה ליה לא היית במדינתא אמר לה אין. אמרה ליה ולא שמעת קלא דכרוזא אמר לה אין. אמרה ליה ומה מר. אמר לה מאן דמחזר לה גו שלשים יומין יסב אכן ואכן בתר שלשי' יומין יתרים רישיה. אמרה ליה ולמה לא הזרתוניה גו שלשים יומין אמר לה דלא תימרון בגין דהלתיך עבדית אלא בגין דהלתיה דרחמנא. אמרה לי' בריך אלהון דיהודאי. *אלכסנדרוס מקדון סליק גבי מלכא קצייא חמא ליה דהב סגין כסף סגין. א"ל לא דהבך ולא בספך אנא צריך. לא אתית אלא מיחמי פרוכסין דידכון היך אתון יהבין היך אתון דיינין. עד דו עסוק עימיה אתא בר נש חד דאין עם חבריה דזבן חדא חלקא וחספתה ואשכחון בה סימא דדינרי. אהן דזבין הוה מר קיקילתא זבנית סימא לא זבנית. אהן דזבין הוה מר קיקילת' וכל דאית בה זבינית. עד דאינון עסיקין דין עם דין. אמר מלכא לחד מינייהו אית לך בר דכר א"ל אין. אמר לחבריה אית לך ברת נוקבה א"ל אין. אמר לון אסבון דין לדין וסימא יהוי לתרויהון.

שרי

גמ' כיני מתניתא על גבי כסא שלו. הא דקתני בין הכסא ולשלחני הוא דדייק דמשמע דוקא שנמצאו בין הכסא ולשלחני אבל נמצא ע"ג כסא שהשלחן מונח עליו הרי אלו שלו וכן אם נמצא ע"ג השלחן דאל"כ ליתני רבותא טפי על השלחן או על הכסא הרי אלו של שלחני: ע"ג תיבה שלו. וכן דייקינן ברישא דדוקא בין התיבה ולחנוני הא ע"ג תיבה שלו: בהדא כיתנא. היה מתעסק בפשתן להרויח: ארפי מינך. עזוב סחורה זו ואנחנו נקנה לך חמור אחד ולא תצטרך להטריח עצמך כל כך הרבה: מחד סירקאי. מישמעאל א' והיה תולה בו אבן טובה א' שמצאו בו: מן כדון לית את צריך לעי תובן. מעכשיו לא תצטרך להטריח עצמך עוד: וידע בה מרה. אם הבעל החמור יודע מזה והשיבו לא ואמר להם א"כ תלכו והחזירו לו: לא כן וכו' התיבון. שהשיבו לפני רבי והעלו דאפי' למ"ד גזל עכו"ם אסור אבידתו מותרת ומפני מה אתה מצוה להחזיר אבידתו: מה אתון סברין. השיב להם וכי אתם חושבין שמעון בן שטח ברברין הוה שנעשה חטפן ואך להעשיר הוא: בעי הוה שמעון בן שטח משמע. לא כן אלא רוצה הוא שיתקדש שם שמים על ידו ולשמוע שיאמרו בריך אלההון דיהודאי וזה נוח לו יותר מכל שכר וריוח ממון שבעולם: ויידא אמרה. ואיזה דבר הי' ומאיזו מעשה למד שמעון בן שטח כן: דא. זה המעשה דמשתעי ר' חנינא: רבנין סבייא. הזקנים לקחו כרי של חטים מאלו אנשי הלסטין ומצאו בו צרור של דינרים והחזירו להן ושבחן ואמרו בריך אלההון דיהודאי שלוים להם להחזיר אבדה ובוטחים בו ומקיימים מצותיו: אבא אושעיא איש טרייא. חסר כאן ובמדרש יש שאבא אושעיא זה כובס היה ובאה המלכה לרחוץ שם ואבדה תכשיטין וכלי זהב שלה ומצאם והחזירן לה: אמרה אהין להן. הרי אלו שלכם שזכיתם בם: לי אהן מהו חשוב עלי. אלו מה הם חשובים בעיני יש לי הרבה ויותר טובים ואמר לה אורייתא גזרת הכי דנחזיר אבדה: אובדת מלכתא דילניא דידה. אבדה התפלים והתכשיטין שלה והיא מצאן: יסב אכן ואכן. יקח סך כך וכך בעד החזרתו ואם יעכב עד לאחר ל' יום ירימו ראשו ממנו והוא שמע הכרוז ועשה במתכוין ועיכב עד לאחר ל' יום להראות לה שלא מחמת פחד הכרוז הוא מחזיר אלא מחמת יראה שמ"ש: מלכא קצייא. ממלכי הודו ובמ"ר פ' אמור לגביה מלכה קצייא לאחורי הרי החשך: חמא ליה. הראה לו הא' מלכא קציא דהב וכו' וא"ל אני לא באתי אלא לראות פרוכסי' המנהג שלכם והדין והמשפט היאך אתם נוהגים לדון ובעוד שהיו עסוקים בדברים באו שנים לדין: דזבן חדא חלקה. שקנה מאחד חלקת שדה אחת עם האשפה והחורבה בתוכה: אהן דזבן. זה שקנה טען ואמר האשפה היא שקניתי אבל לא האוצר שבתוכה ושלך הוא וזה שמכרו טען הרי מכרתי לך הכל האשפה וכל מה שבתוכה ושלך הוא: עד. בעוד שהן טוענין ועוסקין זה עם זה אמר להן המלך לאחד יש לך בן זכר ולהאחר יש לך בת והשיבו הן וא"ל א"כ תשיאו אותם זה לזה וישאר האוצר בין שניהם והאבנים שלכם:

שרי

*צ"ל אמר לון

מדרש רבה נח פל"ג

ציון ירושלים

[ז]כיני מתניתא על גבי כסא שלו. עש"ך סי' רם ס"ק יז:

מראה הפנים

דאורייתא או דרבנן. איכא למימר דלרבא דס"ל דיאוש שלא מדעת הוי יאוש א"כ ע"כ דס"ל לדרבא דקרא דממנו דלעיקר יאוש דקני באבדה הוא וקושית הרמב"ן ז"ל דמבואר לעיל ס"ל לרבא לדידיה באמת הכי ומדרשא דשמלה לא נפקא ליה יאוש אלא דמפרש לה כפי' רש"י במתני' והובאין אילטריך ליה וסימנין כדי נסבה וכמה שפסק הרמב"ם ז"ל כאן סימנין דאורייתא כבר מבואר וזכרתי מזה בחיבורי מסדר נשים בפ' האשה בתרא הלכה ג' דדעת הש"ס הזה דסימנין דאורייתא בכל מקום ופסקיה דהרמב"ם הולך למאי דאמרו שם בפ"ק דמכלתין דף כ"ח ע"ב רב אשי מספקא ליה סימנין דאורייתא או דרבנן. והלכך בממונא פסק הוא ז"ל דאורייתא וכדנפקא לן מדרשה דשמלה לשיטתו ולפירושו ובמילתא דאיסורא פסק דרבנן. וכעין דאמרינן נמי בפ' א"ט לענין סימני עופות דגים דלא סמכינן עליהן משום דסימנין לאו דאורייתא ויתבאר מזה בסוף פ"ק ב' דע"ז. והייט בסימנין מובהקין במקולת דלא סמכינן אלא בממונא אבל לא במידי דאסורא וכמוסכם מהמפרשים דבעית דהסוגיא אי סימנין דאורייתא או דרבנן בסימנין מובהקין במקולת היא. ובסימני מובהקין ביותר סמכינן אפילו במידי דאסורא ודאורייתא הוו כגון גבי גט נקב בלד אות פ' וכיוצא בזה ובמעידין עליו להשיא את אשתו בבינוי א' מאבריו וכיוצא בזה אבל בסימנין שאינן מובהקין כלל וכלל כגון בתיווך וסומק הרוך וגוץ וכיוצא בזה לא סמכינן כלל אפילו בממונא כמבואר הכל שם. והבאתי שם ראיה והוכחה למאי דכתב הב"י בהא"ע סי' י"ז דהרי"ף והרמב"ם ז"ל סבירא להו דתייבינן לבהלה וזה אינו מבואר להדיא והדרבה לכאורה נראה הדברים בהיפוך דלדידהו שפסקו כליבנא בתרא דהתם ואם כן לא חיישינן לבהלה דהא קאמר ולהך ליבנא דרבא דאמר סימנין דאורייתא וכו' חיישינן לבהלה אבל להאי ליבנא לא וכדכתבו התוספות. וכבר עמדו הרבה מאחרונים על דבר זה. ואני הבאתי ראיה לדברי הב"י כדעת הרמב"ם בזה מדפסק בפ"ג מגירושין הלכה ע' אבד הגט אם מצאו בכלי שהניחו בו ויש לו טביעת עין בארכו וכו' וגירסתו במתני' דפ' כל הגט המביא גט וכו' מצאו בתפיסה או בדליסקמא אם מכירו כשר ולא כהך ספרים דגרסי או מכירו וס"ל אפילו מכיר לבתפיסה צריך שיכיר הגט ואי דלא חיישינ, לבהלה כיון שמכיר להכלי אפילו אינו מכיר להגט די בכך כדדייקו התוס' שם דף ק"כ ד"ה ואיבעית אימא ע"ש וש"מ דס"ל דחיישינן לבהלה. ודע דעוד איכא מילתא דאיסורא וכ"מ בה אי סימנין דאורייתא או דרבנן. וזהו איסורא דכלאים וכדגרסינן פ' אותו ואת בנו דף ע"ט ע"ב א"ל ר' אבא לשמעיה אי מעליית לי כודנייתא כריספק עיין להנך דדמיין להדדי ופי"ל לי. אלמא קסבר אין חוששין לזרע האב וסימנין דאורייתא ובודאי האי מילתא לכאורה נגד שיטת הרמב"ם בענין דפסק בפ"ט מהלכות כלאים הלכה ח' גבי כלאים דהנהגה שאין לוקה עליהם מן התורה אלא דוקא בב' מינין שאחד טמא ואחד טהור ובב' מינין שהן טמאין או טהורין אין איסורן אלא מד"ס וא"כ אמאי קאמר דס"ל סימנין דאורייתא. והראב"ד בתשובה כלל ב' סי' י"ז הקשה זה על הרמב"ם ז"ל ושאל להרשב"א כמ"ש שם. ולפי הנראה מדבריו שם הלכה ו' דס"ל בכלאים דהרבעה בכל ב' מינין מן התורה הוא. וכן נראה מדבריו הלכה ח' הנזכר שהרי כתב אבל מד"ס ב' מינין שהן כלאים בהרבעה אסורין לחרוש בהן א"כ משמע דהרבעה מן התורה הוא וגי' שהביא הכ"מ עיקר והכ"מ שם בעצמו לא הכריע שני' ע"ש. וכתב שם לפיכך הרוצה להרכיב פרד על פירדה או למזוג בב' פרדות בודק בסימנין אזנים וכו' בידוע שאמן מין אחד ומותרין. וא"כ צ"ל דהני סימנין מובהקין לגמרי הן וסומכין עליהן באיסור כלאים דהרבעה כמו בכלאים דהנהגה. ובענין קושית הרא"ש הנזכר וכן בענין כמה שתמה בדין דלעיל הלכה ו' מביאו הכ"מ יתבאר במקום אחר בעזה"י:

בִּינֵי מתניתא ע"ג כסא שלו ע"ג תיבה שלו נראה הא דדייק בתרא, מהסיפא משום דברישא מלא בחנות קתני דלכאורה משמע בחנות דוקא והילכך דייק מסיפא דאפילו על כסא שלו מדלא קתני רבותא מצאו על הכסא הרי אלו של שלחני וכד דייקא ליה מסיפא מפרש הכין גם ברישא דסובר ר' לעזר דאין סברא לחלק בין חנוני לשלחני בזה דגם בחנות דרך שקונים להניח מעותיהן ע"ג התיבה עד שיקבלו הסחורה והלכך איכא למתלי דשל הבאין הן ולא של חנוני. ובבבלי דף כ"ו ע"ב לא דייק ר' אלעזר אלא בסיפא דקאמר אפילו מונחין ע"ג שלחן ומב"ה כתב הטור בשם ר"ש על הרמב"ם ז"ל שפסק פ' ט"ו מאבדה הל' ד' כהאי דהכא על התיבה ואל"ל וכו' הרי הוא של מוצאו וסביב עליו ואמר ולא נהירא ומה שהלה הב"י ליישב שם כבר השיב עליו בדרישה ובאמת אינו נראה כן מן הסוגיא דהא בהדיא קאמר רבא מתני' קשיתי' מאי אריא וכו' א"כ אלא בשלחנות כדקתני רישא מלא בחנות וכו' וא"כ תוינן דלא דייק ליה הכי ברישא. אבל מצאתי בשיטה דהאי אי נמי וכו' גירסת הראב"ד והרשב"א ז"ל ונראין הדברים

שנויי נוסחאות (בו"ה) ואזלון כד"ו אזלון. (בו"א) הונא כד"ו חונא. (סו"כ) יהודאי כד"ו דיהודאי. (סוכ"ד) דילנית כד"ו דילניה. (סוכ"ז) איתרים כד"ו איתרים. (סוכ"ח) היית כד"ו הוית. (סול"ג) יתרים כד"ו יתרים. (סול"ח) יהבין כד"ו יהבין.

הערות (סו"ה) מחד סירקאי מאחד הגזלנים (בירושלמי עירובין דפ"ה. גפסס דסיריקין פי' קה"ע גפסות של גזלנים) ובערוך (ערך סרק א) מייתי קרא (סופטים פ' ד') אנשים רקים ופוחזים תרגום גברין סריקין. (סו"ג) שאבידתו מותרת וגזלן לא עדיף מכנעני.

בכר לארן אבא אושעיא איש טורייא הוה קצר עאלת מלכתא מסחי גו מגירא דמיא ואובדת ביגלרין דידה ואשכחיה מי נפקא אושטיה לה אמרה לי אהן נקן לי כל"ל:

עין משפט
נר מצוה

כד
א מיי' פי"ג מהלכות אבידה הלכה ה סמ"ג עשין עד

כה
ב מיי' פי"ג מגזילה ואביד' הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע ח"מ סי' רסו סעיף ג

כו
ג מיי' שם הלכה ג סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ה

כז
ד מיי' שם ועיין בהשגות ובמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם

כח
ה מיי' שם הט"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף כב

כט
ו ז מיי' שם הי"ז טוש"ע שם סעיף כה

ציון ירושלים

⁵ מן הסכנה ואילך. כן היא בש"ס דילן שהיה אומרין אבידתא למלכא וכזה יבארתי לנכון דברי הרמב"ם פ"ו מהל' אבדה הכ"כ וכפרק כ' שם שכת' דבמציאה לא יתן לעכו"ם אלא מוציאה פחות מד"א ועכ"מ שכלם הקנו עליו דבמציאה לא שתיכו להוליכו כ"א בסכנה וגם למה לא יתן לעכו"ם והרמב"ם כתבו כזה סמך על [illegible] דיל' שהיה בסכנה דאמרו למלכא [illegible] ע"כ לו פחות מד"א מפני הסכנה. וכזה יבא גם דברי הכל בו התומכין בענין זה וב"מ:

פני משה

ברי. התחיל אלכסנדרוס לצחק וא"ל מפני מה אתה מצחק וכי לא יפה דנתי ואם הי' המשפט הזה ביניכם היאך הייתם דנים לזה והשיבו אנחנו היו הורגים לשניהם והאוצר לבית המלך: א"ל כל כך אתם אוהבים זהב וכסף וצוה לעשות לו סעודה ולהכין ככרות זהב ושל כסף ובשר של זהב ותרנגולין זהב וא"ל אלכסנדרוס וכי זהב אני אוכל וא"ל תיפח רוחיה אם אין אתם אוכלים זהב ומפני מה אתם מרדפין אחריו ואוהבים אותו כל כך ושאל לו דנחא עליכון שמשא אם השמש זורחת עליכם במדינתכם ואם הגשם יורד עליכם וא"ל הן וא"ל אפשר זה הוא בזכות בהמה דקה אשר היא מצויה ביניכם ואין אתם חיים בזכותכם לפי המנהג והמשפט אשר ביניכם אלא בזכות בהמה אתם נושעים וכדכתיב:

הלכה ו מתני' שכינים. שכיני המקום שנמצאת בו האבדה שמא שלהן היא: ואחר הרגל האחרון. הוא ממתין עוד ז' ימים: כדי שילך. כל אחד לביתו בשלשה ימים משישמע ההכרזה וידע אם אבד לו כלום ואם יראה שנאבד לו יחזיר שלשה ויכריז יום אחד אני הוא שאבדתי ואלו סימניה והלכה כר' יהודה:

גמ' תני. בתוספתא פ"ב: מן הסכנה ואילך. שהיו אומרי' אבדתא למלכא:

הלכה ז מתני' ולא אמר את סימניה. סימנין מובהקין שלה: ה"ז לא יתן לו. עד שיביא עדים שהיא שלו:

גמ' איזהו רמאי. שצריך לדרוש ולחקור אחריו: עביד גרמיה. עושה עצמו מחזיר מציאותו לבני אדם ומתוך כך הוא עושה נו עושר הרבה וכדמפרש ואזיל: היך הוא עביד וכו'. שמתוך שהוא מוציא קול עליו שהוא כשר ונאמן הוא והבריות רואין אותו ומפקידין אצלו פקדונות והוא לוקח הכל והולך לו ובכגון זה צריך לדרוש אחריו אם הוא מחזיר מציאות ולבדוק אחריו אם אין כונתו כדי לרמות בני אדם בזה: ואית דאמרין. דמשום רמאי כפשוטו חוששין אנו שיש ששומע קול הכרוז בבית הכנסת זו ומרגיש בסימנין והולך ואומר בבה"כ אחרת אבדה זו שלי ואלו סימניה:

הלכה ח מתני' כל דבר שהוא עושה ואוכל. אם האבדה זו דבר שיכולין להאכילו את שכר מעשיו כגון שור וחמור: יעשה ויאכל. ולא ימכור אותו המוצא אם שהו בעליו מלדרשו לפי שכל אדם נוח לו בבהמתו שהכירה בו כבר ולימדה לרצונו: ראה היאך תשיבנו לו. שלא תאכילנו אלי דמיו שא"כ אין זו השבה: לפיכך. מכיון דשרו ליה רבנן לאשתמושי בהו אע"ג דלא אשתמש בהו כמאן דאשתמש דמי ואם אבדו חייב באחריותו: ואפי' באונסין דכשואל הוי:

גמ' שלא יאכיל עגל לעגלים מן העגלים שמצא לא יאכיל לו דמי עגל וכלומר שלא יאכילו עד כדי שוין וכדמייתי הא עובדא שזה הי' צריך למכור להאחרים בשביל להאכיל להאחד אלא אם אינו עושה ואוכל מיטפל בהן כמה ימים כל א' כדינו ומכאן ואילך מוכרן בב"ד: הלכה כר' טרפון בדבר שיש בו סימן. דכיון שיש בו סימן ודאי יבאו הבעלים לחזור אחריו דלא מייאשי מיניה והלכך אם מכרו ברשות הבעלים הוא וחייב באחריותן: תלמידי חכמים אין צריך ליתן סימן. דבטביעות העין סגי להו ומהימני: הכל

מסורת הש"ס

תורה אור

שרי נחיך אמר ליה למה את נחיך לא דנית טבאות. א"ל אילו הוה הדין דינא גבכון היך הויתון דנין. א"ל קטלין דין ודין וסימא עלת למלכא. א"ל כל הכי אתון רחמין דהב סוגי. עבד ליה אריסטון אפיק קומיי קופד דדהב תרנגולין דדהב. א"ל דהב אנא אכיל. א"ל תיפח רוחיה דההוא גברא דהב לית אתון אכלין. ולמה אתון רחמין דהב סוגין. א"ל דנחא עליכון שמשא א"ל אין נחית עליכון מיטרא א"ל אין. א"ל דילמא אית גביכון בעיר דקיק. א"ל אין תיפח רוחיה דההוא גברא לית אתון חיין אלא בזכות בעירא דקיקא דכתיב °אדם ובהמה תושיע ה': (תהלים לו)

הלכה ו מתני' עד אימתי חייב להכריז עד כדי שידעו בו שכנים דברי ר"מ רבי יהודה אומר שלשה רגלים [א] ואחר רגל האחרון שבעת ימים כדי שילך לביתו שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום א': גמ' *תני בראשונה היו מכריזין שלשה רגלים ואחר רגל האחרון שבעת ימים כדי שילך שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד. משחרב בית המקדש התקינו שיהו מכריזין שלשה ימים [ב]מן הסכנה ואילך התקינו שיהא מודיע [ג] לקרוביו ולשכיניו ודייו:

הלכה ז מתני' [ג] אמר את האבידה ולא אמר את סימניה הרי זה לא [ד] יתן הרמאי אע"פ שאמר את סימניה הרי זה לא יתן לו שנאמר °עד דרוש אחיך אותו עד שתדרוש את אחיך אם רמאי הוא ואם אינו רמאי: (דברים כב) גמ' איזהו רמאי. עבד גרמיה מחזר מציאן ועבד הדא רבה וטבא. היך הוא עביד רבה וטבא חמי ליה בירייתא מחזר מציאן ומפקידין גביה והוא נסיב כולא ואזיל ליה. ואית דמרין אזיל לכנישתא ושמע סימנין ואזל לכנישתא חורי ואמר סימנא ונסב ליה:

הלכה ח מתני' [ה] כל דבר שהוא עושה ואוכל יעשה ויאכל ודבר שאינו עושה ואוכל ימכור שנאמר °והשבותו לו. ראה היאך תשיבנו לו מה יהא בדמים (שם) [ו] רבי טרפון אומר ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן רבי עקיבא אומר לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו [ז] חייב באחריותן: גמ' *תני שלא יאכל עגל לעגלים וסייח לסייחין ותרנגול לתרנגולין. עובדא הוה בחד בר נש דאשכח חמשה עגלין והוה מזבין ומוכלינון עד דקמון על חד. רב יהודה בשם רב הלכה כרבי טרפון בדבר שיש בו סימן. רבי בא ורב יהודה בשם רב מעשה היה והודה רבי כרבי טרפון בדבר שיש בו סימן. רב יהודה אמר תלמידי חכמים אין צריך ליתן סימן. אמר רב הונא הכל

(תוספ' פ"ב) ב"מ כח ע"ב בשינוי קצת

(תוספ' פ"ב)

מראה הפנים

שדברים דגני' אחרת היה לו להרמב"ם שם ולא גרים אי נמי וכו' ועיקר הדיוק מדלא תני על הבלתן ותו לא וסמיך הדהכה דבהדיא פסק ר' אלעזר גופיה בתרווייהו וכגירסא מדכריז שם בדין השלחני שכתב בליבנא דהאי ש"ס מלאן על הככא לפני השלחני וכו' וכמ"ש שם אפילו היו נכרין וכו' מבואר הוא דרוב עכו"ם אנכרין קאי ואם אינן נכרין אפילו ברוב ישראל דאין סימן למעות וכבר כתבתי מזה בהלכה דלעיל ד"ה של אמורים היו וכן בענין שהטעם דלא קנה לו החנות הכל מבואר שם והרא"ש ז"ל שכתב כאן הטעם משום דלא סמכה דעתו לפי שרבים מצוין שם לשיטתיה אזיל דס"ל כחצר שאינה משתמרת בעומד בצדו סגי ולא בעינן עד שיאמר תזכה לי חצירי והרמב"ם לטעמיה אזיל עד שיאמר תזכה לי כמבואר ב' דעות אלו בטור סי' רס"ח בענין דין זה:

התקינו שיהיו מכריזין שלשה ימים. ובתוספתא גרים שלשים יום. ולמאי דגני אביי התם דף כ"ח ע"א אהא דקמי ממתני' דתענית שואלין את הגשמים וכו' שהוא ט"ו יום אחר החג וקאמר איפכא מסתברא הא במקדש ראשון דנפישי ישראל טובא דמלות עלמא וכו' וא"כ גי' שתוספתא ניחא דמשחרב המקדש ראשון קאמר דבעינן שלשים יום להליכה ולחזרה. וכן יש לגרוס הכא. והתם גרים לקמן בברייתא משחרב בית המקדש שיהיו מכריזין בבתי כנסיות ובבה"מ. משרבו האנסין וכו' כדהכא:

ואית דאמרין אזיל לכנישתא ושמע סימנין וכו'. נראה דהני תרי לישני פליגי במאי דפליגי רב יהודה ורב נחמן שם דף כ"ח ע"ב דרב יהודה סבר אבדתא מכריז ולא גלימא דחיישינן לרמאי ורב נחמן סבר גלימא מכריז ולא חיישינן לרמאי. והיינו דקאמר הכא איזהו רמאי שחוששין לו וקאמר עבד גרמיה וכו'. כלומר דלרמאי כזה שעושה עצמו לבוע חוששין ובודקין אחריו אבל בסתם אין חוששין לרמאי וגלימא מכריז כרב נחמן ואית דאמרין סברין דלעולם חוששין לרמאי והיינו דקאמר ושמע סימנין וכלומר מכין הסימנין שהרי סימניה בודאי אין מכריזין אלא דה"ק דאי אמרת דגלימא מכריז א"כ חוששין אנו שיש לנו ויביו סימני האבדה שמכיר בה וילך לבהכ"נ אחרת

ויגיד ולפיכך אבידתא מכריז כרב יהודה. ופסק הרי"ף כר"נ וכן הרמב"ם בריש פי' י"ג דאין חוששין דהא בעינן עד שיאמר סימנין מובהקין שבה:

הלכה כר' טרפון בדבר שיש בו סימן. לכאורה היה נראה לפרש דעל מעות אבידה קאי דאי על דמי אבידה מאי בדבר שיש בו סימן דקאמר פשיטא הוא דאם אין בו סימן לא שייך האי דינא כלל דכבר נתבאר דין שאין בו סימן דאם דרך הינות הוא ואפילו ספק לא יטול וכו' ולפי שיטות החולקין בזה כמבואר הכל לעיל ואם דרך נפילה היא ה"ז שלו ולא שייך לדינא דמתני' ובחילוקי דינים הנאמרים בה אבל במעות אבידה שייך שפיר והכוונה דר"ט במעות אבידה נמי קאמר ולא משכחת לה מעות אבידה לענין דין זה אלא בדבר שיש בו סימנין כגון שטוון כמגדלין או צרורין בקשר שיש בו סימן. אבל הא ליתא דהא רב הונא קאמר בפשיטות לקמן הכל מודין שאם היה צרור מעות לא יגע בהן וכדקאמר התם דף כ"ט ע"ב ל"ש אלא בדמי אבידה הואיל וטרח בהו וכו' ובהא נחלקו והלכה כר"ט אבל בדמי אבידה אף ר"ט מודה. ומשמע דרב הונא דהכא לא פליג ארב דהיה דלעיל ואמעשה דהורה רבי. לכך נראה דודאי בהא ל"פ סוגיא דהכא ודהתם וכדרב הונא והא דקאמר בדבר שיש בו סימן ה"פ. דלמאי דגרסי' שם דף כ"ח ע"ב בברייתא כל דבר שעושה ואוכל וכו' מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן. וכתוספתא גרים יתר על כן מוכרן בב"ד. וזה מבואר כפי' רש"י ז"ל בהא דפירש שם דמיהן מוכרן ומניח הדמים אללו. וכמו שפי' הרא"ש ז"ל לכוונת רש"י בזה דמשמע לפירושו שצריך למוכרן בב"ד. ומהתימה על הרא"ש ז"ל שהשליט שם פי' התוס' שהביא דליטנא דשם דמיהן משמע כפירושם ששם לעצמן ולא בעינן בב"ד וכ"כ לקמן על דברי הרי"ף ז"ל שכתב ומוכרן בב"ד ולא ידענא טעמא מאי והרי בתוספתא מבואר להדיא כפרש"י וכדברי הרי"ף בזה ועיין לקמן ומה שדקדק הוא ז"ל אליבנא דשם דמיהן לפירושו וכן כתב דמסתברא כפי' התוס' דלא תיהוי הך ברייתא דלא כהלכתא ור"ל דאי כמשמעות מפי' רש"י שינית הדמים אללו ולא ישתמש בהן א"כ הך ברייתא דלא כהלכתא דקי"ל כר"ט וכן פי' בדרישה לכוונת הרא"ש ע"ש. יש לומר לפי' רש"י דלא היה כוונתו בזה דלא

שנויי נוסחאות (שומ"ב) והודה בל"ז והורה.

גליון אפרים

הלכה כרבי טרפון בדבר שיש בו סימן. אולי הכונה דבדבר שיש בו סימן באוכל ואינו עושה שהבעלים לא באו לדורשו שהמוצא לא פשע הוא דס"ל לר"ט ישתמש בהדמים אבל באוכל ואינו עושה ואין בו סימן בספק הנוח שלכתחילה לא היה לו ליטול כלל אלא שאם נטל ע"כ ימכור. כיון שפשע במה שנטל. גם ר"ט מודה שאסור להשתמש בהדמים והדמים יהיו מונחים אצלו עד שיבוא אליהו. ועיין רש"י ל"ו ע"ב:

הכל מודין שאם היה צרור מעות לא יגע בהן. יהודה ברבי עאל לכנישתא שבק סנדלוי ואזלין. אמר אילו לא אזלית לכנישתא לא אזלון סנדליי. *רבי יוסי היה יתיב מתני ועל מיתא מן דקם לא אמר ליה כלום ומן דיתיב ליה לא א"ל כלום:

הלכה ט מתני׳

מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן אבל לא ילמד בהן בתחילה ולא יקרא אחר עמו מצא כסות מנערה אחת לשלשים יום ושוטחה לצורכה אבל לא לכבודו כלי כסף וכלי נחושת משתמש בהן לצורכן אבל לא לשוחקן כלי זהב וכלי זכוכית לא יגע בהן עד שיבוא אליהו *מצא שק או קופה אם אין דרכו ליטול הרי זה לא יטול: **גמ׳** *תני מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום אם אינו יודע לקרות גוללן ולא יקרא פרשה וישנה ולא יקרא פרשה ויתרגם ולא יפתח בו יותר משלשה דפין ולא יקרו בו שלשה בכרך אחד. במה דברים אמורים בחדשים אבל בישנים שנים עשר חדש. כלי כסף משתמש *בהן בצונין אבל לא בחמין מפני שמשחירן. כלי נחושת משתמש בהן בחמין אבל לא על ידי האור מפני שמפחיתן. מגריפות וקרדומות משתמש בהן ברך אבל לא בקשה. מגריפה מקבל בה את הטיט ומדיחה ומניחה במקומה. קורדום מבקע בו עצים אבל לא צינים ועצי זית. כשם שאת אומר במוצא כך אתה אומר במפקיד. והמפקיד כסות אצל חבירו מנערה אחת לשלשים יום ואם היתה מרובה גובה שכרו ממנה:

הלכה י מתני׳

אי זו היא אבידה מצא חמור ופרה רועין בדרך אין זו אבידה חמור וכליו הפוכין ופרה רצה בין הכרמים הרי זה אבידה החזירה וברחה החזירה וברחה אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב שנא׳ °השב תשיבם היה בטל מן הסלע לא יאמר לו תן לי סלע אלא נותן לו שכרו כפועל בטל *אם יש שם ב"ד מתנה עמו בפני ב"ד אין שם לפני מי יתנה שלו קודם מצאה

תורה אור: °דברים כב

פני משה

הכל מודין וכו׳. כלו׳ לא נחלקו ר"ט ור"ע אלא בדמי אבדה שמכר אבל אם מלא צרור מעות ויש בהן סימן הקשר וכיוצא בו וצריך להחזיר הכל מודים שלא יגע בהן ולא ישתמש בהן כלל: ואזלין. נגנבו ואמר אילו לא הלכתי לבית הכנסת לא היו הולכין ממנו סנדליי ולמדך בזה שלא לסמוך על אלו שהולכין תמיד לבה"כ ועושין עצמם כמתפללין ואינם אלא גנבים ורמאים וצריך להזהר מהן: ר׳ יוסי הוה יתיב וכו׳. לא שייך הכא מידי אלא אגב דאיירי בבי כנישתא מייתי לה הכא ובברכות פ"ג וכן בפ"ז דנזיר הלכה א׳ גרסינן להא והכי איתא התם מהו שיטמא כהן לתלמוד תורה אם צריך לעבור במקום טומאה כדי לילך וללמוד תורה אם מותר וקאמר עלה ר׳ יוסי הוה יתיב ומתני. היה יושב בבה"מ ושונה: ועל מיתה. ונכנס טומאת המת לשם ומי שישב לו ולא יצא מפני הטומאה לא מיחה בידו וכן מי שיצא משם לא א"ל ולא מידי וטעמיה משום דמספקא ליה אם מותר להטמאות בשביל ללמוד תורה:

הלכה ט מתני׳ אחת לשלשים יום. שמתעפשין כשסוהין מלפתחן וכל ספריהן היו עשוין בגליון: גוללן. מתחלתן לסופן שיכנס בהן האויר: בתחלה. מה שלא למד מעולם לפי שצריך להשהותן לפניו: ולא יקרא אחר עמו. לפי שזה מושך אצלו וזה מושך אצלו ונקרע: מנערה. מפני האבק: ושוטחה לצורכה. לשלוט ביה אויר שלא תאכלנה עש: אבל לא לכבודו. להתנאות בה: לצרכן. לפי שצריך לתתם בקרקע שזו היא שמירתן והן מתעפשין ולפיכך משתמש בהן לפרקים: אבל לא לשחקן. שלא ישתמש בהן זמן ארוך עד שישחקן: לא יגע בהן. זהב אינו מתעפש בארץ וכן זכוכית ועוד שהן נוחין להשבר: אם אין דרכו ליטול. דבר שגנאי הוא לו שאדם חשוב הוא ואין דרכו ליטול קופה שלו להכניסה מן החוץ לבית שמור לא יטול ופטור הוא מהשבת אבידה

והתורה אמרה והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו: **גמ׳** תני. בתוספתא פ"ב: ויתרגם. לפי שצריך שהות ועיון: בכרך אחד. בבת אחת ובענין אחד: בחדשים. ממהרין להתעפש מן הישנין וצריך לפותחן אחת לשלשים יום: מפני שמשחירן. מן העשן א"נ חמין גופם משחירין הכסף: מפני שמפחיתן. משחקן: אבל לא בקשה. מפני שהוא פוגמן: צינים. עצים הבאים מסיני"א וקשים הן וצריך לגור אותן במגירה וכן עצי זית קשין הן הרבה. ובתוספתא גרים אבל לא יבקע בהן לא צנון ולא זית. וצ"ל מפני שמעלין חלודה כדרך הדברים החריפים: כך אתה אומר במפקיד. שצריך הנפקד ליזהר שלא יתקלקלו וכגון שהלכו בעלים למדינת הים ואין מי שיטפל בו: ואם היתה מרובה. שהי׳ טרחתה מרובה שגדולה וכבידה היא שוכר לפועלים וגובה שכרה ממנה:

הלכה י מתני׳ איזו היא אבדה. שניכר בה שאין הבעלים יודעין שהוא שם: רועין בדרך אין זו אבדה. ואינו חייב להחזיר שמדעת הניחום שם: רצה בין הכרמים. שמתקלקלים רגליה ואם היה הכרם של ישראל אפי׳ רועה שם צריך להחזירה מפני אבידת הכרם: השב תשיבם. אפי׳ מאה פעמים במשמע. השב הוא מקור ונופל על המעט ועל הרוב: לא יאמר תן לי סלע. לפי שזה אומר לו אם עשית מלאכתך הי׳ לך טורח הרבה עכשיו טול לפי מה שטרחת: כפועל בטל. כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליבטל ממלאכ׳ כבידה שהוא עוסק בה ולהתעסק במלאכה קלה כזו: אם יש שם בית דין. אם אינו רוצה לבטל ממלאכתו ששכרה מרובה מה יעשה אם יש שלשה בני אדם מתנה בפניהם ואומר ראו שאני משתכר כך וכך ואי איפשי ליבטל לטול שכר מועט אם תאמרו שאטול שכרי מושלם אבטל בהשבת אבידה זו: שלו קודם. ומניח את האבדה מלאה

מראה הפנים

דלא ישתמש בהן וכן שלא ישום אותן לעצמן דמודה הוא ז"ל בזה אלא דס"ל לרש"י שאף שישום אותן לעצמן צריך השומא להיות בפני ב"ד וזהו כדעת הרמ"ה ז"ל הביאו הטור בסי׳ רס"ז שיכול לשומם לעצמו אבל ב"ד מיהא צריך. וכדברי התוספתא. וכן אין כוונת רש"י שאינו רשאי להשתמש בהן דלא נהית הש"ס לזה שהרי הברייתא פירושא דרישא דמתני׳ בהא דקתני יעשה ויאכל וקאמר הש"ס ולעולם וכו׳ וכן כדבר שאינו עושה ואוכל ימכר. והדר מפרש התנא מההיא בדמים וכו׳ וא"כ עד כאן לא איירינן מה יעשה בדמים וזה לענ"ד ברור בכוונת רש"י ז"ל. והשתא למאי דקי"ל כר"ט דישתמש בהן א"כ לעולם מותר להשתמש בדמי אבידה ואפילו בשם האבידה לעצמו דאין זה ענין לזה והדמים יניח אצלן כ"ל עד שיבאו בעליהן ובין כך ובין כך ישתמש בהן דעכ"פ טרח בהו וזהו עיקר טעמיה דר"ט כדקאמר התם. והשתא הייני נמי דקאמר הכא דבדבר שיש בו סימן והוא טרח בו להשיבו וליטפל בשומא עד שיבאו הבעלים ויגידו הסימן ויחזיר להן דמי שיווי האבידה מסתברא דהלכה כר"ט דמותר להשתמש בהן. והגב שמעינן נמי דלעצמו נ"כ יכול לשום האבידה וכלבד בב"ד לפי דעת הרמ"ה ומבואר שי"ל ג"כ לדעת רש"י. ודעת הרמב"ם ז"ל בענין פי׳ השומא בענין אחר הוא שכתב בפ׳ י"ג הלכה ט׳ אם היה דבר שעושה ואוכל וכו׳ מכאן ואילך שם דמיהן עליו והרי הן שלו ושם הבעלים בשותפות כדין כל השם בהמה מחבירו. ובפי׳ השומא מודה לו הראב"ד ז"ל וכן הסכימו האחרונים. והא"כ כתב מלא עגלים וסייחין וכו׳ מיכן והילך מוכרן בב"ד וכו׳ נראה מדעתו ז"ל שפי׳ התוספתא דקתני מוכרן בב"ד על אסיפא דוקא ולא על דבר שעושה ואוכל. והכי איתא בתוספתא כל דבר שעושה ואוכל כגון פרה וחמור יעשה ויאכל לא יעשה בהן יותר ממה שהן אוכלין כל דבר שאין עושין ואוכלין כגון אווזין ותרנגולין מיטפל בהן ג׳ ימים בעגלין ובסייחין ל׳ יום יתר על כן מוכרן בב"ד. ובענין חילוקי הזמנים כבר מבואר הוא בש"ס שם. אלא דבענין השומא נראה התם בכל אלו הדינים שם דמיהן ומניחן ולא מצאתי מי שדקדק בזה לפי התוספתא ולפי הברייתא שבגמרא התם ולחלק בענין השומא לפני הב"ד או לא בין דבר שעושה ואוכל או לא. ומדברי הטור נראה שבכל אלו הדינים תליא בפלוגתא זו לדעת החולקין שהרי אחר שכתב כל הדינים של דבר העושה ואוכל ודבר שאינו עושה ואוכל לפי חילוקי הזמנים כתב דעת החולקים אם צריך ב"ד או לא וכן הרמ"א בהגהה סעיף כ"ד כתב על דין אווזים ותרנגולים זכרים וכו׳ דעת התוספות והרא"ש שאין צריך ב"ד ויכול לשומן וכו׳ מזה נראה דלפי התוספתא אין לחלק בענין ב"ד וכדעת הרמ"ה וכן לדעתי לשיטת רש"י וכמה שנתבאר. ועיין בדרישה בענין הפי׳ של ולא ידענא טעמא מאי שכתב הסמ"ע ז"ל. ובכל הדברים שהביאו לא ראיתי מי שהזכיר התוספתא. ולדעת הרמב"ם היה נלענ"ד שבענין השומא שכתב ולא הזכיר ב"ד סמך עצמו על מקום אחר דמבואר הוא לדעתו שאין לחלק בין הבדה לשארי דינים דלא ס"ל סברת התוס׳ וא"כ דמיא להא דאמרינן בפ׳ אלמנה ניזונת דף נ"ח ע"א גבי ההוא גברא דאפקידו גביה כיסתא דיתמי אזל שמא לנפשיה וכו׳ אתא לקמיה דר׳ אמי א"ל מאן שם לך ומבואר במקומו הוא:

רבי יוסי הוה יתיב מתני וכו׳. כבר מבואר הוא בפ"ז דנזיר וכדפרישית בפנים למספק׳ ליה אם מותר להטמאות כדי ללמוד תורה. ומסקינן בבבלי מסכת ע"ז דף י"ג ע"א דדוקא בטומאה דרבנן כגון ארץ העמים וכיוצא בזה מותר כדאמר התם מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידון ללמוד תורה אבל לא בטומאה דאורייתא כדפסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל והובא בטור וש"ע י"ד סי׳ שע"ב. ומ"מ יש ללמוד מזה אם הכהן יושב ושונה אם מחוייב להפסיק ולצאת בשביל טומאה דרבנן כגון בבית הסמוך לבית שהטומאה בתוכו דאינה אלא דרבנן כמבואר שם בדברי האחרונים ואין כאן מקומו:

ולא יקרו בו שלשה בכרך אחד. בבבלי דף כ"ט ע"ב רמי אמתני׳ דהא משמע מהברייתא דשנים קורין ואמר אביי ל"ק כאן בענין א׳ כאן בשני ענינים ופי׳ רש"י ז"ל בשני ענינים קורין דלא אתו לאמוטי מהדדי בענין א׳ אין קורין והרמב"ם ז"ל פי׳ י"ג הל׳ י"ג פי׳ בהיפוך ולא יהיו שנים קורין בשני ענינים שמא ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר אבל בענין א׳ קורין ולא יקראו ג׳ בספר א׳ ואפילו בענין אחד. והביאו האחרונים לדברי הרמב"ם ולא כתבו מאיזה טעם פי׳ כן ונראה דדעתו ז"ל לדקדק מזה דקתני

שנויי נוסחאות (פוי"א) לצורבן בד"ו לצורכו. (פונ"ג) זה בד"ו זו.

גליון אפרים קורדום מבקע בו עצים אבל לא צינים. מפרש בפ"מ עצים הבאים מסינא ולא נראה. וצ"ל שפירש צינים הוא דקלים כמו ציני הר הברזל במשנה בסוכה ריש פ"ג.

עין משפט נר מצוה

ל
א מיי׳ פי״ מהלכות גזלה ואבידה הי"ג טוש"ע חו"מ סי׳ רסז ס׳
לא
ב מיי׳ שם הי"א טוש"ע שם סעיף יח
לב
ג ד מיי׳ שם הי"ב טוש"ע שם סעיף יט
לג
ה מיי׳ פי"א שם הלכה יג סמ"ג עשין עד טוש"ע שם סי׳ רסג ס"א
לד
ו מיי׳ שם פי"ב הלכ׳ יג טוש"ע שם סי׳ רסז סעיף יח
לה
ז ח שם
לו
ט מיי׳ שם פט"ו סמ"ג עשין עד טוש"ע שם סי׳ רסא ס"א
לז
י מיי׳ פי"א שם הי"ז סמ"ב שם טוש"ע שם סי׳ רסו ס"ב
לח
כ ל מ מיי׳ שם פי"ב ה"ג סמ"ג שם טוש"ע שם סי׳ רסה

ציון ירושלים

עאל לכנישתא שבק סנדלוי. היינו מפני שאסור ליכנס לביהכ"נ בסנדלו והיה מנהגם שהיו מניחין סנדלין נעולין בביה"כ וסנדלין שהיו הולכין לבי"ה היו מניחין חוץ לבהכ"נ וכן כ׳ המ"א סי׳ לא סק"ה. בשם מהר"ם מינ"ץ סל"ח א.ל. לא כתב מקור לזה ומהירושלמי מבואר כן. ואחרי שנים רבות מצאתי בספר כפתור ופרח - ברמז להירושלמי הנ"ל וכתב שמזה ראי׳ למנהגינו שמניחין נעליה׳ בפתחי בהכ"נ לא כמנהג לועזי׳ ושמחתי מאד שזכיתי בה תהלה ת"ל ועמ"א סי׳ קנ ס"ק יז בשם מהרי"ל שם הוא כמנהגינו מנהג לועזים ודו"ק:

מסורת הש"ס

(ברכות פ"ג כלאים פ"ט. מו"ק פ"ג הלכה ה)
מנחות דף ל׳ ע"ב (תוספתא פ"ב)
ב"מ דף ל
פי׳ תוס׳ ב"מ ל ע"ב ד"ה אם

עין משפט נר מצוה

מלאה ברפת. אע"פ שאינה משתמרת בה כגון שאינה נעולה ראיה שיש בה פגיעה: עזוב תעזוב וכו'. ולמאי הלכתא
אלא שג"כ אינה מתעה להרגילה לברות כגון שאין לה ד' פתחים כתביה רחמנא לפריקה והא לער ב"ח הוי וק"ו מטעינה אלא
לארבע רוחותיה: היתה בין הקברות. והוא כהן אל יטמא ללמדך פריקה בחנם וטעינה בשכר: כשם שפורקו מן התור'.
לה שהשבת אבדה עשה השב תשיבם וטומאת כהן עשה בחנם כך טוענו בחנם דאי לא כתב רחמנא אלא חדא ה"א

תורה אור

א מצאה ברפת אינו חייב בה ברשות הרבים חייב בה ב היתה בין הקברות אל יטמא לו ג אם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר הרי זה לא ישמע לו ד פירק וטען פירק וטען אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב שנאמר °עזוב תעזוב (שמות כג) הלך ה וישב לו אמר לו הואיל עליך מצוה אם רציתה לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו היה ו חולה או זקן חייב מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לטעון ר"ש אומר אף לטעון ר' יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יותר ממשואו* אין זקוק לו שנאמר °תחת משאו משאוי שהוא יכול לעמוד בו: (שם)

גמ' בכל אתר את מר מצות עשה קודמת למצות לא תעשה וכא את אמר אין מצות עשה קודמת למצות לא תעשה. שנייא היא שהוא ואביו חייבין בכבוד המקום. תני רובץ *ולא ז רבצן וחזר *תני פורק עמו אפילו מאה פעמים ביום. הן דתימר רובץ ולא רבצן בההוא דמפיל גרמיה והן דתימר פורק עמו אפילו מאה פעמים בההוא דאנים. °כי תפגע *יכול פגיעה ממש (שם) ת"ל °כי תראה אי כי תראה יכול אפילו רחוק מאה מיל (שם) תלמוד לומר כי תפגע. הא כיצד שיערו חכמים אחד ח משבעה ומחצה במיל וזהו ריס. עזוב תעזוב זו פריקה הקם תקים זו טעינה. רבי שמעון בן יוחי אומר כשם שפורקו מן התורה כך טוענו מן התורה. חמור ישראל ומשאוי של עכו"ם דברי הכל פורק וטוען. חמור עכו"ם ומשאוי של ישראל *כדברי חכמים לא פורק ולא טוען כדברי ר' שמעון פורק לא טוען:

הלכה יא מתני'

ט *אבידתו ואבידת אביו שלו קודמת אבידתו ואבידת רבו שלו קודמת י אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת לשל אביו שאביו הביאו לחיי העה"ז ורבו שלימדו חכמה הביאו לחיי העה"ב אם היה אביו כ שקול כנגד רבו אבידת אביו קודמת ל היה אביו ורבו נושאין משאוי מניח את של רבו ואח"כ מניח את של אביו מ היה אביו ורבו בבית השבי פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו אבל אם היה אביו תלמיד חכם נ פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו:

גמ' *תני אי זהו רבו שלימדו חכמה כל שפתח לו תחילה. דברי ר' מאיר רבי יודן אומר כל שרוב ס *תלמודו ממנו רבי יוסי אומר כל שהאיר עיניו במשנתו. רב כרבי מאיר ורבי יוחנן כרבי יודה שמואל כר' יוסי. רב כרבי מאיר חד בר נש פתח פומיה דרב ושמע דדמך ובזע עלוי. ר' יוחנן כרבי יודה רבי יוחנן הוה סליק מטיבריה לציפורי חמא חד בר נש נחת

דקדושים יהיו ולא תעשה דלנפש לא יטמא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה או שאמר לו אל תחזור. והאבדה היא במקום שמצוה להחזיר ה"ז לא ישמע לו דכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו שאם אביך אומר לך חלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל המצות: עזוב תעזוב. אפי' מאה פעמים: הלך וישב לו. בעל החמור: אם היה. בעל החמור זקן או חולה חייב זה: מצוה מן התורה לפרוק. בחנם: אבל לא לטעון. בחנם אלא בשכר: ר"ש אומר אף לטעון. בחנם ואין הלכה כר' שמעון: משאוי שהוא יכול לעמוד בו. אבל לא יותר על משאוי שאינו ראוי לו ואין הלכה כר' יוסי הגלילי:

גמ' בכל אתר את אמר וכו'. אם אמר לו אביו אל תחזיר פריך אמאי אין עשה דכיבוד דוחה ל"ת דלא תוכל להתעלם דאבידה: שנייא היא. הכא שהוא ואביו חייבין בכבוד המקום והתורה גילתה שאם אמר לו אביו עבור על ד"ת אל ישמע לו: תני. בתוספתא פ"ב גרסינן כאידך ברייתא אם היה חמורו נפלן פורק עמו אפי' מאה פעמים: ולא רבצן. שרגיל הוא לרבוץ תחת משאוי: וחזר ותני. ותניא אידך אפי' נפלן פורק וכו' קשיין אהדדי ומשני הן דתימר וכו' בההוא דמפיל גרמיה שניכר שמעצמו עושה זאת ואידך ברייתא מיירי שניכר הוא שבאונס נופל הוא שהטעין עליו יותר מדאי: פגיעה ממש. בסמוך לו: שיערו חכמים וכו'. וזהו

לפריקה הוא דאתא: ד"ה פורק וטוען. דהחמור של ישראל הוא וכתיב גבי טעינה חמור אחיך ומכ"ש לענין פריקה דאיכא נמי לער בעלי חיים: חמור של עכו"ם והמשאוי של ישראל. תליא בפלוגתא דכדברי חכמים דסברי טעינה בשכר ולהכי כתבי' רחמנא ומשום דס"ל דאי לא כתבי' לפריקה הוי אתי בק"ו מטעינה השתא דכתבה לפריקה ילפינן נמי פריקה מטעינה לענין זה דדוקא של אחיך אבל לר"ש דס"ל תרווייהו לריכי ולא ילפינן מהדדי א"כ מטעינה פטור הוא דאחיך כתיב אבל בפריקה חייב דהאיכא לער ב"ח ומטעינה לא ילפינן:

הלכה יא מתני' שלו קודמת. דאמר קרא אפס כי לא יהי' בך אביון הזהר שלא תהי' אתה אביון: של רבו קודמת. והוא שיהי' רבו מובהק שלמד רוב חכמתו ממנו וכן כל הנך רבו דאמרינן במתניתין שקודמין לאביו דוקא ברבו מובהק:

גמ' תני. בתוספתא שם סוף פרקין: כל שפתח לו תחלה. בתורה ללמוד עמו: כל שהאיר עיניו במשנתו. אפי' האיר עיניו במשנה אחת רבו מקרי וכן פליגי במ"ק פ"ג הלכ' ז' לענין קריעה וכן בהוריות פ"ג הלכה ז' להחיותו קודם: רב כר"מ. שמעינן ממילתיה דרב דלקמן שפוסק כר"מ וכן מדר"י לקמן כר' יודה ומדשמואל כר' יוסי: פתח פומי' דרב. בקטנותו פתח עמו ללמדו תורה ושמע רב שנפטר וקרע עליו כדין רבו: נחת

מסורת הש"ס: ב"מ לג ע"ב (תוספתא פ"ב) · ב"מ לג · שם לג · סנהדרין כד ע"ב · (תוספתא פ"ב הי"א) (הוריות פ"ג) הלכה ו ב"מ לג

עין משפט נר מצוה:
לט א מיי' פט"ו מהלכות גזילה ואבידה הלכה ז סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רסא ס"ג
מ ב מיי' שם פי"א הלכה יח ופי"ג מהלכות רולח הלכה ג סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רעב ס"ב
מא ג מיי' שם ופ"ו מהלכות ממרים הי"ב סמ"ג שם ועשין פה טוש"ע שם סי' רסו ס"ה טוש"ע יו"ד סי' רמ סט"ו
מב ד מיי' פי"ג מהלכות רולח ה"ס סמ"ג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' רעב סעיף ד
מג ה ו מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ז
מד ז טוש"ע שם ועיין בב"י
מה ח מיי' פי"ג מהלכות רולח הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ה
מו ט מיי' פי"ב מהלכות גזילה ואבידה ה"א סמ"ג עשין עד טוש"ע שם סי' רסד ס"א
מז י כ מיי' שם ופ"ה מהלכות ת"ת הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ב וטוש"ע יו"ד סי' רמב סעיף לד
מח ל מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' רמב סל"ד
מט מ נ מיי' שם ופ"ח מהלכות מתנת עניים הי"ח סמ"ג שם וסי' קסב טוש"ע שם וסי' רנב ס"ע
נ ס מיי' פי"ב מגזילה ה"ב ופ"ה מת"ת הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רמ"ב ס"ל וטוש"ע חו"מ סי' רסד ס"ב

מראה הפנים

דקתני ככלך אחד דמשמע ג"כ בענין אחד וא"כ לפרש"י מדייק המקשה הא שנים קורין בענין אחד והשתא קשה מאי משני כאן בענין אחד וכו' אכתי מאי שנא ב' דנקט אפילו שנים אין קורין בענין א' ולפי' הרמב"ם ניחא דברייתא מיירי בענין א' ואפ"ה ג' אין קורין דנפישי גברי ושנים קורין ומתני' בשני ענינים מיירי. ונמה דמחלק הכא בין חדשים ליכנים לא גרים בבבלי כן באבידה כ"א במפקיד גרים התם אליבא דסומכוס הכי והרמב"ם ז"ל נפ"ז מהל שאלה ופקדון פסק כת"ק דברייתא דלא מחלק אלא לעולם כל י"ב חדש והוקא במפקיד כדמשמע מפשטה דברייתא והכ"י בסי' רל"ב כתב דנראה דכן דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל. וכודאי דעת הרא"ש נראה כן דהעתיק כלישנא דהברייתא. והש"כ נטה לדברי הב"ח ע"ש:

בכל אתר את אמר מלות עשה וכו'. הטומאה דאל יטמא מפני השבת אבדה לא פריך דטומאה אית בה עשה ולא העשה ואע"ג דהשבת אבידה נמי ל"ת איכא כבר תירלו בזה בענין הסוגיא דהתם דלענין סדחייה לא חשיב הל"ת אלא העשה כדכתב הרי"ף ז"ל. ודע דיש להרמב"ן ז"ל סברא אחת בענין זה דפי' דהשבת אבידס כך דינה כרואה הבידה ואינו משיבה הינו עובר אלא אל"ת דלא תוכל להתעלם לבד ופילפלו בזה ואין כן דעת הרמב"ם ז"ל נרים פי"א ובהל' י"ע ע"ש בענין טעם דאל ישמע לאביו וכו' לפי שאבדה עשה ול"ת היא והוא לכאורה קשה דהא בדף ל"ב אמרו טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמורו. וכו' סד"א הואיל והוקש וכו' וכבר בארתי מזה בחיבורי הגדול ומכל השייך לשיטות האלו. וכן כמה שהביא הב"י כאן בענין הקושיא דהא קי"ל דכפינן בעידנא וכו' ובטומאה משום השבת אבדה בלאו הכי לא משכחת לה בעידנא אפילו אי ליכא כה אלא לאו ג:ידא דהא כי מטמא עבר ללאו דטומאה ועשה דאבדה לא מקיים עד דמהדר למריה. וכשם הרנב"ר תירץ דהכא נמי איכא בעידנא דהואיל ומתעסק בהשבתה ואתחלתה דמלוה היא ולא כמכשירי מליס ודמיא למילה בלרע' דדחית ואע"ג דקי"ל מל ולא פרע כאילו לא מל אלא משום דהוית אתחלתה דמלוה וכשם הר"ר יוסף הביא שכתב דלא דמיא למילה דהתם הוי התחלה בגוף המלוה אבל גבי אבידה עיקר גוף המלוה הוי ההשבה לבית בעלים והשאר הוי כמכשירי מלוה. והכל בארתי בשם מחלוקי הדינים המסתעפים והמתבארי' מסי' הש"ם ואין כאן מקום להאריך:

כדברי חכמים לא פורק ולא טוען וכו' מבואר הוא ממה שפירשתי בפנים דרבנן דס"ל דמסיימי קראי כדמפרש התם דף ל"ב ע"א בענין עיקר פלוגתייהו ופריקה לגופה לא אלטרי' אלא דאי לא הוה כתיבא והוה ילפי' לגופה מטעינה לא הוה ידעינן דטעינה בשכר היא. ולפ"ז נמי דאילטריך כדי ללמד על הטעינה מ"מ כפיר הדר ילפינן פריקה מטעינה לענין אחיך ולא תיקשי דא"כ לכתוב אחיך בפריק דקדים ונילף טעינה מינה בק"ו לענין דפטור מבהמת עכו"ם זה אינו דאי הוה כתב אחיך בפריקה ה"א דלהכי אילטריך פריקה לגלות דהפי' בפריקה דאיכא לער ב"ח אחיך דוקא ולא הוה ידעינן דטעינה בשכר. ולר"ש פשוט הוא דאחיך גבי טעינה כתיב ולדידיה כל"ה תרווייהו לריכי. וכל זה לסוגיא דהכא דחזינן דתלי האי דינא בפלוגתייהו דר"ש ורבנן. אבל מסוגיא דהתם המסקנא כדאמר הכא מדברי שניהם נלמד דלער ב"ח דאורייתא. ובענין האי דינא דקאמר התם לימא מסייע ליה בהמת עכו"ם וכו' ולדיחויא קאמר דלא תסייע מהכא ועכ"פ נלמד דלרבנן דקי"ל כוותייהו ס"ל דלער ב"ח דאורייתא ובהמת עכו"ם ומשאוי לפרוק חייב משום לער ב"ח אבל לטעון תליא בזה המתמר עכו"ם פטור ואם לאו חייב אף לטעון משום לער ישראל וכדברי הרמב"ם ז"ל פ' י"ג מהל' שמירת נפש ע"ש. שכתב ובבהמת ישראל והמשאוי של עכו"ם חייב לפרוק ולטעון משום לער ישראל. וכלומר דבכהן א"ל לחלוק בין מתמר וכו' כדאמרינן דסתמא דמילתא איבא כתר חמרי' אזיל וע"ש ואין להאריך:

רבי יודן אומר כל שרוב תלמודו ממנו. וכ' יוחנן כר' יהודה וכן אמר התם דף ל"ג ע"א

שנויי נוסחאות (סו"ו) **עליך** כד"ו ועליך. (סוכ"ס) **לא טוען** כד"ו ולא טוען.

גליון אפרים

חמור ישראל ומשאוי של עו"ג דברי הכל פורק וטוען חמור עו"ג ומשאוי של ישראל כדברי חכמים פורק ולא טוען כדברי ר"ש לא פורק ולא טוען כו"ל · הירושלמי ס"ל דבין לרבנן ובין לר"ש מסיימי קראי ופליגי בזה דהחכמים ס"ל לער בע"ח דאורייתא ולכתוב טעינה ונילף פריקה מק"ו א"ו דפריקה בחנם וטעינה בשכר ור"ש ס"ל לבע"ח לאו דאורייתא וליכא ק"ו וכיון דליכא ק"ו לריך למיכתב תרווייהו מסו"ה ס"ל דשתיהן בחנם. ועיין בבבלי ל"ב ע"ב מדברי שניהם נלמד לער בעלי חיים דאורייתא ואף ר"ש לא קאמר אלא משום דלא מסיימי קראי אבל מסיימי קראי דרשינן ק"ו. הלמא דאי לעב"ח לאו דאורייתא וליכא ק"ו לריך למיכתב תרווייהו. ומשו"ה בחמור ישראל ומשאוי של עו"ג וסתמא דמילתא איגש בתר חמריה אזיל ד"ה פורק וטוען משום לערא דישראל ובחמור עו"ג ומשאוי של ישראל לדברי חכמים דלבע"ח דאורייתא פורק ולא טוען ולדברי ר"ש דלבע"ח לאו דאורייתא לא פורק ולא טוען. (נוע"ו):

מסורת הש"ס

נחת מן תמן. מלפורי ומשום שלפורי יושבת בראש ההר קרי ליה נחית: חד רבן דמך. רב א' נפטר וכל העם רלים להטפל בו וידע ר' יוחנן שהוא ר' חנינא שהי' ראש ישיבה בלפורי: מאנין טבין דשובתא. הבגדים החשובים שלו שלובש בשבת וקרע אותם עליו: ולא כן תני כל קרע שאינו של בהלה. בשעת מעשה וחימום אינו קרע ולמאי המתין ר' יוחנן עד ששלח להביאן לו בגדי שבת ובין כך עבר שעת החימום ובהלה ומשני ר' יוחנן בעי מיעבד דרבה הי' רולה לעשות דבר גדול וחידוש ומוקריתיה בשביל לכבדו והלכך שלח אחר בגדי שבת החשובין שלו ולקרוע עליו: ולא ידעינן. וקאמר הש"ס דאפ"ה לא ידעינן אם טעמי דר' יוחנן כר' יהודה ומשום דהוה רביה מובהק ר' חנינא או משום שמועות הרעות דלריך לקרוע על אב"ד שמת משום שמועות רעות ואע"פ שלא הי' רבו: מילתיה דר' חייא בר ווא בלפורי. וממלתי' דר' חייא שמעינו שלא הי' ר' חנינא רבו מובהק של ר' יוחנן. והא דר' חייא מבואר ביותר בהוריות דגרסי' התם ר' חנינא הוה מיסתמיך בר' חייא בר' בא בליפורן חמא כל עמא פריי. ראה ר' חנינא כל העם היו רלין ושאל לר' חייה על מה זה כל העם רלין כל כך והשיב דר' יוחנן יושב ודורש בבית מדרשו של ר' בנאה וכל העם רלין לשמוע הדרשה: אמר. ר' חנינא בריך רחמנא דחמי לו פורין. שהראה לעיני הפירות שעשיתי עם תלמידי והראני בעוד שאני בחיים: וכל אגדתא פשטת לי'. מה שלמד ר' יוחנן ממני הוא שפשטתי לו כל דברי הגדה חוץ מעל משלי וקהלת: הדא אמרה כל תלמיד ותלמיד. השתא מסיק לה דממילתיה דר' חייה בר בא שמעינן דלאו רבו מובהק הי' ר' חנינא שהרי א"ל שלא למד עם ר' יוחנן אלא מלתא דאגדתא ואפ"ה קרע עליו ש"מ דלאו דוקא רבו מובהק כדאמרינן מעיקרא אליבא דר' יוחנן אלא דס"ל כל תלמיד אע"פ שלא הי' רוב חכמתו ממנו חייב לקרוע עליו: שמואל כר' יוסי אמר. אמרו על שמואל דחד בר נש אסבריה ליה האי מתני' דפ"ג דתמיד וב' מפתחות היו לו א' יורד לאמת השחי וא' פותח כיון ופירש לו אמת השחי שהיה מוריד ידו בחור שבכותל עד בית השחי שלו והיה פותח בידו מבפנים. והשני הי' פותח כיון מיד בלא טורח וכדרכו וכששמע שמואל שנפטר קרע עליו כדין רבו וכר' יוסי שאפי' האיר עינו במשנה אחת רבו מיקרי:

נחת מן תמן א"ל מה קלא במדינתא. א"ל חד רבן דמך וכל עמא פריין מיטפלא ביה. ידע ר' יוחנן דהוא רבי חנינא. שלח ואייתי מאנין טבין דשובתא ובזעון. ולא כן תני *כל קרע [א] שאינו של בהלה אינו קרע. רבי יוחנן בעה מיעבד דרבה ומוקריתיה. ולא ידעין אין משום דהוא רביה אין משום [ב] שמועות הרעות. מילתיה דרבי חייה בר ווא בציפורי חמא כל עמא פריי א"ל למה כולי עלמא פריי. א"ל רבי יוחנן יתיב דריש בבי מדרשא דרבי בנייה וכל עמא פריי מישמעיניה. אמר בריך רחמנא דחמי לי פורין עד דאנא בחיים. ובאגדתא פשטית ליה חוץ ממשלי וקהלת. הדא אמרה כל תלמיד ותלמיד. שמואל כר' יוסי אמר חד בר נש אסבר לשמואל בשני מפתיחות אחד יורד לאמת בית השיחי ואחד פותח כיון. שהיה מוריד ידו עד שיחיו היה פותח כיון. ושמע דדמך ובזע עלוי:

הדרן עלך פרק אלו מציאות

הלכה א מתני' המפקיד *אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו שילם ולא רצה לישבע [ג] שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא [ד] נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה [ה] למי הוא משלם למי שהפקדון אצלו [ו] נשבע ולא רצה לשלם נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למי הוא משלם לבעל הפיקדון: **גמ'** *מנן תיתי ליה °אם המצא תמצא בידו הגניבה וכי אין אנו יודעין שאם ימצא הגנב ישלם שנים ומה ת"ל שנים ישלם אם אינו עניין לו תניהו עניין לשלפניו. רבי עאל לפירקא דרבי יודן אמר קומיה הדא א"ל אמור דבתרה נשבע ולא רצה לשלם נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למי משלם לבעל הפקדון. וישלם למי שהפקדון אצלו. רבי

מנן תיתי לי' אם המלא תמלא בידו הגניבה וכי אין אנו יודעין שאם ימלא הגנב ישלם שנים ומה ת"ל שנים ישלם. פי' המהרא"פ ז"ל דהכונה הוא על הפסוק דמשתעי בש"ח וגונב מבית האיש אם ימלא הגנב ישלם שנים מיותר הוא דהא כבר כתב אם המלא תמלא בידו הגניבה שנים ישלם אלא ע"כ דקאי אשלפניו דהוא על השומר דקמ"ל דמשלם שנים להשומר כן פי' מהרא"פ ז"ל: א"ל אמור דבתרה נשבע ולא רצה לשלם כו'. וישלם לבעל הפיקדון פי' דהא בהאי קרא קמיירי ונקרב בעה"ב אל האלקי' לשבועה. ואם כן מיירי הקרא בשומר שנשבע ג"כ ולפ"ז צריך לשלם להשומר אף שנשבע ג"כ. ע"ז משני ר"כ בשם ר"י חיים וכו' למקום שהקרן מהלך:

הי'

הדרן עלך אלו מציאות

הלכה א מתני' המפקיד שילם ולא רלה לישבע. שבועת השומרין שהי' יכול לפטור בשבועה שלא פשע בה ושלא של[ח] בה יד כדין ש"ח שהרי אמרו וכו': למי שהפקדון אללו. דכיון ששילם ואפי' עדיין לא שילם ממש אלא מכיון שאמר לפני הב"ד הריני משלם קנה כל תשלומיה לא שנא תשלומי כפל ולא שנא תשלומי ארבעה וחמשה: **גמ'** מנן תיתי לי'. מנא לי' להתנא דין זה מן התור' דהיכא דשילם השומר דקני לי' כפילא: אם המלא תמלא וכו'. דכתיב בפ' כי יגנוב איש שור או שה וגו' אם המלא תמלא בידו הגנבה וגו' שנים ישלם ודרשינן להאי קרא בפ' מרובה דבגנב עלמו הכתוב מדבר: וכי אין אנו יודעין וכו'. שהרי כתב קרא אם ימלא הגנב ישלם שנים ומה ת"ל כאן שנים ישלם: אם אינו ענין לו. לגנב עלמו שישלם כפל למי שנגנב ממנו: תניהו ענין לשלפניו. כלומר לפרשה שכתובה לפניו לקמן כי יתן איש אל רעהו וגו' דבש"ח מישתעי ובטוען טענת גנב בפקדון כדמוקמינן במרובה ולמדנו הכתוב שם דברול' לפטור עלמו בטענת גנב דאם ימלא שהוא הגנב ישלם שנים וכאן למדנו דאם טען טענת גנב ושילם לו להמפקיד דאם נמלא הגנב אח"כ שנים ישלם להנפקד: רבי. נכנס לשמוע דרשה דר' יודא ואמר לפניו דרשה זו מן הכתוב: א"ל אמור דבתרה. אם כדבריך דמן התורה למדנו דמקני לי' כפילא להשומר א"כ אימא סיפה נשבע וכו' דמשלם לבעל הפקדון אמאי וישלם למי שהפקדון אללו אפי' בסיפא דכיון דאמרת דמקרא יתירה דרשינן להאי מילתא היכא רמיזא בהאי קרא דדוקא בשילם ואימא אפי' בנשבע שלא פשע בה דג"כ פוטר עלמו מן המפקיד ושוב אין עליו כלום ואם אח"כ נמלא הגנב נהי דהקרן ודאי דמשלם להבעלים הכפל מיהת ישלם להשומר שהרי התורה זכתה לו:

רבי

פ"א הלכה כר' יהודה וכן פסק הרמב"ם ז"ל פי"ב מאבדה הלכה י"ב ודבריו שם עיקר כדכתב בהגהת מיימוני' ריש פ"ה מתלמוד תורה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג המפקיד מנן תיתי ליה וכו'. מסוגיא דהכא דדריש לה דמקני ליה כפילא לשומר מקראי יתירי וטעמיה דלשיטתיה אזיל האי ש"ס דס"ל דהני קראי דכתיבי בפ' ש"ח אם ימלא הגנב. ואם לא ימלא הגנב תרווייהו בטוען טענת גנב נייתנו וחד מינייהו למעוטי טוען טענת הכד בפקדון דאינו משלם תשלומי כפל וכמ"ד דס"ל בבבלי הכי כריש פ' מרובה וא"כ קרא דהמלא תמלא לגנב עלמו אתא וכדרשא דתנא דבי חזקיה כמבואר התם וכבר ביארתי שם מהסוגיות להני תנאי דפליגי בהא והיולא מזה ע"ש. ולא נכנס כאן אלא מה דשייך לדינא דהכא בהג"מ מדרשי דקראי לכל חד

מראה הפנים

כדאית ליה. דלכאורה קשה הא להאי מ"ד שנים ישלם דכתיב בהאי קרא לגנב גופיה איצטריך ומק"ו מטוען טענת גנב לא נפקא לן דא"כ נימא דיו ובשבועה דוקא כדאמר התם וא"כ מאי אם אינו ענין לו דקאמר. ומבואר הוא דאין לפרש בע"א כ"א מוכרח הוא. דהאי קרא דתיים שנים ישלם דריש ליה לענין קניית הכפל להשומר וכחילוק דינו בין רישא לסיפא דמתני' כדקאמר בהדיא. וכן אין לומר דהאי ש"ס ס"ל כמ"ד התם דהני קראי דש"ח חד לגנב וחד לטוען טענת גנב דהא מוכרח הוא מסוגיא דריש מרובה דהאי סתמא דש"ס ס"ל כמ"ד דתרווייהו לטוען טענת גנב אתו כמו שבירתי והוכחתי שם וכן נראה מסוגיא דהכא. ונראה דבזה ס"ל להאי ש"ס דמיפרך ק"ו הוא דהי לשבועה מי גרע גנב עלמו מטוען טענת גנב והא כתיבא דמשלם כפל בשבועה והילכך לית ליה דיו וסוגיא דהתם דמרובה כרבנן דר' טרפון דפ' כילד הרגל אתיא דס"ל אפי' היכא דמיפריך ק"ו אמרינן דיו וכן מוכח בפ"ה דסוטה הלכה ב' דהאי תלמודא כר' טרפון ס"ל בהא וע"ש מ"ש כזה בשם הליכות עולם דכל היכא דהק"ו אינו אלא לגלויי מילתא בעלמא

כבר רבי יוחנן בעא מעבד דרבה ומוקריתיה ולא ידעין אין משום דהוה רביה אין משום שמועות רעות. מילתיה דר' חייא בר אבא המרה משום דהוה רביה ר' חנינא. הוה מתמהיר על ר' חייא בר בא בלפורי כנ"ל:

לאדן דרבי בנייה וכו'. עד דאנא בחיים כל אגדתא פשטית ליה חוץ ממשלי וקהלת הדא אמרה (שרוב תלמודו ממנו רוב כל תלמוד ותלמוד) שמואל כר יוסי [אמר] חד בר נש אסבר לשמואל וכו' ובזע עלוי כנ"ל:

עין משפט נר מצוה

נא
ת מיי' פ"ח מאבל הלכה ג סמ"ג עשי' מד"ס ב ט"ו יו"ד סי' שמ

נב
ב מיי' שם פ"ט הלכה ו טוש"ע שם סעיף לו

א
ג מיי' פ"ד מהלכות שכירו' הלכה ג סמ"ג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' רצא ס"א

ב
ד ה ו מיי' שם ופ"ח מהלכות שאלה ופקדון ה"א סמג עשין פח טוש"ע שם סי' רצה

מ"ק כד

נזיר קח ע"א

(ב"ק ס"ו)

ב"ק כב

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי' פי"ח משאלה ופקדון הלכה א סמ"ג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' רצה

היו לו עדים שנגנבה באונס ואעפ"כ שילם מי נימר אע"פ שפטור מכיון ששילם השומר שייך הכפל להשומר או לא. ע"ז מסיק הדא דמר ר"א המוכר קנסו' לחבירו לא עשה כלום דהא לפ"ז הוי השומר כלוקח בעלמא ולא משלם מדין שומרין אלא כמו לוקח בעלמא והתורה לא זיכה הכפל להשומר אלא כשהוא משלם. מדין שומרין אבל לא כשמשלם מדין לוקח בעלמא ועי' בחידושי רע"א ז"ל בדף ל"ד במקום. שהשומר פטור ושילם עיי"ש. ע"ז שאל היו לו עדים שנגנבה בפשיעה הרי הוא בכלל שילם ואח"כ נמצאת הגניבה למי הוא משלם והוא דהיו לו עדים שנגנבה בפשיעה דהשתא משלם מדין שומרין. אבל כיון דפושע הוא וצריך לשלם. והקרא מיירי בשומר שצריך לישבע כדמסיים ואם לא ימצא הגנב ונקרב בעה"ב אל האלקי' דהוא לשבועה בזה הוי איבעיא דלא איפשיטא אם שייך להבעלים או לשומר או לשניהן. וכ"ז היא דווקא לשיטת הירושלמי דגזה"כ הוא ע"כ שייך האי איבעיא אבל לשיטת הבבלי דהיא משום דנעשה כא"ל לכשתגנוב ותרצה ותשלמני ע"כ פשיטא דאם הי' עדים שפשע והתשלומין הוא לאו מרצונו פשיטא דלא קני הגנב הכפל ושייך לבעלים:

וכא

תורה אור

שמות כב

רבי נסה בשם רבי יונה °חיים שנים ישל' למקום שהקרן מהלך שם הכפל מהלך. רבי יוחנן ורבי לעזר רבי נסא מוסיף בשם רבי יוסי בן חנינה לא סוף דבר *שילם אלא מכיון שקיבל א עליו לשלם כמי ששילם. אמר משלם אני חוששין שמא שלח בו יד. אמר נשבע אני וראה אותן שמגלגלין עליו שבועות אחרות וחזר ואמר משלם אני חוששין. א"ר יוסי לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל שאם רצה לשלם ישלם ואם רצה לישבע ישבע. היו לו עדים שנגנבה באונס הדא היא דמר רבי לעזר המוכר קנסיו לאחר לא עשה כלום. היו לו עדים שנגנבה בפשיעה הרי הוא בכלל ישלם ואחר כך נמצאת הגניבה למי משלם לראשון או לשני או לשניהן:

הלכה

מסורת הש"ס

ב"מ לד

פני משה

רבי נסה וכו'. מפני לעולם אימא לך דמן התורה הוא דקני כפל כששילם ושאני הוא בנשבע שהכתוב גילה לנו במקרא הזה דכתיב חיים שנים ישלם וחיים לשון קרן הוא דכל דבר שהוא משלם כמו שגנב או גזל קרוי חיים כלומר התשלומין שלם מבלתי חסרון וכעין דדרשינן במרובה אחייה לקרן וכו' וה"כ דרשי' למקום שהקרן מהלך שם הכפל מהלך והלכך בשיפא ישלם לבעל הפקדון: ר' יוחנן ור' לעזר. אמרי תרווייהו דר' נסא מוסיף בשם ריב"ח אמתני' דקתני שילם וקאמר דלא סוף דבר שכבר שילם אלא מכיון שקיבל עליו לשלם ולא הטריחו לבא לב"ד ולדון עמו כמי ששילם הוא וקני לי' כפילא: אמר משלם אני. מילתא אחריתא היא דאם הנפקד אומר משלם אני אעפ"כ חוששין אנו שמא שלח בו יד וכלומר שעיניו נתן בו לשלוח בו יד ולהסתירו וצריך לישבע שאינו ברשותו: וחזר ואמר משלם אני חוששין. שמא לפטור עצמו משבועה על הגילגול הוא מתכוין אלא או ישבע על הכל או ישלם את הכל: הי' לו עדים שנגנבה באונס. ולא בפשיעה ופטור הוא מלשלם מן הדין ואפ"ה אמר לו לשלם ואם אח"כ נמצא הגנב אם משלם לו הכפל דהוי כמו ששילם או לא: הדא היא דאמר ר' לעזר. על דין זה דלא קני לה כפילה דהמוכר קנסו לאחר מאחר שמתחייב הגנב כבר ליתן להמפקיד הכפל והוא מוכר עכשיו הקנס לאחר כשיבא לידו לא עשה כלום דלא מלי המפקיד למקני ליה אלא בתחל' בשעה שהפקידו אללו דלכשיגנב ממנו וירצ' לשלם לו אבל השתא לא מלי למקני לי' ובכה"ג לא אסיק המפקיד אדעתי' מעיקרא: היו לו עדים שנגנבה בפשיעה. ובכה"ג ודאי אסיק אדעתיה מעיקרא דכשיתברר שיגנבו ממנו ע"י פשיעה צריך לשלם לו והילכך הרי הוא בכלל ישלם ומן הסברא הוא דמקני ליה כפילא ואם ימצא הגנב למי הוא משלם תשלומי כפל להמפקיד או להנפקד או לשניהן כלומר שיחלוקו בהכפל ולא איפשיטא:

הלכה

מראה הפנים

בעלמא לא אמרינן דיו ובזה ודאי ניחא הכא דלענין מיפרך הק"ו יש לפקפק דלא דמי לכה דאמרי' בעלמא מיפרך הק"ו ועיין בדיבור דלקמן:

חיים שנים ישלם למקום שהקרן מהלך וכו'. מכולא סוגיא דהכא משמע דכל האי דינא דמתניתין מדרשי דקראי נפקא לן. ולא נמצא כן בסוגית הבבלי ואדרבא פשטא דהתם מוכחא דלאו מן התורה הוא אלא דהכמים אמרו כן דאי מגזרת הכתוב הוי לא הוי מקשי והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכו' וכן הא דאמר רבא לקמן נעשה כאומר לו וכו' וכדפרש"י ז"ל דקים להו לרבנן דניחא להו לבעלים וכו'. וכן לא הוה מחלקינן כדינא דרבא כדאמר התם אתמר דמלתא וכו' מכל הלין נראה דסוגית הש"ס דהתם לא ס"ל דהאי דינא דקניית הכפל בשומרין מד"ת הוא אלא מדרבנן. ונראה דהיינו דסוגיית הש"ס דהתם ס"ל כדרבא דרב במרובה דדריש לה חיים וגנבה אחייה לקרן כעין שגנב כדמוכח התם בדף ס"ה ע"א דנקטים לדרשא דרב למסקנא ובדמוקי התם לענין יוקרא וזולא וכו'. וא"כ לא מלינן למדרש לדינא דהכא מקרא דא"כ קשיא סיפא דמתני' ולא מלי לשנויי כדמשני הכא דחיים איצטריך לכדרב ועוד דלרב ע"כ לא מלינן למדרש האי דרשא למקום שהקרן מהלך וכו' ונומר תרתי ש"מ דאי הכי גם לענין דיניה דרב נמי נימא כן דכי היכי דמשלם קרן כעין שגנב ה"נ כפל דמהי שנא אי לכא מלתא איתקים ה"נ לענין התשלומין ורבא לא ס"ל הכי כמבואר התם דאמר כפל כשעת העמדה בדין. ויצא לנו מזה דגם מסקנא כתמא דהש"ס דהתם דשקיל וטרי אליביה דדיניה דרב וכן מסקנת הפוסקים בדינו שם א"כ נמי ס"ל כהאי מ"ד דתרווייהו בטוען טענת גנב מיפתעו וגנב עצמו מאם המצא תמצא וכדתנא דבי חזקיה דהא להאי מ"ד דוקא הוא דדרשינן התם לחיים וגנבה לדרב אחייה לקרן וכו' וכבר נתבאר לעיל דטעמא דהש"ס דהתם דלא דריש לדינא דמתני' מקרא כדדריש הכא הוי משום דלית ליה לדרשא דרב לעיקר. ולסוגיא דהאי ש"ס ע"כ צריך לתרץ לענין זה דס"ל תרתי ש"מ מחיים שהכי מבואר הוא דבענין זה הושוו הסוגיות דהכי קראי בפ' מ"ח בטוען טענת גנב מיפתעו. ובמה שהקשיתי בריש מרובה לדברי התוס' דף ס"ז ע"ב ד"ה אין הגנב וכו' דהא האי דרבא בדף ס"ט ע"ב אליבא דר' יוחנן אמרינן שם וא"כ הניחא בהא דקאמר דלמאן דדריש חד לגנב וחד לטוען טענת גנב א"ש ומשום דלר' יוחנן אית לן לומר דס"ל כהאי מ"ד דאיהו הוא דס"ל בריש הפרק שם דטוען טענת גנב משלם ג"כ ד' וה' ולהאי מ"ד דרשינן מסיקנא וכדאמר התם בסוגיא לקמן בדף ס"ג ע"ב ואין משיבין על הסיקה מיהו הא קשיא דהא להאי מ"ד אמרינן בסוף הסוגיא דף ס"ד ע"ב דאליביה דרשינן מאם המצא תמצא לאידך דרב דאמר מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור ור' יוחנן ג"כ ס"ל כוותיה כדאמר התם דף ע"ה ע"א והי דרשינן מאם המצא תמצא למודה בקנס ע"כ צ"ל דלא ס"ל להאי מ"ד כדמסיק שם אליביה דתנא דבי חזקיה לענין דרשא דהמצא תמצא וא"כ צ"ל דדריש לרבות כל דבר מגנבה וחיים כדאמר התם מעיקרא וא"כ השתא דרשה דרב דאחייה לקרן מנא לן דהא לא אמרו התם הך דרשיה דרב אחייה לקרן אלא אליבא דמ"ד דס"ל תרווייהו בטוענת גנב ודריש לגנב עצמו מהמצא תמצא כדמסיק אליבא דתני דבי חזקיה ודריש ליה בריבה ומיעט וכל הני פרטי חד למעוטי קרקע וכו' וחיים וגנבה לכדרב. ונהי דלר' יוחנן מלינן לתרוצי דהא דאיהו נמי ס"ל אחייה לקרן וכו' דמוכחא הוא וס"ל מודה בקנס וכו' מ"מ לא שמעינן מיניה דדריש לה כדרב דהא מלתיה דרב במתנית' דזלא התם בענין מודה בקנס ואח"כ באו עדים דלא פטור אלא כשחייב עצמו בקרן כדאמר מסתברא מלתיה דרב בהא ולא דריש לה כוותיה דליפטור בכל גווני מיהו לרב גופיה קשיא דאי דריש ליה למודה בקנס וכו' מאם המצא תמצא תו לית לן למידרש להך דרבא דאחייה לקרן מגנבה וחיים דלא מייתרי דהא מבעי לן למדרש לרבות כל דבר אליביה דהאי מ"ד וכשיטתיה דרב וכמבואר שם להמעיין בסוגיות מריש הפרק עד סוף דף ס"ד וזה צ"ע:

לא סוף דבר וכו'. וכן המסקנא התם. וכן בהא דאמר חוששין שמא שלח בו יד וכדפרישית בפנים דעל שליחות יד ממש א"א לאמרו בהרי משלם הוא אלא משביעין אותו שאינו ברשותו אע"פ שמשלם כדאמר רב הונא התם וכמסקנת הפוסקים וכן מצאתי בפי' הרא"ש ז"ל ועיין דיבור דלקמן:

אמר ר' יוסי לא חייבה אותו התורה שבועה וכו'. בפירש מילתא דהכא ובפלוגתא דת"ק ודר' יוסי נחלקו הפוסקים דהרי"ף בפ' כל הנשבעין מפרש דלענין דין גלגול דשבועה דלעיל פליג בהא דקאמר ת"ק דאם בא לגלגל עליו ורוצה לשלם חוששין ואומרין לו או תשבע על הכל או תשלם הכל והא פליג ר' יוסי ואמר לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר וכו' והרשות בידו לחזור בו ופסק שם כת"ק וכר' זעירא דהכא בפ' המוכר ודין זה מוסכם הוא וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפרק א' מטוען הלכה י"ג והטור וש"ע סי' צ"ד ומה שכתב שם הראב"ד דאם אמר הנתבע על הגלגול אני נשבע ונפטר ועל הטענה הראשונה השבע ועול הרשות בידו גם הרמב"ם מודה בזה וזה מבואר הוא בדברי הה"מ שם וכמו דקבע זה להלכה בש"ע שם סעיף ו'. מיהו בפירושא דמלתא חולק הרא"ש ז"ל בסוף פרק המוכר וכתב דלא פליג אלא לענין מיקני כפילא ולא איירי הכא בענין שבועה כלל וז"ל שם אחר שהביא הא דלעיל אמר משלם אני חוששין שמא שלח בו יד פירוש ומשביעין אותו שבועה שאינו ברשותו אמר נשבע אני וראה שמגלגל עליו שבועות אחרות וחזר ואמר משלם אני חוששין פי' שמא ליפטר מן השבועות אמר הריני משלם ולא לעשות נחת רוח להמפקיד ולא מקני ליה כפילא וקאמר ר' יוסי לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל עליו וכיון דאמר הריני משלם הוי כאלו אמר מתחלה איני נשבע ומקני ליה כפילא וניחא לה האי פירוש דאלו לרב אלפס ז"ל שהירושלמי פליג אגמרא דידן דסבר דאין מגלגלין כדרבנן דכי אמר נמי הריני משלם הכי מחויב שבועה דרבנן שאין ברשותו כדאיתא בירושלמי אהך מלתא גופיה עכ"ל העתקתי זה מפני שראיתי להש"כ בסי' רל"ה סעיף ב' ס"ק ד' כתב בשם הרא"ש סוף שבועות מי שאמר אני נשבע ורצה לגלגל עליו טענות אחרות ואמר הריני משלם אפ"כ מקני ליה כפילא. והוא תמוה דמאין הוציא זה מדברי הרא"ש דר' יוסי הוא דס"ל הכי והלכה כת"ק דהא ודאי לא פליג הרא"ש על הרי"ף דבמר הכלל הלכה כת"ק אלא בענין פירושא הוא דפליג ובאיזה ענין דפליגי ודאי לא יחלוק דאין הלכה כר' יוסי וזה מבואר. ובענין עיקר הדין במה שכתב הרא"ש בגילגול יתבאר אי"ה בפ' כל הנשבעין בסייעתא דשמיא:

היו לו עדים שנגנבה באונס וכו'. לאו דוקא באונס דהרי הב"ה משמע אלא שלא בפשיעה. א"נ לאשמועינן גם בש"ס דהא דינא דמתני' גם בש"ס שייכא כדאמר רב פפא התם דף ל"ד ע"א ש"מ שאמר נגנבה מקני ליה כפילה כיון דאי בעי פטר נפשיה בשבורה ומתה וכו' ואשמועינן הכא דכיון שיש עדים בכך לא מקני ליה כפילא וטעמא דמשום דמעיקרא לא אסיק המפקיד אדעתיה שיתרצה לשלם בדבר שהוא פטור מן הדין. כללא דמילתא בהאי דינא דבעינן שלא יטריחוהו לבא עמו בדין אלא כשיתרצה מאליו לשלם משום נחת רוח זה מקני ליה כפילא וגם בענין שיהיה באופן שיעלה על דעת המפקיד בתחלה בשעה שהפקידו אללו שאם יאבד ממנו באופן שיתחייב ויתרצה לשלם בהא הוא דמקנה ליה מעכשיו להכפל ולכל שבח דהאי נמילא כגון שנתייקר וכדאמר רבא בבלי' קמא התם וכן הסכימו הפוסקים ואי לאו הכי הוה מקנה דבר שלא בא לעולם כדאמר התם והיינו נמי דקאמר ר' לעזר הכא בהאי דינא דכיון דבשעה שהפקידו לא אסיק אדעתיה שישלם לו בכה"ג והוה כמוכר עכשיו לאחר בשגנב מה שיבא לו מהקנס באם שימצא הגנב ולא כלום הוא דהוי מקנה דבר שלא בא לעולם. ולזה הדין דר' לעזר הסכים הרמב"ן ז"ל מביאו הה"מ בריש פ"ח משאלה ופקדון וכמבואר ממה שכתבתי לעיל בטעם. ודוקא לענין שאמר הריני משלם שייכא הך סברא דהסיק אדעתיה וכו' אבל אם שילם בזה ודאי אפי' בהאי דינא דיש עדים וכו' קני ליה כפילא דהא קי"ל בהבא פ' הגוזל דאפי' אם נשבע ושילם אח"כ קני הכפל ומכ"ש הכא דלא הטריחו לב"ד וזה מבואר. והנ"י בשם הרשב"א ז"ל כתב דפסק גם בדין דלקמיה הכי דהיכא דיש עדים שנגנבה בפשיעה דג"כ מקני ליה כפילא והטעם דגם בהא איכא למימר האי סברא דמעיקרא אסיק אדעתיה שאם יגנב ממנו בפשיעה ויתרצה לשלם לו מיד. וזהו הכא מה שי"ל לדעת הרשב"א. ועיין בנ"י במ"ש דאי בעי פטר נפשיה וכו' וי"ל דהסיק אדעתיה שאם שיש רוצה ישבע לשקר וכו' ומ"מ הדברים דחוקים וכן מ"ש שם בשמו דהכי משמע בירושלמי תמוה הוא דהיכי משמע הכא וג"כ הא בעיא דלא איפשיטא היא. ובודאי א"א לפרש הכא בענין אחר. ועוד דבדין זה ודאי כבר הטריחו לב"ד שהרי אין דרך להביא עדים שנגנבה בפשיעה אלא כשהמפקיד לאחר שיטעון שהנפקד גנבו ואם נתרצה מיד בתחלה קודם שהטריחו לדין מה לנו ולעדים והלשון היו לו עדים לא משמע כן ואפילו נדחק לפרש דכיון שידע שיש להמפקיד עדים בכך נתרצה לשלם מיד עכ"פ מבואר הוא דהש"ס נסתפק בזה. למי משלם לראשון דלא אמרי' אסיק אדעתיה כל כך ובמחמת כן ירצה לשלם לו או לשני דנימא דאפ"ה אסיק אדעתיה דכל כה"ג דמתחייב לשלם לו מן הדין ואם לא יטריחוהו ויתרצה לשלם לו מקני ליה כפילא. או לשניהן כלומר דכיון דיש סברא לכאן ולכאן הדבר בספק ויחלוקו בכפל. וזה מבואר ומוכרח הוא. וכן מוכח

מדיוקא

עמודי ירושלים

אמר נשבע אני וראה אותן שמגלגלין כו' הרי"ף הביא הירושלמי הזה בפ' כל הנשבעין והקשו עליו דהא ילמדך לשבע שבועה שאינו ברשותו ושוב יגלגל עליו שאר השבועות. וי"ל דמיירי במימו מנוי בשוק דלא ילמדך לישבע ועי"ל דמיירי דנגנבה בפני עדים דשוב ליכא למיחש שמא עיניו נתן בה:

וכא והיא שנתן לו רשות לעשות בה אפטרופיא הוא ברמיזא והוא הסוגיא דמס' כתובות פ"ט כדרך הש"ס הזה כפי' הפ"מ ז"ל ר' אבוה שאל ובכתובות גרסינן ר"ז שאל מר' אבוה ושם הגי' כתיקונה עיי"ש:
אמר ר"א אכלו שלהם אכלו. ר"ז שאל לר' אבינא שאלוה הבעלים ומתה. פי' אם הבעלים חייבין לשלם להשוכר כיון דהוי שואל שלו. א"ל כן אנן אמרין דחייב ואפילו אכלוה דהוי שליחות יד. ע"ז אמר ר"י בר אבון אכלו שלהם אכלו דלא דמי למתה דהתם הוי עלי' דין חיובא דשומר משא"כ אם שלא בה יד דאז אין עליו חיוב דשומר אלא חיובא דגזלן כדכתב בשטמ"ק ז"ל במס' ב"ק דף קי"א גבי סוגיא היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור דכתב בשטמ"ק ז"ל דכשלא יד נעשה עליו חיוב חדש חיובא דגזלן ולא חיובא דשומר עיי"ש וכיון דהוי גזלן ולא חיוב דשומר. א"כ הכא דהוי שלו לא הוי גזלן אלא שלהן אכלו וא"צ לשלם לו רק מה שקיבל ממנו על שכירות היום ולא גוף הבהמה משא"כ אם מתה כדרכה דהוי עליו חיובא דשומר דצריך לשלם להשוכר מתורת חיובא דשומר ודו"ק:
ר"א

הלכה ב מתני'

השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה *והשואל משלם לשוכר א"ר יוסי [א] כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של זה הלא תחזור הפרה לבעלים:

גמ' ויש לו רשות להשאיל. ולא כן *תני רבי חייה [ב]אין [ג] השואל רשאי להשאיל ולא [ג] השוכר רשאי להשכיר ולא השואל רשאי להשכיר ולא השוכר רשאי להשאיל אלא אם כן נטל רשות מן הבעלים. רבי לא בשם רבי ינאי והוא שנתן לו להשכיר. וכא והוא שנתן לו רשות לעשות בה אפיטרופא. ר' אבהו שאל שאלוה בעלים משוכר ומתה כדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל משלם לשוכר. ואין כיני אפילו אכלוה. א"ר אבינא אבלו שלהן אכלו. א"ר יוסה היאך הלה עושה סחורה בפרה של זה אלא תחזור פרה לבעלים:

הלכה ג מתני'

[ד] אמר לשנים גזלתי את אחד מכם מנה ואיני יודע אי זה מכם. אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע אי זה הוא נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה *מפי עצמו [ה] שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי נותן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שיבוא אליהו [ו] וכן שני כלים אחד יפה מנה ואחד יפה אלף זוז זה אומר יפה שלי וזה אומר יפה שלי נותן את הקטן לאחד מהן ומתוך הגדול נותן דמי קטן לשני והשאר יהא מונח עד שיבוא אליהו אמר רבי יוסי א"כ *מה הפסיד הרמאי אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו:

גמ'

פני משה

הלכה ב מתני' השוכר פרה מחבירו. ועמד השוכר והשאילה לאחר ומסקינן בגמרא שנתן לו המשכיר רשות דאי לאו הכי אין השואל רשאי להשאיל וכן כל שומר: ישבע השוכר. להמשכיר שמתה כדרכה ופטור שהשוכר פטור מן האונסין: והשואל. שהוא חייב באונסין משלם להשוכר: א"ר יוסי כילד וכו'. והלכה כר' יוסי:

גמ' ויש לו רשות להשאיל. פרתו של חבירו שלא מדעתו בתמיה ולא כן תני ר"ח וכו' בתוספתא פ"ג. וגרסינן להאי סוגיא בפ' הכותב הלכה ה' על המתני' כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך וכו'. ושם עיקר הסוגיא וכאן מביא הש"ס בקלרה וברמז כדרכו ומה שלריך למשנתינו והיינו דקאמר ר' לא לקמיה והוא שנתן וכו' וכא והוא שנתן וכו' ומשום דהתם מקשי הש"ס אמתני' וכי היאך בניה נאמנים בשבועה הלא יכול הוא לומר לה לך האמנתי ולא לבניך. ומשני כי היכי דמוקמי למתני' דהמפקיד והוא שנתן לו המשכי' רשות להשכיר או להשאיל לאחרים וה"נ במתני' דהתם והוא שנתן לה רשות לעשות בניה אפיטרופין: ר' אבהו שאל. אם דוקא השאילו לאחר קתני במתני' או נימא דאפי' חזרו ושאלוהו הבעלים מהשוכר ומתה כדרכה דהשתא איהו חייב ובכה"ג אם לריכין הבעלים לשלם להשוכר. ותיבות ישבע השוכר שמתה כדרכה. מיותרין הן ואגב ריהט' לישנא דמתני' כתוב' כאן וכן לא גרים לה התם שהרי בבית הבעלים מתה ולא ידע זה ומה שבועה שייך לו: ואין כיני. חסר כאן התשובה וסמיך על סוגיא דהתם שהשיב הנשאל שם וא"ל כן אנן אומרין. שאפי' הבעלים עלמן משלמין: ואין כיני. חזר ושאל לו ואם כן אפי' אכלוה הבעלים נמי נימא שישלמו להשוכר: אכלו שלהן אכלו. שאני אכלו דשלהן הוא שאכלו דלא אמרי' אלא כל זמן שהיא אללו עדיין ברשות השוכר היא כל ימי שכירתו לעשות בה מלאכה ולפיכך חייבין בעלים באונסין אבל אם אכלו אין להשוכר עליהם כלום מהפרה אלא שאינו משלם לו שכירות כ"א אותן הימים שעמדה אללו: אמר ר' יוסי וכו'. כמו במתני' ואין מוסיף הש"ס כלום ע"ז כ"א לשנות לדברי ר' יוסי לפי שהן עיקר להלכה:

הלכה ג מתני' אמר לשנים גזלתי את אחד מכם מנה. והם אינם תובעים לו כלום אלא הוא בא ללאת ידי שמים: נותן לזה מנה ולזה מנה. אבל שנים שתבעוהו והודה שגזל לאחד מהן ישבע כל אחד מהן שאותו הוא גזל ונותן מנה לזה ומנה לזה וקנס חכמים הוא שקנסוהו לפי שעבר על לאו לא תגזול. וכן בדין דסיפא אם שנים תובעין לאחד וכל א' אומר אבי הפקיד אצלך מנה והוא אומר אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואינו יודע איזהו הרי כל אחד מהם נשבע שאביו הניח אצלו מנה ונותן מנה לזה ומנה לזה דאיהו פשע בנפשיה דהוה לי' למידק ולזכור מי הניח אצלו. ודוקא באביו של א' מכם הפקיד וכו' אבל במפקיד גופי' אמרי' דהמפקיד עלמו הוה לי' למידק: שנים שהפקידו וכו'. כגון דהפקידו תרוייהו כי הדדי זה בפני זה: נותן לזה מנה ולזה מנה וכו'. דאומר להו אתון לא קפדיתו אהדדי ולא חשדתם זה את זה שמא חבירו יתבע המאתים אנא נמי לא רמאי אנפשאי למידק המאתים של מי הן ונעשה כאלו הניחו כל הג' מאות בלרור אחד דלא הוה ליה למידק מה יש לכל א' מהן בתוכו: מה הפסיד הרמאי. ולעולם לא יודה על האמת אלא הכל וכו': וכן שני כלים. לרבנן אילטריך ולא זו אף זו קתני לא מיבעיא במנה ומאתים דליכא שום פסידא אמרו רבנן נותן לזה מנה ולזה מנה אלא אפי' בשני כלים דאיכא פסידא שלריך לשבר כלי הגדול כדי לתת ממנו דמי הקטן ולכשיבא אליהו ויאמר של מי הוא נמלא מפסיד בשבירתו וסד"א דבהא מודו רבנן שהכל יהא מונח עד שיבא אליהו קמ"ל והלכה כחכמים:

גמ'

ב"מ לו ע"ב
(תוספתא פ"ג הלכה ה כתובות פ"ט הלכה ד קידושין פ"ק הלכה ד)
י"ב לד ע"ב
ב"מ ג ע"א

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"א מהלכות שכירות הלכה ו סמ"ג עשין פב טור חו"מ סי' שז סעיף ה

ה
ב מיי' שם הלכה ד סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' שמב וברב אלפס ב"מ פ"ב דף עה ופ"ג דף פ

ו
ג מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שם ס"ד

ז
ד מיי' פ"ד מהלכות גזילה ואבידה הלכה י סמ"ג עשין עג טוש"ע שם סי' שסה ס"ב

ח
ה מיי' פ"ה מהלכות שאלה ופקדון ה"ד ועי' במ"מ סמ"ג עשין פח טוש"ע שם סי' ש סעיף א

ט
ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב

ציון ירושלים

ז אין השואל רשאי להשאיל. עמש"פ מ"ש על דברת הפ"ש כפ' הז ועבוית ממ"א ח"א סי' טו ודו"ק:

מראה הפנים

מדיוקא דהש"ס דהתם דאמר רב פפא ב"ת שאמר פשעתי וכו' משמע דטעמא הוי משום דאי בעי פטר נפשיה בטענת גניבה הוא ולאפוקי כיש עדים שהגניבה בפשיעה הוה וכבר מבואר הוא בשיטה למב"א ז"ל בהעתקת דברי רמב"ן וכן דיקדק התם מהמתני' מדקתני שהרי אמרו ב"ת וכו' ולכאורה מיותר הוא אלא לאשמעינן דוקא בכה"ג שיכול לפטור עלמו בשבועה ולאפוקי כיש עדים בפשיעה. וא"כ בעיקרא דדינא נוכל לומר דמתני' אתא למעוטי דבכה"ג דלא אמרי' דודאי מקני לי' כפילא הלא הדבר בספק הוא ויתלוקו כדאמר הכא. ודעת הרמב"ם ז"ל סתום בהלו הדינין. וכמה שפלפלו המפרשים בדבריו במ"ש בפ"ח מהלו התילוקי דינים דמתני' ככר שמה בכתובים ואין לי לבאר אלא מה שנלע"ד דמה שכתב הש"כ שם דגם הרמב"ם יודה להראב"ד בענין שבת היוקר שבא אחר הפקדון עד שעת הגניבה שהוא של המפקיד ע"ש ס"ק ז'. ובודאי דעתו שיש לדקדק מדכתב הרמב"ם שם הלכה ג' והרי הן שוין סלע ונגנבו או אבדו ואמר וכו' והרי הן שוין ארבע וכו' דלכאורה משמע מדבריו דמיירי בשעת הגניבה עדיין סלע היו שוין ואח"כ הוקרו. ואין זה מוכרח כ"כ. ולענ"ד יש לדייק מדבריו איפכא והוא במ"ש שם בריש הפרק דאיירי בדין הכפל וכתב ונגנבו או אבדו וכו' ולא בחנם כתב שם ואבדו דלא שייך כפל כלל ולא בטוען טענת אבד כמבואר למאי דקי"ל. וכמתני' ככר מבואר מה שדחקו התוס' בזה לקיים הגי' שלפנינו. ובודאי משום זה לא שיה הרמב"ם מעתיק ואבדו שם אלא כפי' דהמתני' למדנו ממה שכתבו בתוס' שאנ"ן הובה בשיטה וזה לאשמעינן דאי אייקר הוה השבח שלו וקמ"ל דלא הוי כשבח דאתי מגופה כעין ולדות אלא דאתי מעלמא הוא דככפל דמו ואי לא אטרחיה לב"ד ברשותי' אייקר ודינו ככפל ע"כ. ובודאי זהו דעת הרמב"ם כמה שהעתיק ואבדו כדין הכפל לדמות שבח היוקר דגלמד מן ואבדו לדין הכפל והרי הוא כדינו ממש אפילו במה שנתייקר אחר הפקדון דכל כה"ג אמרי' אסיק אדעתי' מעיקרא באם שירלה לשלם להקנות לו מעכשיו. וזהו סייעתא להב"מ ולהסמ"ע בדעת הרמב"ם ז"ל. וכן במ"ש הרמב"ם שם הל' ה' מדין גיזות וולדות. חזרו הבהמה עלמה וכו' וכבר ביארנו שאין הגנב מחזיר גיזות וולדות אלא לפני יאוש. הלעת הדברים כך הן לפי שהדין מתחלק בענין גיזות וולדות למי הן לפעמים להמפקיד ולפעמים להגנב ולעולם לא יהיו של הנפקד וכמה שכתב הפרישה ע"ש וזהו לדעת הטור והפוסקים דכוותיה דבשינוי תליא מילתא. ולדעת הרמב"ם כן הוא דהגיזות וולדות שהיו בשעת הגניבה שהיתה טעונה ומעוברת ועדיין עניה דתזרה בעינה הכל להמפקיד חוץ מן הכפל שהוא של הנפקד ואם ילדה או גזזה בבית הגנב והוא אחר היאוש הרי הן של הגנב והכפל להנפקד. וכבר בארתי מסדעות לכל השיטות ומההכרח מהסוגיות לעיל בהגוזל ועיין בסוף מסכת בבא קמא תמלא הכל מבואר ומה שילא לנו שם בס"ד. וזהו מה שרליתי לבאר כאן בהלכה זו:

אין השואל רשאי להשאיל. כבר כתבתי בחיבורי מסדר נשים בפ' הכותב שם ד"ה תרייו כל קבל ארבעה דמסוגיא דהאי ש"ס משמע דהאי מלתא דר' חייא כמ"ד שומר שמסר לשומר חייב וכן משמע בקידושין פ"ק הלכה ד' אחר לייניתי שם דמסיים התם וכולן שהינו שלא מדעת הבעלים חייבין וכתבתי שם דמדעת התוס' משמע דלא ס"ל הכי כדכתבו כאן דף ל"ו ע"א ד"ה רב אמר פטור וכו' ע"ש ומבואר יותר בדבריהם דגיטין דף כ"ט ע"א ד"ה כאן בגה ר' אין השואל וכו' שכתבו אפילו למ"ד שומר שמסרו לשומר פטור נהי דלא מחייב מ"מ לכתחלה אין לו לעשות. וטעמא דהתוס' דלא לוקמי למלתיה דרב דאמר פטור בדימרה הכא ע"ש דלא ליפלוג אמתני' דגיטין ולפ"ז הא דמוקי התם בהסוגיא ג"כ כאוקימתא דהכא דמיירי שנתנו לו הבעלים רשות כי היכי דלא תקשי אלכתחלה ואם דלא משמע הכי לכאורה בהסוגיא. מ"מ הדין דין אמת דאף דקי"ל דשומר

אמרי ברוך

ר' אבהו שאל וכו'. נ"ב יעוין הגי' בירושלמי כתובות פ"ט הל"ה. [ובכתובות פ"ט ה"ה הנוסחא ולא השוכר רשאי להשאיל ולא מי שהופקד אצלו רשאי להפקיד אצל אחר אלא אם כן נטלו רשות מהבעלים וכולם שהינו את שמירותיהן שלא מדעת הבעלים חייבין. והשואל לא אפילו לא בינה חייב אלא בגין כו' רבי הילא בשם רבי ינאי והוא שנתן לו רשות להשאיל והכא (בכתובות) הוא שנתנו לה רשות שיהו בניה אפיטרופים אמר רבי יוסי צריך לשעלות לו שכר כל זמן שהיא שבורה אצלו רבי זעירא שאל לרבי אבונא שאלוה הבעלים ומתה אמר ליה כן אנן אמרין ואפילו אכלוה א"ר יוסי בר אבון אכלו שלהן אכלו. כל זה הועתק מכתובות הצריך לעיינו ובקדושין פ"ה ס"ד הנוסחא כמו בכתובות ובתוספתא דבבא מציעה רים פ"ג הנוסחא ולא זה המופקד אצלו רשאי להפקידן אצל אחר אלא אם כן נתן לו בעל הבית רשות]:

עין משפט
נר מצוה

י
א מיי' פ"ו מהלכות גזלה ופקדון ה"א ועיין בהגהות ובמ"מ סמ"ג עשין פת טוש"ע חו"מ סי' רצב סט"ו
יא
ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע או"ח סי' תמג סי"ב וטוש"ע שם סי' רצב סי"ז

מסורת הש"ס
ב"מ יז ע"א (יבמות פט"ו)
פסחים יג ב"א
ב"מ לח ע"ב (פסחים פ"ק) ובבבלי יג

גמ' ר' אבהו בשם ר' יוחנן כאן בעוררין כאן בשותקין *ר' יסא בשם ר' יוחנן כאן בשיש עדים יודעין וכאן בשאין עדים יודעין רב ירמיה בשם רב כאן בנשבע כאן בשלא נשבע תמן אמרין בשם רב שם בנשבע כאן בשלא נשבע. ר' ירמיה בעי אם בשנשבע היה לו לשתוק. ר' ירמיה סבר מימר היה לו לשתוק ולא להודות ר' יסא סבר מימר היה לו לשתוק ולא לישבע. ר' יוחנן אמר אם בשנשבע היה לו לעשות שליח ב"ד. ר' יוחנן סבר מימר שליח ב'ד שעשה גוזל תניי חורן תני שליח ב"ד שעשה נגזל ולא שליח ב"ד שעשה גוזל. אמר ר' אילא אוף אנן תנינא ואמר. היא גזילה היא בעילה היא מלוה. הכל מודין בפיקדון דמתניתא מהדא אמר לשנים גזלתי אחד מכם מנה ואיני יודע אי זה הוא:

הלכה ד מתני' [א] *המפקיד פירות אצל חבירו אפי' הן אובדין הרי זה לא יגע בהן רבן שמעון בן גמליאל אומר ימכור בפני בית דין מפני השב אבידה לבעלין: **גמ'** אמר רבי אבהו אם אומר את אבודין הן אל יגע בהן אף הוא ממציא להן. רבי אבא בר יעקב בשם רבי יוחנן רבי אבהו בשם רבי יוחנן [ב]הלכה *כרבן שמעון בן גמליאל. כהדא רבי יוחנן *חקוקה אפקד [י] גבי רבי חייה רובה חד דיסיקיא

ר"א בשם ר"י כו' כל הסוגיא הוא שייך למס' יבמות והיכפל כאן ושם מבואר יותר עי"ש:
אמר

גמ' כאן בעוררין כאן בשותקין. התם ביבמות קאי וסוגיא זו כתובה שם פט"ו הלכה ט' על המתני' דתנינן גזל א' מחמש' ואין ידוע איזה מהן גזל וכל א' וא' אומר אותי גזל מניח את הגזלה ביניהם ומסתלק דברי ר' טרפון ר"ע אומר אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזילה לכל א' וא' וגרסינן התם ברים הסוגיא א"ר אסי מתני' דר"ע דלא כר' טרפון דתנינן תמן אמר לשנים גזלתי את א' מכם וכו' וכלומר מתני' דהכא דקתני נותן לזה מנה ולזה מנה לא אתי' אלא כר"ע דהתם דאלו לר"ט הא קסבר מספיקא לא מפקינן ממונא וקאמר התם עלה ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן דברי הכל היא וכדמתרצין כל הני אמוראי דלקמן והגי' שם מסורסת במקצת ודרך הש"ס הזה להביא בקצרה כמה שנאמרה ונשנית בבית המדרש במקום אחר: כאן בעוררין וכו'. אפי' תימא ר"ט היא והתם מיירי כשהבעלים עוררין ותובעין אותו והוא לא הודה להם בתחלה והלכך אמרינן דכיון דספיקא הוא אינם יכולים כל א' להוציא מידו ומניח גזלה ביניהן ומסתלק ומתני' דהכא מיירי כשהבעלים שותקין וכדקתני שהודה מפי עצמו שלא הי' אדם תובעו כלום אלא שהוא בא לימלך ולצאת ידי שמים אומרים לו לא יצאת עד שתשלם לשניהן: כאן בשיש עדים יודעין. הכא במתני' איירי בשיש עדים מהגזילה או מהפקדון שאללו אבל אינם יודעים משל מי והלכך אפי' ר"ט מודה שצריך ליתן לכל א' וא' לפי שכל א' וא' יכול לתובעו בעדים: כאן בנשבע וכו'. וכדמפרש ואזיל דברי ר' ירמיה בשם רב דשתם דבריו: תמן אמרין. בבבל פירשו הא דרב שם בשנשבע ועל מתני' דהכא קאי ודרך הש"ס הזה כשהוא מעתיק סוגיא הנשנית נקט בלישניה כדהתם דתירלו דמתני' דשם בהמפקיד כשנשבע על הגזילה ואח"כ הודה ומודה ר"ט היכא דמשתבע דצריך לשלם לכל א' ומתני' דיבמות בשלא נשבע: ר' ירמי' בעי. על האי אוקמתא בשם רב אם בשנשבע הי' לו לשתוק ומפרש הש"ס ואזיל להקושיא דר' ירמיה: ר' ירמי' סבר מימר. כלומר הכי פירושא דהבעיא הי' לו לשתוק ולא להודות וכלומר דאם שנשבע מאי שהודה מפי עצמו דקתני ולענין מאי הי' לו להודות ואם לצאת ידי שמים הוא רוצה ונמלך על שנשבע א"כ מאי אריא שנשבע הכא הא עיקר חיובו הודאתו גורם ואפי' לא נשבע והודה לצאת ידי שמים נמי דינא הכי: ר' יוסא סבר מימר. דהכי מפרשינן לכוונת ר' ירמי' דהי' לו לישתק ולא לישבע שהרי ע"כ הכא איירי שלא הי' אדם תובעו כדקתני שהודה מפי עצמו והיאך שייך כאן נשבע דאם לכפור היה רוצה בתחלה א"כ היה לו לשתוק והרי אין כאן תובע: אם בשנשבע. ר' יוחנן מקשה ג"כ על האי אוקמתא דאם כשנשבע מיירי אמאי צריך ליתן לכל א' וא' כשהודה אח"כ הי' לו לעשות שליח ב"ד ולמסור בידו הגזילה והוא יודע שלא גזל אלא מנה וכשיתן לשליח ב"ד כבר יצא י"ח כדתנן פ' הגוזל קמא אבל הוא נותן לשליח ב"ד ובשאינו יכול למסור להנגזל מיירי התם וה"נ כן: ר' יוחנן סבר מימר. ומפרש הש"ס דר' יוחנן דפריך הכי משום דסבר מימר הוא שליח ב"ד דתנן דעבדי רבנן תקנת השבים כדי לצאת י"ח שעשאו הגזלן ולא הנגזל יוצא י"ח כשימסור לידו: תניי חורן תני. תניא אחר לא תני הכי אלא שליח ב"ד שעשאו נגזל דוקא ולא שעשאו גוזל ופליגא על ר' יוחנן: אוף אנן תנינא ואמרי. התם ביבמות קאי דקאמר ר' יודן דמחלקינן בין גזל לפקדון אלא דמלתא דר' יודן נשנית התם בענין אחר במקצת ור' אילא קאמר אף אנן נמי תנינן דר' טרפון חולק והדלעיל קאי דקאמר שם דמתני' בדין הגזילה דלא כר"ט: היא גזילה היא בעילה היא מלוה. כלומר בכל אלו הדינים חולק ר"ט עם ר"ע גזילה הא דאמרן בעילה בדין קידש א' מב' נשים ואינו יודע איזו קידש וכדמוקי התם דקידש ע"י בעילה קאמר וקסבר ר"ט נותן גט לכל א' ומניח כתובה ביניהן ומסתלק וכן במלוה אם לוה מא' משנים ואינו יודע ממי לוה: הכל מודין בפקדון דמתניתא. אפי' ר"ט: מהדא אמר לשנים וכו'. ואסיפא קאי אביו של א' מכם הפקיד וכו' וטעמא דפשע בנפשיה הוא דהוה לי' למידק:

הלכה ד מתני' אפי' הן אובדין. ע"י עכברים או רקבון: לא יגע בהן. למכרן לפי שאדם רוצה בקב שלו ע"י שעמל בו חביב עליו ביותר מתשעה קבין של חבירו שיקח בדמיהן אם ימכרם זה. והני מילי בשלא אבדו אלא עד כדי חסרונן המפורש במשנה דלקמן לחטין ולאורז ט' חצאי קבין לכור וכו' אבל אם אבדו יותר מכדי חסרונן מודים חכמים לרשב"ג שמוכרן בבית דין. והלכה כחכמים: **גמ'** אם אומר את אבודין הן וכו'. טעמיה דרשב"ג מפרש דאם אתה אומר אל יגע בהן חוששין אנו שאף הוא ממציא להן חסרון כלומר שיגרום שיבאו לידי רקבון וכיוצא בזה ויאמר שהכל נפסד ונרקב ומה הי' לו לעשות שהרי אסור ליגע בהן למכרן: הלכה כרשב"ג כהדא וכו'. מזה המעשה למדנו דהורה רבי כרשב"ג שאמר לו לימכר קודם שיבא זמן איסורו ויאבד מהבעלים וכן הורה רב בהדא גרבא דכותח שיש בו חמץ: דיסיקיא

מראה הפנים

דשומר שמסר לשומר חייב מ"מ דינא דמתני' לכ"ע שייכא לענין זה שאין צריך בדוקא שיתן לו המבכיר רשות אלא אפילו עבר והשאיל לאחר למ"ד דקי"ל כר' יוסי דהיאך הלה עושה בתורה וכו' וסברא זו בכל גווני שייכי ואפילו היכא שלא נתן לו רשות וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל פ"א משכירות הלכה ו' שכתב שומר שמסר לשומר והוסיף כשמירתי ומתה הנאה לבעלים כילד השוכר פרה מחבירו וכו' שואיל והשואל חייב בכל וכו' שאין זה השוכר עושה בתורה וכו'. הרי שלא הצריך רשות אלא אפילו עבר ומסר לשומר אחר באפילו הוסיף בשמירתו אסיר וחייב כדקי"ל לענין דין זה לא נ"מ מידי דאפילו עבר לעולם אין עושה סחורה בפרתו של חבירו וכש"ס דאוקמא הכי שייטו לשנויי הקושיא אפי' לה"ק להא' מ"ד. ומה שכתב הס"כ בסי' ש"ו סעיף ה' על הסמ"ע שפי' ששאלה לאחר בעבר והשאיל וכתב וכתבנו דחק אלא כשנתן לו רשות מיירי ומבואר הוא שדברי הסמ"ע הן כדברי הרמב"ם ז"ל וכל דברי הרמב"ם שם בעבר מיירי כדכתב שם לעיל בהלכה ד' עבר השומר וכו' וכן בדין זה. ועכ"פ לא שייך כאן רשות לדינא דר' יוסי. וכן מוכח מדברי הרא"ש ז"ל בפירקא לטעמא דר' יוסי משום דחשיב שוכר כאלו השאילו בשליחות המשכיר הלכך דין המשכיר עם השואל. הרי שנתן טעם וכתב דחשיב כאלו השאילו וכו' ולא כשנתן לו רשות דוקא מיירי:

כאן בעוררין כאן בשותקין. כבר מוזכר הוא בפ' ט"ו דיבמות. ופירושא דהכא עיקר ושם פירשתי לפי שנראה מהסוגיא דמאן דשני כאן בשותקין כאן במדבלים בינויא תהרינא הוא ממאי דשני התם ר' יעקב לעיל דר"ט היא באומר לא ידי שמים וע"ש.

וי"ל לומר נמי שהם דר' הילא דמשני הכי סובר כמו ר' יעקב. וכן קאי שאי תירוצא בבבלי פירקין דף ל"ז ע"א. וכבר מבואר הוא מדעות החולקין בהאי דינא אם הלכה כר"ע או כר"ע כמוכח בטי"ר סימן שס"ה והסכמת רוב גדולי הפוסקים תכריע דפסקו כר"ע דהכא:

היא גזילה היא בעילה היא מלוה. משמע מהכא דדין מלוה שוה לדין גזל. והכי איתא בתוספתא פ"ג שאומר מנה אני חייב ואיני יודע אם לפלוני ואם לפלוני נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפני עצמו אמר לבנים גזלתי את א' מכם מנה ואת אחד מכם מאתים ואיני יודע איזה מכם נותן לזה ר' ולזה ר' ואם לאו היה לו לשתוק זה אומר ר' שלי וזה אומר ר' שלי נותן לזה מנה ולזה מנה והשאר לא יתן להם עד שיעשו ביניהן פשרה. ע"כ מבואר כהדיא דרישא דהתוספתא בבא לצאת י"ש צריך ליתן לכל א' מנה. ובטור סי' ע"ו מביא חלוקי דעות בשם בעה"ת בדינים אלו וע"ש. ועיינתי בספר התרומות ולא מצאתי שהביאו וזכרו מהתוספתא. וחילוק בין כרך א' לב' כריכות בדין לזה ק' ולזה ר' מבואר הוא שם ונלמד מדין פקדון. ומ"מ כדין לזה מנה ולזה מנה ולא תבעי ליה מביא שם ב' דעות וכן הוכא בטור וש"ע ובש"ך כלם להכריע שם כסברת הראשונה דאף לצאת ידי שמים פטור ובתוספתא מבואר להדיא כסברא שניה דלצאת ידי שמים צריך לתת לכל אחד ואחד מנה. וכן משמע מסוגיא דהאי ש"ס דמדמי לה לגזל וכדעת המפרשים לדעת התוס' דלצאת י"ש צריך ואין להאריך:

רבי אבהו בשם ר' יוחנן הלכה כרשב"ג וכן פסק ר' יוחנן התם דף ל"ח ע"ב כרשב"ג ורבא א"כ נתמן הלכה כדברי חכמים. והרא"ש ז"ל כתב לכאורה נראה דהלכה כר'

גליון אפרים ר' אבהו בשם ר' יוחנן כאן בעוררין כאן בשותקין ר' יסא בשם ר' יוחנן כאן בשיש עדים. ביבמות ה"ג ר' הילא בשם ר' אלעזר כאן משותקין כאן במדברים ר' בא בשם רב יהודה כאן שיש עדים ט':

ציון ירושלים

[ב]הל' כרשב"ג. עמה"פ מ"ש בכלל דהלכה כרבא נגד אביי הף דפליגי בלא אליבא דנפשייהו. ועיי' ביד מלאכי כלל ה אות קנט והראה כי הי' דבר ה' ביד מלאכי ולענין אי הלכה כר' שמעון ב"ג במשנתינו עי' ש"ך סי' קעא סק"ט ובספרי בעלים וביד מלאכי:

מסורת הש"ס

דיסקיא. שק. והאי דר' יוחנן חקוקה גרים לי' בפ"ק דפסחים על מתני' ר"מ אוכלין כל חמש :

הלכה ה מתני' המפקיד פירות אצל חבירו ה"ז יוציא לו חסרונות. מוקמינן התם בגמרא כגון שערבן הנפקד עם פירותיו והי' מסתפק מהן ואינו יודע כמה איסתפק והלכך כשבא להחזירן יוציא לו חסרונות כמה שהן רגילין לחסר יפחות לפי החשבון : תשעת חצאי קבין לכור. הכור שלשים סאין והסאה ששה קבין : הכל לפי המידה. כן לכל כור וכור : הכל לפי הזמן. לכל שנה ושנה שהניחן בידו יוציא לו כך : ר' יוחנן בן נורי. אהכל לפי המידה פליג : וכי מה איכפת לו. לעכבר הלא כך הוא אוכל בין מהרבה בין מקימעא הלכך לעול' אינו מוציא לו חסרונות אלא לשיעור כור בלבד לכל שנה בין מכור אחד בין מעשרה כורין : ר' יהודה אומר אם היתה מידה מרובה. שהפקיד אצלו עשרה כורין וזה קרוי מדה מרובה אינו מוציא לו חסרונות : מפני שהן מותירות. שבימות הגורן כשמפקידין החטים הן יבשין ובימות הגשמים כשמחזיר הן נופחות מחמת לחות הזמן ובאכילת עכברים אין נחסרין כל כך לכל כור וכור דכולי האי לא אכלי עכברין מעשרה כורין ונפיחתו משלמת למה שעכברין אוכלין. והלכה כר' יהודה ואין הלכה כר' יוחנן בן נורי וכל שיעורים הללו בארץ ישראל ובימי התנאים כאמרו אבל בשאר ארצות ובזמנים הללו הכל כפי מה שרגילים הזרעים לחסר באותה מדינה ובאותו זמן : יוציא לו שתות ליין. אם הפקיד אצלו יין וערבו עם יינו מוציא לו מה שהקנקנים בולעים והוא שתות : ר' יהודה אומר חומש. באתריה דר' יהודה הקנקנים שהיו עושין מהקרקע אשר שם היו בולעין חומש והכל כפי המקום : ר' יהודה אומר אף המוכר וכו'. כשם שאמרו שמרי' במפקיד כך אמרו במוכר שהמוכר שמן מזוקק לחבירו אעפ"כ מקבל הלוקח עליו לוג ומחצה שמרים למאה לוג ואם נותן לו שמן מזוקק תמיד מנכה לו בעד השמרים לוג ומחצה לכל מאה לוג ואין הלכה כר' יהודה בשמן מזוקק :

גמ' בשעת הגורן שנו. שהפקיד לו בימות הגורן והחזיר לו בימות הגורן אבל אם החזיר לו בימות הגשמים אינו מוציא לו חסרונות מפני שהן מותירות : תמן. בבבל אמרין היינו טעמייהו דרבנן דלא ס"ל הא דר' יוחנן בן נורי דאילין

דיסיקיא מלייא חמיץ אתא שאל לרבי אמר ימכר על פי בית דין בשעת הביעור. חד בר נש אפקיד גבי ר' חייה בר אשי חד גרב דכותח אתא שאל לרב אמר ימכר על פי בית דין בשעת הביעור :

הלכה ה מתני' [א] המפקיד פירות אצל חבירו הרי זה יוציא לו חסרונות לחיטין ולאורז תשעת חצאי קבין לכור לשעורין ולדוחן תשעת קבין לכור לכוסמין ולזרע פשתן שלשת סאין לכור הכל לפי המידה הכל לפי הזמן א"ר יוחנן בן נורי וכי מה איפכת לו לעכבר והלא אוכל בין מהרבה בין מקימעא אלא אינו מוציא לו אלא לכור בלבד ר' יהודה אומר אם היתה מידה מרובה אינו מוציא חסרונות מפני שהן מותירות [ב] יוציא לו שתות ליין רבי יהודה אומר חומש [ג] יוציא לו שלשת לוגין שמן למאה לוג ומחצה שמרים ולוג ומחצה בלע אם היה שמן מזוקק אינו מוציא לו שמרים קנקנים ישנות אינו מוציא לו בלע ר' יהודה אומר אף המוכר שמן מזוקק לחבירו כל ימות השנה הרי זה מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה :

גמ' א"ר אמי בשעת הגורן שנו. תמן אמרין אילין עכברייא רשיעיא כד חמיין פירי סגין קרויין לחביריהון ואכלין עמהון. א"ר יוחנן אובדות הן מתפזרות הן : יוציא לו שתות ליין ר' יהודה אומר חומש. אמר רב אושעיה בשלא אמר לו [ד] שמן מזוקק אני מעמיד לך כל השנה אבל אם אמר לו כן חייב להעמיד לו שמן מזוקק :

הלכה ו מתני' [ה] המפקיד חבית אצל חבירו ולא ייחדו לה הבעלים מקום וטילטלה ונשברה אם מתוך ידו נשברה לצורכו חייב לצורכה פטור ואם משהניחה בין לצורכו בין לצורכה פטור ייחדו לה הבעלים מקום וטילטלה ונשברה בין מתוך ידו בין משהניחה לצורכו חייב לצורכה פטור :

גמ'

עכבירייא רשיעי' אינון וכשהן רואין הרבה פירות באוצר קורין לחביריהן לאכול עמהן והלכך הכל לפי המידה : ר' יוחנן. דהכא אמר טעמא אחריגא דכשהן רואין פירות הרבה מאבדין ומפזרין הרבה : ר' יהודה אומר חומש וכו'. א"ר אושעיא בשלא אמר לו שמן מזוקק וכו' כלומר דאף לרבנן דפליגי עליה דר' יהודה היינו דוקא אם אמר לו בפירוש שמן מזוקק אני מעמיד לך והלכך אינו מקבל עליו שמרים אבל בשלא אמר לו שמן מזוקק אלא שמן סתם הכל מודים דמקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה. והיינו דקאמר רב אושעיא בשלא אמר לו שמן מזוקק דכ"ע ס"ל דמקבל שמרים אבל אם אמר לו שמן מזוקק כדמיירי ר' יהודה במתני' חייב וכו' לרבנן ובהא הוא דפליגי :

הלכה ו מתני' המפקיד חבית אצל חבירו. בבבלי מסיק דרישא ר' ישמעאל דאמר בגונב טלה מן העדר והחזירו למקומו פטור דלא בעינן דעת בעלים וסיפא ר"ע היא דאמר בעינן דעת בעלים : ולא ייחדו לה הבעלים מקום. בבית השומר לומר לו השאילני זוית זו וטילטלה ונשברה מתוך ידו אם לצורכו נטלה להשתמש בה חייב : לצרכה. שהיתה במקום שהיא קרובה להשתבר פטור : אם משהניחה. לאחר שכילה תשמישו החזירה למקומה והיה מקום המשתמר ונשברה אפילו טילטלה מתחלה לצורכו פטור דמשהחזירה הרי היא ברשות הבעלים כבתחלה ואינו עליו אלא ש"ח ופטור על אונסה ואע"פ שלא הודיע לבעלים מנטלה וחזרה והא דקתני לא ייחדו לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא יחדו לה הבעלים מקום והחזירה למקומה לאחר שנשתמש בה לצורכו שהוא פטור שהרי החזירה למקום שהיתה והמיוחד לה אלא אפי' לא ייחדו לה הבעלים המקום דלאו למקום מיוחד לה החזירה פטור הואיל והחזירה למקום המשתמר דלא בעינן דעת בעלים : ייחדו לה הבעלים מקום. לעולם הוא חייב אם טלטלה לצורכו והך סיפא ר' עקיבא היא וה"נ לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא לא ייחדו שהוא חייב אם טלטלה בתחלה לצורכו אפי' נשברה לאחר שהניחה דהא לא הניחה במקום המיוחד ואע"פ שמקום משתמר הוא הרי מקום זה אינו מיוחד לה אלא אפי' ייחדו לה הבעלים והחזירה למקום המיוחד לה חייב מאחר שלא הודיע לבעלים ואין דעת בעלים בעינן :

גמ'

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"ז מהלכות שאלה ופקדון הלכה ו סמ"ג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' רצב סי"ח

יג
ב ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג

יד
ד מיי' פי"ח מהלכות מכירה הלכה ט סמ"ג לאוין קע טוש"ע שם סי' רכט ס"ב והגה כר"י

טו
ה מיי' פ"ז מהלכות שאלה ופקדון הל"ט סמ"ג עשין פח טוש"ע שם סי' רצב סעיף ו

מראה הפנים

כר' יוחנן וכשמואל ע"ש ונראה דלא החליט כן ובענין מה שדקדק שם על הרב אלפס ז"ל שפסק כרבא דבתראה הוא וכתב דרבא לאו מטעמיה דנפשיה קאמר. וכהגה' מהרי"ק בורש קל"ז כתב דהאי כללא דהלכתא כרבא לגבי' דאביי אפילו היכא דפליגי לאו מטעמי' דנפשייהו ומשמע שם מדבריו שכתב בשם הסמ"ג דכללא כבתרא נמי הכין הוא וע"ש. ועיין לקמן ריש פ' השואל שהבאתי דברי התוס' שקיימו לכלל זה וכן הרמב"ם ריש פ"ז מהל' שאלה ופקדון פסק כדברי חכמים וכרבא אמר רב נחמן וכן דעת רוב הפוסקים. ונראה דסתמא דהאי ש"ס נמי ס"ל הכי דהא מייתי עלה כהדא דר' יוחנן חקוקה וכו' וכלומר בכי הא הורה רבי דמוכרן בב"ד וכהה"ג כ"ע מודים בזה דהא אפילו חסרו יותר מכדי חסרונן קאמר התם דדברי הכל מוכרן בב"ד ומכ"ש הכא דאזלו לאיבוד לגמרי. וזה מוסכם הוא כדפסק הרמב"ם שם :

מפני שהן מותירות. דינ' דר' יהודה מוסכם מן הפוסקים הוא בענין שאם הפקיד אלו בימות הגורן והחזירו בימות הגשמים שאינו מוציא לו חסרונות וכדמוכח מהסוגיא דהתם דמפרש להאי ברייתא בד"א שמדד לו מתוך גרנו וכו' שמדד לו בימות הגורן וכו' והך ברייתא ר' יהודה בתוספתא קתני לה וכן הביא הה"מ בשם הרשב"א ז"ל בפ"ה מהל' שאלה ופקדון הל' ח' דפסק הרמב"ם גם כן וכ"כ הנ"י וע"ש ומזה הבין דברי הרמב"ם כפי' המשנה לפי התוספתא שלפנינו אבל בחיבורו חזר בו. מיהו משמע דלא מחלקינן בין מדה מרובה או לא כדסתם שם הרמב"ם דבריו וכן הרא"ש בשם הרי"ף העתיק הברייתא כסתמה וזהו הספק שנסתפק הרשב"א ז"ל בענין חילוק במדה מרובה. והר"ב כתב ואין הלכה כר' יהודה ולא דקדק התי"ט כלום. ועיקר דינ' דר' יהודה וסברא דיליה הלכה היא :

תמן אמרין אלין עכברייא רביעיא. והתם מייתי טעמים דר' יוחנן דהכא אמרו לו לר"י בן נורי הרבה אובדות מהן וכו' וכתבו התוס' שם דלדבריו דר"י בן נורי קאמרי אפילו לית לך טעמא דמפרש בירושלמי וכו' ור"ל דלהכי לא הביאו שם טעמייהו דאמרין תמן. ועיקר כוונתם' בזה דהך גי' דברייתא עיקר דאמרו לו לר"י בן נורי תשובה זו ולא כמו שהוא בתוספתא דהשיבו כן לדברי ר' יהודה ולכאורה היה נראה כן דהא לדברי ר"י בן נורי תשובה אחרינא איכא וכהאי טעמא קמייתא לזה אמ"ן דה"ק אפילו לית לך האי טעמא וכו' וכמו שנתבאר לעיל דבעיקר סברת דר' יהודה מודו ליה רבנן :

בשלא אמר לו שמן מזוקק וכו'. כדפרישית בפנים ועל מלתייהו דרבנן קאי דה"ק לר' יהודה מודים אנו לדבריך בשלא אמר לו שמן מזוקק אבל אמר לו שמן מזוקק חייב להעמיד לו כן וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפי"ח מהל' מכירה הל' ט'. והה"מ הביא שם בשם יש מי שפירש שאפי' ר' יהודה מודה כאומר לו שמן מזוקק ולא נחלק אלא כאומר שמן סתם ונתן לו כסתם מזוקק וכאלו בידו השמרים ואומר ר' יהודה בנותן השמרים עכ"ל. לפ"ז דברי רב אושעיה אדר' יהודה קאי. וכן מצאתי בביטה בשם הרשב"א ז"ל בהביא כיוע לפי' הראב"ד ז"ל שפי' כן אבל ליגנא דמתני' כדר' יהודה לכאורה לא משמע כן :

לא

שנויי נוסחאות (בוי"א). לעכבר והלא אוכל בד"ו כ"ז ליתא. (סוי"ב) אלא בד"ו ליתא. (סוכ"ד) קרוין בד"ו קריין.

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פ"ד מהלכות שלוחין (?) ופקדון הלכה ו סמ"ג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' רצא ס"כ

יז
ב מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף כא

מסורת הש"ס

ב"מ לו ע"א

גמ' לא כן אמר רבי לעזר למה הדבר דומה לגונב חבית ממרתף חבירו אע"פ שלא ידעו הבעלים בגניבה צריכין לידע בחזרה. אמר שנייה היא שיש רשות עליה. א"ר לעזר אית אמר שיש רשות לשומר עליה. מהו לצורכה בשייחדו לה הבעלים באותו מקום אבל במקום אחר בין לצורכו "בין לצורכה פטור. אית אנן אמרין שאין רשות לשומר עליה לא שנייא בין באותו מקום בין במקום אחר לצורכו חייב לצורכה פטור:

הלכה ז מתני' [א] *המפקיד מעות אצל חבירו צררן והפשילן לאחוריו [ב] מסרן לבנו

גמ' לא כן אמר ר' לעזר וכו'. מילתיה דר' לעזר גלמד מן התוספתא דב"ק פ"י דגרים התם הגונב טלה מן הדיר והחזירו ואח"כ נגנב כל הדיר כולו אם הודיעו בו לבעלים פטור ואם לאו חייב גונב חבית מן המרתף והחזירה למרתף ואח"כ נגנב כל המרתף כולו אם הודיעו בו לבעלים פטור ואם לאו חייב. והשתא פריך הש"ס דאמאי ברישא אם משהניחה נשברה אפילו הטלטול לצורכו הי' פטור והא דעת בעלים בעינן וכו' לעזר דמדמי האי דינא לגונב חבית מהמרתף דלעולם צריך להודיע לבעלים בחזרה והכא לא הודיע לבעלי': אמר. וחוזר ומתמה הש"ס על מילתיה דר' לעזר גופיה דקאמר למה הדבר דומה אמרי שנייא היא הכא בנפקד שיש רשות עליה כלומר עדיין יש רשות בעלים עליה לפי שכשהחזירה למקומה הרי הוא ברשותם כבתחילה שהרי לא יחדו לה מקום וכל מקום המשתמר מקומה מיקרי ושאני גבי גנב דכשנגנב משם ברשותו היתה ולפיכך צריך הוא להודיע להבעלים שהחזירה וקשיא לר' לעזר דמדמי להו להדדי: אמר ר' לעזר אית אמר. כלומר אמר לך ר' אלעזר אנא דאמרי כהאי היכא דאמרי דסבירא להו שיש רשות לשומר עלי' כלומר לאו עומדת ברשות בעלים מיקרי אלא מכיון שטלטלה לצורכו נעשה כגזלן עליה וברשותו היא עומדת ודמיא לגונב חבית ממרתף וצריך להודיע לבעלים ואנא כהאי תנא סבירא לי ומתני' אתיא כמ"ד דלא בעינן דעת בעלים בשומר והיינו טעמא דרישא: מהו לצורכה בשייחדו לה הבעלים. השתא מפרש סתמא דהש"ס להסיפא וכלומר לדידך דאמרת דרישא בשלא יחדו דמשהניחה לעולם פטור הוא משום דתנא דמתני' ס"ל דבשומר לא צריך דעת בעלים ובלבד שיחזירנה למקומה ורישא בכל מקום המשתמר מקומה הוי א"כ בסיפא דיחדו לה הבעלים מקום וקתני לצורכה פטור וטעמא בעי מהו לצורכה בשייחדו לה הבעלים כלומר מ"ט דפטור בלצורכה אם יחדו לה הבעלים מקום: באותו מקום. כלומר על כרחך בשהחזירה באותו מקום שיחדו לה מיירי: אבל במקום אחר

בין לצורכו בין לצורכה חייב כנ"ל. ופטור הכתוב כאן בספרי דפוס טעות הוא והגה שיטפא דלקמן הוא דכיון דתלי טעמא ברישא דפטור משהניחה דמכיון שהחזירה למקומה א"צ דעת בעלים לפ"ז בסיפא לעולם חייב הוא אם החזירה למקום שאינו מיוחד לה ואע"ג דלצורכה טילטלה דמכיון דקפדי הבעלים לייחד לה מקום צריך שיחזירנה למקומו ולצורכו ה"ט דמיחייב בסיפא ואע"ג שהחזירה למקומה משום דיחדו לה מקום אין לו רשות לשומר לטלטל לצורכו והוי כגונב מרשות הבעלים דבהא צריך דעת בעלים אלא דלצורכה יש לו רשות ובלבד שיחזירנה למקומה. ובאמת הדבר קשה דמאי בעי לן טעמא בפטורא דלצורכה ואם באנו להגיה ולגרוס מהו לצורכו וכו' א"כ צריך ג"כ להפוך כל הגי' והכי מיבעי לגרוס במקום אחר אבל באותו מקום בין לצורכו בין לצורכה פטור: אית אינון אמרין. ואיכא דאמרי דלעולם אין רשות לשומר עליה לטלטלה לצורכו ביחדו ומכיון שטלטלה כלתה לו שמירתו וברשותו עומדת ולא שנייא לן בסיפא בין שהחזיר' באותו מקום בין למקום אחר לעולם לצורכו חייב ולצורכה פטור ואין חילוק אלא כדמחלק במתני' בין רישא לסיפא דבלא יחדו לה מקום הוי כגונב מרשותו ולא צריך דעת בעלים והלכך משהניח' אפילו לצורכו פטור אבל בסיפא דיחדו לה מקום הוי כגונב מרשות הבעלים והלכך בעינן דעת בעלים ולצורכו לעולם חייב ואפי' הניחה במקומה ולצורכה לעולם פטור ואפילו הניחה במקום אחר:

הלכה ז מתני' צררן. בסודרו והפשילן לאחוריו אע"פ שמירה מעולה היא חייב שהמוליך מעות של פקדון ממקום למקום אין לו שמירה אלא בידו דכתיב וצרת הכסף בידך אע"פ שצרורים הם יהיו בידך ואם בבית אין להם שמירה אלא בקרקע ובכותל בטפח הסמוך לתקרה או בטפח הסמוך לארץ שאין דרך הגנבים לחפש שם ואם לא שמרן בענין זה פושע הוא וחייב והכל לפי מקומו ושעתו ואם נתנן במקום שנוהג ליתן את שלו כגון בתיבה נעולה וכיוצא בזה אמרינן בגמרא דפטור: לבנו

מראה הפנים

לא כן אמר ר' לעזר למה הדבר דומה וכו' סוגיא זו קשה היא ופירשתיה לפי משמעות הש"ס ולפי גי' הספרים אשר לפנינו מהו לצורכה וכו' וע"כ לפרש שיש רשות לשומר קמייתא במלתיה דר' אלעזר היינו לענין שעומד ברשותו לאחר שטלטלה והאי שאין רשות לשומר בתרייתא במלתא דאית אמרין היינו לענין שאין לו רשות לטלטלה דמוכרח הוא דמחלק בין גנב לשומר ולפ"ז מבואר הכל. אבל לא משמע הכי מסוגית הש"ס דהתם וכמו שיתבאר וכשנתבונן על איזה יסוד ועיקר סוגיא דהכא דהתם מיתפרשא נבין ההפרש בין הסוגיות בענין הביאור והסברות המתחלקות היוצאים מהן. העיקר שצריך לידע כסוגיא דהתם דפריך מני ר' ישמעאל היא וכו' אימא סיפא וכו' והא ודאי מסתברא ליה להש"ס דאין חילוק בין יחדו ללא יחדו אי לא בעינן דעת בעלים או לר"ע דס"ל בעינן כדדייקי התוס' ד"ה אי ר' ישמעאל וכו' מדקתני טלה וסלע דהתם טלה לא מייחדי ליה מקום והתם סלע מייחדי ליה מקום בכיס. והאי דיוקא מלינן נמי למידק מהתוספתא שהבאתי דהסוגיא דהכא בנוייה עליה. מדנקט טלה וחבית והתם חבית מייחדי לה מקום במרתף. והתם לא גרסינן בברייתא פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע. והיינו דקאמר הכא לא כן אמר ר' לעזר וכו' דהא מהאי ברייתא שמעינן דבעינן דעת בעלים ואין חילוק בין לא יחדו ובין יחדו. אלא דהכתי מיבעי לן לפרושי לפי סוגיא דהתם דפריך לה מהאי ברייתא דגונב טלה וסלע דפליגי בה וכו'. ומנא ליה דהאי ברייתא כגונב מבית השומר איירי והא ודאי איכא לפלוגי בין גונב מבית הבעלים לגונב בבית השומר והוא הנפקד בעצמו כשמשתמש בה שלא לדעת דנקרא גזלן להאי מ"ד דס"ל הכי. ויש סברא לכאן ולכאן בענין החילוק מבית הבעלים או בבית השומר כדבעינן למימר לקמן. וע"כ דסוגיא דהש"ס דהתם לשיטתיה אזיל דמפרש להאי ברייתא בפרק הגוזל בתרא דף קי"ח ע"ב דבשומר שגנב מרשותיה מיירי ובהא פליגי דר"ע סבר כיון שנעשה גנב כלתה לו שמירתו וצריך דעת בעלים בחזרה ור' ישמעאל סבר לא כלתה לו שמירתו ולא בעי דעת בעלים וכן פי' הרי"ף ז"ל להסוגיא דאזלא לשיטתא דהתם. ובגונב מבית הבעלים ככר שמעינן מהתם וכפי אשר נתבאר בפ' הגוזל שם לפי המסקנא דבדבר שיש בו רוח חיים כגון טלה אם לא ידעו הבעלים בגניבה צריך להודיע להם בשעת החזרה וטעמא דאיקטים ביגרי בריית׳. ואם ידעו הבעלים בגניבה א"צ להודיע להם בחזרה אלא מנין פוטר. ובדבר שאין בו רוח חיים כגון סלע ותבית אם לא ידעו הבעלים בגניבה א"צ להודיע להם בחזרה ואם ידעו ג"כ מנין פוטר. זהו אליבא דמסקנא דפ' הגוזל. ואפי' לר' יוחנן דאמר התם בפירוקא דמתני' דהגונב טלה וכדינא דאם לא ידעו הבעלים בגניבה א"צ דעת בחזרה ואפי' מנין לא צריך. מ"מ בפירוקא דברייתא מפרש לה כרבא התם דבשומר שגנב מרשותיה הוא והיינו דרבא לטעמיה אזיל דס"ל דבשומר שגנב מרשותיה גרע מגונב מבית הבעלים כדמפרש התם וכן ס"ל כדינא דמתני' היכא דהשתמש בה לצורכו דגזלן הוי וכלתה שמירתו כדקאמר רבא בסוף פירקין דשואל שלא מדעת גזלן הוי וצריך דעת בעלים כר"ע דהלכתא כוותיה וא"כ לר' יוחנן דהכא דאיהו מוקי למתני' כתרי תנאי מטעמיה דהניחה במקומה משמע עכ"פ ס"ל נמי לדיניה דרב ששת דשואל שלא מדעת גזלן הוי וזה מוכרח לר' יוחנן דס"ל הכי דהא לדידיה ממה דס"ל בהגוזל דאם לא ידעו הבעלים בגניבה א"צ שידעו בחזרה א"כ ע"כ דס"ל דשומר מרשותו גרע מגונב מבית הבעלים למאי דמוקי סיפא כר"ע והלכתא כוותיה כדקי"ל הלכה כר"ע מחבירו ולעולם צריך דעת בעלים משום דהשתמש בו וכלתה שמירתו. וזהו כייעתא והוכחה למאי דפסקו הפוסקים כאוקמתי' דר' יוחנן וכר"ע ואפ"ה דין דרב ששת דשואל שלא מדעת גזלן הוי כרבא וכר' יוחנן גופיה כמבואר. והשתא סוגיא דהכא ולפי הגי' אשר לפנינו ע"כ לומר ג"כ דלשיטתי' אזיל האי ש"ס דקאמר התם בהגוזל דלעולם צריך לידע הבעלים בחזרה כר"ל דס"ל הכי שם ועלה קאמר ר' אלעזר שתם אין הוה כגון הסין ברתא וכו' דמשמע דס"ל להא דר"ל להמסקנא וע"ש מה שבארתי בזה. ועכ"פ מסתמא דהתוספתא משמע דלעולם צריך דעת הבעלים בחזרה וקס"ד הכא דכן נמי בגנב השומר מרשותיה והיינו דמקיל וטרי הכא ומהדר לפרוקי למילתיה דר' אלעזר דשאני מבית השומר דעדיין כמו שהיא ברשות הבעלים הוי. וכדפריסית לר' לעזר דמדמי לה. וכן במילתא דהני תרי ליש׳י על כרחך לפרש דר"ע ס"ל דשואל שלא מדעת גזלן הוי אלא דבהא פליגי דלליש׳א קמא דאתיה כר' לעזר דמדמי דין מתניתין לדין גונב חבית ממרתף וכדאמר בהדיא אמר ר' לעזר אית אמר וכו' משמע דהכי סבירא ליה לדידיה א"כ לעולם בעינן דעת בעלים ואפי' ברישא ולא מיתוקמא רישא דר"ע אלא כר' ישמעאל דאיהו דסבר דלא בעינן דעת בעלים וסיפא דמתניתין אליבא דר' לעזר כר"ע היא דמיתוקמא ולא מיבעיא לא יחדו אלא אפילו יחדו כדמוקי בבבלי וכדפריסית במתני'. וללישנא בתרייתא דאית אינון אמרין ס"ל נמי דשואל שלא מדעת גזלן הוי אלא דבזה פליגי דס"ל דגונב מבית שומר לא דמיא ממש לגונב מבית הבעלים והלכך פליגי אלצורכה וסבירא להו דלעולם פטור כ"א דוקא בלצורכו ס"ל דאין רשות לשומר עליה ומכיון שטלטלה לצורכו נעשה כגזלן ועומדת ברשותו להתחייב עליה ומיהו אפילו בלצורכו מחלקינן בין יחדו לבין לא יחדו והלכך ברישא דמתני' דלא יחדו כשהחזירה למקום המשתמר בכל מקום מקימה הוי ואע"ג דאין לו רשות להשתמש מ"מ לא הוי כגונב מבית הבעלים וא"צ דעת בעלים ובסיפא כיון דיחדו והוא השתמש בה לצורכו אז כגונב מבית הבעלים הוי וצריך דעת בעלים בחזרה. ולפי אוקימתא זו לא יחדו ויחדו דנקט במתני' לדוקא נקט דזהו עיקר החילוק בהאי דינא. אבל בענין חזרה למקומה או לשאינה מקומה בזה לא מחלקינן מידי להאי ליש׳א בתרייתא דעיקרא דמילתא בחילוק דבין גונב בבית שומר לבין גונב מבית הבעלים תליא ובחד לד והיינו בטלטלה לצורכו ולא יחדו כגונב בבית השומר דמי ויחדו כגונב מבית הבעלים דמי. זהו המבואר לנו להני תרי ליש׳י. ומיהו לסתמא דהאי ש"ס נתבאר לן דדעת שלישית היא. וזה דס"ל דגונב בבית שומר עדיפא בכל לדדין מגונב מבית בעלים וזהו דמקשי על מילתיה דר' לעזר שנייה היא הכא דבבית השומר הוא ועדיין כמו שהיא ברשות הבעלים הוית ומטעמא דס"ל דאפילו השתמש בה לצורכו לא הוי כגזלן אלא דס"ל כמ"ד בפרק הספינה דף פ"ח ע"א דשואל שלא מדעת שואל הוי ולהאי מ"ד ודאי עדיף בית השומר מגונב מבית הבעלים בכל לדדין אלא דאנן בעינן שיחדו שיחזירנה למקומה לעולם ואפילו בלצורכה ומהאי טעמא גופיה דאי אמרינן דבבית שומר עדיפא מבית בעלים א"כ שיחדו לה הבעלים מקום לעולם צריך שיחזיר למקום שיחדו דאל"כ הוי כגונב מבית הבעלים כיון דיחדו לה מקום. והיינו דמפרש להך אוקמתא וטעמא מהו לצורכה בשיחדו וכו' כמבואר בפנים. ויצא לנו מסוגיא דהכא דג' שיטות יש בדין זה בענין בית השומר כמבואר ובענין אוקמתא דמתני'. זהו מה שיצא לנו בסוגיא דהכא לשיטתא דהאי ש"ס. ונתבאר לנו מזה ג"כ מתוך חלוקי הסברות שזכרנו דלר' יוחנן דס"ל בהגוזל דכשלא ידעו הבעלים בגניבה א"צ דעת בעלים בחזרה א"כ אפילו למאי דדייק שניתם במקום: משמע שפיר הוה מצי למתרגמה לתרוייהו אליבא דחד תנא וכהאי דהכא אי לאו דס"ל

גליון אפרים

לא כן אמר רבי לעזר כו' צריכין לידע בחזרה שנייה היא שיש רשות עליה אמר ר' לעזר אית אמרין שיש רשות לשומר עליה (ויד השומר כיד הבעלים) מהו משהניחה לצורכו חייב דשייחדו לה הבעלים מקום אחר אבל באותו מקום בין לצורכו ובין לצורכה פטור (כנ"ל והוא כפי שאמר לעיל שנייה היא שיש רשות עליה) אית אמרין שאין רשות לשומר עליה (הוא כפי שאמר ר"ל אית אמרין שיש רשות לשומר עליה ובסיפא אין רשות לשומר עליה). דהוי כמו שאמר לו השומר הא ביתך קמך. וכדאיתא בבינה מ' ע"א ואם ערב הוא פירותיו כמוהו ואי אמרת כרגלי מי שהפקידו אצלו כי ערב הוא מאי הוה אר"ה אמרי בי רב כגון שיחד לו קרן זוית ופרש"י דאושליה ביתא הלכך ברשות המפקיד הן אבל הכא דמשכן שומר וקבל שמירתן הרי הוא כרגליו. ובמחנה אפרים בה' שומרים הקשה על הבבלי אמאי לא מוקי לה כר' ישמעאל כולה ורישא ה"ט דיד שומר כיד הבעלים וסיפא הטעם כיון שיחדו לה מקום ברשותא דבעלים קאי ולפיכך אפילו הניחה במקומה חייב. וכדאמר ר"ז בב"ק קי"ח ע"ב דכל שאינו ברשותו לא מיקרי השדה. והירושלמי מוקי לה כן לא שנייא בין באותו מקום ובין במ"א לצרכו חייב לצרכה פטור כנ"ל. (נופ"י):

מסורת הש"ס

לבנו ובתו הקטנים. אבל לגדולים נשבעין הם ששמרו כדרך השומרים ופטור ולא אמרינן בכי הא שומר שמסר לשומר חייב שכל המפקיד על דעת שיתנם הנפקד ביד אשתו ובניו הוא מפקיד: גמ' ותשמע מינה. ש"מ ממתני' מדקתני שמסרן לבנו ולבתו הקטנים ונעל בפניהם שלא כראוי חייב וטעמא שהי' לו לנטול כראוי וזה מסרו לו בביתו הלכך הי' לו לשומרו כראוי והשתא ש"מ בר נש וכו': פליטורין. מיני תכשיטין ומסרו לו בשוק והוא מסרן לבנו ולבתו הקטנים וכו' פטור. ועדית עדי. יחזקאל י"ו ותרגומו ומנית פליטורין: לא על דעת פליטורין בשוק. כלומר דאמרינן שלא על דעת כן הוא נתן לו שיחזיק הפליטורין בשוק ומכיון שמסרן לבנו ולבתו הקטנים פטור. א"כ דלא עלתה על דעת שיחזיק זה פליטורין שלו בשוק: נשבע ויוצא. שכשנשבע ששמר כדרך שמירה זו כדמפרש ואזיל פטור בשבועה זו: באפונדתו. באזור רחב שלו: לפניו. שמירה מעולה היא: חייב בשבועה. שעשה כן ופטור: אם הי' ראוי לשמירה. שדרך הוא שנותנים שם את שלהם ומקום המשומר הוא:

נוסחת הרי"ף והרא"ש או נעל

לבנו ולבתו הקטנים *ונעל בפניהם שלא כראוי חייב שלא שמר כדרך השומרין ואם שמר כדרך השומרין פטור: גמ' א"ר יוסי ותשמע מינה בר נש דיהב לחבריה פליטורין בשוקא מסרן לבנו ובתו הקטנים נגנבו או אבדו פטור מלשלם שאני אומר לא על דעת פליטורין בשוק. מתי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא בזמן ששימר כדרך השומרין נעל כראוי קשר כראוי נתנן באפונדתו צררן בסדינו והשליכן לפניו נתנן בשידה ובתיבה ובמגדל נגנבו או אבדו חייב בשבועה ופטור מלשלם. ואם יש עדים שעשה כן אף משבועה פטור. נעל שלא כראוי קשר שלא כראוי הפשילן לאחוריו נתנן בראש גגו ונגנבו חייב לשלם. נתנן במקום שנוהג ליתן שלו אם היה ראוי לשמירה פטור ואי לא חייב:

אמר ר"ה בשאין עדים אבל אם יש עדים פי' דיש עדים בשעה שפלה בה יד ויודעין כמה הי' שוה כו"ע מודיי על הדא דר"ע ר"ל דטעמא דר"ע דדרים ביום אשמתו כמה הי' שוה ביום אשמתו. וביום אשמתו הוא בשעה דב"ד חייבין אותו הכיא שעתא הי"ל האשמה וע"ז פליגי רבנן עלי' והנ"מ דפליגי אך על האשמה דנעשה בב"ד ע"פ ב"ד אבל בים עדים לכו"ע דרשינן ביום אשמתו על האשמה דעדים: מילתי'

הלכה ח מתני'

[א] המפקיד מעות אצל השולחני אם צרורין לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חיי' באחריותן ואם מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן אצל בעל הבית בין כך ובין כך לא ישתמש בהן החנווני כבעל הבית דברי ר"מ [ב] רבי יהודה אומר כשולחני: גמ' ר"ה אמר רבי ירמיה בעי מה צרורין בחותם או צרורין שלא בחותם. אין תימר בחותם שלא בחותם מותר אין תימר שלא בחותם כל שכן בחותם:

הלכה ח מתני' אם צרורין. מסקינן התם צרורין וחתומין או שהן קשורין בקשר משונה לא ישתמש בהן אבל אם אינם חתומין ולא קשורין בקשר משונה אע"פ שצרורין הרי הן כמותרים ואינם קשורין כלל ומותר להשתמש בהן: חייב באחריותן. ואפי' לא נשתמש בהן חייב בגניבה ואבדה דהוי כשומר שכר מפני שיכול להשתמש בהן ואם נשתמש בהן הוי מלוה גביה וחייב אף באונסין: בעל הבית. אין דרכו להשתמש במעות כמו השלחני לפיכך אפי' מותרין לא ישתמש שלא ע"מ להשתמש הי' דעתו להפקיד אצלו שאין דרכו בכך: כשלחני. והלכה כר' יהודה: גמ' מה צרורין. מהו הפירוש של צרורין אם דוקא בחותם או אפי' שלא בחותם אלא שהן צרורין בקשר משונה ג"כ לא ישתמש: אין תימר בחותם. דוקא בחותם אבל שלא בחותם אע"פ שקשורין בקשר משונה מותר: אין תימר. או דילמא אפילו שלא בחותם אלא שהן בקשר משונה אסור וכ"ש בחותם ואפי' בלא קשר. ולא איפשיטא:

הלכה ט מתני'

[ג] השולח יד בפקדון ב"ש אומרים ילקה בחסר ויתר ובית הלל אומרים כשעת [ג] הוצאה ורבי עקיבה אומר כשעת התביעה החושב לשלוח יד בפקדון ב"ש מחייבין ובית הלל אומרים אינו [ד] חייב עד שעה שישלח יד ביצד [ה] היטה את החבית ונטל ממנה רביעית ונשברה אינו משלם אלא רביעית [ו] הגביה ונטל ממנה רביעית ונשברה משלם את הכל: גמ' כיני מתניתא כשעת תביעתו בבית דין. ר' ירמיה בשם רב הלכה כרבי עקיבה אפילו ב"ה חלוקין עליו. ר' בון בר חייה מעשה הוה והורה רבי *כר' עקיבה אמר רב הושעיה בשאין עדים אבל אם יש עדים כל עמא מודיי על הדא דר' עקיבה. אתא עובדא קומי ר' נסא והורי כר' עקיבה. ומה טעמא דב"ש על כל דבר פשע מה מקיימין בית הלל על כל דבר פשע יכול

גליון הש"ס פ"ב

הלכה ט מתני' השולח יד בפקדון. שדינו להתחייב אף באונסין: ילקה בחסר ויתר. במה שחסר הפקדון ובמה שהותיר כגון שהפקיד אצלו רחל טעונה גמר או מעוברת ונגזזה או ילדה לאחר שפלח בה יד משלם אותה ואת גיזותיה וולדותיה ונמלא שהוא לוקה במה שחסר אללו: וביתר. שאם נתעבר' או נטענ' אללו משלם אותה טעונה ומעובר' כמות שהוא עכשיו והרי לוקה ביתר: כשעת הוצאה. מבית הבעלים אם טעונה טעונה אם רקנית רקנית: כשעת התביעה. כמו שהפקדון הוא בשעת העמדה בדין דכתיב לאשר הוא לו יתננה ביום אשמתו יתן כמו שהוא ביום אשמתו ביום שמתחייב בדין והלכה כב"ה: החושב לשלוח יד. אמר בפני עדים אטול פקדונו של פלוני לעצמי: ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין. כדמפרש טעמא בגמרא: כילד. השתא מפרש למילתייהו דב"ה: ונשברה. לאחר זמן דשליחות יד אינו מתחייב באונסין עד שימשוך או יגביה דהוי קנייה: הגביה. על מנת ליטול דכי אגבהה ע"מ כן חייב באונסין אפי' לא נטל ממנה כלום. ואם נטל רביעית מן החבית והחמיץ היין הנשאר בחבית אחר כן אע"פ שלא הגביה החבית משלם כל היין שהוא גרם ליין שהחמיץ וגירי דידי' הוא דאהנו לו: גמ' כיני מתניתא. הא דאמר ר"ע כשעת התביעה כשעת תביעתו בב"ד הוא דלא תימא כשעת התביעה שתבע המפקיד הפקדון ממנו ואע"פ שעדיין לא נתחייב בדין קמ"ל: בשאין עדים. כמה הי' שוה בשעה ששלח בו יד אבל אם יש עדים כ"ע מודיי על הדא דר"ע דמההוא שעתא הוא דאיכא עדים מיחייב עלה: על כל דבר פשע. משעה שדבר לשלוח בו יד הוי פושע: יכול

מראה הפנים

דס"ל כאוקמתא דברייתא דהגונב טלה כאוקמתא דרבא דהתם דבשומר שגנב מרשותיה מיירי וס"ל נמי כדיניה דרבא דשואל שלא מדעת גזלן הוי והלכך מבית השומר גרע מבית בעלים דכלתה שמירתו כשהשתמש בה ואע"פ שהחזירה למקומה לעולם צריך דעת בעלים והלכך דחיק לאוקמי מתני' כתרי תנאי וכישא ר' ישמעאל היא. וזהו מה שרליתי לבאר בהלכה זו. ובענין פירושא לשיטתא דסתמא דהש"ס לפי הגי' אשר לפנינו מהו לצורכה וכו'. וכבר כארתי בפנים דהיה צריך להגיה מהו לצורכו ולספוך כל גי' הספר ובהא הוי אתיא האי אוקמתא אליבא דר' לעזר וכולא מתני' ר' ישמעאל היא והיינו אוקמתא דרב בשת התם וסיפא בשהחזירה למקום שאין מקומה ולפ"ז ליכא בתרא אינון אמרין נ"כ מתפרשא כפשטה דס"ל דאין רשות וכו' כלומר דלאו עומדת ברשותו הוית אפי' אם טלטל כל צורכו ופליגי בחילוק דיתדו או לא והשאר מבואר:

מתי אמרו ש"ח נשבע ויוצא וכו'. לכאורה משמע דהאי ברייתא פליגא אדיוקא דר' יוסי דאמר ותשמע מינה וכו'. אלא דלעולם שמר כדרך השומרים בעינן ונעל כראוי. ומיהו איכא למימר דדמיא הא דר' יוסי דהכא למאי דאמר רבא התם דף מ"ב ע"א ומודה שמואל בע"ש בין השמשות דלא אטרחוה רבנן וה"נ לא על דעת דליטרחיה לטעון פליטורין בשוקא. וכן נראה מדברי הריטב"א ז"ל הובא בשיטה שכתב על הא דר' יוסי ודוקא בפ"ת אבל בפ"ש חייב דלהכי יהיב ליה אגריי דליטעון בשוקא או דלינטרינהו שפיר עכ"ל וא"כ נראה דהא דר' יוסי מוסכם הוא אפי' למאי דקי"ל כשמואל דאמר כספים אין להם שמירה אלא בקרקע. והא דקאמר אם נתן במקום שנהג ליתן את שלו אם ראוי לשמירה פטור מ־מע דבכה"ג לא בעי שמירה בקרקע אלא במקום הראוי לשמירה וכמו שהוא מאמר את שלו וכן נראה מדברי הרי"ף ז"ל שהביא להאי דהכא וכ"כ שם הנ"י. וכן נראה מדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות פקדון הל' ג' שסתם וכתב ואע"פ שהניח הפקדון עם שלו אם ראוי לשמירה פטור וכו' א"כ בראוי לשמירה כפי שהוא נוהג בשלו פטור הוא. אלא שהרא"ש ז"ל כתב והא דירושלמי דנתנו במקום שנוהג ליתן את שלו אם ראוי לשמירה פטור מיירי בכיפת אבנים דמינטר מגורה ומגנבי כמו שמירה בקרקע עכ"ל ולדבריו ז"ל איכא למידק לכאורה דא"כ למה ליה למנקט כלל במקום שנוהג ליתן את שלו דאי בהכי מיירי פשיטא דפטור ומאי הוה ליה למעבד טפי וכן הסכימו רוב המפרשים הובאו בשיטה למב"א ז"ל דהירושלמי לא פליג אדשמואל ואגמרא דילן ויתבאר עוד מזה בפ' ארבעה שומרין בס"ד:

מה צרורין וכו'. זהו כליסנא בתרא התם דף מ"ג ע"א דמיבעי ליה לרב מרי קשר משונה מאי ופסקו הפוסקים כליסנא קמא דהתם דקשר משונה הוי כחותם ולא ישתמש בהן:

הלכה כר"ע. זהו כרב יהודה אמר שמואל דהתם. ובענין איכא עדים גרים שם איפכא

שנויי נוסחאות (סוט"ז) לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן כד"ו כ"ו ליתא. (סוי"ז) לפיכך אם אבדו חייב באחריותן כד"ו כ"ו ליתא. (סוי"ט) ר"ה כד"ו רב הונא.

בכר לאדן שאני אומר לא עלתה על דעתו לטעון פליטורין בשוק כצ"ל:

גליון אפרים א"ר יוסי ותשמע מינה כו' מסרן לבנו ובתו (הגדולים) נגנבו או אבדו פטור כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

יח
א ב מיי' פ"ז מהלכות שאלה ופקדון ה"ו סמ"ג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' רצא סעיף ז

יט
ג מיי' פ"ג מהלכות גזילה ואבידה ה"א סמ"ג עשין עא טוש"ע שם סעיף ט

כ
ד מיי' שם הלכה יא סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ד

כא
ה ו מיי' שם ה"ב וע' בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ג

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ז מהלכות מכירה הלכה ג סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רג ס"ד ולסיפך כגי' ש"ס דילן

ב
ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה

ג
ג ד מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ח

ד
ה מיי' שם פ"ה הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף א

ה
ו מיי' שם פ"ז הלכה ג סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ד

רידב"ז

מילתי' דר' אמר זהב כפירות מתניתא אמרה כסף כפירות. פי' מילתי' הוא בכל הש"ס הזה לכונת מדבריו דהאי תנא. ולא משנה וברייתא שנוי' כך אלא דבריו הוא כן. לזה אמר מילתי' דר' אמרה פי' שנאמרו מילי' דזהב הוא כפירות. אבל המשנה נשנית דכסף כפירות הוא המשנה דידן לפי גי' הירושלמי. ונמצא דמילתא דרבי והמשנה סותרין זל"ז והאיך עבד רבי עובדא אם כמילתי' או כהמשנה לא ידענא. ברת דר"ח רובה אוזפת לרב דינרין כו' טבין ותקילין מביא הגמ' ראי' מהאי מעשה לפסוק ההלכה כיון דר"ח רובה הורי לה ליקח טבון ותקילין אלמא דהבא טבע הוי כהמשנה דאל"כ אלא פירי הוי הוי שאה בשאה ואסור. ע"ז קאמר מברת דר"ח ילפין בתמי' דהא ר"ח פשיטא דסברי ליה לדידי' דדהבא טבעי הוי דהא רבי שנה עמו כל המשנה ושנה לו כהמשנה דהמילתי' אמרה לפני ר"ש בר"י ולא לפני ר"ח. ע"ז אמר ר"א אף אבא אבוי דשמואל בעי קומי ר' מהו ללות דינרין בדינרין א"ל מותר אלמא דרבי ס"ל ג"כ כדאתני לי' לר"ש בר"י וס"ל דדהבא טבעי הוי. וכן אמר ר' יעקב בר אידי דר"י ורשב"ל ס"ל ג"כ דמותר ללות דינרין בדינרין משום דדהבא טבעי הוי:

ר"ז

פני משה

יכול אין לי אלא הוא. עבדו ושלוחו מנין ת"ל על כל דבר פשע אפי' ע"י שלוחו מתחייב הוא ואע"ג דאין שליח לדבר עבירה כאן רבתה התורה בהדיא:

הדרן עלך המפקיד

הלכה א מתני' הכסף קונה את הזהב. קסבר האי תנא דדהבא דחשיב טבעא הוי וכספא דלא חשיב פירא הוי ובמטבע אין קונין אבל בפירות קונין בענין שכשימשוך זה הפירות הוא קיום דבר ומתחייב זה במטבע שהתנה עמו ולפיכך הכסף קונה את הזהב ואין הזהב שהוא המטבע קונה את הכסף דפירי הוו לגבי דהבא: הנחשת קונה את הכסף. דפרוטות של נחשת שאין טיבען חשוב כל כך הוו פירי לגבי דינרי כסף והכסף שהיא טיבעא לגבי נחשת אינו קונה את הנחשת: מעות הרעות. שאינן יוצאות אלא בדוחק פירי הוו לגבי היפות: אסימון. שנעשה במידת מטבע היוצא אלא שעדיין לא טבעו עליו צורה: המטלטלין קונין את המטבע. אפי' למעות הרעות ואסימון דמטבע הוו לגבי מטלטלין: כל המטלטלין קונין זה את זה. אם החליף אלו באלו כיון שמשך האחד קנה חבירו והאי כל לאתויי אפי' כים מלא מעות בכים מלא מעות: **גמ'** זהו כללו של דבר. לכל דיני דמתני' כל הירוד מחבירו הוי כפירי לגבי החשוב ממנו וקונה אותו במשיכתו של הירוד: מאן תניתא. מאן תנא להמתני' הכסף קונה את הזהב ר"ש בר' היא שלא רצה לחזור בו כמו שחזר ר': ותני כהדא. כמו שאנחנו שונים הזהב קונה את הכסף: א"ל לינא חזור בי. איני רוצה לחזור שעד שהיית באילך בתוקפך ובילדותך שנית לי הכסף וכו' ותופס אני זה לעיקר: מילתיה דר' אמרה. שמעינן ממילתיה דר' שחזר בו בזקנותו וסבר דזהב כפירות הוו לגבי כסף דאע"ג דחשיב מ"מ הכסף שהוא יותר חריף להוצאה ועובר לסוחר הוי טיבעא לגבי דהבא: מתני' אמרה. מברייתא דר' חייה רבה שמענו דס"ל כמו ששנה ר' בילדותו דכסף הוו כפירות לגבי זהב וכדמפרש ואזיל מהאי עובדא: ברת. בתו של ר' חייה רבו הלויתה לרב דינרין זהובים ובאת ושאלה לר' חייה אביה מפני שנתייקר הזהב אח"כ ועמדו ביותר ממה שהיו בשעת הלואה ולפיכך שאלה אם מותרת לקבלן עכשיו משום רבית וכילד תתנהג: א"ל שקילי. מותר לך לקבל ממנו דינרי זהב טבין ותקילין וש"מ דדהבא טבעא הוו ואין היוקר והזול תלוי בהן אלא במעות הכסף דהן שהולו להנתן הרבה בדינר זהב ודינר זהב כדקאי קאי ומטבע הלוית' ומטבע יתקבל דאי אמרת פירא הוי א"כ הוה לי' כדין סאה בסאה שאסור להלות סאה פירות בשעת הזול וזה ישלם לו סאה בעת היוקר: מברת ר' חייה ילפין. ומתמה הש"ס וכי אנחנו לומדין לדינא דר"ח ס"ל הכי ממעשה דברתיה הא בהדיא לא קאמר דדהבא טבעא הוי וטעמיה דשרי לה אפשר מטעם אחר שהי' לו: אוף אבה שהוא אבי דשמואל היה לו ג"כ כמעשה זה ושאל לר' והתיר לו: אף ר"י ור"ל תרווייהו אמרין. הכי דמותר וכדמפרש ואזיל:

קרט

יכול אין לי אלא הוא וכו'* :

הגאון אזולאי כתב וז"ל ומצאתי להרב השלם כמה"ר מנחם דילוזאנו זלה"ה בהגהותיו לירושלמי מכתב ידו הקדושה שכתב מהו שחסר בדפוס בירושלמי כתיבת יד וראיתי להעתיקו לזכות את הרבים וזהו הלשון:

ומ"מ דב"ש פשע על כל דבר פשע מה מקיימין דב"ה פשע על כל דבר פשע תיפתר ששלח בו יד על ידי השליח. ר' יוסי בר חנינה בעי מה את אמרת ליטול נטל והתני ר' אושעיא נשברה או שהחמיצה נותן לו דמי כלה כלום החמיצה אלא מחמת טלטול. ר' שמואל ר' אבהו בשם ר' לעזר שליחות יד שנאמרה בש"ת אינו חייב עד שעה שיחסור. ר' שמואל בעי קומי ר' אבהו מה את אמרת חיסר אז אפילו לא חיסר א"ל ולא הא היא שאלתיה דר' יוסי בר חנינה ליטול נטל אין תימר ליטול אפילו לא חיסר ואין תימר נטל עד שעה שיחסר. אין תימר ליטול החזירה במקום למקומה בין למקום אחר פטור ואין תימר נטל החזירה למקומה פטור למקום אחר חייב. ר' אבהו בשם ר' יוחנן נאמרה שמירה בש"ת ונאמרה שמירה בש"ש ולא דמייא שנאמרה בש"ת לשמירה שנאמרה בש"ש אפילו הקיפו חומה של ברזל אין רואין אותו כאילו הוא שמר. היה יכול להציל חייב שאינו יכול להציל פטור. אין אומרים אילו היה אחד שם היה יכול להציל. ר' אלעזר בשם ר' אושעיא נאמרה שליחות יד בש"ת ונאמרה שליחות יד בש"ש שליחות יד שנאמרה בש"ת אינו חייב עד שעה שימשוך שליחות יד שנאמרה בש"ש כיון שהניח מקלו ותרמילו עליו חייב. שמע ר' יוסי בן נהוראי ואמר אני איני מקבל עלי את המדה הזו אלא אחת זו ואחת זו אינו חייב אלא עד שימשוך. ר' אמי בשם ר' אלעזר ותני ר' אושעיא כך לא יאמר שליחות יד שנאמרה בש"ש שאינו צריך הייתי למד מש"ת מה אם נושא שכר שהחמירה בו תורה אינו חייב עד שעה שימשוך לאיזה דבר נאמרה שליחות יד בנושא שכר שא"צ להחמיר עליו כיון שהניח מקלו ותרמילו עליו חייב. א"ל ר' יוסה אם אומר את כן נמצאת למד קל מחמור להחמיר עליו דיכיל מימר ליה מה אם נושא שכר שהחמירה תורה בו אפילו משך יהא פטור אלא כיני לא יאמר שליחות יד שנאמרה בש"ת שא"צ הייתי אומר עד שעה שימשך נושא שכר שהחמירה בו התורה כיון שמשך (חייב) לאיזה דבר נאמרה שליחות יד בש"ת שאינו צריך להחמיר על נושא שכר כיון שהניח מקלו ותרמילו עליו חייב:

(כל זה חסר בירושלמי בדפוס)

הדרן עלך פרק המפקיד

הלכה א מתני' הכסף [א] קונה את הזהב והזהב אינו קונה את הכסף [ב] הנחושת קונה את הכסף והכסף אינו קונה את הנחושת [ג] מעות הרעות קונות את היפות והיפות אינן קונות את הרעות [ד] אסימון קונה את המטבע והמטבע אינו קונה את אסימון המטלטלין קונין את המטבע והמטבע אינו קונין את המיטלטלין *זה [ה] הכלל כל המיטלטלין קונין זה את זה: **גמ'** זה כללו של דבר כל הירוד מחבירו קונה את חבירו. א"ר חייה בר אשי מאן תניתה ר"ש ברבי א"ל אבוי חזור בך ותני כדדא [ו] הזהב קונה את הכסף. א"ל לינא חזור בי דעד הוא חילך עליך אתניתני הכסף קונה את הזהב. מילתיה דרבי אמר זהב כפירות מתני' אמרה כסף כפירות. *ברת ר' חייה רובה אוזפת לרב דינרין אתת שאלת לאבוה אמר לה שקילי מיניה דינרין טבין ותקילין. מברת ר' חייה ילפין. א"ר אידי אוף אבה אבוי דשמואל בעא קומי רבי מהו ללות דינרין בדינרין א"ל מותר. א"ר יעקב בר אחא אוף ר' יוחנן וריש לקיש תריהון מרין מותר ללות דינרין בדינרין.

קרט

ב"מ מד ע"א

כרי"ף והרא"ש לא גרסי' זה הכלל וכן נכון עי' תוי"ט

ב"מ מד ע"א

מראה הפנים

איפכא דלרב כושפיא אין חילוק וכר' יוחנן שם. ומסקנת הפוסקים כרבא התם דבתראה הוא ואמר הלכה כבית הלל:

. סליק פיו"קא בסייעתא דשמיא

פרק ד הכסף קונה את הזהב. מאן תניתה ר"ש ברבי משמע להדיא דאף לבתר דשמעיה מרב דחזר בו בזקנותיה לא קיבלה ממנו כדאמר הכא לינא חזור בו ולפיכך קבעוהו כאן לגירסת ר"ש בר' וכאבוה בילדותיה והתם קבעו לגי' ר' בזקנותיה דהיא עיקרית וכמסקנת הפוסקים להלכה. ומזה נבין דהא דקאמר התם ר' שנית לנו בילדותיך וכו' לאו בדרך שאלה מתפרשא ובהיה מסופק ר"ש אם ר' חוזר בו או שכתב היא מלפניו וכמו שפי' מהרש"ל בח"ש ומש"ה כתב דמאחר שבתק ולא ענהו דבר ממילא חזר בו ומש"ה מסיק תלמודא בילדותיה מהי סבר וכו' ובאמת אינו כן אלא דהתם לא העתיק הש"ס כ"א איבעי ר"ש בר' שסביב לאביו אחר שאמר לו לחזור בו והביאו ר' שנית לנו וכו' כלומר ככר שנית לנו בילדותיך כן ותחזור וכו' וכי היאך תחזור מדבריך ואין אנו חוזרין מג' ילדותיך כדאמר הכא והיינו דמפרש בילדותיה מאי סבר וכו' לידע שטעם של הגי' זו ושלא חזר בו ר"ש בר' משום דסבר דהבא דחשיב וכו' וכ"כ מדברי הרי"ף ז"ל שגורס א"ל ר' כבר שנית לנו בילדותיך הכסף קונה את הזהב:
מילתיה דרבי אמרה זהב כפירות. וכלומר בבא לאודיע הוא דחזר בו אבל מכל מקום דתני לקמן כדקאי קאי והנחשת כפירות אפילו לגבי זהב דהאי כללא לא פליג דקאמר על הירוד מחבירו קונה את חבירו כ"א בכספא לגבי דהבא הוא דפליג בזקנותיה מטעמא דמפרש שכר כספא דחריף וכו' וכן הסכימו רוב המפרשים דהנחשת פירות הוו אפי' לגבי זהב. ויש לפרש דהיינו נמי דקאמר התם בילדותיה מאי סבר וכו' ובזקנותיה וכו' לומר דבהא בלחוד קאמר בזקנותיה דדהבא פירא הואי לגבי כספא דלא כדאמר בילדותיה אבל לגבי נחשת דהבא טיבעא הוי:
מברת ר' חייה ילפין. בתמיה וכן דהי לה התם דרב דינרי הוו ליה וכו' וכבב"ג מותר ללות סאה בסאה. ועוד יש לומר דבלאו הכי לאו ראיה גמורה מהאי עובדא

שנויי נוסחאות ההשמטה שנעתקה בעמוד הזה מס' פהה עיי"ש להרחיד"א בשם מהר"ש די לונזאנו נמצאת במס' שבועות פרק ח' הלכה א' בשנויים רבים. והטור בחו"מ סי' ש"ג הביא כ"ז ממסכת ב"מ ולא ממסכת שבועות עיי"ש.

גליון אפרים

אין תימר ליטול החזירה בין למקומה בין למקום אחר פטור כו' נאמרה שמירה בש"ת ונאמרה שמירה בש"ש ולא דמיא שמירה שנאמרה בש"ת לשמירה שנאמרה בש"ש שמירה שנאמרה בש"ת כיון שאימר כל צרכו פטור שמירה שנאמרה בש"ש אפילו כו' אין אומרים אלו היה אחר שם לא היה יכול להציל כו' ר' אמי בשם ר"א ותני ר"א לא יאמר שליחות יד שנאמרה בש"ח שא"צ הייתי למד מנ"ש מה נ"ש שהחמירה בו תורה אינו חייב **עד** שעה שימשוך ש"ה שהקילה בו התורה אינו דין שלא יהא חייב אלא עד שימשוך לאיזה דבר נאמרה ש"י דש"ח שא"צ להחמיר על נ"ש כיון שהניח כו' א"ל ר"י כו' דיכול **מימר** ליה אם נ"ש שהחמירה תורה בו חייב משימשוך ש"ח שהקילה תורה בו אפילו משך יהא פטור אלא כיני לא יאמר ש"י שנאמרה בנ"ש שא"צ הייתי למד **מש"ח** מה אם ש"ח שהקילה בו התורה חייב משימשוך נ"ש שהחמירה בו התורה כיון שמשך יהא חייב לאיזה דבר נאמרה ש"י בנ"ש שא"צ להחמיר על נ"ש כיון שהניח כו'. כן נ"ל כפי שאיתא בשבועות פרק בתרא וגם שם יש שה"ד הרבה: **מילתיה** דרבי אמר זהב כפירות מתניתין אמרה כסף כפירות כו'. מפני שבירושלמי שונה במשנתנו הכסף קונה את הזהב לכן שאל איך קיי"ל ופשיט מברת דר"ח דאוזפת לרב דינרין היינו דנרי כסף וכן אבא (כצ"ל) אבוה דשמואל שאל מרבי אם מותר ללות דינרי כסף בדינרי כסף וכן ר"י ור"ל מיירו בדינרי כסף ומוכח כזקנותו דרבי דכסף חשיב טבעא. ועיין בב"ב קס"ו ע"א דדינרי הם דינרי זהב ודינרין הם דינרי כסף ובבבלי איתא דרב אוזף מברתא דר"ח דינרי והיינו דינרי זהב ובירושלמי דאוזפת לרב דינרין היינו דינרי כסף. ומיהו אין זה כלל גמור לענין דינרין דבבבלי בב"מ באותו העמוד איתא בסלעים על דינרין בפירות על דינרין והכונה של זהב וכן בירושלמי שקלים פ"ב ה"ד שבשעלו מן הגולה היו שוקלין דרכונות דינרין והיינו דינרי זהב. כדמוכח התם. אם לא בשה"ד שם וצ"ל דינרי:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

קרט בקרט ולקן. קרט לשון משקל הוא מלשון קורט וכלומר שהוא מכוון בלתי חסרון ודוגמתו תמלא בפ"ד ממעשר שני הל' א'. גבי מטבעות דאמר התם מילה מקרטעה וטבא מכוונת במשקלה וטובה. לקן הוא מין משקלת קטנה שהי' בימיהם כמו בעכשיו אומרים הזהב משקלו כך וכך במשקלות קטנות לפי מנהג המדינה. וכן תמלא דוגמתו שם. דיגרא הכא בתרין אלפין ובארבאל בתרין אלפין ולקן. והכא נמי הכונה שאם הדינר זהב משקל במשקל הוא וכלומר שלא מחמת שהוסיפו במשקלו נתייקר אלא שהמשקל הוא בעלמו כמו שהי' בשעת הלואה מותר ואין אנו חוששין על שנתייקר דהמעות של כסף הן שהוזלו: לקן בלקן אסור. אבל אם אנו רואין שההפרש הוא לקן בלקן שבתחלה הי' משקל הדינר זהב לקן א' פחות ממה שהוסיפו עליו עכשיו וא"כ מחמת משקלו שניתוסף בו נתייקר אסור דהוי רבית וקמ"ל שלריך לחקור אחר זה: תמן תנינן. בפ"ק דקידושין הלכה ו'. וסוגיא זו כתובה שם וביותר ביאור בכמה דברים: כל הנעשה דמים באחר. ה"ק כל הנישום דמים באחר כל דבר שאם בא לתת אותו בדבר אחר לריך לשומו כמה שוה והיינו כל המטלטלין חוץ מן המטבע: כיון שזכה זה. כיון שמשך האחד זה נתחייב זה בחליפיו בכל מקום שהם לפי שבמשיכת האחד את החפץ בתורת חליפין נקנה המקח לאחר בכל מקום שהוא: הא ליבור בליבור לא קנה. דכיון דקרי למטלטלין נעשה ונישום בדמים ש"מ דבעינן שומא בשעת חליפין שלריך לשום זה כנגד זה ולידע כמה הן שוין אבל לבור בלבור דאין כאן שומא אינן נקנין בתורת חליפין: ר' ירמיה בשם רב. קאמר דאפילו לבור בלבור קנה דלא ממעט התנא אלא מטבע דאין דרך לשומו ואינו נקנה בחליפין אבל כל המטלטלין שדרכן לשומן נקנין אע"פ שלא שמו עכשיו לידע ערכו של כל אחד ואחד דלבור בליבור החליפו ואינו ידוע כמה הן שוין נקנין הן בתורת חליפין: ר' אבא. וכן אמר ר' אבא בשם רב: אמברוקלין. אולר ובפ' הנזקין דף כ"ו קמו וקליגהו להנהו אמברי דחיטי ושערי: המחליף. שהחליף אולר באולר בלתי לדעת כמה ערכן קנה: ומשך בעל החמור את הפרה. ובמשיכתו נקנה החמור שהוא בבית בעליו לבעל הפרה כדתנן כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו בכל מקום שהוא: ובא בעל הפרה למשוך החמור. לביתו ומלאה שבורה או מתה ונולד לנו הספק בעל הפרה אומר עד שלא משכת את הפרה שלי מת חמורך או נשבר וברשותך מת ובעל החמור אומר משמשכתי נשבר או מת וכבר היה קנוי לך ולך מת: בעל החמור עליו להביא ראיה וכו'. דאע"ג דבעל החמור מוחזק הוא וקי"ל כל המוליא מחבירו והוא בעל הפרה עליו להביא ראיה שאני הכא בחליפין דכיון דנולד הספק בעיקר הקנייה לאו מוחזק מיקרי ועליו להביא ראיה: מאן דלא סבר להא מילתא. ואינו יודע לחלק כן לא סבר במילי דנזיקין כלום: לינא סבר הדא מלתא. אנא לית סבר כן ולית אנא סבר לחלק בניזיקין כלום ומכח קושיא דמתני' דכתובות והש"ס קילר כאן וסמיך על השנוי התם: תמן תנינן. בפ' המדיר הלכה ז': היו בה מומין ועודה בבית אביה האב לריך להביא ראיה שמשנתארסה נולדו בה מומין אלו ונסתחפה שדהו. אם בא האב לתבוע כתובתה מן הארוסין מזה שממאן לקחתה לריך שיביא ראיה שלאחר שנתארסה נולדו לה אלו המומין ואע"ג דאית לה חזקה דגופה מ"מ הואיל ונמלאו המומין ברשות האב יש לומר כאן נמלאו כאן היו קודם האירוסין ולפיכך לריך האב להביא ראיה ואם לא הביא הבעל מהימן. ומהכא אין כאן קושיא לכאורה על דינא דשמואל שהרי גם כאן נולד הספק ברשות בעל החמור אלא דלא אמרי' התם האי טעמא עד למסקנא דהתם וכמו דמייתי הש"ס הכא בקלרה לקמן. והתם מסיק להקושיא הכי דקאמר מתני' פליגא על שמואל דקתני האב לריך להביא ראיה ולא הבעל לריך להביא ראיה בתמיה דקס"ד דלשמואל לעולם על המחזיק להביא ראיה בכה"ג שיש כאן ספק זה אם נקנה לו או לא ולדידיה גם כאן על הבעל היה לו להביא ראיה: סלקון גבי ר' יוסי לגדפה. והתם גרים למילף וכן הכא יש לפרשו דעלו קמיה לגדף ולהקשות להא דשמואל ואמר לון על קושיא זו שהקשו לשמואל מרישא דמתני' הא אפי' לטעמא דידכו אמור דבתרה אימא סיפא נכנסה לרשות הבעל וכו' ותקשי נמי ולא האב שהוא לריך להביא להוליא הכתובה מן הבעל וא"כ סיפא מסייעא ליה לשמואל דבכה"ג על המחזיק להביא ראיה: ותימר. קילר הש"ס כאן למסקנא דהתם דהכי מסיק לה דאמר לון לא מודה שמואל שאם משך בעל הפרה את החמור שהוא לריך להביא ראיה וזה כיון שנכנס כמי שמשך לריך להביא ראיה שהיו בה מומין אלו עד שלא תיכנס לרשותו. וכלומר לא כדקסלקא אדעתייכו לא בקושיא ולא בטעמא דידכו לדשמואל דהא מי לא מודה שמואל שאם כבר משך בעל הפרה את החמור וכלומר שהיה החמור בתחלה בביתו של בעל הפרה כגון שהכניסו בעליו לשמרו שם ואח"כ הסכימו להחליף זה עם זה והואיל שמת או נשבר החמור בביתו של בעל הפרה ונולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה וה"נ מכיון שנכנסה דינו כמו שמשך שם בעל הפרה דמכיון שנולד הספק ברשות הבעל על הבעל להביא ראיה והיינו טעמא נמי דרישא דהספק נולד ברשות האב על האב להבי' ראיה והיינו דשמואל: מן ר' בא רב יהודה וכו' עד משך בעל החמור את הפרה. ל"ג ומשובשת בכאן הגירסא בזה ואגב ריהטא דדינא דלעיל נכתבה. והכי גרסינן בקידושין ר' בא רב המנונא רב אדא בר אחוה בשם רב מכר לו פרה בדמים דקיקה א"ל הב לי איגון פריטייא א"ל מה את בעי מינהון א"ל מיזבין ליה חמור

משך

קרט בקרט שרי לקן בלקן אסור. *תמן תנינן כל *הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב בחליפיו. א"ר יוחנן לא שנא אלא שור בפרה או חמור בשור הא ציבור בציבור לא קנה רב ירמיה בשם רב אפי' ציבור בציבור קנה. ר' אבא בר מינה בשם רב המחליף אברוקלון באמבורוקלון קנה. *ר' זירא רב יהודה בשם שמואל לזה פרה ולזה חמור והחליפו זה בזה ומשך בעל החמור את הפרה ובא בעל הפרה למשוך החמור ומצאה שבורה בעל החמור עליו להביא ראיה שהיה החמור שלם בשעה שמשך. מאן דלא סבר הא מילתא לא סבר בנזקין כלום. א"ר זירא לינה סבר הדא מילתא ולינה סבר בנזקין כלום. *תמן תנינן היו בה מומין ועודה בבית אביה כו'. רבי הונא ר' פינחס ר' חזקיה סלקון גבי ר' יוסי לגדפה אמרין קומוי הדא ואמר לון אמור דבתרה נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראייה ולא האב שהוא צריך להביא ראייה. ותימר הבעל צריך להביא ראייה. אוף הכא הבעל צריך להביא ראייה. וכי בא רב יהודה בשם שמואל לזה פרה ולזה חמור והחליפו

משך

(קידושין פ"ק הלכה ו קידושין כח)

(קידושין פ"ק)

(כתובות פ"ז הלכה ו)

ר"ז רב יהודה בשם שמואל לזה פרה כו' עד סוף הכא הבעל לריך לה"ר הלכה זו כפולה במס' כתובות פ"ז ה"ו ושם הגירסא ישרה ונתפרש יפה ומבואר שם:

חמור

מראה הפנים

עובדא דדילמא דהכא לגביה נפשיה הוי טבעא ולא לגבי כספא וכדהקשו התוספות דף מ"ה ע"א ד"ה לגבי נפשיה וכו' ע"ש דתירולם דהתם לא שייכא הכא להאי תלמודא:

אפילו ליבור בליבור קונה. כבר כתבתי בקידושין שם דזהו דעת הר"ן ז"ל ושם הבאתי למ"ש ר"ת ז"ל בפרקין שלריך לשום המטלטלין בשעת חליפין ולראות כמה שוה כל א' מהם ושייט ליטנא דכל הנישום לומר שלריך שומא בשעת החליפין ולאו למימרא שלריך שישומו האחד כנגד חבירו כדי שיהא ערכן שוה דבכה"ג גרע טפי דהא איבעיא לן בדף מ"ז חליפין ומקפיד עלייהו אי קנה או לא ואע"ג דמסקינן קנה מכל מקום משמע דבהאי מקפידין עליהן טפי עדיף אלא לומר שלריך שישומו כל אחד בעלמו כדי שידע כל אחד מהו מחליף. וזהו דעת ר"ת וכתב עליו הר"ן ולא נהירא דהתם משמע דלא לריך שומא בחליפין כלל דאמרינן התם דמכור לי באלו קנה ואע"ג דלא משך דכיון דלא קפיד בחליפין דמי אלמא דבחליפין ליכא קפידא כלל דומיא דבאלו וכי אמרינן הכא כל הנישום לאו בחליפין קאמר אלא ה"ק כל דבר שאין ערכו קלוב כמטבע אלא דרכו לשומו כשמוכרין לו כאחד עכ"ל. ומלינו למדין דסברת ר"ת והר"ן ז"ל פלוגתא דאמוראי דהכא ודכ"ע כ"ל כפירושא דמתני' דכל הנעשה בדמים דקתני כל הנישום הוא ופליגי בסברא הנזכרת. ובספר המלחמות מלאתי בכתב דמן האי סוגיא דקידושין סיוע לדברי ר"ת ז"ל והנלע"ד כתבתי דנראה דהני אמוראי פליגי בהא. ומדברי הפוסקים משמע כדיני' דרב דאפילו לבור בלבורין קנה ואם לא הזכירו בפירוש דכ"כ הרמב"ם ז"ל בריש פ"ה מהל' מכירה כל המטלטלין קונין זא"ז וכו' אע"פ שמקפידין על הדמים ושיערו כמה שוה זה וכו' וכך הם דברי הטור ריש סי' ר"ג לא מיבעיא אם אין המקנה מקפיד לידע שכום החפץ שנוטל בחליפין כעין שקונים בסודר דהיינו קנין גמור שמועיל לכל הדברים וכו' אלמא דבחליפין ליכא קפידא כלל ואפי' לבור בלבור קנה:

אברוקלון באמברוקלון. ובשיטה למב"א ז"ל מלאתי בשם ר"ת הגי' אמכרו קלון באמכורו קלון ופי' אמכורו קלון בלשון יון כריכות של יריעות של פשתן עכ"ל ולענין הכוונה דא ודא אחת היא דהוי כלבור בלבור:

רבי זירא רב יהודה בשם שמואל לזה פרה ולזה חמור וכו'. בקידושין גריס ר' בא בשם רב יהודה וכו' וכן עיקר דהא ר' זירא היה רולה להקשות על הא דשמואל. וכקידושין

שנויי נוסחאות (ס"ו) לא שנא כד"ו לא שנו. (סוי"ב) הונא כד"ו חונא. (בוס"ו) וכי בא כד"ו רבי בא.

מערכת הערוך

(סו"ו) אברוקלון נ' סערוך (ע' אנבקראות) אמבורקלין באמבורק ין בעל ערוך השלם גרס אברוקלין בְּאְ בּ רוקְ ין ופי' מכסה של סוס.

ובעל הערוך גרס אנבקראות ופי' כריכות של כלים. ומ"ש המראה פנים בשם שיטה מקובלת לר' בצלאל אשכנזי וז"ל מלאתי בשם ר"ת הגירסא אמכרו קלון וכו' ע"ש. אללנו בש"ס שלנו עם פי' ר"ח (בדף מ"ו ע"ב) הגירסא וז"ל תלמוד ארץ ישראל ר' אבא בשם רב המחליף אמבורוקולין באמבורוקולין קנה. כריכות של יריעות נקראות בלשון יון אמבורוקולין:

ככר לאדן

ר' אבא בר מינא בשם רב המחליף אמה בדילקין באמה בדילקין קנה. (כן הוא נוסחת אתינא).

משך בעל החמור את הפרה לא קנאה. חמור מהו שתקנה *רבי בא אמר קנה רבי יסא אמר לא קנה. א"ר מנא אית הכא מילי דיודי בה רבי יוסי. אדם שיאמר לחבירו פרתי אני מבקש למכור א"ל בכמה א"ל בשמונה דינרין. אזל סמכיה גבי טרפוניטיה בצפרא עבר ואשכחיה תמן קאים. אמר ליה מה את עביד הכא אמר ליה אנא בעי מיסב דינרין דאסמיכתני. אמר ליה מה את בעי מיזבון לך בהון אמר ליה חמור. אמר ליה חמורך אצלי משך זה לא קנה זה משך זה לא קנה זה אלא כל אחד ואחד נקנה בגופו:

הלכה ב מתני'

[א] כיצד משך ממנו פירות ולא נתן לו מעות אינו יכול לחזור [ב] *נתן לו מעות ולא משך לו פירות יכול לחזור בו אבל [ג] אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו

רבי

רידב"ז

חמור מהו שיקנה גרסינן במס' קידושין ר' בא רב המנונא רב אדא בר אחוה בשם רב מכר לו פרה בדמים דקקיה א"ל הב לי איגון פריטיא א"ל מה את בעי מיגהון א"ל מיזבן לי' חמור משך בעל הפרה את החמור לא ניקנית הפרה דהא כיון שלא משך את הפרה לא קנה חמור מהו שיקנה ר' בא אמר נקנית ר' יוסי אומר אינה ניקנית סבר ר' בא דאינון חליפין ולית אילין חליפין ר' מנא בשם ר' יוסי פעמים שהיא תחלת מקח לזה ותחלת מקח לזה כו'. הסוגיא הזאת דחקו המפרשים ז"ל לפרשה וקשה להבין מאוד וכן הגו"י ז"ל מפרש כפירושו וכתב לפי' הק"ע והפ"מ ז"ל דחוק וגם פירושו אינו מובן ותמיה לי מדוע לא הגיהו המפרשים ז"ל כאן הג"ה דמוכח ומבורר כשמש דכן היא ליסנא דר' יוסי בעלמא דהמפרשים ז"ל מפרשים דהאי סבר ר' בא דאינון חליפין ולית אינון חליפין היא דברי ר' יוסי דר' יוסי קאמר דר"ב ס"ל דהוי חליפין ולית אינון חליפין כן פי' הק"ע ז"ל והפ"מ ז"ל מפרש דהש"ס בעצמו קאמר לה ולא מצינו בכל הש"ס זה הלשון וכאמת ברור דל"ג תיבת ר' בא ולפ"ז היא ליסנא דר' יוסי בעלמא עי' במס' שבועות פ"ד ה"ב מאימתי אדם זוכה בפירותיו בשביעית ר' ירמי' סבר מימר משיתנס בתוך כליו ר' יוסי סבר מימר אפי' נתנס בתוך כליו לא זכה כהו דהוא סבר דאינון דידי' ולית אינון דידי' ע"כ וה"נ קאמר ר' יוסי אינה ניקנית סבר דאינון חליפין ולית אינון הגיפין והוא ליסנא דר' יוסי בעלמא והשתא פשיט הפי' דהך שמעתתא דזה פשיטא דלא ניקנית הפרה דהא מכרה לו בדמים כדגרסינן מכר לו פרה בדמים וכיון שלא משך לא קנה את הפרה רק הא"כ כשתבעו הממון ונתן לו בעד הדמים החמור ומשך את החמור הוי החמור במקום הדמים ולא נקנה הפרה ע"י דמים דלא עדיפא ממעות דאיני קונה. אבל החמור ס"ל לר' בא דקנה דהא משך את החמור ונקנה במשיכה וס"ל כר' ירמי' בשביעית שם. וע"ז השיב לו ר' יוסי דאינו קונה דהוי כמו שס"ל התם בשביעית דהוי זכי' בטעות דהוא סבר דאינון חליפין וכאמת אינן חליפין משום דכיון דעדיין לא קבל מדמי הפרה כלום ונותן השתא בעד הפרה חמור ע"כ הוא סובר דהוא זוכה בתורת חליפין ואינו זוכה בתורת דמים וכאמת אינו חליפין משום דכבר מכר לו הפרה בפירוש בדמים ונמלא דהחמור היא במקום דמים וכיון שלא קיבל עדיין כלל בעד הפרה הוא סובר דהשתא דנותן לו החמור בעד הפרה היא דנותן לא דנותן לו במקום דמי הפרה אלא דהוי השתא חליפין ונמלא דהוי קנין בטעות היא סובר דקונה בתורת חליפין ובאמת לריך לקנות בתורת דמים וע"כ לא קנה כלל דהא כיון שהתנו תחלה בדמים הוי אח"כ חליפין דברים שבלב וע"כ לא קנה גם החמור והג"מ בשלא נטל כלל דמי הפרה ע"כ השתא שנותן לו החמור טעי וסבר מימר דהשתא אינו נותן לו החמור בעד דמי הפרה אלא השתא היא חליפי הפרה ובאמת אינו חליפין והוי זכי' בטעות משא"כ אם כבר נתן לו דמי הפרה רק שנשאר לו רק פרוטה אחת בזה לא טעי ואינו סבר מימר דהשתא החמור היא חליפין מהפרה והמעית שנתן לו בעד הפרה בראשונה בתורת דמים בטל בזה לא טעי וע"כ יודע שהחמור היא מעית מדמי הפרה וע"כ מסיק ר' מנא בשם ר' יוסי פעמים שתחלת מקח לזה ותחלת מקח לזה כדמסיק האיך עבידא מכרה לו פרה בדמים סמיכה גבי' חדא פרוטה כו' א"ל הרי חמור לפניך משך זה לא קנה זה כו' אלא זה קנה לעצמו וזה קנה לעצמו דבזה הכל יודעין שהיא תחלת מקח ונקנה כל אחד במשיכה וכל אחד הוי דמים לחבירו ומקח לעצמו ואינו טעי וסובר שהיא הליפין וזהו הפי' האמיתי בע"ה ודו"ק. ודע דלא שייך הא דהכא להא דאיתא בבבלי דף כ"א ע"ב וכמס' ב"מ דף מ"ז ע"ב יש דמים שהן כחליפין משום דהתם מיירי שקנה הפרה תחלה במשיכה והכא מיירי שלא קנה עדיין שלא משך ודו"ק:

פני משה

מסך בעל הפרה את החמור לא נקנית הפרה חמור מהו שיקנה. וזהו דין אחר וה"פ מכר לו פרה בדמים ונשאר לו חייב הדמים. דחקו. דחקו בשביל החוב וא"ל תן לי המעות שאתה חייב לי וא"ל מה אתה רוצה לעשות בהן והשיבו שרוצה לקנות חמור ונתרצה זה ליתן לו חמור א' בשביל חוב הדמים אשר עליו. מסך בעל הפרה את החמור לא נקנית הפרה. כלומר בדין הזה אפילו כשמשך בעל הפרה את החמור עכשיו ממנו לא נקנית הפרה לא שייך כאן קניית הפרה בשביל חליפי החמור שהרי כבר היא קנויה לו מאז ודמים הוא שנתחייב לו והילכך מיבעיא לן חמור מהו שתקנה חוב המכר הזה אם לא משך עדיין את החמור מי אמרינן דהוו כחליפין בשעת המקח וקונין או דילמא הדמים כחוב בעלמא והוי כמלוה דאינה קונה במכר: ר' בא אומר קנה. דהוו כחליפין: ר' יסא אמר לא קנה. דחוב המכר אינו קונה בחליפין כמו חוב המלוה: א"ר מנא אית הכא מילי דיודי ר' בא לר' יוסי ל"ל. וכן מוכח מסם דהתם גרסי' ר' מנא בשם ר' יוסי אמרה. והכי מוכרח דהא בהאי דינא ודאי לא קנה כדמסיק אדם וכו': אזל סמכיה גבי טרפוניטיה. אלל השלחני ושם גרים סמכיה גבי חדא פריטייא והיינו הך שסמכו אלל השלחני לפרוע לו בשביל זה ונתרלו במעמד שלשתן: ואשכחיה תמן קאים. לפני השלחני ליקח מעותו: א"ל חמורך אללי. אם חמור אתה רוצה לקנות הרי יש לי חמור ותקח לך בשביל חוב הפרה שהייתי חייב לך: משך זה לא קנה זה וכו'. כלו' דכמו דבמשיכת מעות מזה לא קנה עכשיו זה החמור כן נמי לא קנה במשך מזה וטעמא דמכיון שסמכו אלל זה השלחני כבר נסתלק ממנו ואין לו שום חוב עליו שהרי במעמד שלשתן הוא ואינו יכול לחזור וא"כ במה יקנה עכשיו הא ודאי אין כאן חליפין: אלא כל אחד ואחד נקנה בגופו. כל א' לריך קנין בגופו ובעלמו הקנין דשייך ביה והרי כאן לא שייכא קנין חליפין ואינו קונה החמור אלא במשיכה וכיולא בו מדרכי הקניה:

הלכה ב מתני' כילד. לפרושי מתני' דלעיל קאי דקתני המטלטלי' וכן הפירות קונות את המעות ואין המעות קונה אותם ומפרש דין הקנייה: משך ממנו פירות. הנקנין במשיכה אין יכול לחזור בו אע"פ שלא נתן לו המעות: נתן לו מעות ולא משך הימנו הפירות יכול לחזור בו. זה וזה ומדין תורה מעות קונות שהרי הן בכלל קנין דכתיב או קנה מיד עמיתך ותקנת חכמים הוא דמשיכה דוקא קונה ולא מעות גזירה שמא יאמר

לו הלוקח דמי החפץ ויניח מקחו בבית המוכר ובתוך כך תפול הדליקה בבית המוכר או אונס אחר שיבאו לסטים עליו ואם יהיה ברשות לוקח יתמהמה המוכר ולא יחוש להציל ולפיכך העמידוהו חכמים ברשות המוכר כדי שימריח וישתדל להציל שהרי אם יאבד יהיה חייב לשלם: אבל אמרו. חכמים מי שפרע וכו' ואע"פ שיכול לחזור בו אוררין אותו בב"ד ואומרים לפניו מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממלרים שטבעו בים הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדיבורו ואח"כ יחזיר לו את מעותיו:

ר"ש

מראה הפנים

וקידושין דמותי בקלרה דנראה משמעתתא דהכא ראיה לפי' בעל המאור והר"ן ז"ל כשמעתתא דהמדיל וע"ש. וכבר נרירת האי סוגיא דעולה המסקנא כמסקנת הסוגיא דהתם בפ' המוכר וע"ש:

ר' בא אמר קנה. כבר באר‍תי בקידושין שם דפלוגתייהו דהרמב"ם והראב"ד ז"ל בפ"ה מהל' מכירה הל' ד' תליא בפלוגתא דהני אמוראי דהכא בדין זה דשיטת הרמב"ם הולך כפי' הרי"ף בענין פירושא דיש דמים שהן כחליפין הנאמר בסוגיא דהתם דף מ"ו ע"ב וכר' בא דהכא דכתוב הכא מחמת מכר הוו כחליפין וקנה והא דמשמע בקידושין דף מ"ז ע"א דמלוה אינו קונה כמפר כדאמר בפשיטות אימא סיפא ובוין במכר שזה קנה ואי מלוה להוצאה ניתנה במאי קנה וכו' ומוקי התם לברייתא אחריתא. וזה כמה שהקשה הרמב"ן ז"ל על פי' הרי"ף והרמב"ם כבר תירצו המפרשים דשאני להו בין חוב הבא מחמת מכר כדאיירי בפרקין ובין חוב הבא מחמת מלוה דאיירי בקידושין בהאי ברייתא. וטעמא כמו שכתב הה"מ שם. ועוד איכא טעמא אחרינא משום דבקנין בחוב הבא מחמת המכר מילתא דלא שכיחא היא ולא גזרו בה רבנן. וזה הטעם כתב הרי"ף להדיא פ"ש. אבל כחוב הלואה שעליו דכ"ע לא קנה במכר. וא"ל לדחוק לחילוק שכתבו התוס' בפרקין בס ד"ה יש דמים וכו' דבהנאת מחילת מלוה מיירי דקנה כמו לענין קידושין וע"ש וליסנא דהתליף דמי שור וכו' משמע כחוב שהוא חייב לו בעד השור התליף עמו עכשיו בעד דמי החמור וכדמפרש הכא בהדיא. ומ"מ יש כאן מקום עיון על דברי הרמב"ם ז"ל דכאן כתב כתב הכא מהלואה לא קנה ובפ"ז כתב דבקרקעות קנה ולענין מטלטלין מקבל עליו מי שפ"ע וא"כ ל"ל לדעתו דמחלק בין מטלטלין לקרקעות בחוב הבא מחמת מלוה דדבריו בפ"ג לענין מטלטלין הוא כדכתב בהדיא ע"ש. ומה שכתב הר"ן ז"ל בפ"ק דקידושין בסתם דלדעת הרי"ף והרמב"ם מלוה במכר קנה וליין שם בפ"ז ממלוה. אבל כאמת המעיין בפ"ג ובפ"ז יראה דדעת הרמב"ם לחלק בין מטלטלין לקרקעות בסתם מלוה לענין קניה. והה"מ כתב בפ"ז דדעת הראב"ד דסובר שם דבחוב הבא מחמת מלוה אפילו מי שפרע אין כאן דלא הוי כנתינת מעות כלל נלמד מהאי תלמודא בקידושין בפ"ב הלכה ס' דקאמר ר' חייה בשם ר' יוחנן בקידושי מלוה לאומרין ובקרקעות לא קנה ובמטלטלין אין מוסרין אותו למי שפרע. והמעיין בירושלמי שם יראה דגם לא כדעת הראב"ד אתיא שה"י מחלק התם בין מוכר ללוקח ופשיט ליה ממתני' דפ' איזהו נשך דהמוכר אין יכול לחזור בו. ולא מלאתי טעם לדעת הרמב"ם במה שהוא מחלק בין מטלטלין לקרקעות בסתם חוב דעלמא. ושוב ראיתי דמפ' איזהו נשך דף ס"ב ע"א ראיה לדבריו דבמטלטלין קונה לענין מי שפרע דתני התם הרי שהיה נושה בחבירו מנה וכו' אם יש לו מוחר וכדפרש"י שם דטעמא דכיון דאית ביה משום מי שפרע הוי ברשותיה דלוקח וזה מוכרת. ובענין מה שהקשה הרשב"א ז"ל על האי תלמודא דמחלק בין לוקח למוכר בזה כבר באר‍תי בקידושין ע"ש ועוד יתבאר בפ' איזהו נשך אי"ה:

אזל סמכיה גבי טריפונטיה. בקידושין פירשתי בענין אחר ופירושא דהכא עיקר. ודע דהרמב"ן ז"ל פילפל בענין פירושא דהאי סוגיא הובא בשיטה נמק"א ז"ל. ולשיטתיה אזיל דחולק על דעת הרי"ף והרמב"ם כמבואר לעיל. ולענ"ד מהכא סייעתא לדעת הרמב"ם בענין חוב הבא מחמת מכר שהרי אמרו אית הכא מילי דיודי וכו'. משמע דהאי דינא לא דמי להא דלעיל ואפי' מאן דאית ליה דקנה התם הכא מודה. וכן נראה ג"כ מהגי' בקידושין דאמר ר' מנא על האי דינא פעמים שתחלת מקח לזה וכו' וכלומר בכי הא ודאי לאו חליפין הוו וטעמא כדפרישנא דמכיון שמסר לו אלל השלחני כבר נסתלק זה ממנו לגמרי במה יקנה אבל בדינא דלעיל והוא חוב הבא מחמת המכר שעדיין את עליו בזה הוא דומה ממש להאי דאמרו יש דמים שהן כחליפין לפי שיטת הסוברים כן:

הלכה

עין משפט נר מצוה

ו

א מיי' פ"ג מהלכות מכירה הלכה א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קצח ס"א

ז

ב מיי' שם וטוש"ע שם סעיף ה

ח

ג מיי' שם פ"ו הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רד סעיף א וסעיף ד

מסורת הש"ס

(קידושין פ"ב)

גיטין ...

שנויי נוסחאות (בו"ד) שיאמר בד"ו שאמר.

מסורת הש״ס

כ״מ מז ע״ב

ברכות רבה פרשה לד

ב״מ מח ע״ב

(שטעות פ״י)

ב״מ מח

ר״ש אומר וכו׳. ר״ש פליג אמילתי׳ דת״ק דקאמר נתן לו מעות ולא משך הפירות יכול לחזור בו בין מוכר בין לוקח וקאמר ר״ש דלא תקנו חזרה אלא במוכר דכל שהכסף בידו ידו על העליונה והוא יכול לחזור בו ולא הלוקח וטעמא דעיקר תקנת החזרה כדי שיטרח להציל אם תפול דליקה בביתו וכשהעמידו חכמים ברשות המוכר כבר יטריח עצמו להציל שהרי אם יתייקר ברשותו נתייקר ובשביל כך ימסור עצמו להציל שחושב אם יתייקר אחזור בי ואין הלוקח בחזרה ואין הלכה כר״ש ואם היתה עלייתו של הלוקח שיש בו חפץ הנמכר מושכרת להמוכר לכ״ע משנתן את המעות אין א׳ מש׳יהם יכולין לחזור בהן דטעמא מאי אמור רבנן משיכה קונה ולא מעות גזירה שמא יאמר מוכר ללוקח נשרפו חטיך בעליה הכא דעליה דלוקח הוא איהו בעצמו טרח ומציל ליה ובכה״ג לא תקנו חכמים משיכה:

גמ׳ ומה היה חמסין. דחמס משמע לאו גזל ממש וכדאמרינן חמסן דיהיב דמי והן היו גוזלין ממש והלכך מפרש לה שהיו מתכוונין ליטול פחות משוה פרוטה שאינו יוצא בדיינין ואע״פ שהיו גוזלין ממש כחמס הוא: רבה רבה. לג״ש כתיב וירא ה׳ כי רבה רעת האדם בארץ וכתיב באנשי סדום זעקת סדום ועמורה כי רבה: כמעשה אלו. של דור המבול כך של אנשי סדום שהיו עושין כן וכדדרים באגדת חלק רעים אילו לאילו וחטאים בג״ע וכו׳: ולא אמרין לה לכל אפין. לאו כל אפין שוין בהא דאיכא דלא אמרו הלכה כר״ש: למלחא. על קניית מלח מאים אחד וחזר ביה ההוא גברא שנתייקר המלח: אמר לא ידע. וכי אין אתה יודע שיכא מגל להכרית שוקו וכלומר שלריך אתה לקבל עליך מי שפרע: יהב דינרין למטכסה. על בגדי משי שקנה ממנו נתן לו מקלת הדמים וחזר בו המוכר: או יתן לו כדי עירבונו. כנגד מקלת דמים שיש בידו ליתן לו כל סחורה או יקבל עליו מי שפרע: או יתן לו כל מקחו. דס״ל לר׳ יוחנן במקלת דמים שקיבל קנה זה כל הסחורה לענין שלריך לקבל עליו מי שפרע אם חוזר בו: ר׳ אילא אמר. עירבון ממש הוא שנתן לו משכון על המקח ופליגי ר׳ חייה ור׳ יוחנן אם קנה כל המקח לענין זה: מקלת דמים נתן לו. ופליגי כדלעיל במקח שאין דרכו לקנות חליין. אלא שדרכן למכור כמו שהן שלימין כגון פרה וטלית בזה מודה לר׳ יוחנן דבמקלת דמים קנה כל המקח: טבעת אין בה משום עירבון. אם נותן טבעת לערבון על המקח לאו כלום הוא וכן אמר בהאי תלמודא סוף מסכת שביעית וכדמפרש התם טעמא מה בין זהוב ומה בין טבעת זהוב דרכו להשתנות טבעת בעינה הוא וכלומר אם נתן לו דינר זהוב לערבון דרכו להוציא ולשנות וליתן לו זהוב אחר כשיביא לו מעות כסף בעד מקחו אבל טבעת נשארת בעינה שהרי זה אינו יכול להוציאה ומתחלה לא לקחה אלא לסימן בעלמא ולא הקנה לזה המקח בשביל הטבעת שאין לו בה הנאה של כלום: בדברים. ולא קיבל ממנו מעות אין מוסרין אותו למי שפרע אם חוזר בו שאין בהם אלא משום מחוסרי אמנה:

תורה אור

רבי שמעון אומר *כל שהכסף בידו ידו על העליונה : גמ׳ א״ר אחא כתיב °כי מלאה הארץ חמס מפניהם. ומה היה *חמסן הוה בר נש נפיק טעין קופה מלאה תורמוסין והיו מתכוונין ונוטלין פחות משוה פרוטה דבר שאינו יוצא בדיינין. אמר רבי חייה בר ווה רבה רבה כמעשי אילו כך מעשי אילו. א״ר הנינה הלכה כר״ש. ולא אמרין לה לכל אפין. רב ירמיה בשם רב מעשה היה והורה ר׳ כר״ש. *ר׳ חייה בר יוסף יהב דינר למלחא. חזר ביה ההוא אמר לא ידע דכבר יהבון מגלא גו שקיה דההוא גברא מי שפרע מאנשי דור המבול עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. חד בר נש יהב דינרין למטכסה חזר ביה אתא עובדא קומי רבי חייה בר יוסף ור׳ יוחנן. ר׳ חייה בר יוסף אמר או יתן לו כדי עירבונו או ימסור אותו למי שפרע ורבי יוחנן אמר או יתן לו כל [א] מקחו או ימסור אותו למי שפרע. ר׳ לא אמר עירבון היה ר׳ זירא אמר מקצת דמים נתן לו. מודה ר׳ חייה בר יוסף לר׳ יוחנן במקח שאין דרכו ליקנות חציין כגון פרה וטלית. *ר׳ יעקב בר אידי ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן טבעת אין בה משום עירבון. כל הנושא ונותן בדברים אין מוסרין אותו למי שפרע. ר׳ יעקב בר זבדי ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן אמר ליתן מתנה לחבירו *וביקש לחזור בו חוזר

אמר ר׳ אחא כתיב כי מלאה הארץ חמס וכו׳ פחות משוה פרוטה דבר שאי״ו בדיינין פי׳ מהרא״פ ז״ל דמייתי הכא משום דתנינן במתניתין מי שפרע מאנשי דור המבול. וכן מאנשי סדום למה הני דקחשיב משום דהתם מלאה הארץ חמס שאינו יולא בדיינין דהי׳ פחות משו״פ והי׳ הקב״ה פירע מהן. כן נמי בקנין מעות אע״פ שאין כיד ב״ד לכופו לקיים מקחו אבל אמרו מי שפרע:

ר״ח ב״י אמר או יתן לו כדי ערבונו או ימס״ר אותו למש״פ ור״י אמר או יתן לו כל מקחו או ימסור אותו למש״פ. ע״ז נחלקו ר׳ לא ור׳ יוחנן. דר׳ לא אמר עירבון הי׳ ר״ל דנתן לו מקלת דמים לעירבון ומכוון לקנות את החוזר בו. כדפירש״י ז״ל דף מ״ח ע״מ דאם חוזר בו מחול העירבון בזה ס״ל לר״ח ב״י דלא קנה הכל. אבל אם נתן לו בתורת דמים לכו״ע ס״ל דקנה הכל. והיא כרשב״ג בבבלי דף מ״ח ע״ב ור״ז ס״ל דמק׳ת דמים נתן לו ר״ל דנתן לו בתורת פירעון. ועכ״ז סבירא ליה לרחב״י דלא קנה הכל:

ר״י בר אידי ר״א בשם ר״י טבעת אין בה משום עירבון פי׳ בשטמ״ק ז״ל דף מ״ח ע״ב דבנותן טבעת אין בו אפילו מש״פ משום דהוא לסימן ולמשכון בעלמא ובעירבון זה לא קנה אפי׳ לקבל מש״פ אבל בנותן דינר לעירבון לקנות ההוזר בו קנה כנגדו לקבל מש״פ כדמפרש בירושלמי סוף מס׳ שביעית דטבעת חוזר בעינו אבל דינר דרכו להשתנות וליתן אחר:

ריב״ז ר״א בשם ר״י אמר ליתן מתנה לחבירו כו׳ בשעה שאמר קילר כאן כדרך הסדר הזה שמביא אך ר״פ ובשביעית מבואר:

ר״ש

עין משפט נר מצוה

ט

א מיי׳ פ״ז מהלכות מכירה הלכה א ופ״ח שם הלכה א סמ״ג עשין פב טוש״ע חו״מ סי׳ סד ס״א וסי׳ קל סעי׳ ד

חוזר

מראה הפנים

הלכה כר׳ שמעון ולא אמרין לה לכל אפין. יש לפרש דלא אמרין לה לכל אפין לומר דלאו בכל ענין אמרו כר״ש דאין הלוקח יכול לחזור בו דיש אופן אחד דגם הלוקח יכול לחזור בו כגון דהיהניכו הפירות ביד המוכר דבהא אפי׳ ר״ש מודה לדעת ר״ת שכתבו התוס׳ דף מ״ז ע״ב ד״ה אא״ב וכו׳ ע״ש. ודין זה דאם נשרפו חטים הלוקח חוזר בו והמוכר חייב לשלם מוסכם הוא מכל הגאונים ז״ל מלבד בעל המאור ז״ל שחולק בדבר זה ועיין לקמן ד״ה שמואל וכו׳ נשרפו חטיך וכו׳ מה שכתבתי מזה. ומיהו כבר מוסכם מהמסקנא דש״ס דילן דהלכה כחכמים בכל אפין:

אמר לא ידע דכבר יהבון וכו׳. שילכו המגלים לתוך שוקיו וכו׳ ממי שאינו עומד בדיבורו. ומשמע דאף שאוררין אותו הפ״ס אין אומרים לו לנוכח הוא יפרע ממך וכו׳ וזהו הפי׳ דאמר רבא התם דף מ״ח ע״ב מילט לייטינן ליה. כלומר שאוררין בפניו והומרי׳ הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. וכך הם דברי הרמב״ם ז״ל בפ״ז ממכירה הל׳ ב׳ אוררין אותו בב״ד וכו׳ הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. וכן הסכימו רוב האחרונים. ואוררין אותו דקאמר ר״ל בפניו. ולפ״ז הא דפי׳ רש״י שם בדברי אביי אודועי מודעינן ליה דע שאם תחזור סופך להפרע ממך ולכאורה הא אביי מקיל טפי מרבא דהא קאמר טעמא דכתיב ונשיא בעמך וגו׳ אלא דלאביי ה״פ דלא אמרינן ליה שום קללה בהחלט אלא דע שאם תחזור וכו׳ בדרך תנאי ולרבא אמרי׳ בהחלט מי שפרע וכו׳ ומ״מ שלא לנוכח. והאי עובדא דרב חייא בר יוסף איפכא איתא התם דיהבו ליה זוזי אמלחא:

מקצת דמים נתן לו. והכי מסקינן מהתם דערבון דקאמר בנתן מקלת דמים מיירי והא הוא דפליגי ר׳ חייה בר יוסף ור׳ יוחנן וקי״ל כוותיה דר׳ יוחנן דקנה כנגד טלו ובמטלטלין לענין מי שפרע כמסקנת הפוסקים. אבל בנתן משכון על הדמים לא קנה כלום כמבואר בדבריהם בדברי הרמב״ם ריש פ״ז שם ובטור סי׳ ק״ל וסי׳ פ״ד. וכמה שהבית הב״מ בל״ע בריש פ״ח ממכירה במ״ש שם הרמב״ם כדין עייל ונפיק הזוזי דלא קנה הנלמד מדברי רבא פ׳ האומנין דף ע״ז ע״ב ותמה מ״מ לא ביאר הרמב״ם בפירוש כדין קרקע דבנתן מקלת דמים קנה הכל יש לתמוה על תמיהתו דהא ביאר שם בפירוש הדין בסוף הלכה ב׳ ואם לא היה יולא ונכנס ותובע קנה הלוקח את כלה וכו׳. ובענין מ״ש הטור בסי׳ ק״ץ בדין עייל ונפיק אזוזי שבזה יש חילוק במטלטלין אם הוא דבר שאינו ראוי ליחלק כגון שמכר לו תמור וכו׳ שמקח בטל לגמרי וכו׳ והרמב״ם לא חילק בזה אלא שנתן למטלטלין כל דין מקרקעי. וכתב הב״י שם שכן דעת המפרשים וכמו שהבית הב״מ שם הל׳ ד׳ וסיים הב״י בשם הר״ן על דין החילוק במטלטלין ויש לנו הוכחה בירושלמי ע״ש. ואיני רואה שום הוכחה מכאן ואיפכא מבואר הכא דהא אמר מודה ר׳ חייה בר יוסף לר׳ יוחנן במקח שאין דרכו ליקנות חליין וזהו כדעת היש חולקין שהבי׳ שם דבכה״ג קנה כנגד כולו וכן הוא דעת הרמב״ם דלא מחלק ועוד דהכא סתמא קאמר ולא מיירי בדעייל ונפק הזוזי. ומ״מ לא נמלינו למדין אלא דבסתמא בדבר שאינו ראוי ליחלק הוא דכ״ע מודים דקנה כולו וא״כ בדעייל ונפיק אין לנו ראיה מכאן ותלי בגי׳ דהתם אם דגרים תמרא בהל״ף כגי׳ הרי״ף והרא״ש וכפי׳ רש״י שם או כגי׳ אחרת תמרא יין וכמבואר שם. שוב מלאתי להרמב״ן ז״ל בס׳ המלחמות בפ׳ השוכר את האומנין דמפרש להאי דמודה ר׳ חייה בר יוסף כמו שפירשתי והנאתי:

טבעת אין בה משום עירבון. מכאן למדו המפרשים דבדבר שהוא שייך בו תורת דמים כגון שנתן לו זהוב כדמחלק האי תלמודא בשביעית והבאתי בפנים דהוי כמו שנתן מקלת דמים כדאמר טעמא שדרכו להשתנות והובא דעת זה בדברי הס״מ ריש פ״ז ממכירה. ומשמע מהכא דבמשכון אין בו מי שפרע כדקאמר אין בה משום עירבון דלית בה האי דינא דלעיל וכדכתב הרי״ף ז״ל דברים ומשכון לא קאי כאבל אמרו. וכמה שהבית שם ראיה מפ״ק דקידושין דף ח׳ ע״ב גבי ההיא דזבן אמתא בפריטי וכו׳ אתו לקמיה דר׳ אמי א״ל פריטי אין כאן נסכי אין כאן והקשה הר״ן על הראיה הזאת הובא בבי׳ למב״ח ז״ל דהתם דינא קאמר להו דיכול לחזור בו אבל לעולם מקבל עליו מי שפרע ועוד דהתם אמתא הוי דכמקרקעי דמי ואיפשר דליכא מי שפרע במקרקע. ובסוף הבית ראיה לדברי הרי״ף מההיא דהכא ע״ש. ולפ״ז אין לנו הוכחה דסובר הרי״ף ז״ל דבמקרקע יש בו מי שפרע. ועיין בד״מ סי׳ ק״ל שכתב ומדברי הרי״ף נראה דס״ל דיש בקרקעות מי שפרע והר״ן נסתפק בדבר עכ״ל. ומה שהיה נראה כי להוכיח מדעת הרי״ף הוא מכח קושית הר״ן בההיא דאמתא אבל כד אתינן להאי טעמא כדמוכח מהכא דבמשכון לית ביה מי שפרע א״כ בלאו הכי דברי הרי״ף נכונים הן ואין לנו ראיה דמטעם מקרקעי אמרו הכי בההי דאמתא. ולא מכח קושית דתיפוק ליה דמקרקעי הוא משום דדינא קאמר וקמ״ל דבמשכון לא חיישי׳ כלל. ומדברי הרמב״ם נראה דיש בקרקעות מי שפרע דכתב בפ״ז ממכירה הל׳ ח׳ הנושא מתכירו קרקע או עבדים וכו׳ ופסקו הדמים והניח משכון וכו׳ חוזר ואינו חייב לקבל מי שפרע. א״כ משמע דבענין אחר שייך גם בקרקע מי שפרע וכגון במקום שכותבין בשטר דלא קני לקרקע בכסף לחוד וקאי כמי שפרע:

אמר ליתן מתנה לחבירו וכו׳. ובבבלי דף מ״ט מסיק דבמתנה מועטת דסמכא דעתיה אינו מותר לחזור בו לכתחלה ואם חזר בו הוי מתוסר אמנה וצריך לפרש

עמודי ירושלים

ר׳ לא אמר עירבון היה ר׳ זירא אמר מקצת דמים נתן לו עיין מה שכתב הפני משה. אולם בשאלות ותשובות הרי״ף שהובא בשיטה מקובצת לבבא מציעא (דף ע״ז ע״ב) פי׳ דברי הירושלמי באופן אחר וז״ל והקרוב אלי במחלוקת ר׳ אילא ור׳ זירא הוא אם היה העירבון הנזכר דינרים לא כספים ואמר ר׳ אילא שהדין בהם כדין עירבון לקבל מי שפרע שאולי יחליפם למוכר ויתן לו תמורתם כספים ואמר ר׳ זירא אין אתה צריך לזה אבל הדינרים עצמן ככספים לפי שהם מטבע והעולם נושאים ונותנים בהם כו׳ ע״ש וספני משה לא ראהו:

גליון אפרים

אמר ר״ח הלכה כר״ש ולא אמרין לה לכל אפין. נ״ל שהירושלמי סובר דר״ש נס בתרי תרעי ס״ל דאין הלוקח יכול לחזור בו וכרבינא בבבלי ע״ד ע״ב. ולא דין הירושלמי מלשון מכל מקום דל״ש לוקח ול״ש מוכר מקבל מי שפרע משו״ה אומר ולא אמרין לה לכל אפין. דבתרי תרעי אין הלכה כמותו וגם הלוקח יכול לחזור בו:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פ"ז מהלכות מכירה הלכה ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רד ס"ת יא
ב יו"ד סי' רנח

א חוזר. אמר ²בשעה שאמר צריך לומר בדעת גמורה מבתר כן אין חזר ביה לא חזר ביה. הדא דתימר בעני אבל בעשיר נעשה נדר. רב מפקד לשמשיה אימת דנימר לך תתן מתנה לבר נש אין הוה מסכן ^י הב ליה מיד ואין עתיר אימליך בי תניינות. רבן יוחנן יהב דינרין לקריבוי על משח. יקר משח. אתא שאל לרבי ינאי א"ל מדבר תורה מעות קונין ולמה אמרו אין קונין שלא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה. רבי שמואל בר יסורטאי בשם רבי אבהו אם אמר לו נשרפו חיטיך בעלייה נאמן. רבי יצחק מקשי מה נן קיימין אם בשקנו לו מעותיו שלו נשרפו ואי לא קנו לו מעותיו של זה נשרפו. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי בר נש דיהב לחבריה עשרה דינרין א"ל אית לי גבך מאה דינרין מהדין ביתא שרי מהדין כרמא אסור. ³מה בין כרם לבית בית אינו מצוי ליפול כרם מצוי ליפול. א"ר יוסי את שמע מינה בר נש דיהב לחבריה עשרה דינרין א"ל במנת דתיקום לי בהון מאה גרבין מכיון ששלח ידו בהן צריך להעמיד לו מקחו. *רבי שמעון בן לקיש אמר או

ר"ש בר סוסרטאי בשם ר' אבוה אם אמר נשרפו חיטיך בעליי' נאמן וע"ז שאל ר' יצחק על תיבת נאמן למי נאמן דהא אם בשקנו לו מעותיו שלו נשרפו. ר"ל דלא קאי דברי ר"ש בר סוסרטאי בהאי דקאמר לשון נאמן אם לא דס"ל דמעות קונה בזה שייך למימר נשרפו חיטיך בעלי' דאי לא קני ליה מעותיו ש"ז נשרפו ר"ל היכי שייך למימר נאמן הא ההפסד שלו הוא ולא שייך בזה לשון נאמן. כן פי' מהרא"פ ז"ל:

ר' סימון בשם ריב"ל בר נש דיהיב לחברי' עשרה דינרין א"ל אית לי' גבך מאה גרבון דחמרא מן הדין ביתא שרי. מן אהן כרמא אסור כן גי' הבע"ט ז"ל במאמר שני קנין מה בין כרם לבית בית אינו מצוי ליפול כרם מצוי ליפול. גי' הבע"ט ז"ל מצוי לשרוף ופי' הבע"ט ז"ל דכל עיקר דעקרו רבנן קנין כסף הוא משום כדי שלא יאמרו נשרפו חיטך בעלי' וע"כ במילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן. וע"כ בבית דלא שכיחא דליקה ואינו מצוי ליפול לא גזרו רבנן משא"כ בכרם דשכיח דליקה [ומכאן פסק הבעה"ט ז"ל דדווקא בעלי' דשכיחא דליקה שייך לומר נשרפו חיטיך בעלי' משא"כ בבית דלא שכיחא דליקה לא שייך למימר נשרפו חיטיך בעלי' והא דנקט לשון אסור ולשון שרי הוא ע"כ לענין ריבית באם דקנה לי' לא הוי ריבית אבל אי לא קני עד דמשך הוי אגר נטר לי'] א"ר יוסי את שמע מינה בר נש דיהיב לחברי' עשרה דינרין א"ל ע"מ דתיקום לי בהון מאה גרבון מכיון ששלח ידו בהן צריך להעמיד לו מקחו ומפרש הבעה"ט דבזה ג"כ לא גזרי דיאמר לו נשרפו חיטיך בעלי' דבכל כה"ג ששלח בו יד ליכא נשרפו חיטך בעלי' דמילתא דחיקא היא וכן הילכתא בכל מילתא דלא שכיח עכ"ל ז"ל. ונראה לפענ"ד דבמקום דתיקא צ"ל רחיקא הוא [וספר הבעה"ט שת"י אינו מוגה] וכיון דהוי דבר רחוק שישלח בו יד דהא נתן לו ע"מ דיקנה בהון חמרא לא גזרו רבנן דבמעות ששלח בהן יד לא גזרו רבנן: רב

חוזר. ואין בו משום מחוסר אמנה. וחסר כאן ובשביעית גרים לה הקושיא שהקשה ר' יוסי לר' יעקב והאן לאו צדק והן צדק. וכי זה ההן צדק שלו שדרשו חכמים שיהא לאו שלך צדק והן שלך צדק ומשני בשעה שאמר הין של צדק הוה. וכדהכא. אמרי. בשעה שאמר לו ליתן צריך שיהא בדעת גמורה שלא יאמר לו דרך כיזוב והיתול אבל מבתר כן אם חזר ביה חזר ביה כצ"ל וצ"ג לא א"כ ה"ק לא איכפת בדבר אם חזר ביה או לא חזר: הדא דתימר בעני. שאמר ליתן מתנה דלא סמכה דעתו של המקבל אבל בעשיר שאמר ליתן מתנה לעני נעשה נדר וצריך לקיים נדרו: רב. היה מצוה למשרתו כשאומר לך תן מתנה לעני תתן לו מיד ולא תשאל אותי עוד לפי שאיני יכול לחזור בו ואם הוא עשיר המלך בי שנית אם לא החזרתי בו: יקר משח. נתייקר השמן ורצו קרוביו לחזור בהן: א"ל מד"ת. הוא דמעות קונין אבל כבר אמרו חכמים אין קונין שלא יאמר המוכר ללוקח נשרפו חיטיך בעליה ומדברי חכמים יכולין לחזור בהן: נאמן. ומקשי ר' יצחק עלה לענין מהי נאמן הוא דקאמרת שהרי אחר שהתקנו חכמים דאין מעות ... ות לא שייך נאמן כאן וכדמסיק הקושיא: מהו אנן קיימין אם בשקנו לו מעותיו. האי קנו לאו לשון קנין הוא שהרי אין מעות קונות אלא הגיעו קאמר וכלומר אם כבר הגיעו לידו מעותיו ואומר נשרפו חטיך בעלייה ואמרת נאמן הא לא מצית אמרת דשלו נשרפו דכיון דמעות אינן קונות המקח ברשות המוכר הוא וההפסד שלו היא וצריך להחזיר לו מעותיו: ואי בשלא קנו לו מעותיו. שעדיין לא קבל ממנו המעות והלה תובע תן לי המקח ואשלם לך והוא אומר לו נשרפו חטיך: של זה נשרפו. בתמיה וכי החטים של לוקח הוא דצריך זה לטעון נשרפו הלא לא קנה כלל ואפי' מי שפרע אין כאן ולא שייך הכא לומר נאמן כלל. ויש לפרש נמי בלשון קנין ממש: אית לי גבך מאה דינרין מהדין ביתא. כגון שהשכיר לו ביתו לדור בו והקדים המשכיר ונתן לשוכר עשרה דינרין להוציא על הבית להקנו וליפותו וכיוצא בזה והתנה עמו שיוסיף בדמי שכירותו בכל שנה בשביל העשרה דינרים שהקדים לו עד שיעלו לסך מאה דינרין: שרי. ואין כאן משום רבית דמכיון שהמעות שהקדים לו בגוף הבית הוא דמפיק להו תוספות השכירות שמוסיף לו לאו בשביל שכר המעות הוו ומותר: מהדין כרמא. ואם הקדים לו מעות על הכרם שלו ויוסיף לו כך וכך בכל שנה אסור וכדמפרש ואזיל: בית אינו מצוי ליפול. שהבית קבוע הוא ולא שכיח שיפול ומפני כך מה שהוא מוסיף לו דמי שכירות הבית בשביל שהקדים לו עשרה דינרין לתקן את הבית ולצור בו צורות וכיוצא בו מה שיוציא על גוף הבית דבר קביעות הוא ונמצא שלאו בשביל שכר המעות שהקדי' הוא מוסיף לו: כרם מצוי ליפול. שהכרם בעצמו אינו דבר קבוע ומצוי הוא ליפול ולא שייך בזה לומר שמה שמקדים לו להוציא על גוף הכרם הוא לפי שאינו עומד וקבוע הוא הלכך מה שהוא מוסיף לו בשביל שכר המעות שהקדים לו והאסור: את שמע מינה בר נש וכו'. מדין רבית שזכר ר' סימון כאן שמעינן ג"כ דין בקניית המקח: במנת דתיקום לי בהון מאה גרבין. על מנת שתעמוד לי מאה גרבין של יין וכיוצא בהן מכיון ששלח ידו במעותיו להשתמש בהן: צריך להעמיד לו מקחו. ואינו יכול לחזור בו ושייך לומר כאן מעות אינן קונות דלא אמרו אלא על איזה סחורה ומטלטלין וכה"ג שמכר לו ששייך בהן קניה אחרית ואין מעות קונות לו עד שימשוך וכיוצא בו מדרכי הקניה אבל במעות שנותן לו ע"מ להרויח מכיון ששלח בו יד אינו יכול לחזור בו וזה שמעינן מהאי דינא דלעיל דלא חילק אלא בגווני דאית ביה איסורא משום רבית או לא אבל מכל מקום המקח קיים ואינו חוזר:
או

צ

ציון
ירושלים

²בשעה שאמר צריך לומר בדעת גמורה. בזה פיר' תי' מ"ש כי לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה ועיין תרגום אונקלוס שם וזהו לפי שיטת הירוש' דהן שלך צדק היינו בשעת שאמר צריך להיות בדעת גמורה. אבל לבתר כן יכול לחזור ושיטת ב"ש דילן אפילו אח"כ דאוי שיהי' הן שלך צדק ולזה אמר ההבדל שבין בו"ד להקב"ה כו' שלא איש אל ויכזב היינו בשעת מעשה ובן אדם ויתנחם אח"כ ח"ש ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה אח"כ פ' תוס' כתובו' דף קב ודו"ק:

³מה בין כרם לבית בית אינו מצוי לפול. ע' תוספתא ב"מ פ"ד ע"ב ד"ה ולא. ולפע"ג דלא הזכירו התוס' דברי הירושלמי הלז גם מ"ש שם התוס' לפרש הירושלמי דכל שבתורה התיר' לא רצו להחמיר זה ראי' למ"ש בספ"ז באו"ח סי' תקפ"ת וביו"ד סי' קיז גם מדברי התוס' ב"מ דף פ ד"ה תשיך משמע כן ועיין בשפ"מ ריש פ' יסודי התורה שהרגים קלת מדברי התוס' דף פ הנ"ל אבל לא הרגים דברי התוס' דף סד הנ"ל:

מראה הפנים

לפרש ה"נ דחוזר לכתחלה דקאמר במתנה מרובה הוא וכ"נ מדברי הרי"ף ז"ל שהביא הא דהכא על מסקנא דהתם משמע דלא פליגא. ומה שכתב הב"י סוף סי' ר"ד דהרמב"ם כתב לירושלמי זה בפ"ז לא מצאתי בהלכות מכירה שנזכר שם מהאי דהכא ובפ"ז הל' ט' כתב כפי המסקנא דהש"ס דילן. וחילוק שבין עני ועשיר דהכא הוזכר בי"ד סי' רל"ח. ויש לגרוס כאן הדא דתימר בעשיר אבל בעני נעשה נדר

רבי שמואל וכו' אם אמר לו נשרפו חטיך בעליה נאמן. מה שפירשתי בפנים הוא לפי הנראה דלאחר שתקנו חכמים דאין מעות קונות וכדאמר לעיל אבל הנכון דקושית ר' יצחק אם בשקנו לו על קנין ממש מיתפרשא. וזהו למאי דכתב הרי"ף ז"ל על הא דאמרי' מ"ט אמרו משיכה קונה וכו' גזרה דילמא נפלה דליקה באונס דאי מוקמי ליה ברשות מוכר מסר נפשיה וטרח ומציל. ושמעינן מהא דכמה דלא משכיה ללוקח לזכינא והתנים דלמוכר איתנים ואית ליה ללוקח למימר תן לי את מקחי או תן לי את מעותי. ודין זה מוסכם הוא מכל הגאונים והמפרשים ומשנה שלימה שנינו בפ' אותו ואת בנו בד' פרקים בשנה המוכר בהמה צריך להודיע וכו' אבל בשאר ימות השנה אינו כן לפיכך אם מת מת למוכר. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממכירה הלכה ו' מלבד בעל המאור ז"ל שחולק בדין זה וכתב ולי לא נראה כן שאם נאנס ונשרף ונאבד מן העולם כיון דקי"ל דמעות קונות מד"ת אינו יכול לחזור בו אלא כל זמן שהוא קיים והאריך שם בראיות ופי' טעם המשנה בחולין בדוחק דהתם ישנו בעולם ואין בין בשר בחוטה לבין בשר נבילה שום שינוי בצורתה אלא כמו שיש בין היוקר והזול וסיים שם וידעתי גם אני שאין כן דעת הגאונים כלם ז"ל. וכבר השיב עליו הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות על פירושו ועל ראיותיו. והשתא מיתפרשא הסוגיא בפשיטות דר' שמואל דקאמר דאם א"ל נשרפו חטיך בעליה נאמן משמע דס"ל כדעת בעל המאור דהיכא דנשרפו אינו יכול שלוקח לחזור בו דכבר קנו לו מעותיו בכה"ג והיינו דמקשי עליה ר' יצחק במאי עסקינן אם בשקנו לו וכלומר דהא מודית לן דכל זמן שהוא קיים אין המעות קונות ויכול הלוקח לחזור בו ב"א דוקא כנשרפו ונאבדו מן העולם בהא הוא דאיכא סברא לדחוק ולחלק דאינו יכול לחזור בו ואת"כ לא מצכתת לה דאין ללוקח לחזור בו אלא בגוונא דידעינן שנאבדו מן העולם ומאי נאמן דקאמרת דאי בשקנו לו מעותיו והיינו כידוע בנשרפו א"כ שלא נשרפו של הלוקח ואם בשלא קנו לו דלא ידעינן בודאי שנשרפו ודילמא קיים הוא ועדיין לא קנו לו דיוכל לחזור א"כ מעותיו של זה של המוכר נשרפו דהא לסברא דידך אי את מסכתת לה דיד המוכר על עליונה אלא בידוע שנאבדו ולעונש נאמנות של המוכר לא שייכא בהאי דינא דלעולם יכול הלוקח לומר אחזור בי ואם יביא המוכר ראיה שנשרפו שוב אין אנו צריכין לנאמנות שלו. ועכ"פ שמעינן דר' שמואל דהכא סובר כדעת בעל המאור ואם דכבר נסתר דעת זה מן דעת הגאונים כלם ז"ל וכן דחי לה ר' יצחק הכא דאפי' אם נאמר כן קשיא לדבריך:

בר נש דיהב לחבריה עשרה דינרין וכו'. דין זה לענין היתר רבית נלמד ג"כ מהתם כגוונא דפרישית בפנים וכדאמרי' פ' איזהו נשך דף ס"ט ע"ב גבי דינא דמפריז על שדהו ואינו חושש משום רבית וכו' אבל אין מפריז על חנות ועל הספינה אמר רב נחמן פעמים שמפריז על חנות לצור בה צורה דלכו בה איניש והוי אגרא טפי וכו' דכל היכא דמוליא על גוף הבית ליכא חששא דלא הוי ליה בשביל שכר מעות שהקדים לו. ולפ"ז נ"ל דבכרם דהכור היינו נמי כגוף הכרם וכדמפרש טעמא דכרם מצוי ליפול אינו דבר קבוע ולא סמכא דעתיה והוי כשכר המעות דאי בעבודת הכרם כשדה דמיא נטפי אית בה היכ"א מבית כשהוא מפריז בשביל לפרנס את השדה ואת הכרם ומשיכי תיתי לחלק בזה בין שדה לכרם:

מכיון ששלח ידו בהן צריך להעמיד לו מקחו. ולענין מי שפרע קאמר דנקנה לו המקח שאם חוזר בו מקבל מי שפרע כן פי' הרמב"ן ז"ל בתדושיו הובא בשי' למב"א ז"ל בענין זה. ולא דמי לטבעת דלעיל דהתם בתורת משכון וסימן על המקח שנתן לו הוא וכמבואר כמה שכתבתי שם. ובהגהת מרדכי בפרקין ראיתי שכתב בשם העיטור וז"ל מסתברא דוקא עליה אמרו דשכיחא ביה דליקה אבל מכר לו חטין שבבית דלא שכיחא בה דליקה מעות קונות. וה"ג בירושלמי בר נש דיהב וכו' עד מכיון דשלח ידו נבן

גליון

מבתר כן אין חזר ביה חזר ביה הדא דתימר בעשיר אבל בעני נעשה נדר כצ"ל: אם אמר לו נשרפו חיטיך בעליה נאמן (כפירוש מה"פ דסובר כהרז"ה באם לא הזרו בהם ונשרפו ההיזק הוא על הלוקח לכן נאמן המוכר שנשרפו) ר"י מקשי מה נן קיימין אם בשקנו לו מעותיו (כגון

אפרים

שהתנו שהכסף יקנה וכדעת הב"י והרמ"א בשו"ע דמהני תנאי) שלו נשרפו (ופשיטא שנאמן המוכר שהמוציא מחבירו עליו הראיה) ואי לא קנו לו מעותיו של זה נשרפו שההפסד הוא על המוכר וס"בר כדעת כל הגאונים החולקים על הרז"ה):
מה בין כרם לבית. עיין רש"י ס"ד ע"ב בד"ה קמ"ל:

מסורת הש"ס

או קנה מיד עמיתך. ומכאן למד דקנין משיכה מן התורה הוא דמיד כתיב דבר הנקנה מיד אל יד. וכתוב בו עמיתך לומר מיד עמיתך את צריך לקנות במשיכה ולא במעות אבל מן יד העכו"ם אין את צריך משיכה אלא מעות קונות בו: על דעתיה דר"ל דאמר מעות אינן קונות מד"ת קשיא לאיזה דבר מוסרין וכו' דמכיון דאין כאן קנין כלל אמאי אמרו חכמים דצריך לקבל עליו מי שפרע: אמר ר' יוסי בר בון ותנייא כהן תנא דתני וכו'. כלומר דהיינו טעמא דמתני' אליבא דר"ל דהואיל דאיכא נתינת מעות בהדי דברים קאי עלייהו במי שפרע וכהאי ברייתא דתני בתוספתא פ"ג הנושא והנותן בדברים לבד ולא נתן מעות בהא הוא דאין מוסרין אותו למי שפרע אבל כי איכא מעות בהדי דברים דבאו לכלל מעשה לד"ה מוסרין אותו למי שפרע:

(תוספ' פ"ג)

ב"מ נב ע"א

הלכה ג מתני' ההונאה ארבעה כסף. ארבעה מעות כסף שהן שש בדינר והסלע ד' דינרין: מעשרים וארבעה כסף לסלע. אם היה המקח שוה בדמי סלע שהן כ"ד מעות דהשתא הוי אונא' ד' מעות שתות למקח חייב להשיב לו כל אונאתו ד' כסף: עד אימתי מותר להחזיר. מי שנתאנה במקח או שיתן לו אונאתו והא דנקט לשון מותר לאשמועינן דאכי' מי שפרע ליכא: עד כדי שיראה. המקח לתגר או לאחד מקרוביו ואם שהה יותר מחל על אונאתו והמוכר לעולם חוזר שהרי אין המקח בידו שיוכל להראות לתגר או לקרובו אם נתאנה ואם נודע שבא לידו דבר כיוצא בממכרו וידע שטעה ושתק ולא תבע אינו יכול לחזור ולתבוע שהרי מחל. וכן אם הוא דבר הנמכר כיוצא בו בשוק ואין במינו שינוי אין המוכר חוזר אלא עד כדי שישאל על השער שבשוק בלבד: ושמחו תגרי לוד. שהיו בקיאין בסחורה ומוכרין ביוקר ואין הלכה כר' טרפון: אין לתגר הונייה. מפני שהוא בקי ומסתמא אחולי אוחיל גביה והאי דזבנה הכי משום דאיתרמי ליה זביניתא אחריתא והשתא הוא דקבעי למיהדר ביה ואין הלכה כר' יהודה: מי שהוטל עליו. מי שנתאנה: ידו על העליונה. ואם נתאנה לוקח אומר לו תן לי מעותי ואני חוזר במקח או תן לי מה שהוניתני ומסיק בבבלי דר' יהודה הנשיא היא ולית הלכתא כוותיה אלא אם האונאה שתות קנה המקח ומחזיר אונאה יותר משתות בטל מקח: גמ' רב אמר שיעור הוא. שתות למקח דקתני במתני' בדוקא קתני וזהו שיעור של אונאה הוא דאחר שתות של שווי המקח אזלינן אבל אם אין כאן שתות לשווי המקח אע"פ שיש שתות למעות שנתן זה וכגון שמכר לו שוה חמשה בששה ונתאנה לוקח בזוז שהוא שתות המעות שנתן ויותר משתות הוא לשווי המקח אין לו דין אונאה אלא בטל המקח וכן אם מכר לו שוה שבעה בששה ונתאנה המוכר בזוז שהוא שתות המעות ולשווי המקח הוא פחות משתות אין לו דין אונאה אלא מחילה הוי כדין כל פחות משתות דמחילה היא: ר' יוחנן אמר לית היא שיעורא. בדוקא והוא הדין כמי לשהות מעות ואע"ג דליכא שתות למקח דין אונאה יש לו: במנת. על מנת שאין לו עליו אונאה והמקח בסתם הוא שזה אינו יודע כמה אונאה יש בו כדי שימחול והלכך יש לו טענת אונאה: האונאה פרוטה. וקס"ד לדין פרוטה קאמר דיש אונאה והיינו דמתמה הש"ס ואונאה לפרוטה אלא אונאה עצמה מהו כיון דהמקח בפרוטה א"כ מהו האונאה דשייכא בה והכי ה"ל למימר האונאה לפרוט' כגון אם מכר לו שוה שש פרוטות בחמש: תני

ב"מ נה מכות יג כתובות פ"ד

ויקרא כה

או קנה מיד עמיתך. ·מיד עמיתך את צריך משיכה אין את צריך משיכה מיד העכו"ם. על דעתיה דר"ש בן לקיש לאיזה דבר מוסרין אותו למי שפרע. אמר ר' יוסי בי ר' בון ותנייא כהין תנאה *דתני הנושא והנותן בדברים אין מוסרין אותו למי שפרע:

הלכה ג מתני' [א] *ההונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שתות למקח [ב] עד אימתי מותר להחזיר עד כדי שיראה לתגר או לקרובו הורה רבי טרפון בלוד ההונייה שמונת כסף לסלע שליש למקח ושמחו תגרי לוד אמר להן מותר להחזיר כל היום אמרו יניח לנו ר' טרפון את מקומינו וחזרו לדברי חכמים אחד [ג] הלוקח ואחד המוכר יש להם הונייה [ד] כשם שהונייה להדיוט כך הונייה לתגר רבי יהודה אומר אין לתגר הונייה מי שהוטל עליו ידו העליונה שהוא אומר לו תן לי את מעותיי או תן לי מה שהוניתני: גמ' רב אמר שיעור הוא רבי יוחנן אמר לית [ה] הוא שיעורא. רב *אמר כל הנושא ונותן במנת שאין לו אונאה יש לו [ו] אונאה. תני

רב אמר שיעור הוא. פי' דאין אונאה פחות מארבעה כסף כמו דתנינן במתניתן האונאה ד' כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע. אבל מעה כסף לא הוי שיעור אונאה כמו אין אונאה לפרוטות. ובעינן מטבע יותר מפרוטה דהוא מעה זהו שיעור אונאה לפי מה דקי"ל כר"כ דאין אונאה לפרוטות ובעינן שיעור מעה כדפסק הב"י ז"ל סי' רכ"ח ובסמ"ע ז"ל שם עיי"ש. כמו כן ס"ל לרב דשיעור המטבע של אונאה היא ארבעה כסף כדאיתא במתניתן וזהו שיעורא דאונאה. ר"י אמר לית היא שיעורא אלא העיקר הוא השיעור שתות למקח והשבון בעלמא נקט התנא ארבעה כסף משום שהוא עשרים וארבעה בסלע. רב אמר כל הנושא ונותן במנת שאין לו עליו אונאה כו' מש"ס דהנך תרתי מילי קאמר רב בהלכו' אונאה תני להו בהדדי. תני ר' לוי האונאה פרוטה וקס"ד דלא בעינן שיעור אונאה אלא העיקר דכיון דאיכא שיעור פרוטה הוי אונאה. וע"ז פריך והאונאה פרוטה בתמי'. אלא אונאה עצמה מהו פי' בשהי' אונאה בעלם כדינו שתות מקח או מעות מהו שיעורו של המטבע. ע"ז תני לוי דשיעורו פריטה. אבל אי בעלם לא הי' דין אונאה ונתאנה בפרוטה לאו כלום היא: תני

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פי"ב מהלכות מכירה הלכה ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רכז ס"ב

יג
ב מיי' שם הלכ' ה טוש"ע שם סעיף ז

יד
ג מיי' שם הלכה א סמ"ג לאוין קע טוש"ע שם סעיף א וס"ב

טו
ד מיי' שם הלכה ו סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יד

טז
ה מיי' שם הלכה ב ועיין במ"מ וכל"מ טוש"ע שם סעיף כ

יז
ו מיי' שם פי"ג הלכה ג טוש"ע שם סעיף כא

מראה הפנים

כהן צריך להעמיד לו מקחו. והא מעות אין קונות מלתא דלא שכיחא לא גזרו וה"מ דכל כה"ג ליכא למימר נשרפו החטין בעליה דמלתא דלא שכיחא היא וכן הלכתא בכל מלתא דלא שכיחא עכ"ל. וכבר כתב הב"י ריש סי' קצ"ח בהגהת ב"ש ודבריו דברי תמוהים הן בענין חילוק הדין בין עליה לבית. וכן לא מסתבר פירושו וטעמו בהא דהכא:

מיד עמיתך את צריך משיכה וכו'. וא"כ לר' יוחנן דקי"ל כוותיה דמד"ת מעות קונות איפכא דרשינן מיד עמיתך במעות ומיד העכו"ם במשיכה דוקא. וזהו כדעת ר"ת בתוס' פ"ק דקידושין ובפ"ק דבכורות דף י"ג ע"א ד"ה גופי קנוי וכו' וכן דעת הרא"ש ז"ל כאן. וכבר מבואר בדין המבכרת בטור י"ד סי' ש"כ דכתב דצריך לצאת ידי שני הדעות לכתחלה דעת רש"י דעכו"ם קונה בכסף ודעת ר"ת דבמשיכה וצריך לקבל המעות מיד העכו"ם וימשוך לרשותו וכו'. והובא באחרונים חלוקי דיעות לענין דיעבד דאם מכר לו בקנין א' במשיכה או בכסף אם נפטרה מהבכורה או לא. ובהגה"ה בפירקין כתוב בשם א"ז דאפילו לכתחלה בדבר שאין לו למשוך מעות קונות בעכו"ם אפילו לר' יוחנן וכתב הלכך נראה בעיני ישראל שיש לו בהמה מבכרת מותר לו לקבל מעות מן העכו"ם ולמכור לו העובר אע"ג דלא משך העכו"ם ולהפקיעו מבכורה וחוזר וקונהו מן העכו"ם לאחר שיוליד הואיל ואין יכול למשוך העובר מעות קונות ומשיכת האם אינה מועלת לעובר אלא בכפותה וכו' עכ"ל. ועכ"פ נוכל ללמוד מהגה"ה לענין דיעבד כדעת המקילין בזה. שוב מצאתי בתשו' מיימוני השייכין לספר קנין סי' ס' שפסק בשם הר' יצחק מוינ"א כדעת הג"ה בשם א"ז ע"ש. ודע דיש עוד נ"מ לדינא אי אמרינן משיכה קונה מן התורה כר"ל או מעות קונות מד"ת כר"י אפי' השתא דתקון רבנן דאין מעות קונות ובעי משיכה וזהו כפי שפרש"י ז"ל בדף מ"ח ע"א ונ"מ לענין איסורא כגון אם קידש בו את האשה לר' יוחנן הוו קידושין דמדאורייתא קנייה ודידיה הוא ולר"ל לא הוו קידושין. והריטב"א ז"ל הביאו בשיטה כתב על פי' רש"י ואינו מחוור דכיון דמדרבנן אינן קונות הפקר ב"ד הפקר ואף לר' יוחנן אינה מקודשת למ"ד דלית ליה למוכר רשות להנפוקינון עכ"ל. ודין זה אם יש לו רשות למוכר להוציאן להמעות כל זמן דלא קנו לא חזר בו הלוקח ולא א"ל המוכר לא הדריכהו או. אם לא אינו מבואר בש"ס להדיא כ"א מרוב דעת גדולי הפוסקים שמע' דהסכימו שיש לו רשות למוכר להוציאן כמ"ש הרי"ף ז"ל ובשם רב האי גאון ז"ל הביא דאפילו אמר ליה למרייהו תא שקול זוזך ולא אתי ואתניסו חייב דהוי כהלואה גביה וכו' והסכים עמו שם וכן כתב הטור בסוף סי' קצ"ח בשמו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"י ממכירה הל' ג' בחזרת המוכר ועכ"פ כל זמן שלא א"ל בא וטול מעותיך לעולם חייב הוא באחריות המעות כמו שמבואר מדבריו שם וא"כ יש לו רשות להשתמש בהן וכן הוא דעת התוס' בפ' המפקיד דף מ"ג ע"א ד"ה מאי אריא הוליא וכו' לתירוץ הב' שכתבו שם ועוד יש לומר דלר' יוחנן ולרב הונא דאית להו ד"ת מעות קונות לא הפקיעו כח שיש לו למוכר במעות שיכול להשתמש בהן כיון דקונות מן התורה והוי שואל עלייהו וכו' ע"ש והשתא לכולהו הני גאונים דסברי שיש לו רשות למוכר להשתמש בהן אם כן אם קידש בהן אשה מקודשת מן התורה למאי דקי"ל כר' יוחנן:

רב אמר שיעור הוא. כדפרישית. ופלוגתא דרב ור' יוחנן הכא היא פלוגתא דרב ושמואל דהתם דף מ"ט ע"ב דרב אמר שתות מקח דוקא שנינו ואם מכר לו שוה חמש בשש דאיכא שתות מעות אבל לגבי המקח הוא חומש בטל המקח מכיון דלגבי המקח הוא יותר משתות ולשמואל דאמר שתות מעות נמי שנינו אונאה הוי אע"ג דלגבי המקח חומש הוא מכיון דלגבי א' איכא שתות דין אונאה יש לו. וכן פליגי בשוה שבע בשש לענין אונאת המוכר כמבואר. ובשוה שש בחמש דלגבי המקח הוי שתות ולגבי מעות הוא דהוי חומש בהא שמואל נמי ס"ל דדין אונאה יש לו כדקאמר התם שתות מעות נמי שנינו ובשיתא בחמשה וכו' כ"ע ל"פ דבתר מקח אזלינן. כללא דמילתא דהיכא דלגבי מקח שתות הוי אע"ג דלגבי המעות תמלה דביטול' מקח הוי. או לפעמים מחילה כגון שוה שש בשבע דלגבי מעות פחות משתות הוא לעולם אזלינן בתר מקח לכ"ע ול"פ אלא כשהות בספק דלגבי מעות הוא דהוי שתות ולגבי המקח הוי ביטול או מחילה כמבואר. וטעמא דמלתא דכשיש מלד המקח שתות הכל מודין בה משום דמסתמא הטעות תלוי במקח ומלוי בו שבני אדם טועין בשוויו אבל לא במעות, וכזה תבין דברי התוס' שם ד"ה שהות מעית נמי שנינו אפי' למ"ד שהות מעות נראה יותר לילך אחר שתות מקח וכו'. ר"ל שהתוס' מפרשין הטעם דמאי שנא כשיש שתות מלד המקח הכל מודים בזה וכשיש שתות מלד המעות דפליגי הלכך כתבו דמן הסברא הוא דיש לילך יותר אחר שתות מקחו משיש לילך אחר המעות אפי' אין בו שתות מלד המעות לפי שהאונאה והטעות תלויה במקח וכו'. ומצאתי סעד לפרושי בדברי התוס' בזה כמה שהובא בשיטה למב"א ז"ל שכתב שם בשם הרא"ש ז"ל הכא דקאמר שוי שיתא בחמשה כ"ע ל"פ וכו' וגם סברא היא דבדבר שהאונאה תלוי' בה יש לנו לתלות השתות והאונאה תלויה במקח שטועין בני אדם בשוויו אבל במעות אין טעות עכ"ל והנך הן ממש דברי התוס' בלי פקפוק. ועיין במהרש"א שכתב כאן פירוש דחוק מאד ופי' שר"ל דהיכא דליכא לא שתות מעות ולא שתות מקח וכו'. ולכך רחוקה היא שסברי התוס' כפירוש כתבו יותר לילך אחר שתות מקח וכו'. ובמה שהביא מ"ש המרדכי בשם הרמ"ך בזה. הב"י הביאו בריש סי' רכ"ז וזהו ענין אחר וגלמד מסברת התוספות ועיין להאן הלכה ד' ד"ה מבני פונדיון מה שכתבתי בזה:
תני

גליון אפרים

רב אמר שיעור הוא (כלומר בפחות משתות מותר לאינות) ר' יוחנן אמר לית הוא שיעורא (דגם בפחות משתות אסור לאונות והרא"ש נסתפק בזה בפ"ד בהות כ') רב אמר כל הנושא ונותן במנת שאין בו (כל"ל) אונאה יש לו אונאה (שיעור אונאה שהוא שתות ומפני התנאי שיהיה מחזיר האונאה אפילו אחר שיעור כדי שיראה לתגר ולקרובו אבל בפחות משתות לא הוי אונאה כלל) תני לוי האונאה פרוטה (וקס"ד שלוי קמ"ל שגם בפחות משתות הוי אונאה כל שהאונאה פרוטה) האונאה פרוטה (דהי דלעולם מיירי כשאונה אותו שתות וקמ"ל יש אונאה לפרוטות לאפוקי ממ"ד בבבלי כ"ה ע"א אין אונאה לפרוטות) אלא אונאה עצמה מהו (אלא שהשאלה היא מה הי אונאה אי פחות משתות הוי אונאה) תני נקנה המקח הוזר לו הונייתו דברי ר' יהודה הנשיא (והוא כרב) ר' יוחנן אמר בטל מקח. ר"י ס"ל דע"מ שאין בו אונאה הכונה שאם יש בו אונאה יהא בטל מקח ולר"י דס"ל דגם פחות משתות הוי אונאה בטל מקח גם בפחות משתות. (נוע"י):

עין משפט
נר מצות

יח
א מיי' פי"ב מהלכו' מכירה הלכה ד טוש"ע חו"מ סי' רט סי"ד

מסורת
הש"ס

עיין ב"מ נה (תוספ' פ"ג)
שם ד"נ
פי' ב"ב צג ע

תני רבי לוי *האונאה פרוטה והאונאה פרוטה. אלא הונאה עצמה מהו. *תני נקנה המקח חוזר. *לו הונייתו דברי ר' יהודה הנשיא ר' יוחנן אמר א בטל מקחו. כהנא בעא קומי רב בשעה שהמוכר מתאונה מתאונה עד חומש בשעה שהלוקח מתאונה מתאונה עד שתות. א"ל היא הונייתו ומצטרפין עד שתות. מכר לו שוה חמשה בששה יכיל מימר ליה חד דינר איגרבת סב דינרך. א"ר זירא יכיל מימר ליה לית איקרי דיהון ברייתא אמרין פלוני איגחך. ואית דבעי מימר יכיל מימר ליה לית הוא יקרי מלבוש בחמשה דינרין. ר' יוחנן ר' אלעזר ור' הושעיה אמרי מה טעמא דאהן תנייא ידע אנא דלא הוות מיקמתי תבא אלא חמשה דינרין על דהוות דחיק ליה יהבי אשתה דינרין סב דידך והב דידי. מכר לו שוה *חמשה בששה לא הספיק לישא וליתן עד שהוקיר משבע. ר' יעקב בר אידי רבי אבהו בשם ר' יוחנן כשם שבטל מאצל זה כך בטל מזה.

תמן

תני וקנה המקח חוזר לו הנייתו דברי ר"י הנשיא ר"י אמר ביטול מקח. ובבבלי דף נ' ע"ב ודף נ"א ע"א גרסי' פלוגתא דר' נתן ור"י הנשיא ובאופן אחר:

כהנא בעי קומי רב בשעה שהמוכר מתאונה הוא עד חומש הוא שוה שש בחמש וכשהלוקח מתאונה הוא שוה חמש בשש הוא שתות מעות ומקשה על הברייתא דהתוספתא דבמוכר חשוב שוה שש בחמש. וגבי לוקח חשוב שוה חמש בשש ע"ז משני ליה. הוא והונייתו מצטרפין עד שתות פי' דשוה חמש בשש מצטרפין הזוז להמקח של חמש וכב"א הוי שש וחשבינן שתות מלבר כפירש הפ"מ ז"ל:

מכר לו שוה חמשה בששה יכול מימר לי' חד דינר איגרבת כו' כפי' הפ"מ ז"ל:

מכר לו שוה חמשה בששה לא הספיק לישא וליתן עד שהוקיר משבע ר' יעקב בר אידי ר' אבוה בשם ר' יוחנן כשם שבטל מאצל זה כך בטל מזה. ופריך כמן תנינן ארבעה מדות במוכרין מכר לו חיטין יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו והיא כקושית הבבלי במס' ב"ב דף פ"ד על רב חסדא אמאי מוכר א"י לחזור בו. ע"ז משני אר"י בר"ב ותייא כהן תניא הנושא ונותן בדברים אין מוסרין אותו למש"פ ופי' הנ"י ז"ל בב"ב שם דה"פ דקס"ד דמקשן דמאי דקאמר לא הספיק לישא וליתן היינו שלא משך אבל כסף כבר נתן וקמ"ל דפטיר ממש"פ ולהכי אקשי ליה ממתניתן דקתני היכי דמשך דמתאנה חוזר בו ואינו מקבל מש"פ אבל מאנה אינו חוזר בו בלא מש"פ. ומשני אתיא כמ"ד הנושא והנותן בדברים אין מוסרין אותו למש"פ כלומר היא דר"י שלא הספיק לישא המקח ולא ליתן המעות ואין כאן מש"פ. והא קמ"ל דיכולין לחזור בהם לגמרי ואפי' משום מחוסר אמנה אין בו כיון שנשתנה השער כדקפסק בחו"מ סי' ר"ד עיי"ש. והרמב"ן ז"ל מפרש דהא דר' יוחנן בירושלמי מיירי בשלא נתן דמים ויכול לחזור דבדברים אין מוסרין אותו למש"פ. וה"ה נמי היכי שלא הוקרו ולא נתאנה אחד מהן אלא אורחא דמילתא נקט שאין אדם עשוי לחזור אלא א"כ היתה שם אונאה מתחלה. ועי' שיש בו משום חסרון אמנה. אבל עכשיו אין בהן חסרון אמנה שלא כיון מתחלה בדעת גמורה לכך:

א"ר

תני. בתוספתא פ"ג. והש"ס קילר בהעתקה והכי איתא התם מי שהוטל עליו ידו על העליונה כיצד מכר לו חלוק שוה ה' בשש יד לוקח על העליונה רצה אומר לו תן לי סלע רצה אומר לו הילך חלוקך ותן לי מעותי אבל אם מכר לו שוה שש בחמש יד המוכר על העליונה רצה אומר תן לי סלעי רצה אומר לו הילך מעותיו ותן לי חלוקי ורבי אומר לעולם יד המוכר על העליונה. והיינו דקאמר הכא דר' יהודה הנשיא סבר דלעולם נקנה המקח אם המוכר רוצה ואע"פ שמכר לו שוה חמש בשש ונתאנה הלוקח מחזיר לו הונייתו והמקח קיים: ר' יוחנן. פליג דבכה"ג בטל מקחו דהונייה בחומש הוא: כהנא בעא קומי רב. על הא דתנינן בתוספת' דבסיפא בשעה שהמוכר מתאונה שמכר לו שוה שש בחמש מתאונה עד חומש המעות שקיבל וברישא בשעה שהלוקח מתאונה שמכר לו שוה חמש בשש הוא מתאנה עד שתות של המעות וכיצד מפרשינן להאי ברייתא דאם בתר המעות אזלינן ברישא הוי שתות ובסיפא חומש ואי בתר המקח אזלינן א"כ הניחא בסיפא דנתאנה המוכר בזוז והוא שתות המקח אלא רישא קשיא דאי בתר מקח אזלינן חומש הוא ואמאי קרי לה אונאה: א"ל. לעולם בתר המקח אזלינן ורישא הכי פירושא הוא והונייתו מצטרפין עד שתות דכשתצרף הזוז שאינה אותו עם שיווי המקח הוי שתות ושתות מלבר הוא אבל בסיפא בלאו הכי איכא שתות מלגיו. וכללא דמילת' דכל היכא דתמלא שתות בין מלבר בין מלגיו הוי אונאה ובלבד מן המקח: מכר לו שוה חמשה בששה. השתא מפרש טעמא להאי מ"ד שוה חמשה בששה ביד הלוקח הוא לחזור בו ופריך הש"ס ואמאי הא יכיל המוכר מימר ליה. חד דינר איגרבת. נפסדת הא לך דינרך בחזרה והמקח יהא מקח השוה: אמר ר' זירא. היינו טעמא דיכיל מימר ליה הלוקח לית איקרי אין זה כבוד שלי שיהו הבריות אומרין פלוני נתאנה ושחקו על מקחו שלקח ביוקר עד שהחזיר לו זה את הזוז: ואית דבעי מימר. דלאו היינו טעמא שהרי מכל מקום ישחקו עליו שיאמרו נתאנה זה ובשביל זוז אחד חזר בו אלא היינו טעמא דיכיל מימר ליה. לית הוא יקרי. אין זה כבודי לילך במלבוש שאינו שוה אלא חמשה דינרין ואני רוצה בחשוב ממנו: רבי יוחנן וכו'. אמרי טעמא אחרינא שהוא יכול לומר לו יודע הייתי בתחלה שאין הסחורה זו שוה אלא חמשה דינרין ועל שהייתי דחוק ונצרך לסחורה כזו נתתי לך ששה עתה קח הסחורה שלך ותן לי מעותי: חמשה בששה. והוי ביטול מקח אליבא דרב ולא הספיק לישא וליתן עמו בטעות ובחזירת הסחורה עד שנתייקר ועמד על שבע ועכשיו רוצה לקיים מקחו מהו: כשם שבטל מקח וכו'. שזה אומר לו אלמלא לא נתייקר היית חוזר בך עכשיו אני חוזר בו דלעולם יש כאן דין ביטול מקח לשניהם:

תמן

מראה הפנים

תני ר' לוי האונאה פרוטה. בבבלי דף נ"ה ע"א קאמר על מתני' דלקמן חמש פרוטות הן וליתני נמי האונאה פרוטה אמר רב כהנא זאת אומרת אין אונאה לפרוטות ולוי אמר יש אונאה לפרוטות וכן תני לוי במתניתין וכו'. ויש בזה המימרא כמה פירושים ולא נאריך בזה והפשוט הוא כפי' הרמב"ם ז"ל וכן הובא בש"ע סי' רכ"ז ס"ה דלעולם אין חייב החזרה מהאונאה אלא כשהיא יותר על פרוטה אבל אם אין בשיעור האונאה אלא כדי פרוטה אין חייב להחזיר דאין אונאה לפרוטות ר"ל אין שם אונאה אל על שיווי פרוטה וכך הם דברי הרמב"ם בפי"ב ממכירה הל' ד' אין המאנה חייב להחזיר וכו' ע"ש. ולפ"ז גם דברי הש"ס דהכא מהפרשין בענין זה דמתמה על לוי והאונאה פרוטה אלא האונאה עצמה מהו תשובה היא בתמיה דהרי אמרו האונאה ב' כסף ולא תני התם במתני' האונאה בזה פרוטה וכדרב כהנא וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם כנ"ל:

רבי יוחנן אמר בטל מקחו. למאי דפרישית לעיל דר' יוחנן כשמואל דהתם סבירא ליה ולדידיה כי איכא שתות מעות נמי דין אונאה יש לו. ולפ"ז צריך לפרש דר' יוחנן לא קאי על גוונא דמיתני בתוספתא כמו שהבאתי בפנים אלא דאעיקרא דמילתיה דר' יהודה הנשיא הוא דפליג דקאמר נקנה מקחו וכו' דמשמע לעולם ואפילו יותר על שתות מקח ועל שתות מעות המקח קיים אלא שמחזיר האונאה ע"ז קאמר דאם יש כאן יותר מכדי אונאה מכל לך בטל מקחו כדשמואל וכדאיפסיק הלכתא דלא כר' יהודה נשיאה:

כהנא בעא קומי רב וכו'. מסוגיא דהכא משמע דכל היכא דאיכא שתות בין מלבר בין מלגיו הוי שתות ובלבד במקח כביתי' דרב דס"ל הכי. אבל סוגיא דהתם אינה מתפרשת אלא בשתות מלגיו. וראיתי כביטה למב"א ז"ל שכתב בשם הראב"ד ז"ל וקשיא לי דסוגיא דשמעתא דשתות מלגיו לרב והא גבי חומש פשיטא דחומש מלבר ובבבא בתרא בענין מוסיפין על המדות אמרי' שתות מלבר עכ"ל. ואפשר דטעמא כדכתבו תוס' בשמעתא דאונאה ד"ה שוי חמשה בשיתא וכו' ועוד דכשנתאנה המוכר לא תמלא שתות מלבר דשוי שיתא בחמשה הוי שתות מלגיו ע"כ ולפיכך השוו במידותיהן גם בנתאנה הלוקח לומר כן. וכמה שכתב הרמב"ם ז"ל בס פל' ג' שיתה ההונייה פחות מזה בכל שהוא כגון שמכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה אינו חייב להחזיר כלום שכל פחות משתות דרך הכל למחול בו, והרבה תמה הה"מ גם על זה וכדרישה האריך בביאור דברי הה"מ והחשבונות רבים וא"ל לזה דדבריו כמה בתמה מבוארין ובמה שרצה ליישב ואולי דעת המחבר וכו' החשבון גדול לשש חלקים וכו' ובסוף לא הסכים בזה וכתב ועל דרך האמת שאין זה כדאי וכו' והגיה שם בדברי הרמב"ם וכתב שהוא ט"ס כמו שהוא לפנינו. וע"פ הגהתו קבע הב"י בש"ע כן. ולענ"ד אין מן הצורך לא לחשבונות רבים ולא להוכחות רחוקות דפשיטא ופשיטא הוא דאין החשבון לא על החלקים ולא שנאמר דהיכא שמכר לו שיווי החפץ בכך וכך נסך הפחות מכר וכך דכשנחשוב על החלקים לפי ערך האונאה משוה שבע בשש תהיה סך האונאה ביותר ואם כן היה בדבר הזה קשה קושית הה"מ על הש"ס דאמרו שוה שיתא בחמשה הויא אונאה דמשמע הא אם מכר לו שוה שש בחמש ומעט יותר לא הוי אונאה דפחות משתות הוא ומחילה הויא ואמאי הא הכתי המוכר נתאנה יותר מכדי אונאה שוה שבע בשש ונאמר דרך משל מכר לו שוה ששה דינרין בה' דינרין ופונדיון א' ונמצא האונאה י"א פונדיוני' וכשתחלק הששה דינרין לשבעה חלקים תמצא החלק עשרה פונדיון ושני חומשין וא"כ תקשי ג"כ אמאי הוי הי"א פונדיון שנתאנה מחילה הרי הם יותר מכדי אונאה של שוה שבעה בששה. ולדבריו היה צ"ל דבגמרא לאו דוקא נקטי לפרש שוה שיתא בחמשה על איזה סך מסויים של ששה חלקים אלא באמת על מעט יותר מהמששה נמי קאמר כאופן שצריך לומר שכשתחלקהו להשווי לשבעה חלקים ויהיה בו כדי אונאה לערך שנתן לו בעד המקח הוא ג"כ בכלל אונאה והא ודאי ליתא ואין פי' זה סובל בהש"ס דא"כ היינו שוה שבעה בשתא והתם אמרו דבשוה שיתא בחמשה כ"ע ל"פ ובשוה שבעה בשיתא פליג רב וס"ל דמחילה הוי לדידי' דלעולם דוקא שתות למקח בעינן ואם כן הוא ע"כ דמפרשינן דשוה שיתא בחמשה דקאמר הוא באופן שכשאנחנו מחשבין ששלקים לערך שיווי המקח לששה חלקים יהיה המכר שוה שיתא בחמשה וכן בשבע בשש כשנחשוב לחלק שיווי המקח בז' חלקים יהיה שבע בשש וכן כולם והא על כרחינו לפרש בהש"ס כן למה לא נפרש גם בדברי הרמב"ם ובכוונתו כן דלעולם שיווי המקח מחשבין וערך המעות שנתן לו בעדו ושוה ששים בחמשים ופרוטה הכוונה והחשבון הוא כשבאנו לחלוק שיווי המקח לששה חלקים לא יהיה כאן שתות ומחילה הוי ואפילו אם נלך אחר המעות יהיה יותר משתות וביטול מקח הוי כאן לא אזלינן אחר המעות דלא קאמר שמוחל אלא בדאיכא שתות בחד לד וזה פשוט וזהו ג"כ דינו וסברתו של המרדכי שהובא בהגהה שם ונלמד מסברת התוס' דהכא. וכעין שכתב הב"ח שם אלא שנראה מדבריו שם דפי' להתוס' שזהו ממש דין המרדכי וכמו שפי' מהרש"א וכזה כבר כתבתי לעיל דאין כוונת התוס' ממש כן דלא איירי אלא לפרש דמ"ש כ"ע מודים בשיש כאן שתות למקח ואין שתות למעות דהולכין אחר המקח והוי אונאה וכמו שפי' הרא"ש ז"ל ומשום דהטעות במקח הוא מצוי. אלא דנלמד ממילא דין המרדכי ג"כ להיכא דאין כאן לא שתות המקח ולא שתות המעות דאזלינן בתר חשבון שיווי המקח וג"כ מהאי טעמא. ודברי הרמב"ם נכונים ואינם צריכין שום תיקון והגהה וזה ברור:

עד שהוקיר משבע וכו' כשם שבטל מקח מאצל זה וכו'. בהא לכאורה פליגא על מימרי' דרב חסדא דהתם בפ' המוכר את הספינה דף פ"ג ע"ב דקאמר דכשהוקיר אע"פ הלוקח יכול לחזור בו ולא המוכר משום דא"ל דאלו לא אניתן מעיקרא לא הוה מלית הדרת בך השתא דאוניתן מלית הדרת בך. אבל באמת אינו כן. ומפני שרבו השיטות והפירושים בהא דרב חסדא וכמו שהאריך הרא"ש ז"ל שם. וגם ראיתי מבוכה באחרונים בענין פירושא דהאי דהכא ורצו ללמוד מכאן דיני דבעל המאור ז"ל שסובר דבתרי תרעי בנושא

*תמן תנינן ארבע מידות במוכרין מכר לו חטין יפות [א] ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו רעות ונמצאו יפות מוכר יכול לחזור בו. א"ר יוסי בי רבי בון ותייא כהן תנא הנושא והנותן בדברים אין מוסרין אותו למי שפרע:

הלכה ד מתני'

וכמה תהא הסלע *חסירה ולא יהא בה הונייה רבי מאיר אומר ארבעה איסורות מאיסר לדינר ר' יהודה אומר ארבעה פונדיונות מפונדיון לדינר רבי שמעון אומר [ב] שמונה פונדיונות משני פונדיונין לדינר: **גמ'** *תני יותר מיכן מוציאה בשוה סלע *עד שקל. [ג] דינר עד רובע. פחות מיכן אפילו הוא כאיסר אין יכול להוציאה. היתה יוצא על אסימון בסלע ועל המטבע בשקל. על אסימון בשקל ועל המטבע בסלע אין לו אלא צורת המטבע. [ד] לא יתנה לא לחרם ולא להרג מפני שמרמין בה את אחרים אלא נוקבה ותולה בצואר בנו. במה דברים אמורים בדינרין ובסלעין אבל בדינר זהב ובמטביעות כסף מוציאין בשויידן. כשם שמוציאין לחולין כך מוציאין למעשר שני ובלבד שלא יתכוין להוציאן:

הלכה ה מתני'

עד אימתי מותר להחזיר [ה] בכרכין עד כדי שיראה לשולחני ובכפרין עד ערבי שבתות אם היה [ו] מכירה אפילו לאחר שנים עשר חדש מקבלה ממנו ואין

תמן תנינן. פ' המוכר את הספינה ארבע מדות דינים חלוקים זה מזה במוכרין: יפות. התנה עמו שיתן לו חטים יפות ונמצאו רעות וטעות הוא שהטעהו הלוקח יכול לחזור בו: רעות ונמצאו יפות. הלוקח הטעהו וא"ל חטים אלו רעות הן ונמצאו שליפות נחשבו בכאן המוכר יכול לחזור בו:

ואתייא כהן. תנא דלעיל דהנושא ונותן בדברים וכו' וכלומר דיכול לחזור לכתחלה קאמר ואפילו מי שפרע ליכא דנושא ונותן בדברים הוא:

הלכה ד מתני' וכמה תהא הסלע חסרה. מטבע היוצא ותמיד הוא שוחק וחסר כמה תחסר ואם הוציאה לא תהא הונאה. ובגמרא התם אמור בה טעמא לחילוק פלוגתייהו דלא דמי מטבע לחפץ דכיון דלא סגי לא מחל: ארבעה איסרות. לסלע: מאיסר לדינר. והאיסר א' מכ"ד בו דשם מעה כסף הוא דינר מעה ב' פונדיון פונדיון ב' איסורין: שמנה פונדיונות. שתות כשאר אונאה והלכה כר"ש:

גמ' תני. בתוספתא פ"ג והגי' משובשת כאן במקצת וכן שם צריך קצת תיקון: יותר מכאן. משיעור האמור במתני': מוציאה בשויה. כפי שהוא שוה ושלא יוציאה בסלע: סלע עד שקל. הסלע מותר לקיימה ולהוציאה בשויה עד שתחסר עד שקל שהוא חצי סלע אבל מתחסרה פחות משקל אסור לקיימה מפני שקלה היא לרמות בה ואינו ניכר בה הפחת משקל לפי שרחבה כסלע: דינר. מותר לקיימו עד שיעמוד על רובע שקל שהוא חצי דינר: פחות מכאן אפי' הוא כאיסר אין יכול להוציאה. אפילו בשויו שנוח לרמות בו: לא יתנה. מטבע שאסור לקיימה אסור ליתנה לאנס ולרוצח שמחמת יראתן מקבלין אותה מהן ומרמין בה לבריות: נוקבה. באמצע: בדינרין ובסלעין. של כסף: אבל בדינר זהב ובמטבעות נחשת. צ"ל וכן הוא בתוספתא: מוציאין בשויהן. לעולם לפי שדרכן להוציאן במשקל ואינו יכול לרמות בהן: כך מוציאין למעשר שני. לפדיון מ"ש: ובלבד שלא יתכוין להוציאן. שלא יתכוין בתחלה להחזיקן בידו עד שיפדה מעשר שני שלו. ובתוספ' גרים בלבד שלא יתכוין להטיל סלע על השני:

הלכה ה מתני' עד אימתי מותר להחזיר. הסלע חסרה שיש בה אונאה דלא דמי לטלית דכל אינש קים ליה בגויה אבל סלע לאו כל אינש קים ליה בגוה: בכרכים. שיש שם שלחני עד כדי שיראה לשלחני: בכפרים. שאין שם שלחני: עד ערבי שבתות. שבא להוציא לסעודת שבת אז ידע אם יקבלוה ממנו ויכול להוציאה: אם היה מכירה. ה"ק אם חסיד הוא ורוצה לעשות לפנים משורת הדין אם מכיר שהיא הסלע שנתן לו מקבלה הימנו אפי' לאחר י"ב חדש:

ואין

מסורת הש"ס

(ב"ב פ"ה) דף סג

פ' הוס' חולין נד ד"ה כסלע

(תוספתא פ"ג) ב"מ נב

עין משפט נר מצוה

יט
א מיי' פי"ז מהלכות מכירה הלכה א סמ"ג עשין סב ולאוין קע טוש"ע חו"מ סי' רלג ס"ו

כ
ב מיי' שם פי"ב הלכה י סמ"ג לאוין קע טוש"ע שם סי' רכז סט"ז

כא
ג ד מיי' פ"ז מגניבה הלכ' ד סמ"ג עשין עא טוש"ע שם סעיף יח

כב
ה ו מיי' פי"ב מהלכות מכיר' הלכה יא ועיי' בהשגות ובכ"מ טוש"ע שם סעיף יז

מראה הפנים

כנושא ונותן בדברים אפילו משום מחוסרי אמנה ליכא. וחולק על הרי"ף ז"ל, וכן הרמב"ם ז"ל שכתב וסתם בפ"ז ממכירה הלכה ה' דנושא ונותן בדברים בלבד וכו' ה"ז ממחוסרי אמנה. וכבר השיב עליו בארוכות הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות. וכן במה שחילק בדין מתנה מרובה כבר נתבאר לעיל בהלכה ב' מזה דהכא נ"כ במתנה מועטת מיירי והוא שני התלמודים בהא ואין זה ענין לכאן. ונבאר כאן מהדין שלפנינו דהטור בסוף סי' ר"ד הביא לדעת בעל המאור בענין תרי תרעי וכתב הב"ח שם דלפי' הג"י בהספינה להביא דהכא נראה מכאן כדעת בעל המא"ר ונראה יותר להשוות הבבלי עם הירושלמי והניח בצ"ע עכ"ל ובראותי זה היתה נפלאת בעיני דמה ענין מחוסרי אמנה לכאן. ונקמן אביא פי' הג"י בזה. ומצאתי בחידושי הרמב"ן ז"ל בב"ב שפי' הנכון והאמיתי. ולא אביא אלא תוכן דבריו שהאריך בם ומתוך זה יתבאר דליכא מהכא סייעתא לבעל המאור והעיקר כפסק הרי"ף והרמב"ם וכדעת רוב הגאונים ז"ל. ומתחלה נבאר בעיקר דרב חסדא דהתם דהעיקר כפי' הרי"ף ז"ל וכמו שחיזק הרמב"ן שם דבריו דבדיני' דרב חסדא לא קי"ל כוותיה דאיהו קאמר במכר שוה חמש בשש ולא הספיק וכו' ואנן קי"ל כרבא דהלכתא בתות קנה ומחזיר אונאה ובהא דין אונאה איכא. וכמו שפירשתי בפנים להא דהכא אגיבא דרב אתייא דסוגיא דלעיל הכל לפי שיטתים. ועוד יתבאר לקמן מזה. ומיהו בביטול מקח כגון דמכר לי שוה ארבע בחמש בהא פסק הרי"ף ז"ל כרב חסדא דמסתבר טעמיה וכבליה דמלי א"ל אי לאו דאוניתן וכו' וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב ממכירה הל' י"ג המוכר נתאנה שיה ארבע בחמש וכו' והוקר ועמד בשבע לוקח יכול לחזור בו ולא המוכר וכו' דהיאך יהא פחותא נשכר. ובזה הולך ג"כ לשיטתו בענין ההורס בביטול המקח והחילוק בין המאנה להמתאנה שדעתו ז"ל כדעת הריב"ם שהביאו התוס' בהספינה שם ד"ה אי לאו דאוניתן וכו' דפיר' דהמאנה אינו יכול לחזור בו היכא דאיכא ביטול מקח אלא היכא שהמתאנה תובע אונאתו דכיון שתובע להחזיר לו מה שהונה אותו יותר משתות הוי מקח טעות וגם המאנה יכול לחזור בו אבל אם המתאנה אינו תובע אונאתו ורוצה להחזיק המקח כמו שקנה אין סברא שיוכל המאנה לחזור בו דמלי אמר לי' אי לאו דאוניאתן וכו' וכן כתב הוא ז"ל שם לעיל הל' ד' היתה ההונייה יתירה על השתות וכו' והמתאנה יכול להחזיר וכו' אבל המאנה אותו אינו יכול לחזור אם רצה זה קנה ואע"פ שבטל המקח. וזה אפי' בשנתייקר אח"כ כמו שהוא בהל' י"ג כפירוש. א"כ נבירא לן מילתיה דרב חסדא דהתם בענין שהסכימו גדולי הפוסקים והמפרשים לענין היכא דאיכא ביטול מקח. ומעתה נבאר בענין סוגיא דהכא. דהג"י פי' שם במתני' ד' מדות במוכרין אחר שהביא להא דר' יעקב בר אידי וכו' וז"ל ואקשינן תמן תנינן ד' מדות במוכרין וכו' לוקח חוזר בו ולא מוכר ואת אמרת הכן פי' דקס"ד דהסיא דר' יוחנן בדאיכא כסף ומאי לא הספיק ליתא ליתן אלא מכך וקאמר שניהם חוזרין ואינם מקבלין מי שפרע ולהכי אקשי ליה ממתני' דקתני דהיכא דמכך דמתאנה חוזר בו ואינו מקבל מי שפרע אבל מאנה אינו חוזר בו בלא מי שפרע ופריק אתיא כמ"ד הנושא והנותן בדברים אין מוסרין אותו למי שפרע כלומר דהסיא דר' יוחנן שלא הספיק ליתן המקח ולא ליתן המעות ואין כאן מי שפרע והא קמ"ל דיכולין לחזור כהן לגמרי ואפילו משום מחוסרי אמנה אין בו כיון שבנשתנה השער עכ"ל הג"י. ומכאן סמכו האחרונים לומר דנראה מכאן כדעת בעל המאור דבתרי תרעי לית ביה משום מחוסרי אמנה כמו שכתב הב"ח והובא לעיל וכן הביא הפ"כ דבריו. ותמוה מאד הוא דאפילו לפי' הג"י אין ראיה מכאן דהא הכא בדאית ביה אונאה ומקח טעות בתחלה מיירי וככר פירשו כל המפרשים דאין אדם עשוי לעמוד דיבורו במקום אונאה וכמו שהביא גם הרמב"ן ז"ל בחידושיו שם לסברא זו למאן דפירש שם להא דרב חסדא בענין אחר ואם דבעיקר הפירש דחה אותו הוא ז"ל מ"מ הסברא זו קיימת דלא שייך מחוסר אמנה במקום דאיכא ביטול מקח או אונאה וכמו דמוכרח מדבריו ז"ל בפרקין ופירושו דלקמן באשר יתבאר ואם כן מה ענין זה להביא עובדא דאייקר כיתנא בפ' הזהב דף מ"ט ע"א ולהביא עובדא דזל כדוגיא בפ' איזהו נשך דף ע"ד ע"ב דעיקר הפילפול וחלוקי הפירושים על סוגיות אלו בנויות ולא מיירי התם כלל מאונאה כמבואר ועוד דגם לפי' הג"י גופי' קשה דאי הכי דהא דר"י דהכא דמיירי שלא היתה שם לא משיכה ולא נתינת מעות ועיקרא דמילתא לא צריכא אלא לאשמעינן דהוזיל והוקר ונשתנה השער אין בו משום מחוסרי אמנה א"כ מה ענין מי שפרע כאן והוי עיקר חסר מן הספר וה"ל למימר ואתייא כהך דאין בו משום הן צדק וכמוזכר לעיל בהלכה ב' וכמבואר מהך דשביעית שהבאתי בפנים. אמנם למדנו עיקר הדין מתורתו של הרמב"ן ז"ל וכפירושו לסוגיא דהכא. שכתב שם אחר שהאריך לפלפל בענין חילוק הפירושים בהסוגיא דהספינה דלעיל וז"ל והוי יודע שאין פירושים הללו חלוקין בדינן אלא כולם מודים שדין המאנה שלא לחזור בשום ענין אלא כמי שאין שם אונאה הוא ואין חילוק בין מכך ללא מכך והאי לענין מי שפרע והאי לענין קנין גמור וסילך הירושלמי מי שנתלו בו לחלק ביניהם מכר שוה חמש בשש ולא הספיק וכו' עד' אין מוסרין אותו למי שפרע וכך פירושו דקסבר ר' יעקב בתות מקח שנינו ושוה חמש בשש בטל מקח הוא וכשם שזה חוזר זה חוזר והקשו עליו ממשנתינו שהוא בטול מקח ואעפ"כ מאנה אינו חוזר ופריק הא דאמר ר' יוחנן שניהם חוזרין בשלא משכו ומשום דס"ל הנושא והנותן בדברים אין מוסרין אותו למי שפרע והוא הדין כמי להיכא שלא הוקרו ולא נתאנה אחד מהן אלא אורחא דמילתא נקט שאין אדם עשוי לחזור בו אא"כ היתה שם אונאה מתחלה ועוד שיש בו משום מחוסרי אמנה אבל עכשיו אין שם חסרון אמנה שלא כיון מתחלה בדעת גמורה לכך כדאמרינן התם במלאת למד שאם נתן מעות דינו כדין משיכה לענין מי שפרע עכ"ל. מפירושו זה למדנו דעיקרא דמילתא להשמיענו כאן דהוזיל ולא משך חוזרין ולית ביה משום מי שפרע אבל אי משך לא היה המאנה יכול לחזור וכדשמעינן ממתני' דהתם וכלומר דאף דמתאנה יכול לחזור משום ביטול מקח המאנה לעולם אינו חוזר כדמסקו מסוגיא דהספינה היכא דהוי ביטול מקח קי"ל כרב חסדא. ולא תיקשי דהא הכא אליבא דר' יוחנן קיימינן ואיהו פליג אדרב לעיל וס"ל כשמואל דשתות מעות כמי שנינו וכמו שבארתי שם די"ל כעין דמפרקינן בעלמא אמוראי נינהו ואליבא דר"י ועל הרוב תמצא זה בדר' אבהו דשני מילתיה דר' יוחנן. וכן כמי אין בו משום מחוסר אמנה בדינא דהכא דהרי גם נתינת מעות אין כאן אבל אין הטעם משום דנשתנה השער אלא כדמסיק הוא ז"ל דהכא לא כיון מתחלה בדעת גמורה לכך והיינו דהוזיל ורואה שנתאנה לא היתה דעתו מסכמת בלב שלם מתחלה למקח זה וכדאמר הכא לעיל דעיקר הכן לדק בשעה שאמר צריך לומר בדעת גמורה. וכדמליין הוא ז"ל כדאמרינן התם. ועל כרחך צריך אתה לחלק בחילוק זה אליביה דביעתי' דאיהו בר פלוגתי' דבעל המאור בפרקין וקים מה שכתוב בספר המלחמות לדעת הרי"ף והגאונים ז"ל דאפי' בתרי תרעי אית ביה משום מחוסרי אמנה אלא ודאי היינו טעמא דמכיון שנתאנה לא שייך כאן משום מחוסרי אמנה דאין אדם עומד בדבורו במקום אונאה אבל היכא דליכא אונאה אין לחלק בין חד תרעא לתרי תרעי. ואילו נתתי להא ורא מה שפי' הרמב"ן ז"ל וסברתו וטעמו ונימוקו עמו לא הוו מייתי סייעתא מהכא לדעת בעל המאור ז"ל דעיקרא דמילתא איתמר הכא לענין מי שפרע. ונסיים כמו שסיים הוא ז"ל בם ומי שפרע שכר טוב לעוסקים בתורתו לשמה יזכינו להמנות עמהם:

משני פונדיונות לדינר במה שכתבו התוס' במתני' יש לכוין לדין המרדכי אבל במה שכתבו בדף מ"ט ע"ב ד"ה שתות מעות וכו' אין הכוונה כפירים דבריהם לדין גופי' דהמרדכי אלא כסברתו וטעמו וכבר נתבאר לעיל בפי' כוונת דבריהם כפי' תוס' והרא"ש ז"ל. ומה שכתב המהרש"א כאן שצריך טוב טעם ודעת לדיני' דמרדכי כבר נתבאר לעיל ד"ה רב אמר הטעם והסברא וכ"ע מודין בה מלבד הה"מ ונתבאר שכן דעת הרמב"ם ז"ל כדעת התוס' והמרדכי וע"ש:

היתה יוצאה על אסימון בסלע וכו'. הך מילתא לא סגי ליה בתוספתא. ופירושו שאם הוא בענין זה דכשמחליף סלע האסרה על אסימון יוצא היא לפעמים לערך

הסלע

ואין לו עליו אלא תרעומת ה ונותנה למעשר שני ואינו חושש שאינה אלא נפש רעה. ההונייה ארבעה כסף ו והטענה שתי כסף וההודייה שוה פרוטה *חמש פרוטות הן ג ההודייה שוה פרוטה והאשה ד מתקדשת בשוה פרוטה ה הנהנה שוה פרוטה מן ההקדש מעל ו המוצא שוה פרוטה חייב להכריז *הגוזל את ז חבירו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפילו למדי. חמשה חומשין הן ח האוכל תרומה ט ותרומת מעשר י ותרומת מעשר של דמאי כ החלה ל וביכורין מוסיף חומש מ הפודה נטע רבעי נ ומעשר שני שלו מוסיף חומש ס הפודה הקדישו מוסיף חומש ע *והנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש מוסיף חומש פ והגוזל את חבירו *שוה פרוטה ונשבע לו מוסיף חומש: **גמ'** *חזקיה אמר לצורפה בירושלם *מצרפה ביפה. בא לחללה בגבולין מחללה ברעה. והתנינן בורר היפה שבהן ומחללן עליה. ויבור הרעה ויעשה אותה. אמר שנייא היא הכא שכבר הוכח בו מעשר שני. נותנה למעשר שני ואינו חושש שאינה אלא נפש רעה. יעקב בר זבדי ר' יוחנן בשם ר' סימון *וכל *מעשר שני שאין בקרנו שוה פרוטה אין מוסיף חומש. ר' יוחנן בשם ר' ינאי כל מעשר שני צ שאין בחומשו שוה פרוטה אין מוסיף חומש. אית מתני' מסייעא לדין ואית מתני' מסייעא לדין דתני ממעשרו פרט לפחות משוה פרוטה. הדא אמרה עד שיהא בקרנו שוה פרוטה. תניי חורן תני ממעשרו חמישיתיו פרט לפחות משוה פרוטה הדא אמרה עד שיהא בחומשו שוה פרוטה. אמר רבין בר ממל מתניתא לא כהדן ולא כהדן. דתנינן חמשה פרוטות הן ולא תנינן עד שיהא בקרנו שוה פרוטה ותנינן חמשה חומשין הן ולא תנינן עד שיהא בחומשו שוה פרוטה:

הלכה

פני משה

ואין לו עליו אלא תרעומות. ואחר שאינו חסיד ולא רצה לקבלה ממנו אין לזה עליו אלא תרעומות דהיכו הוא דאפסיד אנפשיה שלא החזירו בזמנו: ונותנה למעשר שני. בשוויה ואינו חושש משום אסימון דקי"ל אין מחללין מעשר שני על אסימון אלא דוקא על מטבע שיש בו צורה וסלע זו שם מטבע יש עליה דמי שאינו לוקחה בשוויה בתורת מטבע אלא כמו נסכא של כסף אינו אלא נפש רעה: האונאה ארבעה כסף. למקח שוה סלע שהוא כ"ד מעות כסף וחזרה ושנאה משום דבעי למיתני הא דלקמן: והטענה שתי כסף. שאין שבועת הדיינין על טענה שהיא פחותה משתי כסף שטענו שתי מעות כסף יש לי בידך וזה יודה לו מהם שוה פרוטה ויכפור השאר או יודה לו הכל ויכפור בפרוטה: וההודיה. להיות הודאה במקצת ויתחייב שבועה צריך שוה פרוטה: המוציא שוה פרוטה. אבל בציר מהכי אינו חייב להכריז דכתיב אשר תאבד ממנו שהיא קרויה אבדה פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה: יוליכנו אחריו. אם אח"כ הודה שנשבע לשקר דאז אין לו כפרה עד שיחזירנו לידו ממש ולא ליד שלוחו כדתנן פ' הגוזל קמא: האוכל תרומה. גדולה אם אכלה בשוגג: ותרומת מעשר. מעשר מן המעשר: ותרומת מעשר של דמאי. הלוקח תבואה מעם הארץ צריך להפריש תרומת מעשר אבל לא תרומה גדולה לפי שהיו הכל זהירים בה: והחלה והביכורים. כל הני חמשה חד ניכהו דכולהו איקרו תרומה ומשם אחד הן באין: הפודה נטע רבעי. דגמר קדש קדש ממעשר שני דמוסיף חומש והכי תרווייהו נמי חד חשיב להו דמחד קרא נפקי כיון דממעשר יליף: ומעשר שני שלו דוקא מוסיף חומש דאיש ממעשרו כתיב: הקדשו. ולא של אחרים המקדים כתיב: הנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש. בשוגג חייב קרבן מעילה וחומש: **גמ'** חזקיה אמר לצורפה בירושלים. הא דחזקיה גרסינן לה במסכת מעשר שני פ"ב על מתני' דתנינן התם סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו והוא רוצה להוציא של חולין חוץ לירושלם. מביא בסלע מעות. של פרוטות נחשת. ואומר סלע של מעשר שני בכל מקום שהוא מחוללת על מעות האלו ובורר את היפה שבהן ומחללן עליה. אחר שחילל הסלע בתחלה על המעות ונמצאו המעות מעשר שני הן חוזר ובורר את היפה שבשני הסלעים ומחללן להמעות האלו עליה ונמצאת היפה הוא מ"ש והסלע השני והמעות חולין הן וכדמפרש התם טעמא מפני שאמרו מחללין כסף על נחושת מדוחק ולא שיתקיים כן אלא חוזר ומחללן על הכסף. וקאמר חזקיה התם כשהוא מחללה עושה אותה ברעה וכשהוא מחלל עליה עושה אותה ביפה. והיינו הך דגרים הכא כשהוא לצורפה בירושלם שהוא מחלל המעות עליה כדי להעלותה לירושלם ולצורפה שם על הפרוטות ולהוליכן בירושלם. וחזקיה טעמא דמתני' מפרש לה: מצרפה ביפה. כלו' מחלל המעות על סלע היפה מפני שצריך לעשות היפה למעשר ולהעלות היפה לירושלם: בא לחללה בגבולין מחללה ברעה. בתחלה כשמחללה אחר שנתערבה לא איכפת לן ומחללה ברעה ולפיכך מחלל בתחלה על מעות נחשת שהרי לא יתקיים כן אלא שחוזר ומחללן על היפה ויעלנה לירושלם: ופריך והא תנינן בורר את היפה שבהן ומחללן עליה ויבור וכו'. כלומר כיון דעיקר קפידא שצריך אח"כ לחללה על היפה שתהיה מעשר א"כ מאי האי דתנינן מחללה על המעות וחוזר ובורר את היפה וכו' למה ליה כולי האי ויבור בתחלה הסלע הרעה שבשתים ויעשה אותה ביפה ויחללה מיד על היפה והיא מעשר שני והרעה חולין ואמאי הצריכו לחללה בתחלה על המעות ולחזור ולחללן על היפה: אמרי. ומשני שנייא היא הכא שכבר הוכח בו מעשר שני וכן משני התם אני אומר היא היתה מעשר שני מכל מקום לא יצאת לחולין וכלומר דהכא שנתערבו שני הסלעים וכבר הוכח בהן אחת של מעשר שני א"כ אי אפשר לחלל בתחילה אחת על חבירתה דשמא היא של מעשר שני הסלע שרוצה שתחול עליה מעשר דילמא היא גופה מעשר ונמצא אין כאן חילול ואפי' תימא א"כ הראשונה חולין הוא מכל מקום לא יצאת לחולין דחוזר וחושש אני שמא זו היא של מעשר וא"ת יתנה ויאמר אם זו של מעשר מוטב ואם לאו הרי השנייה שהיא של מעשר מחוללת עליה אין ה"נ דהוי מצי למיעבד הכי אלא דאי שרית ליה להתנות כן חיישינן דילמא אתי למישקל חד מינייהו בלא תנאי לפיכך הצריכו חכמים ליקח מעות ולחלל בתחלה אחת מהן על המעות: נותנה למעשר שני וכו'. וכלומר היינו נמי דתנן הכא שנותנה להסלע חסרה למעשר ואינו חושש לפי שמותר לחלל מעשר בגבולין אע"פ שאינה יפה כל כך ובלבד שתהיה מטבע של צורה וכדחזקיה דמפרש למתני' דהתם והיינו דנקט לה הכא: כל מעשר שני שאין בקרן שלו שוה פרוטה אין צריך להוסיף חומש על פדיונו. וגרסינן להך מלתא שם פ"ד הלכה ג': כל מעשר שני שאין בחומשו. אע"פ שיש בקרן שלו שוה פרוטה ויותר אם אין חומשו עולה לשוה פרוטה אין מוסיף חומש: ממעשרו פרט וכו'. האי תנא דייק מיעוטא ממעשרו ועל הקרן הוא ותנא אחרינא דייק ממעשרו וחמישיתו דסמיכי להדדי במקרא דמקיש החומש לקרן שצריך ג"כ שיהא בחומשו שוה פרוטה ובהא חמישיתו יוסף עליו ומעשרו איצטריך ליה ללמד על מעשר שלו הוא מוסיף חומש ולא על של חבירו: מתני' דהכא דקתני חמש פרוטות הן לא כהדין תנא ולא כאידך דייקא דא"כ למר ליתני שש פרוטות ולמר ליתני שבע פרוטות הן:

הלכה

מראה הפנים

הסלע וכשרוצה להחליף נגד המטבע אינו יוצא אלא בשקל או על אסימון בשקל יעל המטבע בסלע היינו על אסימון של כסף מזוקק אינו יוצא אלא בשקל ועל המטבע הפחותה המעורב עם נחשת יוצא הוא לפעמים בסלע הכל הולך אחר תילוך על צורת מטבע וכפי הערך הזה מוציא אותה:

חזקיה אמר לצורפה בירושלם מצרפה ביפה. מאי דפרישית בפנים הוא לפי הנראה מהסוגיא דמעשר שני דחזקיה על מתני' דהתם קאי. אבל הנכון הוא דעל מתני' דהכא ועל סלע חסרה קאי. וכעין דמפרש לדחזקיה בבבלי דף נ"ב ע"ב דמסיק התם בשם כשבא לפירטה פורטה בשוויה בא לחללה מחללה בתורת יפה. כמו שהיא. ותרי זילי לא מזלזלינן ביה. והיינו דקאמר הכא כשבא לצרפה בירושלם בפרוטות מצרפה ביפה שלו כמו שהיא שוה כך אם בא לחללה בגבולין מחללה ברעה דאף שמותר לחללו עליה מעשר שני בגבולין אינו מחלל אלא ברעה כשווייה דתרי זילי לא מזלזלינן במעשר. ופריך והא תנינן וכו' כלומר הא עכ"פ חד זילותא מזלזלינן א"כ אמאי תנינן התם כמו שהבאתי בפנים בורר את היפה וכו' ויבור הרעה ויעשה אותה לחלל מעות נחשת עליה דהא מותר לחלל בגבולין על הרעה כפי שווייה ומשני שאני התם שכבר הוכח וכו' כלומר דהרי נתערבו ושמא היפה היא של מעשר ומפני שכבר היכה בה ספק מעשר בורר את היפה אבל הכא נותנה וכו' וכן מפרשינן לסוגיא דהתם דחזקיה על מתני' דהכא קאי: **כל** מעשר שני שאין בקרנו וכו' פלוגתא דרב אמי ורב אסי בתם דף נ"ג ע"ב ומסקינן כל שאין בחומשו. ולא חש הש"ס דהתם לקושיא דלקמן דלא תני

הלכה ו מתני׳

א *ואילו דברים שאין להם הונייה *העבדים והשטרות והקרקעות וההקדישות ב אין בהן לא תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה *וחמשה ג שומר חנם אינו נשבע ונושא שכר אינו משלם *ר׳ שמעון אומר קדשים שהוא חייב באחריותן יש להן הונייה ושאינו חייב באחריותן אין להן הונייה *רבי יהודה אומר אף ספר תורה ובהמה ומרגלית אין להן הונייה אמרו לו ד לא אמרו אלא את אילו: **גמ׳** תני רבי יודה אומר אף ספר תורה בהמה ומרגלית אין להן אונאה. ספר תורה אין קץ לדמיו. בהמה ומרגלית צריכין לזווגם. אמרו לו והלא הכל אדם רוצה לזווג. תני ר׳ יהודה בן בתירה אומר סייף וסוס ותרים במלחמה אין להן הונייה:

הלכה ז מתני׳

ה כשם שהונייה במקח ובממכר כך הונייה בדברים לא יאמר לו ו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מה היו מעשי אבותיך שנאמר (שמות כב) וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים ז אין מערבין פירות בפירות אפילו חדשים בחדשים ואין צריך לומר חדשים בישנים ח באמת ביין התירו לערב קשה ברך מפני שהוא משביחו ט אין מערבין שמרי יין ביין אבל נותן לו את שמריו י מי שנתערב מים ביינו לא ימכרנו בחנות אלא אם כן הודיעו ולא לתגר אע״פ שהוא מודיעו שאינו אלא לרמות בו י מקום שנהגו להטיל מים ביין יטילו. ל התגר נוטל מחמש גרנות ונותן לתוך מגורה אחת מחמשה גיתות ונותן לתוך פיטם אחד ובלבד שלא יתכוין לערב ר׳ יהודה אומר *לא יחלק החנווני קליות ואגוזים לתינוקות מפני שהוא מרגילן לבוא אצלו מ וחכמים מתירין ולא יפחות את השער וחכמים אומרים י זכור לטוב לא יבור את הגריסין כדברי אבא שאול וחכמים ס מתירין פ ומודין שלא יבור על פי המגורה שאינו אלא כגונב את העין פ ואין מפרקסין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים: **גמ׳** רבי אבדימא מלחא הוה מפתר סרדוותי׳ א״ל יעקב בר אחא והתנינן אין מפרקסין. מילתיה אמרה שיש פירקוס באוכלין. ר׳ זירא הוה עסק בהדא כיתנא אתא גבי רבי אבהו אמר ליה מה אנא משפרה עיבידתיה. א״ל איזיל עביד מה דאת ידע. רבי אבהו הוה עסיק באילין לסוטיא אתא שאל לרבי יוסי בן חנינה אמר ליה מנן באילין לסוטיא. אמר ליה איזיל עביד מה דאת ידע. רבה שקר טהר.

תנא

מסורת הש״ס

תמורה כו ע״א

שבועות מב ע״ב

ע׳ תוס׳ ב״מ נו ע״ב

עיר בסנהדרין קיב ע״ב

ב״ב פח

*נ״ל בלא יפה יותר

שמות כב

פס

הלכה ו מתני׳ ואלו דברי׳ שאין להם הונייה. דאמר קרא וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות דכתיב וכי תמכרו ממכר דבר שגופו מכור וגופו קנוי יצאו שטרות שאין גופן ממון ואינן עומדין אלא לראיה שבהן: הקדישות. אמר קרא אחיו ולא הקדש: אין להן לא תשלומי כפל וכו׳. כדאימעטו מקראי בפ׳ מרובה: קדשים שהוא חייב באחריותן. שאמר הרי עלי עולה והפרישה והוממה ומכרה יש להן אונאה דכיון דאם מתה או נגנבה ואבדה חייב באחריותה דיליה היא ואל תונו איש את אחיו קרי ביה: ושאינו חייב באחריותן. דאמר הרי זו ואין הלכה כר״ש: אף המוכר ספר תורה. לפי שאין קץ לדמיה: בהמה ומרגלית. מפני שאדם רוצה לזווגן כדמפרש בגמרא ואין הלכה כר׳ יהודה: **גמ׳** צריכין לזווגם. מי שיש לו שור יפה לחרישה מחזר על אחר שכמותו לצמדו עמו בעול שאם בא להצמיד שור חלש עם הבריא מקלקל את הבריא וכן מרגלית נאה למלאת בזהב עם חברתה יותר מן היחידית: הכל אדם רוצה לזווג. אין לך דבר *שהוא יותר חשוב ומתייקר ערכו כשיש לו עוד זווג כמותו יותר משהוא יחידי וא״כ אין הונאה לדבריך: במלחמה. שהכל והשעה צריכין לכך:

הלכה ז מתני׳ כך הונייה בדברים. שנאמר ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך זה נאמר באונאת דברים שאין טובתן ורעתן מסורה להכיר אלא ללבו של מדבר שיודע אם לרעה מתכוין אם לטובה לכך נאמר ויראת מאלהיך הוי ירא מהיודע מחשבות אם לטובה אם להונאה: זכור מה היו מעשה אבותיך. אפילו מעשה אבותיו אל יזכיר לו ומכ״ש מעשה עצמו: כי גרים הייתם וגו׳. וזה נאמר גם לדורות שהאבות הן שהיו גרים: אין מערבין פירות בפירות. בעה״ב האומר לחבירו פירות שדה פלונית אני מוכר לך כך וכך סאין לא יערבנו בפירות שדה אחרת: ואין צריך לומר חדשים בישנים. פסק למכור לו ישנים לא יערב עמהם חדשים שהישנים יבשים ועושים קמח יותר מן החדשים: מפני שהוא משביחו. קשה משביח את הרך. לפיכך פסק עמו רך מערב בו קשה אבל פסק עמו קשה לא יערב בו את הרך ודוקא בשעת הגתות לפי שתוססין זה עם זה ונעשין טעם אחד אבל לאחר הגתות שכבר קלט כל אחד ריחו וטעמו אין משביחו אלא פוגמו: אין מערבין שמרי יין. של חבית זו ביין של חבית אחרת: אבל נותן לו את שמריו. של היין עצמו: לא ימכרנו בחנות. מעט

מעט אא״כ הודיעו לכל אחד ואחד מים מעורבין בו: ולא לתגר. לא ימכרנו ביחד אע״פ שהוא מודיעו לפי שאינו לוקחו אלא לרמות ולמכרו בחנות: מקום שנהגו להטיל מים ביין יטילו. ודוקא בין הגתות דכיון שנהגו בהן אינו טעות שכל היינות בחזקת כן והמים קולטות לטעם היין כשמטילין לתוכו בין הגיתות אבל לאחר הגיתות נחשב כאלו הוא מזוג ואם הוא מקום שנהגו שטועמין תחלה קודם שיקנו מותר להטיל בו מים הניכרין בטעימה לעולם: התגר נוטל מחמש גרנות וכו׳. שהכל יודעין בו שלא גדלו בשדותיו ומבני אדם הרבה לוקח ובחזקת כן לוקחין ממנו: מגורה. אוצר שאוצרין בו תבואה וגורן הוא שדשין בו את התבואה ודרך התגר לקנות מבעלי בתים בשעת הגורן ולהכניס למגורה שלו: פיטם. גיגית גדולה: ובלבד שלא יתכוין לערב. להוציא קול שקונה הכל מהטוב ולקנות הרוב מהטוב וקונה גם ממקום אחר ומערב עמו: מפני שהוא מרגילן לבא אצלו. ומקפח מזונות חביריו: וחכמים מתירין. שאומר לחבירו גם אתה תעשה כן והלכה כחכמים: ולא יפחות את השער. למכור בזול: וחכמים אומרים זכור לטוב. שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול וכן הלכה: הגריסין. פולין גרוסות בריחים אחת לשתים לא יבור את הפסולת מהן לפי שמתוך שנראות יפות הוא מעלה בדמיהן הרבה מלפי ערך הפסולת שנוטל מהן: וחכמים מתירין. לפי שיכול הלוקח לראות ולהבחין כמה דמי הפסולת שנברר מאלו שישנן באחרים וטוב לו להעלות בדמיהן של אלו שהן מבוררין מפני הטורח והלכה כחכמים: שלא יבור על פי המגורה. למעלה להראות יפות ואת הפסולות שבתוכו לא בירר לפי שאינו אלא כגונב את העין בברירתו: אין מפרקסין. מתקנין ומיפין: האדם. עבד כנעני העומד לימכר: **גמ׳** מלחא. ממקום מלחייא ובב״ר כתיב ממלחייא: הוה מפתר סרדוותיה. היה מפשר ושורה במים בשר הכחוש שהיה לו למכור כדי שילבין ויראה כשמן: מלתיה אמרה. ש״מ מדר׳ יעקב בר אחא שיש פירקוס באוכלין ולאו דוקא כלים תנן והה״ד שאין מפרקסין באוכלין: מה אנא מספרה עיבידתיה. אם מותר אני לייפות המלאכה שיראה הפשתן יפה והשיבו לך ותעשה כפי שיודע אתה לתקנו ולייפותו לפי שבדבר החדש מותר: לסוטיא. רדידי הנשים ובפ׳ במה אשה רדידים לסוטא כמה דתימר נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות: רבה שקר טהר. שקר בשין השמאלית. טהר. מלשון המטהרת שבמרחץ במסכת מקואות. שסקרה בסיקרא ולבעה לאמבטי אחת כדי שתהא נראית יפה:

תנא

עין משפט נר מצוה

לט
א מיי׳ פי״ג מהלכות מכירה הלכה א סמ״ג לאוין קע טוש״ע חו״מ סי׳ רכז סכ״ט

מ
ב מיי׳ פ״ב מהלכות גניבה הלכה ב וה״ד טוח״מ סי׳ שנ סמ״ג עשין עא

מא
ג מיי׳ פ״ב מהלכו׳ שכירות הלכה א סמ״ג עשין פט טוש״ע שם סי׳ ס סל״ע וסי״מ וסי׳ לה ס״א וסי׳ שא ס״א

מב
ד מיי׳ פי״ב מהלכות מכירה סי״ג ופי״ג שם הלכה ח סמ״ג לאוין קע טוש״ע שם סי׳ רכז סעיף עו

מג
ה מיי׳ שם פ״ד הלכה יב סמ״ג לאוין קעא טוש״ע שם סי׳ רכח סעיף א

מד
ו טוש״ע שם סעיף ד

מה
ז מיי׳ שם פי״ח הלכה ה סמ״ג לאוין קע קלו טוש״ע שם סעיף י

מו
ח מיי׳ שם סמ״ג לאוין קע טוש״ע שם סעיף יא

מז
ט מיי׳ שם הלכה ח טוש״ע שם סט״ו

מח
י מיי׳ שם הלכה ז טוש״ע שם סעיף יב

מט
כ מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף יג

נ
ל מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף טו

נא
מ נ מיי׳ שם הלכה ד טוש״ע שם סעיף יח

נב
ס ע מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף יז

נג
פ מיי׳ שם הלכה ב טוש״ע שם סעיף טו

מראה הפנים

תני במתני׳ אלא עיקרי הדינים שהן של פרוטות: התם בסוף פרקין דבעניקי הוא דאסור והכא **איזיל** עבד מה דאת ידע. כדמחלק בתדתי מיירי ומותר: **רבה** שקר טהר. י״ל שרק טהר וג״כ בשיין השמאלית. ופירושו דקאי אדלעיל בענין עסק בכיתנא והאמר דרבה היה נוהג לסרוק את הפשתן ולסדקו היטב

שנויי נוסחאות (סו״ל) ביין נד״ו ליתא. (סול״א) מחמשה נד״ו מחמש. (סו״מ) אבדימא נד״ו אבדומא.

גליון אפרים רבה שרק טהר (ככ״ל שצ״ל כלומר שרבה שרק וטהר את הלסוטיא ועיין ירושלמי שבת בפרק כלל גדול דף נ״א ע״א ד״ה המלבנו. שדא פיתחא כו׳ דסרקא מעולה כו׳ (ופירש שקרבן העדה דמעברת סרק על פניה כדי ללבן בשרה):

עין משפט
נר מצוה

א
א מיי' פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה א סמ"ג לאוין קלג טוש"ע יו"ד סי' קסא סעיף א

ב
ב מיי' שם הלכה ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קסג ס"ב

ג
ג מיי' שם הלכה ב ועיין בהשגות ובמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קסו ס"א

ד
ד מיי' שם פ"ד הלכה ו סמ"ג לאוין קלו ועשין עג טוש"ע שם סי' קסא סעיף יא ועוש"ע חו"מ סי' נב ס"א

תנא רבי יעקב עמסונייא מהו אין מפרקסין דלא יימא ליה צור גרמך:

הדרן עלך פרק הכסף

הלכה א מתני' אי זהו נשך ואי זהו תרבית אי זהו נשך [א] המלוה סלע בחמשה דינרין וסאתים חטים בשלש מפני שהוא נושך ואי זהו תרבית המרבה בפירות [ב] *כיצד *לקח הימינו חטים מדינר זהב הכור וכן השער עמדו חטים בשלשים דינר אמר לו תן לי חיטיי שאני מוכרן ולוקח אני בהן יין אמר לו הרי חיטיך עשויות עלי בשלשים דינר והרי לך אצלי בהן יין ויין אין לו [ג] המלוה את חבירו לא ידור בחצירו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית: **גמ'** א"ר ינאי זהו רבית שיוצא בדיינין. בעו קומי ר' יוחנן רבית מהו שיצא בדיינין. אמר לו אם מזו אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום. מודי ר' יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו. מודה רבי יוחנן שאם היה השטר קיים דמגבין ליה. אי זהו תרבית *תני *ישראל שהלוה בריבית לישראל אינו גובה לו את הקרן ולא את הריבית דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים גובה [ד] את הקרן ולא את הריבית.

כתיב

רידב"ז

א"ר ינאי זהו ריבית שיוצאה בדיינין. בעון קומי ר' יוחנן ריבית מהו שיוצאה בדיינין. א"ל אם מזו אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום. וזהו דהוי' בעלמא. ומשום דס"ל אין יוצאה בדיינין. ע"ז מסיק ומודה ר' יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו פי' דאע"ג דס"ל אין יוצאה בדיינין לאחר שגבה המלוה הריבית ש"מ אין מוציאין מידו אבל אם עדיין לא גבה אלא שיש ללוה כנגדו עליו שט"ח והדין הוא דכל אחד עומד בשלו וזוקק שטר אחד לחבירו לקרוע השטר לא אמרינן דהוי כגבוי כבר ולא יכול עוד הלוה לתבוע בשט"ח שלו משום שהשט"ח שביד המלוה נחשב לפירעון לגבי' ולפ"ז הוי הריבית כאלו נגבה דהא ע"י זה בטל השטר של חבירו הלוה ז"א אלא דהלוה גובה בשטרו מה שכנגד הריבית שבשטר השני. דדווקא בשכבר גבה מעות מזומנים וגם קרע השטר הוב אז אין מוציאין מידו אבל כשלא גבה עדיין. אלא הגבוי הוא שנפטר משט"ח שביד חבירו זה לא הוי כגבוי אע"ג דבעלמא חשוב כגבוי זה עומד בשלו וזה בשלו אבל בריבית אינו כן כיון דלא גבה ממש וקרע השט"ח. עדיין ריבית בידו ומוציאין מידו. **וכדמסיק** דעוד מודה ר"י באם עוד השטר קיים דלא קרע עדיין השט"ח אע"ג שגבה מוציאין מידו דבעינן ב' תנאים דווקא כשגבה מעות מזומנים ונקרע השטר אז אין מוציאין מידו. ולדברינו שפיר מובן הא דמסמיך הברייתא דשטר שיש בו ריבית פלוגתא דר"מ וחכמים. ועי' בבבלי דף ס"ז דנחלקו אמוראים בשלוקי בלא זוזי אי חשיב אפוקי' ממונא או לא כיון דלא מפקע מיני' ממון אלא מנכין לו ממון. וזה ענין אחר:

חד.

פני משה

תנא ר' יעקב עמסונית. לפרש מהו אין מפרקסין את האדם דלא יאמר לו צור גרמך לייר את עצמך בלבע ושרק על פניך שתהא נראה בחור ויפה: הדרן עלך הכסף

הלכה א מתני' איזהו נשך. המלוה סלע בחמשה דינרין וכו'. מפני שהוא נושך. דשקיל מיניה מאי דלא יהיב ליה: המרבה בפירות. המרבה שכר לעצמו בפירות. ובין בהלואת כסף ובין בהלואת פירות הוי ריבית אלא דבסיפא ריבית דרבנן קמפרש שהיא דרך מקח וממכר: דינר זהב. כ"ה דינר כסף: וכן השער. כך היו נמכרין בשער שבשוק וזה מותר לתת מעות מעכשיו על מנת ליתן לו זה חטים כל ימות השנה בדמים הללו כפי שיעור מעותיו ואע"פ שאין לזה חטים עכשיו דתנן לקמן בפרקין יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה ויכול המוכר הזה לקנותם עתה בדמים הללו: עמדו חטים. לאחר זמן בשלשים דינרין ואמר לו תן לי חטים שלי וזה היה מותר אם היה נותן לו חטים אבל הוא פסק עמו על היין ליתן לו בעד החוב שלו אסור שמא יוקיר היין והרי עכשיו אין לו יין וביין לא מהני אע"פ שפוסק עמו כשער שילא בשוק הואיל ואינו נותן לו דמים עכשיו שנוכל לומר יכול המוכר הזה לקנות יין בדמים שקבל אלא שפוסק עמו ליתן לו יין בעד חוב דמי חטין שעליו ואסור אם אין לו יין דאי הוה ליה יין הוי שרי ואע"ג דלא משך זה היין הוי קנוי לו מעכשיו ואפילו אין לו להמוכר מעות עכשיו מותר כשיש לו יין לפי שקנאו זה כבר בדמי החוב שלו ולענין דאי הוה בעי למיחזור ביה המוכר בעי לקבולי מי שפרע הלכך ברשותי' דלוקח הוא וכי אייקר ברשותיה הוא דאייקר: ולא ישכור ממנו בפחות. כל זמן שזה חייב לו: **גמ'** זהו רבית שיוצא בדיינין. אדינא דרישא קאי שהוא דרך הלואה בין שהלוהו מעות בין שהלוהו פירות ופסק עמו להרבות לו בכך וכך ונתן לו הרבית כופין אותו להחזיר להלוה: אם מזו. אם אנחנו נוהגין כזאת אין אנו מניחין לגדולי א"י כלום מה לעשות ולהגזים הדבר אמר כן דס"ל לר' יוחנן אפי' רבית קצוצה אינו יוצאה בדיינין. א"נ יש לפרש דבדרך תמוה ודחיה השיב להן אם מזו אתם שואלין ומסתפקין בה ואם אשיב אני לכם אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום מה שיטעו בדבר זה וכלומר דמה אתם מסתפקין בדבר ודאי יוצאה בדיינין. והכי מוכח מדלקמן: מודי ר' יוחנן. אע"ג דס"ל דיוצאה בדיינין מודה הוא שאין שטר זוקק לחבירו ולגבות בו הקרן קאמר דלא נחמיר אלא ברבית שאפילו נתן לו מוציאין מידו ומ"מ הקרן גובה אלא דאין לבטר שיש בו רבית כח השטר והיינו דקאמר דבשטר אין זוקק וכופה אותה לשלם הקרן דלא הוי אלא כמלוה ע"פ וטעמא דהא שטר שיש בו ריבית המוצא אותו צריך שיקרענו כדתני בתוספתא פ"ה והיינו נמי דקאמר מודי ר' יוחנן שאם היה השטר קיים ולא קרעו אותו ובא לפני הב"ד דמגבין ליה הקרן: תני. בתוספתא שם:

כתיב

מסורת הש"ס

עי' תוס' ב"מ סג ד"ה לקח

(תוספ' פ"ה) ב"ק ל ע"ב ב"מ עב ב"ב נג

מראה הפנים

סיטב ולעטכרו יפה כדי שיהא חוטן דק וכעין דאמר התם רבה ברא למידק לרדי:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

איזהו נשך. לקח הימנו חטים וכו' דינא דחטים בהיתר הוא כדפי' רש"י ז"ל והבאתי בפנים. ומה שהקשו התוס' בדף ס"ב ע"ב ד"ה לקח הימנו וכו' היינו לענין פירושא דמתני' בענין הקושיא דמקשה הש"ס וכי אין לו יין וכו' ולפי חילוף הגרסאות דלקמן ומאי לקח וכו' כמבואר בש אבל לענין דינא גם להתוס' מיתר כדמסקינן דפ שקין על השער ועיין לקמן בהל' ו' מ"ש בזה:

לא ידור בחצירו חנם וכו'. לא זו אף זו קתני. ועוד נראה דדינא קמ"ל דאפי' בחצר דלא קיימא לאגרא וכדמסיק לה התם דף ס"ד ע"ב אי ממתני' ה"א הני מילי בחצר דקיימא לאגרא וכו וכלומר דרב נחמן דיוקא דמתני' קמ"ל מדקתני מבנה יתירא לא ידור בחצירו בחנם לאשמעינן דאפי' עומדת לדור בה בחנם אסור. א"נ אתא לאשמעינן רישא דומיא דסיפא דבשהתנה עמו מיירי כמו דלא ישכר ממנו בפחות דמסתמא כשהתנה הוא ס"נ רישא בכה"ג וקמ"ל דבשהתנה הם רבית קצוצה הוי ויוצאה בדיינין. ועיין לקמן עוד מזה:

אם מזו אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום. לכאורה היה נראה לפרש כפי' הא' שפירשתי דר' יוחנן ס"ל דרבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין וכן דעתיה דר"י בבבלי דף ס"א ע"ב אלא דאם כן לא ביארה הא דלקמיה מודי ר' יוחנן וכו' ומאי רבותא הא איהו מיקל טפי ואפי' ברבית אם כבר נתן לו אינו מחויב להחזיר לו. ולכן נראה דפי' הב' הוא העיקר. ואל תתמה שהוא נגד דבריו דקאמר התם כשככר נודע בהרבה מקומות שדרך ש"ס הזה נחליפין לפי דעות והסברות בתנאי והאמוראי מהכא להתם ותלמודא דהתם מהדורא בתרא דידהו. ועיין לקמן ד"ה הקים נשך לתרבית שיהבאר בענין המסקנא דמסיק התם כר' אלעזר דרבית קצוצה יוצאה בדיינין וכנ"מ דאיכא בין הני דרבות:

מודי ר' יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו. עיין בסוף דיבור דלקמן:

תני ישראל שהלוה ברבית וכו'. זה לשון התוספתא סוף פ"ה המלוה את חבירו ברבית ובא לפני ב"ד קונסין אותו ולא נו גובה לא את הקרן ולא את הרבית דר"מ שהיה ר"מ אומר שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית וחכמים אומרים גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית המוצא שטר רבית יקרענה בא לב"ד יקרעוהו רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה המלוה את חבירו ברבית והלך הלוה וירש עלו שטרי ריביות ואמר לו לא שלי בשלך מותר אם באו לבית החשבון אסור ע"כ ופירושה תמצא לקמן. משמעינן דלר"מ אפי' במלוה ע"פ הכיה דריבה במלוה ע"פ איירי וכ"כ התוס' בפרקין דף ע"ב ע"א ד"ה שטר שיש בו רבית ולחכמים דקי"ל כוותייהו כדפסקו כל הפוסקים דהין הלכה כר"מ אלא בגזרותיו ולא בקנסותיו אפי' בשטר שיש בו רבית גובה הוא את הקרן ובלבד שיהא מפורש בו הרבית וכדפי' רש"י ז"ל שם וכן הסכימו התוס' שם אבל בנכלל הרבית בקרן גזרינן דילמא אתי למיגבי הכל ואינו גובה כלים אלא דוקא בשחייב מודה כמוסכם זה לדעת מוהרי"ק בתבו' בשורש י"ג וכן הסכמת רוב האחרונים. ודברי הרמב"ם ז"ל נראין ג"כ כפי' רש"י והתוספות שבפ"ד מהל' מלוה הלכה ו' כתב שטר שכתוב בו רבית וכו' גובה את הקרן וכו' ובמפורש איירי וכן אפי' ברבית דאורייתא ובתירוץ הב' דהתוס' שם בענין דלא מיפסלי סעדים דלא תשימון לאינשי במלוה ולוה משמע להו ולא בערב ועדים ובסוף פרקין יתבאר אי"ה עוד מזה. ולכאורה הא דקאמר בסיפא המוצא שטר רבית יק ענה וכו' לר"מ הוא דהתיא אבל לקובעה דמלתא אפילו אליבא דחכמים ניתא וכמו שכתוב בהג"ה פ' במנית דמייתי התם דף ל' פ"ב האי ברייתא שהעלה שם דאע"פ שגובה בו את הקרן מכל מקום המוצאו יקרענו ואם בא לב"ד יקרעהו אפי' לרבנן לפי שבטל השטר עובר בקיומו. וכן מסיק בספר התרומות שער מ"ו ח"ב דין ג'. ולפ"ז היינו דקאמר הכא לעיל אליבא דר' יוחנן מודה היה ר' יוחנן שאם היה השטר קיים דמגבין ליה דאע"ג דר' יוחנן ס"ל להחמיר ברבית קצוצה כדפרישית ואם בא לב"ד יקרעוהו ומ"מ הקרן מגבין ליה ע"פ השטר המפורש בו רבית ואפי' אין חייב מודה. וכן יש לפרש ע"פ התוספתא דקאמר אם באו לבית החשבון אסור וכלומר שאם הלוה הניח גם עליו שטרי רבית וכגון שבאו לו מחמת ירושה כדקאמר וירש וטעמא דהל"ם מ"ם זה מזה לענין הרבית אבל בירושה מבכחה לה דקי"ל בדבר שאין מגוגם אין היתומים מחויבין להחזיר הרבית ואפילו בדבר מסוים דמחזירין טעמא מפני כבוד אביהן הוא. והתם שלא להחזיר אם כבר גבה איירינן קאמרינן והיינו דקאמר בהוספתא כשה"ל לא שלי בשלך מותר דאין כאן גביים אבל אם באו לבית החשבון מה שזה עודף על זה אסור ואפי' בשטרי דירושת הלוה עודפים דהא אין מגבין הרבית ליתומים. והפשר לפרש ג"כ האי מודי קמייתא דהכא דקאמר מודי ר' יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו נמי בגוונא דהתוספתא מיירי ואין שטר של רבית זוקק לשטר של רבית שהוליא זה כנגדו וכלומר אע"ג דקאמר רבית קצוצה יוצאה בדיינים אם זה הוציא השכון עליו שגבה ממנו רבית כך וכך ורוצה לגבות על שטר שיש עכשיו לחבירו עליו אין זוקק דהוי כבאו לבית החשבון ואסור. והיותר פשוט היה נראה לפרש הא דקאמר מודי ר' יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו פירושו כהאי דאמרי' התם דף ס"ז ע"א גבי משכנתא בלא נכייתא באתרא דמסלקי אבל שיעור זוזי מסלקינן ליה אבל טפי לא מפקינן מיניה ולא מחשבינן משטרא לשטרא. ולפ"ז הוה סייעתא מהכא לדעת הסוברים דמשכנתא בלא נכייתא באתרא דמסלקי רבית קצוצה הוי ואפ"ה משטרא לשטרא לא מחשבינן דהא הכא על רבית היוצאה בדיינין קאמר מודי ר' יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו. ולפי רש"י ז"ל

שנויי נוסחאות (סוי"ס) דמגבין כצ"ו דמנביז.

גליון אפרים

אמר לו אם מזו אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום (כלומר דריבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים) מודה ר"י שאם היה השטר קיים דו מקיז ליה (כלומר אם נתן לו רבית קצוצה ועדיין לא נפרע כל השטר דמנכה לו הריבית על החוב) ואין שטר זוקק לחבירו (אם שלם לו כל השטר ונתן לו ריבית קצוצה ויש לו עוד שטר על הלוה שאינו מנכה לו הריבית של שטר השני דלא מחשבינן משטרא לשטרא) הרמב"ן בשט"מ ס"ז ע"ב. (ועי' ברידב"ז):

מסורת הש"ס

תורה אור

כתיב °את כספך אל תתן לו בנשך אין לי אלא נשך בכסף וריבית באוכל. נשך *באוכל וריבית בכסף מניין תלמוד לומר אל תקח מאתו נשך ותרבית. הקיש נשך לתרבית ותרבית לנשך. מה נשך כסף אף תרבית כסף. מה תרבית אוכל אף נשך אוכל. לקח ממנו חטים. א"ר בא בר כהנא השער שהוא יפה לעולם פחות מיכן ווי לזבונא יותר מיכן ווי למזבנה. אמר לו תן לי חיטיי שאני מוכרן. במה קנה. רב נחמן בר יעקב סבר מימר חייב להעמיד לחבירו. המלוה את חבירו. חד בר נש אשאל לחבריה דינרין אשרוניה גו ביתיה. א"ל הב לי אגר ביתי. א"ל הב לי דינריי. אתא עובד' קומי רבי בא בר מינא. א"ל וקים ליה מה דהוה חמי מישרי. *תני יש דברים שהן רבית ומותרין. א ביצד לוקח אדם שטרות חברו בפחות ומלוותו של חבירו בפחות ואינו חושש משום רבית. ויש דברים שאינן רבית ואסוריו משום הערמית רבית.

ביצד

(ויקרא כה) | נ"ב ס ע"ג | (תוספ' פ"ד)

פני משה

כתיב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן את אכלך. והרי כאן שני לאוין והראשון נאמר בהלואת מעות והשני בהלואת פירות: אין לי. שיהא עובר על לאו דנשך אלא בהלואת כסף ובלאו דמרבית על הלואת אוכל ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה: ת"ל אל תקח מאתו נשך ותרבית. הקיש הכתוב לשניהן בפסוק אחד ולומר דעובר בכל אחד על שני לאוין: מה נשך כסף אף תרבית כסף. כלומר מה לאו דנשך בכסף אף לאו דמרבית דנאמר במקרא הראשון בכסף וכן מה תרבית וכו' דעובר באוכל אף על לאו דנשך: לקח ממנו חטים וכו' וקתני וכן השער. ומדייק הש"ס לישנא דמתני' דלא קתני כפי השער לאשמועינן דכן השער הבינוני ויפה הוא לעולם לשניהם ללוקח ולמוכר: פחות מכאן. מכור חטין בדינר זהב ווי לזבונא ללוקח שהוא ביוקר: יותר מכאן ווי להמוכר. ומילתא אגב אורחיה קמ"ל התנא דזהו השער בינוני ויפה לכל העולם כשהכור חטין נמכרין בדינר זהב: אמר לו תן לי חטיי שאני מוכרן וכו'. וקתני ויין אין לו דמשמע הא אי הוי ליה יין מותר ובמה קנה זה הלא אינו מקבל ממנו עכשיו כלום: רב נחמן בר יעקב סבר מימר. דהיינו טעמא דחייב להעמיד לחבירו כלומר הקונה דבר מחבירו בעד דמי חוב שיש לו עליו חייב להעמיד לו המקח ואם חוזר בו מקבל מי שפרע דהוי כנותן לו מעות לענין מי שפרע וכיון דכן הוא הרי כמו ברשותיה דלוקח הוא ואם היה לו יין מותר דאפי' נתייקר ברשותיה הוא דאייקור: המלוה את חבירו לא ידור בחצירו וכו'. ומפרש הש"ס דאפילו לא התנה עמו בתחלה ע"מ לדור בחצירו אסור כדמוכח מהאי עובדא: אשרוניה גו ביתיה. הניח הלוה א"כ להמלוה לשכון ולדור בתוך ביתו ולבסוף תבע ממנו שכר הדירה וא"ל זה א"כ הב לי דינריי שאתה חייב לי ואני הייתי סבר שאינך תובע ממנו שכר דירת ביתך כל זמן שמעותיי בידך: אמר ליה וקים ליה מה דהוה חמי מישרי. בתמיה וכי לזה המלוה הוה קים ליה מה שהי' נראה בעיניו שמותר לעשות כן ומהיכן למד זה שנטלתה על דעתו לדור בחצירו בחנם בשכר המתנת מעותיו דאפי' שלא התנה בתחלה עמו אסור הוא: תני. בתוספתא פ"ד: יש דברים שהן רבית. שנראין הן כרבית ומותרין לכתחלה: שטרות חבירו בפחות. שמקדים לפרוע לו קודם זמן שטרותיו ע"מ שימכרנו לו בפחות מסך השער וכן במלוה ע"פ שיש לו לחבירו: ויש דברים שאינן נראין כרבית. ואעפ"כ אסור לעשות כן לכתחלה משום הערמת רבית:

כילד

רידב"ז

במה קנה ר"נ בר יעקב סבר מימר חייב להעמיד לחבירו פי' דהקשה למה דקאמר ויין אין לו משמע אבל חיטים אפילו אין לו נמי מותר דחל הקנין. ע"ז פריך במה קנאה ר"נ ב"י סבר מימר חייב להעמיד לחבירו. פי' המוכר לחבירו כשיצא השער אע"פ שאין לו מחויב לטרוח ולקנות עבורו. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפכ"ב מה' מכירה ה"ג הפוסק על שער שבשוק יקיבל דמים ולא הי' אותו המין שפסק עליו ברשות מוכר חייב לקנות וליתן ללוקח מה שפסק ואם חזר בו מקבל מש"פ. והמפרשים ז"ל עמלים להביא מקור להרמב"ם ז"ל לדין הזה עי' בפכ"ד שם בנושאי כליו. ובאמת מהירושלמי הזה מוכח כן מפורש דדווקא גבי יין תנא דיין אין לו אבל חיטין אפילו אין לו נמי מותר משום דכיון דאיסורו בא לידו דמה לי הן מה לי דמיהן כיון דיש לו דמים ומצוי לקנות הרי דמי כמי שיש לו ועי' בפירש"י ז"ל דף ס"ג ע"א ד"ה ומאי לקח. ולא עוד אלא שמחויב לכתחלה לטרוח ולקנות עבורו. וזהו לישנא דרנב"י הכא דחייב להעמיד לחבירו ועי' בהה"מ ז"ל דמביא מקור מהאי מימרא דרבא דף ס"ג ע"ב והכ"מ ז"ל תמה ע"ז והוא הכא בירושלמי מפורש כן:

חד בר נש אשאיל לחברי' דינרין אשרינהו גו ביתי' פי' דהכניסו לתוך ביתו בסתם. א"ל הב לי אגר ביתא א"ל הב לי דנריי אתא עובדא קומי ר' בא בר מינא א"ל נקום לי' ר"ל ינכה לו [והרא"ש ז"ל במס' ב"מ דף ס"ז גורס מפורש ינכה לו] מה דהוי חמי מישרי אע"ג דהכניס סתם בבית והוי אבק ריבית דאינה יוצאה בדיינין מ"מ כשמנכה לו לא חשיב מוציא בדיינין וע"ז מסיק הגמ' הטעם דלמה לא חשיב מוציא בדיינין הוא משום דיש מקום לתלות כיון שהכנים סתם ולא נקצב שכר הדירה ורוצה דמי דירה ביוקר. למשל אם ההלואה היתה ב' דינרין ותחשב דינר ריבית על דמי דירה אבל דמי הדירה הוא ביוקר והוא בב' דינרין וע"כ במקום דיש לתלות לא חשיב כמוציא הריבית. וע"ז מביא הגמ' התוספתא יש דברים שהן כו' הלוני מאה דינרין יש לי חיטים והזר ולקחן ממנו בעשרים וארבעה סלעים [ומאה דינרין הוא כ"ה סלעים] אין זה ריבית הגם דלכאורה הוא ריבית דהא בתכ"ד מכר לו בכ"ד סלעים ולמה נותן לו מאה דינרין הא אגר נטר הוא משום דא"ל לית את צריך יהב אגר כלים או אגר הכתפין ע"כ אקיל ר"ל אנכה וסב דינרך ר"ל סב הכ"ד סלעין לאחר הניכוי שכר כתף ואגר כלים או כדאמר ר' לא שמחשב לי שכר רגלו שהי' צריך לחפש אחר קונה אחר לפיכך כשנזדמן לו על יותר למוכרו בלא שכר כתף ובלא טילטול הרגלים הוזיל הסלע. ונמצא דכיון דיש מקום לתלות תלינן כיון דאינו רבית גמור. וה"נ אמר ר"ז על הדא דידן נעשה כמשכיר לו דירה ביוקר. ומקדים הגמ' ומביא המימרא דסתמא דגמ' דא"ל לית את צריך יהב אגר כלים וכו' ומימרא דר' לא ומימרא דר"ז על הדא דידן:

המוליך

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"ה ממלוה' הי"ד וסמ"ג טוש"ע יו"ד סי' קעג סעיף ד

מראה הפנים

ז"ל שם טעמא הוי משום דאבק רבית הוא אבל ברבית קצוצה אין ה"נ דמחשבינן משטרא לשטרא דהא מוציאין ממנו ויתבאר מזה אי"ה לקמן הלכה ב':

הקיש נשך לתרבית ותרבית לנשך. והתם בריש פרקין קאמר ת"ל נשך אוכל נשך כסף אם אינו ענין לנשך כסף וכו' אין לי אלא בלוה וכו'. ונראה דלמאי דדרים הכא מהיקישא דקרא דכתיבה במלוה תו לא הוי צריכא לג"ש דהתם נאמר נשך בלוה ונאמר נשך במלוה וכו' אלא דלפי המסקנא דמסיק רבינא התם דלענין לעבור על שני לאוין בין בכסף בין באוכל באמת לא צריכא ג"ש דמגופיה דקרא שמעינן את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך וכי איצטריך ג"ש דנשך נשך לרבות כל דבר הוא דאיצטריך דכתיב בקרא דלוה לא תשיך וגו' כל דבר אשר ישך וילפינן למלוה בג"ש. א"כ גם לדרשא דהאי תלמודא ע"כ דאתינן לג"ש לענין לרבות כל דבר גם במלוה. והתוס' ד"ה אם אינו ענין וכו' מסתפקא להו אם יש רבית בקרקע מן התורה או לא וכן בפ' נערה דף מ"ו ע"א הניחו בספק והרא"ש ז"ל החליט דאין רבית בקרקע דדרשינן מכלל ופרט וכלל כמ"ש התוס'. וכבר הביא הב"י בסי' קס"א בשם רבינו ירוחם שהביא בשמו של הרשב"א ז"ל דיש רבית בקרקע. ודברי הרשב"א ז"ל מוכחין גם בשיטה למכ"א ז"ל שכתב דאין להוכיח מההיא דפ' הנערה ולא מידי דהתם הכי קא בעי דכיון דקפיד רחמנא שיפכיר עדים אי בעינן נסתם בכירות שהוא במטלטלין וכשוה פרוטה או דילמא אפי' בקרקעות ופחות מש"פ דומיא דרבית דאיתיה בכל דבר עכ"ל. ולדידי קשיא לי אדברי הרא"ש דהא התוס' כתבו בפ"ה דב"ק דף כ"ד ד"ה ה"א קרב לגבי מזבח וכו' דבמקום שצריך לדרוש בכלל ופ"ט לא ילפינן ג"ש ע"ש דב"ב לענין דלא ילפינן התם בור בור משבת וא"כ כיון דמסקנא הוי הכא דילפינן ג"ש לענין לרבות כל דבר תו לא מלינן למדרש בכלל ופרט ואי בכלל ופרט דרשינן תו ליכא למילף הג"ש. ומדברי הרשב"א הנזכר משמע דגם לענין פחות מש"פ פליג אדעת התוס' והרא"ש וכן הביא הטור בשם לדעת הרמ"ה ז"ל דאיסור רבית מן התורה הוא אפי' בתוספת פחות מש"פ. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ד ממלוה הלכה י"א כדין המלוה על המטבע וכו' ואפי' הוסיפו עליו כל שהוא וכו' וע"ש. וכן מכתימת דבריו שם בראש הפרק משמע דס"ל כדעת הסוברים שיש רבית בקרקע מן התורה וע"ש דרמז הג"ש לפי המסקנא נשך ומרבית אחד הוא וכו' ולהלן הוא אומר נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך וכו' ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין. וכן מוכרח מדבריו בפ"ו דמלוה בדיני משכנתא בבדה. ובהכי ניחא לי ליישב עיקר קושית התוס' בד"ה הנזכר דכיון דכתב כל דבר אפי' לרבות עצים ואבנים א"כ כסף אוכל למה לי די"ל לדעת הסוברים דיש רבית בקרקע ולא דרשינן כלל ופרט כדלעיל דאיצטריך כסף ואוכל בקרא דלוה למילף דהלוה עובר בב' לאוין וג"ב איצטריך למילף לכל דבר למלוה. והא לא צריך למימר אין ג"ש למחצה ומג"ש ב"ב ידעינן למילף ללוה ממלוה לענין לעבור בב' לאוין וכן למלוה מלוה לענין כל דבר דלאו בכה"ג איתמר אין ג"ש למחצה ואין היקש למחצה אלא אי איכא למילף עוד דבר א' מחבירו והוא בכל נלמד ממנו בג"ש או בהיקש לענין דבר אחר בהא הוא דאמרינן אין ג"ש למחצה ואין היקש למחצה אבל לא לענין ללמוד זה מזה וזה מזה והכי מוכח מגמרא דכריתות דף כ"ב ע"א ומדברי רש"י ז"ל התם דלא גרים ליה אין היקש למחצה בענין ללמוד עליון מתחתון ותחתון מעליון. וכתב דלאו היינו היקש למחצה וע"ב וממנו נלמד דגם בג"ש למחצה הכי הוי כדאמרי בם דגילף מחטאת חלב לענין זדונו כרת וכן לענין מה להלן בקביעה ודר"ע הוו מודים בם בכה"ג אי לאו דלר"ע אתי היקשא דואם נפש ומפקא מג"ש לענין זדונו כרת. וראיתי בגליון רב אלפס ז"ל בהלכות ליליה שנדפס שם בשם חידושי אנשי שם ואחר שהביא דברי הרמב"ן ז"ל כתוב שם דלף ללמוד זה מזה אמרינן אין היקש למחצה ואלו מדברי רש"י בכריתות וכדמוכחא סוגיא פ"ה דזבחים לא משמע הכי. ועיין בתוס' פ' המקבל דף קי"ד ע"א ד"ה ואידך ההוא לנדון בכבודו הוא דאתא ואין להאריך:

סבר מימר חייב להעמיד לחבירו. עיין בפרק דלעיל הלכה ב' שם נתבאר ומהסייעתא להרמב"ם ז"ל דכדמי תוכו קנה במטלטלין לענין מי שפרע וכדאמר הכא:

וקים ליה וגי' הרמב"ן ז"ל מה דהוה ניחא ליה חמי מישרי. והרא"ש ז"ל מביא הגי' ינכה ליה מאי דהוה חזי למשרייה וכתב שיש מביאין ראיה מכאן לדברי הר' אפרים ז"ל שחולק על דברי הרי"ף במה שפסק כדין המלוה את חבירו ודר בחצירו דלענין איסור הלכתא כליבנא קמא דאמר התם בדף ס"ד ע"ב דאפי' הלוהו ודר בחצירו צריך להעלות לו שכר וכ"ש בהלוהו אבל לענין להוציא ממנו בדיינין בהלוהו ודר בחצירו מפקינן מיניה אגרא דהוי לה רבית קצוצה אבל הלוהו ודר בחצירו דלאו אדעתא דהכי אוזפיה אבק רבית הוא ולא מפקינן מיניה ואפילו קא תבע ליה מקמיה דפרעיה לא מחייבינן ליה לנכוייה ליה שיעור אגר ביתיה כדאמר רב אשי לקמן דף ס"ז דכל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא. וה"ר אפרים חלק ע"ז וסובר דלא אמר רב אשי הכי אלא במשכנתא דהוי ברשותי' לגמרי דלא מצי לסלוקי ליה עד דיהיב ליה זוזי וכמו שגבה תוכו דמי והלכך כל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא אבל הלוהו דלאו אההוא ביתא אוזפיה ואי בעי מפיק ליה מההוא ביתא בלא זוזי סלוקי בלאו זוזי לאו אפוקי מיניה הוא ומנכה ליה אגר ביתא. ומביאין ראיה לדברי ה"ר אפרים דהכא קאמר ינכה ליה וכו' וכתב בשם הרמב"ן ז"ל שדחה לראיה זו דדילמא ר' אבא בר בינא ס"ל כמ"ד לקמן דסלוקי בלאו זוזי לאו אפוקי מיניה הוא ואנן כרב אשי קי"ל דחשיב אפוקי מיניה. ובלאו הכי קשה להם מביאין דלא שייכא האי לישנא דהוה חזי למשרייה. ועיין לקמן ד"ה ר' אילא אמר נותן לו שכר רגלו מ"ש שם לדעת הרמב"ם בדין זה:

יש דברים שהן כרבית וכו'. דין זה דהתוספתא מוסכם מן הפוסקים והביאו זה הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ"ה ממלוה הלכה י"ד והלכה ט"ו לדינא דכיפא דהערמת רבית.

וככר

שנויי נוסחאות (סו"א) אל תתן כד"ו לא תתן וכ"ה במקרא.

עמודי ירושלים

רב נחמן בר יעקב סבר מימר חייב להעמיד לחבירו כו'. עי' בפני יהושע בכ"א למס' כתובות (סי' קנ"ה) שהביא ראיה מהירושלמי הזה דכל מה שאומר אדם בלשון חייב מהני אפי' בדבר שלא בא לעולם ואינו ברשותו ע"ש. אולם לפי פי' הפני משה לא מוכח מידי כאשר יראה המעיין:

גליון אפרים אתא עובדא קומי רבי בא בר מינא א"ל וקים ליה כו'. נ' הרשב"א והר"ן בנדרים דף ל"ג ע"ב ומריקא ליה (ומנכה לו) מאי דהוי למיסרייה וע"ש:

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"ה ממלוה ולוה הט"ו סמ"ג לאוין קצו טוש"ע יו"ד סי' קעג ס"ג
ז
ב מיי' שם פ"ח הלכה ח סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעו ס"ו
ח
ג מיי' שם פ"ח הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעג ס"א
ט
ד מיי' שם פ"ו הלכה ו וע"ש טוש"ע בס סי' קעד סעיף ד
י
ה מיי' שם הלכה ד ועיין בהשגות ובמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קסד ס"ד

כילד וכו'. ובתוספתא גרסינן הכי כילד א"ל הלויני מנה וא"ל אין לי מנה טול לך עשרים סאה של חטים אע"פ שחזר ולקח ממנו עשרים וארבע אינן רבית אבל אסורין משום הערמת רבית. ופירושה שחזר זה ולקח מן הלוה החטין בעשרים וארבע סלע לפי שהיה לריך למעות ולא היה יכול להמתין ליום השוק. ונמלא זה משתכר סלע לפי השער של חטין עכשיו שהוא במנה והוא כ"ה סלעים והוי הערמת רבית. וגי' דהספר נשתבש כאן שדין קבל הימנו שדה וכו' ברייתא אחרת בתוספת' היא וזהו דרך היתר כמו שכתובה שם ויתבאר לקמן. והכא לא שייך אלא מן אמר תן לי סלע וכו' שביקש להלוות סלע ממנו וא"ל אין לי אלא כור א' חטין טול לך ותמכרנו וחזר ולקח ממנו זה בפחות אין זה רבית אבל אסור וכו'. ומה שכתוב כאן וחזר ולקח ממנו בעשרים וארבע. נלקח מברייתא דלעיל ועירבנו בהעתקה (ועכ"פ נתברר הכוונה והדין של הערמת רבית): א"ל לית את לריך. סיומא דעובדא דלעיל היא והפסיק בהאי ברייתא לפי שהן דברי ר' בא בר מנא שהיה תמה על זה שעלה על דעתו שהוא מותר לגמרי לדור בחלרו בחנם והביא הך ברייתא ללמוד ממנה דאפילו בכה"ג אמרו חכמים אסור לעשות כן לכתחלה משום הערמת רבית ומכ"ש בנדון זה שנראה שדר בחלירו של זה בשביל המתנת מעותיו. והשתא מהדר לסיים האי עובדא: א"ל. השיבו הלוה מאחר שאתה רולה שאחזיר לך מעותיך אין אתה לריך לדבר הרבה בשביל כך: והב אגר כלים וכו'. כלומר אין אתה לריך אלא ליתן שכר הכלים ליטא המטלטלין שלך או שכר ליטא המטלטלין על כתיפן בסלים ולך ותפנה מתוך ביתי והילך מעותיך: אקולי. בתוך הסל ודוגמתו באתרא דמרי זיינא הלי כולבא רעיא קולתיה תלי ופליגי בה הני אמוראי דלקמיה כל חד לפי טעמי' אם חייב ליתן לו שכר ביתו או דאמרינן דמכיון שלא התנה עמו בתחלה ע"מ שידור בחלירו כ"א אח"כ אסרוגיה בתוך ביתו בסתם. והיה זה סבור שלא יתבע ממנו כלום ועכשיו תובע ממנו אם מחייבין אותו לשלם ולנכות שכר דירה על החוב שלו הוי כאלו מוליאין ממנו אבק רבית ודין דאבק רבית הוא שאין מוליאין לא מן המלוה ללוה ולא מן הלוה למלוה: ר' לא אומר. דלא הוי כאלו מוליאין אבק רבית מיד המלוה אלא כנותן לו שכר רגלו כלומר שהרי אם זה לריך לפנות מן הבית לא יבלר שלריך להוליא על שכר כלים ליטא המטלטלין שלו או שכר הכתפין וכפי השכר הזה עכ"פ ינכו לו מן חובו דלא הוי אלא כנותן לו שכר רגלו שלא להטריח עלמו לטלטל מבית לבית ולהוליא הולאות על זה: ר' זירה אמר. בה טעמא אחרינא וס"ל ג"כ דמנכין לו מחובו נגד שכר דירתו ולא הוי כמוליאין ממנו אבק רבית אלא דנעשה כמו

שמשכיר לו הדירה ביוקר לפי שזה היה סבור שלא יתבע ממנו שכר דירה בשביל החוב שיש לו עליו ועכשיו אינו רולה כ"א שישלם לו כך וכך א"כ הוי כמשכיר לו דירה ביוקר ממה שהיה נראה בעיניו של המלוה:

כיצד קיבל הימנו שדה [א] *בעשרה כור חיטין ואמר לו תן לי סלע אחד אמר לו אין לי אלא כור אחד חיטין טול לך וחזר ולקח ממנו בעשרים וארבע אין זה רבית אבל אסור משום הערמית רבית א"ל לית את צריך. והב אגר כלים או אגר הכתפין אקולי וסב דינרך. ר' לא אמר בנותן לו שכר רגלו. ור' זירא אמר נעשה כמשכיר לו דירה ביוקר:

הלכה ב מתני'

*מרבין על השכר ואין מרבין על המכר כיצד [ב] השכיר לו את החצר ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה ואם של חודש בחודש בסלע להדש מותר. [ג] מכר לו את השדה ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך באלף זוז ואם לגורן בשנים עשר מנה אסור [ד] מכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים ואמר לו אימתי שתרצה הבא מעות וטול את שלך אסור. [ה] הלווהו על שדהו ואמר לו אם אתה נותן לי מיכן ועד שלש שנים הרי הוא שלי הרי הוא שלו כך היה בייתום בן זונין עושה על פי חכמים:

גמ'

הלכה ב מתני'

מרבין על השכר. בשכר המתנת מעות השכירות ואין מרבין על המכר בשכר המתנת מעות המקח וטעמא משום דקי"ל שכירות אינה משתלמת אלא בסוף הלכך כי שקיל מיניה סלע בחדש דהוו להו י"ב סלעים אין שכר המתנת המעות שהרי לא נתחייב לו לשלם השכירות עד סוף החדש והאי דא"ל אם מעכשיו תתן לי הרי הוא שלך בעשר סלעים אי הוה מקדים ליה הוה מחול ליה מדמי השכירות ואוזולי הוא דמוזיל גביה דמוגר ליה פחות משווייה אבל גבי מכר משמשך המקח דינו ליתן המעות וכי א"ל אם מעכשיו תתן לי הרי הוא לך באלף זוז הן הן דמי שוויה וכי מטפי עלייהו לגורן שכר המתנת מעות הוא: השדה. וה"ה מטלטלין וכל סחורה אם מכר לו יותר משוויה בשכר המתנת מעות אסור והוי אבק רבית מדבריהם ודין אבק רבית לכתחילה אסור לו ליתן להמלוה ואם נתן לו אין מוליאין מידו שאינה יולאה בדיינים: מכר לו את השדה ונתן לו וכו'. ואמר לו המוכר ללוקח אימתי שתרלה הבא מותר המעות ולכשתביא תהיה השדה קנויה לך מעכשיו אסור לעשות כן שהרי כשא"ל מעכשיו אם המוכר יאכל פירות בתוך כך ולכשיביא זה המעות נמלאת השדה היתה קנויה לו מיום המכר וזה אכל הפירות בשכר המתנת מעותיו ואם הלוקח יאכל הפירות בתוך כך שמא לא יביא לו מותר המעות וזה יחזיר לו מה שקבל ממנו ונמלא שלא היתה השדה קנויה לו דהא לכי מייתית קנה מעכשיו אמר ליה והא לא אייתי ומעות הראשונות כמלוה בעלמא היו אלל המוכר וזה אכל פירות בשכר המלוה. ואם מניחים הפירות ביד שליש מותר ואם יביא שאר המעות יתנם ללוקח ואם לא יביא יחזירם להמוכר אבל אם לא א"ל מעכשיו אלא כשתביא מותר המעות תקנה המוכר הוא אוכל הפירות עד שיביא המעות ולא הלוקח: הלוהו על שדהו וכו' הרי הוא שלו. ודוקא בדא"ל מעכשיו היא קנויה לך אם לא אביא לך המעות מכאן ועד ג' שנים ואי לאו הכי הוי אסמכתא ולא קני ואם א"ל מעכשיו דין הפירות הוא שאם לא ישלם לו תוך ג' שנים הרי הן ללוקח ואם ישלם לו מקודם אין לו ללוקח הפירות ולפיכך יהיו הפירות מונחין ביד שליש שאם יחזיר לו מעותיו תוך ג' שנים יהיו הפירות להלוה והוא המוכר ואם לא יחזיר המעות עד אחר ג' שנים יהיו הפירות להמלוה לפי שהיתה השדה קנויה לו משעת הלואה ואותה הלואה דמי השדה היתה ואוזולי הוא דאוזיל גביה:

גמ'

מסורת הש"ס

ב"מ דף סה ע"ב

ע' תוס' כ"ב סו ד"ה דיגר

תוס' הרי"ד

ר"ז אמר נעשה כמשכיר לו דירה ביוקר עי' בפנים בדברינו. וכזה י"ל כפלוגתא דרבינו אפרים והרמב"ן ז"ל מובא בר"ן ז"ל דף ס"ז בענין הלוהו ודר בחצירו לאפוקי בדיינין דהלויני ודר בחצירו דהוי ר"ק מפקינן ממנו אגרא. אבל הלוהו ודר בחצירו דהוי אבק ריבית אינה יולאה בדיינין לא מחייבינן לי' לנכוי שיעור אגר ביתא כדאמרינן לקמן אמר רב אשי השתא דאמר אבל טפי לא מפקינן מיני' אבל שיעור זוזי נמי לא מסלקינן לי' כלא זוזי מ"מ כל סילוקי כלא זוזי אפוקי מיני' הוא. והר' אפרים ז"ל נחלק עליו בזה וכתב דלא אמר כל סילוקי כלא זוזי אפוקי מיני' הוא אלא במשכנתא דהוי ברשותי' לגמרי דלא מצי לסלוקי לי' עד דיהיב זוזי וכמו שגבה חובו דמי הילכך כל סלוקי בלא זוזי אפוקי' הוא. אבל בלוהו דלאו על ההוא ביתא אוזפי' ואי בעי מפיק לי' מההיא ביתא בלא זוזי סלוקי בלא זוזי לאו אפוקי הוא ומנכי לי' אגר ביתא. ויש מביאין ראי' לדברינו מן הירושלמי חד בר נש אשאיל לחברי' דינרין אברתי' בו ביתא א"ל הב לי דינרא אתא עובדא קומי דר' אבא בר בזני אמר ינכה לו מאי דהוי חזי למבריי' ודחא אותו הרמב"ן ז"ל דילמא ר' אבא בר בזני ס"ל כמאן דאית לי' לקמן דאסליקי בלא זוזי לאו אפוקי מיני'. ואנן כרב אשי קי"ל דאמר דהכיב אפוקי מיני' עכ"ל הרא"ש ז"ל. וכאמת נ"ב האיך מביאין ראי' מהאי ירושלמי דילמא רהכ"ב ס"ל כמ"ד דחולק על ר"א. אבל לפי דברינו ניחא דהא מסיק בירושלמי הטעם דנעשה כמשכיר לו דירה ביוקר ע"כ בשביל זה לא חשוב אפוקי מיני' ממונא וע"כ דלא דמי למשכנתא ודו"ק:

מראה הפנים

וככר הביא הטור בסי' קע"ג מה שכתב בספר התרומות בשם הרמב"ן ז"ל שלריך שיהיה אחריות השער בהוא שלא מחמת המוכר על הלוקח ולא על המוכר שלא יהיה קרוב לשכר ורחוק להפסד וכתב שם בשער מ"ו ח"ד סי' י"ג שהוא ז"ל מלד החומרא החמיר בזה. וכדין הערמת רבית דסיפא והובאה ברייתא זו בבבלי דף ס"ב ע"ב תני רב ספרא ברבית דבי ר' חייא וכו' כתב שם בשם הרמב"ן דהוי אבק רבית והביאו הטור בסי' קס"ג. והריב"ש בתשובה סי' של"ה כתב דדעת הרבה מהמפרשים כדעת הרמב"ם ז"ל דאין כאן אבק רבית אלא שלכתחלה הכור לעשות כן ואם עבר וע"ש מוליאין מיד הלוה וכ"כ בסמ"ג לאוין קצ"ה. ולכ"ע אם לא א"ל הלויני מעות בתחלה אלא הלויני חטין מותר כמבואר שם:

רבי לא אמר כנותן לו שכר רגלו. עיקרי דינים אלו הנוגעים בדין משכנתא יתבארו לקמן בהלכה ב' עם מה שנתברר לנו מן השיטות בס"ד ולפי חלוקי דעות מהראשונים וגדולי האחרונים. וכאן אין לנו לבאר כ"א זה. דמבואר הוא להדיא דהאי ענינא אעובדא דלעיל קאי שכשאמר לו הב לי דינריי השיב לו זה לית את לריך והב אגר כלים וכו' וכדפרישית בפנים ואפי' נפרש דהאי אמר ליה לית את לריך וכו' אמתני' קאי יהיה איך שיהיה עכ"פ מבואר הוא דדין זה מיירי שלא התנה עמו בתחלה לדור בחצרו בחנם אלא שאחר ההלואה היה דר המלוה בחצירו וכשביקש הלוה שכרו וא"ל המלוה תן לי מעותי השיב זה א"כ לא מכיתי וכאו לדין. והרי זה ממש דין הנזכר בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו ממלוה בהל' ב' המלוה את חבירו וכו' ואם דר לריך להעלות לו שכר ואם

בעלה ס"ו אבק רבית לפי שלא התנה עמו שילוהו וידור בחצירו לפיכך אם עדיין לא החזיר לו חובו וכא לנכות שכר החצר שדר בה מן החוב אם היה השכר כנגד החוב

אינו

מסורת הש"ס

(תוספת' פ"ד)

ב"מ סג מנ:לה כז ערכין לא ערכין פ"ט)

ערכין שם

גמ' *תני המוכר שדה לחבירו ואמר לו על מנת שאהא בה [א] ארים. על מנת שאהא בה שותף. [ז]על מנת שהמעשרות שלי. על מנת שכשתמכרנה לא תמכרנה אלא לי. שבל זמן שאני רוצה נותן דמיה ונוטלה מותר. היה חייב לו מעות וכתב לו שדהו במכר. כל זמן [י] שהמוכר אוכל פירות מותר. כל זמן שהלוקח אוכל פירות אסור. ר' יודה אומר בין כך ובין כך מותר. א"ר יודה כך היה בייתוס בן זונין עושה ע"פ חכמים. אמרו לו משם ראייה *מוכר אוכל פירות היה. ר' יוחנן ור' לעזר ור' הושעיה אמרי מבתי ערי חומה למד ר' יהודה. *דתני שנה האמורה בתורה ערי חומה הרי הן כמין רבית ואינה רבית. תניי חורן תני הרי זו ריבית אלא שהתירה התורה. מאן דמר הרי זו כמין *ריבית ואינה רבית ר"מ. מאן דמר הרי זו ריבית אלא שהתורה התירה ר' יודה. א"ר אידי כד סלקית מגלותא אשכחית עובדא קומי ר' אמי הרי זו כמין רבית ואינה רבית. א"ר חזקיה לא אמרו אלא זו רבית שהתורה התירה. כאן התורה התירה. הא במקום אחר לא. אפילו כן לא אשגח רבי אמי אמר בייתא עם דיירא דאיר:

הלכה

גמ' תני. בתוספתא פ"ד: ואמר לו. המוכר ללוקח על מנת שכשתחכור שדה זו לאריסות לא תחכרנה אלא לי: שאהא בה שותף. בפירות או על מנת שהמעשרות ממנה יהיו שלי אם היה לוי או התרומה אם הוא כהן: לא תמכרנה אלא לי. בדמי שוויה: שכל זמן. או שהתנה עמו כל זמן שאני רוצה אני מחזיר לך הדמים ונוטלה: וכתב לו שדהו במכר. אם איני משלם לך מכאן ועד זמן פלוני הרי השדה שלך: שהמוכר אוכל פירות. בתוך הזמן מותר: הלוקח אוכל פירות אסור. שמא לא יבא לידי מכר שזה יחזיר לו מעותיו בתוך הזמן ונמצא שבהלואה היו אלו והלוקח אוכל פירות ברבית: ר' יודה אומר בין כך ובין כך מותר. דלד אחד ברבית הוא שמא יבא לידי רבית שמא לא יבא לד הפדייה בא לידי רבית לד המכר אינו בא לידי רבית: מבתי ערי חומה למד ר' יהודה. כדמייתי הא דתנינן בפ"ט דערכין גבי דין דבתי ערי חומה דגואל כל שנים עשר חדש והרי זה כמין רבית שכשמחזיר לו מעותיו בתוך השנה ואינו מנכה לו כלום נמצא מה שדר זה בביתו בשכר המתנת מעותיו הוא: ואינה רבית. ואעפ"כ אינה רבית גמורה מפני שעל ידי מכר היא ולא על ידי הלואה: תניי הירן. תניא אידך דתני דבתי ערי חומה הוי רבית אלא שהתורה התירה ומפרש דמ"ד שאינה רבית ר' מאיר היא דהוא חכמים דר"י דלעיל וקסבר דאין למדין מבתי ערי חומה דשם לא הוי על ידי הלואה: ר' יודה. דס"ל דשם נמי הוי רבית והתורה התירה וגילתה לנו דכל כה"ג דספק הוא שמא יבא לידי רבית שמא לא יבא מותר: כד סלקית מגלותא. כשהעליתי מן הגולה לארץ ישראל: אשכחית עובדא. דכה"ג שבאת לפני ר' אמי שהיה אחד חייב לחבירו ועשה לו הבית מכר שאם לא יפדנו תוך זמן פלוני יהא שלו והלוקח היה דר בתוכו ואח"כ החזיר לו מעותיו תוך הזמן ופסק ר' אמי כהך סתמא דה"ז כמין רבית ואינה רבית תנן ומותר ואינה מנכה לו כלום: אמר חזקיה. הקשה לו הא תניא הרי זה רבית אלא שהתורה התירה ולא אמרו וכו' דגזירת הכתוב הוא והתורה הפקירה והפקיעה מיניה ואין למדין מהתם למקום אחר: אפי' כן לא השגח ר' אמי. על האי קושיא והתיר שיחזיר לו מעותיו בלי ניכוי משכר הדירה כדאמר טעמא: בייתא עם דיירא דאיר. הבית מתקיים עם דירת בני אדם שדרין בתוכו כפי שרואין מה שצריך תיקון ומתקנין אותו:

הלכה

עין משפט נר מצוה

יא
א ש"ע יו"ד סי' קסד ס"ו

יב
ב מיי' פט"ז ממלוה ולוה הלכה ה סמ' לאוין קלג טוש"ע שם סעיף ד ובס"י קע:

ציון ירושלים

ז על מנת שהמעשרו' שלי עמפ"מ מ"ש ביאור דברי הרמב"ם. ועפר"ת יו"ד סי' סא שכתב כעין זה. ובהגהות זקיני הח"ל ז"ל כעי"ן חו"מ סי' ריד כתב לדחות דברי ובה:ב בהלכתי:

מראה הפנים

אינו מנכה לו הכל אלא כמו שיראו הדיינין שאם מסלק אותו בלא כלום ה"ז כמי שהוציא אותו בדיינים והבק רבית אינה יוצאה בדיינין. והראב"ד ז"ל השיג שם וכתב אין כאן מקום לבודא דדייני וכו'. ומבואר הוא דמכאן למד הרמב"ם לומר כן ולא רצה לפסוק כרבי זירא דלדידיה עכ"פ כמוציאין ממנו א"כ הוי אם השכר כנגד החוב ולפיכך פסק כר' אילא דלפי ראות עיני הדיינים קאמר דרואין אותו כנותן לו שכר רגלו שלא להטריחו לצאת מן הבית חולה ולנוד ממקום למקום להוציא שכר הכתפין. וכפי ערך שכר זה הוא מנכה לו מתוכו. ולענ"ד פשוט הוא דדבריו ז"ל הם דברי ר' אילא דהכא:

המוכר שדה לחבירו ואמר לו על מנת שאהא בה אריס מותר. דין זה כתב הריב"ש בתשובה והביאו הב"י בסי' קס"ד. ועיינתי בהריב"ש בתשובה והוא בסוף סי' ש"ה ולא ראיתי שם שהביא התוספתא אלא מסברי' דנפשיה וכמו שהיו נוהגין היתר לעשות בברצלונה לעשות כן. ומה שכתב שם הט"ז על זה ופשוט הוא גם כאן שצריך שיקנה הלוקח הבית תחלה בקנין גמור כדלך שהמכירה נקנית בעלמא דאל"כ הוא בהלואה והסור עכ"ל. לא ידעתי להיכן נוטה דבריו דפשיטא דבמכר לחלוטין מיירי ואם הכוונה שצריך שבתחלה יהיה המכר בקנין גמור בלא תנאי כ"א אח"כ יתנה עמו ביהא הוא החוכר. הא ודאי ליתא שאפי' התנה עמו בשעת המכר על מנת כך מותר וכ"כ הריב"ש שם להדיא ואע"פ שמתחלה כשמכר לו גוף הבית התנה שיחכירנה לו אח"כ אין בכך כלום. ומבואר הוא בהתוספתא ובהאי תלמודא:

על מנת שהמעשרות שלי. וכן הוא בתוספתא פ"ו דדמאי והובאה בבבלי פ' המוכר את הבית דף ס"ג ע"א ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' מעשר הלכה י"ט כהן שמכר שדה לישראל וא"ל ע"מ שהמעשרות שלה שלי לעולם הרי הן שלו כיון שאמר על מנת נעשה כמי ששייר מקום המעשר. ולא הוי כמקנה דבר שלא בא לעולם וכדקאמר התם אמאי הא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ומשני כיון דאמר על מנת שמעשר ראשון שלי שיורי שייר למקום מעשר ור"ל לא מיבעיא היכא דאמר חוץ דקי"ל בעלמא דחוץ שיורא הוא וע"מ תנאה הוי כדאמר בריש המגרש ובכמה מקומות אבל הכא אפילו אמר על מנת שיורא הוי. וכ"כ בחידושי הרמב"ן בשם רבינו הגאון ז"ל בספר המקח דלא בכל שיתנה על הלוקח בלשון חוץ או בשייר בלשון על מנת הכל שיורא כדאמרינן מקום מעשר שיורי שייר עכ"ל והטעם דע"כ לומר כן דאי לאו הכי הוי כמקנה דבר שלא בא לעולם ותנאיה לאו תנאה ובטל המכר וכסברת הר"י מיגא"ש ז"ל הביאו שם עיין עליו. ובהכי ניחא מה דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מביכורים הלכה י"א גבי כהן שמכר פרה לישראל התנה הכהן וכו' אבל אם אמר לו הכהן על מנת שהמתנות שלי הרי המתנות של ישראל ונותנן לכל כהן שירצה אע"פ שהתנה עמו שהן שלו לא נפטר מן המתנות בהאומר על מנת לא שייר בעלמן של מתנות כלום. ולכאורה קשה אדבריו דלעיל בהלכות מעשר וכדתמה הט"ז בי"ד סוף סי' ס"א. אבל באמת היינו טעמא דהתם במתנות הכהנה הוי כדאמרי' בעלמא בעל מנת וכדאמר בפ' הזרוע דף קל"ד ע"א דה"ט דמ"ד דנותנן לכל כהן שירצה ונמ"ס דהתם דבר שבא לעולם הוא וקנה הלוקח מקחו אף שאין התנאי כלום אבל הכא כיון דהוי דבר שלא בא לעולם ע"כ לנו לומר דשייר מקום הקרקע למעשר וכין דאמר חוץ וכין דאמר על מנת שיורא הוי דהליקח מקנה לו בעין יפה המקום לשיור המעשר שאם יבטל התנאי גם הוא לא קנה והו עיקר טעם החילוק בין הני דיני: **על** מנת שכשתמכרנה לא תמכרנה אלא לי שכל זמן שאני רוצה וכו'. הך ברייתא כר' יהודה דלקמן אתיא דאמר לד א' ברבית מותר וכדאמרי' התם בדף ס"ה ע"ב דתני בברייתא דהשא"ל המוכר ללוקח כן אסור שאין זה מכר וכשאוכל הלוקח פירות שכר מעותיו הוא נוטל ומוקי לה התם דלא כר' יהודה ואם הלוקח הוא דהתנה כן לכשיהו לך מעות אהדרה לך מותר כדמסקינן שם ועיין בדיבור דלקמן:

היה חייב לו מעות וכתב לו שדהו במכר. כדי לבאר הסוגיא והדינים המסתעפים ממנה והילוקי הדינים של לד אחד ברבית ופירושיהן. אמרתי להביא בתחלה מדיני המשכנתא ובדיבור מה שנתברר לנו מדברי הראשונים וגדולי האחרונים בתכלית הקיצור האפשרי. ואם לפעמים ארחיב במקצת ללמד איזה יבוא ותירוץ בהסוגיות ובשיטות הראשונים ומתוכן יתברר לנו דינים הללו ואשר מצאנו כהן בס"ד. ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סי' ד':

מאן דאמר ה"ז כמין רבית ואינה רבית ר' מאיר. ובערכין דף ל"א ע"א דרמי נמי מתני' וברייתא אהדדי ותניא ה"ז רבית גמורה אלא שהתורה התירה א"ר יוחנן לא קשיא הא ר' יהודה והא רבנן. ופירשו רש"י והתוס' דמתני' כר' יהודה וברייתא דתני רבית גמורה אתיא כרבנן. ומ"מ נוכל ליישב גי' דהכא וכמה דפריבית בפנים וכעין דפירשו התוס' שם לדעת ר"ת והבאתי בדיבור דלעיל דלשיטתו דס"ל לד א' ברבית מדרבנן הוא דאסור ה"ק מדכתב לן רחמנא דין בתי ערי חומה גלי לן דכה"ג אין זה רבית דאורייתא. וזהו אליבא דרבנן ומיהו אסור מדרבנן הוא. והכא מפרשינן לה הברייתא אליבא דר' יהודה דגלי לן קרא דכל כה"ג אין זה רבית כלל ומותר. ולענין דינא הדא הויא דלרבנן מיהת מדרבנן אסור. ונראה דמהכא סייעתא לדעת ר"ת וסייעתו וכמה שנתבאר לעיל דמקילין במשכנתא בנכייתא באתרא דמסלקי דהא כאן בבתי ערי חומה באתרא דמסלקי הוית שהוא גואל מיד וגואל כל הי"ב חדש ובלא נכייתא וקאמר דלר' יהודה מותר הוא ולרבנן מדרבנן הוא דאסור דאבק רבית וא"כ בנכייתא לכ"ע מותר הוא ובכבר נתבאר בדיבור דלעיל דהיכא דלא נזית לה בתורת משכונא אלא בתורת הלואה כגון המלוה את חבירו לא ישכור חצירו בפחות אפי' לדעת ר"ת א"כ הוי ועיין בדיבור דלקמן:

כאן התירה התורה הא במקום אחר לא. הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות כתב דמכאן סייעתא לדעת הרי"ף ז"ל דמשכנתא בלא נכייתא באתרא דמסלקי רבית גמורה היא שהרי בית בבתי ערי חומה עד י"ב חדש משכונה היא לגמרי באתרא דמסלקי שאם מביא לו מעות כל שעה שירצה מסלקו ותניא ה"ז רבית גמורה אלא שהתורה התירתה בבתי ערי חומה אבל לא במקום אחר גם בירושלמי בפרקין היא שנויה ומפורשת כאן התירתה התורה אבל במקום אחר לא עכ"ל. ולכאורה תמוה הוא דהדמייתי ראיה וסייעתא מדר' חזקיה לותיב מיניה תיובתא מדר' אמי דלא אשגח ביה ועבד עובדא ומעשה רב והיינו יכולין ליישב קושיא זו להרמב"ן ז"ל דהיה סובר דר' אמי לא קאמר אלא בביתא דלא עבידא למיגר דהא בייתא עם דיירא דאיר קאמר וכהאי דאמרי' בפ' כילד הרגל דף כ"א ע"א דמהאי טעמא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו בחצר דלא קיימא להגרא אין צריך להעלות לו שכר דביתא מישבא יתיב ובכה"ג ס"ל להרמב"ן דלאו רבית כלל הוי ואפילו בהלואה ודר בחצירו דהא לא חסריה ממונא אלא דאסיר הוא לכתחלה וכדכתב בה"ת בשמו בשער מ"ו ח"ג סי' י"ט וכ"כ הרא"ש ז"ל לעיל בשמעתא דהמלוה את חבירו לא ידור וכו' ומפרש לדברי הרי"ף ז"ל דהא דקאמר בהלואה ודר בחצירו דרבית קצוצה הוי ומסקינן מיניה ובהלוהו ודר בחצירו אבק רבית הוי היינו בחצר דקיימא להגרא ומוסכם הוא שם בדברי הרא"ש ובטור סי' קס"ו בדין זה אבל כבר נתבאר לעיל בעיקר דין דמשכנתא שמוסכם הוא מגדולי האחרונים כדעת המקילין ובלא נכייתא אבק רבית הוי ובנכייתא מותר לעולם ואפי' באתרא דמסלקי ובין בבית ובין בשדה וכרם כדעת ר"ת והרשב"א ובה"ת ז"ל וכן הסכים הראב"ד ז"ל בפירושיו. ומה שתמצא דעתו בהשגות בפ"ו ממלוה הוא לפי פירושו בענין הסוגיא ודעת האמוראים ומה שתירץ בענין קושית דרבינא אדרבינא בהשגה בהלכה ד' הוא כפירוש התוס' ד"ה פירי מאי וכו' ומה שתירץ בהשגה בהלכה ז' הוא עולה לדעת הרי"ף כפי אשר נתבאר ויש שם ט"ס בהעתקה ול"ל אמת הוא זה שהחמירו בבית יותר מבשדה וכו' דכרם ושדה חד טעמא אית להו. ובדין דהמלוה את חבירו ודר אח"כ בחצירו אם מוציאין ממנו כבר באורתי בהלכה דלעיל דנראה להדיא מהכא כדעת הרמב"ם ז"ל דמנכין לו כפי ראות עיני הדיינין כמבואר בד"ה ר' לא אמר ע"ש. וכתב עוד הרמב"ם בדינים אלו בפ"ו ממלוה הלכה ג' הורו רבותי שהמלוה את חבירו ולאחר זמן תבע חובו וא"ל הלוה דר בחצירי עד שאחזיר לך הרי זה אבק רבית לפי שלא קצץ בשעת הלואה שנא' לא תתן לו בנשך. וכ"פ בסמ"ג לאוין קצ"ה. ותמהו רבים על זה וכדהשיג הראב"ד שם חיי ראשי לא יפה הורו שאם הגיע זמן הפרעון והרוה ליה זמניה משום הכא דירה כשעת מתן מעות דמיא וקידושין יוכיחו וזה עולה לפי שיטתו שפי' הא דאמרינן בפ"ק דקידושין דף ו' ע"ב בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית ה"ד אילימא דאזקפה דאמר לה ארבעה בחמשה הא רבית מעלייתא הוא ל"ל דאריות לה זימנא והיינו בהגיע הזמן לפרוע לו המלוה ומרווח לה הזמן ומתקדשת בשכר שהיתה נותנת מיד ברצון דינר לפי שמאריך לה הזמן

שנויי נוסחאות (סו"כ) שהתורה התירה נ"ל שהתירה התורה.

הלכה ג מתני' אין [א] מושיבין חנווני למחצית שכר

לא יתן לו מעות ליקח בהן פירות למחצית שכר אלא אם כן נתן לו שכרו כפועל בטל אין [ב] מושיבין תרנגולין למחצה ואין שמין עגלים וסייחים למחצה אלא אם כן נתן לו שכר עמלו ומזונות אבל מקבלין עגלים וסייחים למחצה ומגדלין אותן עד שיהו שלשין וחמור עד שתהא טוענת: **גמ'** חד בר נש אשאל לחבריה דינרין א"ל סב שני דינרין אגרך ומה דינון עבדין דילי ולך. *תני הנותן [ג] מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית ואמר לא לקחתי אין לו עליו אלא תרעומת. ואם ידוע שלקח הרי זה מוציא ממנו על כרחו. הנותן [ד] מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר. רצה אחד מהן ליישנן חבירו מעכב על ידו. אם היה ערב שביעית אין חבירו מעכב על ידו. ששניהן על מנת כן לקחום. הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר אם אמר הא לך מנה *שאינו יכול לעמוד בפרוטרוט הרי זה אסור. ראה פירות מוקירין הרי זה מותר. הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר רשאי הלוקח ליקח מאותו המין. כשמוכר לא ימכור שנים כאחת אלא מוכר זה ראשון וזה אחרון. הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר רשאי ליקח מכל מין שירצה. לא יקח לו [ה] בהן כסות ועצים. *אמר רבי יצחק הדא אמרה [ו] המבטל כיס חבירו אין לו עליו אלא תרעומת.

המבטל

פני משה

הלכה ג מתני' אין מושיבין חנוני למחצית שכר. לא יאמר בעל הבית לחנוני הרי פירות נמכרים ארבע סאין בסלע ואתה מוכרן בחנות פרוטה פרוטה ומשתכר שאתה הולך פירות ושב ומכור בחנות והריוח נחלוק וטעמא דמילתא משום דקי"ל הך עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון סתם המקבל פרגמטיא למחצית שכר מקבל עליו אחריות חצי הקרן באונסין וזולא הלכך היא פלגא כיון דמחייב באונסין עליה היא אצלו שהרי היא שומא אצלו במעות בשער שבשוק ודינו ליטול חצי השכר והשתא מתעסק הוא באידך פלגא שהוא של בה"ב ופקדון אצלו מיקריא בשכר המתנת המלוה לפיכך אסור אא"כ נותן לו שכר עמלו שהוא עמל באותו החצי כפועל בטל: ולא יתן לו מעות וכו'. קמ"ל דאפי' במעות ליקח בהן פירות דנפיש טירחיה סגי ליה נמי בשכר כפועל בטל: אין מושיבין הרנגולים למחצה. לשום בצים בדמים לבעל התרנגולת להושיבה עליהם ולגדל אפרוחים למחצית שכר במה שיהיו האפרוחי' שוים יותר על דמי הבצים דהואיל וזה מקבל עליו אחריות חצי דמי הביצים אם יתקלקלו או אם ימותו הוה ליה פלגא מלוה נמלא זה מגדל את חציין השני בשכר המתנת מעותיו: ומזונו. מזון שהוא מוליא באפרוחין: ואין שמין עגלים וכו'. עכשיו הם שוין כך וכך קבלם עליך נגדלם שנה ושנתיים למחצית שכר ולמחצית הפסד אם ימותו: אבל מקבלין. בלא שומא שאם ימותו לא ישלם לו כלום ואם יחיו יחלקו ביניהם: עד שיהיו שלישין. שיעמדו על שלים גידולן ואז יחלוקו: וחמור. מגדלו עד שתהא טוענת משאוי כך היה מנהגם לגדלם קודם חלוקה: **גמ'** חד בר נש וכו'. פירושא דמתני' מפרש דכשנותן לו מעות למחצית שכר צריך שיקצוץ לו איזה סך ליתן לו בעד שכר טרחתו ואח"כ יחלקו הריוח דאי לאו הכי הוי רבית במה שמתעסק בחצי של הנותן והיינו דקאמר כזה שא' הלוה לחבירו ע"מ להתעסק למחצי' שכר והוא א"ל תקח ב' דינריי בעד שכר טרחתך ושאר הריות שיעשו המעות יהיה שלי ושלך בשוה וביאופן זה שרי: תני. בתוספתא פ"ד: אין לו עליו אלא תרעומת. שיהיו מעותיו בטילים אצלו ואם ידוע וכו' ש"מ עדים שלקח בהן פירות לשותפות ועכשיו הוא רוצה לחזור בו גוליי' ממנו בע"כ דמכיון שלקח במעותיו של הנותן זכה בו הנותן בחלקו. לייסנן. כלומר שלא להתעסק בהן עכשיו אלא לאחר זמן: חבירו מעכב על ידו. שעל מנת להרוית בסחורה נתן לו ולא לייסנן: ערב שביעית. שאין הפירות מצוין ובפירות שביעית אסור לעשות בהן סחורה: ע"מ כן לקחום. בתחלה כשנתן זה וקבל זה מסתמא ע"מ כן היה דעתם שיהיו המעות מופקדים אצלו עד לאחר שביעית ואז יתעסק בהן: אם אמר לו המקבל להנותן הא לך מנה בשביל חלק הריוח שלך שאיני יכול לעמוד בפרוטרוט החשבון ולחשוב כל פעם ופעם כמה ריוח מזה ומזה: ה"ז אסור. שהרי א"י כמה יעלה הריוח ואם יגיע לחלקו מנה ומיחזי כרבית: ראה פירות מוקירין. הפירות שלקח בעד מעותיו הן הולכין ומתייקרין ומסתמא יעלו לריוח הרבה ה"ז מותר לקבל ממנו בפעם אחת לפי אומדן הדעת שישתכרו בהן: מאותו המין. ממה שלקח כבר לשותפות רשאי ליקח עוד לעצמו מאותו המין בעד מעות שלו ואין זה יכול לומר לו אם תקח מדמי עצמך מאותו המין תשתדל יותר בשלך מבשל שותפות: כשמוכר לא ימכור שניהם כאחת. שלא יערב אותן נמכרן כאחת שאפשר מה שקנה לעצמו אינו משובח כל כך כמו של השותפות ונמצא חבירו נפסד בכך: אלא מוכר זה ראשון. מה שלקח ראשון שלא יתקלקל ומה שלקח אחרון והוא יותר חדש ויכול להשתמר מוכרו אחרון: כסות ועצים. לפי שההפסד מצוי בהן וכשהן מונחין איזה זמן תאכלם העש ונוחין להתקלקל: הדא אמרה. ארישא דתוספתא קאי ועד כאן הוא מן התוספתא. מדקאמר הנותן מעו' לחבירו ליקח בהן פירות למחצית ואמר לא לקחתי אין לו עליו אלא תרעומות בעלמא שיהיו המעות בידו לבטלה שמע מינה המבטל כיס חבירו שמונע ממנו ריוח שהיה יכול להשתכרו להרויח בסופו: אין לו עליו אלא תרעומות. אתה גרמת למנוע ממני ריוח זה ומ"מ אינו חייב לשלם ולפייסו בעד הריות:

המבטל

מסורת הש"ס

(תוספתי' פ"ד)

עי' כ"ה דף פח

(לקמן פ' המקבל הל"ג)

עין משפט נר מצוה

יג
א מיי' פ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ט סמ"ג לאוין קצו טוש"ע יו"ד סי' קעז ס"ב

יד
ב מיי' שם הלכה ט ופ"ח מהלכות שלוחין ושותפין ה"ח סמ"ג שם וסי' כב וטוש"ע שם

טו
ג ד מיי' פ"ה מלוחין ושותפין ה"ה טוש"ע חו"מ סי' קעו סי"ג יד וע"ש

טז
ה מיי' שם פ"ז טוש"ע יו"ד סי' קעז סעיף לח

ציון ירושלים

[ו] המבטל כיסו של חבירו אין לו עליו אלא תרעומ' המבטל בדם חבירו חייב לשפות י'. לכאורה זשכתי שמוה יהיה ברורה למ"ש הקצוה"ח סי' שי לחלק בין קרקע למטלטלין דקרקע כיון דאינה נגזלת משום הכי חייב לשלם משא"כ מיטלטלין ועפ"ך חו"מ סי' שסג ס"ק ח לענין מיטלטלין אבל לפי זה לא יתכן מאי דמבעיא ליה בספיה ותנית מהו ויותר מכתבר חלוקו של החו"י שמבי' הקצוה"ח וכן כת' הסמ"ג עבין פ"ב הלכת שותפין והובא במה"פ כאן וע' מה"פ. מ"ם דריבה דההוב. את מבואר בדברי הרמב"ם ולי היה קשה שאין לא נהיגין כן ומצאתי בחדושי מהג"א על התוספתא בהרגיש בזה ונתן טעם ע"ש ודוק:

מראה הפנים

הזמן וכפי' רש"י והרי"ף ז"ל וזה פשוט דנהרמב"ם אין כאן השגה מדין דקידושין דאיהו ז"ל לא ס"ל כהך פירושא. וכתב על זה בפ"ה מהלכות אישות הלכה ע"ו ופרשו רבותי' בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשומען ומפרש הוא ז"ל דמתן מעות בעינן ואומר לה תתקדשי לי בהנאת זמן שאתרווית לך במלוה זו וכו'. אבל אני תמה בדברי הראב"ד ז"ל בפירושו שם ובדעתו כאן דלדידיה כשעת מתן מעות דמי' והוית רבית קצוצ' ונהי דהא ל"ק כדפריך התם והא רבית מעלייתא היא דיש לומר דהוא ז"ל מפרש הכי ואמאי קרית לה הערמת רבית אי אוזפה לה ד' בה' סי' ניהו רבית ממש דלא קאמר ואסור לעשות כן משום רבית ומשני דאתרווח לה זימנא ולא מיתוי כקן לה רבית אבל לא נא כרבית קצוצה הויא. אלא דמ"מ קשיא ואם כדין רבית של תורה היא כדכתב כאן ואמאי תהיה מקודשת הניחא לאביי דאיהו מודה דהאי מעתתא בקידושין וס"ל כפ"ק דתמורה דף ה' כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עבר ועביד מהני בפיר אבל לרבא דס"ל התם דלא מהני א"כ קידושין לאו קידושין נינהו. ונהי דהא נמי ל"ק דמסקנא דאמר התם אביי ורבא במאי קא מיפלגי ובעי למימר ברבית קצוצה אם יוצאה בדיינין קמיפלגי ודחי לה דהתם בקראי פליג וכו'. וקאמר דבשינוי קונה קמיפלגי והשתא הא מצינן לאוקמותי' מאי בינייהו ברבית קצוצה כה"ג וקדם לאסם דלרבא אינה מקודשת דבהא אפשר למדחי' דבעי למימר דאיכא בינייהו בעיקרא דדינא. א"כ דאה"נ דהוה מצי למימר בכה"ג וחדא מינייהו נקט. מיהו בעיקרא דמלתא קשיא דאם כדברי הראב"ד ז"ל דבאמת כדין ר"ק הויא ושל תורה היא א"כ לדידן אמאי תהיה מקודשת הא ודאי קי"ל כרבא לגבי דאביי דס"ל דאי עביד לא מהני וצ"ע. ולדעת הרי"ף ז"ל דפי' בההיא דקידושין כפי' הראב"ד נ"ק דאה"נ לדידיה אפשר דס"ל דהכא לאו דין ר"ק אית לה להאי דינא אלא הערמת רבית מיקרי' וכן נראה מדברי רבינו ירוחם שפסק בחלק הזה בנתיב כ"ב ח"ח שהביא שם דברי הרי"ף ז"ל ועוד פשוט ובהנאת מלוה כתב הרי"ף כיון דאתרות לה זימנא מקודשת ואסור לעשותו מפני הערמת רבית וברבית קצוצה כגון שהלוה לה ד' בה' וקדשה ב' ותו חמישי אינה מקודשת כך מוכח ופשוט בקידושין ובהנאת מלוה כתב הרי"ף כגון שהגיע זמנה לפרוע לו המלוה והרווית לה הזמן וא"ל תהיה לי מקודשת באותה הנאה שהרווחתי לך עד זמן פלוני והכית הנאת מלוה איתא ולפיכך הויא מקודשת עכ"ל. מזה מבואר כמה שכתבתי דאם היה כאן איסור רבית של תורה אינה מקודשת:

חד בר נש וכו'. לכאורה הוא דלא כדתנן דצריך ליתן שכרו של כל יום כפועל בטל ונראה דהכא מיירי אם יש לו עסק אחר בלאו הכי ומתעסק ג"כ עם מעותיו של זה וכדמסיק בבבלי דף ס"ט ע"א דבכה"ג די שקוצץ לו בדינר כדבעינן ל' התם וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ו משלוחין ושותפין הלכה ב' ובטור סי' קע"ז וכתב עוד הרמב"ם שם וכן אם א"ל כל הריוח יהיה לך שליש או עבירתו בכך. וכלומר דמפרש הא דאמר רב התם מותר השליש וכו' פירושו מהמותר והוא הריוח יהיה שליש בכך. ומה שפסק הרי"ף ז"ל והלכתא כרב באיסורא היינו לומר דל' בעינן עד שיקצוץ לו דינר כשמואל והרמב"ם כתב לבינייהו דלדינא או הא או הא מותר וכ"כ מדברי רבינו ירוחם ומביאו הב"י שם. וכמ"ש פירושו כמותר שליש מתיישב הא דהקשה בעה"ת בשער מ"ו ח"ג על הרמב"ם מביאו הב"י ע"ש:

תני הנותן מעות לחבירו וכו'. דינים אלו דהתוספתא מבוארין רובם בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה משלוחין ושותפין ובפ"ז. ומ"ש בפ"ה הלכה ה' אחד מן השותפין שבא ליישן את הפירות עד זמן הידוע אין חבירו מעכב עליו ואם אין זמן לאותן פירות חבירו מעכב עליו. זה נלמד מדברי התוספתא אם היה ערב שביעית וכו' שהוא הזמן הידוע אחר השביעית ואם בשאר השנים יכול לעכב וכן כיוצא בזה והכ"מ לא ציין שם מקומו הנכון:

הא לך מנה וכו'. האי דינא כעין דשערי מתוגלאי הוא דמוזכר התם דף ס"ח ע"א וקאמר נמי דלית הלכתא כוותייהו דמי יימר דהוה רווחא. ואפשר דמשום דהכא לאו דוקיף ליה בשערא איירי והילכך מחלק בתוספתא דאם ראה פירות מוקירין ה"ז מותר:

לא יקח בהן כסות ועצים. הכי איתא בתוספתא וכן העתיק הרי"ף ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ז משלוחין ושותפין אבל הרא"ש ז"ל העתיק לא כסות ולא כלים וכתב הטעם דכל מידי בכלל פירות הן ואפילו בעלי חיים תוך מאלו ובהמה עמהם תמיהא לי עכ"ל ולפי הגי' שלפנינו לק"מ דאין הנותן מקפיד על פירות דוקא וכן לישנא דפירות לאו דוקא הוא אלא כל מילי העשוין להשתכר בהן ואין ההפסד מצוי בו כ"כ כמו כסות ועצים וכן העתיק הב"י לגי' התוספתא ותלמודא דהכא לא כסות ולא עצים וכתב ולא נתפרש הטעם למה. וכבר פירשנו מילתא בטעמא:

הדא אמרה המבטל כיס חבירו אין לו עליו אלא תרעומות. התם בפרקין דף ע"ג ע"ב גרסינן אמר רב חמא האי מאן דיהיב ליה זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא ופשע ולא זבין ליה משלם ליה כדקאזיל אפרוותא דוולבפט וכתב הרא"ש ז"ל ומיירי כשהתנה עמו שאם לא יקנה ימלא לו יין משלו דאי לאו הכי הא קי"ל המבטל כיס של חבירו אין

לא

א המבטל שדה חבירו חייב לשפות לו. המבטל ספינת חבירו וחנות חבירו מהו. ג *המוליך *פירות ממקום הזול למקום היוקר אמר לחבירו תנם לי ואני נותן לך כדרך שאתה נותנן למקום פלוני אם באחריות הנותן אסור והלוקח מותר. המוליך חבילה ממקום למקום אמר לו תנייה לי ואני נותן לך כדרך שאת נותן במקום פלוני אם באחריות הנותן אסור ג והלוקח מותר. אבל חמרין המקבלין מבעלי בתים מעמידין להן פירות במקום היוקר כשער ד הזול. רבי יודה בר פזי עד מקום שדרכו לילך ולבוא בו ביום. רב הונא אמר נעשה שלוחו. ודא מתיבין הונה שליח שנאנס חייב על האונסין שנאנס פטור על האונסין. לא פעמים מתנה *שומר ה חנם להיות כשואל.

והתני

פני משה

המבטל שדה חבירו. שביטל וקילקל הריוח שלו שהיה לו להרויח מפירותיה: חייב לשפות לו. לפייסו בעד ההפסד שגרם בידים לעשות לו וטעמא דבפירות השדה הריוח מצוי הוא וידוע והוי כמאבד נכסי חבירו בידים וזהו כדתנן לקמן פ' המקבל שאם קיבל שדה והובירה שמין כמה ראויה לעשות ומשלם וגרסי' להא נמי שם: ספינת חבירו וחנותו מהו. מי אמרינן דהואיל ועשוין להשתכר ומצוי בהם הריוח כשדה דמיין או דילמא הואיל וגם ההפסד מצוי בהם וביותר מן השדה דהספינה עשויה להשתבר וכיוצא בזה וכן החנות מצוי ההפסד בו למבטל כיס חבירו דמיא דג"כ אינו ידוע אם היה קונה סחורה זו במעותיו מה יהא בה ולפעמים מצוי ההפסד כמו הריוח ופטור מלשלם לו ולא איפשיטא: ואני נותן לך. בשער היוקר שאתה נותנן הפירות במקום פלוני אם באחריו' הנותן מותר והלוקח אסור כצ"ל וכן הוא בתוספתא שם. וכן צ"ל בסיפא. אם אחריות הדרך על הנותן מותר שהרי עדיין ברשותו הוא ולא הוי מלוה עד שתימכר וכל מה שנמכר ביוקר ברשות של בעלים הראשונים הוא: והלוקח אסור. ואם האחריות על הלוקח אסור דמהשתא הוי מלוה גביה וכל מה שנותן לו יותר מדמיה שבמקום הזול הוי רבית: המוליך חבילה ממקום למקום וכו'. סיפא קמ"ל דאפי' לא א"ל בפירוש כן שנותן לו במקום היוקר וגם אין ידוע בודאי ששם הוא יותר ביוקר אלא שאומר לו אני נותן לך כדרך שחושב אתה למכרן שם אפ"ה אם הוא באחריות הלוקח אסור: אבל החמרין. המוליכין תבואה ממקום הזול למכרן במקום היוקר והן מקבלין מעות מבעלי הבתים של מקום היוקר להעמיד להן פירות מותרין להעמיד הפירות במקום היוקר כשער הזול וטעמא דניחא להו כן שמחמת ששומעין הבעלי בתים של מקום הזול שאין אלו משתכרין גם הם מוכרין להם ביותר בזול כדי שלא ימשכו ידיהם מהן ולהרגילן אצלם. ופליגי בה אמוראי דלקמיה בדין האחריות ובטעמיה: עד מקום שדרכו לילך וכו'. כלומר דהא סתמא קתני ומשמע דאפי' אין בעלי בתים מקבלין עליהן אחריות הדרך והלכך מפרש דלא שרי אלא כשאין דרך רחוקה ממקום ההוא לכאן ודרכן לילך ולבא בו ביום ואין כאן אחריות כל כך דס"ל לר' יודה בן פזי דכשיש אחריות והוא על החמרין אסור: רב הונא. פליג ואמר דאין חילוק דלעולם צריך שיהיה האחריות על הבעלי בתים ולא על החמרים שהרי נעשה שלוחו כלומר אלו החמרין כשלוחו של ב"ב הן שבשליחותן הולכין ומביאין להן פירות ממקום הזול בעד מעותיהן ואין האחריות עליהן: ודא מתיבין הונא. וקאמר הש"ס שהשיבו לרב הונא דקאמר בפשיטות דאין האחריות על השליח ותיובתא עליה מהאי ברייתא דתניא שליח שנאנס חייב על האונסין. והמקשה לא מסיים למילתיה עד דפריך הש"ס עלה שנאנס קאמרת בתמיה אם נאנס פטור על האונסין הוא דלא יהא אלא כשומר שכר בעד שכר השליחות שמקבל וכי ש"ש חייב באונסין: לא פעמים וכו'. כלומר הא לא קשיא דכי לא משכחת לה לפעמים שהתנה עמו שיהא חייב באונסין וכדתנן לקמן בפ"ז מתנה ש"ח להיות כשואל ומתחייב באונסין והך ברייתא בשהתנה עמו בכך מיירי ומ"מ לרב הונא קשיא דקאמר סתמא נעשה כשלוחו ואין אחריות על השליח וכי לא מצינו דהשליח מתחייב באחריות ואפי' באונסין לפעמים וה"נ אע"ג דלא התנה נימא דמסתמא אדעתא דניחייבו באחריות משלחין אותן הב"ב לקנות להן מפני דהא עכ"פ מטיא להו הנאה מהשליחות כדלעיל:

והתני

המוליך פירות ממקום הזול כו' אבל חמרין המקבלין מבע"ב מעמידין להם פירות במקום היוקר כשער הזול. פי' החמרין מקבלין מעות מבע"ב קודם שנוסעים למקום הזול וה"נ כשמביאין למקום היוקר מקבלין מהן הבע"ב הפירות כמו שקנאו הם בשער הזול מותר אפילו דהאחריות הוא על החמרין מ"מ לא הוי אגר נטר. ומפרש ר"י בפ"ז הטעם דמיירי שדרכו לילך ולבוא בו ביום פי' שאינו נראה כשכר המלוה כדפי' בשטמ"ק ז"ל עיי"ש אבל ר"ה סבר דמיירי דרך רחוקה לשנים רבים אעפ"כ מותר משום דנעשה שלוחו פי' דמיירי שהחמרים אין מקבלין שום פעולה טובה מהמעות אלא דהמה שלוחים של הבע"ב. ופריך הגמ' מתיבין לר"ה שליח שנאנס חייב באונסין פי' בתמי' הא שליח שנאנס פטור על האונסין. וא"כ כיון דהאחריות דאונסין הוא על החמרין היכי נאמר דהוי שלוחו. ומשני ולא פעמים שמתנה ש"ח להיות כשואל בתמי' א"כ ה"נ מתנה ש"ח להיות כשואל וזהו דינו של בעה"ת בשער מ"ו ח"ג סי' כ"ח דאם המקבל מקבל עליו אחריות הבהמה בנכסי נ"ב. ונותן כל הריוח לבעל בהמה בהא ודאי שרי דהא לא מיקרי הלואה אלא שליחותי' קעביד עכ"ל ז"ל. ומובא בשו"ע יור"ד סי' קע"ז ס' א' בהגה עיי"ש. ומוקי הירושלמי דמיירי דאין שום הנאה לחמרין [וכן פי' הגר"א ז"ל בסי' קע"ז ובסי' קע"ג עיי"ש] ע"כ לא איכפית לן מה דהוי באחריותו. ופריך הגמ' והתני ר"ה כשם שחייב בכולה כך חייב במקלתה פי' דמקשה ל"ל הנך אוקימתות דריב"פ ודרב הונא הא בלא"ה ניחא ובפשיטות ניחא דהא קי"ל הפוסק על שער שבשוק [פירש"י ז"ל כדף ס"ג ע"ב שער שבשוק הוא כשהחמרין מביאין תבואה למכור ממקום הזול למקום היוקר] וקיבל דמים ולא הי' אותו המין שפסק עליו ברשות מוכר חייב לקנות וליתן ללוקח מה שפסק ואם חזר בו מקבל מש"פ כדאיתא בשו"ע חו"מ סי' ר"ט א"כ הרי החמרין מחויבין לטרוח ולקנות עבור בעה"ב להעמיד מקחם ועליו מוטל למיטרח ולמייתי לי' וכדאמר רנב"י לעיל בה"ב בדברינו. והחמרין שנוסעים להביא סחורה ממקום הזול הוי אצלם השער שבשוק וכיון שחייבין לטרוח ולקנות ולהעמיד מקחם ולמייתי לי' לבעה"ב הרי כל טרחתם הוא להעמיד מקחם כדי שלא לקבל מי שפרע ואי דהם לא נקטו אלא מקצת מעות ואינן מחויבין לקבל מש"פ או להעמיד מקחם אלא לנגד המקצת מעות. אבל הם נותנים במקח הזול הכל לבעלי בתים ז"א דהא תני ר"ה כשם שחייב בכולה ר"ל כשיקבל דמי כולה כך חייב במקצתה פי' שקיבל מקצת דמים ג"כ חייב למטרח ומייתי' לי' דכנגד כולו הוא קונה. א"כ למה לן הנך אוקימתות דריב"פ ורב הונא וכל עיקר דמביא הא דר' הושעיא הוא דתני ר"ה שמחויב למטרח ומייתי לי'. ור"ה תני הדין לענין מקצת או כולו אבל עכ"פ שמעינן דמחויב לטרח ולייתי' לי' וכמו כן ידעינן דה"ה אפילו נתן לו מקצת דמים. דהא דקך הבע"ב שניתנים רק דמי יד להחמרין דכן דרך התגרין כדגרסינן דף מ"ט ע"א. ר"כ יהיב לי' זוזי אכיתנא כו' קמאי דנקיטת זוזי הב להו ואידך דברים הוא כו' וכן בדף מ"ח גבי רחב"י יהבי לי' זוזי אמילחא כו' ערבון הוא דיהיב לי' כו'. ומשני מייתי' תמן ר"ל תמן טרח ומייתי' משלם כשער היוקר ברם הכא משלם כשער הזול. ר"ל דנהי דחייב לשלם ולמטרח ומייתי מקחו אבל המקח היא כשער היוקר שכאן אבל הכא החמרין אפילו נאמר דמטריחין בהליכה ובחזירה בעד עצמם כדי לקיים ולהעמיד מקחם ובשביל זה טרח ומייתי. אבל למה נותנין בשער הזול הא אפילו אי גוף הטירחא היא כדי להעמיד מקחם אבל שכר של הטירחא צריך להיות שייך להם והם יתנו במקח היוקר לבע"ב. ולמה נותנין במקח הזול כמו שקנו במקום הזול וע"כ מוכח דטורחין להעלות שכר אגר נטר לבעלים. וע"כ צריך להיא אוקימתא דריב"פ דדרכו לבוא ביום א' ודרב הונא דאין להם שום הנאה בהממון והוין אך ש"ח דהתנה להיות כשואל. והירושלמי לא ס"ל הטעם דמגלי תרעי' או דאוזל גבי' הנאמר בבבלי דף ע"ג. אלא דאין להם שום הנאת ריוח מהממון וכדינו דבה"ת ז"ל הנ"ל וכן ביאר הגר"א ז"ל הנ"ל ועיי"ש:

ר'

מסורת הש"ס
(תוספתא פ"ד) ב"מ עג פ' ב"מ לד ובפי' גירסת התוס' ב"מ מ ורא"ש שם
ב"מ פח

עין משפ: נר מצוה
א מיי' פ"ו משלוחין ה"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רלב ס"ו בהגהה
יח
ב ג מיי' פ"ט ממלוה ה"ט סמ"ג לאוין קלג קלו טוש"ע יו"ד סי' קעג ס"ז
יט
ד שם ה"ז ת טוש"ע שם סט"ז ועיין בב"י
כ
ה טוש"ע חו"מ סי' רלא סכ"ו

מראה הפנים

לו אלא תרעומות עכ"ל ור"ל דאף דבלאו הכי לא קיימא האי דינא דרב חמא דהא מסקו הפוסקים כ"כ אבי התם דהוי אסמכתא דהא לאו בידו הוא שמא לא ימכרו לו מ"מ אי לאו דמיירי שהתנה עמו בפירוש שאם לא יקח לו שישלם לו ההפסד בלו לא הסיק רב חמא אדעתיה למימר הכי דאין כאן אלא מבטל כיס חבירו. וא"כ לדינא אפי' התנה עמו כך לאו כלום הוי דהוי אסמכתא. ובבי' למב"ת ז"ל ראיתי שכתב בשם הריטב"א ז"ל וז"ל ומורי סרב תירץ דהכא אע"פ שלא קבל עליו תשלומין כלל כיון שנתן לו מעותיו לקנות סחורתו ואלמלא הוא היה לוקח ע"י עצמו או ע"י אחר אלא שזה הבטיחו וסמך עליו ונתן לו מעותיו על דעת כן הרי הוא חייב לשלם לו כל מה שהפסיד בהבטחתו דבשבות הנאה דסמיך עליה מתעבד ליה מדין ערב וזה ענין דין פועלים דפרקין דלקמן שחייבין לשלם לבה"ב מה שהפסיד כשחזרו בהן וזה דין גדול עכ"ל ולא מצאתי חבר לו ולסברא זו וכל הפוסקים סתמו דבריהם בדין זה וכתבו שאין לו עליו אלא תרעומות. וכן כמה שחילק הש"ס כאן בשדה ומה שנסתפק בספינת וחנות חבירו וכדאיתא בפ' המקבל ועיקר דין זה דרישא דתוספתא מבואר בדברי הרמב"ם בפ"ו משלוחין הל' ו' ובטור חה"מ סי' קפ"ג ומדין אם מבטל שדה חבירו שגורם להזיק נלמד ממתני' דפ' המקבל ומצאתי בסמ"ג עשין פ"ב בבלי' שותפין שהביא להאי דהכא ופסק גם בחנות וספינה

דפטור משום דבעיא דלא איפשיטא ובכל כה"ג הוי קולא לנתבע ובמבטל שדהו פי' הטעם דחייב שזה אינו תלוי בדעת אחרים כ"א בטורח עצמו. ועיין לקמן פ' המקבל הל' ג':
המוליך פירות ממקום הזול וכו'. ברייתות אלו הובאו שם דף ע"ג ע"א ובדין החמרין מחולקין הם רש"י והתוס' דלרש"י אפי' האחריות הדרך על החמרין מותר והתוס' פי' דאחריות הדרך בחזירה עם התבואה ממקום הזול על בה"ב הוא. ומדברי הרמב"ם בפ"ט ממלוה הלכה ח' נראה כדעת רש"י ז"ל. ומה שכתב הב"י בסימן קע"ג שדעת הרמב"ם כדעת התוספות והרא"ש לא ידעתי מקום לזה. וכתב הרמב"ן ז"ל בפירושיו דהכא מיירי שניתן להם שכר עמלן וטרחן וכדנראה מדברי רב הונא דנעשה שלוחו קאמר ובזה אפי' אחריות הדרך על החמרין מותר. ומ"ש הה"מ שם כמה דפירש הרמב"ם דמגלו להו תרעא מפני שמודיעין להם את השער ומסעדין אותו וכתב ולא ראיתי לאחד מן המפרשים שפירשו כדבריו ז"ל. ופי' ר"ת הוא מה שמביאין התוס' שם ד"ה ניחא להו וכו' וכן ראיתי בבי' למב"ת ז"ל בשם הראב"ד ז"ל שפי' כן בפירושיו ועיקר השגת הראב"ד בקושית התוספות על פרש"י בענין האחריות. ומ"מ נראה ממסקנא דהכא שצריך שלא תהיה האחריות על החמרין והרמב"ן ז"ל לא כתב כלום מהמסקנא וצ"ע

יותר

שנויי נוסחאות (סוי"ב) ודא בד"ו והא.

עמודי ירושלים

המבטל שדה חבירו חייב לשפות לו כו' בשדה יהושע ופני משה חילקו משום דבפירות בריא היזיקו. הולכ ראיתי בגיסה מקובלת לב"ק (כ"א ה') דמיירי הכא דוקא במקבל שדה חבירו והובירה והוי דומיא דנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למהנית שכר ולא לקח יעו"ש:

גליון אפרים ודא מתיבין לרב הונא שליח שנאנס חייב הוא על האונסין כצ"ל. וכן הוא בבש"מ ע"ג ע"א: **לא** פעמים מתנה שומר חנם כו'. שבועות פ"ז ה"א ב' פא

ראו

והתני ר' הושעיה כשם שחייב בכולה כך חייב במקצתה. מאי כדון מייתה תמן משלם כשער היוקר ברם הכא משלם כשער הזול:

הלכה ד מתני' [א] שמין פרה וחמור וכל דבר שדרכו לעשות ולאכול למחצה [ב] מקום שנהגו לחלוק את הוולדות מיד חולקין מקום שנהגו לגדל יגדלו רשב"ג אומר *שמין עגל על אמו וסייח עם אמו ומפרין על שדהו ואינו חושש משום רבית: **גמ'** *תני שם הוא אדם מחבירו בהמה במנת לעלות לו וולד אחד וגיזה אחת לשנה. תרנגולת בעשרה ביצים לחודש. השמה תרנגולת מחבירתה מיטפלת באפרוחין כל זמן שצריכין לאימן. מיטפל בבהמה דקה שלשים יום ובגסה חמשים יום. ר' יוסי אומר בדקה שלשה חדשים מפני שטיפולה מרובה יותר מיכן חלקו של בעל הבית והשוה עליו הכל כמנהג המדינה. מהו חלקו של בעל הבית והשוה עליו. בר נש דיהב לחבריה מאה דינרין עבדין עשרין דינרין אהן נסב פלגא ואהן פלגא של בעל הבית איתעבדון עליו קרן. בני אינש עבדין כן. אלא נסבין ויהבין ובסיפא פלגין. השם בהמה לחבירו כמה חייב באחריותו בבהמה טמיאה שנים עשר חדש. באדם עשרים וארבע חדש. [ג] *מקום שנהגו לעלות שכר כתף למעות מעלין. וולדות לבהמה מעלין הכל כמנהג המדינה: רבן שמעון בן גמליאל אומר שמין וכו'. אפילו במקום שמעלין שכר כתף למעות ואינו חושש משום רבית. *השם [ד] בהמה מחבירו עד כמה חייב באחריות'. סומכוס אומר הגודרות שנים עשר חדש. באתונות עשרים וארבע חדש. עמד עליו בתוך הזמן שמין לו. אחר הזמן אין שמין לו. לא דומה טיפול שנה אחת לשתי שנים. השם בהמה לחבירו אין פחות משנים עשר חדשים. מתה בבוסיא יהב כוליה. דלא בבוסיא יהב פלגא. כיצד שמה במנה והשביחה ושוה מאתים מתה בבוסיא יהב ששה של זהב. דלא בבוסיא יהב חמשים זוז. הכחישה ויפה חמשים זוז מתה בבוסיא יהב שלש' של זהב. דלא בבוסיא יהב חמשים זוז. *השם בהמה מחבירו אין פחות משנים עשר חדש. עשה בה כל ימות החמה ואמר למוכרה בימות הגשמים כופין אותו שיאכילה כל ימות הגשמים. האכילה כל ימות הגשמים ואמר למוכרה בימות החמה כופין אותו שיעשה בה כל ימות החמה תני

פני משה

והתני. וכן נמי תני רב הושעיא גבי שליח כשם שחייב באחריות כולה כך חייב במקלתה ותיובתא דרב הונא: מאי כדון מייתה. ומהדר הש"ס ומתמה על כל הני תיובתא וכי מה מביאין עכשיו ראיה מהתם: תמן משלם כשער היוקר כלומר גבי שליח דעלמא מביא בשליחותו כפי אשר קונה שם במעותיו של המשלח אם ביוקר ביוקר ואם בזול בזול וא"כ לפעמים משלם להבעל הבית כשער היוקר וכלומר לפי המקח אשר לקח משלים הוא שליחותו: ברם הכא משלם כשער הזול. שלעולם מתנין עם החמרין שיעמידו להן הפירות כשער הזול אשר שם ועל תנאי זה מקדימין להן המעות ובשכר שהחמרין משתכרין במעות האלו באיזה סחורה מתרלין בכך ואם אחריות הדרך בהליכה ובחזרה על החמרין הוי ררבית דבשכר הלואה של הליכה טורחין בשבילן בחזרה:

הלכה ד מתני' שמין פרה. גדולה וחמור גדול ומלאכתן כולה למקבל: למחלה. לחלוק בשבח שישביחו בדמים ובולדות: וכל דבר שדרכו לעשות ולאכול. שראוין למלאכה: לחלק את הולדות מיד. כשתבא כשעת חלוקתן כדאמר התם בדקה שלשים יום ובגסה חמשים יום: שמין עגל על אמו. אין צריך ליתן לו עמלו ומזון לעגל אלא שמין עם אמו ואין הלכה כרשב"ג: ומפרין על שדהו. לשון פרה ורבה כלומר שמרבה לו בחכירות שהחוכר אומר להמחכיר אתה רגיל ליקח בחכירות שדך עשרה כורים לשנה הלויני מנה או מאתים שאוליא על שדה זו לזבלה ולזרעה ולחרשה היטב ואני מעלה לך בחכירותה שנים עשר כורים לשנה ואחזיר לך מעותיך וזה מותר הוא דהוי כאלו מעדיף לו שני כורים הללו מפני שחוכר ממנו שדה טובה ומשובחת והכירתה יותר שוה משדה אחרת: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ה והכי איתא התם השם בהמה מחבירו אין פחות מי"ב חדש. וכן מיתפרשא הכא שעל מנת לעלות לו עכ"פ ולד אחד וגיזה אחת לשנה. שם הוא לו ולא פחות מזה: תרנגולת. לגדל ביצים: השמה תרנגולת מחבירתה לגדל אפרוחין: ר' יוסי אמר בדקה שלשה חדשים כצ"ל וכן הוא שם: מפני שטיפולה מרובה. שגדייה דקות וצריכה לאמה ולאדם הרגיל בכך: יותר מכאן. מהזמן הנזכר לכל א' וא': חלקו של בעל הבית והשוה עליו. ובתוספתא שם עליו וה"נ והשום עליו צ"ל וכדמפרש ואזיל: עבדין עשרין דינרין. והרויחו המאה דינרין לעשרים יותר זה המקבל נוטל חצי חלק הריוח וזה הבה"ב החצי: של בעל הבית איתעבדון עלוי קרן. והייטו מכאן ואילך חלקו של בעל הבית שם עליו שלאחר שהגיע זמן החלוקה ולא חלק בס"ב עמו נוטל המקבל חצי חלק הריוח שלו והחצי חלקו של בעל הבית שם עליו להקרן שאף אותו חצי חלק נחשב לקרן ומאותו הזמן ואילך נוטל המקבל חצי ריוח גם באותו חלק שהרי הוא כקרן: בני אינש עבדין כן. בתמיה וכי דרך בני אדם לעשות כן אלא נסבין וכו' כלומר כך הוא הדרך לוקחין לעצמן ונותנין לבה"ב כל א' כפי הצורך כל זמן אשר העסק בידו לוקחין מן האמצע ולבסוף חולקין ביניהן הריוח לפי חשבון של כל אחד ואחד מה שנטל מהשותפות: השם בהמה לחבירו. לטפל בה ולחלוק בה שבח כמה זמן חייב באחריותה לטפל בה: באתונות עשרים וארבע חדש צ"ל: לעלות שכר כתף למעות מעלין. להמקבל מעות מחבירו להתעסק נוהגין להעלות לו שכר הכתף בשביל שמטריח עצמו לשאת המעות על כתיפו מעלין לו השכר הזה שעל הבעה"ב לשלם שכר הכתף: ולדות לבהמה מעלין. אם בהמה הוא מקבל לגדלה ולחלק בולדות מעלין לו שכר שהוא מטריח עצמו בולדות להוליאן ולהכניסן על כתיפו והכל לפי המנהג: רשב"ג אומר וכו'. אפי' במקום שנוהגין להעלות לו שכר כתף למעות אין מעלין לו שכר כתף לולדות אלא שמין עגל עם אמו ואינו חושש משום רבית במה שמטריח המקבל עצמו בחלק ולדות של בעל הבית לפי שהן נחשבין בשומא אחת עם אימן והרי הוא נותן לו שכר עמל ומזונות בשביל אימן: השם. תניא אידך השם בהמה וכו': הגודרות. בהמה דקה: עמד עליו בתוך הזמן. לחלק שמין לו בעל כרחו שבתוך הזמן יכול חבירו לעכב על ידו: אחר הזמן אין שמין לו. בעל כרחו ואם רוצה המקבל לחלוק אין חבירו מעכב עליו: לא דומה וכו'. טעמא דרישא מפרש שבתוך הזמן חבירו מעכב לפי שאינו דומה טיפול שנה א' לטיפול של ב' שנים שבשניה היא צריך למזונות מרובים הלכך אם השנה שניה בתוך זמן הוא כפי המנהג חבירו מעכב בחלוקה: מתה בבוסיא. בפשיעה של המקבל משלם לו כולה בלא בפשיעה משלם לו החצי כדמפרש ואזיל: והשביחה ושוה מאתים. והרי יש כאן חמשים זוז להמקבל כפי חצי השבח וכשמתה בפשיעתו צריך לשלם כל חלק של הנותן מנה שהיתה שוה וחמשים מחלק השבח שהן ששה של זהב: דלא בבוסיא. אינו משלם אלא חצי שוויה: הכחישה. הוכחשה מאליה ואינה שוה כ"א כ' זוז מעתה ההפסד על שניהן ויש להנותן בה ע"ה זהובים ואם אח"כ מתה בפשיעת המקבל נותן להבעה"ב ג' של זהב ושלא בפשיעה לעולם אינו משלם אלא חצי שוויה של שעת הקבלה שכך הוא התנאי: עשה בה. המקבל מלאכתו בימות החמה ואמר למוכרה בימות הגשמים שאין זמן מלאכה: האכילה כל ימות הגשמים ואמר. בעל הבית למוכרה בימות החמה כופין אותו וכו' שכל א' מעכב על חבירו כל הי"ב חדש: תני

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"ח מהלכו' שלוחין ושותפין ה"ג סמ"ג עשין פב

כב ב מיי' שם פ"ח סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' קעז ס"ג

כג ג מיי' שם הלכה ב ג סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סעיף כח

כד ד מיי' שם הלכה ד סמ"ג עשין פב ולאוין קצג טוש"ע שם סעיף כג כל הענין

מסורה הש"ס

ב"מ סה ע"ב

(תוספ' פ"ה)

שם כו:

שם פ"ב

מראה הפנים

יותר מכאן חלקו של בעל הבית והשום עליו. כמו דגרים התם בברייתא דף ס"ט ע"א מכאן ואילך נוטל מחלה שלו וחצי מחלה כשל חבירו וכדמפרש הכא ומ"ש בני נש עבדין כן וכו' זהו פי' סיום הברייתא הכל כמנהג המדינה דבני נש לא נוהגין כן אלא נושאין ונותנין עד שחולקין הכל בתורת ריות וכן ראיתי בשי' למהר"א ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל בפירושיו:

השם בהמה לחבירו וכו'. רוב דיני התוספתא מבוארין בפרקין שם:

מתניתא

שנויי נוסחאות (סו"ס) למחצה בד"ו ליתא. (סוי"ד) בדקה בד"ו בגסה. (סול"ג) בבוסיא בד"ו בבוסיא (וכן בכל העמוד תחת בבוסיא הגי' בד"ו בבוסיא). (סומ"ג) האכילה בד"ו האכיל.

גליון אפרים

והתני ר' הושעיה כשם שחייב בכולה כך בשחייב במקלתה (כצ"ל עכ"ל. ופריך על ר"י שס"ל שאם קבלו אחריות על מקלת הדרך עד מקום שדרכן ליגר ולבוא בו ביום מותר) מאי כדון מייתה? תמן משלם כשער היוקר (ושוי כריבית) ברם הכא (בחמרים) משלם כשער הזול (ולא הוי כריבית כל כך) דרשות ביד כל אדם להוזיל חפצו לכן אם אין כל הדרך באחריותם מותר ור' הושעיה תני זאת על הרישא המוליך פירות והמוליך תבילה:

*תני רבן שמעון בן גמליאל אומר [א] מפרין על שדהו ואין חושש משום רבית. כיצד קיבל הימנו בעשרה כורין חטין אמר לו תן לי סלע אחד ואני נותן לך שנים עשר כורין לגורן מותר. רבי יוחנן אמר מפני שהשדה מצוי להתברך ריש לקיש אמר נעשה כמשכיר לו שדה ביוקר. מה בינידון חנות וספינה. מאן דמר מפני שהשדה מצויה להתברך מפרין על חנות וספינה מאן דמר נעשה כמשכיר לו שדה ביוקר חנות וספינה אין [ב] מפרין. אמר רבי יעקב בר אחא בפירוש פליגי ר' יוחנן אמר מפרין על חנות וספינה ריש לקיש אמר אין מפרין. מתניתא מסייעא לריש לקיש אין מפרין על חנות וספינה ועל דבר שאינו עושה בגופו:

הלכה ה מתני'

*אין [ג] מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא ריבית אבל מקבלין צאן ברזל מן *העכו"ם [ד] ולוין מהן ומלוין אותן בריבית וכן בגר תושב מלוה הוא ישראל על מעותיו של עכו"ם מדעת העכו"ם אבל לא מדעת ישראל: **גמ'** אי זהו צאן ברזל היו לפניו מאה צאן אמר לו הרי הן עשויות עליך במאה של זהב וולדן וחלבן וגיזתן שלך ואם מתו את חייב באחריותן ואת מעלה לי סלע של כל אחת ואחת משלך באחרונה אסור. רבי ירמיה בעי תמן את *מר צאן ברזל לראשון וכא את מר לשני אמר ר' יוסי תמן שעיקרן לראשון וולדן לראשון ברם הכא עיקרן לשני וולדן לשני. רבי ירמיה בעי תמן את מר נושא שכר חייב על האונסין אסור וכא את מר נושא שכר חייב על האונסין מותר. לא *פעמים [ה] שמתנה שומר חנם להיות כשואל: ולווין מהן ומלוין אותן בריבית כו'. רבי *אמר תושב האמור בעבד עברי איני יודע

מד

פני משה

תני. בתוספתא שם: תן לי סלע א'. ושם הגי' תן לי מאתים זוז ולענין דינא חדא הוא וכדפרישי' במתני': לגורן. כלומר אני מעמיד לך לשעת הגורן שנים עשר כורין בתבירתה: מפני שהשדה מצויה להתברך. טעמא דהיתירא משום שבשדה הברכה מצויה ביותר ויכול הוא להרבות בתבירתה ואין זה בשכר הלואת מעות: ריש לקיש אמר. היינו טעמא דכשנותן לו המעות לאו אדעתא שיוסיף לו בתבירות בשביל הלואה אלא דנעשה כמשכיר לו שדה ביוקר יותר ומפני שזה מוליא המעות על גוף השדה ומתעסק בה יפה יפה משובחת היא ותבירתה יותר שוה ביוקר משאר שדות: מה ביניהון. לכאורה טעמייהו חדא הוי וקאמר חנות וספינה איכא בינייהו אם שכר ממנו חנות או ספינה וזה נותן לו מעות בתחלה לקנות פרקמטיא ולהרויח ושיוסיף לו בשכירות כך וכך לשנה: מאן דאמר. מפני שהשדה מצויה להתברך ה"ק יש שנה מתברכת ביותר ויכול זה להרבות בתבירתה ולא מיחזי דבשביל מעותיו מרבה הוא לו וא"כ ה"ל דגם על חנות וספינה מותר להפרין דלפי שהשנה מתברכת שלפעמים משתכר בה הרבה ומרבה לו בשכירות ונאו בשכר מעותיו הוא: ומ"ד נעשה כו כמשכיר לו שדה ביוקר. טעמיה שמפני שמוליא המעות על גוף השדה ונעשה משובחת ותבירתה שוה ביוקר א"כ דוקא בשדה שייך האי טעמא שמחמת שמוליא בגוף השדה שמזבלה ומעדרה נתרבה תבירתה אבל לא בעסק פרקמטיא שמתעסק בחנות וספינה תתרבה שכירות החנות והספינה ושכר הלואתו הוא נוטל ואסור: בפירוש פליגי. הני שמעתי דבהדיא פליגי בה לפי טעמייהו: מתניתא. תניא כוותיה דר"ל אין מפרין וכו': ועל דבר שאינו עושה בגופו. שאינו מוליא המעות על גוף הדבר ששכר ממנו:

הלכה ה מתני' אין מקבלין צאן ברזל מישראל. צאן ברזל נקרא אם כל האחריות על המקבל ושם עליו במעות כך וכך ועל שם שזה סומך עליו כברזל וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקים בשכרו לפי התנאי שהתנו ואע"ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה אין מושיבין חנווני למחצית שכר משום דמקבל עליה פלגא בהפסד וכ"ש הכא דמקבל כל האחריות עליו נקט ליה משום סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם: מעותיו של העכו"ם מדעת העכו"ם. כגון ישראל שלוה מעות מן העכו"ם ברבית ובקש להחזירם לו ומצאו ישראל אחר ואמר תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו אם העמידו אצל העכו"ם אע"פ שהישראל הוא שנותן לו במלות העכו"ם מותר ואם לא העמידו אצל העכו"ם אסור דהוא ניהו דקמוזיף ליה ברבית: אבל לא מדעת ישראל. כגון עכו"ם שלוה מישראל ברבית וביקש להחזירם לו ומצאו ישראל אחר ואמר תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו מותר ואם העמידה אצל הישראל אסור: **גמ'** הרי הן עשויות עליך במאה של זהב וכו'. כשתקבל כל אחריות עליך בסך מאה של זהב יהיה כל השבח שלך הולדות והגיזות ואיני רוצה ממך אלא שתתן לי באחרונה סלע מכל א' וא' והשאר הוא שלך אסור: תמן את מר. בפ"ב דבכורות תנן המקבל צאן ברזל מן העכו"ם ולדות פטורין מן הבכורה מפני שהן ברשותו של עכו"ם אלמא ברשותיה דהנותן קיימי והיינו דבעי תמן אתה אומר ברשותו של ראשון הנותן הם והכא את אומר ברשותו של השני המקבל קיימי דהואיל ומתחייב באחריות אסור: תמן שעיקרן לראשון. שהאמהות של עכו"ם הן והישראל מקבל ממנו לגדל ולחלק בולדות והואיל ואימן ברשות עכו"ם קיימי גם הולדות ברשותו הן אבל הכא דמקבל על עיקרן באחריות שלו והרי הכל באחריותו העיקר והולדות: ר' ירמיה בעי תמן את מר וכו'. אמתני' דלעיל קאי ורמי אהאי מתני' דלעיל תנן אין מושיבין חנווני למחצית שכר וכו' ואין שמין עגלים וכו' אא"כ נותן לו שכר עמלו ומזונות אבל אם אין נותן לו שכר עמלו אסור מכיון דהמקבל יש עליו אחריות מפלגא דבעה"ב כדפרישנא התם והכא קאמר דאין מקבלין צאן ברזל משום דכל האחריות עליו ואין להנותן חלק בהפסד כ"א ברווח ומשמע דאם אין להמקבל ברווח מותר ואע"פ שכל האחריות עליו ואפילו אין נותן לו הבעל הבית שכר עמלו אין בכך כלום והיינו דמקשי תמן אמר נושא שכר וכו' כלומר במתני' דהתם כשאינו נותן לו שכר עמלו והוי שומר שכר כיון דחייב על האונסין שמקבל האחריות עליו אסור וכא את מר כלומר במתני' דהכא דקאמרת אע"ג שאין נותן לו שכר עמלו ואע"פ שחייב על האונסין שמקבל עליו אחריות דבעה"ב מותר: ומשני לא פעמים וכו'. וכי לא מלינו שמתנה ש"ח להיות כשואל וכלומר בדינא דמתני' שאני דמכיון שאין המקבל נוטל ברווח כלום ואחריות הוא דמקבל עליו מותר דמתנה ש"ח להיות כשואל דלא שקיל ברווחא מידי כי אם דוקא היכא שמקבל עליו כל האחריות ונוטל חלק ברווח בהא הוא דאמרו אע"פ שנותן לו שכר עמלו מ"מ כיון דכל אחריות ההפסד עליו אסור: תושב האמור בעבד עברי. בפ' כי ימוך אחיך ונמכר לך וגו' וכתיב התם וכי תשיג יד גר ותושב וגו' ונמכר לגר תושב ודריש ליה להאי גר ותושב דריש' דקרא דבגר שהוא תושב קאמר ולא בגר לדק וכדמוכיח סיפיה דקרא דונמכר לגר תושב כתיב וקאמר רבי דאיני יודע

מה

רידב"ז

ר' ירמי' בעי תמן את מר נושא שכר חייב על האונסין אסור. וכא את מר נושא שכר חייב על האונסין מותר. פי' דבגבי אמרינן לעיל בה"ג אמרינן דאפילו דחייב באונסין מ"מ מותר והכא גבי ל"ב אמרינן דכיון דהוי ל"ב דחייב באונסין אסור ומשני לא פעמים שמתנה ש"ח להיות כשואל ר"ל לכך שם גבי אמרינן מותר כיון שאין להם כלל הנאה משא"כ כאן דנוטל שכר ולהנאתו עושה אסור במקבל עליו האחריות. וכן פי' בביאור הגר"א ז"ל בס' קע"ז ס"ק ה' עיי"ש:

הטעו

מראה הפנים

מתניתא מסייע לר"ל. והכי מסיק לה התם דף ס"ט ע"ב ולפיכך על חנות וספינה גופה מותר לספרין כגון לצור בה צורתא דלכו בה אינשי והוי אגרא עפי ועיין לעיל פ"ד הלכה ב' ד"ה כר נש דיהיב לחבריה מה שנתבאר מזה:

איזהו צאן ברזל וכו'. התוס' בדף ע' ע"ב ד"ה אין מקבלין צאן ברזל מביאין ראיי' לפר"ת דפי' למתני' ברבית דאורייתא שפסק דמים על הצאן וגם פסק דמי השבח וקיבל עליו לתת דבר קצוב בכל שנה בין יהיה שם שבח בין לא יהיה וא"כ הויא ריבית קצוצה וכדמשמע מהכא וע"פ ש"י זו פירשתי הסוגיא וכן הוא בתוס' בבכורות. והרמב"ם בפ"ח ממלוה הל' י"ב כתב שהוא אבק רבית. וכפי' רש"י ז"ל. ובתוספתא פ"ה גרים איזהו צאן ברזל היו לפניו מאה צאן ואמר לו הרי הן עשויות עליך למאה ולשלים ולרביע במאה של זהב והולדות והגיזין שלך ואם מתו אתה חייב באחריותן ואתה מעלה לי סלע מכל א' וא' אסור. ולפי גי' זו היה נראה דמקבל השבח למחצה וכו' והולדות והגיזות שלך דקאמר כלומר עליך יהיו ובאחריות שלך. ומכל מקום אתה מעלה וכו' דבר קצוב הוא. ונראה דלא למד הרמב"ם מהאי תוספתא דהמעיין שם יראה דלאו עיקרית היא:

לא פעמים שמתנה ש"ח לסיות כשואל. כתב בה"ת בשער מ"ו ח"ג סי' כ"ח בשם חכמי לוניל דאם המקבל מקבל עליו אחריות הבהמה בנכסי צאן ברזל ונותן כל הריוח לבעל הבהמה בהא אית דאמרי דודאי שרי דהא לא מיקרי הלואה אלא פליאותיה קעביד ומביא זה הב"י בשמו סי' קע"ז וכן הרב בהגה"ה. ושם מאריך בפילפול בהיתר דרך זה ותלמוד ערוך הוא כאן. ומבואר שם בשם הראב"ד ז"ל כפירושיו דבצאן ברזל ובכה"ג דהמקבל קיבל עליו כל האחריות אפילו נותן לו שכר עמלו ומזונו אסור כ"א דוקא כשאין להמקבל חלק בריוח כלל כדהכא:

רבי אומר וכו'. התם בדף ע"א גרים גר לדק האמור לענין מכירה וגר תושב האמור לענין רבית איני יודע מהו. וכן צ"ל הכא. והתם מפרק לה לקושיא דרבי וכתב הריטב"א ז"ל דרבי לא תם לה להאי פירוקי דקאמר התם ולאו למימרא דלא ידע להו:

אמר

שנויי נוסחאות (סו"ד) מצוי כד"ו מצויה. (סו"ד) עליך כד"ו עליו.

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פ"ז ממלוה ה"ט סמ"ג לאוין קלג טוש"ע יו"ד סי' קעו סעיף ב

כו
ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

כז
ג מיי' שם פ"ח הלכה יב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעז ס"ה

כח
ד מיי' שם פ"ה הלכה א ועי"ש בהשגות וכמ"מ וכל"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנט ס"א

כט
ה טוש"ע חו"מ סי' רלא סכ"ו

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"ה)

בכורות טז
ב"מ פא

ב"מ ע ע"ב ועי' תוס' שם ד"ה ואי ועי' בכורות טז בתוס' שם ב"מ לד וכפי גירסת התוס' והרא"ש ב"מ נח
(תוספ' פ"ד)

מה טיבו גר צדק האמור בריבית איני יודע מה טיבו. מלוה ישראל מעות עכו"ם מדעת העכו"ם אבל [לא] מדעת ישראל. *ישראל *שלוה מעכו"ם וביקש להחזירם לו אמר לו ישראל אחר תנם לי ואני נותן כדרך שאת נותן לו אסור. ואם העמידו עם העכו"ם מותר. עכו"ם [א] שלוה מישראל וביקש להחזירם לו אמר לו ישראל אחר תנם לי ואני מעלה לו רבית מותר ואם העמידו אצל ישראל אסור. א"ר יוסי והוא שהעמידו אצל ישראל. [ב] ישראל שלווה מעכו"ם ועכו"ם מישראל *ונתגייר בין שזקפן עד שלא נתגייר בין משנתגייר [ג] גובה הקרן ולא הריבית. אבל עכו"ם שלווה מישראל ונתגייר אם עד שלא נתגייר זקפן עליו במלוה גובה הקרן והריבית משנתגייר גובה הקרן ולא הריבית. בר קפרא אמר גובה את הקרן [ד] ואת הריבית. א"ר יעקב בר אחא *טעמא דבר קפרא מכיון שאת מבריחו מן הריבית אף הוא נעשה גר שקר. לווה *אדם מבניו ובנותיו בריבית אלא שמחנכן בריבית. אמר רב כגון [ה] אנא לרבה בר בר חנה ורבה בר בר חנה לי. לא יהא אדם לווה בשקל ומלוה בסלע אבל עכ"ום לווה בשקל ומלוה בסלע. ישראל לוה מעכו"ם ועכו"ם מישראל וישראל נעשה לו ערב ואינו

עין משפט נר מצוה

ל

א ב מיי' פ"ה ממלוה ה"ג ד סמ"ג לאוין קצג טוש"ע יו"ד סי' קסט ס"א וסעיף ו

לא

ג מיי' שם הלכה ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעא ס"א

לב

ד שם

לג

ה מיי' שם פ"ד הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קס סי"ז

מה טיבו מסום דקשיא ליה הא איהו גופיה אינו נמכר בעבד עברי וכיון דאינו נקנה היאך הוא קונה עבד עברי: גר צדק האמור ברבית. נראה דגר תושב צ"ל דכתיב וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וגו' אל תקח מאתו נשך ותרבית. וקשיא ליה לרבי הא אנן תנן דלוין לגר תושב ברבית: מלוה ישראל וכו'. מדעת דקתני במתני' מפרש וכן מפרש לה בתוספתא פ"ה: א"ר יוסי והוא שהעמידו אצל ישראל. כלומר דר' יוסי מפרש דבדוקא קתני שאם העמידו העכו"ם לישראל זה אצל ישראל שלוה ממנו אסור דלא תימא הא קי"ל אין שליחות לעכו"ם דשלוחו של אדם כמותו מתרומה הוא דגמרינן דכתיב אתם גם אתם ודרשינן מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית והכא שמקבל המעות מיד העכו"ם כיון דאין שליחות לעכו"ם בדין היה דמותר דאף שהעכו"ם בשליחות של ישראל עושה לאו כלום הוא דלא הוי כמותו שהרי אין העכו"ם נעשה שליח וה"א דאינו אסור אלא בשהישראל המלוה קבל המעות מיד העכו"ם ונתנם לישראל זה הלכך קמ"ל ר' יוסי דבשהעמידו לחוד אסור הוא דאע"ג דאין שליחות לעכו"ם לחומרא מיהת יש שליחות לעכו"ם: ישראל שלווה מעכו"ם וכו' עד ולא הרבית. וחסר כאן ובתוספתא שם ה"ג דברי ר"מ ר' יוסי אומר עכו"ם שלוה מישראל ונתגייר בין שזקפן עליו במלוה עד שלא נתגייר ובין משנתגייר גובה הקרן ואינו גובה את הרבית אבל ישראל הלוה מן העכו"ם ונתגייר וזקפו עליו במלוה עד שלא נתגייר גובה את הקרן וגובה את הרבית משנתגייר גובה את הקרן ואינו

גובה את הרבית: שזקפן. שחישב הרבית וזקף הכל ביחד עם הקרן במלוה וכתב עליו בשטר. וס"ל לר"מ דכיון שנתגייר לא מהני הזקיפה שמקודם ובין שהעכו"ם הוא הלוה או המלוה גובה את הקרן ולא את הרבית דבתר השתא אזלינן ונתגייר הוא. ור' יוסי סבר דאם הוא הלוה בהא הוא דלא מהני הזקיפה ולעולם אינו נותן להישראל הרבית אבל אם הוא המלוה וזקפו על הישראל במלוה מקודם שנתגייר גובה הקרן והרבית וטעמא דחיישינן שמא יחזור לסורו אם אתה אוסר עליו את הרבית שזקפן בעוד שהיה בגיותו אבל אם זקפן אחר שנתגייר בהא מודה ר' יוסי דאינו גובה הרבית ולא חיישינן למידי דמשנתגייר כישראל הוא לכל דבר: בר קפרא אמר. לעולם גובה את הקרן והרבית ואפי' שזקפן לאחר שנתגייר וכדמפרש טעמיה דס"ל דלעולם חיישינן דמכיון שאתה מבריחו מן הרבית והוא מורגל בכך אף הוא נעשה גר שקר ושמא יחזור לסורו: אלא שמחנכן ברבית. כלומר מן הדין ליכא איסורא אלא שמחמת זה מחנכן הוא וגזרינן דילמא אתו למיסרך באיסור רבית: כגון אנא לרבה בר בר חנה וכו'. שקרובים היו דחנה ואחי ואייבו אבוה דרב אחי הוי וכן יודעים אנו שאסור ולאו מתורת רבית שקילי אלא בדרך מתנה לקרובים: לוה בשקל ומלוה בסלע. כלומר שלוה ממנו שקל על מנת שזה יחזיר להלותו פעם אחרת סלע אבל לעכו"ם מותר להלותו שקל ע"מ שילוה לו העכו"ם בפעם אחר סלע וקמ"ל דכיון דהתנה עמו בשעת הלואה בכך רבית גמורה היא ואינה מותרת אלא לעכו"ם: ואינו

מראה הפנים

אמר ר' יוסי והוא שהעמידו אצל ישראל. כדפרישית ור"ל דבהעמידו תליא מילתא דמכיון שהעמידו אצל הישראל אע"פ שלא נתן ישראל המלוה את המעות בידו ליד ישראל האחר אלא העכו"ם הוא דנתן המעות לידו בשליחותו דהמלוה אסור דיש שליחות לעכו"ם לחומרא וזהו כדאמר התם דף ס"א ע"ב בפשיטות בשלמא סיפא לחומרא אלא רישא כיון דאין שליחות לעכו"ם איהו הוא ניהו דשקיל ריבותא וכו' אלא א"ר פפא כגון שנטל ונתן ביד כלומר רישא הוא דמיירי שנתן העכו"ם בידו המעות לישראל אבל סיפא כיון שהעמידו הוא דאסור וכפי' רש"י ז"ל וכן דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ"ה ממלוה הל' ד' דיש שליחות לעכו"ם לחומרא. ומ"ש הה"מ שם להיש חולקים וכן נראה מן הירושלמי אין כאן שום רמז לסייע להיש חולקין דהא לדעת ר"ת בתוס' שם וסייעתי' נ"ל דהאי בשלמא לא קאי והוקמתא דרב פפא בין ארישא בין אסיפא קאי וסיפא דוקא בשנתן הישראל המעות ליד ישראל זה כדכתבו שם א"כ מאי והוא שהעמידו דנקט הכא ולפי הגי' שלפנינו ופירושו הנראה סייעתא מהכא לרש"י ולרי"ף ולר"ת ולהרמב"ם ז"ל וראיתי בסי' למב"ת ז"ל שהביא בשם הרמב"ן ז"ל בפירושיו ואחר שפלפל שם בדין זה כתב אבל מה אעשה ובירושלמי משמע מפרש כדברי ר"ת להקל והכי איתא התם מלוה ישראל וכו' ואם העמידו אצל העכו"ם מותר א"ר ייסה והוא שהעמידו עם העכו"ם וכן עכו"ם שלוה מישראל וכו' ואם העמידו אצל ישראל אסור א"ר ייסה והוא שהעמידו עם הישראל ופירש כרישא והוא שהעמידו עם העכו"ם שנשא העכו"ם ונתן מידו ליד ישראל השני ובסיפא והוא שהעמידו עם הישראל כלומר שנשא ונתן בידו מיד ישראל ליד ישראל משמע כדברי ר"ת להקל ודילמא לא ס"ל לבני מערבא דיש שליחות לעכו"ם לחומרא כדאמרינן בגמרין ובעל נפש יחוש לעצמו עכ"ל וכודאי לפי גי' זו דגרים גם ברישא והוא שהעמידו וע"כ צריך לפרש דנשא ונתן ביד קאמר דהא לקולא לכ"ע אין שליחות לעכו"ם א"כ בסיפא נמי משמע כן והרי הוא כדברי ר"ת ומיהו כיון דאשכחת גי' דנוכל להשוות הסוגיות עפי עדיף וכן הסכימו רוב האחרונים כגדולי הפוסקים דיש שליחות לעכו"ם לחומרא:

בר קפרא אומר גובה את הקרן ואת הרבית. כבר הבאתי בפנים גי' התוספתא בפלוגתא דר"מ ור' יוסי ומפורשת בטעמה ובר קפרא חולק וס"ל דלסברת ר' יוסי א"כ לעולם חיישינן שלא יהא נעשה כגר שקר. וכתב הרשב"א ז"ל דבר קפרא דפליג בישראל שלוה מן העכו"ם אנן לא קי"ל כבר קפרא דירושלמי דיחיד הוא. ובעיקר הדין נשתנית הגי' בברייתא התם בפרקין דף ע"ב ע"א דגרסינן התם בישראל הלוה מן העכו"ם ונתגייר אם זקף הרבית במלוה קודם שנתגייר גובה את הרבית ואם לאחר שנתגייר זקף אינו גובה את הרבית ובזה כ"ע מודים בה אבל בעכו"ם שלוה מישראל בהא פליגי ר"מ ור' יוסי דר"מ ס"ל דדינו ג"כ כמו ברישא ור' יוסי סבירא ליה דבעכו"ם שהוא הלוה לעולם משלם הרבית בין שזקף הישראל עליו קודם שנתגייר בין שזקפן עליו לאחר שנתגייר כדמפרש טעמא שלא יהו אומרים בשביל מעותיו נתגייר זה והפסיקא הלכתא כר' יוסי ולפי הטעם הזה א"כ דוקא הרבית שעלו עליו קודם שנתגייר שלא יאמרו כדי שלא יצטרך לשלם הרבית שעליו נתגייר זה והיינו טעמיה דהרמב"ם ז"ל דפסק כן בפ"ה ממלוה הלכה ו' ודוקא שזקפן כדכתב שם דזקפן מיהת בעינן וכ"פ בפה"ת בשער מ"ו ח"ד סי' י"א דדוקא הרבית שעלו קודם שנתגייר וכן דוקא זקפן אבל אם כתב בשטרו רבית כל חדש וחדש והוא לא תבען מיד כל מה שיעלה אחר שנתגייר בהא ודאי אסור לו את הרבית ע"כ והב"י קבע להלכה בסי' קע"א כדעת הרמב"ם והרמ"ה ותה"ד שכן רבים נגד הרשב"א והרא"ש ז"ל וכיה לו לתבוע גם בה"ת בפסק כן:

אלא שמחנכן ברבית. כדאמר התם דף ע"ה ע"א ולאו מילתא היא משום דאתי למיסרך וכ"פ הרמב"ם בפ"ד אסור להלוות בניו וב"ב ברבית. והא דאמר בפ שואל מפים עם בניו וב"ב וקאמר התם דאפי' מנה גדולה כנגד קטנה מותר ומייתי לה מדרב יהודה אמר רב וכו' והכא אידחי ליה י"ל התם משום קוביא בעלמא הוא דאסור עם אחר ועם בניו וב"ב מותר:

אמר רב כגון אנא וכו'. וכהאי דאמר רב יהודה אמר שמואל שם ת"ח מותרין ללות זה מזה ברבית וכ"פ הרמב"ם שם והיינו שאינם קוצבים בשעת הלואה אלא שאם טתן לו אח"כ בודאי לשם מתנה הוא נותן לו לפי שהן יודעין וכתוב בסי' בשם תשובת הר"י מיגש ז"ל שלכה ואין לסמוך ע"ז אלא היחידים הסבירים שנכסם לא זולתן וכ"כ בה"ת שער מ"ו ח"ד סי' ב' וכ"כ בהג"ה. וכן מבמע מהכא דמפני שגב"כ קרובים היו ולפיכך אמר כגון אנא לרבה בר בר חנה והוא לי אבל זולתן לא יעשו כן:

לא יהא אדם לוה בשקל ומלוה בסלע וכן הוא בתוספתא פ"ה ויש לפרש דקמ"ל דוקא בכה"ג הוא דאסור אבל אם לוה לו שקל על מנת שיחזיר וילוה לו זה ג"כ שקל מותר וכדעת בת"ד שכתב שם בה"ת סי' נ' על מתני' אומר אדם לחבירו נכוש עמי וכו' מכאן יש להוכיח דה"נ שרי ליה למימר לחבריה הלויני מנה חדש זה ואני אלוה לך מנה חדש אחר אבל לא יאמר לו הלויני מנה חדש ואני אלוה לך ב' חדשים או הלויני מנה חדש ואני אלוה לך מאתים חדש דה"ל כנגיד וכרביעה ואסור. ומביאו ב"י סי' ק"ס גם מביא שם דעת האוסרין וכן הרב בהגהה. ומיהו מ"ש בשם המרדכי מיהו מלאתי דנראה לר' דאסור ור"ק היא. נראה דאין דעת הרא"ש ז"ל כן דהוא ג"כ מדעת האוסרין כדכתב בתשו' כלל ק"ח סי' ע"ז ולמד זה מדאסרי רבית דברים ואם אפילו דיבור אסור כ"ש אם נודר להלוות לו מעות שאסור עכ"ל ור"ק לא שמענו כאן:

ישראל לוה מעכו"ם וכו' נעשה לו ערב ואינו תובע משום רבית. הכי איתא בתוספתא פ"ה. ובדין ישראל לוה מעכו"ם מבואר הוא התם דף ע"א ע"ב ומוקי לה דוקא בשהתנה עמו לדון כדין ישראל בזה שלא לתבוע הערב תחלה וזה מוסכם ופוסק הרמב"ם כן בפ"ה ממלוה הלכה ה'. ובדין עכו"ם שלוה מישראל אינו מבואר בגמרא ולא העתיק הרמב"ם סיפא דתוספתא ועיין לקמן. והרא"ש בשם הראב"ד ז"ל כתב דה"ה לישראל שהלוה לעכו"ם ברבית אין ישראל רשאי להיות ערב אא"כ התנה עם העכו"ם שלא ידחה אותו אצל הערב אא"כ אין בידו לפרוע והכי תניא בתוספתא ישראל שלוה מעכו"ם ועכו"ם שלוה מישראל ישראל נעשה לו ערב ואינו חושש משום רבית אלמא כי הדדי נינהו עכ"ל ור"ל דכמו דמוקמינן לרישא דהברייתא שהובאה שם בשהתנה עמו ה"נ בסיפא דכי הדדי נינהו. והב"י מביא התוספתא וכתב וז"ל טעמא דאף עכו"ם הלוה מישראל ישראל נעשה לו ערב משום דישראל המלוה עיקר תביעתו על העכו"ם וממנו הוא גובה והכי איתא בירושלמי דכתובות גבי נפרעת שלא בפניו דגרסי' התם. כפ"ס הלכה ח'. וכי נפרעין מן האדם שלא בפניו א"ר כון תפתר כשהרבית אוכלת בו וכ"ד גובין רבית כשערב לו מן העכו"ם היינו עכו"ם שלוה מישראל דליכא למימר ישראל שלוה מן העכו"ם ונעשה ישראל אחר ערב בשבילו דא"כ הערב בא לגבות מישראל הלוה והיכי דמי אי בשכבר פרעו הערב לעכו"ם הרי אין רבית אוכלת כאן ואם שלא פרעו עדיין א"כ לא נתחייב לו לוה כלום והיאך מקבלין שבועתו דתנן לא יפרע לו אלא בשבועה והא לאו בעל דברים דידים הוא כלל עד שיפרע את העכו"ם אלא ודאי בעכו"ם שלוה מישראל וישראל נעשה לו ערב עסקינן ובשהתנו מלוה לעכו"ם תחלה ועכשיו בא לפרוע מן הערב ולפיכך נפרעין אפילו שלא בפניו שכל זמן שהחוב קיים הרבית מתרבה על העכו"ם ואיזכו של ישראל שנעשה לו ערב מתרבה בכך ונמצא רבית אוכלת בנכסיו אלמא שרי לעשות

ע

שנויי נוסחאות (צו"ג) לא ל"ס כד"י.

מסורת הש"ס

פי' ב"מ פ"ה שם ע"ב

שם דף ענ

ע' ב"מ פה

ע' ב"מ פא

ואינו חושש משום רבית. ישראל שמינה עכו"ם אפוטרופא או סנטר מותר ללוות ממנו בריבית ועכו"ם שמינה ישראל אפוטרופא או סנטר אסור ללוות ממנו בריבית. מעות עכו"ם שהיו מופקדין אצל ישראל אסור ללוות בריבית. מעות ישראל שהיו מופקדין ביד עכו"ם מותר ללות ממנו בריבית. זה הכלל כל שהוא באחריות ישראל אסור באחריות עכו"ם מותר:

הלכה ו מתני' *אין [א] פוסקין על הפירות עד שיצא השער [ב] היה הוא תחלה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש ועל העבט של ענבים ועל המעטן של זיתים ועל הביצין של יוצר ועל הסיד משישקע כבשנו פוסק [ג] עמו על הזבל כל ימות השנה ר' יוסי אומר אין פוסק עמו על הזבל עד שיהא לו זבל באשפות וחכמים מתירין [ד] פוסק עמו כשער הגבוה ר' יהודה אומר אע"פ שלא פסק עמו יכול לומר תן לי כזה או תן לי מעותיי. [ה] מלוה אדם את אריסיו חיטין בחיטין לזרע אבל לא לאבול שהיה ר"ג מלוה אריסיו חיטין ביוקר והוזלו או בזול והוקירו ונוטל מהן כשעת הזול לא שהלכה כן אלא שרצה להחמיר על עצמו: **גמ'** מהו לפסוק בשער של *סירקי ר' יוחנן אמר פוסקין ריש לקיש אמר אין פוסקין. רבי בון בר חייה בעא קומי רבי זירא לא מסתברא דיודי ריש לקיש לרבי יוחנן בשער סירקי של ציפורין שאינה פוסקת. אמר רבי בון בר כהנא ותימה

ואינו חושש משום רבית. דס"ל דכיון שלא בא מיד הלוה למלוה אין בערב משום רבית: אפוטרופא. ממונה בתוך ביתו וכן סנטר פקיד על כל אשר לו: מותר ללות ממנו ברבית. ואין חוששין שמא מעות של ישראל הן דבתר המלוה אזלינן והלכך בסיפא אסור: מעות עכו"ם שהיו מופקדין וכו'. דהכל הולך אחר המלוה בעצמו: כל שהוא באחריות ישראל. אם הוא המלוה והמעות של עכו"ם מופקדין בידו על אחריות שלו אסור והלכך בסיפא דהאחריות על העכו"ם הוא מותר:

הלכה ו מתני' אין פוסקין על הפירות. אין נותנין מעות לחבירו ע"מ ליתן לו להם פירות כך וכך לזמן פלוני דכיון שלא יצא השער שמא יתייקרו אח"כ כשיצא השער ונמצא זה נותן לו פירות בזול בשכר מעותיו שהקדים לו: היה הוא תחלה לקוצרים. ויש לו גדים ועדיין לא יצא השער: פוסק עמו על הגדיש. באיזו שער שירצה לתת לו מאותו גדיש דכיון שיש לו אין כאן רבית דמעכשיו הוא קנוי לו ואע"פ שלא משך דכי אין לו נמי אבק רבית מדרבנן הוא וכי יש לו לא גזור: ועל העבט. כלי גדול שלובשין בו את הענבים לפני דריסתן והם מתחממים להוציא יינם יפה. ושל זיתים קרוי מעטן: ועל הבילין של יוצר. אם הכניס עפר ועשאו כבילים לעשות מהן קדירות פוסק עמו על הקדרות באיזה שער שירצה ואע"פ שלא יצא השער: ועל הסיד. פוסק עמו באיזה שער שירצה משישקע העצים והאבנים בכבשן לשרוף ולעשות מהן סיד: וחכמים מתירין. איכא בינייהו בין חכמי' לת"ק דת"ק כל ימות השנה קאמר ופליג עליה ר' יוסי ואמר לא שנא ימות החמה ול"ש ימות הגשמים אין פוסקין עד שיהא לו למוכר זבל באשפה וחכמים מתירין דוקא בימות החמה שאע"פ שאין לו יש לאחרים שהכל יש להן זבל שכבר נרקב וניסוף בימות הגשמים אבל בימות הגשמים לא והלכה כת"ק: פוסק עמו כשער הגבוה. היינו בזול שנותנין פירות גבוהים ורבים בדמים מעוטים ופוסק עמו אם יפחת השער ממה שהוא עכשיו תתן לי כשער הזול: תן לי כזה או תן לי את מעותי. שהרי לא משך ויכול לחזור בו ואפי' מי שפרע ליכא הואיל ולא נתן מעותיו על מנת לקבל עכשיו אלא לאחר זמן ובתוך כך נשתנה השער ושפיר דעתיה דאינש כי פסיק אתרעא זילא פסיק ואין הלכה כר' יהודה: חטין בחטין לזרע. מותר להלוות לאריסים סאה בסאה ודוקא כשרוצה לזרעו וטעמא דהכא מיירי באתרא שהאריס הוא נותן את הזרע ואם אין לו זרע לזרוע השדה יסלקנו בעל הבית וכשלוה הוא מהבעל הבית וזורע וכשיוקירו חטין יתן לבעה"ב את שלו אין זו הלואה ברבית אלא הרי הוא כיורד מעכשיו לתוכה על מנת שיטול בעל הבית הזרע תחלה מחלק שיגיע לאריס והאריס יטול הנשאר שכר טרחו שהרי עליו ליתן את הזרע: שהיה רבן גמליאל. כלומר לכך הוצרך לשנות משנה זו לפי שהיה ר"ג מחמיר שהיה נוטל מהן לעולם כשער הזול ואשמועינן מתניתין לא שהלכה כן אלא שרצה להחמיר על עצמו:

גמ' מהו לפסוק בשער של סירקי. שוקי דטייעי הם הסוחרים הבאים באקראי ואינו שער הקבוע שכשהולכין פוסק השער ואם אפי' כשילא השער של הסוחרים האלו מותר לפסוק על הפירות: בעא. שאל לר' זירא אם לא מסתבר לומר דעד כאן לא פליגי אלא בשאר עיירות אבל בשער סירקי של ציפורי שהיו נוהגין לקבוע כשהשער הזה שעושין הסוחרים והואיל וקבוע הוא והשער אינו פוסק גם ר"ל יודה לר' יוחנן דפוסקין על השער כיוצא בו: ותימה

ב"מ כב

עי' ב"מ עב

עין משפט נר מצוה

לד
א מיי' פ"ט מהלכות מלוה ולוה הלכה א סמ"ג לאוין קלג טוש"ע יו"ד סי' קעה סעיף א

לה
ב מיי' שם הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ד

לו
ג מיי' שם

לז
ד מיי' שם הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ז

לח
ה מיי' שם פ"י הלכה ה סמ"ג שם. טוש"ע שם סי' קסב ס"ד

מראה הפנים

לו ערב עכ"ל. ולכאורה נלמד מדבריו דבעכו"ם שלוה מישראל מותר לישראל להיות ערב אע"פ שלא התנה המלוה עם העכו"ם שלא לדחותו אצל הערב כדמפרש טעמא להדיא דהמלוה שהוא ישראל לדיניה אזיל שעיקר תביעתו על העכו"ם וממנו הוא גובה וא"כ סיפא דהתוספתא כפשטא מיתפרשא. וי"ל דדעת הרמב"ם היה לפרש כן ולפיכך השמיט דין זה שפשוט הוא שמותר היכא שהמלוה ישראל ואין דעתו מתחלה אלא על העכו"ם הלוה והלכך ג"כ בש"ס לא הוצרך ולפרשה בשהתנה כמו שסובר הראב"ד. והבעל תרומות הארץ כדין זה והביא דעות חלוקות די"א כישראל שלוה מעכו"ם הוא קיל וא"צ לקבל שלא יתבע וכו' ובעכו"ם שלוה מישראל חמיר וצריך שיקבל וכן הביא הב"י מדעת הסוברים כן. וכבר הביא הרא"ש בסיום דברי הראב"ד גשמו ואודנא דחזינא דעכו"ם נמי הכי דייני דכי משכת ליה לא פרע מיני' דערבא הלכך כמי שקבל עליו כדיני ישראל דמי והביאו הטור בסי' ק"ע ולא נצריך בזה השתא לדידן. ומ"מ יוצא אני לדון בענין הפירוש של הב"י בההיא דכתובות. ואני כבר פירשתי בחיבורי שם דהאי דקאמר שערב לו מן העכו"ם לאו ערב ממש הוא אלא שלוה מן העכו"ם וכגון שקיבל עליו לדון כדייני ישראל ולא קיבל עליו שלא ליקח רבית וא"כ שייכא שבועה וכענין דאמרי' בערכין שהבאתי שם. ואפי' אם נפרש בערב ממש וכמו שהבאתי שם בשם התוס' דגיטין ומוכח להדיא דלא כדברי הב"י שהרי התוס' בפ' הנזקין דף ג' ע"ב ד"ה יתומין שאמרו וכו' מפלפלין בענין השבועה שם ובסוף דבריהם כתבו א"כ כדמוקי לה בירושלמי בכתובות תיפתר כשערב לו מן העכו"ם וקיבל העכו"ם להפרע מן החייב תחלה דאי לאו הכי עכו"ם כתר ערבא אזיל ואסור כדאמרינן באיזהו נשך. הרי שפירשו להדיא דהמלוה הוא העכו"ם איירי וכדמשמע ליה בה"ס דקאמר כשערב לו מן העכו"ם. ובענין הקושיא שהקשה הב"י במאי עסקינן וכו' לק"מ דודאי איירי בשכבר פרע הערב להעכו"ם ולפיכך תקנו חכמים שיהא נפרע שלא בפניו שהרי טובה עשה לו שהרבית היתה אוכלת בו ולא דבעינן שיהא עדיין רבית אוכלת בו וזה פשוט וע"כ לומר כן לפירוש התוס' שנזכר. והנה דבה"ת בשער מ"ו ת"ד סי' י' מביא פי' הירושלמי דכתובות לדעת הסוברים איפכא דהיכא דהמלוה ישראל חמיר הוא ופי' שם בדרך דחוקה ואין להאריך והוא ז"ל בסוף הסכים כפי' שזכרנו בשם התוס' דגיטין:

ישראל שמינה עכו"ם אפוטרופא וכו'. זה לשון התוספתא בפ"ה ישראל שנעשה לו לעכו"ם אפוטרופוס או סנטר מותר ללות הימנו ברבית ועכו"ם שנעשה אפוטרופוס לישראל או סנטר אסור ללות הימנו ברבית. מעות של ישראל מופקדות אצל העכו"ם מותר להלותן ברבית ושל עכו"ם המופקדות אצל ישראל אסור להלוותן ברבית זה הכלל כל שבאחריות ישראל אסור כל שבאחריות עכו"ם מותר ע"כ. ודין דרישא הוא לכאורה סותר לגי' דהכא. ובתוס' דף ע"א ע"ב ד"ה כגון שנשא ונתן ביד וכו' העתיקו בשם הא תלמודא כגי' התוספתא בדין הפקדון וכמו שכתוב כאן וז"ל כתוב בירושלמי ישראל שמנהו עכו"ם אפטרופוס או סנטר מותר ללות ממנו ברבית וכו'. מעות של עכו"ם שמופקדין ביד ישראל אסור ללות ממנו ברבית וכו'. ולפ"ז א"ל לתקן אלא כריטא הכא ישראל שמינוהו עכו"ם וכו' וכסיפא ועכו"ם שמינהו ישראל והכי הוא ממש כמו שהוא בתוספתא הכתובה לפנינו כמו שהועתק בתוס'. ויש כאן מבוכה רבה בגי' וחלוף נוסחאות בין שיטת הראשונים וגדולי האחרונים ויש שיש להם נוסחא אחרת בתוספתא ובשבו בירושלמי ויש בהפך ושבשו התוספתא מפני הירושלמי ובה"ת בשער הנזכר בה"ז סי' א' בשם התוספתא והאריך בזה. וכן כתוב בשי' למב"ח ז"ל כמה וכמה דרכים מגדולי המפרשים והכל סובב והולך על דין דאין שליחות לעכו"ם ויש מדמין פקדון לשליחות ויש שחילקו ואחרי עמדי על כלן ראיתי להביא דרך ופי' הרשב"א ז"ל והוא הקולר והנכון. וזה אני אומר דודאי הגי' כאן כדין אפטרופא כמו שהיא לפנינו ישראל שמינה את העכו"ם וכו' א"א להעמידה דהרי זה תולה מעותיו בשל עכו"ם הוא. ואם דהרבה מגדולי המפרשים רצו לדחוק גם בזה הנכון הוא כמו שהועתק בתוס' וכן הוא דרך הרמב"ן והרשב"א בזה וגרסינן ישראל שמינהו עכו"ם וכו' מותר וכו' וכמו שהוא בתוספתא. ובדין הפקדון. ז"ל הרשב"א מעותיו של ישראל מופקדות אצל העכו"ם מותר וכו' זה הכלל וכו' כך הגי' בכל הנוסחאות וכך היא גם בפירוש ר"ת וה"ק מעות של ישראל המופקדות ביד העכו"ם שלא להלוותם אלא מופקדות בידו סתם ואין העכו"ם רשאי ליגע בהם ולא להלוותם ולפיכך אם בא העכו"ם לשלוח בהם יד ולהלוותם ברבית הרי המעות באחריותו של עכו"ם וכדידיה דמו ולפיכך מותר ללותם ברבית ואע"פ שהוא נותן הרבית לישראל שמפקיד מתנה בעלמא הוא דקיהיב ליה ואיפכא במעות של עכו"ם המופקדות ביד ישראל וכלפי מה שאמר שם בתוספתא לעיל ישראל שאמר לעכו"ם הילך בכרך וכא והלוה מעותי ברבית אסור תנא הכא שאם לא אמר להלוותם ברבית מותר כנ"ל פירושה ומקלת מרבותינו שבשו גירסת התוספתא וגרסי איפכא ואינה אלא כמה שכתבתי ואין למחוק ולהפך הנסחאות וכ"ש שכתב ר"ת עכ"ל ובעיקר הדין הכל מודים דהכל הולך אחר האחריות על מי הוא וא"כ הם מופקדות ביד הנפקד על אחריות שלו הוי נמי דינא הכי וכמו שקבע הטור בסי' קס"ע לדין הזה ולפיכך השמיטו דיניה אלו הרי"ף והרמב"ם ז"ל דזהו פשוט דמי שאחריות עליו הרי הן כמעותיו אלא שהוא ז"ל פי' כן מטעמא דאי כפשוטו שלעולם הן באחריות הנפקד א"כ מאי קמ"ל וזה הכלל לאתויי מאי והשתא אשמעינן חידוש דין זה דאפי' מופקדות סתם אלו כשנוגע בהם כלתי רשות המפקיד הרי הן באחריותו כנ"ל לדעת הרשב"א ז"ל: **רבי** יוחנן אמר פוסקין. זהו שער של עיירות המוזכר שם בדף ע"ב ע"ב ושם מתליף דעת ר' יוחנן דס"ל דאין פוסקין על שער עיירות וכדפסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל כוותי' ואין להאריך בשכבר נודע דרוב אחרונים דעתן להקל באיסור הזה שהוא דרבנן וס"ל כדעת התוס' והרא"ש וכן הטור בסי' קע"ה. וכן פסק הסמ"ג בהלכות רבית דרבא דקאמר בדף ס"ג ע"ב השתא דאמר ר' ינאי וכו' מה לי דמיהן מה לי הן נמי אמרי' אשמעינן דפוסקין על שער של עיירות והלכה כרבא וכר' ינאי רבו של ר' יוחנן ומ"מ למדנו מכאן דקאמר דמאן דס"ל דאין פוסקין בשער של סירקי והוא שער עיירות מודה הוא בשער ציפורי ומטעם שאינה פוסקת א"כ להאי מ"ד שער הנמשך בעינן וזהו שער המדינה ופירש דורמוס דקאמר התם דלמאי דהשיב לו ר' אסי לר' זירא מתני' בהכי איירי וכן פי' הסמ"ג דורמוס הוא איטליז רב וגדול של מדינה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט ממלוה הלכה ה' ע"ש: ותימה

שנויי נוסחאות (פוי"ז) תן לי מעותיי כד"ו תן לי את מעותיי. (פוי"ע) מלוה אריסיו כד"ו מלוה את אריסאוו.

עין משפט
נר מצוה

מסורת
הש"ס

ותימה אנא איך רבנן פליגי בין פוסק לפירות בין פוסק למעות בין מלוה לפירות. א"ר ירמיה במלוה אית פלינו אבל בפונדק כל עמא מודו שאסור. אמר ר' יוסה בפיסוק אית פלגון אבל במלוה כל עמא מודה שמותר. דבי ר' ינאי אמרי פוסקין על השחת רבי יוסי בן חנינה אומר אף על חלות דבש. ר' יוחנן אומר כל העיירות הסמוכות לטיבריא כיון שיצא שער של טיבריא פוסקין: היה הוא תחילה לקוצרין פוסק עמו על הגדיש כו'. רב אמר *מחוסר מעשה אחד פוסק מחוסר כמה מעשים אינו פוסק. רבי יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין אפילו מחוסר כמה מעשים פוסק. והא מתניתא פליגא על רב היה הוא תחילה לקוצרין כו'. אבא בר זמינא יהב חד דינר לקפילה ונסב מיניה בשעה זלילה דכל שתא ולא מודי רב רבי חייה רובה הוה ליה כיתן אתו המרייא מיזבנה מיניה. אמר לון לית בדעתי מזבנתיה כדון אלא בפוריא אמרו ליה זבנה לן כדין מה דאת עתיד מיזבנתיה בפוריא. אתא שאל לרבי א"ל אסור. נפק קבעה במתניתא ותני כן *היה *חייב לו מעות ובא ליטול ממנו בגורן ואמר לו עשם עלי כשער שבשוק ואני אעלה לך כל שנים עשר חדש אסור

וקימה אנא. כאדם התוהא ומשתומם כלומר מסתפק אני ומחשב לידע: איך רבנן פליגי. במאי פליגי ר"י ור"ל ובאיזה ענין ואופן: בין פוסק לפירות וכו'. מי נימא דבכל גווני פליגי בין שהוא פוסק עמו על הפירות שיתן לו פירות לזמן כך וכך לפי השער הזה ובין שמתנה עמו שישלם לו לאותו זמן במעות כפי השער של פירות בזמן פלוני או דילמא דבמעות כ"ע מתמירין דמיחזי כרבית: בין מלוה לפירות. ומי נימא דדוקא במלוה פירות על הפירות הוא דפליגי דהוי דרך מקח וממכר אבל בהלואת מעות על הפירות שיעמיד לו לזמן פלוני כפי השער שילא בשוק כיון דדרך הלואה אסור הוא וכ"ע מודים דעל שער שאינו קבוע אין מלוין מעות או דילמא בהלואת מעות נמי פליגי כיון שעכ"פ מלוי הוא כפי זה השער יכול הוא עכשיו לקנות בדמים הללו: במלוה איתפלגו. האי במלוה ע"כ לאו במלוה מעות הוא דמהיכי תיתי תהא הלואה קילא מדרך מקח וממכר אלא בהלואת שהה בשהה הוא שזה מלוה לו פירות לשלם לו פירות לזמן פלוני כפי השער וקאמר רבי ירמיה דבמלוה פירות בפירות הוא דפליגי דכיון דפיתות טתן לו ופירות הוא מחזיר לו בהא ס"ל לר' יוחנן דמותר מכיון שילא השער של עיירות דהוי כמי שיש לו שהה דמותר להלות שהה בשהה אם יש לו ללוה וה"נ הרי הוא יכול לקנות עכשיו כפי השער הזה: אבל בפוסק ל"ל כדלקמיה כ"ע מודו שאסור. דכיון דמעות הוא טתן לו אע"ג דדרך מקח וממכר הוא כיון שהשער הזה אינו קבוע ושמא נתייקרו הפירות לזמן פלוני ומיתזי כשכר מעות: א"ר יוסה בפיסוק הוא דאיתפלגון. אבל במלוה פירות בפירות אפי' ר"ל מודי לר' יוחנן דמותר: פוסקין על השחת. אם יש למוכר שחת בתוך שדהו פוסק עמו שהרי שיא גדולה מאיליה והוי כמי שיש לו: אף על חלות דבש. אע"פ שלא רדה אותן מן הכורת: כיון שילא שער של טבריא. כל העיירות הסמוכין לה נגררות אחריה: רב אמר מחוסר מעשה אחד. אם אין הפירות מחוסרין אלא מעשה א' שלא נגמרה מלאכתן כגון שעדיין אינה זרויה ברוח פוסק דהוי כמי שיש לו: מחוסר כמה מעשים. שלריכה לייבש ולדוש ולזרות אינו פוסק דכיון שמחוסר כמה מלאכות הוי כמי שאין לו: והא מתניתא פליגא על רב. דקתני היה הוא תחלה לקוצרים פוסק עמו על הגדים והרי היא מחוסרת כל המלאכות הללו: לקפילה. לנחתום ולקח ממנו בשער הזול כל השנה ולא הודה לו רב דמיחזי כשכר המתנת מעות: רבי חייה רובה. הוה ליה כיתנא ואתו התגרין ליקח ממנו וא"ל אין דעתי למכרן עכשיו אלא להמתין עד זמן פורייא שבעת ההיא מתייקר ואמרו לו תמכר לנו עכשיו בזה השער שלאחר זמן ואנו משלמין לך לזמן היוקר: אסור. דהוי כמרבה על המכר בשכר המתנת מעות: נפיק. ר' חייא וקבעה במתניתא ותני כן בתוספתא סוף פ"ד: ובא ליטול ממנו בגורן. המים בעד חוב שלו וא"ל עשה עלי החטים כשער של עכשיו היולא בשוק ואני אעלה לך כפי אותו השער עד לאחר י"ב חדש ואפי' יתייקרו אתן לך בדמים הללו אסור

פ' ב"מ כב

(תוספ' פ"ד) ב"מ סב ע"ב

מראה הפנים

ותימה אנא וכו'. הספק הזה ה"א לפי מאי דפליגי התם אי לוין על שער שבשוק ומסקנא דלוין. והא דר' ירמיה ור' יוסי דלקמיה אם נפרש דקאי לפרש בפית ובפיקא דר' בון היה לריך להפוך הגי' והנכון דעל הלואת סאה בסאה קאי והדפריסית וקאמרי הני אמוראי דפליגתייהו דלעיל הלית וכלומר דמר סבר דלא פליגי אלא הכא אבל לא בפיסוק על שער עיירות ומר אמר איפכא. והדין הזה מבואר ואין להאריך:

פוסקין על השחת. דמיא לסא דאמר התם דף ס"ד ע"א דין דקרי קרי האי מאן דיהיב זוזי לגינאה אקרי וכו' ובא"ד דאמר רבה דכיון דממילא קא רבו שפיר דמי ודקאמר אף על חלות דבש מתוק התם דמה שכורתי רודה כבך וכך מכור לך אסור דהני לאו מיגייהו קא רבו דבקלי לסמי והאו אהריני כ"א מה שכורתי רודה בסתמא כן רב כן מעט מכור לך מותר:

כיון שילא שער של טיבריא פוסקין. ר' יוחנן לטעמיה דס"ל הכא לעיל דפוסקין על שער עיירות וקאמר דעל שער של טבריא פוסקין כל העיירות הסמוכות אע"פ שעדיין לא יצא השער וכן משמע דטבריא לאו שער שאינה פוסקת מיקרי דלא קאמר לעיל אלא בשער של ליפורי. ובש"י הביא זה בשם הגה"מ בשי' קע"ה וכתב ע"ז וה"נ משמע בגמ' דידן דאמרי' בפלס ס"ג הא תיתי בבילי ובשיני. אמת דמשמע הכי אבל זה קאי למאן דס"ל התם פוסקין על שער שבשוק כדקאמר התם מ"ט אמור רבנן פוסקין על שער שבשוק דא"ל בקולי טיבותיך וכו' אי הוו זוזי בידי הוה מזבנינא בבילי ובשיני בזולא. ולפי' רש"י וכן לבי' הרמב"ם ולמאי דפסק הב"י כוותייהו וכמ"ש גם לעיל א"כ האי מימרא לאו אליבא דהלכתא דהא לר' יוחנן דהתם אין פוסקין על שער שבשוק כ"ל ומתני' מגרס לה התם בשער שאינו פוסק בשער המדינה וכפין דאמר הכא בשער ליפורי לכאי פ"ד ועיין לעיל ד"ה ר' יוחנן:

רב אמר מחוסר מעשה א' פוסק וכו'. למאי דקאמר רב התם דף ע"ד אפי' מחוסר בתים פוסק י"ל דס"ג לאו דוקא אחד קאמר אלא למעוטי מחוסר כמה מעשים כדקאמר התם מחוסר שלש אינו פוסק וכן הם דברי הרמב"ם בפ"ט ממלוה הלכה ב' כל דבר שהוא מחוסר מלאכה אחת או בתים פוסק וכו'. ואף דמקשה ממתני' מפרק לה התם כגון דבדא כהמם וכבר הוא יבש ואינו מחוסר אלא בתים וכיה נראה דמדלא מפרק לה הכא כן א"כ רב דהכא בדוקא מעשה אחד קאמר ולא מלינן לאוקמי דג"כ נידוש הוא דא"כ לאו גדיש מיקרי ומשמע מפי' רש"י ז"ל ע"ב ומאי דלא תב לה האי תלמודא לאוקי פירקא דאיכא ישמעי' כדהתם:

ולא מודי רב. נראה דהכא מיירי שלא פירש ופסק עמו בשעת מתן מעות שאם יוזלו יתן לו כשער הזול ומשום הכי לא מודי רב. ונלמד מכאן דין אחד מה שהסמ"ג מחולק עם הפוסקים ומביאו הב"י בסי' קע"ה אבל לא העתיק מה שכתב אח"כ דנלמד מדבריו דיקדוק בפי' המתני' והדין בחידש לדעתו וז"ל הסמ"ג בל"ון קל"ג אחר שכתב גם דין דפוסקין כשילא השער. נד"א בפוסק על התבואה הסאין כאשר באמרנו אבל בפוסק על התבוא המעות שאמר לו הא לך כ"ס סלעים ותפרנסני מדי חדש בחדשו כל השנה לריך לפסוק עמו כשער הגבוה שאם יוזלו יותר משער של עכשיו שיתן לו כשער הזול של אמצע השנה או סופה אבל אם לא פסק עמו כשער הגבוה ובחזלו נותן לו כשער שהיו בשנהן לו המעות ומי שיחזור בו יקבל מי שפרע רש"י פי' דפוסק על שער הגבוה הכולה מתני' קאי עכ"ל הסמ"ג. טוענו במה שפי' לדעת רש"י משום דרש"י גריס במתני' ופוסק עמו כשער הגבוה ומשמע דלעולם אפי' לענין פסיקת על התבואת הפירות לריך שיפסוק עמו שאם יוזלו הפרין יתן לו כשער הזול ואם לא פסק עמו כך אין נותן לו אלא כשער שהיה בשעת הפסיקה וכדכתב רש"י להדיא דף ע"ד ע"ב בפיסקא ופוסק עמו וכו' ואם לא פסק כן יקבל על כרחו כשער שפסק וכן היא דעת הרמב"ם בפ"ט הלכה ה' כיון שנקבע השער מותר לפסוק על השער הגבוה וכו' נתן לו המעות כתם וכו' וכוונו נותן כשער שהיו בשעה שנתן לו המעות ומי שחוזר מקבל מי שפרע וכו' וכן דעת הטור גם ועמיה דהסמ"ג דלא הוי גרס במתני' כגי' רש"י אלא פוסק עמו וכו' וכדברים הכא במתני'. ולפ"ז לדעת הסמ"ג אף שלא פסק עמו כשער הגבוה אם פסק עמו לפי התבואה בסאין אם הוזלו מתן לו כשער הזול ואם על התבואה במעות הוא לריך שיפסוק עמו כשער הגבוה וכבר נתבאר שאין דעת הפוסקים נחלק כן. ולפ"ז יש לומר דהסמ"ג פירש להאי דהכא לפי דעתו ז"ל דהוה קביא ליה מאי הוה דפתיה דר' אבא בר זמינא למיעבד הכי אלא דסביר דגם דפוסק בתחלה על התבואה במעות אע"פ שלא פירש כשער הגבוה לריך שיתן לו זה אם הוזלו כשער הזול ולא מודי ליה רב משום טעמא דפסק עמו על התבואה במעות אבל דעת הפוסקים לפרש דאין חילוק ור' אבא בר זמינא שלא פסק כשער הגבוה היה סובר כר' יהודה במתני' דאע"פ שלא פסק וכו' ולפיכך לא הוה מודי ליה רב ונמלינו למדין דמה שראה הסמ"ג לחלק כן ולפרש במתני' דפוסק וכו' לא קאי אלא אפסוק על התבואה במעות מהאי סוגיא הוא דלמד וכפי אשר פירש לביאתו ז"ל ומה שכתוב בהגהות מיימוני והובא גם דברי הסמ"ג והיים כנעמוד עיין בב"י שם. ואין דברי הסמ"ג ענין כלל לדברי הרמב"ם ז"ל וי"ל מה שכתוב בהגהות כנעמוד היינו כמו שכתב הרמב"ם לביאתו לענין חזרה ולקבל מי שפרע וכן הוא בסמ"ג לביאתיה לענין חזרה וכמה שכתבתי לעיל:

רבי חייה רובה הוה ליה כיתן וכו'. דין זה הוא הטרפה המכר בש"ס ובפוסקים ורבינו בביאות בכאן ולא הביא כ"א בקלרה ומה שיש ללמוד בדינים אלו הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות למד מכאן דטרפה אסור אפילו אם לא קנן שלא א"ל בפירוש אם מעכשיו אתה נותן לי ימכור לך בכך וכך ואם לאחר זמן בכך וכך ביותר שהרי כאן לא קנן ר' חייה ואסר ליה רבי ונהו כבי' הרי"ף ז"ל שלא הביא האי טרפה דרב נחמן כמוזכרים בדף ס"ה ע"א וכפירש"י שם וכפי הגי' הרי"ף אסר לפניהם ז"ל. אבל לפי בי' הגא' כמאור והראב"ד ז"ל שפוסקין כטרפה דרב נחמן וכן דעת ר"ת והרא"ש והטור וכן מפרשין להאי דהכא דמיירי שילא השער לכיתנא עכשיו וכל שילא השער הרי הוא כקוליס וה"ה הוי כקונן בתחלה וכסוף דבפוריה דמיו קנובין ליוקר הוא ודמיה למתני' דהתם אין מרבין על המכר וכו' כן כתב בב"י בשם הרשב"א ז"ל וכתב דהיה מבם דקאמר דף ס"ח לית הלכתא כטרבי ספוגאי ולא קאמר כטרבי נחמן. ופי' התולקין ס"ל דהא לית הילכתא כרב פפא כ"ש דלא כדר"נ שהוא מקיל יותר מרב פפא. וכמה שכתבו בפירושם דהא רב פפא טעמיה הוי דברי בטרפה דידיה דכיון דביכרא דיליה לא פסיד ודעתו היה להניח עד הזמן היוקר ומוכר לכן עכשיו שישלמו לו לאותו זמן כפי אשר יהיה שוה והלקוחות מבתכרין בו ועל הרוב פירעין לו מדמיה שכר עצמו במוכרין ואין כאן אגר נטר ועדיפא מדר"נ דטרפה דידיה בשאר הסחורות שאין דרך להניחם עד הזמן שקבע לפרעון והסבר שהמוכר היה לריך למכור מקודם לכן בזול ואפ"ה אמר ליה רב ששת לרב פפא מאי חזית דאזלת בתר דידך זיל בתר דידהו דאלו הוו להו זוזי הוו זבנ׳ בזולא כדהשתא וא"כ אי לית הלכתא כרב פפא מכ"ש דלא קי"ל כהסיא דר"נ. ופי' המתירין בטרפה דר"נ ס"ל דשאני הא דרב פפא דעכשיו לא השער של הזול כדמשמע מדקאמר ליה הוו זבני כדהשתא וכל שילא כבר השער של הזול הוה ליה כקונן ואמר בפירוש אם מעכשיו בכך ואם לאחר זמן בכך אבל דר"נ בדלא קן ליה ובדלא ילא השער וכן נמי אין לו בשעת ירוש דהל"כ הוי כילא השער והל"ך מותר. וככר המה בכתובים והוכחו בספר התרומות בשער מ"ו ח"ד סי' ל' וכן בבי' למהר"א ז"ל ולא הבאתי אלא אפס קלהו מן דבריהם משום האי דלקמן. ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סימן ס':
אסור

שנויי נוסחאות (בוי"ח) כדין נד"ו כדון.

מסורת הש"ס

אסור דלא כאיסרו הבא לידו. אמר רב מודי רבי חייה חביבי די לן יהבין ליה וקנה מן כבר שרי אגרא מן כבר וקנה בתר כן שרי קנה מכבר אגרא בתר כן אסור. ר' לעזר יהב דינר לחד בר נש א"ל מה דהינון עבדין מיכן ועד חנוכה דידי. מתמן ולהלן לית לי עמך עסוק אין פחתין ואין יתרין דידך. בעא מיתן ליה בתר חנוכה ולא קביל. ר' לעזר חשש על קרוב לשכר ורחוק להפסד. *ותני כן קירוב שכר וריחוק הפסד זו מידת רשעים קירב הפסד וריחוק שכר זו מדת צדיקים קרוב לזה ולזה רחוק לזה ולזה זו מידת כל אדם. ר' יצחק יהב דינרין לבר נש בעא מיעבד ליה כהדא דרבי לעזר ולא קיבל עילווי. *כהנא יהב מ' דינרין לבר נש מיזבן ליה כיתן יקרא כיתנא. אתא שאל לרב א"ל איזיל סב מיניה ארבעים כורין רברבין ביקש ר' להתיר קליטו שלים ולא הניחו ר' ישמעאל בי ר' יוסי. ואית דמרין רבי ישמעאל בי ר' יוסי ביקש להתיר ולא הניחו ר'. מאי קליטו שלים. בר נש דיהב לחבריה. מהו דינרין. כגון אילין דיהבין עיבידת' לאילין דמפרשין לריסים מתרתין קסוסטבן או משלשה קסוסטבן אין זו רבית אלא הטרשא. רבי יוסה ורבי לעזר בן עזריא. שניהן אמרו דבר אחד דתנינן תמן *היה לו [א] דבר מועט מוסף עליו והולך. ור"א בן עזריה אוסר עד שיעמיק ג' או עד שיתן על הסלע:

הלכה ז מתני' [ב] לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חיטין ואני ניתן לך מן הגורן [ג] אלא אומר לו *עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח והלל אוסר וכן

(תוספתא פ"ד) (ב"ק ק:) (שביעית פ"ג) (ב"מ סד מו)

אסור: דלא כאיסרו הבא לידו. שאין זה דומה לנותן לו איסר או איזה מעות בשעת הפיסוק דנוכל לומר שזה יקנה עכשיו בשוק במעות שקיבל ממנו. וחסר כאן העתקת התוספתא דהאי דינא לא שייכא כלל לעובדא דכיתנא דלעיל והכי מסיים התם בסיפא דתוספתא. אמר לו הלויני כור אחד של חטין ואני נותן לך כשער שאתה מוכר בו אסור. והתם גרים מותר וט"ס הוא. והשתא על הסיפא קאי דקבעה ר' חייא במתניתא כמו שלמד הדין מרבי: מודי ר' חייה חביבי. אע"פ שזה אסר ר' חייא להקדים ולעשות המקח עכשיו כפי השער שלאחר הזמן התם טעמא כדמפרש לקמן אבל מודה הוא בהא: דאילון יהבין ליה וקנה מן כבר שרי. שהפירות הן כבר ברשות המוכר והוא מוזיל גבייהו השתא שנותנין לו המעות עכשיו מותר: אגרא מן כבר וקנה בתר כן שרי. וכן אם מקדימין שכר הפירות שנותנין לו מעות לאחר שיצא השער על מנת שיתן להם הפירות לאחר זמן כפי אותו השער שיהיה יותר בזול ג"כ שרי דהיינו מתני' פוסק עמו כשער הגבוה: קנה מכבר אגרא בתר כן אסור. כלומר דלא אסר ר' חייה אלא כגוונא דהאי עובדא דכיתנא וכדתני בסיפא דתוספתא שהמקח נעשה עכשיו כפי השער שיתייקר אחר זמן ואז ישלמו לו שכר הפירות וזהו דאסור שהרי הן מוסיפין במקח בשביל המתנת המעות: מה דהינון עבדין. מה שיעלה הריוח מכאן ועד חנוכה יהיה שלי ולאחר מכאן אין לי עסק עמך ויהי' הכל על חשבון שלך בין לריוח ובין להפסד: בעא מיתן ליה. כשבא זה ורצה ליתן לו הריוח של קודם חנוכה חזר בו ר' לעזר ולא קבל כדמסיים הש"ס דהיה חושש שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד: ותני כן. בתוספתא פ"ד: כהדא דר' לעזר. ליתן לו הריוח של איזה זמן ואח"כ יהיה הכל עליו ולא קיבל עליה ר' יצחק: יקרא כיתנא. ומכרו אותו לאחרים: אתא שאל לרב. היאך להתנהג וא"ל איזיל וכו' תקח ממנו ארבעים מדות גדולות וכלומר שחייב להעמיד לך הפשתן או אם מכר אותו על שמך יתן לך הדמים כפי אשר מכר: קליטו שלים. כדמפרש לקמיה: בר נש דיהיב לחבריה מהו דינרין. איזה סך מעות להעמיד לו הסחורה בזול לאחר זמן כדמפרש ואזיל: דיהבין עבידתא. שנושין משא ומתן עם אלו שמפרשין בספינה למקום ריסים להביא להן סחורה: מתרתין קסוסטבן. משתי מדות או משלשה ומוזלין לגבייהו בשביל הקדמת המעות: אין זה רבית אלא הטרשא. כלומר ודאי רבית גמורה לא הוי דלאו דרך הלואה היא ומ"מ אבק רבית הוי כטרשא דדרך מכר הוא ואסור משום אבק רבית: ר' יוסי. במתניתין דקאמר אין פוסקין על הזבל אא"כ היה לו זבל באשפה דגזר שמא לא יהי' לו זבל ור"א בן עזריה דלקמן שניהן אמרו דבר אחד דס"ל נמי הכי: דתנינן תמן. בפ"ג דשביעית הלכה ב' גבי עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפתות לבית סאה דלא מיחזי כמזבל שדהו בשביעית הואיל ואינו מפזרו היה לו דבר מועט שאין בו כשיעור האשפתות מוציא אותו ומוסיף עליו והולך. ר"א בן עזריה אוסר כדמפרש התם טעמא בהאי תלמודא שמא לא ימצא לו זבל ונמצא מזבל אותו מקום דכשלא יהיה לו יותר נראה כמזבל שדהו עד שיעמיד ג' או עד שיגביה ג' שיהא אותו מקום ניכר ומשונה משאר השדה. ולא מיחזי כמזבל או עד שיתן על הסלע שאינו ראוי לזריעה וחכמים לא חיישי להא דזבל שכיח הוא וכן הכא:

הלכה ז מתני' ואני נותן לך מן הגורן. כשיבא זמן הגורן: עד שיבא בני. דכיון שיש לו ספיר דמי לא גזור רבנן בסאה בסאה אלא כשאין לו ואם יש לו סאה אחת לוה עליה אפי' כמה כורין: וכך

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ב משמיטה ויובל הלכה א

מ ב מיי' פ"י מהל' מלוה ולוה ה"ג ד סמ"ג לאוין קצ"ג טוש"ע יו"ד סימן קס"ב ס"א

מא ג מיי' שם ה"ג טוש"ע שם ס"ב

מראה הפנים

אסור דלא כאיסרו הבא לידו. רישא דהאי תוספתא הובאה בריש פרקין בתם דף ס"ב ע"ב וקאמר התם דלטעם הזה אפילו היה לו חטים הוה אסור דהא נותן לו מעות עכשיו אבל אידחי האי ברייתא והמסקנא כדתני ר' הושיא דאם יש לו חטים מותר הוא ואם אין לו אסור ודין זה מוסכם הוא. וכמוזכר בדברי הרמב"ם בסוף פ"י ממלוה:

מודי ר' חייה חביבי וכו'. מה שפירשתי בפנים הוא כפי אשר מצאתי בשי' למג"א בשם הרמב"ן ז"ל וכן גרים שם דאילון יהבין ליה אגרא וקנה וכו' אבל קשה לי על הפירוש הזה חדא דלאו דבר וסיפוהו הוא דשייך עלה מודי ר"ח חביבי ועיקר הדין לפי פירושו כרישא דאלו יהבין ליה אגרא וקנה מן כבר הוא הדין דקיל"ל דר"כ המוזכר בדף ס"ג והזכרתיו לעיל ד"ה ר"ח ועיקר החידוש להשמיענו דצריך שיהא ברשות המוכר כדאמר התם איתנהו שרי. ועוד דהאי וקנה מן כבר משמע לפירושו דאהמוכר קאי שצריך שיהא ברשותו כבר והידך קנה דלקמיה אלוקחין קאי. ועוד דהאי מציעתא אגרא מן כבר וקנה בתר כן מתני' היא דפוסק עמו כשער הגבוה ומאי קמ"ל ומאי מודי דקאמר דכ"ע הכי ס"ל דלר"י אפילו לא פסק עמו כן נוטל בשער הגבוה. והנלפע"ד דדין דרישא הוא המוזכר בתוספתא בפ"ו בלוקח מקח מחבירו ע"מ ליתן לו מכאן ועד י"ב חדש דהאי שיאמר לו תן לי מיד בפחות ואינו תובע משום רבית ודין זה מוסכם הוא ובביאור הרי"ף ז"ל לתוספתא וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ח הלכה ב' וכן שאר הפוסקים והיינו דקאמר מודי וכו' אע"ג דאסור למכור בהמתנה לזמן בתוספת המקח שקנה עכשיו מודי הוא דאלו יהבין ליה עכשיו אגרא והוא בשער היותר בזול ממה שקנה כבר ממנו בהמתנה בתוספת מזה מותר דמכיון שנגמר המקח באותו הכך לזמן והוא כפי שויו של המקח בשאי לפחות לו ע"מ ליתן מיד דהוזיל מוזיל גביה משויו של מקח ואין כאן רבית. אגרא מן כבר וקנה בתר כן שרי. כלומר אם השכר והשער שנתן לו הוא כפי השער שיצא כבר בייקר והוא קונה ממנו ע"מ ליתן לו לאחר זמן מותר וקמ"ל דאע"פ שאם היה נותן לו הדמים מיד היה המוכר הזה מוכר בפחות לא מיחזי כאגר נטר מה שהוא מוסיף לו ע"מ ליתן לאחר זמן מכיון דפכ"פ כבר אגרא דמקח הוא וכל מי שירצה ליקח אפילו היה משלם מיד בזה הכך היה לוקח. ודין זה הוא מוזכר בדברי הרמב"ם שם הלכה ד' היו לו פירות שאם ירצה למכרן בזוס וליקח דמיהן מיד מוכרן בעשרה ואם תבע אותן הלוקח לקנות ויתן המעות מיד יקנה אותן בי"ב ה"ז מותר למכרן בי"ב עד שנים עשר חדש. וכה"מ הבית שם בגל"ע ולפמנ"ד פשוט הוא דמכאן נלמד וכפי כפי' הזה. ודין דסיפא פשוט הוא דהוא דין התוספתא הלויני כור חטין וכו' כפי אשר הובא ונתבאר לעיל שקבעה אחר שקבלה מרבי וכלומר בזה הוא דאסור:

מיכן ועד חנוכה דידי. יש לפרש דר' לעזר קבל עליו כל האחריות כל זמן שהיה הריוח שלו ומדינא מותר הוא לומר להלוה עד זה הזמן יהיה הריוח שלי והאחריות עלי ומכאן ואילך הריוח והאחריות שלך היא ודין זה מבואר הוא בטור סימן קס"ז והא דלא קביל ר' לעזר אח"כ הוא היה מצד חומרא בעלמא ואע"ג דקרוב להפסד כמו לשכר הוא ה"ק חשש על קרוב לשכר וכו' כלומר דהואיל וקרוב לשכר וכו' מדינא אסור הוא החמיר על עצמו אפילו בכה"ג דהלא"ה אלא דלא קבל ר"א אחריות עליו א"כ מעיקרא היכי עביד הכי. א"נ י"ל דבעא מיתן לי' גם בתר חנוכה חלק הריוח שלה וזהו לא קבל דקרוב לשכר ורחוק להפסד הוא אבל לפי תנאו דקודם חנוכה מותר אם האחריות עליו וכן נראה ממה שכתב הב"י שם בשם תשובת הרשב"א ז"ל יכול אדם לעשות מעסקיו מלוה וכו' וכן מצאתי בירושלמי עכ"ל ומסתמא על האי דר"א הוא דקיין וכהאי דאמרן:

כהנא יהב ארבעים דינרין וכו'. לפי הנוסחא דהכא פשוט הוא דפסק רב כהנא עמו לאחר שיצא השער ונתייקרן וקשה שמוכר לחזור בו ושאל לרב אם צריך לקיים המקח ואם אין בו חשש איסור משום דמחלוקת דאמוראי היא אם פוסקין על שער העיירות כמבואר לעיל וס"ל לרב כמ"ד פוסקין. אבל בבבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ג גרים בהאי עובדא דרב כהנא לסוף אייקר כיתנא וזבני' מרי' דכיתנא והשאלה היתה אם הדמים שקיבל זה שלו הן וקאמר התם דלא התיר רב ליקח במעות כפי אשר מכרו זה דאין עושין המנה בדמים כדאמר התם כ"א בפירות ואם עדיין לא היה מוכרו אז היה מותר לקבל הפשתן ואם שנתייקר ולדינא הני תרי נוסחאי אמת הן כפי שנתבאר דדעת רוב גדולי האחרונים דפוסקין על שער העיירות:

אין זו רבית אלא הטרשא. התם בפרקין דף ע"ג ע"ז מתבאר מעיקר הדין בסורת אולי ד' ד' וכו' מהו לעשות כגרוטאות כן א"ל בקש ר' ישמעאל בר' יוסי לעשות כן ולא הניחו רבי וא"ד וכו' כדהכא. ולפי פי' רש"י ודעתו ז"ל גבי תמרין מעלין במקום היוקר כבמקום הזול שהתיר אפילו לא קבל הנותן האחריות הדרך עליו ומה שאסרו כן בשאר מיני פרקמטיא משום דלא שייך גבייהו הני טעמי דקאמר התם דמגלו תרעא וכו' וכפי פירושו ז"ל. ולמאי דנתבאר לעיל בהלכה ג' ד"ה המוליך פירות ממקום הזול וכו' דדעת הרמב"ם כדעת רש"י בדין התמרין ולא הצריך שם אחריות ונתבאר לעיל טעמו ופירושו ובדין זה בהלכה ז' שם הצריך שיהא ברשות לוקח כדנלמד מדרב התם ואפילו הכי במיני סחורה אסור כדהכא הטעם לפי שאין מיני סחורה מצויין כמו הפירות ונמצא זה שמקבל עליו להביא לו כך וכך מידות במקום היוקר כמו שהוא שם בריסים בזול מיחזי כשכר הקדמת מעות שהרי אינם מצוים כל כך ולפעמים צריך זה במקבל

שנויי נוסחאות (בו"א) לריסים נד"ו לרסים. (בו"ה) מוסף נד"ו בוסיף.

וכך היה הלל *אומר לא [א] תלוה אשה ככר לחבירתה עד שתעשינה בדמים שמא יוקירו החיטים ונמצא באות לידי רבית: גמ' *תני לא יאמר אדם לחבירו הלוני כור חטים ואני נותן לך לגורן הא עד שתים שלש שבתות מותר והלל אוסר שמואל אמר *הלכה כהלל:

הלכה ח מתני' [ב] אומר אדם לחבירו נכש עמי ואנכש עמך עדור עמי ואעדור עמך ולא יאמר לו עדור עמי ואנכש עמך כל ימי גריד אחד כל ימי רביעה אחת לא יאמר לו חרוש עמי בגריד ואני עמך ברביעה ר"ג אומר יש [ג] ריבית מוקדמת ויש רבית מאוחרת כיצד נתן את עיניו ללוות ממנו היה משלח לו ואמר בשביל שילויני זו היא ריבית מוקדמת לווה ממנו והחזיר לו את מעותיו היה משלח לו ואמר בשביל מעותיו שהיו בטילות אצלי זו היא רבית מאוחרת רבי שמעון אומר יש רבית דברים לא [ד] יאמר לו דע אם בא איש פלוני ממקום *פלוני [ה] אילו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים וחכמים אומרים אף [ו] הסופר עוברים על בל תתן לו ועל בל תקח ממנו ועל לא תהיה לו כנושה ועל לא תשימון עליו נשך ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה': גמ' א"ר יסא בוא וראה כמה סמיות עיני מלוי רבית. אדם קורא לחבירו עובד ע"א ומגלה עריות ושופך דמים ומבקש לירד עמו לחייו. והלה שוכר העדים והלבלר ואומר להן בואו והעידו שכפר במקום. ללמדך שכל המלוה בריבית כופר בעיקר. רבי שמעון בן אלעזר אומר יותר ממה שכופרין בעיקר כופרין שעושין התורה *פלסטרן ואת משה טיפש ואומרין אילו היה יודע משה שכך היינו מרייחין לא היה כותבו. רבי עקיבה אומר קשה הריבית שאף הטובה רבית. הרי שאמר ליקח לו ירק מן השוק אע"פ שנתן לו מעותיו הרי זה רבית. רבי *שמעון אומר קשה הריבית שאף שאילת [ז] שלום רבית לא שאל לו שלום מימיו ועל שלווה ממנו הקדים לו שלום הרי זה רבית. וכן היה ר' שמעון בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות ואינו מלוון בריבית עליו הכתוב אומר °כספו לא נתן בנשך וגו'. א"ר שמואל בר אימי המיטמוט הזה לא היינו יודעין מהו ובא שלמה ופירש °הצל לקוחים למות וגו':

וכך היה הלל אומר וכו'. ואין הלכה כהלל אלא כחכמים שאומרין לווין סתם ופורעין סתם: גמ' תני. בתוספתא פ"ו ושם שנויה קלא בלשון אחר. ומדייק הש"ס מדקתני לגורן דמשמע שהרחיב לו זמן וקבע לו לגורן הא בסתם עד שתים שלש שבתות מותר:

הלכה ח מתני' נכש עמי. עקור עשבים הרעים עמי היום ואנכש עמך למחר: עדור. חפור: ולא יאמר לו. עדור עמי ואנכש עמך. שלפעמים זו קשה מזו ויש אגר נטר ליה בשכר שממתין לו על שכר פעולתו עד אותו זמן הוא מקבל עליו מלאכה שהיא קשה מזו: כל ימי גריד אחד. ולא חיישינן אם יום אחד גדול מחבירו שאין מדקדקין בזה וכן כל ימי רביעה אחד ומותר לומר לו עדור עמי יום זה של גריד ואני אעדור עמך יום אחר של גריד וכן ברביעה. גריד לשון יובש שהארץ יבישה ואין הגשמים יורדין: רביעה. ימות הגשמים שהגשמי' מרביעין את הארץ: לא יאמר לו חרוש עמי בגריד ואני אחרוש עמך ברביעה. שימי רביעה קשים הם למלאכה שבשדות: יש רבית מוקדמת וכו'. ואסור משום אבק רבית: לא יאמר לו דע אם בא וכו'. המלוה לא יאמר ללוה דע אם בא איש פלוני ותודיעני או שאם יבא זה תעשה לו כבוד: עוברים על בל תתן וכו'. המלוה עובר על כלן וכל חד וחד מאי דשייך ביה: גמ' שכל המלוה ברבית כופר בעיקר. שאלו היה לו אמונה ובטחון לא היה עושה כן: אלו היה יודע משה שכך היינו מרויחין. ורצונו בנתינת רבית לפי שאנו מרויחין במעות יותר ממה שנותנין אנחנו להמלוה: שאף הטובה רבית. אפי' איזה טובה בעלמא שעושה הלוה עם המלוה מה שלא היה רגיל בכך כגון שאומר לו המלוה ליקח לו ירק מן השוק במעותיו של המלוה או שמקדים לו שלום ולא היה רגיל בזה מקודם אף זה נקרא רבית: כספו לא נתן בנשך וגו' עושה אלה לא ימוט לעולם ומפרש ר' שמואל מה ענין המיטמוט הזה וממה הוא ניצול ומפסוק זה לא ידענו עד שבא שלמה ופירש הצל לקוחים למות ומטים להרג אם תחשוך למדנו דלא ימוט דקאמר דוד המלך ע"ה פירושו שינצל מהרג דמטים כתיב בהרג ולומר שיניצל ממיתה משונה וחיו יחיה:

הדרן עלך איזהו נשך
הלכה

עין משפט נר מצוה

מב
א מיי' פ"י מהלכות מלוה ולוה הלכה ג טוש"ע יו"ד סי' קסג ס"א בהג"ה והלא כהלל

מג
ב מיי' שם פ"ז הלכה יא סמ"ג לאוין קלג טוש"ע שם סי' קס סעיף ט

מד
ג מיי' שם פ"ה הי"א יב יג סמ"ג לאוין קפה טוש"ע שם סעיף ו

מה
ד מיי' שם הלכ' יג טוש"ע שם סעיף יב

מו
ה מיי' שם פ"ד הלכה ב סמ"ג לאוין קלג טוש"ע שם סעיף א

מז
מיי' שם הלכה א

מח
ו מיי' שם פ"ה הלכה יב סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יא

מסורת הש"ס

שבת קמת
(תוספתא פ"ו)
כ"מ עה
שם סב ע"ב
שם עה
שם ע"ג
תהלים
משלי כג

הדרן עלך פרק איזהו נשך

הלכה

מראה הפנים

שמקבל להוסיף על השמקח ולהעמיד לזה כמו שהתנה עמו בזול והיינו דקאמר הכא אין זו רבית וכו' כלומר רבית גמור לא הוי אלא מכל מקום טרשא והעלאה היא והאי טרשא אסורה ואע"פ שהנותן מקבל אחריות עליו מהטעם שנתבאר כנ"ל לדעתו ז"ל ויש לזה סמך מדהכא:

הא עד שתים שלש שבתות מותר. נראה דהטעם דלא קבע לו זמן וכדברי הרמב"ם בריש פ"י ממלוה דלוין על הפירות דוקא שלא קבע זמן ולגורן מפרש לזמן הגורן וכדדייק הכא ורבים תמהו והשיגו עליו כדברי הראב"ד ז"ל שם וכן הרא"ש ז"ל כתבו' כלל ק"ת סי' ט"ו ומכאן סוא דלמד לומר כן ולפרש לווין סתם דקאמר התם דבלא קביעות זמן הוא:

שמואל אמר הלכה כהלל. וכן אמר רב נחמן אמר שמואל התם דף ע"ה ע"א ומסיק שם דלית הלכתא כוותיה:

המלוה והלוה וכו'. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד ממלוה הלכה ב' הא למדת שהמלוה ברבית עובר על ששה לאוין וכו' והלוה עובר בשנים וכו' וגירסתו בגמרא כגי' הרי"ף והרא"ש ז"ל אמר אביי מלוה עובר בכלן לוה עובר משום לא תשיך ולפני עור לא תתן מכשול ומה שכתב המלוה עובר בששה ובמתני' לא חשיב אלא חמשה נראה דהא בהא תליא דהרמב"ם פוסק לקמן ריש פ"ה כברייתא דספרי מלות עשה להשיך לעכו"ם כדקתני התם לנכרי תשיך זו מלות עשה ולאחיך לא תשיך זו מלות לא תעשה והע"ג דלא תשיך דריבא דקרא ללוה משמע מדלא כתיב לא תשיך ע"כ ברייתא דספרי למאי דדרים לפקה מפשטה באם אינו ענין ללוה דהא כתיב לא תשיך לאחיך נשך כסף וגו' תנהו ענין למלוה. ועוד מהאי קושיא דמקשה התם בדף ע' ע"ב לא סגי בלאו הכי. וכעין שכתב הר"ן ז"ל שם מביאו בכ"מ ועוד דסוגין לפי גי' הרי"ף מסתייע ליה דלא חשיב אביי ללוה אלא לא תשיך דריש' דקרא וא"כ כדרשת הספרי אתיא דקרא דלנכרי תשיך למלוה הוא דאתא למלות עשה ולא תשיך לאחיך למלות ל"ת והרי יש כאן למלוה ששה לאוין וללוה כ"א שני לאוין וזה הטעם נכון לפי דעתו ז"ל:

ובא שלמה ופירש. ז"ל התוספתא סוף פ"ו כל שיש לו מעות ואין מלוה אותן ברבית עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך וגו'. הא למדת שמלוי רבית מתמוטטין והולכין מן העולם מטמוט זה איני יודע מהו כענין שנא' הצל לקוחים וגו'. ונראה דהאי דרשה אזלא למאי דאמרינן בשלהי מכות מי כתיב עושה כל אלה עושה אלה כתיב אפילו באחת מאלה וכהם שלענין שכר אפילו באחת מאלה לא ימוט כך לענין עונש והיינו דקאמר הא למדת דכהם דקאמר עליו הכתוב אומר כספו וגו' והא בהאי קרא שחד על נקי לא לקח נמי כתיב אלא דדרשינן אחת מאלה וכן נמי אם עובר על רבית ימוט הא למדת וכו'. והן הן דברי רש"י ז"ל בדף ע"א ע"א ד"ה מתמוטטים דוק הכי עושה אלה לא ימוט הא אם נתן בנשך ימוט ולכאורה דברי רש"י מוכנים כן עושה אלה דוקא הא אם עבר על אחת ימוט אלא דלפ"ז סוה קשה הא דאמר עליו הכתוב אומר וגו' הא בהאי קרא תרתי כתיבי ואם מקיים אחת לא ימוט ואם עובר על אחת ימוט הא כילד. והנראה בזה דביאור הענין כך הוא דבקראי דבמזמור כתיבי מלות עשה ומלות לא תעשה הולך תמים ופועל לדק וגו' לא רגל על לשונו וגו' וכדאמר התם בא דוד והעמידן על אחת עשרה וא"כ הוה קשה אי דרשינן עושה אחת מאלה לא ימוט ואפילו עובר בכל הני אתמהה אלא ודאי ה"ק משום דאשכחן דדרים לה שם לכל הני קראי לאזהרה יתירה ולהמדקדק במלות הולך תמים זה אברהם וכו' דוק ותשכח בכולן שהן על לד ההרחק והאזהרה יתירה מכלל העיקר העבירות וכן לתוספות זריזות בכלל המלות אשר נמנו כדדרים התם כל הפרשה ובזה הפסוק ג"כ דרים כספו לא נתן בנשך אפילו ברבית עכו"ם דמותר מדאורייתא הוא. וכן שחד על נקי לא לקח כגון ר' ישמעאל בר' יוסי ופרש"י אפילו שחד שהיה ראוי ליקח והיינו דאמר התם בתר הני דרשות ופי' הפרשה כתיב עושה אלה לא ימוט לעולם כשהיה ר"ג מגיע למקרא הזה היה בוכה אמר מאן דעביד להו לכולהו הוא דלא ימוט הא חדא מינייהו ימוט א"ל מי כתיב עושה כל אלה וכו' כלומר דר"ג היה מצטער דכיון דעל אזהרות וזריזות יתירות נאמרו א"כ הא תדא מינייהו הוא דעושה בזהירות יתירה ואידך לא אע"פ שאינו עובר גופי עבירות שנאמרו ומקיים הגופי מלות ימוט חלילה א"ל לא כן הדבר אלא אם הוא זהיר במלות ונשמר מן העבירות ובאחת מאלו ההרחקות יתירות והתוספת זריזות אם הוא מקיים מובטח לו שלא ימוט לעולם והשתא לכ"ע אם הוא מקיים א' מהן ועובר על גופי עבירות על זה לא נאמר אלא כדאמרן ודייקינן שפיר שאם הוא בהפך שעובר במזיד על א' מהן אע"פ שמקיים כל הכי אזהרות יתירות ימוט ודרים בהאי קרא עליו הכתוב אומר וכו' דבאחת מאלה אם מדקדק ונזהר ביותר לא ימוט הא למדת שאם עובר על א' מהן כגוף העבירה ימוט ובזה יובן דמה שהקשו התוס' שם ד"ה הא חזינן ל"ק דבלאו הכי ע"כ צ"ל כפי' הסני שכתבו דאזלא שפיר הסוגיא והדרשא דלעיל אליביה. וכענין הדרשה דדרים התם נכסין מתמוטטין ופריך והא חזינן דלא מוזפי ברבית ומתמוטטין ומשני הללו מתמוטטין ועולין וכו' והאי תלמודא לא ניחא ליה בהאי שינויא דלפ"ז לריך לדחוק דוקא מי שהיו לו נכסים ומתמוטט תוזר ועולה דאל"כ ר"ח בן דוסא ור"א בן פדת יוכיחו והיינו דקאמר המיטמוט הזה לא היינו יודעין מהו אם הוא על מיטמוט נכסים הא חזינן דלא מוזפי וכו' ובא שלמה ופירש הצל לקוחים למות ומטים להרג וגו' במיטמוט הזה הוא דמשתעי דבזה בטוח לו שינצל ממ"מ ומכל פגע רע והיינו דקאמר ובא שלמה ופי' דעכשיו אנו למדין פי' המיטמוט וכן נמי פירושא דכולה קרא דהשתא נוכל לפרש עושה אלה באחת מאלה. ולדרשת גמרא דילן י"ל דס"ל דתרווייהו איתנהו ודיניל מכל רע נפקא לן מקרא דיחזקאל בנשך נתן ותרבית לקח וחיה לא יחיה ומכלל לאו אתה שומע הן דאם נצל חיה יחיה ולדקתו עומדת לעד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

השוכר

שינויי נוסחאות (בו"ס) הא עד שתים שלש שבתות מותר והלל אוסר שמואל אמר בספרי"ר הא עד ב' ג' שבתות אסיר: אלא אומ' לו עד שיבוא בני או עד שאני מוצא את המפתח עד ב' ג' שבועות אם הלוה אתו אסיר שמואל אמר. (בו"ס) ולא יאמר לו בד"ו כ"ז ליתא. (סוכ"ד) יסא בספרי"ר יוסה. כמה סמיות עיני מלוי רבית בספרי"ר מה סומיות עיניהן שמלוין ברבית. (סוכ"ו) ומבקש בספרי"ר והוא מבקש. העדים והלבלר בספרי"ר את העדים ואת הליבלר. (סוכ"ז) והעידו שכפר במקום בספרי"ר העידו שאותו האיש כופר במי שאמר והיה העולם. (סוכ"ח) בעיקר כופרין שעושין התורה פלסטרן בספרי"ר בעיקר הן חוטאין שהן עושין את התורה פלסטין. יודע משה בספרי"ר משה יודע.

מסורת הש״ס

הלכה א מתני׳ השוכר את האומנין והטעו זה את זה

א אין להן זה על זה אלא תרעומות ב שכר את החמר ואת הקדר להביא לו פרייא פרין וחלילין לכלה או למת פועלין לעלות פשתנו מן המשרה וכל דבר שהוא אבד וחזרו בהן *מקום שאין אדם שוכר עליהן או מטען: גמ׳ הטעו זה את זה מהו. איתי אתון עבדין עמי. היך אתון עבדין מן חמש רבן. ואשכחון עבדין מן עשר רבן למלאכה אתון עבדין עמי היך אתון עבדין מן עשרה יומין ואשכחון עבדין מן חמשה יומין. הטען בעל הבי׳ מהו איתיי אתון עבדין עם חביריכון. היך הינון עבדין מעשר רבן ואשכחן עבדין מחמש רבן למלאכה. אתיי אתון עבדין עם חביריכון היך הינון עבדין מחמשה יומין ואשכחון עבדון מעשרה יומין. ג *במה דברים אמורים שלא הלכו החמרים אבל הלכו ולא מצאו תבואה. פועלין לנכש ומצאו שדהו זלחה נותן להן שכר הליכה וחזירה. ולא דומה הבא טעון לבא ריקן. עושה מלאכה ליושב ובטל. היושב בצל ליושב בחמה. ר׳ חייה רובה אגר חמרין למיתא ליה כיתן הלכו ומצאוה לחה. אמר לון רב פוק והב לון אגרן משלם ואמר להון לא דאנא חייב מיתן לכון אגריכן אלא אנא חייה מתרית לכון ד *במה דברים אמורים שלא התחילו אבל אם קבל ממנו שדה לקצור בשני סלעים קצר חצייה והניח הצייה. בגד לארוג בשני סלעים ארג חציו והניח חציו שמין לו. ביצד שמין לו מה שעשה אם היה מה שעשה יפה ששה דינרין נותן לו סלע או ינמור מלאכתו. ואם סלע נותן לו סלע. ר׳ דוסא אומר ה שמין מה שעתיד ליעשות אם היה מה שעתיד ליעשות יפה שלשה דינרין נותן לו שקל או

ב״ב קנג

(תוספת׳ פ״ז) ב״מ עו ע״ב

(שם) שם

פני משה

הלכה א מתני׳ השוכר את האומנין והטעו זה את זה. אחד מן האומנין שהלכו בעה״ב להשכיר את חבירו והטעה אותו כגון שא״ל בעל הבית לשכור אומנין כל אחד בד׳ דינרים ליום והלך הוא והשכירם בשלשה אין להם עליו אלא תרעומות דהא שכור וקיבל בג׳ אלא שאומרים לו לית לך אל תמנע טוב מבעליו ובגמרא מפרש לה עוד בענין אחר: ואת הקדר. בעל הקדרן ועושה גם מלאכות כאלו: פרייא פרין. עלים מסופין לעשות אפריון ושכרו להחמר להביאן ואת הקדר לעשותן: חלילים לכלה. לשמות חתן וכלה או למת לקונן: מן המשרה. מים ששורין בהן פשתן כשהוא בגבעולין: מקום שאין אדם. שאינו מוצא פועלין אחרים לשכרן והפשתן או איזה דבר שיהיה אבד שוכר בני אדם עליהן לאסר ימלא בשיעור שכרן אבל לא ביותר: או מטען. אומר להן שיתן להם יותר ואינו נותן להם אלא כפי שהתנה בתחלה: גמ׳ הטעו זה את זה מהו. מדלא קתני חזרו זה בזה דהוי משמע דעל בה״ב ופועלים קאי וקתני והטעו זה את זה דמשמע דעל האומנין עצמן כמי קאי והלכך מפרש לה ואזיל מהו האי הטעו זה את זה: איתי אתון עבדין עמי. כגון שאחד מן האומנין אמר לחבירו באו ועשו עמי מלאכה לבעל הבית: היך אתון עבדין מן חמש רבן. כלומר והמלאכה שתעשו תהיה כמו ערך חמשה דינרין שוה והלכו ומצאו שהיו צריכין לעשות להמלאכה שהיא שוה עשרה דינרין: אתון עבדין עמי וכו׳. או שאמר להם אתם תעשו עמי מלאכה שהיא לעשרה ימים ותרויחו הרבה והלכו ולא מצאו כי אם מלאכה לחמשה ימים: הטען בעל הבית מהו. כלומר וכן נמי מצינן לפרושי דהטעה בה״ב את האומנין כדמפרש ואזיל: אייתי אתון עבדין וכו׳. באו לעשות מלאכה עם חבירים אומנין שיש לי לכל יום ויום והמלאכה גדולה וצריכה ימים הרבה שתרויחו בשכרה מעשרה דינרין שוה והלכו ומצאו שאין שכרה כ״א חמשה דינרין שוה למלאכה כזו שאין בה שהות לכמה ימים: אתיי אתון עבדין וכו׳. כלומר אי נמי איפכא שאמר להן באו ותעשו עם חבירים אומנין ששכרתי אותן בקבולת לכל המלאכה בכך וכך והמלאכה היא קלה ובחמשה ימים תוכלו לעשותה והלכו ומצאו שצריכה עבודה לעשרה ימים בכל כה״ג אין להם אלא תרעומות דברים שיאמרו אלו היינו יודעים שאין בה ריוח כל כך לא היינו נשכרין או אם היינו יודעין במלאכה כבידה כזו אם היתה בקבולת: במה דברים. סיפא דתוספתא היא ריש פ״ז וברישא תני כבמתני׳ וכדמפרש לה דגם על בה״ב מיתניא. השוכר את הפועלים בין שהטעו את בה״ב בין שהבה״ב הטעה אותן אין להם זה על זה אלא תרעומות בד״א וכו׳ כדהכא: בין שהטעו וכו׳. האי והטעו וחזרו מיתפרשא דאם חזרו או בה״ב או האומנין אין לא׳ על חבירו אלא תרעומות דברים בלבד: בד״א. דאם בה״ב חוזר בו אין להם עליו אלא תרעומות ואינו חייב לשלם: שלא הלכו החמרים. למקום ״המלאכה וכשרואה אותם הבעה״ב אמר חזרני בי: אבל הלכו. למקום התבואה להביא לו ולא מצאו תבואה: פועלין. או ששכר פועלין לנכש שדהו והלכו ומצאו שדהו זלחה מטר עליה ואינה ראויה כעת למלאכה: ולא דומה וכו׳. כלומר שאינו נותן להם אלא לפי הערך האומד שבין בא טעון במשא לבין הבא ריקן וכן בין העושה מלאכה ומתייגע בחום לבין היושב בטל ומעונג בצל וכפי אותו האומד שאדם רוצה לפחות משכרו ולא לטעון במשא או להתייגע במלאכה כך יתן להם: ומצאוה לחה. עדיין שרוי הפשתן במים ולא הביאו לו: דהנא חייא מתריה לכון. מוותרית מלשון ויתור הוא שאני מוותר עמכם שעל פי הדין אינו חייב ליתן לכם כל השכר משלם: בד״א שלא התחילו. סיפא דתוספתא היא והרישא קאי בד״א שאם חזרו אין להם זע״ז אלא תרעומות בזמן שלא התחילו כלומר בשכירי יום שלא קבלו עליהן עשיית המלאכה או קבלנים שקבלו עליהן כל המלאכה ועדיין לא התחילו: אבל אם קבל ממנו וכו׳. וכבר התחילו וקצר או ארג חציו והניח חציו וחזר בו שמין לו מה שעשה לפי חשבון התנאי שהיה ביניהם בשכירות כדמפרש ואזיל: אם היה מה שעשה יפה ששה דינרין. כגון שנתייקרה שכירות המלאכה ואם היה בא לשכור פועל אחר לגמור החציו אינו מוצא בפחות מששה דינרין ונמצא כפסד בה״ב שני דינרין במה שעתיד להעשות אפ״ה הולכין אחר מה שעשה זה ונותן לו סלע כפי שכר החציו לפי התנאי: או יגמור מלאכתו. בעד הסלע השני ויתן לו שניים ואע״פ שנתייקר השכירות הולכין אחר התנאי: ואם סלע. אם אין שוה מה שעשה אלא סלע נותן לו סלע ואע״פ שבתחלה לא היה שוה השכירות כ״כ נותן לו כפי תנאו: ר׳ דוסא. ס״ל דכל החוזר בו ידו על התחתונה לפיכך הולכין אחר מה שעתיד לעשות ויעכב הבה״ב בידו לפי חשבון כדי לשכור פועלים לגמור מלאכתו כפי התנאי: אם היה מה שעתיד לעשות יפה ששה דינרים. ל״ל: נותן לו שקל. שהוא שני דינרים וששה דינרים צריך הוא כדי לשכור פועלים לגמור מלאכתו:

או

קרבן העדה

הטעו זא״ז מהו איתי אתון עבדין עמי ר״ל דפיעל אחד אמר לפועלין אחרים באו ותעבדון אצל הבע״ב שלי ותעשו גם אתם אצלינו אצל חבורתינו האיך אתון עבדין ר״ל דהפיעלין שאלו מאתו האיך אתון עבדין רבן מן חמש ר״ל הרוב לוקחין חמש דינרין ואשכחן עבדין מן עשר זהו שהטעה הוא את הפועלין אתון עבדין עמי השתא מפרש כילד הטעו הם אותו דאמר להו אתון עבדין עמי אצל בעה״ב שלי האיך אתם עבדין. ר״ל דשאל מהן האיך אתין עבדין וענו לו מן עשרה רובן [במקום יומין גי׳ הראשונים ז״ל רובן]· ר״ל דרובן נוטלין עשרה ואשכחן עבדין מן חמשה רובן. דרובן נוטלין חמשה. ובזה הטעו הפועלין אותו. והשתא מפרש האיך בע״ב מטעה הפועלין והפועלין את בעה״ב וקמפרש ואזיל הטען את בעה״ב מהו יקמפרש ואזיל איתי אתון עבדין עם חביריכון ר״ל באו אתם עם חביריכם האיך אינון עבדין ר״ל דשאל להם האיך חביריכון עבדין וענהי מעשר רובן ואשכחן עבדין מחמש זהו שהפועלין הטעו אותו. והאיך הבע״ב הטעה אותן עמך אנן עבדין [כן גי׳ הריטב״א ז״ל] היך חברין עבדין ר״ל דהפעלין שאלוהו האיך חברין עבדין אצלך ענה להם רובן מן חמשה [ובמקום יומין גרס רובן] ואשכחין עבדין מעשרה:

סלע

עין משפט נר מצוה

א
א מיי׳ פ״ט מהלכו׳ שכירו הלכה י סמ״ג עשין פט טוש״ע חו״מ סי׳ שלג ס״א

ב
ב מיי׳ שם וע׳ בהשגות ובמ״מ טוש״ע שם סעיף ה

ג
ג מיי׳ שם הלכה ד סמ״ג שם טוש״ע שם סעיף ה

ד
ד ה מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ד

יצ״ל שהתבואה

מראה הפנים

פרק ו השוכר את האומנין. היך אתון עבדין מן חמש רבן. רבן מלשון רב וגדול כמויו כ״כ ודוגמתו תמצא בכריתות דף כ״ו ע״א דסוף ליה תיל רובן קרן ותומבו ומלס ירושלמית היא. וכתנס הוגה שם בתיו״ט דוכן. וכל ענין פירוש דהטעו דקאמר הכא לענין הדין כולה מלתא חדא היא עם מה שמפורש בבבלי קצת בענין הזה דהכל נכלל בענין הטעו. ושם האומן כולל בין בשכירות יום בין בקבלנות כדכתבו התוס׳ בריש פרקין. ובבי׳ למכ״א ז״ל ראיתי בשם שיטה אחת שהיתה הגירסא לפניהם רובן ועל דרך זה פי׳ שהיו סומכין על שאמר שרובם של הפועלים נשכרין בכך ומלאו שכך הוא. ונראה לו שם הדין והענין מגומגם וגם הפי׳ מגומגם ביותר. ולפי אשר לפניי נלאתי דמירבתי בפנים ניתא בכ״ד וסוגיא דכריתות מסתייעא לן. ובענין הזה הוזכר בבי׳ סי׳ שלי״ב בשם תלמידי הרשב״א ופילפלו האחרונים בהדין ועיין בב״ב שרל״ם להביא ראיה מכאן באם אמר להם שרובן נשכרים בה׳ וכו׳ שאין להם אלא ה׳ וכו׳ וזהו מה שהזכרתי לעיל בשם השיטה שהרשב״א בעצמו הניח הדבר והפי׳ בספק. ובאמת אין ללמוד מכאן זה הדין שהרי לא נאמר אלא בפי׳ הטעו בענין שווי המלאכה ובענין הריות והטורח כמו שאמרתי ואין להאריך: אנא חייה מתרית לכון. זה שוה כלישנא קמא דהאמר התם דף ע״ו ע״ב אלא שמגויים בנסחא אחרת אמר לו חביבי אמר אילו אנא הואי לא הוה יהבנא להון אלא כפועל בטל דכפועל בטל מיסת אית להו מדינא. ומקבי שם מאידך לישנא דאמר לא הוה יהבנא ליה כלל ל״ק הא דסיירה לארעא וכו׳. ועיין פירש״י והרמב״ם מפרש ביתר בה״ב מלאכתו וכו׳ דמה בידו לעשות וכן הוקבע בש״ע בסי׳ של״ג:

יאם

שנויי נוסחאות (ש״ד) להביא לו בד״ו ליתא.

חתם סופר

והטעו זה את זה ומפרש הטעו ממש שא״ל הפועלים בכך וכך ונתרצו לו או שהוא שמפה להם עיין בנמוקי יוסף ולכאורה צ״ע כיון שאין הפועלים נשכרים בכך א״כ הו״ל אונאה וחוזר ואע״ג דבשכירות אדם ל״ש הונאה משום דאין אונאה לעבדים מ״מ היינו שפועל שהוא שכר יום דדינו כעבד אבל מתני׳ מיירי במקבלנן כת״ב תוס׳ ובקבלנן יש אונאה כמבואר בח״מ סי׳ רכ״ז סעיף ל״ג ובסמ״ע ובב״ך שם ול״ל דסירושלמי לא ס״ל לחלק בין קבלן לפועל ונשלם יש לו דין עבד והבבלי ס״ל לחלק בכך ומש״ה לא מוקי מתני׳ כהירושלמי. וזה הליא בסוגיא דב״מ דף ע״ד ע״א וכי תימא האי לי׳ לר׳ דוסא בין שכירות לקבלנות עיי״ש היטב:

גליון אפרים אמר לון רב פוק והב לון נ״ל אמר לרב פוק והב לון:

זיין

או יגמור מלאכתו. ואם שקל נותן לו שקל. ר' זירא בשם רב הונא רבי בינה רבי ירמיה בשם רב הלכה כרבי דוסא. במה [א] דברים אמורים בדבר שאינו אבד אבל בדבר האבד שוכר עליו ממקום אחר ומטעו ואומר לו סלע פסקתי לך שניים אני נותן לך נוטל מזה ונותן לזה. א"ר אילא ובלבד עד כדי שכרו. עד כדון ובלבד עד כדי שכר אותו היום ובלבד עד כדי שכרו לשעה. במה דברים אמורים במקום שאינו מוצא לשכור פועלים. [ג] אבל אם ראה חמרין שממשמשין ובאין או שפרק ספינתו בלמן אמר לו צא ושכור לך אחת מכל אילו אין לו עליו אלא תרעומת:

הלכה ב מתני' השוכר את האומנין וחזרו בהן ידן לתחתונה אם בעל הבית חזר בו ידו *לתחתונה כל [ג] המשנה ידו לתחתונה וכל [ד] החוזר בו ידו לתחתונה: **גמ'** רב אמר °כי לי בני ישראל עבדי' אין ישראל קונין זה את זה: א"ר

ויקרא כה

סלע פסקתי לך שנים אני נותן לך. נוטל מזה ונותן לזה א"ר אילא ובלבד עד כדי שכרו ר"ל דלא ייכל לשכור יותר מסלע כגון אם נתיקרו פועלים ורוצים ב' סלעים בעד הגמר מלאכה א"י להוציא מאתו אך סלע אחד כפסיקת שכרו אבל לא ב' סלעים ע"ז מיבעיא עד כדון ובלבד עד כדי שכר אותו היום. ובלבד עד כדי שכרו לשעה ר"ל דמיבעיא אם חשבינן כדי שכרו של פסיקת כל המלאכה הגם דהגמר מלאכה שצריך ליתן בעד זה ב' סלעים הוא רק ב' או ג' שעות מ"מ צריך לחשוב כל פסיקת השכר של כל המלאכה או דא"צ לחשוב אלא הפסיקת שכר של אותו היום שפסק או דיתחשב כמה שכר מגיע לפי הפסיקה לשעה ויטיל ממנו השכר ההוא לשלם להפועלין אחרים והיא בעיא דלא איפשיטא:

רב אמר כי לי ב"י עבדים אין ישראל קונין זה את זה פי' דהאזהרה הוא שלא ימכר ישראל לישראל וכמו שמוזהר ישראל שלא למכר לישראל חבירו כעבד כן מוזהר הישראל השני שלא יקנה ישראל לעבד

או יגמור מלאכתו. ויטול שני סלעים: ואם שקל. כגון דזל עבידתא ואינו שוה מה שעשה אלא שקל וכן הוא מה שעתיד להעשות ידו על התחתונה ונותן לו שקל: במה דברים אמורים. שאינו מפסיד אלא לפי חשבון בדבר שאינו אבוד אם צריך להמתין

תורה אור

עד שימצא פועלים לגמור מלאכתו אינו מפסיד הבה"ב דדבר שאינו אבוד הוא: שוכר עליו ממקום אחר. על חשבון שלו שוכר פועלים אחרים: ומטעו. או מטעו ואומר לו סלע וכו' ואעפ"כ אינו נותן לו אלא סלע: נוטל מזה ונותן לזה. אשוכר עליו ממקום אחר קאי כדפרישית ובתוספתא תני הכי בהדיא הולך ושוכר ממקום אחר ובא ונוטל מזה ונותן לזה: ובלבד עד כדי שכרו. לפי התנאי הוא ששוכר עליו ממקום אחר וכדמפרש ואזיל: עד כדון ובלבד וכו'. כלומר דלא תימא עד כנגד כל השכר שפסק עמו ואע"פ שאין בי' הבה"ב כלום משכרו כ"כ כגון שלא עשה אלא מקצת מהמלאכה וישלם זה מביתו מה ששוכר עליו פועל אחר קמ"ל דלא היא אלא עד כדון ובלבד עד כדי שכר אותו היום שכבר עשה עמו וחייב לו בה"ב השכר או ובלבד עד כדי שכרו לשעה שלא עשה עמו אלא שעה מועטת וכלומר כפי מה שיש ביד הבה"ב משכרו שכבר עשה כנגד אותו השכר הוא דשוכר עליו אחר ויוסיף לו מה שחייב לזה כדי לגמור מלאכתו: במה דברים. דשוכר עליהן בדבר האבד: במקום שאינו מוצא לשכור פועלים. כפי תנאי השכר של הראשון: שממשמשין ובאין. ורוצין להשכיר עצמן כפי שכר הראשון: או שפרק ספינתו בלמן. וכן הדין אם השכיר לו ספינה לטעון סחורתו וחזר בו ופרקה והניח הסחורה על שפת הנהר וא"ל לא ושכור לך אחת מכל אלו הספינות המצוין גם בזה אין לו עליו אלא תרעומות דברים בעלמא שאין הבעה"ב מפסיד כלום:

כ"ק קב פ"ט

הלכה ב מתני' השוכר את האומנין. בקבלנות לעשות לך מלאכה בכך וכך: וחזרו בהן. לאחר שעשו מקצת: ידן על התחתונה. אם הקרו פועלים ואינו מוצא מי שיגמרנה בשכר שהיה מגיע לאלו על מה שעתיד לעשות מעכב משכרם ממה שעשו כל מה שיצטרך להוציא עד שתגמור מלאכתו בשכר שפסק עם אלו ואם הוזלו פועלים וימצא מי שיגמרנה בפחות ישומו להן מה שעשו ויתן להם לפי ערך שפסק עשו חציה יתן להם חצי שכרן ואין יכולים לומר לו הרי פועלים אחרים התחיבו לגמור מלאכתך ותן לנו כל שכרנו חוץ ממה שיטלו אלו: ואם בה"ב חוזר בו ידו על התחתונה. יתן להם מה שעשו ואם הוזלה מלאכת הפועלים על כרחו יתן להם כמו שפסק חוץ ממה שצריך להוציא בהשלמתה: כל המשנה ידו לתחתונה. כגון נתן צמר לצבע לצבעו אדום וצבעו שחור אם השבח יתר על היציאה אין נותן לו שכרו משלם אלא דמי יציאת עצים וסממנים ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו השבח וסתם לן תנא כדר' יהודה בפ' הגוזל קמא: וכל החוזר בו ידו על התחתונה. לאתויי המוכר שדהו לחבירו באלף זוז ונתן לו מאתים מהן וחזר בו המוכר יד הלוקח על העליונה רצה אומר תן לי מעותי רצה אומר תן לי קרקע כנגד מעותי ואם לוקח חוזר בו יד המוכר על העליונה רצה אומר לו הילך מעותיך רצה אומר לו הילך קרקע כנגד מעותיך: **גמ'** רב אמר כי לי בני ישראל עבדים. טעמא דהפועל יכול לחזור בו קא מפרש דהכי ס"ל לרב: אין ישראל קונין זה את זה. כלומר דאין קונה אותו שיהיה משועבד לו ושלא יוכל לחזור בו דלי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים: א"ר

מראה הפנים

ואם שקל נותן לו שקל. הכי הוא בתוספתא. והתם גרים גם בדברי ר' דוסא ואם סלע נותן לו סלע ובגמרא שם לקמן פשיטא ל"ל דאוזילו אינשו גביה זוזא מעיקרא ולסוף זל עבידתא וכו' ואפ"ה נותן להם סלע שהרי עשו חצי מלאכה וכפי חשבון התנאי. ויש כאן עוד רבותא איפכא דאם הוזלה המלאכה ויכול לגומרה בשקל לא יוכלו הפועלים לומר תן לנו עכשיו שבה דינרין שהרי כשני דינרין אתה גומרה וזהו כפי התנאי דאפ"ה אינו צריך ליתן להם אלא סלע כפי שכר חצי המלאכה שעשו אלא מדקתני ואם סלע וכו' משמע דעל מה שעתיד לעשות קאי דבדברי ר' דוסא קיימינן הלכך איצטריך לאוקמי בכה"ג הרבותא דקמ"ל אע"ג דאוזילו אינשו מעיקרא אבל באמת היכי דזל עבידתא וקמה על שקל אינו נותן להם אלא סלע ומכל מקום סלע צריך ליתן דדי בזה שאני אומרין ידן על התחתונה לענין שא"צ ליתן שבה דינרין והיה ג"כ כפי חשבון התנאי דמכיון שהן חזרו אין להן אלא שכר חצי המלאכה לפי התנאי. ובריטא דנתייקרה המלאכה ומה שעתיד לעשות הוא יפה שבה דינרין נותן להן שקל כי היכי דלא ליהוו פסידא לבה"ב כללא דמלתא לר' דוסא דידן על התחתונה דהן חזרו מיבעי לן למיחזי דלא ליהוי פסידא לבעה"ב ומיהו היכא דלית ליה פסידא בעי לשלומי להו שכר מלאכתן שעשו עמו אלא דלית להו רווחא אפילו במקום דגם לבה"ב לית ליה פסידא כגון בגוונא דאמרן דמה שעתיד לעשות אינו שוה אלא שקל ומשום דידן על התחתונה. וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות שכירות הלכה ד'. ואם היה הנשאר יפה שני דינרין אינו מתן להן אלא סלע שהרי לא עשו אלא חצי מלאכה ור"ל שלא יהיה להן ריוח אע"פ שאין הפסד לבה"ב ומ"מ סלע הוא דנותן להם ומטעמא דאמרן וכ"פ הטור בסי' הנזכר והראב"ד ז"ל בהשגות שם ה"א אלא סלע יפה שני דינרין. הוא ז"ל רצה להשוות גי' בתוספתא ודהכא להתם וכוונתו דהואיל דידן על התחתונה לגמרי אמרינן ידן על התחתונה ואפי' דהשתא ירויח בעה"ב. וטעם הרמב"ם ז"ל והפוסקים נלע"ד דאי הכי מסוינן פלוגתא רחוקה בין ת"ק לר' דוסא. ועוד דאי דינא הכי הוה ליה להש"ס דילן למיגרס הכי כדר' דוסא ולאשמעינן רבותא טפי אלא דהש"ס לא בעי למיגמר מהאי תוספתא מטעם הנז' וסתם סלע הוא ד' דינרין ולא מיתפרשא בשום מקום על היפה ב' דינרין והש"כ שם סנית זה בנ"ע ולפענ"ד נתבאר דעת הפוסקים ז"ל בטעם נכון:

הלכה כר' דוסא. וכן אמר רב התם וכהמסקנא דבקבלן החוזר בו ידו על התחתונה וכדמתני' דלקמן כדאמר התם ואב"א כל החוזר לאתויי לכדתניא וכו' ומשום דלאו קמא דרבי דוסא תרתי קאמר והיינו כדמתני' דלאתויי פועל הוא וא"כ רב דפליג עלי' דר' דוסא בפועל הוא פליג נמי אמתני' ובכל מקום לא משכחינן רב תנא ופליג כ"א היכא דליכא ביניתא אחריתא ועיין בהלכה דלקמן ד"ה רב אמר ומכאן נמי דהיה דלא אמרי' ידו על התחתונה לענין למיהוי ליה רווחא לבה"ב כ"א דלא ליהוי ליה פסידא דהלת"ה א"כ מאי דוחקיה לאשכוחי גוונא לאתויי מאי לימא לעולם דקבלן ולאתויי דלעולם י"ג על התחתונה ואפילו בכה"ג דהא לא הוה במשנן מריבא דמתני' ואתיא סיפא וכל בחוזר לאתויי הא אלא כדאמרן ועיין בד"ה ר דלעיל:

עד כדון ובלבד עד כדי שכר אותו היום. מבואר מהכא למאי דפרישית בפנים וכפי הנראה דלאתויא כפירש"י ז"ל בההיא דאמר רב נחמן התם דף ע"ח ע"א ג"כ עד כדי שכרן אם עשו אללו קצת המלאכה ולא קבלו כלום וכפי מה שהוא חייב להם יוסיף לאחרים ויגמרו והרא"ש ז"ל כתב ע"ז וי"מ בכפל שכרן וכן משמע בירושלמי דקאמר סלע פסקתי לך באו וטול שנים או נוטל מזה ונותן לזה ולפרש"י אם כבר פרע להם לא יטול מהם מה שעשו עכ"ל ולכאורה הוא דלא כר' אילא דמפרש לסתוספתא כפי' פי' רש"י וריטא דבתוספתא הוא הפי' של מטען וסיפא ס"ק נוטל מה שמגיע לזה ונותן לזה. ויש עוד נ"מ לדינא בין אלו הב' פירושים למאי דכתב הרא"ש לעיל בשם הראב"ד ז"ל דדקדק מהמתני' דקאמר בדבר האבד שוכר עליהן ומטען אפילו לא התחילו במלאכה דאוקימנא למתני' בשלא הלכו ע"כ וזהו כפי' הי"מ בעד כדי שכרן דהלא רש"י צריך שיהא חייב להן ומדברי הרמב"ם ז"ל ג"כ נראה כדעת הי"מ שהרי כתב שם. כיצד שוכר עליהן שוכר פועלים אחרים וגומרים מלאכתן שלא תאבד וכל שיוסיף לאלו הפועלין האחרים על מה שפסק לראשונים נוטל מן הראשונים עד כמה עד כדי שכרן של ראשונים וכו' דהה"מ הביא גם לפרש"י ומבואר להדיא דדעתו כהי"מ שהרי על מה שפסק וכו' קאמר ולמאי דבארתי הכ"מ לדין דהראב"ד הנזכר צריך לפרש ג"כ דהא דכתב כד"א בדבר שאינו אבוד וכו' אדלעיל קאי בשלא התחילו במלאכה דמחלק בין ביקר בעל הבית וכו' לענין השכר וכשהתחילו במלאכה בין פועל לקבלן לענין החזרה ודינו ועלה קאמר כד"א דמחלקינן בכה"ג בדבר שאינו אבוד אבל בדבר האבוד לעולם אינו יכול לחזור אחד פועל ואחד קבלן ואפי' לא התחילו במלאכה אלא א"כ וכו'. ולפי דעתם הגדולה והרתבה ז"ל צ"ל דר' אילא מפרש להתוספתא כפשטה שוכר עליהן עד כדי שכרו וכדברי הרמב"ם והי"מ ז"ל עד כדון וכו' הוא סתמא דהש"ס ולשון בעיא היא אם עד כדון אמרינן דהאי עד כדי שכרן של אותו היום ואותו השעה שעשו עמו קאמר או עד כדי שכרן ממש וכיון דמספקא ליה להש"ס ולא איפשיטא פסקו כפשטא דהתוספתא וכפי הנראה מגמ' דילן כדמוכח מהאי דהכרית הראב"ד לדינו דלעיל וסה כהא תלית כמבואר כנ"ל:

במה דברים אמורים כשאינו מוצא לשכור פועלים. כדפרישית והיא פי' רש"י ז"ל והרא"ש ז"ל כתב ופי' רש"י בלא תוספת אבל אם יש לשכור כדי שכרן אומר לו לא ושכור. וקשה לי פשיטא כיון שמוצא לשכור בלא תוספת למה יעשה מעותיו הנפרעות וצ"ל דקאי אמטען דאם מצא אחרים לשכור א"ל לא ושכור ואם הטען צריך ליתן להם התוס' וכו' עכ"ל ודברי הרמב"ם גם כפרש"י ז"ל שכתב כד"א שאין שם פועלין לשכור כשכרן וכו' אבל יש פועלין לשכור כשכרן וכו' ונראה דלדידהו ל"ק נסו מה שהקשה הרא"ש ז"ל דעיקר הרבותא להשמיענו דאין בה"ב יכול לומר אין רצוני להטריח עצמי בשכירת פועלים אחרים וכבר שכרתי לכם ואני חפץ בכם:

רב אמר כי לי בני ישראל עבדים. מבואר בפנים הוא. ומילתיה דרב דהכא אתיא כשינויא קמא אליביה דקמ"ל התם דף ע"ז ע"א דמקשי עליה דקאמר הלכה כר' דוסא ומי אמר רב הכי והאמר רב פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום וכו' רב ס"ל טותי'

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"ט משכירות ה"ד וע' בהשגות וכמ"מ טוש"ע חו"מ סי' שלג סעיף ס

ו
ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז

ז
ג מיי' שם פ"י ועי' בהשגות וכמ"מ סמ"ג עשין עט טוש"ע שם סי' שו ס"ג וסי' שלג ס"ס בהגה"ה

ח
ד מיי' שם פ"ט הלכה ד ופ"ט מהלכות מכירה ה"ב סמ"ג שם וסי' פב טוש"ע שם סי' שלג ס"ד וסי' שכ סעיף יח

מסורת הש"ס

ב"מ עז
ב"ק קטז

ב"מ עח פ"א

ᵃא"ר יוחנן עבד עברי היא מתני'. על דעתיה דרב בין פועל בין בעל הבית יכול להזור בו על דעתיה דרבי *יוחנן ᵃ פועל יכול לחזור בו ולא בעל הבית:

הלכה ג מתני' השוכר את החמור להוליכה

בהר והוליכה בבקעה והוליכה בהר אפילו זו עשרה מילין וזו עשרה מילין ומתה חייב לשלם שכר את החמור והבריקה או שנישאת ᶜ באנגריא אומר לו הרי שלך לפניך מתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור ᵍ השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה אם החליקה פטור ואם הוחמה חייב בבקעה ᵈ והוליכ' בהר אם החליקה חייב ואם הוחמה פטור ואם מחמת המעלה חייב ᵒ השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה ונשבר הקנקן פטור בבקעה וחרש בהר ונשבר הקנקן חייב ᶦ לדוש בקטנית ודש בתבואה פטור בתבואה ודש בקטנית חייב שהקטנית מחלקת: **גמ'** ניחא בהר והוליכה בבקעה. בבקעה והוליכה בהר. ר"ש בן יקים אמר *בשמתה מחמת אויר ר' דוסתאי בן ינאי אמר שהכישה נחש. ר' יוחנן אמר ר"מ היא דאמר כל המשנה על דעת בעל הבית נקרא גזלן. שבר חמור והבריקה דבזק או שנעשי' אנגריא.

אית

פני משה

אמר ר' יוחנן עבד עברי היא מתניתא. ר' יוחנן פליג עליה דרב בענין אוקימתא דמתני' דלרב דס"ל דפועל יכול לחזור בו ופליג על מתני' דאיהו מפרש לה בפועל וקתני ידו על התחתונה וע"כ דמוקי למתני' כמ"ד דאף פועל אינו יכול לחזור בו והלכך אם חזר בו ידו על התחתונה וקאמר ר' יוחנן דלא היא דמתני' לא איירי בפועל כלל אלא בקבלן דדינו כעבד עברי בזה דאינו יכול לחזור בו כמו ע"ע שקנוי הוא גופו לזמן והלכך הוא דידו על התחתונה אבל בפועל מודה הוא אנא דמתני' דיכול לחזור בו: על דעתיה דרב. ומפרש הש"ס דאפי' אם תמלא לומר דבין לרב ובין לר' יוחנן ס"ל דפועל יכול הוא לחזור בו ול"פ אלא בפירושא דמתני' אפ"ה כ"מ לדינא איכא בינייהו לענין הבעה"ב דעל דעתיה דרב מפרש למתני' בפועל ומיקי לה כמאן דכ"ל דאינו יכול לחזור בו והלכך אם התחילו במלאכה כדמיירי במתני' דהא ידן על התחתונה קתני ס"ל להאי מ"ד דאין אחד מהם יכול לחזור בו לא הפועל ולא הבעה"ב וכל החוזר בו ידו על התחתונה והשתא לדידיה דפליג על המתני' דס"ל דפועל יכול לחזור בו לעולם ואפילו התחיל במלאכה ה"נ ס"ל דגם הבעה"ב יכול לחזור בו דמתני' דקתני אם בעה"ב חוזר בו מאחר שהתחילו במלאכה יד בעה"ב על התחתונה אתיא דלא כהלכתא למאי דס"ל לרב: על דעתיה דר' יוחנן. דמפרש למתני' דבקבלן מיירי וכיון שהתחיל במלאכה אינו יכול לחזור בו ואם חזר ידו על התחתונה וכן הבעה"ב ולדידיה דבפועל מודה הוא דיכול לחזור בו לעולם א"כ שמעינן דס"ל לר' יוחנן דבעה"ב אינו יכול לחזור בו לאחר שהתחילו במלאכה כדקתני במתני' דלר' יוחנן מתני' הלכתא היא ובבעל הבית אין חילוק בין פועל לקבלן לענין שאינו יכול לחזור בו מכיון שהתחילו במלאכה:

הלכה ג מתני' השוכר את החמור וכו' בבקעה והוליכה בהר. ברלא ההר ואע"פ שהדרך חלק וישר חייב. כדמוקי לה בגמ' שמתה מחמת אויר שלא הוחלקה ולא הוחמה אלא מחמת האויר הואיל ושנה בה יכול הוא לומר לא מתה זו אלא מחמת שלא היתה למודה באויר הר וקשה לה או לא היתה למודה באויר בקעה וקשה לה. ומשום ה"נ לא מפליג הכא בין הוחלקה להוחמה כדמפליג בסיפא: והבריקה. שהתליעו רגליה: או שנישאת באנגריא. שנלקחה לעבודת המלך: אומר לו. משכיר לשוכר הרי שלך לפניך שאף מזלך גרם ונפסיד שניהו: מתה או נשברה. שמפסיד כל שכרו: חייב. המשכיר למכור העור והנבילה ולהוסיף מעות ולהעמיד לו חמור או ישכור לו אחר בדמי הנבילה או יחזיר לו שכרו: בהר והוליכה בבקעה אם החליקה פטור. שבהר היא ראויה להחליק יותר לפי שראש ההר חד ומשופע לצדדין ואם הוחמה חייב שמחמת הבקעה הוא לפי שהבקעה מעלה הבל וההרים סביבים לה ואין האויר שולט בה: ואם מחמת המעלה. שהוחמה מחמת העלותה בהר חייב שהמעלה גרם לה והוא שינה והוליכה בהר: לחרוש בהר וכו'. וכל כלי המחרישה לבעל הבקר ונעריו הולכין עם בהמתו זה אוחז הדרבן לכוין הפרה לתלמיה וזה הולך אחר המחרישה ומכביד היתד בקרקע שבו הברזל והוא קנקן דמתני': בבקעה וחרש בהר ונשבר הקנקן חייב. שההרים קשים לחרוש מן הבקעים מפני הסלעי' בים שם: ודש בתבואה פטור. אם החליקה: **גמ'** ניחא בהר והוליכה בבקעה. קס"ד דמדלא מחלק הכא בין הוחלקה להוחמה כדמחלק לקמן ע"כ שלא הוחלקה ולא הוחמה אלא שמתה כדרכה מיירי והלכך פריך ניחא בהאי חלוקה ששכרו להוליכה בהר והוליכה בבקעה שחייב משום דאיכא למימר שמחמת עייפות ויגיעת הדרך עם המשאוי שעליה מתה ואלו הוליכה בהר כמו שהתנה עמו לא היתה מתייגעת לפי שהרוח והאויר שולט שם וס"ל להאי סתמא דתלמודא דסתם בהמה האויר יותר נוח לה ממה שטורח עליית ההר קשה לה ולפיכך אם שינה מהר לבקעה בדין הוא דחייב: בבקעה והוליכה בהר. בתמיה אמאי חייב: בשמתה מחמת אויר. מחמת שינוי האויר שלא היתה למודה באויר הזה והלכך לעולם חייב הוא כששינ' דאמרינן זה היה מכיר בבהמתו ובזה האויר שהורגלה התנה עמו וכל היכי ששינה תולין שמחמת שינוי האויר מתה: שהכישה נחש. ולפעמים מצוין הנחשים בהר יותר מבקעה ולפעמי'ם איפכא והלכך כל ששינה ממה שהתנה עמו חייב: ר' יוחנן אמר ר' מאיר היא. לעולם שמתה כדרכה ומתני' כר"מ דס"ל כל המשנה על דעת בעל הבית נקרא גזלן וקמה לה ברשותיה להתחייב בכל אונסיה: והבריקה דבזק. שהתליעו רגליה וה"נ פי' רבא התם אבזקת. ומלשון סדק הוא כדאמרי' בפ"ב דיומא דהאי בזק ליסנא דמיבזק הוא. וכן הבריקה מלשון ברקא חלילה המוזכר ברים פ' המוכר את הבית כן הוא גי' הערוך שם:

אית

מראה הפנים

ניחא בהר והוליכה בבקעה וכו'. מבואר הוא דסוגיא דהאי תלמודא לא ס"ל כשינויא דר' יוסי בר חנינא דהתם דף ע"ת ע"א דבנה במאה מחמת אובצנא דלדידיה איכא סברא להאי גיסא ולהאי גיסא דנפעמים אובצנא דהר קשה לה ולפעמים אמרינן דהאוירא דהר יותר ניחא לה מדבקעה אבל להאי תלמודא לא ס"ל הכי וכדפריבית הפנים דפריך בפשיטות ניחא בהר וכו' והלכך לא משני לה אלא כאינך בינויי דאמוראי דהתם. ולענין דינא פסקו רוב הפוסקים כאוקמתי דהני אמוראי דמוקמי למתני' במתה מחמת אויר וכו' ומלבד באוקמתא דר' יוחנן דמוקי לה כר"מ דלא קי"ל כוותיה דר"מ כדכתב הרי"ף והרא"ש ז"ל וכן הטור סי' ש"ט. והרמב"ם ז"ל השמיט לגבא דריבא דמתני' ומבואר הוא דמה שנתן הכ"מ ברים פ"ד דשכירות טעם לזה דהאסבר בר' יוחנן חולק על האוקמתות האחרונות אינו טעם מספיק. ולענ"ד נראה דיש לומר דס"ל להרמב"ם דכל הליבא דמתני' עם אינך האוקמתות שנ מרו בה כ"ל כסברת אביי בפ' המפקיד דף ל"ו ע"ב בדין פשע בה ויצאת לאגם ומתה כדרכה חייב והא דדחקי לאוקמי הכא בשמתה מחמת אויר והובצנא וגחש משום דהכא לאו תחלתו בפשיעה הוי כדמסקו התום' ד"ה ר"י בר חנינא וכו' דלא חשיב הכא פשיעה במה ששינה דיכול להזהר שלא תחליק בהר ושלא תחום בבקעה וא"כ אינו דומה ממש לדינא דאביי ורבא דהתם ומיהא שאי סברה נקטי הני דאמרן כדאביי דאמרינן הואיל והוא שינה הוא גרם לה. דאלי' לרבא דב"ל התם פטור אע"ג דהתם במתה כדרכה איירי ע"כ דלית ליה נמי האי סברא דנימא דתלינן במתנות בשינה בה אירע לה שמתה מדלא מחלק בגידי. והתם תחילתו בפשיעה היא והפ'

כוותיה כחדא ופליג עליה כחדא וא"כ רב פליג על מתני' דכר' דוסא אתיא דס"ל דאף פועל אינו יכול לחזור בו וכדכתבו התוס' שם ד"ה רב פליג וכו' להאי בינויא ומילתיה דר' יוחנן דהכא מיתוקמא כהמסקנא דהתם. וכשינויא בתרא אליביה דרב התם וא"כ וכו' ומתני' הלכתא היא. ומוכיח האי תלמודא דאיכא בינייהו לענין הבעה"ב והכי מוכחא הסוגיא דהתם לעיל דף ע"ו ע"ב כר' יוחנן דהכא דלדידן דקי"ל פועל יכול לחזור בו ומתני' בקבלן איירי. ונמלינו למדין מהמתני' דבעה"ב אינו יכול לחזור בו לאחר שהתחילו במלאכה בין בפועל בין בקבלן וזה מבואר הוא וכמ"ש הטור בסי' של"ג בד"א בזמן שלא התחילו במלאכה הלכך בעה"ב יכול לחזור בו כ"ז וכו' אבל אם התחילו במלאכה אין בעה"ב יכול לחזור וכו' וכדנלמד מהסוגיא. ומיהת למדין אני מסוגיא דהכא דמדמי קבלן לעבד עברי ואפשר דגם התוספות מודין בזה דמאי דכתבו בפ"ק דקידושין דף י"ז ע"א ד"ה חלה שלש וכו'. לענין מלמדי תינוקות וכו' דאין לדמותן כלל לע"ע דעבד עברי גופו קניי לאדוניו וכו' היינו נמי כפועל כדין מלמדי תינוקות לזמן. ומהברייתא דמייתי התם בפרקין השוכר את הפועל ולחצי היום שמע וכו' ומדייק טעמא דאנים וכו' והתם הוזכר קבלן נמי לפי המסקנא דהתם אין להוכיח מכם וכדמוקי לה רב נחמן בר יצחק בדבר האבוד וד"ה וה"ט דתני אונס דוקא וא"כ אפילו לסברת התוספות דפועל אין לדמותו לע"ע ודינו לענין אירעו אונס שאינו נוטל אלא מה שהרוויח מ"מ בקבלן יש להון דמהכא במעינן דמדמי קבלן לע"ע וכי היכי דדמי לענין חזרה איכא למידן נמי לענין האי דינא דהא עכ"פ קורהו הש"ס לקבלן עבד עברי. ועיין בב"כ שם סעיף ב' דמאריך בענין זה:

קרבן העדה

לעבד ושניהם מוזהרים הקונה והמוכר דאזהרה הוא דאין ישראל קונין זה את זה. ואין האזהרה על המקנה יותר מן הקונה והברייתא דריב"ז במס' קידושין דף כ"ב ע"ב דדרש עבדי הם ולא עבדים לעבדים האזהרה הזאת על שניהן דאין ישראל קונין זה את זה וע"ז פליג ר"י ואמר דאינו כן אלא עבד עברי הוא מתניתא דהברייתא דדרשה עבדי הם ולא עבדים לעבדים הוא אזהרה על עבד עברי שאסור לו למכור א"ע בע"ע. אבל הישראל הקונה אינו עובר באזהרה זו דלי ב"י עבדים וע"ז מסיק ע"ד דרב בין פועל בין בעה"ב יכול לחזור בו. וע"ד דר"י פועל יכול לחזור בו ולא בעה"ב:

הרא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ט מהלכות הל"ד סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' שלג ס"ג

ב מיי' שם פ"ה הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שט ס"א

יא
ג מיי' שם פ"ד ה"א טוש"ע שם

יב
ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב

יג
ה מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ד

יד
ו מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ה

ציון ירושלים

ᵃאמר ר' יוחנן עבד עברי. עפ"מ ומה"פ בנדחקו מאד ולפענ"ד הכונה דרב ס"ל הטעם דפועל יכול לחזור משום דאין ישראל קונין זא"ז ולפ"ז גם הבעה"ב יכול לחזור כמ"ש בבו"ת חו"מ סי' מ' דכל שזה יכול לחזור בו גם האחר לא גמר להקנות ועקלוה"ת סי' רס סק"ו א"כ גם כאן גם הבעה"ב יכול לחזור אבל ר' יוחנן ס"ל דטעם דפועל יכול לחזור בו הוא משום שאינו כדין שהבעה"ב יהיי' לו עבד עברי כמו בעבד עברי דנרלע משום לי בני ישראל עבדים כו' וכיון שכן דקספועל יכול לחזור משום שהבעה"ב פשע אבל הבעה"ב לא יכול לחזור כמ"ש החו"' שם לענין מסורת מודעת ותוכחה שלא יסא חוצא נבבר ומהגם כיון דכל כמה דלא חזר בו ידו כיד בעה"ב א"כ בעה"ב לא יוכל לחזור והו"ק:

שנויי נוסחאות (סוע"ו) דוסתאי בנ"ו דוסתי.

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"ד מהלכו' שכירות הלכה ד סמ"ג עשין פ"ט טוש"ע חו"מ סי' שח ס"ד
טז
ב טוש"ע שם ס"ה וס"ו וע"ש בס"מ ובב"י

אית תניי תני אנגריא כמיתה ואית תניי תני אומר לו הרי שלך לפניך . מאן דתני אנגריא כמיתה באותו שיכול לפשר מאן דמר אומר לו הרי שלך לפניך באותו שאין יכול לפשר . *תני ר"ש בן אלעזר אומר בדרך הליכתה אין חייב להעמיד לו חמור אחר שלא בדרך הליכתה חייב להעמיד לו חמור אחר . א"ר אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה בקפנדריא אין חייב להעמיד לו חמור אחר . בסילקי חייב להעמיד לו חמור אחר . ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינה אגרא מיכא ללוד ואינסיבת אנגריא ללוד אין חייב להעמיד לו חמור אחר . מיכא ללוד ואינסיבת אנגריא לצור חייב להעמיד לו חמור אחר . מתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור . ר' יוחנן אמר בשאמר לו חמור סתם אבל אם אמר לו חמור זה יכיל מימר ליה לדין בעית אייתי ליה קומין . רב הונא אמר חייב ליטפל בו באותו מקום . א"ר זירא אם יש בטפילה כדי לשכור לו גיידור קטן אינו חייב להעמיד לו חמור אחר ואם לאו חייב להעמיד לו חמור אחר . אמר ר' הונא אם יש בנבילה כדי ליקח גיידור קטן אין חייב להעמיד לו חמור אחר ואם לאו חייב להעמיד לו חמור אחר :

הלכה ד מתני' [א] השוכר את החמור להביא חיטין והביא שעורין תבואה והביא תבן חייב [י] כמה יוסיף על משואו ויהא חייב סומכוס אומר משום רבי מאיר סאה לגמל ושלשת קבין לחמור :

גמ'

אית תניי תני אנגריא כמיתה דחייב להעמיד לו חמור ולא פליג אמתני' כדמפרש ואזיל : באותו שיכול לפשר. שהיה המשכיר יכול להתפשר עמם שלא יקחו אותה לעבודת המלך ולא רצה להתפשר ולפיכך חייב להעמיד לו חמור ומתני' דקתני אומר לו הרי שלך לפניך מיירי שאינו יכול לפשר עמם ואומר לו מזלך גרם : תני. בתוספתא פ"ז : בדרך הליכתה. שהאנגריא מוליך הבהמה בדרך שהיה זה רוצה להלך : אין חייב להעמיד לו חמור אחר. שכן דרך האנגריא נוטל חמורו של זה עד שפוגע באחר ונוטלו ומחזיר להראשון את שלו והלכך אומר לו הואיל ואף מזלך גרם שכור לך חמור אחר ותלך אחר האנגריא עד שיפגע בחמור אחר : בקפנדריא. הא דקאמר ר"ש בן אלעזר שלא בדרך הליכתה חייב להעמיד לו חמור אחר מפרש לה ר"י ב"ח דלטעמיה דרשב"א מחלקינן נמי אפי' שלא בדרך הליכתה ממש דמ"מ לפעמים אין חייב להעמיד לו חמור וכגון שהאנגריא הולך בקפנדריא והוא שביל שמקצר הדרך דבזה ודאי בדרך הליכה מיקרי שהרי אין לזה טורח לילך אחריו ואע"פ שלא היה בדעתו בתחילה לילך בדרך הזה : בסילקי. בדרך עלייה וסביבה. ויעל משה תרגומו וסליק משה. וכלומר דלפעמים אף שדרך הליכתו הוא מ"מ מכיון שהאנגריא מסבב והולך דרך עליה וסביבות ההרים וכיוצא בזה לאו דרך הליכה מיקרי שזה אומר איני יכול לטרוח כ"כ ולעלות ולסבב ולחזור אחריו : ר' אבהו בשם ר' יוסי ב"ח אגרא מיכא ללוד וכו'. כלומר דכן נמי שמעינן ממילתיה דר"ש ב"א לחלק בכה"ג דאם שכרה לילך מכאן ללוד ונלקחה באנגריא שהולך גם כן עד ללוד אין חייב להעמיד לו חמור וכגון שהשוכר הזה א"ל להחמור אלא בחזרה להוליך המשא שיש לו בלוד וא"ל מאי איכפת לך בלוד יקח האנגריא חמור אחר ויחזיר לך חמורך אבל אם השוכר הולך מכאן ללוד ונלקחה באנגריא לצור בזה חייב להעמיד לו חמור אחר דלאו דרך הליכה הוא : כשאמר לו חמור סתם. וכגון שעדיין לא קבל המשכיר דמי השכר ממנו והלכך מחלק ר' יוחנן דהא דקתני חייב להעמיד לו חמור ומשמע שאם מעמיד לו אחר משלם לו שכרו בשהשכיר לו חמור סתם אבל אם א"ל חמור זה אני משכיר לך יכיל השוכר מימר ליה לדין בעית לזה הוא שהייתי רוצה : אייתי ליה קומין . הביאהו לפני וכלומר והואיל וזה מת או נשבר איני רוצה בחמור אחר ואין זה יכול לכופו ליקח האחר וליתן לו שכרו : רב הונא אמר חייב ליטפל בו באותו מקום . ר"ה דין אחר אתא לאשמעינן שאם אמר לו חמור סתם וכדלקמן ומת בחצי הדרך ואין לזה חמור אחר להשלים דרכו חייב ליטפל בנבילה באותו מקום ולמכרה בכדי שיהא בדמיה להשלים דרכו ור"ה הונא סתמא קאמר ולא מפרש לה באיזה ענין הטיפול הזה עד לקמן . ומשום דפליג עם ר' זירא בהא מקדים מילתיה דר"ז והדר מסיים רב הונא למילתיה : א"ר זירא אם יש בטפילה וכו' . ר"ז ס"ל דאפילו אם לא ימצא בכדי הטפילה של הנבילה ליקח אחר שאין בה אלא כדי לשכור אפילו חמור קטן להשלים דרכו ישכור : גיידור . בלשון יון חמור גידר"ו . הערוך . ודוגמתו בסוף פ' אין בין המודר גרדנא זוטרא : אינו חייב להעמיד לו חמור אחר . וכלומר דדין זה בשלא אמר לו חמור סתם שהרי אם אמר לו חמור סתם לעולם חייב להעמיד לו אחר כדקתני במתני' אלא דא"ל חמור זה וכשזה צריך לו ורוצה להשלים דרכו וכשימצא לשכור אחר בדמי הנבילה ישכור ואינו חייב לו יותר מזה וקמ"ל דאע"ג דמכליא קרנא הוא שמוציא הדמים לשכור אין בכך כלום : אמר ר' הונא . דלא היא דלא אלא אם יש בנבילה כדי ליקח גיידור קטן וכו' אבל לשכור אל ישכור דס"ל דלא מכלינן קרנא שכשמוציא הדמים אין לזה הנאה של כלום : ואם לאו וכו' . וכלומר דהא דקתני במתני' חייב וכו' כשמתה בעודה בביתו ובזה הדבר תלוי דאם מוצא ליקח בדמי הנבילה יקח אחר ואז פטור ממנו ואם לאו יוסיף בדמים עד שיקח ויעמיד לו חמור אחר ולאפוקי להוציא הדמים בשכירות חמור אחר דלא מכלינן קרנא :

הלכה ד מתני' להביא חטין . לתך חטין והביא לתך שעורין אע"פ שהוא באותו משקל חייב אם מתה מחמת המשא מפני שהנפח קשה למשאוי והשעורין יש להן נפח וכן תבואה והביא תבן : כמה יוסיף על משואו . אם הביא עליה חטין כמו שהתנה חטין אלא שהוסיף עליה במשאוי כמה יוסיף ויהא חייב : סאה . הוי הוספה לגמל וג' קבין לחמור דס"ל דהכל הולך אחר הבהמה כמה שהיא :

גמ'

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"ז) ב"מ עח ע"ב ב"ק ספו

מראה הפנים

ואפ"ה פטור הואיל שאין האונס בא מחמת הפשיעה ומכ"ש הכא דלאו פשיעה מיקרי ולהכא דקי"ל כוותיה כדינא דהתם הכא דלא מיקרי פשיעה לא אמרינן דמחמתו כאם לה האונס שום . וזהו היפוך מסברת התוס' בד"ה הנזכר לענין זה ויש לסברא זו פנים וראיה ממה שפי' המפרשים בשיטה דהמפקיד ואין להאריך :

מאן דאמר אומר לו הרי שלך לפניך באותו שאין יכול לפשר . מאי דפרישית בפנים הוא לפי גי' הספר וכפי הנראה מן הסברא . ובספי' למכ"ח ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל הגי' איפכא מאן דתני אנגריא כמיתה באותו שאין יכול לפשר וכו' ויש שם ט"ס . ולפי האי גי' אתיא כרב דאמר התם דף ע"ח ע"ב דמתני' באנגריא שחוזרת מיירי והיינו שיכול לפשר עמם כדקאמר הכא ועתידה שתחזור להמשכיר ולא יפסיד כלום וא"כ בזה הוא דאומר לו המשכיר הרי שלך לפניך שמזלך גרם שהרי לי אין הפסד בדבר ואם אין יכול לפשר ולא תחזור לי בזה אנגריא כמיתה שאינו יכול לומר לו מזלך גרם וחייב להעמיד לו חמור (ובב"י פי' ב"י מביא דברי הרמב"ן ז"ל שכתב פי' אנגריא חוזרת כדברי הירושלמי והועתק שם כפי הגי' שלפנינו וא"א להעמידה לפי החילוק המבואר שם לא שנו אלא באנגריא חוזרת וכו'). וזה הפי' אתיא כפי' הרמב"ם ז"ל ואפשר להשוות גם לרש"י לענין זה שא"ל מזלך גרם דמה שפי' רש"י ז"ל במתני' ואף מזלך גרם ונפסיד שנינו היינו כשמואל דקי"ל כוותיה בדיני דאפי' באנגריא שאינה חוזרת א"ל הרי שלך לפניך ושנינו נפסיד אני חמורי ואתה השכר שהקדמת לי וכן שם דברי הרמב"ם ז"ל ברים פ"ה מהלכות שכירות נלקחה לעבודת המלך אע"פ שאין סופה לחזור וכו' וחייב ליתן לו שכרו משלם וכו' וכלומר שלא יחזיר לו כלום מהשכר שבידו דבהכי מיירי כמבואר מסוף דבריו ואם לא כשמיד יחזיר השכר וכו' ויש שיטות אחרות ופירושים כזה והנכון לפי האי גי' כפי' זו וכדמוכח מהכא . ובענין הפי' בדרך הליכה עיין בדיבור דלקמן :

תני ר' שמעון בן אלעזר אומר בדרך הליכתה וכו' . זה מוסכם הוא וכשמואל התם דמסיק כוותי' . ובפירוש בדרך הליכתה נראה מהכא כפירש"י ז"ל ומתפרשא הסוגיא בפשיטות כמו שבארתי בפנים בלי שום דוחק . ובפי' למכ"ח ז"ל ראיתי בשם שיטה אחת והרבה דוחקים נאמרו בפירושה די"מ בקפנדריא בדרך ובסילקי בבית מלכות אין בונין עמהן בסילקי והכוונה כפי' ר"ת ז"ל בתוס' שם דמחלק בין נלקחה בדרך לנבית . וזה דוחק . ובס"ת הראשונה היא שמועות והבניה היא מהשירס השם דבר . ועוד יש שם פי' אחר בסילקי היא צור דרך אצור ואצור זה סילק ואין להאריך . ודברי הרמב"ם ז"ל שם אינם נראין כפי' רש"י בזה שהרי באנגריא שאינה חוזרת מיירי ככתוב ברים דבריו אע"פ שאין סופה לחזור ועל זה סיים אם נלקחה דרך הלוכה וזה לא שייך לטעם רש"י שיכול לילך אחר האנגריא וליטול החמור כשפוגע באחר . ולפי' רש"י דלא תיקשי לדידיה מדשמואל היה צריך לחלק ולפרש חוזר לאלתר או לא וכל זה לא שייך בדברי הרמב"ם והנכון דהרמב"ם לא למד מהסוגיא דהכא כענין זה דבשיטת רב הוא דאזלא דמחלק בין חוזרת ובין אינה חוזרת כדמשמע מדלעיל והוא ז"ל פסק כשמואל וכמבואר שם . ואם באנו להשוות גם הסוגיא דהכא לפי' הזה היה מן הצורך לדחוקים הרבה ולא נאריך בענין זה . ובענין דמחלק בין שכרו לרכיבה למשאוי כבר פירשו המפרשים דלא קאי אאנגריא דאין טעם בזה לחלק בין משאוי לרכיבה ולא נמצא בשום מקום סיוע לזה כ"א אריס דבריו קאי אתחלתה או בשטתית וכדעת הראב"ד ז"ל בזה :

יכיל מימר ליה לדין בעית וכו' . דין זה אמרו התם גבי השוכר את הספינה וטבעה וכו' דבספינה זו ויין סתם אומר לו הב לי ספינתא וכו' ובטור סי' ש"ח הביא דעת הרמ"ה ז"ל דגם בחמור הדין כן שכתב וכן המשכיר חמור זה אין יכול לדחותו וליתן לו חמור אחר . ולא הסכים שם לזה אלא כדעת ס"ה דמלאה כאן דוקא מקום קפידא לגות ונחת וע"ש ומהכא סייעתא לדעת הרמ"ה אלא שלא הובא בדברי שאר הפוסקים :

רב הונא אמר חייב ליטפל וכו' . מבואר הוא דרב הונא ור"ז פליגי בפלוגתא דרב ושמואל דהתם ומסקנת הפוסקים כשמואל דמכלינן קרנא במקום שאינו מוצא ליקח . וכמה שמחלק הרמב"ם בדין זה בין שכרו לרכיבה או למשא מבואר הוא לפי הגי' שלפנינו ואין להאריך : **להביא** חטין וכו' בנוסחת המשנה דבבלי בסיפא להביא לתך חטין וכו' וזהו שהביא להר"ב לפרש כדאתיי ולפי נוסחא דהכא שפיר מיתפרשא כדקי"ל כרבא מפני שהנפח קשה למשאוי כדאי' במשנה התם :

סאה לגמל . למאי דאיפסיק דתוספת א' משלשים הוי תוספת כדמוכח מהתם א"כ משא הגמל הוי כור כדכתבו התוס' והלכה כסומכוס בכל . והרמב"ם סתם וכתב השוכר את הבהמה וכו' אם הוסיף חלק משלשים וכו' כמוזכר בפ"ד משכירות הלכה ו :

שיירת

מערכת הערוך (סוי"ז) אם יש בטפילה כו' ערך (ע' גיידר), אם יש בנבילה כדי ליקח גיידור קטן אין חייב להעמיד לו חמור פי' חמור בלשון יון גיידרו .

מסורת הש"ס

גמ' תני. בתוספתא פ"ז: קב לכתף. לאדם הנושא על הכתף אם הוסיף עליו קב במשאוי מיחייב בקילקולו: וג' סאין. אם הוסיף במשאוי העגלה ונשבר' חייב: וספינה לפי מה שהיא. אם גדולה הויא התוספת לפי גדלה ואם קטנה לפי קטנה ולעולם הוי התוספת חלק אחד משלשים שבמשאוי הראויה לה וכמו דג' קבין התוספת לחמור שמשאו הראוי לו לקח הוא ט"ו סאין: שיירה. ההולכת במדבר שנפל עליה גיים ונפשרו עמהן בממון: מחשבין לפי ממון. שבעל עסקי ממון הן באין ובעל ממון הרבה נותן לפי ממונו: שלחו לפניהם תייר. המראה להן את הדרך מחשבין שכרו לפי הנפשות שסכנת נפשות הוא והכל שוין בה: אין משנין על מנהג של שיירה. אם יש להן מנהג אחר שנוכרין את התייר לפי הממון הכל לפי מנהגם: ספינה שעמד עליה נחשול. לטובעה והקילו ממשואה להשליך בים מחשבין לפי משאוי ולא לפי ממון נ"ל וכן הוא בתוספתא. ולפי גירס' הספר אפשר לפרש דעל לא ישנו ממנהג הספנין קאי כדמסיים בתוספתא ולפי ממון דקאמר אם יש להן מנהג לחשוב לפי ממון ולא לפי משאוי הולכין אחריו ובלבד לא לפי נפשות דבזה אין המנהג כלום שמי שאין לו משא כלל א"צ ליתן לזה: אבל השוכר מחבירו קרון או ספינה. בשביל הרבה בני אדם מחשבין השכר לפי משאוי ולפי הנפשות שהכל שוין לזה ולא לפי ממון: ואם נתנו לו רשות. להציל אם יכול הוא מה שהציל הציל לעצמו: תשובתן קשה. שאינם יודעין למי להשיב שגוזלין את הרבים הן ולפיכך אם רוצין להשיב ואין מכירין למי יעשו בהן צורכי ציבור וזהו תקנתן:

(תוספ' פ"ז)

ב"ק קטז ע"ב

בס לד

ב"מ פא ע"ב

נ"ל ר' אלעזר וכ"ה גרסת ר' אלעזר בן חתום

הלכה ה מתני' כל האומנין. קבלנים שמקבלים עליהם לעשות מלאכה בבתיהן: שומר שכר. להתחייב בגניבה ואבידה דבהיא הנאה דתפס ליה אאגרא הוי שומר שכר: וכולן שאמרו הבא מעות. שכבר גמרתיו ולכשתביא טול את שלך שומר חנם: שמור לי ואשמור לך ש"ש. דוקא שא"ל שמר לי היום ואני אשמור לך למחר אבל שמר לי אתה זה ואני אשמור לך זה הדבר האחר במקומו והכל בזמן א' זו שמירה בבעלים היא ופטור אפילו בפשיעה: הנח לפני. דוקא הנח לפני אבל הנח לפניך אפי' שומר חנם לא הוי דלא קביל עליה נטירותא כלל כדאמר בגמרא: המלוה. מעות על המשכון שומר שכר הוא בשכר מלוה דבההיא הנאה דלא בעי למיתב ריפתא לעניא בשעה שהוא עוסק בזה דהעוסק במלוה פטור מן המלוה נעשה עליו שומר שכר: הלוהו מעות שומר חנם. דלית ליה לר' יהודה שכר מלוה לענין דיקא: הלוהו פירות שומר שכר. דדרך פירות להרקיב ואין הלכה כר' יהודה: מותר אדם לשכור. לאחרים משכונו של עני שבידו להיות פוסק עליו שכר והולך תמיד ופוחת מן החוב ודוקא במשכן דנפיש אגריה וזוטר פחתיה כגון מרא וקרדום וכיוצא בהן וכן הלכה: **גמ'** הדא אנטיכריסים רבית היא. לא נמצא זה במפרשי המלות ומלה מורכבת הוא ותיבת אנטי השתמשו בהרבה מקומות בתלמוד הזה ובמ"ר אנטיקסר המשנה והבמקום לקיסר אנטיגריפין פהבגן טופס הכתב וכן הרבה. כריסים מלשון נסיכה הוא יאכלנו הארבה ת"י יכרסם ובמשנה קרסמוה נמלים ומלשון יכרסמנה חזיר מיער. ואכולן שאמרו הבא מעות וכו' קאי וכלומר הרי זה דומה למשנה לרבית היא ואע"פ שאינו רבית שהרי זה אומר לו הבא מעות וטול את שלך משמע שעדיין תופסו בשביל שכרו ואף עפ"כ לא הוי אלא ש"ח כל זמן שאין זה מביא לו מעותיו ומיחזי מילתא דבשביל שממתין לו זה המעות נפטר מחיובו הוא ואנטיכריסים של נסך רבית הוא: שמואל אמר וכו'. דוקא הנח לפני קתני במתני' אבל הנח לפניך לא קבל עליו שמירה כלל: אמר ר' יוחנן רוצה אדם וכו'. טעמיה דר' יהודה במתני' הוא דמפרש דבהלוהו פירות הוא דהוי שומר שכר מפני שרוצה אדם ליתן כמה וכמה בשביל זה שימכור פירותיו וע"י משכון ומשום דר' יוחנן לא פירש דבריו ויותר היה נוח לו אם מכר פירותיו במעות מיד מפרש לה ר' אבהו ביותר ביאור דה"ק רוצה אדם ליתן כמה בשביל שיכול למכור פירותיו ויהיה בטוח שזה מפייסו במשכון ושלא ידאג על התשלומין וזה שמלוה לו פירות ורוצה הוא בכך מפני שהפירות דרכן להרקיב ובההיא הנאה דאית להאי דנקיט משכונא בידיה על מכירת פירותיו ס"ל לר' יהודה דהוי שומר שכר:

הלכה ו מתני' בין שומר חנם בין שומר שכר ישבע. שלא פשע בזה ויפטר: אמר ר"א תמיה אני. על הדין הזה ששמעתי: אם יכולין זה וזה ליסבע. כלומר דהאיך יכולין לפטור זה וזה בשבועה דאפילו שומר חנם נמי הינו יכול ליסבע שלא פשע אם הוא שלא במקום מדרון דזה ודאי פושע הוא ועוד דנהי דש"ח מצי לאשתבע בש"ש לא שייכא שבועה שלא פשע וזה כגניבה ואבידה הוי ולאו כאונס ומסקנא דהש"ס דהתם דמן הדין ש"ש בעי לשלומי אלא תקנת חכמים היא שאם אין אתה אומר כן אין לך אדם שיעביר חבית חבירו ממקום למקום לפיכך התקינו שישבע שלא בכוונה שברתיה ויפטר: **גמ'** תני. בברייתא דר' נחמיה: קדר. קדר אחד מוכר קדרות היה ומסר קדרותיו לאדם אחד להעבירן בשכר ושברן: ארים גולתיה. נטל מלבוש שלו ממנו בעד הפסד קדרותיו:

איזיל

הדא אנטיכריסים. רבית הוא. עי' פ"מ ז"ל והמרא"פ ז"ל פי' דקאי אשמור לי ואשמור לך דהוי כרבית כההיא יום גריד ורביעה לעיל בפ' א"נ ה"ח אנכש ואתה תעדור וה"ה שמירה דיום זה ויום זה אינן שוין: אר"י רוצה אדם ליתן כמה ולמכור פירותיו ע"י משכון מלשון זה משמע דיתן כמה להקונה שיקנה ממנו פירותיו ע"י משכון. וקשה להבין היכן מצינו שהמוכר ישלם להלוקח בעבור שקינה ממנו. ע"ז אתא ר"א בשם ריב"ח רוצה אדם ליתן כמה ולמכור פירותיו למי שיפייסנו ע"י משכון ר"ל שיתן לסרסור דמי סרסירותו שיפעול אצל הקונה פירותיו שיתן לו משכון על בטחון מעותיו:

אר"ה

גמ' *תני כמה יוסיף על משאו ויהא חייב סומכוס אומר משום ר' מאיר סאה לגמל ושלשה קבין לחמור. קב לכתף ושלשה סאין לעגלה. וספינה לפי מה שהיא. *שיירה [א] שנפל עליה גיים מחשבין לפי ממון ולא לפי נפשות שלחו לפניהן [ב] תריי מחשבין לפי נפשות. אין משנין על המנהג של שיירה. [ג] ספינה שעמד עליה נחשול והיקל ממשואה מחשבין לפי משאוי ולפי ממון ולא לפי נפשות. אבל השוכר מחבירו קרון או ספינה מחשבין לפי משאוי ולפי נפשות ולא לפי ממון. שיירא שנפל עליה גיים ועמד אחד מהן והציל מידן הציל [ד] לאמצע ואם נתנו לו רשות הציל לעצמו. חמרין שנפלו עליהן ליסטין ועמד אחד מהן והציל הציל לאמצע ואם התנה עמם בבית דין הציל לעצמו. השותפין שמחלו להן מוכסין מחלו [ה] לאמצע [ו] ואם אמרו לשם פלוני מחלנו מה שמחלו מחלו לו. *הגבאין [ו] והמוכסין תשובתן קשה הרי אילן מחזירין למי שמכירין. ולמי שאין מכירין יעשו מהן צורכי ציבור:

הלכה ה מתני' [ז] כל האומנין שומרי שכר וכולן [ח] שאמרו הבא מעות וטול את שלך שומר חנם שמור [ט] לי ואשמור לך שומר שכר שמור לי [י] ואמר לו הנח לפני שומר חנם [כ] המלוה על המשכון שומר שכר רבי יודה אומר הלוהו מעות ש"ח הלווהו פירות שומר שכר אבא שאול אומר מותר [ל] אדם לשכור משכונו של עני להיות פוסק עליו והולך מפני שהוא כמשיב אבידה: **גמ'** הדא אנטיכריסים רבית הוא. שמואל אמר בשאמר לו הנח לפניי אבל אמר לו הנח לפניך *אינו [מ] לא שומר חנם ולא שומר שכר. א"ר יוחנן רוצה אדם ליתן כמה ולמכור פירותיו על ידי משכון רבי אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה רוצה אדם ליתן כמה ולמכור פירותיו למי שיפייסנו על ידי משכון:

הלכה ו מתני' [נ] המעביר חבית ממקום למקום נשברה בין שומר חנם בין שומר שכר ישבע אמר רבי *אליעזר תמיה אני אם יכולין זה וזה להישבע: **גמ'** תני ר' נחמיה קדר מסר קדרוי לבר נש תברין ארים גולתיה אתא גבי רבי יוסי בר חנינה אמר ליה

איזיל

עין משפט נר מצוה

יז
א ב מיי' פי"ב מאבידה הי"א סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' ערב סע"ו
יח
ג מיי' שם סי"ד טוש"ע שם סעי' יג
יט
ד מיי' שם הלכה ח ופ"ס משותפין ה"ז סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפה ס"ב
כ
ה מיי' פ"ס משותפין ה"א טוש"ע שם סי' קעח ס"א
כא
ו טוש"ע שם סי' שסו ס"ב
כב
ז ח מיי' פ"י מהלכו' שכירות הלכה ג סמ"ג עשין פח טוש"ע שם סי' שו ס"א
כג
ט מיי' שם הלכה ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שם ס"ו
כד
י מיי' שם פ"ב הלכה א טוש"ע שם סי' רלא ס"ב
כה
כ מיי' שם פ"י הלכה א סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' עב ס"ב
כו
ל מיי' פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ח סמ"ג עשין צג טוש"ע שם סעיף ד
כז
מ מיי' פ"ב משכירות ה"א סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' רלא ס"ב
כח
נ מיי' שם פ"ג הלכה ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' דם ס"א

ציון ירושלים

[י] ואם אמרו לשם פלוני מחלנו עי' ב"ק ב"ק קי:

מראה הפנים

שיירה שנפל עליה גיים וכו' דינים אלו דהתוספתא הובאו בבבלי פ' הגוזל בתרא דף קי"ו ע"ב. וכענין אם נתנו לו רשות וכו' זהו כפי האוקמתא דהכא שם בפועלין עסקינן וכו' וכן האוקימתות אחרות שם לדינא כמבואר בפוסקים וכן בדין שותפין שמחלו להן מוכסין כמבואר בדברי הרמב"ם בפ"ה משותפין ובטור בי' קפ"ח:

הדא אנטיכריסים רבית הוא. זהו לפי הנוסחא דהכא במשנה א"ל הבא מעות וטול את שלך ובמבואר בפנים אבל נוסחא דהתם א"ל טול את שלך והבא מעות. ואם אמר הבא מעות וטול את שלך באמת עדיין ש"ש הוא דלא תופסו בשכרו הוא כדאמר התם ומוסכם בדברי הפוסקים ז"ל:

איזיל

שנויי נוסחאות (סו"ו) תריי בד"ו תייר. (סו"ז) לפני בד"ז לפניך. (סו"כ) אנטיכריסים בד"ו אנטיכריסים. בשאמר בד"ו בשאמר. (סוכ"ז) ארים בד"ו ארים.

מערפת הערוך (סו"כ) הדא אנטיכריסים ערוך ערך אבלס (ע' אנטיכריסים) פי' בלשון יונית שאלת דבר איש מרעהו כסף או כלים להשתמש כ"ה בבל מ...

בכר לאדן

תני ר' נחמיה וכו'. אמר חד"א זהו עובדא דשקולאי דבבלי [דף פ"ג ע"א] ולפי מ"ש הרי"ף [בסוף פירקין] דאמוראי התלמוד נקיטי שוגא בירושלמי. איך לא אמרו בתלמודן דסוה ברייתא ויש ליישב:

גליון אפרים

הדא אנטיכריסים רבית הוא. נ"ל שנ"ל אנטיכריסים והוא מלה מחוברת מאנטע ברומית מקודם וכריסים ביונית אני מסער. והיינו דחכמים מתירים ללוות סאה בסאה כיון לו או יצא השער אי אילו גם בים לו מעות והכל פליג דלא עדיף מעד שיבוא בני ואמנא את המפתח באוצר שמא יוקרו החטים. וכיון בירושלמי פוסק כהלכ וכמ"ש הנוע"י לכן אמר הדא אנטיכריסים. כלומר בבבתה מקודם שלא יתיקרו. רבית היא. וצ"ע א"כ איך יתפרשו דברי הירושלמי לעיל בפ"ה ה"ו במלוה שיהפלינו כו' אבל במלוה כו"ע מודו שמותר מתי מותר: **שמואל** אמר בשאמר לו הנח לפני אבל אמר לו הנח לפניך אינו לא שומר חנם ולא שומר שכר כדא אנטיכריסים רבית הוא (כנ"ל. קשה לו איך מותר לעשות פירות שישיב לו פירות הא הלואה סאה בסאה אסור. ועיין בירושלמי לעיל בפ"ה ה"ז דהלכה כהלל) אמר ר"י רוצה אדם ליתן כמה ולמכור פירותיו ע"י משכן (כיון שאינו בטוח לו אלא ע"י משכן והמשכן צריך לשמור בודאי ניחא ליה יותר אם היה מילתא אחר שהלואה תיכף מי שירצה נקיית החטים וימסור לו המשכן לבטחון שהלוה ימסור לו הפירות ואין כאן שכר כמתנת הפירות. ולפי שא"א לעשות כן דאסור לימסור המשכן לאחר דהלוה יאמר אין רצוני שיהא פקדוני בידי אחר. כדס"ל נר"י בבבלי ל"ו ע"א ובירושלמי בגיטין פ"ג ה"ה ובש"מ. מפו"ה מפרש ר"א בשם ריב"ח רוצה אדם ליתן כמה ולמכור פירותיו למי שיפייסנו ע"י משכן. כלומר למי שיפייס את הלוה שיתן רשות לשמוט למסור לו משכנו. (נוע"י):

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ט מהלכו' שכירות הלכה ה סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' של"א ס"א

ב
ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב

ג
ג טוש"ע שם ס"ה בהגה"ה

מסורת הש"ס

איזיל אמור ליה. לזה הקדר אע"פ שמן הדין חייב הוא לשלם צריך אתה לעשות לפנים משורת הדין כדכתיב למען תלך בדרך טובים: א"ל יהב לך אגרך. כשחזר לר' יוסי ב"ח שאל לך נתן לו שכרך: זיל ואמור ליה וארחות צדיקים תשמור. צריך שיקיים בך כל המקרא הזה שזה עני הוא וטרח כל היום ותתן לו שכרו: הדרן עלך השוכר את האומנין

הלכה א מתני' השוכר את הפועלין. אינו יכול לכופן. ואע"ג דטפא להו אאגרייהו משאר פועלים לא מצי אמר להו האי דטפי לכו אאגרייכו אדעתיה דמקדמיתו ומחשכיתו בהדה דאמרי ליה האי דטפאת לן אדעתא דעבדינן לך עבידתא שפירתא: מתיקה. לפתן: הכל כמנהג המדינה. לאתויי במקום שנוהגין פועלין לאכול ולשתות בבוקר בביתו של בעל הבית קודם שילאו למלאכתן ולאי אמר להו בעל הבית לאו לעבודתכם בשדה ואביא לכם מאכלכם לשם יאמרו לו נאכל בבית קודם שנלא השדה כמנהג המדינה: מעשה בר' יוחנן בן מתיה. בגמרא דהתם אמר חסורי מחסרא והכי קתני ואם פסק להם מזונו' ריבה להן דכיון דלא צריך לאתנויי שהרי ממנהג מדינה היו אוכלים ואתני בהדייהו מזוני יתירי קאמר ומעשה נמי בר' יוחנן וכו': כסעודת שלמה בשעתו. בעת מלכותו: שהן בני אברהם ילחק ויעקב. וסעודתו של אברהם גדולה משל שלמה דאלו אברהם שלשה פרים לשלשה אנשים ובסעודת שלמה כתיב יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים: עד שלא יתחילו במלאכה. דאין כאן אלא דברים ואלו מסיהקיטו לא תוכל לחזור: לא היה צריך. לזה דהכל כמנהג המדינה וכן הלכה: **גמ'** זאת אומרת. מדקתני אינו יכול לכופן משמע אפי' אומר שהתנה עמהם ע"מ להשכים ולהעריב והם מכחישין אותו אינו יכול לכופן ולתפוס שכרן לפי שאין המנהג כך ש"מ המנהג מבטל הלכה כדר' אימי לקמיה: כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו. אע"ג דבכל התורה קי"ל המוציא מחבירו עליו הראיה. וא"כ אם יש טענת הכחשה ביניהן מן הדין היה שעליהן להביא ראיה שלא היה התנאי ביניהם ע"מ כך אלא משום דהמנהג מבטל הלכה זו כאן דאמרינן מסתמא על מנהג העיר והמדינה הוא ששכרן: בני טבריא וכו'. כלומר הא פשיטא לן דהואיל ובטבריא המנהג שלא להשכים ולהעריב ובבית מעון המנהג להשכים ולהעריב א"כ הכל הולך אחר המנהג העיר שהפועלין נשכרין שם ואע"פ שהפועלים בני עיר אחרת הם והלכך בני טבריא שעלו לשכור עצמן בבית מעון נשכרין כמנהג בית מעון וכן איפכא. טבריא יושבת בעמק ולהכי נקט שעלו לבית מעון וירדו לטבריא: אבל שעולה וכו'. בעיא היא אם השוכר הוא שהלך לבית מעון לשכור פועלין מהו היאך הוא הדין וקאמר הש"ס דבהא אמרינן הכי: יכילו מימר לון כן וכו'. יכול הוא לומר להן וכי עלתה על דעתכם שלא הייתי מוצא לשכור פועלין בטבריא אלא בשביל ששמעתי שהמנהג בעירכם להשכים ולהעריב עליתי לכאן וכפי המנהג שהיו בשעת ששכרן צריכין לקיים כן: מקום שאין מנהג. כלל כגון בעיר חדשה ואין יודעין מנהג קבוע מהו: תניי בית דין הוא. במקום שאין מנהג קבוע סומכין על תנאי ב"ד: שתהא השכמה של פועלין. כלומר שלהן הוא ואינם צריכין להשכים מקודם זריחת השמש כדיליף בסמך מן הכתוב: והערבה של בעה"ב. בערבית שלו הוא היתור שצריכין להעריב ולעשות מלאכה עד לאחר הכוכבים: ומאי טעמא. דכתיב תשת חשך וגו' תזרח השמש יאספון והדר יצא אדם לפעלו וכתיב ולעבודתו עדי ערב וקי"ל דעד צאת הכוכבים יממא הוא: ערבי שבתות כצ"ל. בין השכמה בין הערבה משל בעה"ב. כמו בהשכמה של כל היום הוא משל בעה"ב שהוא מוותר ושל פועלים הוא כך הערבה של ע"ש הוא משל בעה"ב לפועלין מפני שצריכי' להקדי' לכבוד שבת כדמסיק:
על

אר"ה זאת אומרת מנהג מבטל את ההלכה אע"ג דטפי להו בע"ב על אגרייהו. והוי' ע"פ הדין מקום למימר דע"ד דהכי טפי להו אגרייהו מ"מ המנהג מבטל ההלכה:
א"ר אימי כל הממו"ה ע"ה חוץ מזו. דבמקום מנהג אם המנהג מסייע להמוציא א"צ לה"ר:
ערבית בין השכמה בין ערבה. גי' הרשב"א ז"ל ערבי שבתות בין השכמה בין ערבה:

איזיל אמור ליה *למען °תלך בדרך טובים. אזל וא"ל ויהב גולתיה א"ל יהב לך אגרך א"ל לא א"ל [ז]זיל ואמור ליה °וארחות צדיקים תשמור אזל וא"ל ויהב ליה אגריה:

משלי ב / שם

תורה אור

הדרן עלך השוכר את האומנין

הלכה א מתני' השוכר את הפועלין ואמר להן להשכים ולהעריב

כל
[א] מקום שנהגו שלא להשכים ולהעריב אינו יכול לכופן מקום שנהגו לזון [ב] יזון לספק מתיקה יספק הכל כמנהג המדינה *מעשה בר' יוחנן בן מתיה שאמר לבנו צא ושכור לנו פועלין ופסק עמהן מזונות וכשבא אצל אביו אמר לו אפי' את עושה להן כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהי שהן בני אברהם יצחק ויעקב אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להן על מנת שאין לכם אלא פת וקטנית בלבד רשב"ג אומר לא היה צריך הכל כמנהג המדינה: **גמ'** אמר רב הושעיה זאת אומרת המנהג מבטל את ההלכה א"ר אימי [ז]כל המוציא מחבירו עליו להביא ראייה חוץ מזו בני טיבריא לא משכימין ולא מעריבין בני בית מעון משכימין ומעריבין בני טיבריא שעלו לשכר בית מעון נשכרין בבית מעון בני בית מעון שירדו לשכר בטיבריא נשכרין בטיבריא אבל שעולה מטיבריא לשכר פועלין מבית מעון יכילו מימר לון כן סלקת במחשבתכון דלא הוינא משכח מיגר פועלין מטיבריא אלא בגין דשמעי' עליכון דאתון משכימין ומעריבין בגין כן סלקית הכא מקום שאין מנהג יהודה בן בוני רבי אמי רב יהודה תניי בית דין הוא שתהא *השכמה [ג] של פועלין והערבה של בעל הבית ומאי טעמא °תשת חשך ויהי לילה הכפירים שואגים לטרף תתן להם ילקוטון תזרח השמש יאספון יצא אדם לפעלו ערבית בין השכמה בין הערבה משל בעל הבית עד איכן עד כדי למלאות לו חבית מים ולצלות לו דגה ולהדליק לו נר
על

תהלים קד

פי' ב"מ פג / ב"מ דף פג / שם פג ע"ב

ציון ירושלים

[ז]זיל ואמור לי' וארחת צדיקים תשמור כעין זה אמרו בש"ס דילן דף פג וע' אלשיך משלי ב שהקשה שהרי למען תלך הוא לפנים משורת הדין וארחות צדיקים היינו שעושין צדק בלבד וא"כ מה שנתן להם שכרם הוא יותר חסידות מהחזרת גולפייא. וא"כ היך אמר ע"ז שהחזיר גולפייא למען תלך בדרך טובים ועל נתינת שכר אמר וארחות צדיקים תשמור להיפך ובמהד"ב למהרש"א כתב ליישב לפי שארחות צדיקי' תשמור כתוב אחר למען תלך בדרך טובים וזה דחוק גם על הפסוק גופא קשה למה כתב להיפך ולפענ"ד נראה עפמ"ש בחובת הלבבות שלא יקובל התוספת טרם שעושה החובה. ולכך אמרו בחולין אנא לגבי הכא חלא בר חמרא וקשה למה לא קיים הוא ג"כ רק משום שבטענותו חשב עצמו שלא קיים עוד החובה לכך לא קבל התוספת וזה מה שאמרו למען תלך בדרך טובים והיינו לפנים משורת הדין וע"ז אמר וארחות צדיקי' תשמור היינו אימתי יקובל התוספת כשתקיים העיקר ודו"ק:

ציון ירושלים

[ז]כל המוצי' מחבירו עלי' הראי' חוץ מזו עפ"מ ומה"פ ולפענ"ד הכוונה עפמ"ש בשו"ת הר"ד סי' פי"ט דלכך אין הולכין בממון אחר הרוב דלהוציא ממון בעינן ראיה והיינו עדים ורובא לאו ראי' היא ע"ש ולזה אמר חוץ מזו דלענין מנהג לא בעי' ראי' ורוב כגי וגם לפמ"ש הרמב"ן במלחמות גבי רובא דמסכי' דרוב שהוא כתיוב וטבע מודה שמואל דהולכין אחר רוב א"כ המנהג שהוא בטבע ראיה שני.

מראה הפנים

איזיל אמור ליה למען תלך בדרך טובים. לכאורה נראה דלא שייך כאן לומר תני ר' נחמיה להאי ברייתא קדר אחד וכו' דהא משמע דלדידיה שלא ליה ריב"ח. מיהו אפשר לפרש דלאותו קדר שלא ליה הכי ותני ר' נחמיה להאי עובדא וכעין האי עובדא מייתי נמי התם בסוף פרקין רבה בר בר חנה תברו ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא וכו' ופי' רש"י ז"ל שמדינא היו חייבין לשלם דבפשיעה היתה שלא במקום מדרון א"נ כדיגלא. ומדברי הרי"ף ז"ל נראה דלא היה ידוע בודאי זה וא"כ בשבועה שלא פשעו היו נפטרין אלא דבמקום רואין הוה ולמד מכאן לדאיסי בן יהודה וכפירושו דהתם דבמקום רואין ליכא שבועה אלא יביא ראיה ויפטר או ישלם ולפיכך הודה לו רב דאין כאן שבועה ובא לו מדרך אחרת למען תלך בדרך טובים. וצ"ל דעובדא דהכא נמי בהכי מיירי. ומה שכתוב כאן בשיטת למכ"ח בשם הריטב"א ז"ל דברים מהוסרי הבנה הן ואולי ע"ס או תכוון בהעתקה הוא ולאו על האי עובדא קאי:

עוד הוכא שם פי' אחד כמה שאמרו כאן מנהג מבטל הלכה שהכוונה על פועל הכתוב בתורה מזריחת השמש עד שקיעה הוי וגם זה דוחק. ולענ"ד ברור כשמש הוא דחוץ מזו אדינא דמתני' קאי וכמו שבארתי בפנים. וזה דבש"ס דהתם דפריך פשיטא דאינו יכול לכופן ל"ל דטפא להו וכו' ובש"ס הזה מוסיף בביגויא הוא ושניהם אמת לדינא. דקמ"ל במתני' דאפי' יש טענת הכחשה ביניהם בענין התנאי הזה המנהג מבטל הלכה דקי"ל בעלמא כל המוציא מחבירו עליו להביא ראיה והכא עליו להביא ראיה הואיל וטענת הפועלין לפי מנהג העיר הוא. ור' אימי מפרש דברי ר' אושעיה הוא. והרי זה הפי' עולב אליבא דדינא דמ"ש בתוס' בשם ר"י בששכרן סתמא אבל אם התנה מעיקרא הכל לפי תנאו וכדפסק הטור והש"ע בסי' של"א וזה ודאי מוסכם הוא ואם שהרמב"ם ז"ל שהם דבריו כאן סמך על הכלל שכתב לעיל בפ"ב הלכה ט' כל תנאי שבממון קיים. אבל הכ יש הכחשה בענין התנאי דקי"ל בעלמא דהמוציא עליו הראיה והכא על הבה"ב לשבית ראיה כדגלמד מהכא ואם שלא ביארו הפוסקים להדיא בזה מבואר הוא דעל אופן כזה אמרו כאן ג"כ דהמנהג מבטל הלכה והרי זה דומה למה דאמרי' פי' המקבל דף ק"י ע"א הרים אומר למהלך ירדתי ובה"ב אומר לשלים הורדתיו וכו' דהמסקנא כר"ג וכדפסק הרמב"ם ז"ל פ"ח מהל' שלוחין הל' ה' הולכין אחר מנהג המדינה וזה שטען שלא כמנהג עליו להביא ראיה. וזה מוסכם הוא וכ"כ המרדכי פ' הנזכר דין של"ז בשם רב האי גאון ז"ל בשערי שבועות כל הטוען תמירת המנהג עליו להביא ראיה ואם אין ראיה בהוא טוען כמנהג המקום עליו שבועת היסת שלא שינה ממנהג המקום וזה עיקר גדול בדין ע"כ:

מקום שאין מנהג וכו'. זהו כפי' רש"י כמה שאמר ר"ל התם פועל בכניסתו משלו וביציאתו משל בה"ב וכמו שהוא בב"ר הביאו התוספות בריש פרקין וכן הובא בהג"א ובטור בשי' הנזכר וכן במ"ש בערבי שבתות:

בשעת

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז **השוכר** את הפועלין. כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו. הפ"מ פירש בזה בריש פ"ט משכירות על מ"ש שם הרמב"ם בדין זה הכל כמנהג המדינה והביא זה הירושלמי וכתב פירוש חוץ מזו שיתבאר לפנינו מהשוכר את הפועל וא"ל כאחד ובניס מבני העיר וכו'. המוזכר שם בהלכה ב' עכ"ל וזה הפי' דחוק מאד ודברי שאי תלמודא איכה שיכלין זה ולא הוזכר כאן מדין השני כלל כ"א דברי הרמב"ם בדין השני הן מדברי הש"ס דילן בדף פ"ג ע"א וכחכמים דהתם דאמרי משמנין ביניהם ורלאיתי בשי' למכ"א ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל שהביא כפי' הפ"מ והגיה שם בעצמו בל"ע.

שנויי נוסחאות (פוי"ז) נשכרין **בבית מעון** בד"ו **נשכרין כבית מעון**. (סוי"ח) נשכרין בטיבריא בד"ו נשכרין כטבריא.

מערכת הערוך (בוי"ד) המנהג מבטל כו' בערוך (פ' נהג א') „מנהג מבטל את ההלכה. ועוד פי' ר ח בפ' המקבל (ב"מ ק"י ע"א) **אמר רב נחמן הכל הולך אחר מנהג המדינה** ומוקמינן לה בנהג המקום והטוען זולתי המנהג עליו הר' יה וקיימא לן כוותיה". ומביא שם הגמרא בבלית תענית כ"ו ע"ב בשנויי לשון מכפי שהוא לפנינו ח"ל: „בתעניות בפ' ג' פרקים מפורש מאן דאמר הלכה דרשינן לה בפירקא מ"ד מנהג מדרש לא דרשינן כי אתו לקמן מורינן להו מ"ד נהגו העם אפי' אורויי לא מורינן להו ואי עבוד לא מהדרינן להו". [והרשב"א כתב בחלק ב' סימן פ"ב וזה לשונו ועוד שהרי הוכיחו המפרשים בנימוקיהם בב"ב בפרק מי שמת (דף קמ"ה ע"א) דלא אמרו ביר' שלמי דפרק השוכר את הפועלים דמנהג מבטל הלכה בפסוקה מדין תורה אלא במנהג שהסכימו עליו בני העיר או פרנסי העיר במעמד כל בני העיר. אבל מנהג שהם אינו מבטל אלא הלכה רופפת כלומר דבר רופף בידינו ואין דינו מחוור יפה ואבן אין בנו כח לבטל דין גמור וברור אבל כשהדבר כנגד הדין אנו עושין כו הדין ואין משגיחין למנהג. וכן העידו הרמב"ן ז"ל והריטב"א ז"ל שכתב הרי"ף ז"ל בתשובה עכ"ל הרשב"א ז"ל]:

עמודי ירושלים

בני טיבריא שעלו לשכר בית מעון. פי' בפני משה פי' בני טבריא משכירין. אמנם מדברי הגמ"י ושו"ת הריב"ש (סי' תע"ה) מבואר שמיירי שבני טבריא שוכרין הפועלים יעו"ש: תניי בית דין הוא שתהא השכמה של פועלין כו'. פי' פני משה פה פירש ובמראה הפנים כתב זהו כפירש"י כו' ע"ש נראה מדבריו דמהירושלמי מוכח דס"ל כרש"י ובמתה"כ שאתמים מגיה דברי הגמ"ת

בב"מ (פי' בל"ג) שאדרבה הוכיח דמוכח מהירושלמי מבואר שם"ל כפיר"ח וכן ביפ"ת בביאורו לב"ר פ' ע"ב (דתי"ח ע"ג) הוכיח כן ע"ם דדיוקא ליה לומר דפי' של פועלין ושל בעה"ב דשלהן הוא ובשיטא בע"ש יהיה פירושו בין השכמה בין הערבה משל בעה"ב שייגו בהיפוך שבעה"ב מוותר ע"ש. וכן ראיתי בפי' הריטב"א לב"מ שם בב"מ שאמר שהביא דברי הר"ח כ' דכ"ה בירושלמי. כן

כס ר"ה הש"ו

על דעתיה דר' יוחנן בן מתיה. דס"ל במתני' אם פסק וכו' וצריך להתנות ע"מ שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד מפני שצריך לצאת י"ח עמהן ומקשה הש"ס א"כ כימא נמי אדם שהלך לקדש אשה ממקום אחר ומנהג אותה העיר מבוכה באכילה ובמלאכה שהאשה חייבת לבעלה יהא צריך להתנות עמה ע"מ שתעשי כך וכך ותאכל כך וכך בתמיה אלא בכל אלו הדברים וכיוצא בהן הכל הולך אחר המנהג והמדינה והעיר אשר המה דרים שמה וא"צ שום תנאי בזה:

הלכה ב מתני' ואלו.

פועלין אוכלין מן התורה ממה שעוסקין בו: בשעת גמר מלאכה. כשתולשין אותו דכתיב. ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית אתה אוכל ואל כליך וגו' דהיינו כשתולשין אותו ובתלוש מן הקרקע. אם מתעסק בדבר התלוש אוכל באותו דבר עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר אם הוא בר מעשר ואם עושה בדבר שהוא בר חלה אפי' נגמרה למעשר אוכל עד שלא נגמרה מלאכתו לחלה דאמר קרא לא תחסום שור בדישו שור דכתב רחמנא למה לי דהא כל מילי איתנהו בחסימה וליכתוב לא תדוש בחסימה ש"מ לאקושי חוסם לנחסם ונחסם לחוסם מה נחסם שהוא שור אוכל בתלוש כשעושה בו מלאכה כך חוסם שהוא אדם אוכל בתלוש כשעושה בו מלאכה ומה חוסם אוכל במחובר אף נחסם אוכל במחובר ומדיש ילפינן מה דיש מיוחד דבר שגדולי קרקע ולא נגמרה מלאכתו למעשר ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו אף כל דבר שהוא גדולי קרקע ולא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו כשהוא בשעת גמר מלאכה יצא החולב והמחבץ והמגבן שאינן גדולי קרקע ויצא המבדיל בתמרים ובגרוגרות המחוברים יחד שהן נגמרה מלאכתן למעשר ויצא המנכש בשומים ובצלים שמסיר הקטנים שאינם גדילים לעולם מבין האחרים להרחיב מקום לגדולים שאין זה שעת גמר מלאכה

ב"מ פו ע"ב

(תוספתא פ"ח מעשרות פ"ב)

ב"מ פט

(מעשרות פ"ב הלכה ח)

תורה אור

על דעתיה דרבי יוחנן בן מתיה אדם שהלך לקדש אשה ממקום אחר צריך להתנות עמה ולומר לה על מנת דתעבדי כן וכן ותאכלי כן וכן:

הלכה ב מתני' אילו [א] אוכלין מן התורה העושה במחובר לקרקע

בשעת גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתן ובדבר שגידוליו מן הארץ ואילו שאינן אוכלין העושה במחובר לקרקע בשעה שאינה גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע מאחר שנגמרה מלאכתן ובדבר שאין גידוליו מן הארץ היה [ב] עושה בידו אבל לא ברגליו ברגליו אבל לא בידיו אפילו על כתיפו הרי זה יאכל רבי יוסי בי ר' יהודה אומר שיעשה בידיו וברגליו: גמ' א"ר לא דברים כג °כי תבוא בכרם רעך וגו' וכי עלה על דעת שיאכל עצים ואבנים מה ת"ל ענבים שלא יקלף בתאנים [ג] וימצמץ *בענבים: היה עושה בידיו אבל לא שם ברגליו. א"ר לא כתיב °כי תבא בקמת רעך וגו'. *תני בידיו או ברגליו מקמץ אפילו על כתיפו טוען ר' יוסי בי ר' יודה אומר שיעשה בידיו ורגליו וגופו יצא עושה בידיו אבל לא ברגליו ברגליו אבל לא בגופו רבי יוסי בי רבי יודן אומר דייש מה *דייש [ד] מיוחד דבר שגידולי קרקע יצא החולב המגבן המחבץ שאין גידולי קרקע מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה [ה] מלאכתו יצא היין משיקפה משירד לעוקה. הבודל בתמרים והמפרד בגרוגרות דבר שנגמרה מלאכתו מה דייש שלא בא לזיקת המעשרות יצא הלש והמקטף והאופה שבא לזיקת [ו] מעשרות:

הלכה ג מתני' [ז] היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים

לא יאכל *בתאנים אבל [ח] מונע הוא את עצמו עד שהוא מגיע למקום היפות ואוכל וכולן

שכל אלו וכיולא בהן אין פועל אוכל בהן: ואילו שאינן אוכלין. כלל אפי' מהלכות מדינה: אפילו על כתיפו. שאינו מזיז ידיו ורגליו: עד שיעשה בידיו וברגליו. דס"ל דלענין זה נמי איתקש חוסם לנחסם מה שור בידיו וברגליו אף פועל כן ואין הלכה כר' יוסי בר' יהודה דכי תבא וגו' כתיב בכל מאי דעביד:

גמ' כתיב כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים וגו'. פשיטא ענבים הוא שיאכל וכי עלת על דעת וכו' שלא יקלף וכו' ענבים כמות שהן אבל לא ימוץ ענבים ולא יקלף בתאנים שלא יאכל הרבה א"נ שלא יתבטל ממלאכתו של בה"ב: וגרסינן להא בפ"ב ממסכת מעשר והתם דריש לה משבעך שלא יהא מקלף בתאנים ומלמץ בענבים: היה עושה בידיו וכו'. ל"ג הא דר' לא הכא והגב שיטפא דלעיל היא וכן לא גריס לה התם במסכת מעשרות בהא אלא דמייתי הברייתא עלה תני וכו' ובתוספתא פ"ח היא העושה בכל גופו אוכל בכל שעה שירצה כלומר בכל גופו בין בידיו בין ברגליו בין בכתיפו: או ברגליו מקמץ. שהוא דוחק ברגליו וסומך בענין המלאכה: אפי' על כתיפו טוען. הוא ואינו מזיז שאר איבריו: ר' יוסי בי ר' יודן אומר דיש. כלומר טעמא דר' יוסי ברבי דכתיב דיש מה דיש שהוא עושה בידיו וברגליו ובגופו אף כל דבר שהוא עושה בידיו וברגליו ובגופו. כן הוא שם: מה דיש וכו'. סתמא דברייתא הוא ואליבא דרבנן וכדדריש התם כדפרישית במתני': יצא היין משיקפה והשמן משירד לעוקה והבודל וכו'. דדבר שנגמר מלאכתו למעשר הוא: שלא בא לזיקת המעשרות. לשום זיקה שהוא קרוי בשם תרומה ומעשר והיינו חלה יצא הלש וכו' שכבר באו לזיקת המעשרות שנגמרה מלאכתן לחלה:

הלכה ג מתני' היה עושה בתאנים וכו'. כדדריש בגמרא:

וכולן לא אמרו. שיאכל אלא בשעת גמר מלאכה כלומר מאחר שיגמור עבודתו יכול הוא ליסב ולאכול: אבל

עין משפט נר מצוה
ד
א מיי' פי"ב מהלכו' שכירות הלכה א סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' שלז ס"ב
ה
ב מיי' שם הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שלז ס"א
ו
ג מיי' שם הלכה י סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שלז סי"ג
ז
ד ה ו מיי' שם הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ב
ח
ז ח מיי' שם הלכה י יא יב טוש"ע שם סעיף ט

מראה הפנים

בשעת גמר מלאכה. כל המפרשים ז"ל פירשו אפי' בשעה שעוסק בגמר מלאכה אוכל מן התורה אלא מפני השב אבידה לבעלים וכו' כדתנן לקמן וכן פירשו להא דקאמר בגמרא התם דף פ"ז ע"ב בשעת חרמיש אכיל. והרמב"ם ז"ל בפ' י"ב משכירות הל' ב' כתב המבטל ממלאכתו ואכל או שאכל שלא בשעת גמר מלאכה ה"ז עובר בל"ת שנאמר וחרמש לא תניף וגו' מפי השמועה למדו שכל זמן שהוא עוסק בקצירה לא יניף חרמש לאכילתו ע"כ. והשיגו עליו הראב"ד והרמב"ן ז"ל וכתבו שטעה בפי' ברייתא דספרי דאיו פירושו מפני ביטול מלאכה אלא שלא יעשה אכילתו קבע וכו' ועוד האריך הריב"ן ז"ל בזה הובא בפי' למב"א ז"ל וכתב שעיקר הכוונה בספרי לאפוקי שאינו גמר מלאכה כגון עו ר ומקשקש והביאו גם הב"י בסי' של"ז במקלת. ומפני שכמדומה לי שמצאתי סיוע ורא'יה לפירוש הרמב"ם ז"ל אעתיק לשון הברייתא וז"ל הספרי פרשה תצא כי תבא בקמת רעיך יכול לעולם ת"ל וחרמש לא תניף בשעה שאתה מניף חרמש על קמת רעיך מכלל שנא' רעיך פרט לאחרים פרט לגבוה וקטפת מלילות בידך שלא תהא קוצר במגל וחרמש לא תניף בשעה שאתה מניף חרמש על קמת בעל הבית. ע"כ. הנה לפי המפרשים ז"ל דרשא דרישא דברייתא ודסיפא חדא היא דלמעוטי בשעה שעוסק בדבר שאינו גמר מלאכה דבשעה שהוא מניף חרמש על קמת בעל הבית הוא דא כל ומפרש בסיפא מה שפי' ברישא כמ"ש בפי' המוכרח לדברי שמפרשים ולפי' הרמב"ם ז"ל דרשא דרישא בשעה שאתה מניף חרמש הוא דאתה אוכל ומהרמש הוא דמידרש בשעת חרמש דוקא וכדמפרש הוא ז"ל לדרשת הגמרא בשעת חרמש אכול ובזה מיעוט דבר שאינו גמר מלאכה ודרשא דסיפא דרשא אחריתא היא בשעה שאתה מניף חרמש על קמת בעל הבית לא תניף לצורך עצמך שלא תתבטל ממלאכתך. ואף הנראה כפירושו ע"מ הם ז"ל דקדקו עליו מנא ליה לפרושי הברייתא הכי ולא הוזכר בגמרא מביטול מלאכה מן התורה. ואני בעניי מצאתי ברייתא בירושלמי ומינה מסתייעא להך פירושא. וז"ל בפ"ב ממס' מעשרות כתיב כי תבא בקמת רעיך יכול בשאר כל אדם הכתוב מדבר ת"ל וחרמש לא תניף על קמת רעיך את שיש לו רשות להניף ואי זה זה הפועל איסי בן עקביא אומר בשאר כל אדם הכתוב מדבר מה ת"ל וחרמש לא תניף מכאן שאין לו רשות לאכול אלא בשעת הנפת מגל ע"כ. ואם נפרש להברייתא כפשטה דאיסי בן עקביא ס"ל דבאמת בשאר כל אדם הכתוב מדבר ובשעת הנפת מגל התירה התורה לאכול אלא דהאי פירושא לכאורה קשה דלא מצינו לשום תנא דס"ל דלאו בפועל הכתוב מדבר ואפי' איסי בן יהודה דקאמר התם בפרקין דף צ"ב בביאת כל אדם הכתוב מדבר מוקי שם למילתיה דלאו כפשטה אלא כעושין בסעודתא ואכלי ועיין לקמ. ופליגי תנאי התם בדרשי דקראי דמר מפיק לה מכי תבא וכו' וכדמייתי רבא ברים פירקין להאי מ"ד ומר מפיק לה ומואל כליך וגו' בשעה שאתה נותן לכליו של בה"ב כדדרים בספרי שם לעיל והוה מצינן לפרושי לאיסי בן עקביא בפיגושא אחרינא כדלקמן. ועכ"פ גם אם דברי איסי כפשטן כן מיהו ת"ק דדריש לה מהכא לפועל וברייתא קאמר את שיש לו רשות וכו' וא"כ הלאו דלא תניף על הפועל קאי דיש לו רשות להניף בשביל הבעל הבית ובלבד שלא יניף לצורך עצמו בשעה שמניף בשביל בעל הבית. והאי ברייתא ודאי לא מצינן לפרש כפי' המפרשים ז"ל לברייתא דספרי דהתם קאמר יכול לעולם וכו' וא"כ עיקר הדרשה לשעת גמר מלאכה קאי וכפירושם גם בסיפא. אבל בהאי ברייתא לא הוזכר בדברי ת"ק מענין גמר מלאכה אלא דמילא משמע ודרים למעוטי שאר כל אדם לענין התירא לאכול וממילא הלאו דלא הניף על הפועל קאי וכלומר בעת שהוא מניף לצרך בה"ב לא יניף לצורך עצמו. ומזה ככר יש לנו סיוע לדברי הרמב"ם דדרשה דבפועל הכתוב מדבר במעגו מכי תבא וכו' כדקאמר התם והוזכר נרים דבריו ז"ל שם ובענין לאו דלא תניף פסק כת"ק דהאי ברייתא. והיותר היה נראה לפרש גם דברי איסי בן עקביא דלא פליג אתלהו תנאי כמו דנראה מפשטת דברי הברייתא אלא דבלשון תמיה מתפרשין דבריו והא גופה פליגי דת"ק סבר דעיקר דרשא דקרא ללמדינו דבפועל מדבר אתא לסתירו באכילה כשיגמור עבודתו ולהורית דעובר בלאו דלא תניף אם הניף לעצמו כשהוא עוסק ומניף לצורך בעל הבית ומתבטל ממלאכתו וע"ז פליג איסי וקאמר בשאר כל אדם הכתוב מדבר בתמיה וכי לזה אנו צריכין למידרש מהאי קרא דכי היכי דניליף דהאי לאו לפועל בשעה שעוסק במלאכת בה"ב הוא דאיתא דהא פיעל שמעגו מקרא דלעיל וכדרשת הברייתא דסיפרי בזה או כדרשת ברייתא דמייתי רבא התם נאמר כאן כי תבוא וכו' אלא דעיקר דרשא להאי מלתא לאודא הוא דאתא כדמסיים ומה ת"ל וכו' דדוקא בשעת הנפת המגל לבה"ב אתה אוכל ולא תניף קודם לכן. וא"כ פליגי הנך תנאי בהך פירושא ודבריו ז"ל כדברי הת"ק בענין הלאו ואם בדרשא דבפועל משתעי בכר במעגו כדלעיל למד מהך ברייתא מדברי הת"ק דהלאו לפועל בשעה שהוא מניף הוא דאתא. כך היה נראה לפרש אלא דלפי האמת איסי בן עקביא היינו איסי בן יהודה כדאמר בע"פ דף קי"ג הוא איסי בן יהודה וכו' ומה שמו איסי בן עקביא שמו. והעיקר דגם לפי' הראבו"ד למדש

שנויי נוסחאות (סוי"א) בידו כד"ו בידיו. (כוי"ד) עלה כד"ו עלת. (סוי"ס) אומר שיעשה כד"ו אומר עד שיעשה.

עמודי ירושלים

בן אמת כראיתי שם נבס הרשב"א באחר שהביא דברי התוס' כתב וכן נ"ל מתוך הירושלמי דגרסינן התם ערבי שבתות בין השמש בין הערבה משל בעה"ב מבואר מהפני משה. ועכ"ז לא הו"ל להפני משה לומר דזהו פפירש"י כיון דיש לפרש הירושלמי גם לדעת ר"ח כמו שפי' הב"ח. ועי' במכילתא (פ' בא פי"א) דאיתא התם ללמדך כשתצא לדרך הכנס בכי טוב לא בכי טוב וכו'. וכ"ה אומר חבת הפך כו' מכאן ואילך יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב וכ' שם בבירורי המדות וז"ל שלא יצא עד אחר זריחת השמש ולא ישיה שם רק עדי ערב שיכנס קודם הערב עכ"ל מבואר שס"ל שיצא אחר זריחת השמש ויכנס קודם הערב לביתו וזה דלא כשיטות ב' התלמודים לכל הפירושים ויש לגון דעת המכילתא שלא תהיה סותר דברי הש"ס אך דברי הבירורי המדות תמוהין. והדרך אגב אעיר ע"ד שמהרש"א שם שכ' ע"ד הר"ח וז"ל נקיט הא דאמר לעולם יכנס אדם בכי טוב אבל מה שממהר לצאת קודם הנץ החמה מקרי שפיר. יצא בכי טוב כיון דכבר עלה עמוד השחר עכ"ל. ולפי דעתי לא נהירא. כן מש"ם פסחים (ד"ב ע"א) דאמרינן שם וכמ"ד נפרא נהיר ובדר"י אמר רב דאמר ר"י אמר רב לעולם יכנס אדם בכי טוב כו' מבואר דבעינן שיהיה נפרא נהיר שהוא הנץ החמה וכ"כ רש"י שם למדך הכתיב דרך ארץ מאחי יוסף שהמתינו עד שהאיר המזרח כו' ולמחר ימתין עד הנץ החמה ויצא כו' מבואר להדיא דעד הנץ החמה מי שהולך לא הוי בכי טוב ועצל"ח ואור חדש שם שמבואר בדבריהם ג"כ כן וקושיות המהרש"א בגא"ה לק"מ דו"ל דר"ח ס"ל כדעת ר"ת בתוס' ב"ק (ס' ב') שכ' דדוקא בנכנס מעיר אחרת צריך לכנוס בכי טוב במא יש בדרך מוקשים ופחתים אבל בנאהו מביתו בודאי מכיר המוקשים ופחתים לא בעינן שיצא בכי טוב וא"כ שפיר כ' הר"ח דוקא על יציאתו מהשדה אבל ביציאתו מביתו לא בעינן שיצא בכי טוב וקושית מהרש"א נק"מ

גליון אפרים אדם בהלך לקדש אשה ממקום אחר צריך להתנות עמה כו'. אה"ז סי' ס"ו סעיף י"ב.

עין משפט נר מצוה

ט
א ב מיי' פי"ב מהלכו' שכירות הלכה ג ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע חו"מ סי' שלז סי"א

י
ג ד ה מיי' שם הלכה יא סמ"ג עשין לא טוש"ע שם סעיף ז

יא
ו ז מיי' שם פי"ג הלכה יד סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שלו סט"ז

יב
ח מיי' שם הלכה ז

יג
ט מיי' שם הלכה ו סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ה

וכולן ח לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה אבל ט מפני השב אבידה לבעלים אמרו הפועלין אוכלין בהליכתן מאומן לאומן ובחזירתן מן הגת וחמור כשתהא פורקת: גמ' א"ר לא כתיב °כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך וכי מה יש בכרם לוכל אלא ענבים ללמדך היה עושה בענבים לא יאכל בתאנים:

הלכה ד מתני' י אוכל פועל קישות אפי' בדינר וכותבת אפילו בדינר ר' לעזר חסמא אומר לא יאכל פועל יותר על שכרו ך וחכמים מתירין אבל ל מלמדין את האדם שלא יהא רעבתן ויהא סותם הפתח בפניו מ *קוצץ אדם על ידי עצמו ועל ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו הגדולים ועל ידי אשתו מפני שיש בהן דעת אבל נ אינו קוצץ לא על ידי בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים מפני שאין בהן דעת: גמ' *ר' לעזר בן אנטיגנס אומר בשם רבי לעזר בי רבי ינאי. זאת אומרת אוכל פועל יותר על שכרו. ואית דמרין רבי יוחנן בשם רבי ינאי. זאת אומרת שיאכל פועל אשכול ראשון ואשכול אחרון:

הלכה ה מתני' ס *השוכר את הפועלין לעשות עמו בנטע רבעי שלו הרי אילו לא יאכלו אם לא הודיען פודה ומאכילן ע נתפרסו עיגוליו נתפתחו חביותיו הרי אילו לא יאכלו ואם לא הודיען מעשר ומאכילן: גמ' כל שיוצא בו בא לזיקת המעשרות ואיסור אחר גרם לו שכרו סתם פודה ומאכיל מעשר ומאכיל קצץ עמו הרי זה אוכל. וכל שאין כיוצא בו בא לזיקת המעשרות ואיסור אחר גרם לו שכרו סתם אינו אוכל. קצץ עמו הרי זה אוכל:

הלכה

כל שכיוצא בה בא לידי זיקת מעשרות. ואיסור אחר גרם לו. אולי צ"ל כל שאין כיוצא בה בא לידי זקת מעשרות ואיסור אחר גרם לו שכרו סתם פודה ומאכיל מעשר ומאכיל כיון דאין כיוצא בה בא לידי עונת המעשרות לא הוי לי' לאסוקי אדעתי' שכבר בא לידי עונת המעשרות כמו נתפרסו עיגוליו לא הוי לי' לאסוקי אדעתי' שכבר נדרסו ונתחייב במעשר. או דהוי נ"ר ע"כ פודה להנט"ר ומאכיל ומעשר ומאכיל. וכל שכיוצא בו בא לידי זיקת המעשרות כצ"ל אע"פ שאצלו עדיין לא נטבלה אך איסור אחר גרמה לו שכרו סתם אינו אוכל מפני שהי' לו לאסוקי אדעתי' שמא כבר נטבל למעשרות. ובתוספתא גי' אהרת היא וגם שם צריך קצת תיקון:

זה

אבל מפני השב אבידה לבעלים. שלא יבטלו ממלאכתן וישבו לאכול: אמרו פועלים וכו'. כלומר שיאכלו כשהן מהלכין ואין מבטלין: מאומן. משורה לשורה: וחמור כשתהא פורקת. כלומר עד שתהא פורקת אוכלת בהליכתה ממשאוי שעל גבה: גמ' ללמדך היה עושה בענבים וכו'. וגמר עבודתו לא יאכל בתאנים:

הלכה ד מתני' אפי' בדינר. אפי' היא שוה דינר: לא יאכל פועל יותר על שכרו. דאמר קרא כנפשך כשכרו שעליו מוסר את נפשו לעלות בכבש ולתלות באילן: אבל מלמדין. אומרין לו דרך עלה הוגנת ות"ק פליג אחכמים וס"ל אין מלמדין והלכה כחכמים: ויהא סותם הפתח בפניו. שימנעו מלשכרו: קוצץ אדם ע"י עצמו. שיקצץ עם הבה"ב ליטול מעות ולא יאכל ודוקא בשביל עצמו ובשביל בניו ועבדיו הגדולים ואשתו דידעי ומחלי: מפני שאין בהן דעת. ופועל משל שמים הוא אוכל. ולית ליה למרייהו זכיה באכילתן: גמ' זאת אומרת. מדקאמר ת"ק אפילו בדינר ואפי' הוא יותר על שכרו וחכמים בתראי נמי מתירין ומאי ביניהו אלא ש"מ אוכל פועל יותר על שכרו וכלומר דמניחין אותו לאכול וס"ל לת"ק דאין מלמדין אותו ובהא פליג עם חכמים בתראי: ואית דאמרין. דמילתא אחריתא איכא ביניהו דת"ק ס"ל שיאכל אפי' אשכול ראשון ואחרון וכלומר שאפי' אין שם במה שהוא עושה אלא אשכול א' או שנים ואין כלום ליתן לכליו של בעה"ב אוכל הוא דזכתה לו התורה וחכמים בתראי פליגי וזאת אומרת דאוכל וכת"ק:

הלכה ה מתני' לעשות עמו בנטע רבעי שלו. פירות האילן בשנה הרביעית שאינן נאכלין אלא בירושלים או פודה אותן ומעלה הדמים לירושלים: הרי אלו לא יאכלו. דידעי שאסור לאכול מנטע רבעי ואדעתא דהכי נחת: ואם לא הודיען. שהוא נטע רבעי: נתפרסו עיגולין. עיגולי דבילה שנתפרדו ושכר פועלין לחברן או חבית שנפתחו ושכר פועלין לסתמן: הרי אלו לא יאכלו. שכבר נגמרה מלאכתן והוקבעו למעשר והרי הן טבל: גמ' כל שכיוצא בו בא לזיקת המעשרות. כלומר לא שכבר בא וניכר שנגמרה מלאכתו והוקבע למעשר דא"כ דינו דאין פועל אוכל בו אלא ה"ק כל שכיוצא בו יש להסתפק ולומר בו שעוד הוא בא לזיקת המעשר' לאחר שיגמור מלאכתו ועכשיו נראה שעדיין לא נגמרה מלאכתו: ואיסור אחר גרם לו. כלומר אי נמי יש בו איסור אחר כגון שהוא נטע רבעי: שכרו סתם. שלא הודיעו ולא ידע הפועל שבאמת כבר הוקבע למעשר או שיש בו איסור נטע רבעי והוי כמקח טעות והלכך פודה ומאכיל או מעשר ומאכיל: קצץ עמו. הפועל שהתנה בפירוש אע"פ שאין לו לאכול מן הדין הריני מסכיר עצמי ע"מ לאכול: ה"ז אוכל. כלומר שהתנה אוכל הוא לעולם והכא לא איצטריך דבלאו הכי אוכל הוא אלא איידי דסיפא נקט לה: וכל שאין כיוצא בא לזיקת המעשרות. שיש לומר בו שאין כיוצא בו עוד הוא בא לזיקת המעשרות כלומר שלא יצטרך עוד מפני שכבר נגמרה מלאכתו ואע"פ שאינו ניכר ממש שנגמרה מלאכתו דאם כן פשיטא דאין פועל אוכל בו אלא דאיכא למימר ביה הוה ליה לפועל לאסוקי אדעתיה שאין כיוצא בו שוב בא לזיקת המעשרות לפי שכבר הוקבע ועומד למעשר וכגון נתפתחו חביותיו דקתני במתני' שנשברו ונשפכו לבור דיש לומר בזה הוה ליה לאסוקי אדעתיה דכבר הוקבעו למעשר ומפני שכבר הוקפה בזה אם שכרו אפי' סתם ולא הודיעו אינו אוכל: ואיסור אחר. האין כיוצא בו קאי והיפוכא דרישא הוא וכלומר שאין כאן איסור גרם לו דנימא הוה ליה לאודעינהו אינו אוכל ואם קצץ בפירוש ה"ז אוכל:

הלכה

מסורת הש"ס

כ"ג

שם

שם

מראה הפנים

למדנו מדברי הת"ק דס"ל דלאו האמיר בפועל במבטל מלאכת בס"ב מחמת אכילתו הוא וסיפא דהספרי כוותיה אתיא כך נ"ל לדעתו ז"ל ובענין פי' המתני' דלקמן וכלן לא אמרו וכו' בל"ה ל"ק לדעתו ז"ל וכמו שיתבאר בדיבור דלקמן אי"ה:

וכולן לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה. וכנוסחת המשנה בבבלי אלא בשעת מלאכה. והרי מכאן ר"יה גדולה לדעת הרמב"ם ז"ל שנתבאר לעיל דהכוונה לאחר שיגמור עבודתו ומתפרשת המשנה שפיר כמבואר בפנים וכן הן דברי הרמב"ם שם בהל' ב' ואין ספק שגירסתו היה במשנה כגי' דהכא וכך היא גי' הרי"ף ז"ל והולך הכ"י לדחוק שם ולפרוש כלומר אלא עד שעת גמר מלאכה ולאפוקי דלאחר שנגמר מלאכתו לא יאכל וכו' וזהו כדעת החולקים ז"ל ולפי דעת הרמב"ם וגי' דהכא מתבאר יותר בפשיטות ומן התימה שלא תקרו אחר כל זה. וככר נתבאר בדיבור דלעיל דמסוגית האי תלמודא במס' מעשרות סייעתא לדעתו ופירושו כפי הברייתא אשר נבנית שם ועיין עוד בדיבור דלקמן:

וכי מה יש בכרם לוכל אלא ענבים. ברייתא בספרי היא. ולפ"ז דריב שלא יקלף ולא ימוץ משבעך כדדרים לעיל במסכ' מעשרות הכי אלא דלר' אילא קשה דהא איהו גופיה דרים לה לעיל מענבים והשבר דהכא נמי אשבעך קא סמיך ואיפכא הוא דס"ל בהני דרשות והיינו דמייתי ליה לקרא עד כשבעך ולא קאמר מה ת"ל ענבים כדלעיל וה"ק וכי מה יש בכרם וכו' ופשיטא שיאכל כשבעו מהן ללמדך וכו' שלא ישבע ממין אחר. ומהאי דרשא דסיפרי נ"כ קצת סמך לפי' הרמב"ם ז"ל וכמו שפירשתי בפנים דאלו לדעת החולקים ז"ל נ"ל היה עושה בענבים לא יושיט ידו בשעת המלאכה בהן וליטול תאנים ולאכול וזה קצת דוחק ולשיטת הרמב"ם אחר גמר עבודתו ניחא טפי שלאחר שגמר והלך וישב לו אצל התאנים לא יאכל מהן:

זאת אומרת שיאכל פועל אשכול ראשון ואחרון. זהו כרבי יוסי התם דף צ"ב ע"א ודעת הריטב"א ז"ל לפסוק כרב אסי אבל אין דעת גדולי הפוסקים כן דהרי"ף והרמב"ם לא הביאו הא דרב אסי ומשום דחכמים בתראי לית להו דכוותי' וכן פסק הרא"ש והטור דהלכה כחכמים:

כל שכיוצא בו בא לזיקת המעשרות. מבואר הוא דמתני' קשיתיה דקתני נתפתחו חביותיו אם לא הודיעו מעשר ואוכל ואמאי הוה להו למידע דאיטבול להו למעשר וכמו דפריך התם דף צ"ב ע"ב למאי דאמרי' דפועל אוכל משל שמים והכי הוי המסקנא כדאמר התם לבסוף אלא דכ"ע משל שמים הוא אוכל וכו' ופסקו כל הפוסקים כתנא דידן והזכיר זה הרמב"ם בסוף פ"ט משכירות ומתני' טעמא משום מקח טעות הוי וגבי נתפתחו חביותיו מאי מקח טעות איכא ומשני שנתפתחו חביותיו לבור וכר"ע דאמר יין וכו' וכדתני רב זביד מגישלא בחביות וכו' נימא להו איבעי לכו למיסק אדעתייכו דילמא משלי באתרא דהוות שריק הוות משלי. והשתא מתבאר ג"כ הסוגיא דהכא וכדפרישית דהאי כיוצא בו לא שכבר בא קאמר אלא שיש לומר בו שעוד הוא בא. וריבא מיירי בענין דלא היתה להו לאסוקי אדעתייהו שכבר נגמרה מלאכתן למעשר וכעין דאמר התם באתרא דהשות גברא דנגיד איהו מקפי או לאוקמתא בתרייתא בשלא נתפתחו חביותיו לבור וכו' באתרא דהשות דשריק איהו משלי. וסיפא מיירי בענין דהוה להו לאסוקי אדעתייהו שבוב לא בא לזיקת מעשרות וכלומר מפני שכבר בא נגמרה מלאכתו למעשר וכל כיוצא בזה. ודע דבתוספתא פ"ח גרים הכי כל שאינו כיוצא בו בא לעונת המעשרות איסור אחר גרם לו שכרו סתם פודה ומאכיל מעשר ומאכיל ואם קצץ עמו ה"ז אינו אוכל כל שהוא כיוצא בו אינו בא לעונת המעשרות היתר אחר גרם לו שכרו סתם ה"ז אינו אוכל ואם קצץ עמו ה"ז אוכל. ע"כ. ולפי מה שפירשתי הא דהכא וכפי הנראה ומוכרת לדינא הוא ריבא דהתוספתא מתפרשת כפשטה כל שאינו כיוצא בו בא וכו' שעדיין לא בא. איסור וכו' כדפרישית וכדלקמן. ואם קצץ וכו' על בה"ב קאי שהודיע לו שהוא נטע רבעי או שעדיין לא נטלו מעשרותיו. אלא דבסיפא צריך להגיה כל שהוא כיוצא בו בא וכו'. היתר אחר היינו הך דנקט הכא כלומר שאין כאן איסור אחר. ואם קצץ עמו אפועל קאי. והאי ואיסור אחר גרם לו ע"כ באי נמי הוא מתפרש וכן הסיפא כדפרישית בפנים דהא לא שייך מעשר כלל עם איסור נטע רבעי ומסתמא ביה איירי דאמתני' קאי וקי"ל דנטע רבעי אין מפרישין ממנו תרומה ומעשרות דכולו

קודש

שנויי נוסחאות (סו"ג) מאומן לאומן כד"ו מאימן לאימן.

עמודי ירושלים

לק"מ. והנה ראיתי בס' תי' הרו"ה בביעור ביה"ש (סי' ו') שכ' וז"ל מה שאמרו רז"ל לעולם יצא אדם בכי טוב היינו בעמוד השחר ושם הניח בתימה על רמב"ן ור"ת שס"ל דג' מילין ורביע אחר שקיעת החמה עדיין הוא יום וע"ז הקשה וז"ל ממה שאמרו בתענית (דף י' ע"ב) אל תרגזו בדרך א"ל יוסף לאחיו תכנסו בחמה לעיר כדרב יהודה דאמר רב יהודה אמר רב לעולם כו' ופירש"י תכנסו חמה בעיר כשאתם לנים בדרך בעיירות תכנסו לעיר בעוד שהחמה זורחת כו' עכ"ל והאי קרא דהבקר אור [פירושו ע"ה] כמבואר בירושלמי ברכות (פ"א ה"א) והשתא בשלמא כו' אבל לדעת הרמב"ן וסייעתו שמפרשים דברי ר"ת דג' מילין ורביעי אחרי שקיעת החמה עדיין יום הוא ודאי תימה דמנ"ל שהזהירם שיכנסו בחמה דלמא לא הזהירם אלא שיכנסו באור לעיר כשעדיין יש אור בעולם אפי' אחר שקה"ח כמו בעה"ש וצ"ע עכ"ל. ואני אומר דלק"מ על הרמב"ן. והחי' הרז"ה לפי שסנה בהשקדמה שהקדים ע"כ השיג עליו דהוא הניח להקדמה מוחלטת דהאי אל יצא אדם כו' הוא בעה"ש וע"כ הקשה קושיתו. אולם כבר כתבתי דמוכח מסוגיא דפסחים דאחר הנה"ח יצא ולא קודם. ומ"ש מירושלמי. עי' בפי' ספר חרדים שם מבואר הפי' בירושלמי אדרבה להיפוך וז"ל הבקר אור התורה קראה דפי' הכתוב הבקר דהיינו אור גמור שנראה בעולם דהיינו אחר עבור החמה עובי הרקיע עכ"ל א"כ מבואר בירושלמי להיפוך וא"כ לק"מ על הרמב"ן דכמו שהזהירם בבקר שילאו בהנה"ח אף שמעה"ש יום הוא כן הזהירם שיבאו בעוד החמה על הארץ אף שעדיין יום הוא וא"ש דברי הרמב"ן. ונראה שיצאו בכי טוב הוא מהנה"ח ומ"ש האיר המזרח היינו כל המזרח שהוא הנץ החמה:

גליון אפרים

זאת אומרת שיאכל פועל אשכול ראשון ואשכול אחרון. עיין בירושלמי בסוף פ"ב דמעשרות וכמש"כ: כל שכיוצא בו לא בא לזיקת המעשר והאיסור אחר גרם לו (כגון שהוא רבעי או שהיה כבר בחבית והפועל לא ידע מזה) שכרו סתם פודה ומאכיל מעשר ומאכיל קצץ עמו שלא יאכל הרי זה אינו אוכל וכל שכיוצא בו בא לזיקה המעשר והיתר אחר גרם לו (כגון שהבעה"ב חשב תאניו לקצות וכיוצא בו) שכרו סתם אינו אוכל קצץ שיאכל ה"ז אוכל כנ"ל. עיין בתוספתא ב"מ ובהמפרשים שם:

הלכה ו מתני׳

[א] שומרי פירו׳ אוכלין מהילכו׳ מדינה אבל לא מן התורה *ארבעה [ב] שומרין הן שומר חנם *והשואל נושא שכר והשוכר [ג] שומר חנם נשבע על הכל [ד] והשואל משלם את הכל [ה] ונושא שכר [ו] והשוכר נשבעין על השבורה ועל השבויה והמתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה: **גמ׳** רב הונא אמר בשומרי פירות היא מתני׳ אבל בשומרי גנות ופרדסין אוכלין מן התורה. *שמואל אמר בשומרי גנות ופרדסין היא מתניתא אבל [ז] בשומרי פירו׳ אין אוכלין לא מהתורה ולא מהילכות מדינה. תני רב חייה ומסייע על רב הונא °וטמא הכהן עד הערב לרבות את השומרין *שיהו [ח] מטמין בגדיו:

הלכה ז מתני׳

[ט] זאב אחד אינו אונס ושני זאבין אונס רבי יהודה אומר בשעת משלחת זאבים אף זאב אחד אונס [י] שני כלבים אינן אונס ידוע הבבלי משום רבי מאיר מרוח אחת אינו אונס משתי רוחות אונס [כ] הליסטין הרי הן אונס [ל] והארי והדוב והנמר והברדלים והנחש הרי אילו אנסין [מ] אימתי בזמן שבאו מאיליהן אבל אם הוליכן למקום גדודי חיה וליסטין אין אילו אנסין [נ] מתה כדרכה הרי זה אונס סגפה ומתה אין זה אונס *עלת [ס] לראשי צוקין ונפלה הרי זה אונס העלה לראשי צוקין ונפלה אינו אונס [ע] מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם [פ] ונושא שכר והשוכר להיות פטור משבועה ומלשלם *[צ] וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנייו בטל וכל [ק] תנאי שהוא מעשה מתחלתו תנייו בטל וכל [ר] שאיפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו תנייו קיים: **גמ׳** *תני כל המתנה על מה שכתוב בתורה [ש] *תנאי ממון תנאו קיים. תנאי שאינו של ממון תנאו בטל. כיצד אמר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת. שאם

פני משה

הלכה ו מתני׳ שומרי פירות. תלושין וכדמפרש בגמרא: מהילכות מדינה. שכבר נהגו כן: ארבעה שומרין הן. ודיניהן שלשה דשוכר כנושא שכר דמי: שומר חנם נשבע על הכל: על כל המאורעות הכתובות בפ׳ שומרים לחייב הוא נשבע שכך עלתה לו ופטור: והשואל משלם את הכל. גניבה ואבידה ואונסין שהוזכרו בפרשה אבל מתה מחמת מלאכה פטור וכלהו נפקא לן מקראי בואלה המשפטים פרשה ראשונה כי יתן איש אל רעהו וגו׳ נאמרה בשומר חנם שכן פטר בו גניבה ואבידה שניה כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה נאמרה בשומר שכר שכן חייב בו בגניבה ואבידה דכתיב ביה אם גנב יגנב מעמו (שלם) ישלם לבעליו אין לי אלא גניבה אבידה מנין ת״ל אם גנב יגנב מכל מקום ועוד ק״ו ומה גניבה שקרובה לאונס חייב אבידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן ושוכר כיון שאין כל הנאה שלו דינו כשומר שכר. והשואל מפורש בפרשה שלישית וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם: **גמ׳** רב הונא אמר וכו׳. טעות הניכר יש כאן שהוחלפו השיטות לפני המעתיקים וכצ״ל. רב הונא אמר בשומרי גנות ופרדסין היא מתני׳ אבל בשומרי פירות אוכלין מן התורה שמואל אמר בשומרי פירות היא מתניתא אבל בשומרי גנות ופרדסין אין אוכלין לא מן התורה ולא מהלכות מדינה. רב הונא ס״ל שומר כעושה מעשה דמי הלכך בשומרי פירות התלושין כגון גתות וערימות מן התורה הן אוכלין דהוה כעושי מלאכה בתלוש עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר ובשומרי גנות ופרדסין דהן במחובר שלא בשעת גמר מלאכה אפי׳ עושה מעשה אינו אוכל מן התורה ומכ״ש שומר אלא דמהילכות מדינה אוכלין הן. שמואל ס״ל משמר לאו כעושה מעשה דמי הלכך שומרי פירות תלושין אינם אוכלין מן התורה ומהלכות מדינה הוא דאוכלין אבל שומרי גנות ופרדסין אין אוכלין לא מן התורה ולא מהלכו׳ מדינה דאפי׳ עושה מעשה אינו אוכל כלל במחובר לקרקע שלא בשעת גמר מלאכה ואפי׳ מהלכות מדינה ומכ״ש שומרין: ומסייע על רב הונא. דקסבר שומר כעושה מעשה דמי: וטמא הכהן עד הערב. גבי פרת חטאת כתיבא וכבר כתיב והשורף את הפרה יכבס בגדיו וגו׳ אלא לרבות את השומרין של הפרה שיהו מטמאין בגדיו כעושה מעשה שכל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים:

הלכה ז מתני׳ זאב אחד אינו אונס. ונושא שכר ושוכר חייבין עליו דכתיב הטרפה לא ישלם יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם: בשעת משלחת זאבים. שהיה רעה משולחת בגזירת המלך קופלת היא על אדם אחד ואין הלכה כר׳ יהודה ולא כידוע הבבלי: הליסטים. חד ליסטס ובליסטס מזוין שאע״פ שהרועה ג״כ מזוין האי מסר נפשיה והאי לא מסר נפשיה והוי אונס: סגפה. עינה אותה ברעב או שהושיבה בקין בחמה ובחורף בצינה לענות נפש מתרגם לסגפא נפש: עלת לראשי צוקין. שתקפתו על כרחו ולא היה יכול להחזיק בה ועלתה לראשי הרים גבוהים: ונפלה. ונשברה או מתה: מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה. ולא הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה אלא שאומר לו אי אפשי להיות שומר לך אלא בכך ושומר לא נחית לשמירה עד דמשיך לבהמה והאי כי משיך כבר פירש על מנת שאין לו עליו שבועה ולא שעבד נפשיה בתורת שומרין אלא למקצת ולמה שירד ירד: כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנייו בטל. מתני׳ ר״מ היא דסבר אפי׳ בדבר שבממון תנאו בטל ואינה הלכה אלא בדבר שבממון אפי׳ התנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים: וכל תניי שיש בו מעשה בתחלתו. שהקדים מעשה שיש עליו לעשות לתנאי שהוא מתנה כגון הרי זה הדבר שלך אם תקיים לי דבר פלוני דלא דמי לתנאי בני גד ובני ראובן אם יעברו ונתתם הייתו תנאי קודם למעשה: תנאו בטל. והמעשה קיים ואע״פ שזה לא קיים התנאי: וכל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו. דהוי תנאי קודם למעשה תנאו קיים ולאפוקי בתנאי שאי אפשר לו לקיימו שאינו אלא כמפליגו בדברים שאין בלבו אלא להקניטו בעלמא ומרחיקו ודוחה אותו בדברים אין בתנאי זה כלום והמעשה קיים: **גמ׳** תני. בתוספתא דקידושין פ״ג: הרי זו מקודשת. ותנאו קיים: לא

מראה הפנים

קדש הוא וכדפסק הרמב״ם ז״ל בפ״ט ממ״ש הלכה ד׳ ומסקנא דהאי תלמודא הכי היא בפ׳ כרם רבעי. ובענין אוקמתא דקאמר התם כנתפתחו חביותיו לבור וכו׳ הרמב״ם בהל׳ שכירות שם כתב דבריו בהל׳ ו׳ וטעמו משום דקאמר התם והאתא דתני רב זביד וכו׳ אפי׳ תימא כשלא נפתחו חביותיו לבור וכו׳ ולא היה צריך לפרש באתרא דהסוה דשריק וכו׳ כדמסיים התם כ״א שהכוונה שיהיה בענין שצריך הוא להודיען שכבר נגמרה מלאכתן וזהו נכלל בכלל דבריו ז״ל שרי אלו לא יאכלו שכבר נגמרה מלאכתן וכו׳ וכלומר בכבר הועלה בחבית כדכתב בהל׳ מעשר וכו׳ ואם לא הודיען וכו׳ כלומר שהוא בענין שצריך הוא להודיען וכגון שלא הוכר שהועלה או כיוצא בזה. והתם דקאמר באתרא דהסוה שריק וכו׳ לאו דוקא אלא חדא מגווני נקט וה״ה כל כיוצא בזה דלא היה להו למידע ולאסוקי אדעתייהו. והטור בסי׳ של״ז נקט אוקמתא קמייתא דהב״ס משום דהתם קאמר אפי׳ תימא וכו׳ ולא צריכין לדחוקי לאוקמי כשנפתחו לבור דוקא אבל לדינא חד טעמא אית להו:

רב הונא אמר בשומרי פירות וכו׳. א״א להעמיד הגי׳ שכתובה בספרים דהא מילתיה דרב הונא כמילתיה דרב דהתם דף צ״ג ע״א אתיא כדמוכח דמייתי סייעתא מפרת חטאת אלמא דס״ל משמר כעושה מעשה דמי ובגנות ופרדסין דמחובר שלא בשעת גמר מלאכה הוי אפי׳ עושה מעשה אינו אוכל מן התורה כדתנן במתני׳ ומשכי תיתי שומרין אלא ודאי כדפרישית והוחלפו השיטות בכאן ורב הונא ס״ל ממש כרב דהתם דקסבר דעושין מלאכה במחובר לקרקע שלא בשעת גמר מלאכה אוכלין מהלכות מדינה הן וכדכתבו התוס׳ שם אליביה דרב וכן ס״ל בשומרין. ושמואל דהכא היינו שמואל דהתם. ומסקנא כשמואל כדאמר רב אשי התם דדייקא במתני׳ כוותיה. ומיהו הא דמייתי סייעתא הכא לרב ודריש לה מקרא דשומר כעושה מעשה הוא לא קאי הכי התם אלא דמסיק דמדבריהם הוא גזירה שמא יזוז בה אבר וכן כתב הרמב״ם ברים פ״ה מהל׳ פרה ושמא הכא נמי קרא לאסמכתא בעלמא הוא. וטרחתי ותפשתי אחר ברייתא זו ולא מצאתיה לא בתוספתא ולא בספרי ולא בשום מקום בברייתות שנמצאות לפנינו:

תני כל המתנה על מה שכתוב בתורה וכו׳. דינים אלו מהתוספתא דגיטין וקידושין כמו שהבאתי בפנים מקצתן מבואר בסוף פרקין התם ומקצתן בפ׳ מי שאחזו. ומשמע מאי תוספתא דקידושין דעונה נמי כתנאי ממון הוא ותנאו קיים והש״ס לא הש הכא לפרשה ולבאר משום דכבר מפורשת היא בפ״ק דקידושין וכמו שיתבאר בדיבור דלקמן. הלא תראה דרך הש״ס הזה שמביא ברייתות דהתוספתא ברמיזה ובקצרה ודולג ממקום למקום מקידושין לגיטין ואינו מביא אלא אפס קצתה משום דבקיאין היו בברייתות וסומך על פירושן במקום אחר. ובענין משפטי התנאי כבר מבוארים המה בדברי הפוסקים והמפרשים מענין הרכה חלוקי דעות בזה והמה בכתובים ולא אביא בכאן אלא בענין שלמדתי דבר ממנו לידע על נכון דעת הרמב״ם ז״ל ומה שנתבאר מזה בכמה דינים מדיני התנאי בביאור לפי חלוקי השיטות והדעות מתחלקות במה שנלמד מהסוגיות ואגב אבאר פירוש סוגיא אחת מהאי תלמודא בפ״ג דקידושין. ובחיבורי שם פירשתי לפי הגי׳ שלפנינו. ועוד מצאתי גי׳ בס׳ המלחמות להרמב״ן ז״ל בפ״ב דכילה וגי׳ אחרת בחידושי הרשב״א ז״ל בפ׳ מי שאחזו ויתבארו אחת אל אחת עם הנלמד והיוצא מהן ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סי׳ ו׳ ושם תמצאם בס״ד:

על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה ה״ז מקודשת. הכא לא מייתי הש״ס אלא התוספתא כצורתה ולא מפרש לה וסמיך אמאי דפירש בפ״ק דקידושין בהלכה ב׳ דקאמר

עין משפט נר מצוה

יד [א] מיי׳ פי״ג מהלכו׳ שכירות ס״מ טוש״ע חו״מ סי׳ שלז סעיף ו
טו [ב] [ג] מיי׳ שם פ״א הלכה א ב ופ״ד מהלכות שאלה ופקדון ה״א סמ״ג עשין פט טוש״ע שם סי׳ רלא ס״א
טז [ד] מיי׳ שם הלכה ב ופ״א מהלכות שאלה ופקדון הלכ׳ א סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ שמ ס״א וסי׳ שג ס״ב ג
יז [ה] מיי׳ שם סמ״ג שם
יח [ו] מיי׳ שם סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ שז ס״א
יט [ז] מיי׳ שם פי״ג הלכה ט טוש״ע שם סי׳ שלו ס״ו
כ [ח] מיי׳ פ״ס מפרה אדומה הלכה א סמ״ג עשין רלב
כא [ט] [י] מיי׳ פ״ג משכירות ה״ד סמ״ג עשין פט טוש״ע שם סי׳ שג ס״ד
כב [כ] מיי׳ שם טוש״ע שם ס״ג
כג [ל] [מ] מיי׳ שם טוש״ע שם ס״ה
כד [נ] מיי׳ שם הלכה ט טוש״ע שם סעיף יב
כה [ס] מיי׳ שם טוש״ע שם סי״ג
כו [ע] מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף יד
כז [פ] מיי׳ שם פ״ב ה״ט סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ רלא ס״ו
כח [צ] מיי׳ שם סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ שם ס״ד
כט [ק] מיי׳ פ״ו מאישות ה״ט ופי״ב שם ה״ו סמ״ג עשין מח טוש״ע אה״ע סי׳ לח ס״ס בהג״ה
ל [ר] מיי׳ שם פ״ו ה״ב טוש״ע שם סעיף ב
לא [ש] מיי׳ שם ס״ט ופ״ב משכירות ה״ט סמ״ג עשין מח טוש״ע שם סעיף ס

מסורת הש״ס

(בכורי׳ פ״ה) דף מט שבועות לג ב״מ
עי׳ תוס׳ ב״מ לג פ״ב ד״ה ב״ת
עי׳ תוס׳ שם בא״ד
ב״מ לו ע״ב
קדושין יט ע״ב וש״נ
(תוספתא קדושין פ״ג) ב״מ לג

תורה אור: (במדב׳ יט)

שנויי נוסחאות (סו״ט) השבורה כד״ו השב׳ (ר״נ „השבר״) (ונמצא בכליה „השבורה״).

שאם מתי לא תהא זקוקה לייבום הרי זו מקודשת ותנאו בטל. *זה הכלל שהיה ר׳ *יודה בן תימא אומר כל דבר שאיפשר להתקיים והתנה עמה לא נתכוון אלא להפליגה בין שאמר בכתב בין שאמר בפה כל המתקיים בפה מתקיים בכתב. וכפר עותני *בגליל ואנטיפטרס ביהודה את שבנתיים מטילין אותו לחומרו:

הדרן עלך השוכר את הפועלין

הלכה א מתני׳ השואל את הפרה ושאל בעליה עמה שאל את הפרה ושכר בעליה עמה שאל את הבעלים או שכרן ואח״כ שאל את הפרה ומתה פטור שנאמר °אם בעליו עמו לא ישלם אבל שאל את הפרה ואח״כ שאל את הבעלין או שכרן ומתה חייב שנאמר בעליו אין עמו שלם ישלם: **גמ׳** א״ר אילא ממשמע שנאמר °שלם ישלם אין אנו יודעין אם בעליו עמו לא ישלם מה ת״ל בעליו אין עמו שלם ישלם. אלא מכיון ששאלה פרה ולא שאל בעלה עמהן אע״פ שהבעלין חורשין על גבה ומתה חייב. אבל שאל את הפרה ואחר כך שאל בעלה או שכרן ומתה חייב. א״ר לא ממשמע שנאמר °אם בעליו עמו לא ישלם איני יודע שאם אין בעליו עמו שלם ישלם מה ת״ל בעליו עמו לא ישלם. אלא מכיון ששאל הפרה ושכר בעלה עמה אף ע״פ שהבעלים חורשין במקום אחר ומתה פטור:

הלכה

זה הכלל שהי׳ ריב״ת אומר כל דבר שאיפשר להתקיים כו׳ כו׳ מכאן עד סוף הפרק הוא שייך למס׳ גיטין ומובא בכאן אגב גררא כדרך הש״ס הזה:

לילה

תורה אור

לא תהא זקוקה ליבם הרי זו מקודשת ותנאו בטל. כצ״ל וכן הוא בתוספתא שמתנה על מה שכתוב בתורה הוא: זה הכלל. בתוספתא פ״ה דגיטין היא וברישא קתני על מנת שתפריחי באויר ע״מ שתעבור הים ברגליך ה״ז אינו גט ר׳ יהודה בן תימא אומר כזה גט זה הכלל א״ר יהודה בן תימא כל תנאי שאי אפשר לה לעשות והתנה עמה לא נתכוין זה אלא להפליגה בין שאמר וכו׳: מתקיים בכתב. וכל שאינו מתקיים בכתב אינו מתקיים בפה: כפר עותני וכו׳. רישא הכי איתא התם שאני הולך מיהודה לגליל והגיע לאנטיפרס וחזר בטל תנאו שאני הולך מגליל והגיע לכפר עותני וחזר בטל תנאו וקאמר התם כפר עותני בגליל ואנטיפרס ביהודה את שבנתיים מטילין אותו לחומרא מגורשת ואינו מגורשת. שאם התנאי ה״ז גיטך ע״מ שאני הולך מיהודה לגליל ואנטיפרס ביהודה הוא וכשהגיע לשם חזר בטל התנאי שלא הלך עדיין מיהודה וכן בסיפא: את שבנתיי׳. שהלך מאנטיפרס ולכפר עותני לא בא ה״ז ספק אם דוקא לגליל קאמר שיגיע לשם ולא קיים התנאי או מיהודה דוקא וכשהלך מאנטיפרס ע״מ לילך לגליל קיים תנאו ומגורשת ואינה מגורשת וכדין כל ספק בגט יפסולה מן הכהונה:

הדרן עלך השוכר את הפועלין

הלכה א מתני׳ השואל את הפרה ושאל בעליה עמה. אם היו הבעלים של הפרה אצל השואל לעשות מלאכתו בין שהיו שאולים אצלו או שכורים בין באותה מלאכה של פרה בין לעשות מלאכה אחרת אם מתה פטור: שנאמר אם בעליו עמו לא ישלם. והכי משמע אם בעל השור עמו עם השואל שהוא שאל או שכר לו לעשות מלאכתו בשעה שהשאיל לו פרתו לא ישלם: אבל שאל את הפרה וכו׳. שהיה עמו בשעת אונס ולא היה עמו בשעת שאלה חייב דלא הוי שאלה בבעלים לאיפטורי אלא אם כן היה עמו בשעת שאלה: שנאמר בעליו אין עמו שלם ישלם. והכי אשמעינן קרא בעליו אין עמו בשעת שאלה אע״פ שהיה עמו בשעת שבירה ומיתה שלם ישלם:

גמ׳ ממשמע שנאמר קראי בשואל הכי כתיבי וכי ישאל איש וגו׳ בעליו אין עמו שלם ישלם אם בעליו עמו לא ישלם ודריש לה לקראי הכי דלא תימא דהתורה הקפידה שיהא עמה בשעת שאילה ובשעת שבירה או מיתה ושיהא הבעלים שאולין ג״כ באותה מלאכה דוקא כגון פרה והבעלים חורשין עמה וכן נמי שלא תטעה לומר דאי אמרינן דלא בעינן שיהו הבעלים עמה בשניהן אלא בחדא נמי סגי א״כ נימא דאפי׳ היו בשעת שבירה ומיתה ולא היו בשעת שאלה יפטור הלכך מפרש לה ר׳ אילא שלא תטעה בכך והיינו טעמא דמתני׳: ממשמע שנאמר. ברישא דקרא בעליו אין עמו שלם ישלם וא״כ כבר אנו יודעין דאם בעליו עמו לא ישלם וקרא דבעליו עמו לא איצטריך: מה ת״ל בעליו אין עמו. כלומר וכ״ת דבעליו עמו איצטריך ללמדינו שיהא ג״כ בשעת שבירה ומיתה א״כ ליכתוב האי קרא לחודיה ומה ת״ל בעליו אין עמו שלם ישלם אלא ע״כ רישא דקרא בא ללמדינו דלא מהני מידי מה שהבעלים עמו בשעת שבירה ומיתה אלא מכיון ששאל את הפרה ולא שאל בעליו עמה תו לא איכפת במה שהן עמה לבסוף ואפי׳ חורשין על גבה שהבעלי׳ עמה באותה מלאכה ומתה חייב כיון דלא היו שאולין עמה בעידן שאלה: ממשמע שנאמר וכו׳. השתא מסיים לדרשה דידיה וכלומר דלא תימא דודאי יודעין אנו עכשיו דבעידן שבירה ומיתה לא מהני מידי והיינו טעמא דסיפא אלא דאכתי מנא לך לומר דבעידנא דשאלה לחודיה מהני דילמא עד שיהא עמה בשתיהן הלכך מסיים וקאמר דהא נמי לא מלית אמרת: דממשמע שנא׳ סיפיה דקרא בעליו עמו לא ישלם. א״כ כבר אנו יודעין שאם אין עמו ישלם וקרא דרישא אם אין בעליו עמו לא איצטריך וכ״ת לאשמעינן דלא מהני מידי מה שהבעלים עמו בעידן שבירה ומתה מכיון שלא היו בשעת שאלה דאכן תרווייהו בעינן א״כ תו מה ת״ל בעליו עמו לא ישלם ליכתוב רישא דקרא לחודי׳ וליסתוק: אלא מכיון וכו׳. וכלומר דע״כ ללמדינו דעידן שאלה בעינן ובהא לחודה הוא דסגי והיינו טעמא דרישא:

הלכה

מראה הפנים

דקאמר התם לר״מ דס״ל באומר העיריה מתנה עמה ע״מ שלא יהו עליה יעודין וחכמים אומרים לא עבה כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה והנאו בטל ופריך ולית ליה לר״מ תנייו בטל אית ליה תניי אפשר לו לקיימו בסופו וזה אפשר לו לקיימו בסופו. וכדפרישית התם דס״ל לר״מ דהא דתנן הכא במתני׳ כל תנאי שאפשר לו לקיימו בסופו תנאו קיים המתנה על מה שכתוב בתורה נמי קאי דלא אמרינן תנאו בטל אלא אם אי אפשר לקיימו והיינו שעכ״פ צריך הוא לעבור על מה שכתוב בתורה וזה אי אפשר לקיימו מיקרי אבל הכא אפשר לקיימו הוא שהרי אין חובה מן התורה עליו לייעד אלא אם רצה לייעד מייעד ולא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה. ופריך ולית לון לרבנן תניי אפשר לקיימו בסופו ומשני אית לון תניי ממון. דוקא היכא דתנאי ממון ואפשר לקיימו בסופו תנאו קיים ואפילו במתנה על מה שכתוב בתורה. וזה תניי גוף הוא. והא תני נושא הוא אדם אשה ומתנה עמה ע״מ שלא יהא לה עליו לא שאר ולא כסות ולא עונה ניחא שאר וכסות. ועונה לא תניי גוף הוא אמר ר׳ חייא בר אדא תיפתר בקטנה. ואינה מקפדת על העונה. מבואר הוא מהאי אוקמתא דאליבא דר״מ התוספתא סתמא מיתפרשא ולרבנן פתר לה בקטנה דס״ל עונה תנאי גוף הוא ולא תנאי ממון וה״ז דומה ממש למסקנא דגמרא דילן אליבא דחכמים וכפי פירש״י ודעת הרמב״ם בפ״ו מאישות הלכה י׳ וכן דעת רוב הפוסקים דעונה תנאי גוף הוא ותנאו בטל ורא״ה וסייעתא לדעתם ז״ל והמשנה למלך אחר שהביא מקצת דעות החולקין בזה וכתב דדעתו בהם סומכין על הא דהכא סיים בדבריו. אך קשיא לי דבירושלמי דפ״ק דקידושין וכו׳ סבור הוא ז״ל דהכא סתמא דהש״ס הוא והוקשה לו דסותר להאי דקידושין. וכאמת תוספתא היא הא דמייתי הכא וכן דרך הש״ס להביא התוספתא בקצרה וכרמז וסומך על מה שכבר מפורש במקום אחר הוא ואם הכוונה דמקשה הוא על דעת החולקין ממסקנא דקידושין ניחא:

שאם מתי לא תהא זקוקה לייבום ע״ש סי׳ ז׳:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

השואל את הפרה. ממשמע שנאמר שלם ישלם וכו׳. ממאי דפרישית בפנים יתבאר הטעם במה דמהפך ר׳ אילא לפרש בתחלה טעמא דסיפא דמתני׳ והדר מפרש רישא אלא משום דבעי לדייק בטעמיה וגדרשה דקראי דע״כ שמענו דלא קפיד קרא אלא אחדא והיינו עידן שאלה אבל עידן האונסה לא איכפת לן וכן נמי לא מהני אם היו הבעלים בעידן אונסה לחוד והלכך מהפך כדרשיה ובפירושא דמתני׳ וכלומר דכי הוה כתב רחמנא רישא דקרא כבר הוה ידעינן סיפיה וכ״ת דאיצטריך וכו׳ וכמבואר בפנים. ונראה נ״כ דממשמעות המקרא הוא דורש דעידן שאלה הוא העיקר דבעליו אין עמו אריפא דקרא וכי ישאל קאי אלא שלא תטעה דעידן אונס נמי בעינן וכן נמי באותה מלאכה הלכך מסיים כדרשיה כמבואר. ויש לדמות דרשא דר׳ אילא דהכא לדרשא דרבא דהתם דף צ״ו ע״א בבא סבר לה כר׳ יונתן וכו׳ וכלומר דה״נ קאמר דע״כ אי אתם יכול לפרש דתרווייהו בעינן דהא מתוך קרא משמע בעליו אין עמו וגו׳ כלומר דבעינן שהיו בשתיהן ומשמע נמי אפי׳ בעליו עמו בא׳ מהן לא ישלם וקרא דסיפא איפכא משמע אם לא היו בשתיהן ומשמע נמי באחת מהן היו ובאחת מהן אין בעליו עמו ישלם הא כילד וכו׳ אלא דהתם קאמר ואיפוך אנא מסתברא וכו׳ והכא משמע דממשמעותיה דקרא קדריש ויש לומר דהיינו נמי דקאמר מסתברא שאילה עדיפא משום דקמייתי ליה לשאילה והלכך רמינן בעליו אין עמו ארישא דקרא וכי ישאל דהאי לחוד קפיד קרא. ומכאן כוכיתו

שנויי נוסחאות (סו״א) מקודשת נד״ו מגורשת. (סו״ו) בגליל נד״ו כגליל. ביהודה נד״ו כיהודה. (סוי״ד) ששאלה פרה נד״ו ששאל הפרה. עמהן נד״ו עמה. (סוי״ז) מה ת״ל נד״ו ומה ת״ל.

עין משפט נר מצוה

לב
א מיי׳ פ״ו מאישות ה״ז סמ״ג עשין מח טוש״ע אה״ע סי׳ לח ס״ב וסי׳ קמג סעיף יב

א
ב מיי׳ פ״א מהלכו׳ שכירות הלכה ג ופ״ב מהלכות שאלה ופקדון ה״א סמ״ג עשין פט טוש״ע חו״מ סי׳ שמו סעיף א

ב
ג מיי׳ שם ופ״ב שם טוש״ע שם סעיף ב

ג
ד מיי׳ שם סמ״ג שם טוש״ע שם

(תוספתא דגיטין פ״ה) שם

פ׳ גיטין ע׳

שמות כב לח שם שם שם שם שם

מסורת הש"ס

הלכה ב מתני' [א] השואל את הפרה ושאלה חצי יום ושכרה חצי יום

שאלה היום ושכרה למחר שאל אחת ושכר אחת המשאיל אומר שאולה מתה ביום שהיתה שאולה מתה בשעה שהיתה שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב [ב] השוכר אומר שכורה מתה ביום שהיתה שכורה מתה בשעה שהיתה שכורה מתה והלה אומר איני יודע פטור זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע השוכר שהשכורה מתה זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו: **גמ'** לילה שבנתיים מהו. אית מרין דרך הפרות ללון על בעליהון וזו על ידי ששוכרה אצלו לא לנה כשאולה היא אצלה והוא חייב. ואית מרין אין דרך הפרות ללון על בעליהן וזו כשכורה אצלו פטור:

הלכה ג מתני' [ג] *השואל את הפרה ושילחה לו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו או ביד בנו וביד עבדו או ביד שלוחו של שואל ומתה

פטור אמר לו השואל שלחה לי ביד בני וביד עבדי וביד שלוחי או ביד בנך או ביד עבדך או ביד שלוחך או שאמר לו המשאיל הריני משלחה לך ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או ביד בנך או ביד עבדך או ביד שלוחך *ואמר לו השואל שלח ושילחה ומתה חייב [ד] וכן בשעה שמחזירה: **גמ'** תני השאיליני פרתך עשרה ימים והשאל לי בהן חמשה ימים ראשונים. מתה בתוך האחרונים משעבוד

פני משה

הלכה ב מתני' המשאיל אמר שאולה מתה. אשאל אחת ושכר אחת קאי ובמה דסיים פתח: ביום וכו'. קאי אהיך בבי: והלה אומר איני יודע חייב. למאי דקי"ל מנה לי בידך והלה אומר איני יודע ישבע שבועת היסת שאינו יודע ופטור א"א לאוקמי המתני' כמשמעה ומוקי לה בגמרא התם כגון שיש עסק שבועה דאורייתא ביניהם וישא משכחת לה בתרתי דא"ל שתי פרות מסרתי לך פלגא דיומא בשאלה ופלגא דיומא בשכירות אי נמי הך יומא בשאלה וחד יומא בשכירות ומתו תרווייהו בעידן שאלה וא"ל שואל חדא אין בעידן שאלה מתה ואידך לא ידענא אי בעידן שאלה אי בעידן שכירות מתה דס"ל כחמשין ידענא וחמשין לא ידענא דמתוך שאינו יכול לישבע משלם ודוקא מתו תרווייהו דאי בדקיימא חדא וקא"ל חדא שקלה ואידך לא ידענא הוי ליה בהא דמודה הילך וקי"ל כרב ששת דאמר הילך פטור משבועה דאורייתא וסיפא דשאל אחת ושכר אחת משכחת לה בהא דאמר ליה שלשה פרות מסרתי לך שתים בשאלה וחדא בשכירות ומתו תרתי דבשאלה וא"ל שואל אין חדא דשאלה מתה ואידך לא ידענא אי דשאלה מתה והך דקיימא דשכירות היא ואי דשכירות מתה והך דקיימא דשאלה היא דמתוך שאינו יכול לישבע משלם: השוכר אמר וכו' והלה אומר איני יודע פטור. וישבע השוכר שכדבריו כן הוא: זה אומר שאולה וכו'. הא נמי לא אפשר לאוקמה כמשמעה דהא קי"ל טענו חטין והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורי' וה"נ מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ומה מקום לשבועה זו והלכך מוקי לה התם דשבועה זו ע"י גלגול היא דא"ל אשתבע לי שבועת שומרים שאתה חייב לישבע שמתה כדרכה ומגו דמשתבע על השכורה שמתה כדרכה מגלגל עליו לישבע שהשכורה היא שמתה: יחלוקו. מתני' דתני יחלוקו מוקי לה התם כסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל לא קי"ל הכי אלא כחכמים דס"ל המוציא מחבירו עליו הראיה ואם לא היתה שם ראיה ישבע השומר שאינו יודע ופטור: **גמ'** לילה שבנתיים מהו. שאלה היום ושכרה למחר ומתה בלילה שבנתיים מה דינו וכלומר דמיבעיא ליה מי אמרינן דמיד שכלתו שאלתו תו לא הוי ליה שואל עלה ואע"פ שעדיין היא בביתו ולא החזירה לבעלים או דילמא דלא אתחיל השכירות עד שיחזירנו לבעלים אחר יום השאלה והדר למישקלה ליום השכירות ואי לא אהדרה ומתה בלילה עדיין כשואל הוי ומיחייב באונסין: אית אמרין. וקאמר הש"ס דפליגי בה בהאי דינא דאית אמרין דרך הפרות ללון על בעליהן כלומר שצריך השואל להחזירה להבעלים מיד אחר שנשתמש בה ביום שאלתו ודרך הוא שיוחזרו אצל בעליהן ללון שם וזו על ידי ששכרה ליום המחרת אצלו לא החזירה ולא לנה בבית הבעלים עדיין כשאולה היא אצלו ואם מתה בלילה חייב: ואית אמרין אין דרך וכו'. כלומר שאין החיוב מוטל על השואל להחזירה לבית הבעלים ללון שם ואפי' עדיין היא בביתו מיד אחר יום השאלה אמרינן דכלתה שאלתה וזו כשכורה אצלו ואם מתה בלילה פטור:

הלכה ג מתני' ביד בנו. המשאיל שלחה לשואל ביד בנו ועבדו ושלוחו של משאיל: או ביד בנו וביד עבדו או ביד שלוחו של שואל ומתה. בדרך פטור והאי שלוחו של שואל פליגי בה אמוראי בהגוזל קמא התם ולרב חסדא דס"ל שליח שעשאו בעדים הוי שליח מוקי לה להשליח דשואל דמתני' בשכירו ולקיטו שדר בביתו ולא עשאו שליח בעדים דאי איכא עדים דשויה שליח חייב השואל באונסים משמסרה זה לו: שלחה לי וכו' או ביד עבדך. האי עבדך בעבד עברי קאמר דאלו עבד כנעני יד עבד כיד רבו והוי כאלו לא יצאה מרשות משאיל וכאלו המשאיל עצמו הוליכה לו ואם נאנסה בדרך פטור השואל: וכן בשעה שמחזירה. אם שלח השואל ביד בנו ועבדו ושלוחו שלו או של המשאיל לא יצאת מרשותו של שואל עד שתבא ליד המשאיל ואם נאנסה בדרך חייב ואם אמר לו המשאיל שלחה לי או שאמר השואל הריני משלחה וכו' וא"ל המשאיל שלח ושלחה ונאנסה בדרך פטור ומתני' דוקא כשמחזירה בתוך ימי שאילתה אבל אם החזירה לאחר ימי שאילתו אין לו דין שואל אלא דין שומר שכר יש לו וכדמסקינן בפ' האומנין ואם שלחה לו ביד בנו ביד עבדו ושלוחו בין שלו בין של משאיל ונאנסה בדרך פטור: **גמ'** והשאיל לי בהן ה' ימים ראשונים. שהיה שאול בעצמך לי ג"כ לעשות עמי בחמשה הימים הראשונים מעשקה ימים ההם: משעבוד

רידב"ז

לילה שבינתים מהו אית מרין דרך הפרות ללון על בעליהן כו'. הרשב"א ז"ל מהפך הגי' מובא במה"פ ז"ל והמרה"פ ז"ל כתב שהוא דוחק ובאמת אינו דוחק ומובן מאוד:

תני השאלני פרתך י' ימים והשאיל לו בהם ה' ימים ראשונים. מתה בתוך האחרונים משיעבוד הראשונים מתה וכיון דהה' ימים ראשונים הי' בבעלים והי' עמו בשעת שאלה א"צ להיות עמו בשעת שו"מ ע"כ פטור. אבל אם אמר לו השאלני פרתך לאחר עשרה ימים א"ל שבה כו' פירש דהנה אם שאל הבעלים היום והפרה למלאכתה לאחר עשרה ימים ומשך הפרה לרשותו לקנות בה בעשית מלאכה על לאחר עשרה וקיבלה בתורת שואל אך התנה שיתחיל בה במלאכה לאחר עשרה ימים פשיטא דחיובא דשואל עליה ומשעת משיכה נתחייב כדאיתא בתוס' ז"ל דף ע"ט ע"א במס' ב"ק דמשעת משיכה נתחייב שואל בשמירתו. וכפרט להנך מרכוותא ז"ל דסבירא להו דמשעה שסילק

מראה הפנים

הוכיחו התוס' בפ' שור שנגח את הפרה דף כ"ד ע"א ד"ה או מיבעי לחלק דהלכה כר' יונתן דס"ל בכל מקום עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו דהא רבא. דקי"ל כוותיה לגבי דאביי סבר לה כר' יונתן ומדבריהם משמע נמי דהאי דקי"ל דהלכה כרבא וכו' אפי' היכא דפליגי בפלוגתא דתנאי הוא. וכבר זכרתי מענין זה בכאן תשובת מוהר"י"ק בפ' המפקיד הלכה ד' ד"ה ר' אבהו אמר וע"ש:

שאל אחת ושכר אחת. לפי נוסחא זו ליכא סייעתא להא דכתב הנ"י בענין גלגול דמתני' בדלא שייפא ביה גלגול שבועה עסקינן דמיירי שיודעין שמתה וכנוסחא דהתם דגרים ומתה וע"ש מה שכתב לדעת המפרשים ז"ל. ואני פירשתי המשנה לפי שיטת הרמב"ם ז"ל בחיבורו וטעמא בדין הזה היכא דליכא עסק שבועה דאורייתא ביניהם כגון שתבעו פרה א' שמתה כדרכה והלה אומר איני יודע אם השאולה או השכורה שהדין בזה שישבע היסת שאינו יודע ויפטר ולא אמרינן מתוך שאיל"מ ברור הוא לדעת הרמב"ם משום דלא אמרינן בשבועה הבאה ע"י גלגול מתוך שאיל"מ. וכן בענין שפלפלו בההתובע טוען טענת שמא אם שייך כאן שבועה כדפרישית בסיפא המשאיל אומר וכו' והתי"ט נסתפק בזה לדעת הרמב"ם ורצה לדחוק בדבריו דפ"ג מהלכות שאלה הלכה ג'. ומבואר הוא מדבריו שם דס"ל להדיא דישבע שאינו יודע ויפטר כנראה להמעיין בדבריו ויתבאר אי"ה בעיקרי דינים אלו ולפי דעות שיטות המתחלקות במס' שבועות בס"ד:

לילה שבנתיים מהו. מבואר הוא למאי דפרישית בפנים דפליגי הכא אי אמרינן דשואל אחר שכלו ימי שאילתו פטור הוא מחיובא דשואל ואע"פ שעדיין בביתו הוא ולא החזירה לבעלים וכדשקיל וטרי התם בפ' האומנין דף פ"א ע"א בהאי דינא על המתני' כל האומנין וכו' ולאיבעיא בתרא דהכא כמסקנא דהתם דלאחר ימי שאילתה פטור ואפי' בביתו של שואל ומיהו שומר שכר הוי ואף בעדיין לא הגיע יום השכירות משום דהנאה מהני כדקאמר התם וכן הוא בב"י בסימן שמ"ג בשם תלמידי הרשב"א שפירשו להאי דהכא כן. ובשיטה למב"א ז"ל ראיתי שהביא בשם הרשב"א ז"ל ואחר שהביא לסוגיא דהכא כתב וז"ל וכ"ל שיש טעות בנוסחאות הירושלמי והפך הוא ומדעתי שכך הגי' אית כן אמרין שדרך הפרות ללון אצל בעליהן וזו ע"י שהיתה שכורה אצלו לא לנה כשכורה היא אצלו ופטור ואם אין דרך הפרות ללון אצל בעליהן וזו מפני שהיתה שאולה אצלו לא לנה כשאולה היא וחייב עכ"ל. ולפי היפוך הגי' הזאת צריך לדחוק בפירוש שדרך הפרות ללון וכו'. ועוד דלפ"ז לא אתייא האי סוגיא כמסקנא דהתם דהא ללישנא קמא הטעם הוא דפטור משום שהוא החזיקה בביתו הואיל ושכורה אצלו למחר ומשמע הא לאו הכי מיחייב עלה והא קי"ל דלעולם פטור הוא מדיניה דשואל אחר ימי שאילתה ואפילו לא שכרה אח"כ אלא דש"ש מיהת הוי ממילא הואיל ונהנה מהני ואם דאפשר ליישב זה בדוחק לפי דעתו ז"ל מוטב לנו שלא לשבש הנסחאות אם מתפרש לנו הסוגיא כפשטה:

תני השאילני פרתך י' ימים וכו'. לא מצאתי ברייתא זו בתוספתא שלפנינו. ולפי גי' הספר צ"ל דרישא איידי דסיפא היא דהא מלתא דפשיטא היא דאם היו הבעלים בשעת שאלה אינם צריכין להיות בשעת מיתה וכבר שמעינן לה ממתני' ומברייתא דריש פרקין:

שנויי נוסחאות (שוי"ח) ואמר לו בד"ו או שאמר לו.

עמודי ירושלים תנינא **לילה** שבינתיים מהו. נ"ב עמ"ש בביאורי מתנה אברים הל' שאלה ופקדון סי' ז':

ב"ק קד ע"א

ב"מ פ ע"ב

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ג מהלכות שאלה ופקדון ה"ג סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' שמ ס"ד וע"ש

ה
ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

ו
ג מיי' שם פ"ז הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שמ ס"

ז
ד טוש"ע שם סעיף ח

משעבוד הראשונים מתה. השאילני פרתך לאחד עשר ימים א"ל סבה מן כבר מתה משיעבוד האחרונים מתה. השאילני פרתך ואני נשאל לך. השאילני פרתך ובוא ועשה עמי השאילני קרדומך ובוא ונכש עמי השאילני תמחוייך ובוא ואכול עמי. שאלה מן הכייר או מן הסנטר או מן האיקומנום ומתה כמי שהבעלים עמו:

הלכה ד מתני'

[א] המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר עד שלא מכרתי וזה אומר משלקחתי יחלוקו היו לו [ב] שני עבדים אחד גדול ואחד קטן וכן שתי שדות אחת גדולה ואחת קטנה הלוקח אומר הגדול לקחתי והמוכר אומר איני יודע זכה בגדול המוכר אומר הקטן מכרתי והלה אומר איני יודע אין לו אלא קטן זה אומר גדול וזה אומר קטן ישבע המוכר שהקטן מכר. *זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו: גמ' א"ר יוחנן זו להוציא מידי *סומכוס שאומר כל הספיקות יחלוקו. א"ר

שסילק הבעלים שמירתו מחויב כל שומר בשמירתו לפי דינו. עי' בהרא"ש ז"ל שם והכא נתחייב על עצמו שימור דשואל דקיבל הפרה לרשותו לשאילה. אך התנה בעשית מלאכה על לאחר עשרה ימים ומתחייב מהשתא בשמירה דשואל משום שיעבידא דלאחר עשרה ימים. ומ"מ אם מתה בתוך עשרה פטיר מן האונסין דהא כל חיובו היא משום השיעבוד דלאחר עשרה דהא יכול כל אדם להתחייב א"ע מעכשיו בשביל דבר דלאחר כך כמו שמבואר בחושן משפט סי' ס"א והנ"מ כשבא הדבר אחר כך נשתעבד מעיקרא אבל כשלא בא הדבר אחר כך פטור וכן מפורש במסכת כתובות ר"פ אף על פי בירושלמי עיי"ש בדברינו דמשעבד מעכשיו בשביל הביאה דלאחר כך משא"כ כשמת ולא בא לידי ביאה פטור וה"נ אם מת השול' בתוך עשרה ימים או הפרה מתה בתוך עשרה פשיטא דפטור דהא כל חיובו דנשתעבד מעכשיו הוא בשביל שיעבודו דלאחר עשרה ימים וכיון דלא בא לכלל חיוב דשאלה אחר כך פשיטא דפטור ואם כן אם מתה בתוך עשרה פטור אלא א"כ היתה לאחר עשרה ברשותו אז חייב אם מתה. וא"כ לענין מיתת הפרה לא שייך שנתחייב בתוך עשרה ואי דמתה לאחר עשרה הרי אז הוי שלא בבעלים. אך השואל טוען להמשאיל שסיבת מיתתה היא שנעשה טריפה הוא בתוך עשרה וכאילו כבר מתה בתוך עשרה ואפילו מתה לאחר עשרה אבל כיון דהסיבה היתה בתוך עשרה וחשוב כאילו כבר מתה בתוך עשרה הגם שמחויב אנכי באונסין כיון שנכנסה לאחר עשרה בשאילתי ועשיתי בה מלאכה לאחר עשרה. אבל כיון דכל עיקר המיתה דעכשיו הוא מהסיבה דמכבר ומזה מתה עתה לאחר עשרה ואז הוי בבעלים ופטור אני. ע"ז אמרינן דז"א דמשיעבוד ימים האחרוני' מתה כיון דכל החיוב של תוך עשרה הוא משיעבודא דלאחר עשרה והוי החיוב של שלא בבעלים וכה"ג כתב בהגהת אשרי ז"ל בפ' השואל וז"ל ז"ל דוקא שנדר להיות עמו במלאכתו תוך ימי שאילת הפרה אבל אחר ימי שאילת הפרה אע"פ שנדר קודם אין זה שאילה בבעלים עכ"ל ז"ל. וה"ה גבי הפרה דאם שאלה למלאכתה אחר ימי שאילת הבעלים אין זה שאילה בבעלים:

השאלני פרתך ואני נשאל לך ר"ל דהשיב לו המשאיל ואני נשאל לך. השאלני פרתי ובוא עשה עמי ר"ל השאלני פרתך למלאכת השדה ובוא עשה עמי מלאכה בבית להטוב עלים. השאלני קרדומך לחטוב בה עצים ובוא ונכש עמי בשדה כו' כל אלה שאלה בבעלים היא:

ר"י

משעבוד הראשונים מתה. כלומר אע"פ שלא היה שאול לו כ"א בימים הראשונים ולא בימים האחרונים בשעת מיתתה אפ"ה שאלה בבעלים הואי ופטור דהכל הולך אחר שעבוד הראשונים ובשעת שאלת ימים הראשונים היה מבועבד להיות שאול במלאכתו עמה והלכך כל הימים כשאלה בבעלים הן: השאלני פרתך לאחר עשר ימים. ארישא דהשאל לי קאי וכלומר אבל אם היה זה שאול לו באלו הימים ולא היתה פרתו שאולה עמו אלא א"ל אחר עשרה ימים השאלני פרתך: אמר ליה סבה. והשיב לו הזקינה פרתי ואינה מוכשרת למלאכה כל כך: מן כבר מתה. כלומר שהיא חלושה הרבה וכאילו כבר כמתה היא ואע"פ כן השאילה לו אח"כ ומתה בזה אמרינן דלא הוי כשאלה בבעלים אלא משעבוד הימים האחרונים מתה וכלומר שהרי באלו הימים האחרונים שהשאיל לו הפרה לא היו הבעלים שאולין עמה וקמ"ל דאע"ג דבימים הראשונים שהיה הוא בעצמו שאל לו הזכיר לו משאלת הפרה ואמר לו שרוצה הוא שישאיל לו פרתו לאחר עשרה ימים אפ"ה לאו שאלה בבעלים הוי אלא כשאלה אחרת היא: השאילני פרתך ואני נשאל לך. למלאכתך באותו היום: השאילני פרתך וכו'. כלו' כל אלו שאלה בבעלים הן: תמחוייך. לאכול בו ובא אתה ואכול עמי: שאלה מן הכייר. האופר בורות של הבעלים או מן הסנטר נאמן ביתו וכן איקנומים פקיד בביתו וממונה על הכל והיו עמו במלאכתו ומתה כולן כמי שהבעלי' עמו שהן עומדין תחת הבעלים:

הלכה ד מתני' המחליף פרה בחמור. להכי נקט חליפין בפרה ומכירה בשפחה משום דפרה אינה נקנית בכסף אלא במשיכה וכיון דמשך מידע ידע אי ילדה כבר או לא ילדה מש"ה תני בחליפין דדינו כיון שמשך בעל הפרה בחמור זכה בעל החמור בפרה בכל מקום שהיא ולפיכך נולד הספק ביניהם אבל שפחה כיון דעבד כנעני נקנה בכסף וכשנתן הכסף נקנית לו השפחה בכל מקום שהיא ואין ידוע אם עד שלא ילדה נתן הכסף והעובר שלו או לאחר שילדה והולד של בעלים: יחלוקו. מפרש בגמ': היה לו שני עבדים וכו'. ישבע המוכר שהקטן מכר התם פריך עלה אמאי ישבע מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ועוד הילך הוא ועוד אין נשבעין על העבדים ומסיק בפירושא דמתני' כשטענו עבד בכסותו ושדה בעומרים ובדלייפי ומשתבע אכסות ועמרים דמודה מקצת הטענה הוא ומיגו דמשתבע אכסות מישתבע נמי אעבד בגלגול כדר' נכסים שאין להן אחריות זוקקין לנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהן: גמ' זו להוציא מידי סומכוס. אסיפא קאי זה אומר גדול וזה אומר קטן ישבע המוכר שהקטן מכר וקאמר ר' יוחנן דזו להוציא מידי סומכוס היא וכלומר דקשיא ליה לר' יוחנן בפירושא דמתני' דהא רישא דקתני יחלוקו כסומכוס אתיא דאמר כל הספיקות שנסתפק לנו הדין עם מי יחלוקו וא"כ אמאי קאמר בסיפא ישבע הא נמי ממון המוטל בספק הוא דהרי ספק הוא להב"ד מי הוא הטוען באמת ולסומכוס יחלוקו מיבעי ליה:

אמר

מראה הפנים

פרקין אלא עיקר הרבותא משום הסיפא הוא דנקט לה שאע"ם שבאותן הימים שהיו הבעלים שאולין עמו התנה עמו ודיבר לו על דבר שאלת הפרה שישאיל לו אחר ימים לא מיקרי שאלה בבעלים לפי ששאלת הפרה שאלה אחרת היא ואינה נגררת אחר ימים הראשונים שהיה הוא ב"ול לו וכן אשמעינן רבותא בהא דקא"ל סבה היא וכו'. וכלומר שאע"פ שזה אמר לו שהיא זקנה וחלושה ודומה כמו שכבר מתה אפ"ה לא אמרינן שאפשר דבלאו הכי היתה מתה אלא מכיון שמתה בבית השואל בימים שהיתה שאולה לו ולא היה שאלה בבעלים מתחייב באונסים הוא. ויותר נראה אם היינו גירסין ברישא והשאל לי בכן ס' ימים אחרונים וכו' משעבוד האחרונים מתה והשתא דינא קמ"ל גם ברישא שאע"פ שימים הראשונים שאלה שלא בבעלים הוי ולא אמרינן שהימים הראשונים גוררין את האחרונים למיהוי כשאלה שלא בבעלים ואע"ג דאם היה הדבר בהפך ששאלה בבעלים וחזר ושאלה שלא בבעלים קי"ל דשאלה השניה הוי כמי ששאלה בבעלים מחמת הראשונה מ"מ אם הראשונה שלא בבעלים והשניה בבעלים אין הראשונה גוררת את השניה למיהוי שלא בבעלים וטעמא דלקולא אמרינן בשומרים. ודין זה מבואר בתוס' דף צ"ח ע"ב בבעיות שנשנו שם ודקדקו שם ד"ה שאלה בבעלים וכו' דמשמע דאם שכרה בבעלים וחזר ושכרה שלא בבעלים דזהו מלתא דפשיטא דשכירות כדקיימא קיימא ואשמעינן הכא ברבותא דאיפכא לא אמרינן הכי וכן מבואר שם בדבריהם וכן פסק הטור וש"ע בסימן שמ"ו ע"ש. ומיהו דינא דסיפא דהכא לא שייכא כלל לדין דראשונה שלא בבעלים וכו' דדוקא בשאלת הפרה עצמה אמרינן הכי כדכתבו התוס' שם דגזרת הכתוב הוא דכל היכא דאיכא בעלים או בראשונה או בשניה פטור אבל הכא לא היה כאן שאלה בבעלים כלל ומה דקמ"ל האי תלמודא הוא כדאמרן שאין במה שזכר לו משאלת הפרה בהיותו שאול עמו כלום וכדלעיל:

השאילני פרתך ואני נשאל לך. נראה לפרש דהאי ואני נשאל לך אכליו קאי כלומר שאני ג"כ אשאיל לך איזה דבר דהוי השאילני ואשאלך באותו היום ובאותו הזמן והוי שאלה בבעלים כדעת הרמ"ה והרא"ש ז"ל בתשובה מביאו הטור סי' ש"ה וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות שכירות הלכה ב' כמו שדקדקו המפרשים דבדוקא למחר הוא דלא הוי שאלה בבעלים וכמבואר שם. ולפ"ז הוי סייעתא מהכא לדעתם ז"ל נגד דעת החולקין בדין השאילני ואשאילך וכמו דנראה מהכרעת הב"י בש"ע שהביאו שם סעיף ז' דין דתשובת הרא"ש. ואם נפרש כפשוטו ואני נשאל לך קשה דכה"ג לא מלינו שיהא נקרא שאלה בבעלים כשהשואל במלאכתו של המשאיל ומהיכי תיתי לומר כן אם לא דנאמר דהאי ואני נשאל לך תשובת המשאיל להשואל הוא שא"ל ואני נשאל לך במלאכתך ואם כן היה הדין מוסכם אפי' לדעת החולקין בהשאילני והשאילך וכמו דמוכחא האי עובדא דהנהו אהלויי בפ' האומנין התם דף פ"א ע"א וכן תד אריך ותד גולא דלקמן שם וכמו שנראה מפירש"י ז"ל דבכה"ג מודה הוא ז"ל היכא שהמשאיל במלאכתו של שואל הוא בשעה שזה השאיל ממנו דהוי שאלה בבעלים וע"ב:

שאלה מן הכייר וכו' כמו שהבעלים עמו. דין זה פלוגתת הפוסקים הוא דהרמ"ה ז"ל מביאו הטור סי' שמ"ו פסק דשלוחו של אדם כמותו למיהוי שאלה בבעלים ולא כן דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ודעת רוב הפוסקים אלא דוקא בעבד כנעני אמרי' יד העבד כיד רבו. ותליא בפירושא הא דרבא מסתברא יד העבד כיד רבו בפרקין דף צ"ו ע"א אם קאי דבריו לדוקא אליביה דמ"ד אין שלוחו כמותו בענין זה ופסק רבא כותיה או דקאמר אפי' להאי מ"ד מודה הוא בעבדו כמבואר בדברי הרא"ש ז"ל. ומ"מ צריך טעם לדעת הרמב"ם דרגיל הוא ז"ל לפסוק כתלמוד' דהכא במקום שאין לו הכרע מוכרח מהתם דלא כהאי תלמודא כמבואר למעיין ורגיל בדבריו בלא שבה היוצא כ"א אחר שבירר כל ההלכות מהתוספתא ומהירושלמי וכמו הוא ז"ל בעצמו לזה בפי' המשנה דמס' תמיד וכ"כ בתשוב' מהרי"י קולון שורש ק' בענין דעתו בהכרע מהאי ב"ם שכתב שם בענין דין דקורעין על הכוויין המבואר בפ' ואלו מגלחין ופ' ד' מיתות בהאי תלמודא וז"ל והוא דבר ידוע שרבינו משה רגיל לפסוק על פי הירושלמי יותר מכל הפוסקים הידועים אצלינו ואפי' במקום שאין תלמודינו מוכיח כדברי הירושלמי לפעמים יפסוק כמותו היכא שתלמודינו מעמיד משנה או ברייתא בשינויא דחיקא והירושלמי מפרשה כפשטה תופס לי שיטת הירושלמי עכ"ל בזה. והנראה בזה דהוא ז"ל היה מפרש להאי דהכא דלאו כשומר שלו ופועל שלו מיירי אלא בכייר וסנטר שומר העיר מיירי וכן האיקנומוס על העיר הוא וכדמוכחא מרים פרק דלקמן וא"כ הוא דומה למה דאמר רבא התם דף צ"ו ע"א מקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא ספר מתא כולהו בעידן עבידתייהו כשאילה בבעלים דמו וכמו בפסק בזה פ"ב מהלכה הלכה ג' מלמד תינוקות וכו' כל אחד מאלו וכיוצא בהן וכו' הרי זה במ:ה בבעלים וזה פשוט:

היו לו שני עבדים וכו'. עיין לקמן פרק שבועת הדיינין הלכה ז' כמה שנתבאר מזה: **זו** להוציא מידי סומכוס. לאמאי דפליגי התם דף ק' ע"א רבה ורבא בר רב הונא באוקמתא דמתני' ואליבא דסומכוס מתפרשת הסוגיא כמו שבארתי בפנים בענין זה ור' אילא דעתו לפרש כרבה התם דלא אמר סומכוס אלא בשמא ושמא אבל בברי וברי לא ורישא וסיפא ניחא לי' לאוקמי כסומכוס כדאמר התם. ור' יוסי דהכא מתמה עליה דא"כ מאי קשיא לי' לר' יוחנן. והסבר נמי לפרש דר' יוסי ס"ל כרבה בר רב הונא הר דאמר

שנויי נוסחאות (סו"ו) הכייר כד"ו הבייר.

נליון אפרים

השאילני פרתך לאחר עשרה ימים א"ל כבה מן כבר (כלומר שאמר לו מתוך פרתי שתקנה לך לשאלה לאחר י' ימים מעכשיו כמו שאיתא לשון זה על מעכשיו בנזיר בפ"ק ה"ב ונשאל לו על איזה ימים מזמן המביכה ואילך ולאחר י' ימים לא היה שאול לו) מתה משעבוד האחרונים מתה וחייב ולא הוי שאילה בבעלים דבעת עיקר השאלה דהיינו לאחר ימים לא היה שאול לו. דמאותה העת מתחלת השאלה. דהא אם עומדת לאחר י' ימים ברה"ה לא קנה. כדאי' בבבלי בכתובות פ"ז ע"ב וע"ש בתוס' פ"ב ע"א וביבמות נ"ג ע"א. ובנוסח ירושלמי לא כתב כן:

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פ"ד מהלכות מכירה הלכה י ועיין כמ"מ סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רכג ס"א

ט
ב מיי' שם וי"ב טוש"ע שם סעיף ז

מס' ח הש"ס

ב"ק לו ע"ב

כ"ב לד ע"א

א"ר לא תיפתר בשזה אומר בריא לי וזה אומר בריא לי. ר' יוסי בעי אם בשזה אומר בריא לי וזה אומר בריא לי על דא אמר ר' יוחנן להוציא מדברי סומכוס:

הלכה ה מתני' המוכר [א] זיתיו לעצים ועשו פחות מרביעית לסאה הרי הן לבעל הזיתים עשו רביעית לסאה זה אומר זיתיו גידלו וזה אומר ארצי גידלה יחלוקו [ב] שטף הנהר את זיתיו ונתנן לתוך שדה חבירו זה אומר זיתיי גידלו וזה אומר ארצי גידילה יחלוקו: **גמ'** ר' יוחנן בעי הרטיבו מה הן. רב הונא אמר בששטפן [ג] *בגושיהן ר' יוסי בן חנינא אומר שני ערלה ביניהן:

הלכה ו מתני' [ד] המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח ובימות החמה שלשים יום [ה] ובכרכין אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים שנים עשר חדש [ו] ובחנויות אחד כרכין ואחד עיירות שנים עשר חדש רשב"ג אומר חנות של נחתומין ושל צבעין שלש שנים: **גמ'** *תני כל אילו שאמרו שלשים יום וי"ב חדש לא שידור בתוכן שלשים יום וי"ב חדש אלא [ז] *שיודיעו קודם שלשים יום וקודם י"ב חדש. בית הבד כל שעת בית הבד בית הגת כל שעת הגת. בית היוצרה אין פחות משנים עשר חודש. א"ר יוסי במה דברים אמורים באילין שהן עושין בעפר שחור אבל באילו שעושין בעפר לבן כונס גורנו ומסתלק:

הלכה

פני משה

אמר ר' אילא. דסיפא לא קשיא דתיפתר בשטוענין ברי זה אומר ברי לי שהגדול לקחתי וזה אומר ברי לי שלא מכרתי אלא הקטן ובכי הא מודה סומכוס דעל הלוקח להביא ראיה או ישבע המוכר שהקטן מכר: אם בשזה אומר וכו'. כלומר דר' יוסי מתמה עליה לדברי ר' אילא דלדידיה דמפרש לרישא בשמא ושמא זה אומר שמא עד שלא מכרתי וזה אומר משלקחתי ובהא הוא דאמר סומכוס יחלוקו אבל בסיפא זה אומר גדול וכו' מפרש לה כפשטה דבברי וברי מיירי וכי על זה הוה אמר ר' יוחנן להוציא מדברי סומכוס דהא לא מספקא לן כלל בדברי סומכוס דלא אמר אלא בשמא ושמא אבל בברי וברי לא אמר ולא הוה ליה לר' יוחנן לאקשויי מידי אלא ודאי דלא ניחא ליה לר' יוחנן לפרש רישא בשמא וסיפא בברי והלכך מתמה ר' יוחנן דסיפא משמע להוציא מדברי סומכוס ורישא לא אתייא אלא כסומכוס:

הלכה ה מתני' המוכר זיתיו לעצים. שיקוץ אותם לשריפה והשהא אותם בקרקע ועשו זיתים רעים שאין בסאה שלהם רביעית שמן: הרי הן לבעל הזיתים. דבפחות מרביעית לא קפדי אינשי ורביעית שאמרו חוץ מההוצאה בהוצאת מוליא במסיקתן ובעצירתן ומתני' בסתם אבל אמר לו לקוץ מיד אפילו בפחות מרביעית הרי הן לבעל הקרקע ואם אמר לקוץ כל זמן שירצה אפילו עשו יותר מרביעית הרי הן לבעל הזיתים: עשו רביעית לסאה. חוץ מן ההוצאה: יחלוקו. לפי שההנאה לשניהם ביחד: שטף הנהר את זיתיו. ומוקי לה בגמ' כגון ששטפן הנהר בגושיהן דהיינו עם הקרקע שסביבותיהן שהן יכולין לחיות על ידה ופטורין הן מערלה ובשלש שנים הראשונים הוא דיחלוקו דאע"ג דקרקע של זה מגדלן מ"מ אי לאו גושיהן לא הוי מצי למיכל מינייהו משום ערלה אבל לאחר ג' שנים הכל לבעל הקרקע דאמר ליה אי אנא נטעי מי לא הוה אכילנא לאחר שלש: **גמ'** ר' יוחנן בעי. הא דקתני שטף נהר זיתיו וכו' יחלוקו ואם הרטיבו מחמת קרקע של זה מה הן דינם ומאי קאמרת בהא וכלומר דהאי קתני יחלוקו שהם הא בעל הקרקע מצי למימר אי אנא נטעי מי לא אכילנא וכדמפרש ר' יוסי בן חנינה דברי ר' יוחנן לקמיה: בששטפן בגושיהן. והנו גושיהן של בעל הזיתים: שני ערלה ביניהן. כלומר דלא תימא לפרש דברי ר' יוחנן דאיהו לא מוקי לה בששטפן בגושיהן הא ודאי ליכא דאי ליתא דאי ליכא גושיהן א"כ מאי אית ליה לבעל הזיתים דלימא ליה זיתי גדלו (לימא) ליה עקור איזלך וזיל ועוד דהא בתוך ג' מי מצי אכיל מינייהו אלא ודאי ר' יוחנן נמי מוקי לה בששטפן בגושיהן ושני ערלה איכא בינייהו דר' יוחנן ס"ל דאפי' כשנעקרו בגושיהן אין לבעל הזיתים חלק בהן אלא בתוך שני ערלה דאי לאו גושיהן לא הוי מצי למיכל אבל לאחר שני ערלה לא אהני ליה ולא מידי והיינו דמדייק ר' יוחנן הרטיבו מחמת הקרקע מפני מה הן כדין דחלוקה ומפרש להמתני' דבאמת דוקא בתוך שני ערלה הוא דיחלוקו אבל לאחר מכאן הכל לבעל הקרקע ורב הונא לא ס"ל הכי אלא מכיון שנעקרו בגושיהן מצי למימר זיתי גדלו ולאחר שלש יחלוקו:

הלכה ו מתני' המשכיר בית לחבירו. סתם ולא קבע לו זמן קבוע: בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח ובימות החמה שלשים יום. כלו' הדין הוא שאינו יכול להוציאו קודם הפסח ואם בא להוציאו קודם הפסח צריך שיודיעו שלשי' יום בימות החמה והיינו ט"ו באלול שהוא שלשים יום קודם החג דבימות החמה שכיחי בתים למיגר והוא הדין דבימות החמה גופייהו אם ירצה להוציאו צריך להודיעו שלשים יום מקודם ודיו בכך כיון דבימות החמה קאי הא שכיחי ליה בתי: ובכרכין. שהכל נמשכין שם לגור והבתים אינם מצוין כ"כ צריך להודיעו י"ב חדש קודם יציאתו בין בימות החמה בין בימות הגשמים וכן בחניות בין בעיירות בין בכרכין וכשם שהמשכיר חייב להודיעו כך השוכר חייב להודיעו מקודם ל' יום בעיירות או מקודם י"ב חדש בכרכין כדי שיבקש שכן ולא ישאר ביתו פנוי ואם לא הודיעו אינו יכול לצאת אלא יתן השכר: של נחתומין ושל צבעים. שהקיפן מרובה לזמן ארוך: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ח: לא שידור. לא על זמן הדיר' קאמר אלא שצריך להודיעו קודם שיוציאנו: בית הבד. אינו יכול להוציאו כל שעת עשייה בבית הבד: בעפר שחור. שמלאכתן וטיפולן מרובה: בעפר לבן. לא היו בימיהם מלאכה מרובה כל כך: גורנו. כליו וצרכיו ומסתלק:

רידב"ז

ר"י בעי הרטיבו מה הן פי' מהרא"פ ז"ל אם נתבשלו ולא נתבשלו כל צרכן למי שייך הזיתים דעד כאן לא שמעינן ממתניתין אלא דעד רביעית שאה שייך לבעל הזיתים. ויותר מרביעית שייך לבעל הקרקע אני. אבל האיך הדין בשנתבשלו ולא נתבשלו כל צרכן למי היא שייך ולא איפשטא: **ר"ה** אמר בששטפה בגושיהן וע"ז מפרש ריב"ח. שני ערלה ביניהון. ר"ל בין בעל הזיתים בין בעל הקרקע. ומפרש ריב"ח הא דקאמר ר"ה בששטפה בגושיהן. ע"כ לפ"ז הטענות שביניהם הוא בשני ערלה דטען בעל הזיתים אילו נטעת אתה הי' עליך לשמור שני ערלה. והשתא ע"י גושיהון שלי מותר לאכול בג' שנים הראשונים ולפיכך יחלקו אבל לאחר ג' שנים או בלא גושיהן שייך הכל לבעל הקרקע: רב

מראה הפנים

דאמר סומכוס אפי' בברי וברי והיינו דקשיא לי' עלי' דר' אילא דאם כדבריך לא הוי לי' לר' יוחנן להקשות ולדייק כלום זו להוציא מידי סומכוס. דהא פשיטא לן דסיפא בברי ובר' מיירי אלא ודאי קים ליה לר' יוחנן דאמר סומכוס אפי בברי וברי והיינו דקשיא לי' לר' יוחנן דסיפא זו להוציא מידי סומכוס היא. וכזה מתפרשין דברי ר' יוסי יותר כפשטן. והתם מתרץ לה אליבא דרבה בר ר' הונא דס"ל אליבא דסומכוס אפי' בברי וברי דסיפא איי בבים בבועה עסק הודייתא ביניהם כגון דקטעה לידה. ושמא לא הוי ניחא ליה לר' יוחנן כהאי אוקמתא. ולמאי דסבר כרבה בר ר' הונא אליבא דסומכוס קשיא ליה דסיפא להוציא מידי סומכוס היא. ולכי אומר לי דהאמת והנכון הוא דסוגיא זו אין כאן עיקר מקומה אלא אגב דאיירי במתני' כדין דיחלוקו ואליבא דסומכוס נקט לה הכא. ועיקר מקומה על המתני' דסוף פ"ג דב"ק היו המוקין שנים וכו' המוליא מחבירו עליו הראיה ועלה היו בונים בבית המדרש דר' יוחנן אמר דמתני' להוציא מידי סומכוס היא וכדאמר התם דף ל"ה ע"ב זאת אומרת חלוקין עליו חביריו על סומכים וכו' ועלה קאמר ר' אילא דאפי' תימא דמתני' דהתם כסומכוס אתייא ותיפתר דהמזיק והניזק טוענין ברי וברי ובכי הא מודה סומכוס ומקשה ר' יוסי אם כדבריך בפירוש המשנה לא הוי אמר ר' יוחנן זו להוציא מידי סומכוס דהא לא מספקא לן דלא אמר סומכוס בברי וברי כלל. והכי משמע מסוגיא דהתם דלא קאי אוקמתא ופירושא דרבה בר רב הונא במתני' שם. והרגיל בש"ס הזה לא יהיה כמתמיה כלל כמה שאמרנו. דדרך הש"ס הזה מה דהוו תנו בי מדרשא בעלמא אמתני' מייתי לה עלה דמתני' אחריתא

אי די דאיירי בהאי ענינא ודוגמתו תמצא לעיל פ' כילד סרגל הלכה ז' ובמקומות הרבה. ולכ"ע המסקנא דמתני' כסומכוס הוא אבל למאי דקי"ל כרבנן המוציא מחבירו עליו הראיה כמבואר בדברי הפוסקים: מלבד בדין דסיפא זה אומר איני יודע וכו' פסק הרמב"ם ז"ל בפ' כ' ממכירה הלכה י"א דכשאינה ברשות אחד מהן יחלוקו. ובאמת זה צריך עיון כאשר הניחו כל המפרשים ז"ל בדין זה. שהרי עכ"פ חזקת מרא קמא יש כאן כדמוכח מהסוגיא דאחר דקאמר דקיימא בסימטא פריך ומוקמא אחזקת דמרא קמא וכן מוכרח לדעתו ז"ל ממ"ש שם בהל' לעיל. והכ"י פי' במשנה וכתב ומיהו אין שם אחד מהם מוחזק בו. והוגה כפי'. פי' דליכא למימר אוקמא אחזקה דמרא קמא ואינו בחזקתו של זה יותר משל זה. אפי' אנן אמרינן הכי דיחלוקו. וזה קשה להבין דהיכי משכחת לה במכירה שיהא בה קנין גמור וליכא למימר בה אוקמא אחזקה דמרא קמא. וקשה לנו לפרש דברי הרמב"ם כדרך זה וכמקום אחר יתבאר מזה בעזה"י כ"ה:

שני ערלה ביניהן. למאי דפרישית בפנים מבואר הוא דסבריה דרב הונא כדעולא אמר ר"ל התם דף ק"א ע"א ור' יוחנן ס"ל כרבנן אמר ר"ל וכן הוי המסקנא דדוקא בתוך שני ערלה הוא דיחלוקי ולאחר ג' הכל לבעל הקרקע:

לא שידור בתוכן וכו'. כלומר דלא מיירי בקביעות זמן לדירה ושיהא חילוק בזה בין עיירות לכרכים אלא בשכרו סתם איירי בכך וכך לשבוע או לחדש דלעולם צריך להודיעו מקודם שלשים יום או י"ב חדש כפי חלוקי הדינים השנוי במשנה. וגרסי' עוד שם בתוספתא הבוצר פונדק מחבירו ללינה אין פחות מיום אחד לשביתה אין פחות משבי' ימים

שנויי נוסחאות (סו"ח) זיתיו בד"ו זיתיי.

גליון אפרים באילין שהן עושין בעפר שחור. עיין בבלי ע"ד ע"א ובתוספתא פ"ו:

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פ"ד מהלכו' שכינים הלכה יא טוש"ע חו"מ סי' קח ס"ב
יא
ב מיי' שם הלכה י ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף א
יב
ג מיי' שם סמ"ג עשין לה טוש"ע שם סי' קסח ס"ב
יג
ד מיי' פ"ו מהלכות שכירו' הלכה יא סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' שיב ס"ה
יד
ה ו מיי' שם ועי' במ"מ טוש"ע שם ס"ו
טו
ז מיי' שם הלכה י סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ס

מסורת הש"ס

ב"מ ד"ק
(תוספתא פ"ו)
ב"מ קו ע"א

הלכה ז מתני׳

א המשכיר בית לחבירו המשכיר חייב בדלת ובנגר ובמנעול ובכל דבר שהוא מעשה אומן אבל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו ב הזבל של בעל הבית אין לשוכר אלא ג היוצא מן התנור ומן הכיריים בלבד:

גמ׳ הורי ר׳ יצחק בר חקולה מזוזה מעשה ידי אומן:

הלכה ח מתני׳

ד *המשכיר בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לו לחדשים נתעברה השנה נתעברה למשכיר מעשה בציפורין באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהב לשנה מדינר זהב לחדש ובא מעשה לפני רשב"ג ולפני רבי יוסי ואמרו יחלקו את חדש העיבור:

גמ׳ והיכי. אם בשבא עליו בסוף החדש גביי ליה כולה ואם כשבא עליו בראש חדש א"ל פוק לך. *שמואל אמר כיני מתניתא בשבא עליו באמצע הוזדש. רב אמר דינא דגר. א"ר לא לית פשטא על דא שיטת בן ננס. דו אמר *ביטל לשון אחרון את הראשון:

הלכה ט מתני׳

ה המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית היה קטן לא יעשנו גדול גדול לא יעשנו קטן אחד לא יעשנו שנים שנים לא יעשנו אחד ו לא יפחות מן החלונות ולא יוסיף עליהן אלא מדעת שניהן:

גמ׳ *ריש לקיש אמר במעמידו על גביו. ר׳ יוחנן אמר באומר לו בית כזה אני משכיר לך. אלא *המשכיר בית לחבירו וביקש למוכרו. א"ר אמי לא על דעת שזה ימות ברעב. רבי זירא ור׳ הילא תריהון מרין מכל מקום קני לו. אלא דו א"ל שיבקיה דשרי עד ימלא אנקלווסים דידיה. אתא עובדא קומי רבי ניסי ולא קביל. מה פליג אמרי

פני משה

הלכה ז מתני׳ ובנגר. שנועלין בו את הדלת ותוחבין אותו בחור האסקופה: הזבל של בעל הבית. וכגון שנעשה זבל מתורי דאתי מעלמא שהע"פ שהחצר מושכרת להשוכר לא קנה דבר שבא ממקום אחר והרי הוא של המשכיר ומתורי דשוכר הזבל של בעל השוכר: היוצא מן התנור. אפר ונעשה זבל:

גמ׳ מזוזה מעשה ידי אומן. והרי הוא על המשכיר:

הלכה ח מתני׳ נתעברה לשוכר. ולא ירבה לו שכר חדש שהעבור בכלל שנה: מעשה בציפורין. התם פריך מעשה לסתור דהא רישא קתני או כולה דשוכר או כולה דמשכיר ומייתי מעשה דיחלוקו ומשני חסורי מחסרא והכי קתני ואם אמר לו בי"ב זהובים לשנה מזהוב לחדש יחלוקו דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון ומעשה נמי וכו׳ ואין הלכה כרשב"ג ור׳ יוסי אלא כיון דקרקע בחזקת בעליה עומדת הלך אחר פחות שבלשונות בין שהיה לשון ראשון הפחות ובין לשון אחרון לעולם כלו למשכיר:

גמ׳ והיכי. הא דקתני יחלוקו היכי דמי הוא: אם כשבא עליו בסוף החדש. שכבר דר בו בזה החדש שחולקין עליו ובא המשכיר לתבוע שכרו: גבייה ליה כולה. כלומר של השוכר הוא וכמאן דגבייה כולו הוא דמי ואין מוציאין ממנו מספק: אמר ליה פוק לך. אם עדיין בתחלת החדש הוא יכול הוא להוציאו מביתו דבחזקתו קיימת עד דיהיב ליה שכר כל החדש: כיני מתניתא. כן אנחנו צריכין לאוקמי מעשה דמתני׳ דקאמרי יחלוקו בבא בעליו באמצע החדש וחצי החדש שדר בו אין מוציאין ממנו מספק והחצי האחרון ישלם לו: דינא דגר. דאגר כלומר הדין לעולם הוא עם המשכיר וכדמפרש ר׳ אילא דבריו: לית פשטא על דא שיטת בן ננס. אין אנחנו פוסקים דברי רב אלא כשיטת בן ננס וכלומר דודאי טעמו דכבן ננס ס"ל דאמר לקמן פ׳ בית כור במתני׳ מדה בחבל וכו׳ דלעולם אמרי׳ ביטל לשון אחרון את הראשון. וכן נמי טעמי׳ דרב דתפוס לשון אחרון ולפיכך הדין עם המשכיר:

הלכה ט מתני׳ חייב להעמיד לו בית. לימי שכירותו: היה קטן וכו׳. שיכול לומר לו אי אפשי אלא כמדת הבית הראשון ודוקא שהראה לו מתחלה הבית וא"ל בית כזה אני משכיר לך אבל אם א"ל בית זה ונפל אינו חייב לבנותו א"ל בית סתם יעמיד לו אחר שהוא קרוי בית בין גדול ובין קטן: **גמ׳** במעמידו על גביו. בשהעמידו להשוכר לפני הבית והראהו לו בשעת שכירותו איירי ולפיכך כשנפל אינו רשאי לשנותו לא מקטן לגדול ולא מגדול לקטן: בית כזה. אם אמר לו כזה שוב אין רשאי לשנותו: אלא. לשון בעיא הוא ובהרבה מקומות נשתמשו בלשון אלא ללשון בעיא בהאי תלמודא וכלומר אלא דא מילתא צריכין אנו למילף: וביקש למוכרו. המשכיר בתוך זמנו מי מעכב עליו השוכר: לא על דעת. וכי עלתה על דעת שזה ימות ברעב ואם הוכרח זה למכרו למזונות לא בשביל השוכר הזה ימות הוא ברעב: מכל מקום קנוי לו. כלומר דסברי על תנאי זה הוא דיכול למכור הוא וקנוי הוא להלוקח אלא דהוא אמר ליה המשכיר להלוקח שיבקיה דשרי צריך אתה להניחו להשוכר לשכון בבית הזה: עד ימלא אנקלווסים דידי׳. אנקלווסים העת והעונה עד שימלא זמן שכירות שלו וה"ה אין הקונה הזה מתרצה בכך אינו יכול למכרו: אתא עובדא. כהאי קמי ר׳ ניסי ולא קביל דברי ר׳ זירא ור׳ אילא דאע"ג שלא היה לוקח מתרצה להניחו בבית נוה למכרו: מה פליג. שואל הש"ס אם ר׳ ניסי פליג עלייהו: אמרי

רידב"ז

רב אמר דינא דגר פי׳ לא כשמואל דמוקי ככא באמצע החודש ז"א אלא אפילו בסוף החודש נמי שייך למשכיר והוא משום דמיקמינן כל ספק בחזקת מרא קמא ולא בתר השתא והוא דינא דגר שנתגייר והי׳ לו קמה ספק עד שלא נתגייר קלר ספק משנתגייר פטור מפיאה ולקט. והיא כדאיתא כיר שלמי כמס׳ פיאה אע"פ שספק לקט לקט מ"מ בספק דגר פטור כדמחלק בירושלמי בפ"ד דמס׳ פיאה. ישראל שעיקרו חייב ספיקו נמי חייב. גר שעיקר פטור ספיקו נמי פטור ר"ל במקום דאיכא ב׳ בעלים אזלינן בתר חזקת דמרא קמא. ומזה ידעינן חזקת מרא קמא. וע"כ ס"ל לרב דדינא דמתניתן היא דינא דגר ואפילו בא בסוף החודש נמי שייך למשכיר ולא משום דינא דתפוס לשון אחרון ז"א אלא אפילו היפכא דינר לחודש שנים עשר דינר לשנה נמי שייך למשכיר משום דאזלינן בתר העיקר בקרקע דלא ניידי ולא ידעינן משום משנה וברייתא האי דינא דבדבר דלא ניידי אזלינן בתר העיקר בתר מרא קמא אלא מההוא דגר שנתגייר ומצאתי במהרא"פ ז"ל שמפרש גם כן כעין זה:

א"ר לא לית פשטא על דא שיטת ב"נ דו אמר ביטל לשון אחרון את הראשון פי׳ דר׳ לא מילתא אחריתי קאמר וקאי על המתניתן דרשב"ג ור"י ס"ל דהולכין אחר ב׳ הלשונות היא דלא כשיטת ב"נ דלשיטת ב"נ שייך להמשכיר:

אתא עובדא קומי ר"נ ולא קיבל ר"ל לא הורי כר"ז ור"ה דס"ל דצריך להתנות עם הלוקח שיוותין כל משך ימי שכירותו אלא דיכול למכור ללוקח ע"מ להוציא השוכר מיד. ושאל הגמ׳ מה ופליג אם פליג ע"ד דר"ז ור"ה. ע"ז אמר דלעולם ס"ל כר"ז וכר"ה אך בעובדא דאתא לפניו הי׳ ביתו ממשכונו גבי חד רומא. כן גי׳ המרדכי ז"ל ומפרש שהי׳ הבית ממושכן אצל נכרי רומי אחד בחוב או בארנפרות ואם לא הי׳ פודה הי׳ נחלט הבית ביד נכרי. ע"כ הורי למכרו לישראל. והרשב"א והר"נ ז"ל גורסין ברתי׳ הוית ממשכנא גבי חד רומי. וכתב המרדכי ז"ל. אבל אי לא הי׳ הבית ממושכן גבי חד רומי אלא דצריך למעות אין להוציא השכר בתוך זמנו ואלא יחזור על הפתחים. אך כשהיה הבית ממושכן ביד עכו"ם והי׳ נחלט הבית ונפ"מ לדינא בבית בחו"ל דלהגי׳ ברתי׳ אין נפ"מ בין א"י לחו"ל. אבל בבית לא נאמר הדין הזה אלא בא"י. וכדאיתא במס׳ פסחים פ"ד בירושלמי דהמעשה הי׳ בציפורי ומשום ישוב א"י אבל בחו"ל אין נפ"מ בזה דמה לן אם צריך המעות לפרנסתו או דהבית תהי׳ מוחלט ביד עכו"ם הכל אחד היא:

הגע

מראה הפנים

ימים נגיטואין אין פחות משלשים יום. והרי"ף ז"ל הביא זה בשם הירושלמי אבל הי׳ לפניו מועתק כל התוספתא. וכן הביא דין זה הרמב"ם ז"ל בפ"ו משכירות הלכה ו׳ ושאר אילוקי דיני דהתוספתא לא העתיק אותם כלל:

היוצא מן התנור ומן הכירים בלבד. ז"ל התוספתא שם השוכר בית מחבירו ממתח בידו על מקום התנור ואין ממחה בידו על מקום הכירה בכר הימנו אבל אין ממחה לא על מקום התנור ולא על מקום הכירה אלא מעמיד את התנור במקום הראוי לו ואת הכירה במקום הראוי לה׳ הזבל היוצא מן החצר מה שהוא קולט באויר הרי הוא שלו בברפת ובחצר הרי הן של בעל החצר ע"כ והרי מכאן סייעתא וראיה גדולה לדברי הרמב"ם ז"ל בס פ"ו ה׳ שפסק שאע"פ שהחצר שכורה היא הזבל הבא מן אחרים הרי הוא של בעל החצר וכדמוכח להדיא מן התוספתא וממתני׳ דקתני מן התנור דמשמע שהחצר ג"כ מושכרת לו כמבואר לפי התוספתא דאי לאו הכי היה יכול למחות בידו להעמיד התנור. וכן הוא מפרש בברפת וכו׳ משל בהמות אחרים קאמר. וכן הא דקאמר התם ל"ל בחצר דמשכיר כלומר והשכירה לו אלא שבהמות אינם שלו אלא של אחרים ואפ"ה קנתה לו חצירו:

מזוזה מעשה ידי אומן. לאו במזוזה עצמה קאמר דהא ליכא מאן דפליג דמזוזה חובת הדר היא אלא על מקום מזוזה קאי דס"ל לר׳ יצחק דצריך מעשה אומן לתקנו ועל המשכיר הוא אבל התם לא מסיק הכי אלא כיון, דאפשר בגיבתא דקניא לאו מעשה אומן הוא והרי הוא על השוכר:

שמואל אמר כיני מתניתא וכו׳. כשמואל דהתם דף ק"ב ע"ב וקן רב כדאמר התם דסבירא ליה תפוס ל׳ אחרון והמסקנא כדרב נחמן התם וכדפרישית במתני׳: **ריש** לקיש אמר במעמידו על גביו. וזו כר"ל דהתם מעיקרא ופריך עלי׳ א"כ מאי למימרא ור׳ יוחנן כמסקנא דהתם לרבין אמר ריש לקיש בדתיה:

שנויי נוסחאות (סול"פ) מקום כד"ו ליתא. קני כד"ו קנוי. (סול"כ) אנקלווסים כד"ו אנקלוסים.

כבר לאדן

אתא עובדא קמיה ר׳ יוסי ולא קבל מה פליג אמרי ביתיה דמשכיר ברתיה הוות ממשכנה גבי חד רומי ולא הוה ליה למפרקה בגין כן אורי כר׳ אימי שמכור כנ"ל:

גליון אפרים

רב אמר דינא דגר. אולי נ"ל דינא דר"נ והוא ר"ת ריש גלותא דדאין דיני דפרסאי ב"ק נ"ח ע"ב. ועיין בירושלמי ס"פ המוכר את הספינה שכר"נ עשה לו שלא כדין.

עין משפט נר מצוה

טז א מיי׳ פ"ו מהלכ׳ שכירות הלכה ג סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי׳ שיד ס"א
יז ב מיי׳ שם הלכה ה ועיין בהשגו׳ ובמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי׳ שיג ס"ג
יח ג טוש"ע שם סעיף ד
יט ד מיי׳ שם פ"ז הלכה ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי׳ שיב סט"ז
כ ה מיי׳ שם פ"ה הלכה ז סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יז
כא ו מיי׳ שם סמ"ג שם טוש"ע שם

מסורת הש"ס

ב"ב קס פ"א
ב"מ קב ע"ב
עיין ב"ב קכ
ב"מ קב
(פסחים פ"ד)

מסורת הש"ס

אמרי ביתיה וכו'. כלומר המעשה שהיה כך היה דביתו של זה היה ממושכן אצל עכו"ם אחד ואם לא היה מוכרו כדי לפדותו מידו היה הבית נחלט להעכו"ם ולפיכך הורה כר' אימי להוראת שעה אבל לדינא מודה הוא לר' זירא ור' אילא. וסוגיא זו כתובה גם כן בפ' מקום שנהגו ונשנית בענין אחר:

הדרן עלך השואל

הלכה א מתני' המקבל שדה מחבירו. באריסות למחצה ולשליש ולרביע או בחכירות בכך וכך כורים לשנה: מקום שנהגו לקצור יקצור. ולא יעקור ושניהן מעכבין זה על זה: לעדור. לעקור: לחרוש אחריו. אחר הקצירה ואחר העקירה חורשין כדי להפך שרשים של עשבים רעים שבשדה: כשם שחולקין בתבואה. הך סיפא בקבלנות היא דאלו בחכרנות לא שייכא חלוקה: בזמורות. הקוצים מן הגפנים: ובקנים. המעמידים את הגפנים. ושניהם מספקין את הקנים. מה טעם קאמר מה טעם חולקין בקנים לפי ששניהן מספקין את הקנים החדשים בכל שנה:

גמ' מקום שנהגו לקצור ותלש. טעמא דמתני' מפרש שאינו רשאי לשנות ממה שנהגו ואפילו מטרחא מועטת ליתירתא כמו מקצירה לתלישה: אמר ליה את בעיתה. יכול הוא לומר לו איננו רוצה שתתלוש מפני שאתה עושה להשדה חריבה ואני רוצה שישארו בה מן הקשין שתזבל השדה ותהיה טובה לזריעה. בעיתה מלשון ואשיתהו בתה. ישעיה ה': לתלוש וקצר. אם נהגו לתלוש והוא קצר שישארו הקשין לזבל: אמרין ליה פוק דריתה. לא עם הדיר והזבל שאתה גורם להיות בשדה ואני רוצה שהא שדה שלי נקייה שאינה צריכה לזבל: תני. בתוספתא פ"ט: ה"ז קוצר וכו'. כלומר אלו המלאכות הם על המקבל: החופר. סביבות השדה: והכייל. לשון מודד. כיילא ליה בקבא רבה. שהוא ממונה על מדידת הקרקעות לכל א' וא' כפי גבולו: והאיקונימוס. לשון לע"ז הוא המפקיד הממונה על

פ"ק ד"מ קג (תוספתא' פ"ט)

אמרי' ברתיה הוות ממשכנה גבי חד רומי בגין כן הורי כרבי אימי:

הדרן עלך פרק השואל

הלכה א מתני'

המקבל שדה חבירו מקום [א] שנהגו לקצור יקצור לעדור יעדור לחרוש אחריו יחרוש הכל כמנהג המדינה [ב] כשם שחולקין בתבואה כך חולקין בתבן ובקש כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים ושניהן מספקין את הקנים: גמ' מקום שנהגו לקצור ותלש. אמר ליה את *בעיתה לתלוש וקצר. אמרין ליה פוק דריתה. *תני המקבל שדה מחבירו הרי זה קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר. החופר והכייל והסנטר שומרי העיר והאיקונומוס נוטלין שכרן מן האמצע. הבייר והבלן והספר בזמן שבאין מכח הארים נוטלין מכח הארים מכח בעל הבית נוטלין מכח בעל הבית. אין משנין על מנהג מדינה:

הלכה ב מתני'

[ג] המקבל שדה מחבירו והיא בית שלחין או בית האילן יבש המעיין ונקצץ האילן אינו מנכה לו מחבירו [ד] אם אמר לו השכר לי בית שלחין זו או שדה בית האילן זו יבש המעיין ונקצץ האילן מנכה לו מחכירו: גמ' א"ר יצחק [ה] בשיבש כל המעיין ברם אין הוה עמוק תרתין קומין ואת עביד שלשה קומין עמוק. יכלין מימר ליה לעי ביה והוא סגי: נקצץ האילן. א"ר יצחק בשנקצץ כל האילן אבל אם נשתייר בו [ו] ממטע עשרה לבית סאה. יכיל מימר ליה בקדמיתא הוו דחשין ולא הוו עבדין סגין. ברם כדון הינון דלילין יעבדין סגין:

הלכה

לרכי העיר אלו כלן נוטלין שכרן שהוקבע להן מכל שדה ושדה כך וכך מן האמצע שהמקבל צריך ליתן לפי חלקו: הבייר. החופר בורות העיר ושכרו מכל בית ובית וכן הבלן וספר העיר: בזמן שבאין מכח הארים: שבאין לתבוע חוב הארים שעליו נוטלין מחלקו. וכלומר שזה אין להם שייכות ליטול שכרן מן השדות אלא כל א' וא' משלם כפי המוטל עליו והכל כמנהג המדינ'.

הלכה ב מתני' המקבל שדה מחבירו. בין בקבלנות ובין בחכירות: בית השלחין. לשון משלחי שאין די לה במי הגשמים וצריכה להשקותה: או בית האילן. ובשביל האילן היא חביבה על הארים שנוטל חלק בפירות בלא טורח: יבש. המעיין של בית השלחין ולא פסק הנהר הגדול ואפשר להביא ממנו בדלי: ונקצץ. או שנקצץ האילן של בית האילן: אינו מנכה לו מן חכירו. אם קבלו בחכירות כך וכך כורים לשנה או בקבלנות למחצה לשליש ולרביע אין בעה"ב מפסיד מחלקו דמעיקרא לא גלי דעתיה דמשום המעיין או האילן טפי ליה לפי תנאו: השכר לי בית השלחין זו. גלי דעתיה דבשביל שהוא בית השלחין או בית האילן טפי ליה בתנאיה:

גמ' בשיבש כל המעיין. הוא דפליגו בסיפא דמתני': ברם. אבל אם היה עמוק שתי קומות ואם אתה מעמיקו יותר עד שלשה קומות עמוק יכולין להשקות ממנו: יכלין מימר ליה. להחוכר לעי ביה והוא סגיי לך והטרח בו ותעמיקו ביותר עד שיהא די כדי להשקות ממנו ואפי' אמר לו חכור לי זה אינו מנכה לו מחכירו: בשנקצץ כל האילן. כל האילנות שבו: אבל אם נשתייר. בבית אילן זו אילנות שיש בהן ממטע עשרה לבית סאה אפי' אמר לו חכור לי בית אילן זו אינו מנכה לו מחכירו מפני שיכול לומר לו עכשיו היא יותר טובה ומשובחת שבתחלה הוו דחשין מעורבבין ודוחקין זה בזה ולא היו יכולין לעשות פירות הרבה אבל כמות שהן עכשיו הן דלילין ומרווחין א' מחבירו ועושין פירות מרובין ביותר:

הלכה

מראה הפנים

ברתיה הוות ממשכנה גבי חד רומי. ומה דפרישית בפנים בגי' ביתי' זהו כמו שהביא הרא"ש ז"ל וכן המרדכי בפירקין בשם רבינו מאיר ז"ל בתשו' כגירסתו כפירושו. אבל גי' הספר שלפנינו נותה היא לפי הסוגיא דפ' מקום שנהגו דגרים התם אחר פלוגתא דר' אימי עם ר' זירא ור' לא. ביומי דר' מנא הוות נימורה בליפורין והוון בניהון ממשכנין גבון מדאתתי מיזל לון אפיק ר' מנא כדון כהיא דר' אימי אמר לא דהלא כבר כדעתיה דר' אימי אלא בגין ליפורייא דלא יחלטון בניהון. ופירושו שהיתה גזירא או חיל א' שרויה בליפורי והיו מלוין לאנשי ליפורי מעות על משכון בניהם ובנותיהם וכשרצו ללכת משם ולא היו להם לאנשי ליפורי לשלם החוב ובין כך הירע מעשה כהאי שהשכיר א' בית לחבירו על זמן והורה לו עכשיו ר' מנא למכור את הבית כדי לשלם החוב להעכו"ם ושלא יחלטו בנות ליפורי להם. ועל שם שדרך הא ילות מתחלפות ממקום למקום פעם כאן ופעם במקום אחר קרי להו נימורה מלשון לא יחליפנו ולא ימיר אותו. והיינו נמי דקאמר הכא לא ד-ליג על ר' זירא ור' לא וכר' אימי ס"ל לדינא אלא ברתיה דההוא גברא דהמשכיר הוות ממשכנא גביה חד רומי כעד חובו שהיה חייב לו והורה הוראת שעה כר' אימי למכור ביתו שיהא לו במה לפדות את בתו. וגי' זו ג"כ הובא בב"י סי' ש"ב בשם הרשב"א ז"ל בתשו' ברתיה הות ממשכנתא גבי חד רומאי ולא ה"ל למיפרקה והורה כר' אימי שימכרנה בגין כך הירה כר' אימי כלומר שימכרנה לביתו בשביל לפדות את בתו. וכן הובא הגי' בשי' למכ"א בשם הר"ן ז"ל ברתיה. ומ"מ לדינא חד טעמא ואחד פירושא הוא לכ' הנוסחאות. ודין זה מוסכם הוא והזכירו הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות שכירות הלכה ו' שכתב וכן אם חזר אחר שהשכירו לזה והשכירו או מכרו לעכו"ם או אנס שהפקיע שכירות הראשון ה"ז חייב להשכיר לו בית אחר כמוהו וכן כל כיוצא בזה ונלמד מר"ז ור' אילא דהכא:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

המקבל מקום שנהגו לקצור ותלש וכו'. התם בריש פרקין קאמר ושניהם מעכבין זע"ז הא' אמר בעינא דתיתבן לי ארעאי וכו' והיינו הך דקאמר הכא ובדפרישית לקצור ותלש משום דאמר בעינא תיבנא וזה מעכב וכו' פוק דריתא דבעינא דתינקר ארעאי אע"ג דהאי אמר לא מצינא למיטרח ולתלוש וכמבואר: נוטלין שכרן מן האמצע. התם קאמר כללא דמלתא כל עיקר בלמא ובמירה דבהע"ב יכל נטירותא יתירתא דאריסא. ואין זה שייכות להתוספתא דהתם מצרכי שמירת השדה עצמה קאמר והך דתוספתא משכר המשתלם להממונין ותופרין ושומרי העיר ובאר צרכי העיר ים לפי הבתים אן השדות מיירי והכל לפי המנהג. והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות לא הביא התוספתא משום דנכלל במה שאמרו הכל כמנהג המדינה:

בשיבש כל המעיין וכו'. הרא"ש ז"ל מביא להא דהכא וכן פסק הטור בסי' שכ"ב והאריכו בו המפרשים ז"ל. ולענ"ד נראה שהא דהרי"ף והרמב"ם ז"ל השמיטו לה דהיה נראה להם דדברי האי ש"ס לפרושי דינא דאמר ליה חוכר למחכיר קאמר חכור לי זה וכפשטא דמתני' ובהא חילק הש"ס דאם לא יבש כל המעיין ולא נקצץ כל האילן יכול הוא לומר לו עדיין אני מקיים כפי התנאי ולך והטרח עצמך וכו' וכן באילן כדון אינון דלילין וכו' אבל לאחי דפסקו ז"ל כרבינא דהתם דף ק"ד ע"א אידי ואידי דא"ל מחכיר לחוכר וכו' וכלומר אף דבמתני' משמע דא"ל חוכר למחכיר איסו דינא קמ"ל וכדלקמן דכא"ל מחכיר לחוכר ליכא לחלק אלא בהכי דהיכי דקאי בגוה א"ל זה ולמה ליה למימר בית השלחין זה אלא דוקא כדקיימא השתא. ופירשו הם ז"ל להסוגיא הכי דהא לכאורה קשה היכי מפרש רבינא להמתני' דקתני להדיא דא"ל חוכר למחכיר אלא דהלעת הדברים כך הן דהא מסתמא מדרך החוכר לחקור אחר חכירות שדה אשר ימצא לו וכתחלה ודאי החוכר הוא שאמר למחכיר אם יש לך שדה לחכור או חכור לי זו והמחכיר הוא שמשיבו זו וזו אני מחכיר לך. וא"כ לא מוקמינן ש"ס דאיהו ס"ל היכי דא"ל חוכר למחכיר קפידא וכלומר שהחוכר הוא לבדו ש"ל להמחכיר חכור לי זו והמחכיר לא השיבו כדבריו אלא שחכר לו ככך וכך כפי תנאם בזה אמרינן דעל קפידת החוכר נשאר תנאי החכירות ודוקא כדקיימא השתא אבל אם המחכיר השיבו זו אני חוכר לך רצונו לומר כזו לשמא בעלמא שכך היא נקראת אבל לא בשביל המעיין או האילנות אני מעלה בענין החכירה והקבלנות זו היא סברת שמואל ורבינא איפכא ס"ל דאדרבה כשהחוכר א"ל בתחלה חכור לי זה כדקתני במתני' והמחכיר השיבו אחכיר לך זה ולמה היה לו לחזור ולומר זה אלא דוקא כדקיימא השתא קא"ל והשכים עם החוכר על קפידא דידיה. וסברא זו יש ללמוד מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ' הנזכר בהלכה ד' ה"ם עומד כתב

שנויי נוסחאות (שו"ג) כרבי אימי במרדכי בבא מציעא פ' השואל סימן שס"ב הגירסא בר אמי. (שו"ד) הבייר בד"ו הבייר.

עמודי ירושלים

ברתיה הוות ממשכנה כו'. עי' בשדה יהושע שכתב ביתיה הכי גרסינן ולא ברתיה כדכתב בספרי דפוס עכ"ל ובאמת עיקר הגירסא ברתיה וכמ"ש הב"י בח"מ (סי' ש"ב) בשם הרשב"א. וכ"ה בשיטה מקובצת לב"מ בדברי הרמ"ב בשם הר"י ן' גיאות. ועי' ביאורו במראה הפנים שהאריך בזה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ח מהלכ' שכירות הלכה ו סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ ס' שכ ס"ב

ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

ג מיי' שם הלכה ד סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שכב ס"א

ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב

ה טוש"ע שם בהג"ה

ו רו"ם

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פ"ח מהלכו' שכירות הי"ג סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' שכח ס"ב
ח
ב מיי' פ"ו מהלוין ה"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' רלב ס"ו בהג"ה
ט
ג מיי' פ"ח מהלכו' שכירות הלכה ח סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' שכ ס"ד
י
ד ה מיי' שם הלכה יב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שכח ס"ו
יא
ו מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם
יב
ח מיי' שם הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם וע"י שכב ס"ה

הלכה ג מתני' המקבל שדה מחבירו. למחצה ולשלים ולרביע דאי בחכירות לא שייכא שמין דחכירתו הוא יתן: אם משובה בה הובירה. שלא חרש ולא זרעה: אם אוביר. אעשנה בורה: ולא אעביד. ולא אעשה בה פעולה הראויה לה: אשלם במיטבא. כפי מה שהיתה ראויה לעשות אם היתה חרושה וזרועה כראוי:

גמ' הדא אמרה. לאו על האי מתני' קאי אלא איידי דשנויה האי סוגיא בפ' איזהו נשך על התוספתא הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר ולא לקח אין לו עליו אלא תרעומות ועלה אמר ר' יצחק התם הדא אמרה וכו' דאין זה אלא כמבטל כיסו וריוח של חבירו ואגב דנקט שדה דזהו הנלמד ממתני' דהכא נקט לה לכולא מילתא: המבטל שדה חבירו. כדינא דמתני' שהובירה חייב לשפות לו לפייסו ולשלם כפי השומא הראויה שכך כותב לו אם אוביר וכו': המבטל ספינתו וחנותו. שהבטיחו להתעסק ולהטפל בהן ולא עשה מהו אם לשדה דמיא דמלוי בהן הריוח או כמבטל כיסו כגוונא דין הנזכר דמיא דמי יימר דהוי משתכר ביה ד"ן קרובין ג"כ להפסד ולא איפשיטא:

הלכה ד מתני' המקבל שדה מחבירו. הא ליתא אלא בחכירותא דאי בקבלנותא פשיטא מי מלי מימר ליה מאי איכפת לך: ולא רצה לנכש. לנקות התבואה מעשבים רעים שמתישין כח הקרקע ומעכבין את התבואה מלעלות: מה איכפת לך. אם יחסר חלקי הואיל ואני נותן לך חכורך שפסקתי עמך: ומעלה לפני עשבים. ואפי' אומר לו באחרונה אני חורש אותה אין שומעין לו משום דאומר לו כשי דעקרת שרשי העשבים סוף סוף אם תניח עכשיו העשבים עד שיזריעו יפלו הזרעים לארץ. וילמחו לשנה הבאה ולאלו לא תועיל החרישה: המקבל שדה מחבירו. הא ליתא אלא בקבלנותא דאי בחכירותה מה לו לבעל השדה אם יחדל מלהטפל בה סוף סוף חכירו הוא נותן לו: ולא עשת. תבואה אלא מעט

הלכה ג מתני' המקבל [א] שדה מחבירו אם משובה בה הבירה שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותנין לו שהוא כותב לו *אם אוביר ולא אעביד אישלם במיטבא: **גמ'** *א"ר יצחק הדא אמרה המבטל כים [ב] חבירו אין לו עליו אלא תרעומת המבטל שדה חבירו חייב לשפות לו. המבטל ספינתו וחנותו מהו:

הלכה ד מתני' המקבל [ג] שדה מחבירו ולא רצה לנכש אמר לו מה איכפת לך הואיל ואני נותן לך חכורך אין שומעין לו שהוא אומר למחר את יוצא ממנה והיא מעלה לפניי עשבים המקבל שדה מחבירו ולא עשת אם יש בה כדי להעמיד [ד] כרי חייב להיטפל בה א"ר יהודה מה קיצבה כרי אלא אם יש בה כדי ניפלה: **גמ'** כמה *כדי להעמיד בה כרי ר' יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי ובלבד כדי שיעמיד [ה] הרחת. ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה והוא שיהא בית מכנס שלה מלמעלה. ר' יהושע בן לוי אמר חוץ [ו] מיציאותיו של זה ר' יוסי בן חנינה אומר חוץ מיציאותיו של זה ושל זה. *א"ר אבהו כדי ניפלה כדי הזרע הנופל בה:

הלכה ה מתני' [ז] המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מחכירו ואם אינו מכת מדינה אינו מנכה לו מחכירו ר' יהודה אומר אם קיבלה ממנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה מחכירו: **גמ'** רב *הונא אמר בשנשדפה [ח] כל אותה הרוח שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן והוא שזורעה. דו יביל מימר ליה אילו הוות זרעתה הוות עבדה סגין.
הגע

ובא לו האחרים למנוע מלהתעסק בה עוד שאין בה כדי טרחו: אם יש בה. מתבואתה כדי להעמיד כרי וכדמפרש בגמ': מה קיצבה כרי. מה קצבה יש אם קצבתם לו שיעור כרי לחיוב טיפול שדה גדולה וכן לשדה קטנה אין זו קצבה: אלא אם יש בה כדי ניפלה. כדי שיעור הזרע ממה שזרע בה חייב להיטפל בה ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' ובלבד כדי שיעמיד הרחת. שזורין בה התבואה אם יש כל כך תבואה שאם תוחבין בתוכה הרחת עומדת זהו כרי: והוא שיהא בית מכנס שלה מלמעלה. העץ שהרחת נכנס ודבוק בו יהא לבדו מלמעלה וכלומר שצריך שתהא הרחת מכוסה בתבואה כולה עם הלדדין שלה: חוץ מיציאותיו של זה. של הבעה"ב או של האריס הוא שצריך שיהא הכרי מלבד זה: של זה ושל זה. כלומר חוץ מן ההוצאה של שניהן הוא שצריך שיהיה כדי כרי: כדי ניפלה. דקאמר ר' יהודה כדי הזרע שנפל בה וע"ש שזורעין במפולת יד קאמר כדי ניפלה:

הלכה ה מתני' המקבל שדה מחבירו. הא ליתא אלא בחכירות' דאי בקבלנותא מאי מנכה איכא מה שימלאו יחלוקו: אם מכת מדינה היא. שאכל החגב או נשתדפו רוב שדות של אותה העיר: מנכה לו מחכירו. לפי ההפסד שאירעו: אינו מנכה לו מחכירו. ואפי' נשתדפו כל השדות של בעל הקרקע יכול הוא לומר מזלך הוא שגרם הואיל ולא נשתדפו רוב שארי השדות של אותה העיר: בין כך ובין כך. אפילו מכת מדינה היא אינו מנכה לו שבעל המעות לא נגזרה גזירה ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' כל אותה הרוח. כל השדות הסובבות אותה מכל הרוחות נשתדפו זו היא מכת מדינה: והוא שזורעה. ואכלה חגב או נשדפה מנכה לו אם מכת מדינה היא אבל לא זרעה כלל יכול הוא לומר לו אלו היית זורעה אפשר שהיתה עושת פירות הרבה וכדמפרש ואזיל:
הגע

מסורת הש"ס
ב"מ דף עג ע"ב (לעיל פ"ח הלכה ג)
ב"מ קה
(פאה פ"ה)
ב"מ קה ע"ב

מראה הפנים

בתיך השדה וא"ל בית הבלחין הזה אני משכיר לך וכו' וכודאי לא איירי שפתח המשכיר עם השוכר לומר לו כן דמנין היה יודע ברצונו לשכור ממנו אלא מסתמא כשמלאו עומד בתוך השדה התחיל השוכר ואמר לו שכור לי זה וכשהשיבו בית הבלחין הזה אני משכיר לך דעתו היה כמות שהיא עתה. ואם שלא ביאר הוא ז"ל בפירוש כן נראה מדבריו שמסתמא כן הוא. וזהו שסיים שהרי הוא עומד בתוכה ולא אמר לו הזה אלא כמו שהוא אומר כמות שהיא עתה אני משכיר. ואם דמיירי שלא א"ל השוכר למשכיר בתחלה כלום אלא שהמשכיר הוא שפתח עמו בדברים א"כ ודאי מדרך לומר לו כן בית הבלחין הזה אני משכיר לך אם רצונך לשכרו ומדדייק ליה דלמה א"ל הזה אלא כמי שאומר וכו' נראין הדברים שאחר שא"ל השוכר למשכיר שכור לי זה השיבו המשכיר כן והשתא מדייק שפיר. ובזה מיושב נמי דיוקא לרבינא ממתני' כדלעיל ול"ג למה שכתבו התוס' דלאו דוקא נקט וכו' וזהו לשיטתם שעולה כפי פי' הרמב"ן והרשב"א ז"ל ובמה שכתב הרמב"ם האי דינא בין בשוכר בין במקבל וזהו כרב ספא שם שני תרתי מתני' קמייתא משכחת לה בין בחכרנותא בין בקבלנותא ועיין לקמן מה שכתבתי מזה בהלכה ח' ד"ה המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות וגם נתבאר לכל הפירושים א' אל אחת ותמלא נחת: **אם** מבוכה בה הובירה. וכן הוא בנוסחת המשנה בהרי"ף וכן בעתיק הרמב"ם ז"ל בסוף הפרק שם. ונראה דיש ללמוד מזה דאע"ג שלא כתב לו ממש לשון זה כמו שכתב דתנאי ב"ד דמי כמ"ש התוס' שם ד"ה שיה דורש ואפי' לא נכתב כאילו נכתב. וכ"כ הרא"ש ז"ל וכ"כ הה"מ שם בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל וזהו מבוכה בה נתחייב בה דתנאי ב"ד הוא:

הדא אמרה המבטל כיסו וכו'. כבר כתבתי באיזהו נשך הלכה ג' בשם הסמ"ג דפסק כן וכן בחנות וספינה פסק דפטור משום דבעיא דלא איפשיטא היא ולקולא להנתבע ובשדה חייב כדנלמד ממתני'. וכן הוא בהג"א במתני' כאן:

חוץ מיציאותיו של זה ושל זה. וכן אמר התם דף ק"ה ע"א חוץ מן ההוצאה וכמו שפסק הרמב"ם שם באתים וכדברי ר' ינאי דקאי ר"ל כוותיהו ומפרש שאתים באמרו חוץ מן ההוצאה:

כדי הזרע הנופל בה. וכן פי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה ואחריו נמשך הב"י בשטור מה שזרע בה. ורבינו ז"ל פי' שיכול לחזור ולזורעה לשנה הבאה מתבואת שנה זו. והיינו הך. ובריש פ"ה דפאה תנן הרוח שפיזר את העמרים וכו' רשב"ג אומר נותן לעניים בכדי נפילה ומפרש התם ר' אבהו בהאי תלמודא ארבעת קבין לבית כור ומקשה הש"ס דר' אבהו אדר' אבהו דהכא אמר כנופל לה כדי לזורעה והכא הוא אמר הכן ולא משני מידי ונראה דלא תב הש"ס להאי קושיא דהאי הכא דעיקר קפידא הוא על כדי זריעה שאז חייב האריס לטפל בה באפשר בתגלת לשנה הבאה אבל התם מה שייך כדי זריעה ונותן לעניים ד' קבין למקום שזרעו בו כור והוא הפי' בית כור דפשיט לי' ר' אבהו לר' זעירא התם בפאה וכדאמר בתלמודא דילן בפרקין בם ע"ב וכן פי' הרמב"ם בחבורו פ"ד ממתנות עניים הלכה ה' למאי דפסק שם כרשב"ג. וזהו הטעם הנכון לפירוש הרמב"ם בחבורו וכפי' הר"ב שם דר' אבהו בעצמו שפי' הכא כדי זריעה פי' שם כדרך אחר ומטעמא דאמרן ופסק כרשב"ג דהתם משום דשקיל וטרי בש"ס אליביה ולפרש דבריו:

המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב וכו' פי' רש"י ז"ל הא ליתא אלא בחכרנותא וכו' כמה שהבאתי בפי' המשנה והרמב"ם ז"ל בפ"ח משכירות כתב כדין זה בהלכה ה' השוכר או המקבל שדה מחבירו ותמה עליו הה"מ ע"ש שתירץ ולא כלום. ובפי' למב"א ז"ל מביא בשם הרמ"ך ז"ל אהא דקאמר התם אילו זרעתה חיטי הוה מיקיים בי ותגזר אומר ויקם לך ונראה לומר דהאי דינא דיינינן בין בחכרנותא בין בקבלניתא למחצה לשלים דכיון דשני משלותי' פושע הוא ומאי נמי א"ל אילו לא שנית הוה מקיים בי ותגזר אומר וגו' וכן נראה מלשון הר"מ שכתב השוכר או המקבל עכ"ל וזה נראה דדבריו שכתב המקבל משום סיפא נקט לה והב"י קבע בש"ע לפי פי' הה"מ ופי' הרמ"ך הוא הנכון ועיין לקמן הלכה ח':

רב הונא אמר בשנשדפה כל אותה הרוח. זהו כדעולא התם ורב יהודה קאמר כגון דאישתדוף רובא דבאגי וכתב הרי"ף ז"ל וסוגיין כרב יהודה. ומשום דשקיל וטרי הש"ס אליביה וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם וכן הסוגיא דהכא לקמן מוכרחת כרב יהודה ובדפריבית

שנויי נוסחאות (סוכ"ס) מנכה מחבירו נד"ו מנכה לו מחבירו.

עמודי ירושלים

ובלבד כדי שיעמוד הרחת ר' אבהו בשם ריב"ח והוא שיהא בית מכנס שלה מלמעלה. עי' מה שפי' הפ"מ ופירושו דחוק ולא ראה דברי הרשב"א בש"מ לב"מ (ק"ה א') שכ' נ"ל דה"ש לכאי גירסא שהוא מקום הכונס ובית יד שלו מלמעלה או כדי להעמיד הרחת על בית יד שלו ומקום הכונס למעלה ושום כל שאין כונס שלו רואה פני חמה ואמר דכדי להעמיד הרחת מבית (נ"ל אבית) הכונס שלו קאמר והוא השיעור המועט יותר כו' יעו"ש וא"ש דברי הירושלמי:

מסורת הש"ס

ב"מ קו

(תוספתא דמאי פ"ו)

הגע עצמך שהיו שדות אחרו'. ולא יכיל מימר ליה קודשא בריך הוא מגלגל עם רשיעייא. היו *שם שדות אחרות ולקו. יכול מימר ליה עד כא הוינא חייב בה מיכא ולהלן לינה חייב בה:

הלכה ו מתני'

[א] המקבל שדה מחבירו בעשרת כור חטים לקת נותן לו מתוכה היו חיטיה יפות לא יאמר לו הרי אני לוקח מן השוק אלא נותן לו מתוכה:

גמ' *תני המקבל שדה מישראל מעשר ונותן לו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בין מאותו המין בין מאותו השדה תורם ונותן לו אבל משדה אחרת או ממין אחר מעשר ונותן לו. ר' מאיר אומר אף מאותה שדה מאותו המין תורם ונותן לו אבל משדה אחר או ממין אחר אין מעשר ונותן לו:

הלכה ז מתני'

[י] המקבל שדה מחבירו לזורעה שעורין לא יזרענה חיטין חטין יזרענה שעורין רשב"ג אוסר [י] קטנית לא יזרענה תבואה תבואה יזרענה קטנית רשב"ג אוסר: גמ' ניחא שעורין לא יזרענה חיטין חיטין לא יזרענה שעורין. ואתייא כר' לא או כדברי הכל.

במקום

פני משה

הגע עצמך שהיו שדות אחרות. כלומר הרי אנו רואין שדות אחרו' שנשתדפו רובן ומאי אהני ליה אלו היה זורעה: ולא יכיל. ומשני וכי לא יכול לומר לו קודשא בריך הוא מגלגל עם רשיעייא מאריך אף עמהם ואפשר דהוה מתרחיש ניסא לדידי דלא לישתדיף: היו שם שדות אחרות ולקו. כלומר שדות אחרות של החוכר ושהיו שם משמע הכי לפי שדרך לחכור שדה אצל שדותיו של עצמו ולקו ונשתדפו גם שדותיו: יכיל מימר ליה. המחכיר עד כא הוינא חייב בה עד כאן היית יכול לומר שמזלי גרם ונשתדפו שדותי בתוך רוב השדות העיר: מיכא ולהלן. כלומר השתא לית אנא חייב בה שבודאי מזלך הוא שגרם זה שהרי לא נשתייר לך כלום משדות שלך ואינו מנכה לו מחכירו:

הלכה ו מתני' המקבל שדה מחבירו. בחכירות דאי בקבלנות פשיטא כל אחד זוכה ומחייב בחלקו: לקת. שהיו חטיה שדופו' נותן לו עשרה כור חטים שפסק עמו מתוכה מחטים שדופות הללו ומשום הסיפא נקט לה: היו חטים יפות לא יאמר לו. אני פסקתי עמך עשרה כור חטים סתם והריני לוקח מן השוק ונותן לך אלא נותן לו חטים היפות מתוכה: גמ' תני. בתוספתא דמסכת דמאי פ"ו. והגי' דהכא חסרה ונשתבשה בספרי הדפוס וה"ג התם המקבל שדה מישראל תורם ונותן לו ר' מאיר אומר מעשר ונותן לו ר' יהודה אומר אם נתן לו מאותה השדה ומאותו המין תורם ונותן לו משדה אחרת וממין אחר מעשר ונותן לו וחכ"א אם מאותו שדה נתן לו בין מאותו המין בין ממין אחר תורם ונותן לו אם משדה אחרת נתן לו בין מאותו המין בין ממין אחר מעשר ונותן לו ע"כ. ובמקבל בחכירות איירי דאלו בקבלנות הא תנן התם דחולק ונותן לפניו וא"צ לא לתרום ולא לעשר ובחוכר הוא דפליגי ת"ק סבר דחיוב התרומה הוא על המקבל ואחר שיתרום נותן לו כפי תנאו ובעל השדה מעשר אחרי המעשרות ור"מ סבר אף מעשר ונותן לו ור' יהודה סבר דוקא אם נתן לו מאותה השדה ומאותו המין הוא דאינו חל חיוב המעשרות על המקבל אבל אם נתן לו משדה אחרת אפי' מאותו המין או שנתן לו ממין אחר ואפי' מאותה שדה כגון שזרע בהשדה מין אחר צריך לעשר כל המעשרות ואח"כ נותן לו חלקו של בעל השדה מן המעושר וטעמא דאי לאו הכי הוי כפורע חובו בטבל והוי כמוכרו אבל אם נותן לו מאותו השדה ומאותו המין לא הוי כפורע חובו וחכמים סברי דהכל הולך אחר אותה השדה לענין חיוב המעשר אבל לענין תרומה לד"ה על המקבל לפי שאי אפשר לגורן שתיעקר אא"כ נתרמה. ואיידי דתני במתני' דהכא דנותן לו מאותה השדה ומאותו המין מייתי הש"ס להאי תוספתא דפליגי בענין חיוב המעשרות בהאי דינא:

הלכה ז מתני' המקבל שדה מחבירו. הא ליתא אלא בחכירות דאי בקבלנות אמרינן תכחוש ארעא ולא ליכחוש מרה והרי הוא נהנה בשינוי של זה: לא יזרענה חטין. שהחטים מכחישות את הקרקע יותר מן השעורין: קטנית לא יזרענה תבואה. שבקרקע שלהן התבואה מכחשת אותה יותר מן הקטנית: גמ' ניחא. על רשב"ג פריך דאמאי אוסר בשתיהן ניחא שעורין לא יזרענה *חטים דאיכא טעמא שמכחישות את הקרקע חטין לא יזרענה שעורין בתמיה ומשני ואתיא כר' לא או כד"ה וכו'. הך מילתא דר' לא וכר פלוגתיה נשנית בפ"ו דדמאי וצריכין אנו לבאר הסוגיא דהתם במקצתה כדי להבין הסוגיא שלפנינו דהתם תנן במתני' ריש הפ' המקבל שדה מן הישראל ומן הכותי יחלק לפניהם החוכר שדה מישראל תורם ונותן לו א"ר יהודה אימתי בזמן שנתן לו מאותה השדה ומאותו המין אבל אם נותן לו משדה אחרת או ממין אחר מעשר ונותן לו. החוכר שדה מן העכו"ם מעשר ונותן לו. ומדייק הש"ס התם בסוף הלכה א' על דברי ר' יהודה דלפרש דברי ת"ק קאי. הא מאותו המין שלא מאותה השדה שלא מאותו המין מעשר ונותן לו תני ר' חייא מאותה השדה בין מאותו המין בין ממין אחר תורם ונותן לו שדה אחרת בין מאותו המין בין ממין אחר מעשר ונותן לו מתניתא כרשב"ג מה דתני ר' חייא כחכמים ופליגא אתיין מתני מתניתין

במקום

קרבן העדה

הגע עצמך שהי' שדות אחרות ולא יכול מימר גי' המרא"פ ז"ל ולא לקו הכי נאמר הואיל ולא לקו גם הם אין זה מכת מדינה. ע"ז אמרינן דיכול מימר לי' קוב"ה מגלגל עם רשיעיא. היו שם שדות אחרות ולקו ר"ל אם לא היתה מכת מדינה אך ששדות אחרות של מחכיר הי' שם סמוך לזה השדה ולקו. הא לפ"ז יכול החוכר למימר הרי חזינן דמזלך גרם. ז"א דיכול מימר לי' ר"ל המחכיר יכול מימר לי' להחוכר עד כאן הוינא חייב. ר"ל עד אותו השדה הייתי חייב למקום לפרוע משדות הללו מכאן ולהלן לא הוינא חייב לא הי' נשתדף יותר אלא מזלך גרם:

ניחא שעורין לא יזרענו חיטין משום דמכחשי לארעא חיטין אמאי לא יזרענו שעורין וקמקשה על רשב"ג. ומשני ותייא כר' לא ר"ל כר' לא דסבירא ליה לקמן בה"ח דאין זורעין שעורין אחר שעורין ולא חיטים אחר חיטים. דלפיכך בשקיבל לזרוע פשתן לא יזרע חיטין דשמא רוצה בעה"ב לזרוע בשנה הבא חיטין וכיון שיזרע חיטין בשנה ההיא לא יוכל שוב לזרוע בשנה הבא. כן גם הכא בשקיבל לזרוע חיטין לא יזרע שעורין משום שרוצה לזרוע בשנה הבא שעורין א"כ דאתיא כד"ה ר"ל דרבנן נמי מודי לרשב"ג דכאתרי' דרשב"ג הוא

במקום

עין משפט נר מצוה

[א] מיי' פ"ח מהל' שכירות הלכה ז סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' שכג ס"א

[י] ב ג מיי' שם הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שכד ס"א

מראה הפנים

וכדפרישית דאזלא כסוגיא וכמסקנא דהתם בענין החילוק דאישתדוף שדות המחכיר ובין אישתדוף שדות החוכר:

בעשרת כור חטין ולקת נותן לו מתוכה. דין דרישא לכאורה לא איצטריך אלא משום סיפא נקט לה כדפרישית. ויש לומר נמי דהא קמ"ל דוקא אם זרעה המין שקבל עליו אבל אם שינה אע"פ שלקתה נותן לו מן היפות המין שקבל עליו וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל שם הלכה ז' כדין דאספסתא וגלמד מהאי עובדא דהתם ההוא גברא דקביל ארעא וכו' וכן נוכל לדייק כן ממתני':

תני המקבל שדה מישראל וכו'. מבוארת התוספתא כדפרישית בפנים. ומוכחא התם דבחוכר איירי דבריש הפ' תני התם דין המקבל ואח"כ דין דהחוכר והדר תני לה להך ברייתא ולפ"ז אתיא הא דר' יהודה דתוספתא כר' יהודה דמתני' דהתם ריש פ"ו דקאי אדברי ת"ק א"ר יהודה אימתי וכו' ולא בא אלא לפרש ובמקבל הדין דיחלק לפניהם בין בישראל וכו' וא"צ לא לתרום ולא לעשר ובחוכר יש חילוק בין תרומה למעשר ובין נותן לו מאותו השדה ומאותו המין וכו' וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל כהמתני' בפ"ו ממעשר הלכה י"א. ומה שכתב הר"ב שם ומסתבר דמנכה לו התרומה מחכירתו דמ"מ תרומה ממעשר וזהו דעת הר"ש ז"ל והתי"ט לא כתב בזה כלום ואין זה כדעת הרמב"ם דמבואר להדיא בדבריו שם דאינו כן שכתב אם נתן לו מזרע אותה שדה תורם ואח"כ נותן לו מזו שקצץ ליתן לו ובעל השדה מעשר לעצמו. הרי דאחר שתורם נותן לו מה שקצץ ליתן לו וע"ש:

קטנית לא יזרענה תבואה תבואה יזרענה קטנית. ונוסחא דהתם בהפך. וגי' הרי"ף כנוסחא דהכא וכן גי' הרמב"ם ז"ל שם הלכה ט' והם היו גורסין גם בסוגיא דהתם דף ק"ו ע"א בהפך מתני ליה רב יהודה לרבין תבואה לא יזרענה

קטנית וכו' כמו שמבואר בדברי המפרשים ז"ל. ומה שהקשה בסמ"ע סימן שכ"ח והאריך בתמיהתו וכתב ליישב בדוחק ובדרישה כתב ליישב בדרך אחר. וראיתי בדרישה שיישב גם שם בדוחק ה"נה וכתב דרישא דמתני' איירי בחכירות וסיפא בקבלנות. וזה ליישב דברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל. ובהדיא כתב הרמב"ם בדין זה דחוכר שדה מחבירו ולא הזכיר המקבל. ובעצמו העיד בסוף דבריו שם וכתב ואפשר שכן הוא מטעות לשון הרמב"ם וכו' שהוא בחכירות וע"ש וא"ל לפנים שדעת הרמב"ם לפרש כל המשנה בחכירות ולא בקבלנות. ובעיקר התמיהא ובמה שכתב וסברא רחוקה לומר שבא"י הטבע של הארץ מהופך מבבל שהתבואה מכחיש יותר. הוא ז"ל שאנן מנעוריו ושוקט על שמריו היה ונגולה לא הלך. ואני בתוך הגולה ובעינינו ראינו ובאזנינו שמענו שטבע הארץ נשתנית ונחלפת לפי שינוי וחילוף האקלימים וכמה שנשתנית בארץ איטליא אשר אני שוכן בה כעת מכמות שהיא בארץ אשכנז ובשארי ארצות בענין גידולים מהתבואה ומהפירות ושינוי טבעה ומזג בני אדם היושבים עליה ואמרו בסוף כתובות מה צבי קל מכל החיות כך ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל פירותיה הרי שנשתנית לטובה. והנה התורה העידה לשבח הארץ הטובה והברוכה. לא כארץ מצרים היא אשר אליה סמוכה יותר מבבל ומארץ כשדים ההפוכה. וכמו כן נשתנית טבעה משכונותיה סביב ובעניניה ושידורה בשווה בכל וערוכה. שמקום יזכני במהרה להעלות בתוכה בשמחה ולנשק כיפי למיגנדר בעפרה באהבה כפולה וכרוכה. ובימינו יקוים המקרא ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה:

ואתייא כרבי לא או כדברי הכל. ככר באורתי בפנים בהסוגיא דדמאי ומתוכה להבין בסוגיא דהכא ומבואר הוא דהכ"מ בין ליבנא קמא. לליבנא בתרא דהתם בהלכה א' דלולי קמא פליגי הכא רשב"ג וחכמים ולאית דאיתן מתני לא פליגי אלא

שנויי נוסחאות (סוי"א) השדה בד"ו שדה. (סוי"ס) ואתייא בד"ו ותייא.

גליון אפרים ואתייא כר' לא. הכונה למה שאמר ר' לא לקמן בהלכה ח'. ומיירי בשנה שעברה זרעה שעורין משו"ה אוסר רשב"ג לזרוע שעורין. וכתרוץ אביי בבבלי וכמ"ש התום' שם:

ט

עין משפט נר מצוה

במקום פלוני לא נהגו לעשות שעוריים כפליים בחטין מה דתני ר' חייא במקום שנהגו לעשות שעורים כפליים בחטים. וזה פירושא דליסנא קמא ס"ל דמתני' ור' חייא בתוספתא והוא כחכמי' שהבאתי בהלכה דלעיל פליגו בפלוגתא דרשב"ג וחכמים דהכא דתנא דמתני' ס"ל כרשב"ג דעל המין קפדינן וכדאמר הכא אפי' לזרעה חטים לא יזרענה שעורים והלכך ס"ל להאי תנא דהתם דאם נותן לו ממין אחר ממה שקיבל עליו לזרוע בהשדה צריך שיעשר ונותן לו דלאדעתא דהכי לא הורידו בעל השדה ואם היה נותן לו מאותה השדה ומזה המין שקיבל עליו היה מתרצה בעל השדה שיתן לו זה בלתי מעושר והוא יהיה מפריש המעשר מחלקו ולאדעתא דהכי הורידו מה דתני ר' חייא דהכל הולך אחר אותה השדה וליכא קפידא במין כחכמים דהכא דלפעמים מתרצה בעל השדה כשזה זורעה מין אחר כגון א"ל לזרעה חטים

טו
א ב מיי' פ"ח מהלכו' שכירות הלכה י טוש"ע חו"מ סי' שכת סעיף א

במקום שאין שורין כפליים בחיטין אבל במקום שמעלין שורין כפליים בחיטין זורעה שעורים:

הלכה ח מתני' א

*המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן ואין לו קורת שקמה י קיבלה ממנו לשבע שנים שנה ראשונה זורעה פשתן (*המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן) ויש לו קורת שקמה:

גמ'

במקום שאין שעורין כפלים כחיטים אבל במקום ששעורין כפלים כחיטים לכו"ע מותר והלכך באתרי' דת"ק שעורין כפלים כחיטים ע"כ מותר בזה גם רשב"ג מודה ובאתרי' דרשב"ג אין שעורין כפלים בחיטים ע"כ אסור ובזה גם ת"ק מודה:
שמואל

מסורת הש"ס

ב"מ קט ע"א

טעות הדפוס וכן בס"י ובבבלי ליתא

והוא זרעה שעורים דלא איכפת ליה לבעל השדה ואדרבה נהנה בזה שאינם מכחישין את הקרקע. ופליגא בהכי כדאמרן: אית אנן מתני'. איכא דתני להו דלא היא דלא פליגי אלא מתני' מיירי במקום פלוני והיה ידוע להם שלא נהגו לעשות שעורים כפליים כחטין והלכך איכא קפיד' במין דבעל השדה אומר לו לא היה לך לשנות מהמין אשר קבלת עליך ומה איכפת לי בהכחשת קרקע ועכשיו אני מפסיד בחלקי מהחטין והלכך מעשר ונותן לו ומה. דתני ר' חייא מיירי במקום שנהגו לעשות שעורים כפליים כחטים דמכיון שהקרקע אינה מכחשת ומשובחת היא ועושה שעורים כפליים נמלא זה לא הפסיד כלום והלכך לא קפיד אלא שיתן לו מאותה השדה ואפי' הוא נותן לו שעורים שזרע' כיון דנותן לו כפליים כחטין הוי כאלו היה נותן לו חטים ומשום הכי ס"ל לחכמים שאין לריך לעשר. וגרסי' שם עוד בריש הלכה א' החוכר שדה מן העכו"ם מעשר ונותן לו. ופריך הש"ס הכא את אמר תורם ונותן לו לעיל במתני' בדין דחוכר והכא את אמר מעשר ונותן לו חברייא בשם ר' יוחנן קנסו חכמים בחוכר מן העכו"ם ולא קנסו בחוכר מישראל ר' לא בשם ר' יוחנן תפסה מדת הדין בחוכר מן העכו"ם ולא תפסה בחוכר מישראל כלומר לדברי חברייא לאו מדינא קאמר דחוכר מן העכו"ם לריך לעשר אלא מתורת קנס כדי שלא יחכור מן העכו"ם ומהנה לו ומפני כך תשאר בורה ועל כרחו ימכרנה לישראל אבל מדינה אין על החוכר לעשר כ"א במקום דאיכא קפידא שנותן לו ממין אחר בהא הוא דאמרו במתני' דלעיל שלריך לעשר. ור' אילא סובר דמן הדין הוא שעל החוכר לעשר ומתני' דהכא מדינא אמרה ובמתני' דלעיל דבחוכר מישראל הוא לא רלו חכמים לפסוק ולתפוס בו מדת הדין אלא מכיון שנותן לו מאותה השדה ומאותו המין אמרו חכמי' שאין לריך לעשר ע"כ מהסוגיא דהתם עם ביאורה והשתא קאמר הכא דאתייא כר' לא דשיטתו כלי' קמא במתני' דריש הפרק דהתם דהא איהו קאמר דמן הדין על החוכר לעשר ולא אמרו במתני' דלעיל דהתם בחוכר מישראל שא"ל לעשר ומפני שלא תפסו בו מדת הדין כ"א דוקא בנותן לו מאותו המין ג"כ אבל אם שינה מחטים לשעורים ואפי' במקום דעבדי שעורים כפליים כחטים לאו כלום הוא דכל היכא דאיכא שינוי אוקמוהו רבנן אדינא והיינו דקאמר ואתייא כר' לא דלדידיה לק"מ הא דרשב"ג אוסר בקיבל לזרוע חטין שלא יזרענה שעורים משום דלעולם אסור לו לשנות דעתו של בעל השדה ומהאי טעמא נמי אוקמוהו אדינא לענין מעשר ושמעינן נמי מינה לדידיה ע"כ דמתני' דהתם כרשב"ג דהכא מיתוקמא וכלי' קמא דמפרשי דלרשב"ג לעולם שנוי הוי ממין למין ותני ר' חייא כחכמים דהכא ופליגי: או כדברי הכל. כלומר או דאמרינן כשיטת חברייא דהתם דאינהו ס"ל דלעולם החוכר א"ל לעשר מדינו ובחוכר מהעכו"ם טעמא משום קנסא הוא ובחוכר מישראל לא קנסו בו והשתא לדידהו הא דאמרינן דחוכר מישראל לריך שיתן לו מאותה השדה ומאותו המין ואז הוא דא"ל לעשר ע"כ טעמא משום קפידא דבעל השדה הוא דהויא ומינה דכל היכא דליכא קפידא ואפי' במשנה ממין למין וכגון במקום שהשעורין עושין כפלים כחטין א"ל לעשר וזהו כליסנא בתרא דהתם לעיל דקאמר דמתני' ותני ר"ח לא פליגי ולכ"ע כל היכא דליכא פסידא וליכא קפידא דא"ל לעשר ואפי' נותן לו מין אחר שזרע באותה השדה אלא דמתני' מיירי במקום שאין השעורין עושין כפליים כחטים ותני ר"ח מיירי במקום שעושין כפליים כחטים וכיון שכן הוא ולהאי ליסנא בתרא דל"פ מתני' דהתם עם תני ר"ח וכדאמרן א"כ ממילא שמעת מינה דתרוייהו ככ"ע דהך מתני' דהכא ס"ל והיינו דכמו דאמרינן התם דכל היכא דשינה לו מחטים לשעורים לריך הוא לעשר דבהא מסתמא קפיד בעל השדה ובדלא עבדי כפליים כחטין ובהכי מיירי מתני' דהתם ובמקום שעושין כפליים כחטין דבהא אמרינן דמסתמא לא קפיד בעל השדה אם שינה לו מחטין לשעורין ובהכי מיירי ר"ח א"כ הוא הדין הכא נמי במתני' דהכא דרשב"ג וחכמים ל"פ כלל אלא לדברי הכל במקום שאין השעורין עושין כפליים כחטים אם א"ל חטין לא יזרענה שעורין: אבל במקום שמעלין שעורין כפליים כחטין. לדברי הכל אם אמר לו חטין זורעה שעורין ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי:

הלכה ח מתני' לשנים מועטות. פחות משבעה שנים: לא יזרענה פשתן. שזרע פשתן ממכחיש בארץ הרבה ושרשיו נשארים בקרקע עד שבע שנים: ואין לו קורת שקמה. עץ תאנה של יער הוא וקוללים ענפיו לקורות הבנין והן חוזרין וגדילים ופחות משבע שנים אינן נעשות קורות הלכך קבלה לפחות משבע שנים לא יקון קורות שבה דבלאו אדעתא דקורות נחית דבשנים מועטות אינן חוזרות לקורות קבלה ממנו לשבע שנים ויש לה עכשיו קורות שנה ראשונה זורעה פשתן וקולן שקמה שבה:
גמ'

מראה הפנים

אלא מר אמר במקום שנהגו לעשות שעוריים כפליים כחטין ורשב"ג במקום דלא עבדי כפליים קאמר וכמו כן מתרלי המתני' והברייתא דר' חייא בהכי. וזה פשיט הוא דהש"ס לא רלה לפרש מין אחר דקתני במתני' דהתם כ"א דוקא בשינה מחטים לשעורי' אבל איפכא לא ומשום דכשינה משעורי' לחטין מן הסברא הוא דלאו שינוי מיקרי לענין מעשר ואע"ג דהכא אמרינן לזרעה שעורים לא יזרענה חטים היינו דלכתחילה לא ישנה מטעמא דמכחישין הקרקע אבל אם שינה וזרע ונותן לו מן החטים תחת אשר קבל עליו ליתן לו שעורים לא בשביל כך יתחייב במעשר אם נותן לו ממין המשובח ביותר והלכך לא פירש הש"ס כ"א בשינה מחטין לשעורים. וכן מבואר ממה דמוקי ש"ס הכא או כדברי לא או כד"ה וכמה שנתבאר בפנים דגראה להדיא דבדרי ר' לא דהתם אזלי כלי' קמא דחכמים ורשב"ג פליגי וכפי הטעם אשר בארתי דאם מן הדין הוא דלעולם על החוכר ליתן המעשר משלו אלא בחוכר מישראל הוא שלא רלו חכמים לפסוק בו במדת הדין ומטעמא דהמחכיר בעלמו מתרלה לזה שיתן המעשר מחלקו אם נותן לו מזה המין ולפיכך כשינה באיזה שינוי והוא ממין המשובח למין הגרוע ואפי' הוא כפליים כמין המשובח ככר שינוי מיקרי ואוקמוה רבנן אדינא שלריך החוכר לעשר ואזלא מתני' דהתם כרשב"ג דהכא כמבואר בפנים. וסברת האומרים דד"ה הי' הכא וכלומר דל"פ רשב"ג עם חכמים כלל היא שיטת חברייא דהתם דסברי מתורת קנס היא בחוכר מן העכו"ם ובחוכר מישראל אם אין נותן לו מאותו המין שהתמירו עליו חכמים שלריך לעשר וכיון דמלד החומרא הוא ולא מדינא די לנו שנחמיר עליו במקום דלא עבדי כפלים כחטין אבל במקום דעבדי לא התמירו שהרי אין לבעל השדה הפסד בזה ששינה. ובזה תמלא מבואר סוגיא דדמאי ודהכא. אמנם לריכין אנו לבאר לדינא לדעת הרמב"ם ז"ל שפוסק בפ"ו ממעשר בהלכה י"ב דהחוכר מעכו"ם מעשר מטעמא דקנס והוא כשיטת חברייא דהתם. ומה שלין הכ"מ מפ' השואל לא נמלא שם אלא טעם דקנס למקבל שדה אבותיו מן העכו"ם וכר' יהודה וכמו שפסק שם את"ז. וכודאי עיקר טעמו בחוכר משום דפסק כחברייא נגד ר' אילא ולכאורה א"כ היה לריך לחלק בדין דהכא בין שעורים כפליים כחטין או לא וכשיטת חברייא דלא פליגי רשב"ג וחכמים ומבואר להדיא בהאי תלמודא. אבל טעמו ז"ל דבגמרא דילן אמרינן בדף ק"ו ע"ב כפשיטות דטעמיה דרשב"ג דכתיב שארית ישראל וגו' וכדמסיק אביי דניחא ליה בדוקא דליזרע שתא חטי ושתא שערי וא"כ לרשב"ג אין חילוק בין מקום דעבדי כפליים או לא ופליג בכל מקום ופסק הוא ז"ל כחכמים. ועכשיו בזיכני המקום ב"ה להכר גם על סדרים הראשונים תמלא זה מבואר ביותר במקומו בדמאי שם בס"ד:

המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות. רש"י ז"ל פירש הא לא מיתוקמא אלא בחכירות דאי בקבלנות מאי דבעי ליזרע שהרי הכפלים חולקין בו. והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דלא מחוור דהא מפני שהבעלים חולקים בו בעי דתיכחוש ארעיה אלא מסיפא הוא דדייקינן הכי דקתני שנה ראשונה יזרענה פשתן ואי בקבלנות כיון שקבלה ממנו לתבואה הרי זה אומר לו לתבואה אני לריך עכ"ל. והביאו הה"מ בפ"ח משכירות. והיה נ"ל לתרץ לדברי רש"י שהוא ז"ל סובר דהמקבל סתמא קאמר ולא התנה עמו לזרעה תבואה דוקא וא"כ מסיפא לא מוכחא מידי. שוב מלאתי בשי' למב"א שהביא זה התירוץ בשם הר"ן ז"ל וכתב שם דהכי מוכחא דלעיל תנן לזרעה שעורין והכא סתמא המקבל תנן והלכך מריבא הוא דמוכחא דבחכירות הוא דמש"ה לא יזרענה פשתן דאמרינן דכיון שאין לו תועלת במה שהשדה עושה לא מסרה על דעת שיזרענה כחושה אבל בקבלנות כיון שאף הוא מרויח בדבר מאי דבעי ליזרע דמסתמא עפי קפיד אכחשא דידיה מכחשה דארעיה עכ"ל. ומתוך דבריהם למדנו דעת הרמב"ם ז"ל ותירוץ נכון למה שתמהו עליו שכתב בדין זה שם הלכ' ג' בין בחכירות בין בקבלנות כמו שתמה הה"מ ועיקר הקושיא מדרב פפא הוא דאמר בריש פרקין הני תרתי מתני' קמייתא משכחת לה בין

שנויי נוסחאות (סו"ו) (המקבל .. עד „פשתן") בד"ו כ"ו ליתא.

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"ט) ע' ב"מ ק' ע"ב

גמ' ניחא חטין לא יזרענה פשתן. פשתן לא יזרענה חיטין פשתן לוקה הארץ שלשה שנים ותימר כן. פי' ר' מנחם אחי רבי גוריון קומי ר' לא מוטב לזורעה פשתן אחר פשתן ולא שעורין אחר שעורין:

הלכה ט מתני' [א] המקבל שדה מחבירו שבע שנים בשבע מאות דינר אין השביעית מן המיניין שבוע אחד בשבע מאות דינר השביעית מן המיניין: גמ' * [ב]תני המקבל שדה מחבירו זורעה שנה אחת ולא צימיחה כופין אותו לזורעה שנייה. שנייה ולא צימיחה אין כופין אותו לזורעה שלישית. אמר ר"ל הדא דתימר בשדה שאינה בדוקה אבל בשדה שהיא בדוקה כופין אותו וזורעה שלישית:

הלכה י מתני' [ג] שכיר יום גובה כל הלילה [ד] ושכיר לילה גובה כל היום [ה] ושכיר שעות גובה כל היום וכל הלילה. [ו] שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע יצא ביום גובה כל הלילה יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום: גמ' שמואל אמר למחר עובר עליו משום ביומו תתן שכרו ר' דוסא אומר יום

פני משה

גמ' ניחא חטין לא יזרענה פשתן. לאו אמתני' קאי אלא על התוספתא וחסרה ההעתקה בכאן או דסמכו על מה שהיו שגורין הברייתות בפיהם והכא איתא בתוספתא שם. המקבל שדה מחבירו לזרע' שעורין לא יזרענה תלתן וכו'. חיטים לא יזרענה פשתן פשתן לא יזרענה חטים. והם ע"ס בסיפא וכל"ל וכפי גי' דהאי ש"ס בהאי ברייתא. ופריך ניחא חטין לא יזרענה פשתן שהפשתן מכחיש את הקרקע ביותר מן החטים אלא פשתן לא יזרענה חטין בתמיה והא פשתן לוקה הארץ שלשה שנים הרבה מן החטין ותימר כן: פירש ר' מנחם לפני ר' לא. דהיינו טעמא דהברייתא דמיירי שזרעה בשנה דאשתקד שעורין ובשנה זו קבל זה ממנו לזרעה פשתן ומוטב לו לבעל השדה לזורעה פשתן אחר פשתן וכלומר שאף אם יזרענה פשתן אחר פשתן שתי שנים רצופות זא"ז לא איכפת לו כיון שאין דעתו שוב לזרוע תבואה בשדה זו: ולא שעורין אחר שעורין. כלומר ואפי' בשעורין אם היה רוצה זה לשנות ולזרעה דהא מדינא מותר לשנות מחטין לשעורין כחכמים במתני' דלעיל וס"ד דפשיטא דהוי רשאי לשנות מפשתן לשעורין קמ"ל דאפילו לשעורין לא הוה ניחא ליה וכעין דאמרי' לעיל דבשדה תבואה ניחא ליה לבעל השדה למיזרע שתא שערי ושתא חיטי ופשיטא דלא ניחא ליה השתא לשנות מפשתן לחיטין דהרי גם הם מכחישין את הקרקע ואם דלא כל כך כמו הפשתן מ"מ גלי אדעתי' דניחא לי' מכאן ואילך לזרוע פשתן בשדה זו ולא תבואה:

הלכה ט מתני' אין השביעית מן המנין. דכיון דפרט ואמר לו שבע שנים במספר שני תבואו' קאמר. והאי דינא איתא בין בחכירות בין בקבלנות: גמ' תני. בתוספתא פ"ט: כופין אותו לזורעה שניה. אולי הללא בשנה זו: בשדה שאינ' בדוקה. שלא נזרע בה עדיין ומש"ה אמרי' בתרי זימני הויא חזקה דשוב לא תצמיח לפי שאינה ראויה לכך: בדוקה. שכבר זרעו בה וצמחה והשתא הוא דנתקלקלה לא הויא חזקה עד תלתא זימני:

הלכה י מתני' שכיר יום גובה כל הלילה. שלאחריו דכתיב לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר וא"א לומר שבשכיר לילה הכתוב מדבר שהרי אין שכירות משתלמת אלא בסופה דכתיב כשכיר שנה בשנה ודרשינן שכירות של שנה זו משתלמת בתחלת שנה אחרת אלמא לשכיר יום לא משתעבד ליה עד אחר שקיעת החמה וכן לשכיר לילה לא משתעבד ליה עד הבקר וכי כתיב לא תבא עליו השמש על כרחך בשכיר לילה מיפתעי שנשתעבד לו מבקר משכלה שכירותו ולא תבא עליו השמש וכל היום אינו עובר וקרא דלא תלין בשכיר יום הוא דמשתעי וכל הלילה אינו עובר עד הבקר: שכיר שעות. ה"ק שכיר שעות דיום גובה כל היום ושכיר שעו' דלילה גובה כל הלילה: שכיר שבוע. שמטה: יצא ביום. שכלתה שכירתו בבקר או ביום גובה כל היום. וכיון ששקעה החמה עובר עליו: יצא בלילה. שכלתה שכירתו בלילה: גובה כל הלילה וכל היום. דס"ל להאי תנא דכיון דמשכה פעולתו משתחשך הוי ליה שכיר לילה ואינו עובר עליו בבקר אלא עד למחרתו בשקיעת החמה ואין הלכה כהאי מ"ד אלא יצא בלילה גובה כל הלילה: גמ' למחר עובר עליו משום ביומו תתן שכרו. אשכיר שעות דמתני' קאי דשכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום ולמחר בשקיעת החמה הוא דעובר עליו משום ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש דאמרינן דבשכיר לילה מיפתעי האי קרא וקסבר שמואל דכיון דשכיר שעו' בלילה הוא דינו כמו שכיר לילה: יום

שמואל אמר למחר עובר עליו משום ביומו תתן שכרו פירש דקסבר שמואל דאפילו שכיר יום דזמנו כל הלילה ועובר משום לא תלין פ"ה מכל מקום למחר עובר גם כן משום ביומו תתן שכרו. ע"ז פריך ר"ד יום אחד היא ר"ל דמשמעות הכתוב ביומו תתן שכרו היא על יום אחד דאין לו זמן כל הלילה אלא זמן דיום אחד כגון שכיר שעות ביום דזמנו כל היום ולא יותר ע"ז עובר משום ביומו תתן שכרו. וה"פ ליסנא דר"ד דר"ד פריך על שמואל דקאמר למחר משכח"ל העשה דביומו תתן שכרו אלמא סבירא ליה לשמואל דעובר משום כל החמשה שמות בב"א ואפילו למי שזמנו כל היום וכל הלילה עובר גם כן משום ביומו תתן שכרו ועובר למחר משום ביומו תתן שכרו. ע"ז פריך ר"ד יום

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פ"ח מהלכו' שכירות הלכה ג

יז
ב ג מיי' שם פי"א הלכה ב סמ"ג לאוין קפ"א טוש"ע חו"מ סי' שלט סעיף ג

יח
ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד

יט
ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה

ציון ירושלים

[ז]תני המקבל שדה מחבירו. עיין מה"פ שתמה על הרא"ש כן דבלאו הכי בממון לאוי לפסוק כרשב"ג דלריך דבר ברור. והדבר תמוה דהאמת שכן כתבו התוס' ביבמות ס"ד לחלק בממון אבל דברי התוס' ל"ע גדול דהרי כאן אמרו גבי ממון דלרבי א"ל שלשה פעמים וכבר תמה כזה ש"ב סגאון בעל כסא דהרסנא בשם דו"ז הגאון מ' באול ז"ל אבד"ק האג ובתשובה האלכתי לישב:

מראה הפנים

בין בחכירות בין בקבלנות מכאן ואילך דאיתיה בחכירות ליתיה בקבלנות דאיתיה בקבלנות ליתיה בחכירות. אבל נראה דהרמב"ם ז"ל סובר לפרש המקבל דסתמא מיירי כדעת רש"י בזה ומיהו בענין מה שפרש"י דאלו בקבלנות מאי דבעי ליזרע לא שכר כוותיה והפס לסברת הרמב"ן ז"ל לעיקר דאטו הואיל ויש להבעלים חלק בו בעי דתיכחוש ארעיה ליזרעיה למין אחר ויהא ג"כ לבעלים חלק בו והרעיה נמי לא תיכחוש. והשתא לא מוכחא לא מהבייתא ולא מהסיפא דדוקא בחכירות איירי אלא דניכל לפרש דין דפשתן בין בחכירות בין בקבלנות. ואי משום הא דרב פפא כזה לא מפרש הוא ז"ל כפרש"י ולא כפירוש הרשב"א ז"ל שהביאו הה"מ אלא דברי רב פפא כך הם הני תרתי מתני' וכו' תוכל לפרש כולהו דיני דאיירי במתני' בתרווייהו מכאן ואילך דאיתא בחכירות וכו' כלומר הדינים שנשנו מכאן ואילך אכולא מתני' הוא דקאי וכן הוא ממש במתני' דהכא דדין דפשתן ודאי תוכל לפרש בתרווייהו וכדאמרן אלא דבדין דבקורית שקמה ע"כ לא תוכל לפרש בחכירות דמאי שייכא לחוכר למישקל חולקא באילנות אם לא הכר ממנו אלא השדה לזורעה כדלקמן וכולא סוגיא דדף ק"ט ע"ב לא מיירי אלא במקבל דוקא לענין שבח אילנות והיינו אם למתו במקום הראוי לזריעה דאית ליה פסידא להמקבל כדמוכחא עובדא דרב פפא התם וכדפסק הוא ז"ל שם בהל' י' וסובר הוא ז"ל דדוקא במקבל הוא דמתפרשא כדכתב שם המקבל שדה מחבירו ושם הביא דין דקורות שקמה והחילוק בין אם קבלה לז' שנים או לא ולא כללו הוא ז"ל עם דין הפשתן כדכיי"ל לי' התנא במתני'. ודין דשביעית הוא דכלל הוא ז"ל בהל' ג' עם דין הפשתן משום דבמתני' חדא הוא דמיתני' ואם שנתחלקה בדפוס והובא עם דין דשכיר יום וזהו ענין אחר. ואיירי בין בחכירות בין בקבלנות אבל דין דקורות שקמה ליתא אלא בקבלנותא. ובעיקר טעמא דרהה הוא ז"ל לפרש כך ולחלק בין חכירות לקבלנות בענין חלק באילנות למד זה מהתוספתא הכתובה בתחלת פ"ט החוכר שדה מחבירו והיו בה אילנות מקום שנהגו להשכיר האילנות עם השדות הרי הן של שוכר כפני עלמן הרי הן של משכיר. וא"כ בסתמא אין לחוכר בהן כלום. וכן לקמן שם להדיא החוכר שדה מחבירו לזרע אין לו באילן. וא"כ סוגיא דהש"ס דהתם בהאי עניגא דוקא בקבלנות מיתפרשא. וחילוק דין דקורות שקמה מתבאר מהמתני' ודין זה ליתא אלא בקבלנות. ומתפרשא מילתיה דרב פפא והכל ניחא כס"ד וזהו הנלע"ד בזה. ועיין לעיל בהלכה ה' בדין אכלה חגב. ומשם ראיה לפירושי בדעתו ז"ל דשם כלל חוכר ומקבל משים סוף דבריו שכתב לזרעם חטים וכו' וטעמי' דבינה וכמה שהבאתי שם בשם הרמ"ך ז"ל והא לא מיתני במתני' דהתם אלא בסוגית הש"ס וריש דבריו דהוא דינא דהמתני' באמת לא איירי אלא בחכירותא פ"ש. וכמה שכתבתי לדעתו ז"ל ינוחו כל התמיהות בענין סידור דבריו ז"ל וכמ"ש בדין דהמתני' דלעיל החוכר דוקא. ועיין בתיו"ט. וכמה שתמה על הרב המחבר בש"ע סי' שכ"ה והגית כל"פ. אפשר לומר לדרכינו בדעת הרמב"ם וכאשר למד מהתוספתא כמו שנתבאר וראה שהרמב"ם הביא דין דקורות שקמה בהמקבל דוקא והוא ז"ל רלה לכללו עם דין הפשתן כתב שם המקבל שדה מחבירו סתמא וכל חד וחד מהפרש לפי דינו:

שלשה שנים. היה ל"ל שבעה שנים אלא דלפי גי' הספר יש לומר שלש שנים יותר ממה שהחטין מכחישות כן:

אין כופין אותו לזורעה שלישית. התם דף ק"ו ע"ב אמר תני חדא פעם ראשונה ושניה זורעה ושלישית אינו זורעה וכו' הא כרבי והא כרשב"ג והתם אאכלה חגב מפרש לה ועלה איתמר דר"ל שם לא שנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב אבל זרעה ולא צמחה מצי א"ל בעל הקרקע כל ימי זרעה זרעא לה ואזיל. וכן דעת הרמב"ם ז"ל שם בהל' ה' לפסוק כר"ל דמפרש להני ברייתות ומפרש הב"ם אליביה והפשוט לדעתו ז"ל דלא כתב הא דר"ל אלא אהא דאיירי לעיל שם לא זרעה כלל או שזרעה ולא צמחה וכו' ועד מתי וכו' וע"ש ובענין דר"ל דהכא מלינו לפרש דזורעה שלישית לאו דוקא קאמר אלא מכיון דשדה בדוקה היא זורעה כל זמן שראוי' לזריעה והכל לפי המקום והזמן כדהתם אלא דהתם לא מחלקינן בין בדוקה לשאינה בדוקה. והרא"ש ז"ל רצה ללמוד מדלא הביא הרי"ף ז"ל הנך ברייתות דעתו הי' לפרש דר"ל אמתני' דהתם קאי וע"ש ואינו מוכרח כ"כ וכן הטור בסי' שכ"ב לא כתב אלא כדעת הרמב"ם. וכמ"ש שם דכין דלא אמרי' אלא דקי"ל כרבי בנישואין ומלקיות וכרשב"ג בווסתות ובשור המועד ובמאי דלא איפסיק הלכתא נראה דהלכה כרשב"ג דהוה אבוה ורבים דרבי עכ"ל נראה דלא היה לריך לזה דהא טעמא דקי"ל בשור המועד כרשב"ג משום דבדיני ממונות לא מפקינן אלא כדבר הברור וא"כ לדעתו בל"ה הי' לו לפסוק כרשב"ג הכא. ועיין בפ' הבא על יבמתו ובתיכורי שם באתרי בהאי עניגא וסוגיא דהאי ש"ם ס"ל התם דכי היכי דפליגי בנישואין פליגי במילה וכן גיר' הרי"ף ז"ל בפ' הא"ע וע"ש בפ"מ ובמראה הפנים:

שמואל אמר למחר עובר משום ביומו תתן שכרו. מה דפירשתי בפנים הוא לפי הנראה דשמואל דהכא כדאמר התם דף קי"א ע"א דפליג על רב. ור' דוסא כרב דהתם הוי ס"ל ולפיכך מקשי עליה. והיותר היה נראה לפרש דשיטתיה דשמואל דהכא כרב דהתם הוא דשכיר שעות לילה נמי אינו גובה אלא כל הלילה וכבוקר הוא עובר עליו. ואל תתמה כי כבר באתרי בהרבה מקומות שדרך הש"ם הזה בתליפין בענין סברת תנאים ואמוראים ובזה מתפרשת הסוגיא יותר בפשיטות דהיינו דקאמר שמואל למחר עובר משום ביומו תתן שכרו וכלומר דתלקן הכתוב במקרא א' לעשה ביומו וגו' ול"ת דלא תבא ודכתיב בתוספתא שהבאתי בפנים וה' לאוין להו דוקא אלא ה' שמות קאמר וע"כ לפרש התוספתא כן. וקסבר שמואל דשכיר שעות דלילה עובר משום ביומו תתן שכרו אם לא נתן לו ביום דאינו גובה אלא כל הלילה ולא תנא קאי על שכיר לילה ממש דגובה כל היום ובשקיעת החמה עובר עליו. ור' דוסא פליג וקסבר יום אחד הוא והיינו כסברת שמואל דהתם דהיום הולך אחר הלילה ושכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל

שנויי נוסחאות (סו"ס) זורעה בד"ז זרעה.

גליון אפרים פירש ר' מנחם אחי רבי גוריון קומי ר' לא מוטב לזרעה פשתן אחר שעורין ולא שעורין אחר שעורין (נכ"נ שצ"ל וכ"ם שלא יזרענה שנה אחר שנה חטים שמכחישים הקרקע יותר משעורים ומיירי שבשנה שלפניה זרעה חטים לכן אחר פשתן לא יזרענה חטים:

עין משפט נר מצוה

כ
א יומי' פ"ג מהלכו' שכירות הלכה : טוש"ע ח"מ סי' שלט ס"ד
כא
ב מיי' שם פי"א הלכה א סמ"ג לאוין קפא טוש"ע שם סעיף א
כב
ג ד ה מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף י
כג
ו ז מיי' שם הלכה ו ועיין בהשגו' וכמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' פט ס"ג
כד
ח מיי' שם ה"א סמ"ג שם
כה
ט י מיי' פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ד סמ"ג שם טוש"ע שם סי' לו ס"ו
כו
כ מיי' שם הלכה ו ועיין בהשגו' וכמ"מ טוש"ע שם סעיף יח
כז
ל מיי' שם ה"ה טוש"ע שם סעיף טו
כח
מ מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף יט

יום אחד היא דתימר עובר עליו כל שמות הללו ר"ל הלא הקרא דביומו תתן שכרו קאי דווקא על שזמנו יום אחד דתימר אתה דאפילו למי שזמנו כל היום וכל הלילה עובר כעשה. זה אין בגלל מקיימא קראי ר"ל אם כדי לקיים בכל שכיר כל הקראי. הלא תיפתר דתוכל לפתור בשכיר שעות יום ולילה שיכול לגבות כל היום וכל הלילה דהי' שכיר שעות בין ביום ובין בלילה דהא מסכת"ל דעיבר על כולן ותני כן שכיר כו' שכיר שעות ביום ובלילה גובה כל הלילה וכל היום. והא עובר משום ולא תלין פ"ש ועובר משום ביומו תתן שכרו :

יום אחד הוא דתמר *עובר עליו כל שימות הללו. אין בגלל מקיימא קראי תיפתר בשכיר שעות יום ולילה שיכול לגבות כל היום וכל הלילה. *ותני כן [א] שכיר שעות ביום גובה כל היום בלילה גובה כל הלילה שכיר שעות ביום ובלילה גובה כל הלילה וכל היום :

מישכנו

הלכה יא מתני' [ב] אחד שכר האדם ואחד שכר הבהמה ואחד שכר הכלים יש בו משום °ביומו תתן שכרו ויש בו משום דברים כד °לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר [ג] אימתי בזמן שתבעו [ד] לא תבעו ויקרא יט אינו עובר עליו [ה] המחהו אצל החנווני או אצל שולחני אינו עובר עליו [ו] *השכיר נשבע בזמנו ונוטל *עיבר זמנו אינו נשבע ונוטל ואם יש [ז] עדים שתבעו הרי זה נשבע ונוטל. גר [ח] תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו ואין בו משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר : **גמ'** כתיב °לא תעשוק עני דברים כד ואביון מאחיך אילו ישראל. מגרך זה גר צדק. בארצך לרבות הבהמה והעבדים. בשעריך לרבות המטלטלין. *תני יכול המחהו אצל חנווני או אצל שולחני יהא עובר עליו אינו עובר עליו אבל עוברין הן עליו אימתי בזמן שתבעו לא תבעו אינו עובר עליו. השכיר בזמנו נשבע ונוטל ריש לקיש אמר בשאמר לו נתתי אבל אם א"ל אתן למחר אם אמר לו נתתי אינו נאמן: ר' יוסי בן חנינה אומר ואפילו למחר אם אמר לו נתתי נאמן. כתיב °לא תעשוק את ויקרא יט רעך *פרט לגר תושב :

הלכה יב מתני' [ט] המלוה את חבירו לא ימשכננו אלא בבית דין [י] לא יכנס לביתו ויטול את משכונו שנאמר °בחוץ תעמוד דברים כד וגו' [כ] היו לו שני כלים נוטל אחד ומחזיר אחד [ל] *מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום ואם מת אינו מחזיר ליורשיו רבן שמעון בן גמליאל אומר אף [מ] לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום ומשלשים יום ולהלן מוכרן בבית דין:
גמ'

פני משה

יום אחד הוא דתימר עובר עליו כל השמות הללו. כלומר ר' דוסא הוא דפריך על דברי שמואל דלדידך דקאמרת יום אחד הוא הלילה והיום נחשבין ליום אחד דהיום הולך אחר הלילה ולפיכך סבירא לך דשכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום שלאחריה א"כ השתא תורה אור תיקשי עלך דתימר לפרש הא דתניא בתוספתא פ"י הכובש שכר שכיר עובר משום ה' לאוין משום בל תעשוק ומשום בל תגזול ומשום בל תלין פעולת שכיר אתך עד הבקר ומשום ביומו תתן שכרו ומשום ולא תבא עליו השמש ולדידך היכא משכחת לה כל השמות הללו דהא ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש הדא הוא ועל שכיר לילה קאי ואפי' שכיר שעות דלילה קאמרת דיום אחד הוא ואינו עובר עליו ביום אלא לאחר שקיעת החמה ואמאי קחשיב ליה בברייתא לשתי שמות: אין בגלל. ומשני דאי משום הא לא קשיא דאם בשביל כדי לקיים כל שמות המקראות תיפתר בשכיר שעות דיום ודלילה וזה גובה כל היום לשכירתו דשעות דלילה ולשכירות שעה דיום גובה כל הלילה ושפיר משכחת לה כל השמות הללו : ותני כן. בתוספתא שם :

הלכה יא מתני' ואחד שכר הבהמה ואחד שכר הכלים. התם מסקינן דיליף לה מדכתיב לא תלין פעולת שכיר אתך כל שפעולתו אתך ואפילו בהמה וכלים: משום ביומו תתן שכרו. העשה ועובר על לאו דלא תלין: לא תבעו אינו עובר עליו. דכתיב אתך לדעתך ולא מדעתו: המחהו. נתקו מאללו והעמידו אצל חנוני ואמר לו תן לפועל זה בדינר פירות ואני אשלם או אמר לשלחני תן לו בדינר מעות אינו עובר עליו דכתיב אתך ולא שהמחהו אצל חנוני: השכיר נשבע בזמנו ונוטל. תקנת חכמי' הוא משום דבעל הבית טרוד בפועליו הוא ולפעמים סבור הוא שנתן ולא נתן הלכך שקלוה לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר: עיבר זמנו אינו נשבע ונוטל. ועליו להביא ראיה ואע"ג דבעל הבית טרוד בפועליו כי מטי זמן חיוביה רמי אנפשיה דבכה"ג אמרינן דלא חשיד בעל הבית שיהא עובר על בל תלין: ואם יש עדים שתבעו. כל זמנו: ה"ז נשבע ונוטל. כנגד כל אותו היום של תביעה: גר תושב. שקבל עליו שלא לעבוד עכו"ם ואוכל הוא נבלות אין בו משום לא תלין כדדרים בגמרא דכתיב ברישיה דקרא לא תעשוק את רעך פרט לגר תושב : **גמ'** מאחיך אלו ישראל. פרט לעכו"ם : בארצך. כל שבארצך לרבות הבהמה והעבדים: תני. בתוספתא פ"י: אבל עוברין הן עליו. החנוני והשלחני אם קבלו עליהן: בשאמר לו נתתי. לאחר שעבר זמנו קאי דבעל הבית נאמן וקאמר ר"ל דוקא בשאמר לו נתתי לך שכרך בשעה שתבעת ממני אבל אם מודה הוא בעל הבית דבשעה שתבעו אמר לו אתן לך למחר אם אמר לו אח"כ נתתי לך אינו נאמן דאמרינן הואיל וטרוד היה כסבר שנתן לו בתוך זמנו ולא נתן: ואפי' למחר. דלא חלקו חכמים בזה ואפי' בתחלה אמר לו אתן למחר ולאחר שעבר זמנו אמר לו נתתי בה"ב נאמן ואחר שתקנו שבועת היסת ישבע בה"ב שנתן לו :

הלכה יב מתני' המלו' את חבירו. והגיע זמן ולא פרעו: לא ימשכננו. אפי' בשוק אלא ע"י שליח ב"ד: לא יכנס לביתו. אפי' השליח ב"ד לא יכנס למשכנו אלא עומד מבחוץ והלוה נכנס לביתו ומוציא לו המשכון: היה לו ב' כלים. ותובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם נוטל אחד ומחזיר אחד בשעה שהוא צריך לזה יחזירנו ויעכב השני אללו וכדמפרש ואזיל מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום: ואם מת. הלוה אינו מחזיר העבוט ליורשים שאין כאן מצות השבת העבוט דהשב תשיב לו את העבוט כתיב לו ולא ליורש: אלא עד שלשים יום. שהוא זמן בית דין ואין הלכה כרשב"ג:
גמ'

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"י)

(שם)

ב"מ קיא שם :ג פ"א ועי' תו"כ קיב ע"ב ד"ה שכיר

(תוספתא פ"י)

שבועות מה ע"ב ב"מ קיב ע"ב

תמורה דף ו

מראה הפנים

וכל היום. דתימר וכו' הי' קושית הש"ס על ר' דוסא דלדידיה היאך אתה אומר ומקיים המקראות דתשיב בתוספתא וחשיב ביומו תתן שכרו ולא תבא לבניס ועל איזה מהן קאי ומשני אין בגלל מקיימא קראי ככר יכולין אנו לפתור בשכיר שעות דיום ודלילה וכהה"ג שפיר הוא דיש כאן שתי שמות על ב' הזמנים הללו. שוב מצאתי בספר המלחמות להרמב"ן ז"ל שפירש כעין שפירשתי בפנים אלא דבסוף הסוגיא משנה במקצת וכן הגי' בתשובת שם במקצת דברים ר' יוסי בן חנינה בעי יום אחד הוא דתימר עובר על כל השמות הללו אין בגין למוקמי קראי תיפתר בשכיר שעות יום ולילה שהוא יכול לגבות כל היום וכל הלילה שכיר שעות ביום גובה כל היום שכיר שעות בלילה גובה כל הלילה. ע"כ העתיק הסוגיא וכתב וכך נראה פירושו שמואל אמר בשכיר שעות דלילה שהוא עובר משום ביומו תתן שכרו כלומר גובה כל הלילה וכל היום ואקשי ליה ר' יוסי ב"ח וכי יום אחד הוא שאתה אומר עובר בכל שמות הללו שאם היה יום אחד אפשר ביעבור בסוף היום משום לא תלין עד בוקר ומשום ביומו תתן שכרו אע"פ ששכרו ביום זה הואיל ונתחייב בשכירותו ביומו אבל עכשיו שהם כשני ימים שכרו בלילה היאך יעבור משום ביומו תתן שכרו והלא שכיר לילה הוא ואי משום דבעית לאוקמי קרא דביומו תתן שכרו דמשמע ביום עצמו שכבר בו תיפתר בשכיר שעות יום שהוא עובר משום ביומו תתן שכרו ובשכיר שעות דלילה משום בל תלין עכ"ל הוא ז"ל פירש דהכל מן הקושיא הוא ונוח לפי הגי' שהיתה לפניו ולפי הגי' שלפנינו א"א לפרש כן דלמאי דהעתיק הש"ס גי' הברייתא שכיר שעות ביום ובלילה מאי עבידתה להכא. ובאמת גי' זו לא מצאתים בתוספתא ב"א כתובה כרים פ"י כמו דשמואל מפרש למתני'. שכיר שעות ביום גובה כל היום שכיר שעות בלילה גובה כל הלילה וכל היום. ולפי גי' זו פשיטא דאין אנו יכולין לפרש דהכל מהקושיא על שמואל הוא. ומיהו יש ראיה לגי' הרמב"ן ז"ל וכו' היה כתיב בתוספתא אשר לפני האחרונים כמו שהעתיקה שהרי מסיים בתוספתא שכיר שבת וכו' שכיר שבוע יוצא ביום גובה כל היום יוצא בלילה גובה כל הלילה. וזה כרי יהודה דמייתי ליה בברייתא התם וכרב דקי"ל כוותיה וסיפא דמתני' כר"ש אתיא וכמה שכתבתי במתני' וא"כ קשיא ליה מסתמא דהתוספתא לשמואל. ובענין השמות הללו כתב הרמב"ם ז"ל בפי"א משכירות הל' ב' ועבר בד' אזהרות ועשה כדחשיב שם וזהו כגי' התוספתא וכך היא גי' הרי"ף ז"ל :

בארצך לרבות הבהמה והעבדים בשעריך לרבות המטלטלין. לפי דרשה זו דקאי אמתני' דתנא דידן אתיא והא איהו לא יליף שכיר שכיר כדאמר התם דף קי"ג ע"כ דהא אית ליה גר תושב אינו משום בל תלין. ובהמה וכלים נפקא לן הכא מבארצך ובשעריך והיינו העשה והלאו מנא ליה והתם דריש ליה תנא דברייתא מבשעריך לרבות גר תושב דאית ליה ג"ש דשכיר שכיר וכי פריך התם לתנא דידן מה נפשך אי יליף שכיר שכיר אפילו גר תושב נמי ואי לא יליף בהמה וכלים מנ"ל לעולם לא יליף ודריש בהמה וכלים מאתך משום למיגמר נמי הלאו דכתיב שם ומבארצך לא ילפינן אלא העשה דביומו וגו' דכתיבת התם. וא"כ לדרשא דהכא אכתי ע"כ צ"ל דאתינן גזירה שוה דשכיר שכיר וגר תושב אימעוט מרעך כדלקמן :

אבל עוברין הן עליו. יש לפרש האי דינא דתוספתא בשקבלו מתחלה שכרו עליהן דהוי כשכרו ע"י שליח ולא אמר לו שכרך על הבעל הבית דהשליח עובר עליו כדמשמע מהתם כדף קי"א וכ"פ הרמב"ם שם דאי לאו הכי הרי אמאי הן עוברין הרי הן לא שכרוהו :

ואפילו למחר. דברי ר' יוסי בן חנינה הם למסקנא לפי הב"ב דילן דלא תילה בהכי :

פירש

שנויי נוסחאות (ס"ם) החנווני כד"ו חנווני. (סוי"ג) לא תעשוק עני במקרא „לא תעשוק שכר עני".

גמ' כתיב בנזקין *שיהא גובה בעידית שנא' °מיטב שדהו וגו' וכתיב במלוה שיהא גובה בבינונית שנאמר °והאיש אשר אתה נושה בו וגומר למדו קרקעות מן המשכונות. ודכוותה ילמדו משכונות מקרקעות. פירש *רבי סימאי דבר תורה שיהא שליח בית דין נכנס וגובה בבינונית שאם יכנס המלוה הרי הוא מוציא היפה ואם יכנס הלווה מוציא הרע אלא שליח בית דין נכנס וגובה בבינונית. תני רבי ישמעאל [א] *דבר תורה שיהא הלווה נכנס שנאמר °והאיש אשר אתה נושה בו וגו'. א"ר לא תניי תמן *חבול בבית דין שלא בבית דין מניין ת"ל °אם [ב] חבול תחבול *מישכנו שלא ברשות עובר על כל שם ושם שיש לו. א"ר לא הוא גרם לעצמו על כל שם ושם שיש לו. מישכנו וחזר ונתן לו מידת הדין בידו שיהא גובה מנכסין משועבדין ואם מחזיר לו לאי זה דבר שמישכנו הוא ממשכנו. פירש *ר' [ג] שמא תבוא שמטה וישמיט או שמא ימות הלה ונמצאו המטלטלין ביד היורשין. *תני *חובל כסות יום בלילה וכסות לילה ביום מחזיר כסות יום ביום וכסות לילה בלילה. כר וסדין שדרכן לכסות בלילה חובלן ביום ומחזירן בלילה קורדום ומחרישה שדרכן לעשות בהן מלאכה ביום חובלן בלילה ומחזירן ביום. א"ר לא זימנין דתיפתר ההן קרא לא תבא עליו השמש לא תדנח עלוי שמשא וזימנין דתיפתר להלא תטמעי עלוי שמשא. דכתיב °השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש עם מעלי שמשא. עד בוא השמש תשיבנו לו עד מטמעי שמשא:

הלכה יג מתני' [ד] אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר °לא תחבול בגד אלמנה [ה] החובל את הריחים עובר בלא תעשה וחייב משום שני כלים שנאמר °לא יחבל ריחים ורכב ולא [ו] ריחים ורכב בלבד אמרו אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש שנאמר °כי נפש הוא חובל:

גמ'

מישכנו חזר ונתן לו מדת הדין בידו שהוא גובה מנכסים משועבדים. ולא אמרינן כיון דקני ליה למשכן כמאן דגביא דמי. קמ"ל כיון שהחזירו על פי דין התורה יכול לגבות ממשועבדין:

ואם מחזיר לו לאיזה דבר הוא ממשכנו ותיבת שמישכנה בינתים מיותר:

הי'

גמ' כתיב בנזקין שיהא גובה בעידית וכו'. כלומר כמו שהנזקין מדאורייתא בעידית הוא כך בעל חוב דאמרי' דיניה בבינונית מדאורייתא הוא להאי תנא כדדרים לקמן וסוגיא זו מבוארת בהלכה א' פ"ק דגיטין: למדו קרקעות מן המשכונות. וכלומר דכן נמי אמרינן דלמדין אנו דין קרקעות מדין דמשכונות והן מטלטלין ועל שם שנלקחין ביד ומושכין אותן מזה לזה קראן בשם משכונות וכדאמרינן בגיטין דמה משכונות והן מטלטלין דינן בבינונית בב"ח דכתיבי בהדיא כדדרש ר' סימאי לקמ"ה כן נמי בקרקעות דב"ח גיבה בבינונית: ודכוותה ילמדו משכונות מקרקעות. וכן נמי אמרינן התם דכוותה גבי נזקין דכתיבי בהדיא בקרקעות דמשלם ממיטב ולמדין אנו מטלטלין מקרקעות דכל דיהיב ליה ממיטב הוא דיהיב ליה. והש"ס מקצר והולך כאן וסמיך אדאיתמר התם: פירש ר' סימאי. השתא מסיים ומייתי לה הך דרשא דמהיכן למדו דבע"ח דינו בבינונ' מדאורייתא כדפי' ר' סימאי התם: דבר תורה שיהא שליח ב"ד נכנס. והאיש אשר אתה נושה וגו' אשליח ב"ד הוא דקאמר שלא המלוה ולא הלוה יכנסו ליטול את המשכון שזה מוציא היפה וזה מוציא הרע אלא השליח ב"ד הוא שיכנס ומה דרכו להוציא הבינונית הוא מוציא ולמדנו שהוא גובה בינונית ולמדין אנו קרקעות ממטלטלין: תני ר' ישמעאל. ופליג אר' סימאי דקסבר והאיש אשר אתה נושה בו אלוה קאי והוא יכנס להוציא את המשכון ומה דרכו להוציא את הזיבורית דזהו דין ב"ח מדאורייתא אלא שחכמים הוא שתיקנו שיהא ב"ח גובה בבינונית משום נעילת דלת בפני הלווין כדאמר התם: תניי תמן. בבבל שנו ברייתא זו דלקמיה ולמדין אנו דבשליח ב"ד הכתוב מדבר: חבול תחבול כתיב. למדנו דבשליח ב"ד הוא והזהירה התורה שאם נכנס למשכנו עד בא השמש תשיבנו לו ונוהג בו ג"כ דין השבת העבוט: בב"ד שלא בב"ד מנין וכו'. וכלומר אי לא הוה כתיב אלא תחבול לחוד ה"א דשלא בב"ד איירי אלא המלוה הוא שנכנס ובו הזהירה התורה להשיב העבוט וכשהוא אומר חבול תחבול ללמדך אפי' ע"י ב"ד: מישכנו שלא ברשות. תוספתא היא בפ"י ואם משכנו צריך לחזור לו ועובר על כל שם ושם שיש בו. אם לא החזיר העבוט עובר משום שלשה שמות משום לא תבא אל ביתו ומשום השב תשיב לו את העבוט ומשו' לא תשכב בעבוטו: הוא גרם לעצמו. כלומר דר' אילא מפרש ומדייק לפי שהוא גרם לעצמו זה שהוא נכנס למשכנו שלא ברשות ב"ד ולפיכך אם לא מחזיר עובר על כל שם ושם שיש לו שאלו לא נכנס בעצמו אלא ע"י שליח ב"ד אע"פ שאם לא החזיר עדיין היה עובר על השב תשיב וגו' מ"מ לא עבר על לא תבא לביתו והוא גרם לעצמו כשלא יחזיר לעבור בכל שמות הללו: מדת הדין בידו שיהא גובה מנכסין משועבדין. כלומר מן הדין שיהא גובה ממה שבידו שהן מנכסין משועבדי' לו ותחת ידו הן וא"כ אם הוא מחזיר לו לאיזה דבר שמישכנו הוא ממשכנו וכלומר מה יועיל לו עכשיו שמשכנו וצריך להחזיר לו: פירש רבי. הדבר שמועיל לו לענין שמיטה שעכשיו אין השמיטה משמטו או שמא ימות הלוה ונמצאו המטלטלין ביד היורשין ולא היה יכול לגבות מהן ועכשיו מועיל שלא יעשה כמטלטלין אצל היורשין: תני. בתוספתא שם ושנויה בלשון אחר: חובל כסות יום בלילה. כלומר מה שאינו צריך לזה חובל ומחזיק בידו ומחזיר לו את הצריך לו כדמפרש ואזיל חובל ומחזיק כסות יום בלילה ומחזיר כסות יום ביום: זימנין דתיפתר ההן קרא וכו'. כלומר דר' לא מפרש טעמא דברייתא דמהיכן למדו כן ומפרש לקראי דכתוב אחד אומר בפ' משפטים עד בא השמש תשיבנו לו ובכי תצא כתיב השב תשב לו את העבוט כבוא השמש הא כיצד אלא ע"כ זימנין דתפרש לה לשון זריחה וזימנין לשון שקיעה וקרא קמא לשון שקיעה הוא ובכסות לילה מישתעי שתשיב להיות בלילה בידו עם מטמעי שימשא כשהשקע השמש ותחבול לך כסות יום בלילה וקרא בתרא לשון זריחה הוא כבוא השמש עם מעלי שמשא השיב לו כסות יום להיות ביום בידו ותחבול לך כסות לילה ביום:

הלכה יג מתני' אלמנ' בין שהיא עניה בין שהיא עשירה. משום דאיכא למ"ד בגמרא דוקא עניה הוא דאין ממשכני' שמתוך שאתה צריך לחזור לה והיא נכנסת ויוצאת אצלך אתה משיאה שם רע בשכנותיה אבל עשירה דלא צריכה וליכא למימר הכי ממשכנין קמ"ל תנא דמתני' דלא דכתיב לא תחבול בגד אלמנה אחת עניה ואחת עשירה משמע: משום שני כלים. העליונה רכב והתחתונה ריחים:

גמ'

מראה הפנים

פירש רבי סימאי דבר תורה שיהא שליח ב"ד נכנס וגובה בבינונית פלוגתא דר' סימאי ותנא דר' ישמעאל נתבאר בריש פ' הנזקין. וג' דיעות יש בדבר ר' ישמעאל הוא כשיטת הבבלי דסובר ב"ח מדאורייתא דינו בזיבורית ותקנת חכמים היא דבבינונית ור' סימאי סבר מדאורייתא דינו בבינונית. ותנא דתוספתא ומייתי ליה התם דמדאורייתא ב"ח דינו בעידית כמו הנזקין ומפני הרמאין הוא דתיקנו בבינונית. ושם באלתי דאיכא נ"מ בין הני שיטות בדין דאביי קשיא' דאמר התם דף נ' יתומים שאמרו בין גדולים בין קטנים בין לשבועה בין לזיבורית דלדעת הרמב"ם ז"ל משמע דבין בב"ח בין בנזקין קאמר כדנראה מסתימת דבריו בפ"ח מהלכות ב"מ הל' י"א דאין ב"ד נזקקין למטלטלין של יתומים אלא לקרקע וגובין לניזק מן הזיבורית ודעת הרשב"א בשם מורו הר"ר יונה ז"ל דלא אמר אביי קשיא אלא בב"ח אבל לנזקין דמן התורה דינו בעידית לקטנים עבדינן תקנתא אבל לא לגדולים וכ"כ הרא"ש ז"ל. והשתא להאי שיטה דסובר דגם ב"ח מדאורייתא דינו בעידית או כמ"ד בבינונית לא שייך לחלק כן. וא"כ לפי' גמרא דילן דמן התורה ב"ח בזיבורית היה לכאורה לך קושיא לדברי הרמב"ם היאך למד מדאביי קשיא דגם בנזקין אין חילוק בין יתומים גדולים לקטנים ואפשר מדאמרו התם כמתני' סתם אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית וסבור הוא ז"ל דגם על הנזקין דרישא קאי. גם שם באלתי דאיכא נ"מ בין הני שיטות בפירושא דק"ו להקדש דאמרו התם וע"ש בריש הפרק ובהלכה ב' ד"ה כאן ביתום גדול:

הוא גרם לעצמו וכו'. זה עולה כפי' הרמב"ם ז"ל בפרק ג' ממלוה הל' ס' בענין כל השמות דתשיב לא תבא אל ביתו וכמבואר בפנים. ורש"י ז"ל פי' בדף קי"ד ע"ב ועובר בכל השמות וכו' בדרך אחר ע"ש:

תני חובל כסות יום בלילה וכו'. וכדרכא דמפרש ליה לרב שיזבי שם דה"ק עד בא השמש תשיבנו לו זו כסות יום שניתנה לחבול בלילה. ומכאן למד הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות לתרץ הקושיא שהביא בעל המאור בשם הרי"ף ז"ל והיא קושית ר"ת בתוספות במתני' הא דתנן מחזיר את המחרישה ביום והיכי משכחת לה הא מחרישה עושין בה אוכל נפש כמו למד של פרות והיאך משכנו מחרישה ותירץ דאיכא למימר בשעבר ומשכנו חייב להחזיר לו והרמב"ן תירץ דאיכא למימר מרגי' כגון שמשכנו מחרישה

שנויי נוסחאות (סוי"א) אם חבול תחבול (שמות כ"ב). (סו"כ) להלא נד"ו לה לא. השב תשיב לו (דברים כ"ד). (סוכ"ד) לא תחבול במקרא ולא תחבול.

מסורת הש"ס
[א] גיטין מט
(גיטין פ"ה)
ב"מ קיג ע"ב
שם לא ע"ב (תוספת' פ"י)
שם קטו (שם)
בכ קיד ע"ב (שם)

עין משפט נר מצוה
כט
א מיי' פ"ב ממלוה ה"ד סמ"ג לאוין העא טוש"ע חו"מ סי' לג סעיף טו
ל
ב מיי' שם הלכה ה סמ"ג לאוין קפו טוש"ע שם סעיף טז
לא
ג מיי' ב סמ"ג לאוין קפח טוש"ע שם
לב
ד ה מיי' שם הלכה א ב ועי' בהשגו' וכמ"ש טוש"ע שם סעיף י
לג
ו מיי' שם ה"כ טוש"ע שם סעיף ו

עין משפט
נר מצוה

לד
א מיי' פ"ג ממלוה ס"ג סמ"ג לאוין קסח טוש"ע חו"מ סי' לז סעיף י
א
ב מיי' פ"ד מהלכו' שכינים הלכה ב סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קסד ס"ג
ב
ג ד מיי' פי"א ממעשר ס"ג ד

הי' אחד מכיר מקלת אבניו נוטלן ועולות לו מן החשבון. אמר ר"ה זאת אומרת ששולטת היד מצד אחד פירש המהרא"פ ז"ל דסבירא ליה כרבא בבבלי דנוטל השני כנגד שבורות והאיך יכול להיות הא יש בילה והוכללו כולן והאיך אפשר דאמרינן דנזדמן כך שהשלימות הוא מצד אחד. ע"כ דאמרינן היד שולטת מצד אחד ומביא ראיה ממתניתן דדמאי ק' טבל וכו' דאמרינן דהחולין עלה בידו ואמרינן אפשר שיזדמן כך:

סליק מס' ב"מ בס"ד

גמ' *תני *אלמנה בין ענייה בין עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר °לא תחבל בגד אלמנה אחד ענייה ואחד עשירה דברי ר"מ רבי יהודה אומר ענייה אין ממשכנין אותה כל עיקר עשירה ממשכנין אותה ואינו מחזיר שמתוך שבא אצלה משיאה שם רע. החובל זוג של ספרין עובר על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו *חבל אחד [ה] מהן אינו עובר על אחד מהן. הממשכן צמד פרות עובר על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו מישכן אחד מהם אינו עובר אלא על אחד מהן בלבד:

הדרן עלך פרק המקבל

הלכה א מתני' [י] הבית והעלייה של שנים שנפלו שניהן חולקין בעצים ובאבנים ובעפר רואין אלו אבנים ראויות להשתבר היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו נוטלן ועולות לו מן החשבון: גמ' תני נכמר כתנור העליונות ראויות לישבר נפל לחוץ התחתונות ראויות לישבר. היה האחד מכיר מקצת אבניו נוטלן ועולות לו מן החשבון. א"ר הושעיה זאת אומרת ששולטת היד מצד אחד. *תמן תנינן מאה [ג] טבל ק' חולין נוטל ק' ואחת ק' טבל וק' [ד] מעשר נוטל מאה ואחת. א"ר יוסי אם אומר את נוטל מאה אני אומר כל חולין עלו בידו ונמצאו אילו בטיבלן. אלא נוטל מאה ואחת כדי להפריש תרומה ותרומת מעשר מן הטבל. אילין תקועייא רבי זעירא אמר ארעיה זקיק את מטעינני רבי לא אמר עילאי. בנאי אמרין תרויהון אילין יסודייא. ודא מסייעה למאן דאמר בנאי. *היתה *חורבתו סמוכה לכותל חצר חבירו לא יאמר לו הריני מייסד עמך כותל חצירי ועולה אלא מייסד עמו מלמטה ועולה היתה על גבי שיחין או על גבי מערות אינו נזקק לו כלום. א"ר יוסי בי רבי בון תיפתר כגון אילין דהייא דבישן דלא יכיל ארעייא באני עד דבני עילייא:

הלכה

גמ' תני. בתוספתא שם: החובל זוג של ספרים. כאחת: צמד פרות. העול שלהן וכלי אוכל נפש הוא ושל פרקים הוא ואם חבלן כאחת עובר על שתיהן:

הדרן עלך המקבל

תורה אור

הלכה א מתני' הבית והעליה של שנים. הבית של אחד והעלי' של אחד: שניהם חולקין. לפי שאין ניכר איזו אבנים של עליון ואיזו אבנים של תחתון והכל לפי הגבוה אם אחד גבוה מחבירו אבניו ועליו ועפרו מרובה משל חבירו: רואין אילו אבנים ראויו' להשתבר. ודבר זה ידוע מדרך הנפילה אם נתבע הבית מיסודו ונפל תחתיו יש לדעת שהתחתונו' נשברו ואם עליונו של כותל נפל להלן ממנו הרבה אז העליונ' נשברו שנפלו ממקום גבוה והתחתונות שלימות שנפלו ממקו' נמוך וריש' דקתני שניהן חולקין בכולן מיירי שאין ידוע כיצד נפלו כגון שנפל בלילה ופנו את האבנים מיד: מכיר מקלת אבניו. והן שלימות: נוטלן. וכגון שהלה טוען במקלת מהן שהוא אמת ומקלת מהן אמר איני יודע דהוי ליה מחויב שבועה דאורייתא ואינו יכול לישבע ומשלם. אבל אם זה אומר על כולן איני יודע ישבע היסת שאינו יודע וחולקין בשוה: גמ' תני בברייתא נכמר כתנור. נהרס ונפל במקומו העליונות ראויות לישבר מחמת שנפלו בכח על התחתונות נשברות: נפל לחוץ. על הארץ איכא למימר דטפי ראויו' התחתונו' לישבר: זאת אומרת ששולטות היד מצד אחד. מדקתני היה אחד מהן מכיר מקלת אבניו נוטלן דמשמע אפילו אין הלה מודה לו כיון שהוא מכירן כ"טלן וכגון שזה אומר איני יודע דכיון דלד אחד יודע הוא ידו שולטת וכאמן: תמן תנינן. בסוף פ"ז דדמאי: א"ר יוסי. מפרש מה טעם אמרו בחולין מתוקנין שנתערבו במאה טבל והיינו שטבולין לתרומת מעשר נוטל מאה ואחד והלא בדין היה שלא יטול אלא המאה של טבל וא"ת שחוששין אנו שהתרומת מעשר נתערב בחולין אף רס היה כן הלא הוא עולה באחד ומאה והרי כאן נטל המאה מן המאתים שנתערבו וישארו החולין כמות שהן הלכך קאמר ר' יוסי דהיינו טעמא: אם את אומר נוטל מאה. של הטבל חוששין אנו שמא יחשוב הוא כל החולין עלו בידו והיינו אני אומר וכו' כלומר שיטעה לומ' בעל' החולין בידו ויחשוב אותן לחולין והמאה הנשארים הם של טבל ובאמת אינו כן אלא הטבל עלו בידו: ונמלאו אילו בטיבלן. אותן המאה שיחשוב שהם של חולין נשארו בטיבלן לפי שלא יפרים מהן ובאמת של טבל הן והלכך מפסיד אחת של החולין ונוטל מאה ואחת לשם טבל כדי שיפריש תרומה מעשר מן הטבל ונמלאו החולין מתוקנין ממה נפשך. ותרומה דנקט הכא לאו בדוקא ול"ג דלא איירי אלא בטבל הטבול לתרומת מעשר. ואיידי דקרני התם אם היה הטבל מרובה הוי כיש לו פרנסה ממקום אחר ומוליא לפי חשבון וכדקאמר התם בהאי תלמודא מיכן והילך לפי חשבון נקט לה הכא: אילין תקועייא. היסודות ועל שם שהבית תקוע ונשען עליהן ופליגי בה על מי מוטל לעשותן: ארעיה. התחתון הוא העושה היסודות: זקיק את מטעינני. כלומר העליון אומר להתחתון חייב אתה לישא ולהטעין עליך ומה איכפת לי ביסודות הבית שלך ואם אתה רולה בחיזוק ביתך תעשה משלך: ר' לא אמר עילאי. העליון לריך ג"כ לסייע לעשותן: בנאי אמרין. הבונים אומרים תרויהון אילון יסודיא כלומר לשתיהן לריך לאלו היסודות לבעל העליה ולבעל הבית: ודא מסייעה. הברייתא זו מסייע למאי דאמרי הבנאי דשנינו בתוספתא פי"א: היתה חורבתו סמוכה לכותל חלר חבירו. וכגון שהחלר הוא למעלה מן החורבה ורולין לבנות ולעשו' הכותל ביניהם ובתוספתא כתוב היתה למעלה מחלירו של חבירו וט"ס הוא ול"ל מלמטה: לא יאמר לו. בעל החלר אתה תבנה הלמטה ואני מסייע עמך מכנגד כותל חלירי ועולה אלא מסייע ומייסד עמו מלמטה ועולה והיינו כדאמרי בנאי: היתה. חלירו בנויה ע"ג שיחין ומערות ועשויה כיפה על גביהן והתחתון רולה לבנות למטה אין העליון נזקק לו כלום: תיפתר. להאי כגון אלו הדירות שנוהגות בעיר בישן דלא יכול התחתון לבנות עד שבונה העליון בתחלה ועושה כמין כיפה מלמטה ונמלא שאין העליון לריך לחיזוק היסודות של התחתון כלל:

הלכה

מראה הפנים

מתרישה בלילה או בשעה שאינו עושה בה מלאכה שמותר דכי היכי דאין מחזירין אלא בשעת מלאכה ה"נ ממשכנין אלא בשעת מלאכה וכמפורש הכא קורדום ומתרישה הוכלן בלילה וזה דלא כדעת ה:מ"ה הביאו הטור סי' ל"ז דאפי' שלא בשעת מלאכה אין ממשכנין כלי אוכל נפש. ודעת הרמב"ם ז"ל באלו הדינים הם בדרך אחרת דלדעתו אפי' בשעת הלואה אין ממשכנים כלי אוכל נפש ולא כן דעת רוב הפוסקים וכן חלקו עליו במ"ש באלמנה דאין ממשכנין אותה אפי' בשעת הלואה:

דברי ר' מאיר. ובתוספתא גרים דברי ר' יהודה ר"ש אומר ענייה וכו' וכן היא גי' הבבלי:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק י הבית והעליה. שניהן חולקין. מה שכתב הנ"י בזה נתבאר בפ"ד מב"ק הלכה א' ד"ה שלשה שהטילו לכיס וע"ש:

תני נכמר כתנור וכו'. והתם גרים פלקין אמרו אי בתבטא נפל עלייתא איתבור ואי בתכסא נפל תתייתא איתבור וכדפי' רש"י ז"ל והבאתיו במתני' ונראה דה"נ יש

לגרוס כאן נכמר כתנור התחתונות ראויות להשתבר נפל לחוץ העליונות ראויות לישבר א"נ י"ל נכמר מלשון כימר של ענבים שנכפף ונפל להלן העליונות ראויות לישבר נפל לחוץ שחלק התחתון נדחק ומחמת זה נפל העליון לחוץ והיינו בתכסא התחתונות ראויות לישבר:

זאת אומרת ששולטת היד מצד אחד. מילתיה דר' הושעיה אזלא כרב הונא ורב יהודה דאמרי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב וכדפרישית בפנים דכוה אומר איני יודע מי רי דאי מכחישו למה נוטל אבל התם מוקי להמתני' למאי דקי"ל כרב נחמן וכר"י דאמרי פטור וכגון שיש עסק שבועה ביניהם כדפריש"ת במתני':

אמר ר' יוסי אם אומר את וכו'. עיין בפי' המשנה להרמב"ם בפ"ז דדמאי ותבין עם מה שבארתי בפנים:

היתה חורבתו סמוכה לכותל חצר חבירו. דין זה דהתוספתא מבואר בבבלי לקמן פ' השותפין דף ו' ע"ב גבי פלוגתא דרב הונא ורב חסדא בבתי חצירות זו למעלה מזו תניא כוותיה דרב חסדא שתי חצירות זו למעלה מזו לא יאמר העליון וכו' ומסיים שם ואם היתה חצירו למעלה מגגו של חבירו אין זקוק לו. וכן הוא בתוספתא דמכילתין. ומביאה הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' שכנים הלכה ו' ופסק אין העליון זקוק לתחתון

שנויי נוסחאות (שו"ב) לא תחבול במקרא ולא תחבול. (שוכ"ה) דהייא כד"ו דרייא.

עמודי ירושלים תני נכמר כתנור. עי' פני משה מה שפי' בזה והוא דחוק. ועשו"ת רדב"ו (ח"ב סי' ש"א קי"ב) שביאר כל הסוגיא באופן נאות:

גליון אפרים א"ר הושעיה זאת אומרת ששולטת היד מצד אחד. כלומר דמיירי שהמכיר טוען ברי והשני שמא והמכיר יכול לפשוט את ידו מלטלן וס"ל לבירושלמי דהוי כמוחזק ומשני לטענת ברי ושמא שיהא ברי עדיף.

מסורת הש"ס

ב"מ קי:

ב"ק דף כ

(תוספ' פי"א)

הלכה ב מתני' הבית והעליה. התם מוקי לה במשכיר ושוכר שהשכיר לחבירו עליה שע"ג ביתו וא"ל עליה זו שע"ג בית זה אני משכיר לך דהשתא שעביד הבית לעליה: נפחתה העליה. בארבעה טפחים ואם בא זה להשתמש בעליה צריך שישתמש חליו למעלה וחליו למטה ואין בעל הבית רוצה לתקן את העליה: יורד ודר למטה. לגמרי דהא שעביד ליה ביתי': והעליון את המעזיבה. טיח של טיט בונתנין על התקרה דקסבר ר' יוסי מעזיבה אשויי גומות היא ועל העליון לאשויי הגומות וחכמים סברי מעזיבה אחזוקי תקרה היא ועל התחתון לאחזוקי התקר' והלכה כחכמים: **גמ'** תני. בברייתא לפרושי נפחתה דקתני במתני' בכמה: נפחת מקום התנור. כלומר אפי' לא נפחת אלא מקום התנור או מקום הכירה יורד למטה וצריך זה לתקנו: אלא דו אמר ליה. כלומר דמסתברא דהאי הוא דיכיל אמר ליה עכ"פ תעשה לך סולם לעלות ולירד בו כל זמן שאתה צריך לילך למטה ולא תהא נכנס ויוצא דרך ביתי תמיד אם אין לך להשתמש כלום בביתי: התחתון נותן את התקרה ולווחים. הנסרים והתקרה דקא' מעשה תקרה הוא והנסרים ג"כ הוא נותן: מעזיבה עבה. שלא ירדו השופכין שלו למטה: לא אמרו. לא פליגי בשיעור מעזיבה אלא בשהעליון אין דרכו להשתמש בשופכין הרבה אלא כגון להדיח את הכוסות: משזגא מנין. אבל אם דרכו לכבס בגדים בעליה הכל מודים שצריך לעשות מעזיבה עבה שלא ירדו השופכין למטה: דאינון זקוקין. שלפעמים צריכין בני עליה ג"כ להחזקת התקרה לפי שדרכן להכניס החמרין שבאין אצלן בתבואות ופירות שלהן ולפיכך הורה ר' חנינא שיהו בני עליה מסייעים לבני התחתונים בעשיית התקרה ולווחים:

הלכה ג מתני' הבית והעליה של שנים. בית לזה ועליה לזה: אמר בעל העליה לבעל הבית לבנות. ההומה והתקרה המוטלין עליו לבנות: הרי בעל העליה בונה את הבית. כמו שהיה ויושב ודר בתוכו עד שיתן לו זה יציאותיו ואח"כ יוצא ממנו ויבנה עלייתו אם רצה: אף זה דר לתוך של חבירו. אם כן הוא אף בעל העליה הזה כשזה מחזיר לו מעותיו נמצא שהוא דר בכל ימים הללו בתוך של חבירו ואע"פ שזה לא חסר דהא בלאו הכי לא הוי בני לה איהו צריך להעלות לו שכר דהא הוא נהנה מיהת שאלולי בית זה לא היה לו מקום לדור שם וקסבר זה נהנה וזה אינו חסר חייב: אלא. בונה וגומר את הכל ומקרה את העליה למעלה וכל הצריך לה ויושב בבית התחתון דהוה ליה זה לא נהנה שהרי עלייתו מוכנת לו לדור בה וזה לא חסר דהא לא הוה בני לה ולא חזיא ליה ואין הלכה כר' יהודה: **גמ'** אלא. כלומר אלא דהך מיבעיא לן: בעל הבית מבקש לבנות. הבית ובעל העליה אינו רוצה לבנות כותל העליה: מהו שיאמר לו גופינו. צריך אתה לעשות המעקה וכותל עליה שע"ג הבית. גופינו תכנו ומלשון גיפופי ומעקה הוא ועשית מעקה תרגום ירושלמי ותעביד גיפוף: נשמעינה מן הדא. דתני בתוספתא פי"א: היתה חורבתו סמוכה לחורבת חבירו. והתם גרים בלד גינתו של חבירו והיינו הך: עמד הלה ובנאה. וגדר את הגינה או החורבה של חבירו: ויתן לו את כל יציאותיו. מה שהוציא בגדר הזה ולא יכול לומר לו הרי הכותל שהוא מלד חורבתך אתה צריך לו מפני שזה יכול לומר לא הייתי רוצה לסתום החורבה שלי כלל. ומיירי שזה היה בונה הגדר בלאו הכי והכי מוכח בהתוספתא דקתני מגלגלין עליו יציאותיו של כותל כדרך שהוא בונה: הדא אמרה. עכ"פ שמענו שאין זה יכול לומר לו גופינו והסתמנו מן הצד וכך אינ אומר לו גופינו מלמעלן:

הלכה

הלכה ב מתני' [א] הבית והעלייה של שנים נפחתה העלייה ואין בעל הבית רוצה לתקן הרי בעל העלייה יורד ודר למטה עד שיתקן לו את העליונה רבי יוסי אומר התחתון נותן את התקרה והעליון את המעזיבה: **גמ'** *תני נפחת מקום התנור יורד למטה מקום הכירה יורד למטה. אלא דו א"ל עביד לך סולם דלא תיהוי עליל ונפיק גו ביתי. ר' יוסי אומר תחתון נותן את התקרה ועליון נותן את המעזיבה רבי יוסטא בשם ר"ל התחתון נותן תקרה ולווחים ועליון נותן המעזיבה. באיזה מעזיבה ר' יעקב בר אחא בשם ר' לעזר מעזיבה עבה ר' אבהו בשם ר' לעזר מעזיבה בינונית. לא אמרו אלא להדיח את הכוסות ברם אין הוה בעי משזגא מאנין אף ר' אבהו בשם ר' לעזר מודי במעזיבה עבה. הורי ר' חנינה לאילין ציפוראי שיהו שניהן נותנין את התקרה ואת הלווחין. דאינון זקוקין מיסק חמר'הון תמן ומיסק פירי'הון תמן:

הלכה ג מתני' *הבית והעליה של שנים שנפלו אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה הרי בעל העלייה בונה את הבית ויושב בתוכו עד שיתן לו יציאותיו ר' יהודה אומר אף זה דר לתוך של חבירו צריך להעלות לו שכר אלא בעל הבית בונה את הבית ואת העלייה ומקרה את העליה ויושב בבית עד שיתן לו יציאותיו: **גמ'** אלא בעל הבית מבקש לבנות ובעל העלייה אינו רוצה מהו שיאמר לו גופינו. נשמעינה מהדא *היתה חורבתו סמוכה לחורבת חבירו עמד הלה ובנאה בלא רשותו הרי זה מחשב יציאותיו בשער שבנה ויתן לו את כל יציאותיו. הדא אמרה שאינו אומר לו גופינו מן הצד. כשם שאינו אומר לו גופינו מן הצד כך אין אומר לו גופינו מלמעלן:

הלכה

עין משפט נר מצוה

ג

א מיי' פ"ה מהלכו' שכירות ה' כה ת סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' שיב ס"ח

ד

ב מיי' פ"ד מהלכות שכנים הלכה ג סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קסד ס"ס

מראה הפנים

לתחתון כלל וכתב עליו הראב"ד ז"ל אין דבריו ברורין כלל. וטעמו דהא לעיל התם מפרש לה ר"נ אין נוקקין לד' אמות אבל נוקקין למחילת ע"רה והרמב"ם ז"ל פסק בעצמו כי למעלה בה. ונראה דטעמו של הרמב"ם דס"ל דלא אמר ר"נ הכי אלא בין גג לגג הסמוכין זה לזה דאע"ג דאין כאן היזק ראיה שאין דרך להשתמש בגגין מ"מ מתירא עבירה נעי למיהפך עליו כגנב כדאמר התם וזה שייך בסמוכין אבל כתלירו למעלה מגג חבירו כיון דאין לבעל התלר היזק ראיה מבעל הגג וגם אינו סמוך ולא שייכא האי טעמא משום למיתפס וכו' כל כך דהא כתלירו למעלה כלאו הכי מיתפס כגנב אם עומד זה על גגו ומגביה עצמו להסתכל ולידע מה בחלירו של זה אין העליון זקוק לתחתון כלל. ומפרש לדברי הש"ס דהתם לעיל הכי מאי לאו אין נזקקין לו כלל וכמו דהתם אין נזקקין לו כלל ה"נ בין גג לגג וקשיא לר"נ ומשני לא דלא דמי ולא תלמד מהתם לכאן אלא דאין נוקקין לד' אמות וכו' דהכא איכא טעמא למיתפס וכו'. ובענין מה שלמד הב"ס הכא מהאי תוספתא דלריך העליון לסייע התחתון בעשיית יסודות מתכאר ג"כ התם כהאי עובדא דהנהו בי תרי דהוו דיירי חד עילאי וחד תתאי איתבר תתאי וכו' דכמעט כבורי למטה מי' מני א"ל למטה מי' רבותא דידי הוא. ולריך לבנות. וכתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו שם דנראה לו שמניהם בונים הכל ומביאו הב"י בסי' קס"ד וכ"פ הטור שם שנפלה התקרה וכו' ויש לסברא זו ראיה מדהכא:

הבית והעליה של שנים. רש"י ז"ל לא גרס כאן של שנים דבגמרא מוקי לה בשוכר ומשכיר וכתב הנ"י שכן דעת רוב האחרונים ז"ל וכפי הגי' שלפניו בהרי"ף ז"ל היה ג"כ כגי' רש"י וסיים שם בשם הרנב"ר ז"ל דבשותפין ודאי התחתון נותן את הכל וראיה לדבר ממתני' דלעיל דקתני שניהן חולקין בעלים ובאבנים ובעפר ואלו היה העליון נותן מעזיבה בשל תחתונה היה לו ליטול מן העפר יותר מחבירו עכ"ל ולפי מה שכתב בעצמו במתני' דלעיל באבנים שכן ראוית להשתבר שהוא ספק שוה וחולקין בשוה אע"פ שחלקו של א' מרובה וכדהביאו המפרשים ז"ל ראיה לזה מתלמודא דהכא דפ' שיר שנגח וע"ש וא"כ בעפר נמי נימא הכי ואין ראיה מדלעיל. וכן דעת הרמב"ם ז"ל דבשותפין המעזיבה של בעל העליה כדפסק ריש פ"ד דהל' שכנים דאע"ג דמוקמינן למתני' בשוכר ומשכ'ר ככר כתבו מקלת מן המפרשים ז"ל משום דבכה"ג דוקא פליגי ר' יוסי ורבנן אבל אשותפין הכל מודין דהתחתון נותן את התקרה והעליון את המעזיבה ועיין בהלכה דלקמן ד"ה הורי ר' חנינא שם כיארתי דראיה לחילוק זה מהאי תלמודא:

נפחת מקום התנור וכו'. והיינו כשמואל דאין אדם דר חליו למעלה וחליו למטה ואפי' לא נפחתה ברובה צריך זה לתקנו אלא דהאי ש"ס מוסיף בה וקאמר דכל זמן שאין זה מתקן לו מקום התנור או הכירה יורד למטה להשתמש בה לצרכו ו.לבד שיעשה לו סולם לילך לדרכו כשאין לו להשתמש בביתו. ולכאורה הי' נראה לפרש הא דהכא סברי' דרב דקאמר דוקא נפחת ברובה אבל בפחות מכאן אינו צריך לתקן דאדם דר חליו למעלה וחליו למטה והלכך אם נפחת מקום התנור או הכירה לבד יורד למטה כל זמן שצריך לו להשתמש בבית. אלא דגם כן סובל הפירוש למאי דקי"ל כשמואל וכדאמרן:

הורי ר' חנינא לאילין ציפוראי. נראה לפרש דהכא בשותפין איירי ומפני שדרכם של בני ציפורי היו בכך שמכניסין הסוחרים עם השקים והתבואות לבתיהן הורה להם שגם בעל העליה יסייע בתקרה ובלווחים לפי שפעמים צריך הוא בהחזקת התקרה. דאי בשוכר ומשכיר איירי א"כ הא דר"ח דלא כמאן דהכל מודים על בעל שתחתון לתקן ולהחזיק התקרה ודוחק לומר דמפני שצריך גם בעל העליה לכך כדקאמר והו"ה ג"כ בשוכר מהאי טעמא הדא דמנא ליה לר"ח לחלק בכך ובמתני' כתמא תנן התחתון נותן את התקרה ועוד דבשוכר לא שייך האי טעמא דהין העליה מושכרת לו בקביעות ולכשיכלה זמנו המשכיר יכול להוציאו וא"כ היאך נתייב אותו בהחזקת התקרה בימים שהוא דר כאן דירת ערא' ולא בקביעות אלא דנראין הדברים דבשותפין איירי ומכאן נופל להבית ראיה לפסק הרמב"ם ז"ל דיש לחלק בין שוכר ומשכיר לשותפין ולפיכך בפ"ו משכירות הל' ד' פסק כת"ק דהמתני' דעל המשכיר שהוא התחתון לתקן התקרה והמעזיבה שהמעזיבה חוזק התקרה היא ואפ"ה כריש פ"ד משכנים שהבאתי לעיל פסק בשותפין דהתקרה של בית הרי הוא של בעל הבית והמעזיבה של התקרה הרי הוא של בעל העליה וטעמא דבאתי בשותפין שהם דרים בקביעות וא"כ גם בעל העליה צריך לסייע להחזקת התקרה. והכא לא אמרו אלא בלווחין ותקרה מפני שזה תלוי במנהג המקום כדאמרי' התם בפרקין דף י"ז ע"א מר כי אתריה וכו' ומ"מ למדנו מכאן דעכ"פ יש לחלק בין שוכר ומשכיר לדין דשותפין ולמד הוא ז"ל כן גם לדין המעזיבה וכבר האריכו בזה המפרשים. והנלע"ד כתבתי שדרכו ז"ל ללמוד תמיד וככ"מ מהאי תלמודא במקום שהי' יכול להוציא איזה חילוק דין בסברא:

אלא בעל הבית בונה. נראה שהוא ט"ס ואם דבספרי דפוס המשניות כתוב הגי' כשם הירושלמי כך המדפיסים ראה זה וסבור שהיה נ"א אבל א"א להעמידה דמאי עד שיתן לו יציאותיו דקאמר אלא דה"ג גרסי' אלא בעל העליה בונה וכו'. וכמה שכתב הנ"י בדין המבנה עיין בהלכה דלקמן ד"ה שמענו:

כך אין אומר לו גופינו מלמעלן. מכאן הוא דלמד הרמב"ם ז"ל מה שכתב בדין דשותפין בריש פ"ד דשכנים אבל אין בעל הבית כופה לבעל העליה לבנות כותל

עליים

שנויי נוסחאות (סו"ד) העליונה בד"ו העלייה. (סו"י) ר"ל בד"ו ריש לקיש. (סו"ל) בשער בד"ו כשער.

גליון אפרים

מהו שיאמר לו גופינו (עֲשֵׂה גג) כו' הדא אמרה שאינו אומר לו גופינו כו' אף שהכות נצרך לשניהם א"י לכופו לבנותו אלא שהוא בונה וכשבונה נותן לו יציאותיו וה"נ א"י לכוף לבעל העליה לעשות גג אלא שהוא בונה העליה והגג ויושב שם עד שבעל העליה נותן לו יציאותיו. נה"מ ס' קס"ד סק"י:

עין משפט
נר מצוה

ה
א מיי' פ"ד מהלכות שכנים הלכה ח סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קסה ס"א
ו
ב מיי' פי"ג מנזקי ממון הלכה יט סמ"ג עשין סח טוש"ע שם סי' תטו ס"א
ז
ג מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם
ח
ד מיי' פ"ג מהלכות נזקי שכנים הלכה ח סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קסו ס"א
ט
ה מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם
י
ו מיי' פ"ט מהלכו' שכירות הלכה י סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' שלו ס"ב
יא
ז מיי' פ"ד מהלכות שכנים הלכה ח סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קסה ס"א
יב
ח מיי' פי"ג מנזקי ממון הלכ' טו סמ"ג עשין סז סח טוש"ע שם סי' תיד ס"ב
יג
ט י מיי' שם הלכה טו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' תיז ס"ס
יד
כ מיי' שם פי"ז טוש"ע שם סעיף י
טו
ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז
טז
מ מיי' שם הט"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' תיד ס"ב
יז
נ מיי' שם הלכה יח סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שפד ס"ד

הלכה ד מתני' וכן בית [א] הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפחת הרי בעל הגינה יורד וזורע למטן עד שיעשה לבית בדו כיפין [ב] *הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטורין מלשלם נתנו לו זמן לסתור את הכותל ולקוץ את האילן ונפלו בתוך הזמן פטור לאחר הזמן חייב: **גמ'** א"ר לעזר מעשה בדלית אחת שהיתה מודלה על פרסיקו של חבירו ונפשח הפרסק. ובא מעשה לפני ר' חייה הגדול ואמר לו צא והעמד לו פרסק. א"ל ר' יוחנן ולא מתני' היא. וכן בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפחת. שמענו שאין כופין והתני ר' חייה כופין. נימר ולא פליגי מאן דמר כופין שהוא שם ומאן דמר אין כופין בשאין עומד שם. נתנו לו זמן לקוץ. *כמה *הוא זמן ר' הושעיה אמר [ג] שלשים יום:

הלכה ה מתני' [ד] מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו ונפל אמר לו פנה את אבניך אמר לו הגיעוך אין שומעין לו [ה] משקיבל עליו אמר לו הילך את יציאותיך ואני נוטל את שלי אין שומעין לו [ו] השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש אמר לו תן לי שכרי אמר לו טול ממה שעשיתה בשכרך *אין שומעין לו [ז] משקיבל עליו אמר לו הילך את שכרך ואני נוטל את שלי אין שומעין לו [ח] המוציא זבלו לרשות הרבים המוציא מוציא והמזבל מזבל [ט] אין שורין טיט בר"ה ואין לובנין לבינים [י] וגובלין טיט בר"ה אבל לא ללבינים הבונה [כ] בר"ה והמביא אבנים המביא מביא והבונה בונה [ל] ואם הזיק משלם מה שהזיק רבן שמעון בן גמליאל אומר אף מתקן הוא את מלאכתו לפני שלשים יום:

גמ' *תני פורק אדם זבלו בפתח חצירו בר"ה לפנותו מיד אבל לשהותו אסור בא אחר והוזק הרי זה חייב. ר' יודה אומר [מ] בשעת הזבלים פורק אדם זבלו בפתח חצירו ברשות הרבים כדי שיתפרך ברגלי אדם ובהמה שלשים יום שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. פורק אדם עפרו בפתח חצירו ברשות הרבים לשהותו ולהעלותו על גבי דימוס מיד לשהותו אסור בא אחר והוזק בו חייב. לא יהא גובל בצד זה אלא במקום שבונהו. פורק אדם אבניו בפתח חצירו ברשות הרבים לפנותן מיד לשהותן אסור בא אחר והוזק בהן חייב *מסר [נ] החוצב לגמל הגמל חייב גמל לסתת הסתת חייב סתת לסבל הסבל חייב. העלה על גבי בימוס והיה מפקפק בה ונפלה הארדכל חייב. מסרה הסתת לסבל והוזק בין בסיתות בין באבן הסתת חייב.

הסתת

פני משה

הלכה ד מתני' וכן בית הבד. בית לעצור בו זיתים: שהוא בנוי בסלע. בעובי הסלע: וגינה אחת על גביו. הגינה של אחד ובית הבד של אחר: ונפחת. שמן בית הבד בארבעה טפחים ואינו ראוי לזרוע כבתחלה: עד שיעשה לבית בדו כיפין. תקרה עשויה עגול כמין קשת ויתקן עליה בעל הגנה עפר ויזרע: פטורין מלשלם. דמאי הוה ליה למיעבד אנוס הוא: נתנו לו זמן. ב"ד שלשים יום לסתור ולקוץ: **גמ'** בדלית אחת. גפן מודלית: על פרסיקו. על אילן שפירותיו אפרסקין: ונפשח האפרסק. נעקר ממקומו: צא והעמד לו פרסק אחר. שמשועבד לו כל זמן שהדלית קיימת: ולא מתניתא היא. דלא קתני הכי והיאך אתה אומר דר' חייה כפה אותו להעמיד לו פרסק והא אנן לא תנן הכי: וכן בית הבד וכו'. וא"כ שמענו שאין כופין אותו לתקן אלא יורד וזורע למטה קתני עד שיעשה זה ואי דכופין הוה ליה למיתני כופין אותו לעשות כיפין: והתני ר' חייא כופין. וא"כ היאך אנו מפרשין הא דפסק ר' חייה ואמר לו צא והעמד לו אם נימא דר' חייא פליג על המתני': נימר. וקאמר הש"ס דאפילו תימא ולא פליגי דהא ר' חייא הוה עובדא בשהיה שם לפניו ומתני' דמשמע דאין כופין לא פסוק הכי אלא דמיירי בשאין עומד שם לפני הב"ד ואיכנו שהלך לו למדינת הים: כמה הוא זמן. בית דין:

הלכה ה מתני' ונפל. לתוך גינת חבירו: הגיעוך. זכה אתה בהן ופנה אותן לעצמך: אין שומעין לו. אם אין זה רוצה איכו קונה אותן וחייב הלה לפנותן: הילך את יציאותיך. שהוצאת לפנות אותן: בתבן ובקש. ללקט לו משלו או מן ההפקר: טול ממה שעשית. כל מה שלקטת יהא שלך: אין שומעין לו. אע"ג דבכל דוכתא אית לן שוה כסף ככסף גבי פועל אינו כן דלא אלין פעולת שכיר כתיב מאי דאתני בהדיה משמע: המוציא מוציא והמזבל מזבל. כשזה מוציאו מן הרפת לרשות הרבים יהא מוכן הנושא לזבלו ואינו רשאי להשהותו שם: וגובלין טיט. לתת מיד בבנין: והבונה בונה. מקבלן מיד המביא ובונה: אף מתקן. אף מזמין מלאכתו ברשות הרבים כל שלשים יום ואינו חייב בנזקין ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

גמ' תני. בתוספתא פי"א: פורק אדם עפרו בפתח חצירו ברשות הרבים לשרותו נ"ל וכן הוא בתוספתא לשרותו לטיט ואם לשהותו ה"ז אסור: ע"ג דימוס. של בנין: החוצב. את האבן מן ההר: לגמל. להנושאה על הגמל: לסתת. המחליקה ומתקנה: לסבל. הנושאה על כתיפו: והיה מפקפק בה. הפכה מצידה לצידה כדי להושיבה כדרך הארדכל שהוא ראש האומנין ומדקדק ליישב האבן ומחמת כן נפלה והזיקה הוא חייב: מסרה הסתת לסבל. הא דאמרי' בברייתא הסתת לסבל הסבל חייב וקאמר הש"ס דיש חילוק בין אם מסר הכל בידו או לא דאם מסר לו הכל האבן וכן מסיתות מקלת מן האבן שסיתת ממנה ולפעמים צריכין לזה לתתה במקלוע ונפל ממנו והוזק אחר בין באבן בין בסיתות הסבל חייב נ"ל. ולג' הספר אפשר לפרש דאם בשעה מסירתו להסבל נפל ממנו לעולם הוא חייב בין בסיתות בין באבן:

הסתת

מסורת הש"ס

ב"ק דף ו

(ב"ק פ"ג ה"ג) ב"מ קי"ח

פי' תוס' ב"ק טו ד"ה רב הונא

(תוספ' פי"א)

ב"מ קי"ח ב"ק ל פ"א

מראה הפנים

עלייה שנפל והה"מ כתב ג"ז שם וכו' ולא מלאתיו מבואר והסברא מ"מ והלא הבית שוה יותר כשאין עליה על גביו. כ"כ הרא"ש ז"ל במתני' דלעיל כדין נשתתה העליה ע"ש במ"ש לשי' הב"י ז"ל וכדין דשותפין כתב דאי בעי לסלוקי בעל העליה את הגג מתיכן בידיה וכו' ולדעתא דהכי חלקו מתחילה שיתקן בעל העליה את גגו שלא יזיקו מי גשמים לתחתון. ובזה כ"ע מודים. והכא מיירי בכותל עליה שנפל ואין בעל הבית כופהו לבנותו:

שמענו שאין כופין וכו'. הב"י במתני' דלעיל כתב וא"ת למה הוא צריך לבנות את הבית יכפהו לבעה"ב לבנות כבר הקשו זה בירושלמי דאמרי' התם שמענו שאין כופין כלומר ממתני' שמעינן הכי דקתני והוא אינו רוצה לבנות אלמא אין כופין והא תני ר"ח כופין ומתרצינן כשאינו כלומר שהלך למדה"י דבכה"ג א"א לכפותו שאין ב"ד יורדין לנכסיו שלא בפניו ומ"מ שמעינן מינה דכל שישנו כופין אותו לבנות וכן דעת הרמב"ן ז"ל אבל הרשב"א ז"ל כתב דהתם בירושלמי ס"ל כר' אחא שר הבירה דאית ליה שאין נפרעין מן האדם שלא בפניו ואפי' מן התקנה כדמוכח בפ' הכותב אבל אנן דס"ל כרב נחמן דאמר התם דנפרעין מן התקנה כדי שלא יהא כל אחד נוטל ממונו של חבירו והולך למדה"י אי איתא דישנו כופין אותו אפי' בשאינו נמי כופין אלא דסברא דגמרא דילן היא שאין כופין אותו כלל שאין לבעל העליה שיעבוד אלא על הבית אבל לא על הבעל הבית שישתעבדו לו נכסיו כדי שנכוף אותו לבנות בעל כרחו עכ"ל. והאומר אני דלדין יש תשובה דמ"ש הרשב"א ז"ל כדמוכח בפ' הכותב וזהו בהלכה ח' על המתני' דשבועות דמקשה הש"ס בפשיטות ונפרעין מאדם שלא בפניו וכסברת רב אחא בתלמודא דילן שם דף פ"ח ע"א מיהו הא מסיק שהם כתר כן דמנהגא דהכי מערבא נמי כמנהג המוסכם מגמ' דילן דאמר ליה ר' מנא לאלכסא אוף' אנן עבדין כן משלחין בתרי' תלת איגרין אין אתא הא עבדות ואי לא אנן מחלטין נכסייא וכן גרסינן להא לקמן בשבועות פ"ז בהל' ז' וע"ש דבעינן להודיע להלוה היכי דמלינן לאודעי לי' בזין הן האי תלמודא עם מסקנת הפוסקים דפסקו כר"נ וכדכתב הרמב"ם ז"ל בריש פ"ג דמלוה וא"כ אין להשוות פלוגתא בין כתמי דתלמודי. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בדין דהכא כדעת הרמב"ן דכופין כדכתב שם וכופה את בעל הבית לבנותו. ובהא דכתב לקמן בהל' ג' בלשון המשנה והוא אינו רוצה. להשמיענו דין דבעל העליה בונה את הבית וכו' דאף דבדין כופין לבעל הבית מ"מ כל זמן שמסרב ואינו רוצה כתב מה שבעל העליה לעשות וזה פשוט. ומיהו במה שפירשו ז"ל להא דהכא דמדייק הש"ס מעיקרא שמענו שאין כופין ממתני' דלעיל לאו דוקא הוא דהא לא מליין אלא אהאי מתני'. ובאמת איכא למידק הא דלא דייק ליה ממתני' דלעיל. וכן הא דמכריע דר"ח ס"ל כופין מהאי עובדא דפרסק ואיתא נמי להאי עובדא התם בריש פרקין וא"כ הוה קשיא מהא דר' חייא על המתני' ובגמרא דילן לא דייק מהא מידי. והנראה בזה למאי דכתב הטור בסי' ש"כ בשם הרמ"ה ז"ל דמחלק בין בית היכא דנפל דאזדא ליה ובין פרסק דאמר חייב להעמיד לו אחר דשאני התם דהע"ג דנעקר ממקומו הא מ"מ איתי' לאפרסק ולא פקע שיעבודיה מיני' כל היכא דאיתי' וע"ש דהטור השיג עליו מ"מ סברא הוא לחלק בהכי והם ז"ל פירשו לפרסק דבשכירות מיירי וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל לזה בסוף פ"ה משכירות וכל"ה לא דמי להאי מתני' דבשותפין איירי. ולפי סברת האי תלמודא דמקשי ממתני' אהא דר' חייא נראה דמפרש לה דבעין שותפין היו בזה לזה המדלית ולזה הפרסק וניחא דלא מדייק ממתני' דלעיל דיש לחלק בין נפשת האפרסק לנפל הבית כסברת הרמ"ה שם כן נמי נוכל לחלק בדין דשותפין והלכך לא מדייק אלא ממתני' דבית הבד דדמיא לפרסק דנפחתה קתני:

בשעת זבלים. בשעת הוצאתן ועיין בב"ק פ' המניח הלכה ד' ד"ה המוציא תבנו וגפתו ובדיבור שלאחריו שם באתרתי הסוגיא ותרלתי לדעת הרמב"ם ז"ל של נכון בסייעתא דשמיא:

עלתה

מסורת הש"ם

הסתת להסבל. אחר שמסר לו האבן נפל האבן והסיתות והזיקו רואין אם בסיתות הוזק הסתת חייב דזה בידו הוא וממנו הוא שנפל ואם באבן הוזק מיד הסבל הוא והסבל חייב כללו של דבר כל שילא ההיזק מתחת ידו הוא חייב: פטור. כולן פטורין: כזה: עד עשרה טפחים. אדר"ש קאי עד עשרה טפחים הוא בכלל כל שיכול לפשוט את ידו וליטלו: ר' יוחנן פליג דעד שיכול לפשט את ידו ממש משערינן ובלבד שלא יאנס את עלמו לפשוט ידו יותר מדאי: כותל שבין שתי מחילות. של בני בני אדם ונפרץ הכותל:

הלכה ו מתני' שתי גנות. של שני בני אדם סמוכות זו לזו האחת קרקעיתה גבוה ושאלה קרקעיתה נמוך: והירק בנתיים. בזקיפת הגובה עובי הארץ שביניהם: של עליון. שהרי עפרו הוא ומבלו הוא יונק: ר' יהודה אומר של תחתון. שעל אוירו היא מונחת: למלאת גינתו עפר. ולהשוות קרקעו לעליונה: וכי מאחר ששניהן יכולין למחות זה על זה. שלא יהא ירק זה כאן עליון ליטול עפרו ותחתון למלאות גינתו: מניין ירק זה חיה. הדין הוא שרואין מהיכן ירק זה חי וממקום שהוא יונק וגדל לו ינתן: כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול הרי היא שלו. כדקאמר ר' מאיר הואיל ומעפרו הוא חי והשאר של תחתון דאין גופיה אפקורי הוא מפקיר ניה לגביה דתחתון שגנאי הוא לו ליטול רשות ליכנס לתוך של חבירו וללקטו. והלכה כרבי שמעון: גמ' מה יעשו. הלכה כמי מהני תנאי דמתני': יחלוקו. כיון דאיכא סברא כר"מ או כר' יהודה חולקין

גיטין ד' כ:

ב"מ קי"ם

הסתת לסבל והוזק בסיתות הסתת חייב באבן הסבל חייב. עלתה וישבה בדימוס ונפלה פטור:

הלכה ו מתני' *שתי גנות זו על גבי זו והירק בנתיים ר' מאיר אומר של עליון ר' יהודה אומר של תחתון א"ר מאיר ומה אם ירצה העליון ליטול את עפרו אין כאן ירק א"ר יהודה ומה אם ירצה התחתון למלאות גינתו עפר אין כאן ירק א"ר מאיר וכי מאחר ששניהן יכולין למחות זה על זה מניין ירק זה חייה ר' שמעון אומר כל [א] שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול הרי הוא שלו והשאר של תחתון: גמ' מה יעשו. אפרים בשם ריש לקיש אמר יחלוקו דבית ר' ינאי אמרי עד עשרה טפחים. ר' יוחנן אמר בשם ר' ינאי ובלבד שלא [ב] *יואנס [ג]כותל שבין שתי מחיצות ונפרץ. רב ושמואל חד אמר מחצה לזה ומחצה לזה וחד אמר כולו לזה וכולו לזה. מה מפקה מביניהון מצא מציאה מאן דמר מחצה לזה ומחצה לזה ומחציו והילך לזה ומחציו והילך לזה ומאן דמר כולו לזה וכולו לזה המוציא זכה:

הדרן עלך הבית והעליה וסליקא לה מסכת בבא מציעא

מה מפקה מביניהון. במאי פליגי דליכא למימר באבנים של כותל והמקום זהו דין מפורש במתני' דריש מכלתין דלקמן דאם עשו מאמלע המקום והאבנים של שניהן. ועוד דמר אמר מחצה לזה ומחצה לזה ומר אמר כולו לזה וכולו לזה והיינו הך דיחלוקו ומאי בינייהו וקאמר הש"ס דבדין אחר פליגי מצא מציאה בתוך הכותל איכא בינייהו: מאן דאמר מחצה לזה ומחצה לזה. הכי קאמר אם נמצא מחציו והילך לזה הרי הוא שלו ובחציו האחר הרי הוא של אחר הסמוך לו וקמ"ל דלא תלינן דהמציאה מעלמא הוא דאתיא אלא הסמוך למקום שנמצא הוא זכה דתלינן דהוא הניחה שם: ומאן דאמר כולו לזה וכולו לזה. הכי קאמר דאע"פ שנמצא בחציו האחד הרי יש כאן ספק דאפשר זה האחר השתמש בכל הכותל כמו הזה שהוא סמוך לו ואיכא למימר או כולו לזה או כולו לזה והמוצא הוא שזכה דכיון דמוחזק הוא לא מפקינן מיניה ובמה שבידו הוא זכה:

עין משפט נר מצוה

יח
א מיי' פ"ד מהלכות שכנים הלכה ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קסו ס"א

יט
ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

ציון ירושלים

[ג]כותל שבין שתי מחילות עמס"פ מ"ש בזה ובקלוה"ת סי' ר"ס ביאר היטב דברי הירושלמי ועי' בנתיבות שם:

הדרן עלך הבית והעליה וסליקא לה מסכת בבא מציעא

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

מראה הפנים

עלתה וישבה בדימוס ונפלה פטור. והתם קאמר דף קי"ח ע"ב ואם הניח אבן על הדימוס והזיק כולן חייבין לבלם והגיא אחרון חייב וכולן פטורין ל"ק כאן בשכירות כאן בקבלנות. ובמא דהכא מיירי לאחר שישבה ותיקנה היטב במושבה ע"ג הדימוס וא"כ לאו מינייהו אתי היזיקא והתם לאחר שבניתה קאמר וכמו שהעתיק הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג מנ"מ הלכה י"ח ואם אחר שהעלוה ע"ג הדימוס נפלה והזיקה בקבלנות כולן חייבין ובשכירות האחרון חייב וכולן פטורין:

יחלוקו. והתם קאמר אפריס בשם ריש לקיש הלכה כר' שמעון. ואפשר לפרש דעל מה שאינו יכול להגיע בהפשטת ידו קאי וכעין דבעי התם לדברי ר"ש מגיע לגופו ואין מגיע לעיקרו וסלקא בתיקו ולהכי קאמר ה"נ כיון דספק הוא ואין אחד מהן מוחזק יחלוקו. וזהו נ"כ דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד משכנים הל' ט' היה מגיע לגופו ואינו מגיע לעיקרו לא יטול העליון ואם נטל אין מוציאין מידו כדין כל תיקו דממונא לדעתי ז"ל דאין מוציאין מיד המוחזק וכל זמן שלא נטלו ואין כאן מוחזק מודה הוא דיחלוקו ולא כתב לא יטול העליון אלא משום סוף דבריו דאם נטל אין מוציאין מידו:

המוציא זכה. ליכא לאקשויי להאי מ"ד מהא דתנן בפ' אלו מציאות מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית דשאני התם כיון דאיכא רובא דעלמא ס"ל להאי מ"ד לחלק ועוד דגם התם מחציו ולפנים דשל בעל הבית הוא דוקא אם הוא טוען שהממון שלו או שהיה יורש שטוענין לו שהוא של אביו כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"ו מהל' אבידה הל' י"א ירא"ה לי שאין הדברים אמורים אלא כשטען בעל הבית שהמטמון שלו וכו' אבל אם הודה שהן מציאה הרי הן של מוצא ומכאן ראיה לסברא זו. ולפ"ז דהכא מציאה קאמר קיימא הכא לדינא כהאי מ"ד דהואיל והוא מוחזק בו כל המוצא זכה:

סליק פירקא ובולא מסכת ברחמי ובסייעתא דשמיא

גליון אפרים לירושלמי בבא מציעא

(דף כ"ג ע"א) **פ"ה ה"ד אמר** רבי בון בר כהנא ותימה אנא איך רבנן פליגי בין פוסק לפירות בין פוסק למעות בין מלוה לפירות כו'. פירוש הפ"מ דחוק. ונ"ל שצ"ל בין מלוה לפוסק. והכונה דר"ב ב"כ תמה אמאי פליגי ר"י ור"ע בין במתן לו מעות ופוסק על פירות ובין בנותן לו פירות בתורת כסף שיתן לו פירות אחרים כגון נותן לו בתורת כסף שעורים ופוסק לתת לו חטים ובשניהם ס"ל לר"י דפוסקין בשער שירקי. ור"ע ס"ל דאין פוסקין. דלדעת ר"ב ב"כ לחלק דבנתן לו מעות על פירות פוסק גם בשער שירקי אף שאינו משוך משום דבעד מזומן נקל לקנות גם בשער זה אבל אם נותן לו פירות בתורת כסף ופוסק על פירות אחרים. כיון שצריך למכור הפירות שנתן לו ולקנות הפירות שפסק בעינן שער יותר משוך. דלמא עד שימכור הפירות שקבל ויקנה בעד מעותיהם הפירות שהתחייב ליתן לו יעבור השער הזה. וסברא זו כתבו התוס' בב"מ ס"ג ע"ב בסוף ד"ה ופוסקין. ומ"ש בין מלוה לפוסק הכונה אמאי פליגי גם במלוה לו סאה בסאה. שמותר ללוות סאה בסאה על שער שבשוק. כמ"ש הרי"ף בסוף פרקין וע"ש במלחמת. אי מותר ללוות על שער שירקי. ודעת ר"ב ב"כ לחלק בין מלוה לפוסק וכדלקמן. ואמר ר' ירמי' במלוה איתפליגו אבל בפוסק (כצ"ל כמו שהגיה בפ"מ) כ"ע מודו שאסור. דס"ל דדוקא בהלואת סאה בסאה מתיר ר"י ללוות על שער של שירקי. שסקילו בהלואת סאה בסאה. וכמ"ש הרא"ש בפירקין בשם ס"א משום דאיכא הכא טעמא אחרינא להיתירא חטי קדחו באכלבאי. אמר ר' יוסה כו'. ולפי דפליגי ר"י ור"ע במתניתן דמיירי בפוסק כ"ל נהגיה אמר ר' ירמיה בפוסק איתפליגו אבל במלוה כ"ע מודו שאסור. דס"ל דהחמירו בהלואת סאה בסאה משום דהוי הלואה משא"כ בפוסק דהוי זבינא. וכמו שאמרו בבבלי ס"ג ע"ב אלא מעתה מותר ללוות סאה בסאה משום כו' דאמר ליה חטי דקדחי באכלבאי. א"ל התם הלואה הכא זבינא. אר' יוסה ס"ל דאדרבה בהלואת סאה בסאה הקילו לכ"ע ללוות על שער שירקי. מטעם הנ"ל דהוי דקדחי באכלבאי. ועמ"ש בפ"ו בהלכה ה':

שערי ירושלמי למסכת בבא מציעא.

למהג"מ **דובערוש אשכנזי** ז"ל (בעה"ס נודע בשערים).

בבא מציעא פרק ראשון הלכה ו' תני בשם רבי מאיר בין שטר שיש בו אחריות ככסין כו'. נ"ב טעות דמוכח הוא ונ"ל דשטר שאין בו אחריות אינו גובה לא ממשעובדים ולא מב"ח וע"ז פריך משמואל דאקני אינו מועיל לענין משועבדים אפ"ה מועיל לענין ב"ח וה"נ ה"ה היכי דלא כתוב כלל אחריות ומשני לא דמי מי ששיעבד מקלה כלומר כיון דנשתעבד במה שקנה כבר מועיל נמי לענין מה שיקנה לענין ב"ח אבל מי שלא שיעבד כל עיקר הוי חספא בעלמא והוי כמלוה ע"פ אבל כח השטר אינו מועיל כלל וכ"מ שיכול לומר פרעתי והפ"מ במח"כ אזיל לשיטתי' בהגוזל אבל גם שם במח"כ לא דק כלל והאמת כמו שבארתי. ודו"ק:

פרק שלישי הלכה ו' אמר ר' לעזר אית אמר שיש רשות לשומר עליה מהו. נ"ב פי' דריפא ס"ל דעדיין רשות השומר עלי' ועדיין לא כלתה שמירתו וסיפא ס"ל דכלתה שמירתו לכך צריך דעת בעלים ויש כאן חילוף שורה שלימה והפ"מ במח"כ האריך בזה ופי' בדרך רחוק:

פרק רביעי הלכה א' ר' הונא ר' פינחס ר' חזקי' סלקון גבי ר' יוסי לגדפה אמרין קומי הדא ואמר לון כו' צריך להביא ראייה ר' בא ר' יהודה בשם שמואל כו'. נ"ב הגרסא מבולבלת ועיין בפ"מ אבל גם הפ"מ לא דקדק יפה והפי' הנכון והגרסא באתרי בחבורי. ואין כאן מקום להאריך כי לא יספיק הגליון:

הלכה ב' ר' שמואל בר סוסרטאי בשם ר' אבהו אם אמר לו נשרפו חיטיך בעלייה נאמן ר' יצחק מקשי מה כן קיימין אם בשקנו לו מעותיו שלו נשרפו כו'. נ"ב פי' אם בשקנו לו פי' שמשך ובא מוכר לתבוע המעות וטוען נשרפו חיטך מעות שלו נשרפו בתמי' פי' דהא למוכר מגיע מעות לא חיטים וכי מעות שלו נשרפו והא לא קני לו. פי' שעדיין לא משך ונתן מעות ורוצה שיתן לו חטים וטוען נשרפו מקשי וכי מעותיו של זה נשרפו פי' הלא עדיין לא קנה החיטים ואין לו אצלו רק מעות והמעות לא נשרפו וזה ברור והפ"מ פי' שני פרושים ורחוקים ממרכז האמת:

פרק חמישי הלכה א' במה קנה ר' נחמן בר יעקב סבר מימר חייב ט'. נ"ב פי' כיון דאין לו חיטים במה קנה וגם אחיטים פריך ומשני חייב להעמיד לחבירו. ועיין ח"מ סי' ס"ו:

הלכה ג' הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות כו' אמר ר' יצחק הדא אמרה המבטל כיס חבירו כו'. נ"ב עיין בבלי בב"מ ע"ג ע"ב תוס' ד"ה התם בידו דמשמע שם דווקא בפוסק כשער הזול אבל כאן משמע דבכל גוונא לא הוי אלא מבטל כיסו של חבירו ופטור ודו"ק. ובזה ניחא דברי הרא"ש דפי' בהתנה עמו שאם לא יקנה לו ימנה לו יין משלו דלאיזה צורך פי' כן כיון דלא קיי"ל כר"ח אלא דנ"מ לענין אם לא פי' כשער הזול דבזה גם ר"א ס"ל דלא הוי אסמכתא אפ"ה פטור מטעם דהוי מבטל כיסו של חבירו ודו"ק:

פרק ששי הלכה ב' רב אמר כי לי בני ישראל עבדים אין ישראל קונין זה את זה. נ"ב פי' רב ס"ל דפועל אינו נקנה כלל ור"י ס"ל דדינו כע"ע דיוצא בגירעון כסף וה"ה הכא יכול לחזור אבל בעה"ב אינו חוזר בו וזה בסיום על דעתיה דרב בין פועל כו' ע"ד דר"י פועל יכול לחזור בו ולא בעה"ב זה הנראה בפשט ירושלמי ומה שיש להאריך בזה לא יספיק הגליון. ועיין נתיבות משפט סי' של"ג שפי' כעין מה שפירשתי דברי הירושלמי:

שם בהלכה ה' המבטל שדה חבירו חייב לשפות לו. נ"ב עיין בר"ן בחי' אף דבשדה משמע דווקא שכתוב אף דדרשינן לשון הדיוט אף דלא כתוב נמי חייב כיון דהוא מנהג פשוט לכתוב אבל בשאר דברים אין מנהג פשוט כך לכתוב לכך אינו חייב ובעי בחנות וספינה אי נימא כיון שכבר נהגו לכתוב כן בשדה מהני נמי לענין חנות וספינה ודו"ק:

שם בהלכה ח' רב הונא אמר נעשה שלוחו ודא מתיבין לר"ה. נ"ב ר"ה אמר נעשה שלוחו פי' מש"ה אף דאחריות על החמרין נמי שרי ומקשי וכי שליח חייב באונסין ומשני וכי לפעמים אינו מהנה ש"ח להיות כשואל וזה פשוט והפ"מ בחנם נדחק בזה:

הגהות והערות מהג"מ רב עמרם חבידא ז"ל.

בבא מציעא פרק ב' הל' ט' בירושלמי בגמ' אבל לא ליניס. נ"ב אפשר שפירושו דקלים כמו ששנינו מ"ג פ"ג דסוכה ליני הר הברזל כשרות:

שם בפני משה ד"ה ואם היתה מרובה, נ"ב ונ"ל שפירושו כדברי אבא שאול סוף פרק השוכר את האומנין רשאי אדם להשכיר משכונו של עני וכו' ופי' בש"ס הבבלי דפ"ב ע"ב במשכון דנפיש אגרייהו וזוטר פחתייהו והאי מרובה דהכל אשכרה קאי כשכרו:

פרק ג' הל' ח' בגמ' רב הונא אמר רבי ירמי' נ"ב עיין בזבחים בתלמוד בבלי דף ע"ה ע"ב ובתוס' גיטין דף י"א ע"ב ד"ה יתיב רב הונא:

הגהות והערות מהג"מ יחיאל מיכל גאלדשלאק ז"ל אבד"ק שעפס.

בבא מציעא (פ"א ה"א) וזה טופל רביע, במס"פ שם והרי כאן מגו להוציא הוא. נ"ב לא ידעתי מה ראי' מייתי מהא דמגו להוציא במקום שטר נפלא במטס שערה

השמטה סוף המפתח להרמב"ם מסדר נזיקין

הלכות סנהדרין

פרק ב'. סנהדרין דף י"ח ע"א ד"ה אף כאן
שם הלכה ט'. שם דף א' ע"ב ד"ה מה אף
שם הלכה י"א. שם דף ב' ע"א ד"ה נימא
ס"ד הלכה י"א. שם דף ג' ע"א ד"ה סמיכת
פרק ה'. שם שם ד"ה בנערה. שם ע"ב ד"ה ר' אבהו
שם בראש הפרק. שם דף ט' ע"ב ד"ה כהן גדול
שם הלכה פ'. בבא קמא דף ז' ע"ב ד"ה מהו
שם הלכה י"ד. שם דף כ"א ע"א ד"ה תיפתר ובשבועות
דף כ"ז ע"ב ד"ה אין כמ"ד פדיון נפשו
ס"ו הלכה ג'. סנהדרין דף ב' ע"א ד"ה מומחה
רפ"ז. שם דף י"ג ע"ב ד"ה זה בורר
שם הלכה ג'. שם דף י"ד ע"ב ד"ה שמואל
שם הלכה ח'. שם דף כ' ע"ב ד"ה תלתא
פ"ח הלכה ב'. שם דף י"ד ע"ב ד"ה שלשה ובדף כ"ו ע"ב
ד"ה תני ובמכות דף ב' ע"ב ד"ה ובתולה
פרק ט' הל' ב' וי'. סנהדרין דף כ"ו ע"ב ד"ה אמר בדיני
רפ"י ובהלכה ב'. שם דף כ"ב ע"ב ד"ה רב
שם הלכה ד'. שם דף כ"ז ע"ב ד"ה הא אמירם
שם הלכה ח'. שם דף כ"ו ע"ב ד"ה הרי
סי"א הלכה ד'. שם דף כ"ב ע"ב ד"ה אף
שם הלכה ז' וי'. שם דף ב' ע"א ד"ה נימר
ר"פ י"ב. שם דף כ"ג ע"ב ד"ה היו
שם הלכה ב'. שם כ"ד ע"א ד"ה תני ר' יודה. ובדף ל"ה
ע"א ד"ה נמוע
שם הלכה נ'. שם דף כ"ג ע"ב ד"ה היו
סי"ד הלכה ב'. שם דף ל' ע"א ד"ה ולרשות
סט"ו הלכה ו'. שם דף כ"ח ע"ב ד"ה מה המגדף ובדף
ל"ו ע"ב ד"ה אות תניי ובד' ל"ו ע"א ד"ה משל לה"ד
סט"ז הלכה ג'. מכות דף ח' ע"ב ד"ה זה הכלל
שם הלכה ד'. שבועות דף ט"ו ע"א ד"ה שבוע' שאכל ככר זה

ס"פ י"ז. סנהדרין דף ט' ע"ב ד"ה משה
פי"ח הלכה ב'. שבועות דף י"ח ע"ב ד"ה ליס כאן מימר
רפ"כ. סנהדרין דף כ"ד ע"ב ד"ה דנין
ס"פ כ"א. שם דף י"ז ע"ב ד"ה רב הונא
ר"פ כ"ב. שם דף ב' ע"ב ד"ה שמא
שם הלכה ז'. שם דף ג' ע"א ד"ה יפה
שם הלכה ט'. שם דף י"ט ע"ב ד"ה גדול

הלכות עדות

פרק א'. בבא קמא דף כ"ג ע"א ד"ה שור שנגח
שם הלכה ד'. סנהדרין דף כ"ג ע"ב ד"ה היו
רפ"ב. שם דף ט"ו ע"א ד"ה דתני עד זומם
פ"ג הלכה ס'. שם דף כ"ח ע"ב ד"ה בעא
שם הלכה י"א. שם דף י"ט ע"ב ד"ה אדם
ס"ד הלכה א'. מכות דף ד' ע"א ד"ה חמי
שם בסוף הפרק. סנהדרין דף י"ט ע"ב ד"ה רבי חיננא
פ"ה הלכה ג' וד'. מכות דף ג' ע"א ד"ה שאילו
שם הלכה ח'. סנהדרין דף ד' ע"א ד"ה סנהדרין
פ"ו הלכה ד'. שם דף ט"ו ע"א ד"ה ועבדים דף ט"ז ע"א
ד"ה תני ר"ח
ר"פ י"ג. שם דף י"ח ע"ב ד"ה תני
פי"ד. הל' ד' וט'. שבועות דף ל"ו ע"ב ד"ה החשוד בשבועה
שם בסוף הפרק. מכות דף ד' ע"א ד"ה כתב
ס"פ ט"ו. סנהדרין דף י"ז ע"ב ד"ה בשבעת
פרק י"ח הלכה ב'. מכות דף ד' ע"א ד"ה לענות
שם הלכה ד'. סנהדרין דף ל"ו ע"ב ד"ה אות תניי. ובמכות
דף ד' ע"א ד"ה עדים
פ"כ הלכה ב'. מכות דף ד' ע"א ד"ה חניך
שם הלכה ד'. סנהדרין דף ל"ו ע"ב ד"ה מיכן
שם הלכה ה' וז'. מכות דף ג' ע"א ד"ה והוא
שם הלכה ח'. סנהדרין דף ל"ו ע"ב ד"ה ואמרין ובמכות
דף א' ע"א ד"ה כיוי

ר"פ כ"א. מכות דף א' ע"ב ד"ה אבל
שם הלכה. בבא קמא דף י' ע"ב ד"ה מתניתא

הלכות ממרים

פרק ג' הלכה ה'. סנהדרין דף כ"ו ע"ב ד"ה והא תנינן
שם הלכה ו'. שם דף כ"ה ע"א ד"ה זקן
שם הלכה ז'. שם שם ד"ה ר' זעירא
פרק ד' הלכה ג'. שם דף כ"ו ע"א ד"ה והא תנינן
פ"ה הלכה ה'. שם דף כ"ה ע"א ד"ה באיזו
שם בסוף הפרק. בבא בתרא דף י"ח ע"א ד"ה כיני מתני
פ"ו הלכה י"ד. הוריות דף י"ח ע"א ד"ה אבדתו ואבדת רבו
פ"ז הלכה ב'. סנהדרין דף מ"א ע"א ד"ה טרטימר
שם הלכה ח'. שם ע"ב ע"ב ד"ה אבל

הלכות אבל

פרק ב' הלכה י"ד. סנהדרין דף כ"ט ע"ב ד"ה הדא
שם ל' ע"א ד"ה שאומרים
ספ"ד. שם דף י' ע"ב ד"ה הדא אמרה
פרק ה'. שם שם בא"ד
פרק ז'. שם דף י"ב ע"ב ד"ה הדא אמרה
פרק י"ב. שם דף כ"ט ע"ב ד"ה הדא
פרק י"ד הלכה ו'. בבא קמא דף ג' ע"ב ד"ה יצא אדם

הלכות מלכים ומלחמותיהם

פ"א הלכה ד'. הוריות דף ה' ע"ב ד"ה כתיב והתילכו
שם הלכה יו"ד וי"ב. שם דף ט"ו ע"ב ד"ה הדא אמרה
באפיגלמון כמשחו
פ"ב הלכה ב'. סנהדרין דף י"א ע"א ד"ה אין משאין
רפ"ג. שם דף י"ג ע"א ד"ה ומגיהין
שם הלכה ח'. שם דף ל' ע"א ד"ה ולרשות
פרק ח'. מכות דף ז' ע"א ד"ה תרתין
פ"ט הלכה ד'. סנהדרין דף מ"ד ע"א ד"ה רודף שנעשה
פ"י הלכה ב'. שם דף ט"ז ע"ב ד"ה שמע לה

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

השותפין

הלכה א מתני' א שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל לאמצע מקום שנהגו לבנות גויל גזית כפיסין ולבינים בונים ב הכל כמנהג המדינה בגויל זה ג נותן שלשה טפחים וזה נותן שלשה טפחים בגזית זה נותן טפחיים ומחצה וזה נותן טפחיים ומחצה בכפיסין זה נותן טפחיים וזה נותן טפחיים בלבנים זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה לפיכך אם ד נפל הכותל המקום והאבנים של שניהן: **גמ'** היך תנינן תמן *אין ה חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה. אמרי תמן בשאין שניהן רוצין ברם הכא בששניהן רוצין ואפילו תימר הכא בשאין שניהן רוצין רצה זה כופין לזה רצה זה כופין לזה. אמר רבי יוחנן כופין בחצירות ואין כופין בגגות רבי נסה סבר מימר בחצר שהוא

פני משה

הלכה א מתני' השותפין שרצו לעשות מחילה. מסקינן התם דבחצר שאין בה כדי חלוקה איירי שאין בה כדי ארבע אמות לכל א' מן השותפין הלכך שרצו דוקא דמשמע ששניהם רוצין אבל אין אחד מהם יכול לכוף את חבירו דאלו בחצר שיש בה דין חלוקה כל אחד יכול לכוף את חבירו לחלוקה והשתא אשמועינן דכיון שרצו לחלוק והחזיק כל אחד מהם בחלקו בונין את הכותל באמצע שזה נותן מחלקו חצי מקום עובי הכותל וכן זה: גויל. אבנים שאינם משופות ומתוקנות: גזית. אבנים משופות ומגוררות במגרה: כפיסין. אריח שהוא חצי לבנה והוא טפח ומחצה והלבנה שלשה טפחים: הכל כמנהג המדינה. לאתויי אתרא דנהיגי לעשות מחילה בלולבי גפנים וקנים ובהולין שעושין כפי המנהג ובלבד שתהא המחילה עבה שלא יהיה אויר שלא יכול אחד מהם להסתכל בשל חבירו דהיזק ראיה שמיה היזק וגובה הכותל בחצר צריך שלא יהיה פחות מארבע אמות: בגויל זה נותן שלשה טפחים. לפי שכותל הגויל צריך טפח יותר מכותל הגזית בשביל ראשי האבני' שאינן חלקות ובולטות לחוץ: בכפיסין זה נותן טפחיים. שעובי כותל הכפיסין הוא טפח יותר מעובי כותל הלבינים לפי שמשים אריח מכאן ואריח מכאן וטפח של טיט באמצע כדי להבדן וכותל העשוי מלבינים נותן לבינה שלימה לעובי הכותל ואין צריך טיט: המקום והאבנים של שניהן. הא קמ"ל דאף על גב דנפלו האבנים לרשות א' מהן או שקדם ופנה כל האבנים לרשותו וטוען שזה מכר לו או נתן לו במתנה אינו נאמן אלא הרי הן ברשות של שניהן עד שיביא ראיה דבכי האי מילתא אמרי' שותפי לא קפדי אהדדי ואפילו מנחי ברשותא דחד מינייהו לא נפקי מחזקה דאידך: **גמ'** היך תנינן תמן. לקמן בפרקין: אין חולקין וכו'. וקס"ד דמדקתני בחצר סתמא אפי' בחצר שאין בו דין חלוקה איירי והיך תנינן תמן אין חולקין את החצר עד שתהא בה דין חלוקה: אמרי. מאי קשיא לך הא רצו קתני והתם בשאין שניהם רוצים ומתני' רצו דוקא הוא ובששניהן רוצין לחלוק ולעולם מתני' בשאין בה דין חלוקה איירי וקמ"ל כיון דרצו שניהן בחלוקה כופה אחד מהן את חבירו לבנות את הכותל בעל כרחו משום היזק ראיה: ואפי' תימר. וקאמר הש"ס דלא היא דאפי' תימא דמוקמינן למתניתין הכא בשאין שניהן רוצין דהכא מיירי בחצר שיש בה דין חלוקה ורצו דקתני לא תפרש בששניהן רוצין דוקא אלא רצו אשותפין דעלמא קאי וכל אחד מהן שרוצה בחלוקה כופה את חבירו לחלוק ולבנות הכותל באמצע משום היזק ראיה: כופין בחצירות. הסמוכות זו לזו כופה אחד מהן את חבירו לבנות הכותל ביניהן דהיא בהו משום היזק ראיה ואין כופין בגגות וכדמפרש והזיל: רבי נסה סבר מימר. לפרש דהא דקאמר רבי יוחנן אין כופין בגגות. לאו בגגות הסמוכין זה לזה קאמר דפשיטא הוא דליכא היזק ראיה בגגות דלא קביעי תשמישתייהו אלא ודאי בגג הסמוך לחצר מיירי והלכך מפרש לה דהני מילי בחצר שהוא

קרבן העדה

האיך תנינן תמן אין חולקין את החצר עד שיהא ד"א לזה וד' אמות לזה. פי'. דשאל אם המתניתין מיירי כהאיך דתנינן תמן אין חולקין את החצר עד שיהא ד"א לזה וד"א לזה ומיירי במתניתין בחצר דיש לו דין חלוקה והא דתני רצו קאי על הכותל אבל בלא רצו די במסיפס בעלמא דהיזק ראיה לאו שמיה היזק. ע"ז קאמר אמרי תמן בשאין שניהן רוצין ברם הכא בששניהם רוצין על החלוקה וכיון דתני רוצין אין לנו לאוקמי' מתניתין דידן כהאיך דתמן דמיירי ביש בו דין חלוקה ומוקמינן באין בו דין חלוקה ואף נתרצו לחלוק ברצונם דכופין על הכותל משום דהיזק ראיה שמיה היזק וע"ז קאמר הגמרא דהדיוק דמתניתין מלשון רוצין אין דיוק כלל לא לענין החלוקה ולא לענין הכותל דהא דקתני רוצין אשותפין דעלמא קאי. וע"ז קאמר ואם לו תימר הכא ר"ל אפילו במתניתין דידן דתני רוצין נמי הכוונה בשאין שניהם רוצין אך אשותפין דעלמא קאי רצה זה כופין לזה רצה זה כופין לזה. וע"כ אין לעשות דיוק ממתניתין מלשון רצו דבין דמיירי ביש בו דין חלוקה ובין דמיירי באין בו דין חלוקה אין לדייק מלשון רצו שום דיוק כלל:

א"ר יוחנן כופין בחצירות ואין כופין בגגות דמשום דבגגין ליכא היזק ראיה. ע"ז קאמר ר' נסה דוקא בחצר שהוא למעלה מן הגג הגם דקביע ליה להמביט אבל כיון דלהמשתמש אין קבוע תשמישו אין כופין אבל בגג שהוא למעל' מן החצר כופין כיון דהתשמיש קביע הגם דלהמביט אין קבוע ור"י סבירא ליה להיפך דהולכין אחר קביעות המביט ולא אחר קביעות התשמיש דבחצר שהוא למעלה מן הגג הוי קבוע להמביט כופין אבל גג שהוא למעלה מן החצר אע"פ שהוא קבוע לתשמיש אבל מכיון דלא קבוע לראיה אין כופין:

ר"

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ב מהל' שכנים הל' י סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנז ס"א

ב
ב מיי' שם הל' טו טוש"ע שם ס"ד

ג
ג מיי' שם הל' יח טוש"ע שם סעיף ג

ד
ד מיי' שם טוש"ע שם ס"ס

ה
ה מיי' שם הל' א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעא סעיף ב

מסורת הש"ס

ב"ב ג י"א סוכה ג

מראה הפנים

השותפין. הכל כמנהג המדינה כדקאמר בגמרא התם לאתויי אתרא דנהיגי בהוצא ודפנא ומוכיח ר"ת ז"ל במתני' ד"ה בגויל וכו' דמדלא קאמר לאתויי לפי מה שנהגו בכל המקומות אם פחות או יותר ש"מ דדוקא בהוצא ודפנא אבל בפחות מכאן אפי' נהגו מנהג הדיוט הוא ומכאן דיש מנהגים שאין לסמוך עליהם אפי' היכא דתנן הכל כמנהג המדינה וכן דעת הרא"ש ז"ל וכתב ואם נהגו ביותר לא כפינן ליה דקים להו לרבנן דלא בעו טפי בשיעור עובי החומות. אבל הרמב"ן ז"ל בחידושיו כתב על דברי ר"ת ואין זה נכון דמתניתין לא קתני מנהג בתחלה אלא לבנין הגויל והגזית אבל לא לרתכן ומסיק שם דאם היה מנהג ידוע לשותפין וכגון שבחנו עליו אבני שעיר במעמד כולן כופין זא"ז לבנות כמנהגם הידוע ואפי' נהגו לבנות גויל רחב ארבע אמות וע"ש דבזה כיון הוא ז"ל לתרץ מה שהביא לדייק בתחילת דבריו דליתני הכל כמנהג המדינה והכל בכלל ולמה פרט כל אלו וכמו שהקשה הרא"ש ז"ל וכן התוס' ולפי מה שנתבאר בדבריו לפי דעתו ניחא דמקום שנהגו הגויל וגזית וכו' קאי והכל כמנהג המדינה השיעור דתנן קאי. וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ב מהלכו' שכנים הל' ט"ו רוחב מקום הכותל מבל בניהם וכמה יהיה רחבו הכל כמנהג המדינה ואפי' נהגו לעשות ביניהם בקנים וכו' וכן הכוונה אם נהגו ברחב הכותל יותר מביעור המפורש במשנה. ולמטה בהל' י"ח כתב שם מקום שנהגו וכו' כלשון המשנה. ובהגה"מ כתב ג"כ כדעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל:

אמרי תמן בשאין שניהם רוצין. מבואר הוא למאי דפריבית בפנים דסוגיא דהכא אזלא כליבנא בתרא דהתם דמאי מחילה פלוגתא וכמסקנת הפוסקים כהאי ליבנא. ולא מצינן לפרש הא דאמר הכא מעיקרא תמן בשניהם רוצין וכו' ודקאמר ואפי' תימר וכו' דפליגי בהני פירושים וסברות דהני תרי ליבני דהא ודאי ליתא דהאי ליבנא דאפי' תימר ס"ל כליבנא דאמר התם מאי מחילה גודא א"כ פשיטא ופשיטא דדוקא בשניהם רוצים בעינן וזה פשוט. והילכך ע"כ כולא סוגיא אזלא כהאי ליבנא דמחילה פלוגתא היא והיינו דקאמר מעיקרא ממש כדקאמר התם דמתני' מיתוקמא בשאין בה דין חלוקה וכיון דרצו אשמעינן דכופין לבנות הכותל באמצע דהיזק ראיה שמיה היזק. ובתר הכי קאמר הש"ס דאפי' תימא דמתני' אתא לאשמועינן האי דינא דהיזק ראיה שמיה היזק לא תידחק לאוקמי באין בה דין חלוקה וטעמא דרצו שניהם דוקא אלא דמוקמינן שפיר להמתני' דהיש בה דין חלוקה איירי ולא רצו שניהן דוקא קאמר אלא רצו אשותפין דעלמא מיתפרשא וכדפרישית בפנים. מבואר מכל זה דהסוגיא ל"פ אדהתם לדינא כלל והכאי ליבנא בתרא דהתם. אלא דלענין הדיוק הם נוכל לפרש רצו דלאו דוקא שניהם קאי בהא משמע מהכא לפי האפי' תימר דלא מדייק הכי תלמודא כדהתם והלכך לא מוקי לה התם להאי ליש' אלא בחצר שאין בה דין חלוקה והוא דרצו שניהם וכדאמר הכא מעיקרא. ולפי סברת האי ש"ס בפירושא דרצו נוכל להבין ביותר מה שכתבו התוס' דף ג' ע"א מאי קמ"ל וכו' ועיין בחידושי הרמב"ן ז"ל מ"ש על זה ומאי קמ"ל ובזה נוח ביותר להבין פי' התוס' וכפי הגי' ותירץ וכו' בתוס' שם וא"צ לומר שהר"י היה לו נסחא אחרת בגמרא כמ"ש המהרש"א ואין להאריך בזה. וכל זה שכתבתי בענין פירושא דהאי ואפי' תימר וכו' הוא לפי הנראה למאי דקי"ל דבש"ס אין כופין זה את זה לחלוק במקום שאין בו דין חלוקה וא"כ צ"ל דהיש בה דין חלוקה איירי אבל קשה לי ליבנא דהש"ס דמשמע דהדלעיל קאי דמוקי למתני' בשאין בה דין חלוקה ובשניהם רוצין והשתא קאמר ואפי' תימר בשאין שניהן רוצין והם רצה זה כופין לזה לכך נראה לפרש דכולה סוגיא מיירי בשאין בה דין חלוקה וה"ק ואפי' תימר בשאין שניהן רוצין ואפ"ה משכחת לה דכשאחד רוצה כופה את חבירו לבנות את הכותל וכגון שהיה אחד מהן מכיר את חלקו וכמו דפסק הרמב"ם ז"ל בריש הלכות שכנים וכן הטור בסי' קע"א בד"א בשאין א' מהן מכיר את חלקו במקום שהן שותפין בו אלא יד כולן משתמש בכל מקום אבל אם היה א' מהן מכיר חלקו אע"פ שאין בה דין חלוקה כופה כל א' מהן את חבירו להבדיל בין חלקו לחלק חבירו. והיינו בכותל ומשום היזק ראיה וכן מוכח מדברי הרי"ף ז"ל שכתב לזה אמתני' דסוף פרקין אין חולקין את החצר וכו' ודייק ליה מהש"ס דהתם והמעיין שם יראה להדיא דאחצר קאי וטעמא משום היזק ראיה הוא שהרי כתב ש"מ דמתני' דקתני רצו בשאין כל אחד מהן מכיר חלקו וכו' וכמ"ש הנ"י וכן קבע בש"ע שם וזהו העיקר ולא כמ"ש בפרישה וכ"כ בסמ"ע דבשדה איירי הטור ולא מיירי כאן מהיזק ראיה והט"ז הביא ראיה לדבריו מהא דאמרי' למ"ד היזק ראיה לאו שמיה היזק והוא תמוה יכן ראיתי הראיות בפרישה ודרישה ואינם מוכרחות ובעצמו כתב גם לקמן בס"ט דלא משמע כן. וכפי הנראה מסוגיא דהכא דמיתפרשא כפשטה לפי התילוק המבואר בדין זה מסתייע לן גם מהאי סוגיא דבהיזק ראיה מיירי וכדמוכרח מדברי הרי"ף ז"ל. ומיהו גם לפירוש זה צ"ל דהאי ש"ס למאי דקאמר ואפי' תימר וכו' ע"כ הוא דמפרש רצו אשותפין דעלמא קאי ובהא הוא דמחולק עם הש"ס דהתם דמפרש רצו דוקא בשניהם רוצין כדאמר הכא מעיקרא. ומיהת לדינא לא פליגי כמבואר. ועיין לקמן פ"ג הלכה ט' בענין חזקה להיזק ראיה מה שנתבאר שם בס"ד:

כופין בחצירות ואין כופין בגגות. ראיתי בס' המרדכי בפ"ק דלא העתיק אלא ריש דברי רבי יוחנן ופירש שם כפשטה דבחצירות סמוכות זו לזו כופין לעשות כותל אבל בגגות סמוכין זה לזה דאין כאן משום היזק ראיה אין כופין וכדרב נחמן אמר שמואל דף ו' ע"ב.. אבל לא משמע מהא דלקמן כהאי פירושא. ולפי מה שמבואר בפנים אתיא

שנויי נוסחאות (פ"מ) ואבנים כד"ו והאבנים.

מערכת הערוך (ג"כ) מקום שנהגו לבנות גויל. גויל אבנים שאינן מגורדות שיש להם כמין קרנות בולטות היינו מרשא קרנאתא וכתב בעל מוסף הערוך פירוש בלשון יוני אבנים מרובעות. כפיסין. פי' ארחי חצי לבינה הלבנה יש בה שלשה טפחים כדתנן תאריח חצי לבינה של שלשה טפחים וכתב בעל מוסף הערוך אולי [הוא מלשון] וכפיס מעץ יע-נה שהוא לשון מקרא מענין זה ופירושו התיכת עץ כמו כפיס זה שהיא חתיכת לבינה והתרגום מוכח כן.

חתם סופר

היך תנינן תמן אין חולקין וכו'. רצה זה כופים לזה רצה זה כופים לזה ע"כ ופי' פני משה דחוק ולפי עניות דעתי דיש לדקדק מלשון המשנה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה ולא אמר בקיצור עד שיהא בו שמונה אמות אלא מיירי שיש בו שמונה אמות ומכל מקום אין חולקין עד שלא אחר בנין הכותל על מקום שניהם ויגוכה שיעור ששה טפחים לגויל וכן לכולם עוד יש ארבע אמות לזה וארבע לזה. לפ"ז הקשה כיון דתנן שצריך ארבע אמות לזה ולזה קשה הלא ינוכה מקום כותל גויל וגזית ומשני התם בשאינם רוצים והכא בשניהם רוצים במחילה ואפילו תימא אינם רוצים במחילה כיון שרצו בפלוגתא שוב כרצה זה כופים חבירו וק"ל:

ב"ב א

עין משפט
נר מצוה

ו
א מיי' פ"ב מהל' שכנים הל' י סמ"ג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנח סעיף א
ז
ב טוש"ע שם סעיף ד
ח
ג טוש"ע שם ס"ד
ט
ד מיי' שם הל' יו טוש"ע שם ס"ב
י
ה ו מיי' שם פ"ג הל' ג סמ"ג עשין פב טוש"ע שם ס"ו
יא
ז מיי' שם הל' ח סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנז ס"י
יב
ח טוש"ע שם
יג
ט י טוש"ע שם
יד
כ טוש"ע שם סעיף יא

מסורת הש"ס

שהוא למעלה מן הגג שקרקעיתה גבוה יותר מגגו של חבירו ואין בעל החצר כופה לבעל הגג לעשות מעקה לגגו דהא אין לו תשמיש קבוע בגגו ואפי' כשעומד לפעמים על גגו לא חיישינן שיגביה עצמו ולהסתכל בחצירו של חבירו: אבל גג שהוא למעלה מן החצר. ויכול בעל הגג לראות בחצירו של זה: כופין. אותו לעשות מעקה לגגו דיכול בעל החצר למימר ליה לא ידענא בהי עדנא דסלקת דאלטנע ממך: רבי יוחנן סבר מימר. הש"ס קאמר לה דאיכא לפרושי מילתיה דרבי יוחנן איפכא דבחצר שהוא למעלה מן הגג כופין ואבעל החצר קאי וכגון בגגין העשוין לדירה וה"ק רבי יוחנן כופין בחצירות כלומר לבעלי החצירות הסמוכין לגגות והיינו שהחצר למעלה מן הגג ויכול להביט מלמעלה למטה על גגו של זה כופין לבעל החצר לבנות את הכותל כדי שלא יראה מחצירו לגגו של חבירו דכיון שהוא עשוי לדירה וזה עומד בחצירו ומשתמש בה תדיר אין בעל הגג יכול ליזהר ממנו כשירצה להשתמש בגגו אבל בגג שהוא למעלה מחצירו של חבירו אין כופין לבעל הגג לעשות מעקה לגגו דאף ע"פ שבעל הגג יכול לראות לתוך חצירו של זה כשעומד ומשתמש בגגו מ"מ לא קביע השמישתיה כל כך ואפילו עשוי לדירה הוא אינו דומה לחצר שמשתמשין בה ביותר ויכול זה ליזהר ממנו בשעה שמשתמש בגגו והיינו ואין כופין בגגות דקאמר רבי יוחנן:

כ"ק ב פ"ב
ב"ב ב פ"ב
פ' סה ד פ"ס

ר"ה אמר ובלבד כשער שבנה עכשיו שאם עמד ניקף וגדר את הרביעית כיפין והמקיף גדר כיפין משלם לו בנין של כיפין כרס היכי דבני הניקף לכיפין ובנתיה המקיף דלבינתי' דהיא גדר פחות מכיפין יכול הניקף למימר אם אשלם לו דמי לבינתי' מחר יפול ואצטרך לבנות אלא נבי ליה דמי כיפין וכל שעה שיפול יבננו מקיף משלו כן גי' הרמב"ן ז"ל וכן היא מפרש פירושו:

ר"י

שהוא למעלה מן הגג אבל גג שהוא למעלה מן החצר כופין. ר' יוחנן סבר מימר בהצר שהוא למעלה מן הגג כופין אבל גג שהוא למעלה מן החצר אין כופין:

הלכה ב מתני' וכן בגינה [א] מקום שנהגו לגדור יגדור אבל בבקעה [ב] מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו אלא אם רצה כונס לתוך שלו ועושה חזית מבחוץ לפיכך אם [ג] נפל הכותל המקום והאבנים שלו ואם עשו מדעת שניהם בונים את הכותל באמצע ועושים חזית מיכן ומיכן לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם: **גמ'** תני [ד] בגינה בין מקום שנהגו לגדור בין מקום שנהגו שלא לגדור כופין אבל בבקעה מקום שנהגו לגדור כופין שלא לגדור אין כופין:

הלכה ג מתני' [ה] *המקיף את חבירו משלש רוחותיו גדר את הראשונה ואת השנייה ואת השלישית אין מחייבין אותו ר' יוסי אומר אם [ו] עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל [ז] *כותל חצר שנפל מחייבין אותו לבנות עד [ח] ארבע אמות בחזקת שנתן עד שיביא ראייה שלא נתן [ט] מד' אמות ולמעלן אין מחייבין אותו לבנות [י] וסמך לו כותל אחר אע"פ שלא נתן עליו את התקרה מגלגלין עליו את הכל [כ] בחזקת שלא נתן עד שיביא ראייה שנתן: **גמ'** רב הונה *אמר ובלבד בשעה שבנה עכשיו. דאין הוה בני דכיפין בני

הלכה ב מתני' וכן בגינה. המוכר גינה לחבירו ולא זכר לו שהיא מעורבת עם גנות אחרות מחייבין את הלוקח לגדור דסתם גינה אפי' מקום שלא נהגו לגדור כמקום שנהגו לגדור דמי: אבל בבקעה. אם מכר לו בסתם אין מחייבין אותו אלא במקום שנהגו לגדור: אלא אם רצה. זה לגדור במקום שלא נהגו כונס לתוך שלו עושה לו חזיה לשון מחזה הוא לראות היכר שהוא שלו וטח ראש הכותל כמו אמה רחב בסיד: מבחוץ. לצד חבירו ולא לצד שלו שמא יעשה גם חבירו כנגד שלו ויאמר שהכותל של שניהם הוא אבל כשטח לצד חבירו הוי סימן שהכותל שלו הוא ולא חיישינן שמא יקלפנו חבירו דקלופא מידע ידיע: ואם עשו מדעת שניהם. שלאחר שרצה אחד מהן לעשות נתרצה גם חבירו: **גמ'** תני. בברייתא: בגינה. לעולם כופין אותו לגדור ואפי' במקום שאין מנהג ידוע בין השותפין לגדור בין גינה שלו לשל חבירו אם רצו לכפות זה לחבירו כופין:

הלכה ג מתני' המקיף את חבירו משלש רוחותיו. שהיה לו שלשה שדות סביב לשדה חבירו לשלשת מצריה וגדר את שלשתן ונמלא שדהו של אמצעי זה מוקף משלש רוחותיו: אין מחייבין אותו. ליתן מן ההוצאה כלום דהא לא אהני ליה מידי שעדיין שדהו פתוחה היא אבל אם גדר את הרביעית דהשתא ודאי אהני ליה מחייבין אותו לשלם המחצה וכפי דמי קנים בזול אבל לא חצי יציאותיו דא"ל לדידי סגי לי במחיצה של קנים ולאי אפסי ביציאה של גדר אבנים: מגלגלין עליו את הכל. מחצית יציאותיו כפי מה שגדר והיינו דאיכא בין ת"ק לרבי יוסי והלכה כרבי יוסי ואין צריך לומר אם הניקף הוא שגדר רוח הרביעית דגלי דעתיה דניחא ליה במה שגדר חבירו שמגלגלין עליו את הכל ומשלם לחבירו חצי יציאותיו: כותל חצר. של שותפין: עד ארבע אמות. דבהכי סגי ליה להיזק ראיה: בחזקת שנתן. אם זה תובע חצי היציאה וזה אומר כבר נתתי חלקי נאמן עד שיביא התובע ראיה שלא נתן דמשפט זה גלוי לכל הוא שחובה עליו לסייעו ולא היה זה בונהו משלו אלא היה מביאו לבית דין: סמך לו כותל אחר. לאחר שבנה האחד למעלה מארבע אמות ולא רצה השני לסייע בהגבהתו סמך לו כותל אחר כנגד כותל זה כדי לסכך ולתת תקרה מכותל לכותל אע"פ שלא נתן כ"ו עדיין את התקרה: מגלגלין עליו את הכל. לתת חלקו במה שהוסיף זה להגביה הכותל דגלי דעתיה דניחא ליה בהגבהתו דהאיך: בחזק' שלא נתן. אם בא הראשון ותבעו לדין לאחר שסמך את כתלו לכותל ראשון ואומר לו תן חלקך במה שהגבהתי אותו וזה אומר נתתי חלקי אינו נאמן עד שיביא ראיה שנתן לפי שאין משפט זה גלוי לכל ועד שחייבהו בית דין אינו עשוי ליתן: **גמ'** ובלבד בשע' שבנה עכשיו. כלומר הא דתנן משלש רוחותיו אין מחייבין אותו דמשמע אם אח"כ עמד המקיף וגדר גם את הרביעית מחייבין אותו ובלבד שיגדור את הרביעית כפי אשר בנה עכשיו אותן השלש רוחות ולא ימעט מהבנין ברוח הרביעית כדמפרש ואזיל: דאין הוה בני דכיפין. דאם בנה אותן השלש רוחות בכיפין של אבנים: בני

מראה הפנים

אתיא הא דרבי נסה כשכרת. הר"ר יהודה ברצלוני שמביא הטור בסי' ק"ס שאם הגג נמוך מן החצר ארבע אמות א"צ לעשות דשוב אין לבעל החצר היזק ראיה. ודברי הש"ס דמפרש לדר' יוחנן איפכא ע"כ דמיירי בגג העשוי לדירה וכעין בבהרתי בפנים ומבואר סברא זו בדברי הפוסקים. ומה שהביאו התוספות שם סברת ר"ת והר"י דבור המתחיל שתי חצירות אינו ענין לזה דשם מיירי התם קביעה תשמישתא בתרווייהו ועיין בבית יוסף שם ואין להאריך. ובענין מה שהקשו בהאי עניגא לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל כתבתי זה לעיל בפ' הבית והעליה הלכה ג' וע"ש דבור המתחיל שיתה חורבתו סמוכה לכותל חצר חבירו:

תני בגינה בין מקום שנהגו וכו'. מכאן הוא דלמד הרמב"ם ז"ל דינו כפי אשר כתב בחיבורו בפ"ב משכנים הלכה י"ז המוכר גינה לחבירו סתם וכו'. וע"ש והתוי"ט כתב כי לקח אותו ממשנתינו זאת בפירושו בה. ותמיהני שלא הביא שגינה כדין הבקעה שהרי בפירושו כתב בבקעה כתם אין כופין את הלוקח לגדור ואפי' במקום שנהגו לגדור ובחיבורו כתב אבל אם מכר בקעה סתם אין מחייבין אותו לגדור אלא במקום שנהגו. ועוד דעיקר פירושו הכי לא הוה ידעינן מנא ליה וזאת היא ההשגה אשר השיגו עליו ז"ל. ומהכא הוא מבואר להדיא כדבריו ז"ל בין בגינה בין בבקעה. וא"כ היה מפרש לדברי רבא דהתם דאזלא כהאי דהכא. סתם גינה אם מכר לו סתם אפי' במקום שאין מנהג ידוע ולא נהגו לגדור כמקום שנהגו לגדור דמי וכופין בעלי גנות האחרות את הלוקח הזה אם רוצין שיהא עכשיו ניכר שהבדל ביניהם אבל מכר לו בקעה כתם אזלינן אחר מנהג המקום. וטעמא דאע"ג דגינה לית בה היזק ראיה כ"כ כמו בחצר כמו שביאר הוא ז"ל למעלה שם ובמחילת עשרה טפחים להבדיל גינתו מגינת חבירו סגי מ"מ ספי אית בה היזק ראיה מבקעה משום שכית ההפסד בזרעוני גינה יותר מתבואה וגם דגינה יש בה זרעים כל ימות השנה משא"כ בבקעה ויעוי' הרמב"ן ז"ל בחידושיו. ואם שבחילוק ההבדל בין גינה לחצר השיג על הרמב"ם שם מ"מ דין החילוק לענין מקום שנהגו בין גינה לבקעה מבואר להדיא הכא וכפי פירושו אשר פי' להיות דרבא כאשר נתבאר. והב"י קבע בש"ע סי' קנ"ח כדעת הרא"ש והטור וכתב לדעת הרמב"ם בשם יש מי שאומר ולא חקר ביותר בדעת הרמב"ם דמהאי תלמודא למד לומר כן בענין זה והסמ"ע פי' לדברי הרמב"ם בדרך רחוקה ע"ש:

דאין הוה בני דכיפין בני לה דכיפין. לפי גי' הספר אשר לפנינו מבואר הוא כדפרישית בפנים ולפ"ז פליגי בהא ת"ק ורבי יוסי דלת"ק אינו נותן לו אלא לפי חשבון בנין של כותל רביעית וכפי מה דאהני ליה ולרבי יוסי נותן לו הכל לפי מה שגדר וכדפירש רב הונא דבריו ורב הונא דהכא כדאמר התם הכל לפי מה שגדר. ואם בדברי הת"ק יש קצת חילוק דהא למאי דאוקי התם פלוגתייהו לרב הונא דלת"ק אינו נותן לו אלא כפי קנים בזול ומהכא הוה משמע לכאורה דעכ"פ השלש רוחות משלם לו כפי חשבון הכיפין אבל הא ליתא דלמאי דקאמר ומתמה וכל שעה דנפיל בני לה וא"כ אינו משלם אלא כפי מה דאהני ליה והוי כעין דהתם ואם דלא דמיא ממש למילתיה דת"ק מ"מ במילתי' דרבי יוסי דמיא לדהתם והכל לפי מה שגדר והיינו דרב הונא דהתם וכן נראה דהא דרב הונא דלקמן מגלגלין וכו' אדברי רבי יוסי קאי דאם נפרש אלה דרב הונא דלקמן אדבתרה קאי וכדלקמן א"כ דברי רבי יוסי מועתקים בלתי פירוש על דבריו. והרמב"ן ז"ל בחידושיו גי' אחרת היתה לו ופי' פי' אחר כפי גודל חכמתו ז"ל דגרים ובלבד כשער שבנה עכשיו דאי הוה בני ליה דכיפין גבי ליה דכיפין כרס אם הוה בני דכיפין ובנתיה דליבנין גבי ליה דכיפין כל שעה דנפיל בני לה וז"ל נראה שכך פירושו שאם עמד ניקף וגדר את הרביעית (וכם כתוב הבליפ' וט"ם הוא) כיפין והמקיף גדר שלש בכיפין גלי ניקף דעתיה דניחא ליה בבנין זה וגבי ליה דכיפין כרס אין הוה הניקף בני כיפין והמקיף בנתיה דליבנין שהוא בנין פחות יכול ניקף לומר לו הב

בני לה דכיפין ברם הכא הוה בני דכיפין ובנתיה בליבנין. גבי ליה כיפין וכל שעה דנפיל בני לה. ר' יוסי אומר אם עמד וגדר הרביעית מגלגלין עליו את הכל. רב הונא אמר מגלגלין עליו פשוטו של כותל עד כדון לארכו לרחבו א"ר נסא בותל חצר לא נעשה אלא להציל לו. סברין מימר שאם רצה לקרות אינו מקרה א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר על ידי מרישיו:

הלכה ד מתני' [א] *כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל החצירות ראויות לבית שער [ב] כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל העיירות ראויות לחומה [ג] *כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר שנים עשר חדש קנה בה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר מיד:

גמ' א"ר לא כיני אורחא דמאן דמתפרנס מבני ליה שור שנאמר °הון עשיר קרית עוזו וגו'. *תני שעה שם שלשים יום הרי הוא כאנשי העיר [ד] לקופה. לכסות ששה חדשים. לפסים ולזימיות שנים עשר חדש ובתר

משלי יט

מסורת הש"ס

ב"ב ג ע"ב

סנהדרין קי"ב ע"ב

(תוספ' דפיאה פ"ד)

תורה אור

פני משה

בני לה דכיפין. צריך שיבנה ג"כ לרוח הרביעית בבנין של כיפין ובכי הא הוא דמשלם לו חלקו לפי חשבון הוצאותיו לבנין הכיפין: ברם הכא הוה. אבל אם לא היה כן אלא דהכא הוה דבני כיפין לאותן שלש רוחות: ובנתיה בליבנין. ואח"כ כשהקיף את הרביעית לא בנאו של כיפין אלא בנאו לרוח הזה של לבינים ואינו חזק כמו הבנין של כיפין: גבי ליה כיפין. בתמיה וכל שעה דנפל בני לה וכלומר דבכה"ג לא אמרי' דישלם לו חלקו מאותן השלש רוחות לפי החשבון דבנין הכיפין דהא אכתי לא הועיל לו בבנין רוח הרביעית שבנה אותו בבנין שאינו חזק וכל שעה שיפול יצטרך זה לבנותו אלא אינו גובה ממנו כ"א לפי חשבון של בנין רוח רביעית כך ישלם לו ג"כ חלקו מאותן השלש רוחות: רב הונא אמר מגלגלין עליו פשוטו של כותל. כלומר דרב הונא מפרש לה במאי פליגי הת"ק ורבי יוסי וקאמר דהא היכא ביניהו דלרבי יוסי לעולם מגלגלין עליו כפי פשוטו של כותל מהג' רוחות שגדר בתחלה ואם בנה אותו של כיפין משלם לפי החשבון של כיפין ואע"ג דלא בנאו לרוח הרביעית בבנין הזה מכל מקום מכיון שגדרו אהני ליה ומגלגלין עליו הכל לפי מה שגדר: עד כדון לארכו. אכותל חצר שנפל קאי עד כאן לא שנינו אלא לארכו באורך הגובה דשיעורו ארבע אמות גובה: לרחבו. בכמה הוא ובמקום שאין להם מנהג ידוע ברוחב הכותל בעי דהא מתני' סתמא קתני ולענין גובה הכותל נקט ליה שיעוריה דלעולם ובכל מקום ארבע אמות ולענין רחבו מאי: כותל חצר לא נעשה. להבדיל ביניהם אלא להציל לו מפני היזק ראיה וא"כ במקום שאין מנהג ידוע לרוחב הכותל אין שיעור לדבר אלא יעשה אותו כפי שהוא רוצה בכדי שלא יראו זה את זה: סברין מימר. דבכה"ג שאין ברוחב הכותל אלא כדי להציל מפני היזק ראיה וא"כ בכי הא אם רצה לקרות אינו מקרה וכלומר דבכותל כזה אפילו אם יסמוך לו כותל אחר אינו ראוי לתת התקרה עליו ואם כן קשיא לן מאי דתנן סמך לו כותל אחר אף על פי שלא נתן עליו את התקרה מגלגלין עליו את הכל דמשמע בכותל שראוי הוא לתת עליו את התקרה איירי ושמעת מינה דיש שיעור לרוחב הכותל: תיפתר על ידי מרישיו. הא לא קשיא מידי דעכ"פ משכחת לה שראוי לתת עליו את התקרה ועל ידי מרישיו של זה שיתן קורות חזקים בתוך כותלו שסמך לו ועל ידי כן יכול הוא להשען קורותיו על כותלו של זה ולתת עליו את התקרה:

הלכה ד מתני' כופין אותו. את בן החצר שאינו רוצה לסייע לבני החצר: לבנות. להחצר בית שער להיות שומר הפתח יושב שם בצלו ומרחיק את בני רשות הרבים מלהלוך בחצר: ודלת. לשער החצר: לא כל החצירות ראויות לבית שער. חצר שאינה סמוכה לרשות הרבים אינה צריכה וראויה לבית שער ואין הלכה כרשב"ג דאפילו אינה סמוכה לרה"ר זימנין דדחקי בני רה"ר ועיילי ואתו: לא כל העיירות ראויות לחומה. עיר שאינה סמוכה לגבול האויבים אינה צריכה לחומה ואין הל' כרשב"ג דאפ"ה צריכה לחומה דזימנין דמקרו ואתו גייסות: ויהא כאנשי העיר. לשאת עמם בעול: שנים עשר חדש. והאידנא דיידי נהוג עלמא שלשים יום: **גמ'** אמר רבי לא. טעמא דרשב"ג מפרש דקאמר לא כל החצירות וכו' דכן הוא הדרך דמאן דמתפרנס כלומר שיש לו פרנסה בשופי ובריוח ועתיר בנכסין הוא בונה לו חומה סביב לביתו ובית שער לו כדכתיב הון עשיר וגו' ולא כל בני אדם ראוין לזה: תני. בתוספתא דפיאה פ"ד: לקופה. שהיא נגבית מע"ש לע"ש ומתחלקת לעניים: לכסות. עניים אם שהא ששה חדשים הרי הוא כאנשי העיר: לפסים ולזימיות. זימיות מיני מסים. והתם גרים לעניי העיר שנים עשר חדש: ובתר

רידב"ז

ר"י אומר אם עמד ניקף וגדר את הרביעית ר"ה אמר מגלגלין עלי' פשוטו של כותל ר"ל לפי אורך פשטות הכותל. כן פי' הרמב"ן ז"ל ומפרש דקאי אסיפא כותל חצר שנפל כו' סמך לו כותל אחר מגלגלין כו'. ולפ"ז לא גרסינן כאן רי"א אם עמד ניקף כו' אלא הגיון מגלגלין עליו את הכל וקאי על מגלגלין עליו את הכל דסיפא ושאל עד כדון לארכו האיך הדין לרחבו אם צריך לשלם לפי ערך הרוחב אר"נ כותל חצר לא נעשה אלא להציל לו. והרמב"ן ז"ל גרס לגללי' [ולפענ"ד דתיבת להציל היא ג"כ הכונה לעשות צל וכדאיתא במסכת פסחים דף נ' ובירושלמי שם עד כדי שהסוס רץ ומציל ופי' שנעשה צל עיי"ש] סברין מימר שאם רצה לקרות אינו מקרה וקשה האיך תני בסיפא סמך לו כותל אחר אע"ש שלא נתן עליו את התקרה מגלגלין עלי' כו' משמע שיכול להקרות דאם אינו יכול למה מגלגלין עליו ומשני אמר ר"י בר"ב ע"י מורישי' פירוש שיסמוך על ידי מורים כן פי' הרמב"ן ז"ל:

תני שהה שם שלשים יום הרי היא כאנשי העיר לקופה לכסות ששה חדשים לפסים ולזימיות י"ב חודש ואינו מבורר על מה היא כאנשי העיר לקופה ולכסות אם ליטול או ליתן ע"ז מסיק ובתר כל הלין מילין איתמר לפסים ולזימיות י"ב חודש ואיתמר בהדדי לבתר תמחוי וכסות וכי היכי דפסים וזימיות היא לענין ליתן כמו כן הני דרישא [וכן משמע במס' פיאה] ע"ז מסיק ר"י בר"ב לחיטי הפסח בין ליטא בין ליתן דלענין חיטי הפסח אף ליטול צריך י"ב חודש: אמר

מראה הפנים

אם אני נותן עכשיו דמי לבינים למחר נופל ואני צריך לבנותו פעם אחרת אלא נותן לו דמי כיפין וכל שעה שיפול יבננו מקיף בצלו עכ"ל כזה. וכודאי לפי גירסתו ז"ל דגרים דאי הוה בני דכיפין גבי וכו' נראה שפירוש הזה ואניקף קאי ואליבא דרבי יוסי מיתפרשא כמו שכתב שם דרגלים לדבר דרב הונא אמרה הכי בגמרא דילן והתם בגמר' דבני מערבא והלשון עצמו משמע כן. וכן למד הוא ז"ל חידוש דין מסוגיא זו לפי פירושו. שאם עמד ניקף וגדר את הרביעית בגדר קנים בעלמא שאינו נותן לו אלא דמי קנים והביאו הטור בסי' קנ"ח. ולדעת הרמב"ם ז"ל נראה דהיה לו גי' שלפנינו ולפיכך לא למד חידוש דין זה מכאן דלדברי ת"ק משמע בכן הוא ולפי מה דקי"ל הלכה כרבי יוסי לא למדנו מזה כלום דרב הונא דמפרש לה הכא דברי רבי יוסי כמבואר בפנים הם דבריו ממש כדהתם ואם היה מפרש כדעת הרמב"ן לא הוה שתק מלהודיענו חידוש דין כזה. גם יש קצת לפקפק על פי' הרמב"ן כמו שרמזתי לעיל דלפי פירושו בשארה העתקת דברי ר' יוסי למתני' בלי ביאור וכמו שפי' שם לקמן דדברי רב הונא בתרא על מתני' קאי. ומי יבא אחרי שהרי הוא ועיין בדיבור דלקמן:

רב הונא אמר מגלגלין עליו פשוטו של כותל. כבר מבואר בפנים למאי דנראה לנו לפרש לפי הגי' שלפנינו. אבל מה נעשה ומי יבא אחר המלך את אשר כבר עשהו זה הנשר הגי' הרמב"ן ז"ל שפי' דברי רב הונא דהכא אדין סמך עליו את התקרה וגרים התם הא דלקמן הכי א"ר נסה כותל חצר לא נעשה אלא לגלליו סברין מימר הא אם רצה לקרות אינו מקרה וחזר ותנא סמך לו כותל אחר אע"פ שלא נתן עליו את התקרה מגלגלין עליו את הכל הא אם רצה לקרות אינו מקרה א"ר יוסי בי רבי בון תיפתר על ידי מרישיו. וכך פירושו רב הונא אמר מגלגלין עליו פשוטי של כותל כפי אורך חצירו של זה ולא יותר ויש לפרש מגלגלין עליו כל פשוטו של כותל אע"פ שלא סמך אלא לפלגא והיינו דרב הונא גופיה בגמרין עד כדון לאורך הציו של זה מגלגלין עליו או אף לרוחב הכותל שאם בנס אותו עד כפי נורך הכותלים שנותנין עליהן את התקרה צריך זה לסייע עמו או שמא יכול לומר איני רוצה להקרות עליו ודי לו בהוצאת ודפנה או בכותל בבנין קל וא"ר נסה כותל חצר לא נעשה אלא לגלליו לפיכך אין מחייבין אותו לבנותו אפי' עד ארבע אמות אלא כאורך סברין מימר שאם רצה לקרות אינו מקרה

והתני בסיפא מגלגלין עליו את הכל משמע משום שיתן עליו למחר את הקורים שאם אינו יכול להקרות למה מגלגלין עליו כלום ומה הנאה יש לו בכותלו של חבירו למעלה מד' אמות היפתר ע"י מרישיו שיתן מרים על כותל של עצמו ועליו יתן תקרתו ונמצא נהנה בצלו של כותל שתהא ביתו בנויה מכל צד אבל לא שיתן עליו את התקרה שאין מגלגלין עליו רוחב הכותל ואם רוצה נותן הכל וסומך עליה עכ"ל והרבה יש לפקפק על פירושו ז"ל ולפי מה שמבואר בפנים סובל הפי' גם לפי הגי' שלנו ואתיא הסוגיא לפי הדין כמבואר ברים פרקין דרכו הדיעות דאין שיעור לרוחב כותל החצר. וכן בהא דרב הונא כמבואר לעיל וכן בהא דסברין מימר וכו' אזלא כדינא. ולפירושו ז"ל א"כ פסק הא תלמודא דאין מגלגלין עליו רוחב הכותל ולא יתן עליו את התקרה ואם רצה לסמוך צריך ליתן את הכל ולפי המסקנא מגמר' דילן כ תן לפי מה שבנהו וכודאי גם דעתו ז"ל נותן את הכל לפי חלקו גם ברוחב הכותל לפי מה שבנהו ומ"מ יש איזה דוחק כזה ואין להאריך:

כיני אורחא. טעמא דאמר התם לרשב"ג מפורש במתני'. והיינו הך דמי שאין ידו משגת כל כך אינו בונה סמוך לרה"ר ואינו צריך לבית שער:

תני שהא שם שלשים יום הרי הוא כאנשי העיר לקופה. האי תוספתא מייתי הש"ס לעיל בפ"ת דפאה וגרים למזונות שלשים יום לכסות ששה חדשים וא"כ למזונות היינו לקופה שהעניים מתפרנסין ממנה מע"ש לע"ש ומסיק נמי התם דלית קאמר דהרי הוא כאנשי העיר ליתן לאלו הדברים ופסק הרמב"ם ז"ל כן בפ"ט מהלכות מתנות עניים בהלכה י"ב ואף דבגמרא דילן גרסינן בפרקין דף ח' שלשים יום לתמחוי ג' חדשים לקופה ככר כתב מהרי"ק ז"ל בשורש י"ז סי' ד' דכך היה גי' הרמב"ם בגמרין כמו גירסת הירושלמי ונתן שם טעם לסברת הרמב"ם משום דתמחוי אינו דבר קצוב אלא איש כפי נדבת לבו ולכך אין מחייבין אותו עד לאחר שלשה חדשים אבל קופה דבר קצוב לפי הממון הוא ומשום כך מתחייב מיד אחר שלשים יום עכ"ד ולי נראה דס"ט דתמחוי הואיל ונגבה בכל יום וזה דבר כבד להבה"ב ולפיכך אין מחייבין אותו עד לאחר שלשה חדשים אבל קופה כיון דאינה נגבית אלא מע"ש לע"ש מחייבין אותו מיד אחר שלשים יום:

לחיטי

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"ה מהל' שכינים הל' א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קסא ס"א

טז
ב מיי' שם פ"ו הל' א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קסג ס"א

יז
ג מיי' שם טוש"ע שם ס"ב

יח
ד מיי' פ"ט מתנות עניים הל' יב טוש"ע יו"ד סי' רנו סעיף ה

שינויי נוסחאות (פי"מ) הון עשיר (משלי י'). (פי"מ) שעה בד"ו שהה.

עין משפט
נר מצוה

יט
א טוש"ע חו"מ סי' תכט ס"א בהג"ה
כ
ב ג ד מיי' פ"ב מהל' שכנים הל' א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קעא ס"ג
כא
ה מיי' שם פ"א הל' ה סמ"ג שם
כב
ו מיי' שם פ"ב הל' ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעב ס"א
כג
ח מיי' שם פ"א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעג ס"ג

ובתר כל הלין מילין. ופריך הש"ס וכי אחר דחשיב כל הני דלעיל דלזה שיעורו אם שהה שם שלשים יום ולזה ששה חדשים א"כ לענין מאי איתמר לפסים וכו' י"ב חדש ומאי ניהו דהני בעי טפי: לחיטי הפסח. לפסים מלשון פיסת בר דלזה צריך י"ב חדש: בין ליסא. בעול אם שאר בני העיר לחיטי עניים לפסח אם שהה שם י"ב חדש: בין ליתן לו. אם עני הוא ושהה שם י"ב חדש נותנין לו מחיטי עניים:

אמר ר' יוחנן ד"א שאמרו' לא שהן לו לקנין אלא שהיא מעמיד בהמתו לשעה ופורק חבילתו. פי' לא שייך לו בקנין ע למית דאם יסתום הפתח ויפרוץ פלימי' שוב אין לו הד"א הללו ופ"ז מקשי ר' יונתן כלום אמרו דניתנין לו ד"א אך לשעה בתמיה:
ר"י

ובתר כל הלין מילין איתמר לפסים ולזימיות שנים עשר חדש. א"ר יוסי בי ר' בון לחיטי הפסח בין לישא בין [א] ליתן:

הלכה ה מתני'

*אין [ב] חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה ולא [ג] את השדה עד שיהא בה תשעת קבין לזה ותשעת קבין לזה ר' יהודה אומר עד שיהא בה תשעת חצאי קבין לזה ותשעת חצאי קבין לזה ולא [ד] את הגנה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה *ר' עקיבה אומר בית רובע ולא את [ה] הטריקלין ולא את המורן ולא את השובך ולא את הטלית ולא את המרחץ ולא את בית הבד עד שיהא בהם כדי לזה וכדי לזה *אימתי בזמן שאין שניהם רוצין [ו] אבל בזמן ששניהן רוצין אפילו בפחות יחלוקו *וכתבי [ז] הקודש אע"פ ששניהן רוצין לא יחלוקו: **גמ'** אמר רבי יוחנן ארבע אמות שאמרו *חוץ [ח] מארבע אמות של פתחים ותני בר קפרא כן אין חולקין את החצר עד שיהא בה שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה. א"ר יוחנן ארבע אמות שאמרו לא שהן לו לקניין אלא שיהא מעמיד בהמתו לשעה ופורק חבילתו. ר' יונתן מקשי כלום אמרו ארבע אמות אלא שיהא מעמיד בהמתו ופורק חבילתו לשעה. תני *אף חוליית הבור יש לה ארבע אמות דבי רבי ינאי אמר אף בית *התרנגולין יש להן ארבע אמות. *ר' יוחנן בשם רבי בנייה *בכל השותפין ממחין זה על זה בחצר חוץ מן הכביסה מפני כבוד בנות ישראל אמר רבי מתניה הדא דתימר במקום שהנשים מכבסות אבל מקום שהאנשים מכבסין לא בדא. ודא

הלכה ה מתני'

אין חולקין את החצר. אין אחד מן השותפין יכול לכוף את חבירו לחלוק החצר עד שיהא בה ארבע אמות לכל אחד מן השותפין חוץ מן הפתחים שכל בית שבחצר צריך לפני פתחו ארבע אמות לפרק משאו מעל חמורו וחוץ מאותן ארבע אמות צריך שיהא בחצר ארבע אמות אחרות לכל אחד לשאר תשמישי' ואז יהיה בחצר דין חלוקה: תשעה חצאי קבין. ולא פליגי אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה ובאתריה דר' יהודה היתה עושה תבואת שדה בת תשעה הצאי קבין כשדה בת תשעה קבין באתרייהו דרבנן: בית רובע. מקום לזרוע בו רובע הקב והלכה כת"ק וכל זה בארץ ישראל אבל בבבל בשדה שיעור כדי חרישת יום לזה וחרישת יום לזה ובגינה כמפורש התם: טריקלין ומורן. מיני פלטין הן: כדי לזה וכדי לזה. שלאחר שיחלוקו ויטול כל אחד חלקו יהיה בכל חלק כל אחד מהם מקום ראוי שיקרא טריקלין ומורן שיאמר שמו עליו בקלתו מה שהיה בכולו: אימתי בזמן שאין שניהם רוצין. אין האחד יכול לכוף את חבירו לחלוק בעל כרחו אבל יכול לכופו לענין גוד או אגוד מכור לי חלקך בכך וכך או קנה ממני חלקי כשער הזה: וכתבי הקודש. תורה ונביאים וכתובים לא יחלוקו. אם הם בכרך אחד אבל בכרכים הרבה כל ספר בפני עצמו אם רצו חולקים: **גמ'** ארבע אמות שאמרו וכו'. כדפרישית במתני': לא שהן לו לקניין. שיהא שלו לגמרי אלא לפי שעה להשתמש בה לפני פתחו להעמיד בהמתו ולפרק משאוי: ר' יונתן מקשי. על דברי ר' יוחנן שאמר לשעה: כלום אמרו ארבע אמות. לפני פתחים אלא שיהא וכו' לשעה בתמיה דהא אמרו ארבע אמות יש לו משמע שהן שלו לגמרי: אשכח תני. בתוספתא דב"מ פ' י"א: אף חוליית הבור יש לה ארבע אמות. לפני הבור להעמיד דליו שם ובזה ודאי לפי שעה הוא וא"כ ל"ק על דר' יוחנן: בכל. הדברים וההשמישים הקבועים יכולין בני חצר השותפין למחות זה בזה שלא לעשותן בחצר: מפני כבוד בנות ישראל. שאין דרכן של בנות ישראל להתבזות ולעמוד על שפת הנהר יחפות וגרסי' להאי סוגיא במס' נדרים פ' השותפין הל' א': לא בדא. בזה לא אמרו דלא שייכא האי טעמא ויכולין למחות:
ודא

מסורת הש"ס

ב"ב ג ע"ב
סוכה ג ע"ב
ב"ב קז ע"א
כתובות לח ע"ב
ב"ב ג ע"א
שם יג ע"ב
שם דף יא
(תוספ' דב"מ פי"א)
פ' ב"כ יא ע"ב
(נדרים פ"ה הלכה א)
ב"ב נו ע"ב

מראה הפנים

לחיטי הפסח בין לישא בין ליתן. והיינו דוקא לענין זה אבל לענין דברים שהוזכרו בריבא דברייתא כבר כתבתי בדבור דלעיל דהמסקנא היא דלענין ליתן לתוך הוא דמיירי וכן אמרינן בבבלי פרקין ולפי גי' הספרים שנתבאר לעיל. ובפאה שם גרים לפסין והן פסי העיר לחיזוק. והמרדכי הביא לזה בפרקין וכן כמיברים בנתיב ל"ב ח"ב ומביאם הב"י בי"ד סי' רנ"ו וכתב שם בשם הסמ"ק דעתה מרוב הגלות נהג העם דין שלשים יום לכל הזמנים שהוזכרו:

ארבע אמות שאמרו לא שהן לו לקנין וכו'. הרמב"ן ז"ל בחידושיו כתב אחר שהביא דעת הר"י הלוי מיגאש ז"ל שפירש הא דאמרו החצר נותן לו ד' אמות וכו' דמיירי בראובן שבנה בית ברחבה ובא שמעון ובנה סמוך לו ונשתמשו ברחבה שלפני הבתים ואחר זמן נמלכו וגדרו וכן הוא לדעת רש"י ז"ל שפי' גבי פלוגתא דרב הונא ורב חסדא בדף י"א ע"א דפליגי התם כעין דפליגי הכא לקמן רב הונא אמר חצר מתחלקת לפי פתחים וכו' וכתב רש"י היה לו חצר וכה בני בתים וכו' וחלק נכסיו על פיו ונתן האחד לראובן בנו וכו' ופ"ז כתב הוא ז"ל ומדברי שניהם נלמד שאין דין זה בתגירות שבמדינות שלפני בתי השותפין שקנו כל אחד בית והחצר לשניהם דגבי אכוון היכא למימר כדדייר אינו יהיב להו וכן אם חלקו יורשי הבתים הם בעצמם אינו נוטל זה בעל שני פתחים בחצר יותר מאחיו שנוטל פתח אחד. וכן דעת הרמב"ם כדעת רבו ז"ל שכתב ברים פ"ב משכנים תגרות הכפרים שכל אחד בונה לו בית וכו' הרי יש לכל פתח ופתח ד' אמות. ומשמע דאלו בתגירות שבמדינות אין הדין כן אלא דאפי' לבעל ב' פתחים אין לו כ"א ד' אמות לאחד מפתחיו ואם יש עוד ד' אמות בחצר לכל אחד יש בו דין חלוקה וכמ"ש הטור בסי' קע"ב לדעת הר"י מיגאש ז"ל ע"ש. וכתב עוד הרמב"ן אבל בירושלמי גרסי' א"ר יוחנן ד' אמות שאמרו לא שהן לו לקנין וכו' ולפי זה הדין שוה בכל התגירות ובכל השותפין שאם נטל זה בית וזה אחר שנוטל ד' אמות כנגד הפתח שיהא שם פורק חבילתו לשעה ולאחר יש ג"כ רשות להשתמש בערלאי בשעה שאין זה משתמש בה וכו'. ולפי דרך זו מתפרשות שמועות כללו שבגמרא דילן לענין ירושלמי וכן מצאתי בתוספתא ששנו בכ"מ ניתנין לו מכנים ומוציא ד"א שבחצר משמע דליתנהו לד' אמות הללו אלא כדי להכנים ולהוציא חבילה ופירוק משא כענין הירושלמי שכתבנו עכ"ל כוונתו ז"ל דלמאי דאמר הכא דאינם לו אלא לשעה א"כ לא שייך לחלק בהא דחילקו הר"י מיגאש והרמב"ם ז"ל בין מדינות לכפרים לבין קנו החצר בשניהם או שנתן להם אביהם כך דהא לעולם אין ד' אמות שלו לגמרי לתשמיש אחר כ"א לפירוק משא לפי שעה ואפי' קנו החצר בין שניהם יהיה הדין כך. ולענ"ד אין מכאן ראיה כ"כ דגבי דנאמר דדברי רבי יוחנן הכא מוסכמים הן מעיקרא ומה דאקשי ליה רבי יונתן תירץ הש"ס כאן אשכח תני וכו' כדרך אשכח תני בש"ס בזה דהדלעיל קאי ולתרץ איזה דבר חדא דשינויא דחיקא היא. ועוד הא מהסוגיא דהכא לקמן נראה להדיא דד' אמות שאמרו שלו הם לכל תשמישיו כדקאמר נרם בד' אמות דחבריה לא ממחי בידיה ואפי' אנשים מכבסין שם וזה פשוט דלא איירי אלא בד' אמות שלפני הפתח דהא קאמר בכל החצר יכול הוא למחות לאנשים חוץ מד' אמות דחבריה א"כ ע"כ דלא בחצר שאין בה אלא כדי ד' אמות לזה וד' אמות לזה מיירי הכא ולא בחצר שאין בה כדי חלוקה וכולן משתמשין בה ביחד וזה אין צריך לפנים וכן מהתוספתא שהביאו ז"ל יש לדון דאין מצם ראיה כ"כ דהכי איתא התם בפ' י"א דב"מ. פתחים שבחצר גדולים של א' וקטנים של א' גדולים אין להן אלא ד' אמות וקטנים נותנין להן ד' אמות לכל א' וא' היה שם אחד רחב מעשר אמות נוטל ד' אמות בחצר פחות מכאן משלימין לו את המדה כנגדו נותנין לו מכנים ומוציא ד' אמות בחצר. ע"כ. ואם אנו מפרשים דהאי נותנין לו וכו' מילתא באנפי נפשה היא ולאשמועינן דאין לו הד' אמות שניתנו כ"א בשביל להכנים ולהוציא א"כ הוה ליה למיתני הא בריש' דברייתא אלא דנראה דיש לפרש דהדלעיל מינה קאי דהם היה הפתח רחב מעשר אמות נוטל ארבע אמות כנגד כל הרוחב ואם היה פחות מכאן מד' אמות שלא היה אלא ב' וג' אמות אע"פ כן משלימין לו עד ד' אמות ברוחב כנגדו ונותנין לו כדי מכנים ומוציא בחצר שהוא כשיעור של ד' אמות ולא דבדוקא נקיט לה דאין לו השמיש אחר בה אלא לסימנא בעלמא נקט. ובאמת נפלאתי מאד במה שראיתי בתשובת הרשב"א ז"ל בסי' תתק"ט שכתב בענין ארבע אמות שלפני הפתח דבירושלמי פליג אגמרא דילן מהסיא דרבי יוחנן ומסיק שם דד' אמות קנויות לו לגמרי כדמוכח מגמרא דילן וכן הרא"ש ז"ל במעתתא דרב הונא ורב חסדא פילפל בזה וכתב דבירושלמי נראה דאינם שלו לגמרי וחבירו משתמש שם כשהוא אינו פורק שם משאו. ובעל הפרישה והדרישה האריך באריכות דברים הרבה בסי' הנזכר בזה. וביותר היה קשה לי על הנשר הגדול הרמב"ן ז"ל מדוע לא נלמד ממסקנת סוגיא דהכא דלא ס"ל כרבי יוחנן בזה וכדמפרש רב מתני' מילתיה דרבי יוחנן בשם ר' בניה דלקמן בענין הכביסה א"כ ע"כ לא קיימו דברי רבי יוחנן דריש שמעתתא בענין תשמיש הארבע אמות שלפני הפתח. עד שראיתי בסוגיא דפ' חזקת דף נ"ז. ע"ב דאיתיה למילתיה דרבי יוחנן בשם רבי בנאה והביא שם הרמב"ן ז"ל הא דלקמן ולא גרים כדהכא אלא דגרים נרם בד' אמות דחבריה מלי ממחי בידה והכביסת נשים קאי וכן העתיק הר"מ בשם הר"י בסי' קס"ה ופסק כן בהגהה שם. אבל האמת יורה דרכו דגי' שלפנינו היא הנכונה וכן היא בנדרים שם וכן הוגה עכשיו בהג"י שם. וזהו הנכון דלפי גירסתם ז"ל היה צריך למחוק כל הדא דתימר נתרת וזה א"א וכך היתה גי' הרמב"ם ז"ל הכא. ולפ"ז כמו דמפרשין לדעתם הר"י הלוי והרמב"ם ז"ל שם כך היא מסקנא דהכא ובחצר כה"ג איירי דבד' אמות שלפני הפתח קנויות לו לגמרי לכל תשמישיו וזה ברור. ומצינו למדין עוד לדין דהכביסה ג"כ דבד' אמות שלו אפי' לאנשים שרי ובלבד שלא יהיה במקום מדרון. ואלו ראה הר"מ ז"ל הגי' נכונה דהכא וכמו שהוגה בדפוס א"ד בהג"י לא היה קובע כן בהגהה שם. ודע דאף דכתב הרמב"ם בפ"ב משכנים בהלכה ג' כדין אכסדרה וכו' שלא אמרו שיש לכל פתח ופתח ארבע אמות אלא לפרק שם משאו, לא דדייקינן דס"ל דלא ניתנו אלא לזה אלא משום דבאכסדרה קאי כתב בזה דהיכא דלא צריכה לפירוק משא לא ניתנו הד' אמות אבל במקום דצריך שהוא לפני הבית כשניתנו לפרק המשא לגמרי ניתנו ויהא משתמש בהן בכל מה שירצה ובלבד שלא יזיק לחבירו וזה מוכרח לדעתו ז"ל שפסק כרבו בענין חילוק דין דהתגרות כמבואר לעיל. ואם כוונתו ז"ל דוקא לענין פירוק משא א"כ בחצר דאין לו ארבע אמות שלפני הפתח מדינה מיירי וזה א"א לומר לדעתו ז"ל אלא דה"ק דלענין פירוק משא הם שלו ואפילו בשותפין שלא חלקו וקמ"ל החילוק בדין אכסדרה ובפ"ה שם הל' ג' כתב התם למלתיה דר' יוחנן בשם ר' בנאה כדין הכביסה דבכל החצר איירי: **אף** בית התרנגולין יש לכן ארבע אמות. והתם ע"כ שם פשיט ליה לר' יוחנן דלול של תרנגולין אין לו ד' אמות דלא אמרו אלא במקום דשייך פירוק משא ועיין לקמן פי' חזקת הלכה ז':
כופין

שנויי נוסחאות (פי"ז) לשעה תני בד"ו לשעה אשכח תני. (פי"מ) אמר בד"ו אמרי.

ודא דתימר חוץ מן הכביסה מפני כבוד בנות ישראל ברם בארבע אמות דנפשיה ממחי הוא בידיה. ודא דתימר בכל שותפין ממחין זה על זה בחצר בכל החצר ברם ארבע אמות דחבריה לא ממחי בידיה. ואם היה המקום מנדרון אפילו בד' אמות דחבריה ממחי בידיה דו יכיל מימר ליה את שפיך גו דידך והוא נחית גו דידי. רבי יוחנן בשם רבי לעזר בי רבי שמעון *מי שאינו רוצה לערב נכנסין לביתו [א] ומערבין לו בעל כרחו. והא תני והוא אינו רוצה לערב אינו ממאן נכנסין לביתו ומערביי לו על כורחו מפני שאין ממאן אבל אם היה ממאן לא *ותני כן כופין הן בני המבוי זה את זה לעשות להן לחי [ב] וקורה למבוי. א"ר יוסי בי רבי בון לא שאינו רוצה לערב אלא כנפש בישא לא בעי מערבא. רב *חונה אמר חצר מתחלקת לפתחין אמר רב חסדא לזבלין היא מתניתא *ותני כן בכירה טפח בזבלין לפי פתחים באכסדר' לפי אדם. *החצירות [ג] שהיו משתמשות באמה ונתקלקלה כולם מתקנות עם העליונה. והעליונה מתקנה כנגדה והשאר עם השנייה. והשנייה מתקנת כנגדה ותחתונה מתקנת עם כולם ומתקנת כנגדה. חמשה דיוטות שהיו משתמשות בבית ונתקלקל כולם מתקנות עם התחתונה והתחתונה מתקנת כנגדה והשאר עם השנייה. והשנייה מתקנת כנגדה והעליונה מתקנת כנגדה ומתקנת עם כולם. היו עשוין לגשמים יכולין למחות בידן לכביסה לכביסה אין יכולין למחות בידן לגשמים: וכתבי הקודש אף ע"פ ששניהן רוצין לא יחלוקו. א"ר הושעיה כגון תילים ודברי הימים אבל תילין בתילין חולקין. אמר ר' עוקבה אפילו

פני משה

ו"א דהא אמר חוץ מן הכביסה מפני כבוד בנות ישראל. מותר היינו בשאר החצר ברם בארבע אמות דנפשיה שיש לכל אחד ואחד לחלקו ולצורכו יכול הוא למחות ואפילו להגשים שלא יכבסו שם: ודא דהא אמר בכל שותפין ממחין זה על זה בחצר. ואפילו בכביסה וכדדייקינן דבמקום שהגשים מכבסין בהא לא אמרו: בכל החצר. דוקא בשאר החצר שכולן שותפין בה: ברם בארבע אמות דחבריה. שיש לו לזה אינו יכול למחות ואפילו להגשים לפי שיש לו רשות להשתמש באותן ארבע אמות בתה שירצה: מנדרון. משופע ומדרון יכול הוא למחות בידו מפני שאומר לו אתה שופך בתוך חלקך ומ"מ המים באים בתוך שלי: מי שאינו רוצה לערב. ערובי חצירות נכנסין וכו' וכדמפרש לקמן: והא הני. בניחותא הניא נמי הכי א"נ קושיא היא דקס"ד בממאן קאמר ומקשי מברייתא דקתני דוקא אינו ממאן וכן מתרץ ליה רבי יוסי ברבי בון לקמיה להא דרבי יוחנן: מפני שאין ממאן. כלומר דוקא שאינו ממאן בהדיא והומר איני רוצה בעירוב: אבל אם היה ממאן לא. דחוששין אנו שמא לדוקי הוא ואינו מודה בעירוב וכדאמר בהאי תלמודא בסוף פ"ז דעירובין: ותני כן. בתוספתא דלעיל דכופין בני מבוי זה את זה וכו' והאי מסייעתא לברייתא דתני והוא אינו רוצה לערב וכו': לא שאינו רוצה לערב. כלל קאמר דשמעינו ממנו שאינו רוצה ולא מודה בעירוב בהא ודאי לא: אלא מנפש בישא. מחמת שנפשו רעה ועינו צרה אינו רוצה לתת חלקו בעירוב לזה הוא דכופין לתת חלקו בעל כרחו: חצר מתחלקת לפתחין. כגון שהניח חצירו לשני בניו וחלקו לזה יש לו בית ושתי פתחים פתוחין ממנה לחצר ולזה בית עם פתח אחד זה שיש לו שני פתחים נוטל שני חלקין בחצר והשני חלק אחד: לזבלין היא מתניתא. רב חסדא פליג עליה דרב הונא וקא"ל דהאי מברייתא דלקמן אתה רוצה ללמוד לומר כן לא היא דלענין זבלים לחוד אמרו בברייי' דלפי פתחים מתחלקת אבל בחצר מי שיש לו שתי פתחים נוטל שמונה אמות ארבעה אמות לפני כל פתח ומי שיש לו פתח אחד נוטל ארבע אמות לפני פתחו והשאר חולקין בשוה: ותני כן. בתוספתא שם: בכירה טפח לא שייכא הכא מידי ול"ג לה כאן וליתא בתוספתא ולקמן בפרק לא יחפור נשנית: בזבלין לפי פתחים. הזבל שבחצר מתחלק לפי פתחים מפני שדרך הפתחים משליכין הזבל להעשות אשפה. באכסנייא ל"ל והכי הוא בתוספתא אכסנייא של המלך המוטל על הבתים מתחלקת לפי בני אדם הדרים בחצר: החצירו'. בתוספתא שם: שהיו משתמשות באמה. של מים וכולן מסתפקות מהמת המים זו ונתקלקלה: כולם מתקנות עם העליונה. מסייעין אותה לתקן בקילקול שכנגדה לפי שהקילקול מעכבים את המים מלירד ונמלא תיקון העליונה לתועלת כולן היא: והעליונה מתקנת כנגדה. כלומר בקילקול שכנגדה היא גם כן לריכה ליתן ולאפוקי בקילקול שכנגד השנייה כדמסיים ואזיל: והשאר עם השניה. בקילקול שכנגד השניה השאר שהן למטה הימנה מסייעות אותה: והשניה מתקנת כנגדה. כלומר לאפוקי העליונה שאינה לריכה לתקן עמה: והתחתונה. היא מסייעת את כל העליונות שאם למעלה הימנה נתקלקל שוב אין המים יורדין לה: ומתקנת כנגדה. אם הקילקול כנגדה היא מתקנת לעצמה ואין העליוני' לריכין לסייע אותה לפי שהתיקון שלמטה אינו נוח להעליונים ורוצים הן בקילקולה כדי שיהא להם מים בשופי ולא ירדו למטה: חמשה דיוטות. הן הדיוטות של החצר ששופכין דרך תוכה השופכין שלהן ויורדות להביב שבחצר וממנה לחוץ ובהא איפכא הוא שאם נתקלקל הביב כולן מתקנות עם התחתונה שכל זמן שלא יכלו לירד למטה יעמדו השופכים אללם: והתחתונה מתקנת כנגדה. אבל לא בקילקול שלפניה שנוח לה זה: והשניה מתקנת כנגדה. ולאפוקי התחתונ' שלמטה הימנה אינה מסייעת עמה: והעליונה מתקנת כנגדה. אם הוא כנגדה ואין כולן מתקנות עמה אבל היא מתקנת עם כולן: היו עשוים לגשמים. מקום שהיו לבני חצר לקבל מי גשמים יכולין למחות זה את זה להשתמש שם לכביסה. וכן אם אמת המים היתה עשויה לקבל מי גשמים לשתיה יכולין למחות מלהשתמש ממנה לכביסה שהיא מרובה: כגון תילים ודברי הימים. לחלוק זה כנגד זה ואע"פ ששם רוצים בכך אין כבוד לכתבי הקדש שיעשו עמהן דרך חליפין. א"נ אע"פ ששניהם כתובים הן מ"מ קדושת תהלים חמורה שברוח הקדש נאמרה: אבל תילין בתילין. ספר אחד של תהלים עם ספר השני של תהלים חולקין ששתיהן שוין הן:
אפילו

מסורת הש"ס
(עירובין פ"ז)
תוספ' דב"מ פי"א)
ב"ב יא ע"א
סוכה ג
(תוספ' ב"מ פי"א)
(שם)
ב"ב קז

קרבן העדה

ר"י בשם ר"א בר"ש מי שאינו רוצה לערב נכנסין לביתו כו'. והא תני והוא אינו רוצה ובמס' עירובין גרסינן תהלה ותני כן כופין הן בני מבוי וכו' ואח"כ גרסינן יהא תני וזהו גי' נכונה ואמיתית. וה"פ דמביא ראיה להא דר"י בשם ר"א בר"ש ממתניתא דכיפין בני המבוי זא"ז לענין עירוב לעשות לחי וקורה כשאחד אינו רוצה והיינו דר"א בר"ש. ע"ז פריך והא תני והוא אינו רוצה לערב אינו ממאן ר"ל דרוצה ואינו רוצה דאינו ממאן ואינו רוצה הו"ל רוצה ואינו רוצה כופין אותו ומערבין לו בע"כ אבל כשאינו רוצה לחוד אין מערבין בע"כ וא"כ היא דלא כר"א בר"ש. ע"ז משני ר"י בר"ב לא שאינו רוצה לערב ר"ל הא דאמר ר"א בר"ש אינו רוצה לערב ה"נ כוונתו דרוצה ואינו רוצה דרוצה שיהא החצר מעורב אך דהוא נפש רעה דמוקמי הזוזי כדאיתא במס' ב"מ דף כ"ב ע"ב האי מאן דאיקים אזוזי נקרא נפש רעה וה"נ רוצה הוא שיהא החצר מעורב אך דהוא נפש בישא והם על הממון וה"ל נמי רוצה ואינו רוצה רוצה ואינו ממאן ע"כ מערבין לו בע"כ כברייתא הנ"ל:
בוני

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פ"ה מעירובין ה"ב טוש"ע או"ח סי' שפו ס"א
כה
ב מיי' פ"ה משכנים הי"ב טוש"ע חו"מ סי' קסב
כו
ג מיי' שם הל' ט סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קסא ס"ז ופ' שם סי' קפ

מראה הפנים

כופין הן בני מבוי זא"ז לעשות להן לחי וכו'. כן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה משכנים הלכה י"ב. ובענין עירוב כתב בפ"ה מהלכות עירובין בהלכה ב' אחד מבני מבוי שהיה רגיל להשתתף וכו' נוטלין ממנו שתוף בע"כ ואחד מבני מבוי שאינו רוצה להשתתף כלל וכו' כופין אותו להשתתף עמהן. הך סיפא לאו במי שאינו מודה בעירוב קאמר אלא במי שאינו רוצה מחמת נפש רעה כדאמר הכא אבל במי שאינו מודה בעירוב כבר כתב שם בסוף פ"ב כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו כדר' יוסי בר' בון דהכא וכדאמר בהדיא במסכת עירובין שם:

החצירות שהיו משתמשות באמה. מבואר מדין ברייתות האלו בבבלי ב"מ פ' המקבל דף ק"ח ע"א וכ"פ הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ג משכנים. ובדין כור הקרוב לאמה עיין בהאי תלמודא פ' הנזקין הלכה ט' תמן אמרין דרחוק וכו' וש"מ כל דאלים גבר כדהתם וא"כ מה דאמרו במתני' שם בור הקרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום בדנות להקרוב למיעתי כמו להרחוק וזהו מ"ש הרמב"ם שם בהלכה י' וע"ש. והרא"ש ז"ל שם מלמדינו כלל גדול בשם ר"ת ז"ל דאף ע"ג דקי"ל כשמואל בדיני מ"מ במקום דקאמר תרגמה כתי אליביה דהאי כדאמר התם תרגמה שמואל אליבא דרב מפקס מהאי כללא דאמרו קי"ל כוותיה ע"ש. וכן הוא במקום דאמרו תרגמא רבה אליבא דאביי ויתבאר מזה במקום אחר אי"ה: **כגון** תילים וד"ה. המרדכי ז"ל הביא להא בסוף פרקין ופירש כגון תילים וד"ה אם אינן רולין לחלוק אמרי גוד או אגוד אבל תסילים ותילים חולקין ושניהם שב"י בסי' קע"ב וכתב עליו ולא נזכר זה בדברי הפוסקים. ולענ"ד שכי הוא מתפרש פלוגתייהו דהכא כעין דאמרי' התם דל"ש אלא בכרך אחד אבל בב' כרכים חולקין

תוס' הרי"ד

ר"י בשם ר"א בר"ש מי שאינו רוצה לערב כו' עיי' בדברינו וכוה מוכן מאוד הגי' שבמס' עירובין ספ"ז דגרסינן שם בברייתא דגרסינן והא תני שרי שאמרו לערב והוא אינו ממאן שי' ממאן כופין אותו ע"כ והמפרשים ז"ל מגיהים שם ובאמת א"ל להגיה אלא כמו שהיא ממש וכפ' והוא אינו ממאן פי' ממאן פי' דרוצה ואינו רוצה. וכוה מבואר שם הסוגיא היטב עיי"ש ודוק:
אף

שנויי נוסחאות (פ"ד) ארבע בד"ו בארבע. (פ"כ) כלם בד"ו כולהם.

עמודי ירושלים

וכתבי הקדש אע"פ ששניהן רוצין לא יחלוקו אמר ר' הושעיה כגון תילים ודברי הימים כו'. הנה ראיתי להפני משה והבנין ירושלים כאן שכתבו להכי בשותפין בתהלים ודברי הימים [אינם] חולקים אף על פי ששניהם רוצים דאע"פ ששניהם כתובים מכל מקום קדושת תהלים חמורה שברוה"ק נאמרה עכ"ל. משמע מדבריהם דדברי הימים לא נאמרה ברוה"ק ובעיני יפלא לומר כן וממשנה דידים (פ"ג מ"ה) דאמרינן כל כתבי הקודש מטמאין את הידים ופליגי בקהלת ושיר השירים. מבואר דדברי הימים ברוה"ק נאמרה דהא החולקים סוברים דלכן אין מטמאין למחכמתו נאמרה ולא ברוה"ק ואם כן מדוע לא הוציאו גם דברי הימים מבואר דד"ה מטמא הידים דנאמרה ברוה"ק וידעתי שיש לדחות ולומר דתנא ושייר ואין לומר מאי שייר דהאי שייר יש לומר דשייר אסתר לדעת שמואל במגילה (ז' א') דאינו מטמא את הידים. וכן אמת דהרמב"ם בהלכות אבות הטומאה (פ"ט הלכה ו') פסק דלא כשמואל שכתב כל כתבי הקדש אפילו שיר השירים וקהלת שהן דברי חכמה מטמאין את הידים עכ"ל ומדסתם משמע דהוא הדין למגילת אסתר. וכמ"ש המ"א (סי' קמ"ז סק"א) ומ"ש הפנים מאירות (ח"א סי' ע"ו) דהלכה כשמואל מש"ס סנהדרין דף ק"א דמגילה לא בעי מטפחת מוכח דאינו מטמא הידים וכשמואל. אינו מוכח להרמב"ם. דיש לומר דסבירא ליה דהא דאסור לאחוז ערום הוא דוקא בספר תורה והמטפחת לא היה בשביל האחיזה רק דפליגי בדיקא אם צריך מטפחת או לא. והנה מצאתי חבר להרמב"ם דאין הלכה כשמואל
הוא

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

אפילו תילים בתילים. אין חולקין ספר כנגד ספר ממנו לפי שאין לזה מה שיש לזה ומתוך שאין חולקין ונשאר כל ספרי תהלים ביחד אלו באין אצל אלו וקורין כולן לכל התהלים כאחד: הדרן עלך פרק השותפין

הלכה א מתני' לא יחפור. בור. עגול. שיח. הוא ארוך וקצר. מערה. מרובעת ומכוסה בקירוי: נברכת הכובסין. חפירה מרובעת ומי גשמים מתקבלין בה ועשויה לכבס בגדים: אא"כ הרחיק מכותלו של חבירו שלשה טפחים. אם הוא סמוך לכותל של חבירו ואם הוא סמוך לבורו כדפתח ברישא מתני' צריך להרחיק מכותל בורו וכותל בור הוא שלשה טפחים נמצא מחלל בורו לחלל בורו של חבירו ששה טפחים ואסור לאדם לסמוך אחד מן הנזקין לסוף המצר שלו בשוה אם הוא סמוך לשדה חבירו העשויה לבורות ואע"פ שאין לחבירו שם בור שמא ימלך ויחפור בור בתוך שדהו אא"כ הרחיק מן המצר שלשה טפחים וכשיבא חבירו לחפור ירחיק גם הוא שלשה טפחים ויחפור: וסד בסיד. את כותלי חפירתו: את הגפת. פסולת של זיתים לאחר שנעצרו בבית הבד: הסלעים. אבנים שעושין עפר תיחוח ומלקין את הכותל כדמפרש בגמרא: או סד בסיד. דהיזקן של אלו אין כ"כ מרובה כמו הנזקין דחשיב ברישא: הזרעים. קשים לכותל שמחלידין את הקרקע ומעלין עפר תיחוח:

אפילו תילים בתילים אין חולקין שמתוך שאין חולקין אילו באין וקורין באילו ואלו באין קורין באילו:

הדרן עלך השותפין

הלכה א מתני' לא [א] יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת הכובסין אלא אם כן הרחיק מכותלו של חבירו שלשה טפחים וסד בסיד [ב] מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכותלו של חבירו שלשה טפחים או סד בסיד [ג] מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה ואת מי הרגלים מן הכותל שלשה טפחים [ד] מרחיקין את הריחים שלשה מן השכב שהן ארבעה מן הרכב ואת [ה] התנור שלשה מן הכלייא שהן ארבעה מן השפה: **גמ'** כיני מתניתא [ו] וסד בסיד אם סד בסיד כל שהוא אם לא סד בסיד שלשה טפחים. מהדא מרחיקין הגפת והזבל והמלח והסיד והסלעים מכותל חבירו שלשה טפחים או סד בסיד. *הכא את מר מפני שהסלעים מרתיחין וכא את מר אין מרתיחין אמר רבי יוסי [ז] כאן וכאן אין הסלעים מרתיחין אלא מפני שעושין עפר תהוח ומלקין את ארצות הכותל. *תני בצונם מותר והיך אמרין ר' יוחנן נפק מכנישתא ושפך מים לחורי תרעא ולא ידעין אי משום דהוה צונם ואין משום דהוה ביה צער ולא הוה יכיל מסובר. הדא דתימר בריחיא דתמן

ברם

כיני מתניתא וכו' בסיד אם סד בסיד כ"ש כו'. פי' דמפרש למתני' וסד בסיד כמו בעל ועשה מאמר ונתן גט כו' דפירושו או בעל או עשה מאמר וה"נ מפרש להמתני' דהכי קתני אא"כ הרחיק מכותלו ש"ח ג' טפחים וסד בסיד הכוונה או סד בסיד כמו דמסיק ואזיל אם סד בסיד כ"ש אם לא סד בסיד ג' טפחים מהדא מרחיקין הגפת כו' מכותל חבירו ג"ט או סד בסיד והתם מפורש דסגי בחד וה"ה ברישא דכותי' דמ"ש האי מהאי ותנא בסיפא מפורש או סד בסיד וה"נ ברישא דהכוונה וסד בסיד הוא או סד בסיד:

תני

ואת המחרישה. אע"פ שאין זרעים כגון שחורש לגילנות וקשה לכותל: ואת מי הרגלים. גומא שמתקבץ בה ממי רגלים צריך להרחיק שלשה טפחים. והמטיל מים סמוך לכותל אם כותל לבינ' הוא צריך להרחיק שלשה טפחים ובכותל של אבנים מרחיק טפח ואם הוא של אבן קשה כגון צונמא אינו צריך להרחיק כלל: הרחים. קשים לכותל שמנידים את הקרקע בגלגול חביטתן: מן השכב. היא הריחים התחתונה שהיא רחבה טפח יותר מן הרכב העליונה הרוכבת עליה: שלשה מן הכלייא. בסיס שבונים מטיט ואבנים ומושיבין התנור עליו והוא רחב מלמטה וצר מלמעלה ושפה העליונה של הכלייא שעליה התנור יושב היא כמידת התנור וצריך שירחיק בסיס זה מן הכותל שלשה טפחים מתחתיתו שהן ארבעה משפתו לפי שהבל התנור מזיק לכותל: **גמ'** כיני מתניתא וסד בסיד. ברית' דצריך הרחקה וגם לסוד בסיד לכותלי החפירה: אם סד בסיד וכו'. כלומר ובאיזה מקום ודין דאיכא לחלק ולומר דאם סד בסיד בהרחק כל שהו סגי ואם לא סד צריך ג' טפחים: מהדא. מדין דסיפא דהתם גרסי' במתני' הכי מרחיקין וכו' או סד בסיד וטעמא דאין היזקן מרובה: הכא את מר וכו'. בפ' במה טומנין מקשה בהאי תלמודא על הא דאמר התם כל דבר שמרחיקין אותו מן הכותל אסור לטמון בו מפני שמוסיף הבל ומתיב רבי שמאי הרי סלעים מרחיק אותם מן הכותל מעתה אסור לטמון בהן. ואמאי לא תנינן במתני' התם דאין טומנין בסלעים. והיינו נמי דפריך הכא: הכא. דקתני מרחיקין ש"מ דמעלין הבל ומרתיחין: וכא את אמר. והכא במתני' דשבת דלא חשיב סלעים ש"מ דאין מרתיחין הן: א"ר יוסי כאן וכאן. ס"ל דאין הסלעים מרתיחין והכא דמרחיקין לאו משום הבלא הוא אלא מפני שעושין עפר תיחוח במה שמתפרד מהתלודה ומתפזר מהן וכשהן סמוכין לכותל מלקין ומקלקלין את יסודות הכותל וכן משני לה רבי יוסי התם: תני. בתוספתא דמכילתן פ"ק: בצונם. אם היה כותל של צונמא מותר להטיל מי רגלים אצלו בלי הרחק: והיך אמרין. כמו והכי אמרין בדר' יוחנן דעביד עובדא: ספק. הטיל מים לאחורי השער בסמוך לכותל: ולא ידעין. ואמרו שנסתפקו בזה אם בשביל שהיה כותל צונמא עשה כן או משום דהיה נצטער ולא היה יכול להתאפק בעצמו ובמקום צער ושעת הדחק לא גזרו ומיהת שמעינן דבכותל צונם אפי' שלא במקום צער שרי: הדא דתימר. שיעור הרחקת הרחיים דקתני במתני': בריחיים דתמן. של בבל שכך הוא עשוי לפי מנהגם:

ברם

(שבת פ"ד)

(תוספתא דמכילתין פ"א)

א
[א] מיי' פ"ט מהל' שכנים הל' א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנה ס"י

ב
[ב] מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעיף ד

ג
[ג] מיי' שם טוש"ע שם ס"ה

ד
[ד] מיי' שם הל' ג טוש"ע שם ס"ו

ה
[ה] מיי' שם הל' ד טוש"ע שם ס"ח

ו
[ו] מיי' שם ס"א סמ"ג שם טוש"ע שם ס"י

ציון ירושלים

[ז] כאן וכאן אין הסלעים מרתיחין עי' מס"פ כאן וע' ק"פ פ' במה טומנין ובשלום ירושלמי ושו"ת יעקב סי' כנ:

מראה הפנים

חולקין בשלו וכהא פליגי רבי הושעיה ורבי עוקבא דרבי הושעיה סבר אם הם שני ענינים אע"פ שהן בב' כריכות אין חולקין ולית כהו דינא דגוד או אגוד דתרווייהו צריכי להאי ולהאי וכו' כדאמר התם אבל אם הם ענין אחד כגון תילין בתילין חולקין וכן אית בהו דינא דגוד או אגוד ור"ע ס"ל דאפי' תילין בתילין אם הם מב' ספרים כב' ענינים הן כדמפרש טעמא וא"כ זהו הדין והחילוק שכתב הטור שם ובשו' קע"א בזה וע"ש:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב **לא** יחפור. כיני מתניתא וסד בסיד וכו'. וכן הגי' בהרי"ף ז"ל בסיפא דמתני' או סד בסיד וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ט משכנים וכרים הפרק בדין דרישא אא"כ הרחיק וכו' ויסוד בסיד ואע"ג דבגמרא התם דף י"ט ע"א קאמר דילמא משום דלא דמי האי היזקא וכו' דיתויה בעלמא הוא וכבר כתבתי בפ"ק הבוהל בשם תשובת מהרי"ק מדרכו של הרמב"ם דסומך בכל מקום בכה"ג על פשיטות דהאי תלמודא. ובענין פרושא דמתני' פירשתי לפי דעתו ז"ל כמבואר שם:

כאן וכאן אין סלעים מרתיחין. התוס' במתני' ד"ה סלעים הביאו סוף הסוגיא דפ' במה טומנין בהאי תלמודא דגרים התם בתר הברית דלעיל שהבאתי בפנים. והא תני אין טומנין בסלעים תיפתר בסלעים של כסף אית תניי תני טומנין בסלעים ואית תניי תני אין טומנין אמר רב חסדא מ"ד טומנין בשל זהב ושל נחשת ומאן דאמר אין טומנין בסלעין של כסף ופ"ז כתבו שם הוה מצי לשנויי כאן בסלעים של אבנים כאן בשל כסף אלא ניחא ליה לשנויי כולהו במתכת. ונראה דהאי ש"ס בלאו הכי לא הוה מצי לשנויי התם הא דתני טומנין בסלעים של אבנים דס"ל דאין דרכן של סלעים להטמין בהן וכדאמר רבא התם לקמן בדף י"ט על הא דפריך התם כעין דשכא היינו טעמא דלא קתני סלעים משום דמשתכי לה לקדרה שמעלין חלודה כפי' ר"ח שהביאו התוספות שם בהאיה כדהכא והא דפריך התם אמאי לא תני סלעים במתני' דהתם היינו משום דעכ"פ היה צריך התנא להשמיענו איסורא דאין טומנין למאן דבעי להטמין או שאין לו דבר אחר להטמין בו ומשני דאין להם הבל והשתא האי ברייתא דטומנין ודאי לא ניחא ליה לאוקמי בשל אבנים דאין דרך להטמין בהן דלענין היתירא לא תני אלא כמידי דאורחי'. והא דכתבו כאן שינויא אחריתא לפי' רש"י שאי הוא דאתיא שפיר שפי' שם משום דמשתכי שמשברין את הקדירה. ולפי זה מאי שנא של אבנים משל כסף דהן ג"כ משברין את הקדירה והפ"ה מוקי האי ש"ס מעיקרא להאי ברייתא דאין טומנין דבסלעים כסף מיירי ואע"פ שאין שדרך להטמין בהן כמו בשל אבנים מ"מ האי תנא איסורא קמ"ל אם ירצה א' להטמין בהן ולהכי מקשו התוס' דהשתא הוי מצי לשנויי לאידך רומיא דברייתא כאן בשל אבנים וכו' ולאשמעי' היתירא דומיא דאיסורא למאן דבעי להטמין אלא ניחא ליה וכו' וכמה שכתבתי פירושא דפריך התם מעיקרא למאי דס"ד דסלעים מרתיחין וא"כ היה צריך התנא לאשמועי' איסורא דאין טומנין ואף ע"פ שאין דרך להטמין בהן מתורץ ג"כ הא דהקשה הרמב"ן ז"ל בחידושיו להברית דגמרא דילן לית ליה האי סברא דקאמר הכא אין סלעים מרתיחין דאי אית ליה הכי מאי קשיא ליה נימא אין הסלעים מרתיחין אלא שהן מלקין ארעיתו של כותל. ובמאי דפירשנו ניחא הכא והתם וכמו שסיימו התוס' בדף י"ט לפי' ר"ת ע"ש. וכמ"ש המהרש"א שם ואין להאריך:

תני בצונם מותר. יש לשון התוספתא לא יטיל אדם מי רגליים בכותלו של חבירו אא"כ הרחיק שלשה טפחים ומאבנים טפח ובצונם זה מותר. פי' זה הטלת מי רגליים הוא דמותר ולאפוקי גומא או שופכין הרבה של מי רגליים אפי' מצונמא צריך להרחיק וכדגלמד מעובדא דרבי יוחנן הכא דשפך מים סטיל הוא דהא נפק מכנישתא קאמר ועלה אמרו ולא ידעין וכו' כדפרישית בפנים וכך הם ממש דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט משכנים דבהלכה ב' כתב מרחיקין וכו' ואת הגומא שמתקבץ בה מימי רגליים מן הכותל ג' טפחים. ובזה לא חילק כלום ולקמן בהלכ' ו' כתב לא ישתין אדם מים וכו' בד"א בכותל לבנים אבל בכותל אבנים ירחיק טפח ואם היו האבנים צונמא אבן שלע משתין בצדו בלא הרחקה. ועיין בטור סי' קנ"ה וכמה שכתב הב"י ולפי' רבינו לדעת הרמב"ם

נמ'

מערכת הערוך (פי"מ) תני בצונם מותר. פי' צונם יבשה.

עמודי ירושלים

הוא ראש הגאונים רב האי גאון ז"ל בתשובת הגאונים הנדפסים בליק (סי') שנשאל לרב האי אם הלכה כשמואל והשיב בזה"ל נמאי הלכתא איצטרכא להך הלכתא מי אית"לן השתא טומאת ידים ותרומה וקודש אלא בדין הוא דלית הלכתא כשמואל דאיתוקם כיחידאה והלכתא כסתם מתני' ולא עוד אלא שכל ישראל חשבין ליה בהדי כתבי הקדש עכ"ל מבואר דסבירא ליה לרב האי כהרמב"ם דלית הלכתא כשמואל (והמגיה שם תמה על רב האי דנפקא מיניה לענין לאחוז ערום ולא קשה מידי דרב האי סבירא ליה דוקא ספר תורה ולא שאר כתבי הקודש גם מ"ש דנפקא מינה להציל מפני הדליקה אין נפקא מיניה גם כן בזה"ז דניתנו ליקרות וכל כתבי הקודש מצילין. עיין בש"ע א"ח (סי' של"ד סי"ב וסי"ג) ולדקו דברי רב האי). ועי' שו"ת רדב"ז (ח"ב סי' תשע"א) שכתב דנמנו וגמרו דמגילת אסתר מטמא את הידים. אולם צל"ע על מש"ש דמאן דסבירא ליה דהוא הדין בכל כתבי הקודש פי' האי ערום היינו שהאדם הוא ערום ומאן דפי' שהספר הוא ערום סבירא ליה דוקא בספר תורה ולא בשאר כתבי הקודש. וקשה על זה דנהי דבדברי התוס' שבת (י"ד א') יש לפרש כן. אולם באגודת שבת (סי' י"ט) שכתב האוחז ספר תורה ערום פי' בתוס'

ה"ס

עמודי ירושלים תנינא

הבא את מר מפני שהסלעים מרתיחין כו'. נ"ב עיין תוס' ב"ב (י"ט א') שהביאו ירושלמי הזה והעתיקו בזה הלשון התם איתמר שהסלעין מרתיחין והכא איתמר שאין הסלעין מרתיחין ובחידושי מהר"ם מלובלין כתב דפ"ס הוא ונ"ל הכא איתמר כו' והתם איתמר כו' אולם לא ראם בירושלמי שבאמת הגירסא הכא כו' והכא כו':

ברם בריחיא דידן שלשה מן האיצטרוביל שהן ארבעה מן הקלת: ואת התנור שלשה מן הכיליא שהן ד' מן השפה. ר' יודן בן פזי אמר מן ‎א‎ השפה החיצונה ולפנים ורבנן אמרי מן השפה הפנימית ולחוץ. היה עשוי כשובך מהו נישמעינ' מהדא רבי יהודה אומר עד שתהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים ובבירה טפח. וכירה לא כמין שובך היא עשויה ותימר בין מלמעלן בין מלמטן טפח. וכא בין מלמעלן בין מלמטן שלשה טפחים:

הלכה ב מתני'

*לא ‎ב‎ יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא אם כן יש על גביו גובה ארבע אמות היה מעמידו בעלייה עד שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים ובכירה טפח ואם הזיק ‎ג‎ משלם מה שהזיק רבי שמעון אומר לא נאמרו כל השיעורין האילו אלא שאם הזיק יהא פטור מלשלם: **גמ'** תני ולא של נפחין. תנא רב קרנא אין הוה בגין קיני או כנפח מתחילה מותר. כנגד דירתו מהו אמר ר' אחא כל שכן כנגד דירתו. א"ר יונתן המזיק

מסורת הש"ס

י"ק סא פ"ב

ב"ע קיח פ"ב

פני משה

ברס בריחיא דידן. של א"י הוא כאותו ששנינו בתוספתא ושל חמור שלשה מן האצטרובל שהן ארבעה מן הקלת אצטרובל הוא מושב הריחיים הקלת אפרכסת שמשי..ן בו התבוא' לטחון וטעמא ד...רחקה מהני ריחיים משו' קלא הוא כדאמר התם: מן השפה החיצונה ולפנים. צריך להרחיק שיעור המפורש במתני' ואין עובי הכותל מן המנין ורבנן אמרי מן השפה פנימית. ועובי הכותל מן החשבון דהא טעמא משום חום התנור הוא והשפה נחשבת כלחוץ: היה עשוי. התנור כמין שובך שהוא שוה מלמעלה ולמטה: מהו. אם בהרחקת שלשה טפחים סגי או דילמא לא אמרו שלשה טפחים מן הכלייא אלא דמשום דהיא רחבה טפח יותר מן התנור ואגן מהשפה חשבינן דהוא שוה לתנור וא"כ הרחקת ארבע טפחים בעינן: נשמעינה מן הדא. דתנן במתני' דלקמן העמידו בעליה צריך שיהא מעזיבה תחתיו שלשה טפחים שלא יזיק חומו להבית ובכירה טפח. וגרים לה הא' ש"ס דת"ק דהתם רבי יהודה הוא: וכירה לא כמין שובך עשויה. שהרי שוה היא מלמעלה ולמטה ואפ"ה אמרי' בה דלעולם טפח סגי וה"נ שלשה טפחים ודקתני במתני' שהן ד' מן השפה לאו לענין הרחקה קאמר אלא לסימנא בעלמא קאמר לפי שהתנור עשוי כך ולעולם מהמעזיבה שלו הוא דחשבינן. א"נ כשובך שהוא עשוי כמין קדירה ופיה למעלה וכמו שהיו תנורים שלהם עשוין ובעי הש"ס אם בתנור כזה שמוליא חום הרבה צריך להרחיק מן הכלייא שהוא מעזיבה שלו יותר משלשה טפחים ופשיט ליה מן הכירה דג"כ כך עשויה היא ואפ"ה אין בה לעולם אלא כפי השיעור השנוי במשנה במעזיבה שלה וה"נ בתנור אע"פ שהוא עשוי כך בין מלמעלן בין מלמטן ג' טפחים כלומר בין אם נלך אחריו במה שהוא עשוי מלמעלן בין במלמטן לעולם שיעור הרחקתו מן הכלייא שלשה טפחים:

הלכה ב מתני' גובה ארבע אמות. חלל מפי התנור עד התקרה כדי שלא יאחוז האור בתקרה: עד שיהא תחתיו מעזיבה. טיח של טיט ג' טפחים שלא תבער תקרה התחתונה של עלייה ועל גבה גובה ארבע אמות: ובכירה. שהיא עשויה ששופתין קדירה על חללה ואין עושין בתוכה היסק גדול כמו שעושין לתנור בטפח סגי: ואם הזיק. אחר שהיו שם כל השיעורים הללו משלם מה שהזיק ואע"פ כן מעכבין עליו בכל שיעורים הללו שמא ידליק בהיסק ולא יהיה לו במה לשלם ואין הלכה כר"ש: **גמ'** הני. בברייתא ולא תנור של נפחין וכלומר דאע"ג שזה באומנתו הוא עוסק וה"א דאינו יכול למחות בידו להעמיד תנורו קמ"ל דאפי' באומן צריך להרחיק כשיעור המפורש במתני': אין הוה כגון קיני. צורף ויתגהו לצורף תרגומו ויהביתיה לקנאה: או כנפח מתחלה. כלומר שזה הצורף או הנפח העמיד כבר שם בתחילה תנורו מקודם שבא שכנו זה לדור שמה: מותר. ואינו יכול למחות בידו: כנגד דירתו מהו. אסיפא דמתני' קאי דקתני ואם הזיק משלם מה שהזיק ואם בדוקא קתני היה מעמידו בעלייה וכו' דמשמע משום היזק בעל עלייה הוא ואם מחמת זה הוזק הבית שכנגדו מהו שיהא חייב: כ"ש כנגד דירתו. שהוא חייב בהזיקו:

המזיק

רידב"ז

תני ולא של נפחין. תני רב קרנא אין הוה כגון קיני או כנפח מתחלה מותר כנגד דירתו מהו א"ר אחא כ"ש כנגד דירתו פי' הרמב"ן ז"ל דקאי על הא דה"נ לא יפתח אדם חנות של נחתומין תחת אוצרו של חבירו על הא שאל אם דוקא תחת אוצר אסור אבל תחת דירתו ש"ח מותר ע"ז אמר ר"א כ"ש כנגד דירתו ומקשה מהאי ירושלמי על שיטת הרא"ם ז"ל דכתב בפי' הגמרא דירה שאני דלפיכך אם קדמה החנות של נחתומין לאוצר מותר משום דדירה אין דרך לעשותו אוצר וכיון שהיה מתחלה דירה אין לו לחוש שמא ימלך ויעשה אותו אוצר לפי שאין אדם עושה מדירתו אוצר ורחוק הוא מאוד יותר משדה שאינה עשוי לבורות ולדבר רחוק כ"כ לא חששו עכ"ל ז"ל [מוכא בשטמ"ק ז"ל] ואילו מהירושלמי הזה מוכח כפירוש דכ"ש דירה ונראה לפענ"ד דלפי הגי' שלפנינו דגרסינן הא כנגד דירתו מהו בה"כ בסוגיא דידן [ולפי הנראה דלגי' הרמב"ן ז"ל היה גרסינן זאת בה"ג] שפיר נכון שיטת הרא"ם ז"ל דה"פ כיון דתני אם היה נפח מתחלה קודם שבנה חבירו ביתו מותר הגם שהיא מקום העשוי לבנות מ"מ מותר ע"ז שאל כנגד דירתו מהו אם החנות קדמה לאוצר אך היה כנגד דירתו מהו אם יש לחוש שמא ימלך ויעשה אוצר ע"ז אמר ר"א כ"ש כנגד דירתו למותר לפי שאין דרך של אדם לעשות מדירתו אוצר ורחוק הוא מאד יותר משדה שאינה עשוי לבורות ולדבר רחוק כ"כ לא חששו כדעת הרא"ם ז"ל:

א"ר

עין משפט נר מצוה

ז

א טוש"ע חו"מ סי' קנה ס"ח

ח

ב ג מיי' פ"ט מהל' שכנים הל' יא סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קנה ס"ל

מראה הפנים

וכו' ע"ש ואינו כן ובפרישה ודרישה האריך כזה הרבה וא"ל כי דברי הרמב"ם הם דברי התוספתא וכן הוא הפי' בברייתא בדף י"ט ע"ב וכדעת הרמ"ה ז"ל ומה דהפסיק בתיובתא לרבה בר חנה בם ככר תירלו התוס' ע"ש:

מן השפה הפנימית ולחוץ. כן פסקו הטור והש"ע בסי' קנ"ה שעובי כותל התנור בכלל. ומיהו כמ"ש הטור ומפרש בירושלמי משפת הפנימי בעובי כותלי התנור בכלל הג' טפחים. נ"ל דלאו דוקא הוא דהא אשפה קאי אלא דר"ל כשם שעובי השפה בכלל הד' טפחים כך עובי קרקעיתו בכלל הג' דהא משפה ד' טפחים הוא ועיין בדיבור דלקמן:

היה עשוי כשובך מהו. מה דפרישית בפנים הוא לפי מה שמצויין בספרים שלפנינו אמתני' דהכא וכל זה דוחק. אבל באמת לא קאי אלא אמתני' דלקמן לא יעמיד אדם תנור וכו' ושם צריך לגרוס האי בעיא היה עשוי כשובך שפתחו מן הלד כעין תנורים שלנו אם בעינן על גביו ארבע אמות או דילמא לא קתני במתני' האי שיעורא אלא בתנורים שלהם שפתחן מלמעלה א:ל בפתחו מן הלד לא בעינן כולי האי ופשיט ליה מכירה דפתחה מן הלד ובין מלמטה ובין מלמעלה על גבה בטפח ה"נ בתנור שהוא עשוי כן בין מלמטה בין בלמעלה בהרחקת ג' טפחים סגי וכן היא גי' הב"י ופירושו. והטור כרים סי' קנ"ה הביא דין החילוק בתנורים שלנו כן בשם הרשב"ם וכתב ולא נהירא לא"א ז"ל. ולא מלאתי בפסקי הרא"ש מזה ולא בתשובותיו והב"י לא ליין כלום וכראותי מזה בפרישה ודרישה וכתב שם ג"כ ולא מלאתי לדברי הרא"ש הללו בפסקיו. וראיתי שפירש שם כדרך שפירשתי בפנים לענין זה דאמתניתין דלעיל קאי כמו שהוא בספרים שלפנינו. אלא דבענין הקושיא שהרגשתי דאם כשובך עניינו הוא שהוא שוה מלמעלה כלמטה מהיכי תיתי לומר כזו דגם מלמעלה בהרחקת ג' טפחים סגי אדרבה נאמר כן לאו ומרא דכיון דקרקעיתו שוה כלמעלה גם מלמטה בעינן ד' טפחים כדמוכח מהמתני' דמן השפה ד' טפחים בעי דעיקר טעם ההרחק מפני חום התנור הוא ולפיכך כתבתי בפנים לתרץ זה במקלת. או כפי' השני שפירשתי. ושם בדרישה אחר שביאר דאמתניתין דלעיל קאי כתב וז"ל ואפשר משום דשובך אינו עשוי בשיפוע אלא למטה ולמעלה שוה וקמבעיא ליה אם טעם המשנה דמן הכלייא שלשה טפחים סגי משום דאין הלהב שולט שם ומן השפה דלהב התנור יולא שם ד' טפחים בעינן וא"כ נאמר ג"כ בכירה כן שבעינן הרחקה טפי מלמעלה ממלמטה או נאמר שאין חילוק במה שהלהב יולא כיון שאין הלהב כנגד הכותל ומן הדין לא בעיא הרחקה טפי למעלה מלמטה אלא ...יו שכל תנור הוא רחב מלמטה ממילא נעשה למעלה הרחקה טפח טפי וכמשמעות לשון המשנה שהן ד' מן השפה דלשון שהן משמע שהוא ממילא. כן וא"כ לפ"ז בכירה או תנור עשוי כשובך שהן שוין למעלה ולמטה הרחקתן ג"כ שיעור אחד להן וקאמר נשמע מן הדא רבי יהודה אומר וכו' וס"ל דמה שאמר ר"י ובכירה טפח לא קאי אהרחקת מעזיבה או תקרה אלא אהרחקה מהכותל ומעלה ומטה דקתני ר"ל למטה סמוך לקרקעיתה ולמעלה בשפתה במקום שהלהב יולא ופשט מינה לשובך עכ"ל בקילור ולא ידעתי מאי דוחקי' לפרש דעיקר הבעיא לענין כירה היא ולא משמע הכי בהסוגיא ואם נאמר דמתני' לסימנא בעלמא קאמר א"כ פשוט הוא כמו שפירשתי בפירש הא'. אבל לא נחה דעתינו בעיקר הכוונה דנאמר דמתני' לאו דינא קאמרה דבעינן מן השפה הרחקת ארבע טפחים דוקא. ואם די"ל קלת ראיה מלשון הטור שהבאתי בדיבור דלעיל בכלל הג' טפחים מ"מ האמת דמדינא הוא וכמ"ש לעיל דדברי הטור אשפה דקרקעיתו קאי וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט משכנים הלכה ד' דלדינא קאמר שהן ארבעה משפתו כדי שלא יחם הכותל. וגם כפי' שפי' הדרישה בדברי רבי יודא לא משמע הכי ומה שהביא ראיה לדבריו מדברי התוספתא דכתובה בפ"א דמכילתין מרחיקין את התנור ג"ט מן הכלייה שהן ארבע מן השפה ובכירה טפח הכי לפנינו דקתני בסי' האי ובכירה טפח אלל דין הרחקת התנור. לא ידעתי מה ראיה היא זו דדברי התוספתא הם דברי מתני' דהכא אלא במוסיף בברייתא דין הרחקת כירה מן הכותל ומה שייך זה למאי דהביא הש"ס דברי רבי יודה שזה הדין הוא השנוי במשנה דלקמן. וגי' הב"י ופירושו נות לנו בפי' הסוגיא אבל לדינא כבר כתב הטור שלא קבל כן מא"א הרא"ש ז"ל וכן נראה מדעת הרמב"ם שלא חילק בזה בהאי דינא שם הל' י"א:

מותר. בתשובת הרשב"א שהביא הב"י ריש סי' קנ"ה כתב כשקדם החנות או הרפת לאוצר אין בעל העלייה יכול לעכב עליו וכו' וע"ש. דמחלק בין היזק מניעות האורה וכו'. וכדאמרי' התם בדין דמתניתין דלקמן דף כ' ע"ב אם היתה רפת קודמת לאוצר מותר ולדעתו ז"ל שם נראה דהה"ד לדין דמתני' וכדאמר הכא ומכאן ראיה לדבריו:

כל שכן כנגד דירתו. לכאורה היה נראה לפרש כדפרישית בפנים דהאי אריסא מאי שייכא האי בעיא לכנגד דירתו והרחקת התנור מן הכותל כבר תנינו לה לעיל אלא דלפ"ז האי כל שכן קשה לכך נראה דאריסא קאי דקתני היה מעמידו בעלייה וכו' ולא קתני בהאי תלוקה מהרחקת התנור על גביו ומיבעיא ליה להש"ס אם בעל העלייה אינו צריך אלא לעשות המעזיבה תחתיו משום היזק הבית אבל למעלה לא צריך להרחיק התנור כנגד דירתו או דילמא דגם כבעל העלי' צריך שיהא על גביו גובה ד' אמות ופשיט ליה דכ"ש הוא דבעל העליה צריך שישמו' עלמו שהיזק הוא"ל ובגופה הוא והיזיקו יותר מלוי ומתני' דלא קתני לה הכי סמיך אכ"ש. וכן הרמב"ם ז"ל שם הלכה י"א לא העתיק אלא כלשון המשנה דממילא נשמע דגם בעל העלייה צריך שירחיק כשיעור דעל גביו והטור בריש סי' קנ"ה הוא דכתב להדיא כן. וכל זה פירשתי מפני שהיה קשה לי לפרש דירתו על דירה ממש שלא הוזכר בדברי הפוסקים כדין דחנות שאכתוב לקמן אלא באוצר וכן הגירסא שלפנינו על האי מתני' היא ולא על דין חנות דמתני' דלקמן ועכ"פ מה שפירשתי נכון הוא לדינא דמתני'. אבל בחידושי הרמב"ן ז"ל מלאתי שפירש להאי מילתא אמתניתין דלקמן שכתב על מה דאמרו כדין דחנות כדף י"ח ע"ה דירה שאני

מערכת הערוך (פ"א) האיצטרוביל שהן ארבע מן הקלת הערוך בערך איסטרוביל פי' יש מי שאומר ריחים התחתונה הקבוע בקרקע ויש מי שאומר אמת הריחים והוא מקים בית קבול. וכתב בעל מוסף הערוך פי' בלשון יוני אבן הדורכת או טוחנת בגת או ברחים. ובערך קלת כתב הערוך פירוש בנין סביב שהוא, כמין בית קטן ובסים הוא לכירה כמו שאמרו לענין ריחים אבל לא את הקלת ופירש קלת בסים לריחים התחתונה:

עמודי ירושלים

ה"ס כל כתבי הקודש אסור ליגע בלא מטפחת ובתוס' ד"ה כיון אפי' נוגע סמוך לגמילה גזרו עליה שלא חלקו עכ"ל מבואר להדיא דס"ע דכה"ק אסור לאחוז בהן בלא מטפחת ולא כהרדב"ז. ולל"ע על שאכן עזרא בשיר השירים שכתב דבשיר השירים ליתא מחלוקת כלל אם מטמא את הידים. ובאמת מבואר במשנה בידים שם בדברי ר' יוסי ור' שמעון דיש פלוגתא בשיר השירים ודעת ר"ע שם דבשיר השירים אין בו מחלוקת ובמסקנא אמר ר' יוחנן

גליון אפרים

תני ולא של נפחים. עיין במה"פ שפירש בשם הרמב"ן שהאיבעיא כנגד דירתו מהו קאי על הלכה ג'. וגם זה נ"ל שקאי על הלכה ג'. והכונה שלא יפתח תחת אוצרו של חבירו חנות של נפחים ושייך שפיר מה שתני רב קרנא אין הוה כגון קיני או כנפח מתחילה מותר. והכונה שאם היה לו בתחילה קודם שעשה חבירו את האוצר במקום החנות כור שצורפין שם זהב וכסף או מפוח. אף שפתות חומם מחום חנות של נפחים. מותר לו לפתוח שם חנות של נפחין גם אחר שעשה חבירו את האוצר דהו"ל כבעל האוצר לאסוקי אדעתיה שחבירו שים לו קיני אי מפוח יפתח לו חנות של נפחין. ועיין בחוה"מ ס' קנ"ה בנה"מ ס"ק ב' שנסתפק בכעין זה ולפי פירושי מבואר בירושלמי שמותר:

עין משפט נר מצוה

ט
א מיי' פי"א משכנים הל' ה סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנה סל"ו
י
ב מיי' שם פ"ט הלכה יב טוש"ע שם ס"ב
יא
ג מיי' שם פ"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע שם
יב
ד מיי' שם פ"ט טוש"ע שם סי' קנב ס"ב
יג
ה מיי' שם טוש"ע שם

א *המזיק אין לו חזקה. ר' יהושע אומר ממחיי רבנין בעשן תדיר כהדא חדא איתא הוות מדלקא חולין תחות ר' אילפיי איבעה ממחייא בידה אתא עובדא קומי רבי נסה אמר לא אמרו אלא בעשן תדיר:

הלכה ג מתני'

*לא יפתח ג אדם חנות של נחתומין ושל צבעין תחת אוצרו של חבירו ולא רפת בקר *באמת ביין התירו אבל לא רפת הבקר חנות ג שבחצר יכול הוא למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הנכנסים ולא מקול היוצאים עושה כלים יוצא ומוכר בשוק אבל אינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא מקול התינוקות: **גמ'** רבי יעקב בר אחא פני חד חליטר מן איסטיב לאיסטיב. ר' אבדומי אחי ר' יוסי הוה חד חליטר שרי תחותוהי עבר ר' אחא ולא מחא אמר רבנן עברין ולא מחוי כעס עלוי ר' אחא איבאש רבי אבדומי אחי ר' יוסה איבאש. סליק רבי יוסי מבקרתיה אמר איזיל ואיבעי מיניה אזל וזיר בי דינא ורחם עלוי בי דינא ועתד ליה תבריכין. חד בר נש זבין כל דרתיה שייר בה חד מסטובא והוה עליל ויתיב ליה עליה אתא עובדא קומי רבי יונה בי רבי יוסי אמרין לא כולה מינך מיעל ויתיב עליה וחמי מיעל ונפק גו ביתיה. חד בר נש זבין פלגא דרתיה שייר בה חד נחתומר אתא עובדא קומיה רבי יונה ורבי יוסה אמרין אתת את עלוי הוא לא אתא עלך *ותני כן אם קדמה ד *הרפת או חנות לאוצר אין יכול למחות. *תני באמת ה *ביין התירו אף על פי שממעטו אלא שמשביחו. רב הושעיה כד שמע הדין תנייה יהב חמריה גו אגריה דבני אסריה חמריה. אמר המשנה הטעתני לא שהטעתני המשנה אלא דריחא דבני מסרי חמריה. *תני

לשכינו

המזיק אין לו חזקה. ואע"פ שעמד כך הרבה שנים אינו יכול לטעון כבר נתרצית בכך דאין חזקה לנזקין: ממחיי רבנן בעשן תדיר. בהא דוקא אמרו דאין חזקה לנזקין ובזה מוחין החכמים מלעשות כן דכיון שתדיר הוא אין הדעת סובלתו ואין זה יכול לטעון טענת חזקה: כהדא. עובדא דממעיטין דבעשן שאינו תדיר אין מוחין: חדא איתתא הוה מדלקת חולין. מלשון חולטית והמלולה בפ' המוכר את הבית. פחמין הנעשין מעפר הקרקע והיתה מדלקת בהן תחת ביתו של רבי אילפיי והיה רוצה למחות בידה וא"ל רבי נסה דלא אמרו אין חזקה לנזקין אלא בעשן תדיר כגון עשן הכבשן שהוא תדיר ומזיק ביותר:

הלכה ג מתני' תחת אוצרו של חבירו. לפי שהחום מפסיד פירו' האוצר: ביין התירו. ביין של ארץ ישראל התירו שהעשן היוצא מן החנות של נחתומין ושל צבעים אינו קשה לו אבל במקום שידוע שהחום מזיק ליין לא יפתח חנות של נחתומין וצבעין: אבל לא רפת בקר. אפילו תחת יין של ארץ ישראל מפני שמפסיד ריח היין: חנות שבחצר יכול. השכן שלו למחות בידו למכור שם שהוא אומר לו איני יכול לישן וכו' אלא עושה מלאכתו וכלים בחנותו ומוכר בשוק: אבל אינו יכול למחות בידו וכו'. שהרי החזיק לעשות כן: ולא מקול התינוקות. של בית רבן ואע"ג דקול הבא מחמת אחרים הוא לא מלי' מחי משום יגדיל תורה ויאדיר ואם אינו מלמד התינוקות תורה אלא איזו אומנות או תשבורת וכיוצא באלו יכול הוא למחות ולומר לו איני יכול לישן מפני התינוקו' שנכנסים ויוצאים: **גמ'** פני. לוה אותו כפנות לחד ורקיקין: מן איסטיב. מן ה. טר נחתום המוכר מיני חליטין אלטווא של שכונתו לשכונה אחרת שלא יהיה תחת בית האוצר: שרי תחותיה. היה שכן ודר תחתיו ועבר רבי אחא ולא מיחה ביד החליטר ואמר רבי אבדומי ראה דרבנן עברין ורואין זה ואינם מוחין: כעס עלוי רבי אחא. על שאמר לו כן: איבאש. חלה ר' אבדומי: איבאש. כלומר דנעשה מסוכן ביותר ועלה ר' יוסי אחיו לביתו לבקר אותו וראה שמסוכן הוא ואין אחד בא לבקרו ולהשגיח בתיקון צרכיו מפני שר' אחא היה לו כעס עליו ואמר ר' יוסי איזיל ואיבעי מיניה דרב אחא לפייסו בשבילך: אזל ואמר בי דינא. לפני הב"ד ושם היה רבי אחא ראש ב"ד ורחמו עליו ולוה להכין צרכיו ולעשות לו תכריכין ובזה הראה שנתפייס לו: זבין כל דרתיה. כל חצירו עם הבתים מכר לאחר ושייר בו לעצמו חד מסתובא עליית קיר קטנה והיה נכנס תמיד ויושב לו שם: אתא עובדא. לפני רבי יונה ורבי יוסי שזה היה טוען איני יכול להזהר ממנו ואיני רוצה שיהא תמיד נכנס ויוצא ורואה מה שעושים בתוך ביתי וכן פסקו לו רבי יונה ורבי יוסי דלא כל כמינך לעשות כן: פלגא דרתיה. חצי חצירו ודירתו מכר ושייר בה חד נחתום שהיה דר באותו החצי ואתא עובדא שזה היה רוצה להוציאו: אתת אתה עלוי. אתה הוא שבאת עליו שהרי הוא היה דר בו בתחלה וקדם אותך: ותני כן. בתוספתא פ"ק: תני. שם: באמת ביין התירו אע"פ שממעיטו אינו אלא שמשביחו. וכן הוא התם. וכלומר אף דהחום ממעט היין במקצת מ"מ משביחו. הוא שנעשה חזק ביותר: כד שמע הדין תנייה. כששמע הברייתא זו שהחום משביח את היין: יהב חמריה גו אגריה דבני. הניח יינו על גגו של בית המרחץ: אסריה חמריה. לבסוף הסריח יינו: אמר המשנה. זו הטעיתני שסמכתי עליה לתת ייני במקום החום: לא שהטעיתי המשנה. הדר ביה ואמר המשנה ודאי לא הטעית אותי מפני שהדין אמת הוא אלא דריח המרחץ קשה ליין ומסריחו: תני. בתוספתא שם. והכי איתא התם אם קדמו חנות ורפת את האוצר אינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטים ולא מקול הריחיים ולא מפני ריח רע ולא מקול תינוקות לשכנו אין יכולין לכופו רבן שמעון בן גמליאל אומר לשכנו יכולין לכופו ע"כ. והכי פירושא אם קדם הוא בחנות או ברפת שלו בחצר קודם שעשה זה את האוצר דין אחד להם שלעולם אין יכול למחות בידו לא מקול התינוקות ולא מפני הנכנסין והיוצאין מחמת חנותו של זה כמו שאין יכול למחות בידו לעולם שאינו יכול לישן מקול הפטים ומקול הריחיים אפי' לא קדם החנות אלא שהחזיק בה כך אין יכול למחות מפני הנכנסין ויוצאין אם קדמו בחנות קודם שבא זה לדור בחצר וכן הדין אם קדם הרפת להאוצר אינו יכול למחות בידו מפני ריח רע:

לשכינו

מסורת הש"ס

ב"ב כג

שם יח ע"א

כלאים פי"ג מ"ב ובתרומות פי"ב מ"א ובב"מ נט במשנה איתא באמת אמרו

(תוספתא דמכילתין פ"א) עב"ב כ (שם) ב"ב שם

פ' ב"ב כג

מראה הפנים

שאני וא"ל פי' רש"י ז"ל עיקר שפירש חנות ורפת דירתו של אדם כן ואין לנו לאסור דירתו עליו אא"כ הזיק מוכן אבל מי שפירש שאין אדם עשוי לעשות דירתו אוצר כלל כמדומה לי בטעה שמצאתי בירושלמי כנגד דירתו מהו אמר ר' אחא כ"ש דירתו אלמא כי קתני תחת אוצרו של חבירו רבותא קתני וכ"ש דירה וכי קתני היתה רפת קודמת לאוצר מותר כגון שהיה משתמש בה בליבי ותיבנא ונמלך לעשות אוצר עכ"ל וא"כ הוא ז"ל היה גורס לאת סוגיא כולה על מתני' דלקמן:

המזיק אין לו חזקה. כדאמר התם דף כ"ג ע"א אין חזקה לנזקין ומוקי לה בקוטרא ובית הכסא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"א משכנים הלכה ד' דכל הרחקות שאמרו בנזקין כל המחזיק בו זכה וכמו שביאר שם לדעתו ז"ל דבראה ושתק ה"ז מחל מיד וכיוצא בזה חוץ מד' מיני נזקין עשן וריח בית הכסא והאבק וכדנוד הקרקע שכל אחד מאלו אין לו חזקה ואפי' לאחר כמה שנים. ובענין מה דמחלק הכא בין עשן תדיר או לא כתוס' קיימו לסברא זו שם ד"ה קוטרא וכן הרא"ש ז"ל שם בשם ר"ת ומביא ראיה מדהכא. וגרים שם הוה מדלקא קלא. ובנמ"י שם בשם אביאסף שגם ר"ח ז"ל פסק כן וכתב שהריב"א פליג אדהא. ויתבאר לפנינו אי"ה ובענין חלוקי דיעות בהא דאמרו אין חזקה לנזקין. ועיין בהלכה דלקמן דמוכרת הוא כהסוברים דלכל הנזקין דשייכי חזקה בהו לאלתר הוי חזקה חוץ מאלו הנזכרים וא"כ מפרשי להא דאמר הכא ממחין בעשן תדיר לענין דאין להם חזקה בכה"ג ולעולם ממחין כהם וזהו הוא החילוק בין אלו וכיוצא בהן ובין שארי נזקין:

עבר רבי אחא ולא מחא. לכאורה שמעינן מהאי עובדא דמפרש לה מתניתי' דלא קתני אלא לא יפתח לכתחילה ולא קתני בזה דיכול למחות כדהכן בסיפא ולפיכך לא מיחה רבי אחא וכעס עליו על שהיה כדעתו דגם בדין זה מוחין אלא דלפ"ז הוה קשה מאי דעתיה דרבי אבדומי וי"ל דהכא הוה שלא החזיק זה החליטר והיה רבי אבדומי סובר דכיון דלא החזיק עדיין יכולין למחות בידו ולפיכך אמר רבנין עברין ולא מחוי ורבי אחא שכעס על זה משום דס"ל דכיון שראה ושתק בתחילה מחל ושוב אין למחות בידו דלא בעינן חזקה להרחקת נזקין אלו והבאת אין זה המעשה סותר להא דר' יעקב בר אחא דלעיל דהם מיירי שמיחו בידו מיד ולפ"ז מהכא סייעתא לדעת הסוברים דבהרחקת נזקין הוי מחילה לאלתר דמהאי עובדא מוכח דדברי רבי אחא להלכה איתמר ובפ"ג בהלכה ט' יתבאר בס"ד:

תני לשכינו יכול לחזור בו. ברייתא שהבאתי בפנים מהתוספתא יש שנויה כיוצא בה התם דף כ"א ע"ב ולשכינו אינו כופהו רשב"ג אומר אף לשכינו כופהו ושם נבנית ומתפרשת לדין אחר ואינו ענין לכאן אלא בדין דבני מבוי אם כופין זה לזה מליכד לאומנותו. והתוספתא שהבאתי מוכרחת דמיירי מדינא דלעיל באם קדם הרפת והחצר כדאיתא התם. וברייתא אחרת היא השנויה שם והיא בתוספתא דב"מ פ' י"א ומפורש שם לדין הנזכר בבני מבוי. וברייתא זו דמייתי הכא עכ"פ מהאי דינא מיירי כדפרישית וכן מביא הרמב"ן ז"ל בחידושיו מקלא מהאי דינא ועניא על האי דאיתמר התם אין חזקה לנזקין והבאתי לעיל. וכתב שם והדבר ידוע שאין הלכה כר"מ במומין וכ"ש בנזקין ומכל מקום יש ללמוד מן הירושלמי הזה שהיזק ריבוי הדרך של אומן בחצר היזק גדול הוא שאין אדם עשוי למחול בו וכקוטרא ובית הכסא דמי וכ"כ הרב ר' משה הספרדי ז"ל בשם הגאונים ז"ל עכ"ל וזהו מ"ש שם הרמב"ם בפרק י"א בהל' ה' וכן בני המבוי או בני חצר שנעשה א' מהן אומן ולא מיחו בו שהרי הוחזק והיו העם נכנסין ויוצאין נקנות ושתקו ולא החזיק בדבר זה וכו' שזה היזק קבוע כמו העשן והאבק וכזה הורו הגאונים. וזהו דלא כת"ק דהכא וכן משמע מדבריו ז"ל דאף מקיבל עליו יכול

פות

שנויי נוסחאות (מכ"א) ועתד כד"ו ועתר.

מהר"ם די לונזאנו

רבנן עברין ולא ממחוי כעס עלוי ר' אחא איבאש ר' אבדומי אחי ר' יוסה סליק ר' יוסי מבקרתיה אמר איזיל ואיבעי מיניה אזל לגביה ומר בי דינא ורחם עלוי בי דינא ועתר ליה תכריכין וכו' לא כולה מינך מיעל ויתיב עליה וחמי מאן עליל ונפק גו ביתיה חד ב"נ זבין פלגא דדרתיה וכו' אמרין את אתת עלוי הוא לא אתא עלך כצ"ל:

עמודי ירושלים

יוחנן בן יהושע בן חמיו של ר"ע כלדברי בן עזאי כך נחלקו וכך גמרו מבואר בהמסקנא דפליגי בקהלת ושיר השירים אם מטמאין הידים והיינו דפליגי אם נאמרה ברוח הקודש או שנאמרה בחכמה. ולפ"ז קשה לי על הר"מ שכתב דמטמאין הידים אף על פי שהן דברי חכמה. דנראה דאם נסבור שהן דברי חכמה שוב אין מטמאין הידים (ובעל עין משפט שגה שציין להא דקהלת אינו מטמא הידים להר"מ ובאמת מבואר בר"מ להיפוך) אולם כזאת יש להעיר גם על מ"ש בהלכות יסה"ת (פ"ב ה"ה) וזהו שרמז שלמה בחכמתו ואמר כי גבוה מעל גבוה שומר וכן כתב הר"מ זה הלשון על פסוקי קהלת שם בהיסה"ת (פרק ה' ה"ח) ובת"ת (פ"ז הל' י"ג) והל' תשובה (פ"ו הלכה ב') דהא קיימא לן דקהלת מטמא הידים והיינו דהוא ברוח הקודש ולמה אמר הר"מ דהוא מחכמתו. אולם ראינו שגם על פסוקי משלי כתב הר"מ לשון הזה בהיסה"ת (פ"ב הלכה י"ב) והל' דעות (פ"ג הלכה ג' ופ"ד הט"ו הי"ט ופרק ז' הלכה ד') ובת"ת (פרק ג' הלכה י"ב). אלם ראיתי גם בש"ס סנהדרין (ק"ז א') וס"ט (מ"ד א') שגם שם אמרו כן על פסוקי משלי ועיין בבאר שבע שם בסנהדרין וסוטה שתמה כן על הש"ס ועמ"ש בכסא רחמים בתוספותיו למסכת כלה (פ"ד סי' ה') מ"ש ע"ז. אולם כן ראיתי גם כן בש"ס ברכות (דף ד' ע"א) ועליו אמר שלמה בחכמתו בני אם חכם לבך כו' והיא במשלי וכן הוא בש"ס שבת (קנ"ג א') על פסוקי קהלת. אולם יש ליישב זה ע"פ מה שראיתי בילקוט נביאים (רמז תתקג"ה) היה לבו של שלמה מלא הכמה ולא היה יודעים חכמתו עד שנרתה עליו רוח הקודש וידעו הכל מה הכמתו מבואר דחכמתו נתגלה על ידי רוח הקודש. ועיין בזוה"ק ויקרא (ס"ד א') דאיתא התם פתח

ואמר

*לשכינו יכול לחזור בו משקיבל עליו אינו יכול לחזור בו. רשב"ג אומר אף משקיבל עליו יכול לחזור בו דו יכיל מימר ליה אינון אזלין ואתיין להכא בעיין לך ולא משכחין לך ומרבין עלינו הדרך. רבי חנינה ור' מנא חד אמר מהו לשכינו מישרתיה גו דרתיה. משקיבל עליו אין יכול לחזור בו. רב הונא אמר מהו לשכינו מיפתח ליה חנות. משקיבל עליו אין יכול לחזור בו. [ה]אתייא דרשב"ג כר"מ דתנינן תמן *ועל כולן *אמר ר"מ אף ע"פ שהתנה עמה יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה: אבל אינו יכול למחות ולומר לו איני יכול לישן מקול הפטיש ולא מקול הריחים או מקול התינוקות. אילין דמלפין טלייא ואילין דעבדין מסוגין אילין לאילין יכלין חבריהון למימחי בידיהון דו יכיל מימר ליה אינון אזלין ואתיין בעיין לך ולא משכחין יתך והן מרבין עלינו את הדרך. אילין ציפוראי ממחין אילין לאילין מסמריה דנווליה. הורי ר' אבימי בר טובי מיתן חד נוול בין כותל לכותל הורי רבי יצחק בר חקילה מרחקת אילין מרושתיה מכותלה ד' אמות. א"ר יוסי בי ר' בון אילין עמודיא דרכינין מבוח קריית אינון רכינין. שורא דחמץ מן קל גורי פרסייא נפל:

הלכה ד מתני' מי [א]שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו לא יסמוך לו כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות [ב]*ובחלונות מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ד' אמות:

גמ'

פ' כ"ב כא (תוספתא מציעין פ"ק)

(כתובות פ"ז) כתובות עז

ב"ב ב ע"ב

לשכינו. אבל אם רוצה זה להשכיר לשכנו החנות או הרפת אין יכולין לכופו כלומר חבירו שבחצר אינו יכול לכוף אותו לומר לו כדידך סברת וקבילית עלי ולא לשכנך משום דאמרי' ליה הואיל וזה קדמך ובעל כרחך צריך אתה לסובלו מאי איכפת לך בינו לבין אחר ובשקיבל עליו חבירו מיירי כדאמר הכא ורשב"ג סבר אף לשכנו אם רוצה להשכיר לו יכולין לכופו שלא יניח שם אחר במקומו ואע"פ שקדמו החנות או הרפת וכדמפרש טעמיה לקמן. וממילא רווח לן שמעתא בהסוגיא אלא דהש"ס מוסיף בה דברי' בהברייתא או שהיה גירסתם כך בהתוספתא ומכל מקום חדא היא לענין הדין והכוונה ולקמן פליגי בה אמוראי בפירושא דלשכנו באיזה ענין מיירי: לשכינו יכול לחזור בו. אדלעיל קאי דמייתי לה להרישא דתוספתא אם קדמה וכו' וכמו שהבאתי וכלומר אע"פ שקדמה החנות או הרפת וזה השכיר לשכנו יכול זה לחזור בו ולומר איני רוצה בשכן אחר: משקיבל עליו. לזה השכן האחר שוב אינו יכול לחזור בו והיינו אין יכולין לכופו דקתני בתוספתא וכדפרישית דכיון שקיבל עליו לשכנו אין יכולין לכופו לבעל החנות או לבעל הרפת להוציאו משם: אף משקיבל עליו. זה לשכנו שהשכירו לו זה יכול הוא לחזור בו ולומר איני רוצה בשכן זה ואינו יכול לומר לו מאי איכפת לך ביני ובין אחר מפני שיכול לומר ודאי איכפת לי: אינון אזלין. אלו שהורגלו לבא אצלך ילכו ויבאו תמיד לכאן לבקש אותך ולשאול אחריך כאשר לא ימצאוך ואינו רוצה שירבו עלי הדרך ואף ע"ג דכבר קיבל עליו לזה השכן בתחלה משום דרשב"ג כר"מ ס"ל כדקאמר לקמן: רבי חנינה ורבי מנא. פליגי באיזה ענין מיירי הא דפליגי ת"ק ורשב"ג הכא: מהו לשכינו. דקאמר ת"ק משקיבל עליו אינו יכול לחזור בו: מישרתיה גו דרתיה. אם השכיר לו זה לשרות ולדור בדירתו תחתיו בהא הוא דאינו יכול לחזור בו חבירו דלא ס"ל לת"ק האי סברא דרשב"ג שמרבה עליו את הדרך אבל לפתוח לו חנות לזה השכן בהא לא פליג ת"ק אדרשב"ג משום דיכול חבירו לומר לו מה שקבלתי עלי ונתרציתי לזה השכן מפני שהייתי סבור שזה השכן לא בא אלא לדור כאן ולא לפתוח לו חנות: מהו לשכינו. אפי' מיפתח ליה חנות דקסבר ת"ק דאומר לו מאי איכפת לך בין אם הייתי פותח לי חנות או זה השכן וכבר קבלת עליך ונתרצית לשכן אחר: אתייא דרשב"ג. דקאמר אף משקבל עליו יכול לחזור בו ולומר סבור הייתי שיכולני לקבל ועכשיו איני יכול לקבל: כרבי מאיר דתנינן תמן. בכתובות סוף פ' המדיר ואלו שכופין אותו להוציא וכו' אע"פ שהתנה עמה וכו' וה"נ אפי' התנה עמו בפירוש וקבל עליו יכול הוא לומר לו כן: אבל אינו יכול למחות וכו'. פיסקא דמתני' היא: הילין דמלפין טלייא. מקול התינוקות דקאמר אינו יכול למחות דוקא באלו דמלמדין לתינוקות תורה: ואילין דעבדין מסוגין. אבל אלו שמלמדין התינוקות לעשות ליונים וסימנים להבין אלו לאלו ברמזים ותשבונות וכיוצא בהן מסוגין מלשון סיגנוס ולשון לעז הוא והרבה נשתמשו במלה זו בזה התלמוד ובמ"ר ויש לו דוגמא בלשון המקרא סוגה בשושנים: יכלין חביריהון. באלו יכולין בני החצר למחות ולומר שהן מרבין עלינו את הדרך: מסמריה דנווליה. מתוח הטווה מהאשפה. סמרא מלשון סמר בשרי ויש לו דוגמא בהש"ס בפ' מקום שנהגו עד דלא פרח לימרא מינה. נוולא אשפה. בדניאל ב' ובתיכון נולי יתשמון. ובני ציפורי היו מקפידין על זה ומוחין זה לזה שלא יעשו אשפות אצל הכותל שבחצר: בין כותל לכותל. בין כותלו לכותל חבירו התיר להם ליתן שם אשפה א' לשניהם: אילין מרושתיה. מקומות שכורתין שם הארזים לנסרים. וטור כרותות ארזים. במלכים ו' תרגומו וסידרא חד דמרים אעי ארזין. והורה להם לרחק מהכותל ד' אמות כדמפרש ר' יוסי בר' בון טעמא: אילין עמודיא דרכינין. עמודי הבית שנעשו רכין וחלושין ורתעין מכח קריית קול של כריתות ארזים אלו נעשו כן ולפיכך צריך להרחיק: שורא דחמץ. החומה שהיא אצל המחמלן והוא מקום ששורין הבגדים במים עם לואת הכלבים עד שמחמילין ומסריחין: מן קל גורי פרסייא נפל. היא חלושה כל כך שתוכל לנפול אפי' מקול שאגת גורי אריות השוכנים בארץ פרס וכלומר שנבררכת הכובסין כזה קשה לכותל הרבה וצריך להרחיק:

הלכה ד מתני'. מי שהיה כותל סמוך לכותל חבירו. כמין גא"ם ובא לעשות כותל שני כנגד כותל חבירו עד שיעש' השלשה כתלים כמין בי"ת הרי חבירו מעכב עליו עד שירחיק מכנגדו ד' אמות כדי שיהיה המקום בין שני הכותלים רחב כדי שיוכלו לדוש בו רבים שדריסת רגל בקרקע הסמוך לכותל מחזקת יסודות הכתלים ומעמדת אותם ודוקא בכותל גינה או בכותל חצר בעיר חדשה דלא דשו בה רבים ולא נתחזק הקרקע כל צרכה אבל בכותל חצר שבעיר ישנה סומך ואינו צריך להרחיק וכן אם לא היה בכותל חבירו ד' אמות או יותר אינו צריך להרחיק שכותל שהוא פחות מד' אמות אינו צריך חיזוק: ובחלונות. שבכתלים כן הוא הדין: מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ארבע אמות. אם החלון למעלה הוא בכותל חבירו ובנה זה כותל כנגד החלון מלמטה אם נשאר מראש הכותל פחות מד' אמות בגובה הרי זה כופהו למעט הכותל כדי שלא יעמוד על ראש הכותל וישקיף בעד החלון: ומלמטן. שיהיה החלון למטה בכותל חבירו כופה לזה שבנה הכותל כנגדו להגביה כותלו בגובה ארבע אמות מן החלון כדי שלא יביט בו: ומכנגדן. דצריך להרחיק הכותל מן החלון ד' אמות כדי שלא יאפיל אורו. וכן הדין בכתלים דרישא דמתני' כדמפרשינן בגמרא:

גמ'

יד
א מיי' פ"ט מהל' שכנים הל' ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנה סי"ב

טו
ב מיי' שם פ"ז הל' א ב ג סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנ"ד וקנ"ח

ציון ירושלים

[ה]אתי' דרשב"ג כר"מ. עמ"ל פ"ו מאישות הל' י שהאריך לענין לצרה דגופה א' ביער מחילה ובגליון המלמ"ל כתבתי דהדבר תלוי במחלוקת הפוסקים בטוש"ע חו"מ סי' קנה אם בעשן וקיטרא מועיל מחילה ויכול לומר סבור הייתי שאני יכול לקבל ואיני יכול לקבל. כעת ראיתי בירושלמי כאן מבואר שמדמה זה לזה. שוב מצאתי במהרי"ק בשורש יו"ד שמרמז לסוגיא דסי' קנה והניתי . ועשמ"ק כתובות עז:

מראה הפנים

הוא לחזור בו ולכאורה כרשב"ג דהכא הוא אלא דכבר נרמז ג"כ מזה בדברי הרמב"ן ז"ל דעד כאן אני למדים מכאן אלא לענין זה דטענת ריבוי הדרך בחנות ובאומן טענה היא דהוי היזק גדול כמו העשן והאבק דאין השתיקה וקבלה שקיבלו עליהם ולא מיחו בו כלום ולא מהניא חזקה לרשב"ג. ועוד דבלאו הכי ע"כ דלא פסק כהאי דהכא שהרי כאן מדמה לה קדם החנות לקדם הרפת וכדתני בתוספתא ומחלק הכא בין הוא לשכינו ואפילו לדברי רשב"ג דוקא לשכנו יכול הו' לומר כן אבל לדידיה מודה הוא דצריך לקבלו מכיון שקדמו. והוא ז"ל לא פסק כן אלא ברפת כמ"ש בפ"ט הל' י"ב וטעמו דלא גבנית האי ברייתא התם בדף כ' ע"ב אלא ברפת בלבד אבל לא בחנות ואומן מכיון בהיזק גדול הוא (ושב"א זו היא דבמעינן מהכא). דומה לעשן וגית הכסא דלא מהני חזקה כדפסק בפי"א שהבאתי בהלכה דלעיל. והיינו שכתב בפ"ט שם ואם הוחזקה החנות בתחלה לרפת או לנחתום וכיוצא בו וכו' אינו יכול למחות בידו דדוקא בכגון אלו וזהו מוסכם עם מה דאיתמר הכ' לעיל בהלכה ב' אין הוה כגון קיני או כנפת מתחילה מותר וכמ"ש שם אבל בחנות אומן לא ובדתנן חנות שבחצר יכול למחות בידו וזהו מ: שכ וכ ולפנינו ואי מטריה ת"ע בכל מקום ליישב סגי' אפי' בתיבה ואות א' בכל האפשרי

כפירושו דאפילו החזיק בחנות כזה כדין דרישא יכולין לעכב וכדין דסיפא אין יכולין לעכב אם החזיק כדכתב בפ"ו הל' י"ב וכמה שהבאתי לעיל להדיא דקול הנכנסין והיוצאין בחנות אומן הוא דהוי היזק גדול והאי מילתא לתודה הוא דלמדנו מסוגיא זו. והארכתי בזה קצת לפי שילטרך לנו ביאור זה לקמן בפ"ג א"ה עיין בהל' ט' שם: שורא דחמץ. בבבלי ריש פרקין דף י"ט ע"א מוקי נברכת הכובסין למתני' דהתם במתמלן אבל דניידן מרחקת ארבע אמות בעי ול"ל דהאי ש"ס ס"ל דנבררכת הכובסין שבינו ברים פרקין דבג' טפחים סגי היינו במקום ששורין הבגדים במים בלבד וכדאיתא בתוספתא מרחיקין את הנברכת ואת הבקיע מכותל של חבירו ג' טפחים ושורא דחמן דקאמר הכא ומפליג בקילקול החומה הרבה דס"ל מקום שמחמלין שם מכין הבגדים עד שיתלבנו וכעין דפי' הרמב"ם להסיא דנדיין דהתם בפ"ט הלכה ה' ומפני שהיזקו מרובה צריך להרחיק מן החומה ביותר וכדמוכח דנקט בתר האי דמרושתיה דהרחק ד' אמות בעי. ואין בין האי ש"ס לדהתם אלא כינוי השם בלבד. וכל זה לפי

עמודי ירושלים

ואמר מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק הא אסתכלנא במלוי דשלמה מלכא וכלהו בחכמתא אמרין תא חזי ג' ספרין דחכמתא אפיק שלמה לעלמא וכולהו בחכמתא עילאה שיר השירים חכמה קהלת תבונה ומשלי דעת לקביל ג' אילן עבד ג' ספרים כו' יעו"ש מבואר דהאי חכמה הוא חכמה עילאה וזה כוונת הגמרא ששלמה אמר בהכמתו דהוא חכמה עילאה וזה הוי על ידי רוח הקודש ולא קשה מידי. ואם כן אתי שפיר גם כן דברי הרמב"ם עכ"פ לפי מה דפסקינן דלא כשמואל אם כן לא שייר כלום וגם דברי הימים בכלל הכתובים וגם לשמואל שהוציא אסתר. בדברי הימים מודה דהתם הטעם דלא ניתנה לכתוב אבל בדברי הימים לא מצינו כן והבא לחדש דבר כזה עליו הראיה. ועיין ש"ס מגילה

(י"א א') ובויקרא רבה (פ"א) וילקוט נביאים (רמז אלף ע"ז) ר' סימון בשם ריב"ל אמר ר' חמא אבוה דר' אושעיה לא ניתנה דברי הימים אלא לדרוש ע"ש. וראיתי להעיר על מ"ש האהבת יונתן (בהפטרה של ז' ימי הפסח) דרוח הקודש קודם בזמן מנבואה דברוח הקודש יש כל סוד כמוס וכל אוצרות חכמה ולכך יסדו אנשי כנסת הגדולה בתפלת מוסף דראש השנה במלכיות זכרונות שופרות תלתא פסוקי מן התורה ומן כתבי הקדש ואחר כך מן הנביאים. ותמיהני על זה שכתב בפשיטות דכתבי הקודש קודמים וגדולים מן הנבואה ומבואר בכמה דוכתי היפוך והר"ן כתב הטעם שלכן שקדימו הכתובים לנביאים מפני שקדושת נביאים גדולה ומעלין בקודש כו' והובא גם כן בארחות חיים (סי' תקנ"ח) וגם לפמ"ש התוספות יום טוב

גליון אפרים שורא דחמץ. שם עיר (עיין ע"ז פ"ק דף ה' ע"א) ר' מני נחית לחמן:

פרק

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"ט מהלכות שכנים ה"ז סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנה סעי' ז
יז ב מיי' שם ה"ח טוש"ע שם סעיף י
יח ג ד מיי' פ"י מהל' גזילה הל' ט סמ"ג עשין עג טוש"ע שם סכ"ל

א"ר לא בכותל אטום היא מתניתא. פי' אטום היא כמו אטום בריאה ר"ל סתום בלא חלונות ואע"פ שהוא אטום ואין כאן מאפיל האורה מ"מ אסור משום דוושא א"ר יוסי בכותל סודמין היא מתניתא ר"ל דהולך הכותל רזה כאורך הכותל השני אר"י בר"ב מתניתא ר"ל ברייתא אמרה כן ובחלונות בין מלמעלן כו' מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין אלמא דמשום צדדין היא דבעינן בחלונות ד' אמות כדי שלא יאפיל אבל כנגדן לאו משום שיאפיל. החלונות הלא אפילו כותל אטום נמי בעינן ד"א דהל"כ אמאי מפרש שלא יאפיל הצדדים לפרש כנגדן ממש א"ו דכנגדן לא בעינן חלונות אלא אפילו כותל אטים נמי בעינן ארבע אמות. וע"ז מסיק ותני כן מרחיקין הכותל מן החלון כמלוא חלון אלמא דהיא מן הצדדין דסגי בטפח כמלוא חלון כדכתב הרא"ש ז"ל וכב' צדדים בעינן ד"א כדאיתא בבבלי דף כ"ב ע"ב ע"ש:
א"ר

גמ' דבי רבי ינאי אמרין בבאין ליישב עיר בתחילה היא *מתנית' א"ר לא בכותל אטום היא מתניתא א"ר יוסי בכותל סודמין היא מתניתא. א"ר יוסי בי רבי בון מתניתא אמרה כן ובחלונות בין מלמעלן בין מלמטן בין מכנגדן ארבע אמות. מלמעלן ארבעה אמות שלא יהא עומד ורואה מלמטן ארבעה אמות שלא יהא עומד ורואה מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין. *ותני כן מרחיקין הכותל מן החלון כמלוא חלון:

הלכה ה מתני' [א] מרחיקין את הסולם מן השובך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמייה ואת [ב] הכותל מן המזחילה ד' אמות כדי שיהא זוקף את הסולם [ג] *מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה לא יעשה אדם שובך בתוך שלו אלא אם כן יש לו חמשים [ד] אמה לכל רוח רבי יהודה אומר בית ארבעת כורין מלא שגר היונה ואם [ה] לקחו אפילו בית רובע הרי הוא בחזקתו:
גמ'

גמ' בבאין לייסב העיר בתחילה היא מתניתא. בעיר חדשה אבל בעיר ישנה אין חוששין בכותל חצר משום דוושא כדפריסי' במתני': בכותל אטום היא מתניתא. מלשון כיפה כנגד האוטם בפ"ג דפרה ופי' בערוך איטום בלשון יוני בנין עשוי עמודים. וכלומר דר' אילא קשיא ליה דקתני לא יסמוך לו כותל אחר וכותל קמא היכי סמיך ולפיכך מוקי לה דמתני' איירי בכותל בנוי ע"ג עמודים וכך היה כותל הראשון שסמך וכזה לא היה צריך להרחיק דאין כאן משום דוושא שהרי יכולין לילך ולדוש בין העמודים: א"ר יוסי. דלא היא דלעולם בכותל בנין ממש איירי ולא קשיא כותל קמא היכי סמוך דבכותל סודמין היא מתניתא. סודמין כמו זודמין ופירושו כפול ונדבק הוא מלשון זוג וזווד והכל אחד ודוגמתו תמצא בנדה דף כ"א ע"ב זוגא דמן חדייב. ויש גורסין זווא ולפי' פי' רש"י שני ת"ח והערוך פי' שם חכם אבל נמצא שם בערך זווא הגי' במגילה אייתי זווא מביתיה ופי' זוג של ספרים וכן בפרק מפנין בסופו דקאי מאדים בזווי והרבה כמו כן במקומות בש"ס לפי הגירסות. א"כ סודמין כמו לדמין שנעשה מצדדין וזהו העיקר ומבואר הוא כי דרך הש"ס להשתמש בחלוף האותיות וכן בהפך תמצא לעולם בת"י על סיטרא ליטרא וכריבוי יבא מ"ס או נו"ן. וכן מוכרח האי פירושא הכא מדלקמן. וכלומר דכותל הראשון שסמך מיירי שעשה מודבק לכותל חבירו בראש האחד מן הצד כמין ג"ס ולא שעשאו נגד כותל חבירו והילך במקום מועט כזה לא היה חושש משום דוושא: מתניתא אמרה כן. ממתני' גופה ש"מ דבכותל בנין מיירי כולן ושנבנה כותל הראשון מצדי לכותל חבירו דקתני ובחלונות וכו' דמשמע דקאי על החלונות שבאלו הכתלים כילד יעשה דאף על גב דכן הדין בכל מי שירצה לסמוך כותל כנגד חלונות חבירו מכל מקום משמע דקאי כמי ארישא והייט הך דחד דינא אית להו ועכ"פ שמעינן דבכותל בנין מיירי דכותל שע"ג עמודים לא צריך חלונות ולא שייך האי טעמא כדמסיים ואזיל: שלא יהא עומד ע"ג כותלו ורואה בתוך חלון חבירו שמלמעלה וכן אם החלון מלמטה שלא יהא עומד סמוך לכותלו ורואה למטה בתוך חלון חבירו: מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין. דצריך להרחיק הכותל שהוא סומך עכשיו ד' אמות מן כותל שכנגדו ולא יאפיל הצדדין ויאפילו אורה של חלון חבירו שהוא בכותל האמצעי וש"מ דעכשיו הן עשוין כמין בי"ת לפי שהכותל הראשון כמין ג"ס היה והיינו בכותל סודמין: ותני. בתוספתא שם כן מרחיקין הכותל מן כנגד החלון כדי שלא יאפיל והיינו כמלא חלון והה"ד במתני' כדפריסית:

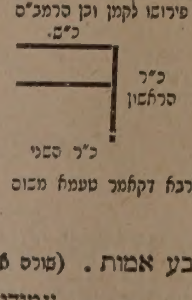
הלכה ה מתני' מרחיקין את הסולם מן השובך. מי שיש לו שובך של יונים בחצירו סמוך לכותל שבין שתי חצירות ובא חבירו להעמיד סולם אצל הכותל צריך להרחיק הסולם מן השובך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמיה והיא חיה קטנה מן הסולם לשובך ותהרוג את היונים: מן המזחילה. והוא צנור גדול המונח על אורך הכותל ומימי הגג זבים לתוכו ופעמים אותה המזחילה הולכת לאורך כל הכותל ואם זה הכותל הוא על פני חצר חבירו ומזחילה עליו צריך זה להרחיק ממנה אם בא לבנות כותל בצדה בארבע אמות כדי שיהא מקום לבעל המזחילה להיות זוקף שם סולם לעלות ולתקן המזחילה שלו ולנקותה מעפר וצרורות שיפלו שם הואיל והבעל מזחילה החזיק בזה שתהא מזחילתו מהלכת בפני חצירו של זה: ומרחיקין את השובך מן העיר. לפי שהיונים מפסידין זרעוני גנות: אלא אם כן יש לו חמשים אמה. שלא יפסידו היונים בשדה חבירו: בית ארבעת כורין. בית כור לכל רוח והכור שלשים סאין: מלא שגר היונה. מרולת פריחתה בפעם אחת ואין הלכה כר' יהודה: ואם לקחו. מאחר כמות שהיא אפילו אין לו כל סביביו אלא בית רובע רחוק משדה חבירו: הרי הוא בחזקתו. שהרי הוחזק הראשון בכך ואין מחייבין אותו להרחיק:
גמ'

מסורת הש"ס
ע' ב"ב כב
ה"ב פ"ז
ב"ק כג: ט"א

מראה הפנים

האפשרי וכלבד שלא יהא נגד הדין והשכל אבל נראה שט"ס הוא וצ"ל שורא דתמן ואדלעיל קאי בענין הרחק מריבתיה דקאמר רבי יוסי ברבי בון דקשה ומזיק הרבה להכותל שאפילו עמודים שבתוך הבית והבית נשען עליהם נעשין רכין ותלושים והכותל חומה בעצמה שהיא עומדת שם נעשת כל כך תלושה דממש מן קול גורי פרסיי נפל ולפיכך צריך להרחיק זה מן הכותל ארבע אמות. והיותר נראה דגי' תמן על מקום בשמו כך הוא כדאשכחן כרים פ"ו דדמאי וכן בסוף פ"ק דע"ז רבי חגיי נחת לתמן אחון בהלון ליה וכו' וכלומר חומה של כתי עיר תמן תלושה היא הרכס מן קל גורי פרסייא נפל וצריך הרחקה ד' אמות:

בכותל סודמין היא מתני'. יש לפרש בענין פלוגתייהו דרבי לא ורבי יוסי דפליגי בפשוטו לרבי לא בכותל אטום וסתום שאין בו חלונות מיירי וליכא טעמא דלא יאפיל אלא טעמא דדוושא בלבד ורבי יוסי מוקי לה בכותל שיש בו חלונות דאיכא טעמא משום דוושא וגם כן שייך הרחקה מהחלונות בכדי שלא יאפיל וכגון שהוא בנוי מן הצד וכדמוכחא מסיפא דמתני' דקתני ובחלונות כגירסא דהכא במתני' דמשמע דאדלעיל קאי דבחלונות שבאלו כתלים צריך בין מלמעלן וכו'. וכדמתרץ התם בדף כ"ב ע"ב אליבא דרבא בבא מן הצד והיינו כפירוש הרמב"ם ז"ל כמ"ש בפירושו ובחיבורו בפ"ט משכנים הל' ט' שכתב ראובן כיה כותלו סמיך לכותלו של שמעון כמין גם וכו' וזה כפירושו לתרץ ג"כ הא דפריך התם ברים הסוגיא כותל קמא היכי סמך וכו' וכדפרישית בפנים במתני' וכל הסוגיא דמוכחא כפירושו וכדרכו ז"ל. וכמה שהיה נראה לומר דהכא קאמר מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין וזה לכאורה פירושו כותל שני של ראובן מכנגד כותלו הראשון ובעין שכתבתי בפנים וכמש שהביא הה"מ בשם מי שכתב בשמו של הר"י מיגש ז"ל ובאמת לא כן הדבר כי לא פירש כן הר"י הלוי כמו שאביא פירושו לקמן וכן הרמב"ם כתב שם וכא ראובן לעשות כותל שני כנגד כותל שמעון וכו' כזה וכן הכא יש לפרש כן מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין לדי החלונות שבכותל שמעון שהוא כנגדו וכדמייתי ראיה מהתוספ' בשם כתוב מן כנגד החלון והיינו כמלא החלון צריך להרחיק זה הכותל בכדי שלא יאפיל אור של החלון והשתא תרווייהו איתנהו משום דוושא ובכדי שלא יאפיל והיינו בכותל שיש בו חלונות וה"ק ובחלונות כלאו הכי צריך ד' אמות מכנגדו בכדי שלא יאפיל ומפרש הוא ז"ל להא דהתם נמי כן דמקשו ליה לרבא דקאמר טעמא משום

דוושא והא בכדי שלא יאפיל קאמר אבל משום דוושא לא ומשני הכ"ע בבא מן הצד וכלומר הא ע"כ מתני' מיירי דכותל הראשון עשאו מן הצד דאי לאו הכי היכי כמך ליה משום דוושא כדאמר לעיל ועכשיו שבא לסמוך כותל שני כנגד כותל שמעון צריך להרחיק משום דוושא ארבע אמות ואם יש חלונות בכותל שמעון בלאו הכי צריך הוא להרחיק מכנגדו בכדי שלא יאפיל. וזהו ובחלונות וכו' דקתני במתני' וברייתא מפרשם לה והכי איתא בהוספתא החלונות ד' אמות מכנגדן כדי שלא יאפיל. וכמה שכתב הוא ז"ל בפ"ז מדין החלונות והוא כמו שנלמד מהא דקאמר התם לקמן וזה שייך אפי' במקום דליכא משום דוושא ונמצא פירושו ז"ל מכוון מסוגיא דהכא ודהתם. וכבר מבואר ביה פירושים ושיטות אחרות בענין זה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בחידושיו ופירש בשם רבינו האי גאון ז"ל דהכא מיירי דבכותל ראשון מחל לו והרשהו לסמוך והטור בסי' קנ"ה כתב ולדברי הרמב"ם ז"ל דרך אחרת בזה והה"מ כתב ודבריו כדברי רבו ז"ל. ובעיקר הקושיא שהקשו לא ביאר כלום דהא ברים הסוגיא קאמר וקמא היכי סמיך וכו' אלא אמר רבא וכו' ונפל לא יסמוך וכו' וכדרישה כתב שנראה לו דהרמב"ם לא גרים ונפל בדברי רבא והאריך שם בענין כותל פתוח מד' אמות מהיכן למד לומר כן וע"ש ובענין הגי' בדברי רבא ברחוק ד' אמות שהוא דוחק. וראיתי בפירוש הר"י הלוי מיג"ש ז"ל וז"ל דייקינן בגמרא וכותל קמא היכי סמוך ליה לכותל חבירו ואוקמה רבא דה"ק מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות פי' רוחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חבירו לא יסמוך לו כותל אחר כנגדו ארכו כנגד אורך כותל של חבירו לעשות ממנו בית אא"כ הרחיק מכותלו של חבירו ד' אמות מ"ט דדוושא דהני ד' אמות מהני לכותל חבירו ומשום הכי מאי לעכובי עליה וליכא הכא לאקשויי וכותל קמא היכי סמך דהאי כותל קמא רחבו כנגד אורך כותלו של חבירו הוא דהלכתי איכא דוושא ואי משום רוחב כותל להסיה פורתא לא חיישינן עכ"ל הרי לפניך להדיא דלא היתה גירסתם ז"ל ונפל בדברי רבא. וכן עיקר יסודו של הדרישה נפל כמה שרצה לפרש דברי הרמב"ם בענין כותל פתוח ארבע אמות מההיא דאמר רבא ברחוק ארבע אמות ופי' בדוחק ע"ש אבל באמת לא היו גורסין כן כמו שהוא לפניך אבל פשוט הוא דלגירסתם ז"ל שגורסין בד' אמות א"כ מכאן למד הרמב"ם זה דדוקא בכותל חבירו בד' אמות הוא דקאמרי' דצריך חיזוק הארץ. וכך הם ז"ל מפרשין לדברי רבא כותל חבירו שהוא בד' אמות. ויתר הדקדוקים שהאריך בדרישה לעיל בהסוגיא לפי פי' הרמב"ם ככר מבוארין שם במה שביארתי לעיל ואין להאריך:

הרא

שנויי נוסחאות (פי"ד) חמשים אמה גד"ו ארבע אמות. (שורש אמרונה) בחזקתו גד"ו כחזקתו.

עמודי ירושלים

(פרק ד' דראש השנה מ"ו) והמ"א (סי' קנ"ג סק"ב) דהר"ן חור בו היינו דשוים המה אבל לא דכתובים גדולים מנביאים זה לא עלה על דעת אדם מעולם. והנה בירושלמי סוטה (פ"ט הלכה י"ג) איתא משמתו נביאים ראשונים כו' זה שמואל ודוד וכן הוא בש"ס דילן סוטה [מ"ח ב' ושם איתא זה דוד ושמואל ובהגהת הג' ר' ישעיה ברלין הגיה שנ"ל שמואל ודוד אולם רש"י ביומא (כ"ג ב') העתיק דוד ושמואל] וכתב השירי קרבן דמכאן שמעינן דדוד ושלמה נקראו נביאים ולא כמ"ש הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פמ"ה) דדוד ושלמה לא היו נביאים אלא בעלי רוח הקודש עכ"ל. ולכאורה יש ליישב זה עפ"י מש"ש להלן בירושלמי דזה ירמיה וברוך וכתב היפה מראה וז"ל ואף על גב דברוך לא זכה לנבואה כדכתיב ואתה תבקש לך גדולות אל תבקש מפני שהיה מבני הנביאים סייעתו של ירמיה שהיו מבקשים דרכי הנבואה קרי ליה נביא עכ"ל. אם כן חזין דנקרא נביא אף על גב דלאו נביא ממש הוא ורק משום שהיה מבקש להיות נביא אם כן מכל שכן שנוכל לומר כן על דוד ושלמה. אולם באמת נעלם מבעל יפה מראה דברי רש"י מגילה (י"ד א') שכתב בשם הבעל הלכות גדולות דחשיב מ"ח נביאים וקחשיב לברוך בהדייהו למוכח דהיה נביא ממש. [וכן אמת שבבעל הלכות גדולות שבידינו הלכות הספר לא מחשב שם ברוך בכדי המ"ח ולהדבה היה בסופו דברוך בן נריה ושריה בן מחסיה

ומרדכי

גמ' א"ר לעזר הדא דתימר לימין אבל לשמאל זוקף מיד. *הכא *את מר חמשים אמה ולהלן את מר שלשים רים. א"ר יוסה בן רבי בון לעניין לרעות רועה הוא חמשים אמה לעניין לפרוח פורחת אפי' עד ארבעת מיל:

הלכה ו מתני' [א] ניפול הנמצא בתוך חמשי' אמה הרי זה של בעל השובך חוץ מחמשים אמה הרי זה של מוצאו נמצא בין שני שובכות קרוב לזה שלו ולזה שלו מחצה על מחצה שניהן יחלוקו: גמ' הדא דתימר בשאין דרך הרבים מפסקת בנתיים אבל בזמן שמפסקת לא בדא. הדא ילפה מהדא הדא ילפה מהדא שאם היו שנים שחייב להכריז וההיא ילפה מהדא שאם היו שלשה שהוא של מוצאו:

הלכה ז מתני' [ג] *מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה והחרוב והשקמה חמשים אמה אבא שאול אומר כל אילן סרק חמשים אמה אם [ג] העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים ואם האילן קדם קוצץ ונותן דמים *ספק זה קדם וזה קדם קוצץ ואינו נותן דמים [ד] מרחיקין גורן קבוע' מן העיר חמשים אמה לא [ה] יעשה אדם גורן קבועה בתוך שלו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח מרחיק

פני משה

גמ' הדא דתימר. דמרחיקין את הסולם מן השובך ואע"ג דקי"ל על הניזק להרחיק את עצמו דוקא בימין השובך הוא דצריך להרחיק משום דהוי כגירי דיליה והכל מודים בזה וכשהסולם בימין השובך מיומן ביותר להנמיה לקפוץ דרך שם להשובך אבל כשהסולם בשמאל השובך אינה ממהרת כל כך לקפוץ משם להשובך ולא מיחזי כגירי דיליה זוקף מיד ואין צריך להרחיק: הכא את אמר חמשים אמה. ליוני השובך ולהלן בסוף פ' מרובה את אומר אין פורסין נשבין ליונים אא"כ רחוק מן הישוב שלשים רים ומשני רבי יוסי בר' בון לענין לרעות את עצמה די לה בחמשים אמה אבל לענין לפרוח פורחת ד' מילין שהוא לערך שלשים רים וכדאמר התם דטעמא שלא ילכדו יוני הישוב הוא:

הלכה ו מתני'. ניפול. גוזל הנמצא בתוך חמשים אמה של שובך: הרי זה של בעל השובך. דעד חמשים אמה מדדה הוא אבל לא יותר ולפיכך חוץ מנ' אמה ה"ז של מוצאו: בין שני שובכות. בתוך חמשים של שניהם ובשניהם שוין במנין איירי לפיכך הולכין אחר הקרוב אבל אם היו יוני שובך האחד רבים הולכין אחר הרוב אע"פ שהוא רחוק: גמ' הדא דתימר. הא דקתני במתני' קרוב לזה שלו דוקא בשאין דרך הרבים מפסקת בין שתי השובכות דליכא למיחש דילמא מרובא דעלמא ניניהו: אבל בזמן שמפסקת. דרך הרבים שם: לא בדא. אמרו דהולכין אחר הקרוב משום דאיכא למיתלי בתר רובא דעלמא והוי של מוצאו: הדא ילפה מהדא וכו'. בפ' אלו מציאות תנן בהלכה ד' אם היה משכירו לאחרים אפי' מצא בתוך הבית הרי אלו שלו קאמר התם הש"ס דבפונדק והיינו שהשכירו לג' בני אדם דכ"ע מודה שהוא של מוצאו וכדפריש' התם אהי פלוגתא קאי והשתא קאמר דהאי דינא דהתם ילפא מהדא דמתני' דהכא דדוקא במקום דאיכא למימר דהוא דנפל מיניה מייאש וכגון הכא בדרך הרבים מפסקת בהא הוא דאמרינן דשל מוצאו וכן התם דוקא שעשאו פונדק לג' בני אדם דכל חד וחד דנפל מיני' מייאש הוא דכל א' מהשנים האחרים יאמר אני לא מצאתי והילכך הוי של מוצאו אבל אם היה שנים חייב להכריז דבהא מאן דנפיל מיניה לא מייאש סבור ליכא אחרינא בהדיה למחר תבענא ליה וכדאמרינן בדינא דמתני' דהכא דהיכי דאין דרך הרבים מפסקת לא הוי של מוצאו אלא להקרוב: וההיא. מתני' דהכא ילפא מן הדא דהתם שאם היו כאן שלשה שובכות דאיכא למימר כל חד וחד מייאש הוי של מוצאו כדאמרי' התם:

הלכה ז מתני' מרחיקין את האילן מן העיר. לפי שנוי הוא לעיר כשיש מקום מרחב לפניה: והחרוב והשקמה. שענפיהן מרובי' חמשים אמה: כל אילן סרק. מפני שהוא גנאי לעיר ואין הלכה כאבא שאול: ונותן דמים. מי שהעיר שלו או בני העיר כולן נותנין דמים לבעל האילן: ספק. קוצץ ואינו נותן דמים דכיון דדינא הוי דבין זה קדם ובין זה קדם קוצץ ולאח' שיקוץ אמרינן ליה לבעל האילן זיל אייתי ראיה שהאילן קדם ושקול: גורן קבוע. גורן שיש בו כרי גדול שזורין אותו ברחת קרוי גורן קבוע ושאין הכרי גדול ואין בו לזרות המוץ ברחת אלא הרוח מנהבת בכרי והמוץ נדף מאליו קרוי גורן שאינו קבוע ובכזה שהיזק מיעט הוא לא חבו לחייבו להרחיק: חמשים אמה. מפני המוץ שמזיק את בני העיר כשהוא זורה: מרחיק

קרבן העדה

א"ר אלעזר הדא דתימר לימין אבל לשמאל זוקף מיד. פי' דקאי על הכותל מן המזחילה ד"א כדי שיהא זוקף את הסולם משמע דאין לו רשות שיעמוד הסולם שם בקביעות אלא כ"ז שצריך לנקות המזחילה מטריח ומביא סולם ומתקן המזחילה ואח"כ מחוייב להסיר הסולם מן החצר הדא דתימר דוקא בימין החצר ר"ל שהוא כל עיקר הכניסה והיציאה בחצר אבל אם היא בשמאל החצר ר"ל דהיא בחצר מן הצד יש לו רשות לזקוף מיד שיעמוד הסולם בקביעות:

הדא דתימר בשאין דרך הרבים מפסקת בינתים אבל בזמן שמפסקת לא בדא ר"ל אימתי ניפול הנמצא בתוך חמשים אמה הרי היא של בעל השובך דוקא כשאין דרך הרבים מפסקת אבל אם היה דרך הרבים מפסקת כבר נתיאש ממנה בעל השובך:

הדא ילפה מההיא וההיא ילפה מן הדא ר"ל המתניתא דב"מ דאיתא שם במקום שהרבים מצויין שם הרי היא שלו ילפה מההיא דידן דבמתניתין תנן נמצא בין ב' שובכות מחצה על מחצה שניהם יחלוקו ולא הוי של מוצא משום דכיון דלא הוי אלא שנים והוי שביל של כרמים כדאיתא בבבל ובירושלמי כאן דאין דרך הרבים מפסיקתן וכמו שפי' הרמב"ן ז"ל שאין עוברין בתוכו אלא אותן ב' בני אדם של הב' שובכות וע"כ לא שייך למוצאו כדקי"ל ראה סלע שנפלה משנים חייב להכריז משום דלא מיאש כדאיתא במס' ב"מ דף כ"ז ע"א וההיא ילפה מן הדא ר"ל מתניתין דידן ילפה מההיא דב"מ דברבים מצוין שם הרי אלו שלו וע"כ אי הוה הכא שלשה שובכית ובדרך הזה עוברין שלשה בני אדם של אותן ג' השובכות הרי היא של מוצאו:

אמר

עין משפט נר מצוה

יט
א מיי' פט"ו מהל' אבידה הל' יח סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רס ס"ח

כ
ב מיי' פ"י מהל' שכנים ה"א סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קנה

כא
ג מיי' וסמ"ג שם טוש"ע שם סכ"ב בהג"ה

כב
ד ה מיי' שם הל' ב סמ"ג שם טוש"ע שם סכ"ב

מסורת הש"ס

(ב"ק פ"ק) ב"ב כג

ב"מ קטו ע"א

ב"ב הי ע"ב

מראה הפנים

הדא דתימר לימין. במה שמחלק הוי תלמודא בזה יש לפרשו דלימין דקאמר פירושו לאלתר הוא כמו דבר המיומן ומזומן מיד הוא ודוגמתו תמצא לקמן בסוף הפ' ונוטל בימין; כלומר שצריך שיסתום לאלתר ובשמאל הוא היפוך הדבר שאינו מזומן מיד והוי כעין דאמרי' התם דזימנין דיתבא בחורא וכהדי דמנח לי' קפלה ובהכי הוי גירי דיליה ועיין לקמן בהלכה ט':

ולהלן את אומר שלשים רים וכו'. עיין במה שכתבתי בסוף פ' מרובה בזה בענין פי' הרמב"ם ז"ל בישוב הכרמים:

הדא דתימר בשאין דרך הרבים מפסקת בנתיים. כדפרישית בפנים. ושוב מצאתי כן בחידושי הרמב"ן ז"ל ופי' שם להא דמשני בבבלי דף כ"ד ע"א הכא דפריך וליזיל בתר רובא דעלמא הכ"ע בשביל של כרמים גם כן בענין זה דאין מקום זה דרך הרבים ואין בני אדם מצוין שם אלא שביל של כרמים הוא שאין עוברין בתוכו כלל אלא אותן בני אדם של שני שובכות לפיכך אין לחוש לנפילה אלא דהני ואינהו לא מייאשי סבר מאן שכיח התם חבראי איהו מתזיר לי אי נמי נקיטנא ליה בדינא כדאמרינן במציעא גבי סלע שנפלה משנים ולא כפי' רש"י ז"ל בהיא דשביל של כרמים ולא גריס התם דכל דמידדי והדר חזי לקינו וכו' ע"ש. ובענין פסקו של הרמב"ם ז"ל בדינים אלו כתבתי מזה בחיבורי הגדול המקום ישעייני ויזכני להוציאו לאורה ובחלק הא' במעיין הב' בירורתי ובארתי ת"ל בכל הסוגיות השייכות לדין דרוב וקרוב וכתבתי לפירוש הא' שפי' הרמב"ם בהסיא דפריך התם ברים הסוגיא המוכרת מתיב רבי זירא והיתה העיר הקרובה וגו' ואף ע"ג דאיכא דנפישה מינה בדליכא וכו' דלא פירש כפי' רש"י בדליכא דנפישא אלא כולן שוות. אלא ה"ק בדליכא הכא דנפישא מינה ואהא פריך ומי פסיקא לך למימר בדליכא וליזיל בתר רובא דעלמא ועל כרחך איכא טובא דנפישי מינה ומשני ביושבת בין ההרים וכלומר בהא קאמינא לך דליכא ובהכי משכחת לה אבל היכא דיש כאן שתים שהן שוות א' קרובה וא' רחוקה לכ"ע אזלינן בתר קורבה ולא בעינן שתהא יושבת בין ההרים וכן אם אותה העיר הרחוקה נפישא מן הקרובה אזלינן בתר רובא ולא חיישינן עוד לדנפישה גם מינה דא"כ אין לדבר סוף ובהא לא איירי כלל לא המקשה וליזיל וכו' ולא המתרץ דהכל מודים בזה ולא פריך ליה וליזיל וכו' אלא אהא דנקט בליכא כדליכא והכי ה"ל למימר בשניהם שוין והא לא הוי פריך ליה מידי ומשני ביושבת וכו' כדאמרן והא דפריך לקמן התם גבי ב' שובכות דמוקי כשניהן שוין וליזיל בתר רובא דעלמא התם שייכא שפיר האי קושיא גם על שניהן שוין וליזיל וכו' וליהוי של מוצאו אבל גבי עגלה ערופה לא שייכא כלל האי קושיא על שניהן שוין דא"כ אין לדבר סוף ומאיזה עיר יביאו עגלה ערופה דלעולם ניחוש דילמא איכא עוד דנפישא מינה ולא פריך אלא אהא דקאמר בדליכא דמשמע דליכא הכא כלל ובזה מתורץ למאי דפסק הרמב"ם בפ"ט מהלכות רוצח הלכה ו' אין העיר הקרובה מביאה וכו' ולא הצריך שתהא יושבת בין ההרים. וכתבתי שם ראיה לפי' הזה בדליכא מהתוס' ד"ה ואי דליכא אחרינא וכו' ע"ש. ובבירור כל הסוגיא מדין הזה כתבתי שם דכל הקושיות ופירוקי דנאמרו בהסוגיא מתיב רבי זירא וכו' לא קאי אלא ארבי חנינא לחודיה דאיהו ס"ל דאפי' בקורבא דמוכח אזלינן בתר רוב הרחוק וכדהוכיחו התוס' שם אליביה וע"ש אבל הרמב"ם לא פסק כוותיה בקורבא דמוכח וכדמוכח מההיא מימרא דלקמן התם חבית שצפה בנהר וכו' דפסק הוא ז"ל בפי"ב ממ"א הלכה כ"ח כרב התם ואיהו ע"כ דלא ס"ל בקורבא דמוכח כר"ח ודקאמר התם דכ"ע אית להו דר' חנינא וכו' היינו בעיקרא מילתיה דר"ת דהוה ס"ד דלית ליה לדה"ב כלל להא דר"ח דהולכין אחר הרוב ואפילו בקורבא דלא מוכח ועיין בתוס' שם ובד"ה רוב וקרוב וכו' ולפיכך ניחא נמי הא דפסק הרמב"ם בסוף פט"ו מהלכות אבידה כדין דמתניתין דהכא גוזל הנמצא וכו' ולא הצריך גבי שתיהן השובכות שוין לומר בשביל של כרמים ופלוגי בגמרא התם משום דכל הא לא אתיא אלא לר"ח. והכא הוי קורבא דמוכח נגד רובא דעלמא ולפיכך לא חיישינן לרובא דעלמא ככה"ג ואפי' בשאין שביל של כרמים. וכל זה לא כתבתי שם אלא לפי סגי' שלפנינו בגמרא דילן וכפי פירש"י שם. אבל למאי דלא גרים הרמב"ן ז"ל כגי' רש"י ומפרש לה כדהכא דאין כאן דרך הרבים מפסקת וליכא למיחש כלל לרובא דעלמא פשוט הוא. לא צריכין לכל מה שאמרנו בענין דינא דמתני' דהכא דבהכי מיירי גם הרמב"ם שם דנמצא בין שני שובכות קאמר ואין כאן דרך הרבים מפסקת וזה לא היה צריך לבאר כ"כ. ואם דהאמת יורה דרכו דאין דעת הרמב"ם לפסוק בקורבא דמוכח כר"ח. גם בם דקדקתי בדעת הרמב"ם שפסק בסוף פ"ג מהלכות שקלים להדין דהמשנה רים פ"ז דהתם מעות שנמצאו בין שקלים לנדבה וכו' ואמאי לא הצריך שיהו שניהם שוין וכדפי' הר"ב שם להאי מ"ד רוב וקרוב

שנויי נוסחאות (ס"ג) בן נד"ו בי.

עמודי ירושלים

ומרדכי ודניאל ושלום נתנבאו לצורך שעה עכ"ל מוכח אדרבה שלא קחשיב אותם לפי שלא נתנבאו לדורות וע"ש בהלכות גדולות שקחשיב אותם באופן אחר ממ"ש רש"י וגם לפי חשבונו נחסר שנים ונראה שצריך לעייל ירמיה שנשמט בהדפוס ועלי ועיין בשורי אבן שהקשה דהוה ליה ליחשב אליהוא בן ברכאל הבוזי ע"ש. אולם כבר תירץ אותו הבעל הלכות גדולות במ"ש אלו נתנבאו במצרים משנתנה תורה לישראל ולמעלה מזה כתב דאליהוא בן ברכאל הבוזי ניבא קודם שניתנה תורה כו' ואם כן לא קשה מידי. אולם בעל הלכות גדולות לא קחשיב גם לאברהם יצחק ויעקב לפי שנתנבאו קודם שניתנה התורה. אולם לרש"י שקחשיב לאברהם יצחק ויעקב תקשה קושית הס"א מדוע לא קחשיב לאליהוא בן ברכאל הבוזי אך מדברי הבעל הלכות גדולות נראה שסבירא ליה שאליהוא בן ברכאל היה עובד כוכבים והיינו שחשיב אותם עם הנביאים שנתנבאו לעובדי כוכבים ושיים משניתנה תורה לישראל פסקה רוח הקודש מן האומות (והיינו משום שבירושלמי סוטה (פ"ה הלכה ו') סוברים הרבה דהוי עובד כוכבים ולראב"ע דהיה יצחק נכלל כבר שקחשיב אי"ו) ואם כן לפי זה גם לרש"י לא קשה מידי] אך לכאורה תמיה מהמקרא דאל תבקש כו' דלא ניבא. אולם יש לומר לפי מה דאיתא בש"ס מגילה (ט"ו א') דאמרינן שם ברוך בן נריה ושריה בן מעשיה ודניאל ומרדכי ובלשן חגי וזכריה ומלאכי כולן נתנבאו בשנת

שנים

עין משפט נר מצוה

כג
א ב מיי' פ"י משל' שכנים הל' ג ד סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנה סכ"ג

כד
ג מיי' שם פ"ט סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף לא

מרחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו כדי שלא יזיק: **גמ'** משם שעומד ומאפיל או משם שניאו רע. מה מפקה מביניהון היה עומד בתוך שלו אין תימר משם שעומד ומאפיל בתוך שלו מותר ואין תימר משם שניאו רע אפילו בתוך שלו אסור:

הלכה ח

מתני' [א] מרחיקין את הנבילות ואת הקברו' ואת הבורסקי מן העיר חמשים אמה ואין עושין [ג] בורסקי אלא למזרח העיר ר' עקיבה אומר לכל רוח הוא עושה חוץ מן המערבה ומרחיק חמשים אמה: **גמ'** ר' אבהו בשם רבי יוחנן עד מקום שעושה גלד. דבית ר' ינאי אמרי עד מקום שעומד ומריח. *ותני כן ר' עקיבה אומר לכל רוח הוא עושה ומרחיק חוץ מן המערבה מפני שהיא תדירה. רבי מנא היה מהלך עם מוכי שחין אמר ליה אביי לא תהלוך ממדינחיה אלא ממערביה:

הלכה ט

מתני' *מרחיקין את המשרה מן הירק ואת הכרישין מן הבצלים ואת החרדל מן הדבורים רבי יוסי מתיר [ג] בחרדל: **גמ'** תני מרחיקין את הבצלים מן הכרישין ור' לעזר בר' שמעון מתיר. א"ר יעקב בן דוסאי מגו אילין מתניתא כשם שזה מרחיק זה מזה כך זה מרחיק זה מזה. רבי אבהו בשם רבי יוסי בן חנינה מפני שפי הדבורים יד ומחריבות הדבש:

הלכה

מרחיק מנטיעותיו של חבירו. מה טעם קאמר מה טעם לפי שצריך להרחיק מנטיעותיו ומנירו של חבירו בכדי שלא יזיק המוץ לנטיעתו ולנירו לפי שנעשה זבל ומייבש את הנטיעות ומקלקל את הניר. ניר חרישה שחורשין בימות הקיץ כדי שימותו שרשי הקוצי' והעשבים:

גמ' משם. בעיא מ"ט דמרחיקין את האילן מן העיר אי משום שענפיו מרבין את הצל ועומד ומאפיל לבני העיר או משום שניאו רע אין זה נוי ואינו יפה לעיר כשאין לה מקום פנוי סביבותיה א"נ בניחותא דהש"ס מפרש להמתני' משום הני טעמי: מה מפקה מביניהון. נאי ביניהו בין הני טעמי: היה עומד בתוך שלו. אם השדה סביבות האילן של בעל האילן הוא ליכא טעמא דעומד ומאפיל ואי אמרי' דטעמא מפני שאין נוי לעיר אפילו עומד בתוך שלו אסור וצריך להרחיק:

הלכה ח מתני' את הנבילות ואת הקברות. מפני ריח רע: הבורסקי. מקום עיבוד העורות: אלא למזרח העיר. מפני שרוח מזרחית חמה וכשאינה באה לפורענות אינה קשה אלא מנשבת בנחת וממעטי' היזק הריח ואינו מביאו להעיר: לכל רוח הוא עושה. ומרחיק חמשים אמה חוץ מן המערבה שאינו עושה כל עיקר מפני שמתפללין ועומדין לצד אותו הרוח שהשכינה במערב ואין הלכה כר' עקיבה דשכינה בכל מקום: **גמ'** עד מקום שעושה גלד. אדר"ע קאי דקאמר לכל רוח הוא עושה ומפרש לה דעד כמה עושה הבורסקי לכל רוח עד מקום שנעשו העורות כמין גלד והוא מלשון דקיימי גילדי גילדי ובערוך פי' גילד בלשון ערבי עב. וכלומר דשוב אין מעלה ריח רע ואפי' הוא בתוך נ' אמה: עד מקום שעומד ומריח. כלומר דקסברי דהא דקאמר ר"ע ומרחיק נ' אמה אדבריו קאי לכל רוח הוא עושה ובלבד שירחיק עד מקום שיכול הרוח לבא לעיר והוא שיעור חמשים אמה חוץ ממערבה שאינו עושה כל עיקר: ותני כן. בתוספתא בהדיא בפ"ק: ר"ע אומר לכל רוח הוא עושה ומרחיק. חמשים אמה: חוץ מן המערבה מפני שהיא תדירה. ברוחות ומנשבת תדיר: לא תהלוך ממדינחיה. לפי שרוח מערבית מנשבת תדיר ויזיק לך רוח שבא מן המוכה שחין שהוא למערב שלך אלא תלך ממערבו ורוח תדירה לא תהא מנשבת עליך ממנו:

הלכה ט מתני' את המשרה. מקום ששורין בו פשתן ומפסיד את הירק הסמוך לו: ואת הכרישין. שהן מזיקין להבצלים הסמוכין להן: ואת החרדל מן הדבורים. שהוא מפסיד את הדבש ועושה אותו חריף וחד: ר' יוסי מתיר בחרדל. לפי שיכול לומר לו עד שאתה אומר לי הרחק חרדל מן דבוריי הרחק אתה דבוריך מחרדלי מפני שבאות ואוכלות פרחי חרדלי:

גמ' תני. בברייתא: מרחיקין את הבצלים מן הכרישין. דס"ל להאי תנא דבצלים מזיקין את הכרישין ואם בעל הכרישין קדם צריך זה להרחיק הבצלין מהן: ור' לעזר בר"ש מתיר. בבצלים לכרישין דס"ל כתנא דמתני' דהכרישין הוא דמזיקין הן להבצלים: מגו אילין מתני'. ר' יעקב ס"ל דלא פליג ת"ק דברייתא אתנא דידן והלכך קאמר דמתוך אלו מתניתן מהמשנה והברייתא אנו למדין דכשם שזה מרחיק זה מזה הכרישין מן הבצלים כך זה וכו' דשניהם מזיקין זה את זה וכל אחד שקדם באחד מהן צריך השני להרחיק ממנו כשירצה לזרוע מין השני שהוא מזיק לזה: מפני שפי הדבורים חד. מילתיה דת"ק במתני' בחרדל מן הדבורים מפרש לפי שהדבורים באין ואוכלין את החרדל ונעשה פיהן חד והן אוכלות את הדבש ומחריבות ומפסידות אותו לפיכך ס"ל דבעל החרדל הוא דמזיק לבעל הדבורי' וצריך להרחיק:

ה כה

מסורת הש"ס
(תוספ' פ"ק)
ב"ב יח ע"א

מראה הפנים

וקרוב הולכין אחר הרוב מוקי למתני' שהשקלים והנדבה שוין ולכאורה קושיא היא דהא לא שייך כאן קורבא דמוכח דלא אמרינן הכי אלא נגד רובא דטעמא וכמבואר בתוס' ד"ה מתיב ר"ז ובבה"ג הא פסק הוא ז"ל כר"ת דהולכין אחר הרוב. וכראותי בחידושי הרמב"ן ז"ל בסוגיא דשמעתין למדתי תירוץ לקושיא זו דכתב שם וז"ל ואי קשיא לך היכי מקשינן ממתני' עליה דרבי חנינא הא אין הולכין בממון אחר הרוב לאו מילתא היא דכי אמרינן אין הולכין בממון אחר הרוב הני מילי דלא לאפוקי ממונא מכח דקי"ל זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה אבל היכא דליכא חזקה הולכין בתר רובא ואי בתר רובא ליכא למיזל כ"ש בתר קורבא דהא רובא עדיף לרבי חנינא עכ"ל. וא"כ הא אנו נאמר דאף על גב דליכא הכא חזקת ממונא לענין לאפוקי מדהכריס מ"מ איכא חזקה ואומדנא דמוכח דלשקלים הוא מכיון דנמצאו קרוב לשקלים וכהא אין הולכין אחר הרוב אלא אחר חזקה ואומדנא דמוכח ודמיא להא דרבי אחא בגמל האוחר בין הגמלי' ונמצא הרוג בלידו דאי לאו דס"ס לאפוקי ממונא הוא הוו כ"ע מודים לדר' אחא ועיין ברים שור שנגח את הפרה מ"ש בענין זה בס"ד ועיין בתוס' פ' קמא דחולין דף י"א במ"ש בשם הר"ר חיים בענין ריבא וחזקה דכתבתי במקום אחר דדעת הרמב"ם כדעת הר"ר חיים ואין כאן מקום להאריך:

מה מפקה מביניהון וכו'. והתם קאמר האי טעמא מפני שהוא נוי לעיר לחוד וא"כ לעולם צריך הרחיק. והנ"י כתב דנ"מ בין טעם דנוי ובין מקום דאיכא טעמא דהיזיקא כמו בגורן קבוע דאי משום נוי אין בני העיר יכולין למחול ואי משום היזק יכולין למחול. ובדין דאילן גופיה שיכא שפיר טפי הנ"מ דהכא אם עומד בתוך שלו ולהכי קאמר הכי נ"מ:

מפני שהיא תדירה. מהכא משמע דמפרש לה תדירה ברוחות ושייך הא דכתרה מה דא"ל אביי לר' מנא וכעין דאמרינן התם בכתובות בסוף פ' המדיר מכריז ר' יוחנן הזהרו מזבובים של בעלי ראתן רבי זירא לא הוה יתב בזיקים. אבל בבבלי דף כ"ה ע"א מסיק לפירושא דתדירה בשכינה וכדפרישית במתני':

כשם שזה מרחיק זה מזה וכו'. והתם בדף י"ח ע"ב בהסוגי' דמפרש לה לפלוגתייהו דת"ק ורבי יוסי קאמר כפשיטות דקא"ל להו ר' יוסי לרבנן תינח משרה וירק דהני מזקי הני והני לא מזקי הני אלא חרדל ודבורים תרווייהו מזקי אהדדי וכו' וא"כ משמע דבצלים וכרישין נ"כ לא מזקי תרווייהו אהדדי ניגהו דהא לא פליג ר' יוסי מהאי טעמא עלייהו דרבנן אלא בחרדל ומשרה וירק דנקט משום דבבא דרישא נקט והה"ד לכרישין ובצלים הני מזקי הני וכו' וכר"א בר"ש דברייתא וכפשטא דת"ק דמתני'. והמסקנא התם לעולם רבי יוסי על הניזק להרחיק את עצמו ס"ל ולדבריהם דרבנן קא"ל וכו' והשתא הדר ביה מפירושא דלוקא דלעיל כן פי' הר"י הלוי ז"ל כפירושיו וכן השכים הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכן פי' הרא"ש ז"ל שם. ופסקו הפוסקים הלכה כרבי יוסי דמתני' וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"י משכנים הלכה ה' אלא שהוא ז"ל הצריך שם שירחיק בכל הדינים השנוים במתני' שלשה טפחים בכדי שלא יהיה היזק בידים דבכולא פירקין אמרי' מודה רבי יוסי בגירי דיליה. והרבה האריכו בזה האחרונים ומ"מ לא ביארו מהיכן למד הוא ז"ל לשיעור הרחקת ג"ט. והטור בסי' קנ"ה כתב וה"ר משה מיימון ז"ל כתב שצריך להרחיק משרה וכרישים וחרדל מירק ובצלים ודבורים ג"ט וכ"כ רב אלפס ואין נראה כן בגמרא ותמהו ע"ז מן האחרונים דהב"ח כתב דבספרי האלפסי שבידינו לא נמצא כתוב דבעי הרחקה ג"ט אלא במשרה וירק וכמו בשעת"ק הרא"ש. ולא נמצא כתוב בפירוש ג"ט אפי' במשרה וירק בדברי הרי"ף ז"ל שבידינו אלא דכתב הוא ז"ל אלא מיהו צריך ודאי לארחוקי משרה מירק כי היכי דלא ליהוי גיריה כי היכי דמרחיק בור שיח ומערה וכו' ומזה למדו לשיעור ג"ט. והקשו גדולי המפרשים על הרמב"ם דפסק כן גם בהאינך והרי"ף לא כתב אלא במשרה וירק כן וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו בשמעתא דמרחיקין סולם מן השובך וז"ל ומה שכתב רבינו הגדול ז"ל לקמן מיהו צריך ודאי לארחוקי משרה מירק בכדי דלא ליהוו גיריה משמע דג' טפחים קאמר ואע"פ דבג"ט מיתש תיימי והדר אזלי אפ"ה הוא דמשרה מקלקל ליה לירק ומתונתא דידיה מטי ליה בג"ט כי היכי דמטי לכוהל אבל כרשים ובצלים לא מרחיק כלל כדעת רבינו ז"ל ודברי הרב רבי משה הספרדי ז"ל אינן כלום עכ"ל. והנה מבואר זה אם נאמר דמר פירש דברי הרי"ף ז"ל כך ומר פירש דאכולה מתני' קאמר ובבא דרישא נקט ליה בליבניה דלכאורה אין לחלק להטעם שכתב הוא ז"ל בעצמו במשרה וירק וכן בהאינך אלא דמוסיף אני מה שלמדתי מתוך דבריו ז"ל לקמן ומשם נדע לטעם הרמב"ם ז"ל בענין הרחקת ג"ט לכולי דיני דמתני' וממקום אחר הוא דלמד לומר כן דבמשנתינו דהכא כתב וז"ל תמהני בה למה לא פירש כמה מרחיקין אותן ולא שנו בכולהו מתני' הרחקה סתם חוץ מזאת ולא מצאתי לא בתוספתא ולא בירושלמי כמה היא אלא שאני רואה מן התוספתא דהרחקת חרדל מן הדבורים חמשים אמה היא והרחקת משרה יש ללמדה מהרחקת שהיא ד' אמות וכרישין מן הבצלים אינה כל כך אלא יש ללמדה מדין כלאים ביניהן וגם זה תמה שעירבן במשנתינו ולא פירש ולא חלק ביניהם וכו' ובסוף דבריו כתב ויש לפרש שהרחקת משרה וכרישין ודבורים חמשים אמה היא והדלעיל קאי ומרחיקים נ' אמה את המשרה מן הירק וכו' ואין זה מחוור עכ"ל בחידושיו. והנה הפליג הוא ז"ל בהרחקה ואם דמהתוספתא אינה כ"כ ראיה בלא דשם נשנית לענין הרחקה מן העיר ורבי יוסי קאמר לה דתני התם וכן היה רבי יוסי אומר מרחיקין את הדבורים מן העיר חמשים אמה כדי שלא ישכו את בני האדם וכך היא בנוסחת התוספתא כתיבת יד אשר לפני ונוסחא דווקנית היא כתובה על קלף ישן נושן לערך אלף שנה ובכמה וכמה מקומות מצאתי שם מוגה וכן מה שחסר באיזה מקומות בספרי הדפוס הועתקה שם בשלימות. וכן הביא הוא ז"ל בעצמו להאי תוספתא דהכא בשמעתא דגים

פרקין

שנויי נוסחאות (פכ"א) **הבצלים** כד"ו **הבצלת.**

עמודי ירושלים

שתים לדריוש אם כן יש לומר דהכתיב דאל תבקש לך גדולות (ירמיה מ"ה) היה זה בשנת הרביעית ליהויקים אם כן יש לומר דאחר כך בשנת שתים לדריוש שהיה מאוחר טובא או נתנבא ואתי שפיר. אולם עיקר הקושיא שהקשה השירי קרבן לא קשה מידי דהא הר"מ סיים שם במורה נבוכים בזה"ל וכן בסדר כתבי הקודש לא שמו הפרש בין משלי וקהלת ודניאל ותהלים ומגילת רות ומגילת אסתר הכל ברוח הקודש נכתבו ואלו גם כן כולם יקראו נביאים בכלל עכ"ל אם כן מבואר שגם הר"מ מודה דנקראו נביאים וע"כ שפיר קראו אותם נביאים הראשונים. וכן בש"ס מגילה (ט"ו א') אמרינן שם דדניאל נתנבא ואלו בב"ב לה (דף ג' ע"א) אמרינן דהוא לאו נביא כו' אע"כ דגם על בעלי רוח הקודש לא נמנעו חכמים לקרותם נביאים (ואולי יש לומר דזה טעם הבעל הלכות גדולות שהביא רש"י שקחשיב דניאל בהדי המ"ח נביאים ורש"י הקשה עליו מהש"ס הנזכר לעיל דאמרינן הוא לאו נביא כו' ולהנזכר לעיל יש לומר דסבירא ליה דהסוגיא דדף ט"ו דאמרו דדניאל נתנבא חולקת על הסוגיא דר' גמליאל וסבירא ליה דהיה נביא. ועיין ר"מ הלכות יסודי התורה (פ"א הלכה י"ז) שנביא אחד אומר שראה להקב"ה לבושיו כתלג חיור כו' והוא על דניאל וכבר ראיתי לחכם אחד שתמה על הר"מ שקרא אותו נביא ולפי מ"ש אתי שפיר. ועיין בבראשית רבה פ' כ"ז אמר ר' יודן גדול כוחן של נביאים

שמדמין

גליון אפרים אמר ליה אביי לא תהלך ממדינחיה אלא ממערביה. נ"ל שצ"ל א"ע אבהו הוא ר' יונה:

הלכה י מתני' *מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה והחרוב והשקמה חמשים אמה בין מלמעלן בין מן הצד אם הבור קדם *קוצץ ונותן דמים ואם האילן קדם לא יקוץ *ספק זה קדם וזה קדם לא יקוץ רבי יוסי אומר אע"פ א שהבור קדם את האילן לא יקוץ *שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. *לא ב יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו ארבעה אמות אחד גפנים ואחד כל האילנות ג *היה גדר בנתיים זה סומך לגדר וזה סומך לגדר היו ד שרשיו יוצאין לתוך שדה חבירו מעמיק שלשה טפחים כדי שלא יעכב את המחרישה היה ה חופר בור ושיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו:

גמ' רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי טעמון דרבנן מפני שיישוב העולם בבורות. שמעון בר ווה אמר בשם רבי יוחנן כך משיב ר' יוסי לחכמים כמה דאית לכון יישוב העולם בבורות אוף אנא אית לי יישוב העולם באילנות. אמר רבי יוסי *ויאות אמר שאם אומר שרשין עיקר הן לביכורים לא היה אדם יכול להביא ביכורים מעולם מפני ששרשין של זה יוצאין לתוך שרשיו של זה ושל זה בשל זה. לפום כן א"ר יסא בשם רבי יוחנן אין שרשיו לענין ביכורים כלום:

אמר ר' יוסי ויאות אמר שאם אומר שרשין עיקר הן לביכורים זה קאי אפ"ק דמס' ערלה ה"א ע"ש ואגב גררא מייתי הכא כדרך הש"ס הזה: א"ר

הלכה יא מתני' ו *אילן שהוא נוטה לתוך שדה חבירו קוצץ מלא *מרדע ע"ג המחרישה החרוב והשקמה כנגד המשקולת ז בית השלחין וכל האילן כנגד המשקולת אבא שאול אומר כל אילן סרק כנגד המשקולת ח אילן שהוא נוטה לר"ה קוצץ כדי שיהא הגמל עובר ברוכבו ר' יהודה אומר טעון פשתן או זמורות ר' שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה:

גמ'

פני משה

הלכה י מתני' ובחרוב ובשקמה חמשים אמה. לפי ששרשיהן מרובין: בין מלמעלן. שאחד מהן מלמעלה בגובה שפוע הר והשני בשפולו: בין מן הצד. בקרקע שוה: ונותן דמים. דכיון דברשות נטע שאינו מזיק עד זמן גדול לא חייבוהו חכמים לקוץ בלא דמים בשביל היזקא דיחיד: וזה נוטע בתוך שלו. ובעת שנטע אינו מזיקו ואינו אלא נזק הבא מאליו לאחר זמן והלכה כר' יוסי: סמוך לשדה חבירו. בין שדה אילן בין שדה לבן: ארבע אמות. כדי עבודת הכרם שכשיחרוש את אילנותיו לא יהא צריך להכנים מחרישתו לתוך שדה חבירו: א' גפנים וא' כל האילנות. וה"מ בא"י אבל בחוץ לארץ שמחרשתן קצרה בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות בין גפנים לאילנות או לשדה לבן ד' אמות: וזה סומך לגדר. בכל מקום: מעמיק. בעל השדה שלשה טפחים וקוצצן ואינו חושש שמא ייבש האילן של חבירו שזה בתוך שלו הוא חופר כדי שלא יעכבו את המחרישה שלו: היה. בעל השדה חופר בור ושיח ומערה ומצא שרשיו של אילן חבירו קוצץ ויורד והעצים שלו ודוקא אם המקום שחופר רחוק הוא מן האילן ששה עשר אמה אבל בתוך ט"ז אמות העצים הם של בעל האילן דעד ששה עשר אמות מינק ינקי מן האילן טפי לא ינקי: **גמ'** טעמון דרבנן כשהבור קדם קוצץ מפני שישוב העולם הוא בבורות ואי אפשר בלא בורות: אוף אנא אית לי. דיש ישוב העולם ג"כ באילנות וכשם שזה חופר בתוך שלו כך זה נוטע בתוך שלו: אמר ר' יוסי ויאות אמר. השתא אמה דתנינן ברים מס' ביכורים קאי דגרסי' התם אמתני' וכן המבריך מתוך של יחיד וכו' לתוך שלו אינו מביא. הכי אם הבריך ברשות מביא וקורא ר' יוסי בשם ר' אמי והוא שנתן לו רשות לעולם הא לשעה לא ר' יונה בשם ר' אימי אפי' לשעה חייליה דר' יונה מן הדא היה חופר בור ושיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו ועלים לא לשעה הן מה עבד לה ר' יוסי שרשים שדרכן להחליף לעולם הן. כלומר דר' יונה היה רוצה לאתויי סייעתיה מדקתני העצים שלו של בעל השדה א"כ לא הוי אלא כמי שנתן לו רשות לפי שעה שיטע סמוך אצל שדהו ושיהו שרשי אילן נכנסין בתוך שלו שהרי הוא קוצצן וא"כ ש"מ דאפי' רשות לשעה מהני וכן לענין ביכורים דמסתמא בעל האילן מביא ביכוריו של האילן ואע"פ ששרשיו יוצאים בתוך של חבירו ויש לו רשות לקוצצן מ"מ כיון דנתן לו רשות אפי' הוא לשעה הוי כשלו. מה עבד לה ר' יוסי. ומשני שאני שרשים מהברכה דהשרשים הואיל ודרכן להחליף לאחר שנקצצו חוזרין ומחליפין לעולם א"כ הוי כנתן לו רשות לעולם משא"כ בהברכה. שמעינן דהשרשים שיוצאין לתוך שדה חבירו אינה כלום לומר שזה אינו מביא ביכורים לפי שהשרשים אינם עיקר לדין דביכורים. והיינו דקאמר הכא ויאות אמר שאין השרשים היוצאין לשדה חבירו מזיקים לביכורים שלא יוכל זה להביא שאם אתה אומר שהשרשים הם עיקר לעיכוב הביכורים א"כ אין לך אדם שיביא ביכורים לעולם כדמפרש ואזיל:

הלכה יא מתני' אילן שהוא נוטה לתוך שדה חבירו קוצץ. הענפים עד גובה מלא מרדע ע"ג המחרישה שלא יעכבוהו מלהוליך מחרישתו שם. מרדע מלמד הבקר: החרוב והשקמה. שאילן מרובה וקשה לשדה: כנגד המשקולת. הוא חוט שבוני החומה תולין בה משקולת של אבר וכלומר קוצץ כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר של שדהו: בית השלחין. היתה שדה חבירו בית השלחין והיא ארץ שצריכה תמיד להשקות אותה: כל האילן. אפי' אינו חרוב ושקמה קוצץ כנגד המשקולת מפני שהצל רע לבית השלחין: אבא שאול. ארישא קאי דקאמר ת"ק קוצץ מלא המרדע ואפי' הוא אילן סרק חוץ מחרוב ושקמה ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק שאינו עושה פירות קוצץ כנגד המשקולת ואין הלכה כאבא שאול: אילן שהוא נוטה לרשות הרבים קוצץ. את הענפים התחתונים כדי שיכול גמל להיות עובר עם רוכבו: גמל טעון פשתן. ואין צריך לקוץ כדי גמל ורוכבו דרוכב גחין וחליף תותיה: מפני הטומאה. שמא יאהילו הענפים על כזית מן המת וכיוצא בה ויטמא האדם העובר שם והלכה כת"ק בלבד:

גמ'

מראה הפנים

פרקין ורלס הוא ז"ל ללמוד משם הפלגת הריחוק דעד כ' אמה כאים הדבירים שם. וזה הוא לת"ק וגם רצה להשוות כל דינים השנויים במתני' וא"כ למה לא נאמר לענין הרחקת דגירי דיליה למאי דקי"ל כרבי יוסי ולהשוות כל הדינים כדברי הרי"ף דלעיל. אבל האמת יורה דרכו ומדבריו ז"ל בעצמו שהראה לנו את הדרך נלמד דעת הרמב"ם ז"ל דהכל למד מן דין דכלאים וכדנראה להדיא מהאי תלמודא במס' כלאים דמשום דין הרחקת הזורעים בנזקין ליניקת כלאים דהכי איתא התם ארים פ"ז אמתני' המבריך את הגפן בארץ אם אין עפר ע"ג שלשה טפחים לא יביא זרע עליה. תמן תנינן מרחיקין את הזרעים וכו' שלשה טפחים רבי ירמיה מקשי תמן את אמר אין השרשים מהלכין מן הצד והכא את אמר השרשים מהלכין מן הצד. פירוש תמן במתני' דהתם המבריך וכו' דלא קתני אלא על גבה אלמא דמן הצד לא חיישינן דהזורעים אין מהלכין מן הצד והכא בנזקין את אמר מרחיקין וכו' ש"מ דהשרשין מהלכין מן הצד. א"ר יוסי כאן וכאן אין השרשים מהלכין מן הצד אלא שהן עושין עפר תיחוח והן מלקין ארעיתו של כותל תדע לך שהוא כן דתנינן תמן מי רגלים ומי רגלים מהלכין מן הצד. בתמיה אלא דטעמא שהם עושין עפר תיחוח במקומן ומתוך כך נתקלקל יסודו של כותל התיב רבי יוסי ברבי בון והתנינן מחרישה אית לן מימר מחרישה מהלכת מן הצד. כלומר דרבי יוסי ברבי בון ג"כ התיב לסייע לשינויא דרבי יוסי דהא מחרישה ג"כ אין דרכה להלך מן הצד אלא טעמא כדאמרן. ע"כ. ועכ"פ למדנו מהאי סוגיא דמדמה נזקין לשיעור יניקת כלאים וא"כ ילמד סתום מן המפורש דשיעור ג"ט נכל מקום הוי כגירי דיליה לענין נזקין דהא גם למאי דקי"ל כרבי יוסי במתני' וכן כדין דבור קי"ל ג"כ כדינא דמתני' דריש פרקין וגם רבי יוסי מודה בכן וש"מ דג' טפחים חשיב גירי דידיה לכל דיני הרחקת נזקין מה שלא פירש לנו התנא במתני' בהדיא וזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל בזה. ובענין דעתו בגירי דיליה מבואר הוא שם בזה הדין בעצמו דלא נקרא גירי דידיה אלא היכא דההיזק מזומן בשעת מעשה וזה נלמד מדין מרחיקין את הסולם מן השובך דמוקמינן דרבי יוסי מודה בדוקא שמזומן הוא בעת מעשיו של זה כדלייתי לעיל בהלכ' ה' ד"ה הדא דתימר לימין וכן כדיבור דלקמן ולפ"ז מפרש בהסוגיא הנזכרת דכך הדר מסיקוייי דלעיל וס"ל לרבי יוסי על הניזק להרחיק את עצמו וכו' ואין על המזיק להרחיק כ"א בדבר שהוא מוכן ומזומן ההיזק מעשה שלו ויתבאר מזה לקמן פ"ג הל' י' בענין סוגיא דהאי תלמודא:

אוף אנא אית לי ישוב העולם באילנות. והכי אמר בתוספתא פ"ק רבי יוסי מתיר שלא נתנו שדות אלא לנטיעה ומכאן מביא הריב"א ראיה הובא בהגמי"י פירש דלא לכל מילי אמר ר' יוסי על הניזק להרחיק את עצמו אלא בדברים שהן עיקר ישוב או תשמיש שאין לו למזיק להניח ישובו או דירתו או תשמישו אבל אם לא היה המעשה של מזיק עיקר ישוב אפי' רבי יוסי מודה דעל המזיק להרחיק את עצמו ע"כ. אבל מסתימת דברי הפוסקים אינו נראה כן דלא אמרו רבי יוסי מודה אלא בגירי דיליה וכן נראה מדאמרו גבי מרחיקין את הסולם מן השובך לימא מתניתין דלא כרבי יוסי אפי' תימא רבי יוסי ומודי בגירי דיליה ומנין דבהדיה דמנח ליה יתבא כחור וקפלא ואי בכה"ג מודה רבי יוסי לא הוי צריך להאי שינויא דהא סולם מן שובך אין עיקר ישוב הוא להאי סולם דיליה ואין לנו לדמות במה שמבתמתם נו לפעמים לעיקר ישוב וכן מוכח מכמה מקומות בפרקין ומהכא ג"כ אין ראיה כל כך דכלפי דאמר רבנן יישוב העולם בבורות הוא השיב להם רבי יוסי אם כן גם אני אומר ישוב העולם באילנות ופירות הוא:

לפום כן אמר רבי יסא בשם רבי יוחנן אין בשרשין לענין ביכורים כלום הכי אמר רבי יוחנן בפ"ק דבכורים אחר הסוגיא שהבאתי בפנים והכי המסקנא התם *בפרקין דף כ"ו ע"ב כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אחד אילן הסמוך למצר וכו' שבעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפרק ב' מבכורים הלכ' י"א ובענין

שנויי נוסחאות (פי"ז) שרשיו בד"ו שרשין.

עמודי ירושלים

שמדמין צורה ליוצרה שנאמר ואשמע קול אדם כו' והוא בדניאל מבואר דלא נמנע לקרותו נביא וביפ"ת שם כתב דסבירא ליה כהברייתא דדף ט"ו משמע דסבירא דפליגי. ולפמ"ש אינו מוכרח דפליגי. ובסדר עולם איתא (והובא בהגהת מהר"ץ מגילה פ"ק) איתא אסתר נביאה היתה דכתיב ותכתוב אסתר וכתב המהר"ץ כי לא ניתן לכתוב שום דבר שלא בא בנבואה כו' וכן אנשי כנסת הגדולה שכתבו כתבי הקודש מפני שהיה בהם נביאים. ולפ"ז אתי שפיר ש"ס דברכות סוף פרק קמא דאמרינן נביא הוא דמסדר לשבחיה כו' ומהר"ץ שם הניח בקושיא דהא לא הוה נביאים. ע"ש ולדברי עצמו במגילה אתי שפיר. ושוב ראיתי במעיני הישועה להאברבנאל (מעין ג') שהאריך בזה והוכיח דמה שאמרו בש"ס לאו נביא היינו שלא היה נביא בשליחות לישראל אבל הוא בעצמו היה נביא. הדרן למעיקרא דנראה דדברי הימים נאמרה ברוח הקודש וביאור דברי הירושלמי למדת מתוך דברי ר' יונה הובא בשיטה מקובצת לב"ב (דף י"ג ב') דר' הושעיה סבירא ליה הטעם בכדי שיהיה לכל אחד שני ספרים הן תורה והן כתובים לכן ס"ל בתהלים וד"ה דאין חולקין כדי שיהיה לכל א' שניהם וילמדו שניהם ולכן בתהלים ותהלים חולקין ולר"ע הטעם בכדי שיתאספו יחד ולא ילמדו ביחיד. וקרוב לזה פי' היפה מראה וא"כ אין צורך למה שחידשו הפני משה והבנין ירושלים דדברי הימים לא נאמרה ברוח הקודש ויטלו מה שחידשו:

מסורת הש"ס

ב"מ קיז ע"א ב"ב כו ע"ב

שם כד ע"ב

ב"מ קי ע"ב

ב"ב יז ע"ב שם יח ע"א פג ע"א

שם יח ע"א

(ביכורים פ"ג)

ב"ב פב ע"ב בערוך ערך מרדע פירש כבינות להרוג ומרים המרדע ונבות הבהמה בחורב בה לא הו ענפי האילן מונכין הותו

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פי' משכנים הל' סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנה סל"ב

כו
ב ג מיי' שם ה"ח סמ"ג שם טוש"ע שם סכ"ה

כז
ד ה מיי' שם ס"ז טוש"ע שם ס"ל

כח
ו ז מיי' שם הל' ח כו"ג שם טוש"ע שם סכ"ו

כט
ח מיי' פי"ג מהל' נ"מ הל' כמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי' קי ס"ד

עין משפט נר מצוה

א
א ב מיי פי"ב מהל' טוען ונטען ה"א בת"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' קמא ס"א

רידב"ז

א"ר יוחנן שמענו מהולכי אושא משור המועד למדו ע"ז מקשה לו רבי יוסי אמר ר' יוסי מאן אית ליה שור המועד לג' ימים לא ר' יהודה דאי ר"מ סגי דידי בג' פעמים א"כ ה"נ סגי בג' פירי אלא ע"כ הילפותא דמשור המועד היא אליבא דר' יהודה ותנינן תמן ר' יהודה אומר לא אמרו ג' שנים אלא כדי שיהא באספמיא ויחזיק שנה וילכו ויודיעוהו שנה ויבוא לשנה האחרת א"כ מלינו דג' שני חזקה היא מטעם אחר משום כדי שיהא באספמיא כו' ולא דיליף משור המועד אלא טעמא אחרינא היא ואי לר"מ הא ליכא למילף משור המועד כלל דהא סגי בג' פעמים וממנפ"ש קשה אי לר"מ הא ליכא למילף משור המועד ואי לר' יהודה הא א"צ למילף משור המועד. ונשאר בקושיא ועיי' בבבלי דף כ"ט ע"ב דפריך שם ולר"מ דאמר קירוב נגיחותיו חייב הכלה תלתא פירי בתלתא ירחי כגון אספסתא להוי חזקה כיון דיליף משור המועד והיא כההיא דירושלמי הזה דע"כ הילפותא דשור המועד הוא אליבא דר' יהודה:

פני משה

גמ' ר' יונתן הוה דאין טבאות. הוא היה הדיין שהיה יכול לדון בטוב שהיה מקיים בעצמו התקוששו וקשו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים כדמייתי הלי עובדא שהיה לו שכן עכו"ם אחד שכינו בבית ובשדה והיה לר' יונתן אילן נוטה לתוך שדהו של הנכרי: אתא קומי חד דיין אכן. בא לפניו דין אחד כן שהיה אילן של אחד נוטה לתוך שדה חבירו ותבעו לפניו לדין ואמר להן לכו עכשיו ובאו למחר וזה שכינו העכו"ס שמע ואמר בשבילי לא יצא דין הזה ממנו שסבר היה לדחותם מעליו לזה להם שילכו לפי שגם אילן שלו נוטה לתוך שדהו: למחר אני מבטל אילו מדידי. אני משכים ומבטל וקוצץ אילו הענפים שלו הנוטים לתוך שלי שעכשיו אני רואה שאינו הגון לעשות כן שהרי אלו באים לדין על זה: וחמי היאך דינא נפק. ואח"כ אראה היאך יצא הדין ממנו ואם יצוה לזה לקצוץ ענפיו הנוטים אז אראה לעיני כל שהוא דן לכל העם ואינו עושה דין לנפשו ואינו נחשב לכלום: באפתי' רמשא. לעתותי ערב שלח רבי יונתן אחר הבעל מלאכה שלו ואמר לו לא ותקוץ את כל הנוטה מאילן שלי לתוך שדהו של העכו"ס: בצפרא קרץ. בבקר השכים בעל הדין וחזר ובא אצל רבי יונתן וצוה לו לקוץ את הנוטה לתוך חבירו ואמר הנכרי לרבי יונתן ושלך מה הוא ומפני מה אתה מניח ענפי אילן שלך להיות נוטים לתוך שדה שלי ואמר

ע' כ"כ ס

שם כח

בב מא

גמ' רבי *יונתן הוה דאין טבאות והוה תמן חד רומיי והוה מגיריה בחקלא ובביתא. והוה לר' יונתן חד אילן נטה גו דהוא רומיי. אתא קומי חד דיין אכן. אמר לון אזלון ותון בצפרא. אמר ההוא רומייה בגיני לא נפק דינא למחר אנא מבטל אילו מדידי וחמי היאך דינא נפק אין הוה דאין כל עמא ולא דאין נפשי' לית הוא בר נש. באפתי רמשא שלח רבי יונתן בתר נגריה אמר פוק קוץ מה דנטה גו רומייה. בצפרא קרץ בעל דיניה לגביה א"ל זיל קוץ מה דנטה גו דידיה א"ל רומייה דידך מה. א"ל פוק חמי יתיה כמה דידי עבד דידיך. נפק חמיתיה אמר בריך אלההון דיהודאי. חדא איתא אוקרית תאנין לרבי יונתן אמר לה בבעו מינך אי אעילתינון מיגליין אפקינון מיגליין. ואין אעילתינון מיכסיין אפקינון מיכסיין דלא יימרון ברייתא דינרין יהבת ליה ואוקרה תאינין. רבי חנינה אעיל לרבי יונתן בגינתיה ואייבליה תאנין מדנפק חמא חד אילין דברת שובעין חיוורין. אמר ליה למה לא אוכלתני מן אילין א"ל דאינון לברי'. רבי חנינה חשש משום גזל בנו. רבי יסא בשם רבי יוחנן הלכה כרבי שמעון רבי חייה בשם רבי יוחנן כל עמא מודי שהלכה כר' שמעון:

הדרן עלך פרק לא יחפור

הלכה א מתני' חזקת [א] הבתים בורות שיחין ומערות ומרחצאות ושובכות בית הבדין בית השלחין ועבדים וכל שהוא עושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים מיום ליום שדה [ב] הבעל חזקתה שלש שנים ואינה מיום ליום: **גמ'** מנין לחזקה א"ר יוחנן *שמענו מהולכי אושא משור המועד למדו. א"ר יוסי מאן אית ליה שור המועד לשלשה ימים לא רבי יודה דתנינן תמן *רבי יודה אומר לא אמרו שלש שנים אלא כדי שיהא באיספמיא ויחזיק שנה וילכו ויודיעוהו שנה ויבא שנה. שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן

המוכר

לו לא וראה היאך שלי עושה בשלך ויצא וראה שכבר נקצצו ונתן השבח בריך אלההון דיהודאי שצוה להם על הדין ועל המשפט וזה קיים בעצמו כן: חדא איתא. ומייתי עוד עובדא משבחו של ר' יונתן אשה אחת שהיתה לה איזה דין ומשפט והביאה לו תאנים לכבדו ואמר לה בבקשה ממך תוציאם כמו שהכנסת אותן אם מגולין וראו כל העם שהם תאנים תוציאן מגולין ואם לאו תוציאן כמו שהיו מכוסין שלא יאמרו הבריות דינרין הביאה לו והוא כיבדה בשביל זה בתאנים שלו. ולמדין אנו מהמעשה הזה כמה צריך אדם לצאת ידי הבריות ושלא ליתן מקום לחשוד אותו: ואייבליה. והביא לו תאנים לאכול: מדנפק. כשיצא מן הגינה ראה אילו התאנים הנקראו' בנות שבע הלבנים והן ממין היפה והמשובח וא"ל למה לא האכלתני ממין הזה ובודאי לא מעין רעה עשית זה והשיב לו שהן של בני ואם תרצה תקח לך ור' חנינא חשש משום גזל בנו ולא היה רוצה לקחת אותן ואף שמסתמא ג"ה בנו מתרצה בכך אעפ"כ החמיר על עצמו: הדרן עלך לא יחפור

הלכה א מתני' חזקת הבתים. כל הני דחשיב במתני' דבר שעושין פירות תדיר הן ובית השלחין מתוך שמשקין אותו ממנו תמיד עושה פירות תדיר וכל אלו חזקתן שלשה שנים שאם יש לו עדים שהחזיק בהן אע"פ שאבד שטרו נאמן לומר שהם לקוחין בידו ולא אמרי' ליה אייתי שטרא שמכרו לך דעד תלת שנין מזדהר איניש בשטרי טפי לא מזדהר ואמרי' ליה להתובע אם איתא דלא זבנתיה הוה לך למחות בפני שני' ולומר להם תדעו דפלניא אכיל ארעאי בגזלנותא והיה הדבר מגיעו לאזניו דחבריך חברא אית ליה והיה נזהר בשטרו ומדלא מחית את הוא דאפסדת וחזקת ג' שנים של אלו מיום אל יום: והעבדים. ואע"ג דקי"ל הגודרות והוא מלשון גדרות צאן וה"ה לכל בעלי חיים אין להם חזקה היינו דאין להן חזקה לאלתר שאם היו של אדם אחד ונכנסו לבית אדם אחר אין זה יכול לטעון לקוחים הם בידי שכן דרכן ללכת מבית אל בית אבל אם החזיק בהן שלשה שנים הויא חזקה: שדה הבעל. המסתפקת למי גשמים ואינה עושה פירות אלא פעם אחת בשנה חזקתה שלש שנים ואינה צריכה מיום אל יום: **גמ'** מנין לחזקות. שהן לשלש שנים: משור המועד למדו. כמו דשור המועד אחר שלשה נגיחות יצא מחזקת תם ונעשה מועד ובנגיחה רביעית משלם נזק שלם כך לענין חזקה כאן אחר ג' שנים יצא מחזקת המערער לחזקת המחזיק והמערער צריך להביא ראיה: לא רבי יודה. הא לא אמרי' דשור המועד צריך ג' נגיחות בג' ימים אלא אליבא דרבי יהודה בפרק כילד הרגל אבל ר"מ ס"ל התם דאפי' בג' נגיחות ביום א' נעשה מועד וא"כ אם אנו למדין חזקה משור המועד ודאי אליבא דרבי יהודה היא ומקשינן זמן חזקה לזמן שור המועד וכל חד לפי הענין השייך לו מה שור המועד לג' ימים אף חזקה לג' שנים דאלו לר"מ אפי' בחדא שתא ליהוי חזקה כדס"ל בשור המועד בחד יומא והשתא קשיא דתנינן תמן במתני' לקמן רבי יהודה אומר לא אמרו ג' שנים וכו' והא עיקר מילתא דחזקה שלש שנים בכל מקום לא אתיא אלא כר' יודא אלא לאו ש"מ דלאו משור המועד הוא דלמדו:

המוכר

מראה הפנים

ובענין מה שיש לדקדק בהשבון תנאי יהושע ככר כתרתי לעיל פרק הגוזל ומאכיל הלכה ב' מזה ע"ש ד"ה שעל מנת כן ובפרק הספינה הלכה א' ד"ה בשם רבי יהושע בן לוי ארבעה:

רבי יונתן הוה דאין טבאות. ליסנא דהאי ש"ם בכל מקום כך הוא על טבה אומר טבאות וכעין האי עובדא גרים בבבלי פ' חזקת דף ס' ע"א ר' ינאי הוה ליה אילן נוטה לרשות הרבים וכו' והכא ל"ק מעיקרא מאי סבר משום דלא הוה נוטה אלא גו דההוא רומאי:

הלכה כרבי שמעון. והרמב"ם ז"ל פסק בפי"ב מכ"מ שלכה כ"ו כתנא קמא דמתני'. והרי"ף ז"ל הביא המשנה כלורתה וסמיך אכללא דהלכה כרבים ונראה דטעמיה דהרי"ף והרמב"ם דלא פסקו בה כדעת דהאי ש"ס משום דבגמרא דילן קיל וטרי שיטותא דרבי יהודה נפיש או דרבנן נפיש וכו' וש"מ דלא ס"ל לש"ס הלכתא כר"ש דאי אמרי' כנגד המשקול' תו לא איכפת לן הי מסיעתיהו דר"י ורבנן נפישא:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג חזקת הבתים. מאן אית ליה שור המועד לג' ימים וכו'. הכא מדחי לה להאי היקישא דחזקה משור המועד דאי הכי לא הוה רבי יהודה פליג עלה לקמן והתם כרים פרקין בעי למימר מעיקרא דאפי' לר"מ שייכא שאי היקשא מש שור

מסורת הש״ס

עין משפט נר מצוה

*המוכר א בית לחבירו כיון שמסר לו מפתח קנה. רבי אמי בשם רבי יוחנן המוכר בית לחבירו כיון שצבר לתוכו פירות קנה אמר רבי שמואל בר רב יצחק ובלבד פירות שראויין ליצבר: רבי יוחנן בשם רבי ינאי *המוכר בור לחבירו כיון ב שמסר לו דלייו קנה רבי יהושע בן לוי בשם ריש לקיש *המוכר צאן לחבירו כיון שמסר לו ג משכוכית קנה מאי משכוכית *אית דמרין חוטרא ואית דמרין פנדורא ואית דמרין תיישא רבא. ריש לקיש בשם בר קפרא המוכר קבר לחבירו כיון שקבר מת אחד בכוך חזקה לכל הכוך קבר שלשה מתים בשלשה כוכין חזקה לכל הקבר: ועבדים. רבי סימון אחוה דרבי יהודה בר זבדי בשם רב *תינוק ד כל זמן שמושלך בשוק אביו או אמו מעידין עליו נאסף מן השוק צריך שני עדים ואביו ואמו נעשין לו כשני עדים. א״ר אבהו וחשוד אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו דילמא בניכסי הגר אתאמר׳. א״ל הרי כל רבותינו בגולה מעידין עלינו שכך שמענוה מפי רב אדא בר אבוה אמר רב חסדא הדא דתימר בתינוק שאינו מרגיע אבל בתינוק המרגיע הדא היא דמר רבי יוחנן *עגלים וסייחים ה המקפצין ממקום למקום אין להן חזקה. רבי יסא בשם ר׳ יוחנן ו שתי שדות בניכסי הגר המיצר בנתיים *תלש מאחת מהן לקנות חבירתה ולא לקנות המיצר היא נקנית וחבירתה אינה נקנית. *ר׳ זירא בעא ז קומי רבי יסא

נתכוין

פני משה

המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו מפתח. הוה כמאן דאמר ליה לך חזק וקני וקנה. וגרסי׳ ליה בפ״ק דקידושין הלכה ד׳ עד ר״ל בשם בר קפרא: שראוין ליצבר. לתוך הבית: משכוכית. כדמפרש ואזיל: אית דאמרין חוטרא. מקל של הרועה והצאן מכירין אותו כשרומז עליהן במקל והולך כל העדר אחריו: פנדורא. תוף בלשון יוני פנדורא ובקידושין גרים שרקוקיתא זוג המקשקש לפני העדר והולכין אחריו וכן בתוף: תיישא רבא. תיש גדול וחריף. והולך לפני העדר וכולן נמשכין אחריו. ואיתא להאי מילתא בשלהי ב״ק: המוכר. מקום קבר לחבירו וכו כוכין הרבה: ועבדים. קתני במתני׳ דיש להן חזקה ר׳ סימון וכו׳ אגב דלקמן מייתי לה וגרסי׳ להאי סוגיא בעשרה יוחסין הל׳ ב׳ והתם גשנית לפי המסקנא דהכא: כל זמן שמושלך בשוק. אין דין אסופי עליו ואביו או אמו מעידין עליו: נאסף מן השוק. שם אסופי עליו וצריך שני עדים להעיד עליו שהוא כשר: ואביו ואמו. אם שניהם מעידין עליו שהוא בנם נעשין לו כשני עדים. כשירין ונאמנין: וחשוד אדם לומר. ר׳ אבהו אסיפא הוא דפריך מ״ט דאביו לבדו אינו נאמן וכי חשוד אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו ואע״פ שהוא נאסף מן השוק מ״מ ליהמניה מטעמא דאין אדם חשוד בזה ומה לו לשקר בכך: דילמא בניכסי הגר איתאמרת. שמא לא אמרו אלא בגר שאין לו יורשין ובהא הוא דאיכא למימר שאוסף לו אחד מן השוק ולומר עליו בנו הוא כדי שירשנו ולפיכך הוא אינו נאמן לפי שחב לאחרים הוא דנכסי הגר שמת ואין לו יורשין כל הקודם זכה: א״ל. רבי סימון הרי כל רבותינו בגולה מעידין עלינו וכו׳ וכך קבלנו שלאחר שנאסף מן השוק אין אביו בלבדו נאמן עליו: הדא דתימר. דכל זמן שאינו נאסף מן השוק אחד מהן מעיד עליו בתינוק שאינו מרגיע עצמו ואינו יכול עדיין לדדות ממקום למקו׳: אבל בתינוק המרגיע. שיכול להרגיע ולהיות רגע כאן ורגע כאן: הדא היא דאמר רבי יוחנן. בעלי חיים המקפלין שיכולין לקפוץ ממקום למקום אין להם חזקה שיהא המחזיק בהן נאמן לטעון טענת חזקה לאלתר דשמא מעלמן באו לבית וה״נ הואיל והתינוק הזה יכול לדדות הוא חיישינן שמא לא זהו התינוק שהשליכו וממקום אחר בא לכאן והע״פ שלא נאסף מן השוק צריך שני עדים שיעידו עליו: תלש מאחת מהן. תלש עלים ועשבים כדי לתקן את השדה דבנכסי הגר קנה בכה״ג: לקנות חבירתה. כלומר לקנות גם חבירתה עם אותה השדה שהחזיק בה: ולא לקנות המיצר. לא נתכוון להחזיק במיצר שבנתיים דהלו החזיק במצר בעיא היא לקמיה: היא נקנית. לא קנה אלא אותה השדה שהחזיק בה לבד ולא את חבירתה:

נתכוין

ועבדים ר״ס אחוה דר״י בר זבדא בשם רב תינוק כ״ז שמושלך בשוק אביו או אמו מעידין עליו ר״ל דמעידין עליו שהם השכיבו את התינוק שהוא בנם אבל נאסף מן השוק צריך ב׳ עדים ואביו ואמו נעשין לו כב׳ עדים. ובבבלי פריך הגמ׳ מ״ט אמר רבא הואיל ויצא עליו שם אסופי וע״כ לפי שיטת הבבלי לפי טעמא דרבא לא מהני אפילו אביו ואמו ביחד כיון דכבר יצא עליו שם אסופי ע״כ צריך ב׳ עדים כשירים להכשירו אבל שיטת הירושלמי היא דלא כטעמא דרבא אלא כך מקובל הלכה זאת כדמסיק כל רבותינו שבגולה מעידין עלינו שכך שמענוהו והיא מג׳ דברים שנאמנין על אתר. וזהו שיעור לאלתר אם הוא עדיין במקום הראשון היא לאלתר אבל אם נטלטל למקום אחר אין זה לאלתר אבל לא אמרינן דהוזק בפסול כיון שיצא ממקום הראשון ע״כ נאמנים אביו ואמו עליו וכפ״מ בין הוא עדיין במקום הראשון או שנטלטל למקום אחר לענין אם אביו להוד או אמו לחוד מעידין או דאביו ואמו ביחד מעידין וע״ז פריך ר׳ אבוה וחשוד אדם לומר על אינו בנו שהוא בנו מה בין שהוא עדיין במקום הראשון או נזז למקום אחר כיון דלא הוחזק בזה בשתוקי וא״ל עדים כשרים להכשירו למה לא נאמן אביו עליו דאיזה חשד יש להשוד את אביו בזה דלא נאמין לו אלא לאלתר דהוא מקום הראשון. דילמא בנכסי הגר איתאמרת פי׳ דקי״ל המציע מצעות בנכסי הגר ושכב עליהן קנה עיי׳ במס׳ ב״ב דף נ״ג ע״ב וע״כ חשוד הוא לומר אני היא שהצעתי ושכבתי את בני כדי שיקנה בזה נכסי הגר אבל בשוק לא נאמרה הלכה זו. א״ל. הרי כל רבותינו בגולה מעידין עלינו שכך שמענוהו מפי רב אדא בר אבוה. ע״ז אמר ר״ח הדא דתימר בתינוק שאינו מרגיע אבל בתינוק המרגיע כיון דמרגיע יכול להיות שהוא מקום השני ואינו אתר הראשון ואינו נאמן אלא באתר הראשון. והוי כדאמר ר״י עגלים וסייחים המקפלין ממקום למקום אין להם הזקה. ושייך הסוגיא הז״ת לכאן על הא דקתני לענין הזקה עבדים ומוקמינן בקטן המוטל בעריסה דיש לו חזקה משום שאינו מרגיע כדאיתא בבבלי דף ל״ו עיי״ש. ואיידי דקאמר ר׳ אבוה דילמא בנכסי הגר איתאמרת מביא הגמ׳ הנך דינים דבסמוך דבנכסי הגר שם המימרא אמר רב אבדומא נחותא בנכסי הגר איתאמר ומימרא דר״ח אר״י בגין דלא תימר קשיא לשמואל את מר בנכסי הגר איתאמרת. ומסמך אה״כ עוד המימרא דאמר ר״ח בעניני קנין יאה״כ מסמיך ומסיק הא דר׳ בא בשם ר״ח דג׳ הן שהן נאמנין לאלתר החיה וכו׳ זהו תמצית הסוגיא הזאת:

ר״ש

מראה הפנים

בור המועד כעידנא דאיתא להאי נגיחא ליתא להא וכו׳ עד דמסיק מאן הולכי אובא כבי ישמעאל וכ׳ מת לרבנן לאו מהיקשא דשור המועד למדו אלא כדמסיק רבא עד תלת בנין מיזדהר איניש בטברא וכו׳. ונראה הא דדחיק התם לאוקמי אפי׳ כר״מ משום דגמריה דר״ת מרבי ישמעאל הוא דקיבלה כדאמרי׳ בעירובין דף י״ג כל מקום שאתה מ לא משום ר׳ ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר״ע ר׳ מאיר הוא:

המוכר בית לחבירו. כבר ביארתי בחיבורי בקידושין שם דמסוגית הבבלי. פרק שור בנגח את הפרה דף כ״א וכ״ב דשם מבוארין דינים אלו והמסקנא התם דל״ז קנה לגמרי אלא דמהני אלו המכירות לענין זה שלא יצטרך לומר לו לך חזק וקני אם הוא שלא בפני הבעלים אבל עכ״פ צריך שיקנה בדרכי הקנייה כל א׳ וא׳ כדינו לזה בחזקה ולזה במשיכה וסוגיא דהאי ש״ס אף דלכאורה נוכל לפרש ג״כ דלאו לענין קנין לגמרי הוא אלא לענין דהוה כאומר לו לך חזק וקנה אלא דבקידושין לא משמע הכי דהתם מוקי לה דין דמסירת המפתח בפלוגתייהו דר״ש ורבנן בתוספתא דטהרות דלרבנן דקאמרי המוכר מפתחו לעם הארץ הבית טהור שלא מסר לו אלא שמירת המפתח וה״נ מסירת המפתח לאו מילתא היא ולר״ש דמטמא מסירת המפתח מילתא היא א״כ משמע דלענין קניה לגמרי מיתפרשא דאם לענין דהוי כא״ל לך חזק וקני וכגמרין א״כ הוי האי דינא למאי דאיתמר בגמרא דילן כר״ש ולא כרבנן אבל אי מתפרשת לה להא דמוקי לה כפלוגתא לענין קניה לגמרי לק״מ למסקנת סוגיא גמרא דילן דאמת קי״ל כרבנן וכשתם מתני׳ דריש פ״ז דטהרות ומסירת מפתח לאו מילתא היא לענין שיקנה לגמרי עד שיחזק בו כל חד וחד לפי דינו והתם דלא מסר לו אלא לשמירה הלכך הבית טהור:

ואביו ואמו נעשין לו כשני עדים. בקידושין שם כתבתי דלמאי דפסק הרמב״ם ז״ל בפרק ט״ו מא״ב מהל׳ י׳ בדין זה הולד שהיה מושלך בדרך ובא אחד ואמר בני הוא ואני השלכתיו נאמן וכן אמו נאמנת נאסף מן השוק ובאו אביו ואמו אחר כך ואמרו בנינו הוא אין נאמנין וכתב הה״מ דהאי או אביו או אמו כן הוא בירושלמי. וכך היה הוא ז״ל מפרש להא דרב דהתם אביו או אמו א׳ מהן. ולפ״ז לכאורה קשה הסיפא דמשמע מדבריו דאפי׳ שניהם אין נאמנין והא בסוגיא דהכא מבואר להדיא דאביו ואמו כב׳ עדים הן ורבי אבהו בעי למימר דאפי׳ בסיפא אביו לחוד הוא דנאמן ועכ״פ בשניהן נאמנין לכ״ע וכדאמר הרי כל רבותינו בגולה מעידין עלינו משמע הכא שדין זה מוסכם הוא אם לא שנדחוק ולומר דגם בסיפא הכוונה בדבריו ז״ל ה״יו או אמו. ואם כך היה ג״כ כוונת הה״מ לפרש א״כ צ״ל דבשני רעבון דקאמר דנאמנין ג״כ או אביו או אמו קאמר והיינו דליין על הא דהכיא אמר רבא ובשני רעבון אע״פ שנאסף מן השוק אביו ואמו נאמנין ופירש רבינו אביו או אמו וכן הוא בירושלמי לפ״ז היה ביותר קשה דהכא לא חילקו בכך אלא כל זמן שלא נאסף א׳ מהן נאמן ואם נאסף צריך שיהו שניהם מעידין עליו כדמסיק. והנראה דלא פסק הוא ז״ל כהאי דהכא אלא בדין דויפא ולא מחלק בין מרגיע או לא משום דהתם בגמרא דילן סתמא קאמר ולא מחלק בהכי ש״מ דבתינוק קטן לא חיישינן לענין יוחסין בענין זה ולא מדמינן לה לדין חזקה ובפירוש׳ דאו אביו או אמו ברישא הוא דסמיך על הא דמבואר להדיא הכא. אבל בנאסף מן השוק אין אביו ואמו נאמנין אפי׳ שניהם מעידין וטעמיה מדאמר רבא ובשני רעבון אפי׳ נאסף מן השוק נאמנין שניהם הא לאו הכי אין נאמנין דכיון דנ סף מן השוק ויצא עליו שם אסופי צריך ב׳ עדים כשרים להעיד עליו ופסק כרבא דבתראה הוא. ושם כתבתי לשיטת הרבב״א ז״ל בדין זה ע״ש: **עגלים** וסייחין המקפלין ממקום למקום אין להן חזק׳. היינו שאינן מסורי׳ לרועה אבל אם הם מסורים לרועה יש להן חזקה כדקאמר התם דף ל״ו ע״א גבי הגודרות אין להן חזקה ובעבדים אמר התם דוקא לאלתר אבל לאחר ג׳ שנים יש להן חזקה. וכדפסק הרמב״ם ז״ל בפ״י מהל׳ טוען ובבעלי חיים לא כתב שלש שנים משום דבמסור לרועה תליא מילתא:

שתי שדות בנכסי הגר והמצר בנתיים. מילתיה דרבי יוחנן בבבלי פרקין דף נ״ג ע״א ובדפריבית בפנים וכן בעיא דרב חסדא התם ג״כ בעיא דלא איפשיטא ופסק הרמב״ם ז״ל בפ״א מזכייה ומתנה הלכ׳ ז׳ דהרי זה ספק ואם בא אחר והחזיק בה לקנותה זכה האחרון וככר נתבאר מזה בפ״ק דקידושין וכן הא דתלש לפונה וכו׳ זהו הדין מסדה שאינה מצויינת במצריה הנזכר שם לקמן וכפי׳ התוס׳ והרמב״ן ז״ל וכן דעת הרמב״ם שם בהל׳ י׳:

בגין

מערכת הערוך (פ״ס) פנדורה. בלשון יוני כלי זמר כמו תוף ואולי רועי צאן בכלי זה מקבצין הצאן להוליכן לשדה ולהביאן לבית ובערך משכוכית פי׳ המהלכת בראש העדר שתולין לה זוג בצוארה. והצאן נמשכין אחריה כיון שהחזיק במשכוכית ומשך שאר העדר קנה הצאן במשיכה ובערך ברכשתא פי׳ כבש גדול שתלוי זוג בצוארו והולך בראש העדר.

גליון אפרים

אמר ר״א וחשוד הוא אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו דילמא בנכסי הגר איתאמרת. אם אביו ואמו הגרים מעידים עליו שנולד להם בגירותן נאמנים אבל אביו לבד אינו נאמן ואינו בנו ליורשו. דכיון שהוא בנו אלא שנולד בגיות חשוד הוא להעיד עליו שנולד לו אחר הגירות כדי שירשנו: (נוע״י)

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פ"ג ממכירה הי"ח סמ"ג עשין פב
ט
ב ג מיי' שם פכ"ב ה"ד טוש"ע חו"מ סי' פט ס"ד
י
ד טוש"ע שם סי' ריב ס"ב

נתכוון לקנות המיצר ושרע מינה. ולמטה ממנה מן המיצר וכלומר שהחזיק המיצר ע"מ לקנות אותן השדות מהו אם מהני חזקת המיצר להשדות דכאפסרא דארעא הוא או לא ולא איפשיטא: לקנות דרומה ולא אמצעיתה. שלא נתכוון לקנות כלום באמצע השדה והוי כמיצר המפסיק בין שתי השדות לא קנה אלא מקום לפונה בלבד וכגון שאין השדה זו מצויינת במצריה: תמן תנינן. לקמן בפ' הספינה הלוקח פשתן מחבירו ה"ז לא קנה עד שיטלטלנו ממקום למקום ואם היה מחובר לקרקע ותלש כל שהוא קנה: לא קנה אלא מה שתלש. כדמפרש רבי אבדומא למילתיה: נחותא. שהיה רגיל לירד לבבל: בניכסי הגר אתאמר. לא אמר שמואל לא קנה אלא מה שתלש אלא בנכסי הגר דס"ל דכיון דאויר באמצע לא קנה השאר ודמיא להא דרב חסדא דלעיל ובנכסי הגר הוא דאמרי' הכי שאין דעת אחרת מקנה אותו: בגין דלא תימר קשיא לשמואל. וכי בשביל

נתכוון לקנות המיצר ושרע מינה. אמר רב חסדא בניכסי הגר תלש צפונה של שדה לקנות דרומה ולא אמצעיתה צפונה נקנית דרומה לא נקנית. *תמן תנינן אם *היה [א] מחובר לקרקע ותלש כל שהוא קנה שמואל אמר לא קנה אלא מה שתלש. אמר רבי אבדומא נחותא בניכסי הגר אתאמר. רב חסדא אמר ר' יצחק בגין דלא תימר קשיא לשמואל את מר בניכסי הגר איתאמרת. רב חסדא אמר משך בהמה זו לקנות קנה לקנות וולדתיה קנה לקנות היא וולדותיה לא קנה א"ר נסה הדא דתימר בשלא היתה עברה אבל אם היתה עברה עשו אותה כאחד מאיבריה. והתני [ב]*המוכר [ב] עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום וולדי [ג] שפחתו לחבירו לא עשה כלום מעשרות שדה לחבירו לא עשה כלום [ד] אויר חורבתו לחבירו לא עשה כלום. אלא מוכר לו בהמה ומשייר

שאתה סבור מה"ס דלא תקשה אדשמואל ממתני' דקתני והלא כל שהוא קנה דמשמע דקנה הכל את דחיק אנפשיך לאוקמי לדידיה בנכסי הגר לא היא אלא דשמואל אפי' בעלמא קאמר למילתיה: משוך בהמה זו לקנות. שתקנה במשיכה זו קנה: לקנות ולדותיה לא קנה. כן היא הגי' בפ"ק דקידושין הלכה ד' ונכונה היא דמשיכה דבהמה לא מהני לולדותיה וכדמפרש ואזיל: לקנות היא וולדותיה קנה. והכי איתא התם דמגו דמהני משיכה לדידה מהני נמי לולדותיה: הדא דתימר. לקנות ולדותיה לא קנה: בשלא היתה. הבהמה עוברה אבל אם היתה מעוברת עשו אותה כאחד מאיבריה ומהני משיכה דידה לעוברה: והתני. ופריך לה הש"ס על הא דקאמר אם היתה עוברה קנה והתניא בברייתא המוכר עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום משום דהוי דבר שלא בא לעולם: אויר חורבת לחבירו. להוציא בו זיזין לא עשה כלום דאין כאן על מה לחול הקנין: ומשייר

מסורת הש"ס
(לקמן פ"ב) כ"ב פד ע"ב
(דמאי פ"ו קידושין פ"ק)

מראה הפנים

בגין דלא תימר קשיא לשמואל וכו'. וכלומר דבאמת לא קשיא מידי לשמואל דמדינא קאמר דלא קנה אלא מה שתלש ומתני' מפרש שמואל באומר לו לך קנה מה שעליה כמה שאתה מיפה לי קרקע כל שהוא וכדמוקי לה רב ששת התם דף פ"ו ע"א וכלומר בשכירות היפוי בשקרקע נקנה בכסף והמטלטלין נקנין אגבה וכך היא גירסת הרי"ף ז"ל ויפה לי קרקע כל שהוא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ג מהל' מכיר' והיינו דהצריך שם שיהא הפשתן יבש שאינו צריך לקרקע דלפירוש הזה צריך להעמידה בשאינו צריך לקרקע ודינו כמטלטלין וכן כתב הרמב"ן ז"ל שם בחידושיו שכך פי' רבינו הגדול ז"ל בתשובותיו. וכך ראיתי כפי' רבינו יוסף הלוי ז"ל תלמידו ורבו של הרמב"ם וזהו דלא כפי' הרשב"ם והתוס' ונ"י בב"מ שרצו לפרש דברי הרמב"ם כדברי הנ"י ואינו מוכרח כל כך דלפירוש הרמב"ם ורבו דלעיל אין צריך שיהא לו בפירוש מקום הקרקע בשביל היפוי אלא בשכר היפוי קנה הפשתן בתורת שכירות וכן הוא בהדיא בפי' הר"י מיגאש. וזהו שכתב הרמב"ם קנה הכל מפני התנאי הזה כלומר מפני תנאי השכירות הוא דקנה מקום הקרקע לקנות הפשתן שעליה. ולפי' הרשב"ם וסייעתיה צריך להעמידה כשאינו עומד ליתלש שהרי כתב לך והחזק בקרקע לקנות הפשתן המחובר בה דקרקע נקנית בחזקה וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע וכו' וכ"פ הרמב"ן שם לדעת פירוש הזה. ומ"ש הוא ז"ל על זה וכן במשמע וכן מוכיח בירושלמי בפ"ק דקידושין נעלמה מעיני דעתו הגדולה היכי מוכח משם. והתם משמע דדברי שמואל קיימין בנכסי הגר כפי' רב אבדומא ומפיק הש"ס על הא דהכא דלא מסיק לה בהאי אוקימתא דר' אבדומא גם לא מצאתי שם בכל הפרק ראיה לזה:

משוך בהמה זו לקנות וכו'. הגי' הנכונה היא בקידושין וכמו שהבאתי בפנים וכך העתיק הרמב"ן ז"ל בחידושיו פרק הספינה בסוגיא דכליו של לוקח ברשות מוכר וכו' והביא הסוגיא דקידושין ולא זכר כלל מהאי ברייתא דמקשי לה הכא מינה ועיין לקמן ודע דבקידושין פריך עלה דאמר רב חסדא לקנות ולדותיה לא קנה אילו שאומר לחבירו משוך את הבהמה זו שתקנה משאוי שלה שמא לא קנה ומשני הדא דתימר בשלא היתה עוברה אבל אם היתה עוברה עשו אותה כמשאה. וככר כתבתי בקידושין שם דהאי סוגיא דהתם להו דהלכתא היא וכדעת רוב הפוסקים דסוברים דמשוך הבהמה לקנות כלים שעליה לא קנה הכלים ואפי' הבהמה כפותה. אלא דחלוקין הפוסקין בטעם הדין הזה דלדעת הרמב"ם ז"ל הטעם הוא משום דהוי כמשיכה לפירות בתוך כליו של מוכר ולא קנה וכך כתב בפ"ג ממכירה הלכה י"ד אמר לו המקנה משוך בהמה וקנה כלים שעליה הואיל ולא הקנה לו גוף הבהמה וכו' והיא כפותה לא קנה כלים וכו' א"כ מבואר בזה הוא הטעם לדעתו ז"ל דאין ללוקח בגוף הבהמה כלום וזהו לפי שיטתו דמפרש לבעיא דרבי אלעזר בפ"ק דמציעא דף ט' ע"ב משוך בהמה זו וקני כלים שעליה מהו וכו' ומדאקשי ליה רבא דאפי' א"ל קני בהמה וקני כלים שעליה לא קנה דחצר מהלכת היא וכו' ואי אמרת דמשיכת הבהמה הוי משיכה לענין משיכת הכלים היכי אמרי' חצר מהלכת היא והא מטעם משיכת הכלים עצמן הוא קונה וכך כתב הרמב"ן ז"ל לשם לסייע מהאי סוגיא דב"מ לשיטה מפרשין שהביא דס"ל דלא הוי משיכה וכתב שם ב' טעמים לדיעה זו אי מטעם דהוי בכליו דמוכר אי מטעם דהן מונחין ועומדין ואין זזין ממקומן. ומבואר הוא דטעם הרמב"ם כטעם האחד של הי"מ שהביא הרמב"ן ז"ל שם הכתוב לקמן. ודעת הרא"ש ז"ל וכן הטור בסי' ר"ב הוא ג"כ דאיני קונה הכלים במשיכת הבהמה אבל מטעם אחר דכתב הרא"ש ז"ל שם בדין המכר. ובעיא זו לא איפשיטא הילכך אם א"ל משוך בהמה זו וקני כלים שעליה לא קנה הכלים במשיכת הבהמה ואפי' בכפותה כיון דבעיא דלא איפשיטא היא אוקי ממונא בחזקת מרה קמא וע"ש דמחלק בין מציאה והפקר לדין מכר מטעם הנזכר ומבואר הוא דלדעת הי"מ שהביא הרמב"ן ז"ל וכדהוכיחו מהתם אין לחלק בין מכר למציאה והפקר. ועוד איכא נ"מ בין הני שיטות בדין דכלים בקופה שהביא הטור שם בסוף הסי' אם אמר לו משוך קופה זו ובמשיכתה קנה מה שבתוכה קנה מה שבתוכה אע"פ שלא קנה הקופה וזהו כדעת התוס' והרא"ש בזה דלמדו לחלק בין בהמה לקופה מדנקט ר"א בהמה בבעיא דיליה וכדכתבו שם הטעם לחלק זה לפי שהקופה ומה שבתוכה משיכתה שוה אבל משיכת הבהמה ע"י הילוך ומשיכת הכלים ע"י גרירה וכיון שכן ש"מ דלדעת הי"מ ודעת הרמב"ם אין לחלק בין בהמה לקופה שהרי מטעם אחר נגעו בה לפי שלא הקנה לו גוף הבהמה והוי בכליו של מוכר וא"כ הה"ד לקופה והם ז"ל לא דקדקו מדנקט ר"א בהמה דהדא מגווני נקט ולמדו לדעתם ז"ל מדברי רבא כדלעיל. ומשום הכי תימה יש כאן על הב"י בקבע כב"ע שם לדברי הרמב"ם בסעיף י"ד ומטעם הואיל ולא הקנה לו בגוף הבהמה ובסעיף שאחריו קבע כדעת הרא"ש והטור ומבואר הוא לכל המעיין דאין דעת הרמב"ם וסייעתיה בדין הקופה כן ולא דקדקו האחרונים בזה כלום והש"ך ציין שם לסי' ר' דשם מבוארים הדינים דכליו של לוקח וכו' אבל כמדומה לי שלא כיון לזה ולא הביא אחד מהעיקר והשורש במה שתלוין דעות החולקין בענין משיכת הבהמה לקניית הכלים והנם מבוארין בדברי הרמב"ן ז"ל. ודעתו ז"ל שם לחלק על עיקר הדין דקניית הכלים דס"ל שם בפשיטות דאע"ג דלא א"ל משוך הבהמה אלא משוך הכלים והוא משך הבהמה דקני הכלים דהא אימשיכו להו הכלים ומפרש להבעיא דר"א בב"מ דמיירי דא"ל משוך בהמה זו וקני הכלים אגבה ומשום הכי הוא דמקשה רבא עליה כיון דבאגב מקני ליה היכי ליקני והא חצר מהלכת היא ומביא שם ראיה לדבריו דבמשיכת הבהמה קונה הוא הכלים שעליה. מסוגיא דהאי תלמודא דקידושין וכמה שהבאתי לעיל דהתם מיפשט פשיטא ליה להש"ס באומר משוך הבהמה לקנות משאו שעליה דקנה וכן לולדה אם היתה עוברה דהוי כמשאוי שעליה. אבל צריך לי לעיין בזה לדעתו הגדולה ז"ל דהכא משמע דלא קאי במסקנא כן דהא בהדיא פריך עלה מהאי ברייתא והתני המוכר עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום וברור הוא דליכא לפרש בענין אחר אלא לקושיא דמקשי על הא דבעי לחלק בין אם היתה עוברה או לא והתני המוכר לו עוברי בהמתו דמשמע דבכבר מעוברת היא ואפ"ה לא קנה ובודאי מטעמא אחרינא הוא משום דהוי דבר שלא בא לעולם וטכ"פ קשיא על הא דרבי נסא הדא דתימר וכו' וזה אין צריך לפנים דלא מצינן לפרושי להאי והתני בניחותא ולסייעתא לדרב חסדא דמעיקרא דאמר לקנות ולדותיה לא קנה דסייעתא לדרב חסדא ודאי ליכא למילף מהאי ברייתא דמה נפשך אי רב חסדא בולדותיה בכבר ילדה מיירי וכדמשמע למאי דס"ד מעיקרא והיינו דמקשי עליה בקידושין אילו שאומר לחבירו משוך הבהמה לקנות המשא וכו' א"כ לא דמי לדינא דברייתא דהתם איכא למימר דטעמא משום דדבר שלא בא לעולם הוא ואי דמפרשינן להא דרב חסדא דבולדותיה שיהיו לה הא"כ קאמר א"כ מאי מקשו עליה ממשיכת הבהמה לקניית משאוי שעליה וע"כ לא קאי אלא לקושיא ופירכא על דמפרש ומוקי למילתיה דרב חסדא דבשלא היתה עוברה הוא דלא קנה ומטעמא דולדותיה שכבר ילדה לא הוי משאוי שלה ולא מהני משיכת בהמה לולדות אבל אם היתה עוברה הוי כמשאוי שעליה ומקשי עלה דתיפוק ליה דאפי' מעוברת היא לא עשה ולא כלום כדתני בברייתא ואפשר דדעת הרמב"ן הי' לפרש דלא פריך עלה אלא מהאי טעמא משום דהוי דבר שלא בא לעולם וזה דוקא בעוברי בהמתו אבל כמשאוי שעליה כדקאי קאי דמשמע דפשיטא ליה להאי ש"ס דמהני משיכת הבהמה להכלים והמשאוי שעליה. ודעת הרמב"ם ככר מבואר לעיל דדעתו כהי"מ ולמדו מסוגיא דב"מ דהתם. וכעיקרא דדינא דברייתא במוכר עוברי בהמתו יתבאר בדיבור דלקמן. והארכתי בפירוש האי סוגיא להראות לפני המעיין דעל כרחך סוגיא דהכא מיתפרשא דמיסבר סבירא ליה להאי ש"ס לפירושא דהאי ברייתא דאפי' בשהיתה בהמה מעוברת לא עשה כלום והיינו דמקשי והתני וכו' על הא דקאמר אם היתה עוברה עשו אותה כמשאוי וכא' מאיבריה ועיין בדיבור דלקמן:

והתני המוכר עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום. הרא"ש ז"ל מביא להאי בפ' המוכר את הבית בשמעתתא בן לוי שמכר שדה לישראל בדף ס"ג ע"א וכתב שם ואתיא הא דר"ל כהא דתניא בתוספתא ומייתי לה בירושלמי בפ' חזקת הבתים המוכר עובר שפחתו וכו'. והאמת בתוספתא שלפנינו לא מצאתי' וחפשתי בכל התוספתא וגם בנכתבת הדפוסקית נוסחא הישנה של כתובת יד אשר לפני ולא מצאתי כלום מזה ובהאי תלמודא פ"ו דדמאי מייתי להו לדינים אלו בשם רבי אבהו אמר ר"ל. ואיך שיהיה הרא"ש ז"ל למד מכאן דאפי' היתה הבהמה מעוברת לא עשה כלום מטעמא דהוי דבר שלא בא לעולם וכמה דפסק הטור בסי' ר"ט להדיא כן. ומה שכתב הב"י בסי' רי"ב אחר שהביא דברי הרא"ש הנז' ואיכא לספוקי אם הי' הבהמה או השפחה מעוברת כשמכר לו ולדיתיהן אם קנה ואין הכרע בדברי הירושלמי כי יש לפרש בו שקנה ויש לפרש בו שלא קנה כי שני הפירושים עולים כהוגן בלשון הירושלמי עכ"ל והדרישה האריך לפלפל בדברי הב"י. ומבואר הוא דהם ז"ל לא פילפלו אלא כמה שראו בהעתקת הרא"ש בהאי ברייתא וא"כ יש לפרש עוברי בהמתו בשתי פנים אבל המעיין בהסוגיא כולא דהכא יראה

ציון ירושלים

[ב]המוכר עוברי בהמתו. ע' מה"פ שהאריך בזה וע' תשובי מהרי"ט אלגאזי בבכורות פ"ק דף ג ע"א שהביא דברי הב"י סי' ריב שהביא דברי הרא"ש פרק הספינה ודבריו סתומים דמה מוכית מדברי הרא"ש הלו לענין עובר. ופ"ז כתב דרצה להוכיח דעובר לא הוי דשבל"ל רק דשלב"ל דאל"כ הוי צריך שישייר בגוף הפרה והשפחה שהרי שיור בדשלב"ל לא מועיל וה"ל לשייר בגוף הפרה ע"ש ודבריו תמוהין דלא דמי לסך דשייר פירות השדה כמבואר בסי' רט ס"ז ס"ו דשם השדה הוא לפירות ע"מ דא"כ הפירות בכלל השדה ולכך אינו יכול לשייר מקצת פירותיו דס"ל דשלב"ל מה"כ כאן הוא מכר הפרה ואינו כל הפרות יש להם וולדות שיהי' בכלל המכירה וכל שאינו בכלל הפרה והשפחה ל"צ לומר אין אדם משייר דשלב"ל דהא לא נמכרו כלל בכלל הפרה והשפחה. וכל שלא נמכר הוי בחזקת בעליהן. והן נסתר מחמתו מ"ש הקצוה"ח סי' רט להקשות הא דאמרו מכר חוץ מעוברה אי הוי שיור או לא והקשה דהא הוי דשלב"ל ואינו מועיל שיור. ולפמ"ש א"ש דשם לא צ"ך אין אדם משייר דשלב"ל דכל שאמר חוץ מעוברה ממילא נשאר הולד בחזקת בעליו. ובגוף כוונת הב"י נראה דהנה הרא"ש כתב דבתוספתא משמע דדוקא בשפחה מעוברת מועיל לולד ולא בשפחה סתם והיינו משום דשפחה מעוברת משמע דמוכר השפחה לולד והיינו שפחה לעוברה והוי כמו דקל לפירותיו. אבל בפרה סתם לא מכר הולד והרא"ש כתב כיון דעובר ירך אמו הוי העובר כמו חלק הפרה ולכך מועיל ולפ"ז משמע דאם מקנה הולד גרידא אינו מועיל. וז"כ ופשוט בכוונת הב"י. ועי' מחנה אפרים הלכות מוכר דבר שלא בא לעולם סי"ב:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ומשייר לו. לעצמו דכל כה"ג אמרינן בעין יפה הוא שייר לעצמו: שלשה הן שהן נאמנין. בעודוהן לאלתר אבל לאחר זמן אין נאמנין: החיה. המילדת נאמנת לומר זה יצא ראשון ובכור הוא: והשיירה. העוברת ממקום למקום ומצאו תינוק מושלך וכשהוא עדיין בשוק בהא הוא דאמרו דאחד מהם נאמן כדר' סימון לעיל: והמטהרת חברותיה. מחמת שאומרת על עצמה טמאה היא מטהרת חברותיה כהאי דתנינן בפ"ט דנדה: כולן טמאות. ובמשולבות ודבוקות זו בזו איירי ואין ידוע מאיזו מהן: ובלבד מעת לעת. משעה שנמצא הדם תולין בזו לטהר חברותיה אבל לאחר מעת לעת אין תולין בה. והיתא להא בפ' עשרה יוחסין שם:

הלכה ב מתני' שלשה חדשים בראשונה וכו'. לפי שיש תבואה גדילה לג' חדשים כגון שעורים ושבולת שועל ועדשים ונמצא אוכל שלש תבואות בשמנה עשר חדש: ר"ע אומר חדש שיש דבר שגדל לשלשים יום כגון שחת וירקות לפיכך אם אכלה ארבעה עשר חדש הוי חזקה ור' ישמעאל סבר אכילת שחת וירקות לאו כלום הוא ולא הוי חזקה אלא באכילת תבואה ופירות גמורים ומיהו לר"ע צריך י"ב חדש באמצע מפני שבאמצע צריך אכילה חשובה לשנה שלימה: בד"א. שצריך שמנה עשר חדש לשדה הבעל: בשדה לבן. של תבואות שהכל נלקט בפרק אחד ולפיכך שיעור שלשה שנים בעינן: אבל בשדה האילן. שפירותיה נלקטין לפרקים ענבים בפרק אחד וזיתים בפרק אחד ותאינים בפרק אחד: כנס את תבואתו. יין של גפנים: ומסק את זיתיו וכנס את קייצו. ליקט תאינים ויבשן והכניסן לביתו הרי זו חזקה כאלו הן שלש שנים ואין הלכה לא כר' ישמעאל ולא כר"ע: **גמ'** שלש שנים קציר וכו'. כלומר שלש שנים יקצור את התבואה וימסוק את הזיתים ויבצור את הענבים דשלשה שנים בעינן לכל מה שיאכל מהשדה אשר החזיק בה: מעת לעת. שלש שנים שלימות ממש: כשני אליהו. דאמר אם יהיה טל ומטר שלש שנים וגו' וחלוקין אם היו שלשה שנים מיום אל יום או לא:

תורה אור

ומשייר לו עוברה מוכר לו שפחה ומשייר לו וולדה מוכר לו שדה ומשייר לו מעשרות מוכר לו חורבה ומשייר לו אוירה. רבי בא בשם רב חסדא *ג' הן שהן נאמנין לאלתר *החייה והשייר' והמטהר' חברותיה. [א] החיה בשעה שיושבת על המשבר מהדא דכתיב [ב]ותקח המילדת ותקשר וגומר. שיירא כיי דמר ר' סימון אחוי דיהודה בר זבדי בשם רב כל זמן שמושלך לשוק או אביו או אמו מעידין עליו נאסף צריך שני עדים ואביו ואמו נעשין לו כשני עדים. והמטהרת חברותיה כיי דתנינן תמן *שלש [ג] נשים שהיו ישנות במיטה ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות בדקה אחת ומצתה טמא היא טמאה וכולן טהורות. א"ר בא ובלבד מעת לעת:

הלכה ב מתני' *רבי ישמעאל אומר שלשה חדשים בראשונה ושלשה חדשים באחרונה ושנים עשר ח"ש באמצע שמנה עשר חדש ר' עקיבה אומר חדש אחד בראשונה וחדש אחד באחרונה ושנים עשר חדש באמצע ארבעה עשר חדש א"ר ישמעאל במה דברים אמורים בשדה הלבן אבל בשדה האילן כנס את תבואתו ומסק את זיתיו וכנס את קייציו הרי אילו שלש שנים: **גמ'** שמואל אמר זו דברי ר' ישמעאל ורבי עקיבה אבל חכמים *אומרים [ג] שלשה שנים קציר שלשה שנים בציר שלשה שנים מסיק. רב אמר זו דברי רבי ישמעאל ור' עקיבה אבל חכמים אומרים שלשה שנים מעת לעת. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן כשם שחלוקין כאן [ד]כך חלוקין בשני אליהו [א"ר חנינא שני ערלה ביניהון]:

הלכה ג מתני' *שלש ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן והגליל היה ביהודה והחזיק בגליל בגליל והחזיק ביהודה אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אמר רבי יהודה לא אמרו שלש שנים אלא כדי שיהא באיספמיא ויחזיק שנה וילכו ויודיעוהו שנה ויבוא לשנה אחרת:

גמ'

ר"ש כשם ר' יונתן כשם שחלוקין כאן כו' הרמב"ן ז"ל מפרש בשם המדרש ומובא במה"פ ז"ל:

תמן

(עשרה יוחסין הל' ב) קדושין עג ס"ר ברא‍שית פ' פה

(נדה פ"ט)

ע' תוס' ערובין מח פ"א ד"ה ר"י וכו'

ב"ב לו ע"ב

כתובות פז ע"ב

יא
א מיי' פ"ט מכירה הל' יד
סמ"ג עשין לו
טוש"ע חו"מ
סי' רעז סי"ב

יב
ב מיי' פ"ט
מאסורי ביאה
הל' ב טוש"ע
יו"ד סי' קצ
ס"ו

יג
ג מיי' פי"ב
מטוע"ה ה"א
סמ"ג עשין לס
טוש"ע חו"מ
סי' קמא ס"א

ציון ירושלים

[ב]ס דכתיב ותקח המילדת עמה"ס וע' ב"ס ס"ד סק"ס:

[ד]כך חלוקין בשני אליהו ערמב"ן מה שהביא בשם המדרש רבה ויקרא פ' יט והובא במה"פ כאן. ועי' יפה תואר מ"ש בזה:

הלכה ג מתני' שלש ארצות לחזקה. שלש ארצות בארץ ישראל חלוקות זו מזו לענין חזקה שאם החזיק באחת מאלו הארצות והיה בעל הקרקע באחרת אין חזקתו חזקה לפי שאין שיירות מצויות מזו לזו ואע"פ שאינן שעת חירום ומלחמה סתם יהודה וגליל כשעת חירום דמי ואם היה בעל הקרקע מוחה לא היה מי שיודיע לזה המחזיק לפיכך היה ראוי לזה המחזיק ליזהר בשטרו וכיון שלא נזהר הפסיד: עד שיהא עמו במדינה. אחת שיהיו שניהם ביהודה או שניהם בעבר הירדן ואע"פ שזה בעיר אחת וזה בעיר אחרת דכיון דשיירות מצויות היה לו למחות וכיון דלא מיחה הפסיד: אמר ר' יהודה טעמי' דר' יהודה דקסבר דטעמא דחזקה לאו משום דעד תלת שנין מזדהר איניש בשטריה טפי לא מזדהר אלא דס"ל דטעמא הוי משום דלא שבק איניש דאכלי ארעא דידיה אפי' שעה אחת ושתיק והאי דנתנו שיעור שלשה שנים כדי שאם היה באספמיא שהוא רחוק מהלך שנה מארץ ישראל ויחזיק שנה וכו' אבל אם היה עמו בעיר הוי חזקה לאלתר ובשלש ארצות הללו שאין שיירות מצויות בתלת שנין מיהת הוי חזקה ואין הלכה כרבי יהודה:

גמ'

מראה הפנים

יראה להדיא דאין לפרש בענין אחר אלא בענין המבואר דהאי ש"ס ס"ל לפרש לברייתא דאפי' היתה הבהמה מעוברה לא קנה והיינו דמקשי על הא דקאמר אבל אם היתה עוברה וכו' וכבר רמזתי כזה בדיבור דלעיל ומכאן מבורר דין המוכר בטור סי' ר"ע בענין זה. וכמה שהביא הרא"ש בפ' הספינה להתוס' הכתובה בפ"ד דמכלתין המוכר שפחה לחבירו מכר כלים שעליה וכו' שפחה מעוברת אני מוכר לך מכר את הולד וכו' והביא הרי"ף ז"ל וגם הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ג הל' ז' וזהו דין אחר דסתם מכר לו גם השפחה וכא ללמדינו החילוק דאם א"ל שפחה מעוברת אני מוכר לך דדעתו על הולד ובין א"ל שפחה מניקה אני מוכר לך אין דעתו אלא שמכרה לו לחלבה וכדין המוזכר במתני' שם וכמה שהשוה אותו הרמב"ם שם ואין התוספתא זו סותרת לברייתא השנויה כאן דלא מכר לו אלא העוברים והוולדות ומטעם דדבר שלא בא לעולם הוא ואלו הקנה לו גוף השפחה לוולדות קנה כאמת וזה מבואר. וכן אין אנו מוכרחין לדייק מהתוס' דדוקא באמר לו שפחה מעוברת הא שפחה סתם לא מכר לו את הולד וכדדייק הרא"ש ולפיכך תמה שם וכתב עלה ולא מסתבר כלל אלא דבאמת גם אם מכר לו שפחה סתם מכר לו את הולד אבר תלד ומשום סיפא נקט לה דאם א"ל מניקה וכדלעיל. וכדין דבר שלא בא לעולם גם בזה אין דעת הרמב"ם ז"ל ללמוד מכאן כמו שלא למד דין משיכת הבהמה לקנות הכלים המוזכר בדיבור דלעיל ולפיכך סתם דבריו ברים פ' כ"ב ממכירה אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכו' הנו מה שתלד בהמה זו לפלוני. ולא כתב אפי' היתה מעוברת ואפשר דדעתו ז"ל במעוברת והוכר עוברה דקנה וכמו שפסק בפ"ז מהל' אישות הל' י"ז לענין קידושין וכבר רמזתי כזה בפ"ג דקידושין הל' ה' דגם בדין דקידושין סוגיא דהאי ש"ס התם אזלא כדעת החולקין בזה ע"ש:

מוכר לו שדה ומשייר לו מעשרות. כבר כתבתי מזה לעיל בפ' איזהו נשך הלכה ב' ד"ה ע"מ שהמעשרות שלי וע"ש:

מוכר לו חורבה ומשייר לו אוירה. כן פסק הטור סי' רי"ב וע' לקמן פ' המוכר את הבית הל' ב' דמכאן למד הרמב"ן ז"ל דמוכר את הבית וכתב לי עומק ורומא אפ"ה לא קנה לוקח העלייה הבנויה ע"ג דיומדין בהוא בהויר ואם נפלה חוזר ובונה אותה המוכר דקאמר הכא ומשייר לו אוירה וכיון שמשויר הוא אם נפלה חוזר ובונה אותה והביאו הטור והש"ע סי' רי"ד ועי"ש דעת הרמב"ם ז"ל בזה:

מהדא דכתיב ותקח המילדת וגו'. כבר כתבתי בעשרה יוחסין דבבבלי שם לא הביא מהמקרא ומשום דאיכא למימר דשאני התם שקשרה החוט והיתה לה סי' בו וכן הא דמייתי לה הכא אסמכתא בעלמא היא ועיקר הטעם כתב הר"ן ז"ל שם מפני שבעל הרוב אי אפשר בלאו הכי אלא לסמוך על שתיה והלכך כל שכא

עד א' ומכחישה אפי' לאחר בהעידה אינה נאמנת. ומצאתי בתוספתא דמכלתין בתחילת פרק שביעי' בהדיא כן. נאמנת חיה לומר זה יצא ראשון אימתי בזמן שאין שם ערער אבל יש שם ערער הרי זו אינה נאמנת:

שלשה שנים מעת לעת. פלוגתא דרב ובמואל גם התם בדף ל"ו ע"ב ואמרי' מאי ביניהו אמר אביי דקל נערה איכא ביניהו ופי' רשב"ם ז"ל דקל ילדה וכחורה דפחות מג' שנים שלימות טוענת ג' פעמים והכריע הרמב"ן ז"ל כפי' הזה מדהכא דאמר ג' שנים קציר וכו' אלמא לשמואל נמי ג' שנים בעינן אלא דאינן שלימות ולא כפי' ר"ת ז"ל ע"ש. ונראה דהיינו נמי דקאמר כך חלוקין בשני אליהו דמה שייך חלוקין כמאי דהוה אלא כל א' מתרץ הפסוק לפי דעתו דלמר ג' שנים דאמרי' בעלמא לאו דוקא שלימות והה"ד הכא ולמר ג' שנים דקרא שלימות היו והה"ד כאן ולר"ע עכ"פ ג' שנים בעינן ויהיב הש"ס לסימנא כדרך שחלוקין וכו' לומר דלא תטעה לבאית לדשמואל דלאו דוקא ג' שנים כפי האחר אלא כדכתיבי קראי ג' שנים אבל בחידושי הרמב"ן ז"ל מצאתי שכתב גבי מה דאמר התם לעיל לרבי ישמעאל ור"ע דכ"ע ניר לא הוי חזקה והכא פירא רבא ופירא זוטא איכא ביניהו וכירושלמי גרסינן כשם שחלוקין כאן כך חולקין בשני אליהו פירוש שהיו זורעין שדותיהן על דעת תבואה ולא היתה באה לכלל תבואה אלא לכלל שחת מתוך שלא היו גשמים יורדין לרבי ישמעאל לא הוית הזקה ולר"ע הוי חזקה אמר רבי חנינא שני ערלה ביניהן פירוש שהערל' פרי האסור לרבי ישמעאל דבעי פירא רבא לא הוית חזקה ולר"ע דאמר פירא זוטא נמי הוית חזקה ערלה נמי הוית חזקה דהא איכא פירא זוטא כגון עלין וקנוקנות וסמדר לדברי האומר שאינו פרי ומכאן אתה למד שמחלוקותם בדבר שלא הגיע נגמר ביבולו כך פי' לי רבינו נ"ע. אחר כך מצאתי מדרש האגדה בויקרא רבא בפרשת זכה בדורשין ויהי ימים ויהי דבר ה' אל אליהו בשנה השלישית לאמר רבי ברכיה רבי חלבו בשם רבי יוחנן ג' חדשים בראשונה וג' חדשים באחרונה ושנים עשר חדש באמצע הרי י"ח חדש ותרוגא אמר חדש אחד בראשונה וחדש אחד באחרונה וי"ב חדש באמצע הרי ארבעה עשר חדש ומזו האגדה אמרו בזה בירושלמי בשם שהן חלוקין כאן כך הם חלוקים ממש בשני אליהו לא כאשר מורי ז"ל המדרש הזה והולך לשוליא פי' אחר מפילפולו ואין הענין אלא כמו שכתבתי ומה שאמרו בירושלמי בדליכא זמורות אבל אבל זמורות כל שנה ושנה כשהגיע זמנן אכילה רבתי היא ואפילו לרבנן הוית חזקה עכ"ל. למדנו מדבריו ג"כ דהגי' שלפנינו מבוכבת כמה דברים להא דרבי חנינא בהלכה דלקמן וטעות המעתיקים היא ומקומה כאן אחר תיבות בשני אליהו וכמו שכתב הוא ז"ל. מיהו הא דפירש בעני ערלה דר"ל זמורות הולד לשיטתו דדעתו כדעת הראב"ד ז"ל לפרש הא דרב יהודה שם אכלה ערלה אינה חזקה

שנויי נוסחאות (פ"כ) א"ר חנינא שני ערלה ביניהון כל"ו ליתא כאן ואיתא לקמן ע"ב אחרי המלות „החירום שנו".

יפה תואר

בשם שחלוקין כאן כך חלוקין בשני אליהו. כתב בציון ירושלים ועיין רמב"ן בחידושיו מה שהביא בשם המדרש רבה ויקרא פרשה י"ט והובא במראה הפנים כאן ועי' יפה תואר מ"ש בזה וזה לשון היפה תואר ג' חדשים בראשון וכו' אי לא גמירי לה נראה דמסברא קאמר הכי דאי׳ הוו ג' שנים שלימות אפילו דבר ה' בשנה השלישית בראשית השנה א"א שיחיו ברעב ההוא שהרי היו ברעב לפחות שנתים שאפילו ירדו גשמים בתחילת השנה הג' וזרעו מיד לא יוכלו ליהנות ממנו עד זמן הקציר והוא לפחות ששה חדשים ובשנה הראשונה שלא ירדו גשמים אפילו יהיה להם מזון מהשנה הקודמת יספיק להם עד ניסן כי כן דרך העולם לאכול מן התבואה ישן עד ניסן שהוא זמן הקציר כדפירש רש"י גבי ועשת את התבואה לשלש השנים ומניסן עד סוף השנה וכל השנה הב' וששה חדשים של שנה השלישית הרי כ"ד חדש רעב ומכין דבשני אליהו לא הוה תבואה כלל כדאיתא בפרק המקבל איך אפשר שנתקיימו ברעב אבל השתא דלא הוו אלא י"ח חדש אפשר שלא היה הרעב רק י"ב חדש כי שלשה חדשים הראשונים היו קודם תשרי ומחשבי שנה דתשרי ר"ה לשנים ולשמיטים ומשנכנס תשרי נחשבה שנה שניה ואע"פ שלא זרעו באותה שנה אכלו מן התבואה ישן עד

ב"ב ט | ג"ן

עין משפט נר מצוה

יד
א מיי' פי"א מטוען ה"ב סמ"ג עשין לס טוש"ע חו"מ סי' קמג ס"א
טו
ב מיי' שם פ"ד ס"ע סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנו ס"ס

תורה אור

גמ' רב אמר *בשעת [א] החירום שנו (א"ר חנינה שני ערלה ביניהון). רב אמר *אין חזקה לבורח ולא מארץ לארץ שמואל אמר יש חזקה לבורח ויש חזקה מארץ לארץ. אמר רב נחמן בר רב יצחק קרייא מסייע למה דמר שמואל °ויתן לה המלך סריס אחד וגומר. אמר רבי לעזר ואפילו שתי אבטיניות כגון שלומי ונבירו והירדן מפסיק בנתיים ועומד שם ורואה אחד המחזיק בשדה ומחזיק בשלו אינה חזקה עד שתהא עמו באותה העיר ובאותה המדינה רב אמר עיקר חזקה הכנסת פירות. לא מודה רב במנכש ובמעדר. מודה רב במנכש ומעדר. מהו דאמר רב עיקר חזקה הכנסת פירות אלא שאם ראו אותו חורש וקוצר ומעמר ודש ובורר ולא ראוהו מכנים פירות אינה חזקה אלא הכנסת פירות. *רב אמר עיקר חליצה התרת רצועות. לא כן א"ר בא בשם רב יהודה רבי זריקן מטי בה בשם רב דברי חכמים חלצה ולא *רקקה רקקה ולא חלצה חליצתה פסולה עד תחלוץ ותרוק. מודה רב עד שתחלוץ ותרוק מהדא דאמר רב עיקר חליצה התרת רצועות. רבי יוסי בן חנינה שאל לרבי יוחנן ערר מהו שצריך ב"ד ר' יוסה בשם רבי יוחנן ערר אין צריך ב"ד. ואית דמרין ר' יוסי בן חנינה שאל לתלמידיו דרבי יוחנן ערר מהו שצריך ב"ד. רבי חייה בשם רבי יוחנן ערר צריך ב"ד שמואל אמר אפילו ערר עמו בפני פועלין ערך הוא *וצריך [ב] לעורר על כל שלשה שנים. גידול בר מניימין הוה ליה עובדא והוו דייניה חלקיה בר טובי ורב הונא וחייה בר רב. אמר לון חייה בר רב כן אמר אבא מכיון שערר עמו שלשה שנים הראשונות עוד אין צריך לעורר עליו. *ותני כן והיה אוכל שלו שש שנים ערר שלש שנים הראשונות אמר לו אתה מכרתה לי אתה נתתה לי מתנה אינה חזקה. מחמת טענה הראשונה הרי זו חזקה שכל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה. שמואל אמר *אם בזו אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום:

הלכה

(מלכים ב ח)

גמ' בשעת חירום שנו. הא דקתני עד שיהא עמו במדינה אחת דוקא בשעת חירום ומלחמה שאין השיירות מצויות אבל שלא בשעת חירום אין צריך שיהא במדינה אחת עמו דמחאה שלא בפניו הוי מחאה ואיבעי ליה להאי למימתי דחברא חברא אית ליה והא דקתני יהודה וגליל משום דאין השיירות מצויות מזו לזו וכשעת חירום דמי כדפרישית במתני': אין חזקה לבורח. אין מחזיקין בנכסי בורח שלא היה יכול למחות דמתיירא פן יודע מקומו שנחבא שם: ולא מארץ לארץ. וכגון שאין השיירות מצויות מארץ זו לאחרת כדאמר רב לעיל: יש חזקה לבורח. דעכ"פ היה לו למחות בפני שנים ואע"פ שלא יגידו לזה או שלא יוכלו לבא לשם דקסבר מחאה שלא בפניו הויא מחאה: קרייא. המקרא הזה מסייע למה דאמר שמואל דמחזיקין בנכסי בורח: ויתן לה המלך סריס אחד לאמר השב את כל אשר לה וגו'. גבי שונמית כתיב במלכים והנה האשה אשר החיה את בנה צועקת אל המלך על ביתה ועל שדה וגו' ובארץ פלשתים היתה שבע שנים שברחה מפני הרעב כדכתי' התם ומדהוצרך המלך לצוות להשיב את כל אשר לה ש"מ דמחזיקין בנכסי בורח ולא היתה יכולת בידה להוציא מיד המחזיקין בדין ועל כן צעקה אל המלך וצוה להוציא מידם: שתי אבטוניות. שתי אפרכיות כמו אלו המקומות שלומי ונבירו שהן סמוכות זו לזו והירדן מפסיק ביניהם ואינם מצוין לבא מזו לזו: עיקר החזקה הכנסת פירות. צריך שיעידו שהיו רואין אותו מכנים פירותיו לביתו דעיקר החזקה שיהא נהנה מהשדה שמחזיק בה. וגרסינן להא בפ' מצות חליצה הלכה א' ואגב מייתי להא דלקמן: לא מודה רב במנכש ומעדר. קס"ד דרב סבירא ליה בהכנסת פירות לחוד סגי ופריך וכי לא מודה רב שצריך שיראוהו עושה מלאכה ומתעסק בעבודת הקרקע באלו השנים שהחזיק בה: מהו דאמר רב וכו'. הא דאמר רב עיקר החזקה הכנסת פירות הכי קאמר אפי' אם ראו אותו מתעסק בעבודת הקרקע אינה חזקה עד שיראו ג"כ שהכנים פירות דתרווייהו בעינן: עיקר חלילה התרת רלועות. קס"ד דחלילה היא דמעכבת קאמר ותו לא ופריך והא רב קאמר בשם חכמים עד שתחלוץ ותרוק: מודה רב וכו'. והתם הגמרא מתישבת ביותר. אף על גב דאמר רב עד שתחלוץ ותרוק מודה רב עיקר חלילה התרת הרלועות וכלומר ולאי תרתי בעינן אלא דבחלילה קאמר דעיקר חלילה התרת הרלועות הוא ולא בעי עד שתשמט היא המנעל מעל רגלו: ערר. העירעור מה שהמערער מוחה בהמחזיק מהו שיהא צריך למחות בפני ב"ד דוקא: אין צריך ב"ד. אלא אם מחה בפני שנים הויא מחאה: אפילו ערער עמו בפני פועלין. שלו ערער הוא וכלומר דאף דהפועלין שלו לא יגידו לו אפ"ה הויא מחאה דחברא חברא אית ליה: וצריך לעוררו על כל שלש שנים. בעיא היא אם זה היה בידו השדה שנים הרבה אם צריך למחות בידו בכל שלש שנים או במיחה בשלשה שנים הראשונים שוב אין צריך למחות וקאמר הש"ס דמהאי עובדא פשטי' לה דאין צריך: הוה ליה עובדא. שהחזיק א' בשלו ומיחה בראשונה ושוב לא מיחה והיו הב"ד שלו ר' חלקיה וכו' ואמר כן אמר אבא רב שאין צריך למחות ולחזור ולמחות: ותני. תוספתא פ"ב כן: אתה מכרתה לי. הכי גרסינן בתוספתא וערער עליו שלש שנים הראשונות ובאחרונה אמר לו אתה מכרתה לי ואתה נתת לי במתנה אם מחמת טענה הראשונה אינה חזקה שכל חזקה וכו' כלומר באחרונה אחר שערער זה בתחלה והשיב לו שלא אמר לי דבר מעולם או כה"ג טענה דלאו כלום היא ואע"פ שבאחרונה השיב לו אתה מכרת לי ולא השיב כבתחילה אע"פ כן לא הויא חזקה דמחמת טענה ראשונה היא ואותה טענה לא היה טענה והכי מסיים לה בתוספתא שכל טענה שמקלתה בטלה כולה בטלה. והכא הגי' משובשת במקלת. וה"מ מיהת דמכיון שערער בראשונה וזה לא היה לו טענה שוב אין יכול לומר באחרונה אתה מכרת לי ואף על פי שבג' אחרונות לא מיחה בו: אם בזו. אם הנחנו נוהגין כזאת ואין חוקרין יותר בדין אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום שלא לשאול מהם בספק זה ולהגזים הדבר אמר כן. ודוגמתו בריש איזה נשך:

הלכה

כ"כ לא
שם ע"ב
(יבמות פי"ב)
ע' יבמות קד
שם לא ע'
(תוספ' פ"ב)
(ב"מ פ"ס)

מסורת הש"ס

מראה הפנים

חזקה ובכתובות דף ס' קאמר עבד רב יהודה עובדא בתכילי זמורות רב יהודה לטעמי' דאמר אכלה ערלה ה"ז חזקה ומחלקי בין זמורות לפירות אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן שכתב בפי"ב מטוען הל' י"ב אכלה ערלה וכו' אף ע"פ שנהנה בעבירה ה"ז חזקה וגירסתו בגמרא כגי' הרי"ף ור"ח ז"ל:

אמר ר' חנינה שני ערלה ביניהון. אין כאן מקומו וגרסי' לעיל סוף הלכה ב' כמו שנתבאר בדיבור דלעיל והפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע קאי וע"ש:

אין חזקה לבורח ולא מארץ לארץ. פלוגתייהו דרב ושמואל בדין בורח ע"כ גם נבורח מחמת ממון מיתפרשא דהא מייתי ראיה לשמואל מקרא דשונמית והיא לא ברחה מחמת מרדין שנאמר בה שהיתה יריאה למחות ואין הטעם אלא מפני שברח מן הארץ לא היה יכול למחות והכי מיתפרשא פלוגתייהו התם דף ל"ח ע"ב ורבא הכריע שם לחלק בין מחמת ממון למחמת מרדין וכדפסקו הפוסקים כוותיה ואתיא שפיר שהאי קרא דשונמית לפי המסקנא ובדין מארץ לארץ כבר פירשתי בפנים דלא תיקשי דברי רב אהדדי מהא דלעיל:

רב אמר עיקר חזקה הכנסת פירות. הרמב"ן ז"ל בחידושיו רצה ללמוד מכאן בהא דאמרו התם דף ל"ו גיר אינו חזקה היינו שאף ימים שחרש אין עולין לו וכבר כתיב עליו הטור בסי' קמ"א. ולדידי ל"ע בדעתו ז"ל דמה ראיה איכא מדהכא הא בהדיא קאמר מודה רב במנכש ומעדר וכו' אלמא דה"ק דתרווייהו בעינן דאם עשה בה בדבר שלא נהנה אכתי לא הויא חזקה עד שיהנה ממנה לבסוף וכיון דנהנה חזקתו חזקה ושניו מבטה בנכנס להוכח דהל"ס לעניו מאי מודה רב במנכש ומעדר ומה שכתב שם וה"נ משמע כהדיא לקמן בפרקין וכו' גם משם אין ראיה מוכרחת כ"כ ואין להאריך. וכן דעת הרמב"ם ז"ל כדעת רוב הפוסקים דאם נהנה הוא לבסוף מונין לו משעה שהתחיל לחרוש בה כדנראה מדבריו בפרק י"ב מטוען הלכה ט' ע"ש. ובדין דחליצה כבר נתבאר בחיבורי שם במקומו:

אפילו ערר עמו בפני פועלין ערר הוא. כן המסקנא לדינא דאפילו מיחה בפני שנים שאין יכולין לומר לו הויא מחאה וכן הוא גוונא דהכא דאף דמסתמא הפועלין שלו אין מודיעין אותו מ"מ יודיעו לאחרים ותברא חברא אית ליה עד שילוה להם אל תגלותו דבר זה מפיכם כדכתב הרמב"ם בפי"א שם הלכה ו' ואתיא כשמואל דהכא כדרב דהתם ולמאי דאמר רב יהודה משמיה דשמואל התם יש לפרשו כעין דהכא:

גידול בר מניימין הוה ליה עובדא וכו'. והכי איתא גם התם דף ל"ט ע"ב האי עובדא וא"ל חייא בר רב כיון שמיחה שנה ראשונה שוב אין צריך למחות. ומשמע דא"צ למחות כלל כדמשמע מדהכא כדמייתי ראיה מהתוספתא אבל הרשב"ם ז"ל פירש שם דה"ק שוב אין צריך למחות בהני ג' אבל בסוף ג' צריך למחות וכר"ל משום בר קפרא לקמן שם וכן מסקנת הפוסקים דבסוף כל ג' שנים צריך למחות. וראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל שהביא להא דהכא וגרים שם הגירסא נכונה כמה שהגהתי בפנים לפי התוספתא. ותני כן היה אוכל שש שנים ערר עמו ג' ראשונות א"ל אתה מכרתו לי אתה נתת לי אינה חזקה שמע שמואל וכו' וכתב הוא ז"ל ובמעט מהך גמ' דבני מערבא דאינו צריך למחות לעולם קאמר. ופי' שם בתוספתא ב' פירושים ואין להאריך בשכבר פירשתי' בפנים. ובענין עיקר הדין י"ל דגם מסקנת האי תלמודא ס"ל הכי והיינו דקאמר

שנויי נוסחאות (פכ"ד) יוסי בד"ו יסי. (פכ"ז) שלשה בד"ו שלש. (פכ"א) שלשה בד"ו שלש. (פכ"ו) בזו בד"ו כזו.

יפה תואר

נים כמנהג העולם ומניסן ואילך התחילה הרעב וכשירדו גשמים בשנה הג' לשלשה חדשים זרעו וקצרו בניסן והכלו נמלא שלא היה רעב אלא מניסן עד ניסן וזמן זה אפשר לחיות בדוחק מאיזה שארית שנשאר מהשנים הקודמת ואם תאמר לימא חדש בראשונה וחדש באחרונה דחדש בשנה חשיב שנה לר"א כדאיתא בפרק קמא דר"ה השנה וכ"ש לר"מ דאמר יום אחד בשנה חשיב שנה והכי איתא באסתר רבתי ומכל מקום צריכין אנו ליישב גירסתינו יש לומר

היה שלא מן הדין אלא בחוזק יד מהמלך ואיפכא מוכח. שמע מינה בתשו' מ

חתם סופר

שמואל אמר יש חזקה לבורח וכו', קרייא מסייעה ויתן לה המלך סריס א' וגו'. עיין פ"מ מדהחזיר לה ע"י מלך משמע דע"י סנהדרין לא היה משיבים לה משום שכבר הוחזקו המחזיקים ומייתי ליה רשב"ם ב"ב נ"ה ע"ב ע"ש. ולנע"ג על רשב"א בתשובה סי' אל"ף קנ"ה שהוכיח נגד הסוברים דאין הגזלן צריך להחזיר הפירות שאכל שהרי מקרא מלא הוא השב לה כל תבואת הארץ וכן כתב הה"מ פ"ט מגזילה ואבידה ומביאו ב"י בח"מ סי' קע"ג. ולהירושלמי הנ"ל איך מייתי רשב"א ראיה מהכא שהכל בתשו' מבי"ט ח"ב בשניות סי' כ"ז דף קי"א ע"ג שכתב דהאולקים על רשב"א סבירא

גליון אפרים

ותני כן היה אוכל שדה שש שנים וערר עמו ג' שנים ראשונות ובאחרונה א"ל אתה מכרת לי אתה נתתו לי במתנה אם מחמת טענה ראשונה ערער אינה חזקה שמע שמואל ואמר אם מזו אין אנו מניחין לגדולי א"י כלום. כן גורס הרמב"ן במלחמות. ומפרש שגדולי א"י אינם נזהרין בשמרותיהם אלא ג' שנים אחר המחאה ואם אתה אומר שוב א"צ למחות לעולם לא שבקת חיי לכולהו עתירי דא"י. ועיין בב"מ ריש פ"ה שם הבאתי מהרמב"ן שפירש שם כן:

מסורת הש"ס

ב"ב כח ע"ב

שם כג ע"א

(כתובות פ"ב) כתובות טו פ"ב

הלכה ד מתני'

*כל [א] חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה כיצד אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי שלא אמר לי אדם דבר אינה חזקה אתה מכרתה לי אתה נתתה לי במתנה הרי זו *חזקה [ב] והבא משום ירושה אינו צריך טענה: **גמ'** וצריך חזקה. *תמן תנינן מודה *רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו וכו' כהדא ראובן אוכל שדה בחזקת שהיא שלו והביא שמעון עדים שמת אביו מתוכה מפקין לה מראובן ויהבין לשמעון. אלא הלך ראובן והביא עדים שלא מת אביו מתוכה. אמר רב נחמן בר יעקב אנא אפיקתיה מראובן אנא מחזרנה ליה. רב אמר כשנתתה על פי בית דין נתתה מיכן והילך המוציא מחבירו עליו הראייה. [ג]מי מודיע א"ר בא עידי מיתה מודיעין. הגע עצמך שאין העדים יודעין אמר רבי יוסי לעולם השדה בחזקת בעליה מיכן והילך המוציא מחבירו עליו הראייה:

הלכה ה מתני'

[ג] השותפין [ד] והאריסין [ה] והאפיטרופין אין להן חזקה אין [ו] לאיש חזקה בניכסי אשתו ולא לאשה בניכסי בעלה ולא [ז] לאב בניכסי הבן ולא לבן בניכסי האב במה דברים אמורים במחזיק אבל

הלכה ד מתני' כל חזקה שאין עמה טענה. שיטעון למה הוא מחזיק בשל חבירו אינה חזקה: והבא משום ירושה. שהחזיק בה שלש שנים מכח ירושת אביו אין צריך טענה לברר איך באה ליד אביו ומיהו ראיה בעי שראו לאביו שהיה דר בו יום אחד: **גמ'** וצריך חזקה. כלומר אע"ג דטענה א"צ היורש חזקה ג' שנים מיהת צריך הוא: תמן תנינן. בפ"ב דכתובות הלכה ב' ואיתא להאי סוגיא שם וביותר ביאור והכא מייתי לה לדין דהבא משום ירושה דאיירינן ביה ובמקצת מסוגיא דהתם: מודה ר' יהושע. לחכמים דהאי מגו אמרינן באומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים שהיא של אביו והוא אומר לקחתיה ממנו אינו נאמן וקאמר התם. בשלא אכלה שני חזקה. הא דקתני אם יש עדים שהיא של אביו אינו נאמן בשלא אכל זה עדיין שני חזקה אבל אם אכלה שני חזקה נאמן לומר לקחתיה ממנו. בשלא מת אביו מתוכה. והא דאמרינן אם אכלה שני חזקה נאמן דוקא שאין העדים מעידין אלא שהיתה של אביו של המערער ואינם יודעים אם מת מתוכה אבל אם הם מעידין שמת אביו מתוכה שבשעת מיתתו עדיין היתה מוחזקת שהיא של אביו של זה אין חזקתו של זה כלום שהרי הוכחש הוא במה שאומר לקחתיה מאביך. ועלה קאמר התם כהדא ראובן וכו' דמפקין לה מראובן המחזיק ויהבין ליה לשמעון משום שיש לו עדים שמת אביו מתוכה וממי לקח שהרי לא טען לקחתיה ממך: אלא. בעיא היא כלומר אלא הא הוא דמספקא לן: הלך ראובן. וחזר והביא עדים שלא מת אביו של

תמן תנינן מודה ר' יהושע באומר לחבירו כו' ראובן אוכל שדה בחזקת שהוא שלו. והביא שמעון עדים שמת אביו מתוכה מפקינן לה מראובן ויהבינן לשמעון פי' דשמעון הביא עדים שעה אחת קודם מיתת אביו הי' השדה ביד אביו וכההיא דבר חמוה דר' ירמי' פרק גלי' כו' במס' ב"ק דף קי"ב וכטו"ע חו"מ סי' קמ"ע ס"ג דאפילו החזיק כל ג' שנים בחיי האב אך בעת מיתת האב היתה שעה אחת ברשות האב ומת מתוכה אין חזקתו חזקה חזר ראובן והביא עדים שלא מת אביו מתוכה ס"ל לרב נחמן בר יעקב דהשתא חוזר לראובן כמו אלו הי' בשעה הראשונה ב' כתי עדים כת אחת אומרת שלא מת אביו מתוכה. וכת אחת אומרת שמת מתוכה דהוי מוקמינן בחזקת ראובן ה"נ אפילו השתא דיצאה מת"י לת"י שמעון כשיש ב' כתי עדים הרי הוא בחזקת ראובן. ורב ס"ל כיון שיצאה מת"י ראובן לת"י שמעון הוי השתא ראובן המוציא ותרי לגבי תרי הרי השדה בחזקת שמעון דהממו"ח עליו הראיה. וכמס' כתובות פ"ב מסיק הגמ' דלכו"ע אי מעיקרא הראשונה שנים אומרים מת אביו מתוכה ושנים אומרים לא מת אביו מתוכה שהשדה בחזקת ראובן ולא נחלקו אלא לאחר שיצאה לרשות שמעון דלרב נחמן בר יעקב מחזירין לי' לראובן ולרב הוי כעת ראובן הממוע"ה: **מי** מודע זה לא שייך הכא אלא אגב גררא דקאמר השדה בחזקת בעלי' קיימא והממע"ה מייתי להאי דגרסינן נמי השדה בחזקת בעלי' קיימא והמוציא מחבירו עליו הראיה כדרך הש"ס הזה ובפרט בסדר הזה והאי ענין מפורש היא במס' קידושין בירושלמי פ"ק ה"ה חד בר נש מי דמיך אמר יהבון כל נכסי לפלוני הזר ואמר כתבו ותנו ר"א ורבי שמעון בר יקום ועגון עובדא קומי ר' יוחנן אמר אם אמר לזכותו ד"ה זכה ואם לזכותו בכתב פ"ע מודי שאין אדם מזכה בכתב לאחר מיתה מי מודיע תיפתר שהיו שם עדים יודעים ר"ל העדים שהיו בשעת מיתה שאמר לפניהם. הגע עצמך שאין שם עדים יודעים. אמר ר' יוסי לעולם השדה בחזקת בעלי' ומוציא מחבירו עליו הראיה ע"כ לשון הגמ' במס' קידושין פ"ק ה"ה ונסיב אגב גררא הכא כדרך הש"ס הזה וז"ב כשמש להרגילין בש"ס הזה. וכן לקמן בה"ו אר"ז עד זומם אינו נפסל בב"ד ושם הרגיש הפ"מ ז"ל דשייך למס' ב"ק עיי"ש ולא הבנתי מדוע לא כתבו כן הפ"מ ז"ל והגיון ירושלמי ז"ל והגו"י ז"ל:

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פי"ד מהל' טוען ונטען הי"ב סמ"ג עשין לט טוש"ע חו"מ סי' קמו ס"ט

יז
ב מיי' שם הל' יג טוש"ע שם ס"י

יח
ג מיי' שם פי"ב ה"א טוש"ע שם סי' קמט ס"א

יט
ד מיי' שם טוש"ע שם סכ"ה

כ
ה מיי' שם טוש"ע שם ס"ט

כא
ו מיי' שם טוש"ע שם ס"ט

כב
ז מיי' שם טוש"ע שם ס ג וק"ו

ר"ל

שמעון מתוכה והכחישו עדי שמעון מהו: אנא אפיקתיה מראובן. בתחילה ואנא מחזרנא ליה השתא דאוקי תרי לבהדי תרי ומחזיקין אותה לרשות המחזיק שהיתה בידו: רב. פליג וס"ל דחיישינן לזלותא דבי דינא וכשנתתה לשמעון ע"פ ב"ד נתתה לפיכך מכאן ואילך כשחזר זה והביא עדים לא כלום הוא דהמוציא מחבירו וכו' וכלומר דהדרינן להאי דינא לכל דאלים גבר וכל המתגבר יהיה בידו ואידך הוי המוציא מחבירו עליו הראיה וכדמסיק: מי מודיע. דקס"ד דהמוציא מחבירו דקאמר שצריך זה עכשיו להביא ראיה לחזור ולהכחיש עדי ראובן וקרי ליה לשמעון המוציא מפני שבחזקת ראובן היתה בתחלה והשתא דאוקי תרי לבהדי תרי חזר הדין לכבתחילה ומי מודיע עכשיו לזה: עדי מיתה מודיעין. צריך שמעון לחזור ולהביא עדים אחרים שיעידו שמת אביו מתוכה: הגע עצמך. שאין כאן עדים יותר היודעין מזה: אמר ר' יוסי. לא היא אלא דהכי אמרינן לעולם השדה בחזקת בעליה וכדפרישית דביד מי שהיא עכשיו בחזקתו היא ואם גבר זה וירד בתוכה ה"ז בחזקתו והוי אידך המוציא מחבירו אבל אין אחר יכול לתקוף ולירד לתוכה:

הלכה ה מתני' השותפין. שיש להן קרקע בשותפות ואכל אחד מהן שלש שנים כל הפירות אינה חזקה ודוקא בקרקע שאין בה דין חלוקה אבל אם יש בה דין חלוקה ואכלה אחד מהן ג' שנים הוי חזקה: והאריסין. שיורדין לקרקע למחצה לשליש ולרביע ואכל כל הפירות ג' שנים אינה חזקה ודוקא באריסי בתי אבות שהיה אריס לאביו של בעל השדה או לאנשי משפחתו של אלו אין הבעלים ממחין בידם אבל אריס שהורידו בעל השדה בעצמו בתחלה ואכל כל הפירות שלש שנים יש לו חזקה: והאפיטרופוס. שהוא אפיטרופוס על ביתו או על שדה זו ומשתמש ברשות אין לו חזקה: אין לאיש חזקה בנכסי אשתו. ואפילו כתב לה בעודה ארוסה דין ודברים אין לי בנכסייך ולא בפירותיהן דהשתא אינו אוכל פירות מן הדין ואח"כ הביא ראיה שאכל פירות שלש שנים לא הוי חזקה דדרך האשה להניח לבעלה שיאכל פירות נכסיה ואפילו אין לו לאכול מן הדין: ולא לאשה בנכסי בעלה. ואפילו ייחד לה קרקע למזונותיה ואכלה פירות משדה אחרת של בעלה שלש שנים לא הוי חזקה דדרך האיש להניח לאשתו שתאכל בנכסיו אפילו אין לה זכות בהן: ולא לאב וכו'. כל זמן שהבן סומך על שלחן אביו ולא פירשו זה מזה אין להם חזקה זה על זה: במה דברים אמורים. כל חזקות הללו דאינן חזקה: במחזיק. כלומר בענין חזקה דאמרינן בה שיש לנגדה טענה שזה טוען גזולה היא בידך: אבל

מראה הפנים

דקאמר שמואל אם מזו אין אנו מניחין לגדולי א"י כלום וכלומר דעדיין הדבר שקול הוא וצריכין לשאול גדולי א"י מה יאמרו בדין הזה משום דס"ל דבאמת צריך למחות בסוף כל שלש שנים ולפ"ז יש לפרש ג"כ הא דלעיל כניותא וצריך לעוררו על כל שלש שנים דלדינא קאמר דצריך הוא למחות בסוף כל שלש שנים ודברי שמואל דלעיל סן דבריו דכאן ופליג על הא דקאמר חייא בר רב שכה:

בהדא ראובן אוכל שדה וכו'. סוגיא זו ביארתי היטב לדינא בכתובות ומה שהביאו הרמב"ן והר"ן ז"ל ראיה מהתם לשיטתם אבל הכריעו להלכה כפי' הרשב"ם ז"ל. ומהכא מבוארת המסקנא כמבואר בפנים וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מטוען הלכה ד' ע"ש:

השותפין והאריסין. וכנוסחת הבבלי האומנין והשותפין. וכתב הרשב"ם ז"ל וכסדר משנת רבינו גרסם ז"ל ה"ג השותפין וכו' אבל אומנין לא קתני ונתן הוא ז"ל טעם לגי' ר"ג והיא גי' דהאי ש"ס דמסקינן בגמרא דכ"ע יש שותף שאין לו חזקה וא"כ כ"ש אומן, ולפי מה דאמרו כאן בגמרא ומיהו מייתי תחותיה האומנין וכו' לא שייך האי טעמא דשמואל הוא דסבר לה דיש שותף שאין לו חזקה ואפ"ה מתני לאומנין במתני' והרבה דברים נשנו במשנה ולא סמיך התנא אלא שכן. אבל עיקר הטעם הוא להאי נוסחא דס"ל סתם אומן במטלטלין הוא דאיירי ואינו דומה לאחרי דינים השנוים במשנה דבחזקת שלשה שנים איירי ושמואל ס"ל דמשכחת לה באומנין הבונין לאיזה בנין או שמתקנין להשדה וכדעת הרמב"ם ז"ל ופירושו בפ"ג מטוען

ציון ירושלים [ב]מי מודיע אמר ר' בא עידי מיתה מודיעין כ' עפ"מ שנדחק ומלבד שדוחק אני תמה דאף אם יביאו עוד עדים תרי כמאה. ולפענ"ד נראה שדבר ברור דכוונת הירושלמי הוא דעדים הראשונים שאמרו דמת מתוכו. שם הם המודיעים וע"ז ש"ל דכיון דהם עדים שמת מתוכה אבל אין העדים יודעים אם בדין כי' או שמא מכר לאחר וכדומה וע"ז אמר כיון דהשדה בחזקת בעלי' האחר צריך לברר:

ש"וויי נסחאות (בי"מ) **אלא הלך ראובן** (כתובות פ"ב ה"ב) שנוסחא **חזר ראובן**.

יפה תואר

לומר דאה"נ אלא מכיון דאפשר לחיות ברעב שנה א' קאמר הכי דאין אנו מוכרחים לומר בציר מהכי א"נ משום דאליהו קאמר כי אם יהיה השנים האלה טל ומטר ולפחות תרתי שנים קאמר אי הוי בציר מהכי מהרהרי בתריה דשנים לא משמע להו אינשי הכי אבל כיון דהוו י"ח חדשים דהוי רוב שנתים רובא דמינכר משמע להו לאינשי שפיר שנתים ·עכ"ל היפ"ת: [הנה המעיין במראה הפנים במה שהעתיק דברי הרמב"ן מויקרא רבה יראה שגירסת הרמב"ן בויק"ר היתה שלימה יותר מכפי שהיא אצלנו כי מה שהעתיק הרמב"ן ותרוגא אכ"ר חדש אחד בראשונה וחדש אחד באחרונה וי"ב באמצע הרי ארבעה עשר חודש דבר זה חסר בויק"ר ובילקוט מצורע ובילקוט מלכים אמנם באסתר רבה פ"ב שם הגירסא חדש אחד כו' הרי ארבעה עשר חדשים ועיין שם בחדושי הרש"ש באסתר רבה וב שמטותיו לויק"ר ובאמת שנ"ל במדרש ויק"ר גם כמו שהיא באסתר רבה כמו שהביא הרמב"ן בחידושיו]:

חתם סופר

סבירא להו דהך קרא מדינא דמלכותא בעלמא הוא והיינו כמו שכתבתי אבל לא שת נבו לתרץ הרשב"א דהא ע"כ דינא דמלכותא בעלמא הוה דהרי מחזיקים בנכסי בורח. ע"כ נ"ל דסבירא ליה דלא הוה שלא מן הדין ולא הוה משתבח קרא במה שנעשה על ידי סיבוב אלישע שיהיה עול ואין סקב"ה מביא תקלה וכו'. בשגם יש לדקדק אות' אנשים שהחזיקו באיזה טענה החזיקו כי לא פורש שטענו לקוח הוא בידינו. וכ"ל יען אמר גחזי לאלישע אבל בן אין לה ואישה זקן משמע שהיתה מתיאשת מהיות לה בן ממנו וכן נראה מתוך דבריה באמרה אל תכזב בשפחתך יראה שהיה קל בעיניה להאמין

עין משפט
נר מצוה

כג
א מיי' פ"ג מהל' זכיה הל' א ופ"א מהל' מכירה ה"ח סמ"ג עשין פד ופב טוש"ע חו"מ סי' קלב ס"א וסי' רמא ס"א

כד
ב מיי' פ"ב מהל' נכסים ה"א וע' בשכנות וכמ"מ ובטוא"ח סי' קעג בשם תשובת הרא"ש ופ"א מהל' מכירה ה"ח סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קלב שם וסי' קנז ס"ב

כה
ג מיי' פ"ב מהל' זכיה הל' א ג ופ"א מהל' מכירה ה"ח סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קלב ס"א וסי' ערה סעיף יב

כו
ד מיי' פ"י מגזילה ה"ז סמ"ג עשין עג טוש"ע שם סי' בשם ס"ה

כז
ה טוש"ע שם סי' קלא ס"א

כח
ו מיי' פ"ד מטוען הל' ג סמ"ג עשין לס טוש"ע שם סי' קנב ס"א

כט
ז טוש"ע שם סי' קלב ס"ס

משנה

אבל בנותן מתנה והאחין שחלקו והמחזיק בנכסי *הגר נעל גדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה:

גמרא

גמ' שותף שמואל אמר לית *כן שותף. שותף אין לו חזקה. לא כן אמר שמואל שותף שירד ונטע כנוטע ברשות. הן דתימר שותף שירד ונטע כנוטע ברשות באותו שעומד שם והן דתימר כי שותף אין לו חזקה בשאינו עומד שם. מהו מייתי תחותיה האומנין והגוזלין אין להן חזקה. *ראה עבדו אל האומ' וכליו אל הכובס אמר לו תן לי עבדי תן לי כיליי אמר לו אתה נתתו לי במתנה אתה מכרתו לי אינה חזקה אתה אמרת לי למוכרו לי אתה אמרת ליתנו לי מתנה הרי זו חזקה: האריסים. רב הונא אמר באריס לעולם אבל באריס לשעה יש לו חזקה רבי יוחנן וריש לקיש תריהון מרין אפי' באריס לשעה אין לו חזקה דנימר נחת רוחיה מיניה ושבקי'. תמן אמרין אריס אין לו *חזקה בן אריס יש לו חזקה רבי יוחנן ור"ל אמרין אף אריס ובן אריס אין לו חזקה דנימר נחת רוחי' מאבוי ושבק בריה. דמר ר"י *אריס שהוריד אריס אין לו חזקה שדרך אריס להוריד אריס. אבל אדם שמפקח על ניכסי אשתו יש לו חזקה שדרך הבעלים לפקח על ניכסי נשותיהן: אין לאיש חזקה *בניכסי אשתו. בחיי אשתו אבל אחר מיתתה יש לו חזקה: ולא לאשה בניכסי בעלה. בחייו אבל לאחר מותו יש לו חזקה: ולא לבן בניכסי האב. בחייו אבל לאחר מיתת האב יש לו חזקה: ולא לאב בניכסי הבן. בחייו אבל לאחר מיתת הבן יש לו חזקה. רב אמר בפוחת מעשרה או מוסיף על עשרה. שמואל אמר *אפילו פרץ מקום שאינו ראוי לפרוץ וגדר מקום שאינו ראוי לגדור הרי זה חזקה והתני המוכר לחבירו ונתעצל לוקח ולא החזיק בה וירד המוכר והחזיק בה ביטלה

פני משה

אבל. בענין חזקה שהיא לקנין כגון בנותן מתנה או שמוכר לו וא"ל לך חזק וקני וכן כל הני דאמרינן לעיל במתני' דאין להם חזקה משהחזיקו כשאר מקבלי מתנה קנה ואין הנותן יכול לחזור בו והאשה שנתנה או מכרה לבעלה מנכסי מלוג שלה מבהחזיק הבעל בהן קנה והיא יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי דדוקא בשדה שכתב לה בכתובתה להיות דעתה סומכת עליה יותר משאר נכסים שלו המשועבדין לה לכתובתה או שייחד לה קרקע אחת לכתובתה אחר הנשואין להיות לה לאפותיקי או בקרקע שהכניסה לו שום משלה וכתבו בכתובה שהוא מקבל שויה בדמים והן נקראין נכסי צאן ברזל באלו אמרינן שאין המכר והמתנה לבעלה כלום שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי מפני שיש לבעלה שייכות בהן אבל בנכסי מלוג שלה שאין להבעל שייכות בעיקרן של הנכסים אינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. וכן האיש שמכר לאשתו מנכסיו אם לא היו המעות טמונים אלא המכר קיים ועיקר הנכסים להאשה והבעל אוכל פירות ואם היו אותן המעות שקנתה בהן טמונים אלא המכר בטל דיכול הוא לומר לגלויי זוזי הוא דבעינא: והאחין שחלקו. והחזיק אחד מהן בחלקו אין יכולין לחזור: והמחזיק בנכסי הגר. שמת ואין לו יורשין וכל הקודם להחזיק בנכסיו זכה: נעל. שעשה דלת או גדר בה או שפרץ בה פרצה אפילו כל שהוא כל שהועיל איזה דבר בה הרי זה חזקה:

גמ' שמואל אמר לית כאן שותף. לא גרסי' במתני' כאן שותף: שותף אין לו חזקה. בתמיה אמאי לא יהי' לשותף דין חזקה וכדמפרש ואזיל לקמיה: לא כן. ופריך הש"ס דלא כן אמר שמואל שותף שירד ונטע כנוטע ברשות חבירו הוא אלמא דס"ל דאין לשותף חזקה אלא דהוי כשאר אריס שיורד ברשות: הן דתימר. ומשני הא דשמעינן לשמואל דאמר כיורד ברשות הוא ואין לו טענת חזקה: באותו שעומד שם. שחבירו ג"כ עומד שם וכל אחד משתמש בחלקו שהוא עומד בה לפי שדרך השותפין הוא להשתמש זה בחציה זו של שדה וזה בחציה האחרת בשלשה או ארבעה שנים ואח"כ מחליפין את של זה לזה וחוזר ומשתמש כל אחד בחצי שנשתמש בה חבירו כל כך שנים ולפיכך אין להן טענת חזקה זה על זה שכן דרך השותפין: והן דתימר כי שותף אין לו חזקה. והא דמתמה שמואל ואמר וכי שותף אין לו חזקה ואמאי לא יוכל לטעון טענת חזקה אם הניח לו חבירו להשתמש לבדו שלשה שנים: בשאינו עומד שם. מיירי כלומר באותו החלק האחר שאין חבירו עומד בה להשתמש כמו זה אלא שהניחו להשתמש בכולה דכיון שהחזיק זה ג' שנים בכל השדה אמרינן דמכר לו את חלקו והלכך הויא חזקה: מהו מייתי תחותיה. מה מייתי שמואל למיתני במתני' במקום שותף דלא תני ליה: האומנין והגזלנין. הני הוא דגרים להו במתני' דאין להן חזקה. האומן כגון שנתן לו לבנות בקרקע או לתקן בה ועמד בה שנים רבות כל זמן שהוא עוסק בה אין לו טענת חזקה וכן הגזלן אין לו חזקה לעולם ואפי' הביא ראיה שהודו הבעלים בפני עדים שמכר לו את השדה אינו כלום שמפני היראה הודו לו: ראה עבדו אצל האומן. ואומר שנתן לו ללמדו איזה אומנות וכיוצא בזה: אתה אמרת לי למוכרו. וכגון שלא ראה אצל האומן אלא ביד אחר ואומר שלקחה מן האומן והאומן טוען אתה אמרת לי למוכרו או ליתנו במתנה כאמן: באריס לעולם. שהוא אריסו בכל השנים והילכך אין לו חזקה: אבל באריס לשעה. שלא הורידו אלא לפי שעה לזמן מועט: יש לו חזקה. כשנתעכב בה שלש שנים דהא מתחילה לא ירד ברשות אלא לפי שעה ולא היה לו לבעל השדה להניחו בה זמן כל כך: דנימא נחת רוח מיניה ושבקיה. שיכול בעל השדה לומר שהיה לו נחת רוח ממנו ולפיכך הניחו שנים רבות ואע"פ שבתחלה לא הורידו אלא לפי שעה: תמן. בבבל אמרין דדוקא האריס עצמו שהוא רגיל בו אין לו טענת חזקה אבל בן אריס כאחר דמי ור"י ור"ל פליגי דיכול לומר מפני שהיה לו נחת רוח מאביו לפיכך הניח לבנו לשנים רבות: דאמר ר' יוחנן אריס שהורד אריס. שחילק מאריסותו לאחר אין לזה האריס אחר חזקה כמו שאין לזה שכן דרך אריס להוריד אריס ולחלק לאריסין הרבה ומחמת אריס הראשון הם וה"נ בנו זה מחמת אביו הוא שהניחו בה: אבל אדם. אמתני' קאי: אין לאיש חזקה וכו'. ולשון אבל באמת הוא וכלומר באמת דהיינו טעמא דאין לאיש חזקה בנכסי אשתו דאמרינן וכי אדם שמפקח על נכסי אשתו יש לו לטעון טענת חזקה בתמיה אלא שכן דרך הבעלים לפקח על נכסי נשותיהן ולהתעסק בהן שלא ילכו לאיבוד ולפיכך אין לו חזקה: אין לאיש וכו'. והא דאמרינן באלו שאין להן חזקה זה על זה דוקא בחייהן אבל לאחר מותן לא שייך האי טעמא ויש להן טענת חזקה נגד היורשין: רב אמר. לפרושי גדר ופרץ כל שהוא דקתני במתני': בפוחת מעשרה. שהיה שם פירצה עשרה וגדר בה כל שהוא לפחתו מעשרה והועיל שלא יכנסו בה בריות כל כך כבתחילה או שפרץ כל שהוא שהוסיף על הפרצה על עשרה שבתחלה והועיל שנכנסין בה יותר בריות מעט מבתחילה: אפילו פרץ מקום שאינו ראוי וכו'. והיינו כל שהוא וגרסינן הכא להא דכתוב' לקמן והתני המוכר לחבירו ונתעצל וכו' ובטעות נדפס שם ושייך לכאן: והתני. בניחותא דלא קנה הלוקח עד שיחזיק בה: וירד המוכר והחזיק בה. כלומר שחזר בו המוכר והקדים את עצמו לתקן איזה דבר בהשדה וכיוצא בה מה שהיה צריך להלוקח לעשות כדי שיקנה בזה: ביטלה

מסורת הש"ס

גיטין עז ע"ב ועי' תוס' כ"ב נב ע"ב ד"ה נעל

כ"ב מב ע"ב

שם מה ע"ב

שם מו

שם מם

ע' שם מז

שם נב

מראה הפנים

מטוען הל' ד' ישוב מצאתי שם בהגמי"י שכתב כעין זה בספר ר"ג אין גורס האומנין ולספרים שגורסין יש לפרש שנתן עבדו לאומן ללמדו אומנות והוה בביתו ג' שנים בענין זה דומה לשותפין וכו' אבן כעמוד לא פירש כן. וכבר נתבאר דטעמו של הרמב"ם לפי פירושי הוא דומה ממש להאחר שנשנו בענין שמחזיקין בקרקע:

לית כאן שותף וכו'. מבואר היטב בפנים והקושיא ופירוקא כדאמר התם אליביה דשמואל מעיקרא דף מ"ב ע"ב ל"ק הא דנחית לכולה הא דנחית לפלגא וכחד גיסא. והמסקנא כשינויא דרבינא כדפרישית במתני': ראה עבדו וכו'. תוספתא היא כפ"ב ומייתי לה התם בדף מ"ה ע"ב וכדפרישית בפנים. ונתבאר מענין זה כהגוזל בתרא הל' א': באריס לעולם וכו'. מבואר למאי דפרישית כמסקנת הסוגיות דהתם וכר"י ור"ל דלא מחלקינן וכן בבן אריס כדפרישית:

בחיי אשתו וכו'. והתם מסיק לה דאפילו בחייהן מחלקינן כדאמרי' בדף מ"ז ע"א בן שחלק ואשה שנתגרשה הרי הן ככל אדם:

רב אמר בפוחת מעשרה וכו'. איבעיא דרב הכא כשמואל דהתם דף נ"ג ע"א גדר גדר והשלימו לעשרה וכו' והיינו הך כדפרישית בפנים דהשלימו לעשרה לאו דוקא הוא כדפירש הטור בסי' קל"ב דאורחא דמילתא נקט וכן יש לפרש דברי הרמב"ם בפ"א ממכירה הל' י"ח ול"י דגמרא נקט:

עד

שנויי נוסחאות

שנויי נוסחאות (פ"מ) האומי בד"ו האומן. (ש"כ) ר"י בד"ו רבי יוחנן. (שכ"ו) לו בד"ו לה. (של"ב) והתני וכו' עד „המתנה" בא בד"ו אחרי המלות שלשה שנים לקמן עמוד י"א בוצה י' י"א ואח"כ בא בס „א"ר זירא וכו'.

חתם סופר

להאמין שנתעבר ונולד ממנו ע"כ כשילדה אחר כך היו הקרובים יורשי בעלה מרננים לאמור אסופי מהשוק הכניסה ואומרת שילדה לירש בנכסי אביו. ע"כ כשעזבה הארץ שבעה שנים החזיקו הקרובים שהיו ראוים לירש וכשחזרה טענו חזקה מדלא מיחתה שבעה שנים הודית שאין הבן לה מבעלה. ובזו הטענה החזיקו ולא יכלו הסנהדרין לבוא על ברור הדבר. אך עתה שסיפר גחזי שזה בנה שהחיה אלישע ולא עביד רחמנא ניסא לשקרי וע"כ זה בנה באמת ע"כ נתן לה המלך סרים א' ובהסכמת סנהדרין ומכל מקום מוכח דמחזיקים בנכסי בורח -ולולא עדות גחזי לא היו הסנהדרין מחזירים לה שדה. ומכל מקום עכשיו שהחזירו גם הפירות שאכל ש"מ גזלן צריך לשלם הפירות שאכל. ועי' רלב"ג שכתב מדלא החזיר לה שכירות הבתים שמע מינה הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר ע"ש. ויש לדחות דהרי קיימא לן דהגזלן צריך להחזיר ההוצאות שהוציא הגזלן כדין יורד לתוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות שצריך לשלם לו ההוצאות ויש לומר שכירות הבית היה נגד ההוצאות ע"כ אמר השב כל תבואת השדה בלי ניכוי הוצאה:

עמודי ירושלים

ר' יוחנן ור"ל אמרין אף אריס ובן אריס אין לו חזקה כו' וק' דבבבלי (מ"ו א') מבואר דר"י ס"ל דבן אריס יש לו חזקה וא"כ סותר ר"י א"ע. ומצאתי להתומים (סי' קל"ד סק"ד) שהקשה כן ותירץ דכאן מיירי בבא מחמת ירושה ע"ש. וכן נראה ודאי דהא מייתי ראיה מהא דאמר ר"י אריס שהוריד אריס אין לו חזקה והיינו משום שבא מחמת האריס וא"כ ה"ה בן אריס מיירי בבא בירושה מחמת האריס ודברי המראה הפנים בד"ה באריס לעולם המה תמוהים בעיני:

ביטלה חזקה את המכר ואת המתנה:

הלכה ו מתני' [א] שנים מעידין אותו שאכלה שלש שנים ונמצאו זוממין משלמין לו את הכל שנים בראשונה ושנים בשניי' ושנים בשלישית משלשין ביניהן *שלשה [ב] אחין ואחד מצטרף עמהן הרי אילו שלש עדיות והן עדות אחת: **גמ'** אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי שיש לי בה שני חזקה והלך והביא עידים שיש לו בה שני חזקה והלך זה והוזמו עדיו הרי זה נותן לו השדה ואוכל פירות של שלשה שנים. *א"ר זירא הדא אמרה עד זומם אין נפסל בבית דין:

הלכה ז מתני' אילו דברים שיש להן חזקה ואילו שאין להן חזקה [ג] היה מעמיד בהמה בחצר ומעמיד תנור וכירי' וריחים ומגדל תרנגולין ונותן זבלו בחצר אינה חזקה אבל עשה לבהמתו מחיצה גבוהה עשרה טפחים וכן לתנור וכן לכיריים וכן לריחים הכנים תרנגולים לתוך הבית עשה מקום לזבלו עמוק שלשה או גבוה שלשה הרי זו חזקה: **גמ'** א"ר לעזר נהגו השותפין להיות מתרין זה לזה בתרנגולין אמר ר' יוסה מתניתא לא אמרה כן אלא [ד] *שניהן אסורין להעמיד ריחים ותנור ולגדל תרנגולין. א"ר לעזר גידל תרנגולין בחצר שאינה שלו הרי זו חזקה. א"ר יוסי ויאות מה נפשך אם יש לו רשות לגדל הרי זה גידל אם אין לו רשות לגדל הרי זה חזקה:

הלכה ח מתני' [ה] המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה המזחילה יש לה חזקה [ו] סולם המצרי אין לו חזקה ולצורי יש לו חזקה חלון [ז] המצרית אין לו חזקה ולצורית

ביטלה חזקה. כלומר אע"פ שלא אמר המוכר בפירוש שחוזר בו מ"מ מכח חזקה זו שהיה לו ללוקח לעשות ונתעלל וקדי' המוכר בטלה המכר והמתנה וכדתנינן במתני' דצריך שיחזיק בה הלוקח או המקבל המתנה:

הלכה ו מתני' משלמין לו את הכל. מה שרצו להפסידו דמי הקרקע וכן הפירות שהיה צריך לשלם להמערער: משלשין ביניהן. כל כת יתנו השלים שהרי הן שלשה כיתות לשלשה שנים: שלשה אחין. שהן מעידין לכל שנה ושנה את אחד ואחד מצטרף עמהן ומעיד עם כולן: הרי אלו שלש עדיות. דאשנה דמסהיד האי לא מסהיד האי ולפיכך עדותן כשרה: והן עדות אחת. לענין הזמה שאין נעשין זוממין עד שיזומו כולן ואם הוזמו [כולן] משלמין השלשה אחין החלי וזה שנצטרף עם כל אחד מהן משלם החלי האחר:

גמ' אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי וכו'. לפרש משלמין לו את הכל קאי דמאי את הכל דקתני והלכך מפרש הש"ס דכשזה טוענו בתחלה מה אתה עושה בתוך שלי ואם לא בירר חזקתו בעדים צריך להחזיר לו את הקרקע וגם דמי הפירות שאכל בשנים האלו והלך זה והביא לו עדים וכשהוזמו עדיו א"כ ה"ז צריך להחזיר לו את השדה ואוכל פירות כלומר דמי אוכל הפירות של ג' שנים ונמצא שאלו זוממין רצו להפסידו לזה את הכל והיינו משלמין לו את הכל דמי הקרקע ודמי הפירות:

והתני המוכר לחבירו וכו'. מה שנמצא בספרי הדפוס כתוב כאן טעות הוא ולא שייכא הכא אלא לעיל בסוף הלכה אחר תיבת ה"ז חזקה וכדפרישית לעיל: הדא אמרה עד זומם וכו'. מילתיה דר"ז אמתני' דפ' מרובה הל' ג' נשנית ואגב דמייתי ליה הש"ס התם תוספתא דהכא הנשנית בדין דמתני' ושייכא לדר' זירא כדנשנית שם מייתי לדר' זירא הכא דרך רמז וקצרה וסמיך אדלעיל וע"ש כי הסוגיא קצרה וארוכה היא ומבואר היטב בס"ד:

הלכה ז מתני' שיש להן חזקה. אם החזיק בקרקע חבירו שלשה שנים בענין זה הויא חזקה: היה מעמיד בהמתו בחצר. האי תנא בחצר השותפין קמיירי דאהעמדת בהמה כדי וכיוצא בה לא קפדי אהדדי ומשום הכי לא הויא חזקה ואפילו אי אחזיק להאי מילתא שלשה שנים: אבל עשה לבהמתו מחילה וכו'. דכה"ג ודאי קפדי אי שתיק לה ג' שנים ולא מיחה ודאי הויא חזקה: הכנים תרנגולין לתוך הבית. אף על גב דלא עביד מעשה מקפיד אדם בהם משום דמטנפי כל מה שבבית: **גמ'** נהגו השותפין להיות מוותרין זה לזה בתרנגולין. אין מקפידין זה על זה בגידול תרנגולין

ואף על פי דבחצר חבירו מעכב עליו אפי' בגידול תרנגולין וכיוצא בהן לחוד בלי העמדת מחילה מ"מ השותפי נהגו להיות מוותרין זה לזה ומתני' היה מעמיד וכו' בחצר השותפין מיירי: מתניתא. דרים פ"ה דנדרים לא אמרה כך דקתני השותפין שנדרו הנאה זה מזה שניהן אסורין מלהעמיד שם ריחיים ותנור ומלגדל תרנגולין. והש"ס לא חש להשיבו לו כאן וסמיך אדשני ליה התם דקאמר מפני שנדרו הנייה זה מזה הא אם לא נדרו הנייה זה מזה סתמן כמוותרין אילו לאילו ור"א ס"ל דאף ויתור אסור במודר הנאה: א"ר יוסי ויאות. הוא דדוקא בחצר השותפין קתני במתני' משום דלא קפדי אהדדי הלכך אין לו חזקה אבל בחצר שאינה שלו מה נפשך אם נתן לו זה רשות לגדל הרי זה מגדל ברשות ואם אין לו רשות לגדל ואף על פי כן גידל וזה ראה ולא מיחה בו א"כ הרי החזיק לזה:

הלכה ח מתני' המרזב. צנור קטן שנותנין אותו בסוף צנור הגדול ההולך על פני כל הגג ורגילין לתלותו פעם כאן ופעם כאן לכל רוח שירצו להרחיק קילוח המים מן הכותל ולשון מרזב טיפה של מים זב דרך שם מר מלשון כמר מדלי: אין לו חזקה. שאם בא בעל החצר להפכו שהיה מונח לרוח דרומי ובא לתת אותו לרוח צפוני אין בעל המרזב יכול לעכב עליו דלאו מידי אפסדיה ואין לו חזקה שיהיה תמיד ברוח זו: ויש למקומו חזקה. אם בא בעל החצר לעקרו משם לגמרי שלא ישפכו מי הגג לתוך חצירו אינו יכול דלענין זה יש לו חזקה וכבר החזיק זה שיהו מי גגו שופכים דרך אותו מרזב לחצירו: המזחילה. צינור גדול המחזיק כל אורך הגג והוי מילתא דקביעותא והלכך יש לו חזקה דלא עביד איניש דשתיק בדבר כזה ומדשתק ולא קפיד הדין עם בעל המזחילה המחזיק ואין בעל החצר יכול לזוז אותו ממקומו: סולם המצרי. קטן הוא ואינו קבוע ולא מקפיד עליו אם נותן אותו לתוך חצר חבירו כדי לעלות בו לגגו או לסוכנו והלכך אין לו חזקה: ולצורי. הוא סולם גדול ומקפידין עליו והלכך יש לו חזקה: חלון המצרית. חלון קטן שאין ראשו של אדם נכנס בו אין לו חזקה ואם רצה בעל החצר לבנות כנגד החלון ולסתמו אין בעל החלון יכול לומר לו כבר החזקתי בו ואינך יכול לסתום משום דאמר ליה לא נתפייסתי אלא לפי שלא היה לי היזק בו אבל שתחזיק עלי עד שתרחיק הבנין לא הנחתי ואפילו הכי אמרינן בזה אם היה רוצה בעל החצר לעכב עליו בתחלה כשפתחו מלי מעכב עליה משום היזק ראי' ואפי' היתה גבוה יותר מד' אמות דמצי אמר ליה שמא תשים ספסל סמוך לחלון ותביט בו: ולצורית

מסורת הש"ס
סנהדרין כח ע"א
(מכות פ"ג)
(מדרים פ"ה) נדרים מו

עין משפט נר מצוה
ל
א מיי' פכ"א מהל' עדות ה"ו טוש"ע סי' לח
לא
ב מיי' שם ה"ד טוש"ע שם
לב
ג מיי' פי"ב מהל' טוען ונטען הי"ד ופ"ה מהל' שכנים ה"ה סמ"ג עשין לה וסי' פב טוש"ע חו"מ סי' קמ סע"ו וסי' קסה ס"ה ועי' ב"י
לג
ד מיי' פ מנדרים ה"ד סמ"ג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' רכו ס"א טוש"ע חו"מ סי' קפ
לד
ה מיי' פ"ח מהל' שכנים ה"ה סמ"ב עשין פ"ב טוש"ע חו"מ סי' קנג ס"ג
לה
ו מיי' שם ה"ד טוש"ע שם סעיף יב
לו
ז מיי' שם פ"ז ה"ז סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנד ס"י

מראה הפנים

עד זומם אין נפסל בב"ד. כלומר אין בעת פסולו מעשה שהוזם בב"ד אלא מבעת עדותו שהעיד נפסל הוא למפרע וכפ' מרובה שם ביארתי מענין הסוגיא בענין זה ופירושא לעדי עביתה ומכו"ה הבייך להסוגיא ע"ש:

גידל תרנגולין בחצר שאינה שלו ה"ז חזקה. בחזקת ג' שנים ושיש עמה טענה קאמר וקמ"ל דאף דבחצר השותפין לא מהני חזקה ג' שנים בדברים אלו וכיוצא בהן לפי שאין דרך השותפין לסקפיד בכך אם לא בעה מחילה וסילכך אין לדברים אלו חזקה לעולם בחצר השותפין דבשילה א' יכול לעכב על חבירו מלעשות כך מיהו בחצר חבירו דמקפיד - בכך אפילו בלא מחילה אם כן אם החזיק ג' שנים הוי חזקה וכדנהן רבי יוסי טעם לדברי רבי אלעזר. וכך המה דברי הרמב"ם ז"ל דבפי"ב מהלכות טוען הל' י"ד כתב דחזקת ג' שנים הוי חזקה בחצר חבירו לדברים אלו אפילו בלא מחילה וטעמא כדברי רבי יוסי דהכא דהא חבירו ודאי מקפיד בכך ומדלא מיחה כל ג' שנים הוי חזקה אלא דלאלתר לא הוי חזקה בחצר חבירו ואפי' עבה מחילה דדרך בזלה הוא וכמו שכתב הוא ז"ל בפ"ה משכנים הלכ' ה וכחצר השותפין איפכא הוא כזה דבעשה מחילה הוי חזקה לאלתר וכדפי' הר"י הלוי מיג"ש ז"ל להא דמוקי לה התם בחצר השותפין עסקינן דבחצר השותפין הוא דאיכא לאפלוגי בין עשה מחילה ללא עשה מחילה אבל בחצר חבירו אפי' מחילה לא מהני לענין דלא הוי חזקה לאלתר דהוי י דרך גזלה היא. והוכא דבריו בדברי הה"מ שם ובזה מתיישב מה דכתב בם הראב"ד ז"ל על דין דחצר חבירו שיהו' חולק עליו וכו' ולק"מ דהכא בחזקת ג' שנים איירי וכמו שפירש הה"מ כזה וזה מוכרח מדברי רבי יוסי דאם נפרש להא דהכא כחזקה דלאלתר ומטעמא דמחילה א"כ מאי האי דקאמר מה נפשך וכו' אם אין לו רשות לגדל וכו' הא אכתי השתא יכול למחות בידו הוא ולפי' הראב"ד ובעל העיטור ז"ל ל"ל דפירושו ואם דהכנים שלא ברשות א"כ ראה זה ומחל לו וזה דוחק לפרש הרי זה חזקה דקאמר אלא ודאי דה"ק ואם לא ברשותו הוא דעשה כן מפני מה לא מיחה בידו עד הנה ומדלא מיחה ה"ז חזקה כדין כל חזקה בעולם וממילא כחזקת שלש שנים ויש עמה טענה איירי. וכמה שהקשה ר' יוסה הכא אמתני' דנדרי' ככר הבאתי בפנים דבנדרים מבני לה וכשינויא דרבינא התם בפרקין: להאריך

גליון אפרים.

הרי זה מתן לו השדה ואוכל פירות של ג' שנים. דהמערער ע"כ אינו מודה באכילת פירות דג' שנים דהמוחזק דאם היה מודה באכילתו הרי הודה בחזקתו ואבד קרקע ופירות דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי משו"ה אינו משלם הפירות של ג' שנים. וצ"ל שצ"ל שנה ג'. ועיין בשע מ׳

עין משפט נר מצוה

לז
א מיי' פ"ז מהל' שכנים ה"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנד סעיף י

ר"ל אמר להאריך ולהרחיב היינו כאוקימתא דר"ח בבבלי שאם הי' ארוך מקצרו ר"י אמר לכל אותו הרוח פי' כאוקימתא דשמואל בבבלי שם ע"ז קאמר הגמ' והתנינן המזחילה יש לה רשות ד"א אית לך מימר כל אותו רוח פי' דמביא ראי' לאוקימתא דר"י דמרזב אין לו חזקה הוא ע"כ לכל הרוח מדמסיק דבר והפוכו דהמזחילה יש לה חזקה וע"כ אי תימר כר"י דמרזב אין לו חזקה לכל אותו הרוח ניחא דאית לך מימר במזחילה דבר והפוכו דיש לו חזקה ד"א להעמדת סולם לכל אותו הרוח דאיני יכול בעל החצר למימר לבעל המזחילה איחד מקים מיוחד להעמדת סולם. משום דשמא תתקלקל היום כאן ולמחר כאן. ודכותי' דבר והפיכו המרזב אין לו חזקה היא דאין לו חזקה לכל אותו הרוח. משא"כ לרשב"ל דמרזב אין לו חזקה להאריך ולהרחיב מאי אית לך מימר גבי מזחילה דיש לו חזקה דבר והפיכו להאריך:
אמר

ולצורית יש לה חזקה אי זו היא חלון המצרית א כל שאין ראשו של אדם יכול ליכנס בתוכה ר' יהודה אומר אם יש לה מלבן אע"פ שאין ראשו של אדם יכול ליכנס לתוכה הרי זו חזקה:

גמ' ריש לקיש אמר להאריך ולהרחיב בו רבי יוחנן אמר *לכל אותה הרוח. והתנינן המזחילה יש לה רשות ארבעה אמות אית לך מימר כל אותו הרוח. ודכוותא המרזב אין לו חזקה לכל אותה הרוח *ותני כן מקום המרזב בחצר יש לו חזקה מקום קילוחו בחצר אין לו חזקה. *דבי רבי ינאי אמרו עד שלשה עווקין בקסא אמר רבי לא בשם דבי רבי ינאי לעניין טומאה איתאמרת רבי חזקיה בשם דבי רבי ינאי לעניין חזקות איתאמרת ר' יוסי בשם דבי רבי ינאי לעניין שבת איתאמרת.
אמר

ולצורית. חלון שראשו של אדם נכנס בו אפילו הוא למעלה מד' אמות יש לה חזקה. וכן אם היה החלון עשוי לאורה ואפילו הוא קטן מאד והוא למעלה מד' אמות. או חלון שהוא למטה מד' אמות. בכל אלו אם הניחו בתחילה לפתוח יש לו חזקה ושוב אין יכול זה לבנות כנגדו ולסתמו דיש חזקה לנזקין חוץ מעשן ואבק ובית הכסא ונידנוד הקרקע שאלו ארבעה אין להם חזקה ואפילו החזיק בהם כמה שנים אבל היזק ראיה בעשיית מעשה כגון פותח חלונות לחצר חבירו יש לו חזקה. וחזקה לנזקים שאמרנו לא בעינן ג' שנים אלא מכי קא נזקא בכדי שיוכל לומר לניזק כבר ידעת בנזק ולא מחית הויא חזקה: **מלבן.** בנין מבחוץ כעין משקוף מלמעלה ואסקופא מלמטה ואין הלכה כרבי יהודה: **גמ' להאריך ולהרחיב בו.** הא דקתני המרזב אין לו חזקה לענין זה הוא שאם רצה בעל החצר למחות ביד בעל המרזב שלא להאריך ולהרחיב אותו שלא יתפוס באויר אוירו הרבה הרשות בידו לעכב עליו בזה דאין לו חזקה לכך אבל יש למקומו חזקה שאם בא בעל החצר לעקרו לגמרי אינו יכול: **לכל אותו הרוח.** ה"ק לכל אותו הרוח אין לו חזקה שאם בא בעל החצר לשנותו מרוח זו לרוח אחרת הרשות בידו אבל אם בא לעקרו לגמרי אינו יכול: **והתנינן.** בניחותא וסייעתא לר' יוחנן היא דמתני' דייקא כוותיה דקתני המזחילה יש לה רשות ארבעה אמות כלומר יש לה חזקה והא דנקט ד' אמות לפי שכך הוא הדין למזחילה שיש לה רשות עד ארבע אמות בענין בזה צריך להרחיק בנין הכותל שלו ממנה מפני זקיפת הסולם כדתנינן בפ' לא יחפור מרחיקין את הכותל ממזחילה ארבע אמות כדי שיזקוף את הסולם והלכך נקט בהאי לישנא: **אית לך מימר כל אותו הרוח.** כלומר מאי אית לך למימר במזחילה יש לה חזקה דלענין מאי הוא ודאי ליכא למפרש אלא כל אותו הרוח שאם החזיק זה במזחילה שלו בכל אותו הרוח שעשאה אין בעל החצר יכול לשנות מרוח זו לרוח אחרת: **ודכוותא המרזב וכו'.** כלומר דמהא סייעתא לפירושא דר' יוחנן במרזב דבמאי דקתני בסיפא דמזחילה יש לה חזקה בהא גופה הוא דקתני במרזב אין לו חזקה דבמרזב ליכא פסידא לבעליו אם נותן אותו ברשות מזחילה זו או ברשות האחרת ובמזחילה ודאי מקפיד הוא לשנותה כולה לרוח אחרת והלכך מחלקי' בין מרזב למזחילה בזה: **ותני.** בתוספתא פ"ב בהדיא כן. וגם ע"ס הוא והגי' בכאן היא עיקרית: **המרזב בחצר יש לו חזקה.** אם רוצה לעקרו לגמרי אינו יכול דיש למקומו חזקה בחצר אבל מקום קילוחו אין לו חזקה ויכול לשנותו מרוח זו לאחרת: **דבי רבי ינאי אמרי.** לפרושי לסולם מצרי קאי. ועיקרא דהאי מילתא בסוף פ' כירה היא והכי גרסינן התם דבי ר' ינאי אמרין עד שלשה ככסא מיכן והילך כסולם. עד שלשה חווקים דין כסא יש לו מכאן ואילך דינו כסולם ופליגי בה אמוראי לענין מאי איתאמרת בדבי ר' ינאי: **לענין טומאה איתאמרת.** דאם אין לו ד' עווקין אינו אלא ככסא לענין טומאה ופירושו בענין כסא החווקין כחפוין וכעין דתנן בפכ"ו דכלים כסא שניטלו שנים מחפויו זה בצד זה ר' עקיבא מטמא וחכמים מטהרין מפני שבטל העיקר בטלה הטפלה שעיקר הכסא לישיבה הוא ואף על פי שנשתייר בו בית קיבול טהור הוא והיינו דקאמר לענין טומאה דעד שלשה חיפוין לישיבה עומדת ודין כסא יש לו לענין טומאה מכאן ואילך אינו עומד לישיבה אלא דינו כסולם וכל זמן שראוי לתשמישו מקבל טומאה הוא כדין הסולם: **לענין חזקות איתאמרת.** לענין דינא דמתני' דעד ג' שליבות סולם מצרי הוא ואין לו דין סולם שאינו אלא לישיבה כמו הכסא: **לענין שבת איתאמרת.** לענין מיעוט הכותל שבין שתי חצירות כדאמרינן בפ' חלון דף ע"ז ע"ב סולם המצרי ממעט סולם הצורי אינו ממעט משום דכובדו קובעו וה"נ קאמר דעד שלשה דינו ככסא וחזי לטלטלו ככסא ואינו ממעט בגובה הכותל וכן היא פלוגתא דאמוראי בהאי תלמודא בענין דין מיעוט בסולם צורי ברים פ' חלון:
אמר

מסורת הש"ס
ע' ב"ב נח ע"ב
(תוספתא פ"ב)
(שבת פ"ג)

מראה הפנים

להאריך ולהרחיב בו וכו'. הכא מקיים הש"ס פירושא דרבי יוחנן לחוד כדמייתי ראיה מסיפא דמתני' וכן מהתוס' ומשמע דלאוקימתא דר"ל לא מיתפרשא המתני' שפיר בענין החילוק בין מרזב למזחילה. והתם בדף נ"ח ע"ב ב' אוקימתות נאמרו בפירושא דמתני' שמואל מפרש לה כרבי יוחנן דהכא ורבי חנינא כעין דר"ל דהכא ורבי ירמיה בר אבא אמר לענין בנין שאם רצה לבנות תחתיו בונה תנן במזחילה יש לה חזקה בשלמא למ"ד הנך תרתי קמייתא שפיר וכו'. וא"כ גם לרבי חנינא שפיר מיתוקמא כדפי' הרשב"ם ז"ל דהמזחילה יש לה חזקה ואין מקצרין אותה. ונראה דנ"מ איכא בין פירושא דר' חנינא דהתם ובין פירושא דר"ל דהכא דלר' חנינא דקאמר שאם היה ארוך מקצרו א"כ שפיר מיתפרשא הסיפא דלמזחילה יש לה חזקה ואין בעל החצר יכול לקצר המזחיל' אלא כפי מה שהחזיק זה בארכה החזיק אבל למאי דקאמר ר"ל הכא להאריך ולהרחיב בו ועל האי גיסא קאי והיינו במה שבעל החצר יכול לעכב עליו שלא להאריך ולהרחיב בו אלא כפי אשר עשאו בתחלה כך יניחנו וא"כ מהיכי תיתי לחלק בזה בין מרזב למזחילה דאף דיש למזחילה חזקה ודאי אין חזקתו אלא כאשר החזיק בה במדתה שלא לקצר אותה גם לא להאריך אותה וכשא מסתברא דבעל החצר מעכב עליו דאין לו אלא חזקתו בה והילכך לא מיתוקמא מתניתין אליבא דר"ל שפיר והיינו טעמא דהש"ס מכריע הכא לסת דרבי יוחנן. ולמדנו מזה דאף דיש למזחילה חזקה מ"מ בעל החצר מעכב עליו שלא להאריך ולהרחיב אותה אלא יניחנה כאשר היא במדתה ועיין לקמן. ובעיקר דינא דמתני' הרי"ף ז"ל הביא כל הני אוקימתות משמע דס"ל דכולהו הלכתא נינהו וכ"כ הנ"י והני תלתא אמוראי לא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא הלכך קי"ל ככלהו וכ"כ דעת הרי"ף וכ"כ דעת הרמב"ם עכ"ל גבש הרגב"ר ז"ל. ובאמת דכך נראה לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ח משכנים הל' ה' ואף כי הכ"מ רצה לפרש אליבא דהני אוקימתות פליגי ופסק כבתרא ולמד ממה שכתב ז"ל וכן אם רצה בעל החצר לבנות וכו' והרי אוקימתות לא כתב אלא בענין בעל הגג וכו' ע"ש אבל מזה אינו מוכרח גם כי בעיקר תלונות הראב"ד ז"ל לא העלה ארוכה כי מה לו לבעל החצר אם רוצה זה לקצרו או לשנוהו לצד אחר וא"כ מה צורך להשמיענו זה ואם דדעתו הוא דדוקא כלישנא הדין כך הוא אבל לא במזחילה קשה למה יעכב וכו' וזהו נכלל הכל בכוונת הסוגיא והנראה דודאי הני אוקימתות מפרש הרמב"ם כפשטן וכדעת המפרשים ז"ל דהבעל החצר קאי דלענין אלו השינויים הרשות ביד בעל החצר לשנות ואין בעל הגג מעכב עליו ולא פליגי. ומה דנקט הוא ז"ל בדבריו רצה בעל הגג לעקור הצנור וכו' הוא מכי טעמים חדא דרצה הוא ז"ל לכלול גם דין המזחילה כדבריו כאשר פתח בהל' זו הרוצה לבנות וכו' או שעשה מזחילה על כותלו וכו' וכתב הדין דבתחילה מעכב עליו ואח"כ כתב אם החזיק והביא דרב יהודה אמר שמואל לקמן דאם בעל הגג בא לסותמו בעל החצר מעכב עליו שגם הוא החזיק שיהו מימי גגו של זה יורדין לחצירו ושיים וחילק כמה שאין הבעל חצר מעכב על בעל הגג. רצה בעל הגג לעקור וכו' וכלומר דלענין זה בין ברישא במה שבעל החצר מעכב ובין בסיפא במה שאינו מעכב נכלל ג"כ דין המזחילה בזה ואם היה כותבו כפי פשיטות האוקימתות בגמרא לענין שאין בעל הגג מעכב על בעל החצר היה צריך לחלק במזחילה במה שבעל הגג יכול לעכב על בעל החצר שלא לקצר המזחילה ושלא לעקור אותה מצד זה להחזירה לצד אחר ורצה הוא ז"ל לקצר בדבריו וממילא נשמע דבמה שאין לבעל הגג פסידא הרשות ביד בעל החצר לשנותו כגון לשנות המרזב לצד אחר או לקצרו דגם בזה אין בעל הגג נפסד בכך ובעל החצר מרויח שלא יתפוס באויר חצירו הרבה מה שאין כן במזחילה באלו שתי השינויים דודאי בעל הגג מעכב ויש לו להשתמש כפי אשר החזיק בה וזה דבר הלמד מעניינו הוא דכמו שהדין הוא עם בעל החצר במה שיכול לעכב במה שמפסיד ואינו יכול לעכב במה שאינו מפסיד כך הוא הדין עם בעל הגג וא"כ כתב דין הבנין וגם בזה השמיענו הוא ז"ל בדבריו חילוק הדין שלפעמים דין המזחילה שוה לדין המרזב שאין בעל הגג יכול לעכב ולפעמים יכול לעכב וזה כדמסיק התם בכותל בנין שפסקינן דבכה"ג בעל הגג מעכב והיינו דנאמר ז"ל בדבריו וכתב וכן אם רצה בעל החצר לבנות תחת הצינור וכו' ולא קאי דין זה על המזחילה שהזכיר ברים דבריו או שעשה מזחילה על כותלו וכו' דבזה ודאי בעל הגג מעכב עליו מלבנות תחתיה כי היכי דלא ליתרע אביתיה כדאמר התם והלכך לא נקט הכא אלא צנור. ומה שהביא גם ברצה בעל הגג לעקור הצנור וכו' אין הכוונה למעט המזחילה מדין זה וכמו שרצה הראב"ד ז"ל לפרשו וזה הוא עיקר כוונת השגתו שהקשה ובעל החצר למה יעכב על בעל המזחילה מלקצר וכו'. אבל באמת אין כוונת הרמב"ם כן ולמעט מזחילה מדין זה דפשיטא הוא דגם במזחילה אין לו לעכב בכך דמה איכפת ליה לבעל החצר בזה אלא דאורחא דמילתא נקט דאין מדרך בעל הגג בעצמו לשנות במזחילה בעל כל הכותל כן ולקצרה וכן לשנותה לצד אחר שהרי אפילו בבנין שתחתיה הוא מקפיד כדאמרינן ומכ"ש לשנותה בעצמה מצד זה לצד אחר וכל דבריו במזחילה של בנין איירי כדמוכח וכמובן והילכך לא נקט ג"כ כאן אלא צנור שמדרך לקצר הצינור היוצא או לשנותו ממקום למקום ובזה נתבארו דבריו ז"ל ונלמד מכלל דבריו במקום שיש לחלק במזחילה ובמקום שאין לחלק ולא היה צריך לבאר זה בפירוש. ועוד הוסיף לומר דלמאי שנתבאר דנלמד מהכא דלהאריך ולהרחיב לעולם בעל החצר מעכב עליו בין בצינור בין במזחילה והכי מסתברא וא"כ יש לומר דגם דין זה השמיענו בדבריו ז"ל דכבר נתבאר טעמא במאי דנקיט בלשון בענין רצה בעל הגג וכו'. ואגב השמיענו דגם במה שאין בעל החצר מעכב היינו במידי דלא איכפת ליה וזהו שכתב ורצה לקצרו אין בעל החצר יכול לעכב עליו לומר דדוקא לקצרו אינו מעכב אבל להאריך ולהרחיב ודאי מעכב עליו לעולם ובענין זה נכלל גם דין המזחילה ואורחא דמילתא נקט כמבואר וזהו מה שנלפ"ד בדעתו ז"ל. ועיין בדרישה סי' קנ"ג שהאריך וכפי' דברי הנ"י וכל דבריו אינם מוכרחים:
אמר

שנויי נוסחאות (ס"א) בקסא בד"ו בכסא.

מסורת הש"ס

אמר רבי הושעיה לא אמרו אלא בחצר אבל בגגות אפי' למעלה מד' אמות מעכבות. שמע ר' אושעיה והוה ביש ליה אמר אנא אמרית שמעתא ולא אמריה משמי לא אמרו אלא בחצר אבל בגגות אפילו למעלה מארבע אמות מעכבו:

הלכה ט מתני'

זיז עד [א] טפח יש לו חזקה ויכול למחות פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות: **גמ'** ר' לא בשם ר' ינאי זיז היוצא טפח מוציאו את אפילו כמה. למשוך כמה נתן ברבי הושעיה בחולק את ביתו:

הלכה י מתני'

לא [ב] יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין [ג] לקח בית בחצר אחרת לא יפתחנו לחצר השותפין [ד] בנה עלייה על גבי ביתו לא יפתחנה לחצר השותפין אלא אם רצה בונה חדר לפנים מביתו ובונה עלייה על גבי ביתו ופותחה לתוך ביתו לא [ה] יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח חלון כנגד חלון [ו] היה קטן לא יעשנו גדול אחד לא יעשנו שנים [ז] אבל פותח הוא לרשות הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון [ח] היה קטן עושה אותו גדול אחד עושה אותו שנים: גמ'

פני משה

אמר ר' הושעיה לא אמרו וכו'. הכא דאמרי במסכת יבמות בהאי תלמודא בעיקא דמתני' קאי דהתם בפי"ב הלכה ג' אמרו מהו לפתוח חלון מצרית לחצר השותפין למעלה מארבע אמות א"ל כן אנן אמרין לסתום אוירא בעלמא באפוי. בתמיה אם כן נאמר דיכול למחות בידו ולסתום אויר העולם בפניו אלא ודאי אין יכול למחות בידו למעלה מד' אמות והאי סייך שפיר הא דרבי אושעיא דלא אמרו בפשיטות דלמעלה מארבע אמות אין זה יכול לעכב אלא בחצר אם הוא פותח לחצר דכיון דחלון קטן הוא ולמעלה מד' אמות אין לחוש כל כך שיסתכל למטה בחצר: אבל בגגות. גגות שלהם שוים היו ונוח להשתמש עליהן ואם רוצה לפתוח חלון כנגד גגו של חבירו אפילו הוא למעלה מד' אמות יכול זה לעכב עליו דבגגו שהוא כנגדו בקל הוא יכול להסתכל בו ואפי' בחלון קטן: שמע ר' הושעיה. דהוי אמרי בבי מדרשא להאי דינא ולא אמרו משמיה והורע בעיניו שהיה להם להזכיר את שמו:

הלכה ט מתני' זיז. עד או אבן היוצא מכותלו לאויר חצר חבירו אם יש בו טפח או יותר יש לו חזקה ואין יכול בעל החצר לבנות כנגדו ולסתור את הזיז מאחר שהחזיק בו: ויכול למחות בו. בתחילה כשבא בעל הכותל להוציא זיז שיש בו טפח יכול בעל החצר למחות בו שלא יוציאנו: פחות מטפח. לא הוי מידי דקביעותא הלכך לא הוי חזקה ויכול לבנות כנגדו וכשבא בעל הכותל להוציאו בתחלה אין בעל החצר יכול לעכב עליו: **גמ'** מוציאו את אפי' כמה. דכיון שהחזיק בטפח יכול הוא להוציאו כמה שהוא רוצה באורך הזיז: למשוך כמה. במשך רחבו כמה: בחולק את ביתו. בשיעור שעושין בין בית לבית בבליטת הכתלים היוצאים כדי לחלק בין בית לחבירו כך הוא יכול למשכו. א"כ יש לפרש מוציאו את אפילו כמה ארחבו קאי דרחבו של זיז יכול הוא להוציאו אפילו כמה באורך טפח שהחזיק בו למשוך בארכו כמה אם יכול הוא למשכו יותר באורך לאויר החצר וקאמר כדרך שעושין בסימן לחלק בין בית לבית כך הוא יכול למשוך בארכו:

הלכה י מתני' לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין. שיש לו שותפות בה וכ"ש לחצר חבירו משום היזק ראיה: בחצר אחרת. הסמוכה לחצר זו שיש לו בה שותפות לא יפתח לו פתח לחצר זו שמרבה עליהם דריסת הרגל מדיורי אותו הבית: בנה עלייה וכו'. ג"כ מהאי טעמא שמרבה דיורין: בונה חדר לפנים מביתו. שאינו מוסיף כלום אלא חולק ביתו לשנים דבלאו הכי יכול למלאות ביתו דיורין אם ירצה: פתח כנגד פתח. דאמר קרא וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו מה ראה ראה שלא היו פתחיהן מכוונים זה כנגד זה ואמר ראויים הם לברכה: היה קטן לא יעשנו גדול. דאמר לי' בפתחא זוטא מצינא לאצטנועי מינך בפתחא רבא לא מצינא: אחד לא יעשנו שנים. ואפי' עושה השנים כמו רוחב האחד דא"ל בחד פתחא מצינא לאצטנועי מינך כשהיא נעול בתרי פתחא לא מצינא שכן דרך בשני פתחים מניחין האחד פתוח: אבל פותח הוא לרה"ר פתח כנגד פתח. חבירו בצד שכנגדו ורשות הרבים עוברת ביניהם דא"ל סוף סוף קא בעית לאצטנועי מבני רשות הרבים:

קרבן העדה

אמר ר"ה לא אמרו אלא בחצר דלפיכך חלון המצרי אין לו חזקה כיון דאינו יכול להכניס ראשו לתוכו ולהביט לחצר אבל לגגות אפי' למעלה מד"א מעכבו שיכול מרחוק להביט על תשמישו שבגג חבירו אף דלא יכניס ראשו לתוכו: סוף

עין משפט נר מצוה

לח. א מיי' פ"ח מהל' שכנים ה"כ סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנג סעיף ג

לט ב מיי' שם פ"ס ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנד ס"ג

מ ג ד מיי' שם ה"ת טוש"ע שם ס"א

מא ה מיי' שם ה"ו טוש"ע שם ס"ג

מב ו טוש"ע שם ס"ד

מג ז טוש"ע שם ס"ג

מד ח טוש"ע שם ס"ד

מראה הפנים

אמר רבי הושעיה לא אמרו אלא בחצר וכו'. מה דפירשתי בפנים הוא לפי הנראה להגי' שלפנינו דכתובה בהלכה זו ובמתני' לא הוזכר ד' אמות לענין חלון ופירשתי בה לפי הסוגיא דיבמות שהבאתי. אבל הנכון דהא דרבי הושעיא אין כאן מקומו אלא במתני' דלקמן אדין הזיז קאי ושם מקומו וכדאמרינן התם דף נט ע"ב אמר רב הונא לא שנו אלא בעל הגג בבעל החצר הוא דאינו יכול למחות להשתמש בו אבל בעל החצר בבעל הגג יכול למחות מלהוציא אפילו בזיז פחות מטפח משום היזק ראיה והיינו נמי דקאמר רבי הושעיה הכא לא אמרו אלא בחצר שאין יכול למחות לבעל החצר אבל בגגות כלומר הוא יכול למחות בבעל הגג ואפי' הוא למעלה מד' אמות יש בו משום היזק ראיה כפת שבעל הזיז רוצה להשתמש בו. וכן י"ל נמי דבגגות דקאמר דבעל הגג א' מעכב בחבירו במקום שדרכן להשתמש בגגות כגון בהן שוין והיינו הך דלדינא חדא היא ועיין לקמן בדין הזיז. ובענין הסוגיא דיבמות שהבאתי בפנים כבר באתי שם בהאי פירושא והנה מצאתי עכשיו כך בחידושי הרמב"ן ז"ל כפי' שזה ודחה פי' אחר שנאמר בה. ועכ"פ מוכחא הסוגיא דפרקין בבבלי דף נט ע"א בפלוגתא דר' זירא ור' אילעא דבחלון המצרית איירי כפי' ר"ת וכך הוא פי' הרמב"ם ז"ל בהסוגיא דהתם דר' אימי דהתם הוא ר' אמי דבגמ' דילן והלכך בהסוגיא דאתא לקמיה לא רצה לפסוק כר' אילעא דלטעמי' אזיל כדאמר התם כן אנן אמרין וכו' וסד"יה לקמיה דרבי אבא בר ממל וכ"כ שם הרמב"ן. ובענין הדין פסק הוא ז"ל כרבי אילעא וכן פסק הרי"ף ז"ל משום דמעשה רב ובענין החזקה מה שפסק שם בדין החלונות בפ"ז משכנים הל' ו' והל' ז' כבר מבואר במפרשים שהוא שיט' רבו הר"י מיגאש ז"ל:

נתן ברבי הושעיה בחולק את ביתו. גם בזה הנכון שהוא דאין כאן מקומו והרבה חלופי גירסות יש בפרק הזה שנתחלפו בטעות המעתיקים והדפוס ומה שפירשתי בפנים הוא לפי אשר לפנינו. אבל עיקר מקומו אמתני' דלקמן בריש ההלכה בדין לקח בית וכו' אלא אם רצה בונה חדר וכו' ומפרש נתן בר' הושעיא בחולק את ביתו לשנים דבהכ"ג רבתי וכדמשני התם דף ס' ע"א. ולפ"ז האי למשוך כמה דזיז יש לפרשו דלדינא קאמר וכלומר יש לו להוציא כמה וכן למשוך כמה כפי שיעור שיורך כך. במשך רחבו וכמה י"ל לפין תשיבות הוא דר"ל מקום ד' על ד' שהוא מקום חשוב בכל דוכתא והוי כהאי דאמר התם דף נט ע"ב החזיק טפח במשך ד' החזיק ברוחב ד'. ודע דבדין הזה דמתני' פירשתי כדברי הר"ב ואם שדרכי לפרש המשנה בכל מקום לפי דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו והמוסכם להלכה ומה שיש בדברי הר"ב לתקן תמצאנו בפירוש המשנה אשר אני מפרש בכל מקום בחיבורי שעתקתי כאן דברי הר"ב בענין זיז פחות מטפח דאינו יכול למחות דאתיא כרב יהודה דהתם וכמו שכתב התיו"ט אבל לא זכר דאין דעת הפוסקים ז"ל כן אלא דפסקו כרב הונא הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל אלא כמה שפי' שם הרא"ש החלוק בין פחות מטפח לטפח זהו לשיטתו ז"ל דס"ל דגם לנזקין ג' שנים בעינן וכבי' הרשב"ם ז"ל ומבואר הוא דבי' הרמב"ם וסייעתי' דלנזקין דשייך בהן חזקה נאלתר הויא חזקה. ופירושו בזיז מבואר הוא לפי מה שכתב בם ברים פ"ח והיינו דאינו יכול למחות בעל הגג לבעל החצר מלהשתמש ואין לו חזקה לבעל הגג בזה שאם רצה בעל החצר לבנות בנייה ומבטל להזיז ואם הוא טפח יש לו חזקה ואין לזה לבנות ולסתור הזיז ויכול הוא למחות בתחלה בבעל החצר אבל בתחלה כשבא להוציא לעולם בעל החצר מוחה בבעל הגג מלהוציא זיז ואפילו פחות מטפח משום היזק ראיה וכרב הונא וכר' הושעיה הכא למאי דפירישית בהלכה דלעיל. ודע דהקשה הר"י מיגא"ש על רבו הרי"ף ז"ל כרים מכלתי בפירושיו על שפסק הרי"ף בתשובותיו כדעת הסוברים דאין להיזק ראיה חזקה והא בהדיא תנינן חלון המצרי אין לו חזקה ולצורי יש לו חזקה והרמב"ן ז"ל תירץ לזה כרים מכלתין דהתם בחלון שאין בו היזק ראיה עסקינן ויש לו חזקה לענין לבנות כנגדו שאם החזיק בחלון צורי והלה רוצה לבנות כנגדו צריך להרחיק ד' אמות כדי שלא יאפיל אבל בחלון שיש בו היזק ראיה לחבירו לעולם אין לו חזקה שיכול לומר סבור הייתי לקבל ומפני שהוא היזק תדיר אין אדם יכול ליזהר ממנו כל שעה ושעה ואיני יכול לקבל זה דעת רבינו הגדול ז"ל ומצאתי לי סיוע בירושלמי ובפ' ח"ה אפרש בס"ד עכ"ל שם. והנה ממתניתין דזיז הכתי מוכח דיש להיזק ראיה חזקה אלא שהוא ז"ל תירץ גם בזה בשמעתין שכתב וכן הא דתנן הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות בבעל חצר בשאין בו היזק ראיה עסקינן ושאין בעל החצר יכול לבנות תחתיו אבל בעל הגג על בעל החצר כלומר אם יש בו היזק ראיה לעולם אין לו חזקה שכל דבר שיש בו היזק ראיה כגון תשמישות וכל שכיוצא בהן אין לו חזקה וכקוטרא וכבית הכסא דמי כך השיב רבינו הגדול בתשובותיו עכ"ל. ופי' הרמב"ם ורבו ז"ל כבר נתבאר לשיטתם בענין פי' המתני' ודעתם ז"ל לחלק בין היזק ראיה שאין בו מעשה כגון ברים מכילתין בכותל חצר דאין לו חזקה ובין שיש בו מעשה כגון הני דיני דמתני' חלון וזיז דיש לשן חזקה וזה הוכחה בדברי הס"מ ז"ל בפ"ב משכנים הל' י"ד. עוד כתב הר"י הלוי ז"ל בפירושיו לחלק בין אם ההיזק ראיה שוה לשניהם כגון חצר דרים מכילתין דתרווייהו מזקו אהדדי יכול הוא לומר הא דשתקי ג' שנים לאו משום מחילה אלא משום דתרוייהו שוין בהיזק וה"א היום או מחר תתרצה לעשות מחילה אבל לא מחלתי אבל בחלון וזיז הוא מזיק לבעל החצר ואין בעל החצר מזיקו וכיון דפתח ושתק בעל החצר מ"מ אחולי אחיל ליה ע"כ וכעין זה כתב הרא"ש ז"ל ברים מכילתין והביאו הטור בסי' קנ"ו ובסברא זו יש לתרץ בהרבה מקומות. ועיין בהלכה דלקמן ד"ה הכא את אמר ומדברי הס"מ נראה שרמז גם לחילוק זה שכתב שם דממילא מזיקין זה את זה בלא עשיית שום מעשה וכו' אבל לענ"ד נראה דאין לערבב אלו ב' הטעמים ויש נפקא מינה לפי חילוקי הסברות האלו וזה בדין השנוי לקמן לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין והדין דלא יפתח לחצר השותפין פתח כנגד פתח דלטעם הראשון שני דינים האלו שוין הן דבעשיית מעשה הדבר תלוי ומיד כשעשה זה מעשה שפתח חלונותיו וידע זה ושתק הויא חזקה ואלו לטעם השני אין הדבר תלוי בעשיית מעשה לחוד אלא אפילו במעשה החילוק היא בין פותח חלונותיו לחצר השותפין דבזה הוא דיש לו חזקה כיון דהוה מזיק לבעל החצר ואין בעל החצר מזיקו אבל בפתח כנגד פתח מכיון דשניהן מזיקין זה את זה לעולם לא הויא חזקה וה"ז דומה לכותל דחצר השותפין דרים מכילתין והכי מסתברא והכי מוכח לקמן והמדקדק בדברי הרמב"ם יראה להדיא דתפס הטעם ותילוק השני לעיקר וזהו שכתב בדין שיש חזקה להיזק ראיה בפ"ז הל' ו' הרי שפתח חלון לחצר חבירו וכו' ולא נקט אלא חלוקה זו. וכן בפ' חמישי הל' ו' חילק שני דינים אלו לשתי בבות מפני שאין דומין אלא לענין לכתחילה אבל לא לענין חזקה וזה מוכרח הוא כמו דמבואר הוא במקומו בהלכה הסמוכה. וכמה שכתב הרמב"ן לסיוע מן הירושלמי דעתו על הא דלקמן ד"ה תני תמן ויתבאר שם. וכמ"ש לסייע בסברא זו סבור הייתי לקבל ועכשיו איני יכול והוא מסוגיא דלא יחפור וכבר ביארתי שם לדעת הרמב"ם בהלכה ג' ד"ה תני לבכינו וכו' גם בהלכה זו הבאתי ראיה נכונה

שנויי נוסחאות (מ"מ) ברבי גד"ו רבי.

עמודי ירושלים תנינא

לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין הרשב"א בתשובותיו ח"ה (תשובה קי"א) האריך בביאור דברי המשנה והירושלמי וזה לשונו שכך שנינו במשנתינו ולא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין אבל פותח הוא פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון לרשות הרבים. ואם באנו לדקדק מרישא להתיר כלומר לחצר השותפין הוא דלא יפתח אבל פותח הוא למבוי. תיקשי לן (דוקא) [דיוקא] דסיפא דמשמע ברשות הרבים הוא דפותח אבל אינו פותח במבוי. ומיהו מסתברא דרישא דוקא אבל במבוי מותר. והא דקתני סיפא אבל פותח הוא לרשות הרבים לאו רשות הרבים גמורה קאמר אלא רשות שהרבים נכנסים בה ואפילו מבוי משמע וכענין שאמרו בעלמא מאי רשות הרבים סימטא ואמאי קרי ליה רשות הרבים לפי שאינה רשות היחיד. ותדע לך שאם אי אתה אומר כן כיון שדקדקו עליה בגמרא ואמרו מאי איריא חצר השותפין אפילו רשות היחיד נמי. אם איתא דרשות הרבים דקתני רשות הרבים גמור קאמר. הוה להו למידק נמי רישא אסיפא כדרך שהוא עושה בכמה מקומות בתלמוד והיה להם לשאול מבוי מאי. אלא שרשות הרבים דקתני סיפא רשות שהרבים דרים בה קאמר ואפילו מבוי במשמע ולא אסרו אלא חצר השותפין ואי נמי מבוי שאין הרבים נכנסים בו וכמ"ש בירושלמי בעלמא יש מבוי שהוא כחצר מבוי שאין אדם בוש לאכול בתוכו כחצר. וכאן נמי מבוי שאין אדם מצניע עצמו הרבה מן השכנים במבוי שאין בם דיורין הרבה הרי הוא כחצר השותפין ואסור עד שיהא מבוי שרבים דרין בו. ולפיכך הוציאו התנא בלשון אבל פותח הוא לרשות הרבים. ואף על פי שבחצר השותפין לא חלקו בין שיש שותפין מועטים או מרובים חצר השותפים שאני לפי שבני החצר רגילין הן להיות זה אצל זה ואינן מצניעין עצמן הרבה זה מזה ועושין מלאכתן כנגד פתחיהן אע"פ שבני החצר עוברים ושבים שם. ולפיכך כשזה פותח פתח כנגד פתח הוא מזיקו

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

גמ' הכא את מר פתח כנגד פתח מותר והכא את מר פתח כנגד פתח אסור. הן דתימר מותר במבוי והן דתימר אסור בחצר השותפין. *והתני כשם שבני חצר יכולין למחות זה על ידי זה בחצר כך בני מבוי יכולין למחות זה על ידי זה במבוי אמר רבי לא כאן בשנתן רשות כאן בשלא נתן רשות. אמר רבי יוחנן שנייא היא בגנות שניתנו להפירה. אמר רבי נסא והרבות לא ניתנו להיבנות. אמר ר' יעקב בר אחא תני תמן הפותח חלון בכותל חצירו במעמד חבירו ארבע אמות פותח בשמאל נועל בימין. הגע עצמך שהיה עומד שם יכיל מימר ליה הוינא בעיית לעי היה מושיט לו צרורות יכיל מימר ליה מגחך הוינא באו גברא.

(תוספ' פ"ב)

היו

גמ' גרסינן כאן לשא דנתן בר' הושעיא וכו' הכתובה בספרים לסוף הלכה דלעיל והכא הוא דשייך כמו שפירשתי למעלה: הכא את אמר פתח כנגד הפתח מותר וכו'. כלומר דהש"ס מקשה דיוקא דרישא וסיפא אהדדי דמרישא משמע דדוקא לחצר השותפין הוא דאסור פתח כנגד הפתח אסור הא במקום אחר אף ע"פ דלא הויא ר"ה אלא דלא הוי כחצר השותפין וכגון במבוי שאינו מפולש מותר ובסיפא קתני אבל פותח הוא לר"ה פתח כנגד פתח דמשמע הא במבוי שאינו מפולש אסור: הן דתימר מותר וכו'. כלומר דיוקא דרישא דוקא הוא דבמבוי שאינו מפולש מותר דלא אמרו אסור אלא בחצר השותפין אבל במבוי אע"ג דאינו מפולש שכיחי ביה רבים יותר מבחצר ויכול לומר לו סוף סוף בעית לאצטנועי מהרבים העוברים שם: והתני. בתוספתא פ"ב: אמר ר' אילא. לא קשיא: כאן בשנתן רשות. הא דדייקינן במתניתן דבמבוי מותר בשנתנו לו רשות לפתוח ושוב אינן יכולין למחות בו ואפ"ה בחצר השותפין אסור דאף על פי שנתנו לו רשות מכיון דהיזק ראי' בחצר השותפין יותר מלוי ותדיר הוא יכולין למחות בו והא דתני בתוספתא דבני מבוי יכולין לעכב עליו בתחלה הוא דלא נתנו לו רשות: שנייא היא בגנות שניתנו להפירה. רבי יוחנן בעי לשנויי הפירכא דפריך מהתוספתא בגוונא אחרינא דגרסינן התם אחר דקתני כשם וכו' כך בני מבוי יכולין למחות זה את זה במבוי השותפין כילד וכו' ומפרש התם דבדבר שכבר עשה א' תקלה אין יכול למחות בחבירו דאומר לו כדרך שעשיתה בתוך שלך אף אני עושה בתוך שלי היו מימיו עוברין דרך גגו של חבירו ועמד והפסיקן יכיל לעכב על ידו וכו' יש לו באר בחצרו של חבירו והרי בעל החצר מבקש לחפור לו באר אחרת יכול לעכב על ידו ע"כ.

והשתא קאמר ר' יוחנן למהבריי' דהתם לא קשיא דשאני התם דמיירי בדבר שעומד לכך כגון בגנות שעומדין לחפירה וכיוצא בזה והלכך קתני התם דבדבר שחבירו גם כן יכול לעשות כמוהו חבירו מעכב על ידו שאמר ליה למחר אני עושה כן בתוך שלי ואם כבר עשה יכול גם הוא לעשות כן או אם כבר החזיק זה בהצירו של חבירו כגון הא דתני בדין הבאר בזה אין חבירו יכול לעשות כן ועכ"פ שמעינן מהתם דלא מיירי אלא בדבר שגם חבירו יכול לעשות כמוהו אבל הכא דאמרי' במבוי מותר מיירי שבתחלה עשה זה פתח לחצירו של זה במבוי ולא הי' שם עדיין פתח כנגדו ובכה"ג אין יכול זה לעכב על ידו והיינו דמתמה ר' נסא על האי שינויא: וחרבות לא ניתנו להבנות. וכי זה ג"כ אין יכול לבנות בחצירו ולפתוח ג"כ בפתח כנגדו וא"כ היינו דינא דברייתא דבמקום שיכול לעכב מטעם הזה גם בזה יכול לעכב ולומר למחר אני רוצה לבנות ויהא פתחך כנגד פתחי ואם אינו יכול לעכב שכבר קדם זה אם כן גם התם כך הוא דמאי שנא ולא משני מידי: תני תמן. בבבל תני להך ברייתא: פותח בשמאל נועל בימין. כלומר בידו אחת פתח ובידו שנית יסתום מיד לפי שזה מעכב עליו: הגע עצמך שהיה שם. דהא במעמד חבירו קתני וא"כ זה ראה ושתק ומחל לו: יכול לומר לו הוינא בעיית לעי. לא מפני שמחלתי לך הייתי שותק אלא חפץ הייתי לראות היאך אתה מטריח ומיגע עצמך בחנם דצריך אתה לחזור ולסתום: היה מושיט לו צרורות. והיה מסייע אותו בבנין ובפתיחה מאי הרי מעשיו מוכיחין שנתרצה בכך: מגחך הוינא באו גברא בהוא האיש. אע"פ כן יכול לומר לו משחק הייתי בך ועשיתי עצמי כמסייע אותך לפי שהייתי יודע שצריך אתה לסותמו:

היו

מראה הפנים

כונס לדעת הרמב"ם בענין חזקה לנזקין דרכו הדעות החולקין בזה כמבואר בדברי הרא"ש ז"ל והטור סי' קנ"ד וקנ"ה ומשם מוכח להדיא כדעת הרמב"ם וסייעתיה דחזקה לנזקין במקום דאיכא לאלתר הויא חזקה וע"ש בד"ה עכר רבי אחא:

הכא את אמר פתח כנגד פתח מותר. הרמב"ן ז"ל הביא לזה בחידושיו פ' לא יחפור במשנתא דחרדל ודבורים וכתב שם אחר שהאריך בענין הסוגיא דהתם וז"ל נקיטינן הכא לפום נוסחא דר"ש ז"ל ולפירושו דכל הני הרחקות דמתניתין כגון הכא לסמוך גפת וזבל וריחיים ותנור למצר חבירו ואין שם כותל אי נמי הכא לפתוח חלונותיו לחרבתו של חבירו שאינו מזיקו עכשיו לענין היזק ראיה שאין עשוי לתשמיש אעפ"כ יכול לעכב עליו ולומר לו אני בונה שם כותל או אני בונה חרבתי ונמלאת מזיק אותי והסיא שעתא הוו גירי דידיה ויכול לעכב עליו דמודה ר' יוסי בגיריה וכו' וכענין זה אמרו בירושלמי פ' חזקת הבתים הכא את אמר פתח כנגד פתח מותר פירוש בתוספתא והכא את אמר פתח כנגד פתח אסור פירוש במשנתינו אמר ר' יוחנן שנייא היא בגנות שנתנו להפירה אמר ר' נסא וחרבות לא נתנו לבנות וסליקא התם בתיובתא ושמעינן מינה דחורבה שעשויה ליבנות אינו רשאי לפתוח בה פתח וחלון כנגד חלון וכן כתב הראב"ד ז"ל בתשובה אלא שהוא פירש הירושלמי בענין אחר ומכל מקום עלה לו ממנו שחורבות עשויות הן ליבנות עכ"ל. והנה כפירושו ז"ל הכא את אמר בתוספתא קאי וכיון למה דתני בתוס' לעיל ממה שהבאתי בפנים וכן היא ר"מ אומר לא יפתח אדם פתח ע"ג פתחו של חבירו וחלון ע"ג חלון של חבירו וחכמים מתירין ואם כך הוא לכאורה לא הוי פריך הש"ס מידי דמתני' כר"מ אתיא וסתים לן רבי כוותיה ולא נמצא שם יותר מה שמפורש להיתר לפתח כנגד פתח כ"א מה שהבאתי מהדינים הכשנו שם ועוד כיוצא בהלו. גם כי הוא ז"ל לא פי' את דר' יוחנן כל הצורך. וכמה שלמד הוא ז"ל בענין חרבה היא עשויה ליבנות וא"כ אין לפתוח או לסמוך בתחלה אע"ג דאין ההיזק כרי עכשיו זהו לשיטתם ז"ל להסוברים דבכה"ג הוי גירי דידיה לרבי יוסי וכבר נתבאר בפ"ב שיטת הרמב"ם ז"ל וסייעתיה דסוברים דלא מיקרי גירי דידיה אלא א"כ הזיק מזומן בשעת מעשה כדכתב בפ"י ופי"א משכנים וכמבואר לעיל שם מהסוגיות לפי שיטתם ופירושם. ואפשר לומר דלבי' הרמב"ם וסייעתיה צ"ק לדידהו מסוגיא דהכא דר' יוחנן לא חש ליה להשיבו ושאני בגנות דקאמר במקום שההיזק מזומן לפי שנתנו לחפירה או להפרית כגי' הרמב"ן וכלומר באיזה ענין שיהיה לזה איזה היזק בשעת מעשה כמה שזה פותח או סומך. ובעיקר פירושא שפירשתי ל"ים הסוגיא בפנים הוא כדברי הנ"י שהביא שם בשם הרמ"ה ז"ל דמשמע דפריך דיוקי דמתניתין אהדדי אלא דגם שם אינו מבואר כל הצורך. ומיהו מ"ם שם דמכאן מוכח דלא כדברי הר"י ברצלוני שמביא הטור בסי' קנ"ד בענין מבוי מפולש דס"ל דינו כר"ה מדלא משני הכא כאן במפולש כאן בשאינו מפולש נראה דאי משום הא לא הוי"א דבכל מקום מבואות המפולשין לר"ה כר"ה חשבינן ליה וא"כ היינו ר"ה דמתני' וזהו העיקר דנלמד גם מכאן דמבוי שאינו מפולש כחצר השותפין הוא ומבוי המפולש כר"ה הוא דכיון דמפולש לר"ה שכיחי ביה רבים ביותר וא"ל סוף סוף וכו'. וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל בזה שכתב בפ"ה משכנים הל' י"ד מי שבקש וכו' ואם היה מבוי מפולש פותח כל פתח שירצה לכתחילה ור"ל אפילו פתח כנגד פתח והיינו כל פתח שכתב שדינו כר"ה ממש. גם מה שכתב הנ"י שם ומ"מ שמעינן מן הירושלמי דבחצר אף שנתן לו רשות אסור דיכול לומר סבור הייתי לקבל ועכשיו איני יכול לקבל אלמא דלהיזק ראיה דחלון לא מהני שום ראיה עכ"ל ומביאו ב"י בסי' הנזכר ולפ"ז היה קשה להרמב"ם ולסייעתו דס"ל דיש חזקה להיזק ראיה. אבל לפי סברת רבו ז"ל שהבאתי בדבור דלעיל יש עוד לחלק בהיזק ראיה בין מקום שבניהם מזיקין זה לזה או א' הוא במזיק לחבירו

לק"מ דשאני חצר השותפין דשניהן מזיקין זה לזה בפתח כנגד פתח וכל כה"ג ודאי לא מהני חזקה להיזק ראיה וזהו כמ"ש לעיל דהטעם הכ' הוא העיקר לחלק בענין חזקת היזק ראיה והיינו דלא דייקינן מהכא דאין חזקה להיזק ראיה אלא בפתח כנגד פתח אבל לא כדין דרישא לא יפתח אדם חלונותיו וכו' דבזה חצר חבירו וחצר השותפין שוין הן לדינא ולענין חזקה היכא דידע ושתק מחל. וה"ז ג"כ דבר אחד ממה שלא זכרו האחרונים ז"ל לחלק בזה ומוכרח הוא מהכא וכן להמדקדק בפירושי הנ"י שלוי ודברי הרמב"ם ז"ל ועיין בסי' קנ"ד סעיף ג' בהגהה ומטעם הנזכר שבארתי אין לחלק בין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון ולעולם אין חזקה להם לדעתם ז"ל וכמבואר:

תני תמן וכו'. ברייתא זו הוא נשנית בבבלי דף נ"ט ע"ב ת"ר מעשה באדם אחד שפתח חלונותיו לחצר השותפין וכו' ובא לפני ר' חייא ואמר יגעת ופתחת יגע וסתום. גם מכאן טען הרמב"ן ז"ל על דברי האומרים וסוברים דיש חזקה להיזק ראיה דרבי חייה משמע דס"ל דלעולם אין לו חזקה ומפורש בירושלמי הפותח חלון וכו' עד מגחך הוינא כאהין גברא ושמעת מינה שאין להם חזקה שאלו היה חזקה להיזק ראיה לעולם כיון שהוא פתח במעמד חבירו והוא מושיט לו צרורות מיד נתקיימו חזקתו כדאמרינן אי דלי גנא דפירי לאלתר הוי חזקה ואמרינן נמי והא אית לי סהדי דאתא וסייע בגודא כהדאי וכיון שלא נתקיימה חזקה בכך לא מקיימא ליה חזקה לעולם היכא שיש שם היזק ראיה כדעת רבינו הגדול ז"ל ומסתברא כוותיה עכ"ל. וזהו הסיוע שרמז הוא ז"ל בריש מכלתין והבאתיו בהלכה דלעיל. ולדעת הר"י הלוי והרמב"ם והרא"ש ז"ל וסייעתי' דס"ל דיש חזקה להיזק ראיה א"כ נאמר דמשם ראיה דפסקו כר' אבא בגמ' דילן דלעיל דף נ"ט ע"ב ואי דלי ליה איהו גופא גנא דפירי וכו' וזהו מוסכם לפי סתמא דהש"ס דילן וכדפסק הרמב"ם בפי"א מטוען הלכ' ט' וא"כ תפסו לדברי רבי ישמעאל לעיקר דהיכא דשתק זה הויא חזקה לאלתר כדא"ל החזקת בני החזקת ומכ"ש היכא דעשה מעשה וסייע אותו וזהו שכתב הרמב"ם בפ"ז משכנים הל' ו' הרי שפתח חלון לחצר חבירו וכו' כגון שבא וסייע עמו וכו' ה"ז החזיק בחלון וכו' וכן בפי"א הל' ו' מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה כגון שפתח חלון וכו' והה"מ כתב שם דין זה אע"פ שלא נזכר בגמ' בפירוש פשוט הוא וכו' ודברי ר' ישמעאל כר' יוסי הם בענין שהחזיק לאלתר וא"כ אם זה טוען כנגדו באיזה טענה שיהיה עליו להביא ראיה ומקלת מזה זכר הה"מ שם בהל' ד' והביא שם חלוקי הדיעות בין הרי"ף ז"ל שתפס הירושלמי ובין הר"י מיגש והרמב"ם ז"ל שלא פסקו כהך דהכא. ולענ"ד נראה דמדין הנזכר בהל' ו' מוכח לדיד' דפסק כר' ישמעאל כר' יוסי וזה בגוונא דהזיק שיה לו לידע בשעת מעשה דמה דאמר ר"נ בדף מ"א ע"א גבי האי דרב ענן שקיל כידקא בארעיה וכו' לית הלכתא כר' ישמעאל היינו היכא דלא הוה מסייע ליה אבל היכא דסייע בהדיה א"כ היכא דלא טעה זה אלא דסוה ליה לידע מודה ר"נ כדמוכח דקאמר אהא דא"ל הא אמיל דאגה וסייע בגודא בהדאי א"ל מחילה בטעות היא וכו' וכן פי' שם הר"י מיגש ז"ל וכתב לתרץ ביה קושיות התוס' דהתם דהא בפ' איזהו נשך משמע דס"ל לר"נ מחילה בטעות הויא מחילה דשאני התם דידע דלא הוו פירות בעולם בשעת מכירה ומחיל אבל הכא לא ידע מאי דעביד ליה בארעיה דניחול וא"כ סברא זו קיימת לדעתם ז"ל דבמקום דידעי מחיל ואין חילוק לדעתם בין דין דדלי גנא דפרי הנזכר ובין דין דפתח חלון. ומ"ש הטור בסי' קמ"ב כדעת הרב יונה ז"ל לחלק בזה זהו כפי' דעת הרי"ף ז"ל כמו שזכר הב"י שם בהגהה ב"ה ע"ש וכבר נתבאר לעיל במה שהכרחתי לדעתו ז"ל לחלק בין פותח חלון לחצר ובין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון בחצר השותפין:

היו

עמודי ירושלים תנינא

הרבה דכשכן עומדים בחצר או עוברים בו הוא יכול להצניע עצמו ואם לעתים רואים אותו אינו מקפיד כ"כ ומבני הבתים איני יכול להצניע עצמו ומקפיד שלא יראו מלאכתי בקבע כשהם בבתיהם. אבל במבוי שאין רגילין כ"כ עם בני המבוי כשהם רבים ומקפיד הוא אפי' (ארואים) [על רואים] אותו דרך העברה צריך הוא להצניע מהם אפי' דרך העברה ולפיכך יכול לומר הא בעית אצטנועי מבני המבוי אצטנע מינאי כדרך שאמרו בבני רשות הרבים דמה הפרש יש בין רבים בני מבוי ובין רבים בני רשות הרבים. וכן נ"ל מן הירושלמי דפי' דרשות הרבים דמתני' היינו רשות שהרבים דרין שם ואפילו מבוי במשמע מדגרסינן התם גבי מתניתין דלא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין. הכא איתמר פתח כנגד פתח מותר והכא איתמר פתח כנגד פתח אסור. ופריק הדא דתימא מותר במבוי והדא דתימא אסיר בחצר השותפין ע"כ ואם רשות הרבים דקתני במתני' היינו רשות הרבים גמורה מאי קושיא אם ברשות הרבים מותר ובחצר השותפין אסור ומאי פריק נמי כאן במבוי כאן בחצר השותפין הא לא אמר מותר אלא ברשות הרבים. אלא שהם פירשו רשות הרבים רשות של רבים כלומר שדרין שם רבים. ולפיכך הקשו הכא איתמר כל שרבים דרים בה מותר אלמא אפילו חצר שהרבים דרים בה מותר והכא איתמר דכל חצר השותפין אסור ואפילו דרים שם רבים. ופריק דלעולם דבחצר אסור ולא התירו אלא רשות הרבים כלומר שאינו רשות היחיד והיינו מבוי ומן הטעם שאמרתי:

ומיהו לעיקר דינא ממש דמבוי הקשו עוד שם בירושלמי דגרסינן התם

*היו חמשה פתחים זה לפנים מזה שיעור כולן כמלוא מקדח. ודא מסייעא למאן דמרין בנאי חלון שהיא פתוחה לאיסטיב לא נעשית אלא להכנים את האורה מכיון שאין לה חזקה אינה מביאה את הטומאה:

הלכה יא מתני' *אין [א] עושין חלל תחת רשות הרבים בורות שיחין ומערות ר"א מתיר כדי שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים [ב] אין מוציאין זיזין וכצוצטראות לרשות הרבים אלא אם רצה כונס לתוך שלו *ומוציא [ג] לקח חצר ובה זיזין וכצוצטראות הרי זו בחזקתה: **גמ'** נפלו ומבקש לבנותן רבי *יוחנן אמר [ד] ויתר ריש לקיש אמר לא ויתר מתניתא מסייעה לדין ומתניתא מסייעה לרבי יוחנן *מי שהיתה [ה] דרך הרבים עוברת בתוך שדהו ונטלה ונתן להן מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיע מתני' מסייעה לריש לקיש *לקח חצר ובה זיזין וכצוצטראו' ונפלו בונה אותן בחזקתן:

הדרן עלך פרק חזקת הבתים

הלכה א מתני' המוכר את הבית לא מכר [ו] את היציע אע"פ שהיא פתוחה לתוכו ולא [ז] את החדר שלפנים ממנו ולא [ח] את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים רבי יהודה אומר אם יש לו צורת פתח אע"פ שאינו גבוה עשרה טפחים אינו מכור: **גמ'** רבי נחום בשם רבי חייה בר בא והוא שיהא בה ארבע על ארבע על רום עשרה ובלבד במקורה ובמגופף. אמר לון רבי זירא כל הדין פירושא הפרש לכון ר' חייה בר אבא ולא את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה עש"ה טפחים. סוף דבר מעקה היו אחורי בתים מקיפין אותו היו שם עמודים וכלונסיות על גביהן. נישמעינה מהדא ר' יהודה אומר אם יש לו צורת פתח אף על פי שאינו גבוה עשרה טפחים אינו מכור. אמרין והוא שיש שם מעקה גבוה עשרה טפחים:

הלכה

פני משה

היו חמשה פתחים זה לפנים מזה וכו'. ברייתא זו לענין טומאה נשנית וכדתנן בפ' י"ג דאהלות העושה מאור בתחלה שיעורו מלא מקדח לענין להביא ולהוציא את הטומאה ובתוספתא אשר לפנינו גרים שם ריש פ' י"ד פתח שעשאו למאור שיעורו מלא מקדח הגיפו למאור (שסתמו להאורה שכנגדו כגון שבנה שם איזה בנין ואין כאן מאור הלכך הוי דינו כמו העשוי לתשמיש ושיעורו בפותח טפח) שיעורו בפותח טפח שתי חלונות זו לפנים מזו החיצונה העשויה למאור שיעורה מלא מקדח. והיא הגי' נכונה כדמוכח מדלקמיה: ודא מסייעא למאן דאמרין בנאי. הברייתא זו סיוע למאי דאמרי הבונים חלון שהוא פתוחה לאיסטיב לאויר לא נעשית אלא להכניס את האורה והלכך החיצונה שהיא לאויר העולם שיעורה כמלא מקדח אבל שלפנים ממנה אין מביאה את הטומאה במלא המקדח אלא שיעורה כדתנן התם בר"פ ב' בנה בית חוצה לה שיעורה בפותח טפח לפי שהוא כחלון העשוי לתשמיש: מכיון שאין לה חזקה. זו שאינה עשויה לאורה אין לה חזקה אלא דינה כחלון המצרית אינה מביאה את הטומאה כשיעור מלא מקדח לפי שאין חזקה לחלון הקטן אלא אם כן עשוי לאורה וכשיעורו לטומאה כך שיעורו לחזקה אם הוא לאורה:

הלכה יא מתני' אין עושין חלל תחת רשות הרבים. כמו שעושין לפעמים חלל תחת הקרקע וכן לא בורות ולא שוחין ולא מערות ואע"ג דקביל עליה היזיקא דאתי מחמתיה לפי שאין בני אדם רוצין ליזוק ולירד לדין על עסקי ממונא: ר"א מתיר. ובלבד שיכסנו בחוזק בכדי שתהא עגלה מהלכת עליו וטעונה אבנים ואין הלכה כר"א דחיישינן שמא תתקלקל ותפחת מלמטה שלא מדעתו: זיזין. רהיטים קטנים: וכצוצטראות. קורות גדולות שמא יכשלו בהן בני רשות הרבים אא"כ היו למעלה מגמל ורוכבו והוא שלא יאפיל הדרך על בני ר"ה: כונס לתוך שלו. שמכניס בקרקע שלו כשיעור הוצאת הזיזין ומוציא: הרי זו בחזקתה. דמוטעין ללוקח ואמרינן שמא זה שמכרו לו כנס בתוך שלו: **גמ'** נפלו. זיזין והגזוזטראות ומבקש לבנותן להוציאן לר"ה כבתחלה ואלקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות קאי: וויתר. לבני ר"ה ואינו יכול להוציא: מי שהיתה דרך הרבים וכו'. מתני' היא לקמן בפ"ו משום דמילר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו וה"נ כיון שנפלו כמו שהחזיקו בו רבים הוא: מתניתא. תוספתא בפ"ב מסייעה לר"ל דקתני בהדיא נפלו בונה אותן במקומן: הדרן עלך חזקת הבתים

הלכה א מתני' המוכר את הבית. היציע. כמין חדר שעושין סביבות כתלי הבית מבחוץ כמו שהיו עושין במקדש דכתיב והיציע התחתונה ויש שעושין אותה בעובי הכותל ואע"פ שפתוח לבית ותשמישו בתוכו אפ"ה אינו מכור והוא דהוי ד' אמות כדאמר בגמרא: ולא את החדר שלפנים. מן הבית ואע"פ שהוא פתוח לבית ודריסתו עליו וקמ"ל בחדר דאע"ג דמלר לו מלרים החיצונים של הבית לא אמרינן דהחדר בכלל הבית הוא מדלא כתב מלר חדר הפלוני אלא אמרינן מלרים הרחיב לו שמלרי הבית החיצונים ניכרים הם: בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. הוי מקום חשוב בפני עלמו ולא בטל לגבי הבית: אם יש לו לורת הפתח. ואין הלכה כרבי יהודה: **גמ'** והוא שיש בה ארבע. ארבע אמות והיליע קאי דבפחות מד' אמות לא חשיב ובטל לגבי בית: כל הדין פירושא הפרש לכון ר' חייא בר בא. היה מתמה ר' זירא על שהלריך דוקא ד' על ד' ומקורה ומגיפף ועל רום עשרה: ולא את הגג וכו' סוף דבר מעקה. בעיא היא אם סוף דבר הוא כלומר אי נימא דוקא מעקה נקט הת"ק ואם היו אחורי בתים מקיפין אותו והיו שם עמודים ע"ג הבתי' וכלונסיות על גביהן מהו אי הוו כמעקה או לא: נישמעינה מן הדא. דר' יהודה דאמר אם יש לו לורת הפתח וכו' ועמודים וכלונסות על גביהן כלורת הפתח הוו ור' יהודה הוא דס"ל דלורת הפתח מהני: אמרין. סיומא דמילתא היא כלומר ש"מ דשמעיה ר' יהודה לחכמים דאמרין והוא שיש שם מעקה גבוה עשרה טפחים אבל מילתא אחריתא לא מהני ועלה קאמר ר' יהודה דאם יש לו לורת הפתח כמי מהני:

סוף דבר מעקה הי' אחורי בתים מקיפין אותו פי' דמיבעיא לי' אם דווקא בשיש לו לורת מעקה דווקא ואפי' בתים מקיפין אותו מכל לד ונמלא דמוקף הגג מכל הלדדים אך דאינו לורת מעקה. ע"ז קאמר נשמעינ' מן הדא רי"א אם יש לו לורת הפתח אע"פ שאינו גבוה עשרה טפחים מכלל דבגבוה עשרה טפחים לא בעינן לורת הפתח וכמו כן לא בעינן נמי לורת מעקה. ע"ז מדחה הגמ' אמרין והוא שיש שם מעקה גבוה עשרה טפחים דאע"פ דבגבוה עשרה טפחים מ"מ בעינן מעקה גבוה עשרה טפחים. אבל כשאינו לורת מעקה לא מהני עשרה טפחים:

תמן

מראה הפנים

היו חמשה פתחים וכו'. כבר הבאתי התוספתא דאהלות בפנים. והרמב"ן ז"ל הביא להסוגיא כפשטה ולא זכר כלום מהתוספתא. ואפשר לדחוק ולפרש הגי' דהכא דבזה כנגד זה הוי ככולן לאורה ומהחיצונה בא האור לכולן והלכך שיעור כולן כמלא מקדח אבל לא משמע הכי מהתוספתא. ומכל מקום למד הוא ז"ל דמה שאמר שמואל התם ולאורה אפילו כל שהו יש לו חזקה היינו מלא מקדח כדמשמע הכא דכשיעורו לטומאה שיעורו לחזקה. ודעת הרמב"ם ז"ל בזה סתם ומשמע מדבריו אפילו כל שהוא ממש כדכתב בפ"ז משכנים הלכ' ז' אבל אם פתחה לאורה אפי' היתה קטנה ביותר וכו' וא"כ לא למד מטומאה בענין השיעור אבל באיזה חלון יהיה ענינו לאורה כבר גילה דעתו בפ' י"ד מט"מ בהל' א' שכתב וחלון העשוי לאורה הוא שאין עליו תקרה אלא גלוי הוא לשמש. וזהו כדברי התוספתא שהבאתי. וכפ"ז דלעיל גם כתב הס"מ כדין האורה והרבה פירושין נאמרו בה ופי' רבינו כלשון רבו ז"ל. וכפי' הר"ר יוסף הלוי ז"ל אשר לפני לא מלאתי מזה: **מתניתא** מסייעה לריש לקיש. כדברי התוספתא כך פסק רב הונא התם בשלהי פרקין ומוסכם הוא להלכה והתם לא פריך עליה ממתניתין דלקמן אלא מברייתא אחריתא ומשני לה. ויש לומר דמהאי מתני' ל"ק דלא מיקרי מלר הרבים אלא כשהחזיקו באיזה דבר יותר ממה שהיה כגון התם במתני' וכן כדין דמתני' דהכא דפליגי התם ר"י ור"ל בענין אם כנס להחזיר כתלים למקומן דפסק הרמב"ם ז"ל בפי"ג מנ"מ הל' כ"ד כוותיה דר' יוחנן בהא אבל בענין אם נפלו הזיזין או בנפל הכותל חוזר ובונה אותו במקומו ומוכח כדתני בתוספתא ולאו מלר שהחזיקו בו רבים הוא:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד המוכר את הבית. היליע. מה דפירשתי בפנים הם דברי הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל גרים פכ"ה מהל' מכירה לא כתב אלא את היליע שסביבות הבית ומשמע לדעתו דאם היה בתוך עוביו של כותל בכלל הבית הוא ולטעמיה אזיל דהכי מפרש ליה ליליע דקרא שהיו סביבות הכותלים כדכתב בחבורו פ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ט' והכי פי' לברקא תלילא דקאמר רב יוסף התם בריש פרקין וקאמר התם אבל אפתא מודבנא ופירש הר"י הלוי ז"ל עליה בטל גב הבית והיינו פתוחה לתוך הבית וכן פסק הוא ז"ל שם:

כל הדין פירושא וכו'. כתמיה והכי משמע התם דלא קפיד מר זוטרא אלא שיהא ברחבו ארבע אמות וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם והרשב"א ז"ל פירש ארבע על ארבע:

לאיזה

עמודי ירושלים תנינא

על זה הפירוק והא דתניא כשם שבני החצר מעכבין זה על זה כן בני המבוי מעכבין זה על זה. ופרקו אמר ר' אילא כאן בשנתן רשות כאן בשלא נתן רשות ונראה לי דר' אילא לא בא לחלוק על התירוץ הראשון שחלקו בין מבוי לחצר השותפין ושפירשו דרשות הרבים דמשנתנו היינו מבוי דאלו בא ר' אילא לחלוק היה לשם לומר אלא אמר ר' אילא. אלמא ר' אילא לא בא לחלוק בדבר אלא שבא להעמיד התירוץ ולבארו. והכי פירושא וכאן בשנתן רשות כאן בשלא נתן רשות כלומר בחצר השותפין לעולם אסור ואפילו נתן לו חבירו רשות לפתוח כנגד פתחו יכול הוא לחזור בו ולומר סבור הייתי לקבלו עכשיו איני יכול לקבל. והיינו דקא כיילי לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין לא שנה נתן לו רשות ולא שנה לא נתן לו רשות אבל ברשות הרבים דהיינו מבוי אינו אסור לעולם דלעתים מותר. והיכי דמי בשנתן לו רשות אבל בשלא נתן לו רשות אפילו במבוי נמי אסור והיינו דברייתא דקתני כשם שבני החצר יכולין לעכב כך בני המבוי יכולין לעכב ולא להשוות מבוי לחצר לגמרי קאתי ולומר שבכל ענין דיכול לעכב בחצר יכול לעכב במבוי. אלא להשוות דינן באיסור פתיחה כשלא נתן לו רשות ולפי זה הא דרב אילא שייכא בר' שמעון בן גמליאל בירושלמי דפרק לא יחפור דתנן התם כופין בני מבוי שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסקי ולשכנו אינו כופהו. ר' שמעון בן גמליאל אומר אף לשכנו כופהו. וגרסינן עלה בירושלמי תני לשכנו [תיבת הוא ליתא בירושלמי שלפנינו]. הוא יכול לחזור בו מסקיבל עליו אינו יכול לחזור בו. רשב"ג אומר אף בשקיבל עליו יכול

מסורת הש"ס: (תוספתא דאהלות פ"ד) | ב"ב כו ע"ב | שם כג ע"א | שם ס ע"ב | (לקמן פ"ו) ב"ב לט ע"ב ב"ק כז (תוספתא פ"ב)

עין משפט נר מצוה:
מה — א מיי' פי"ג מהל' נ"מ הל' כג סמ"ג עשין פג טוש"ע חו"מ סי' תיז ס"א
מו — ב מיי' שם הל' כד טוש"ע שם ס"ב
מז — ג מיי' שם הל' כא טוש"ע שם ס"ג
מח — ד מיי' שם הל' כה טוש"ע שם ס"ב
מט — ה מיי' שם הל' כו סמ"ג עשין סו טוש"ע שם סי' קעו ס"א
א — ו מיי' פכ"ה מהל' מכירה ה"א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' ריד ה"ה
ב — ז ח מיי' שם ה"ב טוש"ע שם ס"ב

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי' פכ"ד מהל' מכירה הט"ו ופכ"ה שם הלכה ב סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' ריד ס"ב ג
ד
ב ג ד מיי' שם פ"ג טוש"ע שם ס"ב
ה
ה ו מיי' שם פכ"ה הל' ה סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יח
ו
ז ח ט י מיי' שם ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רטו ס"א

תמן אמרין אדמון ור"ע. וכמס' כתובות פי"ג גרסינן אמר ר' ירמי' אדמון ור"ע שניהם אמרו דבר אחד דקס"ד דטעמא דר"ע משום דכיון דיש לו שדה א"כ דיש לו דרך וזהו טעמא דאדמון דבאבדה דרך שדהו דע"כ יש לו דרך. וע"ז מדחה ר"ל דר"ע וחכמים פליגי בכתם דטעמו דר"ע דמוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי דבעין רעה מוכר אבל כאם הותנו בפירוש דיש לו דרך לכו"ע יש לו דרך והכא אפילו כיש לו דרך בברור ס"ל לרבנן דאין לו דרך משום דכל חד וחד מדהי לי' כן מסיק הגמ' במס' כתובות בפירוש עי"ש:

רבי יצחק שאל ע"ד דרבנן מכר לו חצר סתם ר"ל ע"כ לא שמעינן לרבנן אלא במכר לו חצר סתם. אז נמכר אף בתים בורות שו"מ אבל לא מטלטלין. אבל מכר לו בתים בושו"מ אבל לא את המטלטלין. ר"ל אבל אם מכר לו החצר ופרט גם בתים בושו"מ בזה ג"כ אמרינן אבל לא את המטלטלין או דילמא דלישנא יתירה לטפוי קאתי דהא מה שפרט לו בתים בושו"מ הוי לישנא יתירה והפסד לטפוי קאתי לרבות הכל אפילו מטלטלין דס"ל לר' יצחק דהאי וכל מה שבתוכה דקי' מטלטלין לאו משום דנכלל בי' ממילא מטלטלין. ז"א אלא משום לישנא יתירה לטפוי קאתי וע"כ מסיק וכן בעל

הלכה ב מתני'

*ולא את [א] הבור ולא את הדות אע"פ שכתב לו עומקה ורומה [ב] וצריך ליקח לו דרך דברי רבי עקיבה וחכמים אומרים אינו צריך ליקח [ג] לו דרך ומודה ר' עקיבה בזמן שאמר לו חוץ מאילו שאינו צריך ליקח לו דרך מכרן לאחר [ד] ר' עקיבה אומר אינו צריך ליקח לו דרך וחכמים אומרים צריך ליקח לו דרך:

גמ' לאיזה דבר כתב עומקה ורומה שאם רצה להשפיל ישפיל הגביה יגביה. רבה בר רב הונא בשם רב הלכה כרבי עקיבה דידן דהוא רבנן דרבי חייה. ר' זעירא רב ירמיה בשם רב הלכה כרבי עקיבה דרבי חייה דהוא רבנן דבבלאי. *תמן אמרין אדמון ורבי עקיבה אמר ר' לא בסתם חלוקין. מה נן קיימין אם דבר בריא שיש לו דרך כל עמא מודי שאין צריך ליקח לו דרך אם דבר בריא שאין לו דרך כל עמא מודו שהוא צריך ליקח לו דרך. אלא כי נן קיימין בסתם רבי עקיבה אומר אינו צריך ליקח לו דרך וחכמים אומרים צריך ליקח לו דרך:

הלכה ג מתני'

[ה] המוכר את הבית מכר את הדלת אבל לא המפתח מכר את המכתשת הקבועה אבל לא את המיטלטלת מכר את האיסטרוביל אבל לא את הקלת מכר תנור מכר כיריים [ו] בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין: **גמ'** כיני מתניתא מכר את המכתשת החקוקה אבל לא את הקבועה:

הלכה ד מתני'

[ז] המוכר את החצר מכר בתים שיחין ומערות [ח] אבל לא את המטלטלין [ט] בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין בין [י] כך ובין כך לא מכר את המרחץ ולא את בית הבד שבתוכה ר' לעזר אומר המוכר את החצר לא מכר אלא אוירה של חצר: **גמ'** רבי יצחק שאל על דעתיה דרבנן מכר לו חצר סתם מכר בתים בורות שיחין ומערות אבל לא המטלטלין או מכר לו אפילו המטלטלין. רבי

מסורת הש"ס

ב"ב סג ע"ב
קלא ע"ב
ערכין יט ע"א
נזיר ד' ו ע"ב
(כתובות פי"ג הל' ו)

הלכה ב מתני' ולא את הבור. חפירה בקרקע: ולא את הדות. בנין הבנוי בבור אע"פ שכתב לו עומקה ורומה לפי שהעומק והרום אינו נקנה בסתם ומהני הא דכתב לו עומקא ורומא שיקנה הרום שהוא האויר בלבד והעומק שהוא עובי הארץ אבל לא קנה הבנינים שבעומק ושבאויר עד שיכתוב לו מארעי' תהומא עד רום רקיעא שאז קנה הבור והדות שבעובי הקרקע: וצריך ליקח לו דרך. המוכר צריך ליקח לו דרך מן הלוקח כדי שיכול לילך לבור ודות ששייר שכל המוכר בעין יפה הוא מוכר ולא שייר לו דרך: וחכמים אומרים אינו צריך. דקסברי מוכר בעין רעה הוא מוכר ושייר דרך לעצמו: חוץ מאילו. שא"ל בפירוש חוץ מבור ודות דתנאי שלא לצורך הוא ולאטפויי דרך קאמר: מכרן לאחר. מכר הבור והדות בלבד לאחר ושייר הבית לעצמו: ר"ע אומר א"צ. להלוקח ליקח לו דרך שהמוכר בעין יפה הוא מוכר וכשמוכר לו הבור והדות מכר לו הדרך ג"כ והלכה כר' עקיבא: **גמ'** לאיזה דבר כתב עומקה ורומה. אם לא קנה בור ודות: שאם רצה להשפיל. לחפור בקרקע ישפיל ויחפור בה בורות ואם רצה להגביה ולבנות ע"ג הבית בונה אבל בור ודות של מוכר לא קנה: הלכה כר' עקיבא דידן. דמתני' דהוא רבנן דר' חייא בברייתא ששונה דבריו בלשון חכמים דאינהו סברי מוכר בעין יפה מוכר: הלכה כר"ע דר' חייא. ר' זעירא היה שונה בברייתא דר' חייא דברי ר"ע כמתני'. דהוא רבנן דבבלאי שבבבלאי היו מחליפין דברי ר"ע לדברי חכמים: תמן אמרין. בכתובות אמרנו אדמון ור"ע שניהם אמרו דבר אחד דתנינן התם פ' שני דייני גזילות מי שהלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו שהחזיקו בה בעלי השדו' שבמצריו אדמון אומר ילך לו בקצרה בעל כרחם יקח לו דרך לשדהו אלא שיברור לו דרך קצרה ולא ירבה ליטול וזהו כר"ע דמתני' דקאמר מכרן לאחר א"צ ליקח ממנו דרך אלא יטול לו הדרך בע"כ של מוכר וקס"ד דאפילו מכר לו בלא דרך יטול בע"כ והיינו כאדמון: אמר ר' לא. ר' אילא דחי לה דלא היא דבסתם חלוקין ר"ע וחכמים דעל כרחך במה אנן קיימין ממתני' דהכא: אם דבר בריא שיש לו דרך. שפירש לו בבירור שמכר לו הדרך כ"ע מודים שיש לו וא"צ ליקח ממנו: ואם דבר בריא. שפירש לו שאין לו דרך כ"ע לא פליגי בזה שאין לו אלא ע"כ כן אנן קיימין דבסתם הוא דפליגי אם מוכר בעין יפה הוא מוכר או לא ובאתי התם דאפילו הכל יודעין כן שיש לזה דרך שם אפ"ה כל חד וחד מלי מדחי ליה לאו דרכך גבאי ומודה ר"ע לחכמים דהתם והכי איתא להאי סוגיא בכתובות שם הלכה ז':

הלכה ג מתני' המוכר את הבית. סתם: מכר את הדלת. שכל תשמישי הבית הקבועים בו בכלל הבית הם: אבל לא המפתח. דאע"ג דלפעמים קבוע הוא אין קביעותו קביעות גמור: המכתשת הקבועה. בקרקע: האיסטרובל. עגול של עץ שעליו מעמידין הריחיים וקבוע הוא: אבל לא את הקלת. הכלי שהקמח יורד לתוכו שהוא כמו כפיפה של עץ ומיטלטל הוא: מכר תנור. הקבוע וכן כיריים הקבועים: הרי כולן מכורין. כל הני תשמישי דמני ברישא אבל שאר כלי תשמיש אינם מכורין דאפילו אמר וכל מה שבתוכו לא רבה אלא תשמישין המיוחדים לבית כגון מפתח וקלת וכיוצא בהן: **גמ'** כיני' מתניתא. כן צריך לגרוס במתני' כמו שהוא בתוספתא ריש פרק ג': החקוקה. כגון סלע היוצא מן הכותל וחקק שם מכתשת אבל לא את הקבועה דס"ל להאי מ"ד כל המחובר לקרקע אינו כקרקע:

הלכה ד מתני' מכר בתים. הפתוחים לתוכה ובורות שיחין ומערות שבתוך החצר ואע"ג דהמוכר בית לא מכר בור ושיח ומערה לגבי חצר מיהא בטלין הן: בין כך ובין כך. אפי' אמר כל מה שבתוכה לא מכר את המרחץ ובית הבד שאינן בכלל החצר: לא מכר אלא אוירה. של חצר אבל לא בתים ואיכך ואין הלכה כר"א: **גמ'** ר' יצחק שאל על דעתי' דרבנן וכו'. כלומר מתני' היאך מיתפרשא אי כפשטה דבמוכר חצר סתם מיירי ובתים בורות שיחין ומערות בכלל הן חוץ מן המטלטלין או דילמא ה"ק המוכר את החצר ומכר בתים בורות שיחין ומערות וכלומר שפי' לו ואמר חצר עם הבתים ובורות שיחין ומערות אני מוכר לך בהא הוא דאמרינן דלא מכר לו את המטלטלין והא קמ"ל דטעמא הוא דכיון דנחית לפירושא מה שפירש פירש ולא מכר אלא אלו אבל אם מכר לו חצר סתמא ולא נחית למנינא אמרינן דבסתם הכל בכלל ואפי' המטלטלין:

רבי

מראה הפנים

לאיזה דבר כתב עומקה ורומה. תוספתא היא בפ"ג וכמה דפרים' בפנים ובמתני' כך הוא דרך הרמב"ם ז"ל שם ובפכ"ד וכן פי' הרמב"ן בשם רבו ז"ל לענין הלכה. ובענין שיור האויר דעתו כדעת רבו ז"ל והביאו הכ"מ שם וא"כ פי' לענין הלכה בפ"ג הל' א' דדוקא שיכה דשייר לו בהדיא האויר הוא דמשויר ופ"ס מ"ב בשם הרמב"ן ז"ל ד"ס מוכר לו:

רב ירמיה בשם רב הלכה כרבי עקיבא וכו' הכי אמר רב ירמיה התם דף ס"ס

מכר תנור מכר כיריים. וכן הוא נוסחת הרי"ף ז"ל במשנה וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם הל' ס':

כיני מתניתא מכר את המכתשת החקוקה. הכי איתא בתוספתא ומייתי לה בבבלי בפלוגתא דר"א ורבנן והרי"ף והרמב"ם ז"ל פסקו כסתם מתני' ובענין המחובר לקרקע בהויה דין אמרינן הרי הוא כקרקע יתבאר במקום אחר אי"ה: רבי

שנויי נוסחאות (ס"י) הגביה נד"י להגביה. (סע"ז) מודי נד"ו מודו.

עמודי ירושלים תנינא

יכול לחזור בו דיכול למימר ליה איתן אלין ואתו הכא בשון לך ולא מסכחין לך וכן מרבין עליהו את הדרך וכו' אתיא הא דרשב"ג כר"מ דתנינן תמן על כולן אמר ר"מ יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שהייתי יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל. אלמא לת"ק דרשב"ג אינו יכול לעולם לומר סבור הייתי בשום מקום לקבל בין במבוי בין בחצר דא"כ כולהו אתו כר"מ. וכיון שכן הוא דר' אילא דמשמע דבחצר יכול הוא לחזור בו אפילו מקבל עליו (כרשב"ג ור"מ) [דרשב"ג בדר"מ] שייכא ולא קיימא לן כוותייהו אלא כחכמים דר"מ וכת"ק דרשב"ג ובין בחצר ובין במבוי כשקיבל עליו אינו יכול לחזור בו. ומעתה מתני' דקתני אבל הוא פותח לרשות הרבים דהיינו מבוי אפי' בשלא קיבל הוא דומיא דחצר השותפין. הברייתא דהמייתא לה בירושלמי ואיתא נמי בתוספתא דבבא בתרא (פ"ב) דקתני כשם שבני חצר יכולין לעכב זה על זה כך בני המבוי מעכבין זה על זה. ברייתא היא אלא מייתי לה בגמרין. ובספר העיטור כתוב בו דנחלקו בו הראשונים יש אומרים דדין מבוי שאינו מפולש כדין חצר השותפין ויש אומרים דאינו כחצר דבחצר השותפין אסור ובמבוי מותר. ואף על פי שהרב ז"ל כתב דמסתברא כמ"ד דדינו כחצר השותפין. אני מה שנראה לי כתבתי:

רבי יצחק שאל על דעתי' דר' אלעזר וכו'. וכן נמי איכא לספוקי בפלוגתא דר"א מי נימא דלא פליג ר"א אלא במוכר חצר סתם דםמעינהו לרבנן דקאמרי דבתים בורות שיחין ומערות בכלל מוכר חצר סתם הן ועלה הוא דפליג וקאמר דלא מכר אלא אוירה של חצר אבל בסיפא דבזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין מודה להו לרבנן דהכל מכור אפי' המטלטלין או דילמא דלר"א דס"ל דבסתם לא מכר לו אלא האויר א"כ כשאמר לו היא וכל מה שבתוכה לא אתא אלא לרבויי בתים בורות שיחין ומערות אבל לא את המטלטלין:

א"ר יוחנן ואנא אייתיתיה מדבית לוי. ואני איני מסופק בפירושא דמתני' דודאי מילתי' דת"ק במוכר חצר סתם מיתפרשא ואייתיתי ראיה מברייתא דתני בי לוי על המתני' היו שם וכו' אלמא דבמוכר חצר סתמא קאמר דהא ודאי אלו לא מני ליה המוכר לפרש לו דמה לו למנות אלו שאינם בתוך חצירו ועוד אי דחשיב ליה בהדיא א"כ מ"ט פתוחות לחוץ אין מכורות:

רבי יצחק שאל על דעתיה דרבי לעזר מכור לו חצר סתם לא מכר אלא אויר החצר. בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה מכר בתים בורות שיחין ומערות אבל לא המטלטלין או אפילו המטלטלין. אמר רבי יוחנן ואנא אייתיתיה מדבית לוי היו שם חצירות פתוחות לפנים מכורות פתוחות לחוץ אין מכורות לפנים ולחוץ אילו ואילו מכורות:

שאל ר' יצחק על דר"א אם אמר כל מה שבתוכה דלטפוי קאתי לר"א הוי רק לטפוי בתים בוסו"מ או אפילו מטלטלין. ע"ז אמר ר"י אנא אייתיתה מדבית לוי היו שם חצירות פתוחות לפנים. ובבבלי דף ס"ח ע"א גרסינן חנויות פתוחות לפנים כו' פתוחות לפנים ולחוץ אלו ואלו מכורות. אלמא דכל דיש לאמר דנכנס בכלל המכירה דרשינן לטובות הלוקח:

הלכה ה מתני' [א] המוכר את בית הבד מכר את הים ואת הממל

ואת הבתולות [ב] אבל לא מכר את הכיריים ולא את הגלגל ולא את הקורה [ג] בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורים *רבי לעזר אומר המוכר את בית הבד מכר את הקורה: **גמ'** כל עצמו אם אין לו קורה אינו קרוי בית הבד. ותימר אכן. ומאן תניתה ר' אלעזר דתני בשם ר' אלעזר *המוכר את בית הבד מכר את היקבין ואת האסירין ואת המפרכות ואת הריחים התחתונה אבל לא את העליונה ולא את השקין ולא את המרצופין שבתוכו. בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו בין כך ובין כך לא מכר היצועין והשכוין והחרותין שבתוכו:

הלכה ו מתני' [ד] המוכר את המרחץ לא מכר לא את הנסרים ולא את הספסלים ולא את הבילניות

בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר לא את המגורות של מים ולא את אוצרות של עצים: **גמ'** *תני המוכר *את [ה] המרחץ מכר בתים הפנימין והחיצונים ובסלקי וקמין ובית האורירין אבל לא את המגדלין ולא את היורה. ר"ש בן אלעזר אומר מקום הבלן מכור ומקום האורייר אינו מכור. בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אע"פ שאמר לו היא וכל מה שבתוכה. בין כך [ו] ובין כך לא מכר את המגורות של מים שמשתמש בהן בין בימות החמה בין בימות הגשמים ולא בית הכנסת של עצים. אמר לו היא [ו] ומשמשיה אני מוכר לך הרי כולן מכורין:

הלכה ז מתני' [ז] *המוכר את העיר מכר בתים בורות שיחין ומערות

מרחצאות ושובכות ובית הבדים ובית השלחין אבל לא את המטלטלין בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אפי' היו בה בהמה ועבדים הרי כולן מכורין רבן שמעון בן גמליאל אומר *המוכר את העיר מכר את הסנטר: **גמ'** *תני המוכר את העיר רשב"ג אומר המוכר העיר מכר את הסנטר אבל לא האיקמונס בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אע"פ שאמר לו היא וכל מה שבתוכה בין כך ובין כך לא מכר לא את [ח] *שורה ובנותיה והטרשים המוקצין ממנה. והביברין של חיה ושל עופות ושל דגים. שוריה בזייה. בנותיה כופרניה. חולק *בים ובנהר אית תניי תני מכורין ואית תניי תני אינן מכורין אמר רב חסדא מאן דמר מכורין את שהן בתחומה ומאן דמר אינן מכורין את שאינן בתחומה:

מכר את הים. האבן הגדולה הבנויה בארץ שטוחנין עליה זיתים: הממל. הרכב העליונה ובה מפרכין הזיתים: הבתולות. כלונסות של ארז שמעמידין בהן את הקורות שנועצין אותן בארץ בראש הגת מכאן ומכאן ונוקבין זה כנגד זה ונותנין בריחיים מזה לזה ומעמיד הקורה על הבריחים: אבל לא מכר את הכירים. נסרים כבדים שנותנין על האמתחת שמשימים בהם הזיתים הכתושים כדי לכבשן: הגלגל. שמגלגל האבן ומכביד על הזיתים הכתושים להוציא שמנן: מכר את הקורה. ואין הלכה כר"א:

גמ' ותימר אכן. בתמי' והלא עיקר בית הבד על שם הקורה הוא ואמאי לא מכר את הקורה: ומאן תניתה ר' אלעזר וכו'. ותרי תנאי ואליבא דר"א: דתני. בתוספתא שם ולא גרים התם בשם ר"א: היקבין. הסלים שמניחין בהן הזיתים: האסורין. הנסרין העולרים: בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו. מכורין ל"ל בין כך וכו': היצועין וכו'. מיני כלים ואינן שייכים כ"כ לבית הבד.

הלכה ו מתני' הנסרים. לוחות שמשימין עליהן הבגדים: הספסלים. שיושבין עליהן: הבילניות. וילאות שמסתפגין בהן: מגורות של מים. בריכות השופכות מים למרחץ: אוצרות של עצים. שמניחין בהן העצים להחם את המרחץ: **גמ'** תני. בתוספתא שם: ובסלקי. בית היורות: וקמין. בית היקמין וכן הוא שם: ובית האורירין. מקום שיושבין האולייארין המסיקין את המרחץ: ולא את היורה. עלמה: מקום הבלן. בעל המרחץ: בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה. מכורין ל"ל אע"פ וכו':

הלכה ז מתני' המוכר את העיר מכר בתים. וכל שכן חלירות שהן עיקר העיר: בית השלחין. גנות ופרדסין השייכין לעיר: אבל לא את המיטלטלין. מאי דמישתא כגון תנור וכיריים וכיוצא בהן וכ"ש שלא מכר חטי ושערי: אפילו היו בה בהמה ועבדים. דמטלטלי דניידי ניהו כלן מכורין וכ"ש חיטי ושערי דהוו מטלטלי דלא ניידי: מכר את הסנטר. העבד הממונה לשמור העיר ואין הלכה כרשב"ג: **גמ'** תני. בתוספתא שם וגרים התם רב יהודה במקום רשב"ג: אבל לא האיקומנוס. סופר המלך וממונה על המסים: בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה. מכורין אע"פ וכו': שוריה בזיה. הפסקי בקעות שהם חוץ לעיר: כופרניה. הכפרים שלה: חולק בים ובנהר. החלק שיש לה בים ובנהר פליגי בה תנאי וקאמר רב חסדא דלא פליגי:

מראה הפנים

רבי יצחק שאל על דעתיה דר' לעזר וכו'. נראה דחדא בעיא תליא בהידך דלא תיקשי מאי מספקא ליה בבעיא קמייתא פשיטא דבמוכר סתם איירי רישה דאל"כ מאי האי דקתני בזמן שא"ל היא וכל מה שבתוכה הרי כלן מכורין הא אפילו בסתם נמי מטלטלין מכורין הלכך קאמר משום דאיכא למיבעי אליבא דר"א נמי וא"כ איכא למימר דמב"ה קתני בזמן שא"ל היא וכל מה שבתוכה לאשמועינן דב"ה מודין בה ולעולם ת"ק ס"ל דאפילו בסתם הכל מכור או דילמא מתני' כפשטה היא ולת"ק בסתם לא מכר לו מטלטלין ור"א ס"ל דאם א"ל היא וכל מה שבתוכה מכר לו בתים בורות שיחין ומערות אבל לא מטלטלין ותדא מגו חדא הוא דקמיבעיא ליה. ור' יוחנן פשיטא ליה דמתניתין כפשטה מיתפרשא וכן לא מספקא ליה להם"ס דילן בהא וכדנראה מהאי ברייתא ומייתי לה נמי התם ויש לגרום חנויות ה"נ כדהתם וכדמפרש לה דרוב תשמישתייהו לגו. וכן בתוספתא פ"ג תני לה כליבנא דהכא והם דמייתי לה מדתני בי לוי וגרים התם ג"כ חנויות. ותלירות הכתוב כאן ט"ס הוא:

ומאן תניתה ר' לעזר. משמע דכמה נוסחאות שונות היו להם בדין הזה. ועיין בכ"מ בפכ"ה מהלכות מכירה הלכה ז' שתמה על דפסק הרמב"ם ז"ל דאפילו א"ל הוא וכל מה שבתוכו לא מכר את הגלגל ואת הקורה והא אפילו בברייתא לא קתני הכי וצ"ל שרבינו היה גורס כן במשנה ע"כ וגיר' הרמב"ם בברייתא כגי' הרי"ף ז"ל והרא"ש ז"ל תמה ע"ז דבמתני' לא מיתני הכי ומתני' היא עיקר ומביאו בב"י סי' רט"ו. ואפשר דהוה משמע להו מדמוקי למתני' הכא כחד תנא' ואליבא דר"א והלכך סמכו על הברייתא ופסקו כת"ק דהתם ולא חשו למה דמתמה הש"ס הכא: **מאן** דאמר מכורין את שהן בתחומה. והתם דף ס"ח ע"ב גירס' הרשב"ם ז"ל היה להם חלק אחד בים וכו' הרי אלו נמכרין עמה וגי' הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"ז אין נמכרין עמה ולא מחלק כלום. וכן מוכח מפ"י דנדרים דתנן הנודר מן העיר מותר ליכנס לתחומה אלמא דלא בלשון ב"א וכן לא בלשון הכתוב תחומי העיר בכלל העיר כדיליף התם מקרא דומדותם וגו' ולהאי תנא דהכא ל"ל דפליג על מתני' דנדרים וס"ל דבלשון בני אדם תחומי העיר בכלל העיר הן:

שנויי נוסחאות (ב"א) מכור בד"ו מכר. (ע"ה) ואנא בד"ו זגה. (פי"ד) האסירין בד"ו האכורין. המפרכות בד"ו המפריכות (סל"ג) האיקמונס בד"ו האיקומנס.

גליון אפרים

כל עצמו אם אין לו קורה אינו קרוי בית הבד ותימר הכין מאן תניתה ר"א (כלומר ר"א בעצמו אמר כן דמשום הכי סובר דמכר את הקורה משום דאם אין לו קורה אינו קרוי בית הבד) דתני בשם ר"א המוכר את בית הבד כו' בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו אני מוכר לך כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר היצועין והבורות והשיחין והדותין והמערות שבתוכו (כן הגירסא בתוספתא פ"ג) בין כך ובין כך מכר לו את הקורה שלא נקרא בית הבד אלא על שם קורה כנ"ל של"ל וכהברייתא שהובאה בבבלי. שוב ראיתי דיפ"ע שמפרש וכתב כן:

מסורת הש"ס: ב"ב סח ע"ב | (תוספ' פ"ג) | ב"ב כז סס | סס קו ע"א | סס סח ע"ב | (סס) | סס סח ע"ב | פ' סס

עין משפט נר מצוה: ז א ב ג מיי' פכ"ס מהלכות מכירה ס"ז סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רטו ס"ב | ח ד מיי' סס ס"ט טוש"ע סס ס"ג | ט ס ו ז מיי' סס ס"ט טוש"ע סס | י ח מיי' סס פכ"ו ס"ה סמ"ג סס טוש"ע סס ס"ד | יא ט מיי' סס ס"ם סמ"ג סס טוש"ע סס

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פכ"ו מהלכות מכירה ה"ח סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רטו סעיף ד

יג
ב ג ד מיי' שם ה"ג ד סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ה

יד
ה מיי' שם פ"ס טוש"ע שם ס"ו

טו
ו ז מיי' שם פ"ו טוש"ע שם

הלכה ח מתני'

[א] המוכר את השדה מכר את האבנים שהן לצורכה ואת הקנים שבכרם שהן לצורכו ואת התבואה שהיא מחוברת לקרקע ואת מחיצת הקנים שהיא פחותה מבית רובע ואת השומירה שאינה עשויה בטיט ואת החרוב שאינו מורכב ואת בתולת השקמה אבל לא מכר לא את האבנים שאינן לצורכה ולא את הקנים שבכרם שאינן לצורכו ולא את התבואה שהיא תלושה מן הקרקע בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר לא את מחיצת הקנים שהיא בית רובע ולא את השומירה העשויה בטיט ולא את החרוב המורכב ולא את סדן השקמה *לא את [ב] הבור ולא את הגת ולא את השובך בין חריבין בין שלימין [ג] וצריך ליקח לו דרך דברי רבי עקיבה וחכמים אומרים אינו צריך ליקח לו דרך [ד] ומודה ר' עקיבה בזמן שאמר לו חוץ מאילו שאינו צריך ליקח לו דרך מכרן לאחר ר' עקיבה אומר אינו צריך ליקח לו דרך וחכמים אומרים צריך ליקח לו דרך [ה] *במה דברים אמורים במוכר אבל בנותן מתנה נותן את כולן [ו] האחין שחלקו זכו בשדה זכו בכולן [ז] המחזיק בניכסי הגר החזיק בשדה החזיק בכולן [ח] *המקדיש את השדה הקדיש את כולן ר' שמעון אומר המקדיש את השדה לא הקדיש אלא החרוב המורכב ואת סדן השקמה: **גמ'** דבית רבי ינאי אמרי במחולקין לגפנים. רבי חייה רובה שאל היו שם חליות מחולקות לכרות רבי יצחק בר טבליי שאל היו *שם טבליות של שיש מחולקות לכתלין רב יודן בר רבי ישמעאל שאל היו שם מלבנין מחולקו' לחלונות. רבי חייה בשם רבי יוחנן יש שם ערוגה שהיא ששה על ששה ויש לה שם בפני עצמה אינה מכורה. אמר רבי יוחנן הקונה סדן שקמה בתוך של חבירו מחלוקת ר' ישמעאל בר רבי יוסי ורבנין רבי ישמעאל בי רבי יוסי אומר קנה קרקע ורבנין אמרין לא קנה. ר' חייה בר ווא שאל מכר לו כל האילן ושייר לו סדן שקמה על דעתיה דרבי ישמעאל בי רבי יוסי קנה קרקע על דעתיה דרבנין לא קנה קרקע. רבי יצחק בר טבליי שאל מכר לו כל האילן וזית שבמקום פלוני כל זיתים שיש שם מכורין. ר' יודן בי ר' ישמעאל שאל הקונה שלשה כיתי קנים קנה ארץ גדול שבארץ ישראל. במה דברים אמורים במוכר אבל (לא) בנותן מתנה נותן את כולם. מה בין מוכר ומה בין נותן מתנה

רבי

פני משה

הלכה ח מתני' את האבנים שהן לגו"פה. לעבית גדר וסדורות לזה או שמונחין על העמרים: ואת הקנים שבכרם. קנים החלקין המונחין תחת הגפנים כדי להעמיד את הכרם: ואת התבואה שהיא מחוברת לקרקע. ואע"פ שהגיע להקצר: ואת מחיצת הקנים. קנים הרבה גדלים בקלח אחד כשהיא פחותה מבית רובע אז היא בטלה לגבי השדה: ואת השמירה. סוכת השומרים שאינה טוחה בטיט: ואת החרוב שאינו מורכב. שהוא בבחרותו עדיין ובטל לגבי השדה אבל כשמזקין ומתגבר מרכיבין אותו ויש לו שם בפני עצמו ולא בטיל לגבי שדה: ואת בתולת השקמה. בבחרותה קודם שחתכו ענפיה דכשמזקין קוצצין הענפין כדי שיגדלו הרבה במקומן וקרוי סדן השקמה: אבל לא מכר וכו'. שכל אלו חשובין בפני עצמן הן: שהיא תלושה מן הקרקע. אע"פ שעדיין צריכה לשדה לשוטחה וליבשה: לא את הבור. כשמכר לו השדה לא מכר לו לכל אלו ואפי' אמר לו וכל מה שבתוכה: וצריך. המוכר ליקח לו דרך מן הלוקח לבא לבור ולגת ולשובך דמוכר בעין יפה מוכר וכדתנן לעיל: במה דברים אמורים במוכר. מפני שהיה לו ללוקח לפרש ולא פי' ואיהו הוא דאפסיד אנפשיה: אבל בנותן מתנה. שהמקבל מתביים לומר לנותן פרש לי מה שאתה נותן לי אמרינן בעין יפה הוא נתן את הכל וכל הני דאמרן לעיל דאינן בכלל השדה במכר אבל במתנה הן בכלל דבעין יפה יותר מדאי הוא נותן וכן אין המקבל מתנה צריך ליקח ממנו דרך: זכו בשדה זכו בכולן. בכל הני דלעיל ואפי' בור וגת ושובך שבשדה מכיון שכל אחד זוכה בשלו ומסתלק מחבירו מכל וכל: החזיק בכולן. ואע"ג דחרוב ושקמה לא בטילי לגבי שדה הוו כשתי שדות ואין מצר ביניהן דאם החזיק אחת מהן קנה חבירתה: הקדיש את כולן. דמקדיש בעין יפה היא דמקדיש: לא הקדיש אלא החרוב. דסבירא ליה דדעת מקדיש כדעת מוכר וכל דגבי מכר לא מכר גבי הקדש נמי לא הקדיש ואי איכא לחלק בחרוב המורכב וסדן השקמה הוא דאיכא לחלק דאף על גב

דבמכר לא מכר בהקדש קדשי וטמאה הואיל ומסדה הקדש יוקי ולדבריהם דרבנן קאמר ואין הלכה כרבי שמעון: **גמ'** במחולקין לגפנים. לפרש קנים בכרם קאמרי וכדפרישית במתני': היו שם חליות. של קנים מחולקות לברות אותן ולברר מהן א"כ לכרות ולהעמיד את הגפנים מהו אם כלן הוו כמו שהן לצורכה: מחולקות לכתלים. לצורך הכותל ובמוכר את הבית קאי ואגב הני בעיי נקט נמי להא הכא: מלבנין מחולקות. כדי לעשות מהן סביב החלונות אם הם בכלל המכר: אינה מכורה. דכשדה חשובה בפני עצמה היא: הקונה סדן שקמה בתוך של חבירו. וכגון שקנה עוד שני אילנות עמה ובהא פליגי דרב ישמעאל ברב יוסי ס"ל דסדן של שקמה הוי כאילן וקנה קרקע כדין הקונה ג' אילנות בתוך של חבירו דיש לו קרקע ורבנן ס"ל דלא חשיב כאילן אחר שהרי המקדיש שדה הקדיש גם הסדן שקמה אלמא בכלל שדה הוא ובמוכר שדה טעמא דלא קנה סדן שקמה משום דמוכר בעין רעה הוא מוכר: ושייר לו סדן שקמה לעצמו. בתוך שני אילנות אם נימא דלר' ישמעאל דאית ליה כאילן הוא וה"נ קנה קרקע כלומר דשייר לו קרקע ולרבנן לא שייר לו קרקע או דילמא בהא לא פליגי רבנן עליה דמכיון דלעצמו שייר אמרינן בעין יפה הוא דשייר ולכ"ע יש לו קרקע: וזית שבמקום פלוני. מהו מי אמרינן דלאו דוקא זית שבמקום פלוני בלבד הוא דמכר לו אלא כל זיתים שיש שם מכורין שהרי מכר לו כל האילן והא דפרט לו זית פלוני משום חשיבותו הוא דפרט לו או דילמא אמרינן מכיון דפרט לו גלי אדעתיה דלא מכר לו הזיתים בכלל כל האילן ולא מכר לו מן הזיתים אלא הזית שבמקום פלוני בלבד: ר' יודן ברבי ישמעאל שאל. הא דקתני במתני' דמכר לו מחיצת הקנים שהיא פחותה מבית רובע וא"כ אי נימא דאם קנה שלשה כתי קנים ואינן בית רובע דקנה ואפי' היה בהן ארז עבה וגדולה כארז גדול שבארץ ישראל. ושלשה כתי קנים דנקט לאו דוקא הוא אלא כלומר שקנה כמה כתי קנים מי נימא דאפילו ארז הגדול שבתוכן הוא בכלל:

להיות

מסורת הש"ס

ב"ב כד פ"ג

שם סט פ"א

עירובין יז פ"ב

פ' כ"ב מה

מראה הפנים

ואת השומירה שאינה עשויה בטיט. וכך הוא בגירסת המשנה בגמרא דילן. אבל גי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ' כ"ו שהיא עשויה בטיט ובסיפא גרסי אבל לא השמירה שאינה עשויה בטיט ומבואר הוא:

היו שם טבליות וכו'. כעין הני בעיות גרים גם התם דף ס"ט ע"א בעי ר"א מלבנות של פתחים וכו' ופלגא גם התם כתיקו:

ערוגה שהיא ששה על ששה. והתם קאמר אפי' ערוגה קטנה של בשמים ויש לה שם בפני עצמה אינה נמכרת עמה. ואפשר דדוקא של בשמים קאמר והלכך אפי' ערוגה קטנה וכך העתיק הרמב"ם ז"ל שם:

הקונה סדן שקמה בתוך של חבירו וכו'. לכאורה היה נראה דסדן שקמה ממש בלחוד קאמר ור' ישמעאל ס"ל דמפני חשיבותו יש לו קרקע ובזה היה מתיישב ביותר בעיא בלאחריה מכר לו כל האילן וכו' אלא דלא מצינו לשום תנא דס"ל דבאילן אחד קנה קרקע ולא מיתפרשא אלא כדפרישית בפנים וכעין דרב הונא דהתם דף ע"ב ע"ב חרוב המורכב וסדן השקמה תורת אילן עליו דהיכא דאקדיש או זבין שני אילנות והאי יש לו קרקע וכו' וכן לענין בעיא שניה וכדפרישית כשמע הדין מדאמר רב הונא כדף ע"א ע"ב מכר קרקע ושייר שני אילנות לפניו דיש לו קרקע וה"נ דכוותיה:

מכר לו כל האילן וזית שבמקום פלוני וכו'. דין זה לא נמצא מבואר ואם יש לדמות להאי דאמר התם דף ס"ט ע"ב בענין שיור דאמר לבר מדקלא פלניא וכו' או דהאי שיור דהתם אמרינן שפיר אי דקלא טבא הוא לאודיה הוא דשייריה וכו' אבל הכא לענין קניה ה"ה ספק הוא אם בהא דאמר וזית שבמקום פלוני חזר בו ממאי דאמר בתחלה כל האילן תני מוכר לך ולענין שאר הזיתים ולא קנה אלא אותו הזית בלבד או דילמא כיון דהאי זיתא טבא הוא יחודי הוא דמייחדא ליה בשמיה ועדיין הדבר בספק הוא:

הקונה שלשה כתי קנים וכו'. והתם בפשיטות קאמר לה ואף על גב דהאילני ומוסכם הוא:

שנויי נוסחאות (בכ"מ) במחולקין בד"ו במהלקין. (בכ"מ) לכרות בד"ו לברות. (במ"כ) ארץ בד"ו ארז. (במ"ו) לא כ"כ בד"ו.

גליון אפרים

ר"ש אומר המקדיש את השדה כו'. מפני שלא שייר לו דרך אם שייר לו דרך אף הן יונקין משל הקדש כצ"ל שנ"ל והיינו דהטעם מפני שיונקין משל הקדש איתא כן בתוספתא ובברייתא בבבלי ע"א ע"ב. ועי"ש ע"ב ע"ב דמסיק דר"ש לדבריהם דרבנן קאמר לדידכו דמקדיש בעין יפה מקדיש אודו לי מיהא דלא הקדיש אלא חרוב המורכב כו'. ופירש הרשב"ם לדידכו דאית לכו בעין יפה כו' אפילו להקדיש בור ודות שאינן בכלל שדה די היה לכם אלו עשיתם מקדיש כמוכר לר"ע למימר בעין יפה לגבי מאי דמקדיש בהדיא כגון המקדיש את השדה הקדיש כל הקרקע כו' נמצא יונק משל הקדש אבל בור ודות וכו' לא ליקדשו כו' וקשה לו להירושלמי נ"ל לר"ש נומר מפני שיונקים משל הקדש כיון שסובר שמקדים בעין יפה כמו מוכר לר"ע א"כ לא שייר לו דרך כמו מוכר לר"ע ולפיכך הקדיש חרוב המורכב וסדן כו' כיון שלא שייר לו דרך בשדה שהקדיש וגם כיון שאין לו דרך ע"כ הקדיש הכל כרבנן דאיך ילך להבור והדות ולמה פליג על רבנן ומתרץ אם שייר לו דרך. כלומר דר"ש לא פליג על רבנן ומודה להו אם לא שייר לו דרך שהקדיש הכל אלא דפליג עלייהו אי שייר לו דרך שלא הקדיש הכל אלא חרוב המורכב וכו' מפני שיונקים משל הקדש. והנה משמע לפ"ז להירושלמי שלמ"ד מוכר בעין יפה מוכר צריך ג"כ ליקח לו דרך להאילנות ששייר כמו שצריך ליקח לו דרך להני שמפורש במשנה ודלא כהרשב"א שהביא הסמ"ע בפ' כ"ו מהלכות מכירה שלאילנות ששייר אין צריך ליקח לו דרך:

מסורת הש"ס

ב"ב פ"א

פ' בס ז פ"ב ודף סס

עין משפט נר מצוה

רבי בא בר טבליי בשם רב שכן דרך הנותן מתנה להיות נותן בעין יפה. רבי שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן *שכן דרך הלקוחות להיות מדקדקין. ומה ביניהון הקדש מאן דמר שכן דרך הנותן מתנה להיות נותן בעין יפה אף המקדיש בעין יפה מקדיש ומאן דמר שכן דרך הלקוחות להיות מדקדקין מה אמר במקדיש. נישמעינה מהדא *האחין שחלקו יש להן דרך זה על גבי זה. ואית דבעי מימר כן אמר רבי לעזר האחין שהלקו זכו בשדה זכו בכולן המחזיק בניכסי הגר קנה החזיק בשדה החזיק בכולן הקדיש את השדה הקדיש את כולן. ר' שמעון אומר המקדיש את השדה (לא) הקדיש החרוב המורכב ושקמה הישנה מפני שיונקין משל הקדש מפני ששייר לו דרך. אם לא שייר לו דרך אף הן יונקין משל הקדש:

הדרן עלך המוכר את הבית

להיות נותן בעין יפה. ויותר מהמוכר: שכן דרך הלקוחות להיות מדקדקין. כדבר ולפרש להמוכר זה וזה תמכור לי ומדלא דקדק ופירש מפסיד מה שאין כן במקבלי מתנה שהן מתביישין לפרש והיינו טעמא דמחלק במתני' בין המוכר להנותן: ומה ביניהון. בין הני טעמי הקדש איכא בינייהו ופירכא הוא דפריך הש"ס לאידך דבשלמא למ"ד משום דנותן בעין יפה נותן יותר מהמוכר ולא משום דאיכא טעמא אחרינא במוכר שפיר הוא דתנינן במתני' גם במקדיש דינו כנותן דאף המקדיש בעין יפה הוא מקדיש אלא למ"ד טעמא במוכר הוא שכן דרך הלוקחין להיות מדקדקין אבל לא במקבלי מתנה א"כ מה אמר במקדיש מ"ט דהמקדיש את השדה שתם הקדיש את כולן הא לא שייך למימר טעמא דמקדיש כמו במקבלי מתנה דאין דרך הגיזבר של הקדש להתבייש ולשאול אותו מה אתה מקדיש ומה בכלל הקדש שלך: נישמעינה מהדא. חסר כאן ומצאתי הגי' בחידושי הרמב"ן ז"ל וה"ג ר' לעזר שאל על כל התורה הוספה או על הראשונה הוספה נישמעינה וכו'. ופי' דעל במה דברים אמורים דמתני' קאי דמחלק בין מוכר לנותן ובעי ר"א דאם על כל התורה ששנו במתני' הוא חוזר בין על כל הני דחשיב ברישא דלא מכר לו את מחילת הקנים וכו' ובין על הדרך דבמוכר פליגי חכמים וסברי דמכר לו אלו צריך ליקח לו דרך אבל בנותן מתנה מודו דאינו צריך ליקח לו דרך או דילמא על הראשונה בלבד הוספה האי במה דברים אמורים על הא דחשיב ברישא ולא על הדרך: נישמעינה מן הדא. דתניא האחין שחלקו יש להן דרך זה על זה אלמא בעין רעה הן חולקין והרי במתני' שנו גם אחין בהדי נותן מתנה וש"מ דלא קאי על דרך אלא בדיני דרישא בלחוד הוא דשאני לן בין מכר לבין מתנה דנותן מתנה נותן את כולן וכן באחין זכו בשדה זכו בכולן אבל לא בדין הדרך ובזה שוין הן לדין דמכר: ואית דבעי מימר. דכן אמר רבי לעזר גופיה דבתר דבעי הדר פשטה דהא קתני במתני' האחין שחלקו וכו' וכן המחזיק בנכסי הגר קנה בשדה קנה בכולן והא ודאי אם החזיק בנכסי הגר בשדה זו אין לו דרך על שדה אחרת ושמע מינה דלא קאי האי במה דברים אמורים על דין הדרך כלל: מפני שיונקין משל הקדש. הייינו טעמא דרבי שמעון דחרוב ושקמה הקדיש מפני שהן יונקין משדה הקדש והכי תני לה בתוספתא סוף פ"ג האי טעמא: מפני ששייר לו דרך אם לא. בעיא היא מי נימא דסבירא ליה לר' שמעון דמקדיש בעין רעה מקדיש ומשוה לי' לגמרי כמוכר ושייר לו דרך לעצמו כ"א דוקא החרוב והשקמה לבדן הוא דהקדיש כדמפרש טעמא בברייתא מפני שהן יונקין משל הקדש או אם לא דלא אמרינן לר' שמעון דשייר לו דרך וכי סבירא ליה דחרוב ושקמה הקדיש את הכל הקדיש והיינו דלא שייר לו דרך: שייר לו דרך. בתמיה הוא כלומר דמתמה הש"ס דמאי מספקא לך אם נימא דלרבי שמעון שייר לו הדרך א"כ אף הן אין יונקין משל הקדש אלא מדנפשיה קא ינקי אלא ודאי ס"ל לר"ש דגם הדרך לא שייר ליה ושייכא שפיר טעמא דיונקין משדה הקדש:

הדרן עלך פרק המוכר את הבית

רבי בא בר טבליי בשם רב שכן דרך הנותן כו' כו' מה אמר במקדיש כפי' הפ"מ ז"ל: נשמעיניה מן הדא גי' הרמב"ן ז"ל מובא בפ"מ ז"ל דה"ג ר"א שאל על כל התורה הוספה או על הראשונה הוספה נשמעינה מן הדא האחין שחלקו יש להן דרך וע"ז וה"ג דבעי מימר הכי אמר ר"א האחין שחלקו זכו בשדה זכו בכולן המחזיק בנכסי הגר כו'. וכך נראה פירושו ר"א שאל זו ששנינו במד"א במוכר אבל כו' על כל התורה כולה ששנו כ במוכר שדהו הוא חוזר דהיינו אפילו דרך לומר שאף לדברי חכמים א"צ ליקח לו דרך או על הראשונה בלבד דהיינו אבל לא מכר מחילת הקנים וכו' ומוכח דעל הראשונה הוספה שהרי שנו כאן אחין ותניא יש להם דרך וע"ז אלמא בעין רעה חולקין במכר לענין דרך. ואית דבעי מימר דר"א גופי' פשטי' ממתניתן דקתני אחין ומחזיק בנכסי הגר והתם ל"צ אכולה שאם החזיק בנכסי הגר בשדה זו וודאי אין לו דרך על שדה אחרת עכ"ל הרמב"ן ז"ל וכן הא דמסיק המקדיש את השדה הקדיש את כולן הוא נמי דע"כ דאין דרך בכלל דפשיטא דאם הקדיש שדהו אין לו דרך על שדה אחרת. ומכאן סייעתא למה שפירשתי במס' ברכות פ"ב ה"ג ובמס' מע"ש פ"ג ה"ו ובמס' ביכורים פ"ב ה"ב דלשון הוספה דנמצא בש"ס הזה הוא כמו השוו דבזה נחלקו ובזה השוו כדאיתא במס' שבת ד' י"א בו ביום נחלקו ולמחר השוו וה"נ ה"פ על כל התורה השוו לא נחלקו ר"ע והכמים בדרך אף במוכר אבל בנותן מתנה השוה דא"צ ליקח לו דרך וכן אי קאי על הראשונה בלבד השוו לענין הנך מילי דאיתנוהו בתיך השדה כגון אגר דנחלקו ר"א והכמים וכן לענין בית הבד דנחלקו ר"א והכמים וכן לענין סנטר דפליגי רשב"ג ורבנן במה ד"א במוכר אבל בנותן מתנה השוו דנותן את כולן: ר"ש אומר המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדין השקמה מפני שיונקין משל הקדש מפני ששייר לו דרך אם לא שייר לו דרך אף הן יונקין משל הקדש ה"פ דהנה הא דס"ל לר"ש דיונקין משל הקדש אף דקנה ב' אילנות שייך היניקה לבעל האילנות כ"ז שהאילן קי כתב התוס' רי"ד ז"ל דהיא דבהקדש אפילו יתנה עם הגיזבר שיהא שייך היניקה להמקדיש אינו מועיל כלום משום מאן מחיל גבי' וזולת אם יש לו הקרקע אז כב' בדות חשיבי ומשועבד שדה חבירו להיניקה דע"ז אמה. מפני שע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. עיי"ש באריכות והסבר לזה למה בנתנה יניקה מן דרך לדרך שייך לבעל הגת והסוכך בשדה דהקדש משא"כ יניקה הוא פשוט דבדרך שיש לו על שדה הקדש לא יצא השדה לחולין אלא דהוי הקדש ואך משועבד לבעל האילן ולהגת ולהסוכך דרך לעבור בשדה הקדש משא"כ היניקה כשתניק לאילן דהדיוט יצא היניקה לחולין ומה מועיל שיתנה עם הגיזבר שיהא היניקה לחולין דהיניקה לא תתקדש הא כיון דהקרקע הוי הקדש הוי ממילא היניקה הקדש כיון דהיניקה בא מקרקע הקדש והוי כמו דמתנה דההקדש לא יהי' קדוש משא"כ בקנה הקרקע וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשו' סי' תקס"ג עיי"ש דזה אי אפשר בשדה הקדש תינוק לאילן של הדיוט עיי"ש. וע"כ נתבאר הסוגיא הזאת שפיר וכיון דקאמר הגמ' דע"כ רבי שמעון סבירא ליה כרבנן דשייר לו דרך דכשמשייר לעצמו דבר אינו משייר באופן שילטרך לקנות לו דרך לזה הדבר שמשייר אלא שמשייר דבר משייר דבר שלם ולא יצטרך לקנות דרך. וע"כ בור וגת וסוכך דמשייר לא צריך לקנות דרך וכן חרוב המורכב וסדין השקמה שייר לו דרך. ולפ"ז ממילא היניקה דלא מצי לשייר בהקדש וע"כ הקדיש חרוב המורכב וסדין השקמה דל"ל דמשייר לעצמו חרוב המורכב וסדין השקמה כמו בהדיוט ז"א דא"כ יצטרך לקנות קרקע דהא בהדיוט לא קנה קרקע אלא היניקה בלבד. דהירושלמי לא סבירא ליה כשיטת ר"ה בבבלי דף ע"א ע"א דבהדיוט קני קרקע משום מגו דנחית בשייר איניקה נחית בשיור אכולהו ז"א אלא דבהדיוט לא קני קרקע אלא היניקה שייר לעצמו ממילא דבהקדש שאינו יכול לשייר היניקה ממילא לא שייר לעצמו החרוב וסדין השקמה משא"כ אם לא שייר לו דרך לבור וגת וסוכך נמצא דאף הן יונקין משדה הקדש. ואלא יצטרך לקנות דרך מהקדש ואמרי' דשייר לעצמו וצריך לקנות לו דרך ואמרינן דשייר אדם לעצמו דבר ויקנה לזה עוד דבר מן הלוקח וההקדש א"כ כמו כן נימא בהחרוב המורכב וסדין השקמה דשייר לעצמו וצריך לקנות לו קרקע מן ההקדש:

שלקטין

מראה הפנים

מה אמר במקדיש. הכא מקשי ליה להאי מ"ד והתם דף ע"א ע"א קאי האי טעמא לחלק בין מוכר לנותן כדפירש יהודה נקוסא לפני רבי זה היה לו לפרש וזה לא היה לו לפרש וכפי' ר"ח שהביא הרשב"ם ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל כדפרישית. ול"ק ממקדיש דבמקדיש אמרי' טעמא משום דבעין יפה הוא מקדיש: נישמעינה מהדא. ככר הבאתי הגי' נכונה בפנים ממה שהעתיק הרמב"ן ז"ל מנוסחא אשר היה לפניו ובמקום אחר כתב אשר זכה הוא ז"ל לנוסחא הראשונה של הירושלמי. וכתב שם דמכאן ראיה לפי' הר"י הלוי ז"ל דלא קאי במה דברים אמורים אלא אאיכא אבל במידי אחרינא לא שנא מכר ממתנה ומשום הכי אמר רב לעיל גבי אחין שחלקו לקוחות הן ויש להן דרך זה על זה משום דבעין רעה הוא מוכר דהא לא קתני במתני' דשני הכי ממוכר לגבי דרך וכיוצא בה אלא לגבי מילי דשדה עכ"ל. ומיהו בהאי דינא לעיל פלוגתא דרב ושמואל היא כדף ס"ה ע"א ולשמואל אין להן דרך זה על זה ואם דמסכת כרב מוכחא אפ"ה לא פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב משכנים הל' י"ב אלא כשמואל ומשום דר"נ קאי כוותיה ואמר שם הזהרו בשן שהלכות קבועות הן: שייר לו דרך אף הן אין יונקין משל הקדש. כדפרישית בפנים והכי מקשה ליה כעין זה בבבלי אליבא דר"ש ובקיל וטרי וכפירושא דר"ש מסיק דלדבריהם דרבנן קאמר להו וכדפרישית במתני':

תוס' הרי"ד

אף הן יונקין משל הקדש עיי' דברינו בפנים ועיי' בבבלי דף ע"א ע"ב קאמר הגמ' להיפוך דר"ש כר"ע ור"ש דאמר כרבנן הוא משום דבבבלי דס"ל לר"ה דבהדיוט קונה בשייר האילן לעצמו שייר לו קרקע ע"כ קאמר הגמ' דר"ש כר"ע ע"כ דלא כרבנן דאי כרבנן א"כ שייר קרקע ולא נמצא יונק משדה הקדש וע"כ כר"ע ס"ל דלא שייר קרקע וא"כ יונק משדה הקדש. וע"כ מוכרחין לומר דר"ש ס"ל כר"ע דלא קנה קרקע וע"כ

המכון

סליק פירקא בסייעתא דשמיי

שנויי נוסחאות (בי"ג) לא. כ"ס גד"ו. (שם ו) הן יונקין גד"ו הן אין יונקין.

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פכ"ז מהל' מכירה ה"א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רא ס"א

ב
ב מיי' שם ה"ב סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' רכ ס"ב

ג
ג מיי' שם טוש"ע שם ס"ד

ד
ד מיי' שם ה"ג טוש"ע שם ס"ח

ה
ה מיי' שם פי"ב ה"ח ופי"ג שם ה"ג סמ"ג לאוין קע טוש"ע שם סי' רכז סט"ו

ו
ו מיי' שם פכ"ז ה"ז סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' רכ סעיף יא

ז
ז מיי' שם ה"י טוש"ע שם סעי' טז

ח
ח ט מיי' שם וע"ש שהוא היפך המשנה בדין בור טוש"ע שם סעיף יג

ט
י כ מיי' פכ"ג שם סי"א יב יג טוש"ע שם ל ריג סעי' יח וסעי' רפ ס"י

י
ל מיי' שם ס"ד

יא
מ מיי' שם סט"ו וסמ"ג שם טוש"ע שם סי' ריז סעיף יד

מסורת הש"ס

ב"ב עח ע"ב

ב"מ דף ם ע"ב

שם

ב"ב עט ע"ב

(תוספתא פ"ד) ב"ב עג

(כלאים פ"ב) ב"ק פא

הלכה א מתני' המוכר [א] את הספינה מכר את התורן ואת הנס ואת

ההוגין ואת כל המנהיגין אותה אבל לא מכר לא את העבדים ולא את המרצופין ולא את האנתיקי בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין *מכר את [ב] הקרון לא מכר את הפרדות מכר את הפרדות לא מכר את הקרון *מכר את [ג] הצמד לא מכר את הבקר מכר את הבקר לא מכר את הצמד*רבי יהודה אומר הדמים מודיעין כיצד אמר לו מכור לי צמדך במאתים זוז הדבר ידוע שאין הצמד במאתים זוז וחכמים אומרים אין הדמים [ד] ראייה המוכר את [ה] החמור לא מכר את כליו נחום המדי אומר מכר את כליו רבי יהודה אומר פעמים מכורין ופעמים אינן מכורין כיצד היה חמור לפניו וכליו עליו אמר לו מכור לי חמורך זו כליו מכורין חמורך הוא אין כליו מכורין [ו] המוכר את החמור מכר את הסייח מכר פרה לא מכר את בנה מכר [ז] אשפות מכר זיבלה *מכר בור מכר מימיו מכר [ח] שובך מכר יונים [ט] מכר כוורת מכר דבורים הלוקח[י] פירות שובך מפריח בריכה הראשונה [כ] כוורת נוטל שלשה נחילין ומסרס חלות דבש [ל] מניח שתי חלות [מ] זיתים לקוץ מניח שני גרופיות:

גמ' *תני המוכר את הספינה מכר את האסכלה ובור המים שבתוכו אבל לא מכר היצוען והעובין והאיסקופה והביצית. סומכוס אומר מכר דוגית. *תנאים *שהתנה יהושע רבי לוי בן ביריי בשם רבי יהושע בן לוי ארבעה. מלקטין

הלכה א מתני' המוכר את הספינה. שהם: מכר את התורן. עץ גבוה שתולין עליו את הנס והנס הוא כמין וילון שפורסין אותו לנגד הרוח: ההוגין. עוגין הוא הברזל שקושרין אותו בחבל וזורקין אותו בעומק המים לאכן לעכב ולעגן הספינה: המנהיגין. המשוטות שבהם מוליכין את הספינה למקום שרוצין: העבדים. שיש לו לבעל הספינה להנהיגה: המרצופין. אמתחות שנותנין בהן הסחורה: אנתיקי. הפרקמטיא שבתוך הספינה: מכר את הקרון. עגלה: לא מכר את הפרדות. המושכות את הקרון בזמן שאינן קשורות עמו: הצמד. הוא העול שצומד ומחבר את השוורים יחד: לא מכר את הבקר. ואפי' במקום שמקלתן קורין לצמד בקר: אין הדמים ראיה. והא דאמרינן גבי מכר דשתות קנה ומחזיר אונאה מיותר משתות בטל מקח הני מילי בכדי שהדעת טועה דסבור הלוקח ששוה כן והוי מקח טעות אבל בכדי שאין הדעת טועה כגון דקנה צמד ששוה זוז במאתים אמרינן במתנה נתנם לו ואין כאן ביטול מקח ואין הלכה כר' יהודה: לא מכר את כליו. בכלים העשוים לרכיבה כגון אוכף ומרדעת דכ"ע לא פליגי דקנה ואפי' אינם עליו בשעת מכירה כי פליגי בכלים של משאוי כגון שק ודיסקיא ת"ק סבר לא מכר ונחום המדי סבר מכר כיון שהם עליו והלכה כת"ק ולא קנה הכלים של משאוי ואפי' היו עליו בשעת מכירה: חמורך זו. משמע כמות שהוא עם כליו: חמורך הוא. הוי כשואל לו אם חמורך הוא מכור אותו לי והוי כמוכר חמורו סתם ואין כליו מכורין ואפילו הן עליו בשעת מכירה ואין הלכה כר' יהודה: מכר את הסייח. בנו של חמור וכגון דא"ל חמור מניקה אני מוכר לך שאין אדם קונה חמור לחלבה וא"כ דעתו היה על החמור עם הסייח אבל בפרה אם א"ל פרה מניקה אני מוכר לך לא קנה את בנה דפרה לחלבה עומדת ופרה ולחלבה קאמר ליה: מכר אשפה. מקום גבוה או עמוק שלשה טפחים ויותר שרגיל שם להניח זבל בהמות מכר גם זבלה: מכר בור מכר מימיו. מוקי לה בבבלי דמתני' יחידאה היא כר' נתן והלכה כחכמים דמכר בור לא מכר מימיו: הלוקח פירות שובך. מה שילדו היונים כל השנה אינו יכול ליטול כל היונים שילדו מעתה אלא מפריח מניח בריכה הראשונה להמוכר כדי שיהיו לוותא לאמם שלא יברחו מן השובך. ושני ולדות קרוין בריכה ומניח שתים כדי שילטוותו האמהות עמהן וכן הוא צריך להניח שתי ולדות מאלו הבנות שיולדו כדי שילטוותו הבנות עם ולדותיהן וכל הנולד מאחר כך הרי אלו שלו: פירות כוורת. דבורים הנולדים מן הכוורת בשנה זו: נוטל הלוקח שלשה נחילין. הן שלשה חבורות מולדות הדבורים הראשונים היוצאין מן הכוורת ומכניסן לתוך הכוורת שלו שהן החשובים והאחרון אחרון גרוע: ומסרס. מכאן ואילך מסרס שנוטל נחיל אחת ומניח אחת למוכר כדי לייסב את הכוורת: חלות דבש. לקח ממנו החלות והן הדבש עם השעוה יחד מעורבין ועשוין כחלות: מניח שתי חלות. כדי שיתפרנסו הדבורים מהן ולא יברחו: זיתים לקוץ מניח שני גרופיות. כמו שני אגרופין סמוך לארץ וקוצץ:

גמ' תני. בתוספתא ריש פ"ד: האסכלה. כבש של ספינה שעולין בו: ובור המים. מים מתוקין לפי שמי הים מלוחין הן ואין ראוין לשתיה: היצוען וכו'. כדברים פ' המוכר את הבית: והבילית. היא ספינה קטנה שהולכין בה על המים הקרובין ליבשה: דוגית. היא הספינה קטנה שלדין המלחין את הדגים: תנאים שהתנה יהושע. בפ"ב דכלאים תני לה לתנאי יהושע ואגב דמייתי לקמן בסוף הלכה דיני השייכין לפרקין מייתי לה להך סוגיא דכלאים ולסוגיא דנזיר דג"כ שייכי לתנאי יהושע ולדינים הנוהגין במה שהוא תיקון לצרכי רבי': ארבעה. תנאים הן ולקמן חשיב להו: מלקטין

מראה הפנים

פרק ה המוכר את הספינה. אבל לא מכר וכו'. כתב הר"ב וכל הני דתשיב הכא דבמכר לא מכר אם נתן והקדיש את הספינה לא הוו הנך בכלל המתנה וההקדש ולא דמו לבור ודות וגת דפרקין דלעיל דכולהו מקרקעי נינהו ובטלי לגבי שדה והקדש לענין הקדש ומתנה אבל הנך לא בטילי כלל. וזהו דעת הרמב"ם ז"ל שהשוה דין הקדש ומתנה בכל הדינים דכמו דנותן בעין יפה נותן כך המקדיש בעין יפה מקדיש והיינו בדברים השייכין להמכר כגון בשדה דברים המחוברין וקבועים בה וכמ"ש בפכ"ו ממכירה בהל' ה' והל' ו' כללו של דבר הנותן קרקע קנה המקבל כל המחובר לה וכו' והמקדיש את השדה הקדיש כולן. ובזה דין הקדש ומתנה שוין הן ותלוקין הן מדין מכר אבל לענין מטלטלין דין הקדש ומתנה שוין הן לדין המכר דלא שייך לומר בעין יפה הוא נותן או מקדיש אלא בדברים השייכין לה ומחוברין בשדה אבל במטלטלין כל שבמכר לא קנה גם בהקדש ומתנה לא הוי בכלל. וזהו דוקא במטלטלין ממש דבהו דין מתנה והקדש שוין בהן למכר אבל יש לך דבר דבהקדש הקדיש ובמכר ומתנה לא הוי בכלל וזהו דין המוזכר במתני' מכר בור מכר מימיו וכבר מבואר הוא דבגמרא אמרו

תוס' הרי"ד

וע"כ לא שייך חרוב המורכב וסדין השקמה דלא ינק משדה שקדש. וע"כ דלא אמרינן דישייר לעצמו ויקנה קרקע מן ההקדש. ז"א דס"ל להבבלי דע"כ מוכרחין למימר דס"ל לר"ש כיון דלא קנה סקרקע אלא להעלים נלבד כיון דלא קנה היניקה מן ההקדש א"כ למיעקר קאי והוי לעלים בלבד א"כ אין יחוס נחרוב המורכב וסדין השקמה כיון דהיא שלים בעלמא לא שייך בי' היתה דא"ל לגבול. אבל לשיטת הירושלמי אין אנו מוכרחין למימר כן בדר"ש. אלא אמרינן דס"ל דלעולם חרוב המורכב וסדין השקמה הוי מיוחס אפילו דבהקדש דלא שייר היניקה מ"מ שיירו דאינו בכלל שדה וצריך ליקח לו קרקע ודרך מן ההקדש אליבא דר"ש דס"ל כרבנן דשייר לו דרך לדבר המשויר לו. וע"כ בהדיוט כשמכר שדה להדיוט שייר לו חרוב המורכב וסדין השקמה וא"ל לקנות לו שום דבר לא דרך ולא קרקע דהיניקה שייר ממילא. וע"כ לפ"ז בהקדש דלא יכול לשייר לו היניקה וע"כ יצטרך לקנות קרקע לחרוב המורכב וסדין השקמה ע"כ לא שיירו ושייך להקדש:

ר"י

מתני' יחידאה היא כדפריבית כדפסק הרמב"ם בפכ"ו שם הלכה י' המוכר את הבור לא מכר מימיו והפ"ה בהקדיש בור הקדיש גם מימיו ומועלין בהן כדתנן בפ"ג דמעילה וכדמפרש ...לי פרקין דף ע"ט ע"ב בבור ובשובך מליאין במאי פליגי שהקדיש בור סתם ור"א כרבי שמעון סבר לה כאבוה וכו' וא"כ למאי דקי"ל כרבנן דר' שמעון בסוף פרק דלעיל אין דנין דין גבוה מדין הדיוט בזה וכירא אקדיש ומיא אקדיש הואיל ומלא היה בשעת הקדישו ואין זה דומה לשאר מטלטלין והיינו דפסק הרמב"ם בריש פ"ה מהלכות מעילה כהאי מתני' דמעילה דכתב שם אחד המקדיש לבדק הבית וכו' אפילו הקדיש אשפה מליאה זבל וכו' ור"ל דזה אינו ראוי לא למזבח ולא לבדק הבית ומכ"ש בור מלא מים שראוין המים לבדק הבית דמועלין בהן וכמבואר מהסוגיא דפרקין הנזכרת. ומזה תבין דמה שתמה התיו"ט בדברי הרמב"ם בדין המכר ודין הקדיש בור עם מימיו וזהו מפני שראה בכ"י שכתב ומים מטלטלי נינהו. וכיים שם ומסתברא שהרמב"ם מחמיר בהקדש יותר ממתנה. ולדעתו ממה שלמד מהכ"י דדין המים כשאר מטלטלין כן וא"כ בהקדש לעולם חמור היא ממתנה לענין מטלטלין. ולענ"ד נראה דאין דעת הרמב"ם כדעת הכ"י אלא דס"ל דבכל מטלטלין שוין הן מתנה והקדש ולא הוו בכלל ואינו מדמה הוא ז"ל מים לשאר מטלטלין זמלבד דבכמה מקומות מלינו דקא"ר בש"ס מים כ..דעת סמיכתא נינהו אבל אין אנו צריכין לזה אלא דמבואר הוא טעמו של הרמב"ם בהקדיש בור מלא מים כדאיתא בהסוגיא כדלעיל אבל אין דעתו ז"ל בהקדש כשאר מטלטלין כן אלא כמו דביאר בהל' מכירה שנזכר וכ"כ עוד בהל' ערכין פ"ד הל' ע"ו שיתה מליאה אילנות אע"פ שלא פירש הרי הקדיש גם האילנות שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש. הרי דדוקא בדבר המחובר נתן זה הטעם ודין הקדש כדין המתנה בכל המטלטלין וכאשר נתבאר:

סומכוס אומר מכר דוגית. התם בריש פירקין לא מייתי לדברי ת"ק מהתוספתא אלא דברי ר' נתן דאמר מכר את הבולית ודברי סומכוס דאמר מכר את הדוגית וקאמר רבא בולית היינו דוגית כו'. והרמב"ם ז"ל בריש פרק כ"ז מהל' מכירה כתב לא מכר את הבולית ולא את הדוגית. וזה כדברי הת"ק ומשמע ליה מדקאמר סומכוס בתוספתא אדברי ת"ק מכר את הדוגית ש"מ דשמיע ליה מהת"ק דאף הדוגית לא מכר וא"כ בולית ודוגית לאו חדא נינהו ורבא דאמר חדא נינהו היינו לפרש דר' נתן וסומכוס אמרו דבר אחד ומה דקרי סומכוס דוגית קרי ליה ר' נתן בולית אבל לא לפרש בולית דקאמר הת"ק ופסק הוא ז"ל כת"ק דהתוספתא כך נ"ל ועיין בכ"מ שם:

בשם ר' יהושע בן לוי ארבעה. בבבלי פ' מרובה דף פ"א תשיב להו לעשרה תנאים שהתנה יהושע וכדמפרש לה התם. ובמקצת מהטעמים והדינים נשתנית סוגיא דהכא לקמן ובשתנית על פי התוספתא דב"ק פ"ח ופריך שם ותו ליכא וכו' ובמסקנא קאמר מאן תנא עשרה תנאים רבי יהושע בן לוי היא ופירש רש"י ז"ל ור' יוחנן פליג עליה. דאמר אילן שנוטה וכו' נמי מתנאי יהושע הוא וכבר כתבתי בפ' הגוזל בתרא הלכה כ' דהרמב"ם דקחשיב העשרה תנאים בפ"ה מהלכות נזקי ממון ואפ"ה פסק בפ"ב מהלכות

שנויי נוסחאות (בכ"א) הראשונה כוורת בד"ו הראשונה פירות כוורת. (בכ"ו) והביצית בד"ו והבוצית.

מלקטין עשבים מכל מקום חוץ משדה תלתן שאסורין משום גזל *תמן תנינן ה וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש כיני מתני' אין מחייבין אותו לעקור. כתנאי יהושע את מר מלקטין עשבים מכל מקום חוץ משדה תלתן שאסורין משום גזל הדא אמרה שאינו רוצה בהן אמר תמן משזרען לעמיר ברם הכא שזרעו לזרע. מה התנה יהושע לעוברי עבירה ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן שהוא רוצה בהן כילו עקורין ומונחין מפניו ומר בשדה כרם. דמר ר' ינאי ו כל הספחין אסורין חוץ מן העולים בשדה בור ובשדה ניר בשדה כרם ובשדה זרע. בשדה בור דלא משגח עליה בשדה ניר דו בעי מתקנה חקליה בשדה כרם שלא לאסור את כרמו בשדה זרע שאינו רוצה בהן ואם תאמר רוצה בהן כאילו עקורין ומונחין לפניו. *תמן תנינן ז המוציא מת בתחילה מושלך כדרכו נוטלו ואת תבוסתו. אמר רב חסדא זאת אומרת *מת מצוה מותר לפנותו דתנינן נוטלו ואת תבוסתו. וכמה רבי שמואל בשם רבי יונתן ג עד שלשה אצבעות עד *מקום שמוהל יורד.

א"ר

פני משה

מלקטין עשבים. משדה חבירו בכל מקום: חוץ משדה תלתן. והן מיני קטנית: שאסורין משום גזל. לפי שהעשבי' הגדלות בשדה תלתן מעלין לה והתולשן מפסיד את התלתן: תמן תנינן. בפ"ב דכלאים תבואה שעלה בה ספיחי אסטים וכן מקום הגרנות שעלו בהן מינין הרבה וכן תלתן שהעלה מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש. וכדמפרש לה כיני מתני' וכו' האי לנכש דקאמר אין מחייבין איתו לעקור הוא ומשום דבלאו הכי סופו לעוקרן לפי שהאיסטים קשה להתבואה והעשבין קשין להלתן וכדמפרש ואזיל: בתנאי יהושע וכו'. ופריך הש"ס והא מתנאי יהושע משמע דמעלין הן עשבים לתלתן והדא אמרה שאינו רוצה בהן ובמתני' אמרו דבלאו הכי סופו לעקור ואינו רוצה בהן אלמא קשין הן לו: אמרי. תמן בתנאי יהושע מיירי שזרען להתלתן לעמיר לעשות מהן קש לקשר העמרים של תבואה והלכך המלקט עשבים משדה תלתן מפסידן כדלקמן: ברם הכא. במתני' דכלאים בשזרעו לזרע למאכל אדם וקשים העשבים לו לפי שמכחישין אותו ונפסד טעמו: מה. ומתמה הש"ס מהי האי דקאמרת וכי התנה יהושע לעוברי עבירה למקיימי כלאים דאם כשזרען לעמיר מעלין הן א"כ אף הוא יניח אותם וכי לא בא יהושע לאסור לעקור משדה תלתן אלא לעשות תקנה לעוברי עבירה בתמיה: שהוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין מפניו. כלומר ה"ק שלא ילקטו העשבים משדה תלתן לצורך עצמן מפני שזה רוצה בהן שיהו עקורים ומונחים לפניו וכלומר שבודאי הוא עצמו ג"כ יעקור אותן ולא יקיים כלאים אלא שרוצה שיהיו לפניו ולצורכו לפי שהעשבים ג"כ ראוין לעמיר הן: ואמר בשדה כרם. קושיא היא וא"כ אף בכלאים בכרם נמי נימא הכי והכי פריך לה התם מעתה מלא כלאים בכרם יהו אסורין משום גזל שהוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו והתם משני לה והדר קאמר מיליהון דרבנן פליגין ועל הא דמייתי הכא לקמיה וכלומר דבאמת ס"ל בכרם כן. וכן יש לפרש להאי ואמר בשדה כרם בניחותא וכפי דמסיק התם דאמרינן אף בשדה כרם כן: דאמר ר' ינאי כל הספיחין אסורין. משום גזל חוץ וכו' כדמפרש טעמא: בשדה בור דלא משגח עליה. אין הבעלים חוששין בספיחין העולין בשדה בורה: בשדה ניר. העומדת לחרישה הייט טעמא דהוא בעי מתקנא חקליה שרוצה בכך שיתוקן שדהו ובלאו הכי יחרוש את העשבים ממנה: בשדה כרם. מפני שהוא רוצה בכך לעקור מינים אלו שלא לאסור את כרמו: בשדה זרע. של תלתן האמור במתני' דכשהוא לזרע אינו רוצה בהן לפי שהעשבים מפסידין אותו: ואם תאמר רוצה בהן. אדלעיל קאי מתנאי יהושע וסיומא דמילתא היא כלומר ואם תאמר משדה תלתן שאינו לזרע מפני מה אסור עכ"פ הא כמקיים כלאים הוא התם רוצה בהן ושיהו עקורין ומונחין לפניו ולא שילקטו מהן כדאמרן אבל כשהוא לזרע ניחא ליה דכל מה שהן בשדה מפסידין את התלתן ולפיכך מתרצה הוא שילקט אותן לצורך עצמן: תמן תנינן. בפ"ט דנזיר וגרסי' שם להאי סוגיא נשתנית במקצתה ואיידי דא' מתנאי יהושע הוא מת מצוה קנה מקומו נקט לה הכא וכדלקמן: המוציא מת בתחלה. שלא היה ידוע שהיה שם קבר מושכב כדרכו ולא שהיה יושב ולא שהיה ראשו מונח בין ירכותיו דלכל הני חיישינן שמא עכו"ם הן שאין דרכן של ישראל לקבור מתיהן בכך: נוטלו ואת תבוסתו. כדמפרש לקמיה שחופר בקרקע בתולה ג' אצבעות עד מקום שהמוהל יורד ונוטלו עמו. ופליגי רב חסדא ור"ז בפירושא דנוטלו דקתני: זאת אומרת מת מצוה מותר לפנותו. ומתני' לבתחילה קאמר וכדמוקי לה לקמן:

א"ר

רידב"ז

מלקטין עשבים מכל מקום חוץ משדה תלתן כן הגי' הנכונה מהאי סוגיא במס' כלאים פ"ב ה"ג וכן גרסינן שם. תניי יהושע היו מלקטין עשבים מכל מקום חוץ משדה תלתן ר' יעקב בר אחא בשם ר' יצחק בר נחמן כשזרעה לעמיר היא מתניתא והא תנינן וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש ר"י בר אחא בשם גרמי' כשהעלת לזרע אמר ר' יוסי וכי לא בא יהושע לפרש אלא לעוברי עבירה עבר עבירה אסור משום גזל לא עבר עבירה מיתר משום גזל הוי לא שניא היא שזרעה לזרע היא שזרעה לעמיר. והתנינן וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש אם את שדעתו עליהם יחייבו אותו לנכש ר' אחא בשם ר' מיישא רוצה הוא בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו. ר' יוסי לא אמר כן אלא שבסוף הוא רוצה בהם כאלו עקורין ומונחין לפניו מעתה מלא כלאים בכרם יהו אסירין משום גזל שבסוף הוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו. כאן יש לו עם מי להכנס וכאן אין לו עם מי להכנס ר"נ אמר ר' מני בעי הגע עצמך שהי' שם שדה אחרת של תלתן סמוכה לו הרי יש לו עם מי להכנס. מיליהון דרבנין פליגין דאמר ר' זריקן בשם דבית ר' ינאי כל הספיחין מותרין חוץ מן העולין בשדה בור בשדה ניר בשדה כרם ואמר חוץ משדה תלתן שזרעו לזרע. עד כאן לשון הגמרא שם. תנאי יהושע כשזרעה לעמיר היא מתניתא. דבזה ניחא לי' אבל כשעלתה לזרע לא ניחא לי' לבעה"ב בזה משום דמין זה מפסיד התלתן. והא תנינן וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש אלמא דלא ניחא לי' לעשבים ואין לחסיד אותו שזרע בכיון בכאן משום דהעשבים מפסידין את התלתן ומשני ריב"א בשם גרמי' דמיירי בעשבים שהעלוה לשם זרע דעשבים הללו מפסידין התלתן ובעשבים הללו מותרין משום גזל ואין בו תנאי יהושע ע"ז מקשה ר' יוסי א"כ מה שאסר יהושע משום גזל לא אסר אלא אותן העשבים דהוי בעיברי עבירה דאותן אסירין משום גזל אבל עשבים דאין בהן עבירה מותרין משום גזל בתמי' א"ו דפשיטא דלא שנייא בין לזרע בין לעמיר בכולהו אסר יהושע אפילו לזרע דמותר משום כלאים. ע"ז מקשה כיון שדעתו עליהן דקאמרת אסורין משום גזל א"כ ניחא לי' לבעה"ב אע"פ שמפסיד התלתן א"כ יהא חייב לנכש דהא יאסדו אותו שזרען הוא. ע"ז משני ר' אחא בשם ר' מיישא רוצה הוא בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו ר"ל דלעולם לא ניחא לי' מה שעלו בכאן ורוצה שיהי' עקורין ומונחין יהי' עבורו אבל לא שיטלם אחר. ופריך א"כ לפ"ז כלאי הכרם יהא אסור משום גזל דאף דניחא לבעה"ב שיעקרם כדי שלא יאסור את כרמו בשיוסיפו מאתים אבל כ"ז להניח לפניו ולא שיטלם האחר לעצמו א"כ קשה על תירוצא דר' אחא בשם ר' מיישא. ע"ז קאמר דר' יוסי לא אמר כן אלא שבסיף הוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו. ר"ל דאף שלכתחלה לא הי' רוצה שיעלו העשבים ויפסידו את התלתן מ"מ לאחר שעלו וכבר הפסידו נמצא דלבסוף הוא רוצה שיהי' מונחין לפניו ולא ביאר עדיין טעמו וע"כ מקשה א"כ קשה נמי לדידי' ג"כ מכלאי הכרם שלבסוף הוא רוצה קודם שעלה למאתים. וע"ז מסיק טעמו כאן יש לו עם מי להכנס וכאן אין לו עם מי להכנס ר"ל דבכלאי הכרם לא ניחא לי' ג"כ בסוף שעלה כלאים במקום הזה טוב יותר שהי' עולה במקום אחר ויכנסו ממקום אחר משא"כ בעשבים של תלתן ניחא לי' בסוף שעלו אצל תלתן דעם התלתן יכנסו אבל בלא תלתן אין לו עם מי להכנס דבפ"ע לא חשיב כלל הילכך הגם דלכתחלה אינו כדאי ההפסד דתלתן אבל בדיעבד שעלו כבר ניחא לי' על עלם העשבים שעלו בכאן עם התלתן דבלא תלתן לא הי' לו' עם מי להכנס וניחא לי' בהרכבה הזאת. וע"ז פריך ר"נ אמר ר"מ בעי הגע עצמך שהיתה לו שדה אחרת של תלתן סמוכה לו הרי יש לו עם מי להכנס וא"כ לא ניחא ליה מהרכבה הזאת מה שעלו ביחד עם התלתן דהא אז הי' ניחא לי' שלא יעלה ביחד עם התלתן. ע"ז אמר מיליהון דרבנן פליגין ר"ל על קושית ר' מנא דר"מ סבירא ליה דהתלתן עם עשבים דומה לכלאי הכרם כמו דכלאי הכרם מותר משום גזל כמו כן תלתן בעשבים מותר ואילו מיליהון דרבנן פליגין. ע"ז דאמר ר"ז בשם דבית ר"י כל הספיחין אסורין ר"ל משום גזל חוץ משדה בור וניר. ובשדה כרם ר"ל כלאי הכרם מותרין משום גזל ואי כר"מ קשה יאמר גם חוץ משדה תלתן של זרעים אלא וודאי דכלאי הכרם לא דמי לשדה של תלתן לזרעים דבשדה תלתן לזרעים אסור משום גזל:

תמן תנינן המוציא מת בתחלה מושלך כדרכו נוטלו ואת תבוסתו. משנה הוא בפ"ט דמס' נזיר. ובסיפא שם גרסינן מצא שלשה בודק הימנו ולהלן עשרים אמה כו' אמר ר"ח זאת אומרת מת מצוה מותר לפנותו דתנינן נוטלו ואת תבוסתו כו' ואי ס"ד דמ"מ אסור לפנותו. א"כ ניקום דילמא מ"מ הוא דקסבר ר"ח דמ"מ מצוי ג"כ. וכן איתא בירושלמי מפירש בפ"ט דמס' נזיר

א"ר

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"י מכלאים ה"ב טוש"ע יו"ד סי' רצז ס"ט

יג ב מיי' פ"ט מטומאת מת ה"ג

יד ג מיי' שם פ"ט ה"ה

מסורת הש"ס

(כלאים פ"ב) (נזיר פ"ט ה"א) נזיר סד סנהדרין מז ע"ב נזיר סה ע"א

ציון ירושלים

ה כל הספחין אסורין עיין פ"מ שפירש משום גזל אבל הרמב"ם פ"ד משמטה ה"ד הביאה לענין ספיחי שביעית ועי"ש ועיין רמב"ן פ' הסכה

מראה הפנים

מסל' ביכורים כסתי דר' יוחנן וסיים בסדיא שפ"מ כן הנחיל יהושע את הארץ. משום דס"ל דסני עשרה לענין נזקין איתמר אבל בעלמא טפי איכא. ומ"מ צריך טעם הא לא מסני הכי בגמרא שם ומשמעות הסוגיא דר' יוחנן פליג עליה דריב"ל כפרש"י וא"כ פ"מ פסק דלא כריב"ל דהלכתא כותיה לגבי ר' יוחנן כדאי' בשרבה מקומות. ובברכות דף ד' ע"ב נתנו התוס' טעם דפסקו כר' יוחנן לגביה דריב"ל משום דברייתא מסייע ליה וכן במכילתין דף ל"ו ע"א משום דדרומאי ורבא בפרק בתרא דע"ז קאי כוותיה וכמה שכתב הכ"מ בפ"ה מהל' תרומות הל' כ"ד. ואפשר דטעמו הואיל ומשמע דסתמא דהש"ס בסוף פ' לא יחפור נקט למילתיה דר' יוחנן להלכתא פסיקתא כדאיתא התם:

משמונה

שנויי נסחאות (ס"ה) עשבים בד"ו עשבים. (ס"ז) משזרעו בד"ו כשזרען. (סכ"ו) שמוהל בד"ו שמוחל.

ציון ירושלים

כל הספחין אסורין כו'. ועיין כמב"ן פרשה בהר וזה לשון הכמ"ן והנכון בפי' הכתוב שענין נזירך כמו ספיח קצירך ולא תבציר כמו לא תקציר כי הכנין בכל הפרשה יכפל הדין בכניסם ויזהיר בשדה ויזהיר בכרם תזרע שדך ותזמור כרמך שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור וכן עם שנים תזרע את שדך והשביעית תשמטנה ונטשתה כן תעשה לכרמך ופירש שכתוב כי הלומה נזירו בשדה מגלי הכישה וזריעה לדעת יקרא ספיח קצירו בהוא נספח אל קציר השנה שעברה מגזרת ונספחו על בית יעקב והגפן שלא עבדו ולא חפר וגם זמר אותו יקרא נזיר כי סדנו והפרישו ממנו כאילו אינו שלו מגזרת אבל נזרו מעלי בגלוליהם פירשו ממנו וכן וינזרו מקדשי בני ישראל ואמר אונקלוס שבקך שהניחת אותם לשמיר ולשית היו וישכן כי המנהג בישראל בהכרם אשר הוא בתה לא יזמר ולא יעבד ועלה שמיר ושית

גליון אפרים

תמן תנינן וכו' תלתן שהעלת מיני עשבין אין מחייבין אותו לנכש כיני מתניתא אין מחייבין אותו לעקור. הדא אמרה שאינו רוצה בהן בתנאי יהושע את אמר מלקטין עשבים מכל מקום חוץ משדה תלתן שאסורין משום גזל אמר תמן משזרען לעמיר ברם הכא שזרעו לזרע (כצ"ל והפירוש שזרען לעמיר הוא שזרען לאכילה והכי מתרץ בבבלי ב"ק פ"א ע"א כאן לזרע כאן לזירין וע"ש): (נועם ירושלמי)

ומה בשדה כרם. (כלומר גם בשדה כרם יהא אסור משום גזל) ומר ר' ינאי כו' בשדה כרם שלא לאסור את כרמו בשדה זרע שאינו רוצה בהן ואת אמרת רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו (כצ"ל וחסר התירוץ והתירוץ הוא בירושלמי כלאים):

תמן תנינן המוצא מת כו'. נ"ל שכך צ"ל ומת מצוה קנה מקומו תמן תנינן המוצא מת בתחילה כו' נטלו ואת תבוסתו וכמה ר"ש בשם ר"י עד שלש אצבעות עד מקום שהמוהל יורד אמר ר"ח זאת אומרת מת מצוה מותר לפנותו דתנינן נוטלו ואת תבוסתו אר"ז לא מסתברא דלא מת מצוה אסור לפנותו שאם אומר את מותר לפנותו לא כל שכן שמותר לפנותו (הכונה אמאי מתי מצוה קונים מקומם במחנה ואבוד אילו הואיל ומאבדין כל השדה

עין משפט
נר מצוה

טו
א מיי' פ"ח
נטומאת מת
ה"ו טוש"ע
י"ד סי' רנו
סעיף ג

טז
ב מיי' פ"ה
מהל' נזקי ממון
ה"ג סמ"ג עשין
סו טוש"ע חו"מ
סי' רעד ס"א
כל התנאים

א"ר זעירא לא מסתברא דלא מת מצוה אסור לפנותו דקנה מ,ומו שאם אומר את דמותר לפנותו אילו הואיל ומאבדין כל השדה לא כל שכן שמותר לפנותו ר"ל מה מת מצוה הידוע שיש כאן מת מצוה מותר לפנותו ולא קני המקום אף על גב דלא הפסיד לבעל השדה אך מקום הזה ולא כל השדה דהא אינו צריך לבדוק כל השדה דרא מת מצוה ודנו רוא ואיב"כ אמרינן דלא הקנה בעל השדה לקברו של זה ולא קנה את קברו. הכא במת שאינו ידוע דכ' הכ"מ ז"ל דכיון דלא היו יודעין בו מסתמא נקבר שם שלא מדעת בעל השדה ובגזילה הקבירוהו שם כדפירש"י ז"ל במס' סנהדרין דף מ"ז עיי"ש וככ"מ ז"ל פ"ט מה' טו"מ ה"ה עיי"ש דמאבדין ע"י שנקברו שם את כל השדה דהא צריך בדיקה בכל השדה ובלא בדיקה כל השדה אסורה פשיטא דלא ניחא' לי' לבעל השדה מה שנקבר שם ופשיטא דמותר לפנותו ומאי קמ"ל התנא בזה דהא בסיפא במגלא ג' כל השדה אבודה ופשיטא דלא קני מקומן ומאי קמ"ל. שם דמותר לפנותו א"ו ממה דפשיטא לתנא דמ"מ אסיר לפנותו לפום כן צריך מתניתא. ר"ל דקמ"ל דלא חיישינן שמא מת מצוה הוא ואסור לפנותו וקמ"ל התנא דלא חיישינן למ"מ משום דמ"מ לא שכיח. וכן ס"ל לר"ז בירושלמי דלפיכך לא חיישינן למ"מ משום דמ"מ לא שכיח. אבל ר"ח ס"ל שם דשכיח ומדלא חיישינן למ"מ ש"מ דמ"מ נמי מותר לפנותו וכדמסיק אמר ר"ח אתיא כמאן דמר מ"מ מותר לפנותו. כדמסיק אני אומר בשבילי הרשות נקבר בתמי' דהא מסתבר יותר לתלות במ"מ מלתלות דנקבר בגזילה דמאי תימר אני אומר דבשבילי הרשות נקבר בתמי' דקברו בעת שלא הי' הפסד לבעל השדה דהי' בשבילי הרשות משתיעקר התבואה עד שתרד רביעה שני' כדאיתא בסמוך. ז"א דבזה לא שייך שבילי הרשות [זולת במסלקין כדאיתא בסמוך] וחש לומר שמא מת מצוה הי' ואין מתי מצוה מצוין ומוטלין בתמי' דסבירא לי' לר"ח דגם זה דבר מצוי וטוב יותר לתלות במת מצוה משנקבר בגזילה וכי יש לומר דבשבילי הרשות מותר לקבור בתמי':

תורה אור

א"ר זעירא לא מסתבר"ז דלא מת מצוה [א] אסור *לפנותו שאם אומר את מותר לפנותו אילו הואיל ומאבדין כל השדה לא כל שכן שמותר לפנותו. ממה דפשיטא לתנא מת מצוה אסור לפנותו לפום כן צריך מתניתא. אמר רב חסדא אתייא כמאן דמר מת מצוה מותר לפנותו אני אומר בשבילי הרשות נקבר. וחש לומר שמא מת מצוה היה. ואין מיתי מצוה מצויין ומוטלין. בשבילי הרשות משתיעקר התבואה עד שתרד רביעה שנייה. ולוקחין נטיעות מכל מקום חוץ משל זית ומשל גפן. בזית מן החדש שבחדש ומן הישן שבישן אבל אם היה עשוי' כמין טרגול אפילו מן החדש שבחדש אסור. רבי תנחום דכפר גון בשם רבי לעזר בי רבי יוסי ארבעה מלקטין עשבין [ב] מכל מקום ובלבד שלא ישרשו ופונים לאחורי הגדר. רבי לעזר בי רבי יוסי בשם ר' תנחום עד מקום שמתעטש ואין קולו נשמע ורועין בחורשין. אפי' שבט יהודה בשבט נפתלי. ונותנין לנפתלי מלא חבל לדרומו של ים שנאמר [ג] ים ודרום ירשה[דברים לג] דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבה אומר ים זה ים של סמכו ודרום זה ים של טבריה. *ומסתלקין לצדדין. רב יהודה בשם רב אפילו שדה מליאה ברכום מה נותן דמים או לאו. מן מה דמר רב יהודה אפילו מליאה כרכום הדא אמר נותן דמים. א"ר לא מכיון דמר רב יהודא אפילו לשדה מליאה כורכום הדא אמרה אין נותן דמים. ואינו יכול לרחוק את עצמו יותר מדאי. נישמעינ' מהדא מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע שהיו מהלכין בדרך וראו את יהודה בן פפוס משתקע ובא כנגדן אמר רבן גמליאל לר' יהושע מי זה שמראה עצמו באצבע אמר לו יהודה בן פפוס הוא שכל מעשיו לשום שמים. ר' שמואל בשם רבי יונתן הרוצה לבנות עיר בתחילה נותניז לו ארבעה דרכים לארבע רוחות העולם. ר' חנינה בעי קומי ר' מנא מה

רבי

א"ר זעירא לא היא. דלא תפרש דנוטלו לכתחילה קאמר דאדרבה ממתני' מוכחא דאסור לפנותו לכתחילה אלא ה"ק אם נוטלו צריך שיטול את תבוסתו עמו וכדמסיק ואזיל: לא מסתברא דלא מת מצוה אסור לפנותו. לא מסתברא ממתני' אלא איפכא דאסור לפנותו לכתחילה דמת מצוה קנה מקומו הוא שאם אתה אומר מותר לפנותו לכתחילה אם כן קשיא: אילו הואיל ומאבדין כל השדה בתמיה לא כל שכן שמותר לפנותו כלומר אי ס"ד שמותר לפנותו לגמרי לכתחילה וליטלו ממקום זה ולקברו במקום אחר אם כן מפני מה התירו לאלו שנוטלין אותו שיהיו מאבדין השדה ויחפרו בקרקע עד ג' אצבעות ואמאי התירו להן ולמה לא יטלו אותו כך בלא חפירת קרקע עמו. והיינו דקאמר לא כל שכן שמותר לפנותו וכלומר שהרי מותר לפנותו ולסלקו משם וא"כ לא כל שכן הוא שאין להן לאבד שדהו של זה שהוא מונח שם אלא יטלו אותו כך': ממה דפשיטא וכו'. אלא על כרחיך. דפשיטא ליה לתנא דמתני' דמת מצוה אסור לפנותו ממקומו בתחילה כך ובלא חפירת קרקע עמו: לפום כן צריך מתניתא. להשמיענו דאם רוצה ליטלו על כל פנים אין לו ליטלו בלא חפירת קרקע עמו. בהרי מן הדין קנה מקומו ולפיכך צריך הוא שיטול את תבוסתו עמו: אמר רב חסדא אתייא כמאן דאמר וכו'. כלומר לעולם ממתני' לא תידוק מידי דאיכא למימר ולדחות דסבירא ליה מת מצוה בעלמא מותר לפנותו לגמרי ולא צריך תבוסה עמו ושאני במתני': אני אומר בשבילי הרשות נקבר. כלו' דלאו מת מצוה הוא הנה שנתן לו זה רשות לקבור שם מתו דרך שהנה על זמן מועט ועל מנת ליטלו משם ולקברו במקום אחר והלכך נוטל את תבוסתו עמו: וחש לומר שמא מת מצוה הוא. אמאי תלינן שנקבר ברשות ניחוש דשמא מת מצוה הוא ואי אמרת מותר לפנותו הדרא קושיא לדוכתיה אמאי נוטל את תבוסתו: ואין מיתי מצוה מצוין ומוטלין. היינו טעמא דלא חיישינן הואיל ואין מתי מצוה שכיחין להיות מוטלין על הדרך ולפיכך תלינן שמא נקבר שם ברשות: בשבילי הרשות. השתא חוזר הש"ס לתקנות יהושע דזו אחת מן התקנות שיהו מהלכין בשבילי הרשות ומפרש לה מאי היא: משתיעקר התבואה. מן השדה ומכניסין אותה לביתו ואז אין מקפידין הבעלים שיכנסו בני אדם בה לקצר דרכם והן נקראין שבילי הרשות ומתקנת יהושע שלא יקפידו זה על זה עד שתרד רביעה שניה והיא בי"ז מרחשון ומתחילין הזרעים לצמוח וקשה להן דריסת הרגל: ולוקחין נטיעות מכל מקום. אף זו מתקנות יהושע שיהו קוטמין נטיעות מכל האילנות ואין חוששין: חוץ משל זית ומשל גפן בזית. באלו צריך להניח כדי שיעור זית סמוך לגזע ולא יקטום הכל: מן החדש שבחדש. ובשאר אילנות שהתיר לקטום דוקא מן החדש לגמרי שאינו עושה פירות וכן מן הישן שבישן שכבר הזקין לגמרי ואינו עושה פירות: אבל אם היה עשוי כמין טרגול. כמין משולש שהיו הענפים מגודלין ומשולשין לעולם אסור. טרגול כמו טרגין מלשון בית טריגון בפ"ב דנגעים: ארבעה. הוא פירש אלו ארבעה תנאים מתנאי יהושע: ובלבד שלא ישרשו. שלא לעקור עם השרשין שלהן: ופונים. כשרוצין לפנות וצריך להרחיק עד מקום שמתעטש וכו' כדקאמר לקמיה פונים לאחורי גדר ליטול משם צרור לקנח: ורועין בחורשין. שיהו מרעין בהמה דקה ביערים שאילניהן גסין: אפילו שבט יהודה בשבט נפתלי. מילי אחריתא היא כלומר אפילו שבט אחר מותר להשתמש בחלק ים שהוא בחלקו של נפתלי להטיל חכה לצוד דגים: ונותנין לנפתלי כמלא חבל. ביבשה לדרומו של ים כדי להטיל ולמשוך שם הרשתות: ים ודרום ירשה. ים זה שהוא בחלקו ועוד חלק ביבשה לדרומו: ר"ע אומר. שניהם אמורין הם על הימים שהיו בחלקו ואין נותנין לו ביבשה מחלק של שבט אחר כלום: ומסתלקין לצדדין. מפני יתידות הדרכים שבדרך הרבים מותר להסתלק לצד הדרך אפילו הוא בשדה שיש לה בעלים: מה. בעיא היא אם הוא שדה כרכום צריך ליתן זה דמים לפי שמקלקלה או לא: הדא אמרה נותן דמים. לפי שבשדה כרכום שהיא חשוב' ודאי לא התירו לו אלא להסתלק שם ואם התקלקל צריך הוא ליתן דמים ואמר לו ר' אילא אדרבה מדקאמר אפילו אם הוא מליאה כרכום ש"מ דאינו נותן דמים דא"כ מאי אפילו דקאמר: ואינו יכול לרחוק וכו'. בעיא היא אם הוא רוצה להחמיר על עצמו ולרחוק מן הדרך יותר מדאי שלא להסתלק לתוך שדה חבירו מה שהוא רשאי. א"כ לשון קושיא היא וכי אינו יכול וכו' ופשיט ליה מהאי מעשה דמדינא אין צריך להרחיק ואם רוצה להחמיר על עצמו כמו שהיה עושה יהודה בן פפוס רשאי: משתקע. הרבה מן הדרך ולא רצה להסתלק לצד הדרך לתוך שדה אחר: מי זה שמראה עצמו באצבע. מראה חסידותו לפנינו ויוהרא הוא: שכל מעשיו לשם שמים. ואין לחושדו בכלום: נותניז לו ארבעה דרכים. כדרך הרבים כדמפרש ואזיל:
מה

מסורת הש"ס
עירובין יז ע"א
(ברכות פ"ב)

שינויי נוסחאות (בי"ב) עשוי' בד"ו עשוי. (סכ"ס) אמר בד"ו אמרה.

ציון ירושלים

[illegible]

עמודי ירושלים

מעשה בר"ג כו' וראו את יהודה בן פפוס כו'. עיין יוחסין בסדר תנאים (אות פ') שנוסחתו שיהא בכאן פפוס בן יהודה ועיין מ"ש עליו בסדר הדורות בח"ב אות פ' ע"ש:

גליון אפרים

ואסור לפנותם שהן מפוזרין. כדאיתא בירושלמי ספ"ק דעירובין. דאין סיתרון למחנה אלא דבמחנה אפילו יש להם קוברים להבבלי שם ובירושלמי אמרו שם שלא תאמר יעשו כהרוגי פלמוסיות) ממה דפשיטא לתנא מת מצוה אסור לפנותו לפום כן צריך מתניתא אני אומר שנקבר שלא ברשות או שנקבר בשאלה וחש לומר שמא מת מצוה הוא אין מיתי מצוה מצויין (כצ"ל כמו שאיתא בירושלמי בסוף נזיר): ומטיילין בשבילי הרשות כצ"ל: עד מקום שמתעטש ואין קולו נשמע. בבלי ברכות ס"ב ע"א ע"ש:

מסורת הש"ס

מה. הן הדרכים וכמה שיעורן: קרון הולך וקרון בא. אם יפגעו שתיהם זה בזה:

הלכה ב מתני' הקונה שני אילנות. סתמא לא קנה קרקע כלל ואפילו מקום האילן כדתנן בסיפא והרי הוא כמי שקנאן לפירותיו: הגדילו. הרחיבו הענפים: לא יספה. לא יכרות אותם בעל הקרקע אע"פ שהצל שלהם מזיק לקרקע שלו דכיון דאין לו קרקע לבעל האילנות הרי בעל הקרקע שיעבד לו קרקעו כל לצרכן כל זמן שהן קיימים: והעולה. מגוף האילן מן הגזע כל שהוא למעלה מן הארץ ורואה פני החמה: שלו. של בעל האילן ולא שיניחנו שם ויגדל דחיישינן שמא תגביה הקרקע עד שיתעבה האילן היוצא מן הגזע מקצתו בקרקע ויראו כשלשה אילנות ויאמר לו לוקח שלש אילנות מכרת לי ויש לי קרקע אלא יקוץ אותו לשריפה: ומן השרשין. כל שהן למטה מן הארץ של בעל הקרקע: ואם מתו. שיבשו האילנות אין לו קרקע לשיוכל ליטע אחרים במקומן: קנה שלשה. דחשיבי שדה האילן קנה קרקע שיש בין אילן לאילן ותחתיהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו כדי שיכול לעמוד מלקט הפירות עם הסל שלו והני מילי כשיש בין אילן לאילן לא פחות מארבע אמות ולא יותר על ט"ז אמה אבל אם יש בין אילן לאילן פחות מארבע אמות או יותר מט"ז אמה לא קנה קרקע: **גמ'** הרואה את הצל. כלומר שהוא תחת הארץ ואינו רואה החמה: העולה משרשיו ומגזעו. כלומר אע"פ שהוא רואה החמה כשעלה למעלה מן הארץ אם עיקר גידוליו מן השורש זהו דין שרש לו והרי הוא של בעל הקרקע ואפילו אותו החלק שהוא למעלה מן הארץ ומתערב בעובי הגזע: מגזעו. שאינו יוצא אלא ממקום הגזע שהוא למעלה מן הארץ זהו אילן והרי הוא של בעל האילן: ודרך אין לו. השתא דרך אין לו לילך לאילנותיו אלא צריך שיקנה לו דרך ואת אמרת דמלא אורה וסלו יש חוצה לו בתמיה:

הלכה ג מתני' בבהמה גסה. אין דרך למכור מכל אלו אלא כל אחד בפני עצמו ומ"ה לא מכר אבל בבהמה דקה לא חשיבי כולי האי ודרך למכור את הרגלים עם הראש ואת הכבד עם הקנה אבל איפכא לא שהחשוב אינו נמכר עם מי שאינו חשוב: הקנה. הריאה ונקראת על שם הקנה שלה וכל אלו הדברים במקום שלא נהגו אבל במקום שנהגו הכל כמנהג המדינ': **גמ'** ר' יצחק שאל. למאי דתנינן בבהמה דקה מכר את הראש מכר את הרגלים אם לפי המנהג הזה גם במכר לו חצי הראש הדין כן דמכר לו חצי הרגלים וכן בחצי קנה מכר לו חצי הכבד או דילמא דוקא במכר כולו נהגו כן: מכר חצי קנה. מיותר הוא ול"ג דהא תרווייהו איפשטו: נישמעינה מהדא. דתנינן בתוספתא דחולין פ"ט: כמות שהיא. ולא במשקל: נותנן. הלוקח הזרוע או הלחיים או הקיבה לכהן שהרי היה יודע שהמתנות שם וזה לא מכר לו את המתנות ואינו מנכה לו להמוכר מן הדמים כלום: לקחן במשקל. בכך וכך הליטרא ושקל לו המתנות נותנן הלוקח לכהן שהרי הגזילה אצלו ומנכה לו להמוכר מן הדמים שהרי מכר דבר שאינו שלו. והשתא איפשיטא הבעיא דאי אמרת במכר חצי הראש לא מכר חצי הרגלים א"כ קשיא מאי אריא ליה להתנא לחלק בין לקחן כמות שהן לבין לקחן במשקל הא אפילו בכמות שהן מצינו לחלק דלפעמים מנכה לו מן הדמים וכגון שמכר לו הזרוע שביד או הלחיים מן הראש או הקיבה מן בני המעיים דלאיזה ענין מכר לו דבר שאינו שלו אלא לאו ע"כ דס"מ מכר לו חצי הראש מכר לו חצי הרגלים וא"כ יכול המוכר לומר סבור הייתי שבשביל החצי הרגלים השייכין להלחיים במכר קנית ולא מכרתי לך את הלחיים שהן לכהן וכן בקיבה בשביל חצי הכבד קנית והלכך לא מצינן דמנכה לו מן הדמים אלא כשלקחן במשקל:

הלכה ד מתני' ארבע מידות. דינין חלוקין זה מזה: מכר לו חטים יפות. התנה עמו שיתן לו חטין יפות ונמצאו רעות הוי כאונאה והלכך הלוקח שנתאנה הוא שיכול לחזור בו אבל מוכר אינו יכול לחזור בו אפי' אם הוקרו החטין הרבה:

רעות

מה מארבע אמות עד שמנה או משמנה עד שש עשרה אמר לו משמנה ועד שש עשרה כדי שיהא קרון הולך וקרון בא:

הלכה ב מתני' [א] *הקונה שני אילנות בתוך של חבירו הרי זה לא קנה קרקע רבי מאיר אומר קנה קרקע הגדילו לא ישפה [ב] *העולה מן הגזע שלו ומן השרשים של בעל הבית [ג] ואם מתו אין לו קרקע קנה שלשה [ד] קנה קרקע [ה] הגדילו ישפה העולה מן [ו] השרשין שלו [ז] ואם מתו יש לו קרקע: **גמ'** דבי ר' ינאי אמרי הרואה את הצל זה שורש הרואה את החמה זהו גזע. ר' חמא בר עוקבה בשם ר' יוסי *העולה משרשיו ומגזעו זהו שורש מגזעו ולא משרשיו זהו אילן. א"ר יוחנן *הקונה שלשה אילנות [ח] קנה קרקע שביניהן ותחתיהן וחוצה להן כמלוא אורה וסלו. א"ר לעזר ודרך אין לו ומלוא אורה וסלו יש לו חוצה לו:

הלכה ג מתני' המוכר את הראש [ט] בבהמה גסה לא מכר את הרגלים מכר את הרגלים לא מכר את הראש מכר את הקנה לא מכר את הכבד מכר את הכבד לא מכר את הקנה אבל בבהמה [י] דקה מכר את הראש מכר את הרגלים מכר את הרגלים לא מכר את הראש מכר את הקנה מכר את הכבד מכר את הכבד לא מכר את הקנה: **גמ'** [כ] רבי יצחק שאל מכר חצי הראש מכר חצי הרגלים מכר חצי קנה מכר חצי כבד מכר חצי קנה נישמעינה מהדא *מכר לו יד כמות שהיא ראש כמות שהוא *בני מעיים [י] כמות שהן נותנן לכהן ואינו מנכה לו מן הדמים לקחן במשקל נותנן לכהן ומנכה לו מן הדמים:

הלכה ד מתני' ארבע [ל] מידות במוכרים מכר לו חיטים יפות ונמצאו רעות הלוקח יכול לחזור בו רעות ונמצאו יפות המוכר יכול לחזור בו

רעות

רבי יצחק שאל מכר חצי הראש מכר חצי רגלים כו' פי' דבסתם מכירת ראש נכלל בכלל ראש מה שצייך להקני' לפי מנהג המדינה אבל אם מדקדק ומתנה בפירוש חצי ראש א"כ דווקא הוא חצי הראש ולא יותר או דילמא אפילו במדקדק נמי הכונה הוא כפי מנהג העו"לם. וכעין זו איתא במס' נדרים דף כ"א ע"א א"ל רבינא לר"א טפי מסלע כו' עיי' בר"נ ז"ל דמפרש דמיבעיא לי' כיון דמדקדק ע"כ דווקא קא"ל או לא עיי"ש. ע"ז קאמר נשמעני' מן הדא מכר לו יד כמו שהוא כו' אינו מנכה לו מן הדמים משום דלוקח לפי מנהג העולם שצריך הליקח ליתן המתנות לכהן בלא נכוי דמים. אבל אם לקחן במשקל ומדקדק עמו ע"כ דלא לקחן ע"פ מנהג העולם. ע"כ גם כאן במכר לו בדיקדוק חצי הראש הוי כמו שלקח במשקל ודווקא קאמר לי' ולא לפי מנהג העו"לם בסתם:

ר"ח

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פכ"ד מהל' מכירה ה"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רטז ס"ט

יח
ב מיי' שם ה"ו טוש"ע שם ס"י

יט
ג מיי' שם ה"ו טוש"ע שם סעיף ה

כ
ד מיי' שם ה"ה טוש"ע שם ס"ו

כא
ה ו מיי' שם טוש"ע שם ס"ח

כב
ז טוש"ע שם ס"ו

כג
ח מיי' שם הל' ה טוש"ע שם

כד
ט י מיי' שם ה"ט טוש"ע שם סי' רכ סי"ד

כה
כ מיי' פ"ט מבכורים הט"ו טוש"ע יו"ד סי' סא סל"ב

כו
ל מיי' פי"ז מהלכות מכירה הל' א סמ"ג עשין פב ולאוין קע טוש"ע חו"מ סי' רלג סעיף א

ב"ב פא ע"א

ב"מ קיח ע"ב דעת ר' יהודה

(מעשרות פ"ד)

ב"ב פב

(תוספ' דחולין פ"ט)

חולין קלב

מראה הפנים

משנה ועד שש עשרה וכו'. והתם בפרק דלקמן דף ק' ע"א קאמר דמהאי טעמא כדרך מעיר לעיר בח' אמות סגי ואם הוא דרך הרבים י"ו אמה וי"ל דה"ג קאמר פעמים ח' ופעמים שש עשרה והיינו משמנה ועד י"ו: **ודרך** אין לו וכו'. הכי אתקיף ליה ר' אלעזר לר' יוחנן גם התם דף פ"ב ע"ב והמסקנא שם כר' יוחנן וא"כ יש לו דרך למאי דקי"ל כר"ע גבי בור ודות דמוכר בעין יפה מוכר: **רבי** יצחק שאל מכר חצי הראש וכו'. הרמב"ם ז"ל לא הביא לזה. והס"מ הביאו בשם הרשב"א ז"ל בפכ"ו ממכירה הל' ט' ולא פירש כלום. ואפשר דטעמו של הרמב"ם דדבר הלמד מעניינו הוא דבמקום שנהגו כן הה"ד בחצי נמי דינא הכי דמכר לו חצי השייך לממכרו. והא דפשיט ליה הכא מהתוספתא ולא מהמתני' דתנן בפרק הזרוע אמר מכור לי בני מעיה של פרה וכו' משום דבתוספתא תני בהדיא גם בראש הדין כן. א"כ י"ל דממתני' איכא למידחי ומשום דהתם איירי דהלוקח אמר להמוכר מכור לי וא"כ יש לומר דלהכי איצטריך ליה למיתני לקחן הימנו במשקל לאשמועינן אגב דינא אחרינא דדוקא שמקלן לעצמו דין שכהן עם הלוקח דמסתמא הכי הוא כבהלוקח מתחיל ואומר מכור לי הוא שוקל בעצמו אבל שקלן לו הטבח הדין אף עם הטבח כדאמר התם. ואף דהרמב"ם שם בהל' ט' כתב האומר לחבירו ראש עבד זה או ראש חמור אני מוכר לך ה"ז מכר חציו וכו' ראש פרה זו אני מוכר לך לא מכר אלא הראש בלבד וכו' וכתב הראב"ד ז"ל דבר זה מצא אותו בערכין וכו' וע"ש פ' האומר משקלי עלי. וכתב הס"מ ע"ז ולא מצאתי אותו בגמרתינו ואולי להיות בירושלמי במס' ערכין עכ"ל. ואין לנו ירושלמי על ערכין אבל גמרתינו היא בפ"ק דערכין דף ד' ע"ב והוא מהתוספתא פ"ג דערכין והבאתי לעיל בפ"ס דב"ק בהל' ה'. ומ"ש הראב"ד ועיין בפ' האומר משקלו עלי כוונתו להשיג על פי' הרמב"ם שפי' שהן שותפין בו ועיין בפ"ס מהל' ערכין והחרמין בהל' י"ג ותמצא בעין השגה זו שם ואין כאן מקומו להאריך:

ארבע מדות במוכרין וכו'. פירשתי כל דיני משנה על דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו וכפי המוסכם. ועיין עוד בחזקת הבתים הלכה א' מה שנתבאר מזה בס"ד. ומה שכתב התוי"ט במשנה זו דפי' הכ"י עולה כדרך הרמב"ם בחבורו ריש פי"ז המעיין שם יראה דבענין הפירוש מי שרוצה לחזור בו ענין אחר הוא וכדפירשית בפנים:

כשהיתה

ציון ירושלים ר' יצחק שאל מכר חצי הראש. עיין מס"פ מ"ש דברי הרמב"ם פכ"ז ממכירה ה"ט ותמה על הס"מ שם שכתב שלא מצא בערכין והרי הוא מפורש בערכין דף ד ע"ב גם אני הרגשתי בזה בגליון הרמב"ם שם אבל לא נעלם זאת מהרב המגיד וכוונתו שלא נמצא שם מה שחילק רבינו בין דבר שהנשמה תלוי בו או לא ודוק ועיין השגת הראב"ד וב"י סי' רכ בחו"מ ותבין כוונת הרמב"ם והשגת הראב"ד והמ"מ שם במש"כ לא הבין השגת הראב"ד על דברי הרמב"ם גם בלח"מ פ"ה מערכין ה"ו גם הוא לא ראה דברי הכ"י הנ"ל:

שנויי נוסחאות (פ"י) זה כד"ו זהו. (פ"ג) אורה כד"ו אורו.

ציון ירושלים

פזלפו ומה שאנו הוספים אין מכניסין לקיום אמרת לנו] בערוהו מה אנו אוכלין מן הביעור ואילך עד כאן. הרי לדברי חכמים אין איסור הספיחים אלא מדבריהם כלומר שגזרו בהן לאוסרן לגמרי משום חשד שלא יזרעו ויאמרו ספיחים הם ולכך אמרו בירושלמי אמר רבי ינאי כל הספיחים אסורים חוץ מן העולים בשדה בור בשדה ניר בשדה כרם בשדה זרע שדה בור דלא משגח עליה שדה ניר דהוא בעי מתקני מקליה שדה כרם שלא לאסור כרמו שדה זרע שאינו רוצה בקיומו ומן התחלוקת הזה שנו שם בת"כ את ספיח קצירך לא תקצור מכאן סמכו לספיחים שיהיו אסורין בשביעית שנו מבתניתי כדברי ר"ע לא תקצור כלל כדברי חכמים שלא

עמודי ירושלים תנינא

ר' יצחק שאל כו'. ג"ב עי' בפני משה שלפי פירושו נפשט האיבעיא שהמוכר חצי הראש מכר חצי הרגלים אולם בשו"ת הרדב"ז (ח"ה סי' ש"א ר"א) כשאל על דברי הירושלמי הללו וע"ש מה שפירש ולפי פירושו נפשט שלא מכר חצי הרגלים וכן מצאתי בחידושי רד"ע בהל' מכירה (פ' כ"ו) שפירש דברי הירושלמי באופן אחר מדברי הרדב"ז ועכ"ז נפשט גם לפי פירושו שלא מכר חצי רגלים ובש"ע ח"מ סי' ר"כ נשמט הירושלמי הזה וצ"ע:

גליון אפרים

ר"י שאל מכר חצי הראש מכר חצי רגלים כו'. מיבעי ליה אם דוקא אי קנה ראש שלם נותן לו הרגלים אבל אם קנה חצי ראש אינו נותן לו חצי רגלים וכן מיבעי ליה כהאי גונא במכר חצי קנה ופשיט ליה מהברייתא דמכר לו ראש שלם נותן לכהן ואינו מנכה לו מהדמים והטעם דמתנות דכהן לא מכר לו. וכדאמרינן בחולין דף קל"ח ע"ב דמתנות דכהן לא מזבין איניש. אם כן אפילו מכר לו ראש שלם לא מכר לו ראש שלם. דהלחיים שצריך לתת לכהן לא מכר לו. ומכל מקום נותן לו הרגלים. והוא הדין אם מכר לו חצי הראש נותן לו חצי הרגלים והוא הדין בחצי קנה מכר לו חצי כבד: (נועם ירושלמי)

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פ"ד מהל' מכירה הל' ה סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רסז

כח
ב מיי' שם פ"ג ה"ז סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קצח ס"ה

כט
ג מיי' שם ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם ס"א ועי' בהשגות

ל
ד מיי' שם הל' יח סמ"ג שם

לא
ה מיי' פ"ד שם ה"ח ועי' בהשגות סמ"ג ו טוש"ע שם סי' ר ס"ט

לב
ז מיי' פ"ב מהל' שלוחין ושותפין ה"ז סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפה ס"ז

לג
ח ט טוש"ע שם סי' רלא ס"ז

לד
י מיי' פ"ד ממכירה ה"ח סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' ר ס"ט

לה
כ מיי' פ"ב מהל' שלוחין ושותפין ה"ב סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קפה ס"ה

לו
ל מ מיי' פי"ח מהל' גניבה הי"ח סמ"ג עשין עב טוש"ע שם סי' רלא ס"ז

לז
נ ס מיי' שם טוש"ע שם סעיף יב

לח
ע מיי' שם הי"ג יד סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ד

תורה אור

רעות ונמצאו רעות יפות ונמצאו יפות אין אחד מהן יכול לחזור בו שחמתי' ונמצאת לבנה לבנה ונמצאת שחמתית עצים של זית ונמצאו של שקמה של שקמה ונמצאו של זית יין ונמצא חומץ חומץ ונמצא יין שניהן יכולין לחזור בהן *המוכר א פירות לחבירו משך ולא מדד קנה מדד ולא משך לא קנה אם היה פיקח ב שוכר את מקומן הלוקח ג פשתן מחבירו הרי זה לא קנה עד שיטלטלנו ממקום למקום ד ואם היה במחובר לקרקע ותלש כל שהוא קנה ה המוכר יין ושמן לחבירו והוקרו או שהוזלו עד שלא נתמלאת המידה למוכר משנתמלאת המידה ללוקח היה ו סרסור ביניהן נשברה החבית נשברה לסרסור ז חייב להטיף לו שלש טיפין ח הרכינה ומיצת הרי זה של מוכר ט והחנווני אינו חייב להטיף לו שלש טיפין רבי יהודה אומר בלילי שבת עם חשיכה פטור: גמ' והיכי אם בשהיתה המידה למוכר חזקה למוכר אם היתה ללוקח חזקה ללוקח. ר' יהודה בשם שמואל ר' לא בשם ר' יהודה ברבי כיני מתני' *כשהיתה י המדה לאדם אחר. תני ר' יודה אומר לילי שבת עם חשיכה פטור מפני שהוא רשות וחכמים אומרים בין כך ובין כך חייב. מאי טעמא אמר ר' יודן °אם שכיר הוא בא בשכרו:

שמות כב

הלכה ה מתני'

י השולח את בנו אצל החנווני ומדד לו באיסר שמן ונתן לו את האיסר שבר את הצלוחית ואיבד את האיסר החנווני חייב ורבי יהודה פוטר שעל מנת כן שילחו ומודין חכמים לר' יהודה בזמן שהצלוחית ביד התינוק ומדד החנווני לתוכה החנווני פטור ל הסיטון מקנח מידותיו לשלשים יום ובעל הבית אחת לשנים עשר חדש ר"ש בן גמליאל אומר חילוף הדברים מ החנווני מקנח את מידותיו פעמים בשבת נ וממחה את משקלותיו פעם אחת בשבת ס ומקנח מאזנים על כל משקל ומשקל אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בלח אבל ביבש אינו צריך ע וחייב להכריע לו טפח

היה

רעות ונמלאו רעות. אע"פ שאינן רעות כל כך שאין למטה מהן לא יכול המוכר לומר לרעות יותר מהן נתכוונתי וכן יפות ונמלאו יפות אע"פ שאינן יפות כל כך שאין למעלן מהן לא יכול הלוקח לומר ליפות יותר מהן נתכוונתי ואין אחד מהן יכול לחזור בו אם היה שם אונאה אלא קנה ומחזיר אונאה: שחמתית. אדומה. וכל חום תרגומו שחום: ונמלאת לבנה וכו'. ואין זה המין שמכר לו והוי מקח טעות לשניהם והלכך שניהם יכולין לחזור בהן: המוכר פירות לחבירו. ואותן הפירות היו ברשות הרבים: משך. הלוקח מר"ה לסימטא או בחצר של שניהם דאלו בר"ה לא מהניא משיכה: ולא מדד. אע"פ שעדיין לא מדד קנה וכגון שפסק לו מתחלה הדמים בכך וכך המדה דאלו לא פסק לו הדמים אפי' מדד ומשך לא קנה דלא סמכא דעתייהו שהמוכר יכול להעלות הדמים כמו שרוצה והקונה אומר איני קונה אלא בזול: מדד. המוכר ללוקח ברשות הרבים או ברשותו של מוכר ואפי' לתוך כליו של לוקח לא קנה שאין כליו של לוקח קונים לו ברשות הרבי' ולא ברשותו של מוכר אבל אם הלוקח הוא שמדדן קנה ראשון ראשון בהגבהה: אם היה פיקח. הלוקח שוכר את מקומן אם הם מונחים ברשות המוכר ומקומן קונה לו. ומתני' במשאות גדולות איירי דאין דרכן להגביה והילכך שייכא בהו משיכה: עד שיטלטלנו ממקום למקום. היינו הגבהה ואורחא דמילתא נקט דדרך מגביה לטלטל ממקום למקום: ואם היה במחובר לקרקע. בגמרא התם מוקי לה כגון שא"ל מוכר ללוקח לך ויפה לי קרקע כל שהוא וקני כל מה שעליה דכיון ששכרו לעשות מלאכה בקרקע שלו ועשה בה מלאכה כל שהו קנה שכירותו וקנה נמי אותו דבר שרוצה להקנות לו עם השכירות לפיכך אם תלש כל שהוא קנה הכל: והוקרו או שהוזלו. לאו דוקא הוקרו והוזלו אלא לפי שאין דרך לחזור בחנם: עד שלא נתמלאת המדה. בגמרא מוקי לה דבמדה שאינה של שניהם מיירי אלא אחר השאילה לשניהם ועד שנתמלאה הרי היא שאולה למוכר ומכאן ואילך הרי היא שאולה ללוקח והלכך כל זמן שהיא ברשות מוכר לא קנה לוקח ומשנתמלאת המידה הרי היא ברשות לוקח וקנה וכגון בסימטא או בחצר של שניהם או ברשות לוקח דכליו של לוקח קונים לו שם: היה סרסור ביניהם. ומדד להן כדרך סרסורים שמודדין בשכר שנותנין להן ונשברה החבית ע"י מדידה נשברה לסרסור וכגון שלא היה מחמת אונס אלא על ידי שלא נזהר יפה במדידה: חייב להטיף לו שלש טיפין. המוכר ללוקח מן הנדבק בדופני המדה לאחר שעירה היין והשמן: הרכינה ומילה. הטה את המדה על צדה אחר שעירה ממנה הטיף ג' טיפין ואח"כ נתאסף מילת המדה אל שולי הכלי אלא מקום אחד: הרי זה של מוכר. לפי שהלוקח נתיאש ממנו: והחנוני אינו חייב להטיף לו שלש טיפין. לפי שהוא טרוד שהוא מוכר כל שעה: ר' יהודה אומר. לא אמרו שחנווני פטור מלהטיף ג' טיפין אלא ערב שבת עם חשיכה ואין הלכ' כר' יהודה: גמ' והיכי. דמי הא דקתני עד שלא נתמלאת המדה וכו' במדה של איזה מהן מיירי: חזקה למוכר. הרי הן ברשות המוכר' ואפילו משנתמלאה המדה: כיני מתניתא. הכי מוקמינן להמתני' בשהיתה המדה לאדם אחר והשאילה לשניהם וכדפרישי' במתני': תני. בברייתא ר' יודה אומר וכו' ארישא קאי דקתני חייב להטיף לו ג' טיפין ורבי יהודה ס"ל דע"ש עם חשיכה פטור מפני שהוא טרוד ברשות מלוה וחכמים אומרים לעולם הוא חייב אם אינו חנוני: מאי טעמא. דחנוני פטור אמר ר' יודן כדכתיב אם שכיר הוא בא בשכרו וכלומר שזה כמו שכיר יום הוא וטרוד הוא למכור על יד על יד מפני שכרו ולפיכך הקילו עליו. א"נ י"ל דהדלעיל קאי לפרושי טעמא דנשברה לסרסור מפני שהוא כשומר שכיר לפיכך נתחייב אם נשברה שלא באונס:

הלכה ה מתני'

השולח את בנו. קטן אצל החנוני ובידו פונדיון שהם שני איסרין והביא לו באיסר שמן ואיסר אחד יתן לו וכן עשה ושבר התינוק את הצלוחית ונשפך השמן ואיבד את האיסר שנתן לו החנוני: החנוני חייב. בשמן ובצלוחית ובאיסר שלא שלח זה את בנו הקטן להחנוני אלא להודיעו שהוא צריך לשמן ולא היה לו לשלח אלא עם בן דעת. והתם פריך לה אמאי חייב החנוני על הצלוחית הא אבידה מדעת היא שהוא עצמו נתן הצלוחית ביד התינוק ומשני כגון שנטלה החנוני למוד בה שמן לאחרים והלכך נעשה גזלן עליה דקי"ל שואל שלא מדעת גזלן הוי וקמה ליה ברשותיה עד דמהדר למריה ואע"ג דאהדריה לתינוק בהכי לא מיפטר: שעל מנת כן שלחו. לשלוח לו ביד התינוק ואפי' על הצלוחית שלקח למוד בה לאחרים ס"ל לר' יהודה פטור דלא הוי אלא כשואל ומשהחזירו ליד התינוק פטור ואין הלכה כר' יהודה: בזמן שהצלוחית ביד התינוק. ולא נטלה למוד בה לאחרים ואע"פ שנטלה למוד בה להתינוק שהוא פטור מדמי הצלוחית: הסיטון. סוחר שקונה הרבה ביחד ומוכר להחנונים ואינו מוכר בתדירות כל כך כמו החנוני: מקנח מדותיו. בשביל היין והשמן שנקרש בתוכן והמדה מתמעטת: ובעל הבית. שאינו מוכר תדיר כסיטון מקנח פעם אחת לי"ב חדש: חילוף הדברים. דכיון שהסיטון מוכר יותר בתדירות אין המשקה נקרש בתוכו ואין הלכה כרשב"ג: החנוני. שהוא מוכר תדיר ועוד שאינו חייב להטיף ג' טיפין כמו הסיטון ובעל הבית ומשתייר בכלי ונדבק בו מקנח מדותיו פעמיים בשבת: וממחה. מקנח אבני משקלותיו ששוקל בהן דבר לח: על כל משקל ומשקל. כל פעם ששוקל מקנח המאזנים כדי שלא יחלידו: וחייב להכריע לו טפח. במקום שנהגו להכריע חייב להכריע הטפח אם הוא משקל ליטרא או יותר אבל אם הוא פחות מליטרא א"ל הכרע כ"כ:

היה

מסורת הש"ס: כתובות קב ב"ל · ב"ב

מראה הפנים

בשהיתה המדה לאדם אחר. וכן מוקי לה התם בדף פ"ז וזה עולם לשי' הרמב"ם ז"ל פ"ד ממכירה הל' ט': תני ר' יודה אומר וכו'. מהכא משמע דר' יודה דמתני' ארישא קאי ולקולא אבל התם מייתי ברייתא אחריתא דקתני בהדיא כדברי ר' יהודה חנוני פטור ואסיפא קאי ולתומרת: השולח את בנו אצל החנוני וכו'. בנוסחת דהכא ל"ג בהדיא ופונדיון בידו וכן היא גי' הרי"ף ז"ל וכן העתיק הרמב"ם ז"ל בפ"ב משלוחין ומ"מ ע"כ הכי מיתפרשא כמו בנוסחת הבבלי:

בעשירות

שנויי נוסחאות (פ"כ) כשהיתה כד"ו בשהיתה. (סכ"ו) החנווני כד"ו חנווני.

ציון ירושלים

שלא תעשה אותם הפקר לעצמך ולא תעשה אותם בציר לעצמך אלא נהוג בהם מנהג הפקר וכן לא נאסוף את תבואתינו שלא נאסף אל בתינו פירות האילן והספיחים כי בהפקירם לעניים ולחיה ולבהמה ובביעור לא נוכל לחיות בהן והספיחים האלו האסורים הם הגדלים בזמן האסור בתבואה של שביעית שלים בשביעית וכן הירקות כל שלמתו בשביעית אסורין מן התורה לדברי ר"ע ולדברי חכמים אסורין מדברי סופרים חוץ מן העולים באותן שדות שהזכירו בירושלמי שכתבנו למעלה אבל הירקות שלמתו בששית ונלקטו בשביעית יש שהן מתום קדושת שביעית לכל דיניה להפסד ולקדשות ולסחורה ולביעור ואע"פ שגדלו לגמרי בששי מפני שאנו הולכים אחר לקיטה בירק בין למעשר בין לשביעית אבל אין בהם משום ספיחים שאינה ספיחי שביעית שהרי בששית למתו ואפי' הוסיפו בשביעית אין בהם דין ספיחים ובזה שבינו האומר לפועל הילך איסר זה ולקט לי ירק היום וכו' וכן שנינו לא יהא לוקט ירקות שדה ומוכר בשוק אבל לוקט הוא ובנו מוכר על ידו ותקן למי הפיגם והירבוזין וכולה מתני' עד וניקחים מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בהם נשמר. ויש אומרים שאלו הזכרים וכל כיוצא בזה שאין דרך בני אדם לזורען אבל הן מאליהן יוצאים בהרים ובנהרות אין בהן איסור ספיחים כלל אע"פ שלמתו בשביעית שלא גזרו אלא בנזרעים כדי שלא יבואו לזורעם וכן נראה זה מן הגמרא מירושלמי וזהו ענין הספיחים שהזכירו חכמים בכל מקום וכן מן התורה שלא יהא אדם בוצר שדהו ונועל בפני עניים בשביעית ואפילו רוצה להפקיר אותן בשעת לקיטה אלא יהא השדה כל השנה מזומן ומופקר לעניים כך שנו במכילתא ואכלו אביוני עמך וכי מפני מה אמרה תורה לא יאכלו אותה עניים הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים ת"ל והשביעית תשמטנה ונטשתה מגיד שהוא פורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תקון העולם והגדר שגדרו חכמים שלא יפרצו פרצות בשדה ובכרם אבל לא שיהא הוא משמר שדהו ומכניס הפירות לעבור על ד"ת ולא עוד אלא שגזרו שלא ליקח פירות מן המשומר ולא מן השמור בכך

זכו

היה שוקל לו עין בעין נותן לו [א] גירומים אחד לעשרה בלח ואחד לעשרים ביבש [ב] מקום שנהגו למוד בדקה לא ימוד בגסה בגסה לא ימוד בדקה למחוק לא יגדוש לגדוש לא ימחוק:

גמ׳ א״ר בא בר ממל בעשירות חייב להכריע לו טפח. כתיב °מאזני צדק אבני צדק מיכן אמרו חכמים כל מצוה שמתן שכרה בצידה אין ב״ד מוזהרין עליה. °יהיה לך מנה לך אנגרמום על כך ותימר הכן. א״ר בון בר חייה [ג] כיני מתני׳ כל *מצוה שמתן שכרה בצידה אין בית דין נענשין עליה. רב מנייה ריש גלותא *אנגרמום והוה מחי על מכילתא ולא על שיעוריא הבשיה ריש גלותא. עאל רב קרנא גביה א״ל אנגרמוס שאמרו למידות ולא לשיעורין א״ל והא תנית אנגרמוס [ד] למידות ולשיעורין א״ל פוק אמר לון אנגרמוס שאמרו למידות ולא לשיעורין נפק ואמר לון בר נש דתנה כבשה דאהינו חבשין ליה:

הדרן עלך פרק המוכר את הספינה

הלכה א מתני׳ המוכר [ה] פירות לחבירו ולא צימחו אפילו זרע פשתן אינו חייב באחריותו רבן שמעון בן גמליאל אומר [ו] זירעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותן [ז] המוכר פירות לחבירו הרי זה מקבל עליו רובע טנופת לסאה תאנים מקבל עליו עשר מתליעות למאה [ח] מרתף של יין מקבל עליו עשר קוססות למאה [ט] קנקנים בשרון מקבל עליו עשר פיטסאות למאה [י] המוכר יין לחבירו והחמיץ אינו חייב באחריותו [כ] ואם יודע שיינו מחמיץ הרי זה מקח טעות אם אמר לו יין [ל] מבושם אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד עצרת [מ] ישן משל אשתקד [נ] מיושן משל שלש שנים:

גמ׳

פני משה

היה שוקל לו עין בעין. כגון במקום שלא נהגו להכריע ומעמיד קנה המאזנים בשוה: נותן לו גירומים. הכרעות: אחד לעשרה בלח. אחד מעשרה לעשרה אם מוכר לו עשר ליטרין לח מוסיף לו עשיריה הליטרא שהוא אחד ממאה: ואחד לעשרים ביבש. אחד מעשרים לעשרים אם מוכר לו עשרים ליטרין ביבש מוסיף לו אחד מעשרים בליטרא שהוא אחד מארבע מאות. ומפני שהלח נדבק בכלי צריך להוסיף לו יותר מביבש. וכן לפי חשבון זה לעולם: מקום שנהגו למוד בדקה. במדה קטנה: לא ימוד בגסה. במדה גדולה דהוי פסידא דלוקח שאינו נותן לו אלא הכרע אחד והיה צריך ליתן לו הכרעות רבות: למחוק. להסיר מה שעולה על שפת המדה: לא יגדוש. ואע״פ שמוסיף לו בדמים: לגדוש לא ימחוק. ואע״פ שפוחת לו מן הדמים אלא מודד כמנהג המדינה:

גמ׳ בעשירות חייב להכריע לו טפח. טעמא דהכרעה טפח קמ״ל דאם הוא במקום שנהגו להכריע ואין שוקלין עין בעין ההכרעה היא במקום העשיריות כמו שאם היה שוקל עין בעין שאז היה צריך להוסיף לו עשיריות שמו ולפיכך במקום שמכריעין שיערו שיכריע טפח תחת העשיריות: כתיב מאזני צדק ואבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם ודרשו כשיהיו מאזני צדק וגו׳ יהיה לכם ממון הרי מתן שכרה בצידה: אין ב״ד מוזהרין עליה. שאם זה אינו רוצה לקבל השכר אין הב״ד נזקקין לכך ופריך הש״ס יהיה לך כתיב במשנה תורה אבן שלמה וצדק יהיה לך ודרשו מכאן שצריך למנות אנגרמוס אגרדמין הם הממונים להשגיח על המדות: תימר הכן. בתמיה שאין ב״ד מוזהרין עליה: כיני מתניתא. כן צריך לשנות בברייתא שאין ב״ד נענשין עליה אבל מוזהרים הם על כך: והוה מחי על מכילתא. על המדות היה מוחה ומלקה אותן אבל לא על השערים שלא היה מקפיד אם מוכרין בשער היוקר: חבשיה. הניחו ריש גלותא לרב במאסר דהוה סבירא ליה דמעמידין אגרדמים גם על השערים ומפני מה לא השגיח על כך: גביה. דרב וא״ל רב אנגרמוס וכו׳ ואין אנו מוזהרין על השערים: דתנא כבשה דאהינו. שהוא שונה דברים העיקרים והכבושים. ומענין דאמרינן ממני יגלו הדברים כבושים: חבשין ליה. והין חובשין אותו בתמיה וכלומר דודאי הוא יודע עיקרו של הדבר והדין עמו: הדרן עלך המוכר את הספינה

מתני׳ המוכר פירות לחבירו סתם ולא פירש אם לאכילה או לזריעה: אפי׳ זרע פשתן. דרובא דאינשי קונים אותו לזריעה מלי למימר אני לאכילה מכרתיו דאין הולכין בממון אחר הרוב: זרעוני גינה. התם בגמרא מוקי לה כולה מתני׳ אליבא דרבן שמעון בן גמליאל וחסורי מחסרא והכי קתני אפילו זרע פשתן אינו חייב באחריותן הא זרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותן דברי רשב״ג שרשב״ג אומר זרעוני גינה שאינן נאכלין דודאי לזריעה קנאהו הוי מקח טעות וחייב: הרי זה. הלוקח מקבל עליו רובע טנופת לכל סאה דדרך הפירות בכך ולא יותר: עשר מתליעות. אכילות מהתולעים לכל מאה והוא הדין אחד לעשר: עשר קוססות. יין רע שכבר התחיל להשתנות לכל מאה חביות או כדים ודוקא שאמר מרתף זה של יין אני מוכר לך למקפה כלומר לשום בתוך התבשיל ודרך להסתפק מעט מעט ממנו או שא״ל מרתף של יין סתם אבל אם א״ל מרתף זה של יין ולא א״ל למקפה נותן לו יין בינוני הנמכר בחנות ואם א״ל מרתף זה אני מוכר לך ולא הזכיר יין אפילו כולו חומץ הגיעו. ואם א״ל מרתף של יין אני מוכר לך למקפה ולא אמר זה או שא״ל חבית של יין אני מוכר לך אע״פ שלא אמר למקפה נותן לו יין שכולו יפה וראוי לתבשיל: קנקנים בשרון. באותו המלכות: עשר פיטסאות. שאינן מבוסלות כל צרכן ושואבות את היין ומקבלן לכל מאה: המוכר יין לחבירו והחמיץ. וכגון שנתנו הלוקח בכליו ואע״פ שא״ל למקפה אני צריך אינו חייב באחריותו אבל אם הוא בכליו של מוכר מצי א״ל הא חמרך והא קנקנך ולא מצי המוכר אומר לו לא איבעי לך לשהויי בקנקנים משום דאומר לו הרי הודעתיך שלמקפה אני צריך ולהסתפק ממנו מעט מעט: ואם יודע שיינו מחמיץ. שאינו מתקיים וזה אמר ליה דלמקפה הוא צריך ולשהותו הרי זה מקח טעות דהוה ליה לאודועי שאין יינו מתקיים: יין מבושם. שיתקיים חייב להעמיד לו שיתקיים עד העצרת ומשם ואילך החום מקלקל: וישן. אם מכר לו יין ישן נותן לו משל אשתקד משנה שעברה הקודמת לזו: מיושן. צריך ליתן משל שלש שנים משנה דקודם אשתקד וצריך שיתקיים ולא יחמיץ עד החג כדי שיהו שלשה שנים שלימות:

גמ׳

מראה הפנים

בעשירות חייב להכריע לו טפח. יש לפרש דקאי על הכרע אחד לעשרת ליטרין וכהאי דאמר התם דף פ״ד ע״א היה מנקש ממנו עשר ליטרין לא יאמר לו שקול לי אחת אחת והכריעה אלא שוקל לו בבת אחת ונותן הכרע אחד לכולן. וה״נ קאמר דלעשרה ליטרין שישקל לו בבת אחת הוא דחייב להכריע לו טפח:

כיני מתניתא כל מצוה שמתן שכרה בצידה אין ב״ד נענשין עליה. התוספות בפ״ק דמכילתין דף ח׳ ע״ב ד״ה אכפייה לרב נתן כתבו בשם הריצב״א לתרץ דלא תיקשי מססיא דף׳ כל הבשר איתוהו לססוא גברא דלא הוה מוקיר לאבוה כפתוהו א״ל שבקוהו דתני׳ כל מצות עשה וכו׳ אלמא אין מוזהרין עליה אלא דהתם נמי ס״ק אין אתם נענשין עליה ולהיות מוזהרין להכריתו עד שיעשה. וכך מצאתי כתבו׳ מיימוני בהל׳ שכנים דהסיא לא פליגא אירושלמי דס״ק שבקוה כיון שכפיתם אותו אין אתם צריכין לטרות יותר שאין אתם נענשים כמו בשאר מצות עשה. עוד כתבו שם וכן בחולין לתרץ מההיא דאכפייה לצדקה דשאני צדקה דאית בית לאו לא תקפוץ ולא תאמץ. ולפ״ז נוכל לתרץ גם כאן אפי׳ למ״ד בעלמא אין מוזהרין עליה בכלל דשאני הכא דאית ביה לאו לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן וגו׳ איפה ואיפה וגו׳ והלכך מוזהרין עליה ונראה דבהא פליגי נמי הני תנאי דברייתא דלקמן וכן מייתי לה התם בענין הפלוגתא דמר סבר מעמידין אגרדמין למדות אבל לא לשערים ומר סבר אף לשערים ימשום דהאי לאו לא יהיה לך וגו׳ במדות הוא דכתיב והלכך סבר האי מ״ד דאינן מוזהרין כ״א על המדות ומ״ד אף לשערים ס״ל כר׳ בון בר חייה דאין נענשים עליה תניא אבל מוזהרין עליה לכתחלה אף במקום דליכא לאו כ״א עשה לחוד. וזהו דעת הרמב״ם ז״ל דתפס דעת ר׳ בון דהכא לעיקר דמשמע דהמסקנא הכי הוי דאין נענשין עליה תניא ולפיכך פסק בסוף פ״ח מהל׳ גניבה חייבין ב״ד להעמיד וכו׳ את המדות ופוסקין השערים יש להם רשות להכותו וכו׳ וכן וכו׳ מי שמפקיע את השער וכו׳ דמכיון שמוזהרין על שניהם יש להם רשות להכות ולכוף עליהן והיינו טעמיה נמי דפסק בענין מקלה אביו ואמו בסוף פ״ה מהל׳ ממרים דיש לב״ד להכות על זה מכת מרדות ולענוש כפי מה שיראו דאף דאין נענשין מ״מ אם ירצו יש להם רשות הואיל ומוזהרין בכך:

בר נש דתנא כבשה דאהינו חבשין ליה. יש לפרש כבשה דאהינו מענין אשכול של תמרים וכלומר דבר נאה ומשובח אלא דבכ״מ בש״ס משמע דאהינו פירושו תמרים שלא בישלו כל צרכן. ולפ״ז לא היה ממלין בעד רב. ואפשר דבניחותא קאמר דלהכי חבשין ליה משום דתני דבר שאינו עיקר ולטעמיה אזיל רב קרנא דפליג אדרב כדס״א התם וכן נראה דהאי עובדא דהכא היינו דקאמר התם דבי נשיאה אוקימו אגרדמין וכו יפק דרש להו מעמידין אגרדמין בין למדות בין לשערים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ו המוכר פירות. נותן לו דמי זרעו וכו׳. הכי מייתי לה להפלוגתא בברייתא הת׳ דף צ״ג ע״ב ופסקו הפוסקים כת״ק דאינו נותן לו אלא דמי זרע מדי

שנויי נוסחאות (בפ״ז) אמר נד״ו אמור.

ציון ירושלים

זהו שמנינו ולקמן מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בהן נשמר ואמרו במסכת סוכה שאין מוסרים דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות בד״א בלוקח מן התופקר אבל בלוקח מן המשומר אפי׳ כמלי איסר אסור או בידוע שהביאה מן המקום המופקר. והטעם מפני שהלוקח מן המופקר כלומר דברים שדרך בני אדם להביאם מן ההפקר והיתר הוא לוקח ממנו אלא שאם ירבה לו בדמים יותר מכפי דתו לבו ביום חוששין בעם הארץ שמא יעשה בהן סחורה אבל לוקח דברים שדרכן לשמור אפי׳ בכמלי איסר חוששין שמא משמר ואסור ליקח ממנו סה בלוקח בפרוטה ופחות מכמלי איסר לא גזרו מפני שדרך בני אדם ללקוט בכל מקום ואפי׳ בשאר שני שבוע וזהו שאמרו כותי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות סללו של ערלה הם של פזיקה הם לא אמר כלום לא נתכוין זה אלא להשביח מקחו ופי׳ רש״י בשם הראשונים מפלדם מעושק וגדל לו שביב והיא שנה שביעית ואם היו מאמינים לו היה אסור ליקח ממנו בעיר שרובה ישראל שמא הוא אחים לישראל ומבמר לו שדהו או חוששין שמא אבל ישראל לקט ומוכר או שהפירות של ישראל ומוכר על

חתם סופר

כתיב מאזני צדק יהיה לך וכו׳ דממנים אגרדמים וכו׳ ופי׳ בפני משה דב׳ פעמים כתיב יהיה לך ומשני כיני מתני׳ אין בית דין שלמטה וכו׳ עיין מ״ש בזה בשו״ת ח״ס חו״מ סי׳ קע״ו. (ועיין בסג״מ סוף ה׳ גניבה דמייתי הירושלמי הזה):

גליון אפרים

אנגרמוס שאמרו למידות ולא לשיעורין. עיין בתוספתא ב״מ פ״ו אגרנימון היו בירושלים ולא היו ממונין על השערים אלא על המדות כצ״ל עם. שוב ראיתי שכן הוגה בתוספתא דפוס ווילנא:

ואמר לון ב״נ דתנה כבשה דאהינו חבשין ליה. עיין במה״פ שכתב דבכל מקום בש״ס משמע דאהינו פרושו תמרים שלא בשלו כל צרכן והוא בעצמו כתב בבב״ק פ״ו ה״ב גבי חד בר נש גנב כפוני כו׳ כבשה דאהיני סוס

עין משפט נר מצוה

לט
א מיי׳ פ״ח מהל׳ גניבה הל׳ יג יד סמ״ג עשין עב טוש״ע חו״מ סי׳ רלא ס״ד

מ
ב מיי׳ שם הט״ז טוש״ע שם ס״ח

מא
ג מיי׳ שם ס״ד טוש״ע שם ס״ב

א
ד מיי׳ פט״ז מהל׳ מכירה ה״ב סמ״ג לאוין קפ טוש״ע שם סי׳ רלב סכ״א

ב
ה מיי׳ שם ס״ו טוש״ע שם ס״ט

ג
ו מיי׳ שם פי״ח סי״א סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ רכט ס״א

ד
ז מיי׳ פי״ז הי״ז סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ רל ס״א

ה
ח מיי׳ שם פי״ח סי״ד

ו
ט י מיי׳ שם פי״ז ה״ב סמ״ג לאוין קפ [שיט ועיין כן] טוש״ע שם ס״ה

ז
כ ל מ מיי׳ שם פי״ו סמ״ג לאוין קפ טוש״ע שם ס״ו

ציון ירושלים

[ג] כיני מתניתא כל מצוה שמתן שכרה בלדה אין בית דין מוזהרין עליו. עמ״ל פ״ב מהלכות ממרים ה״ד שהאריך בענין זה והקשה מחולין ד׳ קמא ובכור קדמו כמש״א מלאכות פי״ב ס״ק כתובים כוס:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט"ז מהל' מכירה ה"א סמ"ג לאוין קע טוש"ע חו"מ סי' [illegible] ס"ד

ב מיי' שם פי"ח ה"ג סמ"ג שם טוש"ע שם סי' [illegible] ס"ב

מסורת הש"ס

גמ' תני המוכר פירות לחבירו ולא צימחו אפי' זרע פשתן אין חייב באחריותו ואם התנה עמו מתחילת הזרע חייב באחריותו. מהו *נותן לו א דמי זרעו ויש אומרים נותן לו דמי יציאותיו. הכא מקבל עליו ברם תמן ימעט הכא ובלבד טנופת ברם תמן מין הכא ובלבד כדרך מגעו ברם תמן ובלבד כדרך משואו. הכא ר"ש מודה ברם תמן ר"ש אומר שני מינין הן ואין מצטרפין. רבי חייה בר בא שאל סאה חיטין שנפלה לתוך מאה של שעורין כהן וישראל מהו שיחלקו את השבח ר' יצחק בר טבליי שאל סאה תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין מוכר ולוקח מהו שיחלקו את השאר. א"ר בון בר חייה נישמעינה מהדא ב*הבורר ג צרורות מתוך כרייו של חבירו חייב לשפות לו. ר' בון בר כהנא אמר באומר צבור ואקנה אבל אם היו צבורין משעה ראשונה לא בדא. *תני מאה חביות אני מוכר לך חייב להעמיד לו יין יפה כרוב היין הנמכר באותו מקום מאה חביות יין אני מוכר לך חייב להעמיד לו יין יפה כרוב היין הנמכר באותו חנות

מאה

קרבן העדה

ר"ח בר בא ש"ל סאה תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין כהן וישראל מהו שיחלקו את השבח פי' דכיון דנפלה התרומה בחולין נתבטלה לה ונעשה כולה חולין ויכול לסלק להכהן בדמים בדמי תרומה כשיטת רש"י ז"ל במס' בכורות דף כ"ב ע"ב עיי"ש. א"כ במה שעולה היוקר דמי חולין על התרומה טוען הכהן הסאה שלי נשבח. והישראל טוען ע"י הכרי שלי נשבח אם יחלקו השבח ביניהן. ונשאר האיבעיא דלא איפשטא בכאן אבל במס' תרומות פ"ה גם פשט הגמ' הדין ומייתי לה הכא איבעיא הזאת משום איבעיא אחריתי דמביא בשם ר' יצחק בר טבליי. ואח"כ ראיתי שפי' כן בנו"י ז"ל:

רבי יצחק בר טבלי' שאל סאה תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין צ"ל בהיפוך סאה חיטין שנפלה לתוך סאה שעורין מוכר וליקח מהו שיחלקו את השאר וכן גי' הפ"מ ז"ל וגירסא דמוכח היא. וה"פ דאם מכר לו לצבור לו צבור שעורין מאה סאה והפיל בתוכה סאה חיטים ונמצא דנשבח בגופו אבל למכור בשוק לא יקח אך דמי שעורין וע"כ מה שבין מקח הסאה חטין השוה ממש לבין הנשבח הציבור בגופו יחלקו המוכר והלוקח דהלוקח צריך לשלם לו לפי שבח העולם הציבור אף דלא עלה בדמים אבל לא לפי שווין סאה של חיטים. ע"ז פשיט מהא הבורר צרורות מתוך כרייו של חבירו חייב לשפות לו משום דהפחתי' בדמים וישלם לו דמי חיטין כדאיתא בבבלי הגם דנשבח בגופו ואינו מנכה לו מה שנשבח בגופו משום דעיקר אזלינן בתר שיווי הדמים העומד למכור וחייב לשפות לו חיטין כנגד הצרורות שהבריר. וע"ז מסיק ר"ב ב"כ באומר לצבור ואקנה כמו שפירשנו דכל האיבעיא והפשיטות הוא כאומר לו הלוקח צבור לי כרי מאה סאין שעורין ואקנה והוא הפיל בתוכו סאה חיטים. משא"כ אם הי' צבורין משעה ראשונה ואמר לו שיש כאן סאה אחת חיטין בזה צריך הלוקח לשלם לפי השבח שבגופו דהא הגיד לו מתחילה שמוכר לו הכרי שנשבח בגופו ובודאי אדעתא דהכי שישלם לו עבור זה ועיי' בתוס' הרי"ד:

הכא

פני משה

גמ' אם התנה מתחילת הזרע. שהוא קונה אותו לזריעה חייב באחריותו: מהו נותן לו. כשהוא חייב באחריותו כמה ישלם לו: דמי זרעו. צריך להחזיר לו הדמים שקיבל ממנו בעד זרעו: נותן לו. דמי יציאותיו. אף דמי יציאותיו שהוציא עליהן לחרוש ולזרוע צריך לשלם לו: הכא. בדין מקח וממכר קתני במתני' המוכר פירות לחבירו מקבל עליו רובע טנופת לסאה: ברם תמן. בכלאים ריש פ"ב דתנן כה"ג כל סאה שיש בו רובע זרע ממין אחר ימעט עד שיהא פחות מרובע ומשום חומרא דכלאים הוא דאמרו דאין רובע בטל בסאה כדתנן במתני' וכדמפרש ואזיל: הכא ובלבד טנופת. הוא דמקבל עליו שכן דרך להתערב רובע בסאה אבל מין אחר לא: ברם תמן מין. אבל התם משום כלאים הוא ואם יש בו מין אחר צריך למעט: הכא ובלבד בדרך מגעו. כלומר שמקבל עליו רובע טנופת לסאה כמות שהן לפניו ולא אחר שהשיאן ממקום למקום דמחמת כן יורדין הטנופת למטה והוא נוכר לו ממה שלמעלה ואז אין צריך זה לקבל עליו הטנופת לפי חשבון דהוי כמערב בתחלה טנופת בתוך פירות שלו וזה אסור: ברם תמן ובלבד בדרך משואו. אבל התם דלענין איסורא הוא ע"כ דמוקמינן להמתני' דהתם שנתערבו לו בדרך משאו ממקום למקום וכדשקיל וטרי בההיא תלמודא התם מה אנן קיימין אם במתכוין לזרע אפילו חטה אחת אסור אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב ומסיק לה בשנתערבו דרך מכנס בשעה שהיה מכנים את התבואה מן השדה לתוך ביתו נפלו מאותו המין ונתערבו: הכא ר' שמעון מודה. דהתם במתני' פליג ר' שמעון על הא דקאמר ת"ק בין שהיה הרובע ממין אחד בין משני מינין ואמר ר' שמעון לא אמרו אלא בשהרובע ממין אחד והכא ודאי מודה דאפילו הפסולת מכמה מינין מקבל עליו הרובע אלא דהתם משום כלאים הוא וקסבר ר"ש שני מינין אין מצטרפין: סאה של חטין. יש בכאן חלופי השיטות שנתחלפו בטעות וכצ"ל סאה תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין כהן וישראל מהו שיחלקו את השבח. ובשאלה השניה הוא דשייך סאה של חטין שנפלה לתוך מאה של שעורין מוכר ולוקח מהו שיחלקו את השאר. והבעיא לענין תרומה הוא משום דקי"ל תרומה בטלה באחד ומאה אלא דצריך להעלות הסאה תרומה מפני גזל השבט ונותנה לכהן ואם לא העלה את התרומה אלא זרע את הכל כמות שהן בתערובת אותה הסאה וגידולי מדומע חולין הן כדתנן בפ"ט דתרומות מיהו מיבעיא לן אם צריך ליתן להכהן השבח של אותה הסאה לפי חשבון או לא משום דאם נתבטלה נתבטלה והוי דסאה עכ"פ צריך ליתן לו מ"מ אין לכהן חלק בשבח. ואגב דדמיא לענין השאלה שני' בענין הביטול נקט נמי להא: ר' יצחק בר טבליי שאל סאה חטין שנפלה לתוך מאה של שעורין מוכר ולוקח מהו שיחלקו את השאר. כלומר שמכר לו מאה סאה של שעורין ונפלה בהן אחת של חטין של המוכר מהו מי אמרינן דצריך הלוקח להחזיר לו הסאה יתירה שלא מכר לו ומן התערובות הוא מחזיר לו כמות שנתערב עכשיו או דילמא מצי הלוקח למימר אי אפשי בחטין שלך והשתא הואיל ואי איפשר לזה שיבור חטה חטה מן הכרי שנתערב וזה ממאי ליתן לו סאה מן התערובות א"כ דין הוא שיחלוקו באותה הסאה: נשמעינה מהדא. דאיתמר התם במסכת כלאים: הבורר צרורות. עפרורית בורר מתוך כרי של חבירו: חייב לשפות לו. לשלם כפי שיווי הכרי אם חטין חטין ואם שעורין שעורין כך ישלם לו הערך מה שבירר שהרי הפחיתו במידה שהיה יכול למוכרה כך והלוקח צריך לקבל רובע לסאה אבל עכשיו אינו יכול להחזירן לתוך הכרי דהוי כמערב פסולת בידים ושמעינן מיהא דמה שנתערב לתוך הכרי הוי כמו אותן מין של הכרי עצמו וא"כ ה"נ הוא כן דלאחר שנתערב סאה חטין לתוך כרי שעורים ואי אפשר לבררן הרי הוא כמין הכרי וצריך זה להחזיר לו סאה מן הכרי כמות שהוא: באומר לצבור ואקנה. הא דאמרי' דמחזיר לו התערובות באומר לו לצבור מאה סאה שעורין לך וקנה אותן וא"כ נפלה לתוכו סאה חטין: אבל אם היו צבורין משעה ראשונה. כך ונמצא אח"כ סאה חטין שנתערבו בו בתחלה: לא בדא. אמרו דמחזיר לו הסאה דמכיון דכך היו בשעה ראשונה שמכר לו ודאי דעתו היה להקנות לו כל הציבור כמות שהוא ולא היה מקפיד על סאה ממין אחר שנתערב בתוך הכרי: תני. בתוספתא פ"ו: מאה חביות של יין אני מוכר לך. ולא אמר אלו: חייב להעמיד לו יין יפה כמו רוב יין יפה של אותו המקום. דהוי כאלו אומר לו חבית של יין אני מוכר לך דצריך ליתן לו מן היפה שבאותו מקום: מאה חביות יין אלו אני מוכר לך. והכי הוא בתוספתא חסר כאן מן המציעתא תיבת אלו ובזה נותן לו יין בינוני הנמכר בחנות ויין יפה דקאמר כלומר יין יפה של הנמכר בחנות:

מאה

כ"כ נג

שם כ"ט לא (כלאים פ"ב)

(תוספ' פ"ו)

ציון ירושלים

*הבורר צרורו' מתוך כריו של חבירו. [illegible]

תוס' הרי"ד

ר"י בר טבליי שאל סאה חיטים שנפלה לתוך סאה שעורין כו' עיי' בפנים בדברינו ועיי' בתשו' הכ"ל סי' ק"כ בראובן שקנה אתרוג הדיר בדמים יקרים ובא שמעון ואיבדו ממנו קודם החג או תוך ימי החג ההיך משלם. ומביא תשו' מהר"י מינץ ז"ל דא"צ לשלם כי אם דמי אתרוג שאינו הדור שיוצא בו י"ח אתרוג. וראייתו מפ' מרובה דהאומר הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנבו פטר גנב נפשי' בכבש וכתב הת"ל ז"ל דלא דמי להתם דהתם אין לה דמים דאינה בת מכירה כדאמרינן במס' פסחים פ' האשה דף פ"ט ע"ב. ת"ר המוכר עולתו ושלמים לא עשה ולא כלום. וכיון דאינה בת דמים כלל אי אפשר לחייבו מטעם שיוו העולה אלא מטעם שהוא חייב לצאת י"ח שקיבל עליו להקריב עולה וכיון שאין כאן תורת דמים אלא החיוב שעליו להקריב עולה להכי פטר גנב נפשי' בכבש. אבל באתרוג הדור דמים לו ויכול למוכרו אף שעילוי דמיו היא מחמת הידור מצוה אין בכך כלום. עכ"ל ז"ל עיי"ש הרי דלא אזלינן בתר שבח העולם אלא בתר הדמים כמה דמים יתן הלוקח כשימכור. ועיי' במס' ב"מ דף מ' ע"ב מותר לערב שמרים והיינו טעמא דמקבל דא"ל אי בעי לעירובי מי לא ערבי לך השתא נמי קביל ולימא ליה אי ערבית לי הוי מזדבן לי השתא מאי עביד ליה לחודא לא מזדבין ליה בכעס"ב שבקין דניחא ליה בגילי' משמע דאזלינן בתר שבח העולם וצריך לשלם לו לפי שבח העולם אפ"ה שאינו יכול לתבוע לו לפי שיוו הדמים דהא בשיוו הדמים חסר הלוג שמרים. ואבל בירושלמי כאן מוכח דאזלינן בתר שיוו הדמים כשוגם כההיא דגנב פטר נפשי' בכבש כיון דאין לו דמים וי"ש לחלק מההיא דב"מ הנ"ל:

מראה הפנים

מהו שיחלקו את השאר. ועיקר הבעיא דכיון דמין שאינו כמינו הוא אם אמרינן דבטל ברוב לענין זה. ומשמע דהמסקנא הכא דצריך ליתן ולהחזיר לו כל הסאה והכי משמע נמי כסוגיא דביצה דף ל"ח ע"ג דקאמר התם הרי שנתערב לו קב חטין וכו' יאכל כלה וחדי וכו' אלמא כיילא חסריה וכו' דלא שייך ביטול בממונא. ולפ"ז גם בבעיא ראשונה כהן וישראל חולקין בשבח דממונא דכהן הוא אלא די"ל לחלק בין ממון שיש לו תובעין לאין לו תובעין דמצי אמר לכהן אחרינא יהיבנא ואין להאריך כאן:

רבי

לא

שנויי נוסחאות (ש"ו) טנופת כד"ו טנופה. (ש"ז) משואו כד"ו משיאו.

ציון ירושלים

פל ידו או שמא אין קנין לכותי בארץ ישראל להפקיע דיני השביעית וגזרו עליו כישראל ומכל מקום לא אסרו חכמים פירות השדה המשומר לכל אדם אלא שלא יקחו אותם מן המשומר ולכך שנו בת"כ ואת ענבי נזירך לא תבצור מן השמור באכך אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר לא תבצור כדרך הבוצרים מכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצצין אותן במקצע ואין דורכין ענבים בגת אבל דורך בעריבה ופירושו מדלא כתיב ענבי הנזיר לא תבצור וכתיב נזירך לדרוש לא תבצור אותם כדרך נזיר שלך אבל תבצור אותם עם העניים כדרך בשם בוצרים נותר שלא ישמרם לעצמו אבל ילקוט אותם עם העניים בהפקר ויכנוס בהם

גליון אפרים

הוה כפוני תמרה שלא בשלה. כבשה דאהיני תמרים שבשלו כל צרכן. ועיין בבבלי כ"ה ע"ב שם מפרש רש"י אהיני מן כפניות וע"ש ובפסחים נ"ג וברש"י שם בד"ה בדנסחני:

ר"ח בר בא שאל סאה שעורין שנפלה לתוך מאה של חטין מוכר ולוקח מהו שיחלקו את השבח ר"י ב"ש שאל סאה תרומה (שמאה) שנפלה לתוך מאה של חולין כהן וישראל מהו שיחלקו את השבח כצ"ל. ועיין בפ"ה דתרומות סוף ה"ח:

רבי בון בר כהנא אמר באומר צבור ותקנה כצ"ל אבל אם היו צבורים משעה ראשונה לא בדא. פ"ה דנדרים ה"א. והאמת תורה דרכה שמאמר זה לא שייך הכא אלא לפי שהביא כאן מאמר בשם ר' בון בר חייא הביא גם כן מאמר בשם ר' בון בר כהנא:

תני מאה חביות יין אני מוכר לך חייב להעמיד לו יין יפה כרוב יין הנמכר באותו מקום מאה חביות יין אלו אני מוכר לך חייב להעמיד לו יין יפה כרוב יין הנמכר באותו חנות כצ"ל וכן הוא בתוספתא פ"ו. וראיתי שגם ביפ"ע הגיה כן:

מאה חביות אילו *אני מוכר לך אפילו חומץ הגיעו. רבי חייה בר ווה בשהיו הקנקנים ללוקח יכיל מימר ליה לשתייה מכרתיו לך. *בדק חבית להיות מפריש עליה והולך עד שלשה [א] ימים ודאי מיכן והילך ספק. ר׳ סימון בשם ר׳ יהושע בן לוי שלשה ימים הראשונים ודאי יין האחרונים חומץ אמצעיים ספק. א״ר אבהו אני שמעתיה ממנו מה מעבד ומר ר׳ יוחנן עד שלשה ימים ודאי מיכן והילך ספק. ר׳ לא בשם רבי לעזר ר׳ יסא בשם רבנין דעלין ושמעין מבי מדרשא דבר עיטיין במחט כהדא דר׳ יהושע בן לוי בחבית איבד מחט שופה ובא ומצאה חלודה ר׳ סימון בשם ר׳ יהושע בן לוי ג׳ ימים הראשונים וודאי טמאה אחרונים טהורה אמצעיים ספק. א״ר אבהו אוף שמעתיה ממנו מה מיעבד ומר ר׳ יוחנן עד שלשה ימים ודאי מיכן והילך ספק. רבי חייה בר ווה שאל בא בסוף שבוע ומצאו חומץ ברור או מיכן ולהבא ר׳ יצחק שאל עבר הפרק בסוף ארבעים יום כוחו של פרק ביטל כח של ארבעים יום או כח ארבעים יום ביטל כוחו של פרק. ר׳ קריספה שאל בכל שנה בודק או אחת לשלשה שנים נישמעינה מהדא המוכר יין לשנה חייב באחריותו עד החג. א״ר יודן תיפתר כגון אילין גלילאי דלא קטפין כרמיהון אלא בתר חגא ולית שמע מינה כלום. ויידא אמרה דא ישן משל אשתקד מיושן של שלשה שנים. נימר משם הדא מטמועיתה מה חבית אחת הוא בודק כולהון תלויות בה כל אחת וא׳ הוא בודק ואין מחמיצות. א״ר שמי אית בני נש מקשין על גרבא מדלעיל וידעין מה דאית ביה מלגיו:

הלכה ב מתני׳

[י] המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית וכן המקבל מקום מחבירו לבנות לו בית חתנות לבנו בית אלמנות לבתו בונה ארבע אמות על שש דברי רבי עקיבה ר׳ ישמעאל אומר

רפת

פני משה

מאה חביות אלו אני מוכר לך. ולא אמר יין אפילו כולו חומץ הגיעו דכמות אילו שהן קאמר: כשהיו הקנקנים ללוקח. הא דקתני במתני׳ אינו חייב באחריותו כשנתנו להקנקנים של הלוקח דיכול מימר ליה לשתיה אני מכרתיו לך ולא היה לך להשהותו בתוך קנקנים שלך: בדק חבית להיות מפריש עליה והולך. שסומך עליה לשתות מאלף חביות ונותן עיניו בזו להפריש [illegible] תרומה עליהן שהתרומה ניטלת במחשבה ולאחר זמן בא ומצאה חומץ וקתני בברייתא עד שלשה ימים ודאי מיכן והילך ספק ופליגי בה בפירושה. וגרסינן להאי סוגיא בפ״ג דגיטין הלכה ח׳ ושם היא ביותר ביאור במקצת: שלשה ימים הראשונים. לאחר בדיקה הראשונה שבדקה ומצאה בחזקת׳: ודאי יין. הויא ואם אמר ה״ז תרומה על אלו הסמוכין לה בחזקת מתוקנים הן: האחרונים. ג׳ ימים אחרונים שהם קודם בדיקה אחרונה שמצאה חומץ ודאי חומץ הן ואין כאן תרומה כלל: אמצעיים. ימים שבנתיים ספק הוא ותרומה היא ויחזור ויתרום: אמר ר׳ אבהו אני שמעתיה ממנו. מן ר׳ יהושע בן לוי שמעתי כן אבל מה מעבד והאמר ר׳ יוחנן לא כן אלא עד שלשה ימים הראשונים ודאי יין מיכן והילך ספק ואפילו ג׳ ימים אחרונים: במחט כהדא דריב״ל בחבית. שמעו בבה״מ דבר עיטיין בדין מחט דלקמיה כאותו דסבר ריב״ל בדין חבית: איבד מחט שופה. במס׳ טהרות בפ״ג תנן מחט שנמצאת חלודה ומעכבת את התפירה וחלודה מטהרה מטומאתה כמו שבירתה טהורה ולא חיישינן שמא כשהיתה שלימה נטמאת וכשיתקנוה תחזור לטומאת׳ הישנה כדין כלי מתכות לפי שכל הטומאות והטהרות כשעת מציאתן אם טהורות טהורות. והשתא קאמר איבד מחט כשהיא שיפה חלקה ויפה ובא לאחר זמן ומצאה חלודה: שלשה ימים הראשונים. אחר שהניחה שיפה ודאי טמאה וכל הטהרות שנגעו על גבה טמאות. והאחרונים ודאי טהורים והאמצעיים ספק: אוף שמעתיה ממנו. אף זה הדין של מחט שמעתי גם אנכי ממנו ומה מיעבד ור׳ יוחנן פליג גם עלה: בא בסוף שבוע ומצאו חומץ: האי בעיא מבוארה בגיטין ביותר דהתם גרסינן לה על דין יין מגיתו דמפרישין תרומה עליה בחזקת שהוא יין עד ארבעים יום ור׳ יהודה פליג וקאמר עד הפרק והיינו פרק אחד של ג׳ פרקים דאמר במתני׳ שם שבהן בודקין את היין. ועלה קאי הבעיא דהתם גרים לה בדר׳ סימון דבעי הגיע ארבעים יום ולא בדק נתעלל שנים ושלשה ימים ובא ומצאו חומץ למפרע הוא נעשה חומץ או מכאן ולהבא. והיינו בעיא דהכא אם חומץ ברור הוא ודינו כחומץ אפילו למפרע או מכאן ולהבא הוא דדינו כחומץ ונ״מ אם הפריש תרומה ממנו בתוך ג׳ ימים קודם שבדקו ומצאו חומץ. והש״ס קיצר כאן וסמיך אדהתם כדרכו: עבר הפרק בתוך ארבעים יום. כלומר שעברו עליו ארבעים יום ועדיין לא הגיע הפרק שבודקין את היין בו לעולם מהו ובעיא זו שייכא גם אליבא דרבנן דאמרי ביין מגיתו עד מ׳ יום ואם דוקא לחומץ הוא דאמרו שאם עברו עליו מ׳ יום שוב אין מפרישין ממנו דדרכו להתקלקל ואע״פ שעדיין לא הגיע הפרק של בדיקת היין אבל לקולא לא אמרו שאם עבר הפרק קודם שעברו עליו מ׳ יום ג״כ אין מפרישין ממנו והיינו דקאמר כחו של פרק ביטל כח ארבעים יום או דילמא אף לקולא אמרו ואע״פ שעבר הפרק עדיין הוא בחזקתו עד שיעברו עליו מ׳ יום והייט או כח מ׳ יום ביטל כחו של פרק. והתם פשיט לה דלעולם פליגי לר׳ יהודה בפרק תליא מילתא ולרבנן בארבעים יום תליא מילתא בין לקולא בין לחומרא: ר׳ קריספה שאל. אמתני׳ דהתם קאי דקתני בג׳ פרקים בודקין את היין בקדים של מוצאי החג וכו׳ ואם בכל שנה ושנה אמרו דבג׳ פרקים אלו בודקין את היין או אחת לשלשה שנים אם בדק באלו הפרקים סגי וכ״מ לדלקמן: נישמעינה מהדא. ברייתא דקתני המוכר יין לשנה והתם גרים המוכר יין לחבירו סתם והיינו הך דסתם מכירתו לשנה זו היא: חייב באחריותו עד החג. אם החמיץ קודם החג ומשעבר החג שוב אינו חייב באחריותו לפי שדרכו להחמיץ בקדים של מוצאי החג אלמא דבדיקה דמתני׳ בכל שנה ושנה היא: תיפתר. להברייתא כגון אלו בני גליל שאין בוצרין את כרמיהן אלא לאחר החג ומוכרין וקמ״ל דכיון דאמר לו לשנה חייב באחריותו עד החג ותו לא דכבר כלתה לו שנה ולית ש״מ כלום מהכא ואכתי תיבעי לך אם במתני׳ בכל שנה הוא בודק או לא: ויידא אמרה. ומהיכן שמענו זה: דא. מזו המתני׳ דהכא נוכל לפשוט הבעיא דקתני אם אמר לו יין מיושן אני מוכר לך משל שלש שנים נימר משום הדא מטעימתא כלומר דמשום האי בדיקה מפני שצריך לבודקו ולטועמו בפרקים אלו והלכך צריך להעמיד לו שיהו שלש שנים שלימות וכדמסיים התם הדא אמרה מתיישן חייב באחריותו עד החג. אם אמר לו יין מתיישן ועמד בחג הזה שהיו ליין כבר שתי שנים חייב באחריותו עד החג הבא ומפני שצריך לבודקו בקדים של מוצאי חג הזה ואם נתקלקלו חייב באחריותו עד חג של שנה השלישית שמע מינה שבכל שנה ושנה הוא בודק: מה. שאלה הוא מה הוא בודק אם יש לו חביות הרבה: חבית אחת הוא בודק. ודי בכך: כולהון תלויות בה. בתמיה אלא כל אחת ואחת הוא בודק: ואין מחמיצות. אם הוא צריך לבדוק כל אחת ואחת וכי אינן מחמיצות אם הוא פותח את כולן: אמר ר׳ שמי. יש בני אדם שאינם צריכין לפתוח החבית אלא כשמכין באגרופן על החבית מבחוץ ומקול ההכאה מבינים ומרגישין הן מה שיש בה מבפנים אם היין יפה הוא:

הלכה ב מתני׳ בית חתנות לבנו. שדרך אדם לעשות לבנו בית כשנושא אשה לפי שאין דרך החתן לדור אצל חמיו מפני חשד חמותו: בית אלמנות לבתו. כשמת בעלה היא שבה אל בית אביה אבל בחיי בעלה היא אצל בעלה ולא היה דר בבית חמיו:

רפת

מסורת הש״ס

פי׳ ב״ב לב (גיטין פ״ג הלכה ח) ב״ב לז נדה ג קידושין שם

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ה מתרומות הל׳ כד סמ״ג עשין קלד טוש״ע יו״ד סי׳ שלא
ב מיי׳ פכ״ה ה״ד סמ״ג עשין פ״ב טוש״ע חו״מ סי׳ ריד

מראה הפנים

רבי חייה בר ווה שאל בא בסוף שבוע וכו׳. האי בעיא תליא בפלוגתא דריב״ל ור׳ יוחנן וככר בארתי התם דמסקנת הפוסקים כר׳ יוחנן ומשום דרבא בפ׳ בתרא דע״ז קאי כוותיה דאמר כל דניחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא ומבואר בגיטין שם:

ויידא אמרה דא. ממסקנא דהכא משמע כפי׳ הרשב״ם ז״ל דהאי דקאמר ומיושן והולך עד החג על מיושן קאי שצריך שיהא ג׳ שנים שלימות וכך הם דברי הרמב״ם ז״ל בפ׳ י״ז ממכירה הל׳ ו׳ דעל המיושן כתב וצריך שיעמוד ולא יחמיץ עד החג

שנויי נוסחאות (פ״ג) מדלעיל בד״ו מלעיל.

ציון ירושלים

בפס ג״כ כדרך שהעניים נוהגין לדורכן בעריבה וקתני התם וסיתה שבת האכן לכם לאכלה מן השבות באר״ץ אתם אוכל אבל אי אתה אוכל מן השמור מכאן אמרו שדה שנעייבה ב״ש אומרים אין אוכלין פירותיהן בשביעית וב״ה אוכלין כלומר כיון באמרה תורה שיהא השבות לכם לאכלה ולא השמור אמרו ב״ש שפירות עלמן נאסרין וב״ה סוברין שאין הפירות נאסרין שלא בא הכתוב אלא לאסור לנו שלא נשמור ויהיה לנו הפירות מן השבות וכן הענין באמרו שאין קוצין השמנים במקלע ולא דורכין הענבים בגת גדר ובמכתא מדריכים כדי שלא יבואו לידי שימור ואסיפת הפירות ויגזלו אותם מן העניים וזה הענין השנוי כאן בברייתות כללו והוא דרך טוב ומחוור בסוגיות בגמרא הבבלית והירושלמית והמבט הבקי ישכיל וימצא:

חבית אחת הוא בודק כולהון תלויות בה (ואינו בודק כל אחת ואחת או) כל אחת ואחת הוא בודק ואין מחמיצות:

גליון אפרים

נישמעינה מהדא המוכר יין לשנה חייב באחריותו עד החג. נ״ל שצ״ל המוכר יין בן שנה חייב באחריותו עד החג אמר ר׳ יודן תיפתר כו׳ (דכיון שכולם בוצרים אחר החג כשאומר לו סתמא בן שנה כוונתו מהענבים שנבצרו אחר החג משום הכי חייב באחריותו עד החג) ויידא אמרה דא כו׳ נימר משום הדא מטמועיתה (כלומר משום הכי יין ישן משל אישתקד ומיושן משל שלש שנים משום שיין ישן טעמו יפה משל שנה ושל שלש שנים טעמו יותר יפה משל שתי שנים וחסר כאן וצ״ל כמו בגיטין. וגם שם יש טעות הדפוס וצריך להיות מן הדא מתיישן חייב באחריותו עד החג. כדאיתא בתוספתא מתיישן חייב באחריותו עד החג. ובבבלי תנא מיושן והולך עד החג). הדא אמרה בכל שנה ושנה הוא בודק

עין משפט נר מצוה

יב
א ב ג מיי' פכ"א מתרומו' ה"ד סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' ריד סי"ג
יג
ד מיי' פ"ו מהל' שכנים הי"ג טוש"ע שם סי' קסט ס"א
יד
ה מיי' שם טוש"ע שם

רפת בקר הוא זו הרוצה [א] לעשות רפת בקר בונה ארבע אמות על שש בית קטן שש על שמנה [ב] גדול שמנה על עשר [ג] טריקלין עשר על עשר *רומו כחצי אורכו וכחצי רחבו וראייה לדבר היכל וכתליו רבן שמעון בן גמליאל אומר כבנין היכל: גמ' *תני קנטר חייב להעמיד לו שתים עשרה על שתים עשרה. רב המנונא ספרא שאל לר' חנינה *כתוב אחד אומר °קומתו שלשים אמה וכתוב אחד (מלכים א ו) אומר קומתו עשרים אמה. ולא הוה דשמעה ולא אמרין ליה כלום. שאל לרבי ירמיה אמר ליה מן הקרקע ולמעלן שלשים אמה ומן הדביר ולמעלן עשרים אמה אמר רבי אבהו מפכליה דביר. דביר היה עומד מן הקרקע ועד הקורות דכתיב וספון בארז מן הקרקע ועד הקורות אלא מן הקרקע ולמעלן שלשים אמה מן הכרוב ולמעלן עשרים אמה. אמר רבי תנחומא מסורת אגדה היא שאין מקום דביר עולה מן המניין. א"ר לוי ולא *מקום ארון עולה מן המניין אמר רבי לוי ותני כן בשם ר' יודה בי ר' אלעאי ארון עומד באמצע וחולק הבית עשר אמות לכל רוח:

הלכה ג מתני' [ד] מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין ואינו מכנים בהמתו ומשקה מבורו אלא ממלא ומשקה מבחוץ זה עושה לו פותחת וזה עושה לו פותחת מי [ה] שיש לו גינה לפנים מגינתו של חבירו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין ואינו מכנים לתוכה תגרים ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת *והחיצון זורע את הדרך נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהן נכנס בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שהוא רוצה ומכנים לתוכה תגרים ולא יכנוס מתוכה לתוך שדה אחרת *וזה וזה אינן רשאין לזורעה: גמ' תני החיצון אין זורע את הדרך דו א"ל מעלל אנא שרע. הפנימי אין זורע את הדרך דו אמר ליה את חיים על דידך ודייש על דידי:

הלכה

פני משה

רפת בקר הוא זה. וצריך לעשותו יותר גדול: הרוצה לעשות רפת בקר. ר' עקיבא קתני לה וה"ק אף על פי כרפת בקר היא פעמים שאדם עושה דירתו כרפת בקר: בית קטן. סיומא דמילתא דר' ישמעאל היא דפליג עליה דר' עקיבא וקאמר הפחות שבבתים הוא שש על שמנה והמוכר מקום לחבירו לעשות לו בית סתם צריך שיהיה שש על שמנה והלכה כר"ע: גדול. אם פירש לעשות לו בית גדול: טרקלין. עשוי למושב שרים: רומו. אכולהו קאי רום כל בית ובית כחצי ארכו וכחצי רחבו שלו: וראיה לדבר היכל וכותליו. בבית הראשון שהיה ארכו ארבעים ורחבו עשרים וגובה כתליו שלשים דהיינו חצי ארכו וחצי רוחבו: כבנין היכל. היכא דאמרי ראיה לדבר היכל רשב"ג קתני לה וה"ק שרשב"ג אומר הכל כבנין היכל ואיכא דאמרי רשב"ג פליג את"ק ואתמוהי קא מתמה וכי הכל בונים כבנין היכל ואין הדבר תלוי אלא במנהג המדינה:

גמ' תני. בתוספתא פ"ו: קנטר. מוכר לו מקום לעשות לו קנטר תרבץ אפדני חצר שעושין שרים בצד אפדני שלהן. ובתוספתא גרים בן קנטינר: כתוב אחד אומר קומתו שלשים אמה. במלכים ו' והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשי' אמה קומתו: וכתוב אחד אומר. שם ודביר בתוך הבית מפנימה וגו' ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו והוא בית קדשי הקדשים ולפני הדביר הוא פנימיות הדביר היה עשרים וגו' ולא קתיב קומתו אלא עשרים אמה: ולא הוה דשמעה. לא הוה בידיה ולא השיב לו כלום: מן הקרקע ולמעלן וכו' מן הדביר ולמעלן עשרים אמה. כלומר שכותל ההיכל גבהו שלשי' אמה והדביר אין גבהו אלא עשרה וקתיב מן הדביר ולמעלן עשרים אמה ומתמה רבי אבהו על זה וקאמר מפכליה דביר הוא פורך ופותח את הדביר משיעורו והלא דביר היה קומתו כקומת ההיכל מן הקרקע ועד הקורות כדכתיב התם ויבן את עשרים אמה מירכתי הבית בצלעות ארזים מן הקרקע עד הקירות ויבן לו מבית לדביר לקדש הקדשים. והפסוק הנרשם בספר טעות הוא ובאולם לקמן הוא דכתיב בבית יער הלבנון ואולם הכסא וגו' וספון בארז וגו'. מפכליה מלשון פרכה הוא עם לפרוך תרגום ירושלמי עידן פכירה: מן הכרוב ולמעלן עשרים אמה. דבכתוב השני לא קתיב אלא משפת הכרובים ולמעלה שהכרובים על הקרקע היו עומדין וגבהן עשרה: שאין מקום דביר עולה מן המנין. כלומר מקום גופי הכרובים אינו מן המנין וקרי להו דביר משום דבהאי קרא דביר כתיב ומפרש לה אכרובים כדלעיל וקמ"ל קרא במה דלא קתיב אלא מן הכרובים ולמעלן לומר לך שאף אלו העשרה הם כהעשרים שלמעלן מה למעלן חלל הוא אף אלו אין גוף הכרובים אוכל בתוך האויר כלום שהרי כנפי הכרובים היו מחזיקין עשרים אמה כמו רחב בית קדשי הקדשי' כדכתיב וחמש אמות כנף הכרוב האחת וגו' ונמצא גוף הכרובים בנס היו עומדין: ולא מקום ארון. כדמייתי מהברייתא שהיה עומד באמצע והיה ריוח וחלק בבית עשר אמות לכל רוח סביב ובנס היה עומד:

הלכה ג מתני' מי שיש לו בור וכו'. על ידי חלוקה או שלקחו מבעל הבית: בשעה שדרך בני אדם נכנסין. ולא יטריחנו לבעל הבית לעמוד בלילה ולפתוח לו: זה עושה לו פותחת. בעל הבור שלא יגנוב את מימיו ובעל הבית עושה לו פותחת אחרת באותו פתח הפתוח לבור שלא יוכל לבא לשאוב בלא דעת בעל הבית ומשום חשד אשתו תקנו כן: מי שיש לו גינה וכו'. כגון יורשין או שותפין שחלקו ונתרצה חילון לפנימי לתת לו דרך באמצע שדהו: תגרין. לקנות מירקות גינתו: ולא יכנס מתוכה. כלומר לא יכנס בתוכה כשאין צריך לזו הגינה כלום אלא רוצה ליכנס לשדה אחרת כדי לקצר את דרכו דלא נתרצה לו אלא לצורך גינתו בלבד ולא שיכנס לצורך תשמיש אחר: והחילון זורע את הדרך. דכיון דבאמצע שדהו הוא אנן סהדי דלא מחל לו הדרך לגמרי ושלא יוכל הוא לזורעה: נתנו לו. כלומר שהחזירו את הדרך מן הצד ונתרצו לזה מדעת שניהם: ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת. דלזה לא נתרצה אלא שיכנס לצורך גינתו: וזה וזה אינן רשאין לזורעה. דכיון דמן הצד הוא להילוך גרידא יחדוהו לו ובגמרא מפרש עוד טעמא: גמ' החילון אינו זורע את הדרך. כשנתנו להם דרך מן הצד כל אחד מעכב על חבירו מלזרוע הדרך: דהוא אמר ליה מעלל אנא שרע. שהפנימי אומר לו רוצה אני להכנס לכאן מלמטה וכשאתה זורע הדרך צריך אני להקיף שלא אדרוס על זריעתך ותקפיד: דהוא אמר ליה. החילון את תהא חיים על זרע שלך ותלך מן הצד ותדרוס על שלי:

הלכה

מסורת הש"ס

ב"ב ז ע"א
(תוספתא פ"ו)
ב"ב נח ע"ב
בב נט ע"א
שם פב ע"ב
ג"ז שם

תורה אור

מראה הפנים

החג. ובגיטין כתבתי דגם לפי' הרמ"ם ז"ל שכי' דעל כיון מבא אסתקד קאי מהפרשת הסוגיא דהכא וע"ש:

ארון עומד באמצע וחולק הבית עשר אמות לכל רוח. והכי גרים בברייתא התם דף נ"ט ע"א ארון שעשה משה יש לו ריוח עשר אמות לכל רוח ורוח. וא"כ לכל רוח ורוח ממש קאמר. והרמב"ם ז"ל פי' יש לו עשר אמות ריוח לכל רוח ורוח לימינו ולשמאלו הרי עשרים בלא ארון ולפניו כ' עד הדביר. ובהדיא קאמר הכא דהארון באמצע היה עומד. וכן פירש רש"י ז"ל ביומא דף נ"ב ע"ב במתני' החילונה היתה פרופה וכו' בפ"ק דמגילה דף י' ע"ב בהאי ברייתא ארון שעשה משה וכו' ומה שתמה התוי"ט ביומא פ"ה משנה ב' מהאי ברייתא על הרמב"ם ז"ל. מברייתא גופה דהתם ניכא להתוס דאפשר לפרש כמו שפי' הרמב"ם ז"ל כאן אלא דמהכא הוא דקשיא ואפשר לומר דמה שכתב הרמב"ם ז"ל ריש פרק ד' מהל' בית הבחירה אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח. אין כוונתו שעליה ממש היה מונח ואף הארון היה במערבו אלא דאפשר דהארון לעולם באמצע היה עומד כדתני בברייתא דהכא בהדיא ומקצתו מהארון הי' מונח ונוגע על האבן שהיתה במערבו. וזה היה לסימן שהיא אבן שתיה שממנה הושתת העולם. וכן נראה קצת מלשונו שלא כתב עליה היה הארון עומד. כן יש לדחוק לפרש שלא יהיו דבריו נגד ברייתא מפורשת להדיא:

וזה עושה לו פותחת. מפרש בגמ' התם משום חשד אשתו ופי' רש"י שהרואים אותו נכנס בלא רשות תמיד אפשר יוציאו לעז על אשתו ויבואו לחשדם ובדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ו מהל' שכנים הלכה י"ג. וכפל תלר משום חשד אשתו שלא תכנס לשם אלא מדעתו נראה שהוא ט"ס וצ"ל שלא יכנס:

בונה

שנויי נוסחאות (פ"א) הוא גד"ו היא. (פ"ב) וכתוב אחד גד"ו וכתוב אחר.

גליון אפרים

א"ר אבהו מפכליה דביר. עיין בפ"מ שפירושו דחוק. ונראה דבבילה פ"א איתא מה אפכן לן פתילה גבי בילה א"ל מן מה דלאכן חמיי רבנן מדמיי לה הדא אמרה היא הדא היא הדא ובשביעית פ"ט ה"ג בקילור לשון בדפוס ויאמיר מפכא לה פתילה והכונה מאי ענין זה אצל זה והכי נמי הכונה מאי ענין דביר לזה והוא קצור לשון מן מה אפכן ליה דביר ובדפוס קאראטשין ראיתי הגירסא מכפליה דביר והוא כמו ביבמות פ"ג סוף ה"ג אמר ר' מתנייה מה איכפלן אחות גבי נכריות וכן במלא במקומות אחרים כלשון זה:

מסורת הש"ס

ב"ק כח ע"א

שבת לג ע"א

סנהדרין כ ע"ב

ב"ב קב

הלכה ד מתני׳

*מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להן מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו דרך [ב] היחיד ארבע אמות *ודרך [ג] הרבים שש עשרה אמה *דרך [ד] המלך אין לה שיעור ודרך [ה] הקבר אין לה שיעור המעמד דייני ציפורין אמרו [ו] בית ארבעת קבין [ז] המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר וכן המקבל מקום מחבירו לעשות לו קבר עושה תוכה של מערה ארבע אמות על שש ופותח לתוכה שמנה כוכין שלשה מיכן וג׳ מיכן ושנים מכנגדן והכוכין ארכן ארבע אמות ורומן שבעה ורחבן ששה ר"ש אומר עושה תוכה של מערה שש על שמנה ופותח לתוכה שלש עשר כוך ארבעה מיכן וארבעה מיכן ושלש׳ מכנגדן ושנים אחד מימין הפתח ואחד מן השמאל ועושה חצר על פתח המערה שש על שש כמלוא המיטה וקובריה ופותח לתוכה שתי מערות אחת מיכן ואחת מיכן ר"ש אומר ארבע לארבע רוחותיה רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הסלע: **גמ׳** רב חייה בר יוסף אמר עושה אותן כמין נגרין א"ל ר׳ יוחנן והלא הכלבים אינן נקברין כן. כיצד עושה בונה מלפני׳ כבחוץ ואין העוברת נוגעות בו. אינו עבר בני חדא מדלעיל והדא מלרע:

הדרן עלך פרק המוכר פירות

הלכה א מתני׳

*האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך היו שם [ח] נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אין נמדדין עמה [ט] פחות מיכן נמדדין עמה [י] ואם אמר לו כבית כור אפילו היו שם נקעים עמוקים יותר מעשרה טפחים או סלעים גבוהים יותר מעשרה טפחים הרי אילו נמדדין עמה: **גמ׳** ר׳ יסא בשם ר׳ יוחנן ובלבד במעוטי שדהו [כ] במובלעים בה *ובסלע [ל] ששילחו בית רובע אין נמדד עמה. שבאמצע נמדד שבצד אין נמדד. אי זהו צד ואי זהו אמצע דבית ר׳ ינאי אמרי כל שמחרישה סובבתו זהו אמצע אין המחרישה סובבתו זהו הצד. אתא ר׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן היה רובה מצד אחד שאם תפזרנה ויש לה מיעוט נמדד עמה. רחבין

הלכה ד מתני׳ מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו. שהחזיקו בו רבים מעולם לעבור שם וסתם דרך הרבים אין פחות משש עשר אמה: מה שנתן נתן. יזכו בהם ושלו לא הגיעו ויש להרבים שני הדרכים דקי"ל מילר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו: דרך היחיד. לילך אדם אחד לשדה שלו: דרך הרבים. מעבר שהולין דרך שם מעיר לעיר: דרך המלך אין לו שיעור. שהמלך פורץ גדר לפניו לעשות לו דרך: דרך הקבר. שנושאין המת לקברו אין לו שיעור תקנת חכמים הוא משום יקרא דמת שצריכין ללותו הרבה בני אדם: המעמד. מקום שעושין שבעה מעמדות ושבעה מושבות כשהן חוזרין מלקבור המת כנגד שבעה הבלים שבתחלת ספר קהלת: בית ארבעת קבין. לפי חשבון חצר המשכן שאתים דהוו מאה על חמשים נמצאת בית סאה נ׳ על נ׳ והסאה ו׳ קבין נמצא בית ד׳ קבין שלשי׳ ושלש אמות ושני טפחים רוחב על אורך חמשים: וכן המקבל מחבירו. בקבולת שיחפור לו קבר: עושה תוכה של מערה. חללה של מערה ארבע אמות רוחב באורך שש. וגובה המערה היא ד׳ אמות: שמנה כוכין. שמנה קברים שלשה מכאן ושלשה מכאן לשני צדדין של אורך המער׳ ושנים מכנגד הנכנס למערה וכל קבר וקבר ארבע אמות אורך ורחב ששה טפחים ורום שבעה נמצא בין כל קבר וקבר שמן הצדדין אמה ומחצה ובין השנים האמצעים שתי אמות: הכל לפי הסלע. אם המקום קשה אין המקבל חייב לחפור אלא שש אמות באורך וארבע ברוחב כדברי הת"ק ואם המקום רך ותיחוח חייב המקבל לחפור שם על שמנה כדברי ר"ש והלכה כת"ק:

גמ׳ עושה אותן כמין נגרין. לפרש דברי ר"ש קאי דאמר א׳ מימין הפתח ואחד מן השמאל והיכן עושה אלו השתים הרי אין שם מקום להם וקאמר דעושה אותן כמין נגרין של הפתח זקופין ויורדין ממעלה למטה ונותן שם המתים זקופין ומקשי ר׳ יוחנן וכי מדרך לקבור המתים כך והלא אפי׳ הכלבים אינן נקברין כן אלא כיצד עושה בונה אלו השתים מלפנים והיינו בקרן זוית ועושה אותן שוין כאלו הכוכין שבחוץ והן של הצדדין: ואין העוברות. ופריך הלא הצדדין נוגעות בו שהרי כוכין של הצדדין הן סמוכין להקרן וא"כ הרי נוגעות בהן והיכי חפיר להו ומשני אינו עובר שיעשה בכדי שלא יגעו באותן של הצדדין והיינו שלא יחפור אותן בעומק שוה כעומק הצדדין אלא שמעמיק אותן של קרן הזוית ביותר מתחת עומק הצדדין ובני חדא מלעיל וזהו הכוך שבצדו וחד מלרע זהו הכוך שבהקרן מצד השני ולא נגעי בהדי הדדי:

הדרן עלך המוכר פירות

הלכה א מתני׳ האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך. כשיעור בית כור שהוא ברבוע מאתים וארבעה ושבעים אמות על מאתים וארבעה ושבעים אמות בקירוב: עפר. הראוי לזריעה משמע אבל אם אמר בית כור סתם אפילו היה כולו סלעים הגיעו דאיכא למימר לבנות בית או למיסטח בי׳ פירות בעי ליה: נקעים. בקעים עמוקים עשרה טפחים אע"פ שאין בהן מים: אין נמדדין עמה. לפי שאין אדם רוצה ליתן מעותיו במקום אחד ויהא נראה כשנים או שלשה מקומות ולוקח אלו הנקעים והסלעים בכלל הבית כור בלא דמים: כבית כור. משמע כמות שהיא בין סלעים בין עפר: **גמ׳** ובלבד במעוטי שדהו. הא דקתני פחות מכאן נמדדין עמה ובלבד שיהו מיעוט של שדהו ולא יותר מד׳ קבין כדאמר לקמן בסוף ההלכה: במובלעין בה. שלא יהיו במקום אחד: ובסלע. יחידי: ששילחו. גדלו הוא בית רובע אין נמדד עמה דיש לו שם בפני עצמו ולא בטיל לגבי שדה: שבאמצע. הפחות מעשרה טפחים שהיא באמצע השדה הוא שנמדד עמה אבל אם הוא מן הצד כדמפרש ואזיל שאין המחרישה סובבתו שהוא עומד סמוך למיצר כל כך שאין יכול לסבבו במחרישה זהו מן הצד ואין נמדד עמה: אתא ר׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן. ופירש הא דקאמר לעיל במובלעים בה ומשמע שיהו מפוזרים ומובלעים בתוך כל השדה או ברובה ככולה והשתא קאמר שאם היה רובן מצד אחד במיעוט השדה שאם תפזרנה ויש לה מיעוט כלומר שיתמעטו ויהיו מובלעין ברוב של השדה נמדד עמה ועל סלע יחידי קאי וכן משמע מדלקמן וחסר כאן היה חלוק וכו׳ וגרסינן הכא היה חלוק נמדד עמה כמו לקמן שאם היה הסלע חלוק לשנים בטל ונמדד הדא אמרה היה רובה מצד אחד וכו׳ וכדפרישית:

רחבין

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי׳ פי"ג מהל׳ נ"מ הל"ו סמ"ג עשין כו טוש"ע חו"מ סי׳ קע ס"א

טז
ב מיי׳ פכ"א מהל׳ מכירה ה"ט ופ"ג מהל׳ מתנת עניים הלכה ג סמ"ג עשין קג טוש"ע שם סי׳ ריו ס"ד

יז
ג מיי׳ פכ"א מהל׳ מכירה ה"ט ופי"ג מהלכות נ"מ הל"ו טוש"ע שם

יח
ד מיי׳ פכ"א מהלכות מכירה ה"י ופ׳ כהבגו ופ"ה מהל׳ מלכים ה"ג טוש"ע שם

יט
ה מיי׳ פכ"א מהל׳ מכירה הלכה י

כ
ו מיי׳ שם הל׳ יא טוש"ע שם

כא
ז מיי׳ שם ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ו

א
ח מיי׳ שם פכ"ח ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם סי׳ רית ס"א

ב
ט מיי׳ שם טוש"ע שם ס"ב

ג
י מיי׳ שם ה"ד טוש"ע שם ס"ו

ד
כ ל מיי׳ שם הל׳ ג טוש"ע שם ס"ג

מראה הפנים

בונה מלפנים כבחוץ. כמה דאמר ר׳ יוחנן נמי התם דעביד להו בקרן זוית וכפי׳ הרשב"ם ז"ל דלא לצד הפתח קאמר כדעת הי"מ אלא באותן הזוית שבכנגד הפתח. ובהדיא קאמר הכא בונה מלפנים. ומיהו כמה שפירש הוא ז"ל לפי שיטתו לכא דמבני כמעמיק שהכוך שבקרן מתרחק מן הכוכין שמכאן ומכאן וכו׳ ולא הוי ניחא ליה לפרש כמעמיק זה תחת זה מחמת הקושיא שהקשה דא"כ יעשה כן בכל המערה. אבל קושיא זו כבר מתורצת היא בתוס׳ ד"ה דעביד להו וכו׳ דכל המערה א"א לעשות כן לפי שהיה מתקלקל כותל המערה. ובהדיא קאמר הכא בני חדא מלעיל וחדא מלרע וא"כ לפי׳ זו בעלמא דעושה אותן בקרן זוית ממש מתפרש הוא לענין מעמיק כפי׳ הי"מ בזה: ז"ל וכ"כ הרמ"ה ז"ל הביאו הטור סי׳ רי"ח וכבר דקדקו על הרב שהביא בהגהה בסי׳ הנזכר על דברי הרמב"ם שכתב המחבר בש"ע וה"ד אם אמר בית כור לבד וזהו דעת אחרת כדעת התוס׳ והרא"ש והנ"י ז"ל:

ובסלע ששילחו בית רובע אין נמדד עמה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם הלכ׳ ג׳ וכך היתה גירסתו ז"ל בגמ׳ דילן וכגי׳ רב האי גאון שהביא הרמב"ן ז"ל וככל הסוגיא זו כמה דפרישית עולה כפי הסוגיא דהתם וכן בהני בעיות דלא איפשיטו לקמן הוא כעין הבעיות דהתם ומלבד ממה שנראה מסוגיא דהכא דר׳ יוחנן קאמר היה רובה מצד אחד וכו׳ והיא בעייא דרב חייא בר אבא דהתם רוב במיעוטה ועלתה בתיקו שם. וכן בשיעור דתבן כדלקמן. וכן הא דמפרש הכא בסלע יחידי כל שאין המחרישה סובבתו זהו מן הצד והיינו סמוך למיצר דאמר התם בברייתא דאפי׳ כל שהוא אין נמדד עמה והכא פירשו מהו סמוך למיצר. ובנ"י בשי׳ הנזכר הביא בשם הר"ן ז"ל על הא דבעי רב פפא מיפסק עפר בגוייה מהו וסלקא בתיקו וכתב ולא איתפרש בגמ׳ כמה עפר מפסיק בעי אבל בירושלמי פירשו דכל שהמחרישה סובבתו זהו באמצע עכ"ל. ולפי בי׳

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז האומר לחבירו בית כור עפר. דוקא א"ל עפר וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל פ׳ כ"ח מהל׳ מכירה שכתב בכל הדינים האלו עפר וכן פי׳ הרשב"ם

שנויי נוסחאות (שכ"ז) מדלעיל נד"ו מלעיל.

פירוש הרמב"ה

המוכר לחבירו מקום לעשות בו קבר. כלומר לעשות בו מערה וכוכין עושה תוכה של מערה ארבע אמות על שש אמות ופותח לתוכה של מערה שכורה בשלשה כתליה בכל אחד כוכין שלש מיכן בכותל הארוך ושלש מיכן בכותל הארוך השני ובתי כנגדן בכותל הרוחב ובאותו כותל שכנגד הפתח ובכותל הרחב שהפתח של מערה שם אין עושין בו כוכין וכן דין השיעור הכוכין של כל אחד ארכו ארבע אמות ורומו ארבעה טפחים ורחבו ששה ומכניסין בתוכה המת שם ארונו וכיצד מתקנין שלש כוכין בכותל הארוך של מערה מרחיק הכוך הראשון מכותל רוחב המערה חצי אמה והכוך עצמו רחבו אמה ובין כוך זה לכוך אחר צריך אמה הרחקה ומקום הכוך השני אמה ובין כוך שני לכוך שלישי אמה בינתים כי היכי דלא נגעי אהדדי והכוך השלישי אמה הרי בין תפיסת שלש כוכין וגיניהם חמשה אמה ובין כוך שלישי לכותל המערה בסיום המערה חצי אמה הרי בין חצי אמה זו וחצי אמה אחרת אמה אחת [נראה דל"ל תוספת על הה׳ הרי ו׳] הוי פה על הו׳ הרי מערה אמות וכם הכי נמי יש שלש כוכין לאידך כותל של אורך המערה הרי כאן מערה כוכין ובכותל אחר של רוחב המערה תופר שתי כוכין כנגד של כוכין שבאורך הכתלים בפונים לכללו שתים ועושה וחולק אותם באלו ארבע אמות של רוחב המערה וכיצד ירחיק חצי אמה מכותל המערה ועושה כוך אמה רוחב ובין כוך לחבירו אמה והכוך השני עצמו אמה ובין כוך שני לכותל המערה חצי אמה הרי כאן בין שני כוכין (בין מקומן) וביניהן שלש אמות ושני חצאי אמה הסמוכין לכותלי המערה הרי כאן ארבע אמות ותוך המערה ארבע אמות על שש הכל פנוי אבל בכתלים ולפנים מהם בתוך הסלע

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פכ"ח מהל' מכירה ה"ג סמ"ג עשין כב טוש"ע חו"מ סי' ריח ס"ו
ו
ב מיי' שם טוש"ע שם ס"ח
ז
ג ד מיי' שם וש"ע שם ס"ט
ח
ה מיי' שם ה"ט טוש"ע שם ס"י
ט
ו מיי' שם טוש"ע שם סי"ב ופ' בהג"ה
י
ז מיי' שם ה"ט טוש"ע שם ס"י וכעי"ז יב

מסורת הש"ס

כתובות לא ע"ב

הבא את מר הגיעו והכא את מר לא את הרובע בלבד מחזיר לו אלא כל המותר אמר מכיון שאת מוציאו לפחות מחבל מחזירו את למידה בחבל. פי' דמקשה הגמ' קושית הגמ' הבבלית כלפי לייא דהכי ה"ל למיתני ולא את המותר בלבד מחזיר אלא כל הרבעין דהא רבע הגיע אך גם מותר מחזיר וקמ"ל דאז אפילו רבע דהגיע גם כן מחזיר דאילו לפי לשון הזה ולא את הרבע בלבד מחזיר אלא כל המותר משמע דרבע לא הגיע ובשבילו מחזיר את המותר ובאמת הרבע הגיע אך משום המותר מחזיר הרבע והיינו דקפריך הכא את מר הגיע. והכא את מר ולא את הרבע בלבד מחזיר אלא כל המותר דמשמע דמחזיר המותר בשביל הרבע והא אמרת דרבע הגיע והול"ל ולא את המותר בלבד אלא כל הרבעים דהיא דמחזיר הרבע משום המותר. ע"ז משני אמרי מכיון שאת מוציאו לפחות מחבל מחזירו את למדה בחבל. וה"פ דהא קמ"ל התנא דלא תימא דהכי קאמר אם הותיר רובע לסאה הגיע יותר מכאן יעשה חשבון דאם הוי יותר מכאן או יעשה חשבון מחלקים ויחזור חלק הרבע והיותר מכאן הכ"ש הגיע דלא מחזיר אך החלק הרבע אבל היתרון כ"ש לא מחזיר. ע"ז מדייק התנא וקמ"ל דלא את הרובע בלבד הוא מחזיר דיעשה חשבון אך על חלק הרבע ז"א אלא דאז מחזיר כל המותר אפילו הכ"ש דמשום דמחזירו את למידה בחבל דדינו אפילו הותיר כ"ש יחזיר וזהו העיקר דקמ"ל התנא דמחזיר המיתיר כ"ש דדינו כמדה בחבל. אבל בבבלי תני רבין בר נחמן לא את המותר בלבד הוא מחזיר אלא כל הרבעים דס"ל דזה פשיטא דמותיר אפילו כ"ש יחזור אבל הא"מ דהרובע לא יחזיר כיון דאמר הן חסר הן יתר וויתר הרובע אך היתר לא וויתר. וקמ"ל התנא כמו דמחזיר היתר כ"ש כך מחזיר הרבעים. אבל בירושלמי משני דעיקר קמ"ל דמחזיר גם היתר כ"ש דהא"מ דתמיד אין להחזיר אלא הרובע בלבד ולא הרובע והיתר כ"ש ע"כ קמ"ל דדינו כמידה בחבל בהחזרת יתר כ"ש. א"כ והיא העיקר דה"פ דמקשה כאן כקושית הש"ס בבבלי דף ק"ד ע"ב אלמא היכי דבעי אהדורי כולי' מהדר ואמאי לא יחזור רק המותר בלבד אבל הרבע דאמרת כריסא הגיע אמאי יחזור. ומשני הגמ' דמחזירו את למידה בחבל וכתירוצא דהבבלי שם עיי"ש דכיון דסתם בית כור הוי ב"כ דווקא כמאן דא"ל מידה בחבל אף דהן חסר הן יתר מבטל לי' וכיון דהוי יותר מרובע חזר הדין למידה בחבל ועל כרחך אפילו הותיר כל שהוא חוזר:

לא

רחבין כמה. עמקן וגבהן קתני עשרה טפחים רחבן כמה: ואין בו ארבעה מהו. כלומר דהבעיא היא אם הא דקתני פחות מכאן נמדדין עמה אתרווייהו קאי אעמקן ורחבן שאם היו פחותין מעשרה עומק או גובה ופחותין מרחב ארבעה נמדד אבל אם היו עמוקין או גבוהין עשרה אע"פ שאין ברחבן ד' אין נמדד ומש"ה נמי לא קתני במתני' בהדיא שיעור רחבן או דילמא מכיון דקאמר דבעינן שיעור רחבן ארבעה אם הן פחותין מרחבן אע"פ שיש בהן שיעורי עומק או גובה נמדד ופשיט ליה מדקאמר לעיל גבי סלע יחידי דוקא אם הוא בית רובע ושלש הוא דאין נמדד אבל אם היה חלוק לשנים אע"פ שהוא במקום אחד נמדד הוא ש"מ שיעורין אלו בדוקא קאמרינן: הדא אמרה וכו'. אגב דלעיל נקט לה: היה שם נקע א' ארוך. וקלר אבל מסתלק הוא לבית רובע אם תלטרף אותו לארכו יהיה בו שיעור בית רובע במקום אחד מהו שיהא נמדד עמה: כמין מקלות. כלומר שאינו שוה אלא דרך עקלתון כמין מקלות: כמין טבליות של שיש. שהוא כמשולש: כמין קתדריות. עגול כמין קתדרא מאיזה מקום הוא מודד מלמעלה או ממקום שיפועו והוא שיהא שם בית ארבע קב עפר כצ"ל. אבל אם היו יתירין על ד' קבין לעולם אין נמדדין עמה:

רחבין כמה רבי חגי אמר עד ארבע אמות ר' יוסי בי ר' בון אמר עד עשרה טפחים. היה שם נקע א' עמוק עשרה טפחים ואין בו ארבעה מהו נישמעינ' מהדא דמר ר' יסא בשם רבי יוחנן ובלבד במיעוט השדה ובמובלעין בה ובסלע ששילחו בית רובע אין נמדד עמה היה חלוק נמדד עמה. הדא אמרה היה רובה מצד אחד שאם תפזרנה ויש בה מיעוט אין נמדד עמה. היה שם נקע אחד ארוך והוא מסתלק לבית רובע. ר' חייה בר ווא שאל היה עשוי כמין מקלות נמדד עמה אי לא ר' יודן בר ישמעאל שאל היה עשוי כמין טבליות של שייש נמדד עמה אי לא ר' יצחק בר טבליי שאל היה עשוי כמין קתדריות ממקום דופנו הוא מודד או ממקום שיפועו מודד. רב הונא בשם רב חייה בשם ר' יוחנן והוא שיהא שם בית ארבע כור עפר:

הלכה ב מתני'

א בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל פחת כל שהוא ינכה הותיר כל שהוא יחזיר ואם אמר לו ב אם חסר ואם יתר אפילו אם פחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה הגיעו יותר מיכן יעשה חשבון ג ומהו מחזיר לו מעות ואם רצה מחזיר לו קרקע ולמה אמרו מחזיר לו מעות ד לייפות כוחו של מוכר שאם ה שייר בשדה *בית תשעת קבין ובגינה ו בית חצי קב וכדברי רבי עקיבה בית רובע מחזיר לו את הקרקע ולא ז את הרובע בלבד הוא מחזיר לו אלא את כל המות': **גמ'** הכא את מר הגיעו והכא את מר לא את הרובע בלבד מחזיר לו אלא כל המותר. אמר מכיון שאת מוציאו לפחות

הלכה ב מתני' מדה בחבל. כלומר בלימלום כמו שתמדוד במדת החבל בית כור לא פחות ולא יותר: פחת כל שהוא. שלא היה הבית כור שלם ינכה לו כפי הפחת והמקח קיים: הותיר כל שהוא. על הבית כור יחזיר למוכר הקרקע שהותיר או הדמים כדלקמן: אם חסיר או יתיר. אני מוכר לך בכך וכך ולא א"ל מדה בחבל: אפי' אם פחת. או הותיר רובע הקב לכל סאה דהיינו שלשים רביעיות לבית כור הגיעו. והא דקאמר אפילו פחת רובע לסאה ולא קאמר אפי' פחת שבעה קבין ומחצה לכור לאשמועינן אתא דאפי' במכירה מועטת כגון בית סאה אני מוכר לך הן חסר הן יתר ואיכא חסר או יתר רובע הגיעו ומסקינן בגמרא התם דאם אמר בית כור עפר סתם ה"ז כמי שפירש הן חסר הן יתיר לענין פחת או הותיר: יותר מכאן. אם הותיר יותר מרובע לכל סאה או שפיחת יותר מרובע: יעשה חשבון. יחשוב עמו על כל הרבעין כולן שחסרו או הוסיפו וכל שפיחת מבית כור ינכה לו מן הדמים וכל שהוסיף על בית כור יחזיר לו: ומהו מחזיר לו מעות. אם הוא לטובתו של מוכר כדמפרש ואזיל: ולמה אמרו מחזיר לו מעות. שהרי מן הדין אין לו להחזיר לו אלא קרקע שלא קנה הלוקח אלא הבית כור בלבד: לייפות כחו של מוכר. לא תקנו חכמים שיתן לו מעות כפי המותר אלא משום יפוי כח של מוכר שלא יפסיד אותו קרקע מועט דלא חזי ליה למידי: שאם שייר בשדה. אם היה המותר בית תשעה קבין דהשתא חזי ליה האי קרקע כדאמרינן בפ"ק דבית תשעה קבין חשוב להיות נקראת שדה אז אין מחזיר לו מעות אלא המוכר נוטל את הקרקע שלו: ולא את הרובע בלבד וכו'. אכולה מתני' קאי כדמפרשינן בגמרא: **גמ'** הכא את אמר הגיעו והכא את אמר וכו'. כלומר דפריך הא ברישא קתני אם אמר הן חסר הן יתיר עד רובע הגיעו יותר מכאן יעשה חשבון וקס"ד דלעולם הרובע הגיעו ואפי' המותר יותר מהרובע ויותר מכאן יעשה חשבון דקאמר מה שהוא בתוספת יתר על כדי רובע לסאה על זה יעשה חשבון להחזיר לו הקרקע או המעות כמו דמפרש לקמיה ומה הוא מחזיר לו וכו' אבל הרובע לעולם אין צריך להחזיר לו וא"כ קשיא הא דקתני בסיפא לא את הרובע וכו' ומשמע דה"ק לא את המותר בלבד הוא מחזיר אלא אף כל הרבעין כלן דכשיש תוספת יתר על כדי רובע לסאה שוב אין כאן מחילה וצריך להחזיר לו את הכל או בקרקע או במעו' והא רישא הגיעו על הרובע קתני: אמר. ומשני אמרי. לא כדקס"ד אלא דרישא ה"כ קאמר יותר מכאן על כדי רובע לסאה יעשה עמו חשבון על הכל וכדפרישית במתני' דהא דקאמר לא את הרובע וכו' אכולה מתני' קאי וטעמא כדמסיק: מכיון שאת מוציאו לפחות

מראה הפנים

מכיון שאת מוציאו לפחות מחבל מחזירו את למדה בחבל. משמע להדיא מהכא דלעולם היכא דאיכא יתר על כדי רובע לסאה צריך להחזיר לו את הכל ואע"פ שאין כאן התוספת בין הכל שדה של תשעה קבין ודקתני בסיפא שאם שייר וכו' ולא את הרובע בלבד וכו' ארישא נמי קאי דהחילוק הוא אם יש כאן ט' קבין בין הכל מחזיר לו קרקע ואם לאו מחזיר לו מעות אבל לעולם צריך הוא להחזיר את הכל דאין כאן מחילה אם יש בהמותר יותר מכדי רובע לסאה והיינו דקאמר מחזירו את למדה בחבל וזה עולה כפירוש הרשב"ם ופי' רב האי גאון ז"ל הובא בפירושי הרי"ף מיגש ז"ל והוא ז"ל חולק עליו ומפני שאין מצוי ביד כל אעתיק דבריו למען ירוצו הרואה להבין דדברי הרמב"ם ז"ל בכל דיני דמתני' עולין הם כפי' ודעת רבו ז"ל וז"ל לא את המותר בלבד יחזיר אלא את כל הרבעין כולן פי' כשיהיה המותר יתר על רובע לסאה

גי' ופי' זה א"ב פליגא הא דהכא אתלמודא דילן. דהא קאמר בפשיטות דאין נמדד ולפי גי' שלפנינו ופירושם בפיר אתיא כדהתם:

רבי חגי אמר עד ארבעה טפחים. כצ"ל וכן נראה מדברי הרשב"א ז"ל הביאו הש"מ שם. ובכל מקום דתב ארבעה מקום חשוב הוי. וכתב שם דמשמע מתוך בעיא דאם יש ברחבן ד' על ד' אין נמדדין כדברי הרשב"ם ז"ל. אבל דעת הרמב"ם ז"ל הינו נראה כן דלא זכר שיעור הרוחב ומפני שלא הוזכר בגמ' דילן:

והוא שיהא שם בית ארבע קבין עפר. כצ"ל. והכי אמרינן התם בריש פרקין א"ר יצחק ערבין שאמרו בית ד' קבין וכו' והרשב"ם ז"ל כתב וה"ה קביים בתוך כור מסתימת דברי הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"ח מהל' מכירה אין נראה לדעתו כן דלא כתב שם אלא כדברי ר' יצחק וכהאי דמסקינן שם בדין זה וע"ש:

שנויי נוסחאות (פי"מ) מדה בד"ו מדדה. (פי"ע) נבה בד"ו ינבה. (פכ"מ) אלא בד"ו ליתא.

פירוש הרגמ"ה

הסלע היו מופרין שיעור כוכין הללו ומכניסין בתוך המת באויר: ר' שמעון אומר שהם הוכה של מערה פנוי שם ברוחב על שמונה אמות באורך ופותח למוכה וכורה בכתליה שלש עשרי טוכין ארבע מיכן בכותל האורך שירחיק מכותל רוחב המערה חצי אמה מכל כותל והכוך אמה בין כוך לאמון לטוך שני אמות וכוך שני אמות ובין כוך שני לכוך שלישי אמה ובין כוך שלישי לכוך רביעי אמה וכוך רביעי אמה ובין כוך רביעי לכותל המערה חצי אמה הרי לך כאן בין ארבע טוכין והפסקות שבין הטוכין ושם שני חצאי אמה שמתוך לקלטות שמונה אמות ושם הכי נמי עבדין באידך כותל באורך שמערה הרי לך שמונה טוכין בין שני צדדיו אורך משני המערה ושלשה מכנגדן ברוחב שמערה ברוחב המערה שבה אמות ובין כמה ר' ינאי אמר עד עשרה טפחים ר' יוסי בר בון אמר עד ארבע אמות

עמודי ירושלים

רחבן כמה ר' חגי אמר עד ארבע אמות כו'. וכתב המראה הפנים עד ארבע טפחים כצ"ל וכן נראה מדברי הרשב"א ז"ל הביאו ה"ס כו' ע"ש וליתא ובהכם שיבם הגירסא וצ"ל ארבע אמות וקאי אשאין גבוהין עשרה שנמדדין עמה וכן כתב הרשב"א ז"ל בחי' הובא בש"מ לב"ב (ק"ב ב') ע"ש באורך והפני משה לא ראה רק מה שהביא ה"ס בשמו וז"ל ובירושלמי בעי לה היה שם נקע עמוק עשרה ואין בו ארבע ומתוך מה שאמרו שם משמע שהוא נמדד מכל מקום משמע התם בהדיא מתוך בעיא זו שאם יש ברחבן ארבע על ארבע אין נמדדין כדברי רש"י ז"ל אלא שבסלעין שאין גבוהין עשרה ונקעין שנמדדין עמה אמרו שם רחבן אמות עכ"ל מבואר דהרשב"א גרס כגרסתינו בירושלמי ומפרש לה דקאי אאין

לפחות מחבל מחזירו את למידה בחבל:

הלכה ג מתני' מידה בחבל אם חסר אם יתר ביטל אם חסר אם יתר מידה בחבל הן חסר הן יתר מדה בחבל ביטל מידה בחבל את הן חסר הן יתר כדברי בן ננס [א] בסימניו במצריו פחת משתות הגיעו עד שתות ינכה: **גמ'** *תני ר' חייה *המוכר [ב] עבד לחבירו נמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו. [ג]נמצא ליסטים או מוכתב למלכות לא הגיעו. רבי הונא אמר השתות *עצמו מנכה:

הלכה ד מתני' [ג] האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך משמנין ביניהן נוטל חצי שדהו חצייה בדרום אני מוכר לך משמנין ונוטל חצייה בדרום והוא מקבל עליו מקום הגדר והחריץ ובין חריץ וכמה הוא חריץ ששה טפחים ובין חריץ לשלשה: **גמ'** תני האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך ופלוני מקיפך ופלוני מקיפך וחצי פלוני מקיפך רב הונא ורב יהודה ור' ירמיה חד אמר נותן לו כמין פנדור וחד אמר נותן לו כמין מטלית וחד אמר נותן לו כמין פסיקיא:

הדרן עלך פרק האומר לחבירו

פני משה

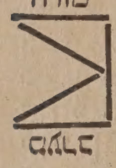
לפחות מחבל. כלומר מכיון שאתה מוליא מדין הזה לדין פחות מחבל וכלו׳. אין כאן דינו כפחות מחבל דפחות מחבל היינו היכא דאמר ליה הן חסר הן יתיר ונקרא פחות מחבל לפי שאינו בצימצום. ובהן חסר הן יתיר הוא דאמרינן דעד רובע הגיעו ומכיון שכאן הוא יותר מרובע חוב אין דינו כהן חסר או יתיר דלא אמרו אלא רובע דוקא וא״כ מחזירו אתה לדין יותר מרבע לדין מדה בחבל דכמו מדה בחבל דינו יותר כל שהוא יחזיר ה״כ יעשה חשבון דקאמר שצריך לחזיר לו את הכל ואף הרבעין כולן והשתא לא את הרובע וכו׳ דסיפא אכולה מתני׳ קאי:

הלכה ג מתני' מדה בחבל אם חסר אם יתר. האומר לחבירו שתי לשונות הללו הסותרים זה את זה: ביטל. לשון אחרון שהוא אם חסר או יתר את לשון הראשון שהוא מדה בחבל ואפי׳ פיחת או הותיר רובע לשתה הגיעו: כדברי בן ננס. דס״ל תפוס לשון אחרון אבל חכמים פליגי עליה ואמרי הלך אחר פחות שבלשונות דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון ולעולם נוטל הלוקח הפחות שבהן והלכה כחכמים: בסימניו ובמצריו. אמר לו בית כור עפר אני מוכר לך בתוך הסימנים והמצרים האלה: פחות משתות הגיעו עד שתות ינכה. מה שהוא יותר על שתות מן הבית כור ועד שתות ולא שתות בכלל ינכה ושתות עצמו כפחות משתות הוא והגיעו: **גמ'** תני רבי חייא. בתוספתא פ״ד ולגב דתני הכא דיני דהגיעו וצריך לקיים מקחו מייתי לה נמי להא: קוביוסטוס. גונב נפשות: הגיעו. דכל העבדים בחזקת שיש בהן אלו המדות הרעות: ליסטים. מזוין הורג נפשות וסופו ליהרג: מוכתב למלכות. למלאכתו והמלך תופסו בכל עת שירצה לא הגיעו דהוי מקח טעות: השתות עצמו מנכה. הא דקתני עד שתות ינכה עד ועד בכלל הוא:

הלכה ד מתני' משמנין ביניהן. כלומר השומן יהא ביניהן שמשמין כמה שוה כל השדה ומשוין שני החלקין בשווי הדמים ונותן ללוקח חלק הכחוש שבה מה שהוא חצי הדמים של כל השדה כגון שמכר לו שדה בת מאה במאה דינרין ויש בה שלשים אמה מקום שמן ששוה חמשים דינרין נוטלו המוכר ונותן ללוקח שבעים אמה החלק הכחוש בחמשים דינרין ונפקא מינה שרוצה המוכר בקב עידית משני קבין זיבורית ואף

קרבן העדה

על פי שדמי שניהן שוין: חצייה בדרום אני מוכר לך משמנין ביניהן. שמין מה ששוה כל השדה כולה ונותן לו חצייה בדרומה בחצי דמי השדה: והוא מקבל עליו. הלוקח לתת מקום בחלקו שקנה לעשות גדר וחריץ ובן חריץ ותרוייהו אחורי הגדר מבחוץ כדי שלא תקפוץ הבהמה ותכנס בשדה דאי עביד חריץ ולא עביד בן חריץ איידי דחריץ רווח נכנסת בתוכו וקופצת למעלה על שפת השני ואי עביד בן חריץ ולא עביד חריץ איידי דקטין קיימא אשפתיה וקפצא אבל כשהן שנים אינה יכולה להכנס בקטן למיעוט רחבו ולא תקפוץ לרוחב שני החריצין ובין חריץ לבין בן חריץ צריך שיהא רחב טפח: **גמ'** תני האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך. ואמר לו מצרים לסמן לו חצי השדה וא״ל פלוני מקיפך זה הצד מזרח שפלוני מקיפו הוא סמוך לו מלשון תורמין מן המוקף וזה צד דרום שפלוני מקיפו וזה חצי צד מערב שהוא החצי שפלוני מקיפו ופליגי בה כיצד הוא נותן לו אותה חצי השדה: כמין פנדור. מלשון פנדא והוא אזור רחב וחלול וכלומר שנותן רצועה אחת רחבה כנגד מזרח וכנגד דרום וכנגד חצי מערב שיהא לערך חצי השדה: כמין מטלית. ארוך כלומר דלכך אמר ליה רוח השלישית וחצי פלוני *מקיפך לומר שמשם הוא חצי חלקו ומשם הוא מודד לו חלייה בארוך על פני השדה כולה: כמין פסיקייא. חתיכות חתיכות ובהא פליגי עם המ״ד כמין פנדור דלדידיה נותן לו רצועה א׳ על פני כל המצרים כדלעיל והאי מ״ד סבר דלהכי א״ל וחצי פלוני שיהא נוטל אלו החתוכות עד כנגד אותו החצי וכמו שני משולשין כזה * ובלבד שיהא חצי השדה:

הדרן עלך פרק האומר לחבירו

הלכה

מראה הפנים

לשתה שהוא שבעה קבין ומחצה לכור אם יגיע זה המותר לתשעה קבין שהוא שיעור שדה לא את שיתר על שבעת קבין ומחצה לכור הוא שמחזיר לו בלבד אלא את כל המותר כולו מחזיר לו ואין שם ויתור כלל הואיל ויש בו באותו מותר שיעור שדה ורבינו האי ז״ל כתב בספר מקח וממכר דהיכא דאיכא יתר על שבעת קבין ומחצה אע״ג דלא מטי לתשעה קבין מהדר ליה הכל ואפי׳ הנהו שבעה קבין ומחצה ושמעינן מינה דס״ל לגאון ז״ל דהאי דקתני שאם מצייר בשדה תשעה קבין וכו׳ לא אסיפא בלחוד אלא ארישא נמי דקתני יהר מיכן יעשה חשבון הוא וקיי״א לן להאי פירושא דאמרינן לעיל אמר רב הונא הבעה קבין שאמרו אפי׳ בבקעה גדולה ורב נחמן אמר נותן לכל כור וכור שבעה קבין ומחצה ואי איכא טופייצא למליותא דתשעה קבין הוא דהדר הכל אבל אי איכא טופייצא על שבעה קבין ומחצה ולא מטי עד תשעה קבין השוה טופייצא בלחוד הוא דהדר אבל הנהו שבעה קבין ומחצה לא הדרי עכ״ל הר״י הלוי ז״ל. ומעתה יראה כמעיין בדברי הרמב״ם בפ׳ כ״ח מהל׳ מכירה הל׳ ו׳ והל׳ ז׳ שהן ממש כדברי רבו ז״ל והכ״מ שפי׳ לדבריו שכתב בהל׳ ו׳ יתר על כן יחשוב עמו על כל הרבעין כולן וכו׳ וכמו שהעתקתי דבריו בפירוש המשנה בלי דקתב דר״ל כפירוש הרשב״ם ורבינו האי ולא כדברי רבו ומחמת כן הוקשה לו הא דכתב לקמן בהל׳ ז׳ היתה התוספת יתירה וכו׳ והנראה יותר על הרבעים וכו׳ שהוא סותר לדבריו דלעיל ורצה לחלק לדעתו ז״ל דכל שאין שם תשעה קבין יותר על הרבעין החוזה כמעות אע״פ שיש בין הכל תשעה קבין וכשיש ט׳ קבין יותר על הרבעין החוזה בקרקע ודברי תימה הם וכו׳ ע״ש וכודאי אם נפרש כך דברי תימה הן ואין הדעת סובלתו אבל האמת יורה דרכו דמה שכתב בהל׳ ו׳ יתר על כן וכו׳ לא היה דעתו ז״ל כלל לנטות לפי׳ שהבין הכ״מ דלא כתב יחשוב עמו על כל הרבעין כולן לומר דמחזיר לו הכל אם הוסיפו וכו׳ וכדעת החולקין דזה לא עלה על דעתו ז״ל אלא שביאר בכאן דין א״ל הן חסר הן יתר או בית כור עפר סתם ויתחשב בכל הרבעין אם פיחתו וכו׳ וכל שהוסיף על בית כור יחזיר לו ולא ביאר בהלכה זו אלא לענין החשבון וכענין אם ההוספה יתר על כן והוא צריך להחזיר ומה היה החוזה וכילד היה החוזה מסיים בהלכה דלקמן ומה הוא מחזיר לו אם היתה התוספת פחותה מט׳ קבין מחזיר לו דמים וכו׳ אם יש בו ט׳ קבין וכו׳ ר״ל ואם לאו הטופייצא בלחוד

הוא דהדר והגב כיאר דין הסמוך לשדה שלו וכו׳ ודין סוקר והזול המבוארים שם וכפי דעתו ז״ל ובעיקר דין התוספת והחזרה הרחה בפירוש שדעתו כדעת רבו ז״ל שנתבאר ופסק כרב נחמן לפי הפירוש שפי׳ רבו ז״ל ולענ״ד אין כאן ספק כזה:

מוכתב למלכות. כדפרישית וכך הוא פירש הרמב״ם ז״ל בפ׳ ט״ו ממכירה הל׳ י״ג והרשב״ם ז״ל פי׳ בדף ל״ב ע״ב מוכתב למלכות ליהרג. והיינו ליסטים מזוין:

רבי הונא אמר השתות עצמו מנכה. מתלפה שיטתיה דרב הונא דהתם בדף ק״ו ע״א דאמר שתות כפחות משתות ופסקו הפוסקים כוותיה וכדפרישית במתני׳:

חצי שדי אני מוכר לך ופלוני מקיפך וכו׳. בבבלי פ׳ המוכר את הבית דף ס״ב ע״א גרסינן מצר לו מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר אמר רב לא קנה אלא כנגד שקצר א״ל רב כהנא ורב אסי לרב ויקנה כנגד ראש תור שתיק רב ומודה רב היכא דאיכא מצר ראובן ושמעון וכו׳. וכודאי דלא דמיא להאי דהכא דהתם פליגי כמה הוא דקנה והכא בהדיא אמר לו חצי שדי אני מוכר לך ופליגי איזה מקום שקנה לו בחצי שדהו. ומכל מקום שמעינן לרב דאמר התם דלהכי מצר לו מצר שקצר לומר דמשם וכנגדו הוא דמקני ליה ולא יותר והוא הדין להא דהכא דמשם הוא מודד לו חצי שדהו וכמ״ד כמין מטלית. ומבואר הוא דמחלוקת הפוסקים הוא כהאי דינא דהתם דדעת הרי״ף ז״ל לפסוק כרב כ״כ בחידושי הרמב״ן ז״ל לדעתו דס״ל דהא דשתיק רב שלא חש להשיב להם וכן פסק הרמב״ם ז״ל בפכ״א ממכירה הל׳ י״ג כרב. ודעת התוספת והרא״ש ז״ל לפסוק כרב כהנא ורב אסי דהא דשתיק משמע מפני שהודה להם והרמב״ן ז״ל הכריע כדעת הרי״ף ודעת הרמב״ם ז״ל וכתב דמההיא דב״ק דף י״א גבי ההוא גברא דשאיל גרגא וכו׳ ראיה לפסק זה דספיקא דהש״ס היא התם אי קבלה מינייהו ואי לא קיבלה והיינו דאיצטריך גמרא למיפסק שם והלכתא כרב כהנא ורב אסי אלמא לא סדר ביה רב וכתב שם כלל גדול בדין זה כל מקום דנמצא בש״ס שתיק רב לגביה דרב כהנא ורב אסי אם הוא כאיסורא כגון גבי אפרות בפ״ק דביצה דף ו׳ אזלינן לחומרא וכדיני ממונות המוציא מחבירו עליו הראיה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

יש

ציון ירושלים [ג]נמצא לסטים או מוכתב למלכות ע׳ מה״פ שהביא ב׳ פרושים בזה. וע׳ ת״מ סי׳ רלב ס״י ומזה למדתי למי שקונה עבד ונקח ללכת המלך דאין רשות לו לעכב מקיר הגולה בלי רשיון כוי מום במקח ומלאתי כטור אהע״ז סי׳ קנד שהביא סטור תשוב׳ הרא״ש אביו דמי שהוא מוכתב למלכות ואשתו טוענת שיכפהו לבעלה לגרשנה כו׳ ובהתפוז לא מלאתי מקור לתשובת הרא״ש ולע״ד י״ל דפירש כן הך דמוכתב למלכות ותשובה שהרכתי שרבה בזה:

שנויי נוסחאות (פ״ד) הן יתר מדה גד״ו הן יתר את מדה. (פ״ו) במצריו גד״ו ובמצריו. (פ״ח) נמצא גד״ו ונמצא. קיבוסטו׳ גד״ו קוביסטוס. (פ״ע) ליסטים גד״ו ליסטים. (פ״ת) רבי הונא פו׳ גד״ו בא המאמר אחר המבנה הד׳ קודם תני (פס״ז) לשלשה גד״ו שלשה.

פירוש הרגמ״ה

ובין ו׳ אמות הללו מגוד ג׳ כוכין מכ״ק להרחיק מכותלי אורך המערה חצי אמה ומכאן וחצי אמה מכאן דהיינו אמה ושלשה כוכין שלש אמות וביניהן שתי אמות היינו שבה אמות וכוך אחד בפה מימין ספתה וכוך אחד משמאל הרי כאן י״ב כוכין בכותלי המערה מארבע רוחותיה. וקא שייל בגמרא אליבא דר׳ שמעון להיכן מוקים שתי כוכין הללו שבתוך פתח המערה: ועושה חצר על פתח המערה לדברי הכל בין אליבא דתנא קמא ובין אליבא דר׳ שמעון שתהא שבה אמות באורך ושש אמות ברוחב כמלא המטה וקוברי המת שיכולין ליכנס שם ונכסי שני לאו וקבר מנא קמא אם כלה לפתוח מי שקנה חצר הקברות שתי מערות

עמודי ירושלים

אמאין גבוהין עשרה דיותר מארבע אמות אין נמדדין עמס (וע״ש בדף ק״ג ע״ב בחי׳ הר״ן והרשב״א בש״מ שם שמבואר שגרסו בירושלמי אחר ובשלע שסילתו בית רובע אין נמדד עמה גרסו היה חלוק נמדד עמה ולפנינו נשמט זה בירושלמי) ועיין בחידושי הרמב״ן שפירשו בנקעים מלאים מים וגרס גם כן רחבן בכמה ר׳ ינאי אומר עד עשרה ר׳ יוסי בר בון אומר עד ארבע אמות כו׳ יע״ש ועיין בטוח״מ סי׳ רי״ח וסמ״ע שם וכ״ז לא ראה הפני משה:

ב״ב כא

מסורת הש״ס
(תוספ׳ פ״ד) ב״ב לג וש״נ
ע׳ שם קו

עין משפט נר מצוה
יא
א מיי׳ פכ״ח מהל׳ מכירה הל׳ יב סמ״ג עשין פב טוש״ע חו״מ סי׳ ריח סע״ו
יב
ב מיי׳ שם פט״ו ה״ג סמ״ג לאוין קסח טוש״ע שם סי׳ רלב ס״ו
יג
ג מיי׳ שם פכ״א הכ טוש״ע שם סי׳ רית ס״ב

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"א מהל' נחלות ה"א סמ"ג עשין צו טוש"ע חו"מ סי' רעו ס"א
ב
ב מיי' שם הל' א טוש"ע שם

מסורת הש"ס

נדרים נ ע"ב
מ"ק כ ע"ב
ב"ב קכב ע"ב
כתובות נג ע"א
יבמות מ נ"ב
ע' ב"ב קי

הלכה א מתני' יש נוחלין ומנחילין. יש קרובים שנוחלין את קרוביהם כשהן מתים ואף כשמתים הן מנחילין להם את ממונם והא דלא קתני יש נוחלין זה את זה משום דבעי למיתני סיפא נוחלין ולא מנחילין תני נמי רישא נוחלין ומנחילין: האב את הבנים. דכתיב איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום אחין של המת: והבנים את האב. דכתיב ובן אין לו הא יש לו בן הבן קודם: ואחין מן האב. דכתיב ממשפחתו וירש אותה ומשפחת האב קרויה משפחה דכתיב למשפחותם לבית אבותם: האיש את אמו. דכתיב וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל היאך בת יורשת שני מטות אלא זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר וירשתן ומדכתיב מטות הקיש מטה האם למטה האב מה מטה האב בן קודם לבת אף מטה האם בן קודם לבת: והאיש את אשתו. דכתיב שארו זו אשתו וקרינן הכי ונתתם את נחלת שארו לו וגורעין ומוסיפין ודורשין יכול אף היא תירשנו ת"ל וירש אותה הוא יורש אותה ואין היא יורשת אותו: ובני אחיות. בני אחותו כגון בני דינה: נוחלין את ראובן. שהרי דינה יורשת את אחיה ובניה באין מכחה: ולא מנחילין. לראובן שאין ראובן בא אלא מכח אחותו דינה והלא דינה עצמה אין יורשת אותו כדאמרינן דאין האם נוחלת את בנה: זה הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין. ואם אין יוצאי יריכו קיימין חוזרת נחלתו אצל האב כיצד ראובן שמת בנו יורשו לא נמצא לו בן רואין אם יש לו זרע לבן זכר או נקבה עד סוף כל הדורות עומד במקומו ויורש הכל לא נמצא זרע לבן אם יש לו בת תירשנו לא נמצא לו בת רואין אם יש לה זרע זכר או נקבה עד סוף כל הדורות ירוש הכל לא נמצא לה זרע תחזור הנחלה לאביו של מת ואם אין אביו קיים תחזור לזרעו שהן אחי המת אם יש לו אח יורש את הכל ואם אין האח קיים ויש לו זרע זרעו עומדים במקומו לירש לא נמצא לו אח ולא זרע ממנו תחזור הנחלה לאחות המת או לזרה עד סוף כל הדורות לא נמצא לו אחות ולא זרע ממנה תחזור הנחלה לאבי אביו של מת ואם אינו קיים חוזרת לזרעו שהן אחי אבי המת או לזרעם ואח"כ לאחות אבי המת או לזרעם ואם לא נמצאו חוזרת הנחלה לאב אבי אביו של מת וכן לעולם עד ראש הדורות: והאב קודם לכל יוצאי יריכו. שלו כדאמרן: **גמ'** מכל נחלות שבתורה. הכתובין בפרשה: עיבור הדין הוא. לשון עבירה הוא: דאינון דרשי ובן אין לו. ונתתם לבתו הכל הא אם יש לו שניהן שוין: התיבון. להם הא כתיב ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו א"כ נמי נדרוש הכי הא אם יש לו בת ואחין שניהן שוין בנחלה בתמיה: והא אתון מודין דליתי בת אוף הכא ליתי בר כלל. וכלומר הרי אתם מודים דאין לאחין כלום במקום הבת וא"כ אין לו בת דקאמר קרא דליתיה לבת כלל אז ונתתם לאחיו הא אם יש בת אין להן כלום אף ה"נ אם אין לו בן אז והעברתם לבתו הא אם יש בן אין להבת כלום: דאינון דרשי. מק"ו מה בת בנו שאינה באה אלא מכח הבן של מת יורשתו בתו שהיא באה מכחו לכ"ש שתחלוק עמה: שאינה באה אלא מכח האחין. כלומר שהרי היא באה במקום אביה לירש את הזקן וא"כ היא ובני הזקן שהן האחין של אביה שוין הן והרי כחה ככח האחין והיינו אינה באה אלא מכח האחין כלומר שלא הורע כחה מכח האחין של אביה:

תאמרו

תורה אור

לא אם אמרתם בבת הבן שאינה באה אלא מכח האחין תאמרו בבת שאינה באה אלא מכח הזקן פי' והוי כאחין. אבל אינה כאחין אלא באה מכח הזקן והוי כההיא דאיתא בבבלי דף קט"ו ע"ב מה לבת הבן שכן יפה כוחו אצל אחין והיינו דקאמר שאינה באה אלא מכח אחין שכל שעיקר כוחה הוא מכח האחין משא"כ בת שאין לה כח אחים אלא באה מכח זקן ר"ל המת אבי' וע"כ הורע כוחה במקום אחין:
ת"ל

הלכה א מתני' יש *נוחלין ומנחילין נוחלין ולא מנחילין ולא מנחילין ולא נוחלין לא נוחלין ולא מנחילין אילו נוחלין ומנחילין א האב את הבנים והבנים את האב ואחין מן האב נוחלין ומנחילין האיש את אמו והאיש את אשתו ובני אחיות נוחלין ולא מנחילין האשה את בנה והאשה את בעלה ואחי האם מנחילין ולא נוחלין והאחין מן האם לא נוחלין ולא מנחילין ב סדר נחלות כך הוא איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו *הבן קודם לבת וכל יוצאי יריכו של בן קודם לבת הבת קודמת לאחין וכל יוצאי יריכה של בת קודמין לאחין האחין קודמין לאחי האב כל יוצאי יריכן של אחין קודמין לאחי האב זה הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין *והאב קודם לכל יוצאי יריכו:

גמ' כתיב °איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו. תני ר' ישמעאל (במדב' כז) שינה הכתוב נחלה זאת מכל נחלות שבתורה שבכולן כתוב ונתתם וכאן כתוב והעברתם. עיבור הדין הוא שתהא הבת יורשת. *חכמי העכו"ם אומרים בן ובת שוין כאחת דאינון דרשי ובן אין לו הא אם יש לו שניהן שוין התיבון והכתיב ואם אין לו בת הא אם יש לו שניהן שוין ואתון מודין דליתי בר אף הכא ליתי בר. הצדוקין אומרים בת הבן והבת שניהן שוין דאינון דרשי מה בת בנו הבאה מכח בני יורשתני בתי הבאה מכוחי אינו דין שתירשני. אמרו להן לא אם אמרתם בבת הבן שאינה באה אלא מכח האחים תאמרו

מראה הפנים

פרק ח **יש** נוחלין. תני רבי ישמעאל שנה הכתוב נחלה זאת וכו'. לאו לדרשה גמורה קאמר לה אלא לרמז בעלמא כדרשב"י התם דף קי"ו כתיב התם יום עברה וכו'. ועיקר דרשה דדרשינן מוהעברתם להקדים אב לאחין הוא דאתא כדדריש ר' ישמעאל בר' יוסי התם וכן ס"ל לסוגית הש"ס דהכא כדמוכחת מלקמן ועיין בדיבור הסמוך:
חכמי העכו"ם אומרים בן ובת שוין כאחת. אשמעינן הש"ס דרשה שלהם כדי לידע מה להשיב לאפיקורסין כמה שהשיבו לבן הכא ואין לך תשובה נצחת יותר מזו וכדאמרינן בעלמא בטיא שפיל לסיפיה דקרא. ובאמת צריך לעיין אמאי לא מייתי לה בש"ס דילן לתשובה זו וכן מ"ט לא קאמר הכא כדאמר התם דהקושיא כדרשת חכמי העכו"ם הקשה ליה רב פפא לאביי בדף ק"י ע"א אימא אי איכא בן וכו' איכא בן ובת כי הדדי לירתו א"ל אביי ואיצטריך קרא לאשמועינן היכא דלית ליה אלא חד ברא לירתינהו לכולהו נכסי וכו' אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא וכדפי' הרשב"ם ז"ל דא"כ הכי איבעי ליה למיכתב איש כי ימות וזרע אין לו ונתתם את נחלתו לאחיו. ונראה דנ"מ לדינא איכא בין הני דרשות דתשובות דהכא ודהתם וזה אם אמרינן ירושת הבעל דאורייתא או דרבנן כדלקמן והש"ס דהכא לשיטתיה אזיל וכן הש"ס דהתם לשיטתיה הוא דמקיים לתשובת אביי אבל לא כטעמיה וכאשר יתבאר. וזה למאי דאמרינן התם בריש פרקין שארו זה האב מלמד שהאב קודם לאחין וכו' והא קראי לאו הכי כתיבי דכתיב ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו וגו' קראי שלא כסדרן כתיבי והאי תניא מייתי לה מהכא איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום האחין וכו' ולמאן דנפקא ליה מוהעברתם האי שארו מאי עביד ליה לכדתניא שארו זו אשתו מלמד שהבעל יורש את אשתו. ותוס' בסוגיא דדף ק"י ד"ה טעמא וכו' כתבו שני פירושים לתשובת אביי הנזכר. דהרשב"א פי' דאביי ס"ל כמ"ד שלא כסדרן כתיבי קראי דאל"כ היכי קאמר ליפתוק מקרא דוהעברתם הא איצטריך למידרש במקום בת אתה מעביר וכו' ואי אתה מעביר מן האב במקום האחין. והר"י פי' דאפי' למ"ד כסדרן כתיבי אהא ואביי הכי דריש מדלא כתיב איש כי ימות והעברתם את נחלתו לבנו דהוה מלי למידרש במקום הבן אתה מעביר נחלה מן האב וכו'. ולכאורה אליבא אביי גופיה מוכרח הוא כפירו' הר"י דהא איהו הוא דס"ל לקמן דף קי"א ע"ב כהאי תנא דדריש שארו זו אשתו כדמהדרן אליביה וא"כ היכי מלי למיסבר כהאי מ"ד שלא כסדרן כתיבי ודריש שארו זה האב אבל הא ליתא דלא תיקשי מהכא לפי' הרשב"א דאביי לא קאמר התם אלא לפרש אליביה דהאי תנא דדריש שארו זו אשתו אבל איהו גופיה לא ס"ל כהאי דרשא אלא דדריש ירושת הבעל כרבי ישמעאל התם מולא תסוב נחלה וגו' וכדאשכחן בהדיא לאביי דאמר הכי בדף קי"ט ע"ב נאמר שיכה בבעל וכו' אלמא דנפקא ליה לירושת הבעל מהכא והשתא איפכא הוי דמוכרח הוא כפי' הרשב"א דלא ס"ל לאביי למידרש שארו זו אשתו דלא איצטריך אליביה להאי דרשא אלא דדריש שארו זה האב וכמ"ד שלא כסדרן כתיבי. ובמעינן מיהת דלאביי ס"ל ירושת הבעל דבר תורה. והשתא איכא למימר דסתמא דהש"ס דהתם דמסיק לה כאביי וקאמר אלא מחוורתא וכו' מדלא קאמר אלא מחוורתא כדאביי היינו טעמא משום דלאביי שמעי' בהדיא דס"ל ירושת הבעל ד"ת ודריש ליה מקרא דלא תסוב והילכך ס"ל כמאן דדריש שארו זה האב ומהאי טעמא הוא דמצי למיבני ליה לרב פפא והיצטריך קרא לאשמועינן וכו' כפי אשר נתבאר. אבל סתמא דהש"ס לא ס"ל בעיקר טעמיה דאביי כוותיה אלא דס"ל ירושת הבעל דרבנן כדדחו ליה התם לדרשת דלא תסוב דילמא בסיבת הבן לחודיה ולעבור עליו בשני לאוין ועשה וכו' וכדאיתא התם בסוגיא לכל הני דאיות דדחי לקמן. כ"א בהא ס"ל להש"ס כאביי דדרשינן שארו זה האב וקראי שלא כסדרן כתיבי והלכך מצינן למיפשט כדאביי וכדדרשיה אבל לא כטעמיה והיינו דקאמר אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא ולא קאמר כדאביי ושמעינן השתא דסתמא דהש"ס דהתם ס"ל דקראי שלא כסדרן כתיבי וס"ל נמי דירושת הבעל דרבנן. אבל כתמא דהאי ש"ס ס"ל כמ"ד ירושת הבעל דבר תורה כדאמר בכתובות בפרק האשה הלכה ה' דפלוגתא דר"י ור"ל היא התם וכפ' הכותב הלכה א' מסיק לה בהדיא כמ"ד ד"ת דקאמר התם גבי טענה דראבי האבות לפני משה רבינו אדרבה אתא מימר לך אפי' בשעה שהיובל נוהג והנחלות חוזרות ירושת התורה אינה חוזרת וע"ש. ואף דהכתי מצינן למימר הכיא דרשה ותשובה דאביי דהתם כדאמר איהו גופיה וס"ל ירושת הבעל ד"ת כדלעיל מ"מ לא ניחא ליה להש"ס דהכא בענין תשובת האפיקורסין להשיב כעין זה דקראי שלא כסדרן כתיבי דעל כרחך האי מילתא דשלא כסדרן בעינן למימר לפי התשובה דהתם וכפי אשר הכריח הרשב"א בתוס' וכבר הכרחנו לעיל כפירושו ודבר כזה לא נתקבל להם והלכך קאמר האי תשובה נצחת שאין להשיב עליה. והש"ס דהתם לא בעי למימר כדהכא שאע"פ שהתשובה נצחת היא מ"מ לאשמעינן אתא דס"ל כהאי מ"ד דירושת הבעל דרבנן היא וגם לאשמעינן כהאי מ"ד דקראי שלא כסדרן כתיבי וכאשר נתבאר. ויצא לנו מזה דמסוגיא דהתם סייעתא לדעת הרמב"ם ז"ל והסוברים כוותיה דירושת הבעל מדרבנן כדכתב בפט"ו מהלכות אישות הלכה ג' ובפ"א מהל' נחלות הל' ה' וכמה שנתבאר מתיישבי השגת הראב"ד ז"ל כמה שטען עליו שם מבמעהא בתרא דפרק מי שמת דהתם אביי קאמר לה וסתמא דהש"ס בהאי סוגיא בפרקין לא ס"ל כוותיה דאביי בהא. ועיין לקמן ד"ה לא הוא האיש יורש: **אם** אמרתם בבת הבן שאינה באה אלא מכח האחין. כדפריש' וכתבות רבן יוחנן בן זכאי להלדוקי' בדף קי"ו ע"א:

נמצאת

פירוש הרגמ"ה

מערות אחת פתוחה מצד אחד של חצר ואחת פתוחה מצד שני של חצר כשאי אפשות כן דליכה למיהב גמוס עומהה בחצר ור' שמעון אומר רבאי לפתוח ארבע מערות (ארבע מערות) לארבע רוחות כותלי החצר וכל מערה שלש עשרי טוכין: ר' שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הסלע. כלומר לא אזלינן בתר אותו שיעור שבנון של כוכין דרבנן ור' שמעון אלא אם בן היא חזקה וקשה אותה שחופרין בה את הכוכין יכול לפתוח בו כוכין יותר מאלו בתוך ח' אמות ולא צריך להרחיק כוך מן הכוכו אמה כי אם בפחות הפסק שבי בינתים והם כלע הבא בידים הוא צריך הרחקה עפי מאמה בין כוך לכוך שלא תפתח:

מסורת הש"ם

שאמרו בבת שאינה באה אלא מכח הזקן. כלומר שהרי אתם מודין אם יש כאן אחין והן בני הזקן ובת שאין הבת נוטלת כלום במקום האחין ואם היא באה עכשיו לדעתכם לירש אינה באה אלא מכח הזקן והיינו במקום שאין לה אחים וא"כ הורע כחה אצל האחין וכשם שאינה יורשת עם אחיה כך אינה יורשת עם בית אחיה: תלמוד לומר וכו'. אמתני' קאי האיש את אמו מנלן ת"ל וכל בת וכו': עד כדון. לא שמענו מן הכתוב אלא בן יורש את האב: האב את הבן. מנין שיהא קודם להאחין של מת אמרת ק"ו מה אם הבן וכו' אינו דין שהוא יורשו ולא האחין שאין באין אלא מכח האב: אמר קרא קרוב. כלומר דלא תיקשי א"כ מהאי ק"ו יהא האב קודם אף להבן של המת הלכך מסיים אמר קרא הקרוב קרוב קרוב קודם: עד כדון בת. אדרשה דלעיל קאי דדריש וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל וכי היאך אפשר וכו' ומן המקרא הזה לא שמענו אלא שהבת יורשת את אמה: בן. מנין שיורש את אמו אמרת ק"ו מה אם הבת וכו' אינו דין שנייפה כחו לירש בנכסי האם: בן קודם לבת. שאלה היא אם הבן קודם לבת בנכסי האם: שוין במטה האם. יורשין בשוה. דמכיון דנפקא לן ירושת הבן בנכסיה אם מק"ו מהבת אמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון: הוה ליה עובדא. בדין ירושת הבן והבת בנכסי האם ושאל לפני הדיינין: הדיוטות הן. אינן בקיאין וטועין בהלכה זו דסוברין שוין הן בנכסי האם: על הדא דרבי מלוך. דאמר בשמיה דריב"ל הלכה כר' זכריה ולית הוא כן דהאמר רבי סימון בשמיה אין הלכה וכן אמרי כל אלו החכמים דלית הלכתא כרבי זכריה: ושאל. הא דכתיב וכל בת יורשת נחלה ממטות ודרשינן מהכא דבת יורשת נכסי אמה וכן בן מק"ו מהו שיהא הוא קודם לבת: א"ל. מהאי קרא גופיה שמעינן דממטות כולל הוא לשניהם מטה אב ומטה אם והקישן הכתוב: מטה אב למטה האם. כלומר ממטה אב ילפינן הקישא למטה האם: או חילוף. דלמדך הכתוב דלא ניליף גם בנכסי האב דבן קודם לבת כדיליף לעיל אלא דנקיש מטה אב למטה האם מה מטה האם יש לבת במקום הבן כדאמרינן דיו אף מטה האב כן: איתא. בא וגלה משם אין זה רוצה לשמוע ולהבין בדברי תורה: לא הוא האיש את אמו וכו'. כלומר דמפרש מנא לן דהאיש יורש את אשתו וקאמר דלאו היינו הדא דהא דילפינן האיש יורש את אמו מהאי קרא דכל בת יורשת ממטות וגו' הוא דנפקא לן כדאמרינן לעיל וכי היאך אפשר וכו' וממילא נשמע לבן מק"ו והרי הכתוב שם מדבר בהסבת הבעל דהקפידה התורה דלא תסוב נחלה ממטה אל מטה דמאחר דהיא בת יורשת כשהנשאת לאחד ממטה אחר והוא יורשה תסוב הנחלה וא"כ מהיכן דשמענו דהאיש יורש את אמו משם שמענו ג"כ דהאיש יורש את אשתו: בעי מימר פנסטה. רלה לומר עיקר הדבר בבירור מהיכן שמענו דהאיש יורש את אשתו ולא אשכח ואמר הדא הלכתא השניה בן וכו' דמסיק דילפינן מלשארו דעל קורבה קאי הקרוב קרוב מכל מקום והיינו דקאמר ולא אשכח שלא מצא ללמוד מכאן לירושת הבעל משארו כדבעי למימר מעיקרא ותני כהאי ברייתא. פנסטה דוגמתו לקמן פרק נגמר הדין אמר לי' עכן מה בגורל אתה תופשני לית בכל הכן דרא כשר אלא אתה ופנחס אסקין ניבזין ביניכון פנטוס דמיתפיס חד מינכון כשיטילו גורלות בין שניכם דבר ברור הוא שיתפוס אחד מכם ומלה יונית הוא:

הלכה

תורה אור

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי' פ"א מהל' נחלות ה"א סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רעו ס"ג

ת"ל וכל בת יורשת נחלה כו' עד כדון בן את האב כו' כו' עד כדון בת בן כו' כו' נראה לפי עניות דעתי ברור דהאי ת"ל וכל בת יורשת נחלה דנדפס בכאן קודם עד כדון בן את האב נדפס בטעות ומקומו היא קודם עד כדון בת בן כו' וקאי אמתניתן כסדר דנקט האב את הבנים. ע"ז מפרש הגמ' עד כדון בן את האב האב את הבן מנין ד' למא אחין דהוא בנו של האב קודם לאב כדפריך בבבלי. ע"ז קאמר ק"ו מה הבן שאינו בא אלא מכח האב הרי הוא יורשו ר"ל הא האחים באים מכח שהם בני אביו הרי הם יורשים אותו האב שאין הבן בא אלא מכחו לא כ"ש ונמצא דהאב קרוב יותר מבניו להמת וא"ק הקרוב קרוב קודם. וע"כ ל"ל דירשו אותו כיחד האב עם בניו. ז"א כיון דכח האב קרוב יותר וא"ק הקרוב קרוב קודם ואינו יורשים ביחד אלא הקרוב קרוב קודם דוחה את השני. והשתא מפרש הגמ' במתניתן האיש את אמו מנ"ל ת"ל וכל בת יורשת נחלה כו' אבי' משבט אחד ואמה משבט אחר כו' כדאיתא בבבלי דף קמ"א ע"א עיי"ש וע"ז פריך על כדון בת בן מנין ומסיק ק"ו כדאיתא בבלי דף קי"א ע"א עיי"ש:

כתיב

תאמרו בבת שאינה באה אלא מכח הזקן. תלמוד במדב' לו לומר °וכל בת יורשת נחלה ממטות וגו' וכי היאך איפשר לבת לירש שני מטות אלא תיפתר אביה משבט זה ואמה משבט אחר. עד כדון בן את האב האב את הבן מה אם הבן שאינו בא אלא מכח האב הרי הוא יורשו האב שאין הבן בא אלא מכוחו אינו דין שיורשו. אמר קרא קרוב קרוב קודם. עד כדון בת בן מה אם הבת שהורעתה כוחה בניכסי האב ייפיתה כיחה בניכסי האם בן שייפיתה כוחו בניכסי האב אינו דין שנייפה כוחו בניכסי האם נמצאת הבת למידה מן הכתוב והבן מקל וחומר. בן קודם לבת רבי שמעון בן לעזר אומר משום רבי זכריה בן הקצב כך היה רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון אחד *הבן ואחד הבת שווין במטה האם רבי מלוך בשם ר' יהושע בן לוי הלכה כרבי זכריה. ר' ינאי קפודקייא הוה ליה עובדא והוו דיינין רב הונא ורבי יהודה בן פזי ורב אחא אמר לון רבי אחא אחינו שבחוצה לארץ הדיוטות הן והן טועין את ההלכה ועוד דאינון סמכין על הדא דרבי מלוך בשם רבי יהושע בן לוי ולית הוא כן ר' מימון בשם ר' יהושע בן לוי אין הלכ' כרבי זכריה רבי בא בריה דר' חייה בשם רבי יוחנן אין הלכה כרבי זכריה א בן הקצב רבי לעזר אבוי דרבי יצחק בר נחמן בשם ר' הושעי' אין הלכה כרבי זכריה. רב ינאי ורבי יוחנן הווז יתבין עאל ר' יודן נשייא ושאל וכל בת יורשת נחלה ממטות מהו. א"ל מקיש מטה האב למטה האם מה מטה האב אין לבת במקום הבן אף מטה האם אין לבת במקום בן. או חילוף מה מטה האם יש לבת במקום בן אף מטה האב יש לבת במקום בן. א"ל ר' יוחנן איתא מן תמן לית אהן גוברא בעי מישמע מילה דאורייא והאיש את אמו והאיש את אשתו לא הוא האיש את אמו הוא האיש את אשתו. רבי יצחק בעי מימר פנסטה ולא אשכח. ומר הדא הילכתא תינייתא בן אין לי אלא בן בן בת מניין תלמוד לומר בן מכל מקום. בת אין לי אלא בת בן בת בת בת בן בן מניין תלמוד לומר בת מכל מקום. אחים אין [לי] אלא אחים בני אחים בנות אחים בני בנות אחים מניין תלמוד לומר לשאירו הקרוב מכל מקום.

הלכה

ב"ב קיא

מראה הפנים

נמצאת הבת למידה מן הכתוב והבן מק"ו. והתם בדף קי"א ע"א מיפרך הק"ו דאמרי' דיו וכהנרת רבי זכריה ומסיק לה מהיקשא דמטות כדהשיבו ליה לרבי יודן נשיא"ה לקמן. והתם בהאי שכדא לא גרים ליה לתשובת רבי יודה נשיאה על הגיקש כדאמר הכא או חילוף וכו'. ונראה דגם בהאי מילתא לשיטתייהו אזלי הסוגיות דהכא ודהתם דהא למאי שנתבאר לעיל בדיבור חכמי העכו"ם לטעמא דדרים התם דבן קודם לבת בנכסי האב מדכתיב האי קרא ובן אין לו וגו' ולפ"ז לא מצי למיפרך התם או חילוף דנקיש מטה האב למטה האם דתיקשי ליה א"כ לא ליכתוב לא ה"א ולא וי"ו דלא לקרא ובן אין לו והעברתם וגו' ולא להיקשא דמטות אילטריך וממילא ידעינן דבן ובת שוין בכל מקום והלכך פריך ליה התם פירכא אחריתא אי מה מטה האב בכור נוטל פי שנים וכו'. אבל לפי דרשא דנפקא לן הכא דבן קודם לבת בנכסי האב דמדמי ליה להאי קרא דבתריה ואם אין לו בת כדהשיבו לעיל לחכמי העכו"ם א"כ שפיר מצי למיפרך או חילוף וכו' אימא דגלי לן קרא בהיקשא דמטות דשאני האי קרא מקרא דבתריה ולא מדמינן והיינו טעמא דכעס ר' יוחנן ואמר לית אהן גברא בעי למישמע מילה דאורייתא דאין לנו לפלפל בזה אחר שכבר קבלנו מחכמינו ז"ל לסתור דרשת דחכמי העכו"ם:

א הוא האיש יורש את אמו והאיש יורש את אשתו. מה דפרישית בפנים לפי הנראה ...לוה דמליין הב"ם על הרישא וכן היה נר"ה מדלקמיה דשתא פייכא שפיר כו ...סיים ואמר הדא הלכתא תנייתה וכו' דמלתא אשכח טעמא לדיא דירושת הבעל ומשום דלא ס"ל כהך דרשא דדריש לה התם מקרא דלא תסוב וכדדחי ליה נמי התם לחד מ"ד וכן לא ס"ל לדרשא דשארו ואמר לכן ברייתא זו דדרשין מלשארו כפשטו הקרוב קרוב קודם. אבל הנכון הוא דלא על הרישא קאי אלא על הסיפא שהאשה את כנה והאשה את בעלה ופירכא הוא דפריך הב"ם ולא הוא האיש את אמו וכו' וכדפליך התם דף קי"ד ע"ב הא תו למה לי הא תנא ליה רישא שאיש את אמו והאיש את אשתו וקאמר רבי יצחק בעי מימר פנסטה הסיפא ומלה לעז היא. סוף הענין. וכלומר דרלה לפרש הא דאיצטריך הסיפא ולא אשכח תירוצא ואמר הדא הלכתא תנייתא והנית הקושיא בהלכה הראשונה דבאמת משנה יתירה היא הסיפא כדאמרינן בעלמא ושנה לכן הלכה השניה דבתרה סדר נחלות כך הוא ופירש לכן כדתנינן בברייתא בן אין לי וכו' וזה פשוט והתם משני לה הא קמ"ל דאשה את בנה דומיא דאשה את בעלה מה האשה את בעלה אין הבעל יורש את אשתו בקבר וגו' ובמאי רבי יצחק דהכא לא פשיטא ליה האי מילתא דבעיא היא בסוף פ' מי שמת אם הבן יורש את אמו בקבר והלכך לא אשכח שינויא למשנה יתירה דהסיפא. ודע דבענין ירושת הבעל כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות נחלות הלכה ט' מי שנתגרשה ספק גירושין ומתה אין הבעל יורשה וכתב עליו הראב"ד ז"ל מה שאמרו במס' גיטין בירושלמי נראה שהוא חולק עליו וכו' ועיין כמ"ש הכ"מ שם בענין זה וכמה שרלה לפרש מילתיה דר' זעירא דהתם. אבל האמת יורה דרכו והפירוש הנכון כבר באהרתי בחבורי שם בפרק מי שאחזו בהלכה ד' דהאי מילתא לא קאי אדלעיל כלל כמה דאיתמר התם ממתני' דהזורק המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי

שנויי נוסחאות (ס"נ) לי כ"ס בה"ו.

מהר"ם די לונזאנו

אף מטה האב יש לבת במקום בן אמר ליה רבי יוחנן אתא מן תמן כן נוברא לא בעי משמע מילה דאורייתא וכו' ר' יצחק אתי בעי מימר פנסטה (נ"א פנטימה) ולא אשכח ומר הדא הלכתא תנייתא בן אין לי אלא בן כצ"ל:

גליון אפרים

רבי לעזר אבוי דרבי יצחק בר נחמן בשם רבי הושעיא. וכ' בעל סה"ד אבל יש ט"ס אם הוא בר נחמן איך ר' אלעזר אביו ואולי צריך להיות אחוי: בן אין לי אלא בן. בן בן. בן בת מניין ת"ל בן מ"מ. בת אין לי אלא בת בת בן. בת בת מניין ת"ל בת מ"מ כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

הלכה ב מתני'

*בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בניכסי חפר *ושהיה בכור נטל שני חלקים:

גמ' בנות צלפחד אמרו לפני משה רבינו אם אנו בנות צלפחד נירש את אבינו אם אין בנות צלפחד *תתייבם אמינו מיד °ויקרב משה את משפטן לפני ה' אמר לו הקדוש ברוך הוא כן בנות צלפחד דוברות תן להן אחוזת נחלה תן להן בקרקעות תן להן במטלטלין תן להן חלק אביהן בתוך אחי אביהן. ר' יאשיה אמר *ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ דכתיב °לשמות מטות *אבותיו ואם כן מה תלמוד לומר לאלה אלא מפני הנשים ומפני הקטנים. רבי יוחנן אמר לבאי הארץ נתחלקה הארץ שנאמר °לאלה תחלק אם כן מה תלמוד לומר לשמות מטות אבותיו משונה נחלה זו מכל נחלות שבעולם שכל נחלות שבעולם חיים יורשין מתים וכא מתים יורשין חיים. תני ר' יהושע בן קרחה אומר ליוצאי מצרים ולעומדים בערבות מואב נתחלקה הארץ ביצד מי שהיה מיוצאי מצרים ומעומדים בערבות מואב נטל שני חלקים. מיוצאי מצרים ולא מעומדים בערבות מואב מעומדים בערבות מואב ולא מיוצאי מצרים נטל חלק אחד. בנות צלפחד נטלו חמשה חלקים חלקן עם יוצאי מצרים והלקן עם העומדים בערבות מואב ושהיה בכור נטלו שני חלקים והלק אביהן בתוך אחי אביהן. אמר ר' יוסי מתניתא לא אמרה כן אלא נתן תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהן הדא הוא דכתיב °ויפלו חבלי מנשה עשרה. יהושע וכלב נטלו שלשה חלקים חלקן עם יוצאי מצרים וחלקן עם העומדים בערבות מואב ונטלו חלק מרגלים הדא הוא דכתיב °ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים וגו'. אבל חלק מתלוננים ועדת קרח נפל לאמצע. ובניהם בזכות אבי אביהן ואמותיהן הדא הוא דכתיב °ובני קרח לא מתו. רבי מושלו משל למה הדבר דומה לשני אחים שותפין שיצאו במצרים לזה תשעה בנים ולזה בן אחד וירשו בית עשרה כורין כל אחד ואחד נוטל לתך. החזירם לאבותיהן וחלקום נמצא בן זה נוטל מחצה ובני זה נוטלין מחצה. ר' דוסתאי בן יהודה מושלו משל למה הדבר דומה לשני אחים כהנים שותפין שהיו עומדין על הגורן לזה תשעה בנים ולזה בן אחד ונטלו בית עשרה קבין החזירום לאבותיהן וחלקום נמצא בן זה נוטל מחצה ובני זה מחצה.

רבי

הלכה ב מתני' בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה. בנחלת ארץ ישראל: חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים. קסבר האי תנא ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ דכתיב לשמות מטות אבותם ינחלו וכלומר כפי חשבון יוצאי מצרים נתחלקה הארץ לבאי הארץ וצלפחד וחפר אביו שניהן מיוצאי מצרים היו ונטלו בנות צלפחד חלק אביהן שהיה מגיעו לו בארץ וחלקו עם אחיו המגיע לו בירושת חפר אביו וחלק בכורתו שהי' בכור ונוטל פי שנים ואע"פ שעדיין לא ירשו את הארץ ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבא לאחר מיתה ארץ ישראל מוחזקת היא:

גמ' אם אנו בנות צלפחד. שאנו נחשבין כזרעו לענין ירושה כמו אם היה לו בן: אם אין בנות צלפחד. כלומר שאין הבנות נחשבות כזרעו במקום שאין בן א"כ תתייבם אמנו: תן להן בקרקעות תן להן במטלטלין. כלומר תן להם החלק בכורה בקרקעות ארץ ישראל כמו שמגיע להן חלק בכורה במטלטלין המוחזקין לפי שגם ארץ ישראל מוחזקת היא ואחזת נחלה קרייה ונתון תתן לרבות חלק בכורה: תן להם חלק אביהן. נתן תתן להם בתוך אחי אביהן כתיב אחד על חלק אביהן וא' לחלק בתוך אחי אביהן בנחלת אבי אביהן: ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ. לפי חשבון היוצאין נתחלקה כאלו ירשוה הם עצמן מי שהיה לו בן אחד בבאי הארץ נטל כל חלקו ומי שהיו לו עשרה בנים ג"כ לא נטלו בין כולם אלא חלק אחד: אם כן מה תלמוד לומר לאלה. תחלק הארץ וכתיב לעיל אלה פקודי בני ישראל וגו' דמשמע לבאי הארץ קאמר: אלא מפני הנשים ומפני הקטנים. כלומר כאלה דוקא שהן בני עשרים אף יוצאי מצרים שהיו בני עשרים זכו בארץ ולהוציא הקטנים שלא היו בני עשרים ביציאתן ממצרים אותן לא זכו בחלק הארץ ולהוציא את הנשים שאין להן חלק בארץ מחמת עצמן אלא א"כ זכו מחמת מורישן שהיה מיוצאי מצרים כמו בנות צלפחד: וכא מתים יורשים את

החיים. שאם היו שני אחין מיוצאי מצרים והולידו במדבר לזה עשרה בנים ולזה אין לו אלא בן אחד וא"כ כשנתחלקה לבאי הארץ היה בדין שי־לו אלו עשרה חלקים וזה לא יהיה לו אלא חלק אחד להכי אהני קרא דלשמות מטות אבותם ינחלו דהאחין קאי וללמדך שאם אביהן של אלו אחין היו לא יחלקו כן אלא חוזר הנחלה לאביהן כאלו מתים ירשו את החיים והי"א חלקים אלו חוזרין לאביהן לחלוק בשוה ועכשיו כשהן יורשין את אביהן חולקין גם הם בשוה והשתא אהנו הני תרי קראי לאלה תחלק הארץ אם לא היו אחין אין הולכין אחר יוצאי מצרים אלא שנים שילאו ממצרים ולזה עשרה בנים מבאי הארץ ולזה אחד אלו נוטלין עשרה חלקים וזה אינו נוטל אלא חלק אחד ולשמות מטות אבותם בא ללמד אם היו אביהן אחין דחולקין בשוה כדאמרן: מי שהיה מיוצאי מצרים מעומדין בערבות מואב. שהן באי הארץ וכגון שהיה יותר מבן ששים כשיצא ממצרים דעל אותן לא נגזרה גזרת מרגלים נטל שני חלקים ונמצאו שני כתובים קיימין: וחלקן עם העומדין בערבות מואב. שאף הן מבאי הארץ היו וכשזיכה להם השם זיכה גם חלקן בין באי הארץ: מתני' לא אמרה כן. דלא חשיב אלא שלשה חלקים כדדריש ליה מהאי קרא נתן תתן וגו' כדלעיל וכמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ: הדא הוא דכתיב ויפלו חבלי מנשה עשרה. ששה חלקים לששה בתי אבות דחשיב להו התם לעיל ושלשה חלקים דבנות צלפחד דקחשיב במתניתין ועוד חלק אחד מאחא דאבא דהוה להו ונטלו חלק אביהן הראוי לו בנכסי אחיו: חיו מן האנשים וגו'. שחיו מחלקם: נפל לאמצע. לכל ישראל: ובניהם בזכות אבי אביהן ואמותיהן. ואבי אמותיהן שהיו מיוצאי מצרים זכו בחלקן אבל לא בחלק אביהן: הדא הוא דכתיב ובני קרח לא מתו. שלא מתו מחלק הארץ לגמרי אלא נטלו בזכות אבי אמותיהן: משל למה הדבר דומה וכו'. אדלעיל קמהדר וכאן המתים יורשין את החיים:

רבי

מסורת הש"ס

כ"ב קכ: ג':

בב

בב קיט ע"ב

שם קיח

*ג"נ הט

תורה אור

במדב' כז

שם כו

שם

יהושע יז

במדב' טז

שם כו

מראה הפנים

בפונדקי דקאמר התם אתיא דב"ש כרבנן וב"ה כר' יוסי בר' יהודה. והכא סליק ענינא. ליידא מילה אמתני' קא מהדר דמה היא באותן הימים רבי יהודה אומר כאשת איש לכל דבר ועלה מפרש לאיזה ענין קאמר הרי היא וכו' ומאי אתא לרבות בכל דבר וקאמר ר' לעזר ליורשה כהאי דתנינן בכתובות ובתוספתא דהתם מפרש לה כה יא דהבעל זכאי במציאתה וכו' ובירושתה ועלה קאמר ר' זעירא זאת אומרת שהיא כאשת איש לכל דבר וסיומא דמילתא היא ולא פליג אר' לעזר כלום אלא כלומר לזאת אמר רבי יהודה לכל דבר. והשתא כפה מלא נוכל לומר דמשם ראיה לפסק הרמב"ם. ומשם למד הוא ז"ל לומר כן דהא לא איתמר כל כי האי מילתא אלא לפרש דברי ר' יהודה וא"כ ר' יוסי דפליג עליה במתני' והלכתא כוותיה וס"ל דמגורשת ואינה מגורשת ואינה כאשתו ואם מתה הוא אין הבעל יורשה וזה ברור: **גמ'** בשיה מיוצאי מצרים ומעומדים בערבות מואב נטל שני חלקים. כן הוא בהוספתא פ"ז וזהו כהי"מ שהביא הרשב"ם ז"ל בדף קי"ז ע"ב וע"ש שהוא ז"ל הביא ראיה לפירושם מהסיפא דתני התם וכן היה רשב"א אומר וכו' וברישא תני נמי בהדיא כן כדהכא:

הדא הוא דכתיב ובני קרח לא מתו זהו ראיה שגם בזכות אבי אמותיהן זכו בני מתלוננים ועדת קרח שהרי בני קרח לוים היו:

רבי מושלו משל למה הדבר דומה וכו'. זהו ברייתא בספרי פרשת פנחס והתם גרים דרבי אמר המשל כעין דרבי דוסתאי דלקמיה וכדגרים בבבלי דף קי"ז ע"א. ומגי' דהכא דגרים לשני אחים כהנים שותפין כייעתא לפירוש הרשב"ם ז"ל ולגירסתו ומחזירין אצל אביהן וכו' וכדפירש שהתנו ביניהן לחלוק כל התרומות הניתנות לבניהן בשוה. דאל"כ למה יחלקו בשוה כשמחזיר כל אחד לאביו והלא כל אב יחזור ויורים לבניו ולא לבני אחיו. ומשוי טעמא פירש רש"י ז"ל כחומש ומחזירין אצל אבי אביהן וכו' כדכתבו התוספתא שם לפירושו. ומיהו מה שכתב הרשב"ם כך היא שלשתה של ברייתא בסיפרי וכו'. לכאורה מהברייתא דסיפרי לא משמע כפירושו וכגירסתו דהרי התם גריס והורישו את אבותיהם וירשו מתים את החיים וחזרו וחלקו בשוה וא"כ משמע דהורישו את אבותיהן על אבי אביהן קאי דאל"כ היינו וירשו מתים את החיים דקאמר וא"כ זה ירשו את אבותיהן מיותר הוא. ושוב מצאתי להרמב"ן ז"ל בחידושיו שכתב כן דבספרי גרסינן לה כדברי רש"י ז"ל אלא שהתוספתא נראית כפירוש הרשב"ם כמו שהביא שם. ונראה דהיינו דאיכא הכא בין דברי רבי לדברי ר' דוסתאי בן יה דה דלכאורה היינו הך דקאמרי אלא דדברי רבי הם כדברי הברייתא השנויה בסיפרי ולא גרים בדברי רבי שותפין וכן אינו בספרי שם וא"כ צ"ל לומר דמחזירין אצל אבי אביהן דאל"כ למה חולקין בשוה ודברי רבי דוסתאי בן יהודה כדעת תנא דברייתא דתוספתא ומחזירין אצל אביהן דשותפין הן וחוזרין וחולקין בשוה:

רבי

שנויי נוסחאות (פי"ה) שבעולם בד"ו ליתא. (פנ"מ) עשרה בד"ו עשרת.

גליון אפרים רבי יוחנן אמר לבאי הארץ נתחלקה הארץ. נ"ל ר' יונתן אמר כמו שאיתא בבבלי:

מסורת הש"ס

בכורות נא ע"א

יבמות לו ע"ב

רבי יוחנן מתיב °והבאתי אתכם אל ארץ אבותיכם וגומר אם מתנה למה ירושה ואם ירושה למה מתנה. אלא מאחר שנתנה להן לשום מתנה חזר ונתנה להן לשום ירושה. א"ר הושעיה כל מקום שנאמר מורשה לשון דיהא התיבון והכתיב °מורשה קהלת יעקב אמר לית דיהא סוגין מיניה. מן דו לעי היא משכח כולה:

תורה אור: שמות ו׳ / דברים לג

הלכה ג מתני׳

אחד הבן ואחד הבת בנחלה אלא [א] *שהבן נוטל פי שנים בניכסי האב ואינו נוטל פי שנים בניכסי האם והבנות ניזונות מניכסי האב ואינן ניזונות מניכסי האם:

גמ׳ כתיב °בכל אשר ימצא לו וגו׳ כיצד יורש בראוי כבמוחזק כיצד מת אביו בחיי אבי אביו נוטל פי שנים מניכסי אביו ואין נוטל פי שנים מניכסי אבי אביו ואם היה אביו בכור כשם שנטל מניכסי אביו כך נוטל בניכסי אבי אביו. ריש לקיש בשם אבא בר דלייה נאמר משפט לעניין כפילה ונאמר משפט לעניין פשוטה מה לעניין פשוטה את רואה את הבן כילו קיים ליטול פשיטות אביו אף לעניין כפילה את רואה את הבן כילו קיים ליטול כפילת אביו:

הלכה ד מתני׳

[ג] האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה [ד] *המחלק נכסיו על פיו ריבה לאחד ומיעט לאחד השוה להן את הבכור דבריו

רבי יוחנן מתיב. הא דקתני במתני׳ ושהיה בכור נוטל שני חלקים אלמא ארץ ישראל מוחזקת היא וא"כ מאי מספקא ליה למשה שהיה צריך לשאול על זה ואמאי לא פשיט ליה מדאמר לו הקב"ה במצרים והבאתי אתכם וגו׳ ונתתי לכם מורשה וקשיא אם מתנה למה ירושה וכו׳ דלשון מתנה לחוד ולשון ירושה לחוד דירושה היא מחמת שמוחזקין כבר מירושת אבותינו אברהם יצחק ויעקב ולשון מתנה משמע שעדיין יתן להם ואינם מוחזקין אלא ודאי ה"ק מאחר שנתן להם משום מתנה חזר ונתן להם אף משום ירושה ועכ"פ היה לו ללמוד דמוחזקת היא כירושה מכבר: א"ר הושעיה. האי ליטנא דמורשה הוה מספקא ליה דכל מקום שנאמר מורשה לשון דיהא הוא לשון כהה וספק ואף כאן יש לפרש על הספק דמורשה משמע כמי שמורישין לבניהם והם אינם יורשין בעצמן שלא באו לארץ. והיינו דמספקא ליה למשה ופשיט ליה הקב"ה דאף לשון ירושה משמע ומוחזקת היא: התיבון. על הכלל דאמר ר׳ הושעיה והכתיב מורשה קהלת יעקב ומה שייך לשון דיהא על התורה ומשני אין דלית דיהא וספק יותר ממנה בתחלה כשבא להתעסק וללמוד בתורה כמה וכמה ספיקות יבאו לו ואין מבין על בוריה: מן דהוא לעי. ואחר שהוא יגע הרבה בה הוא מוצא את כלה עם טעמה ונימוקה:

הלכה ג מתני׳ אחד הבן ואחד הבת בנחלה. הכי קאמר אחד הבן ואחד הבת במקום שאין בן שוין בירושת נכסי האם כדין נכסי האב ואין הפרש בין ירושת נכסי האם לירושת נכסי האב אלא בענין שני דברים: שהבן. הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב אבל אינו נוטל פי שנים בנכסי האם דאמר קרא לו משפט הבכורה משפט הבכורה לאיש ולא משפט הבכורה לאשה: והבנות ניזונות. מתנאי כתובה מנכסי האב דוקא: **גמ׳** כתיב בכל אשר ימצא לו וגו׳. ודרשינן מכאן שאין הבכור נוטל פי שנים אלא במוחזק ומוצא לו אבל לא בראוי ומפרש לה כילד אין יורש בראוי כבמוחזק מת אביו וכו׳ כצ"ל ותוספתא היא בפ"ז דמכילתין וכן בבכורות בסוף פ"ו. ויש לפרש לפי גי׳ הספר בלשון תמוה ועל הקרא קאי דאשר ימצא לו כתיב א"כ כילד יהיה יורש בראוי כבמוחזק. וכילד מת אביו וכו׳ התחלת הברייתא הוא: מת אביו בחיי אבי אביו. כגון ראובן בכור יעקב ומת יעקב אביו בחיי יצחק ואח"כ מת יצחק אבי אביו. מחלק ירושת יעקב בנכסי יצחק אינו נוטל פי שנים שהרי ראויים היו ליעקב אביו: ואינו נוטל פי שנים מנכסי אבי אביו: ואם היה אביו בכור. אם היה יעקב בכור אז ראובן נוטל פי שנים ג"כ מנכסי יצחק כשם שהוא נוטל מנכסי יעקב לפי שכשמת יעקב בניו עומדין בירושתו בין לחלק בכורה בין לחלק פשיטות: ריש לקיש בשם אבא בר דלייה. פירש הטעם דכשאביו היה בכור נוטל פי שנים אף בנכסי אבי אביו: נאמר משפט לענין כפילה. לו משפט הבכורה: ונאמר משפט לענין פשוטה. בפרשת נחלות והיתה לבני ישראל לחקת משפט: את רואה את הבן כילו קיים. כאלו אביו קיים בשעת מיתה מורישו והוא אבי אביו ויורש חלק פשיטות במקום אביו וכן נמי לענין חלק בכורה אם היה אביו בכור יורש במקומו חלק בכורתו בנכסי אבי אביו:

הלכה ד מתני׳ לא אמר כלום. ואפי׳ לר׳ יוחנן בן ברוקה דקי"ל כוותיה ואמר לקמן אם אמר על מי שראוי ליורשו זה יירש כל נכסי דבריו קיימין מ"מ אם אמר בלשון לא יירש או לא יטול הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה מיהו אם אמר על בן בין הבנים וכיוצא פלוני בני או בתי או אחי יירש מכלל בניי או יורשיי דבריו קיימין אם אמר כשהוא שכיב מרע ואפילו לשון ירושה הוא חוץ מן הבכור אינו יכול לסלקו בלשון ירושה כדאמרי׳ לקמן: המחלק נכסיו על פיו. כשהוא שכיב מרע ומשום דדברי שכ"מ ככתובין ומסורין דמי ואין צריך קנין משום הכי תני על פיו דאלו בבריא צריך אחד מדרכי הקנאות:

כתיב בכל אשר ימצא לו וגו׳ כיצד יורש בראוי כבמוחזק מת אביו בחיי אבי אביו נוטל פי ש:ס (ותיבת כיצד השני מיותר) מנכסי אביו ואין נוטל פ"ש מנכסי אבי אביו. משום דיורש את אבי אביו בכח של אביו ולא דיורש את אבי אביו אלא דיורש את אביו בראוי כבמוחזק משום דכ"ר אשר ימצא פרט לראוי גבי חלק בכורה מכלל דחלק פשיט יורש בראוי כבמוחזק וכיון דאביו אינו בכור נוטל חלק בחלק עם אחי אביו. משום דהוא אינו יורש את אבי אביו. אלא נקרא יורש את אביו משום דירושה שייך בראוי לאביו כבמוחזק וע"כ יורש את אביו מה שנפל לאביו אחרי מותו מאבי אביו וכיון דאביו אינו בכור. ע"כ כשחולק עם אחי אביו. הינו נוטל חלק בכורה. הע"פ דהוא בכור הך אם הי׳ אביו בכור נוטל פ"ש מנכס אבי אביו דנוטל מכח חלק בכורה של אביו וכל עיקר דקמ"ל דירושה שייך בראוי כבמוחזק ע"כ יורש את אבי אביו בכוחו של אביו:

רבי

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי׳ פ״ב מנחלות ה״ח סמ״ג עשין לו טוש״ע חו״מ סי׳ רעת ס״א

ה
ב מיי׳ פי״ט מהל׳ אבות ה״י סמ״ג עשין מת טוש״ע אה״ע סי׳ קיב ס״א

ו
ג מיי׳ פ״ב מהל׳ נחלות ה״ו סמ״ג עשין כו טוש״ע חו״מ סי׳ רפת ס״ח

ז
ד מיי׳ שם הל׳ ס ו וע׳ במ״מ טוש״ע שם ס״ג

מראה הפנים

רבי יוחנן מתיב וכו׳. יש לפרש לפשטה דהסוגיא דר׳ יוחנן על מתני׳ פריך דאמאי נטלו חלק בכורה הא ראוי הוא וכמקרא לשון מתנה כתיב ומשני ליה דהא כתיב גם לשון ירושה ואם מתנה וכו׳ וא"כ מוחזקת היא ולפ"ז דברי רבי הושעיא ענין בפני עצמו הוא. ומאי דפרישית בפנים עולה כענין קושיא ופירוק; דהתם דמאי מספקא ליה משה ומשני דהיא גופה ספוקי מספקא ליה. וגם לפי ענין זה יש לפרש דהא דקאמר אם מתנה וכו׳ על הספק קאי דהא הוא דמספקא ליה מפני שנאמר לו בשתי לשונות והאי אלא מאחר וכו׳ סיומא דהספק הוא דאם כך הוא הדבר דמאחר שנתן לבם מתנה חזר ונתן להם לשם ירושה וכך השיב לו הקב"ה. ודברי רבי הושעיא הם לפרש לשון מורשה דקאמר ומילתא באפי נפשה היא וכדפרישית בפנים כוה:

ואם היו אביו בכור וכו׳. דין זה מוסכם הוא והביאו הרמב"ם ז"ל להתוס׳ ולהאי דהכא במתני׳ דבנות צלפחד שבניות צלפחד נטלו חלק בכורה ואפי׳ אם מת צלפחד בחיי חפר אביו וכן פסקו הפוסקים וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל׳ נחלות הל׳ ז׳ מי שהיו לו שני בנים בכור ופשוט וכו׳. וזהו דין בנות צלפחד. וסיים שם וכן הדין בבני האחין ובני אחי האב ובכל היורשים אם היה אבי אחד מן היורשים בכור נוטל חלק בכורה שלו זה היורש מחמתו. וכתב עליו הטור בסוף סי׳ רע"ז ואיני מבין דבריו דלא שייך בכורה אלא בבן היורש את אביו ולא בשאר היורשין. ועיין בהמ"מ במה שפירש וסיים ועוד צריך לי לבונו עיון ובמה שכלה לפרש בתחילה כבר סתר בעצמו וכתב שהוא דבר מתמיה וכו׳ וכן במה שפי׳ את"כ שמת יעקב וכו׳ אם היה שם בכור ליצחק וכו׳ ור"ל לא שיעקב היה הבכור אלא היה שם בכור אחר ליצחק הוא או בניו וכו׳ וגם על זה קשה דפשיטא הוא כמו שמסיים בעצמו ע"ש. ולענ"ד דברי הרמב"ם כך הם וכן הדין אם אין בניו ממש של הבכור יורשין אותו אלא שאר יורשין וכן אם הירושה של אחי הזקן חוזרת להאחין או לאחי האב שלו או לבניהן אם אין אחין ולא זרען כדין הירושה שחוזרת לאלו אם לא היה האב של מת קיים כדמיירי שם בדבריו ז"ל בכל אלו כשבאין עכשיו לחלוק עם היורשין שבאין מחמת זה הבכור שדין הוא שאלו זוכין בחלק בכורה שלו כמו שזוכין בחלק הפשיטות. והא דקאמר אבי אחד מן היורשין. או לגירסת הטור א׳ מן האחין. אין הכוונה על אביו ממש של אותו היורש עכשיו דלאיזה ענין היה אומר כן אלא הכוונה על אבי של היורש הראשון מאלו היורשין כגון האחין מחמתו ור"ל הבכור הזה שמת והלכה ירושתו באיזה אופן שיהיה מזה לזה ע"פ סדר ירושה כולן זכין בחלק בכורה שלו ועיקר חידוש הדין דאף דחלק הבכורה לא בא לו אלא לאחר מיתה שהרי הוא מת בחיי אביו לא הוי כראוי כדקאמר הכא וכל דזוכין בירושתו מחמתן הרי הן באין תחתיו ולא חשיב כראוי גם אצליהן ואע"פ שמורישן היותר קרוב להן גם הוא מת בחיי הזקן אבי הבכור וכדי להמתיק הדבר ביותר נאמר ע"ד משל בבנות צלפחד הואיל ואנחנו קיימין בענין זה ובכעין ירושתם מיירי. בנות צלפחד זכו בחלק בכורה של אביהן אע"פ שצלפחד מת בחיי חפר אביו מ"מ לא הוי כראוי כאשר נתבאר ונטלו חלק בכורתו כשמת חפר ובודאי אם עכשיו ימותו בנות צלפחד בלא זרע הרי הנחלה חוזרת לאחי אביה שהרי אין חפר קיים וזה אין צריך לפנים שעכשיו יורשין האחין כל נחלתן וכן בניהן אחריהן ומזה לא נדבר כי אין זה חידוש דין וכבר כתב הוא ז"ל סדר הנחלות בפ"א אלא דכאן השמיענו חידוש דין שלא נחשב כראוי גם לכל היורשין הבאין מחמת הראשון הבכור וכגון שאם היה עדיין חפר קיים בשעת מיתת בנות צלפחד וכן בניהו בנים כשימות חפר ג"כ זוכין הן בחלק בכורה של צלפחד אע"פ שהיה להן כראוי שהרי בשעת מיתת אמותיהן עדיין היה חפר קיים ונמצא אנו בנות צלפחד חולקין עם אחי אבי אמו יהן בנכסי חפר ונוטלין חלק הבכורה של צלפחד שהן באין מחמתו וזהו אבי א׳ מן היורשין בכור דקאמר הוא ז"ל אלא שאנחנו דברנו בבנות צלפחד ויו שיהן והחלוקה היתה עם אחי אבי אמותיהן שהן חלקו עם בני בנות אחיהן ומזה תקיש כמה שדיבר הוא ז"ל בבה"ג שהאחין והן בני חפר היו חולקין עם בני צלפחד אם היו לו בנים וא"כ היתה החלוקה עם בני האחין ולהן מגיע חלק הבכורה אע"פ שמת אביהן בחיי חפר וכן הדין אם החלוקה היא עוד דור א׳ למטה וכאופן אשר דברנו וזהו דקאמר וכן הדין בבני האחין ובני אחי האב ר"ל שהן באין לחלוק בנכסי חפר הזקן וכוונת וכן הדין דקאמר הכא ס

שנויי נוסחאות (כ"א) והבאתי אתכם אל א"ץ אבותיכם במקרא „והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי וגו׳ ונתתי אותה לכם מורשה וגו׳.

גליון אפרים לית דיהא סוגין מיניה מן דו לעי היא משכח כולה. ר"ל אין ירושה תלושה כזו כי אחר שיגע הוא שוכח מה שלמד וכמו שכתב בבבלי חגיגה ט"ו ע"א אלו דברי תורה כו׳ וקשין לאבדן ככלי זכוכית:

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ג מהל' נחלות הל' ס ו ופ' כמ"מ טוש"ע חו"מ סי' רפח ס"ז

ט ב מיי' שם פ"ו ה"ב סמ"ג עשין טוש"ע שם סי' רפח ס"א

י ג מיי' שם ופי"ב מהלכות זכיה ומתנה ה"ה סמ"ג שם טוש"ע שם

רבי לא השוה את הבכורה לאחין ר"ל דהורה לכתחלה להשות הבכור לאחין נ"ס מתנה אמר לון ר"ח ולא קריא הוא לא יוכל לבכר אמר ר' לעזר העבודה שיכול אלא שאינו רשאי אי כן יכול משום מתנה פי' דבקרא כתיב לשון לא יוכל וקס"ד דהכי משמע דאינו בכחו לעשות בן פשוט בתורת בכור וליתן בירושה לבן פשוט בתורת בכור כיון דאינו בכור דכמו דאינו יכול לשנות ולעשות נועפר זהב ע"ז הוי אזהרת הל"ת אבל מה שיכול ובכוחו לעשות דהיינו במתנה יכול ליתן ב' חלקים לפשוט. ע"ז לא הוי הל"ת והל"ת היא אך על מה שאינו יכול. ואמר ר"א העבודה שיכול אלא שאינו רשאי דה"פ הקרא לא יוכל הוא דאינו רשאי אפילו מה שיוכל ואם כן מה היא היכול ה"א משום מתנה אלמא דאזהרת הכתוב דאפילו לשם מתנה נמי אסור לכתחילה אך בדיעבד דבריו קיימין משום דעביד מהני כל קנין הנעשה באיסור דמהני בדיעבד כדאיתא בחו"מ סי' ר"ח משא"כ באומר בני בכור לא יטול פ"ש בני לא ירש. וכשאומר הפשוט ירש חלק בכורה זה מתנה על מ"ש ב"ת דירושה לא שייך בפשוט חלק בכורה. ובכור לא יטול פ"ש הוי מתנה עמ"ש ב"ת כיון דהוא בכור האיך לא יטול פ"ש בני פלוני לא יירש הוי ג"כ מתנה עמשב"ת דהאיך בן לא ירש דזהו הכל ההיפוך מן התורה משא"כ בלשם מתנה הגם דנעשה באיסור הוי ככל מקח הנעשה באיסור דקיים בדיעבד דמקח הנעשה באיסור ומתנה עמשב"ת ב' ענינים הן. וא"כ קשה על הא דר' לא דהורה לכתחלה להשות הבכורה לאחין. א"כ יש לפרש דר"ח אמר לון והוא לחבריא על הדא פיסקא דר' לא ולא קריא היא לא יוכל לבכר בתמי' א"כ מוכח בפירוש דדווקא על מי שלא יוכל אזהר רחמנא אבל לא על מה שיוכל. וא"כ פשיטא הוא דר"ח והאא ר"א ופליג ואמר העבודה שיכול אלא שאינו רשאי ומסיק הגמ' ומפרש דברי ר"א דאם כן לדברי ר"א יכול משום מתנה ועכ"ז אזהר רחמנא: א"ל

דבריו קיימין ואם אמר משם ירושה לא אמר כלום כתב בין [א] בתחילה בין באמצע בין בסוף משם מתנה דבריו קיימין: **גמ'** ר' לא השווה את הבכורה לאחין אמר לון רבי חגיי ולא קרייא היא °לא יוכל לבכר. אמר רבי לעזר [ב] העבודה שיכול אלא שאינו רשאי. אי כן יכיל משום מתנה: כתב בין בתחילה בין באמצע בין בסוף משום מתנה דבריו קיימין. אמר רבי הושעיה יינתן לאיש פלוני ירושה שהורשתיו יירש איש פלוני מתנה שהורשתיו יירש פלוני ירושה שנתתי לו. *כתבו ותנו שדה פלוני לפלוני רבי לעזר ור"ש בן יקים אעלון עובדא קומי ר' יוחנן אמר לו אם לזכרון דברים כתבו ותנו אם לזכותו בכתב כל עמה מודו שאין אדם מזכה בכתב לאחר מיתה. שמואל שאל לרב חונה מתנה שכתוב בה בלשון מכר מהו א"ל ארכביה אתרי ריכשי ברקי. א"ר חזקיה לא אמרין אלא כייתו תרין סוסיין חיוורין ומרכיבין על תריהון ודין אזלא בדא ודין אזלא בדא ומשתכח לא צייד כלום:

הלכה ה מתני' [ג] האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תירש: במקום שיש בן לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה *רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם [ג] אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ועל מי שאין ראוי לו ליורשו אין דבריו קיימין: גמ'

תורה אור °דברים כא

פני משה

דבריו קיימין. אם אמר בלשון מתנה ולא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה שיש כח באדם ליתן ממונו במתנה לכל מי שירלה: ואם אמר משם ירושה לא אמר כלום. דכיון שיש שם בכור הוי מתנה על מה שכתוב בתורה: כתב בין בתחלה וכו'. כילד תנתן שדה פלונית לפלוני בני וירשנה זהו בתחלה או שאמר ירשנה ותנתן לו וירשנה זהו באמלע או שאמר ירשנה ותנתן לו זהו בסוף הואיל ויש כאן לשון מתנה אע"פ שהזכיר לשון ירושה בתחלה ובסוף דבריו קיימין:

גמ' רבי לא השוה את הבכורה לאחין. כלומר דר' אילא עביד עובדא והשוה את הבכור לאחין ולא סיימוה קמיה דר' חגי ולפיכך הוה מקשי עליה וכדלקמן: אמר לון ר' חגי. והיכי עביד הכי ולא קרא כתיב לא יוכל לבכר וגו' וילפינן מיניה דלא יוכל לעקור את הבכורה מהבכור: העבודה שיכול. הוא ואם עבד דבריו קיימין אלא שאינו רשאי לכתחילה לעשות כן ולעבור על מה שכתוב בתורה ור' אלעזר סתם דבריו ורלה שר' חגי יבין מאליו עובדא היכי הוה וכדחזר והשיב לקמיה: אי כן. אם כן הוא דאמרת בשבועה שיכול הוא ודבריו קיימין: יכול משם מתנה. עכשיו אני מרגיש ומבין בדבר דמשם מתנה הוה עובדא דודאי יכול הוא להשוות את הבכור אם לא אמר משם ירושה אלא משם מתנה ודבריו קיימין כדתנן במתני': כתב בין בתחלה וכו'. דקתני במתני' ומפרש רב הושעיה כגון שאמר יינתן וכו' כדפרישית במתני': כתבו ותנו שדה פלוני לפלוני. הש"ס קילר כאן וסמיך אהא דבפ"ק דקידושין בהלכה ה' דשם הסוגיא מבוארת בהאי עובדא דבשכ"מ הוה כדאמרינן התם חד בר נש מי דמיך אמר ינתנו כל נכסי לפלוני חזר ואמר כתבו ותנו: רבי לעזר ור' שמעון בר יקים אעלין עובדא קמי רבי יוחנן. מה היא אומר בדבר זה משום דאיכא למיחש שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ואמר לון רבי יוחנן חזינן אם לזכרון דברים אמר להם כתבו ותנו ולא לזכותו בכתיבת שטר זה וכגון שאמר להם אף כתבו ותתנו ותנו לו ואין זה אלא כמייפה את כחו ולתוספת זכרון דברים בעלמא וקנה: ואם לזכותו בכתב. שלא נתכוון אלא להקנותו בשטר זה הכל מודים דלא כלום הוא שאין אדם מזכה בשטר לאחר מיתה: מתנה שכתוב בה לשון מכר. שדי נתונה ומכורה לך מהו דינה: ארכביה אתרי ריכשי ברקי. ופירש רב חזקיה דלא אמר לן רב הונא זה אלא לפרש דעתו דס"ל להורע כחו נתכוין וכמו המביא שני סוסים לבנים והן פרדים ומשתגעים וקושרן לשניהן במרכבה זה מושך לכאן וזה מושך לכאן ונמלא הוא על מקומו ולא אהני ליה כלום וה"נ כן הוא משום דבלשון מתנה מרע כחו לענין אחריות דקי"ל מתנה אין בה אחריות ובלשון מכר מרע כחו לענין דינא דבר מלרא דמכר אית ביה דינא דבר מלרא ומתנה ליה בה משום בר מלרא:

הלכה ה מתני' לא אמר כלום. שאינו יכול לעקור את הירושה ממקומה: אם אמר על מי שראוי ליורשו. לא אמר רב יוחנן בן ברוקא אלא על בן בין הבנים או בת בין הבנות וכיולא בזה בשאר יורשין יכול הוא לומר זה יירשני בכלל היורשין ויליף לה מקרא דכתיב והיה ביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשות לאב להנחיל לבנים למי שירלה ומודה רבי יוחנן דעל בת במקום בן ועל אח במקום בת לא אמר כלום שאין הבת ראויה לירש במקום הבן ולא האח במקום הבת וכן מודה רבי יוחנן שאם השוה את הבכור להאחין ואמר בלשון ירושה לא אמר כלום דכתיב לא יוכל לבכר והלכה כרבי יוחנן בן ברוקה: גמ'

מסורת הש"ס

(קידושין פ"ק ה"ג)

ב"ב קכב קכ"ש ע"ב קמה ע"ב

מראה הפנים

אריס דבריו קאי דכמו שהדין שאמרנו בבכור פשוט ומתו שניהן בחייו והניחו בנים וכו' כן הדין נמי בבני האחין ועם בני אחי האב וכלומר שאם א' מבני בניו נפל חלק ירושתו לאחי האב שלו וכשמת הזקן עכשיו באין לחלוק בנכסיו עם שאר היורשין וכן בכל היורשין והיה בתחלה א' מבני הזקן בכור לעולם הדין כן שזוכין אלו הבאין מחמת הבכור בחלק הבכורה שלו ואע"פ שלא בא לידו בחייס תיותו לא הוי כראוי הואיל והוא היה הבכור ואלו באין לירש מכחו וגם מורישין ממש אף הוא מת בחיי הזקן וזו עיקר חיזוק הדין שבא להשמיענו והדין דין המת הוא וכ"כ בסמ"ג עשין ל"ו ושם הגי' אבי אחד מן האחין כגי' הטור והיינו הך למאי שנתבאר דלעולם כן הדין בחלקת בני אחין עם בני אחי האב או עם מי שיחלוקו ואבי אחד מהאחין היה בכור אלו הבאין מחמת הבכור זוכין בחלק בכורה אע"פ שמת זה הבכור הבאין מחמתו בחיי אביו. וכ"כ רבינו ירוחם במיוחסים נתיב כ"ה בן ובת ביורשין אביהם אם היה אביהם בכור נוטלין פי שנים בנכסי אבי אביהן כך דקדק רב אלפס פירש ואפיל' מת אביהן בחיי אבי אביהן ע"כ וזהו הדין המוסכם שזכרנו דהוא נלמד מהתוספתא ומדהכא וא"כ זה הדין לעולם הוא עד סוף כל היורשין ולזה היה ג"כ כוונת הרמב"ם ז"ל. שוב ראיתי אחרי כותבי שגם הב"ח סי' הנ"ל פירש כעין זה ופי' א"נ כהו בני אחי האב מזרעו של א' מבני הזקן לחלוק עם שאר יורשין שבאו ג"כ מזרע בניו אם היה אחד מבני הזקן בכור וכו'. והיינו הך דאמרן:

העבודה שיכול אלא שאינו רשאי. משמע מהכא דבמתנה אף דמה שעשה עשוי מ"מ בחלק בכורה אסור לכתחילה משום לא יוכל לבכר והשויית הבכור לאחין נמי בכלל הוא. ואפשר דכוונת ר' אלעזר לומר שאינו רשאי משום מדת חסידות ולא דעובר על לא יוכל לבכר בהשויית הבכור לאחין וכעין ד"ז"ל שמואל לרב יהודה שיננא לא תיהוי מעוברי אחסנתא וכו' כדף קל"ג ע"ב וכ"כ הרמב"ם ז"ל כפ"ו מהל' נחלות הל' י"א דמשום מדת חסידות הוא ונמשמע דעל כל מה שנזכר שם בפרק זה קאמר דלא תילוק כלום:

אמר לון אם לזכרון דברים וכו'. וכן אמר ר' יוחנן התם בפרקין דף קל"ה ע"ב תיבדק הכי הוי המסקנא:

ארכביה אתרי ריכשי ברקי. הכא לא מייתי אלא פירושא דר' חזקיה ובקידושין פליגי בה דאיכא מ"ד דס"ל לייפות כחו נתכוין וכסברת רב אשי בקידושין התם ובמכילתין פ' חזקת דף כ"ח ע"ב וכבר בארתי בקידושין דמה שפי' המפרשים בהא דלא פסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות מכירה כשינויא דרב אשי אלא כרב המנונא דאינו

ציון ירושלים [ב] העבודה שיכול אלא שאינו רשאי לפע"ד שכוונה ע"ד בדרכו לא תוכל לאכול בשעריך כוונת כרב"י שם יכול אתה אלא שאינך רשאי וגם כאן לא יוכל לבכר כי נו שיכול אבל אינו רשאי וזה קושיא על ר' לא ועיין רמב"ן על התורה על לא יוכל לבכר ובספר המצות בהשגות להרמב"ם מנוה יב שמנה זאת למצות עשה וכפי הנראה ר' לא לא חשיב לה למצות עשה ולפענ"ד נראה דבר חדש דלפמ"ש הש"ך בחו"מ סי' רח דכל שיכול לעשות בהיתר אף דעושה באיסור לא"ב כל מצוה דאמר רחמנא לא תעבד ואי עביד מהני ע"ש ולפ"ז בבכור דמשום מתנה יכול להשוות הבכור' לפשוטים א"כ אף באמר בלשון ירושה אף דעבר מ"מ א' עבד מהני וא"כ יתפרש דברי הירושלמי כאן כמין חומר העבודה שיכול אלא שאינו רשאי אי כן יכול משום מתנה קבל וע' בפ"מ ומה"פ וכו' ובזה יש להאריך בדברי הרמב"ן בספר המצות הנ"ל וע' בהכל"ת סי' רמא ולפמ"ש יש לפלפל בכל דבריו ואכ"מ להאריך:

שנויי נוסחאות (ס"ג) לו בנ"ז לון. (ס"מ) סוסיין בנ"ז סוסון. (סכ"ז) ליורשו בנ"ז לירושה.

גמ' *אמר ר' יוחנן לא א"ר יוחנן בן ברוקה אלא על בן בין הבנים ועל בת בין הבנות בת בין האחין אח בין הבנות לא אמר רבי יוחנן הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. רבי שאל לר' נתן בר בא אמר אכן שאילה מאי טעמא דר' יוחנן בן ברוקה. רבי זעירא אמר הכן שאלה מה ראו לומר הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. א"ל ואת לא שניתה לנו כן *אינון ירתון. כיני מתנית' אינון יטלון. אמר לו ואפילו כמאן דאמר ירתון כח ב"ד מיופה כמה דתימר תמן אין אדם מזכה בלשון מתנה והכא מזכה ודכוותה אין אדם מזכה בלשון ירושה והכא מזכה. *תמן *תנינן רשב"ג אומר אם [א] מתה יירשנה שהתנה על מה שכתוב בתורה רב ירמיה בשם רב מפני שהתנה על *הכתוב בתורה והמתנה על הכתוב בתורה [ב] תנייו בטל. בתנאי שאינו של ממון וכא בתנאי ממון נן קיימין. מה טעמא דרב בסוף הוא זכה. אמר רבי *יוחנן הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה דמר ר' יוחנן מכרה ונתנה בדין הוא להיות קיים ולמה אמרו מכרה בטל שלא תהא מברחת נכסיה מבעלה ואומרת שלי הן.

רבי

פני משה

גמ' לא אמר רב יוחנן בן ברוקה וכו'. כדפריש במתני'. וגרסינן לריש סוגיא דהאי דהכא בכתובות פ"ד הלכה י"א: ר' שאל לרב נתן בר בא. האי שאלה דלקמיה ופליגי בה היכי הוה השאלה: אמרי. יש אומרים דהכין שאלו לידע הטעם דר"י בן ברוקה ועל דפסק הלכתא כוותיה לא הוה קשה לי' ולא מידי: רב זעירא אמר. דהכן הוה השאלה מה ראוי לומר הלכה כוותיה נגד החכמים: אמר ליה. ר' נתן לרבי ואת לא שניתה לנו כן. בכתובות שם בנין דוכרין דיהון ליכי מינאי אינון ירתין כסף כתובתיך והאי נמי לבן בין הבנים הוא ולמאי דשנית לנו לשון ירושה אלמא כר"י בן ברוקה סבירא לך דיש כח לאב להורים לבן בין הבנים: כיני מתניתא. השיב לו רבי דלאו הכי שניתי אלא כיני שניתי אינון יטלון ולשון מתנה הוא ולא משום ירושה ובהא אפי' רבנן מודו: אמר לו. הזר וא"ל ואפי' כמ"ד אינון ירתון תנן לא קשיא דשאני התם דמתנאי ב"ד הוא וכח ב"ד מיופה ויש להם כח לתקן כן דהפקר ב"ד הפקר: כמה דתימר תמן. בסוף פ"ק דגיטין אין אדם מזכה בלשון מתנה והאומר תן מנה לפלוני לאו כזכי דמי ואם רצה לחזור יחזור: והכא מזכה. ואפילו הכי במתני' דהתם גבי שכ"מ מזכה הוא כדתנן התם תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה: ודכוותה. ה"נ כן דאע"ג דבעלמא אין אדם מזכה בלשון ירושה לבן בין הבנים אליבא דרבנן והכא בכתובת בנין דוכרין מזכה הוא משום דתנאי ב"ד הוא: תמן תנינן. ריש פ' הכותב דין ודברים אין לי בנכסיך וכו' בחייך ובמותך אינו אוכל פירות בחייה ואם מתה אינו יורשה רשב"ג אומר מתה יורשה מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה דקסבר ירושת הבעל מדאורייתא ותנאו בטל: רב ירמיה בשם רב. קילר הש"ס כאן והכי גרים התם רב ירמי' בשם רב הלכה כרשב"ג אבל לא לענין דברים. הלכתא כוותיה דאם מתה יורשה אבל לא לענין דבריו והטעם שאמר משום שהתנה על מה שכתוב בתורה דלא אמרו תנאו בטל בהתנה על מה שכתב בתורה אלא בתנאי שאינו של ממון אלא תנאי גוף כגון האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עונה: וכא בתנאי ממון אנן קיימין. אבל הכא בירושתה הרי תנאי ממון הוא: מאי טעמא דרב. דפסק הלכה כר"ש בן גמליאל: בסוף הוא זכה. כלומר דירושתה לאחר מיתתה הוא דזכה בה מתנאי ב"ד וכיון שאין הדבר ברשותו אינו יכול לסלק עצמו מירושתה כשם שאין אדם יכול לסלק עצמו מירושת אביו בחיי אביו שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה: אמר רב יוחנן הלכה כרשב"ג. כל"ל וכן הוא התם דאף ר' יוחנן ס"ל כרשב"ג דתנאו בטל וכטעמי' דרב דבסוף הוא זכה: דאמר רב יוחנן מכרה ונתנה. באשה דעלמא קאמר שלא כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ואם מכרה ונתנה נכסי מלוג שלה מכרה בטל. והכי גרסינן לדברי ר' יוחנן התם בדין היה שאם מכרה ונתנה שיהא מכרה קיים שבסוף הוא זוכה בהן ולמה אמרו בטל שלא תהא אשה מוכרת נכסים משל בעלה והומרת שלי הן. כלומר בדין היה שיהא מכרה קיים לעולם בנכסי מלוג שלה שהרי אין להבעל זכות בגוף הקרקע אלא לבסוף כשתמות היא יורשת ולא אמרו מכרה בטל אלא כדי שלא תהא מברחת ומוכרת נכסים משל בעלה ותאמר שלי הן. ושמעינן מיהא מדרב יוחנן דכטעמיה דרב סבירא ליה שבסוף הוא זוכה בהן והלכה כרשב"ג:

רבי

א"ל ואפילו כמ"ד ירתין כח ב"ד מיופה כמה דתימר תמן אין אדם מזכה בלשון מתנה והכא מזכה פי' כמו דאיתא בבבלי דף קל"ח בין למ"ד ירתין בין למ"ד יטלון הא אין אדם מקנה לדבר שלב"ל הלא תנאי בית דין שאני ודכותי' אין אדם מזכה בלשון ירושה והכא מזכה משום תנאי בית דין שאני:

תמן תנינן רשב"ג אומר כו' הגי' הנכונה כמו שהוא במסכתא כתובות פ"ט מובא בפ"מ ז"ל:

מ"ט דרב בסוף הוא זכה בהם הרא"ש ז"ל במסכתא כתובות מפרש דלפיכך אינו יכול לסלק א"ע מירושתו מפני שהזכות בא לו בסוף ע"כ קודם שזכה אינו יכול לסלק א"ע דהוי כבן שסילק א"ע מירושת אביו:

אמר ר"י הלכה כריב"ב דמר ר"י מכרה ונתנה בדין הוא להיות קיים שבסוף הוא זוכה בהם כן הגי' במס' כתובות שם. ולמה אמרו מכרה בטל שלא תהא מברחת פי' דהנה בבבלי יליף טעמא דר"י ב"ב מקרא אבל בירושלמי שאל מ"ט דר"י ב"ב ולא מפרש טעמא אבל ר"י מפרש טעמא דלפיכך הלכה כריב"ב משום דיש לו רשות מה"ת להורים לבנו אחד דדווקא בנותן בלשון ירושה לאיש אחר אז לא מהני דהוי מתנה עמשכ"ת דאומר איש פלוני ירשני והוא אינו יורש משא"כ באומר בני ירשני שפיר דמי דלא הוי מתנה על משב"ת דהא באמת יורש הוא אך משום דמסיק השאר בניו מירושה והאיך יכולת בידו לסלקם מירושה בשלמא כשנוכר ונותן בחיו אז לא נשאר ירושה. משא"כ כשמורים לאחד מבניו ונשאר אחריו ירושה האיך יכולת בידו לסלק בניו מירושה. ז"א דהא הבנים אין להם שום זכות בחיו על עזבון הירושה זולת כשהורים מחיים אבל ירושה דממילא אין לבנים שום זכות מחיים ולפיכך אין בכח ביד הבן לסלק את עצמו מירושת אביו משום דכ"ז דאביו חי אין לו שום זכות על העיזבון שישאר אחרי אביו. וע"כ הלכה כרשב"ג דאם מתה ירשנה מפני שאין בכוחו לסלק א"ע משום דלבסוף הוא זוכה. וכיון שכן ממילא רשות ב"ד האב לסלק הבן מירושה אפילו שלא ימכור הנכסים בחיו וישאר אחריו ירושה מ"מ יסלק להבן משום דיזכה לבנו האחר בתורת ירושה. וכן אחד יזכה הירושה בתורת ירושה ובן השני לא יזכה דהא כ"ז שאביו חי אין לבן שום זכות בהירושה אפילו שישאר ירושה והזכות מתחיל לאחר מיתה לבסוף ע"כ בכח ביד האב להורים לבנו האחר אך אין בכח האב להורים לאיש אחר משום מעמשכב"ת דהא האחר אינו יורש. משא"כ כשמורים בחיו לבנו האחד פשיטא דיש כח ביד האב להורים בחיו ירישת של בן זה שלא זכה עדיין בו לבנו האחר בשלמא אם הי' זכות להבן מה"ת בחיי האב על הירושה שלאחר מותו אז לא הי' בכח להאב להורים נחלה מבן זה לבן אחר אבל כיון דבחיים

מראה הפנים

דאינו עולה אלא כפי פי' הרמב"ן ז"ל בפ' חזקת שם ולא כפי' רש"י ז"ל בקידושין וכבר ישבתי שם גם לפי פי' רש"י ז"ל דמוכח הסוגיא דקידושין דהאי תלמודא כפי פירושו והיא ארכביה אתרי ריכשי דהתם בפ' מי שמת דף קנ"ב ע"ב אינו ענין לכאן דהתם במתנת בכ"מ שיש בה קנין קאמר והיא דהכא במתנת בריא איירי. וגם באתי ג"כ מזה דאפי' למ"ד בשכ"מ אמרי' ליפות כחו וכעין היא דר' יוחנן דלעיל מ"מ בבריא יש סברא לומר דאי ליפות כחו נתכוין הוי ליה למיכתביה בשטר מתנה באחריות מפורש ובפיר הוי יפוי כח לכל מילי וע"ש:

אמר ר' יוחנן הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. והכי היפסיקא הלכתא התם. וכבר באתרי בפנים במתני' בענין חילוקי הדינים בפסק הלכה זו וכן במתני' דלעיל דאתיא כר"י בן ברוקה ועל דרך הרמב"ם ז"ל. ובתוספתא סוף פ"ז ר' יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין כילד אמר על בת הבן בין הבנים ועל בן הבת בין הבנות דבריו קיימין ופשוט הוא דהיינו הך ולפיכך לא הוצרכו הפוסקים להביא זה. ודעת גדולי הפוסקים דלענין בן בין הבנים יש חילוק בפסק הלכה זו דדוקא באומר אבל בכותב כל נכסיו לבן בין הבנים לא עשאו אלא אפוטרופוס כדבמו"ל כדף קל"א ע"ב כדכתב הרי"ף ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל בהל' נחלות פ"ו הל' ב' ובפ"ו מזכייה ומתנה הלכה ב' שכתב וכן הכותב כל נכסיו מתנה לאחד מבניו בין שהיה בריא בין שהיה שכ"מ וכו' לא עשהו אלא אפוטרופוס. ומשמע דדבריו כדעת הרשב"ם ז"ל בזה דדוקא בלשון מתנה אבל אם כתב בלשון ירושה קנה דהא מדבריו בהל' נחלות לכאורה לא הוה משמע כן ע"ש מ"מ הוא ז"ל סמך על מ"ש כמו שביארנו בהל' זכייה ובהדיא כתב שם הכותב כל נכסיו מתנה. והרב בעל הגבה"ה כתב בסי' רמ"ו סעיף ג' על דברי שמתכר שהם דברי הרמב"ם וי"א דדוקא שכתב לו בלשון מתנה וכו' וכבר אפשר לומר דזהו דעת הרמב"ם בעצמו בענין החילוק בין מתנה לירושה. וכן גראין דבריו להמעיין בפ"ט מזכייה הל' ה' וכן הוא דעת הרי"ף דבשכ"מ שכתב לבן ירושה קנה:

מאי טעמא דרב וכו' אמר ר' יוחנן בן ברוקה. כבר כתבתי בפנים דלפי הסוגיא דכתובות צ"ל כרשב"ג וכן נראה דלא שייך ר"י בן ברוקה להא דא ירי הכא ומ"מ יש לקיים גי' הספר דהכי קאמר וכן סבירא ליה לר' יוחנן דהלכה כרשב"ג דכתובות ומטעמיה דרב דהא דקאמר לעיל הלכה כר' יוחנן בן ברוקה וא"כ הוה לכאורה דלא כטעמיה דרב אליבא דרשב"ג בהדי לר"י בן ברוקה והאי דגרסינן בפשיטות דמתני' דכתובות אינון ירתון וכדמשמע נמי מהבבלי דף קל"ח ע"א כהאי עניגא דקאמר רבי ילדות היתה בי והעזתי פני בנתן הבבלי. אלמא דהדר ביה רבי ומשום דלמאי דקי"ל כר"י בן ברוקה שפיר מיתני התם אינון ירתון וא"כ אין אנו צריכין לטעמא דקאמר לעיל מפני שכח ב"ד מיופה מפני שהוא תנאי ב"ד לענין כתובת בנין דכרין דהא מדינא הכי הוה וע"ז קאמר הש"ס דאפ"ה שמעינן מדאמר ר' יוחנן בכתובות בדין הוא להיות קיים וכו' אלמא דס"ל כרב דאלמוהו רבנן לתנאי ב"ד בענין ירושת הבעל. ודע דכל זה לר' יוחנן הכא דאמר סתמא הלכה כר"י בן ברוקה אבל למאי דקאמר הש"ס בסתמא ואפי' כמ"ד ירתון כח ב"ד מיופה משמע דהמסקנא דמתני' דכתובות דכ"ע היא ואפילו כרבנן דר"י בן ברוקה וכדפריסית דשאני התם דמשום תנאי ב"ד הוא ולפ"ז איכא למימר דגם לר' יוחנן בן ברוקה בכתובות בנין דכרין טעמא משום הכי הוא אבל בעלמא בבריא אפי' ר"י בן ברוקה מודה דאינו יכול להורים לבן בין הבנים ומכאן הביא הרמב"ן ז"ל ר"ה לדעת הרי"ף ור"ת ז"ל וכן הרבה מהגאונים דס"ל דבעינן דרבא שם בבריא היאך אמר ר"י בן ברוקה לא איפשיטא וא"כ אינו יכול להוציא הירושה משאר הבנים וכן פסק הרמב"ם ז"ל ברים פי"ב בהל' זכייה ובפ"ו דנחלות הל' ד':

התיב

גליון אפרים

ר"י שאל לר' נתן ר' בא בר חייא אמר כצ"ל. ועיין בכתובות פ"ד הי"ב: כמה דתימר אין אדם מזכה בלשון מתנה. כלומר שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ועיין בכתובות שם:

אמר ר' יוחנן הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה (בבכורות נ"ב ע"ב הוכיח הבבלי ובכתובות פ"ד ע"א שסובר ירושת הבעל דאורייתא) ומר רבי אימי בשם רבי יוחנן מכרה ונתנה בדין הוא להיות קיים שבסוף הוא זוכה בהי ולמה אמרו מכרה בטל שלא תהא כו' כן צריך להיות. כמו בכתובות פ"ט:

מסורת הש"ס: (כתובות פ"ק הי"א) · ב"ב קלא · כתובות פג (כתובות רפט) · קדושין יט וש"נ · פ"ב קי

עין משפט נר מצוה: יא א מיי' פכ"ג מאישות ה"כ ג סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' צב ס"ד · יב ב מיי' שם פ"ו הל' ט ופי"ב ה"ו וסמ"ג שם טוש"ע שם סי' צח ס"ה וסי' צט ס"ו

עין משפט
נר מצוה

יג
א מיי' פ"ב מהל' ה"ז סמ"ג לאוין רלה טוש"ע חו"מ סי' עג ס"ד וסי' שעד

יד
ב מיי' פי"א מנחלות הי"א סמ"ג עשין לו טוש"ע אה"ע סי' ל ס"א

טו
ג מיי' פ"ו מאבות ה"ט ופי"ב ה"ו ז סמ"ג עשין מח טוש"ע שם סי' לא כ ה וסי' לט כ"ז

טז
ד מיי' פ"ו מהל' נחלות הי"א סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רפב ס"ז

דבחיים אין לו זכות כלל על הירושה דלאחר מיתה. למה לא יהי' כח ביד האב לסלק בן זה מנחלתו ולהוריש בחיו לבנו האחר. וכיון דאין כח ביד הבן לסלק את עצמו מירושת אביו דלאחר מותו משום דבחיי האב אין לו שום זכות על הירושה שלאחר מותו ממילא יש כח ביד האב לסלק לבן אחד מירושה ולהוריש לבנו האחר. ונמצא דלשיטת רב בטעמא דרשב"ג דאין להיורש שום זכות בחיי המוריש על הירושה דלאח"כ ממילא הלכה כריב"ב ד.כן אמר ר"י הלכה כריב"ב כדמסיק דלבסוף הוא זוכה בהן ר' יוסטיני הו"ל ע כדא שסילק הבעל מירושת אשתו קומי רבנן וחייבין דאיני יורשה ורשב"ל אמר לו דיחזיר לנכסיו דיורשה דאינו יכול לסלק עצמו משום דלבסוף הוא זוכה ע"ז פריך ר' ירמי' קומי ר"ז אמר רב בסוף הוא זוכה בהן. ור' יוחנן אמר הלכה כריב"ב ורשב"ל אמר לי' איזל חות לנכסיך מאן אינון רבנן דר' יוסטיני. ומשני רבנן דר' יוסטיני דרבנן דר' יוסטיני הוא רבנן לבד מהנך רבנן:

אמר

תורה אור

רבי יוסטיני הוה ליה עובדא קומי רבנן וחייבוניה קם קומי ריש לקיש אמר זיל חות לניכסך. ר' ירמיה בעא קומי ר' זירא אמר רב בסוף הוא זכה בהן א"ר יוחנן הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. אמר ריש לקיש איזיל חות לניכסך. מאן אינון רבנן רבנן דר' יוסטני. °וירש אותה יכול כשם שהוא יורשה כך היא יורשתו ת"ל אותה הוא יורשה היא אינה יורשתו. א"ר יוחנן דברי חכמים אביה יורשה אחיה יורשים אותה התיב ר' בא בר ממל אם אומר את שאין יורשת אשה דבר תורה מעתה יירש את ארוסתו. כמה דתימר מן °הקרובה לא גרושה ודכוותה א הקרובה לא ארוסה. התיב רב המנונא אם אומר את שאין אשה יורשת דבר תורה מעתה יירש הבעל בראוי כבמוחזק אמר רבי יוסי *כך שנה רבי אין ב הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. אמר רבי יוסי בי רבי בון הרי בכור הרי ירושתו תורה ואינו יורש בראוי כבמוחזק. אמר רבי יצחק *וילין דכתבין אין מיתת דלא בנין כל דלה יחזור לאביה תנאי ממון ג הוא ותנאו קיים. °ושגוב הוליד את יאיר וגו' וכי *מניין היו ליאיר ערים בהר הגלעד אלא שנשא אשה מבנות מנשה ומתה וירשה. אם אומר את שאין ירושת אשה דבר תורה נימר ויהי לשגוב אלא ויהי לו ליאיר. ודכוותה °ואלעזר בן אהרן מת וכי מניין היו לו לפינהס בהר אפרים אלא שנשא אשה מבנות אפרים וירשה. אם אומר את שאין ירושת אשה דבר תורה נימר ויהי לאלעזר אלא ויהי לפינחס:

במדבר כז · ויקרא כא · דה"א ב · יהושע כד · יחזקאל לג

הלכה ו מתני' ד הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו רבן שמעון בן גמליאל אומר אם לא היו בניו נוהגין כשורה זכור לטוב: **גמ'** א"ר בא בר ממל הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו עליו הוא אומ' °ותהי עוונותם על עצמותם. כהדא חד בר נש אפקד ניכסיי גבי ר' בא בר ממל א"ל אין הויין בנוי דהנייה הב לון פלגא וסב פלגא אתון בנוי ונסבין פלגא. בתר יומין אתון בעיין מיעור עימיה אמר לון לא אמר לי אבוכון אלא אי הוין בניי דהנייה הב לון פלגא וסב פלגא. בדון אתון קקו פדיפטי הבו לי מה דיהבית לכון:

הלכה

רבי יוסטנה הוה לי' עובדא. שסילק עצמו מנכסי אשתו וכשמתה היה רוצה לירש בנכסיה: וחייבוניה. אלו רבנן דס"ל שאין לו זכות בהן מאחר שסילק עצמו מירושתה: זיל חות בניכסך. דהלכה כרשב"ג: בעא קומי רבי זעירא. איגהו רבנן כמאן ס"ל הא רב דפסק כרשב"ג כדאמר טעמא בסוף הוא זכה וכן אמר רב יוחנן הלכה כרשב"ג וכן אמר ר"ל דליזה לו לירד לנכסיה מאן איגון רבנן דחייבוהו: רבנן דר' יוסטני. רב זעירא השיב לו מה את מתמה מאן איגון רבנן דר' יוסטני הם כלומר אלו שהורו לו רבנן בפני עצמן הם וסבירא להו דלא כרשב"ג: וירש אותה וכו'. איידי דאיירי בירושת הבעל דס"ל לרשב"ג דד"ת הוא מוירש אותה מסיק לה הדרשה יכול וכו': א"ר יוחנן דברי חכמים. לדברי חכמים דפליגי התם אדרשב"ג ואמרי אם מתה אינה יורשה מי הוא יורשה אביה יורשה או אחיה דהא משניסאת שוב אין לאביה רשות בה: אם אומר את שאין יורשת אשה ד"ת מעתה יירש את ארוסתו. כלומר מאחר שהבעל יורש את אשתו ד"ת מהיכן למדו לומר דאינו יורש את ארוסתו והא דפריך לה מכח המיעוט דאין האשה יורשת אותו ולא פריך אם ירושת אשתו ד"ת משום דבעי להלומי לפירכיה וכלומר הא אי לאו מיעוטא ה"א דאשה יורשת בעלה כמו דהוא יורש אותה ומעתה ארוסתו מנא לן למעוטי שאינו יורשה: כמה דתימר הקרובה לא ארוסה ל"ל. וכן הוא בת"כ פ' אמור הקרוב ולא ארוסה שאין מטמא לארוסתו ודכוותה דרשינן מהקרוב דירושת הבעל דמהכא דרשינן לה לשארו וכו' כדאמרי' בריש פרקין: אם אומר את שאין אשה יורשת וכו'. כדלעיל דלריך קרא למעוטי שהיא אינה יורשתו אלמא דאלומי ליה להאי דרשא דהבעל יורש את אשתו מעתה יירש הבעל בראוי כבמוחזק ואנן קי"ל דאין הבעל יורשה בראוי לה לאחר מיתה ומהיכא נפקא לן: כך שנה רבי. במתני' פ"א דבכורות וליכא לן קרא להא: אמר רב יוסי בר' בון. מאי קשיא ליה הואיל וד"ת הוא הרי בכור וכו': ואילין דכתבין. בשעת הנישואין אם תמות האשה בלא זרע יהא כל נכסיה חוזרין לבית אביה תנאי ממון הוא וקיים שעל מנת כן כנסה בתחלה: ושגוב הוליד את יאיר ויהו לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד. וכי מנין היו ליאיר ערים מה שלא היו לשגוב אביו אלא מלמד וכו' ואם אין ירושת אשה ד"ת א"כ משגוב ירשן נימר ויהי לשגוב אלא ויהי ליאיר בתמיה אלא ש"מ דקמ"ל דד"ת הוא: ודכוותה. אמרינן גבי פינחס דכתיב ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים וכי מנין וכו' נימר ויהי לאלעזר היה לקרות אותה בשם אלעזר אלא ויהי לפנחס בתמיה אלא כדאמרן:

הלכה ו מתני' אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו. אין לחכמים נחת רוח במעשיו: זכור לטוב. ואין הלכה כרשב"ג שאפי' אין בניו נוהגין כשורה דילמא נפיק מינייהו זרעא מעלייא: **גמ'** ותהי עונותם על עצמותם. שהעון קיים על עצמותיו בקבר לעולם: כהדא. על דרבן שמעון בן גמליאל קאי דמהאי עובדא ראיה שביקש ליטול מהם מה שנתן מפני שלא היו נוהגין כשורה ולא רצו לקיים צוואת אביהם: אין הויין בנוי דהנייה. אם יהיו נוהגין כשורה ותראה נחת רוח ממעשיהם תתן להם החצי וקח לך החצי: אתון בעיין מיעור עימיה. באו לעורר עליו שיחזיר החצי מנכסי אביהם להן: קקו פדיפטי. תרבות אנשים חטאים ולשון יוני הוא ובלע"ז מא"ל קריא"דורש. ועכשיו צריכים אתם להחזיר לי החצי שנתתי לכם דסבירא ליה כרשב"ג:

הלכה

מראה הפנים

התיב ר' בא בר ממל אם אומר את שאין יורשת אשה דבר תורה וכו'. מה דפריכית כפנים לקיים גי' הספר הוא. אבל הנכון דאין אנו צריכין לדחוק כזה דתיבת שאין ט"ס הוא ככאן והגה ביטפיה דלקמן הוא ושגוב וכו' דהתם שייך לזה אם את אומר שאין וכו' וטעו והדפיסו באלו שתי הבעיות דר' בא ודר' המנונא נמי שאין. ויורשת היינו ירושת אשה שהבעל יורשה לפי ליגנא דהאי תלמודא כדלקמן גבי שגוב ופינחס. ולפ"ז מתפרשין אלו התיב ר' בא ור' המנונא כפשטן דלמ"ד ירושת הבעל דבר תורה הקשו ומשני כדפריכית בפנים:

ושגוב הוליד את יאיר וכו'. זהו כדרשת הברייתא התם בדף קי"ב ע"א דלענין ירושת הבעל מידרבא דמקרא נפקא לן והתם דחי לה דאימא דיאיר זכן מיזכן ופינחס דנפלה ליה מעדה חרמים וכו' וככר היזכר לעיל מזה דלא אתברר התם דירושת הבעל דאורייתא וסמכו הפוסקים הסיברים דרבנן הוא על הסוגיא דריש פרק הכותב דאיפסיק הלכתא כרשב"ג ולאו מטעמיה כמבואר ועיין כמה שנתבאר ריש פרקין ד"ה חכמי הגוים ובדף קי"ג שם מייתי להמימרא דר' אבהו דדרים מהאי קרא שאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב אלא מלמד שנשא שגיב אשה וכו' ומשמע דלא תפס סתמא דהש"ס לדרשה זו דאיכא למידחי ולומר כדרשת הברייתא מלמד שנשא יאיר אשה וכו' והיינו דאיצטריך ליה למיפסק הלכתא בדף קכ"ה ע"ב אמר רב פפא הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק ואע"ג דלבכורה לא אשכחן פלוגתא להדיא בזה. וככר מוסכם הוא מדעת רוב הפוסקים דמלוה הוי ראוי לגבי ירושת הבעל כמו לגבי בכור ואין הבעל יירש ממלוה שאין הבכור נוטל פי שנים ובחידושי הרמב"ן ז"ל מביא גירסא בשם השאלתות פ' ויראו כלק דגרים בהדיא הלכתא אין הבכור נוטל פי שנים במלוה ואין הבעל נוטל במלוה ומסוגיא דהכא נמי משמע כן דלא למהו לבעל שאינו נוטל בראוי אלא מבכור כדאמר ר' יוסי בר' בון ואם כן דינו כבכור לענין מה דנקרא ראוי. והסבר דהף הרמב"ם ז"ל לא זכר כלום מדין מלוה גבי בעל דעתו ג"כ כאחר גדולי הפוסקים ומ"ה כתב בהל' ט' פרק ה' מנחלות שהוא יורש נכסי אשתו שבאו לירושתה והוחזקו. וסמך על מה שביאר בפ"ג גבי בכור מה הן הוחזקו:

אמר ר' בא בר ממל הכותב נכסיו לאחרים וכו'. הנ"י פירו: דר' בא בר ממל כשמואל דהתם ס"ל דפליגי רבנן עליה דרשב"ג דאפילו לא היה נוהג כשורה אין רוח חכמים נוחה הימני כדאמר לא תיהוי מעבורי אחסנתא ואפילו מברא בישא לברא טבא. ופי' שם על עצמותם בעבור בניהם בהם עצמותם. אבל קשה דהא ר' בא בר ממל גופיה אמר להו להני קקו פדיפטי הבו לי מה דיהבית לכון דלא אמר אביכם אלא כשתהי' נוהגין כשורה וא"כ כרשב"ג ס"ל ושמא י"ל דלהפחידם אמר כן שלא יתבעו ממנו החצי שניתן לו אבל לא ביטול מהם חלקם דהלכה כחכמים וכדמפרש שמואל:

זיכה

שיטה מקובצת

(מתני') הכותב נכסיו לאחרים. לענין הלכה קיי"ל כת"ק דאין רוח חכמים נוחה הימנו ודלא כרשב"ג ואע"ג דאמרינן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו הא אמרינן בדוכתי טובא אמוראי ניכהו אליבא דרבי יוחנן ואיכא טובא דנפקי מכללא והכי מוכח במאי דאמרינן לקמן דא"ל שמואל לרב יהודה שיננא לא תהוי כו' ומדמייתי בגמרא ת"ש מדר' יוסי בן יועזר דהואי ליה עליתא דדינרא וקם אקדשא שמעינן מינה דמאן דמקדיש נכסיה במקום בריה אעבורי אחסנתא מיקרי. הר"ן ז"ל:

מתני'

מבואר מדבריו דלהחכמים היה צריך ליתן להם והא ליתא דגם להחכמים אף על פי שאין רוח חכמים נוחה הימנו עכ"ז מה שעשה עשה ושפיר זכה בו המקבל רק מהנותן ואם כן אתי שפיר דברי הנמ"י. וצ"ל דהאי כהדא מהר"ם די לונזאנו קקו פדיפטי. נ"ב לשון יוני ופי' תרבות אנשים חטאים:

עמודי ירושלים

חד בר נש אפקיד כו'. עיין במראה הפנים שהקשה על מ"ש הנמ"י דר' אבא בר ממל סבירא ליה כרבנן דפליגי על ר' שמעון בן גמליאל דהא רבי בא בר ממל גופיה אמר להו אתון קקו פדיפטי הבו לי מה דיהבית לכון כו' ואם כן כרשב"ג ס"ל כו' ע"ש ולא ידענא מאי קושיא דגם רבנן הא סבירא להו מה דעשה עשה ואם כן שפיר קאמר להו ר' בא בר ממל שלא היה נותן להם את המתנה שנתן להם ול"ק קושית הפני משה. וביותר יש להעיר על תירוצו שכתב ושמא יש לומר דלהפחידם אמר כן שלא יתבעו ממנו החצי שנתן לו אבל לא שיטול מהן חלקם דהלכה כחכמים כו' ע"ש

ס'

מסורת הש"ס
ב"ב קיז ב"ו
(כתובות פ"ט) שם

מסורת הש"ס: (תוספ' פ"ז) · (קדושין פ"ד ה"ז) ב"ב קכז · (תוספ' פ"ח) שם קלח וש"נ · שם קנב ע"ב וש"נ

הלכה ז מתני'

[א] האומר זה בני נאמן וזה אחי אינו נאמן [ב] יטול עמו בחלקו מת יחזרו נכסים למקומן נפלו לו נכסים ממקום אחר יורשו אחיו עמו מי [ג] שמת ונמצאת דייתיקי קשורה לו על יריכו הרי זו אינה כלום [ד] זיכה בה לאחר בין מן היורשין ובין שאין מן היורשין דבריו קיימין: **גמ'** *אם היו מוחזקין בו שהוא בנו ובשעת מיתתו אמר אינו בני ושאינו בנו אמר בני נאמן. *היה עומד בצד המוכס ואמר בני הוא וחזר *ואמר [ה] עבדי הוא נאמן. עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא אינו נאמן אית תני תניי נאמן. א"ר מנא כגון אילין נפתאי דמשעבדין בבניהון יתיר. *האומר *ייתנו נכסיי לפלוני והוא כהן והיו שם עבדים אף ע"פ שאמר אי איפשי בהן יאכלו עבדיו בתרומה [ו] רשב"ג אומר מכיון שאמר אי איפשי בהן זכו בהן היורשין. א"ר לא בסתם חלוקין. מה נן קיימין אם דבר בריא שרוצה בהן כל עמא מודו שיאכלו עבדיו בתרומה ואם דבר בריא שאינו רוצה בהן כל עמא מודו שזכו בהן היורשין אלא כי נן קיימין בסתם. ורבנן סברין משעה ראשונה היה רוצה בהן ועכשיו חזר בו רשב"ג אומר מכיון שאמר אי איפשי זכו בהן היורשין. תני ר"ש בן גמליאל *אומר [ז] רייתיקי מבטלת דייתיקי

אין

פני משה

הלכה ז מתני' האומר זה בני נאמן. להורישו עם אחיו או לפטור את אשתו מן היבום ואף על גב דמוחזק ליה באח: זה אחי אינו נאמן. לאסור אשתו לשוק אם היא בחזקת מותרת כגון דלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני. וכן אינו נאמן לענין ירושה אם יש לו שאר אחין והן אינם מכירין אותו אינו נאמן לומר גם זה אחינו הוא שירש עמנו: ונוטל עמו בחלקו. כגון אם הם שני אחין לבד הספק ויש להם לחלק ג' שדות יקח האחד שדה ומחצה וזה שמעיד על הספק יקח שדה אחת שהוא השלים ולפי עדותו אינו מגיע לו יותר ויתן חצי שדה להספק שמעיד עליו ומחצה האחר אין להספק כלום: מת. הספק יחזרו אותן נכסים למקומן למי שנתכנס לו: נפלו לו. לזה הספק נכסים ממקום אחר ומת: וירשו אחיו. של זה המעיד עליו עמו דהא מודה להם שאחיהן הוא ודוקא שלא הכחישו שאר האחין לומר בידוע להם שאין זה אחיהם אלא טוענים שאין מכירין אותו אבל אם הכחישו ואמרו שאין זה אחיהן לא יירשנו אלא זה שהעיד עליו בלבד: דייתיקי. שטר צוואת שכיב מרע. ול' דייתיקי דא תהא למיקם ולמיהוי: קשורה לו על יריכו. רבותא קתני דליכא למימר אחר כתבה וכתנה שם אפ"ה הר"ז אינו כלום שאני אומר כתבה ונמלך: זיכה בה לאחר. זיכה השכ"מ לאחר מחיים אף על פי שלא נכתב לשם אותו האיש אלא כך אמר לו נכסים הכתובים בשטר זה אני מקנה לך בקבלת השטר שתקבל ממני הרי זה קנה דלא גרע מצוואת פיו: **גמ'** אם היו מוחזקין בו שהוא בנו. תוספתא היא בפ"ז. ושם הגי' נכונה וכאן נשמטו כמה תיבות. והכי איתא התם היו מוחזקין בו שהוא בנו ובשעת מתתו אמר אינו בני אינו נאמן שאינו בנו ובשעת מיתתו אמר בני הוא נאמן. וכך הוא נשנה בהאי תלמודא פ' עשרה יוחסין הל' ז':

היה עומד בצד המוכס. ודרך המוכסין ליקח מכס מן העבדים ולא מן הבנים ואמר בני הוא: וחזר ואמר עבדי הוא. כשעבר מן המכס: נאמן. במאי דחזר ואמר עבדי הוא דהא דאמר מעיקרא בני הוא להבריחו מן המכס אמר: אינו נאמן. בהאי דחזר ואמר בני הוא שאלו כן לא הי' אומר להמוכס עבדי הוא ולהיות נפסד בחנם אלא ודאי מעיקרא קושטא הוא דקאמר: אית תני תנייא. דאפי' בסיפא נאמן ומוקי לה ר' מנא כגון אלין נפתאי. שם מקום שרגילין להיות משעבדין בבניהן ביותר ועושין להן עבודת עבד ולפיכך נאמן הוא לחזור ולומר בני הוא דהא דאמר מעיקרא עבדי הוא לפי שמשמשו כעבד: האומר ייתנו נכסי לפלוני. תוספתא בריש פ"ח: והוא כהן. המקבל: יאכלו עבדיו בתרומה. דמ"מ עבדיו הם אע"פ שהוא אומר אי אפשי בהן וכדמוקי לה לקמיה: זכו בהן היורשין. של הראשון והוא ישראל: אמר רבי לא. מפרש הוא לפלוגתייהו דבסתם הן חלוקין כדמסיים ואזיל: מה אנן קיימין. דבמאי עסקינן אם דבר ברי שרוצה בהן כלומר שהיה ברור לנו שרוצה בהן מעיקרא כגון דשתק וקבל ממנו שטר המתנה ועכשיו הוא צווח כ"ע מודו דקנה ויאכלו עבדיו בתרומה: ואם דבר ברי שאינו רוצה בהן. דמעיקרא קצווח ואמר אי אפשי בהן כ"ע פליגי דלא קנה: אלא. ע"כ כי אנן קיימין בסתם שאינו ברור לנו וכגון שזיכה לו שטר המתנה ע"י אחר ושתק ולבסוף צווח דרבנן סברי מסתמא ראשונה היה רוצה בהן שהרי שתק ועכשיו רוצה לחזור בו ואין בחזרתו כלום ורשב"ג סבר הוכיח סופו על תחלתו והא דשתק מעיקרא קסבר כי לא אתי לידי אמאי אצווח: דייתיקי מבטלת דייתיקי. שכ"מ שכתב נכסיו לאחד וחזר וכתב לשני השני קנה והראשון לא קנה שהשכ"מ יכול לחזור במתנתו:

אי

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ' מהל' נחלות ה"א סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' ערה ס"ט

יח ב מיי' שם ה"ח וסמ"ג שם טוש"ע שם סי' רפ ס"ב

יט ג מיי' פ"ט מהל' זכיה ומתנה הכ"ד טוש"ע שם סי' רנ סכ"ט

כ ד מיי' שם טוש"ע שם

כא ה מיי' פ"ד מנחלות ה"ד טוש"ע שם סי' רעט ס"ד

כב ו מיי' פ"ט מתרומות ה"ו

כג ז מיי' פ"ט מזכיה הט"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' רנ סי"ב

מראה הפנים

זיכה בה לאחר. פירשתי בה כפי' הרשב"ם ז"ל ועיין לקמן ד"ה דייתיקי מה שכתבתי שם בס"ד:

אם היו מוחזקין בו שהוא בנו וכו'. כדברי התוספתא שהבאתי כך אזלא הסוגיא דקידושין שם. וגרסינן תו התם אית תניי תני על קדמייתא נאמן ר' חזקיה ר' זריקן בשם ר' הונא היו מחזיקין אותו שהוא משפחתו נאמן ופירשתי שם דר' חזקיה לפרש לההיא אית תניי קאי דבעי למימר דאפי' בקדמייתא אם היו מוחזקין בו שהוא בנו ואמר עליו שאינו בנו נאמן ופליג אתנא דתוספתא דס"ל אינו נאמן ואפילו לר' יהודה דס"ל האומר בני זה ממזר הוא נאמן משום דר' יוחנן מפרש התם לעיל למילתיה דר' יהודה לתת לו הוא דנאמן אבל לא ליקח ממנו וכדפרישית שם וכלומר באופן שאינו מפסידו מירושתו הוא דנאמן עליו לומר ממזר הוא וכגון דמחזיק לנו בבנו אלא שאומר שנולד לו מחייבי כריתות אבל אם כשהוא אומר עליו ממזר הוא מפסידו מירושתו אינו נאמן להוציאו מחזקתו ועלה מייתי הברייתא דתוספתא שהיא כדברי ר' יוחנן וכדאמר ר' חזקיה שם עוד היא מתניתא. אף אנן נמי תנינא היו מוחזקין וכו' ולאית תניי דקאמר נאמן ומשמע דפליג מפרש לה ר' חזקיה בשם ר' הונא דלא פליג אלא דבהא"ג מיירי כגון שהיו מחזיקין אותו שהוא בנו משפחתו והיו מחזיקין אותה כמשוחררת ובנו הוא ועכשיו אומר שלא שחררה ואין זה בנו בהא הוא דאמר האית תנייא דנאמן משום דלא מפיק ליה מחזקתו אלא שהם טעו וקסברי שהוא שחררה ואין זה אלא גילוי מילתא בעלמא ועוד דלא מבוי ליה לממזר אלא לעבד ואיכא למימר דבהא"ג אפי' לרבנן נאמן הוא. ע"כ דבריו שם. ולפ"ז הוה מסתייעא מהאי סוגיא להדעות הסוברים דאף לר' יהודה אינו נאמן לאשווייה ממזר לפוסלו ולהפסידו מירושתו כ"א דוקא בדאיכא בכור והוא דעת בה"ג שכתב בהל' מילה וז"ל האומר זה בני ממזר אינו נאמן דכי קיימא לן כר' יהודה דאמר נאמן היכא דאיכא בכור אבל ליכא בכור אינו נאמן דשלא ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא האומר על התינוק בין הבנים בכור הוא נאמן כר' יהודה דכיון דקאמר על בריה דזוטא מגדול בכור הוא פסלינן לגדול ומגו דהימניה רחמנא לאבחוניה לבוכריה דכתיב יכיר יכירנו לאחרים ממילא קא הוי גדול ממזר אבל ודאי במקום שאין בכור לא מהימן דליכא יכיר דתליא רחמנא בגוויה לא מהימן ולא הוי ממזר ואפילו אבתו פרוצה ביותר רוב בעילות אחר הבעל עכ"ל. והביאו הרמב"ן ז"ל בחידושיו במעתתא דשלא ר' אבא בדף קכ"ז וקכ"ח. וכן ראיתי בכ"י אחד מכונה בשם ספר המכריע והוא מרי"ז הזקן ז"ל דפסק כדעת בה"ג וראיתי שם שברוב המקומות ממש רובו ככולו מכריע הוא נגד גדולי הפוסקים הרי"ף ור"ת ז"ל. וכבר יש לנו מכריעים מגדולי האחרונים ז"ל שמאירים עינינו וכמו שכתב שם הרמב"ן ז"ל עד דברי בה"ג ואכתי לא דייקא דהא איפסיקא התם הלכתא כרב נחמן בר יצחק וכדפסק רבינו הגדול ז"ל עכ"ל ר"ל כר"נ בר יצחק דפ' החולץ דף מ"ז. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפט"ו מא"ב הל' ט"ו לענין לפוסלו וכן להפסידו מירושתו נאמן הוא בכל מקום ואפי' בשאינו נאמן לפסלו כגון שיש להבן בנים כדכתב בפ"ד מהל' נחלות הל' ב' אבל נאמן הוא על מי שהוחזק שהוא בנו לומר אינו בני ולא ירשנו וירשה לי שאפילו היו לבן בנים אע"פ שאינו נאמן וכו' לענין יחוס יאתי הוא לענין ירושה. וזהו כפשטה של הברייתא דאית תנייא בקידושין דאזלא כסוגיא דהחולץ שם וכסוגיא דפירקין הנזכר. והסיא דר' חזקיה ר' זריקן וכו' דהתם נראה לפרש ג"כ איכא דהלכתא דלא בהו לפרש האית תנייא וכדנראה לכאורה דר' חזקיה גופיה קאמר לעיל עוד היא מתניתא כמו שמובא לעיל אבל מהא לא דייקא דר' חזקיה דלעיל קאמר לפי הברייתא דתוספתא ועלה קאמר אית תנייא דפליג ארישא והשתא מפרש לה להסיפא דתוספתא היו מוחזקין בו שאינו בנו ובשעת מיתתו אמר שהוא בנו נאמן וקאמר ר' חזקיה בשם ר' הונא כגון שהיו מחזיקין אותו שהוא משפחתו ולא היו מחזיקין בו לבנו ועכשיו אומר שחררה והוא היפוך הפירוש שפירשתי שם ונכון הוא ומכאן ראיה נמי לסברת הרמב"ם בפ"ד שם הל' ו' ע"ש דבענין ירושה נאמן הוא כדכתב הה"מ שם דבמקום שיש לו חזקת כשרות אמרי' מגו לפי שיש בידו להנחילו את נכסיו במתנה והוא ז"ל כתב שם אם ת"ח הוא או אדם כשר וכו' וטעמא שחזקתו אינו משקר ולמד זה מדאמר בתוספתא וקאמר בשעת מיתתו וכו' נאמן ופירשו התם דעל בנו מן השפחה הוא ומהאי טעמא נמי כדאמרי' בעלמא אין אדם משקר בשעת מיתה וכן כיוצא בזה ואין להאריך יותר:

כגון אילין נפתאי וכו'. ובבבלי פירקין דף קכ"ז ע"ב לא אמרו האי סברא אלא איפכא אמר עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא נאמן דמשמש לי כעבדא קאמר. ואילופיה אבית המכס וכו'. ונראה דס"ג להו אבית המכס קאי דמשום זה לא יהיה מפסיד לתת המכס בחנם אלא האי אית תניי ליתא דהך ברייתא היה עומד בצד המכס כתוס' הוא דקאמר התם היו מוחזקין בו שהוא עבדו ובשעת מיתתו אמר בני הוא נאמן ועלה קאמר כגון אלין נפתאי וכו' דמשמש לי כעבדא קאמר והויא כדהתם:

האומר ייתנו נכסי לפלוני והוא כהן וכו'. הך ברייתא הובאה התם בפרקין דף קל"ח ע"א ובכמה מקומות ומיתפרשא כפי האוקימתא דהכא ומדאמרינן בפ' השותפ' דף ל"ט ע"ב בדין הוכיח סופו על תחלתו זה היה מעשה בקיסרי ולא אמרי בה לא איסור ולא היתר איסור משום כבודן דרבנן ולא היתר משום כבודו דרשב"ג פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' זכייה הל' ג' דהוי הדבר בספק כדכתב הה"מ שם ויד המוחזק על העליונה וכן פסק בפ"ה מתרומות הל' ו' דאין אוכלין העבדים בתרומה ולחומרא וגרסי' להא דפ"ק דגיטין הל' ה' וכאן מבואר ביותר:

דייתיקי מבטלת דייתיקי. ז"ל התוספתא בפ"ח הכותב דייתיקי יכול לחזור בו מתנה אין יכול לחזור בו איזה הוא דייתיקי תהא לי לעמוד ולהיות שאם מתי ינתנו נכסי לפלוני איזו היא מתנה מן היום ינתנו לפלוני. הכותב דייתיקי עד שלא זכה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו משזכה בין הוא בין אחר אין יכול לחזור בו ע"כ. ורישא דהתוספתא הוא הדין דהכא דגרים להאי ברייתא בשם רשב"ג. והיינו דכי אתא רב דימי התם בפרקין ועיקרה בפ"ק מי שמת דף קנ"ב ע"ב דאמר דייתיקי מבטלת דייתיקי. אלא דבלשון מתנה גבי שכ"מ לא איפסקא הלכתא כהתוספתא ופלוגתא דאמוראי התם כתב וזיכה לזה וכתב וזיכה לזה דאמר רב הראשון קנה ושמואל אמר השני קנה ופסקו הפוסקים כוותיה דשמואל דלעולם מתנת שכ"מ היא ויכול לחזור בו וכו'

שנויי נוסחאות (פ"ד) יורשו בד"ו יירשו. (של"ג) רייתיקי בד"ו דייתיקי.

שיטה מקובצת

(מתני') מי שמת ונמצאת דייתיקי. פי' צוואת שכיב מרע קשורה על ירכו הרי זו אינה כלום פי' שכיון שלא צוה בפיו וגם לא צוה בשעת מיתתו שיעשו מה שבצוואתו דייתיקי ודייתיקי זו אינה הקנאה בחיים בקנין כדי שנאמר שעבודי שעבד נפשיה מבעת הקנין לפיכך אינה כלום פי"ל כתבה לצוות בה ואחר כך חזר בו ולא רצה ליתנה ולא לצוות בה אבל אם זכה בה ע"י אחר כגון שאמר לאחר זכה בזו הצוואה לפלוני זכה בה אותו פלוני וכאלו צוה בפיו מה שכתוב בה דמי ולפיכך דבריו קיימין הרא"ש ז"ל: ופירשו בגמ' של דייתיקי דא תהא למיקם ולהיות. פירשב"ם ז"ל דלישנא דדייתיקי קמפרש ד"ה פ' דא תהא למיקם ולהיות לאחר מיתה אבל אין לשון זה כתוב בשטר ומתנה היא כל שכתוב בה מהיום לאחר מיתה שאלו לא כתב בה מהיום לא מהניא דאין מתנת בריא לאחר מיתה. ואחרים פירשו שלשון זה כתוב בשטר הצוואה דומיא דמתנה שמפרש מה שכתוב בה וסימנא דחיי בעלמא והכי מוכח בתוספתא דתניא התם אי זו היא דייתיקי דא תהא למיקם

ולהיות

עמודי ירושלים

כו' קאי על מה שמבואר בהמשנה דמה שעשה עשה ע"ז הביא הסיא עובדא דהיה בר' אבא בר ממל ומבואר משם דמה שעשה עשה. ובדרך אגב אעיר על מ"ש הרא"ש פרשה חיי שהקשה על מה שנתן אברהם כל אשר לו ליצחק דאיך העביר הנחלה כו' ע"ש. ועמ"ש הג"א שם ומ"ש עליו הלבוש האורה להקשות על הגור אריה שהוא הקשה דאיך נתן מתנות לבני הפלגשים דאיך העביר הנחלה מיצחק ועל זה הקשה הלבוש דשלא בשעת מיתה רשאי ליתן מה שירצה ולא ידענא מדוע שתק להרא"ש והוצרך לבוא לתירוצו של הרא"ש דלפי דעתו הא גם קושית הרא"ש מאברהם לגבי יצחק

ג"כ

עין משפט
נר מצוה

כד ה מיי' פ"ט מזכיה הל"ו טז סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רנ סעי' ג
כה ב מיי' שם פי"ב הל"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רנח סעי' א
כו ג מיי' שם הל' יג וסמ"ג שם טוש"ע שם סי' רנז סעי' א
כז ד מיי' שם פי"ג סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ג
כח ה מיי' שם טוש"ע שם ס"ד
כט ו מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ג
ל ז מיי' פ"ט מגירושין הי"ד סמ"ג עשין כ טוש"ע אה"ע סי' קמה ס"ג

אין מתנה מבטלת מתנה ר' אבא בר חנה ר' יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין כל שאילו יבריא ויחזור בדייתיקתו [א] חוזר אף במתנתו. כההיא אחתיה דר' חונייא כתבת ניכסה לרבי חונייא. צרכת וזבנת לבעלה. מן דדמכת אתא בעי מיעור עימיה. א"ל ולמה לא תבעתינון בחייה אמר ליה לא בעית מעיקתה אף על פי כך אפיק רבי אמי:

הלכה ח מתני'

*הכותב נכסיו לבניו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר [ב] אינו צריך [ג] *הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו האב אינו יכול למכור מפני שהן כתובין לבן והבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב [ד] מכר האב מכורין עד שימות מכר [ה] הבן אין ללוקח בהן כלום עד שימות האב [ו] האב תולש ומאכיל לכל מי שירצה ומה שהניח תלוש הרי הוא של יורשין: גמ' *רבי שמעון בן יקים אעיל עובדא קומי ר' יוחנן מהיום לאחר מיתתו מתנתו מתנה *מהיום ולאחר מיתה אינו [ז] גט. חברייא אמרין כן א"ל אינה היא איסרטה. א"ר יוסי בי ר' בון כן א"ל אינה כגיטין ואינה כמתנה. א"ר לא במתנה אם כתב מהיום מתנה ברורה היא לאי זה דבר כתב בה לאחר מיתה לשייר בה אכילת פירות אבל בגיטין אם כתב בה מהיום כרות הוא לאי זה דבר כתב בה לאחר מיתה לשייר לו גופה. א"ר בון בר כהנא קומי רבי לא לשייר לה מעשה ידיה א"ל לא מצינו אשה נשואה לזה ומעשה ידיה לזה. ר' זירא מקיים ליה וצווח ליה בנייה דאורייתא. *האומר טבי עבדי עשיתיו בן חורין עושה אני אותו בן חורין הרי הוא בן חורין הרי זה בן חורין הרי זה זכה ר' חייא בשם ר' *יוחנן

ובלבד

אין מתנה מבטלת מתנה. במתנת בריא אינו יכול לחזור בו וראשון קנה: כל שאילו יבריא וכו'. שדין שכ"מ שאם עמד חוזר הוא וחוזר לעולם אפי' זיכה לזה בלשון מתנה: כההיא. עובדא דאפיק רב אמי מיניה: כתבת ניכסה. במתנת שכיב מרע: צרכת. היתה צריכה להוצאה ומכרה לבעלה: מן דדמכת. לאחר שמתה בא רב חונייא לעורר עם הבעל עם שטר מתנה שלו וא"ל למה לא תבעית הנכסים בחייה והשיב שלא היה רוצה לצערה בחולייה ואעפ"כ אפיק רב אמי מר' חונייא הראשון והעמיד הנכסים ביד בעלה שהרי היא יכולה לחזור במתנתה:

הלכה ח מתני' הכותב נכסיו לבניו. ורוצה שיהא גוף הקרקע קנוי לו מעכשיו והפירות לא יאכל ממנה עד לאחר מותו: צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה. דמשמע הגוף קנוי לו מהיום והפירות לאחר מיתה ואם לא כתב מהיום לא כלום הוא דאין מתנה לאחר מיתה: ר' יוסי אומר אינו צריך. לכתוב מהיום דזמנו של שטר שנכתב בו בכך וכך בשבת וכו' מוכיח עליו שמאותו היום התחילה המתנה דאל"כ זמן שנכתב בשטר למה הוא נכתב והלכה כר' יוסי: לאחר מותו. שיהא הגוף נקנה לו מהיום והפירות לאחר מיתה: האב אינו יכול למכור. בלא הבן שהגוף קנוי לבן והבן אינו יכול למכור בלא האב מפני שהן ברשות אב להפירות שקנוין לו: מכר האב. שתם מכורין הפירות ללוקח עד שימות האב: מכר הבן. בחיי האב אין ללוקח פירות עד שימות האב: האב תולש. הפירות ומאכיל לכל מי שירצה בחייו אבל מה שהניח פירות מחוברין לקרקע בשעת מיתה הרי הן של הבן המקבל המתנה מפני שדעתו של אדם קרובין אצל בנו אבל הכותב נכסיו לאחר אפילו במה שהניח במחובר לקרקע בשעת

מיתה הרי הוא של היורשין: ומה שהניח תלוש. או שעומדין ליתלש הרי הוא של היורשין כלן: גמ' ר' שמעון בן יקים אעיל עובדא קומי ר' יוחנן. כלו' השאלה זו הכניס לפניו ששאל לו מאי שנא גבי מתנה דכ"ע מודים אם כתב לו מהיום ולאחר מיתה דהוי מתנה ומאי שנא גבי גט דתנן בפ' מי שאחזו מהיום ולאחר מיתה אינה גט. וגרסינן להא שם הלכה ג': חברייא אמרין כן אמר ליה. בלשון הזה השיב לו אינה היא איסרטה לא זו הדרך של גט הוי הדרך של מתנה: כן אמר ליה. בזה הלשון השיב לו אינה כגיטין אינה כמתנה. כלומר לא כגיטין המתנה ולא כמתנה הגט והיינו הך ובלישנא בעלמא פליגי ומפרש ר' אילא טעמא: במתנה. מכיון שכתב מהיום מתנה ברורה היא לגוף הקרקע ולאיזה דבר כתב בה לאחר מיתה לשייר לעצמו אכילת פירות כל זמן שהוא קיים ושייכא בה שפיר לומר דהאי דאמר לאחר מיתה שיורא הוי ולא חזרה: אבל בגיטין. מכיון שכתב מהיום גט כרות וגמור הוא ולאיזה דבר כתב לאחר מיתה על כרחך לשייר לו גופה וא"כ חזרה היא דאם שייר לו גופה לאו גט כריתות הוא אלא שחזר בו מדבריו הראשונים: ר' בון בר כהנא הקשה קמי ר' לא. אלמא לא שייך גם כן שיורא בגט דנימא לשייר לו מעשה ידיה כתב לה כן שאפילו תנשא לאחר יהיו מעשה ידיה שלו: לא מצינו וכו'. דא"כ אכתי אגידא ביה אלא ודאי חזרה היא או דמספקא לן דילמא תנאה הוי כדמפרשינן לה התם במתני': ר' זירא מקיים לי'. להאי טעמא יהיה משבחו וקוראו בנייה דאורייתא מבוני ומקיימי התורה הוא שהוטב זה בעיניו: האומר טבי עבדי. לאו דוקא טבי אלא איש פלוני עבדי וכן הוא בתוספ' סוף פ"ט. וגרסינן להא בפ"ק דגיטין הלכה ה': עשיתי בן חורין וכו'. כלומר אם אמר באחד מכל הלשונות הללו ה"ז זכה העבד:

ובלבד

מסורת הש"ס

תוספתא פ"ט כתובות פח

יבמות לו פ"א ב"ק פח פ"ב

(גיטין פ"ז ה"ג)

ב"ב קלו ובש"נ

(תוספתא פ"ט גיטין פ"ק הלכה ה)

גיטין מ פ"ב

מראה הפנים

וכר"י וכו"ל תריהון דאמרין הכא דכל שאלו יבריא וכו' חוזר אף במתנתו וכדמוכח מהאי עובדא דלקמן וס"ל קאמר רב נחמן כשמיה דמוהא התם לעיל דף קנ"א ע"א גבי אימיה דרמי בר חמא וכו' דהוי כעין האי עובדא כל שאילו עמד חוזר במתנתו וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מהל' זכייה ומתנה הל' ט"ו וזה פשוט ולא כתבתי לכל שתום' אלא להתלמד דהשיפא דהתוספתא הלכתא היא וסיפא דמתני' זיכה בה לאחר וכו' דבריו קיימין וכן להתלמד הפירוש במתני' וכדברי הרמב"ם דדברי התוספתא ודאי אינן מתפרשין בענין אחר אלא דהכוונה כשזכה מחיים בין הוא המקבל מתנה ובין אחר שזיכה לו ע"י אחר ואמר תזכה בזה בשביל פלוני אינו יכול לחזור בו וכן פירש הכ"י המתני' וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ט מזכיה הל' כ"ד מי שמת ונמצאת מתנה קשורה על יריכו וכו' ה"ז אינה כלום שאני אומר כתבה ונמלך ואם זכה בה לאחר בין מן היורשין בין שאינו מן היורשין כל הדברים שבה קיימין ככל מתנת שכ"מ. רצונו לומר דבריא לא מהני לא עדים ולא קנין ביפוי כח וכוונת דבריו נתבאר ממה דכתב לעיל בפ"ח הל' י"ו מתנת שכ"מ שכתוב בה קנין בין שהיתה במקצת נכסיו וכו' והרי המתנה בטילה ואם קנו ממנו כדי ליפות כח המקבל וכו' הרי היא קיימת וזהו דיניה דשמואל דף קנ"ב ע"א והוזכר לעיל. ובהל' ט"ו שם כתב שאין כלום לעצמו וכו' שמתנת שכ"מ במקצת צריכה קנין בין עמד בין לא עמד כדמסיים שם דמיירי שנתן סתם אבל נתן המקצת בפירוש במתנת שכ"מ א"צ קנין וכו' ואם היה בה קנין לא קנה אא"כ היה מיפה כחו וכדמסיק התם לשמואל במיפה את כחו. למדנו מזה לדעתו ז"ל דכשנראה בפירוש שהוא מתנת שכ"מ והיינו שאינה אלא לאחר מיתה הקנין מגרע כשהוא כתוב בשטר אא"כ מוכח שליפוי כח בלבד כתב לו כן כגון שכתב וקנינו ממנו מוסיף על המתנה וכל זה הוא לענין אם יקנה או לא יקנה כלל המקבל מתנה אע"פ שאין השכ"מ חוזר בו אלא יטלו היורשין אבל לענין חזרה עדיין לא למדנו וזהו מבואר בדבריו לקמן וזה אם כתב לו בפירוש שהקנה לו מעכשיו מחיים א"כ לאו דין מתנת שכ"מ יש לה אלא כמתנת בריא כדביאר א"כ בדבריו בהל' י"ח אל תטעה בשכ"מ שכתב כל נכסיו ופירש שנתן הכל מעכשיו והקנה מחיים שאין זה מתנת שכ"מ אלא כשאר כל מתנות הבריאים שאם הגיע השטר ליד המקבל או שקנו מיד הנותן קנה הכל ואין יכול לחזור בו. מבואר הוא שדעתו ז"ל כרוב גדולי האחרונים שחולקין על הרי"ף ז"ל כמו שנתבאר בפ"ק דמציעא דס"ל דאפילו בשטרי הקנאה לא קנה עד דמטא שטרא לידיה אלא דס"ל להרמב"ם דבשטר שיש בו קנין לא בעינן עד שיגיע השטר ליד המקבל וזהו דבריו כאן כשיש למתנה זו דין מתנת בריא והיינו שהקנה לו מחיים והם היא בפירוש מתנת שכ"מ כזה ביאר דבריו לענין חזרה בפ"ט הל' ט"ו והל' י"ו שכתב שם אבל שכיב מרע שכתב וזכה וקנו מידו אין לאחר קנין כלום ואינו יכול לחזור בו וכו' בין שנתן הכל בין שנתן מקצת. ביאר בכאן שאם קנו ממנו בקנין גמור וזיכה לו ג"כ המתנה בשטר אין חילוק בין אם היא בכל או במקצת ואין יכול לחזור בו. והשתא נמצאו דבריו מבוארין בדינא דמתני' מה שכתב בהל' כ"ד וכ"ה דבריא שהקנין שכתוב בה היה ליפוי כח בעלמא ובודאי אם הגיע ליד המקבל והוא לא היה חוזר בו קנה מלד היפוי כח של הקנין כנזכר לעיל אלא לענין חזרה יכול הוא לחזור בו ולפיכך אינה כלום שאני אומר כתבה ונמלך וחזר בו אבל אם זכה בה לאחר מחיין וא"ל תזכה בו לזה הפלוני כל הדברים שבה קיימין פירוש בין אם כתוב שם מקצת נכסיו בין שכתוב כל נכסיו וזהו דסיים ככל מתנות שכ"מ וכלומר המבוארים לעיל. ואין לנו לכפול ולחזור בדברים ביותר כ"א מזה נבין דדברי הה"מ בענין שצלה לפרש סוף דבריו קשים לי להבין והסמ"ע פי' לסוף דבריו ואם זכה בה לאחר דר"ל שרצה לזכות לאותו שנתן בידו השטר והיינו כפי' הרשב"ם וכו' ומי יתן והייתו יכולין להבין הפי' הזה בדברי הרמב"ם ואם דדברי הרשב"ם הם נראין כן וכמו שהעתקתי בפירוש המשנה דברי הרמב"ם אינם סובלין כלל וכלל לפירוש הזה. ובעיקר דעת הרמב"ם שביאר הה"מ שאם היה בו קנין גמור זכה בהן ואע"ג דלא מטא שטרא לידיה זהו ודאי אמת לדעתו ז"ל וכמו שנתבאר לעיל. ועיינתי בדברי הריב"ש ז"ל בתשו' סימן קס"א שהביא הכ"מ וכן בב"י בטד"ם סי' ר"ן וראיתי שעיקר דבריו בם לחזק הסברא לדעת הרמב"ם דבשטרי הקנאה לא בעינן עד דמטי לידיה ולא כמו שרצה הב"י לבאר דעת הרמב"ם בזה ודברי הב"י תמוה בפ"ק דב"מ בשמעתא דמלא שט"ח ומה שכתוב בכ"מ בסוף פ"ק ט"ס הוא. סוף דבר דנראה אחר העיון שדברי הרמב"ם הם ממש כדברי רבו ז"ל והה"מ זכר מקצת דברי הרב מיגא"ש ז"ל ולא ביארן. והילך דברי הר"י הלוי מיגאש ז"ל בפירו' המשנה מי שמת ונמצאת דייתיקי וכו' פירוש צוואת שכ"מ קשורה על יריכו ה"ז אינה כלום פי' שכיון שלא ציוה בפיו וגם לא צוה בשעת מיתתו שיעשו מה שבאותה דייתיקי ואינה הקנאה מחיים בקנין כדי שנאמר שעבד נפשיה משעת קנין לפיכך אינה כלום שיש לומר כתבה לצוות בה ואח"כ חזר בו ולא רצה ליתנה ולא לצוות בה אבל אם זיכה בה על ידי אחר כגון שאמר זכה בצוואה זו לפלוני כאלו צוה בפיו שיעשו מה שכתוב בה לפיכך דבריו קיימין עכ"ל. מזה נראה ונבין כל דברי הרמב"ם בדין זה וכפי אשר נתבאר דעתו מכל מה שהבאתי לעיל ודי בזה:

ומה שהניח תלוש הרי הוא של יורשין. וכן אם עומדין להתלש כדכתב הרמב"ם ז"ל בפי"ב

שנויי נוסחאות (ש"ז) כך גד"ו כן. (ש"ג) בגיטין וכו' במתנה גד"ו בגיטין וכו' במתנה.

שיטה מקובצת

ולהיות ואם מתי יתנו לפלוני אלמא משמע דליסנא דחיי הוא וסימנא בעלמא דומיא דמאי דאמרינן בפ' מי שמת מה"ת דאמר לחיים סימנא דחיים קאמר הר"י ז"ל וכן כתב הרמב"ן ז"ל עיין בחידושיו. וזה לשון הרא"ש ז"ל דא תהא למיקם ולהיות פירש נוה מה שיעשה בנכסיו לאחר מיתה ע"כ:

(מתני') האב תולש כו' ומה שהניח תלוש הרי הוא של יורשין. אין לדקדק מכאן הא מה שהניח מחובר אע"פ שעומד ליתלש אינו של יורשין דלא כתלוש דמי דודאי כתלוש הוי דהכי קיי"ל בכתובות פ' נערה ובב"ק פרק הכונס דפסיק רב הילכתא כר"ם דאמר אכלה פירות גמורין מצלמת פירות גמורין. והא דאיצטריך למתני מה שהניח תלוש משום דמיירי אפילו בהכך דנתלשו קודם זמנן ולא היו עומדין עדיין ליתלש בשעה שמת האב ואפילו הכי כיון דנתלשו הרי הן של יורשין תוספי הרא"ש ז"ל. אבל הרב יונתן ז"ל כתב וז"ל האב תולש ומאכיל הא מתני' פשיטא היא אלא איצטריכא למידק מינה טעמא דהניח תלושין ממש הוא דהוו של יורשין הא אי הוו

עדיין

עמודי ירושלים

גם כן לא קשה מידי דכיון דהיה בחיין שלא בשעת מיתה היה רשאי אברהם לעשות כן. ועיין ביפ"ת ב"ר פנ"ט שתירץ באמת כן. ומה שהקשה על הג"א דשרה שאמרה לא ירש כו' לא היה עדיין בני קטורה בעולם כו'. הנה כי כן הו"ל להקשות ג"כ על הרא"ש לפמ"ש הוא בעצמו בפ' ויגש דגם הקרא כי ביצחק יקרא לך זרע לא קאי רק על ישמעאל ולא על הבני קטורה. וכבר הקשה כן המל"מ ס' מלכים (פ"י ה"ז) ומ"ש הלבוש שם דעבורי אחסנתא הוא רק בקרקעות לא במטלטלין לא נראה כן מתוך סוגיא דב"ב (קל"ג ב') לגבי יוסי בן יועזר דהו"ל עליותא דליברא כו' ע"ש דמבואר שם דגם במעות

הדין

ובלבד בשטר. יעשה בן חורין ר' אומר זכה וחכמים אומרים לא [א] זכה. [ב]*האומר שדה פלוני נתתי לפלוני נתונה לו תהא שלו ינחל פלוני בנכסיי יחזיק פלוני בנכסיי לא אמר כלום. תינתן לו מתנה ר' אומר זכה וחכמים אומרים לא זכה וכופין את היורשים לקיים דברי המת. *תני רבן שמעון בן גמליאל אומר אף הכותב דיאתימון בלעז הרי זו כמתנה. ר' חנין בשם רבי יהושע בן לוי חיזרתי על כל בעלי לשונות לידע מהו דיאתימון ולא אמר לי אדם דבר. *האומר יינתנו נכסי לפלוני לפלוני מת פלוני לפלוני הראשון ראשון קודם. מת השני בחיי ראשון הראשון אוכל פירו' ואם מת יחזיר ליורשי הנותן. מת השלישי בחיי שני הראשון אוכל פירות ואם מת יחזיר ליורשי הנותן. מת השני והשלישי בחיי ראשון הראשון אוכל פירות וקונה קרקע דברי ר' [ג] רבן שבג"א אין לו אלא *אכילת פירות בלבד חזקיה אמר הלכה כרבי. א"ר ינאי מודה רבי שאינו [ג] נותנה במתנת שכיב מרע. רבי יוחנן אמר ולא במתנת בריא. כהדא ההיא איתא כתבת ניכסה לחד בר נש צרכת וזבנת לבעלה רבי חייה בר מדייא אעול עובדא קומי ר' יוסי לא כן א"ר ינאי מודה רבי שאינה נותנה במתנת שכיב מרע א"ל ר' יוחנן ולא במתנת בריא הוא. הדא איתא מכיון דבעלה זקוק מספקא ליה מזוני ולא כמתנת שכיב מרע הוא. עד כדון זקוק מספקא פיתא וקיטני. ז'ילמא ביעי דילמא תרנגולין. ממה דתני הראשון אוכל פירות וקונה קרקע. הדא

פני משה

ובלבד בשטר. האי האומר דקתני כותב הוא שכותב לי א' מן אלו הלשונות בשטר ומוסר לו אבל באמירה בעלמא לא מהני: יעשה בן חורין. ל' עתיד הוא: רבי אומר זכה. דהכי קאמר יעשה עכשיו בן חורין בשטר זה שאני מוסר לו: וחכ"א לא זכה. שאין זה אלא הבטחה שמבטיחו הוא לעשות אותו בן חורין לאחר זמן ובשטר אחר: האומר שדה פלוני וכו'. בתוספתא שם: וכופין. אם אמר כשהוא שכ"מ כופין את היורשין לקיים דברי המת: תני רשב"ג וכו'. שם: ולא אמר לי אדם דבר. פירושו וטעמו: האומר יינתנו נכסי לפלוני וכו'. בתוספתא פ"ח וכתובה האי סוגיא בפ' הכותב הל' א' עם קצת תוספת ביאור: הראשון ראשון קודם. שכך אמר אם מת הראשון יינתנו לשני מת השני יינתנו לשלישי: מת השני בחיי הראשון. לא זכה בהן השלישי והראשון אוכל פירות וכשמת יחזרו ליורשי הנותן ודוקא כשאמר אחריו לפלוני ואחריו לפלוני כדמוקי לה בפ' הכותב אבל אם לא אמר ואחריו אין הדין כשהשלישי קיים שלא יינתנו לשלישי אלא הדין הוא דהראשון אוכל פירות עד שימות וכשימות הראשון יינתנו לשלישי ואע"פ שמת השני בחייו: מת השלישי בחיי שני. כלומר שאף השלישי מת בעוד שהשני חי ומת גם השני והראשון קיים בזה פשוט הוא דמכיון דלא זכה השני דלא זכו לא יורשיו ולא יורשי שלישי אלא שהראשון אוכל פירות וכשימות יחזרו ליורשי הנותן: מת השני והשלישי בחיי הראשון. כלומר וכן הדין אם מת השני מקודם ואח"כ השלישי ועדיין הראשון קיים שלא זכו בהן יורשי שניהם אלא הראשון אוכל פירות ואם מת יחזור ליורשי הנותן: הראשון אוכל פירות וקונה קרקע. ומוכר קרקע נ"ל וכן הוא שם ולפי גי' דהכא נמי יש לפרש לשון קנין והיינו שנושא ונותן בה וכלומר דכל זמן שהוא בידו יש לו רשות למכור הקרקע ואע"פ שכתובה לשני אם מכר הראשון מכור: אין לו אלא אכילת פירות בלבד. כל זמן שהוא קיים אבל אין לו למכור הקרקע שיש להשני זכות אחריו: מודה רבי שאינו נותנה במתנת שכ"מ. אע"ג דאמר הראשון מוכר מודה הוא שאינו יכול ליתן את הקרקע במתנת שכ"מ לפי שאינה אלא לאחר מיתה וכשמת הראשון כבר קדמו השני: ר' יוחנן אמר ולא במתנת בריא. אינו יכול ליתן. דאע"ג דלר' יכול למכור הוא אבל במתנה אין לו ליתן שלא נתן לו הראשון אלא לצרכיו שיהנה בה בלבד: כהדא ההיא איתא. התם בפרק הכותב מדמי לה דין מכר האשה בנכסי מלוג שלה לדין דהכא דכיון דבחייה הבעל אוכל פירות ולא זכה בגוף הקרקע כ"א היא יש לה זכות בגוף הקרקע וכשתמו' הבעל יורשה א"כ האשה הוי כהראשון דהכא לרבי דסבירא ליה דיש לו זכות בגוף הקרקע והבעל כהשני דהכא ופשיט לה התם דכמו דסבירא ליה לרבי דאם מכר הראשון הוי מכר ה"נ באשה הדין כן ובעי עלה למאי דאמר מודה ר' במתנת שכיב מרע וכן הכא כדלקמיה: כהדא. עובדא בהאי איתתא דכתבת ניכסה לחד בר נש ואח"כ הוצרכה להוצאת איזה דבר ומכרה לבעלה: אעיל עובדא. הביאו לו המעשה והיה רוצה לפשוט דאין במתנתה שבתחלה כלום דהא לא כן אמר ר' ינאי וכו' ור' יוחנן ס"ל אפילו במתנת בריא לא ועכ"פ כ"ע סבירא ליה דאין הראשון יכול ליתן במתנת שכיב מרע לאחר: הדא איתא. והרי האשה זו מכיון דבעלה זקוק להספיק לה מזונות א"כ נמצא שהיא מוכרת ונותנת אינה אלא לאחר מיתה שהרי בחייה אינה יכולה למכור שהקרקע משועבדת להבעל לפירות וא"ת לצורכה הוא דמוכרת הא נמי ליתא שהרי הבעל מספיק לה מזונות וא"כ לאו כמתנת שכ"מ היא שמאחר שתמות הבעל קודם וכיון דאמרת לך' במתנת שכ"מ אין הראשון יכול ליתן הה"ד באשה כן ואין במתנתה כלום: עד כדון. ומשני לה דאפ"ה אשכחן באשה שתוכל ליתן ולמכור לצורכה דעד כאן הבעל זקוק לספק מזונות הראוין לה שאי אפשר לה זולתן כמו פת וקטנית וכיוצא או שמא בילים ותרנגולין מחויב הוא לתת לה בתמיה דכשהיא רוצה לדברים יתירים ולקנות לה תרנגולין אין בזה חיוב על בעלה והיא צריכה למכור מנכסיה והלכך לא הוי כמתנת שכ"מ: ממה דתני הראשון וכו'. השתא דאמרת דיכול הראשון למכור הקרקע ש"מ דכשלו הוא ויכול למכור לכל צורכיו: הדא

אמר ר' ינאי מודה רבי שאינו נותנו במתנת שכ"מ פי' דהירושלמי ס"ל משום דכיון דאמר לו ואחריך לפלוני לא זיכה להראשון אלא משום שצריך לפרנסתו וע"כ לא זיכה לו אלא כ"ז שהוא חי וצריך לפרנסתו ע"כ אם נתן במתנת שכ"מ שלאחר מיתה לא זכה המקבל מתנה משום דמעולם לא זכה הראשון אלא כ"ז שהוא צריך כשהוא חי [ולא כשיטת הבבלי דטעמא הוא משום דמתנת שכ"מ לא קנה אלא לאחר מיתה וכבר קדמו אחריך] ר"י אמר ולא במתנת בריא כיון שלא נטל מעות בעד צרכו אלא מתנה בעלמא ע"ז לא זיכה לו המזכה הראשון. כהדא חדא איתא כתבת נכסה לחד בר נש ר"ל דהי' נכתבה נכסי' מן הנותן לה הנכסים לאחרה לחד בר נש וצריכת וזבנה לבעלה. ר"ל דצרכה לפרנסתיה וכתבה לבעלה דאי הי' כתבה לאחר קי"ל האשה שמכרה בנ"מ בחיי בעלה כו'. והירושלמי ס"ל במס' כתיבות פ"ט ה"א דבעל בנכסי אשתו יורש הוי ולא לוקח ואעפ"כ הבעל מוציא מיד הלקו[ח] זות משום תקנה שלא תבריח נכסיה מבעלה ותמכור ותאמר שלה היא. וע"כ אי לא היתה מוכרת לבעלה לא הי' בעל הלוקח ממילא. אך כשמכרה לבעלה הוי הבעל הלוקח שלה וכשמכרה לבעלה אל המכירה דלא שייך התקנה שלא תבריח. ר"ח בר מדייא אעיל עובדא קומי ר' יוסי האיך הדין כשמתה האשה. אם הפלוני מוציא מיד הבעל. או דאליבא דרבי אין הפלוני מוציא מיד הלקוחות דלא כן אמר ר' ינאי שאינו נותן במתנת שכ"מ. ור"י אמר אפילו במתנת בריא משום דלא זיכה להראשון אלא כ"ז שצריך לצרכי והדא איתא מכיון דבעלה זקוק מספקא לה מזוני ולא כמתנת שכ"מ. ע"כ לפ"ז מוציא מיד הבעל. ע"ז אמר לי' עד כדון זקוק מספקא פיתא וקיטני דילמא ביעי בתמי'. דילמא תרנגולין בתמי' דהראשון דזכה לצרכו רשאי לימכר אף למיזבן ביעי ותרנגולי. וכן מסיק במס' כתיבות שם ועיי"ש וכדכרינו שם:
נישמעינה

מסורת הש"ס
(תוספתא שם)
(שם פ"ח)
כתובות פ"ט הלכה א)
פ' ב"ב קלז

עין משפט נר מצוה
לא
א מיי' פ"ו מעבדים ה"ב טוש"ע יו"ד סי' רסז סע"ן
לב
ב ג מיי' פי"ב מזכי' ומתנה ה"ח ע י סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רמח ס"ג

ציון ירושלים

[ב]האומר שדה פלוני נתת לפלוני פתוי' ב"ב דף קמט ד"ה דקא מגמרי טעמיתי' ובמהרש"א שם וכפי הנראה התוס' כיון להך דאמרו בירושל' ועקלה"ח סי' רכג ס"ב מש שהאריך בזה ועי' במהר"ם כאן:

מראה הפנים

כפי"ב מהל' זכייה ומתנה הל' י"ג היו תלושין או שהגיעו להבצר הרי הן של יורשין דכל העומד ליבצר כבצור דמי ויתבאר מחלוקי דינים בענין זה במקומו פרק ו' דשבועות בס"ד: **האומר** שדה פלונית נתתי לפלוני וכו' לא אמר כלום. וכתוספתא גרים האומר נתתי שדה פלונית לפלוני נתתיה לו נתונה לו תהא שלו והרי היא שלו הרי היא שלו יטול פלוני נכסי ויקנה פלוני ויחלוק פלוני בנכסי ויזכה פלוני בנכסי הרי זו במתנה תנתן לו רבי אמר זכה וכו'. לפי גי' זו אם במתנת שכ"מ איירי שפיר הוא דבשכ"מ מהני בין בלשון עבר בין בלשון להבא וכדאמר רב ששת התם בפ' דלקמן דף קמ"ח ע"ב ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ט מזכייה הל' ג'. וכפ' השולת בבבלי דף מ' ע"ב לא גרים אלא רישא דברייתא האומר נתתי שדה לפלוני וכו' הרי היא שלו ומשמע דוקא בלשון עבר משום דהתם כמתנת בריא איירי וזהו כדעת הרמב"ם דמחלק בין בריא לשכ"מ בזה דבבריא לא מהני שום לשון להבא וכמו שהעתיק הוא ז"ל ברייתא דגיטין בפ"ד מזכייה הל' י"א. ומ"מ נ"ל דעירבוב הגי' איכא הכא או דחסר כאן ואחר לשונות בעבר גרסי' הרי היא שלו תהא שלו יטול פלוני ינחל וכו' לא אמר כלום משום דלשון להבא הן ובמתנת בריא איירי שריבא וכ"כ לכאורה מדסיים וכופין את היורשין וכו' דמשמע דה"ק ואם שכ"מ הוא כופין וכו'. והרמב"ם לא העתיק את דכופין וכו' כ"א בדין דשטר שתחור בעבד דגרים בתוספתא ג"כ וכופין את היורשין וכו' כתב הוא ז"ל בפ"ו מהל' עבדים סוף הל' ד' לוס ואמר שחררוהו כופין את היורשין לשחרר אותו וכן דברי התוספתא ופשוט הוא דגם במתנה הדין כן: **חזרתי** על כל בעלי לשונות לידע מהו דיאתימון. לפי פשטה דהתוספתא מתפרשת דסכות: צוואה בלעז מסני דבכל לשון שלוים ה"ז כמתנה והמלה דיאתימון בלע"ז דיסטימינט"א והיא צוואה וקיום הדבר וכן נמלא דוגמתו לקמן בפ' כל הנשבעין מבלחין דיאטיגמתן אלא דנראה דריב"ל היה מתמה על שכינה בלשון ממה שסנוי כתוספתא לעיל דכל הדינים בלשון דייתיקי שניים שם ואם כוונת רשב"ג על איזה ענין אחר הוא ועג: זה חזרתי על כל בעלי לשונות ולא אמרו לי דבר: **האומר** יינתנו נכסי לפלוני וכו'. באתריך מיתוקמא וכדפירשה רבי יהושעיה אבי המשנה בפ' הכותב והבאתי שם דמכאן תירץ הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות לקושית בעל המאור ז"ל מהתוספתא. ודברי רשב"ג דהתוספתא כאידך ברייתא דהתם בפרקין דף קל"ז ע"א דמיתוקמא בלכתחילה:
נסבין

שנויי נוסחאות (כ"ח) דיאתימון בלעז מזה נראה כי תיבת בלעז היא עברית מלשון מעם לועז ונמצא עוד הטעם במשנה מגילה (פ"ב מ"א) ללעוזות בלע והלועז שמשמע אשורית כו' ומיבת דיאתימון לא נמצא בערוך הטלם:

שיטה מקובצת

עדיין מחוברין לאותו הבן שניתן לו הגוף הקרקע שלו הן אף על פי שגדלו ברשות האב ועומדין ליקצר ולא חשבינן להו כתלושין ויזכו בהן שאר יורשין אלא כמיחוברין ממש הוו וכגוף הקרקע הוו עכ"ל:

עמודי ירושלים

הדין דעבורי אחסנתא. ושוב ראיתי בשו"ת הלק"ט (ח"ב סי' רכ"ז) שרצה לחלק מדעת עצמו בין קרקעות למטלטלין וחזר בו מתוך הסוגיא דב"ב הנ"ל ונהנתי [וע"ש בסי' רס"ח שהקשה מנא דלא יבזבז יותר מחומש הא הוי עיבורי אחסנתא וכן הקשה מערכין פ' המקדש דס"ל לר"א דאין אדם יכול לבזבז כל נכסיו הא בלאו הכי הוי עיבורי אחסנתא ולפמ"ש למעלה דבחייו לא הוי עיבורי אחסנתא לק"מ] גם מה שהקשה על אברהם דאיך שינה בן בין הבנים לעדיין לא נצטוו עד יעקב קשה לזה דהא קיים אברהם כל התורה אף קודם שנצטוו ואולי יש לומר דהאיסור הזה אינו בענש רק משום שקרה בבני יעקב גזרו כן לעולם וקודם שנגזרו לא היה אסור כלל. אולם עיקר קושיתו של הרא"ש לא קשה מידי דהא הטעם שלא לעבור נחלה הוא

גליון אפרים

ר' יוחנן אמר ולא במתנת בריא. שהיא כמתנת שכיב מרע כדאיתא בבבלי קנ"ה ע"ב איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה וע"ש בתוס' דמיירי בפירש מהיום אם לא אחזור בי עד לאח"מ שוב ראיתי שכן פירש בנמ"י בכתובות. ויפ"ע ראיתי שמפרש
ב"ב כו

הדא אמרה מוכרת קרקע ולוקח קבורה. אמר רבי יוסי ואילין דכתבי אפילו לוכל דברים מעולין. אמר רבי יעקב בר אחא תניי תמן קבורה כמזונות לא היה לה קבורה מן מה דתני הראשון אוכל פירות וקונה קרקע הדא אמרה מוכר קרקע ולוקח קבורה. *א"ר יוסי ואילין דכתבין אין סנת אין סנות תנאי ממון הוא וקיימנוה רבנן:

הלכה ט מתני' הניח [ח] בנים גדולים וקטנים אין הגדולים מתפרנסין על הקטנים ולא הקטנים ניזונין על הגדולים אלא חולקין בשוה [ט] נשאו גדולים ישאו קטנים אם אמרו קטנים הרי אנו נושאין כדרך שנשאתם אתם אין [י] שומעין להן אלא מה שנתן להן אביהן נתן הניח בנות גדולות וקטנות אין הגדולו' מתפרנסות על הקטנות ולא הקטנות ניזונות על הגדולות אלא חולקות בשוה נישאו גדולות ישאו הקטנות וזה חומר בבנות מבנים שהבנות ניזונות על הבנים ואינן ניזונות על הבנות: **גמ'** רבי ירמיה בעא קומי ר' זירא נסבין רברבייא מאה גרבין ואינון טבין עשרים דינרין. נסבין זעירייא מאה גרבין דינון טבין עשרה דינרין. אמר ליה כמה דנסבין אילין יסבין אילין:

הדרן עלך יש נוחלין

הלכה א מתני' מי *שמת והניח בנים ובנות [ז] בזמן שהנכסים מרובים הבנים יירשו והבנות ייזונו נכסים ממועטין הבנות ייזונו והבנים ישאלו על הפתחים. אדמון אומר בשביל שאני זכר הפסדתי אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון: **גמ'** *כיני מתני' הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. ר' ירמיה בשם רב והוא שיהא שם לאילו מזונות שנים עשר חדש. שמואל אמר זו דברי רבן גמליאל בר רבי *אבל דברי חכמים עד [ט] שיבגרו או עד שינשאו. ואית בה לקולא ואית בה לחומרא פעמים שסמוכין לבגר ופעמים שרחוקות מן הבגר. בעון קומי ר' חייה בר ווה איך שמעתנה מר' יוחנן אמר לון אנא לא שמעית מיניה הדא מילתא אלא מה דנתן בר הושעיה בעא קמי ר' יוחנן היה שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש ונתמעטו נכסין א"ל הואיל והתחילו בהיתר התחילו. רבי

הדא אמרה מוכר קרקע ולוקח קבורה. ובכתובות גריס לה בתחלה הדא אמרה שאם ביקש הראשון מזבנה ומיכל תרנגולין מזבן. כלומר אפילו לצורך דברים יתירים יכול הוא למכור שדין הראשון ודין האשה שוים הן: ואילין דכתבי. איידי דקאמר דאין הבעל מחויב לתת לה דברים יתירים שלא הורגלה קאמר ואילין דכתבין וכו' שאם נתחייב בתחלה לתת לה לאכול אפי' דברים מעולין ויקרים התנאי קיים: אמר ר' יעקב וכו'. הגי' משובשת בכאן וה"ג התם תני תמן קבורה כמזונות כמה דאת אמר תמן מוכר קרקע ולוקח מזונות אף הכא מוכר קרקע ולוקח קבורה. וכלומר דתמן תנינן בפ"ד דכתובות דדין הקבורה כמו דין מזונות וכן הכא בדין הראשון דדמי לאשה וכמו דאמרינן לעיל דמוכר הקרקע למזונות ואפילו לצורך דברים יתירים וכן מוכר הוא לצורך קבורה: ואילין דכתבין וכו'. לא שייך הכא מידי ובפ' אע"פ סוף הל' ח' גרסינן לה בדין מורדת: אין סנת אין סנות. אלו הכותבין בכתובה ומתנין אם ישנא הוא אותה וימרוד עליה יהיה כך וכך ואם השנא היא והמרוד עליו יהיה כך וכך תנאי שבממון הוא וכל תנאי שבממון קיים. ובכתובות בסוגיא דלעיל בפרק הכותב גרסינן הכא ואילין דכתבין אין מיתת דלא בנין וכו' והובא לעיל בהלכה ה' תנאי ממון הוא ותנאו קיים:

הלכה ט מתני' הניח. מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים אין הגדולים מתפרנסין בלבוש וכסות מתפוסת הבית כמו שהקטנים מתפרנסין וכן אין הקטנים ניזונין מתפוסת הבית כמו שניזונין הגדולים לפי שפרנסת הגדולים מרובה יותר מפרנסת קטנים ומזונות הקטנים מרובין הן משל גדולים שאוכלין פעמים רבות ומפזרין לפיכך הקטנים מעכבים על הגדולים מלהתפרנס והגדולים מעכבים הקטנים מליזון אלא חולקין תפוסת הבית בשוה ויתפרנס ויזון כל אחד מחלקו: נשאו גדולים. ועשו לרכי חופה לאחר מיתת אביהם מתפוסת הבית ישאו גם הקטנים מתפוסת הבית: אם אמרו וכו'. הרי שנשאו הגדולים בחיי אביהן ואמרו הקטנים לאחר מיתת אביהן הרי אנו נושאין כדרך שנשאתם אתם אין שומעין להן אלא מה שנתן להן אביהן בחייו נתן: הניח בנות. ולא בנים: וזה חומר בבנות מבנים. שהבנות יורשות מהיכא דהבנים יורשין והיכא נמי בנות בהדייהו: ... ניזונות. מן הבנים בתנאי כתובה ואין בנות קטנות ניזונות מן הגדולות דבמקום שאין בנים יורשין אין הבנות אוכלות בתנאי כתובה אלא חולקות בשוה וכל אחת ניזונת משלה:

גמ' ר' ירמיה בעא קומי ר' זירא. הא דתנן נשאו הגדולים ישאו הקטנים אם כך הוא דכל אחד ישאו לפי ערכן הראוי להם ואם לקחו הגדולים מאה גרבין חביות של יין וכיולא בהן והם שוין עשרים דינרין יקחו הקטנים לצרכן מאה גרבין כנגדן שאינן שוין כ"א עשרה דינרין וא"ל לא היא אלא כערך וכפי הסך שלקחו אלו כך יקחו אלו מתפוסת הבית ואחר כן יחלוקו:

הדרן עלך יש נוחלין

הלכה א מתני' מי שמת בזמן שהנכסים מרובין. שיש בהן כדי שיזונו אלו ואלו עד שיבגרו הבנות: נכסים ממועטין. משיעור זה: בשביל שאני זכר. ורהוי אני לירש בנכסים מרובים הפסדתי בנכסים מועטין בתמיה אלא לא הפסיד וכזון כולנו יחד ואין הלכה כאדמון:

גמ' כיני מתניתא הבנות יזונו. כלומר דוקא יזונו קאמר אבל לא יפרנסו והיינו מלבושין ולרכי נישואין: והוא שיהא שם לאילו ולאילו מזונות וכו'. אם יש מזון לבנים ולבנות י"ב חדש נקראין נכסים מרובין. וגרסינן להסוגיא בפ' בתרא דכתובות הל' ג': עד שיבגרו. אין נקראים נכסים מרובים אלא א"כ שיש לאלו ולאלו מזונות עד שיבגרו הבנות וכו' וכדמסיק דאית בה נמי לקולא לגבי היורשין דפעמים שהן סמוכין לבגר קודם שיכלו י"ב חדש: איך שמעתנה מר' יוחנן. מה ר' יוחנן אומר בדבר זה: אנא לא שמעית מיניה הדא מילתא. בהדיא אלא דפשטינא לה מהאי דבעא נתן בר אושעיא מיניה ונקט בלישניה י"ב חדש ור' יוחנן השיבו על זה בעניננו ס"מ דר' יוחנן ס"ל די"ב חדש נכסים מרובין הן: היה שם וכו'. בתחלה בשעת מיתת האב היה שם כדי שיעור נכסים מרובים ונתמעטו הנכסים כגון שהוזלו או נתקלקלו מהו וא"ל ר' יוחנן הואיל והתחילו הבנים לירש מהן בהיתר התחילו וזכו בהן ושמעינן מיהא דלר' יוחנן בכדי מזון י"ב חדש לאלו ולאלו נקראים נכסים מרובין דהא התחילו בהיתר קאמר ליה ודין מרובין ונתמעטו חשיב להו:

רב

עין משפט נר מצוה

לג
א מיי' פ"ט מהל' נחלות ה"א ופי"ח מהל' אבות הכ"ב סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רנו ס"א
לד
ב ג טוש"ע שם ס"ג
א
ד ה מיי' פי"ט מהל' אבות הל' יז סמ"ג עשין מח לו טוש"ע אה"ע סי' קיב ס"א

מסורת הש"ס

(כתובות פ"ט ה"ח)

כתובות קא ע"ב

(שם פי"ג ה"ג)

ב"ב קנט פ"ט

מראה הפנים

נסבין רברבייא מאה גרבין וכו'. מה שנסתפק לו לר' ירמיה משום דבמתני' קתני נשאו גדולים ישאו הקטנים ואם אמרו קטנים וכו' אין שומעין לכן וס"ד דהכל בלאחר מיתת אביהן איירי וישאו הקטנים ג"כ מתפוסת הבית אבל לא כדרך שנשאו הגדולים ממש ופשיט ליה דליתא אלא ממש ישאו הקטנים כמו הגדולים וסיפא ואם אמרו וכו' אם נשאו הגדולים בחיי אביהן הוא דקאמר:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ט מי שמת והניח בנים. כיני מתניתא שהבנות יזונו. כמה דפרישית בפנים הוא לדינא וכמו שכתבו התוס' בשם ריב"ן דמה שהזכיר רשב"ם בהדי מזונות פרנסה אין נראה לו דמזונות היינו אכילה ושתיה ופרנסה היינו מלבושים ולרכי נישואין ותרי מילי נינהו וכן כתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל שלא הזכיר בפי"ט מהל' אישות אלא מזונות וכן דעת הנ"י בענין עשור נכסין וכתב בשם הריטב"א ז"ל דמה שכתב הר"ש ז"ל במשנתינו פרנסת הבת בכלל מזונות גבי נכסים מרובים כתב לאשמועינן עיקר הדין אבל לא שיהא בכלל ניזונות ולא בתקנת מזונות ואין מחשבין אותן בנכסים מועטין כלל. ומ"מ כפירושא דכיני מתניתא דקאמר הכא נראה דאלישנא בעלמא קאי וכהאי דאמר בפ' בני דייני גזילות הלכה ג' על האי מתני' אית תניי תני ישענו מאן דאמר ישענו והשענו תחת העץ ומאן דאמר ישאלו על הפתחים ונוע ינועו בניו ושאלו ודרשו מחרבותיהם. וה"נ קאמר דכיני מתניתא ישאלו על הפתחים גרסינן. ויש לומר נמי דלמאן דגרים ישענו יש נ"מ גם לדינא דישענו משמע שהם נשענין על אחרים מלבון והשענו תחת העץ והיכא למיצר דדוקא בבים להם איזה קורבה וסמיכות להשען עליהם אבל לא שיחזרו על הפתחים ולהכי קאמר ישאלו גרסינן דאפי' אם אין להם אלא זה הדרך לשאול ולחזור על הפתחים הבנות יזונו והם יחזרו על הפתחים וזהו כיני מתניתא: היה שם לאילו ולאילו מזון י"ב חדש. ככולא סוגיא דלקמן קרי לה בכה"

שיטה מקובצת

בזמן שהנכסים מרובים כו'. וזה לשון הרא"ש ז"ל דייקינן בגמרא ואי ליכא לאלו ולאלו עד שיבגרו שקלי להו בנות לכולהו ואע"ג דאית בהו בנכסים יתר ממזונות הבנות ומהדרינן אמר רבא מוליאין לכן מזונות לבנות כו' וא"ת וכיון דמ"מ בין בנכסים מרובים בין בנכסים מועטים מזונות הוא דאית להו לבנות עד שיבגרו והשאר לבנים מאי איכא בין נכסים מרובין לנכסים מועטים ומאי נפקא ליה לתנא לאפלוגי בינייהו ולמתני הכא בבנים ירשו והבנות יזונו ובאידך הבנות יזונו כו' ליפסוק וליתני הבנות בין בנכסים מרובין בין בנכסים מועטין ניזונות עד שיבגרו והשאר לבנים יש לומר כ"מ למיהוי הנכסים ברשות הבנים [או] לא יעסקו בהו דאלו תנא בתרוויהו הבנות יזונו עד שיבגרו והשאר לבנים הו"א אפילו בנכסים מרובין נמי לאו בחזקת הבנים קיימי מעיקרא ולית להו לבנים (לא יעסקו בהו) אלא במאי דעדיף על כדי מזונות הבנות השתא דקתני בנכסים מרובין הבנים ירשו משמע דכלהו נכסי

גליון אפרים שמפרש ולא במתנת בריא דמתנת בריא לא אמר ר' ינאי ומודה לרבי מהני מתנתו ולא נראה כהדא חד בר נש כתב נכסיו להיא איתא (היינו נכסי לך ואחריך לפלוני) ככ"ל של"ל:

עמודי ירושלים

הוא משום דילמא נפק מיניה זרעא מעליא ואם כן אברהם היה נביא והיה יודע שלא יצא ממנו זרעא מעליא ע"כ היה רשאי לשנות ולכן לא קשה מידי מה שהקשה הרא"ש. ושוב ראיתי להבאר שבע (דף ע"א ע"א) שיישב כן. וגם קושית הלבוש מאל ישנה אדם כו' יש לומר דאין איסור רק היכא דהבנים המה שוים משא"כ היכא שיש טעם שזה הבן הוא עדיף מחבירו מותר לשנות. וכמ"ש בשו"ת דברי נחמיה (חאה"ע סי' מ"ח) וע"כ היה רשאי אברהם לשנות לינתק מבין הבנים כיון דהיה עדיף אלו וא"ש:

מסורת הש"ס

ב"ב קמ וש"נ

כתובות לד

(סוטה פ"ג ס"ד)

ר' חנינה ור' מנא חד אמר והוא שיהא בסוף מזון שנים עשר חדש וחרנה אמר אפילו מתחילה לא היה שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש והותירו יש שם מזון לאילו ולאילו שנים עשר חדש. א"ר אמי בבלייא נישמעינה מהדא אם *עמדו [א] יתומין ומכרו שלהן מכרו כל שכן אם הותירו יחלוקו. היה שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש ואלמנה לזון מהו שיאמרו בנים לבנות כלום אין לכם אלא מזון שנים עשר חדש. א"ר אבדומי נישמעינה מהדא *אם אמרו היתומים הרי אנו מעלין ניכסי אבינו יותר דינר אין שומעין להן. רב חסדא בעי היה שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש ואלמנה לזון מהו שיאמרו בנים לבנות אין לכם אלא מזון שנים עשר חדש. ודא דתימר והוא שיהא שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש חוץ מכתובת אשה חוץ ממזונות אלמנה חוץ מפרנסת בנות חוץ ממלוה בשטר הוין ממלו' בעדים חוץ מקבורת'. אלמנה ובנות שתים שוות אלמנה ובנים שניהן שוין אין אלמנה דוחה לבנות ולא בנות דוחות לאלמנה. פעמים שאלמנה דוחה לבנות על ידי בנים כשם שהאלמנ' דוחה לבנות על ידי בנים כך תדחה אלמנה לבנים. אמר ראויה היא לתבוע ולאבד מזונותי' *בהדא ארמלתיה דר' שובתי הות

פני משה

ר' חנינה ור' מנא. פליגי בדין מועטין ונתרבו. והכי משמע בסוגיא דכתובות דאלו במרובין ונתמעטו כ"ע לא פליגי דכבר זכו בהן היורשין: והוא שיהא שם בסוף וכו'. כלומר מתחלה ועד סוף לריך שיהא שם כדי שיעור הזה ואחרינא אמר אפי' מתחילה וכו' והותירו כגון שהוקרו הנכסים: יש שם מזון. כלומר דהוי כמי שיש שם בתחלה מזון לאלו ולאלו י"ב חדש דמה שהותירו ברשות היורשין הותירו וזכו בהן: בבלייא נישמעינה מהדא. חסר בכאן הבעיא והש"ס סמיך על הסוגיא דכתובות כדרכו לקלר והתם גרים דרב חסדאי בעי לה לא היה שם מזון י"ב חדש והוקירו הנכסים מהו: נישמעינה מהדא. דאמר ר' יוחנן התם אם עמדו היתומין ומכרו בנכסים מועטין שלהן מכרו כלומר מה שמכרו מכרו אלמא דברשותן קיימי הנכסים: כל שכן אם הותירו יחלוקו. כלומר דזכו בה וברשותן הותירו. ודין דנכסים מרובים להן ויחלוקו והיינו הבנים נוטלין ירושתן ומשיירין כדי המזונות להבנות: היו שם לאילו ולאילו וכו'. הגי' מוטעת ונתבלבל כאן ואגב שיטפה דלקמן דבבעיא השניה גרסינן הכי. ובבעיא ראשונה גרסינן בכתובות הכי לא היה שם מזון שנים עשר חדש מהו שיאמרו בנים לבנות טלו את שלכם ולאו. כלומר הרי הדין הוא דהבנות יזונו מהן מהו שיכולין הבנים לומר להן הרי אנו נותנין לכם מעות בכדי שיווי הנכסים והזונו וטלו את שלכם ולאו מן הנכסים ואנחנו נירש אותן שבעינינו הן שוין הרבה: נישמעינה מהדא. מתני' בפ' מי שהיה נשוי גבי כתובות בנין דכרין דאין נוהגת אלא בשיש שם מותר דינר בנכסים מכדי שתי הכתובות ואם אמרו היתומים הרי אנו מעלין נכסי אבינו ונקח במותר דינר מכדי שוויין כדי שיטלו כתובת אמן אין שומעין להן אלא שמ'ן את הנכסים בב"ד ואם אין שם מותר דינר חולקין בשוה וה"נ אין שומעין להן במה שאומרים אנחנו מעלין את הנכסים והרי לכם מה שמגיע אלא שמין את הנכסים בבית דין ואם אין שם כדי מזון י"ב חדש הרי כולן להבנות: היה שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש ואלמנה לזון מהו. שתהא מזונות האלמנה ממעטת בנכסים מרובין. והאי שיאמרו בנים וכו' עד שנים עשר חדש לא שייכא הכא ובבעיא הראשונה דלעיל הוא דשייכא ונתחלפו השיטות והוטעו בהעתקת הדפוס דהאלמנה לזון הכתוב לעיל הכא הוא דשייך ושיאמרו הבנים וכו' שייך לעיל וכדפרישית ובכתובות הגי' יותר מתוקנת היא: ודא דתימר וכו'. גם בכאן הגי' מוטעת ומבולבלת וה"ג בכתובות. ודא דתימר והוא שיש שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש חוץ מכתובת אשה חוץ ממלוה בשטר חוץ ממלוה בעדים חוץ מקבורתו. כלומר בכל אלו פשיטא לן דלריך שיהא שיעור נכסים מרובים חוץ מאלו דכתובת אשה וב"ח בין בשטר בין בע"פ קודמין הן וכן לריך שיהא חוץ מדמי הוצאת הקבורה של האב: חוץ מפרנסת בנות חוץ ממזונות אלמנה. כלומר באלו השתים הוא דמיבעיא לן אם אלו ממעטין בנכסים מרובין. והתם קאמר בפרנסת בנות דתליא בפלוגתא אם נגבית מן משועבדים או לא. ובמזונות אלמנה פשיט לה מברייתא דלקמיה כדקאמר הכא. וגרים התם נישמעינה מן הדא. ממה דתנינן בברייתא: אלמנה ובנות. ולא היו שם בנים שתים שוות וניזונין בשוה וכן אלמנה ובנים: אין אלמנה דוחה וכו'. כדאמרן: פעמים. מליגו שאלמנה דוחה לבנות ע"י בנים. כלומר שדוחה היא לכלן אם יש שם אלמנה ובנים ובנות דוחה הוא אותן ואלמנה קודמת וניזונת מהנכסים וידחו גם הבנים ועל ידי כך יתמעטו הנכסים ושמעינן מהכא דאם יש אלמנה בהדי בנים ובנות דמזונות אלמנה קודמת וממעטת בנכסים: כשם. ופריך דכשם דאמרינן שהאלמנה דוחה לבנות ע"י בנים כך נימא דתהא אלמנה דוחה לבנים גרידי ואפילו אין כאן בנות דמאי שנא: אמרי. היינו טעמא דאינה דוחה את הבנים כשהן לבדן שהרי ראויה היא לתבוע כתובתה ולאבד מזונותיה וכלומר שאין לה יפוי כח כ"כ במזונותיה דאינם אלא מתקנת חכמים כל זמן שאינה תובעת כתובתה ואם תתבע ראויה היא לאבדן וא"כ לא אתיא מזונות אלמנה שהיא מתקנת חכמים ועקרה כח ירושה דאוריי' של הבנים והלכך אינה דוחה את הבנים לבדן אבל כשיש שם אלמנה ובנים ובנות הואיל דבלאו הכי ברשות הבנות הן ואינן באות אלא מכח תקנת חכמים וכשהאלמנה מוציאן מהן אין כאן עקירה לירושה דאורייתא שהרי בלא כך אין הנכסים ברשות הבנים שהן הן יורשין מן התורה: כהדא. דלמידין אנו מהאי עובדא דהתובעת כתובתה אין לה מזונו': הות

קרבן העדה

נשמעיניה מן הדא עמדו יתומין ומכרו כו' בירושלמי במס' כתובות פי"ג גרסינן ר"ח בעי הי' שם נ"ל לא הי' שם מזון שי"ב עשר חודש והקירו הנכסים נשמעיני' מן הדא דאמר ר' יוסי בשם ר' יוחנן עמדו היתומים ומכרו שלהם מכרו אלמא דקאי ברשות היורשין. לא הי' שם מזון י"ב חודש מהו שיאמרו בנים לבנות טלו שלכם ולאו פי' דהרי אנו מקבלין חלקינו ביוקר ושלכם בשלימות כמלא דיש מזון י"ב חודש לשנינו דחלקינו אנו מקבלין בחלי ושלכם טלו ולאו וקפשיט מהמתני' הרי אנו מעלין על נכסי אבינו כו' ר"ח בעי הי' שם לאלו ולאלו מזון י"ב חודש ואלמנה לזון מהו שיאמרו בנים לבנים כנ"ל אין לכם אלא מזון י"ב חודש דר"ל דהאלמנה תמעט לה נכסים המרובין ע"ז קאמר הדא דתימר והיא שיהא שם לאלו ולאלו מזון י"ב חודש חוץ מכתובת אשה חוץ ממזונות אלמנה כו' והרי מפורש דמזון אלמנה ממעט בנכסים מרובים [וטוב יותר לפי הנראה שבמקום הדא דתימר צ"ל נשמעינ' מן הדא וכן נראה ממס' כתובות הנ"ל ותיבת הדא דתימר נשתרבב משם דמיבעיא שם כמה דתימר חוץ מכתובת אשה כו' פרנסת בנות מהו עיי"ש במס' כתובות ותיבת נשמעינ' מן הדא דאיתא שם שייך על האיבעיא דכאן עיי"ש בירושלמי במס' כתובות הנ"ל דהיא סוגיא כפולה דכאן ולהרגיל בלשון הירושלמי מבין שכן הוא האמת והוא הגהה אמיתית דמיכה] אלמנה ובנות שתים שות כו' פעמים שאלמנה דוחה לבנים ע"י הבנות וכן היא במס' כתובות הנ"ל. ומסיק שם במס' כתובות האיך עבידא הי' שם מזון י"ב חודש והאלמנה לזון הדא היא פעמים שאלמנה דוחה. להבנים ע"י בנות דהלק מזון האלמנה משוי לה נכסין מועטין ודוחה להבנים ופריך כשם שאלמנה דוחה לבנים ע"י הבנות כך תדחה אלמנה לבנים ר"ל דהם אין כאן בנות ג"כ יהיו מזון האשה קודם ירושת הבנים ומשני דראוי' לתבוע כתובתה ולאבד מזונותי' וע"כ קלים כח מזונות אלמנה לדחות להבנים ואין בכח מזונות האלמנה רק לחזק כח המזונות דבנות דקלים ועיי' במס' יבמות פ"ו בירושלמי דאיתא ג"כ האי סברא דכח מזונות דאלמנה קלים אך כח המזונות של הבנות אלים והסוגיא הזאת הכפולה ממס' כתובות ומכאן הוי ביאר סוגיא מתוקנה ונשתרבב כאן מעט וכאן מעט ושתיהן ביחד מתוקן כהלכתו ונמלא כזה בירושלמי איזה פעמים :

שמואל.

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פי"ט מהל' אישות הי"ז סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קיב ס"י

מראה הפנים

בכס"ג נכסים מרובין וכו' יוחנן דסכא אבל התם גרים אליבא דר' יוחנן דכשמואל ס"ל דלדברי חכמים אם יש עד שיבגרו וכו' וכן מסקנת הפוסקים :
אלמנה ובנות וכו'. כבר נתבאר בכתובות דמחלוקת הפוסקים הוא דהתוס' והרא"ש פסקו כבך דהכא ולפירושם הא דקאמר התם עשו אלמנה אצל הבת כבת אצל האחין בנכסים מועטים היינו אם יש שם בנים עם הבנות אבל אין דעת הרי"ף ז"ל כן דגרים כבעיות דהתם כ"ת מהו שימעט בנכסים אלמנתו מהו שנתמעט בת אשתו מהו שתמעט אלמנה ובת איזה מהן קודם ואיפשיטא מינייהו חדא דא"ר יוחנן עשו אלמנה אצל הבת וכו' משמע דמפרש לה כפשטה אלמנה ובת שלא היו כ"א אלמנה ובת דלא גרים הני בעיות דהלמנה סמיכן לסדדי ואיפשט חדא דהלמנה ובת וכו' וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ט מאישות. ומבואר הוא שדעת הפוסקים באיך בעיות כ"ת וכו' כדמשמע מדסתם כדכתב הרא"ש ז"ל דמשמע דפליג הירושלמי אגמרא דידן, דסלקא ב' יקו וכתב הרי"ף דלא איפשיטו ולקולא עבדינן ולא ממעטי דנכסי בחזקת בנים קיימי ולא מפקינן מינייהו אלא בראיה. ודין אם הוצאת קבורה ממעטת לא הוזכר בפוסקים ומסתברא דהא לא מספקא התם וכמו דכתב הרא"ש לענין כתובה והא דלא איבעיא ליה בכתובת אלמנה אי ממעטת משום דפשיטא ליה כיון דכתנאי ב"ד אית לה דכמאן דגביא דמי וממעטת עכ"ל. וא"כ בדין דכתובה ודקבורה קמה פשיטותה דהכא דממעטין. וכתב הרמב"ן ז"ל שכיון שאמרו האלמנה קודמת פשיטא שהיא ממעטת בנכסים שמוציאין לה למזונותיה בתחלה וכיאו הש"מ שם וזהו נמי כפשיטותא דהכא כזה דקאמר חוץ ממזונות אלמנה :
כל

שנויי נוסחאות (כ"א) שיהא בסוף כד"ו שיהא שם בסוף.

שיטה מקובצת

בחזקת הבנים קיימי ומתותי ידייהו הוא דשקלי להו הבנות למזונותיהן א"כ נ"מ להיכא דהוו הנכסים מעיקרא מרובין ונתמעטו דאלו קתני בתרוייהו הבנות יזונו כו' הו"א דאפי' היכא דהוו מעיקרא מרובין ובתר הכי נתמעטו מזונות הבנות' כדקיימי קיימי ולא מחסר להו כלום להכי תנא בנכסים מרובין ירשו למימר דהך חולקא דמטו להו לבנים לבתר דמפקי מינייהו שיעור מזונות הבנות עד שיבגרו כבר זכו ביה הבנים והוי דידהו הילכך אי ממעטי נכסי בתר הכי לבנות ממעטי ולא מחייבי בנים למיתן מהך חולקא דמטא להו מדי והיינו דאמר בתר הכי פשיטא מרובין ונתמעטו כבר זכו בהן יורשין כו' ויש לפרש [עיד] דהא דקתני במתני' בנכסים מרובים הבנים ירשו כו' ובנכסים מועטים הבנות יזונו כו' ולא קתני בתרוייהו הבנות יזונו עד שיבגרו והשאר לבנים לאו למשמע מינה מידי הוא דקתני לה הכי אלא משום דקבעי למיתנא בנכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים דאלמא לית להו לבנים ליזון בהדי בנות בנכסים מועטים והא דקתני רישא בנכסים מרובין הבנים ירשו כו' הכי קתני בזמן שהנכסים מרובין הדבר ידוע שכיון שיש בנכסים מה שירשו הבנים לאחר מזונות הבנות הבנים ירשו והבנות יזונו אבל בנכסים מועטין כיון שאין כדי שיזונו אלו ואלו עד שיבגרו אין אומרים יזונו גם הבנים עם הבנות עד שיתמו כל הנכסים כדי שלא יהא כח הבנים בנכסים מועטים פחותים מפח הבנות אלא הבנות הן שמזונות בלבד והבנים יחזרו על הפתחים ע"כ:

מתני'

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי' פכ"ב ממכירה ה"י ופ"ח מזכי' ומתנה ה"ה סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רי ס"א

ד
ב מיי' פ"ב מזכי' ומתנה ה"ח סמ"ג שם טוש"ע שם סי' ערה ס"ל

ה
ג מיי' פ"ה מהל' נחלות ה"ב סמ"ג עשין לו טוש"ע שם סי' רפ ס"ח וע"ש בסג"ה

ו
ד מיי' פ"ח מהל' זכי' ומתנה ה"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' רי ס"א וסי' רנג סכ"ו וסכ"ז

ז
ה מיי' פ"ט מהל' נחלות ה"ג ג וע' בהשגות וכמ"מ סמ"ג עשין לו טוש"ע שם סי' כפו ס"א

שמואל אמר זכין בעוברין כו' מתניתא פליגי על ר"א גר שמת כו' אשתו מעוברת כולן חייבין להחזיר וכמש' יבמות בירושלמי פ"ד ה"א גרסינן מה עבד לה ר"א הא אין לו זכי' לעובר ומשני שניא היא הכא שהוא בנו. ופריך מסיפא החזירו ואח"כ מת הבן או שהפילה כו' המחזיק כו' בראשונה לא זכה וקשיא לשמואל לא כן אמר ר' יוסי אע"ג דשמואל אמר זכין לעוברין מודה והיא שילא ראשו ורבו בחיים הרי אינו בן קיימא וא"כ סיפא פליגא אפילו לשמואל. והיינו דגרסינן הכא ואפילו דשמואל לית היא פליגא וכ"ש לר"א אפילו בראשונה זכה דמסיפא כיון שהפילה גם שמואל מודה ומפרש הק"ע ז"ל שם דהכא בסיפא ליכא לתרוצי דדעתו קרובה אצל בנו. דבנפל לא שייך למימר דקריבה דעתו אצל בנו ומשני משום יאוש ובכאן קיצר הגמ' וסמך על הסוגיא דשם כדרך הירושלמי בפרט בסדר הזאת ודע דהסוגיא הזאת שייך לבתר המשנה דסוף הלכה ב' ובטעות נדפס כאן לבסוף הלכה א'. וכן ביבמות שם מביא המשנה ד"ה ב' תמן תנינן האומר אם הלד אשתי זכר שמואל אמר זכין בעוברין כו':

הות מבזבזה בניכסי' אתון בנוי קרבון לרבי לעזר אמר לון ומה ניעביד לכון ואינון עמא שטייא. מי נחתון אמרון אמרו לכתובה מה נעביד אמר לון [ה]איתחמון זבנון מן ניכסי ואתייא ותבעת פרנא ולית לה מזונין. בתר יומין אתת וקריבת לרבי לעזר *אמרה ליה יבא עלי אם אמרתי להן דבר ומה ניעביד ומכת פירושין נגעו בה. רב חננאל בשם רבי זעירא בשם אבא בר ירמיה שני דברים אמר חנן והלכה כמותו. *שבעה דברים אמר אדמון ואין הלכה כמותו. ר' בא בר זבדא בשם ר' יצחק בן חקולה כל מקום ששנינו אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון הלכה כאדמון. *שמואל אמר זכין לעוברין רבי לעזר אמר [א] *אין זכין לעוברין. מתני' פליגא על רבי לעזר *גר [ב] שמת וביזבזו ישראל את נכסיו ונודע שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת כולן חייבין להחזיר. החזירו ואחר כך מת הבן או שהפילה אשתו המחזיק באחרונה זכה. בראשונה זכה אי לא פתר לה משום ייאוש ואפי' כשמואל לית הוא פליגא. או אפילו באחרונה לא יזכה עוד הוא משום יאוש:

הלכה ב מתני'

[ג] הניח בנים ובנות וטומטום בזמן שהנכסים מרובין הזכרים דוחין אותו אצל הנקיבות נכסים מועטין הנקיבות דוחות אותו אצל הזכרים האומר אם [ד] ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה ואם נקיבה מאתים ילדה נקיבה נוטלת מאתים אם זכר מנה ואם נקיבה מאתים וילדה זכר ונקיבה הזכר נוטל מנה והנקיבה מאתים ילדה טומטום אינו נוטל ואם אמר כל מה שתלד אשתי יטול הרי זה יטול ואם אין שם יורש אלא הוא יורש את הכל: **גמ'** *תני האומר המבשריני אם ילדה אשתי זכר יטול מאתים ילדה זכר נוטל מאתים. אם נקיבה מנה ילדה נקיבה נוטל מנה. זכר ונקיבה אין *לו אלא מנה. א"ר מנא ביטלה צרת נקיבה שמחת זכר:

הלכה ג מתני'

[ה] *הניח בנים גדולים וקטני' השביחו הגדולים את הנכסים

היתה מוליכה יותר מדאי למזונותיה: קרבין. נעקו לפני ר' אליעזר עליה ואמר להן ומה אעשה לכם ואתם עמא דשטייא ואין לכם עצה לדחות אותה ממזונותיה: מי נחתון. כשירדו מלפני ר"א ויצאו לחוץ אמרו לאיזה אנשים שפגעו בהן הוא אמר לנו מכת הכתובה שנשלם לה ומה נעביד אם היא אינה תובעת אותה: אמר לון. איש אחד כך היא העצה תעשו עצמיכם כאלו אתם רוצים למכור הנכסים ומחמת כן תתבע מעצמה כתובתה מכם ותאבד מזונותיה: בתר יומין. אח"כ באת האלמנה ונעקה לפני ר"א: אמר לה יבא עלי. אם אמרתי להם איזה דבר מאותה עצה ולא היה דעתי אלא שישלמו הכתובה ברצונה ומה אעשה לזו ומכת פירושין נגעו בה. וגרסינן להאי עובדא בפ"ג דסוטה הל' ד': שני דברים אמר חנן. ברים פ' שני ד"ג והלכה כמותו ושבעה דברים שאמר אדמון שם וא' הוא משנתינו והניח בנים ובנות וכו' ואין הלכה כמותו: שמואל אמר. פלוגתא דשמואל ור' לעזר בהאי תלמודא ביבמות פ' החולץ הלכה א' והאי מילתא שייכא טפי למיגרס על הלכה דלקמן האומר אם ילדה אשתי וכו' וכן גרים התם על האי מתני': זכין לעוברין. יש זכיה לעובר והמזכה לו על ידי אחר קנה: מתניתא. האי ברייתא דלקמיה פליגא על ר"א דקתני או שהיתה אשתו מעוברת כולן חייבין להחזיר אלמא דיש זכייה לעובר. והתם משני לה שנייא היא הכא שהוא בנו ודעתו של אדם קרובה אצל בנו ומודה ר"א והש"ס קיצר כאן וכן בהא דלקמיה: החזירו ואחר כך. נודע להם שמת הבן או שהפילה אשתו: המחזיק באחרונה זכה. מאחר שמת או הפילה הוו נכסי הפקר: בראשונה זכה אי לא. התם גרים בהדיא בראשונה לא זכה ולשמואל פריך לה התם מהסיפא דמפרש לה שם למילתיה דשמואל דהא דקאמר זכין לעוברין דוקא שהעובר בן קיימא ויצא ראשו ורובו מחיים וא"כ קשיא סיפא לשמואל דהא הפילה היא ואפילו המחזיק בראשונה יזכה. וה"נ דכעין בעיא גרים לה וה"פ המחזיק בראשונה זכה בה או לא דקאמרת המחזיק באחרונה הוא דזכה ובראשונה מאי דיניה והא לשמואל וכדמפרש ר' יוסי למילתיה אפי' בראשונה יזכה המחזיק דהרי אין לעובר כזה זכייה: פתר לה משום יאוש. שאני התם דמחזיקים בראשונה הן מתייאשין בעצמו מתחלה שמעו שהיא מעוברת לפי שהן בספק שמא לא תפיל ולא נתכוונו להחזיק חזקה גמורה וא"כ אפילו כשמואל אתיא ולית היא פליגא: או אפילו באחרונה לא יזכה. כלומר דהש"ס בעי לה אהאי שינויא דלטעמיך דקאמרת משום יאוש הוא א"כ אמאי קאמר סתמא המחזיק באחרונה זכה דמשמע שהחזקה היא שהיתה אחר שמת הבן או הפילה ואע"פ שלא נודע זה להמחזיק והרי לדידך מצינו דאף לזה שהחזיק באחרונה מ"מ לא יזכה דעוד הוא משום יאוש שהרי לא ידע עדיין שהפילה או שמת הבן וא"כ חזקתו בספק היתה אינה כלום:

הלכה ב מתני' וטומטו'. ספק זכר ספק נקיבה: הזכרים דוחין אותו אצל הנקיבות. דאמרי ליה אייתי ראיה דזכר את ושקול וניזון הוא עם הנקבות: הנקבות דוחות אותו אצל הזכרים. ואומרות לו זכר אתה ואין לך עמנו מזונות: ילדה זכר יטול מנה. ואע"ג דהמזכה לעובר לא קנה בבנו קנה דדעתו של אדם קרובה היא אצל בנו: וילדה זכר ונקבה. תאומים יחד: זכר וכו'. ואע"פ שלא הזכיר תאומים: ילדה טומטום אינו נוטל. מוקי לה התם כרשב"ג ולית הילכתא כוותיה אלא נוטל כפחות שבשניהן: יורש את הכל. דלא תימא בריה בפני עצמו הוא ולא בר ירושה הוא קמ"ל: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ט: יטול. המבשר מאתים בשביל שכר הבשורה: זכר ונקיבה. ילדה תאומים אין לו אלא מנה ואע"ג דעל בשורת הזכר אמר ליתן מאתים משום דלא היה דעתו אלא אם תלד הזכר לבדו וכדקאמר ר' מנא טעמא דביטלה צרת נקיבה ששמע לשמחת בשורת הזכר:

הלכה ג מתני' הניח בנים גדולים וקטנים. אפי' גדולים וקטנים ואין הקטנים יכולין להשביח: השביחו גדולים את הנכסים

*נ"ל אמר לה

כתובות קט (כתובות פי"ג)

(יבמות פ"ד ה"א) עכ"ב קמא ע"ב שם קמא

(תוספ' פ"ט)

ב"מ לב ע"ב

שם

מראה הפנים

כל מקום ששנינו אמר ר"ג וכו' והכי קאמר בבבלי כתובות ומ"מ לא פסקו הפוסקים כאדמון אלא כסתמא דהש"ס בסרבה מקומות דהלכה כחכמים בנכסים מועטין:

שמואל אמר זכין לעוברין. פלוגתא דהמזכה לעובר אם קנה התם בפירקין דף קמ"ב. וסוגיא דהכא מתבארת בפרק החולץ ביותר ביאור ושם הבאתי דעת הרמב"ן ז"ל בחידושיו דרצה ללמוד מסוגיא דהאי ש"ס בענין בנו דדוקא בבכ"מ ולא בבריא אבל אין כן דעת הרי"ף ז"ל דלא חילק וכן הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מהל' מכירה הל' י' סתם וכתב והמזכה לעובר לא קנה יאם היה בנו הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו קנה וע"ש. והכי מוכח מדלקמן:

אם ילדה אשתי זכר יטול מנה. כתב הרי"ף ז"ל מתני' בבכ"מ מרע וכן דעת הרמב"ם ז"ל לפרש המתני' וכמ"ש זה הדין גבי שכ"מ בפ"ח מהלכות זכייה ומתנה הלכה ו'. וכודאי לא מטעם דזכיה לעובר דוקא בשכ"מ הוא שהרי בכר נתבאר דבהדיא כתב הרמב"ם בהל' מכירה דאף בבריא בבנו קנה אלא דהטעם כמה שפי' הר"י הלוי מיגאש ז"ל דמתני' בשכ"מ דוקא דדבריו ככתובין ומסורין דמו אבל בבריא לא משכחת לה דאשמכחת היא דהא אם ילדה קאמר:

ביטלה צרת נקבה שמחת זכר. דבתאומים לא הוי ניחא ליה וכן פי' הרמב"ן והרשב"א ז"ל וגירסתם גם הכא דלא כגי' התוספתא אלא גרסי בזכר מנה ובנקבה מאתים ולענין פירושא וטעמא היינו הך וכתב שם דא"א לדמות להא דאמר התם עלם והא זכר ונקבה לא קאמר וכו' ע"ש:

אם

ציון ירושלים [ה]איתחמון זבנון מן נכסי ואתי' ותבעת פרנא ולית לה מזונין וכו'. ומה נעביד ומכת פרושין נגעו בה. מכאן מבואר דאף שרמוה אפ"ה כל שתבעה כתובה אין לה מזוני ול"ע דהרי בש"ע באה"ע סי' צג ס"ה מבואר דכל שהיה בערמה ורמיה יש לה מזונות ומקורו מהירושלמי ובלבד מן הסופי ע"ש וא"כ דברי הירושלמי סותרין ובזה נראה דלכך השמיטו הרי"ף ורא"ש גם כן יבושה מבוש דכאן מבואר סתירה לזה וצ"ע:

שנויי נוסחאות (צ"כ) מועטין נד"ו ממועטין.

שיטה מקובצת

(מתני') האומר אם ילדה אשתי כו'. כתב הרא"ש ז"ל דהא דתנן המבשרני אם ילדה אשתי זכר יטיל מ"ה הכי נמי מתוקמא בש"מ כגון שצוה המבשרני קודם מיתתי אם ילדה אשתי זכר יטול מנה אבל בבריא לא משכחת לה מהני טעמי דאמרינן ע"כ:

האומר המבשרני אם ילדה אשתי זכר כו'. בבבלי (דף קמ"א ע"ב) מביא הגמ' הגירסא דתניא המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי אם זכר כו' וכתב הרב"ד ז"ל וז"ל דתניא האומר המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי פי' מן הבכורה אם זכר יטול מנה כו' ילדה נקבה וזכר ואין ידוע איזה יצא ראשון אינו אלא מנה שמא הזכר יצא תחילה והא זכר ונקבה לא קאמר שיטול המבשר כלום דאמר אם זכר ונקבה נמי יטול פי' יטול כמו שאמרתי קשיא לי אמאי לא אקשינן במתני' הכי הא זכר ונקבה לא קאמר שיטול הולך כנוס וכ"ל דהכי מקשי ליה והא זה לא אמר אלא המבשרו במה נפטר רחמה וזה המבשר אינו יודע במה נפטר ואין לו בשורה מולאת ופריק ליה דא"ר אם זכר ונקבה נמי יטול ואפי' בספק שלא אמר במה נפטר אלא כמו והמבשרני בזכר ונקבה כמו כן יטול מ"ע ואקשינן אלא למעוטי מאי כלומר כיון דאפילו בספק נמי קא יהיב ליה למה ליה למימר זכר ונקבה נמי יטול לימא וכל המבשרני שנפטר רחמה של אשתי יטול הכוא למעוטי נפל שאם אמר וכל המבשרני שנפטר רחמה יטול הוה נפל בכלל שהרי נפטר רחמה מכאן להכי אמר זכר ונקבה לאפוקי נפל שלא נפטר רחמה מנחלה ומספקא ליה טומטום ואנדרוגינוס מהו שהרי ספק הן ומסתברא דזכר ונקבה דקאמר באחרונה כזכר ונקבה דאמר בתחילה איכוון פרט לטומטום ואנדרוגינוס והאי דקאמר למעוטי נפל רבותא קאמר ואע"ג דזכר מיוחד הוא לא יטול. עכ"ל:

מסורת הש"ס

ב"ב קמד ול"פ

שם

הנכסים השביחו לאמצע ואם אמרו ראו מה שהניח לנו אבא הרי אנו עושין ואוכלין השביחו לעצמן וכן [א] האשה שהשביחה את הנכסים השביחה לאמצע אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי הריני עושה ואוכלת השביחה לעצמה:

גמ' אמר רבי לא אם אמרו בבית דין. דבי ר' ינאי אמרי אפילו *עירניה רב אמר אפילו סל אפילו קורדום. תני רבי חייה אפילו מחט אפילו מוקף צמיד פתיל. א"ר חנינה *המשיא [ב] את בנו בבית זכה בבית. תני רב הושעיה בבית ולא במטלטלין. רבי לא חילק את הטריקלין בינו לבין בנו. ר' חגיי בעא רבי יוסי היתה חופתו בקיטון ועשה לו הסב בטריקלין מהו אמר ליה לית חמי ליה מפקה. ר' יהושע בן לוי אמר חולקין לקטנים מפני גדולים. אלא עמדו קטנים ומצאו דבר יתר ומיחו. ר' אבהו אמר נשבעין להן. א"ר מנא כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו. ר' חייה רובה אמר סתם אחין שותפין עד שלשה דורות א"ר בר בון אף רב המנונא הורי כן. א"ר אימי בן שנראה חלוק בחיי אביו מה שסיגל סיגל לעצמו כהדא חד בר נש איתעביד ספר בעא אחוי מיפלג עימיה אתא עובדא קומי ר' אמי אמר כך אנו אומרים אדם שמצא מציאה אחיו חולקין עמו. חד בר נש נפק לשליחותא בעא אחוי מיפלוג עימיה אתא עובדא קומי ר' אמי אמר כך אנו אומרים אדם שיצא לליסטייא אחיו חולקין עמו. ר' הוריינא אחוי דר' שמואל בר סוסרטיי בעא אחוי מיפלוג עימיה אמר לו אלכסנדרי אחוי ידע את דשבק אבונן אלפים: וכן האשה וכו'. א"ר לא אמרה בבית דין:

הלכה

פני משה

הנכסים. בעודן בתפוסת הבית: השביחו לאמצע. והני מילי כששבחו הנכסים מחמת נכסים עצמן שלא הוציאו משלהן כלום אלא מנכסי אביהן שכרו פועלים והשביחו הנכסים מחמת עצמן אבל אם חפרו ונטעו והוציאו משלהן מה שהשביחו השביחו לעצמן: וכן האשה שהשביחה. כגון באשה יורשת שנשא ראובן את בת שמעון אחיו ומת בלא בנים ובנות שמעון אחיו יורשות אותו והיא חולקת עם שאר אחיותיה וסד"א דבהאי הנאה דנפק עלה קלא שטורחת ומשבחת אפי' כי אמרה ראו מה הניח לי בעלי וכו' אפ"ה מחלה ורוצה שיהיה השבח לאמצע קמ"ל שהשביחה לעצמה:

גמ' אם אמרו בב"ד. דכיון שבפני ב"ד אמרו ראו מה שהניח לנו אבא וכו' וכדי שהב"ד יתעלמו בדבר לתקן מי שיטריח בשביל הקטנים ומדלא תקנו להם ודאי לא מחלו ונחלו הכל: אפי' עירניה. כלי גדול וגבוה שעומדים עליו שומרי השדות והכרמים לראות עליו מרחוק: אפילו סל וכו'. ואפילו כלי חרס מוקף צמיד פתיל כל אלו שהניח להן והי' להן שכר השכר לאמצע: חילק את הטריקלין. שהשיא את בנו בחדר אחד של הטרקלין וחלקו ביניהן להיות החדר אחד של בנו והשאר שלו: ר' חגי בעא ר' יוסי. שאל לר' יוסי אם היתה חופתו בקיטון וזהו חדר קטן שלפנים מן הטרקלין ועשה לו הסב כלומר הסעודה עשה לו בטריקלין מהו אם קנה הכל דהא סעודת הנשואין עשה לו בשאר הטרקלין והוי כמי שהשיאו בבית אחד: חמי ליה מפקה. בתמיה אם כן רואה הבן להאב יוצא מן הבית ומפקי ליה לגמרי אלא מכיון שהחופה בקיטון הוא שעשה וזהו עיקר הנשואין לא קנה אלא הקיטון: חולקין לקטנים מפני גדולים. אם אמרו הגדולים ראו מה שהניח לנו אבא ב"ד מפקחין בדבר שיחלוקו ויהא חלק הקטנים בפני עצמן וליתן לאחד להטריח בשבילן דכל זמן שלא יחלוקו יהיה השבח להגדולים לבדן: אלא. הא מיבעיא לן עמדו הקטנים אח"כ ומצאו דבר יתר ממה שאמרו הגדולים ומיחו בחלוקה זו מהו: נשבעין להן. הגדולים צריכין שישבעו לפני הב"ד שאין שם יותר לחלק ממה שאמרו בראשונה: כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו. מפני שקטנים הן ואינם יודעין בעסק אביהן ואף ע"פ שהן מוציאין יכולין הן למחות הואיל ומצאו דבר יותר: סתם אחין שותפין. כל זמן שלא חלקו בתפוסת הבית כשותפין הן בכל הדינים: עד שלשה דורות. כלומר בסתם הן שותפין עד שלשה דורות ומתפרנסין מתפוסת הבית ביחד וכל מה שסיגלו סיגלו לאמצע אבל אם עשו שותפו' בפירוש אפי' כמה וכמה דורות: בן שנראה חלוק בחיי אביו. כלומר שראו אותו מתעסק בפני עצמו בחיי אביו מה שסיגל והרויח סיגל לעצמו ואין האחין יכולין לומר מתפוסת הבית הוא: איתעביד ספר. סופר ורצו אחיו לחלוק עמו בשכר שמחמת אביהן בא לו מלאכה זו שהוציא עליו ללמדו אומנות זו: כך אנו אומרים וכו'. בתמיה הרי עכשיו השכר שמרויח כמציאתו הוא: בעא אחוי מיפלג עמיה. בשכר השליחות שהיו סוברין כל זמן שלא חלקו בתפוסת הבית הכל הוא לאמצע והלכך נמי היה מתמיה רב אמי וכי אם יצא לליסטיא לבקש לו אומנות הליסטים יהו ג"כ חולקין אחיו עמו ולהפריז בדבר אמר כן: בעא אחוי מיפלג עמיה. והוא ג"כ מתעסק בפני עצמו היה ואמר לאחד מהן אלכסנדר אחי יודע אתה דשבק אבונן אלפים כל כך א"ל הלא אתה יודע בעצמך מה שהניח לנו אבינו לא היו אלא אלפיים משלו ומה שהוא יותר הוא מה שסיגלתי בחיי אבי ולעצמי סיגלתי. ולגי' הספר אלכסנדר אחיו וכו' משמע שאחד מן האחין השיב לשאר אחיו כן שלא יטענו לרבי הוריינא כלום: וכן האשה וכו'. ופירש רבי אילא דה"נ דאמרה בפני הב"ד כן כדלעיל:

הלכה

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פ"ט מהל' נחלות הל' ב ג וע' בהשגו' וכמ"מ סמ"ג עשין צו טוש"ע חו"מ סי' רפז ס"א

ט
ב מיי' פ"ו מזכי' ומתנה הט"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע אה"ע סי' נט ס"א

מראה הפנים

אם אמרו בבית דין. התוס' בדף קמ"ג ע"ב הביאו זה בשם התוספתא אשר היה לפניהם וכתבו ומיהו רשב"ם פירש דהוא הדין בפני עדים וכן נראה מסתימת דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' נחלות הל' ב' שכתב סתם אמרו ראו מה שהניח לנו אבא. ויש להרמב"ם גי' אחרת בדין הזה מהגי' הנמצאות כמבואר בדברי המפרשים:

המשיא את בנו בבית זכה בבית. האי תנא מהני תלת מילי דשוינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא כדקאמר התם ודוקא לבנו גדול ואשתו ראשונה וכו' ובבתי בתים זו לפנים מזו בעיא דלא איפשיטא התם וה"נ אין לו אלא האחד שנשא בו וכמסקנת הפוסקים וכדמוכח מהכא בהדיא מדהשיב לר' חגיי:

כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו. יש לפרש דר' מנא פליג אדר' אבהו וס"ל דאין יכולין למחות וה"ק כל המוציא מחבירו עליו הראיה ואם לא מצא ראיה הדין הוא שכנגדו נשבע ונפטר. חוץ מזו כלומר בזו אין אנו נזקקין לזה ואין צריכין לישבע להן ולפ"ז דמיא פלוגתייהו לפלוגתא דשמואל ורב נחמן בבבלי קדושין דף מ"ב יתומים שבאו לחלוק ב"ד מעמידין להן אפוטרופוס ובוררין להן חלק יפה ואם הגדילו ס"ל לשמואל דיכולין למחות ור"נ קאמר דאין יכולין למחות דא"כ מה כח ב"ד יפה ופסקו הפוסקים כר"נ. ולמאי דמסיק התם דר"נ לא קאמר אלא בשלא טעו בשומא אבל טעו בשומא מודה ר"נ דיכולין למחות. והיינו אם פחתו שתות כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' נחלות הל' ד'. והשתא נוכל לפרש דהכא פליגי בסברת ר"נ גופה דר' אבהו ס"ל דלעולם אין יכולין למחות אלא הגדולים נשבעין להן ונפטרין ועלה קאמר ר' מנא דלא היא דבכל מקום אמרינן הכא כל המוציא וכו' ושכנגדו נשבע ונפטר חוץ מזו דאם מצאו דבר יתר והיינו טעות בשומא יכולין הקטנים למחות כדפרישית בפנים והוא הנכון ואזלא דר' מנא דהכא כמסקנא דהתם אליבא דרב נחמן:

סתם אחין שותפין עד שלשה דורות. ראיתי בספר תמים דעים המכונה לפסקי הראב"ד ז"ל שכתב בפי' כ"ת להשואל אותו לפרש זה וז"ל ומה שראינו בירושלמי ר' חייה רובה אמר סתם אחין שותפין עד ג' דורות כך מצינו שנינו בתוספתא האחים שהניח להם אביהם נכסים והביאום לבית הריבוי לא יאמר להם תנו לי מה שהשביחו בני את הנכסים וכן הם לא יאמרו לו תן לנו מה שאכלו בניך אלא מה שאכלו אכלו מן האמצע ומה שהשביחו השביחו לאמצע ועל זה הענין אמר ר' חייא כי זה השותף אינו אלא עד ג' דורות ובחיי אבי אביהם קא מיירי כי הכא שאם השביחו הבנים או בני הבנים לא יאמרו תנו לי מה שהשביחו בני או בני בני אלא מה שהשביחו השביחו לאמצע ומה שאכלו אכלו מן האמצע לפי שהם נטפלים בתפיסת הבית אחר אבי אביהם אבל יותר מכאן כאחרים דמו ואם השביחו או שאכלו הללו תובעים שכחם והללו תובעים מהם מזונותיהם מפני שהם כנכרים שהשביחו או שאכלו שהרי אין להם לעצמם חלק בנכסים אלא מקרובת אבי אביהם וכבר נתרחקה קרובתם ולפיכך אין להם להתפרנס וכן אם השביחו שמין להם כאריסין זהו הדרך הטוב והישר בענין זה אבל אם מתו האבות ונשארו הנכסים משותפים בין הבנים אפילו עד כמה דורות אם השביחו האחים את הנכסים השביחו לאמצע ומה שאכלו אכלו מן האמצע שהרי יורשים שותפים הם עכ"ל ועוד האריך שם בענין זה וכמדומה דמה שפירש הוא ז"ל בחיי אביהם קא מיירי וזהו מפני שהיה חסר בהתוספתא שלפניו. ובתוספתא שלפנינו כך היא כתובה בפ"י האחים שהניח להן אביהן נכסים ולאחד מהן יש לו בנים ועמדו בניו של זה והשביחו את הנכסים והביאום לבית הריבוי לא יאמר להם תנו לי מה שהשביחו בני את הנכסים וכן לא יאמרו לו תן לנו מה שאכלו בניך אלא מה שאכלו אכלו מן האמצע ומה שהשביחו השביחו לאמצע. והתוספתא מתפרשא כפשטא בתפוסת הבית אחר מות אביהן. וכן בעיקר הפי' מה שפי' הא דהכא הענין רחוק הוא וכך מעותקת התוספתא בדברי הה"מ בפ"י מהל' נחלות כמו שהבאתי ע"ש. וראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל שכתב על מתני' דלקמן האחין השותפין פי' האחין שהן שותפין וכן פי' זו ששנינו בבכורות האחין השותפין ובירושלמי מפרש שעד שלשה דורות הן שותפין בסתם לכל דבר ובגדולים ואוכלין ומתפרנסין מתפוסת הבית ביחד עסקינן עכ"ל וכן בענין התוספתא כתב לקמן ובתוספתא משמע שאפי' היו לאחד בנים וזן אותם מתפוסת הבית אין מחשבין לו אלא מה שאכלו מן האמצע ויש לרב ר' אברהם בר דוד ז"ל דברים אחרים בכל זה ומה שנראה יותר נכון כתבתי ע"כ ורמז לזה שהבאתי לעיל. הרי לפניך הפי' הנכון בהא דאמרו עד ג' דורות וכן אמרו בב"ר והביאו הנ"י והרמז מקרא אם תשקור לי ולניני ולנכדי ע"ש. ואם תשאל לאיזה ענין הוא שאמרו בסתם עד ג' דורות לכל דבר התשובה היא לדין דמתני' דלקמן נפל להומנות נפל לאמצע ודוקא אם הוא מחמת אביהן אז כשותפין הן ועד כמה עד ג' דורות בסתם וכן כל כיוצא בזה שהוא מחמת תפוסת הבית ואם עשו בפי' שותפות לעולם הן כשותפין לכל דבר:

בן שנראה חלוק בחיי אביו. כהאי דאמרו התם פ' חזקת הבתים דף נ"ב ע"ב דאם חלוק בעיסתו היינו מעיסתו. קמן והתם אפי' לאחר מיתת אביו הוא ופשיטא אם נראה חלוק בחיי אביו:

כהדא

עמודי ירושלים

חד בר נש נפק לשליחותא כו' כך אנו אומרים אדם שיצא כו' בפני משה כתב שהיה מתמיה ר' אמי וכי אם יצא לליסטים כו'. ולפ"ז אם אחד מהשותפים יצא לליסטים אין להאחר חלק אולם באמת פסק בהגמ"י (פ"ה מהלכות שותפין) בשם הר"ר שמשון בן אברהם והבעל העיטור בשם בעל נתיבות דחולקין וכוותייהו פסק הרמ"א בח"מ (סי' קע"ז ס"ק י"ב). והן אמת שהש"כ והס"ז שם חולקין על הרמ"א. אולם עכ"ז לא היה לו להפני משה להשמיט דעתם והמה מפרשים הירושלמי בפשוטו בלא תמיה וכמ"ש הר"ן. והן אמת שמ"ש הש"כ שם ובסי' ס"ב להקשות על הרמ"א דהא בירושלמי מדמה מציאה ונזל להדדי זה לא ידעתי דלפי המבואר בירושלמי שלפנינו אינו מדמה כלל להדדי זה לזה וכן היתה גירסת הרמ"א ולק"מ:

עמודי ירושלים תנינא

א"ר לא אם אמרו בב"ד. נ"ב וכ' הפני משה דכיון שבפני הב"ד אמרו ראו מה שהניח לנו אבא כו' וכדי שהב"ד יתעלמו בדבר לתקן מי שיטריח בשביל הקטנים כו' אולם מצאתי בשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' קנ"ב) שהביא הירושלמי הזה וכתב דבפירוש ר"ח גרס א"ר אמי אם אמרו ראו לא אמרו בב"ד כו' ואם הגירסא כן פירושו לומר דאמרי שמעו במתניתין אין צריך בב"ד והגירסא הזאת נראית יותר והעתיקה מר"ן באה"ע (סי' נ"ה) ומהתימה מהפני משה שלא השמיט מיניה:

גליון אפרים אמר ר"ח המשיא את בנו בבית זכה בבית. תני ר' הושעיה זכה במטלטלין ולא זכה בבית כצ"ל. כמו שמוכח מכתובות פ"ה ה"א וע"ש:

הלכה ד מתני' האחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות נפל לאמצע חלה ונתרפא נתרפא משל עצמו ‏האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב חזרה השושבינות הזרה לאמצע שהשושבינות נגבית בבית דין אבל שילח לו חבירו כדי יין וכדי שמן אינן ניגבין מפני שהוא גמילות חסדים:

גמ' *תני האחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות המלך בזמן שבאין *מכח הארים נוטלין מכח הארים מכח בעל הבית נוטלין מכח בעל הבית כהדא דרב נחמן בר שמואל בר נחמן נתפש לבולי אתא עובדא קומי ר' אמי אמר אין אית בניכסוי דנחמן שנתפש לו יתנן לו מנכסיו ואם לאו ינתן לו מן האמצע. חלה ונתרפא נתרפא מן האמצע. *תני רשב"ג אומר כל מכה שיש לה קיצה מתרפא מכתובתה שאין לה קיצה מתרפא מן הנכסים. כהדא קריבתיה דר' שמעון בר ווא הוות חששה עיינה אתת גבי ר' יוחנן אמר לה קציץ הוא אהין אסייך אין קציץ מן פרניך. אין לא קציץ בעליך יהיב ליך. ולא כן תנינן אל תעשה עצמך כערכי הדיינין ומרד' חגיי בשם ר' יהושע בן לוי אסור לגלות ליחיד דינו. אמר ידע הוה רבי יוחנן דהוא איתא כשירה בגין כן גלי לה. בעלה בעי הן דקציץ והיא בעייה הן דלא קציץ למאן שמעין לא לבעלה. אמר ר' מתנייה הדא דתימר בהוא דלית דיניה עימיה ברם בהוא דאית דיניה עימיה א"ל מילתא:

הלכה ה מתני' השולח סבלונות לבית חמיו שילח שם מאה מנה ואכל שם סעודת חתן אפילו בדינר אינן ניגבין לא אכל שם סעודת חתן הרי אילו נגבין שילח סבלונות מרובין כדי שיבואו עמה לבית בעלה הרי אילו נגבין סבלונית מועטין כדי שתשתמש בהן והיא בבית אביה אינן נגבין:

גמ' חד בר נש שילח לארוסתו סבלונות מרובין אמרו ליה קריבוי לא תמעום תמן כלום. אזל ולא שמע לון וכל ונפל ביתא וזכון בבולא. חד בר נש שילח לארוסתו עשרים וארבע קריות

הלכה ד מתני' האחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות. לעבודת המלך שכן מנהג המלך להעמיד מכל בתי העיר אדם אחד למוכס חדש אחד או ב' חדשים: נפל לאמצע. כל הריוח מפני שמחמת אביהן באת לו אבל אם מחמת עצמו הוא מפני חריפותו וחשיבותו וחכמתו נלקח לעבודת המלך מה שהרויח הרויח לעצמו: נתרפא משל עצמו. דוקא שחלה בפשיעה כגון מצינים ופחים וכיוצא בהן דכתיב בהו שומר נפשו ירחק מהם אבל אם חלה באונס שלא פשע הוא בעצמו נתרפא מן האמצע: שושבינות. דרך השושבינות נוטל סעודה ודורון לחופה ואוכל עמו וחוזר זה ועושה גם כן לזה כשישא אשה ואם שלח האב שושבינות בשמם על יד אחד מבניו וחזרה השושבינות אח"כ לאחר שמת האב חזרה לאמצע מפני שהיא כמלוה שהיא נגבית בב"ד שהמוליך שושבינות לחבירו יכול לחזור ולתבוע ממנו בב"ד שיתן לו שושבינות כדרך שנתן לו והוא שיהו נישואי השני כנשואי הראשון אם בתולה בתולה ואם אלמנה אלמנה ואם פרהסיא פרהסיא ואם בצינעא בצינעא שיכול זה לומר לו איני עושה עמך אלא כדרך שעשית עמי: אבל שילח לו חבירו כדי יין וכדי שמן. בלא חופה ואי נמי בחופה ואינו הולך לאכול עמו אין זו שושבינות אלא מתנה ואינה נגבית בב"ד: גמ' תני. בתוספתא פ"י ובנוסחא אחרת. אם מחמת נכסים נפל נפל לאמצע ואם מחמת עצמו נפל נפל לעצמו. ולפי גירסת הספר נמי הכין הוא דמחמת מי שנפל והוא מחמת אביהם או מחמת ארים של בתי האבות נפל לאמצע: נתפש לבולי. לשון חשיבות ומלה יוונית הוא ועל שם זה קראו קוסטנטינבולי עיר המלוכה של קוסטנטין ור"ל שנלקח לעבודת המלך: אין אית בניכסוי דנחמן שנתפס לו. אם מחמת חשיבותו גרם לו זה: יתנן לו מנכסיו. כלומר יחשוב לו לנכסיו ושל עצמו הוא: ואם לאו. אלא מחמת נכסי אביהן יתנן לו מן האמצע יחשוב לו השכר כמו שהוא מן האמצע והריוח לאמצע: תני רבן שמעון בן גמליאל אומר. בפ"ד דכתובות הלכה י' גרסינן לה בענין רפואות אשתו ואיידי דאיירי בהאי עניינא מייתי לה הכא: כל מכה שיש לה קיצה. חולי שיש לה קיצבה שאינה חולה תדיר אינה בכלל מזונות ומתרפאת מכתובתה וכן אם עשו קיצבה עם הרופא בשכרו

כדלקמן: ושאין לה קיצה. הוי בכלל מזונות ומתרפאת משל נכסי בעלה: הוות חששה עיינה. היתה לה מיחוש עינים ובאת לפני ר' יוחנן ושאל לה אם קצץ זה הרופא שלך: אין קציץ. אם עשית קצבה עמו בעד שכרו: מן פרניך. צריכה את לשלם מכתובתיך ואם לאו בעלך צריך שיתן לך לשלם הרופא דכל שאין לו קצבה בכלל מזונות הוא: ולא כן תנינן וכו'. והיכי עביד ר' יוחנן הכי הדיינין הוא זה שמתוכה תלמד לעשות כן וכהאי דאמר ר' חגי לאסור ליחיד לגלות דינו אם כך הוא יהיה כך: אמרי. ידע הוה ר' יוחנן בה דאשה כשירה היא ולא תעשה אלא ברצון בעלה ובשביל כך גילה לה וכדמסיק ואזיל: בעלה בעי וכו'. כלומר שהרי ברצון בעלה הדבר תלוי שאם הבעל רוצה שתעשה קצבה עם הרופא והיא אינה חפצה למי שומעין לא להבעל וא"כ אין חשש לגלות לה שלא תעשה עד שיסכים בעלה עמה: הדא דתימר. על הא דריב"ל קאי דלאמר אסור לגלות ליחיד דינו דדוקא שאין הדיין יודע שהדין עמו אלא אומר אם כך היה הדבר יהיה כן וא"כ ילמד מתוך דבריו לטעון כך וכיוצא בזה: ברם בהוא דאית דיניה עמיה. אבל אם הוא יודע שהדין עמו וזה בא לשאול מעמו אם כך הוא הדין: אמר ליה מילתא. אומר לו הרי הדין עמך דאין כאן חשש שילמוד לטעון מתוך דבריו שאינו אומר לו אלא לפי טענותיו הדין הוא כן:

הלכה ה מתני' השולח סבלונות. מנהג חתנים למחרת הקידושין שולחי' לבית ארוסה תכשיטין ומיני מגדנות וכדי יין וכדי שמן ופעמים הולך החתן ואוכל שם: אינן נגבין. אם מת הוא או מתה היא או שבא לגרשה דמחמת חבת שמחת אכילה מחל ודוקא שאכל בדינר אבל אכל פחות מדינר לא מחל וגובה הסבלונות: שלח סבלונות מרובין. וסתמן שיחזרו עמה לבית בעלה או אפי' מועטין ופירש על מנת שיחזרו עמה לבית בעלה הרי אלו נגבין ואורחא דמילתא נקט שדרך סבלונות החוזרין עמה לבית בעלה להיות מרובין ואותן שנשלחו כדי שתתקשט בהן בבית אביה דרכן להיות מועטין: גמ' חד בר נש שלח לארוסתו סבלונות מרובין. והלך גם בעצמו לשם ונתנו לו קרוביו עצה שלא יטעום בבית חמיו כלום כדי שלא יעמדו שם אם ימות והוא לא שמע להם ואכל שם ונפל הבית עליו ומת וזכו בבית חמיו בכל מה ששלח: קריות

מראה הפנים

כהדא דרב נחמן וכו' נתפש לבולי וכו'. כמו שפירשתי בפנים כן נראה מדקאמר כהדא משמע דאדלעיל קאי. וכתבו' להרמב"ן ז"ל סי' כ"ה מצאתי שפי' שנתפס' בתוך העשירים מחמת עשרו שהמלך תבע מן העשירים שיתנו לו וקאמר ר' אמי שאם מחמת נכסיו נתפס אינו נותן מתפוסת הבית אלא מנכסי עצמו אבל אם שם עשירותו מחמת ממון הבית על אותו ממון הוא נתבע ולפיכך יתן מתפוסת הבית עכ"ל ולפ"ז הא דקאמר כהדא כלומר כמו דאמרי' לענין הרווחה ה"ה נמי לענין פסידא:

אין לא קציץ בעליך יהיב לך. הרב בעל העיטור למד מכאן דאף כאשת איש בחיי בעלה הדין כן לחלק בין רפואה שיש לה קצבה לבין רפואה שאין לה קצבה כדמחלק התם בסוף פ"ד דכתובות דהא בעליך יהיב לך קאמר וכ"כ הר"ן כשמו מביאו הב"י באה"ע סי' ע"ט והר"ן ז"ל דחה דבריו די"ל דאלמנה הוות וכי קאמר בעליך יהיב לך מנכסי בעליך קאמר. ומיהו מליבנא דהש"ס דלקמן משמע דבחיי בעלה הוה עובדא דהא קאמר טעמא דגלי לה ר' יוחנן משום דבעלה בעי הן דקצץ וכו' למאן שמעין לא לבעלה. וכא ודאי ליכא לפרושי דבעיא באנפי נפשה היא דהלשון למאן שמעין לא לבעלה לא משמע כן דמוכחא דהפשיטות היא מסקנת שינויא דהש"ס על דגלי לה לר' יוחנן כדפרישית בפנים. ועוד דאם נפרש לבעיה ולפשיטותא באנפי נפשה עכ"פ שמעינן מהכא דאף בחיי בעלה הדין כן ומהתימה על הר"ן ז"ל דנהי דהגירסא בכתובות איכא למידחי כדדחי' מ"מ' דהכא מוכחא להדיא כדברי בעל העיטור ומ"מ הואיל והש"ס דילן לא הוזכר לחלק כ"א באלמנה הסכימו הפוסקים כן כדמסיים שם וכן דעת הרמב"ם שחילק באלמנה בפ' י"ח מאישות ולא חילק בא"א בפ' י"ד:

ברם בהוא דאית דיניה עימיה אמר ליה מילתא. לכאורה יש לדמות להא דר' מתניים הכא דהוי כהאי דאמר בהאי תלמודא פ' זה בורר גב סונא כי הוה חזי זכו לחד בר נש והוא לא הוה ידע הוה פתח ליה על שם פתח פיך לאלם והביא לזה הרא"ש והטור חו"מ בסי' י"ז ושם במקומו אי"ה יתבאר מענין זה:

אזל ולא שמע לון ואכל וכו'. כעין האי עובדא מייתי לה התם. ומשמע מהסוגיא דאכל דוקא וכדקתני במתני' וכשיטת הסוברים דמתני' דוקא היא. אבל דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכ' זכייה ומתנה הל' כ"א דבין לא אכל סבלונות חוזרין מן

שנויי נוסחאות (פכ"ג) דהוא בד"ו דהיא.

שיטה מקובצת

האחים שעשו מקצתן שושבינות כו'. פי' אחד מן האחין ששלח שושבינות לאחד מנכסי אביו בחיי אביו אעפ"י שעל שם עצמו שגרה כיון שמשל אביו שגרה כשהיא חוזרת עכשיו לאחר מיתת האב חוזרת לאמצע הרא"ש ז"ל והר"י ז"ל בעליות פי' וז"ל האחין שעשו מקצתן שושבינות פי' האחין ששלח אביהן ע"י מקצתן שושבינות להתן או ששלח ביד שליח ומקצת האחין נעשו שושבינין לחתן שאכלו ושמחו עמו וחזרה השושבינות כלומר כשהיא משתלמת שאחד מן האחים שעשה לו שושבינות נושא אשה ועושה לו הלה שושבינות חזרה לאמצע וחולקין בה כל האחים ואפי' אותן שלא שמחו עמו ע"כ. והר"ן ז"ל כתב וז"ל האחים שעשה אחד מהן שושבינות כו'. פי' דכיון דנעשית שושבינות זו מממון האב חוזרת לאמצע דהויא לה כמלוה שהרי נגבית בב"ד ואעפ"י שמשל אב נעשית והרי היא כאלו נבאה האב לא מצי מי שנשתלחו לו לומר תנו לי שושביני דהיינו האב ואשמח עמו דכיון דבנו שמח עמו מתחלה הא איתיה ע"כ:

אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן כו'. כלומר ששלחו שלשה אחים אלו בחיי אביהם כדי יין וכדי שמן מממון אביהן מתחלה ע"כ. ועכשיו בשמחת חופתן

אמרי ברוך

במראה הפנים ד"ה אין לא קציץ וכו' ומהתימה על הר"ן, נ"ב בהרא"ש בכתובות מביא גם כן סיומא בעלה בעי ואפ"ה מפרש התם דהירושלמי לא פליג עם ש"ס דידן וכסברת הר"ן ובחדושי הריטב"א מבואר דמפרש בעלה בעי ר"ל היינו היורשין שאין מכח בעלם:

גליון אפרים

נתפש לבולי. בולי הוא מועצת העיר. וכמ"ש במ"ק פ"ב. שהיתה משמת מסים שונים על אנשי העיר על כל אחד לפי עשרו לכלם הוצאותיה על נקיון רחובות העיר והדרכים אשר סביבותיה וכדומה והאמת כפי' הרמב"ן. ומ"ש בפ"מ משם קונסטנטינופול נת' לף לו בין בולי לפולים. הוראת בולי ביונית היא כמו שכתב ו והוראת פולים הוא עיר ובמגילה ו' ע"א מטרופולין הכונה העיר הראשית וביונית אם הערים וכן פירש בערוך ודלא כרש"י שם:

עין משפט נר מצוה

י — א מיי' פ"ט מהל' נחלות הי"ד ופ' בהשגות וכמ"מ סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רפו סי"ד ס

יא — ב מיי' פ"ז מהל' זכי' ומתנה ה"ב ד"ג סמ"ג עשין כב טוש"ע אה"ע סי' ס ס"א

יב — ג מיי' שם טוש"ע שם סי' ס

יג — ד מיי' פ"ט מנחלות ה"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קעו ס"א וסי' רפט ס"ג

יד — ה מיי' פכ"ח מאישות ה"ג סמ"ג לאוין פט טוש"ע אה"ע סי' פט ס"א וסי' לד ס"ז

טו — ו מיי' פ"ו מהל' זכיה ומתנה הכ"א ג טוש"ע שם סי' נ ס"ג

ציון ירושלים

*לאסור לגלות ליחיד דינו עי' פ"ק דאבות במדרש שמואל על המשנה דאל תעש עצמך כעורכי הדיינין ...

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"י) פ' ב"ב קמד

(כתובות פ"ד הלכה י) כתובות דף סו

קריות מיני חרת בין פסח לעצרת ולא איתקשי לרבנן אלא מנן אייתי זרע דכיתן וזיתין. *ר' פרידא אוקר לרבי יהודה נשייא תרין פוגלין בין ריש שתא לצומא והוה פקי שמיטתא והוה אית בון טעונא דגמלא. אמר ליה רבי לית אינון אסירין לאו ספחין אינון. אמר ליה בפקי שמיטתא איזדרעין. באותה שעה התיר ר' ליקח ירק מוצאי ^א שביעית מיד:

הלכה ו מתני' ^ב *שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים *שייר קרקע

כל שהוא מתנתו קיימת לא ^ג שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת לא כתב בה שכיב מרע והוא אומר שכיב מרע הייתי והן אומרין בריא היה צריך להביא ראייה ששכיב מרע היה דברי ר"מ וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו ^ד הראייה: גמ' רב ירמיה בשם רב שייר מטלטלין לא עשה כלום אלא הניח לו מעות ולקח קרקע כמי ששייר לו קרקע. *ודא דתימר לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה באותו שלא הבריא אבל אם הבריא הדא היא דמר רבי יוחנן בשם רבי ינאי *עשו דברי שכיב מרע כבריא שכתב ונתן והוא שמת מאותו החולי. מסוכן שחילק נכסיו בין בחול בין בשבת מה שעשה עשוי ואם היה בריא, עד שיכתוב בכסף בשטר ובחזקה. א"ר יוחנן נטמא *בספק בקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמים מחלוקת רבי מאיר וחכמים. בא לישאל בימות החמה נשאלין לו בימות החמה בימות הגשמים נשאלין לו בימות הגשמים אמר רבי יוחנן ובלבד ימים הסמוכי' לגשמים

פני משה

קריות. קרונות ממיני חרת הם אסיות וכיוצא ולא הוה קשה לרבנן ולא תמהו על כל המינים שמלא בזמן שבין פסח לעצרת אלא על זרע פשתן וזיתים חדשים תמהו ביותר מנין היה לו זה בימים האלו: אוקר. כיבד לר' יהודה נשיא הוא רבינו הקדוש בשני מיני לנון בין ראש השנה ליום הכפורים והוה באותו זמן מוצאי שביעית והיו שניהן כל כך שהיו יכולין להטעין בהם משאות שהגמל צריך לישא אותם: לית אינון אסירין. דהא ודאי משביעית הן וכי לאו ספיחין אינון וספיחי שביעית אסורין והשיב לו רבי פרידא שבמוצאי שביעית נזדרעו אחר ראש השנה ואע"פ כן היו שניהם הרבה קודם יה"כ: באותה שעה התיר ר' ליקח ירק מוצאי שביעית מיד. מפני שראה שמצוין הן בזמן קצר אחר שנת השביעית וכדתנן בפ' ששי דשביעית:

הלכה ו מתני' שייר קרקע כל שהוא. והוא הדין אם שייר לעצמו מטלטלין מתנתו קיימת ואם עמד אינו חוזר והוא שקנו מידו על אותה מתנה דמתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין בין עמד בין לא עמד ואם לא קנו מידו לא קנה המקבל מתנה אפילו מת השכיב מרע ודוקא בשנתן סתם ולא פירוש בה שהיא מתנת שכ"מ ובזה אנו אומדין דעתו הואיל ושייר לא נתכוין אלא להקנות לו מחיים במתנת בריא והלכך צריכה קנין אבל אם נתן לו המקצת בפירוש במתנת שכ"מ שאינו אלא לאחר מיתה אין צריך קנין ואם עמד חוזר ואם מת קנה זה המקצת ואם היה בה קנין הוא מגרע כח המקבל אלא א"כ נראה בשטר שאין הקנין אלא ליפות כחו כגון שכתוב וקנינו ממנו מוסיף על המתנה זו שאז המתנה קיימת ואם לא שייר לעצמו כלום ועמד חוזר ואפי' קנו מידו כדי ליפות את כחו ואם כתב בפירוש שנותן כל נכסיו מהיום והקנה לו מחיים אין זה מתנת שכיב מרע כלל אלא כשאר מתנת בריא שאם קנו מידו קנה המקבל ואין זה יכול לחזור בו. ומלוה מחמת מיתה דמנעינן ליה דקאמר ווי ליה דמיית וכיוצא בזה שניכר שלוה מחמת שהיתה דעתו נוטה שהוא מת ודאי אם עמד לעולם חוזר בין לא שייר בין שייר ואפילו קנו מידו ואם מת קנה המקבל אפילו בלא קנין: לא כתב בה שכיב מרע. לא היה במתנה לשון שכ"מ כדקליר ורמי בערסיה ואף לא לשון מתנת בריא כד הלך על רגלוהי בשוקא ולא שייר כלום: והוא אומר שכ"מ הייתי. ועכשיו עמדתי וחוזרני בי והמקבל אומר בריא היה ולא יכול לחזור: צריך להביא ראיה שהיה שכ"מ. דבתר השתא אזלינן והאידנא בריא הוא ועליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע בשעת המתנה: וחכמים אומרים. לא אזלינן בתר השתא אלא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה ומקבל המתנה שבא להוציא מיד הנותן בדבר שהוא מוחזק בו עליו להביא ראיה שבריא היה באותה שעה והלכה כחכמים: גמ' שייר מטלטלין לא עשה כלום. לא הוי שיור אלא א"כ הניח מעות ולקח קרקע כלומר שיש בהן כדי ליקח קרקע כמי ששייר לו קרקע: ודא דתימר וכו'. הגי' נשתבשה בכאן והגי' במס' פיאה פ"ג היא הנכונה וה"ג התם שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת ואפי' לא הבריא לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת והוא שהבריא. ופירושו נתבאר למאי דפרישית במתני': הדא היא דאמר ר' יוחנן וכו'. דדברי שכ"מ ככתובין ומסורין דמי ואם הוא בפירוש מתנת שכ"מ א"צ קנין: והוא שמת מאותו החולי. דוקא אם מת מאותו החולי שלויה אבל אם הבריא אפי' אח"כ מת לא דאז אין דינו כמתנת שכיב מרע דכשהבריא היה יכול לחזור בו: מסוכן. והוא שקפץ עליו החולי כדאמרינן בפ' האומר התקבל והוי כמלוה מחמת מיתה דלעולם מה שעשה עשוי ואם מת מקיימין דבריו: עד שיכתוב. שטר בקנין: בכסף. כלומר באחד מן הקנינים הללו כדין קנין המבואר בפ"ק דקידושין: נטמא בספק בקעה וכו'. כלומר שהטומאה היתה בספק ואירע לו בבקעה ודין בקעה בימות החמה שאין הזרעים בתוכה הוי כרשות הרבים ובימות הגשמים שהזרעים בתוכה ואין רגל אדם מצוי בה הויא כרשות היחיד והשתא קאמר דאם אירע לו ספק טומאה בה בין בימות החמה בין בימות הגשמים אלא דהשאלה לא היתה באותו זמן אלא אח"כ כדמסיק ואזיל ומחלוקת ר"מ וחכמים דמתני' היא אי אזלינן בתר השתא או לא: בא לישאל בימות החמה. לדברי ר"מ מפרש לה דהכל הולך אחר זמן השאלה: נשאלין לו בימות החמה. כלומר שנזקקין לו בשאלתו כאלו ספק טומאתו בימות החמה היתה דבתר השתא אזלינן והוי ספק טומאה ברה"ר וטהור: ובלבד ימים הסמוכים לגשמים

קרבן העדה

אמר ר"י נטמא בספק בקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמים מחלוקת ר"מ וחכמים פי' הר"י ז"ל בתוס' דף קנ"ד ע"א דמיירי שהוי לו ספק אימתי נכנס אם בימות החמה או בימות הגשמים ע"ז אמרינן דתלי בר"מ וחכמים דמתניתין דידן אם אזלינן בתר השתא בעת שבא לשאול השאלה אם בימות החמה אמרינן דאירע לו הטומאה בימות החמה. וכן בימות הגשמים. אמר ר"י ובלבד ימים הסמוכים לגשמים פי' כיון דהספק שלו אימת נטמא או בתחלת ימות הגשמים קרוב לסוף ימות החמה או בתחלת ימות החמה קרוב לסוף ימות הגשמים. ע"ז אמר כן אם בא לישאל בתחלת ימות החמה אזלינן בתר השתא. ואם בא לישאל בתחלת ימות הגשמים אזלינן בתר השתא אבל אם עברו עליו כל ימות הגשמים והספק היא לו אימת אירע לו הטומאה או בתחלת ימי הגשמים או בתחלת ימות החמה אז אפילו בא לשאול בימות החמה כיון שעברו כל ימות הגשמים לא אזלינן בתר השתא דכיון דהורעת הטומאה היא זמן רב לא אזלינן בתר השתא:

א"ל

מסורת הש"ס

(פיאה פ"ז שביעית פ"ו)

פיאה פ"ג מ"ז ב"ב קנ ע"ב שם קנא ע"ב

(פאה פ"ג)

(כתובות פי"א) כתובות לא

ב"ב קמג ועתוס'

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פ"ל מהל' שמטה הלכה ז

יז
ב מיי' פ"ח מהל' זכי' ומתנה הט"ו סמ"ג עשין פב טוש"פ חו"מ סי' רנ ס"ד

יח
ג מיי' שם הל' יד טוש"ע שם ס"ב

יט
ד מיי' שם פ"ט הכ"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רנא ס"ב

מראה הפנים

תוך מן המאכל והמשקה וכדעת רבו ז"ל שהכרית בחידושיו לאו דהכין סבא בדף קמ"ו ע"ב דקאי על סבלונות מועטין וכו' ומשמע דאפילו אכל דהא דקתני במתני' סבלונות מרובין נגבין ומועטין אין נגבין אריפא דאכל קאי ומוכרח הוא דהא קאמר שם מעשה בא"ם אחד ששגר לבית חמיו וכו' וזו הלכה וכו' בעי רבא וכו' ופשיט ליה מזו הל' וכו' ודחי לה וסדר פשיט ממתני' סבלונות מועטין וכו' אלמא דכל הני בשאכל מיירי וא"כ כי אתא רבין סבא ואמר בין שמתה היא ובין שמת הוא סבלונות הדרי מאכל ומשתה לא הדרי פליג הוא אמתני' דמחלק בין נכסים מרובין לבין נכסים מועטים בשאכל ואיהו קאמר אפילו בשאכל לעולם סבלונות הדרי ופסק כוותיה משום דמשמע דרב ספא הודה לו:

באותה שעה התיר רבי ליקח ירק מוצאי שביעית מיד. בפ"ו דשביעית לא מייתי לסך עובדא ומשמע מהתם דטעמא דהתיר ר' בירק מפני שהתקינו שיהא מותר להביא ירק מחוצה לארץ וא"כ שביתי דת"ל וכן נראה מפי' רש"י ז"ל שם. אבל הרמב"ם ז"ל סתם וכתב בפ"ד מהלכות שמטה הלכה ז' ומותר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד ומשמע מדבריו בדין הזה שם דאיירי בענין אחד משום דסבירא ליה לפרש דטעמא הוי מפני שעושין כיוצא בכן מיד ע"ש וכדמשמע הכא דבאותה שעה הוא דהתיר:

שייר קרקע כל שהוא. ביארתי בפנים מכל חלוקי הדינים השייכים לדין הזה בפירוש המשנה ועל פי דינים המבוארים בדברי הרמב"ם ז"ל בפרקים השייכים לזה ועיין בפ' דלעיל הל' ה' ד"ה דייתיקי מבטלת דייתיקי שם נתבאר מתוכן דינים הללו וגם הבנת דברי הרמב"ם על נכון בס"ד:

שייר מטלטלין לא עשה כלום. והתם בדף קמ"ט ע"ב המסקנא דמטלטלין הוי שיור כמו קרקע דאי קתי סמיך עלויה. וכן בהאי תלמודא במס' פיאה מיפלך דברי ר' ירמיה ומידחי דמקשי עליה אתא חמי שייר קרקע כל שהוא יש לו מחיה שייר אבנים טובות ומרגליות אין לו מחיה. בתמיה. ומכאן דאין ללמוד מדברי האי תלמודא אא"כ מבואר בכל המקומות השייכים להענין וזכרתי מזה במקום אחר ועיין במה שכתבתי סוף פ' המוכר את הפועלים וכהלכה דלעיל ד"ה באותה שעה:

ובלבד ימים הסמוכים לגשמים. כדפרישית ומכאן הכיאו התוס' ראיה לפירושם רדף קנ"ג ע"ב דדברי רבא דהתם אדברי ר"א קאו וע"ש בד"ה אמר רבא: חברייא

שיטה מקובצת

הופתן מחזיר להם דורונות רבות ונכבדות מן הראשונות אין ראוי שאר האחין להבוע חלקן באותן הדרונות לפי שלא היו נגבות בב"ד אם לא רצו לפרוע לפי שאינן משתלחות לשם תשלומים אלא לשם גמילות חסדים אלא לאותן שהוא מחזיר בהן. הרב יהונתן ז"ל:

לא כתב בה שכיב מרע והוא אומר ש"מ הייתי כו'. י"מ משנתינו כגון שכתוב קנין במתנה זו דאי לאו הכי על מה הם טוענים בריא היה הלא הם אינם קונים בדיבור אם לא היה ש"מ ואם היה ש"מ אפי' תורת מתנת ש"מ אין בה שמא לא גמר להקנותו אלא בקנין ואין קנין לאחר מיתה דלא מסתברא לאוקמוה במיפה את כחו כגון שכתוב בה וקנינו מיניה מוסף על מתנתא דא שאם כן לא הייתי מסתפקים במתנה זו אם היא מתנת בריא שהרי אין דרך לכתוב כן במתנת בריא דכיון דלא קניא מידי בדבור אין ראוי נומר שהקנין מוסף על המתנה כי הקנין עיקר המתנה וקשיא לי

רב דאמר מתנת ש"מ שכתוב בה קנין הרי היא כמתנת בריא תיקשי לי' מתני' דאי בשכתוב בו קנין עסקינן אפילו אם שכ"מ היה אינו יכול לחזור בו ואפילו אין כתוב בו קנין אם כתוב בה שאמר להו הנותן לעדים כתבו ותנו מנה לפלוני בשטר זה כיון שזוכה לו השטר ואינו יכול לחזור בו כדאמרינן כתב וזיכה לו כו' רב אמר ראשון קנה וכ"ל נפרש בשאין כתוב בה קנין וכגון שכתוב בה שנתן פלוני נכסיו לפלוני ופלוני והוא אומר ש"מ הייתי ובלא קנין ושטר נתתי דמתנת ש"מ בדבור נקראת מתנה ואינה קונה אלא לאחר מיתה והעדים כותבין את דבריו ואין צריך לומר להם כתבו והם אומרים בריא היה הילכך כיון שהעדים מעידים שנתן להם נכסיו ודאי בקנין או בחזקה נתנם להם או בשטר זה והוא צוה לכתבו כדי שיקנו בו את הנכסים ואיכא דקשיא ליה כיון דשמעינן לר"מ פ"ק בהאי דגיטין דס"ל כרבי אלעזר דאמר אחד בריא ואחד מסוכן נכסים שיש להם אחריות נקנים

עין משפט נר מצוה

כ
א טוש"ע חו"מ סי' מב

כא
ב מיי' פ"ג מהל' זכיה ומתנה ה"א סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' רמא ס"א

כב
ג מיי' שם פ"ח הי"ד סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רנ ס"א

לגשמים. כלומר הא דאמרינן דאם בא לשאול בימות הגשמים מורין לו כאלו היתה ספק טומאתו בימות הגשמים והוי ספק טומאה ברשות היחיד וטמא דוקא שאירע לו בימים הסמוכים לגשמים דבהא הוא דשייך לומר דניזל בתר השתא אבל אם אירע לו הספק זמן רב מקודם השאלה לא שייך בכי הא למימר דבתר השתא אזלינן ולשעות הדבר כמי שאירע לו היום הואיל וימים רבים בין המקרה לבין השאלה. והה"ד נמי ברישא אם בא לשאול בימות החמה דבעי נ"כ שאירע לו הספק בימים הסמוכים לימות החמה וחדא מינייהו נקט ובהא דמסיים מפרש לה: יד השטרות לתחתונה. כל היכא דאית ביה ספיקא בלשון הכתוב בשטר ויש לפרשו כך או כך אמרינן יד בעל השטר על התחתונה ומפרשינן לחובה שלו: ולאו מתניתא היא. וכי לא שמענו זה ממתני' לא כתוב בה וכו' דקי"ל כחכמים דס"ל המוציא מחבירו עליו הראיה ויד בעל השטר על התחתונה: והוה ר' ינאי מקלס ליה. לר' יוחנן וקרא עליו המקרא הזה הזלים זהב מכיס על שם שהוציא זה הטעם מדין משנתינו ומלא בה הדין שאמר בשם רבי וקרא עליו בני וגו': חד טלי זבין נכסוי. נער אחד מכר נכסיו ואתא עובדא וכו' משום שהקרובים טענו כשהוא קטן מכר ואין במכירתו כלום: חזקה על בן דעת חתמו. אין העדים חותמין על השטר אא"כ יודעין בו שהוא גדול ובן דעת ויד הלוקח על העליונה ורבי יוחנן פליג דמכיון שהלוקח הזה קיבל עליו כלומר שבא לעקור הנכסין מחזקת המשפחה עליו להביא ראיה שהיה בן דעת בשעת מכירה: אומר ר' יוחנן. בעלמא קאי היה אומר ר"י דלעולם אמרי' יד בעל השטר על העליונה ולקמן פריך עלה ממילתא דר"י גופיה: מה כרבי. מה את עביד להא דרבי דאמר ר' ינאי בשמיה דיד בעל השטר לתחתונה: אמר ליה. דליתא להא מילתה אלא ד"ה מודים דאמרינן יד בעל השטר לעליונה: והיך אתון אמרין וכו'. חזר ר' יסא והקשה לו ואיך אתה אומר בדבר הזה דאתא האי עובדא דלעיל לפניכם ואתה בעצמך אמרת מכיון שקיבל עליו הלוקח לעקור וכו' עליו להביא ראיה אלמא דיד בעל השטר לתחתונה סבירא לך: אנא לא אמרית הדא מילתא. ושקר אמרו משמי: אפילו בעי ר' יוחנן מיכפר. אפילו רוצה להכחיש אלו דברים שאמרו בשמו בהאי עובדא על כל פנים זה לא יכול להכחיש הא דלעיל דלא כן אמר ר' ינאי ז"ל בשם רבי יד בעל השטר לתחתונה ועל זה אמר רבי יוחנן בפשיטות ולאו מתניתא היא אלמא דהכי סבירא ליה: אלא. ומשני דהא ל"ק דר' יוחנן לא אמר אלא דדברי חכמים שהן הולכין כרבי אבל ר' יוחנן לא פסק הלכה כחכמים דסבירא ליה כרב ירמיה בשם רב דאמר הלכה כר' מאיר והיינו דקאמר יד בעל השטר לעליונה: חילופין היא מתנית'. בשתי לשונות חלופין זה מזה יש לפרש המתני' כדמסיים ואזיל: חברי רברבייא. הגדולים שבחבורת הישיבה אמרי עדים כלומר דמפרשי ראיה דקתני במתני' ראיה בעדים הוא דשואלין את העדים שבשטר אם שכיב מרע היה אם לאו: חברייא זעירייא אמרי אין עדים. שאין כאן עדים שבשטר וכלומר שאין עדי השטר כלום בעדות זה כדמסיק: כלום פליגי אלא על העדים. קושיא היא דמ"ט פליגי בזה ולמה לא יהו עדי השטר נאמנין בדבר: אמר רבי אחא. היינו טעמא דאין בעדותן כלום מפני שזה אומר להם מכיון שאמרתי לכם לכתוב בשטר לשון שכיב מרע ולא כתבתם א"כ שקרים אתם ושוב אין אתם נאמנים בעדות זה והיינו טעמא דקאמרי אין עדים:

תורה אור

אלישעיה טו

משלי ו

א"ל ד"ה היא יד השטרות לעליונה והאיך את אמרת אתא עובדא כצ"ל וכן איתא בסמוך ואת אמרת מכיון שקיבל עליו כו': אמר

לגשמים. ר' ינאי בשם ר' יד השטרות א לתחתונ' א"ל ר' יוחנן ולאו מתניתא היא לא כתב לה שכיב מרע והוא אומר שכיב מרע וכו'. והוה ר' ינייי מקלס ליה °הזלים זהב מכים °בני אל יליזו מעיניך וגו'. חד טלי זבין ניכסוי אתא עובדא קומי ר' חייה בר יוסף ור' יוחנן. ר' חייה בר יוסף אמר חזקה על בן דעת התמו רבי יוחנן אמר מכיון שקיבל עליו לעקור נכסין ממשפחה עליו להביא הראייה אומר רבי יוחנן יד השטרות לעליונה. רבי יסא בעא קומי ר' יוחנן מה בר' דרבי אמר יד בעל השטר לתחתונה. אמר ליה דברי הכל היא יד השטרות לעליונה. והיך אתון אמרין אתא עובדא קומי ר' חייה בר יוסף ואמר חזקה על בן דעת התמו ואת אמרת מכיון שקיבל עליו לעקור נכסים ממשפחה עליו להביא ראייה. אמר ליה אנא לא אמרית הדא מילתא. אמר רבי זירא קומי רבי יסא אפילו בעי ר' יוחנן מיכפור. ולא כן אמר רבי יוחנן בשם רבי יד בעל השטר לתחתונה. א"ל רבי יוחנן ולאו מתני' היא אלא חכמים שהם כרבי. רב ירמיה בשם רב הלכה כר"מ. שמואל אמר חילופין היא מתניתא מהו חילופין היא מתניתא חברייא רברבייא אמרי עדים חברייא זעירייא אמרי אין עדים כלום פליגי אלא על העדים. אמר רבי אחא כיון שאמרתי לכם לכתוב שכיב מרע ולא כתבתם שקרים אתם:

הלכה ז מתני' *המחלק נכסיו על פיו רבי אליעזר אומר אחד בריא ג ואחד מסוכן נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה ושאין להן אחריות אין נקנין אלא במשיכה *אמרו ג לו מעש' באימן של בני רוכל שהיתה חולה ואמרה תינתן כבינתי לבתי והיא בשנים עשר מנה ומתה וקיימו חכמים את דבריה אמר להן בני רוכל תיקברן אימן: **גמ'** עד כדון בשהיו קרקעות ומטלטלין במקום אחד היו קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר א"ר בון נישמעינה מהדא *אמר להן ר' אליעזר מעשה *במרוני שהיה בירושלים והיו לו מטלטלין הרבה ומבקש להלקן אמרו לו אין לך תקנה אלא אם כן קנית קרקע. מה עשה הלך וקנה סלע אחד סמוך לירושלים. אמר חצייה צפוני אני נותן לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות של יין. מחצייה דרומי אני נותן לפלוני עם מאה חביות של שמן. ובא מעשה לפני חכמים וקיימו

הלכה ז מתני' רבי אליעזר אומר אחד בריא ואחד מסוכן. ר"א לית ליה דברי שכ"מ ככתובין ומסורין דמי ואפילו מלוה מחמת מיתה ס"ל דאין מתנתו מתנה אלא בקנין כמתנת בריא ואין הלכה כר"א: רוכל. שם אביהן: כבינתי. תרגום רדידין כבנתא: בני רוכל תיקברן אימן. כלומר אין מביאין ראיה מהם שרשעים היו והלואי תיקברן אמן וקנסי רבנן להו והלכך קיימו לבת המתנה ואע"פ שלא היה מן הדין: **גמ'** עד כדון וכו'. התם בקידושין קאי וגרסינן לה להאי סוגיא בפ"ק הלכה ה' אמתני' נכסין שאין להם אחריות נקנין עם נכסין שיש להן אחריות בכסף ובשטר ובחזקה ויליף לה מקרא דכתיב ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי בצורות ביהודה ועלה קאמר התם עד כדון שמענו בשהיו קרקעות ומטלטלין במקום א' כדמשמעי קרא שהיו המתנות בערי בצורות ואיידי דאיירי בשכ"מ כדלקמן מייתי לה הכא: היו הקרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר. מהו אם בעינן המטלטלין צבורין בתוך הקרקע או לא: נישמעינה מן הדא. דתניא בתוספתא פרק י' ורישא דתוספתא הכי היא המסוכן שחלק נכסיו על פיו בין בחול בין בשבת דברי המת יעשו אבל בריא עד שיקנה בכסף ובשטר ובחזקה ר"א אומר נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה ושאין להן אחריות אין נקנין אלא במשיכה אמר ר' אליעזר מעשה במרוני אחד על שם מקומו: ומבקש להלקן. ולא היה לו קרקע להקנות אגבה: וקיימו

מסורת הש"ס

גיטין יד פ"א

ב"ב קנא פ"ב גיטין יד פ"א

(פאה פ"ג קידושין פ"א) ב"ב קנ וש"נ

מראה הפנים

חברייא רברבייא אמרין בעדים וכו'. כעין פלוגתא דאיתמר התם דף קנ"ד ע"א רב הונא אמר ראיה בעדים ורבה בר רב הונא ורב חסדא אמרי ראיה בקיום השטר והיינו רברבייא וזעירייא. ומבואר שוה דהרי"ף והרמב"ם ז"ל פסקו כשיטתם כחכמים דמתני' וראיה בעדים כרב הונא ואידתי הא סברא דקאמר הכא לזעירייא כיון שאמרתי לכם לכתוב וכו' אלא דאם ישנו העדים שואלין להם וסומכין עליהן. וכדכתב הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ח מהלכות זכיית מתנת שכיב מרע שאין כתוב בה וכו' ואין העדים מצוין לשאול להם וכו' עד שיביא ראיה וכו' ע"ש:

עילא

שנויי נוסחאות (ב"ד) הזלים זהב (ישעיה מ"ו). (ש"ס) בני אל יליזו במקרא (משלי ג') בני אל ילזו.

שיטה מקובצת

נקנים בכסף ובשטר ובחזקה מה כפרש יש בין בריא ובין ש"מ שברי מתנת שכיבם (בה קנה) [פקנאה] ולא בדברים ואינו יכול לחזור בו לא כמתנת בריא ולא כמתנת ש"מ וכ"ל דאפילו לדברי רבי אלעזר שכיב מרע יכול לחזור בו אעפ"י שקנה בכסף ובשטר ובחזקה דלא שמעינן ליה לר"א שנחלק על חכמים על ענין אומדנא ופיון דלרבנן מתנת ש"מ אעפ"י שכתוב בה קנין הוזרה שלא היה קנין אלא מחמת מיתה ה"ה לר"א ולא אמרינן שמא לא גמר להקנותו אלא לאח"מ ואין שטר לאח"מ דע"כ לא קאמרינן הכי אלא לרבנן שכל מתנת ש"מ לאחר מיתה כירושה שויוה רבנן הילכך אף כשהוא נותן קנין אמרינן דעתו להקנות לאחר מיתה. אבל ש"מ וטמא לא גמר להקנותו אלא בקנין ואין קנין לאחר מיתה ולר"א שאין מתנת שכיב מרע קונה לאחר מיתה אלא דהקנאה כל מתנת ש"מ מהיום היא שאם לא כן אינה קונה כלל אפילו לאחר מיתה הילכך כיון דאזלינן בתר אומדנא כמי שפי' בה מהיום אם מתי דמיא. עליות:

גליון אפרים

והוה ר' ינאי מקלס ליה פ'. כלאים פ"ח ה"א וקדושין פ"ג ה"ה והמאמר מקודשין סוגא ג"כ שבועות פ"א ה"א ופסחים פ"ב ה"ז:

וקיימו את דבריו. א״ר חנניה קומי רבי מנא ולא שכיב מרע הוא לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא בכתב וכא אפי׳ בדברים לפי שבכל מקום אין אדם מזכה עד שיהיו קרקעות ומטלטלין במקום אחד וכא אפי׳ קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר. א״ל ולא רבי אליעזר היא. שנייא היא שכיב מרע דרבי ליעזר כבריא דרבנן. אמר ליה שכיב מרע דר׳ אליעזר כבריא דרבנן. תמן תנינן רבי עקיבה אומר קרקע כל שהוא א״ר מתנייה תיפתר מקום שיבולת אחת ומרגלית טמונה בו. א״ר יוסי בי רבי בון עילא היה רוצה לקללן שהן זורעין כורכמין בכרם:

הלכה ח מתני׳

וחכמים אומרים בשבת דבריו קיימין מפני שאינו יכול לכתוב אבל לא בחול רבי יהושע אומר בשבת אמרו קל[א] וחומר בחול כיוצא בו זכין לקטן ואין זכין לגדול ר׳ יהושע אומר לקטן אמרו קל וחומר [ב] לגדול: גמ׳ אית תניי תני ומחליף רבי יהושע בן לוי אמר כיני מתניתא אם בשבת אמרו קל וחומר בחול. אית תניי תני ומחליף ר׳ יהושע בן לוי אמר כיני מתניתא אם בקטן אמרו קל וחומר בגדול:

הלכה ט מתני׳

*נפל הבית עליו על אביו או עליו ועל מורישיו והיתה עליו כתובת אשה ובעלי חוב יורשי האב אומרים הבן מת ראשון ואחר כך מת האב ובעלי החוב אומרים האב מת ראשון ואחר כך מת הבן בית שמאי אומרים יחלוקו ובית הלל אומרים הנכסים [ג] בחזקתן נפל הבית עליו ועל אשתו יורשי הבעל אומרים האשה מתה ראשון ואח״כ מת הבעל ויורשי האשה אומרים הבעל מת ראשון ואחר כך מתה האשה ב״ש אומרים יחלוקו וב״ה אומרים הנכסין [ד] בחזקתן כתובה בחזקת יורשי הבעל ונכסין הנכנסין והיוצאין עמה בחזקת יורשי האב *נפל הבית עליו ועל אמו אילו ואילו מודין שיחלוקו אמר ר׳ עקיבה מודה

קרבן העדה

אמר ר״ח קומי ר״מ ולא שכ״מ הוא לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא בכתב וכאן אפילו בדברים לפי שבכ״מ אין אדם מזכה אלא עד שיהא קרקעות ומטלטלין במקום אחד וכאן אפילו קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר ואפילו דלר״א הוי שכ״מ כבריא מ״מ לא דמי ממש לבריא דשא לרבנן מזכה השכ״מ אפילו בדברים ע״כ אפילו לר״א דצריך קנין לא צריך קנין כל כך כמו בריא ממש אבל ר״מ פריך לי׳ ולא ר״א היא ומשני שניא היא שכ״מ דר״א מבריא דרבנן. ותיבת שניא היא הוא תשובת ר״ח [והסר תיבת א״ל ומצוי לפעמים בירושלמי] ר״ל בניחותא דשניא שכ״מ דר״א מבריא דרבנן הגם דר״ה ס״ל דשכ״מ היא כבריא לרבנן מ״מ אינו כמו בריא ממש לרבנן. ע״ז א״ל ר״מ דשכ״מ דר״א כבריא דרבנן ממש:

אמר

פני משה

וקיימו את דבריו. אלמא קנין בעי דשכ״מ היה כדלקמן שמעינן מיהא מדקאמר סלע אחת משמע קרקע גבוה וחדוד ואי אפשר להעמיד כל אלו עליה ש״מ דלא בעינן לבורין: ולא שכ״מ הוא. וכי לא בשכ״מ איירי האי מעשה דהא ר״א מביא ראיה לדבריו דשכ״מ בעי קנין וא״כ לא שמעינן מידי לענין בעיין דשאני שכ״מ הואיל ומלינו שהקילו חכמים בו לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא בכתב והכא בשכ״מ אפי׳ בדברים והוא הדין נמי לענין לבורין לפי שבכל מקום בעינן עד שיהיו לבורין בתוך הקרקע והכא בשכ״מ לא בעינן ואין ראיה מכאן למתנת בריא: ולא ר׳ אליעזר היא. בתמיה דהא ר״א קאמר לה וכי שנייא הוא לר״א בין שכ״מ לבריא והלא שכ״מ לדר״א הוא כבריא אליבא דרבנן ודין אחד להם דלדידיה שכ״מ בעי קנין כבריא ומדלא הצריך לבורין ע״כ דבעלמא נמי לא בעינן לבורין ואפי׳ בבריא אליבא דרבנן: אמר ליה. אין ודאי שפיר קאמרת דשכ״מ אליבא דר״א כבריא אליבא דרבנן ונפשטה הבעיא דלא בעינן לבורין: תמן תנינן. בפ״ג דפיאה ר״ע אומר קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובביכורים ולקנות עמה נכסים שאין להן אחריות וקרקע כל שהוא למאי חזי הא אי אפשר להעמיד ותיפשוט נמי מהא דלא בעינן לבורין: אמר ר׳ מתני׳. מהתם ליכא למיפשט דאיכא למידחי דתיפתר שהיה שם מקום שיבולת אחת ומרגלית טמונה בו והקנה אותה אגב קרקע כל שהוא זו: עילא היה. על תשובת רבי אליעזר לחכמים במתני׳ קאי ר״א עילא מצא על בני רוכל והיה רוצה לקללן בשביל כך מפני שהיו זורעין כורכמין בכרם וחכמים סבירא להו דקולין בכרם היו וס״ל דהמקיים קולין בכרם לא קידש:

הלכה ח מתני׳ וחכמים אומרים בשבת דבריו קיימין. בלא כתיבה: אבל לא בחול. אם חלק השכ״מ נכסיו בחול: בשבת אמרו. ואף ע״ג דליכא למימר מגו דיכול לקנות ולכתוב כי לא עביד נמי קנה וק״ו בחול דכל הראוי לבילה אין הבילה מעכבת בו וכן הלכה דבין בחול בין בשבת דברי שכ״מ ככתובין וכמסורין דמי ואין צריך קנין ואם שאל שיקנו מידו קונים ממנו בין בחול בין בשבת ואע״ג דקנין אסור בשבת משום שבות כיון דהאי קנין לא בעי מן הדין התירו בשכ״מ כדי שלא תטרוף דעתו עליו: כיוצא בו. אמרו זכין לקטן הואיל ואין לו יד לזכות לעצמו מה שנותנין לו תקנו חכמים שיהא אחר זוכה בשבילו ומקביל לצרכו ואין זכין לגדול שהרי יכול לזכות בעצמו: לקטן אמרו. משום דזכין לו שלא בפניו וק״ו לגדול שיש לו יד לקבל ולזכות ושליח נמי מצי משוי וכן הלכה דזכין לאדם שלא בפניו: גמ׳ אית תניי תני ומחליף. וחכמים אומרים בחול דבריו קיימין אבל לא בשבת: ר׳ יהושע בן לוי. מקיים הנסחא שלפנינו במשנה וכיני המתני׳ כדתנינן ועלה קאמר ר׳ יהושע אם בשבת אמרו ק״ו בחול: אית תניי תני ומחליף. גם בסיפא זכין לגדול ואין זכין לקטן וריב״ל מקיים נסחא דתנינן במתני׳:

הלכה ט מתני׳ ועל מורישיו. על שאר מורישיו: יורשי האב אומרים הבן מת ראשון. ולא הניח כלום ואין ב״ח יכול להפרע מנכסים האלו שהרי לא זכה בהן הבן מעולם: ובעלי החוב אומרים האב מת ראשון. וזכה הבן בירושתו ויש לנו לגבות מחלקו: בית שמאי אומרים יחלוקו. דקסברי בית שמאי שטר העומד לגבות כגבוי דמי ויורשי האב ובעל חוב תרוייהו מוחזקים הוו לפיכך יחלוקו: וב״ה אומרין נכסין בחזקתן. בחזקת יורשין ובעלי החוב באו להוציא מידן ועליהם להביא ראיה שהאב מת תחלה או ילכו להם בלא כלום: האשה מתה ראשונה. ונמצאו הן יורשין כל הנכסים ואין ליורשי האשה כלום שהרי הבעל יורש את אשתו והוא מת אחרון: נכסים בחזקתן. נכסי צאן ברזל בחזקתן הן ולא פירשו בית הלל בחזקת מי אי בחזקת יורשי האשה שהיו שלה אי בחזקת יורשי הבעל שאחריותן עליו והוי כשלו והלכך בנכסי צאן ברזל יחלוקו: כתובה. מנה מאתים שהן העיקר וכן התוספת נשארים בחזקת יורשי הבעל: ונכסין הנכנסין ויוצאין עמה. הן נכסי מלוג שבשעה שהיא נכנסת נכנסין עמה וכשהיא יוצאת יוצאין עמה אם פחתו פחתו לה ואם הותירו הותירו לה אלו הן בחזקת יורשי האב שהן יורשי אשה נמצאו יורשי אשה נוטלין כל נכסי מלוג וחצי נכסי צאן ברזל: נפל הבית עליו ועל אמו. ואין לה בן אחר מאבי הבן אלא זה: יורשי הבן אומרים האשה מתה תחלה. וירש הבן נכסיה ואנחנו יורשים הבן ויורשי האשה ממשפחת בית אביה אומרים הבן מת תחלה ולא ירש כלום ואנחנו יורשים את האשה: אילו ואילו מודים. ב״ש וב״ה שיחלוקו דכיון דשניהם באים מכח ירושה הוי ספק וספק ויחלוקו ולא דמי לנפל הבית עליו ועל אשתו דהתם יש נכסים שהבעל מוחזק ויש שהאשה מוחזקת אבל הכא הכל בחזקת האשה כיון שהיתה אלמנה ושניהם באים מכח ירושה לירש הכל הלכך יחלוקו:

מודה

מראה הפנים

עילא היה רוצה לקללן שהן זורעין כורכמין בכרם. ובבבלי דף קנ״ו אמר מקיימי קולים בכרם היו וסכי אמר נמי בהדיא בהאי תלמודא בסוף פ״ה דכלאים דטעמיה דר״א דהתם דאמר המקיים קולים בכרם קידש שכן מקיימין אותן לגמלים בערביה ובפ״ק דכלאים קאמר לר״א דמכיון שמקיימין אותן במקום אחד נאסור מינן בכל מקום שהוא ולפ״ז צריך טעם אמאי לא קאמר נמי הכא כן ונראה דסבירא ליה להאי ש״ס דאפי׳ לר״א דגזר במקומות שאין מקיימין אותן אטו מקומות דמקיימין היינו דוקא לאסור ולקדש וכאן גזרינן כרם אטו שדות והיינו דאף שאין דרך בערביה לקיים קולים כ״א בשדות כדאמר התם בהדיא וכן בשבת דף קמ״ד מ״ט דר״א שכן בערביה מקיימי קולי שדות לגמליהן אפ״ה לענין איסור וקידוש מחמיר בה הרי תומרי וגזר כרם אטו שדות ומקומות שאין מקיימין אטו מקומות המקיימין אבל מ״מ לא היה מקללן בשביל כך הואיל והיא גופא חומרא יתירה היא ביותר והלכך מפרש הכא דעילא מצא שהיה רוצה לקללן לפי שהן זורעין כרכום בכרם וזהו חזי למאכל אדם וזהו סברת דהאי ש״ס אליבא דר״א וסברת הש״ס שבבלי אליביה דג״כ מילט לייט להו בשביל כך ואף שלא היה שמעשה במקום שדרך לקיים אותן מכל מקום ר״א מחמיר הוא בכלאי הכרם דתמירי ואסירי ואף בהנאה. ובמקומו באורתי בעזה״י ב״ה מה דנקטינן אליבא דרבנן לדינא מכל שאין שזכרנו ומתוך כך יתבאר לנו דברי הרמב״ם ז״ל בענין זה בפ״א ובפ״ה מהל׳ כלאים וע״ש במה שנתבאר הכל בס״ד:

אית תניי תני ומחליף. פלוגתא היא בתוספתא היכי תנן במתני׳ דגרים התם כתר דברי ר״א שהובא בהלכה דלעיל במה דברים אמורים בחול אבל בשבת לא יעשה ואם עשה עשוי ר׳ יהושע אומר בחול אמרו ק״ו בשבת דברי ר״מ ר׳ יהודה ור׳ אליעזר אמרו

שנויי נוסחאות (פ״י) עילא נד״ו עולא. (סי״ז) על אביו או עליו ועל מורישיו נד״ו ועל אביו עליו ועל יה עיו עליו ועל מורישיו.

שיטה מקובצת

נכסים הנכנסים והיוצאין עמה היינו נ״מ וכגון שלא שמאתן בכתובתה להיות עליהן תורת נצ״ב אלא הכניסתן בתורת נ״מ שיאכל הבעל הפירות והקרן יהיה קיים: בחזקת יורשי הבעל. והא דלא ערבינהו בהדי הדדי משום דאי הוה אמר על נכסים הנכנסים והיוצאים עמה בחזקת יורשי (הבעל) [האב] לא הוה ידענא טעמא מאי אבל השתא דקאמר נכסים בחזקתן הרי הוא כמפרש הטעם כי זו היא חזקה הראויה להם דהיינו [נצ״ב] חזקת הבעל משום דאם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו וגם היה יכול למכרן אבל גבי כתובה הטעם פשוט למה הן בחזקת יורשי הבעל ולא הוצרך לומר בה נכסים בחזקתן וכן למאן דאמר בחזקת יורשי האשה היכא למימר הכין אמאי לא עריב להו בהדי נ״מ אלא כדי לפרש הטעם פי זו היא חזקה הראויה להם כיון שהכניסה אותם מבית אביה. תוספי הרא״ש ז״ל: וב״ה נכסי בחזקתן וכתובה בחזקת יורשי האשה ונכסים הנכנסין והיוצאין עמה

מ׳. הנך נכסים דאמרי ב״ה נכסים בחזקתן הם נכסים שהביאה לו וקבלן עליו בנכסי נ״ב ואיפליגו עלייהו אמוראי בחזקת מי הן וקיימא לן כוותיה דבר קפרא דיחלוקו ומאי נכסים בחזקתן בחזקת שניהם משום שמחזקות שוות ואני תמיה לענין שומרת יבם במסכת כתובות וביבמות שלא חלקו גם בין עיקר כתובה לשאר נכסים שהביאה לו וכתבם בכתבותה וכולן בחזקת יורשי הבעל דלא גרסינן התם וכתובה אלא כתובה בחזקת יורשי הבעל דפרושי מפרש נכסים בחזקתן מאי ניהו נכסים וקא מעייל כל הנכסים בכלל כתובה וכולן בחזקת יורשי הבעל מדלא מפליג בהו לא בתחילת המשנה ולא בסוף כשהוא מפרש דיניהן ומ״ש הכא דמפליגינן בהו דהכא אמרינן בהן יחלוקו כמשנת בר קפרא. ואיכא למימר משום דהתם קאי יבם שעומד במקום אחיו וידו כידה וכיון דנכסי נ״ב הן בחזקתו קיימי אבל הכא ליכא יבם ובדינא כהדי שאר יורשין הוא ומש״ה יחלוקו. וטעמא ברירה הוא אבל נפל

מסורת הש״ס

ב״ב קנ״ו [ו]לא פ״ב

ביצה לו פ״ב פ״ש

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי׳ פ״ח מהלכות זכיה ומתנה הל״ב סמ״ג עשין פב טוש״ע חו״מ סי׳ רו ס״א

כד
ב מיי׳ שם פ״ד ס״ת סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ רמג סי״ח

כה
ג מיי׳ פ״ה מהל׳ נחלות ה״ת סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ רפ סי״ב

כו
ד מיי׳ שם פ״ט ה״ו סמ״ג שם ט טוש״ע אה״ע סי׳ ל ס״ו

מודה אני בזה שהנכסים בחזקתן אמר לו בן עזאי על חלוקין אנו מצטערין אלא שבאת לחלוק עלינו את השוין: גמ' אמר ר' שמואל בר רב יצחק *זאת אומרת *שבן עזאי חבר ותלמיד לרבי עקיבה:

הדרן עלך פרק מי שמת

הלכה א מתני' *גט פשוט עידיו מתוכו ומקושר מאחוריו

פשוט שכתבו עידיו מאחוריו ומקושר שכתבו עדיו מתוכו שניהן פסולין ר' חנניה בן גמליאל אומר מקושר שכתבו עדיו' מתוכו כשר מפני שהוא יכול לעשותו פשוט רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה: גמ' *ומניין לגט המקושר א"ר אימי *°ואקח את ספר המקנה ואת החתום זה המקושר ואת הגלוי זה הפשוט שבמקושר. ואת המצוה ואת החקים שבין זה לזה אלא שזה בשנים וזה בשלשה זה מתוכו וזה מאחריו. ורבנן דקיסרין אמרין ואקח את ספר המקנה זה הפשוט ואת החתום זה המוקשר ואת הגלוי זה הפשוט שבמקושר ואת המצוה ואת החוקים שבין זה לזה אלא שזה בשנים וזה בשלשה וזה מתוכו וזה מאחוריו. ר' אידי בשם ר' ירמיה הלכה מקושר כך הוא כותב שם המלוה ושם הלווה ושם העדים וזמן. ומקשרו וחוזר וכותב כן מלמטה. חש לומר שמא זייף. אמר רב הונא לעולם אין העדים חותמין מלמטן עד שיקראו בו מלמעלן אני פלוני בן פלוני מקובל עלי כל הכתוב למעלן. ר' בא בשם רב ירמיה *צריכין העדים להיות רחוקים מן הכתב מקום שתי שיטין. ר' אידי בשם רב ירמיה מקושר שכתבו עדיו לארכו. פשוט שכתבו עידיו לרחבו אהן מלגיו ואהן מלבר איכי עביד. א"ר מנא כיצד העדים חותמין בגט המקושר אמר רב חונה בין קשר לקשר אמר ר' אידי ובלבד שלא יהא בין עדים לשטר מקום שני שיטין. שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן חלק מקום שני שיטין לעניין אחר אפילו כל שהוא. א"ר שמואל בר רב יצחק מתני' אמרה כן *עד אחד עברי ועד אחד יווני עברי

(°ירמיה לב)

מודה אני בזה. דלדברי בית הלל הכא נמי אמרינן נכסים בחזקתן בחזקת יורשי האשה שהרי כל ימי חיי האשה לאחר שמת בעלה כל הנכסי' היו בחזקתה ונמצאו יורשיה שהן ממשפחת בית אביה יורשין ודאין הן אבל יורשי הבן ספק הן שאם הבן מת תחלה אין לאחיו מאביו בנכסי אמן כלום והלכך נשארים הנכסים בחזקת יורשי האשה: על חלוקין אנו מצטערין. על מחלוקת דלעיל דבית שמאי ובית הלל אנו מצטערין שלא השוו דעתם ואתה אומר שגם בזה חלוקין ובאת לחלוק על ת"ק שאומר שהן שוין: גמ' זאת אומרת שבן עזאי חבר ותלמיד לרבי עקיבא. שאמר לו בלשון זה שבאת לחלוק עלינו ולא אמר שבא רבינו:

הדרן עלך מי שמת

הלכה א מתני' גט פשוט. שטר פשוט כעין שלנו שאינן תפורין ומקושרין וכל שטר קרוי גט: עדיו מתוכו. מבפנים כעין שאנו עושין: ומקושר מאחוריו. כותב שטה אחת או שתים וכורכן על החלק ותופר ועד אחד חותם על הכרך מבחוץ וחוזר וכותב כמה שיטין מבפנים וכורכן על החלק ותופר ועד בני חותם על הכרך מבחוץ וכן עד שלישי ותקון רבנן גט מקושר מפני כהנים שהן קפדנים והיו כותבין בפתאום גט לנשותיהן ומתחרטין ולא היו יכולין להחזירן והתקינו להם גט מקושר שאינו נוח לכתוב מהרה שמא בתוך כך יתפייס וכשם שתקנו מקושר בגט כך תקנו בשאר שטרות שלא חילקו חכמים: שניהן פסולין. שלא נעשה כתיקון חכמים: מפני שהוא יכול לעשותו פשוט. שאם יקרע התפירו' ויפתח השטר יהיה פשוט: רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל כמנהג המדינה. פלוגתא דת"ק ורשב"ג באתרא דנהיגי בפשוט ובמקושר וא"ל להסופר עביד לי מקושר ואזל ועביד ליה פשוט או פשוט ועבד ליה מקושר ת"ק סבר מיקפד קפיד ופסל ורשב"ג סבר הואיל ומנהג המדינה בתרווייהו לא קפיד וכשר והלכה כת"ק: גמ' ומנין לגט המוקשר. מנין לנו רמז שיש מינין חלוקין בשטרות. וגרסינן להסוגיא בגיטין סוף פ' הזורק: ואקח. בירמיה גבי קניית השדה מאת חנמאל כתיב ואקח את ספר המקנה את החתום המצוה והחקים ואת הגלוי: את החתום זה המקושר. לפי שהיא צרור וחתום בקשריו: ואת הגלוי זה הפשוט שבמוקשר. זהו טופס השטר שהוא כתוב כעין הפשוט: את המצוה ואת החקים. משמע שיש חלוקי דינים וחקים ומצות בין זה לזה שזה פשוט עדיו בשנים ומקושר עדיו בשלשה ופשוט עדיו חותמין מתוכו ומקושר עדיו מאחוריו על קשריו: ורבנן דקסרין אמרין. דמספר המקנה דרשינן לגט פשוט דאלו לדרשת ר' אימי לא נפקא לן פשוט אלא מכח דרשת פשוט שבמקושר: הל' מקושר. דין גט מקושר כך הוא עושין אותו: וחוזר וכותב כן מלמטה. כלו' חוזר וכותב להלן כמה שיטין ומקשרו: ואם לומר שמא זייף. על חתימת העדים פריך ובגיטין גריס הכא הא דלקמן כילד העדים חותמין בגט המוקשר אמר רב הונא בין קשר לקשר ובלבד מלמעלן. כלומר על הכרך מבחוץ ועלה פריך וניחוש שמא זייף וכתב מאי דבעי בסוף השטר: עד שיקראו בו מלמעלן. כלומר עד שירא' מתחלה כתוב בשטר אני פלוני בן פלוני מקבל עלי וזהו שכתוב בסוף השטר שריר וקיים לקיים כל הכתוב מלמעלן ואחר שכתוב שריר וקיים אין יכול להוסיף עוד: צריכין העדים שלא להיות רחוקי' מן הכתב מקום שתי שיטין. כצ"ל כדלקמן וכן הוא בגיטין פרק המגרש הלכה ז' וגרסינן שם להא דלקמן. ועירבוב השיטות יש בכאן דהא דרבי אידי ורבי מנא שייך לעיל קודם הקושיא ואם לומר כמו שהוא בגיטין: ר' אידי בשם ר' ירמיה מקושר שכתבו עדיו לארכו. כלומר כך הוא המנהג במקושר חותמין העדים לארכו של השטר ובפשוט חותמין לרחבו: אהין מלגיו ואהין מלבר ול"ג איכי עביד. ואי נמי הכי עביד ל"ל. וכלומר דמפרש דזה הפשוט חותמין לרחבו מבפנים כדרך שאנו עושין ואהן המקושר חותמין מלבר לארכו ומתחילין לחתום מכנגד שיטה אחרונה וחותמין לאורך השטר כדי שלא יוכל להוסיף ולזייף בשטר ואין השטר מתקיים אלא מכנגד החתימות ולמעלה: ורבי מנה פליג וס"ל כרב הונא דאמר בין קשר לקשר חותמין ועלה שייך האי פירכא ואם לומר שמא זייף וכו' כדלעיל: ובלבד שלא יהא בין עדים לשטר מקום שני שיטין. אשטרות דעלמא קאי משום דחיישינן דילמא מזייף וכתב מאי דבעי בריוח שבין השטר להעדים: חלק מקום שני שיטין לענין אחר. כלומר לאו דוקא שיש כאן חלק ממש בין השטר להעדים מקום ב' שיטין דפסול אלא אפילו כתב ענין אחר שם בין השטר להעדים דהשתא לאו חלק ניהו פסול: אפילו כל שהוא. כלומר כל מה שהוא כתוב שם פסול דהשתא נראה דהעדים חותמין על אותו ענין ולא על השטר: מתניתא אמרה כן. דלאו דוקא חלק ב' שיטין דתנינן שם גבי שני גיטין שכתבן זה בצד זה עד א' עברי ועד א' יוני באין מתחת זה לתחת זה וכמפורש שם שהעברי חתום על הראשון והיוני על השני נמצא שם אביו של העברי מפסיק בין הגט השני לעד היוני וכן שם אביו של היוני מפסיק לעברי השני:

עברי

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פ"ה מהל' נחלות הי"ס סמ"ג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' ער סעיף י

מסורת הש"ס

(שקלים פ"ג) ב"ב קנת ע"ב

קדושין ממ ע"א

(גיטין פ"ח הלכה י) ב"ב קס ע"ב

(גיטין פ"ח הלכה ז)

גיטין פט

מראה הפנים

אמרו כד"א בשבת אבל בחול לא יעשה ואם עשה עפוי ר' יהושע אומר בשבת אמרו ק"ו בחול. ויש ט"ס בהתוספתא ועיין בתוס' שפירשו דאמתני' קאי ולא אמילתא דר"א דרישא דתוספתא אלא אמילתא דרבנן דאמרי לא בעינן קנין:

זאת אומרת שבן עזאי חבר ותלמיד לר"ע. הכי אמר התם דף קנ"ח ע"ב וכן בשאר התלמודא בריש פ"ג דשקלים אין תימר רביה אית בר נש אמר לרביה אלא שבאת לחלוק עלינו וכלו' דלא ליבנא שבאת ולא ליבנא דלחלוק עלינו שייכא אם היה רבו ממש:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק י גט פשוט. מקושר עדיו בשלשה. מסקינן בגמרא דמקושר מדרבנן אתרא דכהנים הוי והוי קפדי טובא וכו' ומשמע דלא היתה התקנה אלא לפי שעה ואחר כך בטלה ומש"ה לא הזכיר הרמב"ם ז"ל כלל מדין המקושר דאין דרכו להביא אלא מה שנהג ועתיד לנהוג ולא מדברים שאינן אלא לפי שעה:

מתניתא אמרה כן עד אחד עברי וכו'. כבר נתבאר בגיטין דלטעם הבבלי הוא מענין אחר משום דחיישינן שמא גונדלית תתמו ויש כמה נ"מ בין טעמא דהאי תלמודא ודהתם לשמעין שם ואין להאריך בשכבר נתבארו מעניינים אלו בפי' הזורק ובפ' המגרש וע"ש:

כמה

שינויי נוסחאות (פי"ד) ואת ההתום במקרא „את החתום". (פי"ס) ואת החתום במקרא „את החתום".

שיטה מקובצת

הבית עליו ועל אמו קיי"ל כר' עקיבא דאמר נכסים בחזקתן וכרבי אליעזר דאמר בחזקת יורשי האם הואיל והוחזקה נחלה באותו השבט כי האשה משבט אביה והבן משבט האב וכל זמן שהיא בחיים אין לבן חזקה באותן נכסים אעפ"י שהוא קודם לנחלה לכל היורשין הכא ספק הוא ובתר חזקה אזלינן הראב"ד ז"ל:

אלו ואלו מודים שיחלוקו. פי' רשב"ם דלא דמי לנפל הבית עליו ועל אשתו שיש שם שני מיני נכסים יש שמוחזק בהם הבעל ויש שמוחזק בהם האשה וקשה לר"ת ז"ל דהאי ודאי לא דמי לנ"מ דמוקמינן בחזקת יורשי האשה ואע"ג דיד הבעל שולטת בהן ואוכל הפירות כיון דמספקא לן הי מינייהו מאית ברישא מוקמינן הנכסים בחזקתם כ"ש הכא שהיו הנכסים בחזקת האם דנוקמינהו בחזקתייהו. ותירץ ר"ת ז"ל משום דירושת הבעל דרבנן ט'. הרא"ש ז"ל: (עד כאן שייך לדף נ' ע"א)

גט פשוט עדיו מתוכו ומקושר מאחוריו. פירש"י ז"ל. מעשה המקושר כותב שיטה ומניח שיטה אחרת חלק כשיעור שיטה הכתובה וכופל השטה הכתובה על החלק כו' דף של"ח ע"א עד וחולה להם ע"כ דף של"ת ב'. הרשב"א ז"ל. והרב יהונתן ז"ל פי' כפרשב"ם דכותב שיטה ומניח חלק כשיעור שיטה כו' ואלו הכפלות כל כפל בפני עצמו ונראה מבחוץ בין כפל לכפל כעין לוחות הסופרים שהן עשויות ומוחות בשיעור וכותבין בו במכתב של ברזל עכ"ל והרא"ש ז"ל כתב וז"ל פרשב"ם כו' שיש חלק בין שיטה לשיטה כמלא שיטה וקשה לפירושו דא"כ היאך קאמר ר' חנינא שמקושר יכול לעשותו פשוט והלא ניכר החלק שבין שיטה לשיטה ונמצא מבוטה משאר שטרות פשוטים ועוד איכא למיחש כיון שסוף השטר יהיה כתוב כשאר שטרות פשוטין שמא בחלק שבין השיטות שיהיה בין הקשרים יכתוב שום תנאי ויכוין שיהא מחובר לסוף שטה שלפניה ולשטה שלאחריה

מסורת הש"ס

(תוספ' פי"א)
ב"ב קסב
שם קסג
שם

עברי גבי יוני לא בענין אחר הוא. *כמה יהו העדים רחוקים מן הכתב כדי שיהו מקרים עמו דברי ר' ר"ש בן אלעזר אומר א *מלא שיטה ר' דוסתא בן יהודה אומר מלא חתימת ידי העדים. רב ירמיה בשם רב אמר משערין אותו *עד כדי לך ב ולך. באי זה כתב משערין אותו ר' יסא בשם רבי שובתי מלא *חתימת ג ידי העדים. חזקיה אמר ובלבד לקולא שאם היה חותם ידי העדים דק והכתב גס הולכין אחר הגס. חותם ידי העדים גס והכתב דק הולכין אחר הדק. א"ר יצחק אין הוה כגון יוסי בן ינאי משערין כדי מלך ובן מלך. ר' אידי בשם ר' ירמיה צריך להרחיק מן המחק מקום שתי שיטין א"ר יצחק ואפילו פשוט. רב אמר מחק או תלות שבכתב הזה זהו קיומו. רב אמר זהו קיומו. ר' אבהו בשם ר' יצחק בן חקולא כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה. מאי כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה ר' יסא קוצירה חתניה דר' יוסה בשם ר' יוסה סימפון כתוב מלעיל וסימפון מחיק מלרע אני אומר גמרו לעשותן קידושין גמורין בגין דלא מיצר ביניה גט מחקיה. ורבנן חששין דלא מיצר ביניה גט. שטר נפק ר' חונה לר' שמי אוגרוי מחיק קונטא לא מחיק. א"ר חונה לר' שמי פוק חמי עד ההן אהן קונטא משמש נפק וכר עם טרייא קונטא.

מי

עברי גבי יוני לא בענין אחר הוא. כלומר דודאי כענין אחר הוא ומש"ה קתני התם שניהן פסולין אלמא דענין אחר פוסל במקום שבין השטר להעדים: כמה יהו רחוקים מן הכתב. תוספתא הוא בפ' י"א: כדי שיהו מקרין עמו. שיהיו נקרין חתימת ידי העדים בשוה עם השטר: מלא שיטה. אחת כשר: מלא חתימת ידי העדים. כפי חתימת ב' עדים: משערין אותו עד כדי לך לך. שתי שיטות שאמרו משערין הן ואוירן וכדי לך לך זה ע"ג זה שאם יהיו כתובין בב' שיטין זה בעליון וזה בתחתון צריך שלא יגע למ"ד של התחתון בך' העליון והיינו ב' שיטין ושלש' אוירין: באיזה כתב וכו' מלא חתימת ידי עדים. כפי כתב העדים בעלמא משערין וכדמסיק חזקיה לקולא שדרך כתיבת עדים להיות יותר גס מכתיבת ידי סופר ואם כתב עדים יותר דק מן הכתב משערין בעדים דעלמא שהוא גס כמו הכתב חותם ידי העדים גס והכתב דק הולכין אחר הגס נ"ל. וטעמא שכל המזייף אינו הולך אלל הסופר אלא מחזר אחר העדים: אין הוה כגון יוסי בן ינאי משערין כדי מלך ובן מלך. כלומר הא דאמרינן כדי לך לך אין הולכין אחר חתימת העדים שאף ע"פ שאין בחתימתן לא למ"ד ולא ך' משערין כמו אלו היה שם כגון מלך בן מלך. ובפ' המגרש קאמר חתימת יוסי בן יבאי כחתימת שאול בן ברוך: צריך להרחיק מן המחק מקום שתי שיטין. כלומר אם השטר כתוב על המחק לא יחתמו העדים אחר השטר הזה מפני שהשטר על המחק ועדיו על הנייר פסול הוא דחיישינן שמא יחזור וימחוק פעם שניה ויזייף ויכתוב מה שירלה ואע"פ שנמחק ב' פעמים אינו ניכר כיון שאין אללו מקום שנמחק פעם אחת שיוכלו להבחין בין זה לזה והיינו דקאמר לריך להרחיק שתי שיטין וכלומר שאם יכתבו השטר ואחר כך יחתמו העדים דאי לאו הכי פסול הוא: ואפילו פשוט. כלומר לא מיבעיא בגט מקושר שלא יעשה השטר על המחק דכיון דעדיו חתומים מבחוץ טפי איכא למיחש לזיופא אלא אפילו בגט פשוט דעדיו חתומין אחר השטר מבפנים נמי איכא למיחש וקמ"ל הרבותא בגט פשוט דאף דאיכא למימר דהואיל והאת השטר הן חותמין א"כ יש תיקון לזה שיכתבו העדים קודם חתימתן אכתנו העדים חתמנו על הנייר והשטר על המחק להכי קאמר דאפי' בכה"ג פסול דאכתי איכא למיחש שימחוק פעם שניה את השטר כדאמרן: מחק או תלות שבכתב הזה זהו קיומו. כלומר אם יש מחק או תיבה תלויה בשטר צריך לקיימן בסוף השטר ויכתוב תיבה פלונית או אות פלוני על המחק הוא או תלויה היא ודי בזה שזהו קיומו: רב אמר

זהו קיומו. כמו איכא דאמרי הוא כלומר ואיכא דאמרי בשם רב שצריך לכתוב וזהו קיומו אחרי שחוזר ומקיים: כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה. וכדמפרש ואזיל לענין מאי הוא דקאמר: ר' יוסי קוליה. מפרש לה בשם רבי יוסה חמיו כגון שהיה סימפון כתוב מלעיל סימפון בלשון התלמוד הזה הוא התנאי שהיו נוהגין לכתוב בשטר קידושין שלהם כדגרסינן בפ' מי שאחזו הלכה ו' אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן סדר סימפון כך הוא אנא פלן בר פלן מקדש ליך אנת פלנית בת פלן על מנת ליתן לך מיקמת פלן ומנכסיך ליום פלן דאין אתא יום פלן ולא כנסתיך לא יהוי לי עליך כלום. והשתא קאמר הכא דאם היה איזה תנאי כתוב בשטר הקידושין מלמעלה וזה התנאי בעצמו חזור הוא מלמטה ומחוק הוא על ענין כזה אמרו כל מה שאתה יכול לתלות במחק תלה בו וכלומר דתלינן שחזרו בהן בתנאי הזה מפני שאני אומר גמרו אח"כ והוסכם ביניהן לעשותן קידושין גמורין בלי שום תנאי והלכך מחקו אח"כ התנאי והואיל ולא נתקיים זה שכתוב על המחק תולין בו לומר שחזרו בהן ולא אמרינן דאי איתא שחזרו בהן מהתנאי נהי דלא רלו להטריח עצמן ולכתוב שטר קידושין אחר מכל מקום היה להם להלות ביני שיטי וליכתוב שגמרו בדעתם לעשות הקידושין בלי תנאי דלא היא דזה ג"כ לא רלו לעשות כדמסיק: בגין דלא מילר ביניה גט מחקיה. דבשביל שלא לעשות תלוים ודוחקים ביני שיטי של השטר מחקו להתנאי לגמרי: ורבנן חששין דלא מילר ביניה גט. סיומא דמילתא היא כלומר דמשום כך לא רלו לעשות כן דרבנן חוששין ומקפידין על כך שלא לעשות תלוים ביני שיטי בתחלה דעירבוב הכתב הוא: שטר נפק ר' חונה לר' שמי. ר' חונה הוליא שטר על ר' שמי: אוגרוי מחיק קונטא לא מחיק סך הכל שלו היה מחוק והחשבון של פרטי הדברים לא היה מחוק כדרך שנוהגין לכתוב בתחלה חשבון פרטי מכל דבר הנזכר בשטר דבר פלוני בסך כך ודבר פלוני בכך ואח"כ כוללין כל הפרטים בסך הכל סך כך וכך. אוגרוי מלשון זית אגורי שממנו קבוץ בתוכו. וזהו סך המקובץ. קונטא חשבון בלעז: פוק חמי עד ההן אהן קונטא משמש. לא וחשב עד היכן זה החשבון הפרטי מגיע והשלם לי מפני שמחשבון הכללי אע"פ שהוא ניכר קצת אין למדין ממנו שהוא מחוק ולא היה מקוים המחק: נפק ואמר עם טרייא קונטא. ילא וחשב ואמר עם שלשה אני מרויח בחשבון הפרטי שהוא פחות מנגד הסך הכללי שנכתב ועדיין היה ניכר. טרייא שלשה בלעז והרבה היו משמשין בלשון הזה ובב"ר לאי חמור טרייה ומהו טרייה בר תלתא יומין:

מי

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פכ"ד ממלוה ה"ד סמ"ג עשין לג טוש"ע חו"מ סי' מה ס"ו
ב
ב ג מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם ס"א ס

מראה הפנים

כמה יהו העדים רחוקים מן הכתב. בתוספתא הכי גרסינן הרחיק את העדים מן הכתב שני שיטין פסול פחות מכאן כשר וכמה יהיו עדיו רחוקין וכו' עד ר' דוסתאי בן יהודה אומר מלא חתימת ידי העדים. וככר פירשו התוס' בדף קס"ט ע"ב דלא לסתור הכיפא לרישא דכתבו דנראה לר"מ ולר"ת דסיפא מן הלד מיירי. ור"ל כמה יהו עדיו רחוקין בהתחלת שטת חתימתן מן הכתב ואם יכולין להניח גליון מן הלד לפני חתימתן וקאמר כדי שיהו נקרים עמו כלומר שלא יניחו גליון כלום לפני חתימתן אלא יתחילו לחתום בתחלת השטה תחת הכתב ממש עד שיהו נראים לקרות בשוה עם הכתב וטעמא דחיישינן שמא יכתוב שטר בזה החלק לפני העדים ויחתוך כל השטר מלמעלה ויהיה שטר ועדיו בשטה אחת וכשר. ואין החשש הזה כ"א כשחותמין זה אלל זה אבל לא בזה תחת זה וכדכתב הרא"ש ז"ל בענין פי' הבעיא דהתם. ולפ"ז לריך לפרש הא דרשב"א דס"ק מלא שיטה אחת כלומר דלעולם כשהן אין רחוקין מתחת השטר אלא מקום שיטה אחת כשר ואין חוששין לכלום כשהשטר מסיים בסוף השיטה כדהתם שאין חוששין שמא יכתוב שם שני שיטין כדוחק. ודברי ר' דוסתאי יש לפרש על דרך מלא חתימת ידי עדים דקאמר ר' יסא לקמן:

כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה. התם גרסינן דף קס"ח ע"ב אמר ר' יוחנן כל המחקין כולן לריך שיכתוב ודין קיומיהן וכתב הנ"י אמרו בירוש' כל מה שאתה יכול לתלות במחק תלה ומשום הכי נקט הכא מתקין שכולל מתקין וגרדין ולא נקט תלויות משום דבתלויות אין הצורך כ"כ דהתם כי לא מקיים להו כל השטר כשר אלא שאין למדין מאותה תלוים אבל במחקין או גררין שאינו מקויימין כל השטר נפסל דחיישי' שמא היה שם איזה תנאי ותלינן כל מה שאפשר לתלות בו כן כתוב בתוספתא וכן דעת הריטב"א וכנו הרא"ה ז"ל עכ"ל. ובאמת דמהכא נראה שיפך מסברא וחילוק זה שבין מחקים לתלויות שהרי אמרו בגין דלא מילר ביניה גט מחקיה וא"כ בחרו במחק יותר מבתלויות. ועוד דאי איתא כדבריו א"כ אמאי לא פסלו הכא כל השטר שהרי ע"כ כשאינו מקוי' המחק מיירי דאל"כ היו למדין ממנו לקיים התנאי ומדקאמר גמרו לעשות קדושין גמורין ש"מ שהשטר בתוקפו הוא והתנאי הוא שבטל מפני שכתוב על המחק והיינו מקוים וזה ודאי ג"כ אין לומר דלעולם דבמקוים המחק מיירי ומש"ה הכשירו השטר דליכא למיחש לזיוף מפני שהוא מקוים והתנאי בטל מפני שנמחק וחזרו בהן דא"כ פשיטא דקשה דמה שייך לומר על זה כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה דהרי אין הטעם מפני שהנו תולין במחק אלא מפני שמקוים הוא וע"כ כשאינו מקוים המחק ולפ"ז בהדיא נראה מהכא כדעת הרשב"א ז"ל דאין חילוק בין מחק לבין תלויות הביאו הה"מ בפרק ז' ממלוה הל' ח' והוא ז"ל למד מהתוספתא דמפירש בהדיא כל מחק או תלות שהוא שלא בגופו של שטר כשר ותוספתא זו הובאה בהאי תלמודא בפ' המגרש שם. ומה שפי' הש"כ בסי' מ"ד סעיף ה' להתוספתא דמיירי שהוא מוכח מתוך השטר מה הוא ועיקר הרבותא דאפ"ה אם הוא בגופו של השטר פסול. ומשום זה הכריע בה כדעת הי"א והרואה יראה שאין הפי' הזה סובל בהתוספתא שסתמא אמרו שטר שיש בו מחק או תלות וכו' ועוד דהשוו דין המחק להתלות ולפי דעת הי"א והוא הטור יש חילוק בין מחק להתלות כזה כמבואר בדבריו בההב כדברי הנ"י וסוף סוף קשה עליהם מהתוספתא. ואם הרשב"א ז"ל לחה החילוק שמחלקים מקלת מרבותיו ודחה דבריהם מהתוספתא

שנויי נוסחאות (פי"ז) מאי בז"ו מהו.

שיטה מקובצת

ויהיה ניכר כאלו מתחלתו כשום לכן נראה שלא היה מסונה בכתיבתו מאמר פסוקין אלא האויר שבין שיטה לשיטה תופר על הכתב ומיהו ק"ק למאי דס"ד בגמ' שהעדים היו חותמין בין קשר לקשר מגואי וצ"ל שהיו דוחקים לחתום בהתימה דקה ביני שיטי. ולפי מה שפירשתי שאין מקושר מסונה בכתיבתו הא דפסלינן פשוט שכתב עדיו מאחריו משום שיכול לעשותו מקושר ויהיה מוקדם דבמקושר מלך שנה מונין לו שתים כדאמרינן לקמן ומקושר שכתב עדיו מתוכו נמי פסול כדאמרינן בגמ' דזימנין דזייף במקושר ופרע ליה וכו' ואמר ליה הב לי שטרא כו' אבל לפרשב"ם דלעיל קשה דה"י לעשות פשוט מקושר ומיהו רשב"ם פי' שניהם פסולין לפי שלא נעשו כתקון חכמים שתקנו לחתום בפשוט מתוכו ואעפ"י שאינו יכול לבוא לידי זיוף כשחתמו מאחריו כדפסלינן בפ' המגרש בשהתמו העדים מן הלד ואפילו בכתוב בריר וקיים נמי איירי ואע"ג דה"י לבא לידי זיוף ע"כ וז"ל הר"ן ז"ל לפרשב"ם קשה דא"כ היכי קאמר רבי חנינא בגט מקושר שכתבו כו' דאם יעשנו פשוט הרי יוכל להזדייף שיוכל לכתוב באותן שיטות שהניח חלק מה שירלה וכ"ת נזהרין היו בכך דמסייעי ליה לאותו ריוח שבינתים אכתי לא נהיר נדאמרי' בגמ' השיב רבי לדברי רבי חנינא כו' וכי מפי זמנים מפוי ליה פשוט וא"ל השתא הוא דיופת מגאי אלמא שאינו ניכר בו אם פשוט אם מקושר לפיכך נראה שלא היה מניח בין שיטה לשיטה ריוח כלל אלא שכותב שני שיטין וכופל שיטה על שיטה ותופרה ואם תאמר היכי סלקא דעתך בגמרא דבין קשר לקשר מגואי היו העדים חותמין והא ליכא ריוח כלל בשלמא לפרשב"ם באותו שיטות שמניח חלק היו חותמין אלא להאי פירושא קשיא יש לומר דקא סלקא דעתך שכותב (שטר) [שיטה] ואינה גומרה לפי שמניח שיעור חתימת עד אחד ושם היה חותם וכן בכל קשר וקשר עכ"ל עיין בחי' הרמב"ן ז"ל:

כתוב

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי' פכ"ז מהל' מלוה ולוה הי"ד סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' מב ס"ס
ד
ב טוש"ע שם סעיף יא
ה
ג מיי' פכ"ז שם טוש"ע שם ס"ה
ו
ד מיי' שם טוש"ע שם ס"ו
ז
מיי' שם פי"ז סמ"ג שם טוש"ע שם

מסורת הש"ס

פ' כיצד

(תוספ' פי"א)

ב"ב קסז

מי נפק אמר הדא מיבעי מיתגרה תלת אפסדת עשר. השיב ר' לקיים דברי ר' חנניה בן גמליאל גופו של גט מוכיח עליו אם פשוט הוא אם אינו פשוט. מהו גופו של גט א"ר בא מדמר הונא לעולם אין העדים חותמין מלמטה עד שיקראו בו מלמעלן אני פלוני בן פלוני מקובל אני עלי כל מה שכתוב למעלן. והתני טופס שטרות כן הוא א"ר מני טופס שטרות מקושרות כן הוא. א"ר אבין ואפילו תימר הוא פשוט הוא מקושר בפשוט מעכב במקושר אינו מעכב. ר' יודה אומר במוסיף על ההלכה פשוט בשנים מקושר בשלשה והן עושין אותו בשלשה. פשוט מתוכו מקושר מאחריו והן עושין אותו מתוכו ומאחריו:

הלכה ב מתני' גט פשוט עדיו שנים ומקושר עדיו שלשה פשוט שכתב בו עד אחד ומקושר שכתוב בו שני עדים שניהן פסולין [א] כתוב בו זוזין מאה די הימו סילעין עשרין אין לו אלא עשרים זוזין מאה די הימו סילעין תלתין אין לו אלא מנה כסף זוזין די אינון ונמחקו אין פחות [ב] משנים כסף סלעין די אינון ונמחקו אין פחות משנים דרכונות די אינון ונמחקו אין פחות משנים: **גמ'** תני זוזין דינון ונמחקו חמשה והלה אומר אינו אלא שנים. *תמן אמרי בן עזאי ור' עקיבה חד אמר נותן שנים ונשבע על השאר וחד אמר כיון שאילו לא הודה לו כל עיקר לא היה לו אלא שנים אינו נשבע אלא על מה שהודה:

הלכה ג מתני' כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים מלמעלה מאתים ומלמטה מנה הכל הולך אחר [ג] התחתון ואם כן למה כותבין את העליון *שאם [ד] תימחק אות אחת מן התחתון ילמד מן העליון:

גמ' *תני לעולם [ה] התחתון ילמד מן העליון במקושר באות אחת או בשתי אותיות. בין חנן לחנני בין ענן לענני באות אחת מקיימין אותו בשתי אותיות אין מקיימין אותו. ר' יצחק שאל מלמעלן כתוב חנן ומלמטן נני מהו ללמד התחתון מעליון חנן ועליון מתחתון נני:

הלכה

מי נפק. לאחר שילא ר' שמי חזר וחשב ר' חונה בעלמו ומלא שטעה בעשרה יותר ואמר הוא היה רולה להרויח שלשה לפי חשבונו בפחות מן הסך הכללי אבל טעה והפסיד עשר ולריך אני להחזיר לו: השיב ר' לקיים דברי רחב"ג. משום דפלוגתא דת"ק ורחב"ג במתני' בהכי הוא דת"ק ס"ל אע"ג דיכול לעשותו פשוט איכו רשאי דזמנין דנפק מיניה חורבא דלוה מיניה זוזי במקושר ופרע ליה וא"ל הב לי שטרי והלה אומר נאבד ממני וכותב עליו שובר והדר משוי ליה פשוט ואומר לו השתא הוא דיזפת מנאי ורחב"ג ס"ל דאין כותבין שובר ולא פרע ליה עד דקרעיה ליה לשטריה וקאמר רבי תשובה לקיים דברי רחב"ג דבלאו הכי גופו של שטר מוכיח הוא עליו אם פשוט היה מתחילה או לא וא"כ ליכא למיחש לחורבה ומפרש מהו גופו של גט מוכיח עליו דקאמר: אמר ר' בא מהא דאמר ר' הונא. לעיל לעולם אין העדים חותמין וכו' דלריך שיהא כתוב בשטר והכל שריר וקיים וקס"ד דדוקא במקושר הוא דאמר כן וא"כ גופו מוכיח עליו אם מקושר הוא או פשוט הוא: והתני טופס שטרות כן הוא. כל השטרות לריך לכתוב בו שריר וקיים ואפי' בפשוט: אמר ר' מני. לא היא אלא טופס שטרות מקושרות דוקא כן הוא: א"ר אבין. מדחי לה ר' אבין דאין כאן תשובה לדברי רחב"ג דאפי' תימר בטופס שטרות מקושרות דוקא קאמר לענין לעכב אפי' בדיעבד הוא דקאמר אבל לכתחלה הוא פשוט הוא מקושר חד דינא אית להו דכותבין שריר וקיים ומיהו איכו מעכב בפשוט וא"כ אכתי איכא למיחש לחורבה כדאמר ת"ק: רבי יהודה אומר כמוסיף על ההלכה. כלומר דרבי יהודה נמי ס"ל דאין כאן גופו מוכיח אם פשוט הוא או מקושר שאפילו אנו רואין שכתוב בו שריר וקיים ואין טופס הפשוט כן אפ"ה איכא למימר פשוט הוא מתחלתו אלא שזה הוסיף על ההלכה וכתב בו כן לשופרא דשטרי וכן לענין העדים שהוסיף עליו וחתמו בג' עדים כמוסיף על ההלכה הוא אע"פ שאיכו לריך וכדמסיק ואזיל: פשוט. דינו בשנים ומקושר דינו בשלשה והן עושין אותו להפשוט לשופרא ולתוספות בג' עדים וכן לענין מתוכו והן עושין מתוכו ומאחוריו שהרי אם רולה לחתום בפשוט מתוכו ומאחוריו חותם הוא דמה בכך ובכל כה"ג אמרינן לתוספת בעלמא הוא דעביד הכי ואין כאן גופו מוכיח:

הלכה ב מתני' גט פשוט עדיו בשנים. מי שרולה לעשות שטר פשוט אין לריך לחתום בו אלא שני עדים ומקושר לריך בשלשה: פשוט שכתוב בו עד אחד. ה"ק כשם שפשוט שכתוב בו עד אחד פסול מדאורייתא כך מקושר שכתוב בו שני עדים הטילו עליו חכמים פסול דאוריי': אין לו אלא עשרים. דאע"ג דמאה זוזי חמשה ועשרים סלעים הן יד בעל השטר על התחתונה דהכי מפרשינן לשטרא מאה זוזים גרועים שאינן שוין אלא עשרים סלעים: אין לו אלא מנה. כ"ה סלעים דהכי מפרשינן לשטרא מאה זוזין דאינון תלתין סלעים קלים וגרועין שהם כ"ה מן הטובים: ונמחקו. שנמחק מנין שנכתב אחריו: אין פחות משנים. ויותר נמי לא דיד בעל השטר על התחתונה:

גמ' תני. בברייתא שטר שכתוב בו זוזין דאינון ונמחק השכום שאחריו: חמשה והלה וכו'. כלומר המלוה אומר חמשה והלוה אומר אינו אלא שנים: תמן. בבבל אמרי בן עזאי ור"ע פליגי בזה: ונשבע על השאר. כדין מודה מקלת: לא היו לו אלא שנים. כדקתני במתני' וא"כ השטר נמי כדבריו הוא ואין כאן מודה מקלת ואינו נשבע אלא על מה שהודה. וכלו' שאין כאן שבועה כלל ואין לו עליו אלא על מה שהודה לו בשנים ואותן הוא דנותן לו:

הלכה ג מתני' כתוב בו מלמעלה מנה ולמטה. כשכופל את דבריו בשטר כתוב מאתים: הכל הולך אחר התחתון. ובלבד שלא יהא כתוב בשיטה אחרונה לפי שאין למדין הימנה. ואין הולכין אחר פחות שבלשונות לפי שאין האחד תלוי בחבירו שאם היה כתוב מאה שהן מאתים או איפכא היה נוטל הפחות אבל שני דברים שאין האחרון תלוי בראשון הולכין אחר האחרון: וא"כ למה כותבין את העליון. הואיל ובסוף השטר חוזר וכופל וכותב ואחריות סך ממון זה קבלתי עלי: שאם תימחק אות אחת מן התחתון. כגון שהיה בעליון חנני ובתחתון חנן בזה הוא דילמד מן העליון שהוא אותו השם שכתוב עליון אבל לא דילמד לגמרי יובכל מקום מן העליון: **גמ'** תני. בתוספתא פי"א והכי איתא התם לעולם התחתון ילמד מן העליון במקושר באות אחת ולא בשתי אותיות וכו' וט"ס יש כאן: מה. שהרי כאן איננו חסר כלום אלא שסותרין זה את זה ולמי נותנין אם ללמד התחתון מעליון ויכתן לחנן או דילמא בזה לא אמרו ילמד התחתון מהעליון אלא התחתון הוא העיקר ויכתן לנני ולא איפשיטא:

הלכה

מראה הפנים

ובתוספתא ובירושלמי מפורש בהדיא כן א"כ מי יכריע עכשיו נגד דעת המחבר וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל כדכתב הס"מ שהרי כללם בדין אחד:

השיב רבי לקיים דברי ר' חנניה בן גמליאל. כן הגי' הכא וכן הביא הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכפי אשר מבואר בפנים ומ"מ נראה דהגי' בפ' הזורק יותר נכונה שיא השיב רבי על דברי ר"ח בן גמליאל. יכעין דאמר התם בפרקין דף קס"ד ע"א אלא דהתם השיב עליו שאין זמנו של זה כזמנו של זה ונמלא מקבה משריר וקיים שלא היו נוהגין לכתוב בפשוט וא"כ אין המקושר נעשה פשוט ומתפרשת הסוגיא יותר כפשטה ובענין התשובה ובענין שדחו להתשובה כמבואר:

תמן אמרי בן עזאי ור"ע וכו'. פלוגתא דרשב"א ור"ע התם כריש פ"ק דמליעא דף ד' ע"ב מלוה אומר חמש ולוה אמר שלש ומסיק התם דלוה אמר שהיה כ"פ מודים דאינו נשבע דמסייע ליה שטרא א"נ משום דהוה ליה שטר שעבד קרקעות וכו' ואם דהטעם הראשון לא שייך הכא כדגרים כפלוגתייהו דפליגי בנמחקו מ"מ טעמא כתרא איכא דאינו נשבע. ולמ"ד שילך בשטר כל"ם הדין כן כ"א שבועת היסת שוא דאיכא ויתבאר מזה אי"ה במס' שבועות פ"ו:

לעולם התחתון ילמד מן העליון במקושר. בתוס' דף קס"ו ע"ב בהגהה כתבו על זה ונראה לר"י דבחזרת וקיימא מיירי דמחלקינן במקושר ול"ע. ור"ל לפי מה שלא היו נוהגין לכתוב בפשוט וקיימא וכו' והכל שריר וקיים כדכתבו לעיל ודרך לחזור שם כתורת וקיימא:

רבי יצחק שאל ממעלן כתוב חנן וכו' והרמב"ם ז"ל שם הלכה י"ד כתב היה בו מלמעלה שם ומלמטה שם קרוב לו הכל אחר התחתון ואף ע"ג דבעיא דלא איפשיטא היא הכא הוא ז"ל דימה דין זה לדין מלמעלה מנה ומלמטה מאתים דבכל דברים הסותרים הולכין אחר התחתון ורב פפא בפשיטות קאמר התם ספל מלמעלה וקפל מלמטה הכל הולך אחר התחתון והש"ד נמי לענין השם ועיין בב"י סי' מ"ב שכתב על זה וכ"ל דלא יגבה בשטר זה משום אחד מהם ואם הוא שטר מתנה לא יתנו לשום אחד

הלכה ד מתני׳

[א] כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו [ב] ושובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה [ג] ובלבד שיהא מכירן [ד] והבעל נותן את השכר [ה] *כותבין שטר ללווה אע"פ שאין המלוה עמו ואין כותבין למלוה עד שיהא הלווה עמו [ו] והלווה נותן *שכר [ז] *כותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו ואין כותבין ללוקח עד שיהא המוכר עמו והלוקח [ח] נותן את השכר *אין [ט] כותבין שטרי אירוסין ונישואין אלא מדעת שניהן [י] והחתן נותן את השכר אין [כ] כותבין שטרי אריסות וקבלנות אלא מדעת שניהן [ל] והמקבל נותן את השכר אין [מ] כותבין שטרי בירורין וכל מעשה ב"ד אלא מדעת שניהן ושניהן נותנין את השכר רשב"ג אומר לשניהן כותבין שנים לזה בעצמו ולזה בעצמו: **גמ׳** *אמר ר׳ בא צריך שיהא מכיר לשניהן. א"ר לא צריך *שיהא [נ] מכיר לאיש בגיטו ולאשה [ס] בשוברה. מתני׳ פליגא על ר׳ בא *התקין רבן [ע] גמליאל הזקן שיכתוב איש פלוני וכל שם שיש לו אשה פלונית וכל שם שיש לה מפני תיקון העולם. ואפילו כרבי לא לית היא פליגא בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה:

הלכה

פני משה

הלכה ד מתני׳ כותבין גט לאיש. והוא יגרש מתי שירצה ואע"פ שאין אשתו עמו שהרי היא מתגרשת בעל כרחה: ושובר לאשה. שהיא עושה לבעל׳ בכתובתה דזכות הוא לבעלה וזכין לאדם שלא בפניו: ובלבד שיהא מכירן. שיהא הסופר והעדים מכירין האיש והאשה בין בגט בין בשובר שאם אינו מכירין שמא יכתוב גט על שם אשת איש אחר ששמו כשמו ותוליא אותו הגט אשה שאינה נתגרשה בו וכן בשובר חששו שמא תערים ותתן שובר זה ליד איש ששמו כשם בעלה ותפסיד כתובת אשתו: כותבין שטר ללוה. להיות מזומן בידו לתת למלוה כשילוה לו מעות: והלוה נותן שכר. הסופר ואפי׳ היא עסקא דפלגא מלוה ופלגא פקדון אפ"ה המקבל העסקא הוא נותן כל השכר: כותבין שטר למוכר אף ע"פ שאין לוקח עמו. לפי שאינו מפסיד ללוקח כלום שכתיבת השטר אין מחייב ללוקח ליתן מעות שלא מדעתו: והלוקח נותן שכר. קמ"ל דאף במוכר שדהו מפני רעתה דס"ד אמינא שהמוכר נותן השכר דהנאה דידיה הוא: שטרי אירוסין. שטרי פסיקתא כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכו׳: אלא מדעת שניהם. אבי החתן ואבי כלה: ונישואין. כתובה: והחתן נותן את השכר. שהרי הוא קונה: שטרי אריסות. מקבל שדה למחצה ולשליש ולרביע: וקבלנות. בחכירות כך וכך כורים לשנה: שטרי בירורין. זה בורר לו א׳ וזה בורר לו א׳ וכותבין בכתב פלוני בירר דיין פלוני או שני טענות של הבעלי דינין כדי שלא יהיו חוזרים וטוענין: לשניהן. הוא צריך וכותבין שנים לכל אחד מבעלי דינים שטר בפני עצמו שיהו טענותיו סדורין בו ואין הלכה כרשב"ג אלא בשטר א׳ כותבין טענות של שני בעלי דינין ושפלוני בירר פלוני דיין שידון לו ופלוני בירר לו דיין פלוני: **גמ׳** צריך שיהא מכיר לשניהן. הא דקתני ובלבד שיהא מכירן לא תימא דאגט לאיש ואשובר לאשה הוא דקאמר בגט יכירו לאיש ובשובר לאשה אלא דבכל א׳ צריך שיכירו שניהן האיש והאשה ושיהא מכירן אתרווייהו קאי: ר׳ לא. פליג וקאמר צריך וכו׳ כלומר לא צריך אלא שיהא מכיר האיש בגטו שרולה לכתבו כדי שלא יבא לרמות ולשנות שמו בשם אחר ולהגבות כתובה לאשתו כדתקן הוליאה גט ואין שמה כתובה גובה כתובתה אבל האשה בגט לא צריך שיכיר וכן בשובר אין צריך להכיר אלא האשה שלא תרמה לשנות שמה ותתן השובר לאיש שגירש אשתו ושמו כשם בעלה ותפסיד כתובתה של זו: מתני׳. פליגא על ר׳ בא התקין וכו׳ מתני׳ בפ׳ השולח וסוגיא זו כתובה שם הלכה ב׳ ביותר ביאור וקיצר הש"ס כאן: התקין. דקתני התם בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה. כשהיו לו שני שמות א׳ כאן וא׳ במדינת הים היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט ולא היה מקפיד לכתוב את שניהם התקין ר"ג הזקן וכו׳ וקשיא לרבי בא מרישא וכדגרים התם אם במכירה בזה צריך לשנות את שמותם דלר׳ בא דס"ל שצריך שיכיר בגט גם להאשה א"כ בזה צריך וכו׳ כלומר וכי צריך לשנות את שמותם הלא מכירין אותם ולמאי קתני ושמה דבשלמא לר׳ אילא ל"ק הא דקתני שהיה משנה בשמו דאיידי דבשמה היו יכולין לשנות שהרי א"ל להכיר אותה נקט נמי בשמו וכי תקנו בשמה תקנו נמי בשמו אלא לר׳ בא קשיא דהא מכירין לשניהם ואינם יכולין לשנות לא לאיש ולא לאשה והתם משני לה אית בר נש דחכמין לחבריהן באפין ולא ידעין שמהתהון הרבה בני אדם יש שמכירין אותם בפניהם כשרואין אותם ולא נודע להן שמותם ומשום זה עדיין יכולין לשנות שמותם וקאמר התם מתני׳ פליגא על ר׳ לא דמסיפא קשיא ליה דהא דקדק ר"ג הזקן לתקן ג"כ לכתוב אשה פלונית וכל שם שיש לה אלמא דחששו גם לאשה ומשני לה התם מה דאמר רבי אילי במגרש במקומה ומתני׳ במגרש במקומות אחרים ועוד שינויא אחרינא משני שם. וכן צריך לגרוס הכא דמרישא הוא דמקשי לר׳ בא והדר גרסי׳ ואפי׳ לר׳ אילי לית הוא פליגא התקין ר"ג הזקן וכו׳ כדהתם:

הלכה

[קרבן העדה]

אמר ר׳ בא צריך שיהא מכיר לשניהן כו׳ עד סוף הסוגיא הסוגיא הזאת כפולה במס׳ גיטין פ"ד ה"ג וגם הגי׳ אמר ר׳ אבא צריך שיהא מכיר את שניהן. א"ר לא צריך שיהא מכיר לאיש בגט ולאשה בשוברה ר׳ אבון בר חייה בעי קומי ר׳ הגע עלמך שהביא אשה אחרת וגירש בה א"ל לכשיבאו ויעידו העדים ולא כן אמר ר"ל עשו עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד. תמן כשאמרו לא חתמנו כל עיקר ברם הכא באומר בזה חתמנו ולא חתמנו על זה מתניתא פליגא על ר׳ אבא בראשונה הי׳ משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה. אם במכירה בזה צריך לשנות את שמותם. אית בר נש דחכמין לחבריהון באפין ולא ידעין שמהתהון. מתניתא פליגי על ר׳ אילי התקין רשב"ג שיהיו כותבין איש פלוני וכל שם שיש לו אשה פלונית וכל שם שיש לה מפני תיקון העולם. מתניתא במגרש בע"כ מה דאמר ר׳ אילא במגרש ברלונו. ואית דבעי מימר במגרש במקומות אחרים מה דאמר ר׳ אילי במגרש באותן מקום. ע"כ נוסח הגמ׳. וה"פ אמר ר׳ אבא צריך שיהא מכיר את שניהן ר"ל שאין כותבין לאיש גט אא"כ מכירין אותו ואת אשתו דחיישינן שמא רולה לגרש אשת חבירו. לכן ס"ל דצריך שיהא מכיר את שניהן שזה שמו וזו אשתו וזה שמה. ארב"י לא צריך שיהא מכיר לאיש בגט ולאשה בשוברה אבל לא בעינן רק שמו ולהכיר אותו. ע"ז פריך ר׳ אבין ב"ח קומי ר׳ הגע עלמך שהביא אשה אחרת וגירש בה כיון שאין אנו מכירין שזה הוא שם אשתו. ומשני לכשיבאו עדים ויעידו פי׳ דאין לה היתר להנשא אלא א"כ יעידו העדים של בעלה של זו התמו הגט. ופריך מעדים החתומין על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד. ומשני תמן באומר לא חתמנו כל עיקר. ברם הכא באומר בזה חתמנו ולא חתמנו על זה וצריכה להביא עדים שלבעלה חתמו הגט. ופריך ממתניתן דרישא על ר׳ אבא. דהנה נ"מ בין ר׳ אבא ור"א הוא באופן ההכרה דלר׳ אבא צריך ע"כ להכיר שזה שמו. ולר"א א"צ להכיר שזה שמו דמאי מהני לן שיודעים את שמו כיון שאין מכירין שם אשתו וע"כ כל עיקר ההכרה עלי׳ היא רק הכרת פנים שלו כדי שידעו להעיד שלזה חתמו ולזה לא חתמו. וא"כ קשה על ר׳ אבא מרישא דמתניתן בראשונה הי׳ משנה שמו ושמה הלא כילד הי׳ יכול לשנות שמו כיון דאין כותבין אא"כ מכירין אותו ואת שמו והאיך יוכל לשנות שמו בשלמא לר"א שכותבין אע"פ שאין מכירין אותו בשמו ואפילו הוא אורח שבא היום ממדינה אחרת מכל מקום כותבין גט עבורו רק בלבד שיהא העדים מכירין הכרת פנים שלו. כההיא דאמרינן בירושלמי מס׳ ר"ה פ"ב ובמס׳ סוטה פ"ט. ב"ד שראו את ההורג אמרו אם רואין אנו אותו אנו מכירין אותו פי׳ לא שהיו מכירין אותו מעולם אלא מהיום והלאה יהי׳ מכירין את לורתו כדי שיוכלו לומר לזה חתמנו. ולא חתמנו לזה. אבל ר׳ אבא דע"כ לריכין להיות מכירין אותו מכבר מי הוא וכיון דיודעים שיש לו שם עריסה א"כ האיך ישנה את שמו לשם אחר. והיכא משכחת בהיש שיגיד לפני מכיריו שיודעין אותו ששמו ראובן. והוא יאמר להם ששמו שמעון. והוא רולה לשנות שמו כדי לגרש אשת חבירו והאיך תלי על הדעת שישמעו לו. ומשני אית בר נש דחכמין לחבריהון באפין ולא ידעין שמהתהון. ר"ל יש אנשים דחכמין לי׳ שמכירין אותו ואת שמו לא יודעים. ע"כ רולה לשנות כדי לגרש אשת חבירו וע"כ בדאתחזק בשני שמות שיש לו שם אחר מעריסה ע"כ לריך לכתוב מתקנת ר"ג הזקן כל שם שיש לו ואז לא יוכל לגרש בשמו דפקע השתא שמעון את אשת שמעון כיון דנכתב כל שם שיש לו הרי מוכח שיש לו שם אחר מעריסה. או שכותבין בפירוש דמתקרי על שם ראובן. ולא יכיל לגרש בשנוי שמו את אשת שמעון וגמרינן מתניתא פליגי על ר׳ אילא. התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שם שיש לו. ואי כר׳ אילא למה לן התקנא ומאי איכפת לן אם ישנה את שמו ולא יתפוך לגרש את אשתו מכל מקום לא יוכל לגרש בזה אשת שמעון דהא אין יכול להנשא עד שיבאו עדים ויאמרו לזה חתמנו ועל זה לא חתמנו וא"כ למה לא יכתבו לו. בשלמא לר׳ אבא דס"ל דיכולה להנשא בגט שילא מתחת ידה על שמה ושם בעלה ולא לריכה להביא א"כ עדים א"כ שפיר לריך תקנת ר"ג הזקן בכדי שלא יהא תקלה מזה. משא"כ לר׳ אילא מאי חשש איכא בזה. ומשני מתניתא במגרש בע"כ ומה דאמר ר׳ אילא במגרש

מראה הפנים

אמר רבי בא צריך שיהא מכיר לשניהן. והכי מסיק לה התם כדף קמ"ז ע"ב ופי׳ הסוגיא מתבארת ביותר מכאן וכפי אשר פירשתיה בפנים מהסוגיא דגיטין וע"ש:

מודה

[אמר] דהשמ"ס עכ"ל ונראה שחזר בו ומש"ס לא קשה כן בש"ע וכן אין דברי הרמב"ם מורים כן:

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי׳ פ"ב מגרושין ה"ג ופכ"ד מהלכות מלוה ולוה ה"א סמ"ג עשין נ וסי׳ לד טוש"ע אה"ע סי׳ קכ סעיף ג

ט
ב מיי׳ פכ"ד מהל׳ מלוה ולוה ה"א סמ"ג עשין לב טוש"ע שם סי׳ קי ס"א

י
ג ד מיי׳ שם ה"ב וע׳ במ"מ ופ"ב מגרושין ה"ג סמ"ג שם טוש"ע שם וסי׳ קכ ס"ג

יא
ה מיי׳ פכ"ב מהל׳ מלוה ולוה ה"ה ופכ"ד שם ה"א סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי׳ לט ס"ג

יב
ו מיי׳ שם פכ"ד ה"ב טוש"ע שם סי"ז

יג
ז מיי׳ שם הל׳ ח סמ"ג שם טוש"ע שם סי׳ רלח ס"ה

יד
ח מיי׳ שם ה"ב טוש"ע שם ס"ג

טו
ט מיי׳ שם ה"א סמ"ג שם טוש"ע אה"ע סי׳ לב ס"א וסי׳ נא ס"א

טז
י מיי׳ שם ה"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי׳ נא ס"א בהג"ה

יז
כ מיי׳ שם ה"א

יח
ל מיי׳ שם ה"ב

יט
מ מיי׳ שם ה"א סמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי׳ יג ס"ב

כ
נ מיי׳ פ"ב מגרושין ה"ג סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי׳ קכ ס"ג

כא
ס מיי׳ פכ"ד ממלוה ה"ג סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי׳ קי ס"א

כב
פ מיי׳ פ"ג מגרושין ה"ב סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי׳ קכט ס"א

מסורת הש"ס

ב"ב קעב ע"א, ב"מ יב ע"ב
ב"ב קסז ע"א
פ"ו עב
קידושין ח ע"א ט ע"ב כתובות קב ע"ב
(גיטין פ"ד הלכה ג) ב"ב קסז ע"ב
(שם)

עין משפט
נר מצוה

כג
א מיי' פי"א מהל' מכירה ה"ה סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' נה ס"א וסי' רז סי"ב

כד
ב מיי' פכ"ג מהל' מלוה ולוה הי"ב ופ' בסשגו' וכמ"מ סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' מא כ"א וכ

כה
ג מיי' שם הט"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' נג ס"א

הלכה ה מתני' *מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו ואמר לו אם לא נתתי לך מיכן ועד יום פלוני תן לו שטרו הגיע זמן ולא נתן ר' יוסי אומר יתן א ר' יהודה אומר לא יתן *מי שנמחק ב שטר חובו מעמיד עליו עדים ובא לפני ב"ד והן עושין לו קיום איש פלוני בן איש פלוני נמחק שטרו ביום פלוני ופלוני ופלוני עידיו:

גמ' *תני עיצומים ר' אבהו גבי ר' אחא גבי רבי אמי גבי ר' יונה ור' יוסי לא גבי *א"ר מנא אף על גב דלית ר' יוסי גבי עיצומים מודה בהוא דיהב בריה גו אומנתה ועצמון ביניהון דהוא גבי. אמר רבי עוקבא תנה בכתובות דבי לוי האומר אבד שטרי ב"ד עושין לו קיום. תני רשב"ג אומר אפילו בשטרי בירורין ב"ד עושין לו קיום:

הלכה ו מתני' *מי שפרע מקצת חובו ר"י אומר יחליף ור' יוסי אומר *יכתוב שובר אר"י נמצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכברים אמר לו ר' יוסי וכן יפה לו ואל ירע כוחו של זה:

גמ' *רב ג אמר עושין לו קיום בית דין תני ר' חייה אין עושין לו קיום ב"ד. א"ר ירמיה אילו שמע רב מתנייה לא הוה מימר הדא מילתא. כגון דמרין כן אני פלוני בן פלוני לווה ממך פלוני ופלוני ערב רב אמר צריך להזכיר זמן ראשון בשני ושמואל אמר אין צריך להזכיר זמן ראשון בשני. תני ר' חייה אין צריך להזכיר זמן ראשון בשני.

ר'

במגרש ברצונו. ר"ל דלעולם לא חייטינן שישנה את שמו למען גרש את אשת חבירו דהא צריכה לידיעת עדים א"כ. אך הכא איירי באותן שכופין אותם להוציא והוא אינו רוצה לגרש אך בית דין כופין אותו לזאת משנה שמו בכדי שלא יועיל הגט. אבל במגרש ברצונו דהתם כל עיקר שמשנה את שמו הוא משום שרוצה לגרש אשת חבירו כזה לית לן למיחש. ואית דאמרי במגרש במקומות אחרים בזה ס"ל לר' אילא לכשיבאו העדים ויעידו משום דבמגרש במקומות אחרים ס"ל לר' אילא כר' אבא. דצריך להכיר שם האשה ג"כ משא"כ במגרש במקומה אז יכולין לכתוב אף בשאין מכירין האשה כי במקומה יוכלו ב"ד לקרוא את העדים ויעידו אם חתמו על זה או לא. ודע דלר' אבא תקנת ר"ג הזקן והיא מתניתן ובלבד שיכירן היא הכל אחד דמתניתן בלבד שיכירן היא לאפוקי מאיש שאין אנו מכירין אותו כלל. ותקנת ר"ג היא באיש שמכירין אותו ומשנה שמו לזה מהני שיכתוב וכל שום שיש לו:

רב אמר עושין לו קיום ב"ד פי' דרב ס"ל דדווקא ב"ד עושין לו שטר אחר מזמן ראשון אבל עדים לבד אינן יכולין לעשות לו שטר מזמן ראשון כדפירש הרשב"ם ז"ל במס' ב"ב דף ע' ע"ב בטעמא דרב דלא אלימי עדים לקרוע שטר ולהחליף לגבות מזמן ראשון עיי"ש. ובכל הסוגיא שם תני ר"ח אין עושין לו קיום ב"ד ודי בעדים כדאיתא בבבלי עיי"ש כגון דמרין כן כו' פי' דקשה לי' לשון השטר היאך כותבין באפכא שהדי לוה פלוני מפלוני ביום פלוני (בזמן השני) הא ביום פלוני לא לוה. ע"כ מפרש כילד כותבין השטר. ומפרש דכותבין שטר הודעה וכותבין בפנינו שמענו דאמר פלוני ביום פלוני אני פלוני לויתי מפלוני מנה ופלוני ערב. רב אמר צריך להזכיר זמן ראשון בשני פי' דע"כ צריך להזכיר זמן ראשון בשני אבל אי לא כתב זמן ראשון לא מהני הגדת העדים למימר דהשטר אע"פ שנכתב בזמן שני מ"מ אנחנו לא התמנו על זמן שני אלא זמנו הוא בראשון לא מהני דלא יכול לגבות בשטר שזמנו ביום זה לגבות בי' מזמן אחר אף על פי שידעינן דהאמת היא בזמן אחר. וע"כ לגבות מזמן ראשון צריך ע"כ להזכיר זמן ראשון וצריך ואין לו תקנה כדאיתא גבי נזיר ממורס דעדים לא אילימי לקרוע שטר ולהחליף לגבות מזמן ראשון. וע"כ רב לטעמי' דס"ל צריך קיום ב"ד. אבל שמואל ס"ל דא"צ להזכיר זמן ראשון בשטר משום דמהני מה דהעדים אומרים לא חתמנו על זמן השני אלא זמני מראשון כדאיתא בירושלמי סוף מס' שביעית מפירש כן דלא נקרא מגיד וחוזר ומגיד בשינוי הזמן עיי"ש. ר"י בעי על שמואל א"צ להזכיר זמן ראשון בשני בתמי'. על הדא אמר ר' יוסי וכן יפה לו ואל ירע כח זה בתמי' הא כיון דיכול לגבות מזמן ראשון א"כ אין כאן הרעת כח אלא ע"כ דסבירא ליה מזמן שני דאין העדים יכולין לכתוב זמן ראשון ולא מגבינן בשטר וכיון שנכתב זמן זה לא מגבינן בי' מזמן אחר. ורב ושמואל לא פליגי אם העדים יכולין לכתוב זמן ראשון בשטר ולכו"ע אין יכולין לכתוב זמן ראשון משום דעשו שליחותן כדאיתא בבבלי. אך דנחלקו אם צריך כלל לכתוב זמן ראשון בשטר משום דנאמנים לומר דלא התמנו על זמן שני אלא עיקר זמנו הוא בראשון ונחלקו בשטר שיש בו זמן אם גובין בו מזמן אחר או לא. דרב אמר דצריך לכתוב זמן הראשון. וצריך ואין לו תקנה. דכיון דלא נכתב זמן הראשון שוב אינו יכול לגבות מזמן הראשון כיון שנכתב בשטר זמן השני. אבל שמואל סבירא ליה דגובין מזמן הראשון ולא איכפית לן מה שנכתיב בשטר זמן השני כמו במוקדם דגובה מזמן השני אף על פי שנכתב בשטר זמן אחר. כדס"ל לרשב"ל במס' שביעית:

ר"ה

הלכה ה מתני' והשלים את שטרו. המלוה והלוה מסרו השטר ביד שליש שטורח היה להם לכתוב שובר וסמכו על השליש: רבי יוסי אומר יתן. דסבירא ליה אסמכתא קניא המבטיח לחבירו דבר ואומר לו כשיהיה כך יש לפלוני עלי כך וכך וסומך בלבו בשעת התנאי שיוכל לקיים וכשהגיע הזמן אינו יכול לקיים זו קרויה אסמכתא ולדברי ר' יוסי קניא ולענין פסק הלכה אסמכתא לא קניא אא"כ קנו מידו בב"ד חשוב והקנה לו מעכשיו: מי שנמחק שטר חובו. ויש עדים שראו שנמחק מעלמו או נטשטש על ידי מים: מעמיד עליו עדים. שיודעים מאימתי נכתב ומה היה כתוב בו והן עושין לו קיום בפני ב"ד וכותבין לו כל מה שהיה כתוב באותו שטר:

גמ' עילומים. זהו תנאי אסמכתא. והכי איתא בתוספתא בפ"ק דמציעא שנים שנתעלמו זה בזה ואמר אחד מהן לחבירו אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני יהא לך בידי כך וכך הגיע הזמן ולא בא יתקיים התנאי דברי ר' יוסי א"ר יהודה היאך זוכה זה בדבר שלא בא לתוך ידו. ופליגי הני אמוראי בהלכתא ר' אבהו גבי בהני שטרות דס"ל כמ"ד אסמכתא קניא: ר' יונה ור' יוסה לא גבי. דס"ל כמ"ד אסמכתא לא קניא: אע"ג דלית ר' יוסי גבי עילומים. האי ר' יוסי אמורא חבירו דר' יונה וס"ל דלא קניא מ"מ מודה הוא בזה שנותן בנו לאומן ללמדו אומנות: ועלמון ביניהון. וכתבו בשטר על זמן פלוני בתנאי כך וכך דבכה"ג גובין באלו עלומין וכן אמר בהאי תלמודא פ' הניזקין הלכה ח' ויהיב טעמא מפני חיי הבריות שימלאו ללמד אומנות להתפרנס מהן: האומר אבד שטרי. דבמתני' לא קתני אלא נמחק ומוסיף התנא דבי לוי דאפי' אם אמר אבד שטרי ב"ד עושין לו קיום וכותבין לו שטר אחר: אפי' בשטרי בירורין. דאין עומדין לגבות ואשמעינן רבותא דאף על גב דאיהו מפסיד כלום אם נמחק או אבד שטר כזה ומהו דתימא דכל כי האי לא מטריחינן להב"ד קמ"ל:

הלכה ו מתני' מי שפרע מקצת חובו. במלוה בשטר ואיכא למיחש פן יחזור המלוה ויתבע כל החוב: יחליף. יקרע אותו השטר ויכתבו לו אחר כפי חשבון הנשאר: יכתוב שובר. אם רוצה המלוה יכתוב שובר להלוה: א"ר יהודה נמצא זה. הלוה צריך לשמור שוברו מן העכברים שמא יאבד ויגבה המלוה את כל חובו: וכן יפה לו. להמלוה שיהא הלוה צריך לשמור שוברו וימהר לפרוע לו: ואל ירע כחו של זה. המלוה לכתוב לו שטר אחר שהיה זמן חובו מוקדם וישוב עתה מאוחר ולא יוכל לטרוף לקוחות אלא מזמן השטר השני והלכה כר' יוסי שכותבין שובר: **גמ'** רב אמר עושין לו קיום ב"ד. הא דקתני יחליף ב"ד הוא דעושין לו שטר אחר אבל לא העדים: אין עושין לו קיום ב"ד. כלומר אין צריך בב"ד דוקא אלא אפי' העדים יכולין לעשות לו שטר אחר: אילו שמע רב מתנייה. אלו שמע רב להא מתנייה דתני ר' חייא דאין צריך ב"ד לא הוה מימר הדא מילתא דדוקא בב"ד והוי חזר ביה: כגון דאמרין כן אני פלוני וכו'. לקמן אמרי' הכי לענין עדות שטרי המוקדמין והתם הוא דשייכא ואיידי דנקט התם פלוגתא דרב ושמואל לקמיה דשייכא על האי מתני' נקט נמי להא כדרך הש"ס הזה. ובספרי הדפוס מלוין זה על הלכה דלקמן וטעות המדפיסים הוא וכן בכמה ליונים בפרקין הועתק שם בטעות: רב אמר צריך להזכיר זמן ראשון בשני. אם מחליף הוא את השטר וכותב לו שטר אחר על חוב הנשאר צריך לכתוב בו הזמן שהוזכר בראשון: ושמואל אמר אין צריך. וכותב בשטר השני זמן היום אשר נכתב בו וכן תני ר' חייא:

ר'

מסורת
הש"ס

ב"מ קיז
נדרים כז ע"ב

פ' תוס' כתובות ד ע"ב ד"ה ור"י ותוס' שם נח ד"ה כתבו תוס' ב"ב קפ ד"ה אין הלכה (תוספ' פ"ק דמליעא) (גיטין פ"ה הלכה ח)

כתובות נו ע"ב

שם פו ע"ב וש"נ

ב"ב קפ ע"ב

מראה הפנים

מודה בהוא דיהיב בריה גו אומנתה. דין זה אינו מפורש להדיא בדברי הפוסקים ויש לדמות לדין המוזכר בהגהמיי' בפ"ח מהל' שכירות על שהיה דאם הוכיר לא אעביד אהלם במיטבא מכאן פסק ר"י שהשוכר מלמד תינוקות וקבל עליו המלמד קנס אם יחזור בו וכו' אין זה אסמכתא דלא חשיב גזים כיון שמפסיד בחזירתו והוי כמו הוכר ולא אעביד דכל דבר שבידו ולא גזים לא חשיב לעשות אסמכתא ודין זה מוסכם הוא בשו"ע ב"י וש"ג בדין האומנות, דדבר שבידו הוא ולא גזים ומפני חיי הבריות כדקאמר הש"ס בפ' הנזקין:

האומר אבד שטרי ב"ד עושין לו קיום. וכן הוא בתוספתא פי"א. והתם בדף קס"ח ע"ב גרסינן בברייתא הרי שבא ואמר אבד שטר חובי אף ע"פ שאמרו עדים אנו כתבנו וכו' אין כותבין לו את השטר כד"א בשטרי הלוואות אבל שטרי מקח וממכר כותבין חוץ מן האחריו' שבו. וכך הוא מוסכם בפוסקים ויש לומר דה"נ בשטרי מקח וממכר איירי:

אילו שמע רב מתנייה לא הוה מימר הדא מילתא. והכי אמר התם בדף ק"ע ע"ב אי שמיעא ליה לרב הא ברייתא דתניא עדים מקרעין את השטר וכותבין וכו'

ר' יוחנן בעי אם צריך להזכיר זמן ראשון בשני על הדא א"ר יוסי וכן יפה לו ואל ירע כח זה:

הלכה ז מתני' [א] *שני אחין אחד עני ואחד עשיר הניח להן אביהן מרחץ ובית הבד עשאן לשכר השכר לאמצע עשאן לעצמו הרי העשיר אומר לעני קח לך עבדים. וירחצו במרחץ קח לך זיתים ובוא ועשה בבית הבד [ב] שנים שהיו בעיר שם אחד יוסה בן שמעון ושם אחד יוסה בן שמעון אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה *ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב [ג] *נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסה בן שמעון פרוע שטרות שניהן פרועין כיצד יעשו ישלשו אם היו משולשין יכתבו סימן אם היו בסימנין *יכתבו כהן [ד] האומר לבנו שטר בין שטרותיו פרוע ואין ידוע אי זהו שטרות כולם פרועין נמצא לאחד שם שנים הגדול פרוע והקטן אינו פרוע: **גמ'** תני לא דומה אימת שטר גדול לאימת שטר קטן:

הלכה ח מתני' *המלוה [ה] את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב אם אמר [ו] על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב רשב"ג אומר אם יש נכסים ללווה בין כך בין כך לא יפרע מן הערב:

גמ' ר' אבהו בשם ר' יוחנן *בשיש [ז] נכסים ללוה אבל אין נכסים ללוה יפרע מן הערב ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב ואפי' יש נכסים ללוה. תמן מרין בכל מקום הלכה כרשב"ג *חוץ מערב וציידן וראיה אחרונה. אמרין ובלבד במשנתינו. ר' אמי בר קרחה בשם רב ולמה אמרו בכל מקום הלכה כרשב"ג שהלכות קצובות היה אומר מפי בית דינו:

הלכה ט מתני' כיוצא בו אמר רשב"ג אף [ח] *הערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה ידיר הנייה שמא יעשו קינונייא על נכסיו של זה ויחזיר את אשתו: **גמ'** חמוי דברתיה דר' חגי הוה ערבא בפורנה דברתיה דרבי חגיי והוה מבזבזה בנכסייא. אתא עובדא קומי ר' אחא אמר צריך להדיר הנייה אמר רבי יוסי אין צריך להדיר הנייה. אמרין

פני משה

ר' יוחנן בעי. על הא דרב דאם צריך להזכיר זמן ראשון בשני א"כ היאך אמר ר' יוסי על הדא וכן יפה לו ואל ירע כח זה והרי לא הורע כחו של המלוה דהא זמן הראשון כתוב בו ונמלא טורף הוא הלקוחות שקנו אחר זמן הראשון:

הלכה ז מתני' שני אחין. אויידי דתני רישא מי שפרע נוקלת חובו דסבר ר' יוסי כהבינן שובר ואי אבד שוברו יאכל הלה וחדי תנא כמי שני אחין א' עני ואחד עשיר דדמיא לה דאי לית ליה לעני עבדים ולא זיתים אכיל הלה וחדי וכן נמי הא מתני' שנים שהיו בעיר דמיא להו בהאי ענינא: קח לך עבדים. שיחממו לך המרחץ או קח לך זיתים וכו' ותשמש בהם או אשתמש אני בו וכלומר דבהניא חזקה שהניח לנו אבינו והיה כן לעולם ואין העני כופה את העשיר לקנות חלקו אלא א"כ אמר לו קנה ממני או מכור לי והריני לוה וקונה או אני מוכר לאחרים וקונה הדין עמו: אינן יכולין להוציא שט"ח זה על זה. דכל אחד מהן יכול לטעון זה השטר שבידך אני החזרתיו לך כשפרעת לי המעות שהלויתיך: ולא אחר יכול להוציא עליהן שט"ח. דכל חד מלי מדחי ליה לגבי חבריה: נמלא לאחד בין שטרותיו. שובר ששטרו של יוסף בן שמעון פרוע שטרות שניהן שעליו פרועין: ישלשו. יכתבו שם אבי אביו: אם היו משולשין. שהיו גם שמות אבי אבות הן שוין: יכתבו סי'. פלוני שהוא ארוך או גוץ וכיוצא בזה: ואם היו. שוין בסימנין יכתבו כהן אם היה א' מהן כהן ואם היו שניהם כהנים יכתבו דורות דור רביעי: שטרות כולם. שלו בחזקת פרועין הן: נמלא לאחד שם שנים. אם נמלא שם על לוה אחד שני שטרות אחד גדול ואחד קטן: הגדול פרוע. דמסתמא הוא פרוע כדמפרש בגמרא: והקטן אינו פרוע. דשטר אחד בין שטרותיו קאמר ולא שנים: **גמ'** לא דומה אימת שטר גדול. טעמא דהגדול פרוע מפרש דזה יש לו אימה ביותר בשטר גדול שעליו ומסתמא פורע אותו בתחלה ואפי' אין לו לפרוע כל הסך מסתמא כל מה שנותן נותן הוא על שטר הגדול כדי לפטור החוב הזה וכשאמר זה השטר פרוע כולו הוא ודאי הגדול פרוע:

הלכה ח מתני' לא יפרע מן הערב. לדין תחלה עד שיתבע את הלוה לדין ויחייבו אותו ב"ד ואם אין לו מה לשלם או שאין בית דין יכולין להוציא ממנו אז יפרע מן הערב: אם יש נכסים ללוה. התם קאמר דחסורי מחסרא וה"ק ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארלה יפרע מן הערב במד"א כשאין נכסים ללוה אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב וקבלן אע"פ שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן רשב"ג אומר אם יש נכסים ללוה אחד ערב ואחד קבלן לא יפרע מהן. ערב הוא שאמר תן לו ואני ערב קבלן הוא שאומר תן לי ואני נותן לך ואין הלכה כרשב"ג: **גמ'** ר' אבהו בשם ר' יוחנן. מפרש לפלוגתייהו דת"ק ורשב"ג הכי: בשיש נכסים ללוה. הוא דלא יפרע מן הערב תחלה אבל אם אין נכסים ללוה יפרע מן הערב ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארלה יפרע מן הערב תחלה ואפי' יש נכסים ללוה ועלה קאמר רשב"ג דאם יש נכסים ללוה אפי' אמר על מנת שאפרע ממי שארלה לא יפרע מן הערב: תמן. בבבל אמרין בכל מקום הלכה כרשב"ג חוץ מערב דמתני' וצידן בפ' מי שאחזו וראיה אחרונה בפ' זה בורר דקתני התם בסוף הפרק בני דינים של ראיה ובראיה אחרונה אין הלכה כמותו: ובלבד במשנתינו. הלכה כרשב"ג במקום שנשנה במשנה אבל לא בברייתא: שהלכות קלובות. עיקרות ומקובלות מפי בית דינו:

הלכה ט מתני' כיולא בו אמר רשב"ג אף הערב לאשה בכתובתה. ואין לבעל נכסים וצריך הערב לפרוע לה כתובתה כשמגרשה בעלה לא יפרע הכתובה עד שידירנה הבעל תחלה הנאה על דעת הרבים נדר שאין לו התרה שלא יוכל להחזירה דחיישינן שמא דעתו להחזירה ולאכול כתובתה לאחר שתגבנה מן הערב. ומסקנא דערב דכתובה לא משתעבד כלל ואפי' אין לו נכסים לבעל מאי טעמא מלוה קעביד ולאו מידי חסרה ואי ערב דכתובתיה דכלתיה הוא בשביל בנו משתעבד דהבא לגבי בריה שעבודי שעביד נפשיה וקבלן דכתובה משתעבד הוא אפי' לאשה דעלמא וכשהיא רולה להפרע ממנו לא יפרע עד שידירנה בעלה הנאה על דעת רבים: **גמ'** חמוי דברתיה דר' חגיי. ה"ה ערב בעד בנו לכתובת כלתו והוה מבזבזה בניכסה ועשתה חובות הרבה ומשום כן היה בעלה רולה לגרשה ופסק רב אחא כרשב"ג דלריך לידור הנאה שלא יעשו קנוניא ויחזירנה: אמר ר' יוסי אין לריך לידור הנאה. דלא חיישינן לקנוניא: אמרין

מסורת הש"ס

ב"ב יג ע"א · גיטין כד ע"ב · ב"מ כ ע"ב · תוס' כתובות כד ד"ה אמנה · בכורות מח ע"א · ב"ב קעג · גיטין סב וש"נ · ערכין כג ע"א

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פ"א מהל' שכנים ה"ב סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קעא ס"ו

כז
ב מיי' פכ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ח סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' סט סעיף ו

כח
ג מיי' שם טוש"ע שם ס"ט

כט
ד מיי' שם פט"ז הי"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' סה סכ"ב

ל
ה מיי' שם פכ"ה ה"ג סמ"ג עשין צד טוש"ע שם סי' קכט ס"ח

לא
ו מיי' שם ה"ד סמ"ג שם טוש"ע שם סי"ב

לב
ז מיי' שם ה"ב ד סמ"ג שם טוש"ע שם

לג
ח מיי' פי"ד מהלכות אבות ה"ט וע' בהשגו' ובמ"מ סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קב ס"ו

מראה הפנים

זה סדר ביה וקאמר התם דשמיע ליה ולא סדר ביה דעדים שעשו שליחותן אין חוזרין ועושין ודוקא בי דינא דאלימי לאפקועי ממונא:

על הדא אמר רבי יוסי וכן יפה לו ואל ירע כח זה. הכי מקשה גם כן התם למאי דגרים בברייתא דכותבין לו שטר אחר מזמן הראשון. והא רבי יהודה נמי מזמן הראשון קאמר ומשני ה"ק ליה ר' יוסי לר' יהודה אי מזמן ראשון קאמרת פליגנא עלך בחדא וכו'. והשתא למאי דקי"ל כר' יוסי והסבירה ביד המלוה אם רולה מחליפין לו בית דין שטר אחר וכותבין מזמן הראשון או אם רלה יכתוב שובר וכן מסקנת הפוסקים:

רבי אבהו בשם ר' יוחנן בשיש נכסים ללוה וכו'. משמע דהחילוק בין יש נכסים ללוה או אין לו אריפא קאי ואם אמר ע"מ שאפרע ממי שארלה לעולם יפרע מן הערב ואפי' יש נכסים ללוה. והתם דף קע"ג ע"ב גרים אפיסקא אם אמר ע"מ שאפרע ממי שארלה אמר רב"ח א"ר יוחנן לא שנו אלא שאין נכסים אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב וקאי התם הך לא שנו כדקאמר חסורי מחסרא וכו' כמו שהבאתי במתני'. ולפ"ז הני לא שנו דהכא ודהתם סתרי אהדדי. ולפי פי' הרמב"ן ז"ל שפירש לאו דהתם דעל יפרע מן הערב תחלה קאי ועלה אמר ל"ש אלא כשאין נכסים ללוה אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מהערב תחלה ודקדק בחידושיו על פי' הר"י הלוי ז"ל שפי' דעל פרעו מן הערב כלל או לא יפרע כלל קאמר. ומעתה ניחא הא דהכא דהכא מפרשינן דעל תחלה קאי ואם יש נכסים ללוה לא יפרע לעולם מן הערב תחלה והכא ה"ק בשיש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב כלל ואפילו לאחר שתבע מן הלוה דהא יש לו נכסים ללוה וילך עמו לדין ויכופנו אבל אין נכסים ללוה יפרע מן הערב אחר שתבע את הלוה ולא פרעו ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארלה אפילו יש נכסים ללוה יפרע מן הערב אחר שתבעו ללוה ולא פרעו אבל בתחלה לא יפרע מן הערב לעולם בשיש נכסים ללוה ואפי' א"ל ע"מ שאפרע ממי שארלה והשתא אתיא כדהתם ודעת הרמב"ם ז"ל לפרש לא שנו דהתם כפי' רבו ז"ל כמו שנראה מדבריו פכ"ה ממלוה הלכה ג' והלכה ד'. וכמה שפסק אם אמר כפי' תחלה לעולם יפרע מן הערב ודינו כקבלן כבר הסכימו רוב גדולי האחרונים לזה וטעמא דכל ליכא יתירה לעפויי אתא והרי התנה כמו בתחלה הוא.

עין משפט
נר מצוה

לד
א מיי' פי"א ממלוה ולוה ה"ד סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' לט ס"א וסי' קיא סעיף א

לה
ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' לט ס"א

לו
ג מיי' שם ה"ג ופכ"ב ה"א ועי' בהשגות ומ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' כט ס"א ובטור סי' לט

לז
ד מיי' שם פכ"ו ה"א ועי' כמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קכט ס"ד

לח
ה מיי' שם פכ"ה ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם ס"א

לט
ו מיי' פ"ט משמטה הכ"ג טוש"ע חו"מ סי' סז סל"ב

מ
ז מיי' פ"א מגרושין הי"ג סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קלו ס"ו

מא
ח מיי' שם הכ"ח ופ"ג שם ב"ה סמ"ג שם טוש"ע שם

מב
ט מיי' פ"ג מעדות סמ"ג עשין קט טוש"ע חו"מ סי' מו סל"ח בהג"ה

אמרין חברייה קומי ר' יוסי ומה אילו דיהזיר ויסבינה לית מרי חובה אתי וטרף. אמר דלא יחזיר ויעבדינון מטלטלין. או פרא פרנון ולא משכח מרי חובא מה מתפס ונפק עובדא כרבי אחא:

הלכה י מתני' *המלוה א את חבירו בשטר גובה מנכסין משועבדין על ידי ב עדים גובה מנכסין בני חורין הוציא עליו ג כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין ד *והערב שהוא יוצא אחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין מעשה בא לפני ר' ישמעאל ואמר גובה מנכסים בני חורין אמר לו בן ננס אינו גובה לא מנכסים משועבדין ולא מנכסים בני חורין אמר לו למה אמר לו ה החונק את אחד בשוק אמר לו הנח ואני נותן לך פטור שלא על אמונתו הלווהו ואי זהו ערב שהוא חייב לו אמר לו הלווהו ואני נותן לך חייב שכן על אמונתו הלווהו אמר רבי ישמעאל *הרוצה שיתחכם יעסוק בדיני ממונות שאין מקצוע בתורה גדול מהן שהן כמעיין הנובע וכל הרוצה לעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס:

גמ' *רב הונא אמר הקדמה פסולה והשטר כשר. והתנינן ו *פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול הדא דתימר דרב הונה ר' לעזר ור"ש בן יקים הדא דרב הונא ר' לעזר אמר אע"פ *שאין עליו ז עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדין שאין העדים ח חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם. והיכי אם באותן שהכחישו עדותן הכחיש עדותן כמי שאינה והשטר כשר. אם באותו שלא הכחישו עדותן אמר. הא אמר ריש לקיש עשו העדים *החתומין בשטר כמי ט שנחקרה עדותן בב"ד. מאי

ר"ה אמר הקדמה פסולה והשטר כשר וקאי על שט"ח המוקדמין וכן ס"ל לרשב"ל כמס' שביעית ופריך יהא תנינן פרוזבל המוקדם כשר והתם בסיף מס' שביעית מסיק דמוקדם ומאוחר כשר ואינו מוגה אלא מטעת הכתב. אם אומר את כן בשטרות מה בין פרוזבל מה בין שטר והש"ס קיצר כאן וסמך על הא דמס' שביעית כדרך הש"ס הזה וביחוד בסדר הזה הדא דתימר דר' הונ.ז מיותר. ר"א ורשב"י הדא דר"ה כר"א דר"א אמר אע"פ שאין עליו עדים אלא שנתנו לו בפני עדים כשר. דע"כ הא דר"ה מיירי בע"מ וכר"א דע"מ כרתי כדמסיק והיכי אם באותן שהכחשו עדותן הכחיש עדותן כמי שאינה והשטר כשר בתמי' כיון דהוכחשו העדים והוין פסולין לאותו עדות היאך תימר דהשטר כשר ואם באותן שלא הוכחשו עדותן אלא העדים בעצמם אומרים שהיא מוקדם הא אמר רשב"ל עשו עדים החתומים בשטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד וא"כ שוב אינן יכולין להגיד מוקדם הי' דברינו. ואלא ע"כ מיירי בהוכחשו עדותן א"כ היכי השטר כשר מזמן השני. אלא ע"כ מיירי בע"מ וכר"א דעמ"כ ואע"פ דר"א מודה במזויף מתוכו שהיא פסול כדאיתא בכו"כ מקומות הא הוא משום דילמא אתא למיסמך עלי'. ולפיכך כשר בשמות מובהקין כדאיתא במס' גיטין דף י' ע"ב וכיון דר"ה ס"ל כב' כיתי עדים המכחישות זו את זו דזו באה כפ"ע ומעידה א"כ כשירין הס במקום אחר ולא איכפת לן על מה שיסמכו עליהם במקום אחר. מאי כדין כאינן דמרין כן זה מוכח לעיל על מתניתן מי שפרע מקלא הובו דהיכי יחלוף שטר אחר בזמן שני דהיכי יכתבו להשטר בפנינו עדים בזמן פלני (דהיא זמן השני) לוה פלוני מפלוני דהא בזמן שני לא לוה. ומפרש דלא כותבין שטר הלואה אלא שטר הודעה בפנינו עדים בזמן פלוני הודה פלוני בן פלוני. ואמר אני פלוני בן פלוני לויתי מפלוני. ופלוני ערב רב אמר צריך להזכיר זמנו של ראשון בשני כדפירשנו לעיל צריך ואין לו תקנה. וכיון שלא נכתב בשטר זמן הראשון אלא זמן השני לא יכול לגבות מזמן הראשון דס"ל כר' יוחנן גבי שטר מוקדם דבשטר דאין מגבינן בי' בזמן הכתוב בי' לא מגבינן בי' בזמן אחר. וע"כ ס"ל לרב לעיל בה"ו דעושה לו קיום ב"ד. ושמואל אמר א"צ להזכיר בשטר זמן הראשון דאפילו אם לא נכתב זמן הראשון נמי יגבה מזמן הראשון דאפילו דנכתב בשטר זמן אחר מ"מ גובה בזמן אחר. דס"ל כרשב"ל גבי מוקדם דאפילו נכתב בשטר זמן זה מ"מ כשר לגבות מזמן אחר כדאיתא בירושלמי סוף מס' שביעית פלוגתא דר"י ורשב"ל בזה. וע"ז קאמר דאתיא דרב כר' יוחנן ושמואל כרשב"ל דפליגי בשטר מוקדם אם גבינן בזמן אחר שלא בזמן השטר:

סליק מסכתא בבא בתרא בסייעתא דשמיא

אמרין חברייה קומי ר' יוסי. אפילו לטענה דידך נהי דלא חיישת לקנוניא בשביל הבעל הא אכתי איכא למיחש דאלו יחזור ויקחנה וכי לית בעלי חובות שלה באין וטורפין ממנו את דמי כתובתה: אמרי דלא יחזור. כלומר דלא יהא שיחזור ויקחנה אין חשש משום ב"ח דיש תקנה לזה שיעשה מן מעות הכתובה מטלטלין דברים שיכול להבריחן מפני הב"ח: או פרא פרנון. הוא כמו נכסי צאן ברזל. ובהרבה מקומות נשתמשו בזה הלשון במסכת כתובות וכלומר שיעשו מן המעות קרן קיימת שיהיו כמו נכסי צאן ברזל שלא תוכל לאבדן וב"ח יבא ולא ימצא מה לטרוף וא"כ יש תקנה לזה ואפ"ה נפק עובדא. הכריעו כר' אחא:

הלכה י מתני' המלוה את חבירו בשטר. אע"פ שאין כתוב בו אחריות נכסים גובה מנכסים משועבדים דקי"ל אחריות טעות סופר הוא אם לא כתבו בשטר והרי הוא כאלו נכתב: הוציא עליו. המלוה כתב ידו של הלוה שהוא חייב לו ואין כאן עדות אחרת: גובה מנכסים בני חורין. ולא ממשועבדים דכיון דאין בו עדים לית ליה קלא ולא ידעי ביה לקוחות כי היכי דליזדהרו: אחר חיתום שטרות. אחר שחתמו העדים בשטר כתב אני פלוני בן פלוני ערב: גובה מנכסים בני חורין. של הערב דכיון דלא חתימי סהדי על הערבות הויא לה מלוה על פה: א"ל בן ננס. אינו גובה כלל דס"ל לבן ננס כל ערב שלאחר מתן מעות לא הוי ערב שלא על אמונת הערב והבטחתו הלוהו. ואמרינן בגמרא ואע"פ שקילס רבי ישמעאל את בן ננס אין הלכה כבן ננס: גמ' הקדמה פסולה והשטר כשר. עיקרה דהאי סוגיא היא בפ' בתרא דשביעית ולא מייתי לה הכא אלא איידי דאיירי במשועבדין ומביאה בקצרה כדרך הש"ס הזה דהתם תנן שט"ח המוקדמין פסולין והמאוחרין כשירין ופליגי התם רבי יוחנן ור"ל דר"ל ס"ל פסולין ממש ואינן נגבין לא מזמן ראשון ולא מזמן שני ור"ל קאמר אינו מוגה אלא מטעת הכתב והיינו דרב הונא הכא דס"ל לענין הקדמת הזמן פסול הוא לגבות בו מאותו זמן שהקדימו וכתבו אבל השטר כשר נגבות בו מזמן כתיבת השטר: והתנינן. התם פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול לפי שמייפה את כחו שיכול לגבות בו כל השטרות הנעשים לפני הזמן שכתוב בפרוזבול ואמרינן התם דתני עלה פרוזבול בין מוקדם בין מאוחר כשר ואינו מוגה אלא מטעת הכתב כלומר הא דתנן במתני' המאוחר פסול לענין זה הוא פסול שאינו גובה בו מזמן המאוחר הכתוב בו אבל כשר הוא למגות מזמן כתיבת הפרוזבול וכל השטרות הנעשים לפני יום הכתיבה גובה אותן והשתא מסיק התם הקושיא אם אומר את כן בשטרות מה בין פרוזבול מה בין שטר ואמאי קתני לה בברייתא גבי פרוזבול הא בשטרות ג"כ הדין כן: הדא. דתימר דרב הונא דס"ל דכשר הוא לגבות בו מזמן כתיבת השטר כר' אלעזר ס"ל וכן אמר ר' שמעון בן יקים דמילתיה דרב הונא כר"א אתייא דאמר בפ' המגרש אע"פ שאין עליו עדים וכו' דאין חתימת עדים מעכבין בשטרות דאינו אלא מפני תיקון עולם וה"נ ס"ל לרב הונא דהא השתא השטר הזה כמי שאין עליו עדים דמי וכדמסיק ואזיל: והיכי. כלומר דהיכי דמי האי מתני' דשטרי המוקדמין: אם באותן שהכחישו עדותן. שאומרי' העדים מעולם לא חתמנו על שטר כזה א"כ הוי כמי שאין כאן שטר כלל והיכי קאמר עלה רב הונא והשטר כשר בתמיה: אם באותן שלא הכחישו. אלא דמיירי שלא הכחישו עדותן שחתמו עליו אבל אומרים הן שלא ידעו שמוקדם הוא כגון שאומרים שטעו בעיבורא דירחא וכיוצא בזה: אמרי. אכתי קשה הא אמר ר"ל התם ובכתובות ובכמה דוכתי אומר ר"ל עדים החתומין על השטר וכו' וכלומר ששוב אינן נאמנין להעיד בענין אחר דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והשתא מסיק הש"ס אליבא דרב הונא דכר' אלעזר סבירא ליה דהא אין עדותן עדות כלל אלא ש"מ ס"ל דלא בעינן עדים בשטרות אלא מפני תיקון העולם: מאי

מסורת
הש"ס

ב"ב קנז ע"ב
שם קנז ע"א
כתובות כא
גיטין דף כא
כתובות ד' קב
(שביעית פ"י)
ברכות סג
גיטין פו
(גיטין פ"ט ה"ד)
כתובו' יח וש"נ

תוס' הרי"ד

לא כן אמר רשב"ל עשו עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד עיין בדברינו בפנים דמזה מוכח' ר"א ורשב"י דמיירי בע"מ אבל במס' שבועות מסיק שמעון בר וזא בשם ר"י עשו עדים החתומין על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד הב"מ באומרים לא חתמנו כל עיקר ברם הכא באומרים ע"ז חתמנו ולא חתמנו על זה. ומהאי ירושלמי למד בעה"מ ז"ל במס' ר"ה דכל עדות העדים מלוין לטעות נאמנים הן בעצמם והרמב"ן ז"ל בפ' א"נ כתב דהירושלמי מיירי בבאין כתב ידם יצא ממקום אחר ומוכח בחיבור ז"ל הו"מ סי' מ"ג וצ"ע שלא הביאו הסוגיא דידן דר"ה ורשב"י מוקמי בשביל זה בע"מ אבל העדים בעצמם אינן נאמנים משום דעשו עדים החתומין על השטר כמי שנתחקרה

מראה הפנים

ונפק עובדא כרבי אחא. והכי הוי המסקנא התם דצריך להדירה:
רב הונא אמר הקדמה פסולה והשטר כשר. מבואר היטב בפנים ולהבין ג"כ הסוגיא דשביעית וכבר מבואר הוא במאי דפליגי הפוסקים בענין מה דלמדין אנו מסוגיא דשביעית דבהע"ת בשער כ"ו ח"א מייתי לרים הסוגיא דהתם ומוזכרים בטור ובב"י סי' מ"ג ויש לברר מסוגיא זו דמשמע כהמפרשים דנתקיים כתב ידן בב"ד הוא

מסורת הש"ס | עין משפט נר מצוה

מאי כדון באינון דמרין כן אני פלוני בן פלוני לויתי מפלוני ופלוני ערב. רב אמר צריך להזכיר זמנו של ראשון בשני ושמואל אמר אין צריך להזכיר זמנו של ראשון בשני. רב ושמואל רב כר' יוחנן ושמואל כרשב"ל. *ר' יסא בשם ר' יוחנן אמר אע"פ שקילסו ר' ישמעאל את בן ננס על מדרשו קילסו אבל אינה כבן ננס. שמעון בר ווה בשם ר' יוחנן *אף בחנוק הלכה כרבי. א"ר יוסי ואת שמע מינה בר נש דהוה צייד לחבריה בשוקא אתא חד ומר שבקיה ונא יהב מן אהן גביי ומן אהן לא גביי:

הדרן עלך גט פשוט וסליקא לה

מסכת בבא בתרא ברחמי שמייא

מאי כדון. השתא מקשי לר"ל גופיה דהא איהו התם בשביעית כרב יונה קאמר דאינו מונה אלא משעת הכתב ועכ"פ מזמן השני גובה ס"ל והרי אין כאן עדים דעדים החתומין בשטר כמי שנחקרה עדותן הוא ומשני דאפ"ה לענין זה סומכין על עדותן: באינון דאמרין כן אני פלוני וכו'. כלומר דמיירי שהעדים מעידין אין אנו יודעין יותר מעדות זה שזה אמר לפנינו אני פלוני לויתי מנה וכן פלוני ערב הוא מזה אנו יודעין ועל זה חתמנו ולא חתמנו על זמן המוקדם והכי משני לה בשביעית אליבא דר"ל הא דאמרינן עדים החתומין כמי שנחקרה עדותן ואין חוזרין ומגידין בשאמרו לא חתמנו כל עיקר ברם הכא אמרי על זה חתמנו ולא חתמנו על זה: רב אמר צריך להזכיר וכו' רב ושמואל וכו'. כלומר פלוגתא דרב ושמואל לעיל בהלכה ו' אתיא כפלוגתא דרבי יוחנן ור"ל דפליגי בשטרי מוקדמין דהרי רב דאמר לעיל גבי מי שנמחק שטר חוב יחליף את השטר וקאמר רב דכשמחליף צריך להזכיר זמן שטר הראשון בשטר השני והיינו משום דרב ס"ל התם דדוקא בית דין הוא דעושין לו קיום משטר אחר אבל לא העדים דכיון שהעידו כבר ועשו שליחותן שוב אין יכולין לחזור ולהעיד והלכך כיון דב"ד הוא דעושין השטר זמן הראשון הוא דכותבין דאין לפניהם אלא השטר הנמחק שמעידין עליו פלוני לוה מפלוני סך כך וכך בזמן כך והותו הוא דכותבין ומיהא שמעינן דמילתיה דרב כרבי יוחנן דאמר בשטרי מוקדמין פסולין לגמרי ואפי' מזמן השני אינו נגבה ומשום דאין סומכין על העדים דאחר שכבר חתמו בשטר הזה אין חוזרין ומגידין והכי כמי ס"ל לרב בהא דלעיל: ושמואל. דס"ל דא"צ להזכיר זמן ראשון בשני והיינו משום דס"ל דאפי' העדים יכולין לעשות לו שטר אחר וכותבין מזמן השני ס"ל כר' שמעון בן לקיש דקאמר אינו מונה אלא משעת הכתב וכדאמרן לעיל אליביה דנאמנין לומר על זה חתמנו ועל זה לא חתמנו: אמר לו בן ננס וכו'. אע"פ שקילסו לו ר' ישמעאל למדרשו הוא שקילסו שיפה דורש הוא אבל אינה הלכה כבן ננס אלא אע"פ שערב לאחר מתן מעות הוא משתעבד הוא בקנין: אף בחנוק הלכה כר' ישמעאל נ"ל. וכלומר דר' ישמעאל חולק על בן ננס אף בחנוק וס"ל דזה משעבד נפשיה הוא כשא"ל הנח לו ואני נותן לך: אמר רבי יוסי. כמתמיה ואם כן את שמע מינה בר נש דהוה לייד לחבריה בשוקא מלבון לודה לקחת נפשו ואתא חד ואמר שבקיה ואנא יהב לה מן אהן גביי מזה האיש דאמר שבקיה הוא דגובה ומזה הלוה אינו גובה בתמיה במה נעשה זה בעל חוב שלו דלא היה מתכוין אלא להציל את זה וקסבר מלוה קעביד:

הדרן עלך גט פשוט וסליקא לה מסכת בבא בתרא

בס"י איתא איסקא אמר לו בן ננס וכו'

ב"ב קעו

מראה הפנים

הוא דמיירי דהא בשביעית קאמר הכא אם כאותן שהכחישו עדותן וכו' ואם לא נתקיים כ"י מאי הוכחשו דאיכא ויש לדחות ואין לי להאריך. ובעיקר הדין של שטרי מוקדמין נתבאר היטב בפ"ק דמציעא בשמעתא דמלא שט"ח ובהלכה הסמוכה ושם ביארתי מחלוקי הדעות ובענין תירוץ הקושיות ומה שנלמד במקור הדין והשייך לו מהסוגיות ע"ש מ"ש בסייעתא דשמיא:

אמר ר' יוסי ואת שמע מינה וכו'. דברי ר' יוסי ע"כ בתמיה מיתפרשא דאל"כ מה לו לחזור בדברים ובהכי אזלא המסקנא דהכא כדהתם דאין הלכה כחנוק כמותו וכבר כתבו התוספות שם דיש ספרים שלא היה כתוב כהן כלל הא דר' יוחנן דהתם בזה ונתת לזה מזה:

תוס' הרי"ד

שנחקרה עדותן בב"ד. ול"ע על שיטת הבעה"מ ז"ל אבל לפי הרמב"ן ז"ל ניחא דשמיעון בר ווא בשם ר' יוחנן בירושלמי דמס' שבועות מוקי בשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר אבל ר"ה ושב"י מוקי על כל האופנים אפילו בכת"י יוצא ממקום אחר ע"כ מוקי כב"ש דס"ל דעמ"כ ודוק:

סליק מס' ב"ב בסייעתא דשמיא

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא

שערי ירושלמי למסכת בבא בתרא.

למהג"ם דובערוש אשכנזי ז"ל (בעה"ס נודע בשערים).

בבא בתרא פרק א' הלכה ה' מי שאינו רוצה לערב נכנסין לביתו ומערבין לו. נ"ב עיין בבלי עירובין דף פ' ובתוס' שם ד"ה רגיל אין ובא"ח סי' שמ"ז ומה שיש לדבר בזה לא יספיק הגליון:

שם לפי פתחים באכסדרה. כ"ב שצ"ל אכסניא לפי אדם. ועיין ב"ב י"א ע"ב ובח"מ קע"ב ס' ט':

פרק שלישי הלכה א' אמר ר' אבהו וחשוד אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו. נ"ב בגמרא דילן מבואר טעמא דנאסף מן השוק אין מעידין משום דהוחזק עליו בשם אסופי ופי' שכבר הוחזק בפסול ונראה מדברי רש"י שם שהוא מדרבנן לכך בשני רעבון שיש הרבה לא רצו חכמים לפוסלם אבל מדאורייתא נאמן אף לאחר שנאסף מכח חזקה דאין אדם אומר על מי שהוא אינו בנו שהוא בנו. פי' משום דלא תקשה משמואל אדשמואל דס"ל מכר עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהם קנה:

נוסחאות ירושלמי דפוס קושטנדינא מסכת בבא בתרא פרק א — ט

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת דפוס קושטנדינא
		פרק ראשון	
2	ש"א	בשעה שבנה עכשיו דאין הוה בני דכיפין בני לה דכיפין ברם הכא הוה בני דכיפין ובנתיה בלבנין גבי ליה כיפין וכל שעה דנפיל בני לה	כשער שבנה עכשיו דאי הוה בני ליה דכיפין גבי ליה כיפין ברם אי הוה בני דכיפין ובנתיה דלבנין גבי ליה דכיפין כל שעה דינפול בני ליה (עי' פי' שדה יהודה)
ב	5	עד כדין לארכו לרחבו	עד כדין לארכו או אף לרחבו
	6	אלא להציל לו	אלא לצלליו
	7	אינו מקרה אמר ר' יוסי	אינו מקרה ו־זר ותנא סמך לו כותל אחר אעפ"י שלא נתן עליו את התקרה מגלגלין עליו את הכל הא אם לקרות אינו מקרה אמר ר' יוסי
	17	אורחא דמאן	אירחא דמלתא
4	19	שעה שם	שהה שם
	17	ופורק הבילתו לשעה תני	ופורק חבילתו לשעה אשכח תני
ג	4	ארבע אמות	בארבע אמות
	11	אינו ממאן	ואינו ממאן
	16	בכירה טפח	ליתא
	19	שהיו משתמשות בבית	שהיו משתמשות בבית אחד
		פרק שני	
8 ה	19	אחי ר' יוסי איבאש	מלת איבאש ליתא
	11	איני יכולה אבל אינו יכול למחות	איני יכולה לקבל פיסקא אבל אינו יכול למחות כו'
		פרק שלישי	
ח 20	13	ועבדים	פיסקא ועבדים כו'
	9	אל האומי	אל האומן
	13	האריסים	פיסקא האריסים כו'
	20	דמר ר"י	אמר ר' יוחנן
	26	לאחר מותו יש לו חזקה	לאחר מותו יש לה חזקה
יא	21	מתרין זה לזה	מותרין זה לזה
22	11	עד שלשה עוקין בקסא	עד שלשה עווקין ככסא
יב	2	מעכבות	מעכבו
24	10	הפותה חלון בכותל חצרו במעמד חבירו ארבע אמות פותח בשמאל נועל בימין	חפותח חלון לחצר חבירו במעמד חברו יכול לומר ינעת ופתחת בשמאל ינע וסתום בימין
	ש"א	באו גברא	בהחן גברא
		פרק רביעי	
יד	6	הצירות פתוהות	חנויות פתוחות
	26	היא ומשמשיה	היא וכל משמשיה
	36	חולק ביני	חלק בנו
28	45	ארץ גדול שבארץ ישראל במה דברים אמורים	ארז גדול שבא"י. פיסקא במד"א
טו	13	המקדיש את השדה (לא) הקדיש החרוב	המקדיש את השדה לא הקדיש אלא החרוב
		פרק חמישי	
טז	10	ומונהין מפניו	ומונחין לפניו
	15	ואם תאמר	ואת אמר
34	22	מפני שהוא רשות	מפני שהוא טרוד
	23	בין כך ובין כך חייב מאי טעמא אמר ר' יודן	בין כך ובין חייב. פיסקא השולח את בנו אצל החנוני כו' מ"ט אמר ר' יודן (וע' בפי' שדה יהושע)
		פרק ששי	
36	9	סאה חטין שנפלה לתוך מאה של שעורין כהן וישראל מהו שיהלקו את השבה ר' יצחק בר טבליי שאל סאה תרומה שנפלה לתוך מאה של הולין מוכר ולוקח מהו שיחלקו את השאר	סאה של שעורים שנפלה לתוך מאה של הטיב מוכר ולוקח מהו שיחלקו השבח ר' יצחק בר טבליי שאל סאה של תרומה שנפלה לתוך מאה של הולין כהן וישראל מהו שיהלקו השאר
	17	מאה חביות אני מוכר לך	מאה חביות יין אני מוכר לך
	19	מאה חביות יין אני מוכר לך	מאה חביות של יין אלו אני מוכר לך
		פרק שמיני	
42	19	ואתון מודין דליתי בר אף הכא ליתי בר	ואתון מודין דלית בת אוף הדא דלית בר
	21	בת בנו	בת בני
כב	ש"א	שאינה באה אלא מכח האחים	(עי' פי' שדה יהושע)
	1	אלא מכח הזקן תלמוד לומר וכל בת... עד ואמה משבט אחר עד כדון בן את האב... עד קרוב קרוב קודם עד כדין בת בן מה...	אלא מכח הזקן עד כדון בן את האב... עד קרוב קדוב קודם תלמוד לומר וכל בת... עד ואמה משבט אחר עד כדון בת בן מה...
	26	והאיש את אמו והאיש את אשתו	ליתא בד"ק, וזאת היא לשנא דמתניתין כעין פיסקא
		לא הוא האיש את אמו הוא האיש את אשתו	לא הוא האיש את אשתו ולא הוא האיש את אמו
	29	בת בת בן בן	ובת בת ובת בן הבן
כג	11	בכל אשר ימצא לו וגו' כיצד יורש בראוי כבמוהזק כיצד	בכל אשר ימצא לו שאינו נוטל בראוי כבמוחזק כיצד
48	15	ירושתו תורה	ירושתו מן התורה
כו	16	הראשון אוכל פירות וקונה קרקע דברי רבי	הראשון אוכל פדות תני הראשון מוכר קרקע ואוכל פירות דברי רבי
	ש"א	ממה דתני הראשון אוכל פירות וקונה קרקע	ממה דתני הראשון מוכר קרקע ואוכל
52	1	מוכרת קרקע	מוכר קרקע
	5	הראשון אוכל פירות וקונה קרקע	הראשון מוכר קרקע ואוכל
		פרק תשיעי	
54	17	בראשונה זכה או לא	אי בראשונה לא זכה (עי' שדה יהושע)
כח	7	אפי' עירניה	אפילו עדים
56	12	אין את בנכסוי דנחמן שנתפש לו ינתן לו מנכסיו	אין בנכסוי דנחמן נתפס ינתן לו מנכסיו
כט	17	באותו שלא הבריא אבל אם הבריא הדא היא דמר ר' יוחנן	באותו שהבריא אבל אם לא הבריא הדא היא דאמר ר' יוחנן
	18	עשו דברי שכיב מרע כבריא שכתב ונתן	עשו דברי שכיב מרע כמי שכתב ונתן
58	1	לגשמים	לימות הגשמים
	7	ממשפחה עליו להביא ראיה	ממשפחה למשפחה עליו להביא ראיה
60	22	אלא שזה בשנים	תיבת אלא ליתא
62	35	או בשתי אותיות	ולא בשתי אותיות
66	3	דלא	דאלו
	24	דרב הונא ר' לעזר	דרב הונא כר' אלעזר
	25	אמר	דאמר
לד	8	אף בתנוק הלכה כרבי	אף בחנוק הלכה כר' ישמעאל

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

שבועות

*שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע יציאות השבת שתים שהן ארבע מראות נגעים שנים שהן ארבעה: **גמ'** *שתים שהן ארבע לחיוב ושתים שהן ארבע לפטור. או ארבע לחיוב וארבע לפטור. נישמעינה מן הדא שבועות שתים שהן ארבע. א"ר יוסי מתני' אמרה כן שבועות שתים שהן ארבע. לא לחיוב. ודכוותה יציאות שבת שתים שהן ארבע לחיוב. א"ר בא תמן כולהון לחיוב. הכא חיוב ופטור. אתינן מיתני הדא אמרה ארבע לחיוב וארבע לפטור. והתני *דלתות היכל שתים שהן ארבע. אית מימר לחיוב ולא לפטור.

ניתני

הלכה א מתני' שבועות שתים שהן ארבע. בשבועת ביטוי שפתים הכתוב בויקרא אלא קרבן עולה ויורד קאמר: שתים. כתיב בקרא בהדיא או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב אוכל להטיב לא אוכל להרע שמענה את עצמו והוא הדין לכל דבר שהוא הן ולאו בלהבא דלהרע או להטיב להבא משמע: שהן ארבע. יש לרבות עוד שתים אחרים דלא כתיבי וזהו דבר וחילופו אף לשעבר כגון אכלתי והוא לא אכל לא אכלתי ואכל: ידיעות הטומאה. חיוב קרבן עולה ויורד מחמת טומאת מקדש וקדשיו כדכתיב (בנה ב ע"א) או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו' ודרשינן שאין הכתוב (שבת פ"ק) מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו שנכנס בשוגג למקדש אחר טומאה זו או אכל בשר קדש: שתים. כתיבי בקרא דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנעלמה ממנו טומאה ועל ידי אותו העלם אכל בשר (מדות פ"ד) קדש הרי אחת או נכנס למקדש הרי שתים ולפי שאין חייב עליה אלא א"כ ידע מתחלה שנטמא ואח"כ נעלמה ממנו ולאחר מעשה נודע לו שחטא משום הכי קרי ליה ידיעות: שהן ארבע. יש לרבות מן המקרא עוד שנים חיובים אחרים העלם קדש והעלם מקדש וזכור הוא את הטומאה: יציאות השבת. הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים ילפינן מקרא דכתיב ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו' לא תפיקו מרשות היחיד לרשות הרבים: שתים. אחד לעומד בחוץ והושיט ידו לפנים ונטל החפץ והוציאו ואחד עומד בפנים ונטל החפץ ממקומו והוציאו לחוץ: שהן ארבע. יש להוסיף עוד שתים דהכנסה אע"ג דלא כתיבי שכשם שהקפידה תורה מרשות לרשות בהוצאה כך הקפידה על ההכנסה אחת לעומד בפנים והוציא ידו לחוץ ונטל חפץ והכניס ואחת לעומד בחוץ ונטל חפץ ממקומו והושיטו לפנים והניחו: מראות נגעים שנים. כתיבי בקרא שאת ובהרת שהן ארבעה. תולדה דשאת ותולדה דבהרת דלא כתיבי בקרא בהדיא: **גמ'** שתים שהן ארבע לחיוב וכו'. האי סוגיא גרסינן לה בריש שבת והתם קאי וגי' דהתם עיקר הוא דגרים דברי ר' בא דלקמיה מקודם לדברי ר' יוסי. וה"פ דהש"ס בעי היכי מפרשינן למתני' דשבת דקתני התם שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ ומהו הן דקחשיב התנא במתני' אי נימא שתים שהן ארבע דקאמר שתים שהן לחיוב והיינו הוצאה והכנסה אם עושה כל המלאכה להעומד בפנים והוא הבעל הבית ושהן ארבע דקאמר היינו שתים לפטור אם אינו עושה כל המלאכה כדתני התם בסיפא פשט בה"ב את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה וכן בהכנסה אם העומד בחוץ נתן לתוך ידו של העומד בפנים כשידו מבחוץ והוא הכניס וכן שתים שהן ארבע בחוץ ג"כ בענין זה אנו מפרשין שתי' לחיוב כגון שהעני עשה כל מלאכה דהוצאה ודהכנס' שהן ד' אלו השתים שהן לפטור כגון שהעני לא עשה כל ההוצאה אלא פשט ידו ריקנית לפנים והבה"ב נתן לתוך ידו והוציא וכן בהכנסה שפשט ידו מליאה לפנים ונטל בה"ב מתוכה ונמצאת אומר דהשתים דקאמר התנא הן לחיוב שהן ארבע דקאמר אין בהן חיוב כלל אלא שהן השתים לפטור דפטור אבל אסור הן: או ארבע לחיוב וארבע לפטור. או דילמא דהכי מפרשינן שתים שהן ההוצאות חדא דחיוב והיינו שגמר כל המלאכה וחדא דפטור שהוציא ולא גמר המלאכה אלא שהעני נטל מתוכה ושהן ארבע נמי בענין זה והיינו ההכנסות חדא דחיוב וחדא דפטור לבה"ב העומד בפנים וכן שתים שהן ארבע להעני העומד בחוץ שתים הוצאות חדא דחיוב וחדא דפטור שהן ארבע הכנסה דחיוב והכנסה דפטור והיינו דקאמר ארבע לחיוב וארבע לפטור כלומר בכל הארבע דקתני יש בהן לחיוב ויש בהן לפטור דאלו לפירושא קמא מהבעיא אין בכלל כל הארבע דקאמר לחיוב ולפטור אלא השתים בחיובא לחוד הוא דמיירי ושהן ארבע בשתים דפטורא לחוד הוו ואלו לפירושא בתרא בכלל כל הארבע דקאמר יש מהן לחיוב ויש מהן לפטור: נישמעינה מן הדא. מההיא דמתני' דמסכת שבועות וכו' דקתני התם יציאות השבת שתים שהן ארבע ותו לא ולא קתני שהן ארבע בפנים וד' בחוץ ועל כרחך דמפרשינן התם כולהו לחיובא שתים שהן הוצאה דעני והוצאה דבה"ב שהן ארבע הכנסה דעני והכנסה דבה"ב וה"נ מפרשינן למתני' דשבת דבין בשתים דרישא ובין שהן ארבע דסיפא בלד חיובא נמי הוא דמיירי וכפירושא בתרא דהבעיא וגרסי' הכא דברי ר' בא כלומר דר' בא מדחי להאי פשיטותא דלא דמיא דהתמן על כרחך כולהון לחיוב הוא דמיירי כדאמרן מדלא קתני בפנים ובחוץ ואי אפשר לפרש בענין אחר אלא בגוונא דכולן לחיוב הן דקאמר: ברם הכא חיוב ופטור אתינן מיתני. אבל הכא דעיקר שבת הוא ואשמעינן התנא במתני' חיובי ופטורי מדקתני שהן ד' בפנים ושהן ד' בחוץ על כרחך דגם בגוונא דפטורי מישתעי כדמפרש לקמיה במתני' ואכתי מיבעי לן היכי קתני להני פטורי אם הן בכלל שהן ארבע לחוד ושתים דרישא בחיובא לחוד הוא דמיירי או דילמא בין שתים דרישא ובין שתים שהן ארבע בסיפא יש בהן לד חיוב ולד פטור. ול"ג הכא הדא דאמרה עד לבתר הא דר' יוסי ונתחלפו השיטות בזה כאן וכן במסכת שבת במקלת: אמר ר' יוסי מתניתא אמרה כן. כלומר דר' יוסי קאמר לא תפשוט לה דין דשבת דהכא מדין דשבת האמור בשבועות דההיא איכא למידחי כדאמרן אלא ממתני' דשבועות גופה איכא למיפשט לבעיין מדחשיב לה לדיני דשבת בהדדי עם דיני דשבועות ש"מ להשוותן בענין פירושא דמילתייהו קתני להו דכמו שבועות שתים שהן ארבע לא לחיוב הן בתמיה ודאי בין שתים דרישא בין שתי' דסיפא בחיוב קרבן הן: ודכוותה יציאות השבת שתים שהן ארבע לחיוב. כלומר דאשמעינן התנא דנפרש בכל מקום ששנינו יציאות השבת שתים שהן ארבע דומיא דענין שבועות הוא דבין בשתים דרישא ובין בשתים דסיפא ביש בהן לד חיוב מיירי. והכא הוא דגרסינן הדא אמרה ארבע לחיוב וארבע לפטור. מהכא הוא דשמעינן דגם מתני' דשבת מפרשינן בגוונא שיש בשתים דרישא לד חיוב ולד פטור וכן בשתים דהסיפא: והתני דלתות ההיכל שתים שהן ארבע. בריש פ"ד דמדות תנן פתחו של היכל גבהו כ' אמה ורחבו עשר אמות וארבע דלתות היו לו שתים בפנים ושתים בחוץ ומפרש ר' יהודה התם כמין אלטרמיטה היו ונקפלות לאחוריהן כמין לוחו' של פרקים נכפפות ונכפלות זו על זו כדיליף מקרא ושתי דלתות לדלתות וגו' והיינו שתים שהן ארבע. וכלומר דהש"ס פריך לה אפירושא קמא דהבעיא ולסיועי לה לפירושא בתרא דכל היכא דקתני שתים שהן ארבע לא מחלקינן בין גוונא דשתים דרישא לגוונא דשתים דהסיפא כדהתם וכדמסיק ואזיל: אית מימר לחיוב ולא לפטור. כלומר מי אית לך למימר התם דאלו שתים לחיוב הן ושתים האחרים לאו לחיוב הן בתמיה וכן לא לפטור דלא שייך התם לחלק אלו לחיוב ואילו לפטור ובשבת גרים בהדיא אית לך למימר לא לחיוב ולא לפטור וכי היכי דהתם לא מחלקינן בין שתים אלו לבין שתים אלו ה"נ בכל מקום דתנינן שתים שהן ארבע יש לנו לפרש דבחדא גוונא נשנו ובין שתים אלו דרישא ובין שתים דסיפא יש בהן לד חיוב ולד פטור:

ניתני

מראה הפנים

שבועות שתים שהן ארבע. או ארבע לחיוב וכו'. בתוס' במכילתין דף ב' ע"א ד"ה שתים שהן בפנים כתבו לפירש"י בשבת שתים הוצאה והכנסה דחיוב וכו' והריב"א פי' שתים הוצאה דחיוב והוצאה דפטור וכו' וכתבו ובירושלמי בעיא אי היכא לפרושי מתני' כפירש"י או כפי' ריב"א. ובארתי בפנים דפירוש האי הוא פירש"י והב' הוא פי' ריב"א. ובכך היה אפשר לפרש דמאי דקאמר או ארבע לחיוב כפי' ועוד יש לפרש שהביאו התוספו' שם דשתים שהן ד' בפנים היינו חיוב שמביא קרבן עליהם בפנים

שנויי נסחאות (סו"ד) שנים נ"ו שתים.

עין משפט
נר מצוה

א
א מיי׳ פי״ב משבת הלכה ח סמ״ג לאוין סה.

מסורת הש״ס
עיין שבת נו ע״ב

תורה אור

ניתני שנים עשר פטור. לא אתינן מיתני אלא פטור
שהוא כנגד חיוב. א״ר חייה בר אדא מהו אהן
פטור דתנינן הכא מותר. א״ר יוסי עני ועשיר אחד
הן ומנום חכמים שנים. הכנסה והוצאה שנים
הן ומנום חכמים אחד. יציאות השבת אין הכנסה
בכלל המוציא מרשות לרשות אין המכנים
בכלל. ועוד מהדא דמר ר׳ יסא בשם ר׳ יוחנן
הכנים חצי גרוגרת והוציא חצי גרוגרת חייב.
ומניין שהוצאה [א] קרויה מלאכה ר׳ שמואל בשם
ר׳ יוחנן °ויצו משה *ויעבירו קול במחנה וגו׳ (שמות לו)
נמנעו העם מלהוציא מבתיהן לתת לגיזברין
ומלהוציא מידן להכנים ללישכה. ר׳ חזקיה בשם
ר׳ אחא שמע לה מן הדא °ולא תוציאו משא (ירמיה יז)
מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו. ר׳
מנא אמר לה סתם. ר׳ אבין בשם ר׳ יוחנן
תנינן תרתי כללין ולא דמיין דין לדין. שבועות
שתים שהן ארבע מביא ארבע קרבנות. מראות
נגעים שנים שהן ארבע מביא ב׳ קרבנות. ר׳ לעזר
בשם ר׳ אבין פתר לה פתר חורן. שבועות שתים
שהן ארבע ר׳ עקיבה אומר. מראות נגעים שנים
שהן ארבע ר׳ ישמעאל. ר׳ חגיי בעא קומי ר׳ יוסי
ולמה

פני משה

ניתני שנים עשר פטור. התם קאי במתני׳ דשבת דקחשיב תמניא ואמאי לא קחשיב שנים עשר בהדי פטורי דקתני התם דהאיכא ארבע דחיובא תרתי דעני ותרתי דבה״ב ועוד תמניא פטורי שתי עקירות לעני בלא הנחה ושתי הנחות בלא עקירה וכן לבה״ב כדתני התם: לא אתינן מיתני אלא פטור שהוא כנגד חיוב. לא קחשיב התנא בפטורי אלא באלו שהן דומין לצד החיוב דקתני ברישא כגון פשט העני את ידו לפנים וכו׳ דרישא דקתני העני חייב מפני שעשה כל המלאכה כן נמי חשיב לפטורי דבסיפא מה שהעני פושט את ידו לפנים כגון פשט העני וכו׳ דקתני שניהן פטורין ובהא איכא תרתי מילי דפשיטות יד דעני במה שלא עשה כל המלאכה ופטור אבל אסור הוא דברישא דסיפא חיסר הנחה ובסיפא חיסר העקירה דנתן הבה״ב לתוכה והוא הוציא וכן בפשט בה״ב דקתני בסיפא איכא תרתי מילי דפשיטות יד ולא גמר כל המלאכה ואותן פטורי דפשיטות היד ברשות אחרת הוא דקחשיב תרתי פטורי אבל אסור דעני ותרתי דבה״ב: מהו אהן פטור דתנינן הכא מותר. לפרושי פטורי דרישא דמתני׳ קאמר בשעשה העני כל המלאכה דקתני העני חייב ובה״ב פטור דמאי פטור דקאמר פטור ומותר הוא דלא עביד בה״ב מידי וכן פטורא דעני בשעשה הבה״ב כל המלאכה דפטור ומותר הוא ולא דמיא לשניהן פטורין דסיפא דמתני׳ דהתם פטור אבל אסור הוא דאתעבידא המלאכה בין שניהן: עני ועשיר אחד הן. ל״ל וכן הוא בשבת וכלומר דמאי שנא עני ומ״ש עשיר הלא אחד הן אלא שמנאום חכמים בשנים ומטעמא דהוצאה מלאכה גרועה היא והלכך קמ״ל בעני וקמ״ל בבה״ב דלא הוי גמרינן חד מאידך: הכנסה והוצאה שנים הן. לתרוצי דקתני יציאות ומפרש להכנסה קאתי וקאמר שתי מלאכות הוו ומנאם חכמים אחד כלומר הדא בכלל חבירתה משמע כדמפרש ואזיל דקתני יציאות השבת וכי אין הכנסה נמי בכלל והכנסה נמי הוצאה קרי לה וכדתנן המוציא מרשות לרשות וכי אין המכנים נמי בכלל דנמי מרשות לרשות הוא וקרי ליה המוציא: ועוד מהדא. שמעינן דהכנסה היינו הוצאה דאמר ר׳ יוחנן הכנים חצי גרוגרת והוציא חצי גרוגרת בהעלם א׳ חייב אלמא מדמצטרפין זה עם זה שם אחד להן: נמנעו העם מלהוציא מבתיהן. הנדבות ולתת לגזברין והיינו הוצאה מרשות היחיד לר״ה שהגזברי׳ עומדין במחנה לויה ור״ה הוה: ומלהוציא מידן. כלומר דהכנסה נמי ש״מ מהאי קרא דכשם שהעם נמנעו מלהוציא מבתיהן ולתת לגזברין כך נמנעו הגזברין מלקבל מידן ולהכנים ללשכה שהיא רה״י. ובשבת קאמר בהדיא הכי דאפי׳ הכנסה את שמע מינה: ולא תוציאו משא וגו׳ וכל מלאכה וגו׳. ובהאי ענינא דקרא לא מישתעי אלא במלאכת משא וכל מלאכה לרבות להכנסה: ר׳ מנא אמר לה סתם. להא דלקמן ולא בשם ר׳ יוחנן ור׳ אבין קאמר לה בשם ר׳ יוחנן: תנינן תרתין כללין. שניהו במתני׳ שתי כללות סמוכין של שתים שהן ארבע ואין דומין זה לזה כדמסיק ואזיל וה״ג שבועות שתים שהן ארבע מביא ארבע קרבנות ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע מביא שתי קרבנות. כלומר דהא לא משכחת להו לאלו שתי כללות הסמוכין אליבא דחד תנא דלאי אמרת גבי שבועות דכל הארבע לחיובא הן ובין שבועה לשעבר אכלתי ולא אכלתי ובין שבועה להבא אוכל ולא אוכל מביא קרבן א״כ ע״כ כר״ע אתייא דאמר לקמן בפ״ג דמיחייב קרבן גם על שעבר דאלו לר׳ ישמעאל הא אמר התם אינו חייב קרבן אלא על העתיד לבא והשתא אי מוקמית לה רישא כר״ע קשיא ידיעות הטומאה דלדידיה אין כאן אלא שתי קרבנות בהעלם טומאה ואכל קדש או נכנס למקדש דאלו העלם קדש והעלם מקדש לית ליה לר״ע כדאמר לקמן ריש פ״ב וא״כ הני תרתי כללי דסמיכי דקתני בהו שתים שהן ארבע לא משכחת להו לא לר׳ ישמעאל ולא לר״ע: פתר לה פתר חורן. מוקי לה באוקמתא אחריתא דלא מצינן לפרושי כחד תנא אלא ע״כ דמוקמינן לה בתרי תנאי ורישא שבועות שתים שהן ארבע ר״ע אומר כלומר ר׳ עקיבא היא דמחייב גם אלשעבר וסיפא ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע ר׳ ישמעאל היא דמחייב נמי על העלם קדש ומקדש:
ולמה

רידב״ז

ר׳ אבין בשם ר׳ יוחנן תנינן תרתי כללין ולא דמיין דין לדין שבועות שתים שהן ארבע מביא ארבעה קרבנות בתמי׳ דהא ע״כ אינו מביא אך ב׳ קרבנות דהא לר׳ ישמעאל אינו חייב על לשעבר וע״כ דמהן לחיוב ומהן לפטור [כדאיתא בבבלי] מראות נגעים שנים שהן ארבעה מביא ב׳ קרבנות בתמי׳. והא ע״כ במראות נגעים חייב ארבעה קרבנות. כדאיתא בבבלי. והא דומיא דמראות נגעים קתני מה התם כולהו לחיובא כו׳:
ר״א בשם ר׳ אבין פתר לה פתר חורין ר״ל לא כדר״א בשם ר״י דפריך משבועות אנגעים. ומוקים מתניתין בפשיטות כר״י דאינו מחייב על העתיד לבוא. ור״א בשם ר׳ אבין פריך משבועות אידועות הטומאה. שבועות שתים שהן ארבע ר״ע. דאיהו מחייב על לעתיד לבוא. ידיעות הטומא׳ [כצ״ל כדאיתא בפ״מ ז״ל ומוכרח היא] שנים שהן ארבע ר״י דאילו ר״ע לא ס״ל העלם מקדש. ע״ז פריך ר״ח קומי ר׳ יוסי ול״ל כר״י הא אפילו כר״ע אתיא הגם דר״ע לא ס״ל העלם מקדש אך העלם טומאה. הרי משכח״ל ג״כ שנים שהן ארבעה דהוא למלקות. כדאוקמי׳ בבבלי די״ל כר״ע ולמלקות בידיעות דהתראות. ואך דקפריך שם דלפ״ז לא משכח״ל אך שנים ולא ארבעה. ובירושלמי מבאר דמשכח״ל ארבעה שנים לכרת ושנים לקרבן בידיעה הוי לכרת ובהעלמה הוי לקרבן. והיינו דקאמר ידיעה והעלמה לקודש ידיעה והעלמה למקדש ותרויהו העלם טומאה אך משכח״ל שנים שהן ארבעה שנים ע״י ידיעה שהן ד׳ ע״י העלמה. וראיתי בריטב״א ז״ל במס׳ שבועות דף ד׳ ע״א דכתב שם די״ל שתים שהן ד׳ בשוגג לקרבן דהא אם קאי שתים שהן ד׳ על העלם מקדש פי׳ רש״י ז״ל דשתים כתיב ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנתעלמה ממנו טומאה. ויש לרבות מן המקרא עוד שנים העלם מקדש וקודש ואע״פ שנתרבה מן המקרא והוא אבות מ״מ קרי לה שהן ד׳. כמו כן י״ל על העלם טומאה של קודש ומקדש דלא כתיבי בהדיא בקרא אך מרבינן מקרא עיי״ש
דף

מראה הפנים

בפנים בעזרה והיינו ב׳ הוצאות ב׳ הכנסות ובחוץ היינו פטור ולפי׳ זה מתיישב יותר בפשיטות ארבע לחיוב ממש וארבע לפטור ממש אלא דמפשיטות הש״ס דלבתרה מיתפרשא שפיר טפי כדפרישית בפנים ופשיט לה הש״ס כפי׳ הריב״א ואין להאריך בזה:

לא אתינן מיתני אלא פטור שהוא כנגד חיוב. גם בזה הביאו התוס׳ בשבת דף ג׳ ע״א גבי פטורי דאתו לידי חיוב חטאת להכרית כפי׳ הריב״א בם בענין זה מהכא דפשיטות יד לרשות אחרת הוא דקחשיב דהא כנגד חיוב קאמר משמע כמו הענין דנקט בחיובא דרישא. וככר היה אפשר לפרש גם לפי פירש״י דעקירות הוא דחשיב והיינו כנגד חיוב ביכול לבא לצד חיוב אלא דככר הכריחו התוס׳ שם מכמה הוכחות כלאו הכי כפי׳ הריב״א וע״ש:

הכנים חצי גרוגרת והוציא חצי גרוגרת חייב. מילתיה דר׳ יוחנן תליא בפלוגתא דר׳ יוסי ורבנן בבבלי שבת דף פ׳ ע״א ומייתי לה האי תלמודא בריש שבת ומסיק מה דאמר ר׳ יוחנן דלא כר׳ יוסי דתני הוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת בהעלם אחד חייב בשני העלמות פטור ר׳ יוסי אומר בהעלם אחד ברשות אחד חייב בשתי רשויות פטור וקביין אילו הוצאה והוצאה אין מיצטרפות כר׳ יוסי לא כל שכן הכנסה והוצאה הוי מה דאמר ר׳ יוחנן דלא כר׳ יוסי. כלומר דהכנסה והוצאה בשתי רשויות הן ולר׳ יוסי פשיטא דאין מצטרפין והרמב״ם ז״ל כפי״ח מהל׳ שבת הל׳ כ״ד פסק כר׳ יוסי וממילא דלא קי״ל כר׳ יוחנן בהא:

ומנין שהוצאה קרויה מלאכה וכו׳. מהכא משמע דגם הכנסה ילפינן מהאי קרא וכדאמר בהדיא בריש שבת לחד מ״ד אפילו הכנסה את שמע מינה כשם וכו׳ כמו שהבאתי בפנים אבל בבבלי ריש פ׳ הזורק קאמר אשכחן הוצאה הכנסה מנלן סברא היא וכו׳ ונראה דלביטתייהו אזלי דהתם קאמר וממאי דבשבת קאי וכו׳ גמר העברה העברה וכו׳ וא״כ י״ל דהך דהכנסה נמי ש״מ כדקאמר דהגזברים נמנעו ג״כ מלקבל מידן ולהכנים ללשכה מ״מ עיקר הציווי היה שימנעו מלהוציא ביום השבת וממילא היו הגזברים נמנעין מלהכנים ומיהו לא היה הכנסה בכלל הציווי אבל שיטתא דהאי תלמודא ס״ל דהך דכתוב הוה מדקרי לה מלאכה ש״מ וכמה שהביאו התוס׳ שם וא״כ יש לומר כדאמר ר׳ חזקיה בשבת דשם מלאכה קאי גם מהכנסה דכשם ויכלא העם מהביא כך נמנעין הגזברין וכו׳ ועיד דאיש ואשה אל יעשו עוד מלאכה וגו׳ המכניסין נמי בכלל הוו ולפ״ז מוכרחת סגי׳ התם וממאי דבשבת הוה וכו׳ דאלת״ה קשיא אמאי לא יליף הכנסה נמי מדקרי מלאכה והכנסה נמי בכלל והתוס׳ מביאין שם ראיי׳ לגי׳ ר״ח מדהכא ולמאי דאמרן דקאמר התם הכנסה מנלן משמע דהגירסא שלפנינו עיקרית היא ולא יליף הש״ס דילן אלא מדקאמר משה לא תפיקו. ולגי׳ ר״ח היה צ״ל דלא גרים ג״כ התם הכנסה מנלן:

פתר לה פתר חורן שבועות שתים שהן ד׳ ר״ע ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע ר׳ ישמעאל. כמסקנא דהתם רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי ומה דבעי ר׳ חגיי מר׳ יוסי אין לפרש כפשטיה דאטו לא ידע ר׳ חגיי מתני׳ דפרק דלקמן דר״ע פליג אהעלם מקדש אלא כדפרישית בפנים והוי כעין דבעא מיניה רבא מרב נחמן התם בדף י״ט

שנויי נוסחאות (ס״ג) אחד הן בד״ו אחד סהן. (סו״ז) ארבע בסרי״ר ארבעה. (סו״ס) אבין בסרי״ר אבון. (סו״כ) אומר בסרי״ר ליתא
(סורס אחרונה) בעא . . . יוסי בסרי״ר בעה . . . יוסה (וכן בכל המסכת יוסה תחת יוסי).

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ב

א ב מיימוני פ"א מטומאת צרעת הלכה ב סמ"ג עשין רלב

ולמה לי כר' ישמעאל ואפילו כר' עקיבה אתיא היא ידיעה והעלם על טומאת מקדש. ידיעה והעלם על טומאת הקדש. א"ל מאן אית ליה העלם טומאה והעלם מקדש לאו רבי ישמעאל ונן בעיי כר' עקיבה. פעמים שיש כאן העלם טומאה והעלם מקדש ואינו חייב אלא אחת. היך עבידא ניטמא וידע נעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש ויצא וידע. נעלם הימינו מקדש ונכנס למקדש ויצא וידע הרי כאן העלם טומאה והעלם מקדש ואינו חייב אלא אחת. ופעמים שיש כאן כמה ידיעות וכמה העלימות ואינו חייב אלא אחת. היך. ניטמא וידע נעלמה הימינו טומאה. עד שהוא בהעלם טומאה נעלמה הימינו מקדש ונכנס למקדש ויצא וידע ואמר טומאה זו אין חייבין עליה קרבן. ניטמא וידע נעלמה הימינו טומאה עד שהוא בהעלם טומאה נעלם הימינו מקדש ונכנס למקדש ויצא אפי' כמה פעמים ובסוף ידע הרי כאן כמה ידיעות והעלימות ואינו חייב אלא אחת: פיסק'. מראות נגעים שנים שהן ארבעה *אמר ר' יוסי שאל יהושע *בן ר' עקיבה את ר' עקיבה אמר לו מפני מה אמרו מראות נגעים שתים שהן ארבעה. אמר לו ואם לאו מה יאמרו. אמר לו יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא. אמר לו לומר שאם אין [א] בקי בהן ובשמותן אין רואה הנגעים ומניין [ב] שמצטרפין זה עם זה א"ר מנא מנו אותן חכמים שנים ומנו אותן ארבעה. מה שנים מצטרפין זע"ז אף ארבעה מצטרפין זה עם זה. רבי לעזר בשם ר' אבין

אם

(תוספתא פ"ק דנגעים) שבועות ו

ולמה לי כר' ישמעאל. מאי דוחקיה דמוקי לידיעות הטומאה כרבי ישמעאל דוקא הא אפי' כר"ע אתיא דקס"ד הא דתנן ר"ע אומר ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש היינו דוקא בשנעלם ממנו מקדש וזכור הוא לטומאה דבהא פליג ר"ע משום דנעלם ממנו והוא טמא כתיב ולא מיחייב קרבן אלא על העלם טומאה אבל אם נעלמו ממנו זה וזה מודה ר"ע דחייב שהרי העלם טומאה בידו והשתא מצית לאוקמי ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע אפי' כר"ע כדמפרש ואזיל: **היא ידיעה והעלם על טומאת מקדש.** כלומר שתים שהן ארבע הכי מפרשינן להו נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור הוא למקדש ונטמא וידע ונעלמה ממנו טומאה ומקדש וכן ידיעה והעלם על טומאת הקדש כלומר על הטומא' ועל הקדש כמו תרתי דמקדש והוו להו שתים שהן ארבע: **אמר ליה מאן אית ליה וכו'.** כלומר הא לאו מילתא היא דקאמרת לאוקמי ידיעות הטומאה כר"ע דע"כ לא אתיא אלא כרבי ישמעאל דאיהו הוא דס"ל ונעלם ונעלם שתי פעמים כתיב לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש דאלו לר"ע כיון דלית ליה העלם מקדש לא משכחת לה דאפי' בנעלמו ממנו זה וזה לא מיחייב דהרי העלם מקדש נמי בידו וגזירת הכתוב הוא דדוקא ונעלם ממנו והוא טמא הוא דמיחייב ולא בשנעלמו ממנו זה וזה: **ואנן בעיי כר"ע.** בתמיה כלומר והיכי מצינן לאוקמי כר"ע דהא לית ליה העלם מקדש כלל: **פעמים וכו'.** מילתא באנפי נפשה היא כלומר דפעמים שיש בידו העלם טומאה והעלם מקדש ואפ"ה אינו חייב אלא אחת כדמפרש ואזיל: **נעלם ממנו טומאה וכו' נעלם הימנו מקדש.** וחזר ונעלם ממנו אח"כ מקדש ונכנס [למקדש] באותה טומאה עצמה עדיין כהעלם אחת הוי ואינו חייב אלא אחת: **ופעמים שיש כאן כמה ידיעות והעלמות.** כלומר שנראה ככמה ידיעות והעלמות ואעפ"כ לא הוי אלא כהעלם אחת ואינו חייב אלא אחת כדמפרש ואזיל: **היך.** הוא כהאי גוונא: **עד שהוא בהעלם טומאה נעלם ממנו מקדש.** הא פשיטא הוא דהעלם אחת הוי אלא משום דלקמיה נקט לה וכלומר דבתחלה היה הכל בהעלם א' אע"פ שאחר שילא וידע חזר ונעלם ממנו טומאה זו בענין אחר שכסבור אמר טומאה זו אין חייבין עליה קרבן והוי אמינא דכהעלם אחר הוי קמ"ל דהואיל באותה טומאה עצמה נעלמה ממנו כהעלם אחת היא ואינו חייב אלא אחת: **ניטמא וידע וכו'.** וקמ"ל אע"פ שנכנס ויצא כמה פעמים לא אמרי' דמתחלקות הן אלא הואיל ובסוף הוא דידע אחת היא ואינו חייב אלא אחת: **א"ר יוסי שאל יהושע בן ר"ע.** תוספתא היא בריש נגעים. והש"ס חיסר וקיצר בהעתקה וה"ג בתוספתא אחר ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא אמר לו ללמד שמצטרפין זה עם זה א"ל יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זע"ז א"ל לומר שאם אינו בקי בהן ובשמותן אין רואה הנגעים ע"כ התוספתא. וה"פ משום דתנן בריש נגעים מראות נגעים שנים שהן ארבעה ומפרש במתני' לדברי חכמים בהרת עזה כשלג ושניה לה כסיד ההיכל השאת כצמר לבן ושניה לה כקרום ביצה ושאל לו מפני מה הוצרכו לשנות כן ויאמרו מקרום ביצה ולמעלן טמא דהואיל ואין לנו יותר מאלו הארבע מראות א"כ יאמרו מקרום ביצה ולמעלן טמא והכל בכלל: **ללמד שמצטרפין זה עם זה.** ולקמן מפרש לה היאך סדר צירופן והשתא ס"ד דהכי קאמר אלא לכך שנו חכמים בשמותן לומר דאלו הד' מראות מצטרפין זה עם זה ולפיכך חזר ושאל לו וא"כ יאמרו מקרום ביצה ולמעלן טמא ומצטרפין דמסתמא צירופן הוא לפי מעלתן מקרום ביצה ולמעלה קרום ביצה עם הסיד והסיד עם השאת והשאת עם הבהרת ואם יאמרו מקרום ולמעלה טמא ומצטרפין ממילא ידעינן שכסדר מעלתן כך סדר צירופן: **א"ל לומר שאם אין בקי וכו'.** ולקמן תני לה ברייתא אחרת שהשיבו בענין אחר וללמד סדר הצירוף היאך הוא: **ומנין שמצטרפין זה עם זה.** על הקרום והסיד הוא דקאמר דאלו שאת ובהרת נפקא לן מקרא דמצטרפין כדלקמן: **מה שנים.** שאת ובהרת מצטרפין אף ארבעה שמנו כלומ' אף הסיד והקרום מהד' שמנו מצטרפין כל אחת עם האב שלה:

אם

דף י' ע"ב דקאי על העלם טומאה ואכל קודש. ואף דהגמ' מקשה מדסיפא לקרבן רישא נמי לקרבן עיי"ש אבל הירושלמי מוקי כפירוש כן ע"ז השיב ר' יוסי לר' חגי מהסיפא דמתניתין כרפ"ק דאיתא שם מפורש העלם מקדש וע"כ מאן אית ליה העלם מקדש לא ר' ישמעאל וא"כ היכי בעית לאוקמי כר"ע: **א"ר יוסי שאל יהושע בנו של ר"ע את ר"ע** א"ל מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ארבע כו' יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא כו'. ומנין שמצטרפין זע"ז כו' אר"י כר"ב והיו אין כתיב כאן אלא והי' מלמד שאינן מצטרפין. הפ"מ ז"ל מגיה מלמד שהן מצטרפין. ובאמת א"צ להגיה אלא כמה פעמים נמצא בירושלמי תיבת שאינן. ומשמשין במקום שאינון בחיריק למשמעות שהם. וה"נ כן מלמד שאינון מצטרפין זע"ז. א"ל ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין הוא כמו אמר מר דהא דשאיל יהושע בנו של ר"ע ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא. לאו דמקשה למה לא אמרו אלא מראות נגעים שנים שהן ארבעה. ולא מסיק גם מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין. ז"א אלא דמקשה דיאמרו אך מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין ותו לא ולא יאמרו כלל מראות נגעים שנים שהן ארבעה וסגנון הלשון כך היא אמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומפרש הגמ' ואל יאמרו שנים שהן ארבעה א"ל. ר"ל דמפרש דאל יאמרו כלל שנים שהן ארבעה קא"ל. ר"ל דלא ישנה בלשון אבות ותולדות ולא דמקשה כמו בבבלי דלמה הזכיר שמותן כדפירש"י ז"ל ותוס' ז"ל עיי"ש וקאמר הגמ' מזה שמעינן מלמד שאינון זה למעלה מזה. כדאיתא בבבלי דף ו' ע"א ש"מ דשמיע לי' כולן לבהדי שאת מצטרף עיי"ש. ופריך הגמ' ויהא זה למעלה מזה. ר"ל דייקשה על התנא דידן דתני אבות ותולדות. ולמה באמת לא ס"ל שיהא זלמ"ז ומשני אם אומר את כן נמצאת אומר הכהה טמא והכהה מן הכהה טמא והתורה אמרה והנה כהה הנגע הכהה טמא אבל הכהה מן הכהה טהור ואי ס"ד דזלמ"ז א"כ הוי קרום ביצה כהה דכהה מן הנגע דשאת. דהא סיד הוא כהה מן השאת וקרום ביצה כהה מן הסיד נמצא דקרום הוי כהה דכהה מן הנגע דשאת א"ו דאין זה למעלה מזה וע"כ אין לכל נגע אלא כהה אחד שסייך לו. ואין לאמר דזלמ"ז הוי באופן זה בהרת וסיד ושאת וקרום. א"כ לפ"ז י"ל דזלמ"ז ומ"מ אין לכל נגע אלא כהה אחד משום דסיד למעלה

מן

מראה הפנים

יי"ע ע"א אליבא דר"ע שעלם זה וזה בידו מהו וכו' ומסיק לה דלא שנא ופטור כדפי' רש"י ז"ל וכדהשיב ר' יוסי הכא דמהאי טעמא לא מיתוקמא ידיעות כר"ע בשום גוונא:

אמר רבי יוסי שאל יהושע בן ר"ע את ר"ע וכו'. סוגיא זו מסוגיות הקשות שבש"ס הזה וכבר באתי בפנים בס"ד. והתוס' בדף ה' ע"ב ד"ה א"כ טיהרת סיד וכו' תמהו על דאמר הכא כדברי ר' יוסי כר' כון שאינן מצטרפות זה עם זה ונראה דט"ס הוא דהא כהדיא דריש בת"כ מן והיה מלמד שמצטרפין זה עם זה וכ"כ הר"ש ז"ל בפ"ק דנגעים דט"ס הוא והכן גרסינן. ומ"ש שם דביעתא דהכא אין שוה עם הש"ס שלנו ולא לתוספתא ולא לת"כ. כבר באתי בפנים דביטה זו עולה כפי הברייתא דת"כ בענין כהה וכהה מן הכהה. ובאמת לא מצאתי שביארו להעיקר מה דקשה לכאורה מאי נמאי דאמר והתורה אמרה והנה כהה הנגע הכהה טמא והלא הכתוב הזה בשבוע השני ובטהרה מיבעי. וראיתי להרמב"ן ז"ל בחידושיו בכתובת יד שהביא במקצת מהסוגיא מן ויהא זה למעלה מזה עד שמואל אמר ולא ביאר כלום בענין והתורה אמרה וכו' כ"א בכתב שא לידנו דלרבנן דאמרי אין זה למעלה מזה לא נקרא הקרום כהה מן הכהה ואע"פ שיהא דיהא מכולן וזה מבואר הוא והוא ז"ל לא כתב אלא להביא ראיה ולסתור הפירוש מהי"מ דלרבנן סיד ושאת שוין הן והוא דעת הבעל המאור וגם דעת הר' זב"ד ז"ל בהשגות בפ"א מהל' טומאת צרעת והכריע עוד לזה מהביא דרב אדא דאמר התם כמשל דרבנן כגון מלכא ואלקפטא ורופילא וריש גלותא ומקשי הא' זה למעלה מזה הוא אלא כגון מלכא ורופילא ואלקפטא וריש גלותא א"כ נמצאת למד דאלקפטא הוא יותר חשוב מרופילא ואפ"ה אמרינן כגון מלכא ורופילא וכו' אלמא הסיד למטה מן השאת כמו שרופילא למטה מאלקפטא והיא ממראה הבהרת ולא ממראה השאת וכ"כ הוא ז"ל בספר המלחמות. ואין זה לריך לענייננו בביאור מה דאמר הכא והתורה אמרה וכו' וכבר באתיה אני בפנים. ויש לקרב לפ"ז מה דאמר הכא דאין זה למעלה מזה

שנויי נוסחאות (פו"א) ואפילו בכת"י אפילו. (סו"ב) אתיא... טומאת מקדש בכת"י אתייה... טומאת הקודש [המקדש]. (סו"ג) הקדש בכת"י מקדש [הקדש]. (סו"ד) טומאה והעלם... לאו בכת"י הטומאה העלם... לא. (סו"ז) נעלמה ממנו טומאה... עד „אלא אחת" פיסקא מראות נגעים בכת"י נעלמה הימנו טומאה ונכנס למקדש יצא וידע] בו הרי יש כן העלם טומאה והעלם מקדש אינו חייב אלא אחת נטמא וידע נעלמת הימנו טומאה וגו' עד אחת פעמים שיש כן כמה ידיעות וכמה העל' אינו חייב אלא אחת היך עבידה נטמא וידע נעלם ממנו טומ' עד שהוא בהעלמה שלטומאה... ממנו מקדש נכנס למקדש יצא... אן חייבין עליה קורבן [נטמא וגו']... והעל' הרי יש כן כמה ידיעות וכמה העל'... אלא אחת טמא... ידיעה ועל'... טומאה עד שהוא וגו' עד... מראות נגעים. (סו"כ) בן רבי בכת"י בנו של רבי. (סוכ"א) אמר לו בכת"י ליתא. (סוכ"ב) שתים בכת"י שנים. (סוכ"ד) ולמעלה טמא אמר לו לומר שאם אין בקי בהן ובשמותן אין רואה הנגעים ומניין שמצטרפין בכת"י ולמעלן טמא א' לו מלמד שהן מסטרפין... זה א' לו יומרו מקרום ביצ... מעלן עם זה ואל יומרו מראות ואל יומר מראית נגעים שנים ש' אר' א' לו מלמד שאם אנו בקי בהן ובשמותיהן לא יראה את הנגעים מניין שהן מסטרפין. (סוכ"ו) שנים ומנו אותן ארבעה מה שניים מצטרפין בכת"י שניים ומנו אותן חכמ' ארב' מה שניין מסטרפין (וכן לקמן מתח מלטרף בא בכת"י מסטרף). (סורה אחרונה) רבי לעזר בשם ר' אבין בכת"י ר' ליעזר בש' ר' אבון.

גליון אפרים

פעמים שיש כאן העלם טומאה והעלם מקדש והוא חייב שתים היך עבידא נטמא וידע כו' הרי כאן העלם טומאה והעלם מקדש והוא חייב שתים ופעמים יש כאן כמה ידיעות וכמה העלמות ואינו חייב אלא אחת היך עבידא נטמא וידע נעלמה ממנו טומאה עד שהוא בהעלם טומאה נעלמה הימנו מקדש ונכנס למקדש יצא וידע ואמר טומאה זו אין חייבין עליה קרבן (ירושלמי ס"ע דזה לא הוי ידיעה ובבבלי י"ד ע"ב הוא בטיא דלא איססיפא) ונכנס למקדש ויצא וידע. נטמא וידע נעלמה הימנו טומאה כו' אפלו כמה פעמים ובסוף ידע כו'. כן נראה לי שכן צריך לגירסת:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

אם בשאינו מינו מצטרף לא כ"ש מין במינו. אמר רבי יוסי בי רבי בון והיו אין כתיב כאן אלא °והיה מלמד שאינן מצטרפין זה עם זה. תני חזקיה °לנגעי צרעת אין כתיב אלא לנגע צרעת מלמד שאין מצטרפין זה עם זה. אמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין ואל יאמרו מראו' נגעים שנים שהן ארבעה. אמר לו מלמד שאינן זה למעלה מזה. ויהא זה למעלה מזה אם אומר את כן נמצאת אומר הכהה טמא. והכהה מן הכהה טמא והתורה אמרה °והנה כהה הנגע הכהה טמא אבל הכהה מן הכהה טהור.

ויקרא י"ג

שם

שם

ותייא

רידב"ז מן הנגע דשאת וקרום למטה מן שאת. ונמצא דאין לכל נגע אלא כהה אחד כהה מן הנגע דבהרת הוא סיד וכהה דהנגע דשאת הוא קרום לבד. ע"ז אמר ותיי כיי דמר ר"ח לשני מלכים ולשני אפרכין מלכו ש"ז גדול ממלכו של זה ואפרכו ש"ז מאפרכו ש"ז ואין אפרכו ש"ז גדול ממלכו ש"ז נמצא לפ"ז דסיד היא כהה מן שאת וע"כ הוי קרום כהה דכהה. וכן קאמר שמואל ג"כ דאין שגרירו ש"ז גדול ממלכו של זה. אר"א בר"י קומי ר"י מתניתא אמרה שאין ולמ"ז. ר"ל הברייתא שמביא מוכח שאין ולמ"ז אם השאת כו'. ר"ל דזהו הברייתא דיליף שיש טפילה לבהרת מק"ו דשאת מה שאת שכהה מן הכהה שלה טהור יש לה מראה שני. בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא לא כ"ש שיהי' לה מראה שני. א"כ מוכח דקרום הוא אחר שאת ולא סיד ע"כ כהה מן הכהה שלה טהור. א"ל ר' יוסי חמי מה אמר שני יש לה שליטי לא כ"ש ר"ל הא הברייתא קאמר דלפיכך הוי סיד שני לבהרת משום דיש לו שליטי וע"כ בשביל זה הוי שני לבהרת משום דחמור הוא משום זה דיש לו שליטי. ונמצא דלהברייתא הזאת הוי קרום שייך לבהרת ע"ז השיב לי' ר"א בר"י ומפרש לי' פי' הברייתא ומה המית מימר פי' דה"פ הברייתא בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא. הא דתני בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא זו שאת מינה של שאת קרום בילה. וה"פ דהברייתא בהרת שגבוה מן שאת ב' מעלות דקרום בילה. לגבי בהרת הוי כהה מן הכהה אבל לא כדבריך דסיד יש לו שליטי זו הקרום ז"א אלא הבהרת שכהה מן הכהה שלה טמא זו שאת וקרום בילה דקרום הוי מינה של שאת ולא של בהרת:

ומנין

פני משה אם בשאינו מינו מצטרף. השאת והבהרת שהם שתי אבות כל אחת ואחת בפני עצמה ומצטרפין מין במינו שהוא הסיד עם הבהרת והקרום עם השאת שכל אחת ממין האב שלה כדקתני ושניה לה לכ"ש דמצטרפין הן: והיו אין כתיב כאן אלא והיה. אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת וגו'. מלמד שהן מצטרפין זה עם זה כצ"ל. דמוהיה משמע שכולן מצטרפין להויה אחת: אלא לנגע צרעת מלמד שהן מצטרפין זה עם זה כצ"ל. שכולן מצטרפין לשיעור נגע אחד: אמר לו ויאמרו וכו'. ברייתא אחריתא היא ובלשון אחר השיב לו ר"ע על השאלה ששאל לו ויאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרפין: אמר לו מלמד שאינן זה למעלה מזה. לכך שנו חכמים בלשון שנים שהן ארבעה ללמדינו שהסיד מצטרף לבהרת ואע"פ שהבהרת שתי מעלות על הסיד שהרי הסיד למטה מהשאת הוא והשאת למטה מן הבהרת וכן הקרום מצטרף להשאת ואע"פ שהוא למטה ממנה שתי מעלות שהרי הסיד שהוא למטה מהשאת הוא למעלה מן הקרום ואלו הוי תני מקרום ולמעלה טמא ומצטרפין הוי אמינא שדוקא כסדר מעלתן מצטרפין הן הקרום להסיד והסיד לשאת והשאת לבהרת אבל אינו מצטרף עם הגבוה ממנו שתי מעלות קמ"ל דהסיד מצטרף אפילו עם בהרת כדקתני ושנייה לה כסיד ההיכל וכן הקרום מצטרף להשאת: ויהא זה למעלה מזה. היא גופה קשיא דמנא לך למימר הכי אימא אין ה"נ דאין מצטרפין אלא כסדר מעלתן זה עם למעלה מזה: אם אומר את כן נמצאת אומר הכהה טמא והכהה מן הכהה טמא. כלומר על כרחך צריך אתה לחלקן כסדר המשנה בהרת עזה כשלג ושניה לה כסיד ההיכל השאת כצמר לבן ושניה לה כקרום בילה וכך הוא סדר צירופן האב עם התולדה שלו דאם אתה אומר לחלק כסדר מעלות של מראיתן א"כ נמצאת אומר שיהיה הקרום לעולם בפחות שתי מעלות ואפילו מן השאת שהרי למטה מן הסיד הוא והסיד למטה מהשאת ויהיה נקרא הקרום כהה מן הכהה לערך שתי האבות ואפי' להשאת והוא טמא דאין לנו כהה להטהר אלא א"כ כהה מכל הד' מראות שהרי כל הד' מראות סימן טומאה הן ומשוי לי' הש"ס לערך כהה מן הכהה לפי סברא דהשתא ולענין קושיא דמסיק לקמיה: והתורה אמרה והנה כהה הנגע הכהה טמא אבל הכהה מן הכהה טהור. אע"ג דוהנה כהה הנגע אגל טהרה כתיב הכי פירושא דקרא גבי הסגר השני כתיב וראה הכהן אותו ביום השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן וגו' ודריש לה בת"כ דהאי והנה כהה שנשתנה לאחד מארבע מראות הוא דקאמ' וה"ג שם והנה כהה יכול למטה מארבע מראות ת"ל הנגע אי הנגע יכול במראיו ת"ל והנה כהה הא כיצד כהה ממראיו לא למטה מארבע מראות ולפי האי דרשה ע"כ דמפרש לי' לקרא דה"ק והנה כהה הנגע ולא פשה דאלו פשה היה טמא שהרי הוא אחד מד' מראות הטומאה שאע"פ שכהה הוא מ"מ הנגע הוא וכלומר ממראה טומאת הנגע עדיין הוא אע"פ שנשתנה ממראה עזה למראה הכהה ממנה והלכך אם לא פשה הנגע אז וטהרו הכהן אבל אם פשה היה מטמאו אע"פ שנראית כהה ממה שהיתה בתחילה מכיון שהמראה כהה עכ"פ אחד מד' מראות היא ונמצינו למדין דהתורה אמרה הכהה טמא באופן שיהיה שם סימן טומאה כגון אם פשה שהוא א' משלשה סימני טומאה בעור הבשר והשתא מדייק ליה הש"ס דהתורה אמרה כהה טמא דוקא דלא מצינו אלא שלפעמים תקרא הכהה טמא אם יהי' לה סימן טומאה אבל לא שתקרא כהה מן הכהה טמא ואם אתה מחלקן להד' מראות לפי סדר מעלות מראיתן זו למעלה מן זו א"כ נמצאת אומר שהקרום תהא נקראת כהה מן הכהה מהמראות הכתובים בקרא בהדיא ועל כרחך לפי משמעות הכתוב וכדאמרן אי אתה מוצא לטמא לפעמים אלא להכהה וקשיא שהרי אפי' נשתנית להכהה מן הכהה והוא הקרום ג"כ טמא הוא אם פשה שהרי הקרום אחד מד' מראות הוא ולכן דייקינן מקרא דאי אתה מוצא לטמא אלא להכהה דוקא ולא להכהה מן הכהה ואמאי אלא דעל כרחך אין לנו לחלק לפי סדר מעלות מראיתן כי אם כסדר ששנו במשנה סיד שניה לבהרת וקרום לשאת והשתא אין שם כהה מן הכהה כלל על הקרום שהרי היא שניה לשאת הכתוב בתורה ושפיר הוא דדייקינן דהשמיענו הכתוב דלפעמים אתה מוצא שהכהה הוא טמא דוקא אבל הכהה מן הכהה והיינו למטה מהקרום טהור:

ואתייא

מראה הפנים

אלא דמצטרף הסיד עם הבהרת והקרום עם השאת למאי דמדחי הש"ס סתם דאין ללמוד מדברי ר"ע ותשובתו מכאן דזה למעלה מזה הוא אלא דילמא באת ותולדתה בהרת ותולדותה ואין להאריך בזה בהיות שהכל מבואר הוא דלרבנן לא אמרי' זה למעלה מזה ונמצאת אומר דכולן מצטרפין זה עם זה דאפי' סיד עם בהרת וקרום עם שאת אמרינן דמצטרפין לרבנן וכמה שפסק הרמב"ם ז"ל שם הל' ג' וכסתם מתני' דנגעים ארבע מראות האלו כולן מצטרפין זה עם זה וכו'. כ"א נשאר עלינו לבאר בענין שהיא ברייתא דת"כ. שהבאתי בפנים דדרים על קרא והנה כהה ומפרש ליה כהה ממראיו ולא למטה מד' מראות ומעתה צריך ביאור וטעם לדברי הרמב"ם ז"ל שם סוף הפרק דלא מפרש להאי קרא כמבואר בת"כ בהדיא שכתב שם וז"ל בהרת שהיתה עזה כשלג ולאחר הסגר נעשית כהה כקרום בילה או שהיתה בתחלה כקרום בילה ונעשית כשלג הרי היא כמות שהיתה שאין עזות המראה סימן טומאה ולא כהייתו סימן טהרה אלא אם נתמעט מד' מראות ונעשית כהה מקרום בילה הרי נעשית בוהק ולפיכך טהור וא"כ מהו זה שנאמר בתורה והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן שאם כהה מד' מראות טהור וכן אם לא כהה ולא פשה ולא נולדה בו לא שער לבן ולא מחיה הרי זה טהור. והנה זה מבואר לנו דלענין דינא לא כ"מ מידי בין דרשא דת"כ ופירושא דקרא ובין שפי' שפי' הוא ז"ל שהרי לפירוש דת"כ דכהה ממראיו הוא ולא למטה מד' מראות ע"כ דמפרשינן לקרא הכי והנה כהה וגם לא פשה לפיכך טהור הוא דאע"ג דלפי האמת הוה קשה לכאורה והנה כהה דקאמר שהרי אפי' עמד המראה בעיניו בהסגר השני טהור הוא אם לא נולד לו שום סי' טומאה כמו פישיון או שער לבן או מחיה כדתנן בהדיא בפ"ק דנגעים במתני' הנזכר לעיל לפטור את העומד בסוף שבוע שני ומשום הכי תמהו המפרשים ז"ל על רש"י ז"ל שפי' בחומש כהה הוכהה ממראיתו הא אם עמד במראיתו או פשה טמא והא לא מצינו עומד בעיניו בב' שבועות שהוא טמא כי אם בנגעי בגדים כדתנן בפ' י"א דנגעים וכסתם מתני' דלעיל. ואין בזה שום חולק וכמו שהאריך הרא"ם ז"ל בזה ולא הועיל כלום ובסוף דבריו כתב בעצמו קשה בעיני מאד ממתני' דפ"ג דלא קתני אלא ג' סימני טומאה. מ"מ לדרשת הת"כ לק"מ דמצינו לומר דקרא ה"ק הנה כהה שנגע ממראה עזה למראה כהה ממנה וגם לא פשה טהור ולאשמעי' רבותא לדיוקי' הא אם פשה טמא אף דאין בו ממראה עזה שבתחלה אלא ממראה הכהה ממנה מ"מ מכיון שהוא ממראה הטומאה דטמא א"נ כפי' הר"ש והר"ב ז"ל דאשמעינן קרא דאפי' נשתנה משלג לסיד או איפכא לא אמרי' נגע אחר הוא ותיזל ומסגירי: כבתחלה אלא כעומד דמי ומטהרו. אלא למאי דאמרינן מתפרש כל הכתוב לפי דרשת הת"כ שפיר. ועכ"פ למדין אנו דהברייתא דת"כ כסתם מתני' אתייא דקתני לפטור את העומד בסוף שני. וכן הוא הדין בעצמו לפי' הרמב"ם ז"ל שהכתוב דאו או קאמר והנה כהה למטה מד' מראות אפי' אם פשה טהור הוא שאין הפשיון כלום ולא פשה וגו' וכן אפי' אם לא כהה מד' מראות אלא שיש בו מראה א' מד' מראות ולא פשה טהור שהרי זה עמד בעיניו בשני. ומעתה ביותר צריך ביאור מפני מה לא פי' הוא ז"ל להכתוב כפי' הת"כ כיון דלדינא חדא היא וכמה שהכרית בעל הברייתא להפירוש הזה מדכתיב הנגע ש"מ דאכתי ממראה הנגעים בו. והנראה לע"ד דהוא ז"ל למד פירושו מברייתא אחרת דת"כ הסמוכה להראשונה דגרים שם והנה כהה שאם העז וכהה כאלו לא הפיז הנגע שאם כהה והעז כאלו לא כהה. כלומר שאין אנו הולכים אחר שסי' המראה בתחלה אלא אע"פ שהיה עז בתחלה ואח"כ כהה כאלו לא העז כלל וכן איפכא לא מרא אם כהה בתחלה ואח"כ העז. והשתא ע"כ דמפרשינן לקרא והנה כהה שכהה לגמרי למטה מד' מראות דאל"כ אלא ממראה עזה להכהה ממנה והיא מד' מראות א"כ מאי כאלו לא העז דקאמר והא אין ספק דכל א' מד' מראות הוא טמא בין מראה העזה בין הכהה ממנה ואי אפשר לפרשה אלא בענין זה שאם העז בתחילה ואח"כ כהה לגמרי אע"פ שפשה טהור שהוא כאלו לא העז כלל בתחלה דאזלינן בתר השתא ומהנגע דריש איפכא להשמיענו אגב דהדין כן הוא לענין טומאה אף דהאי קרא בטהרה מיבתעי. וזה ע"כ צריך לומר כן לפי פשטה דברייתא. ולפ"ז ה"י ברייתא פליגא אברייתא דלעיל בפירושא דקרא ובתניא אידך הוא כמבואר. ומפרש דולא פשה וגו' דקרא וכן אם לא פשה אף דלא

שנויי נוסחאות (שו"א) אם בשאינו בספרי"ר אם מין בשאינו. (שו"ב) יוסי בי רבי בספרי"ר יוסה בי ר' בון. (שו"ד) כתיב כאן אלא בספרי"ר כתיב בן אלא. (שו"ו) ויאמרו... ולמעלה טמא ומצטרפין ואל בספרי"ר יומרו... ולמעלן טמא מצטרפין זה עם זה ואל, (שו"י) והתורה אמרה בספרי"ר אמרה תורה. (שורה אחרונה) אבל הכהה בספרי"ר נהכהא.

בכר לארן אבל הכהה מן הכהה. תוס' סנהדרין דף פ"ז:

גליון אפרים והיו אין כתיב כאן אלא והיה מלמד שהן מצטרפין זה עם זה. כה"ג זבחים כ"ט ע"א יהיה מלמד שמצטרפין זה עם זה:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

תורה אור

ותייא כיי דמר ר' חנינה לשני מלכים ושני *איפרכין מלכו של זה גדול ממלכו של זה ואיפרכו של זה מאיפרכו של זה. ואין איפרכו של זה גדול ממלכו של זה. שמואל אמר לשני מלכים ושני שגריריהן מלכו של זה גדול ממלכו של זה ושגרירו של זה משל זה. ואין שגרירו של זה גדול ממלכו של זה. רבי חנינא בשם רב אחא בר אחווא מלך ורב חיליה וארקבטא וריש גלותא. א"ר לעזר בי רבי יוסי קומי ר' יוסי מתניתא אמרה שאינן זה למעלה מזה. אם השאת שכהה מן הכהה שלה טהור יש לה מראה שני. בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא לא כל שכן שיהא לה מראה שני א"ל חמי מה מר שני יש לה שלישי לא כל שכן. ומה חמית מימר בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא זו שאת מונה (ויק' יג) של שאת כקרום ביצה. °שאת זו שאת. בהרת זו בהרת. ספחת שני לבהרת ומראה עמוק שני לשאת. מה לשון *שאת מוגבהת. כמראה הצל גבוה ממראה חמה. מה לשון עמוק עמוקה צממראה חמה שהיא עמוקה *ממראה הצל. מה (שמואל א ב) לשון ספחת טפילה. שנאמר °ספחיני נא אל אחת הכהונות וגו'. א"ר לעזר זו דברי ר' ישמעאל ורבי עקיבה אבל דברי חכמים שאת ובהרת אחת. ספחת שנייה לזה ולזה. מתניתא אמרה כן *נעשית מספחת שאת אין מספחת עזה:

הלכה ב מתני'
כל א שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בנתיים הרי

ולתייא כהאי דאמר ר' חנינא. הא דאמרינן דאין זה למעלה מזה אלא כסדר המשנה אב ותולדתו כהאי דאמר ר"ח שדימה למשל ב' מלאכים האחד גדול מחבירו ולהם שני איפרכין ושל זה גדול משל זה אבל אין איפרכו של הגדול יותר ממלך השני וכשהולכין בדרך אין האיפרכו של הגדול מקדים לפני מלך האחר אלא כששני מלכים מהלכין זה בצד שמאל זה כל אחד מן האיפרכין הולך אחר מלכו כך השיד שהוא גדול מן הקרוס הולך אחר האב הגדול שלו והוא בהרת ומצטרף עמו הקרוס הולך אחר האב שלו שאת ומצטרף עמו: שמואל אמר. נמי בכה"ג ודימה למשל אחר: ושגריריהן. שלוחים נכבדים ומשנה של כל אחד: מלך ורב חיליה. שר צבא שלו ואע"פ שהוא קטן מהארקבטא מ"מ הוא שייך אחר המלך וארקבטא וריש גלותא ג"כ הריש גלותא אחר הארקבטא כך הסיד אע"פ שבמראה הוא למטה מהשאת מ"מ הוא שייך אחר האב שלו בהרת וקרוס אחר השאת כעין ריש גלותא אחר הארקבטא: מתניתא אמרה. מברייתא דלקמיה שמעינן שאינן זה למעלה מזה ולא נאמר קרוס אחר הסיד אלא קרוס אחר שאת הוא ואע"פ שמראה הקרוס למטה ממראה הסיד הוא: אם השאת וכו'. לפי שמצינו תולדה לשאת מן הכתוב דכתיב שאת או ספחת וספחת לשון טפילה הוא אבל לבהרת לא מצינו טפילה בהדיא ויליף לה מק"ו: אם השאת שכהה מן הכהה שלה טהור. שהרי קרוס בילה השניה לה נקראת כהה מן השאת והכהה מן הכהה שהוא למטה מהקרוס טהור הוא דכל שהוא למטה מד' מראות אינו אלא בוהק וטהור ואפ"ה יש לה מראה שני שרבתה התורה טפילה לה: בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא. שהוא הקרוס והוא כהה מן הכהה של בהרת שהרי השאת כהה מן הבהרת והקרוס כהה מהשאת לא כל שכן שנרבה לבהרת מרא' שני שתהא טפילה לה והוא הסיד שמעינן מיהת שהקרוס אחר השאת הוא ולא אחר הסיד וכן שמעינן שהסיד אחר הבהרת הוא ולא זה למעלה מזה כפי סדר מראיתן: אמר ליה. רבי יוסי חמי מה אמר שני יש לה שלישי לא כל שכן. כלומר דמקשה לו דנוה ראיה מהאי ברייתא דהדרבא השתא נאמר אחר דמרבי מקל וחומר שהבהר' יש לה שני והוא הסיד אם כן מכל שכן שתאמר שיהיה הקרוס נגרר אחר הבהרת ויהיה השלישי שלה ומעתה הקרוס אחר הסיד ויהיה זה למעלה מזה: ומה חמית מימר וכו'. כלומר שרבי אלעזר חזר והשיב לרבי יוסי דלא היא שהרי על כרחך מלישנא דברייתא דקאמר בפשיטות מעיקרא קודם שנרבה שניה לבהרת שהכהה מן הכהה שלה טמא ומה ראית לומר כן אלא ודאי דפשיטא ליה דזו שאת שהיא כהה מן הבהרת ומינה של שאת היא כקרוס בילה וכהה מן השאת שהיא כהה מן הכהה מן הבהרת וא"כ שפיר שמעינן דהקרוס אחר שאת ולא אמרינן זה למעלה מזה לפי סדר מראיתן אי נמי יש לומ' דהאי ומה חמית מימר בהרת וכו' הכל מדברי רבי יוסי וסיומא דקושיא היא שהקשה לר' אלעזר דהא אית לן למימר מקל וחומר אם הסיד הוא נגרר אחר הבהר' מכל שכן שראוי הוא שיהיה הקרוס אחר הסיד ויהיה שלישי לבהרת ומה חמית מימר על הא דקתני בברייתא בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא דאתה רוצה לפרש דזו שאת על הכהה של הבהרת ומינה של שאת כקרוס בילה והיא הכהה מן הכהה דקאמר דילמא הכהה מן הבהרת והוא הסיד והקרוס בילה היא אחר הסיד ושפיר נמי הקרוס כהה מן הכהה של הבהרת והשתא הוו זו למעלה מזו ולא תסייע מידי מהברייתא: שאת זו שאת. ברייתא אחריתא היא כמו תניא אידך דמרבינן טפילה לבהרת מקראי וה"ג ספחת שני לשאת ומראה עמוק שני לבהרת שהרי בהרת עמוקה היא כדמפרש ואזיל: ממראה חמה. כמו מראה חמה שהיא עמוקה מן הצל: זו דברי ר' ישמעאל ור"ע. דדרשי טפילה לבהרת ממראה עמוק: אבל חכמים אומרים שאת ובהרת אחת. כלומר שוין הן בזה דאחת לשאת ואחת לבהרת דרשינן טפילה מספחת דכתיב שאת או ספחת או בהרת והטיל הכתוב ספחת בין שתיהן לרבות שניה לזה ושניה לזה: מתניתא אמרה כן נעשית מספחת שאת או מספחת עזה כצ"ל. ומתני' היא בפ"ז דנגעים נשתנו מראיהן בין להקל בין להחמיר כיצד להקל היתה כשלג ונעשה כסיד ההיכל כלומר לבן וכקרום בילה ומפרש לה התם נעשית מספחת שאת או מספחת עזה כלומר משלג נעשה סיד ההיכל והיינו שנעשית עזה מספחת ומצמר לבן נעשית כקרום בילה והיינו שנעשית שאת מספחת אלמא מדקרי לה לספחת לסיד ההיכל דטעמא הוי דמספחת דרשינן טפילה לזה ולזה. ולגי' הספר יש לפרש ג"כ בענין זה דמליין בריש דברי המתני' נעשית מספחת שאת ואסוף הדיבור דהתם קאי או מספחת עזה והשתא קאמר אין מספחת עזה בלשון תמיה כלומר הרי מלינו שקורא גם לטפילה דעזה מספחת וכדלעיל:

הלכה ב מתני' כל שיש בה ידיעה בתחלה. אידיעות הטומאה קאי ואיידי דזוטרי מילייהו מפרש להו ברישא והדר מפרש שבועות דנפישן מילייהו ויציאות ומראות כל חדא וחדא מפרשה במסכתא דידיה להכי לא פרשינהו בהאי מסכתא ולא תננהו הכא אלא משום דדמו להדדי בשתים שהן ארבע: ידיעה בתחילה. שידע שנטמא: וידיעה בסוף. משאכל את הקדש בהעלם או נכנס למקדש בהעלם ולא נודע לו שבטומאה אכל או בטומאה נכנס: והעלם בנתיים. כשאכל את הקדש נעלמה ממנו טומאה או קדש או נכנס למקדש ונעלמה ממנו טומאה או מקדש: הרי

שבועות ו ע"ב | שם | שם ובב"ע | (נגעים פ"ז)

ג
א מיי' פי"א מהלכות שגגות ה"א סמ"ג לאוין רית ועשין רטז

ציון ירושלים

צממראה חמה שהיא עמוקה מן הצל. עי' רש"י על פסוק ועמוק אין מראיה מן העור והרמב"ן דחה דבריו ואני תמה שהן הן דברי הש"ס בחולין ס"ד ובכורות וכתובות דחוורתא עמוקתא הוא וכן הוא אומר ועמוק אין מראיה מן העור כמראה חמה עמוקה מן הצל ועי' נדה יט גבי עמוק מכן טמא ומ"ש בחידושי הרמב"ן והר"ן שם ולע"ג ודו"ק כי קצרתי:

מראה הפנים

דלא נעשית כהה וכפי' הרמב"ם ז"ל דלמד מהאי ברייתא דמתפרש הכתוב שפיר טפי דבין רישא דקרא ובין סיפא השמיענו תדוב והנה כהה אפי' פשה ולא פשה אפי' לא כהה זהו הנלע"ד לדעת הרמב"ם ז"ל. והתיו"ט בפ"ק דנגעים האריך בפי' ברייתא זו ולענ"ד הדברי' כפשטן. ובענין ישוב דברי רש"י לולי דמסתפינא הייתי אומר בפי' רש"י ז"ל כתומם נפל ט"ס ובמקום או צ"ל אם פשה טמא ומתפרש כפי' של הרמב"ם ז"ל ככהה ממראיתו לגמרי למטה מד' מראות הא אם עומד במראיתו מאיזה מראה מד' מראות אם פשה טמא ועיקר החידוש השמיענו הכתוב אם כהה לגמרי אפי' פשה טהור וכן אם לא פשה אפי' לא כהה טהור אבל ראיתי להרמב"ן ז"ל בנימוקי חומש שמביא דברי רש"י ובנוסחא שלפניו היה כתיב ולא פשה טמא ומדקדק עליו כמו שזכינו בהוא נגד דברי רבותינו ז"ל ורש"י בעצמו כתב במקום אחר כמו כן וע"ש:

ומה חמית מימר בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא זו שאת וכו'. לפי שפירשתי איכא לאקשויי דהא לעיל אמרינן דכשאין אתה אומר זה למעלה מזה אין הקרוס נקרא כהה מן הכהה אבל בהא אפשר לתרץ דהתם לענין השאת קאמר ומשום דהקרא קאי דהתורה אמרה דלפעמים הכהה הוא טמא כדפרישית לעיל וא"כ מוכרח הוא דלא מחשבינן להקרוס שיהיה כפחות משתי מעלות מן השאת לענין הצירוף דאם אתה אומר כן מעתה אין להקרוס שם אחר כ"א כהה מן הכהה שהרי אפי' לענין הצירוף אינו מצטרף עם השאת אלא עם הסיד שהוא במעלה אחת עליו וא"כ היאך תקיים הכתוב שהכהה דוקא הוא טמא לפעמים ולא הכהה מן הכהה הא הקרוס הוא נקרא לעולם כהה מן הכהה והוא טמא אבל אם לא נאמר זה למעלה מזה ומצטרף הקרוס כהדי שאת שפיר מתקיים הכתוב הכהה דוקא הוא טמא והוא הקרוס לערך השאת. והכא קאמר לענין הבהרת דודאי אי אמרינן הקרוס שניה לשאת וממין שלה הוא א"כ הוא להבהרת כהה מן הכהה. כללא דמילתא דכשאתה אומר הסיד שניה להבהרת והקרוס שניה להשאת ולא זה למעלה מזה לפי מראיתן שפיר מתקיים הכתוב ודיוקיה באתה מוצא דלפעמים הכהה והוא הקרוס בערך השאת טמא כמבואר לעיל ובפנים והיינו אם פשה אבל הכהה מן הכהה שהוא למטה מן הקרוס טהור. מיהו לענין פירושא דהאי ומה חמית מימר העיקר הוא כלשון הב' שפירשתי בפנים כזה דמסתברא דמסקנת הקושיא מדברי ר' יוסי היא:
דרבי

שנויי נוסחאות (סו"ב) ושני איפרכין מלכו של זה בסרי"ר ולשני אפרכיהן מלכו של זה. (סו"ג) ואיפרכו של זה מאיפרכו בסרי"ר ואפרכו של זה גדול מאפרכו. (סו"ו) ושגרירו של זה משל זה בסרי"ר ושגרירו שלזה גדול משגרירו שלזה. (סו"ח) אחא... מלך ורב חיליה וארקבטא בסרי"ר ארא... מלכא ורב חיילי וארקוטא. (סו"ט) בי רבי יוסי בסרי"ר בר' יוסה. (סו"י) מתניתא אמרה שאינן זה למעלה מזה אם בסרי"ר מתניתן אמ' שאינן זה למעלה מזה מה אם. (סו"ג) טמא לא כ"ש בסרי"ר טמא זו השאת לא כ"ש. (סו"ד) ומה בסרי"ר מה. (סו"ו) זו שאת בסרי"ר זו השאת.

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פי"א מהלכות שגגות הלכה ט
ה
ב מיי' שם הלכה א
ו
ג מיי' שם פ"ג הלכה ט

ומניין לידיעה בתחיל' וידיעה בסוף והעלם בנתים ת"ל ונעלם ונעלם ב' פעמים מכלל שבאת לו ידיעה בתחלה כו' עד כדון כר"ע כר"י פי' עד כדון כר"ע דס"ל דאינו חייב על העלם מקדש דדרש ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש לקמן בר"פ ידיעות דף י"ד ע"ב א"כ אייתר לי' ונעלם לרבות דבעי ידיעה בתחלה משא"כ לר' ישמעאל דס"ל במשנה שם דף י"ד ע"ב דב' פעמים ונעלם מיבעיא לי' דחייב על העלם מקדש ג"כ א"כ מנ"ל דבעי ידיעה בתחלה ומשני דס"ל כרבי דיליף ממשמעות ונעלם גופי' דמכלל דהי' לו ידיעה דרבי אמר ונעלם ממנו מכלל שידע והוא ידע הרי שתי ידיעות. ושאל הגמ' הא ר"י ס"ל כרבי אך שאל אם רבי ס"ל כר"י. ר"ל אם סתם המשנה כר"י דידיעות שתים שהן ארבעה. דהיא העלם טומאה והעלם קודש ומקדש ע"ז קאמר דז"א דאפילו כר"ע אתיא מתניתן דשתים שהן ארבעה היא לאו העלם קודש ומקדש אלא שתים במזיד לכרת ושתים בשוגג לקרבן. דמרבינן מריבוי הכתוב דהכתוב קאי על טומאת מקדש וקדשיו לחייבו קרבן עולה ויורד כדאוקמא לעיל. והיינו דגרסינן ואפילו כר"ע אתיא היא ידיעה והעלמה לקודש וידיעה והעלמה לטומאה. ועי' בחיבורינו לעיל ד"ה ר"א בשם ר"א עיי"ש:

ראב"י

תורה אור

הרי זה בעולה ויורד יש [א] בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים ויום הכיפורים תולה עד שיתוודע לו ויביא בעולה ויורד: **גמ'** ומניין לידיעה בתחילה ובסוף והעלם בנתיים. ת"ל °ונעלם ונעלם שני פעמים מכלל שבאת לו ידיעה בתחילה ובסוף והעלם בנתיים. עד כדון כר' עקיבה כר' ישמעאל. דר' ישמעאל כרבי דרבי אמר *ונעלם ממנו מכלל [ב] שיודע. °והוא ידע הרי שתי ידיעות. הא ר' ישמעאל כרבי ורבי כרבי ישמעאל ואפי' כר' עקיבה אתייא היא ידיעה והעלם בטומאת מקדש. ידיעה והעלם בטומאת הקודש. ואית דבעי נישמעינה מן הכא °והוא ידע ואשם והלא כבר נאמר °והוא טמא ואשם. אלא אם אינו עניין לידיעה בתחילה תניהו עניין לידיעה בסוף. רבי בון בעי אם לא נודע לו בסוף היך מביא קרבן. אלא אם אינו עניין לידיעה בסוף תניהו לידיעה בתחילה. התיבון הרי כתיב °או הודע אליו חטאתו והביא מעתה אם אינו עניין לידיעת תחיל' תניהו עניין לידיעת סוף. פתר לה במחוייבי חטאות ואשמות וודאין *שעבר [ג] עליהן י"ה שמביאין אחר יום הכיפורים וחייבי אשמות תלויין פטורין.

ויקרא ה · שם · שם · שם · שם

תלמוד

מסורת הש"ס: שבועות ד ס · כריתות כה

הרי זה בעולה ויורד. בקרבן המפורש באותה פרשה ולשון עולה ויורד עולה לעשיר ויורד לעני שהעשיר מביא חטאת בהמה והעני מביא חטאת העוף ולדל שבדלים עשירות האיפה והיא מנחת חוטא האמורה בכל מקום: שעיר שנעשה בפנים. שעיר של יום הכפורים שמביא מדמו לפנים: תולה. להגין עליו מן היסורין עד יוודע לו חטאו ויביא קרבן עולה ויורד לפי שנאמר בשעיר הפנימי וכפר על הקדש טומאה שבקדש ובמקדש יכול על כל טומאה שבקדש יהא שעיר זה מכפר ת"ל ומפשעיהם לכל חטאתם חטאים דומיא דפשעים מה פשעים שאינן בני קרבן אף חטאים שאינן בני קרבן ומגין לשיש בה ידיעה בתחלה דכתיב לכל חטאתם משמע לאותם שיכול לבא לכלל חטאת כשיוודע לו בסוף ואי אפשר לבא לכלל חטאת אלא אם כן היתה לו ידיעה בתחילה: **גמ'** ת"ל ונעלם ונעלם שני פעמים. גבי קרבן עולה ויורד כתיב ונעלם ממנו והוא טמא ונעלם ממנו והוא ידע ושדי האי וידע בין תרי ונעלם וללמד דבעי ידיעה קודם העלמה ולאחר העלמה ודרוש ביה הכי וידע קודם ונעלם ממנו וידע אחר ונעלם ממנו: עד כדון כר"ע. זו דרשת ר"ע אבל ר' ישמעאל דריש לה כרבי ומקרא דונעלם והוא ידע גופי' שמעינו דונעלם משמע מכלל שידע בתחלה והשתא הוא דנעלם ממנו: והוא ידע הרי שתי ידיעות. כלומר מוהוא ידע דרשינן לידיעה בסוף והרי כאן שתי ידיעות לתחלה ולסוף והעלם בנתיים ומונעלם שתי פעמים דריש ר' ישמעאל לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש כדמפרים לה במתני' דס"פ דלקמן: הא ר' ישמעאל כרבי. הא שמעינו דר' ישמעאל ס"ל כדרשת רבי דונעלם מכלל שידע משמע: ורבי כר' ישמעאל. בל' שאלה ואם רבי ס"ל ג"כ למידרש כר' ישמעאל בהא דדריש מונעלם יתירה לחייב גם על העלם מקדש וקאמר הש"ס דלא היא דמילתי' דרבי ואפי' כר"ע אתיא: היא ידיעה והעלם טומאת מקדש ידיעה והעלם בטומאת קדש. כלומר שתיהן שוין הן דלר"ע דס"ל בפרק דלקמן דאינו חייב כ"א על העלם טומאה ולא על העלם מקדש וקדש ולדידי' אמרי' דמונעלם יתירא דריש דדוקא על העלם טומאה הוא חייב דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא ובין בטומאת מקדש ובין בטומאת קדש הכל בידיעה והעלם הטומא' הוא וכן מליגו למימר דרבי כר"ע דריש להאי ונעלם יתירא ולא כר' ישמעאל: ואית דבעי נישמעינה מן הכא. לידיעה בתחילה אליבא דר"ע כדמסיק ולא בעי למילף מונעלם ונעלם שתי פעמים כדיליף לעיל: והוא ידע ואשם. ונעלם ממנו והוא ידע ואשם והאי והוא ידע ואשם לא איצטריך דהא כבר נאמר לעיל והוא טמא ואשם דמשמע שנודע לו אשמתו. א"כ מואשם יתירא קמדייק דהלא כבר נאמר ואשם: אלא אם אינו ענין לידיעה בתחילה וכו'. ולקמיה פריך עלה: ר' בון בעי. עלה דלמאי איצטריך למילף לידיעה בסוף פשיטא דהרי אם לא נודע לו בסוף היך הוא מביא קרבן אלא תני הכי אם אינו ענין לידיעה בסוף וכו': התיבון. עלה הרי כתיב בחטאת או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו וגו': מעתה אם אינו ענין לידיעת סוף תניהו ענין לידיעות תחילה כצ"ל. וגי' הספר למאי דנקט מעיקרא בלישני' דלעיל. וכלו' דפריך מעתה נאמר ג"כ בחטאת דליבעי ידיע' בתחילה דהא לידיע' בסוף ל"צ קרא: פתר לה. לידיעה דכתיבא גבי חטאת דלריכא היא למיגמר מינה להא דתנן בפ"ו דכריתות במחייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יה"כ שחייבין להביא אחר יה"כ וחייבי אשמות תלוין פטורין לפי שיה"כ מכפר על חטא שלא נודע לו כדדריש התם לפני ה' חטא שאין מכיר בו אלא המקום יה"כ מכפר ואי לאו קרא דידיעה גבי חטאת הוי אמינא אפי' חייבי חטאות ודאין היכא דלא מתיידע ליה עד לאחר יום הכפורים דלא מייתי חטאת דהא ביום הכפורים לא הוי נודע לו וחטא שאין מכיר בו אלא המקום הוא:

תלמוד

מראה הפנים

דרבי ישמעאל כרבי דר' אמר ונעלם מכלל שיודע. התם בדף ס' ע"א קאמר מאי משמע ומסיק אביי אליבא דרבי דקסבר ידיעת בית רבו שמה ידיעה ולא משכחת לה דלית ליה ידיעה אלא בתינוק שנשבה לבין הנכרים. וזהו דוקא לאביי אליבא דרבי וכפי גי' הספרים שלפנינו אבל הכא קאמר התם דמשמע ליה דרשיה דרבי מדלא כתיב והיא עלומ' ממנו וכן מוכחת מדעת הרמב"ם ז"ל שפסק בפ' י"א מהל' שגגות כרבי וכסתם מתני' דבעי ידיעה בתחיל' וכתב שם בסוף הל' א' לדרשי' דרבי דמאחר שנאמר ונעלם ממנו מכלל שהיתה שם ידיעה בתחילה ואפ"ה לא פסק דידיעת בית רבו הוי ידיעה שהרי כתב שם לעיל כילד נטמא וידע שנטמא ואח"כ נעלמה ממנו הטומאה וכו' וזהו כסתם מתני' דריש פ"ב נטמא וידע וכו' דמשמע שצריך שתהא הידיעה אחר הטומאה ולאפוקי ידיעת בית רבו שהיא קודם הטומאה וכדכתבו התוס' בדף ג' ע"א ד"ה אי ר' ישמעאל וכו' וזהו בין לפירוש רש"י ז"ל בידיעת בית רבו שלמד שהנוגע בטומאה טמא וידע שנגע אבל לא שתבונן שנטמאה בטומאה כשנגע. ובין לפי' הראב"ד והרשב"א והר"ן ז"ל שפירשו דלא בעינן שידע שנגע אלא דה"ק שלא נעלם ממנו אלא שהוא טמא אבל יודע הוא שיש טומאה בעולם לפי שלמד בבית רבו שהשרץ מטמא וטמא אסור לכנס למקדש ובהאי ידיעה סגי לן בתחלה שאלו לא נעלמה ממנו טומאתו לא היה נכנס למקדש מפני שיש לו ידיעת בית רבו. והם ז"ל גורסין בגמרא אלא אמר רבא קסבר ר' ידיעת בית רבו וכו' ומדברי הרמב"ם מוכחת שהיה גורס אלא אמר אביי ותפס לדברי רבא לעיקר ואע"ג דאקשי ליה אביי מסוטה ומתורה לא חש להשיבו ולפרש כאביי משום דסתם מתני' מוכחת דהידיעה צריך שתהיה אחר הטומאה ושמא דרבא סבר דשאני הכא דכתיב ונעלם ממנו והוא יודע דמשמע דהאי והוא ידע קאי גם אונעלם שידע בתחילה וכן נמי דרשי' והוא ידע ואשם לידיעה בסוף כדקאמר הכא וכך הם דבריו ז"ל שם והיינו דקאמר רבא אי הוה כתיב והיא עלומה ממנו לא הוה דרשינן מוהוא ידע אלא לידיעה בסוף לחודה. ועכ"פ דעת הרמב"ם כרבא דסבירא לן כרבי וכדדרשיה וכסתם מתני' דריש פ"ב דהידיעה צריך שתהיה אחר הטומאה ולאפוקי ידיעת בית רבו ומיהו בזה ע"כ אנו מוכרחין לומר דגמרא דילן פליג אירושלמי אליבא דר' ישמעאל כמ"ש התוס' שם מעיקרא דהש"ס דילן מוכרח דר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחילה כלל ואפי' למ"ד ידיעת בית רבו הוי ידיעה לרבי לר' ישמעאל אפי' ידיעת בית רבו ל"צ ואלו הכא קאמר דר' ישמעאל כרבי. ולמאי דפרישית מבואר הוא דאפי' לרבי ולדרשיה ס"ל לרבא דידיעה גמורה בעינן בתחילה כסתם מתני' וכדעת הרמב"ם כאשר נתבאר ועיין בריש הלכה דלקמן:

ואפילו כר"ע אתיא וכו'. הכא מפרש לה לפי גי' הברייתא דת"כ דלא גרים בדברי רבי אלא הכי ונעלם מכלל שידע והוא ידע הרי שתי ידיעות ותו לא וא"כ יש לפרש דברי רבי כשיטת ר"ע אבל התם דף ד' ע"ב גרים בדברי רבי א"כ מה ת"ל ונעלם ונעלם לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש וכדפשיט ליה רב כהנא מהאי ברייתא דרבי כר' ישמעאל ס"ל. וזהו ממש אפכא מסוגיא דהכא דקאמר ר' ישמעאל כרבי אבל רבי איכא למימר דכר"ע ס"ל והתם מסיק דרבי כר' ישמעאל ס"ל בהעלם מקדש אבל ר' ישמעאל לא ס"ל לדרשת רבי דהא לא בעי ידיעה בתחילה כדאמר התם בדף ט' ע"א ובסוף פ"ב. ובפירוש דברי ר"ע ונעלם ונעלם שני פעמים וכו' פירשתי כפי' התוס' שם בשם ר"ת וע"ש שהרבו להקשות על פי' רש"י ומיהו נראה דהאי ש"ס סובר כפי' רש"י שפי' הטל וידע בין תרי ונעלם ודרוש דלאחר שהיתה ידיעה נעלם ולמימר דבעי ידיעה בתחילה וידיעה בסוף לא צריכא קרא דאי לא ידע בחטא אמאי ליתי קרבן והשתא קושיא דהתיבון הרי כתיב וכו' דלקמן קאי נמי אדרשת דר"ע דלעיל ונעלם ונעלם וכו' דהא לדידיה ידיעה בסוף ל"צ קרא א"כ נימא דאי הודע דבכל חטאות לידיעה בתחלה אתיא ואם דמסוגיא מהכא אינו מוכרח כ"כ לפרש כפי' רש"י דאפשר לפרש להא דונעלם ונעלם כפי' ר"ת וקושיא דהתיבון על אית דבעי וכו' לחוד קאי מ"מ הסוגיא דריש הוריות דלקמן מוכרחת היא לפרש כפי' רש"י וע"ש. וכמה דהקשו בהא דפירש דלידיעה בתרייתא ל"צ קרא וכו' דא"כ בכל החטאות למה לי או הודע ונימא דליבעי ידיעה בתחלה. זהו קושית הש"ס דהכא התיבון הרי כתיב וכו' ומשני פתר לה במחוייבי חטאות וכו' וזהו כמסקנת הש"ס דכריתות בדף כ"ו ע"א דפריך התם גבי חייבי אשמות תלוין שעבר עליהן יום הכפורים אימא כי מתיידע ליה בתר יום הכפורים נמי לא מייתי חטאת א"ר זעירא לא מלית אמרת דכתיב קרא ידיעה גבי חטאת יחיד וגבי נשיא וגבי ציבור וכו' ומסיק התם דכולהו שלש ידיעות לריכי להיכא דמתיידע ליה בתר יוה"כ דמייתי חטאת. ולפ"ז לא קשיא הך קושיא מידי לפרש"י ז"ל:

תלמוד

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

תורה אור

תלמוד לומר או הודע אליו חטאתו והביא אף לאחר י"ה. ומניין שאין מדבר אלא על *טומאת מקדש וקדשיו הזהיר וענש על ידי טומאה וחייב קרבן ע"י טומאה. מה עונש ואזהרה האמור להלן בטומאת מקדש וקדשיו אף כשחייב קרבן על טומאת מקדש וקדשיו. ר"א בן יעקב אומר מתוך (דברים כו) שאמר °לא אכלתי באוני ממנו יכול ישראל שאכל מעשר אונן או טמא יביא (ויקרא ה) קרבן ת"ל °מאלה יש מאלה חייב ויש מאלה פטור. אוציא את המעשר שאינו בעון מיתה ולא אוציא את התרומה שהיא עון מיתה שנאמר °ומתו בו כי (שם כב) יחללוהו. ת"ל מאלה יש מאלה חייב ויש מאלה פטור. או מה להלן בתרומה אף כאן בתרומה. ולא מע"ז למדתה. וע"ז למדה על כל עבירות שבתורה לומר מה ע"ז מיוחדת שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתה חטאת יצאת תרומה שאינה אלא עון מיתה. א"ר חנינה קומי רבי מנא ומע"ז למדתה וילמד מע"ז ולכל דבר מידיעה אחת. אמר לו ע"ז בקבוע וטומאת מקדש וקדשיו בעולה ויורד ואין למידין קבוע מעולה ויורד ולא עולה ויורד מקבוע. ומה חמית (שם) מימר בטומאת הקודש הכתוב מדבר. נאמר כאן °*בהמה טמאה ונאמר להלן (שם ז) °בהמה טמאה מה בהמה טמאה האמורה להלן בטומאת הקודש אף בהמה טמאה האמורה כאן בטומאת הקודש. אין לי אלא טומאת הקדש טומאת (שם כב) מקדש מניין ת"ל °וטומאתו עליו. מה חמית מימר בטמא שאכל טהור או בטהור שאכל טמא ת"ל וטומאתו עליו בטומאת הגוף ולא בטומאת בשר. רבי אומר ואכל וטומאתו עליו בטומאת הגוף ולא בטומאת בשר. ר"ח אומר נאמרו קדשים לשם רבים ונאמר טומאה לשם יחיד הא מה אני מקיים וטומאתו עליו בטומאת הגוף לא בטומאת בשר. ר"מ אומר לא דיבר אלא במי שטומאה פורשת ממנו יצא בשר שאין טומאה פורשת ממנו. א"כ מה הועיל לו יום הכיפורים א"ר יוסי בי ר' בון נעשית לו י"ה כאשם תלוי מת לפני יום (שם טז) הכיפורים עונה בה אחר יום הכיפורים כבר כיפר. °וכפר על הקודש מטומאות (שם כ) בני ישראל וגו' *יש לי *בעניין זה שלש טמאות טומאת ע"ז שנאמר °למען טמא (שם יח) את מקדשי גילוי עריות שנאמר °לבלתי עשות מחוקות התועבות שפיכות דמים (במדבר לה) שנאמר °ולא תטמאו את הארץ. יכול על כל הטמאות הללו שעיר זה מכפר ת"ל מטומאות ולא כל טומאות. מה מצינו שחלק הכתוב בטומאת מקדש וקדשיו אף כאן לא נחלוק אלא בטומאת מקדש וקדשיו דברי רבי יהודה ר"ש אומר

ממקומו

פני משה

תלמוד לומר או הודע וגו'. להביא אפי' כי מתיידע ליה בתר יום הכפורים דבעי להביא חטאת: ומנין. שאין הכתוב הזה מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו. ברייתא הוא בתורת כהנים פרשת ויקרא לעיל מהאי ברייתא דמייתי לעיל ומנין לידיעה בתחלה: הזהיר וענש על ידי טומאה. מצינו אזהרה ועונש בטומאה ומצינו שחייב כאן קרבן על הטומאה: מה עונש ואזהרה. גבי טומאת מקדש וקדשיו כתיבי שנאמר לא יטמאו את מקדשי הרי אזהרת מקדש בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר הרי זה אזהרת קדש אי נמי מבכל קדש לא תגע וילפינן במכות דבאכילת קדש בטומאת הגוף הכתוב מדבר ועונש כתיב כי את מקדש ה' טמא ונכרת הרי עונש מקדש והנפש אשר תאכל בשר וגו' הרי עונש קדש: מתוך שנאמר. גבי מעשר שני לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ומכאן אזהרה לאכילת מעשר בטומאה ובאנינות יכול אם אכל באנינות או בטומאה יהא חייב קרבן: ת"ל מאלה. והוא ידע ואשם לאחת מאלה והאי קרא בשבועות ביטוי שפתים כתיב ודריש לה בת"כ למיעוטא אטומאה' דכתיבא לעיל בהאי פרשה: ולא אוציא את התרומה שהיא בעון מיתה. באוכלה בטומאת הגוף: ת"ל מאלה. דהדר כתיב התם והיה כי יאשם לאחת מאלה למיעוטא לתרומה מקרבן: או מה להלן בתרומה. או אינו אלא דילפינן אשם אשם כתיב הכא ואשם וכתיב התם והשיאו אותם עון אשמה מה להלן תרומה אף כאן תרומה. ומשני ולא מע"ז למדתה שהרי בכל התורה כולה נמדין אנחנו מע"ז כדדרשינן בפ' כלל גדול תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' והאי בע"ז מישתעי והוקשה כל התורה כולה לע"ז שאין מביאין קרבן אלא על דבר שזדונו כרת לאפוקי תרומה שהיא עון מיתה: ומע"ז למדתה. ואי מע"ז אנחנו למדין א"כ ניליף להקיש גם לענין ידיעה כמו דע"ז בידיעה אחת והיא לבסוף וא"ל ידיעה בתחילה ה"ה לכל מחויבי קרבן ואמאי בעי הכא ידיע' בתחילה. ומשני ע"ז בחטאת קבועה היא וכאן בעולה ויורד ואין למדין זה מזה: ומה חמית מימר. אי הכי דאין למדין עולה ויורד מקבוע א"כ הדרא קושיא לדוכתה ומה חמית מימר דבטומאת הקדש דוקא הכתוב מדבר אימא תרומה נמי: נאמר כאן. אלא מהכא נאמר כאן בעולה ויורד או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה ובהמה מיותר הוא שהרי בהמה בכלל חיה אלא לג"ש דנאמר להלן בפ' צו גבי אוכל קדשים בטומאת הגוף והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וגו' וטומאתו עליו וגו' ודריש לקמן דבטומאת הגוף מישתעי וכתיב התם ונפש כי תגע בכל טמא וגו' או בבהמה טמאה וגו' ואכל מבשר זבח השלמים וגו': בטומאת הקדש. שאכל קדש בטומאת הגוף: ת"ל וטומאתו עליו. ויליף טומאתו טומאתו דכתיב גבי טומאת מקדש בפ' חוקת טמא יהיה עוד טומאתו בו: מה חמית מימר. דקרא דפ' צו בטמא שאכל טהור מישתעי או אינו אלא בטהור שאכל טמא מיירי: ר' אומר ואכל וטומאתו עליו. כלומר דאי מקרא קמא וטומאתו עליו איכא למיפרך אימא בטומאת בשר מדבר דכתיב עליו לשון זכר דמשמע דאבשר קאי דאי בטומאת הגוף בלשון נקבה מיבעי ליה למיכתב כמו ברישיה דקרא דכתיב והנפש אשר תאכל וגו' הלכך יליף לה רבי מקרא דבתריה דכתיב ואכל מבשר זבח השלמים ולגלויי נמי על וטומאתו עליו דקרא קמא בטומאת הגוף מישתעי: נאמר קדשים לשם רבים. השלמים לשון רבים. ונאמר טומאה בלשון יחיד וטומאתו עליו ואי בטומאת בשר מיירי וטומאתו עליהם מיבעיא ליה: אלא במי שטומאה פורשת ממנו. דעליו כתיב משמע כל זמן שהטומאה עליו ויכולה לפרוש ממנו והיא טומאת הגוף שיש לו טהרה במקוה: אם כן מה הועיל לו יום הכפורים. אמתני' מהדר דקתני שעיר הנעשה בפנים ויה"כ תולה ולענין מאי הועיל לו אם אינו מכפר: נעשית לו יה"כ כאשם תלוי. הבא על הספק וכי מתיידע ליה אח"כ צריך להביא חטאת וה"נ כן דכשיוודע לו מביא קרבן עולה ויורד ומועיל לו יה"כ כמו דמהני לי' אשם תלוי אם מת קודם שיביא החטאת כדמפרש ואזיל: מת לפני יה"כ עונה בה. ואם מת לאחר יה"כ קודם שהביא קרבנו כבר כיפר עליו יה"כ כמו האשם תלוי דמכפר לו אם מת קודם שיביא חטאת: וכפר על הקדש וגו'. בשעיר הנעשה בפנים כתיבא ויש לי להביא בענין הזה שלש טומאות: מה מצינו שחלק הכתוב. כלומר הואיל דמצינו שחלק הכתוב בטומאת מקדש וקדשיו שאינו מביא חטאת קבוע אלא בעולה ויורד אף כאן דמטומאות כתיב לחלוק הכתוב דלא מיירי אלא בטומאת מקדש וקדשיו:

ממקומו

ראב"י אומר מתוך שאמר לא אכלתי כו' כו' ולא אוציא את התרומה שהיא בעון מיתה כו' ת"ל מאלה יש מאלה חייב ויש מאלה פטור. ע"ז פריך אי מה להלן בתרומה אף כאן בתרומה ר"ל מאי חזית להוציא מאלה דהוא פטור הוא בתרומה. ולחייב על הקודש מדמצינו שהזהיר וענש ע"י טומאה וחייב בקרבן על הטומאה מה עונש ואזהרה האמור להלן בטומאת מקדש וקדשיו. אף כשחייב קרבן על טומאת מקדש וקדשיו. כדקאמר לעיל ה"נ נאמר על תרומה מה להלן כשהזהיר וענש בתרומה אף כאן חייב קרבן על תרומה. ומה חמית מאלה למעט תרומה. הא עון מיתה הוא ככרת דמיא כדס"ל לרבא במס' שבת דף ס"ט ע"ב דמיתה במקום כרת עומדת:

יכול

מראה הפנים

תלמוד לומר מאלה. כדרשת הת"כ בהאי ברייתא דדריש מאלה אטומאת מקדש וקדשיו דלעיל אבל בפ' שבועת העדות מייתי הש"ס אידך ברייתא דת"כ דדריש ר"ע אשבועת ביטוי שפתים דכתיבא גביה יש מאלה חייב ויש מאלה פטור וכדמייתי בבבלי שם דף ל"ג ע"ב ומיעוטא דתרומה דריש בפרקין מכה ויתבאר במקומו:

רבי אמר ואכל וטומאתו עליו וכו'. הך ברייתא דת"כ מייתי לה בזבחים דף מ"ג ע"ב וכדאמר רבא שם כל קרא דלא מפרש ליה רב יצחק בר אבדימי לא מפרש' דהכי אמר הואיל ופתח הכתוב בלשון נקבה וסיים בלשון נקבה ולשון זכר באמצע בטומאת הגוף הכתוב מדבר: נעשית לו יוה"כ כאשם תלוי וכו'. דברי ר' יוסי ברי בון דהכא כדברי ר' זירא דהתם דף ח' ע"ב לומר שאם מת מת בלא עון והכי נמי אמר בכריתות דף כ"ו ע"ב גבי אשם תלוי אבל רבא פריך עליה דאם מת מיתה ממרקת אלא להגן עליו מן הייסורין והכי נמי אמר באשם תלוי התם ודברי ר' זירא ורבא תליא בפלוגתא דלקמן אם אם מיתה ממרקת בלא תשובה או לא ועיין לקמן בהל' ו' מזה:

אין

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פי"א משגגות ה"ט

מסורת הש"ס

יכול על טומאת מקדש וקדשיו שעיר זה יכפר כדפירש הפ"מ ז"ל על כל טומאת אפילו יש בה ידיעה בתחלה ובסוף ת"ל ומפשעיהם. ולא מסיק הברייתא אלא ראשי פרקים כדרך הש"ס הזאת בסדר הזה. ובבבלי מסיק הברייתא ת"ל ומפשעיהם לכל חטאותם חטאים דומיא דפשעים מה פשעים שאינן בני קרבן אף חטאים שאינן בני קרבן עיי"ש דף ז' ע"ב. פשעים אלו המורדין כו' הוא מילתא אחריתי וכן הוא בבבלי עיי"ש:

מה חמית מימר הפנימי תולה והחיצון מכפר או החיצון תולה והפנימי מכפר או זה וזה יתלו או זה וזה יכפרו מיי כדון אמר ריב"א מילה חמית ר"ל דהא דקפרכינן מה חמית על חילוקי כפרות הללו תיבה הזה מה חמית על עניני חלוקי כפרה רשב"ל אותבי' קומי ר"י ואתיב לי' פי' הי' רשב"ל מותיב מר"י ור"י השיב לו. מחלוקי כפרות הוא מילתא פי' הא ידעתי שמחלוקי כפרות הוא מילתא דשאל לו שאלת מה חמית. אך לינה ידע מה מר לי' ר"ל לא ידעתי מה אמר לי' אך ידעתי שהשאלה מה חמית הי' בעניני חילוקי כפרה אך לא ידעתי מה מר לי'. א"ל ר"ז דילמא דה היא מה חמית מימר בטמא שאכל טהור או נימר בטהור שאכל טמא. ת"ל וטומאתו עליו כו' כדאיתא לעיל בה"ב על זה אמר מה חמית מימר. ועוד שאל מה חמית מימר או זה וזה יכפרו תפס בבא בתרייתא וכדרך הש"ס הזה וביחוד בסדר הזה והכונה הוא על מה חמית מימר דסוגי' דידן מה חמית מימר הפנימי תולה כו' עד או זה וזה יכפרו ע"ז אמר מיי כדון והתודה עליו עונות [גבי שעיר המשתלח] אלו הזדונות פשעיהם אלו המורדים חטאתם אלו השגגות ר"ל לאו דווקא חייבי חטאות אלא כל שגגות נשא יכפר. אר"א בשם רשב"ל. ונשא השעיר עליו את כל עונותם תפש הזדונות והניח השגגות לומר מה זדונות שאין בהם חיוב קרבן אף השגגות שאין בהם חיוב קרבן ר"ל כשם כשמכפר הזדונות אינו מכפר ופוטר החיוב קרבן כן נמי השגגות אינו מכפר ופוטר חיוב קרבן ולמה באו לכאן ר"ל דהא כיון דלא כתיב בלשון שגגות כמו דכתיב ואם עדת ישראל ישגו ומדכתב בלשון חטאתם חייבי חטאות במשמע עיי"ש הא דאיתא בבבלי דף ז' א"ק הטאתם חייבי הטאות במשמע כיון דהוא אינו מכפר על פטור חטאת ולמה באו חטאות לכהן ר"א בשם ר"י לתלי'

תורה אור

ממקומו הוא מוכרע שנאמר וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל כל טומאה שבקודש. יכול על טומאת מקדש וקדשיו שעיר זה יכפר ת"ל ומפשעיהם אילו המורדין וכן הוא אומר °מלך מואב פשע בי: (מ"כ ג)

הלכה ג מתני' אין א בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף שעיר

הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפר שנאמר °מלבד חטאת הכיפורים (במדבר כט) *על מה שזה מכפר זה מכפר מה הפנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה אף החיצון לא יכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה: גמ' מה חמית מימר הפנימי תולה והחיצון מכפר או החיצון תולה והפנימי מכפר או זה וזה יתלו או זה וזה יכפרו. מאי כדון א"ר יעקב בר אחא מילה חמית ריש לקיש אותיב קומי רבי יוחנן ואתיב ליה מחלוקי כפרות היא מילתא ולינה ידע מה מר ליה. א"ל ר' זירא דילמא דא היא מה חמית מימר בטמא שאכל טהור או נימא בטהור שאכל טמא. ת"ל וטומאתו עליו בטומאת הגוף לא בטומא' בשר: או זה וזה יכפרו. מאי כדון °*והתודה עליו (ויקרא טז) עונות אילו הזדונו' פשעיה' אילו המרדים חטאת' אילו השגגות. נשא יכפר. א"ר אמי בשם ריש לקיש ונשא השעיר עליו את כל עונותם תפש הזדונות והניח השגגות לומר מה זדונות שאין בהן חיוב קרבן אף השגגות שאין בהן חיוב קרבן ולמה באו לכאן ר' אילא בשם ר' יסא לתליי' ויתלה

מקדש וקדשיו הוא דמכפר דכתיב וכפר על הקדש מטומאת משמע מטומאת הקדש: יכול על מקדש וקדשיו. כלומר על ששם וכל טומאת מקדש וקדשיו יכפר ואפי' על שיש בה ידיעה תחילה וסוף וצריך לגרוס יכול על כל וכו' והכי הוא בת"כ: ת"ל ומפשעיה' אילו המורדין. שהוא מזיד להכעיס ואינן בני קרבן כדתנן לקמן על זמן טומאת מקדש וקדשיו שעיר הפנימי ויה"כ מכפר ועל שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף תולה הוא דכתיב לכל חטאתם ודריש בת"כ במחוייבי חטאת וכלומר שיבוא לכלל חטאת וזהו יש בה ואין בה. וה"ג בת"כ. אחר תיבת פשע בי. וכן הוא אומר אז תפשע לבנה בעת ההיא מכאן אמרו כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בנתיים ה"ז בעולה ויורד יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים ויה"כ תולה עד שתודע לו יביא בעולה ויורד וכן הוא אומר לכל חטאתם במחויבי חטאות ע"כ ויש שם בספרי הדפוס חסרון הניכר. ולקמן בפ"ה שם היא הנוסחא הנכונה:

הלכה ג מתני' אין בה ידיעה בתחילה. שלא ידע בטומאה זו מימיו וזה לא בא לכלל קרבן לעולם שהרי אין קרבן בא אלא על שיש בו ידיעה בתחלה: שעיר הנעשה בחוץ. הקרב במזבח החיצון במוספין של יה"כ: ויה"כ. עצמו מכפר עם השעיר: שנאמר. בשעיר הנעשה בחוץ ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים וחטאת הכפורים הוא השעיר הנעשה בפנים והקישן הכתוב ללמדך שעל מה שזה מכפר זה מכפר מה הפנימי אינו בא אלא על דבר שיש בו ידיעה ומאי ניהו ידיעה בתחלה כדפרישית במתני' דלעיל דיליף לה מקרא אף שעיר הנעשה בחוץ אינו מכפר אלא על שיש בו ידיעה ומאי ניהו ידיעה בסוף ולא בתחלה דלא אתיא לכלל קרבן ומכפר זה כפרה גמורה בלא תליה: גמ' מה חמית מימר הפנימי תולה. על יש בה ואין בה והחיצון מכפר על אין בה ויש בה או אימא דהחיצון תולה והפנימי מכפר או נימא דזה וזה יתלו או זה וזה יכפרו כפרה גמורה כל א' וא' על שלו: מאי כדון. השתא מאי נאמר טעמי בזה: מילה חמית. ראיתי לריש לקיש ששאל דבר א' מר' יוחנן והשיב לו ומענין חילוקי כפרות היה הדבר אבל לא ידעתי מה אמר לו: דילמא דא היא. מילתא ששמעת מה דאמר בהלכה דלעיל מה חמית מימר וכו' ברייתא זו שמעת דג"כ מענין חילוקי כפרות מיירי ללמד על איזה טומאת קדש מביא קרבן: או זה וזה יכפרו. ומהדר הש"ס על הקושיא דמכל מקום קשיא על מתני' דמנלן שזה תולה וזה מכפר כדפרכינן לעיל ומאי כדון נימא בה טעמא וקאמר הש"ס מהכא: והתודה וגו'. גבי שעיר המשתלח כתיבא: המרדים. שעושה להכעיס במרד: נשא יכפר. כך כתוב בדפוס קראקא ונוסחה נכונה היא ובדפוס ויניציאה כתוב כשאמר יכפר ולא מליטו לתיבת יכפר בשעיר המשתלח ואפשר לפרש דה"ק כשאמר יכפר והיינו נשא דכתיב בקרא דאבתריה ונשא השעיר וגו' והאי נשא יכפר הוא ובהאי קרא דכפרה לא כתיבי חטאתם כמו בקרא דהתודה וכדאסיק ר' אמי לקמיה ומפרש לטעמא: ונשא השעיר וגו' ואמאי בהאי קרא לא כתיב אלא עונותם תפס הזדונות והניח השגגות דכתיב ברישיה דקרא ולא הזכירם אלא דזה בא ללמד דחטאתם דנאמר שם לא נאמר אלא להקיש מה זדונות שאינן בני קרבן מכפר אף השגגות שאינן בני קרבן הוא דמכפר ולפיכך בקרא דכפרה לא הוזכר אלא עונותם לפי שהחטאים שהוא מכפר אותן שהוקשו לעונות שאינם עכשיו בני קרבן הוא דמכפר וכדמפרש ואזיל לענין מאי מיירי האי כפרה: ולמה באו לכאן. ולאיזה ענין אתה אומר דשעיר המשתלח מכפר על השגגות לאותן שאינן בני קרבן ועל כרחך דאינן בני קרבן עכשיו אבל ראוין לקרבן הן וכדמסיק ואזיל והיינו דלא תטעה לומר שמכפר כפרה גמורה אלא כדר' אילא: לתלייה. כהאי דאמרינן בפ"ו דכריתות חייבי אשמות תלויין שעבר עליהן יה"כ פטורין מלהביא אחר יה"כ מפני שכגון אלו שעיר המשתלח תולה שהוא במקום אשם תלוי ואינן פטורין כ"א מאשם תלוי אבל כי מתיידע להו בתר יה"כ דחטאו ודאי חייבין להביא חטאת כדאמרינן שם: ויתלה

מראה הפנים

אין בה ידיעה בתחילה וכו'. הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה פירש וז"ל זה אפשר בתינוק שנשבה לבין הנכרים ולא קדמה לו ידיעה וכו' והוא כדמסיק אביי אליבא דרבי אבל בתיבורו תוב כו ולא פסק כאביי אליבא דרבי דידיעת בית רבו הוי ידיעה אלא כרבא וצריך שתהיה הידיעה אחר שנטמא דוקא ואח"כ העלמה. ועיין בהלכה דלעיל ד"ה דר' ישמעאל ותמלא מבואר מזה. והתיו"ט לא הרגיש בזה בדברי הרמב"ם בחבורו: והתודה עליו עונות אלו הזדונות וכו'. הך סוגיא הולא, כעין מבמעות הסוגיא בכריתות דף כ"ה ע"ב דפריך התם מעיקרא על הקישא חטאים דומיא דפשעים וכו' אימא הנך פשעים דבני קרבן ניניהו כדתנן ארבעה מביאין על הזדון כשגגה ומסיק אביי דמריביה דקרא נפקא מדכתיב עונות אלו זדונות א"כ מפשעיהם למה לי אלא מופנה הוא להקיש מיהו האי ש"ס לא ס"ל לדרוש מהקישא דלא נפקא ליה אלא מקרא דבתרי' דתפס הזדונות וכו' ושעיר הפנימי יליף משעיר המשתלח והיינו דמייתי הכא מעיקרא דרשה דקרא דשעיר המשתלח ולא קאמר מקרא דשעיר הפנימי גופיה דכתיב ביה מפשעיהם לכל חטאתם ודרשי' מהקישא לחטאים שאינן בני קרבן כדאמר התם דף ז' ע"ב ומדכתיב לכל חטאתם דרשינן דשעיר הפנימי תולה הוא ואינו מכפר כפרה גמורה דהתיא לכלל חטאת קאמר כדהתם דף ח' ע"ב אלא משום דהאך הקישא איכא נמי למיפרך. כדפרכינן התם מעיקרא הבתא דהמרת חטאים דומיא דפשעים אימא מה פשעים דלאו בני קרבן לעולם אף חטאים דלאו בני קרבן לעולם ומאי ניהו אין בה ויש בה אבל יש בה ואין בה כיון דכי מתיידע ליה בר קרבן הוא אימא לא ליתלי וכ"ת אין בה ויש בה שעיר החיצון הוא דמכפר אימא נפיך מיפך. והא דמשני התם אמר קרא לכל חטאתם מכלל דבני חטאות ניניהו לא משמע ליה להאי תלמודא כהך סוגיא תדע דהא גבי שעיר המשתלח נמי כתיב לכל חטאתם ואפ"ה לא משמע ליה למידרש מגופיה דקרא דבחטאים דעכשיו אינן בני קרבן ואתו לכלל קרבן מיירי אלא מקרא בתרא דכתיבא כפרה ולא כתיב אלא עונות ש"מ דאתי לגלות דכולא כפרה דידיה בהני דלאו בני קרבן עכשיו הן ולענין זה נכללו בכלל דבריי היווית. ודאתו לכלל קרבן מג"ש דחטאתם חטאתם

שנויי נוסחאות (סו"ד) המורדין נד"ו המרדין. (סוכ"ג) נשא יכפר נד"ו בשאמר יכפר.

גליון אפרים

אר"י ב"ר אחא מילה חמית כו' פ"ל ר"ז דלמא דא היא. כה"נ בנ"ק פ"ד ה"ה א"ר יסא מילים שמעית מן כו' ולית אנא ידע מה היא וכאן נ"ל שנ"ל פה חמית ר"ל אותיב קומי ר"י כו' (כלומר שמעתי שר"ל שאל לר"י מה חמית מימר חלוקי כפרות היתה השאלה ואיני יודע מה היא ודעת ר' יעקב ב"א היתה במסקנא היתה השאלה מה חמית מימר הפנימי תולה והחיצון מכפר כו') פ"ל ר"ז דלמא דא היא מה חמית מימר בטמא שאכל טהור כו' שק אימא לגון זה בברייתא לעיל בה"ב:

מסורת הש"ס

ויתלה על אוכלי שקצים ורמשים במשמע. ר׳ שמואל בשם ר׳ זירא חטאתם חטאתם מה חטאתם שנאמר להלן שיש בהן חיוב קרבן אף חטאתם שנאמר כאן שיש בהן חיוב חטאת יצאו זדונות שאין בהן חיוב קרבן. שייר שעיר הנעשה בפנים יום הכיפורים תולה מה שיירת׳ אין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף:

תורה אור (במדבר ס)

הלכה ד מתני׳

א ועל שאין בה ידיעה בתחילה ולא בסוף. שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר׳ יהודה ר"ש אומר שעירי רגלים מכפרין אבל לא שעירי ראשי חדשים ועל מה שעירי ראשי חדשי׳ מכפרין על טהור שאכל טמא ר"מ אומר *כל השעירים כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו היה ר"ש אומר שעירי ראשי חדשי׳ מכפרין על טהור שאכל טמא ושל רגלי׳ מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף ושל יה"כ מכפרין על שאין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף אמרו לו מה הן שיקרבו זה בזה אמר להן יקרבו אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך הם קריבים אמר להן כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו:

גמ׳

שבועות ט ע"א

ויתלה על אוכלי שקצים ורמשים במשמע. כלומר ומנא לך דילפת מהקישא דחטאים לזדונות דעל אותן שגגות שאינן בני קרבן עכשיו הוא תולה אימא דחטאים דקרא לא מיסתמי אלא בשגגי חייבי מלקיות כגון אוכלי שקצים ורמשים וכיוצא בהן שהרי אף הן במשמע חטאים וקרא ה"ק בין הזדונות ובין השגגות דאינם בני קרבן כלל מתודה עליהן ומכפר הוא אבל לאותן שגגות דחייבי קרבן וכגון חייבי אשמות תלוין לעולם אימא לך דאינו תולה עליהם וחייב להביא אשם תלוי אף לאחר יה"כ: חטאתם חטאתם. ילפינן ממקום אחר דכתיב והתודו את חטאתם אשר עשו מה להלן שיש בהן חיוב קרבן כלומר דשייכא קרבן בהו אף חטאתם שכ׳ כאן שיש בהן חיוב חטאת והיינו דשייכא חטאת בהו ואע"ג דעכשיו אין בהן חיוב קרבן חטאת וכדאמר ר׳ אמי לעיל מ"מ שייכא קרבן בהן: יצאו שגגות שאין בהם חיוב קרבן. כל"ל כלומר יצאו אלו שגגי חייבי מלקות דקאמרת דבהו לא שייכא חיוב קרבן כלל והשתא מכיון דעל כרחך חטאתם דקרא באותם דשייכא בהו קרבן מיירי א"כ היקישא דשגגות לזדונות דקאמר ר׳ אמי אף השגגות שאין בהן חיוב קרבן הייתו דעכשיו אינן בני חייב חטאת דאכתי לא מתיידע לי׳ ולתלייה הוא דמכפר במקום אשם תלוי וכדאמרן: שייר שעיר הנעשה בפנים ויה"כ תולה. השתא מהדר לשנויי קושיא דלעיל דמנלן שזה תולה אדידיה וזה מכפר אדידי׳. וכלומר דמהאי מילתא דאמרן גבי שעיר המשתלח ילפינן נמי מיניה לגבי שעיר הפנימי דכתיב ביה נמי ומפשעיה׳ לכל חטאתם ואיתקש חטאתם לפשעים דבחטאים דלאו בני קרבן עכשיו מיירי והיינו יש בה ואין בה דכמו דאמרינן בשעיר המשתלח דלתלייה הוא דמכפר לאותן שאין בני חטאת עכשיו ואינו מכפר כפרה גמורה וה"נ בשעיר הפנימי כן הואיל דיכול לבוא לחיוב קרבן דידיה לכשיתודע לו א"כ אינו מכפר כפרה גמורה אלא הוא ויה"כ תולה עליו: ומה שיירתה. כלו׳ השתא מה נשאר עוד לכפרת החיצון: אין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף. ועל כרחך דכפרה גמורה הוא דמכפר שהרי זה לא יבא לכלל קרבן לעולם דאין בה ידיעה בתחלה וכבר שמעינן דלא שייכא תליה כ"א במקום שיכול לבוא לכלל קרבן:

הלכה ד מתני׳ שעירי הרגלים. בכל הרגלים נאמרו שעירי חטאת במוספין: ושעירי ראשי חדשים מכפרין. דכתיב בשעיר ר"ח לחטאת לה׳ חטא שאין מכיר בו אלא ה׳ שעיר זה יהא מכפר והיינו שאין בו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף ושעירי רגלים ילפינן משעיר ר"ח בהיקש דשעיר הוי מצי למכתב בכולהו רגלים וכתב ושעיר וא"ו מוסיף על ענין ראשון להקיש שעל מה שזה מכפר אלו מכפרים: על טהור שאכל טמא. טעמא דר"ש מפרש בגמרא: כל השעירים כפרתן שוה. כל שעירי המוספין בין שעירי הרגלים בין שעיר ר"ח בין שעיר הנעשה בחוץ ביום הכפורים כפרתן שוה שהם מכפרים בין על שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף בין על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף ובין על הטהור שאכל את הטמא ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה אבל שעיר הנעשה בפני׳ לא נחלקו עליו שהוא תולה על שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף והוא אינו מכפר כפרתן דכתיב אחת כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות והן אין מכפרין כפרתו דכתיב אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה: היה ר"ש אומר. האי דהדר נקט לה משום דבעי למימר אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה: מה הן שיקרבו זה בזה. אם אבד שעיר שהופרש ליום הכפורים ונתכפרו באחר ונמצא זה ברגל או בר"ח מהו שיקרב לשם שעירו של יום: אמרו לו. חכמי׳ דסברי כר"מ לר"ש אי אמרת בשלמא דכולן כפרתן שוה יקרב שהרי כולן כפרה אחת הן מכפרים אלא לדידך דאמרת אין כפרתן שוה זו שהופרשה לכפר על שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף איך יקרב ברגל לכפר על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף או בר"ח לכפר על הטהור שאכל את הטמא: כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו. וכיון דבזה שוין אע"פ שכפרתן חלוקות יכול הוא ליקרב:

גמ׳

לתלי׳ ר"ל דמכפר על החטא לתלות להגין מן היסורין עד שיביא הקרבן ופריך ויתלה דילמא אינו מכפר אלא על תלי׳ ותולה דווקא להנך דאתו לכלל חטאת ומשני על אוכלי שקצים ורמשים במשמע והיא כמו שכתב התוס׳ ז"ל במס׳ שבועות דף ח׳ ע"ב ד"ה מאי וז"ל ז"ל א"כ גבי שעיר המשתלח ליכא למידרש דוקא הנך דאתו לכלל חטאת שהרי מכפר על כמה עבירות שאינן כלל בני קרבן על עשה ועל ל"ת ועל שאר עבירות. עכ"ל ז"ל. וע"כ קאמר דהא על אוכלי שקצים ורמשים נמי במשמע וכל השגגות מכפר ג"כ במשמע. ר"ש בשם ר"ז חטאתם חטאתם מה חטאתם שנאמר להלן שיש בה חיוב קרבן ר"ל גבי והתודו את חטאתם אינו פוטר הוידוי מהקרבן אף הוידוי של שעיר המשתלח על חטאתם אינו מכפר על חיוב קרבן ויש בהם חיוב חטאת ואינו מכפר אלא תולה יצאו זדונות שאין בהם חיוב קרבן מכפר לגמרי. את החילוקי כפרות האלו הי׳ רשב"ל מותיב קומי ר"י בלשון מה המית. בין טהור שאכל טמא ובין טמא שאכל טהור ובין כפרת זדונות ושגגות ובין חייבי חטאות גבי שעיר המשתלח. ולפ"ז שייר שעיר הנעשה בפנים ויה"כ תולה בתמי׳ הא יש בהם ידיעה בתחל׳ ואין בהם ידיעה בסוף דכי מיתדע ליה בר חטאת היא פשיטא דאינו מכפר אלא תולה כדאיתא בתוס׳ ז"ל דף ח׳ ע"ב ד"ה וכפר. וז"ל ז"ל מי עדיף משעיר המשתלח דאינו אלא תולה עכ"ל ז"ל עיי"ש ממילא לא שייר שעיר הנעשה בפנים דתולה ע"כ פשיטא דתולה ול"ל זה וזה יכפרו דהא נכלל בהא מה המית דפלפלו רשב"ל קומי ר"י אלא מה שיירתה אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף למה לא יהי׳ זה וזה תולין:

אלא

עין משפט נר מצוה

ח

א מיי׳ פי"א משגגות ה"ט

מראה הפנים

ויתלה על אוכלי שקצים ורמשים במשמע. בפלפול סוגיא זו והיוצא ממנה כס"ד: שייכא תליה בחייבי מלקות דהא לכאורה האי ויתלה לאו דוקא הוא דמה אפי׳ הזיד בחיוב׳ דמלקות מכפר כפרה גמורה עליו היכא דלא אתרו ביה כדאמרי׳ בכריתות דף כ"ו ע"א רב תחליפא משמיה דרבא חייבי מלקיות שעבר עליהן יוה"כ חייבין פשיטא מ"ש מחייבי חטאות ואשמות ודאין סד"א התם ממונא הוא אבל הכא דגופא הוא אימא לא קמ"ל והאנן תנן הודע ול"ת לא קשיא הא דאתרו ביה הא דלא אתרו ביה. וא"כ מתני׳ דשבועות בדלא אתרו ביה דאי אתרו ביה דינו מסור לב"ד ולא שייכא כפרה לא בחייבי מלקיות ולא בחייבי מיתות ב"ד דקתני התם והשתא אם כמזיד בלא שהרא׳ מכפר שעיר המשתלח מכ"ש בשגגי׳ חייבי מלקיות אלא ודאי דויכפר עליהן פריך הכא וכדפרישית בפנים דעיקר הקושיא דמנלן דתולה על אלו דשייכא קרבן בהו. ואיידי דקאמר לתליה פריך כהאי לישנא ויתלה. ויש לפרש נמי דויתלה ממש פריך וזה למאי דאמרינן שם לעיל בדף כ"ה תני ר׳ חייא קמיה דרבא אשם תלוי בא על הנבילה וכו׳ ומוקי לה רבה התם הא מני ר׳ אליעזר ודאמרו לו היא המתן עד שתכנס לבית הספק וא"כ בייך אשם תלוי על ספק חייבי לאוין להך מ"ד והיינו דפריך אימא דשעיר המשתלח דבמקום אשם תלוי קאי תולה הוא על ספק אוכלי שקצים ורמשים וכיוצא בהן ומנלן דתולה על אלו דשייכא חיוב קרבן בהו: יצאו שגגות שאין בהן חיוב קרבן. כל"ל כמו שהגהתי בפנים דנראה דאסוקי מילתא היא. ולגי׳ הספר אפשר לדחוק ולפרש דלאו אסוקי מילתא הוי אלא דמסדר אמילתיה דשעיר משתלח במה הוא מכפר ובמה אינו מכפר וה"ק דאף דשעיר המשתלח מכפר על הזדונות לאו על כל הזדונות הוא מכפר דילאו איזה זדונות שאין בהן חיוב קרבן דאינו מכפר והו נדון טומאת מקדש וקדשיו דאותו שעיר הפנימי מכפר כדתק לקמן

חטאתם קא דריש כדאיתא בהסוגיא וכמבואר בפנים. והיינו דמייתי מעיקרא לכולא מילתא דשעיר המשתלח וכמאי דדרשינן ביה והדר מהדר הוא לשנויי שקושיא על המתני׳ וכלומר דהשתא דמוכרח כהאי דרשה גבי שעיר המשתלח ילפינן נמי גבי שעיר הפנימי כמה מלינו לפרש כי הך בקרא דכתיב גביה וממילא שמעינן דשעיר הפנימי תולה אדידיה והחיצון מכפר אדידיה. והיינו נמי כוונת הקושיא מעיקרא מה תמית מימר וכו׳ דבכלל ג"כ בהקושיא כעין הס"ד דהתם דאימא נפיק מיפך. והיינו דאיכא בין הסוגיא דהכא ודהתם דהכא משמע דעיקר׳ דמילתא דדריש התם מהקישא בשעיר הפנימי לא ידעינן אלא לבתר דשמעינן דדריש כי הא גבי שעיר המשתלח ואע"ג דכפרתו מרובה ומכ"ש גבי שעיר הפנימי דאינו אלא על טומאת מקדש וקדשיו ומסתמא דבריית׳ בת"כ משמע דיליף תליית דשעיר הפנימי מלכל חטאתם כמו שהעתקתי לעיל בפנים בסוף הל׳ ב׳ ולדרשת הש"ס דילן גלי לכל חטאתם אדרשא דהיקשא כדאיתא. ולדרשא דהאי ש"ס מכיון דמלינו דשעיר המשתלח תולה בכה"ג ילפינן נמי לשעיר הפנימי למידרש לכל חטאתם בהנך דאתו לכלל חטאת הוא תולה. והתוס׳ שם בד"ה ונכפר וכו׳ כתבו דלענין תליה לא מלינן למילף שעיר הפנימי משעיר המשתלח דשאני בשעיר הפנימי דממשמעותא דקרא דכתיבי תטאים בקרא דוכפר משמע דמכפר לגמרי שלכך אילטריך לשנויי דהתם מדכתיב לכל ולא כתיב מחטאתם אבל גבי שעיר המשתלח לא כתיב חטאתם אלא גבי וידוי ולא בקרא דכפרה וע"ש ומיהו לענין דרשא דהקישא ודאי מלינו למילף שפיר שעיר הפנימי משעיר המשתלח כדמשמע הכא. ואיכא בינייהו טובא אי ילפינן מקרא דשעיר הפנימי גופיה כהש"ס דילן או דילפינן כמה מלינו משעיר המשתלח כמשמעת סוגי׳ דהכא ועיין בפרקין שם בתוס׳ סוף ד"ה מאי לכלל חטאתם ולעיל בד"ה דאתיידע ליה סמוך לבקיעת השחר ואין כאן מקום להאריך ובתיבורי פני המנורה הארכתי

שנויי נוסחאות (שו"מ) ידיעה בתחלה בד"ו ידיעה לא בתחלה. (שו"כ) שוה היאך הם קריבים בד"ו שוה היא הם קריבים.

גליון אפרים

ויתלה על אוכלי שקצים ורמשים במשמע. שעתק במשמע כאן מהוריות ס"ב ה"ד מגוה ה׳ סייתי אומר על אוכלי שקצים ורמשים במשמע ואינו שייך לסוגיין. נוע"י:

עין משפט נר מצוה

גמ' ר' לעזר בשם ר' הושעיה טעמא דרבי יהודה °ושעיר עזים חטאת לה' חטא שאין יודע בו אלא ה' שעיר זה *מכפר. אין לי אלא שעיר של ראש חדש שעירי רגלים מניין א"ר זירא ושעיר וי"ו מוסיף על ענין ראשון. ר' זעירא ורבי לעזר בשם רבי הושעיה רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן °ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה מה נן קיימין אם בשעיר *נחשון על שבטו מכפר אם בשעיר של יה"כ אין כיוצא בו לדורות אלא כן אנן קיימין בשעיר של ר"ח. מאי כדון נאמר כאן נשיאות עון ונאמר להלן נשיאות עון °ונשא אהרן את עון הקדשים מה להלן *עון הקריבין ולא עון המקריבין אף כאן עון הקריבין ולא עון המקריבין. מה חמית מימר בטהור שאכל טמא או נימר בטמא שאכל טהור. א"ר יוסי בי רבי בון רבי יודה חלק שיטת ר"מ רבי שמעון חלק שיטת רבי יודן. מודה רב יוחנן בשעיר הנעשה בפנים שאין מכפר אלא תולה ותייא כרבי יונה בשם רבי זעירא °ועשהו חטאת קבעו לתלייה שלא ישתנה. שעיר שלא קרב ברגל ייקרב בראש חדש לא קרב בראש חדש

(במדבר כח, ויקרא י, שמות כח, ויקרא טז)

אלא כן אנן קיימין בשעיר של ר"ח מאי כדון נאמר כאן נשיאות עון כו' כדאיתא בבבלי עיי"ש דף ט' מה להלן עון הקריבין הוא. אגב גררא כדרך הש"ס הזה דכך גרסינן בפ' כילד צולין ונגרר לשון הזה לכאן כדרך הש"ס הזה:

מודה ר"י בשעיר הנעשה בפנים כו' בבבלי גרסינן א"ר יוחנן מודה ר"מ בשעיר הנעשה בפנים. וכן הוא הגירסא הכא א"ר יוחנן מודה ר"מ בשעיר הנעשה בפנים שאין מכפר אלא תולה אע"ג דס"ל כל השעירים כפרתן שוה מ"מ שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר אלא תולה ואתי' כר' יונה בשם ר"ז ועשהו חטאת קבעו בתלי' שלא ישתנה פי' דאיתא בירושלמי במס' יומא פ"ו ה"א גבי שעיר של שם אם נדחה כשמת השעיר דעזאזל. דפליגי רב ור"י אם נדחה הראשון או לא וס"ל לר"י דהראשון יקרב ומפרש ר"י בשם ר"ז ור"ל טעמא דר"י דכתיב ועשהו חטאת קבעו בתלי' שלא ידחה כן גרסינן שם וה"פ דקי"ל דשעיר הפנימי תולה עד שיתודע לו ויביא בעולה ויורד. והקרבן הזה תלוי ועומד באם שלא יתודע הרי הוא החטאת ואם יתודע ויתכפר באחר הרי הוא חולין בעזרה כדאיתא במס' נזיר דף כ"ט ע"ב עיי"ש ואך רחמנא סריי' וא"כ קשה האיך קבעו התורה לקרבן תלוי הזה בקביעת חטאת. וקרי רחמנא ועשהו חטאת והאיך קבעו התורה לחטאת הקרבן תלוי' הזה דשמא יתכפר באחר ויהי' הוא נדחה מחטאת כדקי"ל קרבן שנתכפר באחר נדחה דכשנעשה בע"מ נקרא פסול וכשנתכפר באחר נקרא נדחה והאיך קבעו התורה לחטאת קבוע דכתי' ועשהו חטאת אלא ע"כ דבגוה"כ היא שלא ידחה דגזר רחמנא ועשהו חטאת על כל האופנים דשם חטאת לא ידחה ממנו הרי דגזר רחמנא שעיר הפנימי הזה לא ידחה ולא ישתנה כן הוא בירושלמי במס' יומא שם הרי מפ' דאפילו לר"מ הוי שעיר הפנימי הזה תלוי' ושם קאי אליבא דר"מ דמתניתן שם:

שעיר שלא קרב ברגל יקרב בר"ח לא קרב בר"ח יקרב ביוה"כ לא קרב ביוה"כ יקרב ברגל הבא כן הגי' בתוספתא. ופריך הגמ' ולא כבר כיפר

גמ' טעמא דר' יהודה. בכפרת שעיר ר"ח וכדפרישית במתני': ואותה נתן לכם וגו'. טעמיה דר"ש מפרש בשעיר ר"ח דבשעיר החטאת אשר דרש משה והנה שורף כתי' ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה וזה של ר"ח היה כדמפרש ואזיל דשלשה שעירים היו שם באותו היום שהוקם המשכן שעיר ר"ח ושעיר נחשון דבכל הנשיאים נאמר שעיר עזים א' לחטאת ושעיר של יום שמיני למלואים דכתיב ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ודריש לה לקמיה שהשנים אכלו ושל ר"ח הוא דנשרף: מה אנן קיימין. דאיזה שעיר היה זה שאמר להם ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה: על שבטו מכפר. מאי לשאת את עון העדה דקאמר: אם בשעיר של יה"כ. כלומר בשעיר של מלואים ועל שם דיה"כ הוא ג"כ שמיני של פרישה כמו שמיני של מלואים באותו הפעם ומהתם הוא דגמרינן לפרישה דכ"ג קרי לי' יה"כ ועוד דבאותו היום נתכפר להן מעשה עגל וזהו השעיר לחטאת של בני ישראל: אין כיוצא בו לדורות. והרי תשובתו של אהרן למשה היה שמא לא שמעת אלא בקדשי שעה שהותרה אנינות אבל זה קדשי דורות הוא וא"כ אין זה שעיר של מלואים שאין כיוצא בו לדורות: אלא כן אנן קיימין. על כרחך דאותו שעיר שנשרף של ר"ח היה: מאי כדון. אכתי היאך שמעינן דהאי לשאת את עון העדה בטהור שאכל את הטמא הוא: ונאמר להלן. בציץ ונשא אהרן את עון הקדשים: עון הקריבין. טומאת בשר ולא עון המקריבין שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף אלא על הדם ועל החלב ועל הבשר של עולה שקרב בטומאה ומרצה הציץ שאין הבעלים צריכין להביא קרבן אחר: אף כאן עון הקריבין. האוכל בשר קדש טמא והוא טהור: מה חמית מימר. דדרשת ג"ש ומוקי לה בטהור שאכל טמא או נימר דעון העדה קאי על טומאת הגוף ובטמא שאכל בשר קדש טהור הוא דמכפר וכגון דלאו בר קרבן הוא כלל שלא היה לו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף ומכפר כפרת שעירי הרגלים: אמר ר' יוסי בר בון. דלא היא דטעמא דר"ם הוי משום דס"ל דאין אחד מכפר כפרת חבירו דכמו דר' יודה חלק שיטת ר"מ כלומר מחלק בשיטתו דר"מ ס"ל דכל השעירים כפרתן שוה הן ור"י חולק על שיטתו ומחלק כפרתן דקאמר שעירי רגלים ושל ר"ח הן דמכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף אבל לא על שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף דאותה שעיר החיצון של יה"כ מכפר כך הוא מחלק ר"ש בשטת ר' יודה וס"ל דאין של ר"ח מכפר כפרת של שעירי הרגלים וטעמיה דלא ס"ל שהוקבעה כפרה אחת לשניהם ואם אתה אומר דשל ר"ח מכפר על טמא שאכל טהור וע"כ בהאי דלאו בר קרבן הוא דהיינו טומאת קדש דאיירינן וא"כ זו היא כפרת של שעירי רגלים ואין שנים מכפרים כפרה אחת לדידיה והלכך הוא דקאמר דשל ר"ח בטהור שאכל טמא הוא דמכפר: מודה ר' יוחנן. דמפרש טעמא דר"ש בשעיר של ר"ח דפליג על ר' יהודה ור"מ דסבירא להו שהוקבעה כפרה א' לשנים ולר"מ אפילו לשלשה ור"ש לית ליה כדאמרן מודה הוא דבשעיר הנעשה בפנים דכ"ע לא פליגי שאינו מכפר שום כפרה של אחרים אלא תולה ביש בה ידיעה בתחילה בלבד: ואתיא. כהאי דדריש ר' יונה לטעמא דכתיב בשעיר הפנימי ועשהו חטאת משמע תקבעהו לשם חטאת זו שנאמר בו כדדרשי' לעיל מקרא דוכפר על הקדש שהוא לתלייה לכפרתו האמורה ושלא ישתנה לכפר כפרת אחרים: שעיר שלא קרב ברגל. אפי' לר"ש קאמר ובתוספתא פ"א גרסי' הכי בהדיא. ומודה ר"ש בשעיר שלא קרב ברגל יקרב בר"ח לא קרב בר"ח חדש

מסורת הש"ס: שבועות ט ע"א; ע' זבחים נג; ע' מנחות לב

מראה הפנים

לקמן ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הפנימי ויוה"כ מכפר. ושייך נמי לפי' זה הא דנתרבה שייר וכו' כלומר כזדון מכפר הוא ושייר בו בשגגה דטומאת מקדש וקדשיו דאותו תולה הוא והיינו יש בה ואין בה ומה שייכה לחיצון וכו' כדפרישית בפנים:

מה אנן קיימין אם בשעיר נחשון וכו'. משמע דמקרא גופיה ליכא למילף מדכתיב לשאת את עון העדה לכפר וגו' משום דאיכא למימר בשעיר של מלואים דג"כ לכפר עון העדה היה כדכתיב ועשה את קרבן העם וכפר בעדם ואין לנו הכרת אחר דשל ר"ח היה אלא מדאין כיוצא בו לדורות כדאמר וכדפרישית בפנים דמתשובתו של אהרן אנו למדים והודה לו משה דיש חילוק בין קדשי שעה לקדשי דורות א"כ ע"כ של ר"ח הוא דנשרף וממילא משמע דשל ר"ח מכפר על עון העדה כדמסיק. אבל איכא למידק דהא לר"ש קיימינן השתא ואיהו הוא דפליג אהא בפ' טבול יום דף ק"א דלר' נחמיה דאמר התם מפני אנינות נשרפה היינו טעמיה דנשרף משום דקדשי דורות הוא ולא הותרה אנינות אלנו כדמפרש שם דכך היתה תשובתו של אהרן אבל לר' יהודה ולר"ש דפליגי עליה וס"ל מפני טומאה נשרפה כדמסיק התם שהיו רוצים לאכול בלילה אלא שאירעה טומאה באונס ולדידהו אין חילוק בין קדשי שעה לקדשי דורות כדמפרש התם דלר"י ור"ש תשובתו של אהרן היה שמא לא שמעת היתר אנינות אלא בלילה אבל לא ביום וא"כ לר"ש מנא ליה דשל ר"ח היה שנשרף דילמא של מלואים היה דשפיר מתפרש ג"כ קרא דעון העדה וכן תשובתו של אהרן. והתם מייתי לה בברייתא דת"כ דקאמר ואיני יודע איזהו כשהוא אומר ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה הוי אומר זה שעיר של ר"ח ומבואר הוא דאם אין לנו לימוד אחר לכפרת שעיר של ר"ח אלא מהאי קרא גופיה א"כ קשיא היא גופה מנא לן דשל ר"ח היה ועליו הוא דנאמר כן אימא על שעיר של העדה של קדשי שעה קאי כדאמרן. וראיתי בברייתא דת"כ דגרים שם איני יודע איזה נשרף כשהוא אומר ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליכם איזה שעיר יוצא את מי העדה זה שעיר של ר"ח שנאמר ושעיר אחד חטאת לכפר עליכם.

והאי קרא לא כתיבא אלא בשעירי הרגלים אלא דלהתם סיפרא דר' יהודה הוא ניתא אליביה דס"ל דשעירי רגלים ושל ר"ת כפרה אחת מכפרין וכדדרים התם בפרקין מהקישא דושעיר ושפיר הוא דדרים הכא לכפר לכפר לג"ש אלא דלר"ש הכתי קשיא. והן אמה דגי' בברייתא דת"כ לא אתיא כפי פירושא דהתם אליבא דר"י ור"ש דהא לדידהו ע"כ דס"ל דבין קדשי שעה ובין קדשי דורות שוין הן דאנינות לילה מותר ואנינות יום אסור כדאמר התם בהסוגיא וכדפירש"י ז"ל בשלמא לרבנן וכו' א"כ לכולן היו רוצין לאכלן בלילה אלא דלאחד מהן אירעה טומאה ושרפוהו וכדגרים שם בברייתא בתי דרישות למה אמר להו מפני מה חטאת זו נשרפה ואלו מונחות. ואלו בת"כ גרים אמר להם מפני מה נשרף זה ומפני מה נאכלו אילו. והא לא אתייא אלא כר' נחמיה וכדדריה דקדשי שעה הותרה להן אנינות אפי' ביום אבל לא קדשי דורות. מיהו אליבא דרי יהודה אפי' לגי' דש"ס דהתם שפיר מיתרצא עכ"פ האי דרשה דדרים מקרא גופיה דשל ר"ת היה ומלכפר הוא דנפקא לן כדאמרן אבל לר"ש קשיא לתרי הסוגיות דהכא ודהתם מנא ליה למידרש מהאי קרא גופיה. ואפשר לומר דגם ר"ש דרים מדכתיב לשאת את עון העדה לכפר דלכפר מיותר הוא אלא דבכפרה לדורות קמ"ל קרא והוא של ר"ת והיינו האי דקאמר הכא מה חמית מימר וכו' דמנא לן למידרש הכי אליבא דר"ש ואימא עון העדה בטומאת קדש כר' יהודה היא כדפרישית בפנים ומשני דלא ניחא לר"ש לומר דכפרה אחת מכפרין הן וכו' כמבואר בפנים:

ועשהו חטאת קבעו לתלייה שלא ישתנה. התם בדף י' ע"א גרים אמר ר' יוחנן ומודה ר"מ בשעיר הנעשה בפנים שהוא אינו מכפר כפרתן וכו' ודרים לה מאחת בשנה כדפרישית במתני' ולפיטתיה אזיל הש"ס דהתם דמועשהו חטאת דרשינן הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת וכו' כדמייתי להך ברייתא בפרק טרף בקלפי דף מ' ע"כ ופשיט ליה התם מהברייתא דס"ל לר' יהודה הגרלה מעכבא. ולשיטתיה דהאי ש"ס בעיא דלא איפשיטא היא אליבא דר' יהודה כדגרסי' בסוף פרקין ועי"ש:

ולא

שנויי נוסחאות (סו"ג) ושעיר עזים חטאת במקרא ושעיר עזים אחד לחטאת.

גליון

מאי כדון נאמר כאן נשיאות עון ונאמר להלן נשיאות עון מה להלן טומאת קדשים אף כאן טומאת קדשים מה חמית מימר בטהור שאכל טמא או מימר בטמא שאכל טהור מה להלן עון הקריבין ולא עון המקריבין אף כאן

אפרים

פון הקריבין ולא עון המקריבין כנ"ל של"נ. ומאמר ר"י בי רב אינו שייך לשלפניו: גם מודה ר' יוחנן בשעיר הנעשה בפנים. נ"ל מודה ר' מאיר. נוע"י:

תורה אור

חדש יקרב להבא שמתחילה לא הוקדשו קרבנות ציבור אלא ליקרב על מזבח החיצון. ולא כבר כיפר יום הכיפורים א"ר מנא מכיון דכתיב °חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות כמי שכולן מכפרין כפרה אחת. אמר ר' בון מכיון שכולן מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו כמי שכולן מכפרין כפרה אחת. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יסא *העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה אין צריך להזכיר של א ראש חדש אמר רבי אחא בר פפא ותני כן *העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה בשחרית בית שמאי אומרים מתפלל שמונה ובית הלל אומרים שבע במוסף בית שמאי אומרים עשר ובית הלל *אומרים ב תשע. ויאמר אחת עשרה א"ר יוסי מה פליגין בדבר שטעון ברכה בפני עצמו ברם הכא שכן אפילו בחול שאינו אלא כוללן. ויזכיר בעבודה. ר' יוסי בעי מעתה שני שעירי ראש השנה מחמת ראש חדש באין ותימר אין צריך להזכיר ראש חדש. א"ר יוסי בי רבי בון ולא יאות ר' בא בר ממל מקשי דתני *שני כבשי עצרת ושני שעירי ראש השנה אם כיפר הראשון על מה שני מכפר על טומאה שאירעה בין זה לזה ולא רבי שמעון היא דרבי שמעון חולק כפרות אלא זה וזה מחמת ראש חדש א"ר אמברי לית יכיל דכתיב °מלבד עולת החדש ועוד מהדא דתני *שנים עשר לשנים עשר חדשי השנה. חד בר אביי עבר קמי תיבותא ולא אדכר דריש ירחא וקלסוניה. רב הושעיה בעי הגע עצמך ששחטו שניהן כאחת מה אית לך טומאה שאירעה ביז זה לזה. א"ר בון אילו

(דברים טז) (במדבר כח)

מסורת הש"ס: (עירובין פ"ג) עירובין מ ע"ב (תוספתא פ"ג דברכות) שם (תוספתא פ"א) (תוספתא שם)

פני משה

חדש יקרב ביה"כ לא קרב ביה"כ יקרב ברגל הבא שמתחלה לא הוקדשו קרבנות הציבור אלא על מנת שיקרבו על מזבח החיצון. כלומר שהרי על מנת שיקרב על מזבח החיצון הוקדש זה ולפיכך אם לא קרב בזה יקרב בזה שהכל על מזבח החיצון הוא קרב: ולא כבר כיפר. כפרה זו ביום הכפורים. שהרי כשנאבד זה הקריבו אחר ביה"כ ולמאי יקרב ברגל הבא ולדברי ר"מ פריך דס"ל דכפרתן שוין הן. א"כ דעל דברי ר"מ דמתני' פריך דהוא"ל וכפרתן שוין הן מפני מה הן קרבין ברגל שאחר יה"כ והוא חג הסוכות מה שכבר כיפר שעיר של יה"כ דבשלמא חג השבועות ל"ק דאיכא למימר דכ"מ לטומאה שאירעה בימים שבין פסח לשבועות אבל בין יה"כ לסוכות ס"ד דאין סברא דבשביל אלו הד' ימים נאמר דקבעה התורה לכפרה במה שכבר כיפר ביה"כ שלפניו: מכיון דכתיב וכו'. כלומ' מכיון דשעירי הרגלים בכולהו רגלים כתיבי א"כ שוין הן בכפר' אחת דמה שרגל זה מכפר רגל זה מכפר: מכיון שכולן וכו'. כלומר אפי' למ"ד שבזה שוין הן שכולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו נמי ככפרה אחת דמיא: אינו צריך להזכיר של ר"ח. מפני שזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. וגרסינן להא בסוף בכל מערבין: ותני כן. בתוספתא דברכות פ"ג. וה"ג התם יום טוב שחל להיות בשבת ב"ש אומרים מתפלל שמנה ואומר של שבת בפני עצמו ושל י"ט בפני עצמו ומתחיל בשל שבת וב"ה אומרין מתפלל שבע מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע ויום טוב של ראש השנה שחל בשבת ב"ש אומרין מתפלל עשר וב"ה אומרין תשע. ולגי' דהכא נמי כה"ג מיתפרשא דבי"ט של ר"ה שחל בשבת הוא ובשחרית פליגי כמו בשאר י"ט ובמוסף דאיכא מלכיות זכרונות ושופרות פליגי כמו בתוספתא לב"ש עשר ג' ראשונות וג' אחרונות ושל שבת הרי שבע ושל קדושת היום בפני עצמו וכולל מלכיות עמה הרי שמנה וזכרונות ושופרות. ולב"ה תשע דכולל שבת וקדושת היום עם מלכיות בברכה אחת וחותם מקדש השבת וישראל ויום הזכרון: ויאמר אחת עשרה. השתא מסיק להסייעתא דאי איתא דצריך להזכיר של ר"ח א"כ לב"ש ויאמר אחת עשרה: אמר ר' יוסי. לא היא דכמה פליגין בשל קדושת היום דהו"ל דבר הטעון ברכה בפני עצמו לב"ש: ברם הכא. בשל ר"ח שהוא כולל אותו גם בחול ואינו אומרו בברכה בפני עצמו אלא מזכירו בעבודה וכן במוספין ויזכיר בעבודה וליכא סייעתא מהכא דא"ל להזכיר של ר"ח כלל: ר' יוסי בעי. אמאי אינו מזכיר של ר"ח והלא מעתה שני שעירי ראש השנה שבאין מחמת ר"ח באין כלומר להשני שמחמת ר"ח הוא בא ואמאי נימא אין צריך להזכיר של ר"ח: ולא יאות ר' בא בר ממל מקשי. כלומר הא ר' בא שפיר טפי מקשי דר"ש אדר"ש כדלקמיה ומשני לה ובהכי מיתרצא נמי קושיא דר' יוסי: דתני. בתוספת' דמכילתין פ"א: שני כבשי עצרת. טעות הוא ושני שעירי עצרת גרסי' והכי איתא בתוספתא היה ר"ש אומר ל"ב שעירים קריבין לציבור בכל שנה וכו' ובהלכה דלקמן מייתי לה כולה וקחשיב התם ב' בעצרת א' בגלל היום וא' בגלל הלחם: ושני שעירי ראש השנה. זהו לפי הס"ד דלקמיה ששניהם מחמת ר"ה הן באין כדמפרש ואזיל וקתני התם ואם כפר הראשון על מה שני מכפר על טומאה שאירעה בין זה לזה וקס"ד דעל של ר"ה נ.י קאי וקשיא ליה לר' בא בר ממל ולא ר"ש הוא דקאמ' להא והא איהו הוא דס"ל דחלוקין כפרתן של ר"ח משל שעירי הרגלים דשל ר"ח אינו מכפר אלא על הטהור שאכל טמא ומאי האי דקאמ' אם כפר הראשון וכו' שהרי שעיר א' של ר"ח הוא: אלא זה וזה מחמת ר"ה. כלומר אלא ודאי דס"ל דשניהם מחמת ר"ה הוא דבאין והשתא לא קשיא נמי להא דהקשה ר' יוסי: לית יכיל. הא ודאי אי אתה יכול לומר כן דשניה' מחמת ר"ה הן באין דהא בהדיא כתיב גבי מוספין בר"ה ושעיר עזים א' חטאת לכפר עליכם מלבד עולת החדש וגו' אלמא שעיר השני של ר"ח הוא: ועוד מהדא דתני. התם בהאי ברייתא גופא דקחשיב י"ב שעירים לי"ב חדשי השנה וכו' א' בר"ה כדמייתי לקמן וע"כ הא דקאמר אם כפר הראשון וכו' לא קאי אלא על ב' שעירי עצרת בלבד וקושיא דר' יוסי קשיא: חד בר אביי. א' מתלמידי אביי עבר לפני התיבה בי"ט של ר"ה ולא הזכיר של ר"ח ושבחוהו: רב הושעיה בעי. על הא דתני בשני שעירי עצרת דהשני בא על טומאה שאירעה בין זה לזה הגע עצמך ששחטו שניהן כאחת ומאי בין זה לזה איכא: אילו

קרבן העדה

כיפר יוה"כ. פי' דקס"ד כיון שקבעה התורה זמן בכל רגל על השעיר חטאת לכפר על טומאת מקדש וקדשיו כל רגל מכפר על העבירה שעבר בין רגל זה לרגל אחר וכשעבר הרגל הראשון עבר זמן בטל קרבנו ושוב אין לו כפרה כיון שלא הביא בזמן שקבעה לו התורה א"כ ע"כ דיוה"כ מכפי' דאימתי לא כיפר יוה"כ על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף בטומאת מקדש וקדשיו הנ"מ כשיש עדיין לפניו להביא כפרה בהרגל הראשון מהעבירה שעבר אבל כשעבר כבר הרגל הראשון ואין לו עוד זמן להבאת קרבן ממילא יוה"כ מכפר על כל עבירות שאינו יכול עוד להביא קרבן א"כ ממילא איפסיל השעיר הזה שהפרים ושוב אינו ראוי' לכפרה. בשלמא מרגל זה לרגל אחר בלא יוה"כ לא קשה דיש לאוקמי' כשלא הקריב השעיר ברגל זה כלל ולא נתכפר עדיין באחר ע"כ לא נדחה אבל כשיוה"כ בינתים קשה. ומשני אר"מ מכיון דכתי' בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסכות כמו שכולן מכפרין כפרה אחת ר"ל דכל רגל ורגל הוא מכפר כפרה אחת דבר שצריך חג המצות לכפר מכפר חג השבועות וכן חג הסכות ור"ב משני דלאו משום דמקיש חגים ורגלים זה לזה מגזה"כ ז"א אלא משום דממילא כיון שכולם מכפרין על דבר אחד ממילא כולן הוי כפרה אחת בלא קביעת זמן:

ניחא

עין משפט נר מצוה

ט
ה טוש"ע או"ח סי' תקפב ס"ו

י
ב מיי' פ"ב מתפלה ה"ה ו כמ"ג עשין יט טוא"ח סי' תקפ

מראה הפנים

ולא כבר כיפר יום הכיפורים. למאי דפרישית בפנים דלר"מ פריך משום דלכאורה נראה דאליבא דר"ש לא שייך למיפרך הכי דהא אין כפרתן שוה ס"ל להאי תנא אליבא דר"ש. ומיהו גם אליבא דר"מ דוחק הוא לפרש כדפרישית דהא לקמן אמרי' דאפי' בשני שעירי עצרת שייך לומר על טומאה שאירעה בין זה לזה ולמה לא נאמר כן על שקרב בחג הסוכות לטומאה שאירעה בין יוה"כ לסוכות לכך נראה דודאי אליבא דר"ש פריך ומפרש האי ש"ס להתוספתא לפי הס"ד דלא אמרינן לר"ש דקרב הוא ברגל הבא לשם חובת היום אלא קרב הוא לשם מה שהופרש ותדע דע"כ לר"ש לומר כן דהיאך יקרב שעיר של רגל בר"ח או ביוה"כ והא לא הופרש לשם כפרה זו וכן נראה מדברי התוספתא דקאמר ר"ש שעירי הרגלים מכפרין אבל לא שעירי ר"ח ומודה ר"ש בשעיר שלא קרב שרגל וכו' כמו שהבאתי בפנים דמשמע דאע"ג דבר"ת כפרה אחרת הוי מ"מ מודה הוא דיקרב וקס"ד לשם מה שהופרש והשתא פריך שפיר הניחא קודם יוה"כ אבל היאך יקרב ברגל הבא אחר יוה"כ והלא כבר כיפר ביוה"כ דאע"ג דזה הופרש על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף ושל יוה"כ אשאין בה ויש בה הוא דמכפר דהא לא ס"ל להאי תנא אליבא דר"ש מוסף עליהן של יוה"כ וכו' מ"מ היה נראה לו כיון דיוה"כ מכפר הוא מכפר על כל טומאת מקדש וקדשיו ומשני רבי מנא מכיון וכו' כלומר לא כדקס"ד אלא לחובת היום הוא דקרב שכולן ככפרה אחת הן ומשום דכשיטת דר' מנא לא סגי אלא בשעיר דרגל זה שיוקרב ברגל הבא אבל לא לשעיר של רגל שיוקרב בר"ח הלכך משני ר' בון מכיון וכו' דהשתא מה שקרב בראש חדש נמי ניחא:

ברם הכא שכן אפי' בחול וכו'. הכי משני לה ר' זירא בבבלי פ' בכל מערבין דף מ' ע"ב והתם מקשי עלה ומי אית ליה לב"ש כולל וכו' והכא אסיק בקושי' לאידך גיסא כדבעי ר' יוסי שיהא צריך להזכיר ומיהו למסקנא קאמר הכא דקלסוניה להאי דלא אדכר כמסקנא דהתם דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. ומ"מ למדנו מכאן כדברי ר"ת בתוס' דפ"ק דר"ה דף ח' ע"ב ד"ה שהחדש מתכס' כו והביא ראיה שם מהאי דתוספתא דשעיר של ר"ח היה קרב בר"ה והנהיג לומר ושני שעירים לכפר ובהדיא אמרו הכא כן ועוד מהדא דתני וכו':

הגע עצמך ששחטו שניהן כאחת וכו'. האי קושיא כדבעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא בפ"ק דזבחים דף ז' ע"א שעירי עצרת שקיבל דמן בשני כוסות וזורק דמו של ראשון שני למה הוא בא. והתם גרים דאהדר ליה על טומאה שאירעה בין זריקה של זה לזה וקאמר לענין הבעיא דלעיל אם מכפר על עשה שלאחר הפרשה או לא ע"כ לא מיבעיא ליה וכו' דילמא את"ל האמר ופירש רש"י ז"ל תרווייהו קמיבעיא ליה וכו' ודלמא לא

שנויי נוסחאות (בו"נ) חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות במקרא בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות. (סוכ"א) אמברי נד" אבמרי.

ככר לאדן העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה. הר"ן ראש השנה פרק יום טוב

עמודי ירושלים

ר' בא בר ממל מקשי דתני שני כבשי עצרת כו'. עי' בפני יהושע ר"ה (ד"ח ע"ב) שחיזק דעת ר' משולם בתוס' שם דבר"ה לא היו מקריבין שעיר של ר"ח ור"ת הקשה עליו מהתוספתא וע"ז כתב הפנ"י דהתוספתא קאי רק לר"ש כו' ע"ש. וכזה כתב נ"כ הטורי אבן והברכ"י בא"ח סי' תקצ"א וביד דוד (דף קפ"ג) השינו ע"ז דבירושלמי כאן מבואר להיפוך ואני לא ידעתי מה קול רעש הזה דמה שכתבו דמשמע כאן דלכו"ע היו מקריבין בר"ה שעיר של ר"ח ואדרבה מקשי שם מהאי ברייתא לר"ש משמע דלבתר תנאי ניחא כו' ע"ש לא ידעתי מנ"ל דלהירושלמי הברייתא הוא לכו"ע הא אדרבה אמרו בירושלמי לא ר"ש הוא דר"ש חולק כו' משמע אדרבה דהתוספתא דוקא ר"ש הוא ועכ"פ אינו מוכרח דהוא לכו"ע ומ"ש הברכ"י דמבואר בירושלמי דגם ב' שעירי ר"ה ביה על טומאה שאירע בין זה לזה כו' ע"ש. הנה אדרבה לפי מה דמסיק בירושלמי בקושיא קאי זה רק על עצרת ולא על ר"ה וכ"כ הפני משה שם וז"ל וע"כ הא דקאמר אם כיפר הראשון כו' לא קאי אלא אב' שעירי עצרת בלבד כו' עכ"ל א"כ אינו קשה על הפנ"י והבן:

גליון אפרים

ולא כבר כיפר יוה"כ א"ר מנא כו'. נ"ל ול"נ ככר כיפר א"ר מנא כו' (פריך אמאי לא הוי כחטאת ציבור שכיפרו באחר שעכ"פ רועה ועיין בסוף ההלכה. נוע"י :(שם) שאינו אלא כוללן ויזכיר בעבודה. נ"ל ומזכיר בעבודה: (שם) ר' יוסי בעי מעתה שני שעירי ר"ה מחמת ר"ח אין באין ותימר אין צריך להזכיר של ר"ח אלא זה וזה מחמת ר"ה. א"ר אבמרי לית יכיל דכתיב מלבד עולת החדש ועוד מהדא דהכי י"ב לי"ב לחדשי השנה (כנ"ל). א"ר יוסי בי ר' בון ולא יאות ר' בא בר ממל מקשי דתני שני שעירי ר"ה אם כיפר כו' על טומאה שאירעה בין זה לזה ולא ר"ש היא דר"ש הילק כפרות. תני שני שעירי עצרת (כנ"ל) וכן הוא בזבחים ו' ע"ב ר"ש אומר שני כבשי עצרת. אבל שני שעירי ר"ה אחד בא מחמת ר"ח וחלוקין בכפרותיהן לר"ש. נוע"י:

אילו ישראל כשירין שמא אינן מביאין מה שקבעה להן תורה. א"ר יוחנן דברי חכמים משנין ודברי ר' שמעון אין משנין. דברי חכמים משנין ותימר מהו שיקרבו זה בזה. בשיטתו השיבוהו בשיטתך שאת אומר אין משנין מהו שיקרבו זה בזה. א"ר יוסי שאין קרבנות הציבור נקבעין אלא בקבועה א"ר יודן ותני כן *לשם אותו הזבח שהוא קרב לשמו הוא קדש משעה ראשונה:

הלכה ה מתני' ר"ש בן יהודה אומר משמו שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל מן הטמא מוסף עליהם של רגלים שהן מכפרין על הטהור שאכל את הטמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף מוסף עליהן של יום הכיפורים שהן מכפרין על הטהור שאכל את הטמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף ועל שאין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף אמרו לו אומר היה ר"ש שיקרבו זה בזה אמר להן הין אמרו לו א"כ יהו של יום הכיפורים קריבין לראשי חדשים אבל היאך של ראשי חדשים קריבין ביום הכיפורים לכפר כפרה שאינה שלהן אמר להן כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו:

גמ' א"ר יוסי דרומייא קומי רבי יונה ההן צורכה למיתני א"כ יהו של ראשי חדשים קריבין ביום הכיפורים שכן מעלין בקודש ולא מורידין אבל של י"ה אין קריבין בראש חדש שאין מורידין בקדש. רבי לעזר בשם רבי בון פתר לה פתר חורין א"כ יהו של יום הכיפורים קריבין בראשי חדשים שמכפרין כפרתן וכפרת ראשי חדשים אבל של ראשי חדשים אין קריבין ביום הכיפורים שאין מכפרין אלא כפרתן בלבד. אילו מי שאכל חלב חמשה זיתים והפריש ארבעה קרבנות וסבור שהן חמשה שמא כיפר או אילו מי שאכל חלב ארבעה זיתים והפריש חמשה קרבנות סבור ארבעה לא כ"ש. *וכן היה רבי שמעון אומר שלשים ושנים שעירי' קריבין על הציבור בכל שנה שלשים ואחד בחוץ ונאכלין ואחד בפנים ואינו נאכל ושעיר המשתלח שנים עשר לשנים עשר חדשי שנה שמונה בחג שבעה בפסח שנים בעצרת אחד בגלל היום ואחד בגלל הלחם אחד בראש השנה ואחד ביום הכיפורים כיון ששמע משה כן אמר מעתה מי שבאת לידו ספק עבירה צריך להביא כל קרבנות הללו. רבי תנחומא בשם ריש לקיש בשעה שאמר לו הקב"ה למשה והתודה עליו וגו' [ז]התחיל ואמר [ס]מזמור לתודה על שם והתודה עליו:

הלכה ו מתני' ועל זדון [א]טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים ויום הכיפורים מכפר ועל שאר [ב]עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות *הודע ולא הודע עשה ולא תעשה כריתות ומיתות בית דין שעיר המשתלח מכפר:

גמ' הדא היא מכפר על הזדונות ותולה על השגגות. לא הן קלות לא תעשה לא הן חמורות כריתות ומיתות בית דין. אמר ר' יהודה כיני מתניתא הקלות והחמורות אותן [ג]*הקלות בין שעשאן בזדון בין שעשאן בשגגה יאותן

פני משה

אילו ישראל כשרין. ולא אירע להם שום טומאה שמא אין מביאין מה שקבעה להן תורה לחובת היום בתמיד דאכן לא אמרינן אלא לטעמא שקבעה התורה לשניהן אבל לעולם בין כך ובין כך מביאין אותן: אמרו לו וכו' דברי חכמים משנין. לדברי חכמים משנין לקרבנות הציבור מקרבן של היום לקרבן של אחר זמן כגון תמידים שלא הוצרכו לציבור להקריב בשנה זו נפדין הן תמימים ואין צריכין מום וחוזרין ולוקחין אותן מתרומה חדשה של שנה האחרת ומשנין אותן להקריבן בשביל תמידין של שנה זו משום דלב ב"ד מתנה עליהם מתחילה לכך: ודברי ר"ש אין משנין. ור"ש ס"ל דלא אמרינן לב ב"ד מתנה עליהן אין משנין אותן כשהן תמימים אלא כשיוממו נפדין כדין שאר כל הקדשים: דברי חכמים משנין. ואם דחכמים ס"ל הכי ואמאי הקשו לר"ש מהו שיקרבו זה בזה הא לדידהו ודאי קריבין הן ומשני בשיטתו של ר"ש השיבוהו לדידך דלית לך לב ב"ד מתנה עליהן א"כ אמאי יקרבו זה בזה: אמר ר' יוסי. טעמא דר"ש דקאמר אין משנין לפי שאין קרבנות ציבור נקבעין אלא בקביעה שבתחילה: ותני. במתני' דפ"ד דזבחים כן לשם ששה דברי' הזבח נזבח לשם הזבח שהוא קרב צריך שיהא קדש לשמו משעה הראשונה וטעמייהו דרבנן דס"ל דשאני קרבנות ציבור דלב ב"ד מתנה עליהן:

הלכה ה מתני' ר"ש בן יהודה אומר משמו. של ר"ש וסתם ר"ש הוא ר"ש בן יוחאי:

גמ' הכין צורכה למיתני. איפכא מיבעי להו להשיב דיהו של ר"ח קריבין ביום הכיפורים דמעלין בקדש אבל של יה"כ בר"ח היאך הן קריבין דהא אין מורידין בקודש: פתר לה פתר חורן. דלא משום מעלין בקדש ואין מורידין נגעו בה אלא דה"ק א"כ יהו של יה"כ קרבין וכו' שהרי מוסף עליהן יה"כ קרבן ומכפרין נמי כפרת ר"ח אבל של ר"ח אין שייכין בכפרת יה"כ: אילו מי שאכל. כלומר הא למה זה דומה לאוכל חמש' זיתים חלב בחמשה העלמות שחייב חמשה חטאות והפריש ארבעה דכסבור שחמשה הן שמא כיפר להחמישי בתמיה אבל איפכא או אילו וכו' ודאי לכ"ש דכיפר וה"נ כן:

וכן היה ר"ש אומר וכו'. בתוספתא פ"א והובאה במקלתה לעיל: שלשי' ושני'. חוץ משעיר המשתלח שאינו קרב: ואחד ביום הכיפורי'. שעיר הנעשה בחוץ ונאכל וכן שלשים ואחד ושעיר הנעשה בפנים אינו נאכל הרי ל"ב בין כולן: כיון ששמע משה כן. דאלו ל"ב שעירים על כפרה אחת הן מכפרין כדקתני במתני' לר"ש בן יהודה משם ר"ש דמוסיף עליהן של יה"כ שהוא מכפר גם על כפרת כולן וכן אפי' לר"ש גופיה כדיהיב טעמא בהלכה דלעיל דמכיון שכולן מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו כמו שכולן מכפרין כפרה אחת אמר מעתה אם מי שבאת לידו ספק עבירה אחת וכי צריך להביא כמו כל הקרבנות הללו: והתודה עליו. בשעיר המשתלח הוא דכתיב וכלומר דהשיב לו הקב"ה שיש תקנה בדבר וא"צ להביא כל כך דשעיר המשתלח הוא דמכפר על כל ספק עבירה שאינו בני קרבן: מזמור לתודה. הוא אחד מן הי"א מזמורים שאמר משה רבינו ע"ה ודריש תודה לשון וידוי כדכתיב תן תודה ונתן משה שבח והודאה על שמתרצה בוידוי:

הלכה ו מתני' ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו. סתמא דהש"ס נקט לה: שעיר הנעשה בפנים ויה"כ מכפר. דכתיב ומפשעיהם בהאי קרא דוכפר על הקדש ופשעים אלו מרדים כדדרים לעיל: הקלות והחמורות וכו'. מפרש לה בגמרא דה"ק בין קלות בין חמורות בין שעשאן במזיד בין שעשאן בשוגג בין הודע לו ספיקן שנודע לו שבא לידו ספק חלב ואכל ובין לא הודע לו שבא לידו ספק חלב ואלו הן קלות עשה ולא תעשה ואלו הן חמורות כריתות ומיתות בית דין:

גמ' הדא הוא מכפר וכו'. זהו דאמרינן לעיל שהשעיר פנימי מכפר על הזדונות של טומאת מקדש וקדש ותולה על שגגתו בדבר שיכול לבא לכלל חטאת כדתנן לעיל וכדדרים לה מקרא בסוף הלכה ב': וזהו דתנן על זדון וכו'. כלומר דיה"כ הוא דמהני ליה עם השעיר: לא הן קלות לא תעשה וכו'. השתא פריך וגו' על ליפנא דמתני' הקלות וכו' ומאי קאמר: כיני מתניתא. הכי קאמר הקלות והחמורות אותן הקלות והחמורות כו' כצ"ל. כדמוכרח מדלקמן וכו' כדפרישית במתני': ואותן

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי' פ"א מהל' שגגות ה"ט סמ"ג עשין רעז

יב
ב מיי' פ"א מהל' תשובה ה"ב

יג
ג מיי' שם

ציון ירושלים

[ז]התחיל ואמר מזמור לתודה עי' או"ח סי' נא בטוש"ע דמזמור לתוד' נתקן על תודה ועי' סי' רפא בב"י שם ופ' מגן גבורי' סי' נא מבואר שם מחלוקת על מה נתקן מזמור לתודה וכלם לא הביאו מהמבואר כאן ובתוספ' כאן:

מסורת הש"ס

זבחים פ"ד

(תוספ' פ"א)

כריתות יח ע"ב ט ע"א

שבועות יב

מראה הפנים

לא קי"ל כר' זירא ולא איפשיטא בעיין. ולכאורה אמאי לא קי"ל כר' זירא כיון דלית לן שינויא אחרינא אמנם מהכא יש סיוע לפירש"י דאיכא לשנויי כדמשני ר' בון: **בשיטתן** שאת אומר אין משנין מהו שיקרבו זה בזה. האי פירושא הוי כמה דבעי התם למימר מעיקרא לר' יוחנן דגמר לה ממתני' דרבנן ס"ל לב ב"ד מתנה עליהן והיינו דאהדרו ליה לר"ש הכי ומדחי לה התם כדף י"ב ע"א דילמא ר"מ היא וה"ק לדידי דס"ל כולן כפרתן שוה וכו' כדפרישית במתני' ומ"מ קמה מילתיה דר' יוחנן התם דגמרא גמיר לה וכדאמר הכא: **כיון** ששמע משה כן אמר וכו'. אע"ג דהלו קרבנות ציבור הן י"ל דדרך שאלה אמר כן מעתה אפילו ביחיד שבא על ידו ספק עבירה אם יהיה צריך להביא כל הקרבנות האלו. ובתוספתא שם מסיים על הא דלעיל ואמרינן כך ישראל צריכין להביא שני שעירים בכל יום אלא שחס הקב"ה על נכסים של ישראל. וזהו כגרסי' כהאי ברייתא דשני שעירי עצרת בזבחים פ"ק שם ובחיבורי פני המנורה הארכתי בזה ואין כאן מקומו:

שנויי נוסחאות (סו"ג) ותימר כד"ו ות מר. (בו"ד) בשיטתו כד"ו כשיטתו. (סוי"ח) ר"יש כד"ו רבי. (סוכ"ג) ההן כד"ו הכן.

גליון אפרים שאין קרבנות ציבור נקבעין אלא בשחיטה כנ"ל של"ל וכן איתא ביומא פ"ה ה"א ובשקלים פ"ד ה"ג:

חתם סופר

כיון ששמע משה כן אמר כו' התחיל ואמר מזמור לתודה כו'. ובילקוט *) גבי מזמור לתודה אמר כשנכנס אדם לבהכ"נ ואמר הוא עשנו ולו אנחנו עמו וכו' ישמח שמחה גדולה. נ"ל דיל"ד אמרו הריעו לה' כל הארץ וחזר ואמר לנוכח עבדו את ה' בשמחה משמע לישראל מדבר ולא לכל הארץ ועוד שינוי לשון הריעו ושוב אמר בשמחה ולא בתרועה. וי"ל דנוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא וכתב תוס' פ"ק דע"ז דוקא או"ה אבל צדיקי ישראל אשרי להם ולדורם. והנה תרועה הוא גנוחי וילולי פ"כ אמר הריעו לה' כל הארץ בבכי ואנחה כי מה להם שלא נברא אבל אתם ישראל עבדו את ה' בשמחה ובואו וכו' כי דעו את ה' אלקים ואשרי לכם. אלא לכאורה אחרי שמעניש על הספיקות אין כאן שמחה אפי' לישראל כי שגיאות מי יבין. אך כבר רמז בס' החינוך דמשו"ה מעניש על הספיקות כי לולי שכבר עבר על איסור ודאי היה הקב"ה משגיח עליו שלא תבוא ספק עבירה על ידו. והיינו דקאמר הוא עשנו וכו' ואנן מרעיתו פי' שמשגיח עלינו כצאן מרעיתו שמשגיח הרועה על מאכלו ומשקה שלו ה"נ רגלי חסידיו ישמור מכל מכשול. והנה יש ראיה להחינוך כנ"ל מוידוי על אשם תלוי ועל שעיר המשתלח המכפר על הספיקות ומה וידוי שייך על הספק אע"כ הקב"ה משגיח ואילולי שחטאו כבר לא בא ס' על ידו. והיינו כששמע מרע"ה שעירים על לא הודע היה מצטער היך יתכן כפרה על הספיקות א"כ מי יעמוד במשפט אך כששמע והתודה מזה מוכח כי רגלי חסידיו ישמור אמר מזמור להודה כנ"ל:

*) לפלא כי לא נמצא זאת בילקוט ואולי נמצא זאת במדרש אחר.

מסורת הש"ס

(כריתות פ"ו) כריתות כה

(יומא פ"ח)

ע' כריתות ז ע"א

ויקרא רבה פי"ז

יומא פה ע"ב

(יומא פ"ח סנהדרין פ"י) יומא פ"ו ע"ב

תורה אור

יחזק' ז' כ

איוב א

ואותן השגגות בין שנתוודע לו וכו'. כצ"ל ולקמן מקשי עליה ומשני: ותולה על השגגות. בדבר שיש בו חיוב קרבן בטומאת מקדש וקדשיו ועדיין לא נודע לו ולאחר יה"כ כשיתוודע לו מביא קרבן עולה ויורד: אף שעיר המשתלח כן. בשאר עבירות דהא דתנן שמכפר על שגגות לאו כפרה ממש קאמר דבאותו דבני קרבן נינהו כגון חייבי כריתו' תולה הוא וכשיתוודע לו אחר יה"כ מביא הקרבן שחייב עליה: ניחא לא הודע. דשעיר המשתלח מכפר בדבר שיש בו חיוב קרבן: אלא הודע. בתמיה דקס"ד שהודע לו חטאו שחייב עליו קרבן קאמר. דקשיא ולא כן תני בפ"ו דכריתות דחייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יה"כ שחייבין להביא אחר יה"כ דאותן לא כיפר עליהן יה"כ כדדריש התם מקראי ומייתינן לה לעיל בהלכה ב': א"ר בון בר' חייא. ה"ק בין שנתוודע לו בהן הספק שבא לידו ובין לא נתוודע להן הספק דבהא יה"כ מכפר אבל לא שנודע לו שודאי חייב עליה קרבן: ולא כבר כיפר יום הכפורים. השתא פריך אי הכי דבשלא נתוודע לו מחיוב קרבן מיירי אלא מידיעת הספק לחוד קשיא ההא דקאמר דשעיר המשתלח תולה הוא בדוקא אבל לא מכפר כפרה גמורה על השגגות ואמאי הא אנן תנן חייבי אשמות תלוין פטורין להביא אחר יה"כ דיה"כ כיפר עליהן והרי זה מחייבי אשמות תלוין הוא שלא נודע לו ביה"כ כ"א הספק שבא לידו וא"כ ליכפר כפרה גמורה: ומשני ר"ש בשם לוי שובדא. משם מקום וביומא פ' בתרא גרים סובייה: במורד ביה"כ היא מתניתא. כצ"ל וכן הוא ביומא. הכא במאי עסקינן במבעט ביה"כ ואינו מאמין בכפרתו דבהא הוא דשעיר המשתלח אינו מכפר כפרה גמורה דהוקש לשעיר הפנימי שאינו מכפר אלא עם יה"כ ומיהת תולה הוא עליו דנהי דביה"כ הוא דמרד השעיר המשתלח תולה לו מכפרת חלקו: ולמה לא אמר בשלא נתודע בהן ביה"כ. מאי דוחקיה דר"ש לאוקמי למתני' במורד ביה"כ משום קושיא דהלא כיפר ביה"כ ואמאי קאמר תולה הוא הך קושיא מעיקרא היא דליתא דאנן הכי קאמרינן שלא נודע לו מחיוב הקרבן כ"א מהספק שבא לידו והיינו ביה"כ דוקא הוא דלא נתוודע לו אבל אחר יה"כ נתודע לו והשתא ל"ק מחייבי אשמות תלוין דפטורין דהתם נמי הוא כן דאם לאחר יה"כ נתוודע לו שבודאי אכל חלב חייב להביא חטאת והכי מסקינן בכריתות שם: מילתיה אמרה. ומשני דממילתיה דר"ש שמעינן דס"ל אפי' לא נתוודע לו בהן ביה"כ יה"כ מכפר כלומר אפי' דביה"כ הוא דלא נתוודע לו אבל אחר יה"כ נתוודע לו שחטא בודאי אפ"ה פטור הוא מחטאת שכבר כיפר לו יה"כ וזהו כדאמרינן התם מעיקרא דאימא דחייבי אשמות תלוין פטורין אפי' לכי מתיידע ליה בתר יה"כ והכי ס"ל לר"ש באמת והלכך ע"כ הוא דאוקי למתני' דהכא במבעט ביה"כ והיינו טעמא דשעיר המשתלח אינו אלא תולה וכדאמרן: עשה אע"פ שלא עשה תשובה. מכפר עליו יה"כ אבל ל"ת קאמר ר' שמואל דוקא עם התשובה: האומר. ה"ג ביומא והוא עיקר' האומר אין עולה מכפרת אין עולה מכפרת עלי מכפרת היא אי אפשי שתכפר לי אינה מכפרת לו על כרחו אין יה"כ מכפר מכפר הוא אי אפשי שיכפר לי מכפר הוא לו על כרחו. בקרבן בין שאמר איני מאמין שקרבן זה מכפר או שיהא מכפר לי או שאמר יודע אני שמכפרת היא אבל אי אפשי שתכפר עלי בכל אלו אינה מכפרת לו על כרחו אבל ביה"כ בכל אלו שאמר אעפ"כ מכפר עליו בעל כרחו: לא מסתברא דהלא חלופין. אדרבא איפכא מסתברא דבקרבן אע"פ שאמר כן עכ"פ הביא הוא להקרבן אבל ביה"כ אם אמר כן לא יהא מכפר לו: לא כולא וכו'. וכי בן אדם לומר להמלך אי אפשי שתמלוך עלי ואם הוא אינו רוצה מורד הוא ומסתברא דאין יה"כ מכפר עליו: והעולה על רוחכם. רמז הוא דהעולה באה על מה שברוחכם: וכן איוב וכו'. והביא עולה: מקשה. היה תמה על זה וכי מסבר סבר רבי דיה"כ מכפר בלא תשובה: בשם ר' יוחנן. וקאמר אין דהכי ס"ל לרבי: מאן תניתא רבי. דקאמר יום המיתה מכפרת בלא תשובה כתשובה עצמה וא"כ ביה"כ נמי ס"ל הכי דהא איתקשו: הדא דתנינן. בפ' יה"כ מיתה ויה"כ מכפרין עם התשובה והיא דלא כרבי דלדידיה שניהן שוין בזה דמכפרין בלא תשובה: שאל ר' מתיא בן חרש וכו'. עד סוף הלכה תמצא לעיל פ' חלק הלכה א' ושם מפורש:

ואותן השגגות בין שנתוודע לו בהן בין שלא נתוודע לו בהן. אילו הן[א] קלות עשה ולא תעשה חמורות כריתות ומיתות בית דין. כשם שהשעיר הנעשה בפנים מכפר על הזדונות ותולה על השגגות אף שעיר המשתלח כן. ניחה לא הודע ולא כן תני *מניין למחוייבי חטאות ואשמו' וודאין שעבר עליהן יום הכיפורים *שחייבין [ב] להביא אחר יום הכיפורים וחייבי אשמות תלויין פטורין. א"ר בון בר חייא בין שנתוודע לו בהן בין שלא נתוודע לו בהן. ולא כבר כיפר יום הכיפורים. ר"ש בשם לוי שובדא במוכר ביום הכיפורים היא מתניתא. ולמה לא מר בשלא נתוודע בהן ביום הכיפורים. מילתיה אמרה אפילו לא נתוודע לו בהן ביום הכיפורים יום הכיפורים מכפר. עשה אע"פ שלא עשה תשובה לא תעשה ר' שמואל בשם ר' זירא והוא שעשה תשובה. *האומר אין העולה מכפרת אין העולה מכפרת מכפרת היא על כורחו האומר אין יום הכיפורים מכפר אין יום הכיפורים מכפר הוא לו על כורחו. *אי איפשי שיכפר לו אין מכפר לו על כורחו. א"ר חנינה בי ר' הילל לא מסתברא דאלא חילופין לא כולא מן בר נשא מימר למלכא דלית את מליך. העולה *מכפרת על הירהור הלב מאי טעמא °העולה על רוחכם היה לא תהיה. א"ר לוי העולה מכפרת על רוחכם וכן איוב הוא אומר°אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם הדא אמרה שעולה מכפרת על הירהור הלב. רבי אומר על כל עבירות *שבתורה יום הכיפורים מכפר חוץ מפורק עול ומיפר ברית ומגלה פנים בתורה שאם עשה תשובה מתכפר לו ואם לאו אין מתכפר לו. ר' זבידא אמר ר' יוסא מקשה מיסבר סבר רבי שיום הכיפורים מכפר בלא תשובה אתא ר' אשיין רבי יונה רבי בא ר' חייה בשם ר' יוחנן יום הכיפורים מכפר בלא תשובה ומיתה ממרקת בלא תשובה ותני כן יום מיתה כתשובה. מאן תניתה רבי. הדא היא דתנינן תמן מיתה ויום הכיפורים מכפרין עם התשובה דלא כרבי. *שאל ר' *מתיא בן חרש את רבי לעזר בן עזריה שמעתה ארבעה חלוקי [ג] כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש אמר לו שלשה הן חוץ מן התשובה. כתוב אחד אומר שובו

הלכה

ניחא לא הודע הודע לא כן תנינן. חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ שחייבין להביא אחר כו' אר"בב"ח בין שנתודע לו בהן בין שלא נתודע לו בהן פי' שנתודע לו מהספק בין שלא נתודע לו כלל מהספק. תמן תנינן על אלו חייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי ולא כיפר יוה"כ ר"ש בשם ר"ל סובי' במורד ביוה"כ ר"ל דקשיא ליה האיך שייך אשם תלוי הא לאחר יוה"כ פטור מן אשם תלוי ומשני דבמורד ביוה"כ אין יוה"כ מכפר ופריך הגמ' ולמה לא אמר בשלא נתודע לו בהן ר"ל דאימתי יוה"כ מכפר דווקא בשידע מהספק אבל כשלא ידע מהספק אין יוה"כ מכפר ומשני מילתי' אמרה אפילו לא נתוודע לו בהם יוה"כ מכפר דהא מוקי האי ועל לא הודע שלהם בשלא נתוודע לו בהם כן הוא מוכח הגירסא במס' יומא ס"פ יוה"כ ומב' הסוגיות הללו מכאן וממס' יומא מובן הגי' היטב וכן כתב שם הק"ע ז"ל: ולא

עין משפט נר מצוה

יד
א מיי' פ"א מהל' תשובה ה"ב

טו
ב מיי' פ"ג משגגות ה"ע

טז
ג מיי' פ"א מתשובה הלכה ב ד

מראה הפנים

לא מסתברא דאי לא חלופין וכו'. בפ"ק דכריתות דף ז' ע"א משוה לה להאומר לא יתכפר לי תטאתי למבעט ביוה"כ וקאמר רבא התם מעיקרא דמכפרת כיון דאמר תיקרב וסדר ביה רבא מדתניא דיוה"כ אינו על בזאין שבין דהיינו דאמר לא תכפר עלי חטאתי שניהן שוין בענין זה. וי"ל להאי דר"ת דהכא נמי כענין זה לא מסתברא אלא איפכא ממה שאמרת וכין בזה וכין בזה אינו מכפר לו מכיון שהוא בועט ואינו רוצה בכפרה לא כולא מן בר נש וכו':

דלא כרבי. ובבבלי פ' יום הכפורים דף פ"ס ע"ב קאמר אפי' תימא רבי תשובה בעיא יוה"כ יוה"כ לא בעיא תשובה ולפ"ז גם בהא נוכל לאוקמי מתני' כרבי דס"ק תשובה בעיא מיתה מיתה לא בעי תשובה אלא דהכא היינו טעמא משום דמליבנא דכריתא דמוקמי' כרבי משמע דתשובה לא בעיא מיתה דתני יום מיתה כתשובה וע"כ דס"ק כי היכי דתשובה מכפרת לבדה ה"נ יום המיתה לבדו א"כ ע"כ האי מתני' דלא כרבי. והתוס' בפרקין דף י"ג ע"א ד"ה כעומד כמרדו כתבו דלרבנן נמי מיתה לא בעי תשובה בשאר עבירות חוץ מפורק עול וכו' כדמשמע מהסוגיא דהתם דדרשי רבנן לקרא דמיירי באלו שלש עבירות כי דבר ה' בזה זה הפורק עול וכו' הכרת תכרת הכרת בעולם הזה תכרת לעוה"ב עונה בה שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרקת ומשמע דבשאר עבירות מכפרת מיתה בלא תשובה והקשו דא"כ מתני' דיומא אפי' כרבנן לא אתיא ותירצו דהיינו דאיכא בין רבנן לרבי דלרבנן מיתה בלא תשובה ממרקת עם הייסורין שדנין אותו לאחר מיתה ואינו נכרת לעוה"ב ועם התשובה מיתה ממרקת לגמרי בלי נידון:

שנויי נוסחאות (בו"א) ואותן השגגות נד"ו אותן הזדונות. (בו"ס) ניחה נד"ו ניחא. (בוס"ז) אין יום הכיפורים מכפר הוא לו נד"ו אין יום הכיפורים מכפר. מכפר הוא לו. שיכפר לו נד"ו שיכפר לי. (בוי"ז) דאלא נד"ו דאי לא. (בוי"ט) העולה" נד"ו והעולה וכ"ה במקרא. (בוכ"ג) יוסא נד"ו יסא.

בכר לאדן. ר"ש בשם ר' לוי סוכייה במורד ביה"כ היא מתניתא. כצ"ל.

עין משפט
נר מצוה

יז
א מיי' פ"א מתשובה ה"ב ד

יח
ב מיי' פי"א מהל' שגגות ה"ט

ולא תנינן משוח ולמה לא תנינן משוח ר"ל דהתחיל התנא בלשון אחד אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח ומסיים אלא שהפר מכפר על הכהנים ולא מסיק ועל כהן משוח. אין תימר בדבר שחייב בו קרבן כנ"ל וכן מוכח מהא דבסמוך מפורש שכן הגי' ור"ל דכל עיקר דבעינן קרבן לכפר ולא מכפר יוה"כ בעצמו כמו כל שאר עבירות ולמה גזר רחמנא על טומאת מקדש וקדשיו שצריך קרבן. הוא משום דבר שחייב עלי' קרבן בעצמא ולפיכך כשאין בה ידיעה וא"י להביא קרבן ביוה"כ צריך קרבן ואין יוה"כ מכפר בלא קרבן וע"כ אפילו במזיד בעי קרבן משום דהוי דבר שחייבין עליו קרבן וע"כ ממילא בכהן משוח דאין בו חיוב קרבן כלל על טומאת מקדש וקדשיו. לשיטת הירושלמי במס' הוריות וע"כ א"צ לקרבן וע"כ יאות דלא תנינן משוח אבל א"ת בדבר שאין חייבין עליו קרבן ר"ל דלאו משום דטומאת מקדש וקדשיו הוי דבר שחייבין עליו קרבן בעצמא לפיכך צריך קרבן ואינו מכפר יוה"כ לבד בלא קרבן ז"א אלא דגזה"כ הוא בטומאת מקדש וקדשיו דבעי קרבן א"כ קשה למה לא תנינן משוח. ומסיק הגמ' אשכח

הלכה ז מתני'

תורה אור

°שובו בנים שובבים וגו' וכתוב אחד אומר °כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' וכתוב אחד אומר °ופקדתי בשבט פשעם וגו' וכתוב אחד אומר °אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון הא כיצד עבר על מצות עשה ועשה תשובה אינו זז משם עד שיימחל לו עליו הכתוב אומר שובו בנים שובבי' וגו' עבר על מצות לא תעשה ושב מיד התשובה תולה ויום הכיפורים מכפר עליו הכתוב אומר כי ביום הזה יכפר עליכם עבר על כריתות ומיתות בית דין במזיד התשובה ויום הכיפורים מכפרין מחצה והייסורין מכפרין מחצה עליו הכתוב אומר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם אבל מי שנתחלל שם שמים על ידו אין כח לא לתשובה לתלות ולא ליום הכיפורים לכפר ולא לייסורין למרק אלא תשובה ויום הכיפורים תולין ומיתה ממרקת עם הייסורין עליו הכתוב אומר אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון הא למדנו שהמיתה ממרקת. א"ר זו דברי ר' לעזר בן עזריה ור' ישמעאל ור' עקיבה אבל חכמים אומרים שעיר [א] המשתלח מכפר. ואם אין שעיר יוה"כ מכפר כיצד מכפר ר' זירא אמר כל שהוא ר' חנניה אומר בסוף. מה ביניהון מת מיד על דעתיה דרבי זירא כיפר מיד על דעתיה דרבי חנינה לא כיפר. א"ר זירא ומתניתא מסייעא לר' חנינה חומר בשעיר מה שאין ביום הכיפורים וביום הכיפורים מה שאין בשעיר יום הכיפורי' מכפר בלא שעיר ושעיר אין מכפר בלא יום הכיפורים והשעיר מכפר מיד יום הכיפורים משתהשך. א"ר הונא איתותב קומי רבי ירמיה ומר תיפתר שהיה בדעתן להביא שעיר אחר ולא הביאו. א"ר יוסי ואין הקב"ה רואה את הנולד ויכפר מיד. *ר' ירמיה אמר ר' שמואל בר רב יצחק בעי צדקה תצר תם דרך חטאים תרדף רעה. רגלי חסידיו ישמור אם ללצים הוא יליץ. סייגון סייגה ותרעין תרע'. וכיני סייגין סייגה ותרעין תרעה. אלא כיני רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק שומר אדם עצמו מעבירה פעם ראשונה שנייה ושלישית הקב"ה משמרו שנאמר °הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. א"ר זירא ובלחוד דלא יתיב ליה °והחוט המשולש לא במהרה ינתק לעולם אין כתיב כאן אלא לא במהרה ינתק ואין אטרחת עלוי מיפסיק. רבי הונא בשם רבי אבהו הקב"ה אין לפניו שכחה כביכול מפני ישראל נעשה שכחן שנאמר °מי אל כמוך נושא עון נושא כתיב ודוד אמר °נשאת עון עמך:

ירמיה ג · ויקרא טז · תהלים פט · ישעיה כב · איוב לג · קהלת ד · מיכה ז · תהלים פה

הלכה ז מתני'

אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משיח מה בין ישראל לכהנים לבין כהן משיח אלא שדם הפר [ב] מכפר על הכהנים ועל טומאת מקדש וקדשיו ר' שמעון אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים כשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל כך וידויו של פר מכפר על הכהנים:

גמ' ולא תנינן משיח. ולמה לא תנינן משיח אין תימר בדבר שאין בו חיוב קרבן אנן קיימין יאות לא תנינן משיח. אין תימר בדבר שיש בו חיוב קרבן למה לא תנינן משיח. אשכח תני בכהן משיח. הדא אמרה בדבר שאין בו חיוב קרבן אנן קיימין. אמר ר' יוסי בי רבי בון ואפי' תימא בדבר שיש בו חיוב קרבן נעשה

פני משה

מתני' אחד ישראל ואחד כהנים. הכי קאמר אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משיח מתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות ואין חילוק ביניהם אלא בטומאת מקדש וקדשיו שכל מה שהשעיר הפנימי מכפר על ישראל דהיינו שהוא תולה על שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף ומכפר על זדון טומאת מקדש וקדשיו וכן מה שהשעיר החיצון מכפר בכל זה פרו של כ"ג הקרב ביה"כ מכפר על הכהנים: ר"ש אומר. כשם שאתה מודה בדם שעיר הפנימי שמכפר כפרתו על ישראל בלי שום וידוי שאין וידוי בשעיר הפנימי אלא בשעיר המשתלח כך דם הפר בלא שום וידוי מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו אייתר ליה וידוי של פר במקום וידוי של שעיר המשתלח לכפר על הכהנים בשאר עבירות ואין להם כפרה בשעיר המשתלח:

גמ' ולא תנינן משיח. אסיפא דמתני' ואדברי ר"ש קאי דת"ק דאיירי בשעיר המשתלח ובכפרת שאר עבירות קתני וא' כהנים ואחד כהן משיח ור"ש דפליג בשאר עבירות ובהא דאיירי בטומאת מקדש וקדשיו וקאמר כשם וכו' לא קתני אלא שדם הפר מכפר על הכהנים ולא קחשיב כהן משיח בהדייהו ובעי הש"ס טעמא ולמה לא תנינן משיח בדברי ר"ש: אין תימר. הניחא אי תימא דבדבר שאין בו חיוב קרבן עסקינן במתני' ובהא הוא דקאמר שדם הפר מכפר על הכהנים והיינו בזדון טומאת מקדש וקדשיו ועלה הוא דקאמר כשם שהשעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים אבל במה שהשעיר הפנימי תולה בדבר שיש בו חיוב קרבן והיינו יש בה ידיעה בתחילה אבל אין בה ידיעה בסוף דאתיא לכלל חיוב קרבן לכי מתיידע ליה לא איירי בה ר"ש כלל משום שאין דם הפר מכפר כפרה זו על הכהנים אלא הן בכלל כל ישראל בשעיר הפנימי הוא תולה על זה עד שיוודע לו ויביא עולה ויורד א"כ שפיר הוא דלא תני כהן משיח בהדייהו דהא שמעינן לר"ש דאמר בסוף פ"ב דהוריות שאין המשיח חייב קרבן עולה ויורד על טומאת מקדש וקדשיו הלכך לא מלי למיחשביה למשיח בהדי כהנים דלא דמיא להו דע"כ הפר מכפר על כהן המשיח בכל עניני טומאת מקדש וקדשיו דלא אשכחן ביה חיוב קרבן עלה כלל ואלו כהנים אינן מתכפרין בפר אלא בדבר שאין בו חיוב קרבן: אין תימר. אלא אי אמרת דהאי כשם דקאמר ר"ש בכל עניני טומאת מקדש וקדשיו קאמר ודבר שיש בו חיוב קרבן במה שהשעיר הפנימי תולה נמי בכלל ועל תרווייהו קאמר שדם הפר מכפר על הכהנים א"כ קשיא למה לא תנינן משיח בהדייהו דהא השתא דמיא לכהנים בכולן: אשכח תני בכהן משיח. והכי נמי אשכחן ברייתא דתני גם כהן משיח לר"ש בהדי שאר הכהנים וא"כ אמאי לא קתני נמי במתני': הדא אמרה. דמתני' בדבר שאין בו חיוב קרבן מיירי וקסבור דעל זה בלבד הוא דמכפר דם הפר על הכהנים ותנא דברייתא ס"ל אליביה דעל מה שהשעיר הפנימי תולה נמי הוא מכפר ושפיר הוא דתני כהן משיח בהדייהו ותרי תנאי ואליבא דר"ש: ואפי' תימא בדבר שיש בו חיוב קרבן. נמי מיירי מתני' וקאמר שדם הפר מכפר על הכהנים ואפ"ה לא קשיא אמאי לא תני כהן משיח: נעשה

מסורת הש"ס
תוספתא יומא פ"ד
(פיאה פ"ק קידושין פ"ק סנהדרין פ"י)

מראה הפנים

נידון עוד ביסורין לאחר מיתה ולרבי מיתה וכן יוה"כ ממרקין לגמרי בלא תשובה בשאר עבירות והשתא מתני' דיומא דקתני מכפרין עם התשובה משמע לגמרי אתיא שפיר כרבנן ונראה דלפי דבריהם יש לומר דר' זירא ורבא לעיל בפרקין דף ח' ע"כ פליגי בסברא זו אליבא דרבנן דר' זירא דאמר דשעיר הפנימי ויוה"כ תולה באם מת קודם שיודע לו מת בלא עון ס"ל דיוה"כ הוא דתולה לענין זה באם מת בלא תשובה מת בלא עון דאלו בלא יוה"כ לא היה: מיתה ממרקת בלא תשובה ורבא קאמר מיתה ממרקה אפי' בלא תשובה בשאר עבירות ויוה"כ תולה להגן עליו מן הייסורין וכמו דמהני ליה להגן מן הייסורין בעוה"ז כך נמי מהני להגן אם מת דאלו בלא יוה"כ הי' צריך ייסורין אח"כ ולהא מהני ליה יוה"כ כסברת התוס' אליבא דרבנן ורש"י ז"ל פי' שם לרבא מיתה ממרקת עם התשובה. ולכאורה קשה דהא התם סתמא משמע אפילו לא עשה תשובה ועוד דהא משמע מסוגי' דדף י"ג דאפי' לרבנן מיתה ממרקת בלא תשובה בשאר עבירות חוץ מאלו ג' עבירות דהתם וכסברת התוס' הנזכר ועיין לעיל הלכה ב' ד"ה נעשית לו יוה"כ:
נעשה

שנויי נוסחאות (סו"ט) כריתות ומיתות בספרי"ר הכריתות [ועל] מיתות. (סו"א) והייסורין מכפרין מחצה בספרי"ר והיסורין בשאר כל ימות השנה [מכפרים] מחצה. (סוי"ג) שנתחלל שם שמים על ידו בספרי"ר שנתחלל בו שם שמים. (סוי"ד) לא לתשובה לתלות ולא ליום הכפורים לכפר ולא לייסורין למרק אלא תשובה ויוה"כ תולין ומיתה ממרקת בספרי"ר בתשובה לתלות ולא ביום הכפורין ולא בייסורין למרקק [התשובה ויוה"כ תולין יום המיתה ממקקת עם] הייסורין. (סופ"ו) הזה לכם עד תמותון הא למדנו וכו' א"ר.. ור' ישמעאל בספרי"ר הזה וגו' הא למדנו א' ר' יוחנן ר' שמעל. (סוי"ז) א"ר זו בד"ו אמר ר' יוחנן זו.(סוי"ח) אבל חכמים אומרים בספרי"ר אבל דברי חכמים. (סוי"ט) כיצד מכפר... זירא בספרי"ר ביצד זה מכפר.. [זעורא] (וכן לקמן ושרא תחת זירא). (סו"כ) מה ביניהון... דר' זירא כיפר מיד בספרי"ר מה מפקה מיבנהון... דר' זעורא כבר כופר. (סוכ"א) זירא ומתניתא מסייע לר' חנינה בספרי"ר חנניה [זעורא] מתניתה לר' זעורא [חנניה]. (סוכ"ב) וביום הכיפורים... יום הכיפורים בספרי"ר ויום הכפורין... שיום הכפורין. (סוכ"ג) ושעיר אין מכפר בלא יום הכפורים והשעיר מכפר מיד יוה"כ משתחשך בספרי"ר והשעיר אינו מכפר אלא ביוה"כ חומר בשעיר שהשעיר מכפר מיד ויום הכפורין מכפר משתחשך. יום הכיפורים משתחשך בד"ו ויום הכיפורים. (סוכ"ד) הונא בספרי"ר חונא. (סוכ"ה) שנאמר הן בספרי"ר ומה טעם הן. (סוכ"ו) המשולש לא במהרה ינתק לעולם אין כתיב בספרי"ר והחוט המשולש לא לעולם ינתק אין כתב. (סוכ"ז) ואין... מיפסיק ר' הונא בשם ר' אבהו בספרי"ר אין... מפסק הוא ר' חונא בשם ר' אבהוא. (סוכ"ח) כביכול מפני ישראל נעשה שכחן שנאמר מי אל בספרי"ר כביכול הוא מפני ישראל הוא נעשה שוכחן ומה טעם מי אל. (סוכ"ט) ודוד אמר נשאת עון עמך (מתני') בספרי"ר וכן דוד אומר נשאתה עוון עמך נשאתה עוון עמך כיסית כל חטאתם סלה. (סול"א) שוידויו בד"ו שוידוי. (סו"מ) ולמה לא תנינן בספרי"ר ולמה לא תני. (סומ"א) קרבן... תנינן בספרי"ר קורבן (וכן לקמן). (סומ"ב) למה... בכהן בספרי"ר ולמה... כהן. (סומ"ג) יוסי בי רבי בון... תימא בספרי"ר יוסי בי"ר בון... תימר. קרבן נעשה כזדון כמה דתימר בזדון בספרי"ר קורבן אנן קיימין נעשה כזדון כמה דאמרת על זדון.

מסורת הש"ס

(יומא פ"ו)

יומא מ וב"ב

נעשה כזדון . כלומר הא דקאמר כאן שהשעיר הפנימי מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים ואפי' על תליית הפנימי מכפר הפר עליהן אבל נעשה בזדון דהא כמה דתימר בזדון טומאת מקדש וקדשיו דאין הפר בלבד הוא דמכפר אלא עם יה"כ דוקא שהרי איתקש לכפרת שעיר הפנימי על ישראל והתם שניהם צריכין לכפרה זו והכא נמי לענין מה שהשעיר פנימי תולה ג"כ צריך כפרה של פר וכפרת יה"כ בהדיה והיינו לכהנים דוקא אבל כהן משיח אינו צריך לכפרת יה"כ עם פרו אלא פרו בלבד הוא דמכפר עליו והיינו טעמא דלא תני כהן משיח בהדייהו דהכתי לא דמי כפרתו עם כפרת שאר הכהנים : יעמד חי . כתיב בשעיר המשתלח וע"כ בא ללמדינו שאם מת צריך להביא אחר דאם ללמד שלא ישלחנו עד לאחר כפרה ליכתוב יעמד לפני ה' לכפר עליו אלא מלמד שעתיד למות כלומר לאחר מכאן אבל אם מת מקודם יביא אחר ופליגי בה עד מתי הוא צריך להיות חי : עד וכלה מכפר את הקדש . שהוא לאחר מתן דמים של חבירו ולאחר ווידוי שלו שאז כלה מכפר את הקדש ודרש ליה לקרא הכי וכלה מכפר את הקדש וגו' אדבתריה קאי והקריב את השעיר החי וסמך אהרן וגו' והתודה עליו וגו' שבזה הוא נגמר גם כפרת בני ישראל ושלח וגו' כדמפרש ואזיל דס"ל לר' יהודה דהוידוי מעכב הכפרה : עד שעת ווידוי . ולא הוידוי בכלל דס"ל אין הוידוי מעכב וכלה מכפר את הקדש אדלעיל קאי והזה עליו מן הדם וגו' שהוא לאחר מתן דמים של חבירו וכלה מכפר ואין דבר אחר מעכב : מה מפקה מביניהון . כלומר במאי קמפלגי ומאי איכא עוד בינייהו : שחטו בלא ווידוי . כלומר דאף בפר איכא בינייהו אם שחטו בלא וידוי דלר' יהודה לכפר דקרא היינו כפרת דברים והוידוי מעכב וכן בפר מעכב הוא ואם שחטו בלא וידוי צריך להביא פר אחר ויתודה עליו ולר"ש אין צריך דס"ל לכפר בכפרת דמי' הוא : אף שעיר המשתלח כן . בשעיר המשתלח גופיה נמי איכא בינייהו אם שלחו ולא התוודה עליו . ובפ"ו דיומא גרים להא בתחילה והדר קאמר אף בפר כן ומתיישבת הגי' ביותר : התודה . על הפר ושחטו ונשפך הדם קודם שהזה ממנו דבהא את אמר לכ"ע צריך להביא פר אחר דהא לר' יהודה נמי כפרת דמים בעינן אלא דמוסיף הוא וקאמר דגם הוידוי מעכב מיהו הא קמיבעיא לן וצריך הוא להתודות פעם שניה על פר השני או דנימא דכבר יצא בווידוי הראשון ואליבא דר' יהודה קמיבעיא ליה: אף שעיר המשתלח כן . אף בשעיר המשתלח איכא למיבעי הכי אליבא דר' יהודה דס"ל הוידוי מעכב ואם שלחו בלא וידוי צריך להביא שעיר אחר ולהתוודות עליו ומיבעיא לן לענין הגרלה מהו שצריך להגריל או כבר יצא בהגרילו של ראשון כנ"ל וכן הוא ביומא. ולא איפשיטו הכי בעיי לר' יהודה : הדרן עלך שבועות שתים

תורה אור

ויקרא טז
שם

נעשה כזדון כמה דתימר בזדון צריך כפרה וכפרת יוה"כ ובא צריך כפרה וכפרת יוה"כ. °יעמד חי מלמד שעתיד למות עד מתי הוא חי עד °*וכלה מכפר את הקודש דברי ר' יהודה רבי שמעון אומר עד שעת א ווידוי. *על דעתיה דרבי יודה הוידוי מעכב על דעתיה דר' שמעון אין ווידוי מעכב מה מפקה מביניהון שחטו בלא ווידוי על דעתיה דר' יהודה צריך להביא פר אחר על דעתיה דר' שמעון אין צריך להביא פר אחר. אף שעיר המשתלח כן שלחו בלא וידוי על דעתיה דרבי יודן צריך להביא שעיר אחר על דעתיה דרבי שמעון אין צריך להביא שעיר אחר. התודה ושחטו ונשפך הדם את אמר צריך להביא פר אחר וצריך להתודות פעם שנייה או יצא בוידוי הראשון. אף שעיר המשתלח כן שהוא צריך להגריל פעם שנייה או כבר יצא בוידויו של ראשון:

הדרן עלך שבועות שתים

הכא תני משוח תי' דבברייתא תני ג"כ משוח הדא אמרה בדבר שאין חייבין עלי' קרבן אלא גזה"כ הוא בטומאת מקדש וקדשיו דבעי קרבן אבל אי משום דבר שחייבין עלי' קרבן לא שייך גבי משוח ע"ז קאמר דז"א ואפילו תימא בדבר שיש בו חיוב קרבן לפיכך אינו מכפר יוה"כ בלא קרבן. מ"מ תני כהן משוח הגם דאינו בר קרבן משום דדמי למזיד הגם דבמזיד אינו בר קרבן אלא מכיון דהוי דבר שיש בו חיוב קרבן בשוגג ע"כ צריך כפרה וכפרת יוה"כ ואין יוה"כ מכפר לבד וכא ר"ל גבי משוח צריך כפרה וכפרת יוה"כ ואין יוה"כ מכפר בלא כפרה הגם דהיא אינו בר קרבן כלל אפילו בשוגג אך כיון דהיא דבר שיש בו חיוב כפרה לאיש אחר ע"כ צריך כפרה גם גבי משוח כמו דבמזיד בעי כפרה משום דיש בו חיוב קרבן גבי שוגג. וכמו כן משוח צריך כפרה משום דצריך כפרה לעלמא. עד מתי הוא חי עד וכלה מכפר את הקודש דר"י דהיא לאחר מתן דמו של חבירו. כדאיתא בבבלי במס' יומא דף מ' ע"ב עיי"ש אפילו דלא נתודה עליו אבל ר"ש אומר עד שעת וידוי דס"ל וידוי מעכב ע"ד דר"י אין הוידוי מעכב. כן גי' הש"ק ז"ל ביומא פ"ו וכן הוא בבבלי. וכן מוכח היא ע"ד דר"ש הוידוי מעכב מה מפקה מביניהון שחטו בלא וידוי. ע"ד דר"י א"צ להביא פר אחר ע"ד דר"ש צריך להביא פר אחר אף בשעיר המשתלח כן ע"ד דר"י א"צ כו' ובירושלמי במס' יומא פ"ו הגי' בהיפך מה מפקה מביניהון שלחו בלא וידוי אף בפר כן ר"ל דכי היכי דפליגי בוידוי השעיר כן נמי פליגי בוידוי הפר וכן עיקר. התודה ושחטו ונשפך הדם א"א צריך להביא פר אחר צריך להתודות פעם שני' וכו' אף שעיר המשתלח כן שהוא צריך להגריל פעם שני' דהוא כמו את אמר צריך להביא פר אחר דלעיל. ולא מסיק אם צריך להתודות פעם שני' דסמך על הא דלעיל בפר או כבר יצא בוידוי של ראשון : סליק פירקא בס"ד:

ניטמא

עין משפט נר מצוה

יט
א מיי' פ"ד מעבודת יוה"כ ה"ג

הלכה

מראה הפנים

נעשה כזדון וכו'. כדפרישית בפנים דבזה יש חילוק בין כה"ג דמתכפר בפרו הוא וא"ל כפרת יוה"כ עמו ואלו כהנים צריכין כפרת פרו וכפרת יוה"כ עמו דהא לכפרת שעיר הפנימי על ישראל איתקוש לר"ש ובהדיא תנן שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ תולה וכ"מ טובא אם צריך כפרת יוה"כ עמו או לא כגון להאומר לא יתכפר לי יוה"כ א"כ כהאי ברייתא דלעיל תומר בשעיר וכו' ויוה"כ משתתף הוא דמכפר. והתוס' בפרקין דף י"ג ד"ה דעבד סמוך לשקיעת החמה מביאין להך ברייתא בפשיטות להי"מ שם. מיהו בזה כבר כתבתי בפ' חלק הל' א' לפי' הא' שפירשתי שם דהש"ס לא מסיק הכא כהך ברייתא וכר' תנינה וכן הש"ס דילן בפ"ד דכריתות ס"ל דכל היום מכפר וכדמפרש שם להמתני' דפ"ו וכן בפ"ק שם דף ז' קאמר בפשיטות כיון דיוה"כ כל שעתא ושעתא מכפר ואפשר ליישב בדוחק להמתני' דכריתות אליבא דר' תנינא ולפי לשון הב' שפירשתי שם דהש"ס מסיק כוותיה דה"ק שכל היום מכפר אם עבר עליו כל היום עד לבסוף אם מת או מרד באמצע היום וכבר הוזכר מזה לעיל ריש פ' חלק ד"ה כילד הוא מכפר וע"ש. נראה דהא דאמרינן הכא אליבא דר"ש דאין כפרת כה"ג וכפרת כהנים שוין בפרו של יוה"כ תליא בהך בעיא דבעי התם בפ' הוליאו לו דף נ' ע"ב אם אחיו הכהנים בקביעותא מיתכפר או בקופיא מתכפרי וכעין דאמר שם אם כקרבן שותפין מיחשב לענין תמורה וה"נ אם שותפין בו מן הסברא דיהא כפרתן שוה וא"כ לר"ש דהכא איכא למימר דס"ל מקופיא מתכפרי וכתיכורי פני המנורה כביאורי לכולא סוגיא דשעירים הרחבתי בענין זה כתוך שארי ענינים דהסוגיא דהכא ודהתם. והנני אליג לפניך כאן דבר אחד מהדברים שנתבארו שם מה שנלמד מהסוגיות לבאר דברי הרמב"ם במ"ש בענין השעירים והוא לכאורה דבר תמוה וז"ל בסוף פ' י"א מהל' שגגות. טומאת מקדש וקדשיו שהיה לה ידיעה בתחלה ולא היה לה ידיעה בסוף שעיר של יוה"כ הנעשה בפנים ויוה"כ תולין וכו' ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו פר כה"ג של יוה"כ מכפר אם היה המזיד מן הכהנים אם היה מישראל דם שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ מכפר שנא' וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל. וכבר הרגיש הלח"מ בזה וכתב תימה דמשמע דעל שוגג דכהנים שעיר הנעשה בפנים מכפר וכגמ' בסוף פ"ק דשבועות לא משמע הכי אלא דבין על השוגג בין על המזיד הפר מכפר על הכהנים ולא השעיר דהשר לעם כתיב לא לכהנים וצ"ע עכ"ל וכאמת קושיא גדולה הוא דנהי דדיוקא דאשר לעם אפשר לומר דלמעט מכפרת זדון הוא דאיצטריך וכן למה שציין הרמב"ם קרא דוכפר וכגמ' לא יליף מהאי קרא דאטו כהנים לאו בכלל בני ישראל ניכהו אלא מאשר לעם הוא דדייקינן דכהנים לאו בכלל עם כן כדאמרינן בחולין פרק הזרוע בזה הוה מלינן לומר דכוונתו ז"ל כמה שהביא הכתוב שזה לא היתה אלא על החלוקה ואם היה מישראל וכו' אבל מיעוט לכפרת הכהנים משעיר הפנימי מאשר לעם הוא דנפקא לן מ"מ הא קשיא דבהדיא אמרינן שם לקמן בגמרא לר"ש היינו דכתב תרי וידוין ודם הפר וכו' אלמא דכ"ע מיהת אין הכהנים מתכפרין עם ישראל בשום כפרה דטומאת מקדש וקדשיו מכפרת יוה"כ. אמנם מסוגיא דהכא וממה שנתבאר לן ממנה ממילא מרווחא לן במעתתא ומתיישב דעת הרמב"ם בזה דהא למאי דמוכח מכאן דר' יוסי בר' בון ס"ל אליבא דר"ש דלא מתכפרי הכהנים בפרו של כה"ג אלא מקופיא ולכך פשיטא ליה לומר דהוא"ל ואין הפר מכפר על הכהנים כפרה גמורה צריכין הן לצירוף כפרת היום עם הפר מאה"כ הכה"ג דכיון דמשלו הוא בכפרה פרו לחוד סוא דסגי ליה כמו שנתבאר לעיל והתם ביומא בעי הש"ס לאיפשטא הבעיא מהברייתא דמייתי שם הש"ס דפרו עושה תמורה ודחי לה רב ששת וקאמר לא התם בשלו של אהרן וכו' והרמב"ם תפס להא דרב ששת למסקנא כדכתב בפ"א מהל' תמורה הל' ו' דאילו של אהרן עושה תמורה אבל לא פרו דקרבן השותפין הוא וא"כ ש"מ דבקביעותא מכפר הפר על הכהנים כמו על הכה"ג וממילא אידחי לה מילתיה דר' יוסי בר' בון דהכא דמהיכי תיתי לן לחלק בין כה"ג לשכהנים בענין הכפרה וכפרת היום אם הן שוין בכפרת הפר בקביעותא כמו הכה"ג ועל כרחך דדינן שוה לכל דבר כדמוכח מהסוגיא דיומא וה"ה בנידון הזה והדרינן הכא לקושיא מ"ט לא תני כהן משיח בסיפא ופ"כ כדשנינן מעיקרא דהתנא דמתני' דלא איירי הכא אלא בזדון טומאת מקדש וקדשיו ס"ל אליבא דר"ש לקושטא דמילתא שכי דאין הכהנים מתכפרין בפר אלא בזדון דוקא אבל בשוגג דטומאת מקדש וקדשיו אין ס"ל דמתכפרין הן בכפרת שעירים כמו ישראל ופליג התנא דברייתא ואליבא דר"ש כמבואר זה מהסוגיא ואשתא כל אותה הסוגיא דבבלי סוף פירקין דמשמע דגם כפרת שוגג מתכפרין הן בפר אליבא דתנא דברייתא היא אזלא ומבואר הוא בהדיא מסוגיא דהכא דתנא דמתני' פליג עליה וס"ל דאין הפר מכפר על הכהנים אלא בזדון טומאת מקדש וקדשיו כדמוכרח מדלא קתני משיח כדברי ר"ש וזה ג"כ מבואר דלא פליגי ר' יהודה ור"ש כ"א בשאר עבירות אם הכהנים מתכפרין בשעיר המשתלח או לא אבל בכפרת טומאת מקדש וקדשיו דכהנים לא פליגי כלל והרי לך מבואר דעת הרמב"ם דסמיך אסוגיא דהכא וזה ידוע הוא דכל היכא דלא פליגא סוגיא הבבלי בהדיא אסוגי' דירושלמי סמיך הרמב"ם אסוגיא דירושלמי ועל מה שנלמד היטב וכגוונא דהאי ענינא דהא לא מתבאר לן מסוגיא דהתם מידי בענין פירושא דסברת תנא דמתני' בהאי מילתא והכא הוא דמתבאר דתנא דמתני' ס"ל דאין הפר מכפר על הכהנים אלא בזדון טומאת מקדש וקדשיו דוקא ופסק סוא ז"ל כתנא דמתני' נגד התנא דברייתא דלשיטתיה מוכרח הוא כן כאשר נתבאר :

יעמד חי וכו'. פלוגתא דר"י ור"ש איפכא מיתני בבבלי פ' טרף בקלפי דף מ' ע"ב וכבר כתבתי לעיל בהלכה ג' ד"ה ועבהו תקתא דלמסקנא דהתם לר' יהודה הגרלה מעכבא והכא מיבעיא ליה אליביה אם צריך להגריל פעם שניה או לא. והרמב"ם ז"ל פסק בפ"ב מעבודת יוה"כ הל' ג' דהגרלה מעכבת כמסקנא דהתם אבל לא זכר כלום בענין פלוגתא דר"י ור"ש עד מתי יהא זקוק ליעמד חי לעיכובא ואפשר משום דסמיך אמסקנא דסוף פ' הוליאו לו דף ס' ע"א דלר' יהודה דוקא בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים מעכב על הסדר כמ"ש בריש פ"ה מהל' עבודת יוה"כ ולאפוקי ווידוי דהוי מדברים הנעשים בחוץ ואין סדרן מעכב וא"כ כיון דחוקה אדברים הנעשין בפנים הוא דכתיב כדאמר התם לר"י אפשר דלענין עיכובא בגופייהו נמי הכי ולא נמצא מבואר לנו זה דכל דברי הרמב"ם שם אפשר דלענין מלוה קאמר וכמה שהוא דיעבד לעיכובא ביאר בהדיא בשארי דיניה מעבודת יוה"כ ולא מאלו א"כ דכל האי דרשה עד מתי זקוק לעמוד חי לא אתיא אלא לסברת ר' יהודה דרים מתני' דפ"ו שם ועוד אמר ר"י מת המשתלח וכו' ולא אליבא דרבנן : סליק פירקא בסייעתא דשמיא

ידיעות

שנויי נוסחאות (סו"א) בפרה וכפרת יוה"כ בסרי"ר כפרה [הכפרת] יום הכפורין. (סו"ב) ובא צריך כפרה וכפרת יוה"כ בסרי"ר ובה צריך כפרת יום הכפורין. (סו"ג) מלמד שעתיד בסרי"ר מלמד שהוא עתיד.

מהר"ם די לונזאנו סיינין סיינה ותרעין תרעה . נ"ב פי' גודרין הגדור וסותרין הסתור. (שייך לעמוד הקודם):

גליון אפרים

יעמד חי מלמד שעתיד למות. עיין בפ"מ ופירושו דחוק ובגוע"י מגיה למעט שעתיד למות ופירש שממעט שרפה וג"כ לא נכון. וז"ל הת"כ יעמד חי מה ת"ל לפי שנאמר לשלח אותו שלוחו למיתה יכול שלוחו לחיים ת"ל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו הא כילד עמידתו חי ומיתתו בצוק. וע"ש בהתוה"מ שפירש מפני שהתורה לא הזכירה רק שילוח את השעיר המדבר וחז"ל קבלו שהיה דוחפו מראש הסלע ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים. וכפי הנראה מגמרא יומא ס"ו ע"ב היה אפשר שלא ימות רק הענין היה נס ולאין דרך הכתוב להזכיר מעשה נסים לכן סתם במקומו וגילה פה שבעודו לפני ה' יעמד חי וממילא נשמע שאח"כ לא יחיה כי בצוק טוב שלא יהיה לפני ה' תהיה מיתתו. וזה כוונת הברייתא דירושלמי יעמד חי מלמד שעתיד למות. שם: ראיתי במס"פ ופ"מ ביומא שג"כ פירש כן: (שם) ע"ד דר' יהודה כו'. עמ"ש ביומא:

עין משפט
נר מצוה

א
א ב מיי' פי"א מהלכ' שגגות הל"ז

הלכה א מתני' ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע א ניטמא וידע ונעלמה

ממנו טומאה וזכור לקודש נעלם ממנו קודש וזכור לטומאה נעלמו ממנו זה וזה אכל את הקודש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד ניטמא וידע נעלמה ממנו הטומאה וזכור למקדש נעלם ממנו מקדש וזכור לטומאה נעלמו ממנו זה וזה נכנס למקדש וג'א ידע ומשיצא ידע הרי זה בעולה ויורד: **גמ'** רבי ירמיה בעי פשיטא בידיעה האחרונה עד שיהא יודע שחייב להביא בה קרבן. אף בידיעה ראשונה כן. נישמעינה מהדא *שני *שבילין אחד טמא ואחד טהור הילך באחד מהן ונכנס למקדש ויצא והזה ושנה וטבל והילך בשני ונכנס למקדש י חייב. ויודע שהוא חייב להביא קרבן אמר ר"ל דרבי ישמעאל היא דאמר חייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש. א"ר בון בר חייה הוינן סברין מימר דמר ר"ל בבריא לו שהוא טמא ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש אבל אם היה ספק טמא ספק טהור ונעלם ממנו מקדש ונכנס למקדש לא. ממה דאמר ריש לקיש דר' ישמעאל היא דאמר חייב על העלם טומאה והעלם מקדש הדא אמרה אפילו ספק טמא ספק טהור נעלם ממנו מקדש ונכנס למקדש חייב. א"ר יוחנן דברי הכל היא משום ספק ידיעה כידיעה מה אם בשעה שאינו יודע אם טמא הוא אם טהור את אמר ידיעה ודאי היא בשעה שיודע שטמא ודאי אלא אינו יודע אם חייבין עליה קרבן לא כ"ש שתהא ידיעה. על דעתיה דר"ל ניטמא ונעשה לו הדבר ספק מהו שיעשה אצלו כהעלם דבר ויהא חייב. דין כדעתיה ודין כדעתיה. דאיתפלגון *אכל חמשה זיתים ונודע לו בספק כל אחד ואחד כן נודע לו בודאין ר"ל אמר ידיעת ספק קובעתו לחטאת רבי יוחנן אמר אין ידיעת ספק קובעתו לחטאות. ר' יוסי בי"ר בון בשם ר' שמואל מודה ריש לקיש בכהן משיח שאין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאת שנאמר °כחטאת כאשם את (ויקרא י) שמביא אשם תלוי *ידיעת ספיקו קובעתו לחטאת

את

הלכה א מתני' ידיעות הטומאה. לעיל בפ' ראשון מפורש אמאי קרי להו ידיעות: נטמא וידע. שנטמא בשעת הטומאה או אחרי כן: ונעלם ממנו טומאה. אחר שידע וע"י אותו העלם אכל קדש הרי א' או נכנס למקדש הרי שתים דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנתעלמה ממנו טומאה וזכור הוא את הקדש או את המקדש: נעלם ממנו קדש. או המקדש וזכור לטומאה הרי שתים אחרות דלא כתיבי: נעלמו ממנו זה וזה. אינו ממנין הידיעות אלא הא קמ"ל דאע"ג דבשעת אכילת הקדש או כניסת מקדש אינו זכור לא לטומאה ולא לקדש חייב קרבן עולה ויורד: **גמ'** פשיטא. לן האי מילתא דבידיעה האחרונה ידיעה ודאית בעינן דעד שהוא יודע שחייב להביא בה קרבן כמו בכל ידיעות של חטאת דידיעה מעלייתא בעי מיהו הא מיבעיא לן אם אף בידיעה ראשונה כן שיוודע לו שנטמא ודאי וחייב בקרבן אם אכל קדש או נכנס למקדש או דילמא מכיון דידיעה בתחילה לא כתיבא בהדיא אלא מקרא דונעלם הוא דנפקא לן לא בעינן להיא ידיעה שתהא ידיעה ודאית אלא אפי' נודע לו מספק טומאה הוית ידיעה: והזה ושנה וטבל והילך בשני. דהלו לא טהר בנתיים היה ודאי טמא ממ"נ ועכשיו ספק טומאה הוי בכל כניסה וכניסה וקתני חייב משום דעכ"פ כניסה אחת מהן בטומאה היתה: ויודע שהוא חייב להביא בה קרבן. בתמיה הא הכא כל ידיעה בתחילה שהיתה לו אחר שהילך באחת מהן לא הוי אלא מספק טומאה ואפ"ה חייב וש"מ שידיעת ספק הוית ידיעה לידיעה בתחילה: אמר ר"ל. מהכא לא תפשוט דאיכא למימר הא מני ר' ישמעאל היא דדרים במתני' סוף פרקין מונעלם ונעלם לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש ולדידי' שפיר אשכחן דמיחייב כדמפרש ר' בון לקמיה דמשום העלם מקדש הוא דחייב אפי' בספק ידיעה דטומאה: הוינן סברין מימר דאמר ר"ל בבריא לו שהוא טמא. כלומר אי לאו דהוה מוקי ר"ל להך ברייתא כר' ישמעאל וכדמפרש למילתיה הוה אמינא דס"ל לר"ל אליבא דר' ישמעאל דאע"ג דמיחייב נמי על העלם מקדש מ"מ מודה הוא דלא מהני העלם מקדש ואח"כ נודע לו למקדש למיהוי ידיעה בהא לחודה וכגון שנעלמה ממנו גם הטומאה ולא נודע לו כ"א מספק אם הוא טמא או טהור דנימא דמיחייב מחמת ידיעת העלם מקדש הא לא הוה אמרינן אלא דוקא בבריא לו בתחילה שהוא טמא ודאי ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש וכלו' אפי' בגוונא דאיכא הכא ידיעת העלם מקדש כדמסיים ואזיל: אבל אם היה ספק טמא ספק טהור ונעלם ממנו מקדש ונכנס למקדש לא. וזהו כדפרישית דלא מהני במה שנעלם ממנו מקדש ונודע לו אח"כ למקדש למיקריא ידיעה בתחלה

היכא שיש כאן גם העלם טומאה ולא נודע לו בתחילה מן הטומאה כ"א ידיעת ספק דלא אמר ר' ישמעאל לחייב גם על העלם מקדש אלא בענין שאין כאן העלם טומאה כלל כגון שזכור הוא לטומאה ולא נעלם ממנו כ"א המקדש בזה הוא דמוסיף ר' ישמעאל הכי

תורה אור

הוינן סברין מימר אי לאו דאמר ר"ל להאי מילתא: ממה דאמר ר"ל. אבל השתא דקאמר ר"ל דהך ברייתא דמיחייב על ספק ידיעה דטומאה ר' ישמעאל היא ומסיים בה משום דלדידיה מיחייב נמי על העלם מקדש הדא אמרה דקסבר ר"ל אליבא דר' ישמעאל דמשום העלם מקדש הוא דקאמר דמתחייב אפי' אין כאן אלא ספק ידיעה לענין הטומאה: אמר ר' יוחנן. לא היא כדאוקי ר"ל כר' ישמעאל אלא ברייתא דברי הכל היא ומשום דכאן עשו ספק ידיעה כידיעה ודאית לענין ידיעה בתחילה: מה אם בשעה וכו'. הש"ס הוא דקאמר לה דשמעינן ממילתיה דר' יוחנן דאם נודע לו שטמא ודאי הוא אלא שספק הוא לו אם חייבין עליה קרבן אם נכנס למקדש בהעלם טומאה זו. דודאי ידיעה בתחלה מיקריא דהא מק"ו נלמד מדר"י דמה במקום שעיקר הטומאה היא בידיעת ספק הללו וקאמר ר' יוחנן דכידיעה ודאית הויא וחייב אם נכנס למקדש אח"כ בהעלם טומאה זו במקום שיש לו ידיעה ודאית בעיקר הטומאה אלא שהספק אם חייבין עליה קרבן לכ"ש דכידיעה בתחילה הויא: ע"ד דר"ל. אלא אליבא דר"ל דלא ס"ל עשו ספק ידיעה כידיע' מיבעיא לן בזה שאם נטמא ונודע לו שהוא טמא ודאי אלא שנעשה לו הדבר ספק שאינו יודע אם חייבין עליה קרבן מהו שיעשה אללו כהעלם דבר אם אח"כ נעלמה ממנו טומאה זו מי נימא דהידיעה בתחילה הוי ידיעה ועכשיו נקרא העלם דבר וחייב אם נכנס למקדש בהעלם זה או דילמא לר"ל אפי' בכה"ג לא מיקרי ידיעה ודאית בתחילה להתחייב על העלם דבר אחר מחמת כן: דין כדעתיה ודין כדעתיה. ואזדו ר"י ור"ל לטעמייהו במה דאיתפלגון בעלמ': דאיתפלגון. פלוגתא דר"י ודר"ל גרסינן בפ"ג דהוריות ולמקלת הסוגיא דהכא: אכל חמשה זיתים. של חלב בהעלם אחד: ונודע לו בספק כל אחד ואחד. כלומר בין כל אחד ואחד נודע לו הספק שנסתפק אם אכל חלב או לא ולא נודע לו בודאי עד אח"כ שנודע לו על כולן: ידיעת ספק קובעתו לחטאת. מה שהיה לו ספק ידיעה בין כל א' וא' מיחשב ידיעה ומחלקן לחטאות שמיד שנודע לו בספק על כל אחד קבעתו בפני עצמו וכשנודע לו אח"כ שאכל חלב בודאי מתחייב חמשה חטאות דהוו כחמשה העלמות: מודה ר"ל בכהן משיח. דלא אמרינן גביה ידיעת ספק מחלקין לחטאת משום שנאמר כחטאת כאשם והקישן הכתוב לומר לך את שהוא באשם תלוי ומחייב על כל ספק וספק אשם תלוי אחד כל זמן שלא נודע לו שאכל ודאי כך הוא מתחייב חטאת על כל א' וא' כשנודע לו אח"כ:

את

מסורת הש"ס

(תוספתא דטהרות פ"ו) שבועות יט וש"נ

(הוריות פ"ג)

ע' כריתות

מראה הפנים

פרק ב ידיעות הטומאה. נטמא וידע. כבר נתבאר בפ"ק הל' ב' ד"ה דר' ישמעאל וכן בריש הל' ג' דדעת הרמב"ם ז"ל דידיעת בית רבו לאו שמה ידיעה אלא כסתם מתני' דבעי ידיעה אחר הטומאה בעינן ולאפוקי ידיעת בית רבו שהיא ידיעה קודם הטומאה וע"ש למילתא בטעמא מזה:

ממה דאמר ר"ל דר' ישמעאל היא וכו'. בבבלי בסוף פרקין וכן בפ"ד דכריתות קאמר בהדיא לר"ל דאמר הא מני ר' ישמעאל היא דלא בעי ידיעה בתחילה והכא לא בעי לפרש להא דר"ל אליבא דר' ישמעאל הכי דמשום דס"ל לחייב נמי על העלם מקדש לא אייתר ליה ונעלם ולא בעי ידיעה בתחילה וטעמיה דהאי ש"ס לשיטתיה אזיל דס"ל לר' ישמעאל דבעי ידיעה בתחילה כדאמר בהדיא פ"ק הלכה ב' דר' ישמעאל כרבי וכו' והלכך מפרש ר' בון בר חייה בענין אחר להא דר"ל אליבא דר' ישמעאל דהיכא דאיכא ידיעה מהעלם מקדש סגי ליה בידיעת ספק מטומאה ולעולם ר' ישמעאל בעי ידיעה בתחילה וכבר מבואר במה דביין לענין זה כאשר ציינתי לעיל בפ"ק שם:

מחלפה

שנויי נוסחאות (פוס"ו) להביא קרבן נ"ו להביא בה קרבן. (סול"ד) לחטאת נ"ו לחטאות.

גליון אפרים

אמר ר' בון ב"ח הוינן סברין מימר דמר ר' ישמעאל בבריא לו שהוא טמא ונעלם ממנו מקדש ונכנס למקדש אבל כו' כצ"ל. נוע"י: (שם) בשעה שיודע שטמא ודאי אלא אינו יודע אם חייבין עליה קרבן לא כ"ש. עיין לעיל פ"א ה"א ויל"א ואמר טומאה זו אין חייבין עליה קרבן וכו': (שם) ע"ד דר"ל נטמא ונעשה לו הדבר ספק מהו שיעשה אללו כהעלם דבר כו' אם היה לו בתחילה ידיעה ודאית ואח"כ נעשה לו ספק אם הספק הוי כהעלם דבר דין כדעתיה ודין כדעתיה דאיתפלגין כו' (וא"כ לר"ל דאמר דידיעת ספק מחלקת לחטאת ידיעת ספק הוי ידיעה ולא הוי העלם דבר) מחלפה שיטת ר"ל כו' תמן אמרו קבעו וכא מה אית לך דמר ר' יוסי בי ר"ב בשם ר' שמואל מודה ר"ל כו' את שאינו מביא א"ת אין ידיעת ספיקו מחלקת לחטאת (וכיון דאין אשם תלוי במומאת מקדש ו דהיו סובר ר"ל דידיעת ספק לא הוי ידיעה וא"כ אסבר דהוי כהעלם דבר) מחלפה שיטת ר"י תמן הוא אומר אין ידיעת ספק קובעתו לחטאת וכאן הוא אומר הכין (דספק ידיעה כידיעה) לא אר"י אלא לידיעה אחרונה שאין בה חיוב קרבן (כצ"ל). כלומר מתוך שאינה ידיעה לענין שיכול להביא חטאת לכן לא מחלקת אבל בידיעה ראשונה ידיעת ספק הוי ידיעה. נוע"י:

מסורת הש"ס

ע"ז לז (פרק פי"א)

(נזיר ס"ז)

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ח משגגות ה"ח

ג
ב מיי' פט"ו מהלכות הטומאות ה"ט

ד
ג מיי' פי"ד מפרה אדומה ה"ט

את שאינו מביא אשם תלוי אין ידיעת ספיקו א מחלקת לחטאת. מחלפה שיטת דריש לקיש תמן אמר ידיעת ספק קובעת לחטאת וכא אמר אין ידיעת ספק קובעת לחטאת. תמן אשמו קבעו וכא מה אית לך. מחלפה שיטת רבי יוחנן תמן הוא אומר נתכפר מקצת החטא נתכפר כולו וכא הוא אמר הכין. לא א"ר יוחנן אלא בידיעה האחרונה שאין בה חיוב קרבן. א"ר יוחנן כל ספק רשות הרבים ספיקו *טהור ואין ב מתירין לו לעשות והתנינן *כל ג ספק הטהור לתרומה טהור להטאת וכל התלוי לתרומה נשפך לחטאת אין תלוי בחטאת אלא או טמא ממש או טהור ממש. א"ר זירא מתניתא בדבר שאינו בא מחמת הזבח מה דמר רבי יוחנן בדבר שבא מחמת הזבח. *הכל מודין שאם עבר ועשה טהור. מחלפה שיטת ר' יוחנן תמן אמר עבר ועשה טמא וכא אמר עבר ועשה טהור. כאן ברשות היחיד כאן ברשות הרבים. ואפילו תימר כאן וכאן בר"ה. מחלפה שיטת ר"ל מחלפה שיטת ר' יוחנן. דאיתפלגון נזיר שניטמא בטומאת קבר התהום ריש לקיש אמר אין הנזיר מגלח ור' יוחנן אמר הנזיר מגלח.
והא

את שאינו מביא אשם תלוי. אבל המשיח שאינו מביא אשם תלוי על ספק חטאו כדתנן בפ"ב דהוריות אשם תלוי היחיד והנשיא חייבין ומשיח וב"ד פטורין כדיליף התם מקראי והלכך אין ידיעת ספק קובע אצלו לחטאת דלא איהרבי מהקישא אלא מי שישנו באשם תלוי ונוהג בו: וכא אומר אין ידיעת ספק קובעתו לחטאת. דהכא מוקי לברייתא דלעיל כר' ישמעאל ולא בעי לפרושי כר' יוחנן ולאוקמה כדברי הכל אלמא דלית לה ספק ידיעה כידיעה. ומשני תמן אשמו קובעו כדאמרינן טעמא דהואיל ואשמו קובעו להתחייב על כל ספק אשם תלוי בפני עצמו מקשינן נ"כ לענין חטאת: וכא מאי אית לך. אבל הכא גבי טומאת מקדש וקדשיו מאי אית לך למימר הואיל וקובעו באשם תלוי על ספיקו הא ודאי ליכא למימר הכי שהרי אין אשם תלוי בטומאת מקדש וקדשיו כדתנן בריש כריתות שאין מביאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת קבועה לאפוקי טומאת מקדש וקדשיו דהוא בעולה ויורד: מחלפה שיטת ר' יוחנן תמן הוא אומר. התם בהוריות לעיל מינה פליגי ר"י ור"ל באכל שלשה זיתים וסבור שהן שנים והפרים חטאת ר' יוחנן אמר נתכפר מקלת החטא נתכפר כולו רשב"ל אומר נתכפר מקלת החטא לא נתכפר כולו. כלומר שאכל שלשה זיתים בהעלם א' ונודע לו על השנים וכסבור שלא היו אלא שנים והפרים עליהן חטאת ואח"כ חזר ונודע לו על השלישי ר' יוחנן סבר דשוב אינו מביא קרבן על השלישי דמכיון שכולן בהעלם א' אכלן וחטא אחד הוי וכשנודע לו על השנים והפרים קרבן נתכפר לו על הכל והשתא מקשי דר' יוחנן אדר' יוחנן דבזה אמר דכשהוא סבור שהן שנים והויא כנסתפק לו על השלישי ואם אח"כ כשחזר ונודע לו שודאי אכל אף השלישי אין הולכין אחר הידיע' אחרונה של ודאית אלא אמרי' דהואיל בתחילה כשהיתה לו ידיעת ספק על השלישי ונתכפר במקלת החטא כשהפרים קרבן על השנים נתכפר כולו ואפי' על השלישי: וכא הוא אומר הכין. והכא בהא דחמשה זיתים דלעיל אמר דאין ידיעות ספק קובעת ואין נחשבין לכלום אלא הולכין אחר הידיעה אחרונה שנודעה לו בידיעה ודאית על כולן וקשיא דידיה אדידיה: לא אמר ר' יוחנן. ומשני דלא דמי האי להא דלעיל דלא קאמר שאין הולכין אחר הידיעה האחרונה של ודאי אלא בידיעה אחרונה בכה"ג דאין בה שום חיוב קרבן משום שכבר כפר מקלת החטא בידיעת השנים בתחילה ונתכפר כולו ושוב אין בידיעה האחרונה כלום ולא הוי טעמיה דר' יוחנן דידיעת ספק של שלישי הויא ידיעה אלא אדרבה ס"ל דאין ידיעת ספק כלום ועיקר טעמיה מפני שידיעה אחרונה לאו ידיעה הוי אבל התם בחמשה זיתים דאין בידיעת ספק כלום הלכך כשמודע לו באחרונה ידיעה ודאית על כולן היא הידיעה שמביאה אותו לידי קרבן ולפיכך הויא ידיעה והולכין אחריה ולעולם קסבר ר' יוחנן דאין ידיעת ספק קובעת לחטאת בשום מקום: כל ספק רשות הרבים ספיקו טהור. כל ספק טומאה שאירעה בר"ה ספיקו טהור דהלכתא גמירי לה: ואין מתירין לו לעשות. אם בא נימלך אין מתירין לו לכתחלה לעשות טהרות ואומרין לו רד וטבול אלא שאם עשה טהרותיו טהורין כדאמר לקמן: והתנינן. בפ' י"א דפרה כל הספק הטהור לתרומה אותן שמנאו חכמים בפ"ד דטהרות מה שטיהרו בספקות לענין תרומה וקחשיב התם נ"כ ספק ר"ה טהור: טהור לחטאת. אם אירע זה הספק לגבי חטאת נ"כ טהור הוא: וכל התלוי לתרומה. כגון באלו הספיקות ששנינו שם שסורפין עליהן את התרומה ואם יש בו נ"כ ספק מגע דה"ל ספק ספיקא ספק נגע ספק לא נגע ואת"ל נגע ספק טמא ספק טהור דקי"ל אם נולד זה בתרומה תולין לא אוכלין ולא שורפין: נשפך לחטאת. אם נולד כיוצא בו לחטאת ישפך האפר או המים המקודשין וכדמסיים והזיל מפני שזהו הכלל אין דין תלוי בחטאת אלא או טמא ממש או טהור ממש ושמעת מינה דכל ספק טומאה בר"ה כטהור ממש מחשבינן ליה דאי לאו הכי היכי הוי מטהרינן לה גבי חטאת וקשיא לר' יוחנן דאמר אין מתירין לו לעשות לכתחילה: מתניתא. דמשויא לי' כטהור ממש לגבי חטאת בדבר שאינו בא מחמת הזבח עצמו אלא באותן טהרות השייכין לאפר או למים המקודשים וכי קאמר ר' יוחנן אין מתירין לו לכתחילה לעשות באותן טהרות השייכים לזבח עצמו קאמר כלומר בפרה עצמה מה שצריך לשמרה בטהרה כדתנן בפ"ג דפרה: הכל מודין. כלומר בין מה ששנינו במתני' בין מה דמחלק ר' יוחנן דבדבר הבא מחמת הזבח אין מתירין לו לעשו' מודה הוא שאם עבר ועשה טהורין הן הטהרות: תמן אמר עבר ועשה טמא. לקמן בפלוגתא דנזיר שנטמא בקבר התהום דשמעינן לר' יוחנן דמחמיר בספק טומאה וס"ל דהנזיר מגלח עליה אלמא כטומאה ודאית משוי לה ואפי' בדיעבד הטהרות טמאין והכא אמר דוקא לכתחילה אין מתירין לו לעשות אבל אם עבר ועשה טהור: כאן ברשות היחיד. גבי נזיר שנטמא בקבר התהום שהוא ברה"י מיירי דהויא לה ספק טומאה ברה"י הלכך ספקו כודאי משוי לה אבל הא דלעיל דקאמר עבר ועשה טהור בספק טומאה ברשות הרבים הוא: ואפילו תימר כאן וכאן ברשות הרבים. וקאמר הש"ס דלמאי דס"ד מעיקרא דכאן וכאן בר"ה מיירי ולא קשיא לך אלא דר' יוחנן אדר"י בתמיה: מחלפא שיטת ר"ל מחלפה שיטת ר' יוחנן. כלומר הא דר"ל אדר"ל נמי קשיא כמו דקשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן דהא שמעינן ליה לריש לקיש לעיל דחמירא ליה ספק טומאה דס"ל אפי' ספק טמא וספק טהור חייב אם יש כאן העלם מקדש כדמפרש ר' בון בר חייה למילתי' מדקאמ' הכי אליבא דר' ישמעאל אלמא הכי סבירא ליה והא בפלוגתא דלקמן שמעינן לר"ל דמקל בספק טומאה וס"ל דאין הנזיר מגלח עליה: דאיתפלגון. השתא מייתי היכא איתמר פלוגתייהו גבי ספק טומאה: בטומאת קבר התהום. כל לשון טומאת התהום שבש"ס לשון ספק ומכוסה הוא כתהום הזה שאינו גלוי: ר"ל אמר אין הנזיר מגלח. עליה תגלחת הטומאה להיות סותר את הקודמין מפני שטומאה בספק היא: ור' יוחנן אמר הנזיר מגלח. על טומאת התהום וכדתנן בפ"ט דנזיר דעד שלא גילח תגלחת הטהרה אפילו טומאת התהום סותר בנזיר. ועד השתא אסוקי מילתא דלעיל היא דנהי דר' יוחנן אדר' יוחנן מלית לשנויי דכאן בספק טומאה ברה"י מיירי מיהו דר"ל אדר"ל קשיא ואפי' אי מוקמית לה כאן וכאן בר"ה ולא משני מידי:
והא

מראה הפנים

מחלפה שיטת ר' יוחנן וכו'. הכא לא מקשי דר' יוחנן אדר' יוחנן מהא דקאמר לעיל לטעמא דברייתא דעשו ספק ידיעה כידיעה להא דקאמר גבי אכל חמשה זיתים דאין ידיעת ספק נחשבת לידיעה משום דנהדיא קאמר אין ידיעות ספק קובעות לחטאת וכדמשני התם דר' יוחנן לא קאמר אלא כאן עשו ספק ידיעה כידיעה דדוקא כידיעה בתחלה הוא דאמרו כן משום דלא כתיבא בהדיא אלא מוכעלם הוא דאתיא אבל בכל התורה כולה לא עשו דידיעה כתרייתא דבכל התורה כולה המכוונה לידי חטאת לכ"ע ידיעה ודאית בעינן והלכך לא מקשי דר' יוחנן אדר' יוחנן אלא מההיא דחמשה זיתים להא דאמר גבי שלשה זיתים ומשני לה ועיקר פלוגתות אלו והשייכים לענינם יתבאר במקומו בהוריות אי"ה כהגיעי ל"ס ברתמי וכסייעתא דשמיא:

כל ספק רשות הרבים ספיקו טהור ואין מתירין לו לעשות. הכי אמרי' בבבלי בפ"ב דע"ז דף ל"ז כי אתו לקמיה דר' ינאי אמר לשו הא מיא בביקעתא דבנהרא זילו טבולו וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו מהלכות אבות הטומאות בהל' ט' אע"פ שספק ר"ה טהור כשיבא לישאל אומרין לו אם טבלת אין בכך הפסד אם טבל הרי זה משובח ואם לא טבל ועשה טהרות הרי הן טהורות בספק ר"ה טהור. והיינו אפי' אמרו לו לטבול ולא טבל ועשה טהרות כדמסיק הכא הכל מודין שאם עבר ועשה טהור:
תמן אמר עבר ועשה טמא וכו'. כדפרישית בפנים. ופלוגתייהו דר"י ור"ל בנזיר שנטמא בקבר התהום לא מלאתי במקום אחר בפשטה. ולכאורה היה אפשר לומר דדברי ר"ל הן כדברי רב המנונא בבבלי נזיר דף ס"ד ע"ב דאמר לא אלימא טומאת התהום

גליון אפרים

אמר ר"ז מתניתא בדבר שאינו בא מחמת הוכח מה דמר ר"י בדבר שבא מחמת הוכח (כנ"ל). כדאיתא בבבלי נדה ו' ע"א שלא תאמר בהוכחות שניהו כמו ב' שבילין. ועיין במהרש"א שכתב שם על הא שכתבו התוס' שם ונראה לפרש כי הכא דתניא בתוספתא דטהרות ב' שבילין אחד טמא ואחד טהור והלך באחד מהם ועשה טהרות אלו ואלו מוכיחים. פירש אלו ואלו מוכיחים לטומאה דאיזה מהם נטהר ומשום ליסנא דמוכיחים קאמר כו' ובהוכחות שנינו וכתב המהרש"א ואין להקשות כיון דהלך בשני השבילין ונטמא הרי בודאי גם טהרות השניות נטמאו ממנו. די"ל כגון שהזה ושנה וטבל אחר שהלך בשביל הראשון כו' וע"ז הומר כאן דבא מחמת הוכח בשני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלך באחד והזה ושנה וטבל והלך בשני דכה"ג טהור ואין מתירין לו לעשות טהרות. נוע"י: (שם) הכל מודים שאם עבר ועשה טהור (אפילו בהוכחות) מחלפה שיטת ר' יוחנן כו' ואפילו תימר כאן וכאן בר"ה (חסר ונכונה דהא דאמר ר"י עבר ועשה טמא כשלא הזה ושנה וטבל בינתיים) מחלפה שיטת ר"ל מחלפה שיטת ר"י דאיתפלגון נזיר שנטמא בטומאת התהום (בספק טומאה ברה"י) ר"ל אמר הנזיר מגלח עליה דס"ל דטמא בתורת ודאי) ור"י אמר אין הנזיר מגלח עליה כנ"ל. (דס"ל דטמא בתורת ספק. וכדס"ל בפ"ח דנזיר ובפ"ח דפסחים. א"כ אמאי ס"ל לר"ל לעיל בריש ההלכה דספק ידיעה לא הוי כודאי ידיעה ומוקי לה כר' ישמעאל הא דשני שבילין אחד טמא ואחד טהור כו' ואמאי ס"ל לר"י שאם עבר ועשה טהור ולא חשש לתרץ דהך דשני שבילין מיירי בר"ה כמ"ש התוס' בדף י"א ע"א בד"ה הלך בראשון וכן ר"י שאמר אם עבר ועשה טהור מיירי ברה"ר וכדלעיל). נוע"י:

שבועות ט

ג

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

והא רבי יוחנן אמר משום ספק ידיעה כידיעה. ואפילו ראשונה בשרץ ושנייה במת הראשונה עד שלא נתגייר והשנייה משנתגייר הראשונה עד שלא הביא שתי שערות והשנייה משהביא. ניטמא במת וידע בשרץ ולא ידע אין שם טומאה קלה אצל טומאה חמורה. ניטמא במת ולא ידע בשרץ ולא ידע ואחר כך נודע לו על השרץ ואחר כך נודע לו על המת מפני שנודע לו על השרץ תחילה כמי שיש טומאה קלה אצל חמורה או מפני שקדמה לטומאת המת תדחה לטומאת שרץ ולידיעתה ואין שם לטומאה קלה אצל טומאה חמורה. נטמא במת וידע בשרץ ולא ידע ונכנס למקדש בהעלימו של מת חייב בהעלם שרץ פטור. ירד לטבול מטומאה חמורה ונסמכה לו טומאה קלה עלתה לו טומאה קלה ליידא מילה שאם טבל ונכנס למקדש פטור. ירד לטבול מטומאה קלה ונסמכה לו טומאה חמורה לא עלתה לו טומאה חמורה ליידא מילה שאם טבל ונכנס למקדש חייב. הא מטומאה חמורה ונסמכה לו טומאה חמורה לא. הא מטומאה קלה ונסמכה לו טומאה קלה לא. ירד לטבול מטומאה חמורה ונסמכה לו סככות ופרעות מאחר

והא ר' יוחנן אמר וכו'. מילתא באנפי נפשה היא וכמו גופא הא דאמר ר' יוחנן לעיל דטעמא דברייתא דשני שבילין משום ספק ידיעה כידיע' הוא ומפרש הש"ס דלכל מילי מחשבינן הכא לספק ידיעה כידיעה ודאית כדנקט ואזיל: ואפי' ראשונה בשרץ ושנייה במת. האי ראשונה ושניה דקאמ' הכא וכן באינך דלקמיה אספק שנסתפק לו מיתפרשא וכלומר אפי' יש כאן אלו הספקות ספק הראשון שמא בשרץ נטמא ספק השני שמא במת נטמא ונפקא מינה למ"ד לקמן דבעינן עד שידע באיזו טומאה נטמא אי במת איטמי או בשרץ איטמי וקמ"ל דהשתא דאמרינן ספק ידיעה כידיעה ואפי' לא נודע לו אלא מספק טומאה הוי כידיעה והכא נמי אפי' ספק הוא לו אם בשרץ נטמא או במת נטמא הוי כידיעה: הראשונה עד שלא נתגייר וכו'. ה"נ ספק מיתפרשא ולענין אשם תלוי קאי וכדאמרי' בהאי תלמודא בפ"ג דהוריות אכל כזית חלב ספק עד שלא נתגייר ספק משנתגייר ספק עד שלא הביא שתי שערות ספק משהביא שתי שערות מביא אשם תלוי. והיינו נמי דקאמר הכא הראשונה כלומר ספק הראשון אם עד שלא נתגייר אבל ספק השני אם משנתגייר אבל וכן עד שלא הביא שתי שערות ומשהביא כלומר כמו דאמרינן התם לענין אשם תלוי ה"נ הכא גבי ידיעות הטומאה אם הספק הוא באיזו טומאה שנטמא הוי ספק ידיעה כידיעה: נטמא במת וידע. שמעתתא באנפי נפשייהו נינהו וכלומר הא ודאי פשיטא לן שאם נטמא במת וידע מן הטומאה וחזר ונטמא בשרץ ולא ידע ונעלמה ממנו טומאת המת ונכנס למקדש: אין שם טומאה קלה אצל טומאה חמור'. בהא ודאי אע"ג דלא ידע בתחילה מטומאת שרץ מיחייב הוא על העלם טומאה במת שהיתה לו ידיעה בתחילה דאין שם טומאה קלה משרץ כלום אצל טומאה חמורה של מת דקלה בכלל חמורה היא והולכין אחר החמורה והא לא הוה צריכא למימר אלא משום סיפא דלקמיה נקט לה: נטמא במת ולא ידע. כי קמיבעי' לן היכא דלא נודע לו מטומאת מת וחזר ונטמא בשרץ ולא נודע לו ואח"כ נודע לו על טומאת השרץ ונעלמה ממנו ונכנס למקדש בהעלמה זו ואחר כך נודע לו על טומאת המת מהו: מפני שנודע לו על השרץ תחילה. כלומר מי אמרינן דהואיל שנודע לו על השרץ תחילה. הרי כאן כמי שיש לה עיקר להטומאה הקלה ואע"פ שהיא אצל חמורה מפני שנודע לו עליה בתחילה ואחריה אנחנו הולכין ואם חזר ונעלמה ממנו אחר הידיעה ונכנס למקדש חייב: או מפני שקדמה לטומאת המת. או דילמא נימא הואיל ואע"פ כן טומאת המת היא שקדמה הדחה לטומאת שרץ ולידיעתה שאין טומאת השרץ שנטמא אח"כ

כלום מכיון שכבר נטמא הוא בטומאה חמור' ממנה ולא לידיעתה של טומאת השרץ כלום שנלך אחריה שהרי קדמה לה החמורה ואין שם לטומאה קלה אלא החמורה וכיון שנכנס למקדש קודם שנודע לו על טומאת המת החמורה שהיא העיקר ואחריה אנו הולכין הוי כמי שלא היתה לו ידיעה בתחילה ופטור. ולא איפשיטא: נטמא במת וכו'. האי מילתא הוי כעין פשיטותא דלעיל ותני והדר מפרש לה. א"נ דקמ"ל דטעמא דלא נודע לו מטומאת שרץ כלום והלכך אם נכנס למקדש בהעלמו של מת הוא. דחייב שהיתה לו ידיעה בתחילה ואם בהעלמו של שרץ כלומר שאין כאן אלא העלמו של שרץ ועדיין הוא בהעלמו פטור שהרי לא היתה לו ידיעה בתחילה מטומאה זו ומטומאה של מת לא נעלם ממנו והוי מזיד על טומאת המת ופטור מקרבן אבל אם היתה לו ידיעה על טומאה של שרץ וחזר ונעלם ממנו טומאה זו וטומאת המת לא נעלמה ממנו ונכנס למקדש היה חייב ואע"פ שיש כאן עוד טומאת מת החמורה לא אמרינן הכא אין שם של טומאה קלה כלום אלא החמורה דמכיון דלא נעלם ממנו החמורה אין חיוב קרבן שייך כלל אלא ומתחייב בידיעתה והעלמה של הקלה: ירד לטבול מטומאה חמורה. כגון שנטמא במת וכיוצא בו מן הטומאות החמורות ובתוך כך שירד לטבול נסמכה לו עוד טומאה קלה שנטמא מנבילה ושרץ וכיוצא בהן: עלתה לו טומאה קלה. כדמפרש ואזיל: ליידה מילה. לאיזה דבר: שאם טבל. בשביל טומאה החמורה עלתה לו הטבילה ג"כ בשביל טומאה הקלה אע"פ שבשעת הטבילה לא נודע לו מטומאה הקלה ואם נכנס למקדש פטור ומשום הסיפא נקט לה: ירד לטבול מטומאה קלה. ובתוך כך נסמכה לו טומאה חמורה ולא נודע לו טומאה זו לא עלתה לו הטבילה בשביל טומאה החמורה וטעמא דמכיון שלא נודע לו טומאה זו והוא לא ירד לטבול אלא בשביל הקלה איכא למימר דלא מיזהר זהיר בה ומאחר שנודע אח"כ שנטמא בה אם נכנס למקדש חייב: הא מטומאה חמורה וכו'. לגדרין מתפרשא וכלומר דוקא בירד לטבול מטומאה חמורה ונטפלה לו טומאה קלה הוא דאמרו דעלתה לו הטבילה אבל לא מחמורה ונטפלה לו טומאה חמורה אחרת וכן בירד לטבול מטומאה קלה ונטפל לו חמורה הוא דאמרו דלא עלתה לו אבל לא מטומאה קלה לטומאה קלה אחרת: ירד לטבול מטומאה חמורה ונסמכו לו סככות ופרעות. מהו סככות אילן המיסך על הארץ ויש לו ענפים מובדלים זה מזה וכזית מן המת תחת אחד מהן ועבר שם ואין ידוע אם עבר תחת ענף המאהיל על הטומאה ופרעות הן אבנים או עלים הבולטין מן הגדר וטומאה תחת אחד מהן ומיבעיא ליה אם כטומאה חמורה נחשבין או לא:

מאחר

מראה הפנים

התוס' למיסתר ומתרץ להמתני' דהתם כי היכי דמתרץ לה רב המנונא שם. ולמאי דמוקי הכא פלוגתייהו בקבר התהום כרש"י דברי ר' יוחנן כפשטן כדפרישית. ולא מצני מידי מהא דרמי דר"ל אדר"ל ויש לדחות דמאי דקאמר ר"ל לעיל בספק טמא ספק טהור אליבא דר' ישמעאל קאמר וליה לא ס"ל:

נטמא במת ולא ידע בשרץ ולא ידע וכו'. כל זה נראה דאליבא דר"א הוא דאיכא למיבעי הכי דס"ל עד שידע באיזו אי הטומאה הוא דנטמא כדמפרש חזקיה התם וכן הכא לקמן אליביה אבל למאי דקי"ל דאע"פ שלא ידע באיזו טומאה אלא דידע שהוא טמא הויא ידיעה בתחילה אין נ"מ בדינים אלו דאפי' נודע לו על השרץ בתחילה ונכנס למקדש בהעלמו תו לא איכפת לן אם היה עוד טמא בחמורה או לא דהא כל דהוית ליה ידיעה מאיזה טומאה שתהי' הויא ידיעה בתחילה:

ירד לטבול מטומאה חמורה ונסמכה לו טומאה קלה וכו'. למאי דפרישית בפנים משמע דאף שטבל לקלה לא עלתה לו לטומאה החמורה כדנראה לכאורה מפשטא דהסוגיא. אבל קשיא לי וכי היכי מלינו כוונה לטבילה בשביל טומאה זו או בשביל זו ובהדיא אמרינן בשבועות בכריתות דף ח' ע"א מאן דמחייב חמשה טבילות כיון דטביל חדא זימנא איטהר. ולא מחלקינן אם נסמכה לו טומאה חמורה או לא ואין שום סברה לחלק בזה ואפילו בענין כוונה לטהרה דאמרי' הוחזק לקל לא הוחזק לחמור כאותה ששנינו גבי מעלות בפ"ב דחגיגה התם משום להחזיקו בטהרה והמוחזק למעשר לא הוחזק לתרומה וכו' ואין זה ענין כלל לזה דהכא בענין טבילה להעלותו מטומאה ולא מיתפרשא שמועתא דהכא בענין זה ועוד דכל אלו שנשנו שם מעלות דרבנן בעלמא הן כדמשמע מהסוגיא דהתם וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג מהל' אבות הטומאות בהל' ב' וכל מעלות האלו מד"ס אבל דין תורה הואיל וטבל מכל מקום הרי הוא טהור לכל ולא שייך זה לכאן דקאמר שאם טבל ונכנס למקדש חייב. ומשום זה לא מיתפרשא הסוגיא דהכא גם בענין הערב שמש ולומר דטומאה קלה היינו טומאה דרבנן דלא בעי הערב שמש וטומאה חמורה היינו טומאה דאורייתא ואין להאריך בזה דאינו עולה כלל לפירוש הסוגיא ולא להדיוקים דמדייק הא מטומאה חמורה וכו'. והיותר נראה בביאור הסוגיא דלענין טומאה הצפה על פני המים מיתפרשא וכהאי דתנן בפ"ט דנזיר בסוף מתני' שהבאתי לעיל כיצד ירד לטבול במערה ונמצא מת צף על פי המערה טמא וכו' בחזקת טמא טמא וחזקת טהור טהור וכדאמרינן התם דהא דתנן בפ"ד דטהרות ספק טומאה צפה על פני המים טהור בטומאת שרץ הוא אבל בספק טומאת מת צפה טמא וכדין זה מיתפרשא הסוגיא שפיר וה"פ ירד לטבול מטומאה חמורה מטומאת מת ונסמכה לו טומאה קלה טומאת שרץ צפה על פני המים ספק נגעה בו ספק לא נגעה בו עלתה לו הטבילה כדמפרש דהא דקאמר עלתה לו טומאה קלה כלומר שאינה מטמאה אותו מספק וטבילה מעלייתא הויא ליידא מילה שאם טבל ונכנס למקדש פטור והא דקאמר ירד לטבול מטומאה חמורה לרבותא קאמר דאע"פ שהיה טמא טומאת מת לא אמרי' בזה חזקת טמא טמא משום דספק טומאת שרץ צפה על פני המים טהור ירד לטבול מטומאה קלה. זהו נ"כ לרבותא אע"פ שלא היה בחזקת טמא מטומאת מת אלא בחזקת טמא טומאה קלה משרץ

ונסמכה

מסורת הש"ס: (נזיר פ"ז) · פ"י נדה כח · (תוספתא דטהרות פ"ו) שבועות יט ופ"ג

עין משפט נר מצוה: ה א מיי' פ"א ממטמא משכב ומושב הלכה ז · ו ב מיי' פ"א מהל' שגגות הל"ג

מאחר דמר רבי יוחנן בשם רבי ינאי *כולהון תורה הן אצל תרומה כמי שהיא טומאה חמורה או מאחר שאין הנזיר מגלח עליהם כמי שהיא טומאה קלה. אנדרוגינס *ראה לובן ונכנס למקדש פטור ראה אודם ולובן כאחד ונכנס למקדש חייב אית תניי תני [א] פטור אמר רבי יוחנן רבי שמעון היא דתני *שני *שבילין אחד טהור ואחד טמא הילך באחד מהן ונכנס למקדש בראשון והוזה ושנה וטבל בשני ונכנס [ב] חייב רבי שמעון פוטר בזה ר"ש בן יהודה פוטר בכולן משום ר"ש. ניחא אנדרוגינס גבי לובן את עבד ליה אשה גבי אודם את עבד ליה איש ברם הכא אין כאן טומאה ידועה. א"ר שמואל בר סוסרטי תיפתר בששכח לראשון. ר' יסי בעי מה אנן קיימין אם בששכחו לעולם שביל אחד הוא אם שחזר ושכחו שני שבילין הן. א"ר יוסי בי רבי בון אתייא דרבי שמעון כרבי ליעזר על דעתיה דחזקיה כמה דרבי ליעזר אמר תמן עד שידע אם בשרץ ניטמא אם במת. כן רבי שמעון אומר כאן עד שידע אם באודם ניטמא אם בלובן. ניחא תמן משום דאמר ספק ידיעה כידיעה ברם הכא מכיון דחזא לובן ואודם כאחד ידיעה ודאי היא. רב חסדא בעי נכנס למקדש כסבור כנסת מהו. א"ר יוסי כן אנו אומרים היה יודע שיש טומאה בעולם אלא אינו יודע אם חייבין עליה קרבן לא כל שכן שתהא ידיעה. אלא

פני משה

מאחר דאמר ר' יוחנן. בפ"ז דנזיר דכולהו הכנסו שם במשנה אבל הסככות והפרעות וכו' תורה הן אלא תרומה דמטמאין לתרומה מן התורה כמו שהוא טומאה חמורה והוי כמי שירד לטבול מחמורה ונסמכה לו חמורה אחרת ולא עלתה לו טבילה או דנימא מאחר שאין הנזיר מגלח עליהן כדתנן שם וקי"ל כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין עליה על ביאת מקדש והוי כמי שהיא טומאה קלה ועלתה לו טבילה ולא איפשטא: אנדרוגינס. דקי"ל בפ"ב דזבים טומטום ואנדרוגינס נותנין עליהם חומרי איש וחומרי אשה מטמאין בדם כאשה ובלובן כאיש וטומאתן מספק והלכך אם ראה לובן או אודם בלבד ונכנס למקדש פטור דאינו אלא ספק טמא אבל אם ראה אודם ולובן כאחד דממ"נ ודאי טמא הוא ונכנס למקדש חייב: אית תניי תני פטור. ואע"ג דטמא ודאי הוא משום דכתיב גבי שלוח מחנות מזכר עד נקבה תשלחו זכר ודאי ונקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס ומפרש ר' יוחנן כמאן תנא האי ברייתא דפטור ר' שמעון היא: דתני. בתוספתא פ"ו דטהרות והיא ברייתא שהובאה מקודם לעיל וחסר כאן. והכי שנינו התם שני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלך באחד מהם ונכנס למקדש פטור בראשון ולא נכנס בשני ונכנס חייב בראשון ונכנס והזה ושנה וטבל בשני ונכנס חייב ור"ש פוטר בזה ר"ש בן יהודה פוטר בכולן משום ר"ש ולקמיה מפרש טעמא אמאי פוטר אף בראשונה הא טמא ודאי הוא שמעינן מיהת דר"ש פוטר אף כשיש כאן טומא' ודאית וה"נ באנדרוגינוס שראה אודם ולובן כאחד: ניחא. באנדרוגינוס דאע"ג שראה שתיהן כאחד מ"מ פטור על ביאת המקדש משום דגבי לובן לא עבד ליה אשה ואין אשה מטמאה בלובן וגבי אודם לא עביד ליה איש ואין איש מטמא בזוב אדום ואפי' היכא שראה שתיהן כאחד דאנן זכר ודאי ונקיבה ודאית בעינן: ברם הכא אין כאן טומאה ידועה. בתמיה שהרי בשלא טהר בנתיים ודאי טמא הוא ואמאי פוטר ר"ש אף בראשונה: תיפתר בששכח לראשון. וכדמפרש ר' יוסי לקמיה: מה אנן קיימין. האי ששכחו אם בששכחו לעולם דלא ידע מעולם שהלך בראשון עד אחר שהלך בשני נזכר שבתחילה הלך בראשון א"כ שביל אחד הוא דהוי כמי שלא הלך אלא בשביל טמא שהרי אחד מהן טמא הוא ואם לא נודע לו עד אח"כ הויא לה ידיעה מטומאה ודאית ומ"ט פטור: אם שחזר ושכחו. האי אם כמו אלא הוא ודוגמתו תמלא בפ"ז דנזיר הלכה ג' ובכמה מקומות וכלומר אלא ע"כ הכא במאי עסקינן שאחר שהלך בראשון נודע לו שהלך בזה ואח"כ כשהלך בשני חזר ושכחו שהלך בראשון דבכה"ג שפיר שני שבילין הן ובהא פליגי דת"ק סבר מקצת ידיעה דהכא שנודע לו בתחלה אע"פ שחזר ושכחו מ"מ כיון שהלך בשניהן והויא לה טומאה ודאית כידיעה הוי ור"ש בן יהודה אליבא דר"ש סבר לא אמרינן מקצת ידיעה כידיעה: אתייא דר"ש כר' אליעזר על דעתיה דחזקיה. ר' יוסי בר' בון בעי לאוקמי טעמא דהאי דאנדרוגינוס בטעמא אחרינא ולא משום דזכר ודאי ונקבה ודאית בעינן אלא דלמאי דמוקמית להברייתא דאית תני דלעיל דפטור כר"ש בלאו הכי לא קשיא משום דר"ש סבר לה כר"א ואליבא דחזקיה דקאמר לקמן בהלכה ה' דר"א ור"ע פליגי ולר"א בעינן עד שידע אם בשרץ נטמא אם במת נטמא וה"נ כאן עד שידע אם באודם נטמא או בלובן נטמא: ניחא תמן. ודחי לה הש"ס להאי דריב"ב דלא דמיא דבשלמא התם גבי שני שבילין שפיר מצינן לאוקמי פלוגתייהו דר"ש ורבנן: משום דאמר ספק ידיעה כידיעה. כלומר ובהא פליגי דת"ק סבר ספק ידיעה כידיעה והלכך מחייב בסיפא אם הלך בראשון ונכנס למקדש והזה וטבל והלך בשני ונכנס למקדש דהוי ליה ספק ידיעה בכל כניסה וספק ידיע' כידיע' לענין ידיעה בתחילה כדאמרינן לעיל ור"ש פוטר דלית ליה ספק ידיעה כידיעה וכן לר"ש בן יהודה משום ר"ש דפוטר אף ברישא אם הלך בראשון ולא נכנס בשני ונכנס נמי כדאמרינן בשחזר ושכחו לראשון דפליגי אם מקצת ידיעה כידיעה או לא: ברם הכא. גבי אנדרוגינוס אי מוקמת לה כר"ש ומטעמא דס"ל כר"א א"כ אמאי פטור הא מכיון דחזא לובן ואודם כאחד הרי ידיעה ודאית היא ושפיר ידע במאי איטמי דממ"נ בחד מינייהו נטמא הוא ולא דמי כלל לשרץ ומת דהתם נמי אם נטמא לשניהן כאחד א"נ אפי' ר"א מודה דחייב הלכך ע"כ לא מצינן לאוקמי טעמא דאנדרוגינוס כר"א ולא מיתרצא אלא מטעמא דזכר ודאי ונקבה ודאית בעינן: נכנס למקדש כסבור כנסת. שנעלם ממנו מקום מקדש וכסבו' שהוא בית הכנסת מהו מי אמרינן כיון שידע שיש מקדש בעולם הוי ליה ידיעה בתחיל' או דילמא כיון דלא ידע מקום מקדש העלמה בתחילה היא ואין כאן ידיעה: כן אנו אומרים. ר' יוסי מתמה על הא דבעי רב חסדא למימר דכיון שידע שיש מקדש בעולם איכא לספוקי דהויא כידיעה בתחילה דהא ליתא דעד כאן אמרינן לעיל גבי טומאה דשמעינן ממילתיה דר' יוחנן דאמר ספק ידיעה כידיעה ואם היה יודע שיש טומאה בעולם אלא שנעלם ממנו אם חייבין עליה קרבן לא כל שכן שתהא ידיעה שהרי ידע שטמא ודאי ואם כן התם היינו טעמא שידע גוף הטומאה גופה: אלא

מראה הפנים

ונסמכה לו על פני המים טומאת מת התהורה ספק נגע ספק לא נגע. לא עלתה לו טומאה חמורה להקל בה מספק ולימר בכיון דטבל לא מטמאינן ליה הואיל וספק טומאת מת הלכה טמא הוא. ליידא מילה שאע"פ דטבל ונכנס למקדש חייב כדהתם במשנה המזכרת דשמא בעלייתו נגעה בו הטומאה. הא מטומאה חמורה וכו' זהו פשוט וכן דיוקא הא מטומאה קלה וכו' לפי שחזקת טמא טמא וא"כ ירד לטבול מחמורה ונסמכה לו חמורה על פני המים טמא ולא הוה צריכא למיתני הא אלא משום דיוקא אחרינא דדוקא ירד לטבול מקלה ונסמכה לו חמורה מחמרינן הא ירד לטבול מטומאת שרץ קלה ונסמכה לו עוד טומאה קלה אחרת וספק נגע ספק לא נגע לא מחמרינן וכדאמרן וזהו עיקר רבותא מאי דקמ"ל דלא שמעינן לה בהדיא מהאי מתני' דנזיר. והכא לא איפשטא הבעיא בענין שככות ופרעות וכבר נתבאר בפ"ז דנזיר דהמסקנא דשככות ופרעות אין להן טומאה מן התורה וכדעת הרמב"ם ז"ל שכל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אינה דין תורה וע"ש:

אמר ר' יוסי בר בון אתייא דר"ש כר' אליעזר וכו'. דברי ר' יוסי בר' בון דהכא כדעולא בבבלי פ"ג דנדה דף כ"ח ע"ב דבעי התם מעיקרא לסיוע לטעמא דרב נחמן אמר רב דאם ראו לובן ואודם כאחד דאין חייבין על ביאת מקדש משום דזכר ודאי ונקבה ודאית בעינן מהאי ברייתא דהתם ודחי לה עולא דהאי ברייתא דר"א היא דבעינן עד דידע במה נטמא אלא דר' יוסי בר בון מוסיף הכא לומר דאתייא דר"ש דשני שבילין כר"א למאי דמוקי ליה ברייתא דראה לובן ואודם דתני פטור כר"ש ולא הוי צריכא ליה להא אלא לאוקמי הברייתא כפשיטות כר"א גופיה וכעולא התם אלא דאדלעיל קאי אדברי ר' יוחנן דמוקי לה כר"ש. ואזלא סוגיא דהכא כסוגיא דהתם בענין האוקמתא לר"ש בשחזר ושכחו לראשון כדאוקי שם בסוף פרקין וכן בפ"ד דכריתות. אלא דבענין דמדחי לה הכא להא דר' יוסי בר' בון דמדמי דין דאנדרוגינוס להאי דר"א ובנדה לא מדחי להא דעולא ושמא דלא חש לה הש"ס דהתם לדחות אוקמתא דעולא דמוקי כר"א משום דאיהו לא קאמר אלא לדחויי לנימא מסייע ליה דהתם אבל לפי האמת לא דמיא כלל להאי דר"א כדמקשי לה הכא ועיקר טעמא משום דזכר ודאי ונקבה ודאית בעינן כדמוכח ממסקנא דהכא ואפילו רבנן דפליגי אדר"א מודו בהא וכרב נחמן אמר רב דהתם וכדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' משכב ומושב הלכה ז' בדין זה:

רב חסדא בעי נכנס למקדש כסבר כנסת. הא בעיא דר' ירמיה היא התם בריש פרקין ועלתה בתיקו והתם מפרש להבעיא אליבא דר' דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה. וכבר נתבאר בריש פרקין דהרמב"ם לא פסק ידיעת בית רבו שויא ושם ובפ"ק נתבאר הטעם. והא דהביא להבעיא דר' ירמיה בפ' י"א מהל' שגגות בהלכה ב' וכתב ה"ז ספק משום דלא איפשיטא היינו משום דהש"ס לא קאמר הכי אלא דלא אשכחן תנא בהדיא דבעי ידיעה בתחילה ומיחייב על העלם מקדש אלא רבי דס"ל הכי ולדידיה דס"ל הני תרתי שייך למיבעי. והשתא אע"ג דבענין ידיעת בית רבו גבי טומאה לא פסק כוותיה דמ"ד אליבא דרבי הכי כמו שנתבאר לעיל משום דממתני' מוכחא דידיעה בתר טומאה בעינן ולאפוקי ידיעת בית רבו מ"מ לענין העלם מקדש קמה נה האי סברא דאיכא

שנויי נוסחאות (שו"ד) פטור ראה אדם ולובן כל"ו פטור ראה אודם ונכנס למקדש פטור ראה אודם ולזבן.

גליון

ראה לבן ונכנס למקדש פטור ראה אודם ונכנס למקדש פטור ראה לובן. ואודם כו' כצ"ל: (שם) **ר' יסי** בעי מה אנן קיימין אם בששכחו לעולם שביל אחד הוא אם שחזר וזכרו שני שבילין הן ניחא תמן משום דאמר ספק ידיעה כידיעה ברם הכא מכיון דחזא לובן ואודם כאחד ידיעה ודאי היא אר"י בי ר"ב אתייא דר"ש כר"א עד דחזקיה כו' כן ר"ש אומר כאן עד שידע אם באודם נטמא אם בלובן. כצ"ל. נוע"י: (שם) **אר"י** בי ר' בון אתייא דר"ש לכאורה מנ"ל לר"י בי ר"ב דברייתא זו כר"ש היא ע"כ מדאמר ר' יוחנן ר' שמעון היא ומסתמא היה לו לר' יוחנן בקבלה דברייתא זו ר"ש היא. ולדעתי יש מקום לומר דכונת ר' יוחנן לר"ש בן יהודה שאמר בברייתא בבכורות כ"ז טומטום ואנדרוגינוס אין נכנסים לדיר להתעשר ואמר קסבר כו' מיעט רחמנא גבי קדשים זכר ודאי ונקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס. וע"ש

אפרים

בדף מ"ב ע"א ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש הרי הוא אומר הזכר וכל מקום שנאמר זכר אינו אלא להוציא טומטום ואנדרוגינוס. וה"נ משום דכתיב מזכר עד נקבה תשלחו, ובהכי היה שפיר שפי שאם נאמר דכונת ר' יוחנן כר"י בר"ב דאתיא דר"ש כר"א על דעתיה דחזקיה תקשה על ר' יוחנן מנ"ל לקמן בה"ה לומר דמשמעות דורשין ביניהון דלמא ס"ל לר"א כר"ש וכדס"ל לחזקיה ועיין: (שם) א"ר יוסי כן אנו אומרים היה יודע שיש טומאה בעולם אלא אינו יודע אם חייבין עליה קרבן שתהא ידיעה הלא כי אנן קיימין בבריא לו שטמא ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש וכמו בברור לו שהוא מקדש ונעלם ממנו מקדש ונכנס למקדש (והתיבות לא כ"ש הובאו מלעיל א"ר יוחנן ד"ה כו' עיי' שם (ועיין מה שכתבתי שם). אולי כצ"ל:

עין משפט
נר מצוה

ז
א מיי' פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יג סמ"ג לאוין דש

ח
ב מיי' פ"ו מהלכות בית הבחירה הי"א ופ"ה מהלכות סנהדרין ה"א סמ"ג עשין קסג

ט
ג מיי' שם פ"ו הל' יב יג

י
ד מיי' פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה כא כב כג ופי"א מהלכות שגגות ה"ג ג

ניטמא בפנים ונכנס לפני ולפנים אם דומה כמו בחוץ לפנים ושגי בשנכנס ראשו ורובו או לא וקאמר נשמעינה מן הדא השתחוה או ששהה כדי השתחויה וכיון ששהה לאו כמו שהכנים ראשו ורובו. ותימר עד שישהא כדי השתחואה. ר"ל למה לא מחייב בשיעור קצרה בשיעור שיכנס לפני ולפנים כיון דמחייבת ליה על שיעור שיכול לעשות מעשה בטומאה א"כ איכא שיעורא דבציר טפי דהיינו כניסה לפנים אלא דבנטמא בעזרה אין חייב בנכנס ראשו ורובו לפני ולפנים אלא דכאן נמי בעינן שיעור השתחוי'. האיך עבידא מיותר :

אלא כי אנן קיימין בבריא לו שטמא ונעלם ממנו מקדש ונכנס למקדש וכא בבריא לו שהוא מקדש ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש. רבי יסי בעי אכל חצי זית בידיעת קדש והעלם טומאה וכחצי זית בידיעת טומאה והעלם קודש העלימות מהו שיצטרפו:

הלכה ב מתני' [א] אחד נכנס לעזרה ואחד נכנס לתוספת עזרה [ג] *שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי [ג] תודות *ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת כל שלא נעשית בכל אילו הנכנס לשם אין חייבין עליה: גמ' *רב אמר בתחילה ויעל דוד בדבר גד זה מלך ונביא ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלם אילו אורים ותומים. ודוד אביהו זה סנהדרין שאל אביך ויגדך שיר וילך אחריהם הושעיה ושרי תודות ואעמידה שתי תודות וגו'. אמר שמואל בר ר' יודן מה כתב מהלכות ולא תהלוכות מפני שהיתה תורפת ירושלם שם והיתה יכולה להיכבש משם:

הלכה ג מתני' נטמא [ד] בעזרה נעלמה ממנו הטומאה וזכור למקדש נעלם ממנו המקדש וזכור לטומאה נעלם ממנו זה וזה השתחוה או ששהא כדי השתחויה ובא לו בארוכ' חייב ובקצרה פטור זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה: גמ' ר' חזקיה ר' אמי בשם ר' לעזר כתוב אחד אומר °את משכן ה' טמא וכתוב אחד אומר °את מקדש ה' טמא הא כיצד ליתן חלק בין למיטמא בפנים למיטמא בחוץ מיטמא בפנים עד שיכנים ראשו ורובו מיטמא בחוץ עד שישהא כדי השתחויה. ניטמא בפנים ונכנס לפני ולפנים נישמעינה מהדא השתחוה או ששהא כדי השתחויה. וכיון ששהא לאו כמי שהכנים ראשו ורובו ותימר עד שישהא כדי השתחוויי'. היך

במדב' יט
שם

לעזרה. הראשונה: וא' הנכנס לתוספת עזרה. שהוסיפו עליה אחרי כן: שאין מוסיפין וכו'. ולפיכך היא קדושה כראשונה: אלא במלך. דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו וקרא יתירא הוא למידרש לדורות ובימי משה הוא מלך ונביא ואחיו כ"ג והיו שם אורים ותומים ושבעים זקנים אף לדורות כן: ובשתי תודות. בשתי לחמי תודה והיו נושאים אותן בהקף סביב עד סוף הגבול שמקדשים ושם שורפין האחת ואוכלין השניה ועל פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת והיינו דתנן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת ומנחמיה בן חכליה גמר דכתיב ביה ואעמידה שתי תודות גדולות: ובשיר. השיר שהיו אומרים ארוממך ה' כי דליתני. ובבית שני אע"פ שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים הקדושה שקדש שלמה הבית בראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ועבודה דנחמיה בן חכליה לזכר בעלמא הוה: גמ' בתחילה ויעל דוד וכו'. סוגיא זו כתובה באורך בפ"ק דסנהדרין הלכה ג' והש"ס קיצר כאן ולא העתיק אלא תחלתה וסופה וסמיך אדהתם ושם תמצא מפורש:

הלכה ג מתני' נטמא בעזרה. וידע שנטמא: והשתחוה. בהעלם זה כלפי פנים אע"פ שלא שהה כ"א בכריעה בעלמא: או ששהא. כלומר או שהשתחוה כלפי חוץ למזרח ובכך השתחויה שהא כדי שיעור השתחויה שהיא בפישוט ידים ורגלים ושיעור השתחויה הוא כדי שיקרא אדם פסוק זה בישוב ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו: ובא לו. או שבא לו בארוכה שילא לו דרך ארוכה ויש קצרה ממנו לצאת אע"פ שלא שהה חייב: ובקצרה פטור. היכא דלא השתחוה ולא שהא ויצא לו דרך קצרה פטור: זו היא מצות עשה שבמקדש. דיש כאן עשה דוישלחו מן המחנה כל טמא שאין חייבין עליה ב"ד פר העלם דבר אם שגגו וטעו בהוראה זו והורו לו שילא בארוכה אין מביאין על שגגת הוראה זו פר העלם דבר של ציבור כדתנן בפ"ב דהוריות: גמ' כתוב א' אומר את משכן ה' וגו' וכתוב א' אומר את מקדש ה' וגו' הא כילד. שני כתובים הללו למה: כדי ליתן חלק. כדי לחלוק בין המיטמא בפנים להמיטמא בחוץ: מיטמא בפנים עד שישהא כדי השתחויה מיטמא בחוץ עד שיכנים ראשו ורובו כצ"ל ובספרי' נתחלף בטעות: נטמא בפנים ונכנס לפני ולפנים. מהו אם בעינן שיעור כדי השתחויה או לא אם כמיטמא בחוץ מדמינן לה ובהכנסת ראשו ורובו חייב או דילמא כיון דסוף סוף נטמא בפנים הוא עד דשהא כשיעור בעינן: נשמעינה מן הדא. דתנינן השתחוה או ששהא כדי השתחויה ולא מחלק בין נכנס לפני ולפנים או לא: וכיון ששהא לאו כמי שהכנים ראשו ורובו. כלומר אי ס"ד דפנים כלפי לפני ולפנים כחוץ מדמינן לה א"כ קשיא אמאי תנינן סתמא או ששהה כדי השתחויה הא זימנין משכחת לך דאפילו בלא שיעור השתחוי' אלא בשהא מעט שהוא כדי הכנסת ראשו ורובו חייב וכגון שנכנס לפני ולפנים דבשהי' כל שהוא מתחייב: ותימר וכו'. ואמרת דלעולם בשיעור כדי השתחוי' משערינן ולא בשיעור הכנסה לפני ולפנים: וכא. א"כ ש"מ דה"נ אפי' נכנס הוא לפני ולפנים עד שישהא כדי השתחוי': היך

אלא כי אנן קיימין. כלומר אבל הכא כי אמרינן דחייב בהעלם מקדש או בהעלם טומאה דוקא אם ידע בהן בתחילה הוא דאמרי' כגון אם בריא לו שטמא הוא ונעלם ממנו מקדש והיינו שידע בו בתחילה ועכשיו הוא שנעלם ממנו ומחמת כן נכנס למקדש: וכא בבריא לו. כלומר והכא נמי אם בריא לו שהוא מקדש ונעלמה ממנו טומאה והוא ידע בה בתחילה ועכשיו שנעלמה ממנו ונכנס למקדש אבל זה לא ידע מעולם מקום המקדש ולא קרינן בי' נעלם ממנו מקדש שהרי לא ידע בו כלל ואע"פ שידע שיש מקדש בעולם כיון שלא ידע מקום מקדש גופיה לא הוי ידיעה בתחילה: אכל חצי זית בידיעת קדש והעלם טומאה. וחזר ונזכר שהוא טמא ונעלם ממנו קדש ואכל חצי כזית השני בידיעת טומאה והעלם קדש מהו שילטרפו אלו העלמות למיהוי כאכל כזית בהעלם אחד מי אמרינן דכל חדא וחדא העלמה הוי לענין אם אכל כזית בהעלם אחד מהן ה"נ מלטרפין לכזית וחייב או דילמא כיון דהעלמות אינן שוין הן דהאי בהעלם טומאה והאי בהעלם קדש הוו אינן מלטרפין ולא איפשיטא הבעיא:

הלכה ב מתני' אחד הנכנס

תורה אור

מסורת הש"ס

סנהדרין ב ע"א יד ע"ב סוטה מה ע"א עיין תוס' פסחים סד ד"ה קראו (סנהדרין פ"ק)

מראה הפנים

דאיכא למימר מכיון דידע שיש מקדש בעולם הויא לה ידיעה וכיון דהוא ז"ל פסק כרבי בזה דבעינן ידיעה בתחילה וחייב על העלם מקדש וכסתם מתני' א"כ איכא לספוקי שפיר לענין העלם מקדש מכח האי סברא ובהאי גבי טומאה דפשיטא לן דידיעת בית רבו לא הויא ידיעה משום דידיעה והעלם טומאה דכתיבה בקרא בהדיא כדדרשינן מונעלם מכלל שידע משמע שהוא ידע אחר שנטמא ונעלם ממנו וכרבא אליבא דרבי כמו שנתבאר לעיל שם: אכל חצי זית בידיעת קדש וכו'. מדין זה לא מצאתי מבואר. ובשבת פ' כלל גדול דף ע"א גרסי' כיוצא בזה גבי קצירה גוררת קצירה מילתא דפשיטא להו לרבא ואביי מבעי ליה לר' זירא דבעי ר' זירא קצר וטחן חצי גרוגרות בשגגת שבת וזדון מלאכה וחזר וקצר וטחן חצי גרוגרות בזדון שבת ושגגת מלאכה מהו שיצטרפו א"ל חלוקין לחטאת ולא מצטרפין והאי סברא דחלוקין לחטאות ולא מצטרפין קאי למסקנא התם וכן נמי אמרינן במכילתין לקמן בפ"ג דף כ"ב ע"א גבי שבועות מתוך שחלוקות אין מצטרפות וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד דשבועות הל' א' ותפס זה הכלל ג"כ בהל' מ"א כמו בחלב ודם וכיוצא בזה דאין מצטרפין. ובפ"ז מהל' שגגות בהל' י' פסק כפשיטות אביי ורבא דקצירה גוררת קצירה וא"כ אין חלוקין לחטאות שן דאחד מתכפר בקרבן חבירו ומשום דמלאכה אחת היא ואע"פ שנשתנו ההעלמות ולפיכך כתב שמצטרפין שכך כתב שם קצר חצי גרוגרות בשגגת שבת וזדון מלאכה וכו' הרי אלו מצטרפין קצירה גוררת קצירה. ולפ"ז אם העלם מקדש והעלם קדש חלוקין לחטאות הן היה נראה דאין מצטרפין ומצינו בברייתא דת"כ פ' ויקרא בפ' י"ד דגרים שתם יכול על טומאת מקדש וקדשיו לא יהא חייב אלא אחת מנין על טומאת מקדש בפני עצמו ועל טומאת הקדש בפני עצמו ואפילו בהעלם אחד מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת ת"ל לאחת לחייב על כל אחת ואחת. והרמב"ם ז"ל לא הביא מזה כלום ולכאורה יש לומר דאע"פ שנשתנו ההעלמות מ"מ שם טומאה אחת היא ודמיא להאי דקצירה וקצירה לעיל ואין לנו ביאור מדעתו ז"ל בזה:

מיטמא בחוץ עד שיכנים ראשו ורובו. כך היא הגי' נכונה. והך פלוגתא על הא דעולא כדכתיב דף ל"ב ע"ב דקסבר ביאה במקצת שמה ביאה אלא ראשו ורובו בעינן ורובו ככולו ודכתבו התוס' בענין זה בפרקין דף ט' ע"ב ד"ה אפי' נכנס כולו. ומכיים ליה להרמב"ם ז"ל בפסק בפ"ג מהל' ביאת המקדש הל' י"ח דביאה במקצת מדרבנן היא. ובענין בשית שיעור השתחויה בישת הבבלי פלוגתא אדדבה ודוחק הוא לומר דאידי ואידי חדא שיעורא הוי. וכן בענין ארוכה וקצרה משמע מהתם דכל שיש דרך קצרה מתחייב אם הלך בארוכ' ממנה ואין שיעור לדבר:

עד

שנויי נוסחאות (סו"א) ותימר כד"ו ות מר.

גליון אפרים. ר' יסי בעי אכל חצי זית כו'. שבת פ"ז ה"א :

היך עבידא. על אי זה מהן מתחייב על הראשונה או על האחרונה חברייא אמרין על הראשונה. אמר לון רבי יוסי א"ל צא ותימר על הראשונה. אלא כי נן קיימין על האחרונה. *תמן תנינן הוציאו לו את הכף ואת המחתה על אי זו מתחייב על הראשונה או על האחרונה חברייא אמרי על האחרונה. אמר לון רבי יוסי אומר לו היכנס ותימר על האחרונה. אלא כי נן קיימין על הראשונה. שיעור השתחויה עשר אמות היך עבידא היה בארוכה עשרים ובקצרה עשר הילך חמש אין ייזיל בדא ה' ואין ייזיל בדא ט"ו. א"ר יוסי לעולם אין מתחייב עד שתהא ארוכה מרובה על הקצרה י'. היך עבידא היה בארוכה ל' ובקצרה עשר הילך חמש אין ייזיל בדא חמש אין ייזיל בדא עשרין וחמש. עד כמה היא השתחוי' ר' סימון בשם ריב"ל עד כדי שאילת שלום בין אדם לחבירו אבא בר הונא בשם ר' יוחן עד כדי שאיל' שלום מתלמיד לרב שלום עליך רבי:

הלכה ד מתני' אי זו היא מצות עשה שבנידה שחייבין עליה

א *היה משמש עם הטהורה ואמרה לו ניטמתי ופירש מיד חייב שיציאתו הנייה לו כביאתו:

גמ' *כהנא אמר אי אפשר שלא היתה בה ידיעה בתחיל' וידיעה בסוף והעלם בנתיים. השיב ר' שמואל בר אבדומי קומי ר' מנא ויהיו כן המורים א"ל אנן בעיי נכנסין ואת מייתי לון מורין. מאי כדון א"ר שמואל בר רב יצחק °מצות °מצות מה מצות שנאמר להלן בקבוע אף כאן בקבוע:

הלכה

(ויקרא ד; שם ה)

היך עבידא על איזה מהן מתחייב. כלומר בכה"ג אם נטמא בפנים ולא יצא לחוץ או נכנס לפני ולפנים על איזה מהן מתחייב על הראשונה שנטמא בפנים מביא הוא קרבן או על האחרונה שלא יצא או שנכנס לפני ולפנים ונפקא מינה כגון שהזיד בכניסה לפני ולפנים או שלא לצאת לחוץ שאין חיוב קרבן על המזיד: אמר לון ר' יוסי אמר ליה צא ותימר על הראשונה. בתמיה כשנטמא אומרין לו צא לחוץ וא"כ עיקר החיוב אחר שנטמא הוא על שלא יצא לחוץ והיינו על האחרונה: תמן תנינן. בפ"ה דיומא הוציאו לו את הכף ואת המחתה וכו' נטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו מהלך בהיכל וכו' וגרסינן שם להא על דאמר אם הכניסן אחת אחת כיפר אלא שהוא עובר משום הכנסה יתירה: על איזו מתחייב על הכנסה הראשונה שלא הביא אלא א' מהן ונכנס שלא כמצותו או על האחרונה שנכנס פעם שניה ונ"מ אם הזיד בכניסה של אחת מהן: אומר לו הכנס ותימר על האחרונה. בתמיה הרי כשלא הכניס בתחילה אלא אחת מהן המחתה או הכף אומרים לו לך והכנס את השניה ואתה אומר שהוא מתחייב על כניסה אחרונה: אלא כן אנן קיימין על כניסה ראשונה הוא דמתחייב. דהויא כביאה ריקני' שלא הכניס אלא אחת מהן: שיעור השתחויה. שאמרו אם שהא כדי השתחויה הוא כדי הילוך עשר אמות: היך עבידא. הא דתנן ארוכה וקצרה היכי דמי ארוכה וה"ד קצרה: הי' בארוכה כ' ובקצרה י' הילוך חמש. כלומר שהתחיל להלך בארוכה חמש אמות: אין ייזיל בדא חמש ואין ייזיל בדא ט"ו. כלומר דלא תימא שהוא מתחייב על כל הליכה שבארוכה ואפי' בחמש הראשונות ובמה שעדיין לא הוסיף בהליכתו ממה שהיה ממעט אם היה מהלך בקצרה הלכך קמ"ל דלא מתחייב אלא במה שהוא מוסיף בהליכתו בארוכה היינו דקאמר הילוך חמש שאע"פ שהילך חמש בארוכה אין משערין לחייבו אלא במה שיש לו עוד לקצר ביציאתו שאם ילך ויחזיר מן דרך הארוכה ויבא לו בקצרה לצאת דרך שם אין לו להלך אלא חמש והא אכתי שיעור קצרה הויא ואם יגמור הליכתו בארוכה יש לו להלך ט"ו ועל הוספה זו מתחייב הוא וכן כיוצא בזה: עד שתהא ארוכה מרובה על הקצרה עשרים כצ"ל: היך עבידא וכו'. כעין דלעיל: עד כמה השתחויה. לעיל פירש כמה שיעור שהיה בכדי השתחויה והכא קמפרש השתחוה דקתני דחייב ואפי' לא שהה ועד כמה השתחויה דקאמר: עד כדי שאילת שלום וכו'. שלום עליך שהוא תוך כדי דיבור קטן דאמריכן בעלמא: מתלמיד לרב. שהוא תוך כ"ד גדול:

הלכה ד מתני' איזו היא מצות עשה שבנידה. שדומה לזו שבמקדש שאירע לו הטומאה משבא בהיתר לידי כניסה ואם שגגו ב"ד בהוראה זו חייבין עליה פר העלם דבר של ציבור: היה משמש עם הטהורה. שנכנס בהיתר ואמרה לו נטמאתי עכשיו ופירש מיד בקושי האבר חייב אלא יעמוד בלא דישה עד שימות האבר ויפרוש בלא קושי וזהו העשה שבנדה: **גמ'** כהנא אמר. גרסינן להא בפ"ב דהוריות ומתני' דהתם קאי דתנן אין ב"ד חייבין על טומאת מקדש וקדשיו ואין מביאין אשם תלוי על עשה ול"ת שבמקדש אבל חייבין על עשה ול"ת שבנדה וכו' ואיידי דאיירי במתני' בהאי ענינא מייתי לה הכא: אי אפשר. טעמא דאין מביאין אשם תלוי על טומאת מקדש וקדשיו בעי לפרש משום דחיוב טומאת מקדש וקדשיו דוקא בידיעה בתחילה ובידיעה בסוף והעלם בנתיים הוא ובאשם תלוי הבא על הספק אי אפשר לומר כן שיהא לו ידיעה בסוף. והאי טעמא לא קאי דהא איכא למיפרך אם אין לו ידיעה בסוף קרבן עולה ויורד לא לייתי אשם תלוי מיהו לייתי ולקמן מסיק טעמיה: ויהיו כן המורים. יהיה דין המורים ג"כ לחובה ואמאי ב"ד המורים וטעו בטומאת מקדש וקדשיו אינן חייבין על הוראתן כמו בשאר עבירות: אנן בעיי נכנסין. אנחנו רוצים לידע הטעם בנכנסין עצמן אמאי אין מביאין אשם תלוי ואת מייתי לן מורין למבעי טעמא: מאי כדון. מהו הטעם: והשתא מ"ט דמתני': מצות מצות. ילפינן דכתיב בחטאת חלב ואם נפש אחת תחטא וגו' בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה וכתיב באשם תלוי מכל מצות אשר לא תעשינ' ולא ידע וגו' מה להלן בחטאת קבוע אף אשם תלוי אינו בא אלא על דבר שאם נודע לו מביא חטאת קבוע לאפוקי טומאת מקדש וקדשיו שהוא בעולה ויורד והשתא האי טעמא גופיה נמי בב"ד שאין חייבין על טומאת מקדש וקדשיו משום דכתיב בהו ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ועשו אחת מכל מצות ה' וגו' וילפינן מצוה מצוה מהתם שאינן חייבין אלא על דבר שיש בו חטאת קבוע:

הלכה

על איזה מהן מתחייב על הראשונה או על האחרונה פי' אם יצא דרך ארוכה דחייב. ושיעור דרך ארוכה היא עשר אמות יותר מדרך קצרה דהוא שיעור השתחוי' כדלא תא בסמוך דשיעור הש' הוי' עשר אמות והארוכה יתירה מקצרה עשר אמות כדאית' בסמוך. ע"ז שאל אם דרך קצרה הוא עשר אמות והארוכה כ' אמות והלך בארוכה איזה מהן יתירה אם העשר אמות אחרונים יתרים או דעשר אמות יש לו רשות לילך אך היתרים הוא עשר אמות הראשונים. ע"ז חברייא אמרין על הראשונים. דהיא ארוכה בי' אמות הראשונים אמר לון ר"י אומרים לו צא ואת אמר הכין בתמי' הא עשר אמות מחויב הוא לילך ואכן אמרין לי' צא ויש לו רשות לילך והאיך הוא חייב עליהן אלא על האחרונים חייב דהמה יתרים דהא באם הלך בקצרה הי' כבר יצא בעשר אמות ועל האחרונים אין אומרין לו שוב צא. אבל באמת נ"ל איפכא חברייא אמרין על האחרונה א"ל ר' יוסי אמרין לו צא ואת אמר הכין אלא על הראשונה. וכן מוכח מהא דכף ומחתה בסמוך דפליגי חברייא ור"י דס"ל לחברייא על האחרונה ור"י ס"ל על הראשונה וכן כתב הק"ע ז"ל במס' יומא פ"ד דהגירסא היא בהיפך וה"פ דחברייא אמרין על האחרונה דהיתר הוא עשר אמות האחרונים ע"ז אמר לון ר' יוסי דהאיך את מחייבת לי' על האחרונה הא האחרונה מחויב הוא לצאת והאיך יתרה בו אל תלך בדרך הזה הא כיון שכבר עבר בעשר אמות הראשונים ממילא מחויב הוא לילך בעשר אמות אחרונים. אלא עיקר העבירה הוא על הראשונים. וכן בכף ומחתה שאם הכניסן אחת אחת עובר משום הכנסה יתירה פליגי ג"כ חברייא ור"י איזה הוא היתירה וס"ל לחברייא דהאחרונה הוא היתירה וס"ל ר"י הא כיון דכבר עבר בראשונה ממילא מחויב היא להביא ואומרין לו היכנס והאיך נתרה בו אל תכנס אלא הראשונה הוא היתירה שעבר והכניס הכף חודה:

שיעור השתחוי' עשר אמות האיך עבידא הי' בארוכה עשרים ובקצרה עשר הילך חמש אין ייזיל בדא ה' אמות ואין ייזיל בדא ט"ו פי' דמפרש האיך מתחייב על הארוכה הא לעולם אינו מתחייב אלא בשיעור עשר אמות דיתירה הארוכה על הקצרה דהוא שיעור השתחוי' הא כיון דהקצרה הי' ג"כ עשר אמות כשיעור השתחוי' א"כ למה חייב על הארוכה וכי בשביל שהי' בו שיעור כדי ב' השתחויות לפיכך חייב בתמי' א"כ כי הי' בארוכה שלשים אמה יהא חייב שתים משום ב' השתחויות בתמי' הא אינו חייב אלא אחת משום שיעור השתחוי' אלא עיקר החיוב היא משום דכשהלך חצי דרך ממה שיש לו לילך הי' לו לפנות אל הקצרה שלא יהי' בו שיעור השתחוי' דלא נשאר אלא ה' אמות והוא הלך ט"ו אמות בארוכה והלך יתירה בארוכה שיעור השתחוי' ואי לא הי' בארוכה לכתחלה אלא ט"ו אמות ובקצרה עשרה הי' פטור לגמרי כיון דבקצרה לבד הי' ג"כ שיעור השתחוי' ואי כשהלך ה' אמות אם הי' נפנה אל הקצרה הי' ה' אמות ועכשיו כשפנה אל הארוכה יש עשר אמות שיעור השתחוי' בזה הי' פטור משום דה' אמות יש לו בלא"ה לילך ולא הוסיף אלא ה' אמות אבל כשבתחלה הי' כ' אמות בארוכה ובקצרה עשרה אז חייב דאז אע"פ שיש בקצרה ג"כ שיעור

מסורת הש"ס

(יומא פ"ה)

שבועות יח ע"א

(נדה פ"ב)

עין משפט נר מצוה

יא

א מיי' פ"ל מהל' איסורי ביאה ה"י סמ"ג לאוין קיא ועשין רמג טוש"ע יו"ד סי' קפ"ה ס"ד

מראה הפנים

עד כדי שאילת שלום תלמיד לרב. עיין במה שנתבאר מענין זה לעיל בפ' מרובה בהל' ג' ד"ה פתר לה כסתריים:

שנויי נוסחאות (סו"ה) ותימר בד"ו ות מר.

בבר לאדן ר' סימון בשם ריב"ל עד כדי שאילת שלום. נ"פ לעיל ביומא פרק אמר להם הממונה סוף הלכה ג':

עמודי ירושלים

על איזו מתחייב על הראשונה או על האחרונה כו'. עי' בפני משה שכתב וז"ל ונ"מ אם הזיד בכניסה על א' מהן עכ"ל כוונתו עפמ"ש למעלה בהאיבעיא הראשונה וז"ל ונ"מ כגון שהזיד בכניסה לפני ולפנים או שלא לצאת לחוץ שאין חיוב קרבן על המזיד עכ"ל. אבל לא ידענא מאי שייטא קרבן לכאן בלאו שלא לכנוס לפני ולפנים שאינו בר קרבן כלל. וראיתי בקרבן העדה בביאורו ליומא (פ"ה ה"ג) שכתב הנ"מ לענין מלקות דכל חייבי מיתות בידי שמים שלקו נפטרו מידי כריתתן על איזה מהן מתרין אותו ע"ש ויש לעיין בזה לכמ"ש המגיה למל"מ (פי"ז מה' סנהדרין) דהא דפטור כשהלקוהו היינו בלא עדים דא"ל התראה ע"ש. וא"כ אין נ"מ כלל אולם כבר השגתי עליו לעיל בזה. אולם לדעתי יש נ"מ כשאירע להכה"ג טומאה בינתיים והוצרך הכהן אחר לכנוס לפנים אם חייב על הכניסה הראשונה א"כ הראשון חייב ואם על האחרונה א"כ הראשון אינו חייב וק"ב:

גליון אפרים

הילך חמש אין ייזיל בהדא ה' ואין ייזיל בדא ט"ו (שצריך לילך ה' אמות כדי להגיע לקצרה וילך בס"ה ט"ו אמות וכשיצא דרך ארוכה לא ילך עוד נ"כ יותר מט"ו אמות מותר לילך לו דרך ארוכה. דהירושלמי לא ס"ל דלא נתנה ארוכה לידחות אצלו) אמר ר"י לעולם אין מתחייב עד שתהא ארוכה מרובה על הקצרה עשר אמות (דהכי גמירי לה שאם הלך פחות מי' אמות פטור) היך עבידא היה בארוכה ל' ובקצרה עשר הילך חמש אין ייזיל כו' בדא עשרים וחמש (אם ילך לקצרה ילך ה' וי' אמות של הקצרה בס"ה ט"ו ואם יגמור מהלכו דרך ארוכה ילך עתה כ"ה וילך עשר אמות יתירות חייב אבל אם לא היה בארוכה אלא כ"ט ונזכר כשהלך ה' ואם ילך ה' עד הקצרה והקצרה ילך ט"ו ובארוכה ילך עוד כ"ד אמות נמצא שלא הלך בארוכה אלא בט' אמות יותר פטור):

עין משפט
נר מצוה

יב
א מיי' פי"א מהל' שגגות ה"א וה"ב

שיעור השתחוי' הכל ביחד מ"מ כשהלך ה' אמות קודם הפרשת דרכים ואם הי' נפנה אל הקצרה לא הי' נשאר אלא ה' אמות הי' פטור משום דמה שהלך קודם הפרשת דרכים בהיתר הלך ואינו מצרף לשיעור השתחוי' וכשפנה לארוכה נשאר לפניו שיעור השתחוי' ור"י מסיק דבעינן שתהא ארוכה יתירה עשר אמות וכדמסיק האיך עבידא דארוכה ל' והקצרה עשר הוא ג"כ כחשבון הזה כשהלך ה' אמות הי' לו לפנות אל הקצרה ולא הי' נשאר אלא ה' אמות שלא יהי' שיעור השתחוי' והוא פנה אל הארוכה דנשאר לפניו שיעור השתחוי'. ותפס דהארוכה הי' ל' אמות ומ"מ הקצרה לא הי' אלא עשרה כס"ה וכשהלך ה' אמות הי' לו לפנות אל הקצרה. והיא הלך בארוכה כ"ה אמה והלך כדי שיעור ב' השתחויות ומ"מ אינו חייב אלא אחת. אבל אם היתה הקצרה כ' אמות וכשהלך י' אמות הי' לו לפנות אל הקצרה ונשאר עוד עשרה אמות כדי השתחוי' אינו חייב אלא א"כ דהקצרה לא הי' כל ההילוך אלא עשר אמות הכל ביחד עם קודם הפרשת דרכים ועם הפרשת דרכים ביחד דאז נמצא דבהקצרה לא הי' כדי שיעור השתחוי':

מחלפה שיטת ר"א תמן הוא אמר אפילו לא ידע וכא אמר עד שיודע. ומשני תמן הוא אמר והיא טמא עד שידע במה נטמא. ר"ל דיליף מן תיבת והוא ר"ל דהוא לשון ודאי טמא. הכא אשר חטא בה מ"מ. מחלפה שיטתיה דר"י ומשני תמן אשר חטא בה עד שידע במה נתחייב יליף מן תיבת בא[שר] ידע במאי. ברם הכא והיא טמא מ"מ. ע"ז מקשה ר"ח ולית כתוב בה בכאן דגבי טומאה נמי כתוב בה וא"כ קשה על תירוצא אליבא דר' יהושע ושפיר ס"ל לר"א דבעינן גבי טומאה עד שידע ומה מקיים ר"א בה דכתיב גבי חטאת. ומשני פרט למתעסק כן גי' הפ"מ ז"ל ומוכה היא:

סליק פירקא בס"ד

הלכה ה מתני' רבי ליעזר אומר *השרץ °ונעלם ממנו על העלם [ויקרא ה] השרץ הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש. רבי עקיבה אומר *ונעלם ממנו והוא טמא על העלם הטומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם המקדש רבי ישמעאל אומר *ונעלם ממנו ונעלם ממנו שני פעמים לחייב על העלם א הטומאה ועל העלם המקדש: **גמ'** חזקיה אמר מחלוקת ביניהון ור' יוחנן אמר משמעות דורשין ביניהון. אית תניי תני על העלם טומאה חייב ולא על העלם מקדש אית תניי תני על העלם שרץ חייב ולא על העלם מקדש. מחלפה שיטת רבי ליעזר *תמן הוא אמר אפילו לא ידע וכא אמר עד שידע. תמן °אשר [שם] חטא בה עד שידע במה נתחייב הכא והוא טמא מכל מקום. א"ר חיננא וכא לית כתיב בה. מחלפה שיטת ר' יהושע תמן הוא אמר והוא טמא עד שידע במה ניטמא הכא אשר חטא בה מ"מ. ומה מקיים רבי ליעזר בה פרט למתעסק:

הדרן עלך פרק ידיעות הטומאה

הלכה א מתני' שבועות שתים שהן *ארבע שבועה שאוכל ולא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי רבי עקיבה אמר לו לרבי עקיבה איכן מצינו לאוכל כל שהוא שהוא חייב שזה חייב אמר להן איכן מצינן במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן: גמ'

הלכה ה מתני' ר' אליעזר אומר השרץ ונעלם. דכתיב או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו וקרא יתירא הוא דהא לעיל כתיב או נפש אשר תגע בכל דבר טמא ושרץ בכלל הוא אלא ללמדך שאם ידע שנטמא ודאי תורה אור ואינו יודע אם בשרץ אם בנבלה אינו חייב קרבן אם אכל קדש עד שתהיה לו ידיעה בתחילה אם בשרץ נטמא אם בנבלה נטמא: ר"ע. סבר דכיון דידע ודאי שנטמא אע"ג דלא איתבריר ליה הטומאה במה הוא נטמא חייב ותרווייהו פטרי על העלם מקדש ור' ישמעאל מחייב והלכה כר' ישמעאל:

גמ' חזקיה אמר מחלוקת ביניהון. בין ר"א ור"ע דמתני' דפליגי אם צריך לידע באיזו טומאה נטמא או לא כדפרישית במתני': משמעות דורשין ביניהון. ולא פליגי לדינא דלר"א נמי לא בעי עד שידע באיזו טומאה אלא דמר דריש למעט העלם מקדש מן השרץ ונעלם ומר דריש לה מן ונעלם ממנו והוא טמא: אית תניי תני וכו'. מסקנת דברי ר' יוחנן הוא דהכי אשכחן דחד תנא דריש לה מהאי קרא ואידך מקרא אחרינא: מחלפה שיטת ר' אליעזר. אליבא דחזקיה פריך דקאמר דפליגי ולר"א עד שידע באיזו טומאה נטמא א"כ קשיא דידיה אדידיה: תמן הוא אומר אפי' לא ידע. בפ"ד דכריתות פליגי ר"א ור' יהושע בחלב ונותר לפניו ואכל אחד מהן ואינו יודע איזה מהן אכל ר"א מחייב חטאת דמה נפשך חלב אכל חייב נותר אכל חייב ור' יהושע פוטר דבעינן עד שידע במה חטא וקשיא לר"א דהתם מחייב אפי' לא ידע במה חטא והכא אמר עד שידע במה נטמא: ומשני תמן הוא אמר והוא טמא עד שידע במה נטמא הכא אשר חטא בה מכל מקום. כצ"ל ובספרים נתחלפו השיטות מדר' יהושע לדר"א ומדר"א לר' יהושע וכן הא דר' חיננא שייך בתר שינויא אליבא דר' יהושע. התם במתני' דטומאת קדש והוא טמא וידע כתוב כדדרשי' לעיל למר מונעלם מכלל שידע ולמר מונעלם שני פעמים ובעינן עד שידע באיזו טומאה נטמא והכא גבי חטאת כתיב בנשיא או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה מכל מקום: מחלפה שיטת ר' יהושע. אע"ג דלא מלינו בהדיא דברי ר' יהושע בטומאת מקדש וקדשיו מ"מ פריך מדלא אשכחן דקאמר הכי גבי טומאה כמו דאמר גבי חטאת ש"מ כרבנן ס"ל דלא בעינן שידע במה נטמא ואמאי קאמר התם עד שיודע במה חטא א"כ דבעי מי נימא דר' יהושע גבי טומאה כר"א הוא דס"ל: תמן אשר חטא בה עד שיודע במה נתחייב הכא והוא טמא מ"מ. גבי חטאת דריש ר' יהושע מדכתיב בה עד שידע באיזה חטא נתחייב והכא כתיב והוא טמא אפי' לא נודע לו אלא שהוא טמא ולא ידע במה נטמא הויא ידיעה: אמר ר' חיננא וכא לית כתיב בה. בתמיה מי לא כתיב גבי טומאה נמי או כי יגע בטומאת אדם לכל טמאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו וגו' וא"כ מהכא נדרוש כר"א עד שידע במה נטמא וקשיא לר' יהושע: ומה מקיים ר' אליעזר בה. דכתיבא גבי חטאת: פרט למתעסק. בדבר היתר ועלתה בידו דבר איסור כגון נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אבל מתעסק בחלבים ועריות אע"פ שלא נתכוין חייב שכן נהנה מן האיסור ולא אשכחן מתעסק לפטורא אלא כגון מתעסק דשבת:

הדרן עלך ידיעות הטומאה

הלכה א מתני' שבועות שתים. שאוכל ושלא אוכל הן שתים המפורשות בתורה דכתיב להרע או להטיב דמשמע להבא ולא אוכל להרע אוכל להטיב: שאכלתי ושלא אכלתי. הן השתים הנוספות ממדרש חכמים כדיליף ר"ע לקמן בפרקין מרבוי הכתוב: במדבר ומביא קרבן. במדבר ואוסר עליו שיהא מביא קרבן בשביל ביטול דבורו: שזה מדבר. ואוסר עליו ומביא קרבן בשביל ביטול דבורו וכיון דמשום ביטול דבורו הוא אף זה ביטול דיבורו הוא שהאומר לא אוכל דעתו לאסור עצמו בכל שהוא ואין הלכה כר"ע: גמ'

מראה הפנים

פרט למתעסק. בדיני מתעסק יש הרבה חילוקי דינים וכתבתי קונט' כפ"ע משיטת הש"ס וכל הסוגי' השייכים לענין מתעסק וכמה חידושי' דינים ויישוב הסוגיות ושיטות והמה בחיבורי הגדול במקום יזכני להוציאו לאורה עם שארי חיבורים אשר לי אכי"ר:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג שבועות שתים. אם בידוע שאכל ונשבע שלא אכל שבועות שקר היא וכו'. זהו כדבעא מיניה רבא מרב נחמן התם בדף כ"ו ע"ב הי זה היא שגגת ביטוי לשעבר אי דידע מזיד הוא וכו' ומוקי לה באומר יודע אני שבשבועה זו אסורה אבל אינו יודע אם חייבין עליה קרבן או לאו. והכא מדחי לה הש"ס להאי אוקמתא משום קושיה דאמאי לא השיב כן ר"ע לר' ישמעאל בענין מלקות וקרבן כדר' יוחנן אלא ש"מ דלא ס"ל גהא דרבי יוחנן. וכבר כתבתי מזה כפ' אלו נערות דהא דר' יוחנן כמוגנו אתיא דס"ל שגגת קרבן שמה שגגה וכן רמזתי מזה לעיל פ' מרובה הל' ב' ולא קי"ל כמוגנו. מיהו התם דמוקי לה לשבועת ביטוי לשעבר באוקמתא דלעיל מסיק וקאמר דהכא בשבועת ביטוי דתידוש הוא דאפי' כלאו שאין בו כרת מייתי קרבן אפי' ככן מודו דשגגת קרבן שמה שגגה. ומעתה נשאר לנו לבאר דהשתא קשיא כהא מ"ט לא השיב ר"ע לר' ישמעאל דאף ע"ג דבכל התורה כולה לא מלינו דבר שחייבין מלקות בזדונו ומביא קרבן (דלא קי"ל כר' יוחנן דאזלא כמוגנז) הכא מיהא אפי' רבנן מודו והיה נראה לכאורה לומר דסוגיא דהכא כסברת אביי בפ' כלל גדול אזלא דאמר התם בדף כ"ט דאין חילוק בין שבועת ביטוי לבין שאר מחוייבי קרבן בענין שגגת קרבן ולרבנן דאמרי שגגת קרבן לאו שמה שגגה גם בשבועת ביטוי לאו שמה שגגה ולא אמרינן שאני שבועת ביטוי דחידוש הוא דמייתי קרבן אלאו שאין בו כרת וכדכתבו התוס' שם וכן בפרקין גבי הא דלעיל דאביי דהתם פליג על שמעתין כפרקין דמסיק דבשבועת ביטוי אפי' לרבנן שגגת קרבן שמה שגגה. ורהטת הסוגיא מיתפרשת הכי דר' ישמעאל השיב לר"ע לשיטתו דסא רבנן דמוגנז ר"ע סוא כדאיתא בפ' כלל גדול ולדידך דלא ס"ל דשגגת קרבן שמה שגגה א"כ היאך משכחת לה שבועת ביטוי לשעבר דהא ע"כ בשהזיד בלאו הוא דהאדם בשבועה בעינן ולא תמלא השגגה אלא בקרבן וכי היכן מלינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ובהעלמו של קרבן יתחייב משום ביטוי הא את הוא דקאמרת דשגגת קרבן לאו שגגה היא והשתא מדייק הש"ס ויתיבינה וכו' הא שפיר אשכחן כסברת ר' יוחנן בעלמא דאע"ג דהא דר' יוחנן דמוגנז היא וכדקאמר התם דר"י ור"ל תרווייהו כמוגנז סבירא להו ה"ק אי איתא דאיכא לחלק בין שאר מחוייבי קרבן לבין שבועת ביטוי א"כ מ"ט לא השיב לו ר"ע כן דאע"ג דבעלמא לא סבירא ליה דשגגת קרבן שמה שגגה הכא בשבועת ביטוי מודינא דשמה שגגה משום דחידוש הוא ומדלא

מסורת הש"ס
נדה כח ע"ב
שבועות ג ע"א
כריתות יט ע"א
(כריתות פ"ד)
שבועות ג
נדרים יו ע"א

מסורת הש"ס

(כתובות פ"ג כ"ק פ"ז) ע' שבת סט

גמ' ניחא שאוכל ושלא אוכל. שאכלתי ושלא אכלתי מה נן קיימין אם בידוע שאכל ונשבע שלא אכל שבועות שקר הוא ואם סבור שאכל ונשבע שלא אכל. רבי בא בר רב יהודה בשם רב בשוגג בקרבנה ובמזיד בקרבנה אבל סבור הייתי שאין בו שבועה מותר אלא במזיד בה ובשוגג בקרבנה. ולא כן *א"ר אבהו בשם רבי יוחנן מזיד בחלב ובשוגג בקרבן מתרין בו ולוקה *ומביא קרבן. לית יכיל דמר ר' לא בשם רבי לעזר כך משיב ר' ישמעאל לר' עקיבה מצינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ובהעלומו משום ביטוי. ויתיביניה רבי עקיבה מצינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ומביא קרבן. אלא כי נן קיימין בבריא לו שאכל ונשבע ונמצא שלא אכל. לא באומר אין זו שבועה. תמן באומר אין זו שבועה ברם הכא ביודע בה ששבועה היא אלא שהוא בטועה מחמת דבר אחר. מה נן קיימין אם באומר שבועה שאוכל אכילת תורה אף ר' עקיבה מודה ואם באומר שבועה שלא אטעום אף רבנן מודו אלא כי נן קיימין כל שהוא כל

פני משה

גמ' ניחא שאוכל ושלא אוכל. בשלמא בשבועה להבא משכחת לה שפיר שיהא חייב בה קרבן כדאיירי קרא דכתיב ונעלם ממנו שבשעה שנשבע ידע שנשבע ולאחר זמן נתעלמה ממנו השבוע' אלא בשבועה שלעבר אכלתי ולא אכלתי היכי משכחת לה דכמה אנן קיימין שיהא שוגג ויתחייב קרבן: אם בידוע לו שאכל ונשבע שלא אכל. א"כ שבועת שקר במזיד הוא ואין כאן קרבן דונעלם כתיב: ואם סבור שאכל. ששכח וכסבור הוא שנשבע באמת שאכל: ונשבע שלא אכל. כלומר וכן כשנשבע שלא אכל כסבור שכן הוא. ולפי הגי' דאיירי ברישא יש לגרוס גם כאן ואם סבור שלא אכל ונשבע שלא אכל א"כ לאו שוגג בשבועה אלא אנוס הוא והאמר ר' בא בר רב יהודה בשם רב דבשוגג בקרבנה ובמזיד בקרבנה הדבר תלוי אם שוגג שלא ידע שחייבין עליה קרבן הוי שוגג ואם ידע שחייבין עליה קרבן הוי מזיד אבל בשבועה גופה אם אמר סבור הייתי שאין בו שבועה לשקר שלא ידע שיש בו איסור משום שבועת שקר מותר לפי שזה לא ידע כלל מאיסור שבועה והוא הדין אם נשבע מתנות ששכח וכסבור שכן הוא כמו שנשבע מותר ואין כאן קרבן דאנוס הוא ולא קרינן ביה האדם בשבועה: אלא במזיד בה ובשוגג בקרבנה. אלא הכי הוא דמשכחת לה שהזיד בשבועה גופה כגון שידע שאכל ונשבע שלא אכל ויודע שהשבועה זו לשקר היא ואסורה אבל שגג בקרבנה שלא ידע שחייבין עליה קרבן. ובהכי הוא דמיתוקמא שבועת ביטוי לשעבר שיהא בה חיוב קרבן. ולפי סוגיא דהאי ש"ס וכדמוכח מדלקמן לא קאי אכתי האי אלא למסקנא והכי מיתפרשא. ואי דמוקמית לה במזיד בשבועה ובשוגג בקרבנה: ולא כן אמר ר' אבהו וכו'. זהו הכל ממאי דס"ד וכלומר וכי לא אמר כן ר' אבהו בשם ר' יוחנן נמי כהאי גוונא: מזיד בחלב ובשוגג בקרבן. ידע שהוא חלב אבל לא ידע שחייבין עליה חטאת מתרין בו ולוקה. כלומר אם התרו בו ואכל לוקה על המזיד ומביא קרבן דלענין זה שוגג מיקרי דקסבר שגגת קרבן שמה שגגה ותימא דה"כ כן דהזיד בשבועה ושגג בקרבן דלוקה משום שבועת שקר ומביא קרבן על השוגג שסגג ולא ידע שחייבין עליה קרבן: לית יכיל. מסקנת הקושי' היא כדלקמיה דאי אתה יכול לומר כן דע"כ הא דר' יוחנן ליתא דהא אמר ר' לא לקמן בהלכה ה' גבי פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע במתני' דר' ישמעאל סבר אינו חייב קרבן אלא על העתיד לבא ולית ליה לר' ישמעאל חיוב קרבן בשבועת ביטוי לשעבר ור"ע מחייב גם בלשעבר: כך משיב ר' ישמעאל לר"ע מלינו וכו'. כלומר וכי מלינו דבר שיהא חייב מלקות משום זדונו ואפ"ה יהא מתחייב גם בקרבן משום העלם דהא לדידך דמחייבת קרבן בלשעבר וע"כ לא משכחת לה אלא בשהיה מזיד בשבועה ובקרבן הוא ששגג וא"כ נתחייב מלקות משום זדון שבועת שקר וקרבן על העלם ביטוי שלו ששגג ולא ידע בחיוב קרבן ולא מלינו מלקות וקרבן בדבר אחד: ויתיביניה ר"ע. השתא מסיק להקושיא דאי איתא להא דר' יוחנן א"כ אמאי לא השיב לו ר"ע הא שפיר מלינו כן: דבר שחייבין בזדונו מלקות. משום הזיד בחלב וקרבן משום שגגת קרבן והא דקאמר הכא משום שבועת שקר לא שייך הכא ולא גרסינן לה. א"כ דה"ק דהשתא מלינו הכא משום שבועת שקר כמו התם בדר' יוחנן ומדלא השיב לו ר"ע הכי ש"מ דלית לן להא דר' יוחנן: אלא כן אנן קיימין. ע"כ לא משכחת לה שבועת ביטוי לשעבר דליחייב עליה קרבן אלא בגוונא דלקמיה: בבריא לו שאכל ונשבע ונמצא שלא אכל. כלומר שבריא לו שאכל איזה דבר ונשבע על זה ונמצא שלא אכל זה הדבר שנשבע עליו אלא דבר אחר הוא שאכל כגון שנשבע שאכל פת חטין ונמצא שפת שעורין אכל: לא באומר אין זו שבועה. בתמיה דהכתי קשה כדאקשינן לעיל דהא אנוס בשבועה הוא לפי דעתו והוי כאומר סבור הייתי שאין בו שבועה כלומר אין זו שבועת שקר שהרי לדעתו באמת נשבע ואמר רב יהודה בשם רב לעיל דעל זה לא מתחייב קרבן: תמן. ומשני דלא דמי התם באומר אין זו שבועה כלומר שלא ידע כלל משבועת שקר שהיא אסורה או ששכח לגמרי וכסבור היה שכמו שנשבע כן הוא כדאמרי' לעיל שהאנוס בשבועה הוי כמי שאינו יודע משבועת שקר כלל ולא קרינן ביה האדם בשבועה דניחייב עליה קרבן: ברם הכא ביודע בה ששבועה היא. הוא יודע ששבועת שקר אסורה ויודע ג"כ שזו שבועה היא אלא שטועה הוא מחמת דבר אחר דכסבור שאכל זה ולא אכל אלא זה ואין זה טעות בשבועה אלא הטעות הוא במה שנשבע עליו והוי כהעלם שבועה וחייב: מה אנן קיימין. אפלוגתא דר"ע ורבנן דמתני' קאי: אם באומר. בפירוש שבועה שאוכל כלומר אם אוכל כפי האכילה האמורה בתורה אף ר"ע מודה דאכילה שהוזכרה בתורה בכל מקום בכזית הוי: אף רבנן מודו. דשלא אטעום משמע כל שהוא: אלא כי אנן קיימין כל שהוא. כלומר אלא דהכי פליגי אם אכילת כל שהוא בכלל אכילה היא שאומר שבועה שלא אוכל סתם דר"ע ס"ל אכילת כל שהו נמי בכלל: כל

עין משפט נר מצוה

קרבן העדה

ניחא שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי מה אנן קיימין אם בידוע שאכל ונשבע שלא אכל שבועת שקר הוא [והיא כשיטת ר' יוחנן בבבלי דף כא ע"א עיי"ש] ואם סבור שאכל ונשבע שלא אכל. ר"ל דסובר אפילו אכל יכול לישבע שלא אכל דסובר דאי, זה חשוב שבועה ומותר לישבע זא"י דין דשבועה דסובר למאי נפ"מ אם אכלתי ואם לא אכלתי ותיבת ואם סבור קאי על ונשבע שלא אכל ר"ל דכאכל סובר לישבע שלא אכל: והא ר' בא בר רב יהודה בשם רב בשוגג בקרבנה ומזיד בקרבנה דאינו יודע דין חיוב דשבועה בקרבן נקרא שוגג. אבל סבור הייתי שאין בו שבועה מותר. וס"ל להגמ' דה"ה כשאכל ויצא מלבו שאכל וסובר שלא אכל ונשבע שלא אכל וא"כ נזכר שאכל ג"כ פטור מטעם זה דהא סובר דמותר לישבע שלא אכל כיון דלדעתו לא אכל באמת ולאו משום האדם בשבועה פרט לאונס הטעם דבבבלי. דהירושלמי לא מביא האי ברייתא דאדם בשביעה. אלא הפטור משום דסובר דמותר לישבע וכן מוכח בסמוך. אלא במזיד בה ובשוגג בקרבנה ולא כן אמר ר"א בשם ר"י בניהותא מזיד בחלב ושוגג בקרבן מתרין ביה ולוקה ומביא קרבן דס"ל כמונבז דשגגת קרבן שמיה שגגה. הגם דלא קי"ל כמונבז אלא כר"ע דפליג עליו הנ"מ בכל התורה כולה אבל בשבועת ביטוי דחידוש הוא דלא אשכחן לאו דמייתי עלה קרבן והכא נייתי לכו"ע שגגת קרבן שמה שגגה. כדאיתא בגמ' שבת דף ס"ע עיי"ש. וע"כ משכח"ל בשגגת קרבן. ע"ז קאמר לית יכול דמר ר' לא בשם ר' לעזר כך משיב ר"י לר"ע מלינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ובהעלמו משום שבועת ביטוי. דר"י פריך לר"ע דהיכי ס"ל דחייב קרבן אלשעבר הא היכן מלינו כזאת שיהא נתחלף בין מזיד לשוגג בשם אחר דבמזיד קרא שבועת שקר ובשוגג נקרא שבועת בטוי. והיכן מלינו דבר הדם הזה: ואי ס"ד דס"ל האי קידוש אליבא דר"ע דפליג אמונבז וס"ל בעלמא שגגת קרבן לאו שמיה שגגה ומ"מ הכא כיון דחדוש הוא מביא במזיד

מראה הפנים

ומדלא השיב לו כן ש"מ דר"ע ס"ל דאין נוהג ואפי' בשבועת ביטוי לאו שגגה היא. והשתא אזלא סוגיא דהכא כדאביי בענין שאין לחלק לר"ע בין שבועת ביטוי בשגגת קרבן לבין מתוייבי קרבן בעלמא אבל בענין דקאמר אביי דבשבועת ביטוי אם שגג בלאו שבה קרינן ביה שפיר האדם בשבועה כדפי' התוס' שם לא ס"ל האי ש"ס כוותיה בהא דהא לא אשכח שכח גוונא אחריתא לאוקמי שבועת ביטוי לשעבר אלא כבריא לו שאכל וכו' ועיין בדיבור דלקמן בזה ובענין שהקשו התוס' לפי' רש"י ז"ל לפי גירסתו ופירושו שם הא מני מונבז היא אבל לרבנן דפליגי עליה לית להו ביטוי לשעבר הא רבנן דמונבז ר"ע הוא וכן הקשה בעל המאור ז"ל בפ' כלל גדול וכתב ליתי נגר בר נגר דיפרקינה האריכתי בזה בחיבורי באר מים חיים וכן בפי' הרשב"ם ז"ל שפי' בענין אחר לפי גי' רש"י דלרבנן משכחת לה ששכח שלאו אבל ידע בעבה ולכאורה קשה הא לעיל בהסוגיא דהתם מוכחא דידיעת פגם לאו ידיעה היא כדמוקי לה סתמא דהש"ס דידע בהתמין ואליבא דר"ע ולא קאמר דידע לשבת בעשה כקושית הר"י בתוס' שם וכמו שהביא הכ"מ בפ"ז מהלכות שגגות בשם הר' אברהם בנו של הרמב"ם ז"ל וכתבתי שם דיש לחלק בידיעת העשה בין שבת לבין ענין האדם בשבועה דהואיל וחידוש הוא לענין הקרבן א"כ כמו דאמרינן בענין השגגה ה"נ איכא למימר בענין הידיעה ואין כאן מקומו להאריך בזה:

אלא כי אנן קיימין בבריא לו שאכל וכו'. כדפרישית בפנים ואזלא האי סברא כדאמר התם בפרקין שם לעיל גבי העלם שבועה והעלם חפץ מתנו עליה במערבא וכו' כיון דתפלא אינבי ליה היינו העלם שבועה והתם לענין שבועה להבא איתמר ומ"מ האי סברא גם בלשעבר שייכא דמאי שנא והלכך קרי ליה הכא העלם שבועה ומיחייב עלה. והתם לא נחית לפרושי בענין לשעבר בהאי גוונא דהכא נתבאר לעיל מסקנא דהתם כדרב נחמן דבאומר יודע אני שבועה זו אסורה ובגג בקרבן מיתוקמא דבשבוע' ביטוי אפי' ר"ע מודה דשגגת קרבן שמה שגגה:

שלא

שנויי נוסחאות (עו"ל) בר בד"ו ליתא.

גליון אפרים. ולא כן אמר ר' אבהו בשם ר"י מזיד בחלב כו' בגיון במסורת הש"ס חסר שבת סיף פרק י"א:

עין משפט
נר מצוה

א
א מיי' פ"ה מהל' שבועות ה"ט סמ"ג לאוין רמא

ב
ב מיי' שם ה"ו

ג
ג מיי' פ"ד משבועות ה"ג סמ"ג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי' רלח סעיף ב

במזיד קרבן משום שגגת קרבן. הגם דבעלמא לא מצינו אליבא דר"ע דמביא קרבן במזיד. והכא מביא. ויתיביניה ר"ע מצינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ומביא קרבן וכי היכא דמצינו דבר חדש הזה כמו כן אל תתמה גם בזה דמצינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ובהעלמו משום ביטוי. א"נ דר"ע דפליג על מוגבז ס"ל גבי שבועות ביטוי ג"כ דאינו חייב בקרבן על שגגת קרבן. ומשני אלא כי אנן קיימין בבריא לו שאכל ונשבע ונמצא שלא אכל. לזה משני דמיירי בבריא לו שאכל ונשבע ונמצא אח"כ שלא אכל. והירושלמי לא ס"ל האדם בשבועה פרט לאנוס דמיירי בשגגת שבועה כגון שבריא לו שאכל ונשבע ע"ז דאמרינן לכו אונסו כהבבלי דהא בירושלמי מס' נדרים פ"ג גרסינן תני נדרי שגגות מותרין שבועות שגגות אסורין ולא כשיטת הבבלי דף כ"ה ע"ב במס' נדרים דגרסינן כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרין. וכתוס' ז"ל במס' שבועות דף כ"ו ד"ה את כתבי דזהו משום האדם בשבועה אבל הירושלמי לא ס"ל כן אלא שגגות שבועות אסור והא דר"כ ור"א טעמא אחרינא. וקמקשה לא באומר אין זה שבועה בתמי' דכברור לו שאכל ונשבע עליו לדעתו באמת לא הוי כאומר אין זה שבועה והוי כאומר מותר. ומשני דבזה לא הוי כאומר מותר תמן באומר אין זה שבועה ר"ל דסבור לימר שמותר לישבע שלא אכל אע"פ שאכל. ברם הכא ביודע בה שהשבועה היא ר"ל דיודע דאסור לישבע שאכל בשלא אכל אך הוא טועה יסובר דמותר לישבע שאכל מחמת שסובר שבאמת אכל וכיון דנמצא שלא אכל הרי הוא חייב קרבן שבועה:

כ"ש אכילה פתר לה כר"ע דאמר כ"ש אכילה הגי' ז"ל מגיה דצ"ל כר"ם דס"ל כ"ש אכילה ולכאורה נראה שהצדק עמו וכצ"ל:

שתי' בכלל אכילה וכו' והא תני הממחה את החלב וגמאו כו' הר"ז חייב מה עביד לה אינו לא אוכל לטמא טומאת אוכלין ולא משקה לטמא טומאת משקין. ר' יוסי שמע לה מן הכא שבועה שלא איכל ואכל ושתה חברייא אמרין אינו חייב אלא אחת אמר לון ר' יוסי אמור דכתרא שבועה שלא אוכל ואשתה ואכל ושתה חייב שתים אילו כו' כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק וה"פ דר' יוסי האמורא שמע לה מן הכא דשתיה בכלל אכילה דלא כר' יונה אלא מהכא מוכח דשתי' בכלל אכילה מברייתא הזאת דפליג ר' יוסי התנא עם חברייא דחברייא אמרין שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אוכל ואשתה ואכל ושתה חייב שתים ע"ז פריך להם ר' יוסי התנא על הרישא דס"ל דשבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת מאי שנא מהסיפא דשלא אוכל ואשתה דחייב שתים. דהא מהרישא משמע דשתי' בכלל אכילה ומשום הכי אינו חייב אלא אחת א"כ בסיפא דנשבע על אכילה והדר אשתי' נמי לא יהא חייב אלא אחת דהוי דומה לנשבע שלא אוכל ושלא אוכל דשבועה השני' לא חלה על הראשונה משום דמושבע ועומד היא ע"ז השיבו לו רבנן דה"ט דסיפא אלו מי שהי' לפניו ב' ככרים ואמר שבועה

כל שהוא אכילה פתר לה כר' עקיבה דאמר כל שהוא אכילה. מה מפקה מביניהון שבועה שאוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דר' עקיבה חייב על דעתיה דרבנין פטור. שלא אוכל ככר זה ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דרבי עקיבה פטור על דעתין דרבנין חייב. אף בשבועת ביטוי כן שבועה אשתי נהנית לי אם אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דרבי עקיבה אשתו אסורה על דעתיה דרבנין אשתו מותרת. שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דרבי עקיבה אשתו מותרת על דעתיה דרבנין אשתו אסורה. אוף בנכסין כן שבועת נכסיי עלי אם אוכל ככר זו ואכל חסר כל שהוא על דעתיה דרבי עקיבה אסורין על דעתיה דרבנין נכסים מותרין. שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דר"ע נכסיו מותרין על דעתיה דרבנין אסורין. והרי *המגדף מביא קרבן. חברייא אמרי בשם ריש לקיש בשיטתו השיבוהו. בשוטתך שאתה אומר אין המגדף מעשה איכן מצינו במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן. ר' בא קרתיגנאה בעי מחלפה שיטת ריש לקיש תמן מר לרבי עקיבה אין המגדף מעשה והכא מר מגדף מעשה כרבי עקיבה. רבי לא בשם ריש לקיש תרין תניין אינון על דעתיה דרבי עקיבה חד אמר אין המגדף מעשה וחד אמר המגדף מעשה:

הלכה ב מתני'

שבועה שלא אוכל [א] ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל ושלא [ב] אשתה ואכל ושתה חייב שתים: **גמ'** [ג] *שתייה *בכלל אכילה ולא אכילה בכלל שתייה. רבי יונה שמע כולהון מיכא. °*על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם מה נן קיימין אם בדם שקרש התני *דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה אלא

ויקרא יז

כל שהוא אכילה. לא שייכא הכא מידי דהא בפלוגתא דר"ע ורבנן מיירי אלא בהלכה דלקמן גרסי' לה דמוקי התם לברייתא בכל שהוא ופריך כל שהוא אכילה בתמיה פתר לה כר"ע דר"ע אמר כל שהוא אכילה ואגב שטפא דלקמן טעו והעתיקו להא הכא: מה מפקה מביניהון. כלומר מאי איכא עוד בינייהו באומר שבועה שאוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא איכא נמי בינייהו: חייב. דלא אכלה כולה והאי כל שהוא שהותיר שמה אכילה בעלמא וא"כ לא השלים לאכול כל הככר ולא קיים שבועתו: ע"ד דרבנן פטור. דהאי כל שהוא לאו כלום הוא והוי כמי שאכל כולה. ובשלא אוכל ככר זו איפכא הוי דלר"ע פטור אם הותיר כל שהוא שקיים שבועתו שלא נשבע אלא שלא יאכל כולה ולרבנן חייב: אף בשבועת ביטוי כן. כלומר אף בכל שנשבע בשבועת ביטוי ותלה באכילת ככר זה הדבר כן כדמפרש ואזיל: שבועה אשתי נהנית לי אם אוכל ככר זו. כלומר עד אם אוכל ככר זו תהא נהנית לי ואם לא אוכל לא תהא נהנית ואם חסר כל שהוא לר"ע אשתו אסורה דאכתי לא אכלה ולרבנן מותרת דאותו כל שהוא ששייר לאו כלום הוא ואינו מעכב ואם אמר שלא אוכל ככר זו כלומר כל זמן שלא אוכל תהא נהנית לי ואם אוכל לא תהא נהנית לי איפכא הוי דלר"ע כל זמן שחסר כל שהוא לא אכל מיקרי ומותרת ולרבנן אסורה וכן בתולי' הנאת נכסיו עליו באכילת ככר זו: אם אוכל. עד אם אוכל: והרי המגדף. שהוא מדבר ומביא קרבן לר"ע כדאמרינן פ"ק דכריתות דר"ע ס"ל מגדף מביא קרבן וא"כ מאי השיב ר"ע במתני' היכן מצינו במדבר ומביא קרבן: כשיטתו השיבוהו. כשיטתו של ת"ק דהוא רבנן דפליגי עליה דר"ע בכריתות וס"ל מגדף אינו מביא קרבן שאינו עושה מעשה ולשיטתך היכן מצינו מדבר ומביא קרבן: תמן אמר. בפ' ד' מיתות סוף הלכה ט' קאמר ר"ל אליבא דר"ע דאין המגדף מעש' והכא אמר דר"ע בשיטתו דת"ק השיבוהו אלמא דר"ע ס"ל דהוי מעשה ומשני דתרי תנאי ואליבא דר"ע:

הלכה ב מתני'

שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אע"ג דשתיה בכלל אכילה אינו חייב אלא אחת דהוי לי' כאוכל וחוזר ואוכל בהעלם אחד: שלא אוכל ושלא אשתה. הוו להו שתי שבועו' ואע"ג דכי אמר אוכל איתסר לי' בשתיה דשתיה בכלל אכילה וכי הדר ואמר תו לא אשתה הוה לן למימר דאין שבועה חלה על שבועה שאני הכא כיון דאמר ברישא לא אוכל והדר אמר לא אשתה גלי דעתיה דהך אכילה דאמר ברישא אכילה גרידתא היא: **גמ'** שתייה בכלל אכילה. גרסינן להאי סוגיא פ' יום הכפורים הלכה ג' ושם הגי' מיושבת ביותר: לא תאכל דם. הוליאו הכתוב בלשון אכילה: ומה אנן קיימין. המקרא הזה אם בדם שקרש דשייך בו לשון אכילה: התני. בתוספתא פ"ב דטהרות דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה וקס"ד דלענין אכילה קאמר שאינו עובר עליו: אלא

ע' שבועות כג
(יומא פ"ח) שבועות כג פ"ב
(תוספתא דטהרות פ"ב)

מראה הפנים

שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא וכו'. נראה נפרש דהכא מיירי בפירש בהדיא שלא יאכל כל הככר ולא תם הש"ס לדייק בזה דהעיקר להשמיענו הנ"מ בינייהו וא"כ לא פליגא אהא דרבא התם בדף כ"ז ע"ב דשלא אכל ככר זו כזית ממנו קאמר:

והרי המגדף וכו'. והתם בדף כ"ב ע"א משני ליה מדבר ואוסר קאמרינן וזהו למ"ד אליבא דר"ע דמגדף לאו מעשה הוי ולא מלי לשנויי כדמשני הכא וכבר נתבאר מזה בסנהדרין שם:

דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה. לענין טומאת אוכלין ומשקין קאמר כדמסיק וכן נראה להדיא מדברי התוספתא דטהרות וכדמייתי מהתוספתא דכריתות דקתני בהדיא הקפה את הדם ואכלו חייב כמו שהבאתי בפנים וכך היא הגי' בפ' הקומץ דף כ"א ע"א ובפ' העור והרוטב דף ק"כ ע"א. והתוס' בפ' העור והרוטב כתבו בפשיטות הקפהו בחמה מיירי כדמפרש בהקומץ אכל באור לא דדם שבישלו אינו עובר עליו ועיין בתוס' פ' כל שעה דף כ"ד ע"ב ד"ה פרט לאוכל חלב חי והרמב"ם ז"ל לא כתב במאכלות אסורות מזה כלום וכתב הכ"מ שם בפ"ו ולא נראה לו [illegible] רבינו. ונלע"ד דדעת הרמב"ם שלא לחלק בין דם שבישלו או לא וכדעת רש"י ז"ל שפי' שם הקפה שהקרישו על גבי האור וטעמיה דבפ"ק הקומץ לא אמרו הכי אלא אליבא דזעירי א"ר חנינא כדגרים שם יתיב רבא וקאמר לכא שמעתא איתיביה אביי הקפה את הדם ואכלו וכו' ל"ק כאן שהקפה באור כאן שהקפה בחמה וכו' ועתר הכי קאמר ורבא דידיה אמר אפי' בחטאת הפנימית וכו' וכיון דלהמסקנא לרבא וכן לרב פפא דדם שקרש לעולם חייבין עליו ופסק הוא ז"ל כרבא דידיה א"כ תו אין לחלק בין הקפה באור או בחמה וכפשטא דהתוספתא דכריתות ולא הוצרך לבארו בהדיא אפי' בשלו עובר עליו משום דבפשיטות אמרו בפ' העור והרוטב בשלמא הקפה את הדם ואכלו כיון דאקפי' אתשובי אתשבה ש"מ מיקת דאוכל הוא ולפיכך סתם דבריו כמ"ש לענין חיוב. ובענין טומאת אוכלין ומשקין פסק כההיא תוספתא דטהרות דדם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה כמ"ש בפ"א דהל' טומאת אוכלין הלכה י"ט וגי' אחרת הי' לו בשארי דינים המבוארים שם ומתוספתא זו יש ג"כ ראיה לענין חיוב כדלעיל דקתני התם חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין למשקין בטלה דעתו כדמסיים הוא ז"ל בדבריו שם אלמא דבמחשבה מיקת שייך אוכל בדם שקרש ולא חילקו שם בין שקפאו באור או לא: בבר לאדן על דעתיה דר"ע נכסין אסורין כצ"ל:

חתם סופר

שתייה בכלל אכילה ונו' כל נפש מכם לא תאכל דם וכו' עד ולא משקה ליטמא טומאת משקין. הנה הירושלמי לא היה צריך לחלק בין איסור לטומאה דאפי' אי איסור וטומאה שוים נמי י"ל לפמ"ש בתוספתא שם דם שקרוש אינו לא אוכל ולא משקה חישב עליו לאוכלו הוה אוכל. א"כ מ"מ איירי בהקפה הדם הוא בעצמו. ואכלו נחשב עליו וכן מורה לשון הקפה ולא אמר האוכל דם קפוי אע"כ כנ"ל. ואתיא כדרבא פ' נ"ה ק"ב ע"ב דס"ל זה לפי מחשבתו וזה לפי מחשבתו. ואולי הירושלמי ס"ל כאביי דפליג התם ארבא ע"ש. ובזה יתיישב דברי תוס' שבועות כ"ג ע"א דכתבו לר' יודה דלא יליף שכר שכר מנזיר יליף ליה שתיה בכלל אכילה מדם. ולא חשו לקושית ירושלמי מהקפה הדם. ולהנ"ל י"ל ס"ל דאין לחלק בין איסור לטומאה ולעולם אינו לא אוכל ולא משקה ולא משכחת הקפה את הדם אלא מי שהקפה אותו. וקרא לא מתוקים ליה שפיר בהכי דכתיב כל נפש מכם לא תאכל דם ומשמע אוסרים לכל ישראל ולא להמקפה ומחשבו. וצ"ל להירושלמי יש לומר דלר' יודה בלא"ה מוכח דשתיה בכלל אכילה. מדכתיב בקרא ארץ זית שמן ודבש וכתיב ואכלת ושבעת. והניחא לר"מ דס"ל אכילה בכזית ושבעת זו שתיה הרי מפורש שתיה בקרא והו"ל כאילו כתיב הנפש. אבל לר' יודה דאמר אכילה ש"מ בה שביעה שהוא כבילה. א"כ כתיב דבש בקרא שהוא משקה וקרי ליה ואכלת ואין לומר דבש קרוש דהוא אינו לא אוכל ולא משקה כמבואר שם בתוספתא כנ"ל. ובלא"ה דוחק לומר דמיירי בהקרשו או שאכלו ע"י אניגרון וכה"ג. דא"כ לא יברך אלא בגוני הנ"ל ולא נשתבח א"י אלא באכילת דבש קרוש או אניגרון ולא בעיניה בתמיה. אע"כ בעיניה קאמר וקרי ליה ואכלת ומוכח דשתיה בכלל אכילה. ושם"ס דלא מייתי ליה מהכא היינו טעמא משום דס"ל כר"מ דושבעת זו שתיה. אבל לר' יודה בלא"ה א"ש:

תורה אור

אלא כן נן קיימין כל שהוא. כל שהוא אכילה פתר לה כר' עקיבא דר"ע אמר כל שהוא אכילה. [ז]והתני *המחה הדם וגמעו או שהקפה חלב ואכלו אם יש בו כזית חייב. מה עבד לה רבי יונה אינו אוכל ליטמא טומאת אוכלין ולא משקה ליטמא טומאת משקין. חזר ר' יונה ופתר מתניתא °ונתת הכסף בכל *אשר תאוה נפשך מה נן קיימין אם בטועם טעם יין לתבשיל והלא הטעם לפגם אלא כן נן קיימין כל שהוא ורחמנא קרייה אכילה. רבנן דקיסרין אמרין תיפתר באילין גמרייה ואורזורייה שהכל טפילה לאכילה כאכילה. רבי יוסי שמע כולהון מיכא שבועה שלא אוכל ושתה אין חייב אלא אחת. אמרי חברייא קומי רבי יוסי ומר דבתרה שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה אין חייב אלא אחת. אמר לון ר' יוסי אילו מי שאמר שבועה שלא אוכל ככר זו וחזר ואמר שבועה שלא אוכל ככר זו ואכל שתיהן שמא אינו חייב שתים. רבי חנינה בשם רבי פינחס שמע כולהון מיכא שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין ושתה משקין שאינן ראויין פטור הא אכל אוכלין ראויין ושתה משקין ראויין חייב. רבי בא שמע כולהון מיכא אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת. עד כדון בשאמר שבועה שלא אוכל ושותה. וכרבי דאמר שבועה שלא אשתה. ר' חיננא שמע כולהון מיכא °לא אכלתי באוני אלא שתיתי. עד כדון בשאמר שלא אוכל ושתה אמר שלא אשתה ואכל. שתייה בכלל אכילה ולא אכילה בכלל שתייה:

הלכה ג מתני' [א] שבועה שלא אוכל ואכל פת חטים ופת שעורים ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת [ב] שבועה שלא אוכל פת חטים ופת שעורים ופת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת [ג] שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת [ד] שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש חייב על כל אחת ואחת:

גמ' שבועה שלא אוכל פת [ז]וכרכה בעלי קנים ועלי גפנים ואכל אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל פת וחרצנין וזגין וכרכה בחרצניז וזגין חייב על כל אחת ואחת ואם

רידב"ז

שבועה שלא אוכל כיכר זה. וחזר ואמר שבועה שלא אוכל ככר זה שמא אינו חייב שתים בתמי' בודאי חייב שתים דהא השבועה הראשונה היתה על ככר זה דווקא ועל כן אל השבועה על הככר השני' דהא למה לא אמר על שתיהן בכ"א שבועה שלא אוכל ע"כ דכשבועה הראשונה הילא ככר השני' משבועתו. וה"נ כשנשבע שלא יאכל וחזר ונשבע שלא ישתה הרי הוציא השתי' מן השבועה הראשונה וע"כ חייב שתים כל זה היא הברייתא דפליג ר' יוסי עם חכמים הרי מוכח מהברייתא דשתי' בכלל אכילה כל זה מביא ר' יוסי האמורא להוכיח מהברייתא הזאת דשתי' בכלל אכילה כן היא הפי' לגי' הגר"א ז"ל:

ר"ח בשם ר"פ שמע כו' לא בשבועה שלא אוכל ניחא כרבנן דגן [ר"ל רבנן דהכא] מרין שבועה שלא אוכל כרם כרבנן דתמן דאינון מרין שבועה שלא אוכל ושלא אשתה כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק:

שבועה שלא אוכל וכרכה בעלי קנים גי' המל"מ ז"ל בפי"ד מה' מאכלות אסורות שלא אוכל פת ועלי גפנים ועלי קנים וכרכה בעלי גפנים ועלי קנים אינו חייב אלא אחת ומפרש דפטור על הפת משום דלא נגע בגרונ' אלא נימוס בתוך מע"ו ורבותא קמ"ל לא מיבעיא היכי דלא נשבע על עלי

פני משה

אלא כן אנן קיימין כל שהוא. כלומר כמות שהוא וביומא גרים בהדי' הכי אלא כמות שהוא והתורה קראה אותו אכילה. אלמא דשתיה בכלל אכילה ושם לא גרים הא דלקמיה ולגי' דהכא יש לפותרו דקא מתמה כל שהוא אכילה כלומר מדקאמר בלשון כל שהוא דמשמע דכמות שהוא ואשמעינן נמי דאפילו בכל שהוא ממש שאין בו כשיעור חייב והא לא תאכל כתיב וכי כל שהוא אכילה ומשני פתר לה כר"ע דמתני' דלעיל: והתני. בתוספת' פ"ב דכריתות והתם גרים איפכא המחה את החלב וגמאו הקפה את הדם ואכלו וגי' זו עיקר והשתא קשה לר' יונה דלא בעי לפרש בדם שקרש הא בהדיא תנינן הקפה את הדם ואכלו אם יש בו כזית חייב: מה עבד לה ר' יונה. להאי ברייתא קמייתא דם שקרש וכו' דהשתא על כרחך הכי מפרשינן לה דלענין טומאת אוכלין ומשקין קתני לה דאינו לא אוכל ולא משק' ומנא לי' דשתיה בכלל אכיל': חזר ר' יונה ופתר מתני'. דקתני שתיה בכלל אכילה ויליף לה מהאי קרא. וביומא גרים חזר ושמע לה מן הדא: ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך. בבקר ובצאן וביין ובשכר וגו' ואכלת שם וגו' אלמא דקרי לכולהו אכילה ומה אנן קיימין ואכלת על יין ושכר אם בטועם טעם יין לתבשיל הלא טעם לפגם הוא והיאך הכתוב אומר על זה ואכלת דמשמע כדרך אכילה צריך לאכול מעשר שני: אלא כי אנן קיימין כל שהוא. יין כמות שהוא ורחמנא קרייה אכילה: רבנן דקסרין אמרין. דמהכא לא שמעינן מידי דתיפתר באילין גמרייה ואורזרייה מיני מאכלים שעושין עם בשמים כתושין ומשימין לתוכן יין דכל הטפלה לאכילה כאכילה ולפיכך קראו הכתוב אכילה: שמע כולהון מיכא. כלומר לא שמענו זה מן המקרא אלא מהכא דתנא דמתני' קמ"ל דשתיה בכלל אכילה דקתני אינו חייב אלא אחת: ומר דבתרה. א"כ אימא סיפא שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה דקתני חייב שתים אמאי אינו [חייב] אלא אחת מיבעי ליה דכיון דשתיה בכלל אכילה כשנשבע שלא אוכל חלה השבועה גם על השתיה וכשחזר ונשבע שלא אשתה אין שבועה חלה על השבועה: אמר לון ר' יוסי. לא היא אילו מי שאמר שבועה שלא אוכל ככר זו וחזר ואמר על האחרת שאלה שבועה שלא אוכל ככר זו ואכל שתיהן שמא אינו חייב שתים הא כל חדא וחדא שבועה בפ"ע היא וכמו דהתם חייב שתים ה"נ מכיון שפרט ואמר שלא אוכל ושלא אשתה הוה להו כשתי ככרות ואמרינן דדעתו היה לישבע על אכילה בפני עצמה ועל השתיה בפני עצמה: הא אכל אוכלין ראוין ושתה משקי' ראוין חייב. והא שלא אוכל קאמר אלא דשתיה בכלל אכילה: שמע כולהון מיכא. מהכא ממתני' דיום הכפורים דקתני אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת דשתיה בכלל אכילה ומחד קרא נפקא: עד כדון בשאמר שבועה שלא אוכל ושתה. אדלעיל קאי דמייתי ראיה ממתני' דהכא והניחא למשנתינו דלא גרסה אלא שבועה של אוכל לחוד וקתני דשתה חייב: וכרבי. אלא לרבי דגרס לשניהן שאמר נמי שבועה שלא אשתה מאי איכא למימר דלא שמעינן ממתני' מידי: לא אכלתי באוני. גבי וידוי מעשר כתיב: אלא שתיתי. בתמיה הא גם בשתיה אסור לאונן אלא דשתיה בכלל אכילה: עד כדון. שמענו בשאמר שלא אוכל ושתה דחייב אמר שלא אשתה ואכל מהו אם נימא דגם אכילה בכלל שתיה וקאמר דדוקא אמרו שתיה בכלל אכילה אבל לא אכילה בכלל שתיה:

הלכה ג מתני' פת חטים ופת שעורים וכו' חייב על כל אחת ואחת. מדקאמר פת פת על כל מין ומין ש"מ לחלק דאין לומר משום דדעתו היה לאסור עליו מינים הללו ותו לא דא"כ הוה ליה למימר פת חטים וכן של שעורים וכן של כוסמין: שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש. מפרש התם בגמרא כגון שהיה חבירו מסרב בו ואומר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש דהיה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך ותו לא דכי אשתבע אמאי דמסרב בו אשתבע יין ושמן ודבש למה לי ש"מ לחלק: גמ' וכרכה בעלי קנים ועלי גפנים ואכל. כלומר דאע"ג דנטל הפת וכרכה בעלין אלו ואכל חייב א' על הפת והא דקאמר אינו חייב אלא א' משום סיפא נקט לה דפשיטא הוא דאינו חייב אלא אחת דשלא אוכל פת קאמר ועיקר הרבותא דלא תימא הואיל וכרכה במידי דלאו בר אכילה לא ליחייב נמי על הפת קמ"ל א"כ אשמעינן דאע"ג דנשבע גם על העלים בטלה דעתו ואינו מתחייב אלא אחת על הפת: שבועה שלא אוכל פת וחרצנים וזגין. וכרכה בהן ואכל חייב על כל אחת ואחת אם היה בהן כשיעור על הפת אחת ועל החרצן וזג אחת דאלו על החרצן לחוד אינו מתחייב דמכיון דלא מתאכיל בעיניה לאו מידיה דבר אכילה הוא והוא אמר חרצנים וזגין אמרינן דדעתו היה על החרצן עם הזג דהכי אכלי אינשי ולפיכך נמי כללן בשבועה עם הפת דדעתיה על מידי דהוי דרך אכילה ומתחייב אחת אם יש בו כשיעור כזית: ואם

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ה מה' שבועות ה"ה

ה
ב מיי' שם ה"ו

ו
ג מיי' שם ה"ה

ז
ד מיי' שם ה"ח

ציון ירושלים

[ז]והתני המחה דם וגמעו כו' עי' תוספת בשבועות דף כג ד"ה דאמר בדכליהם תמוהים כמו שהקשה הגאון מהר"ע איגר בהגהותיו ועיי' בתבורי יד שאול סי' רלת ס"ק ג כתבתי ליבב:

[ז]וכרכה בעלי קנים עמלמ"ל פי"ד מיהלכות אסורות הי"ב:

מסורת הש"ס

(תוספתא דכריתות פ"ב)

[י] פ' שבועות כג כל הסוגיא

מראה הפנים

חזר ר' יונה ופתר וכו'. והכי פריך נמי התם דף כ"ג ע"א כרבנן דקסרין ודילמא ע"י אניגרון וכו' גמר שכר שכר מנזיר וכתבו התוס' שם דלר' יהודה י"ל דיליף שתיה בכלל אכילה כדיליף בירושלמי מלא תאכל דם וכו' ולע"ע דהא הכא הדר בי' ר' יונה גופיה מהא הברייתא הקפה הדם וכו' פירש להברייתא דם שקרש דלענין טומאת אוכלין ומשקין מיתניא וכדאיתא בהדיא בתוספתא דטהרות ואפשר דה"ק דלר' יהודה י"ל דפליג אברייתא דהקפה את הדם ושפיר יליף מלא תאכל:

עד כדון וכו' וכרבי וכו'. היותר נראה דל"ג ליה כלל ואגב שטפא דלהמן נכתב בכאן בטעות ול"ג אלא עד כדון וט' שנתרא דכוף הסלכה:

יאם

שנויי נוסחאות (כוי"כ) שלא אוכל ושתה בד"ו שלא אוכל ואכל ושתה. (כוכ"א) ושותה בד"ו ושתה.

בכר לאדן רבנן דקיסרין אמרין תיפתר באלין גומגניא ואורזגנייא כנ"ל:

גליון אפרים

ר' יוסי שמע כולהון מיכא שבועה שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת אמרין חברייא קומי ר' יוסי ומר דבתרה שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים אמר לון ר"י אילו מי שהיו לפניו שני ככרים ואמר שבועה שלא אוכל ככר זו וחזר ואמר שבועה שלא אוכל ככר זו ואכל שתיהן שמא אינו חייב שתים ר"ח בשם ר"פ שמע כולהון מכא שבועה שלא אוכל ואכל כו' הא אכל אוכלין ראויין ושתה משקין ראויין חייב לא שבועה שלא אוכל אמר. ניחא כמתניתין דאנן אמרין שבועה שלא אוכל כר' דו אמר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה (כן הגירסא ביומא פ"ח ובמע"ש פ"ב ה"ג ניחא כמתניתין כו' ברם כרבנן דאינון אמרין שבועה שלא אוכל ושלא אשתה) ר' בא שמע כולהון מכא אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת ר' חנינא שמע כולהון מכא לא אכלתי באוני כו' כצ"ע. ופ"ש ביומא ובמע"ש:

ואם היה נזיר חייב שלש. ר' יוחנן אמר א *בכולל אבל בפורט אין שבועות חלות על איסורין ר"ל אמר אפילו בכולל אין שבועות חלות על האיסורין:

הלכה ד

מתני' ב *שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתייה פטור *שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור"ש ג פוטר אמר *קונם אשתי ד נהנית לי אם אכלתי היום והוא שאכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה: גמ' בדא רבי שמעון פוטר ר' שמעון כדעתיה דתנינן תמן *כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר"ש אומר כל שהוא וחכ"א ה כזית. אמר להן ר' שמעון אין אתם מודין באוכל ו נמלה כל שהוא שחייב אמרו לו מפני שהיא ז כברייתה אמר להן אף חיטה אחת כברייתה.

על

רידב"ז

עלי גפנים וקנים פשיטא דפטור על הפת כיון דלאו מידי דאכילה נינהו כדאיתא בפ' בתרא דיומא הו"ל מין בשא"מ וחוצץ. אלא אפילו שנשבע עליהם והשיבנהו אכילה סד"א דהוי מב"מ ואינו חוצץ קמ"ל דאפ"ה פטור דמ"מ לא חשוב אוכל לענין חציצה ושפיר חוצץ ואינו חייב על הפת כי אם על עלי קנים וגפנים הנוגעים בגרונו והדר קאמר שאם נשבע על פת וחרצנים וזג כיון דחרצנים וזג לא מתאכלי בעינייהו אלא ע"י תערובות כדאיתא בבבלי דף כ"ג ע"ב. וכיון דנשבע עליהם חשובי אוכל ואינן חוצצין וחייב על כל או"א כן תוכן פירושו של המל"מ ז"ל:

בדא ר"ש פוטר פי' דמקשה על המתניתין שבועה שלא אוכל ואכל נבילות כו' חייב ור"ש פוטר על זה פריך בדא ר"ש פוטר ואליבא דרשב"ל פריך והוא ממש כדאיתא בבבלי דף כ"ג ע"ב דר"י מוקי בכולל לפיכך חייב על נו"ט. ור"ש לטעמי' דל"ל איסור כולל. ורשב"ל ס"ל דלפיכך חייב בנו"ט במפרש חצי שיעור או אליבא דר"ע דס"ל דאדם אוסר עצמו בכ"ש. והיינו דמסיק אליבא דרשב"ל בדא ר"ש פוטר. ומשני ר"ש כדעתיה דתנינן

פני משה

ואם היה נזיר. ואמר שבועה שלא אוכל פת וחרצנין וזגין: חייב שלש. אחת על הפת ואחת על החרצן ואחת על הזג וטעמא משום דכיון דלענין איסור נזיר חייב עליהן בפני עצמן כדתנן בפ"ו דנזיר חייב על החרצנים בפני עצמן ועל הזגין בפני עצמן הכא נמי לענין שבועת ביטוי מתחייב על כל א' בפני עצמו ואע"ג דכבר מושבע ועומד הוא ואין השבועה חלה עליהן שאני הכא דכולל הוא גם דבר היתר דהא נשבע גם על הפת עמהן ומגו דחייל' שבועה על הפת חיילא נמי אחרצנים וזגין וכדר' יוחנן לקמיה: ר' יוחנן אמר בכולל. מילתי' דר' יוחנן אמתני' דלקמן איתאמרה דקתני שבועה שלא אוכל ואכל נבילות חייב ואע"ג דמושבע ועומד הוא משום דבכולל מיירי דאמ' שבועה שלא אוכל שחוטות ונבילות ומגו דחיילא על שחוטות חיילא נמי אנבילות והכי מוקי לה נמי בהאי תלמודא בפ"ק דנזיר הלכה ב' ומשום דהכיא דנזיר לא מיתרצא אלא משום טעמא דכולל מייתי עלה מילתי' הכא: אבל בפורט. שלא אמר אלא שלא אוכל נבילות או נזיר שאמר שלא אוכל חרצן וזג אין השבועה חלה על האיסורין מה שכבר אסור בו שמושבע ועומד ואין שבועה חלה על השבועה. ור"ל לקיש פליג דלא ס"ל כולל באיסור הבא מאליו ואין שבועה חלה על האסורין:

הלכה ד מתני' ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה פטור. התם פריך בגמ' מאי שנא רישא ומ"ש סיפא דהא נבילות וטריפות נמי אוכלין שאין ראוין לאכילה נינהו ומשני רישא בסתם דקאמר שבועה שלא אוכל ולא היה דעתו אלא על הראוין לאכילה ועל דברים המותרין דאלו דברים האסורין בלאו הכי אסורין עליו וסיפא דקתני חייב במפרש שלא אוכל נבילות וכגון בכולל שאמר שלא אוכל לא שחוטות ולא נבילות דמיגו דחיילא שבועה על השחוטות חיילא נמי על הנבילות א"נ במפרש שלא אוכל חצי שיעור מנבילות דאינו מושבע ועומד על חצי שיעור וחיילא שבועה עליה וטעמא דרבי שמעון דפוטר מפרש בגמרא: הרי אשתו אסורה. בהא אפי' רבי שמעון מודה דכיון דמעיקרא אכל והדר אישתבע ליה חשיבי אחשביה לאכילתו: גמ' בדא רבי שמעון פוטר. בתמיה ולר"ל פריך דאמר בסוף הלכה דלעיל דאין שבועות חלות על האיסורין אפילו בכולל ועל כרחך לא מיתוקמא מתני' אליביה אלא במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן דר"ע ואם כן מאי טעמיה דרבי שמעון דפוטר ומשני רבי שמעון כדעתיה: דתנינן תמן. בפ"ג דמכות כמה יאכל מן הטבל וכו' דסבירא ליה לר' שמעון דאף על כל שהוא מושבע ועומד עליו דלא אמרו שיעור כזית אלא לענין קרבן והלכך לא חיילא שבועה עליה:

על

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פ"ה משבועות ה"י נ סמ"ג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי' רל"ז ס"ו
ט
ב מיי' שם ה"ה סמ"ג ס טוש"ע שם ס"ג
י
ג מיי' שם
יא
ד טוש"ע שם ס"ז
יב
ה מיי' פ"י ממאכלות אסורות הי"ט והכ"ד
יג
ו ז מיי' פ"ב שם הלכ"א סמג לאוין קלב

מסורת הש"ס

שבועות כג
שם כא כג ע"ב
יומא עג ע"ב
שבועות כד ע"א
(מכות פ"ג) מכות דף יג

מראה הפנים

ואם היה נזיר חייב שלש. לפי מה דמבואר מסוגיא דהכא דמחלק בין שאר אינשי לבין נזיר בחיוב שבועה על החרצנין וזגין ומוכרח הוא הטעם דבשאר אינשי אינו חייב אלא אחת על כולהן משום דאמרינן דלא היה דעתו אלא כדאכלי אינשי וזהו שענבה כולה החרצן עם הזג וכפי מה שהוספתי לבאר בפנים דנראה דכך היה דעתו הואיל והזכיר וכלל גם השבועה על הפת עמהן מסתמא כוונתו היתה על מידי דבר אכילה דוקא ולפיכך בחרצן עם הזג מצטרפין אם יש בהן כזית מתחייב אחת עליהן ואחת על הפת ובנזיר היינו טעמא דמתחייב על הזג בפני עצמו ועל החרצן בפני עצמו משום דאמרי' מסתמא היה דעתו לאסור עליו בשבועה ממה שאסור עליו מחמת איסור נזיר כמו שבארתי בפנים ואוסיף לחזק סברא זו ולהכריחה לקמן והטעם דחיילא שבועה עליה אע"ג דמושבע ועומד הוא משום דבכולל היא השבועה כדמייתי מילתי' דר' יוחנן עלה. מכל הלין נקטינן דהך סוגיא אזלא לדינא כסוגי' דבבלי ויתבאר לפנינו עם מה שלמדין אנו מסיומא מסוגיא דהכא. ומתחילה נאמר דהא דמשמע מהכא דבשאר אינשי לא מיחייב אחרצן לחודיה לא פליגא אדהתם בדף כ"ב ע"ב דבעיא דלא איפשיטא היא וסלקא בתיקו בחרצן בשאר אינשי אם דעתיה אכזית או אפי' אמשהו וא"כ אחרצן לחודיה אם יש בו כזית פשיטא ליה דמיחייב בשבועה עליה. שאני התם שלא הזכיר פת בשבועה ומודה הוא בתמא דהש"ס הכא אם אמר חרצן לחוד ולא הזכיר מידי דבר אכילה בשבועה עמו דאיכא לספוקי כדמספקא ליה לרבא התם כיון דמתאכיל ע"י תערובת דעתיה אכזית או כיון דלא אכלי בעיניה דעתיה אמשהו את"ל עפר במשהו כדפי' רש"י ז"ל וכן פי' הר"י מיגש ז"ל דגם בעיא דחרצן בשאר אינשי כדרך את"ל מיתפרש' אבעיא דעפר וזה מבואר דאפילו אמרי' בעפר דדעתיה אכזית משום דלא אוכל קאמר א"כ פשיטא דבחרצן דעתיה אכזית וכן נמי איכא למימר דהש"ס דהתם מודה הוא להש"ס דהכא היכא שהזכיר פת עמהן בשבוע' דאמרי' מסתמא דעתו אמידי דבר אכילה היה ולא מיחייב אשיעור בחרצן לחוד כ"א עם הזג אם יש בהן כשיעור בין שתיהן הוא דמיחייב אחת ולא נחית הש"ס דהתם להא כ"א בבעיא דהבעיא אם נשבע על החרצן לחוד וזה פשוט. ולפ"ז לא פליגי לדינא. והבאתי נאמר בענין הבעיא דנזיר בחרצן דהתם דכתב הר"ן ז"ל דגם בעיא זו לא איפשיטא דהא חרצן לנזיר קאי כהאי ספיקא גופה כמו חרצן לשאר אינשי דהואיל ולא מתאכיל בעיניה איכא למימר דדעתיה אמשהו כעפר וכיון דבעיא דעפר ודחרצן לשאר אינשי לא איפשיטא גם בעיא דחרצן לנזיר בהאי ספיקא קאי ונקיטינן לחומרא ומש"ה תמה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ה מהל' שבועות הלכה ט' דפחות מכשיעור דחרצן לשאר אינשי בספק ולנזיר פטור בודאי וזהו תוכן דברי הר"ן ז"ל. ולמאי שנתבאר מהכא בענין' דנזיר בחרצן בין נזיר לשאר אינשי כמוזכר ומוכרח הוא סייעת' טובה איכא לדעת הרמב"ם ולפיקושו שמפרש כדעת רבו ז"ל שכתב דבעיא דנזיר בחרצן איפשיטא ממתני' כפשטות הסוגיא דכמו דנבילה אמרינן דוקא אם פירש מיחייב בחצי שיעור אבל בסתמא דעתיה אכזית ואין כאן שבועה ה"נ בחרצן לנזיר כן ועוד דאמרי' הכא דחייב מטעמא דכולל הוא כדלעיל וזהו שכתב הרמב"ם בדבריו שם היה הנשבע נזיר שהוא אסור בחרצן בכזית ואכל ממנו כפחות מכזית אינו חייב בשבועת ביטוי ור"ל אפי' כפחות מכזית דלא תימא כיון דפחות מכזית אינו מושבע ועומד עליו מסתמא דעתיה אפחות מכזית ולא על מה שמושבע ועומד קמ"ל וכן פי' מהרי"ק ז"ל בתשובה בשורש קס"ט לדבריו. ופשוט הוא דהא סיים שם שהרי אין דעתו בשבועתו אלא על כל כזית שהוא מושבע עליו ואין שבועה חלה עליו וא"כ ריש דבריו כפחות מכזית לרבותא הוא דקאמר. אלא דאכתי קשה לאידך גיסא אמאי לא נימא מסברא דגם הנזיר קאי בספיקא על פחות מכזית כשאר אינשי וכמו בעפר כקושית הר"ן ז"ל ועוד דעפי ניחא לן לומר דשבועתו לא נתכוין כיתר והכוונה היה על פחות מכזית שעומד עליו בהיתר ממה שנאמר דדעתו על מה שמושבע ועומד ובחנם נשבע ומהרי"ק ז"ל פלפל בזה שם לפי גירסתו בהש"ס דגם בעיא השניה רב אשי הוא דבעי לה ואין זה לפי הגי' אשר לפנינו כ"א נזכיר מצד הסברא אשר לידד לסיוע לדעת הרמב"ם וזה דאיכא לחלק בין נזיר ובין שאר אינשי בענין דעתו בשבועה דבנזיר יש סברא לומר דדעתו היה אכזית ונשבע כדי לזרז עצמו ביותר להיות נזהר על אכילת כזית מה שאין כן באינש דעלמא שאין לתלות בכזית יותר מבפחות מכזית מאחר שאין ראוי לאכילה אבל בנזיר שיש לתלות דאכזית נתכוין אית לן למימר שנתכוין לו כדי ליזהר מאיסורו מבנאמר דנשבע שלא יאכל דבר שאין ראוי לאכילה דאין דרך בני אדם לישבע עליו דהא מבדל בדיל מיניה ופשט הש"ס מנבלה דאמרינן דסתמא דעתיה אכזית מהאי טעמא וה"ה בנזיר בחרצן כן זהו תוכן דברי מהרי"ק ז"ל במה שנתן טעם לדעת הרמב"ם ז"ל אבל לא הביא ראיה לחזק הסברא שהמציא. והלח"מ ג"כ הביא לסברת מהרי"ק ובלי שום ראיה ותיוק. ומעתה נאמר דסברא זו מבוארת ומוכרחת מסוגיא דהכא דאל"כ אין לנו טעם לחלק כמה שמחלק הש"ס בענין חילוקי חיוב בחרצנים וזגין בין שאר אינשי לנזיר דשאר אינשי אין חייבין על החרצן וזג כ"א אחת ונזיר מיחייב על כל אחד בפני עצמו אם לא דנאמר דבנזיר מסתמא דעתו היה לזרוזי נפשיה בשבועה כמה שכבר נאסר עליו וכיון דהוא אסור בחרצן בפני עצמו וזג בפני עצמו כך היה דעתו בשבועה זו להיות נזהר עליהן ביותר וכיון שכן אמרינן נמי דדעתיה אכזית מכל אחד ואחד וכדין הוא דאין כאן שבועה אלא מתוך שכלל בשבועתו גם לפת נתחייב עליהן מכח כולל כרבי יוחנן כדפסק הוא ז"ל כוותיה שם בהל' י' בנבילות וטריפות וה"ה בנזיר בחרצן כן אם יש כאן כולל וא"כ נתחזקה הסברא דמהרי"ק ומוכרחת מסוגיא דהכא. וכן מוכרח נמי דליכא למיחש כלל גבי נזיר לספיקי דדעתיה אפחות מכזית מדלא אשכח האי תלמודא לאוקמי טעמא דנזיר חייב שלש אלא מטעמא דכולל ולא אוקי טעמא דחיובא בחרצן אג משום דדעתיה אפחות מכזית כמה שאינו מושבע ועומד אלא ודאי דבנזיר לא אמרינן הכי מטעם הנזכר ודמיא ממש לדין דנבילה דמתני' וכדעת הר"י מיגש ז"ל שנתבאר לעיל ונתבאר טעמו ופסקו של הרמב"ם והושוו הסוגיות דהכא ודהתם לפי דעתו ז"ל. ודע דבדינא דרישא דהכא דקאמר וכרכה בעלי קנים וכו' נ"ל לומר דמיירי בענין שלא הפסיקו עלי קנים בפיו ובגרונו אלא שנהנה בגרונו ככזית מן הפת כדין כל האיסורין שהחיוב הוא על הנאת גרון בכזית מדבר האסור כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי' י"ד מהל' מ"א הל' ג' ע"ש וכרכה דקאמר להשמיענו דאפי' הוא באופן דנשבע גם שלא לאכול מעלי קנים ועלי גפנים וכרך להפת עמהן אינו מתחייב כ"א על הפת כדפרישית בפנים בלשון הכי. ולפ"ז ניחא דקאמר אינו חייב אלא אחת וטעמא דלא חלה שבועה עליהן מכיון שאינן ראוין לאכילה וכדאמרינן בריש פ"ו דנזיר דאין העלים והלולבים במשמע לענין איסור נזיר ודלא כר"ת דהתם וה"נ לענין שבועת ביטוי כן ולא דמי להא דאמרינן בפ' ע"פ דף קט"ו ע"ב אכלן בסיב אף ידי מצה נמי לא יצא דהכא מיירי שאין מפסיק כלום מדבר שאין ראוי לאכילה בתוך פיו וגרונו. והרב בעל משנה למלך האריך שם ופלפל בזה ורצה לשבש הגי' וראיתי שאין בדבריו הכרע ולמה שבארתי א"צ לשבש כלום וכן הא דקאמר הכא במציעתא חייב על כל אחת ואחת ע"כ על הפת אחת ועל החרצן וזג אחת קאמר כדפרישית בפנים דאל"כ מה בין שאר אינשי לנזיר דקאמר ואם היה נזיר חייב שלש ואין להאריך יותר בזה:

בכולל אבל בפורט אין שבועות חלות על איסורין. עיקרה דהאי מילתא על מתני' דלקמן קאי ופירשתי בפנים כפי הנראה בענין דנזיר דהכא אבל פירושא דמילתא כדמוכחא מהלכה דלקמן כולל הוא כאומר שלא אוכל סתם ופורט הוא כאומר לא אוכל שחוטות ונבילות ויתבאר לקמן אי"ה לפי השיטות והדעות שמתחלקות בזה ובסוגיא דהכא ודהתם הכל על נכון בס"ד:

רבי

גליון אפרים

ר' יוחנן אמר בכולל אבל בפורט אין שבועות חלות על איסורין. ממתניתין דלקמן וכפירוש הפ"מ ופורט הוי אפילו אמר שבועה שלא אוכל שחוטה ונבילה וכדלקמן בס"ד:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

על דעתיה דר' יוחנן למה ר' שמעון פוטר א"ר זעירה רבי שמעון כדעתיה תני בשם רבי שמעון (ויקרא טז) °תענו את נפשותיכם ממותר לכם ולא מאיסור לכם. ר' בא בר ממל בעי על דעת ר' *יוחנן דאמר בכולל שבועות חלות על האיסורין ניתני שבועה שלא אוכל ואכל. א"ר זירא כל יומוי דרבי בא בר ממל לא אשכחנן תותבה ומן דדמך אשכחנן תותבה. מה נן קיימין אם באומר שבועה שלא אוכל בשר כל ימות השנה והפסח בתוכן. שלא אוכל עשרת ימים הללו ויום הכיפורים בתוכן. במיחל שבועה על האסורין. א"ר יוסי ותשמע מינה היו לפניו זיתים של שחוטה ואחד של נבילה ואמר שבועה שאוכל עשרת זיתים אילו כיון שפטור על הנבילה פטור אף על השאר. רבי בון בר חייה בעי ולמה לא מר שבועה שאוכל

ב' שבועות כד ע"ב

על דעתיה דר' יוחנן. דאוקי לעיל לטעמא דסיפא דמתני' בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין למה רבי שמעון פוטר: רבי שמעון כדעתיה. דלית ליה איסור כולל כדתני דדריש תענו את נפשותיכם במותר לכם הכתוב מדבר דאסורין עליו משום יה"כ ולא באסור לכם בלאו הכי ואם תורה אור אכל נבילות ביה"כ פטור עליהן משום איסור יה"כ ואע"ג דיה"כ כולל הוא גם לדברים המותרין אלמא דלית ליה לר"ש איסור חל על איסור אפי' בכולל: על דעת ר' יוחנן. דס"ל דאמרי' לרבנן איסור כולל אפי' באיסור הבא על ידי עצמו כגון שבועות א"כ קשיא: ניתני שבועה שלא אוכל ואכל. אמתני' דפ"ג דכריתות קאי דשנינו שם יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביה"כ וטעמא דהני כולהו אית בהו איסור כולל ואיסור מוסיף ואי איתא לדר' יוחנן ניהני נמי איסור כולל על ידי שבועה דמגו דחיילא על דברים המותרין חיילא נמי על דברים האיסורין ומשכחת לה חמש חטאות באכילה אחת: כל ימיו דר' בא בר ממל לא אשכחן תותבה. לא היינו מוצאין תשובה על קושיא זו ועכשיו לאחר שנפטר מצאנו תשובה כדמסיק ואזיל: מה אנן קיימין. דהיכי דמי הא דאמרת דמשכחת חמש באיסור כולל בשבועה: אם באומר שבועה שלא אוכל בשר כל ימות השנה והפסח בתוכן. כלומר אי דאמרת דמתני' דכריתות דקתני וקחשיב התם יה"כ נוקמי דאיירי דהוסיף עוד איסור בשבועה ועל כרחך אי אפשר לאוקמי בשאמר שבועה שלא אוכל סתם דהאי לאו כולל מיקרי דכשאמר לא אוכל סתם אמרינן דודאי לא היה דעתו אלא לאסור עליו ימים המותרים ולא על ימי' אסורים היה דעתו דבלאו הכי עומדין עליו באיסור הן ואי אתה מוצא אלא באומר ימים אלו דהוי כאומר שבועה שלא אוכל בשר כל ימות השנה ובהא אמרינן דגם בשר הפסח בכלל דכמו נחלה שבועה עליו בכל ימות השנה חלה עליו בכולל גם לענין מצוה שלא לאכול מבשר קרבן הפסח: שלא אוכל עשרת ימים הללו ויום הכפורים בתוכן. כלומר והשתא אמרת דה"נ לענין יום הכפורים כן דלאו שלא אוכל סתם קאמר דבהאי גוונא ליכא לספוקי דלא היה דעתו אלא על הימים מותרים אלא בכגון שהוא עומד בעשרת ימים לפני יה"כ ואומר שבועה שלא אוכל בעשרת הימים הללו ויה"כ הוא בתוכן ותימא דחלה השבועה גם על יה"כ בכולל דומיא דאומר שלא אוכל בשר כל ימות השנה דחלה גם על קרבן הפסח וה"נ כן: במיחל שבועה על האיסורין. בתמיה וכלומר הא ודאי לא מצית אמרת הכי דהאי הוי ממש כמו שמיחל הוא השבועה על מה שכבר אסור עליו וקי"ל דאין שבועה חלה על האיסורין שהרי כשאומר בעשרת ימים הללו א"כ כמפרש הוא גם על יה"כ בתוכן ובודאי אין השבועה חלה על יום הכפורים דבלאו הכי מושבע ועומד הוא שלא לאכול בו והלכך לא משכחת לה איסור משום שבועה בכולל דתיחול עליו עם איסור יה"כ בהדדי ולקמן בעי עלה דהא עכ"פ משכחת לה בגוונא אחרינא ומשני לה: ואת שמע מינה. מדקאמר באומר עשרת ימים אלו ויה"כ בתוכן לא חיילה השבועה על יה"כ בכולל אלמא דבמפרש לא אמרינן כולל א"כ ש"מ דה"ה איפכא היכא דנשבע לבטל את המצוה כגון שבועה שאוכל נבלה דודאי לא חיילא השבוע' והשתא אם היו לפניו כמה זיתים של שחוטות ושל נבילות ואמר שבועה שאוכל זיתים אילו מתוך דלא חיילא שבועה על הנבלה לא חיילא נמי על השחוטה דכל דמפרש האיסור בשבועה כמאן דליתיה לשבועה כלל דמיא: ולמה לא אמר שבועה שאוכל

דתנינן תמן כמה יאכל מן הפגל כו' ר"ש אומר כ"ש כו' כו' ופריך ע"ד דר"י למה ר"ש פוטר וע"ז משני ר"ש כדעתיה דל"ל איסור כולל. תני בשם ר"ש תענו את נפשותיכם כו' כדאיתא בבבלי ר"ש אומר האוכל נבילה ביוה"כ פטור מלא תעונה. רבב"מ בעי ע"ד דר"י דאמר בכולל שבועות חלות על האיסורין נתני שבועה שלא אוכל ואכל. היא קושית הבבלי בדף כ"ד מתיב רבא ברי' דרבה יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבעה חטאות ואשם א'. טמא שאכל חלב והיא נותר מן המוקדשין ביוה"כ רמ"א אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב. ואם איתא משכח"ל חמש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב מינו דחייל אתמרים חייל נמי אחלב. וזהו קושית דרבב"מ הכא נתני שבועה שלא אוכל ואכל ושיטת הירושלמי דדייקא בכולל סתמא ס"ל לר"י דחייל בכולל כאומר סתם שלא אוכל ולא במפרש תמרים וחלב דכיון דהזכיר מפורש חלב ונבילה ולא מהני מה שכולל עמו דברים המותרים אלא בכולל סתם שנשבע שלא יוכל סתם אז הוי כולל וחייל על איסורין [ולא כשיטת הבבלי דמוקי רישא בסתם ולפיכך לא חל וסיפא במפרש ז"א הלא בסתם הל על איסורין בכולל. ובמפרש לשיטת הירושלמי אינו חל משום דהזכיר בפי' נבילה וטריפה] [ולשיטת רש"י ז"ל גם להמסקנא בבבלי ג"כ כן דבכולל בסתם הוי כולל וחייל וסיפא מיירי בסתם דחייל ורישא מיירי בעפר עי' כ"ד ע"א ברש"י ז"ל ד"ה ה"ג אלא כדרבא. וכבר מוכח השיטת רש"י ז"ל והחולקין עמו בהראשונים ז"ל עי' בעה"מ ומלחמות ור"נ זכר כולם לברכה וכולם הסכימו דשיטת הירושלמי דבכולל סתמא חייל עיי"ש] וע"ז משני ר"ז כל ימיו כו' מה אנן קיימין אם באומר שבועה שלא אוכל בשר כל ימות השנה והפסח בתוכן או שלא אוכל עשרת הימים הללו ויוה"כ בתוכן במיחל שבועות על איסורין. פי' דהתם במתניתן דכריתות דיש אוכל אכילה אחת מיירי ביום הכפורים. וא"כ היכי משכח"ל איסור כולל. בשלמא גבי נבילה וטריפה משכח"ל שם. בנשבע שלא יאכל סתם ביום זה. דאי בנשבע שלא יאכל לעולם מלקין אותו בנשבע שלא יאכל ג' ימים. כדאיתא בירושלמי מס' נדרים בפ"ב. וע"כ דצריך לישבע על שלא יאכל לימים מיוחדים. וע"כ ביוה"כ צריך לישבע שלא יאכל עשרת ימים הללו עשרה לאו דווקא אלא שום ימים מן עשרת ימים הללו ויוה"כ בתוכן כיון דמיוחד בתוך הימים הללו יוה"כ לא הוי כנשבע סתם שלא יאכל ביום זה. דהא הכא כיון שמפרש ימים הללו הוי כמפרש ימי היתר וימי איסור ולא הוי ככולל סתמא ע"כ לא מצי למיתני במתניתן דכריתות דמיירי ביוה"כ בנשבע שלא יאכל. ע"ז אמר ר' יוסי ומזה את ש"מ דהיי' לפניו ט' זיתים של שחיטה ואחד של נבילה ואמר שבועה שלא אוכל זיתים הללו כיון דמזכיר הללו הרי הוא כמפרש מפורש נבילה ולא חל כלל השבועה. ופריך רבב"ח והא עדיין אינו מתורץ קושית דרבב"מ דהא משכח"ל שבועה שלא אוכל אפילו ביוה"כ ואי דלא משכח"ל כולל סתמא דהא מחויב להזכיר ימים הללו. הלא יש אופן אחר דיכול לישבע כולל סתמא דישבע שלא יאכל מפחיטת פלוני והוי

מראה הפנים

רבי בא בר ממל בעי על דעת ר' יוחנן דאמר בכולל וכו'. זו היא קושית רבא בריה דרבה התם בפרקין דף כ"ד ע"ב והש"ס דהכא תפס במסקנא להאי שינויא כדמשני התם כי קתני מידי דלית ליה שאלה שבועה דאית ליה שאלה לא קתני וא"כ צריך לאוקמי למוקדשין דקתני דבבכור מיירי כדאוקי התם להך שינויא וכבר בארתי בפ"ג דב"ק בענין מה שקשה מהתם' דכריתות כזה ועיין שם הלכה ד' ד"ה יש אוכל אכילה אחת:

מה אנן קיימין אם באומר שבועה שלא אוכל בשר וכו'. על כרחך דר' זירא דקאמר הכי פליג עם ר' חנינה דלקמן בענין פירושא דהקושיא אבל לא כפירושא דאיסור כולל בשבועה אליבא דר' יוחנן. וזה דהאו לר' זירא דבעי לשנויי לקושית דר' בא בר ממל דלא מצי למיתני התם איסור שבועה משום דלא משכחת לה בעניינא דמיירי במתני' דכריתות דתיחול בכולל ומשום דס"ל דלא מצינן לאוקמי להאי מתני' כאומר שבועה שלא אוכל סתם כדפרישית בפנים דמסתמא אמרינן דלא היה דעתו אלא לאסור עליו כמה שמותר לו ולא כמה שעומד עליו באיסור בלאו השבועה ויש פנים ונראה לסברא זו מביעת הגאונים ז"ל וכפי שנלמד מהסוגיות כמו שיתבאר לקמן בס"ד. אמנם צריכין אנו לחלק בסברא זו לר' זירא אליבא דר' יוחנן כדלקמן דהא לכאורה קשיא א"כ מ"ט דתנא דמתני' דידן דבאומר שלא אוכל סתם ואכל נבילות וטריפות חייב ומפרש ר' יוחנן לעיל ו"ז התם בהסוגיא דטעמא משום כולל ואמאי לא נימא דלא היה דעתו אלא על המותר לו וגבי דסוגיא דהתם מפרשינן כדעת הגאונים המפרשים דהא דקאמר התם לעיל בדף כ"ג ע"ב לשנויי רומיא רישא וסיפא דמתני' דרישא בסתם וסיפא במפרש קאי גם למסקנא וכפי סברא זו דברישא דקאמר שבועה שלא אוכל סתם לא היה דעתו אלא על הדברים המותרים והלכך אכל דברים שאינן ראוין ונבילות וטריפות בכלל הן פטור וסיפא כמפרש ואמר שלא אוכל נבלות ושחוטות (והיינו פורט דקרי סכה כדלקמן) ולפיכך חייב דחיילא שבועה בכולל. אבל סוגי' דהכא א"כ לא מצינו לפרושי הכי דהא בהדיא קאמר ר' יוחנן לעיל בכולל אבל בפורט אין שבועות חלות על האיסורין ואין לך לפרש אליבא דר"ז ואליבא דאינך אמוראי כרים הסוגיא אלא בכולל היינו סתם שבועה שלא אוכל ופורט היינו שלא אוכל נבילות ושחוטות וקאמר דבפורט לא חיילא שבועה על האיסורין. וע"כ לומר דסוגי' דהאי ש"ס משני רומיא דר"א וסיפא דמתני' כגי' רש"י ז"ל דהתם וכפירושו דלהמסקנא תוך בי הש"ס דהתם משינויא דלאן בסתם כאן במפרש אלא דדברים שאינן ראוין דרישא בעפר מיירי וכיולא כו. דודאי לא היה דעתו עליהן וסיפא דנבילות וטרפות חייב משום דראוין הן לאכילה ואריה דאיסורא הוא דרביע עלייהו וחיילא שבועה עלייהו בכולל מגיון שאמר שלא אוכל סתם דדעתו היה על כל דבר הראוי לאכילה וזה מסייע לסברת רש"י בענין תירוצא דמתני' לפי המסקנא ויתבאר עוד לקמן מזה אמנם לפ"ז הדרינן לקושיין לדוכתה דהשתא קשיא על הא דר' זירא דמתרץ לה למתני' דכריתות דלא מצינן לאוקמי כאומר שבועה שלא אוכל סתם דהא ר' יוחנן קאמר דבסתם היינו כולל וחיילא שפיר על האיסורין ונראה דעל כרחין דבעינן לחלק לר' זירא ואליבא דר' יוחנן בין דברים אסורים ובין ימים האסורים וסובר ר' זירא דבאומר לא אוכל סתם בהא הוא דאמרינן דשפיר חיילא על דברים האסורים בכולל משום דדעתו היה על כל הראוי לאכילה וכסברת רש"י ז"ל הנזכר אבל בענין הימים אמרינן לא היה דעתו על ימים האסורים לו לאכול בלאו הכי וקס"ד דר' זירא דעיקר קושית דר' בא בר ממל דאמאי לא קחשיב עוד איסור מוסיף על יוה"כ ובאומר שבועה שלא אוכל בעשרה ימים הללו דתיילא עליה בכולל והיינו דקאמר דהיכי משכחת לה דאם תאמר דומיא דמלינו שנאסר לו בשר הפסח באומר שלא אוכל בשר כל השנה והכא נמי באומר שלא אוכל בעשרת הימים הללו ויוה"כ בתוכן הא ליתא דז"כ היינו פורט ודומיא דלא אוכל שחוטות ונבלות הוא ואין שבועה חלה על האיסורין ובאמי בשר הפסח דהתם שפיר חיילא שבועה גם על בכישול

שנויי נוסחאות (סו"ג) מאיסור בד"ו מאסור. (סוי"א) ותשמע בד"ו ות שמע.

עמודי ירושלים תנינא

ולמה לא מר שבועה שאוכל מפחיטת פלוני אין בה חלב בוחש נבים אין בה גיד הנשה כו'. נ"ב מזה יש להוכיח דלא כדעת המנקר שהביא הכו"פ ביו"ד (סי' ס"ה) שחידש לגיד הנשה שאנו מנקרין אינו הגיד הנשה שצריכין לנקרו והכו"פ תמה ע"ז דאותו גיד הנשה אינו בנקיבות ובסמ"ג מבואר שנוהג בזכרים ואינו נוהג בנקיבות ועי' מ"ש בזה בשו"ת ח"ס (חיו"ד סי' ס"ט) ונמנם ע"ז הראיה אולם מהירושלמי הזה יש להוכיח דלא כדעת המנקר ונוהג בנקיבות דאל"כ מדוע הוצרך הירושלמי לומר בעופות ולמה לא אמר בנקיבות דאין בהן גיד הנשה משמע דגיד הנשה נוהג בזכרים ובנקיבות:

עין משפט
נר מצוה

מסורת הש"ס

שאוכל משחיטת פלוני אין בה חלב. בשוחט צביים אין בה גיד הנשה. בעופות אין בהן דם. רבי חיננה בעי ולמה לא מר שבועה שאוכל מפלוני סתם. בגין רבי שמעון. ואי כרבי שמעון ניתני יום הכיפורים דתני ר"ש תענו את נפשותיכם מאסור לו ולא ממותר לו. אלא שזה בקבוע וזה בעולה ויורד. התיבון הרי *טומאת מקדש וקדשיו שהוא בעולה ויורד. ותני תנא לא אתינן מיתני אלא דברים שהן חיוב כרת שבועות אין בהן כרת. התיבון הרי מעילה אין בה כרת. ותני לא אתינן מיתני אלא דברים שאין להן היתר אחר איסורן שבועות יש להן היתר אחר איסורן. [ז]הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביום הכיפורי'. אילו מי שעשה כולם בהעלם אחד כלום חייב אלא אחת על כולן. אילו מי שעשה כל אחת בפני עצמה שמא אינו חייב על כל אחת ואחת. ע"ד דר' יוחנן דאמר [ז]שבועה שלא אוכל מצה אסור לוכל מצה בלילי הפסח. שלא אוכל מצה בלילי הפסח

לוקה

פני משה

שאוכל משחיטת פלוני. כלומר בשבועה עלי אם אוכל משחיטת פלוני ושבועה זו חיילא דאין כאן אסור ועומד ואכתי משכחת לה חמש חטאות במתני' דכריתות : אין בה חלב. בתמיה וא"כ עכ"פ יש לך איסור שאסר ועומד עליו וכיון דלא חיילא שבועה אחלב לא חיילא כלל : ופריך בשוחט לצבאים. שאסר עליו שחיטת חיה של פלוני דאין כאן איסור חלב ומגו דחיילא שבועה בשחיטת חיה של פלוני חלה נמי אשחיטת בהמה שלו כדאיירי במתני' דהא חייב משום חלב ומשום נותר ומוקדשין קתני ומשני וכי אין בחיה איסור גיד הנשה ואכתי הוה כמפרש במה שיש בו לך איסור : בעופות. ונימא באוסר עליו שחיטת עופות של פלוני וחיילא גם אבהמה במיגו ומשני וכי אין בהן איסור דם והוי כמפרש במקום שיש בו לך איסור : ולמה לא אמר שבועה שאוכל מפלוני סתם. בשבועה עלי מה שאוכל מפלוני ולא הזכיר משחיטתו דאין כאן לך איסור כלל ואכל משל פלוני אלו האסורין דקחשיב במתני' וחיילא שבועה עלייהו בכולל ואכתי ניחשב חמש : ומשני בגין ר' שמעון. היינו טעמא דלא קחשיב במתני' איסור שבועה בכולל משום דבעי לאוקמי לדברי הכל ואפי' כר"ש ואיהו לית ליה איסור כולל ופריך ואין כר"ש ניתני יום הכפורים בתמיה דאי לר"ש האיך תני במתני' יה"כ הא אמרינן לעיל לר"ש דלית ליה משום איסור יה"כ בדבר שאסור ועומד עליו והתם קתני חלב ושאר איסורין וש"מ דמתני' לאו כר"ש אתיא : תענו את נפשותיכם ממותר לו ולא מאיסור לו. כצ"ל וכדלעיל : אלא. היינו טעמא דלא קתני איסור שבועה בכולל דלא קחשיב אלא במה שהוא בחטאת קבוע לאפוקי שבועת ביטוי שהיא בעולה ויורד : הרי טומאת מקדש וקדשיו וכו' ותני תנא. דקתני טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין. ומשני דלא אתינן מיתני אלא דברים שהן בכרת לאפוקי שבועות דליכא כרת אלא לאו : הרי מעילה אין בה כרת ותני. דחייב אשם אחד משום מעילה : לא אתינן מיתני. אלא היינו טעמא דלא תני אלא דברים שאין להן היתר כלל לאפוקי שבועות דיש להן היתר בשאלה להתיר שבועתו : הדא אמרה. אסיפא דמתני' דכריתות קאי דקתני התם ר"מ אומר אף אם היה שבת והוציאו בפיו חייב זאת אומרת מדלא מחייב משום הוצאה ביום הכפורים גופיה : אין אבות מלאכות ביום הכפורים. כלומר אין מנין האבות מלאכות כולן אמורים כ"א בשבת אבל ביה"כ לא מיחייב אלא על שאר מלאכות אבל לא משום הוצאה : אילו מי שעשה כולם בהעלם אחד וכו'. כלומר דדחי לה הש"ס דהא ליתא דודאי חילוק מלאכות לענין שאם עשאן כולן בהעלם אחד שיהא חייב על כל א' וא' אינם אמורים אלא בשבת אבל לא ליו"ט וליה"כ ואילו עשאן כולם בהעלם אחד ביה"כ כלום הוא נתחייב אלא אחת על כולן דחילוק מלאכות אין בו : אילו מי שעשה כל אחת בפני עצמה וכו'. אבל אלו כל מלאכה בפני עצמה ביום הכיפורים ודאי מתחייב על כל אחת ואחת אם עשאה כמו שהוא מתחייב עליהן בשבת והא דקתני אם היה שבת ה"ק אם היה שבת מתחייב משום הוצאה אף משום שבת וקמ"ל דמתחייב משום יום הכפורים בפני עצמו ומשום שבת בפני עצמה ויש חיוב הוצאה אף ביום הכפורים : על דעתיה דר' יוחנן דאמר. לעיל דבכולל חלה השבועה על האיסורין אע"פ שהוא מושבע ועומד עליהן וכן נמי אמרינן לענין ביטול מצוה כדמפרש ואזיל : שבועה שלא אוכל מצה. אמרינן דעתו היה על כל לחם מצה ואפי' איכא של מצוה והלכך כיון דחלה שבועה על לחם מצה של כל השנה חלה נמי על מצה של מצוה בכולל ואסור לאכול מצה בלילי הפסח :

לוקה

פ' שבועות כו ע"ב

רידב"ז

והוי כולל סתמא. ומשני דגבי שחיטת פלוני הוי כנשבע על יחוד זיתים הללו שיש בו איסור מיוחד דהא בדבר הטעון שחיטה איכא בי' דבר איסור ג"כ כמו חלב ואפילו בצבי' אית בי' גיד הנשה ואפילו בעופות איכא בו דם. ועי"ז פריך ר' חיננא הא משכח"ל אף ביוה"כ כנשבע כולל סתם שלא אוכל מפלוני והוזר קושית דרשב"מ. ועי"ז משני דמתניתן דכריתות אתיא כר"ש דל"ל איסור כולל. ועי"ז פריך האיך תני יוה"כ הא ר"ש פוטר באוכל נבילה ביוה"כ. וה"ה דהוי מצי להקשות הא כל הארבע' חטאות דתנינן במתניתן היא ע"י כולל. אך משום דאשכחנן לר"ש מפורש גבי יוה"כ ובמתניתן הסוב נמי יוה"כ לפיכך מקשה מיוה"כ. ומשני אלא שזה בקבוע כו' כדמשני בבבלי. הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביום הכפורים. כפי' הפ"מ ז"ל והשתא מסיק הגמ' ע"ד דר"י שבועה שלא אוכל מצה. אסור לאכול מצה בלילי פסח כיון דלא פרט שנה זו ופסח בתוכו אלא סתם. שלא אסב בגל כו' לא סוף דבר סתם אלא אפילו פלוני לא סוף דבר כולל אלא אפילו פורט פי' דעד הנה מיירי הגמ' בדר"י כדקאמר ע"ד דר' יוחנן דלא אוכל מצה שלא אסב בגל דחל בכולל. והשתא קאי אליבא דרשב"ל וסתמא דגמ' קאמר בעצמה אליבא דרשב"ל כמו ברים הסוגיא דגרסינן ע"ד דר"י למה ר"ש פוטר ואילו ברשב"ל לא גרסינן ע"ד דרשב"ל בלא ר"ש פיטר וכל הסוגיא כך אזיל בסגנון זה. וכן כאן התחיל ע"ד דר"י שבועה שלא אוכל מצה ובדעת רשב"ל קאמר הגמ' סתמא ולא קאמר ע"ד דרשב"ל. אבל היא דעת דרשב"ל דלא מוקי מתניתן בכולל. לא סוף דבר סתם אלא אפילו פלוני כמו שחיטת פלוני דלעיל ולא סוף דבר כולל אלא אפילו פורט ר"ל לאו דוקא סתם אלא אפילו פורט דבר פלוני דנכלל בתוכו דבר איסור כשחיטת פלוני דלעיל ולאו דוקא כולל אלא אפי' פורט מפורש דבר איסור יכול לישבע וחל השבועה. ולא סוף דבר להבא אלא אפילו לשעבר דהתם לא שייך איסור כולל מ"מ אתיא שפיר מתניתן דחל השבועה על נבילה וטריפה ולא סוף דבר רבנן אלא אפילו ר"ע ר"ל דלא תוקים מתניתן דווקא כרבנן ולאוקמי' כד"ה ובכולל כדאיתא בבבלי דף כ"ג ע"ב ר"י לא מוקי כרשב"ל משום דמוקי כד"ה דלא דחיק לן לאוקמי' מתניתן כרבנן וכד"ה דווקא אלא ניחא לן לאוקמי' מתניתן לאו לד"ה אלא אפילו לר"ע בלבד אתיא מתניתן וה"ה כרבנן לבד ובמפרש עי' בתוס' ז"ל דף כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי ובריטב"א ז"ל. וחל השבועה על האיסורין אליבא דר"ע דמחייב בשבועה אאכילה כמ"ש וחל השבועה על האיסורין. ועכ"פ אפילו כשפורט על הנבילה מפורש נמי חל השבועה על אכילת כ"ש :

לא

ציון ירושלים

[ז] הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביו"כ עשה"מ פ"א משמיטה ה"א ובמשנה המלך שם ובתשובה שארכתי :

[ז]שבועה שלא אוכל מצה עי' מש"פ מה שהאריך בהשיטות ועי' בקונטר' הגאון מוה"ר חיים יונה ז"ל שנדפ' בברעסלא על מס' שבועות ועי' בחבורי יד שאול סי' רלו ס"ק יב מ"ש בזה :

מראה הפנים

הביטול מצוה דומיא דאומר שבועה שלא אוכל מצה כל השנה דאסור לאכול מצה בלילי הפסח כדלקמן וראיה לסברא זו מדלא פריך התם אלא כגוונא דכולל באיסור דבר שהוא מותר לו כדאמר ואם היתה משכחת לה ממש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב ולא פריך משכחת לה בשלא אוכל באלו הימים על זמן כך וכך דמגו דחייל אשארי ימים חייל נמי איוה"כ אלא ש"מ דיש לחלק כדאמרן והא דלא ק' אמר שלא אוכל סתם יתבאר לקמן לפי השיטות שמתחלקות ור' חיננא דבעי לקמן אמאי לא אוקמינן באומר שלא אוכל מפלוני סתם היינו דליתוסף ביה איסור אחלב ואיסורין דקתני התם משום כולל ולא כדבעי ר' זירא לפרש לקושית דר' לא בר ממל דבאומר שבועה שלא אוכל סתם ליתוסף ביה איסור על איסור יוה"כ והלכך משני מה דמשני אלא האיסורין עצמן הוא דניתוסף משום כולל ולא מצינן לשנויי הקושיא אלא כדמסיק והשתא ר' זירא ור"ת לא פליגי אלא בענין פירוש הקושיא ור' חיננא מוסיף דהכי שפיר משכחת לה אפי' לסברא דידך דמחלקת בין דברים האסורים לימים האסורים וקושיא דר' חיננא היא ממש כקושי' דרבא בריש דרבה דהתם דמקשי דמשכחת לה באומר שלא אוכל תמרים וחלב דאיתוסף איסורא עליה בכולל אדבר איסור גופיה אלא דהכא מקשי אפי' באומר לא אוכל מפלוני סתם הוי ליה כולל. ומיהו בהא פליגי הני מ"ד אהא דלקמן לא סוף דבר בכולל אלא אפי' בפורט וכמו שיתבאר לקמן מזה. ועיין בדיבור דלקמן המתחיל שבועה שלא אוכל מצה ובד"ה לא סוף דבר ושם יתבאר בס"ד :

הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביוה"כ. כדפרישית דעל הוצאה קאי וכדבעי רפרם בכריתות דף י"ד ע"א לדייק ממתני' זאת אומרת שאין עירוב והוצאה ביוה"כ כפי' התוס' שם שלא נתערבה הוצאה עם שאר מלאכות ביוה"כ ודחי גם התם להא דרפרם ומסיק דבדותא היא. אלא דהכא מוסיף הש"ס במילתיה דלא מחלקינן בין יוה"כ לשבת אלא לענין חילוק מלאכות. ומשמעינן מהכא דהא דקטינן דאין חילוק מלאכות ליו"ט כדאמרינן בפסחים דף מ"ח ע"א חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט גם יוה"כ בכלל יו"ט לענין חילוק מלאכות ואף דביוה"כ מתחייב כחטאת כשוגג מה שאין כן ביו"ט וכדתנן אין בין יוה"כ לשבת וכו' מ"מ חילוק מלאכות לא מצינו אלא בשבת לענין לחייב על כל אחד ואחד בהעלם א' ואם דאינו מבואר בהדיא בש"ס דילן דאין חילוק מלאכות ביוה"כ וכן הרמב"ם ז"ל בפ"א דשגגות עשיר סתם דבריו בזה מ"מ ממילא משמע דהכי הוא ויוה"כ בכלל יו"ט לענין זה דלא ילפינן חילוק מלאכות אלא בשבת ומבואר הוא כאן :

שבועה שלא אוכל מצה אסור לוכל מצה בלילי הפסח. כבר עמדו אבות העולם על האי דינא ומוסכם הוא מרוב הגאונים ז"ל הרי"ף והרמב"ם ור"ת והרמב"ן והרשב"א ושארי גדולי האחרונים ז"ל. ומה שהקשה בעל המאור ז"ל מהא דפריך התם לר' יוחנן דאמר בכולל חיילא שבועות על האיסורין והא בעינן לאו והן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה ואי איתא לדהכא הא גם כהן משכחת לה בכולל כדאמר הכא במצה דהא נשבע לבטל את המצוה הוא וקאמר דחיילא כבר תירץ הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות ואחריו נמשכו כל גדולי האחרונים דשאני בין קום ועשה בנשבע לעבור על המצוה אין אומרין לאדם חטא כדי לקיים שבועתך אפי' בכולל ובין שב ואל תעשה שנשבע לבטל מצות עשה דחיילא בכולל ודומיא דנדרים שחלין על דבר מצוה אבל אינם חלין לבטל מצות ל"ת בידים וכן שבועות בכולל אע"פ שחלין על דבר מצוה כדבר הרשות אינם חלין לבטל מצות ל"ת וזו מתשו' ה"ר אברהם בר' דוד ז"ל וא"ל לפנים עכ"ל הרמב"ן ז"ל בזה. וזהו נ"כ תירוץ הר"י בתוס' דף כ"ד ע"א ד"ה אלא הן היכי משכחת לה דמ"ש בשב ואל תעשה לא חיילא ובקום ועשה חיילא היינו דדבריו שם על האכילה קאי דאם נשבע שלא לאכול מצה חיילא בכולל שלא יעבור על השבועה בידים ויקום ויאכל ודברי הרמב"ן ז"ל על ענין השבועה קאי שנשבע שלא יקיים מצות עשה וקרי ליה שב ואל תעשה

שנויי נוסחאות (סו"ס"ז) ע"ד בד"ו על דעתיה.

כבר לאדן שבועה שלא אוכל מצה. הרא"ש והר"ן ס' ע"פ והרי"ף והר"ן ומרדכי פרק זה :

גליון אפרים שמא אינו חייב על כל אחת ואחת עיין בב"ס ס"ג ה"ד :

מסורת הש"ס

לוקה ואוכל מצה שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה. לא סוף דבר סתם אלא אפילו פלוני לא סוף דבר כולל אלא אפילו פורט לא סוף דבר לבא אלא אפילו לשעבר לא סוף דבר רבנן אלא אפילו רבי עקיבה לא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר:

הלכה ה מתני׳

אחד [א] דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים אחד דברים שיש להן ממש ואחד דברים שאין בהן ממש כיצד אמר שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן שנתתי ושלא נתתי שאישן ושלא אישן שישנתי ושלא ישנתי שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק שזרקתי ושלא זרקתי ר׳ ישמעאל אומר *אינו חייב אלא על העתיד לבוא שנאמר °להרע או להיטיב אמר לו רבי עקיבה אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מניין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבוי הכתוב לכך רבוי הכתוב לכך:

גמ׳

ויקרא ה

תורה אור

פני משה

לוקה. משום שבועת שוא שהרי נשבע לבטל את המצוה ומשום שבועת ביטוי ליכא דאינה חלה על המצוה ואוכל מצה בלילי הפסח: שלא אשב בצל. דעתו היה על כל צל וחלה נמי על צל סוכה בכולל ואסור לישב בצל סוכה: שלא אשב בצל סוכה. א"כ הי׳ דעתו על סוכה של מצוה לוקה משום שבועת שוא ויושב בצל סוכה: לא סוף דבר סתם. אמתני׳ מהדר דקתני שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות חייב לאו דוקא שאמר שלא אוכל סתם דאמרינן דשבועה חלה על האיסורין בכולל אלא אפי׳ פלוני כלומר שאמר שלא אוכל משחיטת פלוני ואכל טרפה משחיטתו חייב. משום שבועת ביטוי דחלה עליו בכולל: לא סוף דבר כולל אלא אפי׳ פורט. כלומר בכולל שאמרנו דחלה שבועה על האיסורין לאו דוקא כולל כעין זה שאמר לא אוכל סתם או משחיטת פלוני אלא אפי׳ בכולל כזה שהוא פורט האיסור וההיתר שאמר שבועה שלא אוכל נבלות ושחוטו׳ ואע"פ שהזכיר האיסור בפירוש אפ"ה חלה השבועה על הנבלות במגו דחיילא על השחוטות: לא סוף דבר לבא. ולאו דוקא בנשבע להבא שלא אוכל דאמרינן דשבועה חלה על האיסורין בכולל אלא אפי׳ בלשעבר שאמר שבוע׳ שלא אכלתי ונמצא שאכל נבילות חייב: לא סוף דבר רבנן אלא אפי׳ ר"ע. כלומר השתא דמוקמינן טעמא דמתני׳ משום כולל אין אנו צריכין לדחוק דבמפרש בחצי שיעור מיירי וכרבנן דריש פרקין אתייא ולא כר"ע ואע"ג דאליבא דר"ע אפי׳ בסתם הוה מצינן לאוקמי ה"ק דלא בעינן השתא לדחוקי ולומר דלרבנן במפרש חצי שיעור הוא ולר"ע בסתם נמי דעתו אכל שהוא אלא דמתני׳ אתי׳ בפשיטו׳ בחד גוונא וכדברי הכל וטעמא דהשבועה חלה על האיסורים משום כולל הוא: לא סוף דבר נבילות וטריפות. דחלה השבוע׳ עליהן משום כולל אלא אפילו עפר דאין ראוי לאכילה כלל הוא חיילא עליה שבועה במגו דחיילא על דברים הראוין לאכילה: עילה היה רוצה להודות לו. לא שייכא הכא אלא בתר מתני׳ דלקמן ובטעות נדפס בספרים כאן:

הלכה ה מתני׳ ואחד דברי׳ של אחרים. כדמפרש ואזיל שאתן לאיש פלוני: שאין בהן ממש. תרי גווני משתמע כגון שינה ומשמע נמי דברים שאין בהם הנאה כגון שאזרוק צרור לים: ושלא אישן. כגון שאמר שלא אישן סתם אבל אמר שלא אישן ג׳ ימים שבועת שוא היא דאי אפשר בכך ומלקין אותו וישן לאלתר: מריבוי הכתוב. לכל אשר יבטא האדם. ומפרש בגמ׳ דר׳ ישמעאל דריש כללי ופרטי ור"ע דריש רבוי ומעוטי. או נפש כי תשבע ריבה להרע או להטיב מיעט לכל אשר יבטא חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי רבי כל מילי לשעבר כלהבא ומאי מיעט מיעט דבר מצוה והלכ׳ כר"ע:

גמ׳

רידב"ז

לא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר עולה הי׳ רוצה להודות לו. הפ"מ ז"ל מפרש דתיבת עילה הי׳ רוצה היא שייך לבתר ה"ה וגם אין לו מובן ובאמת הספרים הישנים גרסינן כאן ובאמת היא שייך כאן. וה"פ דלא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר הוא מילתא בהנפי׳ נפשה וקאי על הסיפא קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום והוא אכל נבילות וטריפות חייב. ע"ז קאמר דבזה לאו דווקא נבילות וטריפות אלא ה"ה עפר משום דהוא רוצה שיהא זה חשוב אכילה דהא מבקש עילה לאסור את אשתו מהנאתו ותלה באכילתו. וזהו דקאמר הגמ׳ לא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר. אשתו אסורה. עילה היה רוצה להודות לו לחזק את דבריו שתאסור בהנאתו. ובבבלי דף כ"ד גרסינן באופן אחר כיון דאכלי׳ והדר אישתבע חשובי אחשבי׳ לאכילה עיי"ש. והכא קאמרינן באופן אחר עילה הי׳ רוצה להודות לו ר"ל לקיים דבריו וכן ההיא דבפ׳ ז"ב במס׳ סנהדרין ה"ג גבי נאמן עלי אביך דגרסינן שם אבל אמר מקבל עלי אביך. עילה רצה להודות לו ה"נ ה"פ דמבקש עילה שיודו לו ר"ל לחזק את דבריו והראי׳ דמקבל עליו דברי אביך. וה"נ רוצה לאסור את אשתו מהנאתו ותלה באכילה אם אכלתי היום וכונתו עילה כל דהו אכילה ואפילו לאכילת עפר וזהו עילה לחזק את דבריו שרוצה לאסור את אשתו ולאו דהוא אוסר עלי׳ אכילה דנימא דלא אסר עפר דלאו בר אכילה היא אלא דאוסר הנאת אשתו ותלה בעילה כל דהו באכילה וכיון דאכילה אינו אלא עילה רק לחזק את דבריו ע"כ אפילו עפר:

ר"ב

עין משפט נר מצוה

יד
א מיי׳ פ"א מהל׳ שבועות ה"ב סמ"ג לאוין רלז רלט טו"ש יו"ד סי׳ רלו ס"א

שבועות ג כא ע"א תמורה ג פ"ב

מראה הפנים

תפסה וחיילה בכולל שיהא בטל מן המצוה והיינו הך וכן פי׳ מהרש"ל לדברי הר"י כדעת הרמב"ן ז"ל ועיין בדיבור דלקמן בזה ועוד קושיא א׳ בענין זה בד"ה תפילין ומ"ש שם. ובמה שהרמב"ן שם כתב לפקפק בזה לפי דעת הש"ס דהכא בהסוגיא דנראה דפליגא על סוגיא דהתם בענין שבועה בכולל דמהכא משמע דשבועה שלא אוכל סתם כולל הוי ודעתו ג"כ על דברים האסורין וחיילא עליהן ומסוגיא דהתם לא משמע הכי דהא אסיקנא בריש' בכתם ודברים האסורין כעפר הוו ולא חיילא עליהן והלכך פטור ולא מקרי כולל אלא במפרש ואמר לא אוכל שחוטות ונבילות כדאיירי בסיפא דמתני׳ וזהו איפכא מסברא דהכא בהא דהא אמר לעיל דוקא בכולל והיינו בתם חלה שבועה על האיסורין אבל בפורט ואומר לא אוכל לא שחוטות ולא נבילות אין שבועות חלין על האיסורין וכן למאי דאמר הכא לקמיה לא סוף דבר בכולל אלא אפי׳ פורט והכיא ודאי פליגא תאי מ"ד דלעיל לר׳ יוחנן ומיהו עכ"פ משמע דבכולל והיינו לא אוכל סתם דעת הש"ם הזה דלכ"ע חייל׳ שבועה על האיסורין ודלא כדהתם לפי שיטת הגאונים ולפי גירסתן דפליגי על פי׳ רש"י וגירסתו ז"ל ולפ"ז יש לבעל דין לחלוק ולומר דהאי ש"ס לשיטתיה אזיל בהאי דינא בשבועה שלא אוכל מצה דמשום דס"ל דשבועה סתם חלה על האיסורין הלכך הוא דאסור במצה בלילי הפסח אבל להסוגיא דהתם לפי פי׳ הגאונים ז"ל אינה חלה על האיסורין בשבועה סתם ואפשר דלא ס"ל נמי להאי דינא. זהו פקפוקו של הרמב"ן ז"ל. אבל הר"ן ז"ל בסוף הפרק כתב על זה דמהא לא איריא דנהי דפליגי סוגיא דהכא ודהתם בענין שבועה שלא אוכל סתם כנזכר דהש"ס דילן סיבר שהאיסורין כעפר הן אבל בני בריית ומשום הכי בלא אוכל סתם פטור כאלו אכל עפר דלא היה דעתו עליהן והירושלמי סובר שאינן כעפר כיון דראוין לאכילה מ"מ מה ענין זה לנשבע שלא יאכל מצה דהא ודאי מצה בלילי הפסח בת אכילה היא ולפיכך היא בכלל שבועתו אפי׳ לדעת הש"ס דילן וזה ברור ולפיכך ראוי לסמוך על הירושלמי ע"כ תוכן דברי הר"ן ז"ל. המנם לפי מה שנתבאר מדעתם ז"ל דהושוו בזה דשיטתא דהאי תלמודא סברה דיש הפרש בין האיסורין לעפר ובבכרא זו סבירא ליה האי ש"ס ג"כ לשנויי רומיא דרישא וסיפא דמתני׳ דרישא דוקא בעפר וכיוצא בו שאינן ראוין לאכילה מיירי ולפיכך פטור כדכתב הר"ן שם וכבר כתבתי מזה בדיבור מה אנן קיימין לעיל דזהו דעת רש"י ז"ל ולפי גירסתו ופירושו דהתם ולפ"ז יש כאן מקום עיון רב בהא דלקמיה דקאמר בהדיא לא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר ונהי דע"כ דההיא ודאי פליגא על הא דלעיל בשם ר׳ יוחנן דאמר דוקא בכולל אבל בפורט אין שבועות חלות על האיסורין והכא קאמר לא סוף דבר כולל אלא אפי׳ פורט כנזכר לעיל וא"כ דברי הר"ן למאי דאמר הכא לעיל הם אלא דמ"מ קשיא להאי לא סוף דבר וכו׳ דקאמר א"כ היכי מתרצינן רומיא דרישא וסיפא דמתני׳ אהדדי ויתבאר מזה בדיבור דלקמן וגם נבאר בענין חלופי השיטות והגי׳ בקצר׳ ומה שמאלהנו בזה בס"ד. וכדין הזה מבואר הוא דדעת הפוסקים רובם ככולם ז"ל לפסוק כהאי דהכא. ודעת הרמב"ם ז"ל מבואר הוא בפ"ה מהל׳ שבועות הלכה י"ח שהם דברי הריבא דהכא ובהל׳ ע"ו שם נרמז מהסיפא דהכא נשבע שלא יעשה סוכה וכו׳ ה"ז לוקה משום שבועת שוא וכו׳ וזהו נזכר ג"כ במתני׳ איזהו שבועת שוא וכו׳ דהיינו הך שלא אשב בצל סוכה או שלא לעשות סוכה. ומשום זה יש לתמוה על מה שכתב הכ"מ בהל׳ י"ח דמהכי רבינו שכתב בנשבע שלא ישב בצל סוכה לעולם נראה שהוא מפרש דהירושלמי לאו דוקא הוא וכו׳ וכי קתני שלא אשב בצל סוכה לוקה היינו דוקא במפרש ואומר בצל סוכה של מצוה.

לא ידעתי מי הכניסו לדוחק הזה דהא דכתב לעולם אדרבה הוא להיפך מכיוני הכ"מ בדבריו דאם לא אמר לעולם אלא שלא אשב בצל סוכה בזה אמרינן דלא היה דעתו אלא אשל מצוה דסתם סוכה של מצוה היא ולוקה ויושב בסוכה כדכתב הרמב"ן ז"ל בהדיא בו דהיינו טעמא דמחלק הש"ס בין מצה לסוכה משום דבנדרים ושבועות הלך אחר לשון בני האדם דסתם מצה לאו של מצוה היא אלא לחם מצה ולפיכך עד שיאמר שלא אוכל מצה בלילי הפסח דבהא לוקה וכו׳ אבל אין סתם סוכה בלשון בני אדם אלא של מצוה ולפיכך אם אמר לעולם אז הוי כולל וחלה השבוע׳ גם על של מצוה ובאמת אם אמר שנה או שנתיים נמי דינא הכי כדכתב גבי מצה ולעולם לאו דוקא הוא. שוב ראיתי בלח"מ שכתב דהלו הדברים על דברי הטור בי"ד סוף סי׳ רל"ו הם שייכים כמו שכתב בב"י שם. וכן נראה דלא קבע בש"ע שם אלא כדברי הרמב"ם וכליבנא דש"ס דהכא. ומה שדקדק הלח"מ בפ"ג דהל׳ נדרים ממה שכתב הרמב"ם בפ"ה משבועות הל׳ ו׳ גבי שבועת שוא שנשבע שלא ישב בסוכה בחג הסוכות ולא יאכל מצה בלילי הפסח דמשמע עד שיזכיר בחג הסיכות ובלילי הפסח בדוקא הוא ובפ"ה משבועות לא משמע מדבריו ז"ל כן נלע"ד דפשוט הוא משום דבמצה יש לחלק כן וכן באיזה זמן הוא עומד בשעה שנשבע כך דאם הוא עומד באמצע השנה ואמר שבועה שלא אוכל מצה סתם אמרינן דלאו בלילי הפסח קאמר ועד שיאמר בלילי פסח אז הוא לוקה משום שבועת שוא ומפני שבמצה שייך הכי כמבואר כאן כתב גם בסוכה כן וכזה לא נסתר משמעות דבריו דפ"א ממשמעות דבריו ז"ל בפ"ה וכדנראה מדבריו בהלכ׳ ע"ו שם שהזכרתי לעיל דמה לי אם אמר שלא לעשות סוכה או אם אמר שלא אשב בצל סוכה:

לא סוף דבר סתם וכו׳. כבר בארתי דהאי סתמא דהש"ס נראה דפליגא על הא דלעיל בשם ר׳ יוחנן דבפורט אין השבועות חלה על האיסורין. ולפי מאי דמוכחא מסוף הלכה דלעיל נרא׳ דלא פליגי בגופ׳ דדינא עם הסית דר׳ יוחנן אלא בפירושא דפורט איכא בינייהו דיש ב׳ גווני מה דנקרא פורט הא׳ אם הכולל גופיה אינו כולל סתם אלא מפרש הוא מאי דכולל כגון שאומר שבועה שלא אוכל שחוטות ונבילות דלזה קראו כולל מפרש והב׳ הוא שפורט האיסור בלבד ואומר שבועה שלא אוכל נבילות ובהאי גוונא מיירי מילתיה דר׳ יוחנן גופי׳ לעיל כדמוכרח התם דיהיב טעמא על מה דנזיר חייב שלש משום דכולל פת עמהן וחיילא שבועה נמי על התרן ועל הזג אבל בפורט האיסור לבד ודאי אינה חלה השבועה דמושבע ועומד הוא והכא מיירי בפורט ההיתר והאיסור וקאמר לא סוף דבר בכולל סתם שאמר לא אוכל סתם אלא אפי׳ בפורט להכולל ואומר לא אוכל שחוטות ונבילות והיינו דר׳ יוחנן ומיהו על האי מ"ד דלעיל ודאי פליגא דקאמר דבפורט האיסור בוב אין השבועה חלה כלל אפי׳ פרט ההיתר עמו כדמוכח מהאי דאמר שלא אוכל עשרת ימים הללו וכו׳ וכן הא דלעיל לקמן והא ש"מ היו לפניו וכו׳ וזה לא קאי לפי המסקנא ובכן ודאי לא חיילא על האיסור דמושבע ועומד הוא אבל על ההיתר חיילא השבועה ועיין בסוף הדיבור. והרמב"ן ז"ל בס׳ המלחמות לא הביא אלא הני תרי בבי קמייתא כמו שזכרתי בדיבור דלעיל וזה מבואר. אלא דבהני בבי בתרייתא לא סוף דבר לבא וכו׳ ויישבתי בפנים לשון אפי׳ וכן בהא דאמר אפי׳ ר"ע אמנם הא דקאמר אפי׳ עפר קשיא דהשתא דמשוי עפר לנבילות וטריפות לחיובא בהומר לא אוכל סתם א"כ היכי מתרצינן להמתני׳ דברישא קתני פטור ובסיפא חייב. ועיין בקונטרס אחרון סי׳ א:

תפילין

שנויי נוסחאות (סו"ז) עפר כד"ו עולה היה רוצה להודות לו. וג"ל עילה היה כו׳.

גליון אפרים

לא סוף דבר סתם אלא אפילו פלוני לא סוף דבר פורט אלא אפילו כולל (המתניתין קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום והוא שאכל נבילות כו׳ קאי דאם פורט אם אכלתי נבילות כו׳ בודאי אשתו אסורה אלא אפילו אמר אם אכלתי סתם והוא אכל נבילות כו׳ אשתו אסורה) לא סוף דבר לשעבר אלא אפילו להבא (דלאו דוקא אם אכלתי היום אלא אפילו אמר אם אוכל היום דלשעבר י"ל חשוביה אחשביה וכדדחי בבבלי כ"ד ע"א הכי השתא כיון דמעיקרא אכל חשוביה אחשביה) לא סוף דבר רבנן אלא אפילו ר"ש (דלא תימא דטעמא דר"ש פוטר משום דסובר דאכילת נבילות וטריפות לא הוי אכילה) לא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר (כלומר בלשעבר אם אכלתי היום אפילו אכל עפר אשתו אסורה דחשוביה אחשביה כנ"ל) נוע"י. מיהו הלשון לא סוף דבר סתם אלא אפילו פלוני קשה ליישב אף בהגוונא זו לייש[ב]:

עין משפט נר מצוה

טו

א מיי' פ"א משבועות ה"ג ופ"ג שם ה"א סמ"ג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי' רלב סעיף יב וסי' רלט סעיף א

טז

ב מיי' שם פ"ג הלכה ט י

יז

ג מיי' שם פ"ה הלכה טו טוש"ע יו"ד סי' רלו סי"ס כהג"ה

ר"ב בשם שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה. ונמצא שלא נתן מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר התיב ר' יוסי הרי תפלין האיך הוי שבועה על שלא הנחתי תפלין הא אין יכול לשבע שלא יניח [וכזה מקשה בבבלי דף כ"ה ע"ב] ומשני תפלין ממקום אחר באו להרע או להיטב מה הטבה רשות כו' יצא דבר של איסור בדבר של מצוה כן הגי' במס' נדרים בירושלמי פ"ב ה"ב ר"ל דויקא דבר שאין ברשותו ואין בידו בפועל היי דבר שאין בידו להבא כגון שיתן פלוני לפלוני השוב דבר שאין בידי משא"כ שלא להניח תפלין הוי שפיר בידו דהא בידו היא שלא להניח תפלין אך ממקום אחר אינו יכול לישבע עלי' מגזה"כ אבל לא משום שאין בידו:

לכל

תורה אור

גמ' עילה היה רוצה להודות לו. ר' בא בשם שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה ונמצא שלא נתן מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. התיב רבי יוסי הרי *תפילין אין בהן לבא ויש בהן לשעבר אמר לו תפילין ממקום אחר באו. להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות יצא דבר שהוא של איסור ודבר שהוא של היתר. °לכל אשר יבטא פרט לקטן. *האדם בשבועה פרט לאנוס. א ונעלם ממנו פרט למזיד. ונעלם ממנו ונעלמה ממנו שבועה. או יכול ונעלם ממנו החפץ תלמוד לומר בשבועה ונעלם ממנו על העלם שבועה חייב ואינו ב חייב על העלם חפץ. ותן העלם חפץ על העלם שבועה ויהא חייב. ואין ביניהן העלם טומאה על העלם מקדש. ויהא חייב שתים כרבי ישמעאל דאמר חייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש. תמן כתיב ונעלם ממנו שני פעמי' והכא כתיב ונעלם ממנו אחת יכול הנשבע להרע לאחרים יהא חייב תלמוד לומר להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות. אוציא נשבע *להרע לאחרים שיהא ג פטור בהוא דמישתבע דלא מיתן לחבריה מיכול. חמתיה מפרפר ויהב ליה. היך רבי *ישמעאל דריש או נפש כי תשבע לבטא בשפתים כלל להרע או להטיב פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט והלא אין בפרט אלא דברים שיש בהן הרע והטבה. אלא

ויקרא ה

מסורת הש"ס

ע' שבועות כו ע"ב

*עי' רידב"ז

ע"ז בסוף המסכתא

שם כו

שם כז

עיין שם

גמ' עילה היה רוצה להודות לו. גרסי' הכא ולא כמו שנדפס בספרים בטעות קודם המתני'. ועל שבועה שנתתי לאיש פלוני הוא דשייך דמפרש לענין מאי הוא דנשבע על כך אלא שעילה הוא מבקש מפני שרוצה שיראה חבירו שהוא מחזיק הדבר בשבועה ויתרצה להודות לו שקבל ממנו מה שתובעו. א"נ איפכא ג"כ אפשר לומר שמחזר אחר עילה להחזיק דבריו ולהודות בשבועה שאתן לפלוני כך וכך. ודוגמתו בפ' זה בורר בהלכה דנאמן עלי אבא. ולפי' הא הוי כעין דמיירי התם: מאחר שאין בידו לבא. שאינו יכול לישבע שיתן פלוני מנה לפלוני וכל מילתא דליתי' בלהבא ליתי' נמי בלשעבר ואינו חייב משום שבועת ביטוי: הרי תפילין אין בהן לבא. אינו יכול לשבע להבא שלא אניח תפילין ואפ"ה יש בהן לשעבר כדתנן בסוף פרקין אחד זה ואחד זה המושבע מפי אחרים חייב כיצד אמר לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין משביעך אני ואמר אמן חייב: ממקום אחר באו. כלומר לא דמי תפילין דממקום אחר באו למיעוט דאינן בלהבא לפי שנשבע לבטל את המצוה הוא ולא חיילא השבועה כדדרשינן להרע או להטיב דדוקא בדבר הרשות מישתעי קרא וא"כ משבועה להבא הוא דמיעטן הכתוב אבל הכא דדבר הרשות הוא ושבועה לשעבר מלכל אשר יבטא הוא דאיתרבי הלכך אמרינן דלא איתרבי אלא במקום דשייכא בו שבועה להבא כדכתיב להרע או להטיב: יצא דבר שהוא של איסור. כלומר דלא חיילא לא על דבר של איסור אם נשבע לעבור עליו: ולא על דבר שהוא של היתר. כלומר שהוא של מצוה ויש בו עשה לקיימו ודיבורו היתר הוא לעשות המצוה אלא דאין השבועה חלה עליו שכבר מושבע ועומד מהר סיני הוא. ואיידי דקאמר דבר של איסור אמצות לא תעשה נקט נמי בלישני' דבר של היתר אמצות עשה ובפ"ב דנדרים הלכה ב' גרים בהדיא הכי יצא דבר של איסור בדבר של מצוה כלומר לא בל"ת ולא במצות עשה: פרט לקטן. דאינו בחיוב שבועה: פרט לאנוס. כשסובר שהדבר הוא כמו שנשבע ולבו אנסו לשבועה זו: או יכול ונעלם ממנו החפץ. כגון שנשבע שלא יאכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורין ועלתה בידו של חטין וכסבור הוא של שעורים היא ואכלה דהשבועה לא נעלמה ממנו אלא החפץ הוא שנעלם: ותן העלם חפץ. אמאי לא יהא חייב גם על העלם חפץ כמו על העלם שבועה דהא עכ"פ ונעלם קרינן ביה: ואין ביניהן העלם טומאה וכו'. מסקנת הקושיא היא וכלומר ומה בין זה לבין העלם טומאה דבין דין דשבועת ביטוי כתיב בי' ונעלם גבי שבועה ובין טומאת מקדש וקדשיו דכתיב בה ונעלם והוא טמא והא התם דאמרינן לר' ישמעאל חייב ג"כ על העלם מקדש: ויהא חייב שתים. כלומר על שתיהן על העלם שבועה וכן נמי על העלם חפץ כרבי ישמעאל דמחייב התם על שתיהן: תמן. שאני התם דכתיב ונעלם ונעלם ב' פעמים והלכך הוא דדריש רבי ישמעאל לחייב נמי על העלם מקדש וקדש אבל הכא ונעלם ממנו אחת הוא דכתיבא ואין לנו לרבות להעלם חפץ: כהוא דהוא משתבע וכו'. כלומר תדע דלאו רשות הוא דאם הוא נשבע שלא יתן לחבירו לאכול כלום וכשרואה שזה מפרפר ברעב על כרחיה הוא דיהיב לי' והלכך אין בכלל הכתוב אם נשבע להרע לאחרים: היך ר' ישמעאל דריש. על ר' ישמעאל דמתני' קאי ומפרש היך דריש לקראי או נפש וכו' ופריך א"כ כלל ופרט הוא ואין בכלל אלא במה שבפרט והלא בפרט דברים שיש בהן הרעה והטבה דוקא: אלא

מראה הפנים

תפילין ממקום אחר באו. התם בדף כ"ה ע"ב על פלוגתא דרב ושמואל דפליגי בזה דלרב לא בעינן להבא אלא לאו והן ולשמואל בעינן להבא כדאמר הכא ומתיב רב המנונא שלא הנחתי תפילין ומפרק לה דלגלדין קאמר לא אכלתי לקרבן משום שבועת ביטוי לא הנחתי למלקות משום שבועת שוא. וזה אליבא דשמואל אבל אליבא דרב דפסקו הפוסקים ז"ל כוותיה דלא בעינן להבא מתחייב הוא משום שבועת ביטוי כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה משבועות ביטוי הל' י"ט דבלא הנחתי תפילין חייב משום שבועת ביטוי לשעבר. ופירוקא דהש"ס דהכא יש לפרש ג"כ כדהתם דממקום אחר באו למיעוט לדבר מצוה מקרא וא"כ לא שייך בהו משום שבועת ביטוי לקרבן אלא למלקות משום שבועת שוא אליבא דשמואל. והרמב"ן ז"ל בספר המלחמות הקשה על זה מהא דאמר בהלכה דלעיל נשבע שלא לאכול מצה וכו' דאלמא דחיילא שבועה בכולל לבטל המצוה בשב ואל תעשה כדפרשינן שם וה"נ מאי פריך מי איתא בלא אנית הא איתא בכולל שנשבע שלא אנית שום דבר על דאבי והר"ן ז"ל בחידושיו רצה לתרץ דלהבא דומיא לשעבר בעינן מה לשעבר בפורש שלא הנחתי תפילין אף להבא שלא אניח תפילין וא"כ לא חיילא דנשבע לבטל את המצוה הוא. אבל בפירושיו על הרי"ף חזר בו וכתב והאי פירוקא לא סגי לי דהא לעיל אמרינן דהן בתמא הוי הן לגבי לאו מפרש ובודאי אית לן למיבעי הן דומה ללאו דכתיבי בקרא בהדי הדדי דהיינו להרע או להטיב מלהבא ולשעבר דלשעבר לא אתי אלא מריבויא דקרא ואם כלאו והן לא בעינן דומיא להבא ולשעבר מיבעיא והודם לתי' הרמב"ן ז"ל בתירץ שם דאע"פ שאיסור השבועה חייל על דבר מצוה בכולל בשב ואל תעשה אם עבר ועשאה אינו חייב בקרבן דכי כתיבי קראי בדבר הרשות כתיבי ואימעוט דבר מצוה הלכך לענין חיוב קרבן ליתה בלא אנית אבל מ"מ אסור הוא לו להניח כדעת הירושלמי. והרמב"ם ז"ל שם כדין הש"ס דהכא דלעיל בהל' י"ח כתב נשבע שלא יאכל מצה שנה או שנתים ה"ז אסור בלילי הפסח ואם אכל חייב משום שבועת ביטוי דמשמע דחייב קרבן קאמר וכן הסמ"ג בלאוין רמ"א כתב בזה דגרסי' בירושלמי נשבע שלא יאכל מצה שנה או שנתים ה"ז אסור לאכול מצה בלילי הפסח ואם אכל חייב משום שבועת ביטוי א"כ בירסתם היה בהדיא כן והרי שיטתו ז"ל כשי' רבו ז"ל שנתבאר בדיבור דלעיל דאמרינן הן סתמא נגד לאו מפורש וא"כ לכאורה קשיא דהא ע"כ אתינן לתירוץ הרמב"ן ז"ל בזה אבל הא ליתא דכבר מוזכר לעיל דכל זה לסברת שמואל הוא ולדידן דקי"ל כרב לא נתהינן כלל להא אלא אע"ג דליתא בלא אנית כלל מיתחייב הוא דלא בעינן להבא ואפשר דגם הם ז"ל לא דקדקו לכל זה אלא דמאי פריך הש"ס אליבא דשמואל אי איתא דהיילא בכולל בשב ואל תעשה ותירצו דנוכל לומר דאינו חייב בקרבן אבל לפי שאמת חייב בקרבן אליבא דרב. ולקמן יתבאר דסוגיא דהאי ש"ס נמי כרב ס"ל. ומיהו נראה לדעת הרמב"ן דלסברא מוחלטת כתב כן דאין חיוב קרבן בשבועת מצוה ע"י כולל בשב ואל תעשה שהרי הוא ז"ל הקשה שם האי קושיא גם על המתני' דקתני בשבועת מצוה לא עשה כה לאו כהן והא משכחת לה כן בכולל ותירץ דלא חיילא השבועה אלא לאיסור ולא לחיוב קרבן. ולדעת הרמב"ם דס"ל דחייב נמי בקרבן יש לומר דלדעתו לא קשיא ממתני' דהא עכ"פ לא דמיא מצוה לרשות דברשות משכחת הן בפורש הדבר לבד ובמצוה לא משכחת לה אלא בכולל וא"כ מ"מ שייך הפירכא דפריך במתני' ופרכינן הכי לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן בכל מקום תאמר במצוה שלא עשה בה לאו כהן אלא בכולל דוקא ולענ"ד יש כאן דקדוק על קושי' הרמב"ן ז"ל מהמתני':

פרט לקטן. גי' זו לא מצאתי במקום אחר דבת"כ גרים להאי ברייתא כדגרסי' בבבלי דף כ"ו ע"א האדם בשבועה פרט לאנוס וכו'. ולגי' דהאי תלמודא אפשר לומר דאיצטריך הכא למעוטי קטן דמהו דתימא או נפש כתיבא בפרשה ואפי' קטן במשמע לענין איסור כדאמרינן פ' יוצא דופן דנפש כל דהו משמע קמ"ל לכל אשר יבטא וקטן להו בר ביטוי הוא:

ותן העלם חפץ על העלם שבועה וכו'. בריש פרקין ד"ה אלא כי אתן קיימין בבריא לו שאכל וכו' כתבתי דסברת האי תלמודא הוי כדאמר שם מהו עלה במערבא וכו' דלא משכחת לה העלם חפץ בלא העלם שבועה כדמשמע מדקאמר בריא לו שאכל ונשבע ונמצא שלא אכל והיינו ע"כ שבריא לו שאכל איזה דבר ונשבע על מין אחד ונמצא שלא אכל מאותו המין אלא ממין אחר הוא שאכל וקרי ליה לעיל העלם שבועה דהא מסיק דמהאי טעמא מיחייב משום דהוי כטועה מחמת דבר אחר. והכא משמע לכאורה כרב יוסף דפליג שם וס"ל דשפיר משכחת לה העלם חפץ בלא העלם שבועה כדפרישי' בפנים. ונראה דה"ק דיכול שנאמר תן העלם חפץ על השבועה היינו שיש בידו העלם זה וזה כגון שנשבע שלא יאכל פת חטין וכסבור שנשבע שיאכל ואכל פת חטין וכסבור שהוא פת שעורין דהוי העלם זה וזה וקאמר דיכול שיהא חייב ולא עוד אלא דנימא דיהא חייב שתים דאין ביניהן להעלם טומאה והעלם מקדש לר' ישמעאל ואיכא למ"ד בת"כ דחייב על כל א' וא' ועיין בפ"ב סוף הלכה א' שהבאתי ברייתא דת"כ דס"ל דעל העלם קדש ומקדש חייב שתים אפ' בהעלם א' וה"נ הכא איכא למיטעי כן ומסיק דהכא לא כתיב אלא ונעלם אחת ללמד דאינו חייב אלא על אחת והיינו כשאין בידו אלא העלם שבועה אבל כשיש בידו העלם זה וזה מאחר שיש בידו גם העלם חפץ פטור. וזה מסייע לפירש"י ז"ל דבעיא דרבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו איפשיטא דקאמר אלא לא שנא ופטור. והרשב"א

שנויי נוסחאות (פו"א) הרע בד"ו הרעה.

עמודי ירושלים

לכל אשר יבטא פרט לקטן. האדם בשבועה פרט לאנוס. מזה נ"ל שעד לדעת הרמב"ם דפיתוי קטנה לאו אונס הוא ואם זינתה נאסרת על בעלה וכבר הקשו האחרונים למצוא טעם לזה. ומ"ש בשו"ת משכנ"י (חאה"ע סי' מ"ג) לייש זה נסתר עם מ"ש בשו"ת ח"ס (חאה"ע ח"ב סי' קע"ב). אולם מדברי הירושלמי ראיה לזה דאי ס"ד דפיתוי קטנה אונס הוא וא"כ ה"ה לקטן למה הוצרך אשר יבטא למעט קטן הא ממילא אימעט מהאדם בשבועה פרט לאנוס אע"כ דמזיד דקטן לאו כאנוס הוא והבן:

גליון אפרים

עילה היה רוצה להודות לו. (אולי ק"ל להירושלמי קושית הר"ן דאיך הוה שבועת ביטוי דלמה לא ירצה פלוני לקבל והוי כאומר יזרוק פלוני צרור לים דלא הוי שבועת בטוי ומשו"ה מתרץ עילה היה רוצה להודות לו. דמסתמא גזלו ומתביים להודות לו שגזלו ע"כ נשבע שיתן לו. ואם הלה לא ירצה לקבל ע"כ ימחול לו על גזלו וממילא לא יצטרך ליתן לו דמחילה הוה כמו תשלומי. ולא דמי לגזל הגר שצריך לתת לכהנים ולא מהני מחילתם לפי שהכסף לא היה שלהם מעולם וכמ"ש הפני' בב"ק ק"ט ע"א. ואין להקשות דכיון שגזלו א"כ חייב להשיב לו והוי מושבע ועומד ואיך חיילה השבועה י"ל דמיירי שהגזל לא הכעו והוא יודע שגזלו ואינו יודע אם החזיר דאינו מחוייב אלא לצאת ידי שמים וכיון דאינו מחוייב אלא לצאת ידי שמים חיילה השבועה כמו דחיילה על חצי שיעור דלא הוי רק איסור בעלמא ולא חשיב מושבע ועומד. נוע"י: (שם) לכל אשר יבטא פרט לקטן. צ"ל לכל אשר יבטא האדם פרט לקטן. והיינו מופלא הסמוך לאיש וכמו שאיתא בנדה מ"ו ע"ב לפי שמצינו שעשה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה ולאיסור בל יחל יכול יהא חייב על הקדשו ת"ל וזה הדבר והירושלמי ממעטו מאדם. נוע"י: (שם) ותן העלם חפץ על העלם שבועה ויהא חייב ואין ביני תן העלם טומאה על העלם מקדש ויהא חייב שתים כר"י דאמר חייב על העלם טומאה בפ' כנ"ל. ופריך בהעלם זה וזה בידו שיהא חייב ואפילו שתים יהא חייב כמו בהעלם טומאה והעלם מקדש לר' ישמעאל. נוע"י:

תורה אור

אלא כיני להרע או להיטיב פרט לכל אשר יבטא כלל פרט וכלל והכל בכלל. וריבה דברים שהן לשעבר. אלא כיני או נפש כי תשבע לבטא כלל להרע או להיטיב פרט לכל אשר יבטא חזר וכלל כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דברים שיש בהן הרעה והטבה. ודברים שאין בהן הרעה [א] והטבה מנין. אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם רביה הכתוב לכך רביה הכתוב לכך. "לית יכיל דמר רבי הילא בשם רבי לעזר כך משיב רבי ישמעאל את ר' עקיבה מצינו דברים שחייבין על זדונן משם שבועת שקר ובהעלימן משם שבועת ביטוי. ויתיביניה מצינו דבר שחייבין בזדונו משם שבועת שקר ומביא קרבן. א"ל ואית לך דברים שאין בהן הרעה והטובה ולי נן כתיבין. א"ל אע"ג דאית לי דברים שאין בהן הרעה והטבה. לית אינון כתיבין אין בהן משום הרעה והטבה. הא לשעבר לית:

הלכה ו מתני'

[ב] *נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור [ג] לקיים את המצוה ולא קיים פטור שהיה בדין שיהא חייב דברי ר' יהודה בן בתירה א"ר יהודה בן בתירה ומה אם הרשו' שאינו מושבע עליה מהר סיני הרי הוא חייב עליה מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהין תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהין: **גמ'** אמר ר' מני כיני מתניתא חייב דברי ר' יהודה בן בתירה מה מר רבי יהודה בן בתירה בשאר האיסורין. שבוע' שאוכל נבילה ולא אכלה פטור. אמר שבועה שלא אוכל ואכל אין תימר חייב ויתיביניה לא אם אמרת בשבועת הרשות שעשה בה לאו כהין והין כלאו. תימר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהין. אזהרה לשבועת הרשות מניין אמר ר' יוסי בי ר' בון (במדב' ל) °לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין:

הלכה ז מתני'

[ד] *שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת ביטוי [ה] שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד:
גמ'

אלא כיני וכו'. ופריך אכתי פרט וכלל הוא וא"כ הכלל הוא מוסיף על הפרט ומרבה הכל אפי' לשעבר. אלא כיני וכו' דהוי כלל ופרט וכלל ואי אתה דן אלא כעין הפרט: מה הפרט מפורש הוא וכו'. דברי ר"ע הן שהשיב לר' ישמעאל: לית יכיל וכו'. בריש פרקין גרסינן להא ואיידי דקאמר לעיל לית יכיל נקטה בהאי ליסנא הכא כי איירי בפלוגתייהו ומפורש הוא לעיל עד ומביא קרבן: אמר ליה ואית לך. תשובת ר"ע לר' ישמעאל הוא דמהדר ואמאי יש לך לרבות דברים שאין בהן הרעה והטבה ולית אינון כתיבין ואע"פ כן יש לך מריבוי הכתוב א"כ לשעבר נמי תיפוק לך מריבוי הכתוב דלכל אשר יבטא: אמר ליה. ר' ישמעאל לר"ע לא דמיא דאע"ג דאית לי לרבות דברים שאין בהן הרעה והטבה היינו טעמא: לית אינון כתיבין אין בהן הרעה והטבה. בתמיה וכלומר וכי אין בהן הדמיון להרעה והטבה דכתיבא ונהי שאינן כתובין בהדיא בקרא עכ"פ דומין הן לרעה והטבה הנאמר בכתוב דהוו להבא כדכתי' להרע או להטיב: הא לשעבר לית. אבל לשעבר ליתא כלל רמיזה בקרא והלכך אין לי לרבות בלשעבר:

הלכה ו מתני' ולא בטל פטור. משבועת ביטוי אבל לוקה הוא משום שבועת שוא כדתנן לקמן בפרקין: לקיים את המצוה. כגון שנשבע שלא אוכל נבילות ולא קיים פטור משבועת ביטוי דמושבע ועומד הוא: שהיה בדין שיהא חייב. כלומר ויש בדבר מצוה שבדין הוא שיהא חייב כגון שנשבע לקיים את המצוה במצות עשה ליסב בסוכה ולאכול מצה: דברי ר' יהודה בן בתירה. בהא הוא דפליג וס"ל דחייב כדיליף מק"ו אבל אם נשבע לקיים הל"ת ועבר ולא קיים מודה ר"י בן בתירה דפטור כדמפרש בגמרא ואין הלכה כר"י בן בתירה: **גמ'** כיני מתניתא חייב דברי ר' יהודה בן בתירה. כן אנחנו שונין במשנה דעל דין אחד חייב הוא לדברי ר"י בן בתירה ולא גרסינן חייב כדברי ר"י בן בתירה דהוי משמע דאכולא מילתא פליג בלקיים את המצוה ואפי' נשבע לקיים הלא תעשה ולא קיים *קמ"ל דלא פליג בהא כדפרישית במתני' וכדמסיק הש"ס ואזיל: מה אמר ר"י בן בתירה בשאר איסורין. כלומר וכי תימא דמה דאמר ר"י ב"ב דחייב בשאר האיסורין נמי אמר אם נשבע לקיים האיסורין כגון שלא לאכול נבילו' ואכל חייב הוא משום שבועת ביטוי א"כ קשיא כדמפרש ואזיל: שבועה שאוכל נבילה ולא אכלה פטור. כלומר הא בכה"ג ודאי

לכ"ע פטור הוא דנשבע לבטל את המצוה הוא: אמר שבועה שלא אוכל ואכל אין תימר חייב. והשתא בשאמר שבועה ש"א אוכל נבילות אי תימא דחייב לר"י בן בתירה דאכולא מילתא פליג קשיא ויתיביניה הת"ק במתני' לא אם אמרת וכו' האמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן והן כלאו. נ"ל וכלומר דאי ס"ד דבשלא אוכל נבילות נמי פליג וס"ל דחייב א"כ אמאי לא אסיק הת"ק בפירכא דפריך ליה הא לדידך לא עשה בה גם ההן כלאו שהרי אם נשבע שאוכל נבילות מודית דפטור הוא ואם נשבע שלא אוכל נבילות קאמרת דחייב אלא ודאי מודה ר"י ב"ב בשאר האיסורין שאם נשבע לקיים הלא תעשה כגון שלא אוכל נבילות וכיוצא בזה ולא קיים שפטור הוא משבועת ביטוי ולא פליג אלא בנשבע לקיים מצות עשה ולא קיים דבהא סבר דחייב מק"ו והלכך פריך ליה אלא שלא עשה בה לאו כהן בלחוד שהרי אם נשבע לבטל את המצוה מודית דפטור הוא וקרא כתיב להרע או להטיב דמשמע דבר שיש בו הן ולאו בעינן: אזהרה לשבועת הרשות. בלהבא מנין: לא יחל דברו. להבא הוא:

הלכה ז מתני' שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה. מטעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה הוא דאינו חייב אלא אחת שאין שבועה חלה על השבועה אבל אמר תחילה שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל חייב שתים דכי אמר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה וכי הדר ואמר שלא אוכל כיון שאכל כזית ממנה חייב דהכי משמע שלא אוכל שיעור אכילה ממנה והא דאמר ככר זו למיסרי נפשיה בהאריכא קאמר והלכך השבועה האחרונה חיילא וכי אכיל כזית מינה חייב וכי הדר ואכיל כולה מיחייב משום שבועה ראשונה: שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה. אע"ג דמשבועה שניה שמעינן דאין שבועה חלה על שבועה תנא לן שבועה שלישית לאשמועי' דחיובא הוא דליכא אשבועות בתרייתא הא שבועות איכא שלא ילאו לבטלה ואם ימלאו מקום יחולו שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה שניה תחתיה ונאסר בדבר משום שבועה שניה לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו והוי כמי שלא נשבע וחלה השניה למפרע וכן אם נשאל על השני' הרי אלו כאינם וחלה השלישית למפרע: זו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות. זו היא למעוטי ה"בל ולא אכל ממלקות לפי שאין בו מעשה:
גמ'

מסורת הש"ס

ויקר"ה מ"ף ז: נשמט לסוף המס' ע' שם

נדרים טו שבועות כה ע"ב

שבועות ג חי"ב כא ע"א תמורה ג ע"ב

עין משפט נר מצוה

יח
א מיי' פ"א משבועות ה"ב סמ"ג לאוין רמח טוש"ע יו"ד סי' רלו סעיף א

יט
ב מיי' שם פ"ה הט"ו סמ"ג לאוין רלח טוש"ע שם סעיף ה

כ
ג מיי' שם הלכה טז טוש"ע שם סעיף ג

כא
ד מיי' שם פ"ד הלכה י ופ"ו שם הי"ז ופ"ג מהלכ ת נ ריש הלכה ב סמ"ג לאוין רמח טוש"ע שם סי' רלט סעיף יג וסי' רלח סעיף יא וסעיף כא

כב
ה מיי' שם פ"א הלכה ג ו

מראה הפנים

והרשב"א ז"ל בחדושיו כתב דבעיא דלא איפשיטא הוא. ודעת הרמב"ם כדעת רש"י שכתב בפ"ג משבועות הל' י' העלם שבועה והפך בידו ה"ז כאנוס ופטור וכדמשמע מהכא דקאמר ויהא חייב א"כ לאו דמסיק אינו חייב כלום כשיש העלם זה וזה בידו:

כיני מתניתא חייב דברי ר"י בן בתירה ורש"י ז"ל גרים במתני' כדברי ר"י בן בתירה ואכולא מילתא פליג בלקיים והתוס' בשם הריב"א קיימו הגי' דברי וכדקאמר הכא כדפרישית בפנים:

אזהרה לשבועת הרשות וכו'. כדרבין אמר ר' יוחנן התם בדף כ"א ע"א דאזהרה לשעבר מלא תשבעו בשמי לשקר ולהבא עובר בלא יחל. ומדקאמר עובר בלא יחל ולא קאמר ואזהרתיה כדאמר בלשעבר למד הרמב"ם ז"ל לומר דגם בלא יחל עובר [illegible] דקאמר ועיקר אזהרה גם להבא מלא תשבעו נפקא ליה כדכתב הוא ז"ל בפ"א משבועות הל' ג'. וכבר כתב שם הכ"מ בשם הריב"ש בתשו' טעמיה דלא הזכיר הוא ז"ל בל יחל שאין דרכו למנות לאוין הרבה על מצוה אחת כפי שרבים כמנין המצות שבהתראות הלאוין לא תתרבנה המצות. ומ"מ כל היכא דמפורש בהדיא עובר בכך וכך לאוין כגון נרבית וכיוצא כתב גם הוא ז"ל ומנה להלאוין כמו שתמצא בהרבה מקומות בדבריו ועיין כמ"ש סוף פ' איזהו נשך ד"ה המלוה והלוה:

שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום וכו'. פלוגתא דר"י ור"ל בבבלי פרקין דף כ"א ע"א ובכמה מקומות ואיפכא איתמר פלוגתייהו התם דר"י סבר התראת ספק שמה התראה וטעמא משום דאין בו מעשה ור"ל סבר התראת ספק לאו התראה היא כדאמר בהדיא בריש מכילתין ובפ' אלו הן הלוקין דף ט"ו ע"ב. ובודאי ה"א ל"ק דהכא הש"ס הזה מחליפי עם הש"ס דהתם כענין סברת תנאי ואמוראי וזה מבואר

ונויי נוסחאות (סו"ס) אין אתה כד"ו אי אתה. (סוט"ו) והטובה כנ"ו והטבה.

עין משפט נר מצוה

גמ' שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ואכלה ר' יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין *פטור. לא טעמא דאהן טעמא דרבי יוחנן משם שאינו ראוי לקבל התרייה. טעמא דריש לקיש משום שהוא בלא תעשה שאין בו מעשה. מה מפקה מביניהון שרפה והשליכה לים אין תימר משם שאינו ראוי לקבל התרייה פטור ואין תימר משום שהוא בלא תעשה הרי יש בה מעשה. ר' פינחס בעי היה אסתנים מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. ר' יוסי בעי שבועה שבועה שלא אוכל ואכל מהו. א"ר יוסי בי ר' בון נישמעינה מן הדא שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה חייב אחת מפני שהזכיר בה זו הא אם לא הזכיר בה זו חייב על כל אחת ואחת. *אבימי אחוי דחיפה אמר שמשית בנדרין שמשית בשבועות. בעי חיפה מיבדקיניה *היו לפניו חמש ככרין ואמר שבועה שאוכל ככר זו וחזר ואמר שתים אילו וחזר ואמר שלשה אילו וחזר ואמר ארבעה אילו וחזר ואמר חמשה אילו ואכל הראשונה א"ל חייב על כל אחת ואחת. א"ל אינו חייב אלא אחת מכיון שהזכיר עליה שבועה עשאה כנבילה מיכן ואילך כמיחל שבועו' על האיסורין ואין שבועות חלות על האיסורין. חזר חיפה ובדקיה היו לפניו חמש ככרות ואמר שבועה שאוכל ה' ככרים אילו וחזר ואמר ארבע וחזר ואמר שלש וחזר ואמר ב' וחזר ואמר זו ואכל כולם א"ל אינו חייב אלא אחת. א"ל חייב על כל אחת ואחת. אילו מי שאמר שבועה שאוכל חמש ככרים ואכל ארבע שמא אינו פטור. אמר ר' יוסי מסתברא כאחוי

גמ' ועבר היום ואכלה. אח"כ ובאותו היום עבר ולא אכלה: לא טעמא דאהן. טעמא דאהן תרוייהו אמרי פטור ממלקות אם הזיד ואין טעמו של זה כטעם של זה: משם שאינו ראוי לקבל התראה. שהרי התראת ספק היא שכל אותו היום שמתרין בו יכול הוא לומר עדיין יש שהות ביום ואין המתרה יכול לכוון שיעבור היום בתוך כדי דבור של התראה: מה מפקא מביניהון. כלומר מאי איכא עוד בינייהו ובגופה דשבועה: שרפה והשליכה לים. להככר דביטל לשבועתו בידים איכא בינייהו דלמ"ד משום התראת ספק ה"נ פטור דאם תאמר יתרו בו בשעה ששורפה ומשליכה לים התראה בשעה שעובר על איסורו בעינן ולא בשעת ביטולו ולמ"ד משום דהוי לאו שאין בו מעשה הכא חייב דיש בו מעשה: היה אסתנים. אמתני' קאי דקתני שבועה שלא אוכל ככר זו וכו' אינו חייב אלא אחת ומשמע דדוקא כי קאמר מעיקרא לא אוכל והדר לא אוכלנה כדפרישית במתני' אבל אמר לא אוכלנה והדר אמר לא אוכל חייב שתים אם אכל כולה ודייקינן להא מדשני תנא בלישני' שלא אוכל ושלא אוכלנה אלא לאשמעינן כדאמרן ושמעינן מינה דשלא אוכלנה כולה משמע והשתא בעי אם היה הנשבע הזה איסתנים ואם היה נשבע שיאכלנ' היום לא היה יכול לקיים שבועתו ולאכול כולה מהו אי נימא הואיל דליתיה בשבועה שאוכלנה ה"נ ליתה בשבועה שלא יאכלנה דבעינן מילתא דאית ביה לאו וכן: מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. כלומר דפשיטא לי' להש"ס דכמו בלהבא ולשעבר דאמרינן לעיל בהלכה ה' דבעינן מילתא דאית ביה תרוייהו וכל שאין בו להבא כדהתם שאינו יכול ליסבע שיתן פלוני לפלוני אין בו בלשעבר השבועה שנתן פלוני לפלוני וה"נ כיון דליתיה בהן ליתיה בלאו: שבועה שבועה. היו לפניו ככרות הרבה ואמר שבועה שלא אוכל וכו'

מהו אם חייב על כל אחת ואחת או לא: נשמעינה מן הדא. דקתני במתני' שבועה שלא אוכל ככר זו וכו' וטעמא מפני שהזכיר בה זו ותו לא חיילא שבועה שניה עליה דאין שבועה חלה על השבועה הא אם לא אמר זו אלא שהיו לפניו ככרות הרבה ואמר כמה פעמים שבועה שלא אוכל סתם אמרינן כל חדא שבועה אחד ככר חיילא וגרסינן להא בפ"ב דנדרים הלכה ג': שמשית בנדרים. ששמשתי לפני רבי ולמדתי מסכת נדרים ומסכת שבועות: בעי חיפה מיבדקיניה. היה רוצה לנסותו בשאלות ושאלו: היו לפניו וכו'. ואמר שבועה שאוכל ככר זו בשבועה עלי אם אוכל מככר זו וחזר וכללה עם השניה וכו' ואכל את הראשונה מהו חייב עליה: א"ל חייב על כל אחת ואחת. על כל שבועה ושבועה דקסבר אבימי דאין זו שבועה על שבועה דמאחר שבשבועה השניה מוסיף הוא בשבועה על ככרות אחרות וכן בכל שבועה ושבועה חיילו נמי על הראשונה במגו דחיילא על האחרות: א"ל. טעית דאינו חייב אלא אחת עליה דמכיון שהזכיר שבועה על הראשונה עשאה כנבילה ואין שבועות האחרונות חלות על הראשונה דאמרינן דדעתו היה בכל פעם ליסבע ולאסור עליו עוד בשניה כמו הראשונה וכן בשלישית וכן כולן ולא היה דעתו על הראשונה שכבר מושבע ועומד עליה: חזר חיפה ושאלו איפכא היו לפניו וכו' וא"ל אינו חייב אלא אחת על כולן דמכיון שנשבע בתחלה על כולן שבועות האחרונו' הוו כשבועה על שבועה דהאחרונות בכלל הראשונות הן: א"ל. טעית דחייב על כל אחת ואחת משום דלא הוי שבועה על שבועה דאילו מי שאמר בשבועה אם אוכל חמש ככרים והוא לא אכל אלא ארבעה שמא אינו פטור דודאי פטור הוא דהרי לא נשבע אלא שלא יאכל כל החמשה והשתא כי חזר ונשבע על הארבעה שבועה אחריתא היא וכן כולן: מסתברא כאחוי

מסורת הש"ס

[illegible] כ:

(נדרים פ"ב)

ע' שבועות כה

מראה הפנים

מיגו"ל בהרבה מקומות. אלא דלכאורה קשיא מהאי תלמודא גופיה דאשכחן פלוגתייהו איפכא דבפ' תמיד נשחט קאמר איתפלגון בשני י"ט של גליות ר"י אמר מקבלין התרייה על ספק ר"ל אמר אין מקבלין התרייה על הספק וכן גרים עוד בסוף פי"א דיבמות ובפ"ח דנזיר וזה סותר להא דהכא. אבל באמת לפי הכלל דיהיב האי תלמודא כמילתיה דר' יוחנן לק"מ דביבמות שם מסיק דלא קאמר ר' יוחנן אלא בספק שאפשר לעמוד עליו כגון בי"ט של גליות דלאחר שיודע מתי קדשו ב"ד את החדש אגלאי מילתא למפרע דהתראת ודאי היא ואע"ג דבשעת התראה ספק הויא לא חשיבא התראת ספק אבל במקום שאי אפשר לעמוד על הספק כגון ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון בהכה את זה וחזר והכה את זה אף ר' יוחנן מודה דלא הוי התראה כדאמר התם וא"כ לפי שיטתא דהאי תלמודא דר' יוחנן הוא דס"ל טעמא דהכא משום שאינו ראוי לקבל התרייה שפיר הוא דר' יוחנן כשיטתיה דס"ל דבכל מקום התראת ספק לאו התראה הויא כ"א דוקא במקום דאגלאי מילתא למפרע והא ודאי אין לומר דגם הכא כשעבר היום ולא אכל אגלאי מילתא למפרע דהא ליתא דלא שייך לומר אגלאי מילתא אלא על שעה שעבר ועשה האיסור ובאותה שעה היה ההתראה בספק ואח"כ נודע לנו שעבר על האיסור בודאי ונעשה גם ההתראה התראה ודאית כגון בשני י"ט של גליות ועשה מלאכה ואח"כ נודע שי"ט היה וכן בהאי דאמרינן בפ' הערל דף ס' ע"א גבי אכל חלב מבן י"ב ויום א' ועד בן י"ח ונולדו בו סימני סרים ואח"כ הביא ב' שערות דקאמר רב נעשה סרים למפרע וכדכתבו התוספות שם מסברת עצמם להאי חילוק דמחלק האי תלמודא דלקי על חלב שאכל ואע"ג דבשעת התראה ספק הוי משום דאגלאי מילתא למפרע שהיה גדול בשעת התראה ולא דמי להכה את זה וכו' דאף לאחר שהכה את שניהם לא ידיע איזה הוא אביו. וא"כ ה"נ אף לאחר שעבר היום ובודאי לא אכל מ"מ לא אגלאי מילתא למפרע שבשעת התראה היה הדבר בודאי שהרי כל היום היה עומד בספק ודמי ממש להכה את זה וכו' שאף שנודע לנו שבודאי גם לאביו הכה שהרי א' מהן אביו הוא מ"מ בשעת התראה היה ספק ונשאר בספק וזה פשוט (עיין בסוף הדיבור) ולפי' דהאי תלמודא ניחא ולא תיקשו אליבא דר"ל דהא ס"ל דבכל מקום התראת ספק לאו התראה היא ואפי' בי"ט של גליות וא"כ למה ליה לטעמא דלאו שאין בו מעשה ס"ל דהא לאו דיוקא הוא דלר"ל איכא למימר דלקושטא דמילתא קאמר משום דס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וס"ק דלא צריכנא לטעמא דידך דבלאו הכי אין כאן מלקות דהא לא קאמר בהאי תלמודא בהדיא דתלייא פלוגתייהו בהתראת ספק כדאמר התם דלמ"ד משום שאין בו מעשה ס"ל דהתראת ספק הוית התראה וא"כ לר"ל נוכל לומר לפי פי' דהאי ש"ס דלתרווייהו דשני טעמי אית ליה וע"כ לומר כן דהא אשכחן בהדיא דס"ל דלאו התראה היא אפי' במקום דאגלאי מילתא למפרע. ונבאר עכשיו לפי שיטתא דתלמודא דילן בענין פלוגתייהו והיוצא לנו מסברא דהאי תלמודא לדינא דלמאי דס"ל ר' יוחנן התם כטעמא דר"ל דהכא דמשום דלאו שאין בו מעשה הוא וס"ל דהתראת ספק שמה התראה כדאמר בהדיא הכי ופסק הרמב"ם ז"ל כוותיה. לפ"ז בענין האיכא בינייהו דקאמר הכא שרפה והשליכה לים וכדפרישית בפנים דהא דקאמר מה מפקה מביניהון היינו מאי איכא עוד נ"מ בינייהו וטובא איכא הכי בהאי תלמודא ממש בכל פרק ובכל דף ובפרקין תמלא כן בהלכה א' דקאמר על פלוגתא דר"ע ורבנן במתני', מה מפקה מביניהון ע"ש וזה א"צ לפנים. והשתא לסברא דידהו דהתם איפכא הוא דבשרפה והשליכה לים לר"י חייב דאית ביה מעשה ולר"ל דהתם פטור דהא אכתי התראת ספק הויא וכדפרישית בפנים דלהאי מ"ד טעמא הוי משום דהתראה בשעה שעובר על האיסור בעינן ולא בשעת ביטולו להדבר בענין שאין יכול עוד לקיים שבועתו. וזה נכאורה מסייע לפי' רש"י ז"ל במס' מכות וזכרתי מזה בשלהי המסכת שם ועיין בקונטרס אחרון סי' ב' ומה שיתבאר שם עוד מענין התראת ספק בס"ד:

רבי פינחס בעי היה איסתנים. הבעיא היא אם בעינן מילתא דאיתא בלאו והן ופשיט ליה מדאמר שמואל דאפי' להבא ולשעבר בעינן דאע"ג דלשעבר לא כתיבא בהדיא אלא מריבוייא דקרא אתיא מכ"ש דלאו והן בעינן דכתיבי בהדיא להרע או להטיב והיינו שלא אוכל ואוכל. וכבר נתבאר לעיל דכ"כ קי"ל דלאו והן הוא דבעינן אבל לשעבר ולהבא לא בעינן ויתבאר לקמן דהיינו נמי לפי שיטתא דהאי תלמודא. ומיהו בעיקרא דהבעיא אם היה איסתנים אינו מבואר בש"ס דהתם ונראה דעל זה וכיוצא בו אמרו בטלה דעתו אצל כל אדם ולא אמרינן דמילתא דאית ביה לאו והן בעינן אלא בדבר ששייך אצל כל אדם א"כ יש לפרש בעיא דר' פינחס דהיא אזלא כעין דגרסי' התם בדף כ"ו ע"ב דבעי רבינא מרבא נשבע על ככר ומלטער וכפי' רש"י ז"ל שמלטער ברעב ואכלה כבגנת שבועה מאי ופשט ליה דפטור מקרבן דלא שב מידיעתו היה דאי נמי לא שגג היה אוכלה לפי שמלטער הוא והשתא נאמר דרבי פינחס ברבא ס"ל ומיבעיא ליה אם אדם כזה איתיה בשבועה לשעבר אליבא דשמואל דלעיל מי נימא מאחר שאין בידו לבא דהאיסתנים הוא ומלטער ואם נשבע שלא יאכל אין כאן קרבן א"כ אין בידו נמי אם נשבע לשעבר ולפ"ז בעיא דלא אפשיטא היא ולא כ"מ לדינא דהא כרבא קי"ל:

מסתברא כאחוי דחיפה באחרייתא וכחיפה בקדמייתא. בפ"ב דנדרים פירשתי בזה וקצרתי ופירושא דהכא דייקא. והעיקר דאבימי אחוי דחיפה היה מדמה דין זה דקדמייתא להא דאמר רבא בפרקין בדף כ"ד ע"ב והבאתי לעיל בשמעתתא דכולל שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שלא אוכל תאנים וענבים מגו דחיילא שבועה שניה על

מהר"ם די לונזאנו. שמשית בנדרין שמשית בשבועות. נ"ב פי' בקי אני בהם.

גליון אפרים

מה מפקה מביניהון שרפה והשליכה לים כו'. עיין בתוס' בדף ד' ע"א בד"ה אבל ובהגהות הגרע"א ז"ל: (שם) ר' יוסי בעי שבועה שבועה שלא אוכל **ואכל מהו.** מיבעי ליה אם שתי השבועות שבועות בפוי כיון שלא גמר שלא אוכל על שאמר שבועה שבועה או אין נ"מ והשניה הוא: (שם) **ואין שבועות חלות** על האיסורין. כמ"ש לעיל דס"ל להירושלמי אליבא דר"י בדפורש שחוטה ונבילה **דאינה חל בכולל** וה"ה באלו כדלעיל בס"ד:

כאהוי דחיפה באחרייתא וכחיפה בקדמייתא:

הלכה ח מתני' א *שבועת שוא חייבין על זדונה מכו' ועל שגגתה פטור *ואי זו היא שבועת שוא נשבע לשנו' את הידוע לאדם אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל אשה שהיא איש נשבע על דבר שאי אפשר לו להיות אם לא ב ראיתי גמל פורח באויר אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד ג אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שלא נעידך ד נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה שלא ליטול לולב שלא להניח תפילין זו *היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור: **גמ'** *תמן *תנינן אם לא ראיתי בדרך זה כעולי מצרים איפשר שלא עבר בה כעולי מצרים אלא כי נן קיימי בראייה אחת. והא דיקליטיאנוס כד נחת תמן נחת עימיה ק"כ ריבוון. אלא כי נן קיימין בראיה אחת אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד. והא חויא דשבור *מלכא בלע גמלין בלע קרונין כד בעון מיקטלוניה אייתון פחלין דגמלין ומלון יתהון תבן ויהבון בהון גומרין ובלעון ומית. אמר ר' יודה בר פזי חמית משך רחויי עיביד על תמניא מסוסטלא. א"ר שמואל בר יעקב אנא חמית משך דחיוי סליק קריבין דמלכותא. שמואל אמר במרובע ואם במרובע ניתני אפילו קטן א"ר יודן אבוי דר' מתנייה כיני. אלא דלי' אורחא דתנייא מיתפים אלא מילה רובא. דתנינן גמל פורח באויר ניתני עכבר פורח באויר. *תני רשב"ג אומר אין מרובע מששת ימי בראשית התיב ר' ברכיה והתנינן *נוף הבהרת כגרים הקילקי ה מרובע. מקום הגרים תשע עדשות מקום עדשה ארבעה שערות נמצאו שלשים ושש שערות. אמר רבי יוסנא כל גרמה אמרה שאינו מרובע ולמה תניתה מרובע די ירבעינה הוא.

והנגעה

כאחוי דחיפה באחרייתא. בשאלה השניה מסתברא כאבימי הוא דאינו חייב אלא אחת וטעמא דקסבר ר' יוסי דהשבועה הראשונה שאמר ה' ככרים אלו אמרינן מכיון שאמר אילו דעתו היה שלא לאכול לא לכולם ביחד ולא לאחת מהן דאם לא היה דעתו אלא על כולן ביחד למה לו להזכיר אלו וא"כ שבועות אחרונות הוו כשבועה על שבועה ואינו חייב אלא א' על כולן: וכחיפה מסתברא בקדמייתא. דלא היה דעתו בשבועות אחרונו' לכלול להראשונה עמהן ואם אכלה להראשונה אינו חייב אלא אחת:

הלכה ח מתני' אם לא ראיתי. בשבועה עלי כך וכך אם לא ראיתי גמל פורח באויר ונחש כתבנית קורת הבד וגורתה דאלו כעובי קורת בית הבד לא הוי שבועת שוא דאיכא טובא: שבועה שלא נעידך. והוא חייב להעיד כדכתיב ואם לא יגיד ונשא עונו והוי נשבע לבטל את המצוה: זו היא שבועת שוא וכו'. לאפוקי אכלתי ולא אכלתי דמיחייב קרבן על שגגתה והיינו בשגגת קרבן כדאמרי' בריש פרקין: **גמ'** תמן תנינן. בפ"ג דנדרים נדרי הבאי אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים ופריך איפשר שלא עבר בה כעולי מצרים בתמיה ומה חידוש הוא זה וכי לא אפשר שבאמת עבר בדרך הזה כיוצאי מצרים ואמאי קרי לה נדרי הבאי: אלא כי אנן קיימין. שאומר שראה אותם בראיה אחת וזה דבר שאי אפשר: והא דוקליטאנוס נחת תמן וכו'. על קושיא דאקשי קאי והא מצינו יותר ויותר אלא ודאי בראיה אחת קאמר במתני': והא חויא. בימי שבור מלכא שהיה גדול כל כך שבלע גמלים וקרונין וכשרצו להמיתו הביאו עורות של גמלים מלאות תבן ונתנו בתוכם גחלים לוחשות ובלעום ומת: פוחלין. עורות כמו הפוחלץ של גמלים בפרק כ"ד דכלים: משך דחויא. עור שלו היה גדול כמו שמונה מסוסטלא המדה שהיה בימיהם וכן א"ר שמואל שראה עור הנחש או משך ארכו גדול כל כך שהעלהו למתנה להמלך להראות פלא גדלו אלמא דיש נחש גדול כל כך ואמאי קרי ליה נדרי הבאי: במרובע. מיירי במתני' שאמר ראיתי נחש מרובע וזה הבאי דאין בריה מרובע בעולם כדלקמן: ואם במרובע. קאמר מאי אריא גדול כקורת בית הבד ואפי' קטן נמי דברי הבאי הוא: כיני. אין הכי נמי אלא דאין דרך התנא אלא לתפוס דבר היותר גדול כדתנן גמל הפורח באויר וניתני עכבר פורח באויר דמאי שנא אלא כך דרכו של התנא למינקט בלישניה דבר היותר גדול: אין מרובע מששת ימי בראשית. אין לך בריה בעולם שנבראת מרובע ממש במרובע היסר: והתנינן. בפ"ו דנגעים: כל גרמה אמרה שאינו מרובע. אדרבה מכל עצמה של משנה זו שמעינן דלאו מרובע מברייתו הוא דא"כ למה לי למיתני מרובע אלא דלמה תנינן מרובע שירבע הוא וישאר הנגע כמות הגרים במרובע שיהא ארכו כרחבו:

והנגעה

מסורת הש"ס: שבועות כט פ"ה · כט פ"ב פ"ג · שם מו פ"ב (נדרים פ"ג) נדרים כד פ"ב · שם כס · (תוספתא פ"ס) · (נגעים פ"ו)

עין משפט נר מצוה: כב א מיי' פ"א מהל' שבועות הלכה ד סמ"ג לאוין רלח טוש"ע יו"ד סי' רלו ס"ד · כג ב מיי' שם פ"ה הלכה כ סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ס · כה ג מיי' שם פ"א הלכה ו ופ"ס שם הי"ד והט"ו סמ"ג שם · כו ד מיי' שם פ"ס הלכה יד סו סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' רלט סעיף טו · כז ה מיי' פ"א מטומאת צרעת הלכה ו

מראה הפנים

פל הענכים תיילא נמי על התאנים בכולל וה"נ אע"ג דבכר נשבע על הראשונה מכיון דאמר ככר זו א"כ היה מותר באחרות ותזר ואמר שנים אילו ס"ל דהוי כדהתם דחוזר וכולל מה שנשבע עליו עם מה שעדיין עומד בהיתר עליו ומגו דתיילא שבועה שניה על ההיתר חיילא נמי על האיסור בכולל ותיפה לא ס"ל האי סברא דשאני התם דאמר בפירוש בשבועה שניה תאנים וענבים והלכך אמרי' דדעתו היה לישבע גם בשבועה שניה על התאנים וחיילא עליו בכולל אבל הכא דאע"ג דאמר שתים אילו אמרינן מסתמא לא היה דעתו אלא על ההיתר ולא על מה שבכבר נאסר עליו ואילו דאמר שיהא זו כזו אליו וכן כולן; והיינו דקאמר מיכן ואילך כמיחל שבועה על האיסורין כלומר דמשום דהוי כמיחל שבועה על האיסורין אם חוזר ונשבע על הראשונה הלכך אמרינן דמסתמא לא היה דעתו בשבועה שניה על הראשונה אלא על האחרת וכן כולן. ובבעיא השניה פליגי נמי בדיוקא דאילו וכסברא אחרת דאחוי דתיפה ס"ל דמכיון דאמר אילו דעתו היה בשבועה הראשונה שלא יאכל אפי' אחת מהמם אילו וא"כ שבועות האחרונות הוו כשבועה על שבועה ותיפה ס"ל אע"ג דאמר אילו אמרינן דדעתו היה בשבועה ראשונה תמם הוא דלא ניכול הא ארבעה יאכל וא"כ שבועות האחרונות שבועות אחרות הן. ומתוך דברים האלו יתבאר לנו אי אזלא פסקא דהאי ש"ס כפי מסקנת הש"ס דילן בהני תרתי בעיי או לא וזה דודאי בענין פסקא דבעיא אחרייתא דפסק הכא דאינו חייב אלא אחת נוכל להשוות למסקנא דהתם לכל שיטת הפוסקים ז"ל אבל בענין פסקא דבעיא קדמייתא דפסק הכא ג"כ דאינו חייב אלא אחת תליא בחילוק שיטת הפוסקים כמו שיתבאר. דהתם בדף כ"ח ע"ב גרים עיפה תני שבועות כי רבה וכו' ואבימי הוא דשאלו כאומר שבועה שלא אוכל תשע ושבועה שלא אוכל עשר והמסקנא כמו שהשיב אבימי איפתכשת דאי תשע לא אכיל עשר נמי לא אכיל אינו חייב אלא אחת וחזר ושאלו כשבועה שלא אוכל עשר ושבועה שלא אוכל תשע והמסקנא כאבימי דה"ק עשר לא אכיל הא תשע אכיל ושבועה שניה שבועה אחריתא הוי וחייב על כל אחת ואחת. והקשה הר"ן ז"ל ואמאי הא מוכח מדלעיל דשלא אוכל משמע דעל כל אכילה של כזית וכזית מהככר אסר עליו כדאמרי' גבי מתני' שבועה שלא אוכלנה וכו' ותירץ דאי בככרות ידועות נשבע ה"נ אלא דבנשבע סתם על מנין ככרות מיירי הלכך באומר שבועה שלא אוכל תשע יעשר משבועת תשע איתסר בעשר דאי תשע לא אכיל עשר ודאי לא אכיל ומש"ה אינו חייב אלא אחת ובאומר שלא אוכל עשר ותשע משבועת עשר לא איתסר בתשע דעשר הוא דלא אכיל הא תשע אכיל ומש"ה חייב שתים עכ"ל. וכן כתב הרא"ש ז"ל בענין בעיא קדמייתא בטעם נוסף דהני מילי דאינו חייב אלא אחת באומר שלא אוכל תשע בסתם דלא מלי אכיל עשר עד דאכיל תשע אבל אם אמר שלא אוכל תשע אלו ושבועה שלא אוכל עשר דמלי אכיל עשר אחריני אם אכל תשע אלו ועוד אחת חייב הוא שתים דמגו דחיילא אעשר אחריני חייל אתשע אלו מידי דהוה אשבועה שלא אוכל תאנים שבועה שלא אוכל תאנים וענבים דחיילא שבועה שניה נמי אתאנים במיגו עכ"ל. ופירוש דבריו דעיקר הקפידא בשבועה הראשונה מפתי השבועות הוא דאם אמר אלו או מככר זו כענין דאמר הכא בענין בעיא זו א"כ מלי אכיל מאחרות וכשנשבע שבועה שניה תיילה בכולל לדעתו ז"ל בין אמר בשניה אלו או לא אמר אלו והכא ודאי לא איכפת לן (והכא דגרים גם בשניה אלו משום שבועות באחריה הוא דנקיט לה) וכן פי' הב"י בסי' רל"ט לדברי הרא"ש דכשאמר אלו אינו יתסר בשבוע' ראשונה בתשע או עשר דעלמא. והשתא מתבאר לן דפסקא דהכא בענין בעיא שניה דאזלא כמסקנא דהתם וכדעתם ז"ל דהתם לא קאמר אלו והלכך חייב על כל אחת ואחת דעשר לא אכיל הא תשע אכיל אבל הכא דאמר אלו מסתברא כאחוי דתיפה דמכיון שנשבע על ככרות ידועות דעתו בשבועה הראשונה על כל אכילה ואכילה מהם וכמו שביאר הר"ן ז"ל דהוי כשלא אוכל ככר זו דדעתיה אכל כזית וכזית מינה ושבועה שניה הוי כשבועה על שבועה ואינו חייב אלא אחת. אמנם לדעתם ז"ל במסקנת בעיא הראשונה הוא נגד פסקא דהאי ש"ס דסברתם ז"ל כסברת אחוי דתיפה דהכא דאם אמר בשבועה ראשונה אלו או ככר זו חיילא שבועה שניה בכולל כמו שביאר הרא"ש ז"ל ואלו הכא פסק כאבימי דאינו חייב אלא אחת אפי' בזו או באלו וכמו שהסברתי לעיל דס"ל דלא דמיא להא דרבא שלא אוכל תאנים וכו' דאע"ג דאמר אילו מ"מ לא הזכיר בפירוש בשבועה שניה מהראשונות כמו שהזכיר התם תאנים גם בשבועה שניה ואמרינן דדעתו היה ביהו אלו כאלו. והשתא יתבאר לנו דדעת הרמב"ם ז"ל כדעת הש"ס דהכא דאזלא ממש ג"כ כמסקנא דהתם לפי דעתו ז"ל. שהרי הוא ז"ל לא חילק כלל בין אמר סתם לבין אמר אלו כמו שכתב בפ"ד משבועות הל' י"ב והל' י"ג משתי דינים אלו ולא חילק לא בקדמייתא ולא באחרייתא. ובודאי בענין דין השני המוזכר בהל' י"ג עשר ותשע לא היה צריך לבאר החילוק בין אמר סתם לאמר אלו דמבואר הוא כבר בדבריו לעיל שם בדינא דמתני' שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה המבואר בהל' ט' וקושית הר"ן ז"ל דזה ברור דאם אמר אלו דעתו היה על כל אכילה ואכילה מהם וחייב על כל אחת ואחת וא"כ ממילא נלמד מדין ככר זו המוזכר בדבריו אלא בדינא דקדמייתא המוזכר בהל' י"ב שמנה ותשע ועשר אם היה דעתו ז"ל לחלק כדעת הרא"ש ז"ל היה לו לבאר דזהו חידוש דין דנדמה היכא דאמר אלו לדינא דרבא דחיילא בכולל אע"ג שלא הזכיר בפירוש בשבועה שניה מה שנשבע עליו בשבועה ראשונה. אלא דנראה מסתימת דבריו בזה דאין דעתו לחלק בדין הזה אלא כאבימי דהכא ודהתם ובין אמר סתם ובין אמר אלו או ככר זו תו לא חיילא שבועה השניה על הראשונה דאין כאן כולל ולא דמיא להא דרבא כדאמרן כן נראה לע"ד לדעת הרמב"ם ז"ל ובהכי אזלא פסקא דהכא כמסקנא דהתם בקדמייתא ובאחרייתא כפי מה שנתבאר. ובש"ע סי' רל"ח נמשך אחר דעת הרא"ש והטור והר"ן ז"ל. ומ"מ יש לתמוה שלא הביא דעת הרמב"ם כלל שהרי סתם דבריו ועכ"פ משמע שלא היה דעתו לחלק בדין הראשון כמבואר. ונראה דהיה דעתו דגם הרמב"ם מודה בחילוק שחלקו ז"ל גם בדין הראשון וא"כ הוא נגד פסקא דהכא מה דלא מבואר בהדיא בש"ס דילן. ובודאי לא נעלם מהרמב"ם ז"ל פסקא דהכא ולפי מה שנתבאר ויש סברא לחלק בין האי דינא להא דרבא המוזכר בדבריו שם הל' י"א ומשמע כן מדבריו שכתב שהרי כלל התאנים שנאסרו בשבועה הראשונה וכו' ודוקא שכלל התאנים בפירוש קאמר. ותדע שכן הוא דעתו ז"ל דהא מוכרח הוא דס"ל דאילו הוי ככולל סתם ולא ככולל מפרש שהרי מבואר בדבריו בפ"ה שם דכולל סתם לא הוי כולל כמו שנתבאר לעיל מזה בד"ה לא סוף דבר ואם היה דעתו דאילו ככולל מפרש הוא היה לו להשמיענו רבותא טפי בפ"ה היו לפניו חתוכות ונבילות ואמר שבועה שלא אוכל אילו חייב משום שבועת ביטוי אף על הנבילות וע"ש הל' י' מכל זה נראה דדעתו ז"ל דאילו הוי ככולל סתם. ומכיון שכן הוא הכי נמי לא תיילא הכא השבועה שניה על הראשונה וזה מבואר:

ולמה תניתה מרובע די ירבעינה הוא. מכאן ראיה לפי' הרמב"ם ז"ל בחיבורו בענין גרים מרובע שצריך שירבענה הוא ויבער שיהא ארכו כרחבו ועיין לעיל פ' א[...] בנתקנין

מערכת הערוך. (סוי"ט) בלע קרונין כו'. בערוך (ע' פחלץ) גרס „בלע כרוכין". (סו"כ) פחלין כו'. ג' הערוך (שם) פוחלץ של גמלים ומליונן תבן ויהבין ביה גומרין ובלעון ומית.

חדושים:

בלע קרונין. בנדרים פ"ג ה"א ובשבועות (כאן) פירש הק"ע גמלים ועגלות: פירושו שהיה גדול כל כך עד שכיכה העגלה של מלכות שהיא גדולה מאוד. (שם) קריבין דמלכותא. בנדרים גרים הקרבן עדה קריבין למלכותא וכעין זה פירש כאן בשבועות והפ"מ לא באר כל צרכו:

גליון אפרים איפשר שלא עבר בה כעולי מצרים והא דיקליטיאנוס כנ"ל. ועמ"ש בנדרים:

עין משפט נר מצוה

כח
א מיי׳ פ״ה משבועות הל״ב סמ״ג לאוין רלה רמא שו״ע י״ד סי׳ רלו סעיף ד
כט
ב מוש״ע שם סי׳ רלט ס״א

תורה אור

והנגעה מלא היא קוטרין. והא עניבה דפילא ענול הוא מלמטה. ואית דבעי מימר לא מר רשב״ג אלא בבריות ותני כן מרובע באוכלין אין מרובע בבריות: שבועה שאין אנו יודעין לך עדו׳ לוקין משם שבועת עדות שבועה שלא נעידך לוקין משם שבועת ביטוי. *°שוא °ושקר שניהן בדיבור אחד נאמר מה שאין אוזן יכולה לשמוע ולא פה לדבר. °מחלליה מות יומת °וביום השבת שני כבשים בדיבור אחד נאמר. °לא תלבש שעטנז °גדילים תעשה לך שניהן [ב]בדיבור אחד נאמרו. °ערות אשת אחיך °יבמה יבא עליה בדיבור אחד נאמרו. °לא תסוב נחלה °וכל בת יורשת נחלה שניהן בדיבור אחד נאמרו מה שא״א לפה לדבר ולא לאוזן לשמוע. וכן הוא אומר °אחת דבר אלהים שתים זו שמענו ואומר °הלא כה דברי כאש נאם ה׳. שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם שבועת שקר נשבע להחליף. ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ יוחנן כל הידוע לשנים זו היא שבועת שוא א *לשלשה זו היא שבועת שקר ר׳ לא בשם רבי לעזר אפילו ידוע לשנים ואחד בסוף העולם מכירו שבועת שוא היא. מה מפקה מביניהון שינה בפני שנים והשליכו לים והתרו בו משום שבועת שוא על דעתיה דרבי יוחנן אין לוקה על דעתיה דר׳ לעזר לוקה. התרו בו משום שבועת שקר על דעתיה דר׳ לעזר לוקה על דעתיה דר׳ יוחנן אינו לוקה. ר׳ בא בשם ר׳ יהודה אפילו ביטא ומרגליתא. ואהן אפילו. אלא כגון ביטא ומרגליתא. *תני כשם שנידרי הבאי מותרין כך שבועות הבאי מותרין והתני שבועות הבאי [ב]*אסורין ר׳ ירמיה בשם ר׳ פדת כאן במעמידין כאן בשאין מעמידין ואפילו תימא כאן וכאן במעמידין כאן במיחל שבועות על נכסיו שבועת נכסיי עליי נכסיו אסורין הא ללקות אינו לוקה. כשם שנדרי זירוזין מותרין כך שבועות זירוזין מותרין. עוד הוא במיחל שבועה על נכסי שבועה נכסיי עליי נכסיו אסורין הא ללקות אינו לוקה. חזקיה אמר אהן דמשתבע על תרין דאינון תרין לוקה משום שבועת שוא. רבי מנחם בשם ריש לקיש

אהן

שמות כג | ויקרא יט | שמות לא | במדבר כח | דברים כה | שם | ויקרא יח | דברים כב | במדבר לו | שם | תהלים סב | ירמיה כג

והנגעה. ובנדרים גרים והא כנעה והוא שם פרך ותולעת כמו דתנן בפרק ט׳ דפרה הדירה והכנה שבתבואה ומרובע הוא ומשני מלא הוא קטרין כלומר שאינו חלק כמו שטח המרובע אלא מלא קשרים הוא: והא עניבא דפילא. שם ענב הוא של פרי אחד שהוא מרובע ומשני ענול הוא מלמטה ואית דבעי מימר דבלאו הכי לא קשיא מענבא דפילא ומגרים הקילקי דלא אמר רשב״ג אלא בבריות לא מלינו אבל במיני אוכלין יש ותני נמי כן: שבועה שאין אנו יודעין וכו׳. אמתני׳ קאי דקחשיב שבועה שלא נעידך וכו׳: שוא ושקר. לא תשא שמע שוא ולא תשבעו בשמי לשקר בדבור א׳ נאמרו וכל הני חשוב להו בסיפרי: לשנות את הידוע לאדם. כדתנן על איש שהוא אשה ושבועת שקר נשבע להחליף ואינו ידוע לכל אדם כגון אכלתי וכמלא שלא אכל: ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ יוחנן כל הידוע לשנים זהו שבועת שקר לשלשה זו היא שבועת שוא כל״ל וכן הוא בנדרים. כלומר דר׳ יוחנן פליג וס״ל דאפי׳ בדבר הידוע יש חילוק אם אין ידוע אלא לשנים שבועת שקר מיקרי ולשלשה מיקרי ידוע לכל אדם והוי שבועת שוא: וא׳ בסוף העולם מכירו. אפי׳ שאין השלישי בפניו אלא בסוף העולם הוא ומכיר הדבר שבועת שוא מיקרי: מה מפקה מביניהון. מה בינייהו דר׳ יוחנן ודר״א ובמאי פליגי הא אפי׳ לר׳ יוחנן שפיר מקרי ידוע לכל אדם דאע״פ שאין השלישי בפניו עכ״פ ידוע לשלשה הוא דכשיבא זה יתגלה שקרו הידוע: שינה בפני שנים. נשבע לשנות הידוע בפני שנים המכירין שהן לפניו והשליך את הדבר לים והן התרו בו משום שבועת שוא איכא בינייהו: על דעתיה דר׳ יוחנן אינו לוקה. שהרי אי אפשר ביכיר השלישי להדבר ולר״א לוקה דסוף סוף שבועת שוא הוי בשעה שנשבע שים א׳ בסוף העולם שמכירו וא״ל שיהא בפניו: התרו בו משום שבועת שקר. וכן נמי איכא בינייהו אם משום שבועת שקר התרו בו דלר׳ יוחנן הוא דלוקה דהא בפני שנים הוה

ולדידיה שבועת שקר מיקרי ולר״א אינו לוקה שהרי יש א׳ בסוף העולם שהוא מכיר ולא מיקרי שקר אלא שבועת שוא. וכך הגי׳ בהא בנדרים על דעתיה דר׳ יוחנן לוקה על דעתיה דר׳ לעזר אינו לוקה: אפי׳ ביטה ומרגליתא. אפי׳ אמר שראה מרגלית גדולה כביצה נשבע לשנות את הידוע הוא: ואהן אפילו. בתמיה וכי על זה שייך לומר אפי׳ פשיטא דשבועת שוא היא דאין לך הפלגה גדולה יותר מזו אלא אימא הכי כגון ביטא ומרגליתא נשבע לשנות הידוע הוא: תני. בתוספתא פ״ב דנדרים: כך שבועות הבאי מותרין. אם אמר בשבועה אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים: כאן במעמידין. הא דקתני אסורין במעמידין דבריהם ואומר שלא אמר דרך גוזמא אלא ודאי כן הוא ולפיכך השבועה חלה ואסור והא דקתני מותרין בשאינו מעמיד דבריו: ואפי׳ תימא. ודחי לה הש״ס דאפי׳ תימא דשתי הברייתות במעמיד דבריו מיירי ול״ק מידי: כאן במיחל שבועות על נכסיו שבועה נכסיי עלי. כלומר הכא במאי עסקינן במיחל השבועה על נכסיו כגון שאמר בשבועה נכסיי עלי אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים: נכסיו אסורין הא ללקות אינו לוקה. כלומר הא דקתני אסורין על נכסיו קאי שנכסיו נאסרו בכך משום דאמרינן בודאי נתכוין לאסור עליו נכסיו הוא כדי שלא ילקה משום שבועת שוא והא דקתני מותרין לענין מלקות קאמר דללקות אינו לוקה בשבועת הבאי משום שבועת שוא: כשם שנדרי זרוזין מותרין. כדאמרינן בפ״ג שם כך אם נשבע בשבועה לזרז את חבירו אין כאן שבועה: עוד הוא במיחל שבועה על נכסיו. כלומר דהש״ס קאמר דהשתא ברייתא דזירוזין נמי בהכי מיתוקמא כמו בשבועת הבאי כגון שמיחל השבועה על נכסיו ואומר שבועת נכסיי עלי אם אני פותח לך מן הסלע דה״נ כן דנכסיו אסורין הן אם אינו מקיים השבועה ומותרות דקאמר לענין מלקות הוא דאינו לוקה עליהן: הטן. מי שנשבע על שנים שהן שנים שבועת שוא היא ולוקה:

אהן

מסורת הש״ס

(נדרים פ״ג)

שבועות כט

(תוספתא דנדרים פ״ב)

נדרים כ

ציון ירושלים

[ב]בדבור אחד נאמרו עפו״ת מהר״ם אלשקר ופ״מ פרשת יתרו:

מראה הפנים

בנחוקין שלשה ד׳ דברי המתחיל והא תנינן גופה של כשרת מה שכתוב שם בס״ד:

שבועה שאין אנו יודעין לך עדות וכו׳. ולהרשב״א ז״ל היתה לו גי׳ אחרת בזה שכתב בחידושיו וז״ל אלא שאני תמה שבירושלמי אמרו כפ׳ זה שבועה שאין אנו יודעין לך עדות חייבין משום ביטוי וזה ספק משנת שבועת העדות (ור״ל דאין חייבין על שגגתה קתני התם והכא קאמר חייבין משום ביטוי ובודאי בשוגג מיירי דהא אין חיוב ביטוי במזיד) וכ״ת הא משכחת לה בשוגג כאומרים יודעין שהשבועה זו אסורה אבל אין אנו יודעין שחייבין עליה קרבן כדאמרי׳ בשגגת ביטוי ובעבר הא ליתי דהא בכה״ג חייבין משום שבועת העדות כדתנן כר״פ דלקמן; וא״כ לא משכחת לה חיובא משום ביטוי דלאחת מאלה כתיב ושמא לאו כאומרים שאין יודעין לו עכשיו אלא שלא ידעו לו עדות מעולם ודומיא דידעתי ולא ידעתי דאמר אביי לעיל דהוא מחלוקת והא דירושלמי אתא ככרב דלא בעי לשבא אלא לאו וכן עכ״ל. ובודאי לגי׳ שלפנינו קשה הרישא והסיפא דכרישא דבמזיד מיירי אין מלקות בעדות דעשה בה את המזיד כשוגג וחייבין בקרבן וכסיפא נשבע לבטל את המצוה הוא ומשום שבועת שוא הוא דלוקין וא״א ליישבה כמו כ״היא אלא דכרישא כגי׳ הרשב״א ז״ל וכסיפא משום שבועת שוא ל״ל. ובענין הסוגיא דהתם הסיא דאביי בדף כ״ה ע״ב דמשמע שם מפירש״י ז״ל דקרוב ופסול דליתיה בעדות מיחייב משום ביטוי וכן דעת הרמב״ן ז״ל שכיאו הרשב״א ז״ל שם וכן שם דברי הרמב״ם ז״ל בפ״ט מהל׳ שבועות וע״ש ובהל׳ י״ד. וכבר ביארתי מזה בפ׳ זה בורר הלכה ט׳ דאיתא התם כל הסוגיא דריש פרק דלקמן ע״ש ד״ה קרוב מהו לחייבו משום שבועת ביטוי:

נכסין אסורין הא ללקות אינו לוקה כבר בארתי בנדרים פ״ג דהרשב״א ז״ל בתדושיו שם וכן בפרקין הקשה על גי׳ זו דהכי ודאי הא דתני שבועת הבאי אסורין היינו דתני כמתני׳ איזו היא שבועת שוא וכו׳ אם לא ראיתי גמל פורח באויר וכו׳ והתם תנינן וחייבין; על זדונה מכות אלמא כל שמעמיד בדבריו לוקה ולפיכך כתב הוא ז״ל דיב שיבוש בנוסחאות וכך היה ראוי להיות אפי׳ תימא במעמידין כאן במיחל שבועה על נכסיו נכסיו מותרין הא ללקות לוקה עכ״ל ולפי גי׳ זו צריך ג״כ לפרש לקמן גבי שבועות זירוזין. ובארתי שם דמסברתם מדברי הרמב״ם ז״ל במה שכתב בפ״ג משבועות הל׳ ס׳ וכן שבוע׳ הבאי ושל שגגות פטור עליהן וכו׳ וכתב שם מהנזכר במתני׳ דנדרים אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים וכיוצא בזה ומשמע דפטור לגמרי קאמר ובהמוזכר במתני׳ דהכא אם לא ראיתי גמל פורח באויר כתב בפ״ה שם הלכה כ״א נשבע שראה גמל פורח באויר ואמרו לו היאך נשבעת לשוא ואמר עוף גדול ראיתי ומגדלו קראתיו גמל אין זה כלום וכו׳ ובטלה דעתו אצל כל אדם וכן כל כיוצא בזה עכ״ל. מכל זה משמע דדעתו ז״ל לחלק בין דבר דשייך לומר בגוזמא כגון כעולי מצרים ותומה גבוה עד לרקיע דבזה פטור הוא אף ממלקות שזה יכול לתרץ דבריו כמו שכתב שם הטעם שזה לא גמר בלבו שהדבר כך ולא נתכוין אלא לספר את גובה החומה או רוב העם אבל בדבר דלא שייך בו לומר בגוזמא כלל כגון גמל פורח באויר ונחש כקורת בית הבד דזה דבר שאי אפשר הוא בזה הוא דלוקה ולא אזלינן בשא דמתרץ דיבורו משום דבטלה דעתו אצל כל אדם ובהכי מתיישב הא דתנן הכא גבי מלקות גמל פורח באויר וכו׳ ולא קחשיב ראיתי כעולי מצרים דתנן בנדרים ועיין בכס״מ; ז״ל שכתב כעין זה ולפי פירושו ודעת דבסמ״ג לאוין רמ״א כתב וז״ל אבל שבועות הבאי אסורות כדמסקי׳ התם כאומר יאסרו עלי כל הפירות שבעולם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים מפני שבשבועה על דעת העומדים שם נשבע וצריך לדקדק יותר ובתוספתא אומר שבועות הבאי מותרות ומקשה לה בירושלמי ומתרץ לה דהסיא באין מעמידין והכא במעמידין פי׳ שבמתכוין אומר כך

יאין

שנויי נוסחאות (סוכ״ת) ביטא נד״ו ביטה כה״א. וכד״ק ביעא. סול״ז) על נכסי שבועה נד״ו על נכסיו שבועת.

תורה אור

אהן דחמי מיטרא נחית ואמר קירי פלי בריכסין לוקה משום שבועת שוא. ר' חוניא ר' יעקב בר' בון בשם ר' שמואל בר נחמן ב"ד בולייות היו בדרום וכולם חרבו על שבועת שוא שהיא אמת דכתיב °לשוא הכיתי את בניכם וגו':

ירמיה ב

הלכה ט מתני' [א] *שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלינה הראשונה שבועות ביטוי והשנייה שבועות שוא אכלה עבר על שבועת שוא לא אכלה עבר על שבועת ביטוי: **גמ'** *שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלינה שבועה שלא אוכלינה אינו חייב אלא אחת. דבר שאילו בנדרים אסור ובשבועות מותר לא אתייא אלא כמתניתא אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים אחד דברים שאין בהן ממש ואחד דברים שיש בהן ממש. ומר ר' בא בשם שמואל שבועה שנתן פלוני לאיש פלוני מנה ונמצא שלא נתן מאחר שאין בידו. לבא אין בידו לשעבר. אשכח תני על תרויהון זה חומר לשעבר משלבא שהאומר לא אוכל לא אוכל אינו חייב אלא אחת. לא אכלתי לא אכלתי (לא אכלתי) חייב על כל אחת ואחת. שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשנייה שבועת שוא. כיצד עושין לו אומרים לו שיאכל [ב] [צ]מוטב לעבור על שבועת שוא ולא על שבועת ביטוי. שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שאוכלנה ראשונה שבועת ביטוי והשנייה שבוע' שוא כיצד עושין לו אומרים לו שלא יאכל מוטב לעבור על שבועת שוא לחוד ולא על שבועת שוא וביטוי. שבועה שאוכל ככר זו היום שבועה שלא אוכלנה היום ואכלה רבי יוחנן אמר קיים את הראשונה וביטל לשנייה

ריש

פני משה

אהן דחמי. מי שרואה המטר שיורד ואומר קירי האדון ולשון שבועה הוא שהמטר יורד הרבה פלי לשון הרבה בריקשון מטר הוא בלשון יוני וכלומר והע"פ שהיא שבועת בו"ז של אמת כדר' חוניא: בליות. עיירות: לשוא. על עסקי שבועת שוא:

הלכה ט מתני' והשניה שבועת שוא. שהרי נשבע שיאכל ככר זו וא"כ בשניה נשבע לבטל את המצוה הוא: אכלה עבר על שבועת שוא. לחוד: לא אכלה עבר על שבועת ביטוי. כלומר אף על שבועת ביטוי דאשבועות שוא לעולם חייב דמיד כשנשבע שבועה שניה שבועת שוא היא ובין יאכל ובין לא יאכל לוקה משום שבועת שוא אלא דאם לא אכלה חייב גם אשבועה ראשונה משום שבועת ביטוי:

גמ' שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה וכו' אינו חייב אלא אחת. דאין שבועה על שבועה כדתנן במתני' דלעיל ולא מייתי לה הכא אלא משום דבעי למימר החומר בנדרים ובשבועות שיש בזה מה שאין בזה כדלקמיה וכן גרים לה בפ"ג דנדרים: דבר שאילו בנדרים אסור בשבועות מותר. כלומר הא דאמרן הייתו מה שבנדרים אסור ובשבועות מותר כדתנן שם בפ"ב יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה: לא אתי' וכו'. חסר כאן וה"ג כמו שהוא שם דבר שבשבועות אסור ובנדרים מותר לא אתי' וכו'. כלומר והא דתנן בנדרים שם במתני' ב' קרבן לא אוכל לך מותר שבועה לא אוכל לך אסור זה חומר בשבועות מבנדרי' וכו' ומפרש לה דלאו אשלא אוכל לך קאי דלא שייך זה חומר דהא בקרבן מותר לגמרי הוא ולא אתייא אלא על האי מתני' דתנן הכא לעיל אחד דברים של עצמו וכו' ואחד דברים שאין בהן ממש ועלה הוא דשייך לומר זה חומר בשבועות מבנדרים דאלו שבועות חלות על דבר שאין בהן ממש ונדרים אינן חלות מדאורייתא' על דבר שאין בהן ממש והא דתנן בריש פ"ב שם קונם שאיני ישן וכו' ה"ז בלא יחל דברו אוקימנא התם דמדרבנן קאמר והיינו זה חומר דבשבועות מדאורייתא חלין עליהן גם על דבר שאין בהן ממש: ואמר ר' בא בשם שמואל וכו'. והא דקאמר לעיל בהלכה ה' דס"ל לשמואל דמילת' דליתיה בלהבא ליתיה נמי בלשעבר: אשכח תני על תרויהון זה חומר וכו'. כלומר דאשכחן ברייתא דפליגא על הא דשמואל דקחשיב התם לדינא דשמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה וחשיב נמי לא אוכל לא אוכל דלקמיה ועל תרווייהו קאמר זה חומר בלשעבר משלבא שנוהגות בלשעבר אף שאינן נוהגות בלהבא ודלא כשמואל: שהאומר. הא מילתא בתרייתא דתני בברייתא היא וקמייתא הא דאמרן וקאמר דבזה נמי חומר בלשעבר משלבא שהאומר שבועה לא אוכל אינו חייב אלא אחת כדאמרינן לעיל דאין שבועה חלה על שבועה

קרבן העדה

אבל בלשעבר אם אומר שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי חייב על כל אחת ואחת דלא שייך לפוטרו משום שבועה על שבועה בלשעבר לפי שכנשבע שבועה ראשונה יצתה שבועה לשקר מפיו והלכה לה והשניה שבועה אחרת בפני עצמה היא:

שבועה שאוכל ככר זו וכו'. דקתני במתני' ומפרש דכיצד עושין לו: מוטב לעבור על שבועת שוא. לחוד ולא על שבועת ביטוי ג"כ עמה הלכך אומרין לו שיאכל וכן נמי איפכא אם הראשונה הוא שלא יאכל והשניה שיאכל אומרין לו שלא יאכל ויעבור על שתיהן דמוטב שלא יעבור אלא על שבועת שוא לחוד: שבועה שאוכל ככר זו היום שבועה שלא יאכלנה היום ואכלה. היום את כולה והיינו כעין דינא דמתני' דקתני הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא ואמרינן עלה דאומרין לו שיאכל שלא לעבור אף על שבועת ביטוי והשתא פליגי ר' יוחנן ור"ל בהא אמר היום ובענין פירושא דשבועה קמייתא ונפקא מינה אם יש חששא דשבועת ביטוי גם על שבועה שניה כדלקמן: ר' יוחנן אמר קיים את הראשונה וביטל לשניה. ר' יוחנן ס"ל דבאוכל ככר זו דשבועה ראשונה דעתו אכולה הוה דאע"ג דלעיל במתני' גבי שבועה לא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה דייקינן טעמא דקאמר הכי הוא דאינו חייב אלא אחת משום שלא אוכל דקאמר דעתיה אכזית ממנה וכי הדר ואשתבע שלא אוכלנה כולה א"כ היינו שבועה על שבועה דכיון דאיתסר בכזית ממנה כ"ש בכולה אבל אם אמר מעיקרא שלא אוכלנה והדר קאמר שלא אוכל מיחייב תרתי אלמא דלא אוכל דעתיה אשיעור אכילה שהיא בכזית שאני התם דשלא אוכל קאמר וא"כ מסתמא שלא אוכל כזית ממנה קאמר דלענין לאסור נפשיה ממנה שייך שפיר דבעי לאסורי עליה אפי' כזית מככר זו אפי' באומר ככר זו סתמא אבל כשאומר שבועה שאוכל ככר זו אם לא היה דעתו אלא על כזית ממנה מככר זו ה"ל למימר ועוד דסתם שבועה על האכילה אמרינן דדעתו היה כדי לאכול את כולה ולפיכך נשבע שלא יעבור היום עד שיאכל את כולה אבל כזית ממנה מאי רבותא איכא ולענין מאי יש לו לחזק דבריו בשבועה והלכך שפיר אמרינן הכא דדעתו בשבועה הראשונה שיאכל את כולה והשניה שבועת שוא היא דאין בה מקום לחול עליה שבועת ביטוי והייתו דקאמר כשאכל את כולה קיים את השבועה ראשונה וביטל לשבועה שניה וכלומר דודאי שבועה שניה לעולם הוא שביטל אותה לגמרי ובלאו הכי בשעה שנשבע לשניה שבועת שוא היתה דאין לשבועה שניה שייכות כלל משום שבועת ביטוי דמה שנשבע בראשונה לאכול נשבע בשניה שלא לאכול וא"כ ביטלה מלחול עליה בשום אופן משום שבועת ביטוי ומשום שבועת שוא הוא דלוקה כדאמרינן במתני':

ר"ל

ל
א מיי' פ"ה מהל' שבועות הלכה יג

לא
ב טוש"ע יו"ד סי' רלח סע"ז

ציון ירושלים

[צ]מוטב לעבור על שבועת שוא ולא יעבור על שבועת בטוי עיין תשובת הרא"ש שהובא בטוש"ע חו"מ סי' עג ובט"ז וש"ך וא"ל שם ובתבו' באתתי סדברים:

מראה הפנים

ואין דעתו להכאי כך פי' הרב ר' אלחנן ורבינו יעקב כתב בספרו דשבועות הכאי אסורות שיינו דשוי שבועת שוא ומותר בפירות העולם ולוקה והיינו ממש הסי' דשבועות עכ"ל ולפי' זה מותרות דתוספתא אפירות קאי עכ"ל הסמ"ג ולפ"ז יוצא דעת ר"ת כפי גי' הרשב"ת ז"ל להמסקנא דהכא ואין להאריך:

קירי פלי. וגי' הרי"ף ז"ל קירי פירי בריכסון ופירשו בריכסון בזול שהמטר יורד והפירות יהיו בזול:

זה חומר לשעבר משלבא וכו'. תוספתא היא בפ"ב ומגי' הש"ס דגרים אשכח תני על תרויהון אחר דברי ר' בא בשם שמואל משמע דהני תרויהון דקאמר כדפרישית בפנים דפליגי על שמואל ואתיא כרב בענין לשעבר ולהבא וכן נראה מדלעיל כפי' הרשב"א וגירסתו ז"ל שהבאתי בהלכה ח' ד"ה שבועה שאין אנו יודעין לך עדות וכו' דהאי תלמודא כרב הוא דפסק כדקי"ל דמילתא דאיתיה בלאו וכן הוא דבעינן אבל להבא לא בעינן:

כיצד עושין לו וכו'. הרי"ף ז"ל הביא לזה וכן הרא"ש והטור ז"ל. והרמב"ם ז"ל בפ"ה הל' י"ג וי"ד סתם ולא ביאר זה ופשוט הוא דהכל מודים בזה:

שבועה שאוכל ככר זו היום וכו'. באתרי בפנים לסוגיא זו היטב וע"כ לפרש במה דפליגי בענין היום דקאמר דפליגי בסברות הפוכות בזה כמו שנתבאר. ובאלו שתי הסברות האחרונות טעות דמוכח הוא ככתוב בפנים ומוכרח ג"כ כבבא האחרונה מדקאמר אוף ר"ל מודה וכו' א"כ היתה השאלה אם לר"ל חייב שתים הוא וכדפרישית. ומתוך זה יתבאר דעיקר פלוגתייהו הוא בענין סברת התוס' דף כ"ט ע"ב בד"ה שבועה שאוכל ככר זו וכו' שהקשו על המתני' אמאי לא תהיה גם השניה שבועת ביטוי ותירצו

רשא"

שנויי נוסחאות (סו"ח) שבועות... שבועות בד"ו שבועת... שבועת. (סוכ"א) (לא אכלתי) בד"ו גורס גם לא אכלתי השלישי.

ככר לאדן ב"ד בולייות. פי' עשירים כמפאז"ל בולאות שביהודה.

גליון

שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה היום ואכלה היום ר' יוחנן אמר קיים את הראשונה וביטל לשנייה. ור"ל אמר ביטל לשנייה ולא קיים לראשונה (כצ"ל דכיון דנשבע שלא אוכלנה היום הוי באותו יום כמו נבלה והוי באותו היום אכילה שאינה ראויה ור"י לטעמיה דס"ל לעיל דהא דתנן שבועה שלא אוכל ואכל נו"ט חייב מיירי בכולל. וכדלעיל דמיירי בנשבע שלא אוכל שהם. והייב דס"ל דאיסורין בני אכילה הם ואריא הוא דרביע עלייהו. וכדאיתא בבבלי כ"ב ע"ב. ור"ל לשיטתו דמוקי לה בח"ש וס"ל דח"ש אינו אסור אלא מדרבנן) שבועה שלא אוכל ככר זו היום שבועה שאוכל ואכלה היום כצ"ל ר"י

אפרים

אמר ביטל את הראשונה וקיים לשנייה ר"ל אמר ביטל את הראשונה והשנייה אומרים לו שיקיימנה בככר אחרת (וכצ"ל) שבועה שאוכל ככר זו שבועה שאוכל היום (כצ"ל) ר' יוחנן אמר קיים את שתיהן (דס"ל כולל) ור"ל אמר קיים לראשונה ושנייה אומרים לו שיקיימנה בככר אחרת (דלא ס"ל כולל הבא ע"י עצמו). שבועה שלא אוכל ככר זו היום שבועה שלא אוכלנה ואכלה ע"ד דר"י חייב שתים ע"ד דר"ל אינו חייב אלא אחת אף ר"י מודה שאינו אלא כמזרז עצמו מן האיסורין (כצ"ל וטעמו דלא הוי כולל כיון שאם יעבור על השבועה הראשונה ויאכל היום יעבור גם על השבועה השנייה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד מה' שבועות (נוע"י):

ריש לקיש אמר ביטל לראשונה ולא קיים לשנייה. שבועה שלא אוכל ככר זו היום שבועה שאוכלינה היום ואכלה רבי יוחנן אמר ביטל את הראשונה וקיים לשנייה ריש לקיש אמר ביטל את הראשונה והשנייה אומרים לו שיקיימנה בככר אחרת שבועה שאוכל ככר זו היום שבועה שאוכלינה היום ואכלה ר' יוחנן אמר קיים את שתיהן וריש לקיש אמר קיים לראשונה ושנייה אומרים לו שיקיימינה בככר אחרת. שבועה שלא אוכל ככר זו. היום שבועה שלא אוכלנה היום ואכלה על דעתיה דר' יוחנן חייב שתים על דעתיה דריש לקיש אינו חייב אלא אחת אוף רשב"ל מודה שאינו אלא כמזרז עצמו מן האיסורין:

הלכה י מתני'

שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשירים ובפסולין בפני בית דין ושלא בפני ב"ד מפי עצמו *וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשירים ובפסולים בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו *וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור אחד [א] זה ואחד זה המושבע מפי אחרים חייב כיצד אמר *לא אכלתי היום ולא [ב] הינחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן חייב: גמ' *°נפש °נפש מה נפש שנאמר בשבועות העדות עשה את המושבע כנשבע אף שנאמר בשבועת הפיקדון עשה המושבע כנשבע. זה הכלל כל לא תעשה שיש בו מעשה לוקה ושאין בו מעשה אינו לוקה *חוץ מן המימר [ג] והנשבע ומקלל את חבירו בשם. רבי אבהו בשם ר' יוחנן לית כאן *מימר. מימר דיבור ומעשה נשבע לשקר מניין ר' יוחנן בשם ר' ינאי °כי לא ינקה ה' מנקין הן הדיינין. קילל את חבירו בשם מניין ריש לקיש בשם ר' הושעיה °ליראה את השם וגו'. נשבע

תורה אור: ויקרא ה · שם · שמות כ · דברים כח

ר"ל אומר ביטל לראשונה ולא קיים לשניה. ר"ל ס"ל דלעולם אמרינן דסתם אכילה בשיעור בכזית הוא ודוקא לישנא דאוכלנה הוא דמשמע כולה כדאמרינן לעיל ולדידיה אין חילוק בין שבועה שאוכל לבין שבועה שלא אוכל אלא דמחלק בין אמר היום או לא כדלקמן והילכך יש כאן מקום לחול משום שבועת ביטוי גם בשבועה שניה דכשנשבע בראשונה שאוכל ככר זו דעתו הי' לאכול כזית ממנה בלבד והשתא כי הדר אשתבע שלא יאכלנה יש כאן מקום לחול משום שבועת ביטוי דנשבע שלא יאכל את כולה ואינו סותר לשבועה הראשונה ולא תיקשי לר"ל ממתני' דקתני השניה שבועת שוא דס"ל שאני במתני' דלא אמר היום והלכך אמרינן דשבועה ראשונה דעתו שיאכל את כולה וא"כ השניה שבועת שוא אבל הכא דאמר היום אמרינן דנשבע שלא יעבור היום עד שיקיים השבועה ועד שיאכל מקצת להכזית ממנה ואיפכא הוא מסברת ר' יוחנן גם בהא דלעיל והיינו דקאמר ביטל לראשונה ולא קיים לשניה דכשאכל היום את כולה ביטל הוא לשבועה ראשונה שנשבע שיאכל כזית בלבד ממנה ולא קיים להשניה שנשבע שלא יאכלנה ואכלה והרי יש כאן בשתיהן משום שבועת ביטוי: שבועה שלא אוכל ככר זו היום שבועה שאוכלנה היום ואכלה. היום את כלה בהא לר' יוחנן ביטל את הראשונה דבשלא אוכל ודאי דעתיה שלא יאכל אפי' כזית ממנה כדלעיל וכשחזר ונשבע שיאכלנה כולה ודאי משום שבועת שוא איכא אלא דלא איירינן כאן בשבועת שוא דהא בלאו הכי בשעה שנשבע בשניה כבר עבר משום שבועת שוא ולוקה ואם היה בא לשאול היו אומרין לו שלא לאכול כדי שלא לעבור גם על הראשונה כדאמר לעיל אלא דזה עבר ואכלה ולענין שבועה שניה הוא דפליגי דס"ל לר' יוחנן דיש בה גם משום שבועת ביטוי דנשבע שיאכלנה וכשאכלה קיים לשבועה שניה: ר"ל אומר ביטל את הראשונה. כלומר בהא מודינא לך דהא בשלא אוכל כ"ע לא פליגי דדעתיה אפי' אכזית כדדייקינן ממתני' דלעיל מיהו בהא פליגנא עלך דקאמרת דכשאכל קיים להשבועה שניה לא היא דזו שעובר בה משום שבועת שוא לא אמרינן דקיים באכילתו לשבועה שנשבע אלא דלענין שבועה שניה אומרין לו שיקיימנה בככר אחרת וכלו' דלא קיים באכילת ככר זו כלום והרי זה כמו שאם היה אוכל ככר אחרת שלא נשבע עליה כלל: שבועה שאוכל ככר זו היום שבועה שאוכלנה היום ואכלה וכו'. נראה דבאלו שתי בבות האחרונות נתחלפה הגי' בספרים וה"ג ר' יוחנן אומר קיים לראשונה ושניה אומרים לו שיקייימנה בככר אחרת ור"ל אמר קיים את שתיהן. דהא ע"כ ר' יוחנן הוא דס"ל דשאוכל ככר זו דעתיה אכולה ולא שייכא לדידי' קיים את שתיהן דהא שניה בחנם היא דאין שבועה על שבועה ולר"ל הוא דשייכא דשבוע' הראשונה על כזית ממנה הוא דנשבע וכשנשבע בשניה חיילא דשיאכל את כולה הוא דנשבע וכשאכלה קיים את שתיהן ור' יוחנן הוא דאמר דהראשונה ודאי קיים הוא והשניה א"ל לקיימה והיינו דאמר אומרים לו שיקיימנה בככר אחרת וכלומר דכמו ככר אחרת היא שלא נשבע עליה כלל וכן שבועה שניה על ככר זו לאו כלום הוא דאין שבועה על שבועה: שבועה שלא אוכל ככר זו היום שבועה שלא אוכלנה היום ואכלה וכו'. גם בבבא זו נשתבשה הגי' וכל"ל על דעתיה דר' יוחנן אינו חייב אלא אחת. שהרי לר' יוחנן בלא אוכל ככר זו ודאי דעתיה שלא יאכל אפי' כזית כדלעיל וא"כ שבועה שניה תו לא חיילא: על דעתיה דר"ל חייב שתים. וכלומר דרך בעיא היא אי נימא דלר"ל דס"ל לחלק בין אמר היום או לא א"כ הכא דקאמר היום איכא למימר דשבוע' ראשונה על כזית הימנה ובשניה הוא דמוסיף דאם יאכלנה כולה היום יתחייב עוד עליה או דילמא דכיון דנאסר בשבועה ראשונה אף בכזית גם לר"ל כדס"ל לעיל גבי שבועות שיאכלנה היום וה"נ בשלא אוכל אפי' בכזית קאמר כ"ש בכולה ותו לא חיילא השניה ופשט לה הש"ס הכי דבאמת אוף ר"ל מודה שאינו חייב אלא אחת דשבועה שניה לא הוי אלא כמזרז עצמו מן האסור לו בככר בראשונה ואין שבועה על שבועה לכ"ע:

הלכה י מתני' שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים. איידי דבעי למיתני שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים וכו' תנא בשבועת ביטוי שנוהגת בכל אלו: ברחוקים ובקרובים. כגון שאתן לפלוני בין רחוק או קרוב: בכשרים ובפסולים. בכשר לעדות ופסול: מפי עצמו. שהוציא הוא שבועה מפיו אבל אם השביעוהו אחרים אכלת ולא אכלת ואמר לא אכלתי והוא אכל או להפך פטור אם לא ענה אמן ואם ענה אמן אחר שהשביעו חבירו הוי כנשבע מפי עצמו וחייב: שבועת שוא וכו' ברחוקים ובקרובים. נשבע על איש שהוא אשה בין הוא רחוק בין קרוב: אחד זו ואחד זו. בין שבועת שוא ובין שבועת ביטוי מושבע מפי אחרים חייב אם ענה אמן: גמ' נפש נפש וכו'. לקמן בפ"ד ובפ"ה אמרינן דילפינן שבועת הפקדון משבועת העדות בג"ש דנפש נפש מה בשבועת העדות עשה את המושבע מפי אחרים כנשבע מפי עצמו אף מה שנאמר בשבועת הפקדון כן וכלומר דבשבועת ביטוי נמי כתיב נפש ואתיא בג"ש לרבות המושבע מפי אחרים אם ענה אמן: זה הכלל וכו'. מייתי לה הכא לטעמא דחייבין בשבועת שקר מלקות על זדונה אע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא: לית כאן מימר. לא תיתני מימר דהא בדיבורו עושה מעשה שממיר בהמה זו תמורת זו: נשבע לשקר מנין. שמלקין אותו: כי לא ינקה ה'. ודרשינן ב"ד של מעלה אין מנקין אותו אבל מנקין הן הדיינין שלמטה ומלקין אותו וכתיב לשוא לשוא שני פעמים אם אינו ענין לשוא תנהו ענין לשקר: ליראה את ה' הנכבד. וכתיב ברישא דקרא אם לא תשמור וגו' וכתיב שם והפלא ה' את מכותך וגו'. והפלאה זו מלקות היא כדכתיב והפילו השופט והכהו והמקלל את חבירו בשם אין זה ירא את השם: נשבע

עין משפט נר מצוה

לב
א מיימוני פ"ב מהל' שבועות הלכה א סמ"ג לאוין רל"ח טוש"ע יו"ד סי' רלו סעיף ב

לג
ב מיי' שם פ"ב הלכה יט

לד
ג מיי' פ"א מתמורה ה"א ופ"ח מסנהד' הלכה ב

מסורת הש"ס

שבועות כו ע"ב · שם · שבועות כט ע"ב (לקמן פ"ד) · תמורה ג · שם ע"ב

מראה הפנים

שבועה יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל. וזהו סברת ר' יוחנן דהכא וכמו שנתתי טעם ובכנה להילוק זה. וכן בענין סברת ר"ל. ונתבאר הכל בפנים: נפש נפש. עיין בריש פ' דלקמן הלכה ב': לית כאן מימר. כך הם דברי ר' יוחנן בריש תמורה דף ג'. ואפ"ה מנה הרמב"ם ז"ל בפרק י"ח מסנהדרין הל' ב' גם למימר ומטום דר' יוחנן גופיה הדר ביה כדמשמע בפ"ז דסנהדרין דס"ל דוקא כפיפת קומתו הוי מעשה ולא חילק בין דיבור דאית ביה

גליון אפרים

נש נפש לבנין קלרה נקט והשונה נפש כי תחטא מנפש כי תחטא. וכלקמן בפ"ד ה"ו. מש"כ שבועת בטוי שלא נאמר בה רק נפש לבד אינו חייב במושבע מפי אחרים. נוע"י:

כלומר אליבא דר"ל מנין מינה. דר"ל אין אנו צריכין למדרש אחר אלא מן האי קרא גופי' נפקא אף לנשבע לשקר דכיון שנשבע לשקר אין זה ירא את השם: קילל וכו'. ולדעתי' דר' יוחנן מיבעי ליה לדרשה דר"ל מקרא דלירא' ללמד למקלל חבירו בשם למלקות כדדריש לה ר"ל: מה מפקה מביניהון נשבע לשקר וקילל חבירו בשם. בבת אחת איכא בינייהו דלר' יוחנן חייב שתים דמתרי קראי נפקי ולר"ל אינו חייב אלא אחת דתרווייהו מחד קרא נפקא:

נשבע לשקר על דעתיה דריש לקיש מניין מינה. מכיון שנשבע לשקר אין זה ירא. קילל את חבירו בשם על דעתיה דר' יוחנן מניין מכיון שקילל אין זה ירא. מה מפקה מביניהון נשבע לשקר וקילל לחבירו בשם על דעתיה דר' יוחנן חייב שתים על דעתיה דריש לקיש אינו חייב אלא אחת:

אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך בזיון הוא לו וכן הפסולין להעיד מדרבנן כגון משחקי בקוביא ומפריחי יונים: בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו. אם מפי עצמו נשבע שבועה שאיני יודע לך עדות חייב בין נשבע בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד: ומפי אחרים. כגון שאומר משביע אני עליכם שתבאו ותעידוני ואמרו אין אנו יודעין לך עדות אינם חייבין עד שיכפרו בב"ד דכתיב אם לא יגיד ונשא עונו במקום שאלו היה מגיד היה מועיל וקרא במושבע מפי אחרים כתיב ושמע קול אלה וגו' ואין הלכה כר"מ: וחייבין. קרבן עולה ויורד: על זדון השבועה. שהרי לא נאמר בה ונעלם: ועל שגגתה ועל וכו'. כלומר עם זדון העדות שמזידין הן ויודעין לו עדות אבל שוגגין הן על הקרבן כמו בשגגת ביטוי לשעבר דאוקימנא באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן: ואין חייבין על שגגתה. אם שוגגין הן לגמרי שאינן יודעין ששבועה זו אסורה או ששכחו העדות ונשבעו ואחר כך נודע להם שאין יודעין לו עדות ושנשבעו לשקר הרי אלו אנוסין ופטורין מקרבן:

גמ' שעירים מיעוט שעירים שנים וכו'. סוגיא זו עד סוף הלכה כהוגה לעיל פ' זה בורר בהל' ע ושם בארתי הטיב נכון עם הגי' הברורה והנכונה ועם כל מה ששייך לענייני דינים המבוארים בהלכה זו עיין עליו: הלכה

הדרן עלך פרק שבועות שתים

הדרן עלך שבועות שתים

הלכה א מתני'

*שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרים ולא בפסולים ואינה נוהגת [א] אלא בראויין להעיד בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי [ב] עצמו ומפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בו בב"ד דברי רבי מאיר וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בו ובב"ד [ג] וחייבין על זדון שבועה ועל שגגתה ועל זדון העדות ואין חייבין [ד] על שגגתה ומה הוא חייב על זדונה קרבן [ה] עולה ויורד:

גמ' *שעירים מיעוט *שעירים שנים מה ת"ל שני שיהו שוין. כבשים מיעוט כבשים שנים א"כ מה תלמוד לומר שני שיהו שניהן שוין. צפרים מיעוט צפרים שנים אם כן מה ת"ל שתי שיהו [ו] שניהן שוין. חצוצרות מיעוט חצוצרות שתים א"כ מה ת"ל שתי שיהו שתיהן שוות. התיב ר' חגיי קומי ר' יוסי והכתיב ועמדו שני האנשים מיעוט אנשים שנים ומה ת"ל שני שיהו שניהן שוין. והכתיב לא תטה משפט גר יתום הרי מצינו גר דן עם מי שאינו גר יתום דן עם מי שאינו יתום אלמנה עם בעולת בעל. א"כ למה נאמר שני מופנה להקיש ולדון הימינו גזירה שוה נאמר כאן שני ונאמר להלן וישארו שני אנשים במחנה מה להלן אנשים [ז] ולא נשים ולא קטנים אף כאן אנשים ולא [ח] נשים ולא [ט] קטנים. הרי למדנו שאין האשה [י] דנה מעתה אין האשה מעידה. ר' יוסי בי ר' בון ר' הונא בשם ר' יוסי נאמר כאן שני ונאמר להלן על פי שנים עדים מה להלן על פי שנים עדים אף כאן על פי שנים עדים אם כן למה נאמר שני שלא יהא *אחד עומד ואחד יושב [כ] אחד מדבר כל צורכו ולאחד אומר לו קצר דבריך כנגד אחד מאריך פנים וכנגד אחד מעיז פנים. א"ר יודן שמעתי שאם רצה הדיין להושיב את שניהן מושיב האסור שלא יהא זה עומד וזה יושב זה מדבר כל צורכו וזה אומר לו קצר דבריך. רבי ישמעאל אומר אומר לו לבוש כשלובש או הלבישוהו כשאתה לובש. ר' בא בשם רב הונא צריכין העדים להיות [ל] עומדין בשעה שמעידין מ"ט ועמדו שני האנשים. ר' ירמיה בשם רבי אבהו אף הנידונין עומדין בשעה שמקבלין עדותן מה טעמא אשר להם הריב לפני ה'. "כתיב לא יומתו אבות על בנים וגו' והלא כבר נאמר איש בחטאו יומת מה ת"ל לא יומתו אבות על בנים אלא שלא יומתו בנים בעדות אבות ואבות בעדות בנים מיכן שלא יהו העדים קרובין של נידונין. ומניין שלא יהו העדים קרובין זה [מ] לזה. הגע עצמך שהוזמו לא מפיהן נהרגין. ומניין שלא יהו העדים קרובין של [נ] דיינין. הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם אינו נהרג עד שיוזם חבירו. אם אומר את כן נמצא נהרג על פיו. ומניין שלא יהו הדיינין [ס] קרובים זה לזה. אמרה תורה הרוג על פי עדים ולא על פי דיינים מה העדים אינן קרובין זה לזה אף הדיינין כן. אין לי אלא אבות ובנים שאר קרובין מניין א"ר זירא ובנים לרבות שאר קרובין. עד כדון כר' עקיבה כר' ישמעאל. תני ר' ישמעאל ושפטו העדה בין המכה וגו' שלא תהא העדה קרובה לא למכה ולא למוכה. א"ר יוסי אם אומר את כן קרובין לניכה נמצאו ב"ד גואלי הדם. מיכן שלא יהו הדיינין קרובין לנידונין. ומניין שלא יהו העדים קרובין לנידונין. אמרה תורה הרוג על פי העדים הרוג על פי מטים מה הדיינין אינן קרובים לנידונין אף העדים כן. מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה. הגע עצמך שהוזמו לא מפיהן הן נהרגין. ומניין שלא יהו העדים קרובין לדיינין. הגע עצמך שהוזם אחד מהן כלום נהרג עד שיוזם חבירו. אם אומר את כן לא נמצא נהרג על פיו: בכשירין לא בפסולין. מניין אם לא יגיד ונשא עונו את שמגיד וחבירו משלם ממון יצא [ע] פסול שמגיד ואין חבירו משלם ממון: מפי ב"ד. להוציא עד אחד. בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשני עדים יהא חייב ות"ל והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו את שכשר להעיד עדות תורה יצא אחד שאינו כשר להעיד: שלא [פ] בפני ב"ד. אם לא יגיד ונשא עונו מקום שמגיד וחבירו משלם ממון יצא חוץ לב"ד אפילו מגיד אין חבירו משלם. ומניין לשני

מתני' שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים. דכתיב והוא עד בראוי להעיד הכתוב מדבר ואשה אינה ראוי' להעיד דכתיב ועמדו ב' האנשים ולא נשים והאי קרא בעדים משתעי נאמר כאן שני ונאמר להלן על פי שני עדים: ולא בקרובים. דפסולי עדות נינהו דכתיב לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים וה"ה לשאר קרובי': ולא בפסולין. כגון חייבי מיתות וחייבי מלקיות וגזלן אע"ג דלאו בר מלקות הוא דניתן להשבון דהנו אקרו רשעים והתורה אמרה אל תשת רשע עד: ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד. למעוטי מלך שאינו מעיד דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא

הלכה

מראה הפנים

ביה מעשה או לא ועיין כמבין דיבור שיה כו מעשה במ"ש שם. ועיין בתוס' פרקין דף כ"א ע"א ד"ה חוץ מנשבע ומימר ובסנהדרין דף ס"ס ע"ב ואין כאן מקומו להאריך:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד שבועת העדות:

נפש

שנויי נוסחאות (שו"ז) ואין חייבין בד"ו ואינו חייב. (שו"ב) אנשים בד"ו נשים. (שו"ז) הלבישהו בד"ו הלבישהו. (שו"ג) ושפטו העדה (במדבר ל"ה). (שו"ח) אם לא יגיד (ויקרא ה' ועיין מה שהארכתי בזה במנחת ש"י). (שו"ב) ות"ל בד"ו ת"ל.

כבר לאדן

על דעתיה דריש לקיש מנין מינה כיון שנשבע וכו'. פירוש מינה ובה משתמע דמכיון שנשבע וכו': שאם הוזם אחד מהם אינו נהרג וכו'. מרדכי פ' דיני ממונות תניין: מניין שלא יהיו הדיינין קרובים וכו'. עי' הרא"ש פ"ב דכתובות ופ' יש נוחלין. וגבחתו בירושלמי הזה. ועיין הר"ן פ"ב דכתובות וני"י פ' החובל ודיני ממונות בתרא ומרדכי פ' דיני ממונות תניין:

חתם סופר

נאמר כאן שני ונאמר להלן וישארו שני אנשים מה להלן אנשים ולא נשים אף כאן אנשים ולא נשים וכו'. בבבלי משמע דאנשים ולא נשים אבל מירושלמי לא משמע כן אלא אנשים אורחא דקרא הוא דוקא איש אתי למעוטי אשה אבל אנשים ואפי' נשים ולא הוא רק כמו כל התורה בלשון זכר נאמרים [עיין כסף משנה פ"ט מהלכות עדות ה"ב ובתוס' ב"ק פ"ו ע"א ד"ה השום] ומשו"ה יליף ליה שני שני מאלדד ומידד כמ"ש הרא"ש. ונ"ל דאין הכוונה משום אלדד ומידד היו אנשים ולא נשים דזהו דוחק אלא הכוונה מה סנהדרין שבעים איש ולא אשה הה"נ עדות אנשים ולא נשים. ונ"ל דלא הו"מ למימר איפכא שני שני גבי סנהדרין משני שני דגבי בעלי ריב מה כאן אפי' נשים דאשה נמי בהא לדין הה"נ גבי סנהדרין תהיה אשה כשרה ליתב בסנהדרין ואיש דכתיב גבי סנהדרין למעוטי קטן דה"א קטן יניק וחכים מקרי נמי זקן קמ"ל איש ולא קטן ולעולם אשה כשרה מגז"ש. וי"ל דא"כ נ"ל נפניהם שתהיה אשה נדונית ש"ע מדכתיב

גליון

ומניין שלא יהו העדים קרובין זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם אינו נהרג עד ביוזם חבירו אם אתה אומר כן נמצא נהרג על פיו ומניין שלא

אפרים

יהיו העדים קרובים של דיינין הגע עצמך שהוזמו לא מפיהן נהרגין כצ"ל וכן צ"ל לקמן: בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשני עדים יכול יהא חייב כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

א [א] מיימוני פ"י מהל' שבועות הלכה א סמ"ג לאוין רמ"א
ב [ב] מיי' שם פ"ט הלכה ב סמ"ג שם
ג [ג] מיי' שם פ"א הלכה יב
ד [ד] מיי' שם הלכה יג
ה [ה] מיי' שם הלכה יב
ו [ו] מיי' פי"א מטומאת צרעת הלכה ח
ז [ז] מיי' פ"ט מעדות ה"א ו טוש"ע חו"מ סי' לה סי"ד
ח [ח] טוש"ע שם סי' ז סעיף ד'
ט [ט] מיי' פכ"א מסנהדרין ה"ב טוש"ע שם סי' יז סעיף א
י [י] מיי' שם טוש"ע שם וסי' כח ס"ס וסעיף כו
יא [יא] טוש"ע שם סי' לג סעיף יז
יב [יב] טוש"ע שם סי' כח סעיף יג
יד [פ] מיי' פ"ט מעדות ה"ג

ציון ירושלים

[ז] ולא נשים ולא קטנים מבואר דקטנים פסולי' מדכתי' אנשים וכן אמרו בב"ב ד' קנה בעינן ועמדו שני אנשים וליכא וכ"כ הרמב"ם פ"ט מעדות ה"ו וע"ש בכ"מ ועי' רש"י ב"ק דף פח ע"א ד"ה פסולם דכתב שני טעמים כזה ולא הביא דברי הש"ס ב"ב הנ"ל ולא הירושלמי וכתבו' באורתי:

מסורת הש"ס

שבועות כט פ"ב

(יומא פ"ח סנהדרין פ"ג) שבת כב

שבועות לא

(פאה רי"ב ב"ב על נמ סוף כסוף מסכתא)

עין משפט
נר מצוה

טו
א מיי' פ"ח משבועות ה"ה
טז
ב מיי' שם פ"ז הלכה ב ג ופ"ח הל"ה ו
יז
ג מיי' פ"ד מעדות ה"ד סמ"ג עשין קי טוש"ע חו"מ סי' ל סעיף ז
יח
ד מיי' שם הלכה ז סמ"ג עשין קצ טוש"ע חו"מ סי' ל סעיף יג
יט
ה מיי' פט"ו מטוען הלכה ב סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' קמה ס"א
כ
ו מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה א סמ"ג לאוין רמא
כא
ז ח מיי' שם פ"ט הלכה ב ופ"י שם הט"ז סמ"ג שם
כב
ט י מיי' שם הלכה יח

הלכה ב מתני' או שאמרו לו. בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות ואמר להם משביעני עליכם שיהא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן חייבין אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה: ובאו לב"ד והודו פטורין. ואפי' כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה שאין כפירה חוץ לב"ד חשובה כפירה: כפרו. בב"ד: חייבין על כל אחת ואחת. דאמר קרא וסי' כי יאשם לאחת מאלה לחייב על כל אחת ואחת: אמר ר"ש מה טעם. אין חייבין אלא על אחת אפי' שתקו וכפרו לבסוף ולא אמרינן כפירה קיימא אכולהו לחייבן על כל אחת ואחת: מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות. אלו כפרו בב"ד בראשונה שוב לא היו יכולין לחזור להודות שכבר הגידו שאינן יודעין לו עדות ושוב אין חוזרין ומגידין הילכך אע"ג דלא כפרו אלא לבסוף כל השבועות לבטלה הן חוץ מן הראשונה דאם מה ששתקו בראשונה כפורה היא שוב אינן ראוין להשביען ואם אינה כפירה הרי מושבעין ועומדין הן ומה זו שבועה על שבועה וע"כ כי כתיב לאחת לחייב על כל אחת ואחת השבועה חוץ לב"ד וכפרו בב"ד כתיבא דשבועות שחוץ לב"ד שהיה משביען שיבאו לב"ד ויעידו לא יצאו לבטלה וראויות לחלק הן שהרי אפילו כפרו בראשונה היה ראוי לחזור ולהשביען:

גמ' נפש נפש. כתיב בשבועת העדות ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד וגו' והאי במושבע מפי אחרים משתעי דושמעה קול אלה קאמר וכתיב בשבועת הפקדון נפש כי תחטא ומעלה וגו' וכחש בעמיתו בפקדון

הורה אור

לשני עדים תלמוד לומר והוא עד הרי כאן שנים כר' ישמעאל דאמר כל מקום שנאמ' עד סתם הרי הוא בכלל שני' עד שיודיעך הכתוב אחד. אשכח תני ר' ישמעאל שני עדים. אחד מהו שיהו חייבין עליו משום שבועת ביטוי. איפשר לומר אחד ראוי לצורפו לחייבו משום שבועת עדות ואת מחייבו משום שבועת ערות ואת מחייבו משום שבועת ביטוי. קרוב מהו שיהו חייבין עליו משום שבועת ביטוי ייבא כהדא דמר ר' בא בשם שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני ונמצא שלא נתן מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. וכהדא [א] איכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה שח ר' פוטר משום שבועת הפיקדון ומחייב משום שבועת [ב] ביטוי. א"ר יוחנן מאחר שמצוה להפיסו אינו חייב משום שבועת ביטוי על דעתיה דרבנן אין מצוה להפיסו מפייסו על האמת ואינו מפייסו על השקר. תני ר' ישמעאל ונשא עונו קרבן מנלן ב"ד הגדה הגדה מה הגדה שנאמר להלן ב"ד אף כאן ב"ד. כהדא אין מקבלין העדים אלא אם ראו שניהן כאחת ר' יהושע בן קרחה אומר אפילו זה אחר [ג] זה רבי ירמיה ר' שמואל בר רב יצחק בשם רב יצחק שאמר בשם רב מודין חכמים לר' יהושע בעידי בכורה ועידי חזקה. ר' בא בשם ר' ירמיה אף בעידי סימנין כן. מהדא פשיטא בשזה אומר ראיתי [ד] שתי שערות בגבו ואחד אומר ראיתי שערה אחת בגבו ואחד אומר ראיתי אחת בכריסו לא כלום היא. כל שכן גבו וגבו. שנים אומרים ראינו שערה אחת בגבו ואחד אומר ראיתי שערה אחת בכריסו. ר' יוסי בי ר' בון רבי הושעיה בר ר' שמי חד אמר פסול וחד אמר כשר מאן דאמר פסול במעיד בחצי סימן ומאן דאמר כשר אני אומר שמא נשרה. אחד אומר ראיתי שתי שערות בגבו ואחד אומר ראיתי שנים בכריסו ר' בא אמר דברי הכל כשר ר' חגיי אמר דברי הכל פסול ר' יוסי אומר במחלוקת ר' יודן אמר במחלוקת. א"ל ר' יוסי לר' חגיי הא ר' יודן סבר כוותי א"ל על דרביה אנא פליג כל שכן עליו. א"ר מנא יאות א"ר חגיי אילו שטר שמחותם ארבעה חותמות זה מתיר על ב' וזה מעורר על ב' וקרא עליו ערר שמא כלום הוא. ואין כל חתימה צריכה שני עדים וכא כל סימן וסימן צריך שנים עדים. ר' חנינה שמע לה משני חזקה אילו אחד מעידו שאכלה שנה אחת ושניה ושלישית ואחד מעידו שאכלה רביעית וחמישית [ה] שמא כלום הוא ואין כל חזקה צריכה שני עדים הכא כל סימן וסימן צריך שני עדים:

הלכה ב מתני' שבועת [ו] העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו לו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן חייבין השביע עליהם [ז] חמשה פעמים חוץ לב"ד ובאו לבית דין והודו פטורין [ח] כפרו חייבין על כל אחת ואחת השביע עליהן חמשה פעמים בפני ב"ד וכפרו אינן [ט] חייבין אלא אחת אמר רבי שמעון מה הטעם [י] מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות: גמ' °נפש °נפש מה להלן מפי עצמו אף כאן מפי עצמו מה כאן מפי אחרים אף להלן מפי אחרים. *ר"מ *דרש גזירה שוה האמורה בה מה מפי עצמו שנאמר להלן חוץ לב"ד אף מפי עצמו שנאמר כאן חוץ לב"ד ורבנן דרשי גזירה שוה האמורה בה מה מפי אחרים שנאמר להלן בב"ד אף מפי אחרי' שנאמר כאן בבית דין. ר' ירמיה בעי קרוב מפי עצמו בשבועת העדות מהו

וכו' ונשבע על שקר והאי במושבע מפי עצמו משתעי וילפינן נפש נפש לג"ש ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה: ר"מ דרש ג"ש ממקום שבאת. כצ"ל וכן הוא בפ' הנשרפין ובפ' י"א דיבמות. וכן הוא בפ' דלקמן הלכה ב'. השתא מפרש פלוגתייהו דר"מ ורבנן במתני' דלעיל ומשום בעיי דלקמן דשייכא אהאי מתני' נקט לה הכא: ממקום שבאת. כלומר ר"מ ס"ל בכל מקום בג"ש דון מינה ומינה ממקום שאנו לומדין דבר אחד בג"ש תחזור ותלמדנו לכל דבר במקום שבא הג"ש שיהא משפט דבר הלמד כמו המלמד הלכך בשבועת העדות דמושבע מפי עצמו לא כתיבא בה אלא דמשבועת הפקדון הוא דילפינן ומשום הכי ס"ל דלכולה מילתא ילפינן: מה מפי עצמו שנאמר להלן חוץ לב"ד. כלומר אף חוץ לב"ד הוא דונשבע על שקר מכל מקום הוא: אף מפי עצמו שנאמר כאן. כלומר מאי דאגרי' כאן בשבועת העדות דנוהג בה מושבע מפי עצמו ג"כ אף חוץ לב"ד הוא נוהג: ורבנן דרשי ג"ש האמורה בה. רבנן ס"ל דון מינה ואוקי באתרה אחר שלמדין דבר אחר בג"ש אוקי באתרה ולמדין מהאמור גם בעצמה וה"נ מה מפי אחרים שנאמר להלן בב"ד אף מפי עצמו שנאמר כאן בב"ד כצ"ל. וכלומר מאחר שלמדין מפי עצמו מפקדון תחזור ותלמדנו מהאמור בה בשבועת העדות גופה מה מפי אחרים האמור בה בב"ד דוקא הוא דכתיב אם לא יגיד במקום שאלו מגיד היה מועיל אף מפי עצמו שאנחנו אומרין שנוהג בה בב"ד דוקא הוא: קרוב מפי עצמו בשבועת העדות מהו

ויקרא ה
שם
(יבמות י"א
סנהדרין ע"ו
שבועות לג)

מראה הפנים

נפש נפש. הכא נקט להג"ש מנפש נפש והתם נקט לה תחטא תחטא לג"ש כדאמר בפירקין דף לד ע"א ובכמה מקומות וכן בכריתות דף ט' ע"א. וכת"כ גרים ת"ל נפש כי תחטא נפש כי תחטא לג"ש. והנ"מ בין הפיסת הג"ש דהאי תלמודא ובין הש"ס דהתם נראה דבשבועת ביטוי איכא בינייהו אם נלמד למושבע מפי אחרים מג"ש או לא דלפי' דהאי ש"ס התם נמי נפש כתיב' וכדיליף לה בהלהי פרק דלעיל ולגיטתא דהתם לא מצינן למילף שבוע' ביטוי בג"ש דלא כתיב ביה תחטא אלא דוקא אם ענה אמן דאז הוי כנשבע מפי עצמו כדאמר במולא התם בסוף הפרק דלעיל. ומזה נתבאר דממילא נשמע ג"כ הנ"מ בשבועת העדות במושבע מפי אחרים אם בעינן דוקא ענו אמן או לא דמדנקט הש"ס דהתם בכל מקום ג"ש דתחטא תחטא ולא נפש נפש מזה משמע דיש לחלק בין מפי אחרים דשבועת ביטוי ובין מפי אחרים דעדות ודפקדון דיליף מתחטא תחטא דעדות דאפשר לומר דהתם אפי' לא ענו אמן אלא שתקו חייבין דהוי שתיקה כקבלת שבועה. ויש ביאות חלוקין בזה דדעת הרמב"ן הביאו הרשב"א ז"ל לחלק בן דמושבע מפי אחרים גבי עדות אפי' שתקו חייבין והוא ז"ל פילפל בזה עליו ודעתו נוטה כדעת רש"י ז"ל שחילק בזה שאם השביע עליהם שיבאו ויעידוהו ואמרו לו אין אנו יודעין לך עדות אע"פ שלא ענו אמן חייבין אבל אם אמרו לו תחילה אין אנו יודעין לך עדות והוא השביען ושתקו פטורין שלא קבלו עליהן שבועה כלל כן פי' לדעת רש"י כמו שנראה דרש"י לא כתב דאם שתקו לאו כלום הוא אלא על חלוקה שאמרו לו בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות. ודעת הרמב"ם ז"ל שכתב בריש פ"ט דאם השביען בב"ד אע"פ שלא ענו אמן אלא שכפרו חייבין והכ"מ כתב וצריך לי תלמוד מהיכן למד חילוק זה. והרשב"א ז"ל כתב זה כפשיטות דע"כ מתני' חוץ לב"ד הוא דאי בב"ד כיון שאמרו אין אנו יודעין לך עדות שוב אינן חוזרין ומגידין וכו' וכן כתב הרי"י מיגש ז"ל דמושבע מפי אחרים בב"ד לעולם חייב חוץ לב"ד אי ענה אמן וכפר בב"ד מיחייב ואם לא ענה אמן ואע"ג דכפר בב"ד אי נמי ענה אמן ולא כפר בב"ד פטור ואין להאריך: קרוב מפי עצמו בשבועת העדות מהו. עיין לקמן הלכה ח ד"ה או שהיה אחד מהן קרוב אם

שנויי נוסחאות (סול"מ) ארבעה נל"ו בארבעה.

ככר לאדן

חותמות זה מעיד על ב' חה מעיד על ב' וכו' רביעית וחמישית והשית שמא כלום וכו' כצ"ע:

חתם סופר

מדכתיב ולא יכירה לדון ע"כ גם היא נדונית מדכתיב שתקששו וקשו עי' ר"פ כהן גדול. והנה נ"ל נהי דבתחלה הוה ס"ל להירושלמי דקרא אגידונים קאי שיהיו שניהם שוים מ"מ בתר דדחי ליה ומסיק דמופנה לגז"ש למפסל נשים ע"כ מוקמינן קרא אעדים דה"ל אנידונים וכי אינם בא לדון ואינה אינה באה אע"כ אעדים קאי כנ"ל פי' הירושלמי. אלא דק' לי דילמא אכתי אתי קרא שיהיו שניהם שוים ולמעוטי עבד מדינים דבעיא שיהיו שניהם שוים דאפי' עבד דן עם חברו דנ"ל אפי' אם נתנו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו מ"מ אם בא עבד אחר וחטפו ממנו אי מתחייב לשלם אחר שחרורו מ"מ התשלומים הם להרב של הנחטף דזה הממון המשתלם יש לרבו רשות בו. וא"כ אתי למעוטי עבד מדינים. וי"ל דא"כ נ"ל לא יומתו למפסל עדותו של עבד ת"ל אי אינו נידון ה"ל עדות בא א יכול להזימו דכה"ג כ' בשמה מקובלת דב"ק ס"ו ע"א בשם ר"פ שהקשה נ"ל לפניהם שתהיה אשה נידונית ת"ל מדלא צריך קרא למפסל נשים מעדות ואם"ד שאינה נדונית הא נ"ל קרא הא כ"ל עדות שא"א יכול להזימו

גליון אפרים

ייבא כהדא דמר ר' בא בשם שמואל לעיל פ"ג ה"ה: ר' בא בשם ר' ירמיה אף בעידי סימנים כן מה דפשיטא בשזה אומר ראיתי שתי שערות בגבו וזה אומר ראיתי שתי שערות בגבו אחד אומר ראיתי שערה אחת בגבו ואחד אומר אחת בכריסו לאו כלום הוא כ"ש גבו וגבו שנים אומרים ראינו שערה אחת בגבו ושנים אומרים ראינו שערה אחת בכריסו כצ"ל: אמר ר' חגיי אילו שטר שמחותם בארבעה חותמות זה מעיד על ב' וזה מעיד על ב' וקרא עליו ערער כצ"ל וכו' ואחד מעידו שאכלה רביעית וחמישית וששית שמא כלום הוא כצ"ל ומצאתי אח"כ שכן כתוב בככר לאדן:

מסורת הש"ס

מהו שיהא חייב. נישמעינה מן הדא הואיל ולא למדו מפיו משבועת העדות אלא משבועת הפקדון מה להלן קרובין חייבין אף כאן כן. אמר ר' יוסי קרובין שכאן למידין מקרובין שלהלן. ר' יודן קפודקייא בעי השביע עליו חמשה פעמים מפי עצמו בב"ד שמא אינו חייב על כל אחת ואחת. א"ר יוסי ולא מתני' היא אמר ר"ש מה טעם מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות. וכאן הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייבין בכל אחת ואחת. ר' ירמיה בעי השביע עליו חמשה פעמים מפיו וחזר והשביעו חמשה פעמים מפי אחרים מהו. מאחר דר"מ עבד מפיו כב"ד מהו שיקבעם לקרבן ולחייבם בראשונה בלא תביעה. ייבא כהדא מה את בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות יהו חייבין ת"ל ושמעה קול אלה את ששמע קול חייב יצאו אילו שאין שומעין קול. מפיו בקרקעות מהו שיהא חייב מפיו בקנסות מהו שיהא חייב מפיו מהו שיהא חייב בקרבן עולה ויורד. ר' בא רב יהודה בשם רב בשוגג בקרבן במזיד בקרבן אבל אמר סבור הייתי שאין שבועה זו מותר. תני חזקיה כל מקום שנאמר בתורה חטא סתם את תופש הזדון כשגגה עד שיודיעך הכתוב שהיא שגגה:

הלכה ג מתני'

[א] כפרו שניה' כאח' שניהן חייבין בזה אחר זה הראשון חייב [ב] כפר אחד והודה אחד הכופר חייב *היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ [ג] כפרה השנייה שתיהן

פני משה

מהו שיהא חייב נישמעינה וכו'. זה הכל מהבעיא הוא וכלומר אי נשמעינה מן הדא דהואיל ולא למדו שבועה מפיו דמתחייב בה אלא מפקדון א"כ נימא נמי דמה בשבועת הפקדון אף קרובין חייבין ה"נ כן דנהי' דמפי ב"ד אינה נוהגת בקרוב דאינו ראוי להעיד הוא מ"מ מפי עצמו איכא למימר דאפ"ה מתחייב קרבן על מה שנשבע לשקר ואע"ג דאינו ראוי להעיד דלפקדון מדמינן לה או לא: קרובין שכאן למדין מקרובין שלהלן. בתמיה וכי שייך ללמוד בשבועת העדות לקרובים משבועת הפקדון התם משום דנוהג בקרובים כמו ברחוקים אבל הכא אין עדות בקרובים ואע"פ שנשבע מפי עצמו אינו מתחייב משום שבועת העדות שאינו נוהג בו: השביע עליו חמשה פעמים מפי עצמו כב"ד. אליבא דר"מ בעי דס"ל דמפי עצמו אין צריך שיהא בב"ד והשתא מספקא ליה אם השביע עליו חמשה פעמים מפי עצמו חוץ לב"ד אי אמרינן דכמו שהשביע בב"ד דמיא והיינו דקאמר בב"ד כלומר אם דין זה שוה להשביע חמשה פעמים בב"ד ושמא אינו חייב על כל אחת ואחת לר"מ דקס"ד דלדידיה דמשוה במפי עצמו חוץ לב"ד כמו בב"ד חדא דינא אית להו גם לענין זה ותנן השביע עליהן חמשה פעמים בב"ד אינן חייבין אלא אחת: ולא מתניתא היא. מאי תיבעי לך ודאי לא דמיא להשביע בב"ד אפי' לר"מ דלא אמר דמפי עצמו אפי' חוץ לב"ד כבב"ד דמי אלא לענין שחייבין עליהן כמו שהשביע בב"ד אבל לא לענין שנאמר דאם השביע עליהן חמשה פעמים מפי עצמו דליהוי כמו שהשביען בב"ד ולא ליחייבו אלא אחת דזיל בתר טעמא דמפרש ר"ש מה טעם דאינן חייבין אלא אחת מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות הוא וכאן דהשביע חוץ לב"ד א"כ הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייבין על כל אחת ואחת א"כ יש לפרש דהבעיא היא בהשביע עליו חמשה פעמים מפי עצמו בב"ד ממש ואליבא דר"מ דס"ל דון מינה ומינה והשתא מספקא ליה אי נימא דלהאי מילתא נמי ילפינן לה מפקדון מה להלן אם השביע עליו כמה פעמים אפילו בב"ד חייב על כל א' וא' ה"נ בעדות כן גבי מפי עצמו או שמא דאפ"ה גבי עדות אינו חייב על כל א' ואחת הואיל והכפירה בב"ד היא ופשיט לי' ר' יוסי ולא מתני' היא אמר ר"ש מה טעם וכו' וכאן הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייבין בכל אחת ואחת בתמיה וכי כאן אתה יכול לומר דיכולין לחזור ולהודות דסלקא אדעתיך דחייבין על כל אחת ואחת הלא בב"ד היא ומאי תיבעי לך הא ודאי דלהאי מילתא לא מלינן למילף עדות מפקדון ועיקר: השביע עליו ה' פעמים מפיו. בלא תביעה וחוץ לב"ד שלא אמר להן בתחילה באו והעידוני אלא מעצמן אמרו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות חמשה פעמים: וחזר והשביעו חמשה פעמים מפי אחרים. בב"ד דמפי אחרים מודה ר"מ דאין חייבין עד שיכפרו בב"ד וא"כ על אותן חמשה פעמים ודאי אינן חייבין אלא אחת וכי קא מיבעיא לן על חמשה פעמים הראשונים שהיו חוץ לב"ד מהו אליבא דר"מ: מאחר דר"מ עבד מפיו כב"ד. מי נימא דמאחר דר"מ עושה נשבע מפי עצמו כמפי אחרים בב"ד דחייבין עליהן ואמרינן נמי דכל חוץ לב"ד חייבין על כל אחת ואחת והשתא הכא נהי דעל חמשה פעמים שהשביען אח"כ בב"ד דהא פשיטא לן דאינן חייבין אלא אחת הא הוא דמיבעיא לן מהו שיקבעם הלו השבועות שנשבע עליהן בב"ד והיו מפי אחרים ובתביעה שאמר להן באו והעידוני ואמרו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם וכו' כדין מושבע מפי אחרים ואם אמרינן דשבועות אחרונות שהיו בתביעה קובעים לקרבן ולחייבם לשבועות שנשבעו בראשונה מפיו ובלא תביעה וכלומר דעיקר הבעיא אם תביעה דשבועות אחרונות שהן בב"ד מהני לשבועות הראשונות למיהוי כשבועות בתביעה ושיהיו חייבין על כל אחת ואחת שהרי הן חוץ לב"ד היו: ייבא כהדא. אהיא כהדא דתנינן בתוספתא פ"ב היה מחזיר אחר עדים אמרו מפני מה אתה בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות יכול יהו חייבין. דהואיל ומחזר אחריהן כאמר להן דמיא: ת"ל ושמעה קול אלה את שומע קול חייב יצא אילו שאין שומעין קול. דאע"פ שמחזר אחריהן הוא הרי לא שמעו ממנו כלום שמעינן מיהת דכל שבועה שהיא בלא תביעה לאו כלום היא בשבוע' העדות וה"נ אף על גב דשבועות אחרונו' שהיו בב"ד בתביעה היו הראשונות שלא בתביעה לאו שבועות הן כלל ואינן חייבין אלא אחת על אותן שבועות שבב"ד אם תבען להעיד לו: מפיו בקרקעות מהו שיהא חייב וכו'. דעדי קרקע ועדי קנס אימעטו משבועת העדות דלא פרט הכתוב בפרשה אלא דבר המיטלטל וגופו ממון והשתא מיבעי ליה אם נשבע מפי עצמו הלא כתיבא בהדיא בהאי פרשה נמי דינא הכי או לא: מפיו מהו שיהא חייב בקרבן עולה ויורד. מי אמרינן דהואיל ובפרשה מושבע מפי אחרים הוא דכתיבא ומפי עצמו משבועת הפקדון הוא דילפינן א"כ דינו כשבועת הפקדון דאינו בעולה ויורד אלא אשם בכסף שקלים או למושבע מפי אחרים דבפרשה מדמינן לה ובקרבן עולה ויורד ולא איפשיטו הני בעיי: בשוגג בקרבן במזיד בקרבן. אמתני' מהדר דקתני וחייבין על זדון השבועה וכו' משום דמזיד איתרבי לקרבן כמו שוגג וכדתני חזקיה לקמיה: אבל אמר סבור הייתי שאין זו שבועה מותר. וזהו אין חייבין על שגגתה דקתני וכדפרישית במתני' דריש פרקין: חטא סתם. כמו בעדות בפקדון דנפש תחטא כתיב ולא כתיב בשגגה את תופס הזדון לקרבן כשגגה עד שיודיעך הכתוב בפירוש בשגגה:

הלכה ג מתני' כפרו שניהן כאחת. בתוך כדי דיבור: בזה אחר זה. שהיה בין זה לזה יותר מכדי דיבור הראשון חייב אבל השני פטור שכיון שכפר הראשון שוב אין השני שהוא יחידי ראוי להעיד: כפר אחד והודה אחד הכופר חייב. והמודה פטור ואע"ג* דפשיטא הוא הכא במאי עסקינן כגון שכפרו שניהן וחזר והודה אחד מהן תוך כדי דיבור והא קמ"ל דמהו דתימא הא דברישא תוך כדי דיבור מהני הני מילי כפירה וכפירה בתרי גברי אי נמי כפירה והודאה בחד גברא דהא נמי שמעינן לה מרישא דקתני שניהן חייבין ואמאי השני חייב הא כבר כפר הראשון אלא לאו משום דהיה יכול לחזור ולהודות תוך כדי דיבור אבל כפירה והודאה בתרי גברי אימא לא מהני קמ"ל: שתיהן

שבועות לו פ"ב

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"ט מהלכ' שבועות הלכה יג

כד ב מיי' שם הלכה יד

כה ג מיי' שם הלכה טו

מראה הפנים

מה שנתבאר מזה: מפיו מהו שיהא חייב בקרבן עולה ויורד. נראה דכל הני בעיות אליבא דר"מ הן דאליבא דרבנן דסברי דון מינה ואוקי באתרא א"כ מפי עצמו כמפי אחרים לכל הדינים הכתובים בפרשה דלא חילקו בהם לא לענין קרקע וקנס דלא שייך בשבועת בעדות כמ"ש הרמב"ם ז"ל שם ולא לענין קרבן. והתם בדף ל"א ע"ב דמוקי נמי פלוגתייהו כדמוקי הכא בדון מינה וכו' לכאורה הוי מלי להכריח מהא גופא דע"כ רבנן סברי דון מינה ואוקי באתרא דאל"כ קרבן עולה ויורד במפי עצמו מנא להו ואנן לא אשכחן דמחלק התנא במתני' אלא משום דהוי מלי למידחי דהיא גופה ספוקי מספקא לן ולפיכך הכריח ממושבע מפי אחרים מפקדון מדמחייב אף שלא בב"ד ש"מ דסבירא להו דון

שנויי נוסחאות (סוי"ג) כב"ד בד"ו בב"ד. (סוט"ו) ושמעה קול אלה (ויקרא ה').

חתם סופר

להזימו ותי' דעכ"פ אצטריך קרא למפסל לעדות שאין צריך דין הזמה כגון בן גרושה וחלוצה וחיוב גלות ע"ש. וזה שתי' לא שייך הכא דהא בלא יומתו קיימי' דבעינן יכול להזימו ומדאצטריך לא יומתו ש"מ עבד נידון ואייתר שני להפנאה למפסל אשה מעדות ולק"מ. ומה שהקשה המפרש ניליף לה לה מעבד. לק"מ לפמ"ש פ"י פ"ק דגיטין דלא דגבי אשה אינו מופנה דאצטריך וכי' לה לשמה ואידך וכתב לה ולא לה ולחברתה. אך חופשה לא ניתן לה הוא דמופנה. וא"כ לק"מ לפי הכלל שכ' ר"פ דלעולם ילפי' המופנה משאינו מופנה ולא בהיפוך עמ"ש בסוף ס' בהר יעקב ועמ"ש בתי' ר"פ המפלת: נפש נפש וגו'. ובש"ס דילן יליף מגז"ש דתחטא תחטא כן משמע מתוס' דשמעתין. ומהך גז"ש נפש נפש יליף ירושלמי לעיל ספ"ג שבועת ביטוי מעדות לעשות מושבע כנשבע ע"ש. ונראה דהירושלמי מפרש מתני' דספ"ג דלעיל כמ"ד דן מנה ומנה לכן ברישא אמרינן שבועת ביטוי נוהג בנשים וקרובים ופסולים ושלא בפני ב"ד וע"ז מסיים דזהו דוקא מפי עצמו ובסיפא דתנן מפי אחרים נמי חייב לא מוקי ליה הירושלמי בעונה אמן וכש"ס דילן שם דא"כ הייני מפי עצמו אלא איירי בב"ד ובכשרים דילפי' מעדות ומנה לחייב במושבע כנשבע ודוקא בדאוי' להעיד אותן חייבים בביטוי במושבע כנשבע. כנ"ל בכוונת הירושלמי. וש"ס דילן לא ס"ל גז"ש דנפש נפש רק תחטא תחטא וזה לא כתיב רק בעדות ופקדון ולא בביטוי. ויותר נראה בזה דא"א לשנוי מתני' דספ"ג הכ"ל ככ"ל וכמ"ד דן מנה ומנה דא"כ לא יהיה חייב אלא בדבר דליתא

גליון אפרים

ר' יודן קפודקייא בעי השביע עליו חמשה פעמים מפי עצמו חוץ לב"ד שמא אינו חייב על כל אחת ואחת (כמו בשבועת הפקדון) אמר ר"י ולא מתניתין היא אר"ש מה טעם מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות וכאן הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות אינן חייבין אלא אחת כצ"ל. והוא כמו שפסקו האחרונים דאמאי אם כפרו חוץ לב"ד חייבין על כל אחת ואחת הא עדים פסולין הן שנשבעו לשקר ותרצו כיון דהשביעום חוץ לב"ד אינם מחויבים להעיד לא חלה עליהם השבועה ומשו"ה יכולים לחזור ולהודות. אבל בנשבעו מפי עצמן חוץ לב"ד נשבעו לשקר ואינם יכולים לחזור ולהודות. נוע"י: מאחר דר"מ עבד מפיו כב"ד מהו שיקבעם לקרבן. עיין לקמן בה"ג קרבנו לה' על נזרו כו' ולא שיקדים קרבנו לנזרו. נוע"י:

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פ"י מהלכות שבועות הלכה יד

מסורת הש"ס

(נזיר פ"ב)

שבועות לב:

שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן: **גמ'** הפרישו קרבנן ואמרו הרי אנו הולכין לכפור בב"ד. הדא היא *דתני ר' חייה קרבנו לה' על נזרו שיקדים נזרו לקרבנו ולא שיקדים קרבנו לנזרו. נשבעו חוץ לב"ד הפרישו קרבנן ואמרו הרי אנו הולכין לכפור בב"ד מה את עביד ליה כמי שקדם חטאו לקרבנו או מאחר שאין חייבין אלא בב"ד כמי שקדם קרבנם לחטאם. כיני מתניתא כפר אחד והודה אחד הכופר חייב. א"ר יוסי מתניתא והוא שיחזור בו *שני בתוך א כדי דיבור הראשון שאם יחזור בו ראשון מקבלין אותו נעשה שני ראשון. היו עשרה אית תניי תני הראשון חייב וכולן פטורין אית תניי תני האחרון פטור וכולן חייבין. מאן דמר ראשון חייב וכולן פטורין כמאן דמר תתקיים עדות בשאר מאן דמר אחרון פטור וכולן חייבין כמאן דמר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. אמר ר' יוסי מתני' אמרה כן
היו

כיני מתניתא כפר אחד והודה אחד הכופר חייב פי' דבהאי בבא לא נקט הראשון חייב אלא הכופר חייב לגלות לן דהא דנקט כפר אחד בראשון לאו דווקא אלא ה"ה הודה אחד. בראשון והשני כפר ג"כ חייב ואין נ"מ בזה בין ראשון לשני דווקא ברישא כשכפרו זא"ז נפ"מ בין ראשון לשני אבל כאחד כופר ואחד הודה אין שום נפ"מ בזה אלא לעולם הכופר חייב והמודה פטור וקמ"ל טובא בזה דמשום די"ל דכיון שהודה אחד תחלה ע"כ פטור השני בכפירתו דהוי דבר הנגל"מ דהא רוב העולם אין נשבעין ומשלמין בדאיכא ע"א כדפרש"י ז"ל במס' שבועות דף ל"ב ע"א דלפיכך משביע עד אחד פטור משום דלא הוי (ן) גל"מ כדפי' רש"י ז"ל דאילו הי' מעיד הי' מחייבו שבועה ורוב ב"א אין נשבעין לשקר ומשלמין עכ"ל ז"ל ולפ"ז הי' הא"מ כיון דהודה אחד תחלה וכבר מחויב שבועה ורוב העולם אין נשבעין לשקר בלא"ה ישלם א"כ הכפירה של השני לא הוי אלא גל"מ דדילמא ישבע לשקר ע"כ קמ"ל דמ"מ חייב כיון דע"י עדותו הי' שהדותא דתרי סהדי. וזהו הכונה כיני מתניתא דדווקא נקט האי בבא בלשון הזה הכופר חייב ולא הראשון חייב אלא הכופר חייב. ובזה מובן הרמב"ם ז"ל בה"ש פ"י הי"ד הודה אחד וכפר אחד הכופר חייב בין שכפר בתחלה בין שכפר בסוף והכס"מ ז"ל כתב דפשוט הוא. ולפי דברינו טובא קמ"ל בזה. ושינה הרמב"ם מלשון המשנה ונקט הודה אחד וכפר אחד והודה אחד תחלה. והגמ' דמקשה השתא כפרו בזא"ז כפר אחד והודה אחד מבעיא משום דהגמ' מדייק מדנקט כפר אחד תחלה וא"כ הודה השני בזה פשיטא דהראשון חייב: **אר"י** מתניתא והיא שיחזור בו פי' דר"י מפרש כיון דנקט המשנה בלשון שכפר הראשון תחלה א"כ ל"ל שצריך להודות הא אפילו כפר חייב הראשון. וע"כ דקמ"ל פטור דשני בשחזר והודה דיכול לחזור בתכ"ד כאוקימתא בבבלי שם. ומפרש ר' יוסי והיא דצריך שיחזור ולהודות הא לא"ה חייב הגם שכבר כפר הראשון והוי כפרו זא"ז. שני בתכ"ד דהראשון ר"ל דכפירות השני בתכ"ד דהראשון בזה הזמן שיכול עוד הראשון לחזור ומקבלין אותו ולפ"ז נעשה שני ראשון והי' חייב לפיכך צריך לחזור ולהודות. ומזה הירושלמי מוכח כפירוש כהרב ר' יעקב דאורלאנים ז"ל בתוס' דף ל"ב ע"ב ד"ה אבל דלפיכך חייב השני בשכפר תכ"ד משום דיכול הראשון לחזור ולהודות עיי"ש וע"כ קמ"ל דיכול לחזור בתכ"ד ופטור השני:
לית

שתיהן חייבות. בגמרא התם פריך ראשונה אמאי חייבת הא קיימא כת שנייה ומה שהפסידוהו הראשונים בכפירתן ומשני דמתני' איירי כגון שהיו העדים של כת שנייה קרובין בנשותיהן שלא היו כשרים להעיד בשעה שכפרה כת הראשונה וכי תימא למה לי למיתנייה הרי אין כאן עדות אלא כת הראשונה בלבד איצטריך דמיירי שהיו נשותיהן גוססות דמהו דתימא הואיל ורוב גוססין למיתה הוו להו כאילו מתו ותפטר כת ראשונה דהא עכשיו קיימא כת שניה קמ"ל דהשתא מיהא לא שכיב ואפי' שתיהן הן גוססות אמרינן בהו דהכתי השתא מיהת לא שכיבו וכמאן שלא היה שם בשעת כפירה אלא כת ראשונה בלבד ולפיכך חייבין: **גמ'** הפרישו קרבן.. אחר שתבען זה להעיד לו ועדיין לא נשבעו אלא שאמרו הרי אנו הולכין לכפור בעדות זו בב"ד ולישבע ועל שבועה שעתידין לישבע הפרישו הקרבן: הדא היא דתני ר' חייא.. בפ"ב דנזיר הלכה ט' קרבנו לה' על נזרו כתיב שיקדים נזרו קודם שהפריש לקרבנו ולא שיקדים קרבנו לנזרו שאם הפריש קרבן על מה שעתיד ליזור לאו הפרשה היא דהויא קרבנו קודם לחטאו וה"נ לאו כלום הוא: נשבעו חוץ לב"ד. ועדיין לא כפרו בב"ד וקי"ל דהכפירה צריך שיהא בב"ד אבל אכפירה דחוץ לב"ד לא מיחייבי והפרישו קרבן ואמרו הרי אנו הולכין לכפור בב"ד: מה את עביד ליה. מי נימא דהואיל והשבועה שחוץ לב"ד הוי שבועה כמי שקדם חטאם לקרבנם דהשבועה שנשבע והתחלת חטא הויא והויא הפרשה או דלמא מאחר שאין חייבין על הכפירה אלא בב"ד אכתי לא קדם החטא מיקרי וכמי שקדם קרבנם לחטאם הויא ולאו הפרשה היא ולא איפשיט': כיני מתניתא וכו'. משום דקשיא ליה דמשנה שאינה צריכה היא דהשתא ברישא בכפרו זה אחר זה קתני הראשון חייב בהודה אחד פשיטא הוא דהכופר חייב והלכך קאמר כיני מתני' בבא זו במתני' דשפיר איצטריך וכדמפרש ר' יוסי לקמיה: מתניתא. הכי מיירי והוא שיחזור בו שני בתוך כדי דיבור הראשון וכלומר דהכא במאי עסקינן כגון שכפרו שניהן בתחל' וחזר השני והודה בתוך כדי דבורו הראשון שלו שכפר בתחל': שאם יחזור בו הראשון מקבלין אותו נעשה שני ראשון. כלומר דטעמא דחייב הראשון משום שגם הוא היה יכול לחזור בו תוך כדי דבורו של השני ואם היה חוזר בו היו מקבלין אותו והא קמ"ל דנעשה שני ראשון וכלומר דדין השני ג"כ הוא להראשון דכמו שהשני יכול לחזור בו תוך כדי דיבורו כך הראשון יכול לחזור בו תוך כדי דיבורו של השני שהכל בתוך כדי דיבור אחד הוא: היו עשרה. בכת א' וכפרו כולן בזה אחר זה: הראשון חייב וכולן פטורין. כדמפרש ואזיל ונתחלפו השיטות בכאן וכצ"ל מ"ד ראשון חייב וכולן פטורין כמ"ד עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ומ"ד אחרון פטור וכולן חייבין כמ"ד תתקיים עדות בשאר. דבפ"ק דמכות פליגי ר' יוסי ורבנן גבי שנים ושלשה עדים ונמצא אחד מהן קרוב או פסול דבטלה כל העדות ור' יוסי סבר דבדיני ממונות תתקיים העדות בשאר ומדמה לה הש"ס דינא דהכא להתם דלמ"ד עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כיון שכפר הראשון שבכת זו בטלה כל העדות ושוב אין כפירת האחרים כלום ולפיכך פטורין על כפירתן ומ"ד כולן חייבין כמ"ד תתקיים העדות בשאר ולפיכך חייבין שהרי עדותן היה מועיל וכפירתן כפירה היא מלבד האחרון שנשאר יחידי ואין עדותו כלום והלכך כפירתו לאו כפירה היא: מתניתא אמרה כן. כהאי מ"ד דכל העדות שבכת אחת בטלה מכיון שכפר בו הראשון:
היו

מראה הפנים

דון מינה ואוקי באתרא. ועיין בפרק דלקמן הל' ב' דבעי כעין זה בשבועת הפקדון וכמ"ש שם:

הדא היא דתני ר' חייא וכו'. בפ"ב דנזיר קאמר התם גבי הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר הפריש קרבנותיו קדש ולא תמין להדא דתני ר"ח קרבנו לה' על נזרו שיקדים נזרו לקרבנו וכו' ומהתם אין ראיה כדפרישית שם דכתלא נזירות אריכתא היא מכיון שהוא עומד כבר בנזירותו כדאיתא התם אלא דגרסי' שם לעיל בהל' ב' זאת אומרת שאדם קונס עליו קרבן נזיר ועתיד ליזור כדדייק התם וזה דלא כר' חייא ובעיקרא דהאי דינא אינו מבואר בהדי' בש"ס דילן כ"א בתוספתא דתמורה פ"ג ה"ז חטאת ה"ז אשם אע"פ שחייב לא אמר כלום לחטאתו ולאשמו אם היה חייב דבריו קיימין ואם לאו לא אמר כלום וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ' י"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ח'. והשתא דין חטאת נזיר נמי כן וכהסיא דר' חייא דהכא דהא מדמה התם כל החטאות לקרבן לנזיר כמבואר מדבריו שם כמש שכתב בהל' י' האומר חטאתו ואשמו של פלוני עלי אם רצה אותו פלוני ה"ז מניחו להקריבן על ידו ומתכפר לו וזה נלמד מנזיר כדיליף לה בפ"ק דתמורה דף י' ע"א מהאי קרא קרבנו לה' על נזרו מאחר תגלחת ידו כמבואר שם וא"כ בכל הקרבנות שהן על חטא צריך שיהא החטא קודם לקרבנו. ובנזיר שמגלח על נזירות הביו ענין אחר הוא כמבואר בדבריו ז"ל פ"ח מנזירות. ובענין בעיא דהכא דלא איפשיטא א"כ הוי כספק ואינו יוצא ועוד דהא עכ"פ לא כפרו עדיין והוי קרבנם קודם לחטאם. ודרך הש"ס הזה למינקט הא דטפי מיסתברא באחרונה:

והוא שיחזור בו שני וכו'. דברי האי ש"ס לכאורה מתפרשין למאי דנקט שיחזור בו שני כדפרישית בפנים ועיין לקמן. והתם דף ל"ב ע"ב מוקי לה דקאמר וחזר והודה א' מהן כדי דיבור וכו' ועל הראשון שחזר מתפרש וכדכתב הר"ן ז"ל וליישב קושית התוס' שהקשו שם ד"ה אבל כפירה והודאה וכו' וכמה שרמזתי זה בפי' המתני' אבל לכאורה קשה דאכתי גם להא שמעינן מרישא דהרי התוס' כתבו לעיל דטעם דהשני חייב משום שאינו יכול לתלות בראשון שאף הראשון הוא יכול לחזור ולהודות תוך כ"ד של השני וא"כ היינו הודאה וכפירה דתרי גברי וכן הקשה המהרש"א דבדברי הר"ן אינו מתיישב קושית התוספות דהכא. ולענ"ד נראה ליישב בהכי דהא לסברת התוס' כמו שנראה לכאורה לפרש שכתבו לטעם חיוב השני ברישא מפני שאם הראשון וכו' איכא למידק דהכתי השני יוכל לומר הרי לא חזר ואם היה חוזר גם אני הייתי חוזר תוך כדי דיבורו אלא דע"כ הכוונה כך היא דלאו משום שאף הראשון יכול לחזור תוך כ"ד של כפירת השני קאמרי דהא ליתא כדאמרן ולא שמעינן מידי בהודאה וכפירה דתרי גברי אלא דהכא היינו טעמא משום דאומרים להשני את מאי אכפת לך בהראשון הים לך לחזור תוך כדי דיבור ואם תאמר מה היה מועיל חזרה שלי הרי הראשון עומד בכפירתו ואיני אלא עד אחד לא היא דאם היית חוזר כך היה גם הראשון חוזר בו תוך כדי דבורך וא"כ עיקר הטענה על השני מחמת שגם הראשון יכול לחזור ולהודות תוך כ"ד של הודאת השני ולא אחר תוך כ"ד של כפירתו וזהו ג"כ פי' דברי התוס' דלעיל שאף הראשון יכול לחזור ולהודות וכו' ר"ל תוך כ"ד של הודאת השני. והשתא לא שמעינן מרישא אלא הודאה והודאה דתרי גברי והכא קמ"ל אפי' כפירה והודאה דתרי גברי והשתא יש לפרש הא דהכא נמי כעין זה והא דקאמר והוא שיחזור בו שני בתוך כ"ד הראשון על הראשון ממש קאי וה"פ למיירי שכפרו שניהם בתחילה וחזר הראשון והודה תוך כ"ד של השני והשתא הכופר חייב והוא השני שעמד בכפירתו ומפרש ר' יוסי טעמא והוא שיחזור וכו' כלומר שהרי עכשיו יכול לחזור בו גם השני תוך כ"ד של הראשון שאם יחזור בו ראשון וכו' כלומר דמסיים דעיקר מה דקמ"ל בסיפא הוא שאם יחזור בו ראשון תוך כ"ד של השני מקבלין אותו ואע"ג דהוי הודאה תוך כ"ד דכפירה בתרי גברי וא"כ עכשיו נעשה שני ראשון שלאחר שהודה הראשון היה לו גם להשני לחזור בו ולהודות ודין הראשון על השני ולפיכך חייב: **היו** עשרה וכו'. המסקנא דהכא דהוי כעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כמבואר בפנים ומפרש להיו שתי כתי עדים דסיפא אפי' היו הרבה עדים בכת אחת והלכך מדייק לא אמר אלא שתים. ומדברי רש"י ז"ל משמע דאם היו נשארין שני עדים אחר שכפר הראשון היו חייבין אם כפרו גם הם את"ז שכך כתב הראשון חייב אבל השני פטור שכיון שכפר הראשון שוב אין עד יחידי ראוי להגיד וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"י משבועות הל' י"ג ע"ש. ולא מדמין זה לנמצא אחד מהן קרוב או פסול דהתם אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. ולדידהו שתי כיתי עדים דסיפא בשנים בכל כת מיירי והלכך לא אמר אלא שתים ואם שהיה אפשר לפרש גם סוגיא דהכא דבנמצא א' מהן קרוב או פסול מיירי והלכך תלי בפלוגתא דר' יוסי ורבנן אלא דאינו מתיישב כ"א בדוחק הרבה ולא רציתי להאריך.
ומנין

חתם סופר

דליתא בלהבא כמו בעדות עיין לעיל כ"ה ע"ב אמר אביי ומודה רב וכו' ע"ש היטב. והש"ס דלעיל ספ"ג אזלא לשמואל דס"ל לעיל כ"ה ע"א דאינו חייב על שבועת ביטוי מה דליתא בלהבא דכתיב להרע או להיטב. והירושלמי ס"ל כרב דגם מה דליתא בלהבא מחייב עליו משום ביטוי ושייך שפיר למילף מעדות מושבע כנשבע ודן מנה ומנה וק"ל: **ר'** ירמיה בעי השביע עליו חמשה פעמים וכו' מהו שיהא חייב קרבן עולה ויורד. והכי פירושו דהנך כולן איבעיות הן ובעי מתחלה לרבק אם השביע ד' פעמים חוץ לב"ד וה' פעמים בב"ד וא"כ כפר בב"ד מהו שיצטרף כפירה האחרונה אבל א' וא' מאלו ולא נימא חוץ לב"ד אינו מצטרף עם בב"ד דס"ל כשני שמות או דלמא וכו'. תו שאל מאחר דר"מ עביד מפיו כב"ד פי' דלר"מ שבועה מפי עצמו הו"ל כבב"ד דדון מינה ומינה מהו שיקבע לקרבן והיינו לפמ"ש הר"ן במשנתינו דאפילו כפר חוץ לב"ד אם חזר והודה בב"ד נפטר אע"ג דמפי עצמו חוץ לב"ד הוה כמו מפי אחרים בב"ד ובב"ד אם כפר תו לא מהני הודאה מ"מ מפי עצמו חוץ לב"ד יכול לחזור ולהודות ע"ש ומאי דפשיטא ליה להר"ן מספקא להירושלמי מהו שיקבע לקרבן ולא יוכל לחזור ולהודות. ותו שאל ולחייבו בראשונה בלא תביעה היינו מפי עצמו ממש בלא שיתבענו התובע דומיא דשבועת הפקדון דלכ"ע אמר לאו דוקא ור"מ אית ליה דון מינה ומינה וע"ז פשיט יבא כהדא וכו' את בשמע קול חייב כו' דרחמנא מיעטתו. ושאר האיבעיות מובנים מאליהם ובעל פני משה פירש בו פירוש רחוק מאד: **מאן** דמר ראשון חייב וכולן פטורים כמאן דמר תתקיים עדות בשאר מאן דמר אחרון פטור וכולן חייבים כמאן דמר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. המפרש פי' שהפטור הוא משום שנפסלו הראשונים על שנשבעו לשקר ועי"ז נפסלו האחרים דבטלה כולה. והיפך הגרסא דלמ"ד תתקיים בשאר כולן חייבין ומ"ד בטלה כולה כולם פטורין. ונראה דוחק להגיה גם דינו אינו נראה שאם היה בשעת ראיה כשרים רק עתה נפסלו משום שבועת שקר איך יפסלו אלו ע"י ולא דמי לעדים זוממים שכולן מעידים על דבר אחד ואלו העידו שקר משו"ה נפסלו גם אידך כיון שדבר א' אמרו משא"כ אלו שאמרו לא ידענו איך יצטרפו לפסול אותם שאמרו ידענו הואיל ובשעת ראיה היו כשרים. ומלבד שאחרי דחוקים ע"כ נ"ל לומר כך. דשנים הא דקיי"ל תוך כ"ד של חברו נמי כד"ד היינו דוקא בעדות דשייכי אהדדי פי' אלו לא היו ב' עדים כאן לא היה גם הראשון חייב אלא משום דאיכא גם שני משו"ה מתחייב הראשון עכ"פ. נמצא דמיסך שייכי אהדדי משו"ה אמרי' דתוך כ"ד של חברו כדבור דמי. אבל בעלמא בשנים הטוענים זה עם זה לא אמרי' תוך כד"ד של חברו כדיבור דמי. כן מבואר בבעלי גבורים שסביב רי"ף דשמעתין ע"ש

תורה אור

היו שתי כיתי עדים לא מר אלא שתים הא אחת עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה:

הלכה ד מתני׳ [א] משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני פיקדון ותשומת יד וגזל ואבידה [ב] שבועה שאין אנו יודעין לך עדות אינן חייבין אלא אחת שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני פיקדון ותשומת יד וגזל ואבידה חייבין על כל אחת ואחת [ג] משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני חטים ושעורים וכוסמין שבועה [ד] שאין אנו יודעין לך עדות אינן חייבין אלא אחת שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני חטים ושעורים וכוסמין חייבין על כל אחת ואחת: גמ׳ ומניין שאינו מדבר אלא בתביעת ממון א״ר ליעזר נאמר כאן *אויים ונאמר °אויים בפקדון מה אויים האמורים בפקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף אויים האמורין כאן אינו מדבר אלא [ה] בתביעת ממון. אויי רוצח יוכיחו שאינן מדברין בתביעת ממון. דנין אויין שיש עמהן שבועה מאויין שיש עמהן שבועה ואל יוכיחו אויי רוצח שאין עמהן שבועה. אויי סוטה יוכיחו שיש עמהן שבועה ואינו מדבר בתביעת ממון. דנין אויין שיש עמהן שבועה ואין עמהן כהן מאויין כמות אילו ואל יוכיחו אויי סוטה שיש עמהן אף כהן. אויי ביטוי שפתים יוכיחו שאינן מדברין בתביעות ממון. דנין אויין שעשה בהן זדון כשגגה מאויין כמותן ואל יוכיחו אויי ביטוי שפתים שלא עשה בהן זדון כשגגה. ר׳ עקיבה אומר יש מאלה חייב ויש מאלה פטור דבר ממון חייב ושאינו ממון פטור. ר״ש אומר חייב כאן וחייב בפקדון מה פקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון:

הלכה ה מתני׳ משביע [ו] אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה שאנס איש פלוני ופיתה את בתי ושהכני בני ישחבל בי חבירי ושהדליק גדישי ביה״כ הרי אלו חייבין: גמ׳ *תני ר׳ יוסי הגלילי אומר מה ת״ל °והוא עד או ראה או ידע וגו׳. לא אמרתי אלא בעדות שאיפשר להתקיים בידיעה ושלא בראייה *בראייה ושלא בידיעה. בידיעה שלא בראייה בממון היך עבידא תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי. ולא הודיתה לי בפני פלוני ופלוני. יאמרו ואני נותן זו היא ידיעה שאין עמה ראייה. אתון ואמרין אין דאודי ליה ואין דגזליה לית אנן ידעין ואין דאוזפיה לי נן ידעין. בראייה בלא ידיעה בממון היך עבידא תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי. ולא מניתי לך במושב פלוני ופלוני. יאמרו ואני נותן. זו היא ראייה שאין עמה ידיעה. אתון ואמרין אין מנה ואין דגזליה לי נן ידעין ואין מישאל ליה לי נן ידעין. תן לי קנס בתי שהוא בידך והוא אומר לא נתחייבתי קנס מימי והעידים מעידין שנתחייב קנס ולי נן ידעין אין קנס ברתיה אין קנס איתא אוחרי. אנסתה ופיתיתה את בתי והוא אומר לא אנסתי יפיתיתי אשה מימיי ועדים מעידין שאנס אשה ולי נן ידעין אין ברתיה הוה אין איתא חורי. [ז] *הרגת שורי קיצצתה נטיעתי והוא אומר איני יודע חייב. *אתה אמרת לי להרוג ולקוץ הולכין אחר רוב נטיעות. מה הוא הולכין אחר רוב נטיעות א״ר חגיי אין הוה תוריה נגחן הוא מר ליה אם היו נטיעותיו בטילות הוא מר ליה. [ח] א״ר יודן אין

היו שתי כיתי עדים. וכפרה ראשונה ואח״כ כפרה השנייה שתיהן חייבות: לא אמר אלא שתים. טעמא דהשנייה חייבת דכת בפני עצמה היא ואע״ג דכפרה הראשונה היא קיימת וכפירתן כפירה: הא אחת. הא אם היו הרבה עדים בכת א׳ מכיון שכפר הראשון האחרונים כולן פטורין דעדות שבטלה מקצתן בטלה כולה דאל״כ ליהוי רבותא טפי דאפי׳ בכת אחת גם האחרונים חייבין מלבד האחרון שבכולן:

הלכה ד מתני׳ ותשומת יד. הלואה שיש בידו ממון: ואבידה. שמצא אבידתי: חטין ושעורין וכוסמין. רישא אשמעינן מין אחד ותביעות חלוקות וסיפא אשמעינן תביעה א׳ כולם פקדון ומינין חלוקין:

גמ׳ ומנין שאינו מדבר. בשבועת העדות אלא בתביעת ממון: נאמר כאן °אויים. והוא עד או ראה או ידע: ונאמר אויים בפקדון. או בתשומת יד או גזל או עשק: אויי רוצח יוכיחו. דכתיב או באיבה הכהו או השליך עליו בלא צדייה וילף מהתם שאפי׳ איכו בתביעות ממון הכתוב מדבר: אויי סוטה יוכיחו. או עבר עליו רוח קנאה או איש אשר תעבור עליו וגו׳ ויש עמהן שבועה והשביע הכהן את האשה: שיש עמהן אף כהן. שהשבועה על פי כהן היא: אויי ביטוי שפתים יוכיחו. להרע או להיטיב: זדון כשגגה. בשבועת העדות ושבועת הפקדון חייב קרבן על המזיד כשוגג דלא כתיב בהו ונעלם אבל בביטוי שפתים ונעלם כתיב: יש מאלה. דכתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה: חייב כאן וחייב בפקדון. ולא צריכא לן למיגמר מאויים:

הלכה ה מתני׳ נזק וחצי נזק. בחצי נזק צרורות דממונא הוא ולא קנסא דבדבר של קנס אין העדים חייבין: תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. משום קרנא: שאנס. משום בושת ופגם דממונא הוא: ושהכני בני. הכאה שאין בה חבורה שאינו חייב עליה מיתה וכיון דליכא מיתה איכא ממון: ביום הכפורי׳. דאע״ג דענוש כרת איכא חיוב ממון: גמ׳ תני. בתוספתא פ״ב: ולא אמרתי וכו׳. וזהו ממון כדמפרש ואזיל: בידיעה שלא בראייה בממון היך עבידא. שאף שלא ראה שהלוהו ידוע לו שהוא חייב: ולא הודיתה לי בפני פ׳ ופ׳ והוא משיב יבאו ויאמרו ואני נותן. זו היא ידיעה שאין בה ראייה. כדמפרש ואזיל אתון ואמרין שהם באין ואומרים אמת שהודה לו זה: ואין דגזליה וכו׳. כלומר אבל אין אנו יודעין אם מחמת גזילה היה חייב לו או מחמת הלואה שלא ראינו ומיהת ידיעה הוית ואילו העידו היה מתחייב: זו היא ראייה שאין עמה ידיעה. שהרי הן באין ואומרין אמת שראינו שמנה לו בפנינו ואין אנו יודעין אם השיב לו הגזילה שגזל ממנו או שהלוהו ואם הן מעידין מתחייב זה שהרי אומר יאמרו ואני נותן: תן לי קנס בתי וכו׳. כלומר וה״נ משכחת לה ידיעה בלא ראייה: שנתחייב קנס. אבל אין אנו יודעין אם בשביל קנס בתו של זה אם בשביל אשה אחרת ומתחייב הוא בזה שהרי הוחזק כפרן שאמר לא נתחייבתי קנס מימי: הרגת שורי. תוספתא ברים פ״ו דסנהדרין וע״י עדים מיירי והכי גרים התם בהדיא העדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני שהרג שורו של פלוני וקיצץ נטיעותיו של פלוני והלה אומר איני יודע חייב: אחר רוב נטיעות. שלו כדמפרש ר׳ חגיי דאם שורו נגחן הוא מסתמא הוא אמר לו להרגו שלא יתחייב על ידי נגיחתו וכן אם היו הנטיעות בטלות ונפסדות ועומדות ליפול: אין

שבועות לג פ״ב

(תוספתא פ״ב)

(תוספתא דסנהד׳ פ״ו) ב״ק לא ע״ב

כז
א ב מיי׳ פ״ב מהל׳ שבועות הלכה טו

כח
ג ד מיי׳ שם הלכה טז

כט
ה מיי׳ שם פ״ט הלכה ג

ל
ו מיי׳ שם פ״ב הלכה ה

לא
ז מיי׳ פ״ז מחובל הלכ׳ יב והלכ׳ יד סמ״ג עשין ע טוש״ע חו״מ סי׳ שפב ס״א

ציון ירושלים

[ח] אמר ר׳ יודן אין אומר בממון כו׳. עיין פ״מ ומה״פ ועיין חו״מ סימן שפ״ב בהג״ה ובסמ״ע שם ס״ק ד ומ״ש בהגהותי הנדפסות בלבוש שם ודו״ק היטב:

מראה הפנים

ומנין שאינו מדבר אלא בתביעת ממון. ברייתא היא בת״כ ומייתי לה כולה התם בדף ל״ג ע״ב ודברי ר״ש מתפרשין למאי דאית ליה שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה והלכך לא דריש לה כדלעיל ובג״ש דנכא כי תחטא יליף לה:

הרגת את שורי וכו׳. למאי דקתני הכא הוי כהאי מ״ד מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב ולא קי״ל הכי ולעיל פ׳ החובל הלכה ו׳ דתני ר׳ אבהו קומי ר׳ יוחנן הכי וגער בו ואמר לו שן תניתה אילין למקבילות למקבילות והשיב לו אנא הוא דטפות דאינון אמרין כן מעידין אנו איש פלוני שהרג שור פלוני וכו׳ וכדברי התוספתא שהבאתי בפנים וכבר הערתי שם דלכאורה קשה מאי קמ״ל ומאי משום הסיפא נקט לה אתה אמרת וכו׳ ואע״ג דיש כאן עדים שהרג וקצץ יכול לטעון כדמפרש ואזיל הולכין אחר רוב נטיעות וכו׳ א״כ יש לפרש דוהלה אומר איני יודע לאו על הנתבע קאי אלא על התובע דאף דהתובע אומר איני יודע בזה אלא דהעדים הן שמעידין שאתה הוא שהרגת וקצצת מתחייב זה על פיהן. ובענין דקאמר הכא דהולכין אחר רוב הנטיעות הכי אמר בבבלי פ׳ החובל דף צ״ח ע״ב דאם הן עומדות לכך נאמן לומר אתה אמרת לי להרוג ולקצוץ וכ״פ הרמב״ם ז״ל בפ״ז מהל׳ חובל ולעיל בב״ק שם נתבאר מזה. והא דר׳ יודן היה נראה לכאורה לפרש בלשון תמיה דמקשי על הא דאמר רבי חגיי דבכה״ג נאמן לומר אתה אמרת לי להרוג א״כ לדידך יהא נאמן לומר ג״כ לא הרגתי וכי אין אמרין

שנויי נוסחאות (סול״ש) הרי אלו חייבין בד״ו ליתא. (סונ״א) נטיעתי בד״ו נטיעותי.

חתם סופר

ע״ש דיש בס פ״ם וכוונתו כמ״ש [וכן כ׳ בריטב״א ספ״ק דמכות ועי׳ ד״מ וש״ך סי׳ פ׳]. והשתא אי היה כמה כתי עדות תלי׳ למ״ד אי בטלה מקצתה בטלה כולה ס״מ כהדא חשיב להו א״כ ה״ל הוי תוך כ״ד של אחרון כד״ד לגבי הראשון. משא״כ למ״ד תתקיים עדות בשאר נמצא דלא שייכי אהדדי וכל כת וכת נדונית בפ״ע לא הוה כד״ד אלא כל כת וכת בפ״ע אבל לא אנו בתוך כ״ד של אנו. ואומר כי דבר הלמד מענינו הוא דהירושלמי מפרש בעשרה כתי זוגות עדים שכפרו וחזרו והודו אחר כפירת האחרון וגם האחרון הודה. והשתא למ״ד תתקיים עדות בשאר משום לעדיות חלוקים הם א״כ הראשון חייב דמה מועיל הודאתו אחר האחרון וכבר עבר תכ״ד שלו דאין לו זמן תכ״ד של אחרון דמה שייכות לו עמהם. וכולם פטורים לא משום הודאתם דלא מהני כנ״ל אלא מטעם אחר דכיון שהראשונה נשבעה איני יודע א״כ לא יועיל שוב עדותם משום דהמה מוכחשים כיון שעמדו ג״כ בגד אותו העמוד והראשונים אמרו שלא ראו מאומה [וזה דינו של הגהת מרדכי הובא בדברי המחבר שסי׳ כ״ט דאע״ג דבעלמא לא ראינו אינו ראיה מ״מ כשהיו בניהם במעמד א׳ ואמרו היינו באותו מעמד ולא ראינו מה שאמרתם או הוא הכחשה מעליא ע״ש]. בשלמא ב׳ עדים דמעידים זה בתוך כ״ד של זה לא שייך מוכחשים כיון שעדיין יכול הראשון לחזור ולהודות בתוך כ״ד של דבורו כמ״ש תוס׳ ל״ב ע״א ד״ה בתוך וכו׳. משא״כ בשתי כתי עדים לכך מ״ד דאין להם שייכות אהדדי אין מועיל תכ״ד של חברו ויהיו מוכחשים מבו״ה כולם פטורים. אמנם למ״ד בטלה כולה ולדידיה הכל עדות א׳ ומועיל עדות השניה בתוך כ״ד ולא שייך משום הכחשה דה״ל כמו ב׳ עדים דעלמא ומבו״כ כולם חייבים חוץ מן האחרונים שחזרו והודו תוך כ״ד של כפירת עצמן. משא״כ הראשונים שלא הודו עד אחר שהפסיקו האחרונים בין כפירתן של עצמם ובין הודאת הראשונים היו הם מפסיקים בהודאת עצמן. ובכה״ג תו לא הוה כד״ד אפי׳ למ״ד בטלה כולה כי לא דמי ממש לשני עדים והחילוק קל להבין. והא דמייתי ראיה ממשנתנו דלא קתני ארבעה עדים היינו משום דהוא מפרש למשנתנו סיפא דומיא דרישא דסיפא שחזרו והודו הכת הראשונה אחר כפירת השניה והשניה לא הודו ושניהם חייבים משום שהם ב׳ כתים נפרדים אבל בהלואה ואלו בהודאה והיו להם כ״ד כלל אע״ג שהשניים לא הפסיקו בהודאה

הבל

עין משפט נר מצוה

לב
א מיי' פ"י מהל' שבועות הלכה ל

לג
ב מיי' שם הלכה ד

לד
ג מיי' שם הלכה יב

לה
ד מיי' שם פ"י הלכה א

תורה אור

אין אומר בממון מאחר דו יכיל מימר ליה אתה אמרת לי להרוג ולקוץ אע"ג דו א"ל לא הרגתי ולא קצצתי פטור:

הלכה ו מתני' משביע אני [א] עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני כהן שאני לוי שאיני בן גרושה ושאיני בן חלוצה ושאיש פלוני כהן שאיש פלוני לוי שאינו בן גרושה שאינו בן חלוצה [ב] שאנס איש פלוני ופיתה את בתו ושחבל בי בני ושהדליק גדישי בשבת הרי אילו פטורין: **גמ'** °נפש כי תחטא (ויקרא ה) °נפש כי תחטא (שם) לגזרה שוה מה נפש כי תחטא שנאמר להלן תבועת ממון ויש לו אף נפש כי תחטא שנאמר כאן תביעת ממון ויש לו. [ה] לית הדא פליגא על ריש לקיש דאמר אין ממון אצל מכות פתר לה כר' מאיר דאמר לוקה ומשלם. מ"מ לא הפסידו ממון. כיון דהלה הוה בעי מיתן ליה ולא יהב ליה כמי שהפסידו ממון:

הלכה ז מתני' משביע אני [ג] עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן הרי אילו פטורין שאין חייבין אלא על שבועת ממון כפקדון משבי' אני [ד] עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אילו פטורין מפני

פני משה

אין אומר בממון מאחר. אין אומרין בממון מיגו כזה וכלומר דר' יודן בא לתרץ דלא תיקשי דהא בכה"ג נאמן הוא לומר אתה אמרת לי להרוג ולקוץ אפי' אומר לא הרגתי ולא קצצתי יהא נאמן במיגו וקאמר דלאו מילתא היא דאין אומרין מאחר שהוא יכול לומר אתה אמרת לי להרוג שיהא נאמן אע"ג דאומר לא הרגתי ויהא פטור וטעמא משום דהוי מיגו דהעזה ומיגו כזה לא אמרינן:

הלכה ו מתני' שאני כהן. פטורין שאין העדים חייבין אלא כשכפרו בדבר שיש בו תביעת ממון כדיליף בגמרא: שאנס איש פלוני את בתו. אדלעיל קאי שאיש פלוני כהן וכו' או שהשביען להעיד שאנס איש פלוני את בתו של פלוני דאיירינן ביה פטורין דבעינן עד שישמעו מפי התובע ומוקמינן לה התם בבא בהרשאה דאי הוה תביעת ממון אחר היו חייבין ואשמעינן דאין נחשב המורשה בעל דין בזה כשאר ממון דכיון דהאי ממון דתובע לא מטא לידיה מעולם לא מצי למיכתב הרשאה עליה: ושחבל בי בני. חבלה והוא חבורה ואם התרו בו היה מתחייב מיתה ולא ממון ולפיכך פטורין: שחבל בי חבירי ושהדליק גדישי בשבת. דתרווייהו חיוב מיתה נינהו ופטורין מן הממון: **גמ'** נפש כי תחטא. נאמר כאן בשבועת העדות ונאמר נפש כי תחטא בשבועת הפקדון לג"ש: מה להלן תביעת ממון ויש לו. ממון אללו אף נפש כי תחטא האמור כאן בעדות בתביעת ממון ויש לו. לאפוקי הני דקתני במתני' שאני כהן וכו' דלאו תביעת ממון נינהו וכן הסיפא שאנס פלוני את בתו אע"ג דתביעת ממון הוי מ"מ לא יש אללו ולא הגיע הממון לידו של זה הפלוני שיכול להמנות מורשה לזה בשבילו: לית הדא פליגא על ר"ל. ארישא דמתני' קאי דקתני לעיל שחבל בי חבירי ושהדליק גדישי ביום הכפורים הרי אלו חייבין. והנכון דגרסי' להא אמתני' דלעיל. ואע"ג דאיכא חיוב מלקות ור"ל סבר דאין ממון אצל מכות ולא מצינו לאוקמי בשלא התרו בו דאפי' חייבי מלקיות שוגגין ס"ל דפטורין מן התשלומין כדאמר בפ' אלו נערות בהלכה א': פתר לה. ר"ל דמתני' כר"מ היא דאמר לוקה ומשלם: מכל מקום לא הפסידו ממון. הרי ממון ממש לא היה להתובע אצל זה ומשני כיון דהלה הוה בעי מיתן ליה ולא יהב ליה שזה היה לו מן הדין ליתן לו אם היו מעידין עליו ועכשיו כשלא העידו אינו נותן לו כמי שהפסידו ממון ממש והלכך חייבין:

הלכה ז מתני' שאמר איש פלוני ליתן לי וכו' פטורין. כדילפינן לעיל משבועת הפקדון שאין העדים חייבין אלא בתביעת ממון ויש לו:

למה

רידב"ז

לית הדא פליגא על רשב"ל דאמר אין ממון אצל מכות עי' במפרשים ז"ל הפ"מ ז"ל והגליון ז"ל וכו"י מיגעים לפרש הסוגיא הזאת ולפענ"ד נראה בע"ה דה"פ דהיא ממש הסוגיא דר"פ אלו נערות דמקשינן בבבלי וירושלמי הא דגרסינן במשנה ראשונה אלו נערות שיש להן קנס וקתשיב שם הבא על אחותו. ובמשנה ב' גרסינן אלו נערות שאין להן קנס וקתשיב שם הבא על בתו מפני שהוא מתחייב בנפשו ומקשה על המשנה הראשונה הא בהני דקתשיב במשנה הראשונה הרי הייבין מלקות וקי"ל דאינו לוקה ומשלם. ובירושלמי משני ר"ז דמיירי בלא התראה [כמו בבבלי שם] ורשב"ל ס"ל דאפילו בלא התראה נמי פטיר מתשלומין משום דהוי חייבי מלקות שוגגין ופטורין ופריך בירושלמי שם מהאי משנה ראשונה דפ' אלו נערות מה עביד לה רשב"ל ומשני דפתר לה להמתניתן כר"מ דס"ל לוקה ומשלם עיי"ש. והנה בהא דמלינו דס"ל לר"מ לוקה ומשלם. היא בעדים זוממין כדגרסינן מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין שלא השם המביאו לידי מלקות מביאו לידי תשלומין. וכפירש"י ז"ל דמלקות מלא תענה והתשלומין משום כאשר זמם. ומבואר אצלינו בתוס' הרי"ד במס' כתובות שם ד"ה והתני בכונת רש"י ז"ל דהחיוב תשלומין היא משום ההפסד. דנזה"כ דמשלם בעד ההפסד שרצו לעשות לחבירו ולא דהוי משום העבירה שעברו הל"ת דלא תענה אלא משום ההפסד ממון והגם דעדיין לא הי' ההפסד אלא זממו להפסיד ואילולי גזה"כ הי' פטורין לשלם בעד ההפסד אך גזה"כ היא דמשלמין בעד ההפסד. ועכ"פ הגזה"כ הוא דהתשלומין היא משום ההפסד של חבירו ולא משום העבירה שעברו הל"ת דלא תענה. וע"כ ס"ל לר"מ דלוקין ומשלמין שלא השם המביא לידי מכות מביא לידי תשלומין דהיוב המלקות היא משום הל"ת דל"ת. וחיוב התשלומין היא משום הפסד לחבירו. ובמה נתמלא ההפסד ש"ז במלקות של זה. אבל אם הי' חיוב התשלומין משום עבירה שעברו הל"ת דל"ת הי' פטורין משום דככר לקו על העבירה הזה ואין לוקין ומשלמין משם אחד. כ"ז מבואר בתוס' הרי"ד בר"פ אלו נערות בארוכה לשיטת רש"י ז"ל וכן מוכח ברמב"ן ז"ל במס' ב"מ עיי"ש. ומוכרח היא דכל עיקר דס"ל לר"מ לוקה ומשלם היא משום דהוי מב' שמות זה משום עבירה וזה משום הפסד להבירו. ועוד מבואר אצלינו ברידב"ז בפ' א"נ ה"ז ובתוס' הרי"ד בה"א שם דהקנס של אונס ופתיי נחלקו בזה בבלי וירושלמי דלשיטת הבבלי הקנס היא אף על פי שכבר בילם בופ"ג מ"מ מחויב קנס לא משום עבירה של הביאת זנות אלא משום דאנס ופיתה בתו של פלוני שלא ברצונו ובע"כ אנסת ופיתית את בתי. וע"כ ביתומה מפותה פטיר שלא עשה כלום אלא מרצונה. אבל שיטת הירושלמי דאפילו יתומה מפותה חייב ג"כ קנס הגם דמחלה לו אבל אינה יכולה למחול כמו גבי אכילת תרומה דאם רצה הכהן למחול אינו יכול ועי' בתוס' ז"ל ר"פ א"נ ד"ה ואשת. דבזה נחלקו הבבלי והירושלמי והיא משום דהקנס היא משום ביאת עבירה דזנות כמו שמחייב רחמנא על ביאת א"א חנק ועל נערה המאורסה סקילה ועל ספ"ח אשם וכמו כן על ביאת זנות דפנוי' משלם קנס ועי' ברידב"ז ובתוס' הרי"ד שם ותמצא כל היסודות הללו. ועפ"ז מובן היטב סוגיא דידן דהנה לשון הזה מ"מ מפסידו ממון מלינו לשון הזה בירושלמי במס' תרומות פ"ז ובפ' א"נ ה"א גבי לוקה ומשלם מסיק הגמ' לשון זה מ"מ מפסידו ממון עיי"ש. וה"פ שם דאפילו דלקי במה נתמלא הפסידו של זה דהא מ"מ מפסידו ממון. וה"נ ה"פ דהנה במשנה ה"ה גרסינן משביע אני עליכם שתבאו ותעידוני שאנס פלוני את בתי חייבין ובמשנה ה"ו גרסינן שאנס פלוני את בתו ופרש"י ז"ל בשם י"מ דהיא שהאב בא על בתו לפיכך פטורין משום דקם לי' בדרבי מיניה דחייב מיתה ולפ"ז הוי ב' משניות הללו כהנך ב' משניות דר"פ א"נ דבמשנה הראשונה קחשיב כל הנערות שיש להן קנס וקחשיב שם כל העריות שחייב עליהן מלקות אלו יש להם קנס. ובמשנה הב' קחשיב נערות שאין להם קנס היא הבא על בתו משום שמתחייב בנפשו. ופריך הגמ' בבבלי ובירושלמי למה אינו פטור אלא בבתו ולמה לא פטור גבי אחותו דלוקה וקי"ל דאינו לוקה ומשלם. ומשני ר"י דמיירי בשוגג בלא התריי' ורשב"ל ס"ל דחייבי מלקות שוגגין פטורין וקפריך הגמ' בירושלמי ע"ד דרשב"ל דס"ל אין ממון אצל מכות. קשה מתניתן ומשני דפתר לה מתניתן דאתיא כר"מ עיי"ש וה"נ ה"פ דההיא סוגיא ממש דר"פ א"נ ופ"ז דתרומות דמקשה דבמשנה ראשונ' יש לה קנס זולת בבא על בתו במשנה אחרונה משמע אבל חוץ מבתו יש לה קנס הא אינו לוקה ומשלם ע"ז פריך לית הדא פליגי על רשב"ל דס"ל אין ממון אצל מכות ומשני פתר לה כר"מ דאמר לוקה ומשלם והיא ממש הסוגיא דפ' א"נ ותרומות הנ"ל אות באות. וקפריך הגמ' מה מועיל לן דאוקמי' כר"מ הא טעמא דר"מ היא משום דאין השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלומין דהתשלומין הוא משום הפסד ממון והמלקות היא משום העבירה דל"ת וע"כ לא נתמלא הפסידו ש"ז במלקות ש"ז דמכל מקום מפסידו ממון כליסנא דהש"ס שם הנ"ל. אבל הכא בקנס דהקנס הוא משום עבירה של ביאת זנות דפנוי'. לשיטת הירושלמי א"כ כשהביאה היתה של אחותו ונלקה ע"ז מה לי איסורא זוטא הא כיון שנלקה על העבירה למה ישלם עוד הא מכל מקום אין מפסידו ממון וכיון דלא שייך הפסד ממן אלא עבירה למה ישלם הא נלקה על העבירה. וכאן לא שייך האי מכל מקום מפסידו ממון כנ"ל דהא מכל מקום אין מפסידו ממון ומשני מכיון דהלה הוי בעי מיתן לי' ולא יהיב לי' כמו שהפסידו ממון פי' כיון דאילו לא הי' אחותו אלא נערה בעלמא ולא נלקה הוי בעי מיתן לי' ועכשיו בשביל שנלקה לא יתן לו הוי כמו שהפסידו ממון ונחשב קנס דביאת פנוי' כהפסד ממון וע"כ כשלקה עבור האיסור דאחותו לא נפטר בזה מהפסד ממון של זה:

ציון ירושלים

[ה] לית הדא פליגא על ר"ל דאמר אין ממון אצל מכות פתר לה כר"מ דאמר לוקה ומשלם וכו' עפ"מ שכתב דקאי אלעיל שחבל בי חבירי ושהדלי' גדישי ביוה"כ והוא תמוה דעל חובל ודאי לא קשה דכפירו' רבה תורס חובל בחבירו לתשלומין ועל הדליק גדישי שייך כרת וצ"ל דכיון דכל חייבי כריתות לוקין כמ"ש הרמב"ם פי"ח מסנהדרין א"כ ס"ל חייבי מלקות ופטור ולזה מוקי כר"מ ומ"ש מכל מקום לא הפסידו ממון זה אין לו כאור כלל דהא כר"מ מוקמינן והנראה דזה קאי על נזק ואלי נזק דכיון דאלו מודה מפטר אין בו כפירת ממון כדאיבעיא לן בש"ס דילן דל"ס כדאויא דקאי על חצי נזק צרורות ועי"ז אמר כיון דאלו הוי בעי מיתן למה הייו כעין דאמרו שם השתא מיהא לא אודי ולפ"ז מ"ש הפ"מ במשנה דמיירי בחצי נזק צרורות ז"א לפי הירושלמי ודו"ק היטב:

מראה הפנים

אומרין מיגו בממון ואמאי לא אשמעינן רבותא טפי דאפילו אומר לא הרגתי יהא נאמן ואין לומר דהא מיגו במקום עדים הוי דאכתי קשה לישמועינן האי סברא היכא דליכא עדים אלא דהש טוכ:ן כיניהו כו. ועוד דאי משום הא איכא למימר דר' יודן כאביי ס"ל דאמרי' מיגו אפי' במקום עדים. אלא דנראה דבניחותא היא דבהדיא אמר ר' יודן לקמן פ' שבועת הדיינין הל' א' דאין אומרין מיגו כזה בממון ומשום דהוי מיגו דהעזה ועיין בס מ"ש מזה:

הוי

שנויי נוסחאות (סו"ס) בי בני ושהדליק גדישי כד"ו בו בנו ושהדליק גדישו. (סוי"ב) תבועת כד"ו תביעת.

חדושי אמרי ברוך

במראה הפנים ד"ה הרגת את שורי וכו'. היכא דליכא עדים וכו'. נ"ב דבריו נפלאים דמה צורך למגו היכא שמכחים בלהד"מ וליכא עדים. גם מ"ש אח"כ משום דהוי מגו דהעזה אין לו שחר:

חתם סופר

אבל אלו היו ד' עדים והמה כת א' היה הראשונה פטורה הואיל וחזרו והודו בתכ"ד של כפירת השניה ס"מ ס"ל למשנתנו כמ"ד בטלה כולה ומיסך סייכי אהדדי. והשתא תו ליכא לאקשוי' דלמא לעולם כמ"ד תתקיים עדות בשאר ומ"מ לא הו"מ למתני בד' עדים וכת א'. משום דא"כ השניה פטורים משום בכחשה שלא ראו באותו מעמד הסלואה כהגהת מרדכי הנ"ל [משא"כ בב' כתים ולא היו במעמד א' אלא ב' מעידים על גוף הסלואה וב' על הסודאה שמועיל יש ומלסרפים ולא יכלו להכחים זא"ז]. דז"א כיון דמתני' לא נחית אלא להשמענו חיובן של ראשונים אע"פ שחזרו והודו ולאפוקי מריפא דסיפא דמהני ההודאה. א"כ מה אכפת למשנתינו אם יהיה שמציאות באופן שהשניה פטורה או חייבת וה"ל למתני היו ארבעה עדים הראשונים חייבים ואשמועינן דלא מהני הודאתן אחר השניה משום דס"ל תתקיים עדות בשאר ולא מהני חזרה בתוך כ"ד של שניה, והשניה פטורה ואשמועי' דינו של הגהת מרדכי דמשו"ה פטורים משום שנפסלו בהכחשה ומדלא תני הכי ש"מ דלו היה בלאמת הראשונים פטורים משום שחזרו והודו בתוך כ"ד של שנייה דבכל עדות א' וכמ"ד תתקיים עדות בשאר וק"ל: היו שתי כתי עדים וכו'. ונ"ל דמיירי באופן סידעי' שלא שכח העדות בשעה שנשבע כמ"ם והאריך הר"ן ר"ס כל הנשבעים ע"ם היטב דאל"ה לא מפשל לעדות אע"פ שנאמן בהודאתו להייב קרבן מ"מ אין אדם משים עצמו רשע למפסל א"ע ומכ"ם אתרינא אע"כ מיירי באופן שכ' והאריך שם הר"ן ואפ"ה מייתי שפיר ראיה

גליון אפרים

אין אומרין בממון מאחר דו יכיל מימר לא הרגתי ולא קצצתי אע"ג דו א"ל אתה אמרת לי להרוג ולקוץ פטור פש"ל. (נוע"י):

מסורת הש"ס

(שבועות פ"ו ב"מ פ"ד)

שבועות לא ע"ב

שם לג ע"ב

מפני ‎א‎ שקדמה שבועה לעדות ‎ב‎ עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם אם יודעין אתם לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אילו פטורין:

גמ' *ר' יוסי רבי יעקב בר זבדי רבי אבהו בשם ר' יוחנן אמר ליתן מתנה לחבירו וביקש להזור ‎ג‎ בו חוזר. רבי יעקב בר זבדי בעא קומי רבי אבהו ואהן הין לא בצדק הוא והין צדק. אמר בשעה שאמר הין של צדק הוה. למה משום שאינו יודע בהן או משום שאין מתכוין להן מה נפק מביניהון משכן שנים שנים. אין תימר משום שאינו יודע בהן. יודע בהן. הוי לית טעמא דלא משום שאין מתכוין להן:

הלכה ח מתני' אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני ופלוני אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני והם שיודעים לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הרי אילו ‎ד‎ פטורין:

גמ' רבי מנא שמע מדבתריה או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הא לא היה אחד מהן קרוב או פסול חייבין. ויודע הוא בהון. הוי לית טעמא אלא משום שאין מתכוין להן. רבי יוסי שמע לה מקדמיתא מפני שקדמה שבועה לעדות הא לא קדמה שבועה לעדות חייבין. ויודע הוא בהון. הוי לית טעמא אלא משום שאין מתכוין להן:

הלכה ט מתני' *שילח ביד עבדו או שאמר לה הנתבע משביע אני עליכם אם יודעין אתם לו עדות שתבואו ותעידוהו הרי אילו פטורין *עד ‎ה‎ שישמעו מפי התובע: **גמ'** א"ר לעזר מה ת"ל אם לא יגיד ונשא עונו. לא מפי התובע. מתני' צריכה למה דאמר ר' לעזר ומה דמר ר' לעזר צריכה למתניתין. אילו תנינן ולא תנא ר' לעזר הוינן אמרין ישמעו מפי התובע ולא

מפני שקדמה שבועה לעדות. ורחמנא אמר ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע שקדמה העדות לשבועה ולא שקדמה שבועה להעדות: שאם אתם יודעין לי עדות וכו' הרי אלו פטורין. דכתיב והוא עד עד שייחד את עדיו:

גמ' וביקש לחזור בו חוזר. ואין בו משום מחוסרי אמנה. וגרסי' לה לעיל בסוף שביעית ובפ' הזהב הל' ב': והאן לאו צדק והן צדק. והכי פריך בשביעית וכי זה הן צדק הוא והתורה אמרה שיהא לאו שלך צדק והן שלך צדק: אמרי'. בשעה שאמר הין של צדק הוה. ושיה דעתו ליתן לו אלא שאח"כ הוא רוצה לחזור ואמרינן דאין זה יכול לתובעו בדין והיינו כמי טעמא דמתני': למה. אמתני' דקתני עמד בביהכ"נ וכו' ובעי מאי טעמא אי משום שאינו יודע בהן איזה שנים הם יודעין לו עדות או דטעמא משום שאין מתכוין לשנים העדים אלא אומר לכלל העומדין בבית הכנסת: מה נפק מביניהון. מבין הני טעמי: משכן. שמשך אותם בבית הכנסת שנים שנים והשביע אותם דאי תימא משום דלא ידע מי הן עדיו: ויודע בהן. בתמיה אפי' משכן שנים שנים אינו יודע אם הם עדיו שהרי אומר אם אתם יודעים לי עדות: הוי. מדקתני עמד בבית הכנסת ומשמע דוקא בכה"ג אבל משכן שנים שנים מהני ש"מ דלית טעמא דמתני' אלא משום שאין מתכוין להם הילכך אם משכן שנים שנים והשביע אותן מהני אע"פ שאינו יודע אם יודעין לו עדות:

למה משום שאינו יודע בהן או משום שאין מתכוין להם פי' משום דבמתניתן קתני עמד בבהכ"נ ואמר משביע אני עליכם אם יודעין אתם לי עדות ויש בזה ב' ענינים אחד משום דבבהכ"נ סתם אינו מתכוין להם. ב' דאמר בלשון אם אתם יודעין לי עדות משמע בזה דאינו יודע בעצמו אם יודעין לו עדות מדלא קתני כמו בהנך משניות דלעיל משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני. ע"ז שאל איזה טעם הוא העיקר או דהעיקר היא משום דבבהכ"נ סתם אינו מתכוין להם או דהעיקר היא משום דאמר בלשון אם אתם יודעין לי עדות ע"ז פשיט מה נפק מביניהון משכן שנים שנים ר"ל דמשך אותם שנים שנים ולא בבהכנ"ם אלא דראה שנים שנים הולכים זא"ז ואמר לכל שנים שנים בלשון הזה משביע אני עליכם אם יודעין אתם עדות א"ת משום שאינו יודע בהם בתמי' ולמה נקט בהכנ"ם הו"ל למינקט הדין הזה בכל שנים שנים הוי ע"כ לית טעמא אלא משום שאינו מתכוין להם דלא אמר ביחוד לכל שנים שנים אלא אמר לכולם בלשון רבים ואינו מתכוין להם וכיון דאמר לכל הרבים אינו יכול למימר שתבואו ותעידוני דהא כל הרבים אינן יודעין ע"כ בע"כ נקט לשון הזה. ודע דלשון הזה מה נפיק מביניהון א"ת משום הוי לית טעמא דלא איתא בירושלמי ד' פעמים למיפשט האיבעיא בסגנון זה מה נפיק מביניהון וכרידב"ז סוף פ"ג דמס' ברכות נרשמו כל הד' מקומות וכאן מקום החמישי:

מתניתא צריכין למה דמר ר"א ומה דמר ר"ל צריכה למתניתן אילו תנינן ולא תנא ר"א הוינן אמרין ישמעו מפי התובע ולא נשבעו לנתבע חייבין הוי צורכה למה דמר ר"ל פי' דבמתניתן ממעטינן שבועה דנתבע כדמתחיל או שאמר הנתבע משביע אני ומסיים עד שישמעו מפי התובע דבעינן השמיעה

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ט מהל' שבועות הלכה ז

לז ב מיי' שם הלכה ט

לח ג מיי' פ"ז ממכירה ה"ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רל סעיף ח

לט ד מיי' פ"י מהל' שבועות הלכה ה

מ ה מיי' שם פ"ט הלכה ו

הלכה ח מתני' והם יודעין לו עדות עד מפי עד וכו' פטורין. שאם העידוהו לא היתה עדותן מועלת לו כלום:

גמ' ר' מנא שמע לה מן דבתרה. שמע לדיוקא במתני' דלעיל דמספקא לן אי טעמא הוי משום דלא ידע בהן או משום שאין מתכוין להם ולמד ר' מנא ממתני' דהכא דהיא בתרה דלעיל כדמסיק ואזיל: או שהיה אחד מהן קרוב או פסול. דקתני דלא מהני הא לא היה אחד מהן קרוב או פסול מהני וחייבין ויודע הוא בהון בתמיה וכי יודע בהן שיודעין לו עדות הא אם אתם יודעין לי עדות קאמר ואפ"ה אמרת דחייבין: הוי לית טעמא. דמתני' דלעיל אלא משום שאין מתכוין להן: ר' יוסי שמע לה. לטעמא דמתני' דלעיל מקדמיית' להמתני' דלעיל משביע אני עליכם כשתדעון וכו' פטורין מפני שקדמה שבועה לעדות הוא דלא מהני הא אם לא קדמה שבועה לעדות כגון אם אמר להם אם אתם יודעין לי עדות מהני וחייבין: ויודע הוא בהן. שיודעין לו עדות בתמיה ואפ"ה מהני הוי דלית טעמא דמתני' דלעיל אלא משום שאין מתכוין להן:

הלכה ט מתני' עד שישמעו מפי התובע. כדמפרש בגמרא דכתיב אם לוא יגיד מלא בוי"ו ואל"ף למידרש הכי אם לו לא יגיד כלומר לתובע ונשא עונו הא אם לאחר לא יגיד פטור: **גמ'** מה תלמוד לומר אם לוא יגיד ונשא עונו. מפני מה כתוב בוי"ו אלף: לוא. בוי"ו אלף: מפי התובע. דדוקא כדפרישית במתני'. מתנית' צריכ' וכו'. כלומר דברי ר"א דאמר מפי התובע ודברי מתני' עד שישמעו מפי התובע תרווייהו צריכי ושמעינן מדברי שניהם מה דלא היה שמעינן מכל חד באנפי נפשיה: אילו תנינן. דאלו ממתני' לחוד בלא מה דתני ר' לעזר הוינן אמרין ישמעו מפי התובע הוא דבעינן שיהא הוא תובע להן אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני: ולא

מראה הפנים

הוי לית טעמא דלא משום שאין מתכוין להן. עיין לקמן ד"ה ר' מנא מה שנתבאר מזה:

או שהיה אחד מהן קרוב או פסול. כתב הרשב"א ז"ל הקשה הרמב"ן ז"ל למה לי למיתני הכי פשיטא ותירץ אפי' האמין הנתבע על עצמו אם יבאו ויעידו שהוא יתן אפי' כן פטורין ובענין שאמרו בירושלמי דגרסי' התם עד אחד כשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשנים יכול יהא חייב ת"ל והוא עד או ראה עד שכשר להעיד עדות ממון. ירושלמי קרוב מפי עצמו בשבועת העדות מהו שיהא חייב נישמעינה מן הדא הואיל ולא למדו מפי עצמו אלא משבועת הפקדון מה להלן קרובין חייבין אף כאן קרובין חייבין ע"כ מדברי הרשב"א ז"ל. ונראה דהא דהעתיק לבעי ר' ירמיה דהכא בהל' ב' שכונה משום דאי אפשר לפרש כפשוטו דמהיכי תיתי יהא קרוב חייב בשבועת העדות אלא ודאי דמיירי שקבלו הנתבע על עצמו ופשיט לה דחייב וא"כ זה הוי כעין סתירה לפי' הרמב"ן ז"ל במתני' ולהא דאמר הכא בהלכה א' גבי עד אחד שהביא הרמב"ן ז"ל ומ"מ אם לזה היתה כוונתו ז"ל או לא תמוה הוא דהא ר' יוסי דחי לה לעיל להאיא נישמעינה וכו' וקאמר קרובין שכאן למידין מקרובין שלהלן ולא מיתפרשא אלא בתמיה כדפרישית שם וא"כ אזלא המסקנא בהלכה ב' כמו דאמר בפשיטות בעד אחד בהלכה א' ולדקו דברי הרמב"ן ז"ל בפירושא דמתני'. ולפע"ד חסר העתקת המסקנא דלעיל בדברי הרשב"א וראיה היא להרמב"ן ועיין בדיבור דלקמן:

רבי מנא שמע מדבתריה וכו'. כדפרישית בפנים דע"כ אדינא דמתני' דלעיל קאי ומשום דהאי תלמודא לא גריס בנוסחת המשנה דלעיל בהדיא עד שיהא מתכוין להם כנוסחת המשנה בש"ס דילן והלכך שמע להאי טעמא מדיוקא. והא דלא סגי להו לדיוקא דלעיל דדייק ממתני' גופה וכדפרישית שם משום דאיכא למידחי דעמד בבכהכ"נ אורחא דמילתא קתני שהיה דעתו להשביע לרבים במקום שהן מצוין ולעולם אפי' משכן שנים שנים נמי בכלל הלכך מדייקי לה ממתני' דבתרה ומקדמייתא. ור' יוסי דלא סגי ליה בדיוקא דר' מנא משום דהא נמי איכא למידחי דלעולם אפי' לא היה אחד מהן קרוב או פסול נמי פטורין בכה"ג שאינו יודע בהן אם הם יודעין לו עדות או לא והא דקתני קרוב או פסול לגופה איצטריך להשמיענו אפי' קבלו עליהן קרוב או פסול דבלאו הכי ע"כ לפרושי הכי כדלעיל הלכך דייק לה מקדמייתא ומיהו כ"ע מודים לדינא דאע"פ שאינו יודע אם הם יודעין לו עדות או לא מהני אם היה מתכוין להם וייחדם ואפי' ייחד להם בכלל הרבים כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ט משבועות הל' ט' ע"ש:

שילח ביד עבדו. משמע דוקא עבדו קתני אבל ע"י שלוחו ישראל מהני וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם בהל' ג' אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיכפרו וישבעו אחר תביעת בעל דין עצמו או שלוחו. וכת"כ גריס שלא נסן ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו או שאמר להן הנתבע משביעני עליכם וכו' יכול יהו חייבין ת"ל ושמעה קול אלה וגו' עד שישמעו מפי התובע. ונראה דטעמו ז"ל דלא פסק כהאי ברייתא משום דבגמרא דף ל"ג ע"ב בפשיטות אמרו בכא בהרשאה דמהני בתביעת ממון היכא דלא כפריה. והמסקנא הכא בגמרא עד שישמעו מפי התובע וישבעו לתובע וכך הם דבריו ז"ל

שנויי נוסחאות (סוכ"ו) לה בד"ו להן. (סוכ"ח) לו בד"ו לי.

בכר לארן

הוי לית טעמא דלא. פי' לית טעמא דא אלא והם ב' תיבות:

חתם סופר

ראיה מסיפא דמתני' לומר דמשו"ה לא נקטה מתני' ד' עדים משום דמיירי בכל גווני. ובהני גווני דנעשה הראשון פסול היו כולם פסולים. ומ"מ לא קשה

אס"ס דילן ל"ב ע"א מתני' דלא כהאי תנא וכו' מנ"ל דמתני' לית לה משביע ע"א חייב ואפ"ה פטור השני משום שנעשה פסול ע"י הנטרפותו של ראשון ולק' זו עוררני תלמידי הבח' ר"מ א"ש. ולק"מ דא"כ מתני' לא איירי אלא בגווני הנ"ל. וזהו לא נראה. מיהו בלא"ה נ"ל דלא ס"ל להירושלמי כתלמודן דאמרי' בדף ל"ג ע"א דסיפא איירי בקרובים בנשותיהם ונוססות וא"כ לא הו"מ למימר ארבעה ועי"כ צריך למנקט בב' כתים דאל"כ בטלה כולה ע"י קרבות הנשים וק"ל: שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן. יל"ד מ"ם האריך בלשניה ולא נתן דהא די בשיעדו שאמר ליתן והלה טען לסד"מ ממילא תו לא מהימן לומר נתתי משום דאמר בהחלה לסד"ם וכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ואפ"ה פטורים משום דלא דמי לפקדון כמבואר. וא"כ לאיזה צורך האריך טמר ולא נתן. וי"ל לפמ"ש ר' ירוחם וביארו בש"ך י"ד ס' רנ"ח ס"ק כ"ה דבאומר לתת נדקה לעני אינו יו"ת במתנה ע"מ להחזיר אע"ג דבעשיר אפי' נשבע ליתן יונא בניתן ע"מ להחזיר כמבואר בש"ע שם ססי' רל"ח וגם הוא מר"י מ"מ בנדר לעני לא מהני ע"מ להחזיר משום שכבר זכו בהו עניים ע"ש. ופירוש הענין נ"ל משום דקיי"ל דגם גבי הקדש עניים אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי כמבואר בסמ"ע בח"מ סי' קכ"ה ס"ק כ"ה ע"ש ומכוין שבדבריו ה"ל כנמסר לעני בלא שום תנאי שיחזירנו לו שהרי נדר סתם. איך יתנה אח"כ בשעת נתינה. והרי כבר נמסר לעני בלא תנאי דאמירתו כמסירה דמי. משא"כ בנשבע ליתן לעשיר שום מתנה דבשעת שבועתו לא הוה כנמסר לידו וכיון דקיי"ל מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה א"כ יכול לקיים לשון שבועתו במה שיתנה בשעת מתנה ע"מ להחזיר כנ"ל פי' הענין. והנה בתומים סי' פ"ז ס"ק כ' כתב וז"ל וגם זה נראה דיהיה באופן מנה זו או חפץ מיוחד דאל עליו קנין כמסירה להדיוט וכו' אבל באומר אתן לך מנה בלי יחוד דבר לא שייך ביה כמסירה להדיוט כיון דלא פרט דבר וכו' ע"ש. נמצא לפ"ז באומר ליתן לעני מנה בתם ולא פרט דבר כמי

מסורת הש"ס

ולא נשבעו לנתבע חייבין הוי צורכה למה דמר רבי לעזר אילו תני ר' לעזר ולא תנינן הוינן מרין ישמעו מפי הנתבע ולא נשבעו לתובע חייבין הוי צורכה למתני' וצריכה למה דמר ר' לעזר עד שישמעו מפי התובע וישבעו לתובע:

הלכה י מתני' [a] משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם אני הרי אלו חייבין בשמים ובארץ הרי אילו פטורין באל"ף דל"ת ביו"ד ה"א בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ורב חסד ובכל הכינויים הרי זה חייב המקלל בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים [ב] פוטרין *המקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים [ג] פוטרין המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר [ד] בלא תעשה יככה אלהי' כן יככה אלהים זו היא אלה הכתובה בתורה אל יככה יברכך וייטיב לך ר"מ מחייב ור' יהודה [ה] פוטר: גמ' משביע אני עליכם סתם חייב אסרכם אני כובלכם אני חייבין. ר' יוחנן בשם ר' ינאי כיני מתניתא ואית דמרין ר' אבהו בשם ר' יוחנן כיני מתניתא. ר"מ מחייב ורבי יודה פוטר ר"מ כדעתיה. ר' יודה כדעתיה. דתנינן תמן *קיללם *בכינוי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין [ו] המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר בלאו. מהו ללקות חברייא אמרו אין לוקה אמר לון רבי יוסי למה שהוא לא תעשה שאין בו [ז] מעשה והרי הממיר והנשבע [ח] לשקר לאו שאין בו מעש' הוא. ר' יסא בשם ר' יוחנן *ר"מ היא דאמר ממשמ' *לאו אתה שומע הין אל יככה אם תבא ותעידוני הא אם לא תבוא ותעידוני יככה. אין לי אלא אלה שיש עמה שבוע' מניין שאין עמ' שבוע' כשיש עמה שבועה ת"ל ושמעה אלה ושמעה קול. לעשות. שאין עמה אלה כשיש עמה אלה הא אלה בלא שבועה לא. ר' יסי בשם ר' יוחנן לא

סנהדרין סו ע"א
(סנהדרין פ"ז) סנהדרין סו
(נדרים פ"ק) פי' שבועות לו

רידב"ז

השמיעה מפי התובע וע"כ הא"מ אם שמעו מפי התובע ואח"כ לא נשבעו לנתבע חייבין. והעיקר הפסול היא מה שנשבעו לנתבע אבל אם לא נשבעו לנתבע אע"ג דלא נשבעו להתובע אלא כינס לבין עצמם או לפני אחר אי שליח התובע אלא כיון ששמעו מהתובע שני וחייב ע"כ צריכה להיא דר"א דדרים אליגוג"ע שצריך לישבע לפני התובע דעיקר נשיאת העון הוא השבועה וצריך השבועה להיות לפני התובע ואילו תני ר"ל ולא תנינן במתניתן הוינן אמרין ישמעו מפי הנתבע ונשבעו לתובע חייבין ותיבת לא מיותר פי' דלר"א הוא"מ דהעיקר צריך להיות השבועה לפני התובע ושלא בפני התובע לא מהני אבל השמיעה הא"מ דיכול להיות לפני הנתבע ע"כ צריך מתניתן ולר"א לאשמועינן דבעינן תרווייהו לפני התובע ממתניתן שמעינן דהשמיעה צריך להיות לפני התובע ומדר"א שמעינן דהשבועה צריך להיות לפני התובע:

שנים

פני משה

ולא נשבעו לנתבע חייבין. לשון קצר הוא זה כדרך האי תלמודא וכלומר לא נשבעו לו להתובע אלא להנתבע הוא דנשבעו הוי אמינא דחייבין דהמתני' נוכל לפרש דלא קפדינן אלא על התביעה עד שישמעו מפי התובע אבל אם אחר ששמעו התביעה מפיו אמרו להנתבע שבועה שאין אנו יודעין לו עדות או כיוצא בזה שקבלו השבועה שהשביע אותם התובע בפני הנתבע ולא בפני התובע ס"ד דהוי שבועה: הוי צורכה למה דאמר ר' לעזר. הלכך קמ"ל להא דר"א דדרים מלוא יגיד שצריך שיהא מפי התובע והיינו הגדה של העדים דקפדינן נמי בהא דבעינן לו לא יגיד שישבעו או שיקבלו שבועה בפני התובע שאינם יודעים להגיד: אלו תנא ר' לעזר. מפי התובע ולא תנינן הא דבמתני' עד שישמעו: הוי אמרין ישמעו מפי הנתבע. אפי' לא שמעו התביעה אלא מפי הנתבע: ולא נשבעו לתובע. כלומר אלא שלא נשבעו לו כי אם להתובע הוא דנשבעו סגי בהכי והוי אמינא דחייבין: הוי. הלכך תרווייהו לריכי ושמעינן שיהא התביעה מפי התובע וגם השבוע' בפני התובע:

הלכה י מתני' משביע אני עליכם וכו'. והוא שיאמר מלוה אני עליכם בשבועה אוסרכם אני בשבועה ושישביעם בשם או בכינוי מן הכנויים: באל"ף דל"ת. בשם הכתוב באל"ף דל"ת: ביו"ד ה"א. שם הכתוב ביו"ד ה"א: המקלל בכולן. מברך את השם באחד מהן כגון יכה פלוני את פלוני שזה הוא חיובו כשמקלל שם בשם: וחכמים פוטרין. מסקילה בכינוים דעל שם המיוחד דוקא הוא דבסקילה דכתיב בנקבו שם יומת ועל הכינויים באזהרה דאלהים לא תקלל ובשבועת העדות מודים חכמים לר"מ דחייב על הכינויים כמו שהוא חייב על שם המיוחד דבשבועה כתיב ושמעה קול אלה: המקלל עצמו. דכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד וכל השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה: וחבירו. דכתיב לא תקלל חרש שאינו שומע ולא קפיד מקללתו לא תקלל וכ"ש שאר כל אדם דשמע וקפיד: יככה אלהים כן יככה אלהים. אם אמר לעדים יככה אלהים אם לא תעידוני או שמשמע א' שקורא בקללות שבתורה יככה אלהים ואמר הוא לעדים וכן יככה אלהים אם לא תעידוני זו היא אלה הכתובה בתורה דהא כתיב בהם ככל אלות הברית: אל יככה אלהים. אם תעידוני או שאמר יברכך ה' וייטיב לך אם תעידוני וכפר: ר"מ מחייב. דס"ל מכלל לאו אתה שומע הן אל יככה אלהים אם תעידוני הא אם לא תעידוני יככה וכן יברכך אלהים אם תעידוני הא אם לא תעידוני יקללך ואין הלכה כר"מ: גמ' משביע אני עליכם סתם חייבין. כלומר אם אמר משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני אינו צריך לומר עוד בשבועה שהרי אמר משביע אני עליכם: אוסרכם אני כובלכם אני חייבין. אם אמר בשבועה: ר' יוחנן בשם ר' ינאי כיני מתניתא ואית דאמרין דר' אבהו בשם ר' יוחנן הוא דאמרה כיני מתניתא ר"מ מחייב ורבי יהודה פוטר. כדגרים הכא במתני' דחכמים דפליגי אדר"מ ר' יהודה הוא: ר"מ כדעתיה וכו'. דתנינן תמן בפ"ז דסנהדרין המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם קיללם בכינוי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין ואשמעינן דחכמים דהתם היינו ר' יהודה דהכא: אמר לון ר' יוסי לחכמים למה. אינו לוקה אם מפני שהוא ל"ת שאין בו מעשה והרי הממיר והנשבע לשקר דנמי לאו שאין בו מעשה הוא ואפ"ה לוקה דהני כולהו איתרבו למלקות ואע"פ שאין בהן מעשה כדאמרינן בסוף פרק דלעיל: ר"מ היא. הא דר' יסא בשם ר' יוחנן גרסי' לה בנדרים פ"ק הלכה ד' לקרבן לא אוכל לך ר"מ אוסר וקאמר התם דר"מ לטעמיה דאית ליה באיסורא מכלל לאו אתה שומע הן כדאמר הכא ומפרש דהתם נמי ה"ק לא לקרבן יהא מה שלא אוכל מן דילך הא מה שאוכל מן דילך קרבן הוא וקאמר דהכא נמי היינו טעמיה דמשמע אל יככה אלהים אם תבוא ותעידוני הא אם לא תבא ותעידוני יככה: לעשות וכו'. קושיא היא דמנין ללמוד מכאן על האלה בלא שבועה דילמא על השבועה בלא אלה אתי קרא ללמד ומשום דאין אלה בלא שבועה כדכתיב והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה והלכך כתיב הכא ושמעה קול למידרש לעשות שבועה שאין עמה אלה כמו שיש עמה אלה אבל אלה בלא שבועה לא מיתרבי מקרא: לא

עין משפט נר מצוה

מא
א מיי' פ"ט מהל' שבועות הלכה יא ופ"ב שם הלכה ב ג

מב
ב מיי' פ"ב מהלכות ע"ז הלכה ז

מג
ג מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה ג סמ"ג לאוין ריט טוש"ע יו"ד סי' רמא ס"א

מד
ד מיי' פכ"ו מהל' סנהדרין הלכה ג סמ"ג לאוין רע רי"א טוש"ע חו"מ סי' כו סעיף א

מה
ה טוש"ע שם סעיף ב

מו
ו מיי' פ"ה מממרים ה"ב סמ"ג לאוין לד טוש"ע יו"ד סי' רמא סעיף א

מז
ז מיי' פי"ח מסנהדרין ה"ב

מח
ח מיי' פי"ח מתמורה ה"א ופ"ח מסנהדרין הלכה ב

מראה הפנים

ז"ל שם הל' ז' וכן אם השביעם הנתבע וכו' ור"ל אפי' אחר ששמעו התביעה מפי התובע כשהשביעם הנתבע אינו כלום עד שישביעם התובע: והרי הממיר וכו'. עיין בסוף פרק דלעיל:

רבי מאיר הוא דאמר ממשמע לאו אתה שומע הן. ככר כתבתי בנדרים שם דיש להשוות להאי דר' יוחנן למאי דמשמע מסוגי' הבבלי דר"מ לית ליה בנדרים מכלל לאו אתה שומע הן דאע"ג דאיסורא הוא איסור חמור בעינן כדמחלקי התוס' בבלאי פרקין ושבועת איסור חמור הויא. ולפי מה שהביא הרשב"א בשם גי' ר"ת ז"ל דגרים התם בסוף פרקין אלא לעולם לא תיפוך ודקשיא לך סוטה שאני התם דאיסורא דאית ביה ממונא הוא ולכן דמתני' דפליגי עליה דר"מ לאו ר"ת בן גמליאל הוא אלא ר' יהודה לפי גי' הספרים. וזהו כפי גי' דהכא ועלה קאי הא דקאמר כיני מתני' וכו' וזהו כמו דת"רלו בתוס' על הא דקשיא ליה לרש"י ז"ל להך גי' לרבנן מאתויי יין דהא דפטרי רבנן הכא לאו על מכלל לאו אתה שומע הן קאי אלא האלהים קאי משום דבעינן שם המיוחד. וזהו פלוגתא דר"מ ור' יהודה דקאמר הכא:

מנין שאין עמה שבועה כשיש עמה שבועה. זהו כפי גי' הספרים שם דף ל"ו ע"א מנין לעשות אלה שאין עמה שבועה כאלה שיש עמה שבועה. אבל רש"י ז"ל מתק גי' זו וגרים כפי אשר היא שנויה בת"כ שלפנינו אין לי אלא שבועה שיש עמה אלה ומנין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה ת"ל וכו'. והכ"מ שבין אלו חליפי הגרסאות אם אלה בלא שבועה מהני בשבועת העדות או לא פליגי בה רבוותא דדעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל דלמאי דמסיק התם דלרבנן לית להו ג"ש אלא מגופה מיבתמע הכא דאין אלה אלא שבועה ור' אבהו אמר דאלה שבועה כדכתי' ויבא אתו באלה וכו' תו לא צריכין לשבועת העדות לא לשם מיוחד ולא לכינויין אלא כין אלה שאין עמה שבועה ולא שם וכין שבועה שאין עמה אלה הרי היא כאלה שיש עמה שבועה דאיתרבו מושמעה אלה ושמעה קול עכ"ל הרשב"א ז"ל. וזהו כמו דמסיק הכא לא שנייה וכו' ודעת הר"י מיג"ש ז"ל כדעת רש"י שכתב דמכללא דשמעתא שמעינן דבין שבועה ממש בין שבועת האלה לא מתחייב בה עד דהוי בשם או בכינוי כרבנן אבל שבועה זו שבועת האלה בלי שם או באלה כינוי לא שבועה היא כלל עכ"ל. וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט שם הל' י"א וי"ב אלא דהוא ז"ל דעתו דאלה בלא שם וכינוי מלקות וקרבן הוא דליכא הא איסורא איכא כמ"ש בפ"ב שם הל' ד'. וסוגית ש"ס הזה כגי' הספרים אשר היה לפני הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

שבועת

שנויי נוסחאות (פוי"ד) סתם חייב. נד"ו סתם חייבין. (סוט"ו) ר' ינאי כיני נד"ו ר' ינאי במתניתא. (פוי"ז) ר' יודה נד"ו ור' יודת (פוי"ח) אמרו נד"ו אמרי. (סוכ"א) ותעידוני נד"ו והעידיני. (סוכ"ב) ותעידוני נד"ו והעידיני.

חתם סופר

נמי יו"ח במתנה ע"מ להחזיר דלא שייך כבר זכו בו עניים כנ"ל. והא"ש דמתני' רלה לאשמועי' דאפי' היכי דלא סגי דלא יהיב ליה במתנה גמורה והיינו בעני ומנה או הכן מיוחד אפ"ה פטורים העדים משום דלא דמי לפקדון ומטעם שיתבאר עוד לפנינו בעזהי"ת. וא"כ ע"כ מיירי שהעדים רואים המנה שהוא בידו של הנתבע או ברשותו שאכלו כבר. דאל"ה יאמר הלה כיון שראיתם שהפרשתי המנה והרי הוא בי נזה דעניים כמסירתי לידו תו מה לכם ולי אי נאבד או נשרף וכי הוא חייב באחריותו. וע"כ צריכים להעיד שעודנו בידו או שכבר אכלו והייט ולא קתן דתנן במתני'. ובזה ניחא מה דהקשה בירושלמי דשמעתין למ"ד היכא דאיכא ממון ומלקות מלקא לקי ולא משלם וא"כ ה"נ ללקות משום לא יחל ולא משלם פי' והוה ממש כמו מתני' דלעיל שאני כהן שאני לוי ומה חדש כאן במתני' מפני שאינו דומה לפקדון בתביעת ממון ויש ט. תפ"ל שאינו תביעת ממון כלל כנ"ל. ותמה המפרש מנ"ל דמיירי בעני דשייך לא יחל דלמא מיירי בעשיר. ולפי הנ"ל מוכח דמיירי בעני. אלא דקשה כיון דמיירי במתנה לעני ומיירי נמי ביתה לו חפץ א"כ פשיטא דכופין אותו לקיים נדרו ומוציאין מידו וא"כ אמאי לא יתחייבו העדים ועמ"ש תי"ט במתני' ועמ"ש עליו המפרש בירושלמי. ועמ"ש ש"ך ח"מ סי' כ"ד ס"ק נ"א ומ"ש כתומים שם וקנ"ל. ונ"ל דמדתנן במתני' אמר ליתן ולא נתן ולא תנן סתמא שאמר ליתן לו מאתים זוז אלו כיון דיחדו לו. ועכנ"ל דלא מיירי שהם לפנינו בידו דא"כ ה"ל למתני מאתים זוז אלו. אלא שהעדים מעידים אחר שהפריסם חזר והוציאם לצרכו ועבר על נדרו. וא"כ הא הלכה רווחת בישראל דאפי' נע"ד רבים מי שעבר על נדרו מצוה להבאיל ע ולהתירו להצילו מעונש למפרע. ומ"ש ע"ז בפ"ו י"ד סי' שכ"ג סק"ב כבר דחה דבריו שם בנה"כ דאין ה"ל לא שייך מלקות וכרת אלא באינו רוצה להתירו לו נדרו והקדשו וכן העלה בחו"י סי' ק"ל וכבר הארכתי בזה במק"א. וכיון דיש שאלה לנודר לצדקה כמבואר בש"ע י"ד סי' ר"ח ס"ו א"כ ממילא ה"נ כיון שכבר עבר על נדרו מסתמא יתחרט ויתירו לו להנצל מעונש ומשו"ה לא הוה תביעת ממון הדומה לפקדון. ולפי"ז נ"ל מ"ש בירושלמי דמלקי לקי משום לא יחל אינו הכוונה

מסורת הש"ס

לא שניא. אין חילוק ביניהם דהכי מידרש או קול לחוד או אלה לחוד והיא אלה בלא שבועה והיא בשבועה בלא אלה דשניהם נקרבו:

הדרן עלך שבועת העדות

הלכה א מתני' שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים. איידי דתנא בשבועת העדות באנשים ולא בנשים תנא נמי הכא לכולהו: ובקרובים. שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקדון אצלו: בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד. אם מפי עצמו כשכפר שהוציא שבועה מפיו או שענה אמן אחר השבועה ואח"כ הודה חייב בקרבן דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו: ומפי אחרים. ולא ענה אמן כגון משביע אני עליך שתחזור לי הפקדון ואמר אין לך בידי כלום אינו חייב עד שיכפור בב"ד: וחכמים אומרים וכו'. והלכה כחכמים: וחייב על זדון שבועה. דלא כתיב בה ונעלם וזדון השבועה הוא שזכור הוא הכל על הפקדון ויודע ג"כ שנתחייב על כפירתו קרבן: ועל שגגתה עם זדון הפקדון. שיודע הוא ששבועה זו אסורה אבל לא ידע שחייבין עליה קרבן וזכור הוא שהפקדון אצלו: והיינו חייב על שגגתו. שהכא שיש אצלו הפקדון ונשבע ואח"כ ידע דאנוס הוא: אשם בכסף שקלים. הקנוי בשני סלעים דבאשם מעילות כתיב איל אשם בערכך כסף שקלים וילפינן בכריתות דכל אשמות הן בכסף שקלים:

תורה אור

לא שנייא היא אלה בלא שבועה היא בשבועה בלא אלה:

הדרן עלך שבועת העדות

הלכה א מתני' שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים וברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בב"ד דברי ר"מ וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי [א] אחרים כיון שכפר בו חייב [ב] וחייב על זדון שבועה ועל שגגתה עם זדון הפיקדון אינו חייב על שגגתו ומה הוא חייב על זדונו אשם [ג] בכסף שקלים: **גמ'** תני מפי עצמו בשבועת העדות. מהו להיות באלה מפי עצמו בשבועת הפיקדון מהו להיות באלה אמר רבי יוסי מכיון דכתיב °נפש °נפש במה שכולהון כאן וכולהון כאן. א"ר מנא אלה בב"ד מחלוקת ר"מ וחכמים. °וכחש בעמיתו לכשיצא וידויו. בשבועה פרט למכחש [ד] באחד *השותפין פרט למכחש בעדים [ה] ובשטר. א"ר רבי יוסי הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"ג דלא כתבין אחראין וערבאין זה לזה אחראין [ו] וערבאין זה לזה ולא עבדין כן. שנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול שלו אין שומעין לו. ויעשה בכופר בחלקו ויהא חייב. אחד שהפקיד לשנים כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב.

ויקרא ה / שם / שם

שנים שהפקידו כאחד ובא אחד ליטול את שלו אין שומעין לו כו' עי' בריטב"א ז"ל במס' שבועות דמאריך בהאי סוגיא בשם הראשונים ז"ל והאי אין שומעין מפרש בחידוק אין שומעין לו ר"ל אם שומעין לו עיי"ש דף ל"ח:

עין משפט נר מצוה

[א] א מיי' פ"ח מהל' שבועות הלכה א סמ"ג לאוין רמא

[ב] ב מיי' שם פ"א ה"ט

[ג] ג מיי' שם ופ"ט מהלכות שגגות הלכה ז ופ"י מהלכות פסה"מ הלכה כב

[ד] ד מיי' פ"ח משבועות ה"ב

[ה] ה מיי' שם הלכה יג

[ו] ו מיי' פכ"ה ממלוה ולוה הלכה ט טוש"ע חו"מ סי' עז סעיף א

גמ' תני מפי עצמו בשבועת העדות. תנינן לעיל דמפי עצמו נוהג בשבועת העדות ואע"ג דלא כתיבא והשתא מיבעיא לן מהו להיות באלה מפי עצמו אע"פ שאין עמה שבועה מי ילפינן לה במושבע מפי אחרים דכתיבא בעדות וכתיב ושמעה קול אלה וילפינן בסוף פרק דלעיל דאלה שאין עמה שבועה כשיש עמה שבועה דמיא ומיהו במפי עצמו מיבעיא לן: בשבועת הפקדון מהו להיות באלה. את"ל דמפי עצמו דעדות ילפינן לה מפי אחרים דכתיבא בה גופה אכתי מיבעיא לן בשבועת הפקדון דלא כתיב בה אלה מהו אם מהני בה אלה אע"פ שאין עמה שבועה: מכיון דכתיב נפש נפש. ואמרינן לקמן דילפינן מושבע מפי אחרים בפקדון משבועת העדות בג"ש דנפש נפש וא"כ לכולא מילתא ילפינן מהתם וכמו דבעדות ילפינן לעיל דאלה שאין עמה שבועה נוהג בה ה"נ בפקדון דבמה שכולהון כאן כמאן דכתיבא בה גופה דמי וכן מה שכתוב בפקדון והיינו שבועה מפי עצמו כמה דכתיב בעדות דמי כדאמרינן בפרק דלעיל דמפי עצמו בעדות נפקא לן בג"ש מפקדון: ר' מנא. קאמר דאלה בב"ד בפקדון והיינו במושבע מפי אחרים דאיכה נוהגת אלא בב"ד לר"מ הליא בפלוגתייהו גופה במה דפליגי ר"מ וחכמים במתני' דלר"מ דס"ל דון מינה ומינה כדאמרינן בפרק דלעיל ולקמן בהלכה ב' ומהאי טעמא ס"ל דמפי אחרים בפקדון אינו נוהג אלא בב"ד דלכולא מילתא ילפינן לה מעדות והתם בב"ד דוקא דאם לא יגיד כתיב במקום שאם היה מגיד היה זה מתחייב וה"נ לענין אלה יליף לה פקדון מעדות אבל לחכמים דס"ל דון מינה ואוקי באתרה לאחר דילפינן פקדון מעדות למושבע מפי אחרים אוקי באתרה כמו דמפי עצמו דאיירי בפקדון אפי' חוץ לב"ד הוא דוכחש בעמיתו כתיב כל מקום שכיחש וה"נ לענין אלה אוקי באתרה דלא כתיבא בפקדון אלא ונשבע על שקר הוא דכתיב: וכחש בעמיתו. בפקדון וגו' ונשבע על שקר כתיב ודרשינן לכשילא וידויו בשבועה כלומר שילא מדין חובו והודאתו אם היה מודה בשבועה זו שאם היה מודה היה חייב לשלם ועכשיו בשבועה זו נפטר מן החוב וגמלא ילא הודאתו וחובו בשבועה ובהא הוא מיחייב קרבן: פרט למכחש באחד השותפין. כגון שנים שהפקידו אצל אחד ובא אחד מהם ותבעו וכפר בו ונשבע פטור מקרבן וטעמא מפום שלא היה חייב ולא רשאי ליתן לאחד מהן חלקו עד שיבואו שניהם כדמפרש לקמן ונמלא שלא היתה הודאתו אם היה מודה מחייבתו ליתן לזה כלום עד שיבא עמו חבירו והלכך לא נתחייב בשבועתו: פרט למכחש בעדים ובשטר. דאם מכחש הוא בחוב שיש עליו עדים או שטר כפירתו לאו כפירה היא ולא מיחייב עלה קרבן שבועה: הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"ג דלא כתבו אחראין וערבאין זה לזה. אלא כתבו אנו פלוני ופלוני לוינו מפלוני מנה אפ"ה אחראין וערבאין זה לזה הן ויכול לתבוע מכל אחד מהם לשלם לו הכל ואין כל אחד נפטר אם יתן חלקו דכי היכי דאמרינן בשנים שהפקידו אצל אחד שאין כל אחד מהן יכול לומר להנפקד תן לי חלקי שיש לי אצלך משום שהנפקד אומר לו לא נתחייבתי אלא לשניכם ביחד אף בשנים שלוו מאחד הוא כן שאין כל אחד מהן יכול לומר להמלוה לא נתחייבתי לך אלא בחלקי משום שהמלוה אומר לו לשניכם ביחד הלויתי ואין אחד מכם נפטר בחלקו אלא ישלם לי את הכל: ולא עבדין כן. ואפ"ה לא נהגו לעשות כן אלא כותבין בפירוש אחראין וערבאין זה לזה לטופרא דשטרא: שנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול שלו. השתא מפרש להברייתא דלעיל דע"כ מדפטר במכחש באחד מהשותפין דאם בא האחד ליטול את חלקו דאין שומעין לו: אין שומעין לו: דאי אמרת דשומעין לו א"כ קשיא ויעשה ככופר בחלקו ויהא חייב בקרבן שבועה שהרי ילא בשבועתו ידי זה והוי ליה ילא וידויו בשבועה כפי חלקו ואם יבא אח"כ חבירו האחר או יודה לו או יכפור בו שהרי אין לזה בחלק זה דין ודברים וכל אחד מכיר את שלו ונוטל אלא ע"כ מדקא פטר ליה בברייתא ש"מ שאין שומעין לו: אחד שהפקיד לשנים וכפר בו זה חייב כפר בו זה חייב. וטעמא דכיון שכל אחד כ"א חייב על הכל הלכך כופר בממון הוא:

פקי

מראה הפנים

פרק ה **שבועת** הפקדון. ובפני ב"ד וכו'. כדפרישית שהודה דאז חייב קרבן וכ"כ רש"י ז"ל ועיין במהרש"א מ"ש על זה שצריך לפרש וכו' אלא למאי דמסיק וכו' מלינן לאוקמי מתני' נמי בהכי עכ"ל. ולענ"ד פשוט הוא דרש"י כתב זה על פי הדין דאין קרבן אלא ע"י הודאה ולא ע"י עדים וזה מבואר בהרבה מקומות דילפינן מדכתיב בגזל הגר והתודו וגו' וכן כתב הרמב"ם ז"ל בריש פ"ד מהל' גניבה גבי פקדון דאין מביא אשם על פי עדים על שבועתו וכן בפ"ז מהל' גזילה הל' ח' דאין חומש ואשם באים אא"כ הודה מעצמו אח"כ וע"ש ומה ענין זה למאי דמסקינן דאפי' כפר בממון שיש עליו עדים חייב מ"מ הודה בעינן אח"כ דאז מביא אשם ורש"י ז"ל דין דחיוב קרבן השמיענו: **מהו** להיות באלה מפי עצמו. האי ש"ס לשיטתיה אזיל דמפי אחרים פשיטא ליה דאלה שאין עמה שבועה כשיש עמה שבועה כדאמר בסוף פ' דלעיל וע"ש במה שנתבאר לפי השיטות המתחלפות: **פרט** למכחש באחד השותפין. הרי"ף ז"ל הביא לזה בקיצור. וכבר הוא בנוי ותלוי בכתובים פירושא דהך סוגיא לא הביא כאן אלא לבאר דעת הרמב"ם ז"ל להיטיב יטה דעתו בפירושא דהכא ובהוצאה מזה. ועיין בקונטרס אחרון בסי' ג':

הוי

שנויי נוסחאות (פו"ה) וברחוקים ובקרובים בסרי"ר בקרובין וברחוקין. (סו"ז) אחרים בד"ו אחר. (סו"ח) אחרים בד"ו אחר. (סו"י) להיות בסרי"ר שיהא. (סו"ח) להיות בסרי"ר כמי. (סו"ג) כמה בסרי"ר שיהא. (סו"ג) למכחש באחד השותפין בסרי"ר למכחיש באחד מן השותפים. (סוס"ו) אחראין וערבאין בסרי"ר אחרים וערבים. (סוס"ז) כאחד וביקש האחד ליטול שלו בסרי"ר אצל אחד וביקש אחד מהם ליטול את שלו.

ככר לאדן

בשבועה פרט למכחש, מרדכי פ' מי שהיה נשוי ופי"א דכתובות בסג"ם וכ"י פ' השואל והר"ן והרא"ש בפרקין:

חתם סופר

הכוונה דבאמת לקי דהא ישאל על נדרו ואין כאן נדר כלל. אלא שהקשה מה צורך לומר שאינו דומה לפקדון. תפ"ל הי לא ישאל על נדרו ילקה משום שעבר על נדרו. ובזה מיושב מה שהקשה המפרש הא לא יחל ה"ל לאו שא"ב מעשה. והא"ש דיש בו מעשה דהא עבר על נדרו והוציא הממון לצרכו ועי' היטב מ"ש תוס' גיטין נ"ג ע"א ד"ה ואפקועינהי וכו' דהא"כ נזיר שהיה שותה יין וכו' ע"ש וק"ל. וניחא נמי מה שהקשה עוד המפרש הא ב"ד נתתי לנכסיה לקיים נדרו וממילא דלא אתי לידי בו יחל. ולפי הנ"ל א"ש אפי' אי נחתי לנכסיה לשלם לעניי מה שאכל ממונו שלו מ"מ לא הועיל לו זה מה שעבר על נדרו ואכל אותו ממון שהפריש לצדקה. ועוד יש להסתפק אי נכסיו משועבדים בכה"ג לשלם עמ"ש בתומים בכעין זה סי' כ"ו ס"ק ס' ע"ש והכא שאותו החפץ כבר נאכל אפשר לכ"ע לא נהתיק. וי"ל נמי בסיפוך והדבר בקול וק"ל. ולפי הנ"ל מה שמקשים אירושלמי הנ"ל הא ממון מתחייב כבר משעה שנדר ומלקות לא מחייב אלא עתה בשעה שכופר ובכה"ג שפיר לוקה ומשלם לכ"ע. ולפי הנ"ל א"ש דבשעה שנדר והפריש ויחד חפץ לא מתחייב ממון כלל דהרי הוא כנמסר ביד העני. ורק כשאכלו מתחייב ממון ואז מתחייב גם במלקות דלא יחל בלופן דדברי ירושלמי עולים כהוגן ומוכרחים הם מכל צד לפמ"ש וק"ל: מהו ללקות וכו' למה שהוא ל"ת שאין בו מעשה וכו'. עי' כסף משנה פרק כ"ו מסנהדרין הלכה ג' נדחק בפי' הירושלמי ובתומים סי' כ"ו נדחק יותר ומעייל פילא בקופא דמחטא. ולפע"ד הכל כפשוטו דבלא"ה נ"ל בירושלמי דמתפסק

אי

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פ"ז מגזילה הלכה ב ופ"ס משבועות ה"ס
ח
ב מיי' פ"ח משבועות ס"ג

הפקיד להם שוה פרוטה לא נמצא מביא קרבן על חצי פרוטה. ומה כא אילו נשבע ונשבע ונשבע שמא אינו מביא קרבן על חצי פרוטה. תמן כל שבועה חלה על שוה פרוטה הכא אין שבועה חלה על שוה פרוטה. רבי לא ורבי יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין לית כאן עדים כמי שיצא וידויו בשבועה למה משום *שמצוין למות ושטר אינו מצוי לאבד הוי לית טעמא אלא משום שמצוין לשכח עדותן. *תמן תנינן איכן שורי אמר לו *אבד משביעך אני ואמר אמן ועדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן הודה [א] מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. מתניתא בשאין יודע בעדים אתא מימר לך ואפי' יודע בעידיו. א"ר יוסי ומתניתא אמרה כן *היו *שתי כיתי עדים כפרה [ב] ראשונה ואח"כ כפרה שנייה שתיהן חייבות. *ניחא ראשונה מתחייבת שנייה למה לאו משום שמצוין לשכח עדותן. °וכחש בה ולא בו. *בן עזאי אומר שלשה *אבידות הן ביודע בה ובמוצאיה בה ולא במוצאיה לא בה ולא במוצאיה. ר' חוניה בשם רבי ירמיה כולהון לפטור. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי לית כן. רבי יוסי בעי ויהא כן הפטור. א"ר

תורה אור
ויקרא ה

בן עזי אומר ג' אבידות הן היודע בה ולא במוצאיה במוצאיה ולא בה. לא בה ולא במוצאיה כן הגי' בת"כ [וכן הוא במס' ב"ק דף ק"ה ע"ב ואח"כ קאמר הגמ' שם דגרסינן בה ובמוצאיה. וה"נ דכותי' מתחלה גרסינן לא בה ולא במוצאיה. ואח"כ קאמר דגרסינן בה ובמוצאיה] וע"ז קאמר ר"ח בשם ר' ירמי' כולהן לפטור כיון דקתני לא בה ולא במוצאיה ע"כ דהוי לפטור וכמו כן כל הג' אבידות. וה"ק דבה ולא במוצאיה במוצאיה ולא בה לא בה ולא במוצאיה ונקט לא בה ולא במוצאיה לאורי דכולהן לפטור. ע"ז קאמר ר"י ב"א בשם ר' יוסי לית כאן ר"ל לית כאן לפטור ר' יוסי בעי [נראה דהיא ה"ת ר"י והמדפיס הדפיס ר' יוסי דהא ר' יעקב בר אחא קאמר בשם ר' יוסי לית כאן] ויהא כאן הפטור ר"ל למה אמרית לית כאן לפטור הימא אית כאן לפטור. ע"ז משני ר' מנא דלפיכך לית כאן לפטור משום דלית כאן מג' אבידות מיודע בה ולא במוצאיה במוצאיה ולא בה לא בה ולא במוצאיה כד"ס ותפס לישנא דלעיל אלא בה ובמוצאי' אנן קיימין ר"ל דאנן לעצמינו קיימין יקבלה בידינו דלית כאן לא בה ולא במוצאיה דבה ובמוצאיה אנן קיימין אלא שמכחיש ר"ל דבזה שייך הכחשה ומסיק האיך הוי סדר הנך ג' אבידות בה ובמוצאיה. במוצאי' ולא בה בה ולא במוצאיה ומסיק הגמ' כיני מתניתא בה ובמוצאיה. ר"ל לאו דלר"מ להוד קבלה בידו לקיים הברייתא כן אלא כן הוא באמת מיגה המתניתא לכ"ע דמגיהים המתניתא בה ובמוצאיה והתם לא שייך לפטור כיון דידע בה ובמוצאיה ע"כ לית כאן כולן לפטור. ובבבלי במס' ב"ק דף ק"ה ע"ב דמגי' ג"כ הברייתא בה ובמוצאיה מסיק שם דלמ"ד לפטור הוא משום דאיירי בע"א עיי"ש אבל בירושלמי מסקינן דכיון דמגיה הברייתא בה ובמוצאיה ע"כ דלית כאן לפטור:

ר"י

הפקיד להם שוה פרוטה. כלומר דפריך א"כ הוא שאתה אומר שכל אחד מהם מתחייב בכפירתו אלא מעתה הפקיד להם שוה פרוטה לא נמצא וכו' כדמפרש ואזיל ומה כא וכו' הרי הכא דמיא לנפקיד לשנים או לג' לזה חצי פרוטה ולזה חצי פרוטה ותובע לכולן והשביע את זה וחזר והשביע את זה לא נמצאת אומר שכל אחד מביא קרבן שבועה על חצי פרוטה והתורה אמרה לאשמה בה פרט לפחות משוה פרוטה כדדרשינן לקמן: תמן. ומשני דלא דמי תמן כלומר בהא דאמרת בהפקיד לשנים כל שבועה חלה על שוה פרוטה שהרי כל אחד חייב על הכל הכל הכא במפקיד חצי פרוטה אין שבועה חלה כלל כיון דאין כאן שוה פרוטה ופטור: לית כאן עדים. אברייתא דלעיל קאי דקתני פרט למכחש בעדים ואיכהו פליגי דבכופר בחוב שיש עליו עדים חייב קרבן דכמי שילא וידויו בשבועה הוא דילאת שבועתו תחת וידוי אם היה מודה וכפירתו כפירה הוי כדמפר' ואזיל לטעמא: למה. הרי עדים בדבר וכפירתו לאו כלום היא: משום שמצוין למות. העדים ומהניא ליה כפירתו אם ימותו: ושטר. וכי השטר ג"כ אינו מצוי לאבד אותו ואמאי לא פליגי בשטר: הוי. ש"מ דלית טעמא בעדים אלא משום שמצוין הן לשכח עדותן ושמא שכחו והלכך כפירתו כפירה היא אבל למיתה ולאיבוד לא חיישינן: תמן תנינן. לקמן בפ"ח: מתניתא בשאין יודע בעדים. כלומר אי לאו דאשמועינן הכא דאיכא חששא שמא העדים שכחו עדותן על כרחך דהוה מוקמינן להמתני' בשאין התובע יודע בעדים דאל"כ תיקשי אמאי אם הודה אחר שכפר מביא קרבן הא כפירתו לאו כפירה הויא שהרי יש עדים בדבר אלא ודאי בשאינו יודע בעדיו אלא שאח"כ באו עדים והעידו שאכלו: אתא מימר לך ואפי' יודע בעדיו. כלומר אבל השתא דקאמרי' דמצוין לשכח עדותן שמעינן דאפי' ביודע בעדיו מיירי המתני' דלעולם כפירה במקום עדים הוי כפירה לענין קרבן שבועה: ומתניתא אמרה כן. ממתני' דפרק דלעיל נמי שמעינן הכי דקתני היו שתי כיתי עדים וכו' והגי' מגורסת בכאן וכצ"ל ניחא שניה מתחייבת. שכבר כפרה הכת הראשונה ואין כאן עדים אלא הן: ראשונה למה. חייבת הא בשעה שכפרה אכתי קיימא שנייה להעיד לאו משום שמצוין לשכח עדותן והלכך אף הראשונה חייבת שהיה להן לחוש שמא שכחו כת השנייה לעדותן: וכחש בה. גבי אבידה כתיב או מצא אבדה וכחש בה ודרשינן דוקא שכחש בה באבידה שאומר לא מצאתי אבידה שלך בהא הוא דחייב קרבן שבועה אם הודה אח"כ: ולא בו. אבל אם אמר מצאתי אבידה ולא הייתי יודע שהיא שלך שאחזירנה לך ונשבע על זה פטור משבועת הפקדון שהרי בטענתו בתחילה לא פטר עצמו מכלום דאכן בעינן שיהא הכחשה בעיקר הדבר לאפוקי בכה"ג דבתחילה מודה בעיקר הדבר היה: בן עזאי אומר שלש אבידות הן. ברייתא זו שנוייה בת"כ וה"ג שם בן עזאי אומר שלש אבידות הן היודע בה ולא במוצאיה ולא בה לא בה ולא במוצאיה. וגירסא דהכא ביודע בה ובמוצאיה הוא למאי דקאמר לבסוף כיני מתניתא בה ובמוצאיה ומותק הגי' בסיפא דברייתא לא בה ולא במוצאיה דהאי לא מיתוקמא כלל אלא דמשכחת לה שלש אבידות ולא יותר ובענין הזה בה ובמוצאיה בה ולא במוצאיה ולא בה כדלקמן: שלש אבידות הן. לענין משביע עדי אבידה מיתפרשא שהשביע אם ראו את האבידה אצל אחד שמצאה ומכחש ואומר לאו ואח"כ הודה והכיר בה ולא באדם המוצאה או באחד מן שתים חלוקות אחרות ומפרש ואזיל למאי הלכתא אם לחיוב או לפטור: כולהון לפטור. ר' ירמי' מפרש להברייתא דבמשביע עד אחד מיירי ובכל אחד מאלו שלש החלוקות פטור הוא וטעמא דלא הכחיש העד בדבר ממון שאפי' היה מעיד על זה שהכיר בו שמצאה ומכיר גם באבידה שהיא של בעל האבידה אכתי לא היה מחייבו ממון להמוצאה אלא שבועה ואע"ג דאיכא למימר דילמא לא משתבע ומשלם מ"מ לא הוי אלא גורם לממון וגורם לממון לאו כממון דמי: לית כן. אי אתה יכול לפרש כאן דבעד אחד לענין פטור קאמר כדמפרש לקמיה: ויהא כן הפטור. ומ"ט לא מלית לאוקמי הכא לענין פטור: אמר

מסורת הש"ס
עיין שבועות לג
(לקמן פ"ח) שם מט
(לעיל פ"ד) שם לא ע"ב שם לב ע"ב
ת"כ פ' ויקרא ב"ק קה ע"ב

מראה הפנים

הוי לית טעמא אלא משום שמצוין לשכח עדותן. והתם קאמר לטעמיה דר' יוחנן בשטר משום דאין מביאין קרבן על כפירת שיעבוד קרקעות. ולפי טעמא דהכא כ"מ דאפי' היכא דליכא טעמא דשיעבוד קרקעות וכדכתבו התוס' שם לתרך למאי דאית לן שיעבודא דאורייתא כגון שמחל השיעבוד או כדמתרצי' בשלמא כגון שאין לו קרקע. ועיין כרים כ"מ ד"ה מצנים אותזין בטלית דר' חייה רובה מ"ה מענין שיעבודא דאורייתא. וש"מ דהתם לא ניחא ליה למימר טעמא דשכחה משום דלשכחה לא חיישינן כדאמרינן בפ"ב דכתובות אדם זוכר עדותו עד ששים שנה ומשום הכי נמי לא אוקי התם טעמא דמתני' היו שתי כתי עדים וכו' כדמוקי הכא לקמיה אלא כדרבינא שהיו כת שנייה קרובין בנשותיהן:

בן עזאי אומר שלש אבדות הן. האי ברייתא מייתי לה בבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ה ע"ב וגרי' דת"כ שהבאתי בפנים ופריך התם לא בה ולא במוצאיה קושטא אישתבע אימא בה ובמוצאיה וכדמגיה נמי הכא כיני מתני' וכו' וכדפרישית. ורש"י ז"ל פי' שם ובעד אחד קמיירי ולכאורה למאן דמפרש כולהו לפטורא א"כ בהכיר בה ולא במוצאיה ובמוצאיה ולא בה בשני עדים נמי לא הוי אלא גורם לממון וכדפרישית לסוגיא בסברא זו ועיין לקמן בפירוש הסוגיא והוא עיקר וראיתי בשיטה מקובלת למב"א ז"ל שכתב שם בשמת דל"ל דבאלו שתי חלוקות אפי' בשני עדים גורם לממון הוי. והקשה שם עוד בשם הר"מ ז"ל דלמאי דקאמר שמואל שתם לחיובא א"כ בהני שתי חלוקות הוי גורם דגורם דשא בה ולא במוצאיה איכא ב' ספיקות מי יימר דמשכחת מולאה וא"נ משכחת ליה דילמא טעין נאנסה סימנו. וישבע על זה. וכן במוצאיה ולא בה מי יימר דאשכחיך אלא וא"כ דידך אשכה דילמא טעין נאנסה ואמרינן לעיל בפ"ד דאפי' להרא"ש דס"ל גורם לממון כממון דמי מודה הוא בגורם דגורם כגון בעדי קינוי דשוטה דפטור ותירץ בשם הרא"ש ז"ל דבאמת שמואל לא קאי אלא אחלוקה דהכיר בה ובמוצאה. אבל בשם הראב"ד והרמ"ה ז"ל כתב דמיירי שיש כאן טענה בין התובע והנתבע ומכירין להנתבע ופי' בה ולא במוצאיה שמכיר העד שהחפץ זה של התובע היה אבל לא הכיר במוצאיה שאינו יודע אם בא ליד הנתבע בתורת מציאה והנתבע טוען מעולם לא היתה של תובע והכיר במוצאיה ולא בה היינו שראה שבאה ליד הנתבע בתורת מציאה אלא שאינו יודע אם היתה של תובע זה אם לאו והנתבע טוען מעולם לא באת לידו בתורת מציאה אלא התובע מכרה לו או נתנו לו במתנה. והשתא בעד אחד חד גורם הוא דהוי בכל החלוקות ובשני עדים לעולם מחייבי קרבן שבועה דהלו הוה מסהדי מיחייב הנתבע לשלם. ולפי פי' זה וסברא זו שפיר טפי מיתפרשא למ"ד כולהו לחיובא וכו' מנא דהכא והתיא כמ"ד גורם לממון כממון דמי. וכן נמי למ"ד כולהו לפטורא דהכי קי"ל תו לא קשיא מידי דבשני עדים לא מיתוקמא כלל דודאי בכה"ג מיחייבי קרבן שבועה דכפירת ממון הוי כדאמרן. ויש לפרש הסוגיא בענין אחר דהא דר' מנא לא קאי לתרץ קושיא דר' יוסי אלא דשכי פירושא דר' ירמיה קאמר דכולהו לפטור והיינו בעד א' כדלעיל ועלה קאמר ר' יעקב בשם ר' יוסי דלית כן כלומר דר' יוסי לא התליט הדבר לפרש הברייתא כולם לפטור אלא דר' יוסי בלשון בעיא קאמר ויהא כאן הפטור משום דמספקא ליה אי אמרינן יגר

שנויי נוסחאות (סו"א) הפקיד להם. בסרי"ר הפקיד אצלן. מביא בסרי"ר ומביא. (סו"ד) על שוה פרוטה הבא אין שבועה בסרי"ר בש' פרוטה ברם הכה שבועה חלה. (סו"ב) הקרן הודה בסרי"ר הקרן ואם הודה. (סו"ג) בשאין יודע בעדים בסרי"ר בשאינ ודע בעידיו. (פוס"א) ראשונה בסרי"ר דראשונה. (סוס"ו) שנייה בסרי"ר השנייה. (סו"ז) ראשונה בסרי"ר הראשונה. שנייה לכה לא משום שמצוין לשכח עדותן בסרי"ר השנייה למה היא מתחייבת לא כשום שהן מצוים לשכח עידותן והכה מ... מצוים לשכח עידותן. (סו"ח) ולא בו בסרי"ר לא בו. (סו"ט) עזאי בסרי"ר עזיי. שלשה בד"ו שלש. (סו"כ) ובמוצאיה בה ולא במוצאיה לא בה ולא במוצאיה בסרי"ר ובמוצאיה במוצאיה ולא בה לא בה ולא מ... (סוכ"א) ר' חוניה בשם רבי ירמיה כולהון בסרי"ר ר' ירמי' בש' ר' חנינה וכולהון. (סוכ"ג) הפטור בסרי"ר לפטור.

חתם סופר

אי נוקין על מקלל עלמו ותגרו משום לאו שה"ב מעשה וקשה הא בירושלמי פלמו כ"פ דלעיל מייתי דברי הש"ס דבבלי ס"ק דתמורס ג' ע"ב דמקלל חברו בשם לוקה משום אם לא תשמור לעשות וגו' והפלה ה' את מכתך. אפ"כ נ"ל לירושלמי

גליון אפרים

וכחש בה ולא בו. פירושו כדאמר בבבלי ל"ז ע"א דאמרי ליה מתרוייהו יזפית והוא אמר מחד מינייכו יזפי. כוע"י: ר' חוניה בשם ר' ירמיה כולהון לפטור (מדלא הזכיר הירושלמי דמיירי בע"א מכלל דמוקי לה בשני עדים ומ"מ בכחש בה ובמוצאיה פטור כמ"ש רש"י בב"ק ק"ה ע"ב בד"ה בה בש"א דממון ממש לא מפסדו דאי נמי אסהידו ליה ראינו שמלא פלוני זה היה יכול לומר נאנסה ממני כו' ולא הוי רק גורם לממון) ר"י בר אחא בשם ר' יונה (אולי כן נ"ל) לית כן (אלא כולן לחיוב דס"ל לכאי הנא גורם לממון כממון דמי) ר' יוסי בעי ויהא כן לפטור (כ"ל) אר"מ לית כן משלש אבידות ביודע בה ובמוצאיה בה ולא במוצאיה לא בה ולא במוצאיה (דקשה ליה לא בה ולא במוצאיה קושטא אישתבע כדפריך בבבלי שם בה ובמוצאיה אנן קיימין אלא שמכחש בה ובמוצאיה (כנ"ל פנ"ג). דס"ל לר"י בר אחא בשם ר"י דבידעי בה ובמוצאיה לאו גורם לממון הוא. ודלא כהש"א ברש"י ולכו"ע

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

פני משה

אמר ר' מנא. היינו טעמא דהאי אמרת דלפטור קאמר ומשום דבעד אחד מיירי ולא הוי אלא גורם לממון א"כ ע"כ לית כאן משלש אבידות ביודע בה ובמוצאיה וכו' וכלומר דלא משכחת שלש חלוקות בענין דין אבידה דמיירי בחדא גוונא לענין פטור: בה ובמוצאיה אנן קיימין. כלומר הכיתו דהאי חלוקה בה ובמוצאיה שפיר אנן קיימין לה בעד אחד ולפטור וכן נמי על כרחך למיתני בהלו שלש אבידות דהאת מהלו בהכיר בה ובמוצאיה היא דלא בה ולא במוצאיה דקתני בהלו הכי לא מיתוקמא דהרי אם אין מכיר כלל לא בה ולא במוצאיה א"כ קושטא איטתבע ומה שייך למימר דפטור מקרבן שבועה הא לא כחש כלל: אלא שמכחש בה ובמוצאיה. כלומר א"א ודאי דלא קיתני כלל לא בה ולא במוצאיה באחד מאלו שלש כי אם אחת מהן על כרחך במכיר בה ובמוצאיה אנן קיימין והשתא היה העד הזה מכחש בה ובמוצאיה שלא רצה להעיד במכיר בהן ונשבע על שקר והודה וקמ"ל דאפ"ה פטור הוא מקרבן שבועה משום דלא הוי אלא דבר הגורם לממון והאי חלוקה שפיר הוא דמשכחת לה לפטורא ובעד אחד: במוצאיה ולא בה בה ולא במוצאיה. בתמיה וכלומר דהשתא דאמרינן דע"כ לא מיתוקמא כלל האי חלוקה דלא בה ולא במוצאיה אלא בבה ובמוצאיה אנן קיימין לאחת מהשלש וא"כ תו לא משכחת להו לאינך שתי החלוקות אלא במכיר במוצאיה ולא בה ובהכיר בה ולא במוצאיה ואי הכי קשיא דאי לפטורא קאמר אם כן לא מיתפרשא הברייתא בחדא גוונא דהא חלוקה דהכיר בה ובמוצאיה לא מיתוקמא אלא בעד אחד דאי בשני עדים דבר ממון הוא שהפסידו אותו בהכחשתן שהרי מכירין באבידה שהיא של זה ובאדם המוצאה ואלו העידו היה חייב לשלם והאי פטורין מקרבן שבועה אלא ודאי בעד אחד ומטעמא דגורם לממון הוי ולא ממון ממש ואילו שתי חלוקות האחרות אפילו בשני עדים מיתוקמא שהרי בחלוקה דבה ולא במוצאיה אפילו היו מעידין לו שמכירין בה באבידה שהיא שלו וראו אותה אצל אחד אבל אינם מכירין אותו מי הוא זה המוצאה הכתי ספיקא הוא מי יימר דימצא להאיש הזה ויכירו שיכול להוציא ממנו על פי עדים הללו וכן נמי בחלוקה במוצאיה ולא בה אפי' בשני עדים המכירין את איש שמצא איזו אבידה אבל אינם מכירין בה בהאבידה אם היא של זה איכא ספיקא דשמא יטעון המוצא אין זו אבידה שלך ואכתי בשני עדים נמי לא הוי אלא גורם לממון דאמרינן מי יימר דישתבע על זה ומיהת שפיר מצינן לאוקמי להני שתי חלוקות אפילו בשתי עדים ואי אמרת דלפטורא קאמר ע"כ דסבירא ליה להאי תנא דבר הגורם לממון לאו כממון דמי א"כ חדא מהנך שלש לא מיתוקמא אלא בעד אחד ואינך שתי חלוקות אפילו בשתי עדים מיתוקמי ולא הוי בחדא גוונא. אבל אי אמרינן כולהו לחיובא ניחא השתא ס"ל להאי תנא כאידך מאן דאמר דדבר הגורם לממון כממון דמי ומיתוקמא כולה ברייתא בשתי עדים וחלוקה דהכיר בה ובמוצאיה ודאי חייבין הן דדבר ממון הוא ולא נקט אלא לומר דמשכחת לה שלש חלוקות בעדי אבידה לחיובא חדא דממון הוא ואינך אף דגורם לממון הוי דהכתי ספיקא איכא כדאמרן ס"ל דגורם לממון כממון דמי: כיני מתניתא. בה ובמוצאיה. השתא מסיים להא דאמר בה ובמוצאיה אנן קיימין דלא בה ולא במוצאיה דתני בברייתא דת"כ שבשתא היא וכדאמרן וע"כ חדא מינייהו בה ובמוצאיה ואינך במוצאיה ולא בה בה ולא במוצאיה כדלעיל:

הלכה ב מתני' מפני שהוא יכול לחזור ולהודות. אחר הכפירה נמצא שבכל שבועה הוא כופר ממון: גמ' נפש נפש. לג"ש דעדות ילפא מפקדון למושבע מפי עצמו ופקדון ילפא מעדות למושבע מפי אחרים ומפרש לה לפלוגתייהו דר"מ ורבנן דריש פרקין הכא משום הכך בעיי דלקמן דשייכא על מתני' כדלעיל בפ"ד: ממקום שבאת. כדפרישית התם דס"ל דון מינה ומינה: מפי עצמו וכו'. הא שייך לטעמא דס"ל בשבועת העדות דמפי עצמו חייב אף בחוץ לב"ד כדאמר בפ' דלעיל וכלומר דה"כ כן דלר"מ ס"ל דמפי אחרים דילפינן בפקדון מעדות לכולא מילתא ילפינן מה התם מפי אחרים בבית דין דוקא אף בפקדון בבית דין דוקא ורבנן סבירא להו כאמור בה דון מינה ואוקי באתרא מה מפי אחרים שנאמר להלן בבית דין אף מפי עצמו שנאמר כאן בבית דין נ"ל וזה קאי על שבועת העדות כדפרישית בפרק דלעיל וה"ה הכא אוקי באתרא דלבתר דילפינן מפי אחרים לפקדון מעדות הדר אוקי באתרה מה מפי עצמו בפקדון אף שלא בבית דין ה"כ מפי אחרים אף שלא בבית דין: קרוב מפי אחרים וכו'. מי אמרינן דהואיל ומפי אחרים מעדות הוא דילפינן מה התם אינו נוהג בקרובין ה"כ כן: קרובין שכאן למידין מרחוקין שלהלן. בתמיה וכי שייך ללמוד פקדון מעדות לענין קרובין התם הוא דדוקא ברחוקין דאין עדות בקרובין אבל בפקדון מכיון דלא שייך לחלק בין קרובין לרחוקין בנשבע מפי אחרים נמי לא מחלקינן: השביע עליו חמשה פעמים מפי אחרים חוץ לב"ד. אליבא דר' מאיר בעי וה"כ מיתפרשא כעין דבפ' ד' וכלומר אם מפי אחרים בב"ד הוי כחוץ לב"ד וחייב על כל א' וא' או דילמא כיון דלר"מ ס"ל דלכולא מילתא ילפינן לה מעדות ה"נ לענין זה דכמו בעדות כלום הוא חייב על כולן אלא א' כשהשביעו בב"ד וא"כ בפקדון מפי אחרים דמעדות הוא דיליף מי נימא דג"כ בב"ד אינו חייב אלא א': ולאו מתניתא היא. ומאי תיבעי לך דאמר ר' שמעון מה טעם וכו' וכאן הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות אין חייבין אלא אחת בתמיה וכי מלית למיתלי טעמא בפקדון שלא יהא חייב אלא א' מפני שאין יכול לחזור ולהודות

שבועות לב ע"א

ב"ק ק' ע"א

(לעיל פ"ו)

תלמוד ירושלמי

א"ר מנא לית כן משליש אבידות ביודע בה ובמוצאיה בה ולא במוצאיה לא בה ולא במוצאיה. בה ובמוצאיה נן קיימין. אלא שמכחש בה ובמוצאיה במוצאיה ולא בה בה ולא במוצ.ה. כיני מתניתא בה ובמוצאיה:

הורה אור

הלכה ב מתני'

*שבועת הפיקדון כיצד אמר לו א תן לי פיקדון שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי או שאמר לו אין לך בידי משביעך אני ואמר אמן הרי זה חייב *השביע עליו חמשה פעמים בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין וכפר חייב על כל ב אחת ואחת אמר רבי שמעון מה הטעם מפני שהוא יכול לחזור ולהודות: **גמ'** °נפש נפש מה כאן מפי עצמו אף להלן מפי עצמו מה להלן מפי אחרים אף כאן מפי אחרים. *רבי מאיר דריש גזרה שוה במקום שבאתה מה מפי עצמו שנאמר כאן חוץ לבית דין אף מפי עצמו שנאמר כאן חוץ לבית דין. ורבנן דרשי גזירה שוה כאמור בה מה מפי אחרים שנאמר להלן בבית דין אף מפי אחרים שנאמר כאן בבית דין. רבי ירמיה בעי קרוב מפי אחרים בשבועת הפיקדון מהו שיהא פטור נישמעינה מן הדא הואיל ולא למדו מפי אחרים בשבועת הפיקדון אלא משבועת העדות מה להלן קרובין פטורין אף כאן קרובין פטורין. אמר רבי יוסי קרובין שכאן למידין מרחוקין שלהלן. רבי יודן קפודקייא בעי השביע עליו חמשה פעמים מפי אחרים חוץ לבית דין כלום הוא חייב על כולן אלא אחת. אמר רבי יוסי ולאו מתניתא היא אמר רבי שמעון ומה טעם מפני שיכולין לחזור ולהודות ובאן הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות

ויקרא ה

רידב"ז

ר"י קפודקיא בעי השביע עליו חמשה פעמים בב"ד כצ"ל וטעות הדפוס דמיכה היינו. כלום הוא חייב על כ"ס אלא אחת כיון דילפינן מושבע מפי אחרים בשה"פ משה"ע א"כ כמו בשה"ע אינו חייב בב"ד אלא אחת כן נמי בשה"פ. ע"ז אמר ר' יוסי ולא מתניתא היא אר"ש מה טעם מפני שאין יכולין לחזור ולהודות. וכאן הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייב על כל א' וא' כן הגי' בפ' שבועות העדות ושייך הגי' דשם לכאן ונשתרבב מכאן לשם ומשם לכאן. ומצאתי בגו"י ז"ל שכתב ג"כ כן וכן האמת:

ר"י

א מיי' פ"ז מהל' שבועות הלכה א

ב מיי' שם הלכה ט

מראה הפנים

דבר הגורם לממון כממון הוא או לא והא דר' מנא למילתא באנפי נפשה ולפרש הברייתא בענין שלש אבידות קאי וה"ק דלפי הגי' לא משכחת הכא ג' אבדות משום דקשיא ליה על החלוקה לא בה ולא במוצאיה כדאקשינן לעיל והלכך קאמר דכן צריך לגרוס כברייתא. ביודע בה ובמוצאיה. בה ולא במוצאיה. כלומר שכך שפיר הוו. לא בה ולא במוצאיה בתמיה הא לא מיתוקמא. והשתא מסיים דה"ג בה ובמוצאיה דהאי קיימין להא שפיר דה"ק אלא שמכחש בה ובמוצאיה. והב' במוצאיה ולא בה והג' בה ולא במוצאיה

שנויי נוסחאות (סו"א) ביודע בה ובמוצאיה בה ולא במוצאיה לא בה ולא במוצאיה בה ובמוצאיה נן קיימין אלא שמכחש בה ובמוצאיה בסרי"ר ביודע בה ובמוצאיה אנן קיימין אלא שהו... בה ובמוצאיה. (סו"ד) בה ולא במוצאיה בסרי"ר לא בה ולא במוצאיה. (סוכ"ד) ומה טעם בד"ו מה טעם.

חתם סופר

להירושלמי דמשם מוכח מלקות למקלל בשם המיוחד שכן כתיב את השם הנכבד והנורא את ה' אלקיך וידוע כל היכי דכתיב אלקיך גבי שם המיוחד הוה נמי מיוחד והכוונה אלקיך ששמו יה"ו והכא מסיק בירושלמי דאינו לוקה בכינוי משום לאו שאין בו מעשה אבל בשם המיוחד מודה וזה ברור לפע"ד: ר' יסא בשם רבי יוחנן ר"מ היא דאמר ממשמע לאו אתה שומע הן וגו'. משמע מירושלמי דגרסינן כגירסת התוס' בבבלי ל"ו ע"ב לא תיפוך דלא כרש"י ור"ה דגרסי איפוך. וכ' התומים סי' כ"ז דמכאן מוכח דלא כרמב"ם [פ"ו מסנהדרין ה"ג] דס"ל דמקלל עצמו ותבירו אפי' בכינוי לוקה והכא משמע לפי גי' דלא תיפוך פליגי רבנן משום כינוי כמ"ש תוס' וע"כ ס"ל דלכל מילי בעי' שם (הסי"ן בליר"ה) ממש מריבוי דב:וקבו בשם וכמ"ש מהרש"א ודלא כרמב"ם. ולפע"ד אי גרסי' לא תיפוך הוא דוחק גדול לומר דבתחלה הוה סד"א דשבועת העדות מקרי ממון ועכשיו מסיק דמקרי איסורא גרידא. ומה שנמצא כתב בפי' ברש"י דמוקמי השתא מסכתינו בע"א אין לו שחר ממ"נ אי ס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי א"כ סדר ה"ל ממון ואי ס"ל לאו כממון דמי וה"ל איסורא א"כ אין מחייב קרבן שבועה כמבואר זה לעיל ל"ב ע"א. ע"כ הוה ס"ל לרמב"ם דהשתא למסקנא לפי זאת הגרסא לא קאי כלל אשבועת העדות אלא אמקלל דלעיל דסמיך ליה. וה"ק האומר יברכך וייטיב לך אם עשית כך וכך והוא ידע שלא עשה כן וממילא נתקלל אביו או נתברך

גליון אפרים

ולכו"ע חייבים. וכשם דבידעי בה ובמוצאיה חייבין ה"נ בידעי בה ולא במוצאיה במוצאיה ולא בה ס"ל נמי עזאי דחייבים דהא בחד מחתא תני להו וע"כ ס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי. והא דהוצרך מקודם לתקן הברייתא שלא תגרום ביודע במוצאיה ולא בה בה ולא במוצאיה לא בה ולא במוצאיה. ובגוע"י לא פירש כן. אמר ר' יוסי ולא מתניתא היא וכאן הואיל והלא יכול לחזור ולהודות חייב על כל אחת ואחת כן נ"ל:

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי' פ"ו מהל' שבועות הלכה י

ולהודות אין חייבין אלא אחת. רבי ירמיה בעי השביע עליו חמשה פעמים מאחר דר"מ עביד מפי עצמו בב"ד מהו שיקבענו לקרבן ולחייבו על הראשונה בלא תביעה. ייבא כהדא *מה את בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות משלם קרן וחומש ומביא אשם בשתי סלעים. מה שאין כן בשבועת העדות. מפי אחרים בקרקעות מהו שיהא פטור מפי אחרים מהו שיהא חייב אשם בכסף שקלים:

רידב"ז: ר' ירמי' בעי השביע עליו חמשה פעמים כו' מאחר דר"מ כו'. זה שייך לסכה"ע לעיל בפ' שבועות העדות ושם מבואר יפה בע"ה והגי' בכאן מתוקנת יותר: אר"י

הלכה ג מתני'

היו חמשה תובעין אותו ואמרו לו תן לנו פיקדון שיש לנו בידך *שבועה שאין לכם בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת רבי אליעזר אומר עד שיאמר שבועה באחרונה רבי שמעון אומר *עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד: **גמ'** *יכול אף בשבועת הפיקדון לא עשה המושבע כנשבע א"ר לעזר לית כאן אלא אף בשבועת הפיקדון נעשה המושבע כנשבע. א"ר יוחנן דברי רבי לעזר והוא שהזכיר שבועה תחילה וסוף. דברי חכמים הזכיר שבועה תחילה ולא הזכיר בסוף או הזכיר בסוף ולא הזכיר תחילה. על דעתין דרבנן מביא קרבן על כל אחת ואחת על דעתיה דרבי לעזר מביא קרבן אחד. הזכיר שבועה תחילה וסוף על דעתי' דרבנן מביא שני קרבנות על כל אחד ואחד על דעתיה דרבי לעזר מביא קרבן אחד על הכל. הזכיר שבועה בתחילה ולא הזכיר בסוף מה שתחול שבועה על האמצעיים. איתא חמי אילו הזכיר שבועה תחילה וסוף שמא הזכיר באמצעיים ותימר חלה והכן חלה. רבי יו"ן קפודקייא בעי שבועה חיטין ושעורין וכוסמין אין לך בידי מהו כמי שהזכיר שבועה תחילה וסוף מאחר שעל ידי זה ועל ידי זה שבועה מתקיימת אינו חייב אלא אחת. אין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין שבועה כמי

פני משה: ולהודות אם הוא בב"ד הא ודאי יכול לחזור ולהודות הוא וכיון שכן לעולם חייב הוא על כל א' וא' לד"ה בין שלא בב"ד בין בב"ד: השביע עליו חמשה פעמים וכו'. יש כאן חסרון הניכר וטעות דמוכח וגרסי' מאחר דר"מ עביד מפי אחרים בב"ד ואגב שיטפא דבעיא דר' ירמיה בפרק דלעיל בשבועת העדות כעין הך בעיא היא והתם גרים מאחר דר"מ עבד מפיו בב"ד. ועיקר כוונת הבעיא היא כמו התם בעדות וכדפרישית שם וה"נ בעי אם נשבע בראשונה בלא תביעה וסדר השביעו בתביעה מאחר דלר"מ מפי אחרים בב"ד דוקא הוא כדיליף מעדות ובעי אם שבועות האחרונו' קובעות הראשונות לקרבן אע"פ שהיו בלא תביעה וקאמר דאתיא כהדא דתניא בתוספתא פ"ד דה"ג התם חומר בשבועת הפקדון מבשבועת העדות אמר לו מה את בא אחרי שבועה שאין לך בידי משלם קרן וחומש ואשם בשתי סלעים מה שאין כן בשבוע' העדות. ושמעינן דבפקדון לעולם חייב אף בלא תביעה. וכאן הועתק הרישא דמיירי בשבועת העדות אגב שיטפא דפרק דלעיל: מפי אחרים בקרקעות מהו שיהא פטור. לר"מ דיליף פקדון מעדות לכולא מילתא מהו דנילף גם לענין זה דפטור על קרקעות כמו התם ומהו שיהא חייב אשם בב' סלעים דכיון דמפי אחרים לא כתיבא בפקדון ומהתם ילפינן לה אימא לר"מ בקרבן עולה ויורד כי התם ולא איפשיטא:

הלכה ג מתני' עד שיאמ' שבועה באחרונה. אין לך בידי ולא לך ולא לך בשבועה והשתא קיימא שבועה אכולהו ואין הלכה לא כר"א ולא כר"ש: **גמ'** יכול אף בשבועת הפקדון לא עשה את המושבע כנשבע. בת"כ היא שנויה בדברי ר"ש דמייתי לי' בפרק דלעיל ר"ש אומר חייב כאן וחייב בפקדון מה פקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון לא אם אמרת בפקדון שלא עשה בו את המושבע כנשבע. וקאמר הש"ס עלה יכול אף באמת כן לר"ש לא עשה מושבע מפי אחרים בפקדון כנשבע מפי עצמו: אמר ר' לעזר לית כאן. דלא היא ובטעות נשנה הכי אלא אף בפקדון נעשה את המושבע כנשבע דמכדי בג"ש ילפי מהדדי כמו דילפינן לעדות בנשבע מפי עצמו מפקדון ה"נ ילפינן פקדון מעדות למושבע מפי אחרים שעשה בו כנשבע מפי עצמו לדברי הכל: דברי ר' לעזר והוא שהזכיר שבועה תחילה וסוף. אר"א דמתני' הוא דמהדר דאמר עד שיאמר שבועה באחרונה ומפרש לה דלאו באחרונה קאמר שיאמר שבועה אין לך בידי לא לך ולא לך בשבועה: דברי חכמים וכו'. כלומר אבל לדברי חכמים שמענו הזכיר שבועה תחילה ולא הזכיר בסוף שני וחייב על כל אחת ואחת: או הזכיר בסוף ולא הזכיר בתחילה. דהך בעיא היא כלומר או אם הכי נמי אם הזכיר שבועה בסוף בלבד וקאמר הש"ס דעל דעתיה דרבנן אין ה"נ דחייב על כל אחת ואחת דלא איכפת לן אם הזכיר בתחילה בלבד או בסוף בלבד דאמרינן דשבועה קאי אכולהו ועל דעתיה דר"א מביא קרבן אחד דשבועה תחילה וסוף בעינן דכיון דלא הזכיר אלא בסוף ס"ל דעל אחרון קאי כמו דסבירא ליה דאם הזכיר בתחילה לבד דלא קאי אלא על הראשון: הזכיר שבועה תחילה וסוף על דעתין דרבנן. דס"ל דשבועה אחת סגי בין בתחילה בין בסוף ואמרינן דקאי אכולהו הכא דהזכיר בתחילה ובסוף חייב שני קרבנות על כל אחת ואחת דכל שבועה דאמר קאי אכולהו: על דעתיה דר' אליעזר מביא קרבן אחד על הכל. כלומר קרבן אחד הוא דמביא על כל א' וא' ולא ב' קרבנות דלדידיה בעינן תחילה וסוף שיהא חייב קרבן אחד על כל אחד ואחד: הזכיר שבועה תחילה ולא הזכיר בסוף מהו שתחול שבועה על האמצעיים. אליבא דר"א בעי דאמר עד שהזכיר שבועה תחיל' וסוף והשתא אם אמר שתי פעמים שבועה וכגון שאמר שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך בשבועה ולא לך דודאי בשביל האחרון לא חיילא השבוע' כיון דלא הזכיר שבועה עליו אלא מהו שתחול השבועה על האמצעיים מי אמרינן דלר"א דוקא עד שיזכיר השבועה של בסוף באחרונה לכולן קאמר או לא: אית' חמי. ומתמה הש"ס בא וראה ומאי תיבעי ליה דהא אילו הזכיר שבועה תחילה וסוף והיינו בסוף לכולן שמא הזכיר הוא שבועה באמצעיים ואפ"ה את אמר חלה דהא אמרת דר"א אם הזכיר תחילה וסוף חייב על כל א' וא' וא"כ הכין חלה על האמצעיים בגוונא דאמרן דהא עכ"פ עליהן הוא דהוי תחילה וסוף ולעולם כל שהזכיר שבועה בתחילה ובסוף קאמר נמי בשבועה חלה גם על האמצעיים שבין שבועה לשבועה: שבועה חיטין ושעורין וכוסמין אין לך בידי מהו. דבמתני' דלקמן תנינא הן לי חטין וכו' שבועה אין לך בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי חטין וכו' חייב על כל אחת ואחת ומסתמא פליג ר"א גם בהא דמאי שנא הרבה תביעות מהרבה תובעין ולדידיה בסיפא צריך שיזכיר שבועה תחילה וסוף והשתא בעי אם לא הזכיר שבועה בסוף אלא שאמר דבריו בהפך שבועה חטין ושעורין וכוסמין שאין לך בידי מהו מי אמרי' כיון דהזכיר התביעות סמוך לשבועה קאי שבועה אכולהו והוי כמי שהזכיר שבועה תחילה וסוף דמה שאמר לבסוף אין לך בידי קאי כמי אשבועה דאמר בתחילה על כולן אלא שקילר בדבריו או דילמא מאחר שע"י זה וע"י זה שבועה מתקיימת כלומר בין כך ובין כך דהא סוף סוף אפי' אין דעתו אלא על אחת צריך הוא לומר שבועה שאין לך בידי וא"כ אינו חייב אלא אחת דלא איכפת לן בהא דסמיך שבועה להתביעות מכיון שלא הזכיר שבועה בפירוש לבסוף וכן הבעיא שניה אם סמיך שבועה לבסוף אגל התביעות מי אמרינן דהוי כמי

כמי

מסורת הש"ס: (תוספתא פ"ד) | שבועות לג ע"א | נדרים סו ע"א מו ע"ב קדושין מד מו ע"א (ת"כ פ' ויקרא)

מראה הפנים

מפי אחרים בקרקעות מהו. כמולאים וכוני מתני' וכו' בחלוקה הא' כדאמרן: כל הני בעיי אליבא דר"מ הן וכדבעי כה"ג בפ' שבועת העדות הל' ב' ואע"ג דגם שבועת העדות אינה נוהגת בקרקעות ושבועת הפקדון נמי ליתא בקרקעות מ"מ כיון דאיכא פלוגתא במשביע עדי קרקע וכדגרסי' נמי התם בפרקין דף ל"ז ע"כ מיבעיא ליה להאי מ"ד דאמר חייב איכא למימר לר"מ דגמר מפי אחרים בפקדון לכולא מילתא מעדות ואף דאימעוט מקרא מפי עצמו בפקדון מקרקעות שמא מפי אחרים מעדות גמרינן לה נמי לענין זה ועיין בפ' שבועת העדות שם:

לית כאן אלא אף בשבועת הפקדון וכו'. היינו תוכא דגרים התם בפ' דלעיל דף ל"ד ע"ב דמתכו עלה במערבא דכמו דגמר מפי עצמו בעדות מפקדון פקדון נמי נגמר מפי אחרים מעדות ולא קמה התוכא התם דבאמת דלכתר דקמה ליה הג"ש לר"ש יליף הכי ועשה בפקדון המושבע כנשבע כ"א שוגג כמזיד לא ס"ל לר"ש בפקדון כדקאמר טעמא דגמר לה לה ממעילה: **דברי** ר"מ והוא שהזכיר שבועה תחילה וסוף. ומפי' רש"י ז"ל במתני' משמע שלא פי' כדהכא. וכל הני בעיות וסברות בסוגיא אזלו אליבא דהא ואין להאריך בזה:

נשמיענה

שנויי נוסחאות (סו"ל) מה נד"ו מהו.

חתם סופר

נתברך השם ובהא פליגי ר"מ מחייב דבאיסורי' גרידא לא בעי כפילות ורבנן פטרי משום שקילל בכינוי. והשתא ע"כ איירי במברך השם ומקלל אביו ואמו דאמירי דבסקילה דאלו באיסור קל בעי כפילות כמ"ש תוס' מגדרים דלית ליה לר"מ מכלל וכו'. והכי פליגי רבנן ופטרי משום כינוי דהתם מפרש בי' קרא בנוקבו שם יומת. אבל במקלל עצמו וחברו דקילי נהפוך הוא ר"מ פוטר משום דבעי תנאי כפול וחכמים מחייבי אפי' אכינוי וק"ל. ולפ"ז אפשר לקיים גם גי' היפוך וקאי אמקלל עצמו וחברו ולא אמברך השם ומקלל אביו ואמו. אלא דעדיף טפי לומר לא תיפוך. ובזה מוכח דלהנאי דעבר נמי בעי' כפילות דמקלל לא יתחייב אלא אתנאי דלשעבר אם עשית כך אתמול יברכך ה' והוא ידע כי לא נעשה כך אתמול ועל זה אפשר שיתחייב אבל אי מתנה להבא ואומר לאביו אם תעשה למחר כן יברכך ה' אין כאן קללה וע"כ אלשעבר קאי ומוכח דלשעבר נמי בעי' כפילות ונפשט ספיקו בל מסנה למלך בזה: **וכחש** בעמיתו לכסילא וידוין בשבועה. פי' שהודאתו יצא ע"י שבועה שא"א לו להודות על הממון להאחר ויעמוד בשבועתו לאמור לא נתחייבתי כלל וכן בעדים ושטר אפשר לשלם הממון ושיא עומד בשבועתו אבל מה אפשר בעדי שקרים או שטר מזויף הוציאו ממוני ממני בע"כ: **אמר** ר' יוסי הדא אמרה ב' שלא מא' אע"פ שלא כתבין אתראין ועבראין זה לזה. פי' מדלא ממעט נמי אחד מב' לווין שנשבע דפטור נמי משום שאפשר שיעמוד בשבועתו ואיך ישלם ר"מ דאפילו בדלא כתב נעשים אחראין וערבאין ויכול לגבות ממי שירצה ויאמר ממך אני רוצה לגבות וחייב זה קרבן שבועה כדמסיק הירושלמי להלן: **ולא** עבדין כן שנים שהפקידו כאחד ובקש

נליון אפרים

רבי ירמיה בעי השביע עליו חמשה פעמים מפיו וחזר והשביעו ה' פעמים מפי אחרים מאחר דר"מ עביד מפי עצמו כב"ד כו' כנ"ל: **מפי** אחרים בקרקעות מהו שיהא פטור. הירושלמי ס"ל בש"ע דחייבים בקרקעות כדלקמן פ"ו ה"ו לא אם אמרת בש"ע שנוהגת בעבדים ובשטרות ובקרקעות ומיבעי ליה לר"מ דס"ל דון מינה ומינה אי חייב בשבועת הפקדון מפי אחרים בקרקעות. (נוע"ן): **אמר** רבי יוחנן דברי רבי לעזר והוא שהזכיר שבועה תחילה וסוף. שזכיר שבועה תחילה כו' כנ"ל:

כמי שהזכיר שבועה תחילה וסוף מאחר שעל ידי זה ועל ידי זה שבועה מתקיימת אינו חייב אלא אחת. אין בשבועת ביטוי כן. שבועה שלא אוכל שלא אוכל שבועה על דעתין דרבנן מביא קרבן על כל אחת ואחת על דעתיה דרבי לעזר מביא אחד על הכל. אוף רבי לעזר מודה *שאינו אלא כמוזר עצמו מן האיסורין. לא אתייא דלא אמר הוא לשעבר. שבועה שלא אכלתי שלא אכלתי שבועה על דעתין דרבנן מביא שני קרבנות על כל אחת ואחת על דעתיה דרבי לעזר מביא אחד בכל אחד ואחד. רבי אבהו רבי ירמיה בעי אמר שבועה חיטין וח׳טין אין לך בידי מהו נישמעינת מן הדא לא ממקום פלוני ולא ממקום פלוני חייב. א"ר יוסי מקומות הרבה עשו אותן במינין הרבה. אילו מר לא מאותו המקום ולא מאותו המקום יאות. רבי חגיי בעי עשרה שבועות אין לך בידי מהו רבי יוסי בעי שבועה שבועה אין לך בידי מהו א"ר יוסי נישמעינה מהדא *שבועה *שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלינה ואכלה חייב [א] אחת מפני שהזכיר זו הא לא הזכיר זו חייב בכל אחת ואחת. אף בשבועת ביטוי כן שבועה שאוכל נבילה ופת חטין ופת שעורין ופת כוסמין מאחר שפטור על הנבילה פטור על השאר:

הלכה ד מתני׳ תן לי [ב] פיקדון ותשומת יד וגזל ואבידה שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת שבועה [ג] שאין לך בידי פיקדון ותשומת יד וגזל ואבידה חייב על כל אחת ואחת *תן לי [ד] חטים ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין [ה] לך בידי חטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת ר"מ אומר אפילו אמר חיטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת:

גמ׳ *אמר רבי יוחנן דברי רבי שמעון נמצא שאין בידו חטים פטור בשאר א"ר בא אף

פני משה

כמי שהזכיר שבועה גם בתחלה או לא דמאחר שע"י זה וכו׳ ולא איפשיטא אליבא דר"א: אין בשבועת ביטוי כן. בעיא היא אם אמרי׳ ד:ם בשבועת ביטוי פליגי בתחלה וסוף או לא וכדמפרש ואזיל: שבועה שלא אוכל. ככר זו וחזר ואמר שלא אוכל שבועה מי נימא דעל דעתין דרבנן דלא בעי שיזכיר שבועה תחלה וסוף והכא שהזכיר גם בסוף שבועה אחריתא היא וחייב על כל אכילה ואכילה ולר"א דבעי שבועה תחלה וסוף שבועה אחת היא ואינו מביא אלא קרבן אחד על הכל: אוף ר"א מודה. וקאמר הש"ס דלאו מילתא היא ולא שייכא הך בעיא כלל בשבועת ביטוי להכא דאפי׳ ר"א דאית ליה האי סברא דשבועה שמזכיר בסוף היא גורמת לחלק מודה הוא בשבועת ביטוי דכיון שנשבע שלא אוכל ואסר ככר זו על עצמו כל שחזר ונשבע אח"כ לא הוי אלא כמוזר עצמו מן האסור עליו כבר ולא הוי שבועה כלל דאין שבועה חלה על שבועה: לא אתיא דלא אמר הוא לשעבר. לא אתיא הך בעיא אלא באומר שבועה לשעבר: שבועה שלא אכלתי שלא אכלתי שבועה. ואמרינן בפרק דלעיל דבלשעבר אם אמר שבועה שלא אכלתי שלא אכלתי הוו שתי שבועות וחייב על כל אחת ואחת דבשעה שנשבע יצא שקר מפיו ולא שייך לומר אין שבועה על שבועה בלשעבר והשתא אליב׳ דרבנן דלא בעי שיזכיר שבועה תחלה וסוף הכא שהזכיר גם לבסוף איכא למימר דח יב ב׳ קרבנות על כל אחת ואחת ולר"א דבעי תחלה וסוף אינו מביא אלא קרבן א׳ על כל שבועה ושבועה: שבועה חיטין וחיטין אין לך בידי מהו. מי אמרינן דאפי׳ במין אחד אם פרט וחזר ופרט כשתי שבועות הוו וחייב על כל א׳ וא׳ או לא: נשמעינ׳ מן הדא. ברייתא: לא ממקום פלוני. אם תבעו מין אחד תן לי חיטין שהפקדתי לך במקום פלוני ובמקום פלוני שבועה שאין לך בידי לא ממקום פלוני ולא ממקום פלוני חייב על כל מקום ומקום אע"פ שהוא מין א׳ וה"נ אפי׳ במין א׳ חייב על כל שבועה ושבועה: א"ר יוסי. מהתם לא תפשוט דאיכא למימר מקומות הרבה הוא דעשו אותן כמינין הרבה אבל הרבה פעמים במין אחד לא הוי כשבועות הרבה: אילו אמר לא מאותו המקום ולא מאותו המקום. כלומר על מקום אחד אמר שתי פעמים והוי תני דחייב על כל אחד ואחד: יאות. שפיר דנפשטה הבעיא דחיטין וחיטין אבל משתי מקומות לא נוכל לפשוט דהכא כיון דלא אמר אלא חדא שבועה אע"פ שכפל ואמר חיטין וחיטין אינו חייב אלא אחת: עשרה שבועות. אני נשבע לך שאין לך בידי מהו אי הוה כשבועות הרבה זה אחר זה וחייב על כל אחת ואחת או דילמא כיון דטעמא דחייב על כל שבועה ושבועה משום שיכול לחזור ולהודות לאחר שכפר ונשבע הוא והכא דלא שייך לומר כן שהרי כללן בפעם אחת ולא הוי אלא שבועה א׳ ואינו חייב אלא אחת ולא איפשיטא: שבועה שבועה אין לך בידי מהו. אמינין הרבה קאי דאמרינן דאם פרט המינין שאמר שבועה שאין לך בידי חיטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת והשתא בעי אם לא פרטן אלא שאמר שבועה שבועה אין לך בידי מי אמרינן דכל שבועה על מין אחד קאי או לא: נישמעינה מהדא. דתנן לעיל בפ"ג שבועה שלא אוכל ככר זו וכו׳ ואמרינן התם טעמא דאמר ככר זו והלכך שבוע׳ שניה הוי כשבועה על שבועה ולא חלה אבל אם היו לפניו ככרות הרבה ואמר שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל כיון שלא הזכיר בראשונה זו כל חדא שבועה על חד ככר חיילא וה"נ אמרינן דכל חדא שבועה אכל מין ומין חיילא וחייב על כל אחת ואחת: אף בשבועת ביטוי כן. אדברי ר"ש דמתני׳ קאי דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד וה"ה בתביעות הרבה עד שיאמר שבועה על כל תביעה ותביעה וכן במינין הרבה עד שיאמר שבועה על כל מין ומין כדאמרינן לעיל ואמרינן בהלכה דלקמן דלדברי ר"ש אם לא אמר שבועה על כל מין ומין אלא שאמר שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין ונמצא שאין בידו חטין ואשתכח דאחטין קושטא אשתבע פטור נמי על השאר ואפי׳ יש בידו שעורין וכוסמין והשתא קאמר דלר"ש אף בשבועת ביטוי כן הוא דאם אמר שבועה שאוכל נבלה ופת חטין וכו׳ מאחר דלא חיילא שבועה על הנבילה ופטור הוא משבועת ביטוי דלא חלה לבטל את המצוה בלא תעשה פטור על השאר דלא חיילא גם על ההיתר:

הלכה ד מתני׳ ר"מ אומר אפי׳ אמר חטה ושעורה וכוסמת. דקסבר הטוען את חבירו חטה מין חטה קאמר וכן שעורה וכוסמת דכתיב והחטה והכוסמת לא נכו והוי כאילו טוענו חטין ושעורין וכוסמין ורבנן סברי לשון מקרא לחוד והכא גרגיר אחד של חטה ושל שעורה ושל כוסמת קאמר ואין הלכה כר"מ: **גמ׳** דברי ר"ש. לר"ש דאמר לעיל עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד ואם לא אמר אלא חדא שבועה לא קאי אלא אקמא וה"ה בחטין ושעורין וכוסמין דכי היכי דפליגי ברישא בתובעין הרבה ה"נ פליגי בסיפ׳ באחד תובע תביעות הרבה או מינין הרבה כדמדמי לה בהלכה דלעיל ושמעינן השתא לר"ש אם אמר לו שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין ונמצא שאין בידו חטין ואשתכח דאחטין קושטא הוא דמשתבע פטור נמי על השאר ואפי׳ יש בידו שעורין וכוסמין דשבועה דקאמר על החיטין הוא דקאמר. וגרסינן להא סוגיא בפ"ד דנזיר הלכה ג׳:

קרבן העדה

אר"י דברי ר"ש נמצא שאין בידו חטים פטור על השאר א"ר בא אף ר"י מודה בה פי׳ דאימתי פליג ת"ק עם ר"ש וס"ל דחייב על כל או"א הנ"מ בשהיה בידו חטים. נמצא דנשבע על שקר א"כ מהכ"ת נימא דהשבועה הי׳ על חיטין יותר מן השעורין אבל אם אין חיטים בידו וקושטא קא משתבע פשיטא דהשבועה קאי על חיטים. והא דקאמר לדברי ר"ש היא משום הא דלקמן ה"ה גבי אנסת ופתיתה את בתי דר"ש פוטר שאינו משלם קנס ע"פ עצמו והגם דאיכא בופ"ג מ"מ פטור כדאיתא לקמן בה"ה דלר"ש כשתבעו ג׳ דברים ופטור על השבועה בדבר אחד פטור על הכל דאמרינן על דבר זה נשבע. נמצא שאין בידו חיטים כו׳ כו׳ כדפי׳ הפ"מ ז"ל. חבריית׳ אמרי לא חלה כו׳ מתניתא מסייעה לר"ז [כן הגי׳ הק"ע ז"ל בפ"ד במס׳ נזיר ה"ג] הא אם לא אמרה להיות כמותה

מסורת הש"ס

(לעיל פ"ד)

(לעיל פ"ג) שבועות כו ע"ב

גם כג פ"ב

(נזיר פ"ד)

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי׳ פ"ד משבועות ה"י ופ"ו הלכה יז ופ"ג מנזירות הלכה ב סמ"ג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי׳ רלט סי"ג וסי׳ רלח סי"א וסעיף כא

יג
ב מיי׳ שם פ"ו הלכה יא

יד
ג מיי׳ שם הלכה יב

טו
ד ה מיי׳ שם הלכה יג

מראה הפנים

נישמעינה מן הדא לא ממקום פלוני וכו׳. וכדברי האי ברייתא ממש לא מצאתי. ובת"כ סוף פ׳ ויקרא גרים יכול מפני שהן מינים הרבה מנין אפי׳ אמר **לו** תן לי חטים שהפקדתי לך אמש ושלפניו ושלפני פניו מנין שחייב על כל אחת ואחת **ת"ל** לאחת לחייב על כל אחת ואחת. ובמא הך ברייתא סמוך ובעי למיפשט הבעיא ודחי לה דהרבה מקומות דוקא הוא דעשו אותם כהרבה מינין: **אף** בשבועת ביטוי כן וכו׳. מבואר בפנים דלא אתיא אלא כר"ש. וזהו נמי כהא דאמר ר׳ יוסי לעיל בפ"ג הלכה ד׳ ואת ב"מ היו לפניו זיתים של בתוסה וא׳ של נבילה וכו׳. וככר בארתי שם דלא קאי המסקנא הכי ע"ש:

מיליהון

שינויי נוסחאות (בזי"ג) במינין בד"ו כמינין. (בזכ"ג) שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת בד"ו כ"י ליתא.

חתם סופר

ונקט האחד ניטול וכו׳. פי׳ בשני מלווין אין הדין כן אלא אם לא כתבו בהדיא בכל אחד הוא בעל בפני עצמו אינו יכול ליתן לו חלקו שלא בפני חבירו אע"ג דבשני לווין מוכח דאפילו בדלא כתב כל א׳ בפני עצמו הוה בע"ד וחייב לשלם הכל וחייב נמי קרבן שבועה להכי לא ממעט ליה מ"מ בב׳ מלווין אין הדין כן אם לא כתב כן בהדיא וע"ז מקשה ויעשה ככופר בחלקו ויהא חייב מ"מ הוא נגד השכל נהי דבשני לווין כל א׳ הוה בע"ד של כל החוב משא"כ בשני מלווין שאינו יכול לכופו לפרוע כל החוב מ"מ אחלקו יכול לכופו ולי כפר בו לחייב ולא נמצא תי׳ אקושי׳ ע בירושלמי. ופירושי הוא בשינוי קצת מכוונת הרמב"ן ז"ל המובא בר"ן ורא"ש דהוא פי׳ ולא „עבדין כן" שאין הממנע כן והוא דוחק גם אין שומעין גרס „אין" בחירק הוא דוחק וגם וי"ו הטיפוף דויעשה ככופר בחלקו אין לו שחר:

גליון אפרים

אוף רבי לעזר מודה שאינו אלא כמוזר עצמו מן האיסורין נ"ל אוף רבנן מודי שאינו אלא כו׳: אמר רבי יוחנן דברי רבי שמעון נמצא שאין בידו חטים פטור בשאר (הכוונה לר"ש דה"ה דסובר דלר"ש תובעו קנס ובשת ופגם ודלא כר"ז ר"י שם ועמש"ש) אמר ר׳ בא אף ר׳ יהודה מודה בה (כנ"ל והכונה תם חכמים דפליגי על ר"ם מודה בזה אלא שס"ל כרבנן שם דברי חכמים כתובעו דבר אחד או כר"א שם דברי חכמים כתובעו בושת ופגם וקנס). (נוע"י):

אף ר' יסא מודה בה. נמצא שיש בידו חטין מהו שתחול שבועה בשאר המינין הברייא אמרי לא חלה רבי זירא אמר חלה א"ר יעקב בר אחא מתניתא מסייעה למה דאמרי חברייא אשה שאמרה א הריני נזירה *ושמעה חבירתה ואמרה ואני ושמע בעל הראשונה והפר לה הראשונה מותרת והשנייה אסורה אם אמרה לא נתכוונתי להיות אלא כמותה שתיהן מותרות. מפני שאמרה לא נתכוונתי אלא להיות כמותה וכיוצא בה הא אם לא אמרה להיות כמותה וכיוצא בה הראשונה מותרת והשנייה אסורה. מה אם תמן שאין שם עיקר שבועה את מר חלה כאן שיש עיקר שבועה לא כל שכן שתחול. ומאי דא דאמר רבי יוחנן דברי רבי שמעון נמצא שאין בידו חטין פטור בשאר במתפים באומר שעורין יהו כחיטין כוסמין יהו כחיטין. פשיטא דא מילתא לא היפר לה בעל הראשונה ועמדה בנדרה לוקה. שנייה מהו אמר רבי יוסי מאחר שזו לוקה זו לוקה. א"ר יודן ותניי בית דין הוא ותיעשה שנייה כאומרת הריני נזירה שלשים יום. רבי שמעון כדעתיה דאמר *במגבה הדבר תלוי.

א"ר

רידב"ז

כמותה וכיוצא בה הראשונה מותרת והשני' אסורה מה אם תמן שאין שם עיקר שבועה ר"ל דהא ע"י הפרה נתבטל הנזירות של ראשונה את מר חלה אעפ"כ חלה של שניה כאן שיש כאן עיקר שבועה דהא קושטא קאשתבע על החיטים לא כ"ש שתחול ע"כ מסייע לר"ז:

פשיטא דא מילתא לא הפר לה בעלה של ראשונה ועברה כן הגי' בתס' נזיר פ"ד ה"נ על נדרה לוקה שני' מהו פי' דמתניתן הגן האשה שנדרה בנזיר והיתה שותה ביין כו' הר"ז סופגת את הארבעים [אע"פ שהפר לה אח"כ מ"מ כיון דבעידנא דקעברה לא היפר לה ובעל מיגז גייז לפיכך לוקה וקמ"ל דבעל מיגז גייז כן מפרש הש"ס בבבלי דף כ"ב עיי"ש] היפר לה בעלה והיא לא ידעה שהיפר לה ושתה ביין אינה סופגת את הארבעי' ר"י אומר אם אינה סופגת את הארבעי' תספוג מכת מרדות. ע"ז שאל על ההיא ברייתא דר"ש [דבתוס' ז"ל דף כ"ב כתבו דר"ש לא פליג את"ק אלא מפרש דבריו עיי"ש]. האשה שנדרה בנזיר ושמעה חבירתה ואמרה ואני ושמע בעל הראשונה והיפר לה הראשונה מותרת והשני' אסורה. ר"ש אומר אם אמרה לא נתכונתי אלא להיות כמותה וכיוצא בה אף השני' מותרת. וכדמסיק הא אם לא אמרה להיות כמותה הראשו' מותרת והשני' אסורה ע"ז שאל פשיטא דא מילתא לא הפר לה בעלה של ראשונה ועברה על נדרה קודם הפרה אע"פ שהיפר לה אח"כ לוקה כההיא בבא דרישא במתניתן. שני' מהו פי' הא דקתני בברייתא דהשני' אסורה אם הוי איסור ל"ת גמורה דלוקה כמו האשה הראשונה קודם הפרה כיון דמיגז גייז כדאיתא בבבלי עיי"ש. וה"נ האשה השני' דכיון דמיגז גייז ולא מיעקר מעיקרה ע"כ נדרה של השני קיים אפילו לאחר הפרה של הראשונה ולוקה נמי. או דילמא דאסורה בעלמא אבל לא מלקות דלא מימשך נדרה אחר הראשונה למלקות ונתבטל מאליו. ע"ז אמר ר' יוסי מאחר שזו לוקה זו ליקה פי' כיון דהראשונה לוקה ש"מ דמיגז גייז ע"כ גם השניה לוקה דנדרה לא מיתרי כלל בהפרה של הראשונה. ע"ז אמר ר' יודן ותניי ב"ד היא ותעשה שניה כאומרת הריני נזירה שלשים יום ר"ש כדעתי' דאמר במגבה הדבר תלוי. ובתס' נזיר לא גרסינן הא דר' יודן והא דר"ש במגבה הדבר תלוי. וה"ג שם ותיעשה שניה כאומרת הריני נזירה לאחר עשרים יום. והפ"ק ז"ל כתב דהכונה עד לאחר עשרים יום. והג"י ז"ל מגי' עשרים יום ר"ש כדעתי' ר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין ע"כ. ונראה לפענ"ד דב' הגירסות איתנייהו והדרוייהו איתנייהו והכא לא עסיק הא דר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין משום דסמך על התם. והתם לא מסיק הא דר"ש כדעתיה דבמגבה הדבר תלוי משום דסמך אהלכה כדרך הש"ס בזה. וה"ש דבברייתא גרסינן ר"ש אומר אם אמרה לא נתכונתי אלא להיות כמותה שתיהן מותרות הא לא אמרה להיות כמותה אסורה והא דאסורה בשלא אמרה נתכונתי הפירוש היא שלא נתכונה כלל אלא אמרה תיבת ואני סתם בלא כונה. ובאמת לא הוי הנזירות אלא יד לנזירות בתיבת ואני כדאיתא בר"פ כל כינוי נזירות וגרסינן שם בר"פ כל כינוי נזירות בירושלמי מה אנן קיימין אם במתכוין ליזור אפילו שאמר שהזכיר פת הא נזיר נזיר אם בשאינו מתכוין ליזור אע"ג שהוציא נזירות מפיו לא יהא נזיר כך אם הי' קורא בתורה והזכיר.

פני משה

אף רבי יודה מודה בה. נ"ל וכן הוא בנזיר דר' יהודה הוא ת"ק דמתני' כדמוקי לקמן וס"ל דחייב על כל א' וא' מודה הוא הכא דפטור על השאר דלא אמרינן דשבועה דקאמר על כל א' וא' קאי אא"כ כפר בכל התביעות וכולן שקר הן דמאי חזית דדעתיה אקמייתא לאודה הוא דהוי אבל היכא דקמייתא קושטא הוי אמרינן מסתמא כי אשתבע אקושטא הוא דמשתבע: נמצא שאין בידו חטין מהו וכו' כצ"ל וכן הוא בנזיר. וכלומר דהאי דינא דלעיל בעו לה בבית המדרש ופליגי בה והא דקאמר ר' יוחנן מיתרצא היא לקמן: מהו שתחול שבועה על שאר המינין שיש בידו. ולר"ש הוא דאיבעי' להו: חברייא אמרי לא חלה. דאמרינן שבועה דקאמ' לא היה דעתו אלא על תחלת דיבורו ואחטין הוא דמשתבע ולא על שאר המינין: מתניתא. ברייתא דתנינן בנזיר שם מסייע למה דאמרי חברייא: הראשונה מותרת והשנייה אסורה. דקי"ל בעל מיגז גייז בהפרתו דמכאן ולהבא לא ליהוי נדר אבל אינו עוקר הנדר מעיקרו והלכך שנייה שתפסה בה מעיקרא אסורה: ר' שמעון אומר אם אמרה לא נתכוונתי וכו'. גרסי' והכי הוא בברייתא דנזיר דר"ש הוא דקאמר לה: כמותה וכיוצא בה. אם תתקיים נדרה ולא יפר לה בעלה אהא נזירה ואם לא תתקיי' לא אף השנייה מותרת: מפני שאמרה. וטעמא דאמרה הכי אבל אם לא אמרה לא נתכוונתי וכו' מודה הוא ר"ש דהראשונה מותרת והשנייה אסורה ולא אמרי' דמה שאמרה ואני מסתמא היתה כוונה שתהיה הכל כיוצא בה ואם יפר לה בעלה תהי' גם היא מותרת אלא דאמרי' מסתמא לא נתכוונה זו אלא אתחילת דיבורה שאמרה הריני נזירה וה"נ אמרינן דכי קאמר שבועה אג"ש דיבוריה דסמיך הוא דקאמר לא נתכוון לומר שבועה על שאר המינין ומסייע להו לחברייא אליבא דר"ש: מה אם תמן. כלומר דדחי לה הש"ס דלא היא ואדרבא איפכא מסתברא מהתם וק"ו הוא דמה אם תמן שאין שם עיקר שבועה כלומר שאין שם עיקר נדר ונזירות גבי שניה אלא במה שאמרה ואני ומסברא הוי לן למימר דואני כמוקך וכיוצא בך קאמרה ואם ייפר לך בעליך מותרת גם אני ואפ"ה את אומר דחלה הנזירות עליה עד שתאמר בפירוש לא נתכוונתי אלא להיות כמותה: כאן שיש עיקר שבועה. שהרי אמר שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין לכ"ש דנאמר דאם נמצא שאין בידו המין דחלה השבועה על שאר המינין דמהיכי תיתי לומר דלא היה דעתו אלא שיהו שאר מינין כמו החטין דכשם שהוא פטור על החטין כך יהא פטור על שאר המינין הא עכ"פ שבועה קאמר ואם על החטין פטור הוא דקושטא הוא שאין בידו מ"מ הא אמרינן התם דמסתמא לאסור עצמה נתכוונה ה"נ חלה השבועה על שאר המינין: ומאי דא דאמר ר' יוחנן. ולא תקשה דהא ר' יוחנן אמר לעיל בפשיטות דפטור על השאר לדברי ר"ש התם במתפיס מיירי שאומר בפירוש לא נתכוונתי אלא שיהו שעורין וכוסמין כחטין וכשם שאני פטור על החטין כך לא היה דעתי ליסבע כלל אשאר המינין אבל אם לא מתפיס לא אמרינן הכי והויא ממש דומיא דברייתא דנזירות לר"ש: פשיטא דא מילתא. לדברי ר"ש קאי שאם אמרה השניה לא נתכוונתי אלא להיות כמותה. וכיוצא בה הרי היא כמותה ואם לא הפר לה בעלה של הראשונה ועברה על נדרה גרסינן וכן הוא בנזיר וכלומר אע"פ שאח"כ הפר לה אלא בשעה שעברה על נדרה עדיין לא הפר לה פשיטא לן דלוקה היא וכדתנן בנזיר שם האשה שנדרה בנזיר והיתה שותה יין ומטמאה למתים ה"ז סופגת את הארבעים והיינו אע"פ שהפר לה בעלה אח"כ לוקה היא על שעברה קודם הפרה דקמ"ל דבעל מיגז גייז: שנייה מהו. שתלקה אם עברה על נדרה קודם שהפר לה בעלה של הראשונה מי אמרינן דבעיקרה קא מיתפסה וכותיל ועברה קודם הפרה של זו לוקה או דילמא לבסוף קמיתפסה ומכיון שהפר לה בעלה של הראשונה את נדרה אגלאי מילתא למפרע דהשנייה לא הויא נזירה כלל שהרי כמותה וכיוצא בה אמרה והראשו' דלוקה היא מפני שעברה קודם הפרת בעלה: מאחר שזו לוקה זו לוקה. דס"ל מעיקרה קמיתפסה וכל זמן שלא הפר לה בעלה דראשונה חל הנדר גם עליה: ותנאי בית דין הוא. וכי תנאי ב"ד הוא דקאמרת מאחר שזו לוקה זו לוקה אמאי לוקה ותעשה שניה זו כאומרת הריני נזירה לאחר שלשים יום וכלומר דס"ל דלבסוף קמיתפסה אם תתקיים נדרה ולא יפר לה בעלה והשתא דהפר לה אגלאי מילתא דהשניה מעיקרא לא היתה נזירה כלל: ר"ש כדעתיה. לר"ש קאמרינן ולטעמיה הוא דאזיל דאמר במגבה בדיבור כמו שאגיבין ליה כלומר בדבור הראשון הדבר תלוי. ובנזיר גריס ר"ש כדעתיה ר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין והיינו כך דשמעינן לר"ש דאמר בפ' י"ב דמנחות גבי האומר הרי עלי מנחה מן השעורין מביא מן החטין ר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין שאין מנחת נדבה באה אלא מן החטין ולא אמרינן דדעתו היה כדרך המתנדבין וכלומר שאם יוודע לו שאין מביאין מנחת נדבה אלא מן החטין יביא הוא נ"כ מן החטין אלא דאזלינן אחר דבורו הראשון ולאו כלום קאמר וה"נ בתר דיבורה קמא אזלינן שאמרה ואני ולא אמרינן דלבסוף קמיתפס' אלא כל זמן שלא הפר לה בעלה של זו אף היא כמותה וכיוצא בה:

א"ר

עין משפט נר מצוה

מז
א מיי' פי"ג מנדרים הט"ו סמ"ג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' רלד סעיף נא

מסורת הש"ס

נזיר כב

(כתובות פ"ד)

כבר לאדן

רבי שמעון כדעתיה, דאמר במגבה וכו'. לקמן סוף הלכה ו'. ולעיל פ"ב דכתובות הלכה ל"ע פה אין מחייבה זה פה שנין אבל לעיל בנזיר [פ"ד סוף ה"ג] הגירסא ר"ש כדעתיה דאמר שלא נתנדב כדרך המתנדבים:

גליון אפרים

פשיטא דא מילתא היפר לה כו' ולא עמדה בנדרה לוקה (כצ"ל והכונה שעברה על נדרה קודם ההפרה ולוקה דבעל מיגז גייז) שנייה מהו כו' ותעשה שנייה כאומרת הריני נזירה שלשים יום. (וכמו שהקשו תוס' בנזיר כ"ג ע"א ותימה כיון שקבלה נזירות איך תהיה מותרת בהפרת חברתה כיון דמיגז גייז הא אין נזירות (הלאן) ר"ש כדעתיה (כצ"ל. דר"ש באמת ס"ל דשנייה אינה לוקה כמ"ש תוס' שם דמשמע ליה לר"ש דהכי קאמרה לא אם סוף שתהיה מותרת לא תחול עלי נזירות כל עיקר). (נוע"י):

*א"ר יוחנן דברי רבי יודן נכללין בקרבן אחד *ונפרטין בשלשה קרבנות. היך עבידא פרוטה חיטין פרוטה שעורין ופרוטה כוסמין נכללין בקרבן אחד נפרטין לשלשה קרבנות. פרוטה שליש חיטין פרוטה שליש שעורין פרוטה שליש כוסמין מהו שיצטרפו כולן. איתא חמי אילו היו בידו כמה מינין בפרוטה אפילו כן נכללין ונפרטין. ליי דא מילה לחייבו בקרבן. היו בידו ארבע מינין שני מינין בפרוטה שני מינין בשני פרוטות אפילו כן נכללין ונפרטין. דא"ר יוחנן בשם רבי ינאי *ושואל *אני בשלום פלוני חזקה לכל חתם שואל אני בשלום פלוני לא חתם אלא בשאילת שלום. ריש לקיש אמר שואל אני בשלום פלוני חזקה לכל חתם. אי זהו כלל רבי יוחנן אמר איש פלוני מגרש פלנית ופלוני פלנית. אי זהו כלל ריש לקיש אמר אנו פלוני ופלוני מגרשין נשינו ממקום פלוני. א"ר זירא מודה רבי יוחנן שאם הזכיר גירושין כל אחת ואחת שצריך ליתן טפום ועדים לכל אחד ואחד.

חיילה

פני משה

א"ר יוחנן דברי ר' יודן נכללין בקרבן אחד ונפרטין בשלשה קרבנות. משום דהא דתנן במתני' אין לך בידי חטין ושעורים וכוסמין חייב על כל אחת ואחת כר' יהודה אתי' דאיהו ס"ל בכה"ג פרטא הוי כדאמר לקמן וכן גרסינן להא בקידושין פ"ב הלכה א' גבי התקדשי לי בזו ובזו דקאמר מאן תנא ווי"ן ר' יודה דאמר גבי שבועה ולא לך ולא לך דפרטא הוי וחייב קרבן על כל אחד ואחד וכן בווי"ן דחטין ושעורין וכוסמין וקאמר ר' יוחנן דלדברי ר' יהוד' משכחת לה דלפעמים נכללין הן דלא הוו אלא כללא ואינו חייב אלא בקרבן אחד ופעמים פרטא הוו ומביא שלשה קרבנות דחייב על כל אחת ואחת כדמפרש ואזיל: היך עבידא. ובקידושין כתבתי דה"ג פרוטה שלים חטין פרוטה שלים שעורין פרוטה שלים כוסמין נכללין בקרבן אחד נפרטין לשלש' קרבנות פרוטה חטין פרוט' שעורין פרוט' כוסמין. וכלו' אע"ג דלר' יהודה חייב על כל אחד ואחד מ"מ היכא דאמר לו שלים פרוטה מכל מין ומין יש לי בידך נכללין הן דהא על פחות מפרוט' לא מחייב אלא דפרוטה מכולן מצטרפת ולחייב בקרבן אחד ואם אמר פרוטה מכל מין ומין בהא הוא דפרטא הוי וחייב בשלשה קרבנות. ונראה לקיים גירסת הספרים וה"פ דברי ר' יהודה נכללין בקרבן אחד ונפרטין בשלשה קרבנות. הא דאמר ר' יהודה דחייב קרבן על כל אחד ואחד פעמים מצינו דכללא הוא אליביה מאי דסבירא ליה ואינו חייב אלא בקרבן אחד וכגון דאמר בלא ווי"ן שבועה חטין שעורין כוסמין אין לך בידי דהוי כלא לך לא לך דאמרינן לקמן דזהו כללו של ר' יהודה ונפרטין בשלשה קרבנות היכא דאמר בוי"ו כדתנן במתני' חטין ושעורין וכוסמין דבהא קאמר ר' יהודה דפרטא הוי וחייב בשלשה קרבנו': היך עבידא. באיזה אמרתי לך דפעמים כללא הוי ופעמים פרטא הוי: פרוטה חטין ופרוטה שעורין ופרוטה כוסמין. אם יש פרוטה מכל מין ומין: נכללין בקרבן אחד ונפרטין לשלשה קרבנות. כלומר בהא פשיטא לן דלפעמים כללא הוי וקרבן אחד הוא דמחייב וכדפרישית דהיינו אם אמר בלא ווי"ן ולפעמים פרטא הוי היכא דאמר בווי"ן וחייב על כל אחת ואחת: פרוטה שלים חטין וכו'. אלא הא הוא דמיבעיא לן אם אין בידו אלא שלים פרוטה מכל מין ומין מהו שילטרפו כולן לפרוטה: אית' חמי. ומתמה הש"ס והמאי לא מילטרפי אילו היו בידו כמה מינין בפרוטה ודאי מלטרפין הן זה עם זה לחייב עליהן דסוף סוף יש פרוטה בידו: אפי' כן נכללין ונפרטין. וקאמר הש"ס דאע"ג דאמרינן דבפרוטה מכולן מלטרפת להו בכל מקום מלטרפת אלא דלפעמים נכללין ומלטרפין הן ולפעמים נפרטין ואינן מלטרפין כדמפרש ואזיל: ליידא מילה. לאיזה דבר קאמרת דנכללין ונפרטין הן: לחייבו בקרבן. כלומר לענין חיוב קרבן אם לחייבו בקרבן או לא ואיפכא הוי הכא דהיכא דאמר בווי"ן דאז הוו כללא מלטרפין הן פחות פחות מפרוטה מכל מין ומין לפרוטה וחייב בקרבן אבל היכא דאמר בלא ווי"ן נפרטין הן ואינן מלטרפין ופטור מקרבן: היו בידו ארבע מינין. ושני מינין מהן בפרוטה ושני מינין בשתי פרוטות: אפי' כן נכללין ונפרטין. כלומר בכה"ג נמי פעמים כללא הוו ופעמים פרטא הוו ולענין שיתחייב בקרבן אחד או ביותר וזה נמי אם אמר בווי"ן או בלא ווי"ן וקמ"ל דכמו דאמרי' דלר' יהודה פעמים הוי כללא לחייבו בקרבן אחד ופעמים הוי פרטא לחייבו בכמה קרבנו' הכי נמי אמרינן איפכא לענין לירוף פחות פחות מפרוטה דפעמים הוי לירוף היכא דאמר בווי"ן דכללא הוי ופעמים אין מלטרפין היכא דאמר בלא ווי"ן דפרטא הוי: דאמר ר' יוחנן. השתא קאמר והיכא איתמר הא דלר' יהודה לענין לחייבו בקרבן א' או יותר אמרינן דבווי"ן הוי פרטא ובלא ווי"ן כללא הוי והא איתמר: דאמר ר' יוחנן. בפ"ט דגיטין בהל' ז' אמתני' דתנן התם חמשה שכתבו כלל בתוך הגט איש פלוני מגרש פלונית ופלוני לפלונית והעדים מלמטן כולן כשירין וינתן לכל אחת ואחת וגרסינן עלה שם א"ר יוחנן בשם ר' ינאי ושואל אני בשלום פלוני. אם כתב שאילת שלום אחר הגט והעדים מלמטה: חזקה לכל חתם. בהא אמרינן דעל הכל חתמו העדים דוי"ו דושואל מוסיף על ענין ראשון הוא ותחימת העדים קאי גם על הגט וכשר: שואל אני. בלא וי"ו ענין בפני עצמו הוא ומפסיק ואמרינן דעל שאילת שלום חתמו ולא על הגט ופסול: ר"ל אמר. אפי' שואל בלא וי"ו אמרינן על הכל חתמו והגט כשר: איזהו כלל. ומפרש להמתני' אליבא דפלוגתייהו דלר' יוחנן הא דקתני התם חמשה שכתבו כלל כגון שכתב איש פלוני מגרש פלנית ופלוני לפלנית דאע"ג שפרט והזכיר שם כל איש ואשה לכל אחד ואחד אפ"ה כלל הוא משום דכתב ופ' לפ' בוי"ו והוי מוסיף על ענין ראשון כמו שאמר בשאילת שלום: אי זהו כלל לריש לקיש. דוקא אם כתב אנו פלוני ופלוני מגרשין נשינו במקום פלוני שהזכיר וכלל כל האנשים ביחד והנשים בפני עצמן יחד אבל אם כתב שם כל איש ואשה ביחד לאו כללא הוי דמיחשב כל גט וגט בפני עצמו ונמצא גט האחרון מפסיק ואין העדים מעידין אלא עליו ור"ל כמי לטעמיה אזיל דס"ל דאין חילוק בשאילה שלום אם כתב בוי"ו או בלא וי"ו דהוי"ו לא מעלה ולא מוריד: מודה ר' יוחנן שאם הזכיר גירושין לכל אחת ואחת. איש פלוני מגרש פלונית ופלוני מגרש לפלונית דהוי כל אחד גט בפני עצמו וצריך הוא להשלים הטופס של כל גט וגט ולחתום העדים אחר כל אחד ואחד דלא אמר רבי יוחנן דבווי"ן כללא הוי אלא דוקא היכא דכתב איש פ' מגרש לפ' ופ' לפ':

קרבן העדה

והזכיר נזיר נזיר אלא כי אנן קיימין באמר אחד מכל הלשונות אלו נזרתי אם תופס אחד מהן נזירות תחול עליו נזירות ואם לאו לא תחול עליו נזירות. ופי' הק"ע ז"ל באומר אחד מכל הלשונות הללו על תנאי אם יש בלשון הזה לשון נזירות הריני נזיר ואם לאו אינו נזיר וקמ"ל מתניתן דיש בהם לשון נזירות עיי"ש ושם קאי על כינוין ועל ידות עיי"ש והרי שתלה בלשון ואני את נזירותו על תניי ב"ד אם יפסקו שהוא נזיר יהי' נזיר וא"כ לפ"ז כשחייבוהו ב"ד בנזירות הוי על ידם נזיר פשוט דסתם נזירות שלשים יום דמאי נפ"מ בשביל מה שחייבוהו כיון דפסקו דין דחייב בנזירות ממילא הוי נזיר כחיובי נזירות בעלמא ל' יום והוא סמך לכתהלה שהנזירות יהא על פי ב"ד. והנה במס' כתובות ר"פ ד' דנחלקו ת"ק ור"ש בעמדה בדין עד שלא מת האב ס"ל לת"ק דהוי מלוה ואינו קנס. ור"ש אומר אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב. והיתא שם בירושלמי דת"ק ס"ל בעמידת ב"ד הדבר תלוי ור"ש סבירא ליה במגבה הדבר תלוי ומסיק שם דר"ש עביד לי' כמעשה ב"ד ורבנן עבדין לה כמלוה עכ"ל הירושלמי ומסיק שם דלרבנן שביעית משמטת ולר"ש אין שביעית משמטת ר"ל דר"ש עביד ליה כפסק ב"ד והוי עדיין קנס אך דהב"ד פסקו הדין דקנס. ורבנן ס"ל כיון דקנס אין בו חיוב אלא משעת עמידת ב"ד כדאיתא בירושלמי שם קנס אימתי מתחייב בסוף ר"ל ע"י עמידת ב"ד א"כ הוי החיוב ע"י ב"ד וכשנתחייב בב"ד הוי כחוב דעלמא ונעשה מלוה הגם דעיקרו קנס מ"מ כיון דב"ד חייבוהו לשלם אין נפ"מ בשביל מה חייבוהו ונעשה כעת כמלוה בעלמא וכיון שילא חיובו ע"י ב"ד אין שום נפ"מ ממה ילא החיוב כמו שאין נפ"מ אם נתחייב מתביעת חיטים או שעורין ור"ש עביד ליה כמעשה ב"ד ר"ל פסק דין כדאיתא בירושלמי מס' מ"ק פ' ה' דהב"ד פסקו הדין של קנס והוי פס"ד על הקנס. אבל אין נעשה החיוב של מלוה ע"י ב"ד. אלא קנס בפס"ד ולפיכך לרבנן משמט דהוי מלוה ומלוה משמט. ולר"ש הוי קנס אף לו כשעמד בדין וקנס אינו משמט משום דכתיב כל בעל משה ידו דהוא הלוהה כדאיתא בשו"א ז"ל בפ"י דמס' שבועות ובריד"ז בפ"י דשבועות שם ע"כ פריך ר"י דמאי מיבעיא לן אם נהבטל ממילא ע"י הפרה של הראשונה הא כיון דלא נעשה נזיר אלא ע"י תנאי ב"ד א"כ כשחייבו ב"ד נזירות הוי ככל חייבי נזירות שלשים יום הגם דעיקרו משום ואני דתלה עלמה בחבירתה מ"מ כיון דב"ד חייבוה בנזירות הרי היא כחייבי נזירות בעלמא ואין שום נפ"מ ממה ילא החיוב וכמו בקנס דהב"ד פסקו דין ע"פ דו"ח דהעדים. דאנס פלוני בת פלוני ויצא הפס"ד שחייב לשלם ולא פסקו קודם שמיטה דהוא חייב קנס דאינו נוגע השתא לדין שמיטה אלא פסקו סתם שחייב לשלם וכשהגיע השמיטה אמרינן אנן הא כבר פסקו ב"ד דחייב וע"כ הוי כמלוה בעלמא ואינו משמט. וכמו כן הכא דהב"ד פסקו דאני הוי נזיר סתמא דהא קודם והפרה פשיטא דהוי נזיר ואינו נוגע השתא הא דתלוי' בחבירתה וכשהגיע ההפרה אמרינן אנן הא הוי נזירה ע"י ב"ד וב"ד חייבוה בנזירות סתמא ולא פסקו ב"ד דין דנזירות תלוי' דהא לא נגע אז לענין תלוי' כמי כדלא נגע אז לדין שמיטה ע"כ אין נפ"מ ממה

קיילי"ה

מסורת הש"ס

(קידושין פ"ב)

ג' שבועות לה

(גיטין פ"ט)

פ' גיטין פו

עין משפט נר מצוה

ציון ירושלים

ז כאיך עבידא פרוטה חיטין וכו'. עיי' מה"פ ועיין אבני מלואים סי' לא ס"ק יד:

ז ושואל אני בשלום פלוני חזקה לכל חתם כו' בעין זה אמרו בכ"ם דילן פ' שמגרש שאלו בשלום פלוני וכו' ונתשובה הקשיתי מסך כתובות דף כד ועדים אכולא מילתא תתימי. והארכתי בזה ואכ"מ:

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פ"ד מגרושין ה"ח סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קל ס"ט
יח
ב ג מיי' פ"ח מהל' שבועות הלכה ג

ממה ילא החיוב והוי מלוה בעלמא ה"נ הוי נזירה בעלמא ומשני ר"ש כדעתי' דכמגבה הדבר תלוי דס"ל דהב"ד אינו אלא פסק דין על עיקר החיוב ולעולם הוי קנס ולעולם הוי נזירה תלוי' דלא נשתנה ע"י ב"ד ע"כ לא הוי כנזיר דעלמא ע"י ב"ד שחייבוהו לנהוג נזירות. ופריך ותיעשה שניה כאומרת ר"ל אומרת בפירוש ר"ל אומרת בפי' הריני נזירה ל' יום ר"ל עד הפרה קמייתא דהא תלה א"ע בה וקי"ל דבמקבל נזירות כ"ל יום אחד הוי נזיר שלשים יום ומשני ר"ש לטעמי' דר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין פי' דאיתא בירושלמי נזיר פ"ב ה"ג לר"ש כאומר נזיר שלא כדין התורה כגון שאשתה יין או אך על יום אחד לא הוי נזיר כלל שלא התנדב כדרך המתנדבין. ע"כ נ"ל דהוי כאומרת בפירוש הריני נזירה ל' יום דתתחייב כל שלשים דלר"ש לא הוי נזיר כלל. ע"כ דהוי נזירות סתמא דתלה א"ע בחבירתה ושפיר איבעיא לן אם נתבטל מאליו בהפרה של ראשונה משום דלא עדיפה מהראשונה ואין בכלל לשון הזה לשון נזירות דהא לא קיבלה הנזירות אלא כראשונה וכאן נריך להיות יותר מן הראשונה וזה אי אפשר וע"כ אינה נזירה כלל מתחילה עי' בתוס' ז"ל דף כ"ב ד"ה תא אלא מדרבנן. או דילמא דלא תלי בזה כראשונה דהא באמת ראשונה נמי נזירה לשלשים יום אלא דנתבטל ממקום אחר ע"י הפרה ממילא דבדידה דלא הוי הפרה הוי נזירה *מורה מדאורייתא :
ר"ז

חייליה דרבי יוחנן מהדא *שאיני *נהנה לזה קרבן לזה קרבן צריכין פתח לכל אחד ואחד. א"ר יוסי מתניתא מסייעה לרבי יוחנן היה [א] כותב טפוס לכל אחד ואחד ועדים למטה את שהעדים *ניקרין עמו כשר. שמואל אמר פרט ר"מ כלל לרבי יהודה פרט רבי יהודה כלל לר"מ. רבי שמואל בשם רבי זירא מיליהון דרבנן אמרין שאין פרטו של ר"מ כללו על ר' יהודה. דמר רבי יוחנן בשם רבי ינאי ושואל אני בשלום פלוני חזקה לכל חתם שואל אני בשלום פלוני לא חתם אלא בשאילת שלום. אם אומר את פרט ר"מ כלל לרבי יהודה אמר שואל אני בשלום פלוני חזקה לכל חתם. א"ר יוסי מתניתא אמרה שאין פרטו של רבי יהודה כללו על רבי מאיר דתנינן ר"מ אומר אפילו אמר חיטה ושעורה וכוסמת חייב בכל אחת ואחת. ולית איניש אמר אפילו אלא מכלל דמודה בקדמיתה. א"ר חיננא על דעתיה דר"מ בין שאמר חיטין ושעורין וכוסמין בין שאמר חיטין שעורין כוסמין כלל ופרט הוא. על דעתיה דר' יהודה אם אמר חיטין ושעורין וכוסמין כלל ופרט הוא אם אמר חיטין שעורין כוסמין כלל שאין עמו פרט:

הלכה ה מתני' *אנסתה [ב] ופיתיתה את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי משביעך אני ואמר אמן חייב ור' שמעון פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו אמרו לו [ג] אף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו משלם

מסורת הש"ס
(נדרים פ"נ) נדרים כי
גיטין פו ע"ב
כתובות מב ע"א ועי' תוס' בכתובות לא ד"ה אלם

חייליה דר' יוחנן. דאמר שכל זמן שלא הזכיר גירושין לכל אחת הוי כלל ורא'יה לדבריו מן הדא מתני' דתנין בנדרים פ"ט: שאיני נהנה לזה קרבן ולזה קרבן. כל א' וא' הוי נדר בפני עצמו וצריכין פתח לכל א' וא' אבל אם לא הזכיר קרבן לכל א' כנדר אחד הוי וא"ל אלא פתח אחד לכולו דנדר שהותר במקלתו הותר כולו והיינו סייעתא לר' יוחנן דלענין גירושין נמי כן הוא: מתניתא. דגיטין שם נמי מסייעה לר' יוחנן דקתני היה כתוב טופס לכל אחת והעדים למטה אינו כשר אלא אותו שהעדים נקראין עמו דמשמע דוקא בכה"ג הוא דהוי פרטא אבל אם לא היה כתוב טופס לכל אחת אלא שאחר שכלל כל השמות כולן השלים הטופס אע"פ שהזכיר שם כל איש ואשה ביחד בפני עצמו כללא הוי וכולן כשירין: שמואל אמר פרט ר"מ. פרטו של ר"מ זהו כללו של ר' יהודה כדגרסינן בברייתא גבי היו חמשה תובעין אותו כלל אינו חייב אלא אחת ופרט חייב על כל אחת ואחת דברי ר"מ ר' יהודה אומר שבועה לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת ומפרש שמואל דמה ששמע ר' יהודה שהיה ר"מ עושה אותו כלל והיינו ולא לך ולא לך בוי"ו וס"ל דאינו חייב אלא אחת בזה פליג ר' יהודה ועושה אותו פרט וחייב על כל אחת ואחת וממילא שמעינן דפרטו של ר"מ והיינו לא לך לא לך בלא וי"ו דאי לאו הכי מאי הוו תו פרטא לר"מ זהו כללו של ר' יהודה והכי קאמר ולא לך בוי"ו הוא דחייב על כל אחת ואחת הא לא לך לא לך בלא וי"ו אינו חייב אלא אחת דכללא הוי: מיליהון דרבנן אמרין. מדברי רבנן דלעיל והיינו ר' יוחנן שאמר בשם ר' ינאי שמעינן דלא ס"ל כהא דשמואל ואליבא דר' יהודה דהא אמרי אם כתב שואל אני בשלום בלא וי"ו לא חתם אלא על שאילת שלום: אם אומר את. ואי ס"ד כדאמרת דפרט של ר"מ והיינו לא לך לא לך כללו של ר' יהודה הוי א"כ קשי' לר' יהודה דקי"ל כוותיה לגבי ר"מ ואיהו משוי לא לך לא לך לכללא דשבועה אכולן קאי ולא אכל חד וחד והכי נמי נימא אפי' שואל אני בלא וי"ו חזקה על הכל חתמו אלא ע"כ ר' יוחנן ור' ינאי דאיכהו ודאי כר' יהודה סבירא להו מפרשי אליביה דלא משוי כללא בלא לך ולא לך אלא דוקא באומר שבועה שאין לכולכם בידי הוא דהוי כללא לר' יהודה ופליגי אדשמואל: מתניתא אמרה. ממתני' דהכא שמעינן שאין פרטו של ר' יהודה והיינו בולא לך ולא לך כדאמר בברייתא כללו של ר"מ היא כדאמר שמואל דאי כדשמואל דזהו כללו של ר"מ וא"כ אינו חייב אלא אחת קשי' הא דתנינן ר"מ אמר אפי' אמר חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת ולית איניש אמר אפי' אלא מכלל דמודה בקדמייתא דאל"כ לא שייך אפי' אלא ודאי מודה ר"מ בקדמייתא דתני במתני' בחטין ושעורין וכוסמין והיינו ולא לך ולא לך בוי"ו דחייב על כל א' ואחת אלמא דאין זה כללו של ר"מ אלא דס"ל דהא פרטא הוי ומודה הוא בזה לר' יהודה ומינה למדו ר' ינאי ור' יוחנן דלא מפרשי כדשמואל ולקמיה מפרש במאי פליגי ר"מ ור' יהודה: על דעתיה וכו'. גי' זו קשה וה"ג בגיטין על דעתיה דר"מ בין שאמר חטין ושעורין וכוסמין בין שאמר חטה ושעורה וכוסמת כלל ופרט הוא. כלומר דבהא פליגי דלר"מ אין חילוק בין אמר חטין ובין אמר חטה דעל מין חטין קאמר ובשניהם אמרינן דלפעמים כלל הוי היכא דאמר בלא וי"ו ופעמי' פרט הוי היכא דאמר בוי"ו ואם אמר חטה ושעורה וכוסמת הוי כדין חטין ושעורין וכוסמין וחייב על כל אחת ואחת: על דעתיה דר' יהודה אם אמר חטין ושעורין וכוסמין כלל ופרט הוא. כדאמרן לפעמים כלל ולפעמים פרט: אם אמר חטה ושעורה וכוסמת כלל שאין עמו פרט. כלומר דלאו כלום הוא דס"ל דלא מחשבינן כל אחד מין בפני עצמו דנימא ביה דפעמים כלל ופעמים פרט דחיטה גרגיר אחד קאמר וכן שעורה וכוסמת ומה אתה מחלקן או כוללן ובהא הוא דפליג עם ר"מ :

הלכה ה מתני' שאינו משלם קנס על פי עצמו. וכיון דכי אודי לא מיחייב כי כפר נמי לאו ממונא כפר ליה : משלם

מראה הפנים

מיליהון דרבנן אמרין שאין פרטו של ר"מ וכו'. ככר כארתי בגיטין שם דהש"ס בעי לאוקמי מילתיה דר' יוחנן כר' יהודה משום דהלכתא כוותיה לגבי ר"מ ור' יוחנן גופיה קאמר להאי כללא ברים פ"ג דתרומות. ואי קשיא הא אכתי לא מיתוקמא מילתיה דר' יוחנן כר' יהודה דהא ר' יוחנן אמר ושואל אני בוי"ו על הכל חתם ור' יהודה קאמר ולא לך ולא לך פרטא הוי וחייב על כל אחת ואחת הא ליתא דהכא טעמא דרבי יהודה משום הכי הוי דכשאמר בוי"ו קאי שבועה אכל אחד ואחד דנעשה כאומר ולא לך שבועה ולא לך שבועה והוי וי"ו מוסיף על ענין הראשון ודומיא דהתם דוי"ו מוסיף על ענין הראשון ועל שאילת שלום וגם על הגט חתמו אלא דאי הוי אמרינן פרטו של ר"מ היינו לא לך לא לך זהו כללו של ר' יהודה ואינו חייב אלא אחת ומטעמא דשבועה שאמר לכללן לכולן ולא אמר אלא שבועה א' על הכל א"כ הוי קשה דלא אזלא מילתיה דר' יוחנן כר' יהודה דאי כר' יהודה אפי' בשואל אני בלא וי"ו אמרינן דקאי החתימה על הכל. וכתבתי שם ג"כ דלפ"ז לא אזלא האי סוגיא כדאמר רבי יוחנן התם בפרקין דף ל"ח ע"א דפליג אדשמואל ואמר הכל מודים בלא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בלא לך ולרבי יהודה כללא הוי והשתא קשיא אליבא דר' יוחנן אי מוקמינן מילתיה כר' יהודה מ"ט מחלק בין ושואל לבין שואל. ולגי' התוס' שם דגרסי' בשם ספר ישן איפכא דר' יוחנן אמר הכל מודים בלא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בולא לך ולר' יהודה כללא הוי אתיא שפיר סוגיא דהכא כדהתם:

על דעתיה דר"מ בין שאמר חטין וכו'. בגיטין גירסת הדפוס בספרים ע"ד דר"מ בין שאמר חטה ושעורה וכוסמת כלל ופרט הוא אם אמר חטין ושעורין וכוסמין כלל שאין בו פרט ותו לא. וניכר התסרון מתוכו. וגם גי' הספרים ככאן נשתבשה. ומבואר הוא מתוך שתיקן גי' הנכונה כמו שכתבתי בפנים. וכדמוקי לה התם לפלוגתייהו דלר"מ אפי' חטה בכלל חטין וכו'. ופי' בשזה תובעו תן לי חטין שעורין וכוסמין שיש לי בידך והלה אומר שבועה אין לך בידי חטה ושעורה וכוסמת לא אמרינן דלא נתכוין זה כמה שפרטן אלא לומר שאפי' חטה אחת אין לו שאלו אמר שבועה שאין לך בידי הוי משמע אין לך בידי כמו שאמרת אבל אפשר שתהא בידו חטה אחת לכך פרט שאפי' חטה אחת אין בידו אבל לא נתכוין לרבות בשבועות הילכך קמ"ל שאין הדבר כן אלא חייב על כל אחת ואחת לפי שהאומר אין לך בידי ג"כ אפי' חטה אחת במשמע הילכך לא היה לו לומר אלא שבועה שאין לך בידי אלא ודאי כיון שפורטן לרבות בשבועות נתכוין מפי' הר"י מיג"ש ז"ל. ובהא אתיא שפיר הא דהכא בפשיטות דלר"מ אפי' בחטה ושעורה וכוסמת כלל ופרט הוא כלומר שייך ג"כ לומר פעמים כלל ופעמים פרט דאי לא הוה פורטן אלא שבועה שאין לך בידי סתם כללא הוי ואינו חייב אלא אחת השתא דפרטן חייב על כל א' וא' וכמו בחיטין ושעורין דלפעמים כלל כשאינו מזכיר ולפעמים פרט כשפורטן. ולר' יהודה אם אמר חטין ושעורין וכוסמין שאין לך בידי הוא דהוי הכי אם לא הזכירן כללא הוא ואם פרטן חייב על כל א' וא' אבל אם אמר חטה ושעורה וכוסמת כלל שאין עמו פרט כלומר דהאי פרטא לאו פרטא הוי שאע"פ שפרטן לא הוי אלא כמו שאמר שבועה שאין לך בידי ואפי' חטה אחת ואינו חייב אלא אחת וכהאי סברא דלעיל הוא דפליגי :
עיקר

שנויי נוסחאות (סו"א) נהנה לזה קרבן כד"ו נהנה לזה קרבן.

מסורת הש"ס

בגיטין לח ע"ב

(ה"פ ויקרא)

כתובות פ"ד

עין משפט נר מצוה

יט
א מיי' פ"א מהל' שבועות הלכה ג

כ
ב מיי' שם הלכה א

כא
ג מיי' שם הלכה ד

משלם בושת ופגם על פי עצמו: **גמ'** רבי זירא רבי יוסא בשם רבי יוחנן דברי ר"ש עיקר תביעה קנס לדברי חכמים לאו. א"ר אילא דברי ר"ש בתובעו קנס בושת ופגם דברי *חכמים בתובעו בושת ופגם וקנס רבנין אמרין דברי ר"ש בתבעו שלשה דברים דברי חכמים בתבעו דבר אחד. רבי זירא בעא קומי רבי יוסא בפירוש שמעת מרבי יוחנן או ממילתיה. א"ר יוסי דסבר כרבנן. א"ר מנא ואפילו דו סבר כרבי אילא דברי ר"ש בתבעו דבר אחד ברם הכא בתובעו שלשה דברים. *אין לי אלא דברים שאינו משלם עליהן את הקרן מניין תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה האונס והמפתה והמוציא שם רע ת"ל ויקרא ה מכל אשר ישבע עליו לשקר. למוציא שם רע לאו קנס הוא א"ר ירמיה *ר"ש היא דאמר במגבה הדבר תלוי:

הלכה ו מתני' גנבת א את שורי והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב ב גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי משביעך אני ואמר אמן פטור ג המית שורך את שורי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן חייב

פני משה

משלם בושת ופגם על פי עצמו. הלכך ממונא כפר ופלוגת' דר"ש ורבנן מפרש בגמר' דר"ש סבר כי אמר ליה אנסת או פתית את בתי קנסה קא תבע מיניה דלא שביק איניש מידי דקיין והיינו קנס שדמיו קצובין חמשים כסף ותבע מידי דלא קיין וזהו בשת ופגם הלכך קנסא כפר ליה ופטור ורבנן סברי בשת ופגם קא תבע ליה דלא שביק איניש מידי דכי מודה ביה לא מיפטר ותבע מידי דכי מודה ביה מיפטר הלכך כי כפר ליה ממונא כפר ליה וחייב והלכה כחכמים:

גמ' דברי ר"ש עיקר תביעה קנס. כדפרישית במתני' ולדברי חכמים לאו הכי ס"ל אלא עיקר תביעה בושת ופגם היא: ר' אילא. מפרש דלא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ודברי ר"ש הן בתובעו קנס ובושת ופגם דכיון דמעיקרא קאמר לתביעת קנס היא עיקר תביעתו ודברי חכמים הן בתובעו מעיקרא לבושת ופגם ולבתר אמר קנס: רבנין. דבי מדרשא מפרשי דלאו בתבע בפירוש מיירי וה"ג דברי ר"ש בתבעו דבר אחד דברי חכמים בתבעו שלשה דברים והכי הוא לקמן. אם תבעו סתם תן לי הדבר שאתה חייב לי ליתן מסתמא לקנסא קא תבע דמידי דקיין הוא ודברי חכמים הן בתבעו תן לי שלשה דברים שאתה חייב דכיון דאיכא בהו בושת ופגם ממונא כפר ליה ולא פליגי: ר' זירא. דשמע מר' יוסא בשם ר' יוחנן להא דלעיל ושאלו אם בפירוש שמע מר' יוחנן דמפרש דפליגי ר"ש ורבנן ואפי' בתובע סתם אנסת או פתית את בתי מיירי או ממילתיה דאמר ר' יוחנן שמע ליה מכללא: אמר ר' יוסא דסבר כרבנן. כלומר מדבעי ר' זירא הכי ש"מ כרבנן דבי מדרשא ס"ל דלא מוקמי להמתני' באמר לו אנסת אי פתית סתם ולא אמר מידי מה דתבע ליה דבהא מודו חכמים לר"ש ומשום דהלכה כחכמים דמתני' מדייק ר' זירא לידע אם אמר ר' יוחנן בפירוש הכי או לא: אמר ר' מנא ואפי' דהוא סבר כר' אילא. כלומר מהיכא קדייקת לה דס"ל לר' זירא לפרש המתני' כרבנן דבי מדרשא ואפי' דהוא סבר לה כר' אילא דמפרש דלמר בתבעו קנס בתחילה ולמר בתבעו בשת ופגם בתחלה נמי לא פליגי לדינא ולפיכך הוצרך לשאול אם בפירוש שמע מר' יוחנן דמפרש דפליגי כדי לידע הלכה דלר' יוחנן דפליגי א"כ כחכמים קי"ל אפי' באומר סתם אנסת או פיתית בתי: דברי ר"ש וכו'. דברי ר' יוסא הן שהשיבו לר' מנא דמשום הכי קאמינה דסבר ר' זירא כרבנן דבי מדרשא דמסתבר טעמייהו באוקמתא דמתני' דדברי ר"ש הן דוקא בתבעו דבר אחד הוא דאמרינן דדעתי' אקנסא ברם היכא דתבעו שלשה דברים ר"ש נמי מודה דבושת ופגם בכלל ועכ"פ ממונא כפר ליה ולא מסתבר לן לחלק בין אמר קנס בתחילה או לבסוף כדר' אילא. א"נ דמסקנת דברי ר' מנא הן ובתמיה מיתפרשא וכלומר מאי חזית דבעית מימר דר' זירא ניחא ליה טפי פירושא דרבנן דבי מדרשא והלכך הוא דבעי אם בפירוש אמר ר' יוחנן הכי הא אפי' דהוא סבר כר' אילא נמי שייך הבעיא דיליה ואדרבה טפי ניחא לן פירושא דר' אילא דקמ"ל דאיכא סברא לחלק בין תבעו הקנס בתחילה או לבסוף דאלו לרבנן דבי מדרשא דקאמרי דברי ר"ש בתבעו דבר א' ברם הכא כלומר לדברי חכמים בתבעו ג' דברים בתמיה דהא פשיטא היא ומאי קמ"ל במתני': אין לי אלא דברים וכו'. ברייתא היא בת"כ והתם גרים ת"ל ומעלה מעל בה' ריבה: למוציא שם רע לאו קנס הוא. דבשלמא תשלומי כפל וד' וה' משנינן דמשום קרנא קאמר כדאמרינן במתני' לקמן וכן אונס ומפתה כדאמרן משום בושת ופגם אלא מוציא שם רע אמאי חייב והא לאו ממונא כפר ליה: ר"ש היא דאמר במגבה הדבר תלוי. פלוגתייהו דר"ש ורבנן בכתובות פ"ד הלכה ב' בעמדה בדין עד שלא בגרה הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחין וכו' ר"ש אומר לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה ומפרש התם דרבנן סברי בעמידת ב"ד הדבר תלוי ועבדין ליה כמלוה דמשעת העמדה בדין מלוה מן התורה עליו ור"ש סבר במגבה הדבר תלוי עד שתובעו וגובה ממנו ועבד ליה כמעשה ב"ד דלא הוי ממון להורים לבניו. והתם בקנס דאונס ומפתה מיירי וה"נ לענין מוציא שם רע ומפרשינן דהכי במאי עסקינן שעמד עמו בדין ודקאמר ר"ש היא כלומר לר"ש שפיר דקאמרת דקנס הוא ולא משכחת לה דליחשב כממונא אבל לרבנן משכחת לה דלאחר שעמד בדין נעשה כמלוה עליו וממונא הוא דכפר ליה:

הלכה ו מתני' גנבת את שורי וכו' חייב. דאע"ג שאינו משלם את הכפל בהודאה משלם את הקרן בהודאתו:

קרבן העדה

ר"ז ר' יוסי בשם ר' יוחנן דברי ר"ש עיקר תביעה קנס ר"ל דתבעו באמת ג' דברים קנס ובופ"ג אך העיקר התביעה הוא קנס ושבועתו היא על הקנס דהיא עיקר תביעתו. ומזה קאמר ר' יוחנן לעיל בה"ד דברי ר"ש נמצא שאין בידו חטים פטור כיון דאומר לו יש לך בידי חיטין ושעורין וכוסמין וא"ל שבועה שאין לך בידי כלום פטור כשאין לו חיטין משום דעיקר תביעתו היא על חיטים ושבועתו קאי על חיטים וקושטא קמשתבע. ה"נ עיקר תביעתו היא על קנס והכל הולך אחר העיקר. וע"כ אע"פ שתובע גם בופ"ג אבל כיון דעיקר השביעה היא על קנס הכל הולך אחר העיקר. וכיון שפטור על הקנס פטור נמי על בופ"ג והוי ממש כההיא דר' יוחנן לעיל בפ"ד לדברי ר"ש עיי"ש ור' אילא מפרש דברי ר"ש בתובעו קנס ובופ"ג. דברי חכמים בופ"ג וקנס כדאיתא בבבלי דרבנן ס"ל דלא שביק איניש מידי דמודי וחייב עלי' עיי"ש. והנפ"מ בין ר"י לר' אילא הוא דלר"י תובעו הכל קנס ובופ"ג ואך הקנס היא עיקר תביעתו אבל תובע לו הכל. ולר' אילא הוא דלר"ש תובע אותו אך הקנס לחוד אך הבופ"ג נכלל ממילא בתביעתו ורבנן ס"ל דבופ"ג היא תביעה בפני עצמה והקנס נכלל ממילא רבנן אמרי דברי ר"ש בתבעו דבר אחד. דברי חכמים בתבעו ג' דברים כדאיתא בבבלי וכן הוא גם הגי' הכא כמו בבבלי וכן היא הגי' בסמוך מפורש. וכן כתב הפו"מ ז"ל פי' דהיא כעין דאיתא בבבלי דלר"ש אינו תובע אלא קנס לחוד ובופ"ג אינו תובע כלל כדכתב הריטב"א ז"ל דלא בעי למיתבע תביעה גדולה כחד זימנא שלא יכבד על הנתבע ויקפוץ לכפור. והחכמים ס"ל דתיבע אף בופ"ג. וכן הגה רבין אמר ר"י בבבלי עיי"ש. ע"ז שאל ר"ז מר' יוסי בפירוש שמעת מר' יוחנן או ממילתיה ר"ל אם שמעת בפירוש דר' יוחנן ס"ל דתובע אליבא דר"ש הכל אך קנס הוא הראשון והוא העיקר ע"כ פוטר ר"ש. או לא שמעת ממנו בפירוש המימרא הזאת אך שמעת מכללא מן המימרא דה"ד דאמר ר' יוחנן דברי ר"ש נמצא שאין בידו חטים פטור ומזאת למדת כמו דהתם עיקר החטים כן נמי הכא דהעיקר הוא קנס אע"פ שתובע כולם הרי כולם נגררין אחר הקנס אחר עיקר התביעה. ור"ז שאל מר' יוסי השאלה הזאת אם מכללא אם בפירוש ע"ז אמר ר' יוסי מדשאל ר"ז האי שאלה משום דהא סבר כרבנן דס"ל דטעמא דר"ש משום דאיני תובע אלא קנס לחוד ואינו תובע בופ"ג כלל ואיהו פליג שם בה"ד מפורש על הה"א מימרא דר' יוחנן בתובע חטים ושעורין וכוסמין ומפרש דברי ר"ש דהכא כרבנן וס"ל דר' יוחנן לא קאמר אלא בתולה מפורש כוסמין בשעורין ושעורין בחטים עיי"ש אבל בתבעו חטים ושעורין וכוסמין ואע"פ שאין בידו חטים חייב דאף דהעיקר התביעה היא חיטים מ"מ לא אמרינן שנשבע על עיקר התביעה להוד. ע"ז אמר ר"מ ואפילו דו סבר כר"א בפירוש מתניתן דידן נמי שאל שפיר מר' יוסי אם בפירוש שמיע ליה או מכללא משום דאפילו לר' אילא נמי אין ראי' לההיא דינא דחטים ושעורין משום דאפילו לר' אילא נמי במתניתן דידן אינו תובע אלא קנס אך דנכלל ממילא בופ"ג בכלל הזה. ורבנן ס"ל גם בופ"ג נמי הוי תביעה בפ"ע ולא משום שנכלל בקנס ונמצא דאפילו לר' אילא נמי אין ראי' לההיא דחיטים ושעורים וכוסמין דהא הכא במתניתן לר"ש בתובעו דבר אחד אך דבופ"ג נכלל ממילא ברם הכא בחיטין ושעורין בתובעו ג' דברים:

א"ר ירמי' דר"ש היא. דר"ש אמר במגבה הדבר תלוי עי' בפ"מ ז"ל ועי' במס' כתובות דף מ"ב ע"ב ומבואר כן:

מראה הפנים

עיקר תביעה קנס. כדאמר ר' יו"ח התם בסוף פרקין וכדמפרש שם כמ"ש במתני'. והקשה הרמב"ן ז"ל בחידושיו פ"י ומביאו הר"ן ז"ל בחדושיו אמאי לר"ש קנס הוא תובע ולא בושת ופגם הא בפקדון אמרי' לעיל בפ' שבועת העדות דאע"ג דלא תבע ליה מיחייב דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו ס"נ אע"ג דאיהו לא תבעו אלא קנס מ"מ הא כפר ליה גם בבושת ופגם בהרי אומר לא אנסתי ותירץ דאע"ג דאם נפטר מעצמו חייב אם טענו שלש קנס והוא אומר לא אנסתי כדי לכפור הקנס הוא נשבע שאינו טענו בושת

שינויי נוסחאות (בז"ח) יוסי כד"ו יסי.

גליון אפרים

אמר ר' אילא דברי רבי שמעון כתובעו קנס בושת ופגם דברי חכמים כתובעו בושת ופגם וקנס ר' זירא בעא קומי ר' יוסא בפירוש שמעת מר' יוחנן או ממילתיה דסבר כרבנן רבנן אמרין דברי רבי שמעון כתבעו שלשה דברים דברי חכמים כתבעו דבר אחד (אם לא שמעת מר' יוחנן בפירוש אלא ממילתיה אדרבה ר' יוחנן סבר כרבנן דאמרי דברי רבי שמעון כתובעו שלשה דברים וכדאמר ר' יוחנן לעיל בה"ד וכמפ"ש) אמר ר"מ ואפילו דו סבר כר"א דברי ר"ש כתובעו קנס ובושת ופגם דברי חכמים כתובעו בושת ופגם וקנס כנ"ל. (נוע"י):

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ח מהל' שבועות הלכה ב
כג ב מיי' שם הלכה ד
כד ג מיי' שם הלכה ב
כה ד מיי' שם הלכה א
כו ה מיי' פ"א מנזקי ממון הלכה א סמ"ג עשין סז
א ו מיי' פ"ג מהלכות טוען ונטען ה"א סמ"ג עשין נה טוש"ע חו"מ סי' פח ס"א
ב ז טוש"ע שם סעיף ז
ג ח טוש"ע שם סעיף ט
ד ט טוש"ע שם סעיף א
ה י מיי' פ"א שם הלכה ג סמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי' פז כ"א
ו כ מיי' שם פ"ד הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם סי' מה סכ"א

תורה אור

המית [א] שורך את עבדי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן פטור אמר לו [ב] חבירו חבלתה בי ועשית בי חבורה והוא אומר לא חבלתי ולא עשיתי משביעך אני ואמר אמן חייב אמר לא [ג] עבדו היפלתה את שני וסימיתה את עיני והוא אומר לא היפלתי לא סימיתי משביעך אני ואמר אמן פטור זה [ד] הכלל כל המשלם על פי עצמו חייב ושאינו משלם על פי עצמו פטור: גמ' *רבי יצחק שאל מהו שישלים דמי העבד מפיו. ומה צריכה ליה. כל שלשים קנס או יותר בדמיו קנס. אין תימר כל שלשים קנס אין משלם אין תימר יותר בדמיו קנס משלם. תמן תנינן המית שורך עבדי והוא אומר לא המית משביעך אני יאמר אמן פטור. א"ר חגיי קומי ר' יוסי תיפתר שהמית עבד מוכה שחין. א"ל ומור דבתריה המית שורך בני והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן חייב. ופתרה במוכה שחין ויהא פטור לית יכיל דתנינן *המית בן חורין נותן שוייו. א"ר עזרה קומי רבי מנא תיפתר כמאן דמר [ה] ונתן *פדיון נפשו (שמות כ) של [ו] ניזק. א"ל אין כמאן דמר ונתן פדיון נפשו של ניזק כולו קנס. מהו שיאמר לו צא ידי שמים נישמעינה מן הדא מעשה ברבן גמליאל *שהפיל שן טבי עבדו אתא גבי רבי יהושע א"ל טבי עבדי מצאתי עילה לשחררו אמר לית בידך ואין קנסות אלא בעדים ובבית דין. [ז]הדא אמרה שאין אומרים לו צא ידי שמים. ר' גמליאל בי ר' אילעאי בעא קומי ר' מנא רבן גמליאל כמאן דאמר מותר לשחרר. אמר ליה גרמה אמרה שאסור לשחרר דלא כן היה לו לשחררו משעה ראשונה:

הדרן עלך פרק שבועת הפקדון

הלכה א מתני' שבועת הדיינין [א] *הטענה שתי כסף וההודייה בשוה פרוטה ואם אין [ב] ההודייה מן הטענה פטור כיצד [ג] שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור שתי [ד] כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב מנה [ה] לי בידך אין לך בידי פטור *מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב מנה [ו] לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשים פטור מפני שהוא כמשיב אבידה: גמ' *הטענה בית שמאי אומרים מעה כסף ובית הלל אומרים שתי מעין. מחלפה

המית שורך את עבדי. קנסא הוא דמשלם שלשים סלעים אפי' אינו שוה אלא דינר: אמר לו עבדו הפלת את שיני. דקנסא הוא שיוצא עבדו לחירות בשביל אחד מאבריו והרי הוא כבהמתו: גמ' מהו שישלם דמי העבד מפיו. כלומר דמיבעיא ליה הא דתנן אינו משלם ע"פ עצמו אם דוקא הקנס שהוא יותר מדמי שויו אינו משלם אבל דמי שויו של העבד משלם ע"פ עצמו דהא לאו קנסא מיקרי וכדמפרש ואזיל: ומה צריכא ליה. ובמאי מספקא ליה הא קנס של עבד שלשים סלע הוי ואם פטור מקנסא הוא מאי משלם ומפרש דהיא גופה ספוקי מספקא ליה: כל שלשים סלע קנס. ואפי' דמי שויו בכלל או יותר מדמיו קנס שאין נקרא קנס אלא מה שחייבתו התורה לשלם יותר מדמי שויו של העבד דאין תימר וכו' אין משלם דמי שויו ואי אמרת דהיותר הוא דמיקרי קנס משלם הוא דמי שויו על פי עצמו ומהו: תמן תנינן. אגב דקאמר הכי בכתובות דגרסי' להאי סוגיא שם סוף פ"ג קאמר ה"נ תמן תנינן וכלומר דפשיט ליה ממתני' מדקתני פטור על השבוע' דלאו ממונא כפר ליה אלמא דכל שלשים סלע קנסא מיקרי דאל"כ כי נמי הוי מודה ליה מדמי שויו לא מיפטר ואשתכח דממונא כפר ליה: תיפתר. להמתני' שהמית עבד מוכה שחין שלא היה שוה כלום ובכי הא ודאי כל השלשים קנסא הוו: אמר ליה. א"כ אמור דבתרה הסיפא דברייתא המית שורך בני וכו'. לא מצאתי זה לא בתוספת' ולא במכילתא ולא בספרא ואיזו ברייתא היא שנשנית על דינא דמתני': ופתרה במוכה שחין. ואם הרים' במוכה שחין תפרשה א"כ סיפא נמי במוכה שחין איירי ויהא פטור: לית יכיל. מסקנת הקושיא היא והא אי אפשר דתנן המית בן חורין נותן את שויו הרי זה אינו שוה כלום ובכתובות ל"ג להא: תיפתר כמ"ד ונתן פדיון נפשו של מזיק. גרסינן וכן הוא בכתובות. כמ"ד פ' שור שנגח ד' וה' דפדיון נפשו דכתיב נפשו של מזיק הוא ואע"פ שאין הניזק שוה כלום ולעולם במוכה שחין איירי: א"ל. אם כמ"ד ונתן פדיון נפשו של מזיק א"כ כולו דינא דכופר קנסא הוי והכתי אמאי בסיפא חייב הוא: מהו שיאמר לו צא ידי שמים. על מודה בקנס קאי אע"ג דמדינא פטור הוא אם אומרין לו שישלם כדי לצאת ידי שמים: נישמעינה מהדא. עובדא דרבן גמליאל: מצאתי עילה לשחררו. היה שמח בדבר לפי שעבד כשר היה והיה מתאוה לשחררו: לית בידך. לא הועלת כלום מפני שהודית מפי עצמך ואין

קנסות להתחייב אלא בב"ד ובעדים: הדא אמרה שאין אומרין לו צא ידי שמים. דא"כ אכתי היה ר"ג צריך לצאת ידי שמים והיה יכול לשחררו אלא ש"מ דאינו צריך: ר"ג כמ"ד מותר לשחרר. אם ר"ג פליג אהא דאמרינן המשחרר עבדו עובר בעשה וקסבר מותר לשחרר דקס"ד הא דקאמר מצאתי עילה משום דאיהו קסבר מותר לשחרר אלא שחביריו לא הניחו לו וקאמר דעכשיו מצאתי עילה לעשות כדבריי: גרמה אמרה. כל עלמה של זו המעשה שמעינן מינה איפכא דקסבר אסור לשחרר דאל"כ היה לו לשחרר משעה ראשונה קודם שהפיל שינו ולא היה מי שימחה בידו: (כתובות פ"ג)

הדרן עלך שבועת הפקדון

הלכה א מתני' שבועת הדיינין. השבועה שהדיינים משביעין אותה ע"י הודאה במקצת הטענה צריך שלא תהא הטענה פחות משתי כסף. ולאו אתחילת טענה קאי (ב"ק פ"ד) אלא אכפירה שהוא כופר בטענת חבירו לבד הודאת הפרוטה (ב"ק כו וב"ג) דבעינן שתהא תחילת הטענה שתי כסף ופרוטה: שתי כסף. שתי מעות כסף שהוא שליש דינר שהדינר שש מעות והוא (ב"ק עד ע"ב) משקל ל"ו שעורות בינוניות נמלאו (ב"מ נה ע"א) שתי מעות משקל ל"ב שעורות כסף מזוקק: וההודייה בשוה פרוטה. ההודאה שמחייבתו לישבע לא תהא פחות משוה פרוטה שהוא משקל חצי שעורה של כסף מזוקק ואם היה מה שכפר לו פחות משתי כסף או מה שהודה פחות משוה פרוטה אינו חייב שבועה דאורייתא אבל (שם קדושין יא כתובות) משביעין אותו שבועת היסת שהיא נתקנת חכמים: אין לך בידי אלא פרוטה. שהם פרוטה של נחשת היא ואין ההודאה ממין הטענה שזה טענו כסף והוא הודה לו נחשת ודוקא שלא טענו (ב"מ ה) אלא משקל שתי מעות כסף ויותר אבל טענו מטבע כסף היוצא בהוצאה כאילו תבעו שוה (קידושין פ"ק) זה הוי וכל מה שיודה לו חשיב מין הטענה: שתי כסף ופרוטה. הוי כתבעו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן דחייב: מפני שהוא כמשיב אבידה. שהוא פטור משבועה כדתנן המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם ודוקא כשאין הבן טוען ודאי מנה לאבא בידך אלא שמא דבהא פטור אפי' משבועת היסת שאין משביעין על טענת שמא אבל טענו ודאי ואמר הלה לא היה אצלי אלא חמשים חייב שבועה דאורייתא דאין זה משיב אבידה:
גמ' הטענה. ברייתא היא דפליגי ב"ש וב"ה בשיעור הטענה וגרסינן להאי סוגיא בפ"ק דקידושין הל' א': מחלפה

ציון ירושלים

[ז]הדא אמרה שאין אומרים לו לא ידי שמים ע' כתו' כתובות לג ע"ב ועיין שו"ת הלכות עבדים מ"ם כוז:

מראה הפנים

כופת ופגם שמא היה מודה דכי טעין ליה וכפר אמאי דטעין ליה כפר עכ"ל. ודבריו ז"ל שייכי למאן דמפרש דטענו בפירוש לקנס ומוטה זה למאי דמפרשי רבנן לפלוגתייהו דר"ש וחכמים דברי ר"ש כתבעו דבר אחד וכו' ואין להאריך:
אין כמ"ד ונתן פדיון נפשו של מזיק כולו קנס. מה שדקדקתי בסוף פרק ג' דכתובות לדברי הרמב"ם ז"ל מסכרת הא' ש"ס דנוטה לפירש"י ז"ל נתבאר בפרק ד' דבבא קמא הלכה ה' דברי המתחיל תיפתר באב עבד ובתוו ע"ם דנתבאר מכל השייך לזה בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ו' שבועת הדיינין. כיצד שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור. משמע דמשום דלאו הודאה ממין הטענה הוי וכדפרש"י ז"ל וכן נראה דהא כיצד קתני ואע"ג דלרב דקי"ל כוותיה דבעינן כפירת טענה שתי כסף בלאו הכי פטור דהא תסכה לה טענה מ"מ קתני טעמא בהא דכ"ע מודים בה והך בבא אפי' כשמואל אתיא:

שנויי נוסחאות (סו"ה) אמר לא בד"ו אמר לו. (סו"ו) לא סימיתי בד"ו ולא סימיתי. (פו"ס) שישלים בד"ו שישלם. (סוס"ז) דבתריה בד"ו דבתרה. (סו"ס) קומי בד"ו קמי. (סו"ו) אין לך בידי אלא פרוטה פטור בד"ו אין לך בידי פטור. (סו"ע) לאבא בידך אין לך בד"ו לאבא בידך אין לו.

מסורת הש"ס

קידושין כ

בנופית לט וש"נ

ב"ם מ

תורה אור

מחלפה שיטתין דבית שמאי תמן אמר כסף *דינר והכא אמר כסף מעה. מחלפין שיטתין דבית הלל תמן אמר כסף [א] פרוטה והכא אמר כסף תרין מעין. רבי יעקב בר אחא בשם רבי חנינה בית שמאי אומרים מתחילת מכירת העבריה מה תחילת מכירתה בדינר אף קידושיה בדינר ובית הלל למידין מסוף גירועיה מה סוף גירועיה בפרוטה אף קידושיה בפרוטה. ומה טעמא דבית שמאי (שמות כא) °ויצאה חנם אין כסף וכי אין אנו יודעין שאין כסף מה ת"ל כסף מיכן שנמכרת יותר מכסף וכמה היא יותר מכסף דינר. או כסף פרוטה יותר מכסף שתי פרוטות. סוף מטבע כסף מעה. ותהא מעה רבי אבין בשם רבי יודה בר פזי שאם ביקשה למיגרע מגרעת מעה בכל שנה ויוצאה. ותגרע בפרוטה א"ר אבין הגע עצמך שאם ביקשה ליגרע מתחילת השנה הששית. מה תחילת השנה הששית גירועיה בפרוטה אף קידושיה בפרוטה. אלא תחילת גירועיה מעה וסוף גירועיה בפרוטה. ומה טעמא דבית הלל ממה שסוף גירועיה בפרוטה את יודע שקידושיה בפרוטה. הגע עצמך שאם נשתייר שם שוה פרוטה שמא אינה מגרעתו ויוצא כשם שסוף גירועיה בפרוטה כך קידושיה בפרוטה. מחלפה שיטתהון דבית הלל (שם כב) °כי יתן איש אל רעהו וגו' אם ללמד שאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה כבר כתיב (ויקרא ה) °לאשמה בה פרט לפחות מפרוטה מיכן שיש כאן יותר מכסף וכמה הוא שתי מעין. או כסף פרוטה יתר מכסף ב' פרוטות. סוף מטבע כסף מעה. ותהא מעה. או כלים מה כלים שנים אף *כסף שנים. ומה מקיימין דבית שמאי או כלים כהדא דתני ר' נתן או כלים להביא כלי חרס שמואל אמר טענו שני מחטין והודה לו באחת מהן חייב אמר רבי חיננא והן שיהו יפות שתי פרוטות שיהא הטענה פרוטה וההודייה פרוטה אתיא כב"ש דלא ילפי כסף מכלי'. ברם כב"ה דילפי כסף מכלים מה כלים שנים אף כסף שנים ודכוותה מה כסף שתי מעין אף כלים שתי מעין. רבי בא רב יהודה בשם שמואל כל *ששנים מחייבין [י] אותו ממון עד אחד זוקקו לשבועה. [ז]והרי שנים מחייבין

פני משה

מחלפה שיטתין דב"ש. דהתם גבי קידושין אמרי דכסף דינר הוי והכא מפרשי לכסף דקרא מעה וכן קשיא דב"ה אדב"ה: ר' יעקב בר אחא. קאמר דהיינו טעמייהו דב"ש בקידושין דלמדין מתחילת מכירת של אמה העברייה שהיא בדינר כדיליף לקמיה וב"ה סברי דלמדין מסוף גירועיה כשהיא יוצאת בגרעון כסף ואפי' אין לו עליה אלא פרוטה אחת מגרעת בפדיונה ויוצאת: ומה טעמא דב"ש. השתא מפרש מנא להו דתחילת מכירתה בדינר הוי: וכי אין אנו יודעין. שאם יוצאת בחנם אין כסף: מכאן שנמכרת. בתחלה במה שהוא יותר משתם כסף האמור בתורה והוא מעה ומוקמינן הכא איותר ממעה שהוא דינר כדמפרש ואזיל: וכמה היא יותר מכסף דינר. דקרא ה"ק אין כסף שכבר אין מעה כסף עליה לפי שמגרעת היא בפדיונה שמחשבת היא עם האדון בכמה לקחה וכמה שנים שעברו בשיעבודה ולפי חשבון השנים מגרעת פדיונה ונותנת לו השאר ומזה שמענו דע"כ שנמכרת בתחילה בדינר כדמסיק לקמיה: או כסף פרוטה. או נימא דכסף האמור כאן פרוטה הוא ויותר מכסף שתי פרוטות הן ובאלו היא נמכרה בתחלה: סוף מטבע כסף מעה. הא לא מלית אמרת דע"כ אין מטבע כסף האמור בתורה פחות ממעה דגרה הוא מעה ולא מלינו דכתיבא בקרא פחות מגרה: ותהא מעה. ומנא לך דביותר היא נמכרה ודוקא בדינר: שאם ביקשה ליגרע מגרעת מעה בכל שנה ויוצאת. כלומר להכי אמרי בדינר דשייכא ביה גרעון מעה בכל שנה שאם נמכרה בתחילה לשש שנים בדינר והדינר הוא שש מעין מגרעת לו מעה לכל שנה ושנה שהיתה בשיעבודו ויוצאת: ותגרע בפרוטה. ומנא לך דהגרעון במעה הוא הא שפיר משכחת לה נמי שנמכרה לו בתחילה במעה והגרעון היא בפרוט' ובפרוטות: הגע עצמך. אי אתה יכול לומר כן דהגע עצמך שאם נמכרה בתחילה במעה ואם בקשה ליגרע מתחילת השנה הששית וכלומר שאף שעדיין לא הגיעו סוף השנים והיא רוצה להגרע בפדיונה ולחשוב עמו על כרחך בפרוטה פרוטה מגרעת ולא במעה וא"כ קשיא: מה תחילת השנה הששית גירועיה בפרוטה וסוף גירועיה בפרוטה. כל"ל וכן הוא בקידושין ושם גרים תחלת גירועיה בפרוטה וכו' ויותר מתישב היא. כלומר מה תאמר כאן דהשתא תחלת גירועיה וסוף גירועיה בפרוטות הן בתמיה והיכי מקיימית לקרא דאין כסף שעל המעה הוא נאמר שהרי משמעות הכתוב על סוף השנים הוא ויצאה חנם אין כסף שכבר אין עליה מעה כסף והלא אפי' בתחילת גירועיה כגון שהוא רוצה לצאת לאחר ב' או ג' חדשים ולחשוב עמו ולהגרע בפדיונה שוב אין מעה כסף עליה וא"כ שנמכרה במעה לא מלית אמרת: אלא תחלת גירועיה מעה וסוף גירועיה פרוטה. כלומר אלא ודאי דהשתא מוקמינן אדינר ושפיר מלית לאוקמי לקרא דבסוף השנים איירי דכשהיא מוכרת בדינר היה תחלת גירועיה במעה מעה וסוף גירועיה הוא דבפרוטה וה"ק ויצאה חנם אין כסף שבשעת יציאתה היינו בתוך שנה הששית שוב אין מעה כסף עליה אבל אם נמכרה בתחילה בפחות מדינר אפי' קודם שנה ששית אין מעה כסף עליה והיינו טעמייהו דב"ש: ומ"ט דבית הלל. גמרי מסוף גירועיה שהיא בפרוטה דהגע עלמך שאפי' אם לא נשתייר עליה אלא שוה פרוטה שמא אינה מגרעת ויוצאת הילכך ילפינן קידושין מינה הואיל דהשכחן דשוה פרוטה חשיב ממון לענין גרעון: מחלפה שיטתהון דב"ה. אהכתי קשיא על ב"ה מ"ט אמרו בטענה שתי מעין: כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגו'. כתיב ומה בא כסף ללמדנו: אם. ללמד שאין ב"ד נזקקין לדון בפחות משוה פרוטה הא כבר שמעינן מדכתיב לאשמה בה ודריש לה בת"כ פרט לפחות משוה פרוטה דלאו אשמה וחוב מיקרי ולאו כפירה היא: מיכאן. דכסף דקרא בא ללמדינו שיש כאן בטענה יותר ממעה כסף והן שתי מעין כדיליף לקמיה מהקישא דכלים: או. נימא דכסף דקרא פרוטה הוא ויותר מכסף דילפינן על ב' פרוטות הוא: סוף מטבע כסף. של תורה מעה הוא ולא פחות מכאן: ותהא מעה. ונימא דכסף אחת קאמר קרא: או כלים. כתיב ומקשינן כסף לכלים: מה מקיימין דב"ש או כלים. דאי לאו להיקשא אתו או כלים למה לי: להביא כלי חרס. דכלים כל שהן משמע ואי לאו דכתיבי ה"א דוקא דבר חשוב כמו כסף בעינן: והן. דוקא שהמחטין יפות שתי פרוטות כדי שלא תהא הכפירה וכן ההודאה פחות מפרוטה: אתיא כב"ש. הא דשמואל כב"ש אתיא דע"כ שמואל ס"ל דלא בעינן בכלים שיהו שוין שתי מעין והא קמ"ל וא"כ אזלא שיטתיה כב"ש בענין דלא ילפי היקשא דכסף לכלים והלכך לא מקשינן נמי כלים לכסף אבל לב"ה דמקשי כסף לכלים ודכוות' מקשינן כלים לכסף מה כסף דבר חשוב ושתי מעין בעינן ה"נ כלים דבר חשוב שיהו שוין שתי מעין: זוקקו לשבועה. אם מכחישו: והרי שנים מחייבין

עין משפט נר מצוה

ז

א מיי' פ"ג מהל' אישות ה"א סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כו סעיף ה

ח

ב מיי' פ"א מטוען הלכה א ופ"ג שם ה"ו סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' פח ס"א בהגה"ה

ציון ירושלים

[ז]והרי שנים מחייבין אותו קרקע בגיא הוא שאין נשבעין על הקרקעות עי' תוס' שבועות דף מ"ב ד"ה וכל שכתבו ל"ד דהא איכא כפירת שעבוד קרקעות וכוונתם דבעד אחד אינו מחייבו שבועה בקרקעות אף שבשני מחייבי' ממון ולע"ג דאין מקום לקושיתם. דהירוש' מתרץ היטב דשם לי"ש שבועה כלל אף במודה במקצת ול"ש ענין שבועה בקרקעות וכל הקדמונים הרמב"ן והריטב"א והרא"ש כולם מזכירים הירו' והתו' אבל כל יומא שמעתתא דירוש' בפומיה וכאן לא הזכירו כלל. ועפ"ך סי' לס ס"ק יא:

מראה הפנים

אתיא כבית שמאי דלא ילפי כסף מכלים. מהכא הוי משמע דשמואל לא ס"ל כלל כב"ה ולדידיה לא בעינן להטענה אלא מעה כב"ש דהא לית ליה היקשא כלל. וכבר כתבתי מזה בקידושין דסוגיא דהתם בריש פרקין היא סותרת בהא דמשמע דלשמואל אית ליה היקישא דכסף לכלים דשתי מעין בעינן ומכסף הוא דלמד דמה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב ולאפוקי כלים דיכאו למס שהן ואפי' שוה פרוטה לא בעינן בכלים כגי' רש"י ז"ל ופירושו וכדעת הגאונים ז"ל והרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' טוען הל' ה' דאפי' עשר מחטין בפרוטה וטענו שתי מחטין והודה באחת וכפר באחת חייב שנאמר כסף או כלים כל הכלים ככסף. ודבריו ז"ל עולין כדברי רבו הר"י מיג"ש ז"ל דגריס כגי' התוס' מה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב אבל אינו מפרש כפירושם אלא דה"ק מה כסף כל שהוא הוי דבר חשוב אף כלים כל שהן דבר חשוב הן. ומה שמביאין התוס' והרא"ש ז"ל ראיה לפירושם ולדעתם מהא דר' חיננא דהכא וכתבתי שם דקשה מהא דמסיק הכא דהא לא אתיא אלא כב"ש ואלו לב"ה א"כ צריך שיהו הכלים שוין שתי מעין ומלאתי בחידושי הרמב"ן ז"ל בב"י שכתב כן דאין ראיה מהכא דהאי שקלא וטריא לא אתיא כגמרא דילן וכן כתב הרשב"א והר"ן ז"ל. ובארתי שם עוד דהא דהקשה הה"מ שם על מ"ש הרמב"ם בהל' ב' ולפי שזה שהצריכו להיות כפירת הטענה שתי כסף הוא מדבריהם וכו' דהא משמע דמקראי ילפינן יש ליישב מהא דמשמע מהכא דב"ה דסברי הטענה שתי מעין היינו כל הטענה וכשמואל דהתם וא"כ יש לומר דדבריו ז"ל על הא דהצריכו כפירת הטענה שתי כסף קאי דהא הוי מדבריהם וכדאמר נמי התם דקראי כוותיה דשמואל דייקא ומה דפסקו הגאונים ז"ל כרב משום דסתמא דמתני' כוותיה אתיא ומשום זה עשו אותה שתי כסף של ירושלים שהן שתי מעין כדמסיים שם וזהו דבר הנראה בשיעור כפירת הטענה:

כל שהנים מחייבין אותו ממון עד אחד זוקקו לשבועה. האי דינא ברייתא היא כדמייתי התם דף מ' ע"א ושמואל קמ"ל דלמדנו מברייתא זו דבעד אחד אפי' בפרוטה מחייבו שבועה כדמסיק דלא אמרו שבועת הדיינין וכו' אלא בחיוב השבועה ע"פ טענת עלמו

שנויי נוסחאות (שו"א) **ומה נד"ו מה.**

גליון אפרים

סוף מטבע כסף מעה ותהא מעה נ"ל שנ"ל ותהא מעות. **דהא מנין** מטבע כסף מעה ואין בעינן כסף יותר מכסף. **אלא דפריך ותהא שתי מעות:**

ודכוותה מה כסף שתי מעין אף כלים שתי מעין. נ"ל שחסר וצ"ל הא תני ר' נתן או כלים להביא כלי חרס:

עין משפט
נר מצוה

ם
א מיי' פ"ג מטוען ה"א סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' פח סעיף א

ציון
ירושלים

[ז]והרי שנים מחייבין אותו קנס שנ"א הוא שאין נשבעין על הקנס עפ"מ שפירש שמודה ומפטר. וכן כתבו כל הקדמונים בנ"ל ומבואר מדבריהם דע"א אינו יכול לחייב שבועה בקנס ומהתימא על תוס' ב"ק מא ע"ב ד"ה מודה. וביותר על הרשב"א שם ובשטמ"ק בפלפל [illegible] בזה וכתב דמסתבר לומר שאין עד אחד יכול לחייב שבועה והרי הדבר מבואר בירושל' בהדיא וכשבועות כאן הגיה בעצמו דברי ירוש' ועפ"ג:

תורה אור

מחייבין אותו קרקע שנייא היא שאין נשבעין בקרקעות. [ז]והרי שנים מחייבין אותו קנס שנייא היא שאין נשבעין בקנס. והרי שנים מחייבין אותו פרוטה וכן היא דתנינן שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וההודייה שוה פרוטה. מתני' בשנשבע מפיו מה דמר רבי שמואל בנשבע מפי אחרים. רב חסדא וחבורתיה פליגי שבועת הדיינין כל שבועת הדיינין. לא שנייה בין מפיו בין מפי אחרים לעולם אינו חייב עד שתהא הטענה וההודייה שוה פרוטה. רבי יוחנן אמר הטוען לחבירו טענת גנב אינו *חייב עד שיודה מקצת וכל חברוי פליגין עלוי. מה מקיימין כל חברוי °כי הוא זה בטוענו ממון. אם טוענו ממון בדא °ישלם שנים לרעהו. *ועירובי פרשיו' יש כאן. א"ר זירא אינו חייב עד *שיהא בכפירה שתי כסף [א] חוץ מההודייה אתיא כחברוי דרבי יוחנן מנה לי בידך אין לך בידי פטור. אפי' כמה לי בידך אין לך בידי פטור. אלא כיני מנה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב. רב ורבי יוחנן תרויהון אמרין והוא שהלווהו בעדים אבל אם הלווהו שלא בעדים יכיל מימר ליה הלויתני ונתתי לך מחצה. *אמר רבי יודן אין

שמות כב
שם

מסורת הש"ס
ב"ק קו ע"ב
שם קז
שבועות לט
(לקמן פ"ז)

מחייבין אותו קרקע. אם מעידין בקרקע שגזלה להחזיק שהיא של זה מחייבין אותו וא"כ נימא נמי דבעד אחד מחייבו שבועה: שנייא היא. קרקע דלא שייכא שבועה עלה דאימעיט מקרא דאין נשבעין על קרקעות ושמואל לא אמר אלא במידי דשייכא שבועה: והרי שנים מחייבין אותו. כשמעידין שחייב קנס וא"כ ליחייביה עד א' בשבועה: שנייא היא שאין נשבעין בקנס. ה"נ מידי דלא שייכא ביה שבועה שאם אין עדים יודה ויפטר: והרי שניים מחייבין אותו פרוטה וכן הא דתנינן שבועת הדיינין וכו'. כלומר ותנן דהשבועה היא דוקא בטענת שתי כסף וא"כ היכי קאמרת דכל מקום ששנים מחייבין ממון עד אחד מחייבו שבועה והרי שנים מחייבין אותו כשמעידין אפי' על פרוטה ואין שבועת הדיינין בטענה שהיא פחותה מב' כסף ואין עד אחד יכול לחייבו שבועה בפרוטה: מתניתא בשנשבע מפיו. הא דאמרינן דאין שבועת הדיינין בטענה שהיא פחותה משתי כסף כשנשבע ע"י טענת עצמו שאין כאן עד כלל אלא שהודה במקצת וכפר במקצת: מה דאמר שמואל בנשבע מפי אחרים. כלומר שמואל דאיירי בנשבע על ידי פי אחרים הוא שהעד שמעיד עליו הוא שזוקקו לשבועה ובהא לא בעינן שיהא הטענה שתי כסף אלא אפי' בפרוטה זוקקו עד אחד לשבועה: פליגי. אדשמואל וס"ל דלא שנא נשבע ע"י טענת עצמו ולא שנא דנשבע על ידי עד אחד דמחייבו שבועה בעינן שיהא הטענה שתי כסף דשבועת הדיינין דתנינן כל שבוע' הדיינין בכלל: לעולם. אינו חייב עד שיהא הטענה שתי כסף ל"ל: והודאה שוה פרוטה. לא שייכא הכא דהא בשבועת עד אחד לא בעינן הודאה במקצת ואגב שיטפ' המתני' היא: הטוען לחבירו טענת גנב. בפקדון אינו חייב עד שיודה במקצת דכי הוא זה כתיבא בפרשה ומינה ילפינן דהודאת במקצת בעינן לחייבו שבועה: וכל חברוי פליגין עלוי. כדמפרש ואזיל דסברי כי הוא זה בטוענו ממון וכלומר במלוה קאי וכדמסיק: אם בטוענו ממון. משתעי הפרשה בדא כתיב ישלם שנים לרעהו בתמיה ומה שייך כפל במלוה: ועירובי פרשיות יש כאן. משני דבאמת עירוב פרשיות הוא דקרא דכי הוא זה לא קאי אהאי פרשה אלא אפרש' דאם כסף תלוה קאי: אינו חייב עד שיהא בכפירה שתי כסף חוץ מהודייה. אמתני' מהדר דתנן הטענה שתי כסף לאו אתחילת טענה הוא אלא על הכפירה שיהא כופר בטענת חבירו שתי כסף לבד ההודאת הפרוטה ותחילת הטענה צריך שתהא שתי כסף ופרוטה: אתיא כחברוי דר' יוחנן. אמתני' קאי דקתני ואם אין הודאה ממין הטענה פטור דילפינן מדכתיב כי הוא זה שצריך שתהא ההודא' ממין זה שהוא טוענו וזהו כחברוי דר' יוחנן דלעיל דפליגי עליה וסבירא להו דעירוב פרשיות כתיב כאן וכי הוא זה אמלוה קאי: מנה לי בידך אין לך בידי פטור. קתני במתני' ומתמה הש"ס דמאי קמ"ל בזה אפי' כמה לי בידך כלומר אפי' יהיה כמה שיהיה שזה טוענו והלה כופר בכל הוא פטור משבועת התורה דהא כבר תנינן דצריך שתהא ההודאה במקצת: אלא כיני מנה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב. כלימר ודאי לגופה לא אילטריך האי בבא במתני' אלא לדיוקא אילטריך דמהו דתימא כי תנן ההודאה בשוה פרוטה בשלא היה הטענה אלא שתי כסף וכיוצא בזה בסך מועט אבל בטוענו מנה לי בידך והלה מודה בפרוטה לא חשיבא הודאה נגד הכפירה במנה וכאלו לא הודה לו בכלום דמי קמ"ל דוקא אם אומר אין לך בידי כלו' הוא דפטור אבל אם אומר אין לך בידי אלא פרוטה חייב דלעולם הודאה בפרוטה הויא הודאה ואפי' בסך מרובה והיינו דאשמעינן הך משנה יתירה: והוא שהלוהו בעדים. הא דתנן מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב דוקא שהלוהו בעדים דאינו יכול לומר להד"מ אבל אם הלוהו שלא בעדים מתוך שהיה יכול לכפור בכל יכול מימר ליה הלויתני ונתתי לך מחלה:
אין

מראה הפנים

עצמו היא כדאמר התם וכך היא המסקנא וכתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו כ"י ומביאו הרשב"א והרא"ש והר"ן ז"ל דלמדנו מסוגיא דהכא מדלא מקשי והרי שנים מחייבין אותו בשמא ועד אחד אינו מחייבו בשמא ש"מ שאפי' בטענת שמא נשבעין בעדות עד אחד וזה מוסכם מרוב גדולי הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל דכן דעת הרי"ף ז"ל בפ' כל הנשבעין וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל סוף פ"ד דגזילה ובזה חולק על רבו הר"י מיג"ש ז"ל ורבינו אפרים ז"ל שדקדקו מדקאמר שמואל התם לא שנו אלא בטענת מלוה ולוה אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפי' בפרוטה חייב משמע דטענת המלוה ברי בעינן ואין להאריך כמבואר כמ"ש הטור בסי' ע"ה ובש"ע שם סעיף כ"ג וכתב בה"ת בשער ל"ו ח"ד דקרא ומתניתא מסייע ליה להרי"ף ז"ל דכתיב לא יקום עד אחד וגו' אבל קם הוא לשבועה ומשמע דלגבי שבועה אחשביה כשנים דמחייבי אף בספק תובע וכן מהברייתא דקתני כל מקום ששנים מחייבין ממון וידוע הוא ששנים מחייבין אותו אף בשמא כשמביאים לב"ד. ומה שפלפל שם בב"ת אינם דברים מוכרחים. ועיין לעיל בפ"ד הל' ד' ד"ה הרגת את שורי מ"ש בפירוש התוספתא דסנהדרין בענין טענת שמא:

הטוען לחבירו טענת גנב אינו חייב עד שיודה מקצת. זהו סברת ר' יוחנן ג"כ בבבלי פרק הגוזל קמא דף ק"ו ע"ב. והמסקנא דהכא כדהתם דקי"ל כר' חייא בר יוסף דעירוב פרשיות כתוב כאן וכדאמר הכא דכל חברוי פליגי עליה וכדאמר לקמן דמתני' אתיא כחברוי דר' יוחנן. וכבר כתבתי לעיל בפ"ק דסנהדרין הלכה א' ד"ה מה אנן קיימין בענינא דעירוב פרשיות דיש בזה ג' שיטות ודעת הרמב"ם ז"ל כפי' ריב"א בתוס' שם דדוקא בטענת שומרין כגון שטוען שנגנבה שאבדה וכיוצא בו הוא דלא בעינן הודאה במקצת אבל בטענה השייכ' גם במלוה כגון להד"מ בזה שוין הן מלוה ופקדון דאם כופר בו ואומר לא נעשיתי לך שומר פטור הוא משבועת התורה ואינו נשבע אלא היסת. ולמדנו עכשיו מסוגיא דהכא ראיה לדברי הרמב"ם ז"ל בדין שומרין בענין דלא בעינן נמי כפירת טענת שתי כסף כדכתב בפ"ג מטוען הלכה ו' דבשבועת השומרין אפי' הפקיד אצלו פרוטה או שוה פרוטה וטוען שאבדה נשבע. וזה דהא למאי דאמר דמתני' אתיא כחברוי דר' יוחנן דעירוב פרשיות יש כאן ולפיכך למדנו דבעינן הודאה ממין הטענה דכי הוא זה במלוה הוא דכתיב וא"כ רישא דמתני' דבעינן הטענה שתי כסף וההודאה בפרוטה נמי במלוה דוקא הוא דמיירי. ולא מיבעיא לרב דקאמר התם ריש פרקין דמכי הוא ומזה שמעינן לתרוייהו ולתרוייהו אילטריך חד להודאה במקצת הטענה וחד להודאה ממין הטענה ואף דמקשי ליה שמואל לאו ממילא ש"מ דחסרה לה טענה והוכרח רב למילף לסברי' דבעינן כפירת טענה שתי כסף מדאייתר כסף בקרא מיהת האי טעמא והאי סברא קאי אליביה דתרווייהו לריכי להודאה במקצת ולהודאה ממין הטענה וכדאמרינן עירוב פרשיות כתוב כאן א"כ כוליה קרא במלוה הוא דמשתעי דוקא ולא בשומרין הלכך לא הודעה במקצת ולא טענת שתי כסף בעינן בשומרין. אלא אפי' לשמואל נוכל לומר כן דהא בעירוב פרשיות לא פליגי ולכ"ע ילפינן מחדא להודאה במקצת ומחד למין הטענה וזה פשוט דלא פליגי הכא אלא בענין הטענה מר כסבריה ומר כסבריה. ועכ"פ שמעינן מדאוקי מתני' הכא דהא דקי"ל עירוב פרשיות א"כ כולה מתני' במלוה הוא דמיירי. ועל פי מה שנתבאר נוכל לפרש נמי דהא דאמר אתיא כחברוי דר' יוחנן אדר' זירא קאי דמפרש להטענה שתי כסף דמתני' ואזלא מילתיה כרב וכדקי"ל כוותיה והכוונה דהא לדידיה ע"כ הוא דס"ל עירוב פרשיות כמבואר והיינו כחברוי דר' יוחנן. אלא דאין אנו צריכין לזה. נקטינן מיהת דמבואר מהכא דלא בעינן בשבועת שומרין לא הודאה במקצת דבהא כ"ע מודים לפי המסקנא מלבד לבי' ר"ת כמבואר שם ולא טענת שתי כסף כדעת הרמב"ם ורבו ז"ל והסוברים כוותייהו בענין זה וכן הסכים הרשב"א ז"ל בחידושיו לזה וכמה שנתבאר לעיל במה דס"ל להרמב"ם כפי' הריב"א מתיישב נמי קושית בעל המאור והרמב"ן והביאם הרא"ש ז"ל בפרקין שהקשו על דעת הר"י מיג"ש ז"ל דסבר דלא בעינן טענת שתי כסף בשומרין דהא לא אמרינן עיקר פרשיות כתוב כאן אלא עירוב פרשיות כתוב כאן דמה שכתוב בפרשה זו קאי גם אפרשה אחרת ולא שאנו עוקרין אותו ממקומו תדע דהא כופר בכל בפקדון נמי פטור וכו' דקדוק' ז"ל אבל לדעת הרמב"ם ורבו ז"ל יש לומר דהא דבפקדון כופר בכל פטור היינו משום שהיא כמלוה ממש דהוי טענת כפירה כמו דשייכא במלוה ולא אימעט פקדון מהודאת מקצת אלא בטענות דשייכא גביה ולא במלוה כגון נגנב או נאבד וכיוצא בו ולפ"ז בטענה דלא שייכא אלא בפקדון אימעט מהכל ממודה מקצת ומטענת שתי כסף והיינו נמי דאמרינן עירוב ולא עיקר שהרי בכופר בכל מלמדנו הכתוב דדינו כמו מלוה ומשום הכי מילתא לתודה שייך שפיר ליסנא דעירוב ולאפוקי מדעת הסוברים דבפקדון אפי' אמר להד"מ חייב שבועה:

רב ור' יוחנן תרויהון אמרין והוא שהלוהו בעדים וכו'. הרי דפליגי הכא רב ור' יוחנן עם ר' יודן בסברת רבה כמו שפירשו התוס' בריש ב"מ ובכמה מקומות להא דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע וכו' כלומר שיהא נאמן במיגו דאי בעי כופר הכל או נילף מהכא דלא אמרינן מיגו בעלמא ומשני דאין זה מיגו דאין אדם מעיז פניו לכפור הכל הואיל וחבירו מכיר בשקרו אבל במקום שיכול להעיז כגון בבנו ואמר מנה לאביך בידי והחזרתיו פרס נאמן במיגו דאי בעי כפר הכל והשתא למאי דפרישית דנראה דר' יודן כניחותא קאמר ודעת ר' יודן דהכא כדעת רבה דהתם דאין אומרים מיגו דהעזה וקאי למסקנא כדאמר לקמיה מתני' פליגא כר' יוחנן וזה מוסכם בכגון זה בהוא לפטורי משבועה אין אומרים מיגו כזה כמ"ש הרמב"ן ז"ל בחידושיו כ"י והביא הריב"ש ז"ל בתשו' סי' של"ב בדיבור ואחרי שמתקנת של גאונים ז"ל וכו' דלאפטורי משבועה לא אמרינן מיגו דמעיז לשאינו מעיז כהשיא דרבה מ"מ אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע וכו' אבל בשבועה מיהת מהימן דבשבועה אמרי' מיגו דמעיז לשאינו מעיז כדמשמע מהשיא עיבדא דהנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא דנאמן בשבועה לטעון עד כדי דמיהן כמיגו דלקוחין בידי אע"ג דהוי מיגו דמעיז לשאינו מעיז וכן הסכמת האחרונים ז"ל. והביא זה הב"י בסי' ע"ה. ודעת ר' יודן הוזכר לעיל בפ"ד הל' ד' כדאמר התם ועיין עוד לקמן פ' כל הנשבעין הל' א' ד"ה אמר ר' יוחנן ושם כתבתי דהשגרת ליסנא דהאי ש"ס משמע דהא דר' יודן בתמיה מיתפרשא וכי אין אומרים מיגו בממון ולפ"ז דברי ר' יודן כדברי רב ור' יוחנן הם ומיהו מה שפירשתי בפנים דברי ר' יודן אתיא שפיר לדינא לפי מסקנת הפוסקים:

מתניתא

גליון אפרים

אתיא כחברוי דר' יוחנן דס"ל עירובי פרשיות יש כאן וכי הוא זה קאי על מלוה ובשומרים א"צ מודה במקצת וכיון דכתיב בשומרים כסף או כלים ע"כ צריך ב' כסף להכפירה. (נוע"י): מנה לי בידך אין לך בידי פטור אפילו כמה לי בידך אין לך בידי פטור (קשה לו שלשון מנה לי בידך אמאי לא תני חייב אתה לי אין אני חייב לך פטור) אלא כיני מנה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור כצ"ל (ודוקא הוכיח מאה דינרים והוא מודה לו בפרוטה דלא הוי ממין הטענה. ועיין בבבלי ל"ט ע"א) רב ורבי יוחנן תרויהון אמרין והוא שהלוהו בעדים כו'. (נוע"י).

מסורת הש"ס

אין אומר בממון מאחר. אין אומרים מיגו זה בממון: מאחר וכו'. בתמיה כלומר דנימא מאחר שאלו היה רוצה היה אומר לא היו דברים מעולם נאמין לו במה שאומר הלויתני ונתתי לך חליין הא לא אמרינן בממון וטעמא דמיגו דהעזה הוי שאין אדם מעיז בפני בע"ח ולומר לו לא הלויתני מעולם והלכך אפי' הלוהו [נ"ל שלא] בעדים ומודה במקצת הוא מחייב שבועה: מתניתא פליגא בר' יוחנן. דקאמר בהלווהו בלא עדים נאמן במיגו ומוקי למתני' דבשהלוהו בעדים מיירי. וא"כ קשיא עליה הא דקתני אין לך בידי פטור ממתני' דלקמן: מנה לי בידך אמר לו הין. והכא כשאמר לו בפני עדים מיירי דאי לאו הכי יכיל לומר לו משטה הייתי בך והוי כהלוהו בפני עדים וקתני אין לך בידי חייב אלמא דאם הלוהו בעדים אינו יכול לומר להד"מ: מנה לי בידך אין לך בידי. כלומר והשתא אי כר' יוחנן דמתני' ובעדים מיירי קשיא הא דקתני במתני' מנה לי בידך אין לך בידי פטור: לא יפרענו אלא בעדים. ומשום דמילתיה דאסי בסתמא הוא מפרש לה ר' אבין דה"ק לא יחזיר לו אלא בעדים וכלומר דלא תימא דעלה טובה קמ"ל שלא יפרענו אלא בעדים כי היכי דלא ליהדר ולתבעיה אע"ג דלא מהימן הוא ולא שצריך הוא לפרעו בעדים והלכך מפרש דלא יחזיר לו אלא בעדים קאמר דמשום שהלוהו בעדים אינו יכול זה לומר פרעתיך ביני לבין עצמך: מתני' פליגא עלוי. דאסי דקתני מנה לי בידך וכו' ובשהודה בפני עדים מיירי וכהלוהו בעדים הוא וקתני נתתיו לך פטור:

שבועות מא

ג"כ ו ע"א

גם קכט ע"ב

אין אומר בממון מאחר דיכיל למימר ליה לא הלויתני ויכיל מימר ליה הלויתני ונתתי לך חציים. מתני' פליגא ברבי יוחנן מנה לי בידך אמר לו הין למחר אמר לו תניהו לי נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב. מנה לי בידך אין לך בידי אסי אמר המלוה לחבירו לא יפרענו אלא בעדים. א"ר אבין מילתיה דאסי המלוה *לחבירו בעדים לא יחזיר לו אלא בעדים. מתניתא פליגא עלוי מנה לי בידך אמר לו הין למחר אמר לו תניהו לי נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב:

הלכה ב מתני'

*מנה לי [א] בידך אמר לו הן ולמחר אמר תניהו לי נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב מנה לי בידך [ב] אמר לו הין אל תתניהו אלא בפני עדים למחר אמר לו תניהו לי אמר לו נתתיו לך חייב מפני שהוא צריך לו ליתנם בפני עדים: גמ' א"ר בון דרך בני אדם להלוות לחביריהן שלא בעדי' ולתובען בעדים. מנה לי בידך אמר לו הין אל תתניהו לי אלא בפני פלוני ופלוני למחר אמר לו תניהו לי נתתיו לך חייב שצריך להחזיר לו בעדים. הגע עצמך דא"ל נתתיו לך בעדים. תני בר קפרא במעמד פלוני ופלוני הגע עצמך דא"ל במעמד פלוני ופלוני. רבי בא רב המנונא רב אדא בר אהבה בשם רב מעשה בא לפני רבי ואמר יבואו פלוני ופלוני. הרי שבא *בשטר ובחזקה רבי אומר ידון [ג] בשטר רשב"ג אומר ידון בחזקה. רבי זעירא בשם רב ירמיה מעשה בא לפני ר' יהודה כרבן שמעון בן גמליאל. ר' ירמיה בעי קמי ר' זירא מה מחלפה שיטתיה דרבי תמן אמר ידון בשטר וכא אמר ידון בחזקה נימר עד דלא יחזור ביה. ואפילו תימר מדחזר

אסי אמר המלוה לחבירו לא יפרענו אלא בעדים ולא מסיים המלוה לחבירו בעדים אלא המלוה לחבירו סתם. ע"ז אמר ר' אבון מילתי' דאסי המלוה לחבירו בעדים לא יחזור לו אלא בעדים:

ר"א

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה א ופ"ד שם ה"ה ופ"ו מהלכות טוען הלכה ב סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' עע ס"י יא

ב מיי' שם פט"ו הלכה ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' ע סעיף ג יב

ג מיי' פי"ג מלוה ה"ו סמ"ג עשין לל טוש"ע שם סי' רלט סעיף א

הלכה ב מתני'

מנה לי בידך אמר לו הין. בפני עדים וכגון שאמר אתם עדי דשוב אינו יכול לטעון משטה הייתי בך: פטור. משבועה דאורייתא אבל משביעין אותו היסת: אין לך בידי. לא היו דברים מעולם: חייב. לשלם שהרי הוחזק כפרן והוא שכפר בב"ד אבל שלא בב"ד לא הוחזק כפרן: גמ' דרך בני אדם וכו'. כלומר דהא ע"כ מתני' בשתבעו בעדים מיירי כדפריסית ואע"פ שבתחלה האמינו והלוהו שלא בעדים מ"מ מצינן לאוקמי הכי לפי שפעמים עושין כן: אל תתניהו לי אלא בפני פלוני ופלוני וכו' חייב. כדמפרש לקמיה דאמר במעמד פלוני ופלוני: הגע עצמך דאמר ליה נתתיו לך בעדים. אחרים ואמאי לא יהא נאמן: תני בר קפרא. דה"ק במעמד פלוני ופ' בפניהן דוקא שהם יראו שפרעתני: הגע עצמך וכו'. ובעי הש"ס הגע עצמך דאם אמר כן אם אינו נאמן לומר שפרעו בפני עדים אחרים: מעשה. כזה בא לפני רבי ואמר יבאו פ' ופ' שייחדן המלוה ויעידו דהואיל וייחד וקאמר במעמד פ' ופלוני מיקפד הוא דקפיד בפניהן דוקא: הרי שבא בשטר וחזקה. המחזיק בקרקע ואמר לו חבירו מה אתה עושה בתוך שלי ואמר לו אתה מכרתה לי ואכלתי שני חזקה ועדיין שטר המכירה בידי: ידון בשטר. קס"ד דה"ק על כרחו צריך להביא השטר ואע"ג דשני חזקה במקום שטר קיימי התם כדאמרינן דטפי מעלת שנין לא מוזהר איניש בשטריה אבל האי כיון דאמר ישנו להשטר בידי צריך הוא לברר ולהביא ואם לא מצא השטר יפסיד: ידון בחזקה. אף בחזקה באיזה מהן שירצה ואם יש לו עדי חזקה אין צריך לברר דבריו על השטר: מעשה בא לפני ר' יהודה. הנשיא והוא רבי הורה כרשב"ג: ר' זירא בעי קומי ר' ירמיה גרסינן: מה. האי דאתה אומר דרבי פסק כרשב"ג א"כ מחלפא שיטתי' דרבי דהא לעיל אמר ידון בשטר והכא אמר ידון בחזקה: נימר עד דלא יחזיר ביה. מי נימא דהמעשה שהיה קודם שחזר בו רבי היה דהוה ס"ל כרשב"ג ואח"כ חזר בו וקאמר ידון בשטר: ואפי' תימר מדחזר

מראה הפנים

מתניתא פליגא בר' יוחנן וכו'. הא דלא פריך ממתני' דהכא גופה דקתני מנה לי בידך אין לך בידי פטור ואי כהלווהו בעדים מיירי הרי הוחזק כפרן משום דאיכא למימר דבמתני' כמתרץ דיבורו הוא שאומר אין לך בידי שאמרתי שהרי פרעתיו לך והלכך פריך ממתני' דלקמן דקתני אין לך בידי חייב אלמא דאין לך בידי סתם הוי כאומר להד"מ והשתא ע"כ מתני' דהכא לאו כהלווהו בעדים מיירי וזהו כדעת רב האי גאון ז"ל מביאו הטור סי' ע"ע דאין לך בידי כמו להד"מ הוא. ועיין בהרא"ש ז"ל במתני' דלקמן דמשמע מדבריו שכתב לדעת רש"י ז"ל דאין לך בידי דחייב היינו שפירש ואמר אין לך בידי מעולם וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בריש פ"ז מהל' טוען דאין לך בידי סתם לא הוחזק כפרן ולפ"ז צ"ל דהא דפריך הכא ממתני' דלקמן היינו טעמא משום דקתני בהדיא אין לך בידי חייב בשים עדים שהודה בפניהם והשתא היכי מפרש לה ר' יוחנן מתני' דהכא בהלווהו בעדים וקתני אין לך בידי פטור ואם אין לך בידי סתם להד"מ משמע קשיא מתני' דהכא ואי לאו משמע להד"מ אמאי התם חייב. והם ז"ל כתבו כן לפי המסקנא דבאמת בלאו הכי לא מיתפרשא מתני' דהכא כר' יוחנן אלא כר' יודן דס"ל כרבה דהתם כפי שנתבאר לעיל: **אסי** אמר המלוה לחבירו בעדים וכו'. הכי נמי מותיב תיובתא התם בדף מ"א לגי' קמא דרב אסי ואף דמשני התם דשאני היכא דמעיקרא אוזפי' בעדים למתני' דהימני'. מעיקרא פסקי הפוסקים ז"ל כלי' בתרא דרב אסי התם דהמלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים: **אמר** ר' בון דרך בני אדם וכו'. הנכון דדברי ר' בון כסוף הלכה דלעיל גרסינן לה והתם שייכא דמשני להקושיא שהקשה הש"ס על מילתיה דאסי ממתני' וקאמר דשאני מתני' דמעיקרא הימניה והלווהו שלא בעדים ואע"ג דתבעיה בעדים משום שדרך בני אדם לעשות כן והלכך נאמן הוא לומר נתתיו לך. והוי כשינויא דמשני התם אליבא דרב אסי והכאתי לעיל:

מעשה בא לפני רבי ואמר יבאו פלוני ופלוני. לכאורה נראה הוא כדפרישית בפנים וזה דעת הרי"ף ז"ל שכתב בההיא עובדא דהתם דף מ"א ע"ב דא"ל פרעין לי באפי ראובן ושמעון ואזל ופרעיה באפי תרי מעלמא וקאמר רבא דלהכי קא"ל באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא נדחייה וכתב הוא ז"ל דאיפסלי להו שאר איניש לגביה ההוא פרעונא קאמר והכרית להאי סברא מדקאמר רב פפא משמיה דרבא לעיל המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר פרעתיך בפני פ' ופ' והלכו להם למדינת הים אינו נאמן והשתא היכי אמר רבא הכא להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה דמשמע דאי לא א"ל ראובן ושמעון מדחי ליה והא אמר רבא אע"ג דלא אמר ראובן ושמעון לא מצי מדחי ליה אלא ש"מ האי דאמר רבא כי היכי דלא לדחייה אע"ג דכי אייתי סהדי ומסהדי דפרעיה הוא דלא מקבלינן מינייהו כלל אלא אמרינן ליה זיל פרע דכמאן דפסיל להו דמי וזהו לפי גירסתו ז"ל דגרים אינו נאמן כהא דרב פפא משמיה דרבא לעיל. אבל הרמב"ם ז"ל כפ' ט"ו ממלוה הלכה ב' כתב שמצא במצרים מן הנוסחאות הישנות דגרים לעיל נאמן ולפ"ז חולק ג"כ בהאי עובדא דרבא שם וכתב שהדין האמת שאם באו עדים שפרעו בפניהם נפטר ואין כאן מקום תשם. ולדעתו ז"ל הא דקאמר רבא כי היכי דלא לדחייה שלא יאמר לו פרעתיך בפני אחרים והלכו למדינת הים ולזה הסכימו רוב הפוסקים ז"ל כמבואר בטור סי' ע'. ולפ"ז מפרשינן להא דהכא ג"כ כענין זה דמעשה בא לפני רבי שטען זה ואמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אחרים ואמר יבאו פ' ופ' באמרת ויעידו שאע"פ שייחד עדיו מהני אם יבאו אלו ויעידו שפרע בפניהם: **הרי** שבא בשטר ובחזקה וכו'. ברייתא זו נשנית בבבלי פ' גט פשוט דף קס"ע ע"ב והמסקנא התם דפליגי בצריך לברר וכדפי' התוס' בשם ר"ת ז"ל בפרקין דף מ"ב ע"א ד"ה כל מילתא דהא דקאמר התם ואף רבי לא אמרה אלא לברר כלומר לברר אמתת הדברים ולא אמרינן שאם לא מצא השטר וכן נמי בהא דאיירי בפרקין התם שבאו העדים ואמרו להד"מ שיפסיד והביאו ראיה מדהכא דמבואר להדיא כן אלא שקילרו בהעתקה. וכן דעת הרמב"ם ז"ל בר"פ ט"ו מהל' טוען כענין חזקה שאם אי אפשר לו לקיים השטר סומכין על עדי החזקה וכן דעת הרא"ש ז"ל סוף גט פשוט והטור סי' ק"מ. וראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל בכ"י שהביא להא דהכא וכתב וז"ל וכך נראה פירושו ונימר דהא דאמר רבי אף בשטר בשלא חזר בו אלא שעדיין הוא טוען ואומר יש לי שטר ולא הביאו או שהביאו ולא נתקיים בחותמיו שאמרו העדים אין אנו זכורים ואין מכירין חתימת ידם אבל חזר בו ואמר כסבור הוא שיש לו שטר ואין לו ידון בחזקה. אפי' תימר מדחזר ביה אמר רבי שצריך להביא השטר וא"ת למה יביא לא ביקש רבי אלא לעמוד על אמתתן של דברים במה יבאו עדי השטר ויאמרו הכי והכי הוה עובדא ומתוך כך יצא הדין לאמיתו עכ"ל. ולא ידעתי למה הכניס עצמו לדוחק הזה דחזר ולא חזר ארבי קאי וכדפרישית בפנים וכן תמצא כפ"ב דגיטין סוף הלכה א' אתיא דר' יוסי כר' אימי עד לא יחזור ביה א"ר מנא אפי' מן דחזר ביה אתיא וכהנה בהרבה מקומות בש"ס הזה אלא דהוא ז"ל רצה ללמוד מזה כמו שסיים שם למדנו מכאן שיכול לחזור בו ואפי' חזר בו ואמר אין לו עדים צריך להביא אותו פ' ופ' שמא כך הי' במעשה ואין ספק שאם באו אחר שחזר בו ואמר אין לי עדים ואמרו להד"מ שלא הוחזק כפרן ונאמן דטוען וחוזר וטוען עד שלא יבאו עדים ואפ"ה צריך לברר שמא יאמרו דבר משלם עכ"ל בזה

שנויי נוסחאות (בו"י) אמר תניהו בד"ו אמר לו הניהו. (בו"א) אין לך בידי חייב בד"ו ליתא. (בו"ד) ולתובעו בד"ו ולתובען.

ככר לאדן

מעשה בא לפני ר' יהודה ודן כרבן שמעון כצ"ל:

גליון אפרים

מתניתא פליגא על ר' יוחנן מנה לי בידך כו' אין לך בידי חייב מנה לי בידך אין לך בידי (הכונה דלר"י **דרישא** מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינרים חייב מיירי בהלוהו בעדים א"כ מסתמא גם הסיפא מנה לי בידך אמר לו הן מיירי בהלוהו בעדים ונ"ל הן כיון שהלוהו בעדים והוא אומר אין לך בידי חייב דהוחזק כפרן) אסי אמר המלוה לחבירו בעדים לא יפרענו אלא בעדים אמר ר' אבין מילתיה דאסי המפקיד לחבירו בעדים כו' (כצ"ל) מתניתא פליגא עלוי מנה לי בידך כו' (אלמא דבתובעו בעדים א"ל להחזיר בעדים וכאן נ"ל מה"ב) אמר ר' בון דרך בני אדם להלוות לחבריהן שלא בעדים ולתובען בעדים. דאע"ג דהמפקיד לחבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים שתובע לחבירו בעדים א"ל להחזיר לו בעדים. (נט"י): **מעשה** בא לפני רבי והורה כרשב"ג. כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

יג
א טוש"ע חו"מ סי' פח ס"ט
יד
ב מיי' פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה ח סמ"ג עשין לה טוש"ע שם
ג סי' פח ס"ט

מסורת הש"ס

(תוספתא דב"ב פ"ב)

(תוספתא דמע"ש פ"ב)

מדחזר ביה לא ביקש רבי אלא לעמוד על אמיתן של דברים. *המחזיק מחמת אונו ונמצאת פסולה אינה חזקה. רבי ירמיה אמר במחלוקת רבי שמואל א"ר זירא ר' יעקב בר אחא בשם ר' אבינא דברי הכל היא. א"ר יוסי תמן בבא בשטר ובחזקה הכא בבא בשטר א"ר יודן תמן בבא בשתי כיתי עדים הכא בכופר בראיותיו. ר' מרינוס הוה ערב לכלתיה והוו דיינין קמי רבי חמא אבי בר קפרא ור' הושעיה מדהודה א"ל יהבית. שאלון לרבי חייה רובה שאל ר' חייה לרבי. המתחייב בב"ד לא כל הימינו. מאי לא כל הימינו רבי אבהו בשם רבי יוחנן אם מעצמו משלם נאמן לומר נתתי ואם מפי אחרים לא כל הימינו. רבי בון בר כהנא אמר אף בשבועות כן מהו אף בשבועות כן רבי אבהו בשם רבי יוחנן אם מעצמו נשבע נאמן לומר נשבעתי אם מפי אחרים לא כל הימינו:

הלכה ג מתני'

[א] ליטרא זהב לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור דינר [ב] זהב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסין ופונדיון ופרוטה חייב שהכל מין מטבע אחד: **גמ'** *שמונה של זהב יש לי בכים ונמצאו שמונה דינרי זהב או חמשים סלע ונמצאו מאתים דינר או מאתים דינר ונמצאו חמשים סלע הרי אילו חולין. שמונה דינרי זהב יש לי בכים ונמצאו חמשים סלע או מאתים דינר ונמצאו חמשים סלע הרי אילו שני.

ליפרא

מדחזר ביה. לא היא דאפי' תימא מדחזר ביה רבי ולא כדקס"ד דלרבי אם לא הביא השטר יפסיד אלא אף רבי לא ביקש בהא דקאמר ידון בשטר אלא כדי לברר ולעמוד על אמיתן של דברים שמא אם יביא השטר לפנינו ימצא מזויף וכיוצא בו דבכי הא ודאי לא תהני ליה חזקתו ובהא פליגי דרשב"ג סבר אין צריך לברר דבריו כלל ולהביא השטר הואיל ויש לו עדי חזקה ורבי סבר אע"פ כן כיון דאמר יש לי שטר צריך להביא אם יש לו השטר דמתוך כך נוכל לעמוד על אמיתו של הדבר אבל אם לא מצא השטר או שלא מצא עדים לקיימו בהא אף רבי מודה דידון בעדי חזקה ונעשה כי הוה בכה"ג הוה ולפיכך הורה רבי דידון בחזקה: המחזיק מחמת אונו. שטוען שיש לו שטר שמכרה לו זה ונמצא השטר פסול אינה חזקה: במחלוקת. דרבי ורשב"ג תליא דר' ירמיה מפרש לה כגון שיש לזה ג"כ עדי חזקה ולרבי דאמר צריך לברר וכאן שנמצא השטר פסול חזקתו בטילה: ר' שמואל. אמר דברי הכל היא כאן וכדמפרשי לה אמוראי דלקמיה: ר' יוסי. מפרש לה דתמן בפלוגתייהו מיירי שבא לידון בשטר ובחזקה אבל הכא בברייתא מיירי שלא טען מתחילה אלא שיש לו שטר אלא דאח"כ שנמצאת פסולה טוען שיש לו עדי חזקה והלכך אף רשב"ג מודה בה דאינה חזקה: ר' יודן. מפרש דתמן בבא בשתי כיתי עדים כלומר שטוען שיש לו עדי שטר ועדי חזקה וקסבר רשב"ג דאף דלא החזיק מכח עדי השטר שלא הביא אותו לפניכו החזיק מכח עדי החזקה: הכא בכופר בראיותיו. כלומר אבל הכא מיירי שהוא בעצמו הראה ככופר בראיותיו הוא כלומר שהשטר ראיה שלו שקר הוא וכגון שעד לא שלמו לו שני חזקה בא ואמר יש לי שטר מכירה מפלוני על שדה או בית שאני מחזיק בו והוברר הדבר ששטר פסול היה לו אע"פ שאח"כ שלמו לו שני חזקה ועודנו מחזיק אינה חזקה דכיון דמהדר אזיופא אחזוקי ופסיה בבקרא הוא דאחזיק: הוה ערב לכלתיה. היה ערב לה בעבור אחד שלוה ממנה והיו דנין לפני ב"ד שהיתה איזו הכחשה ביניהם: מדהודה. לאחר שהודה לפני ב"ד שנעשה לה ערב ונתחייב לשלם אמר לה אח"כ יהבית. פרעתי לך: שאלון לר' חייה רובה. אם נאמן לומר על פסק דין פרעתי: שאל ר' חייה לרבי. והשיב לו המתחייב בב"ד לא כל הימנו לומר פרעתי: מאי לא כל הימנו. מ"ט אינו נאמן: אם מעצמו משלם נאמן לומר נתתי. כלומר ודאי בעלמא מה שמשלם מעצמו בלא כפיית ב"ד נאמן אדם לומר פרעתי ואם זה מכחישו נשבע הלוה היסת: ואם מפי אחרים. כגון הכא שלא רצה להודות לה עד שנתחייב בב"ד לא כל הימנו לומר פרעתי: אף בשבועות כן. כדמפרש לה ר' אבהו שאם נתחייב לו שבועה ואמר כבר נשבעתי לך

והלה מכחישו אם מפי עצמו עד שלא הטריחו לבא לב"ד נשבע שכך וכך הוא כדבריו נאמן לומר כבר נשבעתי לך ואם אחר שבאו לב"ד ונתחייב מפיהם שבועה ואמר לו אח"כ נשבעתי לא כל הימנו עד שיביא ראיה:

הלכה ג מתני' אלא ליטרא

כסף פטור. שאין כאן הודאה ממין הטענה כיון דטענו משקל: דינר כסף וטריסית. או או קתני וטריסית מין מטבע קטנה: **גמ'** שמונה של זהב. תוספתא בפ"ה ממעשר שני וכך היא שנויה שם כיס מעשר שני יש לי בתוך הבית הלך ומצא שם שנים ושלש כיסין הגדול מעשר שני ושנים הקטנים חולין שמנה של זהב יש לי בכים והלך ומצא שמנה דינרי זהב הרי אלו שני. שמנה דינרי זהב יש לי בכים והלך ומצא שמנה של זהב הרי אלו חולין. שמנה של זהב יש לי בכים והלך ומצא חמשים סלע או מאתים זוז. מאתים זוז או חמשים סלע ואחר כך מצא שמנה דינרי זהב הרי אלו שני. שמנה דינרי זהב יש לי בכים והלך ומצא חמשים סלע או מאתים זוז. מאתים זוז או חמשים סלע אחר כך מצא שמנה דינרי זהב הרי אלו חולין ע"כ. ויש שם טעות דמוכח בסיפא וכמה שהגהתי כצ"ל. וה"פ דברישא היינו טעמא משום דקרו אינשי לדינרי זהב זהב סתם והלכך כשאמר שמנה של זהב של מעשר שני יש לי בכים ונמצאו דינרי זהב הרי אלו מעשר שני דעליהם נתכוין אבל לא קרו אינשי לזהב סתם שהוא פרוטרוט זהב דינרי זהב והלכך כשאמר דינרי זהב ונמצא שמנה של פרוטרוט זהב לא עליהם נתכוין ואני אומר נתחלפו ואחרים הן ושל חולין כדתנן במתני' פ"ד שם היה שם מנה ומצא מאתים השאר חולין ובתוספתא גרים שם להא מנה ומצא מאתים הכל חולין לדברי חכמים. ובסיפא היינו טעמא דכשאמר שמנה של זהב שהוא פרוטרוט זהב או מין משקל אחת של זהב ונמצאו שם חמשים סלע או מאתים זוז דהיינו חמשים סלע שכל סלע הוא ד' זוזים לורי שהן דינרים אני אומר עליהם נתכוין שיש שם שמנה של זהב שהן שוין חמשים סלע או מאתים דינרין והרי אלו מעש' שני וכן אם אמר חמשים סלע או מאתים זוז יש לי מעשר שני ונמצאו שמנה של זהב פרוטרוט. אבל אם אמר שמנה דינרי זהב של מעשר שני יש לי ונמצאו חמשים סלע או מאתים זוז וכן בהיפך הרי אלו חולין לפי שאין החשבון של שמנה דינרי זהב עולין לסך חמשים סלע אא"כ אנו מחשבין כל דינר זהב בכ"ה דינרי כסף אבל דינרי זהב שהיו בימיהם לא היו כ"כ כדאשכחן בעלמא שהיו שוין י"ב דינרי כסף ואינם עולין למאה דינרין והלכך מעות אחרים הן. ומייתי לה הכא משום דמתני' איירי בהפרש שבין דינרי זהב לזהב וכן לקמן אלא דהגירסא נשתבשה בהעתקה:

ליטרא

מראה הפנים

בזה רצה לתרץ מה שנתחבטו בה גדולי המפרשים ז"ל דקשיא מההיא דפרקין; שם דאמר רבא כל מילתא דלא רמיא על אינש לאו אדעתיה מההיא דגט פשוט כמו שהקשו כתוס' הנזכר ורצה הוא ז"ל לומר דמיירי הכא שחזר בו כמו דלמד מההיא דחזקה ובשטר ועם כל זה אין אנו צריכין לכל אלו הדברים דכבר מתורץ כדברי ר"ת וכדפרישית ומ"מ נראה גם מדבריו ז"ל דדעתו כזה כר"ת והרמב"ם ז"ל דלא הוחזק כפרן אלא שמתחלה צריך לברר דבריו דקי"ל כרבי דהכא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו מטוען הל' ד' בהאי דינא דרבא שאם באו העדים ואמרו להד"מ שלא הוחזק כפרן וכן שם בהל' ה' שאם אמר פרעתיך בפני פ' ופ' שמתחלה צריך לברר דבריו ולהביאם והמיא לדינא דשטר וחזקה. וכ"ע מודים אליבא דר' באם נמצא השטר פסול שאין החזקה כלום וזה פשוט ונלמד מהתוספתא דלקמן:

המחזיק מחמת אונו וכו'. תוספתא פ"ב דב"ב האוכל שדה מחמת אונו ונמצאת אונו שהיא פסולה ה"ז אינה חזקה. והביאה הרמב"ן ז"ל בחידושיו פ' גט פשוט ולהלכה ופירשה כן וכתב בשם רב האי גאון ז"ל בהאי לתוספתא זו משום שצריך לברר ואליבא דר' ואתיא כר' ירמיה ירושלמי עכ"ל. וכבר נתבאר לעיל דזה מוסכם מהרמב"ם ז"ל ג"כ ומסוכרים כוותיה דבהביא השטר ונמצא פסול שאינה חזקה ומש"ע אמרינן דצריך לברר ולהביא השטר:

המתחייב בב"ד לא כל הימנו וכו'. בפ' שנים אוחזין התם דף י"ו ע"ב גרסינן וכפרן הואיל ואתא לידן נימא בה מילתא וכו' ופסקו הפוסקים ז"ל כרב זביד משמיה דר"נ דכין אמרו לו לא תן לו בין חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי נאמן. ויש לומר דהכא איירי בלא קבל עליו הדין מתחילה כדמחלק הרי"ף ז"ל בין לאית דינא דנאמן לומר פרעתי ובין לא לאית דינא דאינו נאמן וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' טוען הל' ה'. א"נ י"ל דהכא מיירי שכפר בתחילה ואמר אין לך בידי כלום ובאו עדים ואמרו שיש לו וחזר אח"כ ואמר פרעתי דאינו נאמן דהוחזק כפרן לאותו ממון וכן נראה מדקאמר מדהודה וכו' והיינו מפי אחרים דקאמר וכן נראה דהיינו עובדא דהתם אלא דהתם גרים שבתאי בריה דר' מרינוס כתב לה לכלתיה אצטלא דמילתא וכו' ואמר להד"מ אתו סהדי ואמרי אין כתב לה לסוף א"ל פרעתיך אתא לקמיה דר' חייא א"ל הוחזק כפרן לאותה אצטלא והיינו הא דהכא וכן הא דלקמן אף בשבועות כן וכו' מיירי דאמר נשבעתי והעדים מעידין אותו שלא נשבע דשוב אינו נאמן לומר אח"כ נשבעתי דהוחזק כפרן לאותה שבועה אבל בלאו הכי נאמן לומר נשבעתי וכדרבי אבהו ור' אבין משמיה דר' יוחנן שם וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם והסכימו רוב הפוסקים לזה כמבואר בטור סי' פ"ו:

שמונה דינרי זהב וכו'. התוספתא דמעשר שני שהעתקתי בפנים ופירשתיה עולה למאי דכתבו התוס' בפ' הזהב וכן בפ' יש נוחלין דף ג' ע"א שדוקא כיפי תכפי

שנויי נוסחאות (סוכ"ז) שני בד"ו שינוי.

גליון אפרים

תמן כבא בשתי כתי עדים הכא ככופר בראיותיו כצ"ל: **רבי חמא אבי בר קפרא ור' הושעיה** נ"ל רבי חמא אבי ר' הושעיה ובר קפרא וכן הוא ב"ב דף נ"ט ע"א ר' הושעיה בנו של ר' חמא עיין שם:

ליטרא זהב לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור *דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף א"ר יעקב בר אבינא בקדמיתא הוינן אמרין דינר זהב פרוטרוט דינרי זהב אינן פרוטרוט. אילו מר דינרי זהב זהוב יאות. אשכח תני דינר זהוב זהב פטור:

הלכה ד מתני׳

[א] כור תבואה לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור כור [ב] פירות לי בידך אין לך בידי אלא קטנית חייב שהקטנית בכלל הפירות טענו [ג] חטים והודה לו בשעורים פטור ור"ג מחייב *הטוען לחבירו בכדי שמן והודה לו בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה מן הטענה ישבע וחכמים [ד] אומרים אין הודייה מן הטענה אמר. רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון *טענו כלים [ה] וקרקעות הודה בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכפר בכלים פטור הודה במקצת הקרקעות פטור במקצת הכלים חייב *שהנכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן: **גמ׳** ר׳ אמי בשם ר׳ יוחנן *מתני׳ בטענו חיטים והודה לו בשעורי׳ אבל טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי *הכל פטור. א"ר אבהו בהדא דרבי אמי מאי דא דתנינן רבן גמליאל מחייב. בא להודיעך כח רבן גמליאל עד היכן מחייב. רבי חייה בשם רבי יוחנן לא סוף דבר בטענו חטים והודה לו בשעורים אבל אם טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי חכמים פטור. ריש לקיש אמר לא יהא דבר בשטענו שני מינין והודה לו באחד מהן אבל אם טענו חטים והודה לו בשעורים דברי הכל חייב. כהדא דריש לקיש. חד בר נש אזל בעי מידון קמי רב דהוה מטען לחבריה חטין שעורין וכוסמין אמר ליה רב המתן עד דיגלגל עלך כל דבעי ובסופא תישתבע על כולן. אמר רבי אבהו כך משיב ריש לקיש לרבי יוחנן על דעתך דאת מר טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי חכמים פטור והתנינן טענו חטים וקרקעות והודה לו בכלים וכפר בקרקעות *בקרקעות וכפר בכלים כלים ובלים חייב כלים וקרקעות לא כ"ש. א"ל

פני משה

ליטרא זהב וכו׳. בכאן ג"כ הגי׳ נשתבשה וחסר בהעתק ועל התוספתא קאי כדמוכח מלקמן. ובתוספתא דמכילתין פ"ה גרים דינרי זהב לי בידך אין לך אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה פטור. דינר זהב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב. ובתוספתא בדפוס כתוב ברישא ובסיפא דינר זהב וטעות סופר הוא ומפרש לה ר׳ יעקב לטעמא: בקדמיתא. בראשונה היינו אומרין דהיינו טעמא דמחלק בין דינר לדינרי משום שדינר זהב פרוטרוט כלומר שהוא מתחשב על מטבעות קטנות ופרוטות שכשים לאדם חשבון של מיני מטבעות אצל חבירו מדינרי כסף או שארי מטבעות ופרוטות הוא מצרף אותן ומעלה החשבון עד אם יעלו לדינר זהב והלכך כשתבעו דינר זהב אלו בכלל והוי הודאה ממין הטענה וחייב: דינרי זהב אינן פרוטרוט. אבל דינרי זהב אין מדרך לחשוב למטבעות קטנו׳ ולהעלותן עד שיהו שני דינרי זהב והלכך ברישא פטור דלא הוי הודאה ממין הטענה כך היו אומרין בראשונה אלא דקשיא לן עלה: אילו אמר דינרי זהב זהוב יאות. דכשאומר זהב זהוב ודאי אין דעתו אלא על זהב ממש ובהא שפיר איכא למימר דאינן פרוטרוט אבל אם לא אמר זהב זהוב אין חילוק בין דינרי לבין דינר ולעולם חייב דפרוטרוט ממיני מטבעות בכלל הן: אשכח תני. והכי אשכחן ברייתא אחרית׳ דתני בהדיא כן זהוב זהב פטור דוקא באומר זהוב בהדי דינר זהב הוא דפטור דאז אין מיני הפרוטרוט בכלל:

הלכה ד מתני׳ אלא לתך קטנית. לתך הוא חצי כור ט"ו סאין: והודה לו בשעורין פטור. אף מדמי שעורין דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו: ור"ג מחייב. דלא בעי הודאה ממין הטענה ואין הלכה כר"ג: כדי שמן. כדים מלאים שמן והודה לו בקנקנים כדים רקים בלא שמן: הואיל והודה מין הטענה. דהוי ליה כמו טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן וחייב שבועה והלכה כאדמון: פטור. משבועה דאורייתא שלא בפירת קרקעות ולא הודאתן מביאו לידי שבועה שאין דין שבועה בקרקעות: הודה במקצת כלים חייב. דאיכא הודאה וכפירה בלא קרקעות ונשבע גם על הקרקעות ע"י גילגול שבועה: זוקקין. גוררין: **גמ׳** ר׳ אמי בשם ר׳ יוחנן. סוגיא זו כתובה בפ׳ שני דייני גזילות הלכה ד׳. ונראית כאן חסירה לפי הגי׳ דהתם דמקודם להא דאמר רבי אמי גרסינן שם מתניתא בשטענו חטים והודה לו בשעורים אבל אם טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי הכל חייב. ובספרי הדפוס כתוב פטור וזה טעות דמוכח. ר׳ אמי בשם ר׳ יוחנן לא סוף דבר מתניתא בטענו חטין והודה לו בשעורים אלא אם טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי חכמים פטור. והתם נשתבשה הגי׳ וע"כ דר׳ אמי הכי ס"ל כר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן דהכא כדמוכחא מהא דר׳ אבהו דלקמיה וכן גרים התם הקושיא על הא דר׳ אמי. ור׳ אמי פליג הא דמפרש דמתני׳ דפליגי דוקא בטענו חטים והודה לו בשעורים אבל אם טענו שניהן והודה לו באחד מהן ד"ה חייב ואיהו ס"ל דלא סוף דבר דפליגי חכמים בשטענו לאחד מהן והודה לו במין אחר אלא אפי׳ בטענו שני מינין והודה לו באחד מהן פליגי חכמים וסברי דפטור: אמר ר׳ אבהו בהדא דר׳ אמי. קשיא דא"כ מאי דא דתנינן ר"ג מחייב וכלומר אמאי אשמעינן פלוגתייהו במתני׳ בטענו חטין והודה לו בשעורין ר"ג הוא דמחייב אבל חכמים פוטרין ליתני רבותא טפי דאפי׳ בטענו שני מינין והודה לו באחד מהן פליגי חכמים ואמרי דפטור: בא. ומשני דהא ל"ק דבא להודיעך כח ר"ג דקמ"ל רבותא אליבא דר"ג עד היכן הוא מחייב ואפי׳ בטענו חטים והודה לו בשעורים משום דלא בעי הודאה מין הטענה ולעולם פטרי רבנן אפי׳ בטענו שניהם והודה לו באחד מהן וכן אמר ר׳ חייה בשם ר׳ יוחנן לא סוף דבר וכו׳ אלא אם טענו שני מינין וכו׳ כ"ל: ריש לקיש אמר לא יהא דבר. כלומר הא לאו מילתא דאמרת. אלא מתניתא בשטענו חטים והודה לו בשעורים אבל טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי הכל חייב. כצ"ל וכן הוא בכתובות וכן גרסינן הכא: רב כהדא דריש לקיש. והכי גרים התם וכדמוכח מעובדא דלקמיה דרב כר"ל סבירא ליה ואליבא דחכמים: הוה מטען וכו׳. היה טוענו מינין הרבה וזה הודה לו באחד מהן וא"ל רב המתן ויגלגל עליך כל מה שהוא רוצה ואפ"ה לבסוף תשבע שבועה אחת על כולן שמעינן מיהת דבטענו מינין הרבה והודה באחד מהן חייב הוא בשבועה. והתם גרים דרב אמר להתובע כל מה דאת יכיל מגלגלה עלוי גלגל ובסופה הוא מישתבע לך חדא על כולהון. והיינו הך: על דעתך דאת אמר. דאפי׳ בטענו שני מינין והודה לו באחד מהן פטרי רבנן א"כ קשיא הא דתנינן טענו כלים וקרקעות וכו׳ וכפר בכלים פטור: כלים וכלים חייב. כלומר דאלמא דוקא כלים וקרקעות הוא דתנינן דפטור ומשום דאין כפירה והודאה של קרקעות מביאה לידי שבועה הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות כגון שטענו שני מיני כלים והודה לו באחד מהן חייב: כלים וקרקעות לא כל שכן. כלומר דאי לא תימא הכי אלא כלים וכלים נמי פטור א"כ קשיא ליתני רבותא טפי דאפי׳ כלים וכלים פטור וכ"ש כלים וקרקעות אלא ע"כ כלים וכלים חייב וקשיא לר׳ יוחנן: א"ל

ר"א כשם ר"י כל הסוגיא מבואר יפה במס׳ כתובות פ׳ שד"ג עיי"ש: **א"ר** אבוה כך משיב רשב"ל לר"י ע"ד דתימר טענו שני מינין והודה באחד מהן דברי חכמים פטור והתנינן טענו חטים וקרקעות והודה לו בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכפר בכלים כלים וכלים פטור כלים וקרקעות לא כ"ש כצ"ל וזה פשוט. ולא ידעתי למה יגע הפ"מ ז"ל לפרש כפי שנדפס. דע"ש היא וצ"ל פטור:

כיני

מסורת הש"ס

(תוספתא דמכילתין פ"ה)

ב"ק לה ע"ב שבועות מ ב"מ ה ע"א

כתובות קח ב"מ ד ע"ב קדושין כו ע"א

(כתובות פי"ג)

שבועות מ

פי׳ שם מ

עין משפט נר מצוה

טו
א ב טוש"ע חו"מ סי׳ פח סעיף ז

טז
ג טוש"ע שם סעיף יב

יז
ד טוש"ע שם סעיף יז

יח
ה מיי׳ פ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה ג כמ"ג עשין לה טוש"ע שם סי׳ לה סעיף ס

מראה הפנים

תכמי הגמרא היה החשבון של דינר זהב עולה לכה"ג של כסף אבל יש בימים שלא היו שוין כ"א י"ב דינרי כסף כדמוכח במדרש וע"ש: **אשכח** תני דינר זהוב זהב פטור. דינר זהב זהוב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף פטור כ"כ הרמב"ן ז"ל והביאו הרא"ש והר"ן ז"ל ולפי פירושם שם להמסקנא דרב אשי מפרש להברייתא דלאו דוקא דקאמר זהוב אלא באומר דינר זהב מסתמא זהוב קאמר וכי אמר לו אין לך בידי אלא דינר כסף פטור דמה שטענו לא הודה לו ומפרשינן לפ"ז להא דהכא ג"כ כענין זה אשכח תני דינר זהב באומר זהוב ופטור ולא כדאמרו בקדמייתא דבעו לחלק בין דינרי לדינר. ולרש"י ז"ל גי׳ אחרת בתוספתא דמכילתין. ודעת הרמב"ם ז"ל מסכים לגי׳ ר"ת ולפירושו כמבואר בדבריו בפ"ג מטוען הל׳ ה׳ ומתני׳ בשטענו בדינר מטבעות מיירי: **המתן** עד דיגלגל עלך וכו׳. מכאן למדו הפוסקים ז"ל דהטוען את חבירו טענות הרבה אין משביעין אותו על כל טענה אלא שבועה אחת על הכל כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ׳ א׳ מטוען הל׳ י"ד והטור והש"ע סי׳ פ"ז: ואפילו ר"ת ז"ל התם דף מ׳ ע"א

שנויי נוסחאות (שוי"א) ור"ג מחייב הטוען כד"י ור"ש מחייב שהטוען. (שוי"ד) וכפר בכלים פטור הודה במקצת הקרקעות פטור במקצת הכלים חייב שהנכסים כד"ו וכפר בכלים הודה במקצת הכלים חייב במקצת קרקעות פטור שהנכסים.

בבר לאדן אבל טענו שני מינין וכו׳ מרדכי פ׳ המניח.

עין משפט
נר מצוה

מסורת הש"ס

אמר ליה לזוקקו לשבועה דו מתניתא שהנכסים שיש להן אחריות זוקקין הנכסים שאין להן אחריות לישבע עליהן. ואפילו על דריש לקיש לית היא פליגא דתנינן הטוען לחבירו כדי שמן והודה לו בקנקנים. מה נן קיימין אם בשטענו קנקנים ושמן כל עמא מודיי שיש הודייה מהטענה אם בשטענו קנקנים ולא הודה בשמן כל עמא מודו שאין הודייה מהטענה. רבי זירא ור' אבהו בשם שמואל בשטוענו קנקנים ושמן אהן אמר קנקנים ולא שמן ואהן אמר שמן ולא קנקנים. קנקנים ולא שמן שמן ולא קנקנים. רבי לעזר בשם ר' אבין מפיק לישנא מחצין דמשח. [א]וישאלוניה בהוא דאישתתק. כיני מתניתא כפר במקצת קרקעות חייב במקצת כלים פטור:

הלכה

כיני מתניתא כפר במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב כצ"ל וטעות הדפוס דמוכה הוא כפי' הפ"מ ז"ל. וה"פ דאילו לפי דגרסינן בהמשנה הודה מקצת כלים חייב דמשמע מזה דהודיי' דכלים מחייב שבועה אכפירה דקרקעות. ובאמת ההודיי' דכלים אינו מחייב שבועה על הקרקעות משום דהוי טענו חטים ושעורין והודה באחד מהן אלא העיקר משום דשבועתו על הכפירה דכלים זוקק שבועה על הכפירה דקרקעות ושבועה גוררת שבועה דמיגו דנשבע על הכפירה דכלים זוקק שבועה על הכפירה דקרקעות ושבועה גוררת שבועה דמיגו דנשבע על הכפירה דכלים נשבע נמי על כפירה דקרקעות דהא השבועה גוררת שבועה אבל לא הכלים גוררים להקרקע. וא"כ צריך להיות כך לשון המשנה כפר במקצת כלים חייב והיא דשבועתו על הכפירה דכלים זוקקו שבועה על הקרקע אבל לא ההודיי' דכלים מגררו לשבועה על כפירה דקרקעות. משום דהוי חטים ושעורים ע"כ קאמר כיני מתניתא כפר במקצת קרקע פטור במקצת כלים חייב:

לית

אמר ליה לזוקקו לשבועה דהוא מתניתא. כלומר לעולם אפי' כלים וכלים נמי פטור והא דאשמועינן כלים וקרקעות משום סיפא הוא. דנקט לה וזוקקין קמ"ל דאם הודה במקצת הכלים חייב שבועה אפי' על הקרקעות: ואפי' על דר"ל לית היא פליגא הא דתנינן וכו'. כלומר הא דתנינן בפלוגתא דאדמון ורבנן אתיא שפיר אפי' למאי דקאמר ר"ל דבטענו שני מינין והודה לו באחד מהן חייב לרבנן כדמפרש ואזיל: מה אנן קיימין. כלומר דהא על כרחך דמוקמינן לפלוגתייהו דאדמון ורבנן אליבא דרבנן דר"ג כי היכי דלא תיקשי הלכתא אהלכתא דקי"ל כאדמון וקי"ל כרבנן דר"ג אלא ודאי דאדמון נמי כרבנן דר"ג ס"ל והשתא מפרשינן במאי עסקינן בפלוגתייהו דאדמון ורבנן: אם בשטענו קנקנים ושמן. והוא הודה לו בקנקנים כ"ע מודים שיש כאן הודייה מהטענה וכדר"ל דלא פליגי רבנן בטענו שני מינין: והודה לו באחד מהן: אם בשטענו בקנקנים והודה לו בשמן. צ"ל וכן הוא בכתובות ושם גרים ואם בשטענו לו בשמן והודה לו בקנקנים והיינו הך אלא דמתיישב טפי על לשון המשנה וכן דרך שזה מודה מסתמא בפחות ממה שזה טוענו: כל עמא מודיי שאין הודייה מהטענה. דאפי' אדמון מודה בהא דס"ל כרבנן דר"ג דהוי טענו חטין והודה לו בשעורין ופטור: ר' זירא. אלא כדר' זירא בשם שמואל דבשטענו קנקנים שמן עסקינן ופליגי במשמעות לשונו: וה"ג בכתובות ההן מילין וההן אמר ריקנין. וגי' זו נכונה היא וכלומר דבהא פליגי ההן אדמון סבר דקנקנים מלאין שמן קאמר דמשמעות לשונו קנקנים עם השמן והלכך כשהודה לו בקנקנים הוי הודאה מין הטענה דהוי טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן: וההן אמר ריקנין. כלומר ורבנן סברי דיש ג"כ לפרש משמעות לשונו על אחד מהן וכמו דיש לומר דקנקנים רקנין בלא שמן קאמר כך יש לומר שמן בלא קנקנים קאמר ואכתי לא אסיק למילתיה עד לקמיה והיינו דפריך עלה: קנקנים בלא שמן. כלומר ניחא אי הוי מיירי במתני' לרבנן דקנקנים בלא שמן קאמר שפיר הוה מפרשינן דאפי' אמר קנקני' שמן יש במשמעות הלשון דקנקנים של שמן קאמר וקנקנים רקים טוענו: שמן ולא קנקנים. בתמיה כלומר דהא ע"כ לרבנן מפרשינן דזה טוענו שמן בלא קנקנים והיכי מפרשת להא במשמעות לשון דאם שמן בלבד הוא טוענו א"כ למה הוא מזכיר להקנקנים: ומשני ר' אבין דהיינו טעמא דמפיק לישנא מחלין דמשח כלומר שכוונתו להוציא בלשונו מדות של שמן כך וכך מדות שמן יש לי בידך ולעולם שמן בלא קנקנים טוענו ולא הוו הקנקנים הודאה מין הטענה. ניתנין מדות בלשון המשנה ודוגמתו אם היה זולף במחץ פ"י דטהרות וכן הרבה: וישאלוניה. אמאי פליגי במשמעות לשונו וכי אין אנו יכולין לשאול אותו מה היתה כוונתו לתובעו אם על המדות שמן או על הכלים עם השמן: בהוא דאישתתק. דמיירי כגון שנשתתק התובע אח"כ ואין לשאלו: כיני מתניתא כפר במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב. כצ"ל ונתחלפו התיבות וטעות דמוכח הוא וה"פ משום דקשיא להו"ם הא דקתני במתני' הודה במקצת הקרקעות פטור דמשנה דלא צריכה היא דהא קתני לה רישא דאין הודאות ולא כפירת קרקעות מחייבתו שבועה והודה במקצת כלים חייב דקתני שפיר הוא דקמ"ל דהואיל ויש כאן הודאה וכפירה בכלים מחייבו שבועה גם על הקרקעות ע"י גילגול אלא הודה במקצת קרקעות פטור למאי איצטריך ומשני לה כיני מתני' דהא קמ"ל דאף דכפר במקצת הקרקעות גופייהו פטור ואי מרישא ה"א דאין הטעם משום דאין הודאה וכפירת קרקעות מביאו לידי שבועה אלא דטעמא הוי משום דשני מינין הן בענין הטענה והוי כטענו חטין והודה לו בשעורין הלכך קמ"ל בסיפא דאפי' הודה במקצת קרקעות וכפר במקצתן דיש כאן הודאה וכפירה בקרקעות עצמן פטור ומשום דאין כפירה והודאה שלהן מחייבו שבועה וכפירה במקצת כלים הוא דחייב דאיכא הודאה וכפירה בהו בלא הקרקעות וחייב שבועה גם על הקרקעות כדלעיל:

הלכה

מראה הפנים

ואפילו על דר"ל לית היא פליגא דתנינן וכו'. למאי דנתבאר ממה דפרישית בפנים וכפי הגירסא דכתובות והיא עיקרית עולה לפי המסקנא כדקי"ל כרב נחמן אמר שמואל התם דף מ' ע"א דטענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב וכר"ל דהכא ואדמון דכוותיה קי"ל ס"ל נמי הכי כמבואר בפנים וכסוגיא דפירקין התם ע"כ דאמר ר' חייא בר אבא לימוד ערוך הוא בפי ר' יוחנן דברייתא טענו שור ושה וכו' כאדמון היא. והתוס' שם ד"ה לימוד ערוך וכו' הקשו מסוגי' דכתובות דהתם דקאמר ר' חייא בר אבא גופיה דאדמון ס"ל דטענו חטין ושעורין והודה בא' פטור וכו' ובחידושי הרשב"א ז"ל כתב שהם אחת מהסוגיות המתחלפות בגמרא וכ"כ הר"ן ז"ל בחידושיו. וכבר מבואר בפנים בענין סוגי' דהכא דאף למאי דמוקמינן פלוגתייהו דאדמון ורבנן במשמעות הלשון הוא מ"מ ס"ל אדמון כר"נ אמר שמואל ואזלא אליבא דהלכתא. ודע דלעיל סוף פ' המניח מבית שאי ש"ס התוספתא דס"ל טענו בחטין והודה לו בשעורין חייב כדמי שעורין וכבר כתבתי שם דכר"ג אתיא אלא דלפי מ"ש התוס' סוף פס' שם דר"ג לא פליג אלא בענין חיוב השבועה דלא נעי הודאה ממין הטענה אבל מודה הוא דפטור מדמי שעורים ע"ש הוי קשיא דא"כ הך תוספתא כמאן אתיא ואפשר היה לומר דהתוספתא אפי' כרבנן אתיא ומיירי בהנתבע עומד בדבריו וכמ"ש הרא"ב"ד ז"ל והביאו הט' התרומות שער ז' ח"ב דין י"ע שלא אמרו פטור משעורים אלא בשאומר הנתבע אחר שהודה בשעורים אין לך אצלי לא חטים ולא שעורים ומשתק הייתי בך אבל אם עומד בשעורים חייב בשעורים עכ"ל אבל כבר הסכימו רוב הפוסקים ז"ל דלעולם הוא פטור אף מדמי שעורים ונשבע היסת ואין להאריך:

וישאלוניה בהוא דאישתתק. שמעינן מהכא דהיכי דאיכא ספיקא בטענת התובע ובמשמעות לשונו נאמן הוא לומר כך היתה כוונתי כדי לחייבו לזה שבועה דאורייתא ומרוב פשיטות הדבר לא זכרו הפוסקים ז"ל לזה שהרי אפי' בנתבע אמרינן דחוזר וטוען כל שאינו סותר טענתו הראשונה כמבואר בחה"מ סי' פ':

כיני מתניתא כפר במקצת קרקעות פטור וכו'. כמו שכתבתי בפנים דטעות דמוכח הוא. וביאור הדברים כמו שבארתי בפנים אלא שצריך תוספת ביאור בענין הכוונה והדין. ונראה דזהו כוונת התוס' בקושיא ובהתירוץ כמ"ש שם ד"ה הודה במקצת קרקעות פטור. איצטריך דלא תימא טעמא דפטור ברישא משום דהוי כטענו חטים והודה לו בשעורים. ולכאורה דבריהם צריכין ביאור דהא טענו כלים וקרקעות קתני ומהרש"ל ז"ל כתב בזה פי' דלא תימא דס"ל דאפי' טוענו בשני מינים והודה באחת הוי כמו טענו חטים והודה בשעורים דפטור עכ"ל ומלבד שזה נראה דוחק לפרש כן והעיקר חסר בדבריהם אלא דאכתי קשה דכ פא לא איצטריך דאי משום הכי הא נמי מרישא גופה שמעינן לה דאי ס"ד דטעמא לאו משום דקרקע לאו בת שבועה אלא דה"א משום דתנא דמתני' ס"ל טענו שני מינין והודה לו באחד מהן פטור למה ליה למיתני שהודה בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכו' באיכות לשון כל כך לא ליתני אלא טענו כלים וקרקעות והודה לו באחת מהן פטור אלא ודאי דקמ"ל דלא הודאת קרקע ולא כפירת קרקע מביאו לידי שבועה וסיפא למה לי ותו איכא למידק לפי דבריו כדלקמן. והנלע"ד בכוונת דבריהם כך הוא. ולפי הס"ד במה דאיכא למיטעי כפירושא דרישא אי לא הוי תני סיפא דינא שמעינן מדבריהם. וזהו הדין המוזכר בדברי הרמב"ם ז"ל פ"ג מטוען הל' י"ב כור חטין יש לי בידך אמר לו הן וכור שעורין א"ל אין לך בידי שעורין ה"ז פטור ואין זה מודה במקצת עד שיאמר לו בבת אחת חטין ושעורין יש לי בידך. והביא זה הטור והש"ע סי' פ"ח סעיף י"ו. והשתא נמי פי' דברי התוס' בענין זה הוא דאי לא הוי תני סיפא ס"ה למיטעי בטעמא וכפירושא דרישא דלאו בטוענו שניהם בבת אחת מיירי אלא ה"ק טענו כלים וקרקעות שטענו לשניהם ובזה אחר זה ולאחר שטענו בכלים הודה בהן וחזר וטענו קרקעות וכפר בהן וכן איפכא והוי אמינא דטעמא דפטור משום דהוי כטענו בחטים והודה לו בשעורים ור"ל דאף דטענו לבתיהן מ"מ לא הוי אלא כטענו חטים וכו' משום דלא טענו באחת וקא קמ"ל תנא דמתני' דהא דאמרי' בטענו שני מינין והודה לו באחד מהן דחייב וכדתנינן בברייתא דשור ושה דוקא בטענו באחת הוא. ולאפוקי מדעת הי"א שהביא הטור דבהא נמי רואין אם הנתבע מיהר להודות ע"ש. והדין הוא אמת אלא כפירושא ובטעמא דקרקעות הוי אמינא למיטעי להכי איצטריך סיפא דמתני' לאשמעינן אפי' היכא דאיכא הודאה וכפירה במקצת בקרקעות גופייהו פטור מטעמא דאין נשבעין עליהן ואין כפירה והודאה שלהן מביאו לידי שבועה דאורייתא. ודע דדין זה בטענו לשניהן בזה אחר זה דלא מיקרי מודה במקצת הוא מדברי הרי"ף מיג"ש ז"ל בתידושיו וכתב שם וז"ל וכיכא דאמר אינש לחבריה חטים יש לי בידך וא"ל הנתבע הן ולאח"כ א"ל ושעורין נמי יש לי בידך וא"ל הנתבע אין לך בידי שעורין מסתברא לן דכהא"ג לא הוי הודאה במקצת הטענה חדא דהא מילתא דתליא בסברא הוא דכיון דלא טענו חטים ושעורין כאחד קודם שיודה לו בחטים נמצאת הודאת החטים בכל הטענה הוי ומשעה שהודה נתחייב בה והויא לה הטענה של שעורים אח"כ טענה בפני עצמה והינה מתחברת עם הראשונה ועוד דהא טעמא דמודה במקצת הוי משום דאין אדם מעיז פניו בפני ב"ח והא לא משכחת לה אלא בטענו חטין ושעורין ואודי בחד מינייהו דהוי ליה בשעת ההודאה מודה במקצת וכופר במקצת אבל היכא דאודי ליה מקמיה דליתבעיה בההוא מידי דכפר ביה מי איכא למימר דהודאתו משום דאין אדם מעיז פניו הוא והא אכתי לא תבע ליה בההוא דכפר ביה עכ"ל בזה. ומתוך דבריו ז"ל למדתי על תירוץ

אחד

ציון ירושלים

[א] וישאלוניה הו' דאישתתק ה שנים ר.ות :באלתי מהרב הגדול מו"ה שמואל כהן רפאפורט ז"ל בשיותינו מסובים בסעודת מצוה דלכל הטעמים של טענו חיטים והודה לו בשעורים פטור אי משום מחילה או הודאה או מסטה . מה מועיל מאי דנשאלי' לבסוף כוונתו . הא כבר הודה או מחל ויפה שאל והשבתי דהנס בטענו חיטין וקדם והודה בשעורים מבואר בסי' פ"ח דרואין אם הנו כמערים חייב ולפי זה נראה לי דאף בלא קדם והודה דוקא בטוענו חיטין דמשמע דאין לו עליו רק טענת חיטין לבד א"כ שפיר אמרינן דע"כ מחל לו השעורין אי מטעם הודאה או השטאה . אבל בטוענו קנקני שמן הטו זה כרור דלא טענו רק שמן לבד והרי אדמון סבירא ליה דיש בלשון הזה קנקנים ג"כ ונהי דרבנן סבירא להו דאין בלשון הזה קנקנים היינו שיש לומר דלא תבעו רק השמן אבל אינו ברור דלא תבעו רק שמן כי אם רק באמת וברור ויאמר שכוונתו היה גם על הקנקני' פשיטא בלא הוי חוזר וטוען ולא הוי מחילה והודאה דיוכל לפרש כוונתו דגם מתחלה היה כוונתו כך וכהא"ג אינו מקרי חוזר וטוען כל שיש משמעו' טענתו הראשונה שיסבול התקון הלז כמבואר בסי' פ' ולכך פריך וישאלוניה והארכתי בזה בס' כתבותותי ואכ"מ:

שנויי נוסחאות (בו"ש) קנקנים ושמן בד"ו קנקנים שמן.

גליון אפרים

בשטוענו קנקני שמן (כצ"ל) כו' שמן ולא קנקנים. הכונה היך שייך לומר בתובעו קנקני שמן בתובעו שמן ולא קנקנים וניחא טענת הנתבע קנקנים ולא שמן אבל טענת התובע איך ניחא:

מסורת הש"ס

גיטין נא ע"ב

שבועות מב

ב"ק קו ע"ב

(לקמן פ"ח)

שבועות לט

גיטין לה ע"א

הלכה ה מתני' אין נשבעין על טענת חרש. כגון שטענו החרש ברמיזה וחרש שאמרו חכמים בכל מקום שאינו שומע ואינו מדבר: וקטן. כגון שטוענו קטן דכתיב כי יתן איש אל רעהו וגו' ונקרב בעל הבית. לשבועה ואין בנתינת הקטן כלום והחרש והשוטה כקטן דלאו בני דעת הן ובקטן דוקא שבועה דאורייתא אין נשבעין על טענתו אבל שבועת היסת נשבעין אבל החרש והשוטה אין נזקקין להן אפי' לשבועה קלה: ואין משביעין את הקטן. כלל ואפי' היסת לפי שאינו יודע עונש השבועה ואפי' חרם סתם אינו מקבל: אבל נשבעין לקטן ולהקדש. הבא ליפרע מנכסי הקטן לא יפרע אלא בשבועה וכן המקדיש נכסיו ויצא עליו שט"ח ובא ליפרע מן הנכסים של הקדש צריך שבועה: **גמ'** עד כדון. לא שמענו מהמקרא הזה אלא בשנתנו לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן: נתן לו כשהוא קטן ותבעו לאחר שהגדיל. מנלן למעוטי: ת"ל רעהו. דמשמע שיהא כרעהו בשעת נתינה והאי כבר נפקא לן מאיש אלא ללמדנו עד שיהא נתינתו ותביעתו שוין כשהוא גדול: לית הדא פשיטא על דר' יוחנן. לר' יוחנן דאמר לקמן פ' ארבעה שומרין הטוען טענת גנב באבידה שתבעו איכן אבדתי שמצאת ויש לו עדים ואמר לו נגנבה חייב בשבועה ובכפל והשתא נימא נמי דגם בקטן לאחר שהגדיל שיהא זה מתחייב בשבועה דאע"ג דנתינת קטן לאו נתינה היא מ"מ לא יהא אלא כאבידה דג"כ ליכא נתינה ואפ"ה מתחייב בשבועה ובכפל לר' יוחנן: תיפתר. דאפ"ה פטור משבועה הוא שיכול לומר לו עד שאתה בקטנותך תבעתני ונפטרתי משבועתך מאז בתביעתך והלכך לא משכחת לה שבועה על טענת קטן אפי' לאחר שהגדיל: שבועת ה' תהיה בין שניהם. משמע ששני בעלי הדינין קיימין הן להוציא את היורש כדמפרש ר' אילא: ביורשיו היא מתניתא. כלומר דהברייתא למעוטי יורשיו של המוטל עליו לישבע מן התורה איירי דאלו ביורש התובע משכחת לה טענת ברי כגון מנה לאבא בידך והלה מודה במקצת וכופר במקצת וא"כ אמאי אינו יכול לישבע דהא קרא כי אתא למעט מגוונא דאם אביו היה תובעו היה מתחייב בשבועה הוא דממעט ואם בהנתבע טוען ברי מה לי אם טוענו אביו או אם טוענו בנו ואם בשהנתבע אומר חמשין ידענא אף אם אביו של זה היה תובעו לא היה מתחייב שבועה אבל ביורש הנתבע שפיר מיתוקמא כגון מנה לי ביד אביך דאלו היה אביו קיים והיה טוען ברי חמשין אית לך וחמשין לית לך והיה מתחייב שבועה ובנו דלא ידע במילי דאבוה מסתמא הוא טוען טענת שמא ופטור משבועת התורה ולהכי אתא קרא למעט: בין שניהן. ודריש אינה זוה להטועם מבין שניהם לעולם דאו המשביע לשקר סוף לצאת הטועם עליו או על הנשבע לשקר: מ"ט. מהיכן למדנו לדרוש כן דכתיב הוצאתיה וגו' רישיה דקרא זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ וגו' ובאה אל בית הגנב. זה הרוצה לגנוב את דעת חבירו ולתבעו בחנם ולהשביעו על שקר ואל בית הנשבע וגו' כמשמעו: מלאכי חבלה אין להם קפיצין. הוליות ברגליהם שזה גורם הישיבה ואין להם ישיבה כדכתיב משוט בארץ ומתהלך בה שלא היה לו ישיבה לנוח באחד המקומות: ברם הכא. דכתיב זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ וגו' ובאה אל בית הגנב וגו' ולנה בתוך ביתו וכלתו את עציו ואת אבניו כתיב. בא וראה וכו' שאפי' עלים שאין המים מכלין והאבנים שאין האש שורפן שבועת שוא מכלתן: על שקר. דוקא אם הוא נשבע לשקר ויודע בשקרו: על האמת. אפי' הוא נשבע על האמת בדעתו וכסבו' שאמת הוא אלא שטועה בדבר דסוף סוף אללו הוא כהאי עובד' דלקמן: חגיי דרש כהדא דר' יוסי. ולמד מהאי עובדא שאשה אחת הלכה לערוך עיסתה של חברתה והיה קשור בקלה המטפחת אשר לה שני דינרין ונפלו ונערכו בתוך הככר של זו לאחר שנזכרה משני דינרין שלה

תורה אור

הלכה ה מתני' *אין א נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין ב משביעין את הקטן אבל נשבעין לקטן ולהקדש:
גמ' כתיב °כי יתן איש אל רעהו פרט *לקטן. עד כדון כשנתן לו קטן ותבעו קטן נתן לו קטן *ותבעו גדול תלמוד לומר רעהו עד שיהא ג נתינתו ותביעתו שוין. א"ר בא בר ממל לית הדא פשיטא על דרבי יוחנן דאמר *הטוען לחבירו טענת גנב באבידה חייב איכן אבידתי אמר לו נגנבה. א"ר בא תיפתר שאמר לו עד שאת קטן תבעתני ונפטרתי משבועתך. °שבועת ה' תהיה בין שניהם להוציא היורש. רבי אילא בשם רבי יסא ביורשיו היא מתני' בין שניהם אינה זזה מבין *שניהם לעולם אם המשביע משביע לשקר סוף לצאת עליו אם הנשבע נשבע לשקר סוף לצאת עליו. מאי טעמא °הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר וגו'. א"ר שמואל בר נחמן מלאכי חבלה אין להן קפיצין ומה טעמא °משוט בארץ ומתהלך בה ברם הכא וכלתו את עציו ואת אבניו. בא וראה דברים שאין האש שורפן שבועת שוא מכלתן ר' יונה אמר על שקר ר' יוסי אומר אף על האמת. חגיי דריש כהדא דר' יוסי עובדא *הוה בחדא איתא דאזלת מיערוך גב חבירתה והוה קטיר בשיטיה דקולסיתה תרין דינרין נפלו לה ואיערכו גו עיגולא

שמות כב

זכריה ה

איוב ח

לית הדא פשיטא על דר' יוחנן דאמר הטוען לחבירו טענת גנב באבידה חייב וכה"ג פריך במס' ב"ק דף ק"ו. הא אבידה הוא דבר בלא נתינה אך ממילא כמצא שלי בידך א"כ כמו כן הקטן כשיגדיל יתבע שמצא ממילא שלי בידך ומשני א"ר בא תיפתר שאמר לו עד שאת קטן תבעתני ונפטרתי אז משבועתך פי' דלא דמי דבאבידה נתחייב. ברגע הראשונה לישבע מיד להבע"ד משא"כ הקטן כשהגיע החפץ לידו מן הקטן אז הי' פטור ואם הי' תובע אותו אז הי' פטור משבועה ונמצא דבשעה שהגיע החפץ לידו הי' פטור משבועה והאיך יתחייב אח"כ דהא כל עיקר הטענה דהשתא הוא על חיוב של השעה הראשונה ובשעה הראשונה הי' פטור משבועה. ובבבלי משני תירוצים אחרים:
שבועת ד' תהיו בין שניהם להוציא היורש. ר"א בשם ר' יוסי ביורשין היא מתניתא ר"ל הא מתניתין דלקמן. וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ומוקמינן דביורשין מיירי מתניתן דהיא יתומים מן היתומים. וכן מוקמינן בבבלי דף מ"ז עיי"ש א"כ הרי מצינו שבועה בין יורשין אלא דלאו בין שניהם ממעט יורשין אלא האי בין שניהם להכי היא דאתא בין שניהם אינה זזה מבין שניהם לעולם כו' ועי' בבבלי דף מ"ז ע"ב ורב ושמואל האי שבועת וגו' מאי קדרשי בי' כו' מלמד שהשבועה הלה על שניהם כו' עיי"ש:

עין משפט נר מצוה

יט
א מיי' פ"ה מהלכות טוען ונטען ה"י יב סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' צו סעיף א
ב
ב טוש"ע שם סעיף ב
כא
ג מיי' פי"ד מגניבה ה"ט טוש"ע שם סי' שיב

מראה הפנים

אחד כמה שיש לדקדק לפי דברי התוס' ומה גם לפי' מהרש"ל הנזכר דאי לא הוי תני סיפא ה"א דטעמא הוי משום דס"ל טענו ב' מינין והודה לו בא' מהן פטור א"כ מאי הריא קרקעות דתני להו לישמעינן האי דינא בחטין ושעורין כי היכי דתני לעיל במתני' אמנם לפי דרכינו בפי' דברי התוס' ולסברת הר"י הלוי ז"ל ניחא גם להא דה"א דמתני' עיקר קמ"ל ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא סיפא דהכפירה בקרקעות הוא דלאו ככפירה במקצת ומודה במקצת דיינינן ליה ומטעמא דאמרן דלא טענו כאחת. דהא פשיטא הוא משום דבלאו הכי לא שייכא טעמא דמודה במקצת וכפירה במקצת גבי קרקע דהא טעמא הוי משים דאין אדם מעיז ומודה במקצת ואישתמוטי מישתמיט וכופר במקצת ובקרקע לא שייכא משתמט כדכתבו התוס' בפ"ק דמציעא דף ה' ע"א ד"ה למ"ד הילך פטור וכו' דמשום האי סברא יש לומר דלעולם ניפר מקצת בקרקע פטור דאין אדם מעיז טפי שייכא מכיון דאישתמיט לא שייכא כל כך ע"ש. הלא אפי' הבודאה בתחילה היה בקרקע והכפירה בכלים הוא דהוית דשייכא אישהמט אפ"ה פטור משום דלא מיקרי במקצת הואיל וטענתו עליהן כזה אחר זה הוה כדאמרן ומש"ה איצטריך סיפא דמתני' לאשמעינן דטעמא משום דאין נשבעין על כפירת והודאת קרקעות הוא דהויא זהו הנלע"ד בזה. ומיתפרשא הא דהכא שפיר כמבואר:
לית הדא פשיטא על דר' יוחנן וכו'. זהו ג"כ קושית ר' אבא בר ממל בבבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ו ע"ב ומשני לה התם כדהכא כגון שאכלו כשהוא קטן אלא דלפי הך שינויא צריך להגיה בברייתא עד שתהא אכילה ותביעה שוין כדאמר התם ורב אשי בה קאמר שאני בקטן דלא אתיא מכח בן דעת וא"כ אפי' הפקדון בעין אינו יכול להשביעו ובברייתא כדתנינא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' גניבה הל' ט' וצריך שתהיה הנתינה והתביעה שוין כגדול

ביורשין היא מתניתא. לפי הך גירסא ביורשיו שפיר מיתפרשא כמבואר בפנים אלא דלא אתיא כהך דתני ר' אמי התם בפ' כל הנשבעין דף מ"ז ע"א דגרים ולא מבין היורשין וכדמפרש שם דא"ל מנה לאבא ביד אביך וא"ל חמשין ידענא וחמשין לא ידענא וכו'. ומדאמר התם דמסאי ברייתא סייעתא לר' אבא דס"ל מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם והוא רבותינו שבארץ ישראל מזה נראה דהאי ש"ס לא פליגא וה"נ גרסינן כאן ביורשין היא מתניתא ומיתפרשא כדהתם דהכי קי"ל כר' אבא כהא כמבואר בדברי התוס' שם. וכן הוא במכילתא פ' משפטים פ' י"ו בין שניהם להוציא את היורשין וזהו שהגיה ר' אילא דברי שבונה להוציא את היורש וא"ל ביורשין היא מתניתא כדתנינן להוציא את היורשין דיורש הא' הוא התובע ליורש האחר דלהוציא את היורש לא מיתפרשא וכמבואר התם אליבא דר' אבא:
אם המשביע משביע לשקר וכו'. כן הוא בתוספתא פ"ו ורש"י ז"ל פי' בדף ל"ט ע"ב הלה על שניהן שניהן נענשין כה שלא דיקדק למסור ממונו ביד נאמן ובאו לידי חילול השם. והרמב"ם ז"ל בפי"א משבועות העתיק הברייתא שבשנית התם ככתבה ומשמע מסתימת דבריו ז"ל לקמן שם דמפרש כדמשמע מהתוספתא ודאמרינן סורו נא וגו' מפני שאין אנו יודעין האמת עם מי הוא:
עובדא הוה בחדא איתא וכו'. כעין ההוא עובדא קאמר בבבלי גיטין פ' השולח דף ל"ה ע"א מעשה באדם אחד בשני בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה אחת והניחתו בכד של קמח ואפאתו בפת וכו' והקשו התוס' שם מ"ט איענש דהא אונס הוא והאדם בשבועה בעינן וכו' ותירצו משום דפקדון הוה והיה לה להזהר ביותר דהוי לה לאסוקי אדעתה שתבא לידי שבועה. והך תירוצא לא שייכא בעובדא דהכא וצ"ל דהאי ש"ס לשיטתיה אזיל דהא עיקר קושית התוספות התם מדאמרינן בפ"ג דנדרים כשם שנדרי

עין משפט
נר מצוה

כב
א מיי' פ"ה מהלכות טוען ונטען ה"א סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' לס ס"א

כג
ב מיי' פ"ב מהלכות גניבה הלכה א וה"ב סמ"ג עשין עא טוש"ע שם סי' שנ

כד
ג מיי' פ"ב מהלכו' שכירות הלכה א סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' לה סעיף א וסי' שא ס"א

כה
ד מיי' שם הלכה ד ופ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה ד סמ"ג שם וסי' לה טוש"ע שם סעיף ב ועי' במ"מ

עבר ונשבע ר' יוחנן אמר מביא קרבן על השבועה והתוס' ז"ל במס' ב"ק דף ק"ג ע"א ד"ה הגוזל. כתבו בפשיטות דאפילו בנשבע מעצמו והכ"ל פטרו כגון בפחות משו"פ נמי חייב חומש משום דאפילו על שבועת עצמו נמי חייב חומש וכן מפורש שם דף ק"ו ע"א עיי"ש. נראה פשוט דזה חוץ מן ההקדש משום דבעינן וכיחש בעמיתו. וכן משמע במס' תרומות פ"ו עיי"ש ברידב"ז ה"א ד"ה מהל. ועי' בתוס' הרי"ד במס' דמאי פ"ג ה"ד ד"ה בעין עיי"ש:

ואית דבעי משמעינה מן הדא חמור או שור או שה דכתיב גבי ש"ש בפרשה שני' דכתיב שם ונשבר או נשבה אין רואה שבועת ד' וגו' מה אלו מיוחדין שיש בהם שבר ושבוי' ומתה יצאו קרקעות שאין בהם שבר ושבוי' ומתה נתמעטו משבועה אוציא קרקע ולא אוציא עבדים. מה אלו מיוחדין שיש להם קנס ר"ל דילפינן מפרשה ראשונה דגבי כפל כתוב ג"כ חמור שור ושה. והתם לא כתיב נשבר או נשבה או מתה. לרבות עבדים דבר מיתה ושבורה ושבוי'

הפכת בעייא להו גו ביתא ולא אשכחתון. חזרת גבה אמרה לה הבי לי ב' דינרין דנפיל לי גו ביתיך אמרה לה לא ידענא אי ידעה בהו תיקבור ברה קברתיה. מי עלון מיקבריא שמעת קלא אמרה אילולא דהות ידעה בהון לא קברתיה. אמרה אין ידעה בהון היא איתא תקבור ברא חורנה קברתיה. עלין מנחמתא וקצון חד עיגול ואשכחון תרין דינרייא עריכין גו עיגולא הדא מילת' אמרה בין זכיי בין חייב לשבועה לא תיעול:

הלכה ו מתני' אילו [א] דברים שאין נשבעין עליהן *העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות אין בהן לא תשלומי [ב] כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה שומר [ג] חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם ר"ש אומר *דברים שהוא חייב באחריותן נשבעין עליהן ושאינו חייב באחריותן אין נשבעין עליהן *ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע ואין חכמים מודין לו כיצד אמר עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש רבי מאיר [ד] מחייב וחכמי' אומרין כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע:

גמ' עבר ונשבע רבי יוחנן אמר מביא קרבן על השבועה ר' לעזר אומר אינו מביא. א"ר אבין בר חייה כן משיב רבי יוחנן לרבי לעזר לא אם אמרת בשבועת העדות שנוהגת בעבדים ובשטרות ובקרקעות תאמר בשבועת הפקדון שאינה נוהגת בעבדים ובשטרות ובקרקעות. ושבועת העדות לאו בב"ד ובית דין מוסרין שבועה לחשוד. אלא בשעבר ונשבע ותימר מביא קרבן על השבועה וכא עבר ונשבע מביא קרבן על השבועה. ואית דבעי נישמעינה מהדא °חמור או שור או שה מה אילו מיוחדין שיש בהן שבר ושבויה ומתה יצאו קרקעות שאין בה שבר ושבויה ומתה אוציא קרקע ולא אוציא עבדים. מה

שמות כב

הפכה והלכה לתוך ביתה ובקשתה ולא מצאה חזרה אל האשה שערכה בתוך ביתה ושאלה אותה ונשבעת אי ידעת וכו' וקברתו ומשעלו וחזרו מבית הקברות שמעו קול המדברים אלו לא שאמת שהיא יודעת מהדינרין לא היה מגיע לה כן וחזרת ונשבעה וכן הוה ולבסוף באה לנחמה ולאכול בסעודת המנחמין ושברו את הככר ומצאו הדינרין שנתערבו בתוך הככר: הדא מילתא אמרה. שצריך לשמור עצמו מהשבועה ואפילו כשבור שהוא זכאי ואמת הוא ולא תכנים עצמך לשבועה:

תורה אור

הלכה ו מתני' העבדים והשטרות והקרקעות. דאימעטו מקרא כדיליף בגמ' מכלל ופרט וכלל: וההקדשות. דכתיב כי יתן א"ש אל רעהו ולא של הקדש: אין בהן לא תשלומי כפל. דבהני דוקא דמרבינן כעין הפרט כתיב באות' הפרשה ישלם שנים: ולא תשלומי ד' וה'. דכל היכא דליכא כפל אינו משלם ד' וה' דכיון דליכא כפל הוו להו תשלומי ג' וד' ותשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד': שומר חנם אינו נשבע. דשומר חנם אין עליו אלא שבועה דכתיב ונקרא בעל הבית אל האלהים. לשבועה ואותה הפרש' בשומר חנם נאמרה וילפינן מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כלל כסף או כלים פרט לשמור חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל וכו' יצאו קרקעות שאינן מטלטלין ועבדים הוקשו לקרקעות ויצאו שטרות שאין גופן ממון והקדש רעהו כתיב וכל הני דאמרן בהו אינו נשבע דוקא שבועה דאורייתא אבל שבועת היסת חייבין לישבע: נושא שכר אינו משלם. גניבה ואבידה הכתוב בו לחיוב אם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו דכתיב בפ' שניה ובשומר שכר נאמרה כי יתן איש אל רעהו כלל חמור או שור או שה וכל בהמה פרט לשמור חזר וכלל וכו' והקדש רעהו כתיב ושואל ושוכר לא הוזכרו כאן משום דקתני הקדישות ולא שייכא בהו שאלה ושכירות שאסור להשאיל ולהשכיר ההקדישות: קדשים שחייבין באחריותן. הוו כשלו ואין הלכה כר"ש: ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע. ענבים העומדות להבצר הוא דאיכא ביניייהו דר"מ סבר ענבים העומדות להבצר כבצורות דמיין וחכמים סברי לאו כבצורות דמיין והלכה כחכמים: **גמ'** עבר ונשבע. אלו דברים דקתשיב במתני' שאין נשבעין עליהן על פי ב"ד ואם עבר ונשבע עליהן לשקר אם חייב קרבן שבועה פליגי בה ר' יוחנן ור' אלעזר: מביא קרבן על השבוע'. משום שבועת ביטוי: לא אם אמרת וכו'. ברייתא זו חפשתי אחריה ולא מצאתי' בשום מקום. ולפי ענין השמועה אמתני' דפ' כל הנשבעין מיתניא ואחשוד על השבועה קאי דתנינן שם ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון וכו' ויליף לה דכל אלו שאין מוסרין להם שבועה מפני שפסולין לשבועה הן אם נשבעו חייבין הן משום שבועת ביטוי וכדאמרינן לעיל בפ' שבועת העדות דלמ"ד בשבועת ביטוי לאו והן הוא דבעינן אבל לשבא לא בעינן והכי קי"ל לדידיה קרוב או פסול אם נשבע בשבועת העדות אע"ג דלא מחייבינן ליה משום שבועת העדות דלא שייכא ביה משום שבועת ביטוי מיהת מחייבינן ליה והדר יליף פקדון מעדות מק"ו דמה עדות דלא כפר בממון הוא אלא שכפר בדבר המביא לידי ממון מיחייב הוא משום שבועת ביטוי היכא דלא מיחייב משום שבועת העדות כגון פסול וחשוד על השבועה וכיוצא בזה פקדון דכפר בממון הוא לכ"ש דאמרינן ביה דכל היכא דלא שייכא ביה חיובא משום שבועת הפקדון כגון פסול וחשוד או כל כיוצא בו דלא מחייבינן ליה משום שבועת הפקדון דמחייבינן ליה משום שבועת ביטוי ועלה שייכא האי לא אם אמרת: לא אם אמרת בשבועת העדות. דין הוא דחייבין עליה משום שבועת ביטוי כל היכא דלית ביה חיובא משום שבועת העדות שכן מצינו חומרא שנוהגת בעבדים וכו' כדגרסינן בתוספת' דמכילתין ריש פ"ד חומר בשבועת העדות שאין בשבועת הפקדון שבועת העדות נוהגת בעבדים בשטרות ובקרקעות כיצד אמר לעדים באו והעידוני שיש לי ביד פלוני עבדים ושטרות וקרקעות ואמרו לו שבועה שאין אנו יודעים לך עדות הרי אלו חייבין מה שאין כן בשבועת הפקדון: תאמר בשבועת הפקדון וכו'. דלית בה האי חומרא ושמעינן מיהת דשייכא שבועת ביטוי גבי שבועת העדות כל היכא דלית ביה חיובא משום שבועת העדות כגון חשוד דפסול לעדות ולשבועה וכיוצא בו: ושבועת העדות לאו בב"ד. היא בתמיה השתא מסיק ר' יוחנן למילתיה ואם חשוד ופסול הוא היכי משכחת לה דניחייביה משום שבועת ביטוי וכי בית דין מוסרין שבועה לחשוד אלא על כרחך באם עבר ונשבע מעצמו עסקינן ואת אמר דמביא קרבן משום שבועת ביטוי וה"נ גבי פקדון בכל אלו דתנן דאין נשבעין עליהן דלבתר דילפינן פקדון מעדות לענין שבועת ביטוי אם עבר ונשבע מעצמו מיחייב קרבן משום ביטוי: ואית דבעי נישמעינה מהדא. אמתני' קאי דממעט להו לכל הני דתנינן דאין נשבעין עליהן ומשום דלקמן אמרינן דר' ישמעאל דריש לה מכלל ופרט וכלל מקראי דפרשת ש"ח קאמר הכא דאית דבעי נשמעינה מקראי דפרשת שומר שכר: חמור או שור או שה. וכל בהמה לשמור ומת או נשבר או נשבה וגו' מה אלו מיוחדין וכו':

מה

מסורת הש"ס

ב"מ נו ע"א
שם נח ע"א
גיטין לט ע"א
סנהדרין טו ע"א
ב"מ ק ע"ב

מראה הפנים

שגגות מותרין כך שבועת שגגות מותרין ה"ד שבועת שגגות כדרב כהנא ורב אסי וכו' ומשמע דהפ"' עוכם ליכא דמותרות קאמר. והאי הולא אליבא דסוגית הבבלי דפסק שם דארבעה נדרים אלו אין צריכין היתר חכם אבל לשיטתא דהאי תלמודא דס"ל כפ"ג שם דצריכין היתר חכם משמע דכל שלא נשאל עליהן אע"ג דאין חיוב קרבן בשבועות כאלו כדאמר הכא בהדיא גרים פ"ג דמנלתין עונש מיהא איכא. ועיי' במה שכתבתי ריש פ"ג דנדרים:

עבר ונשבע וכו'. מה דשמעינן מהך סוגיא אליבא דר' יוחנן דמיחייב משום שבועת ביטוי הכי הלכתא כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ז משבועות הל' ג'. וכבר בארתי מזה בסוגיא דריש פ' שבועת העדות והנה כתובה היא בפ' זה בורר הלכה ט'. מיהו הך דתוספתא כמה שהבאתי בפנים לאו דהלכתא היא ואתיא כמ"ד משביע עדי קרקע חייב ואנן קי"ל כר' יוחנן דהתם בהא דס"ל דפטור וכבר הזכר מזה בפ' שבועת העדות ובפ' שבועת הפקדון הל' כ' ע"ש:

מיבן

שנויי נוסחאות (פוי"ד) חייב באחריותן נשבעין כד"ו חייב נשבעין.

חדושי אמרי ברוך
בפנים ד"ה עבר ונשבע וכו' נוהגת בעבדים ובשטרות וכו'. נ"ב יעוין חו"מ סימן פ"ט ס"ב ובתומים שם:

גליון אפרים
ארציא קרקע ולא הוציא עבדים מה אילו מיוחדים שאין להן קנס יצאו עבדים שיש להן קנס (ל' של עבד) אוציא עבדים ונא אוציא בטרות שאין להן קנס. כצ"ל:

מסורת הש"ס

ב"מ נו ע"ב

פ' ב"ק לח ע"א

(ב"ק פ"א)

שבועות מג

מה אלו מיוחדין שיש להן קנס. כגון בהמה שהזיקה את האדם דמחייבי בעלים לשלם משום קנסא ולאפוקי עבד שהזיק דאין הבעלים משלמין כלום: ולא אוציא שטרות שיש להן קנס. כגון המקרע שטרות חבירו וכמ"ד לקמן דחייב משום קנס: יצאו שטרות שאין להן אונאה. דאימעיטו מקרא כדאמרינן בפ' הזהב דכתיב וכי תמכרו ממכר דבר שגופו מכור וגופו קנוי יצאו שטרות שאין עומדין אלא לראיה שבהן: מכאן אמרו. מדלא אימעוט אלא משום דאין גופן מכור וקנוי: לבסם. לצור בהן סממנין דגופן מכור הוא ויש לו אונאה: ר' ישמעאל דרש. מקראי דפרשת ש"ח: או נפש. זה מוטתק בטעות והגב שיטפא דלעיל בפ"ג דדרים הכי גבי ביטוי שפתים. והך דר' ישמעאל במכילתא הוא וה"ג התם על כל דבר פשע כלל על שור על חמור וגו' פרט וכשהוא אומר על כל אבדה אשר יאמר חזר וכלל כלל פרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט וכו': בתביעת ממון. שיתחייב ממון בתביעה זו פרט לאומר לחבירו תן לי וכו' שהוא יכול לחזור בו ואינו מחויב ליתן לו: לעצמו. כלומר שהחיוב ממון בא מחמת עצמו שהוא גרם לזה שהפקיד אצלו איזה דבר ומסרו לעצמו פרט לתובעו קיללתני ובייסתני שפטור משבועה: פרט לאומר לחבירו אנסת ופתית בת פלוני. שאין זה יכול להוציא ממנו בדין כדאמרי' בפרק דלעיל שאפי' בא בהרשאת חבירו לאו כלום הוא דממונא דלא אתי לידיה אינו יכול להרשות עליה: פרט לשטרות. שאין גופן ממון: ודמיו קצובין. לענין דיש להן אונאה פרט לעבדים שאין קצבה בדמים דיש שקונה אותם בדמים הרבה לפי הצורך לו בהן ואין להן אונאה: ופטור על העונש. שלא יהא עונש מיתה בתביעה זו פרט לתובעו הדלקת גדישי בשבת שפטור מממון הוא דקם ליה בדרבה מיניה: ופטור על הקנס. שיהא בתביעה זו דבר של ממון ושלא יהא בה חיובא דקנסא. פרט לתובעו תשלומי כפל וד' וה' דקנס הן ופטור משבועה שאם היה מודה בהן היה פטור מלשלם: המקרע שטרות חבירו חוץ מדעתו. שלא לדעת חבירו: משום קנס. דמזיק שיעבודו של חבירו הוא: ומ"ד פטור. משום דלא הוי אלא כשותם פי עד חבירו שלא יעידו לו אם יכפור בו הלוה ה"נ כן היא ולא הוי אלא כגרמא בנזקין בעלמא ופטור: ודא ארמלתא דתפשה שטרייא. לגבות כתובתה מהן ומדינא דגמרא אין כתובה נגבית ממטלטלי דיתמי אא"כ תפסה מחיים ובשאר מטלטלין הדין שאם יורשין מכחישין וטוענין שלא תפסה אלא לאחר מיתה נאמנת היא לומר שתפסתן מחיים ובשבועה אבל אם תפסה שטרות שאינן עומדין אלא לראיה ולא הוי תפיסה לגופן דלא הוי אלא כאדם השותם מפי עדים שלא יעידו ועליה להביא ראיה שתפסתן מחיים: אילין דכתבין. המלוין שכותבין בשטרותיהן שיהיה לו רשות לגבות אף מהמטלטלין בין בחייו בין במותו אפ"ה לא מהני נגד היורשין ולא גבי מהן: אמר ר' מנא. דלא היא אלא אם כתב ואמר בפירוש בשטר אע"ג דלית ביה דינא יהיב רשות לגבות מטלטלי דיתמי מ"מ הואיל והתחייב הלוה עצמו כן מהני וגבי אף ממטלטלי מן היורשין: ר"ש אומר וכו'. מפורש לעיל פ"ק דב"ק הלכה ב' ע"ש:

הלכה ז מתני' עד הזיז. קורה של עלייה הבולטת בתוך הבית וכללא דמילתא לעולם אינו חייב שבועה דאורייתא עד שיטעננו דבר שבמדה או שבמשקל או שבמנין ויודה לו במקצת המדה או במקצת המשקל או במקצת המנין: **גמ'** מנורה גדולה יש לי בידך וזה אומר אין לך בידי אלא מנורה קטנה חייב: דתנן. כלו' והא דתנן אין נשבעין וכו' וצריך זה שיודה לו ג"כ דבר שבמדה וכו' ממה שטענו וא"כ קשיא על ר' חנינא דאמר אם הודה לו במנורה קטנה חייב הא לא הוי ממין הטענה ממה שטענו דבר שבמדה: תיפתר. הא דר' חנינא במנורה של חוליות שיכול לפרק ולעשות מן הגדולה קטנה והוי הודאה ממין הטענה:

תורה אור

מה אילו מיוחדין שיש להן קנס יצאו עבדים שאין להן קנס. אוציא עבדים ולא אוציא שטרות שיש להן קנס. מה אילו מיוחדין שיש להן אונאה יצאו שטרות שאין להן אונאה מיכן אמרו המוכר *שטרות לבסם יש לו אונאה. (ויקרא ה) ר' ישמעאל דרש או נפש כי תשבע כלל להרע או להיטיב פרט לכל אשר יבטא חזר וכלל כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט בתביעת ממון ולעצמו ומוציא בדין ויש לו דמי' ודמיו קצובין ובמטלטלין ופטור על העונש ועל הקנס. בתביעת ממון פרט לאומר לחבירו תן לי מאתים זוזים שאמרת ליתן לי ולא נתתה. לעצמו פרט לאומר לחבירו קיללתני ובייישתני שפטור. ומוציא בדין פרט לאומר לחבירו אנסת ופיתיתה בת פלוני. ויש לו דמים פרט לשטרות. ודמיו קצובין פרט לעבדים. ובמטלטלין פרט לקרקעות. ופטור על העונש פרט לאומר לחבירו הדלקת גדישי בשבת שפטור. ופטור על הקנס פרט לתשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה שהן קנס. המקרע שטרות חבירו חוץ מדעתו רבי חנניה ורבי מנא חד אמר חייב וחד אמר פטור. מאן דאמר חייב משום קנס ומאן דאמר פטור כסותם *פי עידי חבירו. ודא ארמלתא דתפשה שטרייא כאינש דצייר פומהון דשהדייא דלא ישהדון. אמר רבי אמי אילין דכתבין על מנת שיש לי רשות לגבות ממטלטלין לא גבי. א"ר מנא אין כתב ומר אף ע"ג דלית בי דינא יהיב גבי. *ר"ש אומר אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלין שחייב באחריותן קורא אני בהן וכחש בעמיתו ושאין חייב באחריותן קורא אני בהן בה' וכחש. רב הונא אמר אחד קדשין כשירין ואחד קדשי פסולין שחייב באחריותן אע"פ שהן לה' קורא אני בהן וכחש בעמיתו בפיקדון ושאין חייב באחריותן קורא אני בהן בה' וכחש ולא בעמיתו כחש:

הלכה ז מתני' אין [א] נשבעין אלא על דבר שהוא במידה ובמשקל ובמיניין כיצד אמר לו בית מ"לא מסרתי לך כים מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהינחת אתה נוטל פטור זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב: **גמ'** א"ר חנינה זה אומר *מנורה גדולה וזה אומר מנורה קטנה חייב. דתנן אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמיניין. א"ר בא בר ממל תיפתר במנורה [ב] של חליות

זה

וסבוי'. וממעטינן שם עבדים מכפל משום דמה הפרט מפירש שם דמי' קצובים כדאיתא בסמוך. וע"כ ממעט גם הכא משבועה וקאמר מה אלו שור וחמור ושה מיוחדין שיש בהם קנס ר"ל דמשלם עליהם כפל דהירושלמי קרא לכפל קנס בסמוך. אף כל שמשלם קנס יצאו עבדים שאין בהם קנס הגם דבקרא הזה יש לרבות עבדים משום דאיתנייהו בשבורה ושבוי' ומתה. אבל ממעטינן משום דפיר ושה מיוחד שיש בהם תשלומי כפל יצאו עבדים שאין בהם תשלומי כפל:

ר' ישמעאל דרש או נפש היא כגי' הפ"מ ז"ל ומוכח היא מה הפרט בתביעת ממון ולעצמו כו' בתביעת ממון פרט לאומר לחבירו תן לי מאתים זוז שאמרת ליתן לי ולא נתת. לעצמו פרט לאומר לחבירו אנסת ופיתת את בתי של פלוני כדאיתא בפירש"י ז"ל במס' שבועות במשנה דף ל"ג ע"ב דאינו יכול לבוא בהרשאה ולתבוע בעד עצמו. ומוציא בדין פרט לאומר לחבירו קללתני ובייישתני ר"ל בהקללות הללו גם ביישתני דא"י להוציא ממנו בדין כדקי"ל בייש בדברים פטור. וכן על קללתו אף שמחייב בד"ש כדאיתא בשו"ע חו"מ סי' ת"כ סי' ל"ט עיי"ש אבל אינו יכול להוציא בדין. ונתחלף בדפוס הבבא לעצמו בבא דמוציא בדין וז"פ. ויש לו דמים פרט לשטרות ופטור על העונש דמשום דמיירי בשם שור וחמור דאינו חיובו אלא ממון ופטור על הקנס ר"ל דכתובע ממנו קנס כגון תשלומי כפל אינו חייב לישבע. דמה שור והמור שהיא ממון כן התביעה צריך להיות ממון משא"כ בתבעו קנס פטור משבועה:

שמואל

עין משפט נר מצוה

כו

א מיי' פ"ל מהלכות טוען ונטען הלכה א סמ"ג עשין לח טוש"ע חו"מ סי' פח סעיף כג וסעיף כד

כז

ב טוש"ע בש סעיף כה

מראה הפנים

מיכן אמרו המוכר שטרות לבסם יש לו לונאה. והכי אמרינן בבבלי פ' הזהב דף נ"ו ע"ב. והרמב"ם ז"ל לא זכר מזה משום דאמרינן התם לאפוקי מדרב כהנא דאמר אין אונאה לפרוטות והוא ז"ל פסק כוותיה דרב כהנא וכפירושו בזה וכבר נתבאר מזה לעיל בפ' הנזכר הל' ג' ד"ה תני ר' לוי האונאה פרוטה ע"ש:

המקרע שטרות חבירו חוץ מדעתו וכו'. בבבלי פ' הגוזל קמא דף צ"ח ע"א אמר רבה השורף שטרו של חבירו פטור דא"ל ניירא קלאי מינך וכו' אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי ואגבי ביה כי כשורא לצלמא. ופסקו רוב גדולי הפוסקים ז"ל כרפרם דקי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי. והנה שהפרש בין גרמי לגרמא בנזקין דפטור לשלם רבו בהם הדעות והלא המה בכתובים ואין רצוני להאריך בזה כ"א לבאר בקצר' וכמה שצריך לענייני וכן לבאר דעת הרמב"ם ז"ל בעיקר חיוב דינא דגרמי אם הוא מד"ת או מקנסא ואם יש חילוק בין גרמי לגרמא ואופן החילוק כילד הוא לדעתו ז"ל ועיין בקונט"ם אחרון בס"י ד':

ודא ארמלתא דתפסה שטרייא. בדין הזה אין לנו להאריך דמבואר הוא בדברי הפוסקים ז"ל כנלמד מההיא דפ' הכותב דף פ"ה ע"א ההיא איתתא דהוה מיפקדה גבה מלוגא דשטרי וכו' וכדפרישית בפנים כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ' י"א מהל' מלוה הל' ח' לפי דינא דגמרא דב"ת התופס שטרות למבון וטען שמחיים תפס עליו להביא ראיה לפי שאינן אלא לראיה שבהן. ומ"ש שם בהל' י"א אבל במערב היו כותבין בשט"ח שיש לגבות מן הקרקע ומן המטלטלין וכו' זהו כדברי ר' מנא דהכא:

תני

שנויי נוסחאות (סוכ"ז) קדשי בד"ו קדשים.

זה אומר אזור גדול וזה אומר קטון. תני רבי חייה ולא ידעין מה תני. אין תימר חייב מתני' פליגא דתנן אין נשבעין אלא על דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין אין תימר פטור מתני' פליגא דתנן *זה *אומר גדול וזה אומר קטון יישבע המוכר שהקטן מכר. זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו:

הלכה ח מתני' א *המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון

אמר לו סלע ג הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב סלע ג הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתני עליו ושתים ד היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וחמשה דינר היה שוה חייב מי הוא הנשבע מי שהפקדון אצלו שמא יישבע זה ויוציא הלה את הפיקדון: **גמ'** א"ר יוחנן נאמן ה המלוה לומר עד כדי המשכון הלויתיך. מתניתא אמרה אף הלוה נאמן דתנינן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור. חד בר נש קם עם חבריה בשוקא א"ל תרין דינרין לי בידך ומושכונך שוי תרין דינרין. א"ל חד דינר נא בעי למיתן לך ומשכוני טב תרין דינרין אתא עובדא קומי דייני נהרדעא אמרי כיון דכל עמא מודו דמשכונא טב תרין דינרין אוחרנא ייתי עלוי שהדי, ולא שמע דמר רבי יוחנן נאמן המלוה עד כדי משכונו. חד בר נש קם עם חבריה בשוקא וארים סבינתיה אמר לית הדין סדינא נפיק מן ידי עד דתתן לי מה דאית לי בידך. אתא לקמיה שמואל א"ל הב ליה סבינתיה וזיל דון עימיה. מה שמואל כדייני דנהרדעא. אמר תמן הוחזק המשכון בידו הכא לא הוחזק המשכון בידו.

שמואל

פני משה

זה אומר אזור גדול. יש לי בידך וזה הודה לו באיזור קטן בהא אשכחן דתני ר' חייא מידי בהאי דינא אבל לא ידעין מה תני בה אם לחיוב או לפטור ומשום דקשי' לן אתרווייהו כדמסיק ואזיל: אין תימר. אי תימא דחייב תני בה קשיא ממתני' דידן דקתני אין נשבעין וכו' והכא לא הוי הודאה זו ממה שטענו ואמאי חייב ואי תימא דפטור קאמר בה קשי' ממתני' דב"מ: דתנן. פ' השואל היו לו שני עבדים ומכר לו א' מהן הלוקח אמר גדול לקחתי והמוכר אמר קטן מכרתי ישבע המוכר וכו' ועל כרחך דמיירי שטוען עבד בכסותו דאי לאו הכי אין נשבעין על העבדים אבל בכסותו שפיר הוא דע"י שנתחייב שבועה על הכסות נשבע גם על העבד ע"י גלגול והא הכא הוי כאזור גדול ואזור קטן דזה טוענו עבד בכסות גדול וזה הודה לו עבד בכסות קטן וקתני ישבע וא"כ אי תני ר"ח פטור האי מתני' פליגא עליה:

הלכה ח מתני' המלוה את חבירו על המשכון. דנעשה עליו שומר שכר כדתנן פ' השוכר את האומנין ולא שנא משכנו בשעת הלואתו ולא שנא משכנו שלא בשעת הלואתו ואם היה המשכון כנגד החוב ואבד או נגנב יצא משכנו בחובו ואין להם זה על זה כלום ואם החוב יתר על המשכון משלם הלוה למלוה מה שהי' החוב יותר ואם המשכון יותר על החוב משלם מלוה ללוה המותר ואם נאבד באונס שומר שכר פטור הוא גם המלוה פטור ונשבע שבאונס נאבד וגובה כל החוב: ושקל. חצי סלע היה שוה: ושלשה דינרין היה שוה חייב. שהרי הודה הוא במקצת הטענה שהסלע שוה ארבעה דינרין וכיון שהלוה חייב לישבע כמה היה שוה המשכון שלו והמלוה חייב ג"כ לישבע על המשכון שאינו ברשותו ואע"פ שמשלם דמיו משום דחיישינן שמא עיניו נתן בו ב"ד משביעין את המלוה תחלה שאין המשכון ברשותו ואח"כ משביעין את הלוה כמה היה שוה: שמא ישבע זה. הלוה תחילה ולא דקדק בשומא ויוציא המלוה את המשכון ונמצא שם שמים מתחלל דשבועת הלוה ימצא לבטלה. והא דתנינן בסיפ' מי נשבע מי נשבע תחילה קאמר: מי שהפקדון אצלו. המלוה שהיה המשכון אצלו ונשבע שאין המשכון ברשותו: **גמ'** אמר רבי יוחנן נאמן המלוה לומר. עד כדי שיווי המשכון הלויתיך ולא פחות ור' יוחנן קמ"ל אפילו לא נאבד המשכון נאמן לטעון עליו כדי דמיו: מתניתא אמרה דאף הלוה נאמן. בתמ"ג וכלומר דלאו דוקא קאמר ר' יוחנן מלוה אלא כל היכא דלא טעין חד מחבריה כלום כ"א כדי לפטור את עצמו הוא טוען כל א' מהן נאמן ואין חבירו יכול להוציא ממון ממנו: דתנינן סלע הלויתיך עליו וכו'. כלומר דהא כי היכא דשמעינן מה דאמר ר' יוחנן דהמלוה נאמן לטעון עד כדי דמיו מסיפא דמתני' סלע הלויתני וכו' והלה אומר סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור דה"ה אם לא אבד המשכון והלוה טוען לא הלויתני עליו אלא כעין חצי שוויו או פחות מכדי שוויו והמלוה אומר כדי שוויו הלויתיך עליו דהמלוה נאמן לטעון כדי דמיו במה שיש בידו הכי נמי שמעינן מרישא דמתני' דלפעמים הלוה נאמן והיינו היכא שהמלוה טוען עליו יותר משיווי המשכון דכמו דאמרינן באבד המשכון דהלוה נאמן דסלע היה שוה ואינו צריך ליתן לו השקל שטוענו המלוה ה"נ אם לא אבד המשכון והמלוה טוען שהלוהו יותר מכדי שוויו נאמן הלוה לומר לא הלויתני עליו אלא בכדי שוויו ואינו יכול להוציא מיד הלוה מה שטוענו יותר: קם עם חבריה בשוקא. וא"ל תהא זכור שאתה חייב לי שני דינרין כפי שיווי משכונך והשיב לו אנא לית חייב לך אלא חד דינר ומשכון שלי כבר אמרת בעצמך שהוא שוה שני דינרין: כיון דכל עמא מודו. מכיון דשניהם מודים שהמשכון שוה שני דינרין: אוחרנא. האחר וזהו המלוה צריך להביא עדים שהלוהו שני דינרין דהא בשיווי המשכון הודה הוא להלוה ובמה שהלוה מכחישו שלא הלוה לו אלא דינר אחד על המלוה להביא ראיה: ולא שמע. ומתמה הש"ס וכי לא שמעי דייני דנהרדעי מה דאמר ר' יוחנן דאין הדין כן אלא דהמלוה הוא דנאמן לעולם לטעון עליו עד כדי שיווי המשכון שבידו: וארים סבינתיה. הרים ונטל מעליו סדינו שהיה כרוך עליו ואמר אין הסדין הזה יוצא מתחת ידי עד שתתן לי כך וכך מה שיש לי בידך: מה. ומתמה הש"ס מה זה וכי שמואל כדייני דנהרדעא סבירא ליה שצוה להחזיר לו הסדין ואח"כ ירד עמו לדין מה שיש לו עליו ואמאי אין הלה נאמן לטעון עליו עד כדי דמיו וכדר' יוחנן דלית הלכתא כדייני דנהרדעא אמרי. שאני הוא תמן בעובדא דדייני דנהרדעא דהוחזק המשכון בידו ונאמן הוא לטעון עליו עד כדי דמיו במיגו דנאנסו או במיגו דלקוח הוא בידו לפי הטענה אבל הכא הרי זה לא הוחזק המשכון בידו אלא בפניו הוא דחטפה ממנו בשוק הילכך אומרין לו תחזור לזה סדינו ואין אתה נקרא מוחזק בזה שחטפת ממנו לעין כל ומה שיש לך עליו תרד עמו לדין ויקוב הדין ביניכם:

ואם

מראה הפנים

תני ר' חייה ולא ידעין מה תני וכו'. בתוספתא פ"ה גרסינן עשר עבדים ועשר כסות לי בידך א"ל אין לך בידי אלא ע"ד אחד ועליו איזור קטנה עשרה כתים מליאין פירות לי בידך אין לך בידי אלא בית א' וכתובו כור אחד חטים חייב. והשתא מספקא ליה להש"ס אי הכי חייב אסיפא הוא דקתני דהכא שפיר הוא דחייב דהדבר שבמדה הוא והודאה ממין הטענה הוי אבל אי אמרי' דחייב גם ארישא קאי כדמשמע מפשטה דברייתא א"כ היינו אזור גדול ואזור קטן ומה שטענו לא הודה לו ואי אמריק דלא קאי אלא אסיפא וברישא פטור קשיא הסיא מתני' דפרק השואל כדפרישית בפנים. ובבבלי פרק השואל דף ק' ע"ב פריך לה נמי אהאי אוקמתא דעבד בכסותו דמה שטענו לא הודה לו ומוקי לה כדלייפי ופי' רש"י ז"ל שבגד שלם היה ועדיין מחובר זה אומר כסות גדולה וזה אומר קטנה. ושמא דהאי ש"ס לא ניחא ליה בהאי שינויא דלא בכיתא כולי האי דהא ודאי לדינא מודי בהא דמ"ב ממגורה של תליות ובדמדמי לה נמי התם בפרקין דף מ"ב ע"א אזור גדולה ואזור קטנה כדלייפי למגורה של תליות וכן דעת הפוסקים ז"ל. אלא דהרמב"ם ז"ל לא העתיק זה ולא הא"ג דטוען בכל' פ' גבי דין מגורה גדולה ואזור גדול וכו' פ"ס שלא הזכיר שימית דתליות ולייפי ולא בפ' עשרים מהל' מכירה בהל' י"ב גבי הא דינא דפ' השואל היו לו שני עבדים אחד גדול וכו' לא הזכיר דין דעבד בכסותו דמשתבע ע"י גלגול והסבר נמי משום דלא שכיחא לא ביאר אלא כלים דמתני' וכתב נשבע היסת כדינו ומדברי הכ"מ נראה דפי' דסמך עלמו על מה שכתב בפ"ה מטוען בהל' ג' בדין כלים וקרקעות וכו' אבל אם הודה במקצת כלים וכו' וכן הדין בטענו כלים ועבדים וכו'. וזה הדין בהודה לו מקצת הכלים ממה שטענו כלם מיירי. ומיהו כדלייפי ודאי נמי הדין כן כדמוכחת מהסוגיא דהבו"ל ומסוגיא דפרקין. אלא דמדברי הר"י מיג"ש ז"ל נראה דדעתו לחלק בהיזור ואין להאריך:

נאמן המלוה לומר עד כדי משכון הלויתיך וכו'. כל זה מבואר הוא כדפרישית בפנים ודינים אלו מבוארים כר' יוחנן כדברי הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' טוען בהל' ו'. וראיתי בס' התרומות בשער מ"ט ר"ס ח"ב שהביא להאי עובדא חד בר נש קם עם חבריה בשוקא וכו' ופי' שם להא דקאמר אוחרנא ייתי עלוי סהדי פ' נשמיד עדים על הודאתו שיודה בפניהם שהמשכון זה הוא בידו ושהוא שוה ב' דינרים ואח"כ ישבע כלום שאינו

מהר"ם די לונזאנו

וארים סבינתיה ואמר הדין סבינא לא נפיק מן ידי עד דתתן לי מה דאית לי בידך אתא לקמיה שמואל כו' כצ"ל:

גבר לאדן

נאמן המלוה מרדכי פ' כל הנשבעין: סבינתיה בהגהת מרדכי פ"ק דב"מ מביא פירש ר"ח סבינתא לשון יון בגד שמתעטף בו כשיוצא מן המרחץ [ועי' בערוך]:

עמודי ירושלים

חד בר נש קם עם חבריה בשוקא וארים סבינתיה כו'. פי' בפני משה שם שפי' שנטל ממנו סדינו כו'. אולם בבעל התרומות (שער מ"ט ח"ד סי' ב') גרס סכינתיה וע"ש מ"ש בשם הר"ר נתן בר' מאיר דסכין הוא מדברים שעושין בו אוכל נפש ולפיכך כן שמואל להחזיר'. וראיתי לכלה"מ (פ"ג מה' מלוה ה"א) שכ' וז"ל ק"ק דגרי הרב בעל התרומות דכ' דרבינו ז"ל פסק כרבא דלפי' אביי לא פליג הא משום דס"ל דסכינא דאשכבתא הוי מדברים העשוים להשאיל ולהשכיר וכמ"ש הריב"ש סי' תפ"ח וא"כ בין שיפסוק כרבא בין שיפסוק כאביי קשיא ואולי קושטא דמלתא קאמר הש"ס ותמהני דמה יענה ע"ד הבה"ת הללו שכ' דשמואל בפסק הכא להחזיר' הוא כאביי ולפ"ד גם כאביי לא אתיא. וכן קשה ממ"ש הבעה"ת לעיל מזה סי' א' דקיי"ל כרבא כו' וקשה כא גם אביי לא פליג ע"ז וכבר ראיתי לגידולי תרומה שם שהניח בתימה על הבעה"ת ע"ש ואין לייגב כ"א כשנאמר הגירסא אמרת שיש ט בש"ס דינן ומצאתי קצת ראיה לזה מדברי המרדכי ב"מ סי' ה"ז בהעתיקו דברי הש"ס רבא אמר לא צריך למיקם בדינא עליה דיכול לטעון כדי דמיהן מגו דאי בעי אמר מכרתו לי דמהני עיגא דאכלו הוכחא בנהרדעי כו' נראה מזה דהיתה גירסתו בש"ס דרבא מייתי לראיה מהני עיגא כו' דנאמן לטעון עד כדי דמיהן ומקשה על רבא דהא הוי דברים העשויים להשאיל ולהשכיר ומתרץ דכיון דמישכנתא לא מושלי ולאביי לא מקשה כלל מהני עיגא דשאני התם דהוי דברים של אוכל נפש כנ"ל ליישב דברי בעה"ת. וראיתי להגהו"י בגליון האלפסי על הך עובדא דאביי דישבע וז"ל נ"פ דהא"מ לישבע מאחר דעבר על לאו שיש בו מלקות עכ"ל ותמהני דהא כ' התוס' בדקמ"ו פ"ב דטעמא דאביי דא"ל לאכחורי משום דאי עביד לא מהני כיון שהי' שוגג שאם הי' יודע שהוא אסור לא היה הובלו והוי זכי' בשעות והתורות וא"כ לק"מ דבשוגג אינו נפסל. ופ' בריב"א הובא בש"מ לב"מ (דקי"ג א') שכ' דמיירי שמשכנו

עין משפט נר מצוה
כח א מיי' פי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ד סמ"ג עשין צד טוש"ע חו"מ סי' פב סעיף ט וסי' פט סעיף ב
כט ב טוש"ע שם סעיף י
ל ג ד טוש"ע שם סעיף יב
לא ה מיי' פ"ד מטוען הלכה ו טוש"ע חו"מ סי' פב סעיף ז

מסורת הש"ס
(ב"מ פ"ח)
ב"מ ק
ב"מ לד פ"ב

מסורת הש"ס

שבועות מג

ב"ק לז ע"ב קי ע"א כתובות פו ע"ב

שמואל אמר שאין השבועה וזה מביניהון אם ישבע המלוה הרי זה נשבע ונוטל ואם ישבע הלוה מוציא הלה את הפקדון. מי הוא *הנשבע מי שהפקדון אצלו. רב וריש לקיש אמרי על רישא סלע הלויתני. עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך וסלע היה שוה פטור: סלע הלויתני עליו כו'. והלה אומר איני יודע. ר' בא רב הונא בשם רב אמר אנת לית ידע אהן ידע. רבי יהושע דיומא בעא קומי רבי יונה תמן את אמר לית את ידע אהן ידע וכא את מר הכין. תמן יש חילול שבועה הכא לית חילול שבועה:

הדרן עלך פרק שבועת הדיינין

הלכה א מתני' *כל הנשבעין שבתורה א נשבעין ולא משלמין

אילו נשבעין ונוטלין השכיר הנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה והחנווני על פינקסו השכיר

שמואל אמר שאין השבועה וזה מביניהן. לפרושי מי נשבע דקתני במתני' קאמר ומפרש לה דאסיפא דרישא קאי סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלוה אומר לא כי אלא סלע הלויתני ושלשה דינרים היה שוה דחייב וקאמר מי נשבע לפי שיש כאן לומר דאין השבועה וזה עכ"פ מבין שניהם ואו זה או זה ישבע דמן הסברא הלוה הוא שישבע לפטור עצמו מן הדינר ואם המלוה ישבע הרי זה נשבע ונוטל ולא היה כאן מן הדין לומר דנשבע ונוטל הוא: ואם ישבע הלוה. כלומר ואם נאמר דבאמת הלוה הוא שישבע לפטור כדינו אכתי חששא איכא הכא שמא אח"כ יוציא הלה את הפקדון להראות ששקר נשבע הלוה ונמצא שם שמים מתחלל: מי הוא נשבע. כלומר הואיל ואמרת דאיכא למיחש להא הלכך שקלוה רבנן להאי שבועה מן הלוה ואע"פ שהיה בדין שישבע הוא לפטור ושדיוה אמלוה וישבע ויטול: רב וריש לקיש ארישא. וכן מפרשי רב ור"ל דארישא קאי והיינו סיפא דרישא כדאמרן: סלע הלויתני עליו וכו'. דקתני במתני' דינו ובעי הש"ס והלה אומר איני יודע מהו דאם הלוה אומר סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והמלוה אמר איני יודע כמה היה שוה יותר ממה שהלויתיך עליו כילד הוא הדין: אנת לית ידע אהן ידע. אומרין לו אתה אינך יודע וחבירך זה הוא יודע וכיון שהודה שהיה שוה יותר אלא שאינו יודע כמה הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם: תמן את אמר. כלומר הכא במשכון את אמר זה אינו יודע שכנגדו יודע הוא ונוטל בלא שבועה: וכא את אמר הכין. כלומר גבי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דאמרת דפטור: תמן יש חילול שבועה. גבי משכון השבועה חלה עליו לפי שהוא מחויב שבועה וכיון שאינו יכול לישבע משלם אבל הכא גבי מנה יש לי בידך והלה אומר איני יודע לית חילול שבועה כלומר אין שבועה חלה עליו ומשום הכי פטור:

הדרן עלך שבועת הדיינין

הלכה א מתני' כל הנשבעין שבתורה. כל המחויבין שבועה מן התורה: נשבעין ולא משלמין. כלומר לא חייבה התורה לישבע וליטול אלא הנתבע ישבע להתובע ולא ישלם דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע: ואלו נשבעין ונוטלין. שתקנו להן חכמים לישבע וליטול: השכיר וכו'. וכולהו מפרש לה לקמן במתני': השכיר

שמואל אמר שאין השבועה וזה מביניהון אם ישבע המלוה כו' פי' דכאם יש כאן שבועה אין השביעה וזה מביניהון דווקא בשחייב הלוה שבועה אז תקנו רבנן דלישתבע מלוה ושקיל משא"כ כשהלוה פטור לגמרי כשאמר סלע הי' שוה אז אין תקנה להמלוה שישבע ויטול:

ר' בא ר"ה בשם רב אמר. אנת לית ידע אהן ידע. ר' יהושע דיומא בעא קומי ר' יונה תמן את אמר לית את ידע אהן ידע וכא את אמר הכין. תמן יש חלול שבועה הכא לית הילול שבועה. הירושלמי הזה מובא בראשונים ז"ל אבות העולם ומפרשים חילול מלשון שחלה השבועה וכמו שמובא פירושם בפ"מ ז"ל. והק' המהר"פ ז"ל היכן מלינו לשון חילול על שחלה השבועה. ובריב"ש ז"ל סי' שפ"א נעתיק בשם מהר"ם ז"ל הירושלמי בלשון חלות שבועה. אבל הרמב"ן ז"ל בעצמו מביא כגירסא שלנו חילול שבועה. והנה כבר הרעישו אבות העולם על מהר"ם ז"ל דמביא ראי' מהאי ירושלמי לדינו שלו דפסק בטוען המלוה א"י כמה הי' שוה דהו"ל כאמשין ידענא ואמשין לא ידענא והביא ראי' מההיא ירושלמי דפ' הכונס דמובא ברב אלפס ז"ל דעובדא הוי דחד אפקיד צרור גבי' חברי' זה אומר מטקסין וזה אומר סיגון. אתא עובדא קומי רב ואמר הר"ז נשבע ונוטל דאע"ג דמיירי באומר שמא סיגים דאי בודאי סיגין הו"ל טענו חטים והודה בשעורין וחזינן מזה דהו"ל כאמשין ידענא וכאמשין לא ידענא. ומביא הריטב"א ז"ל במס' שבועות דף מ"ג הא דמפלפל בזה הר"י מג"ש ז"ל כיון דהו"ל כאמשין ידענא ואמשין לא ידענא למה לא יטול חבירו בלא שבועה. ומתרץ דבהמשין לא ידענא אילו הי' טוען לית לך הי' חייב שבועה השתא שטוען לא ידענא הו"ל מח"ש שאילו"מ משא"כ בסיגים אם הי' טוען בודאי סיגים הי' פטור ע"כ הלוה נשבע ונוטל. וחזר והקשה מדוע לא הוי בא"י אם נתחייבתי דפטור ומשני דהתם אינו מודה בדררא דממונא אבל הכא כבר היא מודה בסיגין מיהת עיי"ש והק' הריטב"א ז"ל הנ"ל והריב"ש ז"ל בסי' שפ"א הנ"ל על המהר"ם ז"ל הא הכא גבי משכין כבטוען א"י הוי ממש כא"י אם נתקייבתי דלא הודה לי' בדררא דממונא דאולי לא הי' שוה יותר מן הסלע שהלוה לו ואין כאן הודעה של כלום. ולפענ"ד נראה דעת הר"מ ז"ל דבמשכון הוי ג"כ כההיא דסיגים דהא עכ"פ מודה לי' שחייב לו כעד המשכן ואי דמגיע לו מעות כנגד בעד הוכו מה בכך הא מודה עכ"פ שמגיע לו להבירו והוי כשנים שחייבין זל"ז וכי מודה אחד לחבירו שחייב לו ג"כ פשיטא דאיכא דררא דממונא וכיון שהר"מ ז"ל ס"ל דהוי כההיא דסיגין הנ"ל ע"כ דס"ל דהלוה נשבע ונוטל ע"כ מפרש להירושלמי כדאיתא בלשון הריטב"א ז"ל דר' בא בר יונה בשם רב יאות לית את ידע חברך ידע כלומר ונוטל בשבועה וכן בלשון הרא"ש ז"ל במס' שבועות דף מ"ג גמי חבירו יודע ונוטל בשבועה [אך הב"ח ז"ל מגי' ונוטל בלא שבועה. ואולי באמת א"ל להגיה לשיטת הר"מ ז"ל. אך בריב"ש ז"ל בשיטת ר"י מיג"ש ז"ל מודפס בלא שבועה. היא לשיטת הר"י מג"ש ז"ל דמחלק בין ההיא עובדא דסיגים הנ"ל אבל לשיטת הר"מ ז"ל י"ל דבאמת ס"ל דנוטל בשבועה כיון דיליף לה מההיא דסיגים וע"כ א"ל להגיה ובאמת הגי' כמו שהיא ברא"ש ז"ל ובריטב"א ז"ל דמפרש להירושלמי דנוטל בשבועה ע"ז פריך ר' יהושע דיומא קומי ר' יונה תמן את אמר לית את ידע והיא ידע ר"ל כיון דהיא ידע הרי יכיל לישבע והכא את אומר הכין ר"ל ברישא אסיפא דרישא מי נשבע מי שהפקדון אצלו אבל הלוה אינו יכול לישבע דהגם דהשבועה גבי לוה היא אמר רבנן לישתבע מלוה ושקיל והכא אמרו רבנן דכשהמלוה אינו יכול לשבע משום דאמר א"י אמרו רבנן דלישתבע הלוה היודע ושקיל. ע"ז משני תמן לשון תמן והכא כתבו כל הראשונים ז"ל דנתחלף כאן מתמן להכא ומהכא לתמן כדרך הירושלמי בכל מקום. יש חילול שבועה הכא לית חילול שבועה פי' דברישא בדינא דמתניתן דחיישינן שמא ישבע ואח"כ יוציא הלה את הפיקדון ויחללו להשבועה משא"כ כאן בדינא דרב מיירי שיש עדים שנשרפה או שנגנבה [עי' במס' ב"מ דף ל"ה ע"א] דליכא כאן החשש שמא יוציא הלה את הפיקדון ע"כ שפיר אמרו רבנן דמשתבע לוה ושקיל. ועולה לשון הירושלמי היטב כן נראה לפענ"ד לפרש הירושלמי לשיטת הר"מ ז"ל:

משמע

עין משפט נר מצוה

א

א מיי' פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב סמ"ג עשין לט טוש"ע חו"מ סי' פט ס"א

מראה הפנים

שאינו חייב לו אלא דינר ויוליאנו מידו. וא"ל לזה דמבואר הוא כדפריסית ולענין השבועה חדא היא. ולדינא מבואר הוא בתח"מ סי' ע"ב דנאמן המלוה כדלעיל ועיין עוד מזה בפרק דלקמן הלכה ב':

שמואל אמר שאין השבועה וזה מביניהן וכו'. כדאמר שמואל נמי התם דף מ"ג ע"ב דאסיפא דרישא קאי והמסקנא כרב אשי דמי נשבע תחילה וכו' כדפריסית במתני':

רב הונא בשם רב אמר אנת לית ידע אהן ידע. מה דפריסית בפנים הוא מפי' הרמב"ן ז"ל כפי אשר ראיתי בחידושיו כ"י ומביאו הרא"ש ז"ל בפרקין. וכתב שם ומותלפת היא שיטה זו דמאי תמן הכא בשמעתין ומאי הכא תמן אלא שזה דרך הירושלמי בכמה מקומות לפי שבמקום אחר נשנית השיטה ובלשונה נכתבה כאן. עכ"ד. וכודאי ליסנא דתמן והכא לא דייקינן בש"ס הזה ולמאן דמרגלא בפומיה ותני וגמיר וסביר ביה במחזה שדי בכמה וכמה מקומות יתוב וכהני אשלי רברבי וביחוד האשל הגדול הרמב"ן ז"ל דהוה פקיע ביה ובכמה מקומות האיר עינינו וכרוגו לברכה. אמנם האמת יורה דרכו דאלו הוא ז"ל הראה לנו מקומו היכי תנינן בהאי ש"ס דינא דמנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור שפיר הוה והכן במסכינן חפשנו כהר האי דינא בכל הש"ס הזה ולא אשכחן ואיפכא אשכחן אליבא דרב הונא גופיה דגרסינן לעיל בפ' הגוזל בתרא הלכה ז' הולאתי מן הכיס ונתתי לך והוא אומר איני יודע רב הונא אמר אומרין לו את לית ידע אהן ידע. והיינו רב הונא דבבלי כדפריסית גם דרב הונא ורב יהודה דאמרי תרווייהו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב והשתא היכי מפרשינן לפא דפריך והכא את אמר הכין ואם שהוא ז"ל נטה קו לפרש אליבא מאי דקי"ל כר"נ ור' יוחנן דאמרי פטור מ"מ הא גברא והא תיובתא דרב הונא הוא דאמר חייב וה"נ א"ר הושעיה הנא לעיל ריש פ' הבית והעליה על היה אחר מהן מכיר וכו' ז"א בשולטת היד מלד א' כלומר כל מי שאומר אני יודע ידו על העליונה ע"ש. ובשאר דוכתי לא תמלא עוד מהאי דינא בהאי תלמודא וכן לא מלינו לפרש דהאי תמן ארב הונא דהגוזל קאי דהא ודאי ליתא דהתם טעמא דברי עדיף וכן הכא דהלוה טוען ברי לי שהי' שוה כך וכך יותר מדמי החוב. וגם כמה שפי' הוא ז"ל בענין חילול שבועה נראה דוחק ולא מלינו שנשתמש הש"ס הזה בלשון חילול לענין חלות השבועה ובפרקים הקודמים לא תמצא כ"א לשון חלה השבועה או לא חלה וכן בכולה מסכת דנדרים ונזיר אשר על כן נראה לדעתי שקלוטה לפרש בענין אחר דאדלעיל קאי ואליביה דרב גופיה הוא דפריך דקאמר מי נשבע ארישא קאי דהמלוה נשבע ונוטל אע"פ שמן הדין היה להלוה לישבע וליפטר ושדיוה אמלוה שהוא ישבע ויטול כדפריסית בפנים והשתא פריך הא תמן גבי הא דאמרן דאם המלוה אומר איני יודע כמה היה שוה יותר אמרינן דיפה כחו של הלוה מחמת דטוען ברי וזה אומר איני יודע ומשלם להלוה בלא שבועה והכא את אמר הכין כפירושא דמתני' דמגרעינן כחו של הלוה ואע"פ שמן הדין הוא בלא להוציא מידו ולכל הפחות יפטר בשבוע' להחזיק במה שבידו ואכתי לא הוי ברירא ליה להמקשה טעמא דמתני' עד לבתר דשני לה. ומשני תמן בדינא דמתני' יש חילול שבועה כדמפרשינן בפנים דבאמת הדין הוא שישבע הלוה ליפטר אלא שתקנו חכמים משום חילול שבועה דשמא ישבע ויוציא הלה את הפקדון ונמצא שם שמים מתחלל אבל הכא גבי דיניה דרב דהמלוה אומר איני יודע כמה אין כאן חילול שבועה כלל דהא מחויב המלוה שבועה ואינו יכול לישבע וכיון שכן אמרינן דברי דהלוה עדיף ונוטל בלא שבועה ונמצא שלא יבא כאן לידי חילול שבועה. זה הנלע"ד כפשיטות פירושא דהאי סוגיא ועיין בקונטרס אחרון סי' כ':

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז כל הנשבעין. אלא מכיון שקיבלו בעלים שבועה הוא פטור מלשלם. לכאורה כס דברי רב בבבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ו ע"א דלמד מהאי קרא דאפי' כאו עדים אחר שנשבע פטור מלשלם אבל באמת לא משמע הכי מהסוגיא כ"א לענין הלימוד דנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הן קאי ושקיל ועוי הש"ס דאליכא דר"ס

יגפיע

עמודי ירושלים

שמשכנו שלא בשעת מלאכה דאז מותר למשכנו. ומצאתי בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סי' תשל"ג) שכ' וז"ל מורי פי' חבל הסכין דאשכבתא טען בשעת הלואה לויתי על המשכון ואיני חייב להחזיר לו והלוה טען שלא בשעת הלואה הוי ואמר אביי כו' ע"ש. ולפ"ז י"ל נ"כ דלענין נפסלו אינו נפסל. כיון שהוא אמר שבא לו בהיתר וראיתי לבנ"ת (שער א' ח"ג סי' ב') שהאריך להקשות

על מה דאמרינן חבל תחבול אין לי אלא שמשכנו ברשות משכנו שלא ברשות מניין כו' דהאיך אפשר בחבלה ברשות דהא בבית אסור בכל אופן כו' ע"ש באורך וכבר נתעורר בזה בש"מ לב"מ (דל"א ע"ב) בשם גליון תוס' וכ' וי"ל דדרשינן לדידיה איפכא אין לי אלא משכנו שלא ברשות ברשות מניין ת"ל תחבול ע"ש ועי' בתוס' דקי"ג ע"א ד"ה מחזיר ע"ש ולק"מ:

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פי"א מהלכו' שכירות הלכה ו סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' פט סעיף ב

ג
ב מיי' שם פ"ב הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רצא סכ"ז

ד
ג מיי' שם פי"א הלכה ו טוש"ע שם סי' פט סעיף ג

ממשמע שנאמר שבועת ד' תהי' בין שניהם אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם מה ת"ל ולקח בעליו ולא ישלם אלא מכיון שקבלו בעלים שבועה הוא פטור מלשלם. ר"ל דע"כ אם יודעין שאם לא ישבע ישלם דאל"כ שבועה זו למה אם לא דליפטרה מלשלם וא"כ מה ת"ל ולקח בעליו ולא ישלם אלא קמ"ל דכיון שקבלו הבעלים שבועה פטור מלשלם אפילו הביא אח"כ עדים וכהיא דר"ה בבבלי במס' ב"ק דף ק"ו עיי"ש ועי' במה"פ ז"ל דלחה זה הפירוש. והנו"י ז"ל מקיים זה הפירוש ושיטת הירושלמי דלזה לא צריך קרא לאשמועינן דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין דזה פשיטא כדקאמר ממשמע שנאמר שבועת ה' וגו' אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם דפשיטא הוא מן הסברא דע"כ שבועה קאתי לפטור ממונו. ואבל בבבלי יליף לה מקרא דולקח בעליו ולא ישלם מכאן מוכח דמי שעליו לשלם הוא נשבע אבל לא מצד הסברא ואילו בירושלמי יליף לה מן סברא ולא צריך קרא לזה. וכן בבבלי דף ק"ו נחלקו בזה ר"ה ור"נ דלר"נ מסיק שם דמיבעיא לי' הקרא דולקח בעליו ולא ישלם לכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין. ולר"ה מיבעיא לי' לנשבע ואח"כ באו עדים ולכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין לא צריך קרא דסברא הוא [והא דמביא הפ"מ ז"ל דברייתא במכילתא היא ולקח בעליו ולא ישלם מכאן אמרו כל הנשבעין בתורה נשבעין ולא משלמין ואילו בירושלמי יליף לה מן הסברא הזה לא קשה כלל דהא ר"ה בבבלי ג"כ סבירא ליה דלא צריך קרא ע"ז ואולי הא דגרסינן בירושלמי ממשמע שנאמר שבועת ד' וגו' אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם היא ג"כ ברייתא]:

תורה אור

*השכיר [א] כיצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך הוא אומר נתתי והלה אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודייה אמר לו תן לי שכרי חמשים דינר שיש לי בידך והוא אומר התקבלתה מהם דינר זהב: **גמ'** *ממשמע שנאמר °שבועת ה' (שמות כב) תהיה בין שניהם אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם מה ת"ל ולקח בעליו ולא ישלם אלא מכיון שקיבלו בעלים שבועה הוא פטור מלשלם. רבי חגיי בעא קומי רבי יוסי ולמה לי כרבי מאיר אפילו כרבנן. לא *א"ר אסי בשם רבי יוחנן דברי רבי מאיר ממשמע *לאו אתה שומע הן ולקח בעליו ולא ישלם הא אם לא ישבע ישלם. *תני רבי חייה [ב] מתנה *שומר חנם ושומר שכר להיות כשואל. א"ר חנינה הכל מודין בלשון תורה ממשמע לאו אתה שומע הין מה פליגין בלשון בני אדם. אמ' ר' אבין על ידי שבעל הבית *עסקיו מרובין תיקנו בשכיר לישבע וליטול ודכוותה תיקנו בבעל הבית שאם עבר זמנו שלא [ג] ישבע ויטול. תני ר' חייה אם

השכיר. תקנו לו חכמים לישבע וליטול לפי שבעל הבית טרוד בפועליו ובעסקיו ואינו נזכר והני מילי כשתובען בזמנו שכיר יום זמנו כל הלילה שלאחריו ושכיר לילה זמנו כל היום שלאחריו אבל אם תבעו אחר זמנו בעל הבית נשבע היסת שפרעו ונפטר ואם שכרו שלא בעדים ג"כ הדין הוא כן דמתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם נאמן לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך וישבע בעל הבית היסת שנתן לו או שבועת התורה אם הודה במקצת: הוא אומר נתתי. אבל אם אומר לו שתים קצצתי לי והוא אומר לא קצצתי לך אלא אחד נשבע בעל הבית שבועה כעין של תורה שהיא בנקיטת חפץ שהוא כדבריו ואינו נותן לו אלא אחד: ר' יהודה אומר וכו'. ואין הלכה כר' יהודה לא בשכיר ולא בנגזל ולא בנחבל:

גמ' ממשמע שנאמר שבועת ה' וגו' אין אנו יודעין וכו'. דמכלל לאו דקאמר שישבע ובזה פטור הוא ולא ישלם אתה שומע הן שאם לא נשבע שישלם וא"כ מה ת"ל עוד ולקח בעליו ולא ישלם ללמדינו זה: אלא. בא ללמדנו דמכיון שקיבלו בעלים שבועה מהנתבע הוא פטור מלשלם. וכלומר דלעולם שבועת התורה הוא על הנתבע לפטור עצמו מלשלם ולא על התובע לישבע וליטול וברייתא זו במכילתא היא והכי איתא התם ולקח בעליו ולא ישלם מכאן אמרו כל הנשבעין נשבעין ולא משלמין והיינו דפריך לקמיה על דדייק לפרש הברייתא אליביה דר' מאיר: ולמה לי כר"מ. מאי דוחקיה לפרש דהאי תנא דברייתא ללמד דדייק לה מקרא הכי וללמד דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והאי דיוקא לית' אלא אליב' דר"מ כדלקמי': אפי' כרבנן. הא אפי' לרבנן שמעינן להא מפשטי' דקרא כדלקמן: לא אמר ר' אסי וכו'. מסקנת הקושיא היא דמי לא אמר ר' יוחנן לעיל בסוף פ' שבועת העדות דר"מ הוא דס"ל הכי דאמרינן ממשמע לאו אתה שומע הן אבל רבנן פליגי עליה התם: ולקח בעליו וגו'. כלומר דהכי דייקת לה אליבא דר"מ ומיותר הוא כדלעיל אלא ללמדינו דכל נשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הן הא לא איצטריך למידק הכי ולאוקמי הברייתא אליבא דר"מ אלא דהברייתא מתפרשת כפשטה ואפי' לרבנן שפיר שמעינן מלישנא דקרא דכתיב ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא שנשבע אם לא ישלם: תני ר' חייה מתנה וכו'. כלומר ותו קשיא על האי דיוקא דדייקת מרישיה דקרא דהא איכא למימר דאיצטריך להא דקאמר ר"ח לעיל פ' איזהו נשך דמתנה ש"ח וכו' והכי דריש ליה לקרא שבועת ה' תהיה בין שניהם בזמן שלא התנה עמו כלום אלא מסרו לידו סתם לש"ח או לש"ש והאי כדיניה והאי כדיניה אבל יכול להתנות עמו להיות כשואל ואם התנה לא מיפטר בשבועה וישלם כשואל: א"ר חנינה. ר"ח מהדר על הא דקאמר דאליביה דר"מ הוא דדייקינן הכי וקאמר דאי משום הא ל"ק דהכל מודין בלשון תורה דאמרינן ממשמע לאו אתה שומע הן ולא פליגי אלא בלשון בני אדם כההיא דסוף שבועת העדות וכה"ג: אמר ר' אבין. על המתני' קאי דטעמא דתקנו חכמים בשכיר להיות נשבע ונוטל דעל ידי שבעל הבית טרוד בעסקיו המרובין לא מידכר: ודכוותה. כמו דתיקנו בשכיר דכוותה נמי תיקנו לבעל הבית דלפעמים לא ישבע השכיר ליטול כגון שאם עבר זמנו דחזקת בעל הבית שאינו עובר בבל תלין וכי מטא זמן חיובא רמי אנפשיה ומידכר:

ר"ח בעי קומי ר' יוסי ולמה לי כר"מ אפילו כרבנן הסוגיא הזאת חמורה והנו"י ז"ל מגיה הרבה ומחלף השורות והא דשייך ההיא דתני ר"ח מתנה ש"ח כו' הכא לא הבנתי לא להפ"מ ז"ל ולא להנו"י ז"ל. ונראה לפענ"ד דה"פ ע"פ דברינו לעיל דלעולם הסברא פשוטה דשבועה לפטור ממון קאתי אך הכא בשבועת שומרין צריך קרא ע"ז נקדים מה דגרסינן במס' ב"מ דף ל"ה ע"ב א"ל ר"א ב"ה לאביי מכדי האי שוכר במאי קני לה להאי פרה בשבועה ונימא משכיר לשוכר זיל את ודל שבועתך ואנא משתעינא דינא בהדי שואל. א"ל מי סברת שוכר בשבועה הוא דקני לה משעת מיתה הוא דקני לה ושבועה כדי להפיס דעתו של בעה"ב וצ"ב להבין מה דגרסינן ושבועה כדי להפיס דעתו של בעה"ב מאי קבעי הגמ' בזה והא פשוט דצריך לישבע שמתה כדרכה דאם לא ישבע יצטרך לשלם דילמא לא מתה כדרכה וראיתי במערכות של הגרע"א ז"ל דמקשה זאת. אבל ע"פ הירושלמי הזה מבואר מאוד דתלי הגמ' בדר"מ ורבנן בכלל לאו אתה שומע הן ולקח בעליו ולא ישלם הא אם לא נשבע ישלם ולמ"ד דל"ל מכלל לאו אתה שומע הן אע"פ שלא נשבע לא ישלם ואין עליו חיוב אלא שבועה אבל לא תשלומין. והיא משום דטענת המפקיד היא טענת שמא וכדכתבו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל במס' קידושין דף כ"ח ע"א וכן הר"נ ז"ל שם בשיטתם ז"ל [ודעת ר"ש ור"ב במרדכי ז"ל בפ' שבועות הדיינין דשבועת שומרין הוא כמו טענת ברי עיי"ש] וע"כ כשהמפקיד אינו יודע אם נאנסה או פשע בה והשומר טוען ברי שנאנסה האיך ס"ד דישלם על אונסין הא טוען ברי שנאנסה והמפקיד אינו יודע ואינו מכחישו א"כ למה מוטל עליו חיוב תשלומין והאיך מוציאין ממון מספק וע"כ לא ס"ד כלל בשאינו רוצה לישבע יתחייב בתשלומין אלא דאם אינו רוצה לישבע לא נחתינן לנכסי' כמו בשביעה דרבנן דלא נחתינן לנכסי' הגם דרמו רבנן עליו שבועה שישבע כדי לפטור א"ע מ"מ באינו רוצה לישבע לא נחתינן לנכסי' ואינו משלם כדאיתא במס' שבועות דף מ"א ע"ב עיי"ש ובשו"ע חו"מ ספ"ז והיא דרבנן רמו עליו רק שבועה לבד אבל לא תשלומין. וה"נ התורה רמה עליו רק שבועה ליפטר אבל לא תשלומין באם א"ר לישבע דהאיך ס"ד שישלם על אונסין והאיך מוציאין ממון מספק. אך תלי בזה בכלל לאו אתה שומע הן או לא למ"ד דס"ל מכלל לאו אתה שומע הן בע"כ גזה"כ דישלם משא"כ למ"ד דלא ס"ל בכלל לאו אתה שומע הן לא ישלם. ומובן מאוד פי' הגמ' דרא"ב"א פריך לאביי משום דס"ל דגזה"כ היא דבאם לא נשבע משלם ואך ע"י השבועה נפטר מתשלומין ע"כ פריך שפיר ונימא משכיר לשוכר דכיון דקני לה בשבועה דאי בלא שבועה

מסורת הש"ס
ב"מ קג ע"א
(מכילתא פ' משפטים)
(לעיל פ"ד) עי' שבועות לו לא משמע כן ומבואר לסיקך (ב"מ פ"ה) ב"מ לד ועיין בהגהות מוהרי"כ שם דדוקא ב"ח וכב"ב נסתפק בהג"א שבועות פט

ציון ירושלים

[ב] מתנה שומר חנם ושומר שכר להיות כשואל בש"ס בבלי סוף השוכר פועלים הגירסא מתנה שומר חנם להיות כשואל ומ"ש לפנינו שומר שכר ט"ס הוא ועי' בהגהת הגאון מהרי"פ שם ובסג"א ונסתפק שם בזה בשומר שכר ובב"י בש"ע חו"מ סי' רצא סעיף כו לא מזכר מדברי הג"א מאומה ול"ע שכאן מפורש דאף בשומר שכר שדין כן:

מראה הפנים

ילפינן לה מדכתיב ולקח בעליו ולא ישלם כדאמר התם בריש פרקין ולאו דוקא אליבא דר"מ ודייה דרב דפ' הגוזל לקמן הוא בהסוגיא ועיין כד"ה רב הונא אמר. ובענין מה דאמר ר' חנינה הכא הכל מודים בלשון תורה דאמרינן ממשמע לאו וכו' לא משמע הכי מסוגית הבבלי דפרק האומר דף ס"ב דפריך התם אליבא דר"מ ורשב"ג מקראי וכבר נתבאר לעיל סוף פ' שבועת העדות בענין מכלל לאו וכו' ועיקרי דינים הנמשכים מזה בענייני תנאי כפול תמצא באורך לעיל סוף פ' השוכר את הפועלים עיין מ"ש שם בס"ד:

על ידי שבעל הבית עסקיו מרובין וכו'. הרי"ף ז"ל הביא לזה ופסק הלכה כר' יוסי דהכא וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכדפרישית בפנים לזה וכן מבואר בדבריו ז"ל כר' מנא הכא דאמר פעמים שתבעו אחר זמנו ונעשה כתוך זמנו וכו' כמו שכתב בפ' י"א מהל' שכירות הל' ו' ובסוף דבריו שם וכן אם הביא עדים שהיה תובע והולך עד יום החמישי ה"ז נשבע ונוטל כל יום החמישי וזהו דברי ר' מנא. ומיהו מה שכתבתי בפנים לר' חייה דס"ל דתרווייהו בעינן חזקה דאין עובר בבל תלין וחזקה דאין השכיר משהה שכרו האי סברא אפי' לר' יוסי היא אלא דפליג בהא דאמר ר' חייה אפי' לאחר שנה וכו' וס"ל דלא אמרינן דמשום האי טעמא כשתבעו בזמנו דאודאי לה חזקה דאין השכיר משהה אלא לענין שיש לו אותו היום. והאי סברא מוכרחת היא כדאמרינן התם אי הכי אפי' עבר זמנו נמי וכו' גבי בעל הבית איכא תרי חזקה ועיין בתוס' ד"ה כי מטא זמן חיובא כתי' הכי שכתבו שם. וכן מה דאמרינן התם משום כדי חייו דשכיר קנסינן ליה לבעה"ב וכו' אלא בעה"ב טרוד בפועליו הוא (והיינו הך דקאמר הכא בעסקיו מרובין וכן כתב הר"ן ז"ל וכך הם דברי התוס' שם ד"ה בעה"ב טרוד בפועליו וכו' ובירושלמי וכו' כלומר לאו דוקא טרוד בפועליו קאמר שהרי בירושלמי עסקיו מרובין קאמר ואפי' אינו אלא פועל אחד) ה"ק דלא סגי לן בטעמא משום כדי חייו לחוד אלא דבעינן נמי לטעמא דטרוד בפועליו והכי משמע מדברי הרי"ף ז"ל שכתב עקרוה רבנן לשבועה מכ"ש משום דבה"ב טרוד בפועליו ועדיוה השכיר משום כדי חייו דשכיר אלמא דלמסקנא הני תרתי טעמי בעינן והכי מוכרח מהכא מדלקמן דקאמר דלא פיקני

ככר לאדן

אמר ר' אבין ע"י שבעל הבית וכו'. ע"י פ' המקבל ומרדכי פ' שבועות הדיינים:

גליון אפרים

אלא מכיון שקבלו בעלים שבועה הוא פטור מלשלם. א"ר אסי בשם ר"י דברי ר"מ ממשמע לאו אתה שומע הן ולקח בעליו ולא ישלם הא אם לא ישבע ישלם, ר' חגיי בעא קומי ר"י ול"ל כר"מ אפי' כרבנן דא"ר חנינה ה"מ בלשון תורה ממשמע לאו אתה שומע הן מה פליגין בלשון ב"א תני ר"ח כו'. (נוע"י):

אם יש עדים שתבעו בזמנו אפילו לאחר שנה נשבע ונוטל א"ר יוסי אין לו אלא אותו [א] היום *בלבד. רבי יונה אמר אתפלגון רבי יוסי בי רבי חנינה וריש לקיש חד אמר תבעו [ב] *ביום אין לו אלא יום לילה אין לו אלא לילה וחרנה אמר בשתבעו ואמר נתתי אבל אם אמר לו אתן חזקה נתן. ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא ממה דמר ר' חמא בר עוקבה בשם ריש לקיש תבעו ביום אין לו אלא יום לילה אין לו אלא לילה. הוי רבי יוסי בר חנינה דאמר בשתבעו ואמר נתתי אבל אמר לו אתן חזקה נתן. א"ר מנא פעמים שתבעו אחר זמן ונעשה בתוך זמנו. היך עבידא תבעו ואמר לו לא אמר לך מאותו היום נתתי אותו היום נעשה כמי שהוא אתמול נותן לו שיעור אחד. הקדים לו שכרו בדא נשבע ונוטל. היה המשכון בידו בדא נוטל בלא שבועה. [ז]היה עבד. וב"ד מוסרין שבועה [ג] לעבד. היה חשוד ובית דין מוסרין שבועה לחשוד.

היו

פני משה

אם יש עדים שתבעו בזמנו וכו'. דס"ל לר' חייה דלא אמרינן חזקה דאין בעה"ב עובר בבל תלין אלא היכא דאיכא עוד חזקה בהדה דאין השכיר משהא שכרו והילכך אם תבעו בזמנו אזדא לה האי חזקה דהרי לא שהה מלתבעו ואפי' לאחר שנה נשבע השכיר ונוטל: ר' יוסי. פליג על הא דקאמר ר' חייה דאפי' לאחר שנה נשבע ונוטל אלא אין לו כי אם אותו היום בלבד שהוא יום התביעה וכדמפרשי אמוראי לקמיה: תבעו ביום. כגון שהוא שכיר לילה דזמנו ביום ואם תבעו ביום בתחלתו אין לו אלא אותו יום בלבד ובלילה שלאחריו אינו נשבע ונוטל: לילה. אם הוא שכיר יום וזמנו בלילה ותבעו בתחלת הלילה אין לו אלא אותה לילה בלבד וביום שלאחריו אינו נשבע ונוטל: וחרנה אמר. דאפילו באותו יום דוקא כשיש עדים שתבעו ואמר נתתי בהא הוא דאמרינן דיש לו כל אותו היום ונשבע ונוטל אבל אם כשתבעו אמר אתן לך אמרינן דחזקה לא עבר על דבריו ונתן לו ואין השכיר נשבע ונוטל אלא אם הוא מכחישו ותובעו א"כ עדיין לא נתת לי בעל הבית ישבע היסת ויפטור: ולא ידעין. ומספקא לן מי משניהם אמר זה ומי אמר זה דר' יונה אמר סתם איתפלגון: ממה דאמר ר' חמא. בהדיא בשם ר"ל דהוא אמר להא תבעו ביום וכו' ולא מחלקינן בין אמר נתתי או אתן שמעינן דר' יוסי בר חנינה הוא דאמר להא דמחלקי' בכך: פעמים שתבעו אחר זמן. ואפ"ה נעשה דינו כמי שתבעו בתוך זמנו ונותנין לו עוד יום א' כנגדו כדין תובע כל תוך הזמן כדמפרש ואזיל: היך עבידא תבעו וא"ל לא אמר לך וכו'. כלומר וכי לא אמרתי לך כבר שמאותו היום שתבעתני בזמנו נתתי לך א"כ הוי כתובעו והולך מאותו היום ואילך ונעשה אותו היום כמי שהוא אתמול והוא תבעו נותנין לו עוד שיעור אחד כפי אותו היום: הקדים לו שכרו. כלומר שהב"ה הוא טוען שהקדים לו שכרו: בדא. נשבע ונוטל וכלומר דלא תימא מכיון שהוא טוען שהקדים לו שכרו יהא נאמן דקודם שפורע לפועליו בסוף היום אינו טרוד וזכור היא הלכך קמ"ל דאפ"ה אמרינן טרוד הוא מחמת עסקיו ואינו זכור ומיהו בזה נשבע השכיר ונוטל: היה המשכון. של בה"ב ביד השכיר נוטל בלא שבועה דכיון דבה"ב טרוד הוא מהימנין להשכיר במה שיש בידו שאלו פרעו היה מחזיר לו המשכון: היה עבד. מהו דכיון דלא מהימן בשבועה מי אמרינן דבזה בה"ב הוא דנשבע היסת ליפטר: וב"ד מוסרין שבועה לעבד. בתמיה ומאי תיבעי לך. וכן בחשוד:

היו

רידב"ז

שבועה מוטל עליו לשלם כבעד הפרה אך השבועה פוטרו ונימא לי' משכיר לשוכר אין אני תובע אותך תשלומין ואיני צריך כלל שבועתך ואין אני חפץ להיות בע"ד שלך דל אנת ודל שבועתך. ואנא משתעינא דינא בהדי שואל ע"ז השיב לו הביי לא כדקס"ד דהשבועה של השומר היא פוטרו מתשלומין ז"א דאין עליו שום חיוב תשלומין לשלם על אונסין כשהוא טוען ברי והתובע א"י ואינו מכחישו ומעולם לא גזר רחמנא על השומר כי אם שבועה לבד מספק ואם לא ישבע לא ישלם ג"כ דמכלל לאו אי אתה שומע הן אלא שבועה לבד אבל לא מוציאין ממון מספק אך כדי להפיס דעתו של בעה"ב שלא ירע לבבו שמא פשע בה צריך לישבע אבל לא דהשבועה פוטרו מתשלומין כמלא דמשעת מיתה היא דקני לה. ועפ"ז מפורש ומבואר היטב הסוגי' הזאת דהגמ' מביא הברייתא דקאמר ממשמע שנאמר שבועת ד' וגו' אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם משום דס"ל דע"כ בשומרין ג"כ השבועה לפוטרו ממון קאתי דשבועה שלא על לפוטרו ממון לא משכח"ל כלל וע"כ מדקאמר וגזר רחמנא שביעה ע"כ מובן מאליו דגזר רחמנא עליו חיוב תשלומין אם לא ישבע ע"כ קאתא השבועה לפוטרו ממון. ע"ז פריך ר"ח קומי ר"י על הא דר"א בשם ר"י דקאמר לדברי ר"מ מכלל לאו אתה שומע הן מוכח מגזה"כ דאם לא ישבע ישלם אבל לרבנן דל"ל מכלל לאו אתה שומע הן הוי השבועה אך כדי להפיס דעתו של בעה"ב אבל תשלומין ליכא ואי לפי הברייתא הזאת ממשמע שנאמר שבועת ד' וגו' אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם א"כ לא תלי כלל בכלל לאו אתה שומע הן דלאו דגמרינן דישלם מדכתיב ולקח בעליו ולא ישלם מכלל לאו אתה שומע דאם לא ישבע ישלם ז"א דהא הברייתא פריך דלא לכתוב כלל ולקח בעליו ולא ישלם אך ממשמע שנאמר שבועת ד' וגו' שמעינן ממילא דיש כאן חיוב תשלומין בא"ר לישבע דאל"כ למה נשבע וע"כ מדגזר רחמנא עליו שבועה ע"כ ממילא כשאינו נשבע משלם אפילו כשנאנס באמת. והא דבאמת משלם על אונסין כשלא נשבע והאיך מוציאין ממון מספק הא איכא גבי' חזקת ממונא ושמא באמת נאנס כדבריו ואפילו בטענת שניהם ספק קי"ל נמי דהממון בחזקתו הוא משום זה גופי' דכיון דנשתעבד מעיקרא בשעה שנתנו לשמירה על השבועה לישבע על אונסין ולא יהא נאמן בלא שבועה על האונסין והוי כמו נאמנות דמאמינין לו לאמר שלא נפרעתי דצריך לפורעו עוד הפעם אפילו כשפרע פעם אחת מחויב עוד הפעם לפרוע משום דמשעבד א"ע לפרוע אע"פ שבאמת פרע כבר. ה"נ כיון שקיבל על עצמו שלא יהא נאמן מלפטור א"ע בטענת אונס בלא שבועה וע"כ אפילו כשנאנס צריך לשלם וע"ז שיעבד א"ע מעיקרא דהא קי"ל מתנה ש"ח וש"ש להיות כשואל ויכול ש"ח וש"ש להשתעבד על אונסין וע"כ נשתעבד מעיקרא לשלם על אונסין אם לא ישבע [אבל אם לא הי' יכול הש"ח והש"ש להתנות שיהא כשואל לא הי' משלם אף על פי שיעבד א"ע שלא יהא נאמן בלא שבועה על נאנסה א"כ צריך לשלם משום שמא פשע ז"א דהא הוי טענת ספק דהמפקיד אינו יודע אם פשע או נאנסה והיובו היא משעת אונסין כדכתב הרמב"ן ז"ל הנ"ל ולא דמי להאי דנאמנות דהתם כיון שאינו נאמן הרי התובע טוען ברי [וכל דיני דשומרין ש"ח וש"ש ושואל חובם של כל אחד ואחד היא

משום

מסורת הש"ס

[א] ב"מ קיג

[ב] עיין שם קיא

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פי"א מהלכו' שכירות הלכה ו טוש"ע חו"מ סי' פט ס"ג

ו
ב מיי' שם טוש"ע שם

ז
ג ש"ע חו"מ סי' פט ס"ו בהגה"ה

ציון ירושלים

ז היה עבד וב"ד מוסרין שבועה לעבד. עיין בטו"ז חו"מ סי' פז ובהגהת א"ז הת"ן ז"ל ומ"ש בתומים בזה ועי' מגן גבורים סי' יז מ"ש בשם שו"ת הגאוני':

מראה הפנים

תיקנו אלא בשכיר ולא ביורשיו ואי משום טעמא דב"ה טרוד בפועליו לחוד אפי' ביורשיו נמי ווהו הכ"מ לדינא מהני טעמי. ועיין לקמן ד"ה כלום תיקנו אלא בשכיר. וממשמעות דברי הרי"ף שהבאתי עיין לקמן בד"ה היה עבד וכו' לענין היולא עוד מדבריו אלה:

היה משכון בידו נוטל בלא שבועה. בדין דקלילה אמרינן התם דאם בש"ב חלוק עמו בכמה קללו בשכר דאין השכיר נשבע ונוטל אלא המוליא מחבירו עליו הראיה ואם לא הביא ראיה הסכימו רוב הגאונים ז"ל דב"ה נשבע בנקיטת חפץ וכדכתב הרמב"ם ז"ל שם הלכה ו' ואע"פ שבכבר נתן לו בתים או שאמר לו הילך. וכתב הר"י מיג"ש בשם הרי"ף ז"ל בתשובה דמי שיש בידו משכון דאמרינן דנאמן עד כדי דמיו אפי' כן נשבע הוא בנקיטת חפץ כשבועת המשנה ולא אמרינן דהואיל והוא נאמן במיגו דלקיח בידי והיה נשבע היסת השתא נמי יהא נאמן בהיסת (וכ"כ בזה הטור בסי' פ"ט). והטעם כתב הר"י מיג"ש ז"ל בחידושיו דאע"פ שיש משכון בידו נשבע ונוטל חשבינן ליה שהרי אינו טוען כלום בגוף המשכון אלא שטוען שיש לו ליטול מבה"ב במה שהוא תובע. וכתב על זה הרשב"א ז"ל בחידושיו ויש מקשים מהא ברייתא דקלילה דקתני כל זמן שהטלית ביד האומן על הב"ה להביא ראיה ומשמע דאי לא מייתי ראיה שקיל בלא שבועה מדקתני סיפא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל דמשמע הא ברישא שהטלית בידו נוטל בלא שבועה מפני שמשכונו בידו וליתא דהא פירשה הר"י הלוי ז"ל הכא רישא נמי נשבע ואפשר לי לפרשה לפי דבריו דה"ק כל זמן שהטלית בידו על בעה"ב להביא ראיה או ישבע ויטול ואל תתמה שהרי אמרו כאן בכיולא בזה דתניא אומן אומר בתים קללת לי והלה אומר לא קללתי לך אלא אחת המוליא מעי"ם ופרשה רב נחמן לגלדין קתני או מביא ראיה ונוטל או ישבע ב"ה ויפסיד וא"ת א"כ מה בין רישא לסיפא דקתני נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל י"ל דה"ק כל זמן שהטלית ביד האומן אפי' לאחר זמנו נשבע ונוטל אבל נתנה לו דוקא בזמנו נשבע ונוטל עוד יש מקשים מדגרסי' בירושלמי בפ"קין גבי שכיר שהקדים לו שכרו נשבע ונוטל היה בידו משכון נוטל בלא שבועה פי' שהקדים לו שכרו שטוען שהקדים לו שכרו יהא נאמן דקודם שפורע פועליו בסוף היום אינו טרוד דזכור הוא דלא הית דלעולם מחמת טרדות פועליו גם בזה אינו זכור ומיהו בזה נשבע שכיר אבל אם יש משכון בידו נוטל בלא שבועה וגם בזה יש לי לומר דשאני שכיר דכיון דתקינו ליה רבנן דאפי' בלא משכון נשבע ונוטל מה שאין כן בעלמא והלכך כל שהמשכון בידו אסקיה דרגא דבעלמא אינו נוטל אלא בשבועה והשכיר נוטל בלא שבועה וכיון דאתינן להכי תו לא צריכין לאוקמי רישא דברייתא דקלילה [illegible] דהא אוקימנא ברייתא כר' יהודה ובמודה מקלת ואית ליה לר' יהודה דכל שהשבועה אלל בש"ב שדיוה רבנן בשכיר ואית ליה לר"י דקלילה לא דכירי איכסי וטענת קלילה לדידיה כטענת נתתי ולא נטלתי לרבנן כדאיתא בסמוך וכיון שכן לדידיה נמי כל שהטלית ביד האומן אסקיה דרגא ונוטל בלא שבועה כך נ"ל להעמיד דברי הגאונים והר"ר אפרים ז"ל כתב דכל שטוען על המשכון נוטל בלא שבועה ואין לזוז מדברי הגאונים הראשונים ז"ל שדבריהם דברי קבלה הם עכ"ל הרשב"א ז"ל. כתבתי זה שמדבריו למדנו חיזוק לדין הגאונים ז"ל ומבורר ביותר ממה שהביא הר"ן בזה ומביאו במקלת הב"י שם וא"ל למה שפלפל הש"ך בזה מדין אומן קונה בשבח כלי או לא כמו שהביא הר"ן בשם הרמב"ן ז"ל. וכן כמה שכתב ליישב דברי הגאונים מהא דהכא כבר קדמו הרשב"א ז"ל אלא שלא ראה דבריו ואלו ראה אין לפלפל שוב על דבריהם לדינא כמו שכתב הרשב"א שאין לזוז מדבריהם ז"ל:

היה עבד וכו' היה חשוד וכו'. גם בדין הזה פלוגתא דרבוותא היא ותליא בפירושא דבעית דהכא. כמו שאכתוב שהיה לו להרמב"ם ז"ל פי' אחר בזה וסוגיא דהכא ודהתם שוין הם לדינא ולא כמה שרלה הש"ך לחלק עלינו את השוין דעת הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות בסוף מכילתין ללמוד מכאן דאם השכיר חשוד ב"ה נשבע כעין של תורה ויפטר ומשום שעיקר התקנה שרלו חכמים להתקין משום כדי חיו של שכיר היתה השבועה על ב"ה והוא כעין של תורה דלא איתקנה שבועת היסת עדיין שבימי רב נחמן תקנוה כדאמרינן בקידושין והאידנא דתקון רבנן שבועת היסת וכו' אבל מפני שראו שהוא טרוד שמוה על השכיר שהוא זכור יותר ממנו והיינו דאמרינן עקרוה רבנן לשבועה מב"ה וכו' אלמא דינא הוא דלישתבע ב"ה הילכך היכא דחשוד השכיר נשבע ב"ה כעין של תורה ונפטר ואם היו שניהן חשודין פטור כדאמרי' בגמרא דבני מערבא והסכימו בגמרא דילן כדכתבינן. וכ"כ הרשב"א ז"ל ונראה שחזרה שבועה על הב"ה דמשום תקנת השכיר תקנו שביעה והיה להם לתקנה על ב"ה שהוא הנתבע כדין כל הנשבעין שבתורה אלא משום תקנתו של שכיר תקנו והטילו עליו שישבע ויטול וכל שהוא עבד או חשוד מטילין אותו על הב"ה דליפטרו בלא שבועה אי אפשר כדאמרינן לקמן גבי קלילה עכ"ל הרשב"א ז"ל. וכך הם דברי הר"ן ז"ל וסיים וכן מוכח מה שאמרו שם בירושלמי בסמוך היו שניהם חשודין וכו' שבועה תורה למקומה. וכ"כ הטור בסי' ל"ב בשם הרמ"ה ז"ל דבשכיר אם הוא חשוד ישבע ב"ה כעין של תורה אבל דעת הרמב"ם ז"ל נראה דאינו כן אלא הב"ה היסת הוא דנשבע ונפטר שהרי סתם וכתב בפ"ב מהל' טוען הל' ה' נתחייב החשוד שבועה מדבריהם אם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול להשבע וליטול אלא הנתבע שכנגדו ישבע היסת ויפטר. ומפני שראיתי בש"ך שכתב בזה דברים מוקשים

ופריכי

מעניני יהושע

א"ר מנא פעמים שתבעו אחר זמן. ל"ב נירסת הראב"ד בשיטה מקובלת בב"מ דף קי"ב רב זעירא;

עין משפט
נר מצוה

ח
א מיי' פ"ב מטוען הלכה ד טוש"ע חו"מ סי' לב ס"ז

ט
ג ש"ע חו"מ סי' פט ס"ג בהגה"ס

היו שניהן חשודין תפלוגתא *דרבי מאיר ורבי יוסי. היו שניהן ה חשודין חזרה שבועה למקומה דברי רבי יוסי רבי מאיר אומר יחלוקו. פשיטא מת בעל הבית י השכיר נשבע ליורשיו ואפילו מת השכיר יורשיו נשבעין ליורשי בעל הבית. כלום תיקנו אלא בשכיר שמא ג ביורשיו. א"ר לעזר כשתבעו בעדים יכיל מימר ליה נתתי לך שכרך. *א"ר יוחנן אין אומר בממון מאחר דיכיל מימר ליה לא שכרתיך יכיל מימר ליה *שכרתיך ונתתי לך שכרך. מתניתא פליגא על רבי לעזר *במה דברים אמורים בשזה אומר נתתי וזה אומר לא נטלתי נתתי לך שכרך והוא אומר לא נטלתי. שכרתני והוא אומר לא שכרתיך המוציא מחבירו עליו הראייה. וקשיא על דרבי לעזר אם באומר בעדים שכרתני והלה אומר לא שכרתיך. רבי בא קרתיגנא בעי יום אחד עשית עמי ונתתי לך והלה אומר ב' ימים עשיתי עמך ולא נתת לי כלום. פשיטא יום ראשון נוטל בלא שבועה שנייה תפלוגתא דרבי יוחנן ורבי לעזר. סלע אחד פסקתי לך ונתתיה לך והלה אומר שני סלעים פסקתה לי ולא נתתה לי כלום. פשיטא סלע ראשונה נוטל בלא שבועה שנייה

(שבועות מה)
(לעיל פ"ז)
(שבועות מז)
(תוספתא פ"ו)

היו שניהן חשודין. בהא תליא בפלוגתא דר"מ ור' יוסי לקמן במתני' גבי חשוד וה"ה דפליגי הכא ולרבי יוסי דקאמר חזרה שבועה למקומה ה"נ כן : פשיטא. הא לן דאם מת בעה"ב השכיר נשבע ליורשיו ונוטל דמאי שנא כי קא מיבעיא לן אי אמרינן דאפי' מת השכיר נ"כ דהשבועה ליורשיו והן נשבעין ליורשי בה"ב ונוטלין : כלום תיקנו. חכמים אלא בשכיר עצמו משום כדי חייו ומכיון דאיכא עוד טעמא דב"ה טרוד הוא נתנו השבועה להשכיר : שמא ביורשיו. שייכא האי טעמא בתמיה : אמר ר' לעזר כשתבעו בעדים וכו'. אהא דלעיל קאי דאמרי' כשתבע בזמנו נשבע ונוטל כל אותו היום ותו לא ובודאי כשתבעו בעדים איירי ופריך ר' אלעזר וכי כשתבעו בעדים ולא נתן לו באותה שעה אמאי יכול לומר אח"כ נתתי לך שכרך דקס"ד דתבעו בעדים מהני שלא יוכל בה"ב לטעון אח"כ נתתי ואפי' לאחר זמן : אין אומר בממון מאחר. בתמיה וכי אין אומרים מיגו בממון דמאי איכפת לן שתבעו בעדים אם לא שכרו בתחלה בעדים לעולם יש כאן מיגו דמאחר דיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם מהימן לומר נתתי לך שכרך ואע"פ שתבעו בעדים ולא נתן לו אומר לו נתתי לך אח"כ ביני לבינך : מתניתא. ברייתא בתוספתא פ"ו פליגא על הא דר' אלעזר דקתני התם בד"א דהשכיר נשבע ונוטל בזמן שאמר לו נתתי שכרך והוא אומר לא נתת לי. אבל אם א"ל שכרתני והוא אומר לו סלע אמרתי לך והוא אומר שתים אמרת לי המוציא מחבירו עליו הראיה. ונראה דיש חסרון הניכר שם דשתי בבות נ"ל א"ל שכרתני והוא אומר לא שכרתיך הוא אומר לו סלע וכו' קתני מיהת דבחלוקין אם שכרו או לא המוציא מחבירו עליו הראיה וקשיא על דר' אלעזר כדמסיק: אם באומר בעדים וכו'. בתמיה וכלומר דהא ע"כ ברייתא בשלא שכרו בעדים מיירי דאי בעדים היאך הן חלוקין בזו הטענה וש"מ דנאמן בעה"ב במיגו היכא שלא שכרו בעדים: יום אחד עשית עמי וכו'. אם הבעל הבית אמר לו מעצמו כן יום אחד עשית עמי במלאכתי ונתתי לך שכרך והשיב ב' ימים וכו' ועכשיו הם חלוקין בשתיהן בקבלת השכר ובמנין ימי השכירות מהו : פשיטא. וקאמר הש"ס דבענין יום הראשון פשיטא לן דהשכיר נוטל בלא שבועה דמכיון דהוא לא תבעו אלא מעצמו אמר לו עשית עמי אינו נאמן לומר נתתי לך שכרך ואפי' שבועה לא בעי השכיר דאמרינן דלכך התחיל הוא ואמר לו עשית עמי לפי שהיה מתירא שלא יתבענו השכיר ויהא נאמן בשבועה והקדים עצמו ואמר לו כן כדי שבתוך כך יעבור זמן התביעה ושוב לא יהא נאמן השכיר בשבועה והלכך כשהשכיר תבע מיד וא"ל לא נתת לי כלום ותן לי עכשיו נוטל בלא שבועה שכרו של אותו יום דנראין הדברים דהאמת עם השכיר בענין נתינת השכר דאי לאו הכי למה התחיל הבה"ב מעצמו כשזה לא תבעו עדיין :

שנייה

משום דירדה התורה לסוף דעתם שכל אחד ואחד משעבד א"ע על היוצא כל אחד לפי מדריגתו כדאיתא בתוס' ז"ל במס' כתובות דף נ"ו ע"ב עיי"ש] ומובן מאוד פי' הגמ' דר"ח בעי קומי ר"י ול"ל כר"מ אפילו כרבנן דהא להיא ברייתא ממשמע שנאמר שבועת ד' וגו' אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם ול"ל קרא ולקח בעליו ולא ישלם ואפילו בלא קרא דולקח בעליו נמי ידעינן דאם לא ישבע ישלם ומסיק הקושיא ולא כן אמר ר' אמי בשם ר' יוחנן לדברי ר"מ ממשמע שנאמר לאו אתה שומע הן ולקח בעליו ולא ישלם הא אם לא נשבע משלם אבל לרבנן דל"ל מכלל לאו אתה שומע הן אינו משלם כשאינו רוצה לישבע. ואילו להאי ברייתא ממשמע שנאמר שבועת ה' וגו' אין אנו יודעין שאם לא נשבע משלם לכו"ע אפילו לרבנן ומסיק עוד ותני ר"ח מתנה שומר חנם להיות כשואל ר"ל משום דהא תני ר"ח מתנה ש"ח וש"ש להיות כשואל א"כ כשנאמר שבועת ד' וגו' יודעין אנחנו שאם לא ישבע ישלם משום דכיון דקבל ע"ע לישבע על אונסין ממילא מחייב א"ע לשלם על האונסין אם לא ישבע והא דלא גרסינן ותני ר"ח בוא"ו הוא משום דכן דרך הש"ס הזה כמה פעמים ולדוגמא עי' במס' יבמות פ"ק ה"א דגרסינן ג"כ תני ר"ח למשמעות והאי תני ר"ח עיי"ש :

אר"א כשתבעו בעדים יכול מימר. בסוגיא הזה נראה קיצור לשון הסופר ובמקום שתבעו נ"ל ששכרו. וה"פ דווקא כששכרו בעדים אבל בלא עדים יכול מימר לי' נתתי לך שכרך והיא משום מיגו ור"י אמר אין אומרין בממון מאחר דלא ס"ל המיגו הזה מיגו דלא שכרתיך דהוי מיגו דהעזה או משאר טעמים. ע"ז קאמר מתניתא פליגי על ר"א בד"א כשזה אומר נתתי והוא אומר לא נטלתי בזה הוי נשבע ונוטל משום שבועות התקנה אבל שכרתני והיא אומר לא שכרתיך הממע"ה וקשיא על דר"א אם באומר בעדים שכרתני והלה אומר לא שכרתיך בתמי' פי' אם כשזה אומר בעדים שכרתני היאך ואמר הלא לא שכרתיך א"ו דמיירי בלא עדים וכיון דסיפא מיירי בלא עדים א"כ למה נקט בסיפא החלוק בטענותם של בעה"ב ושכיר בשכרתיך ולא השכרתני כיון דבלא עדים לפלוג בדידה ברישא גופי' בטענותם של נתתי ולא נטלתי בדליכא עדים הממע"ה א"ו דבזה אין נפ"מ אפי' אין עדים נמי נשבע ונוטל ולא אמרינן המיגו הזאת וכדר"י. ע"ז ר"ב קרתיגנא יום אחד עשית עמי ונתתי לך והלה אומר ב' ימים עשיתי עמך ולא נתת לי כלום פשיטא יום שני' לא נוטל בשבועה יום ראשון תפלוגתא דר"י ודר"א פי' דהא ע"כ מיירי בלא עדים דאי איכא עדים לחזי עדים מאי קאמרי ע"כ פשיטא דיום שנייה לא יטול בשבועה דהא נחלקו בשכרתני ולא השכרתיך ע"כ פשיטא דהממע"ה אבל ביום הראשון תלו בפלוגתא דר"א ור"י דלר"א לא נשבע ונוטל משום דיש מיגו לבעה"ב. ולר"י דלא ס"ל הך מיגו הוי השכיר נשבע ונוטל. וזה מיבעיא לי' אם בטענה אחת נחלקת לב' דינים. וכן בסלע א' ונתתי וזה אומר ב' ולא נטלתי גם כן דכוותי' דסלע השני' לא יטול בשבועה והראשון בפלוגתא דר"א ור"י כן נראה לפענ"ד שכן צ"ל והגי' לפי המודפס בספרים צריך עיון גדול לפרש :

מחלפה

מראה הפנים

ופריכי מעיקרא הם אמרתי להעיר במקלת ולבאר פירושא דתקנתא לתקנתא מה שאמרו בכל מקום. כתב בסי' פ"ט כדין הזה דלדעת הרמב"ם ז"ל נ"ל דאין ראיה מהירושלמי די"ל דהירושלמי ס"ל כמ"ד דש"ס דילן דפריך בריש פ"ק דב"מ גבי הכות רעיה וכו' נתייבים מרב נחמן וכו' א"כ ס"ד דלרב נחמן חשוד שכנגדו נשבע ונוטל דתקנתא לתקנתא עבדינן וא"כ למאי דמשני בש"ס דילן תקנתא לתקנתא לא עבדינן ליתא להירושלמי וכו' ובפרט שלא הוזכר בירושלמי כלל דבשכיר עקרוה מבה"ב וכו' והאריך שם בענין זה ולענ"ד כל דבריו שמה מופרכים כמו שיראה המעיין לקמן ועיין בקונטרס אחרון סי' ו' :

כלום תיקנו אלא בשכיר שמא ביורשיו. הבעל העיטור מביא ראיה מכאן דכל היכא דלא נקיט שטרא ושבועתו שבועת תקנה היא אין היורשין נשבעין שבועת היורשין ונוטלין והביאו בעה"ת בשער י"ד ח"ב דין ע' וכן פסק הטור והש"ע בסי' ק"ת. וכבר בארתי לעיל בד"ה על ידי שעסקיו מרובין דמכאן ראיה דלמסקנא תרתי טעמי בעינן משום כדי חייו ומשום דב"ה טריד הוא דאי משום טעמא דטרוד לחוד א"כ מן הסברא נימא אף ביורשין כן ולפ"ז מסייע ליה להרי"ף ז"ל דס"ל עיקר תקנת השבועה על הבה"ב היתה והלכך בעינן תרי טעמי וכמה שנתבאר לעיל שם ולפי מה שנתבאר בדיבור דלעיל דדעת הרמב"ם ז"ל כדעת התוס' דעיקר תקנת השבועה על השכיר היא אפ"ה איכא למימר דמודה הוא לדינא דהכא ואם שלא נתבאר בדבריו להדיא גבי שכיר ומטעמא דבעל העיטור דכיון דעיקר שבועה מתקנה היא לא תיקנו כלל ביורשיו ואפי' אי אמרי' דבטעמא דב"ה טרוד בפועליו לחוד סגי. ומיהו דברי הרמב"ם בהל' שכירות שם משמע דס"ל נמי דתרי טעמי קאי לפי המסקנא שכתב מפני שב"ה טרוד בפועליו וזה השכיר נושא נפשו לזה ואין להאריך :

אמר ר' יוחנן אין אומר בממון מאחר. ליתא דהאי תלמודא בכל כי האי גוונא לישנא דתמיה משמע והכא שפיר הוי וכי אין אומרין מיגו בממון וכדנקטינן גם בש"ס דילן. ובריש פ' שבועת הדיינין דפירשתי הא דר' יודן דשתם כלישנא דפליג על הא דרב ור"י התם וקאמר אין אומר בממון מאחר דאין אומרין מיגו כזה היינו נמי להשוות מסקנת הסוגיות ועוד דאי התם בלשון תמיה מיתפרשא א"כ לכאורה היינו דרב ודר' יוחנן והיינו דצריכין לומר דמוסיף בטעמא עליהן וכי אין אומרין בממון מאחר. אלא דלפ"ז הוי פליגא אדרבה כפי אשר בארתי שמה דנקטינן דמיגו דהעזה לא אמרינן לענין לפטורי משבועה וע"ש. וכן הא דר' יודן בפ' שבועת העדות הל' ד' משמע נמי דבלשון תמיה מיתפרשא וכבר בארתי גם שם כדי להשוות להמסקנא דהתם מפרשינן דנמי מיגו דהעזה הויא ומיהו עפי ניחא לפרש בלשון תמיה. ולא תיקשי דהא גם הכא הוי מיגו דהעזה וממעיז לשאינו מעיז כל כך וכמו דכתבו התוס' בפ"ק דעפי ניחא ליה למיטען נתתי לך דבזה אין השכיר תובעו למשקר משום שטרוד בפועליו הוא וכסבור שכן הוא אבל אם אומר לא שכרתיך משקר הוא וזהו יודע בשקרו וכן כתבו עוד בהגוזל דף ק"ז ע"א משום דהכא היינו טעמא כמה שמצאתי בחידושי הרשב"א ז"ל שכתב וז"ל דבר זה שאלתי למורי הר' יונה ז"ל והשיב דכיון דאפי' בטענת פרעתיך יש בה העזה שלא פרע ואומר שפרעו אם רצה לשקר גם הוא היה טוען שלא שכרו אע"פ שיש בטענה זו העזה מזו וכן מצאתי לאחר מכאן בתוס' דבין כך ובין כך כופר בכל שיש בו העזה. ושמעתי משום רבינו האי גאון ז"ל דכיון דאין חיובו דבעל הבית מן הדין אלא מן התקנה משום תבם שכחה כשנת טרדה אף אנו נעמידנו על דינו כל שיש בו מגו וזה נכון עכ"ל וכסברא זו האריך בם הר"ן ז"ל דהכא אפי' מיגו גרוע כי האי אמרינן שפיר :

פשיטא יום ראשון נוטל בלא שבועה. כדפרישית דבהתחיל הבעה"ב עמו איירי ומכיון דטענת ב"ה שאומר נתתי לך הוי כטענת שמא דהא אמרינן דטרוד הוא ואינו זכור כ"כ אלא כסבור שכן הוא הוי כאומר לו גזלתיך ואיני יודע אם החזרתיו לך דחייב. וכעין סברא זו מצאתי בחידושי הרשב"א ז"ל שכתב על הא דאמר התם וליתיב ליה בלא שבועה וכי דהתם לא קיימא האי סברא כדמשני משום להפיס דעתו של בעה"ב מ"מ היכא דבה"ב בעצמו התחיל עמו שפיר יוכל לומר כן :

רב

חדושי אמרי ברוך

במראה הפנים ד"ה כלום תיקנו וכו'. אין היורשין נשבעין שבועת היורשין וכו'. נ"ב מלשון זה מבואר דאין היורשין טוענים ברי רק רוצים לישבע שלא פקד נפש אביהם שניפרע. ולפ"ז אין מקום למ"ש המחבר דמכאן ראיה כו' א"כ מן הסברא נימא אף ביורשים כן וכו'. דכשאין היורשים טוענים ברי מה סברא יש לחייב הבעה"ב ויעוין באחרונים שמפרשים דברי הירושלמי אף ביורשים טוענים ברי דלא תקינו חכמים רק לשכיר ולא ליורשין : שם ד"ה פשיטא יום ראשון נוטל בלא שבועה כדפרישית וכו'. אין דבריו מחוורין כלל וברשב"א ליכא הוספת דבריו לדינא על מ"ש התוס' בד"ה וניתב ליה. דהוי כאומר אם פרעתיך ואתי ועפי"כ הטילו שבועה על השכיר להפיס דעתו מן התורה לא יצטרך לישבע כלל היכא שהבעה"ב הקדים דבריו אליו שנתן לו שכרו. והנכון כדברי מפרשי ירושלמי לגבי: כאן. וכנ"ל פשיטא יום ראשון נוטל בשבועה :

גליון אפרים

א"ר לעזר כששכרו שלא בעדים יכול מימר ליה כו' כצ"ל. (נומ"י):

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

שנייה תפלוגתא דרבי יוחנן ורבי לעזר. רב הונא אמר אם בשנשבע *הביא עדים היתה עומדת באבוס כבר גזלתו שבועה. מתניתא פליגא על רב הונא איכן *שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן ועדים מעידין שאכלו משלם הקרן הודה א מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. מתניתא בשאכלו ואח"כ נשבע לו ממה דמר רב הונא בשנשבע לו ואחרי כן אכלו. מחלפה שיטתיה דרבי יהודה תמן אמר אפילו לא ידע והכא אמר עד שידע. תמן על ידי שאינו כעין שבועת תורה אפילו שבועת תורה לא ידע

ברם

שנייה. אבל השכר של יום השני שזה תובעו עכשיו בהא תלי' בפלוגתא דר' יוחנן ור' אלעזר וכלומר דזה הוי כתביעת שכיר דעלמא ולר"א דאמר אפי' אין עדים ששכרו אין בעה"ב נאמן במיגו והכא ע"כ בשאין עדים מיירי דהא חלוקין הן במנין ימי השכירות וא"כ ה"נ השכיר נשבע ונוטל ולר' יוחנן בעה"ב נאמן בעלמא במיגו בשלא שכרו בעדים וה"נ בשכר יום השני בעה"ב נאמן ונשבע היסת וכן בדין סלע ושני סלעים דלקמיה: רב הונא אמר. מילתיה דרב הונא אפקדון קאי ואיידי דאיירי לעיל בשכרו שלא בעדים ואח"כ תבעו זה בעדים מייתי לה נמי לדרב הונא הכא: אם בשנשבע. שתבעו היכן שורי וכפר בו ונשבע: הביא עדים היתה עומדת באבוס. ואח"כ הביא זה עדים שראו שהיתה עומדת באבוס של זה הנפקד: כבר גזלתו שבועה. כלומר כבר גזלו הנפקד מהמפקיד וקנייה בשבועה שנשבע לו ומכיון שקיבל השבועה ממנו פטור הוא מלשלם: מתני' פליגא על רב הונא. דקתני בפרק דלקמן היכן שורי וכו' משלם את הקרן אע"פ שהעדים באו אחר שנשבע: מתני' בשאכלו ואח"כ נשבע לו. התם מיירי שהעדים מעידין שאכלו אותו בתחילה מקודם שנשבע לו ונמצא שכבר נתחייב בשעה שאכלו ומה דאמר רב הונא בשנשבע בתחילה וכבר קנאו בשבועה ובאו עדים שראו אותה עודה בידו או שאכלו אחר השבועה והלכך פטור הוא: מחלפה שיטתיה דר' יהודה. אדר' יהודה במתני' קאי דקאמר עד שתהא שם מקצת הודאה דס"ל דלא עבדו רבנן תקנתא לשכיר אלא במקום דאיכא הכא שבועה מדאורייתא על הבה"ב כגון שהודה במקצת דמן התורה הוא נשבע ונפטר ושדיוה רבנן אשכיר שיהא השכיר נשבע ונוטל ומטעמא דלעיל אבל בכופר בכל שאומר לו נתתי לך כל שכרך דליכא שבועה דאורייתא לא תקינו רבנן שיהא השכיר נשבע ונוטל וקשיא דר' יהודה אדרבי יהודה דהא אשכחן דקאמר בעלמא אפי' בדליכא שבועה דאורייתא איכא תקנתא דנשבע ונוטל: תמן אמר אפי' לא ידע. לקמן במתני' גבי אמר לחנווני תן לי בדינר פירות וכו' דקתני בסיפא נתן לו את הדינר וא"ל תן לי הפירות אמר לו נתתים לך והולכתם לתוך ביתך ישבע חנווני ור' יהודה פליג וקאמר כל שהפירות בידו ידו על עליונה ואוקימנא התם דבקופה מונחת בין שניהן מיירי שאינן לא ביד חנווני ולא ביד הבעה"ב אלא מונחין בקופה ברשות הרבים ואין אחד מהן מוחזק בהן וקאמר ר' יהודה דלעולם בעה"ב נשבע ונוטל. והיינו אפילו לא ידע כלומר שלא ידוע לנו במי נוכל לתלות בו דטענתו הוי טענה ושיהא הוא הנשבע כמו המודה מקצת דטעמא דאמרה תורה שהוא נשבע משום דמסתמא אין אדם מעיז פניו בפני ב"ח והלכך הודה במקצת אלא דאישתמוטי אישתמיט להודות בכל עד דאית ליה לפרוע ולפיכך ישבע הוא והא גבי דין דחנווני אין כאן מקצת הודאה וליכא טענה דידיע לן דשייכא ביה שבועה דאורייתא' ואפילו הכי קאמר רבי יהודה דבעה"ב הוא נשבע ונוטל ולא שיהא החנווני נשבע ונפטר: והכא אמר עד שידע. עד שיהיה ידוע לנו בטענת בעה"ב דמן התורה היה הוא חייב לישבע כגון שהודה במקצת בהא הוא דתקינו רבנן שיהא השכיר נשבע ונוטל ומאי שנא הכא מדינא דחנווני ויש לפרש נמי עד שידע מלישנא עד שיודה הוא וכלומר שיודע במקצת החוב: תמן על ידי שאינו כעין שבועת תורה אפי' לא ידע כל"ל. והך שבועת תורה תנייתא בטעות נדפס והגב שיטפא הוא. וכלומר דשאני התם שאין כאן טענה כלל דשייכא למימר בה דליהוי כעין שבועת תורה דהא בלבורין ומונחין ברשות הרבים הוא דקאמר ר' יהודה כדלעיל וכדקאמר לקמן בהדיא והלכך מי יודה למי במקצת שהרי הפירות כולן מונחין לפניו והם חלוקין עליהן זה אומר נתתי לך הדינר והרי הפירות אלו שלי הן וזה אומר כבר הולכת פירות שלך לתוך ביתך ופירות אלו שלי הן ומשום הכי קאמר ר' יהודה דהואיל והפירות לבורין ברשות הרבים הן הוי כמי שהפירות ביד בעה"ב וידו על העליונה והוא נשבע ונוטל:

בכ"ק קו

שבועות מט

מחלפה שיטתי' דר"י תמן אפילו לא ידע נ"ל הודה כדכתיב בפ"מ ז"ל והכא אמר עד שיודה היא כפי' הפ"מ ז"ל מדוע בהך ג' בבות שכיר ונגזל ונחבל. נחלקו ר"י וחכמים וס"ל לר"י עד שיודה במקצת ואילו בבבא ד' לא נחלקו ר"י וחכמים בזה גבי אמר לחנוני תן לי בדינר פירות דס"ל לת"ק דנשבע בעה"ב על הדינר וחנוני נשבע על הפירות ור"י חולק וס"ל דחנוני אינו נשבע [לשיטת הרב אלפס ז"ל וסייעתו ז"ל] א"כ דבה"ב אינו נשבע על הדינר [לשיטת רש"י ז"ל] ושם לא נחלקו ר"י והכמים אם בעינן מודה במקצת בשלמא גבי חנוני על פנקסו לא קשה דהא טעמא דר"י דלא התקינו השבועה שישבע ויטול כעין של תורה דהיא שבועת המשנ' אלא דווקא כשהנתבע מודה מקצת ויש כאן שבועת התורה על הנתבע ושקלו רבנן לשבועה מן הנתבע ורמו על התובע שישבע ויטול משא"כ בדלא הוי מ"מ דליכא כלל שבועה ע"כ גבי חנוני על פנקסו דהתם הבע"ב רוצה לשלם ואינו בתורת נתבע אלא דהוא ממון המוטל בספק וצריך כל אחד לישבע ולטול מספק ותקנה אחריתי היא. משא"כ באמר לחנוני תן לי בדינר פירות דהתם הוי בתובע ונתבע א"כ קשה למה לא הוי המחלוקת דת"ק ור"י בהם צריך מודה מקצת או לא צריך בזה מודה מקצת ולא ס"ל לסתמא דגמ' דנחלקו ברישא וה"ה בסיפא. ע"ז משני תמן ע"י שאינו כעין שבועת תורה אפילו לא יודה ברם הכא ע"י שהן כעין שבועת תורה בזה מוכח מפירש כשיטת רש"י ז"ל כפי' המשנה דאמר לחנוני תן לי בדינר פירות [דיש בזה ה' שיטות וכבר האריך הש"ך ז"ל בסי' צ"א בהנך ה' שיטות עיי"ש] דשיטת רש"י ז"ל דמיירי דהפירות כבר ביד הבעה"ב והשולחני תובע מבעה"ב הדינר והבעה"ב טוען שכבר נתן והוי בעה"ב כופר בכל. ומדין התורה בעה"ב הוי כופר בכל ופטור משבועה ותיקנו רבנן שבועת היסת והגם דשבועת היסת לא נתקנה בימי המשנה עד בימי ר"נ מ"מ כופר בכל הזה תיקנו רבנן שבועת היסת מפני תיקון העולם כמבואר כ"ז באורך בהריטב"א ז"ל דף מ"ח ע"א. ור"י פליג ארישא וס"ל דאין בעה"ב צריך שבועה על הדינר משום דהוי כופר בכל ואין דרך חנוני ליתן פירות עד שיקבל מעות ע"כ בודאי קיבל מעות. וע"כ א"כ תקנה לתקן על כופר בכל הזה שבועת היסת משא"כ בסיפא כשהבעה"ב תובע הפירו' להחנוני והחנוני כופר בכל ס"ל לר"י ג"כ דשייך לעשות תקנה על כופר בכל הזה וישבע החנוני שקיבל הדינר ולא נתן עדיין הפירות כמבואר כ"ז בריטב"א ז"ל באורך. וע"כ בירושלמי הזה מוכח בפי' כשיטת רש"י ז"ל דמשני דלווקא בהנך תלתא בבא שכיר ונגזל ונחבל דהוי כעין שבועת תורה ע"כ ס"ל לר"י דצריך שיודה במקצת משום דאז הוי שבועה דאורייתא להנתבע ואפכוה רבנן לשכנגדו דישבע ויטול כדפרש"י ז"ל במתניתין בטעמא דר"י משא"כ בא"ל לחנוני תן לי בדינר פירות דהתם התקנה היא על שבועת היסת ע"כ לא צריך כלל למודה מקצת ומוכח בפירוש כשיטת רש"י ז"ל מסתמא דגמ' ושיטת הרב אלפס ז"ל וסייעתו היא כר' חנינא בה"ו דגרסינן שם על ההיא מתניתן אמר לחנוני תן לי בדינר פירות אמר ר"ח במחלוקת א"ר יהודא אימתי בזמן שהיתה הקופה מונחת בין שניהן אבל אם היתה יוצאה מת"י אחד מהן עוד היא במחלוקת הדא דאת מר באכסנאי אבל בבן עיר דרכו ליתן איסר עד שלא יטול דינר. אר"ז כולן כעין שבועת תורה ירדו להן עד כאן ומוכח בש"ך ז"ל סי' צ"א ומהאי ירושלמי מקשה הש"ך ז"ל על כל השיטות של ראשונים ז"ל. ולפענ"ד דה"פ דר"ח לא ס"ל דהבבא של אמר לחנוני תן לי בדינר פירות מיירי בשבועת היסת אלא ס"ל דכל המשנה כעין שבועת תורה ירדו להן והפי' דהמשנה היא כך כדפי' הריטב"א ז"ל בשם הרב אלפס ז"ל דאמר להנוני תן לי בדינר פירות ונתנם לו והניחם בעה"ב בר"ה לפני עדים וכשבא בעה"ב ליטול הפירות האלו המונחין בר"ה ליתנן לתוך שקו להוליכם לביתו ומעורר עלי' חנוני וא"ל שלא יטול את הפירות משם עד שיתן לו הדינר. וא"ל הבעה"ב כבר נתתי לך אמרו חכמי המשנה דכיון שהפירות עדיין מונחים בר"ה וזה מעורר עליו שלא יטלם הוי הבעה"ב הוה כעין נשבע ונוטל וישבע כעין ש"ת בנק"ח ויטול לעשות תקנה לחנונים שלא יקפידו למדוד פירות בלא קבלת מעות וסיפא קתני איפכא שיש עדים שנתן הבעה"ב הדינר ולא ראו מדידת הפירות המונחין בר"ה מי מדדם והניחם שם ואמר בעה"ב להנוני תן לי הפירות האלו המונחים בר"ה שכבר פרעתים והנחתם כאן ואמר לו החנוני אותן פירות שפרעת כבר נטלתם לביתך והפירות האלו המונחין שלי הם ומשורת הדין שייך להחנוני בלא שבועה שהרי פירות האלו ידועים שהיו שלו ואין לבעה"ב עדות שמסרם. אפ"ה כיון שיש קצת אתמלא לבעה"ב שהם שלו מאחר שהם מונחים חוץ לחנות ורגלים לדבר קצת שהוא מדדם תקנו שלא יטלם משם החנוני בלא שבועה בנק"ח כעין ש"ת וכאילו היא נשבע ונוטל. ור"י פליג אסיפא דבשלמא ברישא יש לבעה"ב לישבע לפי שאין לו זכי' גמורה בפירות מאחר שהן מונחין עדיין ברה"ר ודומין כאלו הם בידו של חנוני. אבל בסיפא אין לחנוני לישבע עליהן דהא אית לי' תרתי למעליותא שהן מונחים בר"ה ושאין לזה עדים שעכבן כלל הילכך יד חנוני על העליונה שאינו נשבע לבעה"ב ואימתי דתנינן בברייתא. אמר ר"י אימתי בזמן שהיתה הקופה מונחת בין שניהם ה"פ אימתי לפרש היא

א מיי' פ"ז מגזילה ה"ב ופ"ה משבועות הלכה ס

ברם

מראה הפנים

רב הונא אמר אם בשנשבע הביא עדים וכו'. היינו דרב הונא אמר רב בבבלי בפ' הגוזל קמא דף ק"ו ע"א שבועה קונה אם א"ל מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי ונשבע ואח"כ באו עדים פטור וכו' ואפי' בפקדון ומקשי נמי התם מהאי מתני' ומשני לה בשינויא אחרינא. וכיון דלא ק"מ לדינא דהא כל הפוסקים ז"ל פסקו דלא כרב וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מטוען הלכה י"א לא נאריך בזה:

מחלפה שיטתיה דר' יהודה וכו'. כדפרישית דעל ר' יהודה דלקמן גבי דינר פירות הוא דפריך ויתבאר ממקור דין הזה ופירושו בהסוגי' לקמן הל' ה' ד"ה ר' חנינא ע"ש:

מהו

גליון אפרים

רב הונא אמר אם בשנשבע הביא עדים ולא היתה עומדת באבוס כבר גזלתו שבועה (כצ"ל. דכיון דלא הוי בעין בעת שבועתו שבועה קונה. וכדאמר ר"ה אמר רב בבבלי ב"ק ק"ו ע"א מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום ונשבע ובאו עדים פטור שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו בעלים שבועה פטור אמר רבא מסתברא מילתיה דרב במלוה דלהוצאה ניתנה כו') מתניתא פליגא על ר"ה כו' מתניתא בשנשבע לו ואח"כ אכלו מה דמר ר"ה באכלו ואח"כ נשבע כצ"ל (דבנשבע לו ואח"כ אכלו כיון דבעת השבועה היה בעין אין שבועה קונה). (מוע"י): מחלפה שיטתיה דר' יהודה תמן אמר אפילו לא הודה (היינו בב"ק פ"ו ה"ז וע"ש ברא"ש) והכא אמר עד שיודה תמן על ידי שאינו כעין שבועת תורה אפילו לא הודה (דהתם הנתבע איני יודע ובאיני יודע ליכא שבועת תורה) ברם הכא (בשכיר ונגזל ונחבל שהנתבעין טוענין בברי) ע"י שהן כעין שבועת תורה (לא תקנו אלא בהודו) כצ"ל. (ועיין בנוע"י):

ברם הכא ע״י שהן כעין שבועת תורה. מהו לגלגל שבועת תורה על שבועת תורה. נישמעינה מן הדא מגלגלין שבועת תורה על שבועת תורה שבועת *תקנה על שבועת תקנה שבועת תורה על שבועת תקנה שבועת תקנה על שבועת תורה. תמן זה נשבע ואינו משלם ברם הכא זה נשבע ונוטל וזה נשבע ואינו משלם:

הלכה ב מתני׳ הנגזל[א] כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו ומישכנו שלא ברשות אמר לו תן לי כיליי שנטלתה והוא אומר לא נטלתי ה״ז נשבע ונוטל ר׳ יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודייה כיצד אמר לו שני כיליי נטלתה והוא אומר לא נטלתי אלא אחת: **גמ׳** לתוך ביתו לא לתוך חצירו למשכנו לא משום דבר אחר. אמר רבי יצחק ובלבד בעדים. נכנסו שנים למשכנו ייבא כהדא יצא חבול מבין שניהן שניהן ראויין למשכנו. ומה חמי ליה בשראו שנים חובטין עליו במקלות. ראוהו זורק צרורות ונמצאו שם כלים שבורין נוטל בלא שבועה. מהו

פני משה

ברם הכא על ידי שהן כעין שבועת תורה. כלומר אבל הכא דשייכא ביה מודה מקלת הלכך קאמר ר׳ יהודה דלא תקינו רבנן אלא בדאיכא טענה דהוה מלינן למימר שיהא כשבועת תורה ובעה״ב היה לו לישבע בהא הוא דאמרו דשקלינן השבועה מבעה״ב ושדינן ליה אשכיר: מהו לגלגל שבועת תורה על שבועת תקנה גרסינן. מי שנתחייב בשבועת התקנה שתקנו חכמים אם יכול לגלגל עליו טענה שבשבועת התורה עליה: נישמעינה מן הדא. ברייתא דקתני מגלגלין וכו׳ שבועת תקנה על שבועת תקנה. וכן נמי אמרינן דמגלגלין שבועת התורה על שבועת התקנה או איפכא דכיון דשייכא גילגול בשבועת התקנה כמו בשבועת התורה ה״ה דמגלגלין בשבועות מזו לזו: תמן. ודחי לה הש״ס תמן בשבועת התורה זה נשבע ואינו משלם וכן שבועה אחריתא שמגלגל עליו שבועת התורה מנשבע ואינו משלם הוא דאין שבועת התורה אלא באינו משלם וכן בשבועת התקנה על שבועת התקנה דשתיהן נשבע ונוטל הוא וכיון דדמין להדדי מגלגלין: ברם הכא. אבל היאך נאמר הכא דמגלגלין שבועת התורה על של תקנה או איפכא זה נשבע ונוטל הוא וזה נשבע ואינו משלם הוא וכיון שאינן דומות זו לזו איכא למימר דאין מגלגלין:

הלכה ב מתני׳ ומישכנו שלא ברשות. שלא ברשות בעלים ושלא ברשות ב״ד וכגון שראהו עדים שנכנס לבית חבירו ואין בידו כלום ויצא משם וכלים החובים לו תחת כנפיו: הרי זה נשבע ונוטל. שהרי הדברים מוכיחים שהעדים מעידים שמשכנו שלא ברשות והוא שטוען הב״ה במידי דאמיד ביה או שהוא אמיד שמפקידין אצלו דברים שהוא טוען אבל בלאו הכי לאו כל כמיניה לישבע וליטול אלא ישבע הנתבע היסת ונפטר: **גמ׳** לתוך ביתו. הוא דנשבע ונוטל משום דמסתמא כל מה שיש לאדם בבית הוא דמניח ליה אבל לא לתוך חצירו אם לא נכנס זה אלא לתוך חצירו וטוען עליו כלים שאין דרכן להניחם בחצר בזה לא אמרו דבעה״ב נשבע ונוטל: למשכנו. ודוקא שאומר שלמשכנו הוא נכנס אבל לא אם נכנס לביתו לדבר אחר: ובלבד בעדים. שראוהו עדים שנכנס וראוהו יוצא וכלים תחת כנפיו: נכנסו שנים למשכנו. בעיא היא אם שנים שנכנסו למשכנו שלא ברשות מהו שיהא בעה״ב נאמן לטעון עליהן: ייבא כהדא. נפשוט להא מדינא דחובל דתניא בברייתא יצא חבול מבין שניהן דוקא במעידין שנכנס לתוך ידו שלם ויצא כשהוא חבול ואין עמהן אחר יצא אם היה אחר שם וזה יוצא חבול מבין שניהן אין הנחבל יכול לטעון דאיכא למיחש שזה הנחבל אמר לזה לחבול בו כדי להתרעם על האחר וה״ה גבי נגזל אם שנים נכנסו למשכנו: שניהם ראוין למשכנו. כלומר דדחי לה הש״ס דשאני הכא ששניהם ראוין הן למשכנו כל אחד ואחד בשביל עצמו והלכך אם הוא בענין שראו עדים אותן וכדרך שאמרו בנגזל נאמן הנגזל לטעון על שניהם: ומה חמי ליה. ומהדר הש״ס בתמיה דמה ראית לחלק בכך בין נגזל לנחבל דאי בכה״ג גם בנחבל משכחת לה שיכול לטעון על שניהם כגון שראו עדים שנים חובטין עליו במקלות ויצא חבול מבין שניהם ואנן לא קאמרינן אלא דאם יש עוד אחד עמהן אינו יכול לטעון על זה שהוא טוען עליו ומטעמא דאמרן וה״ה בנגזל נמי הכי דאם הוא טוען על שניהן בהא ודאי דינם כדין אחד שנכנס למשכנו בכל חילוקי הדינים אלא דאם הוא טוען על אחד מהן שנטל כליו בהא איכא למימר דהואיל ויש אחר עמו לא היה נוטל בפני זה שזה הוא יכול להעיד כמה נטל: ראוהו. עדים זורק צרורות לתוך ביתו של חבירו ונמצאו שם כלים שבורין בהא נוטל בה״ב בלא שבועה שברור הדבר שמחמת זריקתו נשתברו הכלים: מהו

רידב״ז

היא בא דאימתי אני ורבנן חולקין בזמן שהפירות הללו מונחים בר״ה בזה אמרו חכמים דבריהם ואמרתי אני דברי. אבל אם הפירות יצא מת״י אחד מהן כולנו מודים שהממ״א ע״ה עכ״ל הריטב״א ז״ל וזהו לשיטת הרב אלפס ז״ל וסייעתו ז״ל ומבואר הירושלמי היטב דכיון דמיירי כעין שבועת תורה בנשבע ונוטל א״כ מחלפה שיטתי׳ דר׳ יהודא כדפריך בסוגיא דידן אם לא שנאמר חלוק הי׳ ר׳ יהודא אף בסיפא ופליג ברישא וה״ה בסיפא וס״ל דבעינן מודה במקלת. וזהו דקאמר ר״ח דס״ל דמשנה הזאת הוי ג״כ שבועה כעין תורה. ע״כ דחלוק הי׳ ר״י אף בסיפא. ע״ז קאמר אר״ה במחליקת והוי המשנ׳ הזאת ג״כ במחלוקת דת״ק ור״י אם בעינן מ״מ ומביא אח״כ הברייתא אמר ר״י אימתי בזמן שהיתה קופתו מונחת בין שניהם אבל אם היתה יוצאה מת״י אחד מהן הממחע״ה [ולא מסיק הברייתא הממחע״ה כדרך הירושלמי בכמה מקומות] ולמה נקט בהאי ברייתא סתם התנאי הזה שיצא מתוך שניהן ולא מסיק התנאי של מודה במקלת ומשני עוד היא במחלוקת ר״ל דגם הברייתא הזה הוא תלוי במחלוקת דת״ק ור״י אם בעינן מודה במקלת וכן דרך הירושלמי בכ״מ דמתיב מסתמא דמתניתן ומשני דהוא משום כך וא״כ פריך מן סתמא דברייתא. ומשני עוד היא משום כך עי׳ בפ׳ הזורק במס׳ גיטין ה׳. ובפ״ק במס׳ ב״מ ה״ד ובמס׳ כתובות ספ״ד וע״ז קאמר ר״ז כולהון כעין שבועת תורה ירדו להן ר״ל דכיון דהכי היא א״כ ע״כ דכולהון הוי כעין שבועת תורה ולא שבועת היסת ע״כ חלוק ר״י בסיפא והוי במחלוקת ולא כסתמא דגמ׳ דלעיל דכאן הוי שבועת היסת ואין כאן מחלוקת ת״ק ור״י. ור״י נמי מודה דלא בעינן מ״מ. ונמצא לפ״ז דשיטת רש״י ז״ל היא כסתמא דגמ׳ בה״א ושיטת הרב אלפס ז״ל וסייתו הוא כשיטת ר״ח ור״ז בה״ו ולפענ״ד שבע״ה זה ברור:

למשכנו לא משום דבר אחר. נכנסו שנים למשכנו בעיא היא אם נכנסו שנים ואמרו שנכנסין למשכנו אם בזה הוי נמי נשבע ונוטל ויכול לתבוע משניהם. או דילמא כיון דתרווייהו נכנסו למשכנו לא הוי כמו בדאיכא אחר דנשבע ונוטל מן הנכנס למשכנו כדאי׳ בבבלי ובדליכא אחר נוטל בלא שבועה עי׳ בפוסקים ז״ל משום דכיון דתרווייהו נכנסו למשכנו ושניהם שוין ויכול כל אחד לדחות על חבירו כמו בשנים שהי׳ רודפין אחר שור אחד זה אומר שורך ב׳ הממחע״ה במס׳ ב״ק דף ל״ה עיי״ש או דילמא דיכול לתבוע מן שניהם וגם בזה

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי׳ פי״א מהלכות גזילה הלכה ב סמ״ג עשין פג טוש״ע חו״מ סי׳ צ ס״א

מסורת הש״ס

עיין שבועות מח ע״ב

מראה הפנים

מהו לגלגל שבועת תורה על שבועת תורה. ראיתי בס׳ העיטור בדיני תוב מלוה ע״פ ח״ב שהביא ריש הסוגיא עם הגי׳ שלפנינו ולא פירש כלום אלא כתב על זה וכדאסיק בגמרה דילן לכל מגלגלין הוך משכיר ולפי גי׳ זו קשה דעד כ״ן לא במעני גילגול שבועה מן התורה ובדילפינן לה מסוטה וכן אמר בהאי ב״ם בהדיא בפ״ב דסוטה הלכ׳ ו׳ ונראה דצריך לגרוס כגוונא שאין השבועות דומות זו לזו כדפרישית בפנים או איפכא. וכדמשמע מהמסקנא דהכא דהיכא שאינן דומות אינו יכול לגלגל והרי זה כדין שכתב הטור בסי׳ צ״ד נתחייב לו שבועה מן התורה ובא לגלגל עליו שבועת היסת יכול לומר לו שבועה דאורייתא׳ אשבע לך ועל הגלגולים תשבע ותט״ל ופרטי דין זה יתבאר לפנינו אי״ה בשלהי פרקין ד״ה רבי זירא כהדא דר׳ יוסי ע״ש:

לתוך ביתו לא לתוך חצירו. בעל העיטור הביא לזה בדיני תוב מלוה על המשכון ח״ג וכתב על עבר השטרים שביאר הרי״ף ז״ל על דינא דמתני׳ ודכוותיה. ויש לנו להוסיף שני שטרים במשכן חבירו שלא ברשות האחד. אם עדים מעידין שמשכנו בשוק או שנכנס לחצר וראוהו שנטל משכון ולא ידעו כמה אע״פ שראוהו שנטל נשבע ופטור והשני אם נכנס לביתו לדבר אחר ולא למשכנו וראוהו שנטל וכלים תחת כנפיו אף בזה נשבע ופטור והכי גרסי׳ בגמרא דידן מערבא לתוך ביתו וכו׳. ולפי מה דכתב הטור בסי׳ צ׳ בשם הרמ״ה ז״ל לפרש להך דהכא דלכאורה פליגא אגמרא דילן דלא מפליג בין בית לחצר וכדי להשוותן צריך לפרש דלא ממעט חצר לגמרי וכו׳ וכדפרישית בפנים לפ״ז נכללו שני השטרים כמה שמוסכם מהפוסקים ז״ל דמה שדרך להניח בחצר א״כ היינו ביתו וכן אמרו למשכנו דוקא. וכודאי גם משכנו בשוק שכתב אינו בכלל נשבע ונפטר ואין ללמוד מכאן לפי דעת הפוסקים ז״ל והרי דין זה נתבאר בסוף פרק דלעיל אף בר כם קס עם חבריה בשיקא והרים סכינתיה וכו׳ והוא ז״ל בעצמו הביא לזה לעיל שם אלא דדעתו ז״ל לחלק בין יודעים כמה או לא ומדברי הרמב״ם ז״ל משמע דבכל שמשכנו והוציאו בפני עדים אינו יכול לטעון עליו ואפי׳ בביתו ושלא כפניו דג״כ הדין כן וכשמואל התם דהיכא דלא הוחזק המשכון בידו אמ״ינן ליה הב ליה סכינתיה וזיל דון עימיה ודין זה מתבאר בדבריו בפ״ד מהל׳ גזילה בהל׳ י״ב ראוהו עדים וכו׳ שכל הנכנס וכו׳ לפיכך מחזיר הכלים לב״ה ואין כאן שבועה שהרי עדים ראו מה גזל ואחר שיחזיר חוזר ותובע את בה״ב בכל מה שיטעון והדין ביניהן. וזהו ג״כ כשמשכנו בשוק בפני עדים דמאי שנא:

נכנסו שנים למשכנו וכו׳. דין זה אינו מבואר להדיא מיהו למאי דבארתי בפנים א״כ לפי מה דמסיק נכללין הדינים דנגזל ונחבל כמבואר בדברי הפוסקים ז״ל דאם שנים נכנסו למשכנו בשביל עצמן א״כ כאחד שנכנס בכל חילוקי דיניו הן ואם אחד הוא שמשכנו בפני חבירו כדפרישית דהיינו ספיקא דהב״ם לענין הבה״ב ואם הוא נאמן לטעון עליו וא״כ ג״כ דינו מתבאר לפי דעת הפוסקים ז״ל דאם איכא הבא עד אחד שידע שנטל ואם הוא מודה להאחר שנטל אלא שטוען עליו צריך להחזיר והיינו נככא דר׳ אבא התם בפרקין, ובכמה מקומות ואם מכחישו נשבע להכחיש העד ואם האחר אומר שאינו יודע אם נטל או לא נטל א״כ חזר הדין לנכנס לבית חבירו למשכנו והרי עדים מעידין שנכנס ושראוהו כלים תחת כנפיו דאז ע״כ זה צריך לשיכול הבה״ב לטעון עליו ובשבועה. וכן דין דנחבל מבואר הוא כדפרישית בפנים:

ראוהו זורק צרורות וכו׳. דין זה נתבאר בדברי הטור גם בשם הרמ״ה ז״ל שכתב וכי היכי דאמרי׳ גבי נחבל אי איברר מילתא דחבל ביה שקיל בלא שבועה ה״ה גבי נגזל אי בריר מילתא דגזליה אע״ג דלא חזי דגזלים שקיל בלא שבועה וביכי משכחת לה וכו׳. וכגוונא דהכא הוא ונראה דמכאן הוא דלמד כן:

שנויי נוסחאות (שוי״ד) אחת בד״ו אחד.

בכר לאדן לתוך ביתו לא לתוך חצירו. טור ח״מ סימן צ׳:

עוברא

מהו מיטעניניה מילין מפלגן. אם יכול בעה״ב לטעון עליו דברים המופלגים מכלי חפץ שאין הוא אמוד בהן. ופשיט לה דאתייא כהאי דאמר ר׳ יוחנן דלא אזלינן הכא בתר אומדנא לפי שלפעמים עושה אדם עצמו עשיר בפני הבריות ואינו כן ועני הוא בתוך ביתו ומראה ומתפאר בפני אחרים בדברים שאינן שלו וכן להיפך שיש לו הון רב בביתו ואינו רוצה להתפרסם ומראה עצמו כעני בפני הבריות לקיים יש מתעשר וגו׳: עובדא הוה באריסיה דבר זיזא וכו׳. גרסינן להא לעיל פ׳ הכונס בהלכה ו׳ ושם מפורש:

הלכה ג מתני׳ הרי זה נשבע ונוטל. ודוקא שהחבלה היא במקום שאפשר הוא שחבל בעצמו בהא הוא דצריך שבועה אבל במקום שאינו יכול לעשות בעצמו כגון שהיתה נשיכה בין כתפיו ואין שם אחר שנוכל לומר שמא אמר להאחר שיעשה בו חבלה כדי שיתרעם על זה נוטל בלא שבועה:

גמ׳ ר׳ יהודה היה קורא חבטי. בתוספתא פ״ו וכתובה היא יותר נכונה בתוספתא דב״ק פ״ט ר׳ יהודה היה קורא אותם הנחכח. כלומר דינא דמתני׳ הוא מפרש שהיה קורא לנחבל הזה ואמר עליו דלפעמים הוא הנחכח בעצמו והיינו לומר דוקא כל זמן שהן חוככין זה בזה ואפשר שמחמת שלא הרגיש זה נחכך מאליו בכותל ועלתה בו חבלה זו או מעלמו עשה בו בהא הוא דאמרינן דהרי זה נשבע ונוטל ואם אינו נשבע אינו נוטל: היה נשוך. אבל אם היה נשוך במקום שברור הוא שאינו יכול לישוך בעצמו כדפרישית במתני׳ נוטל בלא שבועה: לאחר זמן. כמו מכאן ואילך כלומר אם במקום שאין בם עדים מעידין שנכנס שלם ויצא חבול אלא הם טוענין זה עם זה חבלת בי והלה אומר לא חבלתי הרי זה כשאר הטענות ונשבע הנתבע היסת ונפטר:

הלכה ד מתני׳ ואפי׳ שבועת שוא. לא מיבעיא שבועת עדות ושבועת הפקדון דאית בהו כפירת ממון דהוי רע לשמים ורע לבריות אלא אפי׳ שבועת שוא דאינו אלא רע לשמים. ושבועת ביטוי לא קתני דאי בלהבא כגון אוכל ולא אוכל איכא למימר דכיון דכי אשתבע קושטא אשתבע שבדעתו היה לקיימו אלא שאח״כ כפאו יצרו ועבר עליה והלכך אינו חשוד בכך על השבועה ואי בלשעבר אכלתי ולא אכלתי הרי הוא בכלל שבוע׳ שוא שהרי בשעה שנשבע יצא השקר מפיו ותנא שבועת שוא וכל שבועה שלשעבר דדמי לה: היה אחד מהן משחק בקוביא. תנא פסולי דאורייתא וקתני פסולי דרבנן: ומפריחי יונים. אם תקדים יונך ליוני והיינו משחק בקוביא או כמי שמגדל יונה המלומדת להביא יונים ממקום אחר לבית בעליה ויש בהן גזל מפני דרכי שלום: וסוחרי שביעית. עושים סחורה מפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה: חזרה שבועה למקומה. פליגי בה בפירושא בגמרא:

תורה אור

כמהו מיטעניניה מילון מפלגן. ייבא כדא״ר יוחנן בר נש עתיר גו שוקא ומסכן גו ביתא עתיר גו ביתא ומסכן גו שוקא. °יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב. (משלי יג) רבי בא משתעי עובדא הוה *באריסיה דבר זיזא דאפקיד גבי חד בר נש ליטרא דהב. מית בר זיזא ואריסיה דבר זיזא. אתא עובדא קומי ר׳ ישמעאל בי ר׳ יוסי אמר ומאן לימא לן דכל מה דהוי לאריסיה דבר זיזא לאו דבר זיזא אינון יתייהבון לבנוי דבר זיזא. אתון בנוי דבר זיזא אמר יסבון בנין רברבין פלגא ומן דקיקין רבון יסבון פלגא. דמך ר׳ ישמעאל בי רבי יוסי אתא עובדא קומי ר׳ חייה רובה אמר אין מהדא לית שמע מינה כלום. אית בר נש דלא בעי מפרסם נפשיה. יתייהבון לבנוי דאריסא. א״ל מריה דפיקדונא כבר יהבית פלגא א״ל מה שנתת ע״פ ב״ד נתת ומה שאתה נותן ע״פ ב״ד אתה נותן. מהו דיימרון בני אריסא לבני בר זיזא הבו לן מה דנסבתון. יכלין מימר לון מה שנעשה ע״פ ב״ד נעשה. מהו דיימרון דקיקיי׳ לרברבייא נחלוק עמכון. יכלין מימר לון מציאה מצאנו. א״ר יצחק אין בין רברבייא לדקיקייא אלא כמי שניתן להן מתנה:

הלכה ג מתני׳ הנחבל [א] כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול אמר לו חבלתה בי והוא אומר לא חבלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודייה כיצד אמר לו חבלת בי שתים והוא אומר לא חבלתי אלא אחד: גמ׳ *רבי יהודה היה קורא חבטי כל זמן שהן חוככין זה בזה הרי זה נשבע ונוטל. היה נשוך [ב] *במקום שאינו יכול לישוך עצמו נוטל בלא שבועה. לאחר זמן זה אומר חבלת בי וזה אומר לא חבלתי הרי זה כשאר הטענות:

הלכה ד מתני׳ וכשנגדו *חשוד [ג] על השבוע׳ כיצד *אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ואפילו שבועת שוא היה אחד מהן משחק בקוביא מלוה ברבית מפריח יונים וסוחר שביעית שכנגדו נשבע ונוטל היו [ד] שניהן חשודין חזרה שבועה למקומה דברי ר׳ יוסי ר״מ אומר יחלוקו:

גמ׳

בזה הוי התקנה לישבע וליטול. וקאמר ייבא כהדא דתנינן בברייתא גבי חבלה ילא חבול מבין שניהם דאיתא בברייתא שם דשניהן חייבין. ונשבע ונוטל משניהם ומיירי דאתי לתרווייהו דחובטין אותו במקלות כדמסיק דאז לא הוי כמו דאיכא אחר אלא דשניהם הוין החובלין ולא יכול כל אחד למימר אני אך חבטתי במקל אבל לא עשיתי החבלה והחבלה היא ע״י השני ז״א אלא כיון דראינו שניהם חובטין אותו במקלות. אמרינן דשניהם יכולין לעשות לו חבלה ונשבע ונוטל משניהם כמו כן הכא בדנכנסו שנים ואמר שנכנסין למשכנו אמרינן שניהן ראוין למשכנו. וסיגנון הגמ׳ כך ייבא כהדא ילא חבול מבין שניהם [ולא מסיק הברייתא כדרך הש״ס הזה וביחיד בסדר הזה] נשבע ונוטל משניהם. משום דשניהם ראוין לחובלו כן גם שניהם ראוין למשכנו. ומפרש הברייתא דהיכי משכח״ל שניהם חובלים מה תני לי׳ בשראו שנים חובטין עליו במקלות ע״כ הוי שניהם חובלים ויכול לתבוע משניהם כן נמי בנכנסו שנים למשכנו:

ר״י הי׳ קורא חבטי כ״ז שהן חוככין זה בזה הרי זה נשבע ונוטל. פי׳ דהנ״מ דנשבע ונוטל דווקא בתרי דמינצי בהדדי ונכנס אחד מהן לתוך ידו ש״ח שלם ויצא חבול. כיון שהן חוככין זה בזה דמוכח מילתא דאיהו חבל בי׳ כיון דהוי קטטה ביניהו אבל בלא חוככין זב״ז לא הוי נשבע ונוטל. וכ״כ הרמ״ה ז״ל מובא בטור ז״ל סי׳ צ׳ וז״ל ז״ל הנ״מ דנוטל בשבועה בתרי דמינצי בהדדי ונכנס אחד מהן לתוך ידו ש״ח שלם ויצא חבול דמוכח מילתא דאיהו חבל בי׳ כיון דהוי קטטה ביניהו אבל אי לא מינצו בהדדי לא משתבע ושקיל עכ״ל ז״ל וזהו מפורש בירושלמי. ולא ידעתי למה לא כתב הב״י ז״ל המקור הזה:

אמר

מראה הפנים

עובדא הוה באריסיה דבר זיזא. עיקרא דמילתא נתבאר בפ׳ הכונס הלכה ו׳. והרי״ף ז״ל הביא שם לזה ומשמע דתפסה להלכה כדכתב בע״ת בשער כ״ט ובכמה מקומות דכל ירושלמי שהביא הרי״ף להלכה קבעה ומשמע מפסק ר׳ חייא דקאי למסקנא דאמרינן עביד איניש דלא מפרסם נפשיה ובפרקין התם אמרינן והביא הרי״ף ז״ל נהא דאמר רב יימר לרב אשי טענו כסא דכספא מהו א״ל חזינן אי איניש דאמיד הוא או איניש דמהימן וכו׳ ואי לא לא ולפ״ז היה צריך לחלק כמ״ש הרא״ש ז״ל בפ׳ הכונס דף ס״ב ע״ה גבי ההוא גברא דבטש בכוספתא דחבריה וכו׳ ולא תקשה לך מעובדא דאריסיה דבר זיזא שהביא רב אלפס ז״ל דמסיק ר׳ חייא שיחזירו הפקדון לבני דאריסיה דבר זיזא אע״ג דלא הוה אמיד דהאי התם דאריסיה דבר זיזא הפקיד הפקדון וכדי לאחזוקי ממונא בחזקת המפקיד אמרינן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אבל לענין אפוקי ממונא מן המזיק אזלינן בתר אומדנא עכ״ל וכל זה קשיא התם לפי׳ הראשון בפי׳ בם הרא״ש בהאי עיבדא דהאי ש״ס דפ׳ הכונס שהביא ג״כ הרי״ף שם בחד בר גש הפקיד גבי חבריה חד שק גריר וכו׳ דלענין תקנת נגזל כאשם מיתפרשא ועלה גרסינן ר׳ יוחנן בעי מהו שיטענו לו דבר שאין ראוין לו נישמעינה מן הדא דאריסיה דבר זיזא וכו׳ וא״כ הוה משמע מסוגיא דהאי ש״ם דלא מחלק בין מזיק לפקדון אבל לפי׳ הגאונים ז״ל והסכים הרא״ש ז״ל בסוף דבריו שם וכבר באתי מזה כארוכה בפ׳ הכונס וכן במכלתין בסוף פ׳ דלעיל דאין לזוז מהאי פירושא דעובדא דחד שק גריר בפקדון מיירי וא״כ ניחא סוגיא דהתם דקא פשיט ר׳ יוחנן פקדון מפקדון וכהכי ניחא התימא בהגיה מהרי״ת והובא בהג״א שם דהתם מסיק אע״ג דלא אמיד דבעי ר׳ יוחנן וכו׳ ע״ש דל״ק מסוגיא דהתם דלא כתב הרא״ש לחלק כן אלא למאי דמסיק שאין לזוז מדברי הגאונים שפי׳ לעובדא דשק גריר בפקדון הוה ולאו לענין דינא דנגזל כאשו וכמו שבארתי שם בטענת נפקד ומפקיד. אלא דסוגיא דהכא אכתי קשיא חילוק שמחלק הרא״ש ז״ל דהכא משמע דגם בנגזל טוען עליו אפי׳ דברים דלאו אמיד והיה נ״ל דסוגיא דהכא פליגא אש״ס דילן בדין דנגזל. ודעת הרמב״ם ז״ל דלא מחלקינן בין נגזל למפקיד ואיפכא הוי דבכגוונן אינו יכול לטעון עליו כ״א דברים דאמיד בהו או איניש מהימן הוא דמפקדי איניש גביה כדכתב בפ״ד מהלכות גזילה הל׳ ג׳ גבי נגזל ובפ״ה מהל׳ שאלה ופקדון הל׳ ו׳ וז׳ גבי מפקיד והבאתי מזה בסוף פ׳ דלעיל. ונ״ל דסמוך לדין פקדון אהא דאמרי׳ פ׳ הכותב דף פ״ה ע״ב ההוא גברא דאפקיד שב מרגניתא וכו׳ חדא דידענא ביה דר׳ מיתבא דלא אמיד ועוד שלא קיהיב סימנא ולא אמרן וכו׳ והביא הוא ז״ל לדין זה בפ״ו שם הל׳ ד׳ ומשמע דדעתו ז״ל כיון דלהוציא מן היתומים הוא בעינן כל הני טעמי אבל מיניה דידיה אפי׳ אין כאן אלא האי מילתא דלא הוה אמיד ולאו איניש מהימן הוא דמפקדי גביה לא היה נאמן בכה״ג אם היה איזה טענה והכחשה ביניהם בענין הפקדון כדמוכחת מדבריו דלעיל בפ״ה. ובענין טענות לאפוקי מידי יתומים רבו בזה השיטות ותליא בפירושא הדא ועוד דפ׳ הכותב הנזכר כתוב בס׳ הלכה לבעל המאור ז״ל דמפרש דתרתי טעמי בעינן והרמב״ן ז״ל השיג עליו שם ומקלת הדברים נמצא בס׳ המלחמות פ׳ הגוזל בתרא ואין כאן מקומו להאריך:

תחשוד

שנויי נוסחאות (סוכ״ו) אחר בד״ו אחת.

עמודי ירושלים תנינא

לאחר זמן זה אומר חבלת בי כו׳. נ״ב עי׳ מה שפי׳ הפ״מ ועי׳ בתומים (סי׳ נ׳ ס״ק י״ב) שפי׳ דכ״ו שהם בתוך הקפס הרי הם בחזקת שלא פרעו ולית להו מיגו משא״כ לאחר כך הרי יוכל לומר פרעתיך וא״כ יש לו מיגו ולכך הם כשאר טענות ע״ש:

(ב״ק פ״ו)
(תוספתא פ״ו) שבועות מו
ב״ק קה ע״ב פי׳ תוס׳ שם ד״ה אחד

יב
א מיי׳ פ״ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ד סמ״ג עשין ע טוש״ע חו״מ סי׳ ל סעי׳ ו
יג
ב מיי׳ שם הלכה ה סמ״ג שם טוש״ע שם סעיף יז
יד
ג מיי׳ פ״ב מהלכות טוען ונטען הלכה ב סמ״ג עשין לה טוש״ע שם סי׳ לב סעיף ו
טו
ד מיי׳ שם הלכה ד סמ״ג שם טוש״ע שם

עין משפט נר מצוה

מז
א מיי' פי"ב מעדות הלכה ו טוש"ע חו"מ סי' לד סעיף ל

יז
ב מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף כט

יח
ג מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף לא

יט
ד מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף לב

כ
ה מיי' שם פי' הלכה ד טוש"ע שם סעיף יג

כא
ו ז מיי' שם פ"ב הלכה א טוש"ע שם סעיף ח

כב
ח מיי' שם פי"ד הלכה ט טוש"ע שם סעיף לג

כג
ט מיי' פ"ב מטוען הלכה ב טוש"ע שם סי' לב סעיף ז

כד
י מיי' פט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ה סמ"ג עשין לד טוש"ע שם סי' לא סעיף א

כה
כ מיי' שם פט"ז הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם

גמ' אילו הן הפסולין. תוספתא בפ"ה דסנהדרין וגרסינן להאי סוגיא לעיל פ' זה בורר הל' ה' עד ודר"מ כר' ליעזר ושם מפורש עם הסייך לזה עיין עליו: החשוד בשבועה מאימתי. הוא חזרתו שמקבלין אותו להיות נאמן בשבועה: ויאמר חשוד אני. כדמפרש ואזיל: מה אנן קיימין. אם בהוא עומד לפנינו ונתחייב לחבירו שבועה ואומר חשוד אני וכי ב"ד מוסרין שבועה לחשוד והלא אנו יודעין בו שהוא חשוד ומה מהני מה שאומר: אלא כן אנן קיימין. בשהולך לדון לפני בית דין שאין מכירין אותו ונתחייב שבועה והוא אומר להן מעצמו חשוד אני: אף בהוא דקאים. ואי נמי אשכחן לה אף שהוא עומד כאן במקום שמכירין אותו הבוה נ"מ איכא גוונא דמהני ליה חזרה במה שאומר חשוד אני וכגון שנתחייב לחבירו שבועה דהדין הוא שכנגדו נשבע ונוטל והוא מוחל לו השבועה ואומר והואיל וחשוד אני ואיני יכול לישבע איני רוצה השבועה ממך ואשלם לך וכגון זה הויא חזרה: רב הושעי' אמר. לפרושי חזרה שבועה למקומה דקאמר ר' יוסי במתני': חזרה שבועה לסיני. לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה את ישראל לא תגזול וכדמפרש לקמיה דהויא כמי שאין כאן עדות כלומר שאין הב"ד נזקקין לדין זה לא לשבועה ולא לפרעון והמוציא מחבירו עליו הראיה ומי שיביא ראיה יהיה הדין עמו: חזרה שבועה לבעלין. לבעלים שמחויב לה מן התורה והוא הנתבע אם הודה במקצת וכה"ג וכדמפרש לה דאומר לו נמה וכו' מהוך שאתה הוא המחויב שבועה מן התורה והוא גברא חשוד הוא ואיך יכול לישבע קום שלם לי: **הלכה ה מתני'** לא שיאמר לו כתוב בפנקסי וכו'. שזה איני כלום: אלא. דוקא בזמן שהם רגלים לדבר שהבעל הבית מודה לו שאמר לו ליתן לבנו או להפועלים כדמפרש ואזיל: הוא נשבע וכו'. שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב דהחנוני אומר לו הפועלים לא מהימנו לי בשבועה את האמנתינהו דלא אמרת לי בשהדי הב נהו וכן פועלים אמרי ניה החנווני נא מהימן לן בשבועה. וכששניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית נשבעין זה בפני זה כי היכי דליכספו אהדדי: אילו ואילו אם נשבעין באין לידי שבועת שוא. שהרי על כרחך אחד מהן נשבע לשוא ונמצא שם שמים מתחלל אלא אילו ואילו נוטלין בלא שבועה ואין הלכה כבן ננס: **גמ'** חנווני על פנקסו. דתנן במתני' דלא שיאמר כתוב על פנקסי שאתה חייב לי ובזה לא תקנו חכמים שישבע ויטול ומפרש טעמא מאי: לא במקיף אמרו. וכי לאו במקיף איירי וכשתם חנווני דנותן לבני אדם הקפה וכותב הקפותיו על פנקסו ואין רגלים לדבר שזה חייב לו לפי שלפעמים הוא שוכח מלמחוק הקפותיו אחר שקיבל המעות מהן ולפיכך זה אומר לו כתבת בזה היד ומחוק בזה היד כלומר שכבר פרעתי לך ואין דינו מהנשבעין ונוטלין: אומר אני. דהא דאמרינן גבי פועלים שניהם נשבעין ונוטלין בדין הוא שיהו אלו נשבעין לבה"ב בפני אילו שישבעו החנוני בפני הפועלין והפועלין בפני החנוני מפני הבושה שיתביישו זה מזה ואולי יודה אחד מהן או החנוני או הפועלים: הדא

(תוספתא דסנהדרין פ"ה ולעיל בפ' זה בורר ר"ה פ"ק כ: ע"ב)

גמ' *אילו הן הפסולין המשחק בקוביא זה *המשח' בפסיפסין. אחד המשחק בפסיפסין ואחד המשחק בקליפי אגוזים ורימונים לעולם אין מקבלין עדותן עד שישבר [א] פיספסיו ויבדק ויחזור בהן חזרה גמורה. המלו' בריבית אין מקבלין אותו עד שיקרע [ב] שטרותיו ויבדק ויחזור בהן חזרה גמורה. ומפריחי יונים זה הממרה יונים אחד ממרה יונים ואחד ממרה בהמה חיה ועוף אין מקבלין אותו עד [ג] שישבר פגימיו ויבדק ויחזור חזרה גמורה. סוחרי שביעי' זהו תגר שביעית אי זו תגר שביעית ישב לו כל שני שביעית ובשביעית התחיל נושא ונותן בפירות שביעית אין מקבלין אותו עד שתגיע שביעית אחרת ויבדק ויחזור חזרה גמורה. תני רבי יוסי שני שביעיות. רבי נחמיה אומר חזרת ממון לא חזרת [ד] דברים. שאמר להם הא לכם מאתים זוז וחלקום לעניים שכנסתי מפירות עבירה. [ה] הוסיפו עליהן הרועין והחמסנין והגזלנין וכל החשודין בממון עדותן בטילה אמר רבי אבהו ברועי בהמה דקה. רב הונא אמר מאן תניתה מפריחי יונים רבי ליעזר. דתנן מפריחי יונים פסולין לעדות אמר רבי מנא קומי רבי יוסי ועוד מהדא דסנהדרין כרבי ליעזר. אמר ליה דברי הכל היא הכא. אמר רבי יוסי יודעין היו שהיה פסול מעדות ממון ומה בא להעיד אלא כשם שפסול מעדות ממון כך פסול מעדות [ו] נפשו' ועידי החדש כעידי נפשו'. דתנינן תמן כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הן אינן כשירין לה מאן תניתה רבנין. רבנין כרבי ליעזר מוריין ליה ופליגי עלוי. ר' הונא בשם ר' יונה כולהון כרבי ליעזר אתיין אילין פלוגוותא כאילין פלוגוותא דתני עד זומם [ז] פסול מכל עדיות שבתורה דברי רבי מאיר א"ר יוסי אימתי בזמן שנמצא עד זומם בעדות נפשות אבל אם נמצא זומם בעדות ממון אינו *פסול אלא לאותה עדות בלבד ואתייא דרבי יוסי כרבנן ודר"מ כרבי ליעזר. החשוד בשבועה מאימתי מקבלין אותו משיבוא בב"ד ויאמר חשוד [ח] אני. מה נן קיימין אם בהוא דקאים חייב לחבריה שבועה. ובית דין מוסרין שבועה להשוד. אלא כן אנן קיימין בהוא דאזל מידון בבית דין דלא חכמין ליה ויימר לון ההוא גברא חשוד הוא. אף בהוא דקאים וחייב ליה שבועה ומהליה עליה. רב הושעיה אמר קמי ר' אמי בשם רבנין דתמן חזרה שבועה לסיני רבי יוחנן בשם רבי ינאי *חזרה שבועה [ט] לבעלין. מאן דמר חזרה שבועה לסיני כמי שאין כאן עדות המוציא מחבירו עליו הראיה ומאן דמר חזרה שבועה לבעלין ממה דהוא גברא חשוד ולא יכיל מישתבע לי קום שלם לי:

סנהדרין כו

אמר ר"מ קומי ר' יוסי ועוד מהדא דסנהדרין כר"א מבואר הסוגיא הזאת בק"ע ז"ל בפ"ק דמס' ר"ה עיי"ש ועי' בפ' ז"כ בדברינו: הדא

הלכה ה מתני' והחנווני על פינקסו כיצד לא שיאמר לו כתוב בפינקסי שאת חייב לי מאתים זוז אלא אמר [י] לו תן לבני סאתים חיטים ולפועלי בסלע מעות הוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין *אמר בן ננס אילו ואילו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל שלא בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה:

בבא מציעא כו

גמ' [כ] חנווני על פינקסו לא במקיף אמרו. שהוא אומר לו כתבת בזה מחוק בזה. רבי אומר אומר אני שיהו אילו נשבעין בפני אילו מפני [ל] *הבושה הדא

שבועות כו ע"ב

ציון ירושלמי

חנווני על פנקסו פס"מ ושבו"ת בכרא"ש כלל פו ובו"ת נוכ"י תניגא חלק חו"מ סי' טו:

מראה הפנים

החשוד בשבועה מאימתי מקבלין אותו וכו'. הרי"ף ז"ל מביא לזה בפ' זה בורר ובלי' קמא ולא הפתיק ליבנא בתרא. והרמב"ם ז"ל בפ' י"ד מהל' עדות הל' ט' כתב כהני תרי ליבני מאימתי חזרת המועיל בשבועה משיבא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר להם חשוד אני או יתחייב שבועה בב"ד שאין מכירין אותו בממון חשוב וישלם ולא ירצה לישבע וזהו גם כלי' בתרא אף בהוא דקאים וכו' אגא בלכאורה היה נראה מליבנא אף בהוא דקאים דאפי' בעומד לפנינו איירי וחייב ליה שבועה דקאמר על התובע קאי דמחמת שהוא חשוד נתחייב זה שכנגדו שלא ליטול בלא שבועה ואיהו מחיל ליה ומשלם וכדפרישית בפנים מ"מ צריכין אנו לבטל דעתינו מלפני דעת הגדולה של הרמב"ם ז"ל דלא הוי ניחא ליה לפרש במקום שמכירין אותו דלא מחייבינן ליה שבועה ומפרש הוא ז"ל הכי לאו דוקא שיאמר חשוד אני אלא אף אם עומד ושותק כזה אלא שנתחייב שבועה במקום שאין מכירין אותו ומוחל לזה הממון ואינו רוצה לקבל השבועה עליו. והכ"מ כתב שם דלמד זה מדין העבת שכתב בסמוך ונראה דמכאן הוא דלמד. ובדיני חשוד בשבועה בפ"ב מהל' טוען בהל' ט' כתב הוא ז"ל לעולם כזה דנין לחשוד עד שילקה בב"ד וכו' וזהו מיירי בעשה תשובה השייך לפסולי ממון כדכתב בהל' עדות שם הל' ד' כל מי שנתחייב מלקות כיון שעשה תשובה כיון שלקה בב"ד חוזר לכשרותו אבל שאר פסולי עדות שהן פסולין משום ממון שחמסו או שגזלו אע"פ ששלמו צריכין תשובה והרי הן פסולין עד שיודע שחזרו בהן מדרכן הרע מאימתי וכו'. ומה שחסר כאן גילה כאן. וכל זה הוא לפי שכלל שעדות ושבועה שוין הן כנראה מדבריו ז"ל בהל' טוען שם. ומ"ש הכ"מ שם וזה מוכרח. זהו לפי הנראה לדעת הרמב"ם ז"ל וכן נראה מדעת הרי"ף ז"ל שהביא לדין דחשוד בשבועה גבי פסולי עדות. אבל אין כן דעת התוס' בריש פ"ק דב"מ שכתבו בדף ה' ע"ב ד"ה דחשוד אממונא וכו' דגזלן פסול לשבועה מדרבנן הוא ולעדות הוא דפסול מדאורייתא משום אל תשת רשע עד וכבר זכרתי מזה בריש ב"מ ד"ה שליקו הן דרבי ביניי דלפי דבריהם צ"ל להא דקאמר התם בפרקין דף מ"ז ע"א תנא פסולי דאורייתא וקתני פסולי דרבנן דלעדות קאי דחשיב הפסולין לשבועה לפסולי עדות דאורייתא ולפסולי דרבנן ולעולם גזלן פסול לשבועה מדרבנן הוא. וגם דברי הרמב"ם ז"ל בהל' טוען שם בהל' ב' היה אפשר לפרש בדרך זה וכן הפסול לעדות משום עבירה בין פסלנות של תורה כגון בעלי רבית וכו' והגזלנין וכו' הרי הוא חשוד על השבועה וכו'. ולעולם פסולו לשבועה מדרבנן אלא דנראה מדבריו כמה שהבאתי לעיל דבכל ענין משוה עדות ושבועה כאחד: **בשם** רבנן דתמן חזרה שבועה לסיני וכו'. וזהו כדאמר בפרקין שם רבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני ורבותינו שבארץ ישראל אמרו

שנויי נוסחאות (ס"א) אי זו בד"ו אי זהו.

כבר לארן רבנן לר' ליר מודיין ליה וכו'. נראה שכל"ל פי' מודים:

בּאורת הש"ם

הדא דתימר. דשניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב: בשלא העמידו עמו. שלא מסר הבעה"ב להפועלים אצל החנוני: אבל העמידו עמו. אצל החנוני והמחה אותן בידו לשלם להן שוב אין להן על הבה"ב כלום ודינם עם החנוני: כהדא דאמר ר' יודה בר שלום. שכך היה המעש' להלכה: סמכון כתפייא גבי קפילייא. שסמכן הבעה"ב להפועלים נושאי כתף אצל החנוני והמחה אותו לשלם להן עבורו: אתון. באו אצלו אח"כ לקבל ממנו שכר והוציא החנוני אותם מביתו ולא נתן להם כלום: אתא עובדא קומי ר' שמי. כשבא הדין לפניו אמר ממה דאלו הוון קפילייא יימר מסבות. אלו היה אומר החנוני להם נטלתם כבר ממני ושלמתי לכם לא היה הסוף שאלו. ואלו היה נוטלין מבעה"ב כדתנן במתני' וכמלא החנוני הזה אינו מפסיד לעולם אפי' היו הפועלים מכחישין אותו ולמה לא ישלם עכשיו: אלא יסבון מכבר. כלומר אלא שעכשיו הוא מודה להם שלא פרע אותם ומכיון שקיבל עליו לשלם להן יקחו עדיין ממנו ולפי שאין להן על הבעה"ב כלום שכבר המחה אותם אצלו:

תוספתא פ"ו)

הדא דתימר בשלא העמידו עמו אבל העמידו עמו אין בעל הבית חייב כלום. כהדא דמר רבי יודה בר שלום סמכון כתפייא גבי קפילייא אתון ואפקון דלא יהב לון. אתא עובדא קומי רבי שמי ממה דאילו הוון קפילייא יימר מסבות לית סופיהון דאילין ואילין מיסב אלא יסבון מכבר:

הלכה ו מתני' אמר לחנווני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באנפלי ישבע [א] בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי הפירות אמר לו נתתים לך והולכתים לתוך ביתך ישבע החנווני ר' יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו לעליונה אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באנפלי ישבע [ב] בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך והשלכתם לתוך כיסך ישבע [ג] השולחני רבי יהודה אומר אין דרך השולחני להיות נותן איסר עד שהוא נוטל את דינרו:

גמ' [ב]רבי חנינא אמר במחלוקת. *אמר רבי יודה

הדא דתמר בשלא העמידו עמו אבל אם העמידו עמו אין בעה"ב חייב כלום כיון דדמי כמו שפרע לו להפועל כיון דמסר לו במעו"ם אצל חנוני כהדא דמר ריב"ש סמכון כתפוא גבי קפילייא אתון ואפקון דלא יהיב לון. ר"ל דקפילייא גרשו להכתפייא ולא רצו למיתב להון ותבעו לבעה"ב ואתא עובדא קומי ר"ש ואמר כך ממה דאילו הוי קפילייא יימר מסבות כמו נסיבות ר"ל אילו יאמרו הקפילייא דנסבת מינן הי' סופה דאלו ואלו ייסיבון כההיא מתניתן דידן אילו הי' כמתניתן דידן שלא הי' מעמידו אך שטען הקפילייא שכבר נתנו להכתפייא והי' הדין דכתפייא נשבע ונוטל מבעה"ב אלא כאן שאני כדמסיק אלא יסבון מכבר דהא הכא כיון דהעמידו אצל הקפילייא שכמו שכבר נסיב וכבר שילם לו הבעה"ב ואין לו שום דו"ד על הבעה"ב:

אר"ח במחלוקת פי' דחלוק ר' יהודה אף בכאן דצריך שיודה מקצת ופריך מברייתא דתני אמר ר"י אימתי בזמן שהפירות מונחין בין שניהם אבל אם היתה יוצאה מת"י אחד מהן המוחע"ה כדאיתא בבבלי לשון הברייתא והירושלמי לא מסיק הסיפא כדרך הש"ס הזה וביחוד בסדר הזה ומדקתני סתם אימתי בזמן שהקיפה מונחת בין שניהם ולא מסיק דהוי גם מ"מ ע"ז אמר עוד היא במחלוקת פי' דגם הברייתא הזה היא ג"כ במחלוקת אם בעינן מ"מ או לא וכן דרך הש"ס הזה בכמה מקימות דמתחלה מפרש המתניתן באופן אחר ואח"כ מביא הברייתא דשנוי' ג"כ כלשון הזה ומסיק עוד היא באופן זה. ועי' בה"א בפרקין דהגמ' רצה לומר שם דבסיפא ליכא מחלוקת גבי דינר פירות ולא נחלקו אלא ברישא גבי נשבעין ונוטלין דהוי כעין שבועת תורה ולפיכך ס"ל לר"י דבעינן שיודה הנתבע במקצת ויהי' שבועת תורה. ומדרבנן אפכוה שכנגדו נשבע ונוטל אבל בשבועה של חנוני בדינר ופירות דהוי שבועת היסת ולא כעין של תורה [כדפירש"י ז"ל במתניתן] ואינו חולק ר"י ולא בעינן מ"מ אבל לר"ח דאוקי גם הסיפא דחנוני בדינר ופירות במחלוקת וע"כ ס"ל דגבי סיפא הוי ג"כ כעין של תורה וחשוב נשבע

הלכה ו מתני' אמר לחנווני תן לי בדינר פירות ונתן לו. כלומר שמדד החנווני את הפירות והניחן לפניו ברשות הרבים ואמר לו הרי הן לפניך: אמר לו תן לי את הדינר. ועכשיו תובע החנווני את הדינר בעד פירות אלו: אמר לו בעל הבית נתתי לך. את הדינר אחר שמדדת הפירות: ונתתו באנפלי. בתיק שלך העשוי למעות: ישבע בעל הבית. כעין של תורה ויטול דכיון שהפירות מונחין הן ברשות הרבים וכבר יצאו מרשותו ומודה החנווני שמכרם ישבע בעל הבית ויטול: נתן לו את הדינר. ובא ליטול הפירות המונחין ברשות הרבים וא"ל תן לי את הפירות שהרי שלי הן: אמר לו. החנווני כבר נתתים לך הפירות שהיו מגיעים לך בעד הדינר והולכתן לתוך ביתך ופירו' אלו המונחין שלי הן ומעולם לא מכרתי אלו לך ואני הנחתים ברשות הרבים למכרן: ישבע החנווני. דהואיל שהחנווני כופר במכירת פירות אלו שמעולם לא מכרן לזה ישבע הוא כעין של תורה ויטלן: ר' יהודה אומר וכו'. ר' יהודה אסיפא פליג וס"ל דלעולם בעה"ב נשבע ונוטל דכיון שהפירות יצאו מרשות החנווני ומונחין הן ברשות הרבי' הוי כאלו הם ביד בעה"ב וכל שהפירות בידו ידו על העליונה והוא הנשבע ונוטל: אמר לשולחני וכו'. וכן הדין בנותן דינר לשלחני ליטול בעדו מעות והמעו' לבורין ומונחין ברשות הרבים. ולריכי דאי אשמועינן בחנווני ה"א התם הוא דאמור רבנן דכי אמר לו נתתים לך והולכתן לתוך ביתך ישבע החנווני ויטול לפי שמדרך החנווני ליתן הפירו' קודם שיקבל הדינר אבל בשלחני שאין דרכו ליתן האיסרין קודם שיקבל הדינר אימא מודו ליה לר' יהודה דלעולם בעה"ב נשבע ונוטל ואי אתמר בהא הוה אמינא בהא קאמר ר' יהודה אבל בחנווני אימא מודו להו לרבנן לריכא ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' רבי חנינא אמר במחלוקת. אברייתא דלקמיה קאי דאלו במתני' הא חזינן דפליגי ר' יהודה ורבנן: אמר רבי יודה

עין משפט נר מצוה

כו
א ב ג מיי' פ"כ מהלכות מכירה הלכה ח ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' לא ס"ט

ציון ירושלים

[ב]רבי חנינא אמר במחלוקת עיין במה"פ שמרחה פנים של זפס על הש"ך בחו"מ ס' לא וכמחכ"ת אף שגם האו"ן הת"ן ז"ל שם וכתבותו חולק על הש"ך וכדבריו כן הסכימו התומים והקצו"ח וקלסי' אבל לא כפשוטי דברים תילה השם יסלח לו:

מראה הפנים

חורס שבועה למחויב לה ואינו יכול ומשלם וכבר מבואר הוא דדעת רוב גדולי הפוסקים הרי"ף והרמב"ם ז"ל וסייעתם פסקו כרבותינו שבארץ ישראל בזה ובדין יתומין מן היתומין כרבותינו שבבבל ולא סתרי אהדדי:

הדא דתימר בשלא העמידו עמו וכו'. בבבלי פ"ט דב"מ דף קי"ב ע"א על מתני' המחהו אצל החנווני וכו' פלוגתא דרבה ורב ששת אם חוזר או לא ופסקו הפוסקים ז"ל כרבה דאמר חוזר וכתב הרי"ף ז"ל שם ואי קשיא לך הא דאמרינן בפ"ק דגיטין אמר רב הונא א"ר רב מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה דאלמא לא מצי למיהדר התם מנה לי בידך קאמר ליה דקא מקני ליה להאי מאי דאית ליה גבי דהאיך אבל הכא לית ליה גבי חנוני מידי דמקני ליה להאי אלא בהקפה הוא דבעי מיתן ליה הלכך כדלא יהיב ליה חנוני מצי למיהדר על בעל הבית ואי קשיא לך האי דאמרינן בגמרא דבני מערבא בענין חנוני על פנקסו הדא דתימא בשלא העמידו אצלו אבל אם העמיד הפועלים אצל החנוני אין בעה"ב חייב לפועלים כלום דאלמא קנו ואע"ג דלית ליה לבעה"ב גבי חנוני כלום בני מערבא כרב ששת ס"ל דאמר אינו חוזר ולית הלכתא כוותיה עכ"ל והביאו התוס' שם לזה בשמו וכן הרא"ש ז"ל וטעמא דהוא ז"ל לא רצה לפרש להא דהכא דמיירי שהקדים ונתן בעה"ב להחנוני דבהא כ"ע מודים כדכתב ז"ל וכ"כ הרי"ף מיג"ש ז"ל והביאו הטור בסי' ל"א משום דסתם חנוני מקיף הוא וכדאמר הכא לעיל בפשיטות לא במקיף אמרו וכו' וכן מוכח מהאי עובדא דפסק רב שמי דבלא הקדים בעה"ב ונתן לחנוני איירי. מיהו אנן במסכינן אשכחן לה דגם בהאי תלמודא פלוגתא דאמוראי היא ואית למ"ד דס"ל כרבה דהתם. והאי מילתא איתא גבי דינא דמעמד שלשתן בפ"ג דקידושין הלכה ד' דקאמר התם ר' יעקב בר אחא בשם ר' אימי ראובן חייב לשמעון סמכיה גבי לוי איפרסן לוי. נפרס והעני לוי. לית ראובן חייב לשמעון. דכיון שהעמידו אצל לוי במעמד שלשתן פטור הוא ראובן משמעון. הדא דתימר בשלא עשו בהערמה אבל עשו בהערמה חייב. שלא היה יודע ראובן שכבר העני לוי באותה שעה אבל עשו בהערמה שהמחהו אצלו בחזקת שהוא עשיר ונמצא שהיה עני באותה שעה חייב ראובן לשלם לשמעון. זהו מה שהביאו הפוסקים ז"ל והרי"ף ז"ל שם. וקאמר התם עוד עלה. כהדא חזרייה סמכון לתגאי קרייה גבי זבונה. חזרייה הם החוזרים בכפרים ובעיירות למכור סחורה והם לוקחים הסחורה מהתגרים בני העיר שנותנין להם בתנאי הקפה. א"נ תנאי קרייה הם המוכרים בשוק ונותנין להם בהקפה. ואלו החזרייה סמכו להתגרים אצל סוחר אחד שישלם לאלו התגרים עבורן. קרן זבונה ואזל ליה. נקרן ונתדלדל אותו הסוחר מחמת חובותיו ונעשה בורח. אתת עובדא קומי ר' מנא אמר אין פריטין איגון איגון פושעין אין דינרין איגון כיני אורחא דזבונה מדדים. כלומר אם היה החוב דבר מועט מפרוטות פרוטות התגרים הם שפשעו שלא גבו מיד הזבונה עד שהעני ופטורים החזרייה מהם. אין דינרין. ואם היה החוב איזה סך של דינרין אין הדין כן לפי שכן דרך הסוחר להיות מדחה מדחי אל דחי ומשמיט עצמו מלשלם ומדדה והולך לו וחייבים החזרייה לשלם להתגריים. וכתבתי שם דמיירי שבאותה שעה שהמחום אצל הסוחר לא היה בידו כלום מכל החזרייה. וזה מוכרח הוא דאם היה בידו משלהם אכתי התגרים הם שפשעו שלא תבעו אותו לשלם להם מיד דהא ר' מנא לא פליג אהא דלעיל דבאיפרסן לוי אח"כ לית ראובן חייב לשמעון וא"כ כבר נסתלקו החזרייה מתנאי קרייה ואין להם עליהם כלום אלא ודאי כשלא היה ביד הסוחר כלום משל החזרייה אלא ביקשו ממנו לשלם להן בעבורם וא"כ עדיין לא נסתלקו מהם שהרי יכולין לחזור והיינו דקאמר ר' מנא שאם היה דבר מועט מ"מ פשעו בעצמן התגרים שהיה להם לגבות מהסוחר דבדבר מועט לא היה מקפיד מליתן להם. ועוד דניכל לומר דהיא גופה טעמא דר' מנא דכשהחוב של פריטין הוא מסתמא היה להם כל כך אצל הזבונה הזה שהיה נושא ונותן עם החזרייה ונשאר דבר מועט אצלו ולפיכך התגרים הן הפושעין בעצמן שכבר נסתלקו מהחזרייה ואם הוא דינרין שהוא איזה סך מסויים ולא היה משלהם כ"כ אצל הזבונה כיני אורחא וכו' ומה היה להם לעשות המה עבו את שלהם וזה לא רצה ליתן להם ועדיין לא נסתלקו החזרייה מתנאי קרייה וחייבין לשלם להן. ובהכי ניחא טפי לפרש הכונה דר' מנא כמה דחילק בין פריטין לדינרין וכלומר דהשאלה אם פריטין והיה להם בידו או דינרין ולא היה להם בידו ואתיא שפיר כהא דלעיל והשתא במעינן מינה דר' מנא כרבה ס"ל דאי כרב ששת לעולם הן יכולין לחזור בהן ומה שייך לחלק בין פריטין לדינרין ואי כשהיה משלהם אצל הסיחר זה לא עלה על דעת לחייבם להחזרייה דהא אח"כ העני הזבונה ומזלא דהני תגאי קרייה גרמא להו. ורבי מנא הוא בתרא דהאי תלמודא כידוע לכל המשגיח בפסקי הרמב"ם ז"ל במה שלמד מהאי תלמודא על הרוב פוסק הוא כרבי מנא במקום דאיכא פלוגתא. והשתא מסקנא דהאי ש"ס כמסקנת הש"ס דילן:

רבי חנינא אמר במחלוקת. כה אומר אל רבותינו שבארץ ישראל ישמרם ויגלרם ואל יעזבם האל ואל רבותינו שבגולה המקום יפרוס סכת שלומו עליהם סלה. אתלה נא פני המעיין והמבין ומודה על האמת. הכר נא למי הפתילים ולמי החותמת. אם להמפרשים מהחכמים הרבנים הנ' של כת הקודמת. או להמאותר שבראיה והביטל שבהם והולך בעקבות הראשונים ושוקד יום יום בדלתי הש"ס הזה והתוספתא ובדלתי' ש"ס הבבלי לפי

שנויי נוסחאות (כוי"א) והולכתים נד"ו והולכתם.

ככר לארן

הדא דתימר בשלא העמידו עמו. בר"ש מליעא פרק המקבל: דאילו הוון קפילייא יימר סמכות לית וכו' כל"ל:

עין משפט נר מצוה

כז
א מיי' פ"כ ממכירה ה"ז סמ"ג עשין רכב טוש"ע חו"מ סי' ל"א סעיף ט

כח
ב מיי' פט"ז מהלכות אישות הי"ד ופי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א סמ"ג עשין מח וסי' לה טוש"ע אה"ע סי' לו סעיף ו וטוש"ע חו"מ סי' פד סעי' א

כט
ג מיי' שם הלכה א סמ"ג שם טוש"ע אה"ע שם ס"ח וטוש"ע חו"מ שם ס"ה

ל
ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע אה"ע שם סעיף ט וטוש"ע חו"מ סי' קיד סעי' ד

לא
ה מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע אה"ע שם סעיף ו טוש"ע חו"מ סי' קח סי"ז

לב
ו מיי' שם ה"ט סמ"ג שם טוש"ע אה"ע שם ס"י וטוש"ע חו"מ סי' קו סי"א

לג
ז ח מיי' פי"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה א ב סמ"ג עשין לד לה טוש"ע חו"מ סי' קח סעיף ס

נשבע ונוטל [וזהו שיטת הרב אלפס ז"ל וסייעתו ז"ל] ע"ז מסיק אמר ר"ז כולהון כעין שבועת תורה ירדו להם. והפ"מ ז"ל מגיה דהאי אמר ר"ז כולהון כעין שבועת תורה ירדו להם היא שייך לבתר המשנה דה"ז אבל בדפוסים הישנים גרסינן כאן וכן הש"ך ז"ל בחו"מ סי' ל"א מביא הגירסא דהכיא אמר ר"ז כולהון כעין שבועת תורה ירדו להן הכא. ולדברינו הוא דווקא שייך לכאן. וכדי שתבין היטב שיטת הראשונים ז"ל הרב אלפס ז"ל וסייעתו ז"ל ורש"י ז"ל ופי' הירושלמי שהיא קילורין לעינים ומסתייע לכל השיטות עיין בפרק זה בה"א ברידב"ז ד"ה מחלפה ושמה מבואר סוגיא הזאת עם כל השיטות הראשונים ז"ל והיא קילורין לעינים בע"ה עיי"ש :

יודה. תוספתא היא בפ"ו והש"ס קיצר בהעתקה כדרכו לפי שהיו הברייתות שגורין בפיהם והאי אבל אם היתה יוצאה מתחת ידי אחד מהן התחלת החלוקה היא ואינו מסיים וכמו וכו' הוא דסמיך על מה דמסיים בתוספת' ודוגמתו תמצא בב"ק פ' הכונס הלכה ו' וכן מצוי הרבה כהנה בש"ס הזה. והכי תניא בתוספת' שם אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר והוא אומר נתתיו לך ונתתו באונפלא ישבע בעל הבית או יביא ראיה שנתן לו את הדינר נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתם לתוך ביתך ישבע חנוני או יביא ראיה שנתן אמר ר' יהודה בד"א בזמן שהיתה קופה מונחת בינתיים אבל אם היתה יוצאת מתחת יד אחד מהן המוציא מחבירו

ר'

יודה אימתי בזמן שהיתה הקופה מונחת בין [א] שניהן אבל אם היתה יוצאה מתחת ידי אחד מהן *עוד היא במחלוקת. הדא דתימר באכסנאי אבל בבן עיר דרכו ליתן איסר עד שלא יטול דינרו :

הלכה ז מתני' כשם *שאמרו [ב] הפוגמת כתובתה לא תיפרע אלא בשבועה ועד [ג] אחד מעידה שהיא פרועה לא תיפרע אלא בשבועה [ד] *מנכסים המשועבדין [ה] ומנכסי יתומין והנפרעת [ו] שלא בפניו לא תיפרע אלא בשבועה *וכן [ז] היתומין לא יפרעו אלא בשבועה *שלא פיקדנו אבא שלא אמר לנו אבא ושלא מצינו שטר בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע העיד רבי יוחנן בן ברוקה שאפילו נולד הבן לאחר מיתת האב הרי זה נשבע ונוטל רבן שמעון בן גמליאל אומר אם יש [ח] עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע נוטל שלא בשבועה :

גמ'

עליו הראיה. ומפרש הש"ס ר' חנינא דהאי אימתי או בד"א דקאמר ר' יהודה לאו אליבא דנפשיה קאמר ולומר דבהא הוא דמודה להו לרבנן כשהקופה מונחת בינתיים דא"כ קשיא סוף דבריו אבל אם היתה יוצאה מתחת יד אחד מהן וכו' דהא רבנן לא ס"ל הממע"ה בשאחד מוחזק בהן וא"כ במאי פליגי במתני' אלא ה"ק הא דפליגינן במתני' והנא ס"ל דלעולם ישבע בה"ב ונוטל ורבנן ס"ל דבסיפא כשהב"ה טוען להפירות ישבע החנוני בזמן שהקופה מונחת בין שניהן הוא דפליגינן שאין אחד מהן מוחזק יותר מחבירו והיינו דקאמר במחלוקת כלומר דבר זה דקאמר ר' יהודה בד"א וכו' הוא במחלוקת שנחלקו בו והוא מפרש לה דבהאי גוונא הוא דפליגי וכדפרישית במתני' דמכיון שהפירות מונחין בר"ה סברי רבנן דבסיפא שהחנוני אינו מודה כלל במכירת הפירות האילו עליו השבועה היא וישבע אם אין לו ראיה ויטלן ור' יהודה סבר דהוי כמו שהן ביד בה"ב וידו על העליונה והוא ישבע או אומרין לו שהוא יבקש ראיה ויטלן אבל אם היתה יוצאת מתחת יד אחד מהן בהא לא פלגינן כלל דודאי כל המוציא מחבירו עליו הראיה ואם אין לו ראיה אינו נאמן בשבועה להוציא מיד המוחזק ור' יהודה אשמועינן סברא דידיה וסברא דרבנן : עוד הוא במחלוקת. אסיפא דמתני' קאי אמר לשלחני וכו' דלא מפרש לה בתוספתא ולא תנינן לה התם ומפרש לה הש"ס דאף הכא נמי בהאי מחלוקת היא דכי היכי דפליגי בחנווני בשהפירות מונחין ביניהן ברשות הרבים ה"נ בהאי פלוגתא גופה פליגי גבי שלחני בשהמעו' מונחין ביניהן בר"ה וכדפרישית במתני' : הדא דתימר באכסנאי. הא דקאמר ר' יהודה גבי שלחני שאין דרך ליתן איסר עד שיטול את הדינר ולהכי תנינן לה גם להאי בבא במתני' לאשמועינן רבותא אליבא דרבנן כדפרישית במתני' דוקא באכסנאי שאינו מכירו איירי ואינו מאמין לו ליתן לו האיסרין מקודם שיטול דינרו : אבל בבן עיר שלו ומכירו דרכו וכו'. וכלומר דאי בבן עירו א"כ היינו חנוני ולא הוה איצטריך לאשמועינן האי בבא כלל ולא תני לה אלא משום אכסנאי וקמ"ל דאפ"ה פליגי רבנן היכא שהמעות מונחין בר"ה ואין השלחני מודה שמכר לו האיסרין הללו הוא נשבע ונוטל : א"ר זירא וכו'. הנדפס בספרי הדפוס לא שייכא הכא עד לבתר מתני' דלקמן :

הלכה ז מתני' כשם שאמרו הפוגמת כתובתה. שמוציאה שטר כתובתה ומודה שנתקבלה מקצתה לא תפרע אלא בשבועה אם הבעל טוען שנתקבלה כולה : ועד אחד מעידה וכו' ומנכסים משועבדים וכו'. כלהו אכשם קיימי כשם שאין אחד מאלו נפרע אלא בשבועה וכן היתומי' אינם נפרעי' אלא בשבועה והיינו יתומים הנפרעים מן היתומים ומיירי המתני' כגון שאלו היתומים שבאים להפרע מהן אומרים אין אנו יודעין אם פרע אבינו זה החוב אם לאו אבל אם טענו אמר לנו אבינו שלא לוה ולא נתחייב בחוב הזה מעולם והרי אלו היתומים מוציאים שטר חוב על אביהם ונפרעין מהן שלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ולא שנו דבשבועה מיהת שקלי היתומים מן היתומים אלא שמת המלוה בחיי הלוה כדאמר בגמרא : שלא פקדנו אבא. בשעת מיתה ושלא אמר לנו קודם לכן בשטר זה פרוע : ושלא מצא בין שטרותיו של אביו ששטר זה פרוע : הרשב"ג אם יש עדים וכו'. והלכה כרשב"ג :

גמ'

מראה הפנים

לפי שיטת הגאונים ז"ל מאירי עינינו ומפתחי לבינו וכתולה באונקלי שלהן קיימת וכאחד פותח כיון במעט קט שכלו לו להבין גורמת. כי אחרי שבארתי בפנים התוספתא דכולה ברייתא וזה פשוט דבנשבע ונוטל מיירי דלא נתקנה שבועת היסת עד בימי האמוראים כידוע וכך ראיה דקאמר ברישא שלא יצטרך לישבע אם אינו רוצה וראיה דסיפא באחד מוחזק בהן תחת ידו או בקופה המופשלת לאחוריו היינו לשביא ראיה או יפסיד ולא מהימן בשבועה ליטול. כ"א אחר שתקנו שבועת היסת אומרים לזה שברשותו שישבע היסת וכל זה פשוט והתוספתא היינו ברייתא דהובאה שתם דף מ"ח ע"א תניא א"ר יהודה וכו' וכפי פי' הרי"ף ז"ל דלאו אליבא דידיה בלחוד קאמר אלא בין אליבא דידיה ובין אליבא דרבנן דהאי דינא דאיפליגו נמי בזמן שהפירות צבורין ומונחין בין שניהן. והיינו ברשות הרבים דקאמר הוא ז"ל כלומר שאין אחד מוחזק בהן יותר מחבירו ומסתמא מונחין בר"ה הן אחר שאינו מרשות זה ולא באו לרשות זה. ובהא הוא דאיפלגינן אבל אם הפשילן בקופה לאחוריו והרי הן ברשותו בהא הממע"ה לדברי הכל דקי"ל כל היכא דאמר אימתי וכמה לפרש הוא. ואפי' בברייתא לדעתו ז"ל וכלומר שר' יהודה מפרש הדין גם לדברי חכמים למאי דס"ל וקי"ל כוותייהו וכמה שפסק הרמב"ם ז"ל בפרק שבים ממכירה ובדעת סייעתם ז"ל והיינו דקאמר ר' חנינא הכא במחלוקת כדפרישית בפנים דהאימתי דקאמר ר' יהודה בדין המחלוקת ובהגוונא שנחלקו בו הוא דקאמר דבדבר שזה בלבד הוא דפלגינן אם הקופה מונחת הוא בין שניהן. והן הן ממש דברי הרי"ף ז"ל וכן מוכח מהסוגיא דלעיל בהלכה א' דפליגי בהקופה מונחת בין שניהן ע"ש ד"ה מחלפה שיטתיה דר' יהודה וכמה שנתבאר שם בפנים. והמעיין ישפוט בשכלו אלו לא היה כתוב כאן אלא דבר זה דברי ר' חנינא והתוספתא שהבאתי ותו לא מי היה מפקפק בהדבר ובפירושו. איברא הוא דלמאי שפתחנו פתח הזה דהאי עובדא דר"ת והתוספתא שהבאתי מסויימת היא בהא דקאמר אבל אם היתה יוצאה מתחת יד א' מהן. וכמו וכו' הוא דסמיך הש"ס על דהוה מרגלא בפומייהו התוספתא כדפרישית בפנים וזה מצוי הרבה והרבה בש"ס הזה ממש בכל המקומות שמציין להתוספתא ואינו מביא כ"א תנייה ותלי תלייה וכ"כ הרמב"ן ז"ל ועיין בס' המלחמות פרק הכונס ולעיל גם הלכה ו' הבאתי דבריו. והא גם ראה בריש פרק דלקמן דקאמר ומתני' אמרה כן ופי' התוספתא דב"מ קאי כאשר הבאתי שם ולא ליין הש"ס כ"א שנים ושלשה תיבות והתם כתוב וכו' וכאן דילג הסופר תיבת וכו' וכמו שתמצא עוד בריש פ' דלקמן גבי דב"ב אומרים וע"ש כי על הרוב כן דרכם להזכיר המשנה והברייתא ברמיזה כמו שה א בפ' הכונס ובהרבה מקומות ולפ"ז נוכל ג"כ לפרש לפי שיטת התוס' והרא"ש ז"ל וסייעתם דאימתי דברייתא

לחלוק הוא דאימתי חולקין עלי בזמן שהקופה מונחת בין שתיהן אבל אם היא ביד אחד מהן כ"ע מודים דהממע"ה וזה פשוט דבכל חלקי הדינים לפי שיטה זו נוכל לפרש כמו דמפרשינן לשיטת הרי"ף והרמב"ם ולפירושם בהמשנה כפי אשר פירשתי בפנים. אמנם אנחנו הולכין בעקבותיהם כי זה ברור וידוע שלא נעלם מעיניהם לא התוספתא ולא הירושלמי וביחוד הרמב"ם ז"ל שנודע לכל כי רוב פסקיו כמה שאינו מבואר להדיא בש"ס דילן למסקנא הוציא מהתוספתא ומהירושלמי וככר העיד על עצמו דאף בזמן פירושו להמשנה היה לו חיבור הלכות על דרך הירושלמי ומכ"ש בזמן חיבורו הגדול אח"כ וזה תמצא בפירוש המשנה ממסכת תמיד ריש פ"ה שכתב וככר אמרנו זה בהלכות ירושלמי שחברנו וא"ל טוב לעדות שלנו ולעדות שום אדם כי לא נעלם ממנו דבר. ועוד דמבואר לנו בהדיא דהאי ש"ס ס"ל דאף בברייתא אימתי ובד"א נפרש הוא כמו שתמצא בפ"ק דע"ז הל' ה'. ומעתה יראה הרואה במה שכתב הש"כ בזה בסי' ל"א והאריך והרחיב דיבורו בקול המולה גדולה ולדבר נפלאות גדולות עד למעלה כי נעלם מכל הגדולים התוספתא והירושלמי והביא לכל השיטות והפירושים למען יעלה עד השמי לפרש המשנה בטענת ברי ושמא ככתוב שם ואנן עד כאן לא איירינן בשבועת המשנה בטענת שמא ולקמן קאמר ואלו נשבעין שלא בטענה וכו' התם כדמפרש טעמא ומשמע דעד השתא לא איירי כלל בכה"ג מטענותם ועשה לדין דהרי"ף והרמב"ם למאי דפסקו כרבנן לספיקא דדינא באריכות ובתוספת דברים שכי קרא שמו והשם גורם והמלה כי עד השלשה לא כא בשלשה התיבות האלה. עוד היא במחלוקת. הכתוב כאן. ודימה דאדלעיל קאי והכל ענין אחד הוא וזה גרם לו לכל הדבר אשר שם לבו לחלוק על הגאונים הראשונים ז"ל כאשר יראה המעיין כי היתידות שתלה בהם דבריו הם אלו המלות שלשה הגורם והגו"ם דגורם והגרמי כראשה לפרש התוספתא וסוגיא דהכא ג"כ בטענת ברי ושמא לפי דרכו אשר הכינה וגם חקרה. מכאן לקח והביא לו לראיה ברורה והנה נפלה וגם נשברה. כדלקמן. וכן הדיקדוקים שדקדק על פי' הרי"ף והרמב"ם וסייעתם ז"ל כמה הן קלים ואין שיש כוכב במשאם תורם ירוח תשאם והנה הראשון רמותי כפי' המשנה לתקנו וכן מה שדקדק עוד שם אין בהם שום ממשות ואינן כדאי לחלוק בשביל זה על אבות העולם ולדבר עליהם דברים כאלו והעיקר שנסמך וכתב שיש לו קושיא גדולה לרחק הקרובו'. המה השלשה תיבות. ואשר שם לבו להבין ולחקור במחקרי הש"ס הזה יבין אשר אלו המלות. עוד היא במחלוקת. מילתא באנפי נפשה היא ולפרש הסיפא דמתני' קאי אמר לשלחני וכו' כדפרישית בפנים וכלומר דגם הסיפא דין דשלחני נמי בגוונא דמחלוקת הרישא דין דחנווני מיתפרשא דלא פליגי אלא היכי שהמעות מונחין בין שניהן והכל כפי' הגאוני' מאירי

מסורת הש"ס

שבועות מח

כתובות פז כ"ב מב

שבועות מב ע"ב

שבועות מז

כתובות פח ע"א

ב"מ כ ע"ב

מסורת הש"ס

(כתובות פ"ט)

(שם) כתובות פז

(סנהדרין פ"ג) כתובות פט

(כתובות פ"ט) ערכין כב

ב"ק קי"א ע"ב (גיטין פ"ה) גיטין מח ע"ב

גמ' *א"ר זירא כולהון כעין שבועת תורה ירדו להן. וכתובת אשה לא הוחזקה בידו להגבות אלא כמי שגבת מיכן והילך והוא בתובעה שטר של מאתים פרוע ואומרת אינה אלא מנה נפרעת בלא שבועה. תמן תנינן *הפוגמת כתובתה לא תיפרע אלא בשבועה. כיצד היתה כתובתה אלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה לא תיפרע אלא בשבועה. *תני הפוגמת אבל לא [א] *הפוחתת. רב חסדא בעו בגין דהלך תרתין פסיעתא הוא מפני שפגמו בבית דין את מר אינו נובה. ר' יוחנן בשם ר' ינאי *אין נפרעין מניכסי יתומין קטנים אלא *בשרבית [ב] אוכלת בו ר' נתן אומר אף לכתובת אשה. א"ר מנא מפני מזונות. אמר רבי מתנייא מאן חייש למזונות ר' שמעון דרבי שמעון אומר בנקיבה הדבר תלוי. מאי כדון משום חינה כדי שיהו קופצין עליה לישאנה. רבי נתן אומר אף לגזילה ולנזקין א"ר יוסי אף נן תנינן תרתיהון לגזילה מהכא אם היה הדבר שיש בו [ג] אחריות *חייב לשלם לנזקין מהכא *אין נפרעין מניכסי יתומין קטנים אלא [ד] *מזיבורית. כיני מתניתא אין נפרעין מנכסי יתומיז קטנים [ה] לנזקיז אלא מזיבורית.

והתני

גמ' א"ר זירא וכו'. מילתי' דר' זירא בפ' הכותב בהל' ז' על מתני' דמייתי לקמיה הפוגמת כתובתה וכו' והגי' מסורסת כאן ואינה מועתקת כ"א אפס קצתה ומה שהובא כאן אפרש הואיל ובסדר ובחיבור אחד הוא. ר' זירא התם קאי דכולהון דחשיב התם תקנת חכמים הוו שירדו לתקן כעין שבועת התורה וכלומר דלא תימא דהוי כמודה מקצת שהוא אומר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא נתקבלתי אלא מנה ושבועה מדאורייתא היא קמ"ל דאינה אלא תקנת חכמים: וכתובה. מסקנת מילתי' דר' זעירא היא תדע שאין כאן שבועה דאורייתא דהא קשיא והלא כתובת אשה לא הוחזק בידה להגבות כלומר שהרי עדיין לא גבתה לפי דבריה ונכסיו היא נשבעת ונוטלת ואנן קי"ל דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הן ואין לך נשבע ונוטל מן התורה: אלא כמי שגבת. כלומר אלא ודאי שחכמי' תקנו אותה ועשו אותה כמי שגבתה כבר ומכאן ואילך התביעה ביניהם שהוא תובעה עכשיו אותה נפרעת ממנו שטר של מאתים פרוע ובחנם היית גובה הכל לפי שכבר פרעתי לך מקודם והוא אומרת מנה ועכשיו נמצאת שהיא כנשבע ונפטר והילך אינה נפרעת אלא בשבועה וה"ג לה בכתובות. והיינו דקאמר שעשו אותה כעין שבועת תורה: תני הפוגמת וכו'. האי מילתא גרסי' לה לעיל בפ' בן סורר הל' ו' וכולה סוגיא בגי' נכונה ושם מפורש וכאן לא הביא הש"ס אלא ברמז מקצתה ע"ש: אין נפרעין. אין ב"ד נזקקין לפרוע מנכסי יתומים קטנים אלא בשטר שרבית אוכלת בו שהיה אביהם חייב ברבית והוי רווחא דיתמי ולקמן פריך וב"ד גובין רבית ומשני לה: אף לכתובת אשה. אם יש עליהן לפרוע כתובת אשה וכדמפרש ר' מנא טעמא מפני מזונות שכל זמן שאינה נפרעת כתובתה ניזונת היא מן הנכסים והוי נמי רווחא דיתמי לסלק לה כתובתה: מאן חיים למזונות. כלומר מאן תנא דס"ל שחוששין אנו בכל לגדי תקנות כדי לפטור מזונות האשה מנכסי יתומים ובכל דהוא מסלקין לה מן המזונות: ר"ש. היא דר"ש אמר בנקיבה. ובכתובות ובפ"ה דגיטין גרס במגבה הדבר תלוי ולשון דיבור וכן לשון גבייה בכלל דר"ש ס"ל בפ' אלמנה נזונית אם באת לפני ב"ד ותבעה אפי' מקצת כתובתה אין לה מזונות. במגבה מלשון אגיבון ליה. וכן יש לפרש נקיבה מלשון נקבה שכרך: מאי כדון. ומאי טעמייהו דרבנן דלא חיישי כ"כ משום מזונות: משום חינה. שימצאו הנשים חן בעיני האנשים וכדמפרש ואזיל שיהיו להן קופצין עליה לישאנה אם יהיה לה ממון: אף לגזילה ולנזקין. נפרעין מנכסי יתומים: לגזילה מהכא. דתנן בריש הגוזל בתרא שאם הניח להן אביהן אחריות נכסים חייבין לשלם גזילת אביהן: לנזקין מהכא. דתנן בפ' הנזקין אין נפרעין וכו' וכדמפרשינן התם כיני מתני' הכא הוא דקאמר אין נפרעין מנכסיהן אפי' לנזקין דקי"ל דגובין מן העידית ומנכסי יתומים קטנים אף הן אין נפרעין אלא מן הזיבורית:

והתני

ר' יוחנן בשם ר' ינאי אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשטר שהרבית אוכלת בו וי"א אף לכתובת אשה א"ר ינאי מפני מזונות א"ר מתני' מן חש למזונות ר"ש היא דר"ש אומר במגבה הדבר תלוי ע"כ. הק"ע ז"ל מגיה במזונות הדבר תלוי. והפ"מ ז"ל פי' ר"ש דפ' אלמנה ניזונת דמוכרת למזונות קאמר ר"ש דמשגבתה מקצת אין לה מזונות וכן הנו"י ז"ל מפלפל בזה. ונראה לפענ"ד דה"פ דלכאורה ל"ב דפריך מאן תנא דחש למזונות פשיטא מהכ"ת נימא דלא יחוש למזונות מ"ש מזונות מרבית אבל יש להבין זאת בהקדם מה דגרסינן במס' גיטין דף ל"ה ההיא דאתיא לקמי' דרבה בר רב הונא א"ל מאי איעבד לך דרב לא מגבי כתובה לארמלתא א"ל הב לי מזוני א"ל מזוני נמי ל"ל דאר"י א"ש התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות א"ל הפכיה לכורסי' כבי תרי עבדית לי. אפכוה לכורסי' ותרצוה ואפ"ה לא איפריק מחולשי' ע"כ. ול"ב מאי דקאמרה כבי תרי עבדית לי מאי כ"מ אם הדינים אלו אמרו רב ושמואל או רב או שמואל הוי אמר תרווייהו וגם ל"ב מאי הי' ירא מפני קללתה הא שפיר דינא קאמר. ולפי הנראה האשה הזאת הבינה הדין דהא אמר לה מימרא דרב ונימרא דשמואל. ע"כ נראה לפענ"ד דע"פ הירושלמי הזה מובן מאוד דהנה גרסינן במס' כתובות דף נ"ד ע"א. דאר"י אמר שמואל התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות מיתיבי מכרה כתובתה או מקצתה משכנה כתובתה או מקצתה או עשתה כתובתה אפותיקי לאחר אין לה מזונות הני אין תובעת לא. אמרי הני בין בב"ד בין שלא בב"ד תובעת בב"ד אין שלא בב"ד לא ע"כ. וצריך ביאור להבין מאי טעם היא זה דבעינן ב"ד גבי תובעת וגבי מכרה לא בעינן ב"ד וכי הלכה למ"מ היא אכן האמת היא כך דגרסינן לעיל בר"פ נערה שנתפתתה עמדה **בדין עד** שלא מת האב הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחים לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה. ר"ש אומר אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה. וגרסינן בגמ' בטעמא דר"ש ונתן האיש השוכב וגו' לא זכתה תורה לאב אלא בשעת נתינה. וכתב הרמב"ן

עין משפט נר מצוה

לד

א מיי' פט"ז מאכות הלכה יז סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לו סעיף יד טוש"ע חו"מ סי' פד ס"ד

לה

ב מיי' פי"ב מגלוה ה"ב טוש"ע חו"מ סי' קי ס"א

לו

ג מיי' פ"ה מגזילה הלכה ה טוש"ע שם סי' שצא ס"ז

לז

ד מיי' פי"ט מגלוה ה"א סמ"ג עשין לד טוש"ע שם סי' קח סעיף יח וסי' תיט ס"ג

לח

ה מיי' פ"א מנ"מ הלכה יא טוש"ע שם סי' קח סכ"א וסי' תית ס"ב

מראה הפנים

מאורי עינינו ז"ל וכל זה דקאמר הדא דתימר דאכסניא וכו' הוא אליבא דר"י ולא נ"מ לדינא כמה שהוסיף הש"ס הזה לחלק אליביה וגם להסביר הצריכותא כמה שבארתי בפנים ועיקר פי' הצריכותא לפי שיטתם ז"ל כדאמר התם דפירות עבידי דמרקבי וכו' ומשום זה דרכו ליתן מקודם וזה מבואר ובאמת למסקנא גם לפי דרך דהאי ש"ס אין חילוק גם בשלחני בין הכסנאי לבן עירו והסוגיות שוין לדינא. וראיתי בדברי הרב בהגהת ט"ז אשר שם לבו על כל דברי הש"כ אמנם כמה ברלה הוא ז"ל לסתור ראיה ברורה שלו ופי' דהאי עוד היא במחלוקת בלשון תמיה מיהפרבא בתנס דתק עלמו לזה דלא זו הדרך ולא נמלא בכל הש"ס שזה כדברים האלו בלשון תמיה. ולמה לנו להאריך ולהכנס בפירלה דחוקה והסוגיא מתפרשת כפשטה כפי שיטת הגאונים מאירי עינינו והמעשה לסתור אשר עשה הש"כ אינה סתירה כ"א מכאן ראיה לבנות ולסייע לפירושם ולשיטתם ז"ל וכמדומה לי שאינו לריך ראיה וחיזוק להפי' אשר פירשתי לפי שיטתם ז"ל כי הקורא דף או ב' דפין בש"ס הזה מעלמו יראה ויבין דרך הש"ס בלשונו ובפירושיו להמבנה ולהכרייתא כי נראה לפעמים כענין אחד ובאמת הכונה על דלקמיה או על הסיפא וכל זה מובן מהענין ובלבד שלא נדחוק עלמינו בהלחן זה הדחק ובטענה דבדי ובפטומי מילי בעלמא. מעיד אני עלי שמים וארץ כי הפירוש על ש"ס הזה שפירשתי הוא אחר החקירה והעיון והשקידה והיגיעה כי רבה בערב היא כאה ובבוקר היא שנה לחקור ולעיין ולחפש בכל חדרי הש"ס הזה ובכל התוספתא ובכל חדרי הש"ס הבבלי עם פי' הגאונים ז"ל ופירושיהן כפי אשר השיגה ידי וכתי וב"ה אשר זכיתי ומלאתי כאן לפירושים ושיטות על הש"ס הבבלי והרבה כ"י מהגאונים הראשונים ז"ל אשר לא נמלאו במדינתינו וכן מלאתי התוספתא בכ"י על קלף ישן נושן יותר מאלף שנה ומוגה בגוסחא דווקנית והרבה דברים מלאתי בה מה שחסר בספרי הדפוס והשבח ותהלה לאל יתעלה ב"ה אשר זכיתי לחבר הפירוש והמראה על שלשה סדרים האלו והם נשים ונזיקין אשר כאו בדפוס בראשונה וסדר זרעים אשר הוא בכתיבה נכונה כה יזכני בחסדי חנם ויגמול כטובו עלי לפרש ולחבר גם על סדר מועד ואז כל דברי הש"ס הזה אל מול פני המנורה יאירו וגם דברי הרמב"ם ז"ל המסופקין יתבארו ויאהירו ויזהירו. ומכל מקום למלאות רלון המעיין אביא ללוין בכמה מקומות מליבנא דהאי ש"ס. עוד היא במחלוקת תמלא בפ' ב' דיבמות בהלכה ב' עוד היא במחלוקת ופירושה דגם הרישא בהאי מחלוקת כדאמר בבבלי חלוק היה ר"ש אף בראשונה. וכן תמלא בריש פ' י"א שם ובריש פ"ט דסנהדרין עוד היא במחלוקת ופירושה דגם הרישא במחלוקת כדאמר התם חלוק היה סומכוס אף בראשונה וכן ליפנא דעוד היא לפרש דגם הסיפא מיירי בגוונא דרישא רכו כאין מספר בש"ס הזה ממש בכל דף ודף ותראה בסוף הפ' עוד היא בנושא וכו' עוד תמלא דוגמא זו בריש פ' הגוזל עלים ובהרבה מקומות וכן בריש פ' שנים אוחזין בהל' ד' ממש דומה להא דהכא דתוקמי נמי להסיפא בענין דמוקמית לה סרישא ואב לכולם והעד הראשון שתיבת עוד בש"ס הזה בלשון גם מיתפרש תמלא בברכות פ"א הלכה א' א"ר אמי כל מי שאינו תוכף לגאולה תפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא והרתיק על פתחו של מלך ויצא לידע מה הוא מבקש ומלאו שהפליג עוד הוא הפליג כלומר גם המלך הפליג ממנו. והמראה מקום כזה לא יכיל הגליון ויכול המעיין לסמוך על פירוש הזה כי ברור ונכון הוא וב"ה כן לא הנחתי ג"כ לפרש כל מה שמביא בש"ס הזה מהתוספתא בקלרה לפרש כולה ברורה כי רובא דרובא כל תני הם מתוספתא ומעט מהם מהת"כ ומהסיפרי והמכילתא וכל אשר לא מלאתי אחר החיפוש ועיון בתוספתא וספרא וספרי ומכילתא ופסיקתא רבתא וזעירתא כתבתי ברייתא סתם ואשר היה לפניהם ולא נמלאו לפנינו וכן תמלא בדיבור דלקמן מרמז הליון של הש"ס הזה בקילור מופלג. ואחרי הודיע כל זאת אומר אני אל יחשדוני המעיין להשימני כמדבר גבוהות וכמגביה פתחו כ"א כהולך נכחו ומדבר בנמיכת רוחו ואשים עיני לאל יתעלה ב"ה ואת המעיין אבקשה ידינני לכף זכות ואחרי אשר יראה במקומות הרבה אשר טרחתי ליישב סוגיות ושיטות התמורות ושיטת הגאונים הראשונים ז"ל אשר מימיהם אנו שותין מעלמו יבין ויודה לדברי וזכותם יעמוד לו ולנו ולזרעינו וה' נפלאות יראינו ובמאיר תורתו יאיר עינינו ובדרך אמת ינחינו א"ס:

בגין דהלך תרתי פסיעתא הוא. נרמז במקצת מסוגיא דהכותב ומסוגיא דבן סורר והרי הטעד לפנינו מרמיזות ליונים מהש"ס הזה ממה שנתבאר ממקום אחר וכן מהסברייתות הכתובות בתוספתא וכיולא בה. ועיין בפ' בן סורר ומורה בהלכה ו' שם נתבאר הכל וגם בדין פוגם שטרו ללה הש"כ לומר דמשמע מירושלמי דהכותב כדעת מקלת האחרונים לחלק בין עמד בדין או לא והראיתי שם בהלבע דלא מסוגיא דהכותב ולא מסוגיא דהתם משמע כן ואיפכא הוא מדבריו דמבואר להדיא ממסקנת הש"ס הזה מהתוספתא כדעת רוב גדולי הפיסקים הראשונים ז"ל דאין לחלק בפוגם שטרו בין עמד בדין או לא ולעולם כנו נשבע שבועת היורשין וגובה וכדברי הש"ע בסי' ק"ח ולזה א"ל ראיה כמה שבראה לעין ומהתימא על הש"כ שבירר לו דרך לעלמו לחלוק ברוב המקומות על גדולי הראשונים ז"ל ותלה דבריו באילן גדול ולא נמלא כן ולא בא' המקומות שיהא איזה קלת סיוע לדבריו:

אמר

שנויי נוסחאות (שו"ש) בעו נד"ו בעי. (סוי"א) אינו גובה ר' יוחנן נד"ו אינו גובה (פיסקא) וכן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה כו' ר' יוחנן.

עין משפט
נר מצוה

לט
א מיי' פי"ו ממלוה ה"ג טוש"ע חו"מ סי' קח סעיף יא

מסורת הש"ס
גיטין מח ע"ב
שבועות לא ע"ב
(כתובות כב)
שבועות מח

והתני יעמוד הבן תחת האב הנזקין שמין להן *בעידית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית. אמר רבי יוסי בי רבי בון תיפתר דברי הכל בהדא דייתיקי. הכא את מר אין *נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן והכא את מר אבל נשבעין לקטן ולהקדש. בנפרעין מניכסי קטן. ונפרעין מאדם שלא בפניו. אמר רבי ירמיה תיפתר בשרבית אוכלת בו. ובית דין נובין רבית. תיפתר בערב לו מגוי. *ליכסה אמר קומי רבי מנא אנן עבדין טבות סגין מינכון. אנן משלחין דיאטיגמתין אין אתא הא טבות ואין לא אתא אנן מחלטין ניכסוי. א"ל אף אנן עבדין כן מכרזינן שלשים יומין אין אתא טבות ואי לא מחלטינן ניכסוי. א"ל הגע עצמך דהוה בזווי רחיקי. א"ל אנן משלחין שלשה איגרות חדא גו שלשים יומין וחדא גו שלשים יומין וחדא גו שלשים יומין אין אתא הא טבות ואי לא מחלטינן ניכסוי. א"ר חנינה ושעמד בדין וברח אבל אם לא עמד בדין לא מחלטינן ולא מכרזינן. אשכח תימר חנן ורבי שמעון שניהן אמרו דבר אחד היך מה דתימר הלכה כחנן ודכוותה הלכה כרבי שמעון. רב אמר מת הלוה המלוה נשבע ליורשיו ואפילו מת המלוה יורשי מלוה נשבעין ללוה אבל אם מת לוה תחילה ואח"כ המלוה כבר נתחייב המלוה לבני לוה שבועה ואין *אדם [א] מוריש שבועתו לבניו. שמע ר' יוחנן ואמר יאכל הלה וחדי. רב חייה בר אשי בשם רב
שטר

הרמב"ן ז"ל דרבנן ס"ל נמי האי דר"ש דלא זכתה תורה לאב אלא בשעת נתינה ואף טעמיי' דהעמדה בדין חשוב כגבוי ור"ש ס"ל דבעינן גבי' ממש וע"כ לרבנן. שפיר ניחא להני בין בבית דין בין שלא בבית דין כיון דגבתה כבר שמכרה אין לה מזונות אבל תובעת בבית דין אין שלא בבית דין לא דבעמדה בדין כמאן דגביא דמי והוי כמו מכרה כתובתה דגבי' אבל שלא בבית דין לא. ונמצא דלר"ש דס"ל דהעמדה בדין לאו כגבוי דמי לא מהני תובעת כתובתה בב"ד להפסידה מזונות כי אם לרבנן דווקא דלר"ש העמדה בדין לא חשיב כגבוי ותלי רק בגבי' ממש ולא בהעמדה בדין. ועכשיו מובן מאליו פירוש הירושלמי הזה ר"י בשם ר"י אין נפרעין מנכסי יתומין אלא בשטר שהריבית אוכלת בהן. והיא כמו דאיתא בש"ס דילן אין ב"ד נזקקין לנכסי יתומין אלא בשטר שהריבית אוכלת בהן וי"א אף לכתובת אשה אר"י משום מזונות פי' דאין ב"ד נזקקין אלא לכתובה משום מזוני. וקשה הא כיון דתובעת כתובתה בבית דין דהא ב"ד נזקקין לה א"כ ממילא אין לה מזונות והיינו דמקשה ר' מתני' מאן חש למזונות דהא אליבא דמאן ניחוש למזונות הא כיון דתובעת כתובתה בב"ד ממילא אין לה מזונות דהא כגבוי דמי כיון דהחיוב של כתובה יצא ע"פ ב"ד חשוב כגבוי כמו למ"ד שטר העומד לגבות כגבוי דמי חשוב כגבוי אפילו בתוך זמנו כיון דעומד לגבות כמו כן כב"ד דחשיב כגבוי אפילו גבי קטנים דצריך להמתין עד שיגדלו דהא אילו פסקו ב"ד בהעמדה בדין לפרוע לאחר שנה ושנתים לא כגבוי דמי בתמי'. אלא ר"ש היא אלא ר"ש היא דאמר במגבה הדבר תלוי והלכך התובעת כתובה בב"ד יש לה מזונות [וכן לעיל בר"פ ד' גבי ר"ש אומר אם לא הספיקה לגבות גרסינן בירושלמי ג"כ שם ר"ש אומר במגבה הדבר תלוי] דהעמדה בדין לא חשוב כגבוי רק דבעינן גבוי ממש וע"כ מכרה כתובתה אין לה מזונות. אבל תובעת אף בב"ד יש לה מזונות. וז"ב. ועפ"ז כיון דרב לא מגבי כתובה לארמלתא כיון דעביד כרב האיך עביד כשמואל דהתובעת בב"ד אין לה מזונות הא הכא אליבא דרב לכו"ע עמידת ב"ד לא מהני דלא הוי כגבוי כיון דרב לא מגבי כתובה לארמלתא. ע"כ אמרה לי' כבי תרי עבדית לי ממ"נ כיון דפסקת כשמואל א"כ האיך פסקת כרב ואי כרב דלא מגבי כתובה לארמלתא האיך פסקת בתובעת בב"ד אין לה מזונות הא כיון דלא הוי כגבוי מאי מהני תובעת בב"ד ודו"ק:
עד

והתני יעמוד הבן תחת האב וכו'. לכל הדינין הוא תחת האב ולנזקין גם מהן מעידית: תיפתר וכו'. ובכתובות ובגיטין גרס אמר ר' יוסי בר' בון כאן ביתום גדול כאן ביתום קטן והוא הנכון וכאן נדפס בטעות אגב שיטפא דר' יוסי בר' בון דלקמן: הכא את אמר וכו'. כלומר דמייתי סייעתא למילתיה דלפעמים נפרעין מנכסי קטן מהא דתנן לעיל בפ' שבועת הדיינין אין נשבעין על טענת חש"ו והדר קתני בסיפא אבל נשבעין לקטן ולהקדש אלא ה"ק אבל נשבעין לקטן בנפרעין מנכסי קטן ורישא על טענת קטן קאמר דאין נשבעין: ונפרעין מאדם שלא בפניו. והיכי תנינן והנפרע שלא בפניו ועל שאר ב"ח הוא דפריך: בשרבית אוכלת בו. וזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו: וב"ד גובין רבית. בתמיה: תיפתר בערב לו מן גוי. שהיה ערב להמלוה גוי בשביל זה וכגון שהגוי קבל עליו לדון כדין ישראל בענין זה להפרע מן הלוה תחילה דאי לאו הכי אסור דגוי בתר ערבא אזיל אבל לא קיבל עליו שלא ליקח רבית ובימקם הגוי את הלוה ולא מלאו וגבה מזה הערב ועכשיו נפרע הוא מן הערב: ליכסה. שם אמורא אחד ומבבל היה. ובבבלי ריש פ' אע"פ א"ר אלכסא בשם ר' חזקיה. וכן קוראו האי תלמודא בכתובות אלכסא: אנן. בבבל נוהגין יותר בטוב מכם. ובכתובות גריס אנן כתבין דין מגומרין אין אתא טבות ואין לא אנן מחליטין נכסייא. שאנחנו כותבין פסק דין להתובע ואם בא הנתבע והביא איזה ראיה מוטב ואם לאו מחליטין הנכסים לזה שלא בפניו. ולגי' דהכא א"ל אנחנו שולחין דיאטיגמטין כתב התראה והודעה אחר הנתבע והיינו הך ואין אתא וכו': אוף אנן. בני ארץ ישראל עושין כן להכריז שלשים יום אין אתא וכו': הגע עצמך דהוה בזווי רחיקי. שהיה הנתבע בזוית ובדרך רחוקה יותר משלשים יום: אנן משלחין ג' איגרין. פיתקי דהזמנה: חדא וכו'. כלומר נותנין לו זמן ג' פעמים ל' יום ואם לא בא מחליטין הנכסים שלא בפניו: והוא שעמד בדין וברח. שאז מחליטין שלא בפניו: אבל אם לא עמד בדין. וברח: לא מחליטין אלא מכריזין. כל"ל וכן הוא בכתובות שם הלכה א' וכלומר דלא מחליטין לד"ה עד שמכריזין בתחלה: אשכח תימר. המתני' דהכותב קאי ובסוף הסוגיא דהתם ואגב מייתי לה הכא דר"ש דקאמר התם כל שאינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה בשביל תביעת מזונות וכן אמר חנן בפ' שני דייני גזילות מי שהלך למדה"י ואשתו תובעת מזונות אינה צריכה שבועה למזונות ולא תשבע אלא לבסוף כשתבא לגבות כתובתה: רב אמר מת הלוה. אמתני' קאי וכן היתומין וכו' ומפרש לה רב דיקא דיורשין וקאמר דודאי אם מת הלוה הדין הוא דלפעמים המלוה צריך לישבע ליורשיו וכגון שאין בשטר נאמנות מפורש שהאמינו הלוה להמלוה גם על יורשיו דאז אין נפרע מהן אלא בשבועה: ואפי' מת המלוה. ויורשיו באין לפרוע מן הלוה משכחת לה דנשבעין הן ללוה וכגון דטעין פרעתי לאביכם והשבעו לי: אבל אם מת לוה תחילה וכו'. כלומר אבל בדין יתומין מן היתומין בהא יש חילוק שאם מת המלוה תחילה ואח"כ מת הלוה נפרעין יורשי המלוה מיורשי הלוה בשבועה אבל מת הלוה תחילה וכבר נתחייב המלוה לבני הלוה שבועה אם אח"כ מת המלוה אין היורשין יכולין לגבות מיורשי הלוה לפי שאין אדם מוריש שבועתו לבניו שאין הבנים יכולין לישבע שבועה זו שנתחייב אביהם: שמע ר' יוחנן. להדא דרב ותמה ואמר יאכל הלה וחדי אלו יורשי הלוה יאכלו וישמחו בממון של אחרים דמה בכך שאינן יכולין לישבע שבועת אביהן שבועה שלא פקדנו אבי מיתת יכולין לישבע:
שטר

מראה הפנים

אמר ר' יוסי בי ר' בון כאן ביתום גדול כאן ביתום קטן. כמה שכתבתי בפנים דכצ"ל כמו שהוא בכתובות ובגיטין וכאן נשתבש כדפוס אגב דלקמן. וכבר כארתי בגיטין שם דשיטת הבבלי כאביי קושיא דאמר התם יתומים שאמרו גדולים וא"צ לומר קטנים בין לשבועה בין לזיבורית. אלא דבפירוש בין לזיבורית מחלוקת הפוסקים הוא דהרשב"א בשם מורו הר"י ז"ל כתב דהני מילי לענין ב"ח דלא מסיק אדעתיה דמיית ונפלו נכסים קמיה יתמי אבל לענין נזקין דדינו מן התורה בעידית לקטנים עבדינן תקנה אבל לא לגדולים וכן דעת הרא"ש ז"ל שם. ומסתימת דברי הרמב"ם ז"ל איני נראה כן שסתם וכתב בפ"ח מהל' נ"מ הל' י"א את המזיק קודם שישלם אין ב"ד נזקקין למטלטלין של יתומים אלא לקרקע וגובין לניזק מן הזיבורית. וכתבתי שם דאין להביא ראיה מסוגיא דהכא כדעת הר"י ז"ל דהא משמע מפיטתא דהאי ש"ס דגם בב"ח מחלקינן בין יתום גדול ליתום קטן דאוקי האי ברייתא יעמוד הבן תחת האב וכו' כולה ביתום גדול דוקא. ואיכא למימר דהאי ש"ס לשיטתיה אזיל דס"ל דגם בב"ח מדאורייתא בעידית כדאיתא התם כריש כפרק א"כ כדר' כימאי שם דמדאורייתא ב"ח בבינונית והלכך ביתום גדול מוקמינן אדאורייתא כל חד כדינו וע"ש:

תיפתר בערב לו מעכו"ם. עיין בפ' איזהו נשך הלכה ה' ד"ה ישראל לוה מעכו"ם וט' מה שנתבאר מזה בס"ד:

ליכסה אמר קומי ר' מנא וט'. לכאורה יש ללמוד מכאן לענין קבלת עדות שלא בפני בעל דין כדעת האומר דאם שלחו אחריו ולא בא מקבלין שלא בפניו והא תרוויהו קאמרי הכא אין אתא טבאות ואי לא מחלטינן ניכסוי אלא דיש לדחות שהרי ר' חנינא מסיק ושעמד בדין וברח וא"כ כבר קבלו העדות בפניו כשעמד בדין ובענין החלטת הנכסים שלא בפניו הוא דמיירי הכא ועלה מסיק דלא מחלטינן מיד כשלא בא אלא מכריזין בתחלה וכן הוא בפ"ק הכותב הלכה א' ועיין לעיל פ' זה בורר הלכה א' ד"ה אדם שלחו אחריו מה שנתבאר מענין קבלת העדות שלא בפני בע"ד ומיהו זה ודאי יש ללמוד מכאן דהיכא שברח קודם שעמד בדין דבכה"ג מקבלין עדות שלא בפניו שהרי קאמר דמכריזין וא"כ אם לא חזר מה יעשו עוד ואין לך אונס גדול מזה וכמסקנת הפוסקים שהבאתי שם:

ודכוותה הלכה כר"ש. כבר כתבתי כזה בכתובות דזהו למאי דפי' הש"ס דהכא להא דר"ש דאולא כהאי דחנן אבל למאי דפריכו בש"ס דילן התם לדר"ש דארישא דמתני' פליג המוכיר אשתו חנוונית וכו' ופטרה מן שבועה ור"ש לא ס"ל הכי אין הלכה כר"ש:

שמע ר' יוחנן ואמר יאכל הלה וחדי. ר' יוחנן דהכא כר"א דהתם דאמר שבועה זו מה טיבה וכו' וכבר נתבאר מזה בפ' בן סורר הלכה ז' ד"ה מפני שפגמו בב"ד ע"ש:
אבל

שנויי נוסחאות (סוכ"א) דתימר כד"ו דת מר.

מהר"ם די לונזאנו
ליכסא אמר. כ"ב יון היס:

בכר לאדן
וחדא גו שלשים יומין. קמא בבלי דף קי"ב: [1]

מסורת הש"ס

(ב"מ ספ"ק)

קידושין דף כח ע"א

שטר סימפון היוצא וכו'. גרסינן לה לעיל סוף פ"ק דב"מ עד בדייתיקי ושם ביארתי עיין עליו:

הלכה ח מתני' ואלו נשבעין שלא בטענה. שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא שטוענו שמא עכבת משלי ומשום דכל הני מורו היתירא לעצמן לפי שטורחי' בנכסים והלכך רמו רבנן שבועה עלייהו: והאפיטרופין. שמינו אותן ב"ד על היתומין נשבעין אבל אם אביהן מינה אותן לא ישבעו: והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית. (או) שהושיבה בעלה חנונית: ובן הבית. שהוא מכניס ומוציא פועלים ומכניס ומוציא הפירות בכל אלו א"ל מה אתה טועניני רצוני שתשבע לי חייב שבועה מספק שמא גזלו או לא דקדקו בחשבון: חלקו. ולא השביעו אותן בשעת חלוקה שוב אין יכול להשביען: נתגלגלה לו. שנתחייב לו אח"כ שבועה ממקום אחר מטענת ודאי או שנעשה לו שותף או אחד מאלו אח"כ מגלגל עליו גם את שבועת ספק שהיה לו בראשונה עליו וכדרך שמגלגלין בשבועת התורה ובשבועה שהיא כעין של תורה כך מגלגלין בשבועת היסת: והשביעית משמטת את השבועה. לאו אהך דשבועת שותפין קאי דהא אין שביעית משמטת השותפות וכל טענה שאין השביעי' משמטת אינה משמטת שבועתה כדאמר בגמרא אלא מלוה ושבועתה היא משמטת: גמ' אמר ר' יוסי הדא אמרה. הא דאמר מתני' דיכול להשביען בטענת ספק בנושא ונותן עמהן שלא בחשבון אבל אם הכל בחשבון הוא לא בדא אמרו שיכול להשביען אולי טעו בחשבון דבזה אמרינן מסתמא דקדק בתחילה עמהן: ואהן בן בית. כלומר דלא תיקשי דבשלמא בשותפין ואינך שייכא הא דאמרינן לחלק בין נושא ונותן שלא בחשבון או בחשבון דמלוי הוא בשותפין שנושאין ונותנין שלא בחשבון וסומכין זה על זה עד שעת החלוקה וכן אינך אבל בן הבית שמסתמא כל משאו ומתנו עם הבעה"ב בחשבון הוא ואפ"ה קתני דמשביעין אותו והלכך קאמר דלא היא דגם בן הבית זה דקתני נמי בנושא ונותן שלא בחשבון מיירי דדוקא בכה"ג הוא דיכול להשביעו מספק: ר' זירא כהדא דר' יוסי. לאו אהאי ר' יוסי קאי דאין ענין זה לזה אלא אדר' יוסי דריש פ' המפקיד קאי דקאמר התם לענין גלגול שבועה וקמ"ל דר' זירא דלקמן ור' יוסי דהתם בחדא שיטתא קיימי: לאו תרין דינרין אני חייב לך. אם איני נשבע הא טריפין לך והרי הן לפניך ואין רצוני לישבע: א"ל. התובע ומילת פלן ופלן עדיין יש לי לטעון עליך מדבר זה ומזה: א"ר זירא או הב ליה וכו'. דכך הדין או תשלם לו הכל או תשבע על הכל: עד כמה מגלגלין עליו. בגלגול שבועה בעלמא קאי עד היכן יכול לגלגל עליו בטענות: עד כדי וכו'. אפי' זה יכול לגלגל עליו השבע לי שלא נמכרת לי לעבד: הגע עצמך שהיה כהן ועבד עברי. בתמיה ואם היה זה כהן וכי היאך יכול לגלגל עליו טענה זו דהא אין כהן נמכר בעבד עברי לפי שאינו יכול להיות נרצע שנעשה בעל מום: וכי יש עבד בזמן הזה. קושיא אחריתא היא וכלומר ועוד אפי' בישראל וכי עבד עברי נוהג בזמן הזה הא קי"ל כל זמן שאין היובל נוהג אין עבד עברי נוהג: שמרה. אהא דקתני והשביעית משמטת את השבועה קאי וקס"ד דרב שמואל דאהני דלעיל קאמר אשבועת השותפין וכן שבועת השומרין דג"כ שבועות מספק היא ודמיא להנך בזה אלא דשל תורה הן והיינו דקאמר שמרה כלומר שמרה גם בשביעית ועברה עליו שביעית כשהוא עדיין שומר לזה או שותף ואפ"ה השביעית משמטת שבועתו דלא תימא דוקא בשעברו ימי שמירתו או שותפותו מקודם שביעית וכבר נתחייב לו שבועה בהא הוא דאמרינן דהשביעית משמטת אבל אם עברה עליו שביעית בעודו שומר או שותף ואח"כ נתחייב לו שבועה אין השביעית משמטתה קמ"ל דאע"ג דלא נתחייב בשבועה בשעת השמיטה אפ"ה עיקר טענתו הוא דמשמטת והרי עברה עליו שביעית וכדמסיק להוכיח דבריו: דלא כן מה אנן אמרין שמרה לא בטלוה. דאי לא תימא הכי אלא דאמרת אם עדיין היה שומר בשביעית לא בטליה שביעית לשבועתו שהרי עדיין לא נתחייב בה עד אחר שביעית קשיא היא:

א *שטר היוצא מתחת ידי המלוה בכתב ידו פסול אני אומר מתעסק היית בשטרותיך הא מתחת ידי אחר כשר. רבי אבינא בשם שמואל לעולם פסול עד שיצא מידי המלוה בכתב ידי לוה. מאי כדון א"ר יוסי בי רבי בון תיפתר דברי הכל בדייתקי:

הלכה ח מתני' ואילו ב נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפיטרופין והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית ובן הבית אמר לו מה אתה טועניני רצוני שתשבע לי חייב ג חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביען ד נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל והשביעית ה משמטת את השבועה:

גמ' א"ר יוסי הדא אמרה בנושא ונותן שלא בחשבון אבל בחשבון לא ו בדא. ואהן בן בית עוד הוא בנושא ונותן שלא בחשבון. ר' זעירא כהדא דר' יוסי חד בר נש אזל למידן קמי ר' זעירא וחייבו שבועה על תרין דינרין א"ל לאו תרין דינרין אני חייב לך הא טריפין לך. א"ל ומילת פלן ופלן. א"ר זירא או הב ליה כל דתבע לך או אישתבע ליה כל דמגלגל עלך. עד כמה מגלגלין עליו א"ר יוחנן *עד כדי שיאמר לו עבדי' אתה. הגע עצמך שהיה כהן ועבד עברי. וכי יש עבד בזמן הזה א"ר שמואל בר רב יצחק שמרה. דלא כן מה נן אמרין שמרה לא בטליה היא

עד כמה מגלגלין עליו אמר ר"י עד כדי שיאמר לו עבדי אתה ופריך הגע עצמך שהי' כהן ר"ל שיש לו יחוס כהונה ומשני ע"ע לא עב"כ אלא עבד עברי דגם כהן יכול להיות ע"ע ופריך ובזה"ז אין דין ע"ע:

אמר ר"ש בר"י שמירה דלא כן מה אנן אמרין שמירה לא בטלי נראה לפענ"ד דתיבת שמירה הראשונה מיותר וצ"ל במקומה התיבות שמירה לא בטלי' וכצ"ל אמר ר"ש בר"י שמירה לא בטלי' ר"ל דהשביעית אינו מבטל חיוב דשמירה ושבועת דשמירה ופריך הגמ' מאי קמ"ל דלא כן מה אנן אמרין ר"ל דהאיך הי' ס"ד דהשביעית משמטת שבועה דחיוב שומרין הא אינה משמטת אלא מלוה דכתיב בעל משה ידו. ולפיכך הקפת חנות ושכר שכיר ואונס קנס ופתוי אינו משמט כדאיתא במס' שביעית פ"י בירושלמי מפורש דכל הנהו אינו משמט

עין משפט נר מצוה

מ
א מיי' פט"ז ממלוה ולוה הלכה ח י סמ"ג עשין לב טוש"ע חו"מ סי' סה סי"ח

מא
ב מיי' פ"ט מהלכו' שותפין הלכה א סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' צג ס"א [וברב אלפס עוד בכתובות פ"ט דף קיא]

מב
ג ד מיי' שם הלכה ז סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ו

מג
ה מיי' פ"ט מהלכו' שמיטין הלכה ז סמ"ג עשין קמט טוש"ע חו"מ סי' סז ס"י

מד
ו מיי' פ"ח מהלכות שלוחין ושותפין ה"ח

מה
ז מיי' פ"א מטוען ה"ב סמ"ג עשין לה טור חו"מ סי' צד

מראה הפנים

אבל בחשבון לא בדא. כדפרישית ומאי דקמ"ל. דשמעינן מהכא דכל שהוא בחשבון אין כאן שבועה וא"כ אפי' אם נשאר דבר אחד שלא חלקו אלא שהוא ידוע ודבר קצבה הרי הן כחלקי הכל ואין כאן שבועה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט משלוחין ושותפין בהל' ח' וכן אם עשו חשבון כל השותפין ונשאר לאחד מהן אצל חבירו דבר קצוב וידוע אע"פ שעדיין לא נטלו הרי חלקו. ומכאן הוא דלמד ויש לפרש ג"כ כפשוטו להא דהכא וכדבריו ז"ל והא קמ"ל. ויש לתמוה על הגליון שהביא הכ"מ ע"ש ובסמ"ג עיין דף קס"ח ע"ב כתב לזה משם הגאונים ומשם רבינו משה ז"ל בפסקו כן וה"נ בתורה מגיון לגיון ומה שלא למד הרמב"ם כ"א מקבלת הגאונים ז"ל כתב בפירוש כן כמו שתמצא שם בריש פ' עשירי ובכל המקומות:

רבי זירא כהדא דר' יוסי. הרי"ף ז"ל הביא בסוף פירקין להא דר' זירא דהכא ופסקו להלכה ודין זה מוסכם הוא וכתב מה"ם איכא דקשיא ליה אהא מסוגיא דהכא ריש המפקיד אמר הריני נשבע ורצה אותן שמגלגלין עליו שבועות וחזר ואמר משלם אני תוספין אמר ר' יוסי לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל שאם רצה לשלם ישלם ואם רצה לישבע ישבע. וזה דלא כר"ז דהא לר' יוסי יכול לחזור בו מכיון שרוצה שמגלגלין עליו. ותירץ כי אמר ר' יוסי בשבועת התורה כגון שבועת השומרין וכיוצא בה אבל שבועה שהיא תקנת חכמים לא כי היכי דלא תיקשי לן הא דר' זעירא. ועל זה כתב ואנן לא ס"ל הכי דגלגול שבועה דאורייתא היא וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ואי לא דמחייבינן בשבועה דאורייתא בה"ג לא הוה מחייב ר"ז בשבועה דרבנן הכי אלא האי מילתא פלוגתא דת"ק ור' יוסי היא ור"ז כת"ק דהתם ס"ל והלכה כת"ק עכ"ד וא"כ מודה הוא ז"ל בפירושא דמילתא דהמפקיד להך דמייתי ליה בשמיה דהקשה ותירץ דתוספין דקאמר ת"ק משום שבועת גילגול קאמר דמשום זה רוצה לחזור בו ואומרים לו דלאו כלום קאמרת אלא או תשלם הכל או תשבע על הכל וכר"ז דהכא. והרא"ש ז"ל הקשה על הרי"ף בענין פירושא דהך מילתא דלפ"ז היה צריך לומר דבירושלמי ס"ל דאין מגלגלין בשבועה דרבנן שהרי אפי' אם אמר הריני משלם אכתי שבועה דרבנן עליו שאין ברשותו וא"כ אכתי יכולין לגלגל עליו אלא ודאי דאין מגלגלין בשבועה דרבנן וא"כ פליג אגמרא דידן דקי"ל בפרקין דאף בשבועה דרבנן מגלגלין עליו ולפיכך פי' הרא"ש להא דהמפקיד בענין אחר דלא איירי בענין דין דשבועה וגילגולה כלל אלא לענין להקנות הכפל הוא דפליגי. והבאתי דבריו בהמפקיד ושם הקשיתי על הש"ך שכתב בסי' רצ"ה בשם הרא"ש דמי שאמר אני נשבע ורצה לגלגל עליו ואמר הריני משלם אעפ"כ מקי' ליה כפילא והא ליתא כלל דהרא"ש פי' כן אליבא דר"י והא ת"ק פליג עליה ובזה אינו חולק עם הרי"ף דכמו דס"ל להרי"ף לפי פירושו דהלכה כת"ק דר"י כך סובר הרא"ש לפי פירושו ולא נהגיך בזה. מיהו בעיקר קושית הרא"ש על הרי"ף בפירושא דמילתא שמפרש להא דהתם בענין שבועה ודין גילגול ומדייק דלפ"ז פליג הש"ס דילן בענין גילגול שבועה דרבנן איכא למימר דסובר הרי"ף דאף דנוכל לדייק מסוגיא דהתם הכי מ"מ בעיקרא דמילתא ס"ל כר"ז כת"ק דהתם דכמו דס"ל להת"ק דאמרינן ליה בשבועה דאורייתא הכי או תשלם הכל או תשבע על הכל ה"נ אומרין לו בשבועה דרבנן כן כמו דאיירי ר"ז הכא ומשום זה פסק כר"ז דס"ל כת"ק בעיקרא דמילתא ועוד דבלאו הכי נראה דלעות חלוקות בהאי ש"ס בענין גלגול שבועה דרבנן כמו דמוכרח מדלעיל סוף הלכה א' ע"ש ולפ"ז מילתיה דר"ז דהכא קאי להמסקנא וכדפסקא דהש"ס דילן. ומ"מ לפי פי' הרא"ש ז"ל בסוגיא דהמפקיד שוה ניחא הא דקאמר הכא ר' זירא כהדא דר' יוסי והדר' יוסי דהתם קאי ואשמעינן דלא פליג ר' יוסי אדידיה דר"ז דלא איירי בהא וכדפרישית בפנים וכך היה נראה לכאורה. והדר' יוסי דלעיל לכאורה אין לפרשו אם לא דנאמר דעובדא דר"ז בשותפין מיירי שנשאר לו מחשבון תרין דינרין ושלא עשו חשבון על זה וחייבו שבועה וכו' ואגב משמעינן דכר' יוסי דלעיל ס"ל דאף לאחר שחלקו ונשאר להם דבר אחד שלא עשו חשבון עליו משביעין זה את זה וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל שם ממילא שמעינן דנושא ונותן שלא בחשבון מיירי מתני' וכלומר שאע"פ שחלקו אלא שנשאר דבר אחד שלא חלקו ואינו דבר קצוב שהרי היו טוענין על זה יכול להשביעו וכפירוש הרמב"ם שהבאתי לעיל בזה אבל אם עשו הכל בחשבון לא בדא והיינו כהדא דר' יוסי:

עד כדי שיאמר לו עבדי אתה. הכי אמר רב יהודה אמר רב בבבלי פ"ק דקידושין דף כ"ח ע"א וכדמפרש רבא שלא נמכרת לו בעבד עברי. ולא תבו לקושיא דהאי ש"ס דהרבה דינין אמרו אף דאין נוהגין בזמן הזה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל לזה בפ"א מטוען הל' י"ב:

אמר ר' שמואל בר יצחק שמרה. כדפרישית והמסקנא דבכל כה"ג אין השביעית משמטתה ומכאן הוא דלמד הרמב"ם ז"ל מ"ש פ"ט מהלכות שמטה ויובל בהל' י' אבל

שנויי נוסחאות (סוי"ב) זעירא בד"ו זירא.

ככר לאדן

חד בר נש אזיל למידן. נ"י פ' המפקיד:

גליון אפרים

הגע עצמך שהיה כהן (וא"כ הוא מיוחס ואיך שייך לומר שהוא ע"כ שלו), בעבד עברי (שאומר לו השבע לי שאין אתה עבד עברי שלי) וכי יש ע"ע בזה"ז (ולא חש לתרץ דר"י לשיטתו בב"מ ס"ו ה"ב דפועל דינו כע"ע ונופו קנוי. וכמ"ש בנב"מ ס' של"ג ס"ק ו'. וז כוונת ר"י עד כדי שיאמר לו עבדי אתה). (נוע"י):

עין משפט
נר מצוה

מו
א מיי' פ"ט מהשמטה ויובל ה"ז טוש"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף ו

א
ב מיי' פ"א מהלכו' שכירות הלכה ב סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' רלא ס"א

ב
ג מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' ש"מ ס"א

ג
ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' כג ס"ב

ד
ה מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שו ס"א

ה
ו מיי' שם פ"ב הלכה ח סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סעיף ב

ו
ז מיי' פ"ב מגניבה הי"ז

משמע משום דבעינן כל בעל משה ידו. א"כ פשיטא דחיוב דשבועת שמירה א כה משמעת דהא החיוב אינו משמט. ופשיטא דאינו משמט שבועתו. ע"ז משני היא בעל בעל מה בעל שנאמר להלן משמט אף בעל שנאמר כאן משמט ר"ל דגבי שביעת שומרין כתוב ונקרב בעה"ב אל האלקי' לשבועה וכתוב כל בעל משה ידו א"כ הוי אמינא דילפינן בעל בעל כי היכי דבעל משה ידו משמט אף על השבועה דשומרים ונקרב בעה"ב גם כן משמט ע"ז קמ"ל ר"ש בר"י דאינו כן אלא דברים שהן משה ידו שביעית משמטתו ומשמטת שבועתו ושאין משה ידו אין שביעית משמטתו לא אותו ולא שבועתו :

אר"י ד' שומרין הן ואין חייבין אלא דרך קנין כו' מתניתא אמרה כן המקבל שדה מחבירו כו' פי' הפ"מ ז"ל דהוא התוספתא המקבל שדה מחבירו משוכה בה חבירו שמין אותה כמה היא ראוי' לעשות אם הובירה אלמא דבעינן שיזכה בה חבירו . והגם דאין שמירה בקרקע אך בדהתנה חייב כמבואר בס' מחנה אפרים ז"ל בה' שומרין סי' א' ומביא הירושלמי הזה ומפרש ג"כ כהפ"מ ז"ל ובכו"י ז"ל מגי' כאן ובאמת מבואר היטב כפי' הזה כהפ"מ ז"ל ומחנה אפרים ז"ל :

תני

היא בעל בעל. מה בעל שנאמר להלן משמיט אף כאן משמיט. דברים שהן משה ידו שביעית משמטתו ומשמטת שבועתו ושאין משה ידו אין שביעית משמטתו לא אותו ולא שבועתו. כל ששביעית [א] משמטתו משמטת שבועתו וכל שאין שביעי' משמטתו אינה משמט' שבועתו :

הדרן עלך פרק כל הנשבעין

הלכה א מתני' *ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר [ב] שומר חנם נשבע על הכל והשואל [ג] משלם את הכל נושא [ד] שכר [ה] והשוכר נשבעים על השבר ועל השבויה ועל המיתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה: גמ' א"ר יוחנן ארבעה שומרין הן [ז]ואין חייבין אלא *דרך [ו] קניין ר' יעקב בר אחא בשם רבי לעזר אף לענין גזילה אין חייבין אלא דרך קניין. א"ר יוסי בי רבי בון ומתניתא אמרה כן *המקבל שדה מחבירו וכו'. רבי חנניה א"ר בון אף בגניבה אין חייבין אלא דרך קניין. רבי חנניה בשם רבי פינחס ומתניתא אמרה כן *היה [ו] מושכו *ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור הגביהו או הוציאו מרשות הבעלים ומת חייב. הגביהו ברשות הבעלים כמי שיצא כל רשות הבעלים. היה מושכו ויוצא עד שיצא כל רשות הבעלים. רבי אבהו בשם רבי יוחנן בעומדת באבוסו. ר' בון בר חייה בעי אם בעומדת באבוסו אפילו לא משך אלא כי נן קיימין בעומדת ברשות הרבים. מה רבי בון בר חייה כבית שמאי *דבית שמאי אומרים ילקה *בחסר ויתר. מה נן קיימין אם

היא בעל בעל. כלומר היינו בעל דכתיבא גבי שבועת ונקרב בעל הבית אל האלהים. והיינו בעל דכתיבא גבי שביעית שמוט כל בעל משה ידו וא"כ אמאי לא נילף בג"ש מה בעל שנאמר להלן משמט אף כאן משמט וכלומר דכל טענה ואפי' יהיה מחמת שומרין וכה"ג למה לא תשמטנה שביעית הרי עכ"פ עברה עליו שביעית בשעה שהי' החוב זה עליו : דברים וכו'. ודחי לה הש"ס דהאי מילתא דרב שמואל מעיקרא ליתא דאין הכתוב מדבר אלא בדברים שהן משה ידו שהן ע"י הלואה ולאפוקי שומרין ושותפין וכה"ג שאין החוב ע"י הלואה אין השביעית משמטתו לא את החוב ולא את שבועתו : כל ששביעית משמטתו. ותניא נמי הכי בתוספתא פ"ח דשביעית דכל שהשביעית משמטת את החוב משמטת ג"כ השבועה וכל שאין שביעית משמטת את חובו אינה משמטת שבועתו וכי תנן במתני' השביעית משמטת את השבועה בשבועה שבאה מחמת חוב הלואה כגון הודה במקצת וכה"ג :

הדרן עלך כל הנשבעין

הלכה א מתני' ארבעה שומרין הן. ודיניהן שלשה : נושא שכר. שומר בשכר. נשבע על הכל. שלא פשע : והשואל משלם את הכל. כל הנך דתנן במתני' שבויה ושבורה ומתה גניבה ואבידה אבל מתה מחמת מלאכה אינו משלם דלאו לאוקמה בכילתא שאלה. והמשנה הזאת כבר מפורשת בהשוכר את הפועלים והאי דהדר רבי ותנייה הכא משום דחיובי ופטורי דקרבן שבועה משבועת הפקדון תלוי בכך אם בכפירתו פטר עצמו מלשלם שאז חייב אבל אם לא פטר עלמו שהכפירה היה מחויב אל חיוב וכן מפטור לפטור שאפילו אם היה מודה היה פטור מלשלם וכן מפטור לחובה שאז פטור מקרבן שבועת הפקדון כדמפרש ואזיל במתני' דלקמן : גמ' ואין חייבין אלא דרך קנין. אינן מתחייבין בשמירתן עד שימשכו ויקנו להן להיות שומר כל אחד ואחד לפי דינו : אף לענין גזילה. אם גזל השומר מן הבעלים בזה הפקדון שמסר לו כגון ששלח בו יד או שלא עשה כדרך שהתנה עמו כדלקמי' אינו מתחייב אלא דרך קנין כלומר לאחר שזכה בו להיות שומר עליו : ומתניתא. ברייתא אמרה כן : המקבל שדה מחבירו וכו'. ברייתא בתוספתא פ"ט דב"מ דקתני התם המקבל שדה מחבירו משוכה בה חבירו שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו כלומר אם הובירה ולא עשה כדתנן במתני' פ' המקבל אלמא דאינו מתחייב בעבודת השדה שקיבל עליו עד שיזכה ויחזוק בה לכך וה"ה בכל השומרין שעברו על דעת הבעלי' אינן מתחייבין עד שיזכו בה דרך הקנין שלהם : אף בגניבה. אם גנב מבית בעלים אינו מתחייב עד שיזכה בה דרך קנין : ומתניתא. משנה בסוף פ' מרובה אמרה כן דתנן היה מושכו הגנב ויוצא ומת ברשות בעלים פטור דאכתי לא קני לה להתחייב בה עד שיגביהו או שיוציאו מרשות בעלים : הגביהו ברשות הבעלים. השתא מדייק הש"ס בפירושא דמתני' דפרק מרובה דמייתי לה הכא ואסיפא דהתם קאי נתנו לבכורת. בנו וכו' והיה מושכו ויוצא וכו' כדמוכח מדלקמן וקאמר דהא ודאי פשיטא לן דאם הגביהו ברשות בעלים קנה דכמי שילאה מכל רשות הבעלים הוי דהגבהה קונה בכל מקום : היה מושכו. כלומר אלא בהא דקתני היה מושכו ויולא ובודאי במשיכה על כרחך אינו קונה עד שיוליאנו מרשות בעלים מיהו הא קא מיבעיא לן אם עד שילא כל רשות הבעלים סגי ואפי' עומדת ברשות הרבים כבר קנה ולא בעינן עד דאתי לרשותיה או דילמא לא קנה עד שיכניסנו לרשותו : בעומדת באבוסו. כלומר לא קנה עד שיעמידנה על אבוסו דברשותיה בעינן : ר' בון בר' חייה בעי. על זה אם בעומדת על אבוסו מאי אריא דקתני היה מושכו דמשמע דהקנייה מחמת משיכה מרשות הבעלים היא הא אפי' לא משך כלל מרשות הבעלים אלא מצאה ברשות הרבים ולקחה והעמידה על אבוסו נמי קנה : אלא. ודאי כי אנן קיימין במתני'. אפי' בעומדת ברשות הרבים דמכיון שמשכה והוציאה מכל רשות הבעלים קנה : מה. ומתמה הש"ס דמאי האי דקאמר ר' בון בר חייא דאזלא סברא דידיה כבית שמאי ולא כב"ה : דב"ש אומרים ילקה בחסר וביתר. אסיפא דמתני' קאי וכמו וכו' הוא דבסיפא דמתני' דהתם בפרק המפקיד פליגי ב"ש וב"ה החושב לשלוח יד בפקדון שאמר בפני עדים הריני שולח יד בפקדון של פלוני ב"ש אומרים חייב דילפי מעל כל דבר פשע וב"ה אומרים אינו חייב עד שישלח בו יד שנאמר אם לא שלח ידו וגו' : מה אנן קיימין . והוינן עלה במאי עסקינן פלוגתייהו אם

מראה הפנים

אבל שבועת השומרין והשותפין וכיוצא בהן משבועות שאם יודה ישלם הי"ז ישבע אחר השמטה והכ"מ כתב על מה שנראה דמירושלמי דשביעית מדברי ר"מ למד כן דיש לגמגם למה פסק כיחידאה וכו' ע"ש והכא מבואר היא בהדיא דסתמא דהש"ס ס"ל כן ודוקא דברים שהן משה ידו וכו' כדמפרש לה להתוספתא דכל כה"ג בכלל דאין השביעית משמטתו ואינה משמטת שבועתו :

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ח ארבעה שומרין הן . ואין חייבין אלא דרך קנין . זה מבואר בכמה מקומות בש"ס הבבלי שכדרך שתיקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרין ועיקר הדבר בפ' מרובה דף ע"ט ע"א על האי מתני' היה מושכו וכו' דמייתי לקמן . והאי דפליג ר' אבהו ור' בון בר חייה הוא פלוגתא דרב אחא ורבינא בפ' אלו נערות דף ל"א ע"ב והא דר' בון כרבינא דהתם דדייק מרישא דוקא אם מת ברשות בעלים הוא דפטור הא אם הוציאו מרשות הבעלים חייב עליה ואפילו עומדת ברשות הרבים וכתירוץ הראשון דהתוס' שם דלהע"ג דמשיכה לא קנייא בר"ה להתחייב באונסין קניא וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' גניבה הלכה י"ו הגביהו או שהוציאו מרשות הבעלים ומת חייב ומשמע אפי' לא הכניסה לרשותו נתחייב בה מכיון שמשכה מרשות הבעלים דאלו הכניסה לרשותו אפי' לא משך כלל חייב כדאמר הכא וזה מבואר וכדפסק הטור בסימן שמ"ת . ומיהו הא דמדייק הכא לר' בון מההיא דשליחות יד ומפרש לטעמא דסיפא דמתני' משום דקונה מדעת הבעלים הוא האי אזלא כלשון הא' שפי' רש"י ז"ל שם במתני' דנתנו לבכורות בנו אבעלים קאי וכבר באתי בארוכה מזה לעיל פ' מרובה בס"ד ועיין שם הל' ו' ד"ה מאן דאמר לי האי מילתא וכו' מה שנתבאר מהיוצא מהסוגיא דהכא ודהתם . ואפשר לומר דאפי' ללשון הב' דנתנו אגנב קאי דאיהו הוי ליה כבעלים לענין זה ודאיב בעלמא היא דקאמר הכא להא דפריך מההיא דשליחות יד . והאי עומדת

ציון ירושלים

[ז] ואין חייבין אלא דרך קנין עיין בנמוק"י פרק מרובה גבי הי' מושכו ויוצא ועיין מח"א הלכות שומרים ס"ו ולע"ג מכאן :

מס' ר"ז השו"ס
ב"מ לג לב
ב"ק כח (תוספתא דב"מ פ"ט)
(ב"ק פ"ו) שם
(ב"מ פ"ח) ב"מ מג

תורה אור

אם בעומדת ברשות הרבים וחשב לגוזלה ומתה באותה המחשבה דברי הכל חייב אם עד שלא משך דברי הכל פטור אלא כי נן קיימין בעומדת באבוסו. כדאמר רבי בון בר חייה כבית שמאי. אמר רבי בון תמן בקונה שלא מדעת הבעלים ברם הכא בקונה מדעת הבעלים. כתיב °כי יתן איש אל רעהו וגו'. *לשמור ולא לקרוע לשמור ולא [א] להשליך לשמור ולא ליתן במתנה. א"ר יוסי והוא שאמר ליתן מתנה לכל מי שירצה אבל אמר לפלוני מכיון ששמירתו עליו כמי שהוא עליו. תני [ב]°וגונב מבית האיש לא מראש גגו. אמר ר' לעזר הדא דתימר בגג שאינו מבוצר אבל בגג מבוצר כבית היא. תני וגונב מבית האיש לא מבית השואל. ומר וגונב מבית האיש לא מבית נושא שכר והשוכר. מכיון ששמירתו עליו כמי שהוא עליו. שתימצא אומר *שלש פרשיות הן התחתונה בשואל והאמצעית בנושא שכר והשוכר והעליונה בשומר חנם. שואל לפי שנהנה את הכל משלם את הכל נושא שכר והשוכר לפי שנהנה מקצת ומהנה מקצת נשבע מקצת ומשלם מקצת שומר חנם שאין לו הנייה נשבע ויוצא. מהו נשבע לא פשעתי היו אחרים יודעין שלא פשע מאי. נישמעינה

(שמות כב)

פני משה

אם בעומדת ברשות הרבים וחשב לגוזלה כלומר שמשך אותה ואמר בפני עדים הריני חושב לגוזלה ומתה באותה מחשבה אחר שאמר כן ד"ה חייב דהא קמה לה ברשותי' מכיון שמשכה: אם עד שלא משך. חשב לגוזלה בהא ד"ה פטור דמכיון דאינה ברשותו ולא משכה ממקומו אפי' ב"ש מודים דדיבורו לאו כלום הוא ואינו מתחייב בשביל כך: אלא כי אנן קיימין. פלוגתייהו בעומדת באבוסו שמשך אותה מרשות הרבים והעמידה על אבוסו וקסברי ב"ש דכיון שאמר הריני גוזלה והיא על אבוסו כבר קנאה להתחייב באונסה: כדאמר ר' בון בר חייה כב"ש. מהדר למסקנ' הקושיא והשתא הא דר' בון דפשיטא ליה דבהעמידה על אבוסו לא בעינן משיכה מרשות הבעלים ואפי' מר"ה מהני לקנות להתחייב בה כב"ש אתיא בתמי': אמר לך ר' בון שאני תמן דבקונה שלא מדעת הבעלים הוא והלכך פליגי ב"ה וקאמרי דהמשיכה מר"ה לא מהני להתחייב בה בדיבורו בלבד ברם הכא בנתנו לבכורות בנו בקונה מדעת בעלים הוא וכיון דדעת אחרת מקנה אותו אפי' לא משכה אלא מר"ה והעמידה על אבוסו קנה והלכך במתני' דמיירי שמשכה מרשות הבעלים לא בעינן עומדת באבוסו אלא אפי' עומדת בר"ה קנה: לשמור ולא לקרוע. אם מסרו לידו בתחילה ע"מ לקרעו ולאבדו פטור: ולא ליתן במתנה. אם מסרו לחלקו לעניים במתנה דליכא תובעין וכדמפרש ר' יוסי שאמר ליתן מתנה לכל מי שירצה ולאפוקי אם א"ל ליתן לפלוני הוי ממון שיש לו תובעין וחייב בשמירתה: תני. בברייתא וגונב מבית האיש ולא מראש גגו. ואסיפיה דקרא קאי ובענין קניית כפל להשומר מיירי דכתיב אם ימצא הגנב ישלם שנים וגו' דדרשינן לה בטוען טענת גנב ואם שילם או שנתרצה לשלם ולא רצה לישבע ואח"כ נמצא הגנב משלם הכפל להשומר ועלה דרשו דוקא אם נגנב מביתו של זה אבל מראש גגו לא מקני לי' כפילה דכיון דלא הכניסה לביתו אכתי לא קנאה לענין קניית הכפל מהגנב: הדא דתימר בגג שאינו סתום ולאו מביתו הוי שיקנה לו הכפל אבל אם הגג מבוצר כבית הוא ודיניה ככל שומר לענין קניית הכפל: לא מבית השואל. גם ברייתא זו ע"כ דלענין טענת גנב מיתפרשא ולענין מקני כפילה ומשום דהתורה הקנה לשומר הכפל מפני שנתרצה לשלם ואע"פ שהיה יכול לפטור עצמו בשבועה והיינו דקאמר ולא מבית השואל כלומר דלאפוקי דיניה דשואל לאו הכי הוא שאע"פ שנתרצה לשלם לא מקני ליה כפילא וטעמא דהואיל וכל הנאה שלו לא מקני ליה כפילא: ופריך ואימר וגונב מבית האיש וכו' דמאי חזית למעוטי שואל מהאי דינא דמיירי בפרשה אימא למעוטי נמי נושא שכר והשוכר דהא האי פרשה בש"ח מישתעי כדאמר לקמן ונימא דגם ש"ש והשוכר לא מקני להו כפילא בדיבורא: מכיון. ומשני דשאני ש"ש והשוכר מכיון ששמירתו עליו כמי שהוא עליו כלומר שכמי שמוטל עליו היא שאע"פ שהשומר שכר נוטל שכר מ"מ הרי שמירתו מוטל עליו ולא הוי כל הנאה שלו כשואל שהוא עושה בה מלאכתו בחנם: שתמצא אומר. כמוצאת אומר אלו שלשה פרשיות הכתובין בתורה התחתונה בשואל וכו': שנהנה מקצת. שהשומר שכר נוטל שכר ומהנה מקצת לבה"ב ששמירתו עליו וכן השוכר נהנה במלאכתו ומהנה לבעה"ב שמשלם שכרו ושמירתו עליו: נשבע מקצת. על השבור' ושבויה ומתה ומשלם מקצת בגניבה ואבידה: היו אחרים יודעין שלא פשע. בשמירתו וטוען שנגנבה או שנאבדה ועדי' מעידין גם ע"ז ונמצא שא"צ לישבע שבועה שלא פשעתי מאי דיני' אם הבעה"ב יכול להשביעו שלא נתן עיניך בה ושלחת בו יד מקודם שיאבד: נישמעינה

מסורת הש"ס

יק נג

ציי ב"מ לד ע"ב

רידב"ז

תני וגונב מבית האיש לא מראש גגו. בכ"י של ידידי הרב הגאון הג' כש"מ מרדכי נ"י הגאבד"ק נאווה אלכסנדראווסקי כתב לפרש ולא מראש גגו דר"ל שהי' החפץ בראש גגו וגנב מראש גגו דווקא בגונב מבית וכדומה חייב בכפל. אבל גנב מראש גגו ר"ל במקום גלוי וכמו שכתבו התוס' ז"ל במס' ב"ק דף ע"ט ע"ב ד"ה כיון דראה גזלן היא כלומר שעושה במקום גלוי ולא דמי לגונב בבית או בחצר עכ"ל ז"ל. ובאמת אם גונב מר"ה פטיר מכפל מה"ט כיון שעושה במקים גלוי. ולפיכך נקט במס' ב"מ דף ל"ד אגם דיוקא וזה שאמר ר"א הדא דתימר בגג שאינו מבוצר אבל בגג מבוצר כבית דמי ור"ל כיון שהיא מבוצר אינו עושה בגלוי עכ"ל:

תני וגונב מבית האיש ולא מבית השואל פי' דהירושלמי אזיל לשיטתי' הא דשייך הכיפל להשומר כששילם היא משום גזה"כ כדאיתא בר"פ המפקיד וגינב מבית האיש היא השומר אם ימצא הגנב ישלם שנים הוא דישלם להאיש עי' שם וכדברינו ע"ז דרש מבית האיש ולא מבית השואל. ופריך ויאמר א"כ למעט אף ש"ש ושוכר דהא הקרא דבית האיש כתוב גבי ש"ח ומאי ראית למעט שואל יותר מש"ש ושוכר ומשני כיון ששמירתו עליו כמו שהיא עליו חסר כאן אות בית קודם עליו השני וצריך להיות בעליו. ור"ל כיון ששמירתו עליו כמי שהיא בעליו פי' דבשואל אין חיובו לשלם בעד זו הגניבה משום השמירה דלא שמרו ומשלם משום דלא נתקיים השמירה. ז"א גבי שואל דהא אין חיובו דשואל משום שלא שמר החפץ. ז"א דהא חייב על האונסין אפילו מתה כדרכה. והיא ע"כ משום השתעבדות על אחריות ולא משום דלא נתקיים השמירה וכיון דחיוב התשלומין שלו בעד הגניבה הזאת היא משום תורת אחריות ולא משום הטלת שמירה. ע"כ אינו משלם הגנב הכיפל להשואל משום דאינו כבעלים אלא אחריותו עליו משא"כ בש"ש דחיובו היא משום שמירה הוי כבעליו של החפץ והגנב גנב מאתו. וע"כ משלם לו הכיפל והקלוה"ח ז"ל סי' שמ"ט מביא האי ירושלמי ומפרשו אבל אין זה סגנון לשון הירושלמי בשום מקום. ע"כ נראה לפענ"ד שפירושי היא נכון:

היו אחרים יודעים שלא פשע מאי נשמעינה' מן הדא קיצר כאן וסמך על ההיא דר"פ המפקיד ומביא כאן רק ראשי פרקים כדרך הש"ס בסדר הזה ובפ' המפקיד גבי הסוגיא דשילם ולא רצה לישבע דקני הכיפל גרסינן שם דהיו לו עדים שנגנבה ושלא פשע ואף על פי כן שילם מיבעיא לי' אם קנה הכיפל או לא דהא אינו רק כקונה כיפל מחבירו ע"ז מסיק שם הדא דמר ר"א המוכר

עין משפט נר מצוה

ז

א מיי' פ"ה מהל' הל' יב טוש"ע חו"מ סי' שפא ס"א

ציון ירושלים

ב וגונב מבית האיש לא מראש גגו עי' מה"פ מ"ש בזה ועיין קלוה"ת סי' שמט ועי' אה"ע סי' קלט ס"ב:

מראה הפנים

עומדת על אבוסו דקאמר בבבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ז ע"ב אינו ענין להא דאיירי הכא ולקמן בהלכה ג' יתבאר מזה דהתם איירי בהאי סוגיא דפ' הגוזל:

לשמור ולא לקרוע וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי סוף פ' החובל. וכדין ליתן במתנה כדר' יוסי דהכא דדוקא שאמר לכל מי שירצה אבל אם אמר לפלוני קרינא ביה לשמור כדאמר רב יוסף התם גבי ההוא ארנקי דלדקה וכו' עניי דפומבדיתא מיקץ קייץ להו ולשמור הוא וזה מוסכם מהפוסקים ז"ל:

תני וגונב מבית האיש וכו'. ברייתא זו לא מצאתי ככתבה ולמאי דפרישית וכדמוכרח דלענין קניית כפל קאי דאי כמשמעו הא אמרינן אין לי אלא ביתו גגו ואציריו מנין וכו' ולכאורה הוה משמע מהכא כליבנא כתרא דרבא דריש פ' המפקיד דהתם דאמר טעמא דקניית כפל הע"ג דדבר שלא בעולם הוי משום דנעשה כאומר לו לכשתגנוב ותרצה ותשלמני שמוך לגניבותה קנויה לך דלהאי ליבנא אם עומדת שלא ברשותו לא קני ליה כפילא כדאמרי' א"כ דקיימא באגם מיהו יש לדחות דרא"ש גגו ברשותו הוי והלכך אין לנו לפרש אלא דהכא עד שלא הכניסה לביתו מיירי וס"ל להאי תנא דהואיל ורא"ש גגו הוי כתלר שאינה משתמרת לא קנייה ליה כפילא דאתי מעלמא דהוי כמליאה והיינו דקאמר אם מבולר כבית הוא. ולפ"ז יש לומר דאינו ענין להני ליסני דאמרי התם כהא דהתם בשהכניסה לרשותו מעיקרא מיירי אלא דכשעתא דגניבה קיימה באגם הוה. ובענין דין שואל מסוגיא דהתם נתבאר לעיל ריש פרק המפקיד. וכן היא ברייתא ולא מבית השואל לא מצאתי ככתבה וכלשונה כ"א הא דגרסי' במכילתא בפסוק וכי ישאל איש מעם רעהו נתקו הכתוב השואל מכלל השומר ואמרו ענין בפני עצמו ולא מיתפרשא האי ברייתא דמכילתא אלא לענין מה שיש בשאר שומרין מה שאין בו בשואל ועל גוף חילוק הדין שיש ביניהם ודאי לא קאמר דהאי בהדיא כתיבא ול"ל לן למידרש מוי"ו דוכי ישאל ומאיני דילפינן שומרין משואל לענין פטורא בבעלים כדאמרינן בהדיא בריש פרק השואל דוי"ו דוכי ישאל מוסיף על ענין ראשון הוא. *מיהו לענין חילוק הדין בקניית הכפל יש לפרש גם הברייתא דמכילתא כמו דמוכרח לפרש האי ברייתא דהכא וכדאמרינן בריש המפקיד דבשואל לא קני ליה כפילא בדיבורא עד שישלם ואח"כ נמצא הגנב ומשמע מהכא כרב זביד משמיה דאביי דטעמא הואיל וכל הנאה שלו וכמסקנת הפוסקים ז"ל ועיין לעיל ריש פרק המפקיד:

היו אחרים יודעין שלא פשע מאי וכו'. ופשיט ליה דפטור אף משבועה שלא שלח בו יד וכדפרישית בפנים דהכעיא לענין זה הוי וזה פשוט ועוד דלענין שבועה שלא פשעתי בהדיא אמרו בברייתא דאם יש עדים שלא פשע פטור הוא משבועה כדגרסי' בהאי תלמודא בפ' המפקיד הלכה ו' מתי אמרו ש"ח נשבע ויוצא וכו' ע"ש והביא לזה הרי"ף ז"ל בפ' המפקיד וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ו משאלה ופקדון הלכה ג' דפטור אף משבועה שלא שלח בו יד ע"ש וכן כתב הרא"ש ז"ל שם ודייק הוא ז"ל דדוקא אם עדים מעידין שנגנבה או שנאבדה בלי פשיעתו הוא דפטור אף מן השבועה שלא שלח בו יד אבל אם אין עדים רק שנגנבה או שנאבדה צריך לישבע שלא פשע בה ואגב אותה שבועה נשבע נמי שלא שלח בה יד וכ"כ הטור בסי' רצ"ד וכתב שם אבל בירושלמי יש שאפי' אם יש עדים שנגנבה וכו' וזה אינו מבואר בהדיא אלא מדיוקא הוא דיש לדייק כמ"ש הרא"ש ומדקאמר היו אחרים יודעין שלא פשע דוקא ועיין בסוף מכלתין. וכמ"ש הרא"ש ז"ל שם מענין ראוי לשמירה דאיתמר בסוגיא דהמפקיד כבר כתבתי מזה בפ' המפקיד שם דנראה דאין כן דעת הרמב"ם ז"ל ויש לדקדק על דברי הרא"ש ע"ש

מהו

שנויי נוסחאות (שו"ב) דתימר בד"ו דת אמר. (שו"ג) **היא** בד"ו **הוא**.

כבר לאדן

לא מבית נושא שכר והשוכר וכו' נשתמא נומר כנ"ל:

עמודי ירושלים

וגונב מבית האיש ולא מראש גגו א"ר אלעזר הדא דתימא **בגג שאינו מבוצר** עי' בקצה"ח (סי' שמ"ט סק"א) שכ' שהירושלמי הזה הוא דלא כהלכה כו' ע"ש. אולם לפי מה שפי' הפני משה שם דמיירי לענין הכפל **שהשומר** שילם והכפל מגיע לו והשומר עדיין לא קיבל כ"א לראש גגו יש לומר **דכל** הפוסקים מודו לזה:

גליון אפרים הדא דתימר בגג שאינו מבוצר. עיין בפ"ו דפסחים ה"א ובפ"ג דמעשרות ה"ג וכמש"ש:

עין משפט
נר מצוה

ח
א מיי' פ"ו משאלה הלכ' ג טוש"ע חו"מ סי' רל"ד ס"ב בהגה"ה

תורה אור

נישמעינה מהדא *הרי שנמצא הגנב ואין לו לשלם מהו שיאמר לו בוא והשבע לי שלא נתת עיניך בה לגוזלה. נישמעינה מהדא °*ואם לא ימצא הגנב הא אם נמצא [א] פטור. כתיב °כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וגו' שבועת ה' תהיה בין שניהם. גניבה אם גנוב יגנב מעמו אבידה ואם לרבות האבידה. עד כדון כר' עקיבא. כרבי ישמעאל. תני רבי ישמעאל מה אם *גניבה שקרובה לאונסין את אמר משלם אבידה שאינה קרובה לאונסין לא כל שכן. אין כתיב בשואל אלא שבורה אבידה וגניבה מניין ודין הוא מה אם נושא שכר והשוכר שאין משלמין שבורה ומתה משלמין גניבה ואבידה שואל שמשלם שבורה ומתה אינו דין שישלם אבידה וגניבה ותני עלה הרי זה קל וחומר שאין עליו *תשובה. שבוייה מניין נאמר כאן ונשבר או מת *ונאמר להלן ומת או נשבר מה להלן שבויה עמהן אף כאן שבויה עמהן. עד כדון כרבי עקיבה. כרבי ישמעאל רבי ישמעאל כרבי נתן רבי נתן אומר או לרבות את השבויה. וכר"מ דאמר ג"ש במקום שבאת מה להלן נשבעין על האונסין אף כאן נשבעין על האונסין. עוד דר' נתן דר' נתן אומר או מת לרבות את השבויה. רבי יודן בעי טענו טענת גנב של אונסין אמר לו בא ליסטים מזויין ונטלה מהו שישלם תשלומי כפל של אונסין. א"ר יוסי אין כיני ניתני שומר שכר והשוכר דתני לא מצינו בנושא שכר והשוכר שמשלם תשלומי כפל של אונסין ותני עלה זהו קל וחומר שיש עליו תשובה. א"ר חנינה אם אומר את כן נמצאת אומר הרי זה קל וחומר שיש עליו תשובה. דו יכיל מימר ליה מצינו בנושא שכר והשוכר שאינו משלם תשלומי כפל תאמר בשואל שמשלם תשלומי כפל בכל מקום ותני עלה הרי זה ק"ו שאין עליו תשובה. את מר °אם בעליו עמו לא ישלם. [ב]מהו שישבע
רבי

המוכר קנסו לחבירו לא עשה כלום. וכאן מתחיל היו אחרים יודעים שלא פשע מאי והיינו ההיא דפ' המפקיד הנ"ל וקאמר נשמעינ' מן הדא בראשי פרקים ולא מסיק הפשיטות מההיא דאמר ר"א הנ"ל יסמך על ההיא דהמפקיד הנ"ל כדרך הש"ס הזה וביחוד כסדר הזה. ושאל עוד הרי שנמצא הגנב ואין לו לשלם מהו שיאמר לו בא השבע לי שלא נתת עיניך לגוזלה דילמא שלחת יד מקודם וקאי ג"כ על ההיא היו יודעין שלא פשע ונמצא הגנב ואין לו במה לשלם אם צריך לישבע שלא שלח יד. וע"ז קאמר נשמעינ' מן הדא ואם לא ימצא הגנב הא אם נמצא פטור אבל אם לא נמצא הגנב אע"ג שיש עדים שנגנבה בלא פשיעה מ"מ חייב דהא ש"ש בגניבה חייב ומזה למד הרא"ש ז"ל דבירושלמי איכא דבלאיכא עדים שלא פשע א"צ לישבע שלא שלח בה יד עי' בהו"מ סי' רצ"ד בהגה"ה עיי"ש ושם קאי אש"ח והכא איירי בש"ש דחייב אפילו על גניבה אך בנמצא הגנב פטור השומר כשלא פשע והאיבעיא היא על שליחות יד. ופשוט דכיון דפטור משבועה שלא פשעתי פטור נמי משבועת שליחות יד:
גניבה אם גנב יגנב מעמו אבידה ואם לרבות האבידה ע"כ כר"ע כר' ישמעאל פי' הפ"מ ז"ל כר"ע דדרש וא"ו דואם:
שבויה מנין נאמר כאן ונשבר או מת ונאמר להלן מת או נשבר מה להלן שבויה עמהן דהוקשו והשוו שבויה לשבורה או מתה אף כאן שבויה עמהן דגמרינן נשבר או מת מנשבר ומת ומה להלן הוקש שבויה להם אף כאן הוקש שבויה להם ע"ז פריך עד כדון כר"ע דס"ל ילפינן היקש אח"כ לג"ש וילפינן למד מלמד משא"כ לר' ישמעאל דלא יליף למד מלמד. והוא בפ"ק דמס' קידושין בירושלמי ה"ב עיי"ש ע"ז משני דר' ישמעאל ס"ל כר"נ דאו מרבה שבויה ומסיק וכר"מ דא"ל דון מינה ומינה וכיון דקילפית ג"ש שואל מש"ש א"כ דון ומינה מה להלן נשבעין על האונסין אף כאן בשואל נשבעין על האונסין בתמי' א"כ ע"כ ר"מ לא ס"ל הג"ש וא"כ מנלן שבויה ע"ז משני עוד היא דר"נ דלר"מ ס"ל ה"נ כר"נ. ולשון זה דלר"מ למד ג"ש ממקום שבאת היא בירושלמי בפ' שבועת העדות ושבועת הפיקדון:
את מר אם בעליו עמו לא ישלם מהו שישבע ר"ל אם צריך לישבע שלא פשעתי דילמא בבעלים נפטר לגמרי מכל חיובא דשומרין ר"ז אמר נשבע ר"ח

ציון
ירושלים

[ב]מהו שישבע עיי' קלוה"ח כי' רלא סכ"ה ותני הארכתי בם בזה ואכ"מ ועיין נתיבות המשפט סי' רלא ס"ק לד בזהה דבריו:

נישמעינה מהדא. ברייתא במכילתא וכך היא שנויה שם ואם לא ימצא הגנב למה נאמר ממשמע שנאמר אם ימצא הגנב ישלם שנים שומע אני שאם נמצא גנב ויש לו בעל הבית פטור מכל דבר. כלומר השומר שהוא בעה"ב בשעת גניבה. מה ת"ל אם לא ימצא הגנב שומע אני שאם נמצא גנב ואין לו לשלם לא יאמר לו בעל גניבה בא והשבע לי שלא היה בלבך למכרם לכך נאמר אם לא ימצא הגנב שאם נמצא הגנב בעל הבית פטור מכל מקום. כלומר שאין יכול להשביעו שלא נתן עיניו בה לגוזלה וקמה לי' ברשותיה והשתא שאין לו להגנב לשלם תשלם לי אתה שהרי כגונב בתחלה אתה לכך נאמר אם לא ימצא הגנב כדדרשינן לה בטוען טענת גנב שאם לא ימצא כמו שהוא טוען אלא שהוא גנבה דאז לשלם אבל אם נמצא הגנב ואין לו לשלם פטור השומר מכל מקום ושמעינן שאינו יכול להשביעו שבועה זו כשידוע שנגנבה שנמצא וה"נ בגנב אם יש עדים שנגנבה ושלא פשע אין כאן שבועה כלל: כתיב כי יתן איש אל רעהו וגו'. והאי פרשה אמלעית דבשומר שכר משתעי ויליף לה דחייב בגניבה ואבידה גניבה דכתיבא בהדיא ואם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו ואבידה דריש לה מוא"ו לרבות האבידה: עד כדון זו דברי ר"ע דדריש לה מוי"ו דואם: כר' ישמעאל. אבל ר' ישמעאל דריש לה מק"ו כדתני בברייתא: מה אם גניבה. שהיא קרובה לאונס יותר מן האבידה: אין כתיב בשואל. השתא מפרש ליה לדיניה דשואל והלא אין כתיב בשואל בהדיא אלא שבורה או מתה דרבתה התורה לחייבו באונסין אבידה וגניבה מנין: ותני עלה וכו'. לקמן מפרש לה: שבויה. בשואל מנין: ונאמר להלן. בשומר שכר ומת או נשבר או נשבה ולקמיה פריך עלה: כר' ישמעאל. דריש לה כר' נתן דיליף מאו מת דכתיב גבי שואל או לרבות את השבויה: וכר"מ. לר"ע פריך דיליף שבויה דהוי כשבורה בשואל בג"ש משומר שכר ולר"מ דס"ל ג"ש במקום שבאת דילפינן לה לכל דבר ממקום שבאת ללמוד כדאמר בפ' שבועות העדות דון מינה ומינה א"כ ה"נ נילף הכל מש"ש דמה להלן שבויה כשבורה ומתה לפטורה דש"ש נשבע על האונסין לפטור עצמו ה"נ נימא בשואל דנשבע על השבויה לפטור עצמו: עוד דר' נתן. כלומר על כרחך לר"מ ס"ל דאף לר"ע צריכא ליה לדרשא דר' נתן דאו לרבות את השבויה ולא כדיליף לה בג"ש מש"ש: טענו טענת גנב של אונסין. שומר שכר שטען נגנבה באונס ממנו כגון שאמר לו בא לסטים מזוין ונטלה הימנו ונשבע ונמצא שהוא שקר: מהו שישלם תשלומי כפל של אונסין. כלומר על טענה של אונסין מהו שישלם תשלומי כפל שהרי רצה לפטור עצמו בטענה זו: א"ר יוסי. ודאי לא דאין כיני אי אמרת דמשלם קשיא ליתני בברייתא דלקמיה דגם בש"ש והשוכר מצינו דלפעמים משלם תשלומי כפל: דתני וכו'. תשלומי כפל של אונסין. כלו' ואי איתא הא מצינו דמשלם כפל בטענה של אונסין: ותני עלה. ותו הא דאמרינן לעיל גבי ק"ו דשואל משומר שכר לחייבו בגניב' ואבידה ותני עלה זהו ק"ו שאין עליה תשובה כנ"ל ואי איתא דשומר שכר משלם תשלומי כפל בטענת ליסטים מזוין הרי יש עליו תשובה כדאמר ר' חנינה דאם אומר את כן נמצאת אומר דה"ז ק"ו שיש עליו תשובה: דהוא יכיל מימר ליה. דהא איכא למיפרך ליה מה לש"ש שכן מצינו לפעמים בנושא שכר והשוכר דמשלם תשלומי כפל תאמר בשואל שאינו משלם תשלומי כפל בכל מקום כצ"ל: ותני עלה וכו'. סיומא דמילתא היא והיאך תני דאין על ק"ו זה תשובה אלא ודאי דאין ש"ש משלם תשלומי כפל בטענת לסטים מזוין: את אמר אם בעליו עמו לא ישלם. בשואל גלי לן קרא דאם השאלה בבעלים פטור ובעי השתא לענין פשיעה בבעלים עמו והיינו דקאמר מהו שישבע אם צריך הוא לישבע שלא פשעתי בה דאלו פשע חייב לשלם אפי' בבעלים דכי כתיבא קרא למיפטר בבעלי' אהנך חיובא דכתיבי ביה אבל פשיעה כיון דלא כתיבא אלא בש"ח על כל דבר פשע מיחייב אפי' בבעלים או דילמא אפי' בפשיעה פטור הוא בזמן שבעלים עמו ואין כאן שבועה כלל:
רבי

מ זורת השי"ם
(מכילתא פי' משפטים)
(שם)
עיין ב"מ נ"ו ע"ב
שם לה
שם לד

מראה הפנים

מהו שישלם תשלומי כפל של אונסין וכו'. הכא פשיט לה דש"ש בטוען טענת ליסטים מזוין הוי כאונס ואינו משלם תשלומי כפל אם נמצא שקר ואתיא כהאי מ"ד בפ' כורר ומורה הל' ג' דס"ל דליסטים מזוין גזלן הוא וכדאמר נמי בבבלי ריש פ' השואל דף נ"ה ע"א בעגינא דהאי פירכא לחד הירושלמ' ואכ"ה קסבר ליסטים מזוין גזלן הוא וכדדייק הכא דהלא"כ הרי יש תשובה על הק"ו. והתם קאמר לעיל מינה דאפ"ה קרנא דשואל עדיפא וא"כ אפי' למ"ד ליסטים מזוין גנב הוא לא מיפרך הק"ו. וכן דעת הרמב"ם ז"ל בריש הל' גניבה ובפ"ד הל' ד' דבאבידה דדינו כשומר שכר משלם תשלומי כפל בטוען טענת ליסטים מזוין וככר ביארתי מזה בפ' בן סורר ומורה דאתיא כמסקנא דהבבלי פ' מרובה וכמסקנא דהכא שם כר' ועירא דאפי' נוטלו בפני הבעלים אין זה גזלן אלא גנב עד שיגזול בפרהסיא וע"ש ד"ה בגון אב שכבשלן ויגזול את החנית:
רבי

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

רבי זירא אמר נשבע ר' חנינה ורבי לא תריהון אמרין אינו נשבע. מתניתא מסייעה לרבי חנינה ולרבי לא שבר שבויה ומתה שהן פטורין בנושא שכר והשוכר והשואל בבעלין פטור שלא בבעלים חייב אבידה וגניבה שהן חייבין בנושא שכר והשוכר לא כל שכן בשואל בבעלין פטור שלא בבעלים חייב. מאן דמר פשיטא שהוא נשבע צריכא ליה שישלם. רבי חנינה בשם רבי יודן מתניתא מסייעה לרבי זירא שואל שהחמירה התורה עליו בבעלים פטור שלא בבעלין חייב נושא שכר שהקילה התורה עליו לא כל שכן בבעלים פטור שלא בבעלים חייב. אין תימר לשבועה איצטרכת ליה ניתני בנושא שכר והשוכר הוי לא צורכה דלא לתשלומין. וקשיא על הדא דרבי זירא שואל אם בעליו עמו נשבע אין בעליו עמו ישלם נושא שכר אם בעליו עמו נשבע אין בעליו עמו לא ישלם שומר חנם בין שהבעלין עמו בין שאין הבעלים עמו נשבע. אמרת דברים שהשואל משלם נושא שכר נשבע. דברים שנושא שכר נשבע שומר חנם יהא פטור. דברים שנושא שכר משלם שומר חנם נשבע מה

פני משה

ר' זירא אמר נשבע. שלא פשעתי דס"ל פשיעה בבעלים חייב: אינו נשבע. דס"ל אפי' בפשיעה פטור בבעלים: מתני' מסייעה. תניא כוותיהו דר' חנינה ור' לא דפשיעה בבעלים פטור: שבר וכו'. בברייתא תנינן לה דבעי לאתוי על גניבה ואבידה שחייב בשואל שלא בבעלים דלא כתיבי גביה בהדיא ויליף מק"ו מנושא שכר ושוכר דמה אלו דקילי שהן פטורין בנושא שכר דלא מיחייבי אלא בגניבה ואבידה: והשואל. אפ"ה בשואל דחמיר ומיחייב אף בשבר ושבויה ומתה ודוקא בבעלים הוא דפטור שלא בבעלים חייב אבידה וגניבה דחמירי שהן חייבין אף בנושא שכר ושוכר לכ"ש דבשואל דוקא בבעלים הוא דפטור אבל שלא בבעלים חייב עליהן: מאן דאמר פשיטא שהוא נשבע צריכא ליה שישלם. בתמיה כלומר והשתא אי אמרת כמ"ד דפשיעה בבעלים חייב בשואל דהא דכתב רחמנא אם בעליו עמו לא ישלם דוקא אם לא פשע בה אבל כשפשע אפי' בעליו עמו ישלם ולפיכך קאמר דנשבע שלא פשעתי וא"כ קשיא למה ליה להתנא לאתויי מק"ו על גניבה ואבידה שיתחייב בה שלא בבעלים אף שלא בפשיעה הא כל שבבעלים פטור שלא בבעלים חייב כדמשמע קראי ומכיון דאמרת דפשיטא לן דפשיעה בבעלים חייב ודאי חייב הוא אף על גניבה ואבידה דכל שהפסיד מחמת פשיעותו בכלל הוא וא"כ ממילא משמע דחייב בגניבה ואבידה שלא בבעלים לפי הכלל שאמרנו דהא לא משכחת לה פטורא בבעלים אלא שלא בפשיעה ומה שבבעלים פטור שלא בבעלים חייב ומאי מספקא ליה להתנא אם מתחייב בגניבה ואבידה שלא בבעלים דאיצטריך ליה הק"ו אלא ע"כ דס"ל פשיעה בבעלים פטור כר"ח ור' לא ושפיר איצטריך ליה הק"ו על גניבה ואבידה שלא בבעלים שלא בפשיעה: מתנית' מסייעה לר' זירא. תניא אידך כוותיה דר' זירא דצריך שישבע שלא פשעתי דפשיעה אפי' בבעלים חייב: שואל שהחמירה התורה וכו'. האי תנא דברייתא יליף לנושא שכר דפטור בבעלי' מק"ו משואל וס"ל להאי תנא דשוכר כשומר חנם דמי והלכך לא נקט אלא נושא שכר וכדלקמן: שואל שהחמירה התורה עליו. מה שואל שהחמירה התורה עליו לשלם בשבר ושבויה ומתה אפ"ה בבעלים פטור ואינו חייב אלא שלא בבעלים כדכתיבי קראי נושא שכר שהקילה התורה עליו דפטור הוא בכל אלו לכ"ש דחיובו בגניבה ואבידה אינו אלא שלא בבעלים אבל בבעלים פטור: אין תימר. ואי ס"ד לשבועה איצטרכת ליה כלומר דהלו אמרת פשיעה בבעלים פטור וא"כ לא קאי הק"ו אלא לענין למיפטריה משבועה שלא פשעתי אם הוא בבעלים ומשום שאפי' הוא בפשיעה פטור א"כ קשיא ניתני בנושא שכר והשוכר דהא ע"כ האי תנא ס"ל דשוכר כש"ח דמי מדלא נקט אלא נושא שכר וש"מ דחיובי' דשוכר שלא בבעלים אינו אלא בפשיעה כמו הש"ח ואי דהק"ו לענין פטורא דשבועה הוא אמאי לא נקט נמי להשוכר דהא שפיר שייך הק"ו גם בשוכר ולמילף דאם הוא בבעלים פטור אפי' בפשיעה ולא משכחת שבועה גביה בבעלים: הווי לא צורכה דלא לתשלומין. אלא ע"כ ש"מ דלא קאי הק"ו אלא לענין פטורא דתשלומין אם היא בבעלים ומשום דס"ל פשיעה בבעלים חייב וא"כ פטורא דשואל בבעלים ע"כ איננה אלא בשבועה שלא פשעתי והא דאיצטריך ליה הק"ו למיפטר להנושא שכיר בבעלים מתשלומין בחיובא דידיה ובשבועה מיהת שצריך לישבע שלא פשעתי דדיו להיות כשואל בדיניה והשתא שפיר הוא דלא נקט הכא להשוכר דלא מיתני ליה כלל ולא שייכא גביה הק"ו דהא אי לא פשע פטור הוא מתשלומין אפי' שלא בבעלים ואי בפשיעה אפי' בבעלים חייב וא"כ לעולם הוא צריך לישבע שלא פשעתי בין שלא בבעלים בין בבעלים והיינו סייעתא לר' זירא: וקשיא על הדא דר' זירא וכו'. וקאמר הש"ס דמכל מקום קשיא לן למאי דס"ל לר' זירא דבכולהו פשיעה בבעלים חייב כדשמעינן ממילתיה וכפירושא דהברייתא דאתיא כוותיה כדאמרן ולדידיה שואל אם בעליו עמו נשבע שלא פשעתי שהרי אם פשע חייב: אין בעליו עמו ישלם. ונושא שכר אם בעליו עמו נשבע שלא פשעתי: אין בעליו עמו ישלם. כצ"ל. ושומר חנם בין שהבעלים עמו בין שאין הבעלים עמו נשבע שלא פשעתי וכל הא שמעינן ממילתיה דר' זירא דס"ל הכי כדלעיל: אמרת. הא קשיא לן עליה אמאי לא נימא דבדין הוא דכל דקיל מחבריה קילא דיניה כדמסיק ואזיל: דברים שהשואל משלם. והיינו שבר ושבויה ומתה ובשאין בעליו עמו בדין הוא דנושא שכר דקיל מיניה נשבע עליהן שאירע לו כך ופטור: דברים שנושא שכר נשבע. בשבר ושבויה ומתה בשאין בעליו עמו בדין הוא דשומר חנם דקיל מיניה יהא פטור בלא שבועה: דברים שנושא שכר משלם. והיינו גניבה ואבידה בשאין בעליו עמו בהא בדין הוא דשומר חנם נשבע על כך ופטור:

מה

רידב"ז

ר"ה ור"ל תריהון אמרין אינו נשבע. מתניתן מסייעה לר"ח ולר"ל צ"ל לר"ז שבר שבויה ומתה שהן פטורין בנושא שכר והשוכר והשואל בבעלים פטור שלא בבעלים חייב. אבידה וגניבה שהן חייבין בנושא שכר והשוכר לא כ"ש בשואל בבעלים פטור שלא בבעלים חייב. פי' דהברייתא קמ"ל דילפינן גם לפטורא בבעלים בגניבה ואבידה בשואל משבורה ומתה דכיון דחיובא ילפינן מק"ו דשבורה או מתה ע"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון כדאיתא בבבלי במס' ב"מ דף צ"ה ע"א עיי"ש זה קמ"ל הברייתא. וע"כ פריך שפיר על ר"ז מברייתא הזאת מאן דמר פשיטא שהוא נשבע צריכה לו שישלם פי' כיון דפשיעה דבבעלים נשבע על פשיעה וצריך לישבע שלא פשע ע"כ צריכה לי' ר"ל מיבעיא לן על גניבה ואבידה וצריך הברייתא למילף על גניבה ואבידה לפטורא בבעלים. אבל אין תאמר דאינו נשבע ופטור על הפשיעה כיון דאפי' מפשיעה פטור למה צריך למילף על פטורא דבבעלים על גניבה ואבידה. ולשון כזה מצוי בירושלמי עי' בפ' כל הגט בה"א דגרסינן שם ג"כ מן מה דפשיטא לי' זאת ע"כ צריכה לי' זאת עיי"ש וה"נ דכוותי' ר"ח בשם ר' יודן מתניתא מסייעה לר"ז שואל שהחמירה התורה עליו בבעלים פטור שלא בבעלים חייב נושא שכר שהקילה התורה עליו לא כ"ש בבעלים פטור כו' א"ת לשבועה איצטרכת לי' נתני בנושא שכר והשוכר ר"ל דא"ת דצריך למילף אף פטורא דשבועת פשיעה למה יליף הפטור דבבעלים בנושא שכר יליף נמי על שוכר דכש"ח היא דבדידי' יש נמי ללמוד על פטור דבבעלים לענין שבועה שלא פשעתי הוי לא צריכה דלא לתשלומין. כל עיקר דצריכין למילף על הפטור דבבעלים היא אך על התשלומין ע"כ מביא רק ש"ש למילף על פטור דתשלומין בבעלים אבל לא ש"ח לפוטרו משבועה שלא פשעתי בה וקשיא על הדא דר"ז ר"ל אפילו דר"ז שפיר קאמר והלכה כוותי' מ"מ קשיא על הדא דר"ז כדמסיק דתנינן שואל אם בעליו עמו נשבע אין בעליו עמו ישלם. נושא שכר אם בעליו עמו נשבע אין בעליו עמו ישלם כגי' הפ"מ ז"ל. ש"ח בין שהבעלים עמו בין שאין הבעלים עמו נשבע ר"ל כך יכול מימר דאין נפ"מ בין שואל וש"ש וש"ח. אלא בזה. אמרת דברים שהשואל משלם ש"ש נשבע דברים שהש"ש משלם ש"ח נשבע דברים שש"ש נשבע ש"ח פטור לגמרי ע"כ בשבורה דנשבע הש"ש שנשבר או מת ע"ז פטור ש"ח משבועה ולא אמרינן דאין חלוק בין ש"ח לבין שואל וש"ש אלא בתשלומין מקום דהם משלמין הוא נשבע. ז"א אלא דאיכא נפ"מ גם בשבועה משום דכל אחד ואחד נחית מדריגה מן חבירו. מקום שש"ש הינו אלא נשבע ש"ח פטור לגמרי כך היא הברייתא. והשתא קשה לר"ז דהאיך קסברת דבבעלים כולם נשבעין על שלא פשעתי כיון דשואל וש"ש אין עליהם רק שבועה לחוד צריך להיות ש"ח פטור לגמרי מה את מתני בש"ח כשהבעלים עמו ר"ל ולמה תני ר"ז בש"ח בשבעלים עמו צריך לישבע ג"כ. ואית דבעי ר"ל דים מקשים על ר"ז גם מש"ש מה את מתני בש"ה וש"ש בין שהבעלים עמו בין שאין בעלים עמו ר"ל הכל

מראה הפנים

רבי זירא אמר נשבע וכו'. פלוגתא דהכא כפלוגתא דרב אחא ורבינא בפ' השואל שם דפליגי בפשיעה בבעלים והתם קאמר בפשיעות במאי דפליגי דמ"ד פטור קסבר מקרא נדרש לפניו ולפני פניו ולא נחית לכל השקלא והטריא דהכא וככר כארתי הסוגיא היטב בפנים בעיון הדק ולא תיקשי למאי דפרישית בהאי סייעתא דר' זירא דמדייק הש"ס דע"כ הק"ו דנושא שכר משואל לענין הפטור בבעלים מתשלומין דוקא ומיהת משבועה שלא פשעתי לא מיפטר והיינו מדלא קתני שוכר בהדיא כמבואר בפנים ולכאורה איכא למידק דאמאי לא מדייק נמי מדלא קתני ש"ח בהדיא דהא לסברת האי תנא הדא דינא אית להו להשוכר וש"ח. אבל הא ליתא דאין ה"נ דהאי דיוקא שפיר קאי נמי מש"ח דאי ס"ד פשיעה בבעלים פטור בשואל א"כ אף בש"ח לא נתחייביה לישבע שלא פשעתי אלא דוקא שלא בבעלים מק"ו והיינו הך והש"ס דלא נקט אלא השוכר משום דבכל מקום מיתני נושא שכר והשוכר בהדדי וכאן השמיט התנא למיתני שוכר וזה מבואר. ומסקנת הפוסקים ז"ל כמ"ד פשיעה בבעלים פטור בכולהו וכמסקנא דהכא

כבר לאדן

לרבי חנינא ולרבי לא ומה שבורה שבויה וכו' כצ"ל:

גליון אפרים

מאן דמר פשיטא שהוא נשבע צריכה ליה שישלם. הירושלמי סובר דמדנקטה הברייתא נושא שכר, והשוכר מכלל דס"ל דשוכר דינו כש"ח. דאל"כ תרתי ל"ל. וע"כ פירוש הברייתא אבידה וגניבה שהן חייבין בנושא שכר והשוכר גם נגו"א ע"י פשיעה שחייב עליה שוכר והולך התנא דברייתא ללמוד בק"ו שהשואל חייב בפשיעה ואי אמרת בפשיטא שהשומר נשבע כשבעליו עמו שלא פשע דפשיעה בבעלים חייב. הא הטעם דפשיעה בבעלים חייב משום דפשיעה הוי כמזיק בידים. וי"ל ללמוד בשואל חייב בפשיעה בק"ו הא פשיטא שמזיק חייב. וכה"מ בסימן רנ"א: אין תימר לשבועה איצטרכת ליה ניתני בנושא שכר והשוכר כו'. פירושו דהתנא דהאי ברייתא מדלא נקט נושא שכר והשוכר שהקילה תורה עליהם כו' מכלל דס"ל דשוכר דינו כש"ה ועל ש"ח אין לו מה ללמוד שיהא פטור בבעלים דפשיעה בבעלים חייב וממילא כל השומרים צריכים לישבע שלא פשעו. וזה שאמר אי תימר לשבועה איצטרכת ליה דלומד דבבעלים פטורים משבועה. א"כ ס"ל פשיעה בבעלים פטור. ניתני בנושא שכר והשוכר הוי לא צורכה דלא לתשלומין. דהתנא דברייתא לא יליף לפטור בבעלים אלא לתשלומין. דשבועה כולם צריכים לישבע שלא פשעו. וממילא אין לו מה ללמוד לשוכר שדינו לדידיה כש"ח איזו קולא בבעלים: אמרת דברים שהשואל משלם נושא שכר נשבע דברים שנושא שכר משלם ש"ח נשבע דברים שנושא שכר נשבע ש"ח נשבע (כצ"ל שנ"ל. והוא לשון איזה ברייתא) מה את מתני בש"ח בשהבעלים עמו. כלומר לפי הכללא דהאי ברייתא כיון שנושא שכר נשבע כשבעליו עמו שלא פשע ש"ס ש"ח נשבע וא"כ מאי מפני לש"ת כשבעליו עמו. דהא גם בלא בעליו עמו א"צ רק שבועה שלא פשע:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

מה את מתני בשומר חנם בשהבעלים עמו. ואית דבעי מה את מתני בשומר חנם ונושא שכר בין שהבעלים עמו בין שאין הבעלים עמו. א"ר אבין °על כל דבר פשע. א"ר מנא לא מצינו שהשוות התורה בגניבה ואבידה בשואל. לכן נשוה שומר חנם ונושא שכר שבר שבויה ומתה. ומה טעמא דבית שמאי על כל דבר פשע ומה מקיימין דבית הלל טעמא דבית שמאי פשע על כל דבר פשע. תיפתר ששלח בו יד על ידי *שליח. רבי יוסי בר חנינה בעי מה אמר יטול נטל והתני רבי הושעיה נשברה החמיצה נותן לו דמי כולה כלום החמיצה לא מחמת קילקולה. רבי שמואל רבי אבהו בשם רבי לעזר שליחות שנאמר בשומר חנם אינו חייב עד שיחסר. רבי שמואל בעא קומי רבי אבהו מה איתאמרת יסב חיסר או אפילו לא חיסר א"ל לית הדא שאילתא דר' יוסי בר חנינה יטול *נטל. אין תימר ליטול אפילו לא חיסר אין תימר נטל עד שעה שיחסור. אין תימר ליטול החזירה בין למקומו בין למקום אחר פטור אין תימר נטל החזירה למקומו פטור למקום אחר חייב. רבי אבהו בשם רבי יוחנן נאמרה שמירה בשומר חנם ונאמר שמירה בשומר שכר ולא

תורה אור: שמות כב

הכל אחד בין בבעלים בין שלא בבעלים הכל שוה לענין שבועה הא כל אחד נחית מדריגה מחבירו וכיון דבבעלים בשואל נשבע צריך להיות ש"ח פטור לגמרי. ועכ"פ הגם דהלכה כר"ז אבל קשיא הדא על דר"ז למה תני סתמא דהכל נשבעין בבעלים וכולן שוה ש"ח וש"ש לשואל. ע"ז משני אמר ר' אבון על כל דבר פשע ר"ל דבפשיעה הוא חייב על כל דבר בין בבעלים בין שלא בבעלים בין שואל בין ש"ש וש"ח. ור"מ משני שנויא אחרינא א"ר מנא לא מצינו בתמי' שהשוות התורה בגניבה ואבידה בשואל ר"ל דהא כל עיקר פטורא דבעלים כתב רחמנא רק בשבורה ומתה בשואל גבי אונסין. ועכ"ז אמרינן דהישוו כולם לשבורה ומתה דאפילו בגניבה ואבידה פטור גם כן השואל בבעלים כמו על שבורה ומתה ולא אמרי' שאני שבורה ומתה שכן אונס כדאיתא במס' ב"מ דף צ"ה עיי"ש ועל גניבה ואבידה ע"כ דנשבע השואל שנגנב או שנאבד לכן נשוה חיובא דגבי ש"ש וש"ח לשבירה ומתה ע"כ כמו דנשבע על שבירה ומתה כן נשבע הש"ש על גניבה ואבידה שלא פשע וכן הש"ח דהשוו בבעלים כל החיובים לשבורה ומתה בבעלים לפטורא ולחיובא ואין שום נפ"מ ביניהם:

אר"ז

מה את מתני בשומר חנם בשהבעלים עמו. סיומא דהקושיא היא וכלומר דהשתא קשיא מה את מתני בברייתא דכר' זירא אתיא דשמעינן מינה דס"ל להתנא דפשיעה בבעלים חייב ואפי' בשומר חנם וצריך הוא לישבע שלא פשעתי וא"כ דינו כשומר שכר הוא בזה דג"כ צריך לישבע שלא פשעתי בשבעליו עמו כדיליף לה לעיל בברייתא דלא פטר ליה אלא מתשלומין ואמאי ומהיכא יליף לה האי תנא דגם בש"ח דקיל מיניה הדין הוא כן: ואית דבעי. ואיכא דמקשי ליה גם על שומר שכר אמאי משוה דיניה בפשיעה בבעלים כדיניה דשואל כדשמעינן מברייתא דמפרשינן לה כר' זירא והכי פריך מה את מתני בש"ח ונושא שכר בין שהבעלים עמו בין שאין הבעלים עמו כלומר דמהיכ' ילפת לה למימר בתרווייהו דאין חילוק בין אם בעלים עמו או לא ולעולם מיחייבי בפשיעה וצריכין לישבע שבועה שלא פשעתי ומשוית להו כשואל לענין זה: א"ר אבין. מהכא יליף לה תנא דברייתא ור' זירא דעל כל דבר פשע כתיבא בשומר חנם דמשמע בכל דבר ובכל מקום שפשע ואפי' בבעלים חייב הוא וצריך הוא לישבע שלא פשעתי לפטור עצמו וכיון דגלי לן קרא גבי ש"ח דקיל ממילא שמעינן דבכולהו דינא הכי דמיחייבי בפשיעה בבעלים ולא מיפטרי אלא בשבועה שלא פשעתי: א"ר מנא. לאו מילתא היא דקאמרת להשוות דינן בזה שהרי לא מצינו שהשוות התורה בגניבה ואבידה כשואל. כלומר דאפי' בחיובא דגניבה ואבידה גבי שואל לא מצינו דהשווה התורה לחיובא דשבר ושבויה ומתה לשנאמר בו בשבעליו עמו פטור ובשאין בעליו עמו חייב דהא לא מלינו בהדיא חיובא דגניבה ואבידה בשואל ועיקר חיובא דגניבה ואבידה גביה מק"ו דש"ש למדנו כדיליף בברייתא קמייתא וכן בתני ר' ישמעאל ובש"ש גופיה לא כתיבא בהדיא פטורא בבעלים עמו אלא דהדר ילפינן בק"ו משואל לענין פטורא בבעלים כדיליף לה בהאי ברייתא וא"כ בדין הוא דלא נחמיר אפי' בשואל בפשיעה בבעלים אפי' בגניבה ואבידה דהא נמי ש"ש ילפת לה והתם לא כתיבא פשיעה כלל: לא כן נשוה שומר חנם ונושא שכר שבר שבויה ומתה. בתמיה ולא אמרת דאפי' בש"ח וש"ש ואפי' בשבר שבויה ומתה שוין הן לעולם בפשיעה חייבין ואפי' בבעלים כדאמר לעיל להך תנא דעל הכל צריכין לישבע שבועה שלא פשעתי הא ודאי לא מצית אמרת אלא מכיון דילפינן כל חד מחבריה שואל לחיובא בגניבה ואבידה מק"ו דש"ש וש"ח וש"ש ילפינן לפטורא בבעלים מק"ו משואל הדר מוקמינן להו אדינא דכל חד וחד בדוכתי' דש"ח דחיוביה בפשיעה הוא דוקא בשאין הבעלים עמו וכן ש"ש בחיוביה דגניבה ואבידה בשאין הבעלים עמו וכן שואל בדיניה אבל כשהבעלים עמו אפי' בפשיעה פטורין הן דהא פטורה דבעלים עמו משואל הוא דילפינן וכדאמרן: ומה טעמא דב"ש וכו'. כלומר וכי תימא האי על כל דבר פשע דכתיבא בש"ח מאי עבדת בה ההיא מיבעי' ליה לכדתניא כדמפרש לקמיה דכל חד וחד יליף ליה למאי דאית ליה: ומה טעמא דב"ש. בסוף פ' המפקיד תנינן לה החושב לשלוח יד בפקדון ב"ש חייב וב"ה א"ח עד שישלח בו יד ומפרש להו לטעם פלוגתייהו דב"ש ילפי מדכתיב על כל דבר פשע דאפי' בדיבורא מיחייב: ומה מקיימין ב"ה טעמא דב"ש. דהא שפיר קאמרי ב"ש על כל פשע מיבעי ליה וכתיב על כל דבר פשע: תיפתר. דמיבעי היכא ששלח בו יד ע"י שליח דבכל התורה קיי"ל אין שליח לדבר עבירה והכא גלי לן קרא על כל דבר פשע אפי' בשאמר לשלוחו לשלוח בו יד מתחייב הוא המשלחו: ר' יוסי בר חנינה בעי. הסיפא דההיא מתני' דהמפקיד קאי ואגב דמייתי לפלוגתייהו דב"ש וב"ה בריישא מפרש לה לכולה ובמקומה שם לא נתפרשה: דתנינן שם היטה את החבית ונטל ממנה רביעית ונשברה אינו משלם אלא רביעית הגביה ונטל ממנה רביעית משלם את הכל. והשתא בעי ר' יוסי ב"ח מה אמר התנא בהך דהגביהה וכו': יטול נטל. כלו' אם לאו דוקא נטל קאמר אלא אפי' הגביהה כדי שיטול ממנה נמי חייב דשליחות יד אינה צריכה חסרון או דילמא נטל דוקא קאמר דשליחות יד צריכה חסרון: והתני. כלומר דפריך הש"ס אהא דבעי ר' יוסי ב"ח אהאי דינא דמתני' דהמפקיד דהכא שאני דאפי' למ"ד צריכה חסרון מיחייב אפי' לא נטל אלא מכיון שהגביהה ליטול קמה ברשותיה: דהא תני ר' הושעי'. הא דאמרי' בהטה את החבית ונטל ממנה רביעית ונשברה אינו משלם אלא רביעית: נשברה. דוקא בשנשברה אבל החמיצה נותן לו דמי כולה דכלום החמיצה לא מחמת קילקולה שחסר ממנה הרביעית ודרכו של יין להחמיץ כשאין החבית מליאה והשתא נמי בסיפא בהגביהה אפי' למ"ד צריכה חסרון מיחייב כיון שהגביהה ליטול משום דניחא ליה להאי דתיהוי האי חבית מליאה וכולה חבית בסים להאי רביעית וכיון שרצה ליטול הרביעית נעשה שואל על כל החבית: מה איתאמרת. היכי פירושא דהאי עד שיחסר דקאמר: יסב חיסר. אם נטל וחיסר הוא עצמו דאז הוי חסרון או אפי' לא חיסר בעצמו אלא שנחסר מאליו מחמת שנטלו להשתמש בו הוי חסרון: לית הדא שאילתא דר' יוסי ב"ח יטול נטל. וכי לאו היינו האי בעיא דבעי ר' יוסי ב"ח אם יטול או נטל דוקא: אין תימר ליטול א"כ אפי' לא חיסר הוא עצמו אלא שנחסר מאליו ואין תימר נטל עד שעה שיחסור הוא ואמרינן עלה דבגוונא דאם מחמתו הוא נחסר מאליו לכ"ע הוי חסרון וא"כ מאי קא מיבעיא לך: אין תימר ליטול. כלומר דמסיים למילתיה דעוד איכא נ"מ אי אמרינן אפי' ליטול מחייב אם נשברה דברשותיה הוי ומשום שליחות יד הוא ולאו דוקא קתני נטל מיהת שמעינן דלענין זה אם החזירה ואחר כך נשברה בין שהחזירה למקומה בין למקום אחר פטור דלא הוי כמו שטילטלה לצורכו: ואין תימר נטל. דוקא איירי במתני' החזירה למקומה וא"כ נשברה פטור למקום אחר חייב:

ולא

מראה הפנים

דהכא מרי' מנא וכבר זכרתי מזה דר' מנא בתראה דהאי תלמודא הוא כדמוכחת מהרבה מקומות דפסק הרמב"ם ז"ל כוותיה כמה שלמד מסוגיא דהאי תלמודא:

יטול נטל. כבר ביארתי בפנים דלהמסקנא פשטינן מהא דר' הושעיה דלאו דוקא נטל אלא אפי' הגביה ליטול ובשמואל דהתם סוף פ' המפקיד. וכן נתבאר בפנים דלמ"ד שליחות יד אינה צריכה חסרון והכי קי"ל עכ"פ הגבהה כדי ליטול בדבר שיבא לידי חסרון הוא דבעינן. והא דקאמר הכא אין תימר ליטול וכו' לכאורה לא אתיא כמסקנא במאי דנתבאר מסוגיא דתבית בפ' המפקיד וע"ש במ"ש בס"ד לענין כ' הגירסות:

אין

שנויי נוסחאות (סו"ח) מן טעמא דבית שמאי עד סוף הלכה היא נדפסת בב"מ בסוף פ"ג בשנוי נוסחאות הרבה.

ככר לאדן

נאמרה שמירה בש"ח. הרא"ש פ"ד דמליעא ג"י פ' המפקיד ע"ש:

עמודי ירושלים תנינא

נאמרה שמירה בשומר חנם כו'. אין משערין אותו אלא בגופו כו'. ג"ב עי' בפ"מ שפירש שרואין אם הוא ראוי לשמירה זו ושמר כפי שהוא ראוי פטור כו' אבל אין משערין אותו באחר כו' הנה בטוח"מ (סי' ש"ג) כתב ואפילו נתן הכספים תחת הקרקע בעומק ק' אמה שא"א לנוגבם משם אם לא ע"י מהילות או נס בעידנא דניימו אינשי ונגנב או קבץ עליו חולי ולא יכול לשומרם וכל כיוצא בזה חייב והכי איתא בירושלמי ש"ח כיון שאמר כל צרכו פטור אבל ש"ם אפילו הקיפוהו חומה של ברזל אין אומרים רואין אילו היה שם היה יכול להציל חייב ואם לאו פטור אלא אומרין אלו היה שם היה יכול להציל וראיתי להדריסה

גליון אפרים

ואית דבעי מה את מתני בשומר חנם ונושא שכר (דבנ"ש יש קולא כשהבעלים עמו דפטור מגו"א ובש"ח ליכא קולא כלל כיון דמ"מ נשבע) אמר ר"מ כו' א"ר אבין על כל דבר פשע בין שהבעלים עמו ובין שאין הבעלים עמו (כן יש גרוס). והיינו דקרא על כל דבר פשע פליגי ב"ש וב"ה לענין שליחות יד וכדלקמן וזה כונת ר' אבין על כל דבר פשע. כלומר דבשליחות יד יש קולא לש"ח. דבנ"ש מבוא בשם הב"י דבשומרים כשהבעלים עמהם ג"כ חייבים בשליחות יד וצריכים לישבע שלא שלחו יד ובזה יש קולא לשומר חנם דשומר שכר חייב בשליחות יד כיון שהניח מקלו ותרמילו ושומר חנם אינו חייב בשליחות יד עד שימשוך וא"כ יש קולא בשומר חנם כשהבעלים עמו דהוא פטור מלגנבה ומגניבה ואבידה כשהניח מקלו ותרמילו ושומר שכר חייב. ומשום הכי מביא אחר כך כל הסוגיא דשליחות יד כדי לסיים שיש נפקא מינה בשליחות יד בין ש"ח לש"ש. (גוע"י): החמיצה לא מחמת סילסולה (כצ"ל) ר"ש ר"א בשם ר"ל שליחות יד שנאמר (כצ"ל) כו' ר"ש בעא קומי ר"א מה את אמרת חיסר או אפילו לא חיסר (כצ"ל) כו' החזירה בין למקומה כו' החזירה למקומה פטור כצ"ל:

ולא דמייא שמירה שנאמר בשומר חנם לשמירה שנאמר בנושא שכר. שמירה שנאמר בשומר חנם כיון ששימר כל צורכו פטור שמירה שנאמר בשומר שכר אין משערין אותו אלא בגופו לפיכך רואין אותו אם היה ראוי לשמירה פטור ואי לא חייב אין אומרין אילו היה אחר שם יכול להציל הציל פטור שלא הציל חייב. רבי לעזר בשם רבי הושעיה נאמר שליחות יד בשומר חנם ונאמר שליחות יד בשומר שכר ולא דמייא שליחות יד שנאמר בשומר חנם לשליחות יד שנאמר בשומר שכר. שליחות יד שנאמר בשומר חנם אינו חייב עד שימשוך שליחות יד שנאמר בשומר שכר *כיון שהניח מקלו ותרמילו עליה חייב. שמע רבי יוסי בר נהוראי ומר אני איני מקבל עלי את הדבר הזה אלא אחד זה ואחד זה אינו חייב עד שימשוך. רבי אמי בשם רבי לעזר ותני רבי הושעיה כן. אילו נאמר שליחות יד בשומר חנם שאינו צריך הייתי למד מנושא שכר מה אם נושא שכר שהחמירה התור' עליו אינו חייב עד שימשוך שומר חנם שהיקילה בו התורה אינו דין שלא יהא חייב אלא עד שימשוך. לאי זה דבר נאמר שליחות יד בשומר חנם שאינו צריך להחמיר על נושא שכר כיון שהניח מקלו והרמילו עליה חייב. ר' יוסי אומר אם אומר את כן נמצא' למד על המלמד להחמיר עליו. דו יכיל מימר ליה מה אם נושא שכר שהחמירה בו התורה אינו חייב עד שימשוך שומר חנם שהקילה בו התורה אפילו משך יהא פטור. אלא כיני לא יאמר שליחות יד שנאמר בשומר שכר שאינו צריך הייתי למד משומר חנם מה אם שומר חנם שהקילה בו התורה אינו חייב עד שימשוך נושא שכר שההמירה בו התורה כיון שמשך חייב. לאי זה דבר נאמר שליחות יד בנושא שכר שאינו צריך להחמיר עליה כיון שהניח מקלו ותרמילו עליה חייב:

הלכה ב מתני'

אמר [א] לשומר חנם איכן שורי אמר לו מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבר והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן פטור: **גמ'** *רב אמר פטור משבועת פקדון וחייב משום [ב] שבועת *ביטוי. א"ר יוחנן מאחר שמצוה להפיסו אינו חייב משום שבועת ביטוי. על דעתיה דרב אינו מצוה להפיסו מפייסו על האמת אינו מפייסו על השקר. רבי יוחנן בעי שבועת סוטה מהו שיהו חייבין משום שבועת ביטוי. מה נן קיימין [ג] אם בשוגגת בעבירה ובשבועה אין כאן סוטה

אם

ולא דמייא שמירה וכו'. אע"פ שבשניהם נאמרה שמירה מ"מ אינן דומין זה לזה דבש"ח כיון ששימר כל צרכו בלא פשיעה פטור ובשומר שכר אין משערין אותו אלא בגופו לפי שצריך לשמו' בכל כחו כיון שנוטל שכר ומיהו אין משערין אלא בגופו של שומר כדמסיק ואזיל שרואין אם הוא ראוי לשמירה זו ושמר כפי שהוא ראוי פטור כגון אם אירעו אונס גזלן וכיוצא בו ואם לא שמר כמו שהוא ראוי בעצמו לכך שהיה יכול להציל ולא הציל אז הוא חייב אבל אין משערין אותו באחר לומר אילו היה אחר תחתיו היה יכול להציל ודוקא אם הציל הוא דפטור ואם לאו חייב הא לא אמרינן: שמע ר' יוסי בר נהוראי. מה שאמר ר"א משמיה דר' הושעיה ואמר איני מקבל עלי את הדבר הזה. דלא אמרה ר' הושעיה מעולם אלא אחד זה ואחד זה אינו חייב בשליחות יד עד שימשוך אותה כדי לקנותה דמטלטלין אין נקנין אלא במשיכה לכל דבר הן לענין מקח או לענין גזל או לענין שליחות יד: ותני רבי הושעיה כן. מברייתא דר' הושעיה שמענו דתני בהדיא כן כדאמר ר' אלעזר משמיה: אילו לא נאמר שליחות יד בש"ח. כל"ל: שאינו צריך. לפי שהייתי למד משליחות יד שנאמר בש"ש אלא שהייתי אומר מה אם נושא שכר שהחמירה התורה עליו בשמירתו דמתחייב בגניבה ואבידה ואינו חייב עד שימשוך דמן הסברא עד שימשוך דוקא כדאמרינן דלכל דבר דוקא במשיכה הוא דנקנה שומר חנם וכו' לכ"ש דעד שימשוך: לאיזה דבר וכו'. כלומר אלא דלכך נאמר בש"ח ללמד על ש"ש דאפי' הניח מקלו ותרמילו עליה ולא משכה קנאה ומתחייב עליה: ר' יוסי אומר וכו'. כלומר דלא שייך לומר כן שהלמד ילמד על המלמד להחמיר עליו דהרי אתה יכול לומר דשפיר אילטריך שליחות יד בש"ח דאי לא נאמרה הייתי אומר מה לשומר שכר דחייב משימשוך שכן החמירה התורה עליו תאמר בש"ח דקיל אפי' משך יהא פטור והלכך אילטריך ולעולם בשניהם עד שימשוך: אלא כיני. איפכא הוא דילפינן דלא תאמר שליחות יד בש"ש וניליף בק"ו מש"ח דמתחייב אלא אי הוה ילפינן מש"ח ה"א דבש"ס נמי עד שימשוך בעינן לכך נאמר שליחות יד בש"ש להחמיר עליו ולומר כיון שהניח מקלו ותרמילו עליה חייב שמעינן מיהא לר' הושעיה דתני בברייתא בהדיא כן:

הלכה ב מתני' אמר לש"ח איכן שורי אמר לו וכו' משביעך אני ואמר אמן פטור. שאלו הודה לא היה משלם כלום שהרי בכל אלו אין כאן חיוב לש"ח וכמלא שאין כאן כפירת ממון ואע"פ שנשבע לשקר לא חייבה תורה קרבן משום שבועת הפקדון אלא היכא שכפרו ממון וכן הדיין אינו יכול להשביע אלא על דבר שאם היה מודה היה חייב לשלם ממון: **גמ'** פטור משבועת פקדון. הואיל ולא כפר ממון אבל חייב קרבן משום שבועת ביטוי שעכ"פ נשבע לשקר הוא ואע"ג דליתיה בלהבא שהרי אין בידו לישבע אם ימות או לא ימות קסבר רב מילתא דאיתא בלאו והן אע"ג דליתיה בלהבא מיחייב משום שבועת ביטוי: ר' יוחנן. פליג דמאחר שמצוה על הנפקד להפיס דעתו של המפקיד דאע"ג דמדינא פטור הוא מ"מ מצוה עליו לפייסו על שנאבד ממונו על ידו ומכיון דמפייסו שוב אין עליו חיובא דשבועת ביטוי במה שכפר בו בתחילה: על דעתיה דרב אינו מצוה להפיסו. בתמיה וכי לא מודה רב בזה שעכ"פ מצוה עליו להפיס דעתו של זה: מפייסו על האמת ואינו מפייסו על השקר. כלומר ודאי דמודה רב בזה אלא מה שיכול הוא לפייסו אינו אלא על אמת אשר אתו שהפקדון נאבד ממנו ואינו חייב בדבר ומפייסו ומשתדל אתו בכל מה שיכול אבל אינו יכול לפיים על השקר שכפר בו בתחילה ונשבע לשקר דמה פיום שייך בזה והילכך מיחייב משום שבועת ביטוי: שבועת סוטה. שהכהן משביע אותה. והיא אומרת אמן מהו שתהא חייבת קרבן משום שבועת ביטוי לשעבר שנשבעת לשקר וכגון שתלתה לה זכות ולא מתה כדאמרינן בפ"ג דסוטה דהזכות תולה: מה אנן קיימין. ומתמה הש"ס דהיכי משכחת לה חיוב שבועת ביטוי גבי סוטה דבמאי עסקינן: אם בשוגגת בעבירה ובשבועה. כלו' אם שוגגת בעבירה שלא ידעה שחטאת כגון שסברה שהוא בעלה וממילא שוגג' היא גם בשבועה הרי אין כאן סוטה דאם זינתה שוגגת לא נאסרה על בעלה וגם בשבועה אנוסה היא ולא שייך כאן סוטה:

ואם

מראה הפנים

אין משערין אותו אלא בגופו וכו'. לאתי דפרישית בפנים אתיא שפיר כהאי ברייתא דמייתי לה בבבלי פ' השוכר את הפועלים דף צ"ג ע"ב רועה שהיה רועה עדרו והניח ובא לעיר בא זאב וטרף וכו' אלא אומדין אותו אם היה יכול להציל חייב ואם לאו פטור וכפירושא דהתם לפי המסקנא דאומדין אותו אם היה יכול לקדם ברועים ובמקלות והיינו נמי דקאמר הכא דאין משערין אלו היה אחר תחתיו והיה יכול להציל בעצמו אפי' אם לא ימצא לקדם ברועים נמי ובמקלות הא לא אמרינן אלא משערין בגופו ואם היה יכול להשתדל ולקדם ברועין ובמקלות ש"ח כאונס וש"ש כשכר אז הוא חייב. ואם לא אפשר לו למצוא אחרים והוא לא היה יכול להציל פטור וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' שכירות הל' ו' רועה שהיה לו להציל וכו' ואם לא עשה כן והיה לו לשכור ולא שכר ה"ז פושע וחייב וא"כ אם לא היה אפשר לו למצוא אחרים ולשכרן פטור:

אלא כיני לא יאמר שליחות יד שנאמר בשומר שכר וכו'. והכי אמר רבי יוחנן משום ר' יוסי בן נהוראי בבבלי פ' המפקיד דף מ"א ע"ב מבוגה שליחות יד האמורה בש"ש וכו' אלא דמהתם משמע דלמ"ד שליחות יד אינה צריכה חסרון והכי קי"ל דמכאן הוא למד דקרא יתירא בא לגלות דשליחות יד אינה צריכה חסרון וא"כ אפי' בש"ח שהניח מקלו ותרמילו עליה הוי שליחות יד ומתחייב באונסה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' גזילה הל' י"א השולח יד בפקדון וכו' ה"ז גזלן ונתחייב באונסיו. ואין חילוק בזה בין ש"ח לש"ש. ויש לומר דה"נ קאמר הכא דאחר שגילה לנו הכתוב גבי ש"ש ילפי' גם ש"ח ממנו לענין זה כדכתבו התוס' שם ע"ב ד"ה לומר לך וכו' והיינו דקאמר להחמיר עליה ועל דין דשליחות יד קאמר:

רב אמר פטור משבועת הפקדון וכו'. ככר נתבאר מזה בפ' זה נורר שלכה ט' וע"ש בד"ס

עמודי ירושלים תנינא

אין משערין אותו אלא בגופו. להדרישה שם שכתב בשם הרש"ל. ראיתי נדפס מראה מקום פ' המפקיד וטעות כי לא נזכר שם מש"ש כלל אלא מהירושלמי פ"ב דשבועות ומ"ש אפילו הקיפוהו במחיצה של ברזל ליתא שם אלא הטור מעצמו הוסיף כן בפירושו פירוש הרא"ש אביו ז"ל שדייק כן מהירושלמי עכ"ל אולם באמת נדקו דברי מור: מקום הלז דכן הוא בירושלמי סוף המפקיד בירושלמי כת"י שראה אותו מהר"ם די לונזאנו ונדפס בירושלמי ד' זיטאמיר דשם איתא להאי סוגיא ושם מבואר גם הא דכתב הטור אפילו הקיפוהו מחיצה של ברזל ואינו תוספת מהרא"ש והטור כמו שחשב הרש"ל ועשו"ת שער אפרים (סי' קכ"ב) שהשיג על הרש"ל גמ"ש שהרא"ש לא כ"כ שלא ראה דברי הרא"ש בפ' המפקיד ע"ש רק שכ' שמ"ש בשם הירושלמי שבירושלמי שלפנינו ליתא אולם באמת נגלה שכ"ה להדיא בירושלמי ומדברי הטור האלו מבואר דיש ע"ש במ"ש בירושלמי אין רואין אותו כאלו שמר היה יכול להציל חייב שאינו יכול להציל פטור אין אומרין אלו היה שם יכול להציל והוא פ"ש וצ"ל אלא אומרים אלו היה שם היה יכול להציל וגם כאן צריך להגיה כמו שם ומבואר דהפירוש דאין משערין אלא בגופו היינו דאם היה שם בעצמו או פטור כשלא היה יכול להציל אבל כשאינו שם אף שמשערין שלא היה יכול להציל עכ"ז חייב ולא כספרי משה וגם בירושלמי ב"ק (פ"ט ה"ב) איתא א"ר לעזר כל שמירה שאמרה תורה אפילו שקיפו חומת ברזל אין משערין אותו אלא בגופו

נשיך

גליון אפרים

אין אומרין אילו היה אחר שם לא יכול להציל כצ"ל כו' ר' יוסי אומר כו' דו יכיל מימר ליה מה אם נושא שכר שהחמירה בו התורה חייב משימשוך ש"ח כו' (כצ"ל) הייתי למד מש"ח מה אם ש"ח שהקילה בו התורה חייב משימשוך נושא שכר כו' כצ"ל: ר' יוחנן בעי שבועת סוטה מהו שיהו חייבין משום שבועת בטוי אתיא דר' יוחנן כר"ע ואין יסבור ר' ישמעאל כר"מ אתיא היא דר"מ אמר אמן שלא נטמאתי אמן שלא אטמא ולא משכח דקשיא אם בשוגגת בעבירה ובשבועה אין כאן סוטה (דהא בשבועה דלהבא שלא אטמא עוברת במעשה אחר על העבירה ועל השבועה ואם היא שוגגת לא נאסרה על בעלה ולא נטמאת ולא עברה על השבועה) אם במזידה בעבירה ושוגגת בשבועה אין כאן קרבן כצ"ל (דהא אינה שגה מידיעתה כיון דעוברת במזיד על זנות בעבירת חנק. וכמו שהקשו תוס' כה"ג בחולין ק"ה ע"ב בד"ה הזיד בשבת ושגג ביוה"כ הא אינו שב מידיעתו דמזיד הוא על השבת דחמיר דנסקילה). (טע"א):

מסורת הש"ס: ב"מ מא ע"ב; (לעיל פ"ד) שבועות מט ע"ב

עין משפט נר מצוה: ט א מיי' פח מהל' שבועות ה"ס; ב מיי' שם פ"ז ה"ג ופ"ח ה"ו

ציון ירושלים: [ג] אם בשוגגת בעבירה ו בשבועה אין כאן סוטה ל"ע לפי המסריק דבסוטה שמותרת מ"מ דמעלה בבעלה מסכת' לה בוגג מותר דסוי סוגג ומ"מ סוי סוטה וצ"ע:

עין משפט
נר מצוה
יא
א מיי׳ פ״ו מהל׳ גזילה ה״כ ופ״ה מהל׳ שבועות ה״ס
יב
ב מיי׳ פ״ד מהל׳ גניבה הלכה א
יג
ג מיי׳ פ״ז מהל׳ גזילה ה״ב ופ״ז מהל׳ שבועות הלכה ח ט
יד
ד מיי׳ פ״א מהל׳ גניבה ה״ד
טו
ה מיי׳ שם ה״ו
טז
ו מיי׳ שם פ״ג הלכה ט

מסורת
הש״ס
(סוטה פ״ט)
ב״ק קו קז סג
שם קו קז
שם קז ע״ב
שם
(הוספתא דב״ק פ״ז)
ב״ק סה ע״א

אם במזידה בעבירה ובשבועה אין כאן קרבן. אתיא דרב כרבי עקיבה ואין יסבור רבי ישמעאל כרבי מאיר אתיא היא. *דר״מ אמר אמן שלא נטמאתי אמן שלא אטמא ואת משכח מקשייא:

הלכה ג מתני׳ איכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה שח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן *פטור איכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן [א] הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם *איכן שורי אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו [ב] משלם תשלומי כפל [ג] הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם אמר לאחד בשוק *איכן שורי שגנבתה והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו [ד] משלם תשלומי כפל [ה] טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה *ראה עדים משמשין ובאין ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא [ו] קרן: גמ׳ א״ר יוחנן ותני כן *טענו טענת אבוד ונשבע לו והודה בין עד שלא באו העדים בין משבאו העדים משלם קרן וחומש ואשם. טענו טענת גנב ונשבע לו והודה עד שלא באו עדים משלם קרן וחומש ואשם ואם משבאו עדים משלם תשלומי כפל ואשם וחומשו עולה לו מתוך *כפילו דברי ר׳ יעקב. אמרו לו לר׳ יעקב איכן מצינו אשם בלא חומש

אמר

ואם במזידה בעבירה ובשבועה אין כאן קרבן. משום שבועת ביטוי דאינו בא על המזיד הילכך לא משכחת לה: אתיא דרב כר״ע. וקאמר הש״ס מילתיה דרב ודאי לא אתיא אלא כר״ע דס״ל לעיל בפ״ג דשבועת ביטוי נוהג גם בשלעבר דאלו לר׳ ישמעאל הא ס״ל דאינו חייב אלא על העתיד לבא והא דרב לא אתי׳ אלא בשלעבר: ואין יסבור ר׳ ישמעאל כר״מ אתיא היא. מיהו האי מילתי׳ דבעיא דר׳ יוחנן דאקשינן עלה אם היינו אומרין דר׳ ישמעאל כר״מ ס״ל דאמר בפ״ב דסוטה גבי על מה היא אומרת אמן אמן וכו׳ שומרת יבם וכונסה ר״מ אומר אמן שלא נטמאתי ואמן שלא אטמא והשתא לר׳ ישמעאל דמחייב שבועת ביטוי בלהבא ואליבא דר״מ דקבלת שבועה של סוטה גם על להבא היא א״כ נוכל לומר דמשכחת לה שבועת ביטוי גבי סוטה שנשבעה שנשבעה יודעת בשבועה ואח״כ נעלמה ממנה השבועה וכדין שבועת ביטוי בלהבא: ואת משכח מקשייא. ומכל מקום תמלא הדבר מוקשה הוא ומילתא פריכא היא חדא דמאי בעי ר׳ יוחנן לאו אליבא דהלכתא דהא לא קי״ל כר״מ אלא כרבנן דהתם ועוד דהא ע״כ בשבועת ביטוי מילתא דאית ביה לאו והן בעינן לכ״ע ואפילו רב לא פליג אלא דלהבא לא בעינן והיכי משכחת לה בקבלת שבועה דסוטה לאו והן הא לא תוכל לישבע שתטמא והיינו מקשייא:

הלכה ג מתני׳ איכן שורי א״ל איני יודע מה אתה שח וכו׳ פטור. דלא כפר לו ממון שהרי ש״ח פטור הוא באלו: והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן. ולא כפל ואם הודה מעצמו עד שלא באו עדים משלם קרן וחומש ואשם כדין שבועת הפקדון דאינה באה עד שמודה ושב מרשעתו ובא להתכפר דכתיב גבי גזל הגר והתוודו את חטאתם וגו׳: איכן שורי א״ל נגנב וכו׳. דש״ח הפוטר עצמו בטענת גנב ונשבע ובאו עדים משלם כפל דכתיב אם לא ימצא הגנב ודרשינן בפ׳ מרובה אם לא ימצא כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו ישלם שנים אבל אם בא לפטור עצמו בטענת

אבד אינו משלם כפל: הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. אבל כפל לא דמודה בקנס פטור: ראה עדים ממשמשין ובאין. רבותא אשמעינן דאע״ג דמחמת בעתותא דעדים הודה אפ״ה מהני הודאה ונפטר מן הכפל וכיון דאין כפל פטור אף מן הטביחה שכפר בה ובאו עדים שגנב וטבח ומכר דכל היכא דליכא כפל ליכא חיוב טביחה ומכירה דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה וכיון דכפל ליכא בלר ליה חד:

גמ׳ ותני כן. וכן תנינן בברייתא להא דתני במתני׳ דבטוען טענת אבוד אינו משלם תשלומי כפל ודוקא בטוען טענת גנב הוא דמשלם בכפל ודוקא בשבועה אבל שלא בשבועה אינו משלם תשלומי כפל: טענו טענת אבוד תוספתא היא בפ״ז דב״ק. היכן שורי שהפקדתי אצלך וא״ל איני יודע מה אתה שח או שאמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין בו שאכלו אין משלם אלא קרן הודה לאחר שבועה בין משבאו עדים בין עד שלא באו עדים משלם קרן וחומש ואשם. קתני מיהת דאין כפל בטענת אבד: ונשבע לו והודה עד שלא באו עדים. מודה בקנס הוא ופטור מכפל ואינו משלם אלא הקרן וחומש ואשם משום דנשבע לשקר והודה אח״כ וכדין שבועת הפקדון: ואם משבאו עדים. ונתחייב בכפל הודה: משלם תשלומי כפל ואשם. והחומש עולה לו בתוך הכפל שכבר נותן הכפל לבעלים וחומשו עולה לו בכך: איכן מצינו אשם בלא חומש. כלומר לדבריך שאתה אומר דהכפל עולה לו בשביל החומש ומשמע אפי׳ אינן שוין הם כמו דעל הרוב מסתמא דכפל של הגניבה יותר מחומשה הוא וכגון שהגניבה שוה ארבעה זוזי דהכפל הוי ד׳ והחומש אינו אלא זוז עולה לו מתוך הד׳ שנתן לו בעד הכפל ואמאי הא ליכא הכא תשלומי חומש והוי כמביא אשם בלא חומש והתורה הקפידה שישלם חומש דוקא עם האשם להתכפר לו כדכתיב וחמשיתיו יוסף עליו וגו׳ יתננו ביום אשמתו ולמדו מכאן שצריך שיביא החומש לשלם לבעלים עם האשם לכפרה:

אמר

מראה הפנים

בד״ה ק״וב מהו לחייבו עליו משום שבועת ביטוי: ואין יסבור ר׳ ישמעאל כר״מ וכו׳. הא דלא קאמר בהא אפי׳ לר״ע דהא ר״ע ור׳ ישמעאל לא פליגי בשבועת ביטוי להבא משום דר״ע לא מצינו לומר דסבר כר״מ באמן אמן דאיהו בר פלוגתיה בהא והוא ת״ק דר״מ התם כדאמרינן שם מאן תנא שומרת יבם ר״ע היא. ומהא נמי קשיא על ר׳ יוחנן דהלכה כר״ע בפלוגתא דר׳ ישמעאל ואליביה לא אשכחן מילתיה אלא דבלאו הכי מסיק הש״ס וקאמר דאת משכח מקשייא כדפרישית בפנים. ואף ר׳ יוחנן לא אמרה בכה״ג אלא כדי לחדד בה התלמידים כדאמרינן בעלמא. והך ואין יסבור ע״כ ליכא לפרש אלא בענין בעיא דר׳ יוחנן דרב לא איירי כלל בענין סוטה מיהו הנכון לגרוס אתיא דר׳ יוחנן כר״ע ואין יסבור כר״מ אתיא היא כר׳ ישמעאל כר״מ אמן אמן וכו׳ והכל כדפרישית ומתיישב יותר בפשיטות:

אמר לאחד בשוק וכו׳ משביעך אני וכו׳. עיין לקמן ד״ה תיפתר בשבתנו אחר במ״ש מזה:

טענו טענת אבד וכו׳. ככר בארתי מזה בריש פ׳ מרובה בענין דאמרינן התם דממעטינן טענת אבד מכפל מקראי והיוצא מזה לתנאי דפליגי בפירושא דקראי כדאיתא בסוגיא דהתם ועיין מ״ש שם בס״ד:

בין עד שלא באו עדים בין משבאו העדים. וכן פסק הרמב״ם ז״ל דלעולם מביא קרבן על הודאתו ואפי׳ הודה אחר שבאו העדים שכך כתב בפ״ז מהל׳ גזילה הל׳ ת׳ אין הנשבע על כפירת ממון משלם חומש עד שיודה מעצמו אבל אם באו עדים והוא עומד בכפירתו משלם הקרן בלבד על פי העדים ואינו משלם את החומש שהחומש עם הקרבן לכפרה הם באים ואינו מביאים אלא על עצמו. הרי שכתב והוא עומד בכפירתו אבל אם הודה אפי׳ לאחר שבאו עדים מביא קרבן וחומש בעיקר כדין הזה דהודאת עצמו בעינן לעולם בין בטענת אבד בין בטענת כפל וכדכתב בריש פ״ד דגניבה דאינו מביא אשם על פי עדים על שבועתו. אלא דבטענת אבד דאין כאן כפל אם הודה כל היכא שהודה ואפי׳ לאחר שבאו עדים מביא הוא קרבן וחומש וכדברי התוספתא ותלמוד ערוך דהכא וכדקאמר בהדיא ג״כ לקמן בברייתא דר׳ זירא וכך הם דבריו ז״ל בפי׳ המשנה בטענת אבד. כשהודה מאליו. אבל אם העידו עליו בזה והוא כופר אינו חייב חומש ולא אשם ובטענת גנב כתב ואם הודה מאליו משלם קרן וחומש ואשם דהתם הוא דבעינן שיודה מאליו בלי עדים ומשום חומש הוא ולאשמעינן דכל היכא דמשלם כפל אינו חייב בחומש כדלקמן ומש״ה יש לתמוה על מה שכתב רש״י ז״ל במתני׳ בטענת אבד ואם הודה מעצמו שלא באו עדים וכו׳ וכן נמשך הר״ב אחריו והבאתי דבריו בפי׳ המשנה וזהו שלא כדברי התוספתא וש״ס ערוך דהכא. ועיין מה שכתבתי בריש פרק שבועת הפקדון:

טענו טענת גנב וכו׳. סיפא זו דהתוספתא מייתי לה בבבלי פ׳ מרובה דף ס״ה ע״א דמייתי לה התם לסיועי לרב דאמר קרן כעין שגנב וכפל כשעת העמדה בדין; מדברי ר׳ יעקב ומשום דלא סלקא אדעתין לפרש דבריו דהכפל עולה לו אם אינן שוין הכפל עם החומש ודאי לה רבא התם לסייעתא דרב אלא דמשכחת לה שנשבע וחזר ונשבע וכו׳ והכל על הקרן דהשתא שוין הן הכפל וחומש. ומשמע מסוגיא דהתם דבענין אחר לא מצינן לפרש דברי ר׳ יעקב דעכ״פ בעינן שיהא החומש והכפל שוין זה עם זה ואם אינם שוין בהא לא קאמר ר׳ יעקב והלכך דחיק רבא לפרושי בכה״ג ולא בגוונא אחריתא. ועכ״פ זה פירשתי להא דהכא בפנים כעין דרבא דהתם. מיהו דברי ר׳ יעקב דהכא דקאמר הרי מצינו חומש בלא אשם מתפרשין בדוחק לפי פי׳ זה. והיה נראה לפרש הא דהכא בענין אחר דאמרו לו איכן מצינו אשם בלא חומש דלדבריך אין זה מביא חומש ואעפ״כ מביא הוא אשם והתורה הקפידה ביאת חומש עם האשם אמר להן והרי שנשבע וחזר ונשבע וכו׳ כלומר שנשבע על החומש וחזר ונשבע עליו וכדתנן בפ׳ הגוזל קמא דנותן חומש על חומש עד שיתמעט פחות משוה פרוטה והשתא הרי מצינו אשם בלא חומש דהא אם נתמעט פחות משוה פרוטה שוב אינו מוסיף חומש על זה דאינו ממון והכי דמדינא גם האשם אינו מביא על שבועה אחרונה זו דהא ודאי על פחות מפרוטה אינו מביא לא אשם ולא חומש כדכתב הרמב״ם ז״ל בפ״ז מהל׳ גזילה וכן כתב בהדיא לענין אשם בסוף פ״ז מהל׳ שבועות מ״מ מצינו למימר לר׳ יעקב הכי דהא אשם ככר נתחייב הוא משבועות הראשונות קודם שנתמעט מפרוטה ובאלו ודאי מביא גם חומש עמהן אלא דשבועה האחרונה היא בלתי חומש וקסבר רבי יעקב דמ״מ נתחייב אשם בכפירתו מכיון שבאה מחמת כפירת ממון כ״א חומש הוא דלא שייך בה. ולא נצריך להביא ראיות לזה הואיל ואינם לדינא. דהא הלכה כחכמים דהתם דלעולם אינו משלם חומש כשמתחייב בכפל בין שוין הן ובין אינן שוין וכדבר אחר דהכא. ומיהו למאי דמוכרח מהאי פירושא דדבר אחר דס״ל כחכמים דתוספתא כמו שהבאתי בפנים ומוכרח מדר׳ זירא דלקמן וזהו כר״ש בן יוחאי דהתם דמוסיף דאף אשם אינו מביא כשמשלם כפל והיינו חכמים דתוספתא ובהא לאו דהלכתא היא אלא כחכמים דהתם. אלא דלמדנו מהאי ברייתא דר׳ זירא דס״ל ג״כ כהאי ברייתא דבטענת אבד שהודה דלאחר שבאו עדים הוי הודאה לענין קרבן כמבואר בדיבור דלעיל:

תיפתר

עמודי ירושלים תנינא

לפיכך רואין אותו אם ראוי לשמירה פטור ואם לאו חייב וכו׳ הפני משה שם וז״ל ר״א דמתניתין הוא ומפרש טעמו דהלא שמור ועומד הוא הלא שהתורה חייבתו וכלומר דמפרש ולא ישמרנו דקרא שאינו מועיל לו שמירה דכיון שהועד אין לו שמירה וכדמסיק כל שמירה שאמרה תורה אינו מועיל אפילו מקיפין אותו בחומת ברזל לשמרו שלא יצא ואין משערין אותו אלא בגופו כלומר לשחטו לפיכך הש״ס קאמר לה מדנקט ר״א איי משערין כו׳ ש״מ נמי דאם שיערו אותו שא״ל לשחטו אלא ראוי לשמירה הוא עדיין כשישמרו אותו בשמירה מעולה ביותר וסמך ע״ז ולא שחטו ויצא והזיק פטור דבמשערין תלה הדבר עכ״ל ודבריו תמוהין דבמשנה ר״א אומר דאין לו שמירה אלא סכין וכאן אומר שצריך שימור ובאם שישער שיש לו שימור מהני והברור דפירוש הירושלמי דכיון דאמרו לעיל מיניה מסרו לשומר שכר יצא והזיק חייב פירש אחר כך דין שומר שכר שצריך שיהיה בעצמו וכמו שמבואר בירושלמי פרק המפקיד שהבאתי למעלה:

תורה אור

אמר להן אם נשבע ונשבע ונשבע הרי מצינו אשם בלא חומש. ורבנין אמרין לקרן חומשין אין לשבועות חומשין. דבר אחר °ושלם אותו בראשו וחמישיתו יוסף עליו. אמר רבי זירא ותני כן טענו טענת אבוד ונשבע לו והפריש קרבן מאילו שאילו הודה משבאו עדים קידש אף כאן קידש. טענו טענת גנב ונשבע לו והפריש קרבן מאחר שאילו הודה משבאו עדים לא קידש אף כאן לא קידש וכרבי יעקב קידש. א"ר יוחנן הטוען את חבירו *טענת גנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. תמן אמרי משלם תשלומי ארבעה וה'. רבי פדת בשם רבי הושעיה תניי תמן ומסייעין לרבי יוחנן איכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. ויש אכילה בלא טביחה. א"ר חגיי תיפתר בששחטו אחר. ויידא אמרה דא אמר לאחד בשוק איכן שורי שנגנבת והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן פטור. מפני שאמר לאחד מן השוק אבל אם אמר לאחד מן השומרין חייב.

מתניתא

פני משה

אמר להן אם נשבע וכו' היכן מצינו אשם בלא חומש. כלומר דמה שאמרתי היינו דוקא בששוין הן הכפל והחומש ומשכחת לה שנשבע וחזר ונשבע עד ארבעה פעמים והתורה רבתה חמישיות הרבה דדרשינן מדכתיב חמשיתיו הרבה חומשין על קרן אחד והרי כאן החומש ד' זוזים כמו הכפל והיינו אשם בלא חומש כלומר בהא הוא דאמינא שעולה לו הכפל וא"צ ליתן החומש לפי שנתינת הכפל עולה לו תחת החומש ומתכפר לו עם האשם: ורבנן אמרין. וחכמים פליגי עליה דר' יעקב בעיקרא דדינא דסברי דאין כאן חומש על מה שחזר ונשבע דלקרן חומשין אין לשבועות חומשין ואין משלם אלא חומש אחד שנשבע בראשונה על הקרן דכל השבועות על קרן אחד הן ולא דרשי מחמשיתיו על חומשין הרבה: דבר אחר. דלעולם רבנן נמי דרשי חמשיתיו לחומשין הרבה על קרן אחד ואפ"ה פליגי על ר' יעקב וסברי דאין כאן חומש כלל כשמשלם תשלומי כפל דכתיב ושלם אותו בראשו וחמשיתיו וגו' ודרשינן ממון המשתל' בראש והוא הקרן שהוא ראש הממון מוסיף חומש ממון שאין משתל' בראש כי הכא דמשלם את הכפל אין מוסיף חומש ובתוספתא משמע דחכמים סבירא להו האי טעמא דקאמר בדבר אחר אלא שמוסיפין דאפי' אשם אינו מביא דגרסינן התם וחכמים אומרים כל המשלם את הקרן משלם חומש ואשם וכל שאינו משלם את הקרן אינו משלם חומש ואשם. והשתא שייך שפיר הא דר' זירא דלקמיה על האי דבר אחר דדברי חכמים דתוספתא הן: ותני כן. תניא נמי בברייתא כחכמים דפליגי על ר' יעקב: טענו טענת אבד ונשבע לו והפריש קרבן. קודם שהודה לו הפריש קרבן על שבועתו להקריבו אחר שיודה: מאילו שאילו הודה משבאו עדים קידש. כלומר מאחר שבטוען טענת אבד אין חילוק בין אם הודה עד שלא באו עדים או לא שאפי' הודה אחר שבאו עדים מביא קרבן כדאמרינן לעיל והלכך הכא קידש זה הקרבן שהפריש קודם שהודה דליכא למיחש שמא יבאו עדים קודם שיודה שאפי' יבאו יביא קרבן לאחר שיודה והרי הפרשתו הוי הפרשה ויוצא בקרבן זה שקידש: טענו טענת גנב ונשבע לו והפריש קרבן. קודם שהודה לא הויא הפרשה דמאחר שאילו הודה לאחר שבאו עדים לא קידש כלומר דאין כאן קרבן לדברי חכמים שהרי כשיבאו עדים יתחייב בכפל ואינו מביא חומש ואשם: אף כאן לא קידש. השתא נמי חוששין אנו שמא יבאו עדים מקודם שיודה ונמצא דהפרשתו לא הוי הפרשה ולא קידש: וכר' יעקב קידש. ולדברי ר' יעקב שמביא האשם אף במקום שמשלם כפל קידש דליכא למיחש למידי ש"מ דאזלא סתמא דברייתא כחכמים: תמן אמרין. משלם תשלומי ארבעה וחמשה. כלומר הא דר' יוחנן תמן בבבל דאמרי הכי משמיה דס"ל דהטוען טענת גנב דמי לגנב עצמו בכל דיניו דכי היכי דמשלם תשלומי כפל כגנב עצמו כדילפינן מואם לא ימצא הגנב כדפרישית במתני' כך לענין טביחה ומכירה כגנב עצמו הוא ומשלם תשלומי ארבעה וחמשה: תניי תמן ומסייעין לר' יוחנן. בתמיה קאמר כלומר ואם דתניי תמן הכי אליבא דר' יוחנן א"כ יהיו מסייעין לדידיה וליסני להו מאי דקשיא עליה ממתני' כדלקמיה: איכן שורי א"ל אבד וכו'. ומסיפא דמתני' פריך כדרך הש"ס הזה דמליין ברישא ואסיפא הוא דסמיך וכמו וכו' הוא דקתני בסיפא בטוען נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל וקתני כפל אין תשלומי ארבעה וחמשה לא א"כ להכי נקט הרישא בדבריו משום דבהדי' שאכלו קתני וכלומר דודאי כמו דברישא במעידין שאכלו ה"ה בסיפא דידיה במעידין שאכלו כמו במעידין שגנבו אלא דבטענת אבד שייך טפי למיתני שאכלו שאומרין כדבריו הוא שאינו בעולם והוא בעצמו אכלו. ובטענת גנב שייך לומר הוא בעצמו גנבו ומיהת שמעינן דלעולם בטענת גנב ליכא אלא כפל מדלא קתני לאשמעינן רבותא דאפי' בתשלומי ד' וה' מיחייב והשתא מדייק וכי יש אכילה בלא טביחה ואפ"ה קתני דלא מיחייב אלא בכפל וקשיא לר' יוחנן: תיפתר בששחטו אחר. הא לא קשיא דנוכל לפרש דשאכלו דקתני במתני' מיירי ששחטו על ידי אחר וה"ה בטענת גנב כדאמרן דשגנבו להו דוקא הוא ובמעידין שאכלו נמי אינו משלם אלא כפל בשחטו ע"י אחר קאמר ושמעינן ליה לר' יוחנן דקאמר לעיל בפ' ארבע מיתות דבטובח ע"י אחר אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה: ויידא אמרה דא. ומאיזה בבא דמתני' הוא דאמרו דאיכא למיפרך עליה דר' יוחנן דא הך בבא דסיפא דמתני' באמר לאחד מן השוק דמהכא שפיר דדייקת עליה: אמר לאחד בשוק איכן שורי שנגנבת והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב מפני שאמר לאחד מן השוק אבל אם אמר לאחד מן השומרין פטור. כצ"ל ונתחלפו התיבות בטעות דמוכח. כלומר דגבי אמר לאחד בשוק קתני במתני' דאם העדים מעידין שגנב וטבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' אלמא בטובח ע"י עצמו הוא ולפיכך חייב אליבא דכ"ע וטעמא דאמר לאחד מן השוק לפי שהוא הגנב עצמו הא אם אמר לאחד מן השומרין איכן שורי שהפקדתי אצלך והוא אומר לו נגנב והעדים מעידין שגנבו הוא וטבח ומכר אינו משלם אלא כפל ולא תשלומי ד' וה' דאל"כ לישמעינן במתני' רבותא טפי דאפי' בטוען טענת גנב משלם תשלומי ד' וה' ופשיטא בגנב עצמו ומהא הוא דקשיא לר' יוחנן:

מתניתא

רידב"ז

אר"ז ותני כן טענו טענת אבוד ונשבע לו והפריש קרבן מאחר שאילו הודה כצ"ל וכן מוכח בהא דבסמוך:

אר"י הטוען את חבירו טענת גנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. תמן אמרי משלם ארבעה וחמשה. והפ"מ ז"ל מפרש דהכל אחד והא דבסמוך ר"פ בשם ר' הושעי' תנוי תמן ומסייעין לר' יוחנן היא בלשון בתמי' ומסתבר כגי' הגו"י ז"ל דצ"ל ברישא אינו משלם ארבעה וחמשה. ותמן אמרי בשם ר' יוחנן משלם ארבעה וחמשה וע"ז אמר ר' הושעי' תניי תמן ומסייעין לר' יוחנן:

ר"פ בשם ר"ה תניי תמן ומסייעין לר' יוחנן איכן שורי א"ל נגנב משביעך אני ואמר אמן ועדים מעידים אותו שאכלו משלם את הכפל כו' ויש אכילה בלא טביחה וכן היא בבבלי במס' ב"ק דף ק"ו ע"ב הרי חזינן דלא משלם ארבעה וחמשה וכה"ג מקשה בבבלי שם ומתרץ ר' חגי ששחטו אחר אבל אם הי' הוא שוחט הי' משלם ארבעה וחמשה. ויידא אמרה דא אמר לאחד מן השוק היכן שורי שגנבת והוא אמר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב. והוא מתניתן דידן ומדייק ממתניתן הזה טעמא דאחד מן השוק הא אחד מן השומרין פטור מארבעה וחמשה דאל"כ למה נקט הדין הזה באחד מן השוק מאי מחדש בזה אם לא לאשמעינן דדווקא בגנב עצמו משלם ארבעה וחמשה אבל לא בטוען טענת גנב דאי מדהא דלא קתני ברישא גבי טוען טענת גנב דין דארבעה וחמשה. היא כדפירש התוס' ז"ל במס' שבועות דף מ"ט ד"ה והעדים משום דבקרא לא כתיב ארבעה וחמשה אלא בגנב עצמו ע"כ נקט משנה יתירה דינא דגנב עצמו ולאשמעינן דאין דין דארבעה וחמשה אלא בגנב עצמו ולא בטוען טענת גנב. ע"ז מדחה דממתני' אין ראי' בשאכלו ואח"כ נשבע לו מן מה דמר ר"י בשנשבע ואח"כ אכלו פי' דלכאורה קשה למה נקט במתניתן גבי אחד מן השוק נשבע דלמה צריך שבועה הא גנב עצמו משלם כפל בלא שבועה וכבר הק' התוס' ז"ל דף מ"ט ע"א ד"ה אמר. אך דקמ"ל בדינא דאחד מן השוק דאפילו נשבע משלם תשלומי כפל וארבעה וחמשה ולא קני לה בהשבועה כההיא דר"ה בבבלי במס' ב"ק דף ק"ו ובירושלמי לעיל בפ' כל הנשבעין ה"א משום דאכלה ואח"כ נשבע כדמוקי בפ' כל הנשבעין ה"א דבאכלה ואח"כ נשבע לא קני השבועה משום דכבר אינו בעולם אבל אם נשבע ואח"כ אכלה אינו משלם כפל וארבעה וחמשה משום דקני כבר בהשבועה. והנ"מ בגנב עצמו. אבל בטוען טענת גנב דגזה"כ הוא דלא קני לה בהשבועה כדאיתא בבבלי במס' ב"ק דף ק"ו ע"ב עיי"ש כיון דלא משכח"ל כפל בלא שבועה. והיינו דקאמר מתני' בשאכלה ואח"כ נשבע דהגנב אפילו כשנשבע

מסורת הש"ס

ויקרא ה

ב"ק קו ע"ב

עין משפט נר מצוה

מראה הפנים

תיפתר בששחטו אחר. הא תלמודא לשיטתיה אזיל אליבא דר' יוחנן כדגרסינן בפ' ד' מיתות הלכה י' דפליגי חזקיה ור' יוחנן דר' יוחנן ס"ל טובח ע"י אחר פטור כדפרישית התם ומכאן מוכרח האי פירושא בהדיא וע"ש ד"ה טבח ולא מכר ומשום זה לא רציתי לפרש דהאי אחר דקאמר שותפו הוא ושחטו שלא מדעתו דבכה"ג פטור מתשלומי ד' וה' כדאמרי' התם כמה שהבאתי לקמן דבהדיא אמר בסנהדרין שם לר' יוחנן הכי. אבל בבבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ו ע"ב דפריך נמי על מילתיה דר' יוחנן בטענת

גליון אפרים

אמר להן אם נשבע ונשבע ונשבע (הכונה בנשבע על הקרן וחזר ונשבע על הקרן. דס"ל לר' יעקב דאין מוסיפין חומש על חומש) ורבנן אמרין לקרן חומשין לשבועות אין חומשין? (דס"ל דגם לשבועות יש חומשין וכדאיתא בבבלי ב"ק ק"ח ע"א בעי ר"פ תרי חומשי כו' ת"ש דאמר רבא וחמשיתיו יוסף עליו התורה רבתה חמשיות הרבה לקרן אחת) ד"א ושלם אותו בראשו כו' אר"ז ותני כן כו' (דלפי לשון ראשון יש לומר דרבנן דאמרי איכן מצינו ס"ל דמביא אשם ומשלם חומש אבל לפי הד"א ושלם אותו בראשו דממון המשתלם בראש מוסיף חומש וכשאינו משלם בראש אינו מוסיף חומש וכיון שאמרו רבנן איכן מצינו א"כ ס"ל דאינו מביא לא חומש ולא אשם לכן אמר ר"ז ותני כן כהד"א. וכ"ז דלא כהבבלי בב"ק ס"ה ע"ב). (נוע"י): **אמר** ר' יוחנן הטוען את חבירו טענת גנב טבח ומכר אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה כנ"ל. (נוע"י):

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

(לעיל פ"ז)

ב"ק ק

מתניתא *בשאכלו ואחר כך נשבע לו מן מה דמר רבי יוחנן בשנשבע לו ואחר כך אכלו. אמר רבי יוחנן הטוען *לחבירו טענת גנב באבידה חייב איכן אבידתי אמר לו נגנבה. אמר רבי יוחנן הטוען לחבירו טענת גנב אינו חייב אלא לאחר שבועה ומה טעמא נאמר כאן שליחות יד ונאמר להלן שליחות יד מה שליחות יד שנאמר להלן אינו אלא לאחר השבועה אף שליחות יד שנאמר כאן אינו חייב אלא לאחר השבועה. א"ר יוחנן טענו טענת אבוד ונשבע לו ואחר כך טענו טענת גנב פטור. רבי יוחנן בעי שבועת טענת גנב מהו שיהו חייבין בה משום שבועת ביטוי. מחלפה שיטתיה דרבי יוחנן תמן אמר טענו טענת אבוד ונשבע לו ואחר כך טענו טענת גנב פטור וכא אמר אכין. תמן פשיטא ליה וכא צריכה ליה. מה איצטריכת ליה חזי ופשטה. רבי חייה בר יוסף אמר הטוען לחבירו טענת גנב אינו חייב עד שיכפור בבית דין. מה נן קיימין אם בהוא דקאים וחייב לחבריה שבועה אפילו נשבע חוץ לבית דין חייב אלא

כשנשבע משלם ג"כ כפל ומשכח"ל בשאכלה ואח"כ נשבע ולא מצית למידק האי דינא דר"י. דבטוען טע"ג אינו משלם דו"ה. ז"א דבודאי בשאכלה ואח"כ נשבע בודאי לא הוי דינא דר"י משום דדתנא דר"י היא דווקא בנשבע ואח"כ אכלה ושבועה לא קני בטוען טע"ג אבל באכלה ואח"כ נשבע כיון ששלח יד מכבר שוב אינו משלם כפל ולא ארבעה וחמשה כדאיתא במס' ב"ק דף ק"ז ע"ב במילתא דר"ש עיי"ש ומתורץ בדברינו קושית התוס' ז"ל במס' שבועות דף מ"ט ע"א ד"ה אמר דמקשים למה נקט נשבע באחד מן השוק. ובדברינו מובן מאוד הא דקשקיל וטרי הגמ' במס' ב"ק דף ק"ו ע"א בהא דאמר ר"ה א"ר ולא ס"ל הא דמסיק רבא דבטוען טענת גנב גזה"כ היא. ומודה רב בזה. האיך הוי ס"ד בזה מעיקרא כלל הא באמת גזה"כ היא אבל לדברינו ניחא דמתחלה קסברי דהקרא דטוען טע"ג יש לאוקמי' דאכלה קודם שנשבע ולא קני לה בהשבועה ולא ס"ל כר"ש דבשלח בה יד מקודם פטור מכפל והי' סבירא ליה כר"נ דפליג עלי' בדף ק"ז ע"ב עיי"ש ומובן היטב:

אמר ר"י טענו טענת אבד ונשבע לו ואח"כ טענו טענת גנב פטור כדאיתא בבבלי דף ק"ז במס' ב"ק או משום דהוי כשליחות יד דקנה בשבועה הראשונה או דכבר יצא ידי בעלים בשבועה הראשונה שאין עליו שום חיוב שבועה שנסתלק ידי הבעלים משבועה הראשונה ושבועה אחרונה לאו שבועת הדיינים הוא לחייבו כפל כדאיתא ב"ז במס' ב"ק דף ק"ז ע"ב וכדשקיל וטרי בסוגיא דידן בסמוך:

ר"י בעי שבועת טע"ג מהו שיהא חייבין משום שבועת ביטוי אם השבועה היתה יתירה אם לא הי' חייב שבועה הזה ונשבע אם חייב משום שבועת ביטוי ע"ז מקשה מחלפה שיטתי' דר"י תמן אמר טענו טענות אבוד ונשבע לו אח"כ טענו טענת גנב פטור ומדקאמר פטור משמע דפטור מן הכל ע"ז משני דאח"כ פשטה: ר"ח

מתניתא בשאכלו ואח"כ נשבע לו. כלומר לעולם אימא לך דאפי' בטענת גנב משלם תשלומי ד' וה' ולא תיקשי דאי הכי אמאי לא אשמעינן האי דינא בטוען טענת גנב משום דאיכא למימר דלהכי נקט התנא בגנב עצמו דאי אשמעינן בטענת גנב הוי אמינא דדוקא בשהעדים מעידין שאכלו קודם שנשבע לו אבל אם נשבע לו ואח"כ אכלו פטור דכבר קנייה בשבוע' וכדרב הונא דאמר הכי בריש פ' כל הנשבעין הלכך קתני בגנב עצמו דהשתא ליכא למידק הכי דהא בגנב עצמו לא בעינן שבוע' דלעולם הוא משלם כפל ותשלומי ד' וה' ולא שייכא שבועה גביה והא דקתני גבי אחד מן השוק משביעך אני ואמר אמן לאו משום דבעי שבועה אלא לאשמעינן דאע"פ שנשבע ובאו עדים עליו לא משלם אלא כפל אבל מן החומש פטור הוא דכל היכא דאיכא כפל ליכא חומש. והשתא אמרינן דבאמת כל היכא דבעי שבוע' וכגון בטענת גנב אפי' העדים מעידין שאכלו אחר שנשבע לו משלם דלא קנייה שבועה ובהא איירי ר' יוחנן והיינו דקאמר מן מה דאמר ר' יוחנן שמעט בשנשבע לו ואח"כ אכלו וכלומר דהא קמ"ל ר' יוחנן דאפי' בכה"ג משלם וטענת גנב כגנב עלמו לענין דאם טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה ולא תיקשי לר' יוחנן מידי: טענת גנב באבידה חייב. כפל וכדמפרש שאמר לו איכן אבידתי שמצאת וא"ל נגנב: טענת גנב אינו חייב. כפל אלא לאחר שנשבע לו ובאו עדים: נאמר כאן שליחות יד. אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו וגו' והאי בטענת גנב משתעי כדדרשינן אם לא ימצא כמו שאמר אלא הוא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים בשבועה דנאמר כאן שליחות יד ונאמר להלן בפרשת שומר שכר שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו וגו' מה להלן שבועה אף כאן אל האלהים בשבועה הוא: ואח"כ טענו טענת גנב. וחזר ונשבע על טענת גנב ובאו עדים פטור על שבוע' אחרונה ואינו משלם כפל וטעמא דמכיון שנשבע שבועה ראשונה על טענת אבד כבר נסתלק מן הבעלים ושוב אינו חייב להם לישבע עוד והלכך שבועה אחרונה לאו שבועה היא לחייבו כפל: ר' יוחנן בעי שבועת טענת גנב. על האי דינא גופיה קאי כלומר דבזה נסתפק ר' יוחנן מהו דאמרי' דבשבועת טענת גנב זו שהיא אחר שנשבע בתחלה טענת אבוד שיהא חייב עליה משום שבועת ביטוי דהא נשבע לשקר הוא או דילמא כיון דאין שבועת ביטוי נוהגת אא"כ אין חיוב שבועה אחרת עמה כדדרשינן מדכתיב לאחת מאלה מסום אחת אתה מיחייבו ולא אתה מיחייבו משום שתים והכא כיון דאיכא למימר דמיחייב משום שבועת הפקדון אינו חייב משום שבועת ביטוי ולקמיה פריך דר' יוחנן אדר' יוחנן: מחלפה שיטתי' דר' יוחנן תמן אמר וכו'. הא איהו גופיה קאמר לעיל דשבועה אחרונה לאו כלום היא משום שבועת הפקדון ופטור הוא מהכפל וכיון שכן מתחייב הוא משום שבועת ביטוי ומאי מספקא ליה הכא כדמסיק הקושיא: תמן פשיטא ליה. דאינו חייב משום שבועת הפקדון והכא צריכא ליה בתמי' דמיבעיא ליה אי חייב משום שבועת ביטוי אלמא מספקא ליה אי איכא חיובא דשבועת הפקדון עליה או לא: מה. וקאמר הש"ס ומה קשיא לך בהא דר' יוחנן: איצטריכת ליה חזי ופשטה. מעיקרא קא מיבעיא ליה ובתר הכי חזי והדר פשטה דפטור הוא משבועת הפקדון והאי דקאמר לעיל בתר דפשטה דמיחייב הוא משום שבועת ביטוי דעכ"פ נשבע לשקר: אינו חייב. בכפל מחמת שבועה בטענת גנב עד שיכפור בב"ד ויִשבע אבל שבועה דחוץ לב"ד לאו כלום היא לאפקועי ממונא וכדמפרש ואזיל: מה אנן קיימין. במאי הוא דאמרינן דשבועה חוץ לב"ד לאו כלום היא: אם בהוא דקאים. אם בשהוא עומד ומחויב שבועה לזה על פי ב"ד שחייבוהו שבועה והוא נשבע חוץ לב"ד בזה חייב הוא שהרי עכ"פ שבועת ב"ד היא שחייבוהו לישבע.

אלא

מראה הפנים

בטענת גנב ממתני' דהכא ומשני התם שינויי אחריני דבטובת ע"י אחר לא מצי לשנויי דהא ר' יוחנן דהתם קאמר בהדיא בפ' מרובה דף ע"ח דבטובת ע"י אחר מיחייב כדקי"ל דבטביחה אמרינן בליה לדבר עבירה. וזה א' מחליפין של הש"ס בסברת אמוראי. והתם משנים לה בחד משינויי בשעמד בדין וכדרבא לא תן לו וכו' והכא לא שייך האי שינויי' למאי דמדייק הש"ס מסיפא דמתני' דבגנב עצמו מיירי ודינא דרבא גם בגנב עצמו הוא כדאמר במרובה. ומיהו לא שייכא להך דיוקא ושינויא דהכא ולמאי דבארתי בפנים מיתוקמא שפיר המסקנא דכר' יוחנן קי"ל וכן בהא דנשבע ואח"כ אכלו ולא קי"ל בהא כרב הונא דפ' כל הנשבעין כמ"ש שם ומתבאר הכל לפי המסקנא כמבואר בפנים ואף דמתוך הסוגיא דפ' הגוזל בהא דרב הונא אמר רב מתבאר דלא אמר רב התם אלא בטענת אבד אבל בשבועת דמחייב כפל לא קני בהאי שבועה מ"מ פירשתי הסוגיא דהכא כמה דקאמר דאיכא למיטעי גם בזה כמבואר. ומתוך הביאור הסוגיא נתבאר ג"כ טעמא דהאי ש"ס דגריס במתני' גבי אחד מן השוק משביעך וכו'. והתוס' קיימו לסגי' במתני' מהסיא דהגוזל דף ק"ח ע"א ע"ש דגרסי נמי הידה מעלמו וכו' ומשום סיפא הוא דנקט לה. ומיהו למאי דנתבאר בפנים אף דלא גרים האי ש"ס במתני' בסיפא הודה וכו' מ"מ שפיר נמי מתפרשא דקמ"ל דהכא אף שנשבע אינו מתחייב אלא בכפל ופטור הוא מן החומש אפי' אם יודה אח"כ כמו שנתבאר לעיל:

אינן חייב אלא לאחר שבועה. וזה מבואר בריש פ' מרובה. ובהיולא מזה נתבאר כמה שכתבתי שם:

טענו טענת אבד ונשבע לו ואח"כ טענו טענת גנב וכו'. דברי ר' יוחנן מבואר בבבלי בפ' הגוזל קמא דף ק"ז ע"ב והמסקנא דטעמא הואיל ויצא ידי הבעלים בשבועה הראשונה וכדמסיק ג"כ ר' לה הכא לקמן וכדפרישית לפי הגירסא אין תימר אפילו בעומדת מחלפה שיטתיה דר' יוחנן וכו' וזה מוכרח הוא וכדמשמע נמי מסוגיא דהתם דבעי למיפשט בעיא דר' זירא דבעי כדהכא מההיא דטענו טענת אבד וכו' דר' יוחנן דהא עומדת על אבוסו האמר אבל שלח בו יד קנאו ופטור מכפל ודחי לה דמהא

ליכא למישמע מינה דשאני התם הואיל ויצא ידי הבעלים וכו' וכדדחי ר' לא הכא שהוא כיוצא וידויו בשבועה וא"כ בשלח בו יד איכא למימר דמחייב בכפל אבל לפי האמת בשלח יד פטור מכפל כדאמר רב ששת התם לקמן וקמה למסקנא ומטעמא דבהדיא אמרינן בפ' המפקיד דף מ"א דבשלח בו יד קמה ליה ברשותיה להתחייב באונסה וכמה שהבאתי מזה לעיל סוף הלכה א' גבי רועה וכו' וא"כ לא שייך להתחייב בכפל משום גניבה דכשלו היא וכן פסק הרמב"ם ז"ל לשניהם בפ"ד מהל' גניבה לפסיא דרב ששת בהל' ב' ולהסיא דר' יוחנן בהל' ה' וע"ש ומה דפרישית בפנים בענין שבועת ביטוי דאינו מתחייב בה אלא היכא דליכא חיובא משום שבועת הפקדון אע"ג דהאי דרשה דלאחת בענין שבועת העדות אתמר התם בדף כ"ה ע"ב וכן הרמב"ם ז"ל הביא לזה בפרק ט' מהל' שבועות הלכה י"ד גבי שבועת עדות מ"מ האי דינא גם בשבועת הפקדון איתא כמו שתמצא בדבריו בפ"ז ובפ"ח מדיני שבועת הפקדון דלעולם ליכא חיובא דשבועת ביטוי היכא דאיכא חיובא משום שבועת הפקדון והכי מוכחא מהתם בסוף מכלתין ע"ש:

אינו חייב עד שיכפור בבית דין וכו'. מהכא משמע דאם נתחייב שבועה בב"ד ונשבע חוץ לב"ד מחייבת שבועה זו בכפל דלא ממעט אלא בקופץ ונשבע בתחלה חוץ לב"ד אבל לא משמע הכי מסוגית הבבלי שם דף ק"ו ע"א גבי הא דרב הונא אמר רב שהובא לעיל דשקיל וטרי אליביה וקאמר התם בפשיטות גבי לגלדין קתני וכו' כדפי' רש"י ז"ל דנתחייב שבועה בב"ד ונשבע חוץ לב"ד לא קנייה הך שבועה וקפץ ונשבע משמע מהתם דאפי' בב"ד לא מהניא למיקני וכל זה לרב הוא לענין קנייה בטענת אבד ויש ללמוד אם הוי שבועה לחייבו בכפל בטענת גנב אלא דלמאי דדחי לה רבא התם הא דקאמר לגלדין קתני איכא למימר דתו לא איתברר לן הך דינא בפשיטות דאם חייבוהו ב"ד לישבע ונשבע חוץ לב"ד דלא מחייב כפילא וכן לא איתברר לן בהא מסוגיא דהתם דבקפץ ונשבע לא מהני אפי' בב"ד לענין לחייבו בכפל. ועיין במה שדקדק הה"מ שם בהל' ו' במה שלא זכר הרמב"ם ז"ל מדין קפץ ונשבע בב"ד. ובגיטין דף ל"ה פ"א אמרינן מודה רב בקופצת ולבי' רש"י ז"ל התם מהני שבועה זו והכי משמע מהתי תלמודא

שנויי נוסחאות (בו"ו) ומה גד"ו ומאי.

גליון

מתניתא בשאכלו ואח"כ נשבע לו כו'. שיטת הירושלמי לעיל בפ"ז דשבועה קונה וס"מ כשאינו בעין כשנשבע מאח"כ אם היה בעין כשנשבע אין שבועה קונה וכמש"ש. משו"ה בשאכלו ואח"כ נשבע פטור דשבועה קונה וכשנשבע ואח"כ אכלו חייב כיון דהיה בעין כשנשבע אין שבועה קונה. (נוע"י): אמר ר"י טעני טענת אבוד ונשבע לו ואח"כ טענו טענת גנב פטור (וכדאמרינן בב"ק ק"ז ע"א בעי רמב"א ממון המחייבו כפל פוטרתו מן החומש כו' ה"ד כגון

אפרים

שטען טענת גנב ונשבע וחזר וטען טענת אבד ונשבע וכתבו שם התוס' כיון שטען טענת גנב וחזר וטען טענת אבד והיפכא לא מצי למימר דא"כ לא מחייב כפל כדאמר לעיל שכבר יצא ידי בעלים בשבועה ראשונה) ר"י בעי שבועת טענת גנב מהו שיהו חייבין בה משום שבועת ספקדון מחלפה שיטתיה דר"י כו' (וא"כ כיון שאינה מחייבתו כפל בודאי חייב משום שבועת הפקדון) מה איצטריכת ליה חזי ופשטה. (בתר דבעי הדר פשט דחייב משום שבועת הפקדון):

מסורת הש״ס

עין משפט נר מצוה

אלא כי נן קיימין בהוא דחמי לון אזלין בעון מישבעוניה והוא קפץ ומשתבע. רבי חייה בשם רבי יוחנן בעומדת על אבוסו. רבי זירא בעי מה איתאמרת בעומדת או אפילו עומדת ואין תימר אפילו עומדת היא הדא היא הדא. אין תימר בעומדת מחלפה שיטתיה דר׳ יוחנן תמן אמר טענו טענת אבוד ונשבע לו והפריש קרבן ואחר כך טענו טענת אונס פטור והכא את מר הכין. אמר רבי לא שנייא היא שהיא כיוצא וידוייו בשבועה. מקשייא על דעתיה דרבי זירא אמר לו איכן שורי אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם והכא כיון שמשך בטוענו טענת אבוד מיכן ואילך בטוענו טענת גנב ופטור. תיפתר בשנשבע לו ואח״כ טבחו. תלמידוי דרבי חייה בר לולייני אמרי תיפתר בששחטו רבוץ. ויש טביחה בלא מכירה. כסומכוס דאמר אע״פ שאין גניבה יש טביחה ומכירה. שמואל אמר בשלא באו עידי גניבה אבל אם באו עידי טביחה חייב ריש לקיש אמר ראה עידי גניבה באיז ואמר גנבתי מאחר שאין בהודייתו ממש פטור

ראה

הלא כי אנן קיימין. דאמרינן דשבועה חוץ לב״ד לאו מידי הוא בהכי עסקינן שראה אותם שמוליכין אותו לב״ד ורוצים להשביעו והוא קפץ ונשבע חוץ לב״ד ההיא שבועה לאו כלום הוא לחייבו בכפל: בעומדת על אבוסו. הא דאמרינן בנשבע בטענת גנב מיחייב בכפל בשבאו עדים אחר כך ואמרו שראו אותה עומדת על אבוסו ולקמיה מפרש לה מאי אתא למעוטי: מה איתאמרת. לענין מאי איתמר הא דר׳ יוחנן ומאי קאמר אם בעומדת דוקא קאמר כלומר שלא ראו העדים שטלח בו יד אלא ראו עומדת על אבוסו אבל אם שלח בה יד כבר קנאה וקמה ליה ברשותיה ואין מתחייב בכפל דנעשה גזלן עליה ואין גזלן משלם כפל או דילמא אפי׳ עומדת על אבוסו קאמר וכ״ש אם שלח בה יד דהא קרא בטענת גנב בשליחות יד מיירי כדכתיב אם לא ימצא הגנב ונקרב וגו׳ אם לא שלח ידו: ה״ג ואין תימר בעומדת היא הדא היא הדא אין תימר אפי׳ עומדת מחלפה שיטתא וכו׳. ומסקנת דברי ר׳ זירא הוא וכלו׳ אם תמצא לומר דעומדת דוקא קאמר דבהא הוא דמיחייב אבל אם שלח בה יד פטור. א״כ לא קשיא מידי הא דאמר ר׳ יוחנן לעיל בטענו טענת אבד וכו׳ דהיינו הך דקס״ד דטעמיה דר׳ יוחנן דלעיל משום דכבר קנאה בשבועה ראשונה וברשותיה הוי ושוב אינו מתחייב בכפל משום בשבועה אחרונה בטענת גנב וה״ה בשלח בה יד דקמה לי׳ ברשותיה דחדא טעמא אית להו: אין תימר אפי׳ בעומדת. אלא לכשתמצא לומר דאפי׳ בעומדת קאמר וכ״ש כששלח בה יד דמחייב בכפל א״כ קשיא מחלפה שיטתיה דר׳ יוחנן: תמן אמר טענו טענת אבוד וכו׳. בהא דקאמר לעיל דאחר שנשבע לו בטענת אבד והוי כהפריש קרבן וכלומר דכבר בשבועה זו נתחייב בה וכאלו הוי לענין דשוב אינו מתחייב בכפל בשבועה שניה שנשבע לו בשחזר וטען טענת אונס כלומר טענת נגנב וקרי ליה אונס משום דלגבי אבד הוי גניבה קרובה לאונסין ביותר כדאמרינן בריש פרקין דתני ר׳ ישמעאל: והכא את אמר הכין. דאפי׳ בעומדת ומכ״ש ר״ש שלח בה יד מתחייב בכפל ואמאי הא כיון דשלח בה יד קנאה כמו דאמר ר׳ יוחנן דקנאה בשבועה ראשונה: אמר ר׳ לא ב״ייא היא. כלומר לא כדקא סלקא אדעתיך בהא דלעיל דטעמא משום דקנאה בשבועה ראשונה אלא היינו טעמא דשאני התם דהוי כיוצא וידויו בשבועה שבשבועה זו יצא מידי בעלים תחת הודאתו דכמו שהודה להן דמיא לענין שנסתלק מהן ואין להם עליו כלום והלכך שוב אינו מתחייב כפל בטענת שבועה שניה אבל אם שלח בה יד לא דמיא להא ולעולם איכא למימר דמתחייב בכפל: מקשייא על דעתיה דר׳ זירא. חברייא הוו מקשין למאי דס״ד דר׳ זירא דטעמא הוי גבי טוען טענת אבד ונשבע וחזר וטען טענת נגנב ונשבע דפטור מכפל משום דקנאו בשבועה ראשונה והלכך ס״ד נמי דה״ה שלח בה יד דפטור מכפל מטעמא דכבר קנאה וכאלו הוי דנעשה גזלן עלה א״כ קשיא הא דאמרינן לעיל גבי אמר לו איכן שורי וכו׳: משלם תשלומי כפל. וטבח ומכר משלם תשלומי ד׳ וה׳ וכמו וכו׳ הוא דאמרינן לעיל דבטענת גנב משלם ג״כ תשלומי ד׳ וה׳ וכדאמר ר׳ יוחנן גופיה לעיל והוי ליה למיפרך מהא דר׳ יוחנן אדר׳ יוחנן דלמאי מתחייב בטביחה הא הכא כיון שמשך אותה קנאה והוי כטוענו טענת אבד כדמדמי לה ר׳ זירא שליחות יד לטענת אבד ונשבע לענין דקנאה ומכאן ואילך כמו בחוזר וטוען נגנב דאמרת דפטור מכפל וה״ה דפטור מטביחה דשלו הוא טובח: תיפתר. מהא לא קשיא מידי דאיכא לאוקמי בנשבע לו שנגנב ואח״כ טבחו דבשעת שבועה אכתי לא משכו ולא קמה ליה ברשותיה ומההיא שעתא מתחייב הוא: תלמידי דר׳ חייה בר לולייני אמרי. דלא צריכא לן לאוקמי בהכי אלא תיפתר בשלא משכו ושחטו כשהוא רבוץ ולא קנאו מקודם ובשעת טביחה הוא דמתחייב עלה: ויש טביחה בלא מכירה. בתמיה ו׳מתני׳ קאי לדייק אהא דקתני ראה עדים שממשמשין ובאין ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי פטור הוא מתשלומי ד׳ וה׳ ו ס״ד דלא אמרינן מודה בקנס פטור אא״כ בשאין כאן עדים כלל ומתני׳ בשראה עדי טביחה באין מיירי והיינו דמתמה ויש טביחה בלא מכירה וכמו וכי יש טביחה בלא גניבה מיתפרשא וכלומר וכי שייך טביחה בבהמה של חבירו אם לא שזה מכרו לו והכא לא נמכרו שהרי הוא אומר גנבתי והשתא כשהעדים מעידין על הטביחה ע״כ דמעידין גם על הגניבה דאל״כ אין עדותן כלום דיש לומר זה מכרו לו ושלו הוא טובח אלא ודאי דמעידין אף על הגניבה וכיון דיש עדים על הגניבה א״כ הודאתו על הגניבה לאו הודאה הוי ואמאי אינו משלם אלא הקרן: כסומכוס. מתני׳ כסומכוס מיתוקמא דשמעינן ליה דקאמר בברייתא דאע״פ שאין גניבה יש טביחה ומכירה כלומר אפי׳ בשאין העדים מעידין אלא על טביחה ומכירה ואינם מעידין על הגניבה מהני עדותן ומתני׳ נמי בהכי מיירי שאין עדי הטביחה יודעין מהגניבה כלום והלכך הודאתו על הגניבה הוי הודאה ואינו משלם אלא הקרן דמודה בקנס הוא ופטור מן הכפל: שמואל אמר. לא תדחוק לאוקמי מתני׳ כסומכוס דלעולם כרבנן אתיא דסברי אין טביחה בלא גניבה והכא במאי עסקינן בשלא באו עדי גניבה כלומר שלא העידו העדים כלל וכיון דליכא עדים כלל אגניבה והוא אומר גנבתי מודה בקנס הוא ופטור מן הכפל: אבל אם באו עדי טביחה חייב. כלומר אפי׳ עדי טביחה אם באו והעידו לאו מודה בקנס מיקרי דכיון דאין טביחה בלא גניבה הרי יש כאן עדים על הגניבה דקסבר שמואל מודה בקנס ואח״כ באו עדים חייב והלכך לא מיתוקמא אלא בשלא העידו העדים כלל ומ״מ לא צריכין לאוקמי מתני׳ כהאי סברא דסומכוס אלא כדאמרן: ר״ל אמר ראה עדי גניבה באין ואמר גנבתי מאחר שאין בהודאתו ממש חייב. וכספרים אחרים דגרסי הכי ואריפא דמילתא דר״ל קאי. וכלומר דר״ל דינא קמ״ל דבשראה עדי גניבה באין והוא הודה מקודם אין בהודאתו כלום דמחמת בעתותא דעדים הודה וחייב:

ר״ח כגם ר״י בעומדת על אבוסו הוא הכי כהסקלא וטריא במס׳ ב״ק דף ק״ז ע״ב וכגי׳ הפ״מ ז״ל כאן דמקשה דא״ת היא הדא היא הדא דאפילו בשאלה נמי פטור מחלפא שיטתי׳ דר׳ יוחנן תמן אמר טענו טענת אבוד ונשבע לו כו׳ והוא כפירכת הבבלי מ״ט לאו משום דקנה לה בשבועה הראשונה והוי כגזלן. ומשני לא משום דיצא ידי בעלים בשבועה הראשונה וה״נ כשקיל וטרי בזה:

מקשיא ע״ד דר״ז. אמר לו איכן שורי א״ל נגנב כו׳ טבח משלם ארבעה וחמשה והכא כיון שמשך ר״ל דמשכו לשוחטו כטוענו טענת אביד מכאן ואילך כטענו טע״ג ופטור כנ״ל:

תני

מראה הפנים

בסומכוס דאמר אע״פ שאין גניבה יש טביחה ומכירה. דברי סומכוס בברייתא הובאה בבבלי פ׳ מרובה דף ע״ה ע״ב דקאמר התם גבי היו שנים מעידין שגנב ושנים מעידין שטבח ומכר והוזמו עדי גניבה הן משלמין תשלומי כפל והוא משלם תשלומי שלשה לפר ושנים לאיל ומפרש לה הא ש״ס דאהאי בבא קאי דברי סומכוס אלמא דאית ליה יש טביחה ומכירה בלא גניבה. והתם דחי לה בפשיטות דלא מליגן לפרש דברי סומכוס ארישא דכי לית ליה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וכיון דאין גניבה אין טביחה ומפרש לה שם כגוונא אחרינא. ולמאי דקאמר שמואל הכא ובספרים דלא צריכין לאוקמי המתני׳ כסומכוס איכא למימר דסומכוס נמי בהא מודי להו לרבנן דאם אין גניבה אין טביחה כדקאמר התם בפשיטות. ודברי שמואל דהכא היינו כדאמר התם

המודה בפ״ד דגיטין הלכה ג׳ גם נשבעה נשבע וכבר כתבתי שם דאין דעת ר״ת ז״ל כן שביאו הרשב״א ז״ל בחידושיו שם ומביא ראיה מהסיא דהגוזל וכל זה אליבא דלב גופיה הוא:

תיפתר בנשבע לו ואח״כ טבחו. וכ״כ הרמב״ם ז״ל בריש פ״ד מהלכות גניבה ואם טבח ומכר אחר שנשבע וכו׳ משום דלא משכחת לה בטוען טענת גנב כענין אחר דאם קודם שנשבע פטור נמי מכפל כיון ששלח בו יד למאי דפסק כרב בשת ונתבאר לעיל כד״ם טענו טענת אבד וכ״כ התוס׳ בדף ק״ז ע״ב ד״ה ושלח בו יד פטור דנ״ל שאכלו לאחר שבועה וכמבואר הכא בהדיא ושינויא דתלמידוי דר״ח שינויא דחיקא יא הביא הוא ז״ל לזה:

כבר לאדן

ר׳ זירא בעי מה איתאמרת בעומדת. בבלי קמא דף ק״ז:

גליון אפרים

רבי זירא בעי מה איתאמרת בעומדת או אפילו עומדת וכן איתא בב״ק ק״ז ע״ב ע״ש: **תיפתר** כששחטו רבוץ ויש טביחה בלא גניבה כסומכוס דאמר אע״פ שאין גניבה יש טביחה ומכירה (כצ״ל. הוא הברייתא דב״ק ע״ה ע״ב היו שנים מעידין שגנב והיו שנים מעידים אותו שטו״מ כו׳ משום סומכוס אמרו הן משלמין תשלומי כפל והוא משלם תשלומי ג׳ לפר וש״ים לאיל) שמואל אמר בשבאו עידי גניבה (כצ״ל) אבל אם באו עדי טביחה חייב. שמואל מוקי לה כשבאו עדים אחרים שגנב וס״ל לשמואל דמ״מ חייבים העדים שהעידו שגנב והוזמו שהיה יכול להודות ומודה בקנס ואח״כ באו עדים פטור. ודלא כהבבלי אליבא דשמואל בב״ק ע״ה ע״א. ועיין במכות ה׳ ע״א וברש״י שם. ודוקא כשחייב עצמו בקרן אבל אם לא חייב עצמו בקרן חייב ומשו״ה עדי טביחה שהוזמו ובאו עדים אחרים בטבח פטורים. דכיון שבאו עדים אחרים אפילו הודה היה חייב כיון דלא חייב עצמו בקרן ולא הפסידו לו מידי ובהכי מוקי שמואל דברי סומכוס להירושלמי. (גוע״י):

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פ"ח מה' שבועות הלכה ו
יח
ב מיי' שם ה"ה וה"ו וה"ו

מסורת הש"ס

ראה עידי טביחה באין ואמר טבחתי מאחר שאין (ס"א שיש) בידיעתן ממש פטור (ס"א חייב). רבי זירא בעי ראה עדי אונסין באין ואמר אנסתי. א"ר חנינה מתניתא כר"ש דאמר עיקר תביעה קנס כמי שאין בהודייתו ממש ופטור ורבנין אמרין אין עיקר תביעה קנס כמי שיש בהודייתו ממש וחייב:

הלכה ד מתני' אמר לשואל איכן שורי אמר לו מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן א פטור אמר לו איכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה שח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן חייב אמר לנושא שכר והשוכר איכן שורי אמר לו מת והוא שנשבר או נשבה נשבה והוא שמת או נשבר נשבר והוא שמת או נשבה נגנב והוא שאבד אבד והוא שנגנב משביעך אני ואמר אמן פטור מת או נשבר או נשבה והוא שנגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן חייב. אבד או שנגנב והוא שמת או נשבר או נשבה פטור זה ב הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חייב להחמיר על עצמו פטור: **גמ'** תני לא להקל ולא להחמיר חייב. אמר רבי מתניתא אמרה כן אמר לשואל אמר לשומר חנם אמר לנושא שכר והשוכר איכן שורי אמר לו מת. מהו שיאמר לו בוא והשבע לי שלא נתת עיניך בה לגוזלה. מכל מקום אינו משלם. מהו דיימר ליה אפילו דאת יהב לי כמה דידי אנא בעי גבד:

הדרן עלך ארבעה שומרין הן וסליקא לה מסכת שבועות

תני לא להקל ולא להחמיר פטור כצ"ל א"ר מתניתא אמרה כן אמר לשואל אמר לנושא שכר והשוכר ר"ל דבכל המשניות מבואר דבנשבע לא להקל ולא להחמיר פטור ואע"פ דמסיק בסיפא דמתניתן זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו פטור כ"ז הוא לאו דווקא אלא אפילו לא להקל ולא להחמיר דכן מוכח מרישא דמתניתן דאמר לשואל אמר לנושא שכר והשוכר וראיתי בס' נו"י ז"ל שרוצה להגיה דהאי מתניתא אמרה כן שייך לבתר האיבעיא מהו שיאמר לו בא והשבע לו שלא נתת עיניך בה לגוזלה ופשיט מהאי מתניתא דקתני אמר לו מת כו' משביעך אני ואמר אמן. למאי משביעו כיון דהוא עצמו מודה שחייב א"ו דמשביעו שא"כ וא נו מובן לי דהא גבי אמר לאחד מן השוק דאמר לא גנבתי קתני נמי במתניתן משביעך אני והתם לא מחייב כלל שבועה דהא כופר בכל אך משביעו ברצונו וה"נ כן:

סליק פירקא וכולא מסכתא בס"ד

ראה עדי טביחה באין ואמר טבחתי מאחר שיש בהודאתו ממש פטור. כלומר בהודאתו שהודה בתחלה על הגניבה היה ממש שהרי לא ראה עדי גניבה והודה והלכך הודאתו על הגניבה הודאה היא ופטור מן הכפל ומכיון דאינו משלם כפל פטור נמי על הטביחה דתשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד'. ולספרים אחרים דגרסי בסיפא מאחר שאין בהודאתו ממש ולפ"ז גרסי ברישא מאחר שיש בהודאתו ממש וגרסי ברישא פטור ובסיפא חייב והכי מיתפרשא דר"ל סבר דלעולם כל שהודה ואפי' מחמת ביעתותא דעדים הודה הוי הודאה כל זמן שלא העידו העדים ובלבד שיהא ממש בהודאתו כלומר שיתחייב בעצמו בדבר מה ולפיכך ברישא דראה עדי גניבה באין ואמר גנבתי הרי יש בהודאתו ממש שמתחייב עצמו בקרן הוא ואע"פ דמחמת בעתות' דעדים הודה הוי הודאה ופטור מכפל וכן מטביחה ואע"ג דבאו עדים אח"כ דכל מקום דליכא כפל פטור אף מטביחה כדאמרן: ראה עדי טביחה באין ואמר טבחתי מאחר שאין בהודאתו ממש חייב. כלומר שאין כאן הודאה שנתחייב בעצמו בתחילה דהא בתחילה לא הודה על הגניבה אלא כשראה עדי טביחה וכלומר שכן העידו על הגניבה דמסתמי בהכי מיירי דהא אין טביחה בלא גניבה וכן ידעו מהגניבה והעידו עליו וקודם שהעידו על הטביחה חזר והודה על טביחה דכסבור היה שיפטור בהודאה זו ולפיכך חייב הוא לפי שאין בהודאה זו ממש שלא נתחייב בעצמו בקרן שהרי יש כאן עדים על הגניבה ועל הטביחה והודאתו שעל הטביחה לאו כלום היא: ראה עדי אונסין. שזה טעני וא"ל אנסת ופתית את בתי וכשראה שהעדים באין להעיד עליו הודה ואמר אנסתי מהו אם יש כאן בהודאתו ממש או לא: א"ר חנינה מתניתא. כלומר דהא תנינן לה במתני' בפ' שבועת הפקדון ותליא בפלוגתא דר"ש ורבנן דהתם. וה"ג כר"ש דאמר עיקר תביעה קנס כמי שאין בהודייתו ממש וחייב ובדברי רבנן גרסינן פטור ונתחלפו הה ב"ת. כלומר לר"ש דקאמר התם דעיקר תביעה של זה היה הקנס דלא שביק איניש מידי דקייץ א"כ הכא הודאתו לאו הודאה שהרי לא נתחייב כלום בהודאתו ומודה בקנס ואח"כ באו עדים כשלא נתחייב בעצמו בהודאתו חייב הוא שאין בהודאתו ממש ולדברי חכמים דאמרי התם שאין עיקר תביעה קנס אלא בושת ופגם הוא דתבע ליה ונמצא כשהודה הודאה שיש בו ממש הויא שהרי נתחייב בהודאתו בושת ופגם דממונא הוא וכשמודה מתחייב בכך ומקרי הודאה דלענין קנסא פטור הוא דהויא דומיא דדינא דמתני' דהכא:

הלכה ד מתני' אמר לשואל איכן שורי וכו' פטור. שהרי אף שנשבע לשקר חייב את עצמו בתשלומין ואין בשבועה זו כפירת ממון: איני יודע מה אתה שח וכו' חייב. שהרי כפר ממון שאלו הודה היה מתחייב: אמר לנושא שכר והשוכר איכן שורי וכו' פטור. וטעמא דרישא מת והוא שנשבר וכו' הוי משנה מפטור לפטור שהרי בכל אלו פטור הוא מלשלם ולא הוי כפירתו כפירת ממון ולפיכך פטור הוא משבועת הפקדון וכן בסיפא נגנב והוא שאבד וכו' פטור משבועת הפקדון שהרי משנה מחובה לחובה הוא ולא הוי כפירת ממון בשבועה זו: מת או נשבר וכו' חייב. בשבועת הפקדון שהריי שינה מחובה לפטור והוי כפירתו כפירת ממון: אבד או שנגנב וכו' פטור. משבועת הפקדון שהרי שינה מפטור לחובה והפסיד בשבועה זו וכל אלו פטורי משבועת הפקדון הוא דקאמר אבל חייבין משום שבועת ביטוי שהרי נשבעין לשקר כדאמרינן לעיל בהלכה ב': **גמ'** תני לא להקל ולא להחמיר חייב. אזה הכלל דמתני' קאי דקתני להקל על עצמו חייב להחמיר על עצמו פטור וקאמר הש"ס דתנינן בברייתא דמפו"ש להאי כללא בדוקא אבל אם נשבע לא להקל ולא להחמיר כגון מפטור לפטור או מחובה לחובה חייב ופליגא על המתני' דמשמע דאפי' בכה"ג פטור: מתניתא אמרה כן אמר לשואל וכו'. כלומר מלינו להאי ברייתא בהדי' דאיכא למ"ד דס"ל הכי דגרסינן בתוספתא פ"ו אמר לשומר חנם ולשואל ולנושא שכר היכן שורי וא"ל איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכאן הודה שאכלו חייב. וס"מ דס"ל להאי תנא דלא להקל ולא להחמיר חייב שהרי הכא טענתו מחובה לחובה היא בגונן שאם באו עדים והעידו שאכלן כלן מתחייבין ואפי' ש"ת וקתני חייב משום שבועת הפקדון: מהו שיאמר לו בא והשבע לי וכו'. אבל היכא דמתחייב בטענתו שישלם קאי ובעי הש"ס מהו שיכול להשביעו שבועה שאינו ברשותו: מכל מקום אינו משלם. בתמיה והלא משלם הוא לו ולמה ישביע אותו שבועה זו וקאמר הש"ס דאפי' הכי איכא סברא לשבועה זו ואנן הכי הוא דמיבעי' לן דמהו דיכיל למימר ליה אפי' דאת יהב לי כמה מכל מקום דידי אנא בעי גבך דניחא לי בדידי והלכך יש מקום לשבועה זו אע"ג דמשלם לו:

הדרן עלך ארבעה שומרין הן וסליקא לה כולא מסכתא דשבועות

מראה הפנים

התם לעיל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב. ודברי ר"ל דהכא לס"א דפריבית בפנים היינו כר' יוחנן דהתם ודקי"ל דהיכא דבהודאתו יש בה ממש שנתחייב עצמו בקרן אפי' אח"כ באו עדים פטור מן הקנס ומזה נלמד לדיני' דר' זירא בעידי אונסין וכדפרישית אליבא דרבנן:

תני לא להקל ולא להחמיר חייב. לפי גי' הספר פירשתי למאי דמלאתי בתוספתא ולפ"ז פליגא אמתני'. ומיהו נראה למאי דמייתי אמר לשואל וכו' איכן שורי אמר לו מת. דאמתני' דילן קאי והנכון דפטור גרסי' והש"ס מפרש להא דקאמר זה הכלל כל הנשבע וכו' להחמיר על עצמו פטור לאו דוקא הוא אלא אפי' לא להקל ולא להחמיר נמי פטור משבועת הפקדון כיון דלאו כפירת ממון היא ועלה קאמר מתני' אמרה כן דהכי נמי משמע מהני בבי דקתני במתני':

מהו שיאמר לו בא והשבע לי וכו'. לאו היינו דקאמר בהלכה א' שלא נתתה עיניך בה לגוזלה דהתם בשבועת שליחות יד מיירי כמבואר שם והכא בשבועה שאינו ברשותו כשהוא משלם קאמר כדמפרש אפי' דאת יהב לי כמה וכו' והכא כמסתפק ושואל הש"ס כאן אבל בב"ם דידן מבואר בהרבה מקומות דכשהוא משלם משביעין אותו שבועה שאינו ברשותו. ובבבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ז ע"ב שלש שבועות משביעין אותו וכו' וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות שאלה ופקדון בהל' א' נמצא כל שומר שנשבע שבועת השומרין כולל בשבועתו ג' דברים שאמר כדרך השומרין ושארעו כך וכך והרי ברשותו. ר"ל שאירעו כך כשהיה ברשותו. ושלא שלח בו יד קודם וכו' ואם רצה לשלם נשבע שאינו ברשותו וכו' ובדברי הרב המחבר בש"ע סי' רצ"ה סעיף ב' נמצא כתוב ושאירעו כך וכך ושאינו ברשותו וכו' ודחק הסמ"ע בפירוש הדבר והניח בצ"ע ופשוט הוא כי זה ט"ס כי דברי הש"ע המה מועתקים ממש מדברי הרמב"ם ז"ל וצ"ל והרי הוא ברשותו:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא

תלמוד ירושלמי

מסכת שבועות פרק ראשון שבועות שתים

קרבן העדה

(דף א' ע"א) **פ"א ה"א שתים.** כתיבי בקרא או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע
או להיטיב אוכל להיטיב לא אוכל להרע שמענה את עצמו וה"ה
לכל דבר שהוא הן ולאו להבא דלהרע או להיטיב להבא משמע: **שהן ארבע.** יש לרבות עוד
שתים אחרים דלא כתיבי והן הן ולאו דלשעבר כמו אכלתי ולא אכלתי לא אכלתי ואכל:
ידיעות הטומאה. או נפש כי תגע בכל דבר שמא האמור בויקרא אצל טומאת מקדש
וקדשיו: **שתים.** כתיבי בקרא דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנעלמה ממנו טומאה
וע"י אותו העלם אכל בשר קדש הרי אחת או נכנס למקדש הרי שתים: **שהן ארבע.** יש
לרבות עוד שתים חיובים אחרים שעלם קדש והעלם מקדש וזכור הוא את הטומאה: **יציאות
השבת.** הוצאה מרשות היחיד לרה"ר ילפינן מקרא מדכתיב ויצו משה ויעבירו קול במחנה
וגו' לא תפיקו מרה"י לרה"ר: **שתים.** אחד לעומד בפנים ונטל החפץ ממקומו והוציאו לחוץ
ואחד לעומד בחוץ ופשט ידו לפנים ונטל החפץ והוציאו: **שהן ארבע.** יש להוסיף עוד
שתים היינו הכנסה אע"ג דלא כתיבי אמרינן כשם שהקפידה התורה מרשות לרשות בהוצאה
כך הקפידה על ההכנסה אחת לעומד בפנים והוציא ידו לחוץ ונטל החפץ והכניס ואחת לעומד
בחוץ ונטל החפץ ממקומו ופשטו לפנים והניחו: **מראות נגעים שתים שהן ארבעה.**
שנים כתיבי בקרא שאת ובהרת שהם ארבעה תולדה דשאת ותולדה דבהרת דלא כתיבי בקרא:
גמרא ה"ג מהו שתים שהן ד' שתים לחיוב ושתים לפטור או ד' לחיוב וד' לפטור כ"ה
הגירסא ריש שבת. וה"פ במתני' דשבת תנן יציאות השבת שתים שהן ד' בפנים ושתים שהן ד'
בחוץ ומבעיא ליה פירושא דמתני' ב' לחיוב לבע"ה העומד בפנים דהיינו הוצאה והכנסה שהוא
לבדו עשה עקירה והנחה וחייב על שגגתו חטאת ועל זדונו בלא התראה כרת ובהתראה
סקילה שהן ארבע עוד שתים שאסרו חכמים שלא עשה אלא מקצת מלאכה או ה"ק שתים
כתובים בקרא והן שתי הוצאות אחד לבע"ה ואחד לעני שהן ד' הכנסות דאתיין מדרשא א'
לבע"ה וא' לעני וכולן בפנים על ד' אלו חייב בקרבן ושתי הוצאות שהן ד' שתי הכנסות שאין
בהן קרבן בפנים אלא עונשין בחוץ דעברי אאיסור דרבנן: ה"ג מישמעינה מן הדא שבועות
שתים שהן ארבע א"ר בא תמן כולהון לחיוב ברם הכא חיוב ופטור אתיבן מיתני הדא אמרה
ד' לחיוב וד' לפטור א"ר יוסי מתני' אמרה כן שבועות שתים שהן ד' לחיוב ודכוותה יציאות
השבת שתים שהן ד' לחיוב וסתני **דלתות** כו' וכ"ה בשבת וה"פ נשמעינה מן הדא הא שמע
ממת' דהכא דתנן שבועות שתים שהן ד' יציאות השבת שתים שהן ד' והו לא וקשיא למה
לא תני גם הכא יציאות השבת שתים שהן ד' בפנים ושתים שהן ד' בחוץ כדתנן בשבת: **א"ר
בא.** כלומר וא"ר בא דלא קשיא התם בשבועות דלאו עיקר שבת הוא ולא נקט אלא איידי
דשתים שהן ד' לא קחשיב אלא חיובין אבל הכא דעיקר שבת הוא תני חיובי ופטורי ור'
בא אמר מילתיה בשבת לכך קרי שבועות תמן ושבת הכא: **הדא אמרה** · זאת אומרת כלומר
מדברי ר' בא שמעינן דארבע לחיוב וד' לפטור קאמר דאי ס"ד שתים לחיוב ושתים לפטור
קאמר א"כ אף בשבועות תני פטורין הדרא קושיא לדוכתא ליתני התם נמי ב' שהן ד' בפנים
ושתים שהן ד' בחוץ: **אר"י מתני' אמרה כן.** ממתני' גופא איכא למידק דנקט חיובי ולא
פטורי דשבועות שתים שהן ד' ודאי כולהו לחיובא ה"נ יציאות השבת כולהו לחיובא: **והתני
דלתות כו'.** לר"י פריך ממתני' גופא ליכא למידק דהא בברייתא תני אמתני' דשבועות
כל הנהו שתים שהן ארבע וקחשיב נמי דלתות ההיכל שתים שהן ד' שאין בהן לא חיוב ולא
פטור על כרחך לומר דלא חש למיתני דוקא דומיא דשבועות א"כ י"ל אף יציאות השבת תני
חיובי ופטורי והא דלא קחשיב דלתות ההיכל במתני' דשבועות דדוקא לר' יהודה דאמר פ"ד
דמידות ב' דלתות היו בהיכל וכל אחת היתה משתי לוחות ומחוברות בחליות ונכפפות וכפלות
זו על זו ה"ל שתים שהן ד' אבל לרבנן ד' דלתות היו אין כאן שתים שהן ד' ומתניתין
דשבועות אתיא כרבנן:

(שם ע"ב) **ופריך ניתני.** בשבת שנים עשר פטורים ב' עקירות לעני בלא הנחות וב' הנחות
בלא עקירות וכן לבעה"ב כגון פשט העני ידו מליאה לפנים ונטל בע"ה ממנה
הרי עקירה לעני והנחה לבע"ה או שנתן לתוכה והוציא הרי עקירה לבע"ה והנחה לעני וכן
פשט בע"ה כו' ועוד ד' פטורים דמתני' גבי חיובא העני חייב ובע"ה פטור וכן בע"ה חייב
והעני פטור הרי י"ב פטורים: **ומשני לא אתינן כו'.** לא אתי תנא דמתני' לאשמועינן אלא
פטור שכנגד החיוב בבבא דרישא תנן פשט העני את ידו לפנים כו' העני חייב קחשיב בבבא
דסיפא פשט העני את ידו לפנים פטור דידיה וכן לבע"ה ולא קחשיב אלא אותו שפושט את
ידו ומכניס או מוציא דבבבא דרישא חייב חטאת והכא פטור לפי שלא עשה כל המלאכה
שחיסר נמנה או עקירה או הנחה אבל שאר פטורי שלא פשטו ידם חוץ מרשותם לא קחשיב:
אמר רחב"א מהו כו'. בא לתרוצי הא דפריך י"ב פטורים הן דלא קחשיב אלא פטור
ומותר והן הנך פטורי דתנן ברישא העני חייב ובע"ה פטור ומותר וכן בע"ה חייב והעני פטור
אבל פטורי דבבא דסיפא שהן פטור אבל אסור לא קחשיב: **עני ועשיר אחד הן.** דמה
לי עני ומה לי עשיר ומנו אותן חכמים שנים משום דהוצאה מלאכה גרועה: **הוצאה והכנסה
שנים.** דהוצאה אב והכנסה תולדה וכללם בלשון אחד דתני יציאות השבת וקאי נמי על
ההכנסה: **ואין הכנסה בכלל.** בתמיה הא לא משכחת יציאות ד' לחיוב בלא הכנסה אלא
ודאי מנו חכמים הוצאות והכנסות לאחד: **המוציא מרשות לרשות.** דתנן במתני' פ' כלל
גדול: **אין המבנים בכלל.** בתמיה מי לא עסקינן דמעייל מרה"ר לרה"י וקרי לי' הוצאה:
הכנים כו'. בהעלם אחד חייב אע"ג דלא הוי אלא חצי שיעור בכל אחד ש"מ הוצאה והכנסה
אחת הן ומצטרפין: ה"ג ר"ש בר נחמן בשם ר' יונתן שמע לה מן הדא ויצו משה ויעבירו
קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא וקשיא
ויכלא העם מלעשות הל"ל אלא ש"מ אל יעשו עוד מלאכה היינו מלאכת ההבאה שלא יוציאו
מרשות בתיהם לרה"ר וכן הגזברים לא יקבלו מידן ויכניסו מרה"ר ללשכה שהיא רה"י נמצא
מהך קרא מוכח דהוצאה והכנסה איקרו מלאכה: **שמע לה מן הדא.** מהאי קרא דהוצאה
והכנסה הויין מלאכה: **לא תוציאו משא.** לעיל מיניה כתיב השמרו בנפשותיכם ואל תשאו
משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלים ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא
תעשו

שירי קרבן

(דף א' ע"א) **פ"א ה"א שתים כו'.** בבבלי פריך מכדי תנא ממכות סליק מ"ש דתני
שבועות משום דתני חייב על הרא"ם שתים כו' חדא אורחא דמחייב
עליה ב' תנא שבועות ב' שהן ד'. והרמב"ם כתב טעם הסמיכות מפני שהוא ג"כ ממעשה
הדיינים שאין רשות לכוף על השבועה אלא לתוספת ע"כ. וקשה למה עזב הרמב"ם דרך הגמרא
והוספה זו למה. ונראה כוונת הרמב"ם דמשני בנדרים תנן כל כינויי נדרים כו' ושבועות
כשבועות א"כ התם ה"ל למיתני כל דיני שבועות ובתירוץ הש"ס לא מיתרצא הך קושיא לכך
קאמר שמקום מסכתא זו היה כאן בסדר נזיקין דתנן כל דיני השופטים. ול"ק לש"ס אלא מ"ש
דתני שבועות שתים כו' ולא תני כל כינויי שבועות כו' ומשני משום דממכות קסליק צריך לפתוח
בשתים שהן ד' והואיל ולא מצי פתח בכינויין לא חש לשנותן כאן שכבר תנן להו במסכת נדרים.
והיינו דפריך הש"ס כאן מ"ש כו' ולא פריך כן בשארי מסכ' ועי' בתוס' בד"ה שבועות כו'.
עוד כתב שם וא"ת אמאי לא תני ידיעות ברישא דהא בקרא כתיב ברישא כו' א"נ משום
דמילי דשבועות כתיבי בקרא ברישא ונפש כו' והיינו שבועת העדות והא דלא פתח בשבועת
העדות [משום] שאין בהן שתים שהן ד' ע"כ. וקשה א"כ מאי פריך הבבלי (ד' ג') פתח בשבועות
ומפרש ידיעות דודאי יש לו לפתוח בשבועות דכתיב בקרא ברישא אבל כשבא התנא לפרש מה
הן שתים שהן ד' צריך לפרש ידיעות תחלה שהן כתובים ברישא קודם שתים שהן ד' דשבועות:
ידיעות הטומאה. כתב תוס' בד"ה ידיעות כו' להך לישנא דאמר פ"ב (דף טו) ידיעות קמייתא
דלא מייתן לידי קרבן לא קחשיב ידיעות בתרייתא דמייתי לידי קרבן קחשיב קשיא הא דלא
תני ידיעות השבת י"ל משום דניחא ליה למתני דבמלאכות גופייהו איכא שתים שהן ד' כו' ע"ש.
ול"נ התם בשבת דתני חיובי ופטורי ודאי דלא מצי למנקט ידיעות דלא שייך אלא במקום
דמייתי לידי קרבן הלכך הכא אע"ג דתני חיובי לחוד נקט יציאות כדתנן התם ועוד הא סוגיא
קמ"ל במאי דנקט יציאות דהכנסה נמי הוצאה מיקרי וקמ"ל דקחשיב לה בכלל אבות מלאכות
ועי' בבבלי (דף ה') בתוס' בד"ה מי כו'. ועוד נראה לפי מסקנת הבבלי פ"ב מתני' כרב
דאמר ידיעה קמייתא שני בידיעת בית רבו איכא למימר לכך לא קחשיב ידיעה קמייתא דלאו
ידיעה ממש היא וכ"ש שאם נאמר אפי' נעלם ממנו מקום מקדש ה"ל ידיעה והיא גופה קמ"ל
דהיא כרב לכך לא קחשיב ידיעה קמייתא אבל בשבת נ"ל למיתני ידיעות בתרייתא דמילתא
דפשיטא היא. בבבלי פריך מ"ש הכא דתני לכולהו ומ"ש גבי יציאות השבת ומראות נגעים דלא
תני לכולהו אמרי שבועות וידיעות דגבי הדדי כתיבין ודמיין אהדדי בקרבן תני להו גבי הדדי
ואיידי דתני [תרתי תני] לכולהו. וכתבו תוס' וא"ת במראות הנגעים ליתני לכולהו דדמיין בקרבן כו'
ע"ש. ונרא' גם המקשה ידע דאיפרך לשנותם יחד במקום א' דנדע דכולהון לחובא דומיא דמראות
נגעים ולאפוקי מדר"י ור"ע ועוד דברים אחרים שמעינן מהא ואין צורך לשנותן יחד בכל
המקומות ועיקר קושיתו ה"ל למיתני כולן גבי יציאות השבת דקדים לכולן או גבי מראות נגעים
דהוא עיקר הסוגיה להורות על האחרים ומ"ש דתני לכולהון הכא ומשני כיון דאף הם תנא
לכולהו במקום אחר היה צריך לשנות כאן שתים שבועות וידיעות דדמיין בתרתי לכך תני לכולן
כאן וליתא לקושיות תוס':

יציאות השבת כו'. כתבו תוס' (דף ה') בד"ה שתים כו' הכא פי' בקונט' בפנים היינו
הכנסות ובחוץ היינו הוצאות וא"כ מה צ"ל לקמן וקמפרש הכנסה לאתר צ"ל להוכיח
מדמפרש הכנסה שפיר ה"ל לדייק מלשון בפנים דהיינו הכנסה ע"כ. ונראה גם רש"י מודה אי
לית לן הוכחה דהכנסה מיקרי הוצאה ודאי צריכין לדחות בפנים היינו בע"ה העומד בפנים
אבל השתא דמפרש הכנסה שמעינן דהכנסה מיקרי הוצאה שפיר איכא לפרושי בפנים היינו
הכנסה מלפרושי דקאי אבע"ה דא"כ הל"ל העומד בפנים או לבע"ה דהא כשמפרש תני בעל הבית
ומה לו לשנות לשונו. וכן צ"ל לפמ"ש תוס' שם ועי"ל בפנים היינו חיוב שמביא קרבן עליהם
בפנים בעזרה דהיינו ב' הוצאות וב' הכנסות בחוץ היינו פטור. דקשיא א"כ אמאי לא פריך
הש"ס אסך דשבת והא יציאות קתני וכמ"ש המהרש"א ותירוצו דחוק ע"ש אלא שלא פירשו כן
אלא לפי האמת וכמ"ש:

שהן ד'. עי' בקונטרס. והיינו כר"ע דר"י לא מחייב לשעבר כדאמרינן בגמרא כתבו תוס'
(דף ג') בד"ה שהן כו' וא"ת מה דוחקיה לפרושי הכי דהשתא קשיא ליה בסמוך אי ר"י
האמר אינו חייב כו' לימא שהן ד' אזרוק ולא אזרוק ואתיא שפיר כר"י וי"ל דבפ"ג תנן בהדיא
שהן ד' אכלתי ולא אכלתי והאי מתני' קיימא לפרושי מתני' דהכא וכ"ת ליתני שתים אוכל ולא
אוכל שהן שמנה אכלתי ולא אכלתי אזרוק ולא אזרוק זרקתי ולא זרקתי דלא תני אלא דבר
וחילופו כפירש"י במתני' עד כאן. וקשה מאן דמשני בבבלי שם ארומיא דמתני' מהן לחיוב מהן
לפטור דסובר מתני' דפ"ב ופ"ג לא קיימא אמתני' דהכא כדמוכח מדברי תוס' שם בד"ה
מהן כו' ע"ש דאיכא למה ליה לדחוקי מתני' לאוקמי במהן לחיוב כו' לימא שהן ד' אזרוק ולא
אזרוק. על כרחך לומר דסובר שאין התנא שונה אלא [דבר] וחילופו ואזרוק ולא אזרוק אינו
חילופו של אוכל ולא אוכל א"כ ה"ל לתו' לשטויי הכא מיד ולהוכיח שהוא כן דהל"כ ה"ל
למיתני ב' שהן שמנה. והיה נ"ל לומר דהך תירוצא הכי תוס' שאינו שונה אלא דבר וחילופו
קאי נמי אקושיא קמייתא. ואף דלשונם כאן לא משמע כן מ"מ לשונם בריש שבת הכי משמע.
אך קשה מראות נגעים מאי דבר וחילופו איכא. ואף שהן שני מינים אין בהן חילוף. וי"ל
כיון שהשתים הן אבות והבאים מדרשא הן תולדות ה"ל דבר וחילופו ועמ"ש בסמוך. גם קושייתן
יש לתרץ אי ס"ד שהן ד' היינו אזרוק ולא אזרוק א"כ קשיא למ"ד בפנים היינו חיובא ובחוץ
פטורי. לר"י ליתני שתים שהן ד' בפנים ושתים שהן ד' בחוץ והן אכלתי ולא אכלתי זרקתי ולא
זרקתי ולא תימא דומיא דמראות נגעים בעינן דהכא דהוה עיקר שבועות ודאי אית ליה
למיתני חיובי ופטורי כדאמרינן שם (דף ה') גבי יציאות השבת גם הויין דומיא דמראות נגעים
הנך שתים שהן ד' שהם בפנים וצ"ע:

מראות נגעים שתים שהן ד'. לפמ"ש בסמוך דה"ל דבר וחילופו לפי שהן אבות ותולדות.
צ"ל ר"ע דאמר זו למעלה מזו נמי סובר דאיכא תולדה לבהרת דאל"כ איך עלה על
דעת הבבלי למוקמי מתני' כר"ע מהן לחיוב מהן לפטור קשיא מראות נגעים שתים שהן ד'.
וכ"ת כיון דלרידי' סיד וקרום שתיהן תולדות הן שפיר קאמר שהן ד' א"כ הל"ל אחת שהן ג'
דהא תרווייהו תולדה דשאת הן. וראיתי לתוס' שכתבו לקמן (דף ו') בד"ה אע"ג כו' שתים שהן
ד' משמע שמכל אב יוצא תולדה ועוד כיון דלספחת לא קאי אלא אשאת מנ"ל לרבות מיני ב'
תולדות ע"ש. ונראה מדלא כתיב לבהרת ולשאת ולספחת דאז ה"ל כסדר מעלותיהן ש"מ שיש
תרי ספחת אחד לשאת ואחד לבהרת אלא דא"כ לכתוב לבהרת ולספחת ולשאת דהא בהרת עזה
מכולן אלא לאשמועינן דאין טפילה לבהרת הא כיצד תרי תולדות נינהו אחד לבהרת ואחד לשאת
ושניהן טפילה לשאת ודבר נכון הוא ליישב פירש"י. ושפיר ה"ל דבר וחילופו דהא מכל אב
יוצא תולדה אחת. ונראה דגי' רש"י מראות נגעות שתים שהן ד'. וזה שכתב (דף ה') שנים
שהן ד' מראה לשון זכר להכי תנן להו בלשון זכר. ר"ל כיון דמראה שם לזכר בסימן הנקבה
לכך לא חש למיתני פעמים בלשון זכר שנים ופעמים בלשון נקבה שתים כו'. והיינו טעמא
דרש"י שלא פי' כן במתני' (ובפירושי בקונטרס ריש שבת צריך להגיה בד"ה מהו כו' וה"ק שתים כתובים בקרא והן ב' הוצאות לעני ודבע"ה שהן ד' הכנסות לעני ודבע"ה דאתיין ממדרש
חכמים שחייבין עליהן ושתים שתי הוצאות שהן ד' הכנסות בחוץ לפטור כו'):

שתים שהן ד' לחיוב כו' עי' בקונטרס. ותוס' כתבו (דף ה') בד"ה שתים כו' וריב"א פי' שתים הוצאה דחיוב ופטור שהן ד' הכנסה לחיוב ופטור לבע"ה העומד בפנים וכן לעני העומד
בחוץ כו' ובירושלמי בעי אי איכא לפרושי כפי' הקונט' או כריב"א כו' ועי"ל בפנים היינו שמביא קרבן בפנים בעזרה ובחוץ היינו פטור ע"כ. ותימא בשלמא שתים לחיוב ושתים לפטור
שפיר איכא לפרושי כפירש"י ולא כריב"א אלא ד' לחיוב וד' לפטור בין לפירש"י בין לריב"א אינו כן וא"ל לפי' ריב"א דקאמר שתים שתי הוצאות שהן ד' שתי הכנסות איכא לאוקמי כולא לחיובא
שתים שתי הוצאות דעני ודבע"ה שהן ד' שתי הכנסות דעני ודבע"ה לחיובא וכן לפטור ודמיא קצת לפי' ריב"א אף דלא דמי בכולא דאל"כ מאי בפנים ובחוץ דתנן על כרחך לומר בפנים
בעזרה וכמ"ש בקונט' א"כ אין זה פי' ריב"א אלא עי"ל שכתבו תוס' שם והל"ל ובירושלמי בעי אי איכא לפרושי כפירש"י או כעי"ל. וראיתי לתוס' ישנים ריש מס' שבת שכתבו על פי' ריב"א
ואין נראה דבעי בירושלמי מה הן ב' שהן ד' ב' לחיוב ב' לפטור או ד' לחיוב וד' לפטור פי' ד' לחיוב בפנים בעזרה כו' ומסיק ב' לחיוב ב' לפטור ע"כ. מדבריו משמע אי הוה מסיק ד'
לחיוב ד' לפטור הוה ניחא לפי' ריב"א דודאי ליתא וכמ"ש ועוד לפירושי בקונט' מסיק ד' לחיוב וד' לפטור. ונראה שגי' ת"י כמו שכתוב בסוגיין אלא דגרסי' הדא אמרה ד' לחיוב וד' לפטור
בתר דברי ר"י קודם דברי ר' בא, וה"פ ת"ש ממתני' דתנן שבועות שתים שהן ד' ובא ר' יוסי לפרושי סר פיסוית מלנהם בהדי הדדי שבועות ויציאות השבת ש"מ יציאות דומיא דשבועות
מה התם שתים שהן ד' לחיובא ה"ה יציאות כולהון לחיובא הדא אמרה **ד' לחיוב וד'** לפטור וא"ר בא שאין למפשט מהתם דהתם לאו עיקר שבת תני כולהו לחיובא אבל הכא דתני חיובא ופטורי
דלאי אפשר למנות יותר מארבע חיובא תני שתים לחיוב ושתים לפטור וקאמר ור' בא מסתבר דתניא כוותיה והתני במיחוחא דתניא דלתות ההיכל שתים שהן ד' וכי אית לך למימר שיש בזה
חיוב או פטור אלא ודאי דוקא בשבועות תני כולא לחיובא אבל במקום אחר תני שתים שהן ד' אע"פ שאין בו חיוב אף כאן מסתבר לומר דתני שתים לחיוב ושתים לפטור. ואע"ג שאין כאן
הוכחה

הוכחה גמורה קאמרי ת"י ומסיק ב' לחיוב וב' לפטור. וברים מסכת שבת כתבתי לתרץ בענין אחר ע"ש. עוד י"ל מדאמר ר' מנא לקמן מראות נגעים לא הוה כולא לחיובא א"כ אף יציאות השבת איכא לפרושי ב' לחיוב וב' לפטור והא דלא תני הכא בפנים ובחוץ דכיון דלאו עיקר שבת הוא אבות דהיינו יציאות קתני תולדות לא קתני וכ"ת יציאות תרתי הויין מהן לחיוב ומהן לפטור דומיא דמראות נגעים קתני מה התם מהן לחיוב ומהן לפטור ה"נ כן: מתני' אמרה כן שבועות שתים שהן ד' לא לחיוב כו'. וקשה מנ"ל אימא שבועות מהן לחיוב ומהן לפטור ומתני' ר' ישמעאל מאי קאמרת הא בעינן שבועות דומיא דמראות נגעים כדאמר בבבלי א"כ גם יציאות השבת שכולא לחיובא ה"ל להוכיח ממראות נגעים:

(שם ע"ב) **לא** אתינן מיתני כו'. כפי' בקונט' כן פי' ריב"א שבת (דף ב') בד"ה פטורי כו' ופריך מסוגיין אפירש"י ע"ש ונראה דרש"י מפרש לא בא התנא למיתני פטורים יותר ממניין החיובים שהן עיקר ופטורים תני איידי ואין להיות הטפל מרובה על העיקר. אבל לשון הש"ס מסכים יותר לפי' ריב"א:

מהו אהן פטור כו' עי' בקונט'. וא"ת אדרבה טפי איכא למשמע פטור אבל אסור מפטור ומותר וכ"ה בבבלי שם וי"ל בפטור ומותר קמ"ל רבותא דסד"א מ"מ אית ביה איסורא דלפני עור קמ"ל כל שיכול ליטלו בלא הוא לית בו איסור ומ"ם תו' והרא"ש שם אף בכה"ג איכא איסורא דרבנן שחייב להפרישו מאיסור. קשה שכתב פ"ק דעכו"ם (דף ו') דוקא בדקאי במקום שאינו יכול ליקח אם לא יסייע לו זה אבל בלא"ה אפי' איסורא ליכא ע"ש. וראיתי להש"ך י"ד סי' קנ"א ס"ק ו' שכתב להלק ישראל חייב להפרישו משא"כ מומר ע"ש איני מבין דבריו ודאי שאנו מצווים להפרים המומר כמו שאר ישראל אלא שאין בידינו להפרישו א"כ כמו שאסור לסייע ישראל גמור אף למומר אסור גם בב"מ (דף ע"ה) בתוס' בד"ה ערב כו' ע"ש מפורש דגם בישראל בתרי עברי נהרא אין בו משום לפני עור וצ"ע לדינא:

הכנסה והוצאה שנים הם כו'. לפי גירסא זו נראה דר' יוסי לפרושי מתני' קאתי וה"ק עני ועשיר אע"פ שהן ענין אחד מנה אותן לשנים אבל הוצאה והכנסה אף שהן שנים קחשיב להו כאחד וה"פ דמתני' הוצאות דעני הן שתים הוצאה שיש בה חיוב חטאת ופטור אבל אסור דאתי לידי חיוב שהן ד' פטור אבל אסור דלא אתי לידי חיוב חטאת ופטור ומותר בעני וכן שתים שהן ד' הוצאות לבע"ה אבל הכנסות לא קחשיב כלל אע"פ שההוצאה וההכנסה הן שתים. וקאמר לר"י ממתני' דהכא דתין יציאות השבת שמעינן דאין הכנסה דא"כ הוו י"ב ומדתנן פ' כלל גדול המוציא מרשות לרשות ש"מ שההכנסה בכלל הוצאה מעתה מיבעי' לן אי הוה הכנסה תולדה דהוצאה או שהיא כמו הוצאה עצמה ומצטרפין או אין מצטרפין ופשיט מהא דא"ר יסא בשם ר"י הכנים חצי גרוגרת כו' חייב ש"מ דמצטרפין. ובריש שבת הגירסא הכנסה והוצאה אחד הן ומנו אותם חכמים שנים. וקשיא מאי קמיבעי' ליה דקאמר נשמעינה מן הדא ואפשר לומר דה"ק כי היכי דעני ועשיר הע"ג דאחד הן מנו אותם שנים ואם עשה זה חצי מלאכה וזה חציה כגון בזה עוקר וזה מניח אין מצטרפין אף בהכנסה והוצאה כן הוא או לא ופשיט ליה מדר' יוחנן ודוחק. הרמב"ם השמיט דין זה דר' יוחנן. ומדבריו משמע דאין מצטרפין. ונראה דסובר טעמא דר"י הוצאה והכנסה אחת היא דמה לי עיולי ומה לי אפוקי ולאו תולדה דהוצאה היא אבל בבבלי פ' הזורק קאמר הש"ס מיהו הוצאה אב והכנסה תולדה ואין אב ותולדה מצטרפין לכשיעור. ודייק ליה מהא דאמר התם בהזורק ולר"א דמחייב אתולדה במקום אב מאי איכא בין אב לתולדה והק בתירוצו ע"ש וקשיא ליתני דאלו אב ותולדה דידיה מצטרפין משא"כ שתי אבות כדמשני לרבנן אלא ודאי אפי' אב ותולדה דידיה אין מצטרפין ובירושלמי ריש שבת (דף א' ע"ב) קאמר ר' יוחנן דלא כר' יוסי והרמב"ם פסק כר' יוסי א"כ ליתא לדר' יוחנן. והא דלא קאמר הירושלמי שם דכ"ע לית ליה דר' יוחנן דאב ותולדה אין מצטרפין י"ל ה"ק אפילו הוצאה והכנסה אחת היא ליתא לדר' יוחנן דלא עדיף הוצאה והכנסה מהוצאה והוצאה:

ויצו משה כו'. בחי' הרשב"א ר"פ הזורק כתב בשג"ה וקשה דלמא לאו מלאכה ממש קאמר אלא לנדבה תכלת ושאר דברים כדכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ע"ש. ולפמ"ש בקונטרס ניחא דא"כ ויכלא העם מלעשות הל"ל:

ר' אבין כו' עי' בקונט'. ובבבלי ס"פ המפקיד משמע ר' יוחנן מוקי למתני' בתרי טעמא ולא בתרי תנאי. לפ"ז אם כגרם כפי' בתרא נ"ל דהירושלמי פליג אבל ללישנא קמא הבבלי אתיא כר' לעזר. ועי' בבבלי שבת פר"ע (דף פ"ו) ברש"י בד"ה ומאן כו':

(דף ב' ע"א) **ואינו** חייב אלא אחת. עי' בקונט'. נראה דסוגיין אתיא כרבא דאמר בבבלי שבת פ' כ"נ (דף ע') קצר וטחן כגרוגרת בשגגות שבת וזדון מלאכות וחזר וקצר וטחן כגרוגרת בזדון שבת ושגגת מלאכות ונודע לו על קצירה של שגגת שבת וזדון מלאכות וחזר ונודע לו על קצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות קצירה גוררת קצירה ואינו חייב אלא אחת אבל לר"ז דאמר התם חלוקין הן לחטאת אף הכא חייב שתים וע"ש:

מפני מה אמרו מראות כו'. וקשה אקרא ה"ל להקשות ל"ל למכתב לשאת ולספחת ולבהרת לכתוב המראה שבספחת דהיינו קרום ביצה ממילא ידעי' כ"ש מה שלמעלה טמא א"כ יפרש מקרום ביצה ולמעלה ול"ל למכתב שאת ובהרת כלל:

א"ל נומר שהם כו'. בקונט' הגהתי. דלקמן בסמוך גרסי' א"ל ויאמרו ואי כבר שניא ליה כל כהן תו לא קשיא מידי ואם נאמר הא דלקמן פליג ואיכא דמתני לא הכא. קשיא א"כ ללישנא קמא לא השיב לו שמצטרפין א"כ מאי פריך הש"ס ומנין שמצטרפין. לכך נראה הגהתי בקונטרס עיקר וכ"ה בבבלי אלא דפליג בסוף ע"ש והר"ש ריש פ"ק דנגעים מביא הסוגיא כאשר היא לפנינו וצ"ע:

מה שנים מצטרפים כו'. כתב הכ"מ פ"ק מה' ט"צ נראה שבא לאפוקי דלא נימא דרשא דוכיה מלמד שמצרפי' בהרת עם שאת וכפירש"י אלא כולן מצטרפי' זה עם זה ור' אבין נמי ה"ק כיון שמצרפי' בהרת עם שאת שאינו מינו ה"ה לתולדה דשאת מצטרף ע"כ. ותימא הא מודה דוכי' לא משמע אלא בהרת עם שאת מצרף ואפך שאלה מנין שמצטרפי' מייתי הש"ס בסמוך קרא דוכיה אלא ודאי צירוף האבות יליף ר' מנא ור' אבין מדכתיב גבי אהדדי ואיך קאמר בירושלמי מפורש בהדיא דכולהו בהדי הדדי מצרפי'. ודבריו בדר' אבין מסוללי הסברה וצ"ע. ולי קשיא אר' מנא ור' אבין דילפי צירוף שתולדות מצירוף האבות מה לשאת ובהרת דמצטרפי' שכן אין גבוהין זה מזה יותר ממעלה אחת תאמר לצרף האבות עם התולדות שכן גבוהין זה מזה שתי תולדות. ולשיטת הרמב"ם בפי' המשנה פ"ק דנגעים דסובר ר"ע שיד גבוה משאת מעלה. אך קשה א"כ ה"ל למילף צירוף התולדות עם האבות מק"ו ומה האבות שהן גבוהין שתי מעלות מצרפין תולדות עם האבות לא כ"ש וי"ל שהוא"ל והן אבות מצטרפי ודוחק. וכתב הר"ש שם וא"ת בשחין ומכוה קאמר פ"ק דחולין לכך חלקן הכתוב לומר לך שאין מצטרפין וכאן איצטריך קרא דמצטרפין וי"ל מדכתיב שאת או ספחת או בהרת סד"א דלא מצטרפי לכך איצטרך קרא ע"כ. וקשה השתא דכתיב והיה או ל"ל הניחא לר' יאשיה איצטרך או לחלק אלא לר' יונתן דאמר לחלק לא צריך קרא או ל"ל וי"ל איצטרך דלא נצרף כל המראות בהדי הדדי דלא כשיטת הרמב"ם. וא"ת כיון דכתיב או משמע שאין מצטרפין א"כ מאי קאמר מנו חכמים שנים כו' איך דתנן בדברי חכמים דברי התורה וי"ל מדברי חכמים שמעי' דלאו לא אתי לחלק אלא הפחות שבכולן והיינו דלא מצרפין אב עם תולדה שאינו שלו ותולדות בהדדי אבל אהריני כולהו מצרפי'. ולשיטת הרמב"ם י"ל איצטרך או לרבות דאפי' תולדות להדדי מצרפין דבכל מקום דלא איצטרך או לחלק אמרי' או לרבות ומקרא דוכי' לא שמעינן צירוף תולדות דלא כתיבי בקרא:

(שם ע"ב) **מלמד** שאין מצטרפין. כתב תוס' בסוגיין תימא דמייתי לה אהך דמסיק דמצטרפין. והר"ש כתב וס"ם הוא ושהן מצטרפי' גרסי'. והק"א פ' תזריע האריך בדבר ע"ש. ולפמ"ש בקונטרס אין צורך להגהה. אך הא קשיא חזקיה למה לא יליף מוכיה דכתיב ברישא:

מלמד שאין זה למעלה מזה. כתב הר"ש שם חולק על הגמרא שלנו ע"ש. וא"ת הא לפי מסקנת הבבלי אינו מוכרח דסובר ר"ע זה למעלה מזה בחלוק וי"ל כיון דמסיק בפתוק אית לי' זה למעלה מזה וכדתני ר' נתן הדרינן לקמייתא כי היכא דאמר בפתוך ה"ס בחלוק ודלא כהכ"מ פ"ק מהט"צ ע"ש א"ל בהא ודאי פליג דגרם בברייתא דאמר ר"ע שאין זה למעלה מזה ובבבלי מפורש לר"ע זה למעלה מזה. והרמב"ם כתב פ"ק דנגעים משנה ג' ודע שדעת ר"ע שתולדת בהרת תוקף הלובן מן השאת והכ"א שאת יותר. לבן מן הסיד וסיד יותר מקרום וסדרן לדעת החכמים בהרת שאת סיד קרום כך מתבאר מגמרא דשבועות ע"כ. ותימא אף שלדעת חכמים מבואר שכך סדרן אבל פשטא דשמעתתא משמע שגם לר"ע כך סידרן. בפ"ק מהט"צ כ' דכולן מצטרפי בהדי הדדי אלא לומר לך כל כהן כו' ע"ש. וקשיא ליה כולא סוגיא. וכבר עמד עליה הכ"מ שם ואין תירוצו עולה יפה דקאמר כר"ע ס"ל ע"ש וזה מן הנמנע שהרי קאמר מפורש לר"ע סיד קודם למר והרי פסק שם למר ואח"כ סיד. ונראה שסובר מ"ד זה למעלה מזה ודאי ס בר נמי שאין מצטרפין אלא זה למעלה מזה לדרים תולדה דבהרת מספחת ותולדה דשאת מדכתיב ומראה עמוק כדתניא בת"כ ומ"ד שאין זה למעלה מזה יליף מספחת שני התולדות וממילא מצרפין אפי' התולדות להדדי. והיינו דקאמר הש"ס מתני' דתנן סיד ההיכל שנייה לה ולא קאמר כהם שנייה ש"מ דסובר שבלבנונית אין סיד ההיכל שניה לבהרת והיינו דלא כר"ע דלדידיה נ"ל שבלבנונית סיד שניה לבהרת דאל"כ בהדי מאן ליצרפי'. וליכא למימר לר"ע באמת אין צירוף לסיד ההיכל דהא אמר בברייתא לומר שמצרפין זה עם זה. ופריך אי הכי שנאמר לר"ע דאמר זה למעלה מזה אין מצרפין אותן אלא כשזה למעלה מזה קשי' נמי קרום ביצה על כרחך לומר הא דאמרינן דמצטרפים היינו אב ותולדתו והא דבעינן זה למעלה מזה אתי למעט אב ותולדה אחריני א"כ סיד ההיכל נמי לא קשיא ומשני הכי מאי ודאי מסברא אין לצרף אפי' אב ותולדתו כיון דבעינן זה למעלה מזה אלא אי ליכא סיד ההיכל בעולם ס"א מדכתיב ומראה עמוק ולספחת שמעינן קרום וקרא יתירה קמ"ל דמצטרפת עם שאת אע"ג דמינכתא מינה טובא אבל השתא דמוקמי' ספחת לסיד ההיכל קשיא בהדי מאן ליצרף וה"ה דקשיא השתא נמי אקרום אלא מחוורתא מתני' דלא כר"ע אלא כחכמים דלא בעינן זה למעלה מזה וכולהון מצטרפי אהדדי ור"ע סובר סיד ההיכל לבן מצמר. ופריך והיכא שמעי' כו' א"ל נומר שמצטרפים איכא לפרושי דה"ק שמצרפין האב עם תולדתו אבל לא אב עם תולדה אחריני או ה"ק שמצרפין זה למעלה מזה אבל בלא כסדרן לא דליכא למימר דה"ק לומר שמצרפין כולם יחד דאיך נאמר לכך חלקן לומר דמצטרפין אלא ודאי כמ"ש והשתא קאמר הש"ס ע"כ זה למעלה מזה קאמר דליכא למימר שמצרפין האב עם תולדתו דוקא ולעולם סיד ההיכל למטה מצמר א"כ בל"ל נמי מסיד ההיכל ולמעלה מצטרפין עם הבהרת אע"ג דמנחתא טובא אלא קסבר ר"ע סיד למעלה מצמר ושמצרפין זה למעלה מזה קאמר. והא דקאמר הש"ס ואם איתא של צמר דיהה הימנה מיבעי' ליה ה"פ ואי איתא דסובר ר"ע של סיד תוקף בלבנונית מן הצמר לא הל"ל של סיד דיהה הימנה שגם היא עזה אלא הל"ל של צמר דיהה הימנה ומשני אין ה"נ כו'. ולפ"ז מתפרש יפה לשון אי הכי. גם הא דקאמר אלא מחוורתא כו' (ועי' בק"א) ואין צורך למה שדחקו תוס' בד"ה מפני כו' ואע"פ כו'. וניחא קושייתם בד"ה ואם איתא כו'. גם מה שדקדקו המפרשים מיושב היטב. והא דפסק הרמב"ם כולן מצרפין זה עם זה היינו כחכמים כדמסיק לקמן סוף סוגיין. גם הבבלי איכא לפרושי

הכי

תעשו שמע מינה הוצאה והכנסה קרויים מלאכה: **ר' מנא אמר לה.** לכך שמעתתא תנינן תרתין כללן כו' סתם ולא אמרה משמיה דר' יוחנן אבל ר' אבין אמרה משמיה דר"י: תנינן פעמים ב' כללים בבבא אחת ולא דמיין זה לזה: ה"ג שבועות שתים שהן ד' מביא ד' קרבנות ידיעות הטומאה שתים שהן ד' מביא ב' קרבנות. וה"פ כגון הכא דתנן שבועות שתים שהן ד' שמביא קרבן על כל הארבע והדר תני ידיעות הטומאה שתים שהן ד' דליכא למימר ד' לקרבן דלר"ע על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש ומתני' ר"ע דמחייב בין לשעבר בין לעתיד אבל לר"י אינו חייב על העתיד על כרחך לומר שתים שהן ד' דנקיט גבי ידיעות הטומאה מהן לחיוב מהן לפטור איירי ופליג אדר' יוסי דאמר לעיל בעינן שיהו כולן לחיובא א"כ ה"ג שבועות שתים שהן ד' מביא ב' קרבנות מראות נגעים שתים שהן ד' מביא ארבע קרבנות וה"פ מתני' כר"י ול"ק שבועות דר"י אינו חייב על העתיד דשתים שהן ד' דקתני בשבועות לא הוי כולהו לחיובא אלא מהן לחיוב ומהן לפטור: **פתר לה.** מפרש לה פירוש וטעם אחר אמאי קאי ואמר דלא דמיין דרישא שבועות שתים שהן ד' לא אתיא אלא כר"ע דלר"י אינו חייב אלא על העתיד לבוא ונגיעת הטומאה שתים שהן ד' לא אתיא אלא כר"י דלר"ע אינו חייב על העלם מקדש ל"א ר"א בר אבין מפרש מתני' פירוש אחר תנן כולהו לחיובא אלא שבועות ר"ע וידיעות ר"י: ה"ג שבועות שתים שהן ד' ר"ע אומר ידיעות הטומאה שתים שהן ד' ר"י: **ר' חגיי.** הקשה לפני ר' יוסי ולמה מוקי ידיעות כר"י דוקא הא גם כר"ע מצי אתיא וקאמר שתים לחיוב ידע תחלה שהוא מקדש ונעלם וידע וכן בקדש ושתים לפטור העלם טומאה ומתני' דתנן שתים שהן ד' מהן לחיוב מהן לפטור: (דף ב' ע"א) א"ל ר' יוסי העלם טומאה ומקדש מאן אית ליה ר"י ומתני' פ"ב קמפרש העלם טומאה והעלם מקדש ואיך אנן בעינן לאוקמי ידיעות כר"ע: **ואינו חייב אלא אחת.** אפי' לר' ישמעאל: **היך עבידא.** היכי דמי: **נטמא וידע.** שנטמא דה"ל ידיעה בתחלה אח"כ נעלמה ממנו הטומאה ונכנס למקדש ויצא ונזכר שהוא טמא ושכח שזהו המקדש ובהעלמה זו נכנס למקדש ובשעת כניסה נודע לו שהוא טמא ונזכר שנכנס למקדש בטומאה שני פעמים אינו חייב אלא אחת אע"ג דאין ההעלמות שוות כיון דאינו חייב קרבן אא"כ נכנס בטומאה למקדש ה"ל כאלו אכל חלב וחלב בהעלם אחת שאינו חייב אלא אחת ולא אמרי' בכה"ג ידיעות מחלקות: **היך.** כלומר היכי דמי שיהיו יותר העלמות העלם טומאה או מקדש: **עד שהוא בהעלם טומאה נעלמה הימנו מקדש.** וה"ג העלם זה וזה דתנן בפ"ב דחייב קרבן נמצא שיש כאן ג' פעמים העלמות וידיעות: ה"ג ואמר טומאה זו אין חייבין עליה קרבן ונכנס למקדש ויצא כו'. וה"פ ויש עוד העלם אחד שיודע שזה מקדש ושנטמא אלא שסובר שאין חייבין על טומאה זו קרבן על כולן אינו חייב אלא אחת ולא דמיא העלמה בתרא להעלם טומאה ממש דהתם לא ידע דקעביד שום איסור אבל הכא יודע דקעביד איסורא אלא שטועה בקרבן וכיון דעיקר שגגה שגגת קרבן הוא למוגבז ה"ל כאוכל חלב וחלב: **מפני מה** כו'. כדמפרש בעי' ואזיל יאמרו מקרום כו': **ואם לאו מה יאמרו.** מחזיר היה שיפרש מה הוא שואל: **יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא.** אחרי שאין לנו חלוק במראות לכן למטלה מקרום ביצה אלא ד' מראות הללו יאמרו כל מראה לובן שהוא מקרום ביצה ולמעלה טמא דקיי"ל לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה ולמה הזכירו שמותן: ה"ג א"ל יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא א"ל לומר שמצטרפין זה עם זה ומנין כו'. וה"פ הש"ס מפסיק באמצע הברייתא ופריך מנין שמצטרפין ומשני לה אה"כ מייתי סיומא דברייתא א"ל ויאמרו כו': **מנו אותן חכמים שנים.** וכן שאת ובהרת: **מה שנים.** הכתובים בקרא מצטרפין דגבי אהדדי כתיבו אף השניים דאתיין מריבויים מצטרפין: (שם ע"ב) **אם בשאינו מינו מצטרף.** דשני אבות שני מינים הם ומצטרפים כ"ש אב ותולדה דידיה שהן מין אחד שמצטרפין: **והיו אין כתיב כאן** דכתיב אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת ה"ל למיכתב והיו דהא קאי על רבים ולמה כתיב והיה לשון יחיד ללמד שכל אלו מצטרפים והרי הן כאחד: **שאינן מצטרפין.** פי' שאינן מצטרפין: **לנגעי צרעת.** והיה בעור בשרו לנגעי צרעת ה"ל למכתב וכתיב לנגע צרעת ללמד שהן מצטרפים לכן נקט לשון יחיד: **שאין מצטרפין.** כמו שהן מצטרפין: **א"ל.** ר' יהושע לר"ע אביו יאמרו כו' ס"ד דר' יהושע הא דאמר אביו שמצטרפים היינו שכל הארבע מראות מצטרפים זה עם זה לכך אמר יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפים ולא צריך לחילוקן: **א"ל ר"ע** ללמד שאין זה למעלה מזה. שאינן מצטרפין מפני שזו למעלה מזו אלא בהרת מצטרף עם סיד מפני שהיא תולדתה ומינה אע"פ שנמוכה ממנה שתי מעלות וכן שאת עם קרום ביצה אבל שאת עם סיד אינה מצטרפת אע"פ שאינה נמוכה ממנה אלא מעלה אחת מפני שאינה מינה: ופריך הש"ס **ויהא זה למעלה מזה.** מנ"ל דקפיד קרא בצירופן אסדר מעלתן: ומשני **אם אומר את כן.** דזה למעלה מזה נ"ל הכהה וגם הכהה מן הכהה שהוא דאל"כ קרום ביצה אמאי טמא דהא איהו נמוך לממה מנגע באת הכתוב בקרא שתי מעלות: **והתורה אמרה** והנה כהה הנגע ולא פשה טהור ואם פשה אפי' כהה טמא אבל כהה מן הכהה אפי' פשה טהור ואת אמרת אפילו כהה מן הכהה ה"ל נגע וטמא אלא ודאי כיון דבמינו כהה הוא ולא כהה מן הכהה א"כ ה"ס לענין צירוף ולא בעינן שיהא זה למעלה מזה וליכא למימר שיהא קרום ביצה טהור דהא מרבינן לקמן מקרא ספלה לבהרת וטפלה לשאת:

(דף ג' ע"א) **ותייא.** ואתיא הא דאמרינן שאין המצטרפות בזה למעלה מזה כי הלי דאר"ח שתולדת בהרת היא נמוכה משאת אבל בהרת ושאת מצטרפין: **דמר.** דאמר ר"ח בהרת ושאת דמיין לשני מלכים שזה גדול מזה ותולדותיהן סיד וקרום ביצה דמיין לב' דוכסות ודוכס של מלך הגדול גדול מדוכס של מלך הקטן אבל אינו גדול ממלך הקטן כך סיד גדול הוא מקרום ביצה אבל לא משאת ש"מ שאין צירוף בזה למעלה מזה דהא ודאי כל דוכס שייך למלכו ואין כבודו של מלך הקטן לילך עם דוכס של מלך השני אבל שני המלכים יחד הולכין וכן בהרת ושאת מצטרפים: **שגדיריהן.** שלוחן קסבר שמואל אין המראות קרובין כל כך כמו מלך ודוכס: **מלך.** ושר חילו ומלך וריש גלותא שמלך הראשון גדול משר חילו ודרכו לילך עמו אע"פ שהוא קטן ממנו הרבה ומלך השני קטן ממלך הראשון ודרכו לילך עם ריש גלותא אבל אינו הולך עם שר חיל של מלך הראשון אע"פ שהוא גדול מריש גלותא:

מתניתא

מתניתא אמרה. מברייתא זו דמייתי מוכח שאין זה למעלה מזה שבאת להוכיח דבהרת יש לה תולדה ומצטרפת עמה דמה שאת שבהה שלה הוא קרום ביצה והבהה ממנה טהור לגמרי ואפ"ה יש לה תולדה ומצטרפת השאת עם קרום ביצה כדכתיב לשאת ולספחת שיהא ספילה לשאת בהרת שבהה שלה שאת וקרום ביצה כהה מן הבהה ושניהם טמאים לא כ"ש שיש לה תולדה ומצטרפת עמה ש"מ שאינן זה למעלה מזה דהא סיד נמוכה מבהרת שתי מעלות וכן קרום משאת: **א"ל. ר' יוסי** אין מכאן שום ראיה ראה מה לשון הוא אומר יש לה מראה שני ולא קאמר שלישי ש"מ דלא קאי אהצטרפות התולדה כלל שהיא שלישי להאב אלא ה"ק ומה השאת הקל יש לה מראה שנייה כלומר תולדה בהרת לא כ"ש אבל לענין הצטרפות אינה מצטרפת אלא עם השאת שהיא מראה השניה אבל עם השלישי לא וכמ"ד זה למעלה מזה מצטרפין: **ה"ג** שני יש לה שלישי לא ומה חמית כו': **ומה חמית מימר.** ולא תיקשי מאי פשיטא ליה לתנא דשאת יש לה שני ובבהרת מספקא לי': **ומשני** שאת זו שאת וכתי' ספחת ש"מ דמרבינן לה תולדה שהיא מינה וזו היא כקרום ביצה: **שאת זו שאת כו'.** סוגיא דה"ס מפ' למ"ד שאינן זה למעלה מזה מנ"ל שיש תולדה לשאת ובהרת וקאמר דדייק ליה מקרא דכתיב לשאת ולבהרת הרי שתי אבות וכתיב ספחת הרי תולדה לבהרת וכתיב ומראה עמוק לרבות תולדה דשאת דהעומק וגובה א' הם בסוג כדמסיק וכ"ה בת"כ מראה עמוק לרבות לו מראה רביעי: **כמראה הצל גבוה ממראה החמה.** כך השאת שפלה מבהרת שכל מראה הלבן ביותר עמוק ממראה שאינה לבנה כל כך: **ה"ג** עמוקה כמראה החמה שהיא עמוקה מן הצל. וה"פ צריך שיהיה הנגע לבן כל כך שיהיה הנגע עמוק מעור הבשר כמראה החמה שהיא עמוקה מן הצל אבל אם אינו לבן כל כך טהור הוא: **ספחני.** אספני: **שאת ובהרת אחת.** ומצטרפים זה עם זה: **ספחת שנייה לזה ולזה.** מן ספחת מרבינן טפלה לשניה ומינה שני התולדות מצטרפים זה עם זה ועם האבות דהא שניהם ספחת להאבות שניהם: **מתניתא אמרה כן.** ברייתא דמייתי מוכחת כן דרבנן פליגי וסברי דמצרפים כולן יחד דתני אם מקלת הנגע כבהרת ומקצתה כשאת נעשית שאת כמספחת ומצטרפים דהא אין המספחת עזה כשאת ואפ"ה מצטרפים שאת לא כ"ש ש"מ דסובר תנא דברייתא דכולן מצטרפין וכרבנן:

הלכה ב' מתני' כל שיש בה ידיעה בתחילה.

אידיעות הטומאה קאי ואיידי דזוטרא מילייהו מפרש להו ברישא והדר מפרש שבועות דנפישי מילייהו ויציאות ומראות כל חדא וחדא מיפרשא במסכת דידיה להכי לא פרשינהו כאן ולא תנינהו הכא אלא משום דדמו להדדי בשתים שהן ארבע: **ידיעה בתחלה.** שידע שנטמא: **וידיעה בסוף.** משאכל את הקדש בהעלם או נכנס למקדש בהעלם ואח"כ נודע לו שבטומאה אכל או בטומאה נכנס: **והעלם בנתיים.** כשאכל את הקדש נעלמה ממנו טומאה או קדש או נכנס למקדש ונעלמה ממנו טומאה או מקדש:

(שם ע"ב) **ה"ז בקרבן** המפורש באותה הפרשה דהיינו קרבן עולה ויורד כלומר לעשיר ועני עשיר מביא חטאת בהמה ועני חטאת העוף ודל שבדלים עשירית האיפה והיא מנחת חוטא האמורה בכל מקום: **שעיר הנעשה בפנים.** ג' שעירים נעשים לציבור ביה"כ אחד מתן דמו לפנים וחבירו משתלח לעזאזל כמ"ש בפ' אחרי מות ואחד קרב במזבח החיצון למוסף והוא כתוב בפ' פנחס עם שאר כל מוספי המועדות וזה שמתן דמו לפנים תולה עם יה"כ על יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף: **תולה.** להגן עליו מן היסורים שאע"פ שאינו יודע שחטא ראוי לקבל עונש: **עד שיתוודע לו.** שאכל קדש בטומאה ויביא קרבן עולה ויורד: **גמ': ת"ל** ונעלם ונעלם ב' פעמים. תרי ונעלם כתיבי גבי טומאת קרבן עולה ויורד ונעלם והוא טמא ונעלם ממנו והוא ידע קמא דוקא למיגמר מיניה על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש ואידך קרא יתירא הוא לדרשא הכא והוא ידע בין תרי ונעלם ודרוש לאחר שהיתה ידיעה נעלם ש"מ דבעי ידיעה בתחלה וידיעה בסוף לא צריכא קרא דאי לא ידע שחטא אמאי מייתי קרבן: **עד כדון.** ניחא לר"ע דדריש לשונות כפולים שבתורה אייתר ליה ונעלם להך דרשא אלא לר"י דאמר דברה תורה כלשון בני אדם ולא אייתר ליה מידי מנ"ל לידיעה בתחלה ובסוף: ומשני **ר' ישמעאל כר'.** ס"ל דפליג אר"ע ואמר אינו צריך הרי הוא אומר ונעלם מכלל דידע שלמד בבית רבו שהנוגע בטומאה טמא והוא ידע שנגע אבל לא התבונן שניטמא בטומאה כשנוגע בה: **הא ר"י כר'.** הא כמו גופא וכן הוא בכמה מקומות בירושלמי וה"פ גופא ר"י כר' מיבעי' לן מי צריכין נמי לומר רבי כר"י סובר דאמר לקמן סוף פ"ב ונעלם ונעלם שני פעמים לחייב על העלם טומאה ומקדש דאי לא ס"ל כר"י קשיא לר' תרי ונעלם ל"ל או היכא נאוקמי ר' כר"ע: **ופשיט. ואפי' כר'.** לעולם כר"ע ס"ל דפליג לקמן אר' ישמעאל ואמר על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש ודקשיא לך תרי ונעלם ל"ל איצטרך חד ידיעה והעלם הטומאה בשעה שנכנס למקדש וחד ידיעה והעלם הטומאה בשעה שאכל קדש: **ואית.** ואיכא מאן דבעי למשמע דבעינן ידיעה בסוף מדכתיב באשם והוא ידע ואשם וקשיא הא כבר כתיב ברישא והוא טמא ואשם ש"מ דלאו בידיעה בתחלה איירי ואם אינו ענין לידיעה בתחלה על כרחך אידיעה בסוף קאי: **ר' בון.** פריך דבעי ידיעה בסוף לא צריך קרא דאם לא נודע לו בסוף חטאה איך מביא קרבן אלא כך צריכין למדרש מקרא והוא ידע ואשם אם אינו ענין לידיעה בסוף תנהו ענין לידיעה בתחלה ומוקי ונעלם לדרשא אחרינא: **התיבון.** הקשו בני הישיבה לר' בון לשיטתך נאמר דכל החטא' בעי ידיעה בתחלה דכתיב בחטאת או הודע אליו חטאתו ולידיעה בסוף לא צריך קרא תנהו ענין לידיעה בתחלה: **ה"ג** מעתה אם אינו ענין לידיעה בסוף תנהו ענין לידיעה בתחלה: **ומשני פתר לה.** תפרש קרא או הודע כו' לידיעה בסוף ודקאמרת פשיטא הא קמ"ל אפי' נודע לו אחר יה"כ מביא קרבן דתנן בפ' בתרא דכריתות חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יה"כ מביאין אחר יה"כ חייבי חטאות ואשמות תלויין פטורין דשעיר המשתלח כבר כיפר עליהן וסד"א שיהא שעיר המשתלח מכפר על כל העבירות ואפי' ודאין פטורין ת"ל או הודע אליו חטאתו:

ומגיין

הכי וכמ"ש. גם מתני' בפ"ק דנגעים הכי מפורשת כמ"ש הרמב"ם בפירושו ע"ש ושים לבך לסוגיא זו כי עמוקה היא:

אם אומר את כן כו' עי' בקונט'. וקשה מנ"ל דקרא אתי למעוטי כהה מן הכהה דלמא קמ"ל דאפי' כהה לחוד אם לא פשה טהור אבל פשה אפי' כהה מן הכהה טמא וי"ל א"כ הל"ל אם כהה הנגע ופשה בעור טמא ממילא שמעי' אם לא פשה טהור ואם לא פשה ל"ל אלא ללמד דוקא כהה טמא אבל כהה מן הכהה טהור, ונראה חכמים דסברי כולן מצטרפין לית להו הך דרשא וקושיין:

(דף ג' ע"א) זו דברי ר"י ור"ע כו'. בסוגיין בבבלי מבואר דר"ע לא ס"ל כר"מ דאמר שאת כקרום ותולדתה וכן מפורש כאן. והר"ש כתב פ"ק דנגעים הא דתני בת"כ ומראה עמוק שני לשאת אתיא כר"מ ע"ש. וקשה הרי מפורש כאן דר"ע יליף ליה ממראה עמוק וצ"ע ועי' בק"א:

מתניתא אמרה כן כו' עי' בקונט'. וקשה הא אפי' כר"ע אתיא דהא איהו נמי יליף תולדה דבהרת מספחת ושפיר קאמר אין מספחת עזה וי"ל אי כר"ע טפי ה"ל למיפך מדכתיב ומראה עמוק דילפי' מיניה תולדה דשאת והשתא עם קרום ביצה מצטרפת כ"ש עם בהרת. מאי קאמרת שאני תולדה דשאת שהיא מינה א"כ מתולדה דבהרת נמי ליכא למילף שהיא מינה אבל לרבנן ניחא דילפי שני התולדות מספחת:

כל שיש בה כו'. עי' בקונט' וכ"ה בבבלי. וא"ת למה לא תני ידיעות הטומאה בפני עצמן במקומן או בקדשים או בטהרות כי היכי דתני יציאות השבת ומראות נגעים וי"ל כיון דזוטר מילייהו אין לסדר בהם מסכת בפני עצמה ולחברן עם מסכת אחרת הנאה שבכולם היא שבועות דגבי הדדי כתיבין ודמיין להדדי בקרבן עולה ויורד. וכ"ת ליהוי ידיעות עיקר ולסדר שבועות גבייהו דהא שבועת ביטוי ליכא אלא פרק א' י"ל ודאי כולהו שבועות שייכא גבי אהדדי והיא עיקר המסכתא ואגב נקט ידיעות בהדייהו. ועי' בתוס' ד' ג' ע"ב בד"ה איידי כו':

(שם ע"ב) ת"ל ונעלם כו'. עי' בקונטרס וכ"פ רש"י. וכתב תוס' וקשה הרבה לפירושו ל"ל ונעלם למימר דאינו חייב על העלם מקדש הא מסברא פטור תדע דרבי מצריך ונעלם לחייב על העלם מקדש ע"כ. ותימא כיון דמקרא ילפינן דקרבן עולה ויורד אטומאת מקדש וקדשיו בשגגה בא דבמזיד כתיב בהו כרת ולכך אייתר ונעלם מהיכא תיתי לפטור על מקדש על כרחך לומר מסברא ה"א בעינן שיהיה העלם טומאה ומקדש בידו אבל בהעלם דחד לא לכך כתיב ונעלם לאשמועינן דעל העלם דחד חייבין ואי כתיב ונעלם סתמא סד"א על העלם מקדש לחוד נמי חייב לכך איצטרך והוא טמא למעט דאינו חייב על העלם מקדש ואי לא כתיב ונעלם קמא אלא ונעלם והוא טמא והוא ידע ה"א והוא ידע אידיעה בתרייתא קאי דאורחיה דקרא כן הוא כדאמרי' לר' ואי לאו דידיעה בסוף לא צריכא קרא מוקמי' והוא ידע לידיעה בתרא ונעלם לריבויי העלם מקדש ור' סובר ידיעות שמעי' מונעלם והוא ידע אלא דסד"א בעינן העלם זה וזה לכך כתוב והוא טמא לאשמועינן בהעלם טומאה לחוד סגי ועדיין ס"ד והוא טמא אתי למעוטי נמי העלם מקדש לכך כתיב ונעלם יתירא. וכ"ת לר' והוא טמא ל"ל מדכתיב תרי ונעלם שמעינן העלם טומאה והעלם מקדש י"ל אי לאו והוא טמא לא ידעינן דונעלם קאי על טומאה ומקדש דלכל הפירושים נ"ל כן ועוד אי לא כתיב והוא טמא לא אייתר אלא ונעלם בתרא דונעלם קמא איצטרך לידיעה קמייתא. ודברי המהרש"א תמוהים דמ"ש לרש"י ונעלם קמא לגופיה וממילא אימעיט העלם מקדש דמהיכי תיתי לחייבו ע"כ קשה א"כ מאי קאמר ונעלם קמא דוקא למיגמר מיניה על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש הא לאו צריך קרא למיגמר מיניה שאינו חייב על העלם מקדש ועוד לשיטתו ל"ל לרש"י למימר דידיעה בתרייתא לא צריך קרא. ומ"ש תוס' ועוד דפי' לידיעה בתרייתא כו' א"כ בכל החטאות דכתיב או הודע ליבעי ידיעה בתחלה ע"כ וקשה הא קושיא זו מפורשת בש"ס בסמוך וכבר שניא לה דאיצטרך למחוייבי חטאות כו' שעבר עליהן יה"כ וכ"ת א"כ איכא לאוקמי נמי והוא ידע בהכי י"ל כי היכא דילפי' מאו הודע חייבי אשמות אע"ג דבחטאת כתיב ה"נ איכא למילף מיניה קרבן עולה ויורד ומעתה מ"ש תוס' ועוד הרי ר' דריש והוא ידע לידיעה בתרייתא וכתיב קרא לאורחה דמילתא אע"ג דלא איצטרך ע"כ אינו ראיה כלל די"ל סובר ר' דאין למילף קרבן עולה ויורד מחטאת. ומ"ש תוס' עוד א"נ איצטרך למעוטי הפריש קרבן קודם שנודע לו כו' ע"ש לא קשיא כלל דהא לפום שיטתם עולה ויורד מחטאת ילפי' ובחטאת כתיב או הודע דבעי ידיעה קודם הפרשה והכי מסתבר דילפי' עולה ויורד מחטאת דהא בטומאת מקדש וקדשיו שהן בכרת במקום חטאת קאי גם אין לחלק בין ידיעה בתחלה לידיעה דקודם הפרשה. ומ"ש תוס' עוד י"ל ונעלם ונעלם ב' פעמים שדי והוא ידע בין תרי ונעלם דהשתא איכא ידיעה אחר העלמה וקודם העלמה ע"כ. קשה א"כ ונעלם קמא היינו ידיעה בתרייתא ובתרא היינו בתר ידיעה קמייתא ועוד למה לא כתב והוא ידע קודם ונעלם בתרה אבל לשיטת רש"י ניחא דאגב אורחא קמ"ל ידיעה בתרייתא אע"ג דלא איצטרך ועמ"ש לקמן בסמוך בד"ה דר"י כו':

ועד כדון כו'. עי' בקונט' וכ"פ בגליון. ותימא הא לא דמיא הך דהכא ללשונות כפולים כגון הכה תכה דהכא קרא יתירה הוא לכך נראה דה"פ עד כדון כר"ע דאינו מחייב על העלם מקדש אלא ר"י דמצריך ונעלם להעלם מקדש ידיעה בתחלה מנא ליה ומשני סובר ר"י כר' וכן עיקר:

דר"י כר' כו'. כתב תוס' (דף ג') בד"ה אי ר"י כו' ור"י כר' דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה כדאמר בירושל' ר"י כר' ור' כר"י אע"ג דבבלי פליג לא בעי ידיעה בתחלה אפי' ידיעת בית רבו מדלא מוקי חילון מכפר אפי' אין לו ידיעת בית רבו משמע דלא בעי ידיעה בתחלה כלל ע"כ. וראייתם זו אינה מוכרחת דאין סברא לומר שנקבע קרבן ביה"כ בשביל תינוק שנשבה לחוד דאפשר שלא נשבה תינוק בשנה ההוא נמצא שחללו יה"כ בהקרבת קרבן שאין בו צורך אבל אין בה צורך הוא דאי אפשר שלא יהא בכל ישראל אחד שלא חטא בכה"ג (ול"ד להא דאמרינן לקמן דף ז' אין לך אלא מה שקבעה התורה ע"ש). אבל האמת כדבריהם דהירושל' פליג וסובר דגם ר"י בעי ידיעה בתחלה מדפרי' עד כדון כר"ע כו' וכן משמעות כולא סוגיא אלא בהא פליג דלר' בעי ידיעה ממש וקשיא לי כיון דלא מצינן למילף מונעלם אלא ידיעת בית רבו כדמסיק בבבלי (דף ה') א"כ מאי קאמר ר' אינו צריך ונעלם יתירא הרי צריך הרבה לאשמועינן דלא סגי בידיעות בית רבו ומנ"ל דחייב נמי על העלם מקדש וצ"ע:

ואפי' כר"ע אתיא כו'. וקשה הרי מפורש בבבלי (דף ד') בברייתא ר' אומר א"נ הרי הוא אומר ונעלם מכלל דידע כו' א"כ מה ת"ל ונעלם ונעלם אחת לחייב על העלם טומאה ואחת על העלם מקדש וי"ל אין זה סיומא דדברי ר' אלא סתמא דש"ס הבבלי מסיים הכי. הוא לר' והירושלמי מספקא ליה כדמסיק. גם בת"כ פ' ויקרא ליתא להך סיומא וה"נ התם ר' אומר ונעלם מכלל דידע והוא ידע הרי שתי ידיעות. ותו לא. והרב בק"א שם כתב שטעה המעתיק כיומא דברייתא ע"ש שהאריך ודבריו אינן נכונים ואשמיטתא סוגיין. אך תירוץ הירושלמי קשה ל"ל תרי קראי להעלם מקדש וקדש הא ר' אית ליה גז"ש דטומאתו טומאתו קדש ממקדש כמפורש לקמן בסוגיין ובבבלי (דף ז') בפרקין א"כ בחד סגי וי"ל דהירושלמי לא גרס לקמן ר' אומר נאמר כאן בהמה טמאה כו' כדגרס הבבלי ולית ליה לר' גז"ש דבהמה טמאה וכ"ת מנ"ל דאיירי בטומאת מקדש וקדשיו י"ל יליף ליה מכרת השלישי המיותר בשלמים דאתי ללמד על טומאה הכתובה בתורה סתם וכדס"ד דרבא בבבלי (דף ו') וסובר כר"ש דאמר דברים שאינן נאכלין אין חייבין עליהן משום טומאה. ולחטאת הפנימית לא צריך קרא דסובר כרבנן דגם בפיגול אין חילוק בין פנימית לחיצונית אף טומאה כך היא. וכרת יתירה לשום טומאה הוא דאתי. ולית ליה גז"ש טומאתו וכ"ת א"כ קשיא תינח קדש דכרת יתירא דקדש כתיב מקדש מנ"ל י"ל יליף בהיקישא דכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא איתקש מקדש לקדש. ועמ"ש לקמן סוף ד"ה אין כו'. ורש"י פי' בפ' צו ג' כריתות אמורים באוכל קדשים בטומאת הגוף ודרשו רבותינו בשבועות אחת לכלל ואחת לפרט ואחת ללמד על קרבן עולה ויורד שלא נאמר אלא על טומאת מקדש וקדשיו ע"כ. ותימה הא לא קאי הכא במסקנא שם אלא כרת שלישי איצטרך לדברים שאינן נאכלין או לחטאת הפנימית לר"ש ואף לס"ד דש"ס שם לא ילפי' מכרת השלישי אלא טומאת מקדש אבל טומאת קדש יליף מבהמה טמאה כמפורש בש"ס שם וצריך עיון ומה שאני תמה בזה לס"ד דרבא דאייתר ליה כרת השלישי ומוקי ליה באם אינו ענין למקדש טפי הוה ליה למוקמי בטהור שאכל את הטמא דהא מסברא אית לן לאוקמי בטומאת הבשר כדאמרי' בסמוך ובבבלי זבחים פ' ב"ש [דף מ"ו] בשלמא לכולהו תנאי ניחא לת"ק מדכתיב טומאתו לגז"ש ש"מ דאתי למעוטי דלא נימא דקאי אטומאת בשר א"כ איך נאמר דקאי אטומאת בשר באם אינו ענין. לר"ת נמי מדלא כתיב עליהם לשון רבים ומדלא כתיב בו ש"מ למעוטי בשר קאתי אלא לר' דיליף מואכל קשיא דטפי מסתבר לאוקמי קרא בטומאת בשר אע"ג דלא דמיין תרי קראי להדדי מלומר קרא מיותר ובאם אינו ענין קאמר. והך סוגיא דרבא בבבלי אליבא דר' נאמרה ע"ש. ולפמ"ש לקמן בד"ה רבי אומר כו' ניחא ע"ש:

והלא כבר נאמר והוא טמא ואשם. וקשה אף אי לא נאמר והוא טמא ואשם נמי איכא למשמע מוהוא ידע ואשם דבעינן ידיעה בסוף וכ"ת אי לא כתיב והוא טמא ואשם ה"א והוא ידע אתי לידיעה בתחלה היינו לקאמר אם אינו ענין לידיעה בתחלה י"ל אי ס"ד ידיעה בתחילה שמעינן מוהוא טמא קשה מאי קאמר ר' בון אם אינו ענין לידיעה בסוף תנהו ענין לידיעה בתחלה הא ידיעה בתחלה מוהוא טמא שמעינן לכך נראה תרי ידיעות בתחלה הן אחת ידיעת בית רבו ואחת ידיעה ממש וידיעת בית רבו מיהוא ידע שמעינן. ואייתר ליה ואשם ללמד שאין החטא שכח ידיעת בית רבו אלא שאשמו גדול מזה שהיתה לו ידיעה גמורה ואפ"ה שכח ועבר. ומעיקרא ס"ד אם אינו ענין לידיעת בית רבו בתחלה שכבר שמעי' מוהוא ידע תנהו ענין לידיעה בסוף וה"ק ובסוף ידע שאשם וקאמר ר' בון לידיעה בסוף לא צריך קרא על כרחך קרא אתי לידיעה בתחלה דבעינן שתהא ידיעה גמורה ועי' הרא"ש פ' ויקרא בפסוק או כי יגע כו':

אם לא נודע לו בסוף היך מביא קרבן. וק' הא איצטרך קרא דבעי ידיעה בסוף קודם הקרבתו דסד"א אם ספק לו אם חייב חטאת או לא יכול להביא חטאת ולהתנות ולומר אם נתחייבתי חטאת ה"ז חטאתי ואם לאו תהיה נדבה קמ"ל דבעי ידיעה ברורה שחטא קודם הבאת קרבנו. וכן מפורש בש"ס שבת פ' כלל גדול (דף ע"ג) וברש"י שם בד"ה והרי חטאות דבעי' ידיעה בתחלה אם הביא חטאתו וקודם שנודע לו החטא אינה מכפרת שנא' או הודע אליו חטאתו והביא ע"כ ורש"י פי' בפרקין (דף ד') בד"ה ונעלם כו' וידיעה בסוף לא צריכא קרא דאי לא ידע שחטא אמאי ליתי קרבן ע"כ ותימה הא ודאי צריך קרא לידיעה ודאית דהא אשם לא בעי ידיעה זו כמפורש בשבת שם. ותוס' כתבו בד"ה ונעלם כו' א"נ איצטרך לידיעה בתרייתא למעוטי הפריש קרבן קודם שנודע לו כו' ע"ש. לא ידעתי מי דחקוהו למיקמי קרא או הודע קודם הפרשה. ופשטא דקרא הקרבה משמע דכתיב או הודע אליו חטאתו והביא וצ"ע:

פתר לה במחוייבי חטאות כו'. נראה סובר הירושלמי אף חטאת לא בעי ידיעה קודם החטא אבל הבבלי דסובר חטאת בעי ידיעה בתחלה מדכתיב או הודע לכך יליף בפירקין (דף ה') מקרא אתבינא דחייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יה"כ חייבין להביא אחר יה"כ אבל בכריתות פ' בתרא (דף כ"ח) יליף ליה במסקנא מאו הודע ועמ"ש לקמן (דף ה') בד"ה יכול כו':

קוסר

(דף ד' ע"א) **הזהיר** וענש כו' עי' בקונט' וכ"ה רש"י. וכתב תוס' ותימא בפ"ב דמכות בין לר"י בין לר"ל אתי האי קרא לתרומה וקדש נפקא לר"י מגז"ש דטומאתו ולר"ל מבכל קדש לא תגע ויתכן פי' למ"ד בזב ובמצורע הכתוב מדבר ומאי אשר יטהר עד דמייתי כפרה. וכתב המהרש"א מיהו רש"י לקמן מפרש בקדשים לא יאכל הוי כמי אזהרה לתרומה כו' וק"ק לקמן משמע דאזהרות קדש ותרומה מבכל קדש לא תגע נפקא ע"ש. ונראה דרש"י דייק ליה דסוגיא דהכא פליג אר"י ור"ל וסברי קדש ותרומה מחד אזהרה נפקא מדקאמר לקמן בכל קדש לא תגע קאי אתרווייהו אלא דקשיא היא גופא מנ"ל דקדש סתם תרווייהו משמע וניחא ליה מדחזינן דכולל תרווייהו בקרא בקדשים לא יאכל דקאי אקדש דכתיב עד אשר יטהר דהיינו עד דמייתי כפרה וקאי נמי אתרומה מדכתיב בהאי ענינא ובא השמש וטהר דקאי אתרומה כמ"ש בד"ה תרומה כו' ע"ש. לכך מוקמי' נמי בכל קדש לא תגע אתרווייהו. וכ"ת א"כ תרי קראי ל"ל י"ל חד לאכילה וחד לנגיעה וכדאמרינן במכות בין לר"י בין לר"ל דצריכין תרי אזהרות חד לאכילה וחד לנגיעה (ודלא כמהרש"א) מיהו קשה מי דחקו לומר דסוגיין פליג נמי בהא אר"י ור"ל וסובר דקדש סתם משמע קדש ותרומה מדדרים תרווייהו מבכל קדש לא תגע דלמא ס"ל כת"כ ויליף תרומה מבכל כ"כ רש"י פ' תזריע. ולולי דמסתפינא אמינא דט"ס הוא ברש"י וצ"ל תרומה הזהיר דכתיב ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר והאי ובא השמש אתרומה קאי. ואני תמה במכות פ"ג פליגי ר"י ור"ל אזהרת תרומה מהיכא ולא מייתי ליה מהך קרא וצ"ע. ורש"י כתב בפ' גו טמא שאכל את הטהור אינה מפורשת בתורה וחכמים למדוה בג"ש ע"כ והיינו כר"י דיליף אזהרת טמא שאכל את הטהור בג"ש טו"ט ותימא הא תמיה כוותיה דר"ל (פ"ב דמכות) דסובר בכל קדש לא תגע קאי אקדשים כמפורש שם גם רש"י בעצמו בפ' תזריע כתב בכל קדש לא תגע אזהרה לאוכל קדשים בטומאת הגוף ובכל לרבות את התרומה וזה דלא כר"י ור"ל כמ"ש הרא"ם מ"מ איכא אזהרה מפורשת והנה הוא סותר דברי עצמו וצ"ע:

יכול ישראל שאכל מעשר אונן או טמא כו'. וקשה מאי ס"ד דאונן הוא בקרבן זה הא טמא כתיב בקרא ודוחק לומר קסבר ראב"י אונן צריך טבילה לקדשים מדאורייתא מטעמא דחשבינן ליה כטמא. ועי' חגיגה פ"ג ופסחים פ"ח וצ"ע:

ומע"ז נלמדת כו' עי' בקונט' וקשה הא איצטרך או הודע שחייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יה"כ מביאין אחר יה"כ כדאמרינן בסמוך וי"ל הך סוגיא פליג אר' בון וסובר חייבי חטאות ואשמות וודאין שמביאין לאחר יה"כ יליף ליה מלכל חטאתם ואו הודע איצטריך לידיעה בסוף וכסברת הבבלי (כמש"ל בד"ה פתר כו') והיינו דלא ניתי וליתני (וכמש"ל בתוס' בד"ה אם כו') וסובר בקרבן עולה ויורד איצטרך תרי קראי חד לידיעה קמייתא וחד לידיעה בתרייתא וקשיא ליה ידיעה בתרייתא נ"ל קרא נלמוד מחטאת:

או מה להלן בתרומה כו'. עי' בקונט' ותוס' כתב (דף ו') בד"ה אימא תרומה פי' אימא נמי תרומה אבל אין לפרש אימא דוקא תרומה אבל מקדש וקדש דבכרת לא סגי להו בקרבן עולה ויו"ד דהא בסמוך לא פריך הכי אלא משום דכתיב בה למיעוטא ע"כ. וקשה כיון דידע המקשה דמצינו קרבן עולה ויורד בדבר שאין בו כרת כגון שמיעת קול ודאי קושייתו ואימא תרומה הוקא אבל קדש ומקדש לא דכיון דאית בהו כרת ילפי' להו מעכו"ם שהיא בקרבן קבוע וכיון דמצינו בדבר שאין בו כרת קרבן עולה ויורד מסתברא לאוקמי קרבן עולה ויורד דטומאה נמי בדבר שאין בו כרת וכי משני הש"ס בה מיעוטא פריך ואימא בה למעוטי מקדש דלמעוטי קדש לא צריך קרא דלא מצינו עון כרת דמחייב עליה קרבן אלא דס"ד לאקיש מקדש לתרומה מדכתיב בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא וכ"ת כיון דאמקדש וקדש חייב מיתת קרבן דהוקשו לעכו"ם א"כ ספי אית לן לומר דהחמיר עלייהו הכתוב שיהו בקרבן עולה לכך מהיים ולא סגי ליה בקרבן עולה ויורד כו' כלומר אדרבא קולא היא לומר דסגי ליה בקרבן עולה ויורד. והשתא ניחא לשון הש"ס דקאמר ואימא בה למעוטי מקדש ולא קאמר למעוטי מקדש וקדש. עוד כתב תוס' שם וכ"ה דסמ"ל אימא טמא שטימא שאפשר להיות איסור עבודה בלא איסור נקדש כו' אלא משום דהיא גופא גמר מתרומה בפ' הנשרפין ע"כ. וקשה בפ' הנשרפין (דף פ"ג) גרסינן טמא שטימא במיתה יליף חילול חילול מתרומה ופריך ונילף חילול חילול מנותר מה להלן כרת כו' ומשני שכן גוף טמא מקיא ברבים אדרבה מנותר ה"ל למילף שכן קדש פנים פיגול ונותר חילול דרבים מחילול דרבים עדיף. ואי ס"ד טמא שטימא מביא קרבן א"כ הל"ל דדמיא לנותר נפישן שישנם בקרבן וכי אמרינן חילול דרבים מחילול דרבים עדיף דוקא כשהן שוין אבל כשהן נפישין לא. ותדע דגרסי' שם (דף פ"ד) בעל מום שטימא במיתה יליף חילול מתרומה שכן פסול הגוף מפסול הגוף אדרבא מנותר הל"ל שכן קדש פנים פיגול ונותר אלא מטמא שטימא שכן גוף קדש פנים פיגול ונותר. ואיכא עוד בנותר שכן ברבים וצ"ל פסול הגוף עדיף וקשיא א"כ מתרומה ה"ל למילף שכן פסול הגוף אע"ג דהך דנותר נפישן אלא ודאי כל היכא דנפישין לא משני פסול הגוף וכ"ש חילול דרבים. וכ"ת הא דאמרינן פסול הגוף עדיף היינו פסול גוף דעבודה וכמ"ש תוס' שם בד"ה אלא כו' א"כ לעיל דיליף טמא שטימא מתרומה הל"ל פסול הגוף עדיף (דהא פסול הגוף עדיף מחילול דרבים) ולא משום חילול דרבים כו' ע"כ י"ל אי אפשר לקיים תירוצם דקשה עוד שם בש"ס לר' נילף בעל מום מנותר דנפישין ולא מתרומה וקושית הש"ס והדר נילף טמא שטימא מבעל מום ולא מתרומה דנפישין וצ"ל טמא שטימא מסתבר למילף מתרומה דאית ביה תרתי פסול הגוף וחילול דרבים משא"כ בעל מום חילול דיחיד הוא וכ"ת הא נפישין בתרומה איכא תלת טמא מקוה ברבים ובבעל מום ארבעה קדש פנים פגול ונותר י"ל גוף דתרומה דמיא טפי שחסרון שיהיה בא מחוץ לגופן וה"ל ארבע וארבע וחילול דרבים עדיף דלגבי בעל מום ליכא למימר פסול הגוף עדיף דהא איהו נמי מיתת פסול הגוף הוא אבל תי' תוס' דזימרי פסול הגוף דעבודה עדיף טפי מחילול דרבים ובתרומה ליכא פסול הגוף דעבודה קשיא ניליף בעל מום מנותר וצ"ע עוד כתב תוס' שם ומטומאת הכהנים לא מצי למפרך שלא הוזהרו אלא על המת והכא כתיב שרץ ונבלה ע"כ. וקשה איך אפשר לאוקמי' בטומאת כהנים הא לית בהו עונש ואין ענש והזהיר בענין וי"ל למסקנא קאי וקשיא להו נימא מידי דהוה אשמיעת קול שהיא באזהרה לחוד ואפ"ה חייבין עליה קרבן א"כ היא גופא קשיא מנ"ל דבעינן עונש דלמא באזהרה לחוד איירי קרא. והשתא דכתיב בה ממעטינן מינה טומאת כהנים ומנ"ל למעט תרומה דענש והזהיר. וה"נ בת"כ פ' ויקרא מתוך שנאמר ובנבלתם לא תגעו יכול יהיו ישראל חייבין על מגע נבלות ת"ל מאלה יש מאלה חייב ויש מאלה פטור אוציא את ישראל שאין מוזהרין על אבות הטומאה כל ימות השנה ולא אוציא את הכהנים שמוזהרין על אבות הטומאה כל ימות השנה שנא' אמור אל הכהנים וגו' ת"ל מאלה כו' ע"כ. וקשה נ"ל מאלה למעט טומאת כהנים תיפוק לי' מדכתיב שרץ ונבלה וכמ"ש תוס' וי"ל ה"ק כיון דמצינו שהכהנים מוזהרין אטומאת מת בכל השנה יהו מביאין קרבן גם אמגע נבלות ברגלים וכן אמגע מת בשאר ימות השנה לכך כתיב מאלה. וכ"ת הא ע"כ הבבלי לית ליה דרשת הת"כ דא"כ מאי פריך מתרומה הא כתיב מאלה וי"ל אין למעט מאלה אלא אחת וישראל וכהנים ממעטינן מדכתיב שני פעמים מאלה וראב"י דממעט נמי תרומה מאלה כדמפורש לעיל בסוגיין ובת"כ בסיפא שם סובר כיון דממעטינן מאלה קמא היכא דליכא עונש ממילא אייתר מאלה בתרא למעט תרומה וסוגית הבבלי אזלא אליבא דת"ק. ודלא כמ"ש תוס' וצ"ע:

אין לי אלא טומאת קדש טומאת מקדש מנין. בבבלי משני א"ק בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא איתקש מקדש לקדש א"ה תרומה נמי דאמר מר בכל קדש לא תגע לרבות את התרומה כו'. וכתב המהרש"א וקשה מאי פריך תרומה נמי א"כ גז"ש דר' ל"ל דהא איכא למילף כולהו במה מצינו אלא בה למעט תרומה וי"ל מדאיצטרך גז"ש דר' לא הוינו ממעטים אלא טמא שטימא אבל מקדש ותרומה ילפינן מהיקישא ע"כ. ותירוצו קשה ודאי אם נאמר טמא שטימא איממעט מקרבן יש למעט גם תרומה מגז"ש דחילול חילול. ואין לדחות הגז"ש מקמי היקישא בכל קדש לא תגע וגו' דהא תרומה אינו מפורש בהך קרא אלא מריבויא דבכל אתיא כמ"ש תוס' י"ל דלא קאי היקישא אריבויא ועוד כיון דגילה לן קרא טמא שטימא אע"פ שהוא במיתה אינו בר קרבן יש לנו לומר דגם טמא שאכל תרומה לא הוי בר קרבן. וקושייתו נראה לתרץ הכא דמסיק מידי דהוי אשמיעת קול מבנין אב ליכא למילף מקדש וקדש דלא מסתבר למוקמי קרא אלא בתרומה דלא אשכחן עון כרת שחייבין עליו קרבן (וע"ש בתוס' בד"ה לא כו') וגלי לן גז"ש לרבויי קדש ומהיקישא איכא למילף מקדש ותרומה וזה ברור. תו גרסינן התם אלא אמר רבא ג' כריתות בשלמים למה כו' ואחת לטומאה הכתובה בתורה סתם ואם אינו ענין לטומאת קדש תנהו ענין למקדש. וכתב תוס' תנהו כו' אבל בסמוך דנ"ל מטומאה קשיא נוקמא בתרומה וכ"ת משום דכתיב גבי כרת ה"נ כתיב גבי אכילה ומיהו עדיפא מינה פריך ע"כ. ולפום ריהטא קשיא דהא שלישית כתיב בפ' אמור ושם לא כתיב אכילה אלא כי יקריב. אלא כיון דקרא דפ' אמור איצטרך לכלל על כרחך צ"ל דכרת האמצעי הוא מיותר ושם כתיב אכילה. אך נראה כיון דמוקמינן כרת האמצעי לדברים שאינן נאכלין תו לא דמיא לתרומה ומסתבר טפי לאוקמי אמקדש דכתיב גבי כרת וכן עיקר. וגרסי' תו התם אלא אמר רבא טומאתו גמר כו'. וכתב תוס' אע"ג דגבי תרומה נמי כתיב טומאה בפ' אמור שמא אתא לדרשא אחריתא ע"כ וקשה לא יהא אלא גז"ש שאינה מופנה למידן ועוד דוחק הוא לומר כן כיון דלא מצינו בשום מקום דרשא אחריתא ועוד גז"ש דפ' אמור עדיפא דהתם ובקרבן עולה ויורד כתיב לכל טומאתו משא"כ במקדש וקדש. ונראה האי לכל טומאתו דפ' אמור דאיירי בתרומה שמעי' מדכתיב בהאי ענינא ובא השמש וטהר כמ"ש רש"י בריש סוגיין וסדר המקרא כך או אשר יגע בשרץ וגו' לכל טומאתו נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר ודרשו קרא קמא ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ וגו' איירי במעשר דמני טבל ועלה אוכל במעשר ובא השמש וטהר איירי בתרומה ואם כדרום גז"ש דטומאתו אתרומה כ"ש אמעשר א"כ נ"ל דאף מעשר בעולה ויורד וכבר איממעט מעשר מאלה וכמ"ש בד"ה או כו' בשם הת"כ א"כ גם בתרומה לא דרשי' הך גז"ש. מיהו לר' יוחנן דדריש גז"ש טומאתו כדמפורש פ"ב דמכות (דף י"ד) קשה למה לי בקדשים לא יאכל אזהרה לתרומה תיפוק ליה אזהרה לתרומה מגז"ש טומאתו דהא בהך גז"ש יליף ר' יוחנן שם אזהרה לקדש. וכ"ת ר"י דייק דלא דרשינן גז"ש טומאתו לתרומה משום הך קושיא גופא דא"כ קרא ל"ל י"ל מהא ליכא למידק דאיכא למימר אזהרת קדש ותרומה מטומאתו ילפי' ובקדשים לא יאכל ובקדש לא תגע תרווייהו איירי בנגיעה חד לקדש וחד לתרומה. ולמ"ש תוס' שם בד"ה הסוא כו' וקשה איך אמר ר"י קרא דמפורש ביה קדש איירי בתרומה כו' א"נ ע"כ מוקי בתרומה דלקדשים נפקא מגז"ש דטומאתו ע"כ. קשיא טפי דגם בתרומה איכא גז"ש. ונראה לתי' תוס' קשיא קושית המהרש"א נוקי בכל קדש לנגיעה דקדש. וצריכין לומר כיון דאית לן גז"ש דמקדש תו ליכא למיחייב אנגיעה דגרסי' בספרי וכ"כ הרמב"ם פ"ג מה' ביאת המקדש ומניין שאינו עובר עד שיכנס אבל אם נגע בעזרה מאחוריה פטור שנא' ביולדת ואל המקדש לא תבא. וכ"ת בתרומה דאיכא נמי היקישא בכל קדש לא תגע ואל המקדש וגו' וגז"ש טומאתו כמו במקדש ואפ"ה אסרינן בה נגיעה י"ל מדכתיב בקדשים לא יאכל לאזהרה לתרומה לאכילה כדאמרי' התם לר' יוחנן האי לאכילה ש"מ דלא ילפי' טומאת תרומה ממקדש בגז"ש טומאתו שפיר איכא לא קאי בכל קדש לא תגע אזהרה לנגיעה אבל גבי קדש דלא כתיב אזהרה מפורש שפיר אמרי' דיליף ליה גז"ש טומאתו קדש ממקדש וממילא איממעיט נגיעה. וכיון שכן לא קשיא כלל קושייתן הראשונה. עוד כתב תוס' שם וא"ת ולרשב"ל דלא גמר גז"ש טומאתו כדאמר פ"ב דמכות מנ"ל ע"כ. וקשה הא ר"ל סובר כרת השלישי מיותר לטומאה הכתובה בתורה סתם וכדס"ד דרבא דגרסי' בפ' ב"ש (דף מ"ו) ר"ל אומר מחלוקת בטומאת בשר אבל בטומאת הגוף (השלים ולבונה עשורים) ד"ה אינו לוקה. ש"מ דלא מוקי כרת השלישי דכתיב בטומאת הגוף לדברים שאין נאכלין ולמאי אלא לטומאה הכתובה בתורה סתם. ותוס' כתב בזבחים שם בד"ה אבל כו' וי"ל דוקא מלקות קאמר דאינו לוקה ולא איתרבו אלא לכרת ע"ש. ותימא מכדי אליבא דר' יוחנן קיימינן ואיהו קאמר בפ"ב דמכות אזהרה לקדש ילפי' בגז"ש דטומאתו וכיון דכרת שלישי מוקמינן בדברים שאין נאכלין אף טומאתו דכתיב בי' נמי איירי בהן כמפורש בבבלי בסוגיין א"כ אף מלקות איכא למילף בהך גז"ש וצ"ע. ועיקר קושית תוס' איכא לתרוצי דסבר ר"ל כראב"י בסמוך דיליף מקרא למעוטי תרומה ומקדש וקדש ממעטינן מבנין אב. עוד כתב תוס' וא"ת נ"ל לבריית דנקט בנין אב דשואל וענש והזהיר וי"ל לאוקי מעשר עבירות ונז"ם לאוקי תרומה ע"כ. ולפמש"ל בד"ה או כו' דבת"כ איכא מיעוטא לשאר עבירות לכך קאמר סברא דממעטינן שאר טומאת מדכתיב מאלה טפי מסתבר דהכך חמירי דענש והזהיר וכן משמע בת"כ ע"ש. תו כתב תוספת וא"ת נ"ל גז"ש דר' כיון דידעינן מקדש מג"ש דטומאתו ניליף קדש מדאיתקש למקדש כו'. וכתב המהרש"א קושייתם לת"כ אבל לר"י דמוקי בכל קדש בטומאה גרידא איצטרך ג"ש דר' כו' ע"ש ותימא לר"י איכא הוכחה דלא מקשינן תרומה למקדש דא"כ בקדשים לא יאכל שהיא אזהרה לאכילת תרומה ל"ל תיפוק ליה אכילה מהיקישא ונגיעה מדכתיב לא תגע (כמש"ל בסמוך). ומעתה גם מ"ש מיהו ק' אימא דאיצטרך בה לאפוקי היקישא דתרומה למקדש. לק"מ דהא ליתא היקישא. מיהו בלאו הכי איני מבין קושייתו דאף דלא כתיב בה איכא למעוטי תרומה מדאיצטרך גז"ש תיפוק ליה מבנין אב כמו שמעי' שלשתן וכ"ת ס"ד למעט מקדש ואי משום גז"ש דטומאתו הא איכא נמי היקישא י"ל כיון דממעטינן מקדש ממילא אף תרומה איממעט דהא לא ממעטינן תרומה אלא מהיקישא דמקדש. גם מ"ש ולר"י הא דקאמר הש"ס בה ל"ל נ"ל כפירש"י כו' ע"ש לא ידעתי מי דחקו לומר דקושית הש"ס היא גם לר' יוחנן הרי ראב"י לית ליה דרשא דבה כלל למעוטי תרומה ואפ"ה לא פריך הש"ס מהיקישא לדידיה בה ל"ל. ומ"ש המהרש"א בשם מהריב"ל וקשה מדאיצטרך ג"ש טומאתו איכא למעט תרומה דא"כ ניליף כולהו בבנין אב כו' ע"ש תירוצו אינן נכונים בעיני שהרי כבר כתבנו לעיל (בדיבור זה) כי היכי דממעטינן טמא שטימא ממעטינן נמי תרומה. ומ"ש ג"ש טומאתו איצטרך לכמה דרשות אחרות. לא משמע הכי אלא לכל טומאתו דכתיב גבי עולה ויורד מיותר לכך. ועמ"ש בסוף הדיבור. וצ"ל קושית מהריב"ל דהשתא דאית לן גז"ש דטומאתו במקדש איצטרך נמי היקישא בכל קדש לא תגע ללמד קדש ממקדש וכיון דמהך היקישא איכא למילף גם תרומה דהא לת"כ אין כאן שום מיעוט לתרומה דהא איכא למעט קדש יש שכתבו תוס' ואיצטרך גז"ש לאפוקי תרומה קאי אגז"ש דר'. וכן משמע סידור דבריהם וכ"כ בק"א. עוד כתב תוס' ומיהו תימא ל"ל ג"ש דר' תיפוק ליה מגז"ש דטומאה דלענין קדש נמי

(דף ד' ע"א) **ומציין** שאין. פרשת קרבן עולה ויורד שחייבתו התורה קרבן על השמא לא קאי אטומאת מגע אלא אם כן אוכל באותה טומאה קדש או נכנס למקדש:

ה"ג הזהיר וענש על זדון טומאה כו' וה"פ ופשיט הואיל והזהיר עונש על זדון טומאה וחייבין נמי קרבן על שגגת טומאה מה מצינו כשהזהיר עונש על זדון טומאה כרת בטומאת מקדש וקדשיו הזהיר וענש שנאמר ולא יטמאו את מקדשי הרי זו אזהרת מקדש. בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר הרי אזהרת קודש כי את מקדש ה' טמא ונכרת הרי עונש מקדש והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וגו' הרי עונש קודש: ה"ג ראב"י אומר מתוך שנאמר לא אכלתי באוני ממנו ולא ביערתי ממנו בטמא יכול ישראל שאכלו את המעשר אוננים או בטומאה יהו מביאין קרבן ת"ל מאלה כ"ה בת"כ. וה"פ הבתא דאמרת הואיל והזהיר במקום אחר מביא קרבן א"כ נאמר אף האוכל מעשר שני באנינות או בטומאה שהוזהר עליו יביא קרבן על שגגתו ת"ל והיה כי יאשם לאחת מאלה קרא יתירא הוא דהא כבר כתיב והוא ידע ואשם לאחת מאלה אלא ללמד אף שאמרה מי שנעלם ממנו טומאה ואכל דבר האסור לו בטומאתו מביא קרבן לא על כל דברים אסורים נאמר אלא על מקצת מהם וזה דקאמר יש מאלה חייב עליהם קרבן והיינו האוכל קודש בטומאה אבל לא האוכל מעשר בטומאה: **שאינו**. נענש בעונו בזדון לא כרת ולא מיתה ול"ז נוקי מיעוטא דקרא באוכל תרומה בטומאה דכיון שחייב על זדונו מיתה שנאמר ומתו בו וגו' אף הוא מביא על שגגתו קרבן ת"ל מאלה לא מוקמי' קרא אלא במסתבר טפי דהיינו האוכל קדש שהוא החמור מכולן שהוא בכרת ודרש הכי לאחת מאלה הוא דמביא קרבן ולא לכולם: **או מה להלן בתרומה**. קרא דבכל קדש לא תגע מוקמי' ליה בקדש ובתרומה ה"נ נימא דקאי אתרווייהו א"כ כיון דגם בתרומה כתיב אזהרה אטומאה נאמר דלשגגה דידיה חייב בקרבן עולה ויורד ולת"ק פריך דאלו לראב"י כבר אימעיט תרומה מדכתיב לאחת מאלה: ומשני **ולא מע"ז למדתה**. חטאת על מה היא באה ומה ע"ז בכרת אף חטאת אינה באה אלא על כרת דוקא אבל תרומה שאינה אלא במיתה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו אין קרבן בא עליה: **ומע"ז למדתה**. כיון דילפת מע"ז. א"כ אף ידיעה בתחלה איכא למילף מחטאת דכתיב או הודע וגו' ול"ל והוא ידע [שחייב] בקרבן עולה ויורד: **אמר לו**. ר' מנא ליכא למילף מע"ז ידיעה בתחלה דבע"ז מייתי קרבן קבוע הוא לעני ולעשיר משא"כ בקרבן עולה ויורד ולא ילפי מהדדי הלכך איצטרך קרא בקרבן עולה ויורד אף לידיעה בסוף: ופריך **ומה חמית מימר**. א"כ מה ראית לומר דקרא בטומאת מקדש וקדשיו איירי נימא קרא בטומאת תרומה איירי: ומשני **נאמר כאן** כו'. כלומר לאו מע"ז נלמד אלא מג"ש בהמה טמאה יליף דאיירי בטומאת מקדש וקדשיו ומלמסיק: **נאמר כאן**. בקרבן עולה ויורד נפש כי תגע כו' או בנבלת בהמה טמאה: **ונאמר להלן**. באוכל קדשים בטומאת הגוף בנו את אהרן נפש כי תגע בכל טמא בטומאת אדם או בבהמה טמאה ואכל מבשר זבח השלמים: ת"ל באוכל קדשים בטומאת הגוף והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וטומאתו עליו ונכרתה וכתיב בטומאת המקדש בפרשת פרה אדומה טמא יהיה עוד טומאתו בו מה טומאת קדש בעולה ויורד אף טומאת המקדש בעולה ויורד: **מה חמית מימר**. מה ראית לומר וטומאתו עליו קאי אטמא שאכל בשר קדש הטהור וטומאתו עליו היינו על גוף האדם: **או נאמר** עליו קאי אבשר דכתיב ברישא וטהור שאכל בשר טמא הוא דחייב כרת אבל טמא שאכל את הטהור אינו בכרת: ת"ל וטומאתו עליו. ונאמר להלן בטומאת המקדש עוד טומאתו בו מה להלן בטומאת הגוף הכתוב מדבר אף טומאתו האמורה כאן בטומאת הגוף הכתוב מדבר ולא בטומאת הבשר:

ואכל

דרפי'

ואכל. כלומר מקרא שאחריו דכתיב ואכל בלשון זכר מלמדינו דטומאתו עליו נמי בטומאת הגוף מדבר דכתיב ונפש כי תגע בכל טמא ואכל מבשר זבח השלמים ונכרתה הנפש ההיא הרי שהתחיל הגוף בלשון נקבה נפש כי תגע ולא כתיב כי יגע וסיים בלשון נקבה דכתיב הנפש ההיא ואמר ואכל שהוא לשון זכר באמצע והאי ואכל קאי ודאי אגוף אף אתה אל התמה על וטומאתו עליו דפתח וסיים בלשון נקבה ולשון זכר באמצע ואפ"ה קאי אגוף ומסתברא הכי שהרי בטומאת הגוף היה עוסק והולך וכבר פסק מלדבר בטומאת בשר דכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל הרי טומאת בשר והבשר כל טהור יאכל בשר פסק מטומאת בשר והתחיל בטומאת הגוף וסמוך ליה והנפש אשר תאכל וגו' ומשום דהזכיר הכתוב את האוכלו בלשון נקבה וכתיב וטומאתו עליו בלשון זכר היינו שגורים שבטומאת בשר מדבר עכשיו מקרא השני יוכיח שאף הוא בלשון הזה מדבר ואי קשיא שני כריתות בטומאת הגוף ל"ל תריץ כבר אצטריכא לה בבבלי בפרקין שלש כריתות הכתובים בטומאת הגוף שנים כאן וא' בפ' אמור: **נאמרו קדשים לשם רבים**. שלמים לשון רבים הם וטומאה בלשון יחיד דכתיב וטומאתו עליו ולא כתיב וטומאתם עליהם: **לא דיבר**. וטומאתו עליו משמע שעדיין היה עליו ויכול הוא ליטהר ממנה הכתוב מדבר וזהו הגוף שהטומאה פורחת ממנו ע"י טבילה: **יצא בשר**. ואי ס"ד בבשר טמא איירי קרא אין טומאה פורחת ממנו לעולם ומאי עליו דקאמר קרא: **א"ב מה הועיל לו יה"כ**. אמתני' דתנן שעיר הפנימי ויה"כ תולה עד שיתודע לו ויביא עולה ויורד פריך כיון שצריך להביא לבסוף קרבנו א"כ מה הועילה כפרה זו: **כאשם תלוי**. אע"ג שאם יוודע לו חייב להביא חטאתו מהני ליה האשם תלוי מיהת שאם מת קודם הבאת אשם תלוי עונו בו ואם מת אחר הבאת אשם תלוי אע"פ שלא נתוודע לו כבר כיפור אף יה"כ כן מת קודם יה"כ עונו בו לאחר יה"כ כבר נתכפר אע"פ שלא נודע לו קודם מיתה: **וכפר על הקדש**. בשעיר הנעשה בפנים כתיב באחרי מות: **טומאת ע"א**. שעבר במזיד ולא אתרו ביה שאינו נהרג או בשוגג ולא אתיידע ליה סד"א שעיר זה יתלה לו להגן מן היסורים עד שיוודע לו וכן בגילוי עריות ובשפיכות דמים: **מחוקות התועבות**. וגומר ולא תטמאו בכל אלה: **מטומאות ולא כל טומאות**. והואיל ולא פירש לך הכתוב על איזו מהם מכפר לא מסרו אלא להכמים לפרש על איזו מדבר לא ילמד בבנין אב: **מה מצינו שחלק כו'**. כלומר איזהו טומאה שחלק בה הכתוב לסקל עליה דומיא דשעיר הפנימי דקולא היא דיחיד מתכפר בקרבן שלא חסר בו ממון משלו הוי אומר זה טומאת מקדש וקדשיו שהקיל בו בעולה ויורד: **אף כאן**. שחילק להיות בכפרה ואין שאר טומאה עמה דע שבטומאת מקדש וקדשיו הכתוב מדבר:

במקומו

דרשינן ליה פ"ב דמכות. כתב המהרש"א קושייתם לר"י אבל לת"ק י"ל דלא דריש ג"ש בקדש וטומאתו איצטריך לדרשא אחריתא כמ"ש תוס' גבי תרומה ע"כ. ותימא לפמ"ש המהרש"א בריש דבריו לר"י איצטריך ג"ש דר' לאפוקי מהיקישא. א"כ לק"מ דמדאיצטריך ג"ש דטומאתו ליכא למעט תרומה דאתיא נמי למלתא אחריתא וכמ"ש המהרש"א בסמוך וגדולה מזו י"ל סד"א בה אתי למעוטי קדש ומקדש לגבי תרומה היא בעולה ויורד דהכי מסתבר דלא אשכחן כרת שהוא בעולה ויורד וכמ"ש לעיל בתחלת דברינו לתרץ קושית המהרש"א. ולמה שכתבתי בסמוך דג"ש טומאתו מופנה קושית תוס' ניחא אך נראה דקשה עוד הא ר' ודאי לית ליה ג"ש טומאתו קדש ממקדש כדמוכח בסמוך ופ' בית שמאי (דף מ"ג) דת"ק יליף דאיירי בטמא שאכל את הטהור בגז"ש טומאתו ור' יליף ליה מואכל וצ"ל ר' לית ליה כלל גז"ש טומאתו וס"ל כר"ל ורבא דאמר אתיא טומאתו לא קאי אלא אתנא דברייתא. וניחא נמי קושית התוס' הראשונה אמאי איצטרך ג"ש דר' כו' וצ"ע:

ר' אומר ואכל כו' עי' בקונט' וכ"פ רש"י בפ' ב"ש. והוא דחוק וכי מפני הביטוי בפסוק השני נאמר דגם פסוק הראשון זר הוא די לדחוק במקום שאי אפשר לפרשו כפשוטו ורש"י בעצמו הרגיש בזה לכך כתב ומסתברא הכי כו' כמ"ש בקונט' אבל עדיין הדבר דחוק ועיקר חסר מן הספר. ונראה דה"ק מדגלי לן קרא ואכל בהם כרת בטומאת הגוף אי ס"ד דגם בטומאת הבשר איכא כרת ה"ל לכללם בכרות אחת והכי ה"ל למכתב ונפש כי תגע בכל טמא בטמאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא או טומאתו על זבח השלמים ואכל ממנו ונכרתה תרי קראי ל"ל אלא ש"מ דתרווייהו קאי על טומאת הגוף ולכדר' יוחנן. וכ"ת כדי לחלקן לחטאת י"ל הא קיי"ל חלוקין דכרת לאו שמה חלוקה. אך קשה דלמא לכך חלקן ללמד דוקא בטומאת הגוף דכתיב ביה בהמה טמאה הוא דהוי בעולה ויורד כדיליף ר' בג"ש אבל טומאת בשר בחטאת קבוע הוא וכ"ת הא איכא למילף קדש ממקדש בהיקישא בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא והדר ילפי' טומאת בשר ממקדש בג"ש טומאתו טומאתו י"ל היא גופא קמ"ל דלא ניליף בג"ש טומאתו טומאת בשר ממקדש לגיהוי בעולה ויורד ועוד דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בג"ש כדאמרינן בזבחים (דף מ"ט):

ואמרו קדשים לשם רבים כו'. פי' בקונט' הוא כפירש"י והוא דחוק דשם שלמים אינו לשון רבים כדכתיב ואם זבח שלמים קרבנו ולא כתיב קרבנותיו ועוד למה אמר ר' חייא קדשים ולא אמר שלמים (ועי' בק"א). ונראה דה"ק הואיל ואמרו קדשים בלשון רבים דכתיב אל הקדשים אשר יקדישו ב"י לה' וטומאתו עליו ש"מ בטומאת הגוף איירי דאי בטומאת הבשר הל"ל וטומאתו עליהן דהא כתיב קדשים לשון רבים ואי ס"ד לחד מהכריתות בטומאת הבשר איירי הל"ל התם בפ' אמור וטומאתו עליהם דהא התם ברבים איירי ותו ליכא למטעי אלא ש"מ תרווייהו בטומאת הגוף. (וכבר הרגיש במקצתו רבינו הלל והרב בק"א השיב על דבריו ולפמ"ש לק"מ) אך קשה אי הוה כתיב בפ' אמור וטומאתו עליהן איצטרך הך כרת לגופי' לטומאת הבשר והכן בעינן הך כרת לכלל אבל השתא דמוקמי' כרת קמא דפ' צו לטומאת הבשר שפיר הוה כרת דפ' אמור כלל וכרת שני דפ' צו פרט וי"ל. והרא"ם כתב פ' צו בד"ה וטומאתו כו' ומדברי רבינו הלל אני תמה שפי' ג"ש טומאתו דפ' אמור דהיא גופא מג"ש דטומאתו אתיא כדקתני התם ע"כ. וקשה איך נעלמו ממנו דברי תוס' פ' ב"ש (דף מ"ג) בד"ה נאמר כו' ע"ש. ומת"כ פ' אמור לק"מ דלא קאי אלא אטומאתו דפ' צו ומייתי לה התם כמנהג הת"כ. וכן מוכח מדברי ר' דיליף ליה מואכל. ואף שהגי' שם ר' אומר ואם כו' נראה מפני דוחק הקושיא הגיה אדם אחד כן וטעות הוא בידו וכמ"ש עיקר. ומ"ש עוד שם ואע"ג דפשטיה דקרא מוכח שפיר שיסוב אל הבשר דהא לעיל מיניה הזהיר על הבשר הטמא דכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל כו' ע"ש נעלמים ממנו דברי רש"י פ' ב"ש בד"ה הואיל כו' ע"ש. ועמ"ש בסמוך בתוס' בד"ה ר' כו':

לא דבר כו'. רש"י פ' אמור פי' הפסוק וטומאתו עליו וטומאת האדם עליו יכול בבשר הכתוב מדבר כו' ממשמעו אתה למד במי שטומאתו פורחת ממנו הכתוב מדבר וזהו האדם שיש לו טהרה בטבילה. וקשה בפ' צו פירש"י אזהרת טמא שאכל את הטהור אתיא בג"ש טומאתו א"כ ל"ל לפרש טעמא דר"מ תיפוק לי' מגז"ש. וכת"ק וי"ל אף ר"מ אית ליה גז"ש טומאתו אלא ס"ל וזה לא צריך ג"ש אלא פשטא דקרא הכי משמע. וכן משמעות לשון רש"י ועוד כבר כתבתי לעיל (דף ג') בד"ה הזהיר כו' שרש"י פ' תזריע סותר דברי עצמו שבפ' צו ע"ש:

מת לפני יה"כ עונו בו. בבבלי פריך רבא אם מת מיתה ממרקת. ונראה דסבר ר' בון כיון שגם בשעת מיתה האדם נידון כמ"ש הרמב"ן בשער הגמול, א"כ יש לו תועלת רב בזה שנתמעטו עונותיו אז. ורבא סובר כיון שאין הדין אלא לאחר מיתה כבר נתכפר עון זה במיתתו ואין תועלת בכפרה זו. ועמ"ש לקמן דף ז' בד"ה ויה"כ כו':

יש לי להביא כו'. כתב תוס' אכתי איכא טובא כגון אוכל תרומה בטומאה וטמא ששימש אלא נקט הכי לרבות אף שהן חמורות וכי ממעט להו ממעט לכולהו ע"כ. וקשה לפי"ז מאי קאמר ר"ש בסמוך ממקומו הוא מוכרע וכפר על הקדש מטומאה של קדש הוא. אטו טמא ששימש לאו מטומאה של קדש. לכך נראה ודאי אין סברא לומר שיהא שעיר הפנימי מכפר על עברה שמיעטה קרא מקרבן כמו תרומה וטמא ששימש דממעטינן להו מדכתיב בה אלא הני תלתא ס"ד בהו איירי קרא דכתיב מטומאת בני ישראל משמע בטומאה שאפי' יחידים הטועים גורמים הכשר וטומאה לכלל ישראל וזה לא שייך אלא בהני תלת בעכו"ם כתיב למען טמא את מקדשי ופירש"י את כנסת ישראל המקודשת לי (וע"ש ברא"ם) ובג"ע נמי כתיב ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה ובש"ד ולא תטמא את הארץ ומשני כתיב מטומאות בעינן טומאה שחלקה הכתוב ולא מצינו בהנך טומאות שחלק הכתוב אחת מהן. ומעתה הא דכתב תוס' שם וא"ת איך יכפר על כולן הא כתיב אחת וא"ל יש להביא אחת מג' טומאות דא"כ ל"ל מטומאות ולא כל טומאה תיפוק ליה מאחת כו' ע"ש יש לתרץ ודאי אין להביא אלא אחת דכתיב אחת ומדכתיב מטומאות שמעינן שמתכפר על טומאה החלוקה משאר טומאות ולא מצינו אלא טומאת מקדש וקדשיו החלוקה בקרבנה. מיהו לשון הירושלמי משמע מפירש דקאי על שלשתן דקאמר יכול על כל הטומאות הללו כו'. ועוד אף איך אפשר לומר דקאי על ע"א לחוד קשיא הא לא אתיא לכלל חטאת (ועיין בבבלי בתוס' בד"ה במזיד כו') אך קשה נימא מטומאת קאי אתרומה וטמא ששימש שחלוקין משאר טומאות שהן במיתה וי"ל אין זה חלוק דהא ישנו עוד עברות שהן במיתה אבל לא מצינו שגגת כרת שהיא בעולה ויורד ולא בחטאת קבוע אלא טומאת מקדש וקדשיו:

טומאת ע"א. עי' בקונט' וליכא לאוקמי בשוגג דבר קרבן הוא והשתא שעיר המשתלח דמרובה כפרתו המכפר על כל עברות אינו מכפר אבר קרבן כדדרשינן מקרא וכ"ש אבר קטלא או מלקות דלא מכפר כ"ש שעיר הפנימי דאינו מכפר כך כתבו תוס'. וקשה לפמ"ש תוס' בד"ה יש לי כו' נקט הני לרבותא אע"פ שהן חמורות וכ"ש אחריני ע"ש איכא למימר שעיר הפנימי מכפר נמי על כל עברות מק"ו אע"ג דכתיב מטומאות ושאר עברות לאו טומאות נינהו מ"מ סד"א דנקט טומאות לרבותא דהנך שלש עברות הן החמורות מכולן דעלייהו יהרג ואל יעבור. וי"ל הא כתיב אחת כפרה זו לא יהא אלא אחת בשנה ואם נאמר פנימי מכפר נמי על כל עברות כמו שעיר המשתלח ה"ל שתים בשנה. אך עדיין קשה לפי הס"ד דהפנימי מכפר על החמורות שבכל העברות אין למילף מק"ו משעיר המשתלח די"ל הואיל והפנימי מכפר אחמורות אפי' אבר קרבן נמי מכפר וצ"ע. והא דמוקמי' ליה בשוגג כתב תוס' וקשה ס"ד הא לא אתי לכלל חטאת וא"ל הואיל ואתי לכלל גלות אתי לכלל חטאת קרינא ביה דהא מוקי ליה נמי בהנך דלאו בני גלות נינהו ע"כ ונראה כיון למכפר נמי אהנך דבאו לכלל חטאת קרינא ביה ולעולם גלות במקום חטאות קאי. ולפמ"ש תוס' (דף ח') בד"ה מה כו' בשעיר המשתלח למכפר נמי אשאר עברות לא דרשי' לכל חטאת דאתי לכלל חטאת ע"ש מעיקרא לק"מ דכי מוקמינן מטומאות דכתיב בשעיר הפנימי בס"ד לא דרשי' דאתי לכלל חטאת. ותוס' תירצו וי"ל אע"ג דלא אתי לכלל חטאת אין לחוש כיון דתלי נמי אטומאת מקדש וקדשיו דאתי לכלל חטאת וכ"ת לקמן דכריך ויכפר פנימי אדידיה ואחיצון כו' ע"ש וא"ת אמאי לא דייקי ממתני' שעיר המשתלח דכתיב ביה לכל חטאתם ואפ"ה מכפר נמי אהנך דלית בהו חטאת וי"ל בשעיר המשתלח לא דרשינן לכל חטאת כמ"ש תוס' (דף ח') בד"ה מאי כו' א"כ גבי שעיר המשתלח לית לן למידרש כו' עי' שם. (ועי' מ"ש לקמן בד"ה מת כו'). עוד כתב תוס' וא"ת היאך אפשר לאוקמי במזיד והא לא משכחת ביה כפרת חיצון דהיינו אין בה ויש בה ע"כ. ותימא הא במזיד קאי אפשעים ובשוגג ולא אתיידע ליה היינו חטאים ואף כי מוקמי' בטומאת מקדש וקדשיו מוקמינן פשעים במזיד כמפורש בסיפא דמתני' ועל זדון טומאת מקדש הפנימי מכפר דכתיב ומפשעיהם ומחטאתם יש בה ואין בה לכך נראה דצ"ל וא"ת ואיך אפשר לאוקמי בהנך תלת והא לא משכחת כו'. והמהרש"א כתב וקשה טפי ה"ל להקשות אי בשוגג ולא אתיידע בע"א דהיינו אין בה ואין בה אינו דומה לכפרת חיצון דאיירי באין בה ויש בה ע"כ. לא ידעתי מאי קשיא ודאי כי מוקמינן קרא בהנך תלת לא בעינן שיהא דומה ממש אלא ללמד שעיר החיצון מכפר על אותה עברה שהפנימי מכפר וכדאמר בבבלי (דף ט') לר"מ למאי הלכתא איתקש חיצון לפנימי מה פנימי אינו מכפר בשאר עבירה כו' ע"ש. והכי קשיא להו בשוגג ולא אתידע היינו אין בה ואין בה דאין בה ואין בה שעיר ר"ח מכפר דה"ל חטא שאין מכיר בו אלא ה' א"כ על כרחך לומר שהחיצון מכפר אאין בה ויש בה ולא ליכא למשכח בהני דבר קרבן הוא. אבל אי ס"מ למוקמי פנימי באין בה ואין בה שפיר הוה מצינן לאוקמי חיצון ביש בה ואין בה דלא בעינן דומה ממש ומלשון מתני' אין להקשות אברייתא ועי' בתוס' בד"ה מה פנימי כו'. ובמה שכתבנו מיושב כל מה שמקשה המהרש"א בזה ע"ש. עוד כתב תוס' וא"ת איך מצי לאוקמי במזיד ולא אתרו ביה הא בגדי כהונה מכפרים עליהן כדאמרי' בערכין (דף ט"ז) ע"כ ונראה לפמ"ש לעיל בד"ה יש כו' אהנך ג' עברות אחרים במזיד ולא אתרו ביה וקס"ד הפנימי מכפר על העושה במזיד ולא אתרו ביה ועל אחרים בשוגג ולא אתיידע ליה ונגעים באים על העושה בשוגג לכפרה וכה"ג מתרץ רש"י בערכין שם ע"ש ולפי המסקנא בשוגג ולא אתיידע א"ל אחרים כפרה. והתוס' כתבו שם אפירש"י ולא נהירא דאמרינן בשבועות על כל עברות אחרים נענשים עליהם אם יש בידם למחות ואם אין בידם למחות אפי' ג"ע וב"ד נמי לא ע"כ וקשה הא בעגלה ערופה אומרים זקני העדה עינינו לא ראו וגו' משמע שלא היה בידם למחות ואפ"ה צריכים עגלה לכפרה והא דאמרינן כל עברות שבתורה נפרעין ממנו ובשבועה ממנו ומכל העולם לא קאי אהנך שמפורש בהן בכל ישראל נענשים על ידו וכ"כ תוס' פ' שבועות הדיינין (דף ל"ט) כל עברות שבתורה לאו דוקא כו' דבפ"ק דקידושין קאמר משום עריות לחודה אבלה הארץ ע"כ. עוד כתב תוס' בד"ה בשוגג כו' וא"ת המקשה מה היה סבור דגם כי מוקמי' במקדש וקדשיו איירי בשוגג ולא אתיידע וי"ל כיון דצריכים לחלק בין מזיד דהנך למזיד טומאת מקדש וקדשיו שאל המקשה אי איכא לחלק ביניהם גם בשוגג ועל"כ לומר כן דבתר דשניא ליה בע"א מאי מספקא ליה תו בג"ע וש"ד אלא ודאי כמ"ש. זהו כוונת תוס' ודלא כמהרש"א שהניח דבריהם בצ"ע ע"ש. ומה שסיימו אבל קשה אי במזיד בר מלקות הוא ע"ש. נראה לתרץ לפמ"ש תוס' פ"ג דמכות (דף ט"ז) בד"ה מידי כו' למ"ד קיימו ולא קיימו הבא אל המקדש טמא אינו לוקה דס"ל לאו שקדמו עשה א"כ אומר שאינו רוצה לקיים ה"כ היכא לאוקמי בבא במזיד אל המקדש ורוצה לקיים העשה דליכא מלקות אבל עונש יש. ובקדש י"ל דלא קאי מפשעיהם אקדש אלא אמקדש א"כ בנגיעה דקדש איכא איסורא אע"ג דקרא בכל קדש לא תגע איירי בתרומה מ"מ מדאפקי' רחמנא בלשון קדש שמעינן לאיסור מיהא אית ביה:

שנאמר למען טמא את מקדשי. כתב תוס' פי' קדושת שמי והאי קרא במולך כתיב וקסבר האי תנא מולך הוי עע"א ע"כ. לפי שפירשו מקדשי קדושת שמי לכך מיאנו במ"ש בתוס' בסמוך לתרץ קושייתם ע"ש. ובסנהדרין (דף ס"ד) כתב תו' בד"ה שלש כו' וקשה לר' יהודה דאמר מגדף היינו מברך את השם כרת בעכו"ם שלא כדרכה מנ"ל ע"כ. ולדבריהם הת"ק שהוא ר' יהודה סובר מולך היינו ע"א א"כ לא צריך כרת במולך ומוקי חד לכדרכה וחד לשלא כדרכה וכ"ת הא איכא לאוקמי במולך שלא כדרכה ובע"א שלא כדרכה מנ"ל (וע"ש בתוספת בד"ה למעביר כו') י"ל לר' יהודה דלית לן כרת בכדרכה אלא גבי מולך ומינה ילפינן שאר ע"א אף בשלא כדרכה לא מחלקינן בין מולך לשאר ע"א אבל מאן דאית ליה כרת בכדרכה מדכתיב כי דבר ה' בזה ודאי מסתבר לאוקמי הך כרת דמולך במעביר בנו ובתו במולך דוקא ולא בשאר ע"א ואיצטרך כרת שלישי לשלא כדרכה בשאר ע"א. אך קשה א"כ לא לכתוב קרא כי דבר ה' בזה וממילא ידעינן שאר ע"א בין כדרכה בין שלא כדרכה שהיא בכרת וכדאמרינן לר"י וי"ל:

מה מצינו שחלק הכתוב כו'. בבבלי פריך אימא ע"א דחלק דמייתי שעירה ולא כבשה אמר ר"כ אנן חלק להקל קאמרי' והאי חלק להחמיר הוא. ופירש"י חלק להקל קאמרי' דומיא דשעיר הפנימי דקולא היא שיחיד מתכפר בקרבן ציבור שלא חסר בו ממון כלום ע"כ וקשה מאי קולא היא זו הא אי לא מתכפר בפנימי מ"מ מתכפר בשעיר המשתלח שמכפר על כל עבירות ולא מחסר ממונו כלום לכ"ש שמכפר תחלה לכל עברות דמעיקרא מקריבין הפנימי והדר משלחין השעיר ודוחק וצ"ע. הו פריך אימא יולדת דחלק דמייתא עולה ויורד. וכתב תוס' והכא הא בת קרבן היא ע"ש ונראה כוונת רש"י לא שתפטור להביא קרבנה אלא שתהא אוכלת בקדשים אף קודם הבאת קרבנה. אך קשה כיון דעיקר הקרבן להכשירה בקדשים וכבר הותרה בקדשים למה תביא קרבן עוד. ולפי דברינו יש ליישב דברי תוס' בהג"ה מועטת ועי' במהרש"א. ונראה דפריך ואימא ביולדת דלא אתיידע לה שילדה כמ"ש תוס' בד"ה אימא נזיר כו'. הו פריך הש"ס ואימא מצורע דבא על חטא כדרשב"נ דאמר על שבעה דברים נגעים באים. וכתב תוס' תימא והא לא מייתי קרבן אהנך עברות אלא כשהוא מצורע ואיך ס"ד דלחטא קמייתי ע"כ ולאי מבין קושייתם דהכי פריך דלמא אין כפרה לחטאים אלו עד שיהיה מצורע ויביא קרבנו וצ"ע. ומ"ש תוס' בפרקין (דף י"ג) בד"ה וכפר ועוד אי בטומאת מקדש וקדשיו איירי הכא לר"י מאי קאמר לעיל ר"ש ממקומו הוא מוכרע הא גם לר"י ממקומו מוכרע ולשון זה ק"ק שפי הל"ל ור"י הא ממקומו מוכרע וה"נ פריך הש"ס (דף ה') שפיר קאר"ם. ע"כ נראה לפירש"י ודאי כולה וכפר קרא יתירא הוא אחרי דכתיב מטומאת דמשמע' מיניה למכפר על טומאת מקדש וקדשיו אין חילוק בין לפני ולפנים ובין כל המקדש. וא"ל איצטרך דמכפר נמי אטמא ששימש כמ"ש תוס' שם בשם רב"י בנוסחא רש"י שלפנינו מבואר בהיפך דאינו מכפר על ששימש אלא על שבהם שכתב זה מזבח הזהב אם הקטיר בטומאה ובשייס. על כרחך נומר כולא קרא מקרא מבוכ ספא איצטרך וקמ"ל פשוטו. וכיון שכן אי לאו דכתיב מטומאה הוינא מוקי' לכולא קרא אהזאות כמ"ש תוס' אע"ג דקרא מיותר איצטרך משום סיפא אבל השתא מסתבר טפי לאוקמי אטומאת מקדש דומיא וכפר על הקדש דכתיב באותה פרשה ועוד אין זה מוכרע דהא אף כי מוקמי' טומאה בס"ד נ"ל דתלי נמי אטומאת מקדש דאתי לכלל חטאת כמ"ש תוס' (דף ז') בד"ה במזיד כו':

דה"א

(שם ע"ב) ממקומו הוא מוכרע. אין אתה צריך להכריעו ממקום אחר כי בו עצמו הכריע הכתוב שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו: וכפר על הקדש. דקאי על המקדש ואפקוה בלשון קדש למשמע מיניה גם טומאת קדש: ה"ג יכול על כל טומאת מקדש כו'. וה"פ יכול על כל טומאה שבמקדש וקדש בין שיש בה ידיעה בין שאין בה ידיעה שעיר הפנימי מכפר: ת"ל ומפשעיהם. לכל חטאתם חטאים דומיא דפשעים מה פשעים שאינן בני קרבן שפשעים אלו המרדים כלומר מזידים אף חטאים שאינן בני קרבן יצא שיש בה ידיעה בתחלה וידועה בסוף והעלם בינתיים שהיא בת קרבן:

הלכה ג' מתני' אין בה ידיעה בתחלה. שלא ידע בטומאה זו מימיו זה לא בא לכלל קרבן עוד לעולם שאין קרבן בא אלא על יש בה ידיעה בתחלה: שעיר הנעשה בחוץ. הקרב במזבח החיצון במוספין של יה"כ: ויה"כ. עצמו מכפר עם השעיר שנא' כי יום כיפורים הוא: שנא'. בשעיר הנעשה בחוץ ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכיפורים וחטאת הכיפורים הוא השעיר הנעשה בפנים היקישן הכתוב ללמדך על מה שזה מכפר זה מכפר מה פנימי אינו בא אלא על דבר שיש בו ידיעה בתחלה כדילפי' מדכתיב לכל חטאתם בעינן שיהא דבר הבא לכלל חטאת כשיהיה לו ידיעה בסוף ואם אין לו ידיעה בתחלה אינו בר קרבן אף שעיר הנעשה בחוץ אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה ומאי ניהו ידיעה בסוף ולא בתחלה דלא אתיא לכלל קרבן ומכפר זה כפרה גמורה בלא תליה: **גמ'** מה כו'. ופריך מה ראית לומר פנימי תולה איש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף והחיצון מכפר אאין בה ויש בה נימא איפכא הפנימי מכפר אאין בה ויש בה והחיצון תולה איש בה ואין בה או נאמר שניהם תולים זה איש בה ואין בה וזה על אין בה ויש בה או שניהם מכפרים זה איש בה ואין בה וזה אאין בה ויש בה: מאי כדון. מה אתה משיביני מעתה: מילה חמית. דבר ראה ריש לקיש במשנתינו והשיב מינה לר' יוחנן והשיב לו ר' יוחנן מחלוקי כפרות הוא הדבר ואין אני יודע מה אמר לי ואפשר

(דף ע"ב) **רש"א** ממקומו הוא מוכרע שנא' וכפר וכו'. וכתב תוס' אע"ג דבמקדש איירי מ"מ מדאפקיה רחמנא בלשון קדש שמעי' טומאת קדש ומדאיתקש ליכא למימר דא"כ תרומה נמי ע"כ. וקשה הא תניא כוותיה דר"ל בכל קדש לא תגע לא קאי אלא אקדשי' ולא אתרומה כמפורש מכות פ"ג (דף ד') א"כ שפיר י"ל ר"ש נמי הכי ס"ל וכ"ת א"כ קשיא מאי פריך הש"ס (דף ח') שפיר קאמר ר"ש ליסני ר"י כר' יוחנן ס"ל לא תגע קאי אתרומה א"נ סיבר כתנא דת"כ דקאי אקדש ואתרומה וקשיא אי ממקומו יליף אפי' תרומה נמי י"ל בעי לשנויי דאף ר"י ס"ל כהלכתא דקאי אקדש ולא אתרומה וכ"ת כיון דקיי"ל כתם ספרא דהיינו ת"כ תני ר' יהודה א"כ צ"ל ר"י ודאי ס"ל כל קדש קאי אתרווייהו והדרא קושיא לדוכתא ליסני דקשיא ליה א"כ תרומה נמי י"ל הא ודאי סיבר הבבלי דהך ברייתא דת"כ משבשתא דאל"כ מאי קאמר תניא כוותיה דר"ל הא תניא נמי דלא כר"ל מיהו י"ל ה"ק תניא כוותיה דר"ל כלומר איכא תנא דס"ל כוותיה אבל ליכא תנא דסובר כר' יוחנן. גם לתי' תוס' הא דר"ש דלא כר' יוחנן דאי מפרש בכל קדש לא תגע אתרומה איכא למשמע נמי קדש מיניה מדאפקי' רחמנא בלשון קדש ואף אנגיעה דקדש לוקה. ועי' מה שכתב לעיל בד"ה אין לי כו'. אך הא קשיא לי לר"ש נ"ל גז"ש דר' בהמה טמאה ללמד דטומאה דכתיב בעולה ויורד קאי אמקדש וקדשיו תפיק לי מדחזינן שהיקל הכתוב אטומאה זו שמתכפרת בשעיר הפנימי (עמ"ש בסמוך בד"ה מה כו') ה"נ אית לן לאקל בה דשני לה בעולה ויורד ואינה צריכה חטאת קבוע וכדדרש ר' יהודה מדחלק הכתיב כו' מאי קאמרת ר"י מדכתיב מטומאות קדרים ה"נ כתיב מאחת מאלה וכמ"ש לעיל בד"ה או כו' ויש ליישב. אך קשה הא דאמר רבא בבבלי (דף ז') ג' כריתות בשלמים למה כו' אחת לטומאה הכתובה אבל עולה ויורד סתם שהיא טומאת מקדש ע"ש מנ"ל דקאי אעולה ויורד נאמר דקאי אטומאת שעיר דיה"כ מאי קאמרת כיון דמוקמינן ליה הטומאה סתם מהילא מוקמינן ליה אכל טומאות האמורות סתם בין ביה"כ בין בעולה ויורד א"כ צ"ל מטומאת ללמד דקאי אטומאת מקדש תיפוק ליה מהכא שמעינן דקאי אמקדש והדר ילפינן קדש ממקדש בהיקישא אבל תרומה ליכא למילף דאינה בכרת כמקדש וי"ל אי לאו מטומאת ה"א כרת שלישי איצטרך לקדש לפרש טומאה סתם די"ה אבל מקדש אינה בעולה ויורד ואין שעיר י"ה מכפר על ה אבל השתא מטומאה ידעי' קדש יה"כ מכפר ממילא צ"ל כרת שלישי בא אינו ענין לקדש תנהו ענין למקדש. אבל קשה היך אפשר לומר דקאי אמקדש א"כ ג"ש דר' למה לי וצ"ע:

יכול על כל טומאה כו' בבבלי מסיים בה ומנין יש בה ואין בה שעיר זה תולה אימא תולה שאין בה ויש בה א"ק לכל חטאתם הנך דאתי לכלל חטאת ותתכפר כפרה גמורה אי כתיב מחטאת כדקאמרת השתא דכתיב לכל חטאתם מכלל דבני חטאת נינהו ופירש"י עכשיו החטא כפשע שאינו בר קרבן ויתלה עליו עד שיבא לכלל חטאת כנ"ל וקשה מנ"ל דאינו מכפר כפרה גמורה אימא קמ"ל קרא דמכפר איש בה ואין בה והיינו ענין דאתי לכלל הטאת אי לאו יה"כ ואי כתיב מחטאתם הו"א דאינו מכפר אלא אאין בה ויש בה דומיא דפשעים. וצריך לדחוק ולומר לכל הטאתם משמע שאחר כפרת השעיר בא לכלל חטאת, ותוס' כתב בד"ה מאי כו' תימא בפ"ב דכריתות פריך בשעיר המשתלח אימא כי מתידע אחר יה"כ נמי לא מייתי הא ביה נמי כתיב לכל חטאתם כו' א"כ שעיר המשתלח ליתא לן למידרש דוקא דאתי לכלל חטאת הרי מכפר על כמה עברות שאינן בני קרבן כו' ע"ש וקשה מאי איכא שמכפר גם אלו בני חטאת כיון דמכפר נמי אהנך שהן בני חטאת כמו שהוכיחו תו' (דף ז' בד"ה במזיד כו' ע"ש) (ועמ"ש לעיל בתוס' בד"ה טומאה כו'). עוד תירצו א"כ שעיר המשתלח עדיף שתולה כי אתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה כדפריכית ע"כ. ונימא א"כ קשי' קושית תוס' (דף ט') בד"ה חיצון כו' יתלה על יש בה כו' ע"ש. וליכא למימר כתירוצם כיון דגלי קרא בפנימי דלא מכפר אבר קרבן אפי' אתיידע סמוך לשקיעת החמה כולהו נמי לא מכפרו דהא חזינן שעיר המשתלח מכפר הסמוך לשקיעת החמה וכ"ת מבשעיר המשתלח ליכא למילף דמרובה כפרתו אבל אפנימי שפיר איכא למילף דמרובה כפרתו שמכפר נמי על הזדון ואע"ם אינו מכפר אבר קרבן י"ל לשון תוס' לא משמע כן ועוד הא גם אדבר שאינו בא לכלל חטאת אין הפנימי מכפר והחיצון מכפר וצ"ע ולי קשיא עוד בכריתות שם (דף כ"ו) אמר אביי תלתא או הודע כתיב בנשיא ויחיד וציבור דילפי' מהדדי בג"ש דמצות מצות ואם אינו ענין לגופן תנהו ענין להיכא דמתיידע ליה אחר יה"כ חייב חטאת, וקשה הדא איצטרך לגופה והשני ללמד דאחר יה"כ חייב חטאת שלישי ל"ל ומעיקרא פריך הש"ס הכא ע"ש והיה נראה לחלק דאיצטרך אם נודע לו אחר שהביא אשם תלוי שחייב כדאמר הכא אבל אין לשון הש"ס משמע כן דקאמר א"ק או הודע מכל מקום משמע דלאו מקרא יתירה יליף ליה לכך נראה אביי סובר מדכתיב לכל חטאתם אין למעט שאינו מכפר כפרה גמורה כמ"ש ופליג אש"ס דהכא ואיצטרך חד או הודע לשעיר המשתלח וחד לשעיר הפנימי דאי לא כתיב אלא חד הוה מוקמית ליה בשעיר המשתלח אבל פנימי דכתיב ביה וכפר סד"א דמכפר כפרה גמורה וכמ"ש תוס' בד"ה וכפר כו' לכך איצטרך תרתי ועמ"ש לעיל בד"ה פתר כו' ולקמן בסמוך בד"ה אין כו'. ובזה יש ליישב קושית תו' (דף ט') בד"ה על כו' וא"ת לר"י כו':

דמכפר כפרה גמורה וכמ"ש תוס' בד"ה ונכפר כו' לכך איצטרך תרתי ועמ"ש לעיל בד"ה פתר כו' ולקמן בסמוך. אין בה ידיעה בתחלה כו'. בבבלי (דף ט') פריך ולר"י דאמר אין בה ויש בה בר קרבן חיצון אמאי מכפר ומשני על אין בה ואין בה ופריך האי שעירי הרגלים ור"ח מכפרין ומשני ש"ע כר"מ כו', וכתב תוס' וא"ת ולר"י נפיך ונימא פנימי מכפר אאין בה ויש בה וחיצון איש בה ואין בה כו' ע"כ וקשה כיון דכתיב בפנימי פשעים וחטאים ומקשינן חטאים דומיא דפשעים א"כ שפי איכא לא קמי פנימי ביש בה ואין בה דדמיא מקצת לפשעים דיש בה ידיעה אבל אין בה ואין בה לא דמיא כלל לפשעים. והש"ס דפריך (דף ח') ונפיך מיפך היינו דליכפר פנימי על אי בה ויש בה ואי' חילוק כל כך בדמיון לפשעים בין יש בה ואין בה או אין בה ויש בה משא"כ באין בה ואין בה וע"ק מאן לימא לן דלא מפיך לי' ר' ישמעאל דתיקשי לן ונפיך מיפך מיהו בזה י"ל דקשיא להו אי ס"ד דפליג ר' ישמעאל בהא א"כ ה"ל מחלוקות רביעית ולא הוה שתיק מיניה תנא דמתני' ודוחק וצ"ע. ומ"ש עוד שם וא"ת לר"י לכלל חטאת ל"ל וי"ל ללמד דאינו מכפר כפרה גמורה ע"כ. לפמ"ש לעיל בסמוך בד"ה יכול כו' ולקמן בסמוך בד"ה מה כו' דהירושלמי והבבלי כריתות לית להו הך דרשא לכל חטאת ע"ש לק"מ אי ר' ישמעאל נמי לא דריש ליה. וגדולה מזו נראה דפליג ר"י נמי בהא וקסבר פנימי וחיצון מכפר כפרה גמורה ולא דריש לכל חטאת ואו הודע איצטרך לדרשא אחריתא כדאמרי' בכריתות פ' אמרו לו (דף י"א) או הודע אליו חטאתו ולא שיודיעוהו אחרים יכול אפי' אין מכחישן ת"ל או הודע אליו מכל מקום ע"כ. ונראה דה"ק ת"ל או הודע אליו ה"ל כמיעוט אחר מיעוט לרבות ידיעה מכל מקום (והרב בק"א כו' בזה פי' רחוק והדוק ע"ש) נמצאת דתלת זימני או הודע כולהו צריכי חד לגופה דבעי ידיעה בסוף וחד לכדאמרן וחד דאמר אשם תלוי מביא חטאת כדאמר רבא כריתות [דף ט'] ועמ"ש לעיל בד"ה יכול כו'. ומעתה ר"י כר"מ ור"מ כר"י לכך קאמר ר"מ דמכפרים על אין בה ויש בה אע"ג דהוא בר קרבן ודלא כמ"ש תוס' שם בד"ה סבר כו' וצ"ע:

מה פנימי כו'. כתב תוס' בד"ה מה כו' וא"ת לר"י נ"ל היקישא הא ע"כ חיצון מכפר אאין בה ויש בה דבאין בה ואין בה ודאי רגלים ור"ח מכפרים דכתיב חטאת לה' כו' ע"ש וי"ל אי לאו היקישא ה"א חיצון מכפר אאין בה ואין בה דסופו ליודע דהא לא מכפרי ר"ח ורגלים דכיון שסופו ליודע לא קרינן ביה חטא שאינו מכיר בו אלא ה' וכמ"ש תוס' (דף ט') בד"ה אבל כו' ע"ש אע"ג לפי המסקנא לר"י ר"ח ורגלים מכפרים על אין בה ואין בה שסופו ליודע היינו כיון דאיתקש חיצון לפנימי אמרי' מה פנימי אחר בעת כפרה אזלינן שאז יש בה ואין בה חיצון נמי כל שבשעת כפרה יש בה ידיעה בסוף מכפר וכל שאין לו ידיעה בשעת כפרה אינו מכפר וכיון דאזלינן בתר כפרה אפי' סופו ליוודע אין בה ואין בה מיקרי ור"ח ורגלים מכפרים עליו. ולכך צ"ל ר' ישמעאל כר"מ ס"ל דלית ליה היקישא דלתת. מעתה מ"ש תוס' (דף י') בד"ה איתקש כו'. וע"ק אי פנימי נמי איתקש בהאי היקישא נ"ל לר"י חטאת לה' הא מקום לפנימי דמכפר אטומאת מקדש וליכא לאוקומי אלא באין בה ואין בה. א"כ י"ל אי לאו חטאת לה' סד"א מדאיתקש יש לאוקמי ר"ח ורגלים באין בה ואין בה שסופו ליוודע דדמיא במקצת לפנימי שיש בה ידיעה לאחר זמן אבל אין בה ואין בה שאין סופו ליוודע שאינו דומה כלל לא. לכך איצטרך חטאת לה'. (ועמ"ש לקמן בד"ה טעמא כו': ועוד יש לומר אי לאו היקישא סד"א דחיצון מכפר על יש בה ואין בה כפרה גמורה ואפי' נתוודע לו אחר יה"כ והא דכתיב בפנימי לכל חטאתם שחטאת שמכפר עליו בא לכלל חטאת סד"א ה"ק הפנימי אינו מכפר ואי ליכא חיצון שיש בה לכלל חטאת אבל החיצון מכפר עליו א"כ ה"ק אין הפנימי מכפר לכפרה גמורה אלא לעולם בעינן חטאת אחריו או חטאת החיצון או חטאת ממש וכ"ת מהיכא תיתי לומר כן וכי עדיף מהשעיר המשתלח שכפרתו מרובה ואפ"ה אינו מכפר י"ל בשעירי מוסף כתיב לכפר עליכם סד"א שמכפר לגמרי וכמ"ש תוס' בד"ה ונכפר כו' ע"ש. אע"ג דבשעיר מוסף דיה"כ לא כתוב לכפר עליכם כיון דאיתקשו השעירים להדדי בקרא דאלו תעשו לה' במועדיכם (היינו לשיטת ר"ת בתוס' דף ט' בד"ה כדאמר כו') כאלו כתיב גביה לכפר לכך איצטרך היקישא וכ"ת אדרבה מדכתיב היקישא יש לנו לומר על מה שזה מכפר זה מכפר דהיינו שניהם מכפרים על יש בה ואין בה כמ"ש תוס' בד"ה כפרה כו' ע"ש י"ל א"כ ה"ל למיכתב לכפר בחיצון כי היכא דכתיב בשאר מוספים ונדרים שכו ושעיר אחד חטאת לכפר מלבד חטאת הכיפורים שהוא תולה אלא ודאי שאין שהחיצון מכפר על חטא הפנימי. וכ"ת הא כתבו תו' בד"ה מזיד כו' דאין סברא שיבואו שתי קרבנות על דבר אחד א"כ איך נאמר ששניהם צריכים כפרה יש בה ואין בה י"ל היינו שאין סברא שצריכין שתי קרבנות ולא יועיל זה בלא זה אבל הכא הפנימי תולה והחיצון מכפר ומצינו כיוצא בזה שמביא אשם תלוי בתחלה וחטאת כשנודע לו. וכ"ת הא לשון מתני' משמע דסד"א דאינו מכפר לא על אין בה ויש בה ולא על יש בה ואין בה תרין סד"א דמכפר על יש בה ויש בה כפרה גמורה וה"ה יש בה ואין בה כשיתוודע לו לכך איצטרך היקישא. ותוס' לשיטתם שכתבו בד"ה ויכפר חיצון כו' אם נאמר פנימי לתלות וחיצון מכפר לגמרי א"כ לא אתי לכלל חטאת ואין הפנימי תולה ע"כ אבל כבר אמרנו דזה הוא בא לכלל חטאת:

מה חמית מימר כו'. נראה דלית ליה לירושלמי הא דדריש הבבלי לכל חטאתם דבעינן שיבא לכלל חטאת דא"כ מאי קאמר והפנימי מכפר. אבל הא דדריש בבבלי אחת כפרה אחת מכפר ודאי גם הירוש' דריש ליה הכי דא"כ למה לא פריך נמי ונכפרו שניהם על אחד או אחד מהם אאיכם כדפריך הבבלי ונכפר פנימי אדידיה ולחיצון וכ"מ להיכא דלא עבד חיצון ופירש"י הם לא היה להם שעירים בכל השנה. וכתב תוס' וא"ת א"כ חיצון למה בא ע"ש ונראה כיון דהיכא דלא עבד פנימי. איצטרך חיצון לכך מייתינן ליה אע"ג דהיכא פנימי ואי החיצון מכפר ולא הפנימי. ומ"ש תוס' אמאי דפריך מה תכפר חיצון אדידיה ודפנימי נ"מ לטומאה שאירעה בין זה לזה. ולא קאמר נ"מ להיכא דלא עביד פנימי דפנימי קרב קודם חיצון ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון ע"כ תימא לי אף שהפנימי קודם מ"מ אם אין להם אלא שעיר אחד מקריבין החיצון ולא הפנימי דתנן מנחות פ"ג שני שעירי יה"כ מעכבין זה את זה. ואף שהרמב"ם לא כתב דין זה בפירוש נראה בסמך עצמו אמ"ש פ"ג מה' יה"כ הגרלה מעכבת אע"פ שאינה עבודה. ואם אין כאן שני שעירים הגרלה מנין ש"מ שני שעירים מעכבין זה את זה. ואפי' לר' יהודה דאמר לא נאמרה חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים והגרלה לא מעכבא כדאמר בבבלי יומא (דף נ"ם) הא איהו דאמר עד אימת זקוק לעמוד חי עד שעת מתן דמו של חבירו כדמפורש שם (דף מ') וכן באם מת המשתלח ישפך הדם פשיטא שמעכבים זה את זה. וי"ל ודאי דמצי למימר הכי אלא כיון דלר"ם אין הגרלה מעכבת וקסבר נמי שא"צ לעמוד חי אלא עד אחר הוידוי א"כ אינן מעכבין לכך קאמר נ"מ לטומאה שאירעה בין זה לזה לאלומי קושייתו אף לר"ם אע"ג דסוגיין אדרבי יהודה דמתני' אזלא מ"מ ניחא ליה להקשות גם לר"ם וכ"ת אס"ד קסבר ר"ם שאין השעירים מעכבים זה את זה מנ"ל לוער דשעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עברות מדכתיב ולקח את שני השעירים דהוקשו זה לזה כמפורש בבבלי בפרקין (דף י"ג) שפי יש לנו למוקמי קרא שני השעירים דבא ללמד שמעכבים זא"ז מלוקמי להיקישא י"ל מדכתיב בשעיר לומר שאינן מעכבים כדאמרי' בבבלי יומא ריש פ' שני שעירים עדיף לאוקמי קרא להיקישא ודוחק דלא שמעינן שום תנא דפליג אסתמא דמנחות פ"ג. ולפמ"ש נ"ל קושית תוס' חיצון למה בא הוא לשיטתם דהקשה פריך אף לר"ם וכמ"ש וצ"ע. עוד כתב תוס' אהא דמשני. א"ק אחת כפרה אחת הוא מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. וא"ת אמאי לא משני דאי מכפר נמי אחיצון א"כ תהיה כפרה זו פעמים בשנה ע"כ לפי' רש"י דמאחת בשנה קמא ילפינן כפרה אחת מכפר כו' ומאחת בשנה בתרא ילפי' כפרה זו לא תהיה אלא אחת בשנה לא קשיא כלום דניחא לשנויי מקרא קמא. גם לפי' תוס' בד"ה כפרה זו כו' דמאחת דרשינן כפרה אחת כו' ובמשנה דרשינן כפרה זו נמי ניחא דמשני מדרשא קמא. אלא הא קשיא לי לשיטת רש"י המקשה דפריך ונכפר חיצון אדידיה ולדפנימי דלא ידע למדרש אחת בתרא כפרה זו כו' שפי ה"ל לאקשויי כיון דכתיבי תרי זימני אחת בשנה ה"ל מיעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות דפנימי מכפר שתי כפרות. ודוחק לומר דלא ידע המקשה דכתיב תרי זימני אחת בשנה הכתובים בקרא אחר. אבל לשיטת תוס' בד"ה כפרה כו' ניחא דלא ידע המקשה לדרוש בשנה. מיהו גם לשיטתם קשיא הא דכתבו בסמוך נמי דפריך ונכפר חיצון אדידיה ולדפנימי ליסני דאין חיצון מכפר שתי כפרות מדאיתקש ע"כ שפי ה"ל לאקשויי מדאיתקש שמעינן דאין החיצון מכפר אדפנימי א"כ ה"ל מיעוט אחר מיעוט וי"ל. ומה שתירצו תוס' בזה חיצון ור"ח ורגלים לא איתקשו להדדי כו' ע"ש גם לעמ"ש תוס' (דף ט') בד"ה כדאמרינן כו' ור"ת פי' כו' אף ר"י אית ליה היקישא דאלה תעשו לה' במועדיכם שהוקש חיצון לר"ח ע"ש מ"מ ניחא דכיון דעדיפא ליה היקישא חיצון לפנימי ה"ל כאלו כתיב בגופו אחת בשנה כמ"ש תוס' שם ר"י עדיפא ליה היקישא דחיצון לפנימי ולר"מ עדיפא ליה היקישא דמועדות ע"ש וצריך טעם במאי פליגי ונראה דלאו משום עדיפא אלא בהא פליגי ר"י סובר אחת בשנה תרי מיעוטא נינהו כשיטת תוס' בד"ה כפרה כו' ואייתר אחת בשנה תניינא ומוקמי' ליה באם אינו ענין לחיצון דהא איתקש ליה ור"מ סובר כשיטת רש"י תרי אחת בשנה תרי מיעוטא הן ואיצטרך שניהן לפנימי חדא דאין מכפר ב' כפרות וחדא כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה וקשיא ליה תרי מיעוטי ל"ל ואי משום דלא נאמר דיכפר חיצון אדידיה ודפנימי תיפוק ליה דאין חיצון מכפר ב' כפרות מדאיתקש ובקושית תוס' אלא ודאי דלא איתקש לרגלים. והשתא ניחא קוש' תוס' בד"ה הואיל כו' וא"ת אי מחיצון גמר תפשום מהכא דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב דחיצון גופיה מהיקישא דפנימי קאתי' כו' ע"ש. ולפמ"ש לר"י ה"ל כאלו כתיב בחיצון גופיה דהא אחת בשנה כתיב ביה ש"מ דאטומאת מקדש וקדשיו מכפר דבשאר עברות שעיר המשתלח נמי מכפר. וכ"ת א"כ היקישא ל"ל ועוד כי היכא דאחת בשנה קמא קאי אמקדש וקדשיו בתרא נמי י"ל אי לאו היקישא לא מוקמי אחת בשנה המיותר לחיצון וכמ"ש. ומ"ש תוס' (דף י') בד"ה ואיתקוש כו' וא"ת ה"ל דבר הלמד בג"ש כו' ע"ש נמי איכא לתרוצי הכי ר"ם כר"י ס"ל וה"ל כאלו כתיב בגופא דחיצון ויליפי' רגלים מחיצון. והא דכתב תוס' שם אבל קשיא לר"מ איך יליף בר"ח ורגלים יש בה ואין בה מחיצון הא חיצון גופיה אתי' מהיקיש ע"ש נראה דאף לר"מ היקש חיצון לפנימי הוה כאילו כתיב בגופיה דחיצון מדאיצטרך אחת בשנה גבי פנימי דלכפרה אחת מכפר ולא שתי כפרות והיינו כפרה דחיצון שמע מינה חיצון מכפר על טומאת מקדש וקדשיו דהא דפנימי אינו מכפר אלא על טומאת מקדש מפורש בקרא. ואי לאו היקישא אין סברא לומר שיהא פנימי מכפר אדחיצון שאינו בא לכלל חטאת וכן מפורש בש"ס דקאמר מכדי אקושי אתקוש נכפר פנימי אדידיה ואחיצון ואין לדמותו לשאר היקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש. ועי' מה שכתב לקמן בד"ה מוסיף דשיטת תוס' קשיא טובא ע"ש. ומה שכתב תוס' בד"ה ונכפר חיצון כו' ואי תימא אמאי לא פריך דלתלו תרווייהו אפנימי ע"ש. ונראה דפנימי לחודא מכפר על החטא ואין צריך קרבן אחר שמעינן משעיר המשתלח כי היכא דשעיר המשתלח מכפר לחוד אף הפנימי כן ויליף מגזרה שוה חטאתם חטאתם כדאמרינן לקמן בסוגיין אי נמי מהיקישא דשני שעירים כדאמרינן בבבלי בפרקין (דף י"ג) ואפילו ר' יהודה דפליג התם דוקא לענין כפרה על הכהנים פליג דמוכחי ליה קרא אבל בשאר מילי מודה (ועמ"ש לעיל בדיבור זה דקושית הש"ס היא אף לר"ם). א"כ בפנימי כתיב וכפר על הקדש וגו' ובחיצון לא כתיב והשתא ואם נאמר דאין הפנימי מכפר

ולהסבר פשוט ר"ע לאת דקאי לן שמא מיסה מכפרים או תולים: א"ל ר' זירא. דלמא על דבר זה קאי דרשה ר"ל דהתנא קאמר שהשעירים מכפרים אטומאת מקדש וקדשיו ויליף ליה מדאלינו שתלה הכתוב בטומאת מקדש וקדשיו שהן בעולה ויורד כדאמרינן לעיל בסמוך וקשיא מנ"ל דטומאת מקדש בעולה ויורד בשלמא קדש יליף מגז"ש מבהמה בהמה אלא מקדש מנ"ל וצ"ל דילפי' מקדש מן קדש דכתיב בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא וקשיא לר"י דמוקי בכל קדש לתרומה (כדמפורש בבבלי מכות פ"ג) מנ"ל דמקדש בעולה ויורד ושני ליה ר"י ועומאתו עליו קאי אטומאת מקדש דהיינו טומאת הגוף והשתא ילפי' טומאתו טומאתו מקדש בגז"ש ודקשיא לך מאי חזית דסמכת אגז"ש ניליף תרומה מן קדש בסיקישא דכל קדש היינו משום דעדיפא לן למילף מקדש מן קדש דאינן חלוקין בכפרה שמשניהן בכרת משא"כ תרומה חלוקה בכפרה שקדש בכרת ותרומה במיתה א"נ במקדש איכא היקי' וגז"ש: **או זה וזה יכפרו מאי כדון**. מתוה הדרינן לקמייתא מנ"ל שהפנימי תולה אים בה ואין בה והחיצון מכפר אאין בה ויש בה אימא איפכא או זה וזה יכפרו או זה וזה תולה: ומגבי והתודה כו'. בשעיר המשתלח כתיב והתודה עליו את כל עונות ב"י ואת כל פשעיהם לכל חטאתם והם זדונות ומרדים ושגגות על כל אלו תולה אבל אינו מכפר ולא כתיב ביה כפרה ה"ה נמי שעיר הפנימי אינו מכפר אלא תולה וכשהוא אומר על כל עם הקהל יכפר ש"מ שיש קרבן שהוא מכפר ואיזהו הוי אומר זהו שעיר החיצון: **אר"א בשם ר"ל**. בא לתרוצי דלא תקשי לך נימא יכפר קאי על שני השעירים הפנימי והחיצון וקאמר מדכתיב בשעיר המשתלח ונשא וגו' ולא כתיב אלא עונותם שהן זדונות ולא כתיב גם חטאתם שהן השגגות ללמד שאין השעיר בא במקום קרבן שמו שאין לזדונות קרבן ואם אינו ענין לשעיר המשתלח תנהו ענין לפנימי: ופריך ולמה באו לכאן. אם אין שעיר המשתלח מכפר על עברות שחייבין עליהן חטאת למה באו לכתוב שמתודה עליהן: לתלויה. פירוש שונה תלוי ויגין עליו מן היסורין: (דף ס' ע"א) ופריך ויתלה. אלא דוחקא לומר שיתלה כאמר שמכפר כפרה גמורה על שגגות שאין בהן קרבן כגון אוכלי בקליפים ומשיים שמרי גם הן במשמע קרא דאת כל חטאתם: **חטאתם חטאתם**. יליף בג"ש מה חטאתם שנא' בפנימי איירי בעבירה שיש בה קרבן חטאת דהא בטומאת מקדש וקדשיו איירי קרא אף חטאת האמור כאן בשעיר המשתלח איירי בחטאת שיש בהן קרבן: **יצאו זדונות**. לכך תפס הזדונות והניח השגגות לומר דחטאת דמיא לזדונות שאינו בא לפטור מחיוב קרבן שיש עליו: **שייר שעיר הנעשה בפנים**. על מה הוא בא על חטאת טומאת מקדש וקדשיו תולה אבל אינו מכפר דיליף חטאת משעיר המשתלח: **מה שיירתה**. מה נשאר לנו שיכפר הוי אומר על המזיד דומיא דהילון שמכפר על עברות שאין בהן קרבן כגון אין בה ויש בה:

הלכה ד' מתני' שעירי הרגלים ושעירי ר"ח מכפרים. בגמ' יליף מנ"ל דמכפרים על אין בה ואין בה: **שעירי רגלים מכפרין**. על אין בה ואין בה דמקדש וטמא שאכל את הטהור אבל לא שעירי ר"ח: **על טהור שאכל את הטמא**. הדם אסור שאכל קדש אע"פ שאין בה חיוב כרת ניתנה כפרה זו עליו. כל השעירים כפרתן שוה. כל שעירי מוספין בין שעיר הנעשה בחוץ דיוה"כ בין של רגלים בין של ר"ח כפרתן שוה שהם מכפרים על אין בה ויש בה ועל אין בה ואין בה ועל טהור שאכל את הטמא וכפקא מינה לטומאה שאירע בין זה לזה אבל שעיר הפנימי דיוה"כ לא נחלקו שאינו שהוא תולה על יש בה ואין בה כדאמרינן: **היה ר"ש אומר**. שאי דסדר נקט לה מפום דבעי למימר א"ל מהו שיקרבו זה בזה: **מהו שיקרבו כו'**. אם אבד שעיר שהופרש ליוה"כ והכפרו באחר ונמצא זה ברגל או בר"ח מהו שיקרב לשם שעיר של יום: **א"ל הואיל ואין כפרתן שוה**. ר"מ הוא דא"ל לר"ש בשלמא אי אמרי' כולן כפרתן שוה יקרב שהרי כולן כפרה אחת מכפרי' זה הופרש לכפר על אין בה ויש בה איך יקרב ברגל לכפר על אין בה ואין בה או בר"ח לכפר על טהור שאכל את הטמא: **לכפר על טומאת מקדש וקדשיו**. וכיון דשוין בהא אע"פ שכפרתן חלוקות יכולין ליקרב:

(שם ע"ב) **גמ' טעמא דר"י**. דאמר כל השעירים מכפרים על אין בה ואין בה חוץ משל יוה"כ: **חטאת לה' בשל ר"ח כתיב**: **ושעיר**. בכולהו ה"מ למכתב שעיר

מכפר בלא החיצון כיון דהילון קרב אחר הפנימי היה ה"ל למכתב וכפר ולא הפנימי. ותירוצו של תוס' על קושיא זו הראשון דחוק דהשתא משמע איפכא אם הפנימי מכפר מתלה והחיצון מתלה ה"ל על כל מתגיתו אחת בשנה אבל אם הפנימי מכפר כולו והחיצון גם הוא מכפר כולו על טומאה שאירע בין זה לזה. הא ודאי לאו אחת בשנה היא דמה שהחיצון מכפר גם של אין בה ויש בה מ"מ ה"ל שתים בשנה לגבי יש בה ואין בה. ותירוצם בתרא גם לפמ"ש המהרש"א קשה איך עלה על דעת המקשה לומר אם אירע אונס ולא קרב החיצון הפנימי מכפר כיון שבשעת מעשה היה החיצון ראוי להקריב ולא היה הפנימי מכפר איך יכפר אח"כ אחר האונס ובשעת הקרבה לא כיפר מאי קאמרת הפנימי אינו מכפר על החיצון אלא בשלא היה החיצון ראוי אבל אם היה ראוי להקריב החיצון בשעת כפרת הפנימי אין הפנימי מכפר עליו עדיין קשיא הא מיהת לעולם ספק שמא יארע אונס שלא יקרב החיצון ואפי' איך שם שעיר יש לספק שמא ימצא שעיר של כרת לומר שהפנימי מכפר מספק וכיון שכבר כיפר איך יתבטל כפרתו בהקרבת החיצון. מהוורתא כמ"ש מהרש"ל ודקשיא א"כ חיצון למה בא תריך כדשנינן לעיל בריש דבריתו וקשבר קושית הש"ס לר"י ולא לר"ש. מיהו גם בזה צריכין קצת לסברת המהרש"א ואף לסברת תו' צ"ל דמשתנה הכפרה לאחר עשיית החיצון אלא דים לדחוק לפרש כוונתם כיון דצ"ל שאח"כ ישתנה הכפרה לכך אין לומר דהפנימי בא להגן ביני וביני וצ"ע. ועמ"ש לקמן בד"ה על פו' ומ"ת נימה נפקא מיניה להקל מקצת עונשו כדאמרי' פ"ק דזבחים (דף ו') עולה מכפרת על פיורש מקושיה אבל לא מקיבעא והיינו שמיקל קצת חטאו וכן כתב תוס' לקמן (דף י') בד"ה דעבר כו'. והסבר בזה כונת מהרי"ל דודאי כוונת תוס' כמ"ש המהרש"א מ"מ מיורש קשיא דהא עולה אהייני עשה מכפרת ולא אתי לכלל פסח וי"ל הא מיהת גם עשה אתיא לכלל קרבן עולה שייך לומר בה שקרבן אחר תולה מקלתה אבל היכא דלא אתי כלל לקרבן לא שייך ביה קרבן קמא לתלות. ועמ"ש לקמן בד"ה עשה כו':

או זה וזה יתלו. מכאן קשיא למ"ש המהרש"א (דף ח') בד"ה וכפר פו' אבל חיצון דלא אתי לכלל חטאת לא שייך ביה דלתלות. ואין לפרש או זה וזה יתלו על יש בה ואין בה דאין זה במשמעות לשון הש"ס גם על הסוגיה לא משמע כן:

דלמא לא היא כו'. עי' בקונט'. וקשה מילא חדא שלא הוזכרה בירושלמי סלוגתא דר"י ור"ל בהא ועוד הא בברייתא בת"כ היא כמפורש לעיל (דף ד) ועוד לשון מהלוקי כפרה דחוק. לכך נראה שהגי' מוטעת דלעיל (דף ד') גרסינן מה חמית מימר בטמא שאכל את הטהור כו' וכ"ה לקמן כתבה גם כאן ואינו כן אלא ה"ג א"ל ר"ז דלמא לא היא מה חמית מימר הפנימי תולה על יש בה ואין בה והחיצון מכפר על אין בה ויש בה או בניהם תולים על יש בה ואין בה או שניהם מכפרים על יש בה ואין בה וה"ל מחלוקי כפרות היא (מדכתיב כפרה בפנימי וכפר על הקדש וגו' וכתיב בחיצון מלבד חטאת הכיפורים משמע שמכפר בפני עצמו א"כ מדוקם לפאר מוספין דכתיב בהו לכפר ש"מ שכל אחד מכפר על דבר בפני על ו) או החיצון תולה הפנימי מכפר או זה וזה יתלו או זה וזה יכפרו מאי כדון (כלומר ועדיין לא מיתרצא קושיין אע"ג דכל אחד מכפר על דבר בפני עצמו מ"מ י"ל דכפרתן בהיפך או זה וזה כו') א"ר אמי בשם ריש לקיש והתודה עליו את כל עונות ב"י אלו הזדונות ואת כל פשעיהם אלו המרדים לכל חטאתם אלו השגגות וכתיב ונשא השעיר עליו את כל עונותם תפס את הזדונות והניח השגגות (דבל"ל ונשא השעיר עליו את כל עונותם ואת כל חטאתם כדאמר בקרא קמא בודוי השעיר) לומר מה זדונות שאין בה חיוב קרבן (ואין השעיר מכפר מה שהקרבן מכפר אף בחטאת אין השעיר מכפר מה שקרבן מכפר ואם נודע לו אח"כ אין השעיר מכפר עד שיביא חטאתו וממילא נכללו כולם במלת עונותם וג"ת מ"מ ה"ל למנקט ואת כל פשעיהם י"ל הנך ודאי בכלל עונותם ניכהו ועמש"ל בד"ה על) אף שגגות שאין בהן חיוב קרבן. ולמה באו לכאן כו' כדפירשתי בקונטרס:

(דף ה' ע"א) **חטאתם חטאתם כו'**. וא"ת א"כ נימא שאין שעיר המשתלח מכפר על שגגת עבירות שאין בהן חיוב חטאת וי"ל עבירות קלות שמעינן דמכפר מק"ו מחייבי כריתות ולא מהני ג"ש אלא דתולה נמי על עברות שיש בהן חיוב חטאת דוקא:

מה שיירתה כו'. וא"ת נאמר החיצון מכפר אאין בה ואין בה וי"ל הא מכח היקישא דחיצון לפנימי שנ' עי' דמכפר אאין בה ויש בה דומיא דפנימי שמכפר אים בה ואין בה וא"ת מ"מ נאמר שגם החיצון תולה כדפריך ומעיקרא או זה וזה יתלו וי"ל דומיא דשעיר המשתלח שעל דבר שאין בו קרבן מכפר דלגביה לא איתקוש לפנימי ה"נ חיצון מכפר ולא נו תולה וכ"ה שעיר המשתלח גופא מנ"ל דאינו תולה י"ל כיון דמכפר נמי אג"ת אמרי' אכולהו נמי מכפר:

ועל שאין בה ידיעה כו' שעירי רגלים ור"ח מכפרין. וקשה לדברי הכל הוקשו השעירים או בושעיר או מדכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם א"כ נ"ל מלבד עולת החדש להקים ר"ה לר"ח הא כבר הוקשו וי"ל לר"מ איצטרך דלא נאמר מדאתקש חיצון לפנימי איתקוש נמי לכא נסקים יוה"כ דסמיך ליה לר"ח שיכפר נמי על טהור שאכל את הטמא ומיניה במעינן דהיקישא למועדות עדיפא (ועי' דף ט' בד"ה כדאמרי' כו' ומ"ש לקמן בד"ה ר"י חלם) ור"י סובר דאיצטרך ג"ש עון עון ללמד דלין מכפר אטומאת מקדש וכ"ת דהא ר"ח מכפר אטהור שאכל את הטמא לכך כתיב מלבד עולת החדש שעל מה ששעיר ר"ה מכפר שעיר ר"ח מכפר והיינו אין בה ואין בה דטמא שאכל את הטהור אך קשה לזה לא נריך ג"ש דממקומו מוכרע דהניך מכפר אטומאת בשר כדמפורש מנחות פ"ג (דף כ') לכך נראה ודאי איצטרך ג"ש דעון עון מגותר ומפיגול כמפורש בהרבה מקומות סד"א דניליף נמי עון דר"ח מניך לכך איצטרך מלבד עולת החדש לר"ש איצטרך דלא נימא דגם שעיר ר"ה אתי לכפר על טהור שאכל את הטמא וכס"ד דר"י בי ר' בון לקמן בסוגיין לכך כתיב מלבד וגו' וכדמסקי הש"ס שם:

א"ל הואיל כו'. עי' בקונט'. כתב הרי"ט ומסתברא דלאו דוקא ר"מ אמר לר"ש שהרי ר"ש היה אחר דורו של ר"מ כמ"ש הרמב"ם פ"ד בהקדמתו כו' ע"ש אמת שהרמב"ם שם מנה לרשב"י בחבורה הרביעית ואת ר"מ בחבורה שלישית והוא דבר זר שהרי שניהם היו תלמידי ר"ע ושניהם נסמכו כאחת וחלוקים הם עם הבריהם ר' יהודה בהרבה מקומות במשנה (ועמ"ש בירושלמי סנהדרין דף י'. בד"ה אמר כו'. ורא"יתי בב' יוחסין במנין חבורה השלישית תמה על הרמב"ם בזה ע"ש והנלאני לכן אין לזוז מפשט הדברים שר"מ אמר כן לר"ש וכ"מ בירוש' חגיגה ריש פ"ג (דף ח'):

(שם ע"ב) **טעמא דר' יהודה ושעיר כו'**. כתב תוס' וא"ת ג"ל קרא הא א"א לאוקמי אלא באין בה ואין בה דהיים בה ואין בה או בהיפך פנימי וחיצון מכפרים וי"ל דבעי מנ"ל דמכפר בטומאת מקדש וקדשיו כו' ע"ש ותי' קשה הדא בסוגיין לא נזכר כלל בנין אב דר"י ועוד לדבריהם ה"ל לשנויי מעיקרא טעמא דר"י משום בנין אב דר"י וכ"ת מה ליוה"כ שכן כפרתו מרובה א"ק חטאת לה' כו'. ויותר קשה לפמ"ש לקמן בסמוך בד"ה שעירי כו' דלמסקנא מוספין כולן גילוי מלתא היא א"כ על כרחך לומר כי איצטריך חטאת לה' ללמד דמכפר אאין בה ואין בה הדרא קושייתם לדוכתא ונראה אי לאו חטאת לה' סד"א ר"ח ורגלים מכפרים אחטא שסופו ליוודע דדמיא מיהת במקצת לפנימי והילון אבל אין בה ואין בה שאין סופו ליוודע אין לו כפרה כלל לכך כתיב חטאת לה' דמשמע שפי אין בה ואין בה שאין סופו ליוודע וכן משמע לשון הש"ס דפריך אשכחן שעירי ר"ח רגלים מנין והתם פריך אאין בה א"כ שאלתו קמייתא דקאמר ר"ח מנין נמי קאי בהכי לכך קאמר אשכחן ראשי חדשים. ועמ"ש לעיל (דף ה') בד"ה יכול כו'. ובר"ה פ"ק (דף ו') פירש"י בד"ה היקישא דר' יונה במס' שבועות איצטרך ליה בכל שעירי הרגלים מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו דילפינן משעיר ר"ח דכתיב ביה לשאת את עון העדה ע"כ ותימה הא דמכפרים על טומאת מקדש וקדשיו לאו מר"ח גמרי' אלא מחילון וכ"ש לביעת ר"ת שכתב תו' (דף ט') בד"ה כדאמר כו' ע"ש וכ"ת מחילון ליכא למילף דה"ל דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש א"כ אף מר"ח ליכא למילף דה"ל דבר הלמד בג"ש ואינו חוזר ומלמד בג"ש אלא ודאי כמ"ש תוס' (דף י') בד"ה ואיתקים כו' ותירץ ר"ת כיון דהך היקישא דמועד הוי היקש גמור כו' ע"ש א"כ שפיר איכא למילף מחילון. ולר"י דדריש חטאת לה' אפי' אם נאמר דיליף מר"ח אין צריך למילף מדכתיב עון העדה אלא מחילון יליף וצ"ע. ועמ"ש לקמן בד"ה בעובר כו':

חטאת לה' כו'. בבבלי פריך והאי מיבעיא ליה לכדר"ל מה נשתנה שעיר של ר"ח שנא' בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח א"כ לימא קרא על ה' כו' ע"כ מאמר זה המוה ונראה מיעוט הירח לא היה אלא לנחמת ישראל להודיעם שכן תהיה הגלותם וכן קבעו בברכת קידוש החדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה וצריכין ישראל כפרה על כך שבשבילם נתמעטה והיינו דקאמר לימא על ה' על המעשה שנעשה מה' בשביל ישראל אבל לה' לא שייך בזה כלל אלא ש"מ הרתי וכדמסיק הש"ס שם א"כ אמרי' בעלמא ג' הקב"ה מתחרט עליהם שבראן וא' מהם יצר הרע והלבנה כשמעטה מפני שקטרגה להודיע לכל כמה שנא לפניו הקטרוג והיצר הוא המקטרג הגדול ולכך קבעו בתפלת מוסף דר"ח ותשועת נפשם מיד שונא ועי' בהרד"א וכיון שהמיעוט נעשה להודיע שמתחרט לכך קאמר הביאו עלי כפרה ועי' בהרי"ף בפרקין:

חטא שאין יודע כו'. בבבלי פריך ונכפר נמי אשאר עברות תדר"י הואיל ושעיר חיצון בא בזמן קבוע כו' כך פירש"י. וכתב תוס' וכן נ"ל דלאי מפנימי גמר בסיפא דפריך מה ליוה"כ שמרובה כפרתו קל"ל שכן נכנס דמה לפני ולפנים. דהך פירכא עדיפא דבקרבן פנים גופא היא כ"כ המהרש"א. ותימא אי בפנימי איירי הך פירכא שמרובה כפרתו נמי בקרבן פנימי עצמו היא שמכפר על המזיד ותולה על השוגג ואין נריכין לומר שהיום מכפר על עבירות הרבה וכפירש"י אלא שהוא עצמו מכפר הרבה. ובסוף פרקין קאמר הבבלי מה ליוה"כ שמכפר על המזיד כשוגג ולא קאמר שכן מרובה כפרתו. דהתם בעי למימר שיוה"כ מכפר על שאינן שבים ולא דמיא לחטאת ואם שפיר נקט על המזיד כשוגג דכי היכי דמכפר על המזיד ראוי שיכפר נמי על שאינן שבים אבל הא דמרובה כפרתו אינו אלא מעלה בעלמא לכי הכא לאו'ומי הפירכא שפיר קאמר מרובה כפרתו ועוד הא איצטרך לפירכא שכן כפרתו מרובה דלא גליף מפנימי ור"ח וכו' כמ"ש המהרש"א ותירצו אי מפנימי גמר ה"ל חדא מחדא כו' ע"ש אינו מספיק דהא כי הדר דינא איצטרך לפירכא זו לכך קאמר כאן זה מרובה כפרתו ולא קאמר שמכפר על המזיד כשוגג. וקושית תוס' בד"ה [שכן] כו' וא"ת ניליף במה הצד מתרווייהו ע"כ תימא כיון דהחילון ה"ל דבר הלמד בהיקש לא ילפי' מיניה במה הצד דהשתא בבנין אב חדא מהדא דלא פרכינן עליה פירכא כל דהו לא ילפינן מה הצד דפרכינן עליה פירכא כל דהוא כ"ש דלא ילפי' מיניה וצ"ע. וע"ק אי הוה פריך שכן נכנס כו' עדיין הוה קשיא ניליף מחילון לכך קאמר פירכא כוללת לשניהם אבל למסקנא י"ל דיליף מפנימי וליכא למפשט איבעיא אי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב. ומ"ש תוס' ועוד אדיליף מפנימי ליליף מבשעיר המשתלח דמכפר אשאר עבירות אע"ג דשעיר המשתלח אין קרב פנימי נמי לאו קרבן גמור דנשרף חוץ למחנה ואית לן למילף שפי מבשעיר המשתלח דהוי חוץ מחוץ ע"כ תימא הא פנימי דגוי שפי שדמו ואימוריו קריבין על מזבח החילון וזה שמבילין מדמו בפנים ובשרו נשרף חוץ למחנה לא גרע בהכי משמשתלח שכולו נעשה חוץ למחנה ואינו דומה לחילון בשום דבר. ומ"ש תוס' עוד וכיהא נמי לכך איצטרך היקישא דחילון לפנימי דמבנין אב ליכא למילף דחוץ מפנים לא ילפי' ע"כ. אינו ראיה גמורה דאפי' מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא כ"ש מילתא דאתיא בבנין אב טרח וכתב לה היקשא. ולפי מה שכתב לעיל נתוספת בד"ה מה חמית כו' דאיצטרך הסיקש דנוקי אחת יתירה בחילון ולא בשאר קרבנות דאיכא למילף מיניה בבנין אב י"ל עיקר קושית תוס' וא"ת תיפשוט מהכא דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב דחילון גופיה כו' ע"ש. דהשתא מפנימי יליף לה ולא מחילון. והא דמקשי' תוס' (דף י') בד"ה ואיתקים כו' וע"ק לר"י נ"ל חטאת לה' הא איתקש לפנימי כו' ע"ש כבר נתבאר בסמוך בד"ה טעמא דר"י תירוץ לקושיא זו ע"ש ועמ"ש לעיל בד"ה מה חמית כו':

שעירי הרגלים מנין. דמכפרי אאין בה ואין בה ואטומאת מקדש וקדשיו אימא דוקא בשאר עברות ויש בה ואין בה. מיהו דוקא חייבי כריתות שאלינו בהם קרבן מקים אחר חוץ מטומאת מקדש וקדשיו דחמירא דהא כל העברות מתכפרים בשעיר המשתלח וזו צריכה כפרה בפני עצמה פנימי וחילון. ועי' בתוס' בד"ה שעירי הרגלים כו'. ומסיים בבבלי וכ"ת הא נמי כדתנא דבי ר"י מה זה בא בזמן קבוע כו' איכא למיפרך אי מדר"ח שכן הדיר אי מדיוה"כ שכן מרובה כפרתו וכ"ת הא גמרי' ר"ח מיוה"כ (לא פרכינן התם כפרה מנ כתב כתיבא (דכתיב חטאת לה') דמשמע לכפר לפני ה' א"כ מדכתיב ביה והותה נתן לכם לשאת את עון העדה ש"מ שמכפר) גילוי מילתא בעלמא (בנין אב אינו אלא גילוי מילתא וה"ה ברגלים דכתיב בהו לכפר נמי ניחא ליה דה"ל גילוי מילתא ולא קשיא ליה אלא אסוכות וס"ע דלא כתיב בהו לכפר מנ"ל דמכפרים אטומאת מקדש וקדשיו וכ"ת ניליף סוכות משאר רגלים בבנין אב בשלמא לשיטת רש"י ותוס' ניחא דאמרי דמחילון יליף ר"ח ורגלים א"כ אף דלגבי דידהו ה"ל גילוי מילתא מ"מ ליכא למילף מהן דה"ל דבר הלמד בהיקש דחילון גופא בהיקישא יליף ליה ואינו חוזר ומלמד בבנין אב אבל לשיטתי דמפנימי יליף קשיא ניליף משאר רגלים בבנין אב וי"ל כיון למפנימי גופא ליכא למילף דאיכא למפרך שכן כפרתו מרובה אף מרגלים דאתיין מיניה ליכא למילף וכעין זה כתב המהרש"א בד"ה כדאמר רהב"ח כו' ע"ש). אבל הכא (היכא דלא כתיב לכפר צריכין למילף דמכפר) איכא למימר כולא מילתא לא גמרינן (דהא איכא למיפרך) אלא כדאמר רהב"ח שעיר ושעיר ה"ג שעיר ושעיר כו' (וסוכות ילפי' מחילון דיוה"כ דמכפר אמקדש וקדשיו דו"ו דושעיר דכתיב בסוכות מוסיף על ענין הראשון. ולא קשיא תינח כל דכתיב בו ושעיר עצרת מא"ל כדפריך

הש"ס

הס"ם לקמן. דהא עזרת כתיב ביה לכפר ילפי' בבנין אב ולא פריך דגילוי מילתא בעלמא ה"א ויה"כ הא ודאי ל"צ בנין אב דהא כתיב מלבד חטאת הכיפורים. ומעתה ליתא לקושית תוס' בד"ה כדאמר ר' חמא כו' ועמ"ש בסמוך). ואיתקוש שעירי הרגלים לשעירי ר"ח כו' (לאו דוקא כל שעירי הרגלים דהא אפסיק יה"כ בין סוכות לר"ה ויה"כ) ודאי אינו מכפר על אין בה ואין בה לר"י דהא כתיב ביה אחת בשנה כפרים זו לא תהיה אלא אחת בשנה אלא כיון דאיכא היקישא דאטומאת מקדש וקדשיו קאתי ממילא מוכרח לומר דמכפר אאין בה ואין בה דלשאר ל"צ וכמ"ש תוס' בד"ה מ"מ דר"י כו' ע"ש ואפי' לפמ"ש בד"ה טעמא דר"י כו' לחלק ע"ש השתא דגלי לן רחמנא בר"ח דמכפר על אין בה ואין בה אין לחלק ועמ"ש לקמן בד"ה שני כו':

אר"ז ושעיר כו' בבבלי גרסי' כדארחב"ח ושעיר כו'. עיקרא דמלתא אמרה הא דתנן רמ"א כל השעירים כפרתן שוה וארחב"ח מ"ט דר"מ דכתיב ושעיר כו' וקשה הא לר"י ולר"ש השנויים תחלה במשנתינו נמי צריכין להיקישא דושעיר כמפורש כאן ובבבלי למה לא קאמר היקישא דושעיר אר"י ונראה דרחב"ח סובר דבר הלמד בהקיש חוזר ומלמד בבנין אב א"כ איכא למילף רגלים מהיכן דאטומאת מקדש וקדשיו בא וממילא לא ידעינן דמכפר אאין בה ואין בה וכמ"ש תוס' (דף ט') בד"ה מ"ט כו' ע"ש וכ"ת מה ליה"כ שכן כפרתו מרובה השתא דמהיכן יליף ליה ה"ל חדא מחדא ולא פרכינן כל דהו ושכן כפרתו מרובה פירכא כל דהוא כמ"ש המהרש"א בד"ה הואיל כו' ע"ש. וקסבר רחב"ח דלית ליה לר"י דרשא דחטאת לה' שמכפר על אין בה ואין בה אלא כי איצטריך קרא לכדר"ל. גם לפמ"ש שכן כפרתו מרובה אינה פירכא כל דהו היינו אי יליף מפנימי פירכא גמורה היא שמכפר על המזיד כשוגג אבל כי ילפינן מהיכן צ"ל כפרת היום מרובה כמ"ש רש"י הא ודאי פירכא כל דהוא היא ולא פרכינן לה אחדא מחדא. ותו' כתב תימא ועזרת דלא כתיב ביה ושעיר מנ"ל כו' ע"ש ונראה ושעיר קמא קדרים ואיכך רגלים יליף מהיקישא מיתורא דחג המצות חג השבועות חג הסוכות כדאמרינן בסמוך בגמרא ועמ"ש בסמוך וכ"ת לכתוב בכולן בלא וא"ו חוץ מקמא י"ל איצטריך דרשא כדאמרי' בפסיקתא ע"ש:

אם בשעיר של נחשון כו'. הא דלא משני אין כיוצא בו לדורות כדמשני בסמוך אשעיר השמיני קסבר שעירים שהקריבו הנשיאים היו לכפרה על העגל ולר"ש אנן קיימין דאמר פ"ק דהוריות צריכין שעיר לכל שבט והיינו דקאמר על שבטו מכפר נמצא שיש כיוצא בו לדורות. ורש"י פי' בחומשי החומש פ' נשא ויהי המקריב כו' נחשון בן עמינדב למטה יהודה יחסו הכתוב על שבטו ולא שגבה משבטו. אף שכך משמע בספרי מ"מ בסוגיין מפורש שהקריבו על שם שבטו לכפרה גם הספרי יש לדחוק ולפרש כן יחסו לקרבנו של נחשון על שבטו לומר שכיפר על שבטו. ועי' ברא"ם וצ"ע:

נאמר להלן נשיאת עון כו'. וא"ת מאי דוחקא למילף מציץ דקשיא אי מה להלן עולין כו' ואיצטרך למכתב העדה כדאמרינן בבבלי (דף ט') יליף עון עון מפיגול ונותר מה להלן בשר וי"ל טומאה מטומאה עדיפא ליה למילף. ועמ"ש לעיל בד"ה ועל ט':

מה להלן עון הקריבים כו'. בבבלי פריך אי מה להלן עולין כו' כתב תוס' וא"ת אמאי לא משני כדמשני בסמוך ואין אחר נושא עון ע"כ ונראה אי לא כתיב עון העדה ה"א תרווייהו מכפרי על עולין א' אאין בה ויש בה ואחד אאין בה ואין בה בשעת הקרבה כדמצינו שחילק הכתוב בהן וצריכי שני כפרות אע"ג דשניהן אינן בני קרבן ומלקות ה"נ כן בעולין שהקריבן בטומאה אבל השתא דכתיב עון העדה על כרחך לומר דר"ח מכפר אטהור שאכל את הטמא אמרינן נמי דהכא מכפר על העולין בכל ענין דמהיכא תיתי לן לחלק. תו פריך הבבלי וכפר לין אלידיה ואדר"ח וכ"מ לטומאה שאירע בין זה לזה. וקשה כי פריך מתחלה וכפר ר"ח אלידיה ואדידי קאמר נ"מ היכא דנשבר הלין ה"נ הל"ל נ"מ דדמיא ליה ממש היכא דלא עבד קרבן דר"ח או נמצא בו פסול. וע"ק כי אמרינן נ"מ לטומאה שאירעה בין זה לזה כלומר עון בטומאה דהיינו טהור שאכל את הטמא בין זה לזה נמצא דר"ח לא בא אלא על טמא שאכל את הטהור בשעת הקרבתו וזה דוחק כמ"ש (דף ח') תו' בד"ה ונכפר חיצון כו' ע"ש ולדבריהם צ"ל כשקרב ר"ח מכפר הוא על כל טהור שאכל את הטמא עד עתה. א"כ שפיר יש לו לומר נ"מ אי לא עבד ר"ח. כל זה דלא כמ"ש המהרש"א. גם מ"ש בסוף דבריו אבל שאי נ"מ דלא עבד ר"ח לא הוה נ"מ אלא בטומאה שאירעה בשעה שהיה ראוי ליקרב ר"ח כמו שכתבתי לעיל ע"כ ר"ל כמ"ש תוס' שם בסמוך בד"ה ונכפר ר"ח כו' ע"ש וזה תימא דהתם איירי שיהא ר"ח אעולין קאמרו תו' שפיר שאינו מרצה אלא בשעת הקרבה אבל הכא שיכפר הלין גם על טהור שאכל את הטמא ודאי על כל הנעשה עד עכשיו מכפר. וכתב תוס' שם בד"ה ונכפר לין כו' וא"ת אמאי לא משני עון אחד הוא נושא ולא ב' עונות וי"ל גבי לין כתיב עון הקדשים וטומאת בשר ועולים תרווייהו עון קדשים ועוד כו' ע"ש ותירוצם ק"ק הא מדכתיב עון ולא עונות דייק דאינו נושא אלא אחת ורבים דקדשים אינו מורה כלל על מיני עון שהם רבים ונראה כיון דעון דר"ח לא ידעינן מהו אלא מציץ ה"ל כאלו כתיב בגופיה והא דכתיב עון לשון יחיד בא למעט לשאר טומאות דקדשים. ולא דמיא לפנימי דכתיב ביה מפורש אחת ממעטין מיניה כל מילי. עוד כתב תוס' בד"ה אמר קרא אותה אפירכא קמייתא לא מצי לשנויי הכי דאותה אעון העדה קאי כו' ע"ש. וקשה הא מדכתיב אותה ליכא למעוטי שלא יכפר ר"ח על עון שמכפרים עליו אחרים וכמ"ש תוס' (דף ח') בד"ה כפרה כו' כל שעיקר כפרתו אינה מתכפרת אלא בו אין לחוש ע"ש ואפשר שזהו כוונת תוס' בתירוצם ודוחק. תו גרסי' בבבלי שם ר"א אמר העדה עדה ולא קדשים כו' וכתב תו' נראה דלא פליגי וע"כ איצטרך דרשא דאותה משום פירכא דרגלים כו' ודרשא דר"א לרשב"י דלא דרים אותה ע"כ. ומפירש"י שם מבואר דסובר דפליגי דאי ס"ד דאית ליה לר"א דרשא דאותה קשיא ה"א יתירה דהעדה והקדשים ל"ל אלא ודאי ר"א לית ליה דרשא דאותה ודקשיא ונכפרו רגלים אדר"ח י"ל קסבר ר"א דבר הלמד בג"ש אינו חוזר ומלמד בהיקש ור"ח גופא מציץ בג"ש ילפי' ודמכפרי רגלים אטומאת מקדש וקדשיו ה"ל גילוי מילתא בהנך דכתיב בהו לכפר וסוכות דלא כתיב ביה לכפר יליף מחיצון בהיקש כמ"ש לעיל בד"ה שעירי הרגלים כו' ע"ש. ועמ"ש לקמן בפרקין בד"ה רשב"י כו':

ר"י חלק שיטת ר"מ כו'. וקשה א"כ ה"ל לשנות במתני' כסדר תחלה דברי ר"מ א"כ דברי ר"י ובתר הכי דברי ר"ש וי"ל משום דבעי למיתנא מה שהשיב ר"מ לר"ש מהו שיקרבו זה בזה כמ"ש בקונט' לכך נקט דברי ר"מ לבסוף. (ועמ"ש לקמן בד"ה דברי חכמים כו'). וצ"ל דהירושלמי פליג אבבלי בהא דלירוש' ר"מ סובר שאין השעירים מכפרים על טהור שאכל את הטמא דא"כ מאי קאמר ר"י חלק שיטת ר"מ הא מיפלג פליג עליה בטהור שאכל את הטמא אלא ודאי כמ"ש וסובר נמי ר"מ אית ליה דרשא דחטאת לה' ללמד דמכפרים נמי אאין בה ידיעה כלל ולהבבלי פליג עליה בטהור שאכל את הטמא כמפורש בברייתא דמייתי שם (דף י') ולדידיה לית ליה לר"מ דרשא דחטאת לה' וכפירש"י שם (דף י') בד"ה כולהו כו' ע"ש דאי אית ליה דרשא דחטאת לה' ה"א נומר דמכפר על טהור שאכל את הטמא. והשתא ניחא דמייתי במתני' דברי ר"מ בתר דר"ש ועמ"ש לעיל בד"ה ועל כו':

ותניא כר"י כו' עי' בקונט'. וקשה אמאי לא יליף ליה מדכתיב אחת בשנה כדאמר הבבלי (דף י') וי"ל סובר הירושלמי ר"מ לא דריש אחת בשנה דא"כ ה"ל למילף חיצון מיניה שאינו מכפר ב' כפרות ואין כפרתו אלא אחת בשנה ולית ליה הא דכתב (דף ט') בד"ה ואתקיש כו' דר"מ עדיפא ליה היקש דמועדות כו' ע"ש (ועמ"ש לעיל בד"ה ועל כו') אבל השתא דדריש מועשהו חטאת אין למילף חיצון מיניה דהא חיצון לא אתי לעולם לכלל חטאת. מאי קאמרת מ"מ ניליף מפנימי שאינו מכפר אלא על אחת כיון דלא תלי קרא אהקפדה שלא יהיה יותר מאחת אלא שיהיה בתלייה אין למיליף חיצון מיניה דאיהו ודאי אינו בתלייה:

(דף ו' ע"א) מכיון דכתיב חג המצות כו'. וא"ת הא מפורש במתני' טעמו כיון שכולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו יקרבו זה בזה וי"ל קשיא ליה ולאו טעמא בעיא לאיהא אלא המפרים חטאת ואבד ונתכפר באחרת לכ"ע תמות כדתנן תמורה פ"ד א"כ ה"נ ושני ר' מנא כיון דכתיב חג המצות וגו' גלי לן קרא דה"ל כאילו הפרישן תחלה על איזה שירצה יקריבנה ור' בון קאמר כיון דמהיקישא שמעינן דכולן מכפרים אטומאת מקדש וקדשיו אהני נמי היקישא דליהוי כאלו הופרשו כולן על כפרה אחת. ולכך קאמר שמתחלה לא הוקדש ליקרב על מזבח החיצון אבל פנימי לא דלא הוקש בהך היקישא. ועיי' (דף י"ב) בתוס' בד"ה שמתחלה כו' ותו' כתבו (דף י') בד"ה מהו כו' של ר"ח זה בר"ח אחר ניחא לכולהו שיקרבו ותימא דבעיא היא בפ"ק דזבחים אי עולה מכפרת אעשה דלאחר הפרשה והשתא אי לא מכפר איך יקרב כו' ע"ש. ולפמ"ש ניחא דפשיטא דקרבנות ליבור מתחלה הופרשו לכך מיהו היינו דוקא בשוין ממש אבל בשאינן שוין לא ואין לדמות עולת יחיד לשעירי ליבור הבאין לכפרה. ובבבלי ר"ה פ"א (דף ד') מבואר דלא ס"ל כר' מנא ע"ש:

העובר לפני התיבה כו' א"צ להזכיר של ר"ח עי' בקונט' וכ"פ רש"י עירובין פ"ג (דף מ') ותו' כתב שם ויש גאונים שאין מניחין לומר ובר"ח דלא ליתי לזלזולי במועדות וי"ט ראשון של ר"ה שיאמרו י"ט שני עיקר כו' ואתי לממני מועדות מן יום שני ע"כ, ואיסור זה איכא נמי כשקדשו ע"פ הראייה דים לחוש שמא יתעבר א"כ שכבר באו עדים וזה דוקא במקום הוועד. ולשון הש"ס לא משמע הכי דקאמר א"צ להזכיר כו' משמע אבל אם רצה להזכיר מזכיר ולסברת הגאונים אסור להזכיר. עוד כתב בשם הערוך איזה חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה פי' שאין אומרים ובראשי חדשיכם לא בתפלה ולא בזולתה ע"כ. נראה דלאו איסורא קאמר אלא שמתכסה וא"צ להזכיר דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. ובהגהה אשרי שם כתב פי' דברי הערוך לא בתפלה ולא בזולתה היינו שאין אומרים אחר ההפטרה על יום ר"ח גם שאין אומרים בקרבנות ובר"ח ע"כ וקשה הא לעולם אין מזכירין של ר"ח בהפטרה אפי' כי מיקלע בשבת שאם אין שבת אין הפטרה וכ"כ במנחה דיה"כ א"כ מ"ם חג זה דקרי ליה כסה ועוד הא תפלה דרבנן ואנשי כנסת הגדולה תקנוה בפרט תפלת המוספין דנתקנה בזמן שאין מוסף כדמשמע בבבלי ר"פ תפלת השחר וכ"ש סדר הפטרה א"כ איך נפרש קרא דבכסא ליום חגינו דקאי אתפלה והפטרה. והטור א"ח סי' תקצ"א כתב פי' לא במוסף ולא בבקר כשקורין פ' הקרבנות שיש מקומות שקורין בר"ח בבקר לאחר שקראו פ' התמיד ובראשי חדשיכם ע"כ. גם לפי' זה קשיא קושיא שנייה. לכך נראה ולא בזולתה ר"ל שאין מזכירין ר"ח בבה"מ דבה"מ דאורייתא אע"ג דהנוסח דרבנן מ"מ כיון דדוד ושלמה תקנוה לברכה שלישית כמפורש פ' ג' שאכלו מסתמא גם הם תקנו להזכיר בו של ר"ח ושפיר אמר דוד בכסא. וה"ק שאין מזכיר בראשי חדשיכם לא בתפלה גם אינו מזכיר ר"ח לא בזולתה דהיינו בבה"מ. וכתב תוס' עוד שם ור"ת הגיהו במחזורו ושני שעירים לכפר כו' ע"כ (וכן נוהגין כמ"ש בש"ע בס' תקצ"ח) וקשה הא קיי"ל כר"י דמתני' שעירי רגלים ור"ח שוין שמכפרים על אין בה ואין בה דקיי"ל ר"י ור"מ הלכה כר"י וכן ר"י ור"ש הלכה כר"י וכ"פ הרמב"ם פ"א מה' שגגות א"כ אין צורך לשני השעירים בשלמא בזמן שבה"מ קיים אתי שפיר שהיו מקריבים אותן לטומאה שאירעה בין זה לזה אלא אנו איך נאמר אותם בבת אחת במקום הקרבת השעירים הא בבת אחת אי אפשר להקריבם דה"ל אחת מהם למותר וי"ל מה שאנו אומרים ושני שעירים לכפר אינו אלא סיפור מעשה בזמן שבה"מ קיים היו מקריבים שני שעירים בזה אחר זה לכפר ועוד הא מפורש לקמן בסוגיין אם שחטו שניהן כאחד כשרים שאין לנו אלא מה שקבעה התורה. והא דאמרינן זכרון אחד עולה לכאן ולכאן דגם ר"ה יום זכרון הוא גם אמרו בבבלי ברכות פ' שלשה שאכלו (דף מ"ט) בר"ח מסיים ברוך שנתן ר"ח לעמו ישראל לזכרון. והיינו מדכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרת על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני ה' אלהיכם אני ה' וכ"פ רש"י בעירובין שם. והטור א"ח סי' תקפ"ב כתב וכשאומר יום הזכרון הזה גם ר"ח בכלל דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובר"ח וכתיב ונזכרתם אכולהו קאי. וכ"כ הר"ן סוף ר"ה ובר"ח נמי אשכחן זכרון דכתיב בו ובראשי חדשיכם וגו' ונזכרתם וגו' ע"כ. ותימא הא מעיקרא כתיב ונזכרתם וגו' והדר כתיב וביום שמחתכם וגו'. ולא קאי אלא אמלחמה כמפורש בקרא ונזכרתם לפני ה' ונושעתם מאויביכם וצ"ע. ונראה כפירש"י עיקר אך תימא א"כ נאמר אף המסיים במועדות לזכרון יצא או נאמר כי היכי דבר"ח צריך לומר שניתן לנו לזכרון אף במועד צריך לסיים כך דהא כתיב נמי ובמועדיכם וזה לא שמענו מעולם ועוד בר"ה פ"ד גרסינן מנין שאומרים מלכיות זכרונות ושופרות שנא' והיו לכם לזכרון כו' משמע דלא קאי על המועדות ור"ח אלא על התקיעות דר"ה ורש"י פי' בחומש מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות ע"ש ג"כ לשון הגמרא כן דקאמר זה בנה אב לכל מקום שנא' זכרונות יהיו מלכיות עמהן הרי דלא קאי והיו לכם לזכרון אר"ה. ובפסיקתא פ' בהעלותך איתא ואף שאין המקרא יוצא מידי קרבנות בא מג"ש נאמר כאן ונזכרתם ובר"ה זכרון מה כאן מלכיות זכרונות ושופרות כו' ע"ש ותימא ג"ש מנ"ל הא מפורש אמרו בגמ' שאינו אלא בנין אב וצ"ע. והטור א"ח סי' קפ"ח כתב ואם טעה ולא הזכיר ר"ח אומר ברוך שנתן ר"ח לעמו ישראל לזכרון והסתפקו בגמ' אי מזכיר ביה שמחה דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ור"ח וגו' אלמא איתקש ר"ח למועד או לא דר"ח לא שייך בו שמחה ולא איפשיטא הלכך אין לומר בה שמחה ע"כ וקשה מאי קאמר ולא איפשיטא הא ודאי איפשיטא מהא דגרסי' בפרקין (דף י') אלה תעשו לה' במועדיכם הוקשו כל המועדים כולן זה לזה (והוקשו כולן לר"ח) ופריך והא ר"ח לאו מועד הוא איברא כדאמר אביי ר"ח נמי איקרי מועד דכתיב קרא עלי מועד. ש"מ היקישא דהטור ליתא דא"כ ל"ל להביא ראיה מקרא דכתובים ה"ל למגמר מדאיתקשו מועדים כולן לר"ח בקרא וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו'. ואע"ג הא דכתיב קרא עלי מועד לאו מילף הוא אלא גילוי מילתא דמיניה שמעינן שבקרא מועד מ"מ אף היקישא דר"י לא איצטרך (ועמ"ש לקמן בד"ב ועל כו') והמהרש"א כתב פסחים (דף ע"ז) בד"ה סד"א כו' וקשה נהי דמועדיכם לא קאי אר"ח ניליף שעירי ר"ח מרגלים כו' וע"ק ד"ת מדברי קבלה לא ילפינן כו' ע"ש קושייתו השניה אינה שכבר אמרנו דלאו מילף הוא. וקושייתו הראשונה נמי ל"ק דממ"ש בתירוצו דליכא למילף ר"ח מרגלים דאיכא למיפרך מה לרגלים שכן קבוע להן זמן כו' שמעינן דקושייתו מילף ר"ח מרגלים בבנין אב. א"כ שפיר איכא למיפרך מה לר"ח שכן נדחה לפעמים כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה שאין מקריבין עוד קרבן מוסף ר"ח דכתיב עליה הכלה ואפי' למ"ש תו' ר"ה פ"ד (דף ל') דדוחה עשה דהשלמה. מ"מ אם באו עדים סמוך לערב דליכא עוד שהות ליקרב מוסף ביום נדחה לגמרי משא"כ במוספי הרגלים. וכ"ת ניליף ר"ח מפסח דסמיך ליה בשלמא שבת אין ללמוד מר"ח וכן תמיד משבת דה"ל למד מלמד לכן צריך קרא אחרינא לשבת ותמיד אבל ר"ח שפיר איכא למילף

שעיר וכתיב ושעיר וי"ו מוסיף על ענין הראשון להקיש שעירי הרגלים לר"ח דכתיב בתחלת המועדות לומר על מה שזה מכפר אלו מכפרים: ה"ג מה חמית מימר בטהור שאכל את הטמא או נימא בטמא שאכל את הטהור ר"ז ור"א בשם ר"ה ריב"א בשם ר"י כו'. וה"פ מ"ט דר"ש דקאמר ר"ח מכפר אטהור שאכל את הטמא אמאי לא מוקי ליה בטמא שאכל את הטהור כשאר כל המוספין ואמר ר"ז כו' לפי שנאמר בשעיר החטאת אשר דרש משה והנה שורף ואותה נתן לכם וגו' והיינו של ר"ח ג' שעירים קרבו ביום שהוקם המשכן והוא יום ח' של מילואים שעיר של ר"ח דכתיב באחד לחדש הוקם המשכן ושעיר נחשון שהקריב לחנוכת המזבח ובכל הנשיאים אמר שעיר עזים אחד לחטאת ובשמיני כתיב ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת והשנים אכלו ושל ר"ח נשרף כדמסיק: מה נן קיימין באיזה שעיר איירי: אם בשעיר נחשון. איך קאמר לשאת עון העדה הא לא בא אלא לכפר על שבטו שבט יהודה ולא על כל העדה כולה: ה"ג אם בשעיר המילואים. כלומר בשעיר שנקרב ביום השמיני הא אין כיוצא בו לדורות ומה השיב אהרן למשה אם שמעת בקדשי שעה שנאכלו באנינות מי שמעת בקדשי דורות הא גם זה שנשרף היה קדשי שעה אלא כי אנן קיימין בשעיר ר"ח שהוא קדשי דורות ע"יהם דרש משה ושפיר השיב אהרן: מאי כדון. ואיך מוכח מכאן דמכפר על טמא שאכל את הטהור: נאמר כאן. בשעיר ר"ח ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה: ונאמר להלן. בציץ: עון הקריבים. דברים האסורים להקריב ולא על בני אדם האסורים להקריב שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף אלא על הדם או על החלב או בשר של עולה שקרב בטומאה ומרצה הציץ על הקרבן שמכשירו לרצות שאין הבעלים צריכים להביא קרבן אחר אף כאן טומאת בשר שעיר ר"ח יכפר על האוכל בשר קדש טמא והוא טהור: ה"ג לפים כן חמית מימר בטהור שאכל טמא ולא בטמא שאכל את הטהור. וה"פ לפיכך השתא דאית לן ג"ש מציץ אית לן למוקמי לה בטהור שאכל את הטמא שעיר ר"ח מכפר ולא בטמא שאכל את הטהור: ר"י חלק שיטת ר"ם. דר"מ השוה מדותיו דאמר כל השעירים כפרתן שוה ור"י חולק עליו בדבר אחד ואמר שהחיצון חלק משעירי הרגלים ור"ח אבל בשאר דברים שוין ור"ש חולק אר"י עוד בדבר אחד דר"י משוה רגלים ור"ח ור"ש חלק בר"ח ואמר שמכפר על טהור שאכל את הטמא אבל בפנימי אין חילוק בין ר"מ לר"י: ה"ג א"ר יוחנן מודה ר"מ בשעיר כו' ובבבלי (דף י') הגירסא אר"י ומודה ר"מ בשעיר הנעשה בפנים שהוא אינו מכפר כפרתן והם אין מכפרים כפרתו: ה"ג ואתיא כר' יונה בשם ר"ז ועשהו חטאת קבעו לתלייה שיזדווג לו חברו כ"ש ביומא. וה"פ כתיב והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת וקשיא לכתוב לה' חטאת ויעשהו נ"ל דהא כתיב בתריה ושחט את השעיר אלא ה"ק אע"פ שנדחה קצת מקביעותו שמת בן זוגו בשיגריל שנית הראשון חוזר לקביעותו ויעשנו חטאת ה"נ דרשי' אע"פ שהקריב השעיר הפנימי החטא בתלייתו עומד ויעשה חטאת כשיתוודע לו בבירור ואי מכפר נמי על אחריני דהיינו אין בה ויש בה ואין בה ואין בה אין כאן תלייה אלא לגמרי מכפר: (דף ו' ע"א) ה"ג ומודה ר"ש בשעיר שאם לא קרב ברגל יקרב בר"ח ואם לא קרב בר"ח יקרב בי"ה ואם לא קרב ביה"כ יקרב ברגל ואם לא קרב ברגל זה יקרב ברגל אחר שמתחילה כו' וכ"ה בבבלי (דף י"ב): ופריך ולא כבר כיפר. על החטאים שהיו עד הרגל הראשון בשעיר אחר ואיך השעיר שהופרש מאז על החטאים שעברו יקרב על החטאים שנעשו משם ואילך: יה"כ. לא גרסינן: מכיון דכתיב. בחג המצות בחג השבועות ובחג הסוכות בפרשת חג הסוכות. יתירא דהא מינייהו קסליק אלא להקישן שהן כמו שכולם מכפרין כפרה

כפרה אחת וקריבין זה בזה: אין צריך להזכיר של ר"ח. לומר בתפלה את יום ר"ח הזה ואת יום הזכרון הזה למה שאומר את יום הזכרון הזה. עולה לתרווייהו בר"ה כתיב זכרון תרועה ובר"ח כתיב גבי חצוצרות והיו לכם לזכרון: ותני כן. ותניא נמי הכי: ביו"ט של ר"ה. שחל להיות בשבת: מתפלל שמנה. אחת של שבת ואחת של ר"ה וג' ראשונות וג' אחרונות: שבע. כולל של שבת בקדושת היום: בש"א עשר, ג' ראשונות וג' אחרונות ושל שבת בפני עצמה הרי ש"נ וקדושת היום וכולל עמה מלכיות הרי ח' וזכרונות ושופרות הרי עשר: ובה"א תשע. דכולל שבת וי"ט בברכה אחת וחותם מקדש השבת וישראל ויום הזכרון: ויאמר אחת עשרה. אם איתא דצריך להזכיר של ר"ח ב"ש דבעי ברכה לכל חד בפני עצמו הל"ע אחת עשרה אלא ודאי לר"ה ור"ח א"צ שתי הזכרות דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן: מה פליגין. כי פליגי ב"ש וב"ה: בדבר שטעון ברכה בפני עצמו. כגון שבת ור"ה דלכל אחד כשהוא להוד קבעו לו ברכה בפני עצמו סברי ב"ש כי איתנהו נמי בהדי הדדי צריכין ברכה לכל אחד: ברם הבא. אבל כאן בר"ח שנם אי מיקלע בחול אין לו ברכה בפני עצמו אלא אומר יעלה ויבא בעבודה הלכך כי מיקלע בשבת אין לו ברכה בפני עצמו ולא משום דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן: ופריך ויזכיר בעבודה. כי מדמינן ליה לחול יש לו להזכיר מיהת בעבודה כדמדכרינן בחול ולא משני מידי ל"א ה"ג שנם בחול אינו אלא כוללו ומזכיר בעבודה וה"פ בחול אין לו ברכה בפני עצמה אלא כלל הלכך גם בר"ה כולל ואינו טובע ברכה לעצמו: ר' יוסי. פריך הלא שני שעירים שמקריבין בר"ה אחת מהן מחמת ר"ח הוא בא ואת אמרת שאין צריך להזכיר ר"ח כלל: ה"ג ולא יאות ר' יוסי מקשי. לאו שפיר פריך ר' יוסי שהשני שעירים שניהן באין מחמת ר"ה כדמוכח מברייתא: על מה שני מכפר. כלומר ול"ל תרווייהו ומשני על טומאה שאירעה בין זה לזה: והא ר"ש היא. בתמיה הא ודאי הך ברייתא דר"ש היא כמפורש בתוספתא ור"ש חולק כפרות דאיהו הוא דאמר של רגלים מכפרין על אין בה ואין בה ושל ר"ח על טהור שאכל את הטמא א"כ מאי קשיא ליה על מה שני מכפר הא חלוקין הן אלא ודאי זה וזה מחמת ר"ה באין ולא בשביל ר"ח: ה"ג אלא זה וזה מחמת ר"ה ל"א ר' יוסי פריך שני השעירים בשביל ר"ח באין א"כ איך נאמר שלא להזכיר ר"ח ואמר ר"י בר' בון ולאו פריך ר"י שפיר בתמיה ודאי שפיר פריך דמברייתא מוכח ששניהן באין על ר"ח וכדמסיק לפירושי זה אין צורך לשניה: לית יכול. אי אפשר לומר כן ששניהן הן באין מחמת ר"ה (או ר"ח) דהא בסוף קרבנות דר"ה כתיב מלבד עולת החדש ומנחתה ש"מ שגם שעיר ר"ח היה קרב בר"ה: ועוד מהא דתניא. בתוספתא בפרקין ומביאה לקמן רש"א י"ב שעירים היו נוקריבים בכל שנה וקחשיב י"ב שעירים לי"ב חדשים ואחד בר"ה ש"מ שגם בר"ה היו מקריבים שעיר של ר"ח: חד. אחד מבני אביי עבר לפני התיבה והפלל בלוור בר"ה ולא הזכיר של ר"ח ושבחוהו והיינו כר' יעקב בר אחא דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן: ר"ה. פריך אברייתא דלעיל דתני שני שעירי ר"ה מכפרים על טומאה שאירעה בין זה לזה הגע עצמך אמור לנפשך אם שחטו שני השעירים כאחד שאין כאן טומאה בין זה לזה נאמר שאחד מהם פסול שהוא קרבן שאין בו צורך ולא מצינו בשום מקום שצריך להפסיק בין זה לזה: (שם ע"ב) אלו ישראל כשרין. אפי' נאמר דכל אחד כפרה בפני עצמו הוא נמי קשה אם ישראל כשרים ולא חטאו באיסור טומאה נאמר שאין מביאין חטאת מוסף א"ו כיון שקבען התורה אע"פ שאין צריכין עכשיו מביאין ה"נ כן הוא: דברי חכמים משנין. כלומר ר"מ דקאמר כל השעירים כפרתן שוה לדידיה ודאי משנין קרבן שהיה רוצה להקריב במוסף אחר ולר"ש דמחלק כפרתן מסברא אין משנין ממוסף זה למוסף אחר וכיון שכן מאי מספקא להו שמאלו מהו שיקרבו זה בזה: ומשני כשיטתו השיבוהו. ר"מ לשיטת ר"ש שאל מהו שיקרבו כלומר לדידי ודאי משנין אלא לדידך דאמרת שחלוקין בכפרתן מהו שיקרבו זה בזה א"נ ה"פ ר' יוחנן גמרא גמירא ליה תמידין ש"א הוצרכו לציבור נפדין לדברי חכמים דסברי לב ב"ד מתנה עליהן ור"ש לית ליה לב ב"ד מתנה עליהן ולכך אינן נפדין ופריך הש"ס הכמים דסברי משנין קרבנות מקדושה זו לקדושה אחרת מאי מבעיא להו מהו שיקרבו זה בזה פשיטא שיקרבו וניחא ליה לשיטת ר"ש שאלו ופי' זה נראה עיקר: א"ר יוסי. אע"ג דאר"ש שאין נפדין מודה שמקיצין בהן את המזבח ואין צריכין רעיה שאין קריית השם קובען לקרבנות ציבור אלא דוקא בקביעות גמור הן נקבעין כגון שנשחטו לשם זבח אחד אין משנין אותו לזבח אחר אבל כל שלא נשחטו משנין: ותני כן. ותניא נמי הכי: לשם אותו הזבח. שנשחט לשמו פי' כאלו הוקדש מתחלה לכך:

הלכה ה' מתני' משמו.

של ר"ש ושם ר"ש הוא ר"ש בן יוחאי: ה"ג אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה: גמ' הבן צורכה למיתני. כן צריכין להניה מ:כ:ינו שכך אמרו לו: שכן. מעלין בקדש מעיקרא לא בא אלא לכפר על טהור שאכל

למילף מפסח מיהו י"ל הש"ס רוצה לשנויי אפילו אליבא דר"י דלא דריש סמוכים ומתני' כרבנן נמי אזיא דהא מיהת אינו מפורש בקרא דר"ח דחי טומאה. אך קשה לאביי דאמר ר"ח נמי קרי מועד כיון דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ל"ל ובראשי חדשיכם הא כבר נכלל במועדים. ונראה קסבר אביי דוקא היכא דמוכח כגון הכא דאיירי ביה קרא איקרי מועד אבל היכא דאינו מוכח ולא כתיב התם ר"ח אינו נכלל בכלל מועד. וכן מוכח מקרא דנביאים החדשים ומועדיכם שנאה נפשי ש"מ שאין ר"ח בכלל מועד וצ"ע. ובא"ח סי' תקפ"ב כתב הטור בשם רב שר שלום בר"ה וביה"כ אומרים מועדים לשמחה שהרי כתיב אלה מועדי ה' ברים ענינא ובסוף וידבר משה את מועדי ה' וקאי אכל ענינא פסח עצרת ר"ה יה"כ סוכות ש"ע וכולהו איתקשו להדדי לקריתם מועדי ה' מקראי קדש ע"כ וקשה א"כ נאמר אף שבת איקרי מועד דהא רים ענינא הוא פ' שבת ושם כתיב אלה מועדי ה' וכ"ת האי קרא קאי אעיבור שנה הא אלה מועדי ה' דכתיב רים פ' פסח קאי על עיבור חדש כמ"ש רש"י בפי' התורה והא ודאי ליכא למימר דשבת איקרי מועד דא"כ אף בשבת נאמר מועד ועוד א"כ ל"ל במועדו גבי שבת והתמיד וכ"כ תו' פסחים (דף ע"ז בד"ה סד"א כו') דה"כ לא קאי במועדיכם אשבת ותמיד ומברכינן להו קראי ע"ש. אלא ודאי מועדי ה' איקרי מועדיכם סתמא לא איקרי ועמ"ש לקמן בד"ה ועל כו'. והרא"ש ר"ה פ"ד האריך בדבר ומייתי ראיה מאלה מועדי ה' כמ"ש הטור ועוד מדשנינו במשנה על ששה חדשים השלוחים יוצאין באלול מפני תקנת המועדות מקים ר"ה לסוכות ע"כ ותימה הא לא תנן הכי אלא על אלול מפני ר"ה ועל תשרי מפני תקנת המועדות. ואפשר לדחוק דהכי דייק מדתנן על תשרי מפני תקנת המועדות ולא תנן מפני יה"כ דהוי רבותא טפי דהוא בכרת ותקנת המועדות אינה אלא עשה ול"ת ש"מ שיה"כ בכלל תקנת המועדות וה"ה גם ר"ה איקרי מועד אך אינה ראיה כל כך. ותו מייתי ראיה מהך דסוטה (דף מ"ה) אי כתב רחמנא במועד ה"א מרים שתא ומנין שנקראו שמחה שנא' וביום שמחתכם ובמועדיכם. ובסוטה פירש"י שכולן נקראו מועד כדכתיב אלה מועדי ה' וקחשיב נמי ר"ה. ותמהני שלא הרגיש במ"ש. גם קשיא למה הניחו הגאונים ורש"י הראיה המבוררת דאמר בש"ס בפרקין אלה תעשו לה' במועדיכם קאי גם אר"ה ויה"כ. ועוד לבתר דאסיקנן שאף ר"ח קרוי מועד א"כ לדידכו אף בר"ח נאמר מועדים לשמחה דהא כתיב ביה נמי שמחה וכמ"ש הטור סי' קפ"ח וכמ"ש למעלה בשמ"ו וצ"ע. וזה שכתב בעה"מ והרא"ש סוף מס' ר"ה כתב ר"נ גאון בי"ט ראשון של ר"ה אסור ליסב בתענית דדאורייתא הוא אבל בי"ט שני ובשבת מותר ע"כ ותימה שאסר בר"ה והתיר בשבת ע"כ. ונראה דעת ר"נ גאון אף ר"ה קרוי מועד ושמחה לכך אסר בר"ה והתיר בשבת דאינו מיקרי לא מועד ולא שמחה. אבל לדידן דאין אומרים בר"ה מועדים לשמחה יש להתיר תענית בר"ה וצ"ע:

העובר לפני התיבה ביו"ט כו'. כתב הר"ן פ"ד דר"ה מכאן אתה למד שאין מתפללין תקע אלא בתפלת מוסף דר"ה אבל לא בשאר תפלות היום ע"ש. ותימא אמתני' דהתם דתנן העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה השני מתקיע פריך ונעביד בראשון ומשני בשעת השמד שנו א"כ י"ל גם דינו דה"ם בשעת השמד שנו דאף שהיה הבית קיים בזמנם מ"מ כבר פשטה יד מלכות זרים עליהם כמפורש פ"ק דעכו"ם וכ"ת הא מיהת שמעינן דלא כבעה"מ דאמר אף בערבית מתפללים תקע דא"כ למה לא תני העובר לפני התיבה בערבית בש"א עשר כו' דבערבית לא שייך שמד דאין תקיעת שופר בלילה ועיקר גזרה היתה מחמת התקיעה כמפורש ירושלמי ר"ה פ"ד (דף י') י"ל כיון דתפלת ערבית רשות לכך לא נקט פלוגתייהו גביה ועוד הס"ל העובר לפני התיבה ובערבית ליכא חזרת ש"ץ ואפשר אפי' למ"ד חובה הדין כן וצ"ע: ובה"א תקע עי' בקונט'. ומהא דגרסינן ירושלמי ר"ה (דף י') י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אית תניי תני פותח בי"ט וחותם בשבת ואית תניי תני פותח בשבת וחותם בי"ט רבי אומר פותח בשבת וחותם בשבת וי"ט בינתיים. אין להוכיח לסיים בשל שבת דברייתא השנויה סתמא היא דעת שלישית ופסקינן כת"ק דר' דקיי"ל הלכה כר' מחבירו ולא מחבריו. גם בבבלי ביצה פ' י"ט (דף י"ז) הפלוגתא מהופכת ופסק הש"ס שם בפירוש הלכה כרבי ע"ש:

שני כבשי עצרת כו' אם כיפר הראשון כו'. וקשה שני כבשי עצרת ודאי לאו לכפרה אתיין דהא שלמים הן. וכן מוכח בבבלי פסחים פ' כילד (דף ע"ז) דקאמר הבל עומר ושתי הלחם (והקרב עמהם) דאין באין לכפר אלא להתיר בעלמא. ונראה דט"ס הוא ול"ל שני שעירי עצרת וכ"ה בתוספתא ריש מכלתין. ותימא מנ"ל שהשעיר הבא בגלל הלחם היה מכפר דלא כתיב ביה לכפר גם לא היקש בקרא דאלה תעשו לה' במועדיכם דהא לא כתיב בהך פרשתא וי"ל מדכתיב וידבר משה את מועדי ה' אל ב"י ודרשינן מיניה בפסחים שם הכתוב קבע מועד אחד לכולן לרבות גם העומר ושתי הלחם ע"ש. מהך היקשא שמעינן נמי כי היכא דשאר שעירי מוספין מכפרים ה"נ שעיר הבא בגלל הלחם מכפר, והא דתניא בתוספתא דפרקין טומאת מקדש וקדשיו מתכפרת בל"ב שעירים ואחת מהם שעיר הבא בגלל הלחם אע"ג דלא כתיב ביה קרא שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו מ"מ כי היכא דילפינן משאר שעירי מוספים דמכפר ה"נ ילפינן מינייהו דמכפר על טומאת מקדש וקדשיו. אך קשה הא דמכפרי שעירי רגלים אטומאת מקדש וקדשיו ילפי' בהיקש מר"ח ושעיר ר"ח לא כתיב בת"כ ולא ילפינן שעיר הבא בגלל הלחם אלא משעירי הרגלים א"כ ה"ל דבר הבא בהיקש ואינו חוזר ומלמד בהיקש מיהו לפמ"ש לעיל בד"ה שעירי כו' ניחא ע"ש וצ"ע:

על טומאה שאירעה כו'. כתב המהרש"א (דף ח') בד"ה ומכפר חיצון כו' אחר שהוצרכו להביא החיצון משום טומאה שאירעה בין זה לזה אין סברא שיבא לכפר על טומאה שאירעה כו' לחוד ולא יכפר על כולו ע"ש. ותימא הלא שני שעירי עצרת ור"ה אין השני בא אלא על טומאה שאירעה בין זה לזה ואיך נאמר שאין סברה שעל זה לחוד הוא בא וכל שכן כאן דהיקישא מלבד כו' משמע שלא בא אלא על טומאה שאירעה בין זה לזה:

אלא זה וזה מחמת ר"ח. וקשה מאי סלקא אדעתיה לר"ש שניהן באין על ר"ח או על ר"ה לפי הנסחי דקשיא ליה למה באין טפי הל"ל שאחד בא בשביל ראש חדש ואחד בשביל ראש השנה: לית יכיל כו'. וקשה כיון דמוכח מקרא דאחד בא בשביל ר"ח ואחד בשביל ר"ה א"כ קשיא ברייתא מאי פריך אשני שעירי ר"ה אם כיפר הראשון כו' הא ודאי חלוקין הן בכפרתן לר"ש ונראה דה"ג בתוספתא היה ר"ש אומר י"ב שעירים היו קרובין לצבור בכל שנה כו' י"ב בי"ב חדשי השנה אחד בר"ה ושנים בעצרת אחד בגלל הלחם ואחד בגלל היום ואם כיפר הראשון על מה השני מכפר על טומאה שאירעה בין זה לזה. נמצא המקשה סבר דקושית הברייתא היא בין על שני שעירי ר"ה ובין על שני שעירי עצרת והשיב המתרץ דעל שני שעירי ר"ה לא קשיא ליה מידי דאחד בא על ר"ח ואחד על ר"ה והן חלוקין בכפרותיהן ולא פריך אלא על שני שעירי עצרת ובאלו אפי' לר"ש צ"ל שבאו על טומאה שאירעה בין זה לזה וזה ברור:

וקלסוניה. וקשה לפי מה שכתבתי לעיל בד"ה העובר כו' אם רצה להזכיר מזכיר אם כן מאי שבח הוא זה ויש לומר אדם חשוב צריך להראות חידוש בברכותיו וזה הוא קילוסו: (שם ע"ב) א"ל מהו שיקרבו זה בזה. במתני' פירשתי ר"מ הוא דאמר ליה וכ"פ רש"י. וקשה מסקנת הבבלי (דף י"ב) אלא ר' יוחנן גמרא גמירא לה לדברי ר"ש אין נפדים לדברי חכמים נפדים משמע הא א"ל ר' יהודה היא. וכן מוכח מדברי תו' בד"ה מקיצין כו' רבנן דאמרו לו סברי לב ב"ד מתנה עליהן ע"ש ואלו לר"מ הכא אין צריך לתנאי ב"ד דהא כפרתן שוה אבל לר"י איצטרך לתנאי ב"ד וממ"ש רש"י (דף י"א) בד"ה כולן ימותו דלא דמו לשעירי הרגלים דתנן במתני' לא קרב ברגל זה כו' ע"ש נראה דס"בר ר"י אמרו לו לכך קאמר דלא דמיא למתני'. אך מה בכיים אבל אינו אינן ראוין עד יה"כ לשנה הבאה וכבר עברה לה שנה וה"ל מתרומה ישנה לכך ימותו כו' ע"כ תימא הא ר"י סובר חובות של שנה זו קריבות לשנה הבאה ולכך ימותו משום תקנה כמפורש פ' שני שעירים (דף ס"ה) ועוד מדבריו משמע דכולן עברה שנתן לשנה הבאה וקשה הא פר בן שתים או שלש וכן מפורש ביומא שם (דף ס"ו). ובפ' הוליאו לו (דף נ) פי' בד"ה כולן ימותו דס"ל הטאת שכפרו בעליה כו' ע"ש ואין דבריו כמסקנת הש"ס פ' שני שעירים. גם לכ"ע לא מיקרי כפרו בעליה אם אפשר להקריבו לכוונה בו ממש כגון ר"ח בר"ח וכ"מ דברי רש"י כאן ותו' (דף י') בד"ה מהו כו' וצ"ע ועוד אי ר"מ אמר לר"ש ומטעם דכפרתן שוה ה"ל להשיב כיון שכולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו וקריבין על מזבח החיצון לכך יקרבו אבל אי ר"י אמר לו והטעם לדידיה משום לב ב"ד מתנה עליהן א"כ אף הפנימי יקרב ברגל ושאלתו מהו שיקרבו זה בזה קאי נמי על הפנימי נ"ל אף תשובת ר"ש היתה גם על הפנימי ושפיר אמר כולן באין על טומאת מקדש וקדשיו ואפילו הפנימי. אך לשון הברייתא בבבלי (דף י"ב) ולעיל בירושלמי דתני ומודה ר"ש כו' שכולן באין לכפר על מזבח החיצון מפורש פנימי אין מקריבין ברגל אחר. ועוד פנימי לר' יהודה ודאי אין מקריבין דתניא (דף י"א) פר ושעיר של יה"כ שאבדו והפרים אחרים תחתיהן כו' כולן ימותו דברי ר"י. מיהו לזה י"ל אבודין שאני כדמשני הש"ס שם. והא דאמר מהו שיקרבו זה בזה היינו כשמאלו גאה הימנו במוה להקריב המובחר דדרשינן אחד מיוחד שבעדר ומניחין הראשון שהוא רע הימנו עד רגל הבא וזה שכיח. ופי' זה מוכרח דאל"כ קשיא קושית תו' (דף י"א) בד"ה ר"ש כו' ליבעי אבודין שאני כו' ע"ש. ותירוצם א"כ איגהו גופייהו לא שכיחי כו' מ"מ שעירי המילואים שכיחי טובא ע"כ קשה הא אי הוה מסני לב ב"ד כו' לא היה מסני מידי אחילון דיה"כ מאי קאמרת הואיל ומתנין אשאר מילואים מתנין נמי אהאי א"כ נאמר הואיל ומתנין אשעירי ציבור דכולא שתא מתנין נמי אפנימי ועי' במהרש"א (דף י"ב) בתו' בד"ה וממאי כו'. אלא ודאי כמ"ש מתני' איכא לפרושי בשאינן אבודין אלא שנמצא אז יפה מהן ועליה א"ל מהו שיקרבו לכך ליכא לשנויי אבודין שאני וכי תימא אם כן מאי פריך ממתניתין הא האי שינויא דמשני עדיפא ליה דגם אבודין יקרבו י"ל כיון דלא בעי' ליה על אבודין מהו שיקרבו כו' דגם לר"י אינן קרבין לא היה לו להשיב על דבר אשר לא שאלו ממנו. ורש"י שפירש במתני' בד"ה א"ל מיהו שיקרבו זה בזה אם אבד שעיר יום הכפורים כו' ע"ש לשיטתו אזיל דמפרש למתני' ר"מ א"ל אבל לפי מ"ש דר"י אמר ליה לא קאי אאבודין. ורש"י כתב (דף י"א) בד"ה ימות כו' ולא"ה ליה לשנויי דחיקא כולן באין לכפר כו' ע"כ א"כ מעיקרא לא קשיא דלעולם שינויא ולב ב"ד ניחא דהך שינויא דחיקא הוא. ואפשר כוונתו דגם צריכין להוסיף שכולן מכפרים על החיצון וכמ"ש תו' (דף י"ב) בד"ה מקיצין כו' וא"ת מתני' היכא דייק דגם צריכין להוסיף שכולן מכפרים על החיצון וכמ"ש תו' (דף י"ב) בד"ה שמתחלה כו' ע"ש. ודברי רש"י נראין שמיושב בזה קושית תו' (דף י"ב) בד"ה וממאי דרש"י היא תימה כי אזיא נמי כר"י דלמא הא דלא הדר לב ב"ד כו' מסום דלא איצטרך ע"כ. ואי שינויא דחיקא הוא דייק שפיר דהל"ל לשנויי לב ב"ד כו'. ומ"ש תוס' (דף י"ב) בד"ה וממאי דר"י כו' ר"י אמר לעיל כולן ימותו ע"ש ר"ל כיון דסובר ר"י חטאת לבור שכפרו בעליה באחר למיתה אזיל הלכך לב ב"ד מתנה עליהן דפעמים כלה י"ל דאי חטאת לבור דליה ליה הקרבה ברעיה דהא ר"י אמר לעיל כולן ימותו ע"ש ר"ל כיון דסובר ר"י חטאת לבור שכפרו בעליה באחר למיתה שנה בלהם קודם שיבא רגל או ר"ה ואי אפשר להקריבם או ואפי' חיצון דיה"כ ברגלים או דרגלים ביה"כ אבל פנימי לא דלא שכיח שנזהרין בקדושתו כמ"ש תו' (דף י"א) בד"ה ר"ש כו' ע"ש. ודלא כמ"ש המהרש"א וצ"ע ומהא דאר"י בסמוך דברי הכמים משנין כו' אין להוכיח מאן א"ל דאפילו ללישנא בתרא בקונט' הכי פריך כיון דגמרא גמירא ליה לר' יוחנן דאמרו לו סברי לב ב"ד מתנה א"כ מאי שאלו לר"ש הא מאי להדר להו לב ב"ד כו' וצריך לשנויי כשיטתו והשיבוהו לו:

שאין קרבנות לציר נקבעין כו'. עי' בקונט' וכן פירש"י. אבל לשון שאין קשה ועוד כיון שהשכין מוסכתן אפילו לקרבן ציבור כמות שהיה יק"ב ומאיזה טעם לא יועיל להם הפרשה מ"ש מקרבנות היחיד. לכך נר' ה לרבנן קאמר תנאי ב"ד הוא שלא יקבעו קרבנות לצבור אלא בשחיטה. וכ"כ תו' ונולי דמסתפינא אמינא בבבלי (דף י"ב) גרסינן ואף ס"ל להא דר"י דאמר ר' יהודה אמר שמואל שכין מוסכתן למה שכן תניא נמי הכי לשם אותו זבח שהוא קרב לשמו הוא קדם מתעה הראשונה. וכדאמר ר' יודן כאן:

מוסיף עליהן של רגלים כו'. בבבלי (דף י') אמרינן טעמא דרשב"י ר"ח לא מכפרי ארגלים דכתיב ביה עון ודרשינן עון אחד הוא נושא וא"א ב' עונות ורגלים מכפרים אדר"ח דסוקבו זה לזה אבל אין מכפרים על יה"כ דכתיב ביה אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה אע"ג דכתיב נמי וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה ודרשינן מיניה כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות והיינו מדסמיך אחת לוכפר על קרנותיו ודרשי' מיניה וכפר אחת שאין כאן אלא כפרה אחת אבל לא שתי כפרות מ"מ מדכתיב קרנותיו דמשמע מזבח הפנימי הוא דכפרה אחת מכפר ולא ב' כפרות אבל מזבח החיצון מכפר אפי' שתי כפרות ותימא למ"ש תו' (דף ח') בד"ה כפרה כו' ור"י מפרש הך דרשא נמי שמעינן מקרא קמא מדלא כתיב אחת בעשור וכתיב אחת בשנה וקרא אחרינא איצטרך לגוס דרשא ש"כ א"כ מקרנותיו ממעטינן תרווייהו פנימי הוא דאין מכפר כפרת אחרים ואין אחרים מכפרים כפרתן אבל היצון הוא מכפר כפרת אחרים ואחרים מכפרים כפרתו וא"כ קשי' נאמר רגלים מכפרי נמי איה"כ דהא לית לן מיעוטא. וכ"ת רשב"י מוקי אחת בשנה דסיפא באם אינו ענין לפנימי תנהו ענין להיצון א"כ נאמר נמי שהוא

איו מכפר כפרת אחרים דהא שני מיעוטים דרשינן מחד קרא. מיהו מהא דאמרינן בבבלי (דף י' ע"א) והא כי כתיב אחת בשעיר הפנימי הוא דכתיב א"ק מלבד חטאת הכפורים ואיתקש חיצון לפנימי. לא קשיא למה שכתבתי לעיל בד"ה מה כו' מיתורא דסיפא דרשינן חיצון לר"י ור"ש וכסיפת תו' ע"ש מאי פריך הש"ס והא כי כתיב אחת בפנימי הוא דכתיב דה"ק כיון דבפנימי הוא דכתיב מאי חזית דמוקמת ליה בהא אינו ענין אחיצון ולא אשאר מוספים ומשני מדאיתקוש חיצון לפנימי מסתבר לאוקמי קרא יתירא דפנימי אחיצון ועמ"ש בתו' שם. ולפשר לייבש גם קושיא הראשונה דמדסמיך קרטותיו לאחר לא ממעטינן מיניה מידי אלא דלא מוקמינן אחת דסיפא לחיצון ונמעט מיניה כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות אלא מוקמינן ליה לשום דרשא לפנימי אבל בשנים המיותר בסיפא ודאי מוקמינן אחיצון וממעטינן מיניה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. ומ"ש המהרש"א שם ויש מדקדקין כו' למה לא נאמר כן בדרשא דמון כו' ע"ש לפמ"ש ניחא דהכא שאני דכתיב קרא יתירא וה"ל כמאן דכתיב בגופי'. ותו' כתבו (דף י') בד"ה אותה כו' וא"ת א"כ מנ"ל דמכפר אאין בה ואין בה דלמא לא מכפרי אלא אדר"ח גרידא כו' ועי"ל קסבר רשב"י רגלים איתקשו לחיצון כו' ע"ש. וקשה הא איתקשו נמי לר"ח ומאי הוית דמקשינן להו לחיצון ולא לר"ח. והמהרש"א כתב לתרץ מאי דקשה עוד הא הוי למד מן הלמד ע"ש ודבריו אינן מבוררים לי דעד כאן לא אמר ר"ת אלא אי איכא היקש גמור באותו דבר בעצמו כגון בר"ה דאיכא היקש גמור לענין חטא שאין מכיר כו' ילפינן נמי מר"ח טהור שאכל את הטמא אע"ג דאתי לר"ח בהיקשא וכן היקשא דרגלים הוי היקש גמור למילף חיצון מהם ילפינן גם רגלים מחיצון אפילו בדבר דאתי לחיצון בהיקש אבל הואיל והיקישא דמועדות הוי היקש גמור בר"ח מילף מרגלים למד מן הלמד זה לא שמענו וכן משמע לשון תו'. גם הראיה שמביא ר"ת מסוף פרק איזהו מקומן (דף נ"ז) משמע כמ"ש מיהו בתו' זבחים שם בד"ה ואיבעי' אימא כו' דוחים דברי ר"ת אלו ע"ש. ול"ל להרץ קושית תו' כיון דאיכא לאקושי לר"ח ולחיצון שפי אית לן להקיש לחיצון שיכפרו גם אאין בה ואין בה דטומאת מקדש וקדשיו דאם נאמר שאין מכפרים אלא אטהור שאכל את הטמא בשעיר ר"ח א"כ נ"ל שני שעירי ר"ה באין על טומאה שאירע בין זה לזה אע"פ שכבר באים ביום אחד וזה דוחק כמ"ש המהרש"א (דף ס') בד"ה וכפר כו' ע"ש. אבל השתא אמרינן ר"ח שבא ראשון שהוא תדיר מכפר על טהור שאכל את הטמא ור"ה דמקריבין בתר הכי מכפר נמי על אין בה ואין בה דטומאת מקדש וקדשיו ועוד שפי אית לן למימר דמכפרי אאין בה ואין בה דהל"כ נ"ל דשעיר המשתלח נמי מכפר אטומאת מקדש וקדשיו וקרא לא משמע הכי דהא לא כתיב ביה טמאות מטמאים (ועי' מ"ש לקמן בד"ה שעיר) או דנאמר דאין כפרה לאין בה ואין בה וזה דוחק דעל יש בה ואין בה קבע כפרה ועל אין בה ואין בה לא קבע:

שאכל את הטמא ועכשיו בא לכפר גם על טמא שאכל את הטהור: **שאין מורידין בקדש.** שעכשיו כפרתו מועטת ממה שהיתה מתחלה אבל כמו שהיא שנויה לפנינו קשיא מאי קאמר א"כ של יה"כ כו' הא ודאי אין מקריבין של יה"כ בר"ח שאין מורידין בקדש: **פתר לה.** מפרש לה למתני' פירוש אחר ואין צורך להגיה וה"ק א"כ יהו של יה"כ קרבן בר"ח שמעיקרא כשהופרש היתה הפרשתו לכפר נמי על טהור שאכל את הטמא אבל של ר"ח אין קריבין בי"כ שמתחילה לא הופרש שיכפר על טמא שאכל את הטהור: **אלו מי שאכל כו'.** סיום דברי ר' לעזר הן ומה לשנויי דלא שייך כאן מורידין בקדש וה"ק כי היכי דאם הפרים ארבע חטאות על חמש עבירות לא כיפר ה"נ אם הביא שעיר שהופרש לכפרה קלה אינו ראוי שיכפר על החמורה אבל מי שהפרים חמש חטאות על ארבע עברות ודאי מכפר כיון דמכפר מיהת מאי דהפסר לו לכפר ה"נ שעיר בהופרש לכפר על החמור פשיטא שמביאין אותו לכפרה על הקל: **ואחד בפנים ואינו נאכל.** הוא שעיר חטאת דיה"כ שעלה עליו הגורל לה' שמכניסין דמו בפנים אל מבית לפרכת ונערך עם פר החטאת דיה"כ: **אחד בגלל היום.** דכתיב בפ' פנחס וביום הביכורים כו' שעיר אחד לכפר: **ואחד בגלל הלחם.** דכתיב בפ' אמור והקרבתם על הלחם וגו' ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת: **ואחד ביה"כ.** שעיר החיצון של מוסף יה"כ דכתיב בפ' פנחס: **מעתה מי שבא לידו ספק עברה.** דכל הנך מכפרים אאין בה ואין בה וכדרשב"י ההמירה תורה כל כך מי שיש בידו ודאי עברה שאינה מתכפרת בחטאת כלום תקנה יש לו עד שא"ל הקב"ה והודה כדמסיק: **והתודה עליו.** משמע שעיקר כפרה היא ע"י הוידוי שאם מת ואמר מזמור לתודה וסיים כי טוב ה' לעולם חסדו אפילו בזמן שאין בה"מ קיים מגא כפרה לחוטא ע"י הוידוי:

הלכה ו' מתני'

ועל זדון טומאת מקדש כו'. סתם מתני' נקט לה: **שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפרים.** דכתיב ומפשעיהם לכל חטאתם פשעים אלו המרדים: **הקלות והחמורות.** בגמרא מפרש לה:

הבין מוכח למיתני א"כ יהו של ר"ח כו'. וקשה א"כ גם לת"ק דר"ש ה"ל לאקשויי א"כ יהו של ר"ח קריבין ברגלים דמעלין בקדש מעיקרא לא כיפר אלא על עברה שהיא בלאו ועכשיו מכפר על עברה שהיא בכרת אבל לא של רגלים בר"ח דאין מורידין בקדש וי"ל כיון דרגלים אין מכפרין על של ר"ח ולא דר"ח על רגלים אין כאן עילוי ולא ירידה ודוחק:

שלשים וששים כו'. וקשה מגילה נ"ל אלא הכי ה"ל למיתני אלו שעירים קריבין על הצבור ונאכלין וי"ל סד"א מה שתי הלחם להתיר באין ולא לכפר אף שעיר הבא עמהן אינו בא אלא להתיר אבל לא לכפר קמ"ל שכל השעירים הבאין על הצבור שוין שכולן באין לכפר. ועמ"ש בסמוך בד"ה ועל כו' ולקמן בד"ה התחיל:

כיון שמשמע משה כו'. כתב הי"מ וא"ת הא לא נאמרה פ' הקרבנות עד סוף ארבעים שנה שמשני באמר יפקוד ה' איש על העדה נאמר לו לו את ב"י את קרבני לחמי כו' כמ"ש רש"י ב' פנחס ופ' אחרי נאמרה ביום הקמת המשכן הרי עד שלא נאמרו לו נ"ב שעירים נאמר לו והתודה ע"ש תי' והוא דחוק ורחוק. ואני תמה איך עלה בדעתו לומר פ' קרבנות לא נאמרה עד אחר מ' שנה הא קרבן הנאמר תחלה בתר פ' יפקוד וגו' הוא תמיד וכבר נאמר פ' התמיד בתחלת הקמת המשכן כמפורש פ' תצוה וכל הארבעים שנה הקריבו ישראל התמיד במדבר. ותנן מנחות פ' התכלת העומר בחומש הפקודים קרב במדבר. לכן נראה שכל הפ' אמורים על הסדר ומהתימא שלא עיין יפה שאין כוונת רש"י שביום אמירת משה יפקוד כו' נאמרה תחלה פ' קרבנות שלא דברי רש"י אלו הם דברי הספרי וקאמר שם עד שאתה מפקדני על בניי פקוד בניי עלי שלא ינהגו בי מנהג בזיון ושלא ימירו כבודי באלהי נכר מהו אומר כי אביאנו וגו' עד שאתה מפקדני על בניי פקוד בניי עלי לכך נאמר צו כו' ע"כ וזה פעמים רבות אשר הזהיר את ישראל שלא יעבדו אלהי נכר אלא שם' אמר לו שראוי שיזהירם ע"ז קודם מותו וכן הכוונה בפרשת קרבנות ודייק ליה מדכתיב פ' תמיד שהוא תצוה ושם מתחיל וזה אשר תעשה כו' ולא כתיב צו מ"ש דכתיב הכא אלא שכך ה"ל פ' סילוק עליו. והא דהר"ל בשעה כו' לא קאי אדלעיל כמה שהכתוב בסמוך. ודקשיא א"כ מאי אמר משה מעתה מי שבאת לידו ספק עברה כו' הא כבר ידע שמביא אשם תלוי על הספק כמפורש בקרא י"ל הכי אמר מעתה שמעינן כמה הם המקום על בניו דהשתא על אין בה ואין בה צריכים הצבור לכל השעירים הללו כ"ש שהיה לכל יחיד להביא כל כך קרבנות על הספק ורב ממנו על הודאי אלא שחס עליהן. וכן שניו (בקיא סימן) בתוספתא דפרקין ואמרינן כך היו ישראל צריכין להביא שני שעירים בכל יום אלא שחס הקב"ה על נכסם של ישראל ע"כ. ומעתה כל מה שהאריך הי"מ בקושיותיו אינו כלום ע"כ:

התחיל ואמר מזמור לתודה כו'. נראה דקאי אמתני' דתנן ועל שאר עברות שבתורה כו' שעיר המשתלח מכפר. וקאמר ר"ל שבאת ניחא הא דאמר משה מזמור לתודה דליכא לפרושי דקאי אקרבן תודה דא"כ קשיא מ"ש דאמר מזמור על קרבן זה ולא על שאר קרבנות אבל על השעיר המשתלח שפיר אמר מזמור שבוידוי שמתודה עליו מתכפרים כל העברות וזה נכון וברור. כתב המג"א סי' נ"א ובמקום נוהגין שלא לומר מזמור לתודה בשבת וי"ט לפי שאין תודה קריבה בהן וה"ה למוגנו ליכא למיחש דלמא אתי להקריבה כשיבנה בה"מ דלא טפי אינשי בהכי ע"כ. ותימא כיון שהאמירה במקום קרבן אסור לאמרו בשבת כמ"ש שם סי' א' פ' קרבנות לא נאמר אלא ביום כיון שלילה אין זמן הקרבה ה"נ כן. אך מה שכתי תמה הוא הרי לא נאמר מזמור לתודה אלא על הוידוי וכדאמר ריש לקיש ולא על הקרבן. ושפיר יש לומר לכך לא נהגו לאמרו בשבת וי"ט שאין אומרים ווידוי בהן. ומזה הטעם נהגו לאמרו בר"ה ויה"כ שאז עיקר הווידוי ודלא כמ"ש המ"א בשם הל"ג הטעם דכתיב ביה הריעו לה' כל הארץ דקפיא הינה ר"ה יה"כ מ"ש. וזה טעם שאין אומרים אותו בט"ב שאינו יום ווידוי אז משום שנקרא מועד או משום דכתיב גם כי אשוע ואשוע שתם תפלתי ודלא כמ"ש המהרב"ל ושינהו לפסוקים הנוהגים כן. וכן דעתי נוטה לאמרו בר"ה ויה"כ ושלא לאמרו בט"ב:

ועל זדון טומאת מקדש כו'. מדלא נקט עולות צבור משמע שאינן מכפרים כלום. וכן נדין שהרי שעיר המשתלח מכפר על עשה כדתנן בסיפא הלא מהא ליכא למשמע כי היכא דשעירי צבור מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו ולא שעיר המשתלח כך עולת צבור מכפרים העשה דטומאת מקדש וקדשיו כגון שילוח טמאים שהוא בעשה ולא בשעיר המשתלח. ומדלא כתיב לכפר נמי אין להוכיח דלא באו לכפר דהא גם בשעיר ר"ח וי"כ נמי לא כתיב לכפר ואפ"ה תנן במתני' דמכפרין ומשום דכתיב בשעירים חטאת אין להוכיח שבאו לכפרה דהא איכא נמי חטאת יולדת מצורע ונזיר דלרבנן אינן באין על חטא לכפרה אלא מדכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם הוקשו להדדי דכולן מכפרים א"כ עולות צבור דכתיב נמי הלם איכא לרבויינהו בהך היקשא דמכפרין אעשה דטומאת מקדש וקדשיו. מיהו ראייתי ממתני' נכונה. ועוד מדמתני בברייתא לעיל רפ"א נ"ב שעירים כו' אי ס"ד דגם העולות מכפרים ה"ל למיחשבינהו שהן תכ"א עולות שהקריבו הציבור מלבד עולת התמיד ומוספי שבת אלא ודאי שלא היו מכפרים. ועוד מדסיים שם בברייתא מעתה מי שבא לידו ספק עברה צריך להביא כל קרבנות הללו. היינו נ"ב קרבנות ש"מ דשעיר המשתלח מכפר נמי על טומאת מקדש וקדשיו דהשתא כל נ"ב שעירים באים על עברה אחת. ואנו אין לנו שום דבר בטומאת מקדש וקדשיו שלא נתכפר בקרבן אחר ע"כ לומר שמכפר על עשה דטומאת מקדש וקדשיו. (ועמ"ש ל' מן בד"ה שעיר כו'). וכן מוכח דעת תו' שכתב (דף ה') בד"ה מה כו' וא"ת כו' אלא לר"י היקישא ל"ל ע"ש עוד כתב (דף ס') בד"ה מאי טעמא כו' וא"ת מאי קבעי הא כו' ע"ש. עוד כתב שם בד"ה שעירי כו' מנ"ל דמכפרי אטומאת מקדש כו' ע"ש ואם נאמר דעל עשה דטומאת מקדש צריכין כפרה לא מקשין מידי דאיצטריך קרא דלא נימא שהשעירים באים תחלה לכפר על העשה וכ"ת ה"ז איכא עולות שמכפרים על העשה י"ל איצטרך לטומאה שאירעה בין זה לזה שהרי לפחות עשרה עולות הקריבו ביום אחד ברגלים תיקשי נמי י"ל הנך כולהו באחד מהן שני אלא לטומאה שאירעה בין זה לזה א"כ חטאת נמי וכ"ת הא אין חטאת בא על חייבי עשה י"ל הא גם אין בה ויש בה לאו בר קרבן הוא ופשיטא אין בה ואין בה ואפ"ה חיצון ורגלים מכפרים עלייהו מאי קאמרת שאני טומאת מקדש וקדשיו דחמירי א"כ י"ל חמירי נמי בהא שחטאת באה לעשה דידהו. אלא ודאי סברי שאין עולת צבור מכפרים כלל העשה הלכך ליכא לאוקמי חטאת העשה. אבל רש"י כתב פ' כילד צולין (דף ע"ז) בד"ה שאר קרבנות צבור מוספין שבאין לכפר דעולה מכפרי אעשה כדתני' ביומא אין עולה באה אלא על עשה ע"כ. ומהא דיומא אין ראיה דהתם בקרבנות יחיד איירי. והך דפסחים אינה ראיה דה"ק מוספין הואיל ויש בהן חטאת שבא לכפר לכך אפי' עולות דידהו דוחין את השבת ואת הטומאה אבל עומר ושתי הלחם שאין באין אלא להתיר אין דוחין את השבת אע"ג דגם בקרבנות דידהו יש בהן שעיר לכפר י"ל גי לאו דכתיב וידבר משה וגו' סד"א שעיר הביכורים אינו לכפרה דלא כתיב ביה לכפר. אף דכתיב ביה חטאת אפשר שאינו מכפר וכמ"ש לעיל. א"כ כולן אינן דוחין את השבת לכך איצטרך וידבר משה וגו' הכתוב קבע מועד אחד לכולן ומיניה שמעינן נמי שהוקשו קרבנות אלו לשאר קרבנות צבור שגם הם באין לכפר. וביותר נראה שאין עולות צבור באין לכפרה ושכן דוחין את הטומאה לא צריך קרא דילפינן מתמיד דמאי דפריך הש"ס שם מה לתמיד שכן תדיר וכליל זהו פירכא לשעירים אבל עולות המוספים גם הם כליל. ותדיר נמי לאו פירכא שבכל יום שמקריבים הציבור עולות הם יתירים על התמידים וכשנחשב כל עולות המוספים הם תכ"א ותמידים בשנה כשוסם שבע מאות ושמונה ולא נקרא תדיר בשביל כך ותדע דאין עולת צבור מכפרין דאל"כ קשיא מתני' דתנן שעיר המשתלח מכפר על חייבי עשה נ"ל שעיר הא כבר כיפרו עולות מוסף ואפי' למאי דמשני הש"ס מתני' כר' נמי קשיא מהיכא קא יליף ר' מדכתיב יה"כ הוא מ"מ והתם לא כתיב שעיר אלא מסתמא קאי נמי אקרבנות היום א"כ עולות נמי מיהו י"ל עולת מוסף דיה"כ אינן מכפרים אלא אטומאת מקדש וקדשיו כמ"ש בסמוך. אלא הא דמסיים שם ואי כתב רחמנא עומר ושתי הלחם לחודייהו ה"א דוקא הני דבאין להתיר אבל הנך לא. קשה הא בהך פרשה וידבר משה כתיבי כל הרגלים וכי היכי דמרבינן ממועדי ה' מועד לעומר ושתי הלחם ה"נ איכא לרבויי מיניה הקרב בשאר רגלים מאי קאמרת איצטרך אלה תעשו וגו' לר"ח דלא כתיב בת"כ עדיין קשה לשון הש"ס דקאמר אבל הנך דמשמע קרא איצטרך להרבה רגלים ועוד כיון דשמעינן שאר רגלים מוידבר משה שפיר איכא למילף מהן ר"ח דהא אף עומר ושתי הלחם ה"א למילף מינייהו אי לאו דה"כא למפרך מה להנך שבאין לכפר ופירכא זו ליכא למפרך לר"ח. ואפשר עומר ושתי הלחם שמעינן מייתורא דוידבר משה וגו' ואי לאו אלה תעשו כו' לא ידעינן שאר רגלים אלא ה"א וידבר משה כו' לעומר וב' הלחם לחוד קאי שבאין להתיר ולא אשאר מוספין. אבל אין לשון הברייתא מסכים לפירוש זה דתני הכתוב קבע מועד אחד לכולן וי"ל. (ועי' בק"א פ' אמור) מ"מ לפירושא קמא אין מקרא וידבר משה וגו' ובין מקרא אלה תעשו וגו' שמעינן מוספי רגלים דהיין שבת אלא בת"כ לא כתיב ר"ח ובחומש הפקודים לא כתיב עומר ושתי הלחם. מעתה הא דפריך הש"ס שם וניתני שעירי הרגלים ומשני הא תני ליה זבחי שלמי צבור. ר"ל ממילא נכללו כל מוספי רגלים דהיין. דהמקשה ס"ד דה"ק אחרי דתני חד ממיני דמים הקריבים במועד תו לא נריך ועי"ז הקשה א"ה שעירי ר"ח נמי לא ליתני וה"מ לשנויי שעירי ר"ח איצטרך דאינהו וזבחי שלמי ציבור לאו מחד קרא שמעינן וזבחי שלמי ציבור ילפי' מוידבר משה וגו' ושעירי ר"ח מאלה תעשו וגו' לכך דין הוא למיקט תרווייהו במתני'. אלא שני ליה למקשה לפום הבנתו נמי ל"ק דהיא גופא קמ"ל דר"ח איקרי מועד. ואין תירוץ זה מספיק דאיכא למרמי עלה אחריתא ליתני שעירי ר"ח ולא ליתני היקר אבל עיקר התירוץ כמ"ש. וכ"ת הא תני עומר וב' הלחם שבאין בטומאה ממילא שמעינן גם זבחי שלמי צבור דהא שלמי צבור ושתי הלחם מחד קרא נפקי לן י"ל סד"א עומר ושתי הלחם דאלמי שבאין להתיר דוחין את הטומאה אבל שני כבשים אע"ג דבאין להתיר אינן עיקר דקיי"ל הלחם מעכבין את הכבשים ואין הכבשים מעכבין את הלחם סד"א דלא דחיין נמי את הטומאה קמ"ל וכ"ת אי קסבר לחם עיקר ה"ל למיתני ד' דברים באין בטומאה אבל כבשים לא ה"ל למיתני. י"ל תנא דידן ספוקי מספקא ליה אי לחם עיקר או כבשים עיקר. כלמוקי לה בירוש' פסחים (פ"ז ה"ד) ע"ש בפירושי ובתו' ובהגהותי. וכ"ת האי אלה תעשו לה' במועדיכם אפי' בטומאה הוא דאתי הא איצטריך להקיש המועדים זה לזה הוא דאתי וכדאמר ר"י בבבלי בפרקין (דף י') וא"ל ממשמעות במועדו הא דיליף דדוחה שבת וטומאה דא"כ נ"ל לתנא דברייתא למילף מדכתיב וידבר משה את מועדי ה' היסוק ליה מקרא אלה מועדי ה' דכתיב ברים הפרשה אלא אלה מועדי איצטרך לעיבור השנה לכך יליף ליה מייתורא דוידבר משה וגו'. (ותו' כתב ר"פ אלו דברים בד"ה במועדו כו' דממשמעות ק"ל דהל"כ מה נריך לנריכותא ע"ש כבר כתיב על דבריהם המהרש"א ר"פ א"ד ע"ש. גם לשון הברייתא מוכיח כן דקאמר הכתוב קבע מועד אחד לכולן והי ממשמעות יליף אין אחד נריך לחבירו אלא ודאי כל המועדים מפסח ותמיד יליף מיהו בירושלמי פסחים שם משמע כמ"ש תו' ע"ש) וי"ל מאן אית ליה היקישא דר' יונה ר"מ כמפורש בבבלי בפרקין גם סובר נמי קרבנות צבור דוחין את הטומאה כולן מפסח ילפינן ואייתר ליה במועדיכם להיקישא ומאן דיליף מבמועדיכם סובר כר"י ור"ש דמתני' דלדידהו איצטריך במועדיכם דלא נריכין להיקישא דר' יונה. ופלוגתא זו מפורשת בירושלמי פ' כ"ל (הל' ד') אית תניי תני כולן למדין מפסח ואית תניי תני כל אחד ואחד למד ממקומו כו' ע"ש. מיהו לפמ"ש תו' (דף י') ס"פ בד"ה כדאמר כו' דגם ר"י ור"ש אית להו היקישא דבמועדיכם קשיא ברייתא דפסחים דאתיא דלא כמאן וי"ל לפיסתייהו אולי דסברי ממשמעותא יליף לה תנא דהך ברייתא וכפשטא דירוש' דפ' כ"ל שכתבנו וקושית המהרש"א לא תהו לה דאף לפירושו קשיא הא דקאמר בבבלי פ' כילד צולין ואי כתיב עומר ושתי הלחם כו' אבל הנך לא קמ"ל. משמע אפי' פסח ותמיד לא היינו יודעים דממשמעות קיליף. ועוד אי מנ"ב דמועדו מועדו יליף נ"ל תרי נריכות בחד כגי דעל כרחך נריכין גז"ש. ועמ"ש נ"ל בד"ה שעירי כו' ובד"ה העובר כו':

הזדונות. כתב תו' (דף י"ג) בד"ה הואיל כו' וא"ת נימא יה"כ לא יכפר על המזיד כו' ע"ש. וכתב המהרש"א כוונת קושייתם מנ"ל דיום עצמו מכפר על המזיד אבל שעיר המשתלח פשיטא דמכפר על המזיד דהא כתיב ביה ומפשעיהם וה"מ להרץ דילפינן משעיר המשתלח אלא הואיל ומפורש לעיל בגמרא פשעים אלו המרדים ע"ש ודבריו תמוהים הכי מפורש במתני' דמשתלח מכפר על הזדונות ואי סמכו דבריהם על המקרא א"כ נ"ל ללמוד מפשעים דמכפר על המזיד בהדי מפורש ביה ונשא את כל עונות בני ישראל ועוד הא כתבו תו' (דף ס') בד"ה הואיל כו' מה לפנימי שכן נכנס דמו לפני ולפנים ע"ש א"כ ליכא למילף מפנימי כיון דמליגו בכפרתו מעלה יתירה מה שאין כן בשאר כפרות לכך כפרתו מרובה ושפי יש ללמוד מחטאות ואשמות דכל השנה. ועוד מאמר מה פנימי מכפר על עבירה אחת אף יה"כ מכפר כו' ועוד לסברת המהרש"א מדתני יכול יהא יה"כ מכפר כו' סברי תו' דקאי על כפרת היום עצמו א"כ ה"ל למפרך מה ליה"כ שמכפר אפי' בזמן שאין בה"מ קיים דפירכא זו עדיפא מפירכא שמכפר על המזיד כשוגג שאינה ברורה כל כך וכמ"ש תו' מיהו ע"ז י"ל סברת תו' דקאי אתרווייהו אשעיר המשתלח וגם על עצמו של יום לכך פריך פירכא השייכא בשניהם. אך קושיות הראשונות קיימות. ועי"ק מאי קאמרו אדרבא ניליף מפנימי כו' תימה הא טפי איכא למילף מן החיצון שאינו מכפר אלא על השוגג וה"ל החיצון מכפר נמי על המזיד דיש בה ואין בה בשרי הוקש לפנימי לא סלקא דעתא דהא תנן ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו הפנימי מכפר משמע דוקא פנימי אבל לא חיצון. גם תירוצי קמא שכתב תו' קשה הא איצטרך יה"כ הוא שביום עצמו מכפר אע"פ שאין שעיר וכ"ש בת"כ פ' אמור מנין אפי' לא עשאו מקרא קדש ולא נתענה כו' ה"ל יה"כ הוא מנין אע"פ שלא נקרבו

היום

עשה ולא תעשה. וקא להניא לקמן בגמרא עבר על עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו ומתני' ודאי בשב איירי דאין קרבן מכפר בלא תשובה דכתיב זבח רשעים תועבה וכיון דשב נ"ל שמעינן כבר הקשו כן בבבלי בסוגיא ותי' ר"ז בעומד במרדו ור' היא דאמר י"כ מכפר אפי' לא עשה תשובה וקרא זבח רשעים תועבה בשאר יומי חוץ יה"כ ובגמרין נמי מוקי מתני' בשלא עשה תשובה: שעיר המשתלח מכפר. דכתיב ביה והתודה עליו את כל עונות ב"י וגו' ודרשי' לעיל (דף ח') עונות אלו הזדונות פשעיהם אלו המרדים חטאתם אלו השגגות ש"מ שמכפר על הזדונות נמי: גמ': הדא שעיר פנימי מכפר על הזדון אבל על השגגות אינו מכפר אלא תולה לכך לא קחשיב ליה הכא: ה"ג לא הן קלות עשה ולא תעשה. וה"פ פריך מאי ניהו קלות עשה ולא תעשה ומאי ניהו חמורות כריתות ומיתות ב"ד וקשיא הרתי למה לי: ביני מתני'. כן נריכין לפרש מתני' סיפא מפרשה לרישא וכולהו פירוש דקלות והמורות היא וה"ק על שאר עברות שבתורה בין קלות בין חמורות ואותן הקלות בין שעשאן במזיד בין שעשאן בשוגג אבל חמורות שהן כריתות אם עשאן בשגגה אין השעיר מכפר עליו אלא מביא חטאת:

(דף ז' ע"א) ה"ג ואותן השגגות בין שנתוודע לו בין שלא נתוודע לו. וה"פ הודע היינו שנתוודע לו שגגתו אבל במזיד לא שייך הודע דכיון שעשאו במזיד פשיטא שנודע לו ובסמוך מפרש לה: אלו הן קלות. מתני' מפרש מה הן קלות עשה ולא תעשה ומה הן חמורות כריתות ומיתות ב"ד: כשם שהשעיר הנעשה בפנים מכפר על הזדונות ותולה על השגגות. בדבר שיש בו חיוב קרבן דהיינו יש בה ואין בה דטומאת מקדש וקדשיו: אף שעיר המשתלח כן. תולה על השגגות דשאר עברות אבל אינו מכפר על בר קרבן: ופריך ניחה כו' כלומר הא דתנן במתני' שעיר המשתלח מכפר על לא הודע ניחא שאין חטאת בא אא"כ יש לו ידיעה בסוף כדכתיב או הודע אליו חטאתו אלא הא דתנן דמכפר על הודע קשה הא תנן כריתות פ"ו (דף כ"ה) חייבי חטאות ואשמות כו' חייבין להביאן אחר יה"כ שמע מינה שאין יה"כ מכפר על כל שיש לו ידיעה: ה"ג ולא כן תני חייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יה"כ חייבין להביא אחר יה"כ חייבי אשמות תלויין פטורין. מלהביא אחר יה"כ אשם תלוי שיה"כ מכפר על הספק: בין שנתוודע לו בהן. בספיקן שנודע לו קודם יה"כ שבא לידי ספק חלב והיינו הודע דקאמר ולא הודע היינו שלא נודע

היום מכפר ת"ל יה"כ הוא יכול יכפר על השבים ושאינן שבין ודין הוא כו' ומאן דלא מוקי יה"כ הוא מ"מ אף בשאינן שבים אף במזיד לא מוקי ליה דהא איכא למילף מחטאות ואשמות שאינו מכפר ויה"כ הוא אילטרך שמכפר אע"פ שאין שם שעיר. וכן נראה אביי דמוקי רישא כר' וסיפא כר' יהודה מוקי נמי מליעתא כר' יהודה ומתפרש סדרא דברייתא הכי ר' יליף מיה"כ הוא למכפר על שאינן שבים ור"י מוקי יה"כ הוא דהיום מכפר אע"פ שאין קרבנות דליכא לאוקמיה שיכפר על השבים דכתיב לך כדמסיק. ובהכי ניחא דלא תיקשי ברייתות דספרא אהדדי דתניא בת"כ פ' אחרי כי ביום הזה יכפר מניין אע"פ שאין קרבנות ואין שעיר היום מכפר ת"ל כי ביום הזה יכפר. וצ"ל הך דפ' אחרי ר' היא והך דהכא ר"י וכמ"ש. ומכאן שמעינן דמיה"כ הוא לא מרבינן אלא חדא מילתא לכך נריך לר' תרי קראי. מיהו רבא דמסיק כולה ר' היא קשה ברייתא דכי ביום הזה מגי וי"ל ה"ה דהוה מצי למפרך מיניה לרבא אלא עדיפא מינה פריך. א"נ סובר רבא כי ביום הזה אילטרך לר' למעט ר"ה שאינו מכפר אלא בשעיריו. ועי' בת"כ פ' אחרי ובק"א שם א"נ רבא לשיטתו דאמר כריתות (דף כ"ו) חייבי מלקות שעבר עליהן יה"כ חייבין פשיטא מ"ם מחטאת וודאי סד"א אממוניה הוא דלא חס רחמנא אבל אגופיה חס קמ"ל. לפ"ז אילטרך כי ביום הזה דסד"א יה"כ דמרבינן מיניה שהוא מכפר בשאין קרבן אבל לא על הודאין דוקא בזמן שבה"מ קיים דאפשר להקריב קרבנו בזמן אחר אבל כשאין בה"מ קיים שאין לו כפרה אחרת סד"א אפי' על הודאי מכפר לכך כתיב כי ביום הזה גבי לפני ה' ללמד לעולם אין היום מכפר אלא על החטא שאין מכיר בו אלא ה'. ונראה קושית תו' היא מנין דשעיר המשתלח מכפר על המזיד דכרת ועונות ופשעים לא איירי אלא הנך שאינן בכרת כיון דמלינו חטאת ואשם דמכפרים אחייבי כריתות ואינן מכפרים על המזיד ואשמות שמכפרים אלאוין מכפרים נמי אמזיד (וליתא לקושית המהרש"א) ותירצו מדאייתר יה"כ הוא ללמד שמכפר מ"מ מסברא מוקמינן ליה דאתי לרבוי שמכפר אמזיד דכרת דהא אינו מכפר אלא אטומאת מקדש וקדשיו שהן בכרת. ואין מקום לקושית המפרשים ומ"ש המהרש"א בד"ה שאין כו' ולא פרכינן מה לחטאות ואשמות שאין כפרתן מרובה משום דהוא פרכא כל דהו כו' ע"ש כבר הסבתי על תירוצו זה לעיל בד"ה הטה כו' ע"ש וקושייתו ליתא דהכא לאו מילף הוא אלא דה"ק כיון דמצינו אשמות חלוקין הנך דמכפרין אלאוי מכפרים נמי אזדון אבל חייבי כריתות לא ה"נ אית לן למימר ביום הכפורים וכמ"ש:

שעיר המשתלח מכפר עי' בקונט'. גרסינן כריתות (דף כ"ה) אלא אמר אביי מרישיה דקרא והתודה עליו את כל עונות ב"י ותניא עונות אלו הזדונות וכה"א עונה בה ואת כל פשעיהם לכל חטאתם כל נ"ל לאקשויי לפשעים מה פשעים שאינן בני קרבן כו' (ועי' היטב בכל הסוגיא שם) בספרים החדשים הגיהו תיבת כל. והדין עמהם דגי' הישנה קשיא טובא הדא מאי מרישיה דקרא דקאמר אביי ועוד אי מייתורא דלכל חטאתם יליף דמקשינן חטאים לפשעים

דאין ב"ק קשיא א"כ נ"ל בשעיר הפנימי נכל דהא כבר אמרו בש"ס שם דשעיר המשתלח כפרתו מרובה ומסברא שיכפר על חטאים ב"ק אע"ג דפנימי מכפר עליהן השתא דגלי לן קרא דהמשתלח אינו מכפר על ב"ק פנימי לא כ"ש וכ"ת אילטרך לכל חטאתם דפנימי אינו מכפר אלא על יש בה ואין בה כמפורש בבבלי בפרקין (דף ח') אי ס"ד דסוגיא דהכא אית לה הך דרשה לכל חטאתם ללמד דמכפר על מי שבא לכלל הטאת קשיא א"כ היקשא נ"ל חטאים דומיא דפשעים תיפוק ליה מלכל חטאת זה כדאמרינן בבבלי בפרקין (שם) ומיכפר כפרה גמורה מדכתיב לכל חטאתם נכלל דבני חטאת ניגהו. (ואין נחלק בין פנימי למשתלח בזה כמש"ל לעיל בד"ה יכול כו' ע"ש) וכ"ת מיתורא דלכל פשעיהם יליף דלא כתיב בפנימי י"ל א"כ הוה היתור היפך ממה דבעינא ללמוד מיניה דכל פשעיהם משמע דאתי לרבויי דקאי גם אמיעוט פשעיהם דהיינו הנך שהן ב"ק. ועוד דגרסינן בת"כ פ' אחרי אין לי אלא וודאיהם ספיקם ואנסם ושגגותם מנין ת"ל לכל עונות כל פשעיהם לכל חטאתם תלתא זימני לרבות אלו בלשה. הרי דאילטרך כלל לדרשא אחרינא. (וכ"ת אנוס נ"ל כפרה הא קיי"ל אונס רחמנא פטרי י"ל מ"מ נריך כפרה שאינה ה' לידו לעשות רע ה"נ באומר מותר דלא הוי אונס גמור דהא איכא מ"ד אומר מותר מזיד הוא. ושגגותם פי' בק"א ספק שגג ספק לא שגג ע"כ וקשה היינו ספקם דשמעינן מכל קמא ונראה סבר הת"כ כד"א אותם ממעט נמי חייבי חטאות כי מתיידע ליה בתר יה"כ אין יה"כ מכפר קמ"ל כל דוקא בנידוע לו ביה"כ הוא דממעט אותם דאינו מכפר אבל אתיידע ליה בתר יה"כ מכפר א"נ ספק הם בא לידי ספק או לא ועי' בבבלי בפרקין (דף י"ג) ברש"י בד"ה בין שנודע כו') . גם בדברי רש"י בכריתות שם מבואר דליהא להך גירסא שכתב בד"ה לאקשויי כו' לא לכתוב פשעיהם דהא כתיב עונות כו' אלא מופנה כו' ע"ש הרי דמיתורא דפשעיהם יליף ולא מכל. אך גם פירש"י תימא לי דהא אמרינן לעיל (דף ו') פשעים אלו המרדים. ואמרינן בבבלי יומא פ"ג (דף לו) פשעים חמורות מעונות א"כ נריך לאשמועינן קרא דהמשתלח מכפר נמי אפשעים גם הוידוי נריכה להיות גם על המרדים. גם מה שפירש"י בד"ה מרישיה דקרא כלומר מדרישא דקרא לנופיה סיפא מיותר כו' ע"ש הוא דחוק מאוד ולא מלינו כיוצא בזה בכולא תלמודא וצ"ע. והרב בס' באר שבע כתב וז"ל כולא סוגיא דלא כת"כ דתניא התם ונתן אותם על ראש השעיר אותם ולא חייבי חטאות ואשמות וודאין. וכתב הבה"ז אי לאו אותם לא הויינו דורשים שום היקש למיעוטא אלא ה"א על הכל מכפר לכך כתיב אותם למעט אלא דסד"א אינו ממעט אלא אותם שאינן ב"ק אבל אותן שהן ב"ק מכפר עליהן דמסתמא חס רחמנא אממונא כמו אגופא כדס"ד דש"ס לקמן לכך אילטרך היקשא למעט אותן שהן ב"ק ע"ש. ואף שהרב ז"ל הרחיב פה ולשון על הב"ש שלא הבין תירוץ זה דבריו תמוהים בעיני טובא. חדא לפירוש רש"י דמיתורא דפשעים דרשינן היקש א"כ אף אי לא כתיב אותם הויינו דורשים היקשא לרוב פשעים שאינן ב"ק. ועוד לסברתו דאין היקשא סברתי א"כ אף דכתיב אותם מנ"ל לדרוש היקשא לרוב פשעים דמידי רוב כתיב וכ"ת כי היכי דפירש"י מיתורא דפשעים שמעינן מדרוב פשעים ילפינן ה"נ כיון דמסברא למ"מ אתא מהך דכתיב אותם ילפינן היקשא מרוב פשעים י"ל כיון דמסברא חס רחמנא אממונא כמו עונש הגוף מוקמי' קרא באותן שאינן ב"ק ובני עונש הגוף אבל אותן שהן בעונש ממון או הגוף מכפר עליהן. ועוד למאי דמסיק בכריתות שם (דף כ"ו) מדכתיב לפני ה' ממעטינן שאינו מכפר על ב"ק א"כ אותם ל"ל. מיהו גם לשיטת רש"י קשה לרבא דיליף ליה מלפני ה' פשיעה ל"ל. ונראה מלפני ה' ליכא לאשמועי אלא חטא שנתברר לו ביה"כ שהוא חייב עליו חטאת אבל חטא שמתיידע לו בתר יה"כ מכפר עליו דהא ביה"כ לא הכיר בו אדם לכך אילטרך פשעיהם דגם על אלו חטאים אין יה"כ מכפר. ועדיין אני אומר דוקא חטא שסופו ליוודע ע"י אחרים שראו הדבר אע"פ דס"ל כחטא שאין מכיר בו אלא ה' כדאמרינן בפרקין בבבלי (דף ט') הוא דגלי לן פשעיהם דאין יה"כ מכפר עליו כי מתיידע ליה בתר הכי אבל חטא שאין סופו ליוודע ואפשר שלא יוודע לעולם ואח"כ נזכר בדבר יה"כ מכפר דליכא מיעוטא לכך אילטרך אותם דאפי' כה"ג נמי אין יה"כ מכפר. אך קשה הא אמר אביי בכריתות (דף כ"ו) כתיב או הודע ללמד אפי' אתיידע ליה בתר יה"כ א"כ הדרא קושית הב"ש לדוכתא אותם ל"ל (גם קשה קרא יתירא נ"ל הא שמעינן ליה מכל וכמ"ש לעיל מיהו י"ל מפרש בשגגותם כלישנא בתרא שכתבתי לעיל ע"ש) גם לשון הש"ס קשה דאמר ר"ת קדמייתא נמי לא תפשוט מדאביי הא לדברינו אלו נריכין לדאביי ואין לדחוק הא דלא אביי ולפשוט מפשטים דוודאין למודעים ביה"כ יליף מפשעים אינו נריך דאיכא למילף מלפני ה'. דכל זה רחוק הוא מפשטא דלישנא דשמעתתא. ונראה דקשיא עוד הא דגרסינן בבבלי יומא (דף ל"ו) ת"ר כי"ד מתודה עויתי פשעתי חטאתי וכן בשעיר המשתלח הוא אומר והתודה עליו כו' וכן במשה הוא אומר נושא עון ופשע וחטאה דר"מ ותכ"א כו' אלא כך הוא מתודה חטאתי עויתי פשעתי כו' אלא מהו שאמר משה עון ופשע וחטאה אמר משה בשעה שישראל חוטאין לפניך ועושין תשובה עשה להם זדונות כשגגות ע"ש ותימא מה השיבו הקרא דווידוי יה"כ. וראיתי למהרש"א בח"א שהרגיש בקושיא זו ותירצו דחוק עד למאוד ואין פשט המקרא סובלו. ולתרץ קושיא זו נ"ל דגם חכמים לא תיבו אקרא דווידוי דלריך הקרא לשנות הסדר ללמד דבעינן חטאים דומיא דפשעים והיינו דאמר אביי מרישא דקרא כלומר מדמתחיל בעונות שהן הזדונות ולא בחמור פשע ועון וחטא א בקל חטא ועון ופשע למה לי ר"ל למה נקט שלא כסדר (א"נ נוסחא זו נוספת מפני דקשיא ליה פירוקא דאביי לכך הגיה כל נ"ל. והגי"ה זו שלא לצורך היה וכמ"ש) אלא לכך נקט פשעים וחטאים בהדדי לומר דמקשינן חטאים לרוב פשעים א"נ דייק ליה מהכא דהמורדים אין מביאין קרבן על הזדון. דאיזהו מורד העושה להכעיס וה"ל מין כדאמרינן פ"ב דע"א ואין מקבלין ממנו קרבן. והיינו דוקא לחכמים דר"מ אבל לר"מ דאמר שכך סדרן עון ופשע וחטא (דקסבר יש פשע שהוא קל מעון וחמור מחטא דאל"כ קשיא תקשי לנפשיה הנך קראי שאין להם סדר אלא סובר שכך הוא נכון להתודות תחלה על החמור ואח"כ על הקל) דאין יה"כ מכפר על הודאי אלא דיליף מונתן אותם וספרא אתיא כר"מ ודלא כחכמים. וכ"ת לרבנן נ"ל אותם י"ל סתם רבנן דר"מ ר' יהודה דקסבר יה"כ אינו מכפר על שאינן שבין כדאמרינן בבבלי בפרקין (דף י"ג) ויליף ליה מאותם וה"ק יה"כ מכפר על אותם המתודים כמו שעושה הכה"ג אבל לא על אותן שאין מודים ושבים לה'. ור"מ כר' דאמר יה"כ מכפר גם על שאינן שבים ואייתר ליה אותם ללמד שאינו מכפר על חייבי חטאות וודאין א"כ ר"י ור"מ לשיטתם דר"י דאמר השעירים אין כפרתן שוה אע"ג דסקים; ככתיב דכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם עדיפא ליה היקשא דמלבד חטאת הכיפורים וגו' כיון דגלי לן קרא שאין המשתלח מכפר על טומאת מקדש וקדשיו והיינו מדכתיב אותם דוקא על עונות דכתיבי התם מכפר אבל לא על הטומאות ה"ה בכל השעירים שאפשר להלק כפרתן שוה מוקי אותם לחייבי חטאות ודאין א"כ עדיפא ליה היקשא במועדיכם דסוקמו כולן להדדי ובבבלי בפרקין (דף ט') סוף ד"ה כדאמר כו' כתב תוס' דבהא פליגי ר"מ ור"י ולא כתבו טעם בדבר ע"ש (ועמ"ש לעיל בסמוך בד"ה ועל כו'). אך עדיין קשיא למסקנא דכריתות דיליף מלפני ה' לר"י למה שינה הסדר ולר"מ נ"ל אותם. ונראה דגרסינן הו התם בכריתות (דף כ"ו) ואמר ר"ת מסמיה דרבא חייבי מלקות שעבר עליהן יה"כ חייב פשיטא מ"ם מחייבי חטאות סד"א התם ממונא הכא גופא לא קמ"ל והאנן תנן הודע ולא הודע עשה ול"ת. ותמהו המפרשים מעיקרא פשיטא ליה והדר פריך בהיפך מ מתני'. ותירוצם רחוק ודחוק ע"ש (ועמ"ש בסמוך). ולכמ"ש ניחא מעיקרא אמר ר"ת משמיה דרבא מלפניהם שמעינן דאחייבי חטאות וודאין אינו מכפר וקשיא א"כ למה שינה הסדר הא לא לריך היקשא לכך מסיק ואמר ר"ת משמיה דרבא חייבי מלקות כו' וקשיא פשיטא וצ"ל סד"א עונש דגופא שאני וקשיא א"כ מנ"ל לרבא הא אלא מדשינה קרא שמעינן דילפינן היקשא והיינו פשעים דומיא דהמאים מה המאים אינו מכפר אב"ק אף פשעים אינו מכפר אחייבי מלקות והדר פריך סתמא דש"ס ארבא והאנן תנן בהיפך יה"כ מכפר על מזיד הידוע. וכ"ת שנוי סדר דקרא למה שפיר שנין דאילטרך לסקים כפשעים לחטאים אבל עדיין קשיא אותם נ"ל וליכא למימר אילטרך לחייבי מלקיות הא בת"כ מפורש דאילטרך לחייבי חטאות וודאין י"ל כבר אמרנו בריית' דת"כ אתיא כר"מ והיכי לא דרים לפני כ' הטא שאין מכיר בו אלא ה' דהא בפרקין מבואר ור' יהודה הוא דדריש הא דכתיב בר"ח חטאת לה' אתי ללמד שמכפר אאין בה ואין בה דטומאת מקדש וקדשיו אבל ר"ש ור"מ תרווייהו ר"ח מכפר אטהור שאכל את הטמא ולא דרשינן חטאת לה' כר"י. וכ"כ תו' בבבלי בפרקין (דף ח') בד"ה מה כו'. וכן פירש"י (דף י') בד"ה כולהו כו' ור"מ מייתי לשאין בה ידיעה כלל נמצא סוגיא כולה אליבא דר"י אולא ולא אליבא דר"מ. (ועמ"ש לקמן בד"ה אותן כו') הא דתמיהא לן רבא דריש מדכתיב לפני ה' חטא שאין מכיר כו' ולאן הן סוף מסכת יומא את זו דרש ראב"ע מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו חטא שבין אדם למקום יה"כ מכפר ושבין אדם לחבירו אין יה"כ מכפר הרי דלריך קרא לדרשא אחריתא. לכמ"ש ניחא ודאי אי הוה כתיב לה' נמי שמעינן הא דרבא כדדרשינן מחטאת לה' וכן הא דראב"ע נמי שמעינן מלה' וה"א קרא למסתבר טפי הוא דאתי ולא שמעינן אידך מיניה לכך שינה קרא וכתב לפני ה' שמע מיניה תרתי:

אותן סקלות כו' עי' בקונט'. וקשה הא גם בחמורות איכא לאוקמי דהיינו במיתות ב"ד שאינן בני קרבן א"נ אבי' חייבי כריתות נמי איכא לאוקמי באותן שאינן בני קרבן ועי' מ"ש בסמוך. והא דקאמר ואותן הזדונות כו' הגהתי בקונט' דלא שייך הודע במזיד. ולאו מוכרח די"ל בידע מעיקרא ונעלם ממנו ביה"כ ועליה קאמר לא הודע לו ביה"כ. ורש"י פי' בד"ה היינו זדונות היינו הודע קס"ד הודע בידע ועשה דהיינו מזיד דליכא למימר הודע שמודעת לו שגגתו כדפרשינן ליה בכל דוכתא (ר"ל כאן הודע דקרא) דא"כ ה"ל חטאות ואשמות וודאין שחייבין להביא אחר יה"כ ע"ש אבל הירושלמי דפריך נסמוך ממתני' דכריתות ש"מ הידע שנודע לו בגגתו. אלא הא דקאמר הבבלי לא הודע שוגג/איגו מוכרח די"ל שכסיו לא נודע לו ואפשר ניחא ליה לפרש תרווייהו בחד גווני ודוחק. ועמ"ש לקמן. ואף להגהתי קשה דמשמע דקאי אשגגות דקלות והא ודאי ליתא דקאי נמי אשגגות המורות כגון יש בה ואין בה או אין בה ואין בה. וכ"ת בהנך לא שייך הודע דהא בשאר חייבי כריתות אנן קיימין ובהו ליכא קרבן אע"פ שאין בהן ידיעה בתחלה י"ל היינו דפריך בסמוך ניחא לא הודע כו'. ונראה לקיים הגי' שלפנינו וה"פ ואותן הקלות האמורות תחלה וכ"ה החמורות יה"כ מכפר עליהן בין על המזיד בין על השוגג ואותן הזדונות וה"ה השגגות האמורות מכפר עליהן בין שנודע להן חטאתם בין שלא נודע להן חטאתם והשתא פריך שפיר ממתני' דכריתות וה"מ למפרך נמי אהודע דמזיד דהא אין השעיר מכפר על חייבי מיתות ומלקות כדאמר בבבלי כריתות שם אלא ניחא ליה למפרך ממתני' ויותר נראה סברת הירושלמי בזה וכסוגיא דכריתות. דפריך הש"ס שם והאנן תנן הידע ולא הודע עשה ול"ת. וקשה מעיקרא פשיטא ליה והדר פריך ממתני' (והרב בבה"ז דחק עד מאוד לתרץ ע"ש) וע"ק אמאי לא פריך מרישא דתנן שמכפר על הזדונות והשגגות. ונראה המקשה סבר יה"כ מכפר נמי אחייבי חטאות ואשמות ודאין והוא שנודע להן ביה"כ שחייבין חטאות ומתני' דתנן הודע

גליון אפרים

ולא כבר כיפר יום הכפורים בקרבן העדה הגיה תמן תנינן אלו כו' חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו ולא כבר כיפר יוה"כ ופירש אמאי לא תני נמי חוץ ממי שעבר עליו יוה"כ שאינו מביא אשם תלוי. ובבר כתלה נעלמו בפ"ק פירושו בנ"ע בה"כ מאי אמר ולמה לא מר בשלא נתוודע בהן ביוה"כ דהכתי קשה ליתני חוץ ממי שעבר עליו יוה"כ ונתוודע בהן לפני יוה"כ או ביוה"כ ביוה"כ מכפר וגם הלשון ולא כבר כיפר יוה"כ לא משמע כלל כפירושו. וכ"ל בזה נ"ק כלל להירושלמי דהירושלמי ס"ל כיון דתני במס' כריתות גופה בפ"ו חייבי חטאות ואשמות ודאין כו' וחייבי אשמות תלויין פטור למה לו למיתני חוץ ממי שעבר עליו יוה"כ משא"כ בטמא מקדש וקדשיו שאינו מביא אשם תלוי שאינו מבואר בכריתות רק במס' הוריות לכן סמי חוץ. ואף שבבבלי בכריתות דף ז' הקשה כן לסירושלמי לא קשה זאת אלא שהירושלמי הקשה על לשון המשנה דרים כריתות שלשים ושש כריתות בתורה כו' והאוכל והעושה מלאכה ביוה"כ כו' על אלו חייבין כו' ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי. דהא באוכל ועושה מלאכה ביוה"כ ליכא אשם תלוי. וזה שפריך ולא כבר כיפר יוה"כ ועל זה מתרץ. במורד ביוה"כ. והיינו שאינו רולה שיוה"כ יכפר לו ועל זה שפיר אמר ולמה לא מר בשלא נתוודע בהן ביוה"כ מבוס. הכי חייב אשם תלוי אחר יוה"כ מילתיה אמרה אפילו לא נתוודע בהן ביוה"כ יוה"כ מכפר וצ"ל תמן תנינן על אלו חייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי ולא כבר כו' וכן הבירסא באמת ביומא פ"ח ה"ז ואולי גם הק"ע עם כיוון לזה, ועיין עוד בכריתות דף י"ח ע"ב;

הודע או לא הודע הכי מתפרשת בין שנודע לו ביה"כ שחטא בין שלא נודע לו חטאו לעולם יה"כ מכפר אבל אם נודע לו אחר יה"כ שהוא חייב ודאי אין יה"כ מכפר ודמיא להא דאמרו בבבלי שבת פ' כלל גדול (דף ע"א) אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד אם נודע לו השני קודם הפרשה צריך כפרה אחרת ע"ש. אע"ג דמכפר נמי על חטא שלא נודע כלל התם חס רחמנא עליה דתיהוי ליה כפרה אבל הכי כיון דאפשר ליה בכפרה כשיודע לו אינו מתכפר בכפרה שהיתה לו קודם הידיעה. וניחא לי בזה קושית הש"ס בפירקין הודע היינו מזיד כו' דהודע היינו שנודע לו ביה"כ בשעת הכפרה או לא הודע לעולם. וכיון שאם נודע לו חיובו ביה"כ ספור ולאחר יה"כ חייב ש"מ שאין לחלק בין ממון לגוף דהא חזינן דגם אממון הס רחמנא אלא עיקר הטעם שצריך לידע חיובו ביום כפרתו. והמתרץ שאמר דסד"א לחלק בין ממון לגוף סובר שאפילו נודע לו חיובו ביה"כ אינו מכפר עליו לכך פריך ליה ממתני' דתנן הודע ולא הודע ושני מתני' דהכא בשלא אתרו ביה הלכך אפי' הודע ליה ביה"כ שעבר אין כאן מלקות יה"כ מכפר והא דאמר רבא חייבי מלקות כו' בשאתרו ביה. (ועמ"ש לעיל בד"ה שעיר כו') והשתא סוגיין הכי מתפרשת הדא היא כו' וכי הא דתנן במתני' הוא כדתני בברייתא דתולה על השגגות וקלות הן עשה ול"ת וחמורות הן כריתות ותנן יה"כ מכפר על הזדונות ושגגות של קלות וחמורות ש"מ שמכפר גם על השגגות ומסיפא דתנן כריתות ומיתות ב"ד שעיר המשתלח מכפר לא מצי למפרך דאיכא לאוקמי בזדונות אבל מרישא משמע ליה דמכפר גם על השגגות ושני ר"י זדונות ושגגות לא קאי על החמורות אלא על אותן הקלות והא דתנן הודע ולא הודע לאו היינו מזיד ושוגג אלא קאי על הזדונות וקאמר אותן הזדונות בין שנתוודע לו בהן ביה"כ בין שנעלמו ממנו ביה"כ שעיר המשתלח מכפר ופריך בברייתא תני' אמתני' דהכא על הזדונות והשגגות כשם שהשעיר כו' ש"מ שאף על חמורות קאי הזדונות והשגגות וכן הודע ולא הודע אכולהו קאי וקשיא מתני' דכריתות דתנן חייבי חטאות וודאי אינו מכפר עליהן וברייתא לא קשיא ליה דתניא תולה על השגגות אבל אינו מכפר ובמתני' תנן דמכפר אהודע די"ל על הודע תולה מיהת עד שיביא קרבנו אף שמחוייב להביא אח"כ אבל מתני' משמע דאחייבי חטאות ודאי אינו מכפר כלל ושני ר' בון בין שנתוודע לו בהן פי' שיודע בשעת הכפרה שחטא או שלא נתוודע לו לעולם אבל כשלא ידע ביה"כ ואח"כ נתוודע לו חייב ועליה קאי מתני' דכריתות, והיינו כסברת המקשה בבבלי דכריתות כמ"ש לעיל. אך קשיא לי סוגיא דכריתות ודהכא אהדדי דהכא מסקינן הודע או לא הודע היינו בין שנתוודע לו ספיקן בין לא נתוודע לו ספיקן ולא קאי אלא אבונג כמפורש בש"ס אותן שעשאן בשוגג בין שנתוודע לו ספיקן כו' ולמסקנא דכריתות משמע דקאי אמזיד ולא אתרו ביה. ויותר קשה לפמ"ש ר"י דאמר כיני מתני כו' אתיא כמסקנא דכריתות ובבבלי בסוגיין מסיק ר"י בין שנודע לו ספיקן. ובסמוך פירשתי הא דאמר ר' בון בר חייא כדמסיק הבבלי וצ"ע:

במורד ביה"כ. בבבלי כריתות פ"ק (דף ז') פריך כן ומשני ר' יוחנן כר' לוי ור"ל קאמר מבעט נמי יה"כ מכפר וקאמר ובפלוגתא דפליגי אביי ורבא במקריב חטאת ואומר אין חטאת מכפרת ואמר רבא מכפרת היא בע"כ והדר ביה רבא כדתניא יכול יהא יה"כ כו'. וכתב תו' בד"ה ובפלוגתא כו' אע"כ כי הדר ביה רבא מחטאת הוא דהדר אבל ביה"כ כר"ל ס"ל כו' ע"ש ותימא הא לא שמעינן דהדר ביה רבא אלא מדתניא יכול יהא יה"כ כו' ואיך נאמר מחטאת הוא דהדר ולא מיה"כ. וא"ל שאני יה"כ דכתיב יה"כ הוא וכמ"ש תו' דא"כ קשיא ממ"נ אי כאביי ס"ל דקאמר הא ר' הא ר"י אע"כ ס"ל כר' מנ"ל דהדר ביה דהא הך ברייתא יכול כו' כר"י אתיא ואי לשיטתו דהכא אזיל כולא ר' היא וברייתא יכול כו' איירי בכרת דיומא (אף שאין הוכחתו מוכרחת כדמסיק הש"ס מ"מ איכא לאוקמי מיהת בכרת דיומא) נמי ליכא להוכיח דהדר ביה רבא מחטאת. וכפשטא דשמעתתא משמע דאין לחלק בין יה"כ לחטאת וכיון דמוכח מברייתא דיכול כו' דיה"כ אינו מכפר במבעט אף חטאת כן. ולא חש לשני רבא כולא ר' היא ומוקי לה בכרת דיומא דהא איפריך הוכחתו כמפורש שם בש"ס וזהו הנראה ברור ודברי תו' צ"ע. מיהו קשיא לי סוגיא דכריתות דמסיק שאינך שבין היינו מבעט שאינו רוצה בכפרה. ובבבלי בסוגיין מסיק שאינך שבין היינו שביה"כ אינו שב מעבירה שבידו. והא דפריך בכריתות מאי שבין כו' הילימא שבין שוגג שאינו שבין מזיד הא קתני לא שנא אמרה בחטאת ואשם כו'. תימא לי שוגג ומזיד היינו בהיה מזיד בשעת עבירתו אבל שאינו שבין איירי שהיה שוגג בשעת עשייתו אלא שאינו שב מידיעתו וכדתניא פ"ק דחולין (דף ה') השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו כו' וכן מפורש בבבלי בגולה סוגיא דהכי איירי שאינו מתחרט על מה שעשה וצ"ע. ותו' כתב בסוגיין בד"ה דאלת"ה כו' אימעוך אף אפילו חזר אלא שמבעט בכפרה שאינו רוצה שיה"כ יכפר לו ע"ש, ותימא א"כ מאי דוחקיה דרבא לאוקמי בכרת דיומא לימא ריבוייה דיה"כ הוא קאי על שאינו מבעט וברייתא יכול כו' איירי במבעט וכ"ת מבעט לא מיקרי שאינך שבין הכי נמי מבעט. ועיקרא דמלתא שכתבו תו' מבעט היינו שאינו רוצה בכפרה תימא דהא לא מכמע כן בכריתות אלא מבעט זהו שאינו מאמין בכפרתו אבל המאמין אלא שאומר שאינו רוצה בה מכפר. וכן משמע בכריתות דקאמר ר' יוחנן במבעט כגון דקאמר אין יה"כ מכפר. גם הרמב"ם כתב פ"ג מה' שגגות אין יה"כ ולא חטאת ולא אשם מכפרין למבעט שמתחשב בלבו או אומר אין אלו מכפרים ע"ש, אך מהא דאמר התם בכריתות כי פליגי דאמר תיקרב ולא תכפר כו' ע"ש משמע באומר איני רוצה שיכפר אבל לא שאינו מאמין וצ"ע:

ולמה לא מר כו' עי' בקונט'. וקשה הא עיקר קושית הש"ס כיון דיש למנוח הטא שאין קריבין עליו אשם תלוי כגון שעבר עליו יה"כ הו"ל למיתני במתני' כמו דתנן חוץ מטמאה כו', וכיון שכן אף דיש למנוח חטא שאין יה"כ מכפר עליו לא יתורץ קושייתו דהא מיהת איכא זמן שא"ל לאשם תלוי כגון בידע בו ביה"כ וצ"ע:

עשה אע"פ שלא עשה תשובה. כתב הרמב"ם פ"א מה"ת שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה כו' והוא שעשה תשובה אבל אם לא עשה תשובה אינו מכפר אלא על הקלות והן ל"ת שבתורה חוץ משבועת שוא ועשה שאין בהן כרת. וכתב הכ"מ וצ"ע בגמרא משמע לרבנן אם לא עשה תשובה אעשה נמי אינו מכפר כו' ע"ש. והלח"מ תי' דסבר הרמב"ם דהכי פריך אי דלא עביד תשובה קשיא חמורות ואי דעביד תשובה קשיא עשה כו' וא"ת מי הזקיקו לפרש כן וי"ל דרצה למעט במחלוקת כו' ע"ש. ותימא שלא ראה שמבואר בירושלמי שמכפר אעשה אפי' לא עשה תשובה והיינו לרבנן א"כ אין צורך לדחוקו שתירץ שרצה למעט במחלוקת כו'. שאין זה מדרך הרב להמציא דינים מחודשים שלא נאמרו בש"ס וזה ידוע לכל המעיינים בדבריו. גם פירושו אינו נכון מאי קאמר הא עשה ה"ד משום סיפא דקושיא ספי הל"ל הא כריתות ה"ד משום התחלת הקושיא. לכך נראה דעת הרמב"ם סוגית הבבלי סובר עשה תשובה אייבי עשה הו לא צריך כפרה ומוחלין לו היינו מחילה גמורה מפני כך קשיא לי' מתני' ור"ז מוקי לה כר' אבל אין הלכה כן. דתניא בת"כ ומייתי לה בבבלי יומא (דף פ"ו) ומתודה על עולה כון לקש שכהם ופלא דברי ר"י הגלילי רע"א אין עולה באה אלא על עשה ול"ת שניתק לעשה ומסיק דפליגי בלאו דנבלה ע"ש שמיסס מיתת מודים לאחר שהתודה אעשה דהיינו לאחר שב: אפ"ה צריך לכפרה. וכ"ת עולה אינה באה לכפרה אלא לדורון וכן מסיק הש"ס זבחים פ"ק (ד"ז) קשיא מיהת מאי דוחקיה דר"ז לאוקמי מתני' כיחידאה הא אפי' כרבנן נמי אתיא והא קמ"ל אחר יה"כ א"צ לעולה שתכפר על העשה דקודם יה"כ שכבר כיפר השעיר במקום העולה דאע"ג דאתיא לדורון מ"מ אעשה מכפרת מקיבעא כמ"ש תו' זבחים שם ע"ב. אלא ודאי סוגיין אתיא כמ"ד אי העולה מכפרת אחייבי עשה ואנן לא קיי"ל הכי אלא כמ"ד עולה מכפרת אחייבי עשה א"כ מתני' כרבנן נמי אתיא דשעיר המשתלח מכפר אעשה אם שב ולא מיקרי זבח רשעים אבל אחמורות אינו מכפר אם לא שב כרבנן דאז מיקרי זבח רשעים, וכ"ת אם נאמר חייבי עשה חייבין בעולה א"כ לא יהא השעיר מכפר עליהן כי היכא דאינו מכפר אחייבי חטאות ואשמות ודאין י"ל כיון דלאו חוב ממש הוא מכפר עליו תדע כי מוקמי' מתני' כר' תיקשי נמי מ"ש חייבי עשה דמכפר עלייהו מחייבי חטאות ואשמות ודאין דאינו מכפר עלייהו כדתנן בכריתות כמפורש לעיל מ"י קאמרת כיון דאינה כפרה ממש מכפר א"כ לרבנן נמי ניחא והא דתנן פ' יה"כ תשובה מכפרת על עשה ול"ת משמע דא"צ עולה י"ל כיון דאינה באה אלא לדורון לא קחשיב לה כמו יה"כ שצריך להמורות ור' דאמר השעיר מכפר אף אחמורות אפי' לא שב מפרש קרא באומר אחטא ואביא קרבן ויתכפר לי וכלמתרגם יונתן דכתי דרביציא מרחק ה"א מטול דמעבידיה מיי' ניה פי' זבחים שמביאים הרשעים מתעב ה' כי בבביל לעשות זמתם מביאים הקרבן והיינו כמ"ש ורבנן מפרשים קרא זבח רשעים תועבה כפשטא וקסברי עולה מכפרת על אינך שביס לפי שאינה כפרה ממש וכן שעיר המשתלח וכ"מ אי מביד תשובה אח"כ א"צ להביא עולה. ורש"י כתב (דף י"ג) בד"ה בעומד במרדו כו' וקרא זבח וגו' מוקי ליה ר' בשאר יומי ע"ש. וזה דוחק גדול דהא קרא סתמא כתיב ועוד פשטא דשמעתתא משמע דאין לחלק. מיהו כל זה אינו מספיק לתרץ דברי הרמב"ם שהרי כתב יה"כ מכפר אעשה ול"ת אפי' לא שב. ועוד סתמא דמתני' דפ' יה"כ אמרה קלות הן עשה ול"ת שניתק לעשה והוא כתב כל ל"ת הן קלות חוץ מלא תשא ומ"ש הכ"מ מדלא הזכיר ר"י בסוגיין ל"ת שניתק לעשה ש"מ דפליג אסתם מתני' ע"ש כל דבריו דחוקים גם תימה מאי דוחקא דר"י לחלק עלינו את הסוגין לדרבא כי היכא דלא תיקשי סתמא אהדדי ה"ל לפרושי ל"ת דהכא נמי בל"ת שניתק לעשה דהא איהו מוקי הכי מתני' דיומא ונראה דיוקא דהרמב"ם מהא דגרסינן בבבלי לקמן פ' שבועות הדיינין (דף ל"ט) והתנן אלו הן הקלות עשה ול"ת חוץ מל"ת חמורות זו כריתות ומיתות ב"ד ולא תשא עמהן. מדקאמר והתנן לא מגיה מתני' שנויה בלשון הזה ש"מ דקאי אמתני' דפרקין וסיפא מפרשם לרישא איזה הן קלות ואיזו חמורות. שמעינן מהכא דתרי מיני קלות הן ביומא דאיירי מתני' בתשובה שמכפרת כפרה גמורה קלות הן עשה ול"ת שניתק לעשה אבל ל"ת שלא ניתק בכלל חמורות היא ובמשנתינו דאיירי בכפרת שעיר המשתלח כל ל"ת נקראים קלות שעל כולן יה"כ מכפר כפרה גמורה אפי' לא עשה תשובה לפי שאינן בני קרבן. וכ"ת הא כתיב זבח רשעים תועבה י"ל שעיר המשתלח שאני דהא עצמו של יום מכפר עלייהו אפי' בלא קרבן הלכך שעיר המשתלח נמי מכפר עלייהו. הלע דהא מכפר נמי אלא תעשה כפרה גמורה אע"ג דלאו בני קרבן נינהו ש"מ שאין כפרה זו כשאר קרבן. וסוגיין מערש למתני' ל"ת היינו לא העשה שניתק לעשה א"כ כ"ל בני קרבן דהא חייבין בעולה לכפרה ולית ליה הא דאמר רבא פ"ק דזבחים עולה באה לכך פריך הס"ל זבח רשעים אבל אנן דקיי"ל כרבא דאין עולה באה אלא לדורון לאו זבח רשעים היא דהא לאו בני קרבן נינהו. וכ"ת א"כ יכפר על המזיד דחמורות דהא לאו בני קרבן הן י"ל כיון דבשוגג בני קרבן הן ואינו מכפר עליהם כשאינן שבין כ"ש שאינו מכפר על המזיד כשלא שב. וכל זה מדוקדק מאוד בלשון הרמב"ם בשעיר המשתלח כתב שמכפר על הקלות וכן עשה ול"ת חוץ מלא תשא אפי' לא עשה תשובה והיינו כמשנתינו. ובחילוקי כפרה כתב תשובה מכפרת על עשה ועל ל"ת תשובה תולה ויה"כ מכפר (ר"ל תשובה בעיא יה"כ אבל יה"כ לא בעי תשובה ושנה משנתו כלשון המשנה דפ' יה"כ). ויכפר היינו כפרה גמורה. וחמורות אע"ג שנס עליהן מכפר יה"כ כדתנן במשנתינו מ"מ אינו מכפר כפרה גמורה. וזה שסיים עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה תשובה ויה"כ תולין ויסורין הבאין עליו גומרין הכפרה. וכן כתב בחלוקה דחילול השם. ומ"ש הלח"מ שם קשיא לרבינו איך קאמר עבר על כריתות צריך יסורין למרק הא כבר כיפר עליו יה"כ כדתנן במשנתינו ע"ש סדחק לחלק לפמ"ש לק"מ ודאי במתני' שפיר קאמר דמכפר מקצת אבל אינו מכפר כפרה גמורה. וכ"ש למה שאמרו בירושלמי בסמוך תשובה מכפרת שלים ויה"כ שלים כו' ניחא שפי ועמ"ש בסמוך:

ר"ש בשם ר"ז והוא שעשה תשובה. בבבלי בסוגיין מוקי ר"ז למתני' בעומד במרדו ור' היא כו'. אבל הירושלמי בשם ר"ז פליג ומוקי מתני' כרבנן שאין יה"כ מכפר בלא תשובה והא דמכפר אחייבי עשה אע"פ שלא עשה תשובה נ"ל לאו דמכפר לגמרי אלא אם שב אח"כ אינו צריך לעולה וכמ"ש בסמוך בתוס':

האומר אין עולה כו' ביומא פ' יה"כ (הלכה ז') האומר אין עולה מכפרת אין עולה מכפרת עלי מכפרת היא אי אפשי שתכפר לי אינה מכפרת לו על כרחו אין יה"כ מכפר מכפרת היא ואי אפשי מכפר הוא לו בע"כ אר"ח כו'. נירסא זו אי אפשר לקיימה דא"כ ה"ל לכללם יחד אין יה"כ מכפר ואי אפשי שיכפר מכפר הוא בע"כ. גם גירסתינו אינה מיושבת כצ"ל האומר אין עולה מכפרת אין עולה מכפרת עלי מכפרת היא אי אפשי שתכפר לי אינה מכפרת לו בע"כ אין יה"כ מכפר אין יה"כ מכפר עלי מכפר הוא לו אי אפשי שיכפר לי אינו מכפר לו בע"כ הר"ח כו'. ופירושם כמ"ש בקונט' והק' סובר עולה שמביא מדעתו אע"פ שטועה וסובר אין עולה מכפרת או שאינה מכפרת עליו קרינן ביה לרצונו דהא מרצונו הוא מביא ומה שאמר שאינה מכפרת שטות הוא בידו ואלו נודע לו טעותו היה גם זה לרצונו אבל האומר אי אפשי שתכפר לי בזה ודאי שלא לרצונו היא ואינה מכפרת דהא כתיב בה לרצונו וכן הדין ביה"כ ואר"ח ביה"כ נראה בהיפך כשאומר אין יה"כ מכפר אינו מכפר לו כיון שאינו מאמין בכפרתו אינו בדין שיכפר לו אבל המאמין בכפרתו אלא שא נו חפץ בה והאומר אי אפשי שיכפר לי מכפר הוא בע"כ שהרי זה כאומר למלך אין אתה מלכי ולא בעינן רצונו ביה"כ כמו דבעינן בעולה ונראה לכך קבעו בתפלה לומר המלך הקדוש והמלך המשפט דהיינו למ[ל]כותו לכפר לנו אף שאין תשובתינו כראוי ואין להאריך כאן: העולה מכפרת כו'. כתב הי"מ פ' יה"כ ועולה מכפרת כו' לבי אומר לי שיש כאן קיצור לשון דר"ח סבירא ליה לדבריו מהך קרא מדכתיב והעולה על רוחכם אשר אתם אומרים חי אני אם לא ביד חזקה אמלוך עליכם ואיידי דמייתי הכא קרא מייתי הא דילפינן מיניה דהעולה מכפרת על הרהור הלב ע"כ ואינו נכון דר"ח לא קאי אעולה. וכי צריך ראיה לדבריו שב' מלך עולם הוא ופי' בקונט' עיקר והוא הנכון ואין צריכין לשום הגה"ה:

על כל עבירות כו' עיין בקונט' וכ"ה בבבלי בסוגיין. וא"ת הא דהניא יכול לא יהא יה"כ מכפר אא"כ התענה בו וקראו מק"א קדש ולא עשה בו מלאכה לא התענה בו ולא קראו מקרא קדש ועשה בו מלאכה מנין ת"ל יה"כ הוא מ"מ. מוקמינן התם כר' דאמר יה"כ מכפר על שאינן שבין והך ברייתא נמי הוא, תמרה הכי. וכ"ל קרא תיפיק ליה מקרא כי דבר כו' שמעינן דוקא אהנך תלת הוא דאין יה"כ מכפר בלא תשובה אבל אשאר כל עבירות יה"כ מכפר אע"פ שלא עשה תשובה ויי"ל אי לאו דכתיב יה"כ הוא ה"א יה"כ אינו מכפר לשאינן שבין והכרת תכרת מפרשינן הכרת בעה"ז תכרת לעה"ב עונה בה שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרקת כדאוקמי ליה רבנן דר' כמפורש שם אבל השתא דכתיב יה"כ הוא מסתבר טפי לאוקמי קרא ביה"כ דאינו מכפר אהנך תלת בלא תשובה ועוד י"ל סד"א כה דיה"כ מכפר בלא תשובה היינו כשאינו מבעט בקדושת היום אבל כשמבעט אינו מכפר קמ"ל יה"כ הוא דמכפר, ותו' כתב בד"ה ת"ל יה"כ הוא מ"מ תימה דלמא דעשה תשובה איירי ולעולם סבר התנא דאינו מכפר על שאינן שבין ע"כ ונראה הא דהני ולא קראו מקרא קדש פירש"י לא קיבלו בברכות וכתב תוס' לא מלינו ברכות יה"כ דאורייתא. וליכא לפרושי דקאי אמקרא הפרשה דכתב רש"י ר"פ בא לו דיליף ממלואים דמקרא הפרשה מעכב. דאין חיוב מקרא הפרשה אלא על כהן הגדול לחוד ועוד הרי לתנו הוס' יומא פ"ק (דף ד') נכנסו כו' הא דגמר ממלואים לאו דרשא גמורה היא אלא אסמכתא בעלמא ע"ש. אלא ה"פ שאינו מודה בקדושת היום שקבעו ה' לכפרת עמו ודמיא לדעת הר"ח שכתבו הוס' שם בד"ה לא קרא כו'. וכיון שכן שפיר שמעינן מינה דמכפר לשאינן שבין דהשתא למבעט בכפרתו ולהראות מלכותו כדאמר ר' חנינה בסמוך כ"ש שמכפר למודה בכפרתו אע"פ שלא

נודע לו לפני יה"כ שאכל ספק חלב אין צריך להביא אחר יה"כ אשם תלוי: ה"ג תמן תנינן אלו שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת ועל לא הודע שלהן אשם תלוי חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו ולא כבר כיפר יה"כ. וה"פ ברים כריתות תנינן שלשים ושש כריתות הן וקחשיב לכולן ובסיפא תנן אלו שחייבין כו' חוץ ממטמא מקדש וקדשיו שאינו מביא על לא הודע שלו אשם תלוי שאין אשם תלוי בא אלא על דבר שמביא על שגגתו חטאת קבועה לאפוקי מטמא מקדש וקדשיו שמביא על שגגתו קרבן עולה ויורד ופריך אמאי לא תני נמי חוץ ממי שעבר עליו יה"כ שאינו מביא אשם תלוי שכבר כיפר עליו יום הכפורים: ה"ג ר"ש בשם ר' לוי סוכייה במורד ביה"כ היא מתניתא וכ"ה ביומא. וה"פ מתני' דכריתות איירי במורד ביה"כ דקאמר אין יה"כ מכפר דכי הדר ביה בתר יה"כ בעי לאתויי אשם תלוי: ופריך ולמה לא. נאמר מתני' איירי בשלא נודע לו הספק ביה"כ וצריך לאתויי לאחר יה"כ כשיוודע לו: מילתיה אמרה מדברי ר' לוי אילו שאינו משני בשלא נתוודע כו' שמעינן אפי' לא נודע לו ספיקו ביה"כ אינו מביא אשם תלוי אחר יה"כ והיינו כדאמרינן הודע שנודע להן ספקן ביה"כ לא הודע שלא נודע להן ספיקן ביה"כ ואתרווייהו שעיר המשתלח מכפר: ה"ג כשה אע"פ שלא עשה תשובה וכ"ה ביומא. הא דתנן שעיר מכפר על חייבי עשה היינו אפילו לא עשה תשובה יה"כ מכפר אבל אל"ת אמר ר"ז בשם ר"ז אינו מכפר עד שיעשה תשובה: האומר אין העולה מכפרת. או אי איפשי שתכפר מכפרת היא על כרחו: לא מסתברא. אלא בהיפך עולה שהיא מביא מדעתו אם אמר אי איפשי שתכפר לי אינה מכפרת בע"כ יה"כ שקבע המקום לכפרה אפי' אמר אי איפשי שיכפר מכפר הוא בע"כ שע"י כפרה זו הקב"ה מראה מלכותו לכל באי עולם: בולא. אין הכל תלוי בבן אדם לומר למלך אין אתה מלך אלא מוכרח הוא לקבל מלכותו כן הדבר הזה: והעולה מכפרת. מברייתא זו שמעינן שהעולה מכפר ואינה נדבה לחוד אבל לא ידעינן על מה היא מכפרת וקאמר כתמא דש"ס שהיא מכפרת על הרהור הלב: מאי טעמא. כלומר מנא ליה: והעולה מכפרת. על הרע אשר עשיתם ברוחכם כלומר אשר חשבתם בלבבכם שהלב גורם מעשה כדם וע"י כן הרוח יוצא ובא: וכן איוב הוא אומר והשכים בבקר והעלה עולות מספר כולם אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם ש"מ שהעולה מכפרת על הרהור הלב: על כל עבירות שבתורה. בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יה"כ מכפר ויליף ליה מדכתיב כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת עונה בה כי דבר ה' בזה זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זהו המיפר ברית בבשר הכרת תכרת הכרת לפני יוה"כ

יום הכפורים תכפר לאחר יוה"כ טונה בה לא אמרתי אלא בזמן שלא עשה תשובה: מפורק עול. כופר בעיקר: ומיפר ברית. בשר מילה: ומגלה פנים בתורה. בא על דברי תורה בחוצפא ובגילוי עזות פנים כגון דורש אגדות דופי לא היה למשה לכתוב אלא ותמנע היתה פילגש וילך ראובן בימי קציר חטים: ר"ז אמר. ר' יוסא הקשה מדקאמר רבי על שלא עברות אלו יוה"כ בעי תשובה ש"מ שסובר על כל עברות יוה"כ מכפר בלא תשובה נימא מתני' דפ' יום הכפורים דלא כרבי דתנן מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה: הכי גרסינן אתא ר' אביין בשם ר' יוחנן מודה רבי שאין יוה"כ מכפר בלא תשובה ומיתה ממרקת כו' וכ"ה ביומא. וה"פ ר' אבין בא לסייע לר' יוסא דגם ר"י אמר מודה רבי שאין יוה"כ מכפר בלא תשובה וצריך להגיה הברייתא ר' אומר על כל עבירות שבתורה יוה"כ מכפר עם תשובה חוץ כו' במיתה מכפרת עם תשובה: והני כן. תניא נמי הכי יום מיתה הוי כיום תשובה ש"מ מיתה מכפרת בלא תשובה: ופריך מאן תנינתה. מי תני להך ברייתא על כל עברות כו' ר' הוא דתני: הדא. הרי אתה צ"ל הא דתנן במתני' דיומא מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה אבל בלא תשובה אינן מכפרין דלא כר': חלוקי כפרה. שחלוקין כפרתן זה בכך וזה בכך: א"ל ג' הן. החלוקין שיש עברה שצריכה לזה ואינה צריכה לזה אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא צריכה לכולן:

(דף ע"ב) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם משמע מיד שישוב יהיה נרפא למדת שיש עברה שמתכפרת בתשובה לבדה: כי ביום הזה יכפר וגו'. למדת שיש עברה שצריכה יוה"כ: ופקדתי בשבט פשעם. למדת שיש עברה שצריכה יסורין לכפרתה ומכתברא כפ"ה הקלה לעברה הקלה והחמורה להחמורה: מכפרין מחצה. שנא' כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו קשיא כפרה וטהרה נ"ל ומאי קאמר עוד לפני ה' תטהרו אלא יש עברה שאינה אלא כפרה שפירושו קינוח בלשון ארמי כלומר מקנח הטמן מלמעלה ועדיין הוא נבלע בבגד ויש עברה שהוא מטהר שהוא לשון צלול ונקיר כדכתיב כעצם השמים לטוהר ה"נ נטהר מהעבירה עד שלא נשאר בו שום רושם וה"פ דקרא כי ביום הזה יכפר עליכם מעברותיהם שיש עליהן כריתות ומיתות ב"ד ולטהר אתכם מכל מאלו עברות מכל חטאתיכם היינו עברה דחילול השם אע"פ שאין יוה"כ מכפר עליה ופשיטא שאינו נטהרו הימנה מ"מ אהניא יוה"כ שבואם לפני ה' היינו לאחר מיתה הטהרו שנגר כיכר שלים ביה"כ: מי שנתחלל שם שמים על ידו. כגון שחטא ברבים והחטיא רבים ממנו: ה"ג אלא תשובה ויוה"כ מכפרין שלים ויסורין שלים ומיתה ממרקת שלים ועליו הכתיב אומר אם יכופר כו' וכ"ה ביומא וסנהדרין: הא למדנו שהמיתה. גומרת הכפרה מדקאמר עד תמותון אבל לא לאחר המיתה: זו. הא דהני ד' חלוקי כפרה הן דברי ר"ל ור"י: אבל. חכמים אומרים שעיר המשתלח לחוד מכפר על הכל כך היתה קבלה בידו מרבו: שעיר המשתלח מכפר. על כל עברות: היום מכפר. יוה"כ לחוד מכפר על כל העברות: כיצד הוא מכפר. כלומר מאימתי הוא מכפר: כל שהוא. מיד בעלות השחר הוא מכפר על עברות שעברו וכל הבא מהדם בו ביום הוא מכפר מיד ודוקא כשאין שעיר אבל כשיש שעיר אין היום מכפר: בסוף. סוף היום הוא מכפר: מה ביניהון. מאי בינייהו: מת מיד. בתחלת היום: ה"ג ע"ד דר"ז כבר כיפר וכ"ה ביומא וסנהדרין: לא כיפר. שמת קודם הכפרה: איתותב. מברייתא זו הקשו לפני ר' ירמיה על דר' עילא: ומר. ואמר כר"ז נמי אתי והכי תפרש לברייתא שהיה בדעת הציבור להביא שעיר היום.

שלא שב על העברות שעשה. ולמאי דמסיק פ"ק דכריתות שאינן שבין דתני ברישא דברייתא היינו במבעט ואומר שאינו רוצה שיכפר לו פשיטא דפליגי ברייתות אהדדי מיה"כ הוא שמעינן דאפילו בשאינו מודה בכפרתו מכפר כ"ש מבעט:

חוץ מפורק עול כו' עי' בקונט' וכ"פ רש"י וקשה למה מכנה הכתוב הכופר בעיקר דבר ה' בזה הרי הוא עוקר את הכל וכן למה מכנה הערל במיפר ברית וכן הדורש הגדות של דופי הרי הוא כופר בתורת ה' ואין בינו לכופר בעיקר ולא כלום ועוד פורק עול צ"ל השתא הכופר בתורת משה אין יוה"כ מכפר עליו כ"ש הכופר בעיקר ונראה פורק עול היינו העושה מצות ה' שלא מאהבתי את ה' ואינו משמח בעשייתם אלא לפרוק חוב המוטל מעליו וזהו דבר ה' בזה שהמצות ניתנו לטובתינו ולא לעול. ומיפר ברית אינו ערל שהוא שב ואל תעשה גם אין בזה הפרה ורבים המונעים לעשות מילה זו מפני הצער אלא קאי על המושך ערלתו שזהו מיפר הברית שנחתם בו ואין זה אלא לבזות ברית ה'. (כן הוא בירושלמי סנהדרין ר"פ כל ישראל ועי' מ"ש שם בתו' בד"ה כל כו' ובד"ה זה כו'). ומגלה פנים בתורה זה העובר על דברי תורה בפני רבים ואינו בוש מהם ואפי' אינו עובר אלא על תקנת חכמים ואינו עושה אלא להתבזות ה"ז מגלה פנים בתורה ומבזה דבר ה'. (ואף שבבבלי פ' חלק (דף צ"ט) פליגי ביה מאי מגלה פנים בתורה הרבה פנים לתורה וכפטיש יפוצץ סלע וזהו כוונת המקרא בירמיה (סי' י"א) ואתה אל תתפלל בעד העם וגו' כי אינני שומע בעת קראם אלי בעד רעתם מה לידידי בביתי עשותה המזמתה הרבים ובשר קדש יעברו מעליך כי רעתיכי אז תעלוזי. ולרבנן דר' דסברי אהך תלתא תשובה אינה מכפרת אלא המיתה כי אינני שומע כו' היינו אפילו אחר שעשאו תשובה אינני שומע. ולר' איירי עד שלא עשאו תשובה. וקאמר למה איני מקבל תפילתם כי מה לידידי ר"ל לישראל עמי בבית המקדש להתפלל הלא עשאו מעשיהם להרעים לפני רבים (והיינו מגלה פנים בתורה והמפרשים דהקו מאד לפרש לשון הרבים) ובשר קדש יעברו מעליך (אמר יעברו היינו שמשכו ערלתם וערלת בגיהם שלא יהא הברית ניכר) כי רעתיכי אז תעלוזי (אבל בעשותם את המצות אינן שמחים שהן עליהם כעול ושבייתם אינה אלא כפורק עול):

ר"ז אמר ר"י מקשה כו' עי' בקונט'. מיהו פשטא דשמעתתא משמע ר' יוחנן בא לשנויי קושית ר' יוסא לכך היה צ"ל דלאו מתני' דיומא קשיא לרב יוסא אלא קשיא ליה קושי' תו' ישנים פ' יוה"כ (דף פ"ה) בד"ה תשובה כו' לר' למה חרב הבית הא יוה"כ מכפר על הכל חוץ מג' דברים וצ"ל אע"ג דהכי יוה"כ למעט בכרת כפרה גמורה בלא תשובה ליכא ע"ש. ותימא א"כ מאי פריך הש"ס שם מתני' דלא כר' ליפטי מיתה ויוה"כ מכפרין כפרה גמורה עם התשובה גם לשון המתרץ בם יוה"כ לא בעיא תשובה משמע שאינו צריך כלל לתשובה. ועוד מאי פריך הבבלי בסוגיין בברייתות סיפרא אהדדי נימא הא והא ר' וה"ק יכול יהא מכפר על שאינן שבין כפרה גמורה שמכפר על השבין ת"ל אך למעט פעמים שאינו מכפר כפרה גמורה דהיינו לשאינן שבין. אלא ודאי אי קסבר ר' יוה"כ מכפר על שאינן שבין מכפר עלייהו כפרה גמורה והמה ר' יוסא על דבריו א"כ למה חרב הבית כמ"ש תו'. וכ"ת עבירות בעפוי מיה"כ עד ט' באב גרמו החורבן י"ל הא כתיב בפו שנה על שנה רגים ינקופו. וכ"ת על ג' עברות האמורים נחרב הבית (וכמ"ש בסמוך בד"ה על כו') י"ל הא כתיב על מה אבדה הארץ כו' על עזבם את תירתי כו' ועוד מצינו שהוכיחום הנביאים על עברות אחרות והם גרמו החרבן אך קושית תו' י"ל נתרץ דמפורש פ' יוה"כ (דף פ"ז) שאומר אחטא ואשוב אין יוה"כ מכפר אפי' לר' ע"ש א"כ י"ל שהיו בישראל רבים שסמכו דעתם לכך (ועמ"ש בזה בדרושים) ולפמ"ש תו' בסוגיין בד"ה דאי כו' האומר איני רוצה שיה"כ יכפר עלי אף לר' אינו מכפר וכ"ש במכחיש בכפרת היום ל"ק קושית תו' לכ"נ פירוש' בקונט' עיקר. מיהו בבבלי בסוגיין ובפ' יוה"כ מפ רש דר' סובר יוה"כ מכפר בלא תשובה וזה מסכים לגירסת הש"ס כאן דמסיק ר' יוחנן כן (ודלא כגירסת הירושלמי פ' יוה"כ) ומסיק התם ורבנן הכרת בעה"ז וכרת לעה"ב עונה בה שלא עשה תשובה ומת מיתה ממרקת. ופירש"י אבל שאר עברות מיתה אחר יוה"כ ממרקת בלא תשובה. וכתב המהרש"א וכ"נ להוכיח כו' דלר' אף אי יוה"כ מכפר בשאר עברות מיתה בלא יוה"כ אינו מכפר ע"ש וצ"ל שאין כאן הוכחה דלקמן איירי באומר אחטא ומיתתי מכפרת שאז אינה מכפרת וכדאמר ר' ביה"כ כדמפורש פ' יוה"כ שהבאתי לעיל אבל הא ודאי דמיתה מכפרת אפי' גם בסמוך מפורש דמסתבר שפי שמיתה מכפרת בלא תשובה מיה"כ. ואפי' לפי הגירסא שלפנינו מוכח מיהת דמיתה ויוה"כ שניהן מכפרין בלא תשובה. אבל אין להוכיח דמיתה מכפרת טפי מיה"כ מדגיתה והשובה מכפרים אהנך ג' ויוה"כ עם תשובה אינן מכפר עלייהו די"ל יוה"כ עם תשובה מכפר עלייהו ק"ו ממיתה וקרא לא אתי אלא לאשמועינן בהנך ג' יוה"כ ומיתה אינן מכפרים בלא תשובה וקמ"ל נמי דמיתה עם התשובה מכפרין. תו' כתב בד"ה בעומד כו' הקשה הר"ש כו' והא אפילו כרבנן לא אתיא דסברי מיתה בלא תשובה מכפרת בשאר עברות ע"ש תירוצם דהוק נאד. והמהרש"א כתב ולא ניחא להו לאוקמי בג' עברות דסתמא קתני כדמוכח במתניתין כו' ע"ש ואיני מבין הוכחתו דה"א למוקמי ברייתא יוה"כ אינו מכפר על שאינן שבין בהנך ג' דא"כ קשיא נ"ל אך תיפוק ליה מדכתיב כי דבר כו' שמעינן דאין יוה"כ מכפר אהנך ג' בלא תשובה ועוד מאי דוחקיה דקאמר תאמר ליה"כ שמכפר על המזיד כו' טפי הל"ל מה לחטאת ואשם שאין מכפרין על שאינן שבין תאמר ליוה"כ שמכפר על השבין. ומ"ש ועוד אי מיתוקמא כרבנן ובג' עברות ה"נ איכא לאוקמי כר' ובג' עברות כו' ע"ש. תקשה עליו מגמתו שכה בתו' יומא (דף פ"ה) מקשינן כן לר' לוקמי בג' עברות ותירצו דספיר טפי משני ע"ש ש"מ דסברי אע"ג דסתמא קתני אפ"ה איכא לאוקמי בג' עברות וליתא לקו' המהרש"א בתירוצא קמא והי"מ פ' יה"כ תי' קושית תו' דא"כ כי היכי דמפליג בתשובה לחודה ה"נ הל"ל יוה"כ ומיתה מכפרים על שאר עברות ועל ג' עברות מכפרים עם התשובה ע"ש וא"כ דהא לפי קושית תו' מפרשינן ועל החמורות כו' עד שיבא יוה"כ ויכפר היינו שיוה"כ לבד מכפר וכ"ש מיתה. והר"ש שמקשה הא אפי' כרבנן לא אתיא כו' סובר כתירוצא בתרא שכתבו תו' גם דליכא לאוקמי בג' עברות דבעינן דומיא דכיכא דאיירי בכל עברות ע"ש. א"נ י"ל לתרץ קושית הר"ש רבנן סברי מיתה מכפרת טפי מיוה"כ ובהנך ג' יוה"כ עם התשובה אינו מכפר אבל מיתה עם התשובה מכפרת עלייהו וקמ"ל קרא דהנך ג' אין להם כפרה אלא ע"י מיתה ותשובה משא"כ שאר עברות ביה"כ ותשובה סגי. ורש"י לית ליה הך תירוצא משום דקשיא ליה ה"כ ליעמעינן תכרת לעה"ב בשאר עברות דג: מיתה בלא תשובה אינה מכפרת (ואף בי"ל איידי דקמ"ל הכרת ותשובה בעינן בהנך ג' קמ"ל נמי תכרת בלא תשובה אע"ג שכן הדין בכל העברות א"כ קמ"ל הכרת אפי' איכא נמי יסורים לא מהני ותמור נשאר כריתות ומיתות ב"ד דמהני תשובה ויוה"כ ויסורין ובהנך בעינן דוקא מיתה ותשובה ודימהם כחילול השם וכדאמר ראב"ע בחלוקי כפרה ועמ"ש לקמן בד"ה אלא כו'. נראה לרש"י בהוא דוחק לומר כן) לכך תירץ קושית הר"ש מתני' דפ' יוה"כ לרבנן לא קשיא דמתני' נקט או מיתה או יוה"כ מכפרין עם התשובה דוקא לא כל אחד לבדו לא אבל לר' ודאי קשיא דהא איהו דאמר יוה"כ לחוד מכפר בלא תשובה וכ"ת אי או אי קאמר תנא דמתני' א"כ ה"ל למיתני נמי בסיפא ועל החמורות הוא תולה עד שימות או עד שיבא יוה"כ ויכפר ולמה נקט יוה"כ לחוד י"ל כבר הוכחנו לעיל שמיתה מכפרת טפי מיה"כ וקמ"ל יוה"כ מכפר על החמורות מיתה לא כ"ש. והא דנקט ברישא מיתה הא קמ"ל שאפי' מיתה לחודה אינה מכפרת בלא תשובה:

אתא ר' אבין כו'. נקינט' הגהתי כמו שהוא ביומא ולפי גי' זו צ"ל נמי דריש הכרת תכרת הכרת בעה"ז ותכרת לעה"ב יכול אפי' עשה תשובה ת"ל עונה בה כו' ועל שאר עברות מיתה מכפרת בלא תשובה והא דתני' יום המיתה כיום התשובה היינו בשאר עברות. והגירסא שלפנינו אף דלפום ריהטא מוסכמת עם הבבלי כד מעיינין נראה דפליגי מיהת אברייתא דמייתי הבבלי בסוגיין כי דבר ה' בזה זה פורק עול כו' הכרת לפני יה"כ כו' ע"ש והירושלמי סל"ל הכרת בעה"ז כו' כדמוכי ליה רבנן כמפורש שם. בשלמא להבבלי י"ל מודה ר' שאין מיתה לחוד מכפרת אפי' על שאר עברות וכמ"ש המהרש"א לכך אי אפשר לנוקמי קרא אלא ביה"כ דדוקא אהנך ג' הוא דבעי תשובה אבל על הירושלמי קשה דהא מייתי ברייתא יום המיתה כיום התשובה. מיהו י"ל דסובר הירושלמי מיתה מכפרת טפי מיה"כ וכמו שכתבתי בסמוך ונקט יוה"כ מכפר על שאר עברות בלא תשובה וכ"ש מיתה. אך קשה מ"מ ה"ל לאשמועינן נמי מיתה שאינה מכפרת אהנך ג' בלא תשובה. והי"מ דחק לפ' הגירסא דיומא ע"ש ואי צורך להוקיו ואין להאריך. ומה שאני תמה בזה הוא דגרסי' בבבלי סנהדרין (דף ס"ד) הכרת בעה"ז תכרת לעה"ב דברי ר"ע א"ל ר"י וכי ג' עולמות יש אלא תכרת דברה תורה כלשון בני אדם. ובבבלי גם בסוגיין קאמר ורבנן הכרת בעה"ז תכרת לעה"ב עונה בה שלא עשה תשובה ומת מיתה ממרקת, וקמ"ל קרא אע"ג דבשאר עברות אם עבר עליו יוה"כ ומת מתכפר לו באלו ג' עברות עונה בה אם לא עשה תשובה. א"כ מאי א"ל ר"י לר"ע וכי ג' עולמות יש הא איצטרך קרא לאשמועינן שאין יוה"כ ומיתה מכפרין על ג' אלו והיינו הכרת בעה"ז שאין יוה"כ ותשובה מכפרין ותכרת לעה"ב ואף מיתה אינה מכפרת אם עונה בה ומדכתיב ונכרתה ש"מ דיוה"כ ותשובה או יוה"כ ומיתה מכפרין עלייהו כמו שמכפרין על כל עברות החמורות (ועמ"ש ירושלמי סנהדרין (פ"י ה"א) בתו' בד"ה שלשה כו' ובסמוך בד"ה זו כו') ויש ליישב:

(דף ע"ב) עבר על מצות עשה כו'. זבחים' ב"ק (דף ו') אמר רבא עולה דורון היא ה"ד אי ד יכא תשובה זבח רשעים תועבה ואי דעבד תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו אלא ש"מ דורון. וא"ת הא מפורש יומא פ"ג (דף נ"ו) עולה מכפרת אחייבי עשה וכמ"ש בזבחים שם י"ל כמ"ש תו' שם עולה דורון היא אע"ג דאעשה מכפרת יותר מחטאת דהא מכפרת מקיבעא. ר"ל כפרה דעשה כפרה שאינה צריכה היא לכך נקראת דורון. ועדיין הדבר דחוק מ"מ אינ לקרותה כפרה כלל ועוד דאמר רבא הכא חטאת שחטא על מחוייב עשה כפרה דחטאת מכפרת אעשה מקופיא ועולה מיקבעא ואי אינה מכפרת כלל אין לחלק בין קופיא לקיבעא. ונראה דה"ק תשובה מכפרת על חייבי עשה שמוחלין לו עונו ועולה מכפרת שנעשה לו כזכיות ולכך מיקרי דורון. וגירסא רומיא דקרא דפריך הבבלי פ' יוה"כ (דף פ"ו) דמשמע חדא זדונות נעשו כשגגות ואידך משמע שנעשו לו כזכיות ע"ש. וסתמא דש"ס דמשני התם ל"ק כאן מאהבה כאן מיראה לית ליה הא דרבא (ועמ"ש לעיל בד"ה עשה כ') ותו' כתבו בבבלי פרק חזקת (דף מ"ה) בד"ה יקריב כו' והא דתני' במס' זבחים ויומא עולה מכפרת אחייבי עשה הא אמר רבא שם עולה דורון היא ולא מכפרה מקופיא מכפרת מקיבעא לא מכפרת ע"ש ותימא הא מפרש בזבחים שם איפכא דעולה מקיבעא מכפרת כמ"ש.. וקושייתם לפמ"ש י"ל דכיון דאינה מכפרה אלא לעשות זדונות כזכיות ממשכנין אותו וצ"ע: העובר על מצות ל"ת התשובה תולה ויוה"כ מכפר כו'. וא"ת בפ' יוה"כ תנן תשובה מכפרת על עשה ול"ת וי"ל ל"ת דמתני' היינו לאו הניתק לעשה וכן מוקי לה רב יהודה בבבלי שם ול"ת דהכא היינו ל"ת ממש ובבבלי (דף י"ב) כתב תו' בד"ה לא זז כו' מכפרת דמתני' אינה מחילה גמורה אלא שמקילין לו את הדין ע"ש וקשה א"כ מאי פריך הש"ס שם הכתא על ל"ת מכפרת על עשה מיבעיא הא לא דמיין כפרה דעשה היינו שמכפר לגמרי ודל"ת היינו שמקילין. על כרחך לומר דקשיא ליה איך כלל שהתא בניכן הא לא דמיין אהדדי א"כ אין לקיים הירוץ תו' מיהו למאי דלר"י בסמוך חכמים פליגי אראב"ע ותבירו י"ל מתני' דיומא אתיא כחכמים וצ"ע:

אלא התשובה ויוה"כ מכפרים שלים כו'. וכן כתב הרמב"ם פ"ק מה"ת וכתב הלח"מ וקשה הא דלא כרבנן דאמרי אפי' על כל כריתות ומיתות ב"ד וחילול השם מיתה מכפרים בלא תשובה וכאן משמע בחילול השם בעינן ד' וע"ק למה לא הזכיר שברת רבנן על כל עברות מיתה מכפרת חוץ מג' ע"ש בהאריך הרבה בדחוקים. ול"נ שסבר הרמב"ם לרבנן בכל עברות מיתה לחודה בלא תשובה נמי מכפרת וקרא הכרת לא אתי אלא לאשמועינן דהנך ג' יוה"כ תשובה ויסורין לא מכפרי עלייהו שהן בכלל חילול השם וכמ"ש לעיל בד"ה ר"ז כו' ואף ראב"ע ס"ק יוה"כ ותשובה ויסורין תולין ומיתה מכפרת וה"ה מיתה עם תשובה לחוד מכפרת על הכל אפי' בלא יוה"כ ויסורין ולא הזכיר יוה"כ ויסורין אלא לאשמועינן דאפי' כולן אינן מכפרים אלא תולין. וכן מפורש ברמב"ם פ"ב הל' אי עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו כל עונותיו נמחלין לו כו' מכלל אם שב קודם שמת נסלה לו הכל. וכ"כ פ"ג. ע"ש כך נ"ל ברור:

זו דברי ר' לעזר ב"ע ור"י ור"ע. וקפי' מנ"ל דר"ע סובר כר"י אדרבה כמ"ש בסנהדרין (פ"י ה"א) בד"ה שלשה כו' מבואר דר"ע פליג אדרשת ר"י (ושם כתבתי ור"ע סובר כרת ג' איצטרך כו' ור"י סובר לע"ס תשובה מכפרת מקלת והנך גומרים הכפרה ע"ש וכ"ת א"כ מאי אמר ר' יוסי וכי ג' עולמות יש הא גם לדידיה איצטרך כרת השלישי דלא נימא מיתה לחודה מכפרת לגמרי י"ל מדכתיב עד תמותון ש"מ שאין התשובה לחודה מכפרת על חילול השם וקסבר ר"י השובה עדיפא ממיתה בלא תשובה א"כ פריך שפיר כרת ג' נ"ל) וי"ל מדאייתר ליה כרת הג' וקקושית ר"י ש"מ דסובר יש עברה שאין לה כפרה בשום דבר ועל זה אמר ר' יוחנן חכמים פליגי גם אר"ע דאמר שעיר המשתלח מכפר על הכל כפרה גמורה. והני חכמים עדיפי מרבי דלר' אין יוה"כ מכפר על ג' עברות ולרבנן מכפר נמי אהנך. דאין לומר חכמים היינו ר' ומודים חכמים שאין יוה"כ מכפר על אלו שלשה דא"כ קשה מנ"ל דר"ע פליג:

אבל דברי חכמים כו'. עי' בקונט'. והי"מ כתב אבל דברי חכמים שעיר המשתלח מכפר על כריתות ומיתות ב"ד כדתנן במשנתינו ע"כ. משמע דמפרש ממתני' דייק ר' יוחנן דחכמים פליגי ולדבריו צ"ל דהבבלי כליג אר' יוחנן דא"כ טפי ה"ל לאוקמי מתני' כרבנן דלר' ס"ל למיתני חוץ מפורק עול כו'. ואני אומר ממתני' ל"ק לראב"ע כמ"ש לעיל סוף ד"ה עשה כו' ע"ש גם לכמ"ש הלח"מ אין ראיה כלל ממהב"י וכן נראין דברי הרמב"ם ע"ש. לכך נראה פירושי בקונט' עיקר:

לא כיפר וא"ת הא מיתת נתכפר לו ע"י מיתה י"ל הפרש רב יש בין מי שנתכפר לו עונו בחייו או שנתכפר לו ע"י מיתתו וכמ"ש לעיל בד"ה מת כו' ע"ש ודלא כי"מ גם הא דאמר בבבלי דתנקתיה אומלא ומית קשיא לרבא דאמר מיתה מכפרת ונגמרי א"כ כר' דיומא ליכא דכשמת אין כאן כר' וצ"ל דהך שינויא אזלא לר"ו וצ"ע:

אומר בשעיר כו'. כתב תו' בד"ה דעבד כו' וי"מ יה"כ בלא שעיר מכפר לגמרי משתחך כו' ע"ש וקשה א"כ אמאי לא תני נמי אומר ביה"כ שמכפר גם על עברות שעשה אחר שילוח השעיר ובשעיר אינו מכפר אלא על עברות שעשה עד השילוח ועוד מאי אומר בשעיר דקאמר הא אית ביה נמי קולא שאינו מכפר על אחר השילוח אבל לפירושא קמא שבתים' ניחא שגם השעיר מכפר

מכפר על עברות של כל היום ונראה לשתי לשונות שבתורה אין יוה"כ מכפר כשיש שעיר כדאמר ר"י בסמוך וכ"ת ליתני חומר בשעיר שאין יוה"כ מכפר במקום שיש שעיר י"ל הא מיהת השעיר צריך ליוה"כ שאינו מכפר בלא יוה"כ ועוד אין זה חומר בשעיר שאלו לא הביאו היה יוה"כ לחוד מכפר. אלא לפ"ז מ"ש תו' והא דנקט כו' לאו דוקא כו' ע"ש קשיא הא ודאי ניחא ליה למנקט דתנקתיה אומנא מלמוקמי כרת דקרא בשאין שעיר דכשיש שעיר ליכא למיתני שמת כל היום דהא מיהת בשעת עשיית השעיר אין כאן כרת ועמ"ש בסמוך. ולפמ"ש בסנהדרין בר"פ כל ישראל בד"ה חומר כו' נל"ק ה"פ היום אינו מכפר כפרה גמורה אם אין שעיר אלא משתחשך אבל כל היום מכפר מקצת בין יש שעיר בין אין שעיר ע"ש. קשי' א"כ מאי פריך מהך ברייתא לר"ז דאף הוא לא קאמר שהיום מכפר כל שהוא לגמרי אלא היינו מקצת הכפרה וי"ל מדפליג אר"ח ש"מ דבכפרה גמורה פליגי. ולגירסא קמא שכתו' נ"ל הבבלי לית ליה דר"ז או דפליג אסוגית הירושלמי אך הא קשיא איך פליג ר"ל אברייתא. וא"ל לא שמיעה לי' דהא איהו מייתי מינה סייעתא לר"ח ויש ליישב בדוחק ר"ז מוקי לה שהיה בדעתן להביא שעיר כו' כדמשני ר' ירמיה בסמוך וה"ק פשטא דליבנא דברייתא סייעתא לר"ח אבל אין הדבר כן אלא יוה"כ מכפר כל שהוא וסברייתא כדר"י. ובסנהדרין יש הגירסא אר"ח מתני' מסייעא לר"ז ואין גירסא זו מכוונת והגירסא בבסיניין. וביומא פ"ח נכונה:

תיפתר שהיה בדעתן כו'. וא"ת א"כ אמאי תני ויוה"כ משתחשך ה"ל למיתני אחר הקרבת התמיד דהא משהקריב התמיד אין מקריבין המוסף דכתיב עליה השלם וי"ל אין עשה דהשלמה דוחה קרבן מוסף ועמ"ש לעיל בד"ה העובר כו' א"נ מילתא דפסיקא נקט שלא הקריבו גם את התמיד:

ואין הקב"ה רואה את הנולד. וקשה דלמא ברייתא איירי שהעיכוב נעשה ע"י בחירת האדם כגון שיש שעיר ביד אחד שמעכבו ליתן לציבור או שאר עיכוב הדומה לו דהא צדיק ורשע לא קאמר וצ"ע:

ובלחוד כו' עמ"ש בסנהדרין פ' כל ישראל בד"ה ובלחוד ותמצא נחת:

מי אל כמוך כו' וקשה ה"ל למידרש מקרא שבתור' נשא עון ועובר על פשע ונראה שהיה כתוב שתם נשא עון וכ"ה בסנהדרין וטעה המעתיק וכתב ריבה דקרא דמיכה ואינו כן דקאי אקרא דתורה:

אחד ישראל כו'. בבבלי קאמר מתני' ר"י דתניא וכפר את מקדש הקדש זה לפני ולפנים כו' וכתב תו' בד"ה וכפר כו' וקשה לפי' הקונט' מזבח כמשמעו כגון שהקטיר עליו בטומאה א"כ היינו טמא שבימים ולא מצינו שיכפר שעיר הפנימי על כהן שבימים בטומאה ועוד הי בטומאת מקדש וקדשיו איירי הכא לר"י מאי קאמר לעיל לר"ש ממקומו הוא מוכרע הא אפי' לר"י ממקומו הוא מוכרע ועוד בס"פ הוציאו לו מייתי לה אמתני' דוכן יהיכל וכן במזבח הזהב ומתני' בהזאה איירי עכ"ל דהזאה קאי כו' ע"ש ותימא מאי קאמרו ולא מצינו כו' הא ודאי שאין השעיר מכפר על טמא שבימים דהא אמר ר"י לעיל כל שהוא בעולה ויורד השעיר מכפר עליו וטמא שבימים אינו בעולה ויורד דילפינן טמא מהרומה בגז"ש חילול חילול והמעיט הרומה מגז"ש דר' כמבורש בבבלי (דף ז'). ועוד אם כוונת רש"י לומר שמכפר על שבימים בטומאה א"כ ל"ל לרש"י שכתב אם הקטיר קטרת בטומאה ובשהייה אפי' לא שהה נמי חייב על שבימים בטומאה ושהייה זו למה אלא ודאי כוונת רש"י שמכפר על טומאת המקדש וקמ"ל אפי' שהה כדי להקטיר הקטרת שהיא העבודה החביבה אפ"ה צריך כפרה. ועמ"ש במהרש"א פ' הוציאו לו (דף ס') בתו' בד"ה וכפר כו'. וקושייתם השנייה נראה כוונתם ל"ל לר"י למילף במה מצינו כפי הצ"ל ממקומו הוא מוכרע וכה"ג פריך הש"ס בבבלי לעיל ור"י שפיר קאר"ש כו' ע"ש. אך נראה דמהכא אין להוכיח אלא שמכפר על טומאת המקדש אבל לא על הקדש דהא דכתיב את מקדש הקדש בא ללמד דקאי על לפני ולפנים ואי כתיב מקדש לחוד ה"א דקאי על חלק מן המקדש (ועמ"ש תו' בריש דבריהם) ובא ללמד הכא דכתיב מקדש הקדש לא איירי אלא בלפני ולפנים אבל כל מקום דכתיב מקדש לחוד כולל כל המקדש אבל ר"ש קאמר שפיר ממקומו הוא מוכרע מדאפקי בלשון קדש כמ"ש תו' (דף ז') בד"ה וכפר כו' ע"ש. וקושייתם השלישית כבר תירץ ביומא שם בתו' דבנים אינו מביא אלא פסוק שהכל כפרה אחת היא ע"כ מיהו עיקר כפי' תו' דגרסינן בירושלמי פ' הוציאו לו (הלכה ו') מתני' אמרה שהשיריים מעכבין דתנינן וכפר את מקדש הקדש זה לפני ולפנים כו' יכפר אף על העזרות מה אית לך כפרה בעזרות לא השיריים. הרי דקאי אהזאות. ומן התימה על רש"י ותו' שהעלימו עיניהם מדברי הירושלמי אלו וצ"ע:

אלא שדם הפר כו'. כתב רש"י אלא בהפר מכפר על הכהנים גרסינן ול"ג שדם הפר ע"כ והיינו משום דמסיק בש"ס סוף פרקין דוידוי הפר מכפר על הכהנים כפרת החיצון. וקשה למחוק כל הספרים ירושלמי ובבלי והוספתא. והרמב"ם כתב סוף פ"א מה' שגגות טומאת מקדש וקדשיו יש בה ואין בה הפנימי מכפר אין בה ויש בה החיצון מכפר אין בה ואין בה הרגלים ור"ח מכפרין ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו פרו מכפר אם היה המזיד מן הכהנים ואם היה מישראל דם שעיר הפנימי מכפר. וכתב הלח"מ תימה דמשמע על השוגג הכהנים בפנימי מתכפרים וסוף פ"ק דשבועות לא משמע כן אלא אשוגג ומזיד הפר מכפר על הכהנים ולא השעיר דכתיב אשר לעם ולא לכהנים וצ"ע ע"כ. ונראה דקשיא להרמב"ם קושית מהרי"ל ... פריך הש"ס (דף י"ג) מ"ש דר"ש הרי אמר טעמו כגם בדם כו'. ומה שתירץ המהרב"א ע"ש קשה דא"כ אף בהיקישא ליכא למילף מידי דמסברא לא ממעטינן מאשר לעם אלא הזדון בהי הכהנים מתכפרים בו אלא בפר אבל בשוגג כולן מתכפרי בהשעיר דהא איתקשו כל המועדות להדדי וכי היכא דהכהנים מתכפרים בכל שעירי מוספים אף במוסף יוה"כ כן והדר איתקשו פנימי וחיצון להדדי דכתיב מלבד וגו' כדתנן במתני' ומי אמרינן דאין הפר מכפר אלא על הזדון מתקיימים היקישא דפנימי וחיצון שפיר דהא אין החיצון מכפר על המזיד אלא על השוגג. מיהו י"ל הא דאין הפנימי מכפר השוגג דכהנים במעיקר מיתורא דוידוי הפר וכיון דהוקש החיצון לפנימי ממילא אמרינן דגם החיצון אינו מכפר על הכהנים והיקישא דמשתלח לפנימי איצטרך דלא נימא אחד לו ואחד לביתו. וכל זה דוחק. לכן נראה בתר דמסיק הש"ס כדתנא דבי ר"י הדר ביה ממאי דסבר מעיקרא דהפר מכפר אשוגג אף לר"י אלא השעיר מכפר על שוגג דטומאת מקדש דכהנים נמי דהוקש פנימי לחיצון ודם הפר מכפר על הזדון ווידוי הפר היא כדתני דר"י ואף ווידוי דעל הכהנים לזכות כה"ג הוא דס"ל ביתו והדם כהכם על אחי ביתו וכ"ת כיון שווידוי הפר מכפר א"כ דם הפר ל"ל י"ל הוא בזדון קיימינן ואין התשובה לחודא מכפרת על המזיד אלא עם דם הפר וכ"ת בשעיר המשתלח יוכיח שאין דמו קרב ע"ג המזבח ווידוי מכפר על המזיד י"ל שהגרלה ועמידתו בשעה שדם חבירו נזרק מהני אבל ווידוי או השילוח לחוד לא. ותדע דהא סובר ר"י ווידוי המשתלח אינו מעכב ואי ס"ד עיקר כפרה היא הווידוי א"כ אם מת קודם הווידוי אין כאן כפרה ועי' בבבלי יומא פ' שני שעירים (דף ס"ה) ולולי דמסתפינא אמינא ר"י ור"ש אזדו לטעמייהו ר"י דסובר אין הווידוי מעכב קאמר הכהנים מתכפרים בשעיר המשתלח ור"ש דאמר הווידוי מעכב כדלקמן סובר נמי ווידוי הפר מכפר על הכהנים כווידוי דשעיר וכן משמע בסוגיין בסמוך. וכ"ת כיון דאין הווידוי מכפרת א"כ מאי יבא זכאי ויכפר על החייב היכא הכא י"ל מ"מ מקרי זכאי דהא התשובה מכפרת מקצת כמפורש לעיל בסוגין. מיהו כל זה לר"י אבל ר"ש דלית ליה היקישא דמשתלח לפנימי סובר ווידוי דפר מכפר על זדון שאר עברות דכהנים דומיא דדמו ואי לאו היקישא סד"א איצטרך ווידוי כדהדר"י. לפ"ז צ"ל דמודה ר"ש במשתלח מכפר נמי אכהנים בשוגג דשאר עברות אבל במזיד השעיר מכפר דומיא דפנימי. והיינו דתנן אלא שדם הפר כו' דווידוי דפר אינה מכפרת לר' יהודה ולא באה אלא לליהוי מקצת-זכאי בבואו לכפר כמו שכתבתי. וניחא נמי קושית תו' (דף י"ד) סוף פרקין בד"ה שני כו' היטא כו' ע"ש. ובזה מבוארים דברי הרמב"ם דלמסקנא אין הפר מכפר על הכהנים אלא על זדון טומאת מקדש וקדשיו אבל על השוגג א"ל כפרה בפני עצמה דכל שאין כאן זדון מיקרי זכאי והדברים ברורים. ועי' מה שכתבתי בסמוך:

ביכפר על הכהנים. דבשעיר הפנימי כתיב אשר לעם ולא כהנים והיצון הוקש לפנימי דכתיב מלבד חטאת הכיפורים ובבבלי בסוגיין אמרינן ר"ש יליף משתלח מפנימי ור"י מוקי היקש משתלח לפנימי למראה וקומה ב"מ דאי לאו הכי הוה יליף היקישא כ"כ התי"ט ע"ש. וקשה מכדי לר"י קיימינן וכמו דמשני אהיקישא דשני דר"י איצטרך לו לדרשא אחריתא ה"נ איכא לשנויי היקישא דחיצון לפנימי דצריכין ליה לדרשא אחריתא ודנוקי ליה ר"י במתני' ריש מכלתין. גם בבבלי בפרקין (דף ט') פריך לר' ישמעאל אלא למאי הלכתא איתקוש חיצון לפנימי מה פנימי אינו מכפר בשאר עברות כו'. ולא משני איצטרך שאינו מכפר על הכהנים מיהו על זה י"ל הדא מיניהו נקט. וכ"ת קסבר ר"י אין היקש למחצה לכך יליף מהיקישא דחיצון לפנימי כל מילי א"כ גם מהיקישא דמשתלח לפנימי נמי ה"ל למילף כל מילי. ונראה דוקא בהיקישא דמשתלח לפנימי הוא דאמר ר"י דלא דרשינן מיניה אלא חדא מילתא מדאיצטרך ג' זימני שני חד למראה וחד לקומה וחד לדמים ור"ש סובר דשרי מהנך שוים וילפינן להו בחד קרא ואייתר תליתאה לאוקמי משתלח לפנימי דאינו מכפר על הכהנים אבל בהיקישא דחיצון לפנימי ודאי מקשינן כל מילי דקיי"ל אין היקש למחצה לכ"ז הא דקשיא לתו' בסוגיין בד"ה ואיתקש כו' תימה. בפ"ב דכריתות כו' ונגמר מיניה משתלח דהא איתקוש ע"ש איכא לתרוצי דלא יליף מהך היקישא אלא חדא מילתא. ועוד הא ר"י לית ליה הך היקישא והיכא לאוקמי סוגיה דכריתות כר"י וצ"ע. ועי' בתו' יומא ריש פ' שני שעירים ודבריהם אינן מכוונים לפי הגירסא שלפנינו כמ"ש המהרש"א שם. גם הא דקאמרו לפי גירסתם מאי קאמרו לר"י למה ליה אשר לעם ולא לכהנים תיפוק ליה מהיקישא פנימי למשלח מה חיצון אינו מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו אף פנימי אינו מכפר על הכהנים ע"ש קשה הי לאו אשר לעם סד"א להקיש פנימי לחיצון מה חיצון מכפר על כולן דומיא דשאר שעירי ציבור אף פנימי כן וצ"ע. ועיקרא דהך מילתא קשיא מנ"ל לרש"י דאין הכהנים מתכפרים בחיצון הא במתניתין אין שום הכרע דהא דתנן אלא שהפר מכפר על הכהנים על מה שהשעיר הפנימי מכפר ולא החיצון. ומהי יסא דחיצון לפנימי כמ"ש התי"ט ליכא למשמע דהא הוקשו כל המועדים זה לזה וכי היכא דכל שעירי מוספים מכפרים על הכהנים ה"ה מוסף דיה"כ וכ"ת היקישא דמלבד חטאת הכיפורים עדיפא ליה שמפורש בקרא א"כ נ"ב כל שעירי מוספים לא יכפרו על הכהנים ולא שמענו דבר זה מעולם ועי' בתו' (דף י"ד) בד"ה וקאמר כו' מפורש כמ"ש. אך בבבלי סוף פרקין מפורש בין לר"י בין לר"ש ווידוי דדם הפר הוא כנגד שעיר החיצון ודלא כהתי"ט ועיין במהרש"א בסוגיין בד"ה עוד הקשה גם מאי קבעי כו'. וקשיא מנ"ל לש"ס לומר כן דליהודא דווידוי אינו רק כ"כ דההמירה התורה בכהנים דלת"ה ל"ל אשר לעם למעט כהנים תיפוק ליה אם לא כן פר נ"ל אלא כמ"ש. ועוד קשיא לר"י אית לן לומר ווידוי פר הוא כנגד ווידוי דמשתלח. ואי משום היקישא דמלבד כו' ליכא לאהויי דהא איכא נמי היקישא דמועדות וכמ"ש וצ"ע. ועמ"ש בדרושים בזה בארוכה:

אפי' תימא בדבר כו'. וקשה הא תנן כריתות פ"ו (דף כ"ה) חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין וחייבי אשמות תלויין פטורין א"כ ליכא לאוקמי בדבר שיש בו חיוב קרבן דעל הוודאי אין יוה"כ מכפר ואי באשם תלוי הא אין משיח באשם תלוי כדתנן הוריות סוף פ"ב דכתיב בחטאת נשגגה את שהוא בשגגת המעשה יצא משיח שאינו בשגגת המעשה. והפשר דה"ק א"ת בדבר שאין בו אלא אשם תלוי איירי מתמיהא ניחא דלא תנן משיח שאינו באשם תלוי וא"ת בדבר שיש בו קרבן ודאי איירי קשיא ליתני נמי משיח שגם הוא בוודאי וה"נ הסכת מתני' דתני משיח הלא אמרה בדבר שיש בו חיוב קרבן אנן קיימינן אר"י בר בון אפי' תימא בדבר שאין בו חיוב קרבן כו' דאע"ג דאין המשיח מביא אשם תלוי כפרה מיהא בעי דומיא דזדון:

(דף ח' ע"א) יעמד חי כו'. ז"ל הסה"כ פ' אחרי יעמד חי מה ת"ל לפי שנאמר ישלח אותו שילוחו למיתה יכול שילוחו לחיים ת"ל יעמד חי לפני ה' הא כיצד עמידתו חי לפני ה' ומיתתו בצוק. עד מתי הוא זקוק להיות חי עד שעת מתן דמו של חבירו דברי ר"י רש"א עד עת וידוי. לכפר עד שיכפר בגלו' וכלה מכפר את הקדש דברי ר' רש"א לכפר עליו כפרה שהיא בגופו. וכ"ת לשמואל דאמר בבבלי יומא פ' שני שעירים (דף ס"ו) איברי המשתלח אסורין בהנאה דכתיב גזירה אי אפשר לומר שיהא שילוחו לחיים הא לא אמרה תורה שלח לתקלה וא"ל שמואל לית ליה הך סברא דא"כ אף באיבריה היכא תקלה וכדאמר רבא התם מסתברא כמ"ד מותרין לא אמרה תורה שלח לתקלה. ודאי אף שמואל סובר כן אלא קסבר כיון שמונחים בארץ גזירה לא חיישינן להו א"כ סובר שמואל איבריו טעונין קבורה ככל אסורי הנאה כדתנן ס"פ תמורה. אבל אם שילוחו לחיים ודאי איכא למיחש לתקלה. י"ל איצטרך קרא שירד אחריו וימיתנו בצוק דסד"א בדחייתו למיתה לגי' א"ל ימיתנו אף במקום אחר קמ"ל מיתתו בצוק וכדפרישית בקונט'. ורש"י פ' טרף בקלפי (דף מ') פי' בד"ה יעמד חי ע"כ בא ללמדנו שאם מת צריך להביא אחר דהי לא למאי אתא א"ה בלא יכולנו על אחר מהן דמים חי ל"ל כו' ע"ש. וקשה הא איצטרך חי שלא יהא שילוחו לחיים אלא ה"ק עד כמה יהיה חי לעד השילוח ליכא למימר דא"כ לכפר עליו ל"ל ואמר ר"י עד שעת מתן דמו של חבירו כו'. תו פירש"י שם בד"ה ואזדי לטעמייהו אפלוגתא דלא התוודה קאי ומקמי ת"ש פר מעכב את השעיר גרסינן ליה ואני שמעתי ואזדי לטעמייהו בהגרלה מעכבא ולא מעכבא ואי אפשר להעמידה ותו' שם דחקו מאוד ליישב הגירסא ע"ש. ול"נ שהגירסא הישנה נכונה וקאי אתרווייהו דר"י אמר אין הווידוי מעכבת ש"מ דסובר עיקר הכפרה היא בהגרלה וכיון שכן ודאי שהגרלה מעכבת ור"ש דאמר ווידוי מעכבת סובר אין הגרלה מעכבת דווידוי לחוד סגי ורא"ה מווידוי פר דלסברתו מכפר אכהנים בשאר עברות ועמ"ש לעיל בסמוך בד"ה אלא כו') וא"ת א"כ תיקשי הך ברייתא למ"ד לר' יהודה הגרלה לא מעכבי כמ"ש תו' גם י"ל שסובר עמידתו בשעת מתן דמו של חבירו מכפר ולא גרע מיום עצמו שמכפר יי' בבבלי יומא דף ס"ה ע"א. וכ"ת א"כ בסמוך דפריך מאי בינייהו ה"ל למימר נמי הגרלה איכא בינייהו וי"ל כיון דבהדדי תליא לא קחשיב לה א"נ קחשיב ושייר דהא לא קחשיב נמי מה' קודם

היום אחר זה לא עלה בידם להביאו בכגון זה אין יוה"כ מכפר עד שתחשך שכשיש שעיר אין יוה"כ מכפר: ואין הקב"ה רואה את הנולד. בתמיה וכיון שמיד גלוי לפניו שלא יביאו שעיר א"כ אם איתא שיוה"כ מכפר מיד אף היום שאין שעיר ודאי כיפר מיד ואיך תנן ויוה"כ משתחשך אלא דלא כר"ז: צדקה תצר תם דרך. סיפא דקרא ורשעה תסלף חטאת כל הנך מקראות דמייתי משמע שהקב"ה משמר הצדיקים שלא יבואו לידי חטא ומסלק דרכי הרשעים שיעשו רע וקשיא לר' ירמיה שהדבר נראה בהיפך הרשעים צריכים שמירה ביותר אבל לא הצדיקים ולמה יסלף מעשה הרשעים: סייגין סייגה והרעין תריעה. סיומא דקושיא היא וה"ק מקום שיש סייג עושין סייג עוד ובמקום פרוץ פורצין יותר: ומשני וביני כו'. באמת כן הוא מקום שיש שם גדר גודרין יותר ובמקום פרוץ פורצין עוד וכן כאן הצדיק המשמר עצמו שלא לבוא לידי חטא המקום משמרו יותר ורשעים בהיפך נ"ל: סייגין סייגה כו' שינוייה הוא והדר פריך וביני סייגין כו' וכי כך היא המדה להחזיק הרשע ברשעתו ומשני אלא כך אמר ר' ירמיה כו': שימר עצמו. בן אדם שמשמר עצמו ג' פעמים מעבירה שבאה לידו שוב אינו נכשל בעבירה ההיא אלא הקב"ה משמרו שלא יארע חוקתו אבל אינו משמרו בשביל כך בכל העבירות שבתורה: הן כל אלה יפעל אל. להיות שם נגד לשמרו שלא יחטא אחר שעמד בנסיון פעמיים שלש ושימר עצמו נוהפוא: ובלחוד. ובלבד שלא ישוב האדם לעשות העבירה במזיד שמאז אינו משמר עוד שלא יכשל בה: לעולם לא ינתק. דהוי משמע אין דבר שינתקנו אין כתיב כאן אלא לא במהרה ינתק ללמדך אם מסריה ומכביד החבל למשכו יותר מדאי אע"פ שהוא משולש ינתק: ה"ג נשא כתיב. מדכתיב נשא חסר וי"ו לשון שכחה הוא כמו ונשיא אתכם דירמיה: נשאת עון עמך. שכחת עון אחד כשהיו הזכיות והעברות שקולים וע"י זה כשית כל חטאתם שהזכיות מכריעות:

הלכה ז' מתני' אחד ישראל כו'. ה"ק אחד ישראל וא' כהנים ואחד כהן משוח מתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עברות ואין חילוק ביניהם אלא שדם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו כל מה שהשעיר הפנימי מכפר על ישראל דהיינו תליית ישראל על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף וזדון טומאת מקדש וקדשיו וכן כפרת שעיר החיצון פרו של כה"ג הקרב ביוה"כ מכפר על הכהנים: רש"א. כשם שאתה מודה בדם השעיר הפנימי שמכפר על ישראל כפרתו בלא וידוי שאין ווידוי בשעיר הפנימי אלא בשעיר המשתלח כך דם הפר בלא שום ווידוי מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו אייתר ליה וודוי של פר במקום ווידוי של שעיר המשתלח לכפר על הכהנים בשאר עברות ואין להם כפרה בשעיר המשתלח: גמ' ולא תנינן משיח. הא לא תנינן במשנתינו ואחד כהן משיח שגם היא נכלל במאי דתנן וא' כהנים: ופריך ולמה לא תנינן בהן משיח במתני' בשלמא אם תאמר שאין השעיר מכפר אלא על דבר שאין בו חיוב קרבן שפיר דלא תנינן משוח שאין חילוק בין כה"ג לשאר כהנים בעונש העברות אבל אם תאמר שגם בדבר שיש בו חיוב קרבן השעיר מכפר קשיא למה לא תנן משיח הא ודאי איצטרך לאשמועינן אע"ג דחלוק הוא בקרבנותיו משאר כהנים שההדיוט מביא כשבה או שעירה לחטאת וכה"ג פר כמפורש בקרא אפ"ה בכפרת שעיר המשתלח כולן שוים: ה"ג אשכח דלא תני בכהן משוח מלא מתני' או ברייתא דלא תני בה כהן משוח זאת אומרת דדוקא בדבר שאין בו חיוב קרבן אנו עסקינן ולכך לא תני משוח שאין חילוק כדפרישית: ואפילו תימא בדבר שיש בו חיוב קרבן איירי מתני' אפ"ה ניחא דלא תנן משוח דבריפא תנן המשתלח מכפר על הזדונות והשגגות א"כ אף זה שיש בו חיוב קרבן אין לחלק בין משוח לשאר כהנים כי היכא דבזדון כולן שווין אף השגגות כן וה"ק נעשה דבר שיש בו חיוב קרבן כזדון כמה דאמרת בזדון צריך כפרה ושוגג על אשר עשה ויוה"כ מכפר עלייהו והכא דבר שיש בו חיוב קרבן נמי כן הוא אף שצריך כפרה בקרבן חלוק מ"מ יוה"כ מכפר על כולן בשוה:

(דף ה' ע"א) מלמד שעתיד למות. ואם דחפו לצוק ולא מת צריך לירד אחריו להמיתו וה"ק יעמד חי כדי לשלחו אבל משלחו ימיתנו דאל"כ ל"ל יעמד חי פשיטא שלאחר

שלאחר מיתה א"א לשלחו: ה"ג עד מתי הוא חי עד שעת מתן דמו של חבירו וכה"א וכלה מכפר את הקדש. וה"פ עד שעת מתן דמו של חבירו הוא זקוק להיות חי דכתיב יעמד חי לכפר עליו וא"א לומר דאיירי בכפרת עצמו דהא אין דמו קרב ע"ג המזבח אלא סד"א בכפרת דברים הכתוב מדבר והיינו כפרת עצמו דהא מתודה הוא עליו לכך קאמר וכה"א וכלה מכפר את הקדש דהא ודאי בכפרת דמים הוא דמכפר על הקדש א"כ אף לכפר עליו נמי בכפרת דמים איירי: עד שעת הוידוי. מסתבר ליה לפרש לכפר עליו בכפרה המוטלת עליו והייני הוידוי: ה"ג ע"ד דר"י אין הוידוי מעכב ע"ד דר"ש הוידוי מעכב. וה"פ לר"י דאינו זקוק להיות חי אלא עד שעת מתן דמים של חבירו ולפי סדר המקראות וכלה מכפר היינו מתן דם הפנימי דבתר הכי כתיב וסמך אהרן וגו' והתודה ש"מ אם מת קודם הוידוי א"צ להביא אחר שכבר נזרק דם הפנימי ור"ש דאמר צריך להיות חי עד שמת וידוי מעכבת: בה מפקה מביניהון. כלומר מאי איכא בין ר"י לר"ש: ה"ג שלחו בלא ווידוי ע"ד דר"י א"צ להביא שעיר אחר ע"ד דר"ש צריך להביא שעיר אחר אף בפר כן שחטו בלא וידוי ע"ד דר"י א"צ להביא פר אחר ע"ד דר"ש צריך להביא פר אחר וכ"ה ביומא. וה"פ איכא בינייהו אם שלחו בלא וידוי לר"י א"צ להביא אחר ולר"ש צריך וכי היכא דפליגי בשעיר פליגי נמי בפר דילפינן פר משעיר: ונשפך הדם. קודם הזריקה: את אמר צריך להביא פר אחר. דאיקרת דם הפר לדברי הכל מעכב ומעתה מיבעיא ליה אם צריך להתודות שנית על הפר השני אי דלמא כיון שהתודה פעם א' על פר אף שלא נזרק דמו של זה יצא ובכה"ג אפי' ר"ש מודה דילא דלא קפיד קרא אלא על ווידוי דכה"ג: ה"ג אף בשעיר המשתלח כן צריך להגריל עליו פעם שנייה או כבר יצא בהגרלה של ראשון וכ"ה ביומא. וה"פ אף בשעיר המשתלח מיבעיא לן כן אם עד שלא גמר מתן דם הפנימי מת המשתלח שצריך להביא שעיר אחר לכ"ע דכתיב יעמד חי אם צריך להגריל על השני שנית או דלמא כבר יצא בהגרלה של ראשון:

הדרן עלך פרק שבועות שתים

(דף ע"ב) **ידיעות הטומאה.** נטמא וידע בשעת הטומאה או אח"כ וצריך נמי שידע שזה מקדש או קדש: **נעלמה ממנו הטומאה.** וע"י אותו העלם אכל קדש הרי אחת ונכנס למקדש הרי שתים דכתיבי ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנתעלמה ממנו הטומאה ולפי שאינו חייב עליה אא"כ ידע בתחלה שנטמא ואח"כ נעלמה ממנו לפיכך קרי לה ידיעות: **נעלם ממנו הקודש.** או המקדש והכל קדש או נכנס למקדש וזכור לטומאה הרי שתים אחרות דלא כתיב: **נעלם ממנו זה וזה.** אינו ממנין הידיעות אלא הא קמ"ל אע"ג דבשעת אכילת קדש או כניסתו למקדש אינו זכור לא לטומאה ולא לקדש חייב קרבן עולה ויורד: **גמ':** **פשיטא.** לי ידיעה האחרונה דבעינן קודם הבאת קרבנו דכתיב והוא ידע צריך שידע שהוא חייב בודאי קרבן אבל לא על הספק שכל החטאת בעינן ידיעה ודאית קודם ההבאה שאין חטאת באה על הספק אלא הא קמיבעי' ליה ידיעה הראשונה שקודם העלמה בעולה ויורד צריכה נמי שתהא ידיעה ברורה שחייב קרבן אם אכל קדש או נכנס למקדש אבל אם היה לו ספק ונעלם ממנו ואח"כ נודע לו בבירור פטור או אפי' נודע לו בראשונה בספק חייב: **נשמעינה מהדא.** תא שמע: **אחד טמא.** את קבר בו ואי אפשר להלך שלא יאהיל: **והלך באחד מהן.** וידע שהוא ספק טמא: **ונכנס למקדש.** בהעלם טומאה שהיה הילוכו בשביל זה: **והזה בשלישי** ושנה בשביעי וטבל: **והילך בשני.** וידע שהוא ספק טמא: **ונכנס למקדש.** בהעלם טומאה: **חייב** או מחמת ביאה ראשונה או מחמת ביאה שנייה דממה נפשך או ביאה ראשונה או שניה בטומאה היתה: וקיימא **ויודע שהוא חייב להביא בה קרבן.** בתמיה וכי ידע מתחלה שאם נכנס שחייב קרבן הלא בכל כניסה יש להסתפק אם חייב עליה קרבן דליכא למימר בהיא הטהורה אלא ודאי לא בעינן שידע בראשונה שהוא בקרבן: **דר"י היא.** ברייתא זו אתיא כר"י דסוף פירקין דדריש ונעלם דכתיב הרי זימני אחד על העלם טומאה ואחד על העלם מקדש א"נ לא בעינן ידיעה קמייתא דהא מ"ד בעינן ידיעה קמייתא מיתורא דונעלם יליף ליה: ה"ג שווינן סברין מימר דמר ר"י **בבריא לו** כו'. וה"פ מעיקרא היינו סברין לומר הא דאמר ר' ישמעאל חייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש היינו שבריא לו אחת מהן כגון שבריא לו שהוא טמא א"א שנעלם ממנו מקדש או שבריא לו שזה מקדש אלא שנעלם ממנו שהוא טמא דה"ל מקצת ידיעה בתחלה אבל אם לא היה לו שום ידיעה ברורה בראשונה לא מטומאה ולא ממקדש אינו בקרבן עולה ויורד: **ממה דאמר ריש לקיש.** אבל מסה דאר"ל הך ברייתא ר"י היא שמעי' דלר' ישמעאל אפי' לא היה לו ידיעה ברורה אף על אחת מהן חייב: **הדא אמרה.** זאת אומרת: **ד"ה היא.** אפי' כר"ע דבעי ידיעה ראשונה אתיא הך ברייתא: **בשום ספק ידיעה כידיעה.** בידיעה ראשונה לא בעינן ידיעה ברורה אלא אפי' ספק ידיעה כגון הכא ה"ל ידיעה וחייב עלה: **מה כו'.** מעתה יש לפסוק בעיין השתא בספק

קודם הוידוי דהוי רבותא דהשתא שפי דליכא ווידוי ולא שילוח אפ"ה לר"י א"צ להביא אחר ואם תאמר מדברי הרמב"ם מוכח דלא כר"י שכפ"ג מה' יוה"כ פסק שההגרלה מעכבת והיינו כר' יהודה ובפ"ב כתב מפי השמועה למדו זה שנאמר בתורה וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל זה ווידוי דברים והיינו כר"ש דאמר וידוי מעכבת ודרים לכפר עליו היינו כפרת דברים: דהכי דייק ליה הבבלי פ' אמר להם הממונה (דף מ"ו) נאמר בשעיר המשתלח לכפר עליו והיינו כפרת דברים שהיה הוידוי אף וכפר בעדו כו' הנאמר כאן כפרת דברים י"ל ודאי אף ר"י סובר וכפר האמור בפר הוא ווידוי וכן משמע במתני' כמ"ש בקונט' וכן מבואר בש"ג בבבלי דפריך אלא לר"י תרי ווידוי ודם הפר ל"ל ש"מ דאף ר"י מודה בווידוי דפר ויליף ליה מדכתיב וכפר ועדיין לא נשחט הפר כמפורש ביומא שם בברייתא ע"ש. מיהו הא ודאי קשיא לן שלא ביאר הרמב"ם עד מתי זקוק להיות חי. ומהא דקחשיב סדר היום פ"ד ליכא להוכיח מידי דלא קחשיב אלא שידרו לכתחלה אבל לא דיעבד דאל"כ נאמר שיהא זקוק להיות חי עד אחר השילוח והא לכ"ע בין לר"י בין לר"ש ליתא וצ"ע:

עד וכלה מכפר את הקדש. ביומא פ' שני השעירים פירשתי לקיים הגירסא שלפנינו והוא דחוק במ"ב שם בתו' ופירושי והנחתי כאן בקונט' עיקר:

על דעתיה דר"י אין צריך להביא פר אחר. עי' בקונט'. וקשה מנ"ל דלרב יהודה אין ווידוי הפר מעכב נאמר תרי זימני כתיב וכפר בעדו ובעד ביתו תרווייהו אביתו ממש קאי ולא אאחיו הכהנים ותנא ביה קרא ללמד שוידוי הפר בעדו ובעד ביתו מעכב. דסד"א למילף משעיר שמתחלה שאין וידוי מעכב ואפשר מסתבר טפי לאוקמי וכפר תניינא דקאי אאחיו הכהנים מלומר דלא אתי אלא לעכב וצ"ע. והא דמיבעיא לן בסמוך בפר ושעיר נראה דבין לר"י ובין לר"ש קמיבעיא ליה בפר לר"י לכתחלה ולר"ש בדיעבד דאיהו דאמר וידוי מעכב ובשעיר לר"ש לכתחלה ולר"י בדיעבד דאמר הגרלה מעכבת:

הדרן עלך שבועות שתים

(דף ע"ב) **הילך** באחד מהן ונכנס למקדש כו'. כתב תו' הא ברה"י איירי באחד נמי חייב דספק טומאה ברה"י טמא אבל הכא איירי ברה"ר דמוקמינא ליה בחזקת טהרה ע"כ. וקשה אף אי איירי ברה"י אינו מביא קרבן דהא אין מביאין אשם תלוי על טומאת מקדש וקדשיו כמפורש פ' בתרא דכריתות (דף כ"ה) כל שאין חייבין עליו חטאת קבוע אין מביאין על לא הודע שלו אשם תלוי. וכן מפורש לקמן במתניתין. וראיתי להרב במ"ל שכתב הלכות שגגות פי"א בד"ה מפני שהוא ספק טמא עי' בתו' שבועות (דף י"ט) בד"ה הלך בזה וכו' ונכנס וצ"ע ועי' בהר"ש פי"ב דפרה ובתוי"ט שם ע"כ. ונראה שכיון למה שכתב הר"ש שם המזה מחלון של רבים מטומאה דספק רה"ר ונמצאו המים פסולין דאיגלי מילתא שלא היתה הזאתו הזאה הלכך אם נכנס למקדש ונמצאו המים פסולין פטור מקרבן דספק טומאה ברה"ר טהור. וכתב התוי"ט ותימה א"כ הזיה ל"ל דספק טומאה ברה"ר טהור ועוד איך מחייבו בקרבן (בסיפא דתנן מחלון של יחיד ונכנס למקדש ונמצאו המים פסולין חייב ומחלון של יחיד היינו מטומאה דספק רה"י דומיא דרישא) והרי אין קרבן בא על טומאת מקדש וקדשיו ע"כ. והכ"מ ה' [illegible] פרק ט"ו כתב בד"ה המזה כו' וכתב שם רבי' עוד טעם אחר מחלון של רבים דומה לספק טומאה ברה"ר ומחלון של יחיד דומה לספק טומאה ברה"י ע"כ לפ"ז גם להרמב"ם קשיא קושיית התוי"ט. ונראה קושית התוי"ט הראשונה לאו קושיא היא כלל וכלל. דהא פ"ב דעכו"ם אמר ר' יוחנן כספק טומאה ברה"ר טהור הלכה ואין מורין כן וכ"כ הרמב"ם פ' ט"ו מה' אה"ט א"כ ודאי דצריך הזיה. ומעתה מ"ש הר"ש כאן ורבותא נקט מחלון של רבים אע"ג שהזה על ספק טומאה ברה"ר חשיב נעשה מצוהו. לטעמו אזיל דלכתחלה אף על ספק טומאה ברה"ר צריך הזיה. והרב במ"ל פי"ט מה' אה"ט כתב בד"ה ומ"ש כו' הזאה בהגיה מן הדין אמאי פוסין דהא מטמאין אותו במי חטאת כו' ע"ש. איני מבין דבריו וכי אסור לאדם לטמא את עצמו במי חטאת ולא עדיף מכה"ג קודם יה"כ. גם בהר"ש ריש פ"ה דטהרות ובתו' פסחים פ"ק מפורש דלכתחלה מזין על ספק טמא ברה"ר. וקושייתו השנייה נראה לתרץ דסברי תוס' והר"ש ספק טומאה ברה"י ודאי טמא הוא וחייב בקרבן עולה ויורד ופ"ב דכריתות לא אמרי' אלא שאין מביאין אשם תלוי על ספק טומאת מקדש וקדשיו והיינו ספק על ספק לא על. וכ"כ במ"ל שם ריש פי' י"ט בד"ה שוב כו' כללו של דבר כל טומאה ברה"ר טהור ודאי אף מדרבנן וכל ספק טומאה ברה"י טמא ודאי מן התורה ושורפין עליה מן התורה ע"כ. ועי' מ"ש שם בריש הפרק. מדברי הרב אלו נראה שאין חלק בדבר אבל כד מעיינין ליתא שהרי כתב הרמב"ם פ"ט מהט"מ לדבר ידוע שכל אלו הטומאות וכיוצא בהן משום ספק הן של דבריהן ואין טמא מן התורה אלא הנטמא בטומאה ודאי אבל כל הספיקות בין בטומאות כו' מד"ס. וכ"ה בנכנס למקדש טומאה ודאית היא שסיים שם הרמב"ם ואעפ"כ דבר שחייבין על זדונו כרת ספיקו אסור מן התורה שהרי העושה אותו באשם תלוי י"ל גירסא זו אף שכתבה הכ"מ א"נ סברי כתוס' הרמב"ם בין בעריות היא מד"ס אע"ג בעריות זדונן כרת ודוחק לומר דקאי דוקא אעריות שאין בהן כרת ועוד שהרשב"א בתה"א בתערובת שער ראשון משיג על הרמב"ם למ"ד אשם תלוי אפי' לא איקבע איסורו ע"ש ב"מ דל"ג ליה וצ"ע:

והזה ושנה וטבל. מדלא תני וטבל מקמי והזה שמעינן דליכא טבילה קודם הזאה ודלא כמ"ש תו' מגילה (דף כ') בשם ר"ת:

ויודע שהוא חייב להביא בה קרבן. עי' בקונט'. וקשיא אימא מעיקרא ידע שאם יכנוס בשני שבילין שיהא חייב קרבן ובשעת כניסתו למקדש נעלם ממנו שהוא טמא וי"ל בעינן שיודע בשעת הטומאה שהוא חייב קרבן על טומאה זו והכא בכל פעם שהלך בשביל לא נודע לו שחייב קרבן עליו אם יכנס למקדש אע"ג שידע אם יכנוס עתה חייב קרבן ממ"נ מ"מ אינו יודע על איזה הילוך הוא חייב קרבן. וזה דוחק. ויותר נראה דמוקי לברייתא כשהלך בשני שבילין בראשון דומיא דרישא דמוקמינן לה בכה"ג בבבלי בסוגיין א"כ נעלם לא ה"ל ידיעה לקרבן. אך הא קשיא לי למה לא פשיט לה לבעיא דר' ירמיה מרישא דברייתא דתני שני שבילין אחד טמא וא' טהור והלך בראשון ולא נכנס בשני ונכנס חייב ויש ליישב:

דר"י היא כו'. וקשה לעיל אמרינן ר' ישמעאל כרבי דיליף מדכתיב ונעלם מכלל שידע דבעינן ידיעה ממש כמ"ש שם בתו' בד"ה דר"י כרבי כו' ע"ש. וכן יש להוכיח מסוגיא דהכא דסובר הירושלמי דר' יליף מפשטא דונעלם. ידיעה ממש דקאמר ואפי' כר"ע אתיא כו' ע"ש א"כ מאי קאמר ר"ל דר"י היא הא ר"י נמי בעי ידיעה בתחלה וי"ל ר"ל פליג אסתמא דש"ס דלעיל וסובר כהבבלי דר' לא בעי אלא ידיעת בית רבו ור"י פליג עליה כמ"ש תו' בבבלי פ"ק (דף ג') בד"ה אי כו' ע"ש. וזה דאמר ר' בון בסמוך הוינן סברין מימר כו' רצונו לומר היינו מוכחים לומר גם ר"י בעי ידיעה בתחלה וה"ק קרא ונעלם בתרא קאי אמקדש שנעלם ממנו שמקדש אבל נודע לו הטומאה וכן דריש רבי לקרא. ודייק לומר כן לאוקמי מתני' דפ"ק להנך ידיעות שתים שהן ד' כר"י גם מתני' דפרקין דמפורשים בה ידיעות כוותיה אתיא אבל מדר"ל שמעינן דר"י לא בעי ידיעות ומתני' כרבי אתיא וכדמוקי לה הבבלי פ"ק (דף ד'). אך קשה היך אפשר לאוקמי מתני' כר"י הא תנן נעלמו ממנו זה וזה חייב ולר' בון סובר ר"י נעלמו ממנו שניהם פטורים וי"ל מתני' היינו בשנודעו לו שניהם מעיקרא דה"ל ידיעה בתחלה ונעלמו ממנו בשעת מעשה ונעלם דקרא היינו שמקצתו או טומאה או מקדש לא היה לו ידיעה בתחלה כלל. ובירושלמי הוריות פ"ק גרסינן ע"ד דר"י דאמר ונעלם ממנו מכלל שידע והוא ידע הרי שתי ידיעות, הרי מפורש דסובר ר' ישמעאל כרבי. ותו' כתבו סוף פירקן בד"ה מוקמה כר' תימה בלא ידיעת ספק מחלקת תיקשי ליה מוקמה כרבי דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה ועוד מטעמא דספק ידיעה לא מצי לאוקמי כר' דאיהו לא בעי ידיעה כלל ע"ש תירוצם ודחוק הוא דקמ"ל טובא דר' לאו ידיעה ממש קאמר אלא ידיעת בית רבו דהא בבבלי פ"ק (דף ה') שקלי בה הרבה עד דמסיק דר' ידיעת בית רבו קאמר לכך נראה לתרץ קושייתם דלא מצי למפרך מוקמה כר' דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה די"ל סובר ר"ל דר' ידיעה ממש בעי וכדעת הירוש' ריש פ"ק וכמ"ש לעיל לכך פריך מידיעת ספק דמחלוקות. וממילא הודא לה נמי קושייתם השנייה וצ"ע. (ועי' מ"ש לקמן בד"ה הראשונה כו') וכנה הא דפי' רש"י סוף פרקין (דף י"ט) בד"ה כאן שנה ר' כו' ע"ש תימה דמאי כשם דקאמר ר' דאם מסברא ידיעות ספק מחלוקות לחטאות כ"ש דמחלקת לאשם תלוי. ונראה גם ריש לקיש מפרש דברי ר' כשם שודאי מחלק לחטאת אחר שידע שחייב קרבן כך ידיעת ספק מחלק באשם שאחרי ידיעה הראשונה כבר נתחייב באשם וה"ק מדמחייב ר' אשם תלוי לכל ידיעת ספק ממילא אף בספק ידיעה מהלכה לחטאות אחרי שכבר קבעו אשמות כמפורש בסמוך בגמרין והרי זה בא ללמד ונמצא למד ר"ל בא ללמד כשם שידיעה ודאית מחלקת לחטאת כיון עד שלא עשה עבירה שנית כבר נודע לו שנתחייב בקרבן חטאת כך ידיעת ספק במחייבת לו באשם מחלקת לאשם ונמצא למד יום ידיעת ספק מחלקת לאשם כבר נתחלקו העבירות ע"י קביעת האשם וחייב חטאת על כל אחד כשיודע לו וודאי האיסור ור' יוחנן אמר לא אמר רבי אלא בודאי אבל לא בספק שאין קביעת האשם הוי קביעת לחלק גם בחטאת. והשתא ניחא קושית תו' סוף פירקין (שם) בד"ה כאן כו'. תימה לר"ל תיקשי דרשב"י כו' ע"ש ועיקר הטעם ידיעת ספק מחלקת הוא משום דקבעו האשם וכיון דסברי ר"י ורשב"ש שאין כאן אלא אשם אחד ואין ידיעת ספק מחלקת לאשם כ"ש דאינה מחלקת לחטאת. אך קשה א"כ מאי פריך הש"ס שם ר"ל הדר"ל הא לא דמיא דהכא בשבילין אין כאן קביעת אשם וכדמסיק הירושלמי בסמוך וי"ל סובר הבבלי כיון דאלו היכא אשם הוי ידיעת ספק מחלקת גם לחטאת השתא נמי דליכא אשם ידיעת ספק מחלקת לחטאת, ומ"ש תו' בד"ה [כאן] כו' ואם יש לחלק ולומר גבי מקדש בעינן ידיעה מעלייתא שפי משום דבעינן ידיעה בתחלה ודאית דומיא דידיעה בתרייתא ע"כ. קשה כמאן ס"ל הא כר"ה הא מפורש קאמר ידיעה קמייתא בעינן ידיעה שפי מבתרייתא כמפורש בש"ס (דף י"ח) ואי לר"ע הא מפורש שם בש"ס דלא דמי ידיעה קמייתא לבתרייתא אלא גריעה מינה ודוחק לומר דסבי"ו פליג אהרווייהו ולר' יוחנן דאמר משמעות דורשין א"נ משמע לד"ה לא דמיא קמייתא לבתרייתא דבעי ידיעה שהיא אב נטמא. ועמ"ש לקמן בד"ה אר"י כו' ובד"ה ור"י כו'. ובבבלי כריתות (דף י"ח) פריך בשלמא לר"י היינו דקא תני אשם בחטאת אלא לר"ל חטאת באשם מיבעיא ליה קשיא ע"ש גרס"י. מדלא פריך הש"ס כן כאן נראה שסוגיא דהכא מכרם לדר"ל כדכריתות ומיישב בזה קושית תו' אבל בסוגיא דהתם גרסינן ריב"ל ורשב"ל אמרו ול"ג משמיה דר"ש ממילא ליתא לקושית תו' בד"ה כאן כו' דבשני שבילין משמיה דר"ש אמרו והכל ספק חלב ונודעו כו' משמיה דנפשם אמרו. והא דדייק ר"ל מדאמר ר"י על העלם טומאה והעלם מקדש חייב ש"מ דלא בעי ידיעה בתחלה כמ"ש בקונט'. כתב תו' כריתות (דף י"ט) בד"ה הא מתני' כו' הקשה הר"ש הרי ר' דריש נמי תרי ונעלם להעלם טומאה ומקדש ואפ"ה בעי ידיעות בית רבו ממשמעות ונעלם וי"ל ר' אשכחנא בעלמא דבעי ידיעת בית רבו ועוד א"כ הו"ל בהדיא ונעלם מכלל שידע כבר ע"כ. ותירוצא קמא אינו נוח לי הא לא מצינו לר' בשום מקום דקאמר ידיעת בית רבו הוי ידיעה אלא מהכא דאמר אינו צריך ונעלם מכלל שידע (וכ"מ בבבלי פ"ק דמכלתין דף ה') א"כ למה לא נימא דהך ר"י סובר כר' שלא להרבות במחלוקות דידיעה קמייתא ר"ע מצריך ידיעה גמורה ור' מצריך ידיעת בית רבו ור"י לא בעי ידיעה כלל (ועי' בבבלי ד' ג' בתו' בד"ה אי כו') ותירוצא בתרא קשה הימנו בשלמא ר' דקאי אר"ע דאמר מנין שאינו חייב אלא על שיש בה ידיעה בתחלה הוצרך לומר ונעלם מכלל שידע אבל ר"י דקאמר אהא דהר"ע במתני' סוף פרקין ונעלם והוא טמא על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש שפיר קאמר ר"י ונעלם ב"פ להייב על העלם טומאה ומקדש ותו לא. וקושית הר"ש תמוה לי דהכי קאמר הש"ס מהא דמשני ר"ל ר"י היא לא שמעינן אלא דלא בעי ידיעה גמורה בתחלה אבל עדיין י"ל ס"ל ר"י כר' דבעי ידיעת בית רבו דונעלם משמע מכלל דידע ולכך חייב בשני שבילין אפי' הזה ושנה וטבל בתר הילוך קמא דהא ה"ל ידיעה בית רבו. כמ"ש תו' בסוגיין כאן ובכריתות. ופריך שפיר הא ממתני' שמעינן דלא בעי ר"י ידיעה גמורה דהא מצריך הרי ונעלם דחייב אהעלם טומאה ומקדש ואין למילף ידיעה גמורה אלא כי מיותר ונעלם כדאמר ר' עקיבא וצ"ע:

מה אם כו' עי' בקונט'. ונראה דלא איפשיטא בעיין אלא לר"י אבל לר"ל דאמר ספק ידיעה לא הוי ידיעה איכא לספוקי אי אינו יודע שחייב עליה קרבן הוי ידיעה דהא בטומאה איכא כולא ידיעה וכ"ש לשון הש"ס דקאמר לא כ"ש שתהא ידיעה ש"מ אם ספק לא הוי ידיעה מ"מ ליכא למפשט מיניה אינו יודע שחייב קרבן דלא הוי ידיעה או דלמא אין לחלק ביניהם ושניהם לא הוין

הויין ידיעה והא דמיבעיא ליה בהעלם ודאי פירשתי בקונט' דלר"ל מיבעיא ליה ולא לר"י ע"ש. ואחרי העיון נראה כי היכא דמספקא ל"ה לר"ל דיש לחלק בין ידיעות ספק להעלם ספק ה"נ איכא לספוקי לר"י אע"ג דידיעת ספק הוי ידיעה העלם ספק לא הוי העלם וכדמוסיק ידיעה הראשונה דלא כתיבא בהדיא אלא מונעלם הוא דאתי לכך ידיעת ספק הוי ידיעה אבל ונעלם דכתיב בהדיא בעינן העלם גמור. ויש לחלק:

שנאמר כחטאת כאשם כו' וקשה ריש זבחים תנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים חוץ מן החטאת והאשם אף האשם דכתיב כחטאת כאשם ורבנן לא מקשי א"כ מנ"ל לר' במאי דמודה ר"ל בכהן משוח דלמא ר"ל כחכמים ס"ל דלית להו היקשא דכחטאת כאשם. מיהו פ"ק דזבחים (דף י"א) קאמר ולרבנן למאי הלכתא איתקש אשם לחטאת לומר לך מה חטאת טעונה סמיכה כו' ע"כ. ש"מ דסברי רבנן דלא נאמר ההיקש אלא לסמיכה ולא לדבר אחר דאל"כ יש להקיש נמי לזה דפסול שלא לשמו וי"ל מדכתיב באשם הוא לאחר הקטרת אימורין דייקי רבנן דלא הוקש לחטאת שלא לשמו אבל לכל שאר מילי הוקשו להדדי דאין היקש למחצה. ועי' זבחים פ"ק (דף ז' ע"ב) ועמ"ש בתו' נזיר ירושלמי (פ"ה ה"ב) בד"ה וטעון כו':

(דף ט' ע"א) לא אמר ר"י אלא בידיעה הראשונה שאין בה חיוב קרבן. בבבלי סוף פרקין (דף י"ט) גרסינן כאן בידיעה הראשונה דלא כתיבא ידיעה בהדיא מונעלם הוא דקאתי אמרינן ספק ידיעה הוי כודאי אבל בכל התורה דכתיב או הודע ידיעה מעלייתא בעינן. וצריך עיון במאי פליגי הירושלמי והבבלי ואפשר פליגי בפירוש דברי ר"ע דתניא מנין לידיעה בתחלה וסוף והעלם בינתים ונעלם ונעלם שני פעמים דברי ר"ע. ומפרש הירושלמי דה"ק שדי והוא ידע בין הרי ונעלם דהשתא איכא ידיעה אחר העלמה וקודם העלמה כמ"ש תו' (דף ד') נמצא גבי ידיעה קמייתא נמי כתיב והוא ידע. והבבלי מפ' ר"ע דריש מונעלם יתירא ידיעה קמייתא כמ"ש תו' שם בשם ר"ת בתירוצא קמא וקאמר שפיר מונעלם הוא דקאתי:

ואין מתירין לו לעשות. מדנקט האי לישנא משמע דוקא לגברי הוא דאין מתירין לו ליגע בטהרות עד שיטהר אבל הטהרות שנגעו בספק רה"ר טהורות ומורין כן. והא דפריך ממתני' דכל כספק כו' ה"פ אדם שנגע בספק טומאה ברה"ר אסור לו לעשות התלה תרומה ובדיעבד התרומה טהורה א"כ הטאת דלא שייך בה ספק אם שאין אדם זה ראוי שתספק ומתני' משמע דגם להטאת טהור כמ"ש בקונט'. והר"ש כתב ריש פ"ה דטהרות הכא משמע דר"ע ור"י לית להו כספק טומאה ברה"ר טהור ותימא בכולא תלמודא משמע דליכא מאן דפליג עלה דטהור וי"ל טהרות שנגע בהן ספק טמא ברה"ר לכ"ע טהור אלא בגברי פליגי ר"ע ור"י ואומרים שמחמירים עליו להצריכו טבילה והכמים סברי לגבי גברא הלכה ואין מורין כן דאית ליה תקנה בטבילה אבל עשה טהרות מורין כן. ואפשר אם נודע לו שהוא בספק טומאה ברה"ר ואח"כ עשה טהרות הן טמאות לר"ע ור"י ע"ש שהאריך. ותימה למה לא מייתי סוגיין דמשמע דוקא בגברי הוא דאין מורין אבל טהרות טהורין. וכ"ת לא אמר ר"י אלא אליבא דרבנן. הרי מפורש בסמוך הכל מודים אף ר"ע ור"י שאם עבר ועשה טהור כ"ש טהרות שאירע בהן כספק טומאה ברה"ר שהן טהורות לדברי הכל. ואלו זכר הר"ש דברי הירושלמי לא היה מסתפק בנודע לו הספק ועשה טהרות שהרי קאמר הכל מודים בעבר ועשה שטהור ולא שייך לאין עבר אא"כ נודע לו הספק. וכ"ת כיון שאין כאן ספק א"כ במאי פליגי ר"ע וחכמים י"ל לר"ע אם רוצה ליגע בטהרות מוחין בידו ולרבנן אין מתירין לו לעשות אבל אומרין לו שהוא טמא וכ"ש שאין מוחין בידו מלעשות. והרב במ"ל ריש פי"ט מה' שאה"ט בד"ה ומ"ש רבינו כו' שהאריך לפרש דברי הר"ם אלו ע"ש ולא שם לבו למ"ש. ועמ"ש לעיל בפירקין בד"ה הילך כו':

מתניתא בדבר שאינו בא מחמת הזבח כו' עי' בקונט', לפי תירוץ זה י"ל ר"ע ורבנן לא פליגי אלא בבא מחמת זבח וכולא תלמודא איירי בשארי דברים אך לא ראיתי בשום מקום שחילק בזה גם הרמב"ם השמיט דברי ר"ז אלו וע"ק לא יהא הטאת קל מן קדש המקודש דתנן חגיגה פכ"ב בגדי אוכלי קדש מדרס להטאת. ול"ע:

תמן אמר עבר ועשה טמא לא איתפרש היכן אמר ר"י כן. והיה נ"ל דה"ג תמן אמר עבר ועשה טמא וכא אמר עבר ועשה טהור. וה"פ חגיגה פ"ג תנן הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקדש ואמרינן עלה בירושלמי שם (פ"ג ה"א) ואתיא כהא דר' לעזר יש מהן שאמרו לא ישא ואם עבר ונשא טמא והיינו בהטאת כמ"ש שם בקונט'. וכל דברי ר' לעזר דר' יוחנן הם כדאמרינן בירושלמי ברכות פ"ב ובבבלי יבמות. וקאמר התם קאמרת אם עבר ונשא טמא אע"ג דאינו אלא גזירת חכמים משום מעשה שאירע והכא קאמרה בחטאת אם עבר ונשא טהור ומשני התם גזרו ר"י ונזרו ספי וכאן ברה"ר לא החמירו. מיהו קשיא למאי דמדמי הש"ס בסמוך הא דאין מתירין לעשות לתלוי ואין תלוי בהטאת על כרחך בחטאת אם עבר ועשה טמא אפילו ברה"ר ועמ"ש בסמוך:

אין הנזיר מגלח. תימה הא תנן נזיר פ' בתרא נזיר שגילח ונודע שהוא טמא אם טומאה ידועה סותר ואם טומאת התהום אינו סותר אם עד שלא גילח בין כך ובין כך סותר א"כ במאי פליגי אם קודם הגילוח סותר ומגלח ומ"ע דמ"ד אין הנזיר מגלח אם לאחר הגילוח אינו סותר ומ"ע דמ"ד מגלח. ואף דמוקמינן מתני' דנזיר כר"א עד כאן לא מוקי לה ר' יוחנן כר"א אלא מדתלה לה בגילוח ולרבנן איכא לחלק בין נזרק הדם לעד שלא נזרק הדם אבל לתרווייהו מבואר דין טומאת התהום בנזיר וכ"מ בנזיר (דף ל"ח). ודוחק לומר קודם שנזרק הדם איירי ותרווייהו מודים דסותר ולא פליגי אלא בהגלחת כשטומאה אם הוא מגלח עליו או לא. דלא מצינו בשום מקום שסותר ואינו מגלח אדרבא בכ"מ נשנה סותר שהם משמע שסותר כולו ומגלח וע"ק מאי פריך ר"י ור"ל אהדדי הא לא דמיא כלל טומאת התהום נמי היא טומאה ודאית ולא מצינו בקרא דנזיר בעי ידיעה בתחלה ואי לאו דגמירה לחלק בין טומאת התהום אין סברא לחלק ביניהם ול"ע:

(שם ע"ב) ואפי' ראשונה בשרץ כו'. עי' בקונט'. וקשה למאן קמיבעיא ליה אי לר"א דאמר ס"פ פרקין על העלם שרץ הוא חייב כו' הא בדלא ידע אי בשרץ אי בנבלה נטמא פטור ש"מ דלאו ידיעה הוא ואי לר"ע פשיטא דידיעה היא. וכ"ת דוקא בדלא ידע אי בשרץ אי בנבלה הוא דפטור ר"א דשניהן טומאה קלה הן אבל אי בשרץ אי במת אפשר אף ר"א מודה דהוי ידיעה. ליתא דמסברא כ"ש הוא דלא הוי ידיעה ועוד הא דהבבלי קאמר לר"א עד דידע אי בשרץ אי בנבלה הא לקמן בסוגיין קאמר אי בשרץ אי במת וי"ל מכדי למאן קמיבעיא לן לר' יוחנן ואיהו דאמר לקמן ס"פ השמועות דורשין איכא בינייהו ואיכא לספוקי בין לר"א ובין לר"ע אי צריך לידע אי בשרץ אי בנבלה נטמא או אינו צריך. ואפשר לומר ה"ק כיון דאמר ר"י ספק ידיעה כידיעה פשיטא לן דה"ה אפי' ראשונה בשרץ ושנייה במת הו הראשונה עד שלא נתגייר ושנייה משנתגייר או הראשונה עד שלא הביא ב' שערות ושנייה משהביא ב' שערות דהוי ידיעה וכן פשיטא לן נטמא במת כו'. ולשון ואפי' ראשונה כו' מדוקדק לפי' זה:

הראשונה עד שלא נתגייר כו'. וקשה טומאה אימתי היתה אי קודם שנתגייר לאו כלום היא שאין עכו"ם מקבלי טומאה נינהו ואי משנתגייר א"כ על כרחך שהיתה ידיעה קמייתא משנתגייר דהא בעינן שידע שנטמא או בשעת טומאה או אחרי כן. ולרבי דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה ליכא לאוקמי דא"כ מאי קאמר עד שלא הביא כו' פשיטא דהוי ידיעה ועוד לרבי לא שייך לומר ספק ידיעה כידיעה כמ"ש תו' בבבלי סוף פרקין, בד"ה נוקמה כו' ול"ע ניהו לדברי תו' אלו אינן ברורים לי וז"ל הלח"מ ריש פי"א מה' שגגות בד"ה מאחר שנא' ונעלם ממנו כו' דברי רבינו מתמיהין אלא זו היא דרשת רבי ב"מ טותיה ס"ל ידיעת בית רבו שמה ידיעה ולקמן כתב ספק ידיעה כידיעה וזה דלא כרבי כמ"ש תו' ועוד הנ"ל הא דלית ליה ידיעה בתחלה היינו תינוק שנשבה כו' ע"ש. ולדידי קשיא הא דאמרו בבבלי ס"פ (דף י"ט) הכא דלא כתיבא ידיעה בהדיא אלא מונעלם היא דאתי לכך אמרינן ספק ידיעה כידיעה ע"ש הא דבעינן ידיעה בתחלה מיתורא דונעלם קדרים ושדינן והוא ידע בין תרי ונעלם א"כ מנ"ל לחלק בין קמייתא לבתרייתא דגם ידיעה קמייתא מהוא ידע שמעינן וכיון דמיתורא יליף ה"ל כאלו כתיב בהדיא. לכך נראה הא דא"ר יוחנן ספק ידיעה כידיעה אליבא דרבי דקאמר הא דבעינן ידיעה קמייתא ממשמעותא דונעלם משמעינן וקאמר ר' יוחנן לפ"ז י"ל ספק ידיעה כידיעה דגם בספק ידיעה שייך העלמה ונעלם ממנו גם הספק שידע מעיקרא ונעלם ממנו הכל. והכא איכא לפרושי קרא ונעלם ממנו לר' ול"ק קושית הש"ס בבלי פ"ק (דף ג') מש"ה ומדכתי' בתורה ונעלמה מעיני כל חי דה"ק בסוטה ונעלם מעיני אישה ספק דהוי ידע מעיקרא ובשעת הספקה. נזכר בספק והשתא ל"ק קושית הש"ס שם והתניא ונקה האיש מעון כו' שאף שבא עליה אין עיון בדבר דאוקי לה אחזקתה (ועמ"ש לעיל בפרקין בד"ה מה כו') והא דכתיב ונעלמה מעין כל חי ר"ל שבני אדם אינן יודעים ערכה אע"פ שיודעים מקלתה ושייך שפיר לשון ונעלם. ורבא דאמר פ"ק (דף ה') קסבר ר' ידיעת בית רבו לא הוי ידיעה בא לתרוצי למ"ד ידיעת ספק לא הוי ידיעה א"נ ידיעת בית רבו קרי להאי דה"ל מקלת ידיעה כמ"ש רש"י ריש פירקין בד"ה או כו' ולא דמי לידיעת בית רבו דהתם למ"ד שהשרץ טמא וכשנגע ידע שנגע בשרץ כו'. ומעתה מבוארים דברי הרמב"ם למודה ר' דבעי מקלת ידיעה. דודאי למ"ד ספק ידיעה הוי ידיעה כ"ש דמקלת ידיעה הוי ידיעה כדמוכח בבבלי ס"פ (דף י"ט) והשתא ניחא נמי הא דמייתי הרמב"ם בעיא דר' ירמיה (דף י"ד) דלא אזלי אלא אליבא דר' דהתם ה"ל מקלת ידיעה שנגע בשרץ. ונראה שכך היא דעת רש"י לכך כתב גר"פ במתני' נטמא וידע שנטמא או בשעת טומאה או אחרי כן. והיינו ספק ידיעה (ועמ"ש בתו' בד"ה ידיעות כו') והשתא מיושב שפיר קושית תו' (דף י"ט) בד"ה נוקמה כו' ע"ש. ועמ"ש לעיל בפרקין (דף י"ג) בד"ה דר"י כו' אך קשה לכמ"ש דהרמב"ם סובר דבעינן ספק או מקלת ידיעה למה השמיט כל הדינים השנויים בסוגיין. ועוד אי אמרינן דקיי"ל כר' ידיעת בית רבו שמה ידיעה ניחא הא דכתב הרמב"ם פ"ג מה' שגגות תינוק שנשבה חייב חטאת ולא כר"י ור"ל דעל כרחך ר' פליג עלייהו דהא ס"ד תינוק שנשבה אף מחטאת קבועה פטור ל"ל ונעלם בטומאת מקדש ומאי איכא בין קרבן עולה ויורד לחטאת קבועה וכיון דקיי"ל כר' ליתא לדר"י ור"ל דאמרי כמוגנו אבל אי בעינן בטומאת מקדש ידיעה במקלת קשיא אמאי פסק דלא כר"י ועמ"ש פ' כלל גדול בתו' בד"ה הא כו' ול"ע:

נטמא במת וידע בשרץ ולא ידע כו'. בקי ס' הגהתי דלפי הגירסא שלפנינו קשה הא אמרינן לעיל במת וידע בשרץ ולא ידע אין שם טומאה קלה אלא חמורה ועוד אי לא ידע בשרץ א"כ פשיטא שנעלם ממנו כשבא בכנ.ס למקדש ואיך קאמר ונכנס למקדש בהעלמו של מת ולא של שרץ. אך גם להגהתי קשה אם כשנכנס היה מזיד על השרץ איך נחייבו בקרבן על טומאת מת אחרי שכבר נתחייב בכרת על כניסה זו בשנכנס בטומאת שרץ ואם היה שוגג בשרץ א"כ גם העלם שרץ הוא ואפשר מע קרא ידע לשרץ בספק וה"ל ידיעה לר' יוחנן דאליביה אנן קיימין והעלם בספק לאו העלם הוא. ועמ"ש לעיל בד"ה מה כו': ליידא מילה כאם טבל ונכנס למקדש חייב. וה"נ הא נ"מ לנדה שטבלה לשרץ שאינו עולה לנדתה ואסורה לבעלה וי"ל נדה דדמיא לחולין אינה צריכה כוונה

בספק ידיעה את אומר דהוי כודאי ידיעה לא כ"ש יודע שהוא טמא ודאי אלא שאינו יודע אם חייב קרבן או לא דהוי ידיעה: ע"ד דר"ל. לשיטת ר"ל מיבעיא לן נטמא בודאי ונעלם ממנו וודאי אלא כילד לו ספק אם טמא הוא או לא ואח"כ נודע לו שהוא טמא מי הוי העלם זה כהעלם באמצע וחייב קרבן או לא אבל לר"י לא מיבעיא ליה דהא אמר ספק ידיעה כידיעה ודאי א"כ אין כאן העלם: ופשיט דין כדעתיה ודין כדעתיה. כלומר לדעת ר"י דמייתי בסמוך דקסבר אין ידיעת ספק מחלק לחטאות א"כ ה"ל העלם ולר"ל דאמר ידיעת ספק מחלק לחטאת לאו העלם הוא: דאיתפלגון דפליגי: אכל חמשה. זיתי חלב בזה אחר זה ונודע לו בין כל כזית וכזית שספק חלב ספק שומן אכל וחזר ואכל האחרון נודע לו בבת אחת שכולן היו ודאי חלב: ידיעת ספק. שהיתה לו בין כל אחד קובעו לאותה אכילה לחטאת לעצמה דה"ל כאוכל חמש זיתי חלב בחמשה העלמות דלכ"ע חייב חמש חטאות: אין ידיעת ספק. שהיתה לו בינתיים מחלקן וה"ל כאוכל חמש זיתי חלב בהעלם אחד ואינו חייב אלא חטאת אחת על כולן: בכהן משיח. כה"ג שמשות בשמן המשחה: (דף ט' ע"א) את שאינו מביא אשם תלוי. כגון כה"ג דכתיב וחטאה בשגגה את שהוא בשגגת המעשה מביא אשם תלוי וכה"ג אינו חייב אלא בשגגת המעשה עם העלם דבר אינו מביא אשם תלוי והכי תנן ספ"ב דהוריות הלכך אין ידיעות ספק מחלקות לכה"ג בחטאות: ופריך מחלפא שיטת דר"ל. קשיא דר"ל אדר"ל: תמן. התם באכל חמשה זיתים אמר ידיעות ספק מחלקות לחטאות: ובא. והכא בידיעה ראשונה אמר שאין ידיעות ספק מחלקות דאל"כ נ"ל לאוקומי ברייתא כר' ישמעאל: ומשני תמן. התם באכל ה' זיתים הואיל שע"י ידיעת ספק של כל אחד ואחד נתחייב על כל אחד אשם תלוי בפני עצמו כדתנן ר"פ ספק אכל (דף י"ז) אם היתה ידיעה בינתיים כשם שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת לכך מחלקן לחטאות אע"פ שנודע וודאן בבת אחת אבל הכא בשני שבילין מה אית לך שיחלקן הא אין כאן אשם תלוי דכל שאין מביאין על שגגתו חטאת קבועה אין מביאין על לא הודע שלהן אשם תלוי כמפורש פ"ב דכריתות (דף כ"ה): ה"ג מחלפא שיטת ר' יוחנן תמן אמר אין ידיעת ספק קובעתו לחטאת וכא אמר הכין לא אמר ר"י אלא בידיעה הראשונה שאין בה חיוב קרבן. וה"פ קשין דר"י אדר"י התם שאכל חמשה זיתים אמר אין ידיעת ספק קובעתו לחטאת והכא גבי שני שבילין אמר ספק ידיעה ה"ל כידיעה ודאית ומשני לא אמר ר"י ספק ידיעה כידיעה אלא שידיעה הראשונה דקרבן עולה ויורד שאין בה שום חיוב קרבן אלא שהחמיר בה הכתוב אמרינן אפי' בספק ידיעה שני אבל בכל התורה ידיעת ספק לא הוי ידיעה: ספיקו טהור. כדתנן טהרות פ"ד: ואין מתירין לו לעשות. כלומר הלכה ואין מורין דלא ניתי לזלזולי בה: ופריך והתנינן. פרה פ' אחד עשר. כל כספק שטהרו חכמים לתרומה טהור נמי לחטאת אם אירע בו ספק זה: וכל. ספק טומאה שיתחדש בחטאת אלו נתחדש בתרומה היתה תלויה שופכין המים הבם המקודשים או האפר: אין תלוי כו'. אין זה מלשון המשנה אלא הש"ס מפרש למתני' והיא סיומא דקושיא ממתני' שמעינן שאין תלוי לחטאת אלא או טהור ממש או טמא ממש ואי ס"ד ספק טומאה ברה"ר לכתחלה טמא א"כ לחטאת הספק ואי' מספיקות הטהורים לתרומה השנויה בטהרות הוא ספק ברה"ר וקשיא מתני' דתנן כל הטהור לתרומה טהור לחטאת: אר"ז. ל"ק מתניתין דתנן ספק טומאה ברה"ר טהור איירי בשאינו קודם מקודש שהן זבחים אבל ספק רה"ר שאירע בתרומה מורין אפי' לכתחלה לעשות כן: מה. דאמר ר"י שאין מורין כן קאי אקדשים שאין מורין לעשותן על ספק טומאה ברה"ר: הכל מודים. טהרות ריש פ"ה תנן השרץ והצפרדע ברה"ר כו' הסיט ואינו יודע באיזה מהם הסיט ר"ע מטמא וחכמים מטהרין וקאמר אע"ג דפליג ר"ע ואמר טומאה ברה"ר טמא לא אמר אלא לכתחלה אבל אם עבר ועשה כגון שנגע בספק טומאה ברה"ר ואח"כ נגע בטהרות טהורים: המ' אמר. נגע בספק טומאה ועבר ועשה טהרות הרי אלו טמאות: ובא. והכא אמר עבר ועשה טהור: ומשני כאן. הא דאמר עבר ועשה טמא איירי בספק טומאה ברה"י: כאן. הא דר"י עבר ועשה טהור איירי בטומאה ברה"ר: ואפי'. תימא כאן וכאן ברה"ר ל"ק אהדדי כדמחלק ר"ז והא דאמר עבר ועשה טמא בקדשים והא דאמר עבר ועשה טהור בתרומה: מחלפה שיטת ר"ל כו'. קשיא דר"ל אדר"ל ודר"י אדר"י: דאיתפלגון. דפליגי: בטומאת קבר התהום. והיא טומאה שאין אדם מכירה כמפורש נזיר פ' בתרא: אין הנזיר מגלח. עליה דגלחת הטומאה אע"ג דהיה ודאי טמא כיון שלא היתה לו ידיעה ברורה בשעת מעשה ש"מ דסובר ידיעת ספק לא הויא ידיעה ובאוכל חמש זיתים קאמר דהוי ידיעה: הנזיר מגלח. עליה דקסבר כיון דמ"מ ספק היה לו שמא יש כאן טומאה ה"ל ידיעה ואלו בחמש זיתים קאמר דלא הוי ידיעה:

(שם ע"ב) והא ר"י כו' גופא אמר ר"י ב' שבילין אפי' הזה וטבל ביניהם טמא משום ספק ידיעה כידיעה מיבעיא לן יש שהיה ידיעה ראשונה בטמא בשרץ וידיעה האחרונה היתה שנטמא במת מי הוי ידיעה ולא גרע מספק ידיעה דה"ל ידע מיהת שנטמא או דלמא ידיעה זו גריעה מספק ידיעה באותה טומאה עצמה: הראשונה כו'. ומיבעיא לן נמי היתה ידיעה הראשונה עד שלא נתגייר ומשנתגייר נעלמה ממנו ונכנס למקדש בטומאה זו אח"כ נודע לו שנטמא חייב בקרבן או לא: הראשונה עד שלא הביא שתי שערות. או קמבעיא לן ידיעה הראשונה עד שלא הביא ב' שערות והרי הוא קטן מי הוי ידיעה או לא: נטמא במת וידע כו'. כלומר פשיטא לי ניטמא במת וידע ובשרץ לא ידע ה"ל כידיעה גמורה לטומאת שרץ הקלה כמאן דליתא אבל פו"אה מת החמורה וכיון דידע שנטמא במת אין צריך לידע טומאת שרץ: נטמא במת ולא ידע כו'. אבל הא מיבעיא לן ניטמא במת ובשרץ ולא ידע ונודע לו על השרץ תחלה ולא נודע לו על המת עד אחר שנכנס למקדש מי הוי ידיעה דהא לא נודע לו הטומאה החמורה והרי החמורה כמי שאינה או דלמא כיון שנודע לו אח"כ על המת נדחים ידיעה הראשונה דשרץ הקלה ואין ידיעתה כלום וה"ל כאלו לא היה לו ידיעה ראשונה כלל א"נ ה"ג או מפני שקדמה טומאת המת כו' וה"ק כיון שבתחלה נטמא במת או לא מהני ידיעת טומאת השרץ: ה"ג ניטמא במת וידע בשרץ וידע ונכנס למקדש בהעלמו של מת. שנעלמה ממנו טומאת מת אבל לא טומאת שרץ אפ"ה הוי העלם וחייב עליו קרבן עולה ויורד כשיוודע לו אח"כ דטומאה קלה לאו כלום היא לגבי החמורה אבל נכנס בהעלם שרץ וידע שניטמא במת לא מיקרי העלם הואיל וידע בחמורה ופטור מקרבן: ונסמכה לו טומאה קלה. שהיה עליו גם טומאה קלה ולא זכרה בשעת הטבילה אפ"ה מהניא טבילה זו נמי לטהרו מטומאה קלה שעליו: ליידא מילה. לאיזה דבר נפקא מיניה בשבועה זו: הא מטומאה חמורה ונסמכה לו טומאה

נכך

שובאה הבורה. ולא ירד אלא לטהר מאחת מהן לא עלתה לו טבילה לשנייה וכן הדין אם ירד לטבול מטומאה קלה זו ויש עליו טומאה קלה אחרת לא עלתה טבילה לשנייה: ונסבכו לו סככות ופרעות. והם אילן שיש לו ענפים מוגדלים זה מזה ויש כזית מן המת תחת אחד מהן ועבר אדם תחת האילן ואין ידוע אם עבר תחת הענף המאהיל על המת ופרעות הן אבנים או עצים בולטים מן הכותל וטומאה תחת אחד מהן:

(דף י' ע"א) מאחר כו'. מבעיא ליה הואיל ואמר ר"י סככות ופרעות אף שאין הנזיר מגלח עליהן מ"מ טומאה דאורייתא הן אלא תרומה א"כ ה"ל טומאה חמורה ואין טבילה דטומאה אחרת עולה לה או דלמא כיון שאין הנזיר מגלח עליהן ה"ל כטומאה קלה וטבילה בטבל לטומאה חמורה עולה להן: אנדרוגינס. ספק זכר ספק נקבה: לובן. דומה לקרי: פטור. דספק נקבה היא ואין נקבה מטמאה בלובן: אודם. דומה לדם נדות: פטור. דשמא זכר היא ואין זכר מטמא באודם: חייב. דממה נפשך טמא: אית כו' איכא ברייתא דני בה ראה לובן ואודם כאחד פטור: ר"ש היא. הך דתני פטור אתיא כר"ש והיינו כדאר"ש בן יהודה משמיה: ואחד טמא. מת קבור בו ואי אפשר שהלך שלא יאהיל: ה"ג והלך באחד מהן ולא נכנס בשני ונכנס חייב הלך בראשון ונכנס והוזה כו' וה"פ הלך באחד מהן ואינו יודע אם בטמא אם בטהור ולא נכנס למקדש וחזר בשני וסד"א וידע שהלך בשניהם והרי הוא טמא ודאי ונכנס למקדש בהעלם טומאה בנתעלמה ממנו הליכתו בשניהם חייב קרבן עולה ויורד שיש כאן ידיעה ודאי בתחלה הלך בראשון וידע שהוא ספק טמא ונכנס למקדש בהעלם טומאה שסכה הילכו בשביל זה אח"כ נודע לו: והזה. בשלישי ושנה בשביעי וטבל: בשני. וחזר והלך בשני וידע שהוא ספק טמא: ונכנס. למקדש בהעלם טומאה: חייב או מחמת ביאה ראשונה או מהמת ביאה שנייה דממ"נ או ביאה ראשונה או ביאה שנייה בטומאה היתה: ור"ש פוטר בזה. דאין כאן באחת משניהן ידיעה ודאית בתחלה שאף ידיעה ההלכה של שביל שני ספיקא היא שהרי טהור לו מטומאה הראשונה אם הראשון הוא הטמא אבל בראשונה מודה בחייב שהרי כשהלך בשביל השני היה טמא בודאי: פוטר בזולן. אפי' בראשונה מפום דלא ה"ל ידיעה ברורה בתחלה וה"נ אנדרוגינס כן הוא: ה"ג ניחא הוה ושנה וטבל דה"ל ידיעת ספק ברם הכא כו'. וה"פ לרשב"י פריך בשלמא בסיפא פטר ר"ש דלעולם ספק ידיעה היא אבל בראשונה אין כאן טומאה ידועה בתמיה הא כשהלך בשנייה טומאה וודאית היא בתחילה ולמה פטר ר"ש: תיפתר. תפרש לברייתא כשהלך בשנייה שכח שהלך בראשון ואין כאן אלא מקצת ידיעה: ה"ג ר"י בעי מה אנן קיימין אם בשלא שכחו לעולם שביל אחד הוא אם בשחזר ושכחו שני שבילין הן. וה"פ ר"י פריך במאי עסקינן אם כשהלך בשנייה זכור שהלך בראשונה לעולם שביל אחד הוא דהא יש כאן ידיעה ודאית ומ"ט דרשב"י ואי בשכח איירי דמיא לשני שבילין דסיפא דהא בתרווייהו איכא ספק ידיעה ומ"ט דת"ק דר"ש דפוטר בסיפא ומיחייב ברישא: אלא אר"י בר' בון. לעולם בשלא שכח וטעמא דר"ש אליבא דרשב"י דסובר ר"ש כר"ל וכדאמר חזקיה לקמן סוף פרקין הא דתנן ר"ל אומר על העלם שרץ חייב ואינו חייב על העלם מקדש ה"ק בעינן שידע בתחלה שנגע בשרץ או במת אבל אם לא ידע באיזה מהן נגע והותה טומאה נעלמה ממנו כשאכל פטור והכא כיון דלא נודע לו באיזה שביל נטמא פטור: כמה כו'. וכי היכי דא"ר ליעזר שהם צריך שידע אם בשרץ אם במת נטמא ה"נ צריך לידע אם באודם אם בלובן ניטמא וכיון דאי אפשר לו לידע באנדרוגינס באיזה מהן נטמא פטור: הכי גרסינן ניחא תמן משום דאמר ספק ידיעה לאו כידיעה ברם כו'. וה"פ קשיא ליה הניחא התם בשני שבילין פוטר ר"ש משום דה"ל ספק ידיעה באיזה מהן נטמא אבל הכא באנדרוגינס שראה לובן ואודם כאחד והוא יודע שבראיה זו נטמא אם זכר אם נקבה הוא ה"ל ידיעה ודאית וחייב לדברי הכל:

הלכה ב' כסבור.

בית הכנסת הוא מהו מי הויא מקצת ידיעה שהרי יודע שקדושה יש במקום הלזה או כיון שלא נודע לו שאסור לכנוס למקום הזה בטומאה לאו ידיעה היא: כן אנו אומרים בריש פרקין בעי ר"י יודע שיש טומאה בעולם אלא שאינו יודע שחייבין על כניסה מקדש קרבן מי הויא ידיעה דאע"ג דה"ל ידיעה מקצת מספקא ליה א"כ כר"ל ס"ל ור' יסא דלדידיה לא הוי ידיעה כ"ש בכה"ג דלאו ידיעה היא:

(שם ע"ב) ה"ג פטור לא כ"ש כאן שלא תהא ידיעה אלא כי אנן קיימין בבריא לו שטמא ונעלמה ממנו הטומאה ונכנס למקדש וכא בבריא לו שהוא מקדש ונעלם נממנו מקדש ונכנס למקדש. וה"פ אלא כו' סומא דמלתא דר' יסא הוא וה"ק מדקאמרינן מקצת ידיעה דטומאה לאו ידיעה היא א"כ ש"מ רישא דמתני' דתנן נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה היינו בבריא לו שהוא טמא בודאי לכך צריך נמי שידע שחייב עליה קרבן א"כ אף בסיפא צריך שיהיה לו ידיעה ברורה שזה הוא המקדש אבל מקצה ידיעה לאו כלום היא: העלמות מהו שיצטרפו. וה"ל אוכל כזית קדש בטומאה וחייב בקרבן עולה ויורד או דלמא בעינן שיאכל כזית קדש בטומאה בחד העלם או בהעלם טומאה או בהעלם קדש אבל חצי מזה וחצי זית מהעלם זה אין מצטרפות:

הלכה ג' מתני' אחד הנכנס לעזרה.

הראשונה: ואחד הנכנס לתוספות. שהוסיפו עליה אחרי כן: שאין מוסיפין כו'. לפיכך היא קדושה כראשונה: אלא מלך. כולהו יליף בגמרא מקראי: ובשתי תודות. שני לחמי תודה והיו נושאין אותן בהקף סביב עד סוף גבול שמקדשים ושם אוכלים אחת ושורפים השנייה: ובשיר. שהיו אומרים ארוממך ה' כי דליתני ובית שני אף שלא היו שם מלך ואורים ותומים קדושת שלמה היתה לשעתה ולעתיד לבוא ועבודה דנחמיה בן חכליה לזכר בעלמא היה: וכל. תוספת שלא נעשית בכל אלו אין חייבין קרבן על כניסתה: גמ' רב אמר. הא דאין קדושה חלה על המקדש אא"כ נעשה בכל אלו יליף ליה מתחלת בנין מקדש הראשון דכתיב ויעל דוד כדבר גד לקנות גורן ארונה שהיה מקום המקדש הרי מלך ונביא: וכתיב ויחל שלמה לבנות את בית ה' אלהי ישראל בירושלים אשר נראה. מאי אשר נראה אלא אלו אורים ותומים שאין שם שמיעה אלא ראייה במה נודע רצון ה': ה"ג לדוד אביהו זה סנהדרין שאל אביך ויגדך. דקשיא אביהו ל"ל א"נ אביו הל"ל אלא קאי אסנהדרין שנקראו אביהן של ישראל כדכתיב שאל אביך ולהכי קאמר אביהו שהיו גם אביהו דוד אביו: שיר. מנ"ל דכתיב בחינוך בית שני וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה ויהודה היה על הידות הוא השיר של הודה א"נ אסיפא דקרא סמוך דכתיב וילכו אחריו בכלי שיר דוד והיינו כינורות ונבלים וצלצלים שהם שיר של תודה כמפירש בבבלי: תודות. מנ"ל דכתיב ואעמידה שתי תודות נחמיה אמר בספר עזרא כשבנית חומת ירושלים ובא לקדש את העיר ואעמידה שתי תודות גדולות אצל החומה מבחוץ ותהלוכות לימין מעל החומה להקיף את העיר בתהלוכות שהילכו דרך ימין כשפניהם אצל העיר הלכו תמיד לצד ימין עד שהקיפו את העיר כולה: מה כתיב מהלכות ולא ההלוכות. בתמיה הא כתיב תהלוכות ולמה לא כתיב מהלכות אלא ללמד שהיו נטולות ע"י אחד והן עצמן לא היו יכולין לילך שאין התודות עצמן היו אלא לחמי שבה שאין בהן רוח חיים לילך: ה"ג ולא תהלוכות בניטלות ע"י אחר וכ"ה בסנהדרין פ"ק: מפני שהיהה כו'. הש"ס קיצר כאן כל הסוגיא השנוייה בענין הזה בירושלמי פ"ק דסנהדרין ומייתי רק סוף הענין המסיים שם מפני מה לא קידשו החומה העליונה מפני שהיתה תורפת ירושלים והיתה נוחה ליכבש משם והסוגיא מתבארת שם יפה:

הלכה ד' מתני' נטמא בעזרה.

וידע שנטמא: והשתחוה. בהעלם זה כלפי פנים אע"פ שלא שהה או שהשתחוה כלפי פנים והוא דשהה כדי השתחוייה ומחייב משום שהיה ושיעורו מפרש בגמרא: או שבא לו בארוכה. שילא דרך ארוכה שיש קצרה ממנו לצאת ואפי' לא שהה תחלה חייב ושיעורין הללו הלכה למשה מסיני הם במי שנטמא בתוך העזרה: בקצרה פטור. היכא דלא השתחוה ולא שהה ויצא לו דרך קצרה פטור

לכך עולה לה אפי' מקל לחמור. אך קשה לר' יוחנן דאמר בבבלי חולין (דף ל"א) נדה שנאנסה וטבלה הסורה לביתה דלנדה צריכה כוונה הל"ל נ"מ לנדה דהא הכא אליבא דר"י קיימינן וי"ל ניחא ליה לשנויי אליבא דכ"ע. והא דקאמר ונכנס למקדש לאו דוקא ה"ה דנ"מ לאכילת קדש ולתרומה שגם הן צריכין כוונה. אך קשה חייב דקאמר משמע חייב בקרבן א"כ צ"ל מדאורייתא לא עלתה לו טבילה לחמור והא דבעי כוונה לקדש אינו אלא מדרבנן וכן מפורש ברמב"ם פי"ג משאה"ט וז"ל וכן עשו מעלות בטבילה שטבל בלא כוונה ה"ז טהור לחולין ואסור במעשר עד שיתכוין למעשר כו' טבל לתרומה אסור בקדש עד שיתכוין לקדש כו' כל מעלות אלו מד"ס אבל דין תורה הואיל וטבל מ"מ הרי הוא טהור לכל והא דמשמע פ"ב דחולין (שם) דלטבילת קדש צריך כוונה היינו צריך כוונה לטבול לאפוקי אם ירד לצנן לא מהני לקדש אבל שיכוין לטהר מטומאה חמורה דוקא לא שמענו. וז"ל הרמב"ם פ"ק מה' מקואות נדה שנפלה לתוך המים או שירדה להקר ה"ז מותרת לבעלה אבל לתרומה ולקדשים אינה טהורה עד שתטבול בכוונה ע"כ. והא דתנן פ"ב דחגיגה טבל לחמור הותר לקל. אבל טבל לקל לא הותר לחמור. אריפא קאי אם טבל לחטאת הותר לקדש איפכא לא. אבל טבל לטומאה קלה עלתה לטומאה חמורה וצ"ע: סככות ופרעות עי' בקונט'. וכ"פ רש"י והרע"ב במתני' דנזיר פ"ז. אך קשה א"כ אינו אלא ספק והיך קאמר ר"י שהן תורה אלא תרומה ובירושלמי נזיר שם גרסינן ר' ירמיה בעיא אם לשרוף אפי' על ספק דבריהן שורפין. ש"מ דהנך לאו ספיקות נינהו ודוחק לומר דעל ספק שעיקרו מדבריהן קאמר. ועוד אי ספיקא הם לא שייך לקרותן טומאה המורה ומאי איכא בינם לשאר ספק טומאה ומ"ש דאיבעיא להו בסככות ופרעות ולא בכל ספק טומאה. לכך נראה כפי' הרמב"ם שם שהאילן או האבן מאהיל על האדם ועל הטומאה אלא שאינן יכולין לקבל מעזיבה ואינן אהל גמור. וז"ל הרמב"ם פי"ג מהט"מ בד"א בשהיה אהל חזק אבל אהל רעוע אינו מביא ואינו חוצץ מן התורה אבל מד"ס מביא ואינו חוצץ כגון סככות ופרעות שיכולין לקבל מעזיבה מביאין וחוצצין מן התורה ואם אינן ראוין לקבל מעזיבה כו' מביאין מדבריהם ואינן חוצצין. והיה נ"ל להביא ראיה לדברי הרמב"ם מהא דגרסינן בבבלי נזיר (דף נ"ג) ועל אלו דסיפא למעוטי אבן מסכוכית. ופי' הרמב"ם ותו' ר"ל למעוטי סכוכת ופרעות. וכתב תו' וקשה הא תנא סיפא אבל סככות ופרעות אין מגלח עליהן וצ"ל תני וסדר מפרש. וזה דוחק. אבל לשיטת הרמב"ם ניחא בא למעט אף סככות ופרעות שיכולין לקבל מעזיבה ומסיפא לחוד לא שמעינן אלא סככות שאינן יכולין לקבל מעזיבה. וכ"מ לשון הרמב"ם פ"ז מה' נזיר אבל נטמא באחת מי"ב אלו כו' או שהאהיל עליו ועל הטומאה הריגים היוצאים מן האילנות או הפרעות כו' אינו סותר ואינו מגלח. מלשתם דבריו משמע שעל כל הסככות ופרעות אינו מגלח אפילו יכולין לקבל מעזיבה. אלא לפ"ז קשיא גמרא דנדה (ד' ס"ח ע"ב) דהמיא שם א"ל ר"י לר"א אי אתה מודה בנזיר שהילך סככות ופרעות שמונה בסירוגין ור"א כו' נזיר שהילך סככות ופרעות מדאורייתא הכל מעליא בעינן ורבנן הוא דגזור ורבנן כדאורייתא לא מיהלף. ואם"ד דגם על סככות שיכולין לקבל מעזיבה אין הנזיר מגלח הדרא קושיא לדוכתא וצ"ע. ועמ"ש בירושלמי נזיר (פ"ז ה"ג) בתו' בד"ה אבל כו' ובד"ה סככות כו':

(דף י' ע"א) רבי בעי כו' עי' בקונט'. בבבלי משני קושית ר' יוסי ומחלק בין ספק ידיעה למקצת ידיעה ע"ש והירושלמי לית ליה לחלק ביניהם דהא מיהת לא ה"ל ידיעה גמורה, ומהא דבעי ר' ירמיה לעיל בר"פ ור"ח לקמן אין להוכיח די"ל כולא מילתא קבעי להו אי ידיעת ספק או מקצת הוי ידיעה. ולהבבלי קשיא כיון דסובר ר"ש ספק ידיעה לא הוי ידיעה ש"מ שאין לחלק בין ידיעה קמייתא לבתרייתא א"כ אף מקצת ידיעה אינה כלום דאילו היה לו מקצת ידיע בתרייתא ודאי דאינו מביא קרבן וי"ל:

אר"י בר בון אתיא דר"ש כר"ל. וקשה א"כ מאי דוחקא דר' יוחנן דמוקי לברייתא דתני בה ראה לובן ואודם כאחד פטור כר"ש ה"ל לאוקמא כר"ל ואפשר ר' יוחנן מוקי לר"ש בשכח וכדשני ר' שמואל וברייתא נמי איירי בשכח וע"כ לומר כן דהא ר' יוחנן פליג אחזקיה לקמן סוף פרקין ושיבר דלא פליגי ר"א ור"ע אלא משמעות דורשין א"ב ולתרווייהו א"צ לידע באיזה טומאה נטמא והיינו טעמא דהבבלי דמחלק בין מקצת לספק ידיעה דבעי לשנויי אף לר' יוחנן שמעינן מהא דר' יוחנן לית ליה דר"י בר' בון. מיהו מדקאמר כן רש"א כאן עד שידע אם באודם כו' משמע דגם ר' יוסי מוקי לברייתא כר"ש ודוחק ויותר היה נראה דה"ג כן רש"א כאן עד שידע באיזה שביל נטמא א"כ ה"ג כן ר' לעזר אומר כאן עד שידע אם באודם נטמא כו'. ור' יוסי פליג אר' יוחנן ומוקי לברייתא כר' ליעזר דהוא נמי דשמעתתא. גרסי' נדה (דף כ"ח) אמר רב אנדרוגינוס שראה אודם ולובן כאחד אין חייבין על ביאת מקדש שנאמר מזכר עד נקבה תשלחו עד שיהא זכר ודאי ונקבה ודאית לימא נסייעא ליה ראו אודם ולובן כאחת אין חייבין על ביאת מקדש מ"ט לאו משום שנאמר מזכר כו' אמר עולא ר"א היא כו' ע"ש הרי מפורש רב פליג אר' יוחנן ור' יוסי ועולא כר' יוסי. והרמב"ם כתב פי"א מה' שגגות נטמא וידע אבל לא ידע באיזה אב נטמא כו' ונודע לו אחר שנכנס באיזה אב נטמא חייב. וכתב הלח"מ וקשה אי מדמה ר"ע ידיעה דקרבן עולה ויורד לידיעה חטאת א"כ ידיעה בתחלה נמי עד דידע באיזה אב נטמא ואי לא מדמה ידיעה בתרא נמי לא ליבעי וע"ק הך דנדה אמאי מוקי לה כר"א הא אפי' כר"ע אתיא דכיון דגם בידיעה בתרא א"א לידע אם באודם או בלובן נטמא א"כ אינו בר קרבן וצ"ע ע"כ. שנה קושיא קמייתא ל"ק דהא קיי"ל ידיעה קמייתא אפי' במקצת או בספק הוי ידיעה א"כ לא גרע ספק באיזה אב נטמא מספק טומאה דעלמא וזה פשוט וברור והא דפריך הש"ס (דף י"ח) דר"א אדר"א הא לא דמי ידיעה דהכא לידיעה דהלכ ונותר במכ"ש פריך דהכא בידיעה קמייתא מצריך שידע באיזה אב נטמא כ"ש התם דאיירי בידיעה בתרייתא. וקושיא שנייה איכא לאקשויי גם אקרא נ"ל מזכר כו' תיפוק ליה שאין לו ידיעה בתרייתא באיזה אב נטמא מיהו הא איכא לתרוצי זה שאין לו ידיעה בתרייתא לא מהני אלא לפטרו מקרבן דכתיב ביה בה עד דידע באי זה חטא כמפורש בבבלי (דף י"ח) וסד"א שחייב מיתת בשילוח דהא טמא ודאי הוא קמ"ל דאף מן השילוח פטור דלא מיקרי טמא וז"ל הרמב"ם פ"א מה' מקוואות ראו לובן ואודם כאחד שורפין עליהן את התרומה וקדשים אבל אין חייבין על ביאת המקדש שנאמר מזכר כו' עד שיהיה בטומאה טומאת זכר ודאי או נקבה ודאית. וצ"ל הא דשורפין עליהן תרומה וקדשים דרבנן דאי דאורייתא קשיא מתני' דפרה פי"א וכ"כ הרמב"ם פ"ג מה' ביאת המקדש כללו של דבר כל הטעון ביאת מים מן התורה חייב כרת על ביאת המקדש. ואפ"ל דאורייתא הא היכא אנדרוגינס שראה אודם ולובן כאחד שטעון ביאת מים מד"ת ואפ"ה אין חייבין עליה על ביאת המקדש אלא ודאי מן התורה לא מיקרי טמא ומדרבנן הוא דשורפין עליהם תרומה וקדשים וכ"ת תינח אנדרוגינס שאר טמאים שאינן יודעים באיזה אב נטמאו בטעונים ביאת מים מד"ת דהא טמאים נינהו ואינן חייבין בקרבן עולה ויורד דהא ליכא ידיעה בתרייתא וה"ה שאין חייבין על ביאת המקדש י"ל אין לדמות קרבן לחיוב כרת דודאי חייב כרת על ביאת מקדש אף שאינו יודע באיזה אב נטמא. אך קשה בנדה (שם) פריך הש"ס א"ה תרומה נמי לא נשרוף דכתיב והזב את זובו לזכר ולנקבה כו' הא' מיבעיא לכדר"י כו'. ש"מ הא דשורפין תרומה דאורייתא הוא. א"כ הדרא קושיא לדוכתא אכללא דכל הטעון ביאת מים כו' וצ"ע. ונראה ליישב קושית הלח"מ השנייה אי לאו קרא לא ילפינן עולה ויורד מחטאת ואפי' ידיעה בתרייתא דעולה ויורד לא בעי שידע באיזה אב נטמאה אלא מדכתיב מיעוטא באנדרוגינס שמעינן הואיל ואין לו ידיעה בתרייתא פטור ה"ה כל שאין לו ידיעה בתרייתא פטור. וליכא למימר א"כ מנ"ל מדלית ליה ידיעה בתרייתא נימא מדאין לו ידיעה קמייתא שהרי כבר אמרנו ידיעה קמייתא הוי ידיעה במכ"ש דספק ידיעה. אך קשה דלמא הא דמיעט קרא אנדרוגינס לאו מטעם דאין לו ידיעה אלא משום דה"ל בריה בפני עצמו ומצינו שמיעטו קרא בהרבה מקומות וי"ל כיון דאיכא לפרש הטעם משום דאין לו ידיעה ומצינו כיוצא בו בחטאת אמרי' כן ואע"ג דהכא איכא טומאה ממ"נ ולא משום גזירת הכתוב או משום דה"ל בריה בפני עצמו:

ניחא תמן כו'. עי' בקונט'. וקשה הא כבר אמרנו טעמא דר"ש בשבילין כר' ליעזר א"כ ראה אודם ולובן נמי פטור דהא בבבלי נדה מדמינן להו להדדי לכך נראה דה"ק וכרשב"י מוקמינן לה דאי לת"ק אליבא דר"ש קשיא הניחא שבילין כו' אבל ראה אודם ולובן ידיעה ודאית היא וכי היכי דמתייב ר"ש בראשונה איכא לחייב נמי בהא. ויותר היה נראה דגרסינן הך ניחא תמן כו' קודם דר"י בר' בון ועלה קאמר ר' יוסי הך ברייתא אתיא כר' ליעזר:

(שם ע"ב) העלמות מהו שיצטרפו. צריך טעם למה השמיט הרמב"ם בעיא זו ונראה דגרסינן בירושלמי שבת פ' כלל גדול (הלכה א') קמי' הא' גוררת בזדון שבת ושגגות מלאכות וחצי גוררת בערב בשגגת שבת וזדון מלאכות שגגות מהו שיצטרפו א"ר אע"ג דלא אמר ר"י דא מילתא אמר דכוותה אכל חצי זית בידיעת קדש ובהעלם טומאה וחצי זית בהעלם קדש ובידיעת טומאה מהו שיצטרפו. הרי דסובר הירושלמי דהנך בעיות שוין וכיון דאיפשיטא בעיא זו בבבלי שם דמצטרפות דקצירה גוררת קצירה כמ"ש הרמב"ם פ"ז מה' שגגות ה"כ אכילה גוררת אכילה ומצטרפות ואין מן הצורך לכפול הדברים: בתחילה ויעל דוד. עי' סנהדרין פ"ק (הלכה ג') מה שכתבתי בתו' בכל הסוגיא:

נטמא בעזרה. כתב הרמב"ם פי"א מה"ם אינו מביא קרבן עולה ויורד עד שתהיה לו ידיעה לטומאה ולקדש או למקדש בתחלה כו'. וקשה כיון דקיי"ל מקצת ידיעה ככל ידיעה כמ"ש הרמב"ם שם הלכה ו' למה לא יתחייב בקרבן אף בידיעת טומאה או קדש להוד. ולא דמי לנגע בכעדשה ולא ידע אי כזית טמא כעדשה דהתם אפי' במקצת אין לו ידיעה ברורה אבל הכא

יש לו היתה במקצתו ידיעה ברורה. ולשון המשנה דתנן וזכור לקדש משמע קצת כדברי הרמב"ם שמעיקרא ידע שניהם אבל אינו מוכרח דלא בא אלא לאשמועינן דלא בעינן העלם שניהם וה"ה אפי' לא ידע תחלה רק אחד מהם הוי ידיעה ול"ע. כתב תו' (דף ט"ז) בד"ה נטמא בעזרה תימא אמאי לא קתני שתים שהן שם דהא מרבינן קרא בגמרא לטומאה שבפנים וי"ל מתני' לא איירי אלא בטומאה שבחוץ. וקשה הבבלי פריך פ"ק (דף ג') מני מתני' אי ר"ע האמר על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש ומתני' קתני שהן ד'. ומאי קושיא שתים בחוץ המפורשין בקרא שהן ד' בפנים דאתיין מדרשא באם אינו ענין וליתא לקושית הש"ס שם הא דומיא דמראות נגעים קתני מה התם כולהו לחובא כו' דהא השתא ה"ל כולא לחיובא וה"ל דומיא דיציאות השבת דה"ל שתים לבע"ה העומד מבפנים ושתים לעני העומד מבחוץ והיינו כפירש"י במס' שבת והוא העיקר כמ"ש תו' (דף ה') בד"ה שתים כו' ע"ש. וכ"ת קשיא סיפא והיינו מתני' דפרקין דקתני שתים שהן ד' בפנים או בחוץ לחוד י"ל הכי קשיא לן נ"ל לשנויי הבע"א ר"ע מהן לחיוב מהן לפטור ולא הם לסיפא כמ"ש תוספת שם בד"ה מהן כו'. ושפי ה"ל לשנויי ר"ע וקתני שתים בפנים שהן ד' בחוץ וסיפא מפרש בתים שהן ד' אחריני ואתיא כר' ישמעאל דהא לא תני התם שבועות. והא דתנן פ' (בתרא) [קמא] שבועות שתים שהן ד' לא קשיא דהתם מפורש דברי ר"ע:

רבי חזקיה כו'. עי' בקונט'. וכ"פ רש"י. ותו' בסוגיין בד"ה מה"מ כו' הקשו א"כ לפי המסקנא אזהרה מניין ע"ש ולפום סוגיין נראה דקשיא ליה מה"מ לחלק בשיעורין בין נטמא בפנים לנטמא בחוץ. דהא מסיים הא כיצד ליתן חלק כו' וכ"ת מנ"ל לחכמים לחלק בשיעורין להללו הא לא רמיזי הנך שיעורין בקרא י"ל מכרן שכתוב לחכמים והם מצאו לחלק בהכי א"נ שהייה גמירה להו אלא אי לאו דחלקן קרא סד"א בתרווייהו בעינן שיעורא ואף הנטמא בחוץ ונכנס בטומאה לפנים צריך שישהא בפנים כדי השתחואה ומצינו כיוצא בזה בנכנס לבית המנוגע. לכך חלקן ללמדך שיש שיעור לכל אחד בפני עצמו. לפ"ז י"ל גם הבבלי סובר כן ומנא ה"מ דקאמר היינו מנ"ל לחלק בשיעורין. ואין צורך למה שדחקו תו' בד"ה מה"מ כו' ובד"ה תנהו כו' ע"ש. וכן מסתבר דבירושלמי ובבבלי ר' אלעזר אמרה להך שמעתא:

נטמא בפנים כו'. וא"ת בלא טומאה נמי תיפוק ליה דחייב משום ביאה ריקנית וי"ל משום ביאה ריקנית אינו חייב אלא מיתה ובשוגג אינו בקרבן ואלו משום טומאה חייב כרת ובשוגג יש בו קרבן עולה ויורד ולפום סוגיין נראה הא דגרסי בירושלמי פ' א"ל הממונה (הל' ג') א"ר שמי וכיני מה אם כו' ה"פ מה אם מקדש לקדש מי שנטמא בפנים ונכנס לפני ולפנים שאינו ענוש כרת עד שישהא שעון טבילה מחול לקדש לא כ"ש ופריך אפי' מקדש לקדש נטמא בפנים ונכנס לפני ולפנים יהא חייב על הכניסה ומשני כי האי דתנינן השתחוה או ששהא כדי השתחויה וכיון ששהא לאו כמי שהכניס ראשו ורובו ואפ"ה פטור עד שישהא. ונראה דעיא זו אתיא כמ"ד שיעור ארכה עשר אמות דאל"כ פשיטא דחייב דלא גרע מהולך בארוכה כל שהו. ועיי' בסמוך ואפשר לחלק ופי' זה עיקר ודלא כמ"ש ביומא שם:

על איזה מהן מתחייב. עמ"ש פ' הוציאו לו (הלכה א') בד"ה על כו'. ומהתימא על הרמב"ם שלא ביאר בה' עבודת יה"כ הא דמסיק הש"ס שם פ' הוציאו לו הכל מודים שאם הכניסן אחת אחת כיפר אלא שהוא עובר משום הכנסה יתירה:

עד כמה היא השתחויה. וקשה הא כבר אמר בסמוך שיעור השתחויה י' אמות א"כ מאי קמיבעיא ליה תו עד כמה היא השתחויה ודוחק לומר שיהא שיעור אחר להולך בדרך ארוכה דמנ"ל הא שהרי לא היה לן לחלק בין פנים לחוץ אי לאו דכתיב מקדש ומשכן כדאמר חזקיה בסמוך א"כ מהיכא תיתי לן לחלק עוד בפנים והרמב"ם סוף פ"ג מה' ביאת המקדש משמע שאין שיעור לארוכה ואפי' כל שהוא נמי ונראה טעמו כיון שסתם התנא והש"ס משמע דאפי' בכל שהוא חייב שלא ניתנה ארוכה לדחות. מיהו בבבלי בסוגיין משמע דאיסור ארוכה הלכתא גמירה להו א"כ י"ל קושייתי על הירושלמי שכתבתי דגמירה להו חילוק זה ומה שסתם הבבלי מפורש בירושלמי ומצינו הרבה כיוצא בזה ול"ע. וה"ל שיעור שניהם שוין דודאי שאילת שלום הוא פחות מהילוך עשרה אמות. מיהו גירסא זו ליתא אלא העיקר כדגרסי' בירושלמי פ' א"ל הממונה עד כמה שיעור השתחויה ר' סימון בשם ריב"ל עד כדי ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו ר' אבהו מוסיף עד והודו לה' כי טוב. (סיפא דקרא ויכרעו כו') ר' מנא מוסיף עד כי לעולם חסדו (סוף הפסוק). והמעתיק ראה בירושלמי נזיר פ' מי שאמר (פ"ד ה"א) וכמה הוא כדי דיבור ר' סימון בשם ר"י בן לוי כדי שאילת שלום בין אדם לחבירו הבא בר בר חנא בשם ר' יוחנן עד כו' וכיון שבהמועות שניהם שוין במקצת ותרווייהו ר' סימון בשם ריב"ל אמרן טעה המעתיק והחליפן וכן עיקר. וביומא שם כתו' בד"ה ר' סימון כו' הקשתי על הכ"מ בפ"ג מה' בה"מ ע"ש וע"ק אי ס"ד דמספיקא פסק הרמב"ם דבעי שיעור גדול ה"ל למכתב שיעור הקצר ולסיים בו במזיד אינו לוקה מפני שהדבר ספק אבל מכין אותו מכת מרדות כמ"ש בסוף הפרק שם: איזו היא מ"ע שבנדה כו'. עי' מ"ש בזה הוריות פ"ב:

ור"י אמר משמעות דורשין איכא בינייהו. עי' בקונט'. וקשה בשלמא לר"ע ל"ק או בנבלת שרץ נ"ל איידי דבעי למכתב בהמה והיה לכדרבי כתיב נמי שרץ כדתדר"י והכי משני בבלי בסוגיין (דף י"ט) אלא לר"א קשיא תרי ונעלם ל"ל וי"ל ר"א דריש תרי ונעלם חד לידיעה קמייתא וחד לידיעה בתרייתא דאיתר ליה והוא ידע ללמד דבעי לידע בידיעה בתרייתא באיזה אב נטמא וליכא למילף ידיעה בתרייתא מחטאת קבוע דהא איכא דאמר חלב ומותר לפניו ואכל אחת מהן בשוגג חייב קרבן מ"מ כדתנן בכריתות לכך כתיב והוא ידע דקרבן עולה ויורד חמור בהא. וכ"ת א"כ מאי קאמר ר"י משמעות דורשין א"ב הא איכא נמי לדינא בינייהו לר"א בעי ידיעה בתרייתא באיזה אב נטמא ולר"ע אינו צריך י"ל ר"ע כר' יהושע ס"ל בכל חטאת קבועה בעינן ידיעה בתרייתא איזה חטא חטא וילפינן קרבן עולה ויורד דטומאת מקדש וקדשיו מחטאת קבועה א"כ ליכא מידי בינייהו לדינא. (ועמ"ש לעיל בד"ה הר"י כו') מיהו הא דגרסינן בבבלי (שם) וכן תר"ם משמעות דורשין א"ב דר"ש מחליף דר"א לר"ע ודר"ע לדר"א. קשה איך החליף הא נפקא מינה טובא אי ר"א יליף לה מונעלם יתירא א"כ לא בעי ידיעה בתרייתא באיזה אב נטמא דהא לא אייתר ליה קרא ומחטאת קבוע ליכא למילף דהא לר"א לא בעי ידיעה באיזה חטא חטא וכ"ת אי ר"א יליף מונעלם מיעוטא דהעלם קדש אייתר ליה בנבלת שרץ ללמד באיזה אב נטמא י"ל או בנבלת שרץ לדרשא אחרי מוקמינן ליה לידיעה קמייתא וכדאמר חזקיה ואיכא בינייהו לדינא וע"ק הא דאמר הש"ס לר"ע איידי דבעי למכתב בהמה ותירץ לכדר' כתב נמי אנ בנבלת שרץ כדתדר"י כו'. כיון דאיכא למידרש מנ"ל לומר שלא נשנית אלא בשביל גז"ש דר' ודלמא אף ר"י לא קאמר אלא דלא תיקשי לן יתורא דפרשת' אבל היכא דאיכא למדרש דרשינן ול"ע:

תמן אשר חטא בה כו' עי' בקונט'. וא"ת במאי פליגי ר"א ור"י דדרשותיהם הפוכות וי"ל פליגי בפלוגתייהו דר"ש ורבנן דגרסינן מנחות פ' התכלת (דף מ"ג) ר"ש מאשר נפקא ליה ריבויא ורבנן אשר לא דרשי. ור"א דריש אשר ומרבינן כל שהוא חטא ומוקי בה למתעסק ור' יהושע לא דריש אשר ומוקי בה למיעוטי. והשתא ניחא דלא יליף ר"א חטאת חלב מקרבן עולה ויורד שאני הכא דמיעטיה קרא בפירוש דכתיב אשר. אבל הא ליכא למימר לא ילפינן חטאת חלב מקרבן עולה ויורד שאני הכא דריבה ליה הכתוב ידיעה יתירא דבעי ליה ידיעה קמייתא משא"כ בחטאת חלב דא"כ מאי פריך דר"א אדר"א קרבן עולה ויורד וחטאת חלב אהדדי נימא קרבן עולה ויורד שאני דריבה ליה הכתוב ידיעה יתירא לפיכך צריך שידע באיזה אב נטמא משא"כ בחטאת חלב אלא ודאי ליתא להך חלוקה אלא כמ"ש ומאשר דריש. מיהו קשה והוא שמא קאמר ר"א משמע עד שידע ור"י קאמר דמשמע מ"מ ונראה ה"ג בדר"א והכא כתיב אשר יטמא בה עד שידע במה נתחייב. פי' גבי קרבן עולה ויורד כתיב אשר יטמא בה משמע מיעוטא ופריך ר' חיננא והכא בחטאת לא כתיב בה בתמיה הא כתיב אשר חטא בה ואפ"ה קאר"א לא בעינן שידע במה חטא. ולא משני מידי כאן אבל בסמוך משני לה ר"א איצטרך בה דכתיב בחטאת פרט למתעסק. אך קשה לר"א נ"ל בה בקרבן עולה ויורד תיפוק ליה מדכתיב או בנבלת שרץ וי"ל אי לא כתיב בה ה"א או בנבלת שרץ משום פרשה שנתחדש בדתדר"י אבל השתא דכתיב נמי בה אמרינן דבעינן ידיעה בתחלה הוא דאתי וכה"ג כתב תו' (דף י"ט) בד"ה מדבעי כו' ע"ש. והא דתנן דר"א ונעלם כו' משמע מונעלם לחוד יליף כן דרך הש"ס למנקט הדרשא הפשוטה. מיהו קשה הא איצטרך בה לרבות נבלת עוף טהור כדאמרינן בבבלי פ"ק (דף ז') וי"ל ר"א לית ליה הך דרשא. אבל ר' יהושע ודאי אית ליה הך דרשא דאל"כ אמאי לא בעי גם בידיעה קמייתא דקרבן עולה ויורד לידע באיזה אב נטמא אך קשה מנ"ל למוקמי בה לרבות נבלת עוף טהור אע"ג דבה מיעוטא הוא אמרינן אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות כמפורש בבבלי שם טפי אית לן למימר חדא למיעוטי נבלת עוף טהור וחדא למעוטי אם לא ידע באיזה אב נטמא. דכל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא אמרינן אין מיעוט כו'. וכ"מ מנחות פ"ה (דף ס"ג) ול"ע:

פרט למתעסק. עי' בקונט'. וכ"פ רש"י. וכתב הו' לא דק דפ' ספק אכל מסיק אי דחלבים ועריות חייב שכן נהנה. ול"נ דישה דק. דקשה נ"ל קרא למיעוטי מהעסק בשבת הא לא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת ורש"י פ' ספק אכל כתב ר"א פליג ולית ליה הך דרשא לא אסרה תורה כו' ע"ש וקשה א"כ מאי דוחקיה למוקמי קרא במתעסק דלא איירי אלא בשבת דבחלבים ועריות חייב שכן נהנה טפי אית לן לאוקמי בה בכל האיסורין דרישא דקרא נמי על כל האיסורין קאי

פטור: זו היא. טומאה שאירעה לו בתוך העזרה ויש בה מצות עשה דוישלחו מן המחנה כל טמא לנפש: שאין חייבין עליה. ב"ד פר העלם דבר אם שגגו וטעו בהוראה זו והורו שיצא בארוכה אין מביאין על שגגתה פר העלם דבר של ציבור: **גמ'**: **ר"ח ר"א בשם ר' לעזר** מנ"ל שהנטמא בעזרה חייב הא לא קרינא ביה ולא יטמאו את מחניהם שכבר טימא. מסכא כתוב אחד אומר את משכן כו': **הא כיצד**. כלומר מכדי משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן נכתוב אידי ואידי מקדש או אידי ואידי משכן אלא לחלק בין טומאה בפנים ובין טומאה בחוץ שבכל אחד איכא שיעורא אחרינא כדמסיק: ה"ג מיטמא בפנים עד שישהא כדי השתחוייה מיטמא בחוץ עד שיכניס ראשו ורובו: **נטמא בפנים ונכנס לפני ולפנים**. מהו מי אמרינן כיון שהכניס ראשו ורובו לפני ולפנים חייב ה"ל כיוצא בארוכה או דלמא בעינן עד שישהא כדי השתחואה: **נשמעינה מהדא**. תא שמע: **השתחוה**. במתני' תנן נטמא בעזרה השתחוה או ששהא כדי השתחויה חייב: **וכיון ששהא**. אפילו פחות משיעור השתחואה ה"ל כמי שהכניס ראשו ורובו: **ותמר**. ואתה אומר אפ"ה פטור דבעינן שישהא דוקא כדי השתחואה: **ובא**. והכא נמי אינו חייב על כניסתו לפני ולפנים אא"כ שהא כדי השתחואה:

(דף י"א ע"א) **היך עבידא**. ל"ג: **על איזה מהן הוא עובר**. אם שהה בפנים על מה הוא עובר וחייב על שהיה בעמידתו או על שהיה אח"כ ביציאתו שמה שהיה בעמידתו לאו שהיה מיקרי שהרי הותר לו לשהות כזמן יציאתו הוא: ה"ג חברייא אמרין על האחרונה א"ל ר"י אומרים לו לא ותימר על האחרונה אלא כי אנן קיימין על הראשונה. וה"פ חברייא אמרין על האחרונה כלומר על מה ששהה ביציאתו שהיא היתה אחר בשיעור כדי השתחואה א"ל ר"י אומרים לו נטמא לא ואיך נתחייבו על יציאתו אלא כי מחייבין אותו דוקא על שהייתו שלא לצורך: **תמן תנינן**. יומא פ"ה: **הוציאו לו את הכף ואת המחתה**. ונכנס בשניהן בבת אחת ואם נכנס שני פעמים והכניס תחלה את הכף לבד ויצא ונכנס שנית והכניס המחתה כיפר וחייב משום הכנסה יתירה כך מסיק הש"ס שם ומיבעיא ליה על איזה מן הביאות הוא עובר משום ביאה יתירה על הראשונה או על האחרונה מי אמרינן כיון שלא היתה הראשונה כמצותה שהיה לו להכניס שניהם ה"ל ביאה יתירה או על האחרונה שהיא היתה יתרה שהיה לו להביא שניהן בראשונה: **אמר**. להם ר"י אומרן לו לכה"ג היכנס בבית עם המחתה כדי לעבוד עבודת היום ואתה אומר שיהא חייב על כניסה זו האחרונה אלא כי אמרינן שחייב על ביאה יתרה היינו על ביאה הראשונה: **היך עבידא**. היכי דמי: ה"ג היה בארוכה עשרים ובקצרה עשר: **הילך חמש**. אמות ממקום שנטמא וזהו הדרך לצאת חוץ בין בארוכה בין בקצרה ומשם דרך הקצרה חמש אמות והארוכה חמש עשר אמות אבל אם הקצרה משש שש אמות והארוכה ט"ו אמות פטור כיון אחר שהלך חמש אמות הראשונות לא היה שום חיוב אלו הלך משם בקצרה שהרי אינו אלא אמה אחת שהרבה בהילוכו ומה שמרבה עכשיו בהילוכו אינן אלא תשעה אמות ואנן בעינן שתהיה ארוכה יתירה על הקצרה עשר: ה"ג שתהא ארוכה מרובה על הקצרה עשרים. היכי דמי היתה ארוכה ל' והקצרה עשר והלך חמש צריך שתהיה בקצרה חמש ובארוכה כ"ה נמצא לעולם יתירה עשרים: **בין אדם לחבירו**. שהיא שלום עליך: **מתלמיד לרב**. שאומר שלום עליך רבי:

הלכה ה' מתני' איזו היא מצות עשה שבנדה.

שדומה לזו שבמקדש שאירע לו הטומאה משבא בהיתר לידי כניסה אם שגגו ב"ד בה ראה זו חייבים עליה פר העלם דבר של ציבור: **היה משמש עם הטהורה**. שנכנס בהיתר ואמרה לו נטמאתי עכשיו ופירש מיד בקושי אינו חייב אלא יעמוד בלא דישה עד שימות האבר ויפרוש בלא קושי וזהו העשה שבנדה: **גמ'**: ה"ג כהנא אמר אפשר שלא כו' וכ"ה בהוריות. וה"פ התם תנן ואין חייבין על עשה ול"ת שבמקדש ואין מביאין אשם תלוי על עשה ול"ת שבמקדש ואמר כהנא מ"ט דמתני' ואי משום דלא חייבה תורה קרבן על טומאה שבמקדש אא"כ יש בה ידיעה תחלה וסוף והעלם בינתים הא גם כאן אפשר שיהיה ידיעה תחלה וסוף והעלם בינתים: **ויהיו בן המורים**. ר' שמואל הבין כשהוא מקשה כן על רישא דמתני' דתנן התם שאין ב"ד חייבין על עשה ול"ת שבמקדש לכך השיב שזה דבר שאי אפשר בהוראה שהרי הנכנס בטומאה ע"י הוראתם לאו העלם מיקרי אלא אומר מותר הוא א"נ בב"ד שיביאו קרבן לא שייך כלל העלם בינתיים דבעושה מעשה הוא דאיכא העלם ולא במורה ופי' זה נראה עיקר. **א"ל**. ר' מנא כהנא לא שאל אלא על הנכנסים כלומר על הסיפא דתנן אין מביאין אשם תלוי על עשה ול"ת שבמקדש אמאי הא אפשר שידע בתחלה שטמא ודאי והעלם בשעת הכניסה אח"כ נסתפק בדבר ולמה לא יביא אשם תלוי להגין עד שיתודע לו כמו בחטאת קבועה: **את**. באת להשיב מן המורים שלא שאל כהנא עליהם שדין הוא שלא יהיו חייבין עליו: **מאי כדון**. מעתה טעמא מ"ט אין מביאין עליו אשם תלוי: **מצות מצות**. נאמר באשם תלוי (אשם) מצות ה' אשר לא תעשינה [ולא ידע ואשם] ונאמר בפר העלם דבר של ציבור אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה (ואשם) [ואשמו] מה מצות האמור בציבור דוקא חטאת קבוע דיליף אשם אשם ה"נ לא שייך בב"ד קרבן טומאת מקדש וקדשיו כדאמר ר"ש לעיל אף אשם תלוי אינו בא אלא על חטאת קבוע:

(שם ע"ב) **הלכה ו' מתני'** רע"א כו'. בגמרא מפרש מאי בינייהו: **גמ'**: **מחלוקות ביניהון**. ר"א אומר כתיב או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו קרא יתירא הוא דהא כבר כתיב או נפש אשר תגע בכל דבר טמא ושרץ בכלל דבר טמא הוא אלא ללמדך אם ידע ודאי שנטמא ואינו יודע אם בשרץ אם בנבלה ושכח ואכל קדש או נכנס למקדש אח"כ נודע לו פטור מקרבן אא"כ נודע לו בתחלה אם בשרץ או בנבלה נטמא ור"ע פליג וסובר כיון דידע ודאי שנטמא אע"ג שאינו יודע באיזה אב נטמא חייב מיהו תרווייהו פטרי על העלם מקדש: **משמעות דורשין א"ב**. ר"א יליף שאינו חייב על העלם מקדש מיתורא דאו בנבלת שרץ ור"ע יליף מונעלם והוא טמא: **אית תניי תני כו'**. כלומר ר"ע תני על העלם טומאה חייב כו' ור"א תני על העלם שרץ כו' אבל לדינא לא פליגי: **ופריך מחלפא שיטת ר"א**. קשיא דר"א אדר"א: **תמן**. משנה היא בכריתות חלב ונותר לפניו אכל אחת מהן בשוגג ואינו יודע איזה מהן שבת ויה"כ עשה מלאכה באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן אשתו נדה ואחותו עמו בבית שגג באחת מהן ואינו יודע באיזו מהן ר' אלעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר אמר ר"א מה נפשך חלב אכל חייב נותר אכל חייב שבת חילל חייב יה"כ חילל חייב אשתו נדה בעל חייב אחותו בעל חייב א"ל ר"י או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה עד שיודע לך במה חטא הרי אע"ג דלא ידע איזה חטא חטא מחייב ר"א כיון דממ"נ חייב והכא אע"ג דידע שנטמא ודאי פוטר ר"א כיון שאינו יודע באיזה אב נטמא: ה"ג תמן אשר חטא בו מכל מקום הכא והוא טמא עד שידע במה נתחייב. וה"פ התם בחטאת קבוע כתיב או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא דרשינן הכי אשר חטא אפילו חטא כל שהו ואינו יודע איזה חטא אפ"ה והביא קרבנו: **הכא**. בעולה ויורד כתיב והוא טמא והאם משמע בעינן שידע באיזה טומאה נטמא: **ובא לית כתיב בה**. והכא בקרבן עולה ויורד לא כתיב בה בתמיה הא כתיב בה אשר יטמא בה: **ופריך מחלפה שיטת ר"י**. פשיטא ליה דר"י כר"ע ס"ל לכך קשיא ליה דר"י אדר"י: ה"ג תמן הוא אמר והוא טמא מ"מ הכא אשר חטא בה עד שידע במה נתחייב. וה"פ בקרבן עולה ויורד כתיב והוא טמא משמע מ"מ אבל הכא בחטאת קבוע כתיב בה משמע בעינן שידע החטא אשר חטא בה: **ופריך ומה כו'**. כלומר ור"א האי בה מאי דריש ביה: **ומשני פרט למתעסק**. בדבר היתר ובא לידו איסור ולא נתכוון לגופה של זו כגון נתכוין לחתוך תלוש וחתך את המחובר נתכוין לאשתו והרי אחותו עמו במטה ושמשה אשתו ובאת אחותו תחתיה ואיזהו חייב נתכוין לחתוך כסבור תלוש ונמצא מחובר או קסבר היום חול או קסבר מלאכה זו מותרת ומ"מ לזו נתכוון וכן בא על אחותו ונתכוון לגוף זה קסבר היא אשתו:

הדרן עלך ידיעת הטומאה סליק

פ"ג ה"א שאוכל ולא אוכל. הן השתים המפורשות דכתיב להרע או להטיב דמשמע להבא ולא אוכל להרע אוכל להיטיב: **שאכלתי ושלא אכלתי.** הם שתים שנוספות ממדרש חכמים כדיליף לה ר"ע לקמן בפרקין מריבוי הכתוב: **במדבר ומביא קרבן.** בשביל ביטול דיבורו וכיון דמשום ביטול דיבורו הוא אף זה ביטל דיבורו שהאומר לא אוכל דעתו לאסור עלמו בכל שהוא:

(דף י"ב ע"א) **גמ' ניחא שאוכל ושלא אוכל.** אית בהו שגגה שבשעת שבועה סבר לקיים אח"כ נעלם ממנו ועבר אשבועתו אלא שאכלתי ושלא אכלתי כיון דבעינן אדם בשבועה היכי משכחת לה שוגג כדמסיק: **מה נן קיימין.** במאי עסקינן: **אם בידוע.** לו בשעת שבועה שאכל ונשבע שלא אכל: **שבועת שקר הוא.** כלומר מזיד הוא ואינו בר קרבן דהא ונעלם כתיב והכא אין כאן העלמה: ה"ג ואם סבור שלא אכל ונשבע שלא אכל: **רבי בא כו'.** הא אמר ר' בא כו' אהא דתנן לקמן פ' שבועת העדות וחייבין על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון העדות דוקא בקרבנה אין חילוק אם שגג בה ואינו יודע שחייבין עליה קרבן או מזיד בה ויודע שחייבין עליה קרבן אבל בשבועה צריך שיהיה זדון יודע שהשבועה זו אסורה ונשבע לשקר וקמ"ל רב הא דתנן התם ועל שגגתה דלאו דוקא שוגג בקרבנה אלא ה"ה מזיד בקרבנה: **אבל.** אם הוא שוגג בשבועה וסובר שאין בו איסור שבועה פטור דאנוס הוא ואין כאן אדם בשבועה ומה התם דלא כתיב פטור בכה"ג שבועת ביטוי דכתיב ונעלם כ"ש בסבור שלא אכל דפטור מקרבן דאנוס הוא: **אלא במזיד בה.** בשבועה שאומר יודע אני שהשבועה זו אסורה אפ"ה קרינן ביה ונעלם לפי ששוגג בקרבנה שאינו יודע שחייבין עליה קרבן ושגגת קרבן שמה שגגה: **לא כן.** וכי לא כך אר"א כו': **כזיד בהלב.** כלומר מזיד בכרת יודע שחייב כרת על עבירה זו ושוגג בקרבן אי.ו יודע שחייב קרבן על שגגתה מתרין בו על מזיד דכרת ולוקה כדין כל חייבי כריתות שלוקין ומביא קרבן על השגגה א"כ ה"נ אע"ג שהזיד בה מביא קרבן על שגגת קרבן: **לית יכיל.** אי אפשר לומר כן: **דמר.** דאמר ר' אילא בשם ר"ל כך השיב ר"י לר"ע על הא דמחייב קרבן אף לשעבר כדתנן לקמן בפירקין איך נחייב לשעבר היכן מלינו דבר שחייבין על זדונו משום ולא תשבעו בשמי לשקר דהא כשנשבע לשעבר שקר הוא דבשעת השבועה ניכר שקרו ובהעלמו דהיינו בשגגתו יביא קרבן משום שבועת ביטוי דכי כתיב קרבן בשבועת ביטוי הוא דכתיב נפש כי תשבע.לבטא בשפתים א"כ ה"פ והיכן מלינו בעבירה אחד שלוקה על המזיד ומביא קרבן על השוגג דלשעבר במזיד לוקה על שבועת שקר ומביא קרבן על השגג בקרבן אכל איכל ולא אכל אינו במלקות אע"ג שעובר על בל יחל מ"מ אינו לוקה דלאו : אין בו מעשה הוא ולא אוכל ואכל נמי לא לקי דשויין להדדי: **ויתביניה כו'.** ואי ס"ד כר' יוחנן ה"ל לר"ע להשיב לר"י הרי מלינו בחטאת חלב שחייבין על זדונו משום לאו שבו ומביא קרבן על שגגת קרבן שבו אלא ודאי ר"ע לא ס"ל לדר' יוחנן הדרא קושיא לדוכתא אכלתי ולא אכלתי דמתני' דאתיא כר"ע במאי איירי: **אלא.** במאי עסקינן בשעת שבועה שטה וסבר שלא אכל אח"כ נודע לו שאכל: **לא כו'.** ופריך וכי אין זה כאומר סבור הייתי שאין זו שבועה דאמר רב לעיל דפטור: ומשני תמן. שאני התם שסובר שאין זו שבועה זה ודאי אנוס מיקרי: **ברם הכא.** אבל כאן יודע שהשבועה היה אלא שטועה מחמת דבר אחר וסובר באמת נשבע לאו אנוס מיקרי אלא שוגג דהוה ליה למידק קודם שהוליא שבועה מפיו: **מה נן קיימין.** הא דפליגי ר"ע וחכמים במתני' במאי עסקינן: **אם.** במפרש ואומר שבועה שלא אוכל אכילה הנקראת מן התורה אכילה: **אף ר"ע מודה.** שאינו חייב עד שיאכל כזית דכל אכילה בתורה פחות מכזית לא מיקרי אכילה: **אף רבנן מודו.** דאמשום לאו אכילה משוע אלא טעימה בעלמא: ה"ג אלא כי אנן קיימין בהתם כל שהוא אכילה. וה"פ אלא כי פליגי באומר סתם שבועה שלא אוכל ופריך אי בסתם מ"ם דר"ע וכי כל שהוא אכילה היא: (סם ע"ב) ה"ג פתר לה כר"ש דאמר כל שהוא אכילה. וה"פ תפרש ר"ע בשבועות כר"ש ס"ל דאמר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן שמעינן מיהת דסוגל כל שהוא אכילה מיקרי: **מה מפקה מביניהון.** מאי בינייהו: ע"ד דר"ע חייב: דכיון דאמר שבועה שאוכל משמע שיאכלנה כולה וכיון דחסר כל שהוא שלא אכל עבר על שבועתו לר"ע דאמר כ"ש הוי שיעור אכילה וחייב ולרבנן כל שהוא לא מיקרי אכילה וה"ל כאלו לא שייר כלום

קאי וקמ"ל בעינן דידע במה חטא. ואשר חטא דמשמע כל שהוא קאי אמתעסק. והא דתנן פרק ספק אכל א"ר יהודה תמהני אם פטר בה ר' יהושע. לא אמר אלא לר"י דלדידיה אין סברא לפוטרו כיון שנתכוון לדבר האסור אבל לר"א דגלי קרא בידיעה קמייתא דעולה ויורד דבעינן שידע באיזה אב נטמא ודאי מסתבר לאוקמי בה דהאי למעוטי דגם ידיעה בתרייתא בעינן שידע באיזה אב נטמא והא דכתיב אשר חטא דמשמע כל שהוא חטא בא לרבות מתעסק בשלמא למ"ם בסמוך דר"א דריש אשר ניחא דלמתעסק לא צריך רבויי אלא לפשטא דבגני משמעות קרא קדריש קשיא. גם אי מאשר קדריש נמי קשיא דהא לאו יתורא ממש הוא אלא היכא דאיכא למידרש דרשינן כמ"ש תו' מנחות. וכיון שאין דרשא זו מסתבר ה"ל כאלו ליכא למידרש. לכך פירש כאן לר"א דדריש אשר חטא מ"מ איכא לחייב הכל אפי' אינה מלאכת מחשבת והא דקיי"ל כל שאינו חייב על זדונה כרת אינו חייב על שגגתה חטאת נ"ק דמתעסק דפטור לפי שהוא שוגג קנת שלא כיון לגוף זה ושפיר חייבין על זדונו כרת קרינן ביה לכך כתיב בה למעט מתעסק וכי היכא דדרשינן אשר חטא דקאי על כל העברות דרשינן נמי בה על כל העברות ופטרינן מתעסק אפי' בהנה וקמ"ל קרא דמתעסק דמיא לאונס דפטור אפי' בהנה. מיהו אין למעט מבה אלא מתעסק גמור שלא כיון לגוף זה אבל כל שכיון לגוף זה יש לחייבו דהא כתיב אשר חטא מכל מקום. וכוניא דכריתות דקאמר מתעסק דמאי כו' אזלי לר"י דאמר תמהני אם פטר בה ר"י ומוקי בה פרט למתעסק. דר' יהושע לא דריש אשר חטא ולדידיה ליתא.נן למעוטי הנהנה גם לא צריך קרא למעט מלאכת מחשבת בשבת והבן:

הדרן עלך ידיעות הטומאה

פ"ג ה"א מה נן קיימין אם בידוע כו'. כתב תו' (דף כו) בד"ה ואי כו' תימא אדקשיא ליה אברייתא תיקשי ליה אמתני' דפ' שבועת העדות דתנן על שגגתה עם זדון העדות ע"ש ותימא עד כאן לא פליגי מונבז ורבנן אלא אם הזיד בכרת הי מיקרי שב מידיעתו לקרבן (ועי' שבת פ' כלל גדול דף ס"ט תו' בד"ה אלא כו') א"כ אם הזיד בכונן ולא שגג אלא בקרבן אי שגגה מיקרי או לא אבל לדברי הכל צריך לומר שגגת קרבן וכיון שכן במתני' תנן ועל שגגתה עם זדון העדות ה"ל כאלו מפורש שגגת קרבן וזדון העדות וה"ל לשון ערומים אבל שבועת ביטוי דקפיד קרא אשגגה דכתיב ונעלם שפיר פריך איזו היא שגגת שבועת ביטוי לשעבר ומ"ש תו' שם בתירולם והא דפשיטא ליה לש"ם לקמן פרק שבועת העדות דאנוס פטור כו' ע"ש. קשה הא איכא לפרושי מתני' דהתם ואין חייבין על שגגתה היינו באומר סבור הייתי שאין זו שבועה וכדאמרינן בסוגיין דזה לא מיקרי שוגג דה"ל ללמוד ואין חייבין עליו קרבן אבל אנוס ממש שנשכחה ממנו העדות חייב ול"ע. והבבלי משני לאיירי בשוגג בקרבן ואפילו לרבנן דחידוש הוא דבכל התורה כולה לא מלינן לאו דמייתי קרבן דילפינן מעבו"ס וכי מייתי ע"ש ותימא הא מלינן שפחה חרופה שהיא בלאו ובקרבן ואשם מעילות לרבנן דר' דאמרי מעילה בלאו ולא במיתה ודוחק לומר דה"ק חידוש הוא דלא מלינו בלאו חטאת ושפחה חרופה ומעילה אשמות הן דהא קרבן דהכא נמי לא דמיא לחטאת דע"א דה"ה בעינן חטאת קבוע והכא עולה ויורד הוא. ועוד הא דקאמר חידוש הוא כו' דילפינן מעבו"ס כו'. הא לא ילפינן קרבן עולה ויורד מעבו"ס כמפורש פ"ק דמכלתין. גם הא דכתבו תו' בתירולם שמה פשיטא ליה כו' ע"ש קשה דהל"ל שבועת העדות. חידוש דלא מלינו קרבן עולה ויורד שבא על המזיד חוץ מזה א"כ וכ"ז מאי קשיא לרבא אברייתא ה"נ איכא לשנויי שאני הכא דחידוש הוא וכדמשני רב נחמן י"ל חידושא דלאו לא ה"ל חידוש דאיכא למימר שפחה חרופה הוכיח אבל חידושא דקרבן עולה ויורד שאינו בא על המזיד ודאי חידוש הוא. לפ"ז נ"ק קושית תו' (שם) והא דפשיטא ליה לקמן בשבועת העדות דאנוס פטור כו' ע"ש. ורש"י מסיק בשבת פ' כ"ג קסבר אביי לרבנן דפליגי אמונבז לא אשכחן שגגת שבועת ביטוי דהייב עליו קרבן וכתב תו' הקשה הרא"ש רבנן דמונבז היינו ר"ע ור"ע מחייב בהדיא לעיל ותירץ הרשב"א דידע לה בעשה ע"ש. ונראה דלא ניחא לרש"י בהא דסובר אע"ג דידע בעשה לא מיקרי האדם בשבועה לענין קרבן דלא מלינו קרבן בחייבי עשה (אע"ג דעולה באה על חייבי עשה לאו חובה היא). וברמב"ם פ' כ"ג תירץ לאביי אף ר"ע פוטר לשעבר מקרבן ולא פליג אר"י אלא במלקות. ע"ש. ואינו מחוור דהא ר"ע מרבה מלכל אשר יבטא כדתנן לקמן בפרקין. וכי היכא דמרבים מלכל לחייב דברים שאין הרעה והטבה בקרבן אף לשעבר כן. ונראה שזהו כוונת תו' ריש מכלתין (דף ג') בד"ה מהן כו' וע"ש במהרש"א. ולולי דמסתפינא משבועתו דהרשב"א באמר העבודה שאין תירוץ לקושיא זו אמינא דה"ק לכך ברייתא דרבה האדם בשבועה הי סברי נמי כרבנן דמונבז ל"ל דאין בשגגת שבועת ביטוי קרבן אבל ר"ע וודאי מחייב קרבן ולא דריש האדם בשבועה. וכ"ת א"כ תיקשי מתני' דפ' שבועת העדות דתנן ואין חייבין על שגגתה גרידתא והיינו מטעם אנוס כמ"ש רש"י שם י"ל אין הטעם משום אנוס אלא דקוטטא משתבע. וכ"ת פשיטא דפטור כמ"ש תו' (דף נא) י"ל סד"א כיון דחידוש הוא דחייב המזיד קרבן ליחייב נמי בהא קמ"ל:

(דף י"ב ע"א) **ובמזיד בקרבנה** עי' בקונט'. וא"ת בבבלי שבת פ' כ"ג (דף ס"ט) כתב תו' בד"ה אלא כו' לא מלי למימר שגג בלאו והזיד בקרבן דאין סברא לחייב בהזיד בקרבן דלא שב מידיעתו הוא ע"כ נימא דבבלי פליג אדרב י"ל התם בחטאת דכתיב אשר לא תעשינה כו' הוא דבעינן שיהיה שב מידיעתו אבל בהכא לא בעינן שב מידיעתו א"כ אפילו למאר מדכתיב כחטאת כאשם בעינן אף באשם שיהיה שב מידיעתו מ"מ ניחא דהא רב בשבועת פקדון איירי דחייב על הזדון והתם לא בעינן שב מידיעתו:

אבל באומר סבור הייתי כו'. וקשה הא אפי' שוגג בשבועה פטור דתנן בסיפא ואין חייבין על שגגתה ועוד שבועה מאן דכר שמה לכך נראה דה"ג שוגג בקרבנה ומזיד נה וה"ק וחייבין על שגגתה היינו שגגת קרבן עם זדון העדות. והא דתנן ואין חייבין על שגגתה היינו באומר סבור הייתי שהשבועה זו מותרת פטור אבל בטועה וסובר שבאמת נשבע חייב וכדמסיק:

לית יכיל כו'. וקשה אמאי לא פריך אר' יוחנן מהך ברייתא שהשיב ר"י לר"ע וי"ל ה"ק הא דאמר ר' יוחנן שגגת קרבן שמה שגגה היינו למונבז דסובר שוגג בעינן שיהיה לו ידיעה בשעת מעשה ע"כ לומר שגגת קרבן שמה שגגה ור' יוחנן כוותיה ס"ל כמפורש בבבלי ר"פ כ"ג (שם) אבל רבנן דמונבז דהיינו ר"ע פליג וסובר שגגת קרבן לאו שמה שגגה ודייק כן מברייתא מדלא השיב ר"ע כן לר"י. ומתני' דילן ר"ע היא דמחייב לשעבר. ועמ"ש בתו' ריש פרקין מ"מ שמעינן מדברי ר' יוחנן הפי' לר"ע אם הזיד בלאו ושגג בכרת וקרבן לוקה ומביא קרבן. ולא ראיתי להרמב"ם שביאר דין זה. גם קשיא לי לר' יוחנן יהיה שוגג חמור ממזיד שאלו הזיד בכרת כיון שלוקה פטור מכרת עכשיו שהוא שוגג בכרת חייב מלקות וקרבן ול"ע:

(סם ע"ב) **פתר לה כר"ע כו'.** עי' בקונט'. והוכרחתי להגיה כר"ש דלא מלינו דאמר ר"ע כל שהוא הוי אכילה אלא במתני' ועלה פריך הש"ם במאי איירי א"כ לא משני מידי. גם בבבלי דסוגיין משמע כדברי. אך מדאמר בכהוך באומר שלא אוכל אכילת תורה אף ר"ע מודה ש"מ באתר כל האסורים מודה ר"ע שהן בכזית אפי' למלקות ודלא כר"ש. תו קשיא כיון דקיי"ל בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם מ"ט דרבנן דפליגי הא ודאי לר"ע בלשון בני אדם כל שהוא הוי אכילה כדאמר בסמוך אם נאומר שלא אוכל אכילת תורה. ש"מ בלשון ב"א כל שהוא הוי אכילה וי"ל זה כשנשבע כוונתו לאסור על עלמו דבר ההוא כאלו אסרה לו התורה א"כ דינו כאלו הוא איסור תורה ואינו חייב אלא על אכילה שהיא בכזית ולא דמי לאמר שבועה דהולכין בהם אחר לשון בני אדם דהתם אמרינן החפץ הנקרא כן בלשון בני אדם אסר על עלמו כאיסור תורה הלכך אף שבלשון תורה אינו נקרא כן הולכין אחר לשון ב"א ונאסר החפץ ההוא משא"כ כאן ור"ע סובר כיון דבמפרש חייב בכל שהוא אף בסתם אמרינן כוונת המודר לאסור על עלמו כל שהוא כאלו הוא איסור תורה אבל בכל איסורי תורה מודה ר"ע דבעינן כזית. לפ"ז לרבנן אף בשבועה הוי שיעור אסור מן התורה בהרי אכר על עלמו כאלו הוא איסור תורה וכי היכי דהתם חצי שיעור אסור הכא נמי כן הוא. וז"ל הרמב"ם ריש פ"ד מה"ם מי שנשבע שלא יאכל היום כלום ואכל פרות מכזית פטור שאין אכילה פחותה מכזית ויהרי הוא כאוכל חצי שיעור מנבלות ואם אמר שבועה שלא אוכל דבר זה ואכלו חייב ואפי' היה חרדל אחד או פחות ממנו ע"כ. והדברים מב ארים כמ"ש. והא דאמר ר"פ (דף כ"ב) ד"ה בכ"ם כיון דלא מדכר אכילה כמפרש דמי. ה"ק אלו הזכיר אכילה היינו גוזרים כוונתו לאסור הככר על עלמו כאוכל הקדש ואין לחייבו בפחות מש"פ כהקדש אבל עכשיו ה"ל כמפרש דבר זה באוסר עלמו ממנו לכך חייב בכ"ש (ועי' בתו' שם בד"ה אבל) מיהו מהא דאמר בסמוך שבועה שאוכל ככר זו ואכלה חסר כ"ש ע"ד דר"ע חייב כו' מוכח דליתא למ"ש דהכא הכא לא אכר על עלמו דבר. לכך נראה בלשון ב"א אין הדבר מבורר יש שקורין כ"ש אכילה ויש שאין קורין אכילה אלא בכזית ותדע דאמר רבא (דף כ"ב) בשלא אטעום ד"ה בכל שהוא פשיטא מ"ד לטעום נמי כדאמרינן איכסי הא נטעום מידי וקאי על אכילת כזית קמ"ל. והשתא טעימה ה"ל כזית בלשון ב"א אכילה לא כ"ש אלא ודאי כמ"ש (א"כ הא דאמרינן בנדרים הולכין אחר לשון ב"א ה"מ היכא דנבין ב"א כותר לשון תורה אבל גבא כשבני אדם רוצים לומר אכילת כזית נמי אומרים סתם אכילה בכה"ג ודאי אמרינן שכוונתו על כזית כמו לשון תורה ודבר זה צריך תלמוד בכמה מקומות). ורבנן ור"ע בהא פליגי רבנן כברי סתם אכילה בלשון תורה היא כזית והאי שיעור דאסור ילפינן מריבויא דכל חלב וכ"ה לשאר איסורים א"כ אף בשבועות כן ור"ע סובר סתם אכילה בלשון תורה היא כל שהיא ואתי הלכתא לגריעותא ועד דלא אכל שיעור כזית אין בו עונש. א"כ בשבועה שהוא אסר אכילה על עלמו בסתם חייב על חצי שיעור דהא ליכא הלכתא. ור"ש כובר דלא אתי הלכתא לגריעותא אלא לקרבן אבל למלקות לא מפקינן אכילה מפשטיה שהיא בכ"ש והשתא שפיר קאמר פתר לה כר"ש דאמר סתם אכילה כ"ש אלא בהא פליג ר"ע בכל האיסורים דאתי הלכתא לגריעותא אף למלקות כדאמר בסמוך באכילת תורה אף ר"ע מודה. והא דלא קאמר ר"ע בכולא כר"ש ס"ל ואף באכילה תורה פליגי דמתני' וברייתא לא משמע כן כמפורש בבבלי בסוגיין. ואין להשיב מדברי רב"י במתני' בד"ה במדבר כו' ע"ש דהתם אליבא דר"ע קאמר. גם מ"ש (דף כ"א) בד"ה שתם כו' ע"ש כוונתו סד"א למימר הכי כיון שמקלת בני אדם קורין כ"ש אכילה. ותו' כתבו (דף כ"א) בד"ה כר"ם ס"ל ר"י דאית ליה חצי שיעור אסור מן התורה אתי שפיר כרבנן כו' ובפ' אלו עוברין קאר"י בכל התורה אין איסור מלטרף להיתר חוץ מאסורי נזיר ואי כ"ם למכות ל"ל לירוף. ותימא הא מסקינן בבבלי פסחים (שם) ר"י אליבא דר"ע קאמר למלתיה ע"ם וכוניין מסיק ר"ע לית ליה דר"ם. א"כ אין ראיה מהך דפסחים דר"י דאמר חצי שיעור אסור מן התורה כרבנן ס"ל ול"ע. וראיתי להרב במ"ל ריש פ"ד מה"ם שהאריך בדבר והרגיש בכמה דברים שהזכרתי והבאתי שכיוונתי לדעתו גם דברינו מחברים יותר. ומ"ם כלל העולה שדין זה אם בשבועות חצי שיעור אסור מן התורה מחלוקת בין הראשונים להרמב"ן (ויש מי שאומר שמביא הר"ן היינו הרמב"ם) מותר לכתחלה ולהרמב"ם והר"ן אסיר בכל איסורי תורה ע"ם ותימא הרי דעת הרי"ף ותו' והרא"ש כדעת הרמב"ם בכ"כ (דף כ"ג) בד"ה אהיתירא כו' ע"ם והרא"ש כתב והאידנא אין נפקותא בהלו האיבעיות מכר בכמה והר"ן בכמה דלאפי' אי דעתיה אכזית ק"ל חצי שיעור אסור מן התורה וגם הרי"ף השמיט אלו איבעיות ש"מ דסובר אף חצי שיעור בשבועות אסור מן התורה וה"ל דברי הרמב"ן דברי יחיד ובטלין כנגד דעת הני רבוותא ול"ע. והר"ן כתב בפרקין ביומא אמרינן הא דהר"י חצי שיעור אסור מן התורה משום דחזי לאצטרופי א"כ אין חילוק בין שבועות לכל איסורי תורה אע"ג דהתם מכל חלב מרבינן ליה מ"מ כי היכא דילפינן מחלב כל איסורין דפשיטא לן דלא אסרי רחמנא אלא משום דחזי לאצטרופי א"כ ה"ה בשבועות ע"ם וקשה הא לא קיי"ל כר"ם דדרים טעמא דקרא וכ"ת בלאו טעמא דקרא הא ודאי ליתא תיבה איסורי כרת אלא איסורי לאוי מנ"ל דהא בכל מקום מצריך תרי קראי חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות ועוד א"כ למה לש"ם למימר טעמא דחזי לאצטרופי הל"ל סתמא דילפינן מחלב. ותו' יבמים ביומא (דף ע"ד) כתב וקשה להר"א פ' אלו עוברין יליף מכל מחמצת עירובו בלאו ומכל חלב לא יליף אלא איסורא ולא מלקות ע"ם. ונראה בחלב דייק ר' יוחנן שאינו בלאו דא"כ לא לכתוב כל ולא לכתוב אכילה בלאו אלא ה"ל למכתב לא תטעום חלב ובכרת לכתוב האוכל חלב ונכרתה אלא ודאי אתי' לאו ליכא אלא איסורא אבל גבי חמץ ליכא למימר הכי וזה ברור. ומינה מוכח דטעמא משום אלטרופי דאל"כ למה לא יענש. וכיון שכן אין לחלק בין חלב לשאר איסורין. ואין נראה לחלק ולומר החלב שהוא בכרת החמירה תורה לאסור דבר הראוי לגרף אבל לא בשאר איסורין. דהא גם יבק איכא לגרופי לעונשין:

בה מפקה מביניהון. וא"ת מאי קשיא ליה מאי בינייהו הרי הדבר מפורש במתני' וי"ל ה"ק מי לא פליגי אלא בלא אוכל ואכל כ"ש כדתנן במתני' או יפנו עוד חילוקים בינייהו וגירסת הר"ן מה מפקין מבינייהו כלומר מאי איכא בינייהו וקאמר דאיכא הלת מילי. ולריכי דאי מתני' סד"א דוקא בלא אוכל ואכל כ"ש דהחליף דיבורו במעשה הוא דמחייב ר"ע אבל אוכל ולא אכל כ"ש פטור דליכא מעשה קמ"ל דגם באוכל ולא אכל פליג ועדיין איכא למימר בקונמות מודו רבנן בכ"ש וכדאמר תו' בפרקין (דף כ"ב) ד"ה אבל כו' ד"ה בכ"ם קמ"ל דאף בקונמות פליגי. ואי אשמעינן הא ס"ד דוקא לאסור אפתו על עלמו הוא דאמר ר"ע בכ"ם דמסתמא כוונתו ללשון בני א"ם שקורין כ"ש אכילה אבל האוסר נכסין בקונם שכוונתו לאסרן באיסור תורה אף אכילה דקאמר כוונתו לאכילת תורה שהיא בכזית קמ"ל. אך הא קשיא לי מאי ס"ד לחלק בין קונמות לשבועות משום דבקונמות לא מזכיר במה דאכילה וכדאמר ר"פ לפ"ז כשאומר מזו עלי קונם אין חילוק בין קונמות לשבועות ובסוגיין קאמר קונם אם אוכל ככר זה כו' א"כ פשיטא דפליגי ודוחק לומר דסד"א בקונמות דא"ל להזכיר לשון אכילה אפי' אמר אכילה לא צריך שיעורה. ובבבלי בסוגיין מפורש

מפורש דאין סברא לחלק. וכבר האריכו הראשונים לפרש סוגית הבבלי (ועי' במ"ל ריש פ"ד מה"ש) ול"נ לפרשה בקצרה ויתורצו הרבה תמיהות שתמהו. וה"פ מיתבי שני קונמות כו' ואם"ד חייב בכ"ש ל"ל צירוף (בשלמא לדידי טעמא דרבנן שבועות אין מצטרפות דכתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה בעינן שיהא האשם בשבועה אחת אבל לא בשתים וקונמות מצטרפות דלא ילפינן קונמות משבועות דשאני קונמות כיון שלא הזכיר אכילה בקונמות ואפי' בכ"ש יש לחייב אלא דאמרינן מסתמא דעתה אכזית דאין דרך בני אדם לאסור כ"ש על עצמן א"כ מהראוי לצרפן. ור"מ אמר קונמות כשבועות דילפינן להו מהדדי ואפשר בהיקישא יליף דכתיב כי ידר נדר או השבע שבועה אלא לדידך קשיא). ושני באומר אכילה מזו עלי קונם ואכילה מזו עלי קונם ופריך א"ה אמאי מצטרפות כו'. (דכיון דהזכיר אכילה אין בין קונמות לשבועות ולא כלום) ושני דאמר אכילה משתיהן ופריך דכוותה שבועות כו' (א"כ מ"ש שבועות דאין מצטרפות דהא בכה"ג אחת הן ואין למעט מקרא דלאחת מאלה) א"ר פנחס שאני שבועות כו' לעולם כדאמרת מעיקרא באומר אכילה מזו עלי קונם ואכילה מזו עלי קונם ואפ"ה מצטרפי בקונמות דהא מיהת שניהם נאסרו עליו ע"י עצמו ודמיא לאוכל כזית חלב משני בהמות דלכ"ע מצטרפות ובשבועות אינן מצטרפות לא מקרא יליף דקרא לא קאי אלא לחלקן לחטאת ומתוך שחלוקות לחטאת אמרינן כל שכן שני שבועות אין לצרפן כלל אפי' לכזית כיון דחזינן דעשאן הכתוב שנים הרי הן כשני מינין ואלו אכל הני זית חלב והני זית דם מי מצרפן ה"נ כן ולא ילפינן קונמות משבועות דכתיב תמעול מעל שמצרפין מעילה לזמן מרובה מדהחמיר הכתוב בצירוף מעילות אמרינן שעשאן הכתוב אחד לצרפן לשיעור אפילו הן שני קונמות אע"ג דנפק מינה קולא שאינן חלוקין לאשמות לא שבקינן צירוף דמפורש ביה קרא בשביל חילוק חטאת. וגדולה מזו י"ל מדכתיב המעול מעל מ"מ יש ללמוד צירוף שני קונמות כדילפינן מיניה צירוף לזמן מרובה וכיון דעשאן הכתוב אחד אין לחלקן לאשמות. והא דפ' אמרו לו דאמר ר"ע מעילות הואיל והחמיר בהן הכתוב לצרפן לזמן מרובה יש להחמיר בהן לחלקן לאשמות בתמחויין. לא דמי לחילוק דשני קונמות דלא נאמר חילוקין הן קולא היא לגבייהו שלא נצרפן לכשיעור ועוד דהרי עשאן הכתוב אחד שחייב על צירופן דשני קונמות וכמ"ש. והא דקאמר מתוך שחלוקין לחטאת כו' הא לסברת המקשה דיליף מקרא דלאחת הוה ניחא טפי לחלק הכתוב קונמות משבועות י"ל סד"א שבועות וקונמות ילפינן מהדדי ומתמעול מעל ילפינן חומרא מ"מ נצרפינן וה"א כיון דאחמר בהו רחמנא אפילו אכלו בחמש תמחויין חייב חמש כדאמר ר"ע לכך כתיב לאחת שאינו חייב אלא אחת דמאי חזית • דילפינן מיניה קולא זו שאין מצרפין שני שבועות נאמר דלהקל בא שאינו חייב על ה' תמחויין לכך קאמר עיקר קרא להחמיר אתי שיהו חלוקין לחטאת אלא ממילא שמעינן מיניה שאין מצטרפות כמ"ש. והשתא ניחא קושית מהרי"ט"ל שכתב המהרש"א דהשתא דמוקי לה רבינא בקרבן ובצירוף ש"פ אזלא לה סברת המקשה שמחלק בין קונמות לשבועות והיינו בקונמות שלא הזכיר אכילה יש לחייבו בכ"ש לא נחמיר ביה יותר שלא לצרף כמ"ש לעיל דהא לענין צירוף ש"פ אין בין קונמות לשבועות כלום לכך נ"ל טעמא דרבנן כר' פנחס:

שלא אוכל ככר זה ואוכלו חסר כ"ש ע"ד דר"ע פטור כו'. כ' תו' (ד' כ"ז) בד"ה אם כו' נראה דכי לא שייר אלא פחות מכזית חייב עליה אע"ג דאמר שלא אוכלנה דכי משתבע על הככר אין דעתו שלא ישייר פחות מכזית דאין לך אדם שלא יהא מעט פירורים נושרים ממנו כו' ע"ש. ותימא איך כתבו ונראה בדבר שמפורש סתירתו בירושלמי דאמר לר"ע דאוסר על עצמו בכ"ש ה"נ כ"ש הוי שיור ולא אמרינן אין לך אדם ולרבנן פחות מכזית לא הוי שיור כיון דהזכיר לשון אכילה בעינן שישייר שיעור אכילה. מ"מ הדין דין אמת ומסייעא מן הירושלמי:

והרי מגדף. כתב תו' כמ"ל משבועת העדות והא דפריך ממגדף משום דאפי' חטאת קבועה מייתי ע"כ. וקשה טפי ה"ל למיפרך משבועת העדות דהוי קושיא לד"ה והך קושיא דמגדף איכא לשנויי לשיטתם הסיבום כדמסיק הירושלמי אע"ג שתירוץ זה נראה להבבלי דוחק מ"מ עדיף להקשות משבועת העדות ונראה ר"ע ה"ק לא מצינו שבשביל ביטול דיבורו לחוד יביא קרבן כמ"ש רש"י במתני' א"כ ל"ק משבועת העדות דהתם שתי רעות עשה ביטל דבורו וגרם הפסד להתובע גם להנתבע שאינו מוציא גזלה מתחת ידו משא"כ שבועת ביטוי שאין כאן שום חטא אלא ביטול דבורו. מכאן ראיה לגירסת רש"י פ"ק דכריתות (דף ז') ר"ע סובר מגדף היינו עע"א דלגירסת הספרים מאי פריך והרי מגדף הא מגדף לר"ע היינו עע"א א"כ לאו מדבר הוא:

תליין תניין אינון כו'. וקשה מאי דוחקיה דמוקי למתני' דהכא לשיטתם הסיבום לימא מתני' דהכא ודכריתות כמ"ד מגדף מעשה וי"ל בעי לאוקמי מתני' דהכא ודהתם ככ"ע לכך מוכרח לומר הכא לשיטתם הסיבום והתם הואיל ובלאו אחד נאמרו ועי"ל אפילו למ"ד מגדף מעשה היינו עקימת שפתיו הוה מעשה א"כ לדידיה נמי קשיא והרי מגדף דעקימת שפתיו לא הוי מעשה גמורה הואיל וישנו בלב ואפ"ה חייב כ"ש כאן וצ"ל לשיטתם הסיב. אך קשה בירושלמי פ' ארבע מיתות גרסינן ר' חזקיה בשם ר"ל מפני שכללו בלאו אחד ר' יוסא בשם ר"ל מפני שאין בו מעשה. לפ"ז מאי מקשה רבי בא דר"ל אדר"ל דלמא חברייא כר' יוסא סבירא להו א"כ גם התם קאמר אין מגדף מעשה וי"ל סובר ר' בא כחזקיה ור' יוסא לא פליגי חדא אמר ר"ל אליבא דמ"ד מגדף מעשה ואידך אליבא דמ"ד משום ר"ע מגדף לאו מעשה דא"כ לא מקשה מידי:

שבועה שלא אוכל כו'. עי' בקונט' וכ"פ הר"ב והר"ן. ולשון אע"ג קשה דאי אין השתייה בכלל אכילה ה"ל כאוכל ועשה מלאכה דפטור. והרמב"ם כתב פ"ד מה"ש מי שנשבע שלא יאכל היום ושתה חייב שהשתייה בכלל אכילה לפיכך אם אכל ושתה אינו חייב אלא אחת. ותימא מאי לפיכך הא אם אין השתייה בכלל אכילה פשיטא דפטור דה"ל כנשבע שלא יאכל ועשה מלאכה ועי' בלח"מ שדחק הרבה ליישב דבריו. ונראה ה"ק לפיכך אם נשבע בלשון שכולל אכילה ושתייה כגון שאמר שלא אטעום או נשבע בלשון לעז שכולל שניהם אפ"ה אינו חייב אלא אחת ואלו נשבע בלשון שכולל אכילה ועשיית מלאכה ואכל ועשה מלאכה חייב שתים ובאכל ושתה אינו חייב אלא אחת שהשתייה בכלל אכילה וה"ל כאכל ואכל שאינו חייב אלא אחת. לפ"ז ניחא נמי לשון אע"ג שבקונט' והכן. ועי' מ"ש לקמן בד"ה ואכל כו':

שמע כולהון מינה. כתב תו' בד"ה אבע"א סברא כו' ותימא כיון דאיכא סברא נ"ל קרא כו' ע"ש ותימא אע"ג דסברא היא שבלשון הבבליים שתייה בכלל אכילה כמ"ש תו' שם בד"ה תא כו' מ"מ יש לשונות שאין השתייה בכלל אכילה לכך צריך קרא דבשבועות אזלינן בתר לשון תורה ועי' מ"ש לעיל בסמוך בד"ה פהר כו'. והר"ן כתב בשם בה"ג אע"ג דאית לן קרא איצטרך סברא דמאי דתימא בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ולא קרו להו אינשי הכי קמ"ל ע"כ. לפ"ז במקומו שאין קורין לאכילה שתייה אם נשבע שלא לאכול ושתה פטור ותימא שלא נזכר דבר זה בפוסקים אלא סברי בשבועות אזלינן בתר לשון תורה. גם לענין אכילת כזית כמ"ש לעיל בתו' ועי' במ"ל ה"ג ריש פ"ד וצ"ע:

• **אם** בדם בקרוש כו'. וקשה ואף אם נאמר דם הקרוש חייב איך נאמר דכתב איסור דם הקרוש ושבק מלכתוב איסורא דדם כמות שהוא וי"ל כתב דם הקרוש אסור וכ"ש כמות שהוא:

התני דם שקרש כו'. כתב הרמב"ם פ"ק מהט"א דם שקרש אינו אוכל ולא משקה חשב עליו לאוכלין מהטמא טומאת אוכלין חשב עליו למשקין בטלה דעתו. וכ"ה בתוספתא דטהרות ומביאה הר"ש פ"ג דטהרות. ותימא א"כ מאי פריך דלמא לעולם איירי בדם שקרש וקרי ליה אוכל דהא כשחשב עליו לאכול מיקרי אוכל כ"ש כשאדם אוכלו. ולא גרע מנבלת עוף טהור דצריכי מחשבה לטומאה וכתיב בה אכילה לא יאכל לטמאה בה. אלא ודאי כיבר הירושלמי דם בקרש כשמן ואינו לא אוכל ולא משקה אפי' חישב עליו בטלה דעתו. ויותר יש לסמוך אהירושלמי דתוספתא זו כתובה בשיבוש כמ"ש הכ"מ שם ואינהו הוו בקיאי טפי מינן ואע"ג לפי המסקנא אף ר' יונה מפרשה אינו אוכל לטמא טומאת אוכלין מ"מ שמעינן דל"ג בתוספתא אינו אוכל לטמא בלא מחשבה דא"כ מעיקרא איך סלה על דעת ר' יונה לפרשה שאינו אוכל כלל ועוד מגוכח דברייתא ה"ל לבקשות ולמה לו להקשות מברייתא דהמחה את החלב כו'. (ועי' בבבלי כ"נ דף פ' וברשב"ם שם) מיהו הדין דין אמת במחשבה ה"ל אוכל והכי אמרינן חולין (דף ק"כ) בשלמא הקפה את הדם ואכלו כיון דאקפיה אחשביה ש"מ מחשבהו משוה ליה אוכל לחייב כרת כ"ש לענין טומאה. אלא מה שאני תמה על הרמב"ם למה לא ביאר דוקא דם שקרש מעצמו הוא דצריך מחשבה אבל קרשו הוא א"צ מחשבה כדאמרינן בחולין ואפשר שזהו בכלל המחשבה ודוחק ועמ"ש בסמוך ובבבלי חולין שם הגירסא תנן התם הקפה את הדם כו' ואינו נכון דלאו מתני' הוא בשום מקום אלא תניא גרסינן וכדאיתא הכא דקאמר והתני כו':

הקפה עי' בקונט' וכ"פ רש"י חולין פ' העור והרוטב (דף ק"כ). ותו' כתב שם הקפה בחמה אבל ע"י האור לא דדם שבשלו אינו עובר עליו ע"כ. וכבר הפלגו בה הדא זימנא בחולין פ' כל הבשר (דף ק"ט) בד"ה הלב כו' ע"ש ובירושלמי נזיר פ"ו (הלכה ט') כתבתי בד"ה וקרייה כו' ליישב דברי רש"י על נכון ע"ש. ובחולין שם קאמר הש"ס בשלמא הקפה את הדם ואכלו כיון דאקפיה אחשוביה אלא המהה את החלב וגמעו אכילה כתיבא ביה והא לאו אכילה היא אר"ל א"ק נפש (ונכרתה הנפש נפש משמע כל דבר המייסב דעתו של אדם אפי' בשתיה לרבות את השותה. וא"ת מ"ש דם כמו שהוא דחייב אע"ג דמשקה הוא ואכילה כתיב ביה מאי קאמרת שתייה בכלל אכילה א"כ המהה את החלב נמי כיון דהמחה אחשביה למשקה וחייב וי"ל דם כיון כמות שהוא משקה הוא אין סברא דאכילה קרא מיעט משקה ואי אשתייה לחוד חייב ולא אאכילה ה"ל למכתב לא תשתה לכך אמרינן אם הקפה חייב אבל חלב שהוא דבר אכילה וכתיב אכילה אין לרבות שתייה. ונראה הירושלמי פליג וסובר מלשון אכילה דחלב מרבינן גם שתייה דאי ס"ד כדקאמר ר"ל דמנפש מרבינן שותה א"כ מאי ס"ד דר' יונה דאינו חייב על דם הקרוש הא כתיב גבי דם נפש כל נפש מכם לא תאכל דם וכי היכא דמרבינן מנפש שתייה ה"נ איכא לריבויי מיניה אכילה. אך קשה א"כ דהלשון אכילה שמעינן המחה את החלב למה הוזכר ר' יונה ומייתי ראיה אחריתא שהשתייה בכלל אכילה ה"ל לאתויי מהך מתניתא שהקשו ליה מינה והיינו מהמחה את החלב ואפשר לומר בעי לאתויי מקרא דשתייה בכלל אכילה א"נ לטו"ב נ הירושלמי כר"ל דיליף מנפש ומעיקרא ס"ד דם שקרש בטלה דעתו (כמ"ש בסמוך) אם אכלו ואין לרבויי מנפש. נסתפקתי נשבע שלא יאכל ככר זה המחה וגמעו אם חייב עליו אע"ג דנדבי אכילה לא אמרינן כן ומחלב ליכא למילף כמפורש התם בחולין שאני חלב שהוא בכרת מ"מ הואיל וכתיב בשבועת או נפש מרבינן אף השותה או דלמא הואיל לא כתיב שם אכילה לא מרבינן מנפש שתייה. וכ"ת ניליף מחלב ונבלה במה הצד מה להנך שכן לא היה להן שעת הכושר כדאמרינן התם מה להקדש שאין איסורו בא מאליו בע"י דיבורו בא האיסור. (וע"ש ברש"י בד"ה שכן כו') מיהו לפי המסקנא איכא למילף מתרומה וחד מהנך כגון נבלה או שרצים. אך עדיין מיבעיא לן במפרש שלא אוכל מככר זה כל שהוא או בקונם והמחה ושתה ממנו כל שהו מהו דליכא למילף מהנך שכן בכזית ואמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה התם בכזית אף הכא בכזית והכא אמרינן התם בגמרא גבי שרצים ע"ש. ומה שאני תמה בזה הוא למ"ד טעם כעיקר דאורייתא מהיכא תיתי לומר כשהמחה חלב שלא יהא אסור מדאורייתא דודאי לא גרע מטעמו. ודוחק לומר שבטלה דעתו אדרבה עינינו רואות שרוב בני אדם שותין חלב מהוי ע"י סיבול ועוד שכתבו תו' שם בד"ה היכא כו' סברא הוא דלא אסרה תורה אלא כשהאיסור בעין ע"ש ולפי מה שכתבתי הסברא היא בהיפך וצ"ע:

תיפתר באילין נמרייה כו' בבבלי פריך ודלמא דבילה קעילית כו' ומשני גמר שכר שכר מנזיר. ממילא לא קשיא קושית רבנן דקסרין. ותו' כתב בד"ה גמר כו' וא"ת ר"י דמחייב באכל דבילה קעילית ולא גמר שכר שכר מנזיר מנ"ל דשתייה בכלל אכילה וי"ל נפקא ליה מסברא דאמר לעיל ע"כ ותימה הא מסברא ליכא למשמע שאכילה בכלל שתייה אלא בשבועות דאזלינן בתר לשון בני אדם אבל בשאר כל הדברים כגון יה"כ ודדמיין ליה ליכא למשמע מסברא מידי דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד כ"ש דלשון בני אדם לחוד. ועי' מ"ש לעיל בסוגי' בד"ה שמע כו'. עוד כתב תו' א"נ גבי מקדש לא גמר ג"ש אבל גבי מעשר גמר וכ"מ קת' כו' ע"ש וביומא פ' יה"כ (דף ע"ו) כ' תדע דהא הכא אליבא דמ"ד אכל דבילה חייב דהיינו ר"י ומסקינן גמר שכר שכר מנזיר כו' ע"ש. ותימא מאי תדע דקאמרו לעולם לרבנן פריך ולא מייתי הך ברייתא אלא למידק מינה שדבילה קעילית משכר. ואפשר לכך כתבו תו' כאן וכ"מ קא' דאינה ראיה גמורה וכמ"ש. אך גם לתירוצם זה תימא דאמרינן פ"ק דנזיר (דף ד') רש"א אינו נזיר עד שיזיר מכולן שנאמר מכל אשר יעשה כו' ורבנן דרשי מדכתיב מיין ושכר ור"ש איצטר לאפוקי שכר שכר מנזיר לאפוקי מר"י דתניא רי"א אכל דבילה קעילה ונכנס למקדש חייב. שמעינן מהכא כי איצטרך שכר דנזיר לג"ש תו ליכא למילף מיניה דאפי' נזיר ממין אחד הוי נזיר א"כ קשיא לרבנן דר"ש וסתם מתני' דנזיר דסברי ממין אחד הוא נזיר מנ"ל דשתיה בכלל אכילה דהא ליכא למילף מעשר שכר שכר מנזיר וי"ל סברי רבנן אף דאיצטרך שכר גבי נזיר ללמד ממין אחד הוי נזיר מ"מ ילפינן ג"ש שכר שכר מנזיר דמופנה בחד לד דהיינו במקדש ובמעשר דטפי מסתבר להו דאתי לג"ש מלומר דלא קאי אלא אדבילה קעילית ובמעשר אי לא קאי אדבילה קעילית מיותר נגמרי דבלאו קרא ידעינן דנקנית בכסף מעשר דה"ל פרי. ור"ש סובר הי לא כתיב שכר גבי נזיר מיותר לא דרשינן ג"ש מנזיר אלא ילפינן מעשר מהקדש דכל המבקיש נקנית בכסף מעשר וקרא איירי נמי בדבילה קעילית לכך כתיב ואכלת כמ"ש המהרש"א. ובהכי ניחא דלא תקשי לן סתמא אסתמא בנזיר סתם לן ממין אחד הוי נזיר א"כ לא דריש ג"ש דשכר שכר והיינו כר"י ובבכורות ס"פ אלו מומין סתם לן דלא כר"י כמפורש שם בבבלי (דף מ"ה) אבל לפמ"ש ניחא חכמים דהכא נמי לית להו דר"י. אך עדיין קשה לסברת תו' מאי דוחקיה דש' הנזיר לומר ר"ש לית ליה דר"י אפי' אית ליה דר"י נמי צריך שכר בנזיר לג"ש דמעשר וי"ל אי משום ג"ש דמעשר אפי' אין הג"ש מיותר מחד לד דהיינו גבי מעשר כגי ודרשינן שכר דנזיר דאפי' ממין אחד הוי נזיר אבל כי צריכין לג"ש דהקדש כי לא מיותר משני צדדים לא ילפינן לה דכיון דתלוי בצירוף הדעת יש לרבויי שאר משכרים כמ"ש תו'. ועי"ל מאן דמשני התם בנזיר לאפוקי מדר"י סובר כר"ל דיליף שתייה בכלל אכילה מדכתיב ואכלת לפני ה' כו' ולא חש לקושית הש"ס ודלמא ע"י אניגרון וסתמא דש"ס דחש להך קושיא אית ליה כאידך שינויא דמשני ב בנזיר ר"ש את ליה איסור חל על איסור כו' ע"ש. וראיתי תו' ישנים ביומא שם שדחו תירוץ תו' משום שאי דנזיר ע"ש ומקצת דבריהם אינן מבוררים לי. ומה שתירצתי לקושייתם נכון הוא לענ"ד ומ"ש

כלוס ופטור עד שישייר כזית: **שלא אוכל ככר זה**. משמע שלא יאכלנה כולה: **ואכלה** חסר כל שהוא. לר"ע פטור שהרי קיי"ל שבועתו שישייר כדי אכילה ולרבנן חייב דה"ל כאלו אכלה כולה: ה"ג אף בקונמות כן קונם אשתי נהנית לי אם אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא ע"ד דר"ע אשתו מותרת ע"ד דרבנן אסורה אם לא אוכל ככר זו כו' ע"ד דר"ע אשתו אסורה ע"ד דרבנן אשתו מותרת אף בנכסין כן קונם נכסיו עלי אם לא אוכל ככר זה ואכלה חסר כ"ש ע"ד דר"ע נכסיו מותרין ע"ד דרבנן נכסיו אסורין אם לא אוכל ככר זה ואכלה חסר כ"ש ע"ד דר"ע נכסיו אסורין ע"ד דרבנן נכסיו מותרין. וה"פ לאו דוקא בשבועות פליגי אלא אף בקונמות פליגי: **אף בנכסין כן**. אף באוסר נכסיו על עצמו בקונם מן הככר פליגי וכדמסיק: **והרי המגדף מביא קרבן**. אמתני' דתנן אמר להן איכן מצינו במדבר ומביא קרבן ופרי מברך את השם דפליגי ר"ע ארבנן ריש כריתות ואמר מגדף מביא קרבן: ה"ג בשיטתם הסיבוהו לשיטתכם שאתם אומרים אין המגדף מעשה כו'. וה"פ התם תנן ותנ"א אף המגדף אינו מביא קרבן שאינו עושה מעשה ולדידהו הסיב שפיר איכן מצינו במדבר שמביא קרבן: **ר' בא כו'**. פריך קושיא דר"ל אדר"ל: **תמן**: התם בסנהדרין (דף מ"ה) [פ"ו ה"י] פריך מ"ט לא תני ידעוני בכריתות והשיב [ר' חזקיה בשם] ר"ל לפי שכללו בלאו א' ולא משני הואיל ואין בו מעשה משום דקשיא הא תני מגדף שאין בו מעשה: והכא הוא אומר לשיטתם הסיבום אבל איהו סובר מגדף יש בו מעשה: **הרין תנאין**. שני תנאים נינהו אליבא דר' עקיבה מר אמר הכי אמר ר"ע ומר אמר הכי אמר ר"ע:

הלכה ב' מתני' שבועה שלא אוכל ואכל ושתה.

אע"ג דשתייה בכלל אכילה כדאמר בגמרא אינו חייב אלא אחת דה"ל כאוכל וחוזר ואוכל בהעלם אחד: **שלא אוכל ושלא אשתה**. ה"ל שתי שבועות אע"ג דמכי אמר לא אוכל איתסר ליה בשתיה דשתיה בכלל אכילה וכי הדר ואמר הו לא אשתה אית לן למימר אין שבועה חלה על שבועה כיון דאמר ברישא לא אוכל והדר אמר לא אשתה גלי דעתיה דהך אכילה דאמר ברישא אכילה גרידתא היא: **גמ' ולא שתיה בכלל אבילה**. כדדייק לקמן סוף הסוגיא: **ר' יונה**. דייק כולא הך מילתא דהשתייה בכלל אכילה מהכא: **מה נן קיימין**. באיזה דם איירי קרא דנקיט ביה לשון אכילה:

(דף י"ג ע"א) ה"ג אלא כי נן כמות שהוא והתורה קראה אותו אכילה והתני המחה את החלב וגמעו הקפה את הדם ואכלו אם כו' וכ"ה ביומא. וה"פ אלא כי איירי קרא בדם גלול כמות שהוא ואפ"ה נקט לשון אכילה שהשתייה בכלל אכילה ופריך והתני כו': **המחה**. התיך: **הקפה**. הקרישו על גבי אור: **מה עבד לה ר"י**. איך מתרץ ר"י להך ברייתא שמפורש בה דם שקרש חייב וכי היכא דלא תיקשי שתי ברייתות אהדדי נ"ל ה"ג דתני דם שקרש אינו אוכל כו' לאו לענין חיוב ופטור קאמר אלא אינו אוכל להצטרף עם אוכל פחות מכביצה ליטמא טומאת אוכלין א"נ אינו אוכל לקבל טומאת אוכלין בלא מחשבה ואינו משקה לטמא טומאת משקה בלא הכשר אבל כרת חייב אפי' על הקרוש א"כ איכא לאוקמי קרא בקרוש מנ"ל שהשתייה בכלל אכילה: **ופתר מתניתא**. ומפרש מתני' דדייק לה מהך קרא ונתת כו': **בכל אשר תאוה נפשך**. בבקר ובצאן ביין ובשכר ואכלת שם: **מה נן קיימין**. במאי מוקמינן להך קרא אם בנותן יין לתוך התבשיל ויש בתבשיל טעם יין: ולכך קרי ליה אכילה הלא יין בתבשיל לכנס הוא ואיך קרייה ליה אכילה: **אלא**. כי איירי קרא בשותה יין גלול כמות שהוא ואפ"ה קרי ליה אכילה ש"מ שהשתיה בכלל אכילה: **באילין נמרייה ואורזרייה**. מין כמהין והיין משביחן ולכך קרי ליה אכילה שכל הטפל לאכילה נקרא אכילה

אכילה: שמע כולהון מינא. דייק ליה ממתני' דהכא דשתייה בכלל אכילה: ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת. אי אמרת בשלמא שתייה בכלל אכילה איצטריך לאשמועינן דאינו חייב אלא אחת אלא אי אמרת שתייה לאו בכלל אכילה היא ה"ל כאומר שבועה שלא אוכל יאכל ועשה מלאכה דודאי אין צורך להשמיענו דאינו חייב אלא אחת ואף זו כיוצא בה: אמור דבתרה. תיקשי לך סיפא דמתני': ה"ג ואכל ושתה חייב שתים. אי ס"ל שתייה בכלל אכילה כיון דאמר שלא אוכל איתסר ליה בשתייה וכשאמר אח"כ שלא אשתה אמאי חייב שתים הלא אמר שלא אשתה תרי זימני מחייב תרתי: א"ל ר"י. סיפא לא קשיא: ה"ג אלו מי שהיו לפניו שתי ככרים ואמר שבועה כו' וכ"ה ביומא. וה"פ אלו היו מונחים לפניו שתי ככרות ואמר על אחת מהן שבועה שלא אוכל ככר זו וחזר ואמר על השנייה שבועה שלא אוכל ככר זו ואכל את שתיהן מי לא חייב שתים ה"נ כיון דהדר אמר שבועה שלא אשתה גלי דעתיה דהך אכילה דאמר אכילה נרידה היא: ושתה משקין ראוין חייב. אע"ג דלא אמר אלא שבועה שלא אוכל ולא הזכיר שתייה אפ"ה חייב על השתייה ש"מ שתייה בכלל אכילה: ה"ג הייב ניחא במתני' דתנן אמרין שבועה שלא אוכל כו' דו אמר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ר' חיננה שמע כילהון מיכא האוכל ושותה בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת ר' בא שמע כולהון מיכא לא אכלתי כו' וכ"ה ביומא וה"פ הניחא כדתנינן אנן במתני' שלא אמר אלא שבועה שלא אוכל שפיר מייתי ר"ח ראיה אלא לגאי דתנן במתני' דרבי האומר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה אינו חייב אלא אחת אין מכאן ראיה כלל ור' בא מביא ראיה ממתני' דפ' יה"כ דתנן אכל ושתה ביה"כ בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת ש"מ שתייה בכלל אכילה דאל"כ ה"ל כאוכל ועושה מלאכה בהעלם אחת דחייב שתים כדתנן התם בסיפא: אלא שתיתי. בתמיה וכי השתייה בטומאה מוהרת זו בתר טעמא דשויה רחמנא כקדש נמצא דאין חילוק בין אכילה לשתייה: עד כדון. מכל הראיות האמורות שמעינן דשתייה בכלל אכילה והא אמר שבועה שלא אוכל חייב אף על השתייה: אמר. שבועה שלא אשתה ואכל מהו מי הוה אכילה בכלל שתייה ו שתייה היא בכלל אכילה אבל אכילה אינה בכלל שתייה

אי נמי בשים האיבעיא שתייה בכלל אכילה אבל אכילה אינה בכלל שתייה:

הלכה ג' מתני' חייב על כל אחת ואחת. מדקאמר פת פת על כל מין ומין ש"מ לחלק דאי לאסור עליו כל מינים הללו ותו לא הל"ל פת חטים וכן של שעורים וכן של כוסמין: שבועה שלא אשתה יין שמן ודבש. כגון שהיה חבירו מסרהב בו ואומר לו בא ושתה עמי יין שמן ודבש היה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך ותו לא דכי אשתבע אמאי דמסרהב בו אשתבע יין שמן ודבש ל"ל שמע מיניה לחלק: **גמ'**: ה"ג ואכל פשיר שבועה שלא אוכל פת וכרכה בחרצנין וזגין חייב אחת ואם היה נזיר חייב שלש. וה"פ כשכרך האיסור בעלי קנים שאינן מין אוכל ובלעו פטור דחוצץ וה"ל כאלו לא בלעו אבל כרכו בחרצנים דה"ל מין מאכל חייב אחת אע"פ שלא נהנה גרונו ממנו מ"מ כיון שהוא כרך במאכל אינו חוצץ וה"ל כאלו נהנה מגוף האיסור:

(שם ע"ב) ואם היה נזיר חייב שלש. אחת על הפת מחמת השבועה ועל החרצנין אחת ועל הזגין אחת מכני שהוא נזיר כדתנן נזיר פ"ו וחייב על הזגין בפני עצמן ועל החרצנין בפני עצמן וקא משמע לן דלא בטלי:

הלכה ד' מתני' ואכל נבלות חייב. קרבן דראויין לאכילה הן אי לאו דרחמנא אסריכהו: ר"ש פוטר. דמושבע ועומד הוא עליהן: אשתו אסורה. סברי אכל אוכלים ואפי' לר"ש אסורה דטעמא דפיטר בקמייתא לאו משום דלאו בני אכילה נינהו אלא שאין שבועה חל על דבר אסור: **גמ'**: בבולל. דברים המותרים והאסורים יחד בשבועתו הא דפליגי ת"ק סיבר מגו דחיילא שבועה על המותרים חיילא נמי אדברים האסורין באיסור שבועה: אבל בפורט. פירש בשבועתו שלא יאכל דברים האסורים אפי' רבנן מודו שאין שבועה חלה על האסורים שהרי מושבע ועומד הוא: אפי' בכולל. נמי סברי רבנן שאין השבועה חלה על האיסורין דלא אמרינן כולל באיסור שבועה אלא בחצי שיעור איירי מתני' וקאמרי רבנן דחייב שאינו מושבע עליו מהר סיני ומשום שבועה מיחייב: ופריך בדא ר"ש פוטר. בתמיה א"כ מ"ט דר"ש דפוטר: ומשני ר"ש כדעתיה. ר"ש לשיטתו דכל איסורין שבתורה לוקין בכל שהוא ולא אמרו כזית אלא לקרבן: דתנינן תמן. מכות פ' בתרא: באוכל נמלה כל שהוא חייב. משום שרץ השורץ על הארץ ואע"ג דלית בה כשיעור: אף חטה אחת כברייתה. לדבריהם קרבנן קאמר לדידי כל האיסורין בכל שהוא לדידכו אודו ליה מיהת בחטה ורבנן ברייה נמצא הוי ברייה א"כ לאו דוקא חטה אלא הכי קאמר כל האוכלים ברואים הם:

(דף י"ד ע"א) ופריך ע"ד דר"י. לר"י דמודה ר"ש שאין מלקות בכל שהוא בכולל מ"ט דר"ש דפוטר: ר"ש בדעתיה. לשיטתו: תענו את נפשותיכם. כתיב ביה"כ לא בא הכתוב אלא לאסור את המותר אבל האוכל איסורין ביה"כ אינו חייב עליהן כרת שאין איסור יה"כ חל על שאר איסורין כ"ש שבועה שאין בה כרת שאינה חלה על האיסורין: ר' בא בר ממל. פריך לר"י דאמר בכולל לרבנן השבועה חלה על האיסורין ניתני במתני' דכריתות פ' אמרו לו שבועה שלא אוכל ואכל דתנן פעמים אוכל אכילה אחת וחייב עליהם ארבע חטאות ואשם אחד ואלו הן טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביה"כ רמ"א אף אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב ואם איתא לדר"י ניתני חמש שנשבע שלא אוכל חלב ובשר ואכל דחייב נמי קרבן אשבועה: אר"ז כל ימיו שהיה ר' בא בר ממל חי לא מצאנו תשובה לקושיתו עכשיו שמת מצאנו תשובה: מה נן קיימין. במאי מוקמי להך שבועה: ה"ג אם באומר שבועה שלא אוכל בשר כל ימות השנה ויה"כ בתוכן. וה"פ כיון שאסר על עצמו בשר גם חלב בכלל ונאסר בו גם ביה"כ או שאמר בראש השנה שבועה שלא אוכל

ומ"ש תו' ועי"ל ר"י יליף מדכתיב וכל דם לא תאכלו וכדאמר ר' יונה מעיקרא ע"ש נראה ר"ל אע"ג דר' יונה בעצמו הדר ביה היינו משום דקשיא ליה ברייתא דהקפה את הדם כו' אבל לר' יוסה ל"ק די"ל דפליג אהך ברייתא. ומלבד הדוחק דלא מצינו מי דפליג אהך ברייתא קשיא נמי גבי דם כתיב נפש כל נפש מכם לא תאכל דם וכל היכא דכתיב נפש מרבינן אף השותה כמפורש חולין (דף ק"כ) פרק הגוזר והרוטב אם כן ליכא למשמע מיניה כלום ועי' מה שכתבתי לעיל בסוגיין בד"ה הקפה כו'. וא"ל ר"י יליף שתייה בכלל אכילה מדמרבינן פרק בכל מערבין תמד שהחמיץ ואמר רחמנא ואכלת כמ"ש תו' בד"ה שכר ורבנן פליגי אר"י בהא דהא לא קאי ואכלת אריבויי כדדייקי תו' שם וצ"ע. והרמב"ם ריש ה' ביאת המקדש פוסק כר"י דשאר משכרים באזהרה ומהלכים עבודה והרשב"א האריך בדבר (ומביאו הכ"מ שם) וכתב שפסק כר"י דסתם מתני' דנזיר אתיא כר"י ע"ש וקשה לפמ"ש לעיל ליכא לאוכוח מידי מהך מתני' דהש"ס דנזיר לא קאמר הכי אלא לר"ש אבל לרבנן י"ל דילפי ג"ש דשכר וכת"ק דר"י ועוד לאבע"א דהתם לא פליג ר"ש ורבנן בפלוגתא דחכמים ור"י ועוד הא איכא שתם מתני' דפרק אלו מומין דלא כר"י לכך נראה סובר הרמב"ם סוגיא דכריתות אזלא כרים לקיש דיליף שתייה בכלל אכילה מדכתיב ואכלת כו' אבל לפום סוגיין דשבועות נ"ל כ"ע אית להו ג"ש דשכר וחכמים ור"י פליגי בפלוגתא דר"ע ורבנן דרים פרקין חכמים כר"ע ויין מוקמינן קרא לאוכל כל שהיא שיהא חייב ור"י כרבנן לא מצינו אוכל כ"ש חייב ולא מוקמינן קרא בהכי (ומנתו לאוכל כ"ש דמיא) ואייתר קרא לשאר משכרים וקיי"ל כרבנן דפרקין לכך פסק כר"י. ור"א דאמר ה"ס מאי שכר מידי דמשכר מוסיף על ר"י. והאי דבכורות לא קשיא דלאו סתמא דלא כר"י הוא אלא התנא שנה משנתו כר"ע ובפלוגתא לא איירי. ומ"ש הכ"מ שם רבינו פסק דאיכא איסורא בפחות מרביעית כת"ק ואיך פסק כר"י ע"כ דברי תימא הם איך סלקא אדעתיה דפסק כת"ק ס"ל לחייבו מלקות דהא הת"ק קאמר כ"ש באזהרה והרמב"ם כתב פטור אלא הדבר ברור דכתב פטור ולא כתב דמותר לכנים דס"ל חצי שיעור וקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה לכך קאמר דאיסור מיהו איכא וצ"ע:

באילין גמרייה כו'. וקשה הא תנן עכו"ם פ' בתרא יין נסך שנפל ע"ג תאנים או ע"ג תמרים אם יש בהן בנותן טעם אסור. הרי דיין בתאנים ותמרים נותן טעם לשבח ומאי דוחקיה לאוקמי בגמרייה ואגוזריים. גם אבבלי קשיא דדחיק לאוקמי בשאכל ליה ע"י אניגרון ולא מוקי ליה בתאנים. ודוחק לומר דהכא איירי בתבשיל ומתני' דעכו"ם איכא לאוקמי בין ותמרים חיים דאיהו גופא קשיא מאי דוחקיה לאוקמיה בתבשיל. וצ"ק דאמרינן בירושלמי שם אמתני' מה את עביד לה כיין ביין כיין לתבשיל. הרי דיין בתבשיל לשבח הוא. מיהו הא י"ל דקאי אתבשיל גמרייה אבל הראשונה קשיא. ועוד עינינו רואות שהיין משבית בכל מיני תבשיל וצ"ע ועי' בבבלי ב"ב פרק המוכר פירות דף נ"ה ע"ב:

ואכל ושתה כו' עי' בקונט'. וכן הוא לשון הבבלי. וקשה איך שמעינן מהכא דשתייה בכלל אכילה דלמא הואיל ואינה בכלל אכילה לכך אינו חייב אלא אחת מאי קאמרת א"כ פשיטא דה"ל כאכל ועשה מלאכה הא נמי פשיטא כיון דשתייה בכלל אכילה אינו חייב אלא אחת וכ"ת איצטריך לאשמועינן דשתייה בכלל אכילה אין זה במשמע לשון הש"ס דקאמר את"ב שתייה בכלל אכילה איצטריך לתנא לאשמועינן דאינו חייב אלא אחת. גם לשון המשנה לא משמע כן. ונראה סד"א דה"ל כאוכל שני זיתי חלב בשני תמחויין בהעלם אחד דחייב שתים קמ"ל דאינו כשני תמחויין ואינו חייב אלא אחת. ונראה שזהו כוונת הרמב"ם פ"ד מה"ש (ועמ"ש לעיל בד"ה שבועה כו'). ותו' כתב בסוגיין בד"ה מי כו' וא"ת ודלמא היא גופא אתי לאשמועינן דשתייה לאו בכלל אכילה ע"כ. ולפמ"ש ניחא דודאי ליכא למימר דמתני' אתיא לאשמועינן שתייה אי הויא בכלל אכילה או לא דהא אין כאן הכרע אלא ה"ק נ"ל הדא מינייהו פשיטא וקמ"ל מידי אחרינא והשתא אם נאמר שתייה בכלל אכילה קמ"ל אכל ושתה אינו חייב אלא אחת ולא הוי כאוכל חלב בשתי תמחויין אלא אי אמרת שתייה לא הוי בכלל אכילה לא קמ"ל מידי ודבר נאה ומתקבל הוא:

אלו מי כו' עי' בקונט'. וקשה הא לא דמיין להדדי ונראה דה"ק אמר שבועה שלא אכל ככר זה והדר אמר ככר זה ולא ידעינן אם על אחד מהן נשבע שני פעמים ואינו חייב אלא אחת אפי' הכי אם אכל שניהם חייב שתים דאמרינן מסתמא היתה כוונתו לישבע על כל אחד בפני עצמו הכא נמי כיון שאמר ושלא אשתה אמרינן מסתמא מעיקרא לא נשבע אלא על האכילה:

שבועה שלא אוכל כו'. בבבלי מייתי רב אשי ראיה מהך מתני' ומשני דלמא דאמר תרתי שבועה שלא אוכל שבועה שלא אשתה. ותימא לומר כן א"כ נסתרו כל הראיות שמביאין ממשניות ואף דמצינו דמשני הש"ס חסורי מחסרא כו' מ"מ לא מצינו דקאמר ודלמא חסורי מחסרא כ"ש שאינו מזכיר כלל חסורי מחסרא אבל מסוגיין את"ה לומד דה"ק ודלמא כדר' דתני במתני' דיליה שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל אוכלין שאינן כו' א"כ ליכא ראיה מינה:

וכרכה בעלי קנים כו'. בבבלי פ' ערבי פסחים (דף קט"ו) גרסינן אמר רבא בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא. פירש"י כרכן בסיב לא יצא שהרי אין מתם בפיו לא זה וזה ע"כ. לפ"ז והא אם כרך מצה במרור ובלען לא יצא שהרי אין טעם מצה בפיו ולא טעם טעם מרור. א"כ קשה מ"ש דנקט כרכן בסיב הל"ל כרך מצה במרור ובלען אף ידי מצה לא יצא דהא במצה ומרור איירי. והפ"ח א"ח סי' תע"ה כתב אם כרך מצה במרור או בשאר מיני אוכלין אע"פ שאינו נוגע בפיו יצא וראיה ממ"ש הרמב"ם פ"ג מהמ"א הכורך כזית מנבלת עוף טהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו אע"פ שלא נהנה גרונו טמא כרכה בסיב ובלעו טהור וכתב הכ"מ הטעם דחזרת מין מאכל ומין במינו אינו חוצץ מש"א כ בסיב ע"כ ותימא הא ע"כ לומר הא דגרסינן ס"פ ג"ה ר' יוחנן אמר הרי נהנה גרונו בכזית ור"ל אמר אכילה במעיים בעינן. לא פליג ר"י דבהנאת מעיים סגי אלא דסובר אף בהנאת גרונו לחוד סגי וכ"מ שם ברש"י וכיון שכן מאי איכא שהסיב הוצץ בפיו הא מיהת מעיו נהנין ממנו. והעיקר כמ"ש הרמב"ם הטעם שאין דרך אכילה בכך לכרכו בדבר שאינו מאכל וכ"כ הר"ן. והמעינן מהכא שאם כרכו במאכל שאין דרך אכילה לאכול עמו לאו כלום הוא לכך נקט בתוספתא וברמב"ם כרך כזית נבלת עוף טהור בחזרת ובסוגיין נקט פת שדרכו לאכלו עם חרצנין וזגין אבל כרכו בדבר שאין הדרך לאכול עמו אינו כלום וזה עיון ברור וצ"ל לדינא. והא דאמר נזיר חייב שלש דוקא בשבלען ולא לעסן אבל לעסן אינו חייב שלש דאי אפשר שלא יהיה אחד מרובה על חבירו ומבטלו מיהו י"ל סוגיין כר' יוחנן דגרסינן פ"ק דחלה פיגול והנותר ששחקן רי"א לא ביטלו זה את זה ורשב"ל אמר ביטלו זה את זה. ועי' בבבלי זבחים פ' כל הזבחים:

(שם ע"ב) ואבל נבלות כו'. בבבלי פריך מ"ש רישא ומ"ש סיפא הא ל"ק רישא בשם סיפא במפרש וכתב תו' תימא א"כ למה נקט ברישא אוכלין שאינן ראויין ובסיפא נבלה וטרפה ע"כ. ונראה סד"א ברישא קמ"ל אפי' אכל איסורא דרבנן פטור דס"ל אוכלין שאינן ראויין להכילה אבל בסיפא דפליגי ת"ק ור"ש צריך למיתני ואכל נבלות וטרפות וטעמא דת"ק דסובר כר"ע דבשבועה אדם אוסר את עצמו בכל שהו ור"ש פליג דסובר כל איסורין שבתורה בכל שהו א"כ אין השבועה חלה ועל כאן לא פליג ר"ש אלא באיסורי תורה אבל באיסורי דרבנן אף ר"ש מודה דבעינן כזית (ועי' במ"ל פ"ה מה"ש הלכה ה' בסופו בד"ה ודע דמוסתמיות כו'). והא דקאמר מפרש נמי ניפיה תקשי אמאי מושבע מהר סיני הוא. הייני שאין נראה לאוקמי מתני' כיחידאה ועוד דא"כ הייני נריכין לומר דהלכתא כוותיה דה"ל מחלוקות ואח"כ סתם ואנן לא קיי"ל כוותיה דר"ע ומשני מתני' דברי הכל לר"י כדאית ליה ולר"ל נמי ד"ה היא דמודו רבנן במפרש חצי שיעור שהשבועה חלה עליו. אלא לפ"ז קשיא מאי קאמר בשלמא ר"י לא אמר כר"ל דמוקי מתני' כד"ה כו'. הא גם ר"ל מוקי מתני' כד"ה. ותו' כתבו בשם בה"ג דמוקי כו' איך הנ"ל ר"י כר"ל כיון דסובר חצי שיעור אסור מן התורה לא משכחת לה בהן כו' ע"ש. ומצאתי במקצת דפוסים דמס' שבועות כתוב שם בשם גיסי הגאון מהר"ח יונה ז"ל דה"ק ר"י לא אמר כר"ל במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן דלדידיה לא משכחת לה בהן ופטור גם על הלאו א"כ תאמר מתני' כריב"ב לקמן בפרקין דלא בעי לאו והן א"כ לא אתיא מתני' כד"ה ואיהו בעי לאוקמי מתני' כד"ה ודפח"ח. מיהו קשיא המקשה דלא ידע לר' יוחנן טעמא דר"ש דפוטר כדפריך בתר הכי א"כ ה"ל לר"י נומר כר"ל ורבנן ור"ש פליגי בפלוגתא דרבנן וריב"ב. וקושית תו' נראה לתרץ אי מוקמינן ליה בחצי שיעור אפי' לר"י מצינו בהן שיכול לאכלו ע"י תערובות אי לאו שבועה שאסורה דאורייתא שאין מבטלין איסור דאורייתא לכתחילה כמ"ש הראב"ד מיהו דוקא איסור שלוקין עליו מדאורייתא הוא דאין מבטלין אבל חצי שיעור שאין איסורו אלא משום דחזי לאצטרופי כמפורש פ' יה"כ (ועמש"ל לעיל בד"ה פתר כו') מותר לבטלו לכתחילה דהו לא חזי לאצטרופי. ואף שהרשב"א בת הבית פ' ג"ה (דף נ"ח) כתב בשם תו' הא דאין מבטלין איסור לכתחילה דרבנן. מ"מ בתו' שלפנינו שם משמע בהיפך דסברי כהראב"ד ע"ש. והא ליכא למימר דפליגי ת"ק ור"ש בפלוגתא דר"ע ורבנן דהא ר"ש כ'. כל איסורין שבתורה במשהו למלקות:

אף חטה אחת כו' עי' בקונט' נפ"ש ריספא נראה פירושי בתרא עיקר. דלפי' קמא (אף שכן מפורש בבבלי מכות שם) קשיא הא ממתני' לא שמעינן דר"ש אוסר בכ"ש בכל האיסורין אלא מברייתא שמעינן לפרש כן המשנה א"כ ה"ל לאתויי הברייתא מיהו אחרי העיון נראה דממתני' דייק ליה דר"ש אוסר בכל האיסורין אפי' קמח. והיינו מדתנן ברישא סתם כמה יאכל מן הטבל ולא נקט כמה יאכל מחיטי טבל אלא ודאי ר"ש אף בקמח פליג. וכ"ת א"כ אמאי לא תנן כמה יאכל מן הזיתים כו' י"ל משום סיפא דתנן אף חטה אחת כברייתה נקט טבל. ועי' במכות (דף י"ז):

(דף י"ד ע"א) תענו את נפשותיכם ממותר נכם כו'. נראה דמקרא קודרים מדלא כתיב אזהרה ביה"כ לא יאכל וכ"ת כדאמר ר"ל פ' יה"כ (דף פ"א) אי כתיב לא יאכל אכילה בכזית משמע והתורה לא חייב עליו אלא בייסוב הדעת י"ל ר"ש לשיטתו אכילה כל שהוא משמע כמפורש בסמוך מאי קאמרת בקרבן דבעינן כזית אהלכה למשה מסיני קסמיך כדאמרינן בס דף פ' שיעורין של עונשין הלמ"מ א"כ ה"נ אהלכה סמכינן אלא קרא דוקא בדבר המותר איירי שהעינוי ממנו אבל בדבר האסור אין העינוי ממנו דרחמנא אסריה לכך ליכא למכתב לא יאכל דהוה משמע כל מיני מאכל אפי' דבר האסור ובבבלי בסוגיין גרסינן ר"ש לטעמיה דלית ליה איסור כולל דתני רס"א האוכל נבלה ביה"כ פטור. ונראה דאף הירושלמי סובר כן ור"ש לדרים טעמא דקרא יליף מיה"כ דלית לן איסור חל על איסור אפי' באיסור כולל:

רבי בא בר ממל בעי ע"ד דר"י כו'. כתב תו' (דף כ"ד) בד"ה שלא כו' ותימא אמאי לא פריך מהכא לר"י וי"ל משום דדלמא קסבר ר"י דאיכא שום תנא דאית ליה איסור כולל באיסור הבא מאליו ולא בבא מעצמו כו' ע"כ. וקשה א"כ נ"ל תיתא תנאי בדבר דרבנן דמתני' אית לן כולל אפי' באיסור הבא מחמת עצמו א"כ תקשי ר"י מ"ש לא אמר כר"ל מאי קאמרת דמוקי מתני' כדברי הכל הא אף כי מוקי לה בכולל נ"ל דלאו ד"ה היא וי"ל למ"ש תו' (דף כ"ג) בד"ה דמוקי כו' דאין לחוש במאי דאיכא תנא דל"ל איסור כולל כיון כו' ע"ש ניחא קשיא. מיהו בסוגיין מפורש דאף לר"י פריך ממתני' דכריתות וגם הש"ס עד דסיים רבא למילתיה שהוא כמו פירוש לדברי ר' יוחנן:

אם באומר שבועה שלא אוכל בשר כו'. משכחת שמעינן דבשר וחלב מין ושם אחד הן דהא האוכל חלב דתנן במתני' קאי. וזה סייעתא למ"ש הרשב"א והר"ן פ' ג"ה בשם הראב"ד. ועי' פ"ח י"ד סי' נ"ח. אלא שבבבלי בסוגיין קאמר ואי איתא משכחת לה חמש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים והלב מנו דת"ל התמרים חיילא נמי אחלב. ואי סובר חלב בשר מיקרי הנ"ל כגון שאמר שבועה שלא אוכל בשר כדאמר בסוגיין. וכ"ת סובר הבבלי בעינן כולל מפרש שיזכור גם האיסור י"ל נפירש"י שם בד"ה ה"ג אלא כדרבא כו' ע"ש מפורש דר"י מוקי מתני' באומר סתם

פשט שלא אוכל וכולל איסור והיתר יחד בלשון אחד. ותו' כתבו בד"ה שלא אוכל תמרים וחלב מפר"ז דאתי' כלאו וכן דמשמע נמי חלב קיבה והיה לפי שמזכיר עמו דבר היתר אבל בלא"ה לא משמע אלא חלב האסור עיקר החלב. ר"ל אי הלב משמע נמי דהיתירא הל"ל משכחת לה חמה כגון באומר שבוע שלא אוכל חלב ול"ל לש"ם שנשבע שלא אוכל תמרים לכך הוצרכו לומר לפי שמזכיר עמו דבר היתר. הרי שאם כלל איסור והיתר בחד אע"פ שלא פירש האיסור לעצמו חייב אתרווייהו ואי כמ"ל בקארה בלא תמרים לא ה"ל לש"ם לאזכורן א"כ קשיא הל"ל שבועה שלא אוכל בשר ודלא כהראב"ד אלא כהאגור וא"ה דאמרי בשר וחלב שני מינים הם. מיהו י"ל אע"ג דבעלמא אחד הם הכי בשבועה אמרינן אהיתירא מישתבע ולא על האיסור. וגם בהא פליג הירושלמי וצריך עיון:

והפסח בתוכן. עי' בקונט' שהגהתי. ואפשר לקיים הגירסא וה"ק כיון שהפסח בתוכן ה"ל כנשבע לבטל את המצוה ואין השבועה חלה כלל דה"ל כמיחל שבועה על האיסורין. ועלה קאמר ר"י ותשמע מינה כו'. דלפיכ הגהתי הוכחת ר' יוסי אינה מוכרחת דאיכא למימר דסובר ר"ז אהיתירא מיהו חל אבל השתא דייק שפיר וצ"ע ועמ"ש בסמוך:

שלא אוכל עשרת ימים כו'. משמע דאפשר לצום עשרת ימים כאחד דאל"כ ה"ל שבועת שוא ומלקין אותו מיד כמ"ש הרמב"ם פ"ה מה"ש. ותימא דגרסינן בירושלמי נדרים פ"ב (סוף ה"א) שבועה שלא אוכל ג' ימים ממתינים אותו עד שיאכל ומלקין אותו משמע דסובר שאפי' ג' ימים אי אפשר לצום דאל"כ מאי קמ"ל פשיטא גם לשון ממתינים משמע הכי. מיהו אין גירסא דנדרים נכונה דחזינן דאפשר לצום ג' ימים וג' לילות ואין לחלק בין דורות הראשונים לדורותינו דהא כתיב במגלת אסתר וצומו עלי ג' ימים וג' לילות. והר"ב"ש כתב נשבע שלא יישן ג' ימים או שלא יאכל כלום שבעה ימים אין אומרים ייעור זה ויישן עד שיצטער ולא יהיה בו כח לסבול ויאכל ויישן אלא מלקין אותו מיד משום שבועת שוא ויישן ויאכל בכל עת שירצה. הנה דבריו סותרים דברי הירושלמי בשתים שמירושלמי משמע שאי אפשר לצום שלשה ימים והוא כתב שבעה ימים. ולירושלמי אומרים לו שיצום עד שיצטער והרמב"ם כ' מלקין אותו מיד. והכ"מ שם מייתי דברי ירושלמי דנדרים ולא הזכיר כלל מזה שכתב ג' ימים. ועמ"ש נדרים שם בתו' והטעם שכתבתי שם בשם הע"ז. כ"כ הר"ן בפרקין. ושם הגהתי שבועה שלא אוכל שבעה ימים כמ"ש הרמב"ם. ול"ק מהך דהכא דכאן לא איירי אלא בנשבע לצום עשרת ימי התשובה ולא הלילות:

(שם ע"ב) **בשוחט** לצבים. תימה א"כ לא נשבע כלל על החלב ואיך יתחייב זה האוכל חלב ביה"כ קרבן שבועה עליו. וכן קשיא נמי אהא דפריך בסמוך בעופות וצ"ע:

התיבון הרי טומאת מקדש וקדשיו שהוא בעולה ויורד. בבבלי משני בנשיא ור"א היא דאמר נשיא מביא שעיר. והירושלמי לא בעי לשנויי הכי דלא בעי לאוקמי מתני' כיחידאה. אך קשה הא מתני' ודאי דלא כר"ש כדאמרינן בסמוך ונראה טעמא דירושלמי דסובר ר"א אין איסור חל על איסור א"כ ליכא לאוקמי מתני' כוותיה דגרסינן בבבלי פ' כל הבשר (דף קי"ג) אמר שמואל משום ר"א מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת. והבבלי סובר כתירוצא דהתם דקאמר בעלמא אין איסור חל על איסור ושאני הכא דכתיב ומתו בו. והירושלמי סובר כהא דמשני שם בעלמא אין איסור חל על איסור ושאני הכא דכתיב גדי. מדאיצטריך גדי ש"מ אפי' איסור כולל לית ליה דהא חלב בחלב איסור מוסיף הוא דאסור בהנאה. והא דפריך בסמוך הרי מעילה אין בה כרת. משני בבבלי בחטאות קאמרינן. והירושלמי לא בעי לשנויי הכי משום דקשיא ליה כי היכא דתני אשם ה"ל למיתני חטאת שאין בו כרת ורש"י פי' בד"ה והרי הקדש אשם מעילות דאתי ליה מב דיבורו שהקדישו ע"כ. ותימה מי דחקו לפרש דקאי אאשם ולא פי' דקאי אחטאת דנותר וטומאה ונראה דקשיא ליה קושית תו' (דף כ"ב) בד"ה והרי הקדש תימא כו' אבל הקדש מביא קרבן על מה שאכל בשגגה מעשה ע"כ לכך מפרש נמי דקאי על אשם מעילות וקיי"ל דחייב אפילו על ידי שליח דיליף חט חט מתרומה אם כן אף אם לא עשה מעשה חייב ואגב שיטפא פירש גם קושית הש"ס כאן באשם מעילות כמו לעיל וצ"ע:

אלא דברים שאין נהנה היתר אחר איסורן כו'. כתב תו' כריתות פ' אמרו לו (דף י"ג) בד"ה הרבע כו' וא"ת אמאי לא חשיב ה' כגון שלא יאכלנה ואכלה וי"ל מידי דאיתיה בשאלה לא קתני ומוקדשין כיון שנזרק דמן ליתיה בשאלה אבל ליכא למימר דאיירי בבכור דבגמרא קאמר הקדשים מנו כו' ואי בבכור מרחם קדש ע"ש. והב"ז כתב תימא לכאורה השתמיט מינייהו סוגיין בבבלי דמקשה וליתני המס ומשני כי קתני מידי דליתא בשאלה ומוקדשין מוקי בבכור וש"מ דלית ליה לש"ס הך סברא כיון שנשחט ליתא בשאלה וסוגיא דכריתות סובר כהיכך שינויי דקרבן קבוע אי זדונו אי כרת או מידי דבר אכילה כו' וצ"ע ע"כ. וכבר הרגיש המהרש"א בסוגיין בקושיא זו ע"ש. באמת לפום ריהטא תמיה גדולה היא. אך אחרי העיון נראה דתו' דייקי מדקאמר הקדשים ולא בעי לאוקמי בבכור ש"מ דסובר מדתנן סתמא אמרינן דבכל קדשים איירי א"כ ליכא לאוקמי בהך שינויא דאיסור הבא מאליו או בשינויים דקרבן קבוע דא"כ צריך לאוקמי מתני' בנשיא כמפורש בבבלי ומתני' סתמא תנן משמע בין נשיא בין הדיוט. ומדאמר רבא בסוגיין מאן דאית ליה איסור כולל כו'. ופריך פשיטא ומשני ס"ד באיסור הבא מעצמו לא אמרינן כו' כמפורש שם ש"מ דליתא לתירוצא דרב אשי ורבינא דאמרי דלא קחשיב לחטאת דשבועה דפשיטא הוא דהמורה דחיילא אפחות מכשיעור ואמידי דלאו בר אכילה והא לרבא איצטרך לאשמועינן דלא נאמר איסור הבא מעצמו אע"ג שיש בו כל החומרות לא אמרינן בה איסור כולל. וכ"ת לפמ"ש קושית הש"ס בבלי ואם איתא משכחת לה חמש אינה אלא אליבא דרבא י"ל תוס' כריתות מפרשי קושית הש"ס דכריתות היא בין לרבא בין לר"י והא דשני כי קתני באיסור הבא מאליו כו' היינו לר"י והא דשני מידי דליתא בשאלה הוא לרבא ותדע דלר"י פריך דהא ר"א מאורי' בני עלה מסמיה דר"ז שהיה זמן רב קודם רבה גם בירושלמי פריך לה אר' יוחנן. ולפ"ז גם לתירוצא דר"ז ליתא דלפום ריהטא קשיא מכדי הנא אחטאת קמהדר מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו וצ"ל דה"ק כיון דלא מצינו קרבן אלאו אלא זה פשיטא דחל בכולל וכיון דלרבא לא פשיטא הדרא קושיא לדוכתא אמאי לא תני ליה על כרחך לומר כתירוצא דירושלמי הואיל ויש היתר לאיסורו ע"י שאלה משא"כ בהקדש כיון שנזרק. (ועי' בט"ז י"ד סי' קכ"ב וצ"ע). גם דעת הירושלמי נראה כן. וידוע שהרבה סוגיות בבלי בסדר קדשים אמורים ע"פ הירושלמי וכ"ז עדיין קשיא אמאי לא משני הכא קדשים שנזרקו דמן ליתא בשאלה י"ל כ"ה דבזה מצי לשנויי הכי וכה"ג כתב תו' בבבלי בסוגיין בד"ה הרי הקדש כו' ע"ש ועי"ל לפמ"ש תו' בד"ה שלא כו' דקושית הש"ס אליבא דרבא א"כ ליכא לשנויי מוקדשין כיון שנזרקו דמן אינן בשאלה למאי דקאמר בבבלי בפרקין (דף כ"ז) אכלה כולה אין נשאל עליה שבועה נמי ליתא בשאלה אם נשבע על כזית אחד ואכלו וכ"ת כיון דאי נשבע על הבהמה כולה איתא בשאלה לא קחשיב י"ל א"כ אף מוקדשין ישנו בשאלה קודם זריקה דמן מאי קאמרת השתא ליזכהו בשאלה אף שבועה כשנשבע על כזית זה אינו בשאלה. וסוגיא דכריתות אזלא לאמימר דפליג ארבא ואמר אפי' אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן. שמלא שבועה לעולם איתא בשאלה משא"כ במוקדשין. וסברי תו' לכך קאמר הש"ס אקדשים כו' לאשמועינן דמתני' דוקא כדתני ואין למנות יותר מארבע חטאות וליתא לכולהו תירוצי דאיתנהו חמש אלא דלא קחשיב ליה. א"כ עכ"ל שבועה ישנה בשאלה לעולם לכך לא קחשיב ליה דלא פסיקא ליה אם ישאל עליו:

אילו מי שעשה כו' עי' בקונט'. ועי"ל דמייתי ראיה דלא ילפינן יה"כ משבת לענין מלאכות דהא אף ביה"כ אם עשה אחת ממלאכות האסורות בשבת חייב עליה ואם עשאן כולן בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת ובשבת חייב על כל אחת ואחת כדאמרינן פ' כלל גדול. בבבלי כריתות (דף י"ד) גרסינן אמתני' וליתני אם הוציאו חייב מ"ש דתני שבת אמר רפרם זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליה"כ ופריך דלמא אף משום שבת ויה"כ קאמר אלא הכא אתניא וסילה ביד אים עתי אפי' בשבת אמר רפרם זאת אומרת עירוב והוצאה כו' ממאי דיני יה"כ כמותו בכך הלא רפרם ברותא היא. ובסוגיין (דף כ"ד) פירש"י בד"ה אף אם הוציאו כו' דאלו הוצאות יה"כ לא מיחייב דקסבר דאין עירוב והוצאה ליה"כ. וביבמות פ"ג (דף ל"ד) מסיים בה והכי איתא בכריתות. ותימא הא מפורש בכריתות דלמא אף משום שבת ויה"כ קאמר. ותו' בסוגיין כתבו בד"ה אם כו' פי' בקונט' משום הוצאת שבת כו' וא"כ דבכריתות מסיק דרפרם ברותא כו' ע"ש. ונראה דסבר רש"י דגרסינן הא דרפרם ברותא היא וכ"ה בגמרתינו. וה"פ לאו ממתני' איכא למידק כדבעינן אלא חוץ מזו קיבל כך מרבו דאין עירוב והוצאה ליה"כ. לפ"ז ודאי יש לנו לפרש מסגתינו דדוקא משום שבת חייב ולא משום יה"כ (ועי' יבמות שם בתו' בד"ה והוציא כו'). והא דפי' רש"י כאן וביבמות דקסבר אין עירוב כו' משמע דאיכא דפליג על ר"מ בזה. וקשה מנ"ל הא. ונראה דקשיא ליה למה לא פריך אדרפרם מהא דתנן פ"ק דמגילה אין בין יה"כ לשבת אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת. הא לכל מילי שוין כדדייקינן בגמרא התם ואם איתא לדרפרם איכא נמי הא דבשבת חייב אהוצאה וביה"כ פטור. לכך קאמר הא דאין עירוב והוצאה ליה"כ ר"מ הוא דקסבר הכי ורבנן פליגי וכך דמגילה אתיא כרבנן. אך קשה לפמ"ש תיקשי מתני' לרפרם ועוד דאמרינן התם הא לענין תשלומין זה וזה שוין מתני' דלא כר"נ בן הקנה כו' ע"ש ולדעת רש"י הל"ל הא לענין מלאכות זה וזה שוין מתני' דלא כר"מ. מיהו לזה י"ל דאין הדבר ברור דר"מ פליג דאיכא למדחי כדחזינן בכריתות א"נ בהא דאמר דלא כר"נ איכא חידושא כדמסיק בס אבל בהא דר"מ אין חידוש כל כך. אך לסוגית הירושלמי דאמר אין חילוק מלאכות ביה"כ קשיא מתני' דמגילה הא איכא בין שבת ליה"כ חילוק מלאכות. ואפשר דסבר הירושלמי ר"מ הוא דלית ליה חילוק מלאכות ביה"כ אבל רבנן אית להו ומתני' דמגילה כרבנן וכמ"ש לשיטת רש"י. ואל תתמה שלא נזכר מזה בבבלי שום רמז. בלדעתי הא דאמר עירוב והוצאה לשבת כו' ה"ק עירוב בכל המלאכות מתערבים יחד כלומר אפי' אם נתערבו יחד שעשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ואין עירוב והוצאה ליה"כ. וכן י"ל הא דגרסינן בבבלי ביצה פ"ק (דף י"ב) דלמא בערוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליו"ט קמפלגי. ודחקו רש"י ותו' במאי דקאמר ערוב כמ"ש תו' שם בד"ה דלמא כו' ע"ש. ולפמ"ש ניחא. והרמב"ם לא הזכיר כלל שאין חילוק מלאכות ביה"כ וז"ל פ"ק מה' שביתת עשור כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת סקילה חייבין עליה בעשור כרת וכל שחייבים עליו בשבת חטאת חייבין עליו ביה"כ חטאת. משמע שיש חילוק מלאכה ביה"כ כמו בשבת ונראה שסובר מסקנא דש"ס דלית לדרפרם כמ"ש תו' א"כ אין חילוק בין שבת ליה"כ וצ"ע: **שבועה** שלא אוכל מצה כו'. הרי"ף מביא הירושלמי הזה בהלכותיו בפרקין. ובעה"מ מקשה דסוגיא הבבלי פליג דפריך לר' יוחנן דמוקי מתני' בכולל הן היכי משכחת לה ש"מ בכולל לא חיילא שבועה לבטל המצוה והכן הומר בנדרים מבשבועות כיצד אמר קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל בנדרים אסור בשבועות מותר וכי מה בין שבועה שלא אעשה סוכה לשבועה שלא אוכל מצה. ות' (דף כ"ד) כתב בד"ה אלא כו' בשב ואל תעשה לא חיילא אבל בקום ועשה חיילא ע"ש וכ"כ הרמב"ן בס' מלחמות. ולקושייתו ממתני' הירך בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ואין סוכה סתם בלשון ב"א אלא סוכת מצוה וכן מוכח בסוגיין כמ"ש בקונט'. ובחידושי גיסי הגאון מהרר"ח יונה כ"ע שנדפסו ס"פ מסכת שבועות ראיתי בתמה על בעה"מ אחרי שלא שם לבו להפרים ביניהם ה"ל לתמוה על הירושלמי עצמו שדבריו סותרין זה את זה דהא לעיל בסוגיין אמר ר' יוסי ותשמע מינה היו לפניו כו' הרי שסובר בכולל לעבור על ד"ת אין השבועה חלה אפי' על ההיתר אלא ע"כ לומר שסובר הירושלמי לחלק כמ"ש הרמב"ן ע"כ. ואף שאין מבינין את הארי לאחר מותו מ"מ ידעתי כי נתהלל בשבע מדות שמנו בחכמים ואלו קיים לא היה בוש מלהודות על האמת. וכל מעיין בסוגיא יראה שאין מקום לקושייתו שר' יוסי לא אמר שאין השבועה חלה לעבור על ד"ת בכולל אלא לר"ז אבל כבר עלו דברי ר"ז בקושיא לוקמי באומר שבועה שאוכל סתם ומפני כך הדר מתירוצא דר"ז ומפרש הטעם שיש היתר לאיסורו ועלה קאמר שבועה שלא אוכל מצה כו'. ועיין היטב בפירושי בקונט' ותמצא הדברים ברורים באין גמגום. עוד כתב גיסי הגאון ז"ל בבבלי דנזיר פ"ק דייק דלא כירושלמי דגרסינן התם ורבנן מ"ט א"ק מיין ושכר יזיר ור"ש נמי הא כתיב מיין ושכר יזיר מיבעיא ליה לאסור יין מצוה כיין רשות מאי היא כו' כדרבא שבועה שאשתה ושתה וחזר ואמר הריני נזיר אתיא נזירות חיילא על השבועה ורבנן א"כ לימא מיין מאי מסכר ש"מ תרתי. בשלמא לר"ש דלית ליה איסור כולל היינו דאיצטרך קרא אלא לרבנן אליבא דר"י ורבא דאית להו איסור כולל אפי' באיסור הבא ע"י עצמו ל"ל קרא דהא איסור נזיר כולל הוא שלא היין שנשבע עליו לבד נאסר לו אלא כל היוצא מן הגפן ותגלחת וטומאה ועדיין י"ל איצטריך קרא דלא נילף ק"ו ומה טומאה שסותרת טהרה אבל מת מצוה יין שאינו סותר אינו דין שסותר במקום מצוה ע"כ. ואיך הירושלמי זה מחוור דהא ק"ל דאמרינן דיו א"כ ה"ל נאמר דוקא מת מצוה דחמורה בכל המצות נדחין מפניה הוא דדוחה מצוה דנזיר אבל שאר מצות לא דחינן מצות נזיר מפניה. גם קושיתו ליתא מכדי למאן קשיא ליה לר' יוחנן ואיהו דאמר חצי שיעור אסור מן התורה א"כ איצטרך קרא היכא דנשבע לשתות פחות מכזית יין סד"א אין איסור נזיר חל עליו קמ"ל קרא דאסור בו כמו בכל האיסורין ועי"ל הא דאמרינן שהשבועה חל על המצוה דכולל מנזיר ילפינן ועמ"ש לקמן. עוד הקשה הגאון הנזכר מבמעתין דפליג אירושלמי בהא דאמר רבה מ"ש דמאן דאית ליה כולל מידי דהוה איסור מוסיף כו' פשיטא מ"ד איסור הבא מאליו אמרינן איסור הבא מעצמו לא אמרינן קמ"ל אלמא איסור כולל מהאיסור מוסיף הוא דיליף והאיסור הבא מעצמו מאיסור הבא מאליו יליף א"כ נאמר דיו מה איסור מוסיף וכולל הבאין מאליהן אינו חלין אלא להוסיף איסור על איסור לחייב שתים כגון חמותו ונעשית אשת איש וכגון נבלה ביה"כ אבל איסור מוסיף וכולל על דבר מצוה לא שמענו. אדרבא איפכא שמעינן ליה דעשה דציצית דוחה ל"ת דכלאים אע"ג דכלאים כולל הוא בכל הבגדים וכן מצות יבום דוחה ל"ת דלא יבא ממזר אע"ג דל"ת איסור מוסיף הוא על כל ישראל. אף איסור כולל הבא ע"י עצמו דוקא לחול על דבר האסור להחמיר אבל לא לדחות המצוה חוץ מנזיר שפירש הכתוב מיין ושכר יזיר ע"כ. ול"נ דל"ק דרבה ה"ק מ"ד איסור כולל סובר כיון דגלי קרא איסור מוסיף הו אין לחלק באיסורין הלכך חל נמי בכולל ואפי' באיסור הבא ע"י עצמו א"כ לא שייך כאן לומר דיו דמסברא אמרינן דחייל נמי אדבר מצוה. ומאי דמייתי מעשה דדוחה ל"ת אפי' באיסור כולל אני אומר אין הנדון דומה לראיה דהרי פירש"י ברכות פ"ג בטעם שעשה דוחה ל"ת הוא שבעשה תנאי בל"ת כאלו תאמר דלא תעשה כך אלא נדבר פלוני א"כ אין כאן איסור כולל ואף שתוס' חולקים על רש"י בם מ"מ סברתו קיימת (ועמש"ל ד' כ"א בד"ה תנאי). עוד כתב הגאון הנ"ל וכ"ת ניליף מנזיר ליתא דתניא נדרים פ"ב

נזיר

אוכל כלל בעשרת הימים הבאים ויה"כ בכלל ונאסר לאכול ביה"כ שום מאכל מותר או אסור מפני השבועה ה"ל כמיחל שבועה על האיסורין כיון שהאיסור וההיתר נכללין בדבור אחד והשבועה קאי על האיסור וההיתר כאחד הלכך אין כאן שבועה: **ותשמע מינה**. ש"מ מהא דר"ז: **ולמה לא**. אמר תנא דמתני' שיש כאן עוד ששית כשנשבע שלא לאכול משחיטת פלוני כאלה שלא נשבע על האיסור שהרי לא הזכירו:

(שם ע"ב) **ומשני אין בו חלב**. בתמיה וכי אין החלב בכלל שחיטת פלוני וכיון שכן ה"ל כמיחל שבועה על האיסור: **ופריך בשוחט צביים**. כגון שנשבע שלא לאכול משחיטת פלוני את הצבאים שחלבן מותר א"כ אין כאן איסור: **ומשני אין בה גיד הנשה**. בתמיה וכי אין בשחיטת הצבאים איסורא הא יש בהן גיד הנשה: **ופריך בעופות**. נוקמי באוסר עופות על עצמו שאין בהן לא איסור חלב ולא איסור גיד ואפי' נאמר אי אית ליה לעוף כף גיד הנשה נוהג בו מ"מ רוב עופות לית להו כף: **ומשני אין בהן דם**. בתמיה וכיון שיש בהן דם ה"ל כמיחל על האיסורין: **ה"ג ומה לא מר שבועה שלא אוכל סתם**. וה"פ כשאומר שלא אוכל סתם משמע אפי' כל שהוא והא דפליגי ר"ע ורבנן בריש פרקין היינו בשאינו מונח לפניו אבל במונח לפניו ואמר שלא אוכל סתם ה"ל כמפרש שאוסר על עצמו כל שהוא נמצא שאינו כמיחל שבועה על האיסורין: **ומשני בגין ר"ש**. בעי התנא לשנות משנתו אף אליבא דר"ש דאמר כל האיסורין שבתורה בכ"ש ולא אמרו כזית אלא לקרבן א"כ ה"ל כשבועה על האיסורין: **ה"ג ואי כר"ש ואיך תני יה"כ דתני כו'**. וה"פ פריך אי אפשר לאוקמי הך מתני' יש אוכל כו' כר"ש הא אחת מן החמש חטאות היא על שאכל ביה"כ ולר"ש אינו חייב על אכילת חלב ביה"כ קרבן משום יה"כ דסובר לא כתיב תענו אלא על המותר ולא על האסור: **ה"ג דתני ר"ש** תענו את נפשותיכם ממותר לכם ולא מהאסור לכם וכ"ה לעיל בסוגיין: **אלא**. לעולם בכולל סתם מותרות ואסורות בחד שבועה חלה על המותרות ועל האסורות והא דלא תני שבועה שלא אוכל ואכל דלא קחשיב אלא הנך עברות שמביאין עליהן חטאת קבועות אבל קרבן שבועה הוא בעולה ויורד: **התיבון**. מתיבי הא תני במתני' קרבן טומאה ודנותר שהן בעולה ויורד א"כ הדרא קשיא לדוכתא אמאי לא תני שבועה: **תני**. אלא שני תנא לא בא למיתני אלא קרבנות שמביאין על עברות שחייבין עליהן כרת במזיד אבל שבועה אינה בכרת: **התיבון**. מתיבי הרי תני ואשם אחד שהוא אשם מעילות ואין בו כרת: **ומשני לא**. בא התנא לשנות אלא כגד שאין היתר לאיסורן אבל שבועות יש היתר לאיסורן כשהולך אצל חכם ומתיר לו שבועתו: **הדא אמרה**. קאי אסיפא דמתני' דכריתות דתנן התם רמ"א אף אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב מדקאמר אם היתה שבת ולא קאמר סתם אף אם הוציאו בפיו חייב משום מלאכה דיה"כ דהא ביה"כ קאי זאת אומרת אין חילוק מלאכות ביה"כ ולא מרבינן ביה ל"ט מלאכות כדמרבינן לשבת מדכתיב אלה הדברים וכיון שכן אמרינן אין הוצאת מלאכה ביה"כ דמלאכה גרועה היא: **אלו מי שעשה כולן בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת על כולן כו'**. כלומר הא דאמרינן שאין אבות מלאכות ביה"כ היינו לענין זה שאם עשאן כולם בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת אבל אם עשה אחת ממלאכת שבת חוץ מן הוצאה חייב עליה דסד"א כיון שאין בו חילוק מלאכות אינו חייב עד שיעשה כולן קמ"ל דלא: **אסור לאכול מצה בלילי פסח**. דמגו דחייל שבועתו אמצה דכל השנה חייל נמי על מצת מצוה דלילה הראשונה דפסח:

לוקה

(דף מ"ו ע"א) **לוקה** משום שבועת שוא. שאין השבועה חלה על דבר מצוה שנאמר להרע או להיטיב דבר שבידו לעשות או שלא לעשות מה שא"כ מצוה שחובה עליו לעשות: **שלא אשב בצל סוכה.** של מצוה: **לא סוף דבר כו'.** אסיפא קאי דתנן קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום ואכל נבלות כו' קאמר לאו דוקא שאמר סתם אכלתי אלא אפי' אמר אם אכלתי מדבר פלוני דמשמע אכילה חשובה: **לא סוף דבר.** לאו דוקא שאמר אם אכלתי היום כשרות וטרפות אלא אפילו אמר אם אכלתי היום נבלות כו' נמי אסורה: **לא סוף דבר לבא.** לאו דוקא שנשבע להבא אם אוכל נבלות אלא אפי' אם נשבע לשעבר אם כבר אכלתי היום ונמצא שאכל נבלות אסורה: ה"ג לא סוף דבר ר"ע אלא אפי' רבנן. וה"פ לא תימא מתני' דוקא ר"ע דאמר בשבועה אוסר עצמו בכ"ש דאזלינן בתר לשון בני אדם דכ"ש הוי אכילה הלכך אמרינן אף אכילת נבלות במשמע שבועתו שכן הוא בלשון בני אדם אבל לא רבנן קמ"ל הכא אף רבנן מודו דמיקרי אכילה ואסורה: **לא סוף דבר נבלות כו'.** לאו דוקא בנשבע שלא אוכל ואכל נבלות אשתו אסורה אלא אפי' אכל עפר מיקרי אכילה ואסורה: **עילה היה רוצה.** זה האיש היה רוצה למצוא עילה להורות לעצמו שיגרש את אשתו לכך אמרינן שכיון על כל האכילות שבעולם:

הלכה ה' מתני' אחד דברים של אחרים. כדמפרש שאתן לפלוני: **שאין בהם ממש.** תרי גווני משמע כגון שינה ומשמע שאין בהם הנאה כגון שאזרוק צרור לים: **שאתן.** מתנה לאיש פלוני עשיר: **שלא אישן.** היום: **רי"א כו'.** בגמרא מפרש במאי פליגי: **אם כן.** דדייקת להרע או להטיב כו': **מריבוי הכתוב.** לכל אשר יבטא:

(שם ע"ב) **גמ'** ה"ג ומצא שלא נתן פטור: **מאחר שאין בידו לבא.** שאין בידו לשבע שיתן פלוני או שלא יתן שהרי אין פלוני ברשותו: **הרי תפילין אין בהן.** להבא שאם נשבע שלא להניח תפילין אינו חייב משום שבועת ביטוי שאין נשבעין לעבור על המצות כדילפינן לקמן מקרא: **ויש בהן לשעבר.** דתניא לא הינחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן חייב: ה"ג א"ל תפילין ממקום אחר באו. כלומר לא בעינן לשעבר דומיא דלהבא: **יצא דבר איסור.** שהתורה אסרה מלעשותו או דבר שהתורה חייבה לעשותו וכיון דקרא לא קאי אמצוה ה"ל כאלו אין כאן להבא וחייב על לשעבר להוד: ה"ג לכל אשר יבטא לרבות הגומר בלב. כגון שגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם: **האדם בשבועה.** שיהא אדם בשעת שבועה שיהא לבו עליו: **פרט לאנוס.** כגון בשבועה לשעבר וכסבור שנשבע באמת: **פרט למזיד.** שאין קרבן שבועת ביטוי בא אלא על השוגג: **או יכול ונעלם ממנו החפץ.** אע"פ שלא שכח השבועה יהא חייב כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חיטין והושיט ידו ליטול פת שעורים ועלתה בידו של חטים וסבר של שעורים היא ואכלה דזוכר השבועה ושכח החפץ: **בשבועה ונעלם.** דוקא שנעלמה ממנו השבועה: **ופריך ותו העלם חפץ כו'.** כלומר מנ"ל דאינו חייב על העלם החפץ נאמר אי לאו קרא סד"א אינו חייב אלא על העלם שניהם חפץ ושבועה קמ"ל אפי' על חד מינייהו חייב ולעולם כי איכא העלם חפץ נמי חייב שתים: **ומשני ואין ביניהן.** בתמיה וכי אין לחלק בין הך דכתיב בקרא להך דלא כתיב הא גבי קרבן טומאה דמקדש אמרינן בפרק דלעיל על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש ופטור לגמרי הוא ולא אמרינן שיהא חייב שתים כיון דכתיב ונעלם והוא טמא ה"נ כתיב בשבועה ונעלם: **ופריך בר' ישמעאל.** לר"ע ודאי לא קשיא לי אלא לר"י דמחייב על העלם טומאה ומקדש שתים ש"מ דאמר לא בא הכתוב אלא לאשמועינן דלא בעינן העלם שבתיהן ה"נ נימא הכי: **ומשני תמן כו'.** התם בטומאת מקדש כתיב שני פעמים ונעלם כתיב ונעלם ממנו והוא טמא ונעלם ממנו והוא ידע דרשו מינייהו דחייב על העלם טומאה בפני עצמו ועל העלם מקדש בפני עצמו כדתנן ס"פ דלעיל רי"א ונעלם ונעלם ב"פ לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש אבל הכא בשבועה לא כתיב אלא פעם אחת ונעלם למעוטי קאתי דאינו חייב אלא על העלם שבועה ולא על העלם חפץ: **אוציא הנשבע להרע לאחרים שהוא פטור.** שאין הרשות בידו כדמסיק: **בהוא כו'.** כהאי דמשתבע שלא יתן לחבירו לאכול ורואהו שמשתנה פניו מפני חולי הרעבון ומסתכן שחובה עליו ליתן לו לאכול שלא ימות. **היך כו'.** ר"י דאמר אינו חייב על העתיד לבוא ומחייב על דברים שאין בהן הרעה והטבה היך מפרש לקרא: **ופריך והלא כו'.** והא בפרט כתיב להרע או להטיב א"כ דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין: **אלא.** כן היא דרים להרע כו': (דף מ"ז ע"א) **ופריך פרט וכלל.** קאמרת א"כ נעשה כלל מוסיף על הפרט ומרבינן הכל ואפי' לשעבר נמי חייב: **ופריך מה הפרט מפורש דבר שיש בו.** הרעה והטבה נאמר בעינן דוקא דבר שיש בו הרעה והטבה מנ"ל אפי' דבר שאין בו הרעה והטבה: **מריבוי הכתוב.** מכללא ב"רא: ה"ג אמר ר' הילא כו' ובשעלמן משום שבועת ביטוי א"ל והית לך כו' ונשתבשה הגירסא מסוגיא דריש פרקין וע"ש הוא. וה"פ כך השיב ר"י לר"ע איך נחייב על לשעבר היכן מצינו דבר שחייבין על זדונו משום לא תשבעו בשמי לשקר דהא כשנשבע לשעבר שקר הוא דבשעת השבועה ניכר שקרו ובהעלמו דהיינו בשגגתו יביא קרבן משום שבועת ביטוי דכי כתיב קרבן בביטוי הוא דכתיב נפש כי תשבע לבטא בשפתים א"כ ה"ק היכן מצינו בעבירה אחת שלוקה על המזיד ומביא קרבן על השוגג דלשעבר במזיד לוקה על שבועת שקר ומביא קרבן על שגגו בקרבן אבל אוכל ולא אכל אינו במלקות אע"ג שעובר על בל יחל אינו לוקה דלאו שאין בו מעשה הוא ולא אוכל ואכל נמי לא לקי דשוין להדדי א"ל ר"ע לר"י ואתה מודה דמרבינן דברים שאין בהן הרעה והטבה אע"ג שאינן כתובין ולא מצינו כיוצא בהן א"כ אית לן לרבויי נמי לשעבר: **א"ל.** ר"י לר"ע אע"ג דה"ל דחייב להבא אדברים שאין בהם הרעה והטבה והם אינן כתובין מ"מ אית בהן לאו דבל יחל כמו בהרעה והטבה: ה"ג אית בהן כו' הא לשעבר לית. אבל בלשעבר אין בו שום בל יחל אלא משום בל השקרו:

נשבע

נזיר להזיר מכאן שנזירות חלה על נזירות יכול והלא דין הוא ומה שבועה חמורה כו' ומאי חומרא דשבועה מנדר אילימא משום דשבועה חיילא אדבר שאין בו ממש נדר חמור שחל על המצוה כרשות. והא ודאי נדר דקאמר היינו נזיר וחל על המצוה כרשות היינו שחל על יין דמצוה כיון רשות מכלל דשבועות לית בה הך חומרא ולא גמרינן לה מנזיר אפי' נקמא דתיקוס לן נזירות חל על הנזירות וכ"ש השתא דנפקא לן מקרא שנזירות חל על נזירות דאיכא למגמר שבועה מינה כל עיקר ודבר ברור הוא ע"כ. ודבריו אלו מלבד שאינן ברורים אלא אף גם מתמיהים הם שנראה ראיה מכאן להרי"ף. דאיכא לדקדק בסוגיא דנדרים מתחיל בנזירות וסיים בנדרים אלא ודאי מנזירות ליכא למיפרך דאף בשבועה הדין כן דחיילא בכולל אף לעבור על המצוה ולא פריך אלא מנדרים שחלין ע"ד מצוה מה שא"כ בשבועות כדאמרינן בבבלי (ד' כ"ס ע"א) חומר בנדרים מבשבועות שהנדרים חלין ע"ד מצוה כדבר הרשות מה שא"כ בשבועות. (ועי' בתו' שם בד"ה מה שא"כ כו') ואף מדברי תו' לקמן (ד' כ"ח ע"ב) בד"ה כשם כו' ע"ש גם כן מבואר כפירושי עיקר. גם לבתר דנפקא לן שהנזירות חל על הנזירות מ"מ שפיר ילפינן שבועות מנזירות שחלים על המצוה בכולל דהא מסיק בנדרים (שם) שהשבועות חמורות דכתיב בהו לא ינקה א"כ אמרינן דוקא שאין שבועה חלה על שבועה לא ילפינן מיניה דכי היכא דאין שבועה חלה על המצוה ה"נ אינה חלה על שבועה שגם היא מצוה אבל לחול בכולל ילפינן כיון שחמורה היא ועוד לפמ"ש דקסבר רבא כיון דגלי קרא דחל באיסור מוסיף ה"ה בכל דדמי ליה חל ה"נ בכולל לעבור על המצוה נמי חל. עוד כתב הגאון הנזכר ועוד נזירות לא חל אלא על השבועה שהוא איסור הבא ע"י עצמו וישנו בשאלה אבל מילה וסוכה מצות הבאות מאליהן הן ואינן בשאלה. אדרבה מצינו גילוח דמצורע שאינו בשאלה דוחה לאו ועשה דנזירות משום דישנו בשאלה אע"ג דקיי"ל בכל התורה אין עשה דוחה ל"ת כמפורש ריש יבמות. ואפי' כבוד הבריות דוחה ל"ת ועשה דנזיר הואיל וישנו בשאלה לפיכך הלכה זו האמורה בירושלמי רופפת היא בידינו מפני הבבלי וקשה לסמוך עליה ותמה אני על הבאים אחרי הרי"ף שלא דקדקו אחריה כל הצורך ע"כ והני תמה לדבריו על מצוה כגון כיבוד וכיוצא בה שאינן בשאלה ידחו עשה ול"ת שכן בשאלה וזה דבר שלא שמענו ולא מצאנו מעולם. אלא ודאי הא דמשני ביבמות מה לנזיר שישנו בשאלה אינו אלא דחיה בעלמא דמסברא אין לחלק כדאמר רבא מאן דאית ליה איסור כולל בא איסור הבא מאליו אית ליה נמי באיסור הבא ע"י עצמו ה"ה נמי דאין לחלק בין ישנו בשאלה בין אינו בשאלה כמש"ל. וזה שכתב ותמה אני כו' במחילה כבר עשאו הראשונים הנ"ל זו כנגדי מה קן כמו שכתבתי וכמו שהלכתי בסמוך והמעיין ישפוט בצדק כי הירושלמי והבבלי מודים יחד בזה ואין ביניהם ולא כלום ואין לזוז מימנו. אך מה שכתב שמהרש"א שגג וסבר שדברי הירושלמי אלו היא ברייתא והיא אלא מימרא דמסתמא דש"ס אליבא דר' יוחנן ע"כ נכון הוא. והרמב"ן מקשה אמתניתין הא דתנן לקמן בפרקין האמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן והא משכחת לה במצות עשה בכולל וכן ממה שאמרו והא ליתא בלא אניח תפילין ולמאי והא משכחת לה בכולל כו' וי"ל אע"ג שאסור משום שבועה בכולל מ"מ אינו חייב קרבן דכי כתיב קרא בדבר הרשות הוא דכתיב ע"ש. וקשה א"כ תיקשי לר"י דמוקי מתני' שלא אוכל ואכל נבלות בכולל אמאי חייבי רבנן קרבן הא כי כתיבי קראי בדבר הרשות הוא דכתיבי מאי קאמרת בכולל חייב קרבן כיון דגם הרשות נשבע א"כ ה"נ כן הוא. ונראה לי מתני' דלקמן ה"ק לא אם אמרת בשבועת הרשות שעשה בה לאו כהן היינו בפורט תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן בפורט א"כ איפריך ק"ו דהא אין שוים וכן הא דאמר ליתא בלא אניח ה"ק כיון דבאומר בפירוש לא אניח תפילין ליתא דאין לדמות כולל לפורט בין לענין הן ולאו בין לענין להבא ולשעבר. וראיתי להר"ן בפרקין שכתב סברא זו וסביב דאין נראה דבסוגיין משני הבבלי משכחת לה כדרבא כו' א"כ כולל שם מיקרי הן לגבי מפרש כו' ע"ש. ותשובתו אינה אלא לפי' הר"ת והרמב"ן בהא דמשני הש"ס משכחת לה כו' אבל לגירסת רש"י ופירושו ניחא ועי' מה שכתבתי בסמוך בד"ה לא כו':

(דף מ"ו ע"א) **לא סוף דבר סתם כו'.** כתב הרמב"ן במלחמות כלומר אין צ"ל נשבע סתם שחלה שבועה על האיסורין אלא אפי' אמר שלא אוכל משחיטת פלוני ואכל טרפה חייב וא"צ לומר כולל כן אלא אפי' פורט שלא אוכל טרפות וכשרות חייב וכן אמרו שם בהלכה זו שיש אומרים שבועה חלה על האיסורין בכולל ולא בפורט (כוונתו להא דפריך ולמה לא מר באומר שאוכל מפלוני סתם) ובהא פליג על הבבלי דאמר אין שבועת סתם חלה על האיסורין ע"ש. ועי' בר"ן בפרקין והאני תמה על גודל חכמתו ובקיאתו בירושלמי שלא שם לבו לגרס הא דקאמר לא סוף דבר כו' דקאי אסיפא וסתם היינו כל שהוא כמ"ש בקונט' וכל הרואה יראה הסוגיא אינה מתפרשת בענין אחר וסופה מעידה על תחילתה. גם לפירושו קשיא מה בין אומר שלא אוכל בשר לאומר שלא אוכל סתם הא בהדוויהו נבלות וטרפות אינן נאסרים אלא בכולל וכיון דבאומר שלא אוכל בשר קאמר ר"ז שאין חל כיון דהוא בכלל מאי פריך ולמה לא מר באומר שלא אוכל סתם אלא מ"ש בקונט' הוא ברור ונכון ואין אחריו כלום. וראיה לפירושי מהא דתניא בתוספתא דמכילתין פ"ב ומודה ר"ש באומר קונם אשתי נהנית לי אם אוכל ואכל אוכלין אסורים שאשתו מותרת לו. והדבר ברור שיש בזה ט"ס וצריך להיות שאשתו אסורה לו. והיינו מטעם הירושלמי בעילה היה רוצה לאסרה על עצמו. ואפי' למ"ש רש"י והר"ב במתניתין בסיפא אפי' ר"ש מודה שאשתו אסורה לטעמא דפטר בקמייתא לאו משום דלאו בני אכילה נינהו אלא שאין שבועה חלה על דבר איסור. מ"מ שמעינן דיש לחלק בין רישא לסיפא ושפיר קאמר לא סוף דבר סתם כו'. וזה שכתב הרמב"ם להבבלי אין שבועה סתם חלה על האיסורין אינו אלא לשיטתו אבל לשיטת רש"י וגירסתו אף להבבלי שבועה סתם חלה על האיסורין. ובאמת יותר יש לסמוך אגירסת רש"י שהירושלמי מסייעא לו. וגיסי הגאון נ"ע בחי' הנזכרים כתב אשיטת הר"ן והרמב"ן שהעיקר חסר מן הספר. וקשיא לרש"י מהא דגרסי' בבבלי בפרקין (דף כ"ב) בעי רב אשי נזיר כו' וטעמא דפריש הא לא פריש דעתיה אכזית. מאי פשיט ממתני' למסקנא דלא איירי אלא באומר סתם שלא אוכל הלכך אי לא פריש דעתיה אכזית אבל נזיר דאמר בהדיא שלא אוכל חרצן מסתמא אכזיתא נשתבע ודעתו אמשהו א"א גם למסקנא איירי סיפא במפרש שלא אוכל נבלות וכשרות ופשיט שפיר והירץ מליבא דר"ל פשיט מדקאמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן ואי בסתם ואליבא דר"ע משמע דלא משכחת לה אלא בהנך תרין אנפי. ואם איתא ה"ל למימר חלוקה שלישית או במפרש שלא אוכל נבלות דאפי' לא פירש חצי שיעור נמי דעתיה אמשהו דדעתו אכזיתא ע"כ. ותירוצו זה דחוק שאין זו חלוקה שלישית דבמאי דקאמר או במפרש חצי שיעור נכללה חלוקה זו שמפרש האיסור דה"ל כמפרש חצי שיעור. ועוד הא כתב רש"י שם בד"ה והא כו' וקאר"ל אי אתה מוצא אלא במפרש ולא אמרינן אפי' בסתם נמי דעתיה אמשהו כו' ע"ש הרי דקשיא ל"ל לר"ל דמוקי ליה במפרש ואף אם נאמר דה"ק ולא אמר חלוקה שלישית בסתם עדיין קשיא לשון אפי'. אבל קושיתו מעיקרא ליתא דאף לשיטת רש"י ר"ל למסקנא מוקי למתני' רישא בסתם וסיפא במפרש דהכי מסתבר דאל"כ קשיא מעיקרא אמאי לא מוקי לר"ל רישא וסיפא בסתם שלא אוכל אלא רישא בסתם וסיפא במפרש חצי שיעור אלא ודאי כמ"ש (ועי' בת"ל פ"ה מה"ש הלכה ה') א"כ אף למסקנא כן אלא דלר"י קשיא הך היכי משכחת לה ולדידיה צריכין לאוקמי רישא וסיפא בסתם א"כ שפיר פשיט הש"ס איבעיא דחרצן מדר"ל כפירש"י. אך ק"ק מאי דוחקא דרש"י דגרס אלא כדרבא כו' לא ה"ל לשנות הגירסא ולהוסיף תיבת אלא (דכפי שנראה מדבריו סוגיא דעלמא לא גרס אלא) דכיון דלר"ל לא הדר ממאי דמשני רישא בסתם וסיפא במפרש לכך לא קאמר אלא. ויש קצת ראיה לדברנו ממ"ש תו' (דף כ"ד) בד"ה באיסור כו' ומ"מ פריך כו' ע"ש והירוצם דחוק. ולגי' רש"י ופירושו י"ל עד כאן לא מחלקינן בין איסור הבא מעצמו על עצמו ובין איסור על הכל אלא להרץ קושית הש"ס ר"ל מ"ט לא אמר כר"י אבל למאי דמסיק דר"י מוקי למתני' דוקא בסתם לא מחלקינן בכך אלא לכך לא מוקי כר"י דסבר סתם אכילה איהו כוללת אכילת נבלה לכך מוקי למתני' במפרש חצי שיעור דאז אמרינן אפי' נבלה בכלל. הרי דר"ל לא הדר מתירוצא קמא כמ"ש. מיהו הו' דחקו לתרץ בענין אחר לגירסתם דלמסקנא אף ר"י מוקי מתני' במפרש. היוצא מכל האמור שמסוגית הירושלמי נראה שפירש"י וגירסתו עיקר כמ"ש גיסי הגאון ז"ל:

(שם ע"ב) **מאחר שאין בידו לבא כו'.** בבבלי (דף כ"ה) גרסינן בשלמא לשמואל להכי אפקיה רחמנא לשבועת העדות כו' וע"ש במהרש"א בד"ה רבא אמר כו' וקושיא דמלתא פירש"י כו' ע"כ. ול"נ דקשיא ליה לרש"י מאי פריך לרב למאי הלכתא אפקי כו' הימא אי לאו דכתיב פ' שבועת העדות הו"א כדשמואל כל שאינו להבא ליתא נמי בלשעבר לכך כתיב שבועת העדות דאע"ג דליתא בלהבא חייב ה"ה שבועת ביטוי נמי. ואף דאיכא למפרך מה לשבועת העדות שכן חייב על השוגג כמזיד אפ"ה ילפינן להו מהדדי דהא לענין זה דבעינן בשבועת העדות לאו והן ילפינן להו מהדדי כדאמר אביי ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאיני יודע לך עדות והשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתיה בכלל שאיני יודע לך עדות. ש"מ דבעינן לאו והן אף בשבועת העדות דומיא דשבועת ביטוי א"כ אף לענין להבא ולשעבר מדמינן להו להדדי. וצריכין לומר סובר הש"ס דאף בלא פ' שבועת העדות פשיטא ליה לרב דלא בעינן להבא. לפ"ז קשיא נאמר איכא להכי אפקיה רחמנא לשבועת עדות דליהוי דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לדון בדבר החדש לחייב על המזיד אין לך בו אלא חידושו דוקא משום שבועת העדות הוא דחייב אבל לא משום שבועת ביטוי לפי שאינו בלהבא. אלא ודאי סובר רב דמוקמינן קרא לגופיה דלא לחייב שתים אבל לא נדרש מיניה מיעוטא לשאר שבועות שאינן כתובין בה שבועת העדות הרי מבואר כמ"ש. אך מ"ש רש"י שם בד"ה רבא אמר כו' וכי איתא לאהת כו' אלא לביטוי להודי' שאם אמר שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין כו' שאינו חייב אלא אחת ע"ש. קשה הא מפורש בה"ג דהאי מדכתיב א' על השאתו אשר חטא ממעטינן: **הרי תפילין כו'.** בבבלי גרסינן אלא לא הנחתי מי איתא בלא אניח. כתב תו' וליכא לאוקמי בשבת ויו"ט דלמאי קהני לא הנחתי כו' א"כ מבכי אפי' למ"ד שבת זמן תפילין ע"ש. וקשה אי לא אניח היום משמע לאו א"כ ה"ל למימר וליכא לאוקמי בשבת הניח תפילין היום דודאי השבעתם שעה אחת ביום קיים מ"מ של תפילין אלא לא הניח לעולם משמע ה"כ אף אי איירי בשבת ויו"ט מ"מ ה"ל נשבע לבטל המצוה. ונראה לא איירי לעולם משמע והא דכתב תו' בבבלי בסוגיין בד"ה אימי כו' למאי דס"ד בשבת דלעולם קאמר תימא תיקשי ליה ר"פ כו' ע"ש משמע לפי המסקנא לא משמע לעולם. דוקא בדבר שאי אפשר לאסור על עצמו לעולם כגון שינה ואכילה הוא דאמרינן שאין כוונתו אלא להיום אבל דבר שאפשר לקיים לעולם אמרינן כוונתו לאסור על עצמו לעולם א"כ אין מקום לקושיתם וצ"ע:

תפילין ממקום אחר באו כו' עי' בקונט'. וקשה א"כ לא ליבעי בדבר מצוה לאו והן דהא לאו והן נמי מדכתיב להרע או להיטיב ממעטינן ולקמן בפרקין הכן תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו והן ש"מ לעולם בעינן לאו והן אפי' בדבר מצוה ועוד אפי' בכולל לא יהא חל על דבר מצוה דהא לא נאמרה בה קרבן ואין הטעם הואיל והוא מושבע מהר סיני אלא גזירת הכתוב הוא מיהו פ"ז י"ל מ"מ טעמא דקרא הוא משום שהוא מושבע מהר סיני. ותו' כתב בסוגיין בד"ה הוא כו' ה"מ לאוקמיה בריית' דלא הנחתי כריב"ב דלא בעי לאו והן אלא ניחא ליה לאוקמיה ככ"ע ע"כ וקשה אי כריב"ב הל"ל תניח תפילין חייב שמעינן דלא בעינן לאו והן דכתיב בהדיא כ"ס להבא ולשעבר דהאי מריבויי דקרא דלא בעינן אלא ודאי בריית' כרבנן אתיא מיהו הבבלי לית ליה הך פירוקא ומוקי לברייתא דנגדדין קתני לא אכלתי לקרבן לא הנחתי למלקות:

ניס

(דף ט"ז ע"א) לית יכול כו'. עי' בקונט'. עוד יש לפרש ולקיים הגירסא במקלת וה"ק ריבה שכתוב לכך והדרא קושיה לדוכתא איך ר"י דריש ומשני לית יכול אי אפשר לרבות הכל וכדאמר ר' הילא וכדמסיק א"נ מעיקרא אמר ר"י דריש כלל ופרט וכלל וממעטינן להבא מפרטא ומרבינן מכללא דברים שאין בהן הרעה והטבה ור"ע דריש ריבוי ומיעוטא ומרבינן הכל וכ"ה בבבלי וקאמר הש"ס לית יכול דפליגי בהא דמר דריש כללי ופרטי ומר ריבוי ומיעוטי דהא אמר ר' הילא כו' נמלא דלאו מפרטא ממעט ר"י לשעבר אלא משום דלא שויא באזהרה דהרעה והטבה דלעתיד. אך קשה אף אם נאמר דר"י דריש כללי ופרטי נריכין נמי לכך סברא בחלוקים הם באזהרה כמבואר בבבלי בסוגיין:

ביני מתני' כו'. עי' בקונט'. ורש"י כתב במתני' כדברי ריב"ב גרסינן ול"נ דברי ריב"ב כו' משום דבמתני' תנן פטור ולריב"ב חייב. ותו' כתבו לקיים גירסת הספרים דמודה ריב"ב בנשבע שלא לאכול נבלה כו' ע"ש. ואני תמה מדברי שניהם איך לא ראה רש"י דברי הירושלמי דר' מני רלה להגיה חייב במקום פטור וסתמא דש"ס שניא דאין לריך להגיה מתני'. ותו' דלא מייתי ראיה מירושלמי המפורש כדבריהם כמ"ש בקונטרס ול"ע:

(שם ע"ב) משום שאינו ראוי לקבל התראה. עי' בקונט' וכ"פ רש"י. וקשה כיון דבעינן התראה קודם מעשה א"כ כל התראה ספק היא שמא לא יעשה וי"ל כיון שהוא עושה המעשה תוך כדי דיבור אחר שהתראה ה"ל התראת ודאי (ועי' תו' מכות דף י"ד ע"ב בד"ה ועבר כו') משא"כ כאן יש לו זמן אחר שהתראה לקיים שבועתו. שמעינן מיהת אם התרו בו סמוך לערב ש"ם לא יאכל תוך כדי דיבור אי אפשר לקיים שבועתו שאין עוד שהות ביום ה"ל התראת ודאי לפ"ז הא דכתבו תו' במכלתין פ"ק (דף ד') בד"ה אבל כו' וא"ת היכי דייק כו' דלנא טעמא משום שהתראת ספק ע"ש אפשר לייש' דדייק הכי אי ס"ד אוכל ולא אכל לא לקי מב"ה ספק לא ה"ל למתנא דהא איכא אוכל ולא אכל דלקי כגון שהתרו בו סמוך לסוף זמנו וכמ"ש אלא ודאי אינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה. גם הא דדייק הש"ס שם ממתני' דמותיר בטהור דאינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה ליתא דליכא למימר משום דהוי התראת ספק דא"כ איך תנן סתם אבל המותיר בטהור אינו לוקה דהא איכא מותיר דלוקה כגון שהתרו בו בסוף זמנו שהוא אינו אוכל תוך כדי דיבור אי אפשר שלא יותר ומעתה אין נריכין לכל מה שדחקו תו' שם. אלא דקשיא כי קאמר מאי ביניהו לימא א"נ שהתרו בו סוף הזמן דה"ל התראת ודאי ואין בו מעשה וי"ל לא בא הש"ס אלא לאשמועינן חידושא שאפי' ביטל גידים ה"ל התראת ספק דבעינן שהראה בשעת האיסור:

ר"י בעי שבועה שלא אוכל כו' עי' בקונט'. וקשה הא מתני' היא נדרים פ"ב אין שבועה תוך שבועה (ועמ"ש שם בד"ה ר"י כו') ועוד אף אם לא הזכיר זו אין השנייה כוללת יותר מן הראשונה דהא לעולם באיסורו קיים. לכך נראה דמיבעיא לר' יוסי אם נשאל על הראשונה מהו שיהא חייב על השנייה מי אמרינן לא ילאה לבטלה ואם תמלא מקום תחול או דלמא כיון שבשעה שילאה מכין היתה לבטלה הלכך אף כשהמלא מקום אינה חלה שכבר בטלה ופשיט ממתני' דתנן זו לאשמועינן דוקא בכה"ג הוא דאין השנייה חלה כלל אף כשנשאל על הראשונה אבל לא אמר זו הרי היא חלה. וזה דלא כבבלי בסוגיין. ובלאו הכי נ"ל דהירושלמי פליג אהבבלי בסוגיין דלהבבלי איצטרך למתני זו לאשמועינן טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה אבל אמר תחלה שלא אוכלנה והדר אמר לא אוכל חייב שתים דלא אוכל כזית משמע ואי לא אמר זו אין זו רבותא דהשתא אסר על עלמו כל האוכלין שבעולם. (ועמ"ש לקמן בסמוך בד"ה שבועה כו') והכי ליכא למימר היבעיא ליה אמר שלשה פעמים שבועה קודם שאמר לא אוכל מי ה"ל כשלשה שבועות וחייב על כל אחד דא"כ מאי קאמר מפני שאמר זו הא אף אי לא אמר אלא לא אוכל אינו חייב אלא אחת וצריך עיון:

ואכל הראשונה. גם בנדרים פ"ב הגי' כן ודחקתי שם בפירושי לקיימא וה"פ וחזר ואמר שנים א"ו היינו אחד משנים אלו וכן כולם מיהו לשון הש"ס לא משמע כן ואף מהא דאמר בבתרי הא מוכח שאינו כן. גם בבבלי מפורש שנים אלו יחד אמר לכן הגהתי בקונט' כאן ואכל את כולן כדגרסינן בהלכה השנייה. והא דאמר חיפה אינו חייב אלא אחת מכיון כו' קשה קצת נימא גם השבועה שנייה חלה מגו דאיתוסף איסורא על השנייה אחר שאכל את הראשונה וי"ל לא מיהת משבועה הראשונה נאסרת גם השנייה הלכך אין השנייה חלה דהוי ליה כמיחל על האיסורין ולא דמי למ"ש תו' בסוגיין בד"ה שבועה כו':

(דף י"ז ע"א) מסתברא כאחוי דחיפה בבתרייתא. עי' בקונט' וכ"ה בבבלי בסוגיין. אלא שלשון הירושלמי קשה דמשמע מסתברא דברי חיפה בכל ענינא אפי' לא הפריש קרבן. ותו קשה לי אמאי קאמר אינו חייב אלא אחת אע"ג דאין לנרף הראשונה עם הארבע האחרונים אחר שהפריש עליה קרבן ולכך אין לחייבו על השבועה הראשונה ליחייב מיהת על השנייה והשלישית אחת משום שעבר על השבועה שנשבע שלא לאכול שתים וכן על הרביעית משום שלש ועל החמישית משום ארבע בשלמא הבבלי דלא נקט אלא עשר וחמש ניחא אבל לירושלמי קשיא וצריך עיון:

גמל פורח באויר. כתב תו' תימא הכא תנן גמל פורח ולא תנן כעולי מלרים ובנדרים תנן עולי מלרים ולא תנא גמל פורח ע"כ והרשב"א בחדושי נדרים תירץ בשם תו' אין דרך בני אדם לדבר כך ואין קורין אפי' לגמלי פרחא פורח באויר אבל בשבועה שנאו לפי שהיא שבועת שוא ממש בדבר שא"א ע"כ ודחוק הוא חדא מאי דוחקיה דתנא כאן גמל פורח דהא תנא שבועת שוא על עץ שהוא אבן ועוד כיון דבש"ס קרי ליה גמלא פרחא איך נאמר שאין דרך בני אדם לדבר כך. ואם נאמר בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם אבל לא בשבועות הוה מסתבר לומר איפכא בנדרים גמל פורח אינו דברי הבאי שכן דרך בני אדם לדבר כן משא"כ בשבועות. ועוד י"ל למאי דמוקי מתני' דהתם שראה ברייה אחת לא מצי למיתני גמל פורח דברייה אחת נראה לבני אדם שהגמל פורח ולא הוה נדרי הבאי והכא דתנן גמל פורח היינו שנשבע שראה זמן מה גמל פורח וזה ודאי שוא ותירוץ זה נ"ל עיקר והרשב"א כתב י"ל תנא הכא חדא והוא הדין לאידך כו' ודוחק:

(שם ע"ב) אלא כי קן כו'. עי' מ"ש בנדרים (פ"ג ה"ב) בד"ה אלא כו'. עוד כתבתי שם בד"ה שמואל כו' ותמהני כו' ע"ש. כעת ראיתי בהר"ן בסוף דבריו מביא דברי הירושלמי ומפרש סרוף היינו מרובע. עוד כתבתי שם בד"ה ולמה תנינן מרובע ק"ק דלמא גדל באיטלקי גם גריסי' עיגולים לכך צריך למיתני מרובע. וה"ל ידע המקשה שאין עיגולים גדלין באיטלקי דהא לפי המסקנא אינן גדלים שם מרובעים כלל ש"מ שלא נודע לו גדלים אלא אצון המשנה שמיך:

שבועה שאוכל ככר זה כו'. כתב תו' בד"ה שבועה כו' תימא שניהם שבועת ביטוי דשבועה שאוכל היינו כזית כו' ושלא אוכלנה היינו שלא אוכלנה כולה. כדאמר רבא לעיל ומאי יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל ע"כ ונראה כוונתם למ"ש הרא"ש בפירקין אהא דרבא הלכך כיון שאכל כזית חייב דמקלתה נמי במשמעות השבועה מיהו כולה נמי בכלל השבועה ועל כל אכילה ואכילה דידה נשבע וכן הדין באומר שבועה שאוכל ככר זו מקלתה נמי במשמע וחייב לאכול כולה ע"ש. אך לשון שמא יש לחלק דחוק קצת. וראיתי בלחם משנה כ"ס במקשה קושית תו' ותירץ כמ"ש ולא כתב כן בשם תו'. ונראה מתני' איירי בככר שהוא פחות משני זיתים וקמ"ל כל שאוכל ממנו כזית ה"ל כאלו אכלה כולה כמ"ש תו' (דף כ"ז) בד"ה אם כו' ועמ"ש לעיל בד"ה שלא כו' ועיון נכון הוא:

שוא ושקר נאמרו כו'. עי' בקונטרס וכ"ה בבבלי (דף כ) וקשה השתא שנאמרו בדיבור אחד לכתוב לא ינקה ותו לא וי"ל איצטרך לאשמועינן אם לא ינקה ע"י ב"ד של מטה לא ינקה ה' אפי' קרוביו משא"כ בשאר עברות נפש החוטאת היא תמות. ולקמן בבבלי (ל"ט) לא מייתי דקרובים נענשים אלא מקרא דכתובים. ותו' כתבו (דף כ"א) בד"ה אמר כו' וא"ת אמאי כו' ע"ש ולפמ"ש נק"מ. עוד כתב תו' שם בד"ה קמ"ל וא"ת א"כ בלא דיבור אחד דרשינן ליה מלא ינקה ה' כו' וי"ל השתא הדר ביה ממאי דאמר בדיבור אחד נאמרו והירושלמי פליג ע"ש. ונראה לתרץ קושייתם לפמ"ש תו' שם בד"ה אמר כו' דאיכא למידרש קרא ה' לא ינקה לדרשא אחרינא ועי' במהרש"א שם א"כ אי לאו שנאמרו שניהם בדבור אחד ס"ד למדרש קרא לדרשא אחרינא אלא דקשיא השתא שנאמרו בדיבור אחד לא ינקה ל"ל ולפמ"ש ניחא לא ינקה איצטרך שאף הקרובים נענשים אלא סד"א קרובים לא ינקו כלל אפי' אם קיבל הנשבע עונשו קמ"ל לא ינקה ה' אבל ב"ד של מטה מנקים אפי' משפחתו דאחר שקיבל עונשו אף הם מעון מנוקים:

מחלליה

הלכה ו' מתני' נשבע לבטל את המצוה פטור. משום שבועת ביטוי דכתי' להרע או להטיב שבמקום שבידו להרע או להטיב כגון בדבר הרשות אבל בדבר מצוה כגון אכילת מצה בפסח בידו להטיב עצמו לאכול ואין בידו להרע שלא לאכול וכן חמץ בפסח בידו להרע נפשו שלא לאכול אבל אין בידו להטיב שלא לאכול אבל לוקה הוא משום שבועת שוא: שהיה בדין שיהא חייב. הנשבע לקיים ולא קיים: שלא עשה בה לאו כהן. וקרא כתיב להרע או להטיב דמשמע דבר שיש בו הן ולאו: גמ' ביני מתני'. כן צריך לגרוס במתני' לקיים ולא קיים חייב דברי ריב"ב דלפי גירסת משנתינו דתנן פטור לא שייך למיתני דברי ריב"ב דהא ריב"ב פליג ומחייב: מה מר כו'. כלומר לעולם כדשנינן לקיים ולא קיים פטור דמה אמר ריב"ב בנשבע על האיסורין שאם נשבע לבטל ולא ביטל כגון שנשבע לאכול נבלה ולא אכל פטור ובנשבע לקיים כגון שאומר שבועה שאני אוכל נבלה ואכל פטור א"נ מתני' ה"פ לקיים מצוה דהיינו שאיני אוכל נבלות פטור וי"ט מקום שנדין חייב כגון ליתב בסוכה דברי ריב"ב: אין תימר חייב. אם תאמר בנשבע לקיים סובר ר"י דחייב ה"ל לחכמים להשיב לו לא אם אמרת כו': ה"ג תאמר בשבועה מצוה שלא עשה בה לאו כהן והן כלאו. וה"פ אי ר"י מחייב ה"ל למימר נמי שלא עשה במצוה הן כגון נשבע שאוכל דפטור כלאו נשבע שלא אוכל דחייב אלא ודאי אף בנשבע שלא אוכל נבלה ואכל פטור ואין צורך להגיה משנתינו:

הלכה ז' מתני' שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה. טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה הוא דאינו חייב אלא אחת שאין שבועה חלה על שבועה אבל אמר תחלה שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל ואכלה כולה חייב שתים דכי אמר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה וכי הדר אמר שלא אוכל כיון שאכל ממנה כזית חייב דשלא אוכל שיעור אכילה משמע דהיינו כזית הלכך השבועה האחרונה חיילא ומחייב כי אכיל מיניה כזית וכי הדר אכיל כולה מחייב משום שבועה ראשונה: שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה. אע"ג דמשבועה שלא איכלנה שניה שמעינן דאין שבועה חלה על שבועה תנא שבועה שלישית לאשמועינן חיובא הוא דליכא אשבועה בתרייתא הא שבועות הן ולא ילאו לבטלה ואם ימלאו מקום יחולו שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה שניה תחתיה ונאסר בדבר משום שניה וכן אם נשאל על השניה חלה השלישית לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע שהרי הראשונה כמי שאינה הואיל ונשאל עליה וכן כשנשאל על השתים הרי הן כאלו אינם וחלה השלישית למפרע:

(שם ע"ב) גמ' ה"ג ועבר היום ולא אכלה וכ"ה בבבלי: פטור. ממלקות: ה"ג לא טעמא דהכן טעמא דהכן. וה"פ אע"ג דאמרו שניהם דאינו לוקה מ"מ חולקין בטעמו של דבר טעמא דיהיב מר לא יהיב מר ומר לית ליה טעמא דמר: משום שאינו ראוי לקבל התראה. דה"ל התראת ספק שהרי תלה זמן לשבועתו כל היום: משום שהוא בל"ת שאין בו מעשה. בהעברתו שמה שאינו אוכל אין בו מעשה: מה מפקה מביניהון. מאי ביניהו הא לתרווייהו פטור: שרפה. להככר שנשבע עליו או השליכה לים ואינו יכול לקיים שבועתו למ"ד משום התראת ספק פטור דלעולם בשעת התראה ספק היא שאין התראה אלא בשעה שעובר על אזהרתו ולמ"ד משום דהוה לאו שאין בו מעשה הכא חייב דהא ע"י מעשיו עבר על השבועה: היה אסתנים. ונשבע שאוכל פת קיבר ונזכר שלא אכל ועכשיו הוא אסתנים ואי אפשר לו לאכול פת קיבר מהו מי אמרינן כיון שאינו בלהבא שאי אפשר לו ליתנע שיאכל פת קיבר כיון שהוא איסתנים אף לשעבר אין שבועתו שבועה או דלמא אפשר שתשתנה דעתו ויוכל לאכלו ה"ל כאלו בידו לבא וחייב על לשעבר: שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל ואכל מהו. שיהא חייב שתים או אינו חייב אלא אחת: נשמעינה מן הדא. הא שמע ממתני': מפני שהזכיר זו. לכך תנן במתני' דאינו חייב אלא אחת אבל בשלא הזכיר זו אמרינן שנייה כוללת יותר מן הראשונה וחייל עליה וחייב שתים: אבימי אחי דחיפה. ושניהן בני רחבה דפומבדיתא היו בבבלי הגירסא חיפה והחי"ת והעי"ן מתחלפים שהם ממולא אחד: שמשית בנירין כו'. כלומר למדתי בבית רבי הלכות נדרים ושבועות: בעי כו'. רצה חיפה לבדקו אם שימש וראוי ובקי בהלכות ושאל ממנו מי שהיו לפניו חמש ככרין כו': ה"ג ואכל את כלן. וה"פ מהו שיהא חייב על כל אחת שהרי הוסיף שבועה בכל אחת או דלמא כיון דנשבע על הראשונה ה"ל כל אחת מהן כאיסור שכולן בכלל ותו אין השבועה השנייה חלה עליה א"ל אי אפשר שיאכל שנייה אא"כ אכל הראשונה וכבר נאסר: חזר חיפה. ושאלו: אינו חייב אלא אחת. טעה לומר שבועת ארבע ושלש כו' בכלל חמש שיש בכלל חמש ארבע כו': שמא אינו פטור. בתמייה א"כ כשאכל אחת חייב משום שבועה האחרונה וכן כולם הלכך חייב על כל אחת ואחת: אר"י מסתברא. כאבימי בבתרייתא כלומר זימנין משכחת לה להא דאבימי כגון דאמר שבועה שלא אוכל חמשתן וחזר ואמר ארבע אלו כו' ואכל אחת והפריש קרבן ואח"כ אכל שנייה הויא לה שנייה הני שיעור ואילי שיעור לא מיחייב וכן הדין בכולן:

(דף י"ז ע"א) הלכה ח' מתני' אם לא ראיתי גמל פורח באויר. כלומר יאסרו בשבועה כל פירות שבעולם עלי אם לא כו': נחש בקורת בית הבד. כתבנית קורת בית הבד ולורתה דאלו כעובי קורת בית הבד לא הוי שבועת שוא דאיכא טובא: שבועה שלא נעידך. ביטול מצוה היא דהא חייב להעיד שנאמר ואם לא יגיד ונשא עונו וה"ל שבועת שוא דהא א"א שלא יגיד: גמ': תמן תנינן. נדרים פ"ג: נדרי הבאי. אמר אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מלרים: ופריך אפשר שלא עבר. בדרך הזה כעולי מלרים בתמיה הא אפשר שעבר בה הרבה בני אדם ולמה תנן שזהו נדרי הבאי: אלא. הכא במאי עסקינן באומר אם לא ראה בדרך הזה בראייה אחת עם רב כעולי מלרים וזהו אי אפשר: והא כו'. כלומר דאי לא תימא הכי קשיא והא מלך דיקליטאנים כשירד לבבל ירדו עמו מאה ועשרים רבוא בני אדם שהוא כפל כיולאי מלרים ש"מ שאף בזמן הזה פעמים שמתאספים בדרך אחד ששים רבוא ואמאי קרי ליה הבאי אלא ודאי כדשנינן שנדר שראה ס' רבוא בראייה אחת: אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד. קס"ד גדול כקורת בית הבד ופריך והא נחש שהיה בימי שבור מלכא בלע גמלים ועגלות שכשרצו להרגו מלאו עורות של גמלים תבן ונתנו בתוכו גחלים בולע ות ובלע העורות כולן והתבן שבתוכן התחיל לבעור ובער בלבו ומת: חבית. ראיתי עור נחש אחת שעשו ממנו חיפויין לשמנה ספסלים: אנא. אני ראיתי עור נחש שכסה עגלה ג וזה של המלך ש"מ שיש נחשים גדולים כקורת בית הבד: ומשני שמואל. מתני' ה"פ באומר שראה נחש מרובע כקורת בית הבד וזה הבאי ושוא שאין גב נחש מרובע: ופריך אם כו'. אי ס"ד שאמר מרובע למה ליה למיתני נחש גדול כקורות בית הבד הל"ל סתמא אם לא ראיתי נחש מרובע: לית אורחיה כו'. אין דרך התנא הזה לשנות בדברי הבאי אלא גוזמא מדברים גדולים אע"ג דבקטן נמי הוי דבר שאינו: דתנינן. במתני': אם לא ראיתי גמל פורח באויר. וה"מ למיתני עכבר פורח באויר דהוי נמי שבועת שוא אלא שדרכו לשנות גוזמא בדבר גדול: אין מרובע מששת ימי בראשית. קס"ד אין דבר נברא מרובע מבריאת העולם. ופריך והתנינן. נגעים פ"ו: גופה של בהרת. עיקר של בהרת כמה תהא גדולה: כגריס האיטלקי מרובע. קס"ד כגריס הגדל באיטליא שהוא מרובע ש"מ שיש בריה בעולם שנבראת מרובע: ה"ג כל גרמא כו'. וה"פ ממתני' זו איכא להוכיח שאין הגריס גדל מרובע דאי גריסים הגדלים באיטלקי מרובעים ל"ל למיתני מרובע אלא ודאי לשיעורי קאמר שתהא הבהרת גדולה כגריס האיטלקי והכהן הרואה אותה ירבענה להבהרת שתהא מרובעת:

(שם ע"ב) ה"ג והא כנעה וכ"ה בנדרים. וה"פ הא איכא דבר אחד ששמו כנעה וגידולו מרובע: ומשני מליא הוא קטרין. אינו מרובע ממש שהוא מלא קשרים: ופריך והא עניבא דפילא. בנדרים הגירסא והא ארכובא דיעלה חיה ששמה יעל כדכתיב יעלי סלע יש לה עקב ארכובה שהוא מרובע. ומשני עגול הוא. עלם הזה לחסה בכסופו: ואית דבעי מימר. איכא דאמרי לא אמר רשב"ג אלא שאין בעולם מרובע בבריות בעלי חיים אבל עלם מעלגיו איכא: והני בן. והגיא נמי הכי: מרובע באוכלין. יש מיני אוכלין שנבראו מרובע אבל אין אחד מבעלי חיים שנברא מרובע:

א) הלכה ט' מתני' אכלה עבר על שבועת שוא. ה"ק אכלה עבר על שבועת ביטוי דמשנשבע שאוכל ככר זו חייב לאכלה וכי הדר ונשבע שלא לאכלה הרי נשבע לבטל את המצוה ולוקה משום שבועת שוא בין לא יאכל ואי לא אכיל לה חייב שתים משום שבועת שוא ואף משום שבועת ביטוי:

גמ' שוא ושקר. בדברות הראשונות נאמר לא תענה ברעך עד שקר ובאחרונות כתיב לא תענה ברעך עד שוא ואין זה סתירה ששניהן נאמרו בדיבור אחד מפני הנטרה לאשמועינן

א) הלכה ט' שייך לדף י"ח ע"א וד"ה גמ' שוא ושקר שייך לדף י"ז ע"ב.

שלוקין

לוקין על שוא כמו על שקר דכתיב בשוא לא ינקה ה׳ וסד״א אפי׳ גב״ד של מטה לא ינקה קמ״ל ה׳ לא ינקה אבל ב״ד של מטה ינקה: **זכור ושמור**. בדברות הראשונות כתיב זכור את יום השבת לקדשו ובאחרונות כתיב שמור שניהן בדיבור אחד נאמרו לומר כל שישנו בשמירה ישנו במצות זכירה ונשים איתנהו בשמירה דמצות ל״ת היא ונשים חייבות בה הלכך חייבות נמי בקידוש היום: **מחלליה מות יומת**. משמע אפי׳ במקדש וכתיב וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים קאמר דאין זו סתירה שבדיבור אחד נאמרו ה״ג סד״א כהנים ליתנהו בחיוב שמירת שבת היאיל והותרה עבודה לגבייהו קמ״ל דלא ותניא במכילתא ריב״ב אומר הרי שהקיפו גויים את ארץ ישראל לא יאמרו הואיל וחיללנו מקצתה נחלל את כולה ת״ל מחלליה מות יומת אפי׳ כהרף עין: **לא תלבש שעטנז גדילים כו׳**. נסמכו אהדדי כאלו נאמרה בדיבור אחד לומר במקום גדילים מותר ללבוש שעטנז: **כתיב ערות אשת אחיך** לא תגלה סד״א אם נירשה אחר היבום אסור להחזירה קמ״ל יבמה יבא עליה מ״מ דלאחר שיבמה פקעה איסורה מינה א״נ סד״א אחר שבא עליה היבם פקע מינה האיסור של המת ואם נירשה היבם מותרת לאחד מן האחין מן הפס של המת קמ״ל ערות אשת אחיך לא תגלה מ״מ: **לא תסיב נחלה כו׳**. כתיב בפרשה זה הדבר ודרשינן מיניה דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור הזה וסד״א לא קאי זה הדבר אלא על לא תסוב דכתיב גביה אבל וכל בת יורשת כו׳ נוהג אפי׳ לדורות קמ״ל שניהן בדבור אחד נאמרו שאינן נוהגין לדורות והיכא בין לא תסוב לקרא דוכל בת יורשת דלא תסיב משמע אפי׳ אם ירשה אחר הנישואין וכל בת יורשת היינו שירשה קודם הנישואין: **אחת דבר אלהים**. ושמענו שני דברים: **הלא כה דברי כאש נאם ה׳**. וכפטיש יפוצץ סלע כשם שפטיש מתפוצץ מהסלע לכמה חלקים ואף אם אין הפטיש עצמו מתפוצץ מ״מ הסלע שבתוכו מתפוצץ לחלקים רבים כך דבר אחד מדברי השם מתחלק לכמה חלקים: **נשבע להחליף**. נשבע היפך האמת כגון שנשבע שלא אכל ואכל או בהיפך: ה״ג כל הידוע לשנים זהו שבועת שקר לג׳ זהו שבועת שוא וכ״ה בנדרים. וה״פ אם אין ידוע אלא לשנים שאינו כמו שנשבע ה״ל שבועת שקר אבל לא שבועת שוא שאין זה לשנות את הידוע לאדם אבל אם נודע לשלשה שאינו כן ה״ל שבועת שוא: **אפי׳ ידוע לשנים**. כאן ויש עוד אחד בסוף העולם היודע שקרו אפי׳ אינו שם בשעת השבועה כיון שנודע לו שקרו קודם השבועה ה״ל שבועת שוא: **מה מפקה מביניהון**. מאי ביניייהו: **שינה בפני שני׳**. נשבע בפני שנים על אבן שהיא כסף והשליך האבן ליס ואי אפשר שיראנו אדם עוד והתרו בו משום שבועת שוא: **ע״ד דר״י אינו לוקה**. שהרי לא היו שם ג׳ בשעה שנשבע ואם היה אדם שידע מכבר לאו כלום הוא דבעינן שיהיו ג׳ שם בשעת שבועה: **ע״ד דר״ל לוקה**. שאי אפשר שלא יהיה אחד בסוף העולם שלא נודע לו מכבר שזה אבן: **התרו בו משום שבועת שקר**. הדבר בהיפך לר״י לוקה שהרי לא נודע שנשבע לשוא אלא לשנים וה״ל שבועת שקר ולר״ל אינו לוקה דשוא היא ולא שקר: **אפי׳ ביטה ומרגליתא**. קאי אמתני׳ דתנן איזו היא שבועת שוא אמר ר׳ בא אפי׳ נשבע על בילה שהיא מרגליות נמי הוי שבועת שוא: **ופריך ואהן אפי׳**. והא אפילו דקאמר ר׳ בא קשיא דמשמע דרבותא היא ואינו כן דהנשבע על האיש שהיא אשה הוא יותר שוא מן ביטה ומרגליתא: **אלא**. ה״ק ר׳ בא כגון ביטה כו׳ דדמיין במראיהן אפ״ה הוי שוא דמ״מ ידוע לכל אדם שנשבע לשוא: **כאן במעמידין**. באומר שלא כיון בשעת שבועה להבאי אלא שראה ממש נ״ל פורח אסור ולוקה עליו: **וכאן בשאין מעמידין**. אלא אומר שלא אמר אלא על דרך הפלגה: ה״ג א״ר בא ואפי׳ תימא כו׳ וכ״ה בנדרים: ה״ג נכסי עלי נכסיו מותרין הא ללקות לוקה כן היא גירסת הרשב״א. וה״פ נכסיו מותרין דשבועות הבאי היא ומילקי מיהת לקי דהא נשבע לשוא: **עוד היא**. אף זו איירי במיחל שבועתו על נכסיו ומותר דתני אנכסיו קאי שהן מותר וה״ג נכסיו מותרין הא ללקות לוקה: **אהן דמשתבע**. האי מאן דמשתבע על שנים שהן שנים לוקה משום שבועת שוא דכ״ע ידעי שהן שנים: **אהן דחמא**. הרואה גשמים יורדים ונשבע עכשיו כלי אריגה מתחזקין לוקה משום שבועת שוא שהכל יודעים כשהחום הזק כלי אריגה מתפרדים וכשהגשמים יורדים עליהם הם מתחזקים: ה״ג כלי קורי בריכסון. וה״פ כלי קורי הם כלי אריגה וכ״ה בירושלמי שבת פ׳ כל הכלים (סוף ה״א) ובבבלי שם: **בריכסון**. כמו וירכסו את החשן דמתרגמינן ויחדון ית חושנא ובגליון פירש בענין אחר ואינו נכון: **בוליות**. איפרכיות של דוכסים: **לשוא**. על עון שבועת שוא שעשיתם הכתי את בניכם: ה״ג שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי כו׳: **דבר שאילו בנדרים אסור ובשבועת מותר**. וה״פ בברייתא תניא אמתניתין דבר שאלו כו׳: **לא אתייא כו׳**. וקאמר סתמא דש״ס לא על מתניתין נשנית ברייתא זו שהוא בהיפך דשבועה אסור לישבע כך דממה נפשך קעביד איסורא ועובר אלאו ובנדרים מותר לעשות כן שאם אמר קונם פירותיך עלי אם אוכל מותר לומר אח״כ קונם פירותיך עלי אם לא אוכלנה ואסרו פירות חבירו עליו ממה נפשך ואף שאפשר לפרש הברייתא אם אמר קונם אם אוכל והדר ואמר קונם אם לא אוכל הוי נדר ופירותיו אסורים ובשבועות לא הוה שבועה מ״מ לשון מותר קשיא אלא קאי אמתני׳ א דתנן לעיל בפרקין. **אחד דברים שיש בהן ממש כו׳**. כיצד אמר שאתן לאיש פלוני מנה ושלא אתן ה״ל שבועת ביטוי: **ומר**. ואמר ר׳ בא בר ממל: **מאחר שאין בידו**. ניסבע להבא שיתן לפלוני מנה או שלא יתן שהרי אין פלוני ברשותו: **אין בידו לשעבר**. אף אם נשבע לשעבר שנתן לאיש פלוני או שלא נתן לא הוי שבועת ביטוי עלה תניא זה חומר בנדרים אסור ובשבועות מותר אם אמר קונם שנתן לפלוני כו׳ הוי נדר ובשבועות מותר כלומר אינה שבועה: **אשכח תני**. מצא ברייתא דתני בה על שני המשניות דבר שאלו בנדרים אסור כלומר בנדרים אם נדר כך הוה נדר והייב לקיימו אע״ג שלענין שבועת ביטוי לא הוה שבועה: **אינו חייב אלא אחת**. שאין שבועה חלה על שבועה: **חייב על כל אחת ואחת**. דהא בכל שבועה נשבע לשקר: ה״ג מוטב לעבור על שבועת שוא לחוד ולא על שבועת שוא וביטוי כדהגיא בסיפא וכ״ה ברא״ש. וה״פ אכלה איני עובר אלא על שנשבע לשוא לבטל את המצוה אבל לא אכלה עובר על שבועת ביטוי והיא השבועה הראשונה שנשבע לאכול גם עובר על שבועת שוא שכשנשבע שלא לאכול ה״ל נשבע לבטל את המצוה וה״ל שבועת שוא שאע״פ שקיימה אח״כ מ״מ כשיצאה השבועה מפיו יצאה לשוא על דבר שאי אפשר לו ומאותה שעה הוא עובר אפי׳ קיים שבועתו: **שבועה שלא אוכלנה היום**. כלומר שלא אוכל ככר היום ולא הזכיר ככר זו: **קיים את הראשונה**. שאכל ככר זו וגם לשנייה שנשבע שלא יאכל שום ככר היום: (שם ע״ב) ה״ג ר״ל אמר קיים לראשונה ולא ביטל את השנייה. וה״פ סובר ר״ל כשנשבע בשנייה אהיתירא קמשתבע ולא היתה כוונתו אלא לאסור על עצמו שאר ככרות אבל ככר זו שנשבע עליה לאכלה בהיתירא קאי א״כ לא ביטל לשנייה באכילתה: **שבועה שאוכלנה היום**. נשבע שיאכל ככר אחד היום א״כ אכל ככר זו כשנשבע שלא לאכלה: **ואבלה**. ככר זו היום: **וביטל את הראשונה**. באכילת ככר זו שנשבע עליה שלא לאכלה וקיים לשנייה שהרי אכל ככר אחד וככר יצא ידי שבועתו: ה״ג ר״ל אמר ביטל לראשונה ולא קיים לשנייה. שכשנשבע בשנייה לאכול ככר אחת לא היתה כוונתו על ככר זה שכבר נשבע עליו שלא לאכלו היום ומסתמא אהיתירא משתבע ולא על איסורא: **קיים את שתיהן**. דאמרינן כשנשבע בשנייה כוונתו שיאכל ככר זו או אחרת וכשאכל ככר זו קיים שתיהן: **ושנייה אומרים לו שיקיימנה בככר אחרת**. שבאכילת ככר זו לא קיים לשנייה שלא כיוון עליה שככר זה מושבע עליה ואמרינן שלא נשבע בשנייה אלא להוסיף עליה שיאכל עוד אחרת הלכך צריך שיאכל עוד אחרת לקיים שנייה. **ע״ד דר״י**. דאמר שבועה שנייה קאי נמי על ככר זו שכבר נשבע עליה נמצא באכילת ככר זו עבר על הראשונה ועל השנייה הלכך חייב שתים: **ע״ד דר״ל**. דסובר דלא קאי שבועה שנייה על ככר זו אינו חייב באכילתה אלא אחת על הראשונה אבל לא על השנייה: **אוף כו׳**. סתמא דש״ס קאמר באומר שבועה שלא אוכל ככר זו היום שבועה שלא אוכלנה ואכלה דקאמרת דפליגי בה ר״י ור״ל אינו כן שאני אומר אף ר״ל מודה בזה דקאי שבועה שנייה גם על ככר זו שכוונתו בשנייה לגרז עצמו שלא יבא לידי איסור שלא יאכל ככר זו שכבר נשבע עליה לכך חזר ונשבע ואסר על עצמו כל הככרות ואפילו לר״ל חייב שתים על אכילת ככר זו:

הלכה י׳ מתני׳ נוהג באנשים ובנשים. איידי דבעי למיתני שבועות העדות נוהגות באנשים ולא בנשים כו׳ תנא בהכך נוהגות בכל אלו: **ברחוקים ובקרובים**. כגון שאתן לפלוני רחוק או קרוב: **בכשרים**. לעדות או פסולים: **מפי עצמו**. שהיא הוא השבועה מפיו: **שבועת שוא בקרובים וברחוקים**. אמר על איש שהיא אשה בין רחוק בין קרוב: **אחת זו ואחת זו**. אחת שבועת שוא ואחת שבועת ביטוי מושבע מפי אחרים חייב: **גמ׳**: **נפש נפש**. הא דתנן בסיפא אחת זו כו׳ חייב ילפי ליה בגז״ש נפש נפש נאמר

בשבועת

מחלליה מות יומת כו׳. עי׳ בקונט׳ וכ״כ הי״מ. והרב בעל הליכות עולם כתב ורבים יתמהו איך יבא עשה הקל וידחה ל״ת החמור מפני שהעשה תנאי מלא תעשה כאלו תאמר לא תעשה כך אלא בדבר פלוני והוא אמרם ז״ל מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בדבור אחד נאמרו והוא ענין תנאי שכתבתי ע״ש. ולדבריו נראה דקחשיב עשה דדחי ל״ת שיש בה מיתת ב״ד כגון שבת. ול״ת שיש בה כרת כגון עריות. ול״ת שאין בה אלא מלקות כגון שעטנז לומר דכולן לאו דחיי׳ ניהו אלא תנאי הוא בלאו. וקחשיב ולא תסוב לומר אפי׳ בדבר הנאמר לשעה אינו דחיי׳ אלא תנאי. ועיין ברור הוא זה. ועי׳ בס׳ יבין שמועה ועי׳ מ״ש עוד בתו׳ נדרים שם בסוגיא זו ועי׳ בדרושים:

ידוע לשנים כו׳. כתב הלח״מ פ״ק מה״ש הלכה ד׳ בבבלי בפרקין (דף כ״ה) פריך רבא אהא דאמר שמואל מידי דליתא בלהבא עטור מהא דאמר עולא והוא שניכר לג׳ בני אדם הא לא ניכר חייב משום שבועת ביטוי אע״ג דליתא בלהבא ומשני ניכר עובר משום שבועת שוא לא ניכר משום שקר אבל משום ביטוי לא היינו לשמואל. משמע לרב דקיי״ל כוותיה עובר משום ביטוי. ומדברי הרמב״ם נראה מבואר שאינו לוקה משום ביטוי ע״ש. ובסוגיין מבואר דלכ״ע אינו לוקה משום ביטוי. ואף רבא דפריך מעולא ולא פריך ממתני׳ כמ״ש תו׳ שם נראה טעמיה משום דמתני׳ אפשר לפרושי הא אינו משנה פטור לגמרי והיינו בנשבע על דבר שאינו ידוע לכל כמו שהכתוב בסמוך אבל עולא דמחלק בין שני בני אדם לשלשה א״כ ודאי דאינו פוטר לגמרי וס״ד בשאינו ידוע חייב משום ביטוי. ומפרש רבא אף עולא לא קאמר אלא בשאינו ידוע חייב משום שקר אבל משום ביטוי לא מחייב דהא בשעה שנשבע שקר יצא מפיו. עוד כתב הלח״מ שם ובסוף פ״ה משמע מדברי רבינו שאם אינו ידוע אלא לשני בני אדם אינו לוקה ובגמרא משמע בין לרב בין לשמואל לוקה וצ״ע ע״ש ובמ״ש סוף פ״ה. ואין כאן תימא שהרמב״ם ה״ק לא מיקרי שוא אלא דבר שאין בו ספק לשום אדם וידוע לשלשה בני אדם שנשבע לשוא אבל אם אינו גלוי לכל אדם כגון שהשמש קטנה או גדולה מן הארץ פטור אבל אם נשבע בדבר שאין בו ספק וידוע לשני בני אדם מודה דה״ל שבועת שקר דהא בשעה שיצאה שבועה מפיו יצאה לשקר כמ״ש סוף פ״ד. ודבריו מבוארים בסוגיין ועמ״ש נדרים (ס״פ ג׳) בד״ה אלא כו׳:

(דף י״ח ע״א) **לא אתיא כו׳**. וקשה הא גם כי נשנית אמתני׳ דאחד דברים כו׳ נמי קשיא ל׳ מותר וי״ל כי קאי אמתני׳ א׳ דברים כו׳ לא קשיא דכיון שאם יקיימו אחרים שבועתו אין כאן שבועת שוא שאסור מן התורה שפיר שייך ביה לשון מותר וז״ל הרמב״ם פ״ה וכל מי שנשבע על אחרים שיעשו כך וכך כו׳ אינו חייב משום ביטוי שאין בידו לקיים או לבטל ומכין אותו מכת מרדות שהרי אין בידו לקיים שבועתו נמצא גורם לשבועת שוא כו׳ ואם קיימו דבריו משובחין שלא הרגילו להוציא שבועה לשוא ע״ש. משמע אם קיימו אחרים דבריו אפי׳ מכות מרדות אין כאן. ועדיין הדבר ספק. ומ״ש הכ״מ שם בשם הריב״ש שבועת שוא דנקט הרמב״ם לאו דוקא וכוונתו שבועת שקר ע״ש תימא הוא בעיני לומר שבינה שלש פעמים וכתב שבועת שוא במקום שקר. ולענ״ד לא קאי אלא על שבועת שוא וקאמר דהוי התראת ספק שאין לאו שבו מפורש בתורה. שאפשר שלא אסרה התורה שבועה זו ולא מיקרי שוא אלא דבר שהוא בודאי שוא אבל הכא אם יקיימו אחרים דבריו לאו שוא הוא אין בו שום איסור מן התורה. ואף שרש״י חולק בזה וסובר שיש בה שבועת שוא כמ״ש בפרקין (דף כ״ט) בד״ה ליתיה בלהבא כו׳ ע״ש מ״מ דברי הרמב״ם מסתייעין מדברי הירושלמי:

אשכח תני על תרויהון. נראה דה״פ מצא ברייתא דתני על מתני׳ אחד דברים כו׳ דבר שאלו בנדרים אסור ובשבועות מותר ועל מתניתין שבועה שאוכל ככר זה שבועה שלא אוכלנה כו׳ דבר שאלו בנדרים מותר ובשבועה אסור ועמ״ש בנדרים [פ״ג ה״ב] בתו׳ בד״ה דבר כו׳: **אומרים לו כו׳**. הרמב״ם השמיט דין זה. ונראה דסובר כיון שכבר כתב לוקה על השנייה בין אכל בין לא אכל ואם לא אכלה חייב אף על שבועת ביטוי. ממילא ידעינן שאומרים לו שיאכלנה שלא יעבור על שניהם. אך נראה סד״א מוטב שיעבור על שניהם בשב ואל תעשה משיעבור על אחד מהן בקום ועשה קמ״ל דאומרים לו שיכלנה והיינו טעמא דהרא״ש שמביא דברי הירושלמי אלו בפרקין וצריך עיון:

רי״א קיים את הראשונה כו׳. עי׳ בקונט׳. והזדו לטעמייהו דפליגי לעיל בפרקין (ה״ד) ר״י דאמר שם שבועות חלות על האיסורין בכולל ה״נ חלות על דבר מצוה דהיינו ככר זו שנשבע עליה לאכלה היום הלכך ביטל לשנייה ר״ל דאמר אין שבועות חלות על האיסורין אפי׳ בכולל לכך קאמר לא ביטל לשנייה. והא דלא אמר ר״י כר״ל באיסור כולל ככר הקשה כן בבבלי (דף כ״ג) משנה דבעי לאוקמה כד״ה וכתב תו׳ שם בד״ה דמוקי כו׳ וא״ת לימא משום דר״י סבר חצי שיעור אסור מן התורה ובכ״ש נמי מושבע ועומד כו׳ ועוד י״ל דמצי לאוקמי שלא כדרך הנאתן דמדרבנן ע״ש וכתב המהרש״א וקשה מנ״ל דר״ש ור״ע מחייבי שלא כדרך הנאתן מדאורייתא דר״י גופי׳ אמר כל איסורים שבתורה כדרך הנאתן ומשהו חייב מן התורה וצ״ע ע״ש. והרב במ״ל דחק מאוד בדבר ע״ש. ואני תמה על שני גדולי הדור שלא ירדו לעומק הענין ר״י סובר חצי שיעור אסור מן התורה היינו משום דחזי לאצטרופי כמפורש פ׳ יוה״כ (ועמ״ש לעיל בה״א בד״ה פתר כו׳) הרי דאין בחצי שיעור איסור מצד עצמו הלכך שלא כדרך הנאתן דאי אפשר לבוא לידי חיוב לית ביה איסורא מדאורייתא אבל ר״ש ור״ע דאמרי משהו אסיר ולוקין עליו ה״מ דאסירו מצד עצמו הלכך אף שלא כדרך הנאתן לוקין עליהן דלא גרעי ממשהו וזהו ברור ונכון (ועמש״ל [בהל׳ ד׳] בד״ה ואכל כו׳) וכ״ת א״כ נאמר לר״ש כל איסורין שבתורה בהנאה לוקין עליהן כי היכא דאסורין במשהו י״ל כיון דכתיב לא תאכל חזינן דעל האכילה קפיד קרא. ועי׳ תו׳ פסחים (דף כ״ב) בד״ה ור״ש כו׳. הרמב״ם השמיט כל הסוגיא. ונראה דסובר דהבבלי פליג. דבשתה כולל אף ר׳ יוחנן מודה דאינו חל על האיסורין וכן כתב הרמב״ם פ״ה הלכה ה׳. נמצא דליתא לחלוקה הראשונה וכ״ש לשנייה. דהשתא בשב ואל תעשה קאמר דאינו חל כ״ש בקום ועשה. (ועמ״ש תו׳ דף כ״ד בד״ה אלא כו׳). חלוקה שלישית נמי ליתא דהא קיי״ל אין שבועה חלה על שבועה א״כ ודאי לא קאי שבועה שנייה על ככר זו. אך קשה הא מתני׳ היא שאין שבועה חלה על שבועה ולא פליג הירושלמי בהא וצריכין לומר כיון דהי לא שבועה שנייה כשנשאל על הראשונה שפיר קיים שנייה באכילת הראשונה דהא מיהת כיון בשנייה גם עליה א״כ הדרא קושיא לדוכתא מדוע השמיט הרמב״ם דין זה. חלוקה רביעית שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכלנה ע״ד דר״י חייב שתים קשיא כיון דאין שבועה חלה על שבועה למה יהא חייב שתים הא מפורש תנן במתני׳ בפרקין שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה אינו חייב אלא אחת ויש לחלק בדוחק וצריך עיון:

(שם ע״ב) **מפי עצמו**. רש״י והר״ב פירשו מפי עצמו אבל אם השביעוהו אחרים אכלת ולא אכלת ואמר לא אכלתי ואכל או לא ניסיף פטור אם לא ענה אמן ואם ענה אמן אחר שהשביעוהו הוי כנשבע מפי עצמו כדתנן בסיפא וענה אמן חייב. ויפה פירשו לסוגית הבבלי דיליף שבועה מפי אחרים דחייב מסוטה והתם בשאמרה אמן אבל הירושלמי דיליף ליה בגמרא מגז״ש דנפש נפש והתם לא כתיב אלא ושמעה קול אלה א״כ אפי׳ לא ענה אמן וכ״ת לירושלמי תיקשי מתני׳ דתנן רישא מפי עצמו משמע מפי עצמו דוקא ולא מפי אחרים ובסיפא תנן משביעך אני ואמר אמן חייב אבל לא אמר אמן פטור י״ל מפרש רישא לאו דוקא וסיפא אורחא דמילתא קתני וכ״כ רש״י סוף פרקין. א״כ י״ל אף הירושלמי סובר דוקא אמר אמן חייב דילפינן מסוטה וכ״ת א״כ ג״ש ל״ל כי היכא דילפי׳ שבועת העדות מסוטה דעונה אמן כמוציא שבועה דמי ה״נ היכא למילף שבועת ביטוי ושוא מסוטה י״ל אי לאו ג״ש סד״א דוקא סוטה הוא דעניית אמן מהני נבדקה דהחמיר בה שנענשת מיד במיתה אבל בשאר שבועות בעינן שיוציא מפיו אלא שבועת העדות סד״א אפי׳ עניית אמן לא בעי דושמעה קול אלה כתיב בשמיעת קול לחוד סגי ילפינן קולא מסוטה דבעינן עניית אמן מיהו סד״א דוקא הני תרתי הוא דמהני עניית אמן אבל שבועת ביטוי לא לכך בעינן ג״ש נפש נפש. לפ״ז צ״ל שבועת העדות מפי אחרים נמי בעינן עניית אמן ומסתייעא דבר זה מהא דתנן לקמן פ׳ שבועת העדות שבועת העדות כיצד כו׳ משביע אני עליכם ואמר אמן. הרי דאפילו בב״ד בעינן שיענה אמן וע״ש בבבלי (דף ל״א) בתו׳ בד״ה משביע כו׳. והר״ן כתב אי לאו דמיא אמירת אמן כמוציא שבועה סוטה אמאי מיבדקא אפי מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרה כלום אחר השבועה דלא דמיא למשביע העדים שהם כופרים אחר השבועה ואומרים אין אנו יודעים לך עדות ע״כ וקשיא מאי דייק מסוטה התם משביע הכהן במקדש ולעיני כל ישראל ותדע דהא אלו הוציאה השבועה מפיה מי הוה מידי והא ודאי מוציא שבועה מפיו בשאר שבועות לא גרע מעונה אמן אלא סוטה גזירת הכתוב א״כ איך נילף מיניה ועוד הא דבעינן כפירה בדיבור היינו כל שלא יצאו מב״ד ויש לכן

עוד

עוד שבות להודות או לכפור אבל שתקן ויצאו מב"ד אפשר דהוי כפירה. ועמ"ש פ' שבועת העדות ה"ד ד"ה ולא: ר"א בשם ר"י לית כאן מימר. בבבלי תמורה פ"ק (דף ג') גרסינן אמר רב אידי בר אבין כו' א"ר יוחנן משום ר"י הגלילי כל ל"ת כו' חוץ מנשבע ומימר כו', בתר הכי מסיק א"ר יוחנן לתנא לא תיתני מימר דבדיבוריה עביד מעשה. והוה קשיא לן הא ר"י תנא מימר א"כ מאי קאמר לא תיתני מימר. אבל לגירסתינו ניחא תרי אמוראי נינהו אליבא דר"י. ותו' כתבו בפרקין (דף כ"א) בד"ה חוץ כו' תימא הא ר"י אית ליה בהשוכר גבי חסמה בקול עקימת שפתיו הוי מעשה וי"ל שאני התם בדיבוריה קעביד מעשה כו' והוה כמו מימר דאר"י לתנא לא תיתני מימר ע"ש. וקשה לרב אידי בר אבין דאמר ר"י תנא מימר ליתני נמי חסימה ונראה כוונת תו' מ"ד לר"י לא תיתני מימר הוא דאמר דסובר חסמה בקול לוקה אבל רב אידי בר אבין סובר דלא פליג ר"י בחסימה אלא סובר כר"ל דאינו לוקה על חסימה בקול. כתב הרמב"ם פי"ח מה' סנהדרין כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם. וכתב הלח"מ ר' יוחנן דהוא מרא דהך שמעתתא דהוא אמרה בשם ר' יוסי הגלילי אמר פ"ק דתמורה (דף ג') לא תיתני מימר ע"ש. ולפמ"ש אין מקום לקושייתו שסובר כרב אידי בר אבין דפליג אר' אבהו דאמר משמיה דר"י לא תיתני מימר. וטעמו דאמר דלא כר' אבהו דבתמורה שם פריך הש"ס ארב דאמר כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ממתני' דתנן אלא שהם המיר מומר וסופג את הארבעים ומשני הא מני ר' יהודה. ולא משני קסבר רב שאני מימר בדיבוריה עביד מעשה ול"ל לדחוק דרב מוקי מתני' כיחידאה אלא ודאי דברי רב אידי עיקר. והכ"ז כתב שם הרמב"ם פסק מימר לא חשיב מעשה כרב דמוקי מתני' כר' יהודה ומ"מ צריך טעם למה פסק כרב נגד ר"י ע"כ. ותימא וכי רב הוא דמשני הכי אלא סתמא דש"ס קאמר אמר לך רב מני מתני' ר"י אבל רב מלי סבר מימר הוה מעשה כמ"ש תו' שם בד"ה והרי כו' ע"ש. ובספר לאן קדשים כתב שם מדתנן וסופג את הארבעים דסד"א לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו כמ"ש תו' שם במתני' ש"מ דסובר התנא מימר לא הוי מעשה ע"ש. כמדומה כד נייס ושכיב אמר להא מילתא דעדיין י"ל קמ"ל מתני' דמימר הוה מעשה ולוקין עליו. ודקשיא להה"מ ובלח"מ פי"ג מה' שכירות הא דפסק הרמב"ם חסמה בקול לוקה כר"י כ"ס שהאריכו ודחקו הרבה. לפמ"ש לק"מ דסובר הרמב"ם אף רב אידי מודה דפליג ר' יוחנן בחכמה בקול לוקה ולאו מטעם עקימת פיו הוה מעשה דא"כ קשיא מימר אלא מדסמיך חסימה למלקות ש"מ לרבויי מלקות לחסימה הוא דאתי והיינו הפי' חסמה בקול. וכ"ת א"כ נילף מיניה כל לאו שאין בו מעשה שלוקין עליו י"ל מדכתיב אם לא תשמור לעשות הוא דשמעינן שאין לוקין עליו כדאמרינן ריש פ"ג דמכות. ועוד הרי כתב הרמב"ם ריש ה' תמורה מפי השמועה למדו לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. ש"מ לאו מסמיכות דחסימה ילפינן לה ואייתר לן הסמיכות לדרשה:

(דף י"ט ע"א) ע"ד דר"י חייב שתים ע"ד דר"ל אינו חייב אלא א'. וקשה הא ודאי תרי לאוי נינהו לא תשבעו בשמי לשקר לא תקלל חרש אלא דלוקין עליהן ילפינן מחד קרא למה לא יהיה חייב שתים הא חלוקין הן בלאו. וכ"ש לגירסת ירושלמי סנהדרין פ' ארבע מיתות (הל' י"ב) ור"ל אמר מפני שנכללו בלאו אחד. ש"מ דסובר חלוקין דלאו הלוקה א"כ כי שיכי למחייב עלייהו שתי חטאות ה"נ יש לחייב עליהן מלקות שתים:

הדרן עלך פרק שבועות שתים

פ"ד ה"א שבועת העדות. ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד. בבבלי גרסינן לאפוקי מאי אר"ש לאפוקי מלך ראב"י אמר לאפוקי משחק בקוביא מ"ד משחק בקוביא כ"ש מלך ומ"ד מלך אבל משחק בקוביא מדאורייתא מיחזי חזי ורבנן הוא דפסלוה. וקשה מ"ד משחק בקוביא מנ"ל דמתני' אתיא למעוטיה דלמא לא אתי למעוטי מלך דהא אף לדעתו שפי איכא למעוטי מלך ממשחק. ואי מסברתו קאמר הכי הואיל דאין מקבלין עדותו לא קרינן ביה והוא עד הל"ל הכי מנפשיה אבל ממתני' לא שמעינן ונראה דסבר רב אחא אי ס"ד דלא אתי למעוטי אלא מלך ליתני ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד ושמעינן נמי מלך ול"ל למיתני כל הני אלא למעוטי נמי משחק בקוביא. וכ"ת מ"ש דתני שאר פסולין ולא תני נמי מלך י"ל קמ"ל משחק בקוביא דומיא דמלך מה מלך אם העיד עדותו כשר אף משחק בקוביא אם הוציאו ממון ע"פ עדותו אין מוציאין מיד המוחזק. אבל אין משמעות הפוסקים כן וכמ"ש לקמן בד"ה בכשרים כו'. ולמ"ד לאפוקי מלך ל"ק ליתני סתמא ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד דס"ד מלך כיון שאם עבר ממלכותו מעיד מיקרי ראוי להעיד קמ"ל. ועיין בר"ן:

כבשים מיעוט כבשים שנים כו' עי' בקונ' וכן פירשתי סנהדרין פ"ג ה"ח ד"ה כבשים. אבל יותר נראה דלא קאי אתמידין מדקאמר מה ת"ל שני ולא קאמר שנים ש"מ דקאי אמצורע ולא אתמידין וכ"מ בבבלי. וזה דלא כמ"ש בסנהדרין שם בתו' בד"ה כבשים כו' ועמ"ש שם באריכות: **מה** להלן אנשים ולא נשים כו'. בבבלי ריש פרקין משמע מדכתיב ועמדו שני האנשים יליף שהנשים פסולות וכן פירש"י ב"ק (דף פ"ח) בד"ה פסולה לעדות דכתיב בעדים זוממין ועמדו שני האנשים ותניא בפ' שבועת העדות בעדים זוממין הכתוב מדבר דמשמע אנשים ולא נשים וקטן נמי מהכא נפקא לן דכתיב אנשים ולא קטנים ועוד עדות שאי אתה יכול להזימה היא דלאו בר עונשין הוא ע"כ. וכ"כ תו' (דף כ"ט) בד"ה שבועות כו'. וקשה גז"ש ל"ל. ונראה סובר הירושלמי האנשים אילטרך לדרשא אחרינא כמ"ש לקמן בסוגיין בד"ה צריכין כו' ע"ש. והא דיליף הירושלמי קטן מגז"ש לא קשיא תיפוק ליה עדות שאי אתה יכול להזימה היא כמ"ש רש"י די"ל אילטרך לעדות ממון דלא בעינן עדות שאי אתה יכול להזימה ועי' ש"ך ח"מ סוף סי' ל"ג. אך אבבלי קשה נ"ל פסול נשים מדכתי' ועמדו וגו' תיפוק ליה מגז"ש דלא גרע מעבד דיליף התם בב"ק מקרא. ואפי' מאן דיליף התם פסול עבד מגזלן ומבאר כבולים נמי איכא למילף נשים מעבד. ומ"ש תו' ב"פ תימא אמאי צריך קרא דעבד כו' תיפוק ליה מג"ש דלה לה מאשה, ככר תירצו שם בב"ק ע"ש. אבל אין תירוצם מספיק לקושיא ול"ע: הרי למדנו שאין האשה דנה. כתבו תו' (דף כ"ט) בד"ה שבועת כו' תימא כפ"ק דב"ק דרשינן מאשר תשים לפניהם דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל דיני' ואי אשה פסולה לדון לא איירי לפניהם אלא בכשרים לדון כדדרשינן לפניהם ולא לפני הדיוטות וי"ל קרא קאי בדיינים ובנידונים כו' ע"ש וקשה מנ"ל דקרא קאי אתרווייהו דלמא לא קאי אלא על חד מינייהו. גם דברי תו' בב"ק שם אינן מבוארים כל הצורך ונראה אם נאמר קרא קאי על משה שיפים המשפטים לפניהם ל"ל לכך נקט לשון רבים שישימם לפני אנשים ונשים. ואם נאמר דאזהרה היא לדורות קאי לפניהם אדיינים האמורים בפרשה. ודייק לן דלא קאי אדיינים לחוד דא"כ הל"ל אשר תגים לפניהם כדכתיב מי בעל דברים יגש אליהם. ואי לא נאמר קרא אלא למשה מ"ש דשני קרא כאן משארי מצות התורה הל"ל ויאמר ה' אל משה לאמר דבר אליהם כו' אלא לאשמועינן אע"ג דנאמר למשה שישים לפניהם אזהרה היא גם לדורות. ואפשר שזהו כוונת התו': עוד כתבו שם וכן יש בירושלמי מעתה שאין האשה מעידה אינה דנה. ולפי גירסתם נראה דה"פ פריך הרי למדנו מג"ש שני שני נאמר כאן ע"פ שנים עדים ונאמר להלן וישארו שני אנשים במחנה מה להלן אנשים ולא נשים אף כאן אנשים ולא נשים ושמעינן נמי שאינה דנה א"כ הא דכתיב ועמדו שני אנשים שני ל"ל ושני אר"י בר בון בשם ר"י מה ת"ל שני שלא יהא כו' ולא גרסינן בדר' יוסי נאמר כאן שני כו' א"נ ר' יוסי אמר גז"ש שני לא ללמד ועמדו שני אנשים בגז"ש נאמרה אלא ללמד ע"פ שנים עדים בג"ש ושמעינן מק"ו שאינה דנה דתנן יש שכשר להעיד ואינו כשר לדון א"כ ועמדו שני אנשים למעט שאין האשה דנה ל"ל דהא איכא למילף בק"ו אלא שלא יהא א' עומד כו' וזה שכתבו תו' מעתה שאין האשה מעידה כו' לאו בפירוש איתמר אלא מדברי רב יוסף שמעינן הכי סנהדרין פ"ג ה"ח כתבתי בתו' בד"ה הרי כו'. וגירסת תו' ס"פ שבועת שתים מעתה שאין האשה מעידה אינה דנה וקשה מאי קשיא כו' ע"ש. אחרי העיון נראה שגירסת תו' כגירסא שלפנינו אלא בדברי ר' יוסי נתר דמייתי גז"ש גורסים מעתה שאין האשה מעידה אינה דנה א"כ מה ת"ל שני כו' וה"פ ר' יוסי יליף גז"ש ע"פ שנים עדים מוישארו שני אנשים וקאמר מעתה שאין האשה מעידה אינה דנה מהיקישא דהוקשו הדיינים לעדים דכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ועמדו שני האנשים אלו העדים לפני ה' אלו הדיינים א"כ מה ת"ל שני אלא שלא כו'. מיהו הרא"ש בפרקין מייתי דברי הירושלמי ונראה שגורס כגירסא שלפנינו אלא כהגהתי. אך מ"ש נאמר כאן שנים כו'. ול"ל דיליף גז"ש ע"פ שנים מוישארו וגו' והא ודאי ליתא דקאמר א"כ ועמדו שנים ל"ל ויליף שנים עדים לג"ש א"כ הדרא קושיא לדוכתא מה ת"ל שני. וכמ"ש בקונטרס ניחא:

מעתה אין אשה מעידה. עי' בקונט'. וקשה בסמוך אמר ר' בא צריכין העדים לעמוד כו' שנאמר ועמדו כו' הרי דהך קרא קאי אעדים א"כ שפיר איכא למילף מיניה שהנשים פסולות להעיד. וע"ק מנ"ל שאשה אינה דנה נימא קרא קאי אעדים דוקא ולא אדיינים גם בבבלי בסוגיין מוקי קרא בעדים. ולגירסת תו' ניחא אלא צריכין להגיה בברייתא א"כ למה נאמר שני מופנה להקיש ולדון ממנו גז"ש נאמר כאן ועמדו שני אנשים ונאמר להלן וישארו כו'. ולא בעי למילף מדכתיב ע"פ שנים דילפינן שני משני ולא שנים משני. ור"י בר' בון פליג ויליף שנים משני ולא יליף דייני מעדות ועמ"ש לעיל בד"ה מה כו': צריכין העדים להיות עומדים. דכתיב ועמדו שני האנשים כתב הר"ן י"א אפי' בדיעבד פסול מדאמרינן פ"ב דזבחים מה ליושב שפסול לעדות ואינו מחוור מדאמרינן ת"ח מעיד מיושב ואי בעלמא בדיעבד פסול ת"ח אמאי מעיד וכי מכשירים עדות פסול מפני כבוד תורה הל"ל דלא לכבוד כלל כדאמרינן במלך ע"ש. ול"נ דאין מכאן ראיה דקי"ל כל אנשים שבתורה השופים והיינו ת"ח וכתיב ועמדו שני האנשים ובעדים הכתוב מדבר ש"מ דאף ת"ח מעיד. ולא מרבינן אלא ת"ח שיכול למחול על כבודו משא"כ מלך. ומטעם זה לא יליף הירושלמי מאנשים ולא נשים דאילטרך לגופיה לרבות ת"ח כמ"ש לעיל בד"ה מה כו'. וכ"ת כיון דיליף ת"ח מהאנשים נאמר שצריך שיעמוד דהא כתיב גביה ועמדו י"ל מדלא כתיב ושני האנשים יעמדו ש"מ לכך לא סמיך עמידה להאנשים לומר אם הוא ת"ח א"ל עמידה. ועי' בתו' בבלי (דף ל') בד"ה הכל כו'. א"כ כיון דאיכא עשה דכבוד תורה אמרינן דלא אתי קרא אלא לרבויי שיעידו אבל לא שיעמדו עוד כתב הר"ן שרשב"א מייתי ראיה מהא דאמרינן פ' מי שאחזו בודקין לשוטה ולמתנות ולעדות וגרסינן בירושל' אר"ל זאת אומרת מעידין מיושב אלמא בדיעבד כשר ע"כ. לפמ"ש לעיל בד"ה הרי ובד"ה מעתה כו' לגירסת תו' ניחא דר"ל סובר ועמדו לא קאי אעדים אבל לר' בא ולהבבלי דמוקי ועמדו לעדים אפי' בדיעבד. וטעמא נראה דשנה ביה קרא דכתיב ויעמד העם על משה ואפי' נאמר דהיינו גמר דין מ"מ שמעינן דגם עדים בעמידה דהא עדים כגמר דין דמי ועמדו ל"ל אלא לעכב. ועי' בבבלי בסוגיין. ועי' מ"ב בירושלמי גיטין פרק מי שאחזו (סוף ה"א) בד"ה אדם כו':

אף הנידונין עומדין בשעת קבלות עדותן. בסנהדרין הגירסא בשעה שמקבלין דינן וכ"ה בהרי"ף והבבלי מסכים לגירסא דסנהדרין דגרסינן אר"ה מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין ד"ה בעמידה. מיהו י"ל קבלת עדות לגמר דין דמי לגבי עדים הלכך אף בעלי דינין אז בעמידה וכפי הגירסא שלנו. ולגירסא זו ניחא הא דאמר שמעון בן שטח לינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך דשעת קבלת עדות כגמר דין הוא. ודלא כמ"ש תו' בסוגיין בד"ה שהם כו' דברייתא אתי דלא כר' יהודה ועמ"ש בסמוך ואפשר דה"נ אף הדיינים עומדים בשעת קבלת העדות. ואהיא כי הא דאמרינן ירושלמי סנהדרין (פ"ז ה"ט) אהא דתנן גבי מגדף והדיינים עומדין על רגליהן וקורעין אר"ל מכאן לדיינים שקיבלו עדות עומדין דינן דין. וכתב הר"ן בפרקין עלה וכיון שכן ה"ה לדיינין בגמרו דינן מעומד דינם דין. דעדות כגמר דין דמי ע"ש ואני תמה מדבריו הא דדיינין צריכין לישב בשעת גמר דין מקרא שמעינן דכתיב וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם כמפורש בבבלי בסוגיין הלכך אפי' בדיעבד פסול אבל שיהיו הדיינין יושבין בשעת קבלת עדות לאו מקרא יליף אלא מסברא י"ל בדיעבד כשר ול"ע. ועמ"ש בסנהדרין שם בתו' בד"ה מיכן מ'. עוד כתב הר"ן שם ובירושלמי פ' זה בורר משמע בעלי דין בעמידה בשעת עדות. ואיני יודע שם שום משמעות אם לא שהיתה גירסתו שם כגירסא דהכא אבל אין זה משמעות לשונו דא"כ מפורש שם הל"ל וא"ל כיון שצריכין לעמוד בשעת גמר דין אף בשעת קבלת עדות הדין כן א"כ ה"ל להביא ראיה מהבבלי. והכבר דעתי שמניהן שוין כמ"ש לעיל:

שנאמר אשר להם הריב. בבבלי יליף ליה מדכתיב וישב משה לשפוט כו' ויעמד העם א"כ מעדים יליף ליה דעדים כגמר דין דמו וכתיב בהו ועמדו שני האנשים, וקשיא פשטא דקרא משמע לא הבעלי דינים לבד עמדו לפני משה אלא אף שאר העם עמדו ועוד מדעמדו מן הבקר עד הערב ש"מ אף בתחלת הדין צריכין שיעמדו ומ"ש דמ"ד בתחלת הדין א"ל לעמוד דאמר ר"ה מחלוקת **בתחלת הדין**. גם יתרו הוכיח משה על שהעם עומדים והוא יושב כמ"ש רש"י בפי' התורה. גם הא דיליף מעדות קשיא מי איכא למ"ד דאשר להם הריב לא קאי אבעלי דינים א"כ מגופא דקרא שמעינן שיעמדו וי"ל אי לאו דילפינן ליה מעדים סד"א אף בתחלת הדין צריכין לעמוד. ועי' בתו' שם בד"ה הכל כו': **לא** יומתו אבות בעדות בנים וא"ת מנ"ל שהקרובים פסולים לעדות ממי

וא"ל

בשבועת ביטוי ונפש כי תשבע לבטא בשפתים ונאמר בשבועת **העדות ונפש כי תחטא** ושמעה קול אלה והוא עד כו' מה נפש הנאמר בשבועת העדות עשה את המושבע מאחרים כנשבע מפי עצמו שנאמר בעדות ושמעה קול אלה והיינו מאחרים: ה"ג אף נפש האמור בשבועת ביטוי עשה המושבע כנשבע: **חוץ מן המימר כו'**. אע"ג דלא עביד מעשה לקי: **בשם**. בשמו של הקב"ה: **לית כאן מימר**. לא תיתני מימר בכלל לאוין שאין בהן מעשה דמימר בדיבורו עושה מעשה שעושה מחולין קדשים: **נשבע לשקר מנין**. דלוקה: **כי לא ינקה ה'**. ה' הוא דלא מנקה אבל ב"ד של מטה מלקין ומנקין אותו: **ליראה את השם**. שיתיירא שלא להוציא את השם לבטלה וכן המקלל את חבירו בשם מוציא את השם לבטלה וכתיב בתריה והפלא ה' את מכותך שיטול מכות והיינו מלקות:

(דף י"ט ע"א) **מינה**. מהאי קרא ליראה וגו' שהנשבע לשקר אפי' לא הזכיר שם ה' אינו ירא את השם וקרינן ביה אם לא תשמור לעשות ליראה את השם: **שבין שקילל כו'**. כלומר אף ר' יוחנן יליף ליה מדכתיב ליראה את השם: **מה מפקה מביניהון**. מאי בינייהו: **נשבע לשקר וקילל לחבירו בשם**. בבת אחת לר"י חייב שתים משום לא תשא ומשום ליראה וגו' ולר"ל אינו חייב אלא אחת לפי ששניהן נאמרו בלאו א' ליראה את השם:

הדרן עלך שבועות שתים

פ"ד ה"א שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים. דכתיב והוא עד גו' ועמדו שני האנשים הכתוב מדבר ואשה פסולה כדיליף בגמרא: **לא בקרובים**. דפסולי עדות נינהו ובגמרא יליף מקרא: **ולא בפסולין**. כגון חייבי מיתות או מלקות או גזלן וכו'. שאינו בר מלקות דכתיב אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס: **ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד**. לאפוקי מלך שאינו מעיד ופסולי עדות דרבנן כגון משחקי בקוביא ומפריחי יונים: **בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד**. אם מפי עצמו נשבע שבועה שאיני יודע לך עדות חייב בין נשבע בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד: **ומפי אחרים**. כגון משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני ואמרו אי אנו יודעים לך עדות ולא ענו אמן אינן חייבין עד שיכפרו בב"ד דכתיב אם לא יגיד ונשא עונו במקום שאלו היה מגיד היה מועיל וקרא במושבע מפי אחרים כתיב שנא' ושמעה קול אלה היינו ששמע מאחרים: **גמ'**: **שעירים**. אי כתיב שעירים ידעינן שהן שנים דמיעוט רבים שנים הן א"כ מה ת"ל יקח שני שעירים לכתוב שעירים ולא ידענא שהן שנים אלא לכך כתיב שני ללמד שיהו שניהם שוין בכל מה דאפשר כלומר כשם שנכללין בדבור אחד כך יהיו שוין כאלו שניהם אחד הן: **כבשים**. גבי תמידין כתיב כבשים בני שנה שנים ליום ובמצורע כתיב יקח שני כבשים: **צפרים**. במצורע כתיב שתי צפרים חיות: **החצוצרות**. כתיב קח לך שתי חצוצרות כסף: **והכתיב לא תטה משפט גר יתום**. ואי ס"ד בעינן שיהו שני בעלי דינין שוים לא מצינו גר דן אלא עם חבירו גר א"כ ל"ל קרא שלא להטות דין גר מהיכא תיתי להטות מפני שהוא גר הא שכנגדו נמי גר הוא אלא גר דן עם שאינו גר ויתום דן עם אינו יתום ש"מ שא"צ בעלי דינין להיות שוין וקשיא שני ל"ל אלא שני מופנה לדרוש מיניה גזרה שוה: **הרי למדנו שאין האשה דנה**. מגז"ש שהם אינו ענין לנידונים תנהו ענין לדיינים: **מעתה**. דלא מסברא ילפינן שאין האשה דנה אלא מקרא ואיכא למימר דהיינו טעמא דדין היינו תורה ונשים לאו בני תורה נינהו קשיא מנלן שאין האשה מעידה: ה"ג נאמר כאן שני על פי שנים עדים ונאמר להלן וישארו שני אנשים במחנה מה שני שנא' להלן אנשים ולא נשים ולא קטנים אף שני שנאמר כאן אנשים ולא נשים ולא קטנים א"כ למה נאמר ועמדו שני האנשים שלא יהא כו' כ"ה ביומא. וה"פ השתא דאית לך גז"ש שאין האשה מעידה אמרינן נמי שאינה דנה מסברא אמרינן שאינה דנה דהא דאינה מעידה משום דנשים דעתן קלות אף לענין הדין כן א"כ ועמדו שני האנשים למעט אשה שאינה דנה ל"ל דהא מק"ו שמעינן: **שלא יהא אחד עומד ואחד יושב**. שכשיראה שמכבדין חבירו יותר ממנו יסתתמו טענותיו: **מאריך פנים**. כובש כעסו וכנגד השני מעיז פנים ומדבר אתו קשות: **האסור**. שלא אסרה התורה אלא שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אבל כששניהן שוין מותר שאין עמידת בעלי דינין חובה: **לבוש כשם שהוא לבוש**. שלא יסתתמו דברי חבירו כשאמרו הב"ד לא יאמינו לי כראותם שהוא אדם חשוב ואני שפל לכן ילבשו בשוה: **בשעה שמעידין שנאמר ועמדו כו'**. ובעדים משתעי קרא דסמיך ליה כי יקום עד חמס באיש: **אף הנידונים**. צריכין לעמוד בשעת קבלת העדות: **מ"ט**. מנ"ל: **אשר להם הריב כו'**. והא ודאי בבעלי הדינים משתעי וה"ק קרא ועמדו שני האנשים אלו העדים וגם אותן אשר להם הריב והם הנידונים יעמדו בשעת עידותן: **כתיב לא יומתו אבות על בנים**. אין לפרש שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות שהרי כבר נאמר איש בחטאו ימות אלא

מה

מה ת"ל לא יומתו אבות וגו' בעדות בנים קאמר: מיכן. מכאן שמעינן שלא יהו העדים קרובים לבעלי דינין: ה"ג ומניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן כלום נהרג עד שיוזם חבירו אם אומר את כן לא היה נהרג על פיו ומניין שלא יהו העדים קרובים לדיינין הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהן נהרגין ומניין שלא יהו הדיינין כו' וכ"ה בהרי"ף פ' זה בורר. וה"פ מניין שלא יהו העדים קרובין זה לזה קאמר הש"ס לזה לא צריך קרא אמור לנפשך שלא אם הוזם אחד מן העדים אינו נהרג עד שיוזם גם חבירו נמצא אם העדים קרובים זה לזה שהקרוב נהרג בעדותו של קרובו ושלא יהיו קרובים לדיינים נמי סברא היא שהרי אם הוזמו ע"פ הדיינין נהרגין ואין הדיינין ראויין לקבל הזמתן שהרי קרוביהם הם: מה העדים אינן קרובין זה לזה. כדילפינן בסמוך: ובנים. לא יומתו על אבות ל"ל דמדבנים פסולין על האבות ממילא האבות פסולין [על] הבנים אלא ללמד על שאר קרובים שפסולין זה לזה: ופריך עד. כאלו"ע דדרים כפילות הכתובים בתורה לרבויי לאוין ניחא אלא לר"י דאמר דברה תורה כלשון בני אדם שאר קרובים מנלן: ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם. אי ס"ד שהדיינין מותרים להיות קרובים לנידונים פעמים שהדיינין הם גואלי הדם ואינן דנין אלא להמכה ולא לגואל הדם וקרא קאמר שיהיו שופטים בין המכה ובין גואל הדם אבל לא למכה לחוד ש"מ בעינן שלא יהיו השופטים קרובים לא למכה ולא לנוכה: אר"י אם אומר כו'. ר' יוסי מפרש דברי ר' ישמעאל כדפרישית בסמוך: ע"פ מטים. הדיינין נקראו מטים שדנין אחרי הרוב וכתיב אחרי רבים להטות: מה הדיינין אינן קרובין לנידונים. כדדייקינן מקרא ושפטו העדה: ה"ג מניין שלא יהיו העדים קרובין זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן כלום נהרג עד שיוזם חבירו אם אומר את כן לא נמצא נהרג על פיו ומניין שלא יהו העדים קרובין לדיינין הגע עצמך אם הוזמו לא מפיהן הן נהרגין: בכשרין ולא בפסולין מניין. אמתני' קאי דתנן שבועת העדות נוהגת א) בכשרין ולא בפסולין מניין שאינה נוהגת בפסולין הא מיהת לשקרא אישתבע: אין חבירו משלם ממון. נמצא דמיעטיה קרא מעון דשבועת העדות ואינו חייב אלא משום שבועת שוא: להוציא עד אחד. כלומר מנ"ל עד אחד שאמרו הבעלי דינין אנו מקבלין אותו לשנים שאינו חייב קרבן שבועה: ה"ג בפני ב"ד להוציא עד אחד יכול יהא חייב ת"ל כו'. וה"פ יכול יהא חייב דהא חבירו משלם ממון על פיו: ת"ל והוא עד כו'. צריך שיהא עד ראוי להוציא ממון מן הנתבע בע"כ על פי התורה לאפוקי עד אחד שקיבלו אותו בשנים שאינו נאמן אלא ע"פ הנתבע פטור מקרבן שבועה: שלא בפני ב"ד. מנלן דפטור: אפי' מגיד אין חבירו משלם. ממון שהרי יכול לחזור מעדותו:

(שם ע"ב) ומניין לשני עדים. הא דאמרת קרא והוא עד משמע שנים ויומעט עד אחד נהפוך הוא והוא עד משמע אחד ולא שנים ל"א קאי אהא דתנן בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור ש"מ דעד אחד פטור וקאמר מנין דבעינן שנים ומתרץ ת"ל והוא עד וכר"י כו': ומשני כר"י. אתיא דאמר כל מקום שנאמר עד משמע שנים: כל מקום. שכתוב בתורה עד סתם שנים משמע דכתיב לא יקום עד אחד באיש וקשיא ממשמע שנאמר לא יקום עד באיש איני יודע שהוא אחד מה ת"ל אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: אשכח תני. מלא ברייתא מפורש בה שר' ישמעאל הוא דאמר שבועת העדות בשנים דוקא: עד אחד. שנשבע שאינו יודע עדות ונמצא שיודע עדות מהו לחייבו משום שבועת ביטוי: ופשיט איפשר לומר כו' ואת מחייבו משום שבועת ביטוי. בתמיה כיון שאם יצרפו לו עוד עד אחד חייב חבירו נמצא בשבועתו מפסידו וכיון שאפשר שיתחייב משום שבועת העדות איך נחייבנו משום שבועת ביטוי: קרוב. מאי אפשר לבוא לידי שבועת העדות מהו שיהא חייב משום שבועת ביטוי: ייבא כהדא. כאמר דאתיא כהא דאמר ר' בא בר ממל: מאחר שאין בידו לבא. אם נשבע להבא יתן פלוני לפלוני מנה אין כאן שבועת ביטוי שהרי אין פלוני ברשותו ליתן ושלא ליתן אף לשעבר כגון שנתן פלוני או שלא נתן נמי אינה שבועת ביטוי דבקרא לא כתיב אלא להבא להרע או להטיב ומרבינן מלכל אשר יבטא דחייב נמי לשעבר וכיון דליתא בלהבא המפורש בקרא אף לשעבר נמי ליתא וה"נ קרוב אע"פ שכשר לעדות לכל אדם כיון שפסול לזה שנשבע עליו אינה שבועת ביטוי: כהדא. או דמיא שבועת הקרוב להא דתנן פ' בתרא דמכילתין א"ל מ"ה היכן שורי א"ל איני יודע מה אתה סח ובאמת מת או נשבר או נשבה או נגנב או אבד והשביעו המפקיד שכדבריו כן הוא שלא בא שורו לידו ואמר אמן ובשקר נשבע אפ"ה פטור מקרבן אשם שאין [חייב] קרבן [על] שבועת הפקדון (כא) אלא א"כ נשבע על דבר שאלו הודה היה חייב ממון אבל כאן אלו הודה על האמת שקיבל השור אלא שמת היה פטור הלכך אינו מביא קרבן על שבועתו: ה"ג רב אמר פטור משבועת הפקדון וכ"ה בסנהדרי' [פ"ג ה"ט]. וה"פ רב אמר הא דתנן ואמר אמן פטור היינו פטור מאשם דשבועת הפקדון וחייב משום שבועת ביטוי לשעבר ומביא קרבן עולה ויורד אם שגג בקרבן כדין שבועה לשעבר באומר יודע אני שבשבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבין עליה קרבן אע"פ שאינו בלהבא ימות ולא ימות כיון שהוא בלאו והן חייבין עליו משום ביטוי ה"נ בשבועת העדות אע"ג דליתא בלהבא דה"ל נשבע לבטל את המצוה אפ"ה חייב משום שבועת ביטוי: מאחר שמצוה להפיסו. אחרי שהשומר מצווה לישבע כדי להפיס דעתו של המפקיד כמפורש בתורה וב"ד משביעין אותו על כך אין כאן שבועת ביטוי דכתיב נפש כי תשבע לבטא בשפתים ודרשינן להאי כי בלשון אי הוא וה"ק נפש אם תשבע דהיינו מדעת נפשו חייב עליה אבל שבועת הדיינין שהיא בע"כ לא: ה"ג ע"ד דרב אינו מצוה להפיסו כו'. וה"פ דמחייב משום שבועת ביטוי היינו טעמיה הא דחייב שבועה ע"פ הדיינים אינו מצוה להפיסו אלא לברר האמת וכשנשבע לשקר אינו אלא שבועת ביטוי ומפרש כי תשבע בלשון דהא שהרי הרבה נשבעין ע"פ ב"ד: ונשא עונו. משמע שחייב קרבן שזהו בכלל נשיאת העון: מגלן. דבעינן שיכפור דוקא בב"ד כדתנן במתני': ומשני הגדה הגדה. ילפינן בגז"ש נאמר כאן אם לא יגיד כו' ונאמר להלן אשר יגידו לך מה להלן בב"ד משתעי קרא אף ה"נ בב"ד: בהדא. אשיגרת לישנא דמסכת סוטה [פ"א ה"א] נקט ליה: אין מקבלין. מן העדים עדותן לפסוק הדין על פיהם: אא"כ ראו שניהן. את העדות כאחת: בעדי בכורה. שמעידים על אשה או בהמה שנפטר רחמה ולא ראו שניהן כאחת א"כ מעידין ששמעו מן האב שאמר זה בני בכורי אפי' לא שמעו שניהן כאחת: ובעדי חזקה. אחד מעיד שאכלה ג' שנים ראשונים של השמיטה והשני מעיד שאכלה ג' שנים האחרונים של השמיטה מצטרפין דעל קרקע א' מסהדי שניהם הלכך ה"ל חזקה מעלייתא ל"א שנים על שנה הראשונה ושנים על השנייה ושנים על השלישית מצטרפין ופי' זה נראה: אף בעדי סימנין כן. שנים שהעידו באחד שראו בו שתי שערות בזה אחר זה מודים חכמים לריב"ק דמצטרפין: מה דא פשיטא. כלומר הא ודאי פשיטא לן: בגבו. תחת אותו מקום: ה"ג זה אומר ראיתי שתי שערות בגבו וזה אומר ראיתי שתי שערות בגבו א' אומר כו' וכ"ה בסנהדרין וה"פ וזה אומר ראיתי ב' שערות בגבו בזה אחר זה פשיטא דמצטרפין דתרווייהו אסימן א' קמסהדי: א' אומר כו'. והא נמי פשיטא לן כשאחד אומר ראיתי שערה א' כו' דלאו כלום הוא דחצי עדות והוי לדבר הוא עד א' חצי עדות שערה אחת חצי דבר: ב"ש גבו וגבו. כשכל א' מעיד על שערה אחת בגבו דלאו כלום הוא דאפשר תרווייהו בשערה אחת קמסהדי: ה"ג שנים אומרים ראינו שערה א' בגבו ושנים אומרים ראינו שערה א' בכרסה. פליגי בה ר' יוסי בר' בון ור"ה: מ"ד פסול. היינו טעמא דה"ל כמעיד על חצי דבר וכתיב ע"פ שנים עדים יקום דבר דוקא דבר שלם ולא חצי דבר: ומ"ד כשר. סובר שאני אומר כשראו שנים האחרונים זו שבכריסו כבר נשרה הראשונה שבגבו נמצא שמעידין על דבר שלם שראו כל מה שהיו יכולין לראות והראשונים כשראו עדיין לא נמחה זו שבכרסו: ד"ה כשר. שכל א' מעיד על דבר שלם: ד"ה פסול. דחצי עדות הוא וכדמסיק ר' מני בסמוך: במחלוקות. בהא נמי פליג ריב"ק ורבנן לריב"ק מצטרפין ולרבנן אין מצטרפין הואיל וכל א' היה אפשר לו לראות השתי שערות שראה השני: הא ר' יודן. סובר כוותי ואיך אתה פליג עלי: ועל רביה אנא פליג. ר' בא היו רבו דר' יודן כ"ש שלא אחזיר משמועתי בשביל ר' יודן: יאות. שפיר א"ר חגי דלד"ה פסול: ה"ג אלו שטר שמחותם בד' חותמות זה מעיד על שניה וזה מעיד על שנים כו' וכ"ה בסנהדרין וה"פ שטר שחתומים עליו ד' עדים וקרא הנתבע עליו ערער ואמר שהוא מזוייף והביא התובע ב' עדים א' מעיד על כתב יד שני חתומים ואחד מעיד על כתב יד של שנים האחרים: שמא כלום הוא. בתמיה מי מהני עדותן שהרי צריך שיהיו שני עדים על כל חתימה וחתימה מהעדים: ובא. והכא נמי צריך שיעידו שני עדים על כל סימן וסימן: ר"ח שמע לה משני חזקה. דלא מהני עדותן אם אין שנים מעידים על כל שנה: ה"ג ואחד מעיד שאכלה רביעית וחמישית וששית שמא כלום הוא. בתמיה שהרי צריכין ב' עדים על כל חזקה הכא נמי על כל סימן וסימן צריכין שני עדים: נפש נפש. קאי אהא דתנן במתני' בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו פליגי ר"מ ורבנן וקאמר כ"ע סברי גז"ש נפש נפש נאמר בשבועת העדות ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה ונאמר בשבועת הפקדון נפש כי תחטא ומעלה מעל וכחש מה להלן שבועת הפקדון חייב מפי עצמו דכתיב ביה אשר ישבע עליו אף כאן לשבועת עדות חייב מפי עצמו: מה כאן. שבועת העדות מפי אחרים דכתיב ושמעה קול אלה אף שבועת הפקדון מפי אחרים חייב: ר"מ. סבר דון מינה ומינה כי למדין דבר מחברתה בגז"ש הרי היא כמותה לכל משפטיה וכללן

נאמר

א) עי' בקרבן העדה בסנהדרין פ"ג ה"ח מה שחסר כאן, בירושלמי שלנו הוא בהלכה ט':

ואין לומר יומת ממון נמי משמע כדכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת ואמרינן מאי יומת ממון. התם יומת אמיתה בידי שמים קאי והא דמשלם ממון ומיפטר מאם כופר שמעינן וכ"כ תו' פ"ק דסנהדרין (דף ט"ו) בד"ה אימא כו'. וי"ל כבר שניא בבבלי סנהדרין כתיב משפט אחד יהיה לכם שמעינן ד"נ וד"מ שוין. אך קשה ר' יוסי דאמר פ' זה בורר בירושלמי (הלכה ה') ובבבלי (דף כ"ז) הוזם בדיני ממונות כשר לדיני נפשות ש"מ דסובר דלא ילפינן ממשפט אחד דשוין דיני נפשות ודיני ממונות לעדות והדרא קושיא לדוכתא מנ"ל שהקרובים פסולים לעדות ממון. ועי' בבלי סנהדרין ר"פ אחד ד"מ וצ"ע. ועי' ירושלמי סנהדרין פ"ג בתו' בד"ה לא כו' ונשנית בשביל דבר שנתחדש בה:

הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן כו'. סנהדרין [פ"ג ה"ח] בד"ה הגע כו' כתבתי שעיקר הטעם משום דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה ע"ש. ומדפריך הבבלי שם הכך פירוקא מהא דהתם ג' אחין ואחד מצטרף עמהן לחזקה ע"ש ואי ס"ד בממון לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה מאי פריך ממון לנפשות ועי' בש"ך סוף סי' ל"ג וצ"ע:

נמצאת אומר ב"ד גואלי הדם. וא"ת א"כ ל"ל לא יומתו אבות על בנים תיפוק ליה מהכא ואי משום עדים הא ילפינן עדים מדיינים כדאמרינן בסמוך גם מדפריך בסמוך ומניין שלא יהיו העדים קרובים כו' משמע דלא דריש קרא לא יומתו וגו' בעדות בנים. לכך נראה מעיקרא קשיא ליה לר"י מנ"ל לא יומתו קאי אעדות בנים דלמא בעון בנים קאמר ואי קשיא כבר נאמר איש בחטאו יומת לר"י דאמר לשון כפולות הם א"כ ליכא למיליף מיניה מידי כמ"ש שם בירושלמי בסנהדרין בתו' בד"ה עד כו' ע"ש לכ"ז י"ל מקרא ושפטו העדה לא ילפינן אלא בנים ושאר קרובים ילפינן מקרא ובנים לא יומתו על אבות דה"ל שלשה כתובים כפ ליה דודאי לדרשא קאתי. מעתה יתבאר מה שכתבתי בסנהדרין (שם) בתו' בד"ה נמצאת כו' ע"ש:

בכשרים ולא בפסולים. עי' בקונט'. וקשה מאי איכא שנשבע לשקר מ"מ אין לחייבו קרבן דדוקא בשבועת העדות הוא דחייב קרא קרבן ולא בשבועת שקר ועוד מ"ש דקשיא ליה אפסולים ולא אקרובים דהא אינהו נמי לשקר נשבעו לכך נראה קרובים אימעיטו מדכתיב והוא עד בראוי להעיד הכתוב מדבר אלא פסולין דמתני' שהן פסולי דרבנן אין למעט מוהוא עד דמדאורייתא כשרים וקאמר מדגלי קרא שאין שבועת העדות נוהגת אלא בשחבירו משלם ממון ע"פ הגדתו הלכך אף בפסולי דרבנן אינה נוהגת בהם דהא מיהת אין חבירו משלם ממון על פיו וכמ"ש בסמוך. וזה דלא כמ"ש רש"י בפירקין (דף ל"א) בד"ה אבל משחק כו' דלא קרינן ביה והוא עד. ואפשר לאו דוקא נקט והוא עד אלא כיון שאין חבירו משלם ממון על פיו אין כאן שבועת העדות. אך קשה מכדי לרב אחא גם מלך אין שבועת העדות נוהגת בו כמפורש בגמרא ומוציאין ממון בעדותו אם העיד. והרמב"ם ריש פ"י מה' שבועות כתב היה עד אחד מהן פסול ואפי' מכם לי עדות נדבריהם או שהיה מלך אחד מעדיו שאינו ראוי להעיד כו' פטורין שאלו העידו לא היו מחייבין בעדותן ממון ע"כ משמע שאם העיד המלך אין דנין על פיו. ולא ידעתי מנ"ל הא אדרבא הסברא נותנת שעדותו עדות. ואין זו קושיא לרב אחא די"ל אין טעם שניהן שוין פסולי דרבנן פטורים משום שאין מחייבין בעדותן ממון ומלך פטור דלא קרינן ביה והוא עד שאינו ראוי להעיד וכ"מ מדברי תו' בד"ה ורבנן כו'. אבל דברי רש"י והרמב"ם צ"ע:

בפני ב"ד להוציא עד אחד בשאמרו לו כו'. כתבו תו' בפרקין (דף ל"ב) בד"ה ואמר כו' תימא דהל"ל ואמר יחלוקו דהכי הלכתא כו' ע"ש וקשה מ"ד יחלוקו פטור העד מקרבן דהא לדידיה אין ב"ד נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון כמ"ש רש"י פ' כל הנשבעין (דף מ"ז) בד"ה לסיני כו' ע"ש והא דיחלקו תקנת חכמים דכיון דמדאורייתא אין חברו משלם ממון אין כאן שבועת העדות כדדרשינן כאן מהוה ראה או ידע. אבל למ"ד הדרה שבועה למחוייב לה מדאורייתא חייב לשלם דה"ל מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם דזה שישבע כנגדו אינה אלא תקנת חכמים וכיון שגם הוא פסול שצריך לדין התירה. ונראה שכן הוא דעת רבינו האי ז"ל דפסק כמ"ד הדרה שבועה לסיני. ולא חשש לקושית הרי"ף מסוגיא דפרקין דאמר ואמר מר הדרה למחוייב לה ולא קאמר יחלוקו דהאביי דאמר הכל מודים בעד אחד ודאי סובר הכי אבל אנן לא קיי"ל כוותיה (ועי' בהרא"ש לקמן פ' כל הנשבעין) והרמב"ם השמיט דברי הירושלמי בשאמרו לו הרי אתה מקובל עלינו כשנים. ונראה שסובר הא דמחייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם נמי תקנת חכמים היא ואפ"ה קאמר אביי שבועת העדות נוהג בו ש"מ דהבבלי פליג אירוש' בהא וצ"ע:

(שם ע"ב) איפשר לומר אחד כו'. כתב הרמב"ם פ"י מה"ש היה עד אחד וכפר והשביעו פטור משבועת העדות שאין עדות עד אחד מחייבת ממון. נראה כוונתו לומר פטור משבועת העדות דוקא אבל בשבועת ביטוי חייב. וכן מפורש בדבריו פ"ט כל מקום שאמרנו פטור פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי. ותימא הרי מפורש כאן דאף משבועת ביטוי פטור. ועמ"ש סנהדרין שם בד"ה עד אחד כו' ובד"ה וחייב כו' וצ"ע:

קרוב מהו לחייבו עליו משום שבועת ביטוי. בבבלי פ' שבועות שתים (דף כ"ה) מסיק אביי אמר חייב ורבא אמר פטור. כל מה שפירשו הראשונים בזה יש לפקפק בו כמ"ש הרז"ה אפירש"י והרי"ף. ופי' הרז"ה תמוה דלמה נאמר אביי הדר מטעמיה הואיל ולא אמר כל החילוקים שבין שבועת העדות לשבועת ביטוי שפי יש לנו לומר הדא מינייהו נקט ולא הדר מטעמיה וכ"ת ה"ק של"ל בב"ד ובראויין להעיד דתנן במתני' וי"ל לאביי דמייתי ברייתא י"ל הא תנן נמי במתני' על זדון שבועה אלא מייתי ברייתא דמפורש בה שבועת העדות חלוקה משאר שבועות א"כ אין מקום לקושית המקשה. גם לפי' הא דאמר רבא משום דהוה דבר שהיה בכלל כו' קשה של"ל לחידושו לא בעינן ראויין להעיד ובב"ד. דהא אין בעדות שום חידוש אלא מיעוט. לכך נראה דרבא מוקי לאתא למעטו ממלקות במזיד. וזהו בכלל חידושו שאין בו מלקות. ובפרק זה בורר (הלכה ח') בתו' בד"ה עד אחד כו' הארכתי ע"ש:

ונשא עונו קרבן. וקשה אף אי לא כתיב ונשא עונו ידעינן דחייב קרבן על שבועת העדות כמפורש בקרא והיה כי יאשם לאחת מאלה וקאי על כל הנאמרים בפרשה. ואפשר דה"ק ונשא עונו דכתיב בשבועת העדות מיותר דהא בטומאת מקדש וקדשיו ובשבועת ביטוי לא כתיב כן אלא ללמד פעמים יש קרבן בשבועת העדות שאינו קרבן שבועת העדות אלא קרבן ביטוי והיינו כדרב. ועמ"ש בסנהדרין שם בד"ה ונשא כו'. ומ"ש כאן נראה עיקר:

ועידי בכורה. עי' בקונט' ופי' קמא הוא מדברי רש"י בסנהדרין. וקשה בסמוך אמרינן ר"ח שמע ליה משני חזקה אלו אחר מעידה כו' ואין כל חזקה כו'. ואי ס"ד לרב כה"ג הוה חזקה ר' בא דאמר אף בעדי סימנין כן נמי סובר כן כדאמרינן בעלמא לית אינש דאמר אף אא"כ מודי בקדמייתא א"כ מאי ראיה מייתי ר"ח נגד ר' בא משני חזקה הא ר' בא סובר דמהני עדותן וצ"ע. לכך נראה לשון השני בקונט' וטעמא רבה איכא ביניהו דהכא איכא בני עדות על כל שני חזקה משא"כ בשאחד מעיד על א' ב' ג' שבשמיטה והשני על ד' ה' ו' נמצא שאין כאן שני עדות על כל שנה משני חזקה. וכן מוכח מפי' הרשב"ם פ' חזקת (דף נ"ו) שכתב בד"ה אלא מעתה כו' דל"ד כלל לריב"ק אלא היכא דאחד אומר אכלה א"ב ג כו' ע"ש הרי דבהא פליגי רבנן. וחולק אפירש"י (ובסנהדרין בתו' בד"ה בעדי יש טעות הדפוס וצ"ל כמ"ש כאן) וכ"מ בדברי תו' בב"ב שם: בגבו. עי' מ"ש סנהדרין (שם) בתו' בד"ה בגבו:

וחד אמר כשר. עי' בקונט'. בבבלי ב"ב פ' חזקת (דף נ"ו) גרסינן ורבנן האי דבר ולא חצי דבר מאי עבדי ביה כו' אלא למעוטי שנים אומרים אחת בגבה ושנים אומרים אחת בכריסה. וקשה למ"ד כשר האי דבר ולא חצי דבר מאי עביד ליה. וצ"ע ועי' בסנהדרין שם בתו' בד"ה מ"ד כו': קרוב מפי עצמו כו' עי' בקונט'. וקשה א"כ ברישא דמתני' דתנן שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ה"ל למיתני פלוגתייהו דר"מ והחכמים וע"ק אי קרוב חייב מפי עצמו בשבועת העדות ל"ל ג"ש דנפש נפש נימא דיליף בק"ו מביטוי מה ביטוי שאינו חייב על המזיד כשוגג מפי עצמו חייב שבועת העדות שחייב על השוגג כמזיד אינו דין שחייב מפי עצמו מאי קאמרת מה לביטוי שעשה בה קרובים כרחוקים היא גופא ניליף שגם בעדות מפי עצמו קרובים כרחוקים דהא לפי מאי דפשטינן כן הדין אף דילפינן ליה מג"ש:

קרובין

(דף כ' ע"א) **קרובין** שכאן כו' עי' בקונט'. וקשה ק"ו פריכא הוא דאיכא למילף איפכא מה עדות שפטור מפי עצמו חייב מפי אחרים פקדון שחייב מפי עצמו אינו דין שיהא חייב מפי אחרים וי"ל דסובר באמת דילפינן תרווייהו מהדדי בק"ו ואין זה אלא כמו מה מצינו כמ"ש תו' ס"ק דחולין (דף כ"ג) ועמ"ש בסמוך:

השביע עליו חמשה פעמים מפיו וחזר כו'. עי' בקונט'. וצ"ל ה' פעמים לאו דוקא דאפי' פעם אחד מכין ופעם אחד מפי אחרים נמי מיבעיה ליה. והא דפשיט מברייתא קשיא הא קרא ושמעה קול אלה במכרש אחרים איירי אבל מפיו דיליף מפקדון אפי' בלא תביעה חייב. וגם בבבלי (דף ל"ב) מסיים בברייתא זו ואב בפקדון חייב:

מפיו בקרקעות כו'. עי' בקונט'. וקשה בין ר"מ בין רבנן ילפי ג"ש נפש נפש כדאמרינן בסמוך א"כ כי היכי דעדות חייבין בקרקעות אף בפקדון כן. בשלמא בקנס י"ל פקדון פטור דלא כפר ליה ממונא שלא היה מתחייב בהודאתו אבל בקרקעות קשיא:

ואינו חייב על שגגתה. עי' בקונט' וכ"כ רש"י וכתבו תו' וא"ת תיפוק ליה בקושטא קמישתבע כו' וי"ל שגגה גרידא שסבורים שמותרים לגמרי לישבע לשקר ע"ש. לפום ריהטא היה נראה הא דאמר רב בגמרין בשוגג בקרבן כו' לפרושי למתני' קאתי וה"ק הא דתנן וחייבין על זדון השבועה היינו שהוא מזיד בכוון בקרבן ובשבועה עצמה ועל שגגתה עם זדון העדות שהוא שוגג בקרבן מזיד בשבועה ואינו חייב על שגגתה אם הוא שוגג בשבועה וסובר שמותר לישבע לשקר. והיינו כפי' התוס'. אלא לשון הש"ס משמע שמימרא בפני עצמה היא ולא קאי אמתני'. גם קשיא להו' אמאי פטור הא אמר רבא אומר מותר קרוב למזיד דה"ל ללמוד א"כ הכא דמזיד כשוגג ליחייב. וקושית תו' נראה לייסב סד"א שבועה דחייב מזיד כשוגג אף אם שכח לחייב קמ"ל דפטור. ותדע דקיי"ל בכל התורה אונס רחמנא פטריה דיליף מנערה המאורסה א"כ נ"ל האדם בשבועה פרט לאנוס אלא ודאי ס"ד בשבועה אף האנוס חייב. אע"ג דהאדם בשבועת ביטוי כתיב והתם פטור על הזדון מ"מ כיון דחזינן דחייב בשבועת העדות אף על הזדון סד"א אונס אפי' בביטוי ליחייב. ועי' מ"ש מהרש"א לעיל פרק שבועת שתים (דף כ"ו) בתו' בד"ה ואי כו': **כל** מקום שנאמר בתורה חט סתם כו'. נראה בשבועת העדות אין צריכין לדברי חזקיה דאיכא למשמע דחייב על המזיד מדכתיב בכל האמורים בפרשה ונעלם ובעדות לא כתיב ונעלם אלא לשבועות הפקדון צריכין לכללא דחזקיה וכן פירש"י פ' שבועת הפקדון. אבל בבבלי כריתות (דף ט') יליף פקדון מעדות בג"ש דהתטא החטא ודלא כחזקי'. ועי' תוי"ט כריתות פ"ב משנה ב' בד"ה ועל כו' שהאריך מאוד ואמר שהסוגיות חלוקות. ולי נראה שבאמת רש"י והרמב"ם מעל מעל ג"ש מעילה היא הלכך אי לאו ג"ש דהתטא הינו אומרים אע"ג דלא כתיב בה ונעלם פטור על הזדון דילפינן ג"ש ממעילה. אבל השתא דאיכא נמי ג"ש דהתטא ודאי עדיפא לן למילף משבועה דהא לא כתיב ביה ונעלם. והשתא אין שום מחלוקות בין הסוגיות. והרמב"ם בחיבורו תפס דרך קצרה לומר מדלא כתיב ונעלם בפקדון חייב על המזיד וכי הקשה לך נילף גז"ש מעל מעל מ"ל תריץ תחטא תחטא עדיף דדמי ליה בשבועה דבתרווייהו לא כתיב ונעלם כל זה נראה ברור:

(שם ע"ב) **קרבנו** לה' על נזרו שיקדים כו'. כתב הרמב"ם פ"ט מה' נזירות הלכה י"ג האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן והפריש קרבן והפילה אשתו וחזרה וילדה הקרבנות ספק ואסורין בגיזה ושב דם. נראה שכך היתה גירסתו בגמ' דנזיר פ"ב בבעיא דר' אבא והיא הני' הנ' וכה. ובמ"ל כתב שם ודע שלדברי רבינו כו' לא יכולתי להלום לדדי הבעיא כו' ע"ש. ולי נראה שהדבר ברור האומר הריני נזיר לכשיארע דבר פלוני וקודם שאירע אותו דבר הפריש קרבן ואח"כ בא הדבר שהוא לא חלה הקדושה על אותו הקרבן ודלא כמ"ש המ"ל דאף התו' מודים בחלוקה זו שהקדושה חלה עליו ע"ש דליתא כמפורש כאן הפרישו קרבן ואמרו הרי אנו הולכין לכפור בב"ד אינו קדוש א"כ ה"נ כן. ואם היתה אשתו מעוברת ואמר הריני נזיר כשיהיה לי בן והפריש קרבן ונולד לו בן קדוש כיון שהיה הולד בעולם אמרינן אגלאי מלתא למפרע שכבר חל הנדר א"ל אמרו לכפור בב"ד שלא חל הדבר בשום ענין אינו קדוש וכי קמיבעיא לש"ס בשהפילה אשתו כיון דבשעת הפרשה חל הנזירות אע"ג שנתבטל אח"כ אפ"ה קדושתו קיימת או לא. ודמיא קצת איבעית דר' אבא לבעיא דמיבעיא לירושלמי בסמוך נשבעו חוץ לב"ד והפרישו קרבן כו' דהתם נמי כבר התחיל הדבר במקצת. ומדברי הרב במ"ל נראה שנעלמה ממנו ברייתא דר"ח והיא שנויה בספרי וז"ל קרבנו לה' על נזרו ולא נזרו על קרבנו קרבנו לה' על נזרו ולא קרבן אחר על נזרו ונראה דה"פ מי שהפריש קרבן על נזרו ומת (שעל נכסם אחר) אין אחר יכול להביא קרבן של זה על נזרו וכן שמגלח על נזירת אביו הלכה הוא בנזיר. וברמב"ם לא מצאתי מבואר אם הפריש קרבן קודם חיובו מה דינו ודוחק לומר דסובר דאיצטרך קרא למעט קרבן ה' דמשמעות הספרי דתרווייהו במעי' מגיה גם הירוש' מסכים לזה וצ"ע:

משביע אני עליכם כו'. כתבו תו' איבעיא דר"מ כו'. וכתב המהרש"א יש לדקדק כו' אבל שמואל איירי במושבע מפי אחרים והכפירה נמי אינה יוצאה מפיהם כו' ע"ש ותימא הא שמואל יליף ליה מסוטה והתם ודאי הכחשה היתה קודם שנתייחד דהא מתחלה שבאה הבעל לב"ד ואי הודית לא היתה שותה. ובשותקת נראה דודאי הפסידה כתובתה דבממון ודאי אמרינן שתיקה כהודאה דמיא א"כ לא היתה שותה דתנן פ"ד דסוטה ואלו לא שותות ולא נוטלת כתובה כו' ואלו נוטלת כתובה ולא שותות כו'. ובאר כל הנשים או שותות או לא נוטלת כתובה. ש"מ דליכא אשה שהיא שותה ואינה נוטלת כתובה. וליכא למימר שתיקה זו ששתקה מתחלה ועד סוף לאו הודאה היא שיכולה לומר לא חששתי להשיב כמ"ש בח"מ סי' ס"א דכיון דמבזים אותה ברבים ודאי יש לה לחוש ולהשיב. ואפשר כיון בשטר כתובתה בידה (ואפי' במקום שאין כותבין כתובה תנאי ב"ד הוא כנקיט שטרא בידה דמיא) אין השתיקה לא הודאה ולא מחילה. מ"מ דוחק הוא למוקמי קרא בשותקת עד דיליף מהתם אפי' שותק אמן כמוציא שבועה מפיו דמיא. גם מ"ש המהרש"א מפי אחרים. היינו דכולה יוצאה מפי אחרים ע"ש זהו הספק האמת דהא מתני' דתנן מפי אחרים בב"ד הייט בשלא ענו אמן אלא שאמרו העדים אין אנו יודעים לך עדות. וקושייתי נראה להרץ דכל כמה דלית לן ראיה דעניית אמן כמוציא שבועה מפיו דמי אין בין האומר אמן לאומר איני יודע לך עדות א"כ אין לדייק ממשנה וברייתא אלא מרומיא דידהו ועי"ל כוונת תו' אין לדייק ממתני' דאיכא למימר נמי דלא"ת כרבנן וקילרו בדבר. והר"ן מקשה כיון שכבר אמרו אין אנו יודעין לך עדות כשהשביען אח"כ ולא הודו אמאי חייבין כפירת דברים בעלמא היא שכבר הגידו בב"ד אין אנו יודעים כו' ע"ש. ונראה דמתני' איירי שאמרו לו חוץ לב"ד אין אנו יודעים לך עדות והשביען בב"ד ואמרו אמן וכן משמע לשון המתני' וכ"ת א"כ למתני' כלל שכפרו בחוץ ליתני או באמר משביעני עליכם שאין אתם יודעין לי עדות ואמרו אמן י"ל קמ"ל. אע"פ שלא נזכר לאחר השבועה הכפירה בפירוש אלא שכפרו בחוץ והשביען שיאמרו אמת מה שאמרתם ואמרו אמן אפ"ה ה"ל כפירה וחייבין עליה קרבן וכ"נ מפירש"י והר"ן דייק ממתני' דאין זה חוזר ומגיד ואינו מוכרח. ועמ"ש בסנהדרין פ"ג (הלכ' ח') בד"ה אין שומעין כו':

הואיל ואינם כו' עי' בקונט'. וכתב הו' בסוגיין בד"ה ואינו תימא דלמא קרא אתא לשבועה שיש לך ביד פלוני חיטין ושעורין וכוסמין דתנן לקמן דחייבין על כל אחת ואחת ע"כ וקשה הא כתב תו' פ"ג (דף כ"ה) בד"ה אחת כו' וי"ל בת"כ יליף מנאחת והכא יליף מאלה כו' א"כ נלמ"ד לאחת קדרים ושמואל דרים כולא קרא לדרשת ת"כ ע"כ: לפ"ז נוכל לומר דרשא זו שיש לך ביד פלוני חטים ושעורים כו' דרים מאחת. ולמ"ד דרים דרשא דהכא ואביי דרים מאלה שאינו חייב אשבועת ביטוי ושמואל לא דרים מאלה א"כ שמואל כר"ע ס"ל דמוקי מאלה למעט עדי קרקע או עדי קנס כדאמרינן בבבלי לקמן (דף ל"ד). ועמ"ש שם ויותר נראה דחייב על כל אחת ואחת באומר פת חיטים ושעורים כו' ילפינן מדכתיב והוא ידע ואשם לאחת מאלה ומקרא זה קאי אביטוי ועדות יקרא והיה כי יאשם כו' נפרש דקאי אשבועת העדות לחוד ומיניה מרבה לחייב על כל אחת חוץ לב"ד:

שתיהן חייבות עיי' בקונט'. וכ"פ רש"י והר"ן. וקשה לי"ל לאשמועינן שהגוסס כחי לכל דבריו הא משנה מפורשת היא פ"ק דאהלות ואפי' גיסם פוטר מיבום וזוקק ליבום ש"מ שהוא כחי בין לקולא בין לחומרא וי"ל ודאי בשעת מעשה כשהוא גוסס הוא כחי שמעינן שפיר ממתני' דאהלות אבל הכא כיון דרוב גוססין למיתה סד"א לא מיקרי עדות הראשונים הפסד ממון קמ"ל לא אזלינן בממון אחר הרוב וה"ל הפסד ממון וחייב קרבן שבועה. מיהו רב פליג וקסבר אזלינן בממון בתר רוב תיקשי ליה מתני' לכך נראה הא דאמרינן רוב גוססין למיתה היינו לחומרא הלכך החמירו בנס כמ"ש תו' יומא (דף כ"ס) וכן בתרומה אבל הכא דמדאורייתא הוא כחי לא מחמרינן לפטרו מקרבן. ובהכי ניחא דברי הרמב"ם פ"ד מה' פסולי המוקדשים ודלא כמ"ש במ"ל שם ועי' בתו' (דף ל"ז) בד"ה קמ"ל:

ביני מתני' כפר כו' עי' בקונט'. כתבו תו' (דף ל"ב) בד"ה אבל כו' תימא להרי"א כפירה והודאה נמי שמעינן מרישא כו'. וכתב הר"ן מרישא לא שמעינן אלא תכ"ד כדיבור בכפירה וכפירה דתרי גברי וכפירה והודאה דחד גברא והא קמ"ל שפי כגון שכפרו בזה אחר זה וחזר הראשון והודה תכ"ד של כפירת השני וקמ"ל כפירה והודאה אפי' בשני עדים חדא מלתא היא ומביאו התי"ט. ותימא הא נמי שמעינן מרישא דהראשון יכול להודות אחר כפירת השני. דהא מודה הר"ן דמרישא שמעינן כפירה והודאה דחד גברא א"כ יכול להודות אחר כפירתו וה' כ"ד שאין הראשון יכול להודות אחר כפירת השני קשיא שני אמאי חייב וכקושית תו' שם (דף ל"ב) בד"ה בתוך כו' לימא אני לא עשיתי שכפר הראשון כבר ואלו היה חוזר תכ"ד גם אני הייתי חוזר תכ"ד אלא ודאי אין להשני יותר שהות לחזור מלראשון כמ"ש תו' שם בתירוצם. ואפשר לומר דסובר הר"ן מרישא סד"א אין הראשון יכול להודות אחר כפירת השני ואפ"ה השני חייב

ואינו

נאמר בזו מה שנאמר בזו ומפי עצמו בשבועת העדות דלמדין מפקדון אמרינן דומיה דפקדון מה פקדון חייב אפי' שלא בב"ד שנאמר ונשבע על שקר בין בב"ד בין שלא בב"ד אף שבועת העדות כן: ה"ג ורבנן דרשי גז"ש מה מפי אחרים שנאמר כאן בב"ד אף מפי עצמו שנא' להלן בב"ד. וה"פ רבנן סברי לא אתי ג"ש אלא ללמד מפי עצמו חייב גם בשבועת העדות אבל לא לשנותה ממה שאמר בפ' שבועת העדות דאינו חייב אלא בב"ד כמושבע מפי אחרים דאמרי דון מינה ואוקי באתרה: **קרוב מפי עצמו כו'.** לר"מ מיבעי ליה דאמר דון מינה ומינה אם נאמר כי היכא דקרוב חייב בשבועת הפקדון כדתנן לקמן אף בשבועת עדות מפי עצמו כן דמלמדין מפקדון. דקרוב חייב או דלמא דוקא הראוי להתחייב בשבועת העדות כדמפורש בפרשה הוא דילפינן בגז"ש אבל קרוב לא:

(דף כ' ע"א) **נשמעינה מן הדא. תא שמע: הואיל ולא למדו.** לנשבע מפי עצמו שיהא חייב בשבועת העדות אלא מפקדון א"כ ר"מ דקסבר דון מינה ומינה באתרה מילתא ילפינן מה להלן קרובין חייבין אף כאן חייבין: **קרובים שבאן כו'.** כלומר לאו בגז"ש שיליף לקרובין אלא בק"ו מה פקדון שפטור מפי אחרים חייב מפי קרובים עדות שהוא מפי אחרים אינו דין שקרובין חייבין מפי עצמן: **השביע עליו כו'.** לר"מ דמחייב שנשבע מפי עצמו בשבועת העדות מיבעיה ליה קרוב שהשביע חמשה פעמים מפי עצמו חייב הוא על כל אחת ואחת או דלמא כי היכא דרחוק אם השביעו חמשה פעמים בב"ד כדתנן במתני' אף קרוב כו': **ולא מתני' היא.** בתמיה הא מסיפא דמתני' איכא למשמע דחייב על כל אחת ואחת: **וכאן.** קרוב שנשבע חמשה פעמים היה יכול לחזור ולהגיד דאין כאן כיון שהגיד כו' דמעיקרא לא היה ראוי לעדות: **ר"י בעי השביעו.** חוץ לב"ד מפיו וחזר והשביעו מפי אחרים מהו שיהא חייב על כל אחת ואחת או לא מי אמרינן דר"מ עבד מפיו כבפני ב"ד אם כפר בחוץ דחייב א"כ פטור על מה שהשביעו אחרים כדתנן השביעו עליהם חמשה פעמים בפני ב"ד וכפרו אינן חייבין אלא אחת או דלמא לאו בפני ב"ד ממש הוא וחייבין על כל אחת ואחת: **מהו שיקבעם כו'.** ותו קמיבעיא ליה ר"מ דעבד מפיו כבפני ב"ד מהו שיהיה כאלו תבע התובע לעדות דכל בפני ב"ד ע"י תביעה היא א"נ סיומא דבעיא קמייתא היא: **ייבא כהדא.** אתיא כהא דתניא כלומר מהך ברייתא איכא למפשט בעיין: **ת"ל ושמעה קול אלה.** מייתורא דקול קדריש: **יצאו אלו שאין שומעין קול.** ש"מ דקפיד קרא על שמיעת קול: **מפיו בקרקעות מהו שיהא חייב.** קסבר משביע ועדי קרקע ועדי קנס חייבין ובפיקדון פטור ומיבעיא ליה מפי עצמו לר"מ מהו שיהא חייב מי אמרינן כיון דמפקדון ילפינן כי היכי דשבועת הפקדון אינה בקרקע ובקנס אף שבועת העדות מפי כן או דלמא לשבועת העדות מפי אחרים מדמינן לה וחייב: **מפיו מהו שיהא חייב בקרבן עולה ויורד.** מי אמרינן לשבועת העדים מאחרים דמיא וחייב בקרבן עולה ויורד האמור בשבועת העדות או דלמא לשבועת הפקדון מדמינן ליה וחייב באיל האשם כפקדון:

הל' (ב') [א] מתני' וחייבין. קרבן עולה ויורד על זדון השבועה שהרי לא נאמר בה ונעלם: **ועל שגגתה עם זדון העדות.** שמזידים הם ויודעים לו עדות אבל שוגגים הם על הקרבן כשאר שגגת ביטוי לשעבר דאוקימנא באומר יודע אני בשבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבין עליו קרבן: **ואינו חייב על שגגתה.** אם הוא שוגג לגמרי שסבור שאינו יודע לו עדות ואח"כ נזכר שהרי אנוס הוא לא קרינן ביה נשבע לשקר: **גמ': בשוגג בקרבן כו'.** הא דתנן ועל שגגתה לאו דוקא אלא בין ששגג בקרבן שאינו יודע שחייבין עליה קרבן בין שמזיד בה ביודע שחייבין עליה קרבן מביא עולה ויורד: **אבל.** שגג בשבועה וסבר שאין בה איסור פטור דאנוס הוא ואין כאן אדם בשבועה ה"ק סבור שאין בשבועה כזו שום איסור פטור: **חט סתם.** ולא פירש בו אם נעשה בשוגג או בזדון אמרינן העונש האמור בו בא על הזדון כשוגג אא"כ פירש בו הכתוב שהחטא נעשה על השגגה או אין מחייבין העונש האמור בו לעושה בזדון: **ואמרו הרי אנו הולכין לכפור בב"ד.** פשיטא שאין קרבן קדוש כהא דתני ר"ח דהא הכא קדוש קרבן לחטאה אלא הא קמיבעיה לן נשבע חוץ לב"ד כו':

(שם ע"ב) **קרבנו לה' על נזרו.** קרא יתירא הוא אלא ללמד אם הפריש קרבנו קודם שחל עליו נזירותו אינו קדוש וה"ה כל הקרבנות שהפרישן קודם חיובן אינן קדושים: **כמי שקדם חטאן לקרבנם.** שהרי עיקר העון שמחייבים עליו והיא השבועה כבר נעשה קודם הפרישן: **או מאחר שאין חייבין.** קרבן על השבועה אא"כ כפרו בב"ד ה"ל כמי שקדם קרבנם לחטאם ואינן קדושים:

הל' (ג') [ב] מתני' או שאמרו לו. בלא שבועה אין אנו יודעים לך עדות ואמר להם משביע אני עליכם שאמרתם אמת ואמרו אמן חייבין אבל שתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה: **ובאו לב"ד והודו פטורים.** ואפי' כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה שאין כפירה חוץ לב"ד חשובה כפירה: **כפרו בב"ד חייבין על כל אחת ואחת.** דכפירה אכולא קיימא וילפינן מקרא והיה כי יאשם לאחת מאלה לחייב על כל אחת ואחת: **מה טעם.** אין חייבין אלא אחת אפי' שתקו וכפרו לבסוף ולא אמרינן כפירה אכולא קיימא לחייבם על כל אחת ואחת: **הואיל.** ואלו כפרו בראשונה בב"ד שוב אינן יכולין לחזור ולהודות שכבר הגידו שאינם יודעים לו שום עדות ושוב אין חוזרים ומגידים הלכך אע"ג דלא כפרו אלא לבסוף כל השבועות היו לבטלה חוץ מן הראשונה שאם מה ששתקו בראשונה כפירה היא שוב אין להשביען ואם אינה כפירה הרי מושבעין ועומדין ומה זה שבועה על שבועה ועל כרחך כי כתיב לאחת לחייב על כל אחת ואחת אשבועה חוץ לב"ד וכפרו בב"ד כתיב דשבועת חוץ לב"ד שהיה משביען שיבואו לב"ד ויעידו לא יצאו לבטלה וראויות לחלק ואם כפרו בראשונה היה ראוי לחזור ולהשביען: **[ה"ג] כפרו שניהן כאחד. תוך כדי דיבור** א"נ מתני' כר"י הגלילי דאמר אפשר לצמצם: **בזה אחר זה.** שהיה בין זה לזה יותר מכדי דיבור: **הראשון חייב.** אבל השני פטור שכיון שכפר הראשון שוב אין השני ראוי להעיד שהוא יחידי אע"ג דקם לשבועה ורוב בני אדם אין נשבעין לשקר והיה משלם דבר הגורם לממון לאו כממון דמי: **שתיהן חייבות.** ואיירי כגון שהיו עדים של כת שנייה קרובים בנשותיהן שלא היו כשרים להעיד כשכפרה כת הראשונה ונשותיהן גוססות וס"ד כיון דרוב גוססין למיתה ה"ל כאלו מתו ופטורים הראשונים דמה הפסידו דהא קיימא כת שנייה קמ"ל השתא מיהא לא שכיב נמצא שלא היו שם בשעת כפירה אלא כת הראשונה בלבד הלכך חייבין ולימדך שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו אף על פי שרובין למיתה: **גמ': ה"ג ביני מתני' כפר אחד והודה אחד הכופר חייב בזה אחר זה הראשון חייב.** וה"פ קשיא ליה השתא בזה אחר זה דתרווייהו כפרו ומאי הראשון לומר לא הפסיד כיון הלא כפר השני אפ"ה אמרת הראשון חייב הואיל ועדיין לא כפר השני כפר אחד והודה אחד מיבעיה דהכופר חייב לכך קאמר איפוך וקאי בבא כפר אחד כו' ארישא כפרו שניהם כאחת וה"ק אם לאחר שכפרו שניהם חזר אחד מהן והודה תוך כדי דיבור הכופר חייב וקמ"ל תוך כדי דיבור כדיבור דמי: **מתני'** דתנן הכופר חייב דוקא כשחזר השני תוך כדי דיבור של הראשון שאלו רצה הראשון לחזור ולהודות תכ"ד של עדות השני הודאתו הודאה והשני נעשה ראשון דאי אין זמן לראשון לחזור ולהודות אמאי תנן הכופר חייב משמע בין שיהיה הכופר הראשון או השני הא אי אפשר למצוא שיודה הראשון ויכפור השני דהא אין הודאתו של הראשון הודאה וא"כ אין השני חייב על כפירתו אחרי שאינו אלא עד אחד: **היו עשרה.** היו כת אחת והן עשרה אנשים וכפרו ונשבעו כולן: **אית.** תנא חדא הראשון חייב בקרבן והשאר כולן פטורין ותניא אידך האחרון לבד הוא דפטור והשאר כולן חייבין ומפרש טעמייהו

כדמסיק

כדמסיק: ה"ג מ"ד ראשון חייב וכולן פטורין כמ"ד עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מ"ד אחרון פטור וכולן חייבין כמ"ד תתקיים העדות בשאר. וה"פ וקמפלגי בפלוגתא דר' יוסי ורבי פ"ק דמכות דתנן התם אר"י בד"א בד"נ אבל בד"מ תתקיים העדות בשאר רבי אומר אחד ד"מ ואחד ד"נ עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וקאמר מ"ד הראשון חייב וכולן פטורין כר' הלכך משכפר הראשון כולן פטורין שלא הפסידו כלום בכפירתן שגם אם הודו אין עדותן כלום שכבר נתבטלה מקצתה ומ"ד אחרון פטור וכולן חייבין כר' יוסי הלכך חייבין שאלו הודו עדותן עדות דהא בד"מ אנן קיימין שמתקיים העדות בשאר חוץ מן האחרון שכיון שכפרו כולן אינו אלא עד אחד ואין בכפירתו הפסד ממון ואיירי בשהעידו זה אחר זה בהפסק שהיה הפסק בין זה לזה יותר מכדי דיבור דאל"כ אף האחרון ראוי להצטרף לשלפניו דהא יש לכן שהות להודות: מתני' אמרה כו'. מתני' דייקא כמ"ד עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה דתנן היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה כו' מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן לא אמר התנא אלא היו שתי כיתי עדים אבל כת אחת ארבע עדים וכפרו שנים וא"כ כפרו שנים האחרים הראשונים חייבין והשניים פטורין שכבר נתבטלה עדותן דה"נ עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה:

(דף כ"א ע"א) **הלכה ד' מתני'** תשומת יד. הלואה ששם בידו ממון: ואבדה. שמצא אבדתי: חטין ושעורין וכוסמין כו'. רישא אשמועינן מין אחד ותביעות חלוקות וסיפא אשמועינן תביעה אחת כולם פקדון ומינין חלוקים: נזק וחצי נזק. ה"נ נרורות דממונא הוא ולא קנסא דאמרינן בעדות של קנס פטורין: [הל' ה'] תשלומי כפל ותשלומי ד' וה'. משום קנסא ואיידי דתני ה"נ דחידוש הוא תני נמי הא: ושאנס כו'. משום בושת ופגם ואיידי דתני ה"נ דממון שאין משתלם בראש הוא תני נמי הכך ד"ל ממון שאין משתלם בראש: ושהכני בני. הכאה שאין בה חבורה שאינו חייב עליה מ"ה שהמכה אביו אינו חייב אא"כ עשה בו חבורה וכיון דליכא מיתה איכא ממון דבשת: וחובל בי חברי. ביה"כ אע"ג דענוש כרת חייב ממון להפוקי מדר' נחוניה בן הקנה דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין: ה"ג והדליק את גדישי ביה"כ הרי אלו חייבין: [ה"ו] שאני כהן כו' פטורין. כדמפורש בגמרא שאין העדים חייבין אלא כשכפרו בדבר שיש בו תביעת ממון: שאנס איש פלוני או פתה את בתו של פלוני. ארישא קאי או שהשביען שאנס איש פלוני את בתו של אותו פלוני דאיירי ביה עד השתא פטורים דבעינן ששמעו מפי התובע ולגופא לא איצטרך דהא תנן מפורש לקמן בפרקין עד שישמעו מפי התובע אלא קמ"ל אפי' בא בהרשאה דאלו היה שם ממון היו חייבים אבל ממון זה שהוא שואל לא מטי לידו מעולם פטורים דלא מצי למכתב הרשאה עליה: שחבל בו בני. חבלה היא חבורה: פטורים. שאם העידוהו היה הבן חייב מיתה ולא ממון: ושחבל בו. חברי והדליק את גדישי בשבת דתרוויהו חיוב מיתה נינהו ופטורין מן הממון: גמ': ומניין. שאין הכתוב דשמיעת קול מדבר אלא בעדות תביעת ממון: נאמר כאן אויים. או ראה או ידע ונאמר בשבועת הפקדון אויים או בתשומת יד או גזל או עשק: אויים רוצח. או באיבה הכהו או השליך עליו בצדיה: אויי סוטה. או עבר עליו רוח קנאה או איש אשר תעבור עליו וגו': שיש עמהן שבועה והשביע הכהן את האשה: ה"ג ואין עמהן כהן מאויין כמות אלו ואל יוכיחו אויי סוטה שיש עמהן כהן. וה"פ אין להוכיח מאויי סוטה דלא דמין דהתם איכא נמי כהן משא"כ כאן הלכך עדיפא למילף מפקדון שהן שוין להכא: אויי ביטוי שפתים. או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב: שעשה בהן זדון כשגגה. שבועת העדות חייבין עליהן במזיד וכן שבועת הפקדון דלא כתיב בהו ונעלם: ר"ע אומר. והיה כי יאשם לאחת מאלה יש מאלה שחייב עליהן ולא על כולן כיצד תבעו ממון חייב: חייב כאן. קרבן אם נשבע לשקר וחייב בפקדון קרבן מה פקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון כו': אלא בעדות שאיפשר להתקיים כו'. ואין לך עדות בזו בלא זו אלא בתביעת ממון כדמפרש ואזיל: היך עבידא. היכי דמי: אתון כו'. כלומר ולא תימא כיון דקיי"ל הודאת בע"ד כמאה עדים דמי כמו ראייה היא לכך קאמר קמ"ל קרא אפי' אינה הודאה גמורה כגון שבאו ואמרו אמת שה"ה לפנינו שלקח מפלוני מאתים זו אבל אין אנו יודעין אם בגזל לקחן ממנו או בהלואה וזה הלואה הוא דקתבע מיניה אפ"ה ה"ל עדות: דנעשה כפרן בדבר. שהרי אמר לו להד"ם ואין נאמן עוד בשבועה דכיון דאמר יאמרו ואני נותן חייב דבכה"ג ודאי כפרן הוא: זו היא ראיה שאין עמה ידיעה. ואע"ג שיודעין שקיבל פלוני מאתים כדמסיק שאומרים אמת שמנו לך ואין אנו יודעין אם דרך פרעון או דרך שאלה נתן לך המעות וה"ג ואין דפרעך לית אנן ידעין ואין דמישאל כו': תן לי קנס. שאתה חייב לי מחמת בתי: והעדים מעידין שנתחייב קנס. אבל אין יודעין אם מחמת בתו של זה נתחייב קנס או מאשה אחרת זהו עדות של ידיעה בלא ראייה וחייב כיון שהוחזק כפרן מיהת בהא שנתחייב קנס פעם א': אנסתי ופיתיתי כו' והעדים מעידין שאנס כו'. זו היא ראייה בלא ידיעה וחייב דהא מיהת הוחזק כפרן לאותו ממון: והוא אומר איני יודע חייב. דברי ושמא ברי עדיף: אין הוה כו'. אם היה שור נגחן מאי אמר ליה שאמר לו להרוג בורו. וכן אם לא הוציאו נטיעותיו פירות והרי הן בעלו מאי אמר שהבעלים אמרו לו לקנותן:

אין

ואינו יכול לומר כבר כפר כפר הראשון הא כל זמן שכפר הוא היה ביד הראשון לחזור ולהודות א"כ הוה כפירתו כפירת ממון מאי קאמרת אלו הודה הראשון גם הוא היה מודה הא אלו נשתתק מי לא היה מחייב חבירו בכפירתו השתא נמי ה"ל כפירת ממון דהא מיהת לא הודה ודוחק וראיתי בהמהרש"א הרגיש בקושיא זו ע"ש:

מ"ד ראשון חייב כו'. עי' בקונט'. גרסינן בבבלי מכות (דף ו') אמר רבא והוא שהעידו כולם תכ"ד ופירש"י אבל אם העידו שנים ולאחר זמן העידו שנים אחרים הרי הן שתי כיתי עדים לכל דבר וכתבו תו' משמע דקאי אף לענין קרוב ופסול וקשה כו' לכך נראה דלא קאי אלא אדין זוממים כו' ע"ש ומסוגיא ראיה לפי' תו' דלפירש"י למה לא יתחייבו האחרים הא הפסידו ממון דכיון שראו שאחד מהן פסול לא היה להן להגיד תוך כדי דיבורו אלא ימתינו עד אחר כ"ד ועוד הא איירי שהעידו לאחר כ"ד כמ"ש בקונט'. אבל לפמ"ש תו' ניחא דכיון שבאו לב"ד או שראו שהעדות בכת אחת נחשבו לכת אחת וכבר בטל עדותן ע"י עדות הראשון. ואני מסתפק בעברם שהעידו כו' אחד תכ"ד של חבירו אם יש שהות להראשון לחזור עד אחר כ"ד של אחרון או דלמא אחר שהעידו שנים מהם כבר נגמרה עדותן ותו אינן יכולין לחזור ועי' בר"ן שהבאתי בסמוך בד"ה משביע כו' וצ"ע. ועי' בש"ך ח"מ סי' ל"ו סק"ה:

מתניתין נמי דייקא כו'. גרסינן בבבלי מכות שם אר"י אמר שמואל הלכה כר' יוסי ור"נ אומר הלכה כרבי. וכתב הרי"ף והלכתא כר' דקי"ל הלכתא כר"נ בדינא כדאיתא בכתובות ע"כ. וקשיא הא אמרינן בבבלי כתובות (דף י"ג) הנ"מ דר"נ כר"ג דלא"כ קשה הלכתא אהלכתא דקיי"ל כר"נ בדינא ובהא אר"י אמר שמואל הלכה כר"ג אלא כדשנינן. מדקשי' ליה הלכתא אהלכתא ש"מ דהש"ס קיי"ל אין הלכה כתלמיד במקום רב ור"נ תלמיד שמואל הוה וקיי"ל כר"נ בדינא. שמעינן מהכא אף דקיי"ל כר"נ בדינא אין כלל זה ברור נגד שמואל רבו. א"כ מאי קאמר הרי"ף והלכתא כר' דקיי"ל כר"נ כו' הא שמואל רבו פליג עליה וי"ל קשיא ליה להרי"ף מאי פריך משמואל שהיה רבו של ר"נ הא ר' יוחנן קאי כוותיה דר"נ ושמואל ור"י הלכה כר"י אלא הכי פריך קיי"ל כר"נ בדינא ובהא קיי"ל כוותיה דשמואל שכך היתה קבלה בידם וכ"כ מחידושי הרא"ה והר"ן בכתובות שם. א"כ שפיר מייתי הרי"ף ראי' מכתובות אבל אני תמה למה לא מייתי הרי"ף ראיה דהלכה כר"נ דהא קיי"ל מחלוקות ואח"כ סתם הלכה כסתם ושבועות בתר מכות נשנית כדאמרינן בבבלי ברים מכלתין מכדי תנא ממכות סליק מ"ש דתני שבועות וסתמא דהכא אתיא כרבי וכדדייק ר' יוסי וכ"ת הא דקאמר מכדי תנא ממכות סליק כו' היינו דקשיא ליה לרבי שסדרן כך אבל לעולם אין סדר למשנה בתרי מסכתא לענין מחלוקות ואח"כ סתם כמ"ש תו' ריש מכלתין י"ל לשיטת הריטב"א כל סדר נזיקין חדא מסכתא הוא א"כ הכא ה"ל סתם ואח"כ מחלוקות נימא מהכא איכא להוכיח כדעת החולקים דהלתא בבא הוי חדא מסכת וצ"ע. ועמ"ש לקמן בפרקין בד"ה והם כו':

(דף כ"א ע"א) שאנס איש פלוני ופיתה את בתי כו'. עי' בקונט' וכ"ה בבבלי לקמן פ' שבועת הפקדון תנן אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא אנסתי כו' חייב ור"ש פוטר. וקשה מ"ש דלא פליגי אשבועת העדות ונראה בשבועת העדות דקפיד קרא אמה שמפסיד לו ממון לחבריה אפי' לר"ש חייב דהא הפסידו אבל בפקדון לא הפסידו ממון בכפרתו דאי בעי היה מודה ומיפטר. אך קשה בבבלי בסוגיין בעי המשביע עדי קנס לרבנן מאי כיון דאלו מודה מיפטר לאו ממונא קא כפר ליה או דלמא השתא מיהא לא אודי. תפשוט ליה דחייבין דאם"ד לרבנן פטורין לר"ש נמי פטורין הדרא קושיא לדוכתא ליפלגי ר"ש ורבנן ברישא בשבועת העדות ורבנן מחייבי דאף בשת ופגם הוא תובע ולר"ש קנס הוא תובע דהוא מידי דקיץ ולא בשת ופגם וי"ל קסבר ר"ש כר"א בנו דאמר יבואו עדים ויעידו הלכך מודה בשבועת עדות חייבין ולא פליג אלא בפקדון. כתב הרמב"ם פ"ט מה"ש וכן אם השביעם שיעידו לו שאנס פלוני את בתו כו' חייבין בשבועת העדות מפני הבשת והפגם כו' וכתב הכ"מ פלוגתא דר"ש ורבנן פ' הפקדון ולמד רבינו משם לשבועת העדות. וכתבו הלח"מ ומ"ל ותימא הא בשבועת העדות תנינן להו ואוקמא בגמרא משום בשת ופגם ע"ש ואני תמה מדבריהם הש"ס דהא הסוגיות דבעי לפשוט ממתני' דמשביע עדי קנס פטור וקאמר איכא לאוקמי דקתבע בשת ופגם אבל עדיין ספיקא הוא אי קנס הוא תובע אי בשת ופגם לכך הוצרך הכ"מ לומר דמפקדון למד דבשת ופגם הוא תובע ולא קנס: שאנס איש פלוני ופתה את בתו. כתב תו' פי' בקונט' י"מ בתו של עצמו כו' ונראה דלק"מ דאיכא לאוקמי בנערה שנתארסה ונתגרשה שיש לה קנס וקנסה לעצמה לר"י הגלילי (נ"ל לר"ע) כו' וכן נ"ל מתני' דהתם דבא על בתו פטור מפני שמתחייב בנפשו ע"ש וכ"כ הר"ן ותימא הרי מפורש בר"ן פרק אלו נערות דאפי' לר"ע דאמר קנסה לעצמה מודה דבשת ופגם הוא לאביה ע"ש וכ"כ הרמב"ם. ומתני' בשת ופגם הוא דקתבע דאלו קנס פטורים כמפורש בבבלי בסוגיין. מיהו קושיא זו לא קשיא לתו' די"ל דסברי אפי' בשת ופגם לעצמה וכ"כ הרא"ש פ' אלו נערות ע"ש. אך גם לתו' קשיא הא קאמר הבבלי שם סיפא חדא קמ"ל והדליק את גדישו לאפוקי מדר"נ בן הקנה כו' טפי הל"ל ושאנס את בתי לאפוקי מדר"י הגלילי וע"ן רב חסדא דאוקי רישא כר"י הגלילי כדאמר בבבלי בפקדון (דף ל"ב) קשיא רישא ר"י הגלילי וסיפא דלא כר' יוסי הגלילי, גם מ"ש וכן נ"ל מתני' דהבא על בתו כו', אינו מוכרח דאיכא לאוקמי עד שלא בגרה ובגרה כמ"ש תו' ר"פ אלו נערות (דף כ"ט) בד"ה ועל כו'. ומ"ש עוד תו' וא"ת מפתה מדעתה עביד י"ל בקטנה דפתויה אונס היא ע"כ קשה א"כ תרתי ל"ל דהא היינו אונס מאי קאמרת הא גופה קמ"ל פתוי קטנה אונס א"כ קשיא הא דקאמר חדא קמ"ל שהדליק כו' הא קמ"ל נמי הך פיתוי קטנה אונס לכך נראה פירש רש"י עיקר והדרי תו' י"ל שם ברים אף בשת ופגם שלה וכ"כ מדברי הרא"ש שם אבל דברי הר"ן צ"ע. והרמב"ם כתב פ"י מה"ש ושאנס פלוני את בתו המאורסה פטורין שהם העידו במיתה ואין כאן תשלומין וכתב הלח"מ ולא הוי כחד מפירושי רש"י כו' ואולי לאו דוקא דמתני' נקט אלא מלתא אחריתי קאמר מנפשיה דומה למתני' ע"ש ותימא שאין זה מדרך הרמב"ם והנכון שכוונת הרמב"ם לומר שבא על בתו המאורסה שנתגרשה דבשתה בתו קנסה לאביה וכיון למ"ש תו' לתרץ קושית רש"י וזה ברור. אך צ"ע הרי מפורש בדבריו פ"ב מה' נערה בתולה שהקנס לבדו הוא שלה אבל הבשת והפגם של אביה אע"פ שנתארסה ונתגרשה וצ"ע:

ונאמר הואין בפקדון. כתב תו' תימא היון דגמרינן מפקדון ניבעי בהלואה ובעושק ייחוד כלי כדאמרינן בשבועת הפקדון בהזהב (דף מ"ח) ע"כ. לפום ריהטא היה נראה לומר מ"ד בהזהב דבעי יחוד כלי ס"ל כר"ע דיליף דבעי' תביעת ממון מדכתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה. אע"ג דמסיק בבבלי (דף ל"ד) ר"ע אהואין דר"א סמיך ומ"מ סמיכין מוהי' כו' דחייב על אחת מאלה ואתי לרבויי שכיחשו בהלואה ובעושק שלא היה בו ייחוד כלי. והבבלי דקאמר מאי איכא בין ר"ע ור"א א"ב משביע עדי קרקע כו'. אולא למ"ד בפ' הזהב שם דלא בעי ייחוד כלי בשבועת הפקדון. או סובר כר"י הגלילי דיליף מוהיא ראה או ידע ולא מפקדון מיהו לפ"ז היה נראה ראי' דלית הלכתא כמ"ד דבעי יחוד כלי דהא כולא סוגיא דפקדון ודשבועת הפקדון משמע דילפינן עדות מפקדון אך אחרי העיון נראה דאיכא למימר אף מאן דגמר מפקדון יליף מקרא והוא ראה או ידע דלא בעינן יחוד כלי בשבועת העדות דא"כ לעולם בעינן ראייה דהא אינו מוסר דבר לחבירו אלא באמירה בעלמא מייחד לו כלי וקרא קאמר או ראה או ידע בחד מינייהו סגי. וכ"ת א"כ נ"ל למילף מפקדון תיפוק ליה מקרא והוא ראה כו' וכדדייק רי"ס י"ל דסברי הנך תנאי אי מקרא והוא ראה כו' לחוד סד"א אף דבר שאינו ממון חייב קרבן והוא ראה כו' לגופא איצטרך דחייב אפי' אעדות שהוא בראייה לחוד ובידיעה לחוד דסד"א ושמעה קול אלה כתיב משמע כל מילי א"כ בעינן דומיא לדבר אחר שאין עדות אלא בראייה ובידיעה לכך איצטרך למילף מפקדון שאינו נוהג אלא בתביעת ממון וקרא והוא ראה איצטרך למעט דלא בעי יחוד כלי כפקדון. ורי"ס סובר כיון דקרבן איתא ראה או ידע כתיב ממילא שמעינן דאינו חייב אלא בתביעת ממון:

אויי סוטה יוכיח כו' ואינו מדבר בתביעת ממון. כתב תו' דעיקר לא אתי להפסידה כתובתה אלא להשקותה ע"כ. והוא דוחק דהא עכ"פ אית ביה ממון ונראה דסברי ר"א ור"ע כתובת אשה דרבנן כרשב"ג: ואל יוכיחו אויי ביטוי שפתים שלא עשה בהם זדון כשגגה. וא"ת הא אמרינן ס"פ דלעיל (פ"ג ה"י) דילפינן נפש נפש ג"ש ביטוי משבועת העדות מה להלן מושבע כנשבע אף בביטוי כן א"כ ניליף נמי עדות מביטוי דליחייב על כל דבר בג"ש דנפש נפש וי"ל עיקר ג"ש היא תחטא תחטא וכ"ה בבבלי וכ"מ בסמוך. והא דקאמר לעיל אינו אלא כמו מה מצינו. מיהו לאו מה מצינו ממש הוא דאיכא למפרך מה לעדות שכן לא עשה בו זדון כשגגה א"כ תנא דהכא פליג ולית ליה ג"ש דנפש נפש ולא גז"ש דתחטא תחטא ועמ"ש בסמוך:

מה פקדון אינו מדבר כו'. וא"ת מה לפקדון שלא עשה בו המושבע כנשבע ושוגג כמזיד משא"כ בעדות כבר הקשו כן בת"כ ומסיק אלא ר"ש תחטא תחטא גמר. וקשה אף כי גמרינן עדות מפקדון מ"מ לא בעינן יחוד כלי בעדות כמ"ש תו' (דף ל"ג) בד"ה ונאמר כו' וצריכין לומר מקרא יליף דלא בעי יחוד כלי ועמ"ש בסמוך בד"ה ונאמר כו'. א"כ איכא למיפרך מה לעדות דלא בעי יחוד כלי וי"ל מכדי למאן קאמר לה לר"ש ולר"ש מעות קונות אפי' לרים לקים כמ"ש תו' פ' הזהב (דף מ"ח) בד"ה דברים כו'. וכיון שכן נ"ל ר"ש מוקי קרא כר"י ולא בעי יחוד כלי. גם הרמב"ם השמיט הא דלר"א דבעי יחוד כלי וע"ש בתו' בד"ה נתנה כו'. ובבבלי (דף ל"ד) מסיק סובר ר"ש שבועת הפקדון לא ניתנה זדונה לכפרה. וכתב המהרש"א א"כ גז"ף ביטוי מפקדון דליחייב מושבע כנשבע ולא ניסתמיט בשום דוכתא מושבע חייב בביטוי ולר"ש וי"ל ביטוי לא דמי לפקדון טפי מרואה ע"ש. ותירוצו תימא הא ודאי ביטוי דמיא טפי לפקדון מרואה שיש עמהם קרבן משא"כ רואה דהא בבבלי (שם ע"א) קאמר שכן חטאת מחטאה עדות וביטוי בחטאת ופקדון באשם כ"ש דאית לן למימר שכן קרבן מקרבן. וקושייתו ליתא דודאי איכא דוכתא דאמר מושבע כביטוי חייב וכדאמרינן בירושלמי לעיל (פ"ג ה"י) וכמ"ש בתוס' בסמוך. עוד כתב המהרש"א שם בתו' בד"ה כי היכי כו' ואיך פירש קשה ניליף פקדון מעדות במה מצינו דשוגג כמזיד ומושבע כנשבע כו' ע"ש. ונראה אי לא דגמר עדות מפקדון במ"מ ליכא למיפרך ניליף פקדון מעדות במ"מ די"ל מה לפקדון דבעי יחוד כלי משא"כ עדות אבל השתא דגמר עדות מפקדון נ"ל דסברי בני מערבא כמ"ד דלא בעי יחוד כלי פריך שפיר כי היכי כו'. אך הא קשיא לי היך יליף עדות מפקדון במ"מ איכא למפרך מה לעדות דבעי שישמע מפי המושבע משא"כ בפקדון וכ"כ הרמב"ם פ"ז מה"ש אחד הנשבע לבעל הממון עצמו או לשלוחו הבא בהרשאתו שלוחו של אדם כמותו וכתב הכ"מ דייק ליה מדכתיב בעדות אם לא יגיד [illegible] משמע פקדון דלא כתיב אם לא יגיד הרי הוא ככל התורה שלוחו של אדם כמותו ותימא כיון דאית לן ג"ש דתחטא תחטא (דף ל"ד ודף ל"ה) ניליף פקדון דבעינן שישמע מפי התובע. והיינו כיוכא דבני מערבא כי היכי דגמר עדות מפקדון ניליף פקדון מעדות. מיהו הא איכא לתרוצי מדכתיב וכחש בעמיתו דמשמע כל דהו אפי' לא אמר התובע וכדאמר בבבלי בפרקין (דף ל"ב). אך עדיין קשיא קושיא קדמייתא איך ילפי מהדדי במ"מ. ותו למאי דאמרי בבבלי בסוגין (דף ל"ג) גם בעדות [illegible] בעדות שליח בהרשאה דינו כתובע קשיין דברי הכ"מ ותו קשה בפקדון כתב הרמב"ם דבעינן שליח בהרשאה ובעדות כתב פ"ט מה"ש סתם שליח והדבר נראה מסוגית הש"ס שהוא בהיפך. והלח"מ פ"ז האריך בזה ע"ש. ונראה סובר הרמב"ם כיון דאיכא ג"ש תחטא תחטא אמרינן גם בפקדון בעינן עד שישמע מפי התובע לכך בעי שליח בהרשאה אלא מדכתיב קרא יתירא בפקדון וכחש בעמיתו דרשינן מינה (דף ל"ב) וכחש בעמיתו כל דהוא כלומר לא בעינן מפי התובע ממש אלא כל שנראה כמאן דתבעו בעמיתו. וזה שכתב הרמב"ם פ"ז או הנשבע אחר שתבעו בעל הממון או הנשבע מעצמו אע"פ שלא תבעו כיצד כגון שקדם ואמר למה אתה הולך אחרי כו' ה"ז חייב בשבועת הפקדון הואיל וכפר ונשבע אע"פ שלא תבעו זה ע"כ. הרי דבעי מיהת רץ אחריו דה"ל כתבעו במקצת אע"ג דלא מהני בעדות (דף ל"ב) התם בעינן מפי התובע ממש אבל הכא במקצת סגי (ודלא כלח"מ) אבל שליח בלא הרשאה לאו כלום היא אף בפקדון. ובעדות כתב פ"ט סתם או שלוחו כמך אמה שכתב בפקדון דבעי שליח בהרשאה. ועדיין הדבר דחוק מ"מ אמה מצינו איכא למיפרך מה לפקדון דלא בעינן שישמע מפי התובע משא"כ בעדות וצ"ע:

אתון ואמרי אין דאודי ליה ואין דגזליה כו'. וקשה יהיה גזלה או הלואה מ"מ חייב הוא ליה ובקונט' הוקתי לפרש וזה הלון זה תבע אבל אין לשון הגמרא משמע כן דקאמר שתא תן לי מאתים

וזו שיש לי בידך . ולא אמר ממה הוא חייב לו אם מגזילה אם מהלואה וי"ל ה"נ דחייב בשניהם ודקאמר דהיה שאין עמה ידיעה ר"ל שאין להן ידיעה גמורה וכן ידיעה שאין עמה ראיה חייב בשניהם מיהו בדבר אחר לא מהני הודאת בעל דין חוץ בממון אך קשה הא אף במסתפק להו אי במתנה אי חייב לו ממון שהלוה לו נמי חייב ולא מלי אמר שחוזר עכשיו מהמתנה משא"כ אם אמר סתם להד"ם ובאו עדים ואמרו בפנינו הודה ואין אנו יודעין אם במתנה אם בהלואה פטור שיכול לומר במתנה אמרתי ליתן לך ועכשיו אני חוזר בי . ועוד אפי' בכה"ג אין עדותן מחייבו דמאי אמר משטה הייתי בו א"כ ה"ל מילי דכדי ואפי' אמר להד"ם פטור כמבואר בח"מ ריש סי' פ"א . על כרחך לומר מפני שאמר יאמרו ואני נותן דמשמע שהתחייב עצמו דאמירת העדים א"כ אף בדבר איסור נמי אם אמר יש יאמרו העדים שנתיחדה אשתי עם פלוני תהא אסורה לי אסור בה דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא ויש לחלק וע"ש לקמן בפרקין בד"ה והם כו' :

(שם ע"ב) **אין אומרים בממון מאחר כו'**, כתב בש"ע ח"מ סי' שפ"ב בהג"ה אבל שאר מזיק אינו נאמן לומר שנתן לו רשות אפי' יש לו מגו לומר לא הזקתי כגון דליכא עדים שהזיקו דהוי כמגו במקום חזקה דלא הוי מגו ע"כ. וקשה דסי' ע"ה סעי' ג' פסק דהנתבע נאמן במגו במקום חזקה א"כ כ"ש כאן יהא נאמן שאינו חזקה ממש . והש"ך כתב כן בשם הרז"ה ואפשר שהרז"ה סובר דאיפשיטא בעיין ומגו במקום חזקה לא אמרינן אבל להרמ"א קשיא וצ"ע . אבל לפמ"ש בקונט' והוא מדברי הרשב"א בחי' ב"ב פ' חזקת ניחא דהכא הדבר ידוע שהוא מבקר ועדיף מחזקה . ועוד מדאמר רב פ' החובל דף צ"א כל כמיניה א"כ לא שבקת חיי לכל בריה . א"כ בכל היזיקות חייב דאי ס"ד דאמרינן מגו קשיא ליסבי דליכא עדים בקלן ונאמן במגו . ואי דתירץ הנ"י פ' החובל בשם הרז"ה דא"כ קשיא מאי למימרא וכי דין מגו אתי לאשמועינן ע"ש איני מבין דאיצטרך לאשמועינן אע"ג דמגו במקום חזקה היא אפ"ה נאמן . אלא ודאי בכל היזיקות אינו נאמן במגו אע"ג דליכא עדים דבהיזיקות אם יהא נאמן אפי' בלא עדים לא שבקת חיי כו' :

שאמר איש פלוני ליתן לי כו'. עי' בקונט'. וכתב התי"ט ואפי' הוא עני אינו חייב לו אלא מטעם נדר נמצא שאין עליו חוב ממון בשום צד שאין ב"ד יורדין לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו אלא שמנדין [אותו] או מכין אותו (עד שתצא נפשו) עד שיקיים מוצא שפתיו כ"ל ע"כ. ודברי הרב אלו תימה הא קיי"ל ממשכנין על הצדקה א"כ למה לא ירדו ב"ד לנכסיו וכ"ש לפוסקים דמדמין צדקה להקדש כמ"ש בש"ע ח"מ סי' רי"ב דודאי כי היכי דיורדין לנכסי המקדיש לבדק הבית ה"נ בצדקה . ועוד אף אם נאמר שאין ב"ד יורדין כו' מ"מ כיון דמנדין ומכין מיקרי הפסד ממון דאפי' גורם לממון ע"י שבועה דספק הוא איכא מ"ד בבבלי בפרקין (דף ל"ה) דחייב כ"ש בכה"ג דחייב לדברי הכל . לכך נראה דאף בעני יכול לחזור במתנה מרובה ומאתים זוז מתנה מרובה היא לכך תנן במתני' דהעדים פטורין דלא סמכא דעתיה דהמקבל וסומך וה"ל כנדרי הבאי אבל לא במתנה מועטת ובעשיר אפי' במתנה מועטת יכול לחזור לרב . ואפי' לר' יוחנן איכא בין עני לעשיר דבעני אינו יכול לחזור מטעם נדר וחייב לשלם אבל בעשיר אע"ג שהחזיר הוא ממחוסרי אמנה מ"מ אין כופין אותו לשלם וכ"כ הטע"ם ועי' סמ"ע סי' רמ"ג ס"ק ה' ואף שלשון הפוסקים משמע כסמ"ע וכ"מ בנ"י פ' הזהב במתנה מרובה דאמרינן דיכול לחזור בו ולא מיקרי מחוסר אמנה פי' בירושלמי דוקא בעשיר אבל בעני נעשה נדר כו' ע"ש . ואין מהירושלמי שום הוכחה דהא בירושלמי מפורש דרב ור"י לא פליגי ואף ר"י סובר דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה ואפי' במתנה מועטת יכול לחזור בעשיר וצ"ע לדינא :

לית הדא פליגא כו'. עי' בקונט'. וקשה לפ"ז צ"ל מתני' איירי בעני דבעשיר לא שייך נדר א"כ אין כאן מלקות שיורדין לנכסיו ומוציאין ממנו כמ"ש בסמוך ואינו עובר אלאו דבל יחל . וכ"ת מ"מ עובר אלאו דבל תאחר דהא קיים בעני וי"ל הא מיהת הוי דבל יחל ובל תאחר לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו . וע"ק מאי קושיא הא איכא נאוקמי מתני' בעשיר מיהו הא איכא לשנויי מתני' סתמא תנן משמע דאיירי בין בעני בין בעשיר אבל קושיא הראשונה קשיא וצ"ע :

(דף כ"ב ע"א) **והם יודעין לו עדות עד מפי עד כו'**. כתב תו' או שהיה כו' אע"ג דכבר שמעתו שאין נוהגת אלא בראויין להעיד אצטריך למתני' הכא לאשמועינן אפילו כן ג' ושנים מהם כשרים פטורים דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה . וכתב התי"ט (ול"ל שכרי) אף שכבר שמענוה פ"ק דמכות עדות שבטלה מקצתה כו' אפ"ה אשמועינן הכא שאין שבועה חלה עליהם ותדע מדלא קשיא להם על עד מפי עד דכבר שמעינן פ"ג דסנהדרין אלא הואיל ומסכתא אחריתי היא לא"ק להו ע"כ ודברי התי"ט תימה הא בפ"ק דמכות תנן פלוגתא דר"י ורבי ולר"י בד"מ לא בטלה כולה והתם לן הכא כרבי ומ"ש ותדע כו'. אינה הוכחה דה"ק כונה משנה שאינה צריכה היא דהא תנן אינה נוהגת כו'. וקאי בין אעד מפי עד בין אקרובים או פסולים , גם תירוץ תו' קשיא דגרסינן לעיל בפרקין (דף כ"ו) אר"י מתני' אמרה כן היו שתי כתי עדים לא אמר הלא שתים הא אחת עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. הרי כבר שמעינן עדות שבטלה כו' והדרא קושיא לדוכתא מבנתינו צ"ל . ועי' מה שכתבתי לעיל בד"ה מ"ד כו'. והמחוור כמו שכתב הר"ן בשם הרמב"ן קמ"ל אפילו האמינן הנתבע פטורין כדאמרינן לעיל מפי בית דין נכונה עד אחד כו' ע"ש . לפי זה צ"ל מתני' דלא כר' יוסי הגלילי דאמר לעיל והוא ראה או ידע כו' קאי אידיעה בלא ראיה והא התם אי לאו דאמר הוא לקבל עדותן לא היה מחייב דאפשר שהודה לו שמחמת מתנה הוא חייב לו או משטה הייתי בו דליכא למימר דאיירי באומר אתם עדי דא"כ אין להם לספק במתנה . ועי' מ"ש לעיל בד"ה אתון כו' :

מה נפק מביניהון משכן שנים שנים. בבבלי בסוגיין מייתי ברייתא דתני בה יכול אמר כל העומדים כאן יבואו ויעידוני ת"ל והוא עד הרי ייחד עדיו . ונראה לפום ריהטא דהירושלמי פליג וסובר דלא מקרי ייחוד אלא א"כ משכן לבדן אבל לא בכולל מיהו לפירש"י דבעינן נמי שיהא עומד בצד עדיו לא פליגי דה"ל כמשכן שנים אבל לפי' הרמב"ם דלא בעינן עומד בצד עדיו אלא כל שייחדם בכלל האחרים מיקרי ייחוד צ"ל דפליגי (ועי' בלח"מ פ"ט מה"ש) ויש לדחוק הירושלמי לאו דוקא משכן שנים נקט וה"ה אם ייחדן בכלל האחרים ודוחק :

רבי מנא שמע מדבתריה או שהיה אחד מהן כו' עי' בקונט'. וקשה אמאי לא דייק מרישא דסיפא דתנן או הם יודעין לו עדות עד מפי עד הא לא היה מפי עד חייבין אע"פ שאינו יודע בהן מאי קאמרת רישא מלינו נפרש הגן היה העדות מפי עצמן והוא היה יודע שיודעין העדות כמו שהוא יודע עתה שיודעין מפי העד חייבין א"כ אף מסיפא נמי ליכא להוכיח מידי :

שילח ביד עבדו כו'. כתב התי"ט נקט עבדו ולא אחר דעבדו היינו עבד כנעני ואין קנין לעבד בלא רבו נמצא שאינו יכול להרשהו וזו ראיה גדולה להסיר ותשובה להמרדכי ע"ש . וקשה א"כ הדרא קושית תו' לדוכתה בבבלי (דף ל"ג) בד"ה שאנס כו' לפי' הקונט' למה למתני' כו' ע"ש צ"ל עבד כיון דאינו יכול להרשות לו פשיטא שפטור כדשמעינן מרישא ועוד לפמ"ש תו' שם דאיצטריך למיתני עבד אע"פ דשלוחו היא לא מחייב א"כ אין כאן לא סייעתא ולא תיובתא וצ"ע :

(שם ע"ב) **משביע אני עליכם סתם כו'**. עי' בקונט'. וקשה מ"ש במשביע כו' שאינו צריך הזכרת שם או כינוי ובאוהרכם צריך שם . לכך נראה דה"ק משביע סתם ולא אמר שבועה חייב דכמה שאמר האלה משביע כו' שני אבל באומר אוסרני כו' צריך שיאמר אוסרני עליכם בשבועה . והתי"ט כתב ודע דבגמ' איתא משביע נמי דמסיים בשבועה והרמב"ם בפירושו לא העתיק כי אבל בספרו כתב בשבועה ע"כ ובסוגין מוכח דלא מותיב לפי פירושו זה . אבל הא ליכא למידק מסוגיין מדקאמר סתם חייב ש"מ דלא בעינן תרווייהו שבועה ושם או כינוי אלא בחד סגי וכדעת אחרים שכתב הר"ן די"ל נקט סתם לאפוקי דלא בעינן שבועה אבל לעולם כינוי בעי : ר"מ כדעתיה כו'. וקשה מאי כדעתיה דקאמר היינו הך דהא תרווייהו בחד ליטנא שנייה כאן ובסנהדרין ונראה דה"פ ר"מ כדעתיה הא דתנן המקלל אביו ואמו ר"מ מחייב וחכמים פוטרים לאו במקלל פליגי דתרווייהו מודים דמקלל אביו ואמו חייב כמפורש בגמרא אלא במקללם בכינוי פליגי כדתנן התם ופליגי במקלל בכינוי :

אמר לון ר"י למה מפני שהוא כו'. כתב הרא"ש סוף פרקין ירושלמי מהו ללקות חברייה אמרין אינו לוקה א"ר יוסי משום דהוי לאו שאין בו מעשה חזינן לגאון דאמר לוקה דאמרינן אמר ר"י משום ר"י הגלילי כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם ע"כ. וכ"כ הרי"ף . וקשה למה שהעתיקו דין זה הא לדידן לא נפקא מיניה מידי אי איכא גביה מלקות או לא. והרבה תמהו הפוסקים בכיוצא בזה על הרי"ף והרא"ש וצ"ע . גם אעיקרא דדינא קשיא הא אף ר"י מסיק בדבריו והרי המימר כו' משמע שגם הוא סובר דהנשבע לשקר חייב מלקות וי"ל מסוגיא דבבלי איכא ראיה מבוררת ועי' לעיל סוף פ"ג בתי' ד"ה ר"א כו' :

ר"ם הוא כו'. עי' בקונט' וגירסתינו ראיה לגירסת הספרים בבבלי דגרסינן לעולם לא תיפוך . מיהו אף בבבלי איכא אמוראי דאמרי לא תיפוך ואפריכי . ובירושלמי קידושין פ"ג (סוף ה"נ) גרסינן בהד' אתר אית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן כו' ע"ש והרב ר' אלחנן מהפך הגירסא בכל אתר לית ליה לר"מ מכלל לאו כו' ע"ש בתו' ד"ה אומר כו' ולפום סוגין דגירסא בירושלמי ר"מ מחייב וסובר מכלל לאו אתה שומע הן מוכח דליתא להגהת הר"ר אלחנן וגירסא שלפנינו עיקר וצ"ע ובפירושי דקידושין הם בד"ה הומר הוא יו' צריך להגיה בסופו דאית ליה מכלל לאו אתה שומע הן : **לעשות שאין עמה כו'** עי' בקונט'. כתב תו' (דף ל"ו) בד"ה יכך כו' תימה דלעיל לא גמרינן אלה שבועה שאין עמה אלה שהיא שבועה אבל אלה שאין עמה שבועה מנ"ל ע"כ נראה שגירסת הברייתא כשכתבתי בקונט' ושם מוכרחת בסוגיין (ועי' מהרש"א) אבל קושיתם תימה הרי מפורש אמר ר"י היא שבועה בלא אלה היא אלה בלא שבועה וצ"ע :

הדרן עלך פרק שבועות העדות

(שם ע"ב) **אין אומרים בממון**. כיוצא בזה מגו ונאמן לומר לו אתה אמרת לי לפרוע ולקוץ דאי בעי היה אומר לא הרגתי ולא קללתי היה פטור השתא נמי פטור דכיון שהכל יודעין שהוא משקר אינו נאמן :

(ה"ח) [ה"ו] **מתני' אלא על תביעת** א) **ממון כפקדון**. שאלו העידוהו היו מחייבין אותו ממון אבל זה אם העידוהו לא היה מחוייב לשלם שהיה יכול לומר חוזרני בי : **גמ': נפש כי תחטא**. בשבועת העדות כתיב נפש כי תחטא וכתיב בשבועת הפקדון תחטא מה שבועת הפקדון היא על תביעת ממון שיש לו על חבירו אף שבועת העדות צריך שתהיה על תביעת ממון שיש לו עליו וזה שטוען שאמר איש פלוני ליתן לו ר' זוז אינו תביעת ממון שיש לו על חבירו שאפי' הוא כדבריו שאמר לו חבירו אין מוציאין הממון בע"כ בשביל אמירה זו : **ופריך ולית הדא כו'**. כלומר וכי לא פליגי מתניתא על ר"ע דלר"ע לא הוי צריך נומר טעם משום דבעינן דומיא דפקדון אלא שאין כאן תביעת ממון שזה שנדר ליתן ואינו נותן עובר אלאו דבל יחל ואינו לוקה ומשלם : ומשני פתר לה. תפרש מתני' דאתיא כר"מ דאמר פ"ק דמכות לוקה ומשלם : ופריך מ"מ לא הפסידו ממון . ואפי' היה חייב לחברו לשלם אלו הודה מ"מ לא הפסידו ממון שלו שהיה בידו ממון זה משלם : **ה"ג כיון דהוה בעי מיתן ליה כו'**. וה"פ ומשני כיון דהוה בעי מיתן ליה ה"ל כאלו היה בידו ועכשיו שאינו נותן ה"ז כאלו הפסיד ממון שהיה בידו : **אמר** ממתני' שמעינן האומר ליתן מתנה לחבירו יכול לחזור בו : **ריב"ז**. הקשה לפני ר"א וכי הן שאמר זה ליתן לאו בצדק היה שהרי הוא חוזר בו והתורה אמרה והין צדק שיהא של צדק ולמה יחזור בו : ומשני **בשעה שאמר**. ליתן הן של צדק היה שבאותה שעה היה דעתו ליתן ועכשיו הוא שחוזר בו :

(ה"ג) [ה"ז] **מתני' מפני שקדמה שבועה לעדות**. ורתחלה אמרה ישמע קול אלה והוא עד או ראה או ידע שקדמה העדות לשבועה ולא שקדמה שבועה לעדותו דהוא עד משמע שהיה עד בשעת שבועה : **אם יודעים אתם** לו עדות כו' פטורים. דכתיב והוא עד שייחד את עדיו : **והם יודעין לו עדות** עד מפי עד כו' פטורים. שאם העידוהו לא היתה עדותן מועלת לו כלום : **גמ':** למה אם דתנן עמד בבהכ"נ כו' קאי ומיבעיא ליה מאיזה טעם הן פטורים אי משום שאינו יודע המשביע אם יודעין העדות או דלמא משום שאין כוונתו להשביע דוקא אילו אלא מספק משביען עם אחרים ובעינן שיכוון למי שמשביע : **מה נפק מביניהון** . מאי בינייהו : **משכן שנים שנים**. משך שנים והשביען וחזר ומשך שני אחרים מהן והשביען : ה"ג אין תימר משום שאינו ידע בהן אינו יודע בהן ואין תימר משום שאינו מתכוין להן הא מתכוין להן. וה"פ אם נאמר הטעם משום שאילו יודע אם יודעין העדות הכא נמי אינו יודע ופטורין ואם הטעם משום שאין מתכוין להם בכה"ג חייבין שהרי כיון להן בפני עצמן : **ר' מנא** פשיט מסיפא דתנן היה אחד מהן קרוב או פסול פטורין והא ודאי איירי בשאינו יודע שיודעין לו עדות דומיא דרישא שאינן יודעין לו עדות אלא מפי עד ואפ"ה אלו לא היה אחד מהן קרוב או פסול חייבין ש"מ טעמא דעמד בבהכ"נ כו' דפטורין לאו משום שאינו יודע שיודעין עדות אלא משום שאין מתכוין להן : **ר' יוסי**. **דייק** ליה מרישא דתנן מפני שקדמה שבועה לעדות פטורים כשקדמה השבועה ודאי אין יודעין לו עדות בשעת שבועה ואפ"ה אם קדמה העדות חייבין ש"מ הא דפטורין בעמד בבהכ"נ כו' משום שאין מתכוין להן :

(ה"ז) [ה"ט] **מתני' שילח ביד עבדו כו' פטורים**. ואיירי בשלא באו בהרשאה אבל בהרשאה יכול להשביעו ומתחייבים בקרבן : **גמ':** מה ת"ל אם לוא יגד . דכתב מלא בוא"ו למדרש אם לו לא יגיד כלומר לתובע עצמו ואם לאחר לא יגיד פטור : ה"ג לא מפי הנתבע : **מתני' צריכה כו'**. כלומר מתני' וברייתא דמייתי צריכי במשמע אלו הנינן כו'. אי תנא מתני' לחוד ולא הברייתא הויינו אומרים אי שמעו מפי הנתבע השבועה והכפירה שיהא לפני הנתבע חייבין הרי דצריכי להא דאמר ר"א נברייתא בעינן שתהיה הגדת העדים והיא הכפירה בפני התובע ולא בפני הנתבע ואי תנא דר"א לחוד וסד"א הכפירה צריכה שתהיה בפני התובע אבל השבועה אפי' בפני הנתבע חייבין קמ"ל דבעינן שתהיה השבועה והכפירה בפני התובע וברישא גרסי' ושמעו לנתבע חייבין ובסיפא גרסינן ונשבעו לתובע חייבין ואפשר לקיים הגירסא :

(שם ע"ב) (ה"ח) [ה"י] **מתני' מצוה אני עליכם**. גמרא מפרש : **המקלל הבולם** . מברך את השם באחד מהם : **חייב** . סקילה : **וחכמים פוטרים** . דעל השם המיוחד דוקא בסקילה דכתיב בנקבו שם יומת ועל הכינויין באזהרה דאלהים לא תקלל ובשבועת העדות מודים חכמים לר"מ דחייב על הכינויין כמו שחייב על השם המיוחד דבשבועת [העדות] כתיב ושמעה קול אלה מ"מ : **המקלל עצמו** . דכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד וכל השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה : **והמקלל חבירו**. דכתיב לא תקלל חרש אפי' חרש שאינו שומע ולא קפיד אקללתו לא תקלל וכ"ש שאר כל אדם דשמע ויקפיד : **יכבה אלהים וכן יכבה אלהים** . [אם] אמר לעדים יככה אלהים אם לא תעידוני או שמעה א' קורא בקללות שבתורה יככה אלהים ואמר הוא לעדים וכן יככה אלהים אם לא תעידוני או שאמר אל יככה אלהים אם תעידוני או שאמר יברכך ה' אם תעידוני וייטיב לך אלהים אם תעידוני בכל אלו ר"מ מחייב וחכמים פוטרין וטעמא מפרש בגמרא : **גמ'**: **סתם**. בלא הזכרת השם : **חייבין** . כולהם לשון וככלהיהם בבבלי ברזל : כי בכם אני חייבין. אם הזכירו שם או כינוי : ה"ג ר"י בשם ר' ינאי כמשנתנו. שלה משנתנו כדתנן במתני' ר"מ מחייב וחכמים פוטרין : **ואית דמרין**. ואיכא דאמרי ר"א אמר בשם ר"י כן היא שנויה במשנתינו ר"מ מחייב ור' יהודה פוטר : **ר"ם כדעתיה**. ר"מ לשיטתו ור"י לשיטתו : **דתנינן תמן** . בסנהדרין פ' ארבע מיתות : **מה ללקות**. מיבעיא ליה אם לוקין על לאו זה או לא : **למה**. אתם אומרים שאינו לוקה מפני שהוא לאו שאין בו מעשה ואינו כן דדיבורא הוי מעשה דהא מימר ונשבע לשקר לוקין עליו ש"מ דדיבורא הוי מעשה : **ר"מ היא**. שפיר גרסינן במתני' אלו כך כו' ר"מ מחייב ודקאמר לך מתני' דקידושין פרק האומר דלא אמר ר"מ מכלל לאו אתה שומע הן כי לית ליה לר"מ בממונא אבל באיסורא אף ר"מ סובר אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן ומדקאמר אל יככך אם תעידני שמעינן וכך אם לא תעידני : **אין לי כו'**. רישא דברייתא אין אלה אלא שבועה וכס"א והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה אין לי אלא אלה שיש עמה שבועה. כגון שבועה שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך : ה"ג מנין לשבועה שאין עמה אלה לשבועה היא שיש עמה אלה ת"ל ושמעה אלה ושמעה קול . וה"מ למכתב ושמעה אלה ש"מ דהיא שבועה כל שיש בה קול אלה דהיינו שבועה לתודה : **ופריך לעשות שאין עמה אלה כו'**. דלמא קרא יתירא אתי לאשמועינן לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה אבל לעשות אלה בלא שבועה כשבועה מנ"ל :

(דף כ"ג ע"א) **לא ישניא היא כו'**. מדכתיב קול יתירא מרבינן תרווייהו ל"ש אלה בלא שבועה ל"ש שבועה בלא אלה דליהוו תרווייהו כשבועה :

הדרן עלך פרק שבועות העדות

פ"ה ה"א שבועת הפקדון באנשים ובנשים. איידי דתני בשבועת העדות באנשים ולא בנשים תנא נמי הכא לכולהו : **בקרובים**. שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקדון אצלו : **בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד** . אם מפי עצמו נשבע בשוגג הכונה : **מפי** או טענה אמן אחר השבועה ואח"כ הודה חייב קרבן דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו : **ומפי אחרים** . ולא ענה אמן כגון משביע אני עליך שתחזור לי פקדון ואמר אין לך **בידי כלו** אינו

א) כן הוא הגירסא במשנה שבמשניות אבל בירוש' הגירסא על שבועת ממון .

אינו חייב על שיכפור בב"ד משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב ומשבועות עדות גמרינן ליה וסובר ר"מ דון מינה ומינה והיינו בב"ד: **וחכמים אומרים כו'**. סברי דון מינה ואוקי באתרה: **וחייב על זדון שבועה**. דלא כתיב בה ונעלם זדון השבועה שזכר על הפקדון ויודע שנתחייב על כפירתו קרבן: **ועל שגגתו עם זדון הפקדון**. ששגג בקרבן שאינו יודע שחייב בשבועה זו קרבן אבל זכור הוא שהפקדון אצלו: **ואינו חייב על שגגתו** גרידתא אם סבור לישבע באמת משום דאנוס הוא: **בכסף שקלים**. שקנוי בשני סלעים דכתיב באשם מעילות בערכך כסף שקלים בשקל הקדש לאשם וילפינן שאר אשמות מיניה: **גמ' מפי עצמו כו'**. דבשבועת העדות כתיב ושמעה קול אלה והיינו מפי אחרים ששמע השבועה מאחרים ובשבועת הפקדון כתיב ונשבע על שקר דמשמע מפי עצמו וילפינן מפי עצמו בעדות חייב מפקדון ומפי אחרים בפקדון מעדות ומיבעיא ליה מפי עצמו בעדות מי חייב באלה דומיא דמפי אחרים בעדות דכתיב ושמעה קול אלה או דלמא כיון דמפקדון גמרינן דמפי עצמו חייב בעדות אמרינן דאינו חייב באלה דומיא דפקדון דהא לא כתיב אלה בעדות וכן מיבעיא ליה שבועת אחרים בפקדון דגמרינן מעדות מי חייב באלה דומיא דעדות דמינה ילפינן וכי היכי דעדות חייב באלה אף פקדון כן או אמרינן ילפינן מפי אחרים מפי עצמו דפקדון דאינו חייב באלה: ה"ג מפי אחרים בשבועת הפקדון מהו להיות באלה אמר ר' יוסי מכיון כו': מכיון דכתיב נפש נפש. לגז"ש כתיב בעדות ונפש כי תחטא וכתיב בפקדון נפש כי תחטא ילפינן אחרים בעדות מפקדון ומפי עצמו בפקדון מעדות הרי כאלו כל הכתוב בעדות כתוב בפקדון והכתוב בפקדון כאלו כתיב בעדות: ה"ג אלה כב"ד כו'. וה"פ ר' מנא בא לפשוט האיבעיא ואמר כמו דפליגו ר"מ וחכמים במפי עצמו בשבועת העדות ומפי אחרים שלא בב"ד ובפקדון בב"ד אם חייב דר"מ סובר דון מינה ומינה ורבנן אמרי דון מינה ואוקי באתרה א"כ אף באלה פליגי ולר"מ בעדות מפי עצמו באלה פטור ובפקדון מפי אחרים באלה חייב ולרבנן בעדים מפי עצמו חייב בב"ד ובפקדון פטור: **לכשיצא יודוי בשבועה**. כלומר אלו הודה התביעה היה חייב לשלם ועכשיו שכיחש ונשבע פטור זו שחייב עליה קרבן כשהודה שנשבע לשקר אבל אם נשבע על דבר שאלו הודה היה פטור מלשלם אף כשנשבע והודה פטור מקרבן וגירסת הרמב"ן והרא"ש לכשיצא בדין בשבועה: **פרט למכחש באחד מן השותפין**. שנים שהפקידו אצלו מנה ותבעו אחד מהן וכפר בו ונשבע והודה פטור שאלו הודה היה פטור לשלם עד שיבא חבירו ויתן לזה בפני זה דבכל אחד יש לספק שמא הכל שלו לבד נמצא שהודאתו לא היה מחייבו ממון אף שבועתו אינו מחייבו קרבן: **פרט למכחש בעדים ובשטר**. נשבע על ממון שיש למלוה עדים או שטר שחייב לו פטור מקרבן שבועה שאין, פוטרו דכבר נמצא בטולם דבר המחייבו ומכח שבועתו: **הדא אמרה**. זאת אומרת שנים שלוו מאחד בשטר אע"ג שאין מפורש בו שכל אחד ערב בעד חבירו ומקבל אחריות כל החוב אפ"ה ה"ל כאלו כתוב בו שהן אחראין וערבאין זה לזה וכל אחד חייב לשלם כל החוב אם אי אפשר להוציא מהשני מחצית החוב כי היכי דאמרינן שכל אחד יש לו חלק בכל פקדון ה"נ אמרינן בחוב: **ולא עבדין כן**. קשיא ליה בברייתא מוכח שסתמא כל אחד מהשותפין נתחייב בכל החוב וכדמסיק ובשטר מן השותפין כותבין בו כל אחד מקבל אחריות וערבות על כל החוב משמע דבסתם אמרינן שכל אחד אינו מקבל על עצמו אלא מחצית החוב א"כ ה"ק ולא עבדין כן אלא כותבין בשטר שכל אחד מקבל אחריות כל החוב לשופרא דשטרא: **שנים שהפקידו כו'**. בברייתא תניא פרט למכחש באחד מן השותפין ש"מ שנים שהפקידו מנה אצל אחד ובא אחד ליטול חצי הפקדון אין שומעין לו דאי ס"ד שחייב ליתן לו מחצית זה שכופר לאחד מן השותפין אמאי פטור מקרבן הא אלו הודה היה חייב לשלם לזה חלקו ובשבועתו נפטר אלא ודאי שאין שומעין לו עד שיבואו שניהם שלכל אחד יש חלק בכל הממון: **אחד שהפקיד כו'**. מברייתא נמי שמעינן אחד שהפקיד או הלוה לשנים כל אחד נעשה ערב על כל ההלואה ואם נשבע על הכל חייב קרבן: (שם ע"ב) **ופריך הפקיד להם כו'**. דודאי אם הפקיד להם שני פרוטות וכפר אחד מהם חייב קרבן דהרי הכל דאף אם נאמר שכל אחד אינו משלם אלא מחצה הא פטור עצמו בשבועתו מפרוטה ומאי קמ"ל אלא הא קמ"ל הפקיד פרוטה כפר אחד מהן חייב וקשה אמאי הא באמת אינו חייב לשלם אלא חצי פרוטה דאע"ג שהוא ערב על הכל מ"מ חבירו צריך לשלם לו החצי: **ומה הכא בא**. ומה הכא בסתם חוב אם נשבע שלשה פעמים כל פעם על חצי פרוטה אין מצטרפין ופטור מקרבן דאין מביאין קרבן על חצי פרוטה א"כ בהפקיד לשנים נמי אין לחייב קרבן: ה"ג שמא מביא קרבן על חצי פרוטה: **ומשני תמן**. שותפין שלוו כיון שחייב לשלם למלוה כל החוב שבועתו חל על כל הפרוטה לכך חייב: **הכא**. בנשבע שלשה פעמים על חצי פרוטה מעולם לא נשבע על פרוטה והתורה אמרה שאין קרבן אלא בשבועת פרוטה: ה"ג ר' לא ר' יוחנן ור"ל כו'. וה"פ ר' לא אמר ר"י ור"ל. תרויהו אמרו הא דתני בברייתא פרט למכחש בעדים ובשטר שמי מכאן עדים להוי מי שילא ע"י שבועתו דהשתא מיהא אין העדים כאן: **למה**. הא מיהת סוף שיבואו העדים א"כ אין כאן פטור ממון: **ומשני משום כו'**. אע"ג שיכולים לבוא אחר כך מ"מ כיון שמלוי שימותו ולא יבואו כלל ה"ל כמי שיולא בשבועה כמלא פטור לגמרי: **ופריך ושטר**. אמאי פטור הא שטר עכשיו אינו כאן ומלוי הוא שיאבד טרם שיביאו לב"ד נמלא שפטור ע"י שבועתו: **הוי**. הרי שאין הטעם משום שמלויין למות אלא משום שמלויין לשכוח עדותן ונפטר בשבועתו משא"כ בשטר: **תמן תנינן**. לקמן בפ' בתרא: **הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם**. אפי' באו עדים אחר השבועה מביא אשם ש"מ כר"י באין העדים פוטרים מקרבן ול"ל לר"י לאשמועינן הא ממתני' שמעינן: **ומשני מתניתא**. ממתני' ליכא למשמע אלא בשלא נודעו העדים בשעת השבועה ואח"כ באו קמ"ל ר"י אפי' נודעו העדים בשעת שבועה אלא שאינן כאן אפ"ה חייב דה"ל פטור ממון ולא כפירת דברים שאפשר שישכחו העדים עדותן: **ומתניתא אמרה כן**. מתני' דפ' שבועת העדות דייקא שהכופר ממון שיש עליו עדים חייב קרבן: ה"ג ניחא שנייה מתחייבת כתובה למה לאו כו'. וה"פ הא דתנן שנייה חייבת ניחא דהא אין כאן עדות אחרת להעיד נמלא שהפסידו ממון לזה אלא ראשונה אמאי חייבת הא לא הפסידה לו ממון דהא איכא כת שנייה שיכולה להעיד לו אלא ש"מ כפירת ממון שיש עליו עדים הויא כפירת הפסד ממון בעדים מלויין לשכוח עדותן נמלא שנפטר לגמרי בשבועתו לכך חייב עליו קרבן: **וכחש בה ולא בו**. ברייתא בת"כ ופליג בן עזאי וה"פ ת"ק אמר השביע חבירו שיגיד לו מי מלא את האבידה וכחש בה ונשבע והודה שיודע מי מלאה אבל אינו יודע של מי היא פטור: **שלש אבדות הן**. שלשה מינים הן בשבועת עדות האבידה כיחש בה ונשבע ואחר כך הודה שראה אותה ביד אחר: **בה ולא במוציאה**. הודה שראה את האבידה מהלכת ברשות אחרת ואינו יודע ביד מי היא ובעד אחד איירי דאי בשני עדים בה ובמולאה מי איכא מ"ד דפטור: **כולהו לפטור**. על כולן פטור העד קסבר המשביע עד אחד וכפר ואמר שבועה שאיני יודע לך עדות פטור מקרבן שאין בהכחשתו כפירת ממון שגם בעדותו לא היה מחייב לזה ממון אלא שבועה אע"ג דאיכא למימר דלמא לא משתבע גורם לממון פטור והכי נמי גורם לממון ניהו שהמודה בה ולא במולאה אי הוי מסהד ליה ראיתי שנמלאת בזוית פלוני ואיני יודע מי מלאה היה מחזיר באותה שכונה עד שיודיעוהו במולאה ולא בה דאלו אמר לו מי הוא המולאה היה חוקר בדבר אולי יתברר שאבידתו היא וכ"ש בה ובמולאה שיש כאן עד אחד מאי קאמרת שמא היה משתבע מ"מ גורם לממון הוא דדלמא לא משתבע: **לית כן**. אלא כולן לחיוב דקסבר גורם לממון כממון: ר' יוסי. פריך ויהא כן כולן לפטור דהא תני הפטור לא בה ולא במולאה שזה ודאי פטור אלא הכי קאמר בן עזאי בכל הני שלשה פטור:

(דף כ"ד ע"א) **א"ר מנא ולית כן**. אלא כולן לחיוב כדדייק הברייתא שלש אבידות כו' הרי בה ובמולאה אנן קיימין דזו וודאי חייב דדוקא בשכפר החייב ואח"כ
כפר

(דף כ"ג ע"א) **פ"ה ה"א** מהו להיות באלה. עי' בקונטרס. ואין לפרש דמיבעיא ליה אם בעינן תרווייהו שבועה ואלה דהא בפקדון בחד מהן סגי כדאמרי' לעיל סוף פ' שבועת העדות. אך קשה הא בכל השבועות אלה כשבועה וכ"כ הרמב"ם פ"ב מה"ש ומאי מיבעיא ליה במפי עצמו בעדות ומפי אחרים בשבועת הפקדון. והא דאמר רבי מנא אלה בב"ד כו' קשה לדבריו נ"ל בכל שבועת התורה אין אלה כשבועה וצ"ע:

וכחש בעמיתו פרט כו'. נראה מדכתיב וכחש בו א"ו יליף דבעינן כפירה שנפטר בממון ע"י הודאתו ומדכתיב בעמיתו יתירה דכתיב בתר הכי ועשק את עמיתו שמעינן דבא למעט המכחש לאחד מהשותפין. ומדכתיב עוד וכחש בה דרש פרט למכחש בעדים ובשטר. וכן משמע בת"כ דהנך קראי יתירא לדרשא אתיין. וכ"ת כיון דדרשינן מוכחש דבעינן כפירה שפוטרו מממון הא תו ל"ל י"ל היא גופה קמ"ל שותפין שהפקידו אין צריך להחזיר לאחד חלקו. והכופר בממון שיש עליו עדים פטור וניחא בזה דהירוש' יליף מקרא וכחש בעמיתו והבבלי (דף ל"ז) יליף ליה מקרא וכחש בה דכתיב בתריה. וכתב הרא"ש הרב אפרים דוחה הירושלמי דבבבלי לא משכח כופר באחד מן השותפים דפטיר אלא כגון דאתו תרווייהו ואמר מתרוייהו יזפת. ול"ק דתרי מתניתי נינהו בבבלי תני פרט למודה אימא משום הודאתו פטור הלכך לא משכחת אלא דאתי תרווייהו והודה לאחד וכפר לאחד ובירוש' תנא פרט למכחש לאחד אע"פ שעכשיו אין מודה לחבירו ע"כ. ותימא אף דלשון הברייתא בבבלי מוכרח לפרש כן מ"מ לשון הירושלמי אינו מוכרח. ויש לפרש פרט למכחש אחד מן השותפין ומודה להשני דהא ברייתא השנויה בבבלי צריכין לפרש כך פרט מודה לאחד מן השותפין ומכחש להשני. וכיון שכן קשיא מאי קאמר ר' יוסי הדא אמרה כו' הא ברייתא איכא לפרושי בשהודה לאחד מהן הכל וכפר להשני הכל אלא סובר ר' יוסי דבהודה לאחד הכל לא צריך קרא דפטור שהרי אין כאן כפירת ממון שהרי שניהן עומדין שם והשני אומר שהמחלה שלו ואין כאן דיחוי כלל אלא איירי באומר משניהם לויתי נמצא שיש כאן דיחוי וכפירת ממון נמי הוא שאפשר שיכפור גם משותפו ויאמר הכל שלו או אם יבוא הדבר ליתומים הרי הוא מפסיד את שלו. ש"מ שהירושלמי חולק על הבבלי. והר"ן כתב ואיכא למידק מהא דאמרינן פ' המפקיד (דף ל"ג) שותפין שהלוו ושלם אחד מהם מהו כלומר את"ל שילם מחלה לא מקנה ליה כפילא מפני שלא שילם כל חובו הכא שילם כל חובו מהו שמעינן מהכא שנים שלוו אין כל אחד חייב אלא המחצה כו' ע"ש ול"נ מהא ליכא למידק מידי די"ל מיבעיא ליה כשפירשו פלוני של המחלה ופלוני המחלה וכה"ג מוקי הרא"ש בפרקין התוספתא ס"ק דב"מ. ותימא על הרא"ש שכתב בפ' המפקיד בד"ה שותפין שהלוו כו' ולא בעי רש"י למימר כו' אלא ודאי כו' ע"ש לא ה"ל לדייק כן מדברי רש"י שהרי מדברי הש"ס איכא למידק הכי וקושית הר"ן. גם הא דמסיק הרא"ש שם ומיהו כיון ששלם מיד המוטל עליו וחבירו כו' ע"ש והיינו כתירוצא קמא דהר"ן לשיטתו כאן ה"ל לתרוצי כמ"ש. תו כתב הר"ן אבל הראב"ד פי' הירושלמי בהיפך הדא אמרה מדאמר פרט למכחש באחד מהם דהוה ליה כפירת דברים שהרי חבירו יכול לתבוע כל החוב ה"ל שנים שלוו ונמצא אחד מהם פורע את הכל. ואין הירושלמי מתפרש לי יפה אבל הראב"א מסכים לדבריו ע"כ. מדכתב הר"ן שהראב"ד מפרש בהיפך ש"מ דה"ק אף בהנפקד הוה ליה לשלם להתובע חציו אפ"ה פטור מקרבן דאינו כפירת ממון דהא סוף שיתבע חבירו הכל וכן משמע מדברי הרא"ש ותימא כיון שאחד מן השותפים יכול לתבוע הכל ש"מ שיש לספק של מי הן א"כ ודאי שלא יתן לאחד מהן המחצה שלא בפני חבירו א"כ כפירת דברים הן ונ"ל הטעם דהא סוף שיתבע חבירו הכל וצ"ע. ואני אומר כשיטת הראב"ד ולא מטעמו אלא דה"פ הירוש' ולא עבדין כן כר' יוסי דאף אם נאמר שנים שהפקידו לאחד ובא אחד ליטול את שלו אין שומעין לו מ"מ יעשה ככופר בחלקו ויהא חייב שהרי הוציא חלק חבירו מרשותו ואם ירצה חבירו שלא ליתן לו נאמן וה"ה כשימות חבירו ויפלו מעותיו לפני היורשים וכמ"ש לעיל אלא ודאי פרט למכחש לאחד מן השותפין היינו באומר לא מתרוייכו יזפי אלא מאחד מינייכו יזפי ואיני יודע מאיזה מכם א"כ שניהם מודים שהוא של שניהם וכדמפרשין לברייתא בבבלי. וקאמר ותו קשיא לר' יוסי אחד הפקיד לשנים כו' לא נמלא מביא קרבן על חצי פרוטה אלא ודאי אין אחד קבלן על חבירו ובפרוטה לשניהם אין כאן קרבן ומשני אי משום הא לא קשיא תמן כל שבועה כו' אבל קושיא הראשונה קיימת ושנים שלוו מאחד או לאחד כל אחד ערב על חלקו לבד ולא על של חבירו ואין צורך לכל מה שדחקו לתרץ הבבלי בכמה מקומות וצ"ע:

(שם ע"ב) **הפקיד** להם בזה פרוטה לא נמלא כו' וא"ת דלמא באמת לזה מגיע פרוטה וכחשו פטורים שאע"ג שכל אחד צריך לשלם הכל מכל מקום חבירו צריך להחזיר לו המחלה וי"ל א"כ מאי קמ"ל וכמ"ש בקונטרס:

לית כאן עדים. בבבלי ליתא משום דמוקי לה דאיירי בכפירת דברים דאמר לויתי אבל שלא בעדים ושלא בשטר ובכה"ג ודאי פטור. והיינו כמ"ש לעיל בסמוך בד"ה וכחש כו' דהירושלמי מפרש לה דמיתורא דקרא יליף ובכה"ג שאמר לויתי אבל לא בעדים לא צריך קרא:

הוי לית טעמא אלא משום שמלויין לשכח עדותן. בבבלי גרסינן אר"ה בריה דרב יהושע היינו טעמא דר"י משום דהוה שטר שיעבוד קרקעות ואין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות. כתב הרא"ש מקשים תו' מ"ש שטר מעדים דהא ר"י הוא דאמר מלוה על פה גובין מן היורשין דשיעבודו ד' ורייתא וע"ק מודה מקלת דחייבה תורה שבועה וכן ע"י עד אחד אמאי הא הוה ליה כפירת שיעבוד קרקעות ותירץ תו' כגון שמחל לו השיעבוד או שאין לו קרקע והרמב"ן תירץ כיון שאין עדים ושטר כאן לכך חייב שבועה כו' ע"ש (ועי' תוס' ב"מ דף ד' ע"ב שתירצו קושית הרא"ש על הרמב"ן כיון שהפקיעו חכמים שיעבוד כו' ע"ש) וקשה א"כ בשטר אמאי פטור הא אין כאן שטר ולא הוה כפירת שיעבוד קרקעות ונראה לתרץ קושית תו' דר"ה בריה דרב יהושע לא שמיע ליה הא דאר"י מלוה ע"פ גובה מן היורשין אבל לפי האמת מודה במקלת וע"י עד אחד חייב שבועה אע"ג דה"ל כפירת שיעבוד קרקעות דרחמנא חייבו בכה"ג בשבועה והכא בשבועת הפקדון פטור בשטר כיון שסוף שימלא השטר א"כ לא הוה כפירת ממון אבל עדים מלויין לשכח עידותן ואפשר שלא יעידו כלל הלכך ה"ל כפירת ממון וחייב כמפורש בסיגיין. והרמב"ם כתב פ"ט מה"ש וכן מי שהיתה עליו מלוה בשטר פטור דה"ל כפירת שיעבוד קרקעות בעדים חייב שהרי הועילה כפירתו עתה ושמא לא יבואו העדים או יבואו ולא תתקיים עדותן או יפסלו. וקשה א"כ נ"ל לר"ה בריה דרב יהושע לומר שטר ה"ל כפירת שיעבוד קרקעות תיפוק ליה שאני עדים דאיכא ספיקות הרבה לכך ה"ל כפירת ממון משא"כ בשטר ואפשר כיון דגם בשטר איכא ספק שמא יאבד הלכך אי לאו טעמא דה"ל כפירת שיעבוד קרקעות אין לפטרו. אך לשיטת הרמב"ם קשיא קושית תו' הנ"ל. דתירוץ תו' והרא"ש קשה טובא הדא א"כ ה"ל לר"י לחלק בעדים גופייהו כופר בעדים פטור בשמחל השיעבוד וכופר בעדים חייב בשלא מחל לו השיעבוד ותו מדברי הירושלמי דקאמר לית כאן עדים מוכח דפליג דלשטת תו' אין צורך לדחוק דאיכא לאוקמי הברייתא בשלא מחל לו. ותוס' ב"מ כתבו לתרץ זה דר"י איירי לאחר שהפקיעו השיעבוד מגלוה על פה דלעולם הוה כמחל השיעבוד והברייתא אקרא קאי לכך קאמר הירושל' שמי מכאן עדים. אך עדיין קשיא לפלוג בשטר בין מחל השיעבוד ללא מחל. ומה שתרצתי לעיל ודאי דלא כרמב"ם. ועמ"ש בסמוך ד"ה אר"י כו':

הודה מעצמו משלם קרן כו' עי' בקונט'. וקשה מנ"ל דאיירי מתני' אפי' באו העדים אחר ההודאה דלמא דוקא בשלא באו עדים אחר ההודאה אבל אם באו עדים אחר ההודאה דודאי נפטר בשבועה מממון הלכך חייב אשם אבל בעדים פטור ולא כר"י ותידע דהא בסיפא תנן היכן שורי ואמר נגנב כו' הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם ולא תני כפל דה"ל מודה בקנס. ואי בשבאו הא קיי"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב א"ו בשלא באו עדים איירי וכן פירש"י לקמן במתני' וצ"ע:

אר"י מתניתא אמרה כן היו כו'. משמע דקשיא ליה הא דר' יוחנן ל"ל ממתני' שמעינן וקושיא קמייתא. אבל בבבלי משני מתני' איירי כגון שהיתה שנייה קרובין בנשואיהן כו' ע"ש. ותו' כתבו בפ' שבועת העדות (דף ל"ג) בד"ה הא כו' וא"ת מאי פריך כו' היכא דקיימי עדים קמן כו' ע"ש. ותימא מאי דוחקא דש"ס דמוקי מתני' בשכת שנייה קמן דלמא איירי בשאינה קמן וכפרה לאשה היום וכת שנייה כפרה לאחר ל' יום וקמ"ל הכופר בממון שיש עליו עדים חייב וא"ל לדחוק ולמוקמי מתני' בגרושין. וכ"ת אי בשאין העדים קמן ממתני' דלקמן איכן שורי כו' שמעינן דחייב ומתני' דהיו שתי כיתי עדות כו' ל"ל י"ל לקמן בשאין יודע בעדיו ומתני' דהכא בשיודע בעדיו וכדמסמי הש"ס בסמוך. וכ"ת סובר הש"ס בשיודע בעדיו נמי ה"ל כפירת דברים י"ל אי ס"ד ר"י לא קאמר הכופר בממון שיש עליו עדים אלא בשאין יודע בעדיו א"כ מאי קאמר הבבלי בסוגין מאי טעמא דר' יוחנן עדים עבידי דמייתי שטר הא מנח א"ל ר"ה שטר נמי עביד דמרכס אלא אמר ר"ה כו' ע"ש הא טעמו דר' יוחנן ברור ופשוט עדים מי יימר שיודעים לו עדות מה שאין כן שטר דמסתמא הלוהו בשטר אלא ודאי ר"י אף בשיודע בעדיו קאמר דחייב. ותו מאי פריך הבבלי בסוגין ארבה דאמר הכופר בממון שיש עליו עדים פטור ממתני' דהיו שתי כיתי עדים כו' ליתני מתני' בשהעדים ידועים ורבה בשאינן ידועים קאמר לפטור. ונראה דקושית הש"ס אי ס"ד בשאין העדים ידועים ממתני' דסוף מכילתין שמעינן לה ואי בשהעדים ידועים קשיא הא דר"י ל"ל מתני' דהכא שמעינן וא"ל ר"י קמשמע לן אפילו עדים קמן הא ודאי כפירת דברים הוא לכך משני רבינא מתני' בשקיימו העדים קמן איירי וקרובים בנשותיהן. לפי זה מיושב שפיר קושית תו' ושפיר פריך הש"ס לרבה ממתני' דהיו שתי כתי כו'. והרמב"ם שכתב בעדים חייב שמא לא יתקיים עדותם או יפסלו וכדכתבתי לשונו בסמוך נראה שסובר אפילו העדים קמן לא הוה כפירת דברים מיהו יש לחלק:

לית כן. כתב תו' ב"ק (דף ק"ה) ושמואל אמר לחיוב תימא היכי מצי למימר לחיוב א"כ הויא ברייתא זו ואין צריך לומר זו ע"כ. ולגירסת הברייתא קשיא איפכא למ"ד כולן לפטור (ועי' בקונט' בד"ה

בד"ה ר' יוסי פריך כו') לכך נראה גירסת הבבלי היא אליבא דר' חנינא דאמר כולן לפטור וגירסת הירושלמי היא לשמואל וכן. ובק"א כתב וכפי דברי הברייתא כאן (שהיא כמו שהיא בגויה כאן בסוגין) נראה דבן עזאי לפטור אמר שאמר ת"ק ולא במוצאיה וא"כ בן עזאי שעל זה אמר דבריו נראה דלפטור אמרן שת"ק פטר בחלוקה אחת ואמר הוא דג' חלוקות הן שלפטור ולא כשמואל דאמר בן עזאי לחיוב קאמר נאמר דפליג בה על ת"ק ואמר דלא חלוקתו לבד אלא על הג' חלוקות יחד חייב ע"כ ר"ל א"כ בה ובמוצאיה משנה שאינה צריכה היא דכ"ש הוא דחייב. ותימא הא בסוגיין שנויה כת"כ ואפ"ה קאמר כולן לחיוב ותו בה למ"ד כולן לפטור במאי פליגי ת"ק ובן עזאי. ותו הא דקאמר בבבלי ובפלוגתא דהני תנאי קשה וכי פליגי ר' חנינא ושמואל בפלוגתא דחכמים ור"א בר"ש. ותו קשה וכי פליג שמואל אחכמים דמתניתין דמרובה (דף ע"ד) דסברי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי. לכך נראה דה"פ ופליגי ת"ק ובן עזאי בפלוגתא דחכמים ור"א כר"ש ופליגי ר"ח ושמואל מי סובר כחכמים ומי כראב"ש וס"ק ר' חנינא ת"ק כראב"ש וכתב בה ולא במוצאה נמי חייב ובן עזאי סובר כחכמים דפליגי אראב"ש הלכך בה ולא במוצאה וב ומצאה ולא בה אפי' בשני עדים ובה ובמוצאה בעד א' פטור ושמואל קאמר ת"ק סובר כחכמים וכיחם בה נמי בעינן ולא סכיחם במוצאה לחוד שאינו כלום דה"ל גורם לממון וכ"ש כתם בה לבד ולא במוצאה שאינו יודע אלא מי הוא האבידה שאינו כלום דכ"ש דהוה גורם לממון ובן עזאי סובר כרשב"א וקמחייב גורם לממון הלכך בה ולא במוצאה ובמוצאה ולא בה בשני עדים ובה ובמוצאה בעד אחד חייב והכן:

(דף כ"ד ע"ב) מפי אחרים בקרקעות מהו כו'. עי' בקונט'. וקשה מאן דהייב קרקעות מני ר"א דדריש פרשת שבועת הפקדון ברבויי ומיעוטי וילפינן עדות מפקדון כמפורש בבבלי (דף ל"ז) א"כ איך נאמר בעדות חייב ובפקדון פטור וצ"ע:

מתניתא מסייעא למה דאמרו חברייה. בנזיר הגהתי. ופירושי והגהתי דכאן נראה יותר. גם פירושי בכל הסוגיא דכאן נראה יותר אך הא דגרסינן סוף סוגיין במגבה הדבר תלוי עדיין דחוק. גם הגירסא דהתם ופירושה דחוק ע"ש וצ"ע:

אר"י דברי ר' יודן כו'. בבבלי גרסינן פרוטה מכולם מצטרפת פלי' בה רב אחא ורבינא ע"ש בקונט'. ולפום סוגיין מבואר דר"י סובר אפרטי חייב ואכללי פטור ונראה דר"א ורבינא פליג אדר"י וצ"ע: **בודה** ר"י פלס כו'. עיין בגיטין פ"ק המגרש דף מ"א ע"ב בתוס' שם הארכתי הרבה לבאר כל הם נ"א:

כפר העד אחד הוא דפטרי חכמים דה"ל גורם לממון דיש לומר מנו לחסיד אשבועה אבל כאן חייב דלא מחזיקינן איניש ברשיעא שיכפור בשאינו שלו וחייב אלא. כלומר והקשיא סיפא דברייתא ודאי צריך להגיה הברייתא ותני ובמוצאיה במוצאיה ולא בה ובה ולא במוצאיה: ביני כו'. נראה דה"ג תניא עזאי ג' שבועות הן היכר בה ולא במוצאה במוצאה ולא בה לא בה ולא בבבלי. ועלה קאמר כן צריך להגיה סיפא מתניתא בה ובמוצאה: נפש כו' במתני' דפליגי ר"מ ורבנן תרוייהו ילפי ג"ש נפש נפש נאמר בשבועת העדות ונפ ושמעה קול אלה ונאמר בשבועת הפקדון נפש כי תחטא כו' אשר ישבע עליו מ מפי עצמו חייב דכתיב אשר ישבע עליו אף כאן בשבועת העדות מפי עצמו חי בשבועת עדות מפי אחרים חייב דכתיב בה ושמעה קול אלה אף שבועת הפקדון חייב כי פליגי ר"מ סובר דון מינה ומינה כי למדין דבר מחבירתה בג"ש הרי לכל דבר וכאלו נאמר בזו מה שנאמר בזו ומפי עצמו בפקדון הנלמד משבועת הוא כעדות מה עדות בב"ד שנאמר אם לא יגיד וגבי עונו במקום שאלו מגיד זה ממון אף שבועת הפקדון מפי אחרים אינו חייב אלא בב"ד ורבנן סברי אלא ללמד מפי אחרים בפקדון חייב כבשבועת העדות אבל אין נעשית מהאמור שלא בב"ד חייב והיינו דון מינה ואוקי באתרה וה"ג ר"מ דרש ג"ש ממקום ש אחרים שנאמר להלן בב"ד אף מפי אחרים שנאמר כאן בב"ד ורבנן דרשי בה מה מפי עצמו שנאמר כאן חוץ לב"ד אף מפי אחרים שנאמר להלן חוץ לב"ד מפי אחרים כו'. לר"מ דאמר דון מינה ומינה מיבעיא ליה מי אמרינן מה שב אינה בקרובים אף פקדון דמינה יליף מפי אחרים אינה בקרובים או דלמא הראוי להתחייב בשבועת העדות ילפינן מינה אבל שאינו ראוי לשבועת העדות מוקמינן באתרה וקרוב אפי' מפי אחרים נמי חייב: נשמעינה מן הדא. תא שמע: הואיל ולא למדו כו'. אמרין דון מינה ומינה ופטורין: קרובין שבכאן בפקדון למדין מרחוקים דשבועת העדות שמפי אחרים חייבין אף קרובין בפקדון מפי אחרים חייבין ופליג אסתמא דש"ס:

הלכה ב' מתני' אמר לו תן לי פקדוני לאו דוקא אמר אלא אפי' מפי עצמו בלא טענת התובע כן הוא דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו אלא איידי דשבועת העדות דדוקא בטענת התובע הוא דחייב אבל מפי עצמו פטור נקט נמי הכי אמר לו כו': **משביעך אני.** לא שהתורה חייבתו שבועה ולכך השביעו שלא מצינו שיתחייב השומר שבועה מן התורה אלא בשהודה שהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב התשלומין אבל לא בכופר שהוא שומר אלא אם השביעו והלא נשבע קאמרינן: **ואמר אמן.** לרבנן ה"ה אפי' אחרים חייב אלא נקט ואמר אמן איידי דשבועת העדות: **מפני שיכול לחזור ולהודות.** אחר כפירה נמצא שבכל שבועה הוא כופר ממון: **גמ'**: ה"ג השביע עליו חמשה פעמים מפי אחרים בב"ד כלום כו'. לר"מ דפוטר מפי אחרים חוץ לב"ד מיבעיא ליה אם השביעו מפי אחרים חמשה פעמים בב"ד מהו מי אמרינן כי היכי דבשבועת העדות אינו חייב אלא אחת אף בפקדון כן דמיניה קיליף או דלמא שאני הכא דיכול לחזור ולהודות משא"כ בשבועת העדות: ה"ג וכאן הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייבין על כל אחת ואחת. וה"פ וכאן בפקדון אפי' בב"ד יכול לחזור ולהודות הלכך חייב על כל אחת ואחת: (שם ע"ב) ה"ג ר"י בעי השביעו מפי אחרים מאחר דר"מ עביד מפי אחרים כב"ד מהו שיקבענו לקרבן בלא תביעה. וה"פ מפי אחרים בפקדון לר"מ דאינו מחייב מפי אחרים אלא בב"ד דקסבר דון מינה ומינה מי בעינן נמי שיתבענו תחלה דומיא דעדות או דלמא לגבי דלפקדון מדמינן דאינו צריך תביעה תחלה: **ופשיט ייבא כהדא.** אתיא כהא תניא כלומר מהך ברייתא איכא למפשט בעיין: ה"ג מה את בא אחריו שבוע שאין אנו יודעין לך עדות יכול יהו חייבין ת"ל ושמעה קול אלה את ששומע קול יצאו אלו שאין שומעין קול מה שאין כן בשבועת הפקדון וכ"ה לעיל ובבבלי. והיינו מפי אחרים דילפינן מעדות קאמר מה שאין כן בפקדון ש"מ מפי אחרים בפקדון דאפי' בלא תביעה חייב וקך ברייתא אתיא כר"מ דלרבנן פשיטא: **מפי אחרים בקרקעות מהו שיהא פטור.** קסבר משביע עדי קרקע חייב ובפקדון פטור ומיבעיא ליה מפי אחרים בקרקע בפקדון ר"מ מהו מי אמרינן מעדות ילפי מפי אחרים בפקדון ומה בעדות קרקעות חייב בפקדון נמי חייב או דלמא לא עדיף מפי עצמו דפטור בקרקע בפקדון אף מפי אחרים נמי פטור: **מהו שיהא חייב באשם ובכסף שקלים.** דומיא דשבועת הפקדון או דילמא לשבועת העדות מדמינן שהוא בעולה ויורד וה"ה דה"מ למיבעי אם מוסיף חומש או לא: ה"ג מה לפקדון שלא עשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג תאמר בעדות כו'. וה"פ בברייתא שנויה כך בת"כ ומביאה הבבלי פ' שבועת העדות (דף ל"ד) ור"ש היא דבעי למילף פקדון משבועת העדות במה מצינו וקאמר מה לפקדון כו':
א"ר לעזר לית כאן. שמי מהכא מה לפקדון שלא עשה כו' אלא אף בשבועת הפקדון עשה בו מושבע כנשבע וכדאמרינן שם בבבלי מחכו עלה במערבא:

הלכה ג' מתני' עד שיאמר שבועה באחרונה. אין לך בידי ולא לך ולא לך בשבועה דהשתא קיימא שבועה אכולהו: **גמ'**: **דברי ר' לעזר.** הא דאמר ר"א עד שיאמר שבועה באחרונה לא דבשבועה אחרונה סגי אלא באחרונה נמי קאמר דת"ק לא קאמר אלא שבועה בתחלה וקאמר איהו צריך שיאמר שבועה גם באחרונה: ה"ג תחלה וסוף הזכיר שבועה תחלה כו': **על דעתין דרבנן כו'.** דחכמים לאו דוקא שהזכיר שבועה תחלה קאמרו אלא בין שהזכיר שבועה תחלה לחוד או בסוף לחוד חייב על כל אחת: **מביא שני קרבנות על כל אחת.** דה"ל כאלו נשבע שני פעמים: **מביא קרבן אחד על הכל.** כלומר קרבן אחד על כל אחד אבל לא שני קרבנות על כל אחד: **מהו שתחיל שבועה על האמצעים.** מיבעיא ליה נמי פליג ר"א על האחרונה אבל על האמצעים חייב או דלמא פליג ר"א אף באמצעים א"נ מיבעיא ליה כשהשבועה על הראשון היא אמת שאינו חייב לו מאי שתחל על השני: **ופשיט איתא חמי.** בוא וראה אם הזכיר שבועה תחלה וסוף מי לא מודה ר"א שחייב על האמצעים הלכך בשלא נשבע אלא בראשונה חייב גם על האמצעים: **כמו שהזכיר שבועה תחלה וסוף דמיא.** ומה שאמר תחלה שבועה ובסוף אין לך בידי ה"ל שני שבועות או דלמא מאחר שאין השבועה חלה עד שיאמר שני הדברים אינן אלא שבועה אחת לר"א כדאית ליה ולרבנן כדאית להו: **אין לך בידי חטין כו'.** ותו מיבעיא ליה אם אמר תחלה אין לך בידי כו' ובסוף שבועה מי הוי כשבועה תחילה וסוף או מאחר דשניהם צריכין לשבועה ה"ל שבועה אחת: **אין בשבועת ביטוי כן.** מיבעיא ליה אם גם בשבועת ביטוי פליגי ר"א ורבנן וכדמסיק: **שבועה שלא אוכל שבועה.** דאמר שבועה תחילה וסוף לרבנן חייב שתים ולר"א אינו חייב אלא אחת דאמר שבועה שבסוף לא קאי על מה שהזכיר בתחלה ולא קאי על כלום שנשבע עליו בתחלה: ופשיט בביטוי אף ר"א מודה דחייב שתים שאין כוונתו אלא לירז עצמו מן האיסור לכך נשבע עליו שני פעמים: **לא אתיא.** כי פליגי אלא בנשבע לשעבר שבועה שלא אכלתי כו' דאין כאן זירוז בהא ודאי לר"א אינו חייב אלא אחת ולרבנן שתים: **אומר שבועה חיטין והחטין אין לך בידי מהו.** מי הוי כשני דברים וחייב על כל אחת ואחת או דלמא כיון דשניהן צריכין זה לזה ה"ל כאומר שבועה שאין לך בידי חיטין ואינו חייב אלא אחת: נישמעינה מן הדא. תא שמע מברייתא: **לא ממקום כו'.** שבועה שאין לך בידי חיטין לא ממקום פלוני כו' חייב שתים אע"ג דלא אמר אלא פעם אחת שבועה כיון דחלקם לשנים חייב שתים וה"ה האומר חיטין וחיטין חייב שתים: **אר"י.** מכאן לא תפשוט דמק מות חלוקות עשאו כשתי מינין לכך חייב על כל אחת ואחת אבל חטין וחטין אינו חייב אלא אחת. אילו תני בברייתא האומר שבועה שאין לך בידי חטין לא מאותו מקום ולא מאותו מקום שפיר קאמרת דחייב באומר שבועה חיטין וחיטין כו' חייב שתים דהא בברייתא כמין ומקום אחד אמר דחייב שתים אבל השתא דקא מר התם בשני מקומות ליכא למפשט מידי: **עשרה שבועות.** אמר הריני נשבע עשרה שבועות שאין לך בידי כלום הוה כאילו נשבע עשרה פעמים וחייב עשר קרבנות או דלמא אינו אלא כשבועה אחת ואינו חייב אלא אחת: **שבועה שבועה כו'** כלומר אמ"ל נשבע י' פעמים אינו חייב אלא אחת שלא אמר שבועה אלא פעם אחד הכא שאמר שבועה בני פעמים מהו: **נישמעינה מן הדא.** תא שמע ממתני' דפ' שבועת שתים: ה"ג מפני שהזכיר זו. דוקא התם אינו חייב אלא אחת הואיל ואמר ככר זו אבל לא אמר זו חייב שתים משום שבועת ביטוי ה"ל בשבועת פקדון חייב שתים: **אף בשבועת ביטוי כן.** ר"ש דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד משום דכולהו כחד שבועה חשבינן להו א"כ אף בשבועת ביטוי אם כלל עמהן דבר איסור שאין השבועה חלה עליה פטור נמי על השאר: **דברי ר"ש.** לשיטת ר"ש דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד האומר שבועה שאין לך בידי חטים ושעורים וכוסמין אפילו נמצא שאין בידו חטים אפ"ה פטור ולא אמרינן תחול על אחד מהשאר דהא השתא לא חלה אלא על אחת א"נ ה"ק לר"ש אם נמצא שאין בידו חטין אפי' שבועה אחת אין כאן על שאר מינין דכל המינין נגררין בתר הראשון ופי' זה נראה: ה"ג אף ר' יהודה מודה בה וכ"ה בנזיר. וה"פ ת"ק דמתני' דפליג אר"ש היינו ר' יהודה מודה נמי כשאין לו חטין פטור על השאר דטעמא דת"ק דחייב על כל אחת ואחת דה"ל כאומר שבועה שאין לך בידי חטים ושבועה שאין לך בידי שעורים וכן כולם וכיון דאין לו חטין פטור נמי על השאר: ה"ג נמצא שאין בידו חטים כו' חברייא אמרי חלה. ר"ז אמר לא חלה. וה"פ סתמא דש"ס קאמר נמצא שאין כו' איבעיא לן ופליגי בה חברייא ור' זירא כדמסיק: **מתניתא.** ברייתא דתוספתא דנזיר מסייעא לחברייא: **הראשונה מותרת והשנייה אסורה.** דהבעל מיגז גייז והשתא הוא דמבטל ליה: **מה אם.** התם שהשנייה לא הוציאה נזירות מפיה אלא תלאה נזירותה בהראשונה וקבלת הראשונה שהיא העיקר כבר נתבטל אפ"ה השנייה אסירה כאן שעיקר שבועה לא נתבטלה דהא שבועה הוא אלא דעל החטים בקושטא אישתבע לא כ"ש שחלה על השנייה. ופריך ומאי זה דאר"י כו' פטור בשאר הא תני הכא דר"ש מחייב השנייה אם לא אמרה כמותה וכיולא בה וכ"ש דקשיא אר' בא: **ומשני במתפס באומר כו'.** כלו' הא דאמר ר"י ופטור היינו באמר שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין יהי כחטין כו' דה"ל כאומרת כמותה וכיולא בה דאר"ש אף השנייה מותרת: **פשיטא.** לן דבר זה אשה שנדרה בנזיר ולא היפר לה בעלה ועברה על נדרה שלוקה מיהו הא מיבעי לן אם תפסה בה שנייה מהו מי אמרינן כיון שאם לא היפר הבעל לראשונה ה"ל נדר גמור ולוקה אף נדר השנייה שתפסה בנדר הראשונה נדר גמור הוא ולוקה אם עברה או דלמא כיון שאם רצה בעל הראשונה להפר אין כאן נדר לא הוי נדר גמור ללקות השנייה על נדרה: **כאחר שוו לוקה.** הראשונה אם עברה על נדרה לוקה אף השנייה שתפסה בה אם עברה על נדרה שגם נדרה נדר גמור הוא: ותני ב"ד הוא מדאורייתא לא הוי נדר גמור אלא רבנן הוא דגזרו בו דליהוי נדר דומיא דהופס בנדר חבירו הלכך אם עברה על נדרה אינו לוקה: **ופריך ותיעשה כו'.** אמאי לא יהיה נדר שנייה נדר גמור אע"ג דהשתא בשעת הנדר איכא לספוקי אם יהיה הנדר הראשונה נדר גמור ליהוי נדר השנייה כאלו נדרה שיהא הנדר חל מהיום תוך ל' יום דהוה נדר אף נדר של השנייה לא יהא חל עד לאחר שנתקיים נדר הראשונה ולא היפר לה בעלה והרי הוא ככל הנדרים שתופסן בכן: **במגבה הדבר תלוי.** אמתני' דריש פ' נערה שנתפתתה קאי דאר"ש אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה הרי דאר"ש במגבה הדבר תלוי אף כאן אזלי בתר הראשונה שהיא עיקר הנדר אבל לא אחר השנייה שאין נדרה חל עד אחר גמר נדר של הראשונה:

הלכה ד' מתני': אפי' אמר חטה ושעורה וכוסמת. דסבר ר"מ הטוען את חבירו חטה מין חטה קאמר וכן שעורה וכן כוסמת דכתיב והחטה והכוסמת והוי כאלו טענו חטין ושעורין וכוסמין ורבנן סברי כרגיר אזכ' של חטה ושל שעורין ושל כוסמין קאמר: **גמ'**: **דברי ר"י.** דתניא ר' יהודה אומר שבועה לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל א' וא' ות"ק למתני' ר"י ואמ"ר יוחנן הא דאר"י חייב על כל א' וא' חייב שלש קאמר חדא אחטין וחדא אשעורין וחדא אכוסמין אבל אהא דאמר שבועה שאין לך בידי אין לחייבו ארביעית שכללם יחד אין לך בידי כלום וחזר ופרט לא הויי אלא שעורין ולא כוסמין אלא פרטא פירושא דשבועה שאין לך בידי הוא: **היך עבידא.** היכי דמי ולאיזה דבר קאמר ר' יוחנן נפרטין בג' קרבנות: **ופשיט פרוטה חטין כו'** נפרטין לג' קרבנות וכהפריבית דוקא ג' קאמר ולא ארבע: ה"ג פרוטה שלש חטין פרוטה שלש שעורין כו' מהו שיצטרפו כולן. בנפרטין מיבעיא ליה לר' יוחנן דאמר אינו חייב אלא שלש ש"מ שלא כללן כלל: **איתא חמי.** בוא וראה מאי מיבעיא לך אפי' היה בידו מיניו הרבה בפרוטה אין הדבר תלוי אלא בכלל או בפרט ולאיזה דבר הם נחלקין אלא לענין חיוב קרבן אם כללן חייב קרבן ואם פרטן פטור דה"ל כל מין שבועה בפני עצמו ואין בכל שבועה פרוטה ופטור מקרבן שאין קרבן בא אלא על שבועה שיש בה פרוטה: **לאיזה דבר**: **לשני מינין בשני פרוטות** אפי' כי כללן ונפרטין יאמר כ"ל תן לי פקדון ותשומת יד כו' שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת אמר פרט שבועה שאין לך בידי פקדון והשומת יד כו' חייב שתים על שני מינין שיש בהן פרוטה ופטור על שני מינים שאין בכל אחד מהן שוה פרוטה ואין מצטרפין אותן דהא הלכן יפרט כל אחד לעצמו: ה"ג אר"י כו' ושואל אני בשלום פלוני. כתוב בסוף הגט קודם חתימת העד ושואל אני כו' לא אמרינן על השאילת שלום לחוד חתם עצמו ולא על הגט אלא כיון שכתב בוי"ו ושואל חזקה על כל הגט התם דוי"ו מוסף על ענין הראשון ועל כל הכתוב למעלה התם עצמו: **שואל אני כו'.** בלא וי"ו פסול דאמרינן לא חתם עצמו אלא על שאילת שלום ולא על עיקר הגט: **ר"ל אמר שואל אני כו'** חזקה לכל חתם דמה לו לחתום על שאילת שלום לחוד ויותר נראה דה"ג אפי' אמר ושואל אני חזקה על האחרון חתם וכ"ה בבבלי גיטין שם: **איזהו כלל.** אמתני' דגיטין בפ' המגרש קאי דתנן הרי זה המשה שכתבו כלל בתוך הגט כו' כולן כשרין וקאמר איזהו כללן ר"י דכולן כשרין: **איש פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית** וכתב זמן אחד לכולן אבל כתוב זמן לכל אחד הוי פרט ומופסק לכל אחת ואחת שהעדים מיקרין עמו כשר והשאר פסולין כדתנן התם בסיפא ואם כלל כל הגטים יחד כדאמר ר"ל בסמוך פסיקא דיהיה כלל: **מגרשים נשינו.** פלוני ופלונית ממקום פלוני והדר כתב פלוני גירש פלונית דאי לא הדר ופרטן אינו גט דכתיב וכתב לה ולא לה ולחברתה ואם לא כלל תחלה כל הגטים הוה לה פרט והאחרון לחוד כשר והשאר פסולין: **שאם הזכיר גירושין לכל אחת ואחת.** שכתב פלוני מגרש פלונית ופלוני מגרש פלונית דה"ל פרט וצריך טופס ועדים לכל אחת ואחת: **חיליה דר"י.** כחו וראייתו דר"י מהא דתנן נדרים פ"ב: ה"ג קונם שאיני נהנה לזה קרבן ולזה קרבן כו'. וה"פ דוקא כשהזכיר קרבן לכל אחד הוא דהוי פרט אבל לא הזכיר קרבן אלא פעם אחת ה"ל כלל וכשהותר אחד מהם הותרו כולן וה"נ אם אינו מזכיר גירושין אלא פעם אחת ה"ל כלל*):

*) [אמרו המדפיסים ראם]: לצערם הגדול של לומדי הירושלמי לא זכו לגמור הספר כי נפסקה כאן הדפסתו הראשונה (החלה בשנת תק"כ בברלין) במות שמה עליה פתאום הגאון המחבר זצ"ל (בן חמש וחמשים שנה) ביום י"ב ניסן תקכ"ב. חבל על דאבדין:

סליק מסכת שבועות

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"כ מהל' עדות ה"ח. סמ"ג עשין קי טוש"ע סי' לח
ב
ב מיי' שם פכ"א ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם

כיצד

הלכה א מתני' העדים נעשים זוממין מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרין ייעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו אלא[א] לוקה ארבעים מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב גלות אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקה ארבעים מעידין אנו [ב] באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והלא בין היום בין למחר סופו ליתן לה כתובתה אלא *אומדים כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה: **גמ'** א"ר יוסי בן חנינה הכל היה בכלל °לא תענה ברעך עד שקר יצא °ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו את שאת יכול לקיים בו ועשיתם לו כאשר זמם וגו' את מקיים בו לא תענה ואת שאין את יכול לקיים בו ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אין את מקיים בו לא תענה ברעך דבר אחר ועשיתם לו לא *לזרעו ר' יהושע בן לוי אמר ועשיתם לו *שני דברים מסורין לבית דיי את תופש אחד מהן יצא דבר שהוא מסור לשמים. כתיב °ולא יחלל זרעו בעמיו אין לי אלא זרע שהוא מתחלל היא

שמות כ | דברים יט | ויקרא כא

פני משה

הלכה א מתני' כילד הכ"דים נעשים זוממין. תנא אסיומא דסנהדרין קאי דקתני זוממי בת כהן דאין דנין בהם דין הזמה שלה אלא דין הזמה של הבועל וקאמר יש עוד זוממין אחרים שאין בהם דין הזמה כל עיקר לפי שאין יכולין לקיים בהן תורה אור כאשר זמם לעשות לאחיו וכילד הדין הזה באלו עדים שאין מקיימין בהן דין הזמה האיך הם נעשו זוממין: מעידין אנו באיש פלוני. כהן: שהוא בן גרושה. שבפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא חלל: או בן חלוצה. והוא חלל מדרבנן: אין אומרין. אם הוזמו והן כהנים יעשה זה בן גרושה לקיים בו כאשר זמם משום דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם ואם תאמר נפסל לו ולא לזרעו בעינן כאשר זמם לעשות וליכא שהרי הוא זמם ליפסול הנידון ואת זרעו: אלא לוקה ארבעים. דאמר קרא והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע משום דהרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדים אחרינו והצדיקו את הצדיק דמעיקרא והרשיעו את הרשע דשוינהו להנך רשעים והיה אם בן הכות הרשע אם הזמה זו בת מלקות הוא שאין יכולין לקיים בהן דין הזמה גמורה כגון עדי בן גרושה או גלות דלוקין הן: אין אומרי' יגלה זה תחתיו. דכתיב הוא ינום הוא ולא זוממיו: שגירש את אשתו. בפנינו ביום פלוני וזה אומר לא גרשתיה ואיני חייב ליתן לה כתובתה: והלא בין היום בין למחר. כלומר מה ישלמו לו אם האמר כל הכתובה והלא שמא יגרשנה היום או למחר וסופו ליתן לה כתובתה ונמצא שלא היו מפסידין אותו כלום: אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו. מספק שאם נתאלמנה או נתגרשה יטלנה הלוקח ואם מתה יירשנה בעלה ויפסיד הלוקח וכפי דמי טובת הנאה זו שוה כתובתה מספק כך הן משלמין: **גמ'** הכל היו בכלל לא תענה. דברי ר' יוסי בן חנינה אליבא דשיטתיה דר"מ מיתפרשא דקאמר לקמן במתני' מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין לוקין שמנים משום לא תענה ברעך עד שקר ומשום ועשיתם לו כאשר זמם והשתא ק"אמר ר' יוסי ב"ח לפרושי טעמא דמתני' דקתני לוקין ארבעים ומשמע דככ"ע אתיא ואפילו לרבי מאיר והלא לרבי מאיר אית ביה מלקות משום לא תענה וא"כ במתני' נמי לילקי שמנים דאע"ג דמלקות מכאשר זמם ליכא הכא מכל מקום מכיון דמתחייב מלקות מקרא דוהצדיקו וגו' והיה אם בן הכות הרשע ואית ביה נמי לא תענה שמנים הוא דהוי ליה למילקי והלכך קאמר דלא היא דהכל מודים במתני' דליכא אלא מלקות ארבעים: הכל היו בכלל. דלא תענה ויצאו עדים זוממין לידון מועשיתם לו וגו': את שאתה יכול לקיים בו וכו'. כלומר דוקא היכא דמילקי משום כאשר זמם כמו במתני' דהתם שהעידוהו שחייב מלקות בהא קאמר רבי מאיר דלוקה נמי משום לא תענה אבל הכא כיון דמשום כאשר זמם אין אתה יכול להלקותו אין אתה מקיים בו לא תענה ולא לקי אלא ארבעים מקרא דוהיה אם בן הכות הרשע. דבר אחר ועשיתם לו ולא לזרעו. כלומר דבלאו הכי אין כאן משום כאשר זמם לעשות דלו כתיב ומשום הכי אמרינן דלא יעשה זה בן גרושה דהל"כ אתה פוסל גם לזרעו ומלקות הוא דלוקה משום לא תענה: ר' יהושע בן לוי אמר ועשיתם לו. כלומר דריב"ל טעמא אחרינא קאמר דאין כאן אלא מלקות ארבעים דאין אתה מחייבו משום ב' רשעיות כדמפרש ואזיל: שני דברים מסורין לב"ד. הא מילתא איתא לעיל בפ' מרובה הלכה ב' דדרים מכדי רשעתו דכל מקום ששני דברים מסורין לבית דין כגון מיתה ומלקות או מיתה וממון או מלקות וממון אתה תופס לחייבו משום אחד מהן דמשום רשעה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי רשעיות וה"נ משום לא תענה אתה מחייבו ולא משום כאשר זמם: יצא דבר שהוא מסור לשמים. אסוקי מילתא דדרשא כדי רשעתו היא כדאמרינן התם דאם הוא חייב מיתה בידי שמים או כרת בכי הא הוא דאמרינן דמיחייב נמי ממון היכא דאיתיה: כתיב ולא יחלל זרעו וכו'. ברייתא היא בת"כ פרשת אמור ואיידי דאיירי בהאי ענינא דהמחלל לא נתחלל כדבר פדא לקמן מייתי לה הכא: היא

רידב"ז

אר"י ב"ח הכל הי' בכלל לא תענה ברעך יצא ועשיתם ל' כאשר זמם ר"ל דאי אפשר לקיים בי' שנים דב' דברים המסורין לב"ד את תופס אחד מהן וא"כ היכי משכח"ל הל"ת דל"ת ע"כ את שאת יכול לקיים בי' ועשיתם לו כאשר זמם אין את מקיים בי' ל"ת ואת שאת יכול לקיים בי' ועשיתם לו כ"ז אין את מקיים בי' ל"ת כן הוא הגי' אמיתת ומוכח הוא [וכן כתב המה"פ ז"ל] ע"כ מוכח מזה דאיכא דוכתי דלא מקיימין לי' ועשיתם לו כ"ז והוא בב"ג ובב"ח דאל"כ היכי משכח"ל הל"ת דל"ת דבר אחר ועשיתם לו ולא לזרעו ריב"ל אמר ועשיתם לו ב' דברים מסורין לב"ד את תופס אחד מהן יצא דבר שהוא מסור לשמים כגון קרבן ומלקות כדאיתא בפ"ו דמס' תרומות עיי"ש ודרש מועשיתם לו דהוא עשית ב"ד ומביא כאן המימרא דריב"ל אגב גררא כדרך הש"ס הזה ובפ' א"כ ובפ"ו דתרומות דמיירי גם שם מענינים הללו דאין אתה מחייבו משום ב' רשעיות ומובא האי מימרא התם מביא אגב גררא כאן:

כתיב ולא יחלל וגו' היא עצמה מנין כו' הוא עצמו יוכיח כו' וגרסינן זאת במס' סוטה פ"ד בירושלמי ומביא כאן לאסוקי הא דכפ' דבסמוך דהמחלל אינו מתחלל היאך זה נתחלל: עדים

מראה הפנים

כיצד העדים נעשין זוממין. או בן חלוצה. הקשה הרמב"ן ז"ל בחידושיו כיון דחלוצה דרבנן היא ומן התורה כשר והיאך לוקין את הארבעים וכפ' אלו הן הלוקין תירץ דחלוצה אגברת ליבמא היא במתני' ודעתו ז"ל כדעת התוס' דבבן חלוצה דמתני' אין לוקין אלא מכת מרדות מדרבנן. ומדברי הרמב"ם ז"ל אין נראה כן שהרי כתב בפ' כ' מהל' עדות הל' ח' העידו על כהן שהוא חלל כגון שהעידו בפנינו נתגרשה אמו או נחלצה במקום פלו' ביום פלו' והוזמו הרי הן לוקין ומשמע דשניהן שוין במלקות ארבעים ואפשר דאחר דהס:וה רבנן והסמכוה אקרא דואשה גרושה לה כעין דאורייתא לענין דינא דמתני' דלוקין ארבעים וכעין דאמרינן בגיטין דף כ"ה ע"ב כרת מדבריהם וכדמפרש התם כרת שבעל ידי דבריהם באתה לו:

הכל היה בכלל לא תענה וכו'. ע"כ דדברי ר' יוסי בן חנינה לפי הגי' אשר בספרים מהפרשין דיהיב טעמא מפני מה אין לוקין אלא ארבעים כדפריש"ית דהא אין את מקיים בו לא תענה ברעך קאמר ולכאורה יש סמך לזה ממאי דכתבו התוס' דף ד' ע"ב ד"ה ורבנן האי לא תענה מאי עבדי ליה דהא דקאמר לעיל גבי לא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה היינו אי לאו קרא דוהצדיקו אבל כתר דגלי לן קרא דוהצדיקו דבייך ביה מלקות יש לנו לומר דלקי מלא תענה וכתבו שם עוד אבל מ"מ קשה לעיל דפריך ותיפוק לי' מלא תענה ולמה לי והיה אם בן הכות הרשע ליבני אי לאו דגלי לן קרא ה"א דלא לקי משום דלא תענה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוי וי"ל דעדיפא מיניה משני ועוד י"ל דפריך לר"מ דנפקא ליה אזהרה לעדים זוממין מולא יוסיפו לעשות. והשתא לתירוצם הב' יש לפרש דהתם נמי דפריך ותיפוק ליה מלא תענה ולילקי עוד גם משום לא תענה לבתר דגלי לן קרא דוהצדיקו והוי כעין דהוי קשיא ליה לר' יוסי ב"ח הכא אלא דלפ"ז לא הוי שייכא ביטויא דמשני התם משום דהוי לאו שאין בו מעשה דהא לבתר דגלי קרא לוקה הוא משום לא תענה וכדס"ל לר"מ הכי במתני' לקמן וע"כ דהאי קושיא ותיפוק ליה לא מיתפרשא אלא דמקשה קרא דוהיה אם בן למה לי. ומיהו דברי ר' יוסי ב"ח דהכא בדוחק מיתפרשין למאי דאמרן והיותר נראה דחילופי ביטית יש כאן וכצ"ל את שאתה יכול לקיים בו ועשיתם וגו' אין אתה מקיים בו לא תענה ואת שאין את יכול לקיים בו ועשיתם לו וגו' את מקיים בו לא תענה ואע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא מ"מ לבתר דגלי קרא לוקה כדלעיל וזה קאי למ"ד לקמן דמטעם אחר א"א לקיים כאן ועשיתם וגו' וה"נ ס"ל לר' יוסי ב"ח והשתא שייך שפיר האי דבר אחר ומתפרשא הסוגיא שפיר כפשטה דדבר אחר קאי לפרש טעמא דא"א לקיים כהן כאשר זמם ולפיכך מלקות הוא דלוקין וריב"ל מטעמא אחרינא קאתי ולפרש דלא תימא לילקו משום לא תענה ונקיים כהן ג"כ כאשר זמם ולעבדינהו פסולין והלכך קאמר דהא לא אפשר דועשיתם לו כתיב וככר דרשינן דכל דבר המסור לב"ד את תופס לא' מהן כמו שביארתי בפנים וע"ש:

כתיב ולא יחלל זרעו וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי פ' עשרה יוחסין דף ע"ז ע"א וגרים שהם ואם נפשך לומר ת"ל ולא יחלל לא יחולל והיינו הך ומדלא כתיב לא יחול דרשינן:

הגה"ה

גליון אפרים

שאת יכול לקיים ועשיתם לו כאשר זמם וגו' אין את מקיים ביה לא תענה כו' ואת שאין את יכול לקיים בו ועשיתם כו' את מקיים בו לא תענה ברעך כתיב ולא יחלל זרעו בעמיו אין לי אלא זרע שהוא מתחלל כו' ואם נפשך לומר לא יחול ולא יחלל אף מי שהיה כשר ונחלל בר פדייה אמר המחלל לא נתחלל היאך זה מתחלל דבר אחר ועשיתם לו ולא לזרעו ריב"ל אמר ועשיתם לו (כצ"ל שב"ל) שני דברים מסורים לב"ד כו' (כלומר כיון דא"א לומר שהעד יעשה בן גרושה וב"ח תחתיו ואין דינו מסור אלא לשמים להכי לוקה משום ל"ת) ר' לעזר אומר רשע רשע כו'. אולי קי"ל הא במה שהעידו שהוא ב"ג וב"ח מפסידין לו מת"כ ואוסרים אותו לאכול תרומה שדמיה פחותים מדמי חולין. ועיין בירושלמי בסנהדרין פ"ח ה"א חד בר נש סלב לחד כהן אתא עובדא קומי ר"י ואוכליה חולין סברין מימר מיונאין לו דמי תרומה מטוכס וע"ש בפ"מ. וה"נ נמי דאי אפשר לקיים בעיקר עדותם כאשר זמם מ"מ ילקו וישלמו ממון שרצו להפסידו לכן אמר ר' לעזר רשע רשע שאין לוקין ומשלמין. ודוקא בעדים זוממים במקום שמקיימים בעיקר עדותם כאשר זמם גלי קרא דמשלמין ואין לוקין וכן בחובל בחברו גלי קרא דמשלם והינו לוקה אבל בעלמא לוקה ואינו משלם. ולר"מ דס"ל בכ"מ לוקה ומשלם ל"ק דהא בטעמא דר"מ מסיק בבבלי ד' ע"ב דס"ל כר"ע דע"ז קנסא. וכדאמר שם ב' ע"ב תדע שהרי לא עשו מעשה כו' וגזה"כ דע"ז משלמים מכאשר זמם אבל בעדות ב"ג וב"ח דאי אפשר לקיים בעיקר עדותם כאשר זמם ליכא גזה"כ וממילא פטורים על מחשבתם שרצו להפסידו ממון. ועיין בירושלמי כתובות סוף פרק ב' ובסוף פרק א' הלכה א' מהו שישלמו כו' אין לומדין דבר מדבר בע"ו. ועיין בריטב"א בסוגיין:

עין משפט
נר מצוה

ג
א מיי' פכ"ט מ"ים וי ביאה כ"א ג טוש"ע אה"ע סי' ו סכ"א
ד
ב מיי' פכ"א מעדות ה"א סמ"ג עשין קי טוח"מ סי' לח
ה
ג מיי' שם ה"ב סמ"ג שם טוח"מ סי' לא
ו
ד מיי' פי"ח שם ה"א ופי"ט מהל' סנהדרין ה"א טוח"מ סי' לח
ז
ה מיי' שם סמ"ג שם
ח
ו מיי' שם סמ"ג שם טוח"מ שם
ט
ז מיי' פ"ט משמיט' ה"ה טו

עדים שנזדממו ר"י אמר שקר שקר התיבות הללו מיותרין הן ואגב רהיטא דבסמוך עדים שנזממו וחזרו ונשתקרו הוא ראשי פרקים כדרך בש"ס הזה וביחוד בסדר הזה ואולי צ"ל שנשתקרו וחזרו ונזממו והוא ראשי פרקים ולא מסיים להענין ועיין במס' ב"ק פ' החובל ה"ה עיי"ש:

ר"י אמר שקר שקר הוא קאי על הסוגיא דפ' א"כ לענין חייבי מלקות שוגגין:

רבב"מ ר' עמרם ר"מ בשם רב המלוה א"ח ע"מ שלא לתובעו השביעית משמטתו והא תנינן בביעותא השוחט את הפרה וחילקה בר"ה ומר ר"מ דר' יהודא היא פי' דקאי על הא דקאמר ר' יהודא גבי הקפת חנות ראשון ראשון משמע פריך הגמ' וכי מפני שמקיף לו פעם שני' נעשית ראשונה מלוה ומשני הגמ' כיי דתנינן תמן השוחט את הפרה וחילקה בר"ה כן הוא גי' הגר"א ז"ל במס' שביעית פ"י ה"א וראוי לתובעו בר"ה כתמי' ואנאי משמע ואמר ר"ב בשם ר"ז כמי שהוא ראוי להאמינו ומכיון שראוי להאמינו כמו שראוי ליתן לו מעות כן גי' הגר"א ז"ל וה"פ דאים שהוא ראוי להאמינו א"ל ראוי לתובעו אלא דראוי ליתן מעצמו בלא תביעה וקרינן לא יגוש דהוא נוגש א"ע ולא בעינן נגישה לתובעו אלא נגישה ליתן וראוי ליתן וראוי לתובעו הכל אחד הוא ובר"ה היי ראיי ליתן מעצמו ע"כ קרינן לא יגוש משום דאין נפ"מ בין נגישה דתביעה לנגישה דליתן והגם דגבי יו"ט אין ראוי לתבוע הלואת יו"ט מ"מ אבל ראוי ליתן בלא

תורה אור

היא [א] עצמה מניין ודין הוא מה *אם הזרע שלא עבר עבירה הרי הוא מתחלל היא שעברה עבירה אינו דין שתתחלל הוא עצמו יוכיח שעבר עבירה ואינו מתחלל לא אם אמרתם באיש שאינו מתחלל בכל מקום תאמר באשה שהיא מתחללת בכל מקום הואיל והיא מתחללת בכל מקום דין הוא שתתחלל. ואם נפשך לומר לא יחול ולא יחלל אף מי שהיה כשר ונתחלל. בר *פדייה אומר המחלל לא נתחלל היאך זה מתחלל. עדים שנזדממו רבי יוחנן אמר שקר שקר עדים שנזדממו וחזרו ונשתקרו רבי יוחנן אמר שקר שקר רבי לעזר אמר *רשע רשע נאמר רשע במחוייבי מיתות ונאמר רשע במחוייבי מכות מה רשע שנאמר במחוייבי מיתות אין ממון אצל מיתה אף רשע שנאמר במחוייבי מכות אין ממון אצל מכות. בר פדייה אמר דברים יט *°הוא ינום לא זוממיו ואין משלמין כל הכתובה אבל משלמין הן טובת הניית כתובה כיצד אומר כמה אדם רוצה *ליתן בכתובתה של זו שמא תמות בחיי בעלה וירשנה בעלה או שמא ימות בעלה בחייה ויירש הלה את כתובתה לפי כך [ב] הוא משלם:

הלכה ב מתני'

מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז על מנת ליתנם מיכן ועד שלשים יום והוא אומר מיכן ועד עשר שנים אומדין [ג] כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידיו בין ליתנם מיכן ועד שלשים יום בין ליתנם מיכן ועד עשר שנים *מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממים לוקין ומשלמין שלא השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלומין דברי ר"מ וחכמים אומרים כל המשלם אינו [ד] לוקה מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין לוקים שמונים משום °לא תענה ברעך עד שקר ומשום °ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו דברי ר"מ וחכ"א אינן לוקין אלא [ה] ארבעים *משלשים [ו] בממון ואין משלשים במכות כיצד העידוהו שהוא חייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין משלשין ביניהן העידוהו שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין כל או"א לוקה ארבעים: **גמ'** *רב בא בר ממל רב עמרם רב מתנה בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא [ז] לתובעו שביעית משמטתו והא

מסורת הש"ס

קדושין טו
מכות ב
כתובות לז
דברים יט
מכות ב
שם ד
כתובו' לב ע"ב
שמות כ
דברים יט
מכות ב פ"ה בפיה"מ
(שביעית פ"י)

פני משה

היה עצמה מנין. שנעשית חללה בביאתו: היא שעברה עבירה. דלא יקחו כתיב ודרשינן להזהיר אשה על ידי האיש: הוא עצמו יוכיח. שאינו מתחללה אף על פי שעבר עבירה דלא יחלל זרעו כתיב ולא את עצמו כדתנן בבכורות הנושא נשים בעבירה פסול עד שידור הנאה וכי הדיר עובד עבודה: שאינו מתחלל בכל מקום. אפי' בא על השפחה ועל הזונה תאמר באשה שאם בא עליה אחד מן הפסולין פסלה: ואם נפשך לומר. דמעיקרא דדינא פירכא מהיכי מייתית לה מזרעו מה לזרעו שכן ילירתו בעבירה: לא יחול. הוה ליה למיכתב וכתיב לא יחלל להביא אף מי שהיה כשר ונתחלל ואי אתה יכול לפרשו אלא על האשה שהיתה כשירה ועכשיו נתחללה דאלו הוא אימעיט מזרעו: בר פדייה אמר. לפרושי טעמא דמתני' מ"ט אין אומרין יעשה זה בן גרושה תחתיו: המחלל לא נתחלל. כדאמרינן לעיל שהוא מחלל זרעו ואין הוא עצמו נתחלל: והיאך זה מתחלל. שאינו בא אלא לחלל ולא חילל: עדים שנזדממו ר' יוחנן אמר שקר שקר. ומפרש לה דמאי קאמר: עדים וכו'. הכי קאמר עדים שנזדממו. לענין חיוב מלקות: וחזרו ונשתקרו. כלומר שבאותה עדות עצמה נשתקרו ג"כ לענין ממון שהעידו על אחד לחייבו בדבר שיש בו חיוב מלקות וממון וכשהוזמו נתחייבו בשתיהן וקסבר ר' יוחנן דלוקין ומשלמין משום שקר שקר תרי זימני לא תענה ברעך עד שקר וכתיב שקר ענה באחיו. א"כ דבהאי קרא דעדים זוממין גופיה כתיב והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו לרבות למלקות ולמיון: ר' אלעזר אמר. דאין לוקין ומשלמין דאתיא רשע רשע: נאמר רשע במחוייבי מיתות. אשר הוא רשע למות: וגאמר רשע במחוייבי מכות. והיה אם בן הכות הרשע מה התם אינו מת ומשלם אף בחייבי מלקות אינו לוקה ומשלם: בר פדייה אמר. טעמא דמתני' דאין אומרים יגלה זה תחתיו דהוא ינוס כתיב ולא זוממיו: ואין משלמין כל הכתובה. דברי מתני' מפרש דאין אומרים משלמין כל הכתובה והלא בין היום ולמחר וכו' אלא לפי טובת הנאה הוא דמשלמין כדמפרש ואזיל: לפי כך הוא משלם. לפי כך החשבון של טובת הנאה זה במה שהיה נותנין בעד הכתובה מספק כך הם משלמין:

הלכה ב מתני' כמה אדם רוצה ליתן וכו'. וכך הם משלמין מה שרצו להפסידו: שלא השם המביאו לידי מכות. לא המקרא המחייבו מלקות מחייבו תשלומין מלקות מלא תענה והתשלומין ומעשיתם לו כאשר זמם: כל המשלם אינו לוקה. דכתיב כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות. והא דקאמרי כל המשלם אינו לוקה ולא קאמרי כל הלוקה אינו משלם משום דבעדים זוממין בפירוש רבתה התורה לתשלומין וכן בחובל בחבירו אבל בכל התורה כולה לוקה ואינו משלם: לוקין שמונים משום לא תענה. שהרי כשאי אפשר לקיים בעדים ועשיתם לו כאשר זמם כגון מעידין באיש פלוני שהוא בן גרושה לוקין משום לא תענה בהר דגלי לן קרא דוהצדיקו וגו' הכא דאיכא אזהרת לא תענה ואיכא נמי כאשר זמם לוקין שמונים ואין הלכה כר"מ: משלשין בממון. עדים זוממין שחייבין בתשלומין משלשין הממון לפי מספר העדים אם היו ג' עדים והוזמו כל אחד משלם שליש הממון שהיו רוצים להפסידו: ואין משלשים במכות. שאין כל אחד מהעדים לוקה שליש מלקות אלא כל א' לוקה ארבעים דבעינן ועשיתם לו כאשר זמם וכל אחד מהם היה מבקש להלקות הנידון מלקות שלם וממון מצטרף הוא כשיתן כל אחד מהם שליש הרי קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם אבל מכות לא מצטרפין: **גמ'** המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו. אלא אימתי שירצה יפרענו אפ"ה השביעית משמטתו דאע"ג דלא שייך ביה לא יגוש מכל מקום כיון דהחוב מוטל עליו לפרוע קרי ביה לא יגוש ומשמטתו. וגרסינן לסוגיא זו בפ"י דשביעית הלכה ב': והא

מראה הפנים

המחלל לא נתחלל וכו'. ק"ו דבר פדא נסתר התם דא"כ ביטלת תורת עדים זוממין וכו' והיינו דהכא לא שייך ק"ו הזה אבל בעלמא אמרינן ק"ו כה"ג כדאמר בפ"ק דמנחות דף ע"ו ע"א המפגל אינו מתפגל הבא לפגל ולא פיגל אינו דין שלא יתפגל וכ"כ בחידושי הרמב"ן ז"ל:

רבי יוחנן אמר שקר שקר. מחלפא שיטתיה דר' יוחנן בש"ס דילן דבכל מקום אית ליה כמ"ד אינו לוקה ומשלם כ"א בחייבי מלקיות שוגגין פליג וס"ל דחייבין בתשלומין כדאמר בפ' אלו נערות והא ל"ק דכן מלינו בהרבה מקומות מחילופי השיטות א"כ יש לפרש לר' יוחנן נמי שקר שקר לג"ש קאמר כתיב בעדים זוממין שקר וס"ל דבמחויבי מיתות מבתעי וכתיב במחויבי מלקות לא תענה ברעך עד שקר מה להלן אין ממון אלא מיתה אף כאן אין ממון אלא מכות: **אבל** משלמין הן טובות הניית כתובה. מבואר מהכא כפי' הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"א מהלכות עדות בענין שמין באשה ובכתובתה דקאמר רב פפא התם והיינו נמי דקאמר ובכתובתה של זו ר"ל לפי מה שהיא מרובה או מועטת וכפי' הרי"ף ז"ל כזה וכן באשה לפי מה שהיא בריאה וכו' וע"ש:

המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו בביעית משמטתו. כן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' שמטה בהל' ט'. ובדין מתני' השוחט את הפרה וכו' פסק שם כן בהל' ה' וכתב עליו הראב"ד ז"ל איםתמיטיה מאי דאמר בירושלמי דהאי מתני' ר' יהודה היא וכתב הכ"מ דכפי' רבינו נראה מהירושלמי. ובכאן תמלא מבואר היטב דאתיי פסקי' כר' בא ובמסקנת הש"ס דתפסו להא דר' בא לעיקר דמתני' בכ"ע אתיא ישמעתתיה

שנויי נוסחאות (בול"נ) רב בא בד"ו רבי בא.

גליון אפרים

עדים שנזדממו וחזרו ונשתקרו ר' יוחנן אמר שקר שקר. לדעתי צ"ל עדים שנשתקרו וחזרו ונזדממו כו'. והכונה דעדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו שם"ל נר"י הכחשה נמי תחילת הזמה היא ואין משלמים מכאשר זמם. מיהו בבבלי ב"ק ע"ד מסיק דר"י ס"ל הכחשה תחילת הזמה היא:

מסורת הש"ס

(שביעית פ"י)

מכות ג ע"א

כס

עין משפט נר מצוה

י

א מיי' פ"ט משמיט' ה"ה טו יא

ב מיי' פי"ג ממלוה ה"ס ס"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' עג ס"א

תורה אור

והא תנינן *השוחט את [א] הפרה וחילקה בראש השנה ומר ר' לעזר רבי יהודה היא וראוי הוא לתובעו בראש השנה. כיי דמר רבי בא בשם ר' זעירא מכיון שאינו ראוי לתובעו כמי שאינו ראוי להאמינו וכיון שאינו ראוי להאמינו כמי שאינו ראוי ליתן לו מעות וכאן הואיל והוא ראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשית הראשונה מלוה. רבי יוסי בי רבי בון בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא תשמיטינו *שמיטה אין השביעית משמטתו [ב]והא תנינן בין נותנן מיכן ועד שלשים יום בין נותנן מיכן ועד עשר שנים ויש עשר שנים בלא שמיטה ר' הונא אמר איתפלגון רב נחמן ורב ששת חד אמר במלוה על המשכון וחרנה אמר בכותב לו פרוזבול. תני שלשים יום לא איתי מהו שלשים יום לא איתי שמואל אמר המלוה *את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו עד [ג] שלשים יום עאל רבי יהודה ומר טעמא (דברים טו) קרבה שנת השבע שנת השמיטה. לא היא שנת השבע היא שנת השמיטה ומה תלמוד לומר קרבה שנת השבע שנת השמיטה שלא

פני משה

והא תנינן. שם השוחט את הפרה בשביעית וחלקה להלוקחין ביום ראשון של ראש השנה של מוצאי שביעית אם היה החדש מעובר שעיברו אח"כ לאלול ונמצא דיום ראשון שנתחלקה היה חול משמט שאותו היום הוא יום אחרון של שנה השביעית ומשמטת בסופה ואם לאו אינו משמט: ואמר ר' אלעזר רבי יהודה היא. ומוקי לה התם ר' אלעזר לעיל להאי מתני' כרבי יהודה דאמר שם במתני' דלעיל דהקפת חנות דסברי רבנן דאינה משמטת דאין זו דרך מלוה ור' יהודה ס"ל הראשון ראשון משמט אם לקח באמנה פעם ראשונה מן החנות וחזר ולקח פעם שניה נעשית הראשונה מלוה ומשמטת: וראוי הוא לתובעו בראש השנה. בתמיה ומסקנת דברי ר' אלעזר היא דמשום הכי מוקי למתני' כר' יהודה דמכיון שאין ראוי לתובעו מעות בר"ה כהקפת חנות הויא וקתני משמט אלמא כר' יהודה אתיא וכגון שלקח וחזר ולקח דהוי הראשון מלוה ושמטת מיהא דלרבנן אינו משמט הואיל ואין ראוי לתובעו וקשיא לרב: ומשני כהאי דאמר ר' בא בשם ר' זעירא. כלומר לא כדר' אלעזר דמוקי להאי מתני' כר' יהודה אלא כהאי דאמר רבא התם לעיל בהלכה א' דבממון שהוא ראוי להאמינו איירי וככ"ע אתייא. וה"ג שם מכיון שהוא ראוי לתובעו כמי שהוא ראוי להאמינו ומכיון שהוא ראוי להאמינו כמי שהוא ראוי ליתן לו מעות. וכלומר דבעלמא במקום שהוא ראוי לתובעו היום הוי כראוי להאמינו שהרי מיד הוא תובעו לשלם לו: ומכיון שהוא ראוי להאמינו. כלומר וכן הכא אף על פי שאין ראוי לתובעו בר"ה מכל מקום כיון שהוא ראוי להאמינו הוי כמי שראוי ליתן לו מעות שהרי החוב מוטל עליו לפורעו אחר י"ט ואפי' לרבנן אתיא דמודו הכא דמשמט ולא הויא כהקפת חנות בעלמא משום דעומד לפרוע הוא מיד אחר י"ט. ויש לכוין פי' הזה אף לגי' דהכא מכיון שאינו ראוי לתובעו וכו' כלומר היכא דאינו ראוי לתובעו ואינו ראוי להאמינו הוא דשייך לומר כמי שאינו ראו ליתן לו מעות אבל הכא כיון שהוא ראוי להאמינו הוי כמי שראוי ליתן לו מעות ואפי' לרבנן משמט כדאמרן: וכאן הואיל והוא ראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשית הראשונה מלוה. סיומא דמילתיה דר' בא היא וכלומר וכאן בהקפת חנות דפליגי בה רבנן ור' יהודה היינו טעמא דס"ל לר' יהודה הואיל וראוי לו לשלם הקפה הראשונה כשלקח את השניה ולא שילם נעשית הראשונה מלוה ורבנן פליגי עליה וסברי דאין דרך להשתלם עד לאחר זמן הרבה ולא דמי להשוחט את הפרה דהתם כ"ע מודה בה והשתא נמי לא קשיא להא דרב דלעיל דשפיר אתיא מילתיה אפי' לרבנן וכדאמרן. על מנת שלא תשמיטנו השמיטה השביעי' משמטתו גרסינן ושייך שפיר הקושיא דלקמיה. כלומר שהרחיב לו זמן עד לאחר השמיטה כגון שהלוה לו על עשר שנים והיינו שלא תשמיטנו שמיטה דאע"פ שעברה עליו השמיטה ישלם לו לזמנו אפ"ה השביעית משמטתו דאע"ג דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש שהרי השמיטה בתוך זמנו היא מ"מ סופו בא לידי לא יגוש וקרא הכי קאמר לא יגוש את רעהו כשיגיע הזמן כי קרא שמיטה מקודם לכן: והא תנינן בין נותנן וכו' ויש עשר שנים בלא שמיטה. וא"כ אלו העדים שמעידין שחייב ליתן לו עד שלשים יום והוא אומר עד עשר שנים בעו לאפסודיה לכולא ממוניה שהרי א"א לעשר שנים בלא שמיטה והיתה השביעית משמטת את הכל ואמאי אומדין כמה אדם רוצה ליתן וכו' כולהו בעו לשלומי ליה: איתפלגון. פליגי בה באוקמתא דמתני' דחד אמר במלוה על המשכון מיירי ואין השביעית משמטתו וחד אמר בפרוזבול מיירי המתני' ולא קשיא לרב: שלשים יום לא איתי. כדמפרש ואזיל שהלואה בסתם שהיא לאחר שלשים יום ואינה באה בכלל תביעה מקודם:

שלא

רידב"ז

בלא תביעה וכמו כן ס"ל לר"י גבי הקפת חנות אע"ג דאין דרך לתבוע גבי הקפת חנות עד שיקבץ סכום ממון כמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות מכל מקום כשמקיף פעם שני ראוי ליתן מעצמו וראוי ליתן הוי כראוי לתבוע וקרינן בי' לא יגוש ונעשית הראשונה מלוה ועיין היטב במס' שביעית פ"י ה"א. ברידב"ז ד"ה ומפני וע"כ מביא ראי' להא דאמר רב"כ עמרם בר מתנה בשמו דרב דהמלוה את חבירו ע"מ שלא לתובעו השביעית משמטתו והיא משום דראוי ליתן מעצמו וקרינן בי' לא יגוש כמו בראוי לתובעו כההיא דהשוחט את הפרה וחילקה בר"ה אעפ"י שאינו ראוי לתובעו אך מכיון שמאמינו ראוי ליתן מעצמו בלא תביעה ומביא ההיא דאמר ר"א דר' יהודה הוא לחזק הענין דהיינו טעמא דהשוחט את הפרה וחילקה בר"ה והיינו טעמא דר' יהודא דהכל הוא משום דראוי ליתן אעפ"י שאינו ראוי לתבוע:

תני שלשים יום לא איתי וכו' עייל רב יהודא ואמר טעמא קרבה שנת השבע שנת השמיטה לא היא שנת השבע ולא היא שנת השמיטה מה ת"ל כו' שלא תאמר כל שלשים יום אינו רשאי לתובעו לאחר שלשים יום בהשמט כספים הוא ולא יגבנו לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה לא כן וכו' ה"פ דהאי קרא דהשמר לך פן יהיה דבר וכו' קרבה שנת השבע וגו' מידרש על הלואה שלא תמנע א"ע מלהלוות לאחיך מחשש השמיטה דשביעית שכן גרסינן במתניתין דלקמן שראה העם שנמנעו מלהלוות זל"ז ועוברין על מה שכתוב בתורה השמר לך פן וגו'. ומוכח במס' גיטין [דף ל"ו ע"א] עיי"ש וע"כ יליף מיתורא דקרא דשביעית ושמיטה לא היא שנת השבע ולא היא שנת השמיטה אלא ע"כ יש לך שמיטה אחרת שהיא כזו כדאיתא במס' מכות דף ג' ע"ב עיי"ש מפורש כן והכא יליף לה כך שהתורה הזהירה שלא תניח ידך מלהלוות לו מחשש שתשמט בשביעית ואי דינבה קודם זמן השמיטה. אך בשלשים יום קודם השמיטה שמא תניח את ידך להלוות לו מטעם כל שלשים יום אינו רשאי לתובעו ולאחר שלשים יום בהשמט כספים הוא ולא יגבנו קמ"ל התורה שלא תאמר כן והיינו דקאמר

שלא

ציון ירושלים

[ב]והא תנינן בין נותנן מיכן ועד שלשים יום וכו' ויש עשר שנים בלא שמיטה עפ"מ ומה"פ ועיין קצוה"ח סי' כו סק"ג:

מראה הפנים

וכשמעתתיה דרב דהא כהא תליא ולדעת הראב"ד ז"ל דתפס להא דר' אלעזר לעיקר היה לו להשיגו גם על מה שפסק בהלכה ט' כההיא דרב:

והא תנינן בין נותנן מיכן ועד ל' יום וכו'. לקושיא היא והזלא הא כלי. לא קמה דשמואל דהתם דף ג'. ולגי' הספר הוי כלישנא בתרא דהתם וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם ולפ"ז צריך לפרש והא תנינן בניתותא א"כ דפריך מאי קמ"ל רב הא מתני' היא וכפין דהתם ללישנא בתרא:

עאל רב יהודה ואמר טעמא קרבה שנת השבע וכו'. כדדרים התם וקאי בענין אחר. והכא דקאמר לרב אשכח תני וכו' לאו דפליג עלה אלא דקאמר מהאי ליכא למילף לשמעתיה דרב דלעיל דאיכא למימר קרבה שנת השבע וגו' לכדר' ישמעאל הוא דאתא. ושמעינן מיהא דאי אמרינן סתם הלואה שלשים יום ואינו רשאי לתובעו מקודם א"כ ממילא שמעינן להא דרב לעיל דהמלוה על מנת שלא לתובעו שביעית משמטתו שהרי אם הלוהו סתם שלשים יום קודם שביעית על מנת שלא לתובעו הוא כדמשמע מהכא:

והוא

תוס' הרי"ד

השוחט את הפרה וחילקה בר"ה מהך ירושלמי מבואר היטב שיטת רש"י והרמב"ם ז"ל אשר לכאורה קשה להבין וכבר הקשה הרמב"ן והרשב"א ז"ל במס' שבת [דף קמ"ח ע"ב] גבי הלואת יו"ט אם נתנה ליתבע מתיב ר"ת בר אבין השוחט את הפרה וחילקה בר"ה אם הי' החודש מעובר משמיט וכו' ואם לא נתנה ליתבע מאי משמט וכו' ופירש"י ז"ל דה"ג ואי לא נתנה ליתבע מאי משמט כיון דאין ב"ד נזקקין לכופו שמיטה היא ועומדת ול"ג א"א בשלמא נתנה ליתבע וכו' כונתו דפי' הגירסא הישנה א"א בשלמא נתנה ליתבע משום הכי משמט דקרינא ביה לא יגוש אלא א"א לא נתנה להתבע אמאי משמט וכו' רש"י ז"ל דלא גרסינן זאת אבל הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל גרסי שפיר בפירוש כגירסא הישנה וה"פ אלא א"א לא נתנה לתבע מאי משמט אי שלא יגוש הא שמוט ועומד הוא ואי אמרת משמט של"ל משמט אמאי הא לא קרינא ביה לא יגוש ורש"י ז"ל פי' אי אמרת בשלמא וכו' שלא לצורך משום דפי' מאי משמט הא שמוט ועומד הוא ואינו מחוור שא"כ הי' יכול לתרץ סיפא של"ל משמט אתי אלא ש"מ מתרוייהו פריך ומשום דכתיב לא יגוש כדפירשתי עכ"ל הרמב"ן ז"ל פלוגתתן היא דרש"י ז"ל ס"ל דקרינן ביה שפיר לא יגוש אעפ"י שלא נתנה לה תביעה וכאמת הי' יכול לתרלו מאי משמט דל"ל משמט אני אך הגמ' לא ניחא ליה לאוקמיה מאי משמט דל"ל משמט אני כמו דלא ניחא ליה בסמוך להגמ' דמקשה מסיפא מאינו משמט ולא ניחא ליה למימר דאל"ל משמט אני וסבירא ליה להגמ' דע"כ פירוש משמט הוא דאינו ראוי לתובעו ע"כ פריך הא כלא"ה שמוט ועומד הוא אבל הרשב"א ז"ל והרמב"ן ז"ל ס"ל דכיון דלא נתנה להתבע לא קרינן ביה לא יגוש והאל"ל משמט אני ובהאי ירושלמי מתורץ שיטת רש"י ז"ל דע"כ דהגמ' פריך מאי משמט הא שמוט ועומד ולא ס"ד השתא דנפ"מ דל"ל משמט אני כפי הס"ד דפריך בסמוך מסיפא קודם שמשני דל"ל משמט אני דל"ל דפריך דאינו צ"ל משמט משום דלא קרינן ביה לא יגוש כיון דלא נתנה להתבע דהא מפורש בירושלמי בסוגיא דידן ר' בא בר ממל עמרם רב מתנא בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא לתבעו השביעית משמטתו והתני [בניתותא] השוחט את הפרה וחילקה בר"ה פי' והוא הלואת יו"ט לא נתנה לתבע כדפריך וראוי הוא לתובעו בר"ה דכיון דס"ל להירושלמי דהלואת יו"ט לא נתנה להתבע וע"כ דאעפ"י שהלוהו ע"מ שלא לתובעו השביעי' משמטת ואי דלא קרינן לא יגוש כדאר"ב בשם ר"א מכיון שהוא ראוי להאמינו כמו שהוא ראוי לתובעו כמו שהוא ראוי ליתן לו מעות כלומר דאף על פי שהלוהו על מנת שלא לתובעו רק שסמך על נאמנותו מכיון שהוא ראוי להאמינו שישלם מעצמו דמי כמו שהוא ראוי לתובעו ומכיון שהוא גברא שראוי הוא להאמינו ראוי לו

ליתן

שלא תאמר כל שלשים יום אין רשאי לתובעו לאחר שלשים יום בהשמט כספים הוא לא יגבנו לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה. ולא כן אמר רבי בא בר ממל רב עמרם רב מתנה בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו השביעית משמטתו אשכח תני רבי ישמעאל קרבה שנת השבע שנת השמיטה. לא היא שנת השבע היא שנת השמיטה ומה תלמוד לומר קרבה שנת דשבע שנת השמיטה שלא תאמר כל שש שנים כרמו לפניו שדהו לפניו ולאחר שש שנים בהשמט כספים הוא לא יגבנו לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה:

הלכה ג מתני' אין [א] העדים נעשים זוממים עד שיזומו את עצמן כיצד אמרו מעידין אנו באיש פלוני שהרג את הנפש אמרו להן היאך אתם מעידים שהרי הנהרג הזה או ההורג היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין *אבל אמרו להן היאך אתם מעידין שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני הרי אילו זוממין ונהרגין על פיהן באו אחרים והזימום באו אחרים [ב] והזימום אפילו מאה כולם ייהרגו ר' יהודה אומר איסטיסים היא זו אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד: **גמ'** רבי בא בר ממל והוא *שנהרג אבל אם לא נהרג לא הדא היא דתנינן אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד. רבי בון בר חייא בעא קומי רבי זעירא היו

פני משה

שלא תאמר כל שלשים יום וכו'. כלומר דבהכי מיירי שהלוהו ל' יום קודם השמיטה והכי קאמר קרא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו' שלא תאמר הלא כל השלשים יום אינו רשאי לתובעו בלאו הכי דסתם הלואה שלשים יום וכשיעברו שלשים יום יגיע השמיטה והיא בהשמטת כספים ומעתה לא יגבנו כלל ולא תתן לו וגו' נתון תתן לו: לפום כן. כתבה התורה כפל לנמדינו זה דסתם הלואה שלשים יום: ולא כן וכו'. וכלומר דפריך אי דמוקמית לקרא בהכי א"כ קשיא להא דרב אמאי קאמר סתמא ולא יליף ליה בהדיא מהאי קרא שהרי אם הלוה לו שלשים יום קודם השמיטה א"כ הוי כאלו בתחלה הלוהו ע"מ שלא לתובעו שכל שלשים יום אינו רשאי לתובעו ואח"כ יגיע השמיטה ואמרה התורה דהשביעית משמטת. א"כ כמו לימא מסייעא ליה לרב מיתפרשא והיינו הך: אשכח תני ר' ישמעאל. כלומר רב דלא מייתי האי קרא ס"ל כהאי ברייתא דאשכחן דדריש ליה ר' ישמעאל לדרשה אחריתא: שלא תאמר כל שש שנים. הריני יכול להתפרנס מכרמי ומשדי ולאחר שש שנים שאסור אני בעבודת שדה וכרם ואתה אומר לי שגם בהשמט כספים היא ולא אגבה חובי מהלוין וא"כ במה אתפרנס בשנה שביעית: לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע וגו'. דכלפי תלונתו אמר הכתוב שלא תאמר קרבה שנת השבע ואסור אני בעבודת שדה וכרם וקרבה שנת השמיטה ובהשמט כספים ג"כ היא ולא גמרינן מהכא מידי להא דלעיל ולגי' הספר כרמי לפניו וכו' הפסר לפרש דעל העני קאי בכל השש שנים צריך אני ליתן לו מתנת עניים מכרמי ומשדה ובהגיע שביעית איני יכול לגבות חובי ממנו:

הלכה ג מתני' עד שיזומו את עצמן. שיזומו את העדים בעסקי גופן ולא בעסקי ההורג והנהרג וכדמפרש ואזיל ונפקא לן מקרא דכתיב והנה עד שקר העד שקר ענה עד שיהא השקר בגופן של עדים ומדכתיב שקר שקר תרי זימני ילפינן: אפי' מאה. כתות שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת אחת הזימה את כולן כולן יהרגו: איסטסים היא זו. מלשון סטים ולביע הוא כלומר וכי עדות זו יורה של לביעה היא שלובעת כל הנוגעת בה. א"כ לשון סרה וסטיא היא כך נטלו עלה ביניהם להזים את כל הבא להעיד עליו: אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד. מפרש בגמרא. ואין הלכה כר' יהודה: **גמ'** והוא שנהרג. לדברי ר' יהודה הוא דמפרש משום דקשיא לי' דאי איסטסים היא זו א"כ כת הראשונה נמי לא תיהרג והלכך קאמר דבשכבר נהרגה כת ראשונה מיירי: אבל אם לא נהרג כת הראשונה לא. כלומר דבאמת גם על כת הראשונה אינם נאמנים ואם לא נהרגה לא תיהרג: הדא היא דתנינן אינה וכו' בלבד. כלומר מדקאמר בלבד הוא דדייק פשיטא בלבד היא אלא כי היכי דלא תיקשי הלא יש כאן עוד כתות אחרות שבאו והעידו ועדים המזימין הזימו את כולן וא"כ אם אינם נאמנים על כתות האחרים מאי שנא דנאמנין על כת הראשונה הלכך קאמר בלבד דזו בלבד היא שכבר נהרגה כת הראשונה עסקינן: ר' בון בר חייה בעא קומי ר' זעירא. לדברי חכמים דאמרי כולן יהרגו אם אמרי' דדוקא בכה"ג שאותן עדים המזימין הזימו לכל העדים הבאים להעיד על ההורג אבל בהאי גוונא כדמפרש ואזיל מאי: היו

רידב"ז

שלא תאמר כל שלשים יום וכו' אלא תלונו עד יום האחרון של שמיטה וע"כ דקמ"ל התורה שלא תשמט מטעם שכל שאינו רשאי לתובעי לא קרינן לא יגוש ואינו משמט דל"ל דהתורה גזרה אפילו שבודאי תשמט מ"מ תלונו ז"א דא"כ לאו הלואה היא אלא מתנה אלא ע"כ דהתורה מגלה לנו שעד יום האחרון תלונו ולא תניח את ידך משום שלא תשמט שביעית וילפינן מהכא דשלשים יום אינו רשאי לתיבעו ואמרה התורה אעפ"כ לא תתירא מלהלוות לו דכל שאינו רשאי לתובעו לא תשמטנו השביעית והיינו דכתב רחמנא שנת השבע שנת השמיטה דיש לך שמיטה אחרת שהיא כזו כדאיתא בבבלי במס' מכות [דף ג ע"ב] דאל תתירא מפני שלשים יום ומפני שנת השמיטה שלא תאמר כן משום דשביעית אינה משמטת בשאינו רשאי לתובעו וע"ז פריך לא כן אר"ב בר ממל ר' עמרם רב מתנה בשם רב המלוה את חבירו ע"מ שלא לתובעו השביעית משמטתו וע"כ צ"ל דהתורה אמרה שלא תתירא מן הל' יום דשביעית משום דלא תשמט ז"א דבודאי משמט והאיך ילונו דדמי למתנה וא"כ אין למילף מיתורא דשביעית ושמיטה השלשים יום הנ"ל והגר"א ז"ל בכי"ק מחק תיבת לא וגרס כן אמר רבב"מ כו' פי' דהתורה קמ"ל דמשמט אע"פ שאינו רשאי לתיבעו בתוך ל' יום ומביא ראיה דכן אמר רבב"מ ג"כ דבמתנה שלא יתבעו נמי דינא הכי אשכח תני ר"י כו' לתרוצי היתורא דשביעית ושמיטה שלא תאמר כל שש שנים שדהו לפני כרמו לפני והנכון כמו דגרסינן שנת שבע כמו שנכתב אצלי בהגהת הגר"א ז"ל כלומר דיש לו לירא מלהלוות לו מחשש שביעית מפני ב' דברים דיש לו לירא מלהלוות לחבירו בשנת שבע מחשש שלא יהי' לו במה לפרוע כיון דשנה זו אסור בזריעה ובקצירה ולא יהי' ממה לשלם דשדהו לפניו פי' דשדהו עומד לפניו כמו לנגדו פי' דהוא הפקר לפניו ואין לאל ידו לזרוע ור"ל שדהו אינו בידו אלא לפניו ואחר שבע אמרה התורה דסוף שביעית משמט כספים וא"כ היאך אגבה חובי מהשם ב' דברים משביעית ושמיטה כלומר דין שביעית ודין שמיטת כספים ע"ז אמרה התורה שלא תתירא ולא תניח את ידך מלהלוות לו אך הילל הזקן ראה שנמנעו העם מלהלוות זה לזה ועוברין על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה וגו' עמד והתקין פרוזבל:

אר"ז

תוס' הרי"ד

ליתן מעות בלא תביעה שהוא תביעה ועומד מעלמו ודמי כמו שתובעין אותו וראוי לו ליתן מעות בלא תביעה דתביעה ועומד הוא מעלמו הואיל והוא ראוי ליתן מעות ובפיר קרינן ביה לא יגוש כיון דתביעה ועומד הוא וראוי ליתן מעות בלא הביעה כמו שכתב הכ"מ ז"ל בשם הר"י קורקוס ז"ל דלא דמי למלוה חבירו לעשר שנים דהתם אין החוב מוטל עליו קודם הזמן מה"כ הכא עיי"ש ולפי הירושלמי הזה הוא כפתור ופרח דשפיר קרינן לא יגוש כיון דראוי ליתן מעות בלא תביעה דתביעה ועומד הוא מעלמו כיון דסמך על נאמנותו והאי סברא הוא ג"כ סברא דר' יהודה במתניתין דראשונה משמט הגם דהקפת חנות לא נתנה ליתבע כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות דדרך להקיף בחנות ולקנות עד סך ממון והז יבלם וא"כ ס"ל להרי"ק דאינו משמט ור"י ס"ל דראשונה משמט מפני שמקיף לו פעם שניה נעשית הראשונה מלוה דלאחר שהקיף פעם שניה הרי הוא תביעה ועומד מעלמו וראוי ליתן מעות מעלמו בלא תביעת הבע"ד וקרינא לא יגוש וזהו סברת ר"י ות"ק ס"ל דבהקפת חנות לאחר שהקיף פעם שניה לא נקרא תביעה ועומד ובפ"מ שלא לתובעו ס"ל ג"כ דאינו משמט ועפי"ז ניחא שיטת רש"י ז"ל דע"כ לא פריך הגמרא ממתניתין דהשוחט את הפרה וחילקה בר"ה על מ"ד שלא נתנה להתבע אמאי משמט דהא"ל משמט כיון דלא קרינן לא יגוש וככ"מ דלא קרינן לא יגוש אצ"ל משמט אמי כדכתב הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל ז"א דשפיר קרינן לא יגוש דתביעה ועומד הוא מעלמו כשטיא ירושלמי א"ו דפריך רק על לבון משמט הא שמוט ועומד הוא ולא ניחא ליה לתרץ דל"ל משמט הגי ז"א דס"ל כהס"ד דבסמוך כשפריך מהסיפא אבל כאמת קרינא לא יגוש דיגוש ועומד הוא:

יעבשין נכאר בעז"ה יתברך הירושלמי בפרוטרוט דפריך וכי מפני שמקיף לו פעם שניה נעשית ראשונה מלוה ומשני כא דתנינן השוחט את הפרה וחילקה בר"ה ואמר ר"א דר' יהודה הוא כלומר דהוא ממש סברת רבי יהודה כדמסיק ורהוי הוא לתובעו בר"ה אלא כא דאמר רבי בא בשם ר"ז מכיון שהוא ראוי להאמינו כמו שהוא

מראה הפנים

והוא שנהרג אבל אם לא נהרג לא. דברי ר' בא בר ממל הם דברי ר' אבהו דהתם דף ה' ע"ב דפריך שם ואי איסטטית היא זו אפי' כת ראשונה לא תיהרג אמר ר' אבהו שקדמו והרגו ופריך מאי דהוה הוה אלא אמר רבא ה"ק אם אינה אלא כת א' נהרגת אי איכא טפי אין נהרגין הא כלבד קאמר קשיא. והש"ס דהכא לא ניחא ליה לפרש כפירושא דרבא משום האי קושיא דהא בלבד קאמר וכדמסיים הדא היא דתנינן וכו' ומאי דפריך לר' אבהו מאי דהוה הוה לא חש לה האי ש"ס להאי קושיא והשתא אין בין שתי הסוגיות אלא בענין פירושא דסיפא דמילתיה דר' יהודה דלש"ס דהתם ניחא ליה לפרש כפירושא דרבא ואע"ג דאסיק בקשיא וש"ס דהכא ניחא ליה לפרש כפירושא דר' אבהו ואע"ג דגם על האי פירושא ע"כ מיבעי לאסוקי בקושיא מאי דהוה הוה אבל בעיקר פירושא דאיסטטית שוין כם דמפרשינן להא דקתני באו אחרים וכו' היינו שאותם הכת בעצמה הזימה לכל הבאים להעיד כפי' רש"י ז"ל וכפי' הרי"ף ז"ל והיינו דמקשי ואי איסטטית היא אפי' כת ראשונה לא תיהרג וכדמוכרית הרי"ף ז"ל לאהי פירושא דעולה לפי המסקנא דהתם לר' יוחנן בטעמיה דמילתיה דר' יהודה דאמרי' אטו כולי עלמא גבי הני הוו קיימי וא"כ שמעינן דהני עדים בלבד הוא דמוזמי לכל מאן דאתי ומסהיד על זה האיש שהרג את הנפש ולא כפירושא דרפרשי קמאי דמתני' בזוממי זוממין מיירי דהני מזמי להני והני מזמי להני ועוד דהא ת"ק כולם יהרגו קאמר ואי ס"ד הני מזמי להני והני מזמי להני אמאי כולם יהרגו הא לא מיחייב קטלא אלא מאן דקיימא עלי' הזמה בלחוד. והרמב"ן ז"ל בחידושיו המליץ ורצה לחזק פי' הראשונים והא

מסורת הש"ס

היו עומדין וכו'. ובאו אחרים והן המזימין הראשונים שהזימו לעדי ההורג היאך אתם מעידי' שהרי אתם הייתם עמנו באותו היום בקסרי ובאו אחרים אח"כ והזימו ג"כ להעדים הראשונים ואמרו היאך אתם מעידין שהרג את הנפש בלוד שהרי אתם עמנו הייתם בחמשה בחדש בציפורי כל"ל. ולגי' הספר אפשר לפרש דנמי ה"ק דעל הראשונים שאמרו ביום פלוני ופלוני הרג את הנפש בלוד ובאו המזימין הראשונים ואמרו הרי אתם עמנו הייתם עד חמשה בחדש בקיסרי ואותו היום בכלל ובאו אלו המזימין השניים ואמרו היאך אתם מעידים והרי אתם הייתם עמנו עד עשרה בחדש בציפורי ואותו היום בכלל: ההורג אינו נהרג. כלומר מי אמרינן דההורג אינו נהרג דשמא עדים זוממין הן הראשונים שהרי עכ"פ הוזמו בעדותן ואם דהזמה של כת זו אינה כהזמה של כת שניה מ"מ שני הכתות מעידין שלא היו בלוד באותו היום וכן העדים אין נהרגין דשמא אמת אמרו בעדותן שהרי המזימין אותן אין עדותן מכוונת אלו אומרים בקיסרי היו ואלו אומרים בציפורי היו וכיון שהמזימין מכחישין אלו לאלו אין נאמנים להשוותן לעדים זוממין שיהו נהרגין על פיהן:

סנהדרין לג ע"א

הלכה ד מתני' עד שיגמר הדין. של הנידון שיהרג על פיהן ואח"כ הוזמו: נפש תחת נפש. בעדים זוממין כתיב. לא תחוס עיניך נפש בנפש: לעשות לאחיו. משמע שהרי אחיו עדיין קיים: יכול משעה שקבלו עדותן. ובלה להם הזמה מיד קודם גמר דינו של נידון יהרגו: **גמ'** הדא אמרה עד זומם אינו נפסל בב"ד וכו'. סוגיא זו כתובה בפ' מרובה הלכה ג' ושם המלא מבואר היטב והגי' הנכונה עם הסוגיות השייכים לזה עיין עליו:

(ב"ק פ"ז) ב"ק עב שם עג

היו עומדין ומעידין עליו שהרג את הנפש בלוד באו אחרים ואמרו להן היאך אתם מעידין שהרי אתם הייתם עמנו בחמשה בחדש בקיסרי ובאו אחרים ואמרו להן היאך אתם מעידים שהרי אתם הייתם עמנו בעשרה בחדש בציפורי ההורג אינו נהרג שמא עדים זוממין הן והעדים אינן נהרגין שמא אמת אמרו:

הלכה ד מתני' *אין העדים [א] הזוממים נהרגין עד שיוגמר הדין שהרי הצדוקים אומרים עד שייהרג שנאמר °נפש תחת נפש אמרו להן חכמים והלא כבר נאמר °ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים אם כן למה נאמר נפש תחת נפש יכול משקיבלו עדותן ייהרגו ת"ל נפש תחת נפש הא אינן נהרגין עד שיוגמר הדין: **גמ'** *א"ר זעירה הדא אמרה עד זומם אינו *נפסל [ב] בבית דין אלא מעצמו הוא נפסל פתר לה בהתרייה ותני כן אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בשתי כיתי עדיות ובשתי התריות אבל בעדות אחת ובהתרייה אחת כל עדות *שבטלה מקצתה בטלה כולה. מהו כל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה היו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן שגנב את השור באחד בניסן וטבח ומכר בחמשה בניסן והוזמו באחד עשר בניסן כל עדות שהעידו מב' בניסן עד חמשה עשר בניסן למפרע הרי אלו פסולין. א"ר בא בר ממל תיפתר במעידין עליו בכרך אחד ולית שמע מינה כלום ותני כן היו מן הראשונים והן האחרונים הוזמו בראשונה אין בכך כלום בשנייה הרי הוא לו עדות אחת בשלישית הרי היא לו כשתי

תורה אור: דברים יט; שם

אר"ז הדא דאמרת דעד זומם אין נפסל בב"ד אלא מעצמו נפסל פי' לא משעת הזמה נפסל ע"י ב"ד אלא למפרע הוא נפסל משעת הגדת עדותו ויליף לה ר"ז מההיא ברייתא דמוכח בבבלי דף ע"ג היו שנים מעידין אותו שגנב כו' הוזמו עידי גניבה כו' הוזמו עדי טביחה הוא משלם תשלומי כפל כו' אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בשתי עדיות אבל בעדות אחת עדות שבטלה מקלתו בטל כולו ע"כ הברייתא וקיל וטרי הגמ' מאי שני עדית ימאי עדות אחת כו' בכת אחת בזה אח"ז ור"י בכת אחת בזה אח"ז כי איתזום הטביחה איתזום נמי הגניבה מהיכי תיתי הך אלא לאו כו' בעדות אחת בכ"א וסברוה דכו"ע תוכ"ד כדיבור דמי מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר למפרע הוא נפסל וכו' ומ"ם מכאן ולהבא נפסל עיי"ש בפי' רש"י ז"ל דאי למפרע הוא נפסל ונמלא דבתוכ"ד נפסל ע"כ בטל גם עדות גניבה משא"כ אי מכאן ולהבא הוא נפסל לא בטל עדות גניבה דהא לא נפסל בתוכ"ד עיי"ש. והגם דקיי"ל עדות שבטלה מקלתה בטלה כולה וכיון דבתוכ"ד נתבטל למה לא נתבטל גם עדות גניבה הוא משום דב' דברים הן י"ב עדיות הוא. אך שהעיד בתוכ"ד ב' פעמים ב' עדית דהא ב' מעשיות הן מעשה הגניבה הי' ביום זה ומעשי הטביחה הי' ביום זה. אך שהעיד ב' העדות הללו בתוך כדי דיבור אחד זה אח"ז ע"כ אף שנתבטל עדות ממעשה זה לא נתבטל עדות ממעשה זה. משא"כ אי הי' פסול עדות במעשה אחד נתבטל מעשה השני משום דהי' בתוכ"ד אחד [ועיין בתוס' הרי"ד שמבואר זה בשם האחרונים ז"ל] וע"ז אמר ר"ז דמברייתא הזאת מוכח דלמפרע הוא נפסל ומפרש הברייתא דר"י בשתי עדות ובעדות אחת כמו אוקימתא דבבבלי דמיירי בעדות אחת בכ"א וכדמשק דהיא פתר לה בהתראה אחת כן גי' המהרא"פ ז"ל ומוכח הוא ומסיק ותני כן מפורש בברייתא אחריתי שמבואר כן בדברי ר' יוסי בד"א בשתי עדיות ובשתי התריות אבל בעדות אחת ובהתרייה אחת כל עדות שבטלה מקלתה בטלה כולה. פי' בהתרייה אחת דהוא בכ"א ומסיק ומפרש מהו עדות שבטלה מקלתו בטלה כולו הי עימדין ומעידין עליו בעשרה בניסן שגנב שור באחד בניסן וטבח ומכר בעשרה בניסן הוזמו בחמשה עשר בניסן כל עדות שהעידו מי' בניסן ר"ל אפילו מהגניבה עד חמשה עשר בניסן למפרע הרי אלו פסולות אלמא דמוכח מכאן דלמפרע הוא נפסל דאי ס"ד מכאן ולהבא הוא נפסל. א"כ המעשה דגניבה דלא איתזום לא איתזום דאפילו דהי' בתוכ"ד אחד מ"מ כיון דב' מעשיות הן וב' עדיות הן אך דהעידו ב' עדות ב' פעמים בזה אח"ז בתוכ"ד אחד. לא נתבטל עדות דמעשה זה משום עדית השני מפני שהי' בתוכ"ד אחד א"ו דלמפרע הוא נפסל וע"כ נתבטל העדות דמעשה זה משום העדות השני שהעידו עליו בתוכ"ד כמו שיטת הבבלי וכמו שפסק בח"מ סי' ל"ח בהג"ה דאם נתבטל ענין אחד משטר לא נתבטל כל השטר וכתב הסמ"ע ז"ל דיקא בנמלא קרוב או פסול לענין אחד בטל השני משא"כ כשנתבטל משום ד"א לא נתבטל ענין אחד משום ענין השני וא"כ מוכח דע"כ למפרע הוא נפסל ושיטת הירושלמי דלא נחלקו ת"ק ור' יוסי בזה ור' יוסי מפרש דברי הת"ק. א"נ דנחלקו בתוכ"ד כדיבור דמי כדאיתא בבבלי וע"ז אמר רבב"מ תיפתר במעידין עליו בכרך אחד ולית שמעית מינה כלום פי' דלא כליור שלך למעשה הגניבה

עין משפט נר מצוה

יד
א מיי' פ"כ מהל' עדות ה"ח סמ"ג עשין קי ולאוין רי"ג טוח"מ סל"ט

טו
ב מיי' שם פ"י הל' ד סמ"ג לאוין ריד טוש"ע בס' סי' לד ס"ח

הלכה

מראה הפנים

והא דקתני כלן נהרגין היינו לאותן שהזמה חלה עליהן והביא ראיה לפירושם מהתוספתא דפ"ק דמכילתין מעידין אנו באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו אחרים והזימום הנדון פטור וכת הראשונה חייבת ובאו אחרים והזימום הנדון חייב כת הראשונה פטורה וכת השנייה חייבת כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה אפי' מאה כלן חייבין (ובגי' שלפנינו פטורין וט"ס הוא) ר"י אומר איסטטית היא זו ואינה נהרגת אלא כת ראשונה בלבד. והאריך שם ובסוף דבריו סיים זה השגתי לפי דעתי לתקן בו דברי הראשונים ויודע אני ומכיר שהלעתה של שמע את כדברי האחרונים אבל הסיוע שמלאתי להם להתוספתא הזקיקני לזה עכ"ל אבל הריטב"א ז"ל קיים פי' הרי"ף ז"ל וכתב שהתוספתא משבשתא היא. וזהו דטעמיה ופירושא דמילתיה דר' יהודה א"א להולמו לפי' ה וספתא אבל מילתיה דת"ק לדינא קושטא הוא דהיינו זוממי זוממין. וכן הרמב"ם ז"ל פסק בפ' כ' מהל' עדות הל' ה' כת"ק דמתני' וכפי' רש"י והרי"ף ז"ל ובהל' ו' כתב דין דת"ק דהתוספתא וא"ל לפרש דדעתו היה שבתי החלוקות בכלל פירוש דברי המשנה כמ"ש שם הכ"מ אלא דהחלוקה שניה מדברי התוספתא ודין אחר הוא וכפי' דמתני' לא שייכא כלל:

היו עומדין ומעידין עליו שהרג את נפש בלוד וכו'. הלי בעיא אי אפשר לפרשה בענין אחר אלא כדפרישית בפנים שהרי ההורג אינו נהרג קאמר והעדים. וכו' ואי בזוממי זוממין אמאי אינו נהרג אלא ע"כ בדאיכא הכחשה בהמזימין מיירי והרמב"ם ז"ל לא הזכיר מזה כלום ואפשר דאגב פשיטות הדין לא הוצרך מלהביא זה דהיכא דאלו המזימין מכחישין זו את זו א"כ לענין העדים ודאי שאין לדונם כדין עדים זוממין ולענין ההורג נמי אין להרגו מספק דעכ"פ הוזמו עדיו והרי הוא בכלל דין עדות המוכחשת שנזכר בפ' י"ח. ויש לפרש דהא דקאמר ההורג וכו' לאו מהבעיא דרבי כון הוא אלא פשיטותא דר' זעירא הוי שפשט לו כן דמספק אין אנו יכולין לדון לא להורג ולא להעדים:

שאילו

תוס' הרי"ד

שהוא ראוי ליתבע ומכיון שהוא ראוי לתובעו ראוי ליתן מעות כמי שפירשתי דאינו לריך לתובעו אלא הרי הוא תביעה ועומד ומסיק והיינו סברת ר' יהודא וכאן הואיל והוא ראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשית ראשונה מלוה ומביא הכא ההי מימרא דר"א דר' יהודה היא משום דר"א אמר מימרא דידיה על הך מתניתין דהשוחט את הפרה וקאמר התם דזהו סברת ר"י עכ"פ ידעינן השתא סברת ר"י דכשמקיף לו פעם שניה נעשית ראשונה מלוה וכן ניבנית הענין הזה על מימרא דר' בא בר ממל ר' עמרם רב מתנא בשם רב המלוה את חבירו ע"מ שלא לתובעו והרמב"ם ז"ל פסק כרב דע"מ שלא לתובעו שביעית משמטתו כמו דמוכח ממתניתין דהשוחט את הפרה וחילקה כר"ה כמו דמוכח בירושלמי והא דקאמר ר"א דר' יהודה הוא היינו דזה סברת ר"י ג"כ דכשמקיף לו פעם שניה נעשית ראשונה מלוה משום דהוא תביעה ועומד ות"ק לא ס"ל דבזה דמקיף פעם שניה נעשית ראשונה תביעה ועומד אבל במלוה ע"מ שלא לתובעו כולהו ס"ל דמשמט וע"כ פסק ג"כ דמשמט וכמס' שבת [דף קמ"ח] מפרש כפירש"י ז"ל ומתורץ קושית הראב"ד ז"ל על פסק הרמב"ם ז"ל דהשוחט את הפרה וחילקה כר"ה דה"ק דסיאך פסק כמתניתין דהשוחט את הפרה שהא הירושלמי מדמי הא לדר"י והו. ז"ל פסק כת"ק אבל לדברינו ניחא דלא קאמר רק דר"י א"ל ג"כ דינו רק מכח הסברא דנקרא תביעה ועומד מעלמו שפיר קרינן ביה לא יגוש ורבנן נמי מודו בזה רק דס"ל דבהקפת חנות לא מהני תביעה ועומד דכלא"ה אינו משמט דאינו אלא מלוה אבל לא הקפה כדאיתא לקמן דהת"ק ס"ל דבמלוה הדבר תלוי משא"כ השוחט את הפרה דלא הוי הקפה כדאיתא בכ"מ ז"ל דהי לא הי' יו"ט היה נותן לו הדמים מיד לא תיב הקפה אלא מלוה עיי"ש ודו"ק:

ארבב"מ תיפתר במעידין עליו בכרך אחד ולית ש"מ כלום עיין בדברינו וע"י דברינו מתורץ מה דקש' האחרונים ז"ל ומוכח כנו"י ז"ל כיון דמוכח מדברי הגמ' דף ע"ג ע"א דאם נתבטל הענין לא מפני פסלות העדים לא נתבטל הענין באחר אעפ"י שהעידו עליו בתוכ"ד ואם נתבטל ענין אחד מפני פסלות העדים נתבטל בכל ענין השני שהעידו עליו בתוכ"ד א"כ קשה מהא דאיתא בירושלמי פ' בני ד"ג דגרסינן שם היתה כתובתה ד' מאות זוז ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולאחרון יפה מנה ודינר במנה של אחרון מכירה בטל ושל כולן מכרה קיים. עד כדון כשמכרה בארבעה בטרות מכרה להם בשטר אחד הפלוגתא דר"י ורשב"ל דאיתפלגון כתב כל נכסיו לב' ב"א כאחת והיו העדים קרובין לזה ופסולין לזה כו' א"כ מוכח מהירושלמי דאפילו נתבטל מכח גוף הענין ולא מכח פסול העדים כגון יפה מנה ודינר במנה דמי לעדות שבטלה מחמת קרוב או פסול דנתבטל מקצתו נתבטל כולו והנו"י ז"ל כתב דפלוגתא היא בין בבל

שנויי נוסחאות (סוכ"ח) טן נד"ו הן. (סו"ל) הוא נד"ו היא.

גליון אפרים

ככר לאדן

היו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן וכו'. רי"ף ונמו"י פרק מרובה: **שהרג** את הנפש בלוד. בנוע"י מפרש שהעדים העידו שהרג בחמשה בחדש בלוד ובאו אחרים ואמרו להם עמנו הייתם בחמשה בחדש בקיסרי ובאו אחרים ואמרו להם איך אתם מעידים שהייתם בה' בקיסרי שהרי בעשרה בחדש הייתם עמנו בציפורי. ומקיסרי לציפורי א"א לבוא מה' עד יו"ד אם לא ע"י נמלא פרחא. ומיבעי ליה לר' בון אם אמרינן שהורג אינו נהרג שהרי הזימו העדים שאמרו שהרג בה' בלוד שאמרו שהיו בה' בקיסרין ודלמא בגמלא פרחא אזלי לציפורי. והעדים איך נהרגין שמא אמת אמרו שהרג והמזימין שאמרו שהיו בקיסרי הוזמו שהרי היו בי' בציפורי. ועיקר שאלתו אם ההורג אינו נהרג דכיון דבדיני נפשות כתיב והצילו העדה אמרינן לזכותו שהמזימין הלכו בגמלא פרחא לציפורי ולא הוזמו: ותני כן אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בשתי עדיות כו' וטבח ומכר בחמשה בניסן והוזמו בחמשה עשר בניסן כל עדות שהעידו מעשרה בניסן כו' ותני כן היו מן הראשונים כו' שהוזמו בראשונה אין בידו כלום כו' בשלישית הרי היא לו שתי עדיות כו' כל"ל. ועיין בב"ק ונמש"ס:

עין משפט
נר מצוה

טז
א מיי' פי"ח מהל' עדות ה"ג טוש"ע חו"מ סי' לט

יז
ב מיי' פי"ב ה"ב סמ"ג עשין קי ולאוין ריג טוש"ע שם

יח
ג מיי' פ"ה שם ה"ג סמ"ג שם טו"ש שם סי' לו ס"ז

יט
ד מיי' שם סמ"ג שם

כ
ה מיי' שם פ"ד הל' א סמ"ג שם קט

הגניבה הי' באחד בניסן ומעשה הטביחה בי' בניסן והי' ב' מעשיות ז"א אלא דהי' הגניבה והטביחה בב"א כדאיתא במס' ב"מ ד' ל"ו תיבת כרך אחד להורות שהיו בב"א ממש וע"כ כשהעידו על הגניבה ועל הטביחה הוא מעשה אחד ולא ב' מעשיות. ע"כ כשנתבטל על הטביחה נתבטל כל המעשה דעדות שנתבטל מקצת מעשה בטלה כל המעשה אבל אם הי' ב' מעשיות בב' זמנים כל אחד בפני עצמו לא נתבטל ענין אחד מפני חבירו כיון דלא נתבטל הענין משום פסול עדות דעד זומם מכאן ולהבא נפסל ע"ז מסיק רבב"מ ראי' לדבריו ותני כן דע"כ הדין כן דע"כ הך ברייתא מיירי בכרך אחד שגנב וטבח אז דווקא כשהוזמו על הטביחה הוזמו על גניבה. הן היו הראשונים והן האחרונים קאי על ג' שני תזקה הוזמו בראשונה אין בכך כלום ר"ל שהוזמו על שנה ראשונה ממילא למפרע הוא נפסל וכשהעיד אח"כ על שנה הב' כבר היה פסול בשניה הרי יש כאן עדות שנה ראשונה בג' הרי יש כאן עדות מב' שנים הראשונים והיכי דמי ר"ל והיכי מיירי הך ברייתא דלא תסתור להך ברייתא הראשונה דהא מברייתא הזאת מוכח דלא נתבטל העדות של שנה ראשונה ושניה כשהוזם על השלישי ובברייתא הראשונה מוכח דנתבטל עדות הגניבה כשהוזם על הטביחה. אך אם במעידין עליו בכרך אחד ולית ש"מ כלום כאוקימתא דלי ניחא לא אתא דא ר"ל הברייתא השניה אלא ע"י עדות שניה דהא כאן ליכא למימר בכרך אחד דהא כל שנה ושנה הוא בפ"ע והוי כל שנה ושנה ענין בפ"ע ואף שהעידו ג' פעמים בב"א ג' עדיות וע"כ כשהוזם על השלישי לא נפסל למפרע וע"כ לא נתבטל עדות דענין אחד בשביל העדות חבירו שנתבטל כיון דלא הוי פסול עדות כאן. משא"כ הברייתא דלעיל דמיירי בכרך אחד הגניבה והטביחה והעדותן הוא על מעשה אחד יחד עדות הוא ולא חשיבי שהעידו שלשה עדיות שלשה פעמים זה אחר זה ע"כ נתבטל עדות גניבה בהזמת עידי טביחה ועיין בתוס' הרי"ד ותמצא טעם בע"ה:
אבר

הלכה ה מתני'

נהרגין עד שיהו שניהם זוממין. דכתיב הנה עד שקר העד ואמר
נגר כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד:
תורה אור

כשתי עדיות. והיכי אמר במעידין עליו בכרך אחד לית שמע מינה כלום לא אתייא אלא על ידי עדיות סגין אמר ר' זעירא הדא אמרה עד זומם אינו נפסל בבית דין אלא מעצמו הוא נפסל:

הלכה ה מתני'

°על פי שנים עדים או שלשה עדים *יומת המת אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב שלשה *אלא להקיש *שלשה לשנים מה שלשה מזימין את השנים אף שנים יזמו השלשה ומניין אפילו א מאה ת"ל עדים ר"ש אומר מה שנים אינן נהרגין עד שיהו שניהם זוממין אף שלשה ב אינן נהרגין עד שיהו שלשתן זוממין ומניין אפי' מאה ת"ל עדים *ר' עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באילו אם כך ענש הכתוב לניטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה ישלם שכר לניטפל לעושי מצוה כעושה מצוה מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה אף ג שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה מניין אפילו מאה ת"ל עדים א"ר יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות אבל בדיני ממנות תתקיים העדות בשאר רבי אומר אחד ד דיני ממנות ואחד דיני נפשות בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש:

גמ' יאמר דיני ממונות ואל יאמר דיני נפשות שאילו נאמר דיני ממונות ולא נאמר דיני נפשות הייתי אומר דיני ממונות הקלים שלשה מזממין את השנים ושנים אין מזמים את השלשה מניין אפילו מאה ת"ל עדים או אילו נאמר דיני נפשות ולא נאמר דיני ממונות הייתי אומר דיני נפשות החמורין שנים מזמים את השלשה שלשה אינן מזמים את השנים מניין אפילו הן מאה תלמוד לומר עדים:

הלכה ו מתני'

היו ה שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה ואחד מתרה בו באמצע בזמן שמקצתן רואין אילו את אילו הרי אילו עדות אחת ואם לאו הרי אילו שתי עדיות *לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת היא והן נהרגין והשנייה פטורה:
גמ'

פני משה

ומנין אפילו מאה. ששנים מזימין מאה שהעידו יחד: מה שנים אינן נהרגין עד שיהו שניהם זוממין. דכתיב הנה עד שקר העד ואמר הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: עד שיהו שלשתן זוממין. והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של סיומו של חבירו אבל אם העידו שנים ואחר זמן העידו האחרים הרי הן שתי כתות לכל דבר: ר"ע אומר. לא הוצרך ללמדנו זאת דממילא ידעינן ששנים מזימין את השלשה שהרי השנים כשרים לכל עדיות וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיזומו כולן שהרי כולן כאחד נעשו עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד ולא בא השלישי אלא להחמי' עליו שלא תאמר הואיל ובלאו הוא היתה העדו' מתקיימת לא יעשה בו דין הזמה למדך הכתוב שאף הוא מן המקיימי דבר: על אחת כמה וכמה שיבלם שכר וכו'. שמלינו מדה טובה מרובה ממידת פורענות במדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים: במה דברים אמורים בדיני נפשות. דכתיב והצילו העדה ומהדרינן אזכותא: אחד דיני ממונות. כמי עדותן בטילה: בזמן שהתרו בהן. בדיני נפשות איירי כלומר כי אמרינן דבטלה בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף בעדותן מתחלה להיות מן המתרין בעוברי עבירה אבל אם לא התרו בהן ולא כיוונו להיות עדים בדבר לא בטלה עדותן של אחרים בשביל ראייתן של אלו דמה יעשו שני אחין שראו עם שלישי מן השוק באחד שהרג את הנפש והלכה כרבי: **גמ'** יאמר דיני ממונות ואל יאמר דיני נפשות. אקרא קאי דכתיב גבי דיני נפשות על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת וכתיב על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר חד לדיני נפשות להקיש שלשה לשנים וחד לדיני ממונות ולריכי: הייתי אומר דיני ממונות הקלים שלשה הוא דמזמין את השנים ולכך כתב שלשה עדים אבל אין שנים מזמין את השלשה: ואלו נאמר בדיני נפשות ולא נאמר בדיני ממונות הייתי אומר דיני נפשות שלשה מזימין את השנים ושנים אין מזימין את השלשה. נ"ל כלומר אי לא הוי כתב אלא או בהא או בהא הייתי טועה בזה מלד קלותו ובזה מלד חומרתו והשתא דכתיבי תרתי ע"כ להקים שלשה לשנים לעולם: מנין אפי' מאה. אגב גררא דמתני' מסיים להא:

הלכה ו מתני'

ואחד מתרה בו באמצע בזמן שמקלתן רואין אלו את אלו. מקלתן מהשתי כתות עדים רואין אלו לאלו הרי אלו עדות אחד ומלטרפין יחד אף אותם שאין רואין והא דנקט אחד מתרה בו באמצע לאפוקי מדר' יוסי דאמר עד שיהו שני עדיו מתרין בו: ואם לאו. שאין מקלתן רואין אלו את אלו וכן אין המתרה רואה לאלו ולאלו דאם המתרה רואה להעדים אע"פ שהן אינן רואין אלו לאלו המתרה הוא מלרפן והוי עדות אחת אבל כאן שאין מקלתן רואין זה את זה ואין המתרה רואן הרי אלו שתי עדיות: לפיכך. הואיל ושתי עדיות הן: אם נמלאת אחת מהן זוממת הוא והן נהרגין. הוא נהרג דהא אכתי איכא כת אחת שלא הוזמה והן הניזומין נהרגין שהרי הוזמו: והשנייה פטורה. כלומר אם אח"כ הוזמה גם השניה פטורה דכיון שנהרג ההורג על פיהם שוב אין נהרגין דקי"ל לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין דכתיב כאשר זמם לעשות ולא כאשר עשה:
גמ'

תוס' הרי"ד

בבלי וירושלמי אבל לפי דברינו בפנים לא קשה כלל ואין כאן שום פלוגתא דאימתי לא דמי ביטול ענין אחד מחמת דבר אחר לביטול ענין אחד מכח פסול דהעדים דווקא בשני ענינים נפרדים דנעשו בב' זמנים אז לא נתבטל ענין אחד מפני ביטול דחבירו אע"פ דהעידו בב"א בתכ"ד משא"כ כשנעשו בכרך אחד שב' ענינים. הווי כ' הדברים כדבר אחד וע"כ כשהעידו עליהם בתכ"ד בב"א נתבטל ענין אחד כשנתבטל חבירו אפילו בלא פסלות דעדים וע"כ התם דנעשה המעשה הקנין בל הד' שדות בשטר אחד והוי בשטר קיום ונמלא דהעדים שבשטר עם המעשה נעשה כאחת דהי' ע"י העדים נעשית המעשה והוי כל הד' שדות קנינם בכרך אחד וע"כ אפילו נתבטל שדה אחת לא מפני פסלות דעדים אלא מפני דבר אחר נמי אמרינן עדות שבטלה מקלתה בטלה את כולה ול"א כלל פלוגתא בזה בין בבלי וירושלמי והא דפסק בהג"ה בחו"מ סי' נ"א אם היו כתובין בשטר ב' או ג' דברים ונתבטל השטר כדבר אחד הבאר לא נתבטל ונתב: הבמ"ע ז"ל כיון שנתבטל מכח גוף הענין ולא מכח פסול העדים מש"ה מתקיים עדותן לשאר ענינים שבשטר והגם דהתם נמי נעשה בכרך אחד. ז"א דהתם לא מיירי בשטר קנין לקיום הדבר אלא שטר ראיה והמעשים נעשו בזמנים מחולקים אך שדעת עדים שבשטר לראי' נעשה בכרך אחד והוי כמו כשהעידו על הגניבה שהי' כאחד גניבה וטביחה חמי

מראה הפנים

שאילו נאמר דיני ממונות ולא נאמר דיני נפשות. הנכון הוא דנתחלפה הגי' מרישא לסיפא ואיפכא גרסינן ברישא אילו נאמר דיני נפשות ולא נאמר דיני ממונות הייתי אומר דיני ממ:נות הקלים וכו' ובסיפא אילו נאמר דיני ממונות ולא נאמר דיני נפשות וכו' ומיתפרשא הסוגיא כפשיטות למאי דהגהתי בפנים בסיפא ובענין פירושא דמתני' בזמן שהתרו בהן מבואר הוא דדעת הרמב"ם כדעת המפרשים שהתרו בהן היינו כלומר שחקרו ושאלו אותן אם נתכוונו להעיד דבהא הוא דעדותן בטילה אם נמלא אחד מהן קרוב או פסול וקאי אתרווייהו אדיני ממונות ואדיני נפשות כמ"ש בפרק ה' מהלכות עדות הלכה ג' ד':

מסורת הש"ס
*נ"ל יקום דבר
ב"ב קטו ע"ב *נ"ל שניים לשלשה
סנהדרין כט ע"א
מכות ס פ"א

שנויי נוסחאות (שזכ"ג) ממנות כד"י ממונות.
כבר לאדן אהיכי דמי במעידין עליו בכרך וכו' כנ"ל:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

גמ' חמי היך תנינן הכא. ראה היאך פירושא דמתני' אם נדקדק בה דבדוקא תני כה בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הוא דהויא עדות אחת ואם לאו הרי אלו שתי עדיות וכלומר דבאלו שתי הכיתות של העדים הדבר תלוי אם רואין מקצתן אלו לאלו או לא: הא אם היו שלשה שלשה לא בדא. כלומר הא בהמתרה באמצע אין הדבר תלוי שאם המתרה העומד באמצע רואה לאלו ולאלו והרי כאן שלשה שלשה הוא עם כל כת וכת וקסבר ר' ירמיה לפרש דאם המתרה באמצע הוא שרואה לכל כת וכת והם אינן רואין לאלו לא מהני מה שהמתרה רואה אותן לצרפן וליהוי עדות אחת מאחר שהן בעצמן אין מקצתן רואין זה את זה: א"ר יוסי תנינן שלשה שלשה לא בדא. כלומר דר' יוסי השיב לו ודאי הוא דשלשה שלשה לא הוי בכלל המתני' ולא כדקאמרת דרישא דוקא דמקצתן מהב' כתי עדים בעינן שיהו רואין אלו לאלו כי היכי דליהוו עדות אחת ולאפוקי המתרה אלא בסיפא הוא דקאמינא דשלשה שלשה לא בדא הא דקתני ואם לאו הרי אלו שתי עדיות דוקא בשלא היה כאן שלשה שלשה שלא היה המתרה מצרפן אבל אם היו שלשה שלשה שהמתרה ראה לכל כת וכת לא בדא אמרו שתי עדיות הן שאע"פ שהב' כתי עדים אינן רואין מקצתן אלו את אלו הואיל והמתרה רואה אותן מצרפן ולא הוו אלא עדות אחת: תנינן הכא מה דלא תנינן בכל סנהדרין. כלומר חידוש דין הוא זה מה דלא שמענו בכל מסכת סנהדרין דאשמעינן תנא דמתני' הכא דזוממין משכחת לה שיהא הוא וכת אחת מעדיו שהעידו עליו נהרגין וכת השניה פטורה כדפרישית במתני':

תורה אור

גמ' א"ר ירמיה חמי היך תנינן הכא היו שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה ואחד מתרה בו באמצע בזמן שמקצתן רואין אילו את אילו הרי אילו עדות אחת ואם לאו הרי אילו שתי עדיות הא אם היו שלשה שלשה לא בדא. א"ר יוסי תנינן שלשה שלשה לא בדא. תנינן הכא מה דלא תנינן בכל סנהדרין הוא והן נהרגין והשנייה פטורה:

אמר ר' ירמי' חמי האיך תנינן הכא היו שנים כו' כו' הא אם היו שלשה שלשה לא בדא דווקא שנים אבל אם היו שלשה ואחד מהג' רואה את כת האחרת אין זה עדות אחת. ע"ז א"ל ר' יוסי למה לך למידק מדיוקא דמתניתין הא תנינן בהדיא כן שלשה שלשה לא בדא:

אמר

הלכה ז מתני' *רבי יוסי בי ר' יהודה אומר לעולם אינו נהרג עד שיהו שני עידיו מתרין בו שנאמר על פי שנים עדים ד"א על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת [א] מפי התורגמן:

גמ' תני רבי הושעיה הפסוק הזה אמור בשתי כיתי עדים °כי יקום עד חמס באיש עד זומם שהוא עונה באיש לענות בו לא בעידותו. עדים זוממין מהו שיהו צריכין לקבל התרייה ר' יצחק בר טבליי בשם רבי לעזר עדים זוממין אינן צריכין *לקבל [ב] התרייה א"ר אבהו לא חיישון לון א"ר יעקב בר דסי ואית נבולין סגין מאן אילין חמיין חבריהון נפקין מיקטלא ולא אמרין כלום. *כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחת היו העדים כשרין לזה ופסולין לזה רבי הילא אמר איתפלגון רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש חד אמר מאחר שהן פסולין לזה [ג] פסולין לזה וחרנה אמר כשירין לזה ופסולין לזה. רבי מנא לא מפרש

רבי

הלכה ז מתני' שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן. שצריכין שיהו הדיינים מכירין בלשון העדים ולא יצטרכו להעמיד מליץ ביניהם והלכה כהאי דבר אחר: גמ' הפסוק הזה. דמייתי לקמיה: אמור בשתי כתי עדים. כלומר בעדים זוממין מבעיא שכת אחת העידה העדות וכת אחרת מזימין אותן: כי יקום עד חמס באיש. באיש מיותר הוא אלא זה עד זומם שהוא עונה באיש וכלומר שאלו העדים הראשונים העידו באיש שעשה כך וכך אבל כשנעשו זוממין אין נעשין אם הוזמו באיש דאם המזימין אומרים היאך אתם מעידין על האיש הזה הרי עמנו היה ביום פלוני אין אלו זוממין וכדמסיק לדרשת הכתוב: לענות בו לא בעדותו. הרי בכאן מרומז כת השניה והן המזימין להראשונים שצריך שיהו עונים בו כלומר בכת ראשונה היאך אתם מעידין הרי אתם הייתם עמנו במקום פלוני ביום פלוני ולא שיאמרו ויזכירו עדותו על מה שהעידו שאם הם אומרים הרי עדות זה שקר הוא ולא כך היה אין אלו זוממין: לא חיישין לון. בתמיה ומפני מה לא יהו צריכין התראה וכי לא יחושו על עצמן כשיתרו בהן אם תעידו אם אינם אתם יודעים שהאמת כדבריכם ואפשר יחזרו בהן ולא יעידו: אמר ר' יעקב בר דסי. ודאי לא יחושו אם עדי שקרים הן דמלינו לאנשי נבל מרובין שאפי' הן רואין חבריהם יוצא הוא ליהרג והן יודעין ששקר העידו עליו שותקין ואין אומרין כלום ושכיחי אינשי דלא מעלי ואלו ג"כ לא חיישי אף שיהו מתרין בהן: כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחת. בשטר אחד ולא פירש לכל אחד בפני עצמו: ר' מנא לא מפרש. מי הוא הפוסל ומי הוא המכשיר אלא שנה סתם כדר' הילא חד אמר וחרנה אמר:

רבי

סנהדרין יד ע"ב

דברים יט

כתובות לג

כתובות פ"ח גיטין פ"ק

כא
א מיי' פ"כ מהל' סנהדרין ה"ו ופכ"א שם ה"ח סמ"ג שם: לו טוש"ע חו"מ סי' יז ס"ו

כב
ב מיי' פי"ח מהלכות עדות ה"ד.

כג
ג מיי' שם סוף פי"ד טוש"ע שם סי' נא ס"ו

מראה הפנים

חמי היך תנינן וכו'. במתני' פירשתי על דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו פרק ד' מהל' עדות הל' א' שחזר בו מפירושו במשנה ובלי ספק באחר שראה סוגיא דהאי תלמודא חזר בו. ופירשתי בפנים לדברי ר' ירמיה שרצה לפרש בענין אחר ור' יוסי הוא דהשיב לו לפי המסקנא לדינא וזהו לפי שנראה דמהדר ליה ר' יוסי תנינן וכו' משמע שחידש לו איזה דבר. ומלינו לפרש דגם דעת ר' ירמיה הכי הוא ואמר לו ר' יוסי דכן הוא שאמת דמה דתנינן במתני' ואם לאו הרי אלו שתי עדיות שלשה שלשה לא הוי בכלל זה אלא שאם המתרה באמצע רואה לאלו ולאלו הוא מצרפן והוי עדות אחת וכמ"ש התוס' דף ו' ע"ב הוא והן נהרגין וקשה למבי"ת על הי"מ שם דאדרבה לא מית קמא מהני' אלא בשאין רואין המתרה וכן אין המתרה רואה אותן דאי לאו הכי הוא מצרפן וכדברי הרמב"ם שם ולא לירף אותן המתרה וכו' ע"ש:

תנינן הכא מה דלא תנינן בכל סנהדרין וכו'. לכאורה קשה מאי קמ"ל בהא והנראה דדינא קמ"ל ובדוקא קאמר דהכא הוא דתנינן דהוא והן נהרגין והשניה פטורה היא אף לכשהוזמה מטעמא דהרגו אין נהרגין מה שאין כן בכל הדינין דסנהדרין הן לענין ממון הן לענין מלקות דלא אמרי' בהו כאשר זמם ולא כאשר עשה וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ' כ' מהל' עדות הל' ב' וכתב דכאשר זמם ולא כאשר עשה דוקא בדיני נפשות הוא ולא במלקות ולא בממון וכבר נלאו כל המפרשים ז"ל לחקור אחר מקור מוצא דין זה. והתיו"ט כתב על דברי הכ"מ במ"ש שם כל המטעמים לא יטעמו לחיך עד שנבית ראיה לדבריו מדברי חכמינו ז"ל שהם קבלו או דרשו כן וכו'. ומכאן הוא דלמד לומר כן כפי הנראה דפירש להא דאמרו תנינן הכא מה דלא תנינן בכל סנהדרין בדוקא הוא דאי לאו הכי מאי קמ"ל:

רבי יוסי ברבי יהודה. וגוסחת הבבלי רבי והכי מוכרת דהאי ר' יוסי ברבי יהודה סבר אין התראה מעכבת כדאמר התם:

לענות בו לא בעדות: מכאן למד הרמב"ם ז"ל לומר דבעדים זוממין צריך שיהא הזמה בעדים עצמן בלבד אבל אם המזימין העידו גם בגופו של עדות ואמרו זה הדבר לא כך היה אע"פ שאמרו להם עמנו הייתם והיכא נמי הזמת עצמן אפ"ה לא מיקרי הזמה אלא הכחשה הואיל וג"כ בגופו של עדות העידו אלא צריך שיאמרו שאינן יודעין מגופו של עדות כלום כמ"ש בפ' י"ח מהל' עדות הל' ב'. ולכאורה מהמתני' אין העדים נעשו זוממין עד שיזומו את עצמן וכו' אין הפי' זה מוכרח כ"א אם בגופו של עדות בלבד אם אמרו ההורג או הנהרג היה עמנו הוא דלאו כלים הוי וכבר דקדקו עליו בזה ונלאו המפרשים למצוא טעם לדבריו כמו בתמלא בדברי הלח"מ אמנם מכאן מוכרח הוא מדרשת ר' הושעיה דמבאים דרים עד זומם הוא בעונה באיש ולאפוקי עדים המזימין אין עונים באיש אלא בעד זומם עצמו ומלענות בו דרים שצריך שלא יענו בעדותו כלל ואע"פ שגם בעד זומם עצמו ענה ות"ל עמנו היית אפ"ה לאו הזמה הויא: עדים זוממין אינן צריכין לקבל התרייה. זה מבואר בבבלי ריש פ' ד' מיתות ובכמה מקומות וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם הל' ד', עדים זוממין אינן צריכין התראה:

כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחת. הרי"ף ז"ל בפרקין וכן הרמב"ם ז"ל בסוף פ' י"ד מהל' עדות פסקו כר' יוחנן וכן דעת רוב הפוסקים וכבר כתבתי בריש פ"ק דגיטין ממה שהקשו ז"ל מהך פיסקא על האי פיסקא דפסקו כרבה בפ"ק דגיטין בעבד שהביא גיטו וכתוב בו כל נכסיו קנוין לך דפלגינן דיבורא ועצמו קנה נכסים לא קנה ולכאורה סתרי אהדדי ובהאי תלמודא התם מדמי להו אהדדי והבאתי שם תי' רבינו יואל שהביא הרא"ש ז"ל בפרקין שכתב דרבה פליג אהאי תלמודא ולית ליה הא דמדמי להו

תוס' הרי"ד

והטביחה בי' בניסן והעידו בכ"א אם לא נפסלו למפרע לא נתבטל הגניבה מפני הזומם דטביחה כמבואר בפנים בדברינו בע"ה ודע דהסוגיא הזאת מובא בירושלמי במס' מכות פ"ק ושייך התם משום דמיירי שם בעניינים דעדות שנבטלה מקצתה בטלה כולה ובייך הסוגיא אחר משנה השניה דה"ס ולהכנס חלקו המפרשים משנה ד' וה' אלא דהגמ' אזיל לבתר ה"ס ומה שמסיק בסיף א"ר זעירא הדא אמרת מיותר וכל הגירסא דהכא מתוקנת כהוגן ודו"ק:

כתב כל נכסיו לשני ב"א כאחת והי' עדים כשרים ליה ופסולין לזה ר"א בשם ר"א איתפלגון ר"י ורשב"ל חד אמר מאחר שה, פסולין לזה פסולין לזה וחורנא אמר כשירין לזה ופסולין לזה כו' כו' עד סוף הסוגיא והירושלמי הזה מובא בכל הראשונים ז"ל הרב אלפס ז"ל בספ"ק דמכות. ורבו שיטת הראשונים ז"ל בזה אם הלכה כר"י או כרשב"ל דהרב אלפס ז"ל פסק כר' יוחנן. והרמב"ם ז"ל פסק ג"כ כר' יוחנן ופסק כרבא בש"ס דילן במס' גיטין דף ח' ע"ב דפלגינן דיבורא גבי כל נכסי קנוין לך והנך תרי פסקי סתרי אהדדי ורבינו אפרים ז"ל פסק כרשב"ל משום דהכי ס"ל לרבה בש"ס דילן גבי כל נכסי קנוין לך מהו וכ"כ רב האי גאון ז"ל כר"ל וכן הרמב"ן ז"ל עיין בר"ב ז"ל בספ"ק דמכות ובעה"מ ז"ל פסק כר"י וס"ל בטעם דר"י משום דגבי עדות פסול הקורבה נתפשט בכל השטר משא"כ גבי כל נכסי קנוין לך. וכתב המלחמות להרמב"ן ז"ל אלו ראה בעה"מ ז"ל הירושלמי בגמ' שלו במס' גיטין לא הי' הטעם קל בעיני' ומביא כל הירושלמי הזה בפירוש תלי הגמ' פלוגתא דר"י ורשב"ל להא דכל נכסי קנוין לך בירושלמי פ"ק דגיטין ומסיק הרמב"ן ז"ל וז"ל ז"ל הא נראה שבני דברים הללו שחלקו ביניהם בעה"מ ורוב המפרשים ז"ל במקומן בירושלמי הובאו אותן בגמ' בירושלמי בפ"ק דגיטין. ומעתה דברי רבינו הגדול ז"ל צריכין תלמוד עכ"ל ז"ל והרשב"א ז"ל כתב לתרץ בשם הרמב"ן ז"ל דהגמ' מדמה פלוגתא דר"י ודרשב"ל הוא רק לרשב"ל קאמר אבל לא לר"י עיי"ש דמאריך שם וכן הרא"ש ז"ל בספ"ק דמכות מאריך בזה עיי"ש. ואף בדבר שכבר דרכו בה הראשונים ז"ל מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך. דנלפע"ד ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל שאין סתירה לפסקי' מהירושלמי. דהנה כך הי' הלעת הסוגיא בגיטין שם א"ל ראב"מ לרבה כמאן כר"ש דאמר פלגינן דיבורא דתנן הכותב כל נכסיו לעבדו יצא ב"ח שייר קרקע כל שהוא לא יצא ב"ח רש"א לעולם הוא ב"ח וכו'. ופירש"י ז"ל לא יצא ב"ח דבשלמא רישא דלא גלי' דעתיה דנחית לשיורא לא אמרינן דשייר אבל הכא דנחית לשיורא אמרינן דלדידיה נמי שייר. וכי אמר כל נכסי

חדושי אמרי ברוך

בפ"ם ד"ה אמר ר' יעקב וכו' שותקין ואין אומרים וכו'. נ"ב ז"א דהא אין מועיל חזרתם כיון שהגיד כו' ויעוין סנהדרין דף מ"ד ע"ב:

גליון אפרים

אבל אם היו שלשה שלשה לא בדא (דוקא בהיו שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה בזמן שמקצתן רואין אילו את אילו הרי אילו עדות אחת אבל אם היה בכל כת שלשה ואחד מכת ע ואחד מכת זו רואין זא"ז לא הוי עדות אחת כיון שנשארו שני עדים בכל כת שלא ראו זא"ז וכן מפרש ביפ"ע) אמר ר' יוסי תנינן שלשה שלשה לא בדא (נ"ל הכונה שכן נמצא ברייתא להדיא שלשה שלשה לא הוי עדות אחת): תני רבי הושעיה הפסוק הזה אמור בשתי כיתי עדים כו' לענות בו לא בעידותו. שייך לסוף ס"ו דיליף שלענות בו ולא בעידותו שאע"פ שבעדות אמת מ"מ נהרגין. וכדאמר תנינן הכא מה דלא תנינן בכל סנהדרין הוא והן נהרגין. טע"י: עדים זוממין אינן צריכין לקבל התרייה. עיין בכתובות פ"ד ה"ד וס' כמ"ד ע"ז צריכין התרייה.

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פי"ג מהל' סנהדרין ה"ו

כה
ב מיי' פי"ד שם ה"ד סמ"ג עשין קצ

כו
ג מיי' שם ה"י

כז
ד מיי' פי"א מהל' סנהדרין ה"ב

כח
ה מיי' שם פי"ג ה"ח

מסורת הש"ס

סנהדרין פ"ט מ"ב גיטין כח כט ע"א סנהדרין יד ע"א

רבי אבון מפרש רבי יוחנן אמר מאחר שהן פסולין לזה פסולין לזה רבי שמעון בן לקיש אמר כשירין לזה פסולין לזה אמר רבי לעזר מתניתא מסייעה לר' יוחנן מה השנים נמצא א' מהן קרוב או פסול עדותן בטילה אף השלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה מניין אפילו מאה תלמוד לומר עדים ר' יעקב בר אחא איתפלגון רבי חנינה חברין דרבנין ורבנין חד אמר יאות א"ר לעזר וחרנה אמר לא אמר רבי לעזר יאות מאן דאמר יאות אמר ר' לעזר נעשית כעידות אחת ובהתרייה אחת וכל עדות שבטלה מקצתה בטל כולה מאן דאמר לא א"ר לעזר יאות נעשית כשתי כיתי עדים כשירין לזה ופסולין לזה:

הלכה ח

מתני' מי [א] שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו ב"ד אין סותרין את דינו *כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דינו של פלוני ופלוני עידיו הרי זה ייהרג *סנהדרין [ב] נוהגת בארץ ובחוצה לארץ סנהדרין [ג] ההורג' אחד בשבוע נקראת חבלנית ר' לעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה רבי טרפון ור' עקיבה אומר אילו היינו בסנהדרין לא נהרג בה אדם מעולם רבן שמעון בן גמליאל אומר אף הן מרבין שופכי דמים בישראל: גמ' סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ דכתיב °והיו אלה לכם לחוקת משפט לדרתיכם בכל מושבותיכם ומה תלמוד לומר °שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך בערי ארץ ישראל אלא שבערי ישראל מושיבין דיינים בכל [ד] עיר ועיר ובחוצה לארץ מושיבין אותן *פלכים פלכים. תני רבי דוסתאי בי ר' ינאי אומר מצוה לכל שבט שיהא דן את שבטו דכתיב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלהיך נותן לך לשבטיך. תני רבן שמעון בן גמליאל מחוייבי מיתות *שברחו מן [ה] הארץ לחוצה לארץ ממיתין אותן מיד ברחו מחוצה לארץ לארץ אין ממיתין אותן מיד אלא דנין בתחילה:

במדבר לה · דברים יז · מכות ז · שם

רבי אבון מפרש. דר' יוחנן הוא הפוסל ור"ל הוא המכשיר: מתני'. דפירקין מסייע לר' יוחנן דקתני אפי' מאה עדים ונמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ואע"פ שיש הרבה כשירים וה"ה הכא אף על פי שהן כשרים לזה בטלה עדותן מפני שהן פסולין לזה: יאות אמר ר' אלעזר. במה דמדמי האי דינא לדינא דמתני': נעשית כעדות אחת ובהתרייה אחת. כלומר דחשבינן הכא לדין דכתב נכסיו כאלו הם עדות אחת הואיל ובשטר אחד כתב לשניהם והויא לה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כדינא דמתני': ומ"ד לא אמר ר' אלעזר יאות. דשאני הכא דהואיל והשטר לשני בני אדם הוא נעשית כשתי כתי עדים ולזה פסולין ולזה כשירין כלומר דלא מחשבינן להשטר כעדות אחת לשנאמר בו בטל כולו דשאני במתני' דעדות אחת הן כולן ולפיכך בטלה מקצתה בטלה כולה: הלכה ח מתני' אין סותרין את דינו. אין סותרין לחזור ולישא וליתן אולי יזכה: סנהדרין. הסמוכין בארץ יש להם לדון דיני נפשות ודיני קנסות בין בארץ בין בח"ל כל זמן שב"ד הגדול בלשכת הגזית שנאמר לבלתי שמוע אל הכהן ואל השופט בזמן שיש כהן מקריב על גבי המזבח יש שופט שדן דיני נפשות בזמן שאין כהן אין שופט: אחד בשבוע. אחת לשבע שנים: נקראת חבלנית. שצריך שיהו מתונים בדין ויחזרו בדיני נפשות לזכות: לא נהרג בה אדם מעולם. לפי שיבדקו העדים בדבר שלא ידעו להשיב אם רואה הוא מה ראיתם טריפה הרג או שלם הרג ואת"ל שלם הרג שמא במקום סייף נקב היה ואם מגלה עריות הוא ראיתם כמכחול בשפופרת: אף הן מרבים שופכי דמים בישראל. שמתוך כך אין מכלין הרשעים ומרבים לשפוך דם: גמ' ומה תלמוד לומר שופטים וגו' בשעריך. דמשמע בערי ארץ ישראל דוקא: פלכים פלכים. בכל פלך אפרכיה אבל לא בכל עיר ועיר: לשבטיך. וכתיב בתריה ושפטו מלוה שיהו דיינים בכל שבט לדון את שבטו ואפי' שני שבטים בעיר אחת: אין ממיתין אותן מיד אלא דנין בתחילה. אם הוא בב"ד אחר ואפשר זכותא דארץ ישראל גרמי להו למיהדר ולמצוא להן איזה זכות:

הדרן עלך כיצד העדים

הדרן עלך פרק כיצד העדים

הלכה

תוס' הרי"ד

נכסי נתונין לך אשאר נכסים קאמר ולהכי פריך קאתי ולא שתרי'. כיון דלא א"ל עלמך ונכסי עכ"ל והרי"ף ז"ל כתב בטעמא דת"ק וז"ל כיון דשייר קרקע כ"ש. שהוא סתם לא יכול עבדו לברורי להכוא כ"ש דליקני איהו שאר נכסי הילכך לא קני בנכסים ולא מידי וכיון דלא קנה בנכסים כלום עלמו לא קנה נמי דלא פלגינן דיבורא עכ"ל דס"ל להרי"ף ז"ל דמקנה דבר שאינו מסוים לא חל הקנין עיין בר"ן ז"ל שם:

ונקדים לבאר סוגית ירושלמי במס' מעשר שני [פ"ד ה"ד] ובגיטין [פ"ו ה"א] ר' יוזריה בעי קומי ר"מ אף לענין מתנה כן אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו. [פי' דמיבעיא ליה אם גם במתנה פליגא רבי ור"נ כשיאמר לשלוחו התקבל לי מתנה מפלוני והנותן יאמר הולך ותן לו דלרבי לא יוכל לחזור בו ולר"נ יוכל לחזור בו] א"ל אמן התורה זיכת אותה בגיטה והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה אית לך מימר במתנה אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו וכבר עמלו האחרונים ז"ל. [עי' במתנה אפרים ז"ל הל' זכיה ומתנה] לפרש ירושלמי זה. ואנחנו בעז"ה באנו שם ע"פ מה שכתב הקצוה"ח ז"ל סי' ר' לחלק בין גט למתנה דבגט מהני גיטה ותגירה באין כאחד ובמתנה כה"ג לא מהני משום דבגט מה שהבעל נותן לה אינו בתורת זכי' והקנאה אלא בתורת נתינה רק דהתורה אמרה דהיא זוכה את הגט ומתגרשת בו אך אין זה מזכוי הבעל הלכך מהני בה גיטה ותגירה בב"א דאף דל"א חשיב כה"ג זכיה והקנאה מ"מ לכה"פ הויא נתינה ובגט לא בעינן יותר אבל במתנה דבעינן זכיה והקנאה שהנותן יזכה ויקנה לו לא מהני גיטה ותגירה באים כאחד דלא חשיבא זכיה והקנאה יעו"ש בדברים הנחמדים [ומה"ט ניחא לפע"ד מה דלא מהני בגט טלי גיטך מע"ג קרקע דבעינן ונתן בידה אף דבכמה דברים ג"כ כתיב ונתן כמו ונתן לכהן את הקודש וכדומה אלא בעינן נתינה מידו דוקא דהוא משום דבעלמא הוא בתורת זכיה והקנאה משא"כ בגט דהוא רק בתורת נתינה והדברים ארוכים ואכ"מ] ובזה מבואר הירושלמי בפשיטות דהכי קאמר ר"מ תמן התורה זיכת אותה בגיטה והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה ר"ל דבעלמא גבי גט שהאשה עשאתו שליח לקבלה. והבעל א"ל הולך ותן לה ועשהו שליח להולכה הגם דכ"ז שלא הגיע הגט ליד האשה לא זכתה אותו דהא הבעל לא יאמר להשליח שיזכה עבורה ומה שהיא אמרה להשליח שיקבל לה גיטה לא מהני דאין אדם עושה שליח לזכות דבר שאינו שלו אם לא ברשות המזכה מ"מ ס"ל לרבי דאינו יכול לחזור משום דבגט לא איכפת לן מה שהבעל לא זיכה לה דלא בעינן זכיה בגט מכח הבעל רק נתינה והתורה מזכה לה ממילא וכיון דהויא הכא נתינה שהרי הבעל נותן הגט ע"י השליח והשליח הוא גם שליח לקבלה מהאשה שפיר מתגרשת בו דהרי זה דומה כאלו נתן הבעל גט לאשתו ואמר שאינו מזכה לה דלא חיישינן לדבריו כלום משום דכיון שנתן שוב א"ל להזכיה שלו דהתורה מזכה לה וה"נ בנתן לשליח קבלה של האשה אף שלא זיכה לה לא איכפת לן דהתורה זיכתה לה ממילא ולפיכך היא עושה שליח לקבל דבר שאינו שלה משום דע"י הנתינה יהי' שלה ממילא ע"י זכוי התורה משא"כ במתנה אית לך מימר במתנה אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו. ר"ל דבמתנה הא בעינן זכיה והקנאה שהנותן יזכה להמקבל. ע"כ אף רבי מודה דיכול לחזור כשאומר לו הנותן הולך ותן לו אפי' אם הוא ג"כ שלוחו של המקבל דהא כ"ז שהחפץ ביד השליח הרי הוא ברשות הנותן דלא זכה השליח להמקבל ואף דהמקבל עשאו שליח לקבלה. אך אין אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו אם לא ברשות הנותן והכא הרי לא אמר הנותן זכה לפלוני וסוגית הירושלמי הכי דלעולם תן לאו כזכי דמי אך בגט לא בעינן זכיה דהתורה זכתה ממילא הלכך מהני תן. משא"כ במתנה דבעינן זכיה והכא לא זיכה הנותן ואי דהשליח בעצמו יזכה בעבורו ז"א דאין אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו:

ונקדים עוד מה דגרסינן בגיטין [כ"ד ע"א] על מתני' דהאשה עצמה מביאה את גיטה ובלבד שתאמר בפ"נ ובפ"נ. ופריך הגמ' אשה מכי מטי גיטה לידה איגרשה לה. ופירש"י ז"ל ואי בעיא למיקליה לגט מגורשת היא וא"ל להביאו בפנינו אלא לראיה בעלמא ולמה לה לומר בפ"נ הא לאו שליח היא. ומסקנת הסוגיא שם דמיירי בעשאה שליח עד דמטיא להתם יעו"ש ופסק הרמב"ם ז"ל [פ"ז מה' גירושין] דאם לא עשאה שליח א"צ לומר בפ"נ ובפ"נ דא"ל קיום כלל [ולהראב"ד ז"ל שיטה אחרת בזה ועיין בדבריו בשו"ת רידב"ז סי' ו'] וה"נ פסק הרמב"ם ז"ל גבי גיטי עבדים [פ"ו מה' עבדים ה"ז] וז"ל כילד שוין כמוליך ומביא וכו' כשם שהאשה עצמה מביאה גיטה וא"צ —

מראה הפנים

להו אהדדי ומודה ר' יוחנן להא דרבא גבי עבד והכא טעמא דר' יוחנן בכותב נכסי לשני בני אדם משום דאתי לאחלופי בשטרות דעלמא שלא יאמרו קרוב כשר לעיד. ובשם הרמב"ן ז"ל הביאו הרשב"א ז"ל בגיטין כתבתי תירוץ אחר שכתב דגם הש"ס תלמודא ס"ל להא דרבא ולר' יוחנן דאמר מאחר שפסולין לזה פסולין לזה אפשר נמי דמודה בעבד דעלמו קנה אע"פ שהנכסים לא קנה דפלגינן דיבורא ע"ש שבארתי דלפ"ז צריך לומר אליבא דר' יוחנן דס"ל בכותב נכסיו לשני בני אדם כיחד דלא מחשבינן להו לתרי גופו דהא קי"ל דבתרי גופו פלגינן דיבורא כדמסקי' פ' יש נוחלין דף קל"ד ומשום דהנכסים אינן מוחלקין הוי ליה כעדות אחת ולא פלגינן דיבורא ובעבד ונכסים אע"ג דלכאורה טפי מסתברא לומר דכגוף אחד הוא מ"מ הואיל והנכסים דבר אחד והעבד דבר אחר כתרי גופו מחשבינן להו ופלגי' דיבורא ויצא לנו נ"מ כזה בין תירוץ הרמב"ן לתי' רבינו יואל בדבר אחד לשני בני אדם אם כתרי גופו הוי ופלגינן דיבורא או לא דלדעת הרמב"ן ע"כ דכחד גופא מחשבינן להו כמבואר. ולדעת רבינו יואל טעמא אחרינא איכא הכא משום גזירה דאתי לאחלופי אבל בעלמא אימא לך דבר אחד לשני בני אדם כתרי גופי מחשבינן להו ופלגינן דיבורא. ועוד נ"מ איכא בין אלו שתי דיעות ושיטות בדין אם נסתלק אותו שהן קרובים לו מאותו ממון שהביא הב"י סי' ל"ו בבד"ה בשם תשובת הרא"ש ז"ל שהן כשרין לאותו שהן רחוקים לו וכן קבע בש"ע והקשה על זה הב"ח שם דהא הכתי אתי לאחלופי דיש שאינו יודע בהסילוק. ולדעת הרמב"ן ז"ל דלאו משום אחלופי הוא אלא משום דכחד גופא מחשבינן להו הואיל וכתב לשניהן כיחד א"כ סילק זה עצמו מהממון איכא למימר דמודה בהא שהן כשרין להאחר:

ובחוצה לארץ מושיבין אותן פלכים פלכים. כן הוא בתוספתא סוף פ"ג דסנהדרין וכן היא הגי' התם דף ז' ע"א. וכן להא דרשב"ג דלקמן ברח מח"ל לארץ מבואר שם והרמב"ם ז"ל כתב פ"א מסנהדרין הל' ב' אבל בח"ל אינן חייבין להעמיד בכל פלך ופלך וכו' וכתב הכ"מ שנוסחא אחרת נזדמנה לו ואין נוסחא זו בשום מקום ונכון כמ"ש בתחלה דחסר תיבת אלא בדבריו שם:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

שנויי נוסחאות (סו"מ) אחא איתפלגון כד"ו אחא אמר איתפלגון. (סוכ"ז) בבכל ועיר כד"ו בבכל עיר ועיר. (סוכ"מ) דוסתאי כד"ו דוסתי

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

תורה אור

הלכה א מתני'

אילו הן הגולין [א] ההורג נפש בשגגה היה מעגל במעגילה ונפלה עליו והרגתו היה משלשל בחבית ונפלה עליו והרגתו היה יורד בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה גולה אבל אם היה מושך [ב] במעגילה ונפלה עליו והרגתו היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפלה עליו והרגתו היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה אינו גולה זה [ג] הכלל כל שבדרך הורדתו גולה ושלא בדרך הורדתו אינו גולה: **גמ'** ר' יהודה פוטר עד שיפיל את כל החבל ר"ש פוטר עד שיתיר *את כל המחלצון מאי דמר ר"ש בפסיקת החבל מה דמר רבי יהודה בשמיטת המחלצון. רבי ירמיה בעא קומי רבי אבהו היה מעגל במעגילה בדרך הליכתה והוציא הלה את ראשו והטיחה לו א"ל היא עלייה היא ירידה. רבי ירמיה בעא קומי רבי אבהו היה מעגיל במעגילה בדרך הליכתה והושיט התינוק את ידו ורצצה א"ל אטרחת בה היא עלייה היא ירידה:

הלכה ב מתני'

*נשמט הברזל מקתו והרג ר' אומר אינו גולה וחכמי' אומרים גולה מן העץ המתבקע רבי אומר גולה וחכמים אומרים אינו [ד] גולה: **גמ'** מה טעמיה דרבי נאמר כאן °נשילה ונא' להלן °כי ישל זיתיך (דברים יט) מה נשילה שנאמר להלן נשירה אף כאן נשירה (שם כח) מה טעמון דרבנין נאמר כאן נשילה ונאמר להלן °ונשל ה' אלהיך את הגוים האל מפניך וגו' (שם ז) מה נשילה שנאמר להלן מכה אף כאן מכה:

הלכה

הלכה א מתני' אלו הן הגולין. היה מעגל במעגילה. אבן חלקה עגולה שמעגלין אותה על גב הסיד או הטיט שבגג להשוות טוח הגג לפי שהגגין שלהן היו שוין ולא היו משופעין כמו שלנו אבל הטיט משפעין מעט כדי שיזובו המים ודוחפו לצד השיפוע וחוזר ומושכו אליו ובדחיפתו קורא מעגל ובמשיכתו קורא מושך: היה משלשל בחבית. מלמעלה למטה: אבל אם היה מושך במעגילה. מן לצד השיפוע אליו מלמטה למעלה: כל שבדרך ירידתו גולה. דכתיב ויפל עליו עד שיהא דרך נפילה: **גמ'** ר' יהודה פוטר עד שיפיל את כל החבל. אמשלשל בחבית ומעגל במעגילה קאי כדמפרש לקמיה: ר' שמעון פוטר עד שיתיר כל המחלצון. מחלצון ג"כ כלי הוא שעשוי לטוח בו הטיט והוא כעין מעגילה כדתנן בפ"ק דמועד קטן עושין מעקה גג וכו' שפין את הסדקין ומעגילי' אותן במעגילה ביד וברגל אבל לא במחלציים והוא כלי עץ עשוי כעין רגל שדוחקו במעזיבה לסתום הסדקין ויש בו מעשה אומן יותר ממעגילה: מה דאמר ר' שמעון בפסיקת החבל. כלומר דר"ש סבר לה כרבנן דאמרי לקמן נשמט הברזל מקתו גולה והוא הדין במעגל במעגילה דאם נפסק החבל של המעגילה אע"פ שנשאר האגד בידו גולה ואין צריך עד שיתיר וישמט כל המחלוצין מידו וכן במשלשל בחבית ונפסק החבל גולה ואין צריך עד שישמט הכל מידו: מה דאמר ר' יהודה בשמיטת המחלצון. ר' יהודה סבר לה כרבי. דאמר לקמן נשמט הברזל מקתו אינו גולה דבעינן שלא ישאר אוגדו בידו ונפסק החבל דומיא דנשמט הברזל מקתו הוא ואינו גולה עד שיפול כל החבל מידו והיינו בשמיטת המחלצון שצריך שישמט הכל מידו: היה מעגל במעגילה בדרך הליכתה. כלומר בשעה שמוליכה ומושכה אליו ולא בדרך דחיפתו דזהו תנן במתני' דחייב כדפרישית שם אלא בשעת ההולכה אליו היה מעגל ג"כ מעט מעט והוציא הלה את ראשו והטיחה לו והרגו מהו אם דרך ירידה מיקריא הואיל והוא מעגל בה או דילמא כיון דבדרך הליכה היא כשמושכה אליו דרך עלייה היא ופטור: היא עלייה היא ירידה. כלומר עלייה דהכא היינו ירידה שאע"פ שהוא בדרך הליכתה מ"מ מעגל הוא וכל שמעגל דרך ירידה הויא וגולה: אטרחת בה. מה אתה מטריח עצמך וחוזר ושואל כבר אמרתי לך היא עלייה ומ"מ היא נקראת ירידה:

הלכה ב מתני' רבי אומר אינו גולה. רבי סבר ונשל הברזל מן העץ כתיב ונאמר עץ למעלה לכרות העץ מה העץ האמור למעלה מן העץ המתבקע אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע ולא עצו שהוא תקוע בו ורבנן סברי מן העץ מעצו שהוא תקוע בו והלכה כחכמים דעץ המתבקע כח כחו הוא ועל ידי כח כחו אינו גולה: **גמ'** מה טעמא דרבי. דדריש מן העץ על עץ המתבקע: מה נשילה שנאמר להלן נשירה. היא שהזית נושר מן העץ אף כאן נשירה שניתז קיסם מן העץ המתבקע והרגו: אף כאן מכה. בדבר שהוא מכה בעץ והיינו בגרזן ונשל הברזל מן העץ שהוא תקוע בו:

הלכה

מכות ט ע"ב

ע' תוס' סנהדרין טז ד"ה כתם ותוס' ב"ק כ"ו סד"ה פרט מה שהניחו בתימה.

א
א מיי' פ"ה מהל' רוצח ה"א סמ"ג עשין עה

ב
ב מיי' פ"ו שם ה"ח סמ"ג שם

ג
ג מיי' שם ה"ג סמ"ג שם

ד
ד מיי' פ"ו מהל' רוצח הט"ו

מראה הפנים

פרק ב אלו הן הגולין. מה דאמר ר"ש בפסיקת החבל. כדפרישית בפנים דעד שיתיר כל המחלצון דקאמר בפסיקת החבל מיירי שאם נפסק החבל ככר ניתר המחלצון ולא בעי שישמט הכל מידו. ובבבלי דף ט' ע"ב גבי פלוגתא דר' יוסי ור"ש גרסינן כיצד אמר ר"ש יש שוגג גולה וכו' נפסק גולה נשמט אינו גולה והתניא ר"ש אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחלצו מידו וכו' הא רבי והא רבנן. והשתא דברי ר"ש דהכא כהך ברייתא דמיתוקמא אליבא דרבנן הוא ונפסק גולה ור' יהודה דהכא כרבי ס"ל כמבואר:

היא עלייה היא ירידה. כדפרישית בפנים. ויש לפרש עוד דבענין ירידה שהיא לצורך עלייה מיירי הכא כגון שהוא מעגל ודוחפו קצת ממנו כדי שיוכל למשוך אליו אח"כ ביותר והיינו בדרך הליכתה להוליכה אליו וירידה שלצורך עלייה הויא ומיבעיא ליה אי הוי ירידה או לא ולפ"ז הוא כחילופי הגרסאות דשיטת רש"י והרמב"ם ז"ל דרש"י גירס בריש פירקין דף ז' ע"ב או שהליך עליו להביא ירידה שהיא לצורך עלייה וגולה ולדברי הרמב"ם בפ"ו מהל' רוצח הל' י"ג שכתב בירידה שהיא לצורך עליה אינו גולה ע"כ דלא היה גורס להביא אלא פרט לירידה שהיא לצורך עליה כמו דגרים בדינים דלקמן שם ופשיטותא דהכא נוכל לפרש לכ' השיטות לדעת הרמב"ם ה"ק היא עליה היא ירידה כלומר דעלייה במה אע"פ שנראית שהיא ירידה מ"מ הואיל ולצורך עלייה היא לא הויא ירידה וכן נוכל לפרש לדעת רש"י דה"ק היא עלייה היא ירידה שאע"פ שלצורך עלייה הויא מכל מקום היא ירידה מיהו אם נפרש הבעי' דהכא בענינא דירידה לצורך עלייה ע"כ דהפשיטות כשיטת הרמב"ם מיתפרשא כדמוכרח מדלקמן דהא ש"ס סבירא ליה דירידה לצורך עליה לא הויא ירידה ועיין לקמן הלכה ה' ד"ה לאחריו מה שנתבאר שם בס"ד:

והושיט התינוק את ידו ורצצה. נראה דהאי בעיא אחריתא לענין נזקין היא כדמשמע מליבנא דהבעיא ואע"ג דבנזקין מחייב על אונס כרצון ואין לחלק בין ירידה לעליה כדאמרי' בפ"ב דב"ק וקתשיב התם בשלשי הפרק דברים שחייב בנזקין ופטור מגלות מ"מ נראה לפרש דדעת ר' ירמיה היה ללמוד מפשיטותו שאם יפשוט לו שחייב בנזקין מהטעם דבנזקין אין חילוק ולעולם מתחייב הוא א"כ ש"מ שחוזר בו ממאי דאמר מעיקרא לענין גלות והשיב לו רבי אבהו מפני מה אטרחת בה הלא כבר אמרתי לך דלענין גלות נמי אמרינן היא עלייה היא ירידה כדפרישית בפנים:

נאמר כאן נשילה וכו'. התם מפרש לה טעמייהו כדפרישית במתני' ולמאי דאמר הכא אתייא שפיר טפי טעמייהו דרבנן:

תוס' הרי"ד

וא"צ לקיימו הואיל והגט יוצא מתחת ידה כך העבד שהשטר שיחרור יוצא מתח"י אינו צריך לקיימו וכשם שהאשה אומרת בפ"נ ובפ"נ אם כתוב עלי' כמו שביארנו במקומו. כך העבד שהביא גט ואמר בפ"נ ובפ"נ נאמן על אותו הדרך וא"צ קיום עכ"ל:

ובזה נבוא אל הביאור בעז"ה דהנה בהא דגיטין הנ"ל עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסיי קנוין לך עצמו קנה נכסים לא קנה יש לפרש על שני אופנים או דהברייתא מיירי שעשאו האדון שליח להוליך את גיטו עד דמטי להתם ובאופן זה צריך העבד לומר בפ"נ ובפ"נ. או דמיירי שהביא גיטו ואומר שכבר נשתחרר ובאופן זה א"צ לומר בפ"נ ובפ"נ. הנה הרמב"ם ז"ל [פ"ז מה' עבדים ה"ב] כך לשונו עבד שהביא גט וכתוב בו עצמך ונכסיי קנוין לך עצמו קנה והוא ב"ח והנכסים לא קנה עד שיתקיים בחותמי' כשאר השטרות וכן אם הי' כתוב בו כל נכסיי קנוין לך קנה עצמו ולא קנה הנכסים עד שיתקיים הגט בחותמיו שחולקים הדיבור ואומרים עצמו קנה מפני שהוא נאמן להביא גט שיחרורו וא"צ לקיימו אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראי' ברורה לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר עכ"ל ומבואר מדברי' דהוא מפרש להברייתא באופן השני דמיירי בעבד שהביא גיטו ואומר שכבר נשתחרר דא"צ לומר בפ"נ ובפ"נ שהרי כתב שהוא נאמן להביא גט שיחרורו וא"צ לקיימו. וחילוק גדול יש בין שני האופנים דאם העבד הביא את גיטו בתורת שליחות דאז גם על עצמו צריך קיום אז הדיבור של העבד הוא בפ"נ ובפ"נ השטר הזה ודיבור זה אין בו רק ענין אחד דהשטר הזה נכתב ונחתם באמת משא"כ אם העבד אינו מביא בתורת שליחות אלא אומר שכבר נשתחרר. אז הדיבור שלו הוא שהאדון נתן לו גט זה ואז דיבורו כולל שני ענינים. א' שנתן לו השטר שיחרור דע"ז א"צ קיום. ב' שהקנה לו הנכסים וע"ז צריך קיום:

ולפ"ז בעבד שהביא גטו וכתוב בו כל נכסיי קנוין לך והוא אומר שכבר נשתחרר שפיר אמרינן דקנה עצמו אף דלא קנה נכסים וליכא למימר דלא פלגינן דיבורא וכמו דבטל דיבורו על הנכסים כן בטל דיבורו על השיחרור ז"א כיון דדיבורו כולל שני ענינים בלתי שוים דהא השחרור הוא ע"י נתינה ולא בתורת זכיה והנכסים הם ע"י זכיה ולא בנתינה ואף דנתן לו שניהם ע"י שטר אחד מ"מ כ"א הוא ע"י קנין בפני עצמו והרי זה דומה למי שהקנה שני תפילים ע"י קרקע אחת תפן א' בקנין חצר ותפן ב' בקנין אגב דהוי ב' קניינים מיוחדים אף דהם ע"י קרקע אחת. ה"נ הכא אף דהשחרור והנכסים ע"י שטר אחד מ"מ הם כשני קניינים זה בנתינה וזה בזכיה. וע"כ אף דלא קנה הנכסים מ"מ קנה עצמו דפלגינן דיבורא ונאמן שהאדון נתן לו השחרור ואינו נאמן בזיכה לו הנכסים דבשני קניינים לא שייך לומר לא פלגינן דבורא וכמו דאמרו בכ"ב [דף קל"ד ע"ב] לחלק בין חד גופא לתרי גופא דאף דבחד גופא לא

תיפתר

פ"ד מ"מ בתרי גופא פלגינן. ה"נ בשני קניינים ולא שייך לומר לא פלגינן דבורא וכזה ניחא מה דלכאורה קשה בסוגיא זו דהכותב כל נכסיו לעבדו ושייר קרקע כ"ש לא יצא ב"ת דהקשה הגמ' מזה על רבא דסבר פלגינן דיבורא ומסיק דטעמא משום כרות גיטא ולמה לן טעמא דכרות גיטא הא אפי' אם פלגינן דיבורא נמי לא יצא ב"ת דהא הוא קנין שבטל מקצתו ועיין בחו"מ [סי' ר"ג] בהחליף מעות ומטלטלין ביחד דשלש שיטות בדבר. א' שהואיל וחליפין אינם קונים במעות ל"ק המטלטלין. וי"א דכשם דקנה המטלטלין כך קנה המעות. וי"א דמטלטלין קנה מעות לא קנה וכולם תמכו יסודתם על הסוגיא דבכ"ב [דף קמ"ג ע"א] בקני את ותמור ונחלקו בקנין שבטל מקצתו אם בטל כולו ע"י במרדכי שם פ"ט [סי' תר"ה] והא התם הוא שני דיבורים ומ"מ לא חל הקנין וה"נ דהקנה לו דבר מסוים עם דבר שאינו מסוים דהעבד בעצמו הוא מסוים והנכסים הוא אינו מסוים. [כמ"ש הרי"ף ז"ל דלפיכך לא קנה הקרקע משום דהוא דבר שאינו מסוים ולא חל הקנין עלי'] מיבעיא לן למימר לרי"א מיגו דלא

חל

שנויי נוסחאות (סוי"ב) מאי דמר כד"ו מאי אמר דמר. (סוכ"ב) מן כד"ו מאן.

חסר לארן את כל המחלצון מה דמר ר"ב בפסיקת וכו' כג"ל:

הלכה ג מתני' *זרק את האבן לרשות הרבים והרג הרי זה גולה רבי אליעזר בן יעקב אומר אם משיצאת האבן מידו והוציא הלה את ראשו וקיבלה הרי זה פטור: **גמ'** תני רבי ליעזר בן יעקב °ומצא (דברים יט) שיהא מצוי לו בשעה שהוא הורגו ויש לו רשות לזרוק את האבן לרשות הרבים אמר רבי יוסי בי רבי בון תיפתר *שהיה כותלו גוהא:

הלכה ד מתני' זרק את האבן לחצירו והרג [א] אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו גולה שנ' °ואשר יבא את רעהו ביער (שם יט) מה היער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם יצא חצר בעל הבית שאין רשות לניזק *ולמזיק ליכנס לשם אבא שאול אומר מה חטבת העצים רשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו [ב]ושליח בית דין: **גמ'** אמר רבי ינאי טבח שהוא *מקצב והכה בין מלמעלה בין מלמטה גולה ואתייא כיי דמר ר' הונא טבח שהוא מקצב והכה לפניו למטן גולה למעלן אינו גולה לאחריו [ג] למעלן גולה למטן אינו גולה. אמר רבי יצחק כל מילה ומילה לדעתיה ישב על גבי מיטה ביום ואין דרך התינוק לינתן על גבי המיטה ביום גולה [ד]בלילה ודרך התינוק הנתון ע"ג מיטה בלילה אינו גולה ישב לו על גבי עריסה ביום ודרך התינוק לינתן על גבי עריסה ביום אינו גולה בלילה ואין דרך התינוק לינתן על גבי עריסה בלילה גולה. *א"ר יוסי בר חנינה היה עומד ומבקע עצים בחצירו ונכנס הפועל ליטול שכרו נתזה הבקעת עליו והזיקתו חייב ואם מת אינו גולה *שאינו ביער תני רבי חנינה פטור ולא פליגין מה דמר רבי יוסי בן חנינה בשלא ראו אותו ומה דתני ר' חייה בשראו אותו. אם בשלא ראו אותו כיון שאמר לו היכנס חייב תני ר' חייה פטור כיון שאמר לו היכנס צריך לשמור את עצמו ואית דבעי מימר כיון שאמר לו היכנס נעשית כחצר שותפין. ר' חייה בשם ר' יוחנן [ה] השותפין קונין זה *מזה בחצר וממחין זה על ידי זה בחצר וחייבין זה *בניזקי זה ולא כן אמר רב ממלא את כל רשות הרבים וזו אינה ממלאה את כל רשות הרבים מכיון שדרכן להלך בחצר כמי שהוא ממלא את כל החצר:

הלכה

פני משה

הלכה ג מתני' זרק את האבן לר"ה. ואף על גב דקרוב למזיד הוא שהיה לו לחשוב שבני אדם מצוין ברשות הרבים תמיד הכא במאי עסקינן בסותר את כותלו לאשפה העשויה ברשות הרבים להפנות בה בלילה ואינה עשויה לפנות בה ביום וזימנין דמקרי ויתיב בה והלכך גולה דפושע לא הוי דהא אינה עשויה להפנות בה ביום ואונס נמי לא הוי דהא איכא דמקרי ויתיב: והוציא הלה ראשו וקבלה פטור. דכתיב ומצא את רעהו פרט לממציא את עצמו והלכה כר"א בן יעקב: **גמ'** שיהא מצוי לו בשעה שהוא הורגו. לו היא מצוי פרט לזה שהוא ממציא את עצמו: ויש לו רשות וכו'. בתמיה ופשיטה הוי: תיפתר שהיה כותלו גוהא. ליפול וסותר את כותלו הוא:

הלכה ד מתני' אם יש רשות לניזק. שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס לשם: מה חטבת עצים רשות. דאי בעי עייל להטוב עצים לדבר הרשות אי בעי לא עייל: יצא האב המכה את בנו. להטותו לדרך אחרת דמצוה קעביד: ושליח ב"ד. המלקה ארבעים לחייב מלקות או שהכה את הבעל הדין הנמנע מלבא לדין והמיתו בשגגה דמצוה קעביד והלכה כאבא שאול:

גמ' בין מלמעלן בין מלמטה גולה. כדמפרש ואזיל דמלמעלן אלאחריו קאי: ואתיא. הא דאמר מלמעלן גולה והא דרך עליה היא אלא כדמפרש לה רב הונא אם הוא לפניו מלמטן כשהוריד זרועו לקצב הרגו גולה דדרך ירידה היא ואם כשהגביה זרועו למעלה הרגו אינו גולה דדרך עליה היא: לאחריו. כגון שהשפיל זרועו לאחריו ולהעלותו אח"כ לקצב בכח ובשעת עלייתו הרג גולה דזה הוי דרך ירידה ואם למטן והיינו בתחלה כשהוריד זרועו לאחוריו הרגו אינו גולה משום שאותה ירידה לצורך עליה היא כדי שיוכל להרים ידו בכח אח"כ ולא הויא ירידה: כל מילה ומילה לדעתיה. בכל דבר ודבר אחר הענין הוא הולך במה שדרך בני אדם הוא והיה לו להעלות על דעתו כדמפרש ואזיל: ישב לו ע"ג המיטה ביום. ולא ידע שיש שם תינוק ודחקו ומת: ואין דרך התינוק ליתן ע"ג מיטה ביום. אלא בתוך העריסה ובלילה הוא שוכב עם אמו במטה גולה הוא דלאו פושע מיקרי שלא היה לו להעלות על דעתו שהתינוק שם הוא ביום: בלילה. אם בלילה הוא אינו גולה דקרוב לפשיעה הוא ובעריסה איפכא הוא: אמר ר' יוסי ב"ח היה עומד ומבקע עלים וכו'. גרסינן לה לעיל בפ' המניח הלכה ח' ושם נתבאר היטב עיין עליו:

הלכה

עין משפט נר מצוה

ה
א ב מיי' פ"ו מהל' רוצח הי"א יג סמ"ג עשין עה
ו
ג מיי' פ ד ממכירה ה"ז סמ"ג שם פב טוש"ע חו"מ סי' ר ס"ז

ציון ירושלים

[א] ישלא כ"ד ע' פ"מ מ"ש שם והוא כפירש"י וכן פירש הרמב"ם פ"ה מרוצח ה"ו ודברי הראב"ד שם שכ' שהיא מלקה יותר ממה שאמדוהו ב"ד ומת תחת ידו הוא תמוה מאד ועי' ב"ק דף לג ע"ב ובתשובה הארכתי בזה:

[ב] בלילה ודרך התינוק להנתן ע"ג המטה בלילה. מזה כתבתי בתשו' לענין אשה שמלאה ולד שלא מת בעריסה בחיבת לקבל תשובה. ועי' בו"ח לוין ס' כ ו

מסורת הש"ס

ב"ק לג ע"ב
פ' מכות א
רמ"א מוחק וס
מכות ז ע"ב
(ב"ק פ"ג)
ב"ק לג ע"ב
ב"ב פ"ג ע"ב
פ' ב"ק יד

תוס' הרי"ד

חל הקנין על שאינו מסוים לא חל על המסוים דקנין שבטל מקצתו בטל כולו: **אך** לפי דרכינו הדבר מבואר דבשלמא כשהקנה שני דברים בקנין אחד והקנין מועיל לדבר א' ואינו מועיל להשני זה שייך לדין קנין שבטל מקצתו אם בטל כולו או לא דשני הדברים הקנה ע"י הקנין הזה והרי הוגרע כוחו של הקנין דהא אינו מועיל לדבר א' ע"כ בטל כולו. אבל הכא הכותב כל נכסיו לעבדו ושייר קרקע כ"ש דביארנו דהשחרור והנכסים הם בשני קניינים נפרדים זה בנתינה וזה בזכיה לא שייך הכא דינא דקנין שבטל מקצתו כלל דהא לא הוה קנין אחד ואיך יבטל קנין אחד את השני ותליא רק אם פליגינן דבורא אם לא משום דהי' ע"י דבור אחד וע"כ כשאמר רבא דעצמו קנה נכסים לא קנה והוא משום דאחרי שהשטר הוא כבר ביד העבד לאחר שנתן לו רבו הוו ב' קניינים. והלכך ס"ל לרבא דפליגינן דבורא ונאמן על הנתינה וא"כ על הזכיה פריך הגמ' ממתני' דשייר קרקע כ"ש דלאחר הנתינה כשהשטר הוא ביד העבד הוו ג"כ שני קניינים ומ"מ ס"ל לת"ק דלא פליגינן דבורא ואמרינן כי היכי דשייר בנכסים כן שייר בעבד. וא"כ גבי כל נכסי קנוין לך נמי אף דב' קניינים הם מ"מ מיבעיא לן למימר דלא פליגינן דבורא ומסיק הגמ' דאה"נ דפ"ד והכא טעמא משום כרות גיטא ונמצא לפ"ז דהסוגיא דידן מוכח דהוו ב' קניינים דהא לפיכך לא שייך כאן דינא דקנין שבטל מקצתו וכמו שבארנו בע"ה. ולפ"ז דברי הרמב"ם ז"ל מאירים ופסקיו אינם סותרים זא"ז וגם מהירושלמי לק"מ. דהנה הירושלמי ע"כ מיירי קידם הנתינה כדגרסינן שם הי' כתוב בו מתנה ואמר בפ"נ ובפ"נ והיינו דהעבד הביא גיטו בתורת שליח והוא צריך לומר בפ"נ ובפ"נ וכבר בארנו דדבורו מה שאומר בפ"נ ובפ"נ השטר הזה אין בו רק ענין אחד דאנו דנין אם נכתב ונחתם השטר הזה בפניו כמו שאמר הכ לא לפיכך שפיר תלי' הירושלמי בהשיא דכתב כל נכסיו לב' ב"א כאחת דכמו דהתם לא פליגינן דבורא לומר דפסולין לזה וכשרים לזה משום דכיון דהקנה לשניהם בקנין אחד לא פליגינן דבורא. ה"נ בעבד שהביא גיטו בתורת שליחות וכתוב בו מתנה דהוא צריך לומר בפ"נ ובפ"נ מאחר שבערעורו קיים אלא המתנה דלא מהימנינן ליה ערעורו קיים אלא הגט דכיון דהוא ענין אחד לא פליגינן דבורא. אבל הרמב"ם ז"ל הא בארנו דנקט סך דינא דעבד שהביא גיטו דמיירי לאחר הנתינה והוא אומר שכבר נשתחרר כדמוכח מסוגית הבבלי דאיירי בהאי גוונא ועל עצמו אין צריך קיום כלל דהוא נאמן לומר שהאדון נתן לו וכהאופן זה כבר בארנו דדבורו כולל ב' ענינים נתינת השחרור וזכוי הנכסים ואנו דנין על דבורו אם הי' נתינה והקנאה כמו שאומר או לא. ע"כ שפיר פסק הרמב"ם ז"ל כרבא דפ"ד כיון דהדבור כולל ב' ענינים וכ"א בקנין מיוחד השחרור בנתינה והנכסים בזכוי שפיר פ"ד ועצמו קנה אף דנכסים לא קנה אבל היכא דהדבור הוא בענין אחד או שני ענינים בקנין אחד כגונא דאיירי ביה הירושלמי פסק גם הרמב"ם ז"ל כר' יוחנן דלא פליגינן דבורא:

מראה הפנים

תיפתר שהיה כותלו גוהא. בתס דף ח' ע"א פריך לה אהאי אוקמתא דסותר את כותלו ובלילה נמי איבעי ליה לעיוניה בסותר את כותלו לאשפה וכו' כדפרישית במתני' ומשמע דלהמסקנא נמי בסותר את כותלו מוקמינן לה וכדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' רוצח הל' ה' ע"ש ולא מפרש לה כדעת התוס' שם ד"ה כאשפה וכו' וצ"ל דלא היה גורס שם אלא:

לאחריו למעלן גולה למטן אינו גולה. כך הם ממש דברי הרמב"ם ז"ל שם הל' י"ג קצב שהיה מקצב והגביה ידו בקופיץ לאחוריו והחזירו לשבר העצם כדרך שעושין הקצבים כל בימות כהולכה שהיא ההגבהה מלפניו וירידה מאחריו אינו גולה עליו וכל שימות בחזרה שהיא עלייה מאחריו וירידה מלפניו גולה, וזהו כדהכא וכדפרישית בפנים לפניו למטן גולה היינו ירידה בחזרה למעלן אינו גולה היינו הגבהה שבהולכה בתחלה לאחריו למעלן גולה היינו עלייה שבחזרה דשייכא לירידה וירידה הויא למטן אינו גולה היינו ירידה שבהולכה בתחלה ולצורך עלייה היא וס"ל להאי ש"ם דירידה שהיא לצורך עלייה לאו ירידה היא וכן ביתתי ז"ל. וצריכין אנו לבאר עכשיו גירסא דהש"ס דהתם לפי שיטת הרמב"ם דרש"י ז"ל גורס התם לפי שיטתו דלעיל דהביא ירידה שהיא לצורך עלייה דירידה הואי וגבי קצב כתב ה"נ על הא דקאמר התם תנא חדא לפניו חייב לאחריו פטור ותניא אידך לאחריו חייב לפניו פטור ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו חייב ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו פטור ול"ק כאן בירידה שלפניו ועלייה שלאחריו וכו' דזהו לפי שיטת רש"י דסובר דירידה לצורך עלייה ירידה היא ואין גי' זו עולה לפי שיטת הרמב"ם. והכ"מ הביא גירסא אחרת וגרים כאן בירידה שלפניו כאן בירידה שלאחריו כאן בעלייה שלפניו כאן בעלייה של אחריו כאן בירידה שלפניו ושלאחריו כאן בעליה שלפניו ושלאחריו והביא פירש"י על זה וכתב דליישב לדעת רבינו הגי' זו צריך עיון. ובודאי גי' זו בהביא אין ליישבה לא לדעת הרמב"ם אף לא לדעת רש"י שהרי הא דקאמר כאן בירידה שלפניו כאן בירידה שלאחריו ע"כ אברייתא קמייתא מיתפרשא הא דקאמר לפניו חייב בירידה שלפניו והא דקאמר לאחריו פטור בירידה שלאחריו ואין זה כשיטת רש"י דירידה שלאחריו שהוא משפיל זרועו להרים אח"כ בכח לצורך עלייה היא והאי פטור ועוד הא דקאמר כאן בעלייה שלפניו כאן בעלייה שלאחריו אברייתא שנייה קאי וכאן בירידה שלפניו ושלאחריו אברייתא שלישית וכו' והא לא מיתפרשא כלל דהא קתני בשניהם חייב וכבר שמעינן מברייתא קמייתא דיש ירידה שהוא

סליק פירקא קמא

שנויי נוסחאות (פוכ"ג) **ישב על** בד"ו **ישב לו על**. (פוכ"ד) **המיטה** כד"ו **מיטה**.

גליון אפרים **נתזה** הבקעת עליו כו' ואם מת אינו גולה שאינו כיער כנ"ל:

תורה אור

הלכה ה מתני׳

[א] האב גולה על ידי בנו והבן על ידי האב [ב] הכל גולים על ידי ישראל וישראל גולים על ידיהם חוץ מעל ידי גר תושב וגר [ג] תושב על ידי גר תושב [ד] הסומא אינו גולה דברי ר׳ יהודה ר״מ אומר גולה השונא [ה] אינו גולה ר׳ יוסי בי ר׳ יהודה אומר *השונא נהרג מפני שהוא כמועד רבי שמעון אומר יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה כל שהוא יכול לומר לדעת הרג אינו גולה ושלא לדעת הרג הרי זה גולה: **גמ׳** א״ר זעירא תנא רבי שילא בר בונה כלפי שנא׳ °גואל הדם הוא ימית את הרוצח הרי מי שהכה את בנו אין בנו השני נעשה גואל הדם להמית את אביו אבל אח שהכה את אחיו אחיו השני נעשה גואל הדם להמית את אחיו. תני ר׳ לעזר בן יעקב כלפי שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח הרי מי שהכה את בנו בנו השני נעשה גואל הדם להמית את אביו אבל אח שהכה אחיו [ו]אין אחיו השני נעשה גואל הדם להמית את אחיו ומניין אפילו אמר שאינו יכול להקבילו ת״ל °בפגעו בו הוא ימיתנו: והסומא. א״ר בא מאן תנא סומא ר׳ יודה דר׳ *יודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה דתנינן תמן *ר׳ יודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוש את שמע. הא אם ראה פורש. ושניהן מקרא אחד דרשו °בלא ראות ר״מ אומר לרבות את *הסומא ר׳ יודה אומר פרט לסומא. מחלפה שיטתיה דרבי מאיר תמן הוא אמר פרט וכא הוא אמר לרבות אמר רבי חנינה בריה דרבי הלל ביושב בבית אפל היא מתניתה כך אנו אומרים היושב בבית אפל לא יפרוש את שמע ברם הכא בלא ראות לרבות את הסומא. מה מקיימין רבנין בלא ראות להביא את המכה בלילה:

הלכה ו מתני׳

לאיכן גולין לערי [ז] מקלט לשלש שבעבר הירדן ולשלש שבארץ כנען שנאמר [ח] °את שלש הערים תתנו מעבר לירדן וגו׳ עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל לא [ט] היו שלש שבעבר הירדן קולטות שנאמר °שש ערי מקלט תהיינה עד שיהו שלשתן קולטות כאחת ומכוונות [י] להם דרכים מזו לזו שנאמר °תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך [כ] ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו רבי מאיר אומר אף *הוא מדבר על ידי עצמו שנאמר °וזה דבר הרוצח רבי יוסי בי רבי יהודה אומר [ל] בתחילה אחד

הלכה ה מתני׳ האב גולה ע״י בנו. כשלא הכהו ללמדו תורה או מוסר או אומנות: חוץ מעל ידי גר תושב. שאם הרג לבן ישראל בשוגג אינו גולה אלא נהרג: וגר תושב על ידי גר תושב. אם הרג לגר תושב אחר הוא דגולה: הסומא אינו גולה. דכתיב בלא ראות פרט לסומא: ר״מ אומר גולה. דכתיב בלי ראות למעט ובבלי דעת למעט והוי מיעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות ואין הלכה כר״מ: השונא. כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה. ואין הלכה לא כר׳ יוסי בר׳ יהודה ולא כר״ש אלא השונא אינו נהרג ואינו נקלט שחזקתו שהוא קרוב למזיד: **גמ׳** כלפי שנאמר גואל הדם וכו׳. שאמרה התורה המצוה מוטלת על גואל הדם בתחלה אבל אב שהרג את בנו אין בנו השני שהוא אחיו של הנהרג נעשה לו גואל הדם להמית את אביו: ומנין אפי׳ אמר שאינו יכול להקבילו. כלומר מדכתיב בפגעו בו שומע אני דוקא אם פגע בו מיד ומנין שאפי׳ אינו יכול לפגוע בו מיד שמצוה על גואל הדם לחזר אחריו ת״ל בפגעו בו הוא ימיתנו הוא יתירא אלא למידרש הוא ימיתנו מ״מ: מאן תנא סומא ר׳ יודה. כלו׳ ר׳ יודה דתני במתני׳ סומא אינו גולה לטעמיה הוא דאזיל דתני ר׳ יודה פוטרו מכל מצות האמורות בתור׳: דתנינן תמן. בפ״ד דמגילה וגרסי׳ להסוגיא התם: ר׳ יודה. דתנן שם סומא פורס את השמע שאע״פ שאינו רואה מאורות יש לו הנאה מן המאורות שבני אדם רואין אותו ומצילין אותו מן המכשולין ר׳ יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו ולא היה לו הנאה מהם לא יפרוס את שמע: הא אם ראה. ונסתמא פורס. קושיא היא ולא אסיק לה הש״ס הכא עד לקמן ומפסיק לפרש טעם פלוגתייהו במתני׳ דהכא והדר מסיק להקושיא: ושניהן מקרא אחד דרשו. במתני׳ דר״מ סבר בלא ראות לרבות הסומא דמיעוט אחר מיעוט הוא כדפרישית במתני׳ ור׳ יודא סבר בלא ראות פרט לסומא: מחלפא שיטתיה דר׳ יהודה גרסינן וכן הוא במגילה והשתא מסיק להקושיא: תמן הוא אומר פרט. במתני׳ דממעט לסומא דאינו גולה דפטור מכל המצות הוא: וכא. הכא גבי פורס את שמע הוא אמר לרבות דקאמר כל שלא ראה מאורות מימיו הוא דאינו פורס ודייקינן הא ראה ונסתמא פורס ואמאי הא פטור מכל המצות הוא והיאך יפרוס את שמע להוציא אחרים: ביושב בבית אפל היא מתניתא. הא דקאמר שלא ראה מאורות מימיו לאו בסומא ממש אלא יושב בבית אפל כגון שנולד במערה ובהא הוא דדייקינן הא ראה מאורות מימיו ועכשיו הוא יושב בבית האפל פורס: כך אנו אומרים היושב בבית האפל לא יפרוס את שמע. בתמיה וסיומא דמילתא היא וכלומר וכי אנו אומרים שזה שהיה רואה מימיו ועכשיו יושב בבית האפל פטור הוא מפריסת שמע שלא יוכל להוציא את האחרים והרי היה לו הנאה ממאורות מימיו הילכך שפיר הוא דדייקינן הא אם ראה פורס: ברם הכא וכו׳. אבל הכא בסומא ממש מיירי ובדרשא דקראי פליגי כדלעיל דר״מ סבר בלא ראות לרבות את הסומא ורבנן והוא ר׳ יהודה דפליג עלי׳ ס״ל דלא דרשינן מיעוט אחר מיעוט לרבות דבלא ראות לדרשא אחריתא מיבעי לי׳ לרבות המכה בלילה בשוגג דגולה: **הלכה ו מתני׳** לאיכן גולין לערי מקלט. וארבעים ושתים ערי הלוים נמי קולטות כולן אלא שאלו שש ערי מקלט קולטות בין לדעת שנכנס שם הרוצח לדעת שתקלטנו ובין שנכנס שלא לדעת ומ״ב עיר לדעת קולטות שלא לדעת אינן קולטות ואם הרגו גואל הדם לשם פטור ועוד יש חילוק שבאלו שש ערי מקלט אין הרוצח צריך להעלות שכר דירת ביתו ובערי הלוים צריך להעלות שכר: ומכוונות להם דרכים. שהיו עושין להן דרכים שיהיו מכוונות לערי המקלט שלא יהא הרוצח תועה בדרך ומקלט מקלט היה כתיב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם: שמא יהרגנו. הגואל הדם בדרך: וידברו אליו. מדברים לגואל הדם אל תנהג בו מנהג של שופכי דמים בשגגה בא מעשה זה לידו: אף הוא מדבר ע״י עצמו. ואין ת״ח נזקקין לדבר לגואל הדם בעבורו אלא הוא טוען טענות עצמו ואין הלכה כר״מ: בתחלה. כלומר תחילת משפט כל הרוצחין אחד

ז א מיי׳ פ״ה מהל׳ רוצח הל׳ ה סמ״ג עשין עה
ח ב מיי׳ שם ה״ב
ט ג מיי׳ שם ה״ד
י ד מיי׳ שם פ״ו ה״ד סמ״ג שם
יא ה מיי׳ שם ה״י סמ״ג שם
יב ו מיי׳ שם פ״ה ה״א סמ״ג שם
יג ז מיי׳ שם פ״ח ה״א סמ״ג שם ע״ו
יד ח מיי׳ שם ה״ג
טו ט מיי׳ שם ה״ה
טז י מיי׳ שם פ״ה הל׳ ה
יז כ מיי׳ שם ה״ז

מכות ו פ״א
ב״ק פ״ז מגילה פ״ד סוטה פ״ב
מכות ט וס״ג
פ׳ תוי״ט

מראה הפנים

שהוא חייב ויש ירידה שהוא פטור וכן כענין עלייה דברייתא רביעית דקתני כשניהם פטור קשה דהא יש עלייה שהוא חייב והוא לפניו כדתני בברייתא שניה כאופן שא״א לייש גי׳ זו כלל לכל השיטות. והנראה לע״ד דגי׳ הרמב״ם ז״ל היה כגי׳ הכ״מ בתרתי בבי קמייתא אבל לא כגירסתו בתרתי בבי בתרייתא וכך היה גירסתו. כאן בירידה שלפניו כאן בירידה שלאחריו. ברייתא קמייתא לפניו חייב בירידה שלפניו שהיא בחזרה ולאחריו פטור בירידה שלאחריו שהיא סירידה בהולכה ולורך עלייה היא ולא הוית ירידה. כאן בעלייה שלפניו כאן בעלייה שלאחריו. ברייתא שניה לאחריו חייב לפניו פטור בעלייה שלאחריו והיא בחזרה ולירידה היא וחייב ולפניו פטור בעלייה שלפניו והיא בהולכה כשמגביה ידו מלפניו. וזהו ממש כשיטתא דהכא ובתרתי בבי בתרייתא סיים גורס כן כאן בירידה שלפניו ובעלייה שלאחריו הברייתא הג׳ ובשניהם חייב הוא. כאן בעלייה שלפניו ובירידה שלאחריו. ברייתא הד׳ ובשניהם פטור הוא וזו הגי׳ שנכונה לפי שיטתו ז״ל ועולין שתי הסוגיות דהכא ודהתם בקנה אחד:

הפנים

תני ר״א בן יעקב כלפי שנאמר וכו׳. דברי ראב״י קשים הן ולמאי דקאמר התם דף י״ב ע״א הני תדה האב שהרג בנו נעשה לו גואל הדם ותניא אידך אין בנו נעשה לו גואל הדם ל״ק הא בבנו הא בבן בנו אפשר לדחוק ולפרש דבריו כמו כן הא דקאמר בנו השני נעשה לו גואל הדם בנו של הנרצח קאמר שהוא בן בנו של הרוצח ונעשה גואל הדם לאבי אביו ובנו השני דקאמר בנו של השני הוא כלומר של הנרצח שהוא דור שני והשתא יש סברא לחלק בינו לבין האח דבשביל אביו הוא דנעשה גואל הדם לאבי אביו אבל אין האח נעשה גואל הדם בשביל האח לאחיו והיותר נראה דבתני ראב״י נמי גרסי׳ כמו בתני ר׳ שילא ואשמעינן דראב״י כוותיה ס״ל:

ביושב בבית אפל היא מתניתא. בתוס׳ במגילה וכן בפ׳ החובל דף פ״ו ע״א הביאו לזה וכתבו לתרן קושית דהכא אליבא דהש״ס דהתם דמפרש לה בסומא ממש דהא דקאמר ר׳ יהודה סומא פטור מן המצות היינו מדאורייתא אבל מדרבנן מתחייב הוא ויכול להוציא אחרים. ולפ״ז צ״ל דלשיטתא דהכי ב״ס ס״ל דאפי׳ מדרבנן פטור הוא

ציון ירושלים [ז]אין אחיו השני נעשה גואל הדם. לפי פשטן של הדברים צ״ע במואל ב סי׳ יד ודוק:

שנויי נוסחאות (סו״ו) השונא אינו גולה בד״ש כ״י ליתא. (סו״ח) בתה בד״ו בינה. (סו״י) זעירא בד״ו זעורא. גואל הדם (במדבר ל״ס) (סו״כ) שאינו בד״ו שאיני. (סוכ״א) בפגעו בו (שם). (סוכ״ו) בלא ראות (שם). (סול״ו) את שלש הערים (שם). (סו״מ) שש ערי מקלט (שם). (סומ״ב) תכין לך (דברים י״ט). (סומ״ה) וזה דבר (שם).

ככר לארן

ביושב בבית אפל היא מתניתא. תוספות ר״ש דף ל״ג:

עמודי ירושלים

לאיכן גולין לערי מקלט. עיין פני משה שכתב ומ״ב ערי הלוים נמי קולטות כולן אלא שאלו ו׳ ערי מקלט קולטות בין לדעת כו׳ נראה מתוך דבריו שסבירא ליה דמ״ב ערי הלוים קולטות. אולם בתוס׳ רדב״ז ח״ה (סי׳ ס״א קל״ח) מבואר שם שלשיטת הירושלמי ס״ל דאין מ״ב שערים קולטות ע״ש. אולם אין ראיותיו מוכרחות כל כך:

אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט ובי"ד שולחין ומביאין אותו משם מי שנתחייב מיתה הרגוהו ושלא נתהייב מיתה פטרוהו ושנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנאמר °והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אחד משוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים ואחד שעבר ממשיחותו *רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח לפיכך אימותיהן של כהנים מספקות להן מחייה וכסות כדי שלא יתפללו על ביניהן שימותו נגמר דינו ומת כהן גדול הרי זה אינו גולה אם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול ומינו כהן אחר תחתיו ולאחר מיכן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני נגמר דינו בלא כהן גדול *ההורג כהן גדול וכהן גדול שהרג אינו יוצא משם לעולם ואינו יוצא לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפי' ישראל צריכין לו ואפילו שר צבא ישראל כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם שנאמר °שמה *שם תהא דירתו ושם תהא מיתתו ושם תהא קבורתו כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם ר' עקיבה אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם אין חייבין עליו, אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופה נוטה חוץ לתחום או עומד חוץ לתחום ונופה נוטה בתוך התחום הכל הולך אחר הנוף הרג באותו העיר גולה משכונה לשכונה *ובן לוי גולה מעיר לעיר *כיוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו אע"פ כן יקבל מהן שנאמר °וזה דבר הרוצח:

גמ' *שלש *עיירות הפריש משה בעבר הירדן ומשבאו לארץ הפרישו עוד שלש אילו ואילו לא היו קולטות עד שכיבשו וחילקו כיון שכיבשו וחילקו נתחייבה הארץ בשמיטין וביובלות והיו אילו ואילו קולטות. שלש ערים שהפרישו בארץ ישראל היו מכוונות כנגד שלש ערים שהפריש משה בעבר הירדן כשתי שורות של כרם את חברון ביהודה כנגד בצר במדבר ואת שכם בהר אפרים כנגד ראמות בגלעד את קדש בגליל כנגד גולן בבשן. עד שלא הפרישו שכם בהר אפרים לא היתה קולטת הפרישו קרית יערים תחתיה עד שכיבשו את שכם. עד שלא הפרישו קדש בגליל לא היתה קולטת הפריש גמלה תחתיה עד שכיבשו את קדש. ושלשת. שיהו משולשות כדי שתהא מחברון ליהודה כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש נפלה אחת מהן בונין אותה מאותו השבט ומניין אף בשאר כל השבטים ת"ל שש שיהו מכוונות וקולטות כראשונות. הערים הללו אין בונין אותם לא כרכים גדולים ולא עיירות קטנות אלא בינונית אין בונין אותה אלא על השוק אם אין שם שוק עושין לשם שוק אין בונין אותם אלא על המים אם אין שם מים מביאין לשם מים נתמעטו דיוריהן מביאין אחרים תחתיהן אם אין שם אוכלוסין מביאין לשם כהנים לויים וישראלי'. אין עושין בתוכן לא בית הבד ולא בית הבצירה דברי רבי נחמיה וחכמים מתירין אין מפשילין בתוכן חבלים ואין עושין בתוכן כלי זכוכית בשביל להרגל את הרגל לשם. רבי יוחנן שלח לרבנין דתמן תרתין מילין אתון אמרין בשם רב ולית אינון כן אתון אמרין בשם רב יפת תואר

לא

פני משה

אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט דכתיב וכי יהיה איש שונא לרעהו וגו' והכהו נפש ומת ונס וגו' וכתיב בתרי' ושלחו זקני עירו וגו': ואחד המרובה בבגדים. לאחר שנגנז צלוחית של שמן המשחה לא הי' מתחנך להיות כהן גדול אלא בלבישת שמונה בגדים: ואחד שעבר ממשיחותו. שאירע פסול בכ"ג ושימש אחר תחתיו וכשנתרפא הכהן חוזר לעבודתו וזה השני עבר ממשיחותו במיתת כל אחד מאלו הוא חוזר אע"פ שהאחר חי דשלש פעמים כ"ג כתוב בפרשה: ר' יהודה אומר אף משוח מלחמה. דקרא אחריגא כתיב לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ורבנן כיון דלא כתיב בההוא קרא הכהן הגדול לא דרשי ליה אלא חד מהנך הוא והלכה כחכמים: שלא יתפללו על בניהן שימותו. והם פשעו בדבר שהיה להם לבקש רחמים על דורם שלא יארע בהם תקלה ולא בקשו: נגמר דינו. לגלות ואח"כ מת כ"ג הרי זה אינו גולה דכיון שעומד לגלות הוא מיתת כ"ג מכפר עליו: חוזר במיתתו של שני. שנגמר דינו בפניו והיה לו לבקש רחמים שיגמר דינו לזכות: נגמר דינו בלא כ"ג. שלא היה כ"ג בעולם: ההורג כ"ג. ולא היה שם כ"ג אחר: וכ"ג שהרג. ולא היה שם כ"ג אחר אינו יוצא מעיר המקלט לעולם: לא לעדות מצוה. כגון לעדות החדש: ר"ע אומר רשות ביד גואל הדם. להרגו לכתחילה וכל אדם אין להם רשות לכתחילה אלא אם הרגו אין חייבין עליו והלכה כר"ע והני מילי שילא במזיד אבל יצא משם בשוגג אם הרגו בתוך התחום בין גואל הדם בין שאר כל אדם נהרג עליו ואם יצא חוץ לתחום בין גואל הדם ובין שאר כל האדם גולה על ידו: הכל הולך אחר הנוף. אף אחר הנוף קאמר שאם היה עיקרו בתוך התחום של ערי מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום הואיל ועיקרו לפנים שדינן נופו בתר עיקרו ולא מלי קטל ליה בנופו ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים שדינן עיקרו בתר נופו וכי היכי דבנופו לא מלי קטיל ליה בעיקרו נמי לא מלי קטיל לי' ומשום דבכולא גמרא שדינן נוף בתר עיקר אילטריך הכא למימר דלענין ערי מקלט זימנין דשדינן עיקר בתר נוף לחומרא: הרג באותה העיר. רוצח שגלה לעיר מקלט וחזר והרג באותה העיר בשוגג גולה משכונה לשכונה בתוך העיר ואינו יוצא מן העיר מפני רציחה ראשונה שעליו: ובן לוי. שהוא מיושבי העיר והרג בשוגג בתוך העיר גולה מעיר לעיר ואם הרג חוץ מערי הלוים וברח לעירו הרי זה קולטו: שנא' וזה דבר הרוצח. בדיבור בעלמא שני רוצח אני ואם אמרו לו אעפ"כ מקבל מהן:

גמ' שלש עיירות וכו'. תוספתא היא ריש פ"ב: עד שלא הפרישו וכו'. טעות היא שהרי לא היו קולטות עד שלא הפרישו כולן וה"ג בתוספתא ואע"פ שהפרישו שכם בהר אפרים לא היתה קולטת הפרישו קרית יערים תחתיה עד שכיבשו את שכם ואע"פ שהפרישו קדש בגליל לא היתה קולטת הפרישו גמלה תחתיה עד שכיבשו את קדש דלאחר שהפרישו היו האחר קולטות והיא לא היתה יכולה לקלוט עד שיכבשוה והפרישו עיר אחרת תחתיה לפי שעה: כדי שתהא מחברון לדרום. כצ"ל וכן הוא בתוספתא: נפלה אחת מהן. ה"ג בתוספתא בונין אותה במקומה ומנין אף במקום אחר ת"ל שם ערים באותה השבט ומנין אף בשבט אחר ת"ל תהיינה שיהיו מכוונות וקולטות כראשונות: הערים הללו. ערי מקלט: לא כרכים גדולים. שרוב העם נקבצים שם תמיד ויהא רגל גואל הדם מצויה שם ויארוב לו אם יוצא מחוץ לעיר: ולא עיירות קטנות. לפי שאין מזונות מצוין שם: אלא על השוק. כלומר שיהא שם שוק ומצוי למכור מזונות: אם אין שם מים. כשנפל להם הגורל בימי יהושע: מביאין לשם אמות המים. אח"כ נמשכין מנהרות אחרים: אם אין שם אוכלוסין. סביבות הערים צריך שיהו אוכלוסין מצוין בכפרים ובייסוב סמוכין להם שלא יבאו גואלי הדם מרובים על העיר בחיל: לא בית הבד ולא בית הבצירה. שלא יהיה רגל גואל הדם מצוי שם: וחכמים מתירין. מפני שיש בהם חיי נפש: אין מפשילין וכו'. בזה חכמים נמי מודים לו: בשביל להרגיל. כלומר מחמת אלו הדברים יהא רגל גואל הדם מצוי לשם לפיכך אין עושין את אלו:

לא

הוריות יב ע"ב

סנהדרין יח ע"ב

בתוספתא פ"ב דריש לה דכתיב שלשה פעמים שמה

זבחים קיח ע"א בכיעית פ"י מ"ח עירובין וחוריות

(תוספ' פ"ב) מכות ט ע"ב

במדבר לה

שם

שם

מראה הפנים

הוא והלכך דחיק לפרש בהאי אוקמתא א"נ דס"ל דאין מדרבנן פוטר זמולית למדאורייתא והס"ס דילן סובר דעל כל פנים מולית הוא מפני שהוא כר מינה דתיובתא וכסברת ר"ת בתוס' פרק שלשה שאכלו דף מ"ז ע"ב ובמקום אחר כתרתי מזה ואין כאן מקומו:

תרתין מילין אתון אמרין בשם רב ולית אינון כן. התוס' בקידושין דף כ"ב ע"א הביאו לזה והכ"מ הקשה בפ"ח מהל' מלכים מ"ט פסק הרמב"ם ז"ל שם כרב דמותר בביאה ראשונה מיד הא ר' יוחנן פליג עליה הכא והלכתא כוותיה לגבי דרב

שנויי נוסחאות (סוי"ח) שמה (דברים י"ט). (סוכ"ס) ונופה כד"ו ונופו. (סוכ"ו) ונופה כד"ו ונופו. (סול"א) וזה דבר (שם). (סוג"ו) להרגל בד"ו להרגיל

כבר לאדן

תרתין מילין אתון אמרין בשם רב וכו' הוס' סנהדרין דף כ"א. ועיין אגדת שמואל פ' כ"ס (פ"ס סיד"א עיין ברכי יוסף פ"ס סי' י"ג ועד לחכמים ח"מ מערכת י' אות ב' ע"ם):

פני משה

לא התירו. במלחמה אלא בעילה הראשונה בלבד: סבור היה יואב. דכתיב ויחזק בקרנות המזבח: ולא גגו קולט ולא של שילה קולט כנ"ל: אין לך קולט וכו'. כלומר אלא השוגג הראוי לערי מקלט ואין המזבח קולטו שיניחו אותו שם אלא מסירין אותו וגולין אותו לערי המקלט: לסנהדרין ברח. לא היה טועה בדבר זה אלא ברח לסנהדרין שהם ידונו אותו כדי שיהו נכסיו ליורשיו ודכתיב ויחזק בקרנות המזבח רמז הוא לסנהדרין שיושבין קרוב להמזבח כדלקמן: מיד ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר וגו' והסירות דמי חנם אבל אין ממונו חנם. שאיני רוצה בממונו ויהיה ליורשיו:

כמדבר. שניטלו הטובות מהם שהיה יואב נוהג עמהן כדמפרש והזיל מה הן הטובות: אין תימר. כלומר יש אומרים כך ויש אומרים כך ואם כמו אלו שאמרו שהיה בוזז משלל האויבים ובונה להם בית טבילות ומרחצאות שבח הוא לו ולהאומרים שהיה מתנהג לפרנס חכמים ותלמידיהם שבח שבחים הוא לו: אצל המזבח. בלשכת הגזית קרוב אל המזבח: כמין יד וכו'. ועל היד היה כתוב מקלט: אמר ר' פנחס טוב וישר. איידי דאיירי שמורה הדרך לחטאים דריש ליה לכולא קרא: למה הוא טוב שהוא ישר. כלומר דקשיא ליה קרא דכתיב טוב וישר הוא והלא טוב וישר איכו שייך אלא אצל בני האדם כדדרשו חז"ל טוב זה בעיני השמים שהוא עושה כדין וישר זה לפנים משורת הדין והוא ישר בעיני האדם אבל כלפי מעלה הכל לפנים משורת הדין הוא עושה דמי יעמוד לפניו בדין לפיכך דריש הכי דטוב וישר הכל ענין אחד הוא ובאמת שכל מדותיו ברחמים ולפנים משורת הדין. למה הוא טוב שהוא הכל ישר ולמה הוא הכל ישר שהוא טוב ורואה שאין העולם מתקיים בדין כדמסיק והזיל: שאלו לחכמה. על דרך דמיון כלומר מצד החכמה ומצד הנבואה לא היה להחוטא שום תיקון והקב"ה הוא שעושה לפנים משורת הדין ומקבלו בתשובה ולא עוד אלא שכל הרוצה להטיב מורה לו דרך לעשות תשובה שלימה וכתיקונה וזהו נכלל גם כן בדרשה דלעיל למה הוא טוב וכו' כלומר שמדה יתירה היא שהקב"ה מרב' ועושה לפנים משורת הדין במה שהוא מקבל התשובה ומורה גם כן דרך התשובה וזה הכוונה ולמה הוא ישר על המדה היתרה: כתיב כצפור לנוד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא. נ"ל וכן איש נודד ממקומו הכתוב בספרי הדפוס ט"ס הוא ובפסוק אחר הוא: ותימר אכן. אמתני' פריך דתני כדי שלא יתפללו על בניהם שלא ימותו ומה תועיל תפלתן והכתיב קללת חנם לא תבא: תיפתר שהיה עת ועונה. כלומר שלפעמים יכול להיות שתקובל תפלתם בשעת עת רצון לקבל תפלת בני אדם ואפשר יהיה עת רצון אף לתפלתן של אלו כהאי דאמר ר' יוסי בן חלפתא עתים הן לתפלה שתקובל אף מאנסים כאלה וכן מצינו שביקש דוד רחמים על זה שתהא תפלתו בעת רצון לענות ושתהא מקובלת תמיד: כל מקום שנא' דיבור. כל מקום שנא' וידבר בתורה:

חידוש

תורה אור

לא התירו *בה [א] אלא בעילה ראשונה בלבד ואני אומר ולא בעילה ראשונה ולא בעילה אחרונה אלא לאחר כל המעשים °ואחר כן תבוא עליה ובעלתה אחר כל המעשים ואתון אמרין בשם רב [ב]סבור היה יואב שקרנות המזבח קולטת [ג] ואינו *קולט אלא גגו של שילו קולט ושל בית העולמים אינו קולט ואני אומר לא מזבח קולט ולא גגו קולט ולא של [ד] שילו קולט ולא של בית העולמים קולט אין לך קולט אלא שש ערי מקלט בלבד. ואיפשר יואב דכתיב ביה °תחכמוני ראש השלישי היה טועה בדבר זה. אמר רבי תנחומא לסנהדרין ברח כהדא דתני הרוגי *בית דין נכסיהן ליורשין הרוגי מלכות נכסיהן [ה] למלכות אמר יואב מוטב שאיהרג בבית דין ויירשוני בני ואל יהרגיני המלך ויירשני כד שמע שלמה כן אמר לממונו אני צריך מיד °והסירות דמי חנם אין ממונו חנם °וישלח ביד בניהו ויפגע בו וימיתהו ויקברוהו בביתו במדבר וכי מדבר היה ביתו אלא ללמדך שכיון שמת יואב שר צבא ישראל נעשו ישראל כמדבר. אין תימר שהיה בוזז ובונה להן דימוסיות ומרחצאות שבח ואין תימר שהיה בוזז ומאכיל חכמים ותלמידיהם שבח שבחים. ומניין שהיתה סנהדרין גדולה אצל המזבח °ולא תעלה במעלות על מזבחי ומה כתיב תמן °ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. תני ר' ליעזר בן יעקב אומר *מקלט [ו] מקלט כתיב בפרשת דרכים כדי שיהא הרוצח רואה את הכתוב והולך אמר ר' אבון כמין יד היתה מראה להן את הדרך. אמר רבי פינחס °טוב וישר למה הוא טוב שהוא ישר ולמה הוא ישר שהוא טוב על כן יורה חטאים בדרך שמורה דרך תשובה. שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו אמרו להם °חטאים תרדף רעה שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו אמרה להן °הנפש החוטאת היא תמות שאלו לקודשא בריך הוא חוטא מהו עונשו אמר להן יעשו תשובה ויתכפר לו. היינו דכתיב על כן יורה חטאים בדרך יורה לחטאים דרך לעשות תשובה. כתיב °כצפור לנוד כדרור לעוף כן (איש נודד ממקומו) ותימר אכן תיפתר שהיה עת ועונה כיי דמר רבי יוסי בן חלפתא עתים הן לתפילה אמר דוד לפני הקב"ה רבון העולמים בשעה שאני מתפלל לפניך תהא עת רצון דכתי' °ואני תפילתי לך ה' עת רצון. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן בכל מקום שנאמר דיבור

חידוש

(דברים כא · שמואל ב כג · מ"א ב · שם · שמות כ · שם כא · תהלים כה · משלי יג · יחזקאל יח · משלי כו · תהלים סט)

אמר ר"פ טוב וישר כו שמורה דרך תשובה מייתי להאי הדרש הכא משום דהכתוב הזה נדרש נמי דמורה חטאים בדרך ערי מקלט שהי' כתוב מקלט מקלט או כמין יד כנ"ל כדי לברוח מהסכנה של גואל הדם ע"כ מביא הדרש הזה דמורה חטאים בדרך תשובה לברוח מן העונש דעבירה ולכנס לתשובה:

סליק מסכתא מכות

בסייעתא דשמיא

מסורת הש"ס: קדושין כא ע"ב · ע' מכות יב · סנהדרין מח ע"ב · כ"ש י

עין משפט נר מצוה

כט
א מיי' פ"ח ממלכים ה"ב

ל
ב ג מיי' פ"ה מרוצח הי"ג

לא
ד מיי' פ"ה מהל' ה"ע ופ"ד ממלכים ה"ט

לב
ה מיי' פ"א מרוצח ה"ה סמ"ג עשין ש

מראה הפנים

דרב ומה שכתב ליישב שם מתמר בת יפת תואר היתה וכו' יש לתמוה דהא התוס' בקידושין השיבו על זה וכתבו ליישב גם אליבא דרש"י ז"ל שכתב כדעת ר' יוחנן. ואני כתבתי במקום אחר להוכיח מש"ס דילן כרב כמאי דאמרו שב ותבקת כה ולא בה ובחברתה ובודאי למ"ד יפת תואר אינה מותרת אלא לאחר כל המעשים א"כ האי קרא נ"כ לאחר כל המעשים קאי דגזירת הכתוב היא שאע"פ כן לא יקח שתים אבל להאי מ"ד דקאמר ביאה ראשונה מותר מיד א"כ האי קרא ג"כ בשעת מלחמה מיבעי דלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר ואחת התירה לו ולא שתים אבל לאחר כל המעשים אם לקח אפי' שתים אינו עובר עליהן שנושאן לאחר שנתגיירו ודברי הרמב"ם נראין בהדיא כן שכתב שם הל' ג' בה ולא בחברתה שלא יבעול שתים ובאחת לאביו וכו' כתב שלא יקח שתים ויבעול אחת ויניח אחת לאביו וכו' אלמא דלשיטתו שפסק כהאי מ"ד דביאה ראשונה מותר מיד אין האיסור על השתים אלא מיד. והבאתי למאי דמסקינן בפ"ג דקידושין דף ס"ח ע"א דקידושין תופסין בחייבי לאוין מקרא דכי תהיין דמוקמה בניבוסיה קאמר קרא ומאי נינהו חייבי לאוין ופריך והימא חייבי עשה כמאי נינהו אי בתיכן מצריות בתיכן אדומיות אי אחת מצרית ואחת ישראלית שתי נשים מעם אחד בעינן ואי כמ"ד דאין יפת תואר מותרת אלא לאחר כל המעשים ועלה קאמר קרא בה ולא בחברתה א"כ משכחת לה בתי נשים מעם אחד בחייבי עשה דהרי אם לקח שתים האחת מותרת לו והשניה מלאו הבא מכלל עשה היא ועובר עליה בעשה בניאה למ"ד ביאה ראשונה מותרת מיד ועלה קאמר קרא בה ולא בחבירתה שפיר הוא דתו לא משכחת לה דנימא דקרא בהכי מיתתעי דהא וילדו לו וגו' ולא יוכל לבכר וגו' כתיב ואי בשנתעברה ממנו בביאה ראשונה בשעת שהיתה שנואה לו באיסור דהא ע"כ דנימא כן להאי מ"ד א"כ זה לאו בנו הוא כלל דהא קודם שנתגיירה היא וולד נכרית כמוהו וכדכתב הרמב"ם שם הל' ח' בהדיא ביפת תואר כן וא"כ ש"מ דסתמא דהש"ס דסברית דקרא דכי תהיין לא מיתוקמא אלא בחייבי לאוין כהאי מ"ד ס"ל דיפת תואר מותרת בביאה ראשונה מיד:

סבור היה יואב וכו' של שילו קולט ואינו קולט אלא של בית העולמים. כצ"ל והכי אמר התם בפ"קין דף י"ב ע"א אליבא דרב שתי טעיות טעה יואב טעה שאינו קולט אלא גגו והוא תפס בקרנותיו טעה שאינו קולט אלא מזבח בית העולמים והוא תפס במזבח של שילה הכיי אמר בהא נמי מיטעא טעי שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו והוא זר הוי. ומקשין למה לא הביאו שטעה שחשב שהמזבח קולט אפי' מזיד ואינו קולט אלא שוגג ובתשובת הרדב"ז ז"ל סי' תקכ"ד ראיתי שהשיב על זה ככר ראיתי פרש"י ז"ל פי' דמזיד שאמר הכתוב מעם מזבחי תקחנו מעם מזבחי ולא מעל מזבחי וכהא ככר אמרו שטעה דאין קולט אלא גגו והוא תפס בקרנותיו. ור"ל דה"ק דזהו טעותו דאם המזבח קולט אפי' המזיד אינו קולט אלא גגו. וכתב שם עוד ואף לדעת הרמב"ם ז"ל אפשר דמזיד שאמרה תורה מעם מזבחי תקחנו היינו דוקא לידון בסנהדרין כדכתיב תקחנו למות ואינו מומת אלא בעדים והתראה אבל נגדון במשפטי המלוכה אפי' במזיד קולט עכ"ל ור"ל לפי דעת הרמב"ם דס"ל דלעולם אינו קולט אלא השוגג אבל במזיד אפי' מגג המזבח תקחנו כמבואר מדבריו בפ"ה מהל' רוצח הל' י"ב וי"ג ע"ש ועיין במ"ש הרב מל"מ והניח הדבר בצ"ע מההיא דפ' בתרא דיומא. ולענ"ד עיקר פסקו של הרמב"ם ז"ל הסמך על האי דרבי יוחנן דהכא בהא דאמר ואני אומר וכו' והיינו במזיד כהאי דיואב והא דאמר אין לך קולט וכו' ומשמע אפי' בשוגג ה"ק אין לך קולט שיהא פטור מדינו אם הוא מזיד וכן אם הוא שוגג שיהא פטור מגלות בזה אלא מעבירין אותו מעל המזבח ומגלין אותו לערי מקלט כדכתב שם:

שאלו להכמה וכו'. בחיבורי פני המנורה בנר החמישי כמולק הד' סי' ד' ביארתי שם ביאור יפה ונתמד על ענין זה ואין כאן מקומו:

ואתיא

ציון ירושלים [ב]סבור היה יואב שקרנות המזבח קולטות ע' מה"פ ופ"מ וע' בעל עקידה בשער במה יתרכעים שלא נזכר מזה וכן הוא במדרש רבה פ' בחקות ועיין שו"ת הרשב"א סי' קנ"ד:

שנויי נוסחאות (בו"ד) עליה במקרא „אליה". (בו"ח) ולא של שילו בד"ו אלא של שילו. (סוס"ו) וישלח ביד בניהו במקרא (אצל יואב) כתיב „ויעל בניהו בן יהוידע". (סופ') ויקברוהו במקרא „ויקבר". (סוכ"ס) עונשו אמרו בד"ו עונשו אמרה. (סוכ"ז) יעשו בד"ו יעשה. (סוכ"ט) איש נודד ממקומו כ"ס בד"ו. (סול"א) לפניך בד"ו אליך.

מהר"ם די לונזאנו

כצפור לנוד כדרור לעוף כן קללה חנם לא תבא ותמר כן כצ"ל. נ"ב נ"ק דשאני קללם מן תפלה:

ככר לאדן

יעשה תשובה ויתכפר לו. פסקא ומספיקות היו וכו': **היינו** דכתיב על כן יורה חטאים וכו' לעוף כן קללת חנם לא תבא ותימר אכן כצ"ל. פירוש שמרנים קושית הבבלי ומתרץ תפתר שהיה עת ועונה פי' אף שקללת חנם לא תבא יש פעמים שנשמעת התפלה והיא עת רצון שכל מה שמבקשים נשמע ולכך היו מספקות וכו':

גליון אפרים כיי דמר ר' יוסי בן חלפתא עתים הן לתפילה. עיין בבלי סנהדרין ק"ב ע"א:

עין משפט נר מצוה
לג
א מיי' פ"ח מהל' רוצח ה"י
לד
ב מיי' פ"ו שם הי"ד

*חידוש מקרא שם והכתיב °וידבר אלהים וכו' גרס"ה מהו °וישב עמם. רבנן דקיסרין בשם רבי שילה שאם היה תלמיד חכם עושים לו בית וועד. שלש ערים הפריש משה בעבר הירדן משבאו לארץ הפרישו עוד שלש ולעתיד לבוא מפרישין עוד שלש שנאמר שלש שלש שלש הרי תשע אבא שאול אומר שלש שלש של שלש שלש הרי תשע ועוד הרי שנים עשר ר' נהוראי אומר שלש שלש שלש הרי ט' ועוד הרי י"ב על השלש הרי ט"ו. כתיב °שש ערי מקלט תהיינה לכם שיהו ששתן קולטות באחת ותימר אכן ותייא כיי דמר ר' שמואל בשם ר' אחא [ל]חמשה דברים חסר מקדש אחרון ממקדש ראשון דכתיב *°עלו ההר והבאתם עץ וגו' עד ואכבדה ואכבד כתיב חסר ה"א אילו ה' דברים שחסר מקדש אחרון *ממקדש ראשון ואילו הן אש ארון [ל]אורים ותומים שמן המשחה ורוח הקודש. אמר אביי תלמיד חכם צריך לפרסם את עצמו היך *בר נש דחכם חדא מיכלה ואזיל לאתר ואינון מייקרין ליה כד הוא חכם תרין מיכלה צריך לומר לון חדא מיכלא אנא חכים רב הונא אמר אומר בשפה רפה והימין פשוטה לקבל. מה טעמא דר' יודה °כי יחם לבבו א"ר אבהו וחוזר במיתתו של שלישי א"ר אבהו צרכו לדבר שולחין ומביאין אותו משם. א"ר יוסי מתני' לא אמרה כן אלא אפי' ישראל צריכין לו אפילו שר צבא כיואב בן צרויה אין יוצא משם לעולם שנאמר שמה שם תהא דירתו וכו':

הלכה ז מתני'

[א] ומעלות היו שכר ללוים דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר לא היו מעלות להן שכר וחוזר לשררה שהיה בה דברי רבי מאיר ורבי יהודה אומר לא היה [ב] חוזר לשררה שהיה בה: **גמ'** *תני ר' יודה אומר למחלוקת ניתנו רבי אומר לבית דירה ניתנו ותייא דרבי יוסי כר' יודה ודר' מאיר כדעתיה.

תורה אור
שמות ו · יהושע כ · במדבר לה · חגי א · דברים יט

פני משה

חידוש מקרא שם. יש שם איזה חידוש מצוה או דין מה שלוה הקב"ה למשה או להורות איזה דבר חידוש מפני שדיבור לשון קשה הוא ומרמז על דברי תורה ומצות שהם צריכים חיזוק. ומייתי לה הכא משום דאיירי בערי מקלט ומצינו דכתיב ביהושע גבי פרשת ערי מקלט וידבר ה' אל יהושע לאמר דבר אל בני ישראל לאמר תנו לכם את ערי מקלט וגו' ולא מצינו בכל ספר יהושע וכן בכל הנביאים כ"א לשון ויאמר ובכאן כתוב וידבר מפני שהוא ג"כ חידוש מקרא שכתוב בו לקיים מצוה הכתובה בתורה: והא כתיב וידבר אלהים וכו' גרס"ה. הש"ס מקצר בקושיא והתירוץ וסומך על מבואר במדרשי חז"ל וידוע הוא וכלומר דמקשה הרי לפעמים תמצא שלא במקום מצוה ודין דכתיב בו דיבור ולשון קשה כגון וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' ומשני גרס"ה כלומר כמה דגרסינן במדרש שדרשו חז"ל דבר אתו משפט על שהקשה לומר למה הרעותה וגו' חבל על דאבדין וכו' ולפיכך נאמר שם לשון דיבור: מהו וישב עמם. ביהושע כתיב שם ונס אל אחת מהערים האלה וגו' ואספו אותו העירה אליהם ונתנו לו מקום וישב עמם וכיון דכתיב ואספו אותו העירה ונתנו לו מקום וישב עמם למה לי אלא למידרש מלשון ישיבה ובית הוועד כדרבי שילה: שלש ערים הפריש משה וכו'. תוספתא הוא בסוף פ"ב: שנאמר שלש וכו'. ג' פעמים שלש הכתוב בפ' שופטים: אבא שאול אומר שלש של שלש שלש הרי ט'. כנגד ג' פעמים שלש הכתובים וכתיב ויספת לך עוד שלש ודרים מעוד לשלש אחרים הרי שנים עשר: על השלש. האלה להביא עוד שלש אחרים הרי חמשה עשר: כתיב שש ערי מקלט וכו' ותימר הכן. על הגאי דדרשי להוסיף בערי מקלט פריך דהכתיב שש ערים ודרשינן עד שיהא ששתן קולטות כאחת ולת"ק ניחא דמתקיים הכתוב הזה גם לעתיד לבא דכתיב ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו' ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה וזה נאמר לעתיד לבא להוסיף עוד שלש על שלש שבארץ ישראל ויהיו שם ששתן קולטות כאחת כמו שנתקיים מקרא הזה בשעה שהיו שלש בעבר הירדן ושלש בארץ כנען אלא להני מ"ד דמוסיפין עוד א"כ לעתיד לבא לא יתקיים שש ערי מקלט תהיינה ולשון תהיינה משמע שבהוייתן יהו ואף לעתיד לבא ולא משני מידי: ואתייא כהאי דאמר ר' שמואל בשם ר' אחא וכו'. אמתני' קאי דקתני אחד משוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים דמשמע דזימנין היה מרובה בגדים ולא היה משוח בשמן המשחה וזהו בבית שני כדאמר ר' שמואל דאלו ה' דברים שחסר מקדש אחרון וכו'. וגרסי' להא דר' שמואל בפ"ב דתענית תני חזקיה רמז כל מקום שיש מ"ח יש ארון וכל מקום שאין משיח אין ארון ואתייא כהאי דאמר רבי שמואל וכו' שבשעה אחת נגנז הארון ושמן המשחה: תלמיד חכם צריך לפרסם עצמו. כדמפרש ואזיל שאם בא לאיזה מקום ומכבדין אותו ביותר ממה שהוא ראוי לו ומפני שהן טועין בו כסבורין הם שהוא חכם יותר ממה שהוא צריך לפרסם ולומר זה וזה אני יודע ולא יותר ונלמד מרוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו וכו' כדתני במתני' וגרסי' להא בפ' אחרון דשביעית: דחכם חדא מיכלה. שיודע במסכת אחת והם מכבדין אותו בערך אם היה יודע בשתי מסכתות צריך לומר להן במסכת אחת אני יודע ולא יותר: בשפה רפה והימין פשוטה לקבל. אמחזיר חוב בשביעית קאי דקתני התם גבי כיוצא בו רוצח וכו' המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני אמר לו אעפ"כ יקבל הימנו ועלה קאמר רב הונא יאמר לו בשפה רפה משמט אני והימין פשוטה לקבל כשיאמר זה אע"פ כן. וא"נ מילתיה דרב הונא אהאי דלעיל מיתפרשא את"ח וכו' דנלמד מדין דמחזיר חוב בשביעית וכן כל כיוצא בזה: מה טעמא דר' יוסי הגלילי גרסינן. דקאמר במתני' מצוה ביד גואל הדם משום והיה כי יחם לבבו כתיב פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח כי יחם לבבו וגו' וש"מ דמצוה עליו לרדף אחריו: וחוזר במיתתו של שלישי. אהא דקתני במתני' וחוזר במיתתו של שני קאי וקאמר דכן הדין נמי אם מת זה הכהן שמינוהו תחת הראשון ואח"כ נגמר דינו חוזר במיתתו של שלישי וקמ"ל דלעולם חוזר במיתת זה שנגמר דינו לפניו: צרכו לדבר. אם היו צריכין לאיזה דבר שישאלו להרוצח וכיוצא בו אם הוא לדבר מצוה ורבים צריכין לו ואין כאן אחר שיעשה זה שולחין ומביאין אותו משם דקסבר ר' אבהו הא דקתני במתני' אין יוצא משם לא לעדות מצוה דוקא בכגון זה שיש אחרים שיכולין להעיד ולעשות כן אבל בדבר שאין אחרים יכולין לעשות כמוהו שולחין אחריו: א"ר יוסי מתניתא לא אמרה כן וכו'. דמשמע אפי' ישראל צריכין לו ואין שם אחר כיוצא בו שיוכל לעשות זה כדקתני ואפי' הוא כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם:

הלכה ז מתני' ומעלות היו שכר ללוים. בארבעים ושתים עיר שגם הם קולטות מעלה הרוצח שכר לבעל הבית שהוא דר שם: רבי מאיר אומר לא היו מעלות להן שכר. ואין הלכה כרבי מאיר. ודוקא במ"ב עיר אבל בשש ערי מקלט כ"ע מודו שאין מעלה שכר לבעל הבית: ר' יהודה אומר לא היה חוזר לשררה שהיה בה. דכתיב ישוב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ישוב למשפחתו הוא חוזר ואינו חוזר למה שהוחזקו אבותיו והלכה כר' יהודה: **גמ'** תני ר' יודה אומר למחלוקת ניתנו רבי יוסי אומר לבית דירה ניתנו. והכי גרסינן לה בפ' בתרא דמעשר שני. ובערי המגרש אשר ניתנו ללוים קמיפלגי ר' יודה סבר שניתנו להם לחלקם ממש תחת האחוזה בארץ שאין להם ללוים וניתנו להם ערי מגרש ור' יוסי סבר לא ניתן להם אלא לבית דירה ולא שיהא נחלתם וחלקם ממש דערים לשבת כתיב לבית דירה בעלמא: ה"ג ואתייא דר' יוסי כר' מאיר ודר' יהודה כדעתיה

מסורת הש"ס
פי' מכות י.
(תענית פ"ב)
יומא כא
(שביעית פ"י)
(מעשר שני פ"ה)

ציון ירושלים [ל]חמשה דברים חסר מקדש אחרון ממקדש ראשון עפ"מ וע' הוריות ד' יג גבי מ"ח בשמן ומרובה בבגדים וכירו' שם וע' תוס' נזיר ריש פ' כג ובבאר שבע בהוריות שם ובתשובותיו סי' מב מ"ש הגאון בעל גד"ת שם ובשו"ת רמ"ע מפאנו לא נזכר מדברי שתום': [ל]אורים ותומי' כן אמרו בש"ס סוף פ"ק דיומא ובזה אמרתי מליצה נפלאה על מ"ש בדניאל ס' ב ואחרן לא איתה די יחוינה והביא רש"י בשם המדרש דהיינו אהרן שלבש באורים ותומי'. ולכאורה הוא דרש זר דכאן הוא כת' ואף דלא מתמנין רבנן בין ה' לת' כדאמרו בירוש' ברכות פ"ו אבל הכוונה הוא לפע"ד דבבית שני לא היו אורים ותומים רק בבית שלישי המקוו' שיבנה במהרה בימינו דבבית שלישי נקרא אחרון כפסוק וע' תוי"ט פ"ו דדמאי מ"ג דכתב גדול יהיה כבוד הבית האחרון וכן כתבתי בגליון שם שכן מצאתי בזוהר פ' משפטים דף קג דפוס אמשטרדם. וי"ש ואוחרן לא איתה דהיינו שבית האחרון שיהיה אהרן לבוש באו"ת ודוק:

שנויי נוסחאות (סו"א) וכו' גרסה בד"ו כו' גרשה (עיין פירושו בקרבן העדה ובמראה הפנים).

כבר לאדרן

והכתיב וידבר אלהים וכו' גרס"ה. פי' פה חסר ותמלא התשלום ברבה ע"ש (ה"ס עיין בקרבן העדה ופ"מ): **בית וועד.** פי' דרים ישב מלשון ישיבה: **אמר אביי ת"ח צריך לפרסם וכו'** זה קאי אמתני' רוצח שגלה וכו':

גליון אפרים

כתיב שש ערי מקלט בנוסח"י גרים כתיב שש ערי מקלט תהיינה לכם ותימר הכן? שיהו ששתן קולטות כאחת. ומפרש שפריך איך אמרת שיהיו יותר ממש הא בקרא כתיב שש ומתרץ שיהיו ששתן קולטות כאחת. כדמפרש במתניתין עד שלא נבחרו שלש שבא"י לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות כו'. אבל הסם

קלטו אע"פ שלא שפירשו יותר: **מה טעמא דר' יודה כי יחם לבבו.** בנוע"י גורס מ"ט דריב"י באומר במתניתין בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין כו', כי יחם לבבו והמשו שיהרוג להמזיד בלי דין שנהדרין לכן היו גם כמזידים מקדימין לערי מקלט: **תני ר' יוסי אומר למחלוקת ניתנו ר"מ אומר לבית דירה ניתנו** (כן גורס הגר"א בספ"ה דמע"ש) **ותיי"א דר' יוסי כר' יהודה כו'** תנינן מעלות היו שכר ללוים דברי ר' יהודה ר"מ אומר לא היו מעלות ט' כנ"ל:

מסורת הש"ס

עירובין פ"ה (סוטה פ"ט) ערכין נח

מכות יב

כדעתיה. ר' יוסי ס"ל כר"מ במתני' דלא היו מעלין להן שכר ללוים מפני שאינן שלהן לגולק ולנחלה שיטלו מהן שכר ולא ניתנו להן עלמן אלא לבית דירה ור' יהודה לשיטתי' הוא דאזיל דס"ל לחלקם ממש ניתן שיהא שלהן והלכך ס"ל במתני' מעלין היו שכר ללוים. וגרסי' להא במקלת פ' עגלה ערופה סוף הלכה ב' ושם כתבתי לגי' דהכא וכפי אשר הגהתי כאן מהסיגי' דמעשר שני והיא עיקרית: אין מקדרין אלא בחבל של חמשים אמה. בפ"ה דערכין גרסי' לה אמתני' אם אינו יכול להבליעו וכו' שמעתי שמקדרין בהרים ולשון נוקבין הוא שכשהוא מודד תחום שבת ואינו יכול להבליע המדרון לפי שהוא יותר מחמשים אמה לפי מדת החבל אשר הוא מודד בו ואז לריך למדוד גם המדרון רואין כאלו נוקבין אותו ומודדין דרך הנקב למעט מדת מדרונו כדאמרינן שם שהתחתון נותן את החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו ונמלא מתמעט חלי קומתו של אדם: לא בערי הלוים. כשמודדין תחום ערי מקלט כדי לידע עד כמה הן לקלוט כדתנן בפרקין כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולטת: ולא במקום עגלה ערופה. שמודדין לידע איזה העיר הקרובה אל החלל אין מקדרין בהן אלא מודדין הרים וגאיות כקרקע חלקה ובערובין מפרש טעמא מפני שמדידתן של תורה הן ואין מקילין בהן: ואתייא כמ"ד. בפ"ה דסוטה דדריש אלף אמה למגרש ואלפיים אמה לתחום שבת הוא וכלומר דלהאי מאן דאמר אין אנו לריכין ללמוד כמה הוא תחום שבת מערי מקלט לפי שנרמז במקרא בפני עלמו ואתיא שפיר דאע"ג דלתחום ערי מקלט אין מקדרין לתחום שבת מקדרין: ברם כמ"ד. התם דדריש אלף אמה מגרש ואלפיים אמה שדות וכרמים ולהאי מ"ד לא ידעינן שיעור תחום שבת אלא מערי מקלט הוא דילפינן כשם שכתוב בהן אלפיים כן נמי לתחום שבת קשיא דלעיקר אין מקדרין ולטפילה שהוא תחום שבת דנלמד מערי מקלט מקדרין בתמיה אלא ודאי דלא אתיא כהך מאן דאמר: לחיים ניתנו ולא לקבירה. להלוים שיהו קוברין בהן דאלו רולח שמת שם תנן במתני' שם תהא קבורתו אלא דלהלוים לא ניתנו להם אלא לחיים:

תורה אור

כדעתיה דתנינן מעלות היו שכר ללוים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר לא היו מעלות שכר ללוים. רבא בשם רב יודה רבי זעירא בשם מר עוקבא *אין מקדרין אלא בחבל של חמשים אמה ר' זירא בשם רב חסדא אומר אין *מקדרין לא בערי הלוים ולא במקום עגלה [א] ערופה ותייא כמאן דאמר אלף אמה מגרש ואלפים תחום שבת ברם כמאן דמר אלף מגרש ואלפיים שדות וכרמים. כלום למדו לתחום שבת לא מתחום ערי לוים לעיקר אין מקדרין לטפילה מקדרין. ומניין שלא יהו קוברין בערי הלויים ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינה °ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם [ג] לחיים *ניתנו ולא לקבורה ניתנו:

פ' במדב' לה

הדרן עלך פרק אלו הן הגולין

הלכה א מתני' *אילו הן הלוקין [ג] הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו ועל אשת אחי אביו ועל הנידה [ד] אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט [ה] ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר *[ו] אלמנה וגרושה חייבין עליה משום שני שמות גרושה [ז] וחלוצה אינו חייב אלא משום שם אחד בלבד:

הלכה ב מתני' הטמא [ח] שאכל את הקודש והבא אל המקדש טמא האוכל חלב ודם ונותר ופיגול וטמא השוחט והמעלה בחוץ והאוכל חמץ בפסח והאוכל והעושה מלאכה ביום הכיפורים והמפטם את השמן והמפטם את הקטורת והסך בשמן המשחה והאוכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים אבל טבל ומעשר ראשון שלא ניטלו תרומתו ומעשר שני *והקדש שלא נפדו כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר' שמעון אומר כל שהוא וחכמים אומרים [ט] כזית אמר להן ר"ש אין אתם מודין לי באוכל [י] נבילה כל שהוא שהוא חייב אמרו לו [כ] מפני שהוא כברייתה אמר להן אף *חיטה אחת כברייתה:

הלכה ג מתני' האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהן

הדרן עלך פרק אלו הן הגולין

הלכה א מתני' אילו הן הלוקין. אלו לאו דוקא דתנא ושייר לוקין טובא אלא תנא חייבי כריתות לאשמועינן דיש מלקות בחייבי כריתות ולאפוקי חייבי מיתות בית דין שאין בהן מלקות ארבעים ותנא אלמנה וגרושה לאשמועינן שחייבין עליה משום שני שמות ותנא טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו משום דלא מפרש אזהרה דידהו בהדיא וכן הקדש שלא נפדה ואיידי דתנא הקדש תנא מעשר שני דתרווייהו מלקות דידהו משום מחוסרי פדיה וכן ברובא איכא לד חידוש: אלמנה. שנתאלמנה מאיש אחר והיא גרושה חייב עליה שני מלקיות: משום שני שמות. שני אזהרות ששניהם מפורשות במקרא ואזהרה אתרווייהו קאי: גרושה. והיא חלולה אינו חייב עליה משום שני שמות שהחלולה אינה אלא מדרבנן וסמכינן לה אקרא דואשה:

הלכה ב מתני' הטמא שאכל את הקדש. ואזהרתי' מבכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא ולא תגע אזהרה לאוכל דמקיש קדש למקדש מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה אף קדש דבר שיש בו נטילת נשמה שהבא אל המקדש והוא טמא בכרת אף אזהרת קדש דבר שיש בו נטילת נשמה והיינו אכילה ענוש עליה כרת דאלו בנגיעה ליכא כרת: המפטם את השמן. העושה שמן דוגמת שמן המשחה: והסך בשמן המשחה. שעשה משה רבינו עליו השלום: אכל טבל. ואזהרתיה מלא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו בעתידין לתרום הכתוב מדבר: ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. שאף הוא במיתה כטבל דכתיב ונחשב לכם כתרומתכם כדגן מן הגורן וגו': ומעשר שני שלא נפדה. הכא במעשר שני שנטמא איירי ואפי' הוא בירושלים אסור לאכלו עד שיפדה והאוכלו בירושלים עד שלא נפדה לוקה ודוקא בירושלים שאינו לוקה על אכילתו בטומאה אלא במקום אכילתו דאמר רחמנא בבכור בעל מום בשעריך תאכלנו ונאמר כאן לא תוכל לאכול בשעריך ודרשו חז"ל כן לא תוכל לאכול בירושלים כבשעריך כלומר לא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים כמו שאתה אוכל בכור בטומאה בשעריך ומכין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפי' בירושלים שנא' כי לא תוכל שאתו כלומר לא תוכל לאכלו כדכתיב וישא משאת מאת פניו: והקדש שלא נפדה. אין אזהרתו מפורשת ואתיא מג"ש חטא חטא מתרומה דאף על גב דמיעט רחמנא דכתיב ומתו בו ולא במעילה ממיתה מעטיה ולא מאזהרה: באוכל נבלה כל שהוא שהוא חייב. משום שרץ השורץ על הארץ ואף על גב דלית ביה כשיעור: אף חטה אחת כברייתה. ואין הלכה כר' שמעון דלא הוי בריה אלא בית לה נשמה וכן גיד הנשה הוי כבריה משום דפריש ביה רחמנא לא תאכל גיד ומשמע בין גדול בין קטן ובלבד כשהוא שלם:

הלכה ג מתני' האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהן

עין משפט נר מצוה

לה
א מיי' פ"ט מרולח ה"ד סמ"ג עשין עח

לו
ב מיי' שם פ"ז ה"ד ופי"ג משמיטה ה"ג סמ"ג שם קלה

א
ג מיי' פי"ט מהל' סנהדרין ה"א ופ"א מהל' אסורי ביאה ה"ז

ב
ד מיי' פי"ט מהל' סנהדרין ה"ד ופי"ז מהל' אסורי ביאה ה"כ ג

ג
ה מיי' פי"ט מהל' סנהדרין שם ופט"ז מהל' אסורי ביאה ה"כ

ד
ו מיי' פי"ז מהל' אסורי ביאה ה"ט

ה
ז מיי' שם ה"י

ו
ח הכל במיי' פי"ט מהל' סנהדרין

ז
ט מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות ה"ט והכ"ד

ח
י כ מיי' פ"ב שם הכ"א סמ"ג שם קלב

מראה הפנים

ואתיא כמ"ד אלף אמה מגרש ואלפיים אמה תחום שבת. כבר כתבתי בפ"ה דסוטה דלהאי מ"ד אע"ג דדריש לתחומין מדאורייתא אפ"ה. י"ל לפי' דהאי ש"ס דס"ל דמקדרי, דאף דשל תורה הן אין מכאן אלא אסמכתא בעלמא כמ"ש ראיה מהתוס' סוף פ"ק דעירובין. אלא מגיעתא דהש"ס דהתם לא משמע הכי דהא פריך פרק בכל מערבין דף ל"ה ע"ב לר"מ דס"ל כר"ע דתחומין דאורייתא אמאי קאמר מקדרין בהרים ומשני שמעתי קאמר ולוס לא ס"ל. ואפשר דכ"מ נמי נפקא ליה מקרא דאל יצא כדכתבו התוס' בפ"ק למ"ד דס"ל מדאורייתא דהאי דרשא דקרא בהדיא הוא דכתיבא גבי שבת והילך מוכרח לשנות דליה לא ס"ל אבל קרא דאלפים אמה אכ"י יוכל נומר דאסמכתא בעלמא אמרו לרמז כאן על תחום שבת ולא לדרשה גמורה

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג אלו הן הלוקין

זה

שנויי נוסחאות (סו"ד) מקדרין בד"ו מקדרין. (סו"ה) מקדרין כד"ו מקדרין. (סו"י) מקדרין כד"ו מקדרין. (סו"ז) מקדרין כד"ו מקדרין. (סו"כ) ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר בד"ו כ"ו ליתא.

גליון אפרים ר' בא בשם רב יהודה ר"ז בשם מר עוקבא אין מקדרין כנ"ל וכ"ה בירושלמי עירובין פ"ה ה"ג וסוטה פ"ה ה"ג:

עין משפט
נר מצוה

ט
א ב מיי' פי"ה מהל' מעשה הקרבנות ה"ה סמ"ג לאוין שכה

י
ג מיי' פ"ב מהל' מעשר שני ה"ה סמ"ג שם רסד

יא
ד מיי' פ"י מהל' קרבן פסח ה"א סמ"ג שם שכו

יב
ה מיי' שם ה"א

יג
ו מיי' שם ה"א

יד
ז מיי' פי"ג מה' שחיטה ה"א סמ"ג שם רסה טוש"ע יו"ד סי' רלב ס"ו

טו
ח מיי' שם ה"ב ופי"ו מהל' סנהדרין ה"ג ופי"ח שם ה"ב ופ"א מה' נערה ה"ז ופ"א מה' מתנת עניים ה"ג

טז
ט מיי' פי"ט מה' סנהד׳ ה"ד ופי"ב ס' פ"ז הט"ו סמ"ג שם סב טוש"ע שם סי' קפ ס"ט

יז
י מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפ"א ס"ב

יח
כ מיי' שם ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם ס"י

יט
ל מיי' פי"ט מה' סנהדרין סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפ ה"א

כ
מ מיי' שם ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפא ס"א

כא
נ מיי' שם ה"ז סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יא

כב
ס מיי' וסמ"ג שם טוש"ע שם סעי' י

כג
ע מיי' פי"ב מהל' פ"ז ס"ח סמ"ג שם פא טוש"ע שם סי' קפ ס"א

כד
פ מיי' פ"ב מהל' מירות ה"ו סמ"ג שם רכ

עליהן. ארמי אובד אבי וגו' אבל אחר שקר׳ עליהן אינו לוקה אם אכלן לפי שהן ממונו של כהן וזו דברי רבי עקיבא אבל חכמים אומרים בכורים הנחה מעכבת בהן קריאה אין מעכבת בהן והאוכל בכורים אחר הנחתן בעזרה אע"פ שעדיין לא קרא עליהן אינו לוקה והלכה כחכמים. והזהרתן מדכתיב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו' ותרומת ידיך ואמר מר ותרומת ידיך אלו הבכורים דאלו תרומה אינה טעונה הבאת מקום ובכורים נמי אינו לוקה עליהן אלא אם אכלן אחר שראו פני ירושלים קודם הנחתן בעזרה אבל אכלן בגבולין קודם שיכנסו לירושלים אינו לוקה: קדשי קדשים חוץ וכו'. כל הני אזהרתן מלא תוכל לאכול בשעריך וגו' וכל נדריך אשר תדור שכל אכילה חוץ למקום הקבוע לה מקריא אכילת שעריך: ומעשר שני. לעיל תנן מעשר שני טמא שלא נפדה והכא תנן מעשר שני טהור שאכלו חוץ לחומה ודוקא שאכלו חוץ לחומה אחר שראה פני ירושלים הוא שלוקה אבל האוכל מעשר שני בגבולין קודם שיכנס לירושלים אינו לוקה דכתיב לפני ה' אלהיך תאכלנו ואח"כ לא תוכל לאכול בשעריך: המותיר. אינו לוקה דכתיב לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר אם עברת על הלאו קיים עשה שבה ואינך לוקה ועוד לא תותירו הוי לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו: והשובר. עצם בפסח טמא אינו לוקה דאמר רחמנא ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול:

תורה אור

עליהן קדשי קדשים חוץ לקלעים קדשים קלין מעשר שני חוץ לחומה השובר את העצם בפסח טהור ה"ז לוקה ארבעים *אבל המותיר בטמא והשובר בטמא אינו לוקה ארבעים:

הלכה ד מתני'

*הנוטל אם על הבנים ר' יהודה אומר לוקה ואינו משלח וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה זה הכלל כל מצוה בלא תעשה שיש בה קום ועשה אין חייבין עליה:

הלכה ה מתני'

הקורח קרחה בראשו והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו והשורט שריטה אחת על המת חייב שרט שריטה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת א' חייב על כל אחת *ואחת על הראש שתים אחת מיכן ואחת מיכן *ועל הזקן שתים מיכן ואחת מלמטן ר' אלעזר אומר אם נטלן כולן כאחת אינו חייב אלא אחת *ואינו חייב עד שיטלנו בתער רבי ליעזר אומר אפילו אם ליקטו במלקט או ברהיטני חייב:

הלכה ו מתני'

הכותב כתובת קעקע כתב ולא קיעקע קיעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכוחל ובכל דבר שהוא רושם ר"ש בן יהודה משום רבי שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם השם שנאמר (ויקרא יט) וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה':

הלכה ז מתני'

נזיר *שהיה שותה ביין כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב

אבל שארי לאוי גרידי שאין בהן חדוש לא תנא: קרחה. על מת כדכתיב ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת ואע"ג דגבי כהנים לא כתיב על מת כבר למדנו בג"ש מקרחה קרחה מה בישראל על מת אף בכהנים על מת ושיעור קרחה כגרים: והמקיף פאת ראשו. משוה ונוטל כל השער שבצדעיו למידת אחורי אזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש ואפי' על גלוח במספרים שאין בו השחתה חייב על פאת הראש דדוקא בזקן כתיב השחתה והינה אלא בתער אבל בפאת הראש הקפה כתיב בכל ענין בהוא מקיף חייב: שריטה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת. אחד דכתיב ושרט לנפש לא תתנו לחייב על כל שריטה ושריטה ועל כל נפש ונפש ואע"פ שלא היתה שם אלא התראה אחת והיו כל חמש שריטות בבת אחת מחייבינן ליה חמש: על הראש שתים. אחת על הימין ואחת על השמאל: ועל הזקן שתים מכאן ושתים מכאן. לחי העליון המחובר לצדעים ולחי התחתון שבימין ולחי העליון והתחתון שבשמאל הרי ב' מכאן וב' מכאן וסוף הזקן שהשער יוצא ממנו כעין שבולת ולפיכך נקרא שבולת הזקן הרי זה חמש: אינו חייב אלא אחת. דכיון דלאו אחד הוא הרי הוא כאוכל שתי זיתי חלב בהתראה אחת ואין הלכה כר"א: עד שיטלנו בתער. אפאת זקן קאי דכתיב ביה גלוח והשחתה: במלקט. כלי העשוי כעין מלקחים ללקט את השער: רהיטני. הוא מעצד בלשון מקרא כלי שבו מחליק החרש עצים פני הלוח ואין הלכה כר"א:

הלכה ד מתני'

לוקה ואינו משלח. דס"ל לר' יהודה שלח תשלח מעיקרא משמע ואע"ג דאחר לא תקח כתיב לאו למימרא דאם לקחת תשלח אלא לא תקח אבל שלחנה קודם לקיחה ואין זה לאו הניתק לעשה: וחכ"א משלח ואינו לוקה. קסברו שלח אחר לקיחה משמע והוי לאו הניתק לעשה והלכה כחכמים: כל מצוה בלא תעשה שיש בה קום עשה. שאמרה תורה אם עברת על לאו קיים העשה כגון לא תקח האם על הבנים ואם לקחת שלח תשלח לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו ואם באת והעבטת השב תשיבנו לו את העבוט כל אלו אם קיים העשה אינו לוקה אבל לא קיים העשה כגון שלקח האם על הבנים ושחטה או שנתה לו העבוט מביתו ונשרף שאינו יכול לקיים העשה ה"ז לוקה:

הלכה ה מתני'

הקורח קרחה. משום דמיחייב על כל קרחה וקרח׳ ועל כל שריטה ושריטה ועל כל פאה ופאה משא"כ ב.. כל חלב ורלב מש"ה תנינהו במתני':

הלכה ו מתני'

הכותב כתובת קעקע. מקרע בסכין על בשרו כעין אותיות ואח"כ ממלא את הקרעים דיו או כחול: כתב. על בשרו בדיו או בכחול ולא קרע בסכין או קרע בסכין ולא מלא בדיו או בכחול אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע לישנא דקרא נקיט כתובת קעקע כתובת ברישא והדר קעקע אבל לעולם הקעקע תחילה ואח"כ הכתב וקרא הכי משמע וכתובת בתוך הקעקע לא תתנו בכם: עד שיכתוב שם השם. בגמרא התר׳ מפרש דשם עבודת כוכבים קאמר והכי מפרש לקרא לא תתנו בכם שם עבודת כוכבים כי אני ה' ולא תשתתפו אחרים עמי ואין הלכה כר"ש:

הלכה ז מתני'

אינו חייב אלא אחת. על מה ששתה תוך כדי דיבור של התראה ואם היה לפניו כלי שיש בו כמה רביעיות יין ואמרו לו אל תשתה כלי זה שיש בו כך וכך שיעורים שתלקה כך וכך מלקיות חייב על כל שיעור ושיעור אע"פ שלא התרו בו אלא התראה אחת:

מסורת הש"ס

שבועות ג ע"ב פסחים פג פד פ"א חולין קמא מכות טו ע"ב

שבועות ג ע"ב ופ' תו' ד"ה חייב

ע' תוס' שם ג ד"ה ופל נזיר מ ע"ב

קדושין טו חולין פב ע"ב נזיר מב ע"א

מראה הפנים

זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה. התם בפרקין דף ט"ו ע"ב גרסינן תני תנא קמיה דר' יוחנן כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור ביטל עשה שבה חייב א"ל מאי קאמרת קיים פטור לא קיים חייב ביטל חייב לא ביטל פטור. כלומר ע"כ או דתיתלי לפטור וחיוב שניהן בקיום או שניהן בביטול ומאי האי דקאמרת דהפטור תלי בקיום והחיוב בביטול. תני ביטלו ולא ביטלו ור"ל אמר קיימו ולא קיימו וקמיפלגי בהתראת ספק מר סבר שמיה התראה ומר סבר לא שמיה התראה כך היא גיר' רש"י ז"ל וכלומר דלר"ל דס"ל התראת ספק לאו שמה התראה לא מצינן למיתלי חיובא דהלאו בביטול העשה דהיכי מתרינן ליה שמא לא יבטל העשה וע"כ בקיום העשה תליא מילתא ומתרינן ליה או תקיים העשה או תלקה ולר' יוחנן התראת ספק שמה התראה ושפיר מצינן למיתלי בביטול העשה וזהו שעולה מפי' רש"י ז"ל ולפי דעתי לר"ל דאמר בקיימו ולא קיימו תליא מילתא כשאומרין לו קיים ולא קיים מיד מלקין אותו וכן פירש בהדיא בפי' שילוח הקן דף קמ"א ע"א דאם לא קיים העשה תוך כדי דיבור של התראה חייב. ולמ"ד ביטלו ולא ביטלו משמע מפירושו ז"ל צריך שהוא יבטל העשה בעצמו כגון בשילוח הקן אם שחטה ולאפוקי מתה מאליה וכאונס שגירש אם הדירה על דעת הרבים שאין לו הפרה ולאפוקי אם מתה קודם שיחזירנה וכן כל כיוצא בזה. וגי' הרי"ף ז"ל היא דר' יוחנן הוא דאמר תני קיימו ולא קיימו כלומר אע"פ שלא בטלו לעשה כיון שלא קיימו לוקה על לא תעשה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בכל דינים אלו דפסק כר' יוחנן וכגי' הרי"ף ז"ל אבל אין פירושו כפי' רש"י בקיימו ולא קיימו אלא דהכוונה כל זמן שיוכל לקיים פטור אפי' לאחר זמן עד שיבא ביטול העשה ואפי' לא ביטל הוא אלא שבא מאליו ובזה אינו יכול לקיימה חייב כדכתב בפ"ב מהל' נערה הל' ז' מתה גרושתו קודם שיחזירנה וכו' ה"ז לוקה שהרי עבר על ל"ת ואינו יכול לקיים עשה שבה וכ"כ גבי שילוח הקן בפי"ג מהל' שחיטה הל' א' אם מתה קודם שישלחנה לוקה וכך מתפרשים דבריו בפ' טו מסנהדרין הל' ג' ועבר ולא קיים העשה לוקה. כלומר שלא עלתה בידו לקיים העשה שכבר נתבטלה ואינו יכול לקיימה שכך מתרין בו אל העשה דבר זה שאם תעשהו ולא תקיים עשה שבו תלקה. וכדמסיים שם אע"פ שההתראה בספק היא שאם יקיים יפטר התראת ספק התראה היא. וכל זה מבואר הוא ולא באתי כאן אלא להביא איזה ראיה והוכחה לגי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל ממאי דגרסי' בהאי תלמודא בפרק ג' דשבועות גבי פלוגתא דר"י ור"ל בענין התראת ספק בהא דמייתי ג"כ התם בפרקין שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה וכו'. ומתחלה צריך שנדע מאי דאיכא עוד כ"מ בין גי' רש"י ובין גי' הרי"ף והרמב"ם דלדעת רש"י דר"ל הוא דסבר קיימו ולא קיימו ומשום דלדידיה אי אפשר למיתלי בביטלו ולא ביטלו דהתראת ספק היא דשמא לא יבטל העשה א"כ ע"כ אתה צריך לומר דהתרא' בשעת איסור בעינן וכדכתב רש"י ז"ל בהדיא דהי אמרת בשעת ביטול העשה א"כ לר' יוחנן נמי משכחת לה התראת ודאי בשעה שהוא רוצה לבטל העשה וכדהכרית שם מהכיא דאכלי' לאיסורא והדר אכלי' לתנאיה וכו' דהתראה בשעת איסור בעינן. ואלו לגירסתם ז"ל דגרסי לר' יוחנן קיימו ולא קיימו ולר"ל בטלו ולא בטלו א"כ ע"כ צריך

שנויי נוסחאות (סוי"ב) בעי׳ר בד"ו ומעשר. (סוי"ח) ליעזר בד"ו לעזר. (סוכ"ג) משום רבי שמעון בד"ו ליתא.

חרושי אמרי ברוך

בפ"ם ד"ה פינו חייב אלא אחת וכו' ואם היה לפניו כלי וכו'. נ"ב כן כ' הרמב"ם בפי' המשניות בשם הירושלמי ולפנינו ליתא כלל גמרת ירושלמי בפרק זה:

תורה אור

חייב על כל אחת ואחת [א] היה מטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תיטמא אל תיטמא והוא מיטמא חייב על כל אחת ואחת היה מגלח [ב] כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תגלח אל תגלח והוא מגלח חייב על כל אחת ואחת היה [ג] לבוש בכלאים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תלבש אל תלבש והוא פושט ולובש חייב על כל אחת ואחת:

הלכה ח מתני'

*יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין החורש בשור ובחמור והם מוקדשין בכלאים בכרם ושביעית ויום טוב וכהן ונזיר ובית הטומאה חנניה בן חכינאי אומר אף הלובש כלאים אמרו לו אינו השם אמר להן אף לא הנזיר הוא השם:

הלכה ט מתני'

[ד] כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת שנאמר [ה] במספר ארבעים מניין שהוא *סמוך לארבעים רבי יהודה אומר ארבעים שלימות ואיכן הוא לוקה את היתירה בין כתיפיו:

הלכה י מתני'

*אין [ו] עומדין אותו אלא במכות הראויות להשתלש אמדוהו לקבל ארבעים לקה מקצת ואמרו אינו יכול לקבל ארבעים פטור [ז] אמדוהו לקבל שמונה עשרה משלקה אמרו יכול הוא לקבל ארבעים פטור [ח] עבר עבירה שיש בה שני לאוין אמדוהו אומד א' לוקה ופטור ואם לאו לוקה ומתרפא וחוזר ולוקה:

הלכה

חייב על כל או"א. כשפירש וחזר וטימא: והוא פושט ולובש. ולא פושט לגמרי אלא אפי' שהה בין התראה להתראה כדי פשיטה ולבישה הוי כפושט וחוזר ולובש וחייב על כל התראה והתראה:

הלכה ח מתני' יש חורש תלם אחד. שורה אחת של שדה: וחייב עליו משום שמנה לאוין. כשהתרו בו על כולן: החורש בשור וחמור והן מוקדשין. הן מוקדשין לאו דוקא אלא דשור מוקדשין הוא בקדשי המזבח ועובר בלאו דלא תעבוד בבכור שורך ובלאו דלא תחרוש בשור וחמור יחדיו ומשכחת בחמור דחולין כמי ואע"ג דמשכחת לה מוקדשין בחמור שהוא קדוש לבדק הבית מ"מ לאו משום עבודה הוא דמתחייב דקדשי בדק הבית אינן אסורין בגיזה ועבודה אלא מדרבנן כ"א לאו דמעילה משכחת לה ולאו דמעילה לא חשיב הכא דהא בשור איכא כמי לאו דמעילה משום דלא חשיב אלא הנך לאוין דלקי עלייהו בחרישה כל שהו אבל לאו דמעילה לא לקי עד ביחרוש בשוה פרוטה: בכלאים בכרם. על ידי שחורש מחפה חטה ושעורה וחרצן בעפר וקי"ל המחפה בכלאים לוקה ועובר בשני לאוין אחד משום כלאי זרעים שהן שני מיני זרעים חטה ושעורה ואחד משום כלאי הכרם בשביל החרצן והרי כאן ארבעה לאוין: ושביעית. שבת לה' שדך לא תזרע: ויום טוב. כל מלאכה עבודה לא תעשו ובשבת לא תנא משום דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואין לוקין עליו: וכהן ונזיר אף בבית הטומאה. אם היה המקום אף בית הטומאה עובר משום לנפש לא יטמא בעמיו האמור בכהנים ועל נפש מת לא יבא האמור בנזיר: אף הלובש כלאים. בשעה שהוא חורש: אינו השם. לאו של לבישת כלאים אינו מן השם של חרישת תלם: אף לא הנזיר. וכן כהן דחשביתו אינו בשביל חרישה אלא בשביל הליכה למקום טומאה. ומיהו ת"ק דחשיב להו בכלל לאוין של חרישת התלם לפי שאינו יכול לחרוש בשוורים אא"כ הולך עמהן ומנהיגן:

הלכה ט מתני' מנין שהוא סמוך לארבעים. דאלו הוה כתוב ארבעים במספר הוי אמינא ארבעים למנינא השתא דכתיב במספר ארבעים במספר הגורם לומר אחריו ארבעים דהיינו תשעה ושלשים: ואיכן הוא לוקה את היתירה. שהרי איכא ראויה להשתלש דתשעה ושלשים ראוין להשתלש שהן שליש מלפניו ושתי ידות אחת על כתף זו ואחת על כתף זו וזו של ארבעים היכן לוקה אותה: בין כתיפיו. דכתיב מה המכות האלה בין ידיך ויאמר אשר הכיתי בית מאהבי ורבנן ההוא בתינוקות של בית רבן הוא דכתיב ואין הלכה כר' יהודה:

הלכה י מתני' אין אומדין אותו וכו'. לפי שכל הלוקין בב"ד היו צריכין לאומדן בתחלה שלא ימותו מחמת המכות מדכתיב לא יוסיף מכלל שאם צריך לגרוע גורעין: אלא במכות הראויות להשתלש. ואין מוסיפין לעולם על האומד: אמדוהו לקבל ארבעים. כלומר חסר אחד וליסנא דקרא נקט: אמדוהו לקבל שמנה עשרה. כלומר שאמדוהו לקבל חצי ארבעים שהוא עשרים אין אומרים ילקה כ"א כדי שיהו יכולין להשתלש אלא ילקה י"ח: אמדוהו אומד אחד. לשני מלקות כגון שאמדוהו ללקות מ"ב דל"ט בשביל לאו האחד ג"ם שמוסיפין חשוב אומד ללאו האחר: ואם לאו. שלא אמדוהו אלא למלקות אחד:

הלכה

מסורת הש"ס

שבועות יז ע"ב

בלח"מ רפי"ז מהל' סנהדרין כתב פשוט הוא שזה טעו' וצ"ל סוכם את הארבעים דכן היתה בגמרא וכן משמע ומבואר בפ' רש"י וכן בסמ"ג הביאו לשון המשנה סוכם את הארבעים עכ"ל וגם בר"ן בסוף מסכתא זו כתב בפי' המשנה מנין בנוסח תרגום והוסף לבנים ככוס לבנית וכו' כריתות יא ע"א

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פ"ה מהל' נזירות הט"ז ופ"ג מהל' אבל הל' ד סמ"ג לאוין רכ וסי' רלד

כו
ב מיי' שם הלכה יג סמ"ג שם לט

כז
ג מיי' פ"י מהל' כלאים הל' ל סמ"ג שם רפג

כח
ד מיי' פי"ז מהל' סנהדרין הל' א סמ"ג שם קלח

כט
ה מיי' שם ה"ב

ל
ו מיי' שם ה"ב סמ"ג שם קלט

לא
ז מיי' שם ה"ד וע"ש בכ"מ

מראה הפנים

צריך אתה לומר דלר"ל התראה בשעת ביטול העשה הוי התראה דאל"כ לא משכחת לה לר"ל למיתלי חיוב המלקות בביטול העשה דבשעת האיסור התראת ספק היא ולא תמלא בשום פנים שילקה על לאו שיש בה קום עשה והא איהו דאמר דתניא בביטול דמשמע דלפעמים לוקה הוא הא לעולם ההראת ספק הויא וע"כ דבשעת ביטול העשה מתרינן ביה כבר לה לו והטה או לבר אגפיה דאל"ה לא משכחת להלות המלקות בביטול העשה ולעולם לא ילקה ויש עוד הוכחה לזה מהסוגיא דלקמן בשבועות ושם יתבאר בב"ד. ומה שהשיגו הרמב"ן ז"ל מהסוגיא דאכלי' לאיסורא וכו' כבר תי' הרמב"ן ז"ל בחידושיו דשאני הכא כיון שנתקו לעשה עיקרו של לאו ביטול עשה היא ויתבאר עוד מזה במקומו גם בעזה"י כ"ה יתעלה לעד ולנצח נצחים:

יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמנה לאוין. פירשתי בפנים על דרך הרמב"ם ז"ל דמשום כלאים בכרם חייב שתים וכן העלו התוס' כאן ובפסחים דף מ"ז דכלאים בכרם הוא דחשיב להרי לאוי אחת משום כלאי זרעים וא' משום כלאי הכרם וכתב עוד הרמב"ם בפי' המשנה ואין בכל הלה איסור חל על איסור א"ל הם הבורים הרבה נכפלו בזמן אחד ולפיכך אינו מן הנמנע שיצטרפו אל אלו הלאוין זולתם הרבה באותו הזמן בעצמו עכ"ד ובתבונו השמיט להמתני' ולא הביא לכל אלו הלאוין המצטרפין בזמן אחד ונראה בחזר בו מטעם דהוי איסור על איסור וכדכתב בפ' י"ז מהל' ה"ב כהל' ח' כלל גדול הוא בכל איסורים שבתורה שאין איסור חל על איסור אא"כ היו שני איסורין באין כאחת או שהיה האיסור האחר מוסיף דברים אחרים על אותו האיסור או אם היה כולל דברים אחרים עם איסור זה וכאן במתני' לא תמצא זה כ"א בכלאים בכרם יש איסור בת אחת כדמוקי לה בגמרא דבמחפה מיירי דבהא כ"ע מודים והיינו משום מקיים כלאים במעשה וגמלא מתחייב הוא משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם באחת דהרי אינו לוקה על כלאי הכרם אלא דוקא בשים שם עוד שני מינין מכלאי זרעים בן בשעת זריעה שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד והן במקיים ע"י מעשה כגון שמתפה אותן ובאין עליו שני האסורין באחת וזה כבר ביאר הוא ז"ל במקומו בריש פ"ה מהל' כלאים ומשום חרישה בשביעית אינו לוקה כדפסק בריש הל' שמטה וכבר באתי לזה לעיל בפ"ז דסנהדרין בהלכה ה' ד"ה ר' יוחנן פתר מתני' וכו' וטעמו דפסק כבי' דהאי ש"ס בפלוגתא דר"א ור' יוחנן ולא כשי' הבבלי בריש מ"ק דאיפכא גריס לה כמבואר שם ועוד דכל דברי ר' יוחנן דשי' הבבלי אליבא דר"ע היא דאיהו ס"ל בחריש ובקציר תשבות על תוספת שביעית נאמרה וס"ל דלוקין על התרישה בשביעית עצמה כדכתבו התוס' במ"ק דף ג' ד"ה שהרי כבר נאמר וכו' והוא ז"ל פסק כר' ישמעאל בפירוש דבחריש ובקציר תשבות משום דמסיק התם דר"ג ובית דינו כר' ישמעאל ס"ל ע"ב והתוס' כתבו בפסחים שם דלמ"ד בפ"ק דמ"ק חורש בשביעית אינו לוקה מוקי סך דהכא בחורש ומחפה דמתפה חייב משום זורע ולפי דבריהם משכחת לה נמי לאו דזורע בשביעית עם לאוי דכלאים בבת אחת אבל לא כן דעת הרמב"ם אלא מחפה חייב משום מקיים כלאים על ידי מעשה כדקאמר בהדיא בהאי תלמודא ריש פ"ח דכלאים דפריך על המתני' דקתני מלזרוע ומלקיים מה כר"ע דר"ע אומר המקיים בכלאים עובר בל"ת א"ר יוסי דברי הכל היא הכא מודים באיסור שהוא אסור בבלא קיים ע"י מעשה אבל אם קיים על ידי מעשה לוקה כהדא דתני המחפה בכלאים לוקה וכך הם דברי הרמב"ם בריש הל' כלאים וכך היה מפרש להא דר' ינאי ור' יוחנן בש"ס דילן בדף כ"א ע"ב

ולא כדפירש"י בדברי ר"ל דמחפה כזורע חשיב ליה אלא כדאמרן וכן מוכח עוד להדיא בהאי תלמודא בפלפול דר"ל עם ר' יוחנן דקלסיה ר' ינאי דגרים נמי שם הכי ולהוקמתא דר' יוחנן דמתני' דילן במחפה בהיוב הוא משום מקיים בכלאים על ידי מעשה ובחיבורי על סדר זרעים בארתי עוד במה דשקיל וטרי התם וגם קאמר לה הכי בש"ס דילן וכתבתי דכל חד וחד לשיטתיה אזיל ואין כאן מקומו ומיהת שמעינן דלהך פירושא בחיובא דמחפה הו לא משכחת לה איסור שביעית עם הכלאים בבת אחת וזהו דעת הרמב"ם ז"ל וכל הני שהר חיובי לאוין דמני במתני' מבואר הוא דלדעתו ז"ל לא משכחת בהו לא איסור בת אחת ולא מוסיף ולא כולל וזה נראה לעין לכל הבקי ומעיין בדבריו ותוקר אחר מקור מעיין היוצא לו במ"ש בכל מקום ואם באנו לבאר כאן יהיה קשה עלינו הארוכות ומלבד אחת היא שצריך עוד לענינינו שלא ישיב המעיין דהא גם במשנתינו יש איזה מאיסורים שהן כמוסיף וכוולל כנראה לכאורה. דע דדעת הרמב"ם בחבורו שלא נקרא איסור מוסיף כ"א בשבשבר ניתוסף איסור אחר על אותו האיסור קודם המעשה שעושה עכשיו כגון שהוכל איזה דבר איסור ויש בו כמה איסורים או כיוצא בו בעושה מעשה כגון הני דמתני' וכן בהאיסור כולל שכבר נכללו דברים אחרים עם האיסור קודם שבא לידי המעשה או האכילה וזה פשוט אלא מה שצריכין אנחנו לבאר הוא זה דלא מיקרי איסור מוסיף או כולל אלא בשכבר ניכר האיסור הניתוסף או דבר הנכלל ונראה לכל הוא שיש בו עוד איסור מחמת כך וכך וכן נראה מדבריו דהל' א"ב שהבאתי לעיל ויותר היא מבואר במקום אחר כדלקמן ואגב אבאר דבר שראיתי מתקשים בזה בסוף פ' י"ד מהל' מ"א הביא לדין דהמתני' דפ"ג דכריתות יש אוכל אכילה אחת וכו' וכפירושה בגמרא התם שכתב כבר באדנו שאין איסור חל על איסור וכו' ולמה חל כאן איסור על איסור וכו' הקדישה נאסר תלבה בהנייה ומתוך שנוסף בה איסור הנייה נוסף עליו איסור קדשים וכו' וזהו ג"כ דלא כמ"ש התוס' בפ' גיד הנשה דף ק"א דהיסור הנייה לא מיקרי איסור מוסיף ורצו לפרש להא דכריתות דכולל מיקרי ע"ש וכל דיוקי דדייקי שם אינן מוכרחים דבהמת דהוה מצי לאוקמי כר' יוסי דפ' ד' אחין אלא משום דרצה לפרש להאי איסור תמור בפלוגתא דר"י הגלילי ורבנן דזבחים כדשקיל וטרי התם להכי קאמר ר"י הגלילי היא ואין להאריך בזה דהא בהדיא קאמר בכריתות דהאיסור הנאה איסור מוסיף קרינן ליה ואיסור כולל יום הכפורים קרי ליה התם מיהו לדעת הרמב"ם בעלמו להאורה איכא למידק דהא לעיל בפ' תשיעי שם בהל' ו' כתב המבשל בשר מתה או חלב וכיוצא בהן בחלב. לוקה על בישולו ואין לוקה על אכילתו משום בשר בחלב שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה או איסור חלב. שאין כאן לא איסור כולל ולא איסור מוסיף ולא איסור בת אחת ולכאורה קשה דהא נבלה וחלב מותרין בהנאה וכשנתבשלו בחלב ניתוסף עליהם איסור הנאה. ולמה אינו חל איסור בשר בחלב עליהן וראיתי למי שפלפל בזה אבל מעיקרא לאו קושיא היא דהא הכי ה"א דאמרינן בפ' כל הבשר דף קי"ג בפלוגתא דר' אמי ור' אסי בזה לימא בהא קמיפלגי וכו' דכ"ע אין איסור חל על איסור והאכילה כ"ע ל"פ דלא לקי כי פליגי אבישול מ"ד לוקה חד איסורא הוא דאלו נבלה וחלב אינן אסורים בבישול ומשום בשר בחלב הוא דלוקה על הבישול אבל איסור אכילה דבשר בחלב אינו חל עליהן דהא כבר אסורין באכילה הן וא"כ איך יחול עליהם איסור הנאה והנן בעינן שיהא חל על האיסור זה האיסור שניתוסף ואז מתחייב עליו האוכלו משום שני האיסורין אבל הכא לא היה חל על הנכלל וכתב׳

עין משפט
נר מצוה

לב
א מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' ח סמ"ג לאוין קצט
לג
ב מיי' שם הל' ט
לד
ג מיי' שם ה"י
לה
ד מיי' שם ה"ט
לו
ה מיי' שם הלכה יא
לז
ו מיי' שם הל' יב

הלכה יא מתני' על העמוד. שהיה נעוץ בקרקע וזקוף וגבוה כדי להשען עליו: וחזן הכנסת. שמש ושליח בית דין: והאבן נתונה מאחריו. של הלוקה: ורצועה של עגל בידו. שנא' ארבעים יכנו וסמיך ליה לא תחסום שור בדישו: כפולה. אחת לשתים ועוד רצועה אחרת כפולה לשתים הייתו שתים רצועות שהן ארבעה: ושתי רצועות. דקות של חמור עולות ויורדות בה כמין קלקלי של אוכף וטעמא משום דכתיב ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו יבא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר אבוס בעליו: ידה טפח. בית יד שהרצועה תלוי בה ארכו טפח: ורחבה. של הרצועה של עגל טפח: ומגעת ע"פ כריסו. ראשה של הרצועה ולפיכך היה צריך שיהא בבית יד של הרצוע' נקב שהחזן המלקה יכול להאריך ולקצר הרצועה כרצונו שאין מלקין לאדם אלא ברצועה שראשה מגעת על פי כריסו שהוא טיבורו: שליש מלפניו. דכתיב והכהו לפניו כדי רשעתו לפניו כדי רשעה אחת ולאחריו כדי שתים: מלפניו. על לבו ומאחוריו שליש על כתף זו ושליש על כתף זו: מכה בידו אחת. אבל כשמגביה הרצוע' מגביה בשתי ידיו: בכל כחו. דכתיב מכה רבה: והקורא קורא. דכתיב בקורת תהיה בקריאה תהא שקורין עליו אם לא תשמור לעשות וגו' וגדול שבדיינים קורא והסמוך לו מונה והשלישי אומר הכה על כל הכאה והכאה ומצוה על הקורא לצמצם להשלים המקראות בסוף המלקות ואם לא נצמצם חוזר וקורא פעם שניה ומזהר לקרות ולהשלים כשישלים המלקה להלקות: ואם מת תחת ידו פטור. מפני שמכהו ברשות:

הוסיף לו. כגון דטעה במניינא: נתקלקל. מחמת ההכאה והוציא רעי או מי רגלים: פטור. דכתיב ונקלה אחיך לעיניך והרי נקלה שנתקלקל: והאשה. אף במים ד"בושתה מרובה ואין הלכה כר' יהודה:

הלכה יב מתני' נפטרו ידי כריתתן. אם עשו תשובה: העושה מצוה אחת. אית דמפרשי דעל חייבי כריתות שלקו קאמר מי שקיבל עליו הדין ועשה מצוה כשלקה: על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו. ויפטר מידי כרת שמדה טובה מרובה על מדת פורענות ואית דמפרשי דמילתא באנפי נפשה היא להודיע מתן שכרן של מצות ק"ו מענשו של עבירות: ממקומו הוא למד. מחייבי כריתות דאיירי בהו אנו למידין שהיושב ולא עבר עבירה מעלה עליו שכר כעושה מצוה דכתיב בעריות ונכרתו הנפשות העושות ואומר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וסמוך ליה לא תקרבו לגלות ערוה הרי שמי שיושב ואינו מגלה ערוה הכתוב קורא אותו עושה מצוה וכתיב ביה וחי בהם כדרך שהענים כרת במי שעושה עבירה וזה דוקא במי שבאה עבירה לידו וכבש יצרו ולא עשאה כיוסף הצדיק וכיוצא בו: הפורש ממנו מקבל שכר. דכתיב למען ייטב לך ולבניך אחריך:

הלכה יג מתני' לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקלים ורמשים כדי להרבות שכר כשהם בדילים מהן אע"פ שבלאו הכי לא היו אוכלין אותן שנפש של אדם קצה מהן: למען צדקו. להצדיק את ישראל ולזכות אותן:

הדרן עלך אלו הן הגולין

סליקא לה מסכת מכות

תורה אור

הלכה יא מתני' [א] כיצד מלקין אותו כופת שתי ידיו על העמוד הילך והילך וחזן הכנסת אוחז *בבגדיו אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבו והאבן נתונה מאחוריו חזן הכנסת עומד עליה ורצועה של עגל בידו כפולה אחד לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות עולות ויורדות בה ידה טפח ורחבה טפח ומגעת על פי כריסו ומכה שליש [ב] מלפניו ושתי ידות מאחוריו ואינו [ג] מכה אותו לא עומד ולא יושב אלא מוטה שנאמר °והפילו השופט והכהו לפניו וגו' [ד] והמכה מכה בידו אחת בכל כוחו [ה] והקורא קורא °אם לא תשמור לעשות את כלי דברי התורה וגו' והפלא ה' אלקיך את מכותך וגו' וחוזר לתחילת המקרא *[ו]אם מת תחת ידו פטור *הוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידיו נתקלקל בין בריעי בין במים פטור רבי יהודה אומר האיש בריעי והאשה במים:

הלכה יב מתני' *כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתן שנאמר °ונקלה אחיך לעיניך משלקה הרי הוא כאחיך דברי רבי חנניה ב"ג ומה אם העובר עבירה אחת נפשו ניטלת עליה העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשו ר"ש אומר ממקומו הוא למד שנאמר °ונכרתו הנפשות העושו' מקרב עמם ואומר °אשר יעשה אותם האדם וחי בהם הא כל *היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה ר"ש ברבי אומר הרי הוא אומר °רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש ומה אם הדם שנפשו של אדם חתה ממנו הפורש ממנו מקבל *שכר גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כו"כ שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות:

הלכה יג מתני' ר' חנינה בן עקשיה אומר רצה המקום ברוך הוא לזכות ישראל לפיכך הרבה להן תורה ומצות שנאמר °ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

דברים כה
שם כח
דברים כה
ויקרא יח
שם
דברים יב
ישעיה מב

מסורת הש"ס

*משום דכתיב בו ונקלה מצוה לגיילו כן כתיו תוס' סוטה ח ד"ה והכסן
ב"ק פד ע"ב שם לב ע"ב
מגילה ז ע"ב
קדושין לט ע"ב
חגיגה יא פ"ו

לא מצאנו גמרא ירושלמית בפרק הזה

סליק פרקא וסליקא לה מסכתא דמכות ברחמי שמייא. בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען:

מראה הפנים

והתלב נת היסור האכילה דבשר בחלב ושביעת שלא יחוג באיסור הנאה. ואם דפשוט הוא והסברא נותנת כך עם כל זה אוסיף עוד באיזו סברא ורואה נכונה לזה מפני שאולא לנו לנ"מ נין, הני דרבות דאיסור בשר בחלב דטובי דרשות אמרינן שם בדף קט"ו וחד מינייהו הכיא דתניא דבי ר' ישמעאל לא תבשל גדי וגו' ג"פ אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול ונראה דהנ"מ בין דרשה זו לשארי דרשות שאמרו שם זה הוא דמלבד מה דאמרינן בכמה דוכתי בש"ם מדאפקיה רחמנא לאכילה בלשון בישול ש"מ דדרך בישול אסרה תורה בדוקא ואי תרו ליה כולא יומא שרי היכא עוד נ"מ לדינא והיינו הא דאמרן דמדאפקיה רחמנא לאכילה בלשון בישול למדנו ג"כ דדוקא מה שהוא נאסר באכילה ע"י בישול זה הוא דאסור גם בהנאה ונאפוקי בשר הסורין דבלאו הכי אסורין באכילה לא חל עליהן האיסור של בשר בחלב אלא דעל הבישול שמבשל אותם בחלב הוא סובר דחד איסורא הוא ונמצינו למדין דמההיא דרשא דהנא דבי ר' ישמעאל שמעינן נמי להא דאין איסור חל על איסור כמו שנתבאר והאי דרשה עיקרית היא כמו שתפסו בכל מקום ללמוד מזה שדרך בישול אסרה תורה וכ"כ הרמב"ם שם בהל' ב' לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסר הבישול כלומר ואפילו בישולו אסור וא"צ"ל באכילתו וכו' וזהו כדרשת ר' ישמעאל ולמדין אנו עוד דלא מיקרי איסור מוסיף אלא אם קדם לחול האי איסור שניתוסף על האיסור קודם מעשה העבירה וכן שיהא נראה וניכר שבשר ניתוסף עליו האיסור דתדא מכלל חבירתה היא וכן באיסור כולל וכגון ביום הכפורים דקתני ליה התם לאיסור כולל שכולל כל האוכלין לאסרן ונראה וניכר הוא שיושב ומתענה משא"כ בעשיית מלאכה ביו"ט דלא מתבעינן ליה לאיסור כולל ולומר דהוא"ל ואסור בכל המלאכות חל נמי על החרישה האסורה בלאו הכי כמו חורש בשור וחמור דמתני' דהא ליתא שאין השביתה ממלאכה נראית וניכרת היא לחשבו ע"י כך לאיסור כולל וכדאמרינן בעלמא פוק חזי כמה בטלני בשוקא וכמו דכתב הרמב"ם בסוף פ' כ"ד מהל' שבת שאין השביתה ממלאכה שביתה ניכרת ומפני דברים אלו נגעו באיסור טלטול וכו' וה"נ לגבי דאמרן דאין זה נראה וניכר לשנתבוב ליו"ט לאיסור כולל מחמת שאסור בכל המלאכות ומתוך מה שאמרנו יתבאר לך טעם הרמב"ם שבשמיט בחיבורו להצטרפות איסורי לאוין שמנו במתני' שיחולו על דבר אחד ומתני' כמ"ד בפ' כל הבשר דאיסור חל על איסור וזה מה שראיתי לבאר כאן בענין זה והגב נתבאר לבענין שזכרנו בס"ד:

רצה המקום ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. אינו אומר לזכות את האדם לפי שבאדם ספרטי בהיות שגם באפשר יהיה לו זכות בריבוי המצות האפשר ג"כ שיפגום באחת מהן ויותר טוב אם לא היה לו הרבה מצות אבל כלל כל ישראל המה מוכנים לרבוי התורה ומצותיה כנודע ממאמר חז"ל ישראל רמז יש ששים רבוא אותיות לתורה ולפיכך יש להם זכות שהרבה להם תורה ומצות כך ראיתי בספר תפארת ישראל. ולדעתי נראה שיש לפרש עוד בענין אחר ולהכי קאמר תורה ומצות מפני שהמצות כולן א"א שיקיימו אותן כל ישראל בענין אחד שיש שנצטוו ישראל ולא הכהנים ויש בהפך אלא ברבוי התורה היא הזכות לכולן ומזה נמשך שהרבוי מהמצות הכתובים בתורה המה ג"כ זכות לכלל כל ישראל ביחד וכמאמר חז"ל בסוף מנחות כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה וכו' וכן ההיקש לכל המצות שאף שאין בידו לקיים אותן עסק תורתן מעלה לו הכתוב כאלו קיימם וכזה יש לכוין דרש הפסוק הזה מהוכר ומקושר לפסוק שלפניו ראות רבות ולא תשמור פקוח אזנים ולא ישמע ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ור"ל שהנביא הוכיח אותם שאינם עוסקים בתורה ואף אזניהם אינם מטים לשמוע דברי תורה כמו שאמר למעלה החרשים שמעו והעורים הביטו לראות ועל שעושים עצמם כחרשים וכעורים אמר לא תעשון כן כ"א שמעו והביטו לראות וחוזר ומפרש מי עור כי אם עבדי וגו' ולזה אמר ראות רבות ולא תשמור כלומר הגם שלענין קיום המצות יכול אתה לומר בהיותך רואה מצות רבות הכתובים בתורה ולא תשמור שאי אפשר לך לשמור ולקיים את כולן אבל מה תענו על עסק התורה ולשמוע ממי שאומרה ולזה קובל אני פקוח אזנים יש לו ועם כל זה ולא ישמע ועושה עצמו כחרש ואוטם אזנו מלשמוע הלא תדעו ה' חפץ למען צדקו כדי לזכות אתכם אף במה שאי אפשר לכולכם לקיים אותן ולפיכך יגדיל תורה ויאדיר שהרבה לכם התורה והאריכה וזה חפץ הוא למען כל אחד ואחד גם הוא יגדיל התורה לעסוק בה ויאדירה לשמוע מהאחרים אם הוא אינו יכול לעסוק בעצמו וזהו דכפל הענין במצות שונות ואמר נשון עתיד יגדיל ויאדיר לפי שמוסב גם על האדם כמו שה' חפץ למען צדקו והרבה התורה והמצות כן ראוי הוא שתעבו אתם וכל אחד מכם יגדיל התורה או ויאדיר אותה כאמור ובזה יהיה נחשב לכם כאלו קיימתם כל התורה כולה עם ריבוי מצותיה:

סליק פירקא וכולא מסכתא דמכות ברחמי ובס"ד:

שנויי נוסחאות (שו"ג) כלי נד"ו כל. (שו"ג) אלקיך במקרא ליתא.

תלמוד ירושלמי

מסכת מכות פרק ראשון כיצד

קרבן העדה

(דף א' ע"א) **פ"א ה"א** כיצד העדים נעשים זוממין. תנא קמי אהא דסיים במתני' סוף סנהדרין בכל הזוממין מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי בת כהן אין עושין בהן דין הזמה ממש שאין נהרגין במיתת הנדון אבל דמיא במקצת שבאו להרוג ונהרגין. ויש עוד זוממין אחרים שאין עונשין אותן כלל במה שזממו לעשות אלא עונש אחר דהיינו מלקות ארבעים וקאמר עדים שאין מקיימין בהן ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו כיצד הן נעשין זוממין: **מעידים אנו באיש פלוני**. כהן: **שהוא בן גרושה**. בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא חלל: **אין אומרים**. אם הוזמו והם כהנים יעשה זה בן גרושה לקיים בו כאשר זמם דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת זרעו לעולם וכ"ת נפסול אותו לבדו ולא לזרעו בעינן כאשר זמם לעשות וליכא שהרי הוא זמם לפסול הנדון ואת זרעו: **בן חלוצה**. וה"ה חלל מדרבנן: **אלא לוקה ארבעים**. דאמר קרא והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע משום דהרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע בתמיה וכי כל היכא דהצדיקו בב"ד את הצדיק והרשיעו את הרשע איכא מלקות דקאמר קרא והצדיקו וגו' והיה אם בן כו' אלא על כרחך והצדיקו העדים קאי וה"ק עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להנך רשעים והיה אם בן הכות הרשע אם אינך יכול לקיים ביה דין הזמה גמורה כגון עדי גרושה וגלות והפילו השופט והכהו: **אין אומרים יגלה זה**. דכתיב ברוצח הוא ינוס הוא ולא זוממיו: **שגרש את אשתו**. בפנינו ביום פלוני וזה אומר לא גרשתיה ואיני חייב לה כתובה ונמצאו זוממים: **והלא בין היום ובין למחר**. כלומר מה ישלמו לו אם תאמר כל הכתובה הרי אפשר שימות או ינרשנה היום או למחר וסופו ליתן לה כתובה נמצא לא הפסידו כלום: **אומדים כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו**. מספק שאם נתאלמנה או נתגרשה ישלמו לוקח ואם מתה יירשנה בעלה ויפסיד מעותיו שנתן וכך יתנו העדים לבעל:

גמ': ה"ג הכל היה בכלל כו' את שאת יכול לקיים בו ועשיתם לו כאשר זמם כו' אין את מקיים בו לא תענה ואת שאין את יכול לקיים בו ועשיתם לו כו' את מקיים בו לא תענה כו'.

וה"פ

שירי קרבן

(דף א' ע"א) **פ"א ה"א** כיצד העדים כו' עיי' בקונט'. כ' תו' בד"ה כל הזוממים מקדימי': לאותה מיתה ר"ל תחלה ממיתין אותן במיתת הנדון ואם א"א ממיתין אותן בכל מיתה שיוכל וקשה דאמרי' פ' נגמר הדין רוצח וגואל הדם ב' כתובין ואין מלמדין וכן ק' הא דתניא בתוספתא כל חייבי מיתות שא"א יכול להמיתו במיתה הכתובה ממיתין אותו בכל מיתה (זו היא גי' מהרש"א ונכונה היא ודברי מהר"ם אינן מחוורין דהא שייך נמי נסקלין ועיר הנידחת) ותי' הר"ר רוצח וגואל הדם ה"ל ב' כתובין לענין זה שממיתין אפי' במיתה שאינה מן ארבע מיתות ב"ד אבל שממיתין כל חייבי מיתות בארבע מיתות ב"ד מלתא דפשיטא היא ע"כ. ועמ"ש סוף סנהדרין (פי"א ה"ד) בד"ה מקדימין כו' בפירוש לשון מקדימין. והרמב"ם כ' פי"ד מה"ס מי שעמד על נפשו ואין יכולין להמיתו במיתה הכתובה בו הורגין אותו עדיו בכל מיתה שיכולין להמיתו בה כו' בד"א בשאר מחוייבי מיתות ב"ד חוץ מן הרוצח אבל הורג נפש רודפין אחריו בכל דבר וביד כל אדם עד שממיתין אותו. וכ' הכ"מ ותימא איך קאמר שכל חייבי מיתות ממיתין אותן בכל מיתה כו' ובגמרא אמרי' רוצח וגואל הדם ה"ל ב' כתובים ע"ש שהאריך (ומהתימה על התי"ט שכ' סוף סנהדרין שהכ"מ לא העיר בזה ולא שם לבו לכל האריכות שבכ"מ. ומ"ש הלח"מ בזה פי"ג מה"ר דבריו אינן מבוררים ע"ש) ומה שמתרץ הרר"י קשה לי מנ"ל לחלק בכך אדרבא לשון הברייתא משמע דלא כדבריו דתניא אין לי אלא מיתה הכתובה בו מנין שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת המכה, הרי שאין כאן אלא שני דרכים או להמיתו במיתה הכתובה בו או בכל מיתה שאתה יכול אבל לחלק בין ארבע מיתות ב"ד לשאר מיתות לא. והא דפירש"י פ' נגמר הדין משום דהוי רוצח הנידון בב"ד וגואל הדם כלומר מיתה שגואל הדם ממית לרוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו ב' כתובים הבאים כאחד כו' ע"כ נראה דקשיא ליה היינו רוצח היינו גואל הדם דהא אין גואל הדם אלא ברוצח לכך מפרש רוצח הנידון בב"ד וגואל הדם שוגג שנהרג ע"י גואל הדם. ותימה עד כאן לא פליגי לקמן פ"ב ר"י ור"ע אלא לר"י הרשות ביד כל אדם ולר"ע כל אדם חייבין עליו אבל שיהו הב"ד מעמידין גואל הדם להורג בשוגג לא שמענו מעולם. גם הרמב"ם ריש ה' רוצח כ' לא רצה גואל הדם להמיתו כו' או שאין לו גואל הדם ב"ד ממיתין את הרוצח בסייף. הרי דוקא למיתת ב"ד מעמידין גואל הדם אבל לא לשוגג. וכן בדין דלא תנן לקמן פ"ב ומוסרין להן ב' ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו. הרי שב"ד מדברים אל גואל הדם ואיך יעמידו גואל הדם להמיתו ועוד קשה הרי מפורש בקרא שבמזיד איירי דכתיב או באיבה הכהו בידו וימת ומת המכה רוצח הוא גואל הדם ימית את הרוצח בפגעו בו. וה"נ מזיד דכתיב או באיבה כו' וכתיב בתריה ואם בפתע כו' היינו שוגג וכ"כ רש"י בפירוש התורה כל תחלת הפרשה אי רי נמז' שהרי הוא אומר למטה או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות למד על האמורים למעלה שבהורג במזיד מדבר. ונראה היינו דקשיא להרמב"ם הדא היינו רוצח היינו גואל הדם. שנית למה לא קתשיב עיר הנידחת ונסקלין גליסית בתוספתא משמע מפורש כל חייבי מיתות ממיתין בכל מיתה וקושית הו' לכך מפרש הא דילפי' ממות יומת שממיתין בכל מיתה ה"ה בכל חייבי מיתה הדין כן וכדדריש בתוספתא מדכתיב ובערת הרע מקרבך מכל מקום אלא סלקא אדעתיה דמקשה מדאמר שמואל נקטעה יד העדים פטור ולא קאמר אם אין שם גואל הדם פטור דכתיב גואל הדם הוא ימית את הרוצח. וקרא דגואל הדם מוקדם בפ' מסעי ויד העדים כתיב בפ' שופטים אלא ש"מ אם אין שם גואל הדם ממיתין הרוצח ע"י כל אדם ויליף ממות יומת ולכך פריך מיניה ומי בעינן קרא כדכתיב ובני ליה מדכתיב מות יומת ופריך ולגמר מיניה כי היכא דאמרי' ברוצח דממיתין בכל מיתה לכך נהרג ביד כל אדם ולא בעינן קרא כדכתיב אם כן בכל חייבי מיתות לא ניבעי יד העדים היקא ומשני משום דהוי רוצח וגואל הדם שני כתובין (ול"נ הבאין כאחד וכל ב' כתובין הבאין כאחד אין מלמדין) כלומר דכתיב קרא ברוצח מות יומת המכה רוצח הוא וכתיב קרא יתירא גואל הדם ימית את הרוצח בפגעו בו ודרשי' מתרווייהו מכל מקום מוקמי' חד קרא דממיתין הרוצח בכל דבר וחד קרא דממיתין אותו בכל אדם אפילו אין לו גואל הדם והשתא ניחא כל מה שהקשינו לעיל. אך קשה דגרסי' בספרי פ' שופטים ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת מנין שאם לא מת ביד גואל הדם ימות ביד כל אדם ת"ל ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת. נ"ל קרא תיפוק ליה מדכתיב בפגעו בו וכן הוא בספרי פ' מסעי גואל הדם הוא ימיתנו שיכול אין לי מי שיש לו גואל מי שאין לו גואל מנין ת"ל גואל הדם הוא ימית את הרוצח: וזו היא דרבת הבבלי פ' נגמר הדין וי"ל הא דפ' שופטים ס"פ לא תאמר הגואל הדם צריך שיתחיל דינמיר מיתתו קמ"ל מפתחיל גואל הדם שוב רשות ביד כל אדם לגמור מיתתו. וכן הדין בעדים כמפורש בספרי ובבבלי ומ"ש תו' בסוגיין הא דכתיב היא ולאחיו א) למעט זוממי בת כהן שאינן בשרפה איצטריך חדא למעט כשהבועל [סיה] נידון (עמה) ואיך כשאין בועל שם ע"ש אין להקשות נימא איצטריך לאחיו היכא שהעדים קרובים לו ולא נה קמ"ל דלא פלגינן דיבורייהו ובטל כל העדות דא"כ אם הוא בהיפך נמי אמרי' הכי ומאי שנא דכתיב לאחיו למעט הכי וכ"ת גזירת הכתוב הוא דבטל אבל לא בהיפך י"ל שפי מסתבר לאוקמי קרא בזוממי בת כהן מלאוקמי בהכי ואין להאריך בזה. ועמ"ש סנהדרין (פי"א ה"ד) בד"ה חוץ:

מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה כו'. כ' תו' תימא עדים המעידין על אחד שהוא בן גרושה או חלוצה למה יהו נאמנים הא ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה וי"ל כיון דלוקין מתקיים בהם כאשר זמם והוי ספיר עדות שאתה יכול להזימה ע"כ. וקשה מנ"ל שלוקים עדים בן גרושה נאמר דמתקיים בהם כאשר זמם שמפסלו איהו ולא זרעם דכתיב ועשיתם לו ולא לזרעו ולא קשיא קושית הש"ס דלא הוי כאשר זמם שהם זממו לפסול הנידון וזרעו דגם הנידון אין זרעו נפסל דלגבייהו ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה וכ"ת כי מיפסל איהו ממילא גם זרעו פסולים י"ל הא בעדים ס"ד דמתקיים כאשר זמם כהבם פסולים ולא זרעם עכ"ל גזירת הכתוב הוא דלפסלו איהו ולא זרעם ה"ה לגבי דידיה אמרינן כן. ואין לחלק בין הנדון ובין העדים ומצינו כיוצא בזה בברייתא פ' החולץ גר שבא ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי אר"י נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך. אע"ג כשהוא פסול גם בניו פסולים מ"מ כיון שאינו נאמן לבניו הם כשרים ה"נ כן וכ"ת א"כ לו נ"ל הא הנידון אין זרעו פסול י"ל אי לא כתיב לו ה"א שגם זרעו פסול וכן העדים וזרעם פסולים משום כאשר זמם ונראה אי ס"ד דאין עדי גרושה פוסלין את זרעו א"כ ה"ל למכתב ע"פ שנים או שלשה עדים יקום לו דבר ונדרוש לו ולא לזרעו וממילא נדע שאין זרעם של הזוממים נפסלים דלא חמירי מן הנידון ומ"ש דכתיב לו גבי עדים זוממים אלא ש"מ דוקא בעדים הוא דאמרי' לו ולא לזרעו אבל לא לנגיה דידיה ש"מ דבעדות בן גרושה כשר אפי' עדות שאי אתה יכול להזימה. ומיושב ספיר קושית תוס' דמוכח מקרא שבן גרושה נפסל ע"י עדים והעדים אינן נפסלים ולוקין מלא תענה. וכ"ת ניליף מהכא דאפי' עדות שאי אתה יכול להזימה כשר י"ל הא כתיב ועשיתם סו' משמע דבעינן שיהא אפשר לקיים בהו כאשר זמם וכ"ת היכא דלא אפשר אפשר והיכא דלא אפשר אין העדות נפסל בשבילו י"ל וכי חובה היא לקבל עדותן של אלו אם אינך ראוין בתמיה וכיון שכן לעולם אפשר הוא שלא לקבל עדותן כשאינן יכולים להזימם. ולתירוץ תוס' נ"ל דמלקות חמיר כמו פסול בן גרושה דהל"כ אין זה כאשר זמם כל שאין עונש העדים כמו עונש הנידון כדמוכח בש"ס דקאמר ולפסלו לדידיה ולא לזרעו בעינן כאשר זמם וליכא. אך קשה גלות מאי איכא למימר דהא גבי גלות איכא נפשות שהרי גואל הדם מותר להרגו והא דאמר ר' בא פ"ק דסנהדרין מלקות במקום מיתה עומדת היינו לר' ישמעאל דוקא אבל רבנן פליגי עליה (ועמ"ש סנהדרין דף ד' בתוס' בד"ה ר"א כו'). בשלמא לריש לקיש דקאמר הוא ולא זוממיו איכא למימר שאני גלות דגזירת הכתוב הוא אלא לר' יוחנן דיליף שפטורים מגלות מק"ו קשה הא גלי קרא דלא דרשי' ק"ו שהרי חייב גלות ע"פ עדים ממילא ידעינן שהעדים חייבים בגלות דהל"כ הוה עדות שאי אתה יכול להזימה. ומצינו מקראות הרבה דסתרי ק"ו. אבל לדידי ניחא שהתא דגלי לן היכא דל"מ יכול להזים העדים עדותן מתקיים כיון שלוקין מיהת גם עידי נפש היו נאמנים כשלוקין כשהוזמו אע"פ שאינן נהרגין. אי לאו דכתיב בהו נפש בנפש כמ"ש תו' וי"ל וקשה מהא דפ' היו בודקין עידי נערה המאורסה דאיכא לא מיקטלא שיכולין לומר לאסרה על בעלה באנו איסי נמי לא מיקטלא דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה ומאי [קאמר] והא [מ"מ] לוקין וי"ל בעדי מיתה דכתיב בהו נפש בנפש לא חשיב כאשר זמם במה שלוקין כו' ע"ש. ואף קושייתם מהא דפ' היו בודקין י"ל דאתיא כמ"ד כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי נמצא דאף שהעידו שקר אין בהן מלקות דהא באו להפסידה כתובתה. וכ"ת סברי תו' סתמא דהך סוגיא דפ' היו בודקין אתיא כמ"ד ארוסה אין לה כתובה א"כ אין שם ממון אף דלא קיי"ל הכי כמ"ש תו' ב"מ דף י"ז בד"ה מן כו' ע"ש סברי דאתיא כל"ע י"ל א"כ מאי קאמר הש"ס התם מ"ש נערה המאורסה דנקט אפי' נשואה נמי אין ש"ל אלא אפי' אי דלא יתבה תותיה יכולין לומר לאסרה באנו ע"כ שפי ה"ל לומר דנקט נערה המאורסה לאשמועי' דאפי' היכא דלוקין אינה נהרגת דלא מתקיים כאשר זמם אפי' במלקות מנשואה ליכא למשמע הא דבנשואה ליכא מלקות כיון דאיכא ממון כמ"ש וצ"ע. מהא דאמר רבה פ' הנשרפין (דף ע"ח) טרפה שהרג שלא בפני ב"ד פטור דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה קשה דהתם ליכא ממון אלא מלקות. אלא ודאי שאני מיתה דכתיב בה נפש בנפש כתירוץ תוס'. ובכתובות פ' אלו נערות (דף ל"ג) כ' תו' בד"ה אלא כו' וא"ת אמאי לקי אעדות דבן גרושה הא הוי עדות שא"א יכול להזימה וי"ל דלא חשיב עדות שא"א יכול להזימה אלא דוקא במעידין על הטרפה שאין לקיים כאשר זמם בשום דבר לא במיתה ולא במלקות דגברא קטילא בעו למיקטל משא"כ בבן גרושה מתקיימא הזמה במלקות ע"כ ותימה תיקשי להו סוגיא דפ' היו בודקין וצ"ל דסברי תו' דכתובות בעידי נערה המאורסה דאיכא ממון וליכא מלקות כמ"ש אך קשה אף במעיד שקר על הטרפה לוקה משום לא תענה ואפשר כיון דבלא הזמה אין עדותו עדות לא שייך בו לאו דלא תענה. מיהו המעידין על הטרפה אע"פ שאין מחייבים מיתה מחייבים אותו מלקות דלא יוסיף דחייב על שהכה חבירו וכיון דאיכא מלקות גביה אף בעדים איכא מלקות א"כ גם מיתה חייב דהשתא הוי עדות שאתה יכול להזימה וצ"ע. וכ"ת מ"מ גם לדידי קשיא בר פדא דלית ליה דרשא לו ולא לזרעו אלא מק"ו יליף דאין עד זומם מתחלל תיקשי ליה אף זה שמעידים בו לא יפסיל דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה וכקושית תו' י"ל בר פדא יליף ליה דעדים זוממין אינן בני גלות מדכתיב הוא כמפורש בסמוך בירושלמי וכיון דגלי קרא בגלות היכא דלאי אפשר לקיים כאשר זמם אלא במלקות מתקיים העדות אף בבן גרושה כן ולא דחינן הק"ו וכמ"ש לעיל לר' יוחנן. ולפ"ז מה שכתבו תו' ועי"ל כיון דלכאשר זמם לא נכתב בעדות דבן גרושה בשום צד בעולם לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה אבל התם כו' ע"כ קשה הא לבר פדא ליכא הוכחה בקרא אלא מק"ו ובזה ודאי י"ל כיון דהאין אתה יכול להזימה אין כאן עדות כלל ומה שכתבו עוד ויש לדקדק אמאי לא תני מעידין כו' שהוא ממזר דזה שייך גם בישראל כו' ע"ש קשה לדבריהם היכא דלכאשר זמם קאי עליה בעינן שיהא עדות שאתה יכול להזימה א"כ ממזר שיש לו אשה בת ישראל באו להפסיד ממון שהרי צריך לגרשה דכתיב לא יבא ממזר בקהל ה' וליתן לה כתובתה וכל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם ומילקא לא לקי ומתקיים כאשר זמם בממון וכיון דקאי עליה היכא דלית ליה אשה נמי בעינן שיוכל להזימה. ועי"ל אם אין בניה להנדון ולהעדים עושין העדים ממזרים דבניה הנולדים להם לא פסלי' דאפשר להם ליסא שפחה ולפסר בניהם דקיי"ל כר"ט סוף פ"ג דיכולין ממזרים ליטהר א"כ אין פסול בזרעם משא"כ בבן גרושה דפסיקא ליה ועמ"ש לקמן בד"ה הוא ינוס: **מעידין אנו באיש פלוני** שהוא חייב גלות. כ' תו' וא"ה איך יכולים לחייבו גלות בעדותן הא יוכל לומר מזיד הייתי כדאמר גבי אכלת חלב פ"ק דכ"מ ע"כ. וכ' מהרש"א וקשה מאי קושיא הא אין אדם משים עצמו רשע בשלמא גבי חלב תירצו תוס' דב"מ דהתם רוצה שלא להביא חולין לעזרה הוא דקאמר הכי משא"כ כאן ע"כ. וקשה דגרסי' פ"ב דמכילתין (דף ז') בשגגה פרט למזיד ומוקי לה באומר מותר ואפי' לרבא דאמר אומר מותר קרוב למזיד הוא מ"מ לא מיקרי רשע. ולפ"ז י"ל הא דכתבו תוס' שיכול לומר מזיד הייתי היינו שיכול לומר אומר מותר הייתי ואף אם נאמר לרבא מיקרי רשע קצת מ"מ נ"ל דלאמר אומר מותר אנוס הוא ודאי לא מיקרי רשע מ"מ מימעוט מגלות דקרי מזיד וכ"כ תו' לקמן (דף ט') בד"ה ור"ח כו' ברייתא דקתני בשגגה פרט למזיד אע"ג דאומר מותר אנוס הוא מ"מ איקרי מזיד משום דבמזיד נהרג שיודע בטוב שהוא הרגו ע"ש. וכ"ת א"כ מאי קא קשיא להו לתו' אהא דאכלת חלב שיכול לומר מזיד הייתי הא אין אדם משים עצמו רשע דלמא ס"ק מה אם ירצה לומר אומר מותר הייתי י"ל דקשיא להו לרבא דסובר אומר מותר קרוב למזיד א"כ אפילו לר"ח קשיא להו ספיר שהרי כתבו תו' פ"ב (דף ז') בד"ה הלא סו' בחלב ובשבת דכתיב בשגגה יתירא למעוטי אומר מותר דשוגג הוא ע"ש א"כ על כרחך הא דאמר בחלב אם ירצה לומר מזיד הייתי היינו מזיד ממש ולא אומר מותר וקשיא ספיר הא אין אדם משים עצמו רשע. מיהו איכא לאוקמי בהתרו בו ולא קיבל התראה דפטור ממיתה ואינו יכול לומר שסבר שמותר. וא"ת מאי קשיא להו' הא אינו יכול לומר מזיד הייתי דא"כ היו מכניסין אותו לכיפה כדתנן פ' הנשרפין ההורג נפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה כו' י"ל ודאי צריכים עדים שמעידים שהרגו במזיד כמפורש שם בש"ס מנא ידעינן אמר רב בעדות מיוחדת. ושמואל אמר שלא בהתראה אבל בהודאת פיו לחוד אין עונשין אותו. ותדע דא"כ מאי פריך הש"ס מנא ידעי'. אך קשה הא אפי' במכחישין איכא לאוקמי ואינו נאמן במגו דאי בעי אומר מזיד הייתי שאין זה מגו טוב שא"כ יהרגנו גואל הדם וכששוגג יכול לישב בעיר מקלטו עד מות כה"ג משא"כ בחלב וז"ל הרמב"ם פ"ו מהל' רוצח ויש הורג בשגגה קרוב לזדון כו' ודינו שאינו גולה שעונו חמור כו' לפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור ומה יעשה זה ישב וישמור עצמו מגואל הדם וכן כל הרוצחים שהרגו בע"א או בלא התראה אם הרגן גואל הדם אין לכן דמים לא יהיו אלו חמורים מההורג בלא כוונה ע"כ וא"י דקשיא להו עדים שמעידים לאחד שהרג גר שאין לו גואלים שחייב גלות דכתיב לבני ישראל ולגר ולתושב תהיינה שש הערים האלה אע"פ שאין לו גואל הדם. דהא במקום שאין גואל הדם ב"ד מעמידין לו גואל הדם כדאמרי' פ' נגמר הדין. והא שאמרנו לעיל בד"ה כיצד כו' שאין ב"ד מעמידין גואל הדם לנהרג בשגגה ע"ש דוקא שוגג אבל מזיד מוקמינן גואל הדם ועוד אפשר בכה"ג באמת אינו חייב גלות וקרא בגר שיש לו בנים איירי. ולפמ"ש בהודאת פיו לחוד אין מכניסין אותו לכיפה ניחא דה"נ אין גואל הדם יכול להמיתו ע"פ הודאתו אע"פ שאומר שהיה מזיד. ועמ"ש בדרוש: **הכל היה בכלל** כו' עיי' בקונטרס. וקשה ריב"ח דלית ליה דרשא דועשיתם לו ולא לזרעו

א) כוונת המחבר לדברי התוספות ד"ה זוממי וז"ל „בועלה דדרשינן היא ולא בועלה זוממי בת כהן דכתיב לאחיו דדרשינן לאחיו ולא לאחותו";

מנ"ל

מג"ל דבבן גרושה אין מקיימין כאשר זמם וי"ל קסבר ריב"ח כתיב כאשר זמם לעשות בעינן דבר שיש בו עשייה והבא לפסול חבירו בעדותו אין בו שום עשייה אלא מניעה שמונע אותו מלעבוד עבודה או מלאכול תרומה (ועיין בבבלי לקמן פ"ג דף י"ג) אך קשה מלינו עדות כי לא בזה כגון שמעיד פלוני שילם לחבירו מה שהיה חייב ויש בשטר נאמנות שהבע"ח בעצמו לא היה נאמן לומר פרעתי ואפשר לחלק. ויותר נראה ריב"ח כבר פדייה ס"ל דמק"ו שמעינן שאינו מתחלל ולא בא אלא לתרוצי למה זה כבהונה חייב מלקות ואחרים פטורים:

ו עשיתם לו ולא לזרעו. כ' תו' וקשה כשמעידין בהוא מגרי שני נפסול. וכ' המהרש"א וקשה אימא קושטא דמילתא הכי הוא דנפסל ע"כ. ונראה דדייק לה מדתנן בבכורות פ"ז כל הפסולין בכהנים ולא קחשיב נמי הא ש"מ דאינו נפסל. ותו' תירצו דדרשי' לו ולא לאשתו ע"כ. כלומר בעינן שיגיע העונש לו לבדו ולא לאחרים עמו. וקשה א"כ כשמעידים על אחד שחייב ממון והוזמו אם העדים חייבים לאחרים לא ישלמו שאין ההפסד לו לבדו אלא לאחרים וזה ודאי דבר בטל שלא חילק בזה אדם בדבר. ועוד אם העידו על סרים חמה שהוא סרים אדם ועיקר עדותן על האשה שצריכה חליצה כר"ע פ' הערל ואין החולץ כאן ונמצאו זוממים נאמר שיהו אסורים מליסא אשה כאשר זממו לאסור האשה מלהנשא לא"ש. לכך נראה דה"ק לו ולא לזרעו וכיון דחזינן דקפיד קרא שלא נקיים כאשר זמם בזרעו ה"ה דלא מקיימין כאשר זמם כשהעידו על פסול ופריך דלמא לא קפיד קרא אלא על פסול זרעו אבל לדידיה נפסול ומשני א"כ לא הוי כאשר זמם וה"ה לכל עדות על פסול יוחסין ואין נפסלים:

(דף א' ע"ב) הוא עצמו יוכיח כו'. פירשתי בקונט' ואינו מתחלל דהא לא יחלל זרעו כו' כן פירש"י קידושין פ"ד (דף ע"ז) וק' דלמא זרעו דכ"ש הוא וכו' דמייתי ואי לאו דכתיב זרעו ה"א הוא לבדו מתחלל אבל זרעו לא קמ"ל דגם זרעו פסול וכ"ת אם הוא פסול לא צריך קרא דזרעו פסול דהא נפסל בהערלה ואינו מוליד עד אחר גמר ביאה וכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו בעינן זרעו מיוחס אחריו וכיון שהוא פסול פשיטא שגם זרעו פסול. ליתא דהא דבעינן זרעו מיוחס אחריו אינו אלא מדרבנן כמפורש בבבלי יבמות ס"פ נושאין. וראיה דמייתי ממתני' דבכורות אינה ראיה כלל לסתור הק"ו. ונראה אף דהא דבעינן זרעו מיוחס אחריו אינו אלא אסמכתא מ"מ הא ודאי שמעינן מדכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו שהכהונה באה לו מאביו וכיון שהוא פסול אין בנו כהן וקשיא שפיר זרעו ל"ל אלא ללמד שהוא עצמו אינו מתחלל ונראה דמייתי סוגיא זו כאן משום ק"ו דבר פדייה המתחלל לא נתחלל כו':

לא יחל ולא יחלל. וא"ת הא איצטריך לא יחלל לרבות אנוס והערלה שמתחללת בכן כדאמרינן יבמות (דף כ') וי"ל מדמרבינן מיניה אנוס והערלה ממילא ידעינן שהיא נפסלת אך קשה דלמא כולא קרא איצטריך לרבות שהיא נפסלת ואונס והערלה מנ"ל ודוחק לומר השתא דכתיב ולא יחלל מרבינן חילול מ"מ. וגי' הבבלי קידושין (דף ע"ז) אמר קרא לא יחלל לא יחולל זה שהיה כשר ונתחלל ופירש"י עיקר חילול האמור כאן משמע שהיא עצמה שהיתה כשרה ונתחללה אבל זרעו מעיקרו הוא נפסל ואין זה לשון חילול ע"כ ועיין בק"ה:

המחלל לא נתחלל כו'. בבבלי גרסינן מתקיף לה רבינא א"כ בטלת תורת עדים זוממים ומה הסוקל אינו נסקל הבא לסקול ולא סקל אינו דין וכ' תו' פי' בקונטרס כשהרגנו אין נהרגין כו' וקשה סוגיא כו' ע"ש. הנה קושייתם הראשונה י"ל הא דהרגו אין נהרגין ברייתא היא ואין זו קושיא על האמורא שיאמר לשון השנוי בברייתא. וקושייתם השנייה תמוה דכיון דגלי קרא בעדים זוממים שהבא לסקול חמור מסוקל א"כ אין כאן ק"ו ממחלל דעד זומם הבא לחלל דין הוא שיהא חמור ממחלל דהא גם בסקילה הדין כן. גם קושייתם השלישית אינה מבוררת לי דלא בא רבינא אלא להוכיח דגלי לן קרא בעדים זוממים שהבא לעשות חמור מן העושה ממילא איפרך ק"ו דבר פדא. ותירוצו דר"ת איני מבין במה נדחה ק"ו דרבינא נימא דהבא לסקול יהא בסייף ולא בסקילה. ואי משום כאשר זמם הא כיון שנהרג ה"ל כאשר זמם מיהת כמ"ש תו' ריש מכילתין בד"ה מעידין כו' דאפי' מלקות הוי כאשר זמם אי לאו דכתיב נפש תחת נפש ועכשיו שנהרג אע"פ שאינו נהרג כאותה מיתה שהעיד על הנידון ה"ל כאשר זמם. ואי משום דכתיב לעשות לאחיו ולא לאחותו. הרי אי לא כתיב קרא היה דינו בשרפה ש"מ שמיתתו כמיתת הנידון. א"כ הדרא קושייתם לדוכתא דלמא שאני הכא דגלי קרא משא"כ במחלל. ועוד דלמא קרא קמ"ל שאינו בסייף אלא בחנק כאשר זמם לעשות לאחיו וצ"ע:

עדים שנזדממו ונשתקרו כו'. עיין בקונטרס. וא"ת אחרי שהוזמו והוכחשו עדותן מאי איכא בנשתקרו. וע"ק הא לא תענה הוי לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו והא דעדי בן גרושה וגלות לוקין מלא תענה היינו משום דכתיב והצדיקו את הצדיק כו' והיה אם בן הכות הרשע וכדי לקיים כאשר זמם אבל במקום דמקיימין כאשר זמם אין לוקין על לא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה מיהו לזה י"ל השתא דגלי לן קרא דלוקין על לאו דלא תענה אף היכא שכבר נתקיים כאשר זמם לוקין עליו אע"ג דהוא לאו שאין בו מעשה כמ"ש תוס'. ולקושיא הראשונה י"ל כי היכא דאמרינן עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין דהכחשה אתחלתא דהזמה היא ה"נ הזמה אתחלתא דשיקרא היא דבהזמה לחוד לא ידעינן בגוף המעשה שקר שאפשר שביום אחר נעשה המעשה הלכך כשנודע שקרותן שבא ברגליו לוקין על לא תענה ברעך עד שקר. וא"ת גז"ש נ"ל תיפוק ליה מכדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי רשעיות וי"ל קרא אתי למיתה ומלקות שאין מענשין אלא מיתה אבל ממון ומלקות עבדינן תרווייהו לכך איצטריך גז"ש. ותו' כתבו כתובות פרק אלו נערות (דף ל"ז) בד"ה והבא במיתה ומלקות ורבנן מלקות וממון ומיתה ומלקות תרווייהו נפקי מכדי רשעתו דמשמע אם נתחייב בהדי מלקות מיתה או ממון משום רשעה אחת אתה מחייבו ואע"ג דסמיך ליה ארבעים יכנו לא יוסיף מ"מ אין לנו לומר דילקה ולא ימות כמו שלוקה ואינו משלם דאתנורי אתגור ע"כ. וקשה השתא דסמיך ליה ארבעים יכנו נוקי קרא במלקות וממון דוקא אבל במיתה ומלקות עבדינן תרווייהו. ונראה לפי שמסקינן דמוקי לר"מ חד למיתה וממון וחד למיתה ומלקות; אף רבנן מוקי הכי חד למיתה וממון וחד למיתה ומלקות וממון ומלקות יליף ר"י משקר שקר ור' לעזר מרשע רשע. גם מ"ש תוס' כתובות שם (דף ל"ה) בד"ה רבא כו' סוגיא דלקמן דמצריך חד למיתה וממון כו' לית ליה גז"ש דרשע רשע ע"ש ליתא דאית ליה גז"ש לכל חד כדאית ליה. והא דקשיא ר' יוחנן אמאי אמר חייבי מלקות שוגגין ודבר אחר חייב משום דחייבי מיתות איתקוש חייבי מלקות לא איתקוש תיפוק ליה מגז"ש י"ל ר' יוחנן דאמר בזבחים (דף נ"ג) דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגז"ש בקדשים סובר גם בזה לין אם אפשר למוקמי הגז"ש בענין אחר לא ילפינן מהיקשא וס"ל לענין מזיד ולא לשוגג. אך דוחק לומר כן להלך בחולין (עיין בירושלמי קידושין (פ"א ה"ב). לכ"נ ר"י דליף חייבי מלקות מחייבי מיתות בגז"ש דשקר שקר ובעדים זוממין היכא דאיכא ממון ומלקות במזיד ממונא משלם מילקא לא לקי א"כ פשיטא דאף שוגגין חייבין ממון. הלכך אף אחר חייבי מלקות שוגגין וממון חייבין בממון אע"ג כשהן מזידין מילקי לקי ממונא לא משלם לא ילפינן שוגגים ממזידים דהא לית לן גז"ש למילף הך היקישא. ור"ל דיליף רשע רשע לכל מילי ילפינן חייבי מלקות מחייבי מיתות לכך קאמר פטור אף מממון ועמ"ש לקמן (הלכה ג') ד"ה כל המשלם כו':

הוא ינוס ולא זוממיו. וקשה ל"ל קרא תיפוק ליה מדמגלין רבו ותלמידיו עמו כדתני בבבלי פ"ב (דף י') ודייק מקרא א"כ אינו גולה דבעינן ועשיתם לו ולא לאחרים כמ"ש תו' לו ולא לאשתו וכ"ת מ"מ צריך קרא למי שאין לו רב או תלמיד י"ל כיון דהא"א לקיים בכל עדות גלות כאשר זמם תו לא מקיימינן והדע אם העיד על סרים או זקן שאין להם בנים ואין ראוין להוליד שהוא בן גרושה והוזם נאמר שנפסלים לדידיה ואין זרעו נפסל משום כאשר זמם הברי לא בא לפסול אלא בתר שאין זוממין נפסלים ה"ה בגולה א"כ ה"נ בגלות. ודוחק לחלק דהכי סכיהי שפי: אבל משלמין בן טובת הנאת כתובה. כן כתב הרמב"ם פכ"א מה"ע. וכתב הכ"מ חסר כאן דטובת הנאה לא הכריס עידי אלא מגבים שיווי טובת הנאה ומשלמים שעודף שכן רצו להפסידו וזה ברור ע"כ. אמת שכ"כ רש"י והרא"ש ודברי הלח"מ דחוקים ורחוקים כמ"ש בעצמו אבל ממה שנעלמו ממנו שבירושלמי מפורש כן. ונראה דקשיא קושית תו' הא גם לאשה מפסידים שאר כסות ועונה כו' ועי"ל שאומרת גירשתני כו' ואע"ג דאמרינן האשה שאמרה גירשתני נאמנת ה"מ היכא דליכא עדים כו' ע"ש ותירוצם תימא מאי קאמרו ואע"ג כו' אע"ג דנאמנת באמירתה להכא מ"מ אינה נאמנת להוציא כתובה ממנו כדאמרינן בבבלי פרק הכותב (דף פ"ט) בשאין שם עדי גירושין שנו דיכול לומר לא גירשתיה יכול למימר גירשתיה ונתתי לה. ועי"ש בתוס' בד"ה מנו כו' וקושייתם אינה מוכרחת. ולייבב קושית תו' נראה דמתני' איירי ביושבת תחתיו והם אמרו גירשה ולא נתן לה כתובה והחזירה על מנת כתובה הראשונה והיא אומרת שנתן לה כתובה הראשונה והחזירה לו מעות הכתובה נמצא עכשיו מגיעים לה שתי כתובות וכ"ת מה הפסידה הא אינה יכולה לגבות עכשיו כלום והלא בין היום בין למחר סופו לשלם לה הכתובה ויגיע לה הפסד וכולד עושין שמין טובת הנאת הכתובה וכך הם משלימים לה. ולא ניחא לה"מ בפירש"י דא"כ צריכים לזוס גם שאר כסות ועונה כמו שדחק בזה הלח"מ ע"ש. ומ"ש הלח"מ שדברי הטור ח"מ סי' ל"ח צ"ע דלמה יפסיד בעל אותן עשרה למאה שמרויח הלוקח בשכר טרחתו לגבות הכתובה אע"ג שעומד לגבות מיד הלא העדים באו לחייבו שישלם המאה משלם וצ"ע ע"כ. לדידי לק"מ הכא בעלמא למה תפסיד בכתובה העומדת ליפרע מיד על כרחך לומר שאף שחייב לשלם מיד הבעל הא פרח; וסיבן לכך מפסידה עשרה א"כ אף שבאו לחייבו ליפרע מאה נמצא תפסיד האשה עשרה שלא הפרה בנגייה נמצא שלא באו להפסידו אלא תשעים וזה ברור. והרא"ש כתב ומ"ש הרי"ף (בכתובתה) אם הכתובה מרובה או מועטת אינו נכון דהיינו מתני' כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה כל זו והיינו לפי גדולה וקטנה ע"כ. ותימא אלו תנן בכתובה זו לדקאמר הכא דתנן כל זו משמע שממין כאשה או כבעל אבל לא בכתובה ורב פפא הוא דחדים לן דכוונת התנא גם על הכתובה ונכון: שביעית משמטתו. כתבו תו' והרא"ש הלכה כלישנא בתרא דפסק דלישנא דמתני' מסייעא ליה ע"ש. ותימא הא ר"נ ור"ש ור' בא ורב עמרם ורב מתנה כולהו סבירא להו כלישנא קמא. גם סתמא דש"ס פריך לקמן לרב יהודה מלישנא קמא. ונראה שזה היה טעם רבינו אליהו שפסק באוסרות שלו כלישנא קמא ועיין בר"ה. ונראה לי ראיה לדבריו מהא דגרסינן ריש פ' שואל הלואת יו"ט רי"א לא ניתנה להתבע רבה אמר ניתנה להתבע ת"ש השוחט את הפרה כו' אא"ב ניתנה להתבע מש"ה משמט אא"א לא ניתנה ליתבע אמאי משמט שאני התם דאיגלאי מילתא למפרע דחול היה. וכתב הר"ש במתני' דהשוחט את הפרה ותימא למ"ד ניתנה ליתבע מי ניחא ע"כ לא פליגי אלא לאחר י"ט אבל בי"ט כולהו מודו דלא ניתנה ליתבע וא"ל קרינא ביה לא יגוש בשביעית דמאי דקרינן ביה לא יגוש אחר שביעית אינו מועיל מידי דהוה אמלוה לחבירו לעשר שנים ע"כ ויש לדמות על המימרא שהדבר מבואר שקושית הש"ס אלא ללישנא קמא ומתני' במלוה על המשכון וכדמשני רבא. וכ"ש לגירסת הרי"ף דגרס התם רבא אמר ניתנה ליתבע דאיהו הוא דמוקי מתני' במלוה על המשכון ש"מ דס"ל כל"ק. וזו היתה נ"ל ראיה שאין עליה תשובה. אלא שרש"י שם כתב ל"ג אא"ב כו' אלא ה"ג ואם לא ניתנה ליתבע מאי משמט ע"כ. נראה שכך היתה גירסתו א"כ אין ראיה משם אבל אם מדעתו הגיה משום קושית הר"ש קשה ועיין בחידושי הרשב"א במסכת שבת שם וכמ"ש בסמוך:

(דף ב' ע"א) השוחט את הפרה כו'. הרמב"ם פ"ט מהל' שמיטה פסקה לכך מתני' וכתב הראב"ד אתמיהתיה דהירושלמי מוקי לה מתני' כר"י אבל לרבנן כל הקפות סתמות אינה משמטת והא דהפרה הקפת חנות היא ע"כ. ונראה שהרמב"ם מפרש הסוגיא הכי ר"ל סובר היל"ק הפרה כהקפה כהקפת חנות היא לכך מוקי לה כר"י דס"ל לר"י הקפת סתמות כיון שיכול לתבעו בכל עת קרינן ביה לא יגוש והראשון דאמון דקאמר ר"י לאו דוקא ופריך הש"ס ולר"י מי ניחא וכי ראוי לתבעו בר"ה וכיון שכן לא קרינן בה לא יגוש בשביעית כלל ושני ר' בא מתני' דהשוחט את הפרה אתיא ככ"ע דכיון שאינה ראויה לתבעה מיד אין ראוי להאמינו וכיון שאין להאמינו ראוי שיתן לו מעות מיד (לו) ולא נתן ש"מ נהלוה כהן ולא דמי להקפת חנות אלא כהלואה והקפה בניה פליגי אם ראוי ליתן לו מעות או לא. ופסק כמתני' דאתיא ככ"ע וכו' בה, ופי' זה היה נראה נכון. אלא שכתב שם הלכה פ' שהמלוה את חבירו לזמן י' שנים אינו משמט מיון בעתה אינו יכול לנוגשו התנה עמו שלא יתבענו שביעית משמטת. וכתב הכ"מ ירושלמי (ר"ל הא דרב) והטעם כיון שחייב הוא כולה לגבות ידי שמים וכן אם תפס המלוה אין מוציאין מידו קרינן ביה לא יגוש ולא דמי ללווה זמן שאין עליו שום חיוב בתוך הזמן ע"כ. וקשה כיון שפרה שחלקה בר"ה אינו יכול לתבעו בשביעית למה משמטת הא לא קרינן בה בשביעית לא יגוש וכי מה בין זו להלואה שקבע זמנה אחר שביעית ועו"ק אם נפרש הא דרב שלא יתבענו לעולם לא שייך הא דהשוחט את הפרה שכי. ואף שהרא"פ דחק לפרש אינו עולה יפה) אם לא נפרש בענין אחר כדלקמן וגם זו דלא כשיטת הרמב"ם. וגבי הקפת חנות כתב שטעם כיון שדרך להקיף זמן אחר זמן ואינו נפרע ממנו עד שיזדמנו לו מעות ואין דרך לנגשו הוי כאלו הלוהו עד אחר שביעית ואין השביעית משמטתו ע"ש. וקשה הא כל הקפת חנות אפי' היא מזומן מרובה אינה משמטת ובלא הקפה כיון דדרך לנגשו למה אינה משמטת ולי נראה לרבנן הקפת חנות אינה כהלואה אלא כמו שלוה שאין השביעית משמטתה אפי' סקיף כמה פעמים. וה"פ דסוגיין רב אמר המלוה את חבירו ע"מ שלא יתבענו בב"ד לעולם אפ"ה השביעית משמטתו דמ"מ קרינא ביה לא יגוש

סברי

וה"פ הא דתנן במתני' עדים שמעידים שהוא בן גרושה לוקין היינו משום לאו דלא תענה וכ"ת א"כ כל הזוממים ילקו משום לא תענה לכך קאמר ריב"ח אע"ג דהכל היה בכלל לא תענה מ"מ גלי לן קרא ועשיתם ללמד במקום שאפשר לקיים ועשיתם אין את מקיים לא תענה כלומר אינו לוקה אבל היכא שאי אפשר לקיים הזמה ממש לוקה משום לא תענה: ה"ג את מקיים בו לא תענה ברעך לא כן א"ר אבהו בשם ר' יוחנן מזיד בחלב ושוגג בקרבן מתרין בו לוקה ומביא קרבן ר' בון בר חייה בשם רבי שמואל בר רב יצחק כדי רשעתו שני דברים מסורים לב"ד את תופס אחד מהן יצא דבר שמשם לשמים ריב"ל אמר ועשיתם לו ולא לזרעו כתיב ולא יחלל כו'. וה"פ ופריך ולמה אין מקיימין בעדים זוממים שיהיה מלקות משום לא תענה וכאשר זמם וכי לא א"ר יוחנן כו' שעושין לעובר עבירה אחת שני עונשין דאמר האוכל חלב במזיד שידע שהאוכל חלב עובר בלאו ושוגג בקרבן שלא ידע שהאוכלו חייב כרת במזיד וקרבן בשוגג מתרין בו ולוקה כדין כל חייבי לאוין ומביא קרבן דשגגת קרבן שמה שגגה ומשני ר' בון כו' כתיב והפילו השופט לפניו כו' כדי רשעתו ודרשינן דין המסור בידי אדם ממון ומלקות שמניסם בידי השופט לעשותם או כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות אבל אם עונש אחד בידי אדם ואחד לשמים כגון מלקות וקרבן השופט מענשו עונש אחד ועונש לשמים אינו נעשה ע"י השופט אלא ע"י עצמו. וריב"ל לתרוצי מתני' קאתי לכך לוקין ואין נעשין בני גרושה דכתיב ועשיתם לו ודרשינן ועשיתם העונש לו לבדו ולא יגיע העונש לזרעו ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם וליכא למימר לפסלי לדידיה ולא לזרעו דהא בעינן כאשר זמם והוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו: היא עצמה מניין. שהאלמנה מתחללת בביאתו מן התרומה ומן הכהונה וללקות כהן הדיוט הבא עליה אחריו משום חללה: היא שעברה עבירה. דכתיב לא יקח להזהיר אזה ע"י ידי האיש ביבמות פ' יש מותרות (דף נ"ח): ואינו מתחלל. דהא לא יחלל זרעו כתיב ולא את עצמו דתנן בבכורות פ"ז הנושא נשים בעבירה פסול עד שידור הנאה וכי נדר עובד עבודה: שאינו מתחלל בכל מקום. אפי' בא על השפחה ועל הזונה תאמרי באשה שנפסלת בכל מקום שאם באו עליה כותי חלל נתין ממזר פסולה דכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה וה"ה ונפסלת בכל ביאת איסור תיפסל אף כאן: ואם נפשך לומר. תשובה על עיקרא דדינא מהיכא קמיית היא עצמה מזרעו מה לזרעו שכן ילידתו בעבירה משא"כ הא ותאמר שהיא כשרה: לא יחל. שוה מגי' למכתב וכתיב לא יחלל קרי ביה לא יחל ולא יחיל אחת לזרעו ולא יחולל זה שהיה כשר ונתחלל וקאי עליה שהיתה כשרה ונתחללה: המחלל לא נתחלל. כהן הנושא את הגרושה שמחלל את זרעו אין הוא עצמו מתחלל מן הכהונה: האיך. עד זומם זה שרצה לחלל ולא חילל יתחלל: ה"ג האיך זה מתחלל. עדים שנזדממו וחזרו ונשתקרו רי"א שקר שקר ר"ע אמר רשע רשע כו'. וה"פ עדים שהעידו שפלוני מת ואלו בן יוכ"ו או שהוציא אשתו כתובתה ונמצאו זוממין שאמרו העדים עמנו הייתם וחייבין ממון אח"כ באו אותו אדם שהעידו עליו שמת ונמצאו שקרנים וחייבין מלקות על לא תענה ברעך עד שקר רי"א פטורים מממון דהיכא דאיכא ממון ומלקות מילקי לקי ממון לא משלם כדאר"י פ' אלו נערות (הלכה א') וליכא למימר דליחייב בתרווייהו דילפינן שקר דכתיב במלקות לא תענה ברעך עד שקר משקר דכתיב בעדים זוממים עד שקר העד כו' ובמיתה איירי דכתיב בתר הכי ובערת הרע מקרבך מה שקר האמור במיתה מת ואינו משלם אף שקר האמור במלקות לוקה ואינו משלם ור' לעזר יליף רשע רשע דכתיב במלקות והיה אם בן הכות הרשע מרשע דכתיב במיתה אשר הוא רשע למות דמלקות דומיא דמיתה וכדמסיק: בר פדיה אמר כו'. טעמא דמתני' בא לפרושי למה לא מחייבין גלות לעדים שמעידים באחד שחייב גלות וקאמר מדכתיב הוא ינוס הא היא קרא יתירא למעט זוממיו הוא דאתי שאין גולין תחתיו אלא לוקין: אין משלמין כו'. לברורי מתני' קאתי מעידין אנו כו' ולא נתן לה כתובתה היינו כולה ולא כל הכתובה סברי בין היום למחר כו' הלכך אומדין ואינו משלם אלא טובת הנאת כתובתה וכדמסיק:

ה"ג כיצד אומד כמה כו' וירש הלה את כתובתה בכך הוא משלם:

הלכה ב

על מנת שלא לתובעו. תוך עשר שנים: שביעית משמטתו. ולא אמרי' כיון דהשתא בשביעית לא קרינן ביה לא יגוש שלא הגיע זמן פרעון אף שמוט לא קרינן ביה א"א כיון דסוף דאתי לידי לא יגוש קרינא ביה השתא והכי פירושא דקרא לא יגוש בזמנו את רעהו כי קרא שמטה קודם לכן: הא תנינן. כלומר ותניא דהא תנינן בשלהי פ' בתרא: השוחט את הפרה. בהקפה לחלקתים וחילקה בר"ה של מוצאי שביעית אם

היה

יה התדש מעובר שהחדש אלול ל' יום כמצא יום זה היה סוף שביעית משמט דשביעית משמטת בסופה דכתיב מקץ ואם לא היה מעובר הויא הלואת ר"ה של מוצאי שביעית ואינו משמט: ומר. ואמר ר"ל מתני' דר' יהודה דאמר ברישא דהך הקפת החנות ראשון ראשון משמט אם לקח באמנה כעם ראשונה מן החנות וחזר ולקח שניה הראשונה שהיתה ראויה נגבה קודם שיקח השניה בהקפה ולא נתן נעשית מלוה ומשמטת ה"נ מעת הפרה היו ראויה לתובעו בו ביום שאין דרך להקיף בשר בלא מעות וה"ל הלואה הלכך משמט: ויפה וראוי הוא לתובעו בר"ה. בתמיה הא בשעה שחילקה לא היה ראוי לתבוע מעות דהא היה ר"ה ואע"ג שבאו אח"כ עדים מן המנחה ולמעלה מ"מ היו נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש ולא היה ראוי לתבוע המעות בשנת השמיטה: ומשני כיי דמר. מתני' כי הא דאמר ר' בא כו': ה"ג מכיון כו'. וכיון שהאמינו כמי שהוא ראוי ליתן לו מעות. וה"פ מכיון שאינו ראוי לתובעו דהא ר"ה הוא לא ה"ל להאמינו ליתן לו בשר וכיון שהאמינו ונתן לו בשר ה"ל כמי שהוא ראוי ליתן לו מעות ואינה כשאר הקפות אלא הלואה היא הרי אע"ג שהלואה זו אינה ראויה להתבעה עד אחר השביעית אפ"ה משמטת כיון דמעיקרא ב"מ כן הלוהו תבעו אחר שביעית וקרינן ביה לא יגוש ה"נ הלוהו לעשר שנים שביעית משמטת כדרב: ר' יוסי בי ר' בון כו'. פליג אהא דר' בא בר ממל דקאמר מכמיה דרב המלוה לעשר שנים שביעית משמטתו ואיהו הוא דאמר בשם רב אין השביעית משמטתו: והא תנינן. תניא נמי הכי במתניתין: ויש עשר שנים בלא שמיטה. בתמיה ואי אמרת שביעית משמטתו כולהו נמי בעי שלומי ליה אלא ודאי אין שביעית משמטתו וכר' יוסי: ר"ה אמר. פליגי בה ר"ג ור"ש במאי איירי מתני' חד מוקי לה במלוה על המשכון וחד מוקי לה בשכותב פרוסבול על חוב זה ולדברי שניהם שביעית משמטתו כר' בא בשם רב לכך הוצרכו למוקמי מתני' במשכון או בפרוסבול: תני שלשים יום. אינו חוב: ופריך מהו שלשים יום ויא אייתי. וכי נתבטל חובו בשביל כך: שמואל אמר. הכי פירושא המלוה סתם אינו חוב לענין זה שאינו רשאי לתובעו תוך שלשים יום: עאל. נכנס ר"י ואמר מה"ל שהמלוה סתם אינו רשאי לתובעו תוך שלשים יום: ומה ת"ל קרבה שנת השבע שנת השמיטה. כלומר תרתי ל"ל: שלא תאמר. אם הלוהו שנים תוך אלול של שנה השביעית שאינו ראוי לתבעו תוך שביעית ולאחר שלשים יום כבר עבר עליו סוף שביעית והרי הוא בהשמט כספים ואבד חובו לפיכך צריך קרא למימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה לומר לך כל חוב הראוי לתובעו בשנת השבע הוא בכלל השמיטה אבל כל שאינו ראוי לתובעו בשנת השבע אינו בכלל השמיטה: ופריך וכי לא כן אמר ר' בא כו'. הרי אע"פ שאינו ראוי לתבעו בשביעית משמטתו: ותו אשכח. מצא ברייתא דר"י דמצריך הני קרא לדרשא אחרינא: ה"ג ולאחר שש שנים הפקר כן השמטת כספים הוא ולא יגבני כו'. וה"פ סד"א כי היכא שהשמטת קרקעות היא מתחלת השנה אף השמטת כספים כן הוא לפיכך כתיב שנת השבע שנת השמיטה לומר לך שאין כל השנה משמטת כספים אלא מקצתה דהיינו בסופה:

הלכה ג

מתני' שלא השם המחייבו מלקות. לא המקרא שמחייבו מלקות מחייבו תשלומין מלקות מלא תענה התשלומין מוטבעתם לו כאשר זמם: כל המשלם אינו לוקה. דכתיב כדי רשעתו על רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו על שתי רשעיות ובפירוש רבתה התורה עדים זוממין לתשלומין מכדי כתיב כאשר זמם יד ביד ל"ל אלא דבר הניתן מיד ליד ונ"י מינו ממון ש"מ דאינו לוקה דא"כ ה"ל שתי רשעיות: וה"ג כל המשלם בעדים זוממין אינו לוקה ואיכא נמי דלוקה בעדים זוממין במקום דליכא ממון כגון עידי בן גרושה ונלות ושאר כל חייבי מלקות ותשלומין ואינו משלם חוץ מחובל בחבירו: משום לא תענה. אע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא ואין לוקין על לאו שאין בו מעשה הכא דגלי לן קרא דלוקין עליו במקום דליכא לקיומי ביה כאשר זמם כדדרשינן מוהצדיקו כדלעיל בעדי בן גרושה א"כ ה"ה בכל העדות אע"ג שמקיימים בו כאשר זמם לקי נמי מלא תענה: ומשום ועשיתם לו כאשר זמם. שאמרו לענשו מלקות הלכך סופג שמונים: משלשין בממון. עדים זוממים שחייבים בתשלומים משלשין הממון לפי מספר העדים אם היו

שהרי תובעו בינו לבין עצמו ואין מכניסה בב"ד דוקא. ומייתי ראיה ממתני' השוחט את הפרה כו' אע"פ דהלואת יו"ט לא ניתנה לתבוע ואפי' נודע אח"כ שהיה חול מ"מ ה"ל יו"ט דאיכא למנזר שמא יכתוב ואפ"ה משמטת ש"מ כרב ואמר ר"ל דממתני' אין ראיה דאתיא כר"י דאמר אפי' הקפת החנות ה"ל הלואה הואיל וראויה לתבעה ה"נ כי איגלאי מילתא למפרע שהיה חול ראוי לתבוע אחר שביעית וקסבר המלוה לעשר שנים משמטתו דבתר הכי קרינא ביה לא יגוש. אבל אם אינו ראוי לתבעו לעולם אינה משמטת ופריך וראוי לתבעו, בר"ה לא יהא אלא הקפת החנות בעינן מיהת שיהיו ראויין לתבען דאל"כ אינה משמטת וה"נ ואמר ר' בא כיון שאינו ראוי לתבעו (דה"ל הלואת יו"ט) אינו ראוי להאמינו וכיון שהאמינו אין ראוי שיתן לו מעות וה"ל הלואה, ש"מ כרב ואפי' אינו ראוי לתבעו לעולם משמטת. מיהו לפי מאי שכתב הר"ף והרמב"ם הלואה יו"ט ניתנה לתבוע אין ראיה מהשוחט את הפרה כו'. ונ"ל דאתיא כר"י ולאו הלכתא היא. לכן כתבתי דהרמב"ם לית ליה הך פירושא. והר"ש כתב ומשני ר' בא כיון שראוי להאמינו כמי שראוי לתבעו וליתן לו מעות ולא כהן נעשית מלוה ומשמטת ושמא ר"ל כיון דאגלאי למפרע שהוא חול כמי שראוי לתבוע דמי אלא שהלשון דחוק ע"כ ובאמת גירסא זו תמוה וגירסת הירושלמי שלפני במסכת שביעית היא כעין גירסת הר"ש. אבל הגירסא שבסוגיין נראית יותר נכונה. ולולי דמסתפינא אמינא דדוקא נקט השוחט את הפרה כו' דבבשר דרך ליתן מיד מעות כדאמרינן בבבלי יומא היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא דשקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא ליה דמיה לאלתר ועדיף מהקפות החנות ואפי' רבנן מודו בה:

על מנת שלא תשמטנו שביעית כו'. עיין בקונטרס. ולפמ"ש בסמוך דהא אמר ר' בא שלא לתובעו היינו לעולם אנ"ל דפליג ר' יוסי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי (ודברי הרא"פ וגירסתו אינן מבוררים) מיהו אבבלי דסוגיין ודאי פליג דאמרינן שם על מנת שלא תשמטיני בשביעית אין שביעית משמטתו ע"מ שלא תשמטני בשביעית שביעית משמטתו ע"ש פירש"י. ואי גרסינן גם כאן בשביעית ניחא ולכל הפירושים לא פליגי ר' בא ור' יוסי דתנאי שבממון קיים ותוס' כתבו שם בד"ה והמולל כו' וא"ת מי דמי הכא שביעית ודאי עקר אבל התם מי יימר דעקר כדאמרינן בהזהב וי"ל דהכא נמי מי יימר דעקר שמא יפרע לו קודם ע"כ וקשה לפ"ז נ"ל דקושית הש"ס היא לל"ב דאמר המלוה לעשר שנים אין שביעית משמטתו דלל"ק לק"מ די"ל בכה"ג אפי' אמר ע"מ שביעית משמטתו דבהלואה זו ודאי עקר דודאי לא יפרע לו קודם שאין אדם פורע תוך זמנו. וה"ל לתו' בד"ה א"ד המלוה כו' לאתויי ראיה מהכא דהלכה כל"ב מדפריך הש"ס עליה, ולי נראה הא דמחלק הש"ס בהזהב למולל בין ודאי עקר לספק היינו למוקמי הא דאמר במולל האומר ע"מ שאין לך עלי אונאה אין עליו אונאה אפי' לר"מ אבל להלכה ודאי קיי"ל כר"י אפילו ודאי עקר תנאו קיים דהא קיי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י ועוד הא אביי מסיק התם מחוורתא שמולל דאמר כר"י. ובפ"י מכירה פי"ג כתב הלח"מ וקשה כאן פסק כרב דתנאו בטל ויש לו אונאה ובפ"ט מהל' שמיטה פסק האומר ע"מ שלא תשמטני שביעית תנאו קיים וכו' אונאה לא ידע דמחל הא גם שביעית לא ידע כמ"ש תו' מי יימר דמחל שמא יפרע לו קודם כו' ע"ש. ותימא הא בשביעית איירי שהלוה אומר להמלוה הלויני ע"מ שלא תשמטיני שביעית כדפירש"י והוא יודע שלא נפרע לו קודם א"כ ידע ומחל. ותו' שכתבו מי יימר דעקר שמא יפרע לו קודם היינו למאי דס"ד שהמלוה התנה כך ועוד הא מיהת ידע הלוה (מאי) שמוחל לו אם לא יפרע לו קודם שביעית שלא ישמטנו וכו': חד אמר במלוה על המשכון כו'. בבבלי משני רבא הכא במאי עסקינן במלוה על המשכון ובמוסר שטרותיו לב"ד ופירש"י מוסר שטרותיו לב"ד היינו פרוסבול וכ"מ בסוגיין. וקשה למה לא מוקי לה באומר על מנת שלא תשמטני בשביעית ועי"ק מאי דוחקיה למוקמי מתני' בשכי דאיירי לאחר שעבר עליה שביעית לוקמי שעדיין לא עבר עליה שביעית וכיון שבידו לעשות פרוסבול א"כ לא הפסידו לו מידי. ותוס' כתבו אפירש"י ולא נהירא דבשביעית תנן המוסר שטרותיו לב"ד והדר תנן פרוסבול אלמא דתרי מילי נינהו ע"ש. ונראה דסבר רש"י גם פרוסבול מוסר שטרותיו לב"ד מיקרי ומפרש הכי במלוה על המשכון איירי מתני' א"כ כיון שיכול למסור שטרותיו לב"ד ע"י פרוסבול הלכך אין משלמין הכל ולא ניחא ליה לפרש שיכול למסור שטרותיו לב"ד שאין כל בתי דינים ראויים לכך כמ"ש שהפסידו פעמים כולו אבל פרוסבול יכול לעשות בכל ב"ד (ועיין ברמב"ם פ"ג מה"ש הלכה כ"ו ובכ"מ שם). ונראה דבהא פליגי ר"ג ור"ש. ועוד נראה מ"ד פרוסבול סובר מלוה על המשכון דאינו משמט דוקא אם המשכון כנגד כל החוב וכמ"ש הרמב"ם שם וכיון שכן לא הפסידו כלום דהא בלא עדים נמי נאמן המלוה אפילו יש עדים שנתן לו המשכון במגו דהחזרתיו. וצריכין לדחוק שהמשכון ביד שלים לכך ניחא ליה לאוקמי בפרוסבול. ומ"ד במלוה על המשכון סובר אפילו מהע כנגד אלף זוז אינו משמט. ועיין בכ"מ שם:

(דף ב' ע"ב) שלא תאמר כל שש שנים כו'. עיין בקונטרס. וא"ת ל"ל קרא תיפוק ליה מכתיב מקץ שבע שנים תעשה שמיטה שמעינן שבסוף משמט וי"ל כמ"ש הרא"ש בפסוק ויבואו מתוך הארץ מקץ ארבעים יום יש מקץ שהוא תחלה ויש מקץ שהוא מסוף ויתכן להיות ראש ארבעים יום ע"כ, ר"ל איני יודע אם קצה הראשון או קצה האחרון. וסלקא דעתך אמינא שהשמיטה תהיה מתחלת שבע שנים לכך איצטריך למכתב שנת השבע שנת השמיטה. אבל רש"י פי' ובפרשה מקץ כל מקץ הוא סוף. ואינו מוכרח. וכל דברי הרא"פ בסוגיא זו אינן מחוורין:

שלא השם המביאו כו'. עיין בקונטרס וכ"פ רש"י. וכתבו תוס' משמע אי ליכא אלא חד קרא אינו לוקה ומשלם וקשה הא אמרינן בב"מ החוסם פרה לדוש בה לוקה ומשלם אע"ג דליכא אלא חד לאו דלא תחסום ע"כ וקושייתם זו איכא אלא לאביי דמוקי לה כר"מ דאמר לוקה ומשלם אבל לרבא דמוקי לה בבא לא קשה מידי לר"פ דאמר משעת משיכה איחייב בזוזותיה נמי ל"ק דאין חיוב התשלומין מלא תחסום אלא מדינא חייב לשלם (ומ"ש מהרמ"ל בתוס' בד"ה לוקין כו' אי לאו קרא דלא תחסום ה"א דמותר לחסום ע"כ קשה דהא מדינא חייב במזוזותיה לר"פ ולאביי ורבא לא פליג בהא אלא סובר חיוב מלקות ותשלומין בהדי הדדי קאתי). וכי מעיינן לאביי נמי ניחא שאני לאו דחסימה דסמוך לפרשת מלקות משלם דסבר אביי לרבנן כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם (ועיין כתובות דף ל"ג בד"ה ועולא כו') וכי תימא ניליף מלא תחסום לכך לקי וממון כל היכא דאיכא ממון ומלקות לוקה ומשלם דהא כולהו לאוי מלאו דחסימה יליף להו כדאמרינן בבבלי לקמן פ"ג (דף ט"ו) וי"ל שאני הכא דכתיב כדי רשעתו א"כ אי ליכא אלא חד קרא אינו עולה על הדעת לומר שישלם ולוקה דכתיב כדי רשעתו אבל השתא דכתיב בתרי קראי שפיר יליף ליה ממוציא ש"ר דלקי ומשלם ומוציא ש"ר נמי בתרי קראי כתיבי. וממילא אף אי כתיבי תרוייהו בחד קרא לוקה ומשלם דכדי רשעתו לא קאי עליה וכמ"ש תוס' בסוגיין בד"ה סבר לה כר"ע כו' והא דקאמר בחסימה לוקה ומשלם לר"מ היינו בתר דשמעינן בעדים זוממים דלוקה ומשלם. ומ"ש עוד לכך פי' הר"ש דס"ק שלא השם המביאו לידי מכות אין צריך להביאו לידי תשלומין דלא בעי אזהרה דאי בעי אזהרה ודאי לא לקי דלאו למלקות אתא כי אם לתשלומין כדאמרינן לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו אלא לא בעי אזהרה כו' ע"כ. תימא הא לאו דלא תענה ה"ל נמי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואפילו הכי לקי עליה כיון דגלי קרא והיה אם בן כו' מכלל דלקי אלא תענה כמ"ש תו' בסוגיין בד"ה ורבנן כו' ע"ש אם כן אף אי בעי לא תענה לאזהרת ממון נמי היינו לוקין עליו וצ"ע. ובעיקר קושייתם נ"ל ודאי אילו כתיבי תרוייהו בחד קרא אינו לוקה ומשלם דכתיב כדי רשעתו וממוציא שם רע ליכא למילף דהתם כתיבו תרי קראי מויסרו שמעינן מלקות וממון מדכתיב וענשו אותו. אבל השתא דגם בעדים זוממים כתיבי תרי קראי וילפינן ממוציא שם רע דלוקה ומשלם ב"מ דלא דרשינן כדי רשעתו אממון ומלקות א"כ כל מקום שיש ממון ומלקות לוקה ומשלם דמהיכא תיתי למעט וכמ"ש תוס' בסוגיין בד"ה ורבנן כו' ע"ש הלכך אף בחסימה לוקה ומשלם וזה ברור. ומ"ש בס' פ"י כתובות (דף ל"ג) בתוס' בד"ה שלא השם כו' ויותר קשה לפרש"י נ"ל לר"מ טעמא שלא השם כו' תיפוק ליה דיליף ממוציא שם רע כדמסיק הש"ס ע"כ. לפמ"ש אין כאן בוס נדנוד רית קושיא. עוד כתב שם אמ"ש תוס' וא"כ לרש"י דלא מסתבר שלא יהיו חייבין ממון ומלקות בכה"ג כיון שרצו לחייבו שניהם. וקשה טובא דהא פ"ק דסנהדרין גבי פלוגי בא על בתו פירש רש"י כיון שסכתיבה לאביה ומיתב מחמתה נהרגין ומשלמין אבל אם ניסת שהתשלומין שלה לא עבדינן שתי רשעיות ע"ש ואין דבריו מחוורין דודאי מיתה וממון לא עבדינן דקם ליה בדרבה מיניה כדתנן התם הא אם יהיה אסון לא יענש אבל מלקות וממון היכי שבא לחייב שניהם למה לא יקיימו בו כאשר זמם בכולא דהכי נמי אמרינן ונפסליה לדידיה ולא לזרעו בעינן כאשר זמם. ועמ"ש בסמוך:

כל המשלם אינו לוקה. עיין בקונטרס. בבבלי גרסינן בשלמא לרבנן כדי רשעתו כו' אלא לר"מ מ"ט. וכתבו תוס' ואם תאמר מאי קושיא לר"מ הא בכתובות (דף ל"ו) מוקמינן הך קרא למיתה ומלקות ויש לומר הכי פריך ס"ל למוקמי קרא לממון ומלקות ולא למיתה ומלקות ע"כ. וקשה מאי פריך הש"ס דלמא סובר ר"מ כיון דגלי קרא לא יהיה אסון דמיתה וממון לא עבדינן מוקמינן כ.י הך קרא במיתה ומלקות דלא עבדינן ואי לא כתיבי תרי קראי לא שמעינן תרוייהו מכדי רשעתו כדעבדינן נריכותא בכתובות שם. והא דמוקי ליה ר' ישמעאל במלקות וממון ולא במיתה ומלקות היינו משום דסובר מיתה ומלקות מיתה אריכתא היא כמפורש בבבלי לקמן פ"ג (דף י"ג) אבל ר"מ לית ליה הך סברא. ותדע דהא מדסמיך ליה ארבעים יכנו משמע דלוקין אם כן אין למוקמי כדי רשעתו במיתה ומלקות דהתם ודאי אינו נפטר במלקות דאיתגורי איתגור ואפילו הכי ילפי רבנן מהך קרא תרווייהו כמ"ש תוס' כתובות שם בד"ה ותדא כו' ס"ד על כרחך לומר מכל מקום מסתבר לאוקמי פטור דידיה במיתה ומלקות. ולא ידעתי מאי דוחקייהו לפרש קושית הש"ס הכי טפי הל"ל מאי טעמא לא מוקי ליה בתרווייהו במיתה ומלקות וממון ומלקות. ולע"ל כתבתי בתוס' בד"ה עדים כו' דרבנן ילפי מכדי רשעתו ממון ומלקות מגזרה שוה דשקר שקר הו רשע רשע ע"ש ולא קשיא להכי אמרינן דרבנן ילפי מכדי רשעתו ממון ומלקות לכן דרך הש"ס לקצר דהשתא דילפינן ליה בגזרה שוה נכלל הכל בכדי רשעתו. ותדע דבגז"ש פליגי, דהא איכא דמתני להא דעולא אדר' יהודה דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו כמפורש בבבלי בסוגיין. וקשיא כיון דגם לר"מ נ"ל דיליף ממוציא שם רע אם כן למה אמר עולא מילתיה אברייתא ולא אמתני' אלא ודאי בגזרה שוה פליגי ומאן דמתני להא דעולא אברייתא סובר טעמא דר"מ דלית ליה גזרה שוה דרשע רשע. ותוס' כתובות דף ל"ה כתבו בד"ה רבא כו' וסוגיא דלקמן כרבא כו' ע"ש וקשה טפי ה"ל לאקשות לר"י דמחייב מיתה ומלקות כמ"ש בסמוך ולדידיה ודאי מוקמינן חד למלקות וממון פ"מ דלית ליה גז"ש דרשע רשע. אלא דיש לומר כיון דגלי קרא בעדים זוממים דמשלמים וכתיב והצדיקו דלוקין על לא תענה סלקא דעתך אמינא קרא אתיא אפילו היכא דאיכא לקיים כאשר זמם בתשלומים לוקה נמי אי לאו דכתיב כדי רשעתו. אם כן אף סוגיא דלקמן איכא לאוקמי כאביי וצ"ע ועמ"ש בסמוך בד"ה ואין כו'. והא דאמר עולא גמר לה ממוציא שם רע כתבו תוס' ואם תאמר ניליף נמי ממוציא שם רע לא תענה אע"ג שהוא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו והיה אם בן ל"ל ויש לומר מוציא שם רע גופיה לא למדנו דלקי אלא מוהיה אם בן דקאמר פ' נערה למדנו יסרו מויסרו ויסרו מבן והיה אם בן ע"כ. וקשה הא לא שמעינן דלוקין אלא והצדיקו את הצדיק כו' דאייתר אבל והיה אם בן אינו מיותר כמפורש ברש"י (דף ב') בד"ה משום כו' ע"ש א"כ לא תידוק מידי דאף אי לא כתיב והצדיקו איכא למילף מלקות למוציא שם רע מוהיה אם בן הכות הרשע דמפורש דבמכות איירי וצ"ע. וקושייתם יש לומר דלא תענה הוי נמי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו אי לאו דכתיב והצדיקו כמ"ש תוס' בסוגיין בד"ה ורבנן כו' ע"ש והא ודאי ליכא למילף ממוציא ש"ר. ואפשר לומר דקשיא להו קושייתם שפיר בד"ה ורבנן כו' הא דפריך תיפוק ליה מלא תענה למה לא משני משום דהוי להו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וליכא למימר כתירוצם עדיפא מיניה משני. דודאי אין זה עדיף דהא משום דהוא לאו שאין בו מעשה לא איצטריך דאיכא למילף ממוציא ש"ר וכמ"ש ומה שתירצו עוד לר"מ פריך דנפקא ליה אזהרה לעדים זוממין מולא יוסיפו ע"כ קשיא טפי לגמור ממוציא שם רע דלדידיה לא הוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד ואיהו הוא דיליף ממוציא ש"ר, אבל תירוצם האחרון קשה לי דלדבריהם נ"ל דפריך הש"ס ל"ל לעולא לנגמר לר"מ עדים זוממין לוקים משום והצדיקו תיפוק ליה מולא תענה. מי הגיד להמקשה דעולא כר"מ אמרה לשמעתיה דלא כרבנן. תו פריך בבבלי מה למוציא שם רע שכן קנס ומשני ס"ל כר"ע דאמר עדים זוממין קנסא הוא. וכתבו תוס' ורבנן סברי עדים זוממין לאו קנסא ולא ילפינן ממוציא שם רע ודרשינן כדי רשעתו אף במלקות וממון וילפינן כל מלקיות מעדים זוממין דעיקר מלקות בעדים זוממין כתיב ואפילו קנסא ילפינן מעדים זוממין דאפילו נתחייבו ממון כשהעידו על קנס ממעטינן מכדי רשעתו שאינו לוקין ומשלמין ע"ש. (ועיין בתוס' כתובות דף ל"ב בד"ה דא כו'). ואמרינן בכתובות שם טעמא דעולא דאמר כל היכא דאיכא מלקות וממון משלם ואינו לוקה דיליף תחת תחת ור"י דאמר לוקה ואינו משלם דכתיב כדי רשעתו ולית ליה תחת ע"ש וקשה כיון דריבתה התורה עדים זוממין לתשלומין א"כ אי לית לן גזרה שוה דתחת תחת יש לנו לומר בכל מקום משלם ואינו לוקה דומיה דעדים זוממין דנבייהו כתיב כדי רשעתו וכי תימא לא ילפינן מעדים זוממין שכן לא עשו מעשה אם כן נימא בכל מקום לוקה ומשלם דהא לא לקי עלייהו כדי רשעתו. ולפי מה שכתבו תוס' שם בד"ה אלא כו' לא אמר עולא דמשלם ואינו לוקה אלא בבני תלה ע"ש יש לומר דה"ל עדים זוממין וחובל שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין. אדרבה דוק מיניה בשאר מקומות ואינו משלם ולוקה, ומעתה ליתא לקושית הרב בעל פני יהושע שם למה לא ילפינן, בשלמא מהני תלת כו' ע"ש:

ואין משלשין במכות. בבבלי גרסינן מנא ה"מ אמר אביי אתיא רשע רשע כו' רבא אמר בעינן כאשר זמם וליכא. ותו' כתבו כתובות (דף ל"ה) בד"ה רבא כו' וי"ל רבא ור"י אית להו בכל מקום גז"ש דרשע רשע בדבר שהוא בגוף המלקות כו' ע"ש. ותימא הרי הכא שהוא בגוף המלקות והא ה' לית ליה לרבא גז"ש דרשע רשע. וביותר יש לתמוה על תוס' סנהדרין (דף ל"ג) בד"ה אתיא כו' דמקשינן בתחלה מסוגיא דהכא ותירצו דוקא בגוף המלקות כו' ע"ש ואין תירוץ זה מספיק לקושייתם ודוחק לומר שבתירוצם בתרא לא נדו מתירוצם קמא וצ"ע:

עד שיזומו את עצמן. עיין בקונטרס וכן כתב הרמב"ם. והטור כתב בח"מ סי' ל"ח ומפני זה האחרונים נאמנים כיון שמעידים על גופן של עדים והם אינן נאמנים על עצמן לומר לא עשינו כך וכך והוי כאלו העידו עליהם שהרגו נפש או חיללו שבת. וכתב הלח"מ פי"ח מה"ע וקשה הא בגמ' פ' מרובה וזה בורר אמרו עדים זוממין חידוש הוא מאי חזית דסמכית אהני סמוך אהני וי"ל לרבא דאמר מכאן ולהבא נפסל הוא דאמר חידוש הוי אבל אביי דקיי"ל כוותיה דאמר למפרע נפסל לית ליה חידוש אלא יש טעם בדבר כמ"ש הטור ע"ש. לפום רהיטא נראה ראיה לדברי הלח"מ מסוגיין דאר"ל ר"י גמר מעדים זוממין וממונא ש"ר ע"ש ואי ס"ד עדים זוממין חידוש הוא ה"ל למפרך מה להצד השוה שכן חידוש דהא מפורש בירושל' פ' אלו נערות שמוניא ש"ד חידוש ומביאו תו' פ' א"נ (דף ל"ב) אלא ודאי עדים זוממין לאו חידוש הוא וליכא למיפרך הכי. וכן יש להוכיח מסוגיא דאלו נערות (שם) דקאמר אלא גמר מעדים זוממין כו' ע"ש. ועוד יש להביא ראיה ממ"ש הטור סי' כ"ח אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ואם קיבלו אפי' בדיעבד פסול והוא מדברי הרא"ש פרק הגוזל בתרא. ומייתי ראיה מהזמה ע"ש וכ' המרדכי וקשה הא עדים זוממין חידוש הוא. ומפני כך פסק בדיעבד דנין עליו. ולפמ"ש הלח"מ דהטור סובר להלכה לא אמרינן דעדים זוממים חידוש הוא ניחא אלא דקשיא לי הא דקאמר הש"ס בבלי פרק מרובה (דף ע"ג) ופרק זה בורר (דף כ"ז) רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל סובר עדים זוממין חידוש כו' א"כ רבא אית ליה דאביי וטעמו משום פסידא דלקוחות מאי ביניהו כו' ע"ש שלא מנא קולא לטעמא דחידוש. ולדברי הלח"מ איכא ביניהו טובא. שהרי כתב שם לטעמא דהטור אף אם אמרו העדים שגם הלוה והמלוה היו עמהם הוי הזמה וכ"כ התוי"ט ע"ש ולמ"ד חידוש לא הוי הזמה והעדים פטורים ועוד למ"ד חידוש אם קיבלו עדות שלא בפני בע"ד בדיעבד כשר ולמ"ד לא הוי חידוש פסול בדיעבד. גם עיקר הטעם יש לדקדק דאי שנים ואמרו אלו שנים חיללו שבת אין שני אלו נאמנים להכחישם ולומר בהיפך שנוגעים הם בעדותם והעדים הינם נוגעים אף דהכי אומרים איפכא דהויא להו שלא תאמר כלום. א"כ ה"נ עדים הראשונים ה"ל לשתוק וכיון שכן לא מיקריין נוגעים ושפיר קאמר רבא חידוש הוא. וכן נראה דעת כל הראשונים דעדים זוממין חידוש הוא וכ"כ בעה"מ בסוגיין ע"ש. עוד כתב הלח"מ מנ"ל להרמב"ם לומר שהם אמרו עמנו הייתם גם אתם גם הלוה והמלוה היו הכחשה ולא הזמה ע"ש שהאריך. והדבר פשוט כיון דבעינן שיהו העדים מוסרים כדיליף מקרא ואין העדים מוסרים אלא כשלא היו כלל במקום הלוה והמלוה אבל כשהיו שם אלא שהאחרונים מכחישים את הראשונים אינה אלא הכחשה וכמ"ש הרמב"ם וכשאומרים המזימים עמנו הייתם בו ביום ולא היו המלוה והלוה עמהם והמעשה היה ביום אחר הוי הזמה כדמוכח בסוגיין דאמר רבא עמנו הייתם אלא נתרי בשבת הרג פלוני את הנפש נהרגין. שהרי הוסרו העדים הראשונים מכל העדות. והלח"מ בזה חילק בענין אחר ואין צורך. ונראה שגם הטור לא קאמר אלא שיש חילוק קצת בין הראשונים והאחרונים אבל לדינא מודה לדעת הרמב"ם וכן עיקר:

אינה נהרגת כו' עיין בקונטרס. וכפי' הראשון פירשו רש"י והרי"ף וכפי' השני פי' הר"ב. וכתב התוי"ט דלשון המשנה משמע כפי' הר"ב ע"כ ר"ל לפי' קמא קשיא קושית הש"ס מאי דהוה הוה ול"ל למתני אלא כת הראשונה. ואינו מוכרח דלמסקנת הבבלי נ"ל דקמ"ל אע"ג דאר"י איסטטית היא זו מ"מ ההורג אינו נהרג דחיישינן מיהת שמא עדים זוממים הם. והראשונים פירשו באו אחרים והזימום כגון דאתי סהדי והזימו לעדות ראשונים ובאו כת שלישית והזימו לכת השנייה ובאו כת רביעית והזימו לשלישית אפי' עד מאה כולם יהרגו ור"י פליג ואמר איסטטית היא זו לא נכון הוא זה (כ"כ הערוך [בערך איסטטים] בשם ר"ח) ובסוגיין משמע שפי' זה הוא עיקר וכ"ה בתוספתא בפירקין מעידים [אנו] באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו אחרים והזימום הנדון פטור כת הראשונה חייבת באו אחרים והזימום הנידון חייב כת הראשונה פטורה והשנייה חייבת כת אחת נכנסה וכת אחת יוצאת אפי' מאה כולן פטורין (יהרגו) רי"א איסטטית היא זו ואין נהרגת אלא כת הראשונה בלבד. והרי"ף השיב על פי' זה אי הא דקאמר הש"ס אטו כ"ע גבי הני הוו קיימי, הא לאו בכת אחת איירי דקאמרת כ"ע גבייהו הוו קיימי. ג. תנן אפילו מאה כולן יהרגו ואי כ"ד דהני מוזמי להני והני להני אמאי כולם יהרגו הא לא מיחייב קטלא אלא מאן דקיימא עלה הזמה בלחוד. ג. טעמא דר' יהודה היכי מתגרר לסך פירושא ע"כ. והאפשר לפרש מעיקרא ס"ד ר"י כרבנן כי היכא דרבנן סברי דמקבלין כל העדיות ולא מחזקינן להו בשיקרא אע"ג שכבר הוזמו כמה כיתות ה"נ אמרינן בככיבות ור"ל כר' יהודה דאמר מדהוזמו שני פעמים מחזקינן לכולהו סהדי בשיקרא ה"נ נמי והוזקו שני פעמים בשיקרא הו לא מקבלינן סהדי וקאמר ר"י אנא דאמרי אפילו לר"י אטו כ"ע לגבי הני הוו קיימי כלומר השנייה ואומרים שעמדו אצל הראשונים והאחרונים אומרים שהשנייה עמדו אצלם וזה רחוק אבל הכי אין הכיתות מכחישות זו את זו הלכך אמרינן הני ידעו בסהדותא והני לא ידעו בסהדותא ומיושב שפיר קושיא. א. ג. והא דקאמר כולן יהרגו ה"ה נמי כולן פטורין בלשון התוספתא ור"ל כל מסכת החרוגה מסייעין להו כפורין וכל שאין כת ההרוגה מסייעין להן נהרגין ונקט כולן נהרגין דהיא עיקר פלוגתייהו. וא"ת א"כ מאי פריך הש"ס מאי דהוה הוה ליהוי, קמ"ל דאין כת שניה נהרגת. דכיון שבאה כת שלישית והזימה ה"ל איסטטית ולאפוקי מהיגפיא דר' בון וי"ל סובר הבבלי מדתנן באו אחרים והזימום תרי זימני ב"מ דבכה"ג פליג ר"י דא"כ ה"ל לתני תלתא זימני באו אחרים והזימום. ולפי' זה נ"ל הא דאמרינן עדות שאי אתה יכול להזימה לא הוי עדות רבנן ולא ר"י דלדידיה כיון שזוממי זוממין אינן נהרגין גם עדות המזימין אין מקבלין דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה נמצא שביטלת תורת הזמה אלא ודאי סובר ר"י הא דבעינן כאשר זמם היינו דוקא היכא דאפשר אבל אם לא אפשר לקיים בהו כאשר זמם אין עדותן בטל בכך אבל לפי' הרי"ף ניחא דהא ודאי אפשר להזימם למזימים אם באה כת מעלמא והזימם. ולפירוש הר"ב קשה דהא איהו דאמר דאית ליה לר"י עדות שאי אתה יכול להזימה לא הוי עדות א"כ אין כאן עדות דכי היכי דלא מקבלין כת שנייה דמחזקינן להו בשיקרא ה"נ אין לקבל זוממי זוממין דאמרינן הנך סהדי מהדרי אשיקרא וכיון שכן עדות הזוממין נמי לאו עדות הוא כיון שאי אתה יכול להזימם וכן העדות הראשונים אין לקבל מטעם זה ודוחק לחלק בין כת שנייה לזוממי זוממים. ומ"ש התוי"ט שפי' הרמב"ם כפי' הר"ב אין נראה ומ"ש ואין נהרגין אלא כת הראשונה בלבד ואין שומעין מאותן שבאו אחרי כן ר"ל אם לא שמעו קודם שנהרגו מאותן שבאו אחרי כן אבל אם שמעו אף אלו אינן נהרגין. ומ"ש הרי"ף פלוגתא דר' לעזר וריש לקיש והלכתא כר"א. וסיים הרא"ש דמשום ר' יוחנן אמרה ע"כ ק"ק למה לא הביא הרי"ף פלוגתייהו דר"י ור"ל ותו לא הוה צריך למפסק הלכתא דאזלינן בתר כללא ר"י ור"ל הלכה כר"י:

(דף ג' ע"א) **באו** אחרים כו'. בבבלי בסוגיין גרסינן אמר רבא באו שנים ואמרו בחד בשבת הרג פלוני את הנפש ובאו שנים והזימום ואמרו בע"ש הרג נהרגין דבעידנא דקא מסהדי גברא לאו בר קטלא הוא ופירש"י שלא הועד עליו בב"ד ואלו הוה אתי ומודה הוה מיפטר. וכתבו תו' ואין נראה דזה לא מצינו דא"כ כל חייבי מיתות יכולים להודות ולפטור עצמם ע"ש. וקשה ה"ל להקשות ממה שהרג יהושע את עכן ודוד את גר העמלקי בהודאת פיהם ש"מ כשמודה לא מיפטר וי"ל בלא"ה צ"ל דהתם הוראת שעה היתה כמ"ש הרמב"ם בפי"ח מה"ס גזירת הכתוב היא שאין ממיתין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים וזה שהרג יהושע את עכן ודוד לגר העמלקי בהודאת פיהם הוראת שעה היתה או דין מלכות היה אבל ב"ד אין ממיתין המודה בעבירה כו' ע"ש: (וזה שכתב הרמב"ם דין מלכות היה לא ק"י אלא של גר העמלקי אבל לא על עכן דאף שנאמר יהושע היה מלך מ"מ לא היה לו בה לסקלו כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' מלכים ובירושלמי ר"פ ארבע מיתות ודוחק). אך קשה מדבריהם נראה שמפרשים דעת רש"י דהמודה מיפטר ממיתת ב"ד ואפילו באו עדים אח"כ דאל"כ לא מקשים מידי מחייבי מיתות א"כ ה"ל להקשות לפ"ז בשוגג חמור ממזיד דהמזיד נפטר בווידוי לחוד והשוגג צריך ווידוי וקרבן וע"ק א"כ קרא ל"ל דאין ממיתין האדם בהודאת פיו פשיטא הא הודאת פיו מהני לפטרו ולא לחייבו. וכן מוכח מלשון הרמב"ם שכתבתי דאיכא קרא דאמר גזירת הכתוב כו'. ונראה דיליף ליה מדכתיב ע"פ שנים עדים יומת המת. ולאו מדכתיב עדים ממעטינן הודאת פיו דאיכא למימר קמ"ל קרא עדים וכ"ש הודאת פיו אלא מדכתיב פי דמיותר דריש ליה על פי העדים אבל לא בהודאת פיו. ולכך נקט הרמב"ם לישנא דקרא ע"פ שנים עדים. (והכ"מ סתם מקורו) וכן דרשו בגמ' בבלי (דף ע"א) על פי שני עדים דכתיב בפ' שופטים ולא ע"פ כתבן. ומעתה מאי דקשיא למה לא יליף לה הש"ס מקרא קמא ע"פ שנים עדים וכן הקשו אפירש"י בחומש ע"ש ניחא דע"פ קמא איצטריך למעט הודאת פיו ועי' מ"ש לקמן (בהלכה ה' בד"ה על). אבל נראה שמשום לא עלה על דעת רש"י לומר שיהא חייב מיתה מיפטר בהודאת פיו אלא ר"ל כיון שההורג בעצמו יודע שהרג את הנפש א"כ גברא בר קטלא הוא דס"ל כאחר נגמר דינו שיש לו להודות על חטאו וליהרג ע"י ב"ד לזה אמר אפילו בא והודה מיפטר הלכך לא הוי בר קטלא עד שיבואו עדים ויעידו וידונו על פיהם וזה ברור. וא"ת לפ"ז איך חייב קרא מיתה למברך את השם הא אין בלבו כלפי מעלה אלא שבעלה השם לדבר אחר ומכוונו בשם המיוחד ומקלל ספיר (ועיין בפרק ארבע מיתות דף ס"ה בד"ה הואיל כו'). א"כ לעולם יכול לפטור עצמו בזה מאי קאמרת שמודה שהיה לבו לשמים נמלא שזה נהרג בהודאת פיו וי"ל כיון שהתרו בו והוא אמר ע"מ כן אני עושה ידענו שהיה לבו לשמים ונהרג על פי העדים. ולריב"י דאמר חבר א"צ התראה נ"ל במברך השם מודה דגם חבר צריך התראה. גם בא"ס הביאה ס"ד דצריכה התראה כמפורש בבבלי סנהדרין (דף מ"א). והתוס' כתבו סנהדרין (דף כ"ה) בד"ה ילאו עדים זוממין שאין בהן מעשה תימא ל"ל קרא למעט עדים זוממין מקרבן הא אפי' בשוגג מיקטלי דלא בעי התראה וי"ל משכחת לה שהוזמו קודם גמר דין דאין נהרגין עד שיגמר הדין א"נ כגון שחזרו בהן מעצמן ואמרו מבודין אנחנו ע"כ וקשה לתירוצם הראשון אם הוזמו קודם גמ"ד א"כ אין בהן מיתת ב"ד ואנן חייבי מיתות ב"ד בעינן למילף וא"ל כיון שבאו המזימים אחר ג"ד היו חייבים מיתה. דהא בעינן דומיא דעכו"ם והתם במזיד חייב מיתה עכשיו. ותירוצם השני קשה הימנו שמלבד קושית שהזכיר קשה נמי הרי אם יבואו עדים ויזימם אחרי הודאתם חייבין מיתה דקיי"ל כרבא הכחשה תחילת הזמה גם אין נאמנים לחזור דהא קיי"ל כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וכ"ת אף דלגבי אחרים אין נאמנים לחזור ולהגיד גבי עצמם נאמנים ולא מהני הזמה א"כ קשה שלא הנדון למיהם הוא עומד כל זמן שלא באו הזוממין דלגבי דידיה ודאי אין חוזרים ומגידים למה לא יהרגו כדי לקיים בהם כאשר זמם. גם נ"ל דפליגי תוס' על הר"ח דאמר גם לגבי עצמם אינן נאמנים כמ"ש הש"ך ח"מ סי' ל"ח ע"ש שהאריך. ועיקר קושייתם נראה ליישב ודאי התראה לא צריכי שהם רצו נהרגו בלא התראה כמפורש פ' אלו נערות אבל אם נתברר לן שהשוגגים היו ודאי פטורים שלא מצינו שוגג נהרג ואפילו אם נתברר שאומר מותר פטור ומביא קרבן דלחייב מיתה בעינן שיהא מזיד ממש ולחיוב קרבן אפילו אומר מותר שוגג הוא כמ"ש תו' פ"ב. ודוקא שנתברר שהן שוגגים אבל אמירה דידהו שוגגים היינו לאו כלום הוא דא"כ ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה שיכולים לומר שוגגים היינו וכ"כ הרמב"ם פ"ב מה"ע:

אין עדים זוממין כו'. כתב הרמב"ם פרק עשרים מה"ע נהרג זה שהעידו עליו ואח"כ הוזמו אין נהרגין מן הדין שנאמר כאשר זמם לעשות ועדיין לא עשה ודבר זה מפי הקבלה אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין וכן אם יצא ממון מיד זה לזה בעדותן חוזר לבעליו ומשלמין לו. וכתב הראב"ד נהרג זה כו' שיבוש הוא זה ע"כ לפום ריהטא היה נראה שסובר הראב"ד הא דהרגו אין נהרגין יליף מיתורא דלאחיו שבא ללמד דבעינן שיהא אחיו קיים. ולכך קאמר דמה שכתב הרמב"ם דהא אין נהרגין מדברי קבלה הוא שיבוש דמקרא יליף ליה. אך קשה אף שלשון המשנה משמע כך דמלאחיו יליף א"א לומר כן דלאחיו מיעוטא הוא דהא מיצרך צריכא לאחיו ולא לאחותו. ויותר נראה דקי' אמה שמחלק הרמב"ם בין מיתה למלקות וממון. ובאמת הדבר צריך טעם. והכ"מ כתב בשני טעמים ע"ש והם תמוהים דמ"ש משום חומר עונש אינם נהרגין שאין מיתת ב"ד מכפרת עליהן. קשה א"כ מלקות נמי הרי פעמים שמת מן המלקות נאמר נמי גדול עונש ולא ילקו ה"נ לא כל אדם שוין איך יתכפר זה במלקות אלא ודאי לא חילקה התורה בכך ומקיימים בהם כאשר זמם ותדע דהא בעינן למילף ק"ו ולא פריך הכי ניהו י"ל דהיינו דקאמר א"כ ענשתה מן הדין. וכ"כ המהרש"א פרק ארבע מיתות (דף ס"ד) בד"ה ומזרעך כו' ע"ש. והטעם השני שאילו לא היה חייב מיתה לא הניחו ה' להרגו ע"ש תימא הא אף כי ידעינן שהנדון חייב מיתה נהרגין העדים כדאמרינן בבבלי (דף ה') באו שנים והעידו שהרג ובאו ב' והזימום ואמרו בע"ש היה המעשה נהרגין דבעידנא דקא מסהדי לאו בר קטלא הוא. הרי מפורש כמ"ש. דוחק לחלק הואיל ונעשה ע"י ב"ד. שהרי כבר אמרו ויהא הקולר תלוי בצואר העדים ולי נראה הטעם דעדים זוממים חידוש דמ"ש סמכת אהני סמוך אהני והתורה אמרה לסמוך על המזימין כדי להציל הנדון דכתיב והצילו העדה דליכא למימר אי משום הצלה לא יהרגו גם העדים דא"כ לא יהרג אדם מעולם דכל העדים הויא להו עדות שאי אתה יכול להזימה אבל אחר שכבר נהרג

נבטל

היו שלשה עדים והוזמו כל אחד משלם שליש הממון שרצו להפסידו: **ואין משלשין במכות.** אין כל אחד מהעדים לוקה שליש מלקות אלא כל אחד לוקה ארבעים דבעינן ועשיתם לו כאשר זמם וכל אחד מהם ביקש להלקות הנידון לבד מלקות שלם א"כ אף שיהיו נלקים בין שלשתם מלקות אחד לא נתקיים כאשר זמם שאין כאן מלקות באחד משא"כ ממון שמצטרף ויש כאן קבלת ממון כאשר זממו להוציא ממנו: **עד שיזומו את עצמן.** שיזומו אותן בעסקי גופן לא בעסקי ההורג והנהרג כדמפרש ואזיל ונפקא לן מקרא דכתיב והנה עד שקר העד עד שיהא השקר בגופן של עדים מדלא נאמר עדות שקר: **אין אלו זוממין.** והיא עדות מוכחשת ונדחו דבריהם של אלו ואלו וכאלו אין שם עדות כל עיקר: **שהרי אתם הייתם** עמנו כו'. ואין אנו יודעים אם זה הרג את זה ביום זה במקום פלוני כמו שאתם אומרים או לא הרגו הואיל והעדים שהזימום לא העידו על עצמה של עדות כלל אם אמת היה או שקר הרי אלו זוממין אבל אם אמרו ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום ולא היו דברים מעולם הואיל והכחשה בעדות עצמה היא אינם זוממים ואצ"ל אם לא אמרו כלל עמנו הייתם אלא שאמרו ההורג והנהרג היו עמנו ולכד"מ שזו מוכחשת היא: **במקום** פלוני. רחוק מאותו מקום שהם אומרים יותר ממהלך יום: **ונהרגין.** העדים הראשונים ע"פ האחרונים שהזימום אע"ג שהם תרי ותרי כיון שהאחרונים מעידים על גופן של העדים והן אינן נאמנים על עצמן לומר לא עשינו כך וכך והוי כאלו העידו עליהם שהרגו נפש או שחיללו שבת שאינן נאמנים להכחישם: **באו.** עדים אחרים והעידו על הנידון כעדים הראשונים ובאו אלו השנים שהזימו את הראשונים והזימו גם את האחרונים: **אפילו.** היו מאה כתות שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת אחת הזימה את כולן כולן יהרגו: **איסטטית** היא זו. הכת הזאת עדות סרה וספיה היא שכך נטלו עצה ביניהם להזים את כל הבא להעיד בעדות זאת ל"א סטטית היא זו וכי עדות זה יורה של איסטטית היא שנתובעת כל המונעה בה: **אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד.** אם קדמו והרגו אותה קודם שתבא כת השנייה אבל משבאה כת השנייה והזימו גם אותה אינה נהרגת שום אחת מהן דאמרינן איסטטית היא זו כת המזימין והא דתנן אינה נהרגת כו' קאי אהא דקאמר הת"ק אפי' מאה כולם יהרגו עלה אמר ר"י אי אפשר שיהרגו אלא הראשונה בלבד דהיינו כגון שקדמו והרגו אבל השנייה לעולם אינה נהרגת ואם לא קדמו והרגו אף הראשונה אינה נהרגת ל"א ר"י לדבריהם דרבנן קאמר איסטטית היא זו כת המזימים ואין להרוג המוזמים על פיהם אבל לדידי בלאו היסטטית נמי אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד שאני סובר לאחר דאתימא לה כת הראשונה תו לא מקבלין סהדותא דכת שנייה דאתיא לאסהיד אבתרה ואי אסהדה ואתזמא לא קטלינן לה דלא קרינן בה ועשיתם לו דהא לא קטלינן אפומה:

גמ': **והוא שנהרג.** הא דאר"י אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד דוקא שנהרגה קודם שבאה כת השנייה אבל אם לא נהרגה עד שבאה כת השנייה אף הראשונה אינה נהרגת דהא הזיקן דהמזימים איסטטית היא: **הדא** כו'. והיינו דתנן אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד והס"ד דת"ק ר"י אם אינה אלא כת אחת נהרגין אבל אי איכא טפי אין נהרגין מאי בלבד דקאמר:

(דף ג' ע"א) **רבי בון בר חייא.** בעי לפני ר"ז לר' יהודה אם באו שני עדים והעידו על אחד שהרג את הנפש בחמשה בחדש באלול ובאו שנים אחרים והזימום ואמרו עמנו הייתם בחמשה בחדש בקיסרי ובאו שנים אחרים והזימום למזימים ואמרו עמנו הייתם בחמשה בחדש בציפורי מי אמרינן שההורג אינו נהרג שמא עדים הראשונים זוממין הם שהרי הזימום כת השנייה וגם העדים אינן נהרגים שהרי הזימו כת השלישית לכת השנייה או דלמא כי אמר ר"י אינה נהרגת אלא כת הראשונה היינו הראשונה או המוזמים ולא אמרינן איסטטית היא זו אלא א"כ באו עוד כת רביעית והזימו לשלישית: ה"ג בחמשה בחודש בציפורי א"נ אפשר לקיים הגירסא קיים להו בציפורי רחוק מקסרי יותר ממהלך חמשה ימים ומיגתא הגב אורחא קמ"ל דלא חיישינן לגמלא פרחא:

הלכה ד מתני'

עד שיגמר הדין. של הנדון שיהרג על פיהן ואח"כ הוזמו: **שנאמר נפש תחת נפש.** בעדים זוממים כתיב לא תחוס עינך נפש בנפש: **לעשות לאחיו.** משמע שהרי עדיין אחיו קיים: **יכול משקיבלה עדותן.** ובאה להם הזמה מיד קודם גמר דינו של נדון יהרגו: **עד שיגמר הדין.** דהשתא מתקיימת שפיר נפש תחת נפש דמשיגמר הדין מיקרי גברא בר קטלא ואם הרגו אדם שפטור להקים דגברא קטילא קטיל:

(דף ג' ע"ב) **להקיש שלשה לשנים.** איפכא ה"ל למיתני להקיש שנים לשלשה אלא בר"ש וברי"ע נקט הכא לכך תנא בכולהון בשוה: **מה שלשה מוזמים את השנים.** דהא רובא נינהו: **ומנין אפי' מאה.** שנים מזימין אפי' מאה שהעידו יחד: **ת"ל עדים.** כלומר אפילו מאה אין להם אלא דין שני עדים: **מה שנים אינן נהרגין עד שיוזמו שניהם.** דכתיב הנה עד שקר העד ואמר מר כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרט לך הכתוב אחד: **עד שיהיו שלשתן זוממים.** והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו אבל אם העידו שנים ואחר זמן העידו אחרים הרי הן שתי כתות לכל דבר: **לא בא הכתוב כו'.** לא הוצרך ללמדנו זאת דממילא ידעינן ששנים מזימין את השלשה שהרי השנים כשרים לכל עדיות וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיוזמו כולם שהרי כולם כאחד נעשו עדים יקרא כתיב והנה עד שקר העד ולא בא אלא להחמיר עליו שלא תאמר הואיל ובלא הוא היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה לימדך הכתוב שאף הוא ממקיימי דבר: **על אחת כמה וכמה כו'.** שמצינו מדה טובה מרובה ממדת פורענות במדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים: **בד"א בדיני נפשות.** דכתיב והצילו העדה ומהדרינן אזכותא דמצוה לבטל העדות בקל כדי להציל הנפש: **אבל בדיני ממונות.** נמי עדותן בטלה: **בזמן שהתרו בהן.** בד"נ איירי כלומר כי אמרינן דבטלה זהו בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף מתחלה להיות מן המתרין בעובר עבירה אבל אם לא התרו בהן ולא כיון להיות עד בדבר לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתו של זה: **מה יעשו שני אחין שראו.** עם שלישי מן השוק באחד שהרג את הנפש: **גמ': הדא אמרה.** זאת אומרת קאי אמתני' דפ' מרובה דתנן התם גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהם ונמצאו זוממין משלמין את הכל וקאמר ר"ז מהך מתני' שמעינן שעד זומם אינו נפסל משעה שהעיד בב"ד אלא משעת עדותן של המזימים נפסלים דאי ס"ד למפרע הוא נפסל קשיא מתניתין דאף בשהוזמו תחלה על הטביחה איירי דאי בשהוזמו על הגניבה תחלה ה"ל עדותן על הטביחה עדות מוכחשת שאם אין גניבה אין טביחה ומכירה מ"מ אמאי משלמים על הטביחה הא כשהוזמו אח"כ על הגנבה איגלאי מילתא למפרע כשהעידו על הטביחה פסולים היו אלא מכאן ולהבא נפסל וכשהעידו על הטביחה עדיין לא נפסלו עד שהוזמו אח"כ לכך משלמים את הכל: **ה"ג פתר לה שני התריות.** ר"ז מפרש למתני' שהתרו בו שני פעמים אחת על הגנבה ואחת על הטביחה ולא העידו על שניהם בבת אחת ודייק שפיר כדכתיבנא אבל אי מוקמי' לה בבת [אחת] ליכא למידק מידי דאפי' נאמר למפרע הוא נפסל כיון שהעידו על שניהם בבת אחת אע"פ שנפסלו על מקצתה לא נפסלו על כולה: **ותני כן.** ותניא נמי הכי: **אר"י כו'.** רישא דברייתא היו שנים מעידין אותו שגנב והן מעידין אותו שטבח ומכר והוזמו על הגנבה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה הוזמו על הטביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי שלשה אר"י בד"א בשתי עדיות דהיינו כת אחת כעין שתי עדיות כגון שאמרו שהיו שתי התריות אחת על הגנבה ואחת ע' הטביחה או שהעידו בזה אחר [זה] אבל בעדות אחת שאמרו שלא היה שם אלא התראה אחת על שניהם או שהעידו על שניהם כאחד והוזמו על הטביחה הן משלמין תשלומי שלשה והוא פטור דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ואי ס"ד למפרע הוא נפסל נ"ל טעמא דעדות שבטלה מקצתה כו' תיפוק ליה כיון דהוזמו על הטביחה בשעה שהעידו על הגנבה פסולים היו דהא העידו על שניהם כאחד א"כ אין כאן עדות אלא ודאי מכאן ולהבא הוא נפסל ולא נתבטל עדותן אלא מטעם עדות שבטלה מקצתה כו': **מהו עדות כו'.** סתמא דש"ס קאמר מברייתא זו אין להוכיח מידי דאיכא לפרושי עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה היינו כשהוזם על מקצתה בטל למפרע כולה נ"א ה"ק כיון שהעידו תחלה על הגנבה לא נפסל למפרע משום הזמת טביחה דהא דנפסל למפרע היינו מה שהעיד אחר הטביחה מעשרה בניסן ואילך אבל מה שהעיד קודם הטביחה אע"פ שהעיד עמה הגנבה בבת אחת אינו נפסל למפרע אלא מטעם עדות שבטלה מקצתה: **א"ר אבא בר ממל תיפתר כו'.** ר' אבא פליג אר"ז ואמר מתני' יש לפרש שהעידו בבת אחת והוזמו ואפילו נאמר למפרע הוא נפסל כיון שהעידו על הטביחה תוך כדי דיבור של הגנבה והיו יכולין לחזור על עדות של הגנבה שהוזמו עליו לא נפסלו על הטביחה באותה שעה כשרים היו הרי דליכא למשמע ממתני' כלום אי מכאן ולהבא אי למפרע נפסל: **ותני כן.** ותניא נמי הכי דלמפרע הוא נפסל: **היו הן כו'.** תוספתא דב"ב פ"ב תניא החזיק בפני שנים שנה הראשונה בפני שנים שניה בפני שנים שנה השלישית הרי אלו שלשה עדיות והן עדות אחת נמצאת כת הראשונה זוממת הרי בידו שתי שנים שנייה הרי בידו שנה אחת שלישית אין בידו כלום היו הן הראשונים והן האחרונים נמצאו זוממין בראשונה אין בידו כלום שנייה הרי בידו שנה אחת שלישית הרי בידו שתי שנים וה"פ כשהעידו שלשה כיתות והוזמו כת הראשונה עדיין עדות כת השנייה והשלישית קיימת ולא אמרינן כיון שהן עדות אחת כדמסיק נאמר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה דלענין זה שלשה עדיות הן הוזמו גם כת השנייה אפ"ה עדות כת השלישית קיימת והא דתני הוזמו כת שלישית אין בידו כלום מיותר ולא נקט ליה אלא אגב סיפא. ואם העידו כת אחת על שלשה שנים והוזמו על שנה הראשונה בטלה כל העדות דכיון דלמפרע הוא נפסל כל מה שהעידו אח"כ בטל אבל אם הוזמו בעדות שנה שנייה עדותן של שנה הראשונה קיימת שבאותה שעה עדיין כשרים היו וכן אם הוזמו על שנה שלישית עדות שנה הראשונה והשנייה קיימת שמעינן מיהת למפרע הוא נפסל דאי מכאן ולהבא נפסל אפילו הוזמו על הראשונה עדות שנייה ושלישית קיימת: **ופריך והיכי דמי כו'.** מנ"ל להוכיח מהך ברייתא דלמפרע נפסל דלמא איירי בשהעידו על השלשה שנים בבת אחת הלכך כשהוזמו על הראשונה בטלו כולם אפילו למ"ד מכאן ולהבא נפסל דה"ל כעדות אחת דקיי"ל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וליכא למשמע מינה כלום: **ומ־ני לא אתיא כו'.** אי אפשר לפרש ברייתא זו אלא בעדות הרבה כלומר שהעידו על כל שנה בפני עצמה ולא בבת אחת דאי בבת אחת קשיא סיפא כשהוזמו בשנייה או בשלישית עדותן בראשונה קיימת אמאי כיון שנתבטל מקצת העדות כל העדות בטל וכיון שכן על כרחך לומר למפרע נפסל וכדכתיבנא: **אר"ז הדא אמרה.** זאת אומרת ברייתא זו מכאן ולהבא נפסל קסבר ר"ז למ"ד למפרע נפסל כל מה שהעיד באותו עדות ה"ל עדות בפסול א"כ לפלוג ולתני בדידיה בכת אחת בין העידו בבת אחת להעידו שלשה עדיות אלא ודאי מכאן ולהבא נפסל ובבת אחת איירי ולא נתבטל אלא מה שהעידו או אחר שהעידו העדות שהוזמו בו אבל מה שהעידו לפניו אע"פ שהיה בבת אחת אפילו הכי עדותן קיימת: יאמר

להציל העדים הדרינן לקמייתא מ"ש דסמכת כו' ואינן נהרגין אבל במלקות וממון דלא כתיב והצילו העדה אין טעם לחלק בין קודם לאחר מעשה. אך קשה כיון דמגז"ש יליף מלקות כמפורש בבבלי בסוגיין חייבי מלקיות מנין אתיא רשע רשע. א"כ מנ"ל לחלק. וכ"ת סובר הרמב"ם סוגיא זו אתיא כריש לקיש אבל ר' יוחנן פליג ולא יליף חייבי מלקיות מחייבי מיתות ולית ליה גז"ש דרשע רשע כדאמרינן בבבלי כתובות פ' א"נ (דף ל"ם) ועמ"ש לעיל בתוס' בד"ה כל כו'. א"כ זה שכתב בריש פ' כ' אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין ולא משלמין כו' ויוזמו שניהם אחר שנגמר הדין. מנ"ל הא כיון דלית ליה גז"ש והא דאינן חייבין עד אחר ג"ד בדיני נפשות כתיב. גם דברי רש"י ותו' נראה כדעת הרמב"ם שפירשו חייבי מלקיות מנין דאין לוקין עד שיגמור הדין על פיהם. ולא פירשו דקאמר מנין שלאחר שלקה אינן לוקין דביה איירי ברייתא דבריבי אלא שסברי שלוקין אף אחר שלקה הנדון דקסברי עונשין מן הדין בזה וכדעת הרמב"ם. ואינו מוכרח דתו' סוברים מכאשר זמם כו' ילפינן לאחר מעשה פטורים ואין חילוק בין מיתה למלקות דכאשר זמם אכולהון קאי ולא פריך חייבי מלקות מנין אלא האין נעשים זוממין עד שיגמור הדין. ודעת הרמב"ם הא דהרגו אינן נהרגין לאו מקרא דייק להו אלא כך הלכה ודוקא נקט בריבי הרגו כו' אבל מלקות וממון דאינן הלכה אפילו לאחר מעשה נמי חייבים ובגז"ש לא יליף דאין למדין ק"ו מהלכה כדתנן בנזיר פ"ז. וק"ו דתנן לאו דוקא אלא ה"ה באחת משאר מדות לא ילפינן כמ"ש המפרשים. ותו' כתבו ב"ק (דף ד') בד"ה ועדים זוממין פי' ריב"א אפי' לאחר מעשה משלמין דלא שייך בממון כאשר עשה דאפשר בחזרה ור"י אומר דחייבין מק"ו דעונשין ממון מן הדין ע"ש. ולמאן דדאין דינא דגרמי א"ל לכל הני טעמי דמדינא חייבין לשלם ואין להאריך בזה כאן. והרמב"ם השמיט חייבי גלות מה דינם וצריך טעם וא"ל דסובר שנכלל בכלל חייבי מלקות וכמ"ש תוס' בסוגיין דהא בגמרא פריך חייבי גלות מנין ש"מ שאינן שוין ע"ש ברש"י ותוס' וצ"ע:

(דף ג' ע"ב) **אף שנים כו'.** כתב תוס' תימא אימא עדים אתיא לרבות ארבעה אבל טפי לא וי"ל כיון שכת אחת מזימים שתי כתות ה"ה מאה ע"כ לא ידעתי מעליותא דארבעה דהלקין לשתי כיתות משלשה דהא עכשיו מ"מ נכללין בכת אחת. וקושייתם נראה לתרץ אי ס"ד דאתי לרבויי ארבעה דוקא ה"ל למכתב או על פי ארבעה וממילא נדע שלשה עדים נ"ל אלא ודאי קרא אתי לרבות אפילו הרבה עדים בלי מספר ואי לאו דגלי לן קרא שלשה לא הוינא ידעין היקישא ונכון הוא:

רש"א מה שנים כו'. נראה לכך הקדים התנא דברי ר"ש לר"ע אף שהיה תלמידו דר"ש בא לפרש דברי הת"ק דקאמר להקים שלשה לשנים ולא פירש אלא במה הוקשו שנים לשלשה בא ר"ש ואמר שלשה הוקשו לשנים לכך בזה מה שנים אינן נהרגין כו'. ומעתה אין צורך למה שדחקתי בקונטרס בד"ה להקים כו':

עד שיהיו כו'. עיין בקונטרס. כתב הרמב"ם פ' כ' היו עדים רבים והעידו תכ"ד אינן נענשין עד שיוזמו כולן אבל אם היה הפסק ביניהן יתר מכדי דיבור נחלקה העדות והשנים שהוזמו נענשין והשנים האחרים אין נענשין אע"פ שבטלה העדות כולה מפני שהן כת אחת הואיל ונפסלה מקצתה נפסלה כולה, וכתב הראב"ד איני יודע מהו כי מאחר שלא באו תכ"ד ונחשבו שתי כיתות לענין הזמה למה תיבטל עדות הכת האחרונה כו' ע"כ. ונראה כיון שבאו בבת אחת לב"ד אף שלא העידו תכ"ד נחשבין לכת אחת לענין זה שבטלה עדותן. ודייק ליה מדתנן מה יעשו שני אחין כו' וקשה הא גם ת"ק לא קאמר נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטלה אלא דוקא כשהעידו תוך כ"ד הוא דאחד פוסל את כולן וכדאמר רבא והוא שהעידו כולם כ"ד וקאי נמי אקרוב או פסול אבל לא העידו תכ"ד עדותן קיימת א"כ שני אחין לא יעידו תכ"ד אלא ודאי כשבאו בבת אחת וראו המעשה מתחלה לאסהודי ונמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אפילו העידו אחר כ"ד של חבירו אלא שאינן נקראים כת אחת לענין הזמה ולא בעינן שיוזמו כולן וכ"ת הא מיהת בעינן שיבואו יחד בב"ד תיקשי נמי לא יבואו שני אחין יחד בב"ד ואם יבואו לא יקבלו ב"ד עדותן ויחקרו קודם הקבלה אם יש בהן קרוב או פסול וי"ל כל שבאו לב"ד יחד להעיד עדותן בטלה אע"ג שלא נחקרה עדותן בב"ד וזו דעת תוס' בד"ה שמואל כו' ע"ש (ודלא כמהרש"א) וכ"כ הרמב"ם פ"ה מה"ע נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה בד"א שנתכוונו להעיד אבל לא נתכוונו להעיד מה יעשו שני אחים כו' וכיצד בודקין את הדבר כשיבואו לב"ד עדים מרובים בבת אחת אומר כשראיתם זה שהרג לראות או להעיד באתם כו' אם נמצא באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול עדותן בטלה ע"ש וזה ממש כמ"ש:

רע"א לא בא כו'. עיין בקונטרס וכ"פ רש"י. וריב"א פי' לא בא השלישי להקל עליו ולומר שאין נהרגין עד שיוזמו כולן אלא להחמיר עליו שנהרג כשהוזם אבל שנים הראשונים נהרגין כשהוזמו אפילו לא הוזם השלישי והרי"ף גיאות פירש אם הוזמו השנים אע"פ שלא הוזם השלישי נהרג עמהן עיין בנ"י ותוי"ט. ותימא הא דאמרינן בבבלי פרק היו בודקין (דף מ"א) כמאן כר"ע דמקיש שלשה לשנים במאי מוקמית ליה. דלפירש"י שם נ"ל דר"ע אית ליה דר"ש ומוסיף ואיגהו דאמרי ר"ע פליג. ועוד למה יתבטל עדות זה אף שהשלישי אומר איני יודע ואי אפשר להזימו מ"מ עדות היודעים קיימת דהא נהרגין אע"פ שלא הוזם השלישי וביותר קשה לפי' הרי"ג דלא משכחינן בהזמת השלישי. ולפי' תוס' שם נמי קשה לדבריהם ר"ע סובר אין השלישי מבטל עדות השנים ולר"ש מבטל איך נאמר בקרוב או פסול הוא בהיפך לר"ע נמצא אחד מהן קרוב או פסול בטלה כל העדות ולר"ש תתקיים העדות בשאר. על כרחך לומר מפרשינן הא דתנן מה שנים נמצא אחד מהן קרוב כו' לאו דר"ע היא (ועמ"ש בסמוך בד"ה מה כו') א"כ מאי הא דקאמר כמאן כר"ע וצ"ע. ולדברי כולם הא דגרסינן בבבלי פ"ד מיתות (דף ס') והשלישי אומר אף אני כמוהו סתמא כר"ע דמקיש שלשה לשנים. קשה לרבא דמסיק בפרק היו בודקין סתמא דלא כר"ע א"כ קשיא סתמא אסתמא. ובסנהדרין ירושלמי פרק ארבע מיתות (הלכה ט') כתבתי בתו' בד"ה את ש"מ שית וא"ת למה לא קחשיב שבעה דהא איכא נמי הא דהלכה כר"ע דמקיש שלשה לשנים וי"ל כיון דקיי"ל הלכה כר"ע מחבירו אין זו רבותא ע"כ. ולפירש"י קשה הא איצטריך לאשמועינן לאוקי מסתמא דפרק היו בודקין וקיי"ל סתמא בתרא עיקר. ודוחק לומר דפליג הירושלמי ארבא דמוקי סתמא דפרק היו בודקין דלא כר"ע. דהא ממתני' דייק ליה ע"ש. אבל לפי' תוס' ניחא דסתמא דפרק היו בודקין מוקי לה דלא כר"ע דאמר נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה וסתמא דפ' ארבע מיתות אתיא כר"ש דמקיש שלשה לשנים לענין הזמה וכר"ע דנקט לאו דוקא אלא ר"ע מוסיף אדר"ש וכמ"ש רש"י פ' היו בודקין. וניחא נמי בהא דלא קשיא לפירושם סתמא אסתמא. וכ"ת לפ"ז לית הלכתא כר"ע אלא כסתם מתני' וכל הפוסקים פסקו כר"ע בהא אם נמצא אחד מהן קרוב או פסול דעדותן בטילה י"ל כיון דשמואל ורב נחמן פליגי בהלכה זו אי קיי"ל כר' יוסי או כרבנן שבקינן סתמא דמתני' ואזלינן אבתרייהו. והרמב"ם כתב פ"ב מה"ע היו העדים מרובים שנים מהם כיוונו עדותן בחקירות ודרישות והשלישי אומר איני יודע תתקיים העדות בשנים ויהרג. וכתב הלח"מ תימא בגמרא אמר רבא בחקירות שנים אומרים ידענו ואחד אמר איני יודע עדותן קיימת כמאן דלא כר"ע. ובין שיפרש הרמב"ם כרש"י או כתו' דבריו תמוהים דהוא פסק בפ"ה כר"ע נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה ובפ' עשרים פסק כר"ש דבעינן עד שיוזמו כולן ודחק הרבה וסיים ועדיין הדבר צ"ע ע"ש. ונראה הרמב"ם מפרש מתניתין ר"ע סובר כל שראה קרוב או פסול את המעשה אפילו לא כיון להעיד עדותן בטילה (ועמ"ש בסמוך בתו' בד"ה עד כו') וע"ז אמר רבא כמאן דלא כר"ע דלדידיה כי היכי דנמצא קרוב או פסול עדותן בטלה אפילו לא כיון להעיד ה"כ בעינן שיוזמו כולן אפילו זה שלא כיון להעיד ובא והעיד א"כ זה שאומר איני יודע שאינו ראוי להזמה מבטל עדות כולן. ובהא ודאי לא קיי"ל כר"ע דהא קיי"ל כר' דאמר אימתי בזמן שהתרו בהן: **מה שנים כו'.** כתב הנ"י יש לפרש שהוא סיום דברי ר"ע או שבאו מפני מחלוקת ר' ור"י. וכתב התוי"ע לא ידעתי למה הוצרך טעם הלז מבואר הוא שנתלה בפ' שהכתוב שבאו ע"כ. והדבר מבואר שכוונת הנ"י לתת טעם למה איחר התנא ולא כתב היקש זה בדברי ר"ש וקאמר לפירש"י סיום דברי ר"ע הם וה"ק להיקשא דת"ק ור"ש לא צריך קרא וכי איצטריך קרא להקים אם נמצא קרוב או פסול ולפי' הרמב"ם שבאו לבסוף לסיים בו פלוגתא דר"י ורבי:

בד"א בעדות נפשות כו'. עיין בקונט' וכ"פ רש"י. וכתב תו' וקשה א"כ דיני ממונות ניליף מינייהו דהא כתיב משפט אחד יהיה לכם כו' ע"ש. עוד פירש"י שם בד"ה הרוג יציל לר"י דאמר אף שלא התרה ולא נתכוון להעיד מציל את הנדון כו' ע"ש וקשה מנ"ל דר"י פליג בהא ארבי הא מסברת נחמיר ר"י בזה דתנן לקמן בפרקין רי"א לעולם אין נהרגין עד שיהיו שני עדיו מתרין בו. ומסתבר לומר דסובר אין עדותו עדות עד שהתרה בו ואם העדות רבים צריך שיתרו בו כולן והא דתנן ואימתי בזמן כו' ר' יוסי ור' היא ור"ע הוא דפליג וסובר אפילו לא התרה לא נתכוין להעיד מבטל כל העדות. וכן נראה דא"כ ה"ל למיתני מיד בדר"ע דאמר מה שנים כו' (כמ"ש בסמוך בד"ה רע"א) אבל בדברי ר' יוסי לא תנא אימתי שלא להפסיק בפלוגתייהו דר"י ור' בדבר ששניהם מודים בו. והא דפריך הש"ס הרוג יציל לר"ע פריך. לפ"ז מ"ש תוס' בד"ה שמואל אומר הלכה כר"י קשה איך נותנין גט במעמד הקרובים כו' ע"ש לא קשיא דהאי גט שאין שם התראה וכל היכא דליכא התראה אין הקרובים נאמנים לומר לאסהודי אתיין. ובזה מיושב גם קושייתם הראשונה ניליף דיני ממונות מדיני נפשות. דשאני דיני ממונות שאין שם התראה. ורבי פליג בהא ואמר בדיני ממונות בדקינן אי למיחזי אתיתו כו' וכ"כ תוס' בד"ה היכי כו'. ומ"ש המהרש"א בד"ה לאסהודי כו' ומיהו בעיקר דבריהם שכתב נחוי תנן אם התרו בו יש לגמגם דהא לא בעי התראה לכל עד אלא אפילו שמע מפי עצמו ע"כ. קשה הא תנן אימתי בזמן שהתרו כו' ש"מ דבעינן שיתרה בו הקרוב או פסול וקסבר ר' כר"י דבעינן שיהו כל העדים מתרים בו וכמ"ש בסמוך או דסובר בכה"ג בעינן שיתרה בו העד הקרוב והראשון נראה. ועמ"ש בדרושים עוד בזה. ועמ"ש סנהדרין ריש פ' אד"מ (הלכה א') בתוס' בד"ה מה בין כו': **אינו נפסל בב"ד כו'.** כתב הרא"פ פ"ח דתרומות מבואר כשאומר שאין נפסל אלא בבית דין היינו מכאן ולהבא ולא למפרע ע"כ כוונתו להא דאר"ה זאת אומרת פסול משפחה צריך בית דין. ואין מכאן שום ראיה דהכי קאמר מהא דתניא שם מקיש פסולו ביחיד וב"מ פסולו ביחיד ואל יוכיח בן גרושה שפסולו בב"ד שמעינן דפסול משפחה צריך שיעידו שני עדים בפני ב"ד דוקא אבל אם העידו בפני יחיד אפילו מומחה אינו כלום ואם תאמר הא כל קבלת עדות צריך שלשה כמ"ש בח"מ סי' כ"ח וכן מוכח מקידוש החדש י"ל ס"ד פסול משפחה קיל ועמ"ש שם בתרומות. ומה שפי' הרא"פ עוד בסוגיא זו בב"ק כל דבריו דחוקים ורחוקים מן הדעת ועמ"ש שם. ופי' בקונטרס עמוק הוא וצריך עיון שסיב בסוגיא דבבלי פרק מרובה ובו מתיישב לשון הסוגיא שפיר ועלה בדעתי לפרש על זומם אינו נפסל בב"ד כו' היינו שאין צריך הכרזה אלא מעצמו נפסל משא"כ שאר פסולי עדות אפילו דאורייתא צריכין הכרזה וכדס"ד דרב שמואל בר פפא בסנהדרין פ"ג (דף כ"ו) אלא שאין הסוגיא מתיישבת שפיר. גם בירושלמי ב"ב פ"ב משמע כפי' בקונטרס:

יאמר

(דף ד' ע"א) יאמר ד"מ כו' עיין בקונטרס. ותוס' כתב בד"ה אר"י אד"א בד"נ כו' וקשה לפירושו א"כ ד"מ נילף מינייהו דהא כתיב משפט אחד יהיה לכם ועוד בד"מ נמי כתיב ע"פ שנים וגו' ונקים שלשה לשנים ע"ש וכתיב המהרש"א וקשה הא דבר התלוי בהלכה לא ילפינן ד"מ מד"נ ע"ש. ובסנהדרין פ"ד (הלכה א') בד"ה מה בין כו' כתבתי לתרץ קושית המהרש"א ע"ש. אך לשון התו' עדיין קשה דמשמע דקשיא להו לשיטת רש"י דעדותן בטל משעה והלאו. ונראה דשני הקושיות חדא נינהו והכי קאמר שאין נהרגין עד שיזומו כולן ודאי היכא למילף ד"מ מד"נ מדכתיב משפט אחד א"כ קשה ע"פ שני עדים דכתיב בד"מ נ"ל על כרחך לומר דאיצטרך למילף מיניה דגם בד"מ נמצא אחד מהן קרוב או פסול כל העדות בטל ואיך קאמר ר"י בד"א בדיני נפשות כו' א"כ בפירש"י מיושב קושית המהרש"א. אלא דגם לפי' ר"י שכתבו קשה נ"ל ע"פ שני עדים בד"מ דהא נמצא אחד מהן קרוב או פסול תתקיים עדות בשאר ליכא לנ טעמי מהיקישא ודבעינן עד שיזומו כולן היכא למילף מד"נ מדכתיב משפט אחד. וצ"ל דאיצטרך ע"פ שני עדים בד"מ לאשמועינן דשנים מזימים את השלשה וכדאמרינן כאן צריכותא א"כ ליתא לקושייתם גם לפירש"י וי"ל צריך הא דקמביד הש"ס איכה אלא לת"ק אבל לר"י דמחלק בין ד"מ לד"נ ודאי איצטריך תרווייהו:

אחד מתרה בו באמצע עיין בקונטרס. וכ"פ הרמב"ם והר"ב. וסיים לפיכך אם היו שתי הכתות שבשני החלונות רואין אותו מצטרפים אלו עם אלו והם עדות אחת ע"כ. (והמדפיס הבין לפרושי לפיכך דתנן במתני' קאתי הר"ב והוא טעות מבורר) לפום ריהטא נראה שמפרש שהמתרה הוא אחד מן העדות מדקאמר שהמתרה מצטרף כו' וכמ"ש תו' בד"ה הוא כו' ע"ש ומעתה אין מקום לקושית תו' בד"ה ואחד כו' תימה ואמאי הוצרך לומר ואחד מתרה באין מן העדים ע"ש שדחקו הרבה. דהא הוקימנא בשהמתרה מן העדים. וכוונת קושייתם לשיטת המשנ"ת בד"ה הוא כו'. מיהו אף לשיטתו ניחא דאם המתרה אחד מן העדים כיון דכולן צריכין ליה הוא מצרפן אבל אם אינו מן העדים אין מצרפן עד שיהיו מקצתן רואין אלו את אלו. וכתב התוי"ט ולשון מקצתן לא דייק כפירושו ותו' כתב שמקצתן רואין אלו את אלו מצרפן יחד אף אותם שאין רואין. ומדברי הרמב"ם בחיבורו נראה שחזר ממ"ש בפירושו ע"ש. ותימה איך לא שם לבו לעיין שדבריו בפירושו הן הן דבריו בחיבורו, שגם בחיבורו כתב היה זה המתרה רואה את העדים והעדים רואין אותו אע"פ שאין רואין זה את זה המתרה מצרפן. ובזמן שמקצתן רואין זא"ז אע"פ שאין רואין את המתרה הרי אלו עדות אחת ע"כ. וזהו כליבנא בתרא שכתבתי בקונטרס דבחד מינייהו ה"ל כעדות אחת ובאמת מסתבר לן לשון זה דתניא פ"ו דברכות אם היה שמש ביניהם השמש מצרף שתי חבורות אע"פ שאין מקצתן רואין אלו את אלו דכשמקצתן רואין זא"ז תנן במתני' מצטרפים אע"פ שאין שמש ביניהם ב"מ דאחת מינייהו סגי. ומעתה הא דאיבעיא לן הא דהשמש מצרפן היינו בשאכל כזית שאז מזמנין עליו כדתנן שם בריש הפרק אבל בשלא אכל כזית אינו מצרפן או דלמא אפי' לא אכל כלום מצרפן. איכא למפשט מדקתני המתרה מצרפן אע"פ שאינו מן העדים הואיל ושניהם צריכין לו. שמע נמי אע"פ שלא אכל שמש כזית מצרפן. מיהו זהו דוקא למאי דאמרינן שאין המתרה אחד מן העדים אלא היא גופא קמיבעיא מגן. בשלמא לנ"ב בקונטרס ניחא דאי הוי מן העדות מאי קאמר מקצתן כו' תיפוק ליה כיון שכולן רואין את המתרה ה"ל מקצתן רואין זא"ז וכמ"ש תו' בד"ה הוא כו' בשם מסי"ח ע"ש אבל לנ"ק אע"ג דליכא לאוקמי כשהמתרה אחד מן העדים דא"כ מאי קאמר בזמן שמקצתן כו' הא ודאי כן הוא מ"מ ליכא למיפשט מידי מהכא דהא כאן תרתי בעינן והיינו שמקצתן רואין זה את זה סגי. כדתנן במתני' שם. וכ"ת א"כ מאי קמ"ל הא במקצתן כו' סגי וכיון שהשמש אכל כזית ה"ל מקצתן רואים י"ל דסד"א שמש גרע ממקצתן ואין כדאי לצרפן קמ"ל כ"ש לשיטת תו' דאיירי בשאין הכתות רואים את המתרה ואחד מתרה באמצע תנן לאפוקי מדר"י הדרא בעיין לדוכתא די"ל דמהכא ליכא למפשט מידי דהיכא לאוקמי בשאין רואין את המתרה, ועל מ"ש הרמב"ם בעינן שיהא המתרה רואה אותן והן רואים אותו אבל בלא"ה אין מצטרפין. כתב הכ"מ דגירס בבבלי אמר רבא אם היו רואין את המתרה והמתרה רואה אותן מצטרפין ע"כ. לפי גירסא זו אין מקום לקושית תו' בד"ה או מתרה כו' וא"נ והיכי מסיימי ליה כו' ע"ש. גם מ"ש שם בד"ה אמר רבא כו' ליתא דקאי אריפא דתנן הרי אלו עדות אחת ומצטרפים ע"י המתרה אע"פ שאין מקצתן רואין כו' דוקא כשהן רואין את המתרה והמתרה רואה אותן:

והשנייה פטורה. עיין בקונטרס וכ"כ התוי"ט בשם הכ"י. ותימה מאי קמ"ל הא מתני' היא בפרקין לכך נראה דה"ק אם הוזמה גם השנייה אה"כ פטורה שכבר נתחייב מיתה ע"פ עדות הכת הראשונה ולא באו להעיד אלא על גברא קטילא וכדאמר רבא בפרקין בבבלי (דף ה') אך קשה א"כ הדרא קושית הש"ס שם לדוכתא מאי קמ"ל רבא תנינא הוא והן כו'. מאי קאמרת מה שאין כן בנגמר דין איצטריכא ליה כו' ע"ש הא נמי מדתנן השנייה פטורה שמעינן וע"ק הא ודאי בשהעידו תוך כדי דיבור זה אחר זה וקמ"ל מתני' כיון דמעיקרא לא ראו המעשה בבת אחת אין מצטרפין דאי בשלא ראו בבת אחת ולא העידו תוך כדי דיבור ודאי ה"ל שתי עדיות א"כ ודאי שלא נגמר הדין עליו ע"פ עדותן של הראשונים וכיון שכן לא הוי עדיין גברא קטילא כשהעידו עליו וכן מוכח בבבלי בפרקין שם. וביותר קשיין לי דברי הל"מ שכתב פרק עבדים מה"ע עמ"ש הרמב"ם שם, אבל אם העידו אחר כדי דיבור נחלקה לעדות והשנים שהוזמו נהרגין והשנים האחרים אין נענשין ופי' הל"מ כוונתו אם הוזמו האחרונים אינם נענשים כיון שהעידו על גברא קטילא ע"ש וזה שלא כדברי הגמרא וצ"ע ועמ"ש לעיל (הלכה ד') בד"ה עד כו':

(דף ד' ע"א) יאמר דיני ממונות. דתרי זימני כתיב ע"פ שני עדים או שלשה עדים חדא בדיני נפשות וחדא בדיני ממונות ופריך לכתוב בד"מ לחוד ולא לכתוב דיני נפשות ואמר צריכא שאילו נאמר ד"מ ולא ד"נ הו"א ד"מ הקלים הוא דשנים מזימין את השלשה אבל ד"נ החמורים לא ילפינן מינייהו אלא שלשה מזימין את השנים אבל שנים המעטין אין מזימין את השלשה אלא מכחישים ונילולין כולן לכך איצטריך למכתב ע"פ שנים כו' גבי ד"נ: או אלו נאמר. ואם נאמר לכתוב ד"נ ונילף ד"מ מינייהו וצ"ל דכתיב ד"מ שא"כ הו"א דוקא ד"נ החמורים הדין כך שהחמירה התורה בד"נ על העדות שלא יעידו שקר והאמינה להמזימים אבל בדיני ממונות כשהזימו זה את זה הרי זה כשני כתי עדות המכחישים זה את זה ועדות שניהם בטל לכך איצטריך למכתב גם בדיני ממונות: הא דיני נפשות החמורים אין שנים כו':

הלכה ה מתני'

: ואחד מתרה בו באמצע. המתרה מצטרף עם הכת של עדים שהוא רואה אותם והם רואים אותו בשעת התראה: בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו. כלומר תרתי בעינן שכולן רואין את המתרה ומקצת העדות רואין זה את זה או אף אותן שאין רואין זה את זה מצטרפין עמהן והן עדות אחת אבל בחד מינייהו לא הוו עדות אחת: ליבעיא אחרינא בחד מינייהו סגי אם כל העדים רואין את המתרה או שמקצתן רואין אלו את אלו ה"ל כולן עדות אחת: הרי אלו עדות אחת. אם לא הוזמו כולן או שנמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה: לפיכך. אם לא היו שתי הכתות רואים את המתרה או שאין מקצתן רואין אלו את אלו: הוא והן נהרגין. הוא נהרג דהכתי איכא כת אחת שלא הוזמה והניזומים נהרגין שהרי הוזמו והשנייה אם הוזמה אחר שנהרג הרוצח פטורה דקיי"ל הרגו אין נהרגין: שנאמר ע"פ שנים עדים. כלומר שיהא הדבר כולו שם העדות והתראה קם ע"פ שנים עדים: שלא תהא הסנהדרין שומעת מפי התורגמן. צריך שיהו הדיינים מכירים בלשון העדים ולא יצטרכו להעמיד מליץ ביניהם דחיישינן שמא יחליף המתורגמן בלשון העדות ועוד כשישמעו הם מפי העדים יוכלו להם לחקור אותם יותר:

(דף ד' ע"א) גמ': חמי. ראה איך תנינן במתני' היו שנים כ' דוקא אם היו כל כת וכת לא יותר משנים הוא דמהני מה שמקצתן רואין אלו את אלו דהא אין עדות פחות משנים לכך אחד הרואה גורר השני אבל אם היו כל כת שלשה או יותר אינו כן אין הרואים גוררים האחרים שלא ראו עמהם: ה"ג תניא שלשה ש"מ דתנינן היא כו', וה"פ אר"י תנינן במתני' שאפילו הן שלשה שלשה אם מקצתן רואין מצטרפין דתנן כאן במתני' הוזמו אחת מהן הוא והן נהרגין והשנייה פטורה ד"מ יתירא היא דהא לא תנן כן בכל מסכת סנהדרין א"ו ללמד מה כשכל כת בפני עצמה והוזמו אחת מהן אפי' הן שלשה נהרגין ה"נ כשמצטרפין איירי נמי בשהן שלשה: בשתי כיתי עדים. זוממים ומזימים: לא יקום עד חמס באיש. היינו עד זומם המגיד באדם עדות שקר: לענות בו סרה. קאי על המזימים וכתיב בו ללמד שתהיה ההזמה בו שאומרים עמנו הייתם ולא בעדותו שאם העידו לבטל עצמה של עדות לאו כלום הוא כדתנן לעיל אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו את עצמן: מהו שיהו צריכין התראה. מי אמרינן מדכתיב לענות ולא כתיב להעיד משמע דבעי התראה שיש בה עניה שהרי צריך שיאמר המותרה על מנת כן אני עושה אבל שתיקה לא הוי התראה אי נמי מדכתיב בו קדרים דמשמע שיענה בו והיינו התראה או דלמא לענות הוראיה דקרא הוא ובו איצטריך ולא בעדותו וכדתני ר"ה, ואין צריכין התראה דכתיב כאשר זמם והם חשבו להרגו בלא התראה: אינן צריכין התראה. דא"כ אפי' מעדות אמת כרחי ולא מספדי שיאמרו הואיל ואנו חשודים בעיניכם מה לנו וליצרה הזאת: לא חיישינן לכן. ר' אבהו פליג על ר' לעזר וסובר עדים זוממין צריכין התראה שאין העדים חוששין לכך כיון שיודעים שהאמת אתם אין עוברים על לא יגיד בשביל חששא: אמר ר' יעקב בר דסי. לר' לעזר שא"צ התראה שהכשר כ' אה שאין כובשים עדותם בשביל חשש זה ישנו נגלים רבים שמונעים עצמם כגון הכך הרואים חבריהם יוצאים ליהרג ואין אומרים דבר אף באפשר כשיתאמצו לדבר טוב יצילו אותו מפני חשש סכנת עצמם שותקים ואין עונים דבר:

(דף ד' ע"ב) הלכה ו מתני': לפני אותו ב"ד. שנתחייב בו אבל לפני ב"ד אחר סותרין ודוקא בב"ד שבא"י אבל בב"ד שבח"ל אין ב"ד אחר סותרין דינו כדתנן בסיפא כל מקום שיעמדו שנים כו' ה"ז יהרג: ופלוני ופלוני עדיו. דדלמא יש להזימם או להכחישם: גמ': כתב כל נכסיו לשני בני אדם באחת. כתב בשטר כל נכסי נתונים לראובן ושמעון והחתום עדים ואלו עדים כשרים לאחד ממקבלי המתנה וקרובים לשני: איתפלגון. פליגי בה ר"י ורשב"ל: מאחר שהן פסולין לזה פסולין לזה. דלא פלגינן דיבורא ובטלה עדות אף לגבי זה שהן כשרים לו ומתנה שבטלה מקצתה בטלה כולה: וחרנא. ואידך אמר כשרים לזה שהן רחוקים ממנו ומתנתו של זה קיימת

ר"י בר' יהודה אומר כו'. בבבלי גרסינן א"ל ר"פ לאביי ומי אית ליה לר' יוסי הא סברא והתניא ר' יוסי אומר השונא נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה א"ל הא ר"י בר"י היא דאמר חבר א"צ התראה שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד שמעינן מהכא דגירסתם במתני' ר' יוסי סתם. ולגירסת הירושלמי קשיא הך דתני משמיה דריב"י חבר א"צ התראה כו'. ואי ס"ד דילפינן מקרא שצריכין שיתרה בהם שני העדים דוקא ש"מ שהתראה גזירת הכתוב היא דלהבחין בין שוגג למזיד אין חילוק בין שתהיה התראה מפי העדים או מפי אחרים. וצ"ל דלית ליה לירושלמי הך ברייתא כלל. ועמ"ש סנהדרין (פ"ז הט"ו) בתוס' בד"ה אמר לשנים כו':

על פי שנים עדים. לפמ"ש לעיל (הלכה ג') בד"ה באו כו' דאיצטרך על פי למעט הודאת פיו קשה לר"י דמצריך על פי דבעינן פי עדים מתרין בו למעט הודאת פיו מנ"ל בשלמא הא דקאמר ר"ה שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן לאו מקרא יליף וכמ"ש התוי"ט בד"ה דבר אחר ע"ש אבל מהתראת העדים קשה. ונראה דסבר ר"י אדם קרוב אצל עצמו ומי היכא דפסלה התורה עדות הקרוב ה"ל עדות עצמו לאו כלום ולזה לא צריך קרא הלכך מוקמינן ליה להתראת העדים ורבנן פליגי וסברי הא דקרובים פסולים לעדות היא גזירת הכתוב כמ"ש הרמב"ם סוף פי"ג מהל' עדות א"כ אין למילף מינייהו והתם אבות ובנים כתיב ואיצטריך ע"פ למעט הודאת עצמו וי"א בעינן שתהיה ההתראה ע"פ העדים דוקא:

אר"י חמי היאך תנינן כו' עיין בקונטרס. וקשה מנ"ל למידק שנים דוקא ואי מדתנן שנים ולא תנן אחד רואה כו' דהא איצטרך שנים משום ס"פ אם מקצתן רואין כו' דאותן שרואין מצרפין אותן שבפנים. בשלמא לפי' תו' דייק שפיר דה"ל למיתני אחד וליתני הכי ואחד מתרה באמצע אם הם רואין את המתרה והמתרה רואה אותן מצטרפין וממילא ידעינן אם מקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין דמשום ראיית המתרה לחוד לאו כלום הוא כדאמרינן הכתא אלא משום שהוא אחד מן העדים ולע"נ שהוא אחד מן העדים שמעינן לאפוקי מדר"י דהא מיהת בהתראת אחד סגי ואי כר"י דדרשינן ע"פ שנים עדים בעינן שיתרו בו שני העדים. ומדתנן שנים ש"מ דוקא שנים אבל שלשה לא. אבל לפי' הרמב"ם דבראיית המתרה לחוד מצטרפין קשה וצ"ע:

תנינן הכא מה דלא תנינן כו' עיין בקונטרס. וקשה הא איצטריך מתני' לאשמועינן דהוא והן נהרגין דלא נימא כיון שהוא נהרג והן אין נהרגין דבגברא קטילא אסהידו קמ"ל כיון דהאי שעתא לא הוי גברא קטילא לכך נהרגין וכמפורש בבבלי בפרקין (דף ה') והא דלא תני הכי בסנהדרין לאו דיוקא הוא דהכא איצטריך ליה כדכתיבנא:

לענות בו ולא בעדותו עיין בקונטרס. וקשה נ"ל בו תיפוק ליה מדכתיב סרה שמעינן עד שתסרה בגופן של עדים כמפורש בבבלי (דף ה') ואפשר לומר ר' ישמעאל הוא דאמר הכי בבבלי דסובר בו איצטריך לעדים זוממין דצריכים התרייה אבל ר' לעזר פליג וסובר דאין צריכים התרייה ויליף מבו דבעינן שיכחישו גוף העדות גם רב אדא פליג על ר"י בהא כמפורש בבבלי שם. מיהו הבבלי מייתי קראי אחרינא דעדים זוממין אינן נהרגין עד שיזומו את עצמן ולא יליף מבו וקסבר עדים זוממין אין צריכין התראה כמפורש בפרק אלו נערות (דף ל"ג) א"כ קשיא לדידיה בו נ"ל ודוחק לומר דלא דריש בו דמ"ש דדריש לו ולא לזרעו וצ"ע:

(דף ד' ע"ב) כתב כו'. גרסינן בבבלי אילעא וטוביה קריביה דערבא הוו סבר ר"פ למימר גבי לוה ומלוה רחיקי נינהו א"ל רב הילא אי ליתיה ללוה לאו בתר ערבא אזיל. כתב בעה"מ בשטענותיהן בעיקר ההלואה לתרווייהו כגוף אחד דמי כו'. וכתב הרמב"ן אם טענותיהם בעיקר ההלואה והיה גם הערב טוען לא ערבתי מעולם אמאי לא מהימני ואיך אמרינן לא בתר ערבא אזיל הא עדות לוה ועדות הערב כל אחת בפני עצמה היא ע"ש. ונראה ודאי גם בעה"מ מודה שאין טענותיהם על עיקר הערבות וכ"ת אם אין הלוה לא היה שם ערב י"ל כגון שערב קודם מתן מעות שאם ילוה לו יהיה ערב מעתה אין הטענה אלא בעיקר ההלואה. וכן מבורש ברש"י אילעא וטוביה עדי הלואה היו רק בין אל השרב ע"כ:

ר"י אמר מאחר שהן פסולין כו'. הרי"ף בפרקין והרמב"ם פי"ד מה"ע פסקו כר"י. וכתב בעה"מ עבד שהביא גיטו וכתוב בו כל נכסי קנויין לך מודה ר"י עצמו קנה נכסים לא קנה דשאני הכא דפסול העדים פוסקת בכל השטר אבל בעבד פלגינן דיבורא וכתב הרמב"ן דקשיא ליה סוגית הירושלמי גיטין (פ"א ה"א) ע"ש והרשב"א והר"ן, פ"ק דגיטין תירצו דלא קאמר וייבא כפלוגתא דר"י ור"ל אלא דלרשב"ל ודאי כשר מקצת העדות אבל לר"י איכא לספוקי ע"ש. וכתבתי כתובות (פי"א ה"ט) דעדיין קשיא סוגיא דכתובות דגרסינן מכרה לארבע בשטר אחד פליגי בה ר"י ורשב"ל והתם אין הפסול בעדים אלא במכירה. ותירצתי בגיטין שם דכוונת בעה"מ דבעבד לא נתבטל דבר מן המתנה אלא שמחוסר קיום משא"כ במכרה בשטר אחד לארבעה דנתבטל השטר לגבי האחרון, אלא שלשון בעה"מ לא משמע כן. וכ' הרא"ש בפרקין הר"ח פסק דהלכה כר"י אע"ג דאיכא מ"ד לא יאות אר"ל קיי"ל כר"י לגבי רשב"ל. כתבתי שם וקשה הא אפי' מ"ד לא יאות אר"ל ס"ק כותב לשני בני אדם כאחד לא שייך לומר עדות שבטלה מקצתה כו' וכמ"ש בקונטרס אלא טעמו שהוא מזוייף מתוכו ורשב"ל סובר אף במזוייף מתוכו פליג ר"א וסובר עידי מסירה כרתי ומודה ר"י בגט אשה ועבד ובמכרה לארבע שאין מזוייפין מתוך דפלגינן דיבורא והלכתא כר"י ומ"ד יאות אמר ר"ל סובר הכותב כל נכסיו לעבדו דמיא לכותב כל נכסיו לאדם אחד ובטל כולה דעדות בטלה מקצתה כו' ולית הלכתא כר"י דהא רבא הוא דאמר הכותב כל נכסיו לעבדו עצמו קנה ונכסים לא קנה דפלגינן דיבורא. והרשב"א כתב מ"ד לא יאות אר"ל ס"ק אין טעמו דר"י משום עדות שבטלה מקצתה אלא משום דלא פלגינן דיבורא ע"ש ונראה שזו דעת הר"ח אבל אינו מוכרח די"ל דתרווייהו סברי דמודה ר"י דפלגינן דיבורא ומ"ד יאות אר"ל סובר דוקא בכותב כל נכסיו לשני בני אדם הוא דפוסל ר"י משום עדות שבטלה מקצתה כו' אבל בשאר דברים מודה דפלגינן דיבורא ומ"ד לא יאות סובר טעמא דר"י הכא משום מזוייף מתוכו מודה דפלגינן דיבורא ולדברי שניהם הלכה כר"י. עוד כתב הרא"ש ור"י הלוי פסק כר"י כו' דרבא פליג אירושלמי דמדמי להו אהדדי ומודה ר"י (נ"ל רבא) וטעמא משום דאתי לאחלופי בשאר שטרות שיאמרו קרוב כשר להעיד כו' ע"ש וקשיא סוגית דפרק אלמנה ניזונת דלא שייך התם איחלופי וכ' משמע מתשובת רב האי גאון שכתב הרא"ש. ועוד לסברתו מאי דוחקו לומר דרבא פליג אירושלמי לימא מ"ד לא יאות אר"ל סובר טעמא דר"י משום אחלופי ולא דמיין להדדי ורבא סובר כוותיה וצ"ע. ועמ"ש הכ"מ פי"ד מהל' עדות. ודבריו תמוהים דמה שכתב ר' אילא מדמה להו אהדדי. היינו כן אלא סתמא דש"ס תלויים זה בזה דקאמר וייבא כו'. ועוד מנ"ל לומר דרבא פליג ואומר שאינן דומים נימא דגם רבא מודה דדמיין להדדי אלא דסובר ר' יוחנן הוא דאמר כשרין לזה ופסולין לזה דהא איכא ר' מנא דלא מפרש משום דמספקא ליה מאן אמר הכי ומאן אמר הכי. ועוד שלא לעשות מחלוקות נאמר דפסק רבא כרשב"ל וכ"ת הא רבא הוא דאמר לית הלכתא כרשב"ל אלא בתלת כמפורש בבבלי פרק הזהב י"ל כיון דמספקא ליה כר' מני לא קחשיב ליה וצ"ע. ועמ"ש עוד בתוס' כתובות וגיטין שם. והכ"י כתב בשם הרמב"ן (וי"ג הרמ"ה) הא דאמר הבבלי בסוגיין הכא דאילעא וטוביה כו' ואי ליתיה ללוה לאו בתר ערבא אזיל דוקא מהאי טעמא הא לאו הכי כשרים אלמא כתב נכסיו לשני בני אדם והעדים קרובים לזה ורחוקים

קיימת ואותו שפסולים לו מתנתו במילה: ר' מנא לא מפרש. פלוגתייהו דר"י ורשב"ל מאן אמר הכי ומאן אמר הכי ור' אבין מפרש ר"י פוסל כל המתנה ור"ל מכשיר אותה לגבי זה שהן רחוקים ממנו: מתני'. מתניתין מסייע לר"י דקסבר טעמא דר"י משום עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וכי היכא דאמרינן במתני' בעדות ע"פ קרוב או פסול שבהם פיסל גם עדות הכשרים היאיל ומקצתה בטל ה"נ עדות שבשטר שבטלה מקצתה בטלה כולה: יאות אר"ל. שפיר אמר ר"ל דמייתי סייעתא לר"י ממתני': ה"ג נעשה כעדות אחת באיש אחד. וה"פ זה הכותב כל נכסיו לשני בני אדם בשטר אחד כיון דנכסים אינן מוחלקים ה"ל כחד גופא וכיון דבחד שטרא הוא ה"ז עדות אחת נמצא שזה כמעידים באיש אחד והעדות אחת ובכה"ג ודאי אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה: נעשה כשתי כיתי עדים. אף שהוא שטר אחד מ"מ כיון שהעדות היא בשני גופים ה"ל כשני כיתי עדים המעידים לשני בני אדם וכאלו העידו לכל אחד ממקבלי המתנה בפני עצמו דודאי לא נבטל עדות שכשרים לו בשביל העדות שהן פסולים לו ולא דמיא כלל למתני' שכלה העידו בעדות אחת לאיש אחד ובכה"ג ודאי אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה:

הלכה ז מתני': סנהדרין. הסמוכים בארץ יש להן רשות לדון דיני קנסות ודיני נפשות בין בארץ בין בח"ל כל זמן שיש ב"ד הגדול בלשכת הגזית שנאמר לבלתי שמוע אל הכהן או אל השופט בזמן שיש כהן מקריב ע"ג המזבח יש שופט שדן דיני נפשות בזמן שאין כהן אין שופט אע"ג דהאי קרא בזקן ממרא כתיב ילפינן מיניה שאר חייבי מיתות כאלו איני ענין לזקן ממרא דהכי כתיב וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם תנהו ענין לכל חייבי מיתות: סנהדרין ההורגת אחת בשבוע. אחת לשבע שנים: נקראת חבלנית. שצריך שיהיו מתונים בדין ויחזרו בדיני נפשות לזכות: לא נהרג אדם מעולם. שיבדקו העדים בדבר שלא ידעו להשיב אם רואת הוא מה ראיתם טרפה הרג או שלם הרג ואת"ל שלם הרג דלמא במקום הסייף נקב היה ואם מגלה עריות הוא ראיתם כמכחול בשפופרת: אף הן מרבין שופכי דמים. מתוך כך אין מכלין את הרשעים ומרבים לשפוך דמים: **גמ'** בכל מושבותיכם. למדנו לסנהדרין בארץ ובח"ל: ומה ת"ל כו' בכל שעריך. דמשמע דוקא בערי ארץ ישראל הוא דיושבים דיינים אבל לא בח"ל: אלא. ה"ק קרא בערי ארץ ישראל מושיבין בכל עיר ועיר אבל בח"ל אין מושיבין אלא בכל מלכות אחת: מצוה לכל שבט שיהא דן את שבטו. ולא ילכו בני שבט זה לב"ד של שבט אחר: ממיתין אותו מיד. ואין מעיינין בדינו ואין סותרין אותו: אלא דנין בתחלה. ואם מצאו לו זכות פוטרין אותו ואם לאו ממיתין אותו אבל אין סומכין על דין של ב"ד שבחוצה לארץ: הדרן עלך פרק כיצד

פ"ב ה"א (דף ה' ע"א) **מתני'** היה מעגל במעגילה. אבן חלקה עגולה שמעגלין אותה על גבי הסיד או על הטיט שבעלייה לסוות הסדקים: היה משלשל בחבית. מלמעלה למטה: היה יורד בסולם. נקט התנא תחלה מעגל וקאמר לא זו מעגל דה"ל להזהר הייב גלות אלא אף זו משלשל דודאי נזהר שלא לשבר חביתו אפ"ה חייב ולא זו משלשל אלא אף יורד בסולם דמיזדהר מפני שלא יפול הוא בעצמו נמי חייב גלות: אבל אם היה מושך במעגילה. ממטה למעלה: כל שבדרך ירידתו גולה. דכתיב ויפול עליו עד שיהא דרך נפילה והטעם בקרוב הדבר שבשגגה נעשה שטבע הכבד לירד למטה במהרה ודרך עלייה אין רגילות ליפול וקרוב הדבר שהוא מזיד לכך אינו גולה ואם ימצאנו גואל הדם רשאי להרגו וכל דנקט התנא לאתויי אפילו ירידה שהיא לצורך עלייה מיקרי ירידה: **גמ'** עד שיפול כל החבל. אבל נפסק החבל ונפל החבית אנוס הוא ואינו גולה: עד שיתיר את כל המחלצין. אבל אם נשמט מקצתו אנוס הוא: מחלצין. הוא כמו המעגילה ועשוי הוא מברזל כמין כף רחבה ולה בית יד וחבירו במתני' סוף פ"ק דמ"ק: ה"ג מאי דמר ר"י בפסיקת החבל מה דמר ר"ש בשמיטת המחלצין. וה"פ ר"י ור"ש לא פליגי אלא מר אמר מילתיה בחבל ומר אמר מילתיה במחלצין וטעם שניהם אחד הוא משום אונס וכדפירשתי: והטיחה לו. ורגלה ראשו בדרך עלייתו דהיינו מאחוריו מי אמרינן כיון דדרך עלייה היא אינו גולה כדתנן בסיפא או דלמא כיון דעלייה זו לצורך ירידה היא חייב: היא עלייה היא ירידה. כלומר עלייה לצורך ירידה וירידה ממש אחת היא וגולה: והושיט התינוק את ידו. לתחת ורגלה דרך עלייה מהו שיהא חייב או דלמא אנוס הוא וכי היכי דפטור מגלות פטור נמי מנזיקין: אטרחת בה. אתה מטריחני בשאלתך כבר אמרתי לך עלייה לצורך ירידה הוי ירידה:

ה"ב מתני': נשמט הברזל מקתו. מבית יד שהוא תקוע בו: ר' אומר אינו גולה כו'. בגמרא מפרש טעמייהו: מן העץ המתבקע. יצא קיסם וניתז למרחוק והרג: **גמ'** ה"ג מ"ט דרבנן נאמר כאן נשילה ונאמר להלן כי ישל כו' מ"ט דר' נאמר כאן נשילה ונאמר להלן ונשל כו'. וה"פ רבנן ילפי ונשל הברזל מן העץ מכי ישל זיתך והאי כי ישל כי ייסר הוא שיפיל הזיתים ממקום קביעותם ה"נ שיפיל הברזל ממקום קביעתו והיינו מקתו ורבי יליף מונשל את הגוים וגו' שהכוונה שיכה הגוים האלה ה"נ שהברזל יכה את העץ המתבקע וימצא חבירו וימיתנו אבל אם נשמט הברזל מן העץ אינו גולה:

(דף ה' ע"ב) **הלכה ג מתני':** זרק את האבן כו'. בגמ' מפרש: ר' אליעזר בן יעקב אומר כו'. בגמ' מפרש: **גמ':** ומצא. בהורג בשגגה כתיב ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ביער ודרש רבי אליעזר בן יעקב שיהא מצוי בשעה שהברזל נותז להרגו שאז עיקר גרמא דיליה פרט לזה בשעה שנתז הברזל לא היה מצוי במקום שראוי ליהרג וה"ל כמי שאינו נהרג על ידו: ויש לו רשות כו'. את"ק פריך זורק לרה"ר אמאי גולה הא קרוב למזיד הוא שזורק למקום שאין לו רשות לזרוק: היפתר. תפרש למתני' כגון שהיה כותלו נוטה ליפול ויש לו רשות לפנותו לרה"ר ולאי בזורקו לרה"ר ממש הוא דמ"מ קרוב למזיד הוא שהיה לו ליזהר שדרך בני אדם להיות ברה"ר אלא במפנה לאשפה ברה"ר העשויה להפנות בה בלילה ואינה עשויה להפנות בה ביום אלא זימנין מיקרי ויתיב בה לכך גולה דלאו פושע הוא גם לאו אנוס גמור הוא: אם

ורחוקים לזה כשרים להעיד להרחוק ע"כ. ותימא ודאי אם נאמר כל שהלוה כאן אי אפשר לתבוע הערב היו העדים כשרים. וה"א כיון שעתה אין שהלוה תובע הערב אלא ללוה א"ש שקרובים לערב כשרים ולא דמיא כלל לכותב לשני בני אדם כו' לכך קאמר כיון דבסוף קאזיל מיהת בתר הערב ה"ל כותב לשני בני אדם ופסולים ועמ"ש בסמוך בד"ה כתב כו' בשם רש"י ובעס"מ ע"ש. ובלח"מ פי"ד מה"ע תירץ קושיא זו ודבריו אינן מובנים ול"פ:

סנהדרין נוהגת בארץ ובח"ל. עיין בקונטרס ובתוי"ט. כתב הרמב"ם פי"ד מה"ס אין דנין ד"נ אלא בפני הבית והוא שיהיה ב"ד הגדול שם בלשכה שבמקדש שנאמר בזקן ממרא לבלתי שמוע אל הכהן וגו' ומפי השמועה למדו שבזמן שיש כהן מקריב ע"ג המזבח יש דיני נפשות והוא שיהיה ב"ד הגדול במקומו. וכתב הכ"מ אין דנין דיני נפשות כו' סנהדרין פרק ארבע מיתות ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט בזמן שיש כהן כו' והוא שיהיה ב"ד הגדול במקומו כו' מדכתיב וקמת ועלית אל המקום ע"כ וקשה למה לא מייתי הרמב"ם קרא המפורש בש"ס ובאת וגו' וע"ק תרי קראי ל"ל ולפמ"ש בקונטרס ניחא דקשיא ליה כיון דקרא כתיב בזקן ממרא שאר חייבי מיתות מנ"ל לכך קאמר כתיב עוד בזקן ממרא לבלתי שמוע וגו' ודרשינן ליה באם אינו ענין לשאר חייב מיתות. ומהנך קראי לא שמעינן שיהיו ב"ד הגדול בלשכת הגזית אלא שיהא המקדש קיים אבל כתיב בזקן ממרא הרי קראי וקמת ועלית אל המקום ההוא וכתיב אשר יגידו לך מן המקום ההוא חד לזקן ממרא וחד לשאר חייבי מיתות דבעינן שיהיו בלשכת הגזית. לכך מייתי הש"ס פ"ק דעכו"ם (דף ח') קרא דועשית וגו'. והא דמייתי הש"ס פרק ארבע מיתות קרא ובאת וגו' ודאי ברייתא דמייתי התם קאי אזקן ממרא ורב יוסף ה"ק טעם בדתניא כי היכא דדרים בזקן ממרא מובאת ה"נ איכא למדרש בשאר חייבי מיתות מדכתיב לבלתי וגו' ומעתה נתבארו הדברים על נכון:

לא נהרג אדם מעולם. עיין בקונטרס. וכתב תוס' בד"ה דלמא במקום סייף נקב הוה קשה לר"ת פ"ק דחולין מפיק מקרא דלא חיישינן לכך דאזלינן בתר רובא ודחקו הרבה ע"ש. ונראה אף שלפי הדין אפילו אם אומרים אין אנו יודעין נהרג מ"מ כי שיילינן להו הכי פרשי ולא מסהדי כדאמרינן לעיל (דף ה') לגבי התראה שיאמרו מה לנו ולצרה הזאת לחוב בדמו של זה. ולא שייך הכא כל מה שמקשה בכתובות פרק אלו נערות בהתראה. ועוד י"ל אם טרפה הרג ה"פ אם פשאו תחלה טרפה ואח"כ הרגו או כשהיה שלם הרגו דכשעשאו תחלה טרפה אינו נהרג דאמרינן הרוח בלבלתו וכשחזר והרגו פטור דה"ל כהורג את הטרפה או כשהיה שלם הרגו ר"ל שלא עשה בו חבורה תחלה. וזו היא דעת הרמב"ם ריש פ"ה מהל' רוצח לפי מה שהבין הראב"ד דבריו ורבנן סברי כדעת הראב"ד או כמ"ש הכ"מ ע"ש. והא דקאמר שמא במקום סייף נקב הוה ר"ל שמא קודם שתהב הסייף לגמור מיתתו כבר נקבו ועשאו טרפה ואינו נהרג כמ"ש:

מצוה לכל שבט כו'. ובבבלי סנהדרין פ"ק (דף ט"ז) גרסינן דשבט"א לשבטיך ושפטו מלמד בשבט לדין את שבטו. וקשה דגרסינן בבבלי יומא פ"ב (דף כ"ו) אמר רבא לא אתי צורבא רבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר ומסיק אין מי שמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא אלא משבט שבטים. א"כ איך אפשר למצוא משאר שבטים דיינים שידונו דיני נפשות. ודוחק לומר דפליג רבא אדשב"נ. דאף ת"ק לא פליג בהא. ואפשר לומר אפי' כשאר מהנך שבטים נמי מורה אליבא דהלכתא ובחרו אנשים שאמותיהם מהם וכן משמע שם בתוספות ישנים ע"ש. ועיין בלח"מ ריש הלכות סנהדרין:

מחוייבי מיתות כו'. כתב הרמב"ם סוף פי"ד מה"ס מי שנגמר דינו וברח ובא לב"ד אחר אין סותרין את דינו כו' בד"א ברוצח אבל שאר חייבי מיתות עד שיבואו עדיו הראשונים כו' מי שנגמר דינו בב"ד שהיה בח"ל וברח לב"ד שבא"י סותרין את דינו על כל פנים ואם היו אותן ב"ד עצמם אין סותרין את דינו. וכתב הלח"מ מ"ש על כל פנים ר"ל אפי' היו אותן עדים עצמם כו' ע"ש ואין דבריו נוחים שאין לשון הרמב"ם משמע כן. ונראה ברישא קאמר ברח מב"ד שבא"י לב"ד שבח"ל אין סותרין את דינו כדתנן במתני' כל מקום שיעמדו שנים והדר קאמר מי שנגמר דינו בב"ד שבח"ל כו' הוא כר' דוסתאי בר' ינאי ומפרש סותרין את דינו לא שמזכין אותו ונפטר ממיתה אלא שסותרין את דינו על כל פנים ודנין אותו בתחלה ואם היו אותו ב"ד כו' דייק ליה מרישא דמתני' דתנן לפני אותו ב"ד הוא דאין סותרין אבל לפני ב"ד אחר סותרין זהו בברח מח"ל לארץ איירי. והא דנקט מחוייבי מיתות שברחו מא"י לח"ל ה"ה ברח מא"י לא"י ומח"ל לח"ל נמי הדין כן ולא נקט כך הלוקה אלא משום סיפא שהיא בסיפך אך הא דגרסי' גיטין פ"ג (דף כ"ט) בתר נמר דין לא חזו ליה זכותא לימא מסייעא ליה כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין כו' ה"ז יהרג דלמא בורח שאני. קשה מאי סייעתא היא זו הרי לא קאמר אלא שאין דנין אותו בתחלה אבל אם מצאו לו זכותא לעולם מגלין אותו וי"ל ה"ז יהרג משמע ליה לעולם הורגין אותו אפי' מצאו לו זכות ומשני בורח שאני כלומר בי דינא בתר בי דינא לא דייקי ואף אי מצאו בהקראי זכותא לא סמכינן עליו דאמרינן ב"ד הראשון ידעו שאין בו זכות. והדבר צריך תלמוד:

ברחו מח"ל לארץ אין ממיתין אותן מיד כו'. נראה דוקא דיני נפשות הדין כן אבל לא בדיני ממונות דהא בד"נ תנן. ומדכתיב משפט אחד יהיה לכם אין להשוותם כמ"ש תוס' ר"פ אחד ד"מ מילי דתלו בזכות וחובה אין להשוותם דלא שייך בד"מ. ובבבלי בסוגיין מפורש סותרין את דינו מפני זכותה של א"י. אך קשה ר"פ אחד דיני ממונות קחשיב מה בין ד"מ לד"נ. ולמה לא קחשיב נמי הא וצ"ע: הדרן עלך פרק כיצד

פ"ב הלכה א אלו הן הגולין כו'. (דף ה' ע"א) ההורג נפש בשגגה. בבבלי גרסינן בשגגה פרט למזיד בבלי דעת פרט למתכוין במזיד פשיטא בר קטלא הוא כו'. כתב תו' בד"ה פשיטא כו' תימא אימא במזיד ולא התרו בו וי"ל מבלי דעת יתירא נפקא. ולקמן (דף ט') בפרקין כתב תו' ר"מ דממעט סומא מבלי דעת פרט למתכוין שמעת ליה מבשגגה דתניי ש"מ וברייתא דלעיל אתיא כר"י. וקשה אי פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם שמעינן מבשגגה כ"ש דממעטינן מיניה במזיד ולא התרו בו א"כ קשיא מבלי דעת יתירה לר"מ ל"ל. וליכא למימר מבלי דעת יתירא ממעטינן תרווייהו במזיד ולא התרו בו ומתכוין להרוג את הבהמה כו' דא"כ מאי קאמרי תבשגגה שמעינן תרווייהו ה"ל למימר מבלי דעת שמעינן תרווייהו וע"ק מאי דוחקייהו למימר ברייתא כר"י הא אף כר"מ אתיא ובלי דעת קמא פרט למתכוין ומזיד בלא התרו ומבלי דעת יתירא למעט סומא או איפכא א"ו סברי מבלי דעת לא משמע אלא אחד מהם. וביותר קשה קושיא זו לתירוץ שני שכתבו דלא איצטרך קרא למזיד ולא התרו בו א"כ ודאי איכא לאוקמי ברייתא כר"מ. וקושית תו' פרט למתכוין לר"מ מנ"ל נראה דסבר ר"מ אומר מותר אנוס הוא ולא איצטרך קרא למעט והייתר ליה בשגגה למעט מתכוין. לפ"ז ניחא קושית תו' (דף ט') בד"ה ור"ח כו' וא"ת ר"ח היכי מתרץ ברייתא דלעיל כו' ע"ש. אלא שדוחק הוא לומר דר"ח ורבה בפלוגתא דר"מ ור"י פליגי. ויותר נראה להרץ קושית תו' לר"ח דאיהו מפרש פרט למזיד היינו מזיד ולא התרו בו. ובלי דעת יתירא לא דרים כי היכא דל"ל לר"מ לשיטת התו' וכמ"ש בסמוך והיינו טעמא דר"מ דסובר בבלי דעת דמבנה

תורה לא הוי יתירא דנשנית בשביל דבר אחד שנתחדש בפרשה וכמ"ש תו' בד"ה בלא איבה. ור"י דרים ליה בשגגה למזיד ממש וחד למזיד ולא התרו בו וחד למתכוין להרוג את הבהמה כו' הכל כמה דאיכא למדרש דרשינן ליה (וניחא בזה קושית המהרש"א בתו' בד"ה פשיטא כו' ע"ש) ומ"ש תו' לתרץ הברייתא לר"ח דאע"ג דאומר מותר אנוס הוא מ"מ מזיד מקרי דהא מיתת לפי טעותו במזיד הרגו ע"כ. קשה א"כ ל"ל בלי דעת פרט למתכוין הא מכ"ש דאומר מותר שמעינן דמתכוין להרוג את הבהמה כו' ודאי אומר מותר הוא ועדיף משאר אומר מותר שלאותו דבר נתכוין נעשה ואפ"ה ה"ל אנוס שאינו גולה כ"ש מתכוין (וכ"כ תו' שם) וכ"ת אי לאו כתיב אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה פרט למתכוין א"כ קשה לשון הברייתא ה"ל למוקמי בשגגה פרט למתכוין דמסתבר טפי למעט מאומר מותר. ואין לומר הא גם לרבא קשיא ה"ל למוקמי בשגגה פרט למתכוין. דלרבא לא דמיין להדדי אומר מותר פטור דהוה פושע ולא שני ליה בגלות ומתכוין פטור דאנוס הוא וי"ל אף לר"ח לא דמיין דאע"ג דקיל בחד לד דלא הרג למה שנתכוין חמור בחד לד שה"ל להזהר ולהוש שמא יהרוג את האדם כיון שסניהם עומד כ"ש מסא"כ באומר מותר ממש: כל שבדרך ירידה כו'. עיין בקונטרס כ"כ הרמב"ם, ואפשר לומר כיון שטבע הכבד ליפול ה"ל להזהר לכך גולה אבל דרך עלייה שאין דרך ליפול לא ה"ל להזהר וקרוב לאונס הוא לכך אינו גולה וכ"ת הא כל שהיה לו ליזהר כגון סותר כותלו לרה"ר הרינן ליה בבבלי בפרקין מזיד ואינו גולה א"כ בדרך ירידה נמי מזיד הוא י"ל אין כל הענינים שוים בדרך ירידה אף שה"ל לזהר מ"מ אין חובה עליו כל כך להזהר גם צריך אזהרה לצורך עצמו הלכך חשבינן ליה לשוגג משא"כ בסותר כותלו לרה"ר. וגפקא מיניה לשיטת הרמב"ם דרך עלייה אם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו ולשיטתי נהרג עליו. ועיין בר"ב פ"ה מהל' רוצח: עד שיתיר כל המחלצין. עמ"ש לקמן בד"ה רפ"א כו' ובד"ה ואתיא כו':

מן העץ המתבקע. עיין בקונטרס. והרמב"ם כתב פ"ו מה"ע נשמט הברזל מן העץ המתבקע אינו גולה מפני שאין זה בא מכוחו אלא מכח כחו. וצ"ל דמפרש הא דתנן מן העץ המתבקע היינו שנשמט הברזל מקתו ע"י הכאת עץ המתבקע הלכך אינו גולה בזהו כח כחו. ולשון המשנה משמע כפירושו. והא דגרסינן בבבלי רבי סובר יש אם למסורת וניתל כתיב ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן נראה שבספרים שלהם היה כתוב וניסל ביו"ד שהוא בנין הפעיל כמו שימותו בספרים ומצינו שספרים שלנו חולקים כמ"ש תוס' שבת פרק במה בהמה (דף נ"ה) בד"ה מעבירים ע"ש. וה"ק וניסל שהוא פועל יוצא לשלישי אדם מכה בכח על העץ המתבקע ועץ המתבקע מכה בגרזן שישמט מידו ויהרוג האדם ולפירוש הרמב"ם אין צורך למ"ש תו' בד"ה מהו דתימא כו' ע"ש. דודאי שאי הכא שהדבר הסורנו יוצא מידו משא"כ בתמרים. וכל זה דלא כמ"ש התוי"ט ע"ש דלמסקנתו אי אפשר לקיים דברי הרמב"ם. ומן התימה על הרב בכ"מ שמעתיק פירש"י שהקיסם ניתז והרג ע"ש ולא הרגיש שהרמב"ם חולק אפירש"י וצ"ע. ונראה דבהא פליגי הירושלמי והבבלי. הירושלמי גורס כספרים שלנו לכל"ל דבנז"ם פליגי ולהבבלי הכתיבה וניסל לכך קאמר דפליגי אי יש אם למסורת או למקרא: מ"ט דרבי כו'. עיין בקונטרס. ורש"י פרשת כי תבא פי' כי ישל ישיר פירותיו לשון ונשל הברזל. וכתב הרא"ם ולא הספיק לומר לשון נשירה הוא מפני שהוא פועל יוצא לאחר וחסר הפעול שהם הפירות לכך אמר שהוא כמו שישב בברזל חתיכה מן העץ המבקע והיא נתזה והרגה ולא כדעת האומרים שנשמט הברזל מקתו כו' ע"ש ותימא איך תפס דעת יחידי והרי חכמים חולקים על רבי ואמרו שנשל כו' הוא שנשמט הברזל מקתו. ואונקלס תרגם ונשל הברזל וישתליף כו' והיינו שנשמט הברזל מקתו ופי' כי ישל אתרי יתרון זיתך. שהוא לשון נשירה ונשל ה' וגו' ויתרך ה' כו'. וזה דלא כירושלמי ודברי הירושלמי נראין שהוא לשון מכה דכתיב בסיפא לא תוכל כלותם מהר, ואי ונשל לשון נירושין הוא לא שייך בו כליון. ולפי הגהתי בקונטרס פירש"י כרבנן. ודעת הרד"ק ונשל הברזל וכי ישל זיתך פועלים עומדים ונשל ה' פועל יוצא, וזה ממש כסוגיין:

(דף ה' ע"ב) ויש לו רשות כו'. עיין בקונט'. הא דפשיטא ליה דקרוב למזיד אינו גולה הוא מדאמר מקרא אומר מותר אינו גולה הואיל והוא קרוב למזיד. והא דלא פריך הבבלי נרים פרקין ממתני' דתנן קרוב למזיד חייב דה"מ לאוקמי מתני' כר"מ דאיצטרך גבלי דעת לסומא ואיצטרך ליה בשגגה למתכוין ואמר מותר חייב (ועמ"ש ריש פרקין) א"נ תנא דברייתא הוא דסובר אומר מותר מזיד הוא אבל תנא דמתני' פליגי אבל המתני' כבריך בפיר דמזיק דפליגי בה רבה ור"ח לקמן. וכל זה דלא כמ"ש תו' פ' הממונה (דף ל"ב) בד"ה מיתיבי כו' ע"ש שדוחק לפרש סוגיא כולה כחד לישנא דאמורא: ואתיא

הלכה ד מתני': אם יש רשות לניזק. שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס: מה חטבת עצים רשות. דאין לך חטיבת חובה אלא מלה חטוב אף היוצא לדבר רשות גולה יצא אב המכה את בנו להטותו לטוב והרב את תלמידו ושליח ב"ד המלקה את המחוייב מלקות דמצוה קעבדו ואם מת תחת ידן אינן גולה: **גמ'**: טבח שהיה מקצב. שדרכו להגביה ידו בקופיץ מלאחוריו ומחזירו לפניו כדי להכות על הבשר בכח והכה חבירו בין בהגבהתו למעלה בין בהשפלתו למטה גולה דכולן צורך ירידה הן: זאתיא כי האי דאר"ה טבח שהיה מקצב והכה לפניו. בחזירתו בדרך ירידתו גולה שזו ודאי ירידה היא אבל אם הכה בהגבהתו לפניו אינו גולה שזו היא עלייה לאחריו בדרך עלייתו בחזרה גולה שעלייה זו צורך ירידה היא אבל אם הכה בירידה מאחריו אינו גולה: אר"י כל. דבר ודבר לפי ענינו הוא נידון כיצד ישב על המיטה ביום והיה תינוק בתוכו והרגו בישיבתו גולה שזה שוגג הוא שלא היה לו לעיין בו שאין דרך ליתן תינוק לתוך המיטה ביום ישב ע"ג המיטה בלילה והרג התינוק כיון שדרך ליתן תינוק תוך המיטה בלילה ה"ל פושע ואינו גולה: ישב לו ע"ג עריסה. שמניחין בה התינוק ביום והרגו בישיבתו אינו גולה שזה פושע הוא אבל ישב עליו בלילה כיון שאין דרך להניח בעריסה בלילה ה"ל שוגג וגולה: חייב. בארבע דברים נזק צער ריפוי שבת אבל בושת לא דאינו חייב על הבושת עד שיתכוין: שאינו כיער. יער זה לרשותו נכנס וזה לרשות חבירו נכנס: ה"ג תני ר' חייא פטור. מארבע דברים אם הזיקו: ה"ג ולא פליגין מה דמר ריב"ח בשראו אותו ומה דתני ר"ח בשלא ראו אותו וכ"ה בב"ק. וה"פ סתמא דש"ס קאמר ר' יוסי ור"ח לא פליגי אלא מה דאמר ר"י דחייב בשראהו וה"ל פושע לכך חייב ומה דתני ר"ח פטור היינו שלא ראהו ולא הוי פושע: ופריך אם בשלא ראו אותו. אף דנאמר דאיירי בשלא ראו אותו אמאי פטר ר"ח כיון שרשאין פועלין לתבוע שכרן מבעל הבית ה"ל כמאן דאמר בעל הבית להפועל היכנס וה"ל נכנס ברשות וחייב בעל הבית בהיזקו: ומשני תני ר"ח. אף בזו פטור דקסבר כיון שא"ל היכנס צריך הניזק לשמור את עצמו דלא קיבל על עצמו שמירתו וס"ל כרבי דאמר לעולם אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור: ואית דבעי מימר. איכא דאמרי דלא כר"ח אלא כיון שא"ל היכנס ה"ל כחצר השותפין וחייב אחד בנזקי חבירו וכדאמר ר' יוחנן: קונין זה מזה. אפילו לא זיכה המוכר כליו להלוקח ולא משך הפירות קונה דכליו של לוקח קנין שהרי יש לו רשות להביא כליו בחצר: וממתין זה ע"י זה. בכל תשמישין הקבועין בחצר כמו העמדת תנור וכיריים ודמיין להו שממעטין אויר החצר: וחייבין זה בנזקי זה. אם הזיק זה את זה או שורו של זה לשורו של זה משום דה"ל כשומרי שכר זה לזה: ופריך לא כן אמר רב. אמתני' דהמניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו דקשיא אמאי פטור איבעי ליה לעיוני ומיזל ואמר רב בממלא כל רה"ר חבית א"כ למה השותף חייב בנזקי חבירו איבעי ליה לעיוני וכי איירי שמילא כל החצר דוקא בתמיה: ומשני אבתרי כיון שדרכו של כל שותף לילך בכל החצר. ה"ל כממלא כל החצר שהוא הולך בכל החצר כבשלו ואין לאדם לעיין בשלו:

(דף ו' ע"א) **הלכה ה מתני'**: האב שהרג לבנו בשוגג גולה על ידו בשלא הכאו ללמדו תורה או מוסר או אומנות: הכל גולים ע"י ישראל. אפילו עבד או כותי: . חוץ מע"י גר ותושב. אם הרג ישראל בשוגג אינו גולה אלא נהרג על ידו: וגר תושב אינו גולה אלא ע"י גר תושב. אבל על ידו גולה דכתיב ולבני ישראל ולגר תושב תהיינה שש הערים: **גמ'**: כלפי שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח. גואל הדם משמע כל שהוא קרובו של הנרצח ימית את הרוצח וכתיב הוא משמע מיעוט אם הוא כילד הוא אתי למעוטי אב שהרג את בנו שאין בנו השני נעשה גואל הדם להמית את אביו שאין גואל הדם קרוב מה אב וכתיב גואל הדם ללמד את נעשה גואל הדם לאחיו אע"פ שקורבת שניהם שוה: בן השני. כלומר מדכתיב גואל הדם מרבינן בן בנו נעשה גואל הדם להמית את אבי אביו ומדכתיב הוא ממעטינן שאין כו את נעשה גואל הדם להמית את אחיו וכ"ש שאינו נעשה גואל הדם להמית את אביו: ומנין אפי' אחר. גואל הדם שאינו יכול לעמוד נגד הרוצח ולרצותו מפני שגאלתו מחובה היא עליו לפרעי: ת"ל בפגעו בו הוא ימיתנו. למיותר דהא כבר כתיב ימית את הרוצח אלא ללמד שמוטה הוא על גואל הדם להמית הרוצח:

הלכה ו מתני': הסומא אינו גולה כו'. בגמרא מפרש טעמייהו: השונא נהרג. כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה: מפני שהוא כמועד. כמותרה עליו ועובר עליו דודאי לדעת הרגו ולא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד: ויש שונא שאינו גולה. ואינו נהרג: בל. הרינה שיכולין לומר עליה שלדעת הרגו אינו גולה לפי שחשוד הוא על כך: שלא לדעת הרג. דודאי ואין אדם יכול לומר עליו לדעת הרג אינו גולה: **גמ'**: דר"י פוטרו. לסומא מכל מצות האמורות בתורה שנאמר ואלה המצות והחקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים וסומא אינו במשפטים דכתיב ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם כל שישנו במכה ובגואל הדם ישנו במשפטים וכל שאינו במכה ובגואל הדם אינו במשפטים וסומא אינו במכה דכתיב וקצותה את כפה לא תחוס עינך וכתיב בעדים זוממין לא תחוס עינך עליו לגז"ש מה עדים זוממים אי אפשר בסומין דהא לא ראה איך יעיד אף עונשים סומא לא ואינו בגואל הדם דאינו גולה כדמסיק: ה"ג תמן תנינן. מגילה פרק הקורא עומד: כל שלא ראה מאורות מימיו. ולא נהנה מהם לעולם: הא ראה. מאורות מימיו פורס אע"ג דעכשיו הוא סומא ש"מ דסומא חייב בכל המצות דאל"כ איך יוציא אחרים ידי חובתן:

וסכין

ואתיא כי דאר"ה כו'. כתב הרמב"ם פ"ו מה"ר קצב שהיה מקצב והגביה ידו בקופיץ לאחוריו והחזירו לשבר העצם כדרך שעושין הקצבים כל שימות בהולכה שהיא ההגבהה מלפניו וירידה מאחריו אינו גולה וכל שימות בחזרה שהיא עלייה מאחריו וירידה מלפניו גולה זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה שלא כדרך ירידתו אינו גולה ואפילו בירידה שהיא צורך עלייה אינו גולה. וכתב הכ"מ ברייתא או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עלייה ופירש"י לחובה כו' ולהרמב"ם קשיין הנך ברייתות שבסמוך וצ"ע ע"כ. ול"נ שהך ברייתות ודאי לא קשיין כלל. דהא דתני לפניו חייב לאחריו פטור היינו ירידה מלפניו ומלאחריו והא דתני לאחריו חייב ולפניו פטור איירי בעלייה שלפניו ושלאחריו. והתני בין לפניו בין לאחריו חייב עלייה מלאחריו וירידה מלפניו. ודתני בין לפניו בין לאחריו פטור היינו עלייה מלפניו וירידה מלאחריו. ולפירש"י ז"ל קשה קושית תוס' בד"ה ולהבע"א הא דאיתא כו' ע"ש דלא בעי למימר דכ"ע ירידה היא דא"כ קשיא לר"י דאמר ירידה שהיא לצורך עלייה אינו גולה ודקאמר דכ"ע עלייה היא ניחא. ונראה דגירסת הרמב"ם בברייתא דמייתי הבבלי או השליך עליו להביא עלייה שהיא לצורך ירידה. וגמ' שם הגירסא איתיביה זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה שלא בדרך ירידתו אינו גולה בדרך ירידתו לאתויי מאי לאו לאתויי כה"ג (ירידה שהיא צורך עלייה) ולטעמיך כל שלא בדרך ירידתו לאתויי מאי אלא לאתויי קצב כו'. וגירסא זו נראית דגירסתינו קשיא איך דייק מסיפא הא איכא למידק מרישא איפכא אבל להגירסא י"ל ס"ד דמקשה רישא עיקר ותני סיפא איידי דרישא והמתרץ גילה דבר זה דאיכא למימר דאתי לאתויי קצב. וכ"ת ליתני בדרך ירידתו אתי לאתויי עלייה שהיא לצורך ירידה י"ל ולגירסת רש"י מי ניחא דגם לשיטתו י"ל שלא בדרך ירידתו אתי לאתויי עלייה שהיא לצורך ירידה מאי קאמרת ניחא ליה למתרץ לאוקמי רישא וסיפא באחד ענינא א"כ גם לגירסת הרמב"ם ניחא. והסוגיין מסייעא לגירסת הרמב"ם ז"ל וכמ"ש בקונטרס ולגירסת רש"י קשיא. לכן עיקר כמ"ש הרמב"ם:

ואם מת אינו גולה שאינו כיער. עיין בקונטרס בבבלי ב"ק פרק המניח (דף ל"ג) אמר רבא ק"ו ומה יער זה לדעתו נכנס וזה לדעתו נכנס גולה זה שלדעת חבירו נכנס לא כ"ש אלא מאי פטור דלא שני ליה בגלות משום דה"ל שוגג קרוב למזיד דאיבעי ליה לעיוני. וה"ק שאינו כיער דאין לו לעיין על חבירו ותו' כתב שם בד"ה מיתיבי כו' כשנכנס שלא ברשות אפי' ראהו אינו גולה שאינו דומה ליער ומייתי ראיה מסוגיין דריב"ח איירי בשראהו ואפ"ה פטור מגלות לפי שנכנס שלא ברשות וכי דחי דריב"ח בשאמר לו היכנס איירי צריך להעמידה בשלא ראהו דלא תיקשי דנפח על מה שהוא פטור מגלות ע"ש. ודבריהם תמוהים לפי מה שפירשתי בקונטרס ריב"ח ודאי ברשות איירי ואף דפליגי רבנן ואומרים שאין פועלין רשאין ליכנס כמבואר פרק המניח (דף ל"ג) הא מסיק שם כשאין בעל הבית שהיה בשוק אלא בבית רשאין ליכנס אפילו לרבנן וריב"ח ודאי בכה"ג איירי דהה"ל מ"ש דנקט ונכנס הפועל ומנפח אלא ודאי אדם שנכנס לנפח והיה מסרב בו לצאת ספק הוא אם יצא או לא דמדאמר לו לצאת סברא הוא שיצא ומדנכנס ברשות סברא הוא קנה שלא יצא לכך ה"ל שוגג ודמי ממש ליער אבל פועל שנכנס ברשות לתבוע שכרו והוא עדיין לא נתן לו שכרו קרוב הוא שעדיין לא יצא וה"ל קרוב למזיד דאיבעי ליה לעיוני וצ"ע. ודברי הרא"ש פרק המניח בסוגיא זו רחוקים מן הפשט ועיקרו חסר מן הספר ומ"ש בקונטרס הוא הנכון:

וחייבין זה בנזקי זה. עיין בקונטרס. וכ"כ נדרים פ"ג. מיהו נראה אנזקי קרן פטורים דלאו רס"ר הוא. ואף דבבבלי פ"ק דב"ק (דף י"ג) פליגי ביה תנאי ע"ש בירושלמי פ"ק דב"ק א"ר יסא בשם ר' יוחנן וחצר השותפין חייבת: ולא כן אמר רב בממלא כו'. ואם תאמר מכדי מאן אמר לכך שמעתא דר' יוחנן ואיהו לא מוקי למתני' בממלא כו' אלא בקרן זוית כמפורש בבבלי פרק המניח (דף כ"ז) וי"ל שא מודה מיהת דאיבעי ליה לעיוני ומיזל א"כ קשיא הך דשותפין דלא איירי בקרן זוית. אך לפמ"ש תו' שם בד"ה אמאי פטור כו' אבל הך לא פריך אמאי חייב בנזקו כשהוזק דיותר יש לו לשמור שלא יוזק משלא יזיק ע"ש קשה מאי פריך שאני הכא שהמזיק היה לו לשמור שלא יזיק את חבירו. והדוחק לומר שהירושלמי פליג על הבבלי בזה וצ"ע:

(דף ו' ע"א) **האב** גולה ע"י בן. בבבלי גרסינן והא אמרת יצא האב המכה את בנו כו' ע"ש וכתב תו' וקשה דוקא המכה לייסרו הוא דאינו גולה אבל הולך ביער גולה וי"ל א"כ מ"ש בן מאדם אחר ע"כ. וקשה סד"א דוקא היכא דמספקא לן אם לא היה קרוב למזיד בענין הוא דחייבה תורה גלות אבל אב על הבן דודאי שוגג הוא כדאמרינן שהם אבא מרחם על ברא אינו גולה קמ"ל דאפילו הכי גולה וי"ל:

והבן גולה ע"י אב. בבבלי פריך ורמינהו מכה נפש פרט למכה אביו אמר רבא פרט לעושה חבורה באביו בשוגג סד"א כיון דבמזיד בר קטלא הוא בשוגג נמי ליגלי קמ"ל. וקשה הא על כל עבירות החמורות אינו גולה רק הורג נפש משום גואל הדם כי יחם לבבו כמפורש בקרא מהיכי תיתי לומר דליגלי על חבורת אביו. וכ"ת ה"ק אי כתיב כל מכה בשגגה ולא נפש ה"א דליחייב אחבורת אביו עדיין קשיא מ"ש אביו דנקט נאמר אלו כתיב מכה ה"א דחייב על הכאת כל אדם בשוגג אע"ג דבמזיד אין בו אלא מלקות דהא לאו בחומרא וקולא תליא מילתא וי"ל מצינו בכמה מקומות בקרא דאינו גולה אלא במיתה דוקא ש"מ בהכאת כל אדם אינו גולה אלא סד"א גילה לן קרא דאפילו על ההכאה גולה היינו בעושה חבורה באביו דמצינו שהחמיר בו הכתוב לענין מיתה במזיד ה"ה בשוגג גולה ולכפרה. אך קשה לא לכתוב מכה נפש כלל וממילא לא מחייב מכה אביו בשגגה גלות:

הכל גולין ע"י ישראל. בבבלי הכל לאתויי עבד וכותי דת"ר עבד וכותי גולה ולוקה ע"י ישראל וישראל גולה ולוקה על ידיהן כו' בשלמא גולה דקטליה אלא לוקה אמאי דלטייה ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך. וקשה הך ברייתא ודאי אתיא כמ"ד כותים גירי אמת הן דאל"כ אין ישראל גולה ע"י וכיון שהן ישראלים גמורים הן אלא שאין בקיאין בדקדוקי מצות כישראל כמפורש פ"ק דגיטין. וכל זה אינו אלא חששא דרבנן איך נאמר שמותר לקללו וקרינן ביה אינו עושה מעשה עמך. וגדולה מזו אני מסתפק העובר על איסור דרבנן אי מיקרי אינו עושה מעשה עמך או לא וצ"ע:

חוץ מע"י גר תושב. וכתב הרמב"ם הבל ישראל שהרג לגר תושב גולה. והתוי"ט האריך בזה ע"ש. והוכחתו מהבבלי אינה כדאי להוציא מתני' מפשטה כמ"ש תו' בד"ה אלמא כו'. וכ"ש שדברי הספרי מפורשים דלא כוותיה כמ"ש התוי"ט בסוף דבריו. ועוד לשיטת הרמב"ם קשיא מתני' חוץ מגר תושב נ"ל דהא תנן בסיפא גר תושב אינו גולה אלא ע"י גר תושב. מדקאמר אלא ש"מ דע"י ישראל אינו גולה. אלא לכך תנן חוץ מגר תושב לאשמועינן דישראל אינו גולה ע"י גר תושב. ואף שמדברי תו' בד"ה אלמא כו' משמע שדעת תו' לפרש המשנה כדעת הרמב"ם ע"ג מכל מקום אין לכוון דבריהם ולשון המשנה דייקא כדעת הראב"ד וצ"ע:

כלפי שנאמר גואל הדם כו'. עיין בקונטרס. ובספרי פרשת מסעי גרסינן גואל הדם הוא ימית את הרוצח למה נאמר והלא כבר נאמר גואל הדם הוא ימיתנו שיכול אין לי אלא שיש לו גואל מי שאין לו גואל מנין תלמוד לומר גואל הדם מכל מקום. וה"פ כתיב גואל הדם הוא ימית את הרוצח בפגעו בו הוא ימיתנו. וקשיא ליה לכתוב גואל הדם הוא ימיתנו הוא ימית את הרוצח ל"ל אלא הכי קאמר גואל הדם הוא ימית ואם לאו כל אדם ימיתנו. ועדיין הלשון דחוק ועוד דאם כן ה"ל להקדים דרשא זו קודם ואם בפגעו יסדפנו. לכך נראה דה"ג גואל הדם ימית את הרוצח למה נאמר והלא כבר נאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח שיכול אין לי כו'. וה"פ בקרא קמא כתיב גואל הדם הוא ימית וגו' והדר כתיב גואל הדם ימית וגו' וקשיא ליה תרתי ל"ל אלא ללמד שאם אין לו גואל מכל מקום נהרג. ומתחלה אמרתי לפרש כן דברי הירושלמי ומפני שגהתי זו בספרי הזרתי בו ופירשתי כמ"ש בקונטרס:

ומנין אפי' אחר כו'. נראה דגירסת מסעי כתב אינו יכול לסקבילו פי' לכוין להמיתו וה"א שלא ימיתנו אחר ת"ל בפגעו בו אם לא פגע בו הוא ימיתנו אחר ע"כ וקשה הא מדכתיב תרי זימני גואל הדם יליף יכמ"ש בסמוך. ובבבלי פרק נגמר הדין (דף מ"ה) תניא גואל הדם ימית את הרוצח מצוה בגואל הדם ומנין שאם אין לו גואל שב"ד מעמידין לו גואל שנאמר בפגעו בו מכל מקום. וזהו כפי' הז"ר. אך קשה דרש"י פרשה מסעי כתב בפגעו בו אפי' תוך ערי מקלט. ונראה דך דרשא אפילו תוך ערי מקלט יליף מבפגעו בו הוא ימיתנו דקרא קמא ושב"ד מעמידין לו גואל הדם יליף מבפגעו בו בתרא. וכירושלמי נראה בחולק וסובר כספרי ודרשת הש"ס יליף מגואל הדם כמ"ש בסמוך ובפגעו בו מצריך שהוא על גואל הדם וכמ"ש בקונטרס:

ר"י בר' יהודה אומר השוגג כו'. כתב התוי"ט בגמרא מוקמינן ר"י בר"י היא ש"מ דלא גרס בהדיא בר' יהודה וכן משמע סוף פ"ק כו' ע"ש. ולעיל כתבתי בד"ה ריב"י אומר כו' ול"ל דלית ליה לירושלמי לכך ברייתא דאריב"י הגר אין צריך התראה. וקשה לגירסת הירושלמי כאן דגרס ריב"א השוגג כו' מוכח דסובר ריב"י לא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד וכמ"ש וקשיין אהדדי וכקושית הש"ס בבבלי סוף פ"ק וי"ל דעת הירושלמי דקסבר ריב"י אין לידע שהוא מזיד אלא אם כן במקבל התראה מפי עדים הלכך שוגג אין צריך התראה דממילא ידעינן שהוא מזיד: **רשב"א** יש שוגג כו'. בבבלי גרסינן תניא כילד אר"ש כו' נפסק אנפסק ל"ק כאן במוכב כאן בשוגג נשמט אנשמט לא קשיא הא רבי והא רבנן. נראה דה"פ הא דתני נפסק אינו גולה במוכב דמסתמא עיין תחלה אם החבל יפה ואפילו הכי נפסק וה"ל אנוס ואינו גולה והא דתני נפסק גולה בשוגג ואמרינן מסתמא לא עיין יפה בחבל וה"ל שוגג והא דתני נשמט אינו גולה רבי דאמר נשמט הברזל מקתו אינו גולה דפושע הוא דה"ל להזהר שלא ישמט ה"ה בנשמט מהבית אינו גולה השוגג דאמרינן מיק דהיה יכול ליזהר ולא נזהר ודאי לדעת הרגו אבל במוכב בנשמט מהבית אמרינן כיון שאין דרך להשמט שוגג הוא וגולה והא דתני נשמט גולה רבנן דאמרי נשמט הברזל מקתו גולה כ"ש נשמט מהבית וכי תימא א"כ נוקמי תרווייהו כרבי והא דתני נשמט אינו גולה בשוגג והא דתני נשמט גולה באוכב יש לומר כיון דס"ל לר' שוגג בנפסק גולה כ"ש אוכב ובאידך ברייתא דמוקמינן לה באוכב תניא אינו גולה עד שישמט כו' אבל נפסק לא לכך מוכרח לאוקמי כרבנן. ומעתה לכ"ע אוכב גולה בנשמט ולרבנן אף שוגג גולה בנשמט. וכיוא דתני ברים פרקין אמתני' דאלו הן הגולין דר"ש פליג עליה דאינו גולה עד שישמט. וזו מה שנראה לקיים גירסת הספרים ואין מקום לקושית רש"י ותו' בד"ה נשמט כו' ע"ש:

והסומא אמר ר' לא מאן תנא סומא ר"י כו', וקשה מאי קמשמע לן הרי מפורש במתני' דר"י אומר סומא אינו גולה. וכן במתני' דמגילה פרק בני העיר דמייתי בסמוך נמי מפורש ר"י. ומהני' דפרק החובל דתנן המבייש את הסומא והישן חייב וישן שבייש פטור אתיא דלא כר"י מדלא תנן סומא שבייש פטור וכן מפורש שם בבבלי. ואי קאי אמתני' דחגיגה דתנן הכל חייבין בראייה כו' חוץ מהסומא. קשיא מאי קאמר ר"י היא מי איכא למאן דאמר סומא חייב בקרבן ראייה הא כתיב בבוא כל ישראל לראות, ואי מתני' בסומא באחת מעיניו איירי וכמ"ש הר"ב שם ודאי לא שייך כלל לכא דר"י פוטר מכל המצות. ונראה דקאי אמתני' דהכא וגירסתי הכא הסומא אינו גולה רמ"א גולה וצ"ע:

דר"י פוטרו מכל מצות כו' עיין בקונטרס. ולפי פירושו ניחא קושית תוס' ב"ק פרק החובל (דף פ"ז) בד"ה וכן היה כו' ע"ש. ורש"י פרשת כי תצא כתב וקצותה את כפה ממון גזירה שוה מעדים זוממים ע"ש וקשה הא רבנן לית להו הך גזירה שוה דאם כן נאמר אף סומא אין לו עונש בגזירה שוה דעדים זוממים, וכך דרשא דמייתי רש"י שנויא בספרי דסתמיה ר"י. ולא ראיתי להמפרשים שהרגישו בזה וצ"ע. ואם תאמר בירושלמי הכא פ' ר"א (פי"ט ה"ג) ובחגיגה פ"ק (ה"א) גרסינן רבי יוחנן בן דהבאי משום ר' יהודה אומר אף הסומא פטור מן הראייה מאי קא משמע לן פשיטא מ"ש ראייה מכל מצות התורה ויש לומר לא קאי אלא אסומא באחת מעיניו כמפורש בבבלי חגיגה שם (דף ד') אבל סומא בשתי עיניו לא איצטריך לאשמועינן. עמ"ש בסמוך:

ושניהן. אמתניתין קאי ומפרש לה ר"מ ור"י מקרא אחד דרשו: בלא ראות. משמע שרואה במקום אחר וכאן לא ראה: לרבות את הסומא. דכתיב בבלי דעת למעט את הסומא אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: פרט לסומא. ובלי דעת איצטרך פרט למתכוין להרוג את האדם כו': ה"ג מהלכה ביטתיה דר"י. קפיא דר"י אדר"י התם בגלות אמר פרט לסומא שאינו גולה א"כ פטור נמי מכל מצות שבתורה שאינו במשפטים וכדפרישית בסמוך והכא אמר אם ראה מאורות מימיו פורס את שמע ש"מ שחייב במצות: כך אנו אוברים. הא דתנן במתני' כל שלא ראה מאורות מימיו לאו בסומא איירי אלא במי שישב בבית אפל מיום שנולד ועד עכשיו: ה"ג ברם הכא בלא ראות פרט לסומא. וה"פ אבל כאן גבי גלות ממעטינן סומא מבלא ראות שהרי גם במקום אחר אינו רואה והיושב בבית אפל גולה: מה מקיימין רבנן בלא ראות. כלומר רבנן דלא דרשי מיעוט אחר מיעוט לרבות וס"ל כר"מ סומא אינו גולה בלא ראות ל"ל: להביא את המכה בלילה. שרואה הוא כשהנר דלוק:

הלכה ז מתני': להיכן גולין לערי מקלט. וארבעים ושתים עיר של לוים נמי כונן קולטות שנאמר ועליהן תתנו ארבעים ושתים עיר אלא שאלו שש ערי מקלט בין נכנס שם רוצה לדעת שתקלטנו ובין נכנס שלא לדעת קולטות ושנים וארבעים עיר לדעת קולטות שלא לדעת אינו קולטות ואם הרגו גואל הדם לשם פטור: לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות. ומפני מה הבדילה משה אמר מצוה שבאה לידי אקיימנה: (דף ו' ע"ב) גמ': עד שיכבשו והילקו. דכתיב כי יכרית ה' אלהיך את הגוים אשר ה' אלהיך נותן לך את ארצם וירשתם וישבת בעריהם ובבתיהם שלש ערים תבדיל לך ולאחר ירושה וישיבה היינו לאחר שכיבשו והילקו: נתחייבה הארץ בשמיטה וביובלות. דכתיב שדך שיהא מיוחד שדה של כל אחד ואחד ואז כפרים יהושע שלש ערי המקלט ואז קלטו גם שלש של משה: ה"ג ואע"פ שהפרישו שכם בהר אפרים לא היתה קולטת הפרישו קרית יערים תחתיה עד שכיבשו שכם וכ"ה בתוספתא. וה"פ יהושע הבדיל שכם לעיר מקלט בשלש עיירות בבא"י אלא שעדיין לא נכבשה שכם ולא היו גם שאר עיירות קולטות דבעינן שיהו שש עיירות לכך הפרישו קרית יערים התחיה עד שיכבשו שכם וכן בקדש ודבר זה מפי הקבלה: שיהו משולשות. מתחלת גבול ארץ ישראל עד חברון שהוא הראשון כמראשון לשני שנחלקה ארץ ישראל לארבעה רבעים שוות ובאמצע היו ערי מקלט: שיהו מכוונות. עיר בחברון מצאר שכשים צריך שתהיה מכוונת כמו הראשונה בנפלה ואז קולטת הראשונה: הערים הללו. ערי מקלט: לא כרכים גדולים. שהכל נקבצים שם תמיד ויבא רגל גואל הדם מצוי שם ויארוב לו: אין בונין אותה אלא על השוק: במקום שיש שם שוק שיהא פרנסה מצוי להרוצחים: אם אין שם מים. כשנפלו בגורל בימי יהושע ללוים שבילו להם אמות המים אחרי כן מן הנהרות הרחוקות: נתמעטו דיוריהן. ובעינן שלא יהו ערים קטנים לכך מביאים אחרים תחת אלו שנתמעטו: אוכלסין. כפרים ויושבים סמוכים להם שלא יבואו גואלי הדם מרובים בחיל על העיר: לא בית הבד ולא בית הבצירה. שלא להרגיל רגל גואל הדם: וחכמים מתירין. שאין מרגילין בכך: ה"ג בשביל שלא להרגיל כו': שלח. לחכמים שבגליל כי דברים אתם אומרים בשם רב ואין נכונים:

(דף ז' ע"א) לא התירו בה. במלחמה לבוא עליה אלא בעילה הראשונה כדי לפייס יצרו אבל בעילה שנייה אסור עד לאחר כל המעשים: ואני אומר. שאסור בעילה ראשונה וכל שכן בעילה שנייה עד לאחר כל המעשים שנאמר ואחר תבוא אליה ובעלתה היינו אחר שעשתה כל המעשים המפורשים בקרא ובכתה את אביה וגו': ואהון. אומרים בשם רב הא דכתיב ויחזק יואב בקרנות המזבח שעה יואב בדרשה דמעם מזבחי תקחנו ולא מעל מזבחי וסבר קרנות המזבח נמי קולטין ואינו כן שאינו קולט אלא גגו שנאמר מעל מזבחי: ה"ג של שילה קולט ושל בית העולמים קולט. וה"פ ושעה נמי בזה שתפס מזבח של שילה וסבר שהוא קולט ואינו קולט אלא של בית העולמים: ואני אומר. שאין קרנות המזבח קולטין ולא גגו לא של שילה ולא של בית העולמים שאין לך דבר קולט אלא ששה ערי מקלט והא דכתיב מעל מזבחי לא קאי אלא אכהן ועבודה בידו שאין לוקחין משם עד לאחר שעבד: ה"ג ולא של שילה קולט כו': ופריך ואפשר יואב דכתיב ביה תחכמוני ראש השלישי. שהיה ראש סנהדרין השלישית שהיו יושבין בבמה בגבעון שהיו שם שלשה סנהדראות כמו שהיו במקדש כמפורש פרק הנחנקין איך היה טועה בזה בשלמא לרב ניחא שקיבל מרבו כתם מהך קרא שמעינן שהמזבח קולט ומלא מקום לטעות אבל

בלא ראות לרבות את הסומא. עיין בקונטרס. וקשה הא דדרשינן מיעוט אחר מיעוט לרבות דוקא היכא דליכא למדרשיה למיעוטא אחרינא (ועיין בב"ק שם בתו' בד"ה ואין כו') א"כ הכא נדרשנו למעט סומא באחת מעיניו שאינו גולה ונאמר כאן לא ראה אבל במקום אחר רואה כשאר כל אדם ועמ"ש בסמוך בד"ה להביא והגירסא בסוגיין היא מהופכת וגירסת הירושלמי פרק בני העיר נראה עיקר שהיא מסודרת הנא לפי הגירסא שם נראה דפריך מתנייתא אהדדי וכמ"ש בקונטרס ואינה קושיא כל כך דאיכא לשנויי מתניתא פליגא אברייתא ולא פטר ר"י סומא אלא מגלות אבל לא מכשאר מצות ולית ליה כל שישנו במכה כו' ומטעם זה מייתי כאן ברייתא וכן היה ר"י פוטר מכל מצות האמורות בתורה. ותו' כתב פרק החובל שם בד"ה וכן כו' תימא הא דתנן ר"י א' כל שלא ראה מאורות כו' הא ראה ונסמה פורס והכא פוטרו מכל מצות כו' לירושלמי דמוקי לה ביושב בבית אפל או שנולד במערה ניחא אבל לש"ס דידן קשיא ע"ש שדחקו הרבה. ולפמ"ש ניחא מתני' אהדדי לא קשיין דפליגי אברייתא זו דפוטר ר"י מכל המצות. ואין זה מחלוקת הרבה שהרי על כרחך נומר דברייתות פליגי דמייתי הש"ס התם ברייתא דתניא ר"י א' סומא אין לו בושת וכן היה ר"י פוטר מגלות ומלקות ומיתות ב"ד תניא אידך וכן היה ר"י פוטרו מכל מצות שבתורה ש"מ דפליגי. ותו' כתב שם בד"ה וכן היה ר"י פוטרו מכל דינים שבתורה תימא א"כ מאי איריא דפוטר ר"י בבושת לעיל ול"ל נ"מ דעינך ונראה לר"י שלבסוף הזכיר ר"י ממה שפוטרו מבושת לבד כשמצא דרשא לפוטרו מגלות א"כ אי לאו דגלי נז"מ דעינך לפטור כו' ע"ש. ולפמ"ש ליתא לקושייתם דודאי פליגי. ועיקר דבריהם תמוהים דמכמשות דבריהם דקשיא להו תרתי חדא מאי איריא בשת ואידך ל"ל נז"מ דעינך והראשונה לאו קושיא שהרי בכל הברייתות תנא בשת תחלה. ותירוצם קשה יותר דקאמרו א"כ אי לאו כו' ש"מ שתירוצם קמא קאי נמי אקושייתם מנז"מ ואין תירוצם מספיק שבברייתא קמא מפורש שכבר מצא דרשא לפטור ממיתה וגלות. ודוחק לומר שקושייתם הראשונה קשיא להו על הברייתות כולן ותירצו בסוף הברייתא חזר בו. והזר נמי מגז"ש. וכ"ת נז"ם צריך לקבל מרבו ולא שייך בו חורה י"ל ה"ק לא צריך נז"ש לפטור סומא אבל איצטריך לה למילי אחרינא. ועמ"ש בסמוך בד"ה דר"י כו':

(דף ו' ע"א) לרבות את הסומא. בקונטרס הגהתי. ובמגילה פירשתי דס"ל תרי ריבויים לכך ממעטינן אותו דאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט. וכן משמע קצת בבבלי דקאמר מ"ט דר"י ואשר יבא את רעהו אפילו סומא הוא בלא ראות מעטיה וקשיא מאי קאמר מ"ט דר"י הרי מפורש בברייתא דיליף מדכתיב בלא ראות אלא ודאי בלא ראות נמי משמע ריבויא לכך קאמר דאיכא תרי ריבוי ודרשינן בלא ראות למעט. ואף שלשון רש"י משמע דגם ר"י סובר בלא ראות מיעוטא הוא ולא ריבוי ע"ש. מ"מ מדאמרי בסמוך בלא ראות להביא את המכה בלילה שמעינן דלדעת הירושלמי בלא ראות ריבויא הוא וכמ"ש:

מה מקיימין רבנן כו' עיין בקונטרס. וק"ק מי איכא מ"ד דלית ליה מדה זו מיעוט אחר מיעוט לרבות. ונראה דה"פ לר"מ בלא ראות ל"ל תיפוק ליה מדכתיב ואשר יבא את רעהו ביער מרבינן נמי את הסומא ומשני דאיצטריך להביא את המכה בלילה. ולית ליה לירושלמי דיליף ליה ר"מ ממיעוט אחר מיעוט אלא לדברי הכל איצטריך בבלי דעת פרט למתכוין. וכ"ת א"כ תיקשי לשון הברייתא דתני רמ"א בלא ראות לרבות את הסומא הא לאו מבלא ראות מרבי ליה י"ל ה"ק אע"ג דכתיב בלא ראות איכא לרבות את הסומא מואשר יבא ביער ובלא ראות איצטריך לדרשא אחריתי וכדמשני. לפי"ז לא קשיא לירושלמי מה שהקשיתי בסמוך בד"ה בלא כו': להביא את המכה בלילה. וקשיא אי ברה"י אנוס היא ואי ברה"ר פושע הוא וה"ל לעיוני אפילו בלילה כמפורש בבבלי בפרקין (דף ח') וי"ל שה"א בלילה על הניזק להרחיק את עצמו ויש לו לעיין ולהשגיח על עצמו קמ"ל דגולה:

להיכן גולין כו'. ז"ל הרמב"ם פ"ח מה' ר[ו"ם] כל ערי הלוים קולטות וכל אחת מהן עיר מקלט היא שנאמר ועליהן תתנו מ"ב עיר כל הערים אשר תתנו ללוים מ"ח עיר הקישן הכתוב כולן זו לזו לקלוט ע"כ. דייק וכתב לקלוט למעוטי דלאו לכל מילי הושוו אלא לקליטה. וכן מוכח בבבלי סוף פרקין דאמר ר' יהודה ועליהם תתנו כי הנך לקליטה אבל לא לשאר דברים לכך חייבים הרוצחים להעלות שכר בשאר ערי הלוים וכוותיה פסק הרמב"ם שם. והא דתנן ערי המקלט שלשה בא"י ושלשה בעבר הירדן פריך הבבלי ותו ליכא והא כתיב ועליהם תתנו מ"ב עיר אמר אביי הללו קולטות אף שלא לדעת והללו אינן קולטות אלא לדעת. וכתב התוי"ט והמ"ל נמי א"כ פלוגתא דר"מ ור"י סוף פרקין ע"כ. ר"ל לר"י המ"ל עוד א"נ לענין שכר. ואינו מהוור דהא קושית הש"ס הא איכא עוד ערי מקלט שגולין לשם ולא שייך לשנויי שחלוקין לענין שכר דהא על"פ לענין קליטה ליכא ביניהו. לכך משני הביי דגם בקליטה איכא ביניהו. ועוד לא ניחא ליה לש"ס לאוקמי מתני' כחד תנא. אך קשה למה לא משני שהללו מעכבות זו את זו והללו אינן מעכבות כדיליף לקמן מקרא דכתיב שש ערי מקלט תהיינה לכם. משמע דוקא הני מעכבן זו את זו אבל לא מ"ב עיר וצ"ע. והא דכתב הרמב"ם דהקישן הכתוב זו לזו לקליטה. קשה הא קיי"ל אין היקש למחצה א"כ בכל מילי אית להקישן אף לענין שכר ור' יהודה קאמר דלא קאי ועליהם תתנו אלא לקליטה אבל לא לשכר. וכ"כ הרמב"ם בעצמו. ולהש"ס לא קשה מידי דכתיב ואת הערים אשר תתנו ללוים את שש ערי המקלט אשר תתנו לנוס שמה הרוצח ועליהם תתנו מ"ב עיר. שפיר י"ל לא היקישן אלא למקלט דכתיב בהך קרא אבל בקרא אחרינא כל הערים אשר תתנו ללוים מ"ח עיר לא כתיב כלל מקלט למה לא נאמר לכל מילי הקישן הכתוב. וכ"ת לר"י נ"ל קרא כל הערים וגו' הא מקרא קמא שמעינן י"ל שה"א מ"ב עיר תתנו עליהם למקלט אבל לא ללוים ואי לא כתיב אלא קרא בתרא ה"א חוץ משש ערי המקלט וצ"ע. היונא מכל האמור דלא הוקשו מ"ב עיר לשש ערי מקלט אלא לקליטה ולא לענין אחר. והרב במ"ל כתב שם בד"ה ודע שדינים אלו אף שכתב רבינו ערי מקלט לאו דוקא בשש ערי מקלט אלא בכל ערי הלוים הדין כן וכן מתבאר מסוגיא דסוף ערכין כו' עוד קשה בהאי סוגיא דפריך ערי הגמה ללוים מי אית להו והגיאה ערים הללו אין עושין אותן לא כפרים קטנים ולא כרכים גדולות אלא עיירות בינונית ותירצו כאן בהוקף ולבסוף יבש כו' משמע אחר שלקחום הלויים יכולים לעשותם עיר חומה ולא ידעתי למה הא טעם שאין עושין ערי מקלט עיר חומה הוא משום שבכל זמן שהיא מוקף חומה מצוים שם הרבה בני אדם כמ"ש רש"י גבי כרכים גדולים כו' וכבר עלה בדעתי דרך רחוק לייסב סוגית ההלכה ולא נתהוור בעיני ולכן לא כתבתיו עכ"ל. ולהמ"ש אינך הוין אלא לקליטה. ומהאי דערכין אין ראיה דכל ערי הלוים אין עושין אותן כפרים קטנים ולא כרכים גדולות אלא בינונית מקרא נפקי. וז"ל הספרי פרשת מסעי ערים שומע אני אף כרכים גדולות ת"ל ערים אי ערי שומע אני אפילו כפרים ת"ל ערים. נראה דדייק ליה מדכתיב והקריתם לכם ערים ערי מקלט וקשיא ליה תרתי ל"ל אלא להשמיענו שיהו בינונית. ובספרי פרשת שופטים תניא שלש ערים שלש ערים ולא עירות ולא כרכים עיירות ולא כפרים. נראה דדריש שלשה פעמים ערים שכתובים שם בפרשה שלש ערים, אל אחת הערים עוד שלש ערים אע"ג דשלש ערים קמא אינו מיותר מההיא בתראי לדרשא קמא נמי לדרשא. (אך קשה שדבריו סותרים זה את זה בפרשת מסעי מפורש אי לאו דכתיב ערי ממילא אמעיטו כפרים א"כ קשיא ערים למעוטי כפרים ל"ל וי"ל). לפ"ז בערי הלוים דכתיב כל הערים אשר תתנו ללוים מ"ח עיר נמי איכא למדרש ערים שומע אני אפילו כרכים גדולות ת"ל עיר אי עיר שומע אני אפילו כפרים ת"ל ערים אבל שאר דברים כגון לעשותם במקום שווקים ומים ואוכלסין דילפינן מדכתיב ונס אל אחת הערים האלה וחי אינן נוהגין אלא בערי המקלט. ומעתה ליתא לקושייתו שאין הטעם שאין עושין עיר מקלט עיר חומה משום רגל גואל הדם אלא גזירת הכתוב. ובהי פריך מדהגיאה ערים הללו אין עושין אותן לא עיירות קטנים כו' והיינו מדכתיב ערים אף עיר שיש בו חומה איכא למעט מיניה דלא ערים סתם נקראו. והא דפירש"י ולא כרכים גדולים שהכל נקבצים שם כו' בא לכרוכי טעמא דקרא אבל לא דינא קאמר דנליף מיניה דערי חומה אין עושין דלא קיי"ל כר"ש לדרים טעמא דקרא וצ"ע. ומ"ש התוי"ט בשם הרמב"ן מה שאמר הכתוב ללוים שלא ינחלו בארץ אף שאלו ערי המגרש לא נחשבו לנחלתם שהיו לכל ישראל למקלט. כך כתב הרמב"ן בפרשת קרח אבל בפרשת מסעי כתב בע"פ פשט נראה שלא היו אלא שש ערי מקלט אבל השאר היו ללוים לגורם ע"ש: לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות כו'. וא"ת במנחות פ' הקומץ רבה תנן כל הנך שמעכבין זו את זו ולא תנא נמי הך וי"ל תנא ושייר וכה"ג מסני הו' שם (דף כ"ז) בד"ה ארבעה כו' ע"ש:

(דף ו' ע"ב) שלש ערים שבא"י היו מכוונות כו'. כתב הרמב"ם פ"ח מהל' רוצח וכן מוסחין בין כל עיר ועיר מערי מקלט בתחלתן הפרשתן עד שיהיו משולשין בשוה. וכתב הראב"ד וכן משוין. וכתב הכ"מ איני יודע מה מלמדנו ע"כ. והדבר ברור שכוונת הראב"ד להקשות למה השמיט שצריך להשוותן שיהיו אלו שבא"י מכוונות כנגד אלו שבעבר הירדן כדאמרינן כאן והכי תניא בתוספתא. ומ"ש הרמב"ם בתחלתן הפרשתן כו' משמע אם נפלו ונטלו אחרים במקומן אין צריך שיהו מכוונות קשה הא מפורש בסמוך לעולם צריכין שיהיו מכוונות וכ"ה בתוספתא וצ"ע: את חברון שביהודה כנגד בצר שבמדבר כו'. מכאן נראה מבואר שהיה עבר הירדן גדול כא"י שהרי היו ערי המקלט מכוונין כל אחת באלים א"י א"כ גם אותן שבעבר הירדן כן הוא וקשה לפ"ז מאי פריך הבבלי בעבר הירדן תלת ובא"י תלת למה לא כיון שהיה אורך המדינות בשוה דין הוא שיהו ערי המקלט שוין. והרמב"ן הרגיש בקושיא זו אלא שכתב כן מסברא אבל מסוגיין מוכח שהיו שוין וי"ל אף שבאורך היו שוים מ"מ ברחב לא היו שוים אלא של א"י גדול משל עבר הירדן ופריך שפיר ועמ"ש בירושלמי יומא (פ"א ה"א) בתו' בד"ה כתיב כו':

עד שלא הפרישו כו'. בקונטרס פירשתי שדבר זה קבלה בידם. אך אחרי העיון נראה דדייק להו מקרא בד"ה (ו) בערי הלוים וממטה יששכר את קדש ואת מגרשיה וביהושע כתיב את קשיון אלא קשיון זו היא נמלה שהפרישו תחלה תחת קדש וראיתי שכ"כ הרד"ק בד"ה שם ע"ש:

ושלשת שיהו משולשות כדי שיהא מחברון כו'. כתב התו' בסוגיין בד"ה משולשות כו' וכן י"ל האי דמגילה דקאמר נקראת אגרת שאם תפרש הכל שלשה תופין שלשה גידין כשרה וצריך שיהו משולשין כו' ולא כדברי המפרשים משולשות אחד בתחלה ואחד באמצע ואחד בסוף ע"כ וג"ל ראיה לדעת המפרשים דבתר דמייתי בבלי הברייתא היאך מדרום לחברון כו' פריך בעבר הירדן תלת ובא"י תלת. וקשה ה"ל למפרך הכי אקרא ומתני' דמפורש בהו שלשה בא"י ושלשה בעבר הירדן אלא ודאי אקרא לא"ק די"ל גזירת הכתוב הוא שיהיו שלשה ואין הטעם משום הללו ודייק ליה מדכתיב ושלשת דהיינו שיהיה אחד בקצה גבול זה ואחד באמצע ואחד באמצע כלפת המפרשים ואי הוה סדרן משום הכלה טפי ה"ל לסדרן באמצע הה"ל הכלה טפי אבל השתא דאמר שסדרן באמצע ש"מ דהכלה קפיד קרא ופריך שפיר בא"י תלת כו' שמעינן מיהא דסתם משולשין משמע אחד בתחלה כו'. וכדברי המפרשים:

אם אין שם מים כו' עיין בקונטרס. וכ"פ רש"י. מדבריו נראה שדעתו שכל הדברים נאמרים בכל ערי הלוים (וכדעת המ"ל שהעתקתי לעיל בסמוך בד"ה להיכן כו' ע"ש) דאי בשש ערי מקלט קאמר קשיא הא אינהו הופרשו שלא ע"פ הגורל. וכבר הסכנו ע"ז בתו' בד"ה להיכן כו'. גם קשיא למה כלל ערים אלו שאין שם מים בכלל הגורל. אבל אין צורך לדחוק כלל דודאי בשש ערי מקלט איירי שהיו צריכין להיות משולשין ומכוונים ובהו שייך שפיר לומר שאין שם מים דהא המקום גורם שיהיו דוקא אלו ולא אחרות וצ"ע:

אתון אמרין בשם רב יפת תאר כו'. כתב תו' קידושין (דף כ"ב) בד"ה שלא ילחננה במלחמה פירש"י לבא עליה משמע אפילו ביאה ראשונה אסורה במלחמה וקשה כו' אך אין לתרץ לפירש"י מה חילוק בין ביאה ראשונה לשנייה דמחלק בגמרא ומיהו אר"י בירושלמי מצינו מחלוקות אמוראים כו' ע"ש. לדבריהם נרב דמתיר ביאה ראשונה קשיא ברייתא דמייתי התם והבאתה מלמד שלא ילחננה במלחמה דאסור לבא עליה כלל. ונראה רב סובר כברייתא דספרי דתני התם ואחר כן תבא אליה ובעלתה אין לך בה אלא מצות בעילה. ופי' הרמב"ן דה"ק אין קידושי כסף ושטר תופסין בה ואף הבעילה שכבר בעל אינה קידושין שתהיה כאשת איש אלא עדיין נכרית היא ולא הותר בה אלא הבעילה עד שבעלה אחר כל המעשים אז והיתה לך לאשה דינה כאשת איש ע"ש. ש"מ דביאה הראשונה מותרת במלחמה ופליג אברייתא דמייתי בקידושין. וכ"ה והבאתה אל תוך ביתך ל"ל דהא כתיב בתרה וישבה בביתך מריך הספרי לשימתו לדרים והבאתה אל תוך ביתך ולא לבית אחר. ר"ל אפילו בבית שמשתמש בו לשעה אינו כלום אלא בעינן שיביאנה בבית הקבוע לו. (וברייתא דמייתי הבבלי יהודאה היא דתני ולקחת ליקוחין יש לך בה ופירש"י קדושין תופסין בה אע"פ שאינה מתגיירת מדעתה). וכך קרא ולקחת כתיב קודם כל המעשים ש"מ אע"ג דהשתא נכרית היא ואין קידושין תופסין בנכרית קמ"ל קרא כיון דסופה להתגייר בע"כ קידושין תופסין בה. א"כ קמ"ל לאחר שעשו כל המעשים קידושין תופסין בה אע"ג שמתגיירת בע"כ. וקשה דגרסינן בבבלי ה"פ האומר נכרית דאין קידושין תופסין בה מנ"ל דכתיב לא תתחתן בם כו' היינו לר"ש אלא לרבנן מנ"ל א"ק ואחר כן תבא אליו ובעלתה. לאחר שתטבול כפי גזירת הכתוב שהתיר לך יפ"ת והיתה לך דרוש בה הויה אבל מעיקרא קודם היתר לא קרינן בה והיתה. בעיתה אם נאמר מילתא שמעינן דקודם כל המעשים קידושין תופסין בה קשה נכרית דאין קידושין תופסין בה מנ"ל. דהא לבמ"ן נ"ל והיתה לך לאשה לא קאי אקידושין. וכ"ת מדאיצטריך קרא גבי

גבי יפ"ת ע"מ בכל מקום אין קידושין תופסין בנכרית י"ל קמ"ל אע"ג דקידושי יפ"ת הם בע"כ אפ"ה תופסין. ואף אם נאמר לפי האמת קאי ולקחת אנאחר כל המעשים מ"מ אין לסוכיח מכאן מידי דאי לאו דאית לן קרא אחרינא דשמעינן מיניה שאין קידושין תופסין בנכרית לא מפסקינן קרא מפשטיה ומוקמינן ולקחת קודם כל המעשים. וליכא למימר מוכיחה למדין בכל מקום וכדאמרינן פרק האומר דא"כ קשיא ממ"נ אי ולקחת איירי קודם כל המעשים א"א לפרש והיתה הויה וכפירש"י ואי ולקחת קאי אנאחר כל המעשים קשיא ולקחת ל"ל. אלא ודאי הך ברייתא אתיא כר"ש ולכך לא מייתי סייעתא מינה לשמואל. ובספרי ליתא להך דרשא ולקחת ליקוחין יש לך בה. והיינו כמ"ש. ומכאן איכא סייעתא קצת למ"ש הכ"מ רפי"ב מהל' א"ב ע"ש. והתו' כתב פ' ארבע מיתות (דף נ"ב) בד"ה פרט לאחרים והיינו כותי וקמ"ל שאין אישות לכותי (דהיינו כותי שקידש) ומהכא תיפוק לן בכל דוכתא. והיסורא מיהא איכא מדאיצטרך לשרי ביפ"ת אשת אפי' אבה אים ע"כ. וקשה לפ"ז דלמא ישראל שקידש נכרית קידושין תופסין בה והא דכתיב ואחר כן כו' והיתה אבל לא מקודם היינו דוקא בשבויה דכי היכא דמהני אישות דעכו"ם שאסורה לו מהני נמי שאין קידושי ישראל תופסין בה (וכ"ה לפמ"ש הפסיקתא כו שת קדושים דלא מיעט קרא אלא ממיתה אבל כרת אית בה). וקמ"ל קרא לאחר כל המעשים תופסין בה קידושין אפילו היתה נשואה דהא דינה כגיורת וכקטנה שנולדה היא. (ולולי דברי התו' עלה בדעתי לומר שהכתוב בא להתיר יפ"ת אפילו היא אשת איש של כנעני וליכא לה הך דרשא דדרשינן ושבית שביו לרבות כנענים שבתוכה מיהו מדברי הספרי ורש"י ריש פרשת כי תצא מוכח שאינו כן וצ"ע). ובהכי ניחא קושית תו' שם מהא דסנהדרין (דף כ"א) אמר ר"י בנים רב תמר בת יפת תאר היתה כו' ש"מ דביאה ראשונה מותרת ע"ש. דרב לשיטתו דאמר ביאה ראשונה מותרת וכמ"ש ופליג אברייתא דקידושין. מיהו גם לר' יוחנן ניחא דרש"י פי' בסנהדרין שם תמר יפ"ת היתה קודם שנתגיירה ממכה אמה ילדה לו לדוד את תמר והיתה אצלו בתורת יפ"ת ע"כ ר"ל שלאחר כל המעשים בעלה אבל לא להיות לו לאשה כיון שלא נתגיירה עדיין בלב שלם א"כ היתה כבת שפחה ונכרית ואין לה קורבת אב והיתה מותרת לאמנון כדפירש"י שם. ואני תמה ממ"ש תו' לתרץ קושיא זו לשיטת רש"י שאמר לא היתה בת דוד אלא שהיתה אמה מעוברת בה מקודם ע"ש. שהרי מפורש בדברי רש"י בת דוד. ולפמ"ש ניחא נמי הא דמקשה תו' לשיטת רש"י אמאי קרי לה בבר תמותות כיון שנתגיירה ע"כ. שהרי אף שעדיין לא נתגיירה בלב שלם מיהר לו לבא עליה אפילו שלא לשם אישות וכמשפט דיד לפירוש רש"י וצ"ע:

(דף ז' ע"א) לסנהדרין ברח אמר כו'. וקשה מאי תועלת היה לו בבריחתו הא אי אפשר לגמור דינו בו ביום דהא בעי הלנת דין ויש כח ביד המלך ליקח אותו משם ולהרגו. ואפילו נאמר שהב"ד יגמרו דינו כשוגג וכמ"ש תוס' סנהדרין ס"פ נגמר הדין (דף מ"ח) בד"ה מ"ס כו' ע"ש מ"מ רשות ביד המלך להרגו כמ"ש הרמב"ם סוף פ"ג מהל' מלכים שיאת שהרג בשגגה יש למלך רשות להרגו. ונראה אף שהמלך רשאי להרוג שוגג שהרג בשגגה היינו דוקא כשאין בשגגתו ידוע אבל בשגגת יואב ידוע שטעה בדין כמפורש שם דלא דרש אכין ורקין. מיהו עדיין קשה הא היה יכול להרגו כדין מורד במלכות כמפורש שם. ונראה דמהכא דייק להרמב"ם לומר סוף פ"ה מהלכות רוצח המזבח קולט בנאמר בהורג בזדון מעם מזבחי תקחנו למות מכלל שההורג בשגגה אינו נהרג במזבח כו' ואין קולט אלא גגו של מזבח בית העולמים בלבד ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו אבל זר כו' מי שפחד מן המלך שלא יהרגנו בדין המלכות או מב"ד שלא יהרגוהו בהוראת שעה וברח למזבח ונסמך לו ואפי' היה זר ה"ז ניצל ואין לוקחין אותו מעם המזבח נטילה אא"כ נתחייב מיתת ב"ד בעדות גמורה והתראה

אבל לר"י קשה דלא ידע לפרושי קרא: לסנהדרין ברח. לא להציל נפשו ברח למזבח אלא לסנהדרין שהיו יושבים אצל המזבח כדמסיק לקמן וכוונתו היתה להציל נכסיו שלא יקחם המלך: כהדא דתניא הרוגי ב"ד כו': כד. כששמע שלמה שברח להציל ממונו אמר וכי לממונו אני צריך אין לי חפץ בהם רק והסירותי דמים ששפך בהם אבל ממונו ליורשיו: וכי מדבר היה ביתו. דקאמרת בביתו במדבר: נעשו ישראל כמדבר. הפקר כל הרוצה שולט שם: אין תאמר. וכי תאמר שהפקיר את שלו שלו נגד ישראל והיה בונה להן משלו בניינים נאים ומרתאות שבח הוא לו: דימוסיות, בנין נאה במקום שהמים יפים ובני אדם מתענגים שם: ואין תאמר. שהיה מותר שלנו לחכמים ותלמידיהם שבח שבחים הוא לו: ולא תעלה במעלות על מזבחי. וסמוך ליה ואלה המשפטים וגו' ללמד שיהו סנהדרין יושבין סמוך למזבח:

(דף ו' ע"א) **הלכה ח מתני'**: ומכוונת להם דרכים מזו לזו. שהיו עושים הדרכים שיהו מכוונים לערי המקלט: ומוסרין להן. כשמשיבין אותן מב"ד לערי המקלט: וידברו אליו. מדברים לגואל הדם אל תנהג בו מנהג של שופכי דמים בשגגה בא מעשה זה לידו: אף הוא מדבר ע"י עצמו. אין ת"ח נזקקין לדבר לגואל הדם עבורו אלא הוא טוען טענת עצמו:

(דף ז' ע"א) **גמ'**: מקלט מקלט. היה כתוב בפרשת דרכים כשהיו שני דרכים מפולגים אחד פונה לעיר מקלט ואחד פונה לעיר אחרת היה כתוב מקלט על עץ התקוע בדרך עיר מקלט: כמין יד כו'. לא היה צריך לכתוב עליו מקלט אלא שהיה כמין יד תחוב בעץ התקוע וידעו שהדרך שהיד פונה לשם הוא הדרך למקלט: למה הוא טוב. טוב וישר סתרן אהדדי טוב משמע שמטיב לכל אף למי שאינו ראוי להטבה וישר משמע שנותן שכר כל אדם כראוי לו והיינו דקשיא למה קאמר טוב כיון שהוא ישר וכן קשיא בהיפך ומשני על כן כו'. סיפא דקרא מפרש לרישא על כן יורה חטאים לדרך התשובה כדי להטיב להם אע"פ שעכשיו אינן ראויים להטבה: שאלו לחכמה. כיון דפסיק ליה מדברי שלמה קאמר שהשאלה היתה מן החכמה איך יכופר עון החוטא: חטאים תרדף רעה. כפשוטו יבולם לו: הנפש החוטאת תמות. ימות בחטאו ותהא המיתה מכפרת או יקבל עונש לעולם הבא וכיון ביחזקאל אמר להך קרא דייק להש"ם שהנבואה כך היתה: יורה לחטאים בחיים דרך ילכו לעשות תשובה וכדאמרינן בעלמא בא לטהר פותחים לו:

(דף ו' ע"ב) **הלכה ט מתני'**: בתחלה. כלומר תחלת משפט כל הרוצחים ואפילו מזידין בורחין לערי המקלט וכשהן שם אין גואל הדם רשאי ליגע בהן עד עמדם למשפט ויליף ליה מדכתיב וכי יהיה לאיש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת ונס אל אחת הערים האל משמע אם הורגו בכוונה ינוס וכתיב בתריה ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו ביד גואל הדם ומת אלא ודאי כדאמרן: מי שנתחייב מיתה הרגו. שנאמר ושלחו זקני עירו כו' ומת: מי שלא נתחייב מיתה פטרוהו. שנאמר והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם: אחד. כהן המשיח

סאר כל הרוגי ב"ד תמיד. ומפרש לקרא הכי וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה אפילו כהן ועבודה בידו והוא בגגו של מזבח בית העולמים או ההורג בשגגה והוא סמוך למזבח כל שאין העבודה בידו תקחנו למות דאין לומר דמטה מזבחי ולא מעל מזבחי קאי נמי אהורג בזדון קשיא ל"ל כי יזיד הל"ל סתמא וכי יהרוג איש את רעהו מעם מזבחי. דהוה משמע בין שוגג בין מזיד אלא ודאי מעם מזבחי קאי על שוגג וכמ"ש. (ובהכי אזדא לה תמיהת הרב במ"ל מהאי דפרק יה"כ שהניח בה והדבר צריך תלמוד) וזה שסיים הרמב"ם אא"כ נתחייב מיתת ב"ד בעדות והתראה כו'. דייק מדכתיב להרגו בערמה איך נדע הדבר שהיה ערמה ושהוא מזיד אלא כשיש שם עדים והתראה. וכ"ת לפ"ז כשאין שם התראה ה"ז ניצול אפי' סמוך לו א"כ כל שוגג ינצל אפי' בסמוך לו דהא אם יש שם התראה לאו שוגג הוא וכבר אמרנו דגם בשוגג מעם מזבחי תקחנו למות לכך קאמר דיש שם חלוקה שלישית מי שברח לשם מפחד המלך ושפתא שלשה חילוקים יש בדבר (א) מזיד לוקחין אותו למות לעולם. (ב) שוגג צריך שיהיה כהן ועבודה בידו בגגו של מזבח. (ג) הבורח לשם מפחד המלך אפילו מעם המזבח אין לוקחין אותו. גם דיוקא דקרא הכי משמע דקאמר תקחנו למות וסתם מיתה היא חנק והל"ל תקחנו להרוג דהא ברישא נמי כתיב להרגו בערמה אלא למעט המלך שאין לוקחו משם וה"ק מי שיש רשות להמית בחנק הוא שיש לו רשות ליקחנו משם אבל המלך שאין לו רשות להרוג אלא בסייף כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' מלכים. ובירושלמי ר"פ ארבע מיתות (הלכה א') ועמ"ש בתו' שם ולפמ"ש לא טעה יואב בשום דבר. וכ"ת מנ"ל להרמב"ם לפסוק כר"י אע"ג דקיי"ל רב ור"י הלכה כר"י מ"מ בבבלי פרקין מייתי להא דרב ולא לדר"י משמע דליה הלכתא כר"י ונפקא מיניה לדינא י"ל שמיך הכא דכרך הש"ס ס"פ נגמר הדין בשלמא למ"ד נכסיהן למלך היינו דכתיב וינס יואב כו' אלא למ"ד נכסיהן ליורשין מאי נפקא ליה מיניה להוי שטה הרי דלית ליה להא דר"י וכ"כ תו' שם ע"ש. עוד היה נ"ל לתרץ קושייתי הראשונה בנאמר יואב מוטב שיהרגו אותי ב"ד בהוראת שעה. אך דוחק הוא לומר כן שיהרגנו שר צבא כיואב משום הוראת שעה. גם מסתפק אני מאוד בדבר אם הרגנו ב"ד בהוראת שעה אם נכסיהן ליורשין או שהן הפקר או להקדש שיותר נראה שהוראת שעה דב"ד והרוגי מלך שוין הם בכל ענייניהם וצ"ע:

וכי מדבר היה ביתו. גם בבבלי ס"פ נגמר הדין כריך הכי. וקשה דלמא ה"ק ביתו לבר היה לו במדבר שגם בעריה היו לו בתים ונתן סימן באיזה בית קברוהו וכן פירשו המפרשים ונראה שהש"ס מפרש במדבר היינו מדבר ממש ואין סברא לומר בנה בית במדבר ועיין ברד"ק: ולא תעלה במעלות כו'. וליכא למימר דיליף מדכתיב מעם מזבחי תקחנו למות ומפרש לקרא מעם היושבים סמוך למזבחי דהיינו מסנהדרין תקחנו למות דנודה ר"י מזבח דקרא מזבח ממש הוא ובעינן כהן ועבודה בידו א"כ קמ"ל רציחה דוחה עבודה אבל במכילתא תניא מנין שאין ממיתין אלא בפני הבית שנאמר מעם מזבחי וגו' בזמן שיש לך מזבח אתה ממית ואם לאו אין אתה ממית וקשה מנ"ל הך דרשא הא איצטריך קרא לגופא. והרמב"ן פרשת משפטים כתב וכן הדבר שלאחר החרבן אין הסנהדרין נוהגת כמפורש פרק ארבע מיתות אבל לא מצאתי מטה שהלוים בזמן הבית שיאמר בה לדורותיכם בכל מושבותיכם כו' ואולי דורשים אלה לכם לחקת משפט וסנהדרין הנזכרים בפרשה תגיד לפני העדה למשפט ושפטו העדה ויאמר שתהיה לנו והיה לנו לדורות עדה שופטת אפילו לאחר החורבן לדון דיני קנסות וכל דבר שבממון ושל מלקות ארבעים ע"כ ואני תמה מדבריו אלה הרי מפורש פ"ק דיבמות ופרק הד"ט והיו אלה לכם לחקת משפט בכל מושבותיכם איירי בסנהדרין הדנין דיני נפשות ואיצטריך מושבותיכם לגז"ש שאין מיתת ב"ד דוחה שבת לפ"ז ניחא נמי לקושייהו דמושבותיכם האמור כאן לאו לגופיה אתיא אלא לגז"ש. אך קשה ניליף שבת מסנהדרין בגז"ש דמושבות שאינו נוהג בזמן החורבן וי"ל מכדי מאן אית ליה הך גז"ש תנא דבי ר"י ואיהו דאמר קידושין פ"ק (דף ל"ז) תנא דבי ר"י הואיל ונאמרו מצות קלות נוהגות בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית שבת דחמירא לא כ"ש. וכל היכא דאיכא לקיים תרוייהו בגז"ש וק"ו מקיימין תרוייהו (ועיין תו' ב"מ פרק המקבל) (דף קי"ד). ומעתה הא דאמרינן בקידושין שם נימא ליה אנא ביאה ומושב קאמינא חדא ועוד קה"ל חדא הנ"י ביאה ומושב קאמינא ועוד דקאמר והרי שבת שנאמר בו מושבות בשבת ק"ו הוא. ומדקדקים למה השמים תירוצא קמא. ולפמ"ש ניחא לתירוצא קמא קשיא ניליף שבת מב"ד לכך קאמר ק"ו ומתורץ בזה גם קושיא זו. ודברי הרא"ם בזה בפרשת מסעי צריך עיון ע"ש:

(דף ו' ע"א) אף הוא מדבר ע"י עצמו. עיין בקונטרס וכ"פ הרמב"ם והר"ב. וכתב התוי"ט ולדבריהם ל"נ אף ע"כ. ונ"ל דשפיר גרסינן דסובר ר"מ כר"א דתניא בבבלי בפרקין (דף י"ב) ר"א אומר עד עמדו לפני העדה למשפט מה ת"ל לפי שנאמר ורצח גואל הדם את הרוצח יכול מיד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט. א"כ אף הוא היה יכול לדבר ע"י עצמו שעדיין לא עמד במשפט ואינו יכול להרגו. אך מדתניא בברייתא דאמרו חכמים לר"מ הרבה דברים שאין האדם יכול לעשות ע"י עצמו כי אם ע"י שלוחו כלומר שאין דבריו נשמעין וע"י שלוחו נשמעין ש"מ דפליגי כשמושיבין אותו בעיר מקלטו אם מוסרין לו ת"ח או לא. והיינו לאחר שכבר עמד לפני העדה למשפט. וכ"כ הרמב"ם פ"ה מהל' רוצח. אך קשה למה לי קרא וזה דבר רוצח וכי מי אסר לו שידבר בשביל עצמו בשלמא לפמ"ש דר"מ קודם המשפט איירי איצטריך קרא דלא נפרש עד עמדו וגו' כר"ע ור"י שצריך לעמוד בפני ב"ד אחר כמפורש בבבלי שם וכמ"ש בשמו אבל אי בחזרתו מהמשפט איירי קשיא. וא"ל דלא נאמר דבעינן שימסרו לו ת"ח מדכתיב והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו דמשמע דהעדה עצמה ישיבו אותו אל עיר מקלטו. דלר"מ על כרחך פירושו שלא יעכבנו א"כ בלאו קרא נמי היינו מפרשין הכי. מיהו הא ל"ק ורבנן האי וזה דבר רוצח בגלאי מוקמינן ליה דאיצטריך ליה להא דתנן לקמן בפרקין רוצח שגלה לעיר מקלטו כו' ע"ש ותו קשיא לי הא דאמר ת"ק ומוסרין לו שני ת"ח. תרי למה לי הא בחד סגי דמדכתיב והשיבו אותו העדה לא משמע אלא דמקצת מן העדה יהיו עמו דאטו כולן הולכין עמו א"כ בחד סגי ובבבלי סוטה פ"ק (דף ז') תנן ומוסרין לו שני ת"ח שמא יבא עליה בדרך וקאמר בגמרא תרי ואיהו תלתא לימא מסייע לרב דאמר ל"ש אלא בעיר אבל בדרך עד דאיכא שלשה שמא יאמר אחד מהן לנקביו ונמצא אחד מהן מתיחד עם הערוה ומשני כי היכא דליהוו עליו סהדי ולכך בעינן ת"ח דידעי לאתרויי ביה ע"ש. וממתני' דהכא איכא לסייע דחיישינן לדרב דלהכי צריכין תרי דחיישינן שמא יצטרך אחד מהן לנקביו וימיתנו גואל הדם. מיהו י"ל משום הגלה נפשות חיישינן טפי. ותו' כתב שם בד"ה כי היכי דלידעו לאתרויי ביה והכי אמרינן פרק הגולין (דף י"ב) ומוסרין לו שני ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו ודייק בגמרא מאי לאו דאתרויי ביה דאי קטיל בר קטלא הוא אלמא גבי התראה בעינן ת"ח ע"כ. ותימא הרי מפורש בבבלי סוף פרק קמא דמכילתין (דף ו') אמר רבא מהרה באמרו אפילו מפי עצמו אפילו מפי השד. ולא מצינו בשום מקום דיהא המתרה דוקא ת"ח. גם בסוגיין כוונת המקשה לומר דבעינן תרי דליהוו עליו סהדי שהרג ויתחייב קטלא. והא דבעינן ת"ח דלאינשי אחרינא לא יאמין גואל הדם. והא דאמרו בסוטה דבעינן ת"ח דידעו לאתרויי ביה היינו שיודעין לומר לו שימחול על קינויו ויבעלנה כמ"ש בסוטה ירושלמי (פ"א ה"ג) בד"ה והא כו' ע"ש וצ"ע:

(דף ז' ע"א) למה הוא טוב כו' עיין בקונט'. מייתי ליה הכא דלרשב"ל דאמר בבבלי (דף י') שהקב"ה מזמין המזיד והשוגג לפונדק אחד זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג ולא גלה גולה עתה כ"פ דקרא ה' עושה טוב וישר כאחת. טוב לשוגג שיגלה ויכופר עונו להטיבו באחריתו. וישר שמבער דם הנקי כדכתיב ואתה תבער דם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני ה' וקאמר ע"כ יורה חטאים והם השוגגים בדרך אשר ילכו להנצל מגואל הדם: שאלו לחכמה כו'. גירסת המדרש [ילק"ש תהלים רמז תש"ב בשם מדרש] שאלו לחכמה חוטא מה עונשו א"ל חטאים תרדוף רעה שאלו לנבואה חוטא מה עונשו א"ל הנפש החוטאת היא תמות שאלו לתורה חוטא מה עונשו א"ל יביא (קרבן) [אשם] ויתכפר לו שאלו להקב"ה א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו. וק' (א) היכן מצינו שהשאלה על כך. (ב) הא מפורש בקרא נפש כי תחטא בשגגה יתכפר לו בקרבן. (ג) צריך טעם במאי פליגי. ונראה מעולם לא נסתפק אדם על החוטא בשוגג מה עונשו. אלא מספקא להו לחכמים אומר מותר מה עונשו, דאיכא לספוקי בחטאו בארבע פנים אם הוא אנוס או שוגג או קרוב למזיד או מזיד ממש. דגרסינן בבבלי ר"פ כלל גדול (דף ס"ח) תינוק שנשבה לבין הנכרים חייב על הדם אחת כו' דברי ר"ע מונבז פוטר, נמצא לר"ע אומר מותר שוגג ולמונבז ה"ל אנוס. ובבבלי ריש פרקין אמר רבא אומר מותר קרוב למזיד הוא. ולא מזיד ממש. ומהרי"ק כתב בתשובה אשה שזנתה שסברה שמותרת לזנות הויא מזידה ואסורה לבעלה דה"ל למכתב ומעלה מעל בה' וכתיב ומעלה בו מעל כל שמתכוונת למעול בו אסורה ע"כ. ושאלו ודרשו מחכמת שלמה דאומר מותר קרוב למזיד דכתיב חטאים תרדף רעה וקשיא אי ב"ד כפי' התרגום ורש"י שהרעה עצמה רודפת אחריהם הל"ל רעה תרדוף חטאים. והראב"ע כתב תרדף פועל יוצא נומר הרעה שיעשו החטאים היא מסבבת שירדפו אחריהם. לא ביאר הרב מי הוא הרודף והפירוש הנכון נראה שהרעה גורמת שהיה רשע רודפים אחר החוטא ואין לומר דאיירי בחוטא בשוגג או במזיד שהרי עונשם מפורש אלא באומר מותר איירי שאינו ראוי לעונש שוגג או מזיד אלא לעינוי ממועט והיינו היסורים. ושאלו ודרשו בדברי הנביאים ומצאו ביחזקאל שאמר הנפש החוטאת תמות ור"ל אף בן הרשע כשאוחז מעשה אבותיו הרשעים אף שלא למדו אבותיו לעשות צדק וה"ל כאומר מותר מ"מ ימות דהאומר מותר מזיד הוא וכדעת מהרי"ק. ושאלו ודרשו מתורה שבעל פה ומצאו שאומר מותר שוגג הוא ומביא קרבן ומתכפר לו והיינו כר"ע. דסד"א אנוס הוא וכשמא דמונבז דכתיב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה וסמיך ליה והנפש אשר תעשה ביד רמה הקיש שוגג למזיד מה מזיד שהיתה לו ידיעה אף שוגג שהיתה לו ידיעה. אלא מדחזיק שאמרו כל שחייבין על זדונו כרת מביא על שגגתו חטאת ולא אמרו דבעינן על זדונו סקילה דומיא דע"א אלא ודאי דלית לן לאקושי לע"א אלא במאי דכתיב בהך פרשתא לכך איצטריך למכתב והנפש אשר תעשה ביד רמה ונכרתה ולא להיקשא דמונבז וכמ"ש תו' שם (דף ס"ט) בד"ה מה כו'. ושאלו ודרשו ממעשה ה' ופעולותיו ומצאו שאומר מותר שני לו בתשובה. דקשיא מה השיב אדם להשם ב"ה האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל. וכי בשביל כך יפטור מעונשו אלא שטעה במאמר ה' שאמר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו כו'. מדאמר ממנו תרי זימני דייק ליה דוקא הוא בעצמו לא יקח מן העץ ויאכל אבל כשאחרים נותנים לו מותר וזה שאמר האשה אשר נתת וגו' ומפני שאומר מותר היה לכך נתכפר עונו בתשובה כדאמרינן במדרש אמר אד"ה עשיתי תשובה ונתפשרתי דאע"ג דאומר מותר אנוס הוא מ"מ לאו אונס ממש וצריך תשובה. ובדרושים הארכתי ע"ש:

(דף ו' ע"ב) ריב"י אומר בתחלה כו'. עיין בקונטרס וכן פירש"י. וקשה דתניא בבבלי בפרקין (דף י"ב) ר"א אומר עד עמדו לפני העדה למשפט מה ת"ל לפי שנאמר ורצח גואל הדם את הרוצח יכול מיד ת"ל עד עמדו וגו'. א"כ ל"ל קרא שלא יהרגנו גואל הדם בהיותו בעיר מקלטו טרם עמדו למשפט הא אפילו חוץ לעיר המקלט אסור להרגו עד עמדו למשפט. ואין לחלק בין שוגג למזיד. דפשטא דקרא דעד עמדו אפילו במזיד משמע וי"ל הא מפורש בבבלי שם דר' פליג אריב"י ואומר מעלמן הן עלין כסבורין אחד שוגג ואחד מזיד קולטת ש"מ דלית ליה

דרשא

המשיח בשמן המשחה והם הכהנים גדולים שהיו עד יאשיה: ואחד המרובה בגדים. והם הכהנים גדולים שנשמשו לאחר שנגנזה צלוחית של שמן המשחה ולא נתחנכו לכהנים גדולים אלא שמרובה בשמונה בגדים: ואחד שעבר ממשיחתו. שאירע פסול לכה"ג ביה"כ ושימש אחר תחתיו וכשנתרפא כהן הגדול חוזר לעבודתו וזה עובר ממשיחותו במיתת כל אחד מאלו הוא חוזר אע"פ שהאחר חי דשלש פעמים כתיב כהן הגדול בפרשה: משוח מלחמה. כהן המשוח לומר במלחמה צרכי המלחמה אל ירך לבבכם וכל האמור בענין: מחזיר את הרוצח. דכתיב קרא אחרינא לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ורבנן כיון דלא כתיב בהך קרא הכהן הגדול לא מרבי ליה אלא בחד מהנך:

(דף ז' ע"א) גמ' ותימר אבן. ואתה אומר כן שהיו נוהגין לשם עזון שלא יתפללו על בניהן הא גם אם יתפללו אין תפלתם מתקבלת כדכתיב קללת חנם לא תבא: ומבני תיפתר. שפרש טעמא דמתניתין דחשו שמא עת ועונה הוא לקבלת התפלות אף על פי שאינה ראויה: בוי. כי הא דאמר רבי יוסי בן חלפתא עתים הן לקבלת התפלה לפני המקום כדמוכח מדוד שביקש מהקב"ה שתהא תפלתו בעת רצון שמע מינה דעתים הן: כל מקום שנאמר דיבור חידוש (דף ז' ע"ב) מקרא שם. קאי אהא דכתיב ביהושע וידבר ה' אל יהושע לאמר דבר אל בני ישראל לאמר תנו לכם את ערי המקלט אשר דברתי אליכם וגו' וקשיא לו בכל אמירות שנאמרו ליהושע כתיב ויאמר וכאן כתיב וידבר מפני שיש בפרשה זו חידושי דינים שלא נאמרו בתורה כדמסיק מושב עמם: ופריך והכתיב וידבר אלהים וגו'. ואין שם חידוש: גרש"ה. ר"ת גמרו שם הוא כלומר גמר סוגיא ופירוק קושיא זו שם היא במקום אחר: מהו וישב עמם. ביהושע כתיב והסגו אותו העירה אליהם ונתנו לו מקום וישב עמם וקשיא ליה אחרי שכבר כתיב ונתנו לו מקום מהו וישב עמם: עושים לו בית וועד. כלומר עושים לו ישיבה: ה"ג כי תשמור כל המצוה הזאת לעשותה ויספת לך מכאן אתה אומר שלש ערים הפרישו פי' שנאמר שלש על שלש הרי שש ועוד שלש הרי תשע אבא שאול אומר שלש על שלש הרי שש ועוד שלש הרי תשעה על השלש הרי שנים עשר ר' נהוראי אומר שלש על שלש הרי שש ועוד הרי תשעה על השלש הרי שנים עשר האלה הרי חמשה עשר כ"ה בספרי. וה"פ כתיב כי תשמור וגו' ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה ודריש ת"ק אי לא כתיב ועוד אלא שלש על השלש שמעינן שיהו שש וכתיב עוד לרבות עוד שלש והיינו תשע ואבא שאול דורש כת"ק אלא קסבר ה' דעל השלש לרבות עוד שלשה קאתי ור' נהוראי מוסיף על אבא שאול ודורש נמי האלה דכתיב בסיפא דקרא אתי לרבויי עוד שלשה הרי ט"ו ואפשר לקיים הגירסא שלפנינו וה"פ ת"ק דריש שלש על שלש היינו שיהא שלש מדינות שיהו בכל אחת ואחת מהן שלשה ערים והיינו שיהיו שלשה בעבר הירדן ושלשה בארץ ישראל ושלשה בארץ הנוספת והיינו קני וקניזי וקדמוני אבא שאול דורש ועוד ור' נהוראי דורש ה' דהשלש: שיהו שיתן קולטות באחת. דוקא כשישנו כל השש הוא דקולטות ואם לאו אינן קולטות: ותימר אבן. ואתה אומר כן כלומר והיך תנן במתני' רוצח חוזר במיתת כה"ג המרובה בגדים וקס"ד שלא היה מרובה בגדים אלא בזמן יאשיהו שהוא גנז לצלוחית של שמן המשחה ואז כבר היה עבר הירדן ביד זרים ולא היו אלא שלש ערי מקלט שבא"י: ומשני ואתיא כי האי דאמר ר' שמואל בר אחא כו'. אתיא כר"ש שגם בבית שני לא היה בזמן המשחה ואז היה גם עבר הירדן בידם: דכתיב. בנבואת חגי עלו ההר והביאו עץ ובנו הבית וארצה בו ואכבדה קרי וכתיב ואכבד חסר ה"א ללמד שהיו חסרים בו חמשה דברים: אש. שלמעלה שהיה רבוץ כארי ע"ג המזבח במקדש הראשון: ורוח הקדש. לא היה שנביאים משנת שתים לדריוש ואילך אבל שכינה היתה גם בבית שני שמעולם לא זזה מכותל מערבי:

(דף ו' ע"ב) **הלכה י מתני'**: נגמר דינו. לגלות ומת כה"ג ה"ז אינו גולה דכיון שכבר נתחייב גלות מיתת כה"ג מכפרת דמה מי שגלה כבר יוצא מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה אבל אם לא נגמר דינו אין המיתה מכפרת דאין כפרה למי שלא נתחייב עדיין: חוזר במיתתו של שני. דכתיב וישב בה עד מות כה"ג אשר משח בימיו וכי הוא מושחו אלא זה שנמשח בעת שנתחייב גלות דה"ל לבקש רחמים שיצא דינו לזכות: נגמר דינו בלא כה"ג. שלא היה כה"ג בעולם: ההורג כה"ג וכה"ג שהרג. ולא היה שם כה"ג אחר הרי אלו גולין ואין יוצאין משם לעולם ואם יצא התיר עצמו למיתה: לא לעדות מצוה. כגון לעדות החדש: כיואב בן צרויה. שכל ישראל צריכים לתשועתו: כך תחומה קולט. שנאמר ואם יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו וגו' ומתרגמינן ית תחום קרית שיזבותיה: מצוה ביד גואל הדם. דכתיב ורצח גואל הדם ולא כתיב ואם רצח: רשות ביד גואל הדם. דמי כתיב ירצח: וכל אדם. חוץ מגואל הדם שהרגו חוץ לעיר מקלטו אינו חייב עליו דכתיב אין לו דם וה"מ שיצא מזיד אבל יצא שוגג כל אדם שהרגו נהרג עליו: הכל הולך אחר הנוף. כלומר אף אחר הנוף שאם היה עיקרו בתוך התחום של ערי המקלט ונופו נוטה חוץ לתחום כיון שנכנס תחת נופו נקלט הואיל ועיקרו בפנים ושדינן נופו בתר עיקרו ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו לא מלי קטיל ליה בעיקרו נמי לא מלי קטיל ליה דשדינן עיקרו בתר נופו לחומרא ומשום דבעלמא שדינן נופו בתר עיקר איצטריך לאשמועינן שהכא לענין מקלט זימנין שדיק
עיקר

דרשת ריב"י ומפרש לקרא הכי אפילו אם יש אל אחת הערים האלה מצוה על זקני עירו שישלחו ויקחו אותו משם ומסרתו ביד גואל הדם. א"כ לר"א ל"ק שגם הוא דריש לקרא הכי. ור"א ור"י הגלילי אע"ג דמוקי לקרא עד עמדו וגו' במזיד מ"מ לית להו דרשת ר"א. דגרסינן שם אמר רב רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו כמאן לא כרי"ה ולא כר"ע הוא דאמר כר"א דתניא עד עמדו כו' ור"י ור"ע עד עמדו מיבעיא להו לכדתניא מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב"ד אחר. הרי מפורש כמ"ש. לפ"ז היכא למימר דלית הלכתא כריב"י דלית ליה דר"א ורב פוסק כר"א. מיהו הרמב"ם פ"ה מהלכות רוצח הלכה י' פוסק כר"ע. וכתב הכ"מ אע"ג דבפרק חבית פסקינן כרב דפליג אסתם מתני' שאני הכא חדא דר"א שמותי ועוד דרבי אייתי מתני' דר"י ור"ע ולא דר"א משמע דלא ס"ל כוותיה ועוד אביי דבהדיא הוא אתי דלא כר"א ע"כ. ואין כל טעמים אלו מספיקים דאף על גב דר"א שמותי אם אמורא אומר דהלכתא כוותיה אזלינן בתריה כמפורש בבבלי פ"ק דנדה (דף ח') ולפמ"ש מבואר דמסתבר דר' כר"א ס"ל ופליג אריב"י ואפ"ה דעת עצמו לא הביא א"כ אין זו ראיה כלל. ואביי ה"ק הנך ברייתות דפליגי אליבא דר"י ור"ע מסתברא דהכא כ"ע מודים דאמרינן דברה תורה כלשון בני אדם אבל בעיקר פלוגתייהו דר"א ור"ע לא הכריעו ולא כלום. ונראה לדעת הרמב"ם שאין דוחין סתמא דמתני' דהכא מקמא דרב דהא אמר ר"י הלכה כסתם משנה וקיי"ל רב ור"י הלכה כר"י ואע"ג דאיכא דפליג אהך כללא כמפורש בבבלי פרק א"ט (דף מ"ג) מ"מ הכא גם שמואל פליג דאמר פ"ק דנדה הלכה כר"א בארבע ולא קחשיב נמי הא. ומהאי דחשיב אין ראיה דמדחזינן דצריך סתמא דש"ס פ"ק דבילה (דף ט') מינה אדרב תנן ש"מ דהכי הלכתא ועיין פרמ"ח פרק חבית וצ"ע. אך הא קשיא לי דגרסינן בבבלי סנהדרין פרק הנשרפין (דף ע"ה) אמר רבא טרפה שהרג בפני ב"ד חייב דכתיב ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה. וכ"פ הרמב"ם פ"ב. וכתב תו' כגון דראסי ביום שדנין ע"פ ראייתם כו' ע"ש. הרי שדנין הורגין אותם. ולר"ע אותו ב"ד שראהו אינן יכולין להרגו דהא צריכין ב"ד אחר ואותו ב"ד שראו אינן יכולין להעיד לפני ב"ד אחר כדאמר רבא וקשיין פסקי הרמב"ם אהדדי. ואחרי העיון ראיתי שגירסת הרמב"ם מנין לרואים אחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב"ד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט עד שעמד בב"ד. ומפרש לקרא ורצח גואל הדם את הרוצח היינו בהורג במזיד שמצוה ביד העדים להרגו אפ"ה אסור להרגו עד שעמד בב"ד דכתיב עד עמדו וגו'. וכן לשון הרמב"ם רוצח שהרג בזדון אין העדים ולא הרואים ממיתין אותו עד שיבואו לב"ד וידינוהו למיתה שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט. ולא הזכיר סנהדרין כלל. ולא ראיתי לאחד מהמחברים ז"ל שהרגיש בדבר זה וצ"ע גם סוגיות הש"ס קשיא מנ"ל דרב פליג אר"ע דלמא רב איירי בשלא עמד לדין כדמסיק הש"ס דסובר כר"א שאפשר שיספרוהו לגמרי או שגזירת הכתוב הוא שאסור להרגו אבל ר"ע איירי לאחר שנגמר דינו לגלות ואז מותר לגואל הדם להרגו אם יצא חוץ לגבול עיר מקלטו. ואע"ג דגם רב אמר רוצח שיצא חוץ לתחום כו' כלשון ששנה ר"ע ע"כ נחלק ביניהם בין קודם ג"ד לאחר ג"ד וי"ל:

ואחד המרובה בגדים. בקונטרס פירשתי שעובד בשמונה בגדים. שבלבישה לחוד אינו נעשה כה"ג עד שיעבוד בהן. דבבבלי פ"ק דיומא (דף י"ב) גרסינן אירע בו פסול אחר תמיד של שחר במה מתחנכין אותו אמר אביי לובש שמונה בגדים ומהפך בצינורא כדר"ה כו'. ש"מ כדאמרן. וכן פרין בפלמא כשעיבד בשמונה בגדים איכא חינוך דהדיוט שעובד בשמונה חייב מיתה אבל לבישה לחוד לאו מלוס היא. והא דאמר התם ראב"א באבנט מחנכו. לאו בלבישת אבנט לחוד קאמר אלא מהפך בצינורא דמסיק בתר מילתא דאביי קאי כמו אראב"א אלא דלא פסיק הש"ס עדיין למ"ד זהו אבנטו של כהן הדיוט במה מחנכו לכך נקט עד לבסוף. והר"ב פי' שנתחנך בלבישת שמונה בגדים וכן משמע קצת לשון הרמב"ם פ"ד מהלכות כלי המקדש. ואין הדבר כן כמ"ש:

(דף ז' ע"א) ותימר אכן. בירושלמי סנהדרין (פ"י סוף ה"ב) כתבתי בד"ה אפילו ש' מהך קרא קשיא להא דאמרינן קללת חכם אפילו על חנם היא באה ע"ש ואפשר לומר חכם שאני דכתיב מקים דבר עבדו הוא גוזר ואני מקיים הלכך אפילו על הנס באה לקיים דברו. וא"ל א"כ מאי קשיא ליה ממתני' בחכם שגלה איירי ולכך מתיראים מקללתו דמשום שהם אחד אין לזון כל הגולים. ובבבלי תירץ קושית הש"ס שהיה להם לבקש רחמים על דורן כו' ע"ש. וקשה לפי הא דאר"ל (דף י') שהנהרג מן ההורג בשוגג היה מזיד ע"ש וכי ס"ל לבקש רחמים על המזיד וי"ל לדברי ר"ל גם שהורג בשוגג כבר הרג בשוגג מקודם וע"ז ה"ל לבקש רחמים. מיהו לפשטא דשמעתא צריכין לומר שגם שנהרג הראשון היה מזיד ועמש"ל בד"ה חוזר כו': תיפתר שהיה עת ועונה. כתב הי"מ וקשה מ"מ אין לקבל התפלה להרע שלא כדין ע"ש שדחק הרבה. ונראה שהקבלה היא שינצל מעונשו והרעה ממילא באה שאין לו הצלה אחרת רק מיתת כה"ג וזה פשוט: בשעה שאני מתפלל כו'. כתב הי"מ וקשה ממ"נ אם אותו העת כשמתפלל היא עת רצון א"ל להתפלל על כך ואם אינו כן איך תהיה עת רצון בלא פתו ע"ש. ונראה לרבים עת רצון בכל עת שמתפללין כמ"ש הי"מ שם ומלך הגון דינו כרבים ובקש שתהיה תפלתו מקובלת כתפלת הרבים שאינה נידחת. וזה בשיים אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך כלומר אף שתהיה בשעה שהקב"ה עוסק בתורה שנקראת אמת ואינו עושה לפנים משורת הדין ליחיד יעשה לו חסד כתפילת הרבים כמפורש בבבלי פ"ק דע"א (דף ד'):

(דף ז' ע"ב) כל מקום שנאמר כו'. בבבלי גרסינן ארחב"א מפני מה נאמרה פ' רוצחין בלשון עזה כו' מפני שהן של תורה. ופירש"י אבל שאר אמירות שאמר לא אמר דבר לקיים מצוה הכתובה בתורה חוץ מזו. הנה זה לי שנים רבות שהקשיתי לפירש"י הא כתיב בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים ושב מול את ב"י שנית. וכ"ת מצות פריעה הוא דאמר כדדרשינן משנית ולא ניתנה פריעת מילה לאברהם כמלא שאין מצוה זו כתובה בתורה י"ל הא גם מצות מילה עצמה אמורה בפרשה דכתיב וכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו. וכ"ת כיון שנאמר לו גם דבר חדש לא שייך בו דיבור י"ל גם בפ' ערי מקלט נאמר דבר חדש כדדריש בסמוך מיושב עמם ואפ"ה כתיב בה דיבור אע"ג דיש לומר דבבלי דריש ליה מוחי כלמשמע שם (דף י') מ"מ גם הבבלי דריש מיניה דבר חדש דגרסינן גם אר"ש עיר שכולה רוצחים אינה קולטת שנאמר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ולא שההוו לדבריו ודבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו אלא מדברי יהושע ועי"ק מ"ד לא ניתנה פריעת מילה לאברהם איפרוך כמ"ש תו' יבמות (דף ע"א) ע"ש. ונראה דלא כפירש"י אלא ה"ק מפני שהן כשל תורה שנאמרו בה דברים חדשים שאינן כתובים בתורה הי"ל כתורה ממש. והנלע"ד שכתבתי ה' בדרך האמת שדברי הירושלמי מכוונים לדברי. ועיין בדרושים שהארכתי:

והכתיב וידבר אלהים. נראה דקאי אהא דכתיב וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התיבה וגו' שאין כאן חידוש מקרא וכתיב וידבר. והציווי שיצא מן התיבה והברכה שרצו בארץ בשביל כך לא היה לו לומר וידבר שהרי גם באדם נאמר ויאמר וגו' וברכה ולא נאמר וידבר והתירוץ לפי שנאמר בו היתר תשמיש דכתיב אתה ואשתך וגו' כדאמרינן בירושלמי תענית פ"ק (ה"ב) דזה הוי חידוש מקרא: ותימר אבן. עיין בקונטרס. משמע כל שאין השש ערי מקלט עומדות אין אחד מהן קולטת אע"פ שנבדלו מתחלה שם. וכן משמע מהא דתניא לעיל בפרקין (הלכה ז') נפלה אחת מהן בונין אותה מאותו השבט ומניין אף בשאר כל השבטים ת"ל שם ש"מ דבעינן שיהו ערי מקלט תהיינה לכם לעולם אין אחת מהן קולטת עד שיהו שם. אבל הרמב"ם כתב פ"ה אין אחת מערי המקלט קולטת עד שיובדלו שלש כו' ע"ש. משמע כל שנבדלו כאחת קולטות אע"פ שנפלה אחת מהן וצ"ע:

(דף ו' ע"ב) חוזר במיתתו של שני. עיין בקונטרס וכ"ה בבבלי. וקשה דלמא ה"ק קרא זה שנמשח בשעת הריגתו אבל לא זה שנמשח בשעה שנגמר דינו. והכי מסתבר טפי דזה שהיה בשעת הריגתו ראוי לעונש שה"ל לבקש רחמים שלא יארע תקלה לאדם אבל לבקש רחמים שלא יענשו החייבים זה לא שמענו אדרבא חובה עליו לענשם ולבערם. וא"ל לכך חוזר במיתתו של שני דמיתת כה"ג מכפרת אע"ג שאינו ראוי לעונש דא"כ קשיא סיפא נגמר דינו בלא כה"ג כו' אינו יוצא משם לעולם אמאי לא תכפר עליו מיתתו של שני אלא ודאי כל שאין הכה"ג ראוי לעונש אין מיתתו מכפרת. ומ"ש הר"ב משנגמר דינו ה"ל כאלו כבר גלה ר"ל כל שנגמר דינו חל שעונש על הכה"ג וה"ל כאלו כבר גלה לענין זה שמיתת כה"ג מכפרת ודלא כתוי"ט ע"ש:

ואינו יוצא לא לעדות מצוה כו'. נראה דמתני' לא זו אף זו קתני אלא דקשיא השתא לעדות החדש שהוא צורך כל ישראל ויש בו ד"נ כדאמרינן פ"ק דסנהדרין (דף ט') אינו יוצא כ"ש לעדות ממון שאינו יוצא וי"ל קידוש החדש דכתיב ביה אתם אפילו אנוסים סברא הוא שאינו יוצא דה"ל אנוסים אבל לעדות ממון סלקא דעתך אמינא דיוצא קמ"ל:

שמה שם תהא דירתו כו'. וא"ת בסוף פירקין אמרינן ערי מקלט לא ניתנו לקבורה כבר תירצו בבבלי רוצח שאני דגלי ביה רחמנא. ולא נתבאר איך גילה קרא דמשמה ליכא לחלק בין רוצח ללוים וראיתי בספרי פרשת שופטים מה ת"ל שמה שמה שלשה פעמים שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו ונראה דקאי אפרשת רוצחים הכתובה בפרשת מסעי ששם נאמר ארבע פעמים שמה. ומוקי חדא לגופא ותלתא לדרשא אלא דקשיא בפרשת שופטים כתיב שני פעמים שמה למה ליה: כך תחומה קולט. כתב התוי"ט כדתניא וישב בה ולא בתחומה ישיבה אמרה תורה דלא הא קליטה מקלטה ע"כ הך סיומא לא נזכר בברייתא ואין ענינה לכאן אלא הא דתחומה קולט היכא להוכיח מקרא וכמ"ש בקונטרס והוא עיקר:

וכל אדם אין חייבין עליו. כתב התוי"ט בת"ם נמחק אין ונראה משום דק"ל היינו רשות היינו אין חייבין עליו וה"ל לתנא לכללינהו רשות ביד כל אדם כו' ע"ש ודבריו תמוהים ודאי חילוק גדול יש ביניהם כשהוא רשות ברצונו הדבר תלוי ואפילו לכתחלה מותר להרגו וכי אמרינן אין חייבין עליו דוקא בדיעבד אם הרגו אינו נהרג אבל לכתחילה אסור להרגו. וטעמא דר"א נראה מדכתיב ורצח גואל הדם את הרוצח ולא כתיב סתמא ורצח את הרוצח וכתיב אין לו דם לרבות דכל אדם אינו נהרג עליו ש"מ דיש חילוק בין גואל הדם לשאר כל אדם וכן נ"ל לר"י הגלילי וזה ברור:

אילן שהוא עומד כו' הכל הולך אחר הנוף. כתב הרמב"ם פ"ה אילן שעומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום כשיגיע תחת הנוף נקלט היה עומד חוץ לתחום ונופו נוטה לתוך התחום משיגיע לעיקרו נקלט וההורגו נהרג עליו. וכתב הכ"מ וקשה רב אשי לא קאמר אף אחר הנוף אלא לר"י אבל לרבנן ערי מקלט אזלינן דוקא בתר הנוף כיון דבדירה תלי רחמנא ובנופו מיתדר ליה כמ"ש רש"י שם ואיך שבק רבנן ופסק כר"י ושמא נקט להקל בד"נ ואין זה כדאי ונ"ע ע"כ. ותימא אי משום קולא דד"נ פסק כר"י איך קאמר שההורגו נהרג עליו. ונראה שהרמב"ם מפרש רב אשי משני דומיא דמעשר דכולא רבנן והא דאזלינן אחר הנוף היינו אף אחר הנוף להומרא וכדעת הרמב"ם ור"י פליג במעשר דשדינן עיקר בתר הנוף ובעיקרו נמי לא מלי אכיל אע"פ שהוא בפנים ולפי' זה נ"ק קושית תוס' בד"ה רב כו' ע"ש וכן מבואר פ"ג דמעשרות בפירוש הרמב"ם וזה ברור. אך קשה מ"ש בערי מקלט שדינן העיקר בתר הנוף ובמ"ש אזלינן בתר הנוף לחומרא שדינן ליה בתר העיקר אבל העיקר לא שדינן בתר הנוף אפילו לחומרא כמפורש ברמב"ם פ"ג מהל' מ"ש ובפירושו למתני' פ"ג דמעשרות. ואפשר דסובר כיון דחזינן דפליגי רבנן ור"י במעשרות בברייתא ובערי מקלט לא פליגי ש"מ דבערי מקלט לד"ה אזלינן בתרווייהו לחומרא דהיכא לנוף מעלה יתירא דמיתדר ביה ובערי מקלט בדירה תלה רחמנא אבל במ"ש לא מבסליק דין העיקר כלל. ועדיין הדבר צ"ע דלפי' זה צריכין לחלק בין מ"ש לערי מקלט ובמתני' תנן בשניהם בשוה הולך אחר הנוף ויש לומר מדלא תנן שניהם בבבא אחת בירושלים ובערי המקלט הכל הולך אחר הנוף ש"מ שאין דיניהם שוה. וראיתי להכ"מ פ"ג מהל' מעשרות שכתב דרב אשי משני אליבא דרבנן עי"ש ולא הבנתי במה שכתבתי. גם הר"ש פ"ג ממסכת מעשרות והר"ב פ"ג דמ"ש כתבו דר"א משני אליבא דרבנן אלא שמפרשים אף אחר הנוף דלעולם מכנגד החומה ולפנים כלפנים כו' ע"ש וקשה א"כ למה שינה התנא כאן בערי מקלט לשונו ולא תני כדתנן פ"ג דמ"ש מכנגד החומה ולפנים כו' וצ"ע. והא דגרסינן בבבלי בסוגיין ורמי מעשר אמעשר דתניא בירושלים הלך אחר הנוף בע"מ הלך אחר הנוף. גם רש"י ותו' כתבו דמברייתא פריך. ותימ"
מה

למה לא פריך מהגייתא אהדדי דהא פ"ג דמעשרות תנן נמי הכי בערי מקלט הלך אחר הנוף ובירושלים הלך אחר הגוף וצ"ע. ומה שיש עוד לדקדק בסוגיא עיין מ"ש במסכת מעשרות:

הרג באותה העיר כו' עיין בקונטרס וכ"פ רש"י. וקשה כי הרג בעיר למה אינו רשאי לצאת מאותה העיר מפני גואל הדם שלא יפגענו בדרך א"כ גם בן לוי שהרג בראשונה נמי אינו רשאי לצאת מן העיר מפני גואל הדם דהא קיי"ל כרי"ב ור"ע דאמרי אף קודם עמדו למשפט יכול להרגו וכי נימא תנן סתמא כר"א וצ"ע. ודברי תוס' בד"ה פילכו קולט כו' ע"ש נ"ע:

(דף ז' ע"ב) **בר נש** כו'. וקשה הא מסקינן בבבלי פרק גיד הנשה אם אינהו אטעייהו נפשייהו לא שייך בהו גניבת דעת א"כ מ"מ יגלה נפשיה ומרוגא אין ראיה דגזירת הכתוב הוא כדי שיתביישו בעוונו. ואפשר לכך קאמר מילתיה בת"ח דבאמת שאר כל אדם א"צ לפרסם עצמו בכיוצא בזה אלא ת"ח דוקא. והיינו דגרסינן בבבלי פרק אלו מגלחות (דף כ"ג) אמר שמואל בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשני במילייהו במסכתא ובפוריא ובאושפיזא ופ"ש ברש"י ותוס', ולפמ"ש ה"ק במסכת משנים משאר כל אדם ומפרסמים שאינן בקיאים אלא בחדא מסכתא. ובפוריא כששואלים לו אם רוצה לשכב ע"ג המטה אף על גב שמקיים בנפשו על הארץ תישן אינו רוצה לגלות חסידותו ובאושפיזא שאינו רוצה לגלות מקומו איתא שלא יכבדוהו. וכיון שאינו משנה אלא למעט כבודו לכך מהדרינן ליה אבידתא בטביעת עינא ע"ש:

מ"ט דר"י כו' עיין בקונטרס. וז"ל הספרי פן ירדוף גואל הדם מצוה ביד גואל הדם לרדוף כי יחם לבבו הא אם שוגג לו אינו גולה. גירסא זו תמוה וצריכין לפרש כמ"ש בקונט'. אבל בפסיקתא ראיתי פן ירדוף גואל הדם מצוה ביד גואל הדם לרדוף כי יחם לבבו והשינו אין לי אלא מי שיש לו חומס לב האב את שבן הבן את האב מנין תלמוד לומר רוצח הוא מכל מקום. ונראה שכך היא גירסת הספרי. ואתיא כר"ע דאמר רשות ביד גואל הדם ואיצטריך ליה כי יחם לדרשת הספרי. והא דאמרינן לעיל בפרקין האב אינו גולה על ידי הבן פליג אהך דרשא ואפשר דסובר כר"י הגלילי ואפשר לחלק וצ"ע:

וחוזר במיתתו של שלישי עיין בקונטרס. ותימה כיון שהריגה וגם נגמר הדין לא היה בימיו של זה למה חוזר במיתתו הא כתיב אשר משח בימיו ואם נאמר שמיתתו מכפרת א"כ אף במיתתו של שני יחזור ועמ"ש לעיל בד"ה חוזר כו' וצ"ע:

וחוזר לשררה שהיה בה כו'. בבבלי גרסינן ת"ר ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ישוב למשפחתו הוא שב ואינו שב להחזקת אבותיו דר"י רמ"א אף הוא שב למה שהחזיקו אבותיו אל אחוזת אבותיו כאבותיו. נראה שר"י דריש אחוזת היינו נחלת אבותיו ור"מ דריש אחוזת היינו חזקת אבותיו. ודברי בק"ה בזה אינן נכונים ע"ש. ורש"י פי' פרשת בשר אל אחוזת אבותיו אל כבוד אבותיו ואין לזלזלו בכך אחוזת חזקת ע"כ. ותימא למה תפס דברי ר"מ ועזב דברי ר' יהודה דקיימא לן כוותיה וכן פסק הרמב"ם. ולא ראיתי לאחד ממפרשיו שהרגיש בזה וצ"ע. גם סוגית הש"ס קשה לר"י ל"ל ואל אחוזת אבותיו למעוטי אל אחוזתו ישוב אבל לא אל כבוד אבותיו. דהיינו לשררה לא ישוב הרי גבי רוצח לא כתיב אחוזת אבותיו אפילו הכי ממעט מיניה שאינו חוזר לשררה. וי"ל דגם ר"י אית ליה גזירה שוה דשיבה שיבה וזה דלא כמ"ש תוס' בד"ה גמר כו' ע"ש. והרב במ"ל כתב פ"ג מה"ע סוף הלכה ח' ר"מ דגמר שיבה שיבה יליף שיבה דכתיב בנרצע והיא אל משפחתו תשוב משיבה דכתיב במכרוהו בית דין כדכתיב ושב אל משפחתו וכי היכי דאין כהן נרצע הכי נמי אינו נמכר ע"ש. ושגגה יצאה מפי השליט דושב אל משפחתו כתיב בפסוק כי ימוך דאיירי במוכר עצמו. וכיון שכן אי אפשר לומר דר' מאיר יליף הך גזירה שוה דאם כן מאי פריך הש"ס פ"ק דקידושין (דף י"ד) מוכר עצמו מנא ליה דנקנה בכסף ומשני יליף שכיר שכיר הניחא למאן דיליף שכיר שכיר אלא מאן דלא יליף שכיר שכיר מנ"ל. ומאי קושיא ליתני מאן דלא יליף כר"מ ס"ל ויליף מוכר עצמו מנרצע בגזירה שוה דשיבה שיבה וקסבר מכרוהו ב"ד נרצע אבל לא מוכר עצמו וכרבנן דר"א א"כ נרצע קנינו בכסף שפיר איכא למילף מוכר עצמו מיניה ואפילו לר"א נמי ניחא דהא מכרוהו בית דין ודאי נרצע דביה כתיבא רציעה. ודוחק לומר דפשיטא ליה לש"ס דגם שיבה לא יליף דהא בעי למימר רבי היא דלא יליף שכיר שכיר ומדבריו אין להוכיח כלל דלא גמר שיבה וצ"ע:

למחלוקות ניתנו. ואם תאמר הא כתיב על כן אמרתי ללוים בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה ויש לומר הא מיהת לא היו רשאים לדחות רוצח בשגגה מלדור שם אף על פי שהיו מעלים להם שכר מכל מקום היו דרים שם בע"כ לכך אין נקראו נחלתם אי נמי נחלה דקרא היינו מקום לזרע ולאסוף את תבואתו אבל הערים אין נקראו נחלה וכן משמע לישנא דקרא פרשת קרח. ועמ"ש לעיל בד"ה להיכן כו':

עיקר בתר נופו לחומרא: **הרג באותה העיר**. רוצח שגלה לעיר מקלט וחזר והרג באותה העיר בשגגה גולה משכונה לשכונה באותה העיר כי מן העיר אינו רשאי לצאת מפני רוצח הראשונה: **ובן לוי**. שהוא מיושבי העיר והרג בשגגה גולה מעיר לעיר שהוא רשאי לצאת מן העיר שלא גלה לשם: **כיוצא בו** כו'. אגררת ליגנא דמתני' פ"י דשביעית נקט כיוצא בו דתנן התם ברישא המחזיר חוב בשביעית יאמר משמט אני א"ל אעפ"כ יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה כיוצא בו רוצח כו': **שנאמר וזה דבר הרוצח**. אפילו בדיבור בעלמא סגי: (דף ז' ע"ב) **גמ'**: ופריך היך. כילד צריך לפרסם את עצמו אדרבא המסתיר חכמתו שלא ליהנות מכבוד התורה זכור לטוב: ומשני **בר נש** כו'. אדם שבקי בחדא מסכתא והלך למקום אחר והם מכבדין אותו שסוברין שהוא בקי בשני מסכת צריך שיאמר להם חדא מסכתא אני יודע ומייתי ליה הכא דדמי למתני' שהרוצח צריך שיאמר רוצח אני: **רב הונא** כו'. קאי אהא דתנן בשביעית המחזיר חוב בשביעית יאמר משמט אני אעפ"כ יקבל ממנו וקאמר ר"ה אומר משמט אני בשפה רפה שיבין הלוה שלבו בל עמו וימיני פשוטה לקבל חובו: ה"ג מ"ט דר' יוסי. קאי אהא דהר"י הגלילי מצוה ביד גואל הדם ופריך מנ"ל שהוא מצוה וקאמר מדכתיב ורדף אחריו גואל הדם כי יחם לבבו ל"ל דמאי ל"מ אם רדיפתו מחמת חמימתו או לא אלא קמ"ל שמצוה להתאמץ להרגו: **וחוזר במיתתו של שלישי**. קאי אהא דתנן ברישא דמתני' ההורג כה"ג כו' אינו יוצא לעולם לאו דוקא לעולם אלא במיתת כה"ג השני שממנין אחריו אינו יוצא אבל יוצא הוא במיתת כה"ג השלישי: **צרכו**. הב"ד להורג בשגגה לדבר שולחין ומביאין אותו משם ומחזירין אותו לשם: מתני' **לא אמרה כן**. מתני' קשיא לר' אבהו:

הלכה יא מתני': מעלים היו. הרוצחים שגלו לעיר מקלט ודרים שם היו מעלים מס וארנונא ללוים: **וחוזר לשררה שהיה בה**. אם היה נשיא או ראש בית אב חוזר לגדולתו כשישוב לעירו במיתת כה"ג: **לא היה חוזר לשררה שהיה בה**. שנאמר ברוצח ישוב אל ארץ אחוזתו לארץ אחוזתו הוא חוזר ואינו חוזר למה שהוחזקו אבותיו: **גמ'**: ה"ג תני ריב"א למחלוקות ניתנו ר"מ אומר לבית דירה ניתנו. וה"פ ר' יוסי סובר לחלק הלוים ניתנו ור' מאיר סובר לא ניתנו להם אלא לדור בהם גם הם אבל לא להם לבד ניתנו אלא לכל ישראל שידורו בהם השוגגים: **ואתייא דר' יוסי כר' יהודה**. דמתני' דאמר שהרוצחים צריכים להעלות שכר ללוים ור"מ לשיטתו דאמר שהערים לדירה ניתנו לכך אין צריכין להעלות להם שכר: ה"ג דתנינן מעלות היו שכר ללוים דברי ר"י ר' מאיר אומר לא היו כו': **אין מקדרין אלא בחבל של חמשים אמה**. קאי אהא דתנן בעירובין בזו א"ר דוסתאי בר' ינאי משום ר"מ שמעתי שמקדרין בהרים כלומר רואין כאלו נוקבין את ההרים ומודדין בחבל דרך הנקב למעט מדת מדרונו והתחתון מניח החבל כנגד לבו והעליון כנגד מרגלותיו ומתמעט מדרונו של כל חבל כמדת חצי קומת אדם: **לא בערי הלוים**. אותן אלפיים אמה שניתנו ללוים למגרש עריהם ולשדות וכרמים לא היו מקדרין אלא מודדין גם המדרון: **ולא**. מקדרין במדה שמודדין בעגלה ערופה לידע איזהו העיר הקרובה אל החלל שמביאה עגלה ערופה: **ואתייא**. הא דר"ז כר"ע דפרק כשם דאמר הא דכתיב בערי הלוים ומדותם מקיר העיר וחוצה אלף אמה היינו למגרש והא דכתיב ומדותם אלפיים אמה היינו לתחום שבת הלכך אלף אמה דמגרש דמפורש בקרא אין מקדרין אלפיים דתחום שבת דאין מפורש בקרא מקדרין א"נ כיון דתרי מילי נינהו לא ילפי להו מהדדי: **ברם כב"ד כו'**. אבל לר"א בנו של ר"י הגלילי דפליג שם ואמר אלף למגרש ואלפיים לשדות וכרמים קשיין דברי ר"ז דכלום למדו תחום שבת שהוא אלפיים אלא מערי הלוים בגז"ש דמקום מקום א"כ היך נאמר שלעיקר דהיינו תחום ערי הלוים שהוא המלמד אין מקדרין ולתחום שבת שהוא הטפל שנלמד מערי הלוים מקדרין ומוסיפין במדתן: **ומנין שלא היו קוברין**. את הלוים בעריהם ומגרשיהם: **לחיים ניתנו**. בשעה שהם חיים ניתנו: **ולא לקברים ניתנו**. אלא נותנין להם מקום לקבורה חוץ למגרשיהם:

הדרן עלך פרק אלו הן הגולין

לא בערי הלוים כו'. נסתפקתי הא דתנן בפרקין כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולטת. באיזה תחום איירי אי תוך עיבורה של עיר דהיינו שבעים אמה ושיריים או תוך אלפיים אמה מגרש שלא קאמר דזה מיקרי תחום העיר ולפמ"ש לעיל בד"ה כך כו' דיליף מדכתיב אם יצא יצא מחוץ לגבול עיר מקלטו. מסתברא דקאי אגבול שגבל לה הכתוב דהיינו אלפים אמה מגרש. ובבבלי עירובין (דף נ"ח) גרסינן אר"נ נקטינן אין מקדרין לא בעגלה ערופה ולא בערי מקלט מפני שהן של תורה ופירש"י בערי מקלט בתחום ערי מקלט לקלוט דתנן כשם שהעיר קולטות כו' ע"כ. וקשה מ"ש דנקט ערי המקלט ולא נקט ערי הלוים דהא תחום שניהם שוים. ומה שכתבתי בירושלמי עירובין פ"ה ה"ג בד"ה לא כו' סד"א לשבלת שבות אין מדקדקין קמ"ל דלא. דוחק קצת דודאי אין סברא שיהא תחום לרוצח חוץ לגבול העיר. ועמ"ש שם ובסוטה פרק כשם בד"ה ניחא כו':

הדרן עלך פרק אלו הן הגולין וסליקא לה מסכת מכות ברחמי דשמיא

הגהות והערות מהג"ם רב עמרם חסידא ז"ל.

מכות פרק א' הל' א' במראה פנים ד"ה כילד וכעין דאמרי' בגיטין כרת מדבריהם כ"ב אינו מובן לי כונתו היטב דאי נהתם בגיטין מדמינן לה אפילו אי לא הוו אסמכו לה רבנן אקרא נמי ובאמת לדעתי הפשוטה לא דמי כלל להתם דהתם כיון דהפקר ב"ד הפקר א"כ קני לי' ממש ודידי' הוא וחייב עלה כרת ובאמת אמתניתין לא הוי קשה כל כך דנלע"ד דהא דחלוקה תליא בפלוגתא דתנאי אי דרשינן וי היא מן התו' אבל על הרמב"ם נ"ל דה"ע דכיון דגלי קרא היכי דה"א לקיים בהו כאשר זמם לקי א"כ שפיר לקי אעדות דבן חלוצה דאף דרבנן עבדי לי' חלל מ"מ בעינן לקיומי בהו כאשר זמם מדאורייתא וכאן דה"א לקי ואולי לזה הרב המפרש קיצר במובן:

שם הל' ב' בפני משה סד"ה סיומא דמילתא כ"ב יש לקיים הגי' שלפנינו ויהי' המאמר והא תנינן בניחותא וכיו"ב בש"ס כמה פעמים:

נוסחאות ירושלמי דפוס קושטנדינא מסכת מכות, הוריות

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת דפוס קושטנדינא
		מסכת מכות	
		פרק ראשון	
2	18	כיצד אומר	כיצד אומדין
	33	רב עמרם רב מתנה	רב עמרם בשם רב מתנה
4	24	וה א שנהרג אבל אם לא נהרג לא	והוא שנהרגה אבל אם לא נהרגה לא
ג	24	באחד עשר בניסן	בחמשה עשר בניסן
	27	ולית שמע מינה	ולית את שמע מינה
	28	היו מן הראשונים	היו הן הראשונים
6	1	והיכי אמר	והיכי אמרת
	29	הייתי אומד דיני ממונות הקלים וכו'	(עי' פי' שדה יהושע)
8	7	ר' יעקב בר אחא איתפלגון	ר' יעקב בר אהא אמר איתפלגון
	23	אומר	אומרים
	27	בכל ועיר	בכל עיר ועיר
		פרק שני	
ה	23	מה טעמיה דרבי	מה טעמון דרבנין
	26	מה טעמון דרבנן	מה טעמיה דרבי (ועי' בפי' שדה יהושע)
10	15	שאין רשות לניזק ולמזיק	מלת ולמזיק ליתא
	19	בין מלמעלה בין מלמטה	בין למעלה בין למטה
	31	תני ר' הנינה	תני ר' חייא
	32	מה דמר ר' יוסי בן חנינה כשלא ראו אותו ומה דתני ר' חייא כשראו אותו	מה דמר ריב"ח כשראה אותו מה דתני ר' חייא כשלא ראה אותו
ויו	41	שלשתן קולטות כאחת	ששתן קולטות כאחת
12	10	ביניהן	בניהם
14	2	גרס"ה	גרש"ה (פי' שדה יהושע סימן להלכות הכתובות סמוך לו בענין גלות עיי"ש)
	7	אבא שאול אומר שלש שלש של שלש שלש הרי תשע	אבא שאול אומר שלש שלש שלש הרי ט' ועוד הרי שנים
	10	כתיב שש ערי מקלט תהיינה לכם שיהו ששתן קולטות	כתיב שש ערי מקלט תהיינה ואת אמרת הכין

עמוד	שורה	נוסחת דפוסנו	נוסחת ד' קושטנדינא
		כאחת ותימר אכן	
	33	תני ר' יודה אומר למחלוקות ניתנו	תני ר' מאיר למחלקת נתנו
		רבי אומר לבית דירה ניתנו	רבי יוסי אומר לדירה נתנו
ח'	1	מעלות היו שכר ללוים דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר לא היו מעלות שכר	מעלין היו שכר ללויים דברי ר' יאודה ר' מאיר אומר לא היו מעלין שכר
	7	נתייא כמ"ד אלף אמה מגרש ואלפיים תחום שבת כרם כמאן דמר אלף מגרש ואלפים שדות וכרמים	ונתייא כמ"ד אלף אמה מגרש ואלפים שדות וכרמים ברם כמ"ד אלף אמה מגרש ואלפים תחום שבת
	9	לא מתחום ערי לוים	אלא מערי הלויים
		מסכת הוריות	
		פרק ראשון	
2	3	מינן	אנן
ג	1	שבית דין פר	שבית דין חייבין פר
	2	כשבה ושעירה ר' יוחנן פתר	כשבה ושעירה, וכל הורייה שאין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה שמואל פתר מתניתא ברוב ומיעוט אכלו רוב הואיל וב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה ושעירה ר' יוחנן
	4	הואיל וב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה ושעירה	הואיל ואין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה
	5	הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת הואיל ואין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה	הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת הואיל וב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה ושעירה
	19	בעשותה הרי אלו	בעשותה תחטא הרי אלו
6	7	מה נן מקיימין	במה נן קיימין
	19	רוב ההורייה רוב המשתייר	רוב ההורייה או רוב המשתייר
ד	4	בשם ר' יוסי	בשם ר' יוחנן
	10	היה שמעון בן עזאי מי מקבלה	היה שמעון בן עזאי אומר מי מקבלה
8	2	ולו מכבה	ושל מכסה

הגהות רב עמרם חסידא ז"ל למסכת מכות

פרק א הלכה א במראה פנים ד"ה כיצד וכעין דאמרי' בגיטין כרת מדבריהם נ"ב אינו מובן לי כונתי היטב דאי להתם בגיטין מדמינן לה אפילו אי לא הוו אסמכו לה רבנן אקרא נמי ובאמת לדעתי הפעוטה לא דמי כלל להתם כיון דהפקר ב"ד הפקר א"כ קני לי' ממש ודידי' הוא וחייב עלה כרת ובאמת אמתניתין לא הוי קשה כל כך דנלע"ד דהא דחלוצה תליא בפלוגתא דתנא אי דרשינן ווי היא מן התו' אבל על הרמב"ם צ"ל דה"ט דכיון דגלי קרא היכי דא"א לקיים בהו כאשר זמם לקי א"כ שפיר לקי אעדות דבן חלוצה דאף דרבנן עבדי לי' חלל מ"מ בעינן לקיומי בהו כאשר זמם מדאורייתא וכאן דא"א לקי ואולי לזה הרב המפרש קיצר במובן:

שם הלכה ב בפני משה סד"ה סומא דמילתא נ"ב יש לקיים הני' שלפנינו ויהי' המאמר והא תנינן בניהותא וכיו"ב בש"ס כמה פעמים:

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לשכחה בעזרת השם יתברך

הדרן עלך מסכת (פלוני) והדרך עלן דעתן עלך מסכת (פלוני) ודעתך עלן לא ניתנשי מינך מסכת (פלוני) ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותינו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא:

הערב נא ה׳ אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהיה כלנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש: לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני: ברוך אתה ה׳ למדני חקיך: אמן אמן אמן סלה ועד:

מודה אני לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון לפניך ה׳ אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת (פלוני) כן תעזרני להתחיל מסכתו׳ וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמורים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא ימוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם. ותתקים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. אורך ימים בימינה עושר וכבוד בשמאלה: ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא דעתיד לחדתא עלמא ולאחייא מיתייא ולמיפרק חייא ולמיבני קרתא דירושלם ולשכלל היכלא קדישא ולמעקר פולחנא דאלילאי מן ארענא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה בזיויה ויקריה וימליך מלכותיה וכו׳. עד ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן:

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון ועל כל מאן דעסקין באורייתא די באתרא הדן ודי בכל אתר ואתר יהא להון ולכון חינא וחיסדא ורחמי וסייעתא ורווחא מקדם אבוהון דבשמיא וארעא ואמרו אמן: יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: עושה שלום במרומיו הוא (ברחמיו) יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

דיני

ממונות [א] בשלשה [ב] גזילות וחובות בשלשה נזק וחצי נזק תשלומי כפל תשלומי ארבעה וחמשה האונס [ג] והמפתה ומוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ וחכמים אומרים המוציא שם רע [ד] בעשרים ושלשה שיש בו דיני נפשות: **גמ'** מנן תיתי ליה °והיו אלה לכם לחקת משפט הייתי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה. ומניין לדיני ממונות שהן בשלשה *°ונקרב בעל הבית אל האלהים ריבה בה דיין אחד °עד האלהים הרי שנים °אשר ירשיעון אלהים הרי כאן שלשה דברי ר' יאשיה רבי יונתן אמר הראשון תחילה נאמר. ואין דורשין תחילות. אלא עד האלהים הרי אחד אשר ירשיעון אלהים הרי שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי שלשה. ר' אומר בשנים הכתוב מדבר אתה אומר בשנים או אינו אלא באחד כשהוא אומר אשר ירשיען אלהים אין כתיב כאן אלא אשר ירשיעון אלהים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי שלשה. ר' אבהו בעי וכרבי דיני ממונות בחמשה ושיגמר בכ"ג. אשכח תני רבי הזקיה הואיל ואמרה תורה הרוג על פי מטים הרוג על פי עדים מה עדים שנים אף מטים שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן אחד הרי חמשה.

לא

הלכה א מתני' דיני ממונות. דהיינו הודאות והלואות: בשלשה. אפילו הדיוטות דמן התורה אלהים כתיב בפרשה ומשמע מומחין וחכמים הקילו שלא להצריך שלשה מומחין כדי שלא תנעול דלת בפני לווין שמא יכפור הלוה ולא ימצא מומחין לכופו לדין: אבל גזילות וחובות. וזהו חבלות בג' מוחין דאלהים כתיב בפרק שומרין ג' פעמים ומינה ילפינן לשלשה מומחין: נזק. אדם שהזיק או שור המועד דמשלמין נזק שלם: וחצי נזק. שור תם שהזיק ואע"ג דהיינו חבלות איידי דבעי למיתני תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה שאינו משלם כמה שהזיק אלא יותר תני נמי חצי נזק שאינו משלם כמה שהזיק שהרי משלם פחות ואיידי דתני חצי נזק תנא נמי נזק: ומוציא שם רע. לא מצאתי לבתך בתולים וענשו אותו מאה כסף: שיש בו דיני נפשות. דאם אמת היה הדבר וזנתה תחתיו וסקלוה ודיני נפשות בעשרים ושלשה הן והלכה כחכמים:

גמ' מנן תיתי ליה. דדיני ממונות בשלשה דהא ג' אלהים הכתובים בפרשה בשומרים הוא דכתיבי וזהו גזילות וכן חבלות דמה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו אבל בהודאות והלואות מנא לן: והיו אלה לכם לחקת משפט. כתיב בפרשת ערי מקלט: הייתי אומר. לשון קושיא הוא וכלומר דמהאי קרא נימא דהקישן הכתוב לענין שיהא צריך דרישה וחקירה בדיני ממונות כמו בדיני נפשות ולעולם דיני ממונו' בשלשה מנא לן. א"כ הייתי אומר בניחותא היא וכלומר דממשפט ילפינן דדין אחד לכל דיני ממונות והוקשו דיני הודאות והלואות לגזילות וחבלות דבשלשה וכמו דהוקשו דיני ממונות לדיני נפשו' דאפילו דרישה וחקירה בעו מן התורה והך ומנין וכו' דלקמיה ברייתא אחריתא היא וכמו והאי תנא מייתי לה מהכא: ריבה בה דיין אחד. מדלא כתיב אל השופט: ואין דורשין תחילות. דלגופיה איצטריך דליבעי מומחין דאלהים לשון גדולה ורבנות: אין ב"ד שקול. דס"ל דבעינן בית דין נוטה כדי שיתקיים בו הטייה אחרי רבים: בשנים הכתוב מדבר. קרא דאשר ירשיעון אלהים בשני' הוא מדבר וכדמסיק דאשר ירשיעון מלא כתיב: וכרבי. ולדברי רבי א"כ ניבעי דיני ממונות בחמשה וכדי שיגמור בב"ד של ג' דהא לדידי' ארבעה כתיבי ואין ב"ד שקול הרי כאן חמשה: אשכח תני ר' חזקיה. כלומר דבאמת אשכחן ברייתא דתני ר' חזקיה דבעי חמשה וכרבי אתיא: הרוג על פי מטים. דכתיב אחרי רבים להטות והרוג דקאמר לאו דוקא הוא דהא בדיני ממונות מישתעי אלא כלו' דהואיל ואמרה תורה לנטות בדין ומקשינן לעדים מה עדים שנים דכתיב על פי שנים עדים וגו' אף מטים בדין צריך שיהו שנים מזכין ושנים מחייבין ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי חמשה:

לא

מנן תיתי לי' והיו אלה לכם כו' הייתי אומר אחד דיני ממונו' ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה ומנין לד"מ שהן בשלשה פי' הא מגיע דדמי דיני ממונות לדיני נפשות מקרא דוהיו אלה לכם דהא בשביל זה הייתי אומר דדיני ממונות בעי נמי דרוח"ק אך מדרבנן היא מפני נעילת דלת אמרו חכמים דד"מ לא בעי דו"ח [כדאיתא בבבלי דף ב' ע"ב עיי"ש] וא"כ לפ"ז מנ"ל דד"מ לא שוה לד"נ דצריך כ"ג כמו ד"נ ומנין לדיני ממונות שהן בשלשה ויליף לה מג' פעמים אלקים הכתובים בפרשה ופלוגתא דר"י ור"י אם דורשין תחלות:

רבי אומר בשנים הכתוב מדבר כו' אשר ירשיעון אלקים אין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי שלשה וע"כ הכונה בברייתא הזאת דמסיים הרי שלשה דע"כ דבעינן שלשה בגמר הדין דיגמור הדין ע"פ שלשה כדאיתא בבבלי ד"ג ע"ב עיי"ש דל"ל דלא בעינן כל עיקר אלא שלשה ז"א דממנ"פ אי לא דרשינן תחלות א"כ הוי שלשה מפורש בקרא אפילו בלא הסברא דאין ב"ד שקול ואי דדורשין תחלות א"כ ע"י הסברא דאין ב"ד שקול בעינן חמשה והו"ל לרבי לסיים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי חמשה ואלא ע"כ דלעולם בעי חמשה והא דמסיים הרי כאן שלשה ה"פ דבעינן שיגמור הדין ע"פ שלשה כדאיתא בבבלי והא דבעינן חמשה היא משום דבעינן ג"ד ע"י שלשה וזהו עיקר הקפדת הכתוב דבעינן ג"ד ע"י ג' וממילא צריך ה' ולא משום דצריך חמשה ע"כ יוגמר ע"י ג' ז"א אלא דהעיקר דבעינן ג"ד בג' ע"כ צריך ממילא ה'. ורבי נמי דריש מסורת וע"כ המסורת מלמד דג' הכתובים בפרשה קאי על ג"ד וילפינן זאת מהאם למקרא ואהני מקרא ואהני מסורת לאשמעינן דהכתיבין בפרשה קאי על ג"ד. ע"ז מקשה ר"א א"כ בעינן לפ"ז בסנהדרי קטנה ארבעים וחמשה כדי שיוגמר הדין בכ"ג כדמקשה ר"א בבבלי דף ג' ע"ב עיי"ש. וה"נ פריך הכא ר"א בעי ולרבי דיני ממונות בחמשה ושיגמור בכ"ג וכדברינו דע"כ בעינן חמשה וג' דמסורת דכתיב בקרא קאי על הגמר דין א"כ בעינן שיגמור בכ"ג בסנהדרי קטנה דהא לפי הכתוב דמסורת קאי על ג"ד. אשכח תני ברייתא אחריתי דתנא ר' חזקי' דמסיק בהאי ברייתא מפורש דמסיק דבעינן חמשה ולא כהברייתא הזאת דבעינן לרבי חמשה ומסיק הרי כאן שלשה לגמר דין לפי הכתוב ז"א דלא מסיק אלא הרי כאן חמשה וגזה"כ כאן דבעינן חמשה והקרא לא מיירי בג"ד ומביא הברייתא לא בשביל דיליף מדרש אחר הנפ"מ. ז"א דאין נפ"מ בין מדרש דברייתא הזאת לבין הדרש דברייתא דתני חזקי' אלא מהמסקנא דמסיק שם הרי כאן חמשה. ולא כהברייתא הזאת דמסיק הרי כאן שלשה. אלא דלדרשא דהברייתא הזאת נמי בעינן חמשה מה"ת על עיקר הדין:

לא

מראה הפנים

דיני ממונות בשלשה. הקשו בתוס' הא דלא תני כופר ושלשים של עבד כדתנן שאר קנסות וי"מ משום דשור מיתתו בכ"ג ובזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר וכו'. וכלומר דלא משכחת לה כופר אא"כ השור בסקילה ואז הבעלים ג"כ נידונין בכ"ג. דחד דינא הוי וכפשיטותא דהאי ש"ס בסוף ההלכ'. ולפ"ז למאי דמדחו לסי"מ ומשום דאיכא אמוראי דסברי אפי' ר"ע התם אית ליה כופר שלא בכוונה. והכי קי"ל א"כ בכה"ג דאיכא כופר אף במקום דאין השור בסקילה נהא דין הכופר בשלשה וכן בקנס של עבד ומיהו מומחין בעינן דהא קנסות נינהו וכמ"ד כופרא כפר' הוי והכי קי"ל ואע"ג דמשלם ע"פ עצמו הוא עכ"פ קנסא מיקרי ולאו ממונא הוא לענין זה ועיין בפ"ד דב"ק הלכה ה' ד"ה תיפתר שעבר ושחטו שם ביארתי לשי' הרמב"ם ז"ל ולפי' רש"י והתוס' בענין כופרא כפרה ומשלם ע"פ עצמו. וסיימו התוס' א"כ התנא לא איירי אלא בממון שניתן מיד ליד ור"ל דניתן ליד הניזק עצמו משא"כ בכופר ושלשים של עבד. ועיין עוד מזה בסוף ההלכה ד"ה שור הנסקל כולו ממון הוא:

מנן תיתי ליה והיו אלה לכם לחקת משפט. בהאי פרשתא לא כתיבא דיני ממונות ואפשר דהכי דריש לה דהתורה אמרה בין שיהיה דיני נפשות בין דליכא כגון שורג בשגגה דאיירי בפרשה משפט א' לכם והה"ד לדיני ממונות דליבעי דריבה וחקירה וא"כ בדין הוא דליבעי נמי מומחין בכל דיני ממונות אלא דתקנת חכמים היא בהודאות והלואות כדי שלא תנעול דלת בפני לווין והתם דריש לה להא דר' חנינא מקרא דמשפט אחד יהיה לכם דבתיבא דיני ממונות כפרשת מכה בהמה וגו' והתוס' כרים פרקין ד"ה דברי הכל אין דיניהן דין פלפלו בזה אם הוקשו דיני ממונות אהדדי מהאי קרא וכתבו למאן דלית ליה עירוב פרשיות ס"ל דהוקשו דיני ממונות אהדדי. ונראה לפרש דהשתא הסוגיא דהכא דמעיקרא קאמר מנן תיתי ליה דדיני ממונות והיינו הודאות והלואות דבשלשה וקאמר דמקרא לחקת משפט הוקשו כל הדינים אהדדי דאפי' בדרישה וחקירה הייתי אומר דהוקשו דיני ממונות לדיני נפשות אי לאו דתקנו חכמים דבד"מ לא בעינן דרישה וחקירה ומכל מקום הוקשו ג"כ דיני ממונות אהדדי לענין זה דכמו דגזילות וחבלות בג' כך דיני הודאות והלואות והדר קאמר ומנין לדיני ממונות בג' כלומר לכל דיני ממונות דקאמרת דגזילות וחבלות גופייהו מנלן וקאמר ונקרב וכו' דהתם גזילות וחבלות הוא דכתיבי. ובענין מה דמחלק בתנא וקתני להו בתרתי בבי לא איירי הכא עד לקמן דפריך קושית הש"ס דהתם לא כן גזילות הן חבלות ועיין לקמן:

אשר ירשיעון אלהים אין כתיב כאן אלא אשר ירשיען. כדדריש אליבא דרבי התם בדף ג' ע"ב וקאמר ורבנן ירשיען כתיב ופליגי במסורת וכדכתב הר"ן ז"ל בהא דלקמן קרנות קרנת קרנת משמע מהכא דלפום גמ' צריך להיות בש"ת קרנות בוא"ו בפרשה כבשה דיחיד וכתבו מקצת מפרשים ז"ל בשם הר"ר שלמי' ז"ל דלא כתיב קרנות לא במכתב ולא במסורה וא"כ הוא ל"ע ויש כיוצא בזה ביום כלות משה מלא ורבותינו אמרו דכלת כתיב וכן ולבני הפילגשים מלא ורבותינו אמרו פילגשם חסר וכתב הרשב"א ז"ל דהא הוי פלוגתא דמדינחאי ומערבאי בפלוגתא בן אשר ובן נפתלי ובכל מקום שאנו מוצאים מחלוקת בספרים אמרו במס' סופרים שהולכים אחר הרוב עכ"ל וכלומר אחר רוב ס"ת המצאים כתובין לפנינו:

אשכח תני ר' הזקיה וכו'. ובתוספתא ריש פ"ק קתני בהדיא רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה. ומייתי לה התם. וי"ל דלהכי מייתי להאי ברייתא דר' חזקיה דאפי' להספרים בלמו דירשיען כתיב דרים אליבא דרבי חמשה מהיקישא דעדים:

לא

גליון אפרים

רבי אבהו בעי וכרבי דיני ממונות בחמשה ושיגמר בג' כצ"ל. מדלא אמר נאמר אלהים למטה ונאמר אלהים למעלה מה למטה שנים אף למעלה שנים ואין ב"ד שקול מוסיפים עליהם עוד אחד הרי ה' משמע דהלמוד הוא כך אשר ירשיעון אלהים שנים ואין ב"ד שקול הרי ג' עד אלהים יבוא דבר שניהם ל"ל אלא לרבוי עוד אחד הרי ד' ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי ה'. וכקושית הגרע"א בגהש"ס בבבלי:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ה מהל' סנהדרין ה"א סמ"ג עשין צו טוש"ע חו"מ סי' ג ס"א

ב כ מיי' שם הלכה ט'

ג ג ד מיי' שם ה"ח וה"ג

מסורת הש"ס

סנהדרין ג ע"ב

במדבר לה

שמות כב שם שם

תורה אור

תורה אור

*לא הן גזילות הן חבלות. אשכח תני ר"ש בן יוחי °ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. אתא מימר לך בפשוטה דקרייא ותייא כרבי יוסי בר חלפתא. ר' יוסי בר חלפתא אתון תרין בר נש מידון קומוי א"ל על מנת שתדיננו דין תורה. אמר לון אני איני יודע דין תורה אלא היודע מחשבות יפרע מאותן האנשים. מקבלין עליבון מה דנא אמר לכון. רבי עקיבה כד הוה בר נש אזל בעי מידון קומיה הוה א"ל הוו יודעין לפני מי אתם עומדין לפני מי שאמר והיה העולם שנאמר °ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ולא לפני עקיבה בן יוסף. *תני קודם לארבעים שנה עד שלא חרב *הבית ניטלו דיני נפשות ובימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות. אמר ר"ש בן יוחי בריך רחמנא דלינא חכים מידון. *שמואל אמר שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד הצוף ר' יוחנן וריש לקיש תריהון מרין אפילו שנים שדנו אין דיניהן דין. תמן *תנינן היה [א] דן את הדין זיכה את החייב חייב לזכאי טימא לטהור טיהר לטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ר' בא בשם ר' אבהו בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשנים. מה אנן קיימין אם בשטעה ודנן משיקול הדעת בדא מה שעשה עשוי. אם בשטעה ודנן דין תורה בדא ישלם מביתו. רבי בא בשם רבי אבהו בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשלשה על מנת שתדיננו דין תורה וטעה ודנן משיקול הדעת מה שעשה עשוי מפני שטעה ודנן משיקול הדעת ישלם מביתו שהגים דעתו לדון יחידי דין תורה *דתנינן אל תהי דן [ב] יחידי שאין דן יחיד אלא אחד. א"ר יהודה בן פזי אף הקב"ה אין דן יחידי שנאמר °וכל צבא השמי' עומדי' עליו מימינו ומשמאלו אילו מטין לכף זכות ואילו מטין לכף חובה. אע"פ שאין דן יחידי
חותם

שמות כא | זכריה יט | מלכים א כב

לא הן גזילות הן חבלות פי' כקושית הבבלי אטו גזילות וחבלות לאו ד"מ נינהו וה"נ הכי מקשה וכי ד"מ לא הן גזילות וחבלות ולמה פלגינהו בתרתי [ובבבלי משני דלפיכך פלגינהו בתרתי משום דחלוקין בדיניהן דד"מ לא בעינן מומחין ובגזילות וחבלות בעי מומחין ופריך מאי קסבר אי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן וקאי הקרא על הלואה א"כ ליבעי נמי מומחין דקאי עד האלקים על הלואה. ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן שלשה מנ"ל ומשני דלעולם קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן וכדין דליבעי נמי מומחין והאי דלא בעינן מומחין היא כדר"ח דהיא משום שלא תנעול דלת בפני לוין עיי"ש] ומשני כתירוצא דבבלי דתרתי קתני דד"מ בעי שלשה וגזילות וחבלות בעי גם מומחין והא דד"מ לא בעי מומחין היא דג' פעמים אלקים קאי על גזילות וחבלות ולא על ד"מ דאין עירוב פרשיות כתוב כאן ולא בעינן מומחין גבי ד"מ והא דבעינן שלשה היא משום דתני רשב"י ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וע"כ אין דנין לפני יחיד דלפניהם כתוב ואין פחות משנים ואין ב"ד שקול ע"כ דבעינן ג' ובאמת אין עירוב פרשיות אלא כפשוטו וע"כ לא בעינן מומחין גבי ד"מ. וזהו דגרסינן אשכח תני רשב"י ואלה המשפטים וגו' לפניהם דמזה ידעינן ג' ואתא למימר לך ר"ל אתא התנא דחלקינהו לד"מ וגזילות וחבלות לתרתי. אתא מימר לך בפשוטה דקרייא ר"ל אין עירוב פרשיות אלא כפשוטו ובגזילות וחבלות בעינן מומחין ובד"מ לא בעינן מומחין וכאוקימתא דרבא בבבלי אך בבבלי קאמרינן דע"כ דס"ל עירוב פרשיות והילכך בעי ג' ומומחין לא בעינן משום דר"ח דנעילת דלת. והכא בירושלמי ס"ל דלא ס"ל עירוב פרשיות וע"כ לא בעי ד"מ מומחין וג' בעי משום תשים לפניהם. ומביא ראי' דלא בעינן מומחין ותייא כר"י ב"ח דאתון תרי בני נש למידן קומוי כו' א"ל אני איני יודע ד"ת. אלא כו' מקבלין עליכון מה דנא אמר לכון הלמא אע"פ מרוב ענותנותו לא החזיק א"ע למומחה מ"מ סבירא ליה דכשר לד"מ:

מה אנן קיימין אם בשטעה ודנן משיקול הדעת בדא מה שעשה עשוי אם בשטעה ודנן ד"ת בדא ישלם מביתו. אם נפרש כלשון בתמי' כדרך בכל הש"ס צריך לגרום בהיפוך כמו שכ' הש"כ ז"ל סי' כ"ה. גבי שיקול הדעת פריך בדא ישלם מביתו וגבי ד"ת גרסינן בדא מה שעשה עשוי. ואולי נפרש בניחותא אם בשטעה ודנן בשיקול הדעת בדא מה שעשה עשוי. ר"ל אין לנו לומר אלא מה שעשה עשוי ואם בשטעו ודנו ד"ת בדא אין לנו למימר אלא ישלם מביתו אבל למימר תרויהו מה שעשה עשוי וישלם מביתו לא משכח"ל אלא ע"כ באופן זה כאוקימתא דר"ב בשם ר"א כשקיבלו עליהם יחיד לדון ד"ת וטעה בשיקול הדעת ישלם מביתו משום שדן יחידי דיני ממונות:

ר"מ

לא הן גזילות הן חבלות. אטו בכלל דיני ממונו' לא הן גזילות הן חבלות ומפני מה חלקן התנא לשנותן בתרתי: אשכח תני ר"ש בן יוחי. אשכחן ברייתא דתני רשב"י ומפרש לטעמא דהתנא במתני' דאקרא קאי כדכתיב ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ומפרש ברישא דיני ממונות כי תקנה עבד עברי והדר גזילות וחבלות בפרשה ואתא התנא מימר לך כפשוטה דקרייא כמו שהן כתובין במקרא: ותייא כר' יוסי בן חלפתא. כלומר דאגב דהתנא שונה כמו שהן כתובין בא להשמיענו פשוטה דקרא ג"כ לענין זה דאשר תשים לפניהם כתיב ומכאן דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות וכמו שאמר ר' יוסי בן חלפתא לאלו שבאו לפניו לדון ואמרו לו שידון אותם בדין תורה: אני איני יודע דין תורה. אלא לפי טענותיכם אני דן אתכם והיודע מחשבות הוא יפרע מאותן האנשי' הטוענין שקר אבל צריך שתקבלו עליכם מה שאני אומר לכם: לפני מי אתם עומדים. לא לפני אלא לפני מי שאמר והיה העולם דלפני ה' כתיב: בריך רחמנא דלית אנא חכים מידון. שאיני יכול לדון ואין עלי עונש המשפט וחושך עצמו מן הדין היה ולפיכך אמר כן: ב"ד חצוף. שעברו על תקנת חכמים: אפילו שנים שדנו. כלומר אפי' דנו כבר אין דיניהן דין: תמן תנינן. בפ"ד דבכורות מי שאינו מומחה וראה את הבכור וכו' ישלם מביתו דן את הדין וכו' ומוקי לה ר' בא דמיירי שקבלוהו עליהם ואמרו לו הרי את מקובל עלינו כשלשה ל"ל כדלקמיה דאי לאו הכי הא ר"י ור"ל דאמרי תרווייהו דאפי' שנים שדנו אין דיניהן דין:

מה אנן קיימין. הש"ס מסיק לה להכריח אוקימתא דר' בא בשם ר' אבהו דאי לא תימא הכי קשיא במאי עסקינן דבאיזה הדבר היה הטעות שלו: אם בשטעה ודנן משיקול הדעת. שלו ואינו מפורש בהדיא הדין דאינו כן אלא דכגון דאיכא פלוגתא וסוגיא דעלמא אזלה כחד ואיהו אזל ועביד כאידך: בדא מה שעשה עשוי. בתמיה והרי לא קבלו אותו עליהם ואפי' בשנים שדנו ואינם מומחין אין דיניהן דין: אם בשטעה ודנן דין תורה. כלומר שהטעות היתה במה שמפורש בדין א"כ קשיא בדא ישלם מביתו והא קי"ל טעה בדבר משנה חוזר הדין וצריך זה מי שזיכה אותו להחזיר מידו: ר' בא וכו'. כלומר אלא ע"כ כדאמר ר' בא בשם ר' אבהו דהכא במאי עסקינן שקבלו אותו עליהם כשלשה ואמרו לו על מנת שתדיננו דין תורה ולפיכך מה שעשה עשוי דהרי קיבלו עליהם דינו והוא טעה בשיקול הדעת וישלם מביתו על שהגים דעתו לדון יחידי דין תור':
חותם

מסורת הש"ס: סנהדרין ב ע"ב | (לקמן פ"ז) פ' שבת טו | סנהדרין ד' לו וש"נ | (בכורות פ"ד) סנהדרין ל"ג וש"נ | (אבות פ"ד)

עין משפט נר מצוה: ד א מיי' פ"ו מסנהדרין ה"ב סמ"ג עשין לג טוש"ע ח"מ סי' כ"ה ס"ב | ה ב מיי' שם פ"ב הי"א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' ג ס"ג

מראה הפנים

לא הן גזילות הן חבלות. זו היא קושית הש"ס דהתם אטו גזילות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו ולא ניחא ליה להש"ם לשנוי כדר' אבהו דהתם דמה הן קתני משום האי קושיא דפ"ק לה התם שלשה שלשה למה לי וכן שינויא דרבא דתרתי קתני התם הוא דבייתא דמפרש לה הש"ס להדיא דבהודאות והלואות לא בעינן מומחין משום דר"ח והלכך מפרש דמחלק לנו התנא בתרי בבי וסוגיא דהש"ם דהכא לא נחית להא ומשני לה שינויא אחרינא:

ובימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות. יש לפרש דלענין יחיד מומחה שאינו יכול לכוף קאמר דמחמת קילקול הדור בימיו תיקן זה ובבבלי פ"ק דשבת דף ט"ו ע"א ל"ג אלא מ' שנה עד שלא חרב הבית גלתה סנהדרין ובטלו דיני נפשות:

מה אנן קיימין אם בשטעה ודנן משיקול הדעת בדא מה שעשה עשוי. למאי דנתבאר בפנים א"ל כאן לבבא הגי' כמו שהגיה הש"כ בסי' כ"ה ולהפכה אם בשטעה ודנן דין תורה בדא מה שעשה עשוי אם בשטעה ודנן בשיקול הדעת בדא ישלם מביתו כלומר במאי עסקינן אם בטעה ודנן דין שהוא פשוט בתורה להפך דמאי מה שעשה עשוי ואי בשטעה ודק בשיקול הדעת דמאי ישלם מביתו דהא קבלוהו עליהם וכך פריך בש"ס דיל; עכ"ל ומחמת זה רצה לומר שם דלסוגי' דהאי ש"ס יש חילוק בין קבלוהו כשתם דפטור מתשלומי' וכן אמרו בפירוש ע"מ שתדון לי דין תורה דחייב ובמ"כ אינו כן ולא כפירושי אלא מפני שהלה בתחלה אינו כתוב כדברי ר' בא אלא כשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשלשה ואח"כ כתוב גם ע"מ שתדיננו דין תורה דימה שהוא תירוץ אחר ומה אנן קיימין הוסיף היא אחר דהיינו דמיירי שקיבלו עליהם ורצה לדמות לגמרי [illegible] בענין סידור הקושיא והתירוץ ומכח הדמיון הזה יצא לחלק שם כמוזכר דהשום פלוגתא ולחלוק עלינו את הבוין. ומ"מ אינו דומה בענין סידור להדברים אף לפי דבריו דהתם דף ו' ע"א מקשה אח"כ דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה וכו' אלא דטעה בשיקול הדעת. אלא דלדינא בווין הם הסוגיות ואין זה צריך לפנים דהכא מה אנן קיימין דקאמר הוכחה היא לשינויא דר' בא והיינו ר' בא דמעיקרא ולבסוף ואם אמרו הרי את מקובל עלינו אף כשמאת שיינו לדון להם דין תורה וכדכתב הרא"ש ז"ל וכן המרדכי בשם רבינו מאיר ז"ל הביאו הב"י שם וכך היא סוגית הש"ם הזה להגיה המסקנא בתחלה ואח"כ ההכרח לזה וכך פירושו דמה אנן קיימין אם תאמר שלא קבלו עליהם מיירי ובשטעה וכו' וא"כ א"ל לשבש כלל וספיר מיתפרשא כמבואר בפנים. ודוגמא לזה תמצא פ' יש נוחלין הלכה ז' בשתם חלוקין מה אנן קיימין וכו' אלא כן אנן קיימין בשתם וה"נ על ה"א מיתפרשא דאלת"ס מה אנן קיימין ואל תתום אם לא כתוב כאן אלא דהיינו הך וכן מבואר בכרכה מקומות. ואתיא שפיר נמי כסוגית הש"ם דהתם ממש דמקשי לה על הא דר"י ור"ל דאמרו אין דיניהן דין ממתני' דבכורו' ומשני לה כדהתם והיינו דמותיב ליה ר' אבא לר' אבהו דגרי' שם ואהר שקי"ל ממנו שנה כן כדהכא וזהו בעלמו ר' בא בשם ר' אבהו ודרך הש"ם הזה לקצר ומכליע הפירכות והבינוים כתדא להעמי"ד המסקנא ועיין עוד בדיבור דלקמן ובענין מה שכתבו הסיטות ופירושי' בחילוקי דינים בהאי ענינא אין לי להאריך במבואר בכתובים. ובמקצת אעיר בענין זה דלמאי דכתבו התוספות בר"פ מכלתין ד"ה דברי הכל אין דיניהן דין דלר' יוחנן דס"ל כהגזול כרמי בר המא דלות ליה עירוב פרשיות והכא קאמר דשנים שדנו אין דיניהן דין ומגז

שנויי נוסחאות (שנ"ג) עומדים במקרא „עומד".

כבר לאדן

ובימי ר"ש בן יוחאי בטלו דיני ממונות כן צ"ל (וכדלקמן פ"ז ה"ב): תרויהון אמרין אפילו ב' שדנו. תוספות סנהדרין פ"ק דף ב' ע"א ותוס' גיטין פ"ד דף ל"ב:

כשאמרו לו הרי את מקובל עלינו. צ"ל פרק אחד דיני ממונות:

עמודי ירושלים תנינא

רבי יוחנן ור"ל תרוייהו מרין אפילו שנים שדנו אין דיניהן דין כ"כ בשם הירושלמי התוס' בסנהדרין (ב' ע"ב) וביבמות (מ"ו ע"א) כ' על מה דאמר ר"י גר צריך ג' משפט כתיב ביה וז"ל ואפילו למ"ד בסנהדרין ד"ת חד נמי כשר הכא מדמיק לגזילות וחבלות דבעינן שלשה לכולי עלמא ור"י דהכא אית ליה בהדיא בירושלמי דשנים שדנו אין דיניהן דין עכ"ל נראה דהאי ור"י דהכא אית ליה בהדיא בירושלמי הוא תירוץ אחר דלר"י בלא"ה לק"מ דהוא ס"ל בירושלמי דשנים שדנו אין דיניהן דין רק בג' ע"כ שפיר אמר דגר צריך ג' רק דמתחלה כתבו דיוכל היות דבגר צריך ג' לכולי עלמא דמדמינן אותו לגזילות וחבלות וז"פ וע"כ תמהנו על סו"ת משפט צדק (ח"א סי' נ"ה) שהיתה לו נוסחא משובשת בתוס' ביבמות שכתבו שבירושלמי אית ליה לר' יוחנן דשנים שדנו דיניהן דין וע"כ כתב ע"ד התוס' דסנהדרין שכ' שבירושלמי אית ליה לר"י דשנים שדנו אין דיניהן דין וז"ל וצריך להתישב שבדברי התוס' ביבמות פרק החולץ כתבו גירסא אחרת מהירושלמי שכתב להיפוך דר"י אית ליה

אמרי ברוך

בפ"ם ד"ס בריך רחמנא דלית אנא חכים מידון וכו'. נ"ב שינה הגירסא הנכונה בפ"י פי' מחבר קרבן עדה ישוי"ם לקמן בפ"ז הלכה ב':

מסורת הש"ס
ברכות פ"ט
מ"ר קדושים פכ"ד
מ"ר דברים פ"א וע' יומא ס"ט ע"ב
ע' סנהדרין דף ה
שם
(תוספת פ"ז) ע' סנהדרין לו.
(בכורות פ"ד) בכורות כט

חותם יחידי. כדכתיב הרשום בכתב אמת וזהו חותמו של הקב"ה: ואמת הדבר. מפני שע"י המלכה בלבא גדול שלמעלה: אימתי חותמו של הקב"ה אמת. אימתי חותם בחות' זה אחר שנמלך בב"ד של מעלה: כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו. וכן הוא בברכות פ' הרואה: ובנין אב שבכולם. שהוא ע"פ מדת הדין כדכתיב: מהו אמת. ולמה חותמו של הקב"ה אמת: א"ר בון. שהוא נוטריקון אלהים מלך תמיד: ר"ל אמר. היינו טעמא דאלף רישיה דאלפא ביתא מ"ם באמצעיתא תי"ו בסופה ורמז היה הוה ויהיה: ונפק דינא עם ר' בנימין. יצא הדין זכאי עמו: אתא ר' בא בעי מיטרוף על ר' אמי. רלה להקים ולהטריח לר' אמי על שדנו ר' יצחק ביחידי: ואליף ליה ר' אמי דמומחה שכפה לדון לפניו ודן דינו דין ור' יצחק מומחה הוא: מדרתא. על שער העיר קסרין: לגרמיה. בעצמו וביחידי: כיון דאינון חמו לי. מאחר שהם רואין אותי אני יושב יחידי והן באים מאיליהן לדון לפני הוי כמי שקיבלו אותי עליהן: ותני כן. דבשקיבלו דן יחידי: אייתיב גביה. הושיב ר' חייא רבה תלמיד אחד אללו שלא יהא יחידי: ולא כן וכו'. בתוספ' פ"ז ובין בדיני ממונות בין בדיני נפשות ומשני דנימר תלמיד חבר הוה זה כק"א לר' יוחנן שהיה תלמיד חבר שלו ואותו נמנה בפני עלמו הוא: גזר דין נפק מן דרב לגרמיה. ילא פסק דין מלפניו ודן כשהוא יחידי וכן אלו כולם: תמן תנינן. פ"ד דבכורו':

תורה אור

חותם יחידי שנאמר °אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת. אמר רבי יוחנן לעולם אין הקב"ה עושה בעולמו דבר עד שנמלך בבית דין שלמעלן מה טעם °ואמת הדבר וצבא גדול. אימתי חותמו של הקב"ה אמת בשעה שנמלך בבית דין שלמעלן. *א"ר לעזר [ה]כל מקום שנאמר וה' *הוא ובית דינו. ובניין אב שבכולם °וה' דבר עליו רעה. מהו חותמו של הקדוש ברוך הוא רבי ביבי בשם ר' ראובן אמת מהו אמת. א"ר בון שהוא אלהים חיים ומלך עולם. אמר ריש לקיש **אל"ף רישיה דאלפא ביתא מ"ם באמצעיתה תי"ו בסופה לומר °אני ה' ראשון שלא קיבלתי מאחר ומבלעדי אין אלהים שאין לי שותף ואת אחרונים אני הוא שאיני עתיד למוסרה לאחר. רבי בא ורבי בנימין בר יפת הוו דיינין קומי ר' יצחק ונפק דינא עם רבי בנימין. אתא רבי בא בעי מיטרוף על רבי אמי ואלף *מומחה [א] שכפף ודן דינו דין. רבי אבהו הוה יתיב דיין בכנישתא מדרתא דקיסרין לגרמיה אמרין ליה תלמידיו ולא כן אלפן ר' אל תהא דן יחידי. אמר לון כיון דאנן חמי לי יתיב דיין לגרמי ואתון לגביי כמי שקיבלו עליהן. ותני כן במה דברים אמורים שלא קיבלו עליהן אבל [ב] אם *קיבלו עליהן דן אפילו יחידי. רבי יוחנן אזל מידון קומי רבי חייה רבה אייתוב גבי חד תלמיד. ולא כן *תני *אב ובנו [ג] הרב ותלמידו שניהן נימנין אחד. נימר חבר ותלמיד היה כרבי לעזר לר' יוחנן. גזר דין נפקו מן דרב לגרמיה מן דרבי אחא לגרמיה מן דרבי יונה ור' יוסי לגרמיהון. *תמן תנינן הנוטל [ד] שכרו לדון דיניו בטילין

(דניאל י) (שם) (מלכים א כב) (ישעיה מד)

כיני

עין משפט נר מצוה
א
א מיי' פ"ב מסנהדרין הי"א סמ"ג עשין לז טוש"ע ח"מ סי' ג ס"א בהגה"ה
ז
ב מיי' שם פ"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' כב ס"ב
ח
ג מיי' שם פי"ד ה"ז טוש"ע שם סי' יח ס"ה
ט
ד מיי' שם פכ"ג ה"ה טוש"ע שם סי' ט ס"ה

מראה הפנים

ליה הא וכתבו דסמוך על משפט אחד יהיה לכם דבעינן שלשה. והשתא למאי דקי"ל כר' חייא כר' יוסף התם דאית ליה עירוב פרשיות כתוב כאן בעינן שלשה וכדאמר התם בהדיא ואפי' מומחין הוה בעינן אי לאו משום דר' חנינא ולכאורה הוה קשה לר' אבהו בעלמו דקאמר שנים שדנו אין דיניהן דין והא משמע דמדאורייתא הוא דקאמר ג' הוא דבעינן כדמשמע בסוגיא דרים מכילתין אליביה לעולם קסבר עירוב פרשיות וכו' וא"כ אמאי מפני ר' אבהו בדף ו' הנזכר דמיירי שקבלוהו עליהם והא התם בלינו מומחה איירי ואי אמרינן דמדאורייתא ג' בעינן ואי לא מהני מה שקבלוהו עליהם ליחיד אינו מומחה וחילוק זה מבואר בדברי המפרשים ז"ל וכ"כ הר"ן ז"ל. ומזה מוכרח לומר דלמאי דמפני ר' אבהו התם וכן הכא דע"כ מדרבנן הוא דקאמר שנים שדנו אין דיניהן דין והלכך מהני אם קבלו עליהם והשתא סייעתא למאי דתירלו המפרשים לדעת הרמב"ם ז"ל בפסק בפ"ב דסנהדרין הל' ט' כרב אחא בריה דר' איקא דאפילו אחד מותר לדון מן התורה ואפ"ה פסק שנים שדנו אין דיניהם דין וכבר מבואר הוא דפירשו ז"ל דמדרבנן קאמר ולמאי שנתבאר בלאו הכי מוכרח לזה ואפי' אליבא דר' אבהו גופיה. והרי הרמב"ם ז"ל פוסק כר' חייא בר יוסף דעירוב פרשיות כתוב כאן דכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב וסובר כזה כדי' הריב"ש ז"ל כתוס' הגוזל דף ק"ז ע"א ולא ס"ל כשי' רש"י דפירש דבפקדון אפי' בכופר הכל בעי שבועה ור"ל אפי' אמר להד"מ ולא כשי' ר"ת דפי' שם דבפקדון בעינן הודאה בהדי שבועה דנאנסו במקלת הוא מודה ובמקלת טוען נאנסו אבל כפירה לא בעינן בהדי טענת נאנסו ושי' הריב"א שם הוא שיטה אחרת ומוסכמת לגדולי האחרונים ז"ל וזה דבטענה הצריכ' בפקדון להוד והיא טענת נאנסו דלא שייכא במלוה התם הוא דלא בעינן הודאה במקלת דאפי' טוען נאנסו הכל חייב שבועה דבענין זה אמרי' עירוב פרשיות ומקרינן כי הוא זה מפקדון אבל בטענה ששייך גם במלוה כגון להד"מ בזה שוין מלוה ופקדון דבלא הודאה מקלת פטור משבועה מן התורה והיינו פקדון והיינו מלוה ככס"ג וכך הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שכירות שכתב שם בהל' ח' ואין אחד מן השומרים לריך להודות במקלת ובהל' י"א כתב טען שהפקיד אללו וזה אומר לא המרתי אלא הנח לפניך ולא נעשיתי לו שומר נשבע היסת שלא קבלו אלא בדרך זו והיינו כשי' ריב"א דבכה"ג פטור משבועת התורה וכן כ"כ התרומות בשער ז' בשמו ז"ל וכן הטור בסי' פ"ז. ולא כתבתי זה אלא לצורך מקומו שילטרך לנו ביאור זה אי"ה. ועיין בפ' שבועת הדיינין הלכה א'. ועכ"פ אי אית לן עירוב פרשיות א"כ ע"כ לומר דקרא דבלדק תשפוט עמיתך מפקא ליה ממשמעותיה לענין זה דאף דכי הוא זה דכתיב בפרשה במלוה או בטענה השייך למלוה מיבתעי מ"מ לא בעינן ג' הכתובין בפ' כ"א לגזילות והבלות ובתר ד"מ מדרבנן הוא דאמרו שנים שדנו אין דיניהן דין כדמוכרח לר' אבהו גופיה כמבואר לעיל:

מומחה שכפף ודן דינו דין. התם בדף ה' ע"א גרסינן ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי אמר רב נחמן כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי איבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא וקיטנא רשותא או דילמא אע"ג דלא נקיט רשותא ת"ש דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל אם קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים וש"מ דדיניה דינא אף דלא נקיט רשותא והתוס' שם הקשו על פירש"י ז"ל וכן הר"ן ז"ל כתידוביו הקשה עוד על מה שפירש"י אם קבלוך עלייהו בין לדין בין לטעות דהא פשיטא היא ולריכא למימר שאינו משלם ועוד דבלאו הכי היכי מוכח דדיניה דינא דילמא שאני הכא שקבלוהו עליהם כדין תורה אלא שלא קבלו עליהם טעותו וכשקבלוהו עליהם דינו אין תידוש אם הוא כשר שאף הדיוט ואינו מומחה כלל דינו דין כשקבליהו עליהם כדאמרי' לקמן הכ"ע כשקיבלוהו עלייהו אלא ודאי הכי עיקר הפירוש אי קבלוך עלייהו שהם פטור מן התשלומין מאחר שהוא מומחה וקבלוהו עליהם הרי הוא כאלו נקיט רשותא מרים גלותא שהרשות שנותני לו כעה"ד על עלמן עומדת לו במקום נטילת רשות שהן שליטין על עלמן כמו ריש גלותא על כל ישראל ואי לא קבלוך עלייהו זיל שלים מאחר שלא נטלת רשות מר"ג והא דלקמן דאע"ג דקבלוהו עלייהו מבלם מכיתו התם כשאינו מומחה מיירי ולפיכך לריך הוא לקבלתן אלא שקבלתן אינו מועיל לו שיפטר מן התשלומין עכ"ל הר"ן ומזה מסתייע למה שכתבתי לעיל דסתם קבלה הוי ע"מ שידון להם דין תורה כדמוכרח מדבריו בענין חילוק בין מומחה לאינו מומחה והכי פירושא דסוגיא דהאי תלמודא דלעיל במתניי' דבכורות כמו שנתבאר ואין לדייק ולומר דלהאי תלמודא יש לחלק בין קבלוהו סתם או בפירוש שידון דין תורה וכמה שרלה הפ"כ כזה הפי' וכבר הוזכר מזה לעיל. ודע דהרי"ף ז"ל גורס בהאי דמר זוטרא בריה דר"נ דהכי א"ל רב יוסף אי את קרית להו זיל שלים ואי אינהו קרו לך לא תשלם וכתב הר"ן שזו היא גי' הגאונים ז"ל וכלומר אם אתה שלחת להם מעלמך וכפית אותם לדין שזהו כחו של מומחה שהוא רשאי לכוף ולדון זיל שלים אתר שלא נטלת רשות ואי אינהו קרו לך כלומר שקבלוהו סתם לא תשלם וזה מפורש דקבלה כסתם מהני למומחה. ור"ל למומחה שיפטור מן התשלומין ולשאינו מומחה שיהא דינו די כדלעיל. וכדפרישנא לגי' הרא"ש. ולמדנו לפי גי' זו דיחיד מומחה יכול לכוף ולדון והכי איתא בירושלמי מומחה שכפף ודן דינו דין עכ"ל. מכל הדברים האלה מבואר ומוכרח הפי' שאמרתי למעלה דאתיא כדהתם לדינא. ובזה שכתב הרמב"ם ז"ל כאלו הדינים בפ"ו של' ג' אם נשא ונתן ביד ישלם וכו' ככר מבואר הוא שדעתו ז"ל כזה כהרי"ף ז"ל שפסק כרב חסדא בפ' זה בורר ואין להאריך:

כיון דאינון חמי לי יתיב דיין לגרמי וכו'. למדנו מכאן דבאופן הזה כמי שקיבלו עליהן דמי וכדמפרש הכי להבריית' והחילוק בענין התשלומין אם טעה ככר מבואר לעיל:

נימר חבר ותלמיד הוה. משמע דבין בד"נ ובין בד"מ אין נמנין לשנים אלא בתלמיד חבר דהא הכא בד"מ איירי. וכן הוא בתוספתא פ"ז דבין בד"מ ובין בד"נ הרב והתלמיד שניהן נמנין אחד. והיינו בסתם תלמיד. ומיהו אפשר לחלק בין ד"נ לד"מ בתלמיד סתם והיינו כשאינו שונה הרב עמו בשעת מעשה דבזה יש סברא לומר דבד"מ מונין אותן לשנים ואפי' אינו תלמיד חבר הואיל וכבר למד הדין ממנו בתחלה ואינו שונה עמו בשעת מעשה כאחד דגי' אבל ד"נ דחמירי אע"פ שאינו שונה עמו בשעת מעשה אינן נמנין אלא לאחד הואיל ותלמיד שאינו חבר הוא וכל גמריה וכל סבריה מרבו הוא כאחד הן חשובין ובתלמיד חבר הוא דאין חילוק בין ד"מ לבין ד"נ ולעולם בשנים הן נמנין ואפי' בשונה עמו הדין בשעת מעשה הואיל דלא לריכא ליה לסברא דרביה ומסברא דנפשיה אמרת איהו טעמא לדעתיה דידיה ונראה דזהו דעתו של הרמב"ם ז"ל לחלק כן בין ד"מ לבין ד"נ בתלמיד שאינו חבר ולפיכך כתב כפי"א מהל' סנהדרין הל"ז דיני ממונות האב ובנו הרב ותלמידו מונין אותן כשנים ודיני נפשות מונין אותן כאחד. והיינו בתלמיד סתם ובאינו שונה הרב בשעת מעשה איירי. אבל בתלמיד חבר לעולם מונין אותן לשנים ואפי' בד"נ ואע"פ ששונה עמו הדין בשעת מעשה כדכתב שם לקמן בהל' י' תלמיד שהיה חכם ומבין והיה מחוסר קבלה הרי רבו מוסר לו הקבלה שהוא לריך לה בדין זה והוא דן עמו בדיני נפשות. והראב"ד ז"ל השיג עליו כמה דמחלק בסתם תלמיד בין ד"מ לבין ד"נ וכתב על זה אין הגמרא כן ולענ"ד נראה דיש דרך לומר דלמד מהגמ' לחלק כן ודבריו בהל' ז' באינו שונה עמו בשעת מעשה כן וכדבעינן להכריע סברא זו לקמן ואין אנו מוכרחין לדברי המפרשים דגי' אחרת היתה לו. דגרסי' התם בפ"ג דף ל"ו ע"א אמר רב שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות מיתיבי בטהרות ובטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות וקידוש החדש ועיבור שנה הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד כי קאמר רב כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו לריכי ולסבריה לא הוו לריכי. והנה לכאורה בלאו האי סברא דמחלקינן לעיל באינו שונה עמו כנזכר היינו יכולין לתרץ דל"ק מגי' הגמרא אשר לפנינו לדעת הרמב"ם די"ל דהאי ברייתא אתיא כמ"ד ברים מכלתין דדיני ממונות בעינן שלשה מדאורייתא והלכך לא מחלק בזה בין ד"מ לבין ד"נ וכדפירש"י ז"ל שם דטעמא דטהרות וטמאות הוראתן ביחיד מונין להן כשנים אבל כל הני אמרינן דבתלתא לא. ולפ"ז הרמב"ם אזיל לשיטתיה דפוסק כרב אחא בריה דרב איקא דמדאורי' תא בחד סגי כמ"ש בהלכות הנזכר בפ"ב הל' י' אע"פ שאין ב"ד פחות משלשה מותר לאחד לדון מן התורה שנא' בלדק תשפוט עמיתך ומד"ס עד שיהיו שלשה. ומכיון דבד"מ נמי סגי ביחיד מן התורה מן הסברא לומר דבענין זה שוין הן לדין הטמאות והטהרות דמונין להן לשנים וכטעמא דרש"י ובברייתא אתיא כר' אבהו וכסברת תנאי דרים מכלתין דד"מ מדאורייתא בשלשה ול"ק מידי להרמב"ם ואין מן הצורך לשנות סגי' שלפנינו דהכי מבואר בתוספתא בהדיא. ומיהו אכתי יש לפקפק קלת דהא עכ"פ מדרבנן בעינן שלשה בד"מ. ולפיכך אתינן להאי סברא שזכרנו בענין החילוק לדעתו ז"ל בין ד"מ לבין ד"נ בתלמיד שאינו חבר ובשאינו שונה עמו הדין בשעת מעשה והאיה לסברא זו מן הסוגיא גופה. וזה דהא ע"כ לפרש דהברייתא דאיירי בתלמיד סתם כדאוקי לה הש"ס א"כ מן הסברא ג"כ לומר דביושב לפני רבו ושונה עמו הדין בשעת מעשה איירי וכהא הוא דאמרי' דד"מ וד"נ שוין הן ואין מונין להן אלא כאחד דהלת"ס אלא בסתם תלמיד אפי' באינו שונה עמו אין נמנין אלא כאחד דהא ברייתא סתמא קתני א"כ אכתי קשיא לרב דמאי אריא דהשמעינן רבותא דידיה בתלמיד חבר ובשונה עמו דנמנין כשנים הא השתא איכא למיטעי ולמידק ממילתיה דאלו בתלמיד סתם בשונה עמו בשעת מעשה הוא דאינן נמנין אלא כאחד אבל באינו שונה עמו אפי' בתלמיד סתם נמנין בשנים והוה ליה להש"ס למיפרך אכתי אליביה דרב הכי אלא טעמא דבתלמיד חבר הוא דנמנין בשנים ובשונה עמו הא בתלמיד סתם בשונה עמו הוא דאין נמנין אלא כאחד אבל באינו שונה עמו נמנין בשנים והא בברייתא סתמא קתני דאין נמנין אלא כאחד אלא ע"כ לומר דמיפשט פשיטא ליה להש"ס דבכל מקום דקתני הרב ותלמידו ביושב לפניו ושונה עמו קאמר והכי נמי איירינו בברייתא והשתא שפיר קאמר רב דבתלמיד חבר אפילו

ציון ירושלים
ז כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו ובנין אב שבכולם וה' דבר עליו רעה וכן הוא במ"ר פ' קדושים וכתבתי שם על הגליון דקשי' לי' הא היך הקב"ה מיתד שמו על הרעי' והיך כתיב וה' דבר עליך רעה ע"כ דהוא וב"ד ולכך קרי לי' בנין אב כנלפע"ד ודו"ק שוב מלאתי במ"ר סדר דברים פ"א שאין דן יחידי אלא א' שנאמר והוא באחד ומי ישיבנו והוא א"ר דן לעלמו סותר כאן הקב"ה אין דן יחידי ומדרש חלוקים שם.

שנויי נוסחאות (פ"ז) וה' הוא בד"ו וה' אלהים הוא. (פ"ח) עליו במקרא „עלך". (סי"ב) אני ה' ראשון (ישעיה מ"א). (סי"ג) ומבלעדי וכו' (שם מ"ד). (סי"ד) ואת אחרונים (שם מ"א). (סי"ז) תלמידיו בד"ו תלמידוי. דאנן בד"ו דאתון. (סי"ח) במה דברים אמורים שלא בד"ו בבה דברים אמורים בזמן שלא.

ככר לאדן

אמר ר' יוחנן לעולם אין הקב"ה וכו'. זה המאמר אמרו ר"י במרא פרק אחד דיני ממונות (דף ל"ח) בלשון אחר: א"ל ר' אלעזר כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו כצ"ל וכ"ב ברכות (דף י"ג) [פ"ט ה"ה] (א"ה חיד"א ואפשר דכי כתיב ואלהי או ואלהים רמוז רחמים): וה' דבר עליך רעה כצ"ל: מהו חותמו של הקב"ה. פ"ד מיתות בתלמודא דידן (דף ס"ד) וגם ביומא: מהו אמת. ברכות (דף ג') [פ"א ה"ה]: אני ה' ראשון שלא קבלתי מלכותי מאחר כצ"ל. וכ"ב בשיר רבה [פ"א פסוק לסוסתי] ושמ"ר פרשה יתרו ודברים רבה מביא פ' אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים (ישעיה מ"ו): על ר' אמי ואלף. פי' לימד כ"י פ' זה:

עמודי ירושלים תנינא

ליה לשנים שדנו דיניהן דין והוא בדמ"ז בד"ה משפט כתיב ביה ואין לומר דהתם נפל שיבוש בדברי התוס' שמכרעת הסבנה להיות כן עכ"ל ואין ספק דלק"מ דגם ביבמות הגירסא בתום' דשנים שדנו אין דיניהן דין וכפי הנוסחא שבירושלמי דלפנינו ומ"ש המשפט לדק דמכרעת הסבנה בתוס' כן ליתא

גליון אפרים על רבי אמי. על פי' נכנס ר' אמי ולימד (וכן נראה מנת הספי' אחד קדוש שבספר ככר לאדן):

עין משפט
נר מצוה

י
א ש"ע ח"מ סי' לד בהגה"ה

יא
ב מיי' פ"א מהלכות סי"ע סמ"ג עשין פו טוש"ע או"ח סי' קלו ס"א

יב
ג מיי' פכ"ב מסנהדרין ה"ד סמ"ג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' יא ס"ב

יג
ד טוש"ע שם סע ף א

יד
ה מיי' שם ה"ב סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' רמב סכ"ב בהג"ה וטוש"ע ח"מ סי' ע ס"ז

כיני מתני' החשוד ליטול שכרו ודן. כלומר שהוא חשוד ליטול השכר בעבור שהוא דן ולאפוקי שכר בטלה דמותר הוא כדלקמיה: דנסוק תחותי לדיקלא. שיעלה במקומי על הדקל וללקוט פירותיו וזה היה מלאכתו ושכר בטלה כגון זה שרי: הוה רעי תורין. היה רועה בהמות והיה יודע עדות לאחד ובא זה וביקש שיבא להעיד לו וא"ל תן לי שכר בטלה שלי ותני כן דשכר בטלה מותר בין בדיין בין בעד: סאב לחד כהן. טימא אותו ולא היה יכול לאכול תרומה שהיא יותר בזול מן החולין: ואוכליה חולין. ופסק שצריך להאכילו חולין: סברין. בני הישיבה נימר דמסתברא הוא שיוצאין לו דמי תרומה מתוכם דעכ"פ כפי דמי תרומה צריך זה הכהן לשלם לו: המבצע. שהוא מחזר אחר הפשרה: תני ר"א בן יעקב. ודריש להאי קרא לדרשא אחריתא: מלוה לבצע. כל זמן שהוא יכול: שנאמר אמת ומשפט שלום. אמת זה ע"פ הדין זכות לזה וחובה לזה ושלום משמע שהוא שלום לשניהם הא כילד הוי אומר זה בילוע שהוא מפשר לשניהם: דן את הדין וכו'. זהו אליבא דר"א בן ר' יוסי הגלילי דקאמר לעיל המבצע חוטא ולא דריש ליה להאי קרא כדדריש ר' יהושע בן קרחה אלא דדריש לה הכי דלאחר שדן את הדין וזכה לזכאי וחייב להחייב משפט שלום הוא שלשניהם עשה טובה לזה שהחזיר לו ממונו ולזה שהוליא הגזילה מתחת ידו: אמר ר' אבהו משפט משפט אמורין בפרשה. לא תכירו פנים במשפט כי המשפט לאלהים הוא ודרשי' כדוגמת זה הפסוק דכתיב משפט וכתיב שפטו וכלומר דר' אבהו ס"ל כהאי תנא דדריש לה לבילוע ומביא ראיה לדרשיה דעל שני מיני משפט נאמר א' לדין וא' לפשרה כדלעיל דאלו להאי תנא דדריש לה משפט לזה צדקה ושלום לזה א"כ משפט משפט למה לי: עבדין עובדין כההן תנייא. אם עושין מעשה כהאי תנא דאמר מלוה לבצע: תני ר"ש בן מנסיא אומר. דפעמים רשאי הוא ופעמי' שאינו רשאי: פוטר מים. אם באת לפטור המריבה שהיא נמשלת למים ראשית מדון צריך שתפטור אותה קודם שתשא ותתן בדין: נטוש. הדין ותעשה פשרה קודם שנתגלה לך להיכן הדין והריב נוטה א"כ סיפיה דקרא מידרש דעד שנתגלה לך הדין אתה רשאי לנוטשו ושלא להזדקק לו: אף הפשרה צריכה הכרע הדעת. דצריך שיכריע בדעתו עם מי הדין נוטה ביותר וכפי הכרעת הדעת בזה יעשה הפשרה: אחד רך ואחד חזק. שאם היו שניהם חזקים השני היה מסייעו: הרי שהיה יושב אצל הדיין. והוא אינו מהדיינים כגון תלמיד לפני רבו: וראה זכות לעני וכו'. והדיין טועה בדין מנין שלא לחלוק לו כבוד וישתוק: אל תכנים דבריך. ולא תגורו מלשון אוגר בקיץ בן משכיל: אנא אמרית. כך גזרתי בר"ה שיהא לראובן מאה דינר וכו' א"כ כביכול כאלו שופט ודן את בוראו שעליו לשלם לו לקיים גזירתו:

וליפרע

תורה אור

כיני מתניתא החשוד ליטול שכרו ודן. חד בר נש אזל מידון *קומי רב הונא א"ל אייתי לי בר נש דיסוק תחותי לדיקלא. רב הונא הוה רעי תורין והוה ידע שהדו לבר נש א"ל איתא שהד עלי א"ל הב לי אגרי ותני כן נותנין לדיין שכר [א] בטילו ולעד שכר עדותו. חד בר נש סאב לחד כהן אתא עובדא קומי ר' יצחק ואוכליה חולין. סברין מימר שיוצאין לו דמי תרומה מתוכם. תני ר' אליעזר בן רבי יוסי הגלילי אומר *המבצע חוטא והמברך את המבצע הרי זה כמנאץ לפני המקום שנאמר °ובוצע ברך נאץ ה'. אלא יקוב הדין את ההר כשעשה משה אבל אהרן משים שלום שנאמר °בשלום ובמישור הלך אתי. תני רבי ליעזר בן יעקב אומר מה תלמוד לומר ובוצע ברך נאץ ה' משלו משל למה הדבר דומה לאחד שגנב סאה חיטין והוליכה לנחתום והפריש חלתה והאכילה לבניו הרי זה מברך *ואינו אלא [ב] מנאץ. ר"מ אומר מה תלמוד לומר ובוצע ברך נאץ ה' אילו אחי יוסף שנאמר °מה בצע כי נהרוג את אחינו וגו'. רבי יהושע בן קרחה אומר מצוה [ג] לבצע שנאמר °אמת ומשפט שלום כל מקום שיש אמת אין משפט שלום יש שלום אין משפט אמת ואי זה אמת שיש בו משפט שלום הוי אומר זה ביצוע. דן את הדין זיכה לזכאי חייב לחייב מעלה עליו הכתוב כילו עשה צדקה עם הזכוי וכילו עשה צדקה עם החייב. צדקה עם הזכוי שהחזיר לו ממונו ועם החייב שהוציא גזילו מתחת ידו. אמר ר' אבהו משפט משפט אמורין בפרשה אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם. רבי זכריה בעי קומי רבי אמי עבדין עובדא כההן תנייא. תני ר' שמעון בן מנסיא אומר פעמים שאתה רשאי לבצע פעמים שאין אתה רשאי לבצוע כיצד שנים שבאו אל הדיין עד שלא שמע דבריהן או משששמע דבריהן ואינו יודע היכן הדין נוטה רשאי לומר להן צאו ובצעו משתשמע דבריהן ויודע אתה היכן הדין נוטה אין אתה רשאי לבצוע. שנאמר °פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש. עד שלא נתגלע הריב אתה רשאי לנוטשו משנתגלע הדין אין אתה רשאי לנוטשו. א"ר מתנייה אף הפשרה צריכה הכרע הדעת. ר' יהודה בן לקיש אמר שנים שבאו אל הדיין אחד [ד] רך ואחד חזק עד שלא שמע דבריהן רשאי לומר להן איני נזקק לכם שמא יתחייב החזק ויהא החזק אויבו משששמע דיבריהן אין רשאי לומר להן איני נזקק לכם שנאמר °לא תגורו מפני איש. רבי יהושע בן קרחה אומר הרי שהיה יושב אצל הדיין וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק [ה] שנא' °לא תגורו מפני איש אל תכנים דבריך מפני איש. ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ויהו העדים יודעין את מי מעידין ולפני מי מעידין לפני מי שאמר והיה העולם שנאמר °ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ואומר °אלהים נצב בעדת אל. וכן יהושפט אומר לשופטים °ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לה' וכי אפשר לבשר ודם לדון את בוראו אלא אמר הקב"ה אנא אמרית דיהא לראובן מאה דינר ולשמעון ולא כלום ואת נוטלן מזה ונותנן לזה עלי לשלם לו

וליפרע

מסורת הש"ס
ע' כתובות כ"ס
סנהדרין ו ע"ב
שם
משלי יז
דברים א
שם
שם יט תהלים פב ד"ה ב יט

מראה הפנים

בשונה עמו נמנין לשנים הא בתלמיד סתם בשונה עמו הוא דאין נמנין אלא כאחד כדקתני בברייתא. והשתא כד אייתינן להאי פירושא בברייתא שפיר נמי דייקינן דבכה"ג הוא דתנינן דד"מ וד"נ שוין הן אבל בשאינו שונה עמו בשעת מעשה בשא אפי' בתלמיד סתם מתלקי' בין ד"מ לבין ד"נ דבד"מ הואיל ומן התורה בחד סגי אלא דמדרבנן בעינן שלשה א"כ מסתייה לן דנחמור ביושב ושונה עמו הדין בשעת מעשה דבזה אין נמנין אלא כאחד אבל כשאינו שונה עמו לעולם נמנין בשנים וכד"נ הוא דאין נמנין אלא כאחד. ולא תיקשי דאי כדיוקא דדייקינן אליבא דרב א"כ דוק מיניה דאפי' בד"נ בתלמיד סתם נמנין בשנים כשאינו שונה עמו דהא ליתא דעיקר מילתיה דרב לאשמעינן רבותא בד"נ בתלמיד תבר ואפי' בשונה עמו ומתרלינן הברייתא אליביה כדאיתא וכדאמרן ותו דלא דייקינן מיניה דרב ולא בד"מ מידי דהא לא נקט בלישניה לד"מ כלל. אלא אהאי ברייתא סמכינן דאיירי גם בד"מ ובתלמיד סתם ובשונה עמו בשעת מעשה והא הוא דמוכרת מסתמא דהש"ס מדמשני אליביה דרב ולא פריך תו מידי וכדאמרן. והשתא מהברייתא הוא דדייקינן שפיר דבתלמיד סתם ובשונה עמו הוא דלא מחלקינן בין ד"מ לד"נ ואין נמנין אלא כאחד אלא בשאינו שונה עמו בשעת מעשה מלד הסברא הוא לחלק בין ד"מ לבין ד"נ כנזכר וזהו סברת הרמב"ם ז"ל ורים דבריו דבתלמיד סתם הוא ובשאינו שונה עמו הוא דאיירי כגלע"ד:

כיני מתני' החשוד ליטול שכר וכו'. מדברי הרמב"ן ז"ל משמע שפירש כפשוטו דאפילו אינו אלא חשוד ליטול שכר דיניו בטילין אע"פ שאין אנו יודעין שנטל שכר ומביאו הרא"ש ז"ל בבכורות שם ההאי סוגיא דהכא וז"ל כתב הרמב"ן ז"ל מה שכתוב בברייתא החשוד ליטול שכר לדון דיניו בטלין אם נתברר לנו שלא נטל שכר בדין שדן אין הדין בטל וכתב הוא ז"ל על זה ומסתבר טעמי' אבל לא ידענא היאך יתברר הדבר בעדים שלא נטל כיון שהוא חשוד עכ"ל ונראה דפליגי בסברא אם יכולין אנו לסמוך על העדים שאמרו לא זזה ידינו מתוך ידו ויודעין אנו שלא נטל בדין הזה כלום דלדעת הרמב"ן אע"פ שהוא חשוד בפעם אחרת בכל כה"ג סמכינן אהני עדים ודין הזה לא בטל: אמר הב לי אגרי ותני כן וכו'. למדנו מכאן דדין העד כמו דין הדיין דשכר בטילה מותר וזכר הר"ן ז"ל מזה והובאו דבריו בהגהה סי' ל"ד:

תני ר"א בן ר' יוסי הגלילי אומר וכו'. כל זה עד וכן יהושפט אומר הם דברי התוספתא בפ"ק וחסר כאן אחר תיבת הוי אומר זה בילוע נ"ל וכן הוא אומר ויהי דוד עושה משפט ולדקה לכל עמו והלא כל מקום שיש משפט אין לדקה וכל מקום שיש לדקה אין משפט אלא איזה משפט שיש בו לדקה הוי אומר זה בילוע דן את הדין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב אם חייב את העני מוליא ונותן לו משלו נמלא עושה לדקה עם זה ודן את זה רבי אומר דן את הדין זיכה לזכאי וכו' כדהכא. ע"כ הוא בתוספתא וכדאיתא בבבלי דף ו' ע"ב ומפרש התם דן את הדין קמייתא אתאן לת"ק דס"ל אסור לבלוע והשאר מבואר הוא דר' זכרי' הכא בעא לר' אמי מהו למעבד עובדא כהאי תנא דלעיל ולא דקאי על תני ר"ש בן מנסיא כמו שנראה היפ"מ אלא שהוא השיב לו הכי תני ר"ש בן מנסיא וכו' ודברי ר"ש בן מנסיא לאו קאי התם למסקנא אלא עד קודם גמר הדין מלוה לבלע אף משישמע דבריהם ויודע להיכן נוטה הדין וכן הוא מסקנת הפוסקים: אף הפשרה צריכה הכרע הדעת. התוס' בדף ו' ע"א ד"ה תרגי בתרי כתבו אע"ג דמפרש בירו' טעמא דר"מ משום דפשרה צריכה הכרע הדעת וכו' ולגרסתם היה כתוב כאן דברי ר"מ דאומר פשרה בשלשה ולפי הגי' שלפנינו פירשתי: שמא יתחייב החזק ויהא החזק אויבו. זהו כפי' התוס' דף ו' ע"ב ד"ה ונמלא חוזק רודפו וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"ב מסנהדרין:

יפת

שנויי נוסחאות (ס"ד) לבר נש בד"ו לחד. בר נש. (סכ"ד) ואי זה בד"ו ואי זהו. (סל"ו) הדין בד"ו הריב. (סל"ז) הדין בד"ו הדין.

ככר לאדן

כל מקום שיש משפט אמת אין שלום כצ"ע: אף הפשרה צריכה הכרע הדעת. תוס' סנהדרין פ"ק (דף ו'):

עמודי ירושלים תנינא

ליתא דדברי התוספות מתפרשים שפיר כפי הגירסא אין דיניהן דין וכמו שכתבתי וע"פ עוד במשפט לדק שהקשה על ר"י דס"ל בגר בג' מ"ש משפט כתיב ביה דהרי קיי"ל דכל היכי דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן ולא לקולא ואם כן כיון דמשפט כולל דיני ממונות ודיני נפשות הוה ליה לאקושי לחומרא דצריך כ"ג ותירץ דהוי חומרא דאתי לידי קולא לא מלא כ"ג לא יתגייר ויהיה סיבה למניעת גרים עכ"ד. ואני תמה עליו דבמכ"ת לא ראה בתוס' קידושין (ס"ב ב') שהקשו מפני מה מדמינן גר לחבלות דבעינן ג' ולא להלואות דסגי בחד ותירצו דכל היכי דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן א"כ מבואר דמה דצריך ג' בקרא ג' ולא אמרינן דסגי בחד דאם נצטרך ג' יהיה חומרא דאתי לידי קולא דמי יימר דמזדקיק ליה תלתא אע"כ דליתא לתירוצו ולפמ"ש התוס' בשם ר"ח דלהכי לא צריך מומחין דבגר כתיב לדורותיכם ועתה ליכא מומחין א"כ לק"מ קושיתו דאם נצטרך ב"ד של כ"ג לא יהיה לדורות וע"כ דסגי בג' יושבי קרנות:

מסורת הש"ס

סנהדרין ה ע"ב

(כתובות פ"ד)

(לקמן בפירקין)

סנהדרין ט ע"א

בם ג ע"ב מות קא ע"ב יבמות קא ה"א ר' יוסי

יל"ל יידונית

וליפרע מאותו האיש. *תני רבן שמעון בן גמליאל אומר הדין בשלשה ופשרה בשנים יפה כח הפשרה מכח הדין ששנים שדנו יכולין לחזור בהן ושנים [א] שפישרו אין יכולין לחזור בהן: האונס והמפתה וכו'. *רבי מנא אמר בנערה מאורסה פליגי רבי מאיר אומר מפסדת כתובתה בשלשה ונסקלת בעשרים ושלשה. וחכמים אומרים מקום שנסקלת שם מפסדת כתובתה אבל במוציא שם רע כל עמא מודו מקום שהעדים נסקלין שם הבעל לוקה ונותן מאה סלע. א"ל רבי יוסי בי רבי בון הן תנינתה פלגה את עביד פלגיה. אלא במוציא שם רע פליגי רבי מאיר אומר הבעל לוקה ונותן מאה סלע בשלשה והעדים נסקלין בכ"ג ורבנין מרין מקום שהעדים נסקלין שם הבעל לוקה ונותן מאה סלע אבל בנערה מאורסה כל עמא מודו מקום שנסקלת שם מפסדת כתובתה. ותייא דרבי מנא כרבי זעירא ודרבי יוסי בי רבי בון כרבי אבהו. *רבי אבהו שאל שור הנסקל כרבי מאיר מהו שיתן הכסף בשלשה ויסקל בעשרים ושלשה. אמר ליה רבי יוסי בי רבי בון שור הנסקל כולו ממון הוא וגזירת הכתוב שייסקל:

הלכה ב מתני'

[ב] *מכות בשלשה משום ר' ישמעאל אומר בעשרים ושלשה [ג] עיבור החדש בשלשה עיבור השנה בשלשה דברי ר' מאיר רבן שמעון בן גמליאל אומר [ד] בשלשה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה ואם גמרו בשלשה מעוברת [ה] סמיכת *הזקנים ועריפת העגלה בשלשה דברי *רבי שמעון ורבי

וליפרע מאותו האיש. הדיין שגרם בעיוות הדין: יפה כח הפשרה מכח הדין. אם הדין הוא ג"כ בשנים: ששנים שדנו אין דינינן דין. ויכולין הבעלי דינין לחזור בהן אבל שנים שפישרו הואיל והפשרה צריכה קנין לעולם ומסתמא קנו אין יכולין לחזור בהן: ר' מנא אומר בנערה מאורסה פליגי. כלומר מוציא שם רע דקתני לאו בדין של הבעל מיירי וכגון שהוזמו עדיו ויהא הוא נידון לשלם את הקנס דבהא לא פליגי כדלקמן אלא בנערה המאורסה וכלומר בתחילת דין של מוציא שם רע ובדינה הא דפליגי וכגון שבא הבעל להפסיד את כתובתה וטוען פתח פתוח מצאתי ולא להורגה שאין כאן עדים שזנתה תחתיו דאי אנפשות קאתי לא אמר ר"מ בשלשה ובהא פליגי דר"מ קסבר אין חוששין ללעז דנימא שמא מחמת הקול שיצא שבאו לב"ד ישמעו עדים ויבאו להעיד עליה שזנתה תחתיו ועכשיו אין הבעל יודע בהן ותיבעי בתחלה עשרים ושלשה דשמא יבא לידי נפשות להא לא חיישינן והלכך מפסדת כתובתה בג': ונסקלת בעשרים ושלשה. ואם יבאו עדים אח"כ ויעידו עליה שזנתה תחתיו אז תהא נסקלת בעשרים ושלשה: וחכמים אומרים מקום שנסקלת. כלומר דקסברי חוששין ללעז ושמא יבאו עדים ותהא נסקלת בכ"ג והלכך מתחלה כ"ג בעינן ושם היא מפסדת כתובתה: אבל במוציא שם רע. אם הדין הוא על הבעל על שהוציא שם רע וכגון שהביא עדי נפשות והוזמו עדיו כ"ע מודים דמקום שהעדי' נסקלין וכלומר הואיל ובלאו הכי דיני נפשות איכא בשביל העדים זוממין נידון הבעל ג"כ באותו ב"ד של כ"ג ולוקה ונותן מאה סלע: הן תנינתה פלגיה. הלא במה ששנינו מפורש במתני' פליגי ואת עביד פלוגתא אחרת מה שלא הוזכר במשנה: אלא במוציא שם רע פליגי. בדינו של הבעל והוזמו עדיו דר"מ סבר שני דינין הן דדין הבעל בממון הוא ובשלשה ודין העדים הוא בכ"ג ורבנין אמרין מקום וכו' דקסברי דין א' הוא הואיל והוצרכו לכ"ג בשביל העדים שם נידון גם הבעל: אבל בנערה מאורסה וכו'. אם הדין הוא בתחלה בשביל כתובת' דכ"ע קסברי חיישינן ללעז ומקום שנסקלת אם יבאו עדים אח"כ שם היא מפסדת כתובתה "ונימנית בתחלה בכ"ג. וגרסינן להאי סוגיא בפ"ד דכתובות הלכה ה': ואתיא דר' מנא כר' זעירא. פלוגתא דר' זעירא ור' אבהו התם בכתובות הוא דפליגי גם כן אם אמרינן דין אחד הוא דין הבעל ודין העדים או שני דינין הן דלר' מנא כ"ע מודי' דדין א' הוא כר' זעירא דהתם ודר"י בר בון כר' אבהו דהתם בפי' האוקימתא: שור הנסקל כר"מ. לדברי ר"מ דס"ל שני דינין הן דין הבעל והעדים ומהו שנאמר כן גם בשור הנסקל דדינו בכ"ג ואם מועד הוא הבעלים משלמין כופר ואם דין הבעלים בשלשה הוא ודין השור הנסקל בכ"ג: שור הנסקל כולו ממון הוא. בהרי ממונו של הבעלים הוא ובדין הוא שיהא נידון בשלשה וגזירת הכתוב הוא שיסקל בעשרים ושלשה כדדרשינן לקמן וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור וא"כ ודאי דחד דינא הוי וגזירת הכתוב שיהא נידון הכל בעשרים ושלשה:

הלכה ב מתני' מכות. מלקות ארבעים: בשלשה. דכתיב ונגשו אל המשפט ושפטום. הרי כאן שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד: בעשרים ושלשה. אהיה רשע רשע כתיב הכא והרשיעו את הרשע וכתיב התם אשר הוא רשע למות מה להלן בכ"ג אף כאן בכ"ג: עיבור החדש. מפרש בגמרא קידוש החדש ואיידי דבעי למיתנא עיבור שנה תנא נמי עיבור חדש: בשלשה מתחילין. לראות אם יש להושיב ב"ד על כך שנים אמרו לא נשב ולא נראה אם צריכה עיבור או לאו שאין ספק לנו שאינה צריכה ליבור ואחד אומר נשב ונבדוק בטל יחיד במיעוטו שנים אומרים נשב ונראה אם היא צריכה עיבור ואחד אומר לא נשב הולכין אחר הרוב ומוסיפין עוד כדי לישא וליתן בדבר והרי כאן חמשה שנים אומרים צריכה עיבור ושלשה אומרים אינה צריכה בטלו שנים במיעוטן שלשה אומרים צריכה עיבור ושנים אומרים אינה צריכה הולכין אחר הרוב ומוסיפין עוד שנים כדי שיגמור בשבעה ועושין כמו שגמרו אלו שבעה ובגמרא מפרש הני שלשה וחמשה ושבעה כנגד מי: ואם גמרו בשלשה מעוברת. והוא שיהא הנשיא עמהן הלכה כרשב"ג: סמיכת הזקנים. על ראש פר העלם דבר של ציבור ועל שעיר המשתלח דאלו שתי סמיכות שהן בציבור וצריך שלשה מן הסנהדרין לסמוך עליהן. ויש במשמע סמיכת הזקנים גם מינוי הזקנים לדיינות וזה צריך בשלשה שהגדול הסומך והוא צריך שיהא ג"כ סמוך מצרף עוד שנים אחרים עמו וסומך ולשון סמיכה משום דכתיב ויסמוך את ידיו עליו ולאו דבעי למיסמך ידיה עליה אלא בשמא קרי ליה רבי ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות ואין סמיכה בחוצה לארץ אלא צריך שיהא הסומך והנסמך שניהם בארץ ישראל ואז יהיה לו רשות לדון דיני קנסות ואפי' בח"ל לפי שסנהדרין נוהגת בין בארץ בין בח"ל והוא שיהיו סמוכים בארץ: וכ'

ר"מ אמר בנערה מאורסה פליגי דר"מ אמר מפסדת כתובתה כו' וחכמים אומרים מקום שנסקלת כו' דהוא באדם אחד אבל במוציא שם רע כו"ע מודיי מקום שהעדים נסקלין כו' היא סוגיית הלשון מלקמן וכצ"ל שאין מקום שהעדים נסקלין שם הבעל לוקה ונותן מ"ס וכן מגי' בכו"י ז"ל. א"נ דצ"ל דלוקה ומשלם מאה סלע בג' והעדים נסקלין בכ"ג ומוכח הוא דכן ע"כ צ"ל דהא ר"מ גופי' ס"ל בסמוך דבמוציא ש"ר הבעל לוקה וניתן מ"ס בג' והעדים נסקלין בכ"ג והאיך יאמר הכא דלכו"ע מקום שהעדים נסקלין שם הבעל לוקה ונותן מאה סלע אפילו לר"מ אלא ע"כ מוכרח דה"ג דבמוציא ש"ר לכו"ע הבעל לוקה ונותן מ"ס בג' והעדים נסקלין בכ"ג דאפילו רבנן נמי מודו. א"ל ר"י בר"ב אין דלא תניתא פליגין אלא במוציא ש"ר פליגין כו' ורבנן אמרי מקום שהעדים נסקלין כו' אבל בנערה מאורסה כו"ע מודיי מקום שנסקלת כו' משום שהוא ממון ונפשות לאדם אחד ואתיא ר' מנא כר"ז דס"ל דמוציא ש"ר כיון דהוי ב' בני אדם הבעל לוקה ומשלם מאה סלע בג' והעדים נסקלין בכ"ג ור"י בר"ב כר"א דס"ל דאף במוציא ש"ר ס"ל לרבנן דבמקום שהעדים נסקלין כו' ודין אחד היא והא דתנינן בברייתא אל זקני וגו' השערה וגו' אתיא כר"מ: ר"כ

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין ה"ו סמ"ג עשין קז טוש"ע חו"מ סי' יב סעיף ז

טז
ב מיי' שם פ"ה הלכה ד

יז
ג מיי' שם הלכה י

יח
ד מיי' שם הל' ז ופ"ד מהל' קדוש החדש הל' ט והלכה י

יט
ה מיי' פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הל' י ופ"ד מהל' סנהדרין הל' סמ"ג עשין לד וקפב

מראה הפנים

יפה כח הפשרה מכח הדין וכו'. פירשתי לפי המסקנא דקאמר התם והלכתא פשרה צריכה קנין וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפי' יפה כח הפשרה בס הל' ו' ול"ק קושית התוס' לפי' זה וע"ש דף ה' ע"כ:

בנערה מאורסה פליגי. כבר ביארתי זה בכתובות בס ועולה הפירוש לפי מה שכתבו התוס' כאן דף ח' ע"ב ד"ה והביא האב עדים וכו' ברשב"א מלא בירושלמי פלוגתא דאמוראי דאיכא דמפרש לענין כתובה כדפי' בקונטרס ואיכא דמפרש לענין ק' סלע כדמפרש ר"ת. וכאלתי שם הנ"מ בין פרש"י לפר"ת ז"ל לדינא בענין הוכחשו העדים ולא הוזמו ובדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מסנהדרין וכמ"ש בפ"ג מהל' נערה עולה כפי רש"י וכפי שיטתו דדוקא הוזמו העדים משלם כן סלע והוכחתי מהסוגיא דהתם דמוכחת כפי שיטה זו וע"ש: **שור** הנסקל כולו ממון הוא. משמע דבכה"ג דהשור נידון הוא דהבעלים ג"כ נידונין בב"ד של כ"ג לשלם כופר אבל אם אין השור נידון כגון שהוא שלא בכוונה והבעלים חייבין בכופר בזה נידון הוא בב"ד של ג' דבהא לא שייכא ס"ע דהואיל ודין אחד הוא וכן מוכח מדברי התוס' וכבר כתבתי מזה בריש ההלכה וע"ש:

סמיכת הזקנים. כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' סנהדרין הל' י"א נראין לי הדברים שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סמוכים ויש להם לדון דיני קנסות ויש להם לסמוך לאחרים א"כ למה היו החכמים מצטערין על הסמיכה כדי שלא יבטלו דיני הנסות מישראל לפי שישראל מפוזרין ואי אפשר

שנויי נוסחאות (ב"כ) הכתיב שייסקל כנ"ו הכתוב הוא שייסקל.

גליון אפרים

רבי מנא אמר בנערה מאורסה פליגי כו' אבל במוציא שם רע כ"ע מודו דלא מקום כו' כצ"ל, כדמוכח מירושלמי כתובות [פ"ד ה"ד]. והטעם משום שהם בב' גופין בבעל ובעדים. (נועם ירושלמי): א"ל ר' יוסי בי ר' בון הן דלא תניתה פליגא את עביד פליגא כצ"ל. כדמוכח מכתובות:

עין משפט
נר מצוה

כ
א מיי' פ"ה מהל' סנהדרין ה"ה

כא
ב מיי' פ"ד מהל' יבום ה"ה סמ"ג עשין נב טוש"ע אה"ע סי' קסט ס"א

כב
ג מיי' פ"ה מהל' מעשר שני ה"ו

כג
ד מיי' שם ה"ב

כד
ה ו ז ח מיי' פ"ה מהל' ערכין הל' ב

כה
ט י כ ל מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הל' ב

ר' יהודה אומר בחמשה. דכתיב וסמכו שניס זקני שניס ואין ב"ד שקול הוסיף עליהם עוד אחד הרי חמשה: החליצה. מצות חליצה בשלשה דכתיב ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים מיעוט זקנים שנים ואין ב"ד שקול הוסיף עליהן עוד א' הרי שלשה ושנים אחרים המוסיפים אינו אלא לפרסומי מילתא: והמיאונין. קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה מדעתה ויוצאת במיאון שממאנת בבעלה צריך שיהא בשלשה וביבמות מסקינן הלכה כמ"ד מיאון בשנים: נטע רבעי. בשנה הרביעית שצריך לחללו על המעות וכן מעשר שני ואם בא לחללן ואין דמיהן ידועין כגון פירות והרקיבו שאין להן שער ידוע: ההקדשות. אם בא לפדותן צריך שלשה לשומן: וערכים המטלטלין. הרי שאמר ערכי עלי או ערך פלוני עלי ואין לו מעות ליתן כפי דמים הקצובים בפרשה ובא ליתן מטלטלין צריך שלשה לשום אותן מטלטלין: ר' יהודה אומר אחד מהן כהן. דכהן כתיב בפרשה ואין הלכה כר' יהודה: ובקרקעות. אם אין לו מטלטלין ובא ליתן קרקע צריך שישומו עשרה אנשים ואחד מהן כהן לזו הקרקע שיהא כפי ערך שיש עליו ליתן: ואדם כיוצא בהן. אם אמר דמי עלי או דמי פלוני עלי ששמין אותו כמה הוא שוה לימכר בשוק ונותן דמיו צריך שישומו אותו עשרה ואחד מהן כהן: דיני נפשות בעשרים ושלשה. כדמפורש במתני' בסוף פרקין: והרגת את האשה ואת הבהמה. היינו רובע ואיתקש לאשה מה אשה בכ"ג אף הבהמה בכ"ג: ואומר ואת הבהמה תהרוגו. בנרבע כתיב ואיתקש לאדם: כמיתת הבעלים. כלומר אם היה חייב מיתה נידון בעשרים ושלשה כן מיתת השור בכ"ג: כל הקודם להרגן זכה. ואין צריך להביאם לב"ד אלא מיד כשהמיתו את האדם אחד הורג אותן: רבי עקיבא אומר מיתתן בכ"ג. מפרש התם בגמרא דנהי איכא בינייהו בין ת"ק לר"ע דלת"ק נחש מיתתו בעשרים ושלשה ולר"ע הארי והזאב והדוב והנמר והברדלס מיתתן בעשרים ושלשה אבל נחש כל הקודם להרגו זכה שסילק המזיק מן העולם והלכה כר"ע:

תורה אור

ורבי יהודה אומר [א] בחמשה *חליצה [ב] ומיאונין בשלשה נטע [ג] רבעי [ד] ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה [ה] וההקדשות בשלשה [ו] וערכים המיטלטלין בשלשה רבי יהודה אומר אחד מהן כהן [ז] *ובקרקעות *תשעה וכהן [ח] ואדם כיוצא בהן [ט] דיני נפשות בעשרים ושלשה [י] הרובע והנרבע בעשרים ושלשה שנאמר °והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרוגו [כ] שור הנסקל בעשרים ושלשה שנאמר °השור יסקל וגם בעליו יומת *כמיתת הבעלים כן מיתת השור [ל] *הארי הזאב והדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה ר' ליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה ר' עקיבה אומר מיתתן בעשרים ושלשה: גמ' רבי אבהו בעי מכות בעשרים ושלשה פעמים שמת ממכותיו והרי יש בו דיני נפשות. בר קפרא שמע כולהון מהדא °יברכך ה' וישמרך מיכן שמתחילין בשלשה. יאר ה' פניו אליך ויחנך מיכן שנושאין ונותנין בחמשה. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום מיכן שגומרין בשבעה. רבי יהושע בן לוי שמע כולהון מהדא °ויקח רב טבחים את שלשת *שומרי הסף מיכן שמתחילין בשלשה. וחמשה אנשים מרואי פני המלך מיכן שנושאין ונותנין בחמשה °ושבעה אנשים רואי פני המלך מיכן שגומרין בשבעה. א"ר יונתן מיכן לסנהדרין גדולה של כל ישראל °ויקח שר הטבחים את שריה כהן הראש ואת צפניה כהן הרי שנים ושבעה אנשים מרואי פני המלך הרי תשעה וששים איש מעם הארץ הרי שבעים חסר אחד ומן העיר סרים אחד הרי שבעים. אית תניי תני שבעים ואחד ויקח רב הטבחים את שלשת שומרי הסף ושבעה מרואי פני המלך וששים איש מעם הארץ ומן העיר לקח סרים אחד הרי שבעים ואחד ולמה קוריהו סרים שמסרס את ההלכה כתוב אחד אומר חמשה וכתוב אחד אומר שבעה להביא שני סופרי הדיינים. *לית כאן עיבור החדש אלא קידוש החדש. שמואל אמר אין קידוש החדש פחות מעשרה. חבירים מהו ליכנס לקידוש החדש אמר רבי הושעיה חבר הוינא ואעלי רבי שמואל בר רב יצחק לקידוש החדש ולינא ידע אין סלקית ממניינא אין לא. פשיטא דלא סליק למה בגין דהוה חתניה או משום שאין חבירין נכנסין לקידוש החדש. א"ר כהנא חבר הוינא ואעלי רבי תנחום בר חייה לקידוש החדש וסלקית ממניינא הדא אמרה שחבירים נכנסין לקידוש החדש. חברים מהו ליכנס לעיבור שנה נישמעינה מהדא מעשה בר"ג שאמר *יקרוני שבעה זקינים לעלייה ונכנסו שמנה אמר מי הוא שנכנס שלא ברשות עמד שמואל הקטן על רגליו ואמר אני עליתי שלא ברשות הלכה נצרכה לי ונכנסתי לשאול עליה. אמר לו רבן גמליאל ומה אלדד ומידד שכל ישראל יודעים שאילו הן שנים אמרתי

ויקרא כ | שמות כא | במדב' ו | מלכים ב כה | ירמיה כב | שם

גמ' ר' אבהו בעי. אם טעמי' דר' ישמעאל דפליג וס"ל מכות בכ"ג מפני שבדין הוא לפי שלפעמים שמת ממכותיו והרי יש בו דיני נפשות: שמע כולהון מהדא. טעמא דשלשה וחמשה ושבעה של עיבור השנה מפרש דתיקנו אותם כנגד ברכת כהנים והרמז כמו שבפסוקים אלו נתוספו בכל פסוק לברכה כך תיקנו שיתוספו בכל פעם לפי השנוי במשנה ושיחולו עליהם כל ברכת כהנים ולפיכך לא תקינו שיתחילו באותו מנין שהיו גומרין בו: שמע כולהון מהדא. דבפסוקים האלה נרמז מנין החלוקין: מיכן לסנהדרי גדולה של כל ישראל. כלומר מהפסוק דמייתי לקמיה ובכאן רמוז כמנין סנהדרי גדולה דס"ל כמ"ד שבעים: אית תניי תני שבעים ואחד. היה החשבון ומצרף פסוק דמלכים עם דירמיה וג"כ רמז לסנהדרי גדולה וכת"ק דאמר שבעים ואחד: שמסרס את ההלכה. בפילפולו ומקיימה: להביא שני סופרי הדיינים. לרמז שני סופרי הדיינים שהיו בסנהדרין ולפיכך אלקן וכאן כתוב חמשה וכאן כתוב שבעה: לית כאן עיבור החדש. לא תיתני עיבור החדש במתני' דכשהיו מעברין החדש ביום ל"א לא היו אומרים כלום וממילא הוא מעובר כשלא קדשו מאתמול: אלא קידוש החדש. כשבאו עדים וקדשוהו בזמנו ביום שלשים היו אומרים מקודש החדש: אין קידוש החדש פחות מעשרה. לפ' סומי מילתא: חברים. תלמידים חברים ואינם מסנהדרין מהו שיעלו למני וליכנס לקידוש החדש: ואעלי. והעלה אותי ר' שמואל בר יצחק במקום שהיו מקדשין החדש ולית אנא ידע אם מעלו יאותי במנין אם לא כדמפרש ואזל: פשיטא דלא סליק. כלומר הש"ס מפרש לה וכי בהא שייך לומר ולית אנא ידע הלא היה יכול לראות אם הוא במנין אם לא אלא דפשיטא דלא סליק למניינא מיהו בהא הוה מספקא ליה: למה. לא העלו אותן למנין אי בגין דהוה חתניה שהיה חתנו של רבי שמואל שהכנים אותו ואין קרובי' מצטרפין לקידוש החדש או דילמ' משום דאין חבירים נכנסין למנין קידוש החדש והיינו דמספקא ליה: יקרוני. יקראו לפני: אמרתי

מסורת הש"ס

יבמו' קז ע"ר | מגילה כג ע"ר ע' תוספות ערכין יט ד"ה או דלמא ותו' מגילה כג ד"ה עשרה | סנהדרין עט ע"ב ב"ק מד ע"ב שם טו ע"ב | סנהדר' י ע"ג | עיין שם | שם יח

מראה הפנים

אפשר שיסכימו כלן ואם היה שם סמוך מפי סמוך אינו צריך דעת כולן אלא דן דיני קנסות לכל שהרי נסמך מפי ב"ד והדבר צריך הכרע. ובתשובת הרלב"ח יש דעות מחולקות בזה כתוב באורך בקונטרס הסמיכה על מעשה שנעשה בענין זה:

רבי יהודה אומר בחמשה. בפ' עגלה ערופה בהאי תלמודא הל' א' וכן הכא לקמן בגמרא אמר רבי נראין דברי ר"ש בסמיכה ודברי ר' יהודה בעריפה וכן פסק הרמב"ם ז"ל להלכה דאף דרבי נראין קאמר במקום שאין חולק נגדו נראין הלכה היא וזה אחד מכללי הש"ס:

רבי אבהו בעי וכו'. דנרי ר' אבהו אזלי כטעמיה דרבא דף י' ע"א דאמר מלקות במקום מיתה עומדת וכפי' ש"מ שהביאו התוס' שם דזימנין מתים ע"י מלקות וע"ש שהקשו על פי' זה לפי הסוגיא דהתם ואין נ"מ לדינא דהלכה כת"ק וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מסנהדרין:

בר קפרא שמע כלהון מהדא. הכי פליגי התם ומשמע שם דתפסו לעיקר לטעמיה דריב"ל דתני ר' יוסף הני ג' וה' וז' וכו' וא"ל אביי עד האידנא מ"ט לא פריש לן מר הכי וכו' ומשום דהני קראי מיפתעו בסנהדרי גדולה כדכתבו התוס' בשם ר"ת ומייתי להיה מהכא ועיבור שנה ע"י זקנים מסנהדרי גדולה היא ורמזו בזה שיהו נצולין מעונש ולהגן עליהם כשמתאספין לעיבור שנה:

ומה אלדד ומידד. משום דכתיב בהו וישארו שני אנשים במחנה וגו' והמה בכתובים וגו' שהיו מבוררים לסנהדרין כדפי' רש"י ז"ל בחומש ונקט רבן גמליאל להו לומר שבודאי

שנויי נוסחאות (שכ"ג) ויקח רב טבחים את שלשת שומרי הסף במקרא „ויקח רב טבחים את שריה וגו' ואת שלשת שומרי הסף. (שכ"ה) רואי כד"ו מרואי וכ"ה במקרא (ירמיה כ"ב). (שכ"ז) שר הטבחים במקרא (שם) רב טבחים. (שכ"ח) ומן העיר סרים כד"ו ומן העיר לקח סרים וכ"ה במקרא (שם). (של"ג) ויקח רב הטבחים את שלשת במקרא (שם) „ויקח רב טבחים את שריה וגו' ואת שלשת'. (של"ג) ושבעה מרואי במקרא (שם) ושבעה אנשים מרואי.

ככר לאדן

בר קפרא שמע. פסקא דמתני' דעיבור החדש: מרואי פני המלך. מיכן שגומרין. כ"ז תוס' פ' זה דף י':

אמרתי שאתה אחד מהן. ואפילו כן לא עיברוה בההוא יומא ואפלגינה במילי דאורייא ועברוה ביומא דבתרה. תני סנהדרין *שראו את ההורג אית תניי תני שנים נעשין עדים ומעידין בפני השאר אית תניי תני כולן עדים [א] ומעידין בפני אחרים. ר' יהודה בר פזי בשם ר' זעירא *כשם שחולקין כאן כך חולקין בעדות החדש. ויקום חד ויתיב חד ויקום חד ויתיב חד. שנייא היא שאין העד נעשה [ב] דיין. רב הונא ידע שהדו לחד בר נש אזל בעי מידון קומיה וכפר ביה. א"ר שמואל בר רב יצחק בגין דאת ידע דר' הונא אינשא רבה את כפר ביה. מהו דייזיל ויסהוד עלך קומי בית דין חורין א"ל רב הונא ועבדין כן א"ל אין. ושרא רב הונא גרמיה מן ההוא דינא ואזל ואסהיד קומי בית דין חורון. תני ר' שמעון בן יוחי °וקדשתם את שנת החמשים שנה *שנים אתה מקדש ולא חדשים. והתנינן *ראש בית דין [ג] אומר מקודש. מהו מקודש מקויים. תני [ד] לקידוש החדש מתחילין מגדול א"ר חייה בר אדא מתניתא אמר' כן ראש בית דין אומר מקודש. תני לעיבור [ה] החדש מתחילין מן הצד א"ר זבידא וההן ביתא דלרע לא נהגין כן. ולא שמיע דמר ר' חייה בר מרייה ורבי יונה רבי בא בר חייה בשם ר' יוחנן לעיבור החדש מתחילין מגדול לעיבור שנה מתחילין מן הצד. וכבר נכנס רבי יוחנן והיה קטן שבכולם אמרו לו אמור הרי השנה מקודשת בעיבורה אמר הרי השנה מקודשת בעיבורה. א"ר יונתן ראה לשון שלימדנו בן הנפח אילו אמר בעיבורה הייתי אומר אילו אחד עשר יום שהחמה עודפת על לבנה אלא בעיבורה שהוסיפו לה חכמים שלשים יום. ר' יעקב בר אחא ר' יסא בשם ר' יוחנן לעיבור הולכין אחר המינוי לבית הוועד הולכין אחר הרגל והוא שיש כל אחד מדבר במקומו וחותם כגון ר' חנינה פתח ר"י וריש לקיש חותמין ר' בא בר זבדי פתח ר' יסא ור' אמי חותמין רבי חגי פתח רבי יונה ורבי יוסי חותמין. ר' כהנא אימני קומי רבי יעקב בר אחא ואעל רבי יעקב בר אחא קמיה מנייה לעיבורא. אמר אכן מרה דשמעתא לא מקיים לה. רבי חייה בר ווה הוה קאים מצלי עאל רב כהנא וקם ליה מן חורי מצלי. חסל ר' חייה ויתיב ליה בגין דלא מיעבר קומוי. שרי רב כהנא מאריך בצלותיה כיון דחסל אמר כן אתון נהגן לציעורי רבכון. א"ל רבי אנא מבית עלי קאתינא דכתיב בהו °אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה בזבח ומנחה אין מתכפר אבל מתכפר בתפילה. וצלי עלוי וזכה למיסב עד דאיתעבדון טופריי סומקין כהדא דקקה. ריש

תורה אור

ויקרא כה

ש"א ג

ר"כ אימני קומי ר"י ב"א ואעאל ר"י ב"א קמי' מנייה לעיבורא אמר אכן מרא דשמעתא לא מקיים לה. עיי' במס' שבת ר"פ כ"מ בדברינו שם דבאמת למה לא קיים ריב"א מרא דשמעתא כמימרא דידי' משום דשפיר רשאי להקדים ג"כ אם ירצה עיי"ש ותמצא טעם בע"ה ודו"ק:
בעלה

אמרתי שאתה אחד מהן. כלומר אפילו הכל יודעים שאלדד ומידד שנים הן ולא יותר אעפ"כ הייתי אומר שאתה אחד מהן ותחשב כאחד מהן ובודאי ראוי הוא לעבר שנים עם אנשים חשובים כמותך: ואפילו כן לא עיברוה בההוא יומא. שעכ"פ היה שם אחד שנכנס שלא ברשות והפליגו אותו היום בדברי תורה וביום שלאחריו עיברוה: סנהדרין שראו את ההורג. ראו באחד שהרג את הנפש: שנים נעשו עדים. ומהשאר לוקחים לדיינים ואלו השנים מעידין בפני השאר: כולן עדים. הן מאחר שראו גלם כעדים הן ואין עד נעשה דיין ומעידין הן בפני אחרים: כך חולקים בעדות החדש. אם כלן ראו את החדש: ויקום חד. הש"ס מפרש לטעמיה דתניא אידך אמאי מעידין בפני אחרים ויקום חד ויעיד בפני השני שיושב ואח"כ ויקום זה ויתיב זה וכלו' שהרי יכולין שנים מהן להעיד בפני השאר ואפילו בעמידת השנים כאחת לא צריך אלא ויקום חד וכו' ואח"כ ישבו ומשני שאני הכא הואיל וכולן ראו אין עד נעשה דיין: אזל בעי מידון קומיה. נכנס לפני רב הונא לדון עם בעל דינו וכפר בבעל דינו ואף ע"פ שהיה יודע דרב הונא יודע עדות לחבירו: בגין דאת ידע דר' הונא איניש רבה. ואין כבודו לילך ולהעיד לפני ב"ד אחר אתה סומך על זה וכפרת ביה: מהו דיזיל. ומה תעשה אם ירצה ר' הונא לילך ולהעיד עלך לפני ב"ד אחר: ועבדין כן. אם יכול אני לסלק עצמי מן הדין כדי ליעשות עד בדבר וא"ל אין ומיד סילק רב הונא לעצמו מן הדין הזה והלך והעיד לפני ב"ד אחר וגרסינן להא בפ' ראוהו ב"ד הלכה א': תני ר"ש בן יוחי. גרסי' להאי סוגיא בפ"ב דר"ה: שנים אתה מקדש. שנת היובל מקדשין ב"ד לשם יובל: ולא חדשים. וס"ל כר"א התם דאמר בין בזמנו בין שלא בזמנו אין מקדשין אותו: מהו מקודש מקוים. אחר שראו עדים את החדש מקוים הדבר אבל אין מקדשין אותו ממש כמו שמקדשין שנת היובל: מתחילין מגדול. הגדול שבהן אומר בתחלה כדתנן ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו: תני לעיבור השנה מתחילין מן הצד. כצ"ל וכן הוא בר"ה: וההן ביתא דלרע. וזה הבית שלמטה ועל בית הנשיא רמז והם לא נהגו כן: ולא שמיע. ומתמה וכי לא שמעו דכל הני אמוראי מסכימים לדבר אחד שאמרו בשם ר' יוחנן כן: וכבר נכנס ר' יוחנן לעיבור השנה והוא היה הקטן שבכולם וצוו לו לומר הרי השנה מקודשת בעיבורה: אמר הרי השנה מקודשת בעיבורה. דיקדק לומר בעיבורה במפיק ה"א: ראה לשון שלימדנו בן הנפח. ר' יוחנן קרו ליה בר נפחא ולימדנו במוצא פיו להוציא את הה"א בכח להבין הכוונה שאילו אמר בעיבורה בלא מפיק ה"א אפשר לטעות שאין הכוונה שמעברין אותה השנה בעיבור חדש אחד אלא על סתם עיבור של כל שנה ושנה והן י"א יום שיתירין ימות החמה על ימות הלבנה אבל עכשיו שאמר בעיבורה מפיק ה"א אין הכוונה אלא על עיבור שלה מאות' השנה שהוסיפו לה חכמים חדש אחד: לעיבור הולכין אחר המינוי. להכניסו למנין עיבור השנה הולכין אחר מי שנתמנה בתחלה מכניסין אותו קודם להאחר שנתמנה אחריו: לבית הוועד. בבית המדרש לפתוח בהלכה: הולכין אחר הרגל. מי שהוא מורגל ביותר הוא פותח תחלה וכדמפרש ואזיל: והוא. וזהו שכל אחד יהיה מדבר במקומו הראוי לו וחותם ועונה אחר מי שפתח בתחלה כגון ר' חנינא הוא היה הראש והרגיל שבכולם היה פותח בהלכה ור"י ור"ל חותמין ועונין אחריו ואח"כ האחרים וכן ר' בא וכו' וכן כולם וכעין דאמרינן בפ' י"כ בישיבה הלך אחר החכמה: ר' כהנא אימני קומי ר' יעקב בר אחא. אותו סמכו והמנו מקודם שסמכו לר' יעקב ואע"פ כן נכנס ר' יעקב מקודם לר' כהנא למנין עיבור שנה: אמר אכן. אמר ר' כהנא וכי כן הוא דר' יעקב בר אחא גופיה הוא מרה דשמעתא דאמר לעיל לעיבור הולכין אחר המינוי ולא מקיים ליה שמעתיה שלא היה לו לקבל עליו להיות נכנס מקודם: הוה קאים מצלי. היה עומד ומתפלל ונכנס רב כהנא ועמד לו מאחוריו להתפלל: חסל. סיים ר' חייה תפילתו והיה צריך ליסב כלומר לעכב ולהמתין מלפסוע אחוריו שלא יעבור לפני רב כהנא לפי שאין עוברין לפני העומד בתפלה והתחיל רב כהנא להאריך בתפלתו לאחר שסיים אמר לו ר' חייא וכי כך אתם נוהגין להאריך ולצער רבכם שהייתי מוכרח להמתין כל כך: א"ל רבי. אל ירע בעיניך שאני מאריך בתפילה דאנא מבית עלי קאתינא וזכות התפלה יגן עלי להאריך ימים והתפלל עליו ר' חייא וזכה להזקין עד שנעשו לפרניו אדומות כמו של התינוק הזה: אקדמון

מסורת הש"ס

ב"ק ל פ"ב

(ר"ה פ"ג)

ר"ה כד וס"ג כס

עין משפט גר מצוה

כו
א ב מיי' פ"ה מעדות הל' א סמ"ג עשין קט טוש"ע ח"מ ס' ז סעיף ה

כז
ג מיי' פ"ב מקדוש החדש הלכה ח

כח
ד ה מיי' שם פ"ד הלכה י והמפרש לא ציין ברמב"ם מקומו

מראה הפנים

בודאי גם אתה מכולל היית ולא נכנסת שלא ברשות וכדאמר התם כהאי עובדא ולא שמואל הקטן הוה: סנהדרין שראו את ההורג וכו'. פלוגתא דר' טרפון ור"ע היא בבבלי פ' החובל דף ל"ו ע"ב ומשמע מסוגיא דהכא דמדמי להו לגמרי לעדות החדש דקאמר כשם שחלוקין כאן כך חולקין בעדות החדש. והתוספו' בפרק ראוהו ב"ד ובכמה מקומות כתבו דיש ג' חילוקים כעד אינו נעשה דיין בעדות החדש דוקא על המעיד אבל עד הרואה נעשה דיין ובדיני נפשות אפי' עד הרואה אינו נעשה דיין ובמידי דרבנן כגון קיום שטרות עד נעשה דיין אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן שהרי כתב בפ"ה מהל' עדות הל' ח' כל עד שהעיד בדיני נפשות אינו מורה כדין זה הנהרג. ומשמע עד הרואה נעשה הוא דיין אף בדיני נפשות וכמ"ש הכ"מ שם שפסק כר"ע וקא ראיה יש מכאן דמדמי לה לעדות החדש ובעדות החדש מוכח להדיא ממתני' דר"ה דעד הרואה נעשה דיין. ועיין לקמן פ"ג הלכה ט' ד"ה ומנין שלא יהו העדים קרובים מ"ש שם: וישרא רב הונא גרמיה מן ההוא דינא. בהגהמי"י פרק כ"ד דסנהדרין כתב בשם הר"מ ז"ל ללמוד מכאן דאם הנתבע כירר דיין היודע עדות לתובע ואין עד נעשה דיין דוחקין אותו לברור דיין אחר כי הוא צריך להעיד כדכתיב אם לא יגיד עכ"ל והביאו הב"י סי' י"ג ולמדנו ג"כ מכאן שאף לאחר שיסב בדין להיות דיין מסלק עצמו כדי להעיד: לעיבור החדש מתחילין מן הגדול לעיבור השנה מתחילין מן הצד.
כ"פ

שנויי נוסחאות (פ"ג) רב הונא ידע בד"ו רב הונא הוה ידע. (פכ"א) בעיבורה בד"ו בעיבור. (פכ"ה) חותמין בד"ו חתמין. הותמין בד"ו חתמין. (פ"ל) נהגן בד"ו נהגין. (פל"א) ומנחה במקרא "ובמנחה". (פל"ג) דקקה בד"ו רקקה.

ככר לאדן

בשם שחולקין. לעיל ר"ה פ"ג (דף כ"א): ויקום חד ויתיב חד. הר"ן פ"ב דכתובות ונימוקי יוסף פ' אחד דיני ממונות: רב הונא הוה ידע

גליון אפרים

ועאל ר' יעקב בר אחא קמיה מניה כצ"ל ובר"ה [פ"ב ה"ה] הגי' קדמיי מיניה:

הגהות הגר"י פ"ק דגיטין: אמר רב שמואל וכו' בגין דאת ידע וכו' מרדכי פ"ק דגיטין: אמר הרי השנה מקודשת בעיבור כצ"ל: לבית הועד הולכין אחר הרגיל והוא שיהא כל אחד כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

כט
א מיי' פ"ד מקדוה"ח הלכה ב
ל
ב מיי' שם הלכה ד
לא
ג מיי' שם הלכה ח

מסורת הש"ס

אקדמון ליה חד סב בעיבור. הקדימו לפניו זקן א' להכניסו למנין עיבור שנה ואותו זקן לא היה ראוי לכך: ואעלוניה מן ההוא תרעא דלהון. ולבסוף העלוהו משם ודחפוהו מן השער שלהן ולחוץ שלא היה חכם וראוי לזה: אמר. ר"ל כן יהא בשכרן כך ראוי להן בשכר שעברו והקדימו לאותו הזקן לפני: ולא שמיע. ומתמה הש"ס וכי לא שמיע להו מה דאמר ר' יוחנן דאפילו ע"י שלשה רועי בקר עיברו את השנה כדלקמיה ומידי דהוה הזקן הזה כאחד מרועי הבקר ולמה דחו אותו: בכיר ולקיש באדר מינך. אם הוא אדר צריך שיהא בו חום שיכולין זרע הבכיר והוא השעורה וזרע האפילה שהן החטין לצמוח כאחת: תור באדר בעדריה כצ"ל וכן הוא בר"ה. אם הוא אדר דרך השור למות ממש בעדרו בבקר מחמת צינה ועם כל זה אין הקור מהלך כל היום ובצהרים בטול תאינתא ישלח משכיה צריך לו לילך להיות מיצל בצל התאינה ויפשיט עורו כלומר יתחכך שם מחמת החום: קדום באדר. אם הוא אדר דרך להיות הגשם כח החורף כל כך שאפילו רוח קדים החזקה נושבה יהא פח בלועך הבל החום היוצא מפיך יוצא לנגדו ומחממו: והכן חמיין. ואנחנו רואין בשנה זו ואין בו אחד מכל הסימנין הללו וא"כ אין זה אדר אלא שבט ועיברו החכמים אותה השנה על פיהם: וב"ד הסכים עמהן. עם הרועי בקר בתמיה והרי לא כן אמר ר"ז שצריך שיהו האומרים צריכה השנה לעבר הכל מודין מטעם א' ואלו הרועי בקר זה אומר כך וזה אומר כך ומשני כיון דאלו מודים לאלו הוי כמי שכולן מסכימין מטעם אחד: וריש לקיש מקפיד על הדא מילתא. ומאי טעמיה שהקפיד כל כך שלא הכניסוהו למנין העיבור וקאמר דחשש על הא דאמר ר' אליעזר דדריש לה מן הכתוב שהוא אחד מכלל הטונסין מי.. שאינו זוכה

סנהד' י"ח ע"ב

בב יא ע"ב

שם עא ע"ב

תורה אור

יחזקאל יג

בעלה ועיים ועלם הרי מיהודה כצ"ל וכן הגי' הפ"מ ז"ל מימר בתים מיהודה ושדות מדן ומה שכנתים מיותר:

וכשקידשו

ריש לקיש אקדמון ליה חד סב בעיבור ואעלוניה מן ההוא תרעא דלהון. אמר כן יהא בשכרן. ולא שמיע דמר ר' קריפסדא בשם ר' יוחנן מעשה *ועיברו את השנה שלשה רועי בקר חד אמר בכיר ולקיש באדר מינץ וחד אמר תור באדר בעריה ימות ובטול תינתא ישלח משכיה וחד אמר קדום באדר פח בלועך יפיק לקיבליה. ונן חמיין הדין שתא ולית בה חד מינהון ועיברו השנה על פיהם. א"ר חלבו ובית דין הסכים עמהן ולא כן אמר ר' זעירא והוא שיהו הכל מודין מצד אחד. [5]כיון דאילין מודין לאילין ואילין לאילין כמי שכולם מודין מצד אחד. וריש לקיש מקפיד על הדא מילתא חשש על מה דמר רבי לעזר דמר ר' לעזר °והיתה על ידי הנביאים החוזים שוא בסוד עמי לא יהיו זה עיבור ובכתב בית ישראל לא יכתבו זה המינוי ואל אדמת ישראל לא יבואו זה ארץ ישראל. רבי לעזר כד סלק הכא אמר הא גביי חדא. כד מינוניה אמר הא גביי תרי. כד עאל לעיבורא אמר הא גביי תלת. רבי בא בר זבדא בשם רב טעמא דרבי לעזר בי רבי צדוק בשעה שרואין בית דין שלמעלן בית דין שלמטן שמקדשין אותו גם הם מקדשין אותו. ר' לעזר בשם ר' חנינה מעשה בעשרים וארבע קריות של בית רבי שנכנסו לעבר שנה בלוד ונכנסו בהן עין רע ומתו כולם בפרק אחד מאותה שעה עקרוה מיהודה וקבעוה בגליל. בעיון מיעקר אף אהן סימנא. אמר לון רבי סימון אין אנו מניחין ביהודה אפילו זכר והרי מצינו שקידשו את השנה בבעלת. הדא בעלת זימנין מיהודה וזימנין מדן. אלתקא וגבתון ובעלת הרי הן מיהודה בעלה ועיים ועצם הרי מדן. והרי מצינו שקידשו את השנה בבעלה מימר בתים מיהודה ושדות מדן. רבי ירמיה בעא קומי ר' זעירא ולוד לאו מיהודא היא א"ל אין ומפני מה אין מעברין בה א"ל שהן גסי רוח ומעוטי תורה הפיך אפוי וחמא רבי אחא ורבי יודה בן פזי אמר ליה איטה עבדתני מבזה רבנן. על שלשה *סימנין [a]מעברין את השנה על אביב ועל התקופה ועל פירות האילן. על שנים מעברין על אחד אין מעברין ואם עיברוה הרי זה מעוברת. וכשהיה אביב אחת מהן היו שמיחין רשב"ג אומר אף על התקופה. על שלש [b]ארצות מעברין לשנה על יהודה ועל עבר הירדן והגליל על שתים מעברין על אחת אין מעברין ואם עיברוה אינה מעוברת. וכשהיתה יהודה אחת מהן היו שמיחין מפני שהעומר בא ממנה. אין מעברין לא מפני הצינה ולא מפני הגשמים ואם עיברוה אינה מעוברת. אין *מעברין לא מפני [c]הגדיים ולא מפני הגוזלין ולא מפני החלב.
וכולם

ליכנס במנין סוד העיבור: זה המינוי. סמיכות: הא גביי חדא. הרי אלו האחת הראשונה שזכיתי לבא לא"י: טעמא דר"א בר' צדוק. התם בר"ה קאי דאמר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו שמים וה"ג התם כיון שב"ד שלמעלן רואין שאין ב"ד שלמטה מקדשין אותו הן מקדשין אותו: קריות. קרובות: עקרוה. לעיבור השנה שלא יהו קובעים ביהודה אלא בגליל: אף אהן סימנא. סיימנא הסיום הדבר לקדש את השנה שאחר שקובעין לעיבור אומרין הרי השנה מקודשת בעיבורה כדלעיל ורצו לעקור אף קידוש השנה מיהודה: אמר לון רבי סימון. וכי אין אנו מניחין ביהודה אפילו זכר בעלמא והלא כבר מצינו שקידשו את השנה בבעלת והיא מיהודה: הדא בעלת. איידי דאיירי בבעלת דייק הש"ס במקרא דמצינו יפעם מונה אות' מערי יהודה: ופעם מונה מערי דן. ומוחלפין התיבות כאן וכן צ"ל אלתקא וגבתון ובעלת הרי הן מדן בעלה ועיים ועצם הרי מיהודה וכן הוא ביהושע: מימר. כלומר לתרץ המקראות בתים מיהודה העיר בעצמה היא בגבול יהודה והשדות שסביבותיה היו מגבול דן שבשפלה היו גבול יהודה אצל גבול דן כדכתיב התם בערי גבול בני יהודה בשפלה אשתאול וצרעה ואשנה ובני דן כתיב ויהי גבול נחלתם צרעה ואשתאול ועיר שמש: ר' ירמיה. שאל מלפני ר"ז אם לוד לאו מיהודה הוא: הפך אפוי. ר' זעירא וראה ר' אחא ור' יודה בן פזי עומדין מאחריו ומלוד היו: אמר ליה. ר"ז לר' ירמיה איטא. הא עכשיו מה עשית: עבדתני מבזה רבנן. ואתה ראיתה אותם ולא היה לך לשאול הדבר ממני לפניהם: על אביב. שלא בישלה התבואה ועדיין אפל הוא וקרא כתיב שמור את חדש האביב שיהא החדש הזה בזמן אביב: ועל פירות האילן. שלא צמחו פירות האילן שדרכן לצמוח בזמן הפסח: ועל התקופה. אם תקופת טבת נמשכת עד ששה עשר בניסן ולא יהא הבאת העומר בתקופת ניסן מעברין לדחות את המועדות: וכשהיה אביב אחת מהן. שמעברין את השנה עליהן היו הכל שמחין שאין חוששין בדחיית הפסח לפי שאין התבואה ראויה ואין איסור חדש נהרך עליהן: על שתים מהן. שלא הגיעו לסימנין הללו מעברין: וכשהיה יהודה אחת מהן. מן המאוחרות היו הכל שמחין לפי שאין העומר בא למצוה מן המובחר אלא מיהודה והלכך אם בישל ביהודה והיו צריכין לעבר בשביל השתים האחרות כשמגיע זמן העומר כבר יבשו התבואות שביהודה וצריך להביאו משאר ארצות דרך ומלא בעיכן ולא הוי מן המובחר: לא מפני הצינה וכו'. ולא יוכלו עולי רגל לעלות מפני הדרכים אע"פ כן אין מעברין שבשביל כך לא יחדלו מלבא: לא מפני הגדיים. שהן דקין אין מעברין עליהן כדי שיגדלו ויעשו מהן פסחים שהרי יכול להקריב קטנים: ולא מפני הגוזלין. שצריכין להביא לקיני יולדות שבא"י שהרי יכולין להביא בני יונה כשהן קטנים: ולא מפני החלב. טלאי חלב שהן רכים וקטנים ומביאין גם מהן לקרבן פסח:
וכולם

ציון ירושלים

[5] כיון דאלין מודין לאילין ואילין לאילין כמו שכולן מודין מצד אחד חכם אחד כתב לי מקלעלק שמזה ראיה למ"ש המהרי"ק בסי' נב והובא ברמ"א סי' כה בחו"מ דאף אם אין רבים מסכימי' לטעם אחד מקרי רבים. והש"ך ביו"ד סי' רמב בפסק או"ה חולק ע"ז וכאן מבואר כדברי מהרי"ק והשבתי דזה אינו דהם שצריך להיות רוב י"ל דהם כל אחד אומר יטעם אחר אב אינו נחשב רוב לגבי היחיד דשל כל טעם של כל אחד ואחד היחיד חולק אבל כאן היה צריך לעבר השנה בשביל הרבה סימנים וא"כ מאי נ"מ אם זה הטעם אינו כטעם של חבירו אבל עכ"פ שגילוי מלתא הוא שיש טעמים לעבר השנה ואדרבה נ"ל טעמים חלוקי' ולכך שפיר עברוהו ונחשבו לרבים שוב ראיתי בהגהו' לנוב"י תניגא ס"ג שם הבאתי מהירוש' הנ"ל ראיה לסיפוך מדברי ר' זעירא דאמר והוא שיהא כו' מורה מטעם אחד ומאי דמשני כיון דאילו מודין לאילו הכוונה כמ"ש וכן נראה מסק"ע פ"ב ורי"ב ב"ה:

מראה הפנים

ריש לקיש אקדמון ליה חד סב וכו'. כ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות קידוש החדש: ועוכדא דר"ל התם בפרק זה בורר דף כ"ו ע"א קלת בענין אחר:
דאמר ר' לעזר והיתה ידי על הנביאים. הכתוב נדרש על הראשון ראשון כמעלה לא מיבעיא שבסוד עמי לא יהיו אלא גם בכתב בית ישראל לא יכתבו ואפי' על אדמת ישראל לא יבואו וכ"א כד סלק וכו' אמר על ראשון ראשון לפי הסדר וכמה שזכה:
על שלשה סימנין מעברין. תוספתא היא כפ"ב וגרים שם כגי' דהכא דשב"ג אומר אף על התקופה ומשמע דעל שמחין קאי אבל בבבלי ל"ג אף ואיבעיא להו וכו'. והרמב"ם ז"ל דפסק בפ"ד שם דעל התקופה בלחוד מעברין משום דסוגית הש"ס דלקמן מוכחא הכי א"ר יהודה אמר שמואל וכו' וכדאמרי' בר"ה דף כ"א שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כד תחזי דמשכא תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה לההיא שתא ולא תחוש לה

שנויי נוסחאות (פ"ג) קריפסדא בד"ו קריספדא. (פ"ו) קדום בד"ו קרום. (פ"ו) והיתה על ידי הנביאים החוזים שוא בסוד עמי. במקרא „והיתה ידי אל הנביאים החוזים שוא והקוסמים כזב בסוד עמי. (סל"ג) השנה בבעלה בד"ו השנה בבעלת.

ככר לאדן

בעיון מיעקר אף אהן סימנא. כדלקמן על ג' סימנים. וכדאיתא בר"ה בבלי ושלח לו סימנא דוד מלך ישראל וכו' או אולי הוא ממנא:

גליון אפרים דמר ר' לעזר והיתה ידי על הנביאים כו'. כתובות דף קי"ב ע"א:

מסורת הש"ס

וכולם סעד לשנה. עושין אם היתה צריכה לעבר מפני אחת מהג' דברים שהוזכרו ועל אחת מהן אין מעברין לכתחילה אבל אם היו צריכין גם מפני הגדייט וטלאי חלב וגוזלות מצטרפין לאחד מהן ומעברין: דמטא זמן ביעורא. הגיע

מתקופת המוז ויהיו נמשכין עד לאחר כ"א יום בחדש תשרי ותקופת תשרי נופלת ביום כ"ב מעברין מפני שצריך שיהא הלולב ניטל בסוף תשרי וכלומר במקצת תשרי של התקופה ואם תפול ביום כ"ב אין כאן לולב בתקופת תשרי ומעברין אבל ביום כ"א

תורה אור

וכולם סעד לשנה ואם עיברוה מעוברת. רבי ינאי אמר משום ר"ג שהיה אומר אימריא רכיכין וגוזלייא דקיקין ושפר באפוי ובאפי חברייה מוספא על שתא דא תלתין יומין. *תני אמר ר' יודן מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו יושבין על גב מעלה בהר הבית ויוחנן סופר הלז יושב לפניהן. אמר לו רבן גמליאל כתוב לאחנא בני דרומא עילאה ואחנא בני דרומא ארעייא שלמכון יסגא. מודענא לכון דמטא זמן ביעורא לאפוקי מעשרייא מעומרי שיבלייא ולאחנא בני גלילא עילאה ובני גלילא ארעייא שלמכון יסגא. מודענא לכון דמטא זמן ביעורא תפקון מעשרייא ממעטני זיתיא לאחנא בני גלותא דבבל בני גולתא דמדי בני גולתא דיוון ושאר כל גלוותא דישראל שלמכון יסגא. מודענא לכון דאימריא רכיכין וגוזליא דקיקין וזימנא דאביבא לא מטא ושפר מילתא באפיי ואנפי חברייה מוספא על שתא דא תלתין יומין *אין מעברין לשנה אלא אם כן היתה חסירה רוב החודש וכמה רוב החודש א ששה עשר יום. ר' יהודה אומר שתי ידות החודש אחד ועשרים יום. א"ר שמואל בר נחמן והוא שיקרב העומר סוף ניסן של תקופות. א"ר יוסי עד הפסח. אמר רב מתניה והוא שיטלו לולב בסוף תשרי של תקופות. אין מעברין לשנה *לא פחות מחדש ולא יותר על חדש ואם עיברוה אינה מעוברת. *אין *מעברין לא ב בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זו מעוברת. אימתי רגילין לעבר ג בערבי שביעיות ר' זעירא בשם ר' אבהו הדא דתימר עד שלא *התיר ר' ליקח ירק מחוץ לארץ לארץ אבל ד משהתיר ר' ליקח ירק מחוצה לארץ לארץ היא שביעית שאר שני שבוע. היה ר"מ אומר מלכים ב ד הרי הוא אומר °ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם וגו'. והואיל והיתה השנה צריכה לתתעבר מפני מה לא עיברה אלישע אלא מלמד שהיו שני רעבון והיו קופצים לגרנות. אית תניי תני *אין ד מעברין מפני הטומאה ר' יוסי אומר מעברין שכן מצינו בחזקיה שעיבר מפני הטומאה שנאמר דה"ב ל °כי מרבית העם מאפרים ומנשה וישראל וזבלון לא הטהרו כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל יחזקיהו לאמר ה' הטוב יכפר בעד. ר"ש אומר אע"פ שעיברו ניסן אין מעובר אלא אדר ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש עישה יחזקיהו לציבור לעשות פסח שני. אית תניי תני מעברין מפני הטומאה אית תניי תני אין מעברין מאן דאמר אין מעברין מינה כי אכלו את הפסח בלא ככתוב ומאן דמר מעברין

מה

(מעשר שני פ"ה) שנת השלישית או ששית לשמיטה והוא זמן הביעור כדתנן פ' בתרא דמ"ש: ממעטני זיתא. מקום קיבוץ הזיתים ועל שם שבגליל היו זיתים מרובין: לאחנא בני גלותא דבבל וכו'. צריך להודיע להם עיבור השנה לפי שהיו רחוקים ושידעו קודם הפסח מפני החמץ: וזימנין דאביבא לא מטא. לפי שאלו הראשונים עושין אותן סעד לשנה לאחד מהג' דברים: אין מעברין לשנה אא"כ היתה חסירה וכו' וכמה וכו'. ובתוספתא גרים ברישא ר' יהודה וגסיפא ר' יוסי: אא"כ היתה חסירה רוב החדש. שהיתה התקופה חסירה ששה עשר יום שהן רוב החדש ולקמי' מפרש לה באיזו תקופה קאמר ועד כמה הוא חשבון החסרון: א"ר שמואל בר נחמן. לפרש (סנהדרין יג) דברי הת"ק: והוא שיקרב העומר סוף ניסן של תקופות. כלומר הא דקאמר ששה עשר יום היינו ביום ששה עשר דוקא שאם תמשך תקופת טבת עד ששה (שם יא) עשר בניסן וששה עשר בכלל (שם יב) וזה שתקופת ניסן נופלת ביום (נדרים פ"ו הל' ח) ששה עשר אז מעברין לפי שיום תקופה גומר והוא נחשב לימי תקופה שעברה ואם לא יהיו (פאה פ"ח שביעית פ"ו) מעברין נמצא הקרבת העומר ביום ששה עשר יהיה בתקופה שעברה ואכן בעינן שיהיה בתקופת ניסן והיינו דקאמר שיקרב העומר סוף ניסן ולא סוף ממש הוא אלא כלומר במקצת ניסן של תקופות שצריך יום ששה עשר במקצת תקופת (פסחים פ"ט) שם ניסן וכדלקמן סוף תשרי ועל מקצתו קאמר סוף א"כ עכשיו שמעברין חדש אחד יהיה העומר קרב בסוף חדש מיום נפילת התקופה והיינו סוף ניסן של תקופה: אמר ר' יוסי עד הפסח. ר' יוסי פליג על ר' שמואל ומפרש לדברי ת"ק דה"ק דצריך שלא תהיה התקופה נופלת עד הפסח שהוא ט"ו בניסן ועד בכלל מפני שצריך שיהיה כל הפסח בחדש האביב שהיא תקופ' חדשה וס"ל כמי דיום תקופה גומר והלכך אם נופלת תקופת ניסן ביום ט"ו בניסן אין כל הפסח בתקופת ניסן: אמר רבי מתניה. לפרש דברי ר' יהודה קאי ודבריו בתקופת תשרי הן דאחד ועשרים יום דקאמר היינו שיחסרו כל האחד ועשרים יום

אכתי יום כ"א שנוטלין לולב בו בתקופת תשרי הוא והאי מ"ד ס"ל יום התקופה מתחיל: לא בשביעית. מפני שמאריכין עליהן איסור עבודת קרקע: ולא במוצאי שביעית. בשמינית מפני שכלה הישן ומאריכין עליהן איסור חדש: בערבי שביעיות. שמוסיפין עליהן חדש אחד לעבודת קרקע: הדא דתימר. דאין מעברין בשביעית: היא שביעית היא שאר שני שבוע. הואיל ומביאין מח"ל שכיחין הן בשביעית ואין חילוק בין שביעית לשאר שני שבוע ומעברין וגרסינן לכולה סוגיא בפ"ו דנדרים הלכה ח': היה ר"מ אומר הרי הוא אומר וכו'. והתם מסיים לה אין לך מבכר בא"י יותר מבעל שלישה אין לך קל לבכר פירות יותר מבעל שלישה ואע"פ כן לא ביכר אלא מאותו המין של שעורים כדכתיב לחם ביכורים וגו' דמשמע שעכשיו היה מבכר ואימתי הביאו מסתמ' לאחר שקרב העומר הביאו דכתיב ויאכלו ש"מ שקרב העומר והותר החדש וא"כ היתה השנה הזאת צריכה לעבר שהרי כשהגיע ניסן עדיין לא היה רוב אביב שלא ביכרו אלא שעורים ומסתמא פירות האילן נמי לא הוו וקי"ל דעל שנים מהן מעברין ומפני מה לא עיברה אלישע: והיו קופצים לגרנות. לפי שכלה התבואה והיו צריכין לאכול מן החדש ולפיכך לא עיברה: מפני הטומאה. כגון שהיו רובן טמאי מתים בסוף אדר וכלת' אפר הפרה ואין יכולין למצוא עכשיו פרה אדומה אין מעברין משום כך ועושין הפסח בטומאה: כי מרבית העם לא טהרו. וכתיב התם לעיל ויועץ המלך וגו' לעשות הפסח בחדש השני כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא ולקמן מפרש מאי מפני הטומאה: אף על פי שעיברו ניסן וכו'. ר' שמעון ס"ל דמעברין מפני הטומאה ואין מעברין אלא אדר והיינו בלא ככתוב כדלקמן: עישה. על שהשיא יחזקיהו את הצבור לעשות פסח שני ביקש רחמים על עצמו לפי שלא היה מן הדין שהיו רוב טמאין ורובא לא מידחו לפסח שני: מאן דאמר אין מעברין. יליף מינה דכתיב כי אכלו וגו' כי התפלל יחזקיהו וגו' ולפיכך ביקש רחמים על עצמו שהוא עיבר מפני הטומאה:

מה

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ד מקדוש החדש הלכה ב

לג: ב ג מיי' שם פ"ג הל' טו

לד ד מיי' שם הל' ו ופ"ד מבי"את מקדש הלכה ה

ציון ירושלים

ה משהתיר ר' ליקח ירק מח"ל נ"ע על השמטת הרמב"ם בפי"א מטומאת מת דין זה ולומר דסמוך על הדין דהתיר רבי ליקח ירק מן הסוק וזה דוחק כדברי הרמב"ם:

מראה הפנים

אין מעברין לשנה אא"כ היתה חסירה רוב החדש. גי' דהכא כגי' הברייתא דמייתי התם בדף י"ב ע"א. ופירשתי בפנים לדברי ר' יוסי דנראה לכאורה דאמורא הוא ולפרש פלוגתייהו בא והוי מילתי' כאחריב דהתם. אבל נראה דהך ר' יוסי תנא הוא וכדגרים התם בברייתא ר' יוסי אומר מתשבין ששה עשר לפני הפסח מעברין וכדמפרש התם דס"ל יום תקופה מתחיל והיינו עד הפסח דקאמר הכא וכמילתי' דאחרים עיין פירש"י וליעברים לאדר וכו' אבל אם חסרה י"ד ונפל תקופת ניסן בט"ו אין מעברין לס ורבא קיבלה מיניה וכתרתה הוא ועיין לקמן: דמעברין לאדר ותפול תקופת ניסן בי"ד ויום תקופה מתחיל ויעשה פסח בתקופה חדשה. ור"ל דקרא כתיב שמור את חדש האביב ועשית פסח אלמא דעשיית קרבן פסח צריך שתהיה בתקופה חדשה ולפיכך כתב ויום תקופה מתחיל וזהו כשיטתיה דפירש בר"ה בההיא דלעיל ודעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד שם כדעת רש"י ז"ל ע"ש:

ולא יותר על חדש. בבבלי דף י"א ע"א שמסקנא רלו חדש שלשים ואפשר גומר דה"נ בסיפא לא יותר על חדש מבלשים יום קאמר: אין מעברין לא בשביעית וכו'. מה דציין להסוגיא מבואר הוא במ"ש בנדרים:

אמר

שנויי נוסחאות (סי"ג) גולתא דמדי בד"ו גלותא דמדי. (סי"ד) גולתא דיון בד"ו גלותא דיון. (סי"ז) ואנפי בד"ו ובאנפי. (סל"ב) שביעית שאר בד"ו שביעית היא שאר. (ס"מ) העם מאפרים ומנשה וישראל וזבלון במקרא „העם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבלון". (סמ"ג) יחזקיהו לאמר במקרא „יחזקיהו עליהם לאמר".

ככר לאדן

רבי אבהו הדא דתימר עד שלא התיר רבי. כל זה עד אקרא דאלהים לעיל נדרים (דף מ') [דף כ"ג] תחילתה בפסחים וקצתה בר"ה וגם בפאה (דף י"ח). ושבועות פ"ו ותרומות פ"ו וסוטה פ"ס:

עין משפט
נר מצוה

לה
א מיי' פ"ד מביאת מקדש הלכה יח
לו
ב ג מיי' פ"ג מקדוש החדש הלכה יג
לז
ד מיי' פ"ד שם הל' ח
לח
ה ו מיי' שם הלכה יב

מה מקיים בלא ככתוב מפני שעיברו ניסן ואין מעברין אלא א אדר. ותייא כיי *דמר ר' סימון בר זביד ᵃגולגולת ארנן היבוסי מצאו תחת המזבח. כתיב °כל לבבו הכין לדרוש האלהים ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט. ר' סימון בר זביד ור' שמואל בר נחמן חד אמר אפילו כמה עשה לטהרת הקודש לא יצא ידי טהרת הקודש וחד אמר אפילו כל מעשים טובים שעושין לטהרת הקודש לא יצא ידי טהרת הקודש. כתיב °ויחילו באחד לחדש הראשון לקדש וביום שמונה להודש באו לאולם ה' ויקדשו את בית ה' לימים שלשה וביום ששה עשר לחדש הראשון כילו. והלא ליום אחד היו יכולין לבער כל עבודה כוכבים שהיה שם א"ר אידי מפני צלמי כשדים שהיו חקוקים בששר. *ששה דברים עשה חזקיהו על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו. שהיה גירר עצמות אביו על מיטת חבלים וכיתת נחש הנחושת וגנז טבלה של רפואות והודו לו. סתם מי גיחון העליון וקיצץ דלתות ההיכל ועיבר ניסן בניסן ולא הודו לו. *אין ג מעברין קודם ר"ה ואם עיברוה אינה מעוברת ג אבל מפני הדוחק מעברין אחר ר"ה מיד אעפ"כ אינו מעובר אלא אדר. *רבי אומר ניסן לא נתעבר מימיו והתנינן *אם בא החדש בזמנו. אם בא לא בא. רב אמר תשרי לא נתעבר מימיו והתנינן אם היה החדש מעובר. אם היה לא היה. וכשקידשו את השנה באושא ביום הראשון עבר ר' ישמעאל בן רבי יוחנן בן ברוקה ואמר כדברי רבי יוחנן בן נורי אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היינו נוהגין כן ביבנה. ביום השני עבר רבי חנניה בן רבי יוסי הגלילי ואמר כר' עקיבה אמר רבן שמעון בן גמליאל כך היינו נוהגין ביבנה. ותתני קידשוהו בראשון ובשני רבי זעירא בשם רב חסדאי אותה השנה נתקלקלה. מהו בראשון ומהו בשני רבא בשם רב שנה אחד ושנה שני'. והתני קידשוהו ביום הראשון וביום השני קידשוהו קודם זמנו או לאחר עיבורו יום אחד יכול יהא מקודש. תלמוד לומר אותם אותם אלה הם מועדי אין אלה הן מועדי קודם לזמנו תשעה ועשרים יום לאחר עיבורו שנים ושלשים יום. ומניין שמעברין את השנה על הגליות שגלו ואדיין לא ד הגיעו תלמוד לומר °בני ישראל מועדי עשה מועדות שיעשו כל ישראל. א"ר שמואל בר נחמן והן שהגיעו לנהר פרת. *אין מעברין את השנה ה אלא ביהודה ואם עיברוה בגליל ו מעוברת. העיד חנינה איש אונו שאם אינה יכולה להתעבר ביהודה שמעברין אותה בגליל. אין מעברין אותה בה"ל ואם עיברוה אינה מעוברת. את חמי בגליל אין מעברין בחוצה לארץ מעברין. בגליל אין מעברין ואם עיברוה מעוברת בחוצה לארץ אין מעברין ואם עיברוה אינה מעוברת. ביכולין לעבר בארץ ישראל אבל בשאינן יכולין לעבר בארץ ישראל שמעברין אותה בחוצה לארץ. ירמיה עיבר בחוצה לארץ. יחזקאל עיבר בחוצה לארץ. ברוך בן נריה עיבר בחוצה לארץ. *חנניה בן אחי רבי יהושע עיבר בחוצה לארץ שלח ליה רבי שלשה איגרין גבי ר' יצחק ורבי נתן. בחדא כתב לקדושת חנניה ובחדא כתב גדיים שהינחת נעשו תיישם ובחדא כתב אם אין את מקבל עליך צא לך למדבר האטד ותהי שוחט ונחונין

הורה אור

וכשקידשו את השנה באושא כו' ארשב"ג כן היינו נוהגין ביבנה ומשני ר' בא בשם רב שנה ראשונה ושנה שנייה. ופריך והתני יום הראשון ויום השני ומשני ר"ז בשם ר"ח אותו שנה נתקלקלה כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק במס' שבועות פ"י: אמר

מה מקיים בלא ככתוב. מפני מה ביקש רחמים על עצמו : מפני שעיברו ניסן. שהיה יום ל' של אדר וראוי לקבעו ניסן ואין מעברין אלא אדר ואפי' בדיעבד אינה מעוברת כדקאמר ר"ש לעיל אע"פ שעיברו ניסן אינו מעובר אלא אדר הוא דמעברין ולפיכך ביקש רחמים על עצמו : ותייא. הא דאמר מפני הטומאה עיברה כהאי דאמר ר' סימון בפ"ה דסוטה גולגולת ארנן היבוסי מצאו תחת המזבח ונטמאו ולא היה הדבר מזומן להם להטהר עד הפסח : כתיב כל לבבו וגו' וסיפיה דקרא ולא בטהרת הקדש. ופליגי בה מאי ולא בטהרת הקדש : אפילו כמה עשה לטהרת הקדש. אע"פ שעשה כמה וכמה תקנות לצורך טהרת קדש מ"מ לא יצא ידי חובתו לגמרי לטהרת הקדש : אפי' כל מעשים טובים שעשה לא יצא כדי טהרת הקדש. כך הגי' בנדרים וכלומר בטהרת הקדש לא עשה כלום וכל לבבו הכין לדרוש באשר כל מעשים טובים : מפני צלמי הכשדים שהיו חקוקים בששר. שהיו שם בעצאוס לע"ז והיו טרודים למחקם ולבטלן : ו' דברים וכו'. כדתנן בפ' מקום שנהגו ואיידי דקתני עיבר ניסן וכו' מייתי לה הכא : אין מעברין קודם ר"ה. אין ב"ד יושבין לעיין בשביל העיבור מקודם ר"ה שלא ישתכח הדבר קודם שיגיעו לעיבור ואתי לזלזולי בחמץ : מפני הדוחק. שמתפחדין שלא יוכלו לעבר אח"כ מפני העכו"ם : אינו מעובר. אין מעברין שום חדש אחר אלא אדר : ניסן לא נתעבר מימיו. לא הוקבע ר"ח ניסן מעולם ביום ל"א לפי שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר הוא : והתנינן אם בא החדש בזמנו. תוספת' היא בפ"ק דר"ה ניסן ר"ה למלכים וכו' ולתרומת שקלים וכו' כילד לתרומת שקלים כל קרבנות ליבור קריבין באחד בניסן אם בא חדש בזמנו קריבין מן החדש' ואם לאו קריבין מן הישנה וכעין דתנן בפ"ד דשקלים מותר הקטור' וכו' אם בא החדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה מפני שבא' בניסן היו לריכין להביא כל הקרבנו' מתרומה חדשה כדאמרי' בר"ה חדש והביא קרבן מתרומה חדשה וקס"ד דה"ק אם בא החדש בזמנו היינו שלא בא תרומה חדשה אלא עד זמנו שהוא יום שלשים קריבין למחר מן החדשה וכלומר שעל כרחך היו לריכין לעבר החדש ולקבוע ר"ח ניסן ביום ל"א כדי שיקרבו תמיד של שחר וכן הקטורת בא' בניסן מתרומה חדשה ואם לאו שלא בא עדיין מחדשה קריבין מן הישנה לפי שא"א בענין אחר ומיהת שמעינן דלפעמים עושין ר"ח ניסן ביום ל"א ומשני אם בא קאמר אבל באמת מעולם לא בא שלא נזדמן להיות כך לפי שהיו מקדימין להביא שקליהן כדתנן בא' באדר משמיעין על השקלים ומעולם לא נתאחר ובא עד זמנו שילטרכו לעבר משום זה כדי להקריב מן החדש : תשרי לא נתעבר. לקבוע ביום ל"א לפי שאלול לעולם חסר : והתנינן. בפ"י דשביעית השוחט את הפרה וחלקה בר"ה אם היה החדש מעובר משמט דשביעית אינה משמטת אלא בסופה : אם היה. אבל באמת לא היה שלא נזדמן להיות כך : וכשקידשו את השנה. תוספתא היא בפ"ד דר"ה ולקמיה פריך מהא אדאמר רב תשרי לא נתעבר מימיו : ואמר כדברי ר"י בן נורי. דקאמ' התם כולל מלכיות עם קדושת השם ואינו תוקע : כר"ע. דאמר כולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע : והתני קידשוהו בראשון ובשני. כלומר הא מברייתא זו שמעינן דעשאו שני ימים ר"ה וקשיא לרב : ומשני אותה השנה נתקלקלה. אירע להם איזה קילקול וטעות בחשבון ועשו שני ימים : מהו. כמו ואב"א הוא דמהו בראשון ומהו בשני דקאמר כדר' בא בשם רב שנה ראשונה ושנה שניה וליום השני בשנה הבאה היא ודחי לה הש"ס והתני ביום הראשון וביום השני אלמא דבשנה אחת היה אלא מחוורתא כדר' זעירא : קידשוהו קודם זמנו וכו'. כדמפרש לקמיה קודם לזמנו תשעה ועשרים יום לאחר עיבורו בשנים ושלשים יום ואע"פ שקידשוהו ליום זמנו שהוא יום שלשים או עיברוהו ליום העיבור : יכול יהא מקודש. וא"ל עוד לקדשו : ת"ל אותם. אותם הן מועדי אשר תקראו אותם במועדם בזמנן ואין אלה שלא קראו בזמנן מועדי : על הגליות שגלו. גרסי' התם. שילאו לעלות לרגל ואינן יכולין להגיע למקומן ולעשות הפסח בזמנו : והן שהגיעו לנהר פרת. דוקא כשנשמע שכבר הגיעו לגבול ארץ ישראל : את חמי. בתמיה בגליל אין מעברין לריכא למימר דבח"ל אין מעברין ומשני דלהכי קתני בח"ל לפי שבגליל לכתחלה הוא דאין מעברין ובדיעבד מעוברת וקמ"ל דבח"ל אפי' בדיעבד אינה מעוברת : גבי. אצל ר' יצחק ור' נתן ועל ידיהם : בחדא כתב לקדושת חנניה. היה משבחו ומזהירו שיחזור בו מחמת קדושתו וחסידותו : ובחדא כתב גדיים נעשו תישים. ולא תאמר שלא הנחת כמותך בא"י : ובחדא כתב וכו'. להראות לו אח"כ אם לא יקבל דבריהן :

ונחונין

מסורת הש"ס
(סוטה פ"ט)
(פסחים פ"ד) פסחים דף ט סנהדרין יב וש"נ
שם יא
(ר"ה פ"א)
(שביעית פ"י תוספת' דר"ה פ"ק)
שם פ"ב
נדרים כב

ציון ירושלים

ᵃגלגולת ארונה היבוסי מלאו תחת המזבח. ע' מלמ"ל פ"א מבית הבחירה הי"ג ובספר דרך הקודש הנדפס בסוף ספר מגיד מראשית ד' ז ודו"ק ול"ע על הדרך הקודש ועל המלמ"ל בשרי בזבחים ד' קיג אמרו שם דא"י בדוקה ולר"ל עכ"פ ירושלים בדוקה כדאמרו שם א"כ היך אפשר שימלאו קבר ארונה היבוסי תחת המזבח ולפ"ג וזבחים שם קשיא דאמרו שם איש מתי מבול ותמוה דהא קברי עכו"ם אינו מטמא ובפרט מתים דקודם הדיבור ע' נזיר נ"ד ול"ע :

שנויי נוסחאות (ס"ד) כל לבבו הכין לדרוש האלהים כתב אגל מזקים (כד"ס ב' ל) ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט כתוב אגל עזרא (עזרא ז') [ונפלא מה שייכות לסכתוב בעזרא לענין חזקיהו. אולם בפסחים פ"ע ס"א ובנדרים פ"ו ס"ה ליתא כ"ז]. (ב"ע) ויחילו במקרא "יחלו". (ס"י) שלשה במקרא "שמונה". (ס"א) כילו במקרא "כלו". (ס"ג) שהיה בד"ו ליתא. (סכ"ז) אלה הם מועדי אין אלה בד"ו אלה הם אין אלה.

ככר לאדן

אין מעברין קודם ר"ה. ר"ה בבלי (דף ו'): רבי אומר ניסן לא נתעבר מימיו. ר"ה פ"ג (דף כ"ח) שביעית (דף ל"ט) ובבבלי ר"ה (דף י"ט) הגירסא מכם רב אלול והכא תשרי: עבר ר' ישמעאל בן ר' יוחנן בן ברוקה. פרק בתרא דר"ה ובבלי (דף ל"ב). ת"ל אותם אותם אלה הם מועדי וכשאין אותם אין אלה מועדי כל"ע. ומילת אותם קדרים דהיא מיותרת דמשמע שיהיה בזמן לא קודם ולא אחר כך וקא מפרשה תנא דברייתא: בגליל אין מעברין וכו'. שיטיא הוא כלומר יש הפרש בשאין יכולין לעבר בא"י מעברין וכו' כנ"ל: ירמיה עיבר בח"ל תוס' יבמות (דף ק"ג):

אלה

תורה אור

ונחוניין זורק. קרא קדמייתא ואוקרון תנייתא ואוקרון תליתא בעי מבסרתהון. אמרין ליה לית את יכיל דכבר אוקרתנין. קם ר' יצחק וקרא באורייתא אלה מועדי חנניה בן אחי ר' יהושע אמר אלה הם מועדי ה' אמר לון גבן. קם רבי נתן ואשלים כי מבבל תצא תורה ודבר ה' מנהר
ישעיה ב פקוד. אמרין ליה °כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם. אמר לון גבן אזל קבל עליהן קמי רבי יהודה בן בתירה לנציבין. א"ל אחריהם אחריהם. א"ל לי נא ידע מה תמן. מה מודע לי דאינון חכמין מחשבה דכוותי. מכיון דלא ידעי מהשבה דכוותיה ישמעון ליה ומכיון דאינון חכמין מחשבה דכוותיה ישמע לון. קם רכב סוסיא הן דמטא מטא והן דלא מטא נהגין
ירמיה כט בקילקול. כתיב °ואל יתר זקני הגולה אמר הקב"ה ביותר הם עלי זקני הגולה. חביבה עלי כת קטנה שבארץ ישראל יותר מסנהדרין גדולה
מלכים ב כד שבחוצה לארץ. כתיב °החרש והמסגר אלף ואת מר הכן. רבי ברכיה בשם רבי חלבו ורבנן. רבי ברכיה בשם רבי חלבו אמר החרש אלף והמסגר אלף ורבנן אמרי כולהן אלף. רבי ברכיה בשם רבי אילו החבירים ורבנן אמרין אילו הבולבוטין. רבי הושעיה כד הוה מקבל כהדיא בעיני טב הוה אמר לון הוו יודעין כמה עדות יוצא מפיכם כמה שכר בתים יוצא מפיכם. א"ר אבונה ואין כיני אפילו בדיני נפשות. בת שלש שנים ויום אחד א בא עליה הרי זה בסקילה נמלכו בית דין לעברו ובא עליה אינו בסקילה.
תהלים נז א"ר אבין °אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי *בת שלש שנים ויום אחד נמלכו בית דין לעברו הבתולין חוזרין ואם לאו אין הבתולין חוזרין. *סמיכת הזקנים ועריפת העגלה בשלשה דברי רבי שמעון רבי יהודה אומר בחמשה. מה טעמיה דר' שמעון וסמכו שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן אחד הרי שלשה. מה טעמיה דרבי יהודה *וסמכו שנים זקני שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי חמשה ובעגלה *ערופה מה טעמיה דר' שמעון זקניך שנים ושפטיך שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי חמשה. מה טעמיה דרבי יהודה זקניך ושופטיך שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי שלשה. אמר רבי נראין דברי רבי יהודה בערופה דלא דריש ויצאו ונראין דברי רבי שמעון בסמיכה דלא דריש וסמכו. אין תימר נראין דברי רבי יהודה בערופה כמו דודרש וסמכו ידרוש ויצאו אשכח תימר ויצאו שנים זקניך שנים ושפטיך שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי שבעה. מה מקיים רבי שמעון זקניך ושפטיך זקניך שהן שופטיך. תני רבי ליעזר בן יעקב אומר זקניך זה בית דין הגדול ושפטיך זה מלך וכהן גדול. תני הסמיכות בשלשה לא סמיכה היא סמיכות. תמן קריי למנוייה סמיכותא. א"ר בא בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון רבי יוחנן בן זכיי מינה את רבי ליעזר ואת רבי יהושע ורבי יהושע את רבי עקיבה ורבי עקיבה את רבי מאיר ואת ר"ש. אמר ישב רבי מאיר תחילה
נתכרכמו

ונחוניין. נחוניה שהיה ראש הגולה בימיו יהיה זורק: ואוקרון. כיבדם להשלוחים וכן בשניה וכשקרא אגרת השלישי' רצה לבזות אותם ואמרו לו שוב אין אתה יכול לבזות אותנו שכבר נתפרס' מהכבוד שכיבדתנו: וקרא באורייתא אלה הם מועדי חנניה וא"ל מועדי ה' כתיב אמר לון גבן אצלינו כך הוא כתוב אבל אצליכם אינם אלא מועדי חנניה מאחר שהוא מעבר שנים בח"ל ואינם מוסכמים מהשם: אזל. חנניה וקבל עליה דרבי לפני ר"י בן בתירא שהיה בנציבין: אחריהם אחריהם. ראוי לילך ויפה כתב לך שאין ראוי לקבוע שנים בח"ל: א"ל. וכי לית אנא ידע למי הנחתי שם אינן חכמים כמותי ומי מודיעני שהן חכמים ויודעים לחשב תקופות ומזלות כמוני ועליהם להביא ראיה שיודעים הן: מכיון. השיב לו ר"י בן בתירא מכיון דאת אמר שאינם יודעים כחשב ישמעון לך אדרבא מכיון שהם אומרים שיודעים לחשב כמותך להם ישמעון שאין לחשוב ולקבוע בח"ל אלא א"כ נודע לו שבודאי אין כמותו שם: קם. חנניה א"כ ר"י ב"ב ורכב סוסיא להודיע להגולה זמן קביעות המועדות ע"פ חשבון ארץ ישראל: הן דמטא מטא. במקום שהיה יכול להגיע הגיע ובמקום שלא הגיע עדין הן נוהגין בקילקול שטועין ע"פ קביעות ח"ל: כתיב ואל יתר זקני הגולה. ודריש יתר מלשון חשיבות הוא שאמר הקב"ה חביבין עלי ביותר זקני הגולה ואעפ"כ ביותר הוא שחביבה עלי כת קטנה שבארץ ישראל יותר מסנהדרי גדולה שבח"ל: כתיב החרש והמסגר אלף ואת אמר הכן. כלומר דפריך על הא דדריש חביבה כת קטנה שבא"י וכו' הא זקני הגולה חשיבי טפי כדדריש בגיטין דף פ"ח חרש בשעה שפותחין בדברי תורה הכל נעשו כחרשין ומסגר כיון שסוגרין שוב אין פותחין ואמרי' שם לדקה עשה הקב"ה שהגלה גלות צדקיה ועדיין גלות יכניה קיימת שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם לפי שרוב חכמי התורה מהם היו אלמא זקני הגולה חשובים ביותר: אילו החבירים. שכלם חכמים היו: אילו הבולווטין. השרים והחשובים ולרבנן לא קשיא מידי שלא היו חכמים כל כך: כד הוה מקבל. עדים שראו את החדש בעין טב שהיה שם בית הוועד לקבל עדות החדש ולקדשו: הוו יודעין. ותזהרו מלהעיד שקר שכמה עדות יוצא מפיכם שעל ידי עדות שלכם אתם גורמין להלקות לאותם המחללין ועושין מלאכה באלו המועדות שנקבעים על פיכם: כמה שכר בתים יוצא מפיכם. שאף הן תלוין בקביעות החדש אם

מלא אם חסר והשוכר שכר לחדש מפסיד היום שחסר: ואין כיני. אם באנו לדקדק כן יש לנו לומר דאפי' בדיני נפשות על פי עדותן הן תלוין דבת שלש שנים ויום א' הבא עליה והיא מאורסה הרי זה בסקולה שראויה לביאה היא ואם נמלכו בית דין לעבר החדש עדיין אינה בת ביא' ואינו חייב מיתה ועכשיו כשהעדים מעידים שראו את החדש אין הבית דין יכולים לעברו ונמצא זה נסקל על ידן: אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי. ודריש לה שהקב"ה מסכים עם הב"ד של מטה שאם היא בת ג' ויום אחד כשהיא נבעלת אין הבתולי' חוזרין ואם נמלכו הב"ד לעבר השנה או החדש כדלעיל הבתולין חוזרין אצלה לאחר שנבעלה דאכתי לא הוא בת ג' שנים ויום אחד ולמדך הכתוב שאף הטבע מסכמת עמהן על פי גזרתו יתעלה ב"ה: מה טעמיה דרבי שמעון וסמכו זקני שנים. גרסינן כדלקמן דלא דריש כלום מוסמכו: ובעגלה ערופה מהי טעמיה דר' יהודה. צ"ל זקניך שנים ושופטך שנים וכו' מאי טעמיה דרבי שמעון זקניך ושופטך שנים וכן הוא בפ' עגלה ערופה: נראין דברי רבי יהודה בעריפה דלא דריש ויצאו. כלומר דעיקר הלימוד לר' יהוד' מזקניך שנים ושופטיך שנים ואין ב"ד שקול אבל ויצאו לא דריש כלל דלגופיה איצטריך שיהו יוצאין זקניך ושופטיך ונראין דבריו דהכתי מייתר לן למידרש מזקניך ומשופטיך: ונראין דברי ר"ש בסמיכה דלא דריש וסמכו. דנמי לגופיה איצטריך וא"כ לית לן למדרש כ"א מזקני שנים: אין תימר נראין דברי ר' יהודה בערופה וכו'. כלומר דאי תימא דהיינו טעמא דר' יהודה בעריפה דדריש נמי מויצאו כי היכי דדריש התם וסמכו ורבי דקאמר נראין דבריו בזה היינו משום דמסתבר טעמיה דשפיר דרשינן הכא ויצאו דהוה ליה למיכתב ומדדו זקניך וגו' אבל בסמיכה נראין דברי ר"ש דלא דריש וסמכו משום דלאו מיותר הוא אם אתה אומר כן קשיא דאשכח תימר ויצאו שנים וכו' וא"כ שבעה מיבעי ליה לרבי יהודה אלא על כרחך דלא דריש רבי יהודה הכא ויצאו כמו דלא דריש רבי שמעון התם וסמכו ולפיכך הוא דקאמר נראין דבריו בעריפה: זקניך שהן שופטיך. המיוחדים שבשופטיך והם סנהדרי גדולה: ושופטיך זה מלך. כדכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ וכ"ג דכתיב ובאת אל הכהן ואל השופט: לא סמיכה היא סמיכות. ומאי נוחדש תנא דברייתא וקאמר דעל המינוי הדיינות קאמר דג"כ בג' הוא וכמה דתמן קורין למנוייה סמיכותא:
נתכרכמו

עין משפט נר מצוה

לט
א מיי' פ"א מאסורי ביאה הלכה ו סמ"ג לאוין קג

מסורת הש"ס

(כתובות פ"ק)

(סוטה פ"ט)

סנהדרין יג ע"ב

שם יד

שנויי נוסחאות (פ"א) ואוקדון בד"ו ואוקרון. (פ"ד) אלה מועדי חנניה בן אחי ר' יהושע אמר בד"ו אלה מועדי ה' חנניה בן אחי ר' יהושע אומר. (פט"ו) ואל יתר במקרא „אל יתר". (פי"ח) החרש והמסגר במקרא (מלכים ב' כ"ד) והחרש והמסגר. (פ"ג) נמלכו ב"ד לעברו הבתולין חוזרין ואם לאו אין הבתולין חוזרין בד"ו נמלכו ב"ר לעברו אין הבתולין חוזרין ואם לאו הבתולין חוזרין. (פל"ד) ואין בד"ו אין. (פנ"ס) עליהן אחד בד"ו עליהן עוד אחר. (פמ"ג) אחד בד"ו אחר. (פמ"ו) דודרש בד"ו דו דרש.

כבר לאדן

אלה הם מועדי חנניה בן אחי ר"י אמר ליה גבן אלה מועדי ה' כצ"ל: ביותר הם עלי זקני גולה. תיבת יתר דריש לשון יתרון ומעלה: אין ב"ד שקול וכו' סוטה (דכ"ג): את ר"מ ואת ר"ש סנהדרין פ"ק (דף י"ד): שאני

הדושי מהר"א גריידיץ

חביבה עלי כת קטנה שבארץ ישראל וכו'. נ"ב דברים אלו הם נאמרים באבות דר' נתן פ' כ"ח דלא כהמפרש כאן וכתבתי שם מזה בגליון וכן הוא בירושלמי נדרים פ"ו ה"ח ואיתא בבראשית רבה פ' ט"ז וזהב הארץ ההיא טוב מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל ועי' אליהו רבא ח"א פ"ב על הקרא תהלים י"ט בכל הארץ יצא קום אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שנתנו לרבים ומאזינין לשמוע דברי תורה ובקצה תבל מליהם זו ארץ ישראל שהיא תבלו של עולם וכתב המפרש שתורת ארץ ישראל היא כתבלין שמשובחת מאד אע"ג שבכל העולם יש בתי כנסיות ובתי מדרשות אפ"ה תורת א"י משובחת יותר שהוא כתבלין ותבל לשון תבלין ובשמים: בת שלש שנים ויום אחד וכו. נ"ב כן הוא בירושלמי נדרים פ"ו ה"ח:

גליון אפרים נמלכו בית דין לעברו הבתולים חוזרים. אבן העזר סימן כ' סעיף א' ברמ"א:

עין משפט
נר מצוה

מ
א מיי' פ"ד מקדוש החדש הלכה ו

מא
ב מיי' פ"ד מחליצה ויבום הלכה ל סמ"ג עשין קב טור אה"ע סי' קסט

מב
ג מיי' פי"ב ממלוה הלכ' יא סמ"ג עשין לד טוש"ע אה"ע סי' קד ס"ד טוש"ע חו"מ סי' קמ ס"ג

מסורת הש"ס

נתכרכמו פניו של ר"ש. שהיה סובר שאינו חושב אותו לכלום וא"ל לאו משום זה דייך שאני ובוראך מכירין כוחך וכלומר מכיר אני בך שכחך גדול הוא ור"מ שהוא יותר זקן ממך אמרתי שישב בתחלה: לבית הזה. לבית הנשיא ואמרו בתחלה שהנשיא אפי' לדעת ב"ד אינו צריך חזרו והתקינו שלא יהיו סומכין זה בלא זה: תני בראשונה וכו'. איידי דקאמר בראשונה חשיב נמי להני שהיו נוהגין בראשונה ולפרושי חליצה ומיאונין דמתני': לא שוייהא ליה. איני יכול לשהות עמו: אמר רבי יוחנן הקדש

תורה אור

אמר ר"י הקדש שפדאו יותר הגי' הנכונה כמו שהוא במס' מע"ש וכאן נשתבש קצת כפי' הפ"מ ז"ל:
איתא

נתכרכמו פני ר' שמעון אמר לו רבי עקיבה דייך שאני ובוראך מבירין כוחך. חזרו וחלקו כבוד לבית הזה. אמרו *בית דין [א] שמינה שלא לדעת הנשיא אין מינויו מינוי ונשיא שמינה שלא לדעת בית דין מינויו מינוי. חזרו והתקינו שלא יהו ב"ד ממנין אלא מדעת הנשיא ושלא יהא הנשיא ממנה אלא מדעת ב"ד. *תני בראשונה היו *כותבין שטרי חליצה [ב] במותב פלוני ופלוני חלצה פלנית בת פלוני לפלוני בר פלוני בפנינו דקרבת לקדמנא ושרת סיניה מעילוי ריגליה דימינא ורקת קדמנא רוקא דמיתחזי לנא על ארעא ואמרת °ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו. תני בראשונה היו כותבין שטרי מיאונין במעמד פלוני ופלוני מיאנה פלנית בת פלוני בפלוני בר פלוני בפנינו לא רעינא ביה לא שוייהנא ליה לא *צבינא להיתנסבא ליה. *א"ר יוחנן הקדש שפדיין יותר על דמיו הרי זה פדוי ומעשר שני שפדיין יותר על דמיו הרי זה אינו פדוי. מה בין הקדש מה בין מעשר שני א"ר לא הקדש יש לו תובעין מעשר שני אין לו תובעין. ר' יונה בעא כמאן דמר אינו כנכסיו ברם כמאן דמר כנכסיו הוא. מה בין הקדש מה בין מעשר שני א"ר יוסי ולא כבר נאמר טעמא הקדש יש לו תובעין מעשר שני אין לו תובעין. ר' זירא בעא קומי רבי אמי נבדק אותו האיש ואמר לא נתכוונתי. אמר ליה לכי בדק. א"ר יוחנן הקדש שפדיין ולא הוסיף חומש הרי זה פדוי ומעשר שני שפדיין ולא הוסיף חומש אינו פדוי. מה בין מעשר שני להקדש אמר רבי לא שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדישו. רבי יונה בעי כמאן דמר אינו כנכסיו ברם כמאן דמר כנכסיו. מה בין הקדש למעשר שני אמר רבי יוסי ולא כבר את אמר טעם שאדם מצוי להרבות בהקדישו. תני *ההקדישות בשלשה. הדא דתימר במקדיש גוף השדה אבל אם אמר הרי עלי מנה להקדש. נישמעינה מהדא ערכים המיטלטלין בשלשה. וכי יש ערכים שאין מיטלטלין. רבי יעקב בר אחא ר' שמעון בר ווה בשם רבי חנינה האומר ערכי עלי ובא לסדרו מקרקע שמין לו בעשרה ממטלטלין בשלשה. האומר ערכי עלי אינו כאומר דמי שדי עלי אבל אם אמר הרי עלי מנה להקדיש שמין לו בשלשה. *לכשיעשיר נידון בהשג יד. *תני העבדים והשטרות והמטלטלין אין להן איגרות בקורת. רבי יודן בן פזי אמר [ג] *אכרזה. עולא בר ישמעאל אמר עבדים שלא יברחו השטרות והמטלטלין שלא יגנבו. רבי בא בר כהנא בעא קומי רבי יוסי לית הדא אמרה שעבדים נפדין בשלשה. אמר ליה אין והתנינן בקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן.
אמר

[דברים כה] ^(אדברים כה)

ונתחלפה וה"ג בפ"ד ממעשר שני הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל מעשר שני שפדייו יותר על דמיו לא תפס את הכל מה בין הקדש מה בין מעשר שני א"ר אימי שכן אדם מלוי להיות מרבה בהקדשו. והלכך מה שהוסיף יותר על דמיו מדעתו עשה ולאו הקדש טעות הוא: ר' זעירא בעי קומי ר' אימי נבדק אותו האיש ואמר לא לכך נתכוונתי. מהו: א"ל לכשיבדוק. כלומר אם בדקוהו הולכין אחר דבריו אבל מסתמא אמרינן מרבה בהקדישו הוא: ר' יונה בעי כמאן דאמר אינו כנכסיו ברם כמ"ד כנכסיו הוא מה בין מעשר שני. כלומר הניחא למ"ד מעשר שני ממון גבוה הוא ואיכא למימר דאדעתא דהכי לא הוסיף בפדיונו הוא שיהא חל מעשר שני עליו על היותר וטעות הוא אלא למ"ד כנכסיו הוא א"כ מאי איכפת ליה שהרי דין נכסיו עליהן וגימא דהכל לשם פדיון מעשר שני מדעתו הוא דנתן: א"ר יוסי לא כן כבר איתמר טעמא שכן אדם מלוי להרבות בהקדשו. הא כבר אמרו הטעם דמרבה אדם בהקדישו אבל אין דרכו של אדם להיות מרבה בפדיון מעשר שני להוסיף לו טורח בעלייותיו לירושלים: א"ר יוחנן הקדש פדיו ולא הוסיף חומש הרי זה פדוי מעשר שני שפדייו ולא הוסיף חומש הרי זה אינו פדוי מה בין הקדש ומה בין מעשר שני אמר רבי הילא הקדש יש לו תובעין מעשר שני אין לו תובעין. בהקדש הגזבר תובעו ליתן החומש ולא הוי יאוש אבל במעשר שני אם לא יתן החומש בשעת פדיונו מי יתבענו ולפיכך התקינו חכמים שלא יהיה פדוי כלל עד שיתן גם החומש: ר' יונה בעי כמ"ד אינו כנכסיו ברם כנכסיו הוא מה בין הקדש ומה בין מעשר שני. דבשלמא אי אמרינן ממון גבוה אתי לאשתכוחי מן החומש אלא למ"ד ממונו הוא מאי איכפת ליה: אמר ר' יוסי ולא כבר איתמר טעמא הקדש יש לו תובעין מעשר שני אין לו תובעין. וכלומר דאפ"ה הואיל ואין לו תובעין במעשר שני חיישינן שמא יתיאש מליתן החומש. ע"כ הגירסא התם וכונה היא: תני ההקדשות בג'. פיסקא דמתני' היא ובעיא דלקמן אסיפא קאי וה"ג במגילה פ' הקורא עומד ובקרקעות תשעה וכהן עד כדון במקדיש גופה של שדה אמר דמי שדי עלי. והיא הגי' נכונה וכאן נשתבשה אגב שיטפא דלקמן. וכלומר עד כאן שמענו דבקרקעו' תשעה וכהן במקדיש גופה של שדה לבדק הבית שלריך להעריך אותה תשעה וכהן אבל אם אמר דמי שדי עלי מהו אם הוי כערכין המטלטלין שהרי דמים הקדיש או הקדיש קרקע: נישמעינה וכו' וכי יש ערכין שאינן מטלטלין. כלומר מדקאמר המטלטלין משמע דיש ערכין שאינן מטלטלין ומאי ניהו אי קרקעות הא תני להו בהדיא הכי ה"ל למיתני ערכין של מטלטלין: ר' יעקב וכו'. ה"ק האומר ערכי עלי ובא הגזבר לסדרו ממה לגבות ממנו אם גובין מקרקע שמין וכו': האומר. מעתה האומר ערכי עלי וכי אינו הוא כאומר דמי שדי עלי וכלומר דמאי שנא אם אומר ערכי עלי או דמי ערך שדי עלי שהדין שוה בשניהן אם בא לגבות ממטלטלין בשלשה ומקרקעות בעשרה: אבל אם אמר וכו'. דוקא באומר דמי שדי עלי אבל האומר הרי עלי מנה להקדש שמין לו לגבות ממנו הסך שהקדיש בשלשה: לכשיעשיר נידון בהשג יד. כלומר אם אין לו ממה לשלם ממתינין לו לכשיעשיר ועכשיו הוא כנידון בהשג יד: אין להן איגרת בקורת. כדמפרש ר' יודן שאין להן הכרזה כשרולין ב"ד למוכרן אין מכריזין עליהן כדקאמר טעמא עבדים שלא יברחו וכן השטרות והמטלטלין שלא יגנבו מהנאספים לראותם כדי ללוקחן. וגרסינן להא פ' אלמנה ניזונת הלכה ו': לית הדא אמרה. וכי לאו שמע מינה מהכא שהעבדים נפדין בשלשה אם הקדישן ופודן מן ההקדש אין לריך אלא שלשה כשאר מטלטלין כדי שלא לפרסם הדבר וישמעו ויברחו: א"ל אין. כן הוא הדבר שהעבד נפדה בשלשה: והתנינן וכו' ואדם כיולא בהן. ולריך עשרה:
אמר

פ' יבמות לפ פ"ב
(מ"ק פ"ג)
פ' סנהדרין יא
יבמות קו ע"ב (מע"ש פ"ד)
(מגילה פ"ד)
(שם)
(כתובו' פי"א)
כתובות ק פ"ב

מראה הפנים

אמר ר' יוחנן הקדש שפדיו ולא הוסיף חומש. ה"ז פדוי. כדאמר ר' יוחנן גופיה בבבלי פ' השוכר דף נ"ד ע"א הכל מודים בהקדש שחילל הואיל וגזברים תובעין אותו בשוק. ומדאורייתא אינו מעכב החומש כ"א מדרבנן קאמר התם ר' יהושע דחיישינן לפשיעות' ופסק הרמב"ם בפ"ז מערכין הל' ג' כוותי' בחול ובשבת התירו לו מפני עונג שבת כדמסיק ר' יוחנן שם:

לכשיעשיר נידון בהשג יד. בבבלי פ"ס דערכין דף כ' ע"א קאמר בהדיא בברייתא חומר בנדרים מבערכין שהנדרים אין נידונים בהשג יד וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מערכין הל' ט' וכן האומר דמי עלי או דמי פלוני עלי אינו נידון בהשג יד שחייבי דמים הרי פירשו נדרן והרי הן כמי שאמר מנה עלי הקדש שהוא חייב ליתן מנה גמור. ואין נראה דסתמא דהאי ש"ס פליגא על הברייתא דהתם וצ"ל דה"ק דלכשיעשיר לריך ליתן הכל ועכשיו הרי הוא כמו הנידון בהשג יד בערכין יקמ"ל דאין מסדרין להקדש ובזה נוכל לומר דס"ל להאי ש"ס כהני אמוראי בב"מ בפ' המקבל דף קי"ד ע"א דאין מסדרין להקדש והרמב"ם ז"ל פסק שם הלכ' ט"ו כר' יוחנן דאמר התם מה ערכין מסדרין אף הקדש מסדרין:
אדם

ככר לאדן

שאני ובוראך מכירין כוחך. פי' רשב"י חס שלא יגלגו בו ע"ס הואיל ואמר ר"ע ישב ר"מ תחילה ולא אמר תשבו שניכם כאחד שיהיו שוים בעיני הבריות. א"ל ר"ע אל תחוש לרואים שאני ובוראך מכירין כח ידיעתך שהיא רבה ומפני הפתאים אין לחוש פי' רשב"י חס שלא יגלגו בו ע"ה וכו' פירוש זה אינו נראה בעיני ויותר נראה דאפשר דכיון דר"ש זה היה בבחרותו חס שמא ר' עקיבא איזה ידיעה היה לו מן השמים על זה ונצטער וא"ל דייך שאני ובוראך מכירין כוחך וזה היה שר"מ יותר גדול בשנים ממך (הרחיד"א בסוף הספר ככר לאדן): תני בראשונה היו כותבין שטרי חלוצה. מ"ק (דף י"ב ע"ב): דקרבת לקדמנא. יבמות (דף י"ג): לא שוייהנא ליה. פי' איני שוה לו כלומר אין זיווגינו שוה שאחד יתר מחבירו: א"ר יוחנן הקדש וכו'. פ"ד דמעשר שני (דף נ"ד ונ"ה): א"ל לכשיבדק כצ"ע: תני העבדים והשטרות. מגילה (דף ע"ה) כתובות (דף נ"ד): כיוצא בהן א"ע אהן אדם דבא וכו' כצ"ע:

גליון אפרים

אבל אם אמר הרי עלי מנה להקדש שמין לו בשלשה לכשמעשיר אינו נידון בהשיג יד כצ"ל. ובריי' מפורשת כן בערכין (דף כ' ע"א) וע"ש במגילה:
רבי

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

אמר ליה אכין. הוא אדם דהכא בבן חורין מיירי אבל עבד נפדה בשלשה: חנניה בר שלמיה וכו'. התם בכתובות קאי ואיידי דלעיל מייתי לה הכא: ובעא למיעבד כרבנן. דאמרי התם במתני' שום הדיינין שפחתו או הותירו שתות מכרן בטול כשלא עשו אגרת בקורת: לא כן לימדתנו משום זקיניך אלא אם עשו אגרת בקורת. דהא זקיניך רבי שמעון בן גמליאל פליג עלייהו ולא לימדתנו בשמו דדוקא אם עשו אגרת ביקורת וה"ה אפילו בלא אגרת ביקורת מכרן קיים דא"כ מה כח ב"ד יפה: ר' אבהו שאל. מפורש לעיל סוף הלכה א': השור יסקל וגם בעליו יומת. וכי מה עשו הבעלים: שותף ליסטים כליסטים. והבעלים כשותף הן שמחזיקין לשור רוצח בביתם ולא רצה לגלות לו טעמו של דבר: כמיתת בעלים. כלומר לאו יומת ממש הוא אלא יומת להיקישא הוא דאתא להקיש דין מיתת השור לדין מיתת בעלים:

הלכה ג מתני'. אין דנין לא את השבט. שהודח כולו אלא בב"ד של שבעים ואחד דכתיב והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אל שעריך איש ואשה אתה מוציא אל שעריך ואי אתה מוציא את השבט אל שעריך אלא בב"ד הגדול: ולא את נביא השקר. כדיליף בגמרא: ולא את כהן גדול. דאמר קרא את הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול יביאו אליך ומשה במקום שבעים וחד קאי ודוקא דיני נפשות של שלשה ועשרים אבל דיני ממונות שלו הרי הן בשלשה כשאר כל אדם: ואין מוליאין למלחמת הרשות. כל מלחמה חוץ ממלחמת ז' עממין ומלחמת עמלק קרויה מלחמת הרשות: אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד. דכתיב בדוד ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע אחיתופל זה יועץ ובניהו וכן אביו יהוידע בן בניהו דכתיב בקרא זו סנהדרין לפי שהיה מופלא שבכולם וכולם נגררין אחריו: ואין מוסיפין על העיר. ירושלם שקדושתה גדולה משאר קדושת ארץ ישראל: העזרות. קדושתה גדולה מקדושת ירושלם ואי אפשר לחדש קידושה אלא בב"ד של ע"א דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו לדורות מה משכן קדוש ע"פ משה שהוא במקום סנהדרי גדולה אף לתוספת עיר ועזרות על פי סנהדרי גדולה: ואין עושין סנהדריות לשבטים וכו'. כדאשכחן במשה דהוא אוקי סנהדראות: ואין עושין עיר הנדחת וכו'. דכתיב והוצאתם את האיש וגו' ואי אתה מוציא כל העיר לשעריך אלא לשער המיוחד: בספר. עיר המבדלת בין ארץ ישראל לארץ העמים דכתיב מקרבך ולא מן הספר וטעמא דקרא שמא ישמעו עכו"ם ויבאו ויחריבו את ארץ ישראל לפיכך אין מניחין אותה העיר אל עולם כמשפט עיר הנדחת אלא הורגין את יושביה בלבד: ולא שלשה. עיירות קרובים זו לזו אבל בשנים ובשלשה מקומות עושין: **גמ'** איתא חמי שנים אין דנים לכ"ש שבט. אלו שנים דחשיב במתני' נביא שקר וכהן גדול וכלומר דמתמה דהי שבט כפשוטו הוא אריכא למימר דאין דנין אלא בבית דין של ע"א הרי אפילו אלו שהן יחידים הוציאן הכתוב מכלל שאר יחידים שבט כולו לכ"ש: בנשיא שבטים היא מתני'. וקמ"ל דנשיא שבט הרי הוא ככל השבט וצריך לדונו בבית דין הגדול: בחורש שבין שני שבטים. בנחלת יער וכיוצא בו שיש בין ב' שבטים ודנין עליה וקמ"ל דאף על גב דדיני ממונות נינהו אפ"ה בבית דין של ע"א כתחלתה של ארץ ישראל שנחלקה על פי בית דין של ע"א: אמר ר' זירא. טעמא דאין דנין לנביא השקר אלא בב"ד הגדול מפרש: נאמר כאן זדון. בזקן ממרא כתיב והאיש אשר יעשה בזדון: אף זדון שנאמר כאן בנביא שקר הכתוב מדבר. כלומר נביא שקר נמי דינו כמו שהכתוב מדבר כאן בזקן ממרא דכתיב ביה וקמת ועלית וילפינן מיניה דאין המראתו של זקן ממרא אלא בבית דין של שבעים ואחד: רבי חזקיה. יליף דבר דבר דכתיב בזקן ממרא ועשית ע"פ הדבר: פיסקא אין מוציאין וכו'. ומפרש טעמא דאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ובנביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ובשיר כדתנן בפרק ב' דשבועות: בתחלה. כשקנה גורן ארנן היבוסי כתיב ויעל דוד בדבר גד שצוה לו להקים המזבח שם הרי כאן על פי מלך ונביא וכתיב בד"ה ויחל שלמה לבנות וגו' בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין במקום דוד בגרן ארנון היבוסי ודרים אשר נראה זה אורים ותומים שעל פי רוח הקדש נאמר לו לבנות שם לדוד אביהו רמז לסנהדרין כמה שנאמר שאל אביך ויגדך זקניך וגו': השיר מנלן. וקאמר דיליף מפסוקי נחמיה דכתיב ובתודות ובשיר:

ויל

תורה אור

אמר ליה אכין אדם דכא בן חורין הוא. חנניה בר שלמיה אמר בשם רב אתא עובדא קומי רבי ובעא למיעבד כרבנן. א"ל רבי לעזר בן פרטא בן בן רבי לִיזַר בן פרטא רבי לא כן לימדתנו משום זקיניך אלא אם עשו איגרת ביקורת. א"ל אין והזר ועבד כר"ג: פיס'. דיני נפשות בעשרים ושלשה. ר' אבהו שאל *שור הנסקל כרבי מאיר מהו ליתן הכסף בשלשה ויסקל בעשרים ושלשה. א"ל רבי יוסי בי רבי בון שור הנסקל כולו ממון הוא וגזירת הכתוב שיסקול. אגנטוס הגמון שאל לרבי יוחנן בן זכאי °השור יסקל וגם בעליו יומת. אמר ליה שותף ליסטים כליסטים. וכשיצא אמרו לו תלמידיו רבי לזה דחיתה בקנה לנו מה את משיב. אמר להן כתיב °השור יסקל וגם בעליו יומת א *כמיתת הבעלים כן מיתת השור הקיש מיתת בעלים למיתת השור מה מיתת בעלים בדרישה וחקירה בעשרים ושלשה אף מיתת השור בדרישה והקירה בעשרים ושלשה:

הלכה ג מתני' ב *אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא בבית דין של שבעים ואחד *ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד *ואין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד ואין עושין סנהדריות לשבטים אלא בבית דין של שבעים ואחד *ואין ג עושין עיר הנדחת אלא בבית דין של שבעים ואחד אין עושין עיר נדחת בספר ולא שלש עיר נדחת אבל עושין אחת או שתים: **גמ'** איתא חמי שנים אין דנים לא כל שכן שבט. אמר רבי מתניה בנשיא שבטים היא מתניתא. אמר ר' ליעזר בחורש שבין שני שבטים היא מתניתא. אמר ר' זירא נאמר כאן °זדון ונאמר להלן *זדון °בזדון דברו הנביא מה זדון שנאמר להלן בנביא השקר הכתוב מדבר אף זדון שנאמר כאן בנביא השקר הכתוב מדבר. אמר ר' חזקיה נאמר כאן °דיבר ונאמר להלן °אשר ידבר הנביא בשם ה' מה דיבר שנא' להלן בנביא השקר הכתוב מדבר אף דיבר שנא' כאן בנביא השקר הכתוב מדבר: פיסקא אין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד וכו'. *ר' יהודה אומר בתחילה °ויעל דוד בדבר גד זה מלך ונביא °ויחל שלמה לבנות את בית ה' אלהי ישראל בהר המוריה אשר נראה אלו אורים ותומים. לדוד אביהו זה סנהדרין. °שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. השיר.

וילך

דברים יז · שם יח · שם יח · שמות כא · שם · שם · שמואל ב כד · ד"ה ב ג · דברים לב

איתא חמי שנים אין דנין לא כ"ש שבט פי' שנים לאו דווקא אלא כלומר רבים כגון עיר אחת אין דנין בכ"ג כדאיתא בבבלי דף ס"ז והוצאת את האיש איש אתה מוצא אל ב"ד של כ"ג ואין אתה מוצא כל העיר לב"ד של כ"ג וא"ד ק"ו מה רבים אינן נדונין בב"ד של כ"ג כ"ש שבט ומשני ר"מ בנשיא שבטים היא מתניתא:

א"ר

(לעיל בפרק) · סנהדרין טו · שם יח ע"ב · שם כ ע"ב · שם יד ע"ב · סוטה מה · שבועות יד ע"א · הא דלא קחשיב נמי זקן ממרא והשקאת סוטה דדינייהו בע"א · פ' תוס' סוטה ז ד"ה מה · לקמן עתוס' שבועות טו ד"ה שאין · ותוס' זבחים לג ד"ה וליעבד · (שבועות פ"ב) · סנהדרין טז ע"ב

מג א מיי' פ"ה מסנהדר' הל' ב · כד ב מיי' שם הלכה א · מה ג מיי' פ"ד מהל' פ"ו הלכה ד · תמורה ח פ"ב · סנהדרין טז

מראה הפנים

אדם דכא בן חורין הוא. משמע דלדינא איתמר לחלק בין בן חורין לבין עבד וכן למדו התוס' מסכת במגילה דף כ"ג ע"ב ד"ה ואדם מי קדים אבל הרמב"ם ז"ל סם סתם דבריו ונראה שדעתו דלא איתמר כאן אלא לדיתוייא בעלמא:

בנשיא שבטים היא מתני'. הכי בעי לשנויי התם מכח קושיא אחריתא האי שבט בתעא כמאי וכו' ומסיק רבינא לעולם בשבט שהודח וכו' ולא קשיא לדיוקא דהאי ש"ס דעכ"פ התנא אתי לאשמעינן דין דכל השבט דאע"ג דמיתתן כיחיד כשייך מ"מ בני דינא דרבים דיינינן לשו:

אמר רבי חזקיה נאמר כאן דיבר וכו'. ולא ניחא ליה ג"ש דרבי זירא משום דקשיא ליה דזדון דזקן ממרא בקטלא הוא דכתיב ומיתתו בכ"ג הוא כדפריך התם והלכך קאמר ג"ש דדבר דבר:

אספה

שנויי נוסחאות (פי"א) ליסטים כליסטים בד"ו ליסטים סייטים. (פ"ג) בדבר במקרא „כדבר". (פנ"א) בית ה' אלהי ישראל בהר במקרא בית ה' בירושלים בהר.

ככר לאדן

רבי אבהו שאל שור הנסקל לעיל ה"א: איתא חמי שנים אין דנים וכו'. פי' בא וראה שנים אין דנין ביום אחד כדתנן פרק נגמר הדין וא"כ איך יתכן לדון כל השבט ביום אחד ומשני אין פי' שבט כדס"ד אלא נשיא שבט אבל ק"ל ע"ז דתנא לא איירי השתא בדינא ביום אחד אלא עיקר חידושא דתנא דסנהדרין גדולה בעינן ויש לומר דמפשטא דמתני' משמע אגב גררא דביום אחד דנין את השבט דומיא דנביא: א"ר ליעזר בחורש של שני שבטים כצ"ל. בחורש פי' יער וה"פ דר' ליעזר מפני השבט לאו אבני אדם קאי אלא לדבר של שבט לדון אם לשבט זה כלו אם לשבט זה כלו כגון יער אשר נתגלה עתה וצריך שיהא זה הדין אף שהוא ד"נ בסנהדרי גדולה בחלוקתה של א"י בתחילה: בתחילה ויעל דוד שבועות (דף ל"ג):

עין משפט נר מצוה

מו
א מיי' פ"ו מבית הבחירה הל' יב סמ"ג עשין קסג
מז
ב מיי' שם סמ"ג שם

א"ר אבהו איתפלגון ר"י ורשב"ל חד אמר בונין ואח"כ מקדישין ר"ל דהקידוש של העיר והעזרות ע"י סנהדרין וכו' הי' לאחר הבנין כשבנה עזרה העיר והעזרות הי' מקדש אח"כ בתודה ושיר וכו'. וחרנה אמר מקדישין ואח"כ בונין ומפרש הגמ' דמ"ד בונין ואח"כ מקדישין אין רואין את המחיצות כאילו הן עולות לשון זה איתא בירושלמי במס' מע"ש פ"ג להכינה דמקריבין אע"פ שאין בית דרואין את המחיצה כאילו הוא בנוי ועולה גם היום דקדושה ראשונה קידשה לע"ל יע"כ פליגי בזה דמ"ד דקדושה ראשונה קידשה לע"ל ועזרא זכר בעלמא היא דעביד כדאיתא במס' שבועות דף ט"ז ע"א וכיון דקדושת המחיצה קיימת גם היום הזה אך בנין הגשמי בטל א"כ כשקידש עזרא לזכר בעלמא לא הי' צריך לקדש אחר בנין הגשמי אלא הקיף המחיצות של הקדושה בתודה ושיר וכו'. אבל למ"ד דלא קידשה לע"ל א"כ הי' צריך עזרא לקדש קדוש גמור וכיון שנתבטל גם מחיצת הקדושה ע"כ היו בונין תחלה המחיצות ואח"כ קידש דהא אי אפשר להקיף בתודה ושיר וכו' כשאין מחיצה דהא צריך להקיף המחיצה וכיון שאין כאן לא מחיצת גשמי ולא מחיצת דקדושה את מה יקיף ע"כ הי' בונה תחלה המחיצה הגשמי ומקיף אותן. וע"ז קאמר מ"ד בונין ואח"כ מקדישין ס"ל דאין רואין המחיצות כאילו הן עולות ועיי' במס' מנחות דף נ"ה ע"א דגרסינן שם ונסע אוה"מ אע"פ שנסע אוה"מ היא ואח"כ ראיתי בס' נו"י ז"ל שפירש כעין זו:

בקשו להוסיף על היכל במה מוסיפין בשתי הלחם כדאיתא במס' שבועות דף ט"ו ע"א דבעינן לקידוש עזרה מנחה ופריך שם שמא בעינן גם מנחה מחמץ ושקיל וטרי שם דלא איפשר בשל חמץ כדשקיל וטרי הכא בשתי הלחם ומקדישין ביו"ט כו' אר"י בר"ב במנחת מאפה אע"פ שאינה חמץ:

ניחא בעלייתן מן הגולה שהקריבו ואח"כ קדשו דהי' תודה להקריב ולקדש בו משום דמקריבין אע"פ שאין בית דקד"ר קלע"ל [ולמ"ד דלא קדלע"ל פשיטא דלא קשה כלל דהא לדידי' באחת מכל אלו תנן ולא צריך כל הני לקדש כדאיתא בבבלי] אבל בכניסתן לארץ במה קידשו אר"י בר"ב בשתי תודות הבאות מנוב וגבעון:

תורה אור

°וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה. (נחמיה יב) תודות. °ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלוכות (שם) לימין מעל החומה לשער האשפות. אמר רבי שמואל בר יודן מה כתיב מהלכות לא תהלוכות. אלא בניטלות על ידי אחר. רב הונא בר חייה בשם רב מייתי לה דבר תורה °ככל אשר אני (שמות כה) מראה אותך את תבנית המשכן ואת כל כליו וכן תעשו כן תעשו לדורות. משה זה מלך ונביא אהרן אילו אורים ותומים. °אספה לי (במדבר יא) שבעים איש מזקני ישראל זה סנהדרין. שאל אביך ויגדך וגו'. השיר. וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה. תודות. ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלוכות לימין מעל לחומה לשער האשפה. אמר רבי שמואל בר יודן מה כתיב מהלכות לא תהלוכות אלא בניטלות ע"י אחר. כיצד היו מהלכות ר' חייה רבה ורבי שמעון בר רבי חד אמר זו כנגד זו *וחרנה אמר [א] זו אחר זו. ושניהן מקרא אחד דורשין. והתודה השנית ההולכת למול ואני אחריה. מאן דמר זו כנגד זו °והוא יושב ממולי ומאן דמר זו אחר (שם כב) זו °ומלק את ראשו ממול ערפו. ומאן דמר זו (ויקרא ה) כנגד זו נמצא כל מקום ומקום מתכפר בתודה אחת ומאן דמר זו אחר זו נמצא כל מקום ומקום מתכפר בשתי תודות. מאן דמר זו אחר זו יאות דתנינן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת ומאן דמר זו כנגד זו אי זו היא הפנימית זו שסמוכה לבית. ר' יסא בשם רבי יוחנן על פי נביא [ב] נאכלת. אמר ר' זירא תניי תמן נביא יש כאן אורים ותומים למה אני צריך. אשכח תני ר' יהודה אומר צריך אורים ותומים. א"ר אבהו אתפלגון רבי יוחנן וריש לקיש חד אמר בונין ואחר כך מקדישין וחרנה אמר מקדישין ואחר כך בונין. מאן דמר בונין ואחר כך מקדישין אין רואין את המחיצות כילו הן עולות. ביקשו להוסיף על היכל במה מוסיפין בשתי הלחם. ומקדישין ביום טוב אלא בלחם הפנים. ומקדישין בשבת אלא בלילה. ומקדישין בלילה. א"ר יוסי בי רבי בון *במנחת מאפה. ניחא בעלייתן מן הגולה שהקריבו ואח"כ קידשו בהכנסתן לארץ במה קידשו. אמר רבי יוסי בי ר' בון בשתי תודות הבאות

וילך אחריהם וגו'. מכאן לבית דין שמהלכין אחר התודות כדכתיב התם לעיל מן המקרא הזה ואעמידה שתי תודות וגו': מה כתיב מהלכות. כלומר דמה היה לו לכתוב מהלכות ולא תהלוכות כדכתיב אלא שלשון מהלכות משמע על ידי עצמן והילכך כתיב תהלוכות לפי שהיו ניטלות ע"י אחר הכושאן: מייתי לה דבר תורה. יליף מלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין מן התורה דכתיב וכן תעשו לדורות כמו שהיה במשכן ושיר ותודות הוא דיליף מנחמיה כדלעיל: כיצד היו מהלכות. כיצד היו נושאין התודות: ושניהן מקרא אחד דרשו. דכתיב ההולכת למול דמר סבר כנגד מלשון והוא יושב ממולי ומר סבר אחר הראשונה מלשון ממול ערפו שהוא מול הרואה את העורף והוא אחורי הצואר: נמצא כל מקום ומקום. שהיו מהלכין אינו מתכפר ומתקדש אלא בתודה אחת וכלומר דלהאי מ"ד צ"ל שעל פי הנביא היו שתי תודות שהרי לא היו מקדשין המקומות כ"א בתודה אחת: יאות דתנינן הפנימית וכו'. דלשניה קרי פנימית שהיא בין הראשונה לבין הב"ד אלא למ"ד זו כנגד זו איזו היא הפנימית: זו שסמוכה לבית. לבית המקדש והך דמקרבה לחומה קרי לה חיצונה: על פי נביא נאכלת. דבין למ"ד זו כנגד זו ובין למ"ד זו אחר זו מאי שנא דהפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת הא עכ"פ שתי תודות בעינן ולא נתקדשה אחת יותר מחבירתה אלא ע"פ הנביא שהיו שם חגי זכריה ומלאכי ועל פיהם היו עושין הכל ואין טעם בדבר: תניי תמן. בבבל תנינן חדא ברייתא דאין צריך אורים ותומים דאם נביא יש כאן לאיזה צורך הוא לאורים ותומים שהרי על פי נביא יכולין לעשות הכל: אשכח תני ר' יהודה. דאף על פי כן צריך אורים ותומים כדתנן התם במתני' ורמיזא בקראי דלעיל: בונין. גומרין בנין המחיצות מה שרוצין להוסיף ואח"כ מקדישין אותן כדמפרש טעמא לקמיה: אין רואין את המחיצות כאילו הן עולות. בתמיה וכי אין המחיצות לאחר שקידשו כאילו עולות הן לענין מעילה אי הוו קדשי וא"כ היאך אפשר לבנות בקודש שלא ימעלו בהן ולפיכך סבר בונין ואחר כך מקדישין: בקשו להוסיף על ההיכל במה מוסיפין. כלומר על העזרות ומשום דשתי תודות דכתיבי בהוספה על העיר כתיב ואותן היו חמץ דכתיב שתי תודות גדולות והן החלות חמץ שבתודה שהן גדולות משל המצה והן נאכלות בעיר ושואל הש"ס אם בהוספה על העזרות מוסיפין ג"כ בחמץ ובמה שנאכל בעזרה ומה הן: בשתי הלחם. שהן חמץ דכתיב חמץ תיאפנה: ומקדישין ביום טוב. בתמיה ואחר הי"ט אי אפשר להשהותן דנפסלו בלינה: אלא בלחם הפנים. השתא הדר ביה דלא מיתוקמא בחמץ בדבר שהוא נאכל בעזרה דוקא אלא בלחם הפנים לאחר שמסלקן מן השלחן ונאכל לכהנים: ומקדישין בשבת. בתמיה וכן אין מקדישין בלילה: אלא אמר רבי יוסי בר בון במנחת מאפה. שהוא נאכל בעזרה מקדשין אותה: ניחא בעלייתן מן הגולה. דמשכחת להו תודות שהקריבו התודה וקדשו החלות אלא בכניסתן לארץ וכלומר בתחלת הבנין במה קדשו התודות: הבאות

מסורת הש"ס: שבועות טו ע"ב; שם

מראה הפנים

אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. ואע"ג דלאו התם כתיבא מ"מ מהאי קרא ילפינן דסנהדרי גדולה ע"א כדאמרינן התם בפרקין דף י"ו פ"א והתיצבו שם עמך ואת כהדייהו. ומשה במקום ע"א קאי:

זו שסמוכה לבית. אבל בבבלי פ"ב דשבועות דף ט"ו ע"ב קאמר הך דמקרבא לחומה קרי ליה האי מ"ד פנימית ולפי' רש"י ז"ל בפי' שם ואעמיד' שתי תודות גדולות אצל החומה מבחוץ וכו' דמשמע שהיו מקיפין מבחוץ אפשר לומר דהיינו הך דמקרבא לחומה היא סמוכה לבית. ומה שהקשו התוס' שם לפרש"י א"כ פנימית אמאי נאכלת והא נפסל ביוצא וכו' אפשר לומר דל"ק דהא בלאו הכי מסקינן התם דעל פי נביא נאכלת וכדאמר נמי הכא:

צריך אורים ותומים. משמע דגם על פי אורים ותומים היו עושים בהרי ההא דמדייק נביא יש כאן וכו' עלה קאמר דאפ"ה צריך אורים ותומים וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' בית הבחירה הלכ' י"ד שכתב שם וזה שעשה עזרא בשתי תודות וזכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים וכו' ובפ"ד שם הלכה א' כתב שהיו בבית בני אורים ותומים אלא שלא היו משיבין ברוח הקדש ולא היו נשאלין בהן. וצ"ל דהא דקאמר נביא יש כאן וכו' אדלעיל קאי דיליף לה מד"ת דבבית שני לא היו יכולין לעשות על פי אורים ותומים:

ומקדישין ביום טוב וכו'. בבבלי שם מדייק בהאי ענינא נבנייה ביו"ט ונקדשיה ביו"ט אין בנין מקדש דוחה יו"ט ויש לפרש הכא ג"כ כענין זה דסוגיא דהתם אזלא ג"כ כהאי מ"ד דבונין ואח"כ מקדשין וכדאמר בעינן קידוש בשעת הבנין והיינו דקאמר הכא ומקדישין ביו"ט הא בשעת גמר הבנין צריך לקדש ואי אפשר דהא אין בנין המקדש דוחה יום טוב:

בשתי תודות הבאות מנוב וגבעון. התוס' בשבועות שם ד"ה אין עזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה הקשו למ"ד אין מנחה בבמה היאך היו עושין בימי שלמה ויהושע וכו' ע"ש וזה לענין עזרה אבל הכא לענין קדושת העיר דבתודות היא ככ"ע אתייא:

אבא

שנויי נוסחאות' (פ"ג) החומה במקרא „לחומה". (ע"ז) ואת כל כליו במקרא „ואת תבנית כל כליו. (פי"ד) האשפה במקרא „האשפת.

גליון אפרים

כאן דמר בונין ואחר כך מקדישין אין רואין את המחיצות כילו הן עולות. מאן דמר בונין ואחר כך מקדשין ס"ל דקדושה הראשונה לא קדשה לע"ל לכן בונין ואחר כך מקדישין ומ"ד קדושה הראשונה קדשה לע"ל עזרא זכר בעלמא עביד. כדאיתא בבבלי שבועות ט"ז לכן מקדישין ואח"כ בונין. וטעם דמ"ד קדשה לע"ל כתבו התוס' ביבמות פ"ב ע"ב דילפינן מערי חומה דכתיב בהו אשר לוא חומה ודרשינן אף על פי שאין לו עכשיו ט' וזה רואין את המחיצות כאלו הן עולות. ומ"ד לא קדשה לא ס"ל רואין את המחיצות כאלו הן עולות: (נועם ירושלמי)

ניחא בעלייתן כו' בשתי תודות הבאות מנוב וגבעון. עמ"ש בספרי זבחי אפרים בזבחים (דף כ"ד ע"א)

מסורת הש״ס

עין משפט נר מצות

מח
א מיי׳ פ״א מהל׳ סנהדרין הלכה ג
מט
ב מיי׳ שם ופ״ה שם ה״ב
נ
ג מיי׳ פ״א שם הלכה א
נא
ד מיי׳ שם הל׳ ג והל׳

הבאות מנוב וגבעון. אבא שאול אומר *שתי ביצים היו שם התחתונה והעליונה אין קדושתה גמורה. התחתונה נתקדשה בכולן והעליונה בעלייתן מן הגולה לא במלך ולא באורים ותומים. לפיכך התחתונה עם הארץ אוכלין שם קדשים קלין ומעשר שני וחברים אוכלים שם קדשים קלין אבל לא מעשר שני. והעליונה עם הארץ אוכלין שם קדשים קלין אבל לא מעשר שני וחבירים אוכלין שם קדשים קלין ומעשר שני. מפני מה לא קידשוה מפני שהיתה תורפת ירושלים שם והיתה יכולה ליכבש משם. ואין עושין סנהדריות לשבטים תלמוד לומר °לשבטיך ושפטו את העם. אין עושין עיר הנידחת רבן יוחנן בשם ר׳ הושעיה תלתא אמורין *חד אמר אחת עושין שתים אין עושין וחרנה אמר הסמוכות עושין המפוזרות אין עושין וחרנה אמר מפוזרות אין עושין כל עיקר שמא יפוצו עובדי כוכבים ויבואו לארץ ישראל. ואית דבעי מימר שמא יפוצו האויבים ויבואו לידי קרחה:

הלכה ד מתני׳

א סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה מניין לגדולה שהוא של שבעים ואחד שנאמר °אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן הרי שבעים ואחד רבי יהודה אומר שבעים ב ומניין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה שנאמר °ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת הרי עשרים ומניין לעדה שהיא עשרה שנאמר °עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ומניין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר °לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שאמר היה עמהן לטובה ואם כן למה נאמר °אחרי רבים להטות לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה הטייתך לטובה על פי עד אחד ג ולרעה על פי שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי עשרים ושלשה וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין ד מאה ועשרים רבי נחמיה אומר מאתים ושלשים כדי שרי עשרות: **גמ׳** *רבי בא רבי יוסא בשם רבי יוחנן נאמר כאן °עדה ונאמר להלן °עד מתי לעדה הרעה מה לעדה האמורה להלן עשרה אף כאן עשרה. א״ר סימון *נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך מה תוך שנאמר להלן עשרה אף כאן עשרה. א״ל רבי יוסא בי רבי בון

אם

תורה אור

התחתונה נתקדשה ככולן כו׳ לפיכך התחתונה ע״ה אוכלין שם קק״ל אבל לא מע״ש וחברים אוכלין שם קק״ל ומע״ש. עליונה ע״ה נכנסים שם ואוכלין קק״ל אבל לא מע״ש וחברים אין אוכלין לא קק״ל ולא מע״ש. כן גרסינן במס׳ שבועות דף ט״ז ע״א עי״ש:

חד

פני משה

הבאות מנוב וגבעון. נוב לאו דוקא אלא כלומר שבנוב וגבעון היו מקריבין ומסכתת לה שהקריבו התודה בגבעון בבמה והביאו לחמי התודה לקדש הבנין: שתי ביצים היו שם. בהר הזיתים והוא בין אחים ימריא פירושו בלעין: התחתונה והעליונה. והיא לא היתה קדושתה גמורה לפי שלא נתקדשה בכל אלו אלא התחתונה והעליונה לא נתקדשה ובמלך שבעלייתן מן הגולה היו ולא באורים ותומים שלא היו בבית שני: וחבירים אין אוכלים שם קדשים קלין ומעשר שני. נ״ל וכן הוא בתוספתא: תלמוד לומר לשבטיך ושפטו וגו׳. כלומר דמכאן למדנו דעושין סנהדריות לכל שבט ושבט דלשבטיך ושפטו כתיב ואין עושין אותן אלא ע״פ ב״ד של ע״א כדאשכחן במשה: תלתא אמורין. פליגי בדבר זה: אחת עושין שתים אין עושין. הא דקאמר אין עושין עיר הנדחת בספר היינו שאין עושין כמו בשאר הארץ דשם עושין שתים כדקתני במתני׳ אבל בספר אחת עושין ושתים הוא דאין עושין: ואחרנא אמר הסמוכות עושין והמפוזרות אין עושין. כלומר דמפרש הא דקתני אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש ה״ק ובספר אין עושין כמו שעושין בתוך הארץ והיינו דבתוך הארץ אין עושין שלש יא כשהן סמוכות זו לזו אבל אם הם מפוזרות ורחוקות זו מזו עושין ומינה הא שתים שעושין בתוך הארץ אפי׳ הן סמוכות עושין ומכ״ש מפוזרות ועלה קאמר דבספר אינו כן דסמוכות הוא דעושין אבל במפוזרות אין עושין וטעמיה דבספר טפי איכא למיחש במפוזרות שלא יתחלקו האויבים לבא מכאן ומכאן עליהם: מפוזרות אין עושין כל עיקר. אפי׳ בתוך הארץ חיישינן טפי למפוזרות שמא יפולו יתחלקו העכו״ם לכאן ולכאן ויבאו לארץ ולהאי מ״ד הא דקתני שתים עושין בתוך הארץ היינו בסמוכות דוקא אבל לא שלש ובספר לדידיה ע״כ דאין עושין כל עיקר דהל״כ מה בין ספר לבין תוך הארץ: ואית דבעי מימר. ופליג אהני אמוראי דלדידהו עכ״פ במפוזרות חיישינן טפי אלא דמר לא חייש כ״א בספר ומר חייש אפילו בתוך הארץ ואית דבעי מימר איפכא ס״ל דבסמוכות חיישינן טפי שמא יבאו לידי קרחה ויפולו האויבים ויבאו עליהן:

הלכה ד מתני׳

ומשה על גביהן. דאמר קרא ונשאו אתך ואת בהדייהו: ר׳ יהודה אמר שבעים. דדריש אתך בדומין לך מיוחסין ומנוקים מנגוס ולא שיהא ישב עמהן בדין ואין הלכה כר׳ יהודה: עדה שופטת. עשרה מחייבין ועדה מצלת עשרה מזכין ושמעינן מינה עשרים שאם יחלקו יהיו עשרה מחייבין ועשרה מזכין: לא כהטייתך לטובה וכו׳. וה״ק קרא לא תהיה אחרי רבים לרעות לחייב על פי אחד שיהיה יותר על המזכין אבל אחרי רבים להטות בשנים אפילו לרעות כשיהיו המחייבין יותר בשנים על המזכין הלכך על כרחך כ״ג בעינן דבליר מעשרה מזכין ליכא למימר דהא כתיב והצילו העדה והו לא מסכתת חובה בבליר משנים עשר: ואין ב״ד שקול. שאין עושין ב״ד זוגות שאם יחלקו לחלאין הוו להו פלגא ופלגא ולא משכחת לה הטייתך לטובה ע״פ אחד הלכך מוסיפין עליהן עוד אחד והוו להו עשרים ושלשה: מאה ועשרים. עשרים ושלשה סנהדרי קטנה וג׳ שורות של כ״ג יושבים לפניהם הרי ל״ב ועשרה בטלנים שהן בטלים מכל מלאכה ויושבים תמיד בבית המדרש הרי ק״ב ושני סופרים לכתוב דברי המזכין ודברי המחייבין ושני חזנים הם שמשי ב״ד להזמין לדין ולהלקות החייב ושני בעלי דינין שאם לא כן את מי הם דנין ושני עדים ושני זוממין שיתיראו העדים להעיד שקר שלא יזומו ושני זוממי זוממין שיתיראו אלו מהן אם נבא להזים העדים יבאו אלו השנים ויזימו אותנו הרי קי״ד ושני גבאים ושלישי לחלק הצדקה שהצדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה הרי קי״ז. ורופא אומן למול תינוקות ולהקיז דם. ולבלר לכתוב ספרים. ומלמד תינוקות. הרי ק״ך: מאתים ושלשים כדי שרי עשרות. דהיינו כ״ג עשיריות שיהא כל דיין שר של עשרה דבליר משרי עשרה לא אשכחן שרים ואין הלכה כר׳ נחמיה: **גמ׳** נאמר כאן עדה. ושפטו העדה ונאמר להלן וכו׳ כדיליף במתני׳: אמר ר׳ סימון נאמר כאן תוך. בברכות פ״ז גרסינן לה מנין שאין מזכירין את השם אלא בעשרה נאמר כאן ונקדשתי בתוך בני ישראל ונאמר להלן ויבאו בני ישראל וגו׳ בתוך הבאים:

אם

מראה הפנים

אבא שאול אומר שתי ביצים היו שם. בתוספתא שלפנינו בפ״ג הגי׳ היא כמו שכתובה כאן אבל א״א לסולמה והש״י ז״ל היתה לו גירסא אחרת בתוספתא וכך גורס בשבועות דף י״ו ע״א תחתונה שהיתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסים לשם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחבירים אוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני עליונה שלא היתה קדושת׳ גמורה עמי הארץ נכנסים שם ואוכלין קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחבירים אין אוכלים שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני וכך צריך לגרוס הכא וחלופי שיטות יש כאן. ובדפי׳ הוא ז״ל דלעמי הארץ התחתונה ועליונה שוין אללם ובמעשר שני היו מחמירים שממעו סדרבה פשל תעשר עשר בשביל שתתעשר ולא היו אוכלין אלא תוך ירושלים ממש. וגי׳ מפני מה לא קידשוה וכו׳ שכי איתא בתוספתא והתם גרים מפני מה לא קידשוה שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא וכו׳ ולמה הכניסוה מפני שתורפה של ירושלים היתה ונוחה ליכבש משם:

חד אמר אחת עושין שתים אין עושין. א״א לפרש האי סוגיא אלא דפליגי לענין ספר דהא לא פליג אמתני׳ דקתני שתים עושין ומ״מ פירשתי בפנים מאי בינייהו לענין שלש ולהאי מ״ד דקאמר מפוזרות אין עושין כל עיקר ע״כ אתוך הארץ קאי ולדידיה בספר אין עושין כלל וכדעת הש״ס הבבלי לענין ספר ואם נפרש דהא דקאמר תלתא אמורין לא דפליגי בהדדי אלא כל חד וחד מפרש מילתא כאנפי נפשיה ומ״ד קמא ע״כ אספר קאי כדפרישית והשני לפרש ולא שלש דמתני׳ קאמר ואתוך הארץ קאי. לפירוש בזה היה קשה והיה צריך להפוך הגי׳ סמוכות אין עושין מפוזרות עושין. ועוד דגם לפי׳ זה ע״כ לפרש דפליג עם המ״ד הג׳ בסברות הפוכות. ועוד דתלתא אמורין משמע דפליגי בהדדי וכבר ביארו המפרשים במה שכתב הרמב״ם ז״ל בפ״ד מהל׳ עכו״ם הלכה ד׳ דדוקא בסמוכות אין עושין לשלש אבל אם היו מרוחקות עושין ע״ש ויש סמך לזה למאי דפרישית מהאי אית בעי מימר דהכא:

אם

סנהדרין טו ע״א
פ׳ סנהדרין טו פ״ב
(ברכות פ״ז)
מגילה כג

עין משפט
נר מצוה

נב
א מיי' פ"ג ממרים הל' ד סמ"ג עשין קז ולאוין ריז

אם מתוך אתה יליף סגין אינון. דכתיבי תוך הבדלו מתוך העדה ועוד כתיב והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח והרבה מעשרה היו וא"כ אין ללמוד ג"ם דתוך תוך אלא בני ישראל מבני ישראל דהתם גמיר: תני. בתוספתא ריש פ"ז: כשירות. שנישאו בכשר: היה הוא. הנשאל ומופלא של הב"ד עמו באין לב"ד הסמוך וכלומר אם גם להמופלא היה הספק: אע"פ שהיתה של ע"א לא היו פחותין מכ"ג. כלומר שהיו נזהרין שלא ישארו שם פחותין מכ"ג תמיד: ומשם. מלישכת הגזית היו שולחין: שפוי. שייף ונכנס שייף ויולא: היו מושיבין אותו דיין בעירו. משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית. כן הוא בתוספתא: מפני כבוד הזקן. ר' צדוק היו מושיבין גם אחיו מימינו: כמה הן שופטי ישראל. מינוי השררות במדבר: ה"ג מה טעמא דרבנן. והוא שיהא שם בית דין של עשרים ושלשה וכו' ומה טעמא דרב,

נחמיה והוא שיהא שם עשר סנהדריות של שנים עשר שבטים. והיינו מאתים ושלשה וכדי שרי עשרות דקאמר לפי שכל אחד ראוי להיות שר עשרה: ומשה על גביהן. פיסקא דמתני' היא. ואיידי דקאמר לקמן בענין הזקנים תני נמי להא: דבר תקנה עשה משה. שלא יבאו לידי מחלוקת: הורה אור

ר"י ור' נחמיה מתיב תנייא לחברייא. השיב התנא אחד מהן לחבירו על זה והרי עדיין יש לכל א' מהן רע"ג לטעון שהוא אומר לו אילו כתבתני לוי סילקת גם אנכי הייתי עולה בגורל בן לוי ומפני שלא היו אלא כ"ב אלף פיטקין בן לוי נפסדתי אלא כך עשה כתב על הכ"ב אלף בן לוי וכן על רע"ג בן לוי כנגד אלו הבכורות היתירים ועוד רע"ג כתב עליהן חמשת שקלים ועכשיו אין להם לטעון כלום שהרי גם רע"ג בן לוי היו שם: הגע עצמך. היאך עשה כן ואם כולם יעלו בידם בן לוי ונמלא אין אחד מהם נותן פדיון והרי לוים לא היו יותר מעשרים ושנים אלף:
מעשה

[א]אם מתוך את יליף לה סגין אינון. אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן בני ישראל °ויבואו בני ישראל לשבור וגו' מה בני ישראל שנאמר להלן עשרה אף כאן עשרה: פיסקא ומניין להביא עוד שלשה כו'. *תני אמר רבן שמעון בן גמליאל בראשונה לא היו חותמין על כתובת נשים כשירות. אלא כהנים לויים וישראלים משיאין לכהונה. א"ר יוסי *בראשונה [א] לא היתה מחלוקת ישראל אלא סנהדרין של שבעים ואחד היתה יושבת בלשכת הגזית. ושני בתי דינין של שלשה היו יושבין אחד בחיל ואחד בהר הבית. ובתי דינין של שלשה ועשרים היו יושבין בכל עיירות ארץ ישראל. צריך אחד מהן לשאול דבר הלכה היה בא ושואלה בבית דין שבעירו. אם שמעו אמרו לו ואי לא היה הוא ומופלא שלהן באין ושואלין אותה [ג]בבית דין הסמוך לעירו. אם שמעו אמרו להן ואי לא הוא ומופלא שלהן באין ישואלין אותה בבית דין שבהר הבית. אם שמעו אמרו להן ואי לא היה הוא ומופלא שלהן באין ושואלין אותה בבית דין שבחיל. אם שמעו אמרו להן ואם לאו היו אילו ואילו מתכנסין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית שמשם תורה יוצאת ורווחת לכל ישראל שנאמר °מן המקום ההוא אשר יבחר ה' וגו'. סנהדרין שבלשכת הגזית אע"פ שהיתה של שבעים ואחד לא היו פהותין מעשרים ושלשה. *צריך אחד מהן לצאת היה מסתכל אם יש שם עשרים ושלשה היה יוצא ואם לאו לא היה יוצא. והיו יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים. ובשבתות ובימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית. נשאלה הלכה אם שמעו אמרו להן ואי לא עומדין על המניין רבו המזכין זיכו. רבו מחייבין חייבו רבו המטהרין טיהרו רבו המטמין טמאו שמשם תורה יוצאה ורווחת לכל ישראל. משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו רביהן כצורכן רבו מחלוקות בישראל ונעשו שתי תורות. ומשם שולחין בכל עיירות שבארץ ישראל וכל מי שהיו מוצאין אותו חכם עניו שפוי עין טובה נפש שפלה רוח נמוכה לב טוב יצר טוב חלק טוב היו מושיבין אותו בבית דין שבהר הבית ואחר כך בבית דין שבחיל ואחר כך בבית דין הגדול שבלשכת הגזית. סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה והנשיא היה יושב באמצע כדי שיהו רואין אותו ושומעין קולו. א"ר לעזר בי רבי צדוק בשהיה רבן גמליאל יושב ביבנה היה אבא ואחיו יושבין מימינו וזקנים משמאלו מפני כבוד הזקן. כמה הן שופטי ישראל שבע ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות. שרי אלפים שש מאות. שרי מאות ששה אלפים. ושרי חמשים שנים עשר אלף. שרי עשרות ששים אלף. נמצאו שופטי ישראל שבעה ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות. מה טעמא דרבי נחמיה והוא שיהא שם בית דין של עשרים ושלשה. *והנידונים והעדים וזוממיהן וזוממי זוממיהן וחזן וסופריהן ושמש. מה טעמא דרבנן והוא שיהא שם שנים עשר סנהדריות של שנים עשר שבטים: ומשה על גביהן. דבר תקנה עשה משה בשעה שאמר לו הקב"ה °פקוד כל בכור זכר בבני ישראל אמר אי זה מקבל עליו ליתן חמשה שקלים לגולגולת. מה עשה נטל שנים ועשרים אלף פיטקין וכתב עליהן בן לוי. ורע"ג כתב עליהן חמשת שקלים והטילן לקלפי אמר להו בואו וטלו פיטקיכם. כל מי שעלה בידו בן לוי היה אומר לו כבר פדאך בן לוי וכל מי שהיה עולה בידו חמשת שקלים היה אומר לו מה אעשה לך מן השמים הוא. ר' יהודה ור' נחמיה מתיב תנייא לחברייא אילו כתבתני לוי סילקת. אלא כך עשה נטל שנים ועשרים אלף פיטקין וכתב לוי ורע"ג וכתב עליהן לוי ורע"ג כתב עליהן חמשת שקלים והטילן לקלפי אמר להן בואו וטלו פיטקיכם. כל מי שעלה בידו לוי אמר לו כבר פדאך בן לוי וכל מי שעלה בידו חמשת שקלים היה אומר לו מה אעשה ומן השמים הוא. מתיב תניינא לחברייא הגע עצמך שעלו כולם לוי א"ל
מעשה

מסורת הש"ס
(תוספ' פ"ז)
סנהדרין פח
דברים יז
סוטה מח
סנהדרי' יז פ"ב
במדבר ג

מראה הפנים

אם מתוך את יליף לה סגין אינון. בבבלי מגילה דף כ"ג ע"ב א"ר יוחנן ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה מאי משמע דתני ר"ת אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך וכתיב התם הבדלו מתוך העדה ואתיא עדה עדה דכתיב עד מתי לעדה הרעה הזאת. והיינו דקאמר הכא לדחות ג"ש זו דאם מתוך את יליף א"כ סגין אינון ואין ללמוד גם מקרא דהבדלו אא"כ ילפת גם לג"ש דעדה עדה ובפיר עפי דניליף לה מחד ג"ש דבני ישראל. ולשיטת הבבלי אפשר לומר דלא בעי למילף ג"ש מקרא שלפני הדיבור וכן מוכח מפ"ק דמ"ק דיליף התם דאין מערבין שמחה בשמחה מקרא דשלמה ויעש את החג וגו' ולא יליף מקרא הכתוב בתורה מלא שבוע זאת כדיליף בה בהאי תלמודא. ומיהו נ"ל דגם לפי' דהאי תלמודא פלוגתא דאמוראי היא אם למדין מקודם מ"ת דהא בפ' אלו מגלחין קאמר מנין לאבל ז' ימים שנא' ויעש לאביו אבל וגו'. ופריך כפשיטות ולמדין דבר קודם למתן תורה וקאמר ר' יעקב בר אחא בשם רבי זעירא שמע לה מן הדא ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה ושמרתם וגו' כשם שישמר הקב"ה על עולמו שבעה כך אתם שמרו על אחיכם שבעה וכו' ואע"ג דר' יעקב בר אחא גופיה קאמר התם בפ"ק דילפינן להא דלעיל מקרא דמלא שבוע זאת איכא למימר דהכא משמיה דרבי זעירא קאמר והתם משמיה דנפשיה והיינו פלוגתא דאמוראי דאמרן. והתוס' במ"ק לא דקדקו בזה דבפ"ק דף ח' ע"ב ד"ה לפי שאין מערבין וכו' הביאו דרשת הירושלמי בפשיטות ובפ"ג דף כ' ד"ה מה חג שבעה וכו' כתבו כמו כן בפשיטות ובירושלמי משני דאין למדין מקודם מ"ת. ובחיבורי פני המנורה בארתי בזה:

ובשבתות ויו"ט היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית. ובבבלי פ' אלו הן הנחנקין דף פ"ח ע"ב גרים יושבין בחיל. וגירסא דתוספתא ודהכא מסייע לפירש"י ז"ל שתפס לעיקר דהטעם הוא שלא יהו נראין כיושבין בדין שבלשכת הגזית היו דנים דאלו לפי' הא' אכתי בבה"מ ג"כ היה לר להם ע"ש:

מתיב תנייא לחברייה וכו'. כן השיב לו ר' נחמיה לר' יהודה במ"ר במדבר פ' ד'. ורש"י ז"ל בנימוקי חומש לא הביא אלא דברי ר' יהודה וכדאיתא בבבלי פרקין דף

ציון ירושלים [א]אם מתוך את יליף לה ע' מה"פ שהקשה על התוס' מ"ק דף כ שכתבו בשם הירושלמי דאין למדין מקודם מתן תורה וכדף ח הביאו דברי הירושלמי ואני כהבונה ג"כ הקשיתי זאת וכתבתי דמה דהי' מנהג נכון קודם מתן תורה פשיטא דיליף דגם לאחר מ"ת מהראוי לעשות כן אבל בדבר שאין לו טעם רק חקה בזה אין למדין מקודם מתן תורה ומצאתי ברמב"ן פי' ויצא על פסוק מלא שבוע זאת שהקשה על רש"י שם וכתב שמה שלמדו מבראשי' רבה מזה שאין מערבין שמחה בשמחה מנהג בעלמא של הקדמונים קודם התורה ובגמרא שלנו לא למדו מכאן ודבריו תמוהין דסדרי אבילות למדו בירושל' מויעש לאביו אבל שבעת ימים ופריך בירושלמי הא אין למידין מקודם מ"ת א"כ יהי' יליבא כארעא דמיוכא בסי' ישראל לא נלמד מחמת קודם מ"ת ומלבן נילף וע' יפ"ת פ' וילא פי"ג סי' יג ובפרשת ויחי סי' ז מה שהאריך בענין שלא אמנם אחר זמן רב מצאתי במדרש רבה פ' וירא פ' נו שאמרו שם איוב מעולי גולה היה וישראל היה לפיכך למד סימנו קריעה וברכת אבילים ומדבריו נראה שלכך אין למידין מקודם מ"ת משום שסי' להם דין בן נח וניתנה תורה ונתחדשה הלכה ואיוב היה ישראל ולכך למדין ומזה נראה דכל דסדבר מסתבר מסיכי תיתי לומר דניתנה תורה ונתחדשה הלכה. ולכך למדו ממלא שבוע זאת שאין מערבין שמחה בשמחה ולפ"ז במ"ק דף כ שם דבם יש לאקושי לסוכות דשמנה ימים שפיר אין למידין מקודם מ"ת דיסי' רק שבעה דדלמא ניתנה תורה ונתחדשה הלכה. לאקושי לסכות דשמנה ודו"ק:

שנויי נוסחאות (סנ"ב) מן המקום ההוא (דברים י"ז). (בכ"ז) ומשם שולחין בד"ו ומשם היו שולחין. (סנ"א) בשהיה בד"ו כשהיה. (סנ"ג) ששה בד"ו ששת. (סנ"ז) בבני במקרא „לבני". (בורה אחרונה) תניינא בד"ו תנייא.

מערכת הערוך (סנ"ז) איזה מ:בל עליו כו' בערוך (ערך פתק א') אי זה שבט מקבל עליו ליתן חמשת שקלים לגלגולת מה עשה נטל כ"ב אלף פתקין וכתב עליה לוי ורע"ג כתב עליהן חמשה שקלים והטילן לקלפי אמר להן בואו וטלו פיתקיכון כל שעלה בידו לוי אמר לו כבר פדאך בן לוי וכל שעלה בידו חמשת שקלים א"ל ומה אעשה [לך] ומן השמים היא. (סמ"ג) מתיב תניינא כו' בערוך (שם) מתיב תניא לחברי הגע עצמך שעלו כולו לוי א"ל מעשה נס היה ומסורגין עלו.

ככר לאדן

ושני בתי דינים של שלשה. כן הוא בתוספתא דחגיגה פ"ב אבל גירסת הבבלי של כ"ג: טמאו ומשם תורה יוצאה וכו' כצ"ל: שלא שימשו רביהן כל צורכן כצ"ל: וחזן וסופר ושמש כצ"ל: ורע"ג כתב עליהן חמשה שקלים כצ"ל: רבי יהודה ור' נחמיה מתיב תניא לחבריה כצ"ל. פי' רבי יהודה ור' נחמיה היו חולקין בענין זה וכך הוא מפורש בתנחומא ובמ"ר פרשה במדבר סיני [פ"ד] אלא דבירושלמי לאו כיונו מי אמר כך ומי אמר כך ולכן אמר מתיב תניא לחבריה פי' השיב תנא לחבירו קושיא ולא סיימו מי הקשה לחבירו. או גרסינן כגי' הספר מתיב תניא לחבריה ופי' דר' יהודה ורבי נחמיה שניהם אמרו זה ואחד מן התנאים הקשה לשניהם: אלו כתבתני לוי סלקת כצ"ל:

גליון אפרים

ושני בתי דינין של שלשה שלשה כו'. וכן הגי' בתוספתא בפ"ג דסנהדרין ובפ"ב דחגיגה ובבבלי בסנהדרין פ"ח ע"ב הגי' ושני בתי דינין של עשרים ושלשה והגר"א הגיה גם כן בתוספתא של עשרים ושלשה:

מסורת הש"ס

מעשה נס היה ומסורגן עלו. א"ר שמואל על דעתיה דתנייה אהורייא מעשה ניסין על דעתיה דתנייא קדמייא אינו מעשה ניסין. א"ל בולהון מעשה ניסין היו ומסורגין עלו. אנטונינות הגמון שאל את רבן יוחנן בן זכאי בכלל חסירין ובפרט יתירין. אמר ליה אותן שלש מאות יתירין בכורי כהונה היו ואין קודש מוציא קודש. ביוצא בו °ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. אמר משה אם אטול ששה מכל שבט הרי שבעים ושנים. עשרה מששה ושנים מחמש'. אי זה שבט מקבל עליו להיות פגום. מה עשה נטל שבעים פיטקין וכתב עליה' זקן ושנים חלק והטילן לקלפי אמר להן בואו וטלו פיטקיכם כל שעלה בידו זקן היה אומר לו מינוך מן השמים וכל מי שעלה בידו חלק היה אומר לו ומה אעשה ומן השמים הוא. ר' יודה ורבי נחמיה מתיב תנייא להברייא אילו כתבתני זקן סילקת. אלא כך עשה נטל שבעים ושנים פיטקין וכתב עליהן זקן ושנים חלקין והטילן לקלפי אמר להן בואו וטלו פיטקיכם מי שעלה בידו זקן אמר לו כבר מינוך מן השמים ומי שעלה בידו חלק היה אומר לו ומה אעשה ומן השמים הוא. מתיב תנייא לחברייא הגע עצמך שעלו כולם זקן. א"ל מעשה ניסין היה ומסורגין עלו. א"ר שמואל קשיתיה קומי רבי אבהו על דעתיה דתנייא אחרייא מעשה ניסים על דעתיה דתנייא קדמייא אינו מעשה ניסים. א"ל מעשה ניסין היו ומסורגין עלו. שאל אנטינונס הגמון לרבן יוחנן בן זכאי משה *רבכם או גנב היה או לא היה בקי בחשבון. דכתיב °בקע לגולגולת אין תעביד קינטרא מאה ליטרא וחד מן אישתא גנב. ואין תעבדיניה שיתין ליטרין פלגא גנב. א"ל משה רבן גיזבר נאמן ובקי בחשבון היה. א"ל והכתיב °ונחושת התנופה עשרים ככר והיידא לון סלקין תשעין ושית ליטרין ואיתעביד ליה פרוטרוט. א"ל משום דלא סליק קינטירא ואין תימר דסלק קינטירא פלגא גנב. א"ל והכתיב °ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים והייד' לון סלקין שבעים וחד ליטרין ואת עביד ליה פרוטרוט. א"ל משום דלא סליק קינטרא פלגא גנב. א"ל

תורה אור: במדבר יא · שמות לח · שם · שם

מעשה נס היו. שלא עלה ביד כולם בן לוי אלא לכ"ב אלף ורע"ג הנותרי' עלו בידן ה' שקלים: ומסורגין עלו. בסירוגין אחר שעלו לכמה אלפים בן לוי עלו באמצע אלו ה' שקלים ואח"כ חזרו לעלות בן לוי וכן כלם וכדי שלא יהא להם שום טענה: על דעתיה דתנא אחורייא. לזה התנא האחר דאמר שכתב על הכ"ב אלף ועל הרע"ג בן לוי א"כ ע"כ לומר דמעשה ניסים היה שלא יעלו ביד כל הבכורים בן לוי אלא על דעתיה דתנא קדמייא שלא היו כ"א כ"ב אלף בן לוי א"כ לא צריך למעשה ניסים: א"ל. המשיב לרבי שמואל והוא ר' אבהו כדלקמן דלא היא דלכולהון ע"כ מעשה ניסים היו לפי שמסורגין היו צריכין לעלות ולתנא קמא אם לא עלו מסורגין עדיין היה להם לטעון עוד אם אני היה נוטל הפיטק בעוד שהיו פיטקין בן לוי שם הייתי פדוי אלא ודאי במסורגין עלו ונמצא אף לדברי הת"ק אין להם לטעון כלום: בכלל חסירין. בחשבון הכלל של הלוים אין אתה מוצא אלא כ"ב אלף וכשאתה רואה בחשבון פרטן נמצא שלשה מאות יתירין וא"כ אמאי לא פדו לאלו הרע"ג בכורו' ולא היה להם ליתן חמשת שקלים: בכורי כהונה. כלומר בכורי לויה היו ואין קודש של בכור מוציא קודש אחר ודיין להפקיע את עצמן: כיוצא בו וכו'. כדלעיל: דכתיב בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש. וכשתחשוב לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים ישראל שהיו באותו מנין תמצא חשבון של הכסף מאתים ואחת ככר וי"א מנה שהרי הככר ששים מנה ומנה חמשה ועשרים סלעים שהן שקלים דשקל דאורייתא הוי סלע חשוב ס' פעמים כ"ה תמצא בככר אלף וחמש מאות שקלים שהן שלשת אלפים חצאי שקלים נמצא לשלשת אלפים ישראל ככר כסף לשלש מאות אלף מאת ככר לשש מאות אלף מאתים ככר ועוד לשלשת אלפים אי' ככר אחת ולחמש מאות וחמשים אי' מאתים וחמשה ושבעים שקלים שהן אחת עשרה מנה. וקרא כתיב וכסף פקודי העדה מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקדש א"כ חסרו להן מאת ככר: אין תעביד קינטרא מאה ליטרן. וחד מן חיסתא גנב. ואפילו תעשה הככר שהחזיר למאה מנה לכל ככר אף על פי כן חסר כאן השתית שהרי ע"פ החשבון צריך להיות בכל ככר שהחזיר מאה ועשרים מנה וחסרו כאן עשרים מנה לכל ככר שהוא השתות ממאה ועשרים: ואין תעבידנה שיתין ליטרין פלגא גנב. ופשיטא אם תעשה להככר ששים מנה כשהם ככר א"כ חסרו מאת ככר מן המאתים שהיה צריך: א"ל משה רבן גזבר נאמן ובקי בחשבון היה. כמו שהשיב לו לקמן שהמנה של קדש כפול הוא ונמצא בכל ככר ק"כ מנים שהן מאתים ככר שהם ולא רצה לגלות לו טעמו של דבר ומהיכן למדנו זה עד לבסוף ובתחלה הקשה לו לפי טעות השאלה שלו מן המקראות דלקמן ולא קיבל ההגמון ודחה אותו עד שאמר לו מקרא דיחזקאל: אמר ליה. רבן יוחנן בן זכאי הריני משיבך מן המקראות שבפרשה: והכתיב ונחשת התנופ' שבעים ככר ואלפים וארבע מאות שקל והיידא לון סלקין תשעין ושית ליטרין. והרי תראה להן לאלו אלפים וד' מאות שקל שהן עולין לצ"ו מנה שהרי לכל מאה שקלים ד' מנה לאלפים שמנים מנה לד' מאות י"ו מנים הרי צ"ו מנה שהן ככר וששה ושלשים מנה: ואיתעביד ליה פרוטרוט. ואעפ"כ אתה רואה שהכתוב מנאן בפרוטרוט אלפים וארבע מאות שקל ולא חשבן לככר והוה ליה למיכתב שבעים ואחת ככר ותשעה מאות שקל אלא ש"מ דהככר של קדש כפול הוא והוא ק"כ מנים וכיון שאין כאן באלפים וד' מאות שקל ככר לא מנאן אלא בפרוטרו': אמר ליה. ההגמון לרבן יוחנן בן זכאי אעפ"כ אין ראיה מכאן שאני אומר לך משום דלא סליק קינטרא שאינן עולין לככר ואין תימר דהא סליק קינטרא שהרי אנו רואין שעולין הן לככר מ"מ אני אומר פלגא גנב דמילתא למידחי דלהכי לא מנאן הכתוב בככר משום דלא חשיב להו אלא הסך הרב לככרים והן השבעים ככר שהן עשיריות אבל ככר אחד לא חשיב ליה ועשאן כחשבון הפרוטרוט ואני עומד בדיבורי דפלגא גנב: א"ל. רבן יוחנן בן זכאי הרי אני משיבך מן המקרא הזה: והכתיב ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה ווים לעמודים והיידא לון. והרי אתה רואה אותן שהן עולין לשבעים ואחת מנה שהן ככר ואחת עשרה מנה ואעפ"כ ואת עביד ליה פרוטרוט שלא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט והוה ליה למיכתב ואת הככר ומאתים וחמשה ושבעים שקל והרי כאן אי אתה מוצא חשבון עשיריות של ככרים ואפ"ה לא מנאן הכתוב בככר ש"מ דהככר הוא ק"כ מנים ומכיון שאין כאן ככר לא מנאן אלא בפרוטרוט: א"ל. ההגמון מכל מקום מילתא למדחי דמשום דלא סליק קינטירא כלומ' מפני שאין עולין לחשבון ככרים של עשיריות ושל מאה לא מנאן אלא בפרוטרוט דלא מלינו שחישב הכתוב ככרים אלא של מאה ושל עשיריות ועדיין בדיבורי הראשון אני עומד דפלגא גנב: א"ל

עין משפט נר מצוה

מראה הפנים

דף י"ז ע"א. ובמסקנא דהכא דאמר לד"ה במסורגין עלו א"כ גם לדברי ר' יהודה לק"מ בענין קושיא קמייתא אילו כתבתני לוי סילקת ואין לטעון אחר זה כלום וע"כ היה צריך לסמוך על מעשה נסים לפי שא"א בענין אחר:

והכתיב ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים. בבבלי בכורות דף ה' ע"א דקאמר התם סתמא דהש"ס מנא ליה דמנה של קודש כפול היה והלכך מייתי להו המקראות על הסדר ואת האלף וגו' והדר ונחשת התנופה וגו' ודחי לה ג"כ עד שלמד מקרא דיחזקאל. אבל הכא הגרים דרבן יוחנן בן זכאי גופיה פילפל עם ההגמון כן ולכאורה השיב לו שלא על הסדר המקרא ומשום זה כלה היש"מ להפוך הגי' אבל ליתא וא"ל להפוך דהיינו טעמא לפי שבתחלה רצה להשיבו מקרא דונחשת התנופה שלא יהיה לו מקום לסתור דקרא לא חשיב אלא כללי דמאה ככרים וכדדחי לה הש"ס התם ולפיכך הביא לו המקרא הזה בתחל' דלא הוו מאה וחשיב להו בככרי וכשראה דעדיין לא קיבל ומדחי ליה משום דבכתוב הזה לא קחשיב אלא ככרי עשיריות הביא לו המקרא הזה ואת האלף וגו' דבכתוב הזה לא נמצא חשבון הככרים כלל ומ"מ לא חשיב להו בככר אחת ומאתים וחמשה ושבעים שקל ובהכי ניחא נמי דמ"מ לא הביא לו מקרא הקודם וכסף פקודי העדה וגו' דבהאי קרא גופיה כתובים הן ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל וגו' אלא משום דמהתם ניחא ליה טפי למידחי דמאת ככר כתיבא ביה ולא חשיב אלא כללי דמאה. וכשראה דאכתי מדחי ליה הכי דקרא לא קחשיב אלא כללי דמאה או של עשיריות גילה לו טעמו של דבר ומהיכן שלמדנו דמנה של קדש כפול היה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

כהן

שנויי נוסחאות (כ"ד) אנטונינות כד"ו אנטינינום. (ס"ב) חלק בספרי"כ חלקים. (ס"ד) מינוך בספרי"כ מינוייך. (ס"ז) ומה אעשה ומן בספרי"כ כה אעשה לך ומן. (ס"ז) להברייא בספרי"כ לחבריה. (ס"ח) סילקת כד"ו סלקת. (ס"כ) פיטקיכם מי שעלה בספרי"כ כל מי [ש]היה עולה. (סכ"א) חשמים ומי שעלה בידו בספרי"כ וכל מי שהיה עולה בידו. (סכ"ב) הוא בספרי"כ היא. (סכ"ג) תנייא לחברייא בספרי"כ תניה להבריה. (סכ"ד) היה בספרי"כ היו. (סכ"ה) קשיתיה וכו' אבוה בספרי"כ קשייתה וכו' אבהוא. (סכ"ו) דתניא אחרייא מעשה ניסים על דעתיה דתנייא קדמייא אינו מעשה ניסים בספרי"כ דתניא קדמייה מעשה ניסים ועל דעתיה דתניא אחרייה אינו מעשה ניסים. (סכ"ז) א"ל מעשה ניסין בספרי"כ א"ל כולן מעשה ניסין. (סכ"ח) שאל אנטינינם הגמו לרבן בספרי"כ אגנטם האגמון שאל את רבן וכד"ו אנטיגנם. (סכ"ט) או לא בספרי"כ או שלא. (ס"ל) בחשבון בספרי"כ בחשבונות. (סל"א) תעביד קינטרא מאה ליטרא וחד בספרי"כ תעבד קנטירה מאה ליטרין חד. (סל"ב) תעבדיניה שיתין ליטרין פלגא בספרי"כ תעבדינה אישתין ליטרין פלגה. (סל"ג) רבן גיזבר נאמן ובקי בחשבון היה בספרי"כ רבינו גיזבר נאמן היה ובקי בהשבונות היה. (סל"ד) עשרים במקרא (שמות ל"ח) שבעים וכ"ה בספרי"כ. והכתיב בספרי"כ ליתא. והיידא לון ובספרי"כ והיידילון. (סל"ו) קינטירא ובספרי"כ קינטינרה. (סל"ז) קינטירא פלגא וכו' והכתיב ובספרי"כ קנטינר ופלגה וכו' והא כתיב. (סל"ח) המאות וחמשה ושבעים והיידא לון ובספרי"כ המאות וגו' והיידילון. (סל"ט) שבעים וחד וכו' ליה ובספרי"כ שובעין והדה וכו' להן. (סוף המכונס) קינטרא פלגא גנב א"ל ובספרי"כ קנטינרה אין תימר דסלק קנטינרה פלגה גנב א"ל.

ככר לארן

א"ל כולהון מעשה נסים היו ומסורגלין עלו כנ"ל: אנגטום הגמון כנ"ל:

עין משפט
נר מצוה

א
א מיי' פ"ה מהלכות כלי המקדש הל' ח סמ"ג לאוין קכו

ב
ב מיי' שם הלכה י

ג
ג ד ה מיי' שם הלכה ה

ד
ו מיי' פ"ב וסנהדר' הל' ד

ה
ז מיי' פ"ד מקדש הלכה יד

ו
ח ט מיי' פי"ז מסנהדרין הל' ח ט

א"ל. רבן יוחנן בן זכאי והכתיב וכו' דמן המקרא הזה מפורש הוא דמנה של קדש כפול הוא: והשקל. המשקל של עשרים גרה הוא עשרים שקלים. ועוד חמשה ועשרים שקלים. ועוד עשרה וחמשה שקל. בין הכל המנה יהיה לכם והרי כאן ששים שקלי' ככתוב והמנה אינה אלא כ"ה שקלים אלא ש"מ דמנה של קדש כפול הוא והוא חמשים שקלים ועוד הוסיפו על המשקלות בימי יחזקאל שתות מלבר שהן עשרה על חמשים והרי כאן ס' שקלים: ככרו של הקב"ה. מכאן אתה למד שככר של קדש כפול היה ובו ק"כ מנים ומאת הככר של קדש שהחזיר הן מאתים של חול שקיבל ועכשיו צריך אתה להודות שמשה רבינו גיזבר נאמן ובקי בחשבון היה:

הדרן עלך דיני ממונות

הלכה א מתני' כהן גדול דן ודנין אותו. איידי דקבעי למיתני מלך לא דן ולא דנין אותו תנא נמי כ"ג דן ודנין אותו: אינו יוצא אחר המטה. דילמא אתי למיגע מתוך טרדתו ורחמנא אמר ועל כל נפשות מת לא יבא: אלא הן ניכסין והוא נגלה. כיון שילאו נושאי המטה מן הרחוב ונתכסו הוא נגלה ונכנס בתוכו אבל כל זמן שהן נגלין ונראין באותו הרחוב הוא נכסה ואינו נכנס לתוכן: ויוצא עמהן עד פתח העיר. לפי שבעיר מלוין מבואות ויכול להתכסות מהן אבל חוץ לעיר ליכא היכירא: שנאמר ומן המקדש לא יצא. ר' יהודה דריש ומן המקדש לא יצא כל עיקר ור"מ דריש ומקדושתו לא יצא כלומר יזהר שלא יבא לידי מגע ובתוך העיר שיש מבואות איכא היכירא ומזדהר ור' יהודה סבר אגב מריריה דילמא מיקרי ואתי ונגע והלכה כר' יהודה:

גמ' ניחא דן. דזהו כבודו: דנין אותו. אמאי הא זילותא לגביה דאזל לבי דינא: אלא וימנה ליה אנטלר. מורשה אחד שילך לדין בשבילו ומשני הגע עצמך שמא נפלה לו שבועה מתוך טענתו ואנטלר בשבועה בתמיה וכי היאך אפשר להאנטלר לישבע תחתיו: דיני ממונות שלו. של הכהן גדול בכמה הוא אם בעשרים ושלשה וכדתנן בפ"ק אין דנין את הכהן גדול אלא בבית דין של שבעים ואחד דהתם בדיני נפשות הוא דמיירי והשתא בי דיני ממונות שלו מי אמרינן דעל כל פנים בעשרים ושלשה הוא: נישמעינה

אמר ליה והכתיב והשקל עשרים גרה עשרים שקלים. חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם. ככרו של הקדוש ברוך הוא כפול היה. אמר ליה גיזבר נאמן ובקי בחשבון היה:

הדרן עלך פרק דיני ממונות

הלכה א מתני' כהן גדול דן ודנין

אותו מעיד ומעידין אותו חולץ וחולצין לאשתו ומייבמין לאשתו אבל הוא אינו מייבם מפני שהוא אסור באלמנה מת לו מת אינו יוצא לאחר המיטה אלא הן ניכסין והוא נגלה הן ניגלין והוא נכסה ויוצא עמהן עד פתח העיר דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר אינו יוצא מן המקדש שנאמר ומן המקדש לא יצא: **גמ'** ניחא דן. דנין אותו וימנה ליה אנטלר. הגע עצמך שנפלה לו שבועה. ואנטלר בשבועה דיני ממונות שלו בכמה בשלשה ועשרים. נישמעינה מהדא *אין מלך יושב בסנהדרין ולא מלך וכהן גדול יושבין בעיבור. ר' חנינה ור' מנא חד אמר אין המלך יושב בסנהדרין מפני החשד ולא בעיבור מפני החשד ולא מלך וכהן גדול יושבין בעיבור שאין כבוד המלך לישב בשבעה. תא חמי בשבעה אין כבודו לישב לא כל שכן בשלשה. הדא אמרה דיני ממונות שלו בעשרים ושלשה. *א"ר לעזר כהן גדול שחטא מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו. א"ר מנא כתיב כי נזר שמן משחת אלהיו אני ה' כביכול מה אני בקדושתי אף אהרן בקדושתו. ר' חנינה כתובא ר' אחא בשם ריש לקיש כהן גדול שחטא מלקין אותו. אין תימר בעשרים ושלשה נמצאת עלייתו ירידתו. וריש לקיש אמר נשיא שחטא מלקין אותו בב"ד של שלשה. מה מחזרן ליה א"ר חגיי משה אין מהזרין ליה די קטל לון. שמע ר' יודן נשייא וכעס שלח גנתן למיתפוס לריש לקיש טרפון. ערק לדא מוגדלא ואית דמרין להדא כפר חיטיא. למחר סלק ר' יוחנן לבית וועדא וסלק רבי יודן נשיא לבית וועדא. א"ל למה לית מרי אמר לון מילא דאורייא. שרי טפח בחדא ידיה א"ל ובחדא טפחין אלא א"ל לא ולא בן לקיש לא. א"ל

תורה אור

יחזקאל מה
ויקרא כא
ויקרא כא

מסורת הש"ס

סנהדרין יח (תוספתא פ"ב)

(הוריות פ"ג)

מן הדא. דתני בתוספ' סוף פ"ב: אין מלך יושב בסנהדרין שלא יהו חושדין אותו שמטה הדין הוא ואין לחלוק עליו דכתיב לא תענה על ריב לא תענה על רב: ולא בעיבור מפני החשד. שלא יהו חושדין אותו שרוצה בעיבור שנה משום אפסניא ממון שהוא מחלק לחיילותיו לשנה ונוח לו בשנים מעוברות: שאין כבוד המלך. כלומר לכ"ג שכבודו כמלך ואין כבוד לו לישב בחבורה קטנה של שבעה: תא חמי. דמהכא נפשטה הבעיא דאם בשבעה אין כבודו לישב עמהם לא כ"ש דאין כבודו לדון לפני שלשה הדא אמרה דדיני ממונות שלו בעשרי' ושלשה הוא: אף אהרן בקדושתו. וכן זרעו אחריו ואע"פ שחטא כשמלקין אותו והרי הוא כאחיך אין מעבירין אותו מגדולתו: כ"ג שחטא מלקין אותו. בשלשה וכן הוא בפ"ג דהוריות בהדיא וגרסינן שם לכל הסוגיא: נמצאת עלייתו. דתימא מפני חשיבותו יהא נידון בעשרים ושלשה אבל ירידתו הוא שמתבזה בפני רבים: מה מחזרין ליה. אם מחזירין אותו אח"כ לגדולתו: משה. לשון שבועה הוא וכלומר בשבועה במשה דאין מחזרין ליה דהוא קטל לון ופשיטא שאין מחזירין אותו לנשיאותו ובהוריות כתוב מוטב וט"ס הוא. וכן היה דרכו של ר' חגיי לישבע בלשון הזה כמו שתמצא פ"ק דמגילה הלכה י"ב מתקינין לו כהן אחר תחתיו מה מייחדין ליה עימיה א"ר חגיי משה דייכון מייחדין ליה עימיה דו קטל ליה וכן הוא בהוריות לקמן בפ' הנזכר. ובפ"ק דיומא כתוב משם וט"ס הוא. וכן בפ"ד דמגילה הלכה י' אמר ר' חגיי כלום אמרו אין מסתכלין לא מפני הסיע הדעת משה דאנא מסתכל ולא מסע דעתי: שמע ר' יודן נשייא וכעס. על ר"ל שדרש כן: שלח גנתון. גונדא חיל שלא לתפסו: טרפון. בקשו לטורפו וברח לאיזה מגדל שהיה שם ואית דאמרין בכפר חיטייא נחבא: לבית וועדא. לבה"מ: א"ל. ר' יהודה הנשיא לר' יוחנן למה לית מרי אמר לן מילה דאורייתא: שרי. התחיל ר' יוחנן לטפח באחת מידיו: ובחדא טפחין. וכי ביד אחת מטפחין: אמר ליה לאו אין לא בן לקיש לא. וכן הוא בהורית. כלומר שהשיב לו יודע אני שאין מטפחין באחת יד אבל אני עושה לרמז שחסר לי יד אחת והוא בן לקיש ואם אין כאן בן לקיש לא אוכל לומר בדברי תורה ולא כלום: א"ל

ציון ירושלים

וימנה ליה אנטלר. הגע עצמך שנפל לו שבועה האנטלר בשבועה תמה"פ מ"ש בשם הרשב"א ורמב"ן וכלם לא כתבו טעם דלמה לא ישבע אנטלר וכאמת בש"ך סי' ע"ה ס"ק פ"ב הביא בשם רש"ל דיכול למנות אנטלר וישבע אותו שיודע וז"ל דקושית הירושלמי דמה נעשה אם אנטלר לא ידע המנה לפמ"ש התומים שם דה"א שאחר ישבע. דזה לא הוי רק שבועת ביטוי וכפ"ד הוי שבועת הפקדון א"ש:

מראה הפנים

פרק ב **כהן** גדול דן ודנין אותו. לסוגיא דהאי ש"ס דס"ל דדיני ממונות של כ"ג בעשרים ושלשה כדאמר בגמרא איכא למימר דהא קמ"ל דנין אותו אבל לא כהדיוט דדינו בשלשה. אבל בבבלי דמסיק דדיני ממונות שלו בשלשה וכמ"ש בפ"ק וכמו דכתב הרמב"ם ז"ל ברים פ"ה דסנהדרין משני לה איידי דקבעו למיתני מלך וכו' ואה"ת וכו' ואפ"ה אשמעינן הא גופיה דבאתרי דינים דלאו דנפשות כהדיוט הוא ובשלשה ואפי' בדין מלקות דלא תימא דגופו הוא וכזה ס"ל נמי להאי ש"ס ככי כדאמר בגמרא: **וימנה** ליה אנטלר. וכתב הרשב"א ז"ל בתשובה הביאו הב"י בחה"מ בסי' קכ"ד נראה לי שאם בא למנות אנטלר ימנה. אלא לפי שבאלו ימנה אנטלר כלומר יתקנו שלא ידיני אותו מפני כבודו אלא שימנה אנטלר ולפיכך אמרו שא"א לחוש לכבודו בזה דפעמים שיצטרך לשבועה וצריך לישבע בפני ב"ד וכיון שכן לא תקנו שימנה אנטלר עכ"ל וכבר כתב הרא"ש ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל בפ' שבועת העדות והביאו הטור שם דהסכימו בכוונת דאין ללמוד מכאן שיוכל שנתבע למנות אנטלר דהכא משום יקרא דכ"ג

אמרו שלא לבזותו דכתיב וקידשתו. ואפי' בת"ת לא התירו למנות אנטלר כשהוא נשבע אלא מטעם שדברים ע"י שלוחי ב"ד ועיין בסוף סוריות ובתשו' הריב"ש סי' רל"ס מחלק בין ד"מ לד"נ בענין אנטלר דבד"נ הנתבע הוא שיכול למנות אנטלר וכ"מ לענין דין מסור ועי"ש:

משה אין מחזירין ליה דיהא קטל לון. ומשמע דאין מחזירין אותו לגדולתו וכן פסק הרמב"ם ז"ל בסוף פ' י"ז מסנהדרין כ"ג שחטא לוקה כבג' ומחזירין אותו לגדולתו אבל ראש הישיבה שחטא מלקין אותו ואינו חוזר לשררותו וכו'. והכ"מ ראה בהוריות וכתוב שם מוטב ופירש פי' דחוק אבל ט"ס הוא כמו שכתבתי בפנים והראתי בכמה מקומות וכל כך היה רגיל בשבוע' זו עד שאמרו עליו כשנסתפק להם איזה דבר בבית המדרש אם היה ר' חגיי היה אומר משה כך וכך הוא כמו שנמצא בפ' ד' דדמאי כדקאמר כשנכנס לבית המדרש על ר' חגיי אמרין כדין הוה מימר משה דאנא אמר טעמא אמר משה דאנא אמר טעמא:

כהן.

שנויי נוסחאות (כ"ד) היה אמר ליה גזבר וכו' בחשבון ובבבלי"ל הוא: י"ל מעה רבכם גיזבר וכו' בחשבונות. (פי"ד) ומן המקדש (ויקרא כ"א). (פי"ז) בשבוע בבבלי"ל נשבע. (פי"ה) בשלשה ועשרים וכו' מהדא ובבבלי"ל בעשרים ושלשה וכו' מן הדא. (פ"כ) חנינה ור' מנא וכו' המלך ובבבלי"ל חנניה ר' מנא וכו' מלך ישראל. ובד"ו מלך. (סכ"ב) ולא מלך וכהן ובבבלי"ל לא מלך ולא כהן. (סכ"ג) שאין כבוד המלך לישב בשבעה ובבבלי"ל מפני כבודו של מלך וחרנה אמר אין מלך ישראל וכו' מפני החשד ולא מלך וכו' ולא וכו' אין כבוד וכו' מלך לישב בשבעה וכו'. (סכ"ז) כתיב ובבבלי"ל כתוב. (סכ"ח) משחת אלהיו אני ובד"ו משחת אלהיו עליו אני (וכ"ה במכילתא). (סכ"ט) בקדושתי אף אהרן בקדושתו ובבבלי"ל בגדולתי אף אהרן בגדולתו א' רבי אבין וכו' לך כביכול כה אני בקדושתי אף אהרן בקדושתו. (פ"ל) בשם ריש לקיש כהן גדול ובבבלי"ל בשם ר' שמעון בן לקיש כהן משיח. (סל"א) אותו אין תיכר ובבבלי"ל אותו בבית דין של שלשה אי תימר בב"ד שלעשרים וכו'. (סל"ב) ירידתו וריש לקיש ובבבלי"ל ירידה לו ר' שמעון בן לקיש. (סל"ד) מחזרן ליה א"ר חגיי ובבבלי"ל מחזרין אמר ר' חגי. (סל"ה) די קטל לון ובבבלי"ל דו קטילון. (סל"ו) גנתן וכו' ערק לדא מוגדלא ובבבלי"ל גותיין וכו' וערק מהדה דמוגדלה. (סל"ז) להדא כפר היטייא ובבבלי"ל בהדה דכפר דטיית. (סל"ח) סלק ובבבלי"ל סליק. (ס"מ) לון מילא דאורייא בחדא ידיה ובבבלי"ל לן מילה דאורייה בהדא ידה. (סוס מסכונה) ובהדא טפחין אלא א"ל לא ובבבלי"ל ולא בן לקיש לא ובחדה ידי טפחין א' ליה לא ואין לוו בן לקיש לא.

מערכת הערוך (פי"ד ופכן אנטלר) וז"ל וכאי וימנה אנטלר הגע עצמך שנפלה שבועה ואנטלר בשבועה פי' בתימה השיבו ואנטלר הוא אפיטרופוס בזה ר אפיטרופוס יכול יישבע כיהא שמעינן דיכול הנתבע למנויי אנטלר ויא תני במתניתין דנין אותו אלא היכא דאינא עיה שבועה דאי לא הוה מתבה עליה וכי אית ליה לנתבע למנויי אנטלר אלא מדקא דחי הגע עצמך שנפלה עליו שבועה שבע כינה כדאמרינן הוא [ועיין הריטב"א לשבועות פ"ד]:

מסורת הש"ס

א"ל אלא אנו מפתחה. שאל לו ר' יהודה הנשיאה אלא היכן הוא סגור. ומפתחה לשון סגי נהור הוא: עתיד לך. הכין לך איזה חידוש בדברי תורה שהנשיא יוצא לקראתך: נפק לקדמון ואמר. יצא ר"ל לקראתם ואמר דוגמא שלכם דומה לבוראכם הוא שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו נגלה על עמו ולפדותן: וכל דרגון דידיה. המרכבה שלו: ומה חמית מימר הא מילתא. כשה שחטא מלקין אותו: מה אתון סברין מה. וכי מה אתם סבורין בדבר שבשביל היראה והפחד בפניכם אהיה בוש וירא והייתי מונע מלומר דבר בלימוד התורה דהא אמר ר' שמואל ודריש ליה אקרא דאין חוששין בכיוצא זה מפני הכבוד והיראה: אל בני כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע מעבירין עם ה'. עם ה' מעבירין אותו ומפרסמין ואין חוששין מפני היראה והכבוד: למעלן למעלן מקנה שפה. סוגיא זו עיקרה בהוריות פ"ג על מתני' דהתם כהן גדול פורס מלמטן וההדיוט מלמעלן. ופליגי בה דר' לעזר בשם כהנא דלמעלן דקאמר למעלן מקנה שפה מקמי שפה דקי"ל על אביו ואמו צריך לקרוע השפה העליונה ופלוגתא היא לקמן בשאר כל המתים וההדיוט היא שהוא קורע מקמי שפה ולמטן דכ"ג למטה מקמי שפה ואינו קורע שפה העליונה אבל לא למטה ממש ור' יוחנן סבר למטה ממש כנגד רגליו: גו איסטרטא. כשהיה עדיין בתוך הרחוב שמע שמת ואמר שישלחו אחרי בגדי השבת הטובים שלו והביאו וקרע אותם על שמועה זו: ר' יוחנן פליג על ר' יודן בתרתין. חדא הא דלקמן דס"ל לר' יהודה שצריך לקרוע על כל המתים מקמי שפה ואידך הא דאמר ר' יהודה בהוריות לקמן באותו הפ' דאין קורעין על הרב אלא כל שרוב תלמידו ממנו ור' יוחנן לא היה רוב תלמידו מר' חנינא כדאמר התם וכן גרסי' להא בפ"ג דמ"ק הלכה ח': ואתייא דר' לעזר בשם כהנא. דאמר למעלן למעלה מקמי שפה כר' יהודה דלקמן דלא מחלק בזה בין אביו ואמו לשאר המתים: ופריך הש"ס ואין כר' יהודה א"כ כהן גדול לא יפרום כל עיקר דהא ר' יהודה הוא דאמר כל קרע שאינו מבדיל קמי שפה ה"ז קרע של תיפלות ולא כלום הוא ולר' לעזר הא קאמר דלמטן דכהן גדול למטה מקמי שפה הוא: לא אתייא דא אלא על אביו ואמו כר"מ. לא מיתוקמא המתני' לפירושא דר' לעזר בריש' ובסיפא אלא באביו ובאמו ואליבא דר"מ דס"ל באביו ובאמו הוא דצריך להבדיל מקמי שפה והלכך מפרש לה למעלן דכהן הדיוט למעלן מקמי שפה הוא ולקמיה פריך דאכתי בכהן גדול קשיא ומשני לה: מאי כדון. הקשה בכהן

תורה אור

א"ל אלא אנו מפתחה. א"ל בהדא מגדלא. א"ל למחר אנא ואת ניפוק לקדמיה. שלח ר' יוחנן גבי ריש לקיש עתיד לך מילה דאורייא דנשייא נפיק לקדמך. נפק לקדמון ומר דיגמא דידכון דמייא לביריתכון כד אתא רחמנא למיפרוק ית ישראל לא שלח לא שליח ולא מלאך אלא הוא בעצמו דכתיב °ועברתי בארץ מצרים הוא וכל דרגון דידיה. א"ל ומה חמית מימר הא מילתא. אמר לון מה אתון סברין מה דחיל מינכון הוינא מנע אולפניה דרחמנא. דמר ר' שמואל בר רב יצחק °אל בני כי לא טובה השמועה. *ר' לעזר בשם כהנא למעלן למעלן מקנה שפה למטן למטן מקנה שפה ר' יוחנן אמר [א] למטן *ממש. ר' יוחנן סלק למבקרה לר' חנינה גו איסטרטה שמע דדמך אמר שלח ואייתי מנוי טבייא דשובתא ובזעיה. ר' יוחנן פליג על ר' יודן בתרתי. ואתייא דר' לעזר בשם כהנא כר' יודה ואי כר' יודה לא יפרום כל עיקר לא אתייא דלא אלא על אביו ועל אמו כר' מאיר. דתני *על כל המתים אין מבדיל קנה שפה אלא על [ב] אביו ועל אמו דברי ר' מאיר ר' יודן אומר כל קרע שאינו מבדיל קנה שפה הרי זה קרע של תפלות. מאי כדון חומר הוא בכהן גדול שיהא מבדיל קנה שפה. *כהן *גדול [ג] מקריב אונן [ד] ולא אוכל דברי ר"מ ר' יהודה אומר כל אותו היום ר"ש אומר [ה] גומר כל העבודה שיש בידו ובא לו. בין ר' מאיר לר"ש חדא בין רבי יודא לר"ש חדא בין ר"מ לר' יודה הכנסה. ר' יעקב בן דסאי מפסיק ביניהן ר' מאיר אומר היה בפנים היה יוצא היה בחוץ היה נכנס ר' יהודה אומר היה בפנים היה נכנס היה בחוץ לא היה נכנס ר"ש אומר גומר כל העבודה שיש בידו ובא לו. ר' יוסי בי ר' בון בשם רב הונא [ז]מתני' לריש לקיש *ומן המקדש לא יצא עמהן אין יוצא אבל יוצא הוא אחריהן: הן ניכסין והוא נגלה ויוצא עמהן עד פתח העיר דברי רבי מאיר ר' יודן אומר אינו יוצא מן המקדש שנאמר ומן המקדש לא יצא. יצא לא היה חוזר. ר' אבהו בשם רבי לעזר *אין אנינה אלא למת בלבד דכתיב °ואנו ואבלו פתחיה. התיב חייה בר אדא והכתיב °ואנו הדייגים. א"ר חנינה

כיני

שמות יב | שמואל א ב | ישעיה ג | שם יט

(מ"ק פ"ג הוריות שם) | הוריות יב ע"ב | שם וש"נ | (תוספתא זבחים פי"א) יומא ד' יג ע"ב | ת"כ פ' אמור | (פסחים פ"ח)

גדול היכי מיתוקמא ומשני אומר הוא בכהן גדול שאינו מבדיל בקנה שפה ל"ל וכן הגי' במ"ק. ולפי הגי' דכאן ודהוריות יש לפרש ג"כ בענין זה ובלשון תמיהא שאני כ"ג דקדושתו תמורה ויהא הוא מבדיל קמי שפה כהדיוט בתמיה והילכך כר"מ מיתוקמא ובאביו ואמו וכ"ג שאני: כ"ג מקריב אונן ולא אוכל וכו'. פלוגתייהו בתוספתא דזבחים פ' י"א. ומפרש ואזיל במאי פליגי: בין ר"מ לר"ש חדא. דלר"ש כששמע שמת לו מת והוא בתוך העבודה אז גומר כל העבודה שבידו אבל אם לא התחיל בעבודה לא וכן לאחר שגמר אותה העבודה שוב אינו מקריב ואלו לר"מ מקריב אפילו בתחלה: בין ר' יודה לר"ש חדא. דלר' יודה מקריב כל אותו יום ולר"ש אחר שגמר עבודה שהיתה בידו שוב אינו מקריב: בין ר"מ לר' יודה הכנסה. דלר"מ ס"ל דוקא אם לא יצא מן המקדש מקריב אפי' בתחלה אבל אם יצא אינו נכנס ור' יהודה סבר כל אותו היום ואע"פ שלא היה במקדש נכנס לכתחילה ומקריב: ר' יעקב בן דסאי. אומר מפסיק ביניהן אם הוא צריך להפסיק בתוך העבודה איכא בינייהו בין לר"מ ור"ש: ר' מאיר אומר היה בפנים היה יוצא היה בחוץ לא היה נכנס. כצ"ל וכן הוא בהוריות. כלומר דר"מ ס"ל אפילו בששמע כשהיה בפנים ועבודה בידו צריך להפסיק ויצא ומכ"ש אם היה בחוץ לא הי' נכנס ולא קתני לה אלא איידי דר' יהודה דלקמיה: ר' יהודה אומר היה בפנים היה נכנס. כלומר כל אותו היום דקאמר אם הוא בפנים נכנס לעבודה ומקריב אפילו לכתחלה אבל מודה הוא לר"מ שאם היה בחוץ לא היה נכנס ור"ש ס"ל דא"צ להפסיק אם הוא עומד בתוך העבודה. לר' יעקב ר' יהודה היינו ר"מ אליבא דת"ק ור"מ מחמיר אליביה דאפילו להפסיק צריך: ר' יוסי בר' בון בשם ר' הונא מתניתא לריש לקיש. תני ליה האי ברייתא דלקמיה לפני ריש לקיש דמסייע ליה לר' יעקב בן דסאי ואליבא דר' יהודה: ומן המקדש לא יצא וכו'. ברייתא היא בסיפרא פ' אמור: עמהן. עם נושאי המטה אין יוצא בשוה אבל יוצא הוא אחריהן כדאמר במתני': שנאמר ומן המקדש לא יצא אינו יוצא כל עיקר. הכי מסיים לה התם ודייקינן אינו יוצא כל עיקר הא אם יצא לא היה חוזר והיינו כר' יעקב אליבא דר' יהודה: אין אנינה אלא למת בלבד. אין לשון אנינה אלא על מת כדכתיב ואנו ואבלו פתחיה בישעיה ג' וכתיב התם מתיך בחרב יפולו וגבורתך במלחמה: והכתיב ואנו הדייגים ואבלו כל משליכי ביאור חכה. שם י"ט ועל יאור מצרים נאמר וכתיב ואנו:

כיני

עין משפט נר מצוה

[ז] מיי' פ"ה מהלי' מקדש הלכה ז ופ"ח מהל' הלכה ה

ח

ב מיי' פ"ח מהל' הלכה ו סמ"ג עשין מדברי סופרים ב טוש"ע יו"ד סי' שמ סי"ב

ט

ג ד ה מיי' פ"ב מביאת מקדש הל' ו והל' ח

ציון ירושלים

[ז]מתנית' לר"ל ומן המקדש לא יצא. ע' פ"מ מ"ב ... וע' רמב"ן בתורת החמישי לספר המלות שהיה לפניו גרסא אחרת בזה ועי' במ"א שם:

מראה הפנים

כהן גדול מקריב אונן ולא אוכל וכו'. מהאי תוספתא הוכיחו התוס' בפ"ק דיומא דף י"ג ע"ב ד"ה היה עומד וכו' דהשיא ברייתא דהתם בכ"ג מיירי. התם בברייתא גרים דר' יהודה ס"ל מנית עבודתו ויוצא ר' יוסי אומר יגמור. ומשום זה אני תמה על מה שכתב הכ"מ בפ"ב מהלכות ביאת המקדש דרבינו ס"ל כפי' התוס' דלאיזה ענין הוא דהא לכך ברייתא היה צריך לפסוק הלכה כר' יוסי דאמר יגמור דוקא והרי הוא ז"ל פסק דכ"ג אפילו לכתחילה עובד כדכתב שם בהלכה ו' אבל כ"ג עובד כששה אונן וזהו כת"ק דהתם בברייתא קמייתא וכשתם מתני' דהוריות יכהן הדיוט הוא דיב לעיין מ"ט לא פסק כסיפה דהתוספתא דאמרו התם אבל כהן הדיוט שהיה מקריב ומת לו מת מנית עבודתו ויוצא וכדהכו התוס' שם דהכא ליכא מאן דפליג ואפשר דגי' אחרת היה לו בהתוספתא ולא גרים ויוצא.

תני

שנויי נוסחאות (ס"א) א"ל אלא אנו מפתחה בבבלי"כ א' ליה ל' וכו' אי יה והנו מופתחה בד"ו אני. (ב"ג) גבי בבבלי"כ לר'. (ס"ו) ישראל לא בבבלי"כ ישראל במצרים לא. (ס"ז) הוא בבבלי"כ הקב"ה. (ס"ו) אבל בד"ו ליתא.

התם כופר

כה מחזרן ליה א"ר חגיי מסה אין מחזרין ליה וכו'. נגירסת הפני משה דוקא נשיא אם מורידין אותו מגדולתו שוב אין מחזירין אותו שמא ינקום נקמתו מסנהדרין שענשוהו אבל מי שאין בידו להמית מחזירין אותו לגדולתו

הרר

כבר לאדן

ואנטלר בשבועה. עיין בערוך ערך אנטלר והרא"ש (פ"ז)[פ"ד] והר"ן פרק שבועות העדות: ור"ל אמר נשיא שחטא וכו'. הלשון מתוקן באגדת שמואל(א"ה חיד"א ק' על מרן בכ"מ שהיה לו נסחא מוטעת ע' ראש דוד ד' מ'): ובהדא מכאן הוכחות מו"ק (דף כ"ז): (עד כאן שייך לדף ט' ע"ב)

שמע דדמך שלח ואייתי מנוי שבייא דשבתא ובזע כצ"ל: לא אתייא דא אלא על אביו ועל אמו כרבי מאיר כצ"ל: רבי יעקב בן דסאי מפסיק פירש מפסר: כתניתא דרבי שמעון ומן המקדש לא יצא עמהן וכו' כצ"ל:

עמודי ירושלים תנינא

כהן גדול ממונו בכ"ג כו' ומלקות בג' כו'. עי' בחידושי הגרעק"א פ"ק דסנהדרין שהניח בצ"ע על ש"ס דסנהדרין (ס"ז א') דלמאי צריך אביי למידן מדקא מבעיא ליה סורו מכלל דממונו כשוא ליה הא בלא"ה קיי"ל (שם י"ח ב') דאפילו מלקות דכהן גדול בשלשה אם כן מכל שכן ממונו ע"ש ובשם' תוספות

גנזי אפרים

שלה גנתן למהפוס לר"ל. נ"ע שלה נותיין כמו שהגי' בהוריות פ"ג ה"א ועמ"ש בבילה פ"א ה"ו גבי והוה מיסתמיך על תרין גותיין: (נ"כ לדף ט' ע"ב): בין ר"מ לר' יהודה הכנסה (לר"מ אם היה בחוץ יכול לכנוס ולעשות עבודה ולר' יהודה אינו נכנס) ר' י בר דסאי מפסיק ביניהון ר"מ אומר היה בפנים

כיני מתני'. שאין אנינת טומאה אלא למת בלבד. תני אי זו היא אנינה משעת מיתה עד *שעת א קבורה דברי רבי וחכמים אומרים כל אותו היום. אשכחת מר קולת וחומרת על דעתיה דרבי קולת וחומרת על דעתיה דרבנן. מה מפקה מביניהון מת ונקבר בשעתו. על דעתיה דרבנן אסור כל אותו היום על דעתיה דר' אינו אסור אלא אותה שעה בלבד. מת ונקבר לאחר שלשה ימים על דעתיה דרבנן אסור כל אותו היום על דעתיה דר' אסור עד שלשה ימים. אתא רבי אבהו בשם ר' יוחנן ורב חסדא תרויהון מרין מודה ר' לחכמים שאין אסור אלא אותו היום בלבד כהדא דתני רבי אומר *תדע לך שאין אנינות לילה תורה שהרי אמרו אונן ב טובל ואוכל פסחו לערב. והרי אמרו אנינות תורה ר' יסא בר' בון בשם ר' חונא תיפתר שנקבר בדמדומי חמה:

הלכה ב מתני' ג וכשהוא מנחם את אחרים דרך כל העם

עוברין זה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם כשהוא ד מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אני כפרתו והוא אומר להן תתברכו מן השמים ה וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל: גמ' הדא אמרה ספסל אין בו משום כפיית המיטה. כהן גדול חייב בכפיית המיטה. *תני אין *מוציאין ו את המת סמוך לקרית שמע אלא אם כן הקדימו שעה אחת או איחרו שעה אחת כדי שיקראו ויתפלל. *והתנינן קברו את המת וחזרו תיפתר באינון דהוון סברין דאית בה ענה ולית בה ענה. *תני *ההספד וכל העסוקין בהספד מפסיקין לקרית שמע ולא לתפילה. מעשה היה והפסיקו רבותינו לקרית שמע ולתפילה. והתנינן

פני משה

כיני מתני'. כן מיבעי ליה למיתני שאין אנינת טומאה לענין שאינו אוכל בקדשים כדין אונן וכברייתא דלקמן אלא למת בלבד כלומר ביום המיתה ולאפוקי יום שמועה קרובה או ליקוט עצמות דאין דינם כיום המיתה לפי שיום המיתה תופס גם לילו עמו מדבריהם ואסור לאכול בקדשים בלילה מדרבנן אבל יום שמועה וליקוט עצמות טובל ואוכל בקדשים לערב. וגרסינן להא בפסחים פ"ח: עד שעת קבורה. וכל זמן שלא נקבר אסור לאכול בקדשים: אשכחת אמר. כשתמצא לומר לדברי רבי קולא וחומרא איכא וכן לרבנן כדמפרש ואזיל: מה מפקה ביניהון. מאי בינייהו ולענין מאי איכא קולא וחומרא: מת ונקבר בשעתו. מיד לדברי רבנן אסור כל אותו היום ולדעתיה דרבי אינו אסור אלא עד שעה שנקבר ובהא חומרא לרבנן וקולא לרבי: מת ונקבר לאחר ג' ימים. הוי איפכא חומרא לרבי וקולא לרבנן דלדידהו אינו אסור אלא כל אותו היום מיתה בלבד: תרוייהון אמרין. דבכה"ג מודה רבי לחכמים שאינו אסור אלא אותו היום בלבד ולא פליג רבי אלא לקולא היכא דנקבר מיד: כהדא דתני. דס"ל לרבי אנינות לילה מדבריהם הוא ביום המיתה: שהרי אמרו. בפ"ח דפסחים אונן טובל ואוכל בפסחו לערב אבל לא בקדשים מפני שאנינות לילה דרבנן והעמידו דבריהם במקום עשה דאכילת קדשים אבל לא במקום כרת דאכילת פסח: והרי אנינות תורה. ובפסחים גרים והרי אנינות יום עשו אותה תורה. והיינו הך וכלומר הרי שמענו דאנינות יום היא דעשו אותה מן התורה ואי אמרת בשלמא דרבי לא פליג היכא דיום קבורה אישתהי ולא היה ביום המיתה שפיר הוא דשמעינן לרבי דיום המיתה עצמו אינו תופס לילו אלא מדבריהם והלכך ביום הקבורה ס"ל נמי כרבנן דאינו תופס לילו כלל ואפילו מדבריהם לפי שהיום עצמו אינו אסור אלא מדרבנן וכדאמרן דמודה ר' לרבנן בכה"ג שלא היה יום קבורה ביום המיתה ולא פליג אלא בנקבר מיד דס"ל דאינו אסור לאחר קבורה אלא מדרבנן וכן בלילו ולרבנן כל היום מדאורייתא הוא ולילו הוא מדרבנן אלא אי אמרת דביום הקבורה נמי אית ליה לרבי דאסור וא"כ תופס הוא לילו עכ"פ מדרבנן והשתא יום המיתה דחמירא הוא אליבא דכ"ע אם כן לרבי על כרחך דתופס לילו מדאורייתא הוא והיכי קאמר במתני' אונן טובל ואוכל פסחו לערב ושמעינן לרבי דכהאי מתני' ס"ל: תיפתר בשנקבר בדמדומי חמה. כלומר דר"י בר' בון מדחי לעולם אימא לך דרבי ס"ל יום הקבורה אסור הוא ומדרבנן וכן תופס לילו עמו מדרבנן ודקשיא לך

קרבן העדה

הא דאמר רבי תדע שאין אנינות לילה מן התורה לאו בעלמא קאמר דמשמע מינה דס"ל לרבי אין אנינות בלילה מדברי תורה אפילו בליל של יום המיתה לא היא אלא דמיירי שנקבר ביום שלאחריו ונקבר עם שקיעת החמה וה"ק רבי אין אנינות בלילה זו מד"ת מאחר שאינה לילה של יום המיתה וקמ"ל דאע"ג דיום קבורה הוא אפ"ה אינו אלא מדרבנן ומוקי לה להמתניתין נמי דמיירי שנקבר עם דמדומי חמה בליל י"ד ע"י עממין ולאו בלילה של יום המיתה אלא ביום שלאחריו והואיל ומדרבנן הוא אוכל את פסחו ועיקר רבותא דקמ"ל דלא תימא יום הקבורה כיום המיתה הוא והואיל והלילה כיום קבורה הוא ליתסר בפסח קמ"ל דיום קבורה גופיה מדרבנן הוא ולעולם פליג רבי ביום הקבורה וסבירא ליה דעכ"פ מדרבנן הוא דאסור ותופס לילו עמו:

הלכה ב מתני' וכשהוא מנחם את אחרים. דבמת שאינו שלו כ"ע מודים דיכול הוא לילך דלא טריד ולא אתי למנגע וכשחוזרין מן הקברות ועומדין בשורה לנחם האבלים וכל העם עוברין זה אחר זה ומנחמין האבל שעומד במעמדו וכל אחד אומר לו התנחם מן השמים: והממונה. הוא הסגן שהוא ממונה לעבוד עבודה תחתיו אם יארע פסול בכ"ג ממלצו בינו לבין העם שהוא הולך לימין כ"ג וכל העם משמאלו ונמצא כ"ג באמצע: אנו כפרתך. בנו תתכפר אתה ואנחנו תחתיך לכל הראוי לבא עליך: התברכו מן השמים. ותהיו נצולין מן הפורענות: וכשמברין אותו. לפי שאבל אסור לאכול סעודה ראשונה משלו וקרוביו ואוהביו מאכילין אותו: מסובין על הארץ. הן מצירין ומתאבלין בצערו והוא מיסב בכבוד על הספסל: גמ' הדא אמרה ספסל אין בו משום כפיית המיטה. כלומר שאינו צריך לכופו משום כפיית המטה ואינו חושש כשהוא יושב על הספסל דהא קתני והוא מיסב על הספסל ופשיטא הוא דכהן גדול חייב בכפיית המיטה כשאר כל האבלים אלא לאו שמע מינה דאין חוששין בספסל: תני. באבל רבתי פ"י וגרסינן לכל הסוגיא בפרק מי שמתו הלכה ב': סמוך לקריאת שמע. בענין שאין יכולין לקברו קודם זמן קריאת שמע: והתנינן. בפרק מי שמתו קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו וכו' אלמא דסמוך לזמן ק"ש הוליאו: תיפתר וכו'. שהיו סבורין דיש עדיין עונה וזמן לקברו מקודם ק"ש ולא מלאו זמן אח"כ שנתאחרו ונתעכבו בקבורתו: תני. בתוספתא דברכות פ"ב וגרים התם הסופד וכל העוסקין וכו': והתנינן

עין משפט נר מצוה

י

א מיי' פ"ב מביאת מקדש הל' ט ופ"ג מאבל הלכה ז טוש"ע יו"ד סי' שמא ס"ס

יא

ב מיי' פ"ו מקרבן פסח הל' ט

יב

ג מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' ד

יג

ד מיי' שם הל' ה ופ"ז מהל' אבל ה"ו

יד

ה מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' ו ופ"ז מהלכות אבל שם.

טו

ו מיי' פ"ד מק"ש הל' ד סמ"ג עשין יח טוש"ע או"ח סי' עב ס"ב וי"ד סי' שמח סעיף ב

מסורת הש"ס

זבחים ק ע"ב

ע' זבחים דף לט ע"ב

(אבל רבתי פ"י)

(ברכות פ"ג הלכה ב) ברכות יט

שם יז ע"ב

(תוספתא דברכות פ"ב) ע' ברכות יט

מראה הפנים

תני אי זו היא אנינה וכו'. ברייתא זו הובאה בזבחים דף ק' ע"ב ומסיק שם בפירושא דברייתא דפליגי בליל יום קבורה דלת"ק יום קבורה אסור מדרבנן ולא לילו ולרבי תפוס לילו עמו וגרסינן עלה אמרוהו קמיה דרבא מדקאמר ר' יום קבורה תפוס לילו מדרבנן מכלל דיום מיתה תפוס לילו מדאורייתא וסבר ר' אנינות לילה דאורייתא והתניא וכו' ר' אומר אנינות לילה אינה מד"ת אלא מדברי סופרים. והיינו דפריכית דלהך סברא בעי להוכיח הכא דמדקאמר ר' אנינות לילה מדבריהם היא א"כ ע"כ דמודה ביום קבורה לרבנן דאינו תופס לילו אלא אותו היום. וכן היה צריך לפרש לאותו היום בלבד דקאמר הכא דהתם קאמר לעיל בפשיטות דלא ס"ד דאית ליה לרבי דקברו איבתרי ליה דמי איכא דלית ליה ואתריתה כיום מר אלא דמסוגיא דהכא נראה כהדיא בדברי ר' כדס"ד התם מעיקרא אליביה דקאמר על דעתיה דרבי אינו אסור אלא אותה שעה בלבד ועכ"פ שמעינן מהאי סברא דלעיל דר' אבהו רצה להכריח דמודה רבי ביום הקבורה דאינו תופס לילו עמו דאלת"ס היכי מצי סבר אנינות לילה בעלמא מדבריהם הוא. והכא מדחי לה בדחויא בעלמא וכדפרישית אבל התם מסיק אליבא דרי' לעולם סבר אנינות לילה לעולם אינה אלא מדבריהם וביום הקבורה דתופס לילו משום דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה:

הדא אמרה ספסל אין בו משום כפיית המיטה. התוס' בפ' ואלו מגלחין דף כ"ז ע"ב ד"ה מן המנח' ולמעלה כתבו נראה לי דמכאן סמכו שלא לישב ע"ג כסא וספסל אע"פ שאין ראיה גמורה דשאני מטה הואיל וצריך כפייה ולא מלינו כפייה בכסא וספסל. ולכאורה ממתני' מוכח דמותר לישב ע"ג ספסל ומשמע מהכא דמדמי כ"ג לשאר כל האדם בענין זה והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' אבל לא כתב אלא מכפיית המיטה לפי מנהגם שהיו נוהגין. ובסוף פ"ד כתב וחייב לישב על מטה כפייה ובשאר ימי האבל וכו' ולישב על גבי מפץ או קרקע וכו' והטור בי"ד סי' שפ"ז כתב בשם הרמב"ן ז"ל שנוהגין כן:

מתניתא

שנויי נוסחאות (בכ"מ) ויתפלל: נד"ו ויתפללו.

חתב כופר

אחר שכבר קיבל עגשו ועיין ברמב"ם סוף פרק י"ז מהלכות סנהדרין ובכ"מ דהיה לו גירבא אחרת ופסק דאפילו ראש ישיבה אין מחזירין לגדולתו ש"מ דהרמב"ם גרס כגירסת הכ"מ ולא כהפני משה: (ע"כ שייך לדף ס' ע"ג)

עמודי ירושלים תנינא

תוספות ירושלים מה שדחק בזה ויש להפליא עליהם שלא ראו הירושלמי דכאן דבאמת ממונו בכ"ג ומלקות בשלשה ומה שנראה לפי דברי הגרע"א והתוס' ירושלים דהוי תרתי דסתרי אולם באמת מבואר בירושלמי דלהכי מלקות בשלשה דנמלא אם אתה אומר בכ"ג נמלא עליותו ירידתו והכונה

ס'תבזה בפני רבים ואף דממונו בכ"ג מ"מ גבי מלקות הקילו עליו שלא יתבזה בפני רבים וה"כ א"ש גם בש"ס דילן דהם הייתי אומר דכל דבריו של גדול א"כ בודאי דלא היו מסגיחין בהסברא שלא יתבזה בפני רבים והינו דמין אותו בסנהדרי גדולה מש"כ אם אין אנו אומרים כל דבריו של גדול כו' א"כ לא נריך ע"א מגזירת הכתוב ובפאר דברים גוכל לומר בע"א או בשלשה אכ כן יותר אנו אומרים במלקות כיון דאיכא טעמא שלא יתבזה בפני רבים לכפי סני בשלשה אולם לענין ממון שפיר יש לומר דהוא בע"א והבן: (עד כאן שייך לדף ס' ע"ג)

גליון אפרים

בפניה היה יולא היה בחוץ נכנס ר' יהודה אומר היה בפנים לא היה יולא היה בחוץ לא היה נכנס כצ"ל (ופירוש מפסיק ביניהון אם מותר לו להפסיק ולנאת דר"מ כיון דס"ל אם היה בחוץ נכנס לכן מותר לו לספסיק ולנאת ור' יהודה כיון דס"ל שאם יצא לא היה נכנס לכן אסור לו להפסיק ולנאת

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

והתנינן אם יכולין להתחיל ולגמור. עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו לקרות והאמרת דאפילו בתוך ההספד מפסיקין לק"ש: מתני'. בהספד של יום הראשון ומה דתני בתוספתא מפסיקין ביום שני הוא: תני ר' יהודה וכו'. בתוספתא שם: הרואין פנים. עומדין בשורה פנימית ורואין פני האבל שעובר לפניהן: והדא דתנינן וכו' כמשנה הראשונה. כדלקמיה דבראשונה היו משפחות עוברות והאבלים עומדין וכל"ל והא דתנינן הפנימין פטורין והחיצונין חייבין כמשנה אחרונה ל"ל: דסופפתה. שם מקום ובפ' מי שמתו גרים דתוספתא:

הלכה ג מתני' מלך לא דן

ולא דנין אותו. ודוקא מלכי ישראל שאינם נשמעים לדברי חכמים אבל למלכי בית דוד דנין ודנין אותן שנאמר בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט: אין שומעין לו. דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וגנאי הוא לו שיחלוץ ותרוק בפניו והואיל ואינו חולץ אינו מיבם וכן הלכה: נושא המלך וכו'. ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' ולא אמר הכין. דהא משמע דהאי עושה משפט שהיה הוא בעצמו דן וכדדרשינן בפ"ק משפט וצדקה: אמור מעתה וכו'. ולא משני מידי: כאלו עשה צדקה. אף עם החייב וכדאמר בפ"ק: מלפניך משפטי יצא. ואין אחרים דנין אותו: כמלאת פוגם בכבוד המלך. שגם ליבם אינו כבודו להקים על שם אחיו: ותהיין צרורות וגו'. שאפילו אחרי מות דוד אסורות לכל: מקלעתן וכו'. דס"ל שהיו מותרות לו שאנוסות היו מאבשלום אלא שאסר על עצמו במותר לו: אסורות ממש היו. לו כדאמר מפני שנשתמש בהן הדיוט: ומה כלי הדיוט וכו'. שהרי אינו מייבם: זו רצפה פילגש שאול וזהו נשי אדוניך: ואביגיל ובת שבע. זהו בית אדוניך וכלומר שהנביא רמז לו שאינו מוכיחו על דבר ליקוחי בת שבע כי בהיתר לקחה כדדרשינן ולא אסתו לקחת לך לאשה ליקוחין יש לך בה מפני שאוריה מורד במלכות היה והרי היא לך בהיתר כמו שלקחת אביגיל אחרי מות נבל ולא נכשלת בה מקודם וכך היא לך בת שבע וזה ההיתר גרם לך מפני שנתתי לך בית אדוניך ומלך אתה אלא מדוע וגו' ואותו הרגת בחרב בני עמון וזהו עיקר התוכחה לדוד:

תורה אור

והתנינן אם יכולין להתחיל ולגמור. מתני' ביום ראשון מה דתני ביום שני. א"ר שמואל בר אבדומא זה שנכנס לכנסת ומצאן עומדין להתפילה אם יודע שיכול לגמור עד שלא יתחיל שליח ציבור לענות אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל. באי זה אמן אמרו תרין אמורין חד אמר של האל הקדוש וחד אמר של שומע תפילה בחול. תני ר' יהודה אומר היו כולן עומדין בשורה משום כבוד חייבין משום אבל פטורין. ירדו לספד *הרואין פנים פטורין ושאין רואין פנים חייבין. והדא דתנינן כשמנחם אחרים כל העם עוברין זה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם כמשנה הראשונ' והא דתנינן הפנימין פטורין והחיצונין חייבין כמשנה הראשונה. א"ר חנינה *בראשונה היו משפחות עומדות והאבילין עוברין משרבת תחרות בציפרין התקין ר' יוסי שיהו משפחות עוברות והאבילים עומדין. אמר ר' שמואל דסופפתא חזרו הדברים ליושנן:

הלכה ג מתני'

*מלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו לא חולץ ולא חולצין את אשתו לא מייבם ולא מייבמין את אשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ ולייבם זכור לטוב אמרו לו אם רצה אין שומעין לו ואין נושאין את אלמנתו רבי יהודה אומר נושא הוא המלך אלמנתו של מלך שכן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחקיך: גמ' לא דן והכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ותמר הכן אמור מעתה היה דן הדין זיכה הזכיי וחייב החייב היה החייב עני נותן לו משלו נמצא עושה דין *לזה וצדקה לזה. ר' אומר היה דן וזיכה הזכיי וחייב החייב מעלה עליו המקום כילו עשה צדקה עם החייב שהוציא גזילה מידו: ולא דנין אותו. על שם מלפניך משפטי יצא. ר' יצחק בשם ר' המלך וצבור *נידונין לפניו בכל יום שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו. ר' יודן אומר אם רצה לחלוץ ולייבם זכור לטוב. אמרו לו אם אומר את כן נמצאת פוגם כבוד המלך: אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך. על שם ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות. ר' יודה בר פזי בשם ר' פזי בשם ר' יוחנן מלמד שהיה דוד מקלעתן ומקשטתן ומכניסן לפניו בכל יום ואומר ליצרו הרע תאבתה דבר האסור לך. חייך שאני מתאיבך דבר המותר לך. רבנין דקיסרין אמרין אסורות ממש היה ומה כלי הדיוט שנשתמש בהן הדיוט אסור למלך להשתמש בו כלי המלך שנשתמש בהן הדיוט אינו דין שיהא המלך אסור לשמש בהן: ר' יודן אומר נושא המלך אלמנות המלך שמצינו בדוד שנשא אלמנות שאול שנאמר ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך. זו רצפה ואביגיל ובת שבע. שלשה

וחד אמר של שומע תפלה בחול. יבמס' ברכות פ"ג גרסינן ולא פליגי כאן בשבת כאן בחול מ"ד האל הקדוש מיירי בשבת ומ"ד שומע תפלה מיירי בחול:

תני ר"י אומר הי' כולן עומדים בשורה כו' עד סוף הסוגיא והא דתנינן כשמנחם אחרים כל העם עוברים כו' כמשנה הראשונה עיי' במס' ברכות שם וברידב"ז שם תמצא שם הכל מבורר באר היטב ומשאן רחי' שהגי' כל העם עוברים כמשנה ראשונה דנדפס שם בשם ס"א זהו הגי' אמיתית עיי"ש:

מ"ט

מראה הפנים

מתניתא ביום ראשון מה דתני ביום שני. הרא"ש ז"ל שביא לשון דשכא בפ' מי שמתו וכן הטור בא"ח סי' ע"ב והרמב"ם ז"ל השמיטו דסמיך על האי ברייתא דקתני התם בדף י"ט ע"א ולא חילקו כלום:

עד שלא יתחיל ש"צ לענות אמן וכו'. ובבבלי שם דף כ"א ע"ב אמרו עד שלא יגיע למודים ולקדושה וכבר כתב הב"י בסי' ק"ט בשם תה"ד דיש לנהוג כאלו שני אמנים כפן דהכא. והתוס' והרא"ש הביאו שם להך דהכא וכגי' מפ' תפלת השחר ומתקו תיבת מוסף דגרים התם דאין מתפללין י"ח ברכות בתפילת מוסף של חול וע"ש ולולי דבריהם היה נלענ"ד דא"צ למחוק אלא דשם השמיענו דאם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע לאמן יתחיל וכו' והיינו באמן דהאל הקדוש ואגב מייתי התם הא דאיתמר לעיל בפ' מי שמתו באיזה אמן אמרו וכו' כדרך הש"ס הזה דמייתי מה דאיתמר בעלמא איידי דאיירי בהאי ענינא וכלומר דמהתם נדע דבאמן דהאל הקדוש מיירי הכא דבשבת הוא וע"ש וא"כ גם לפי גי' זו סובר שאי הגנודא ג"כ דאין מתפללין י"ח ברכות במוסף של חול ובאיתי בחידושי הרשב"א ז"ל ומפרש ג"כ סוגיא דתפלת השחר כפשטה כדעתם ז"ל:

משום כבוד חייבין. כלומר משום כבוד עצמן וגי' שבברייתא דהתם בפ"ג דף י"ט ע"ב מחמת האבל פטורין מחמת עצמן חייבין ופי' רש"י ז"ל מחמת עצמן ולא מחמת כבוד. וסיינו הך דפרישית שלא לכבוד האבל וגי' הרי"ף ז"ל כגי' התוספתא כהא דקתני מחמת כבוד: כמשנה ראשונה. וכפ' מי שמתו ב' נוסחאות וס"א כמשנה אחרונה. ומ"מ עיקר הגי' הנכונה כדאיתא בבבלי פירקין דף י"ט ע"א בראשונה היו אבלי' עומדין וכל העם עוברין והיו ב' משפחות בירושלים מתגרות זאת אומרת אני עוברת תחלה וכו' התקינו שיהו העם עומדין והאבלים עוברין וכן לריך לגרוס הכא דמשום תחרות התקין ר' יוסי בציפורי שיהו המשפחות עומדות והאבילים עוברין:

והכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה. ובבבלי קאמר דלמלכי בית דוד דנין. ולהאי ש"ס דלא מחלק יש לפרש דאמור מעתה כשינויא הוא וכלומר דשאני דוד שהיה עושה דין לזה וצדקה לזה ולא דמי לשאר מלכים:

המלך וציבור נידונין לפניו בכל יום וכו'. ובבבלי ר"ה דף ח' ע"א יליף ר' יוסי מהכא דאדם נידון בכל יום ואפי' יחיד ונראה דהיינו דקאמר התם כתר מילתיה דר' יוסי ואמר רב חסדא מלך וציבור מלך נכנס תחלה לדין וכו' וכלומר דזה קאי על דברי ת"ק דהתם דלא ס"ל כר' יוסי אלא דקרא קאי על מלך וציבור דוקא דהן נידונין בכל יום כדדרים הכא ולאשמעינן דמלך נכנס תחלה:

אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך. ואפי' מלך אחר אסור לנושאן כ"פ הרמב"ם ז"ל בהל' מלכים פ"ב הל' ב'. ונראה דהש"ס יליף גרושתו ג"כ מהאי קרא ותהיינה צרורות דאם היו מותרות לאחרים היה לו לדוד לגרשן דבזה לא שייך לומר קשין הגירושין דמוטב משתהיינה צרורות ועגונות והיה נראה לכאורה ראיה מכאן למאן דגרסי פלגשים בקדושין בלא כתובה וכך היא דעת הה"מ בפ"ד מהל' אישות לדעת הרמב"ם ז"ל וכן דעת הריב"ש בתשובה סי' שצ"ח לדעת הרמב"ם ובמקום אחר הארכתי בזה ועיין בחבורי בסדר נשים פ"א דכתובות:

זו רצפה ואביגיל ובת שבע. באתי בפנים לפה דקאמר אביגיל ובת שבע ואע"ג דבפרק כמה בהמה קאמר טעמא דלקוחין יש לך בה דכל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו

ציון ירושלים לא דן. והא כתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה עפ"מ שלא תי' הש"ס כלל וע' מדרש רבה פ' שופטי בידי מבה אות ב' שם ודוק: ומה כלי הדיוט שנשתמ' בהם עפר"ד שתמה על דברי התוס' גיטין ד' ו ע"ב ד"ה זבוב מלא (כדרך המלך דרוש יב) שכתבו ראיה דלא הי' דרכם לחזור פלגשות אחרי זנותם דכתיב כא אל פלגשי אביך וכתיב ותהיינה צרור' וע"ז הקשה דהרי כאן אמרו רבנן דקסרין דאם רות היו באמת מק"ו דמה כלי הדיו' שנשתמש בהן הדיו' כו' כלי המלך שנשתמש בהן הדיו' אינו דין כו' ולפענ"ד נראה דהרי באמת הק"ו צריך ביאור דהרי תוינן דכלי שמשמש הדיוט אסור לגבוה ואפ"ה כלי גבוה שנשתמש בהן הדיוט מותר לגבוה א"כ תוינן דלא ק"ו היא והפר"ד שם נתקשה גם בזה אמנם נראה דהרי קי"ל יש מועל אחר מועל במוקדשים וכלי שרת כדאמרו במעילה דף יט וכ"כ הרמב"ם פ"ו ממעילה והטעם דלא נפקע קדושתה ולפ"ז לכך כלי גבוה שנשתמש בהן הדיוט לא נפסל לגבוה דלא פקע קדושה ועודן קדושתה קיים ולפ"ז לא דמי למלך שנשתמש בהן הדיוט דהוי בזיון למלך ושפיר אמר דאסורות למלך ולפ"ז שפיר טוכח דאסורות פלגשים אם זינו ונפקע לד אסות עי"ז דאל"כ היה יכול להחזירן והוי ככלי גבוה שנשתמש בהן הדיוט וע"כ דאסורי' להחזיר דכנים שנשתמש בהן הדיוט דאסורים לגבוה משום דהן בזיון ודו"ק וכתב בה הארכתי בס"ב כל קושיות הפר"ד ואכ"מ:

שנויי נוסחאות (סכ"ח) אם אומר את כן נד"א אב את אומר כן. (בכ"ט) ותהיינה צרורות (ש"ב כ'). בשם ר' פזי בד"ו ליתא.

התם

בלי מלך שנשתמש בו הדיוט אסור למלך מק"ו כו'. ולפע"ד נראה דזה דוקא אלא בשמש הדיוט בכלי מלך ברשות וכגון פלגשי דוד שנאנס אבשלום בביה שזה הוא קנין גמור כדדרשינן וישב ממנו שבי (גטין ל"ח ע"ב) אבל הדיוט דעלמא המשמש בכלי מלך בעודו ברשות המלך לא נאסר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו:

עמודי ירושלים תנינא

רבי יהודה אומר נושא המלך אלמות המלך וכו'. כ"ב עשו"ת ה"ס (אהע"ע ח"ב סי' קכ"ס) מ"ס בביאורו והגיה בצ"ל ואת נשי אדוניך בחיקך ורבנן הבוא רצפה ע"ס:

אף שביתה בתחילה אשת הדיוט אסורה להדיוט מ"מ כיון שנשתמש בה המלך ומכל שכן אם היתה מתחילה כלי המלך ואחר כך השתמש בה הדיוט שכלא בזיי וקלף ה"א להמלך להשתמש בה אח"כ: (מספר ציון לנפש חיה)

סופר

רבי יודן אומר נושא המלך אלמנת המלך שכן מצינו בדוד שנשא אלמנות שאול וכו'. לענ"ד חסר כאן תיבה אחת וכך צריך להיות ר"י אומר נושא המלך אלמנת המלך שכן מצינו בדוד שנשא אלמנת שאול שנא' ואת נשי אדוניך בחיקך ורבנן ההוא רצפה ר"ל שהיתה רק פלגש. ועיין בשו"ת חת"ם חלק אבן העזר ח"ב ס' קכ"ט ד"ה ועוד. ועי' בענין זה ביבמות פ"ב ה"ב:

חדושים

הרד"ק בפירושו לשמואל הביא הגירסא בירושלמי בזה הלשון רבנן דקיסרי אמרי אסורות ממש הוו ומה כלי הדיוט שנשתמש בו מלך אסור להדיוט כלי מלך שנשתמש בו הדיוט אינו דין שאסור וכתב על זה בעל תבואת הארץ בספרו דברי יוסף וז"ל והכוונה שבודאי אלמנות המלך או גרושתו

תורה אור

שלשה בנים היו לחצרון דכתיב °ובני חצרון ירחמאל ואת רם ואת כלובי. הוא ירחמאל קדמוי. אלא שנשא אשה גויה לחתעטר בה דכתיב °ותהיא אשה אחרת לירחמאל ושמה עטרה היא אם אונם שהכניסה אנינה לתוך ביתו. °ורם הוליד את עמינדב ועמינדב הוליד את נחשון ונחשון הוליד את שלמה ושלמון הוליד את בועז ובועז נשא את רות. הא נבל אתי מן דכלובי. אמר נבל לית בישראל בר טבין סגין מישראל. הדא הוא דכתיב °ואיש במעון ומעשהו בכרמל והאיש גדול מאוד. והוא כלובי דאתי מן כלובי. °וישמע דוד במדבר כי גוזז נבל °ואמרתם כה לחי לקיומא ואתה שלום וגו'. *א"ר יוסטא בר שונם נעשו מחנה. ויען נבל את עבדי דוד וגו'. *ומניין [א] לדיני *נפשות שמתחילין מן הצד תנא שמואל הזקן קומי ר' אחא °ויאמר דוד לאנשיו וגו' ויעט בהם מהו ויעט בהם אפחון במילין. °ועתה דעי וראי מה תעשי ותפגוש אותם. נילת שוקה והלכו לאורה. ותפגוש אותם הוקרו כולם. °ודוד אמר אך לשקר שמרתי וגו'. משתין בקיר מה עיסקיה דכלבא משתין בכתלא. אפילו על כלבא לינא חיים. °ותרא אביגיל את דוד וגו'. א"ל מרי דוד אנא מה עבדית בניי מה עבדון. בעיריי מה עבד. אמר לה מפני שקילל מלכות דוד. אמרה ליה ומלך אתה. אמר לה ולא משחני שמואל למלך. אמרה לו עדיין מוניטה דמרן שאול קיים. ואני אמתך מלמד שתבעה לתשמיש. מיד הוציאה כתמה והראת לו. אמר לה [ב]וכי רואין כתמין בלילה. אמרו ליה ולא ישמעו אזניך מה שפיך מדבר כתמין אין רואין בלילה ודיני נפשות דנין בלילה. אמר לה כבר נגמר דינו מבעוד יום. אמרה לו °ולא תהיה זאת לך לפוקה א"ר לעזר פיקפוקי דברים היה שם. ר' לוי הוה עבר פרשתא. והוה ר' זעירא מפקד לחברייא עלון ושמעון קליה דר' לוי דרש דלית איפשר ליה דהוא מפקא פרשתא דלא ריבון עאל ומר לון לא ושמע ר' זעירא ומר אוף באגדתיה אית ריבון. לפוקה פיקפוקי דברים היה שם. א"ל כד תיפוק פקפוקתך יהו אומרים עליך שופך דמים את ולמכשול עון אתה עומד להכשל באשת איש [ג]מוטב אחת ולא שתים עתידה רובה מן הדא מייתי לא תהא דא בדא. ולשפוך דם. עומד אתה למלוך על ישראל והן אומרים עליך שופך דמים היה. והדא דתימר כל המקלל מלכות בית דוד חייב מיתה. אדיין מחוסר כסא את. °וזכרת את אמתך מלמד שפקרה עצמה וכיון שפקרה עצמה פגמה הכתוב. בכל קרייא את קרי אביגיל בר מהדין פסוקא °ויאמר דוד לאביגל ברוך השם וגו'. מבוא בדמים דם נידה ושפיכות דמים:

הלכה ד מתני' [ג] מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטורין שלו ר' יהודה אומר אם רצה לצאת אחר המיטה יוצא שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר שנאמר °והמלך דוד הולך אחרי המיטה אמרו לו לא [ג] היה הדבר אלא לפיים [ד] *וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הדרגש:

גמ'

שלשה בנים היו לחצרון וכו'. איידי דמייתי לקמן מילתיה דנבל דריש להני קראי: ואת כלובי. זהו כלב כדכתיב וכלב בן חצרון וממנו יצא נבל דכתיב והוא כלובי וכדלקמן שהיה נבל מתגאה שאין משפחתו פגומה והוא מן הבן השלישי לחצרון כמו שלדעתו משפחות משני בנים הראשונים פגומים הן וכדמפרש ואזיל: הוא ירחמאל קדמוי. דברי נבל הן כדלקמן כלומר שהרי ירחמאל הבן הראשון אלא שפגם בעצמו שנשא אשה גויה להתעטר ביפיה ובכבודה שבת מלך היתה כדכתיב שם ותהי וגו' ודריש היא אם אונם על שם שהכניסה אנינה לתוך ביתו שלא היה לו לקחת אותה: ורם. זהו הבן השני לחצרון וכתיב שם ורם הוליד את עמינדב וגו' ושלמון הוליד את בעז והרי בעז נשא את רות. כך היה במחשבת נבל שגם זו כפגם היא ולא ידע מואבי ולא מואבית: הא נבל אתי מן דכלובי. כלומר דברי נבל הם כך אמר הרי נבל דאתי מן דכלובי השלישי לחצרון ואין במשפחתו שום פגם כדמסיק אמר נבל לית בישראל בר טבין סגין אין בישראל בן טובים יותר ממני: מישראל. כלומר שכלנו מישראל אנחנו ולא נתערב זר במשפחתינו: הדא הוא דכתיב וכו'. כמו שהכתוב מעיד שבא מכלב: וישמע דוד וגו' וישלח דוד עשרה נערים וגו' ואמרתם כה לחי לקיומא. יהי רצון שתתקיימו לשנה הבאה: נעשו מחנה. ויכוחו קדרים וכן אמר בהאי תלמודא בסוף פרק קמא דעירובין ודריש מכאן למחנה שהיא עשרה וכלומר שכולם כאחד כוונתם היה בשביל כבוד דוד וטובתו: ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש את חרבו וגו' ואח"כ ויחגור גם דוד את חרבו: אפחין במילין. הפיחם בדברי רוח: גילת שוקה וכו'. נתגלה שוקה והלכו לאורה בשורק כלומר לאור תאותה: ותפגוש אותם דריש שפגעה בגופן ממש שנעשו בעלי קריין כולם מחמת שהסתכלו ביפיה: ודוד אמר וגו'. אם אשאיר מכל אשר לו עד אור הבקר משתין בקיר זהו הכלב ומה עסקיה להזכירו אלא כך אמר אפילו על הכלב

ואפלו איני חס שלא ישתייל סוס זכר ממנו: עדיין מוניטה דמרן שאול קיים. מטבע שלו ועדיין לא יצא טבעך בעולם: ואני אמתך מלמד וכו'. אמתך דריש שאמרה איני ראויה אלא להיות אמתך: וכי רואין כתמין בלילה. והלא צריך אור להבחין המראה אם הוא טמא או טהור: פיקפוקי דברים היו שם. שיאלת בדברים של רמז וחידודין: הוה עבר פרשתא. היה דורש את הפרשה ואמר רבי זעירא להחבירים שיכנסו לשמוע קולו דר' לוי דורש שאי אפשר שהוא מוציא הפרשה בלא ריבון בלא חידוש: עאל ואמר לון לא. נכנס אחד ושמע שהוא עוסק בפ' זו ואמר להם לא יש חידוש בדברים שאלו דברי אגדה הן: ושמע ר' זעירא ואמר להן. אעפ"כ דאף באגדתא יש לדרוש כמה חידושים וכדדריש לקמיה: כד תיפוק פיקפוקתך. כשיצא הקול מה שאתה רוצה לעשות אי נמי כשיתפרסם שמך בעולם ותקום למלכות יהו אומרים עליך שופך דמים אתה בחנם וזהו לפוקה והשתא דריש ולמכשול לב דמיותר הוא אלא דקאי על הדבר השני שתבעה לתשמיש ולמכשול עון קאמרה: אתה עומד להיכשל וכו'. ולמכשול בוי"ו קדריש: עתידה רובה מן הדה מייתי. עתיד שיבא לך מכשול גדול מזה ולא תיקח לך עוד מכשול זה עם זה: ולשפך דם חנם וכו' ומה שאתה אומר כל המקלל וכו'. כבר אמרתי לך שעדיין מחוסר כסא אתה ואין דינו כמורד במלכות: מלמד שפקרה עצמה. הפקירה עצמה בדבר זה שאמרה וזכרת את אמתך לרמז לו שאחרי מות בעלה יקחנה לאשה: בכל קרייא. בכל הפסוקים שבפרשה כתוב אביגיל מלא וכאן אביגל חסר: מבוא בדמים. תרתי משמע:

הלכה ד מתני' אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. דגנאי הוא למלך להראות עגמת נפשו לפני העם: לא היה הדבר אלא לפיים. את העם כדי שיכירו שלא בעצתו הרג יואב את אבנר ואין הלכה כר' יהודה: דרגש. מטה של מזל העומדת בבית ונקראת דרגש:

גמ'

עין משפט נר מצוה

כא
א מיי' פ"א מסנהדרי' הל' ו

כב
ב מיי' פ"ג מהל' מלכים ה"ד ופ"ו מהל' אבל הל' [illegible] סמ"ג עשין [illegible]

כג
ג מיי' פ"ו מהל' אבל ה"ו

כד
ד מיי' שם ה"ח ופ"ב מהל' מלכים ה"ד סמ"ג שם

ציון ירושלים

[א]וכי רואין כתמין בלילה כן אמרו במגילה ד' יד וקבלה אנ כנדה דף כ אמרו דר' לאה דם בלילה ורליתי לתרץ עפ"י דברי המנחת יעקב ריש סי' קפת ומלאתי אריכות דברים ביד דוד במגילה שם:

[ג]מוטב אחת ולא שתים. פ' מדרש רבה פ' נח פ' ל"ב שאמרו וכי יש אבות לדוד הלא מורד במלכות הוא וחביב כמת ועכשיו סותל קיטפתו והיא דבר חדש דכל שעומד למיתה שוב ליכא איסור ה"א יבתשובה באורתי בזה כל דברי המיימוני והירושלמי כאן ואכ"מ ועיין ביפ"ת:

מסורת הש"ס

(עירובין פ"ק)

(לקמן פ"ד ה' סנהדרין ט)

שם כ ה

מ"ק פ"ג נדרים ט פ"ה

מראה הפנים

לאשתו מ"מ שני הטעמים אמת הן ושניהם צריכין דמטעמא דגט כריתות היה הדבר מתחלה שלא באיסור אבל הליקוחין לא היו אלא אחרי מיתת אוריה וכמו לו הנביא שעל בתיהם לא חטא לא בתחלה ולא כוה שלוה להרוג את אוריה ולקחת בת שבע לו לאשה משום מורד במלכות הוה כדאמר התם שעיקר שהוכיחו עליו היה לו להרוג אותו בחרב בני עמון: הוא ירחמאל קדמוי וכו'. עיין לקמן בשלהי הוריות ד"ה אל תאמן בעבד: כבר נגמר דינו מבעוד יום. מהכא סייעתא לפירוש התוספ' במגילה דף י"ד ע"ב בפירכו להא דקאמר שהוא מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה היינו שא"צ להלין דינו ולהמתין עד למחר דהא משמע דמידן דייניה אלא שכבר נגמר דינו מבעוד יום קאמר לה. וכתוס' פ' אחד ד"מ דף ל"ו ע"א מביאין שם בעלמן ראיה לפירושם מהכא:

דם נדה ושפיכות דמים. הא דלא קאמר אשת איש אפשר לומר דדוד לשיטתיה שום א"זל דחשיב ליה כאלו מת שכבר נגמר דינו ואין למדין מדברי אגדה:

הדא

שינוי נוסחאות (פ"א) ובני חצרון ירחמאל במקרא „ובני חצרון אשר נו"ד לו את ירחמאל". (פ"ב) ותהיא במקרא „ותהי". (פ"ד) אונם במקרא „אונם". (פ"ו) את נחשון ונחשון במקרא „את נחשון נשיא בני יהודה ונחשון. (פ"ז) שלמה ושלמון במקרא „שלמא ושלמא". את בועז (נ"ל וגו'): (פי"א) כלובי במקרא „כלבי". (פי"ד) שונם נד"ו שונם. (פי"ז) אפחון נד"ו אפחין. (פכ"ט) אמרו נד"ו אמרה. (פמ"ג) בדא נד"ו כדא.

כבר נאה

והא ירחמאל הוא קדמוי כצ"ל. ועיין כל הלשון מתוקן סוף מדרש רות רבה: לית בישראל בר טבין סגין מני הס"ד ואיש וכו' כצ"ל: מהו ויעט בהם אפרחין במילין כצ"ל: הוקרו כלם ודוד אמר אך וכו' כצ"ל. פי' הוקרו לשון קרי ודרים ותפגוש כמו מקרה: ודיני נפשות דנין בלילה. תוס' פ' אד"מ דף נ"ו): והוה ר' זעירא מפקד לחברייא. עיין באגדת שמואל סוף פ' כ"ג כי משם ומפה יתיישב הענין: דלא ריבון פי' בלא דבר חידוש כמו רבותא: עאל ומר לון לא. כמו להא פי' החידוש של פיקפוק והם לא הבינו אותו: רובה מן הדא מייתי לא תהא דא ודא כצ"ע. כלומר עון גדול מזה עתיד אתה לעשות לא יהא זה וזה: מלמד שפקרה. לשון וזכרת דריש שהוא לשון זכרות. ועיין הלשון מתוקן באגדת שמואל (א"ה חיד"א עי' ראש דוד פרשת וישלח):

עמודי ירושלים

מבוא בדמים דם נדה ושפיכת דמים. כ' המראה הפנים הא דלא קאמר אשת איש אפשר לומר לדוד לשיטתו פוי אזיל דחשיב ליה כאלו מת שכבר

גליון אפרים והוה ר"ז מפקד לחברייא. ר"ה פ"ד ה"א. ועיין במעשרות סוף פ"ג דילמא ר"ז ר"א בר כהנא הוו יתיבין והוה ר"ז מקנתר לאילין דאגדתא וגווה להון ספרי קוסמי ע"ש:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

גמ'

הדא אמרה דרגש יש בו משום כפיית המיטה המלך אינו חייב בכפיית המיטה. אית תניי תני הנשים מהלכות תחילה והאנשים אחריהם ואית *תניי תני אנשים תחילה והנשים אחריהם. מאן דמר הנשים תחילה שהן גרמו מיתה לעולם מאן דמר האנשים תחילה מפני כבוד בנות ישראל שלא יהו מביטין בנשים. והכתיב והמלך דוד הולך אחרי המיטה. אמרו לא היה דבר אלא לפיים. מאן דהוה מפיים לנשיא הוה מפיים לגובריא ומאן דהוה מפיים לגובריא הוה מפיים לנשייא. כתיב °ויסב דוד וגו'. מהו אחד *הריקים אמר רבי בא בר כהנא הריקים שבריקים זו ארכסטס. אמרת לו היום נגלה כבוד בית אבא. אמרו עליו על בית שאול שלא ראו אותן לא עקב °ולא גודל מימיהן הדא הוא דכתיב °ויבא אל גדרות הצאן. ר' בון בר ר' לעזר גדר *לפנים מגדר היה. °ויבא שאול להסך את רגליו הוה חמי ליה משלשל ציבחר ומסלק ציבחר. אמר ארור מגע בהדין צניעה הדא דו מר ליה °הנה היום הזה אשר ראו עיניך וגו'. ואחס עליך אין כתוב אלא ותחס עליך צניעותך היא חסה עליך. °ויאמר דוד אל מיכל וגו'. ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה. שאינן אמהות אלא אימהות. ובמה נענשה °ולמיכל בת שאול לא היה לה וולד. והכתיב °והששי יתרעם לעגלה אשתו אלא שגעת כעגלה ומתה. אין לך אדם בישראל שביזה עצמו על המצות יותר מדוד. מפני מה ביזה עצמו על המצות שהיו מביטין בארון ומתים. דכתיב °ויך באנשי בית שמש וגו'. ר' חנינה ור' מנא חד אמר ויך בעם שבעים *איש זו סנהדרין וחמשים אלף שהיו שקולין כנגד חמשים אלף וחד אמר ויך בעם שבעים איש זו סנהדרין וחמשים אלף מעם הארץ. כתיב °שיר המעלות לדוד ה' לא גבה לבי בשעה שמשחני שמואל. ולא רמו עיני בשעה שהרגתי את גולית. ולא הלכתי בגדולות בשעה שהעליתי בארון ובנפלאות ממני בשע' שהחזירוני למלכותי. אלא אם לא שויתי ודוממתי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי. כהן ינקא דנחית ממעי אימיה כן הוות נפשי עלי:

הלכה ה מתני'

ומוציא [ה] למלחמת הרשות על פי בית דין של שבעים ואחד *ופורץ [ו] לו דרך ואין ממחין בידו *דרך [ג] המלך אין לה שיעור וכל [ז] העם בוזזין ונותנין לפניו והוא נוטל חלק בראש:

גמ'

דכתיב °על פיו יצאו ועל פיו יבואו: ופורץ לעשות לו דרך דכתיב °נהגו לפני המקנה ויאמרו זה שלל דוד. °הוא היה עם דוד באפס דמים. רבי יוחנן אמר בחקל סומקתה ורבי שמואל אמר שמשם נפסקו דמים. °ופלשתים נאספים וגו'. רבי יעקב דכפר חנן אמר עדשין היו אלא שהיתה ענבה שלהן יפה כשל שעורים. אמר רבי לוי אילו הן הפלשתיב שהיו באין זקופין כשעורין והולכין להן נמוכין כעדשין. כתוב אחד אומר °ותהי שם חלקת השדה מליאה שעורים וכתיב °מליאה עדשים. ר' שמואל בר נחמן אמר שנה

פני משה

גמ' הדא אמרה דרגש יש בו משום כפיית המטה. לשון שאלה הוא אם ש"מ ממתני' דאף דרגש יש בו משום כפיית המטה וצריך לכופו ולפיכך מיסב עליו וקאמר דלא היא אלא דהמלך אינו חייב בכפיית המטה ומיסב על הדרגש משום דאין צריך לכוף את הדרגש: אית תניי תני הנשים מהלכות תחלה. אחרי המת ללותו ואיידי דדריש לקמן שהיה דוד מפיים את העם ויוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים דריש נמי להא כדכתי' וידעו כל העם וכל ישראל כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר וכל העם לרבות הנשים: שלא יהו מביטין בנשים. אם יהיו מהלכין אחריהן: והכתיב והמלך וגו'. וסיפיה דהתם וידע כל העם וגו' והעם אלו הנשים דמשמע דהנשים הלכו בתחלה: מאן דהוה מפיים נשייא. אחר שהיה מפיים להנשים היה מפיים להאנשים וכו' וכלומר שהיה יוצא ונכנס מתוך אלו לתוך אלו ואין ללמוד מכאן מי הם ההולכין בתחלה: כתיב ויסב דוד לברך את ביתו וגו' ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום וגו' כהגלות נגלות אחד הריקים מהו אחד הריקים. זה ארכסטס. ארכי ליסטן הרק שברקים: היום נגלה כבוד בית אבא. שהיו צנועין ביותר כדלקמיה והיום השני קדרים: משלשל ליבחר. משלשל בגדיו מעט ומסלק מעט כדי הצורך: אמר. דוד ארור הוא הנוגע בגוף הצנוע הזה כמו דהוא אמר ליה וכו': ותחס. צניעותיך גרמה שאחוס עליך: עמם אכבדה. אני אכבד אותן שאת קראה אותן אמהות ואינן אלא אימהות ולדקות יותר ממך: אלא שגעת כעגלה ומתה. בלידתה והיינו עד יום מותה: מפני מה ביזה עצמו על המצות. לעיני כל מפני שהיו מביטין בארון ומתים כדאיתא באנשי בית שמש ונהג דוד בזיון בעצמו לכפר על העון הזה וכדי שילמדו ממנו לנהוג כבוד בארון: בשעה שהעלתי בארון. ונהגתי בזיון בעצמי לכבוד התורה: בשעה שהחזירוני למלכותי. ולא עשיתי נקמה בשמעי בן גרא: כן הות נפשי עלי. חשוב בעיני

קרבן העדה

כתינוק הזה שיורד ממעי אמו ואינו יודע בגדולות: מתני' ומוליא למלחמת הרשות. מלחמה שאר כל האומות חוץ ממלחמת עמלק ומלחמת שבעה עממין: על פי בית דין של שבעים ואחד. כדתנן בפ"ק והכא תני דאף על גב דיש רשות למלך כדחשיב במתני' מ"מ במלחמת הרשות צריך ע"פ ב"ד של שבעים ואחד: ופורץ. גדר של אחרים לעשות לו דרך ללכת לכרמו ולשדהו: אין לה שיעור. אלא כפי מה שהוא צריך: חלק בראש. חלק היפה בורר לו ראשון ונוטל מחלה מכל הבוזה ואוצרות מלכים הכל למלך: גמ' דכתיב על פיו יצאו וגו'. ואף על גב דמשמעות הכתוב על אלעזר הוא מ"מ דריש מהוא דכתיב בתריה דדרשינן הוא זה מלך שעל פיו ועל פי סנהדרין מוציאין למלחמת הרשות: ופורץ לעשות לו דרך וכו' וכל העם בוזזין ונותנין לפניו והוא נוטל חלק בראש. דכתיב נהגו לפני המקנה ויאמרו זה שלל דוד ומסתמא חלקו היפה נהגו לפניהם: הוא היה עם דוד באפס דמים פסיק הוא בד"ה והפלשתים נאספו שם למלחמה ותהי חלקת שדה מלאה שעורים וגו' ודריש לה לקמן במה שנסתפק דוד בהלכה והיה צריך לשאול כדכתיב התם ויתאו דוד ויאמר מי ישקני מים וגו': בחקל סומקתה. פס דמים כמשמעו שהיתה שדה מלאה עדשים והן אדומים וכדלקמן עדשים היו וכו': שמשם נפסקו דמים. ר' שמואל ס"ל כהאי מ"ד לקמן דשתי שדות היו ודריש אפס דמים ששם נפסקו הדמים ועל שם דפשטו ליה שאינו צריך ליתן דמים כדלקמן: עדשין היו. כדכתיב בשמואל אלא שהיו יפים והיתה ענבה שלהן שוים כשל שעורים: ר' לוי. דריש לשתי מקראות אלו על הפלשתים עצמן: נמוכין כעדשים. על שם שנטמנו שם לארוב על ישראל א"כ שבאו זקופין לגנח את דוד ואח"כ כשנגח דוד אותן הלכו להן כשאחרים נופלים ונמוכין: כתוב אחד אומר. השתא דריש לאלו ב' כתובים כפי סברת הני דלקמן:

מראה הפנים

הדא אמרה דרגש יש בו משום כפיית המיטה. פירשתי כפנים לפי הני' שלפנינו ומ"מ לא מצינו לחלק בזה בין מלך לשאר כל האדם והרמב"ם ז"ל כתב בהדיא בפ"ז מהלכו' אבל דכ"ג ומלך חייבים בכל דברי אבילות. והנכון דאין בו משום כפיית המטה גרסינן כדאמר לעיל ג"י כ"ג בספסל והמלך אינו חייב בכפיית המטה בתמיה קאמר אלא לאו ש"מ דדרגש אין בו משום כפיית המטה ואתיא כדאמר ... דדרגש אינו צריך לכפותו. והמסקנא התם דדרגש ערסה דגלד וכרשב"ג דמתיר קרביטין והוא נופל מאליו: שמשם נפסקו דמים. ראיתי בי"מ שפי' פסקו דמים במאז לא היתה עוד מלחמה כי זו היתה המלחמה האחרונה שנלחם דוד עם הפלשתים. ובמדומה לי שאין שכתוב בעיר כן בסרי כאן כתוב ודוד אז במצודה ונציב פלשתים אז בבית לחם וא לזמן המאוחר ביותר היה המעשה הזה בזמן שמשחו לדוד למלך על ישראל כדכתיב וישמעו פלשתים כי משחו את דוד למלך על ישראל וגו' וישמע דוד וירד אל המצודה וכמה מלחמות היו לו עוד עם פלשתים כדכתיב אח"כ ויוסיפו עוד פלשתים לעלות וגו' ואחר העלותו את ארון האלהים אשר היה אחר זה כתיב ויהי אחרי כן ויך דוד את פלשתים ויכניעם. ובענין סוגיא זו דברי ר' חייא בר בא דדריש הלכה נצרכה לו וכדקאמר לעיל במה היתה ההלכה אזלו כמ"ד כבבלי פ' הכונס דף ס' ע"ב דלמקלייס היתה השאלה וכמה שבארתי בפנים כפי דברי התוס' שם דאיבעיא ליה אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פיקוח נפש אלא דהכא מוסיף עוד בספיקות ושאלות ועיין סוף פ' החובל מענין מציל עצמו בממון חבירו מה שנתבאר שם בס"ד:

בגיי

שנויי נוסחאות (פ"י) לנשיא בד"ו לנשייא. (פי"ב) ויסב במק"א "וישב". אחד בד"ו ליתא. (פכ"א) אשר במקרא ליתא. (פכ"ו) אשתו במקרא "אשת דוד". (פמ"ע) המקנה ויאמרו בד"ו המקנה ההיא ויאמרו. (פ"ג) באפס דמים במקרא "בפס דמים" (דס"א י"א). ופלשתים נאספים וגו' במקרא "והפלשתים נאספו שם וגו'" (וזהו המובא בכתוב הנ"ל אחרי "בפס דמים". (פורס אחרונה) שם (דס"א י"א) במקרא ליתא.

מערכת הערוך (פנ"א) יפה כשל שעורים. בערוך (ערך ענב ג') גרס "כשל שעורים יפה" ופירש ענבה "קמה".

ככר לאדן

אית תנויי תני אנשים מהלכות. מרדכי פ' זה ונ"י פ"ק: כהן יינקא דייניק מתדייה דאימיה כן הוות נפשי כנ"ל: שהיתה ענבה שלהן. הר"ש פרק קמא דפאה:

עמודי ירושלים

שכבר נגמר דינו עכ"ל והדברים שמה תמוהים עד מאד דלדבריו נאמר שאם אחד היה מורד במלכות או שאר חייבי מיתות ועדיין לא הרגוהו שתהיה אשתו מותרת ישתקע הדבר ולא נאמר דבודאי חייב עליה כשאר א"א והאריכות בזה אך למותר אך מה שלא אמר א"א הוא כפשוטו דדוד נשא עם אנשיו והיה הורג אותו תיכף וכ"כ היפה מראה בביאורו לאגדת ירושלמי שם וכ"כ בשו"ת מהר"ל ן' חביב (סי' קכ"ו) ע"ש והוא פשוט וברור:

גליון אפרים והכתיב והששי יתרעם לעגלה אשתו אלא שגעת כעגלה. בבלי כאן כ"א ע"א:

שנה אחת היתה ושתי שדות היו אחת שעורים ואחת עדשים. *פשיטא ליה לאביד וליתן דמים. דילמא פשיטא ליה לאביד שלא ליתן דמים. אי זה מהן יאבד ואי זה מהן יתן דמים של עדשים ושל שעורין. אלא של עדשים מאכל אדם ושל שעורין מאכל בהמה של עדשים אינה חייבת בחלה ושל שעורין חייבת בחלה עדשים אין עומר בא ממנה שעורין עומר בא ממנה. ורבנין אמרין שדה אחת ושתי שנים היו. היה למד משל אשתקד ואין למדין משנה לחבירתה. °ויתיצבו בתוך החלקה ויצילוה. כתוב אחד אומר ויצילוה וכתוב אחד אומר °ויצילה אלא מלמד שהחזירה לבעליה והיתה חביבה עליו כשדה מליאה כרכום. כתיב °ויתאו דוד ויאמר מי ישקיני מים מבור בית לחם וגו' רבי חייה בר בא אמר הלכה נצרכה לו ויבקעו שלשה ולמה שלשה שאין הלכה מתבררת פחות משלשה °ולא אבה דוד לשתות לא אבה דוד שתיקבע הלכה על שמו ויסך אותם לה' קבעה מסכת לדורות: ופורץ לעשות לו דרך. בר קפרא אמר חג היה וניסוך מים והיתר במה היה ויבקעו שלשה ולמה שלשה אחד הורג ואחד מפנה הרוגים ואחד מכנים צלוחית בטהרה כתוב אחד אומר °וינסך אותם לה' וכתוב אחד אומר °ויסך מאן דמר ויסך מסייע לר' חייה בר בא מאן דמר וינסך מסייע לבר קפרא ר' הונא בשם ר' יוסי הילכות שבויים נצרכה לו ר"ש בר רבי אומר בניין בית המקדש נתאווה:

הלכה ו מתני' לא ירבה לו נשים אלא שמנה עשרה *ר' יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר' שמעון אומר אפילו אחת והיא מסירה את לבו הרי זה לא ישאנה א"כ למה נאמר °ולא ירבה לו נשים דאפילו כאביגיל °ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו וכסף וזהב לא ירבה לו אלא כדי שיתן אפסנייא וכותב לו ספר תורה לשמו יוצא למלחמה והוא עמו נכנס והוא עמו יושב בדין והוא אצלו מיסב והוא כנגדו שנאמר °והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. *אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מסתפר ולא בבית המרחץ שנאמר °שום תשים עליך מלך *שתהא אימתו עליך: **גמ'** רב כהנא על שם °הששי יתרעם לעגלה ומה כתיב תמן °ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה: לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו. על שם °ויעקר דוד את כל הרכב וגו': וכסף וזהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן אפסנייא. רבי יהושע בן לוי אמר ובלבד אפסנייא של שנה זו בלבד אמר רבי אחא אמר שלמה

שלשה

תורה אור

שנה אחת היתה. מעשה כי הוה בשנה אחת הוה והיו שם שתי שדות דהוו מיטמרי בהו פלשתים של עדשים ושל שעורין ורצה לשרוף אותן והלכה זו נסתפקה לו כדדריש לקמן מן ויתאו דוד וגו' הלכה נצרכה לו ומפרש ואזיל מאי דמסתפקא ליה: פשיטא ליה לאביד וליתן דמים. כלומר דהא ודאי פשיטא הוה ליה דאם הוא מאבד בשדות ושורפן מפני פיקוח נפש ומשלם הדמים לבעלים מותר הוא: דילמא פשיטא ליה לאבוד שלא ליתן דמים. בתמיה כלומר אלא דהא הוה מספקא ליה שמא יפשטו לו דהואיל ופיקוח נפש הוא אין צריך לשלם הדמים כשהוא מאבדן: איזה מהן יאבד ואיזה מהן יתן דמים. כלומר ואם דצריך ליתן דמים וא"כ אין רצונו לאבד אלא אחת מהן מאחר דמן הדין הוא דצריך לשלם מיהו אכתי הוה מספקא לאיזה מהן הוא דיאבד ויתן הדמים מפני שיש סברא לכאן ולכאן דהאלא של עדשים מאכל אדם הן ואין לאבדן ומוטב לאבד לשל שעורין דמאכל בהמה הן ואיכא. כמי למימר לאידך גיסא דמוטב לאבד של עדשים דאין חייבת בחלה ואין עומר בא ממנה והני ספקות כולהו דהוה מספקא ליה: שדה אחת. מעשה כי הוה בשדה אחת הוה ובשתי שנים שנה אחת היה המעשה בשל עדשים ושניה בשל שעורין: היה למד משל אשתקד. היה לו ללמוד ממה דפשטו ליה בשל אשתקד ולמה הוצרך לשאול בשנה שניה אלא דאין למדין משנה לחבירתה דשמא אשתקד התירו שהיה מפני פיקוח נפש ביותר מכמו שהוא עכשיו א"כ דאין למדין איבוד של שעורין משל עדשים או איפכא כדלעיל: וכתוב אחד אומר. בשמואל ויתיצב בתוך החלקה ויצילה אלא מלמד שלא שרפוה מאחר שאמרו לו דבעלמא אסור להציל עצמו בממון חבירו והחזירה לבעליה והיתה חביבה עליו כמליאה כרכום וכתוב ויצילה אבעלים קאי: הלכה נצרכה לו. הא דאמרן לעיל: שאין הלכה מתבררת פחות משלשה. שישמעו וידקדקו בדברי חכמים המשיבין לו: שתקבע הלכה על שמו. של זה המוסר עצמו על דברי תורה לפי שאין אומרים הלכ' משמו: קבעה מסכת לדורות. דאמריגהו משמיה דגמרא ולא משמיהו ומהו הלכה ופורץ לעשות לו דרך כדפשטו ליה. א"כ יש לפרש כפשוטו דאיכהו פשטו ליה דמותר הוא מפני שהמלך פורץ לעשות לו דרך ולא אבה דוד לשתותם דלא קביל עליו לעשות כן ושתקבע הלכה על שמו שהוא עשה מעשה זו וכדאמר לעיל מלמד שהחזירה לבעליה כ"א קבעה לדורות להמלך שירצה לעשות פורץ לעשות לו דרך: בר קפרא אמר. מים ממש ביקש לניסוך המים: והיתר במה היה. שעדיין לא נאסרו שכל ימי נוב וגבעון הותרו הבמות: ואחד מכנים צלוחית של ניסוך המים בטהרה. שלא יהיה נוגע בהרוגים: מסייע לר' חייא בר בא. דאמר הלכה נצרכה לו ויסך לשון מסכת דקבעה מס' לדורות: הילכות שבוים נצרכה לו. בדיני השבוים במלחמת הרשות אם יש בהן שבוים מז' עממין אם מותר להחיותן ופשטו ליה מושבית שביו דמותר ומי ישקני מבור קדרים ומלשון בור השבי ושאל לחכמים שהיו בבית לחם: בנין בית המקדש נתאוה. לידע מקומו ומבור בית לחם קדרים כדכתיב עד אמצא מקום וגו' הנה שמענוה באפרתה והיא בית לחם כדכתיב ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם: **הלכה ו מתני'** לא ירבה לו נשים אלא י"ח. כדדריש בגמרא שהרי דוד היו לו שש נשים וקאמר ליה נביא ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כהנה קמא שית ובתרא שית הרי י"ח: מרבה הוא לו. יותר מי"ח ובלבד וכו' וג' מחלוקת בדבר ת"ק סבר נושא י"ח ואפי' פרוצו' ויותר מי"ח לא ישא ואפי' כשרות שכך היא גזירת הכתוב ור"י סבר נושא י"ח ואפי' פרוצות ויותר מי"ח פרוצות לא ישא אבל כשרות והגונות ישא יותר כמו שירצה ופליג את"ק בחדא ור"ש סבר אפי' אחת והיא פרוצה לא ישא וכשירות והגונות לא ישא יותר מי"ח ופליג את"ק בחדא ואר"י בתרתי והלכה כת"ק: אלא כדי מרכבתו. סוסים בטלני' ופנוים לא ירבה לו ואפי' א' אסור אבל כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו מותר: אפסניא. שכר חיילות הנכנסים ויוצאין עמו כל השנה: וכותב לו ס"ת לשמו. חוץ מהס"ת שחייב הוא כל אדם מישראל להיות לו ס"ת ואותו מונח הוא בבית גנזיו אבל ס"ת שכותב לשמו כשהוא מלך נכנס ויוצא עמו תמיד: מיסב. על השלחן: ואין משתמשין בשרביטו. ולא באחד מכל כלי תשמישו: כשהוא מספר. כשמגלח שער ראשו: **גמ'** על שם הששי יתרעם לעגלה. וזה היה בחברון כדכתיב ויולדו לדוד בנים בחברון וכו' וקחשיב שם שש נשים ואח"כ במעשה בת שבע כתיב תמן ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה: ויעקר דוד את כל הרכב. בהכותו את הדרעזר כתיב ויותר ממנו מאה רכב כדי צרכו: של שנה זו בלבד. בכל שנה מרבה כסף וזהב כדי ליתן אפסנייא לשנה זו ולא לשנה אחרת:

שלשה

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ג מהל' מלכים הל' ב סמ"ג לאוין רכט
כט ב מיי' שם הל' ג סמ"ג לאוין רכד
ל ג מיי' שם סמ"ג שם
לא ד מיי' שם הל' א ופ"ו מהל' סמ"ג עשין כח
לב ה מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה א
לג ו מיי' שם פ"ג

מסורת הש"ס

סנהדרין כא ע"א

שם יט ע"ב כתובות קדושין סוטה מא ע"ב

מראה הפנים

בנין בית המקדש נתאוה. כדפריבית שנתאוה לידע מקום בנין ביהמ"ק וכזבחים דף נ"ד פ"ב קאמר שהיה ... עם שמואל בבנין רומו של עולם והרים התם באפרתה דאתי מאפרים וכו'. ולפי דרשא דהכא מתפרש באפרתה כפשוטו. והפשר דאף שעמד על המקום בימי שמואל היה רוצה לתוק הדרש ולחזור ולהקור עוד הפעם ומי

שנויי נוסחאות (ס"א) ויתיצבו (דה"א י"א). (ש"ג) ויצילה (ש"ב כ"ג). (שם"ו) ויתאו דוד (דה"א י"א) (ש"ז) שלשה במקרא "השלשה". (ש"ט) לשתות במקרא "לשתותם". (ש"כ) ויסך (ש"ב כ"ג) אבל בדה"א י"א כתיב "וינסך". (שכ"ב) מים והיתר נד"ו מים היה והיתר. (שכ"ג) שלשה במקרא (דה"א י"א) השלשה. (שכ"ס) אחד נד"ו אחר. (שמ"כ) רב כהנא על שם נד"ו רב כהנא אמר. (שמ"ו) הששי במקרא "והששי".

גליון אפרים

והא היה וניסוך מים והיתר במה. עיין זבחים קי"א ע"א רבינא אמר בגמלין ניסוך המים וברמב"ם שם שכתב וביאת הארץ האסור בנספים לבמה קטנה אתא כו' ומיהו בניסוך היין אשכחן בניסוך המים לא אשכח דהא חובת צבור הן ולא קרבו אלא בבמת צבור וכו':

מסורת הש"ס

שלשה דברים וכו'. במדרש קהלת דריש לה על הפסוק ולשחוק אמרתי מהולל ושם גרים והוללתים וערבבתים: אשכח תימר וכו' חדא. אמרו דבר אחד שחטא בדבר דמר סבר לזנות ממש ומר סבר שנתחתן בהם ועבר על לא תתחתן ומר סבר שהחטיאו אותו ממש אלו נשים נכריות ור' יוסי הוא דפליג על כלן וס"ל דלשם שמים נתכוון ולא נתחתן בהן בגיותן אלא גיירן והכניסן תחת כנפי השכינה: בטלנים היו. שלא היה מלחמה בימיו ובכה"ג אסור: וההדיוט מותר בכולן. בהני לא ירבה דלא אסרה תורה אלא למלך דלו כתיב בכלהו: וכתיב ויתן וגו'. כלומר דחשיב מה שאמר שעבר על כל אלו: אבני עשר אמות וכו'. ולא היו יכולין לגנבן: ומה טעם אין כסף נחשב. אפילו הכלים למשקל עשו של זהב שהרי אין כסף נחשב בימי שלמה והלכך לא חששו ג"כ לגניבה: כתיב ולשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה. וה"ג במדרש שם אמר הקב"ה ולשמחה מה זו עושה מה עטרה זו בראשך: רד מכסאי. לפי שכתוב בו וישב שלמה על כסא ה': מלכא יתיב על בסיליון דידיה. על כסא כבודו ואת אומר אני קהלת הייתי מלך: ואית דאמרין קניא. ובמדרש ילמדנו פ' אחרי מות גרים קודייה.

כוז לשחות בו: אית דאמרין קוסרתיה. קטרתו ולשון ערבי הוא א"כ כפוקוסייר"א בלע"ז: שלא יהא ניאות. שלא יתנאה ומגיהין אותו מספר העזרה אשר היה מונח שם וצריך שיהיה ע"פ ב"ד הגדול להיות מגיהין ממנו: הדיוט. שאין מוטל עליו צרכי לבור לכ"ש: על כיסלו. כסא שלו: כולן נשרפין לפניו. לכבודו ושלא ישתמשו בהן: אותניתיה. פירש במוסף הערוך בגד פשתן בלשון יוני. ול"נ בגד מלוכלך ומאוס ומטונף. כקיטור הכבשן תרגומו כתננא דאתונא וליוה להסיר עליו לגין והוא מלשון גולתיה הגלימא יפה שלו: בחלוקא דכיתנא. בלא מלבוש ע"ג והיה כמו מלבוש של פשתן וליוה לו ללבוש של הלמר: מי נפק. כשהיה ר' יוחנן רוצה לצאת אמר ליה ר' יודה נשיא אייתי עטעמה. מלה מורכבת היא מלשון עטא וטעם בדניאל כלומר שא"ל הבא עצה וטעם באיזה דבר אשר דברו ביניהם והקפיד ר' יוחנן על זה ועל שאמר לו בזה הלשון וא"ל שלא ואייתי לך מנחם טלמא איש אחד שהיה שם שהיו רגילין לשאול ממנו והוא יתן לך העצה ובמדרש קהלת מצאתי בפסוק ברבות הטובה רבו אוכליה: שאלון למנחם טלמיא מהו הדין וכו'. וסיים דכתיב

עין משפט נר מצוה

לד
א מיי' פ"ג ממלכים הל' א

תורה אור

*שלשה דברים ששחקה עליהן מידת הדין חיללתים לא ירבה לו נשים וכתיב °והמלך שלמה אהב נשים נכריות ר"ש בן יוחי אמר אהב ממש לזנות חנניה בן אחי ר' יהושע אומר על שם °לא תתחתן בם ר' יוסי אומר למושכן לדברי תורה ולקרבן תחת כנפי השכינה ר' ליעזר אומר על שם °גם אותו החטיאו הנשים הנכריות אשכח תימר ר"ש בן יוחי וחנניה ור' ליעזר חדא ור' יוסי פליג על תלתיהון לא ירבה לו סוסים וכתיב °ויהי לשלמה ארבעים אלף אורוו' סוסים למרכב ושנים עשר אלף פרשים בטלנים היו וההדיוט מותר בכולן °וכסף וזהב לא ירבה לו מאוד וכתיב °ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים ולא היו נגנבות א"ר יוסי בן חנינה אבני עשר אמות ושמונה אמות תני ר"ש בן יוחי אפילו משקלות שהיו בימי שלמה לא היו של כסף אלא של זהב ומה טעם °אין כסף נחשב בימי שלמה כתיב °לשחוק אמרתי מהולל אמר הקב"ה לשלמה מה עטרה זו בראשך רד מכסאי ר' יוסי בן חנינה אמר באותה שעה ירד מלאך ונדמה כדמות שלמה והעמידו מכסאו וישב תחתיו והיה מחזר על בתי כניסיות ובתי מדרשות ואומר °אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלם והוו מרין ליה מלכא יתיב על בסיליון דידיה ותימר אני קהלת והיו מכין אותו בקנה ומביאין לפניו קערה גריסין באותה שעה אמר °וזה היה חלקי אית דמרין חוטרא ואית דמרין קניא אית דמרין קושרתיה ומי קיטרגו אמר ר' יהושע בן לוי יו"ד שבירבה קיטרגו תני ר' שמעון בן יוחי עלה ספר משנה תורה ונשתטח לפני הקב"ה אמר לפניו רבון העולם כתבת בתורתיך כל דייתיקי שבטלה מקצת בטלה כולה והרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני אמר ליה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו בטילין ודבר ממך אינו בטל ר' הונא בשם ר' אחא יו"ד שנטל הקב"ה מאמנו שרה ניתן חציו על שרה וחציו על אברהם תני ר' הושעיה עלה יו"ד ונשתטח לפני הקב"ה ואמר רבון העולמים עקרתני מן הצדקת הזאת אמר לו הקב"ה צא לך לשעבר היית נתון בשם נקיבה ובסוף תיבה חייך שאני נותנך בשם זכר ובראש תיבה הדא הוא דכתיב °ויקרא משה להושע בן נון יהושע: וכותב ספר תורה לשמו. שלא יהא ניאות לא בשל אביו ולא בשל רבו. ומגיהין אותו מספר *עזרה על פי בית דין של שבעים ואחד. א יוצא למלחמה והיא עמו שנאמר °והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. והרי דברים קל וחומר ומה אם מלך ישראל שהיה עסוק בצרכי ישראל נאמר בו וקרא בו כל ימי חייו ההדיוט על אחת כמה וכמה. כיוצא בו נאמר ביהושע °והגית בו יומם ולילה. והלא דברים ק"ו ומה אם יהושע שעוסק בצורכי ישראל נאמר בו והגית בו יומם ולילה הדיוט לא כל שכן: מלך ישראל אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על ניסלו (בס"א כסאו) ואין משתמשין לא בכתרו ולא בשרביטו ולא באחד מכל משמשיו. ובשמת כולן נשרפין לפניו שנא' °בשלום תמות ובמשרפות אבותיך ישרפו עליך. ואין רואין אותו ערום ולא כשמסתפר ולא בבית המרחץ. על שם °מלך ביופיו תחזינה עיניך: רבי חנינה סלק גבי רבי יודן נשייא נפק לגביה לבוש אותניתיה אמר ליה חזור ולבוש לגין דידך משום מלך ביופיו תחזינה עיניך. ר' יוחנן סלק גבי ר' יודן נשייא נפק לגביה בחלוקא דכיתנא אמר ליה חזור ולבוש חלוקך דעמרא משום מלך ביופיו וגו'. מי נפק א"ל אייתי עטעמה. א"ל שלח ואייתי לך מנחם טלמא דכתיב

מראה הפנים

ומי קיטרגו אמר ריב"ל יו"ד שבירבה קיטרגו הא דאמר על היו"ד דוקא נראה לפרש זה לפי פשט המקראות וזה שמצינו בכתוב אזהרות הראשונות מפורש הטעם בהם לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה וגו' ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו והאזהרה השלישית וכסף וזהב לא ירבה לו מאד לא כתוב בה הטעם ועוד דבשתים הראשונות הקדים הלאו להנושא לא ירבה לו סוסים ולא ירבה לו נשים ובהשלישית מקדים הנושא להלאו וכסף וזהב לא ירבה לו ולמאי דאמר התם דף כ"א ע"ב א"ר יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן ונכשל כהן גדול בעולם כתיב לא ירבה וכו' אני ארבה ולא אסור. אני ארבה ולא אשוב ולפ"ז צריך טעם מפני מה נכשל באזהרה הג' שלא נתגלה הטעם ומצינו דהקטרוג היה עליו מפני שעבר על כל השלשה כדאמר הכא לעיל שלשה דברים ששחקה עליהן מדת הדין חיללתים וא"כ אם היה לו איזה טעות לפי פירושו שגרם לו לעבור גם על השלישית מפני מה קטרגה מדת הדין ג"כ עליה ואם לאו מאיזה טעם הוא נכשל בה אלא ודאי דטעיתו של שלמה היה מפני שראה שבהג' לא נתגלה טעמה וכסבור היה שלאו לאזהרה נכתבה אלא דקאי על השתים הראשונות וסיום הטעם הוא בטעם נוסף על שתים הללו לא ירבה לו סוסים וגו' ולא ירבה לו נשים וגו' מפני וכסף וזהב לא ירבה לו מאד והיינו שלפעמים כסף וזהב לא יהיה לו הרבה ויהיה צריך להשיב העם מצרימה למען הרבות סוס ולסחור בהן כדי להשיג ריבוי הסוסים וכן ריבוי הנשים יהיה ג"כ זה הגורם הראשון כדי להרבות על ידיהן כסף וזהב וכדמצינו בבת פרעה דכתיב פרעה מלך מצרים עלה וילכוד את גזר וגו' ויתנה שלוחים לבתו אשת שלמה. ועי"ז זה יהיה הגורם לסור לבבו. כך פי' שלמה להמקראות וטעם טעותו לפי פירושו הוא מפני שראה דגבי כסף וזהב אין בו טעם מפורש. ועוד דבשתים הראשונות נאמר בהן בתחלה הלאו לא ירבה לו סוסים ולא ירבה לו נשים ובדבר הג' כתיב וכסף וזהב לא ירבה וזה גרם לו לחזק פירושו וסברתו דלא לאזהרה נאמר הג' אלא לטעם הנוסף מפני שכסף וזהב לא יהיה רב לו מאד וא"כ פן ישוב ופן יסור והבתא אמר שלמה אני ארבה ולא אשוב ולא אסור שבגבר יש לי כסף וזהב הרבה מאד ואין כסף נחשב ואין לי לחוש כאלו הטעמים ואיני צריך לשוב העם מצרים וכן אין לי לחוש להסרת הלבב מהנשים לפי שאיני צריך לא לכסף ולא לזהב שלהן. והיינו דשאל ומי קטרגו והכוונה מי קטרגו גם על השלישית כדלעיל שהרי עכשיו טעותו היה לפי פירושו בהמקרא והרי כשגגה מלפני השליט הוא ומה גם דעל שתים הראשונות נמי אין העון חמור כל כך לפי מה שהיה לו מקום לטעות כמו כדאמרן ועל זה אמר יו"ד שבירבה קטרגו דאם לפי פירושו דלא לאזהרה נאמר הג' אלא לטעם נוסף על הראשונות א"כ יותר יצדק לכתוב בו וכסף וזהב לא רבה לו מאד לשון עבר ולא לשון עתיד ירבה והיינו דאמר והרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני. דלפי פירושו אין צריך יו"ד בירבה ומיותר הוא ומהיו"ד שבירבה היה לו ללמוד דאין הפירוש והטעם כמו שעלתה על דעתי אלא דלאזהרה בפני עצמו נאמר ולא היה לו להתחכם על גזירת המלך יתעלה ב"ה כך נלענ"ד בזה:

כתבת בה בתורתך כל דייתיקי וכו'. לאו דייתיקי ממש קאמר דלא מצינו רמז לדין זה במקרא ובעדות הוא דמצינו דנלמד מן המקרא אם בטלה מקצתה בטלה כולה כדדרים בפ"ק דמכות מה שנים וכו' ת"ל עדים וה"נ כעין דייתיקי קאמר דעדות לקיום הדבר הוא כמו הדייתיקי וכן התורה עדות נקראת וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו:

ומגיהין אותו מספר העזרה ע"פ ב"ד של ע"א. כך הגיה הרמב"ם ז"ל ריש פ"ג מהל' מלכים ובפ"ז מהל' ס"ת:

שנויי נוסחאות (כ"א) ששחקה בד"ו שסחקה. (ס"ד) לא תתחתן במקרא „ולא תתחתן". (סי"א) למרכב במקרא „למרכבו". (סי"ג) וכסף וזהב (דברים י"ז). (סי"ד) ויתן המלך (מלכים א' י"ד): (סי"ז) אין כסף נחשב (דה"י ב' ט'). וסכ"ט) מקצת בד"ו מקצתה (ס"מ) אבותיך (נ"ל וגו') ישרפו עליך במקרא „ישרפו לך". (סמ"א) ביופיו במקרא „ביפיו".

ככר לאדן

ואין יושבין על ניסלו בספרים אחרים כסאו ואין משתמשין כו' נ"ל ואין יושבין על כסאו פירש כמו בסיליון דלעיל:

גליון אפרים

חזור ולבוש חלוקך דעמרך. מהכי שתי עובדות מוכח שלא היה דרך ר' יודן נשיא ללכת בבגדים נאים לפי כבודו והחכמים דזמנו הקפידו ע"ז משום מלך ביפיו כו'. ועפ"ז מובן בבבלי בכ"ב (דף קי"א ע"א) מיסתמיך ואזיל רבי ינאי אכתפא דרבי שמלאי שמעיה ואתי ר' יהודה נשיאה לאפייהו א"ל בר אינים דאתא לקובלנא הוא יאי וגולתיה יאי כי מטא לגביה גששה אמר ליה דין שיוריה כסק:

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פי"ז מהל' סנהדרין הל' א סמ"ג עשין לז טוש"ע חו"מ סי' יג סעיף א

מ"ט דר"מ כדי שיתבררו שלשתן מדעת אחת פי' דלחכמים לא נתבררו מדעת אחת אלא ב' דיינים נבררו מדעת הבע"ד ודיין אחד נברר מדעת הדיינים וטוב יותר לברר מדעת אחת. מ"ט דרבנן לאו כולה מינך ר"ל לאו כל כמינך מיבחר ומיסב. תיבת ומיסב הוא כמו מותיב דמתחלפין ס' ות' באותיות זסשר"ץ ר"ל להותיב בדין. א"נ לשון מסובין על השולחן. פי' דהדיינים יכולין לטעון לבע"ד לאו כל כמינך להיות בוחר לאחד ולהותיב עמנו בדין מה דאת בעי אלא מה דאנן בעיין. וכהיא דאמרינן בבבלי דף כ"ג ע"א דאין הדיינין יושבין בדין אלא א"כ יודעין מי יושב עמהם. ע"כ הבחירה לבחור בהשלישי היא ניתן להדיינים וכדפרש"י ז"ל שם והגהת הב"ח ז"ל שם מברר שאילו בע"ד בוררין שמא לא יהיה הגון ולא יהי' השנים יכולין למימר אין אנו יושבין עם זה לפי שמכייסין אותו אבל כשבורר לו זה אחד וזה אחד אם אחד מהן אמר איני יושב עם זה אין לחוש על כך דליכא כסופא דאכתי לא אתקבע דינא עכ"ל ז"ל. וכן קאמרינן בירושלמי כאן למיסב עמנו בדין אין רשות בידך לבחור אלא אנחנו נבחר.. ופריך וקשיא על דרבנן מת אחד לא נמצאו שלשתן מתבררין מדעת אחד פי' דמקשה דאם מת אחד מן הדיינין ויאמרו שנים אחד שנברר מצד אחד ואחד שנברר מב' הדיינים וכשיבורר הבע"ד דיין אחר במקום המת הרי הוברר זה הדיין שלא בהסכם ב' דיינים שנקבעו כבר והשנים אינן יכולין למימר אין אנו יושבין עם זה לפי שמכייסין אותו וכאמת אינו הגון להם וע"כ דאינו נברר רק מדעת אחת מדעת הבעל דין ולא נברר מדעת הדיינין:

ארי"ז

דכתיב °ותורת חסד על לשונה. מי נפק חמא ר' חנינה בר סיסי מפצע קיסין א"ל ר' לית הוא כבודך א"ל ומה ניעביד ולית לי מאן דמשמשוני. א"ל אין לו הוה לך מאן דמשמשיך לא מקבלה עלך מתמניי. תירגם יוסי מעוני בכנישתא בטיבריה °שמעו זאת הכהנים. למה לית לית אתון *לעין באורייתא לא יהבית לכון כ"ד מתנתא א"ל לא יהבין לן כלום. °והקשיבו בית ישראל למה לית אתון יהבין כ"ד מתנתא דפקידת יתכון בסיני. א"ל מלכא נסיב כולא. °ובית המלך האזינו כי לכם המשפט. לכם אמרתי °וזה משפט הכהנים עתיד אני לישב עמהן בדין ולפסקן ולאבדן מן העולם שמע ר' יודן נשייא וכעס. דחל וערק. סלקון רבי יוחנן וריש לקיש לפייס ליה אמרו ליה ר' גברא רבא הוא. א"ל איפשר כל מאן דנא שאול ליה הוא מגיב לי אמרו ליה אין. א"ל מהו דין דכתיב °כי זנתה אמם וכי שרה אמנו זונה הייתה. א"ל כבת כן אמה כאמה בתה כדור כן הנשיא כנשיא כן הדור כמזבח כהניו. כהנא אמר כן כגנתה כן גננה. א"ל לא טב דקליל לי דלא באפוי חד זמן אלא באפיי תלתא זימנין. א"ל מהו דין דכתיב °הנה כל המושל עליך ימשול לאמר כאמה בתה. וכי אימינו לאה זונה היית דכתיב °ותצא דינה. א"ל לפום דכתיב °ותצא לאה לקראתו. פשטין יציאה מיציאה. ר' חזקיה הוה מהלך באורחא פגע ביה חד כותי א"ל ר' את הוא רבהון דיהודאי. א"ל אין. א"ל חמי מה כתיב °שום תשים עליך מלך אשים אין כתיב אלא תשים דאת שוי עלך:

הדרן עלך פרק כהן גדול

הלכה א מתני' דיני ממונות בשלשה *זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד דברי ר"מ וחכמים אומרים שני [א] הדיינים בוררין להן עוד אחד: **גמ'** אמר רבי זירא שמתוך שבירר מרדף זכותו מאי טעמא דר' מאיר כדי שיתבררו שלשתן מדעת אחת ומאי טעמא דרבנן לאו כולא מינך מיבחר ומיסב מה דאת בעי אלא אנא ואת מבחרין ומסבין מה דנן בעיין. וקשיא על דרבנן מת אחד לא נמצאו שלשתן מתבררין מדעת אחת:

הלכה

דכתיב ותורת חסד על לשונה שצריך הת"ח ליזהר בלשונו היאך לדבר ובתורת חסד ויפוי: מי נפק. כשילא ר' יוחנן ראה לר' חנינא שהיה בוקע עצים בעצמו: א"ל אם לא היה לך מי שישמשך לא היה לך לקבל עליך התמנות הדיינות שאין לדיין לעשות מלאכה ולהתבזות בפני הרואים: תירגם יוסי מעוני. לזה הפסוק דלקמיה בכנסת טבריה ונרמז בו התוכחה לכלם כדחשיב. למה לית אתון לעין באורייתא. וכי לא יהבית לכון כ"ד מתנות ע"מ שתחזיקו בתורתי: לכם אמרתי. שתשגיחו בדבר המשפט הזה שיתנו לכהנים ואתם בעצמיכם גוזלין אותם: אפשר כל. מה שאני שואל ממני הוא משיב לי: כבת כן אמה. ועל שם שקלקלו הבנים מבזה את אמם: כדור וכו'. לפי הדור הוא הנשיא וכן לפי הנשיא הוא הדור: כהנא אמר כן. וכהנא היה דורש כן לפי הגנה כך הוא הגנן: ה"ל. לא די לו שביזה אותי פעם א' שלא בפני אלא אף בפני וזה שלש פעמים כדור וכו' כנשיא וכו' כגנה וכו': כאמה בתה. ומה תאמר בפסוק הזה דמשמע דמעשה האם גרם להבת: פשטין יציאה מיציאה. כלומר דבאמת לאה יצאנית היתה אבל לא לומר דבר גנאי עליה אלא לפי שהיתה יצאנית גרמה לדינה שתהא יצאנית ואף היא לא נתכונה אלא לצאת ולראו' בבנות הארץ: את הוא רבהון דיהודאי. נתכוון לקנתרו: אשים אין כתיב. דהוה משמע שמרצון הקב"ה הוא להשים המלך אלא תשים דאת שוי פלך בעצמך:

הדרן עלך כהן גדול

הלכה א מתני' דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד. אם אחד מהבעלי דינין בורר לו דיין אחד וכן השני בורר לו דיין אחד הרי שני הבעלי דינים ביחד בוררים להן עוד דיין שלישי שמתוך כך יצא הדין אמת לאמיתו דסבר החייב הרי אני בעצמי ביררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך והדיין השלישי בעצמו נוח לו להפך בזכות שניהן מפני ששניהן בירר אותו: וחכמים אומרים שני הדיינים בוררים להן עוד אחד. בלא דעת הבעלי דינין שמתוך כך הוא שיצא הדין לאמיתו והלכה כחכמים: **גמ'** שמתוך שבירר. מרדף זכותו. כלומר שכל אחד מבעלי הדינין חושב בעצמו מתוך שביררתי לזה הדיין ודאי יהא מרדף זכותי בכל מה שיכול כנלאו לייתי הבעלי דינים: מ"ט דר' מאיר. דקסבר דצריך דעת בעלי הדינין כדי שיתבררו שלשתן מדעת אחת כלומר בהסכמה אחת משניהם שהרי על שנים הראשונים כבר הסכימו שניהם להיות כל אחד בורר לו דיין אחד ועכשיו שניהם מסכימים על השלישי ונמצא השלישי מהפך בזכות שניהן ויצא הדין לאמיתו: מ"ט דרבנן. דלא בעו דעת בעלי דינין: לאו כולא מינך מבחר וכו'. כלומר דא"כ אין לדבר סוף שאם ירצה א' מבעלי דינין לומר נבחור לזה השלישי יאמר לו חבירו לא כל המינך שאתה תבחר לזה לקחת אותו לשליש ושאתרצה ג"כ אני אלא צריך שנבחור שנינו ביחד ונקח אותו בהסכמת שנינו ביחד וכן יאמר זה אם יאמר הוא על אחר ויהיה הדבר קשה שיבררו להם אחד בדעת אחת לפיכך מניחין הדבר לדעת הדיינים: וקשיא על דרבנן. קס"ד דלרבנן לא מהני לעולם דעת בעלי הדינין על השלישי כ"א דעת הדיינים הלכך מקשי הגע עצמך אם אחר שבררו הדיינים להשליש מת אחד מאלו שני הדיינים וכשיבורר זה הבעל דין במת הדיין שלו לדיין אחר לא נמצא שעכשיו ע"כ הדיין השלישי מדעת שני הבעלי דינין הוא שהרי הדיין החדש לא בירר אותו ובודאי אין לדחותו מאחר שכבר הוברר לדיין שלישי ואף אם לא יסכים עליו זה הדיין החדש וא"כ צריך שיסכימו שני בעלי הדין עליו והרי תמצא עכשיו שלשתן מתבררין מדעת אחת של הבעלי הדינין:

הלכה

מסורת הש"ס

מגלי' לא
הושע ה
שם
שם
זכרי' יח
הושע ד
יחזקאל טז
בראשית לד
שם ל
דברים יז

ב"ר פ"פ

ע' תוס' סנהדרין ס ד"ה קן

מראה הפנים

אין לא הוה לך מאן דמשמשך וכו'. והכי אמר שמואל בבלי פ' ערבה יוחסין דף ע' ע"א כיון בנתמנה אדם פ"נס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה:

אמר ר' זירא וכו'. הייט דאמרי במערכא משמיה דר' זירא התם בריש פרקין וכדפי' רש"י ז"ל שכל א' וא' יחשוב כדעתו כך אבל הדיינים בעצמן צריך שיאמר ע"פ הדין כדכתב הרא"ש ז"ל שים חסרי הדעת טועים בדברי רש"י ולא דקדקו בדבריו וכו' ע"ש:

וקשיא על דרבנן. נראה דלא חש הש"ס לשנות האי קושיא דהא לכאורה איכא למידק נמאי דס"ד דאין סברא לומר דהדיין החדש צריך שיסכים פל הדיין השלישי שכבר נברר א"כ אם הבעלי דינין מסכימים לשלשתן הרי הן מסכימים דל"פ רבנן אלא לומר דבדעת דיינים סגי ולכאורה קשה להכין הקושיא אמנם הנראה בזה לומר דלמאי דקאמר התם למסקנא דעת הדיינים כ"ע ל"פ דבעינן וכו' ס"ל להאי מקשה שכא דהיכא

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג **זה** בורר. בשזה בורר וכך אמרו בגמרא התם וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל ריש פ"ז דסנהדרין אחד מבעלי דינין שאמר איש פלוני ידון לי וכו' וה"ל אחר שאין מסכימים לפני איזה ב"ד וזה בורר וכו' או שני הדיינים האלו הם בוררין לכן דיין שלישי ואז"ל דעת בעלי הדין לזה ולדברי חכמים וכך הם דברי הטור ריש סי' י"ג:

שנויי נוסחאות (פ"ד) אין לו בד"ו אין לא. (פ"ס) מתמניי בד"ו מ מנייא. (פ"ו) לית ל'ית (נית השני מיותר). (פצ"ז) שאול בד"ו שאיל. (פכ"ג) ה"ה כל המושל (יחזקאל פ"ו).

ככר לאדן

רבי חנינא בר חמא מפלע וכו' כנ"ל שהוא היה ראש ישיבה אחרי מות רבי: **שמתוך** עב רדו נימוקי יוסף פרק זה:

מסורת הש"ס

סנהדרין כג

שם

(תוספתא פ"ו)

שם

הלכה ב מתני' זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר [א] וחכמים אומרים אימתי בזמן שהוא מביא עליהן ראיה שהן קרובים או פסולין אבל אם היו כשרים או מומחין מפי בית דין אינו יכול לפוסלן: **גמ'** כיני מתניתא זה פוסל דיינו של זה. הא דיינו לא. ריש לקיש אמר *בערכאות שבסוריא אמרו הא בדיני תורה לא ר' יוחנן אמר אפילו בדיני תורה. היך אמרין תרין בני נש הוה לון דין באנטוכיא אמר חד לחבריה מה דרבי יוחנן אמר מקבל עלי. שמע ר' יוחנן ומר לא כל מיניה מיטרפא בעל דיניה אלא שמעין מיליהון תמן ואין הוות צורכא כתבין ומשלחין עובדא לרבנן. א"ר לעזר [ז]זה אמר בטיבריא וזה אמר בציפורי שומעין לזה שאמר בטיבריא. ולעולם זה פוסל וזה מביא. א"ר זירא בטפילה שנו. אמר ר' לא והאי דמר רבי לעזר זה אומר בטיבריא וזה אומר בציפורי באינון דהוון יתיבין בחדא משכנא מן הכא להכא שבעה מילין מן הכא להכא תשעה מילין. אמר רבי יוסי ואת שמע מינה תרין בני נש הוה לון דין בטיבריה זה אומר בבית דין הגדול וזה אומר בבית דין הקטן שומעין לזה שאמר בבית דין הגדול:

הלכה ג מתני' זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי ר"מ וחכמים אומרים [ב] אימתי בזמן שהוא מביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין אינו יכול לפוסלן: **גמ'** ריש לקיש אמר כיני מתניתא עדו *הא עידיו לא ור' יוחנן אמר אפילו עדיו. דתני *לעולם מוסיפין דיינים עד שייגמר הדין והדיינין יכולין לחזור בהן נגמר הדין אין יכולין לחזור בהן. מודה ר' יוחנן שאם אין שם אלא הן שאין *יכולין לפוסלן. אמר זעירא והוא ואחד מן השוק מצטרפין לפסול עדות זה. רבי חנינה בעי ואין

הלכה ב מתני' זה פוסל דיינו של זה. יכול הוא לומר לו לא אדון לפני הדיין שבררת: בזמן שמביא עליהן ראיה. שזה מביא ראיה על דיין שבירר זה לפסלו. אבל אם הם כשרים או מומחין. ה"ק אבל אם היו כשרים שאינן לא קרובים ולא פסולין מפיסול אחר אע"פ שהם יושבי קרנות נעשו כמומחין מפי ב"ד ואינו יכול לפסלן והלכה כחכמים: **גמ'** הא דיינו לא. כלומר אבל דיין שלו אחר שביררו אין יכול לחזור בו ולומר פסול הוא: בערכאות שבסוריא. והדיוטות הן בהא הוא דקאמר ר' מאיר דפוסל דיינו של זה: הא בדיני תורה. כלומר בדייני מומחה שדנים דין תורה לא פליג ר"מ: ר' יוחנן אמר אפי' במומחין. קאמר ר"מ דיכול לפוסלו: היך אמרין. מילתא באנפי נפשה היא וכלומר דהכי אמרו משמיה דר' יוחנן א"כ דמייתי ראיה כמו שאמרו משמיה דר' יוחנן לקמיה דאפילו מומחה אינו יכול לכוף לבעל דין זה אם אינו מתרצה לו מאחר שחבירו ביררו: הוה להון דין. והם היו באנטוכיא ור' יוחנן היה בטבריא ואמר אחד לחבירו אני מקבל עלי מה שיאמר ר' יוחנן בדין זה ושמע ר' יוחנן ואמר לא כל הימנו של זה לכוף לבעל דינו שיבא לכאן לפני אלא ישמעו הב"ד טענותיהם שם באנטוכיא ואם יצטרכו לשאול בדין יכתבו הב"ד וישלחו המעשה לרבנן דכאן: זה אומר בטבריא. שני בעלי דינין שנתעצמו בדבר זה אומר נלך לדון בטבריא וזה אומר נלך לציפורי שומעין לזה שאומר בטברי' שבשם הוא בית דין היותר גדול מבציפורי ולקמן מפרש לה: לעולם זה פוסל וזה מביא. בתמיה ולדברי ר"מ במתני' פריך וכי לעולם מה שזה מביא אחד ובורר לו יהא זה פוסלו וא"כ אין לדבר סוף: בטפילה שנו. כלומר בב"ד הטפל ואינו עיקר וכר"ל דלעיל דיושבי קרנות הן ויכול זה לומר לא תברור מאנסים כאלה ובפני דיין כזה איני רוצה לדון: והאי. וקאמר הש"ס הא דאמר ר' לעזר זה אומר בטבריא וזה אומר בציפורי שומעין לזה שאומר בטבריא דוקא אם אילו היו יושבין במשכנא בעיר א' א"כ לשון מדה הוא במשך אחד והרחק אחד לשתיהם בשוה כגון שהיו לכאן ולכאן ז' מלין לכאן ולכאן או ט' מילין לכאן ולכאן אבל אם היה טבריא יותר רחוקה לכן מציפורי אינו יכול לכוף את חבירו לילך עמו למקום רחוק ואפי' הוא ב"ד יותר גדול: ואת שמע מינה. דלעיר אחרת הוא דאין יכול לכופו לילך לב"ד הגדול אם הוא יותר רחוק אבל בעיר אחת ויש שם שתי בתי דינין א' גדול וא' קטן שומעין לזה שאמר נדון בב"ד הגדול:

הלכה ג מתני' זה פוסל עדיו של זה. פלוגתייהו בהביא אחד שתי כתי עדים בדבר והלה טוען על השתי כיתות שפסולים הן ר"מ אומר שומען לו לפי שזה לא היה מביא עדים אחר עדים על ענין אחד אלא ודאי יודע הוא שיש בהן כת שאינה כשרה לעדות ומספק שאין אנו יודעין איזה מהן כשירה ואיזו מהן פסולה צריך זה להביא ראיה על הכשרים וחכמים סברי אין אנו חוששין אם הביא זה שתי כתי עדים שלא עשה אלא לחזק טענותיו ואין צריך לברר הדבר ע"פ כל השתי כתות. והלכך אין שומעין לזה עד שיברר שהן פסולין והלכה כחכמים: **גמ'** כיני מתניתא עדו. כן צריך למיתני לדברי ר"מ שפוסל לעד אחד של זה הא שני עדיו אין זה יכול לפוסלן: אפילו עדיו. אפילו הן שנים יכול זה לומר פסולין הן והבא לך עדים אחרים כדלקמן: דתני. בתוספתא פרק ששי. ונשתבש בהעתקה וה"ג התם לעולם מוסיפין הדיינין עד שיגמר הדין לעולם העדים יכולין לחזור בהן עד שיגמור הדין לעולם מביא עדיותיו לב"ד עד שיגמר הדין. ובספרי דפוס כתוב שם אין העדי' יכולין לחזור וט"ס הוא. וכלומר שהעדים עד שלא נחקרה עדותן יכולין לחזור בהן כדאמר בתוספתא התם לקמן וכן הבע"ד מביא עדיותיו כפי שיש לו עד שיגמור הדין נגמר הדין אין יכולין לחזור בהן ולומר יש לי עדים אחרים ושמעינן מיהת דכל זמן שלא נגמר הדין מביא זה עדיותיו כפי שהוא רוצה והיינו סייעתא לר' יוחנן דיכול הוא לפוסלן אפי' לשני עדיו שהרי יש לזה להביא עדים אחרים כל זמן שלא נגמר הדין: מודה ר' יוחנן. שאם אין לבעל דינו עדות אחרים אלא הן שאין זה יכול לפסלן דהשתא נוגע בעדות הוא: והוא ואחד מן השוק. אם יש עוד אחד מן השוק שאומר כדבריו על העדים מצטרפין לפסול עדות זה ולקמיה פריך עלה: ואין

עין משפט
נר מצוה

ב
א טוש"ע חו"מ סי' יג סעי' ד

ג
ב מיי' פי"ב מהלכות עדות הל' ב סמ"ג לאוין ריד טוש"ע חו"מ סי' לד סכ"ב ופכ"ם

ציון ירושלים

[ז]זה אומר בטבריא כו' מן הכא להכא ז' מילין מן הכא להכא כ' מילין צ"ל מהכא להכא ט' מילין. כמ"ש הפ"מ וכמה"ס בשם הרמב"ן ונמוק"י בחדושיו וכן מצאתי בבעל עיטור בספר גט [illegible]. ספי' [illegible] מבולם ס"ח מילין בין טבריה לצפורי וכן מצאתי במדרש איכה על פסוק בלע ה' ולא חמל נאות יעקב ומסתימא על הר"י מיג"ש בתשובה סימן מ"ה שפירש דטבריה וצפורי בתחום א' היו ולכך אמר יהודי חלקי ממכניסי שבת כו'. וכאן מבואר דהיו י"ח מילין ביניהם. וע' בהגהות הגאון מו"ה [illegible] שהביא דברי הר"י מיג"ש ולא הרגיש כלל:

מראה הפנים

דהיכא דמת א' מהדיינים כראוגים לא נמלאו בלשתן וכו' כלומר שסברי אין כאן דעת הדיינין על זה הפליגי וליכא כ"א דעת בעלי דינין לאחוד וס"ל לסברא מוחלטת דה"ל דעת הדיין החדש ביסכים להפלים והלכך מקשה הכי אבל באמת אין כאן קושיא לפי מסקנא דהתם דאם דעת הדיינים על כרחך הוא דבעינן לכ"ע א"כ אם מת א' מהן וזה בירר לו דיין אחר חזר הדין כבתחלה דאלו ב' הדיינים צריך שיסכימו על הג' ומרוב הפשיטות לא זכרו הפוסקים מזה כלום:

הא דיינו לא. לפי שיטתא דהאי תלמודא דס"ל מבטענו בפניהם אין יכולין לחזור בהן אע"ג דלא כתבו למי שביררו כדנראה מדלקמן הלכה ד' וכמ"ש הנ"י בפ"ק דמליעא בשם הרשב"א והר"ן ז"ל והביאו הב"י בסי' י"ג ולפ"ז צ"ל דאיירי הכא לאחר שטענו בפניהם ועיי' לקמן שם:

רבי יוחנן אמר אפילו בדייני תורה. מחלפה שיטתי' דר' יוחנן התם ריש פרקין דקאמר כדר"ל דהכא דבערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא פליג ר"מ. ומיהו מוכח מסוגיא דהכא כדמייתי ראיה היך אמרין וכו' דס"ל לר' יוחנן דאף דמומחה יכול לכוף וכדאמרינן בפ"ק היינו בבלא בירלו להמומחה שום אחד מהן אבל כשבירלו אחד מהן או גם חבירו בורר לו א' כדאמרינן ריש פרקין וכ"כ הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכמו בפי' הטור לדברי הרמב"ם בסי' י"ג:

זה אומר בטיבריא וזה אומר בציפורי וכו'. זה מבואר התם בסוף פרקין א"ר יוחנן שנים שנתעלמו בדין א' אומר נדון כאן וכו' כדאמר הכא לעיל. ומסיק התם דאם המלוה אומר ללוה נלך לבית הוועד כופין ללוה וכמסקנת הפוסקים. ולמדו מכאן דבעיר אחת לעולם כופין זה לזה לילך לב"ד הגדול אפילו הלוה להמלוה וכן אם הן במרחק אחד כדאמר הכא. ומביא לזה הרמב"ן ז"ל וכן הנ"י בפרקין וגרסי' הכא לקמן כאינון דהוון יתיבין בחדא משכנא מכא לכא תשעה [צ"ל שבעה] מילין ומהכא להכא תשעה מילין והיינו הך למאי דפרישית בפנים ויותר נוח הג"י דגרסי כענין תפיסת הלשון וכ"כ הר"ן ז"ל בחידושיו: **כיני** מתניתא עדו. כדאמר ר"ל התם על דברי ר"מ פעם קדוש יאמר דבר זה תני עדו. ור' יוחנן דהכא לשיטתיה הוא דאזיל דקאמר בהלכה דלעיל דאפי' במומחין פליג ר"מ. ודין עדים כדין מומחין בדיינים והלכך ס"ל הכא דעדיו קתני:

מודה ר' יוחנן שאם אין שם אלא הן שאין יכולין לפסלן. הא כאוקמתא דרב דימי דהתם דהכא אתא ד"ה אינו יכול לפוסלן. והתם גרים לעיל לאוקמתא אחריתי דמוקי ר"א בכא הוא ואחר לפוסלן ובפגם משפחה דר"מ סבר אמשפחה קמסהדי ואיהו ממילא הוא דאיפסיל ורבנן סברי סוף סוף נוגע בעדותו הוא והאי אליבא דר"ל היא והכא קאמר ר"ז דהיינו כר"א דהתם דאף למאי דאמר דהכא אתא מודה ר' יוחנן אליבא דר"מ מ"מ בכא הוא ואחד מן השוק מצטרפין וכדמסיק דבפסול קורבה מיירי וקבוע אין צריך לפסול בב"ד. ומיהו בהא לא דמי לדהתם דמסיק לאוקמתא דר"א דבפסול משפחה קא מסהדי וא"כ למאי דקי"ל כרבנן סוף סוף נוגע בעדותו הוא וכדכתב הרא"ש ז"ל דהאי אוקמתא דר"א נמי דהלכתא היא וכ"פ בטור וש"ע סי' י"ג מ"מ למסקנא דהכא להאי דר"ז יש לומר דפסול קורבה כגילוי מילתא בעלמא היא ואפשר דאפילו אליבא דרבנן קאמר ר"ז דבכה"ג מעיד עליו עם אחר והפוסקים לא דכרו אלא בפסול משפחה דבהא צריך לומר נוגע בעדותו הוא:

שלשת

שנויי נוסחאות (פ"מ) בערכאות נד"ו בארכאות.

ככר לאדן

זה פוסל דיינו של זה הא דייניו לא. נראה שצ"ל דומיא דלקמן הלכה ג':

קבל

גליון אפרים

כיני מתניתא כו'. נראה שצריך להיות ריש לקיש אמר בערכאות שבסוריא אמרו הא בדין תורה לא. הא דייני לא (מקשה ריש לקיש הא בערכאות יכול לפסול כל ערכאות ולומר שאינו רוצה לדין אלא לפני דיינים כשרים) כיני מתניתא זה פוסל דיינו של זה. (נוע"י):

עין משפט
נר מצוה

ד
א ב מיי' פ"ז מהל' סנהדרין הל' ב סמ"ג עשין צו טוש"ע חו"מ סי' כב ס"ו ובסקנו מידו
ה
ג טוש"ע שם סעיף ג

מסורת
הש"ס

ב"ב קכח סנהדרין כג שם כה

ואין עד אחד זוקקו לשבועה מכל מקום. אמר ר' זעירא פסול צריך ליפסל בבית דין קרוב אין צריך ליפסל בבית דין. אמר רבא בר בונא בשם רב שלשה כגמר דין:

הלכה ד מתני' א"ל *נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך *נאמנין עלי שלשה רועי בקר ר' מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו היה חייב לחבירו שבועה. ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר' מאיר אומר יכול הוא לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו: **גמ'** אמר לו נאמן עלי אביך קיבל עליו בפני שנים יכול הוא לחזור בו בפני שלשה אין יכול לחזור בו. שמואל אמר בשלא נטל מזה ונתן לזה אבל נטל מזה ונתן לזה [אינו] יכול הוא לחזור בו.

רבי

אר"ז פסול צריך לפסול בב"ד קרוב א"צ לפסול בב"ד אמר רבא ב"ב בשם רב שלשה כגמר דין הפ"מ ז"ל מפרש דקאי ארישא דתוספתא. ואינו מובן לי ולפענ"ד נראה דשייך לבתר ה"ד בסמוך אחר המשנה דה"ד דגרסינן שם א"ל נאמן עלי אביך קובל עלי' בפני שנים יכול הוא לחזור בו בפני ג' א"י לחזור בו ע"ז שייך אמר רבא ב"כ בשם רב שלשה כגמר דין. ועיי' שם בסמיך בסוגיא ה"ד וכמה"פ ז"ל בשם הראשונים ז"ל דבג"ד אינו יכול לחזור:

אמר

ואין עד אחד זוקקו לשבועה מכל מקום. האי פירכא נס על דברי ר"ל קאי דקאמר לעד אחד יכול הוא לפוסלו ואמאי הא אכתי נוגע בעדות הוא שאע"פ שאין עד אחד מחייבו ממון מכל מקום זוקקו לשבוע הוא והוא בא לפוסלו שלא להעיד עליו ולחייבו שבועה ופשיטא הוא דלר' יוחנן קשיא טפי אלא דר' חנינה פריך דלדברי ר' זעירא אכתי קשיא ואפילו אם עד אחד הוא שרוצה לפסלו: אמר רבי זעירא. הא לא קשיא דהכא מיירי שפוסלו מחמת שהוא אומרו קרוב הוא ואין ראוי להעיד: דפסול הוא שצריך לפסלו בב"ד. כלומר אם אומר עליו איזה פסול אחר בזה צריך עדות ממש ולפני ב"ד אבל במה שאומר עליו קרוב הוא גילוי מילתא בעלמא הוא ואין צריך להעיד בפני ב"ד על זה הלכך לאו נוגע בעדות מיקרי: שלשה כגמר דין. ארישא דתוספתא דאייתי לעיל קאי בענין מוסיפין הדיינין דקתני התם עד כמה מוסיפין אין פחות משנים יוספו הדיינין אם אמרו זכאי זכאי אם אמרו חייב חייב אחד אומר זכאי ואחד אומר איני יודע יוספו הדיינין שעד עכשיו ב"ד שקול אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב וא' אומר איני יודע יוספו הדיינין שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד לעולם מוסיפין הדיינין עד שיגמר הדין ע"כ. וט"ס יש כאן ובחלוקה אחרונה כצ"ל א' אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע יוספו הדיינין שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד ופירושה שאם מאלו השנים הנוספין אחד אומר כך או כך ואחד אומר איני יודע א"כ עדיין צריך להוסיף שהרי לעולם אין מוסיפין פחות משני' וכאן שא' אומר איני יודע לא הוסיפו עד עכשיו אלא אחד והשתא קאמ' רב עלה דלא שנו דמוסיפין אלא דוקא אם מעיקרא היה אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע וכשהוסיפו שנים אמר אחד מהן זכאי או חייב ואחד אמר איני יודע דהאי הוספה לאו כלום היא דאין כאן אלא אחד וצריך עוד להוסיף אבל אם מעיקרא היו שנים מזכין או מחייבין וכשהוסיפו אמר אחד זכאי ואחד אמר איני יודע הרי יש כאן ג' לדעת א' והוי כג"ד ושוב אין מוסיפין עליהן אלא הולכין אחר הרוב:

הלכה ד מתני' נאמן עלי אבא. בין להיות עד או להיות דיין אע"פ שהוא פסול מן התורה לא לזכות ולא לחובה כדנפקא לן מלא יומתו אבות על בנים: נאמנין עלי ג' רועי בקר. לדון דהלו לעדות רועי בקר כשירין הן: ר"מ אומר יכול לחזור בו. אפי' לאחר גמר דין: אינו יכול לחזור בו. לאחר גמר דין בלבד הוא דפליגי רבנן עליה דר"מ דהלו קודם גמר דין מודים חכמים לר"מ דיכול לחזור בו ואם קנו מידו שמקבל עליו עדות איש פלוני או דינו של איש פלוני אפילו קודם גמר דין אין יכול לחזור בו שאין לאחר קנין כלום וכן הלכה: דור לי בחיי ראשך. נדור לי בחיי ראשך ואתן לך מה שאתה תובע ואה"ל ומחול לך מה שיש לי בידך ונדר לו או קנו מידו אע"פ שעדיין לא נדר אינו יכול לחזור בו כדברי חכמים וכן הלכה: **גמ'** א"ל נאמן עלי אביך קיבל עליו בפני שנים. ולא בפני ב"ד בזה לכ"ע יכול הוא לחזור בו אבל משקיבל עליו בפני ב"ד של שלשה הוא דאמרי חכמים אין יכול לחזור בו: שמואל אמר. לפרושי פלוגתא דמתני' קאי הא דפליג ר"מ דוקא בשלא נטל מזה ונתן לזה והיינו לפני גמר דין וכל זמן שלא נטל מזה ונתן לזה קרי ליה לפני גמר דין אבל נטל מזה ונתן לזה והיינו לאחר גמר דין אינו יכול הוא לחזור בו כצ"ל וכלומר דהא ל"פ ואפי' ר"מ מודה דאין יכול לחזור בו:

רבי

מראה הפנים

שלשה כגמר דין. לכאורה היה נראה דהאי אמר רבא בר בונא בשם רב ג' כגמר דין טפי שייך למיגרס בתר מתני' דלקמן והיא ריש ההלכה דלקמן. ג' כגמר דין אמר לו נאמן עלי אביך קיבל בפני שנים יכול היא לחזור בו אבל אם קיבל בפני ג' וכו' ועיין לקמן. ומ"מ העיקר כמו שפירשתי בפנים לפי הגי' שלפנינו דעל התוספתא בסוגיא מקלתה לעיל קאי. ודע דחלוקה השניה של התוספתא שהבאתי בפנים נראה ג"כ ט"ס ויותר נראה לגרוס כן א' אומר זכאי וא' אומר חייב וא' אומר איני יודע יוספו הדיינין שעד עכשיו ב"ד שקול ופי' שאם לאחר שהוסיפו השנים היה א' מהן מזכה וא' מהן מחייב ונמצא יש כאן שנים מזכין ושנים מחייבין וא' מכולן אומר איני יודע ואין חילוק בין שהוא בעצמו שאמר בתחלה איני יודע ובין שהוא אחר ואין כאן רוב אלא ב"ד שקול ולפיכך יוספו הדיינין והחלוקה אחרונה כמו שפירשתי בפנים. וכמדומה לי שכך היתה גי' הרמב"ם ז"ל בתוספתא אשר לפניו. וכחילוף הטיעות הוא לפי הגי' אשר לפנינו. ומזה תבין דעתו במ"ש הוא ז"ל בענין זה בפ"ח מסנהדרין הל' ב' וע"ש וכמה שטען הראב"ד ז"ל עליו ועוד יתבאר מזה אי"ה בפ"ה הלכה ה' בענין מה שלמדנו מהסוגיא דלקמן שם. וע"ש ד"ה תני למה אמרו מוסיפין דיינין:

קיבל עליו בפני שנים יכול הוא לחזור בו. הטעם דכל שלא קיבל עליו בפני שלשה הוי כקיבל עליו חוץ לב"ד וכמ"ש בהג"ה בפרקין וכולה מתני' מיירי שקבל עליו אבא ואביך ודור לי בחיי ראשך וגם קבל עליו קרוב או פסול היינו כשקבל עליו בב"ד דאי חוץ לב"ד ולא קנו מיניה אפי' לאחר גמר דין חוזר לכ"ע עכ"ל. ואפי' לרבינו יכותם והב"י שחולקין על זה והביאם הב"י סי' כ"ב היינו דוקא כאם כבר נשבע דאז מהני הקבלה אף חוץ לב"ד אבל בלא נשבע מודו דאין הקבלה שחוץ לב"ד כלום ואפי' לאחר גמר דין חוזר וע"ש וז"ל ר"י במישרים נתיב ג' ח"ג שכתב שם בתחלה מחלוקת הפוסקים כדין א"ל שבשבע וטול לפי' רש"י יכול לחזור בו כל זמן שלא יצא מב"ד ולפי' רב אלפס אינו יכול לחזור בו אפי' לא יצא מב"ד מאחר שאמרו לו ב"ד השבע כמו שאמרת הוי גמר דין ומ"מ נראה שאם אמר כן חוץ לב"ד שיוכל לחזור בו אבל אם נשבע אינו יכול לחזור בו אפי' אמר כן חוץ לב"ד מאחר שנשבע וכן מי שנתחייב שבועה לחבירו וא"ל דור לי בחיי ראשך ונשבע אינו יכול לחזור בו בין נשבע ונוטל בין נשבע ונפטר אבל קודם שנשבע יכול לחזור בו עכ"ל ובדין קיבל עליו קרוב או פסול כתב בנתיב א' ח' י"ג וגמר דין דנאמן עלי אבא הוי כגון שאמרו לו ב"ד יהיה כמו שאמרת גומרו כך ויש מי שכתב דלא הוי גמר דין עד שידון אבא או יעיד וכן כתב א' מיגאם כי אם לא היה בב"ד יכול לחזור בו בכל זמן שלא קנו מידו מ"מ אם העיד בב"ד הוי גמר דין ואינו יכול לחזור בו אפי' לא קנו מידו וכ"כ רבינו מאיר בתשובה עכ"ל. הרי דמה שקיבל עליו שלא בב"ד יכול לחזור בו עד שיעשה מעשה או אם קנו מידו ודאי אין לאחר קנין כלום וכמבואר הכא דקבלה בפני שנים לאו כלום היא. ומיהו יש ללמוד ג"כ מכאן מה שהביא הב"י בסוף פ"ק דב"מ בשם הרשב"א והר"ן ז"ל בענין הבירורין והזכרתיו לעיל וז"ל ואיכא מ"ד דאע"פ שלא נכתב מטענו בפניהם אין יכולין לחזור בהן ואע"פ שלא קבלו ולא כתבו וכן משמע בירושלמי דגרסינן התם בפרק דיני ממונות בתרא קבל עליו בפני שנים יכול לחזור בו בפני ג' אין יכול לחזור בו ומשמע דקבלה קרי משהתחילו לטעון בפניהם כן כתבי הרשב"א והרנב"ר ז"ל עכ"ל דאף ע"ג דהכא לענין קבל עליו קרוב ופסול מיירי מיהת שמעינן דאם הקבלה בפני ג' הוה אינו חוזר ולדעתם ז"ל משטען בפניהם הוי קבלה בכל ענין ולא כתבתי כל זה אלא כדי לפרסות דלכל הדעות אי אתה מוצא דקבלה בפני ב' הוי קבלה דכחוץ לב"ד הוא דלא הוי קבלה אלא א"כ כבר נגמר הדין על פי זה להסוברים כן כמו שנתבאר ומיהו מסתמא דהש"ס דהכא משמע כדעת הגה"ה דלעיל והא דשמואל דלקמן לא שייך לזה ועיין בדיבור דלקמן:

שמואל אמר בשלא נטל וכו' אבל נטל מזה ונתן לזה אינו יכול הוא לחזור בו. ובספרי הדפוס כתוב יכול וטעות דמוכח הוא. ושמעינן דס"ל לשמואל הכא דכאתן לך פליגי דהא בשנטל מזה ונתן לזה קאמר דלהא קרי לה גמר דין וא"כ ע"כ בקבלת הנהבע מיירי שהוא קבל עליו אבא ואביך ואם כבר נגמר הדין ונטל מזה ונתן לזה ס"ל לשמואל דלכ"ע אינו יכול לחזור בו. אבל בבבלי דף כ"ד ע"ב קאמר שמואל מחלוקת כמחול לך אבל באתן לך ד"ה יכול לחזור בו. והיינו יכולין לתרץ דברי שמואל דהכא ודהתם דהא דקאמר התם באתן לך ד"ה יכול לחזור בו היינו לפני גמר דין וכלומר בשלא נטל מזה ונתן לזה דבהא לדידיה כ"ע ל"פ דבאתן לך הוא דשייכא חזרה ובמחול לך הוא דפליגי אבל בשנטל מזה ונתן לזה אפילו באתן לך לכ"ע אינו יכול לחזור לפי שכבר נעשה המעשה ודברי שמואל דהכא הם מבוארים ביותר מדהתם דהתם לא איירי מידי לדידיה בענין לפני גמר דין בלא קנין והכא הוא דגילה דעתו בענין זה ולא קרי ליה לאחר גמר דין אלא בשנטל מזה ונתן לזה והוי סייעתא לדעת הרמב"ם ז"ל לפי סברת שמואל שכתב בפ"ז מסנהדרין הל' ג' נגמר הדין והוציא הממון בדין זה הפסול או בעדותו אינו יכול לחזור. ומ"מ דברי ר"י ור"ל דהכא לא אזלו כדאמרי התם דר"ל קאמר מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין ד"ה אין יכול לחזור בו ור"י קאמר התם דלאחר גמר דין מחלוקת ולחכמים אינו יכול לחזור בו. ואם דדברי ר' יוחנן הייתי יכולין ג"כ לתרץ דהכא קאמר אפילו בשנטל מזה וכו' וכלומר אפילו בלאחר גמר דין ממש פליג ר"מ וס"ל יכול הוא לחזור בו וא"כ לחכמים אינו יכול הוא לחזור בו וס"ל הכא דכין כזו וכין כזו מחלוקת דאף דקאמר התם בהא למסקנא כפירושא דדברי ר' יוחנן דבלאחר גמר דין בלחוד הוא דפליגי מ"מ לענין מסקנא לדינא הייני סך דלמאי דקי"ל כחכמים לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו ושמעינן ג"כ מסברת ר' יוחנן כדעת הרמב"ם ז"ל דלאחר גמר דין היינו בשנטל מזה ונתן לזה הוא אלא דדברי ר"ל דהכא לא קמו כדבריו דהתם אבל בהא בלאו הכי לא איכפת לן מידי בשכבר מבואר בהרבה והרבה מקומות להמורגל בש"ס הזה דדרכו בחליפין בענין סברת התנאים והאמוראים וככר אמר ג"כ הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכן תמלא בס' המלחמות בכמה מקומות שכתב שדרך הירושלמי בחליפין בענין זה. ובפרקין גופיה מלינו לעיל בהלכה ב' כזה דאמר ר' יוחנן אפילו בדייני תורה והתם קאמר בערכאות שבסוריא שנו כר"ל דהכא. והתם בהדא שיטתא קיימי ע"ש וכן במקומות לאין מספר. וראיתי להל"מ שפי' להא דשמואל דהכא דקאי על הא דלעיל קיבל בפני שנים יכול הוא לחזור בו ור"ל דוקא בשלא נטל מזה ונתן לזה אבל בשנטל מזה ונתן לזה אפילו קבל בפני שנים אינו יכול לחזור בו והביא מכאן סייעתא לדעת הרמב"ם ז"ל המוכר ופלפל שם לפי פירושו דהע"ג דר"י ור"ל פליגי עליה דשמואל בהא ואמרו אפילו בשנטל מזה ונתן לזה יכול הוא לחזור לא חש לזה רבינו דהא בגמרא דידן דבריהם כהיפוך הוא וכיון דגמרא דידן פליג עליי' דירושלמי בסברת ר"י ור"ל ראוי לפסוק כגמרא דילן אבל בהך פירוש דגמר דין ר"ל הוצאת הממון דלא פירש גמרא דילן אפשר דיודה לדברי הירושלמי ואחריו נמשך הש"כ בסי' כ"ב ס"ק ו' בענין פירושו דקאי אדלעיל

שנויי נוסחאות (פ"ג) בונא כד"ו בינא. (שורה אחרונה) אינו כד"ו ליתא.

ככר לאין קבל בפני ב' נימוקי יוסף פרק קמא דבבא מציעא:

גליון אפרים

אמר לו נאמן עלי אביך קבל עליו בפני שנים כו' בפני שלשה אין יכול לחזור בו אמר רבא בר בונא בשם רב שלשה כגמר דין מלעיל סוף ה"ג. (נטע"י):

ר' יוחנן וריש לקיש אמרו אפילו נטל מזה ונתן לזה יכול הוא לחזור בו. *קיטה במקטיה דנקוט קיבל עליו יכול לחזור בו. ר' חייה בר בא אמר בשאמר לו יאמר לי אביך ואין לי עמך עסק אבל אם אמר לו יאמר אביך ואני מקבל עלי עילא היה רוצה להודות לו. ר' יוסי בן חנינה אמר ואפילו אמר יאמר לי אביך ואני מקבל עלי לא מצינו עדות יוצא מפי קרוב:

הלכה ה מתני' *אילו הן הפסולין [א] המשחק בקוביא [ב] והמלוה בריבית ומפריחי [ג] יונים וסוחרי [ד] שביעית ועבדים אמר ר"ש מתחילה לא היו קורא אותן אלא אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית ר' יהודה אומר [ה] אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא אבל אם יש לו אומנות שלא היא הרי זה כשר: **גמ'** *המשחק בקוביא זה המשחק *בפסיפסין. אחד המשחק בפשיפשין ואחד המשחק בקליפי אגוזים ורימונים לעולם אין מקבלין אותו עד שישבר [ו] פסיפסיו ויבדק ויחזרו בהן חזרה גמורה. המלוה בריבית אין מקבלין אותן עד שיקרע [ז] שטרותיו ויבדק ויחזרו בהן חזרה גמורה. ומפריחי יונים אחד הממרה יונים ואחד הממרה שאר בהמה חיה ועוף אין מקבלין אותן עד שישברו [ח] פגימיו ויחזרו בהן חזרה גמורה סוחרי שביעית אי זהו תגר שביעית זה שיושב ובטל כל שני שבוע כיון שבא שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית ולעולם אין מקבלין אותן עד שתגיע שביעית אחרת ויבדק ויחזור בו חזרה גמורה. תני ר' יוסי אומר שתי שביעיות. ר' נחמיה אומר

חזרת

פני משה

רבי יוחנן ור"ל אמרי. אפי' לאחר גמר דין ובשנטל מזה ונתן לזה פליגי וס"ל לר"מ דיכול הוא לחזור בו: קיטה. תוספתא היא ברים פ' חמישי ואסיפא דמתני' קאי וה"ג התם היה חייב לחבירו שבועה ואמר דור לי בחיי ראשך בקיטא במקטייורא דנקיט יכול לחזור עליו עד שיקבל עליו שבועה בפני הדיין דברי ר"מ וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו. וכלומר שקיבל עליו שידור לו בבגד זה במקטורן זה שתופס בידו ואפילו אין זה נדר כמו חיי ראשו סברי חכמים דאין יכול לחזור בו מאחר שקיבל עליו להתחייב בנדר זה. קיטא הוא בגד וכן אמר בהאי תלמודא בפ"ק דסוכה תלה בה קיטיות כשרה בגדים המצוירין: בשאמר לו יאמר לי אביך ואין לי עמך עסק. מחלוקת דר"מ וחכמים במחול לך והתובע הוא שאמר לו אם יאמר לי אביך שהדבר כן שוב אין לי עסק עמך ואיני תובע ענך כלום: אבל אם אמר לו יאמר לי אביך. שכדבריך כן הוא כלומר שהנתבע הוא שאמר אני מקבל עלי ליתן לך מה שאתה תובע ממני אין זה כלום: עילא. משום דאמרינן אין זה אלא שעילא הוא מבקש והיה רוצה להודות לו כלומר שהוא רוצה שזה יודה לו לפיכך אמר לו כן שסומך על אביו אבל לא גמר בדעתו ליתן לו ע"י עדות אביו: ואפילו א"ל וכו'. דמאי שנא דהא ברישא נמי עכ"פ לעדות אביו של זה הוא מקבל ולא מצינו לעדות יוצא מפי קרוב ואפ"ה אמרת דמהני והה"ד בסיפא אם א"ל ואני מקבל עלי:

הלכה ה מתני' אלו הן הפסולין. נדון ונהעיד: המשחק בקוביא. לפי שאינו מתעסק בישובו של עולם ואסור לאדם שיתעסק בעולמו אלא או בתורה וגמילות חסדים או בסחורה ואומנות שיש בהן ישובו של עולם: והמלוה ברבית. מלוה הבאה ברבית דאחד המלוה ואחד הלוה שניהן פסולין דקי"ל דשניהם עוברין בלא תעשה כדתנן בסוף א"כ ואף על גב דהתם תנן דהערב והעדי' נ"כ עוברים בלא השימון מכל מקום לא השימון לאיכשי למלוה ולוה משמע להו: ומפריחי יונים. אית דמפרשי מין ממיני השחוק אם תקדים יונתך ליונתי אתן לך כך וכך. ואית דמפרשי שמגדל יונה מלומדת להביא יונים אחרים לבית בעלה בעל כרחן ויש בהן גזל מפני דרכי שלום אבל לא גזל גמור דלא זכה בהן בעל השובך דממילא קאתי ורבו להתם: וסוחרי שביעית. עושין סחורה בפירות שביעית והתורה אמרה והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא לסחורה: א"ר שמעון. התם בגמרא מפרש לה לדברי ר"ש הכי בתחילה היו קורין אותן אוספי שביעית כלומר אוספי פירות שביעית לעצמן והיו פסולין כמו הסוחרי פירות שביעי' משרבו האנסין השולטים מנת המלך כך וכך כורין תבואה בכל שנה והיו צריכין לאסוף תבואה של שביעית לפרוע ממנה מנת המלך חזרו לומר סוחרי פירות שביעית בלבד הם פסולין אבל אוספי פירות שביעית לתת למלך כשרים לעדות כיון שאין אוספין לאצור לעצמן: בזמן שאין להן אומנות אלא הוא. המשחקי בקוביא קאי שאע"פ שאין בהן גזל אפי' מדבריהם פסולין הן לפי שאין מתעסקין בישוב העולם ואין בהן יראת שמים ודוקא שאין להן אומנות ומלאכה אחרת אלא הוא והלכה כר' יהודה דכל מקום שאמר אימתי אינו אלא לפרש דברי חכמים:

גמ' המשחק בקוביא וכו'. תוס' פ"ה: בפספסן. שברי עלים: בקליפי אגוזים ורמונים. אע"פ שאינן עשוין לכך: עד שישבר פסיפסיו ויבדק. שלא יעשה עוד ויחזור בו חזרה גמורה דאפי' בחנם לא עבדי. וחסר כאן וה"ג בתוספתא המלוה ברבית אין יכול לחזור בו עד שיקרע שטרותיו. וכן הוא בפ"ק דר"ה וגרסינן להסוגיא התם עד ודר"מ כר' ליעזר: ויבדק. אם חוזר בו חזרה גמורה דאפי' לעובדי כוכבים לא מוזפי: הממרה. מרגיז אותן להלחם זה עם זה: פגימיו. דפין שמוזרז אותן בהן: חזרה גמורה. להאי לישנא דמין שחוק הוא הויא חזרה גמורה דאפי' בחנם לא עבדי ולאידך לישנא דגזל הוא כדפרישי' במתני' מקבלי עלייהו דאפי' במדבר לא עבדי: ויבדק. שחוזר חזרה גמורה ושוב אינו נושא ונותן בפירות שביעית: שתי שביעיות. צריך שיעברו שיבדק בהן:

חזרת

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ה)

עירובין פב ר"ה כב ע"א סנהדרין כו ע"ב עדיות פ"ב מ"ו

תוספתא פ"ה (ר"ה פ"ק) סנהדרין כה ע"ב ופ' כירושלמי שבועות פ"ז הלכה ד

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"י מהלכות עדות הל' ד סמ"ג לאוין ריד טוש"ע חו"מ סי' לד סי"ג

ז
ב טוש"ע שם סעיף י

ח
ג ד ה טוש"ע שם סט"ז

ט
ו מיי' פי"ב מעדות הל' ו טוש"ע חו"מ סי' לד ס"ל

י
ז מיי' שם ה"ה טוש"ע שם סכ"ט

יא
ח מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף לג

מראה הפנים

אדלעיל ותיקן שם דא"ל לדחוק דפליגי הש"ס דילן ודהכא אלא דהכא איירי בשקבל בפני שנים וש"ס דילן דס"ל לר"י ור"ל לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו היינו בשקבל בפני ג' עכ"ל וכן פי' שם לעיל דשמואל אקבל בפני ב' דלעיל קאי. ולי תימה רבתא כדבריהם לפי פירושם זה דהם ז"ל לא פלפלו ודקדקו בענין זה אלא בסברת ר"י ור"ל אם הש"ס דילן פליג בזה אדהכא או לא ולדעתם לא אזלו דברי הרמב"ם בעיקר סברתו אלא כסברת שמואל וכסברת שמואל גופיה ובדבריו לא דקדקו כלום אם הם כדבריו דהתם או לא והרי לפי פירושם דאדלעיל קאי ולא אמתני' א"כ היאך מלאנו ידינו ורגלינו בבה"מ דשמואל דהכא ודהתם ולהבוותן זה לזה דשמואל קאמר התם באתן לך ד"ה יכול הוא לחזור בו ומשמע אפי' לאחר גמר דין לפי פירושם והרי דבריו כאן ודאי באתן לך הוא דהא בשנטל מזה ונתן לזה נקט וא"כ קבלת הנתבע היתה וקאמר דאינו יכול לחזור בו דזה ודאי אין לומר לפי פירושם דהתם באתן לך ובשעדיין לא נטל מזה ונתן לזה והכא בשנטל מזה ונתן לזה הוא דאינו יכול לחזור בו והיינו גמר דין כנ"ל דא"כ היכי מחלק שמואל בין קבל בפני שנים ובין קבל בפני שלשה הא גם בשקיבל בפני ג' ע"כ באתן לך צריך דוקא ביהא נטל מזה ונתן לזה וכמדומה לי שאי, זה צריך לפנים דאם אנחנו נלמד לדעת הרמב"ם ז"ל מהכא א"כ אפי' קבל בפני ג' שגמר דין הוא דוקא בשנטל מזה ונתן לזה שהרי הוא ז"ל לא חילק כלום ואפי' בקיבל בפני ב"ד איירי וכמו בסיים שם בכל הדינים הדומין וכן מי שנתחייב שבועה בב"ד וכו' אע"פ שקבל בב"ד וכו' ע"ש וכן נמי אין לומר דלעולם דברי שמואל דהתם בלפני גמר דין הוא ובשקיבל בפני שנים איירי דבהא קאמר דבאתן לך ד"ה יכול לחזור וא"כ אם הוא לאחר גמר דין אפי' קיבל בפני שנים אינו יכול לחזור לדברי חכמים ומינה דאם קיבל בפני שלשה אפילו לפני גמר דין אינו יכול לחזור והוה כדהכא והרמב"ם כסברת שמואל הוא דפסק דנטל ונתן הוא דמיקרי גמר דין אבל לא כדיני' בענין האוקמתא אלא כאוקמתא דרבא דהתם דהא ודאי ליתא דאם נאמר דהתם שמואל מיירי דקיבל בפני שנים א"כ דברי שמואל גופיה טפי קשיא מ"ע במחול לך לדברי חכמים דאינו יכול לחזור אפילו נקיבל בפני שנים ואפי' בפני גמר דין זה ע"כ לן למימר הכי לפי פירוש זה שהרי אם קבלה בפני שנים לאו קבלה היא ודוקא גמר דין כעו תו אין סברא לחלק בהא בין מחול לבין אתן לך כדלא נתית לחלק בהא אלא בין קודם גמר דין לבין אחר גמר דין וכן לפי הסוגיא דהתם תינח לחלק בין אתן ובין מחול בענין חזרה ואם היא קודם גמר דין או לאחר מכאן אבל כך אתינן לחלק בענין הקבלה גופה ולומר דלא אהני קבלה כלל בפני שנים את"כ נגמר הדין א"כ מה בין מחול לבין אתן וזה מובן מאליו וא"ל להאריך בזה וא"כ לפי פירושם דשמואל אדלעיל קאי תוקמי היך דבעית לאוקמי ע"כ היה ל"ל דדברי שמואל דהכא פליגי נמי אדבריו דהתם או דקשיא לן דברי שמואל דהתם אבר ע"כ נראה לענ"ד דכמה שפירשתי בפנים הוא נוח לנו בענין הדין ובענין הסוגיות והא דלעיל מילתא באנפי נפשה היא וכמו שהערתי בדיבור דלעיל דדברי הש"ס דהכא כסברת הג"א בענין חילוק קבל בפני ב' וקבל בפני ג'. ודברי שמואל ודברי ר"י ור"ל אמתני' קאי לפרש הפלוגתא ואפי' אם קבל בפני ג' מיתפרשא וכבר יישבתי דברי שמואל דהכא ודהתם וכן דברי ר' יוחנן לדינא. והשתא דברי הרמב"ם ז"ל לדעת הטור ומ"ך דמפרשי להו דהולאה דוקא קאמר וכן נראה מדבריו. למדין הן גם מדברי ר' יוחנן כמבואר. ודברי ר"ח בר בא ור"י בר ב"ח כבר פרשתי בפנים דהם דפליגי אם במחול לך או אתן לך והא דקאמרי בעדות לרבותא אליבא דר"י בן חנינה הוא בבבר נודע מדברי הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל דים מתמיכין בעדות וכמבואר בדברי הרי"ף בשם גאון ז"ל וכן כמישרים והביאו הד"מ שם לענין קנין ומזה נלמד דעדות תמירה להו בקבלת קרוב או פסול. והמסקנא כר"י בן חנינה דאפילו בעדות ובאתן לך מהני והה"ד לענין קבלת דיין ואם לאחר גמר דין הוא אינו חוזר ובקנו מיניה לעולם אינו חוזר וכמסקנת רוב הפוסקים ז"ל:

ועבדים. בנוסחת הש"ס דילן לא גרים ועבדים הכא אלא בפ"ק דר"ס והתם הוא דאילטריך למיתני כדכתבו התוס' בר"ה דאע"ג דפסולי עדות מדאורייתא נינהו אצטריך למיתני דלא תימא כיון דלא מחמת עבירה מיפסלי מכשרו לעדות החדש מידי דהוה אקרובים לר"ש. וכ"כ בפרקין דל"ג עבדים במתני' דלא תשיב אלא פסולי עדות מדרבנן. והכא גרים לה אגב מתני' דר"ס. וכמה שכתבו התוס' דאפי' מתני' מיירי ברבית קצוצה לא משמע ליה איסור כיון דמדעתיה יהיב ואינו פסול לעדות אלא מדרבנן אין כן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' עדות הל' ד' אלא דאם רבית קצוצה עשו פסולין הן מן התורה המלוה והלוה: **איזהו** תגר שביעית. עיין לקמן ד"ט תני ר' חייא:

שנויי נוסחאות

(סי"ב) קורא גד"ו קורין. (סי"ט: בפסיפסיו וכו' עד „ומפריחי" (בשורה 22) גד"ו פסיפסיו „או יקרע שטרותיו ויבדק ויחזרו בהן חזרה גמורה" ומפריחי. (והשאר ליתא).

בכר לאדן

קיטה במקטיה. עיין הנוסחא נכונה בתוספתא פ"ד דסנהדרין ע"ש:

גליון אפרים

אבל אם אמר לו יאמר אביך ואני מקבל כו'. שיטת הירושלמי הוא להיפך מן הבבלי דהירושלמי ס"ל דמחול לך גרע מאתן לך דבמחול יש לומר שלא גמר בלבו למחול לו. אבל באתן לך אמרינן דעילא היה רוצה להודות לו שחייב לו ממקום אחר ומתביים לא דות לו ע"כ אומר נאמן עלי אביך כדי שיתייבו לכן סבירא להו דבאתן לך לכולי עלמא אינו יכול לחזור בו: אחד המשחק בפסיפסין נ"ל אחד המשחק בפסיפסין:

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פי"ב מעדות הל' ח טוש"ע חו"מ סי' לד ס"כ
יג
ב מיי' שם פ"י הל' ד טוש"ע שם סעיף יג
יד
ג ד מיי' שם פ"כ הל' א טוש"ע שם ס"ח

חזרת ממון לא חזרת [א] דברים שיאמר להם הא לכם מאתים זה וחלקום לעניים מה שכנסתי מפירות עבירה. [ב] הוסיפו עליהן הרועין והחמסנין והגזלנין וכל החשודין על הממון עדותן בטילה. אמר רבי אבהו ובלבד ברועין בהמה דקה. אמר רב הונא מאן תנא מפריחי יונים ר' ליעזר דתנינן *תמן מפריחי יונים פסולין מן העדות. אמר ר' מנא קומי רבי יוסי עוד הדא דסנהדרין כרבי ליעזר. א"ל דברי הכל היא. הכא אמר ר' יוסי יודעין היינו שפסול מעדות ממון מה בא להעיד. אלא כשם שפסול מעדות ממון כך פסול מעדות [ג] נפשות ועידי החדש כעידי נפשות אינון. דתנינן זה הכלל כל עדות שאין אשה כשירה להן אף הן אינן כשירין לה. מאן תניתה רבנין. רבנין כר' ליעזר מודין ליה ופליגין עלוהי. ר' יונה בשם רב חונא אמר כולא כר' ליעזר. ואתייא אילין פלוגתא כאילין פלוגתא דתני *עד זומם [ד] פסול מכל עדיות שבתורה דברי ר' מאיר א"ר יוסי במה דברים אמורים בזמן שנמצא זומם בעדות נפשות אבל אם נמצא זומם בעדות ממון אין *פסול אלא מאותה עדות בלבד. ותייא דרבי יוסי כרבנין ודרבי מאיר כרבי ליעזר: ר' שמעון אומר מתחילה לא היו קורין אותן אלא אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית. א"ר יודן אימתי בזמן שאין להן אלא היא אבל יש לו אומנות שלא היא הרי זה כשר. היך *עבידא יושב ובטל כל שני שבוע כיון שבאת שביעית התחיל פושט את ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית אם יש עמו מלאכה אחרת כשר ואם לאו פסול. אבל אם היה עסוק במלאכתו כל שני שבוע כיון שבאת שביעית התחיל מפשט את ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית אף על פי שאין עמו מלאכה אחרת כשר. רבי בא בר זבדא רבי אבהו בשם רבי לעזר הלכה כרבי יודה דמתניתא. איקלס רבי בא בר זבדא דמר שמועה משום דזעיר מיניה. תני

רידב"ז

אמר ר"ה מ"ת מפריחי יונים כר"א ר"ל דקאי על המתניתין דמס' ר"ה פ"ק ה"ז דקחשיב לעדות החודש מפריחי יונים כו' א"ל ד"ה היא כא ר"ל הכא כר"ה א"ר יוסי יודעין הי' שפסולין מעדות ממון. מה בא להעיד אלא כשם שפסול מעדות ממון כך פסול מעד"נ ועדי החודש כעד"נ אינון בתמי' וע"כ דכד"מ דמיא וע"כ אתיא מתניתין דר"ה דקחשיב לכל הנך דמתניתין דידן דפסולין לעדות החודש אתיא כד"ה. ע"ז פריך והתנינן זה הכלל כל העדות שאין אשה כשרה להן אף הן אינן כשרין לה. מאן תניתה רבנן כיון דקמוקמת מתניתין דר"ה כד"ה אף כרבנן א"כ סיפא נמי כד"ה היא אף לרבנן ע"ז קשה רבנן כר"א מודין ליה בתמיה הא פליגין עלוי דהא איכא ד"נ דנשים פסולין והם כשירים לה לרבנן והאיך תימר דמתניתין דר"ה אתיא כד"ה משום דמודין בד"מ א"כ קשה מהסיפא דקתני זה הכלל כל עדות שאין אשה כשירה להן האיך אפשר למימר דרבנן תני לה. כן פי' הק"ע ז"ל במס' ר"ה פ"ק ה"ז עיי"ש ר"י בשם ר"ח אמר כולה כר' אליעזר דאפילו ההיא דסנהדרין כר"א דאילו לרבנן כשר היא אף בעדי ממונות ואתיא אילין פלוגתא כאילין פלוגתא דתני ע"ז פסול כו'. כד"א שנמצא זומם בד"נ אבל אם נמצא זומם בעדי ממונות כו' ותייא דר' יוסי כרבנן ודר' מאיר כר' אליעזר אליבא דר' יוסי דסבירא ליה דפליגי בהפסול בעדות ממון אם פסול בעד"נ:

א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא כו' הי' יושב ובטל ממלאכתו כ"ש שבוע כיון שבאת שביעית התחיל מפשיט את ידיו וליתן בפירות כו' אם יש עמו מלאכה אחרת כשר כו' אבל אם היה יושב ועוסק במלאכתו כ"ש שבוע כו' אע"פ שאין עמו מלאכה אחרת מותר פי' דכיון דאיכא חד לד או הי' עוסק במלאכתו או יש לו מלאכה אחרת ע"ז אמר ר' בא בר זבדי ר' אבוה בשם ר"א הלכה כר"י דמתניתן איקלס כו' ומפרש הגמרא דילמא קאמר ר"י דמתניתין תיבת דמתניתן מאי כינה איכא בו ומפרש תני ר"א לחומרא [וכן איתא בסנהדרין פ' שלישי] האיך עבידא הי' יושב ועוסק במלאכתו כו' אם יש עמו מלאכה אחרת מותר אבל אם לא הי' עוסק במלאכתו כו' אע"פ שיש עמו מלאכה אחרת אסור [וכן הגירסא בשנית אליהו ז"ל] וסבירא ליה דבעינן תרוייהו

פני משה

חזרת ממון. דוקא שצריך לחלק לעניים מה שאסף מהן ולא מהני חזרת דברים שאומר שלא יוסיף לעשות עוד: והחמסנין. דיהבי דמי בעל כרחן דבעלים ופסלינהו רבנן: והגזלנין. לאו גזלנין ממש דפסולין מן התורה הן אלא בהני דאית בהו גזל מפני דרכי שלום בלבד כגון מציאת חרש שוטה וקטן וכיוצא בהן: ובלבד ברועה בהמה דקה. רועין שאמרו בבהמה דקה אמרו לפי שהן עשוין להשתמט ורצים לשדות אחרות אבל גסה אפשר לשומרה: מאן תנא מפריחי יונים. דפסולין הן: ר' ליעזר היא דתנינן תמן. בפ"ב דעדיות שלש' דברים אמרו לפני ר"ע שנים משום ר' אליעזר יוצאת אשה בעיר של זהב ומפריחי יונים פסולין לעדות ומתני' דר"ה כר' אליעזר היא כדאמר התם וכדלקמן: עוד הדא דסנהדרין כר"א. אם מתני' דהכא נמי אליבא דר"א מתנינן לה: א"ל דברי הכל היא. כדמפרש ואזיל: הכא. כלומר בר"ה ואגב דגרים ליה הכי שם נקיט לה נמי הכא כן כדרך הש"ס הזה דהכא בר"ה הוא דאמר ר' יוסי דאליבא דר"א מיתניא דכל עדותו של ר"א הוא לענין עדות נפשות כדמסיק: יודעין הייני. בלאו עדותו של ר"א שפסול הוא מעדות ממון דחשוד על ממון הוא: מה בא להעיד. ר' אליעזר אלא דכשם שפסול הוא לעדות ממון כך פסול לעדי נפשות דלא תימא נפשות חמירא ליה ולא חשדינן ליה קמ"ל ועדות החדש כדין עדות נפשות הוא דלאו לעדות ממון קמסהדי והלכך מוקי למתני' דר"ה כר"א דס"ל פסול הוא לכל עדות שבעולם אבל הכא בסנהדרין דבעדות ממון מיירי דברי הכל היא: דתנינן. והא דתנינן התם בסיפא דמתני'. זה הכלל כל עדות שאין אשה כשרה לה אף הן אינן כשרין לה דמשמע אבל עדות שהאשה כשרין לה כגון להעיד לאשה שמת בעלה וכן על סוטה שנטמאת שלא תשתה וכן בעגלה ערופה ראיתי את ההורג שלא יהיו עורפין דבכל אלו האשה כשרה להעיד אף הן כשרין לה ומני היא הסיפא דמתני': ומאן תניתה רבנן. היא דאלו לר"א פסולין הן לשאר עדיות כמו מפריחי יונים דקתני אליביה ברישא דאפי' עדות דלאו ממון הוא פסול: רבנן כר"א מודין ליה ופליגי עלוהי. ומתמה הש"ס אי רבנן מודו ליה או פליגי עליה וכלומר דהא מכיון דמוקמיה לרישא דמתני' דהתם כר"א שמע מינה דפליגי רבנן עליה וסבירא להו דלא מיפסל אלא לעדות ממון וא"כ היכי מוקמת לה לסיפא דמתני' כרבנן רישא כר"א וסיפא כרבנן בתמי' ועוד דלרבנן דפליגי עליה לא מלינן לאוקמי הסיפא אליבייהו כלל דהיכא קתני זה הכלל כל עדות שהאשה כשירה וכו' הא איכא עדות נפשות שאין האשה כשרה לה והן כשרין לה: ר' יונה בשם רב הונא. לא תוקמי הסיפא כרבנן אלא כולה מתני' כר"א דמודה ר"א דפסולי עדות מדרבנן אלו כשירין הן לאלו עדיות הואיל והאשה כשרה לה ולא הוסיף בעדותו אלא בעדות דלאו ממון וגם האשה איננה כשירה לה: ואתייא אילין פלוגתא. דר"א ודרבנן כאילין פלוגתא דר"מ ורבנן דלקמיה: דתני. בתוספתא דמכות סוף פ"ק: פסול מכל עדיות שבתורה. אפי' לא הוזם אלא בעדות ממון פסול הוא גם לעדות נפשות ולא אמרי' דנפשות חמירא ליה ולא אתי למישקר: אין פסול אלא מאותה עדות בלבד. מענין של אותה עדות והוא לממון אבל לא נפשות דחמירא ליה וכרבנן ור' מאיר ס"ל כר"א: רבי שמעון אומר וכו'. השתא מהדר לפרושי סיפא דהתוספתא דמכלתין דלעיל: היך עבידא. היאך אנו יודעין זה ובאיזה ענין אמר ר' יהודה לחלק בין יש לו אומנות אחרת או לא: היה יושב וכו'. בזה דוקא אמר אם יש לו מלאכה אחרת הוא דכשר ואם לאו פסול וכלומר לזה כיון ר' יהודה לפוסלו דהא כל שני שבוע יושב ובטל הוא וא"כ אין לו מלאכה אחרת בכל זמן אלא זו של עבירה ופסול אבל אם היה עוסק במלאכתו בכל זמן אע"פ שאין עמו מלאכה אחרת עכשיו בשביעית כשר הואיל שאינו עוסק כל ימיו במלאכת עבירה דבשאר שני שבוע עוסק במלאכתו הוא: הלכה כר' יודה דמתניתא. דאם אין לו אומנות אחרת פסול: איקלס ר' בא. נתקלס ושבח היא לו דאמר שמעתתא משום ר' אבהו והוא הוי זעיר מיניה: תני

מסורת הש"ס

(עדיות פ"ב)

(תוספתא דמכות פ"א)

ע' סנהדרין ט

(שביעית פ"ד)

מראה הפנים

אמר ר' אבהו ובלבד ברועין בהמה דקה. בתוס דף כ"ה ע"ב קאי המסקנא כרבא דאמר רועה שאמרו אחד בהמה דקה ואחד בהמה גסה כ"א במגדלין הוא דוקא בבהמה דקה ובא"י ויש לפרש דר' אבהו דהכא נמי במגדלין איתמר: דתני עד זומם פסול מכל עדות שבתורה. ברייתא זו הובאה התם דף כ"ז ע"א והמסקנא כר"מ הואיל ושם לן תנא כמתני' דר"ה כר"מ וכמסקנא דהכא דמוקי לכולא מתני' כר"א ור"א כר"מ וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ' מהל' עדות שכתב ונפסלו לכל עדות שבתורה:

תני

שנויי נוסחאות (ס"ג) זה כד"ו זוז. (סס"ז) ר' יונה כד"ו ר' הונא.

גליון אפרים

אמר רב הונא מאן תנא מפריחי יונים ר' ליעזר דתנינן תמן מפריחי יונים פסולין מן העדות. עיין מה שכתבתי ברא"ש השנה פ"א הלכה ט'.

מסורת הש"ס

תני ר' חייא לחומרא. הא דפירשו לעיל לדברי ר' יהודה לחלק בין עסוק במלאכתו בשאר שני שבוע או לא ור' חייא לא תני הכי אלא להומרא כדמפרש ואזיל היך עבידא וכו' דאפי' עוסק במלאכתו כל שני שבוע ובשביעית הוא פושט את ידו ליסא וליתן בפירותיה לעולם פסול הוא ואע"פ שיש לו מלאכה אחרת: לא בדא וכו' תמן וכו'. חדא קושיא היא ובפ"ד דשביעית גרסינן לה וכל הסוגיא ומקלתה בפ"ז שם והתם שייכא האי קושיא ואגב תני לה הכא דהתם תנן שדה שנתקולה תזרע במוצאי שביעית שניטייבה שנחרשה שתי פעמים בשביעית כדמפרש לקמן שבשעת האונס מיירי שהתירו להם חכמים לחרוש פעם א' ולזרעה בשביעית כדי לפרוע מנת המלך ומפני שזה חרשה שתי פעמים קנסוהו חכמים ולא תזרע במוצאי שביעית ופריך התם מעיקרא ולא בדא אמר ר' בא הלכה כר' יודה דפסול הוא בזמן שאין לו אומנות אחרת ולר' חייא לעולם פסול הוא אלמא דלא התירו חכמים שום פעם לעשות מלאכה ולישא וליתן בפירות שביעית ואמאי קתני שניטייבה דוקא: תמן. מסקנת הקושיא היא דהתם קלסו לר' בא דאמר שמעתתא משמיה דזעיר מיניה אלמא דכן הלכה וא"כ אוף הכא כן. ומשני רבי יוסי בר' בון תמן שאסרו בשאין המלכות אונסת ברם הכא במתני' דשביעית בשהמלכות אונסת מיירי ולפיכך התירו חכמים לחרוש פעם אחת: כשהיתה המלכות אונסת. לפרוע המס הורי רבי ינאי שיהו חורשין חרישה הראשונה שרגילין בכל שנה לחרוש בשביעית ולזרע: שיהא להם ממה לפרוע מס המלך: חד מומר לעכו"ם הוה איעבר בשמיטתא. היה עובר בשביעית והיו היהודים חורשין בשדה: חמתון רמיין קובעתיהו. שכשראו אותו התחילו להשליך כלי המחרישה מעל פני החרישה ולכסותם שלא יראה אותם חורשין ויוכלו להשמיט עצמן ממס המלך שיאמרו אין להם ממה שיפרעו והוא ראה אותן עושין כן. קובע מלשון לנה ומגן וקובע ישימו עליך סביב ביחזקאל כ"ג: אמר לון האסטו. לשון מקרא הוא בדניאל ג' ענה נבוכדנצר ואמר להון הצדא ופירושו וכי כן הדבר ואמת הוא: שרה מרדה. התחילו אתם למרוד ולא לפרוע מס המלך והתחילו אתם להשליך ולהסתיר כדי להשמט מהמס א"כ רמיון קובעתיה שהרימו הגדר סביב השדה בכדי שלא יוכלו להכנס שם הרוצין לחרוש כדי שלא יהו חורשין בשביעית ועל זה אמר המומר אתם מתחילין למרוד במלך שלא לחרוש ולא תפרעו מנת המלך ועיקר: קשיתה קומי רבי אבהו. על הא דהתיר ר' ינאי לחרוש בשביעית ולא כן אמר זעירא וכו' דנמנו דעל התורה כולה לא יעבור אם הוא ברבים כדמפרש ואזיל: הדא דתימר. מסקנת הקושיא היא *דבשלשה אלו אמר יעבור ואל יהרג דוקא בצינעה ואם הוא בינו לבין עצמו אבל ברבים ובפרהסיא אפי' על מצוה קלה אל ישמע לו כגון פפוס ולוליינוס דמס' תענית שאפי' על דבר קל שנתנו להם מים לשתות בכלי זכוכית צבועה שם עכו"ם בתוכה ולא קיבלו מהן וקדשו השם על זה והיכי עביד ר' ינאי הכי להתיר ברבים: אמרי. שאני הכא דלא התכוונו משום גזירת שמד עליהן שיחרשו בשביעית ולעבור על התורה אלא בשביל הנאתן נתכוונו כדי להגבות ארנונין והמס מהן ובכה"ג מותר בשאר כל התורה: עשרה. אם הוא בפני עשרה מישראל אל יעבור אפי' על מצוה קלה ויקדש שם שמים כדכתיב ונקדשתי וגו' וילפינן בפ"ק דעשרה הן: חמוניה פרי. ראו אותו שהיה רץ אחר החמור בשבת שכפוהו עכו"ם להיות מחמר אחריו: הורון למפי. הורה להם לאפות להם בשביל ראש החיל וחיילות שלו בשבת: ולא כן וכו'. כדלעיל ומשני שלא נתכוונו אלא להנאת עצמן לאכול פת חמה: עכו"ם מהו שיהו מצוין על קידוש השם. לפי שמוזהרין על עכו"ם הן ואם אומרים לו עבור ואל תיהרג אם מצוה עליו לקדש את השם:

תרוויהו שיהא עסק במלאכתו ושיהי' לו מלאכה אחרת לא בדא פי' לא כזה הלכה כר"י אלא הלכה כר"י דמתניתין לקולא ולפום כן כצ"ל ר' בא בר זבדא בשם ר"א הלכה כר"י דמתניתין לקולא לאפוקי מהא דר"י דתני ר"ח ושאל אוף הכא כן פי' הגר"א ז"ל בשנו"א משמע דשאל אם גם במתניתן דידן הלכה כר"י או לא ע"ז אמר תמן אין המלכות אונסת פי' במתניתן דידן אין המלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת ברם במתניתן דידן פי' במס' סנהדרין המלכות אונסת. ולשון תמן הוא בירושלמי כמה פעמים והתם במס' סנהדרין איכא האי סוגיא ג"כ ושם קרי מתניתן דהכא תמן. ודרך הירושלמי להעתיק הסוגיא בלשון הנשנה שם. א"כ הא דשאל אוף הכא כן פי' במתניתן דידן דר"י מתיר לקח כדרכו ובלבד שלא תהא אומנתו לכך אם יש לו אומנות אחרת ג"כ דיושב ועוסק במלאכתו אם מותר אפילו שלא בהזדמנויות כמו בשביעית או לא ומסיק דהא דהתירו התם בשביעית משום דהמלכות אונסת דצריך לפרוע המס ברם הכא אין המלכות אונסת ועיין בתוס' ד"ה והוא במס' שביעית פ"ד: **בראשונה** כשהיתה המלכות אונסת הורה ר' ינאי שיהו חורשין חרישה ראשונה פי' דדרך לחרוש ב' פעמים פעם הראשון ליטול הקוצין ובפעם השניה שיצמח הרבה כדאיתא במס' שביעית והורה ר' ינאי לחרוש פעם הראשון בלבד כדי שלא תצמח הרבה אך מה שצריך לפרוע מס המלך ועיי' בדברינו ברידב"ז פ"ד דמס' שביעית:

טייב

תורה אור

תני ר' חיי לחומרא היך עבידא יושב ועוסק במלאכתו כל שני שבוע כיון שבאת שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית אף על פי שיש עמו מלאכה אחרת פסול. לא בדא *ר' בא בר זבדא רבי אבהו בשם ר' לעזר הלכה כר' א יהודה דמתני'. תמן ר' בא בר זבדא דמר שמועה משום זעיר מיניה אוף הכא כן. א"ר יוסי בי ר' בון תמן אין מלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת. בראשונה כשהיתה המלכות אונסת ב *הורי ר' ינאי שיהו חורשין חרישה הראשונה. חד מומר לעכו"ם הוה איעבר בשמיטתא חמתון רמיין קובעתיה. אמר לון האסטו שרה מרדה. שרא לכון מירמא קובעת. א"ר יעקב בר זבדי קשיתה קומי רבי אבהו לא כן אמר זעירא ורבי יוחנן בשם רבי ינאי. רבי ירמיה ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יהוצדק *נמנו בעליית בית נתזה בלוד. על התורה מניין אם אמר עובד כוכבים לישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה חוץ מע"א וגילוי עריות ושפיכות דמים ג יעבור ואל ייהרג. הדא דתימר בינו לבין עצמו אבל ד ברבים אפילו על מצוה קלה אל ישמע לו כגון פפוס ולוליינוס אחיו שנתנו להן מים בכלי זכוכית צבועה ולא קיבלו מהן. אמר לא אתכוין משמדתהון אלא מגבי ארנונין. כמה הן רבים רבנן דקיסרין אמרין עשרה דכתיב °ונקדשתי בתוך בני ישראל. ר' בינא זעירא חמוניה פרי חורי חמרא בשבתא. ר' יונה ור' יוסי הורון למפי לארטיקנס בשובתא. א"ר מני קשיתה קומי ר' יונה אבא ולא כן א"ר זעירא ר' יוחנן בשם ר' ינאי רבי ירמיה רבי יוחנן בשם ר' שמעון בן יהוצדק נמנו בעליית בית נתזה וכו'. לא אתכוון משמדתהון אלא איתכוון מיכול פיתא חמימא. כמה הן רבים רבנן דקיסרי אמרי ה עשרה דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל. ר' אבונא בעי רבי אמי עכו"ם מהו שיהו מצווין על קידוש השם. אמר ליה ונקדשתי בתוך בני ישראל *ישראל מצווין על קידוש השם ו ואין העכו"ם מצווין על קידוש השם. רבי ניסי בשם רבי לעזר שמע לה מהדא

לדבר

(שביעית פ"ד) סנהדרין כו שם פד ויקרא כב שם ע"ב

עין משפט נר מצוה

טו א טוש"ע חו"מ סי' לד סי"ז

טז ב מיי' פ"א מהל' שמטה ויובל הל' יא

יז ג ד מיי' פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ב ג סמ"ג עשין ה טוש"ע יו"ד סי' קנז סעיף א

יח ה מיי' שם פ"ה הל' ב סמ"ג שם טוש"ע יו"ד שם

יט ו מיי' פ"י ממלכים הל' ב

מראה הפנים

תני ר' חייא לחומרא. ובשביעית גרים תני ר' יודה לחומרא וכתניא אידך הוא וכן נראה דשם תני ר"ח בתוספתא הוא והתם גרים כברייתא דלעיל איזהו תגר שביעית כל שיושב ובטל כל שני שבוע וכו'. ולכאורה היה נראה דבהא נמי פליגי דלברייתא דלעיל גם בשביעית קאמר ר' יהודה דאם יש לו אומנות אחרת כשר וכן הוא בתוספתא בהדיא ובכולן היה ר' יהודה אומר בזמן שאין להם אומנות אחרת הרי אלו פסולין ולתניא אידך דר' יהודה דמחמיר בשביעית ואפי' עוסק במלאכתו וכו' ואע"פ שיש עמו מלאכה אחרת עכשיו פסול ולפ"ז דברי ר' יהודה דמתני' אמשחק בקוביא היא דקאי וכן על מפריחי יונים להך פירושא דמין שחוק הוא אבל לא על שביעית וכן נראה מדברי התוס' דף כ"ו ע"ב ד"ה הלכה כרבי יהודה דמכשר כשיש לו אומנות שלא הוא וכן הלכה דמשחק בקוביא לאו אסמכתא היא וכו'. וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' עדות הלכה ד' בזה שלא כתב והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא כ"א במשחק בקוביא וכמה שכתב שם בסוחרי שביעית בני אדם שיושבין בטילים וכו' ככר כתב הכ"מ דאירתא דמילתא נקט אבל אסור הוא לעולם בזמן שאין אונס וכדמוכח מהכא להך תני' אידך. ובענין שכאן כתב הוא ז"ל שהוא אבק גזל ובפ"ו מהל' גזילה הל' ו' כתב שהוא גזל מדבריהם הפשר לומר שדעתו כדעת התוס' לחלק בין השוחקים כאמנה דהוי כאסמכתא ובהכי מיירי בהל' גזילה שכתב ועובים תנאי ביניהם וכו' וכאן לא כתב אלא בענין פסולי עדות ואפי' אין בו משום אסמכתא אלא אבק גזל בעלמא פסול הואיל ואינו עוסק ביישוב כל עולם: **לא** אתכוון משמדתהון אלא מגבי ארנונין. וכרבא סוף פ' בן סורר ומורה דהנאת עצמן שאני וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מיסודי התורה הלכה ב' דבשאר עבירות ושלא בשעת גזרה אם מתכוין להנאת עצמו יעבור ואל יהרג אפי' בפרהסיא. **שמע** לה מהדא לדבר הזה יסלח ה'. דמקרא קמא היכא למידתי דלגופיה איצטריך דברבים מחויב שישראל לקדש השם אפי' בשאר עבירות היכא דמתכוין העובד כוכבים להעבירו על המצוה כדדרים הכא לעיל וכן התם בסוף פרק הנזכר והבעיא היא בב"נ על ע"ז. ומהכא מוכח הוא כגירסת התוספות וכפירושם דנפשטה הבעיא דאין בן נח מצווה על קידוש השם כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' מלכים הלכה ב' וכמו שהוכיחו שם מדאמר לו פתח לך לשלום:

אילו

שנויי נוסחאות (ס"א) בשמיטתא כד"ו בשביעתא. (ס"ג) מרדה כד"ו מררה. (ס"ג) איתכוון כד"ו איתכוון. (ס"ג) אבונא בעי כד"ו אבינא בעא.

מערכת הערוך (ס"ז) אם בערוך (פרק לו) „שאם". (ס"ט) מצות האמורות בתורה בערוך (שם) מצות שבתורה. (סכ"א) דתימר בערוך „דתימא". (סכ"ג) ולוליינוס בערוך „ולוליאנוס". (סכ"ג) אתכוין משמדתהון בערוך „נתכוונו משמדתיהון.

ככר לאדן

המלכות אונסת. תוספת פרק זה דף כ"ו הר"ש פרק ז' דשביעית: הוא

גליון אפרים

רבי יונה ור' יוסי הורון למפי לארטיקנס בשובתא. הורון כו' לארסקינס כצ"ל. כמו שהגי' בשביעית פ"ד ה"א ובבילה פ"א ובברכות פ"ה ה"א וכן נתקן

בירושלמי דפוס קראטשין: [אמר המאסף מהירושל' בילה אין ראיה כלל לכאן, לפי ששם עובדא אחרת ותכמים אחרים וחולי גם ארסקינס אחר. הנה כאן ובברכות ובשביעית היתה העובדא בר' יונה ור' יוסי ובבילה העובדא בר' ליעזר ור' אבא ור' מתניה שהיו מאוחרים קצת בזמן. ועוד העובדא כאן ובשביעית היה שהתירו למיפא (לאפות) בשובתא לארסקינס ובבילה היתה העובדא שהתירו למיתי (להביא) לו פת בשבת כמפורש בגירסא האמיתית בספרי הירושלמי. הורין למיתי פיתה לארסקינס בשובתא. וכפי' פ"מ שהתירו לטלטל ולהביא לו פת בשבת (אולי דרך כרמלית או באופן אחר שאין בו רק איסור דרבנן) שמא יעצרכו לו הרבים. ופשר אי אפשר כלל לומר (כפי טעמו קצת בזה. עי' עה"ם ערך ארסקינס) שהתירו לאפות לו בשבת כי איך אפשר שבשביל שמא יעצרכו לו רבים יתירו חילול שבת באיסור דאורייתא. ועוד יותר ברבים. ועל כרחך שלא התירו שם רק איסור דרבנן (כפי' פ"מ ובגיר' סת שרי"ל) ככל שאר העובדות שבסוגיא זו. ונראה שארסקינס דבילה איננו אותו שנזכר כאן ובברכות ובשביעית שהיה של צבא העולם בגלגלו. ואם מובא מדקאמר שמא יעצרכו לו הרבים. ואם זהו הסר צבא שהיו

מקורים

עין משפט
נר מצוה

כ
א מיי' פי"ג מהל' עדות הל' ג סמ"ג לאוין רטו טוש"ע חו"מ סי' לג סעי' א בכל שם ע"ש

כא
ב מיי' פי"ד שם הל' א סמ"ג שם טוש"ע חו"מ שם בסעי' יב

מסורת הש"ס

טייב בזה"ז מהו דאימתי גזרו במתניתן על הטיוב שנטייבה אסור לזורעה הנ"מ בשביעית דאורייתא אבל בזה"ז לא שמעינן דגזרו רבנן ואפילו דלא שמענו שעמד בית דין וביטל הגזירה ראשונה מכ"מ לא בעינן לבטל כיון דמדרבנן הוא בזה"ז ולא התקינו עוד הפעם שנטייבה לא תזרע מגילא תזרע ע"ז סבירא ליה לר' ירמיה דמותר לזורעה ופריך לי' ר' יוסי והא כיון דתקנו רבנן כעין דאורייתא תיקון דהא לוקה ופסול לעדות. ומשני כאינש דשמע כו' אמר ר' חזקי' אי תותבת קומי ר' ירמי' וכי איזה ב"ד עמד ובטל דהא צריך ב"ד לבטל הגזירה וכ"ז דלא עמד ב"ד וביטל לא נתבטל הגזירה ממילא ועי"ז אומר חילי' דר"י והי' כתיב בר"ת חילי' דר"י והי' סובר המדפים דהיא ר' ירמי' ובאמת היא ר' יוסי בר פלוגתא דר' ירמיה דס"ל דכל זמן דלא עמד ב"ד ובטל להגזירה לא נתבטל הגזירה ממילא ולא אמרינן כיון דהוי מדרבנן בזה"ז הוי גזירה לגזירה דהא בת ישראל שבאת להדליק כו' לא עמד ב"ד וביטל כמה דתימר תמן לא עמד ב"ד וביטל אפילו לקולא וכן הכא לחומרא לא עמד ב"ד וביטל ודכוותי' מאימתי אדם זוכה בפירותי' בשביעית פי' בזה"ז דהוה הפקר מדרבנן ואם עבר וזכה בהם הוי בזה"ז כמו בעבר וטייבה דלר' ירמי' שרי וכן בעבר וזכה בהם בזה"ז הוי זכייתו זכיה ובדיעבד אין מוציאין מידו ע"כ סבר ר' ירמי' משיתן לתוך כליו ר' יוסי סבר מימר אפילו נתנס בתוך כליו לא זכה בהם דהוא סבר מימר דאינון דידי' ולית אינון דידיה דאין זכי' באיסורי הנאה אפילו בזה"ז אפילו בדיעבד:

ר"ה

תורה אור

°לדבר הזה יסלח ה' לעבדך וגו'. ישראל מצווין על קידוש השם ואין העובדי כוכבים מצווין על קידוש השם. רבי בא בר זמינא הוה מחיט גבי חד בר נש ברומי אייתי ליה בשר נבילה אמר ליה אכול א"ל לי נא אכיל. א"ל אכול דלא כן אנא קטיל לך. א"ל אין בעית מיקטול קטול דלי נא אכול בשר נבילה. א"ל מאן מודע לך דאילו אכלתה הוינה קטלין לך. אי יהודי יהודי אי ארמאי ארמאי. אמר רבי מנא אילו הוה רבי בא בר זמינא שמע מיליהון דרבנן מיזל הוה בהדא. טייב בזמן זה מהו ר' ירמיה סבר מימר בטל הדין בטלה גזירתא ר' יוסי סבר מימר לעולם הגזירה במקומה עד שיעמיד בית דין אחר ויבטלה. ודכוותה מאימתי אדם זוכה לפירותיו בשביעית ר' ירמיה סבר מימר משיתנם לתוך כליו רבי יוסי סבר מימר אפילו נתונים בתוך כליו לא זכה סבר דינון דידיה ולית אינון דידיה. רבי מנא כד עאל פרוקלא בציפורי הורי מפקא נחתומיא בשוקא. רבנין דנוה הורו מפי חמיע בפיסחא. א"ר יוסי בי רבי בון °אני פי מלך שמור אני פי מלך מלכי המלכין אשמור שאמר לי בסיני °אנכי ה' אלהיך. ועל דברת לא יהיה לך אלהים אחרים על פני שבועת אלהים לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. כד כד הזה נבוא ההוא גברא וההן כלבא שניהן שוין. רב יהודה בשם רב הלכה כרבי יהודה:

מלכים ב ה יח; קהלת ח; שמות כ

הלכה ו מתני' ואילו הן [א] הקרובים אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו וחמיו ואגיסו הן ובניהן וחתניהן וחורגו לבדו א"ר יוסי זו משנת ר' עקיבה אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשיו וכל הקרוב לו באותה שעה [ב] היה קרוב ונתרחק כשר ר' יהודה אומר אפילו מתה בתו *ויש לו בנים ממנה הרי זה קרוב: **גמ'** מכיון דתנינן אחיו מה צורכה למיתני אחי אביו לומר בנו וחתנו *של חתן אחי אביו. מכיון

*נ"ל אם יש
סנהדרין כח

לדבר הזה יסלח ה' לעבדך. בבא אדוני בית רמון להשתחות שמה והוא נשען על ידי והשתחויתי בית רמון. ונעמן קבל עליו שלא לעבוד עכו"ם והודה לו אלישע ואמר לו לך לשלום ש"מ שאינן מצוין על קידוש השם: הוה מחיט. היה תופר בגדים אצל עכו"ם אחד ברומי ונתן לו בשר נבלה וא"ל אם תקטול אותי ואיני אוכל בשר נבלה: מאן מודע לך. מי הודיע לך הדבר ואני לא באתי אלא לנסות אותך ואם היית אוכל הייתי הורגך אם יהודי צריך להיות יהודי או ארמאי ארמאי: שמע מיליהון דרבנן. דאמרי לעיל דבלנעא יעבור ואל יהרג בשאר עבירות: מיכל הוה בהדא. וכן הוא בשביעית. היה אוכל והיה נהרג ולטובתו היה שלא שמע זה: טייב בזמן הזה מהו. התם קאי דבשדה שניטייבה קנסוהו רבנן שלא תזרע במוצאי שביעית ובעי אם גזירת חכמים עדיין במקומה עומדת ואפי' בזמן הזה: בטל הדין בטל גזירתא. כלומר שבזמן הזה בטל זה הדין מפני שבטלה גזירת חכמים בענין זה וכ"ן דאמר בשביעית דלא גזרו אלא על הגדר שהוא יכול לעמוד בו: ר' יוסי סבר מימר. דלא היא דלעולם הגזירה שגזרו חכמים באותה הזמן במקומה עומדת עד שיעמוד ב"ד אחר ויבטלה ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ומנין: ודכוותה. דפליגי ר' ירמיה ור' יוסי בהא: משיתנם לתוך כליו. זוכה הוא ואע"פ דלכתחלה אסור ללקט פירותיו בשביעית דהפקר לכל הן אם ליקט ונתן לתוך כליו זכה: ר' יוסי. פליג דלא זכה דבטעות הוא וסבר דאינון דידיה אבל לי' אינון דידיה דרחמנא אפקרינהו: פרוקלא. שם שר אחד. בע"ז פ"ג שאל פרוקלוס בן פילוספוס את ר"ג: הורי מפקא נחתומין בשוקא. שיוציאו הנחתומין את הלחם בשוק בשבת למכור לחיילותיו מפני האונס: דנוה. שם מקום והם הורו לאפות המץ בפסח לעובדי כוכבים מפני האונס וכדאמרי' לעיל דלהצלת עצמן מותר מפני האונס בשאר עבירות: אני פי מלך שמור. איידי דאיירי לעיל בקידוש השם מביא להאי דרשה שדרשו רבותינו ז"ל על חנניה מישאל ועזריה מה שהשיבו לנבוכדנצר: ועל דברת שבועת אלהים. ודריש על דברת לא יהיה לך ושבועת על שום לא תשא: כד כד הזה נבוא. הכי גרים לה במדרש חזית בפסוק יונתי בחגוי הסלע ונוטריקון של נבוכדנצר הוא וכדאמר התם דדריש היבא למלכא נבוכדנצר בשאר דברים אתה למלכא במסים ובארנוניות אבל לדבר הזה ככד הריק ומשמיע קול וכנבוא לשון נבח ככלב הזה: ההוא גברא וההן כלבא שניהן שוין. אלילו ואין אנו שומעין לך: הלכה כר' יהודה. דאם יש לו אומנות אחרת ה"ז כשר:

הלכה ו מתני' ובעל אחותו. משום דבעל כאשתו דכתיב ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא והלא אשת דודו היא מכלל דאשה כבעלה: ואגיסו. בעל אחות אשתו: הן ובניהן וחתניהן. ודוקא בנים ובנות שיש להן מאשה זו קרובתו אבל בנים ובנות שיש להן מאשה אחרת אינן חשובין קרובין: וחורגו לבדו. בן אשתו מאיש אחר הוא לבדו חשוב קרוב אבל בן חורגו וחתן חורגו לא. ומיהו אשת חורגו לא יעיד לה דאשה כבעלה. והאחי' זה עם זה בין מן האב בין מן האם הרי הם ראשון בראשון ובניהם זה עם זה שני בשני ובני בניהם זה עם זה שלישי בשלישי ולעולם שלישי בראשון כשר ואצ"ל שלישי בשני אבל שני בשני ואצ"ל שני בראשון שניהם פסולין וכדרך שאתה מונה בזכרים כך אתה מונה בנקבות וכל שאתה פסול לאיש כך אתה פסול לאשתו וכל שאתה פסול לאשה כך אתה פסול לבעלה: אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו. ואין הלכה כמשנה ראשונה: וכל הראוי ליורשו. אינו ממשנה הראשונה והשלום משנת ר"ע הוא: היה קרוב ונתרחק. כגון חתנו שמתה אשתו קודם שראה עדות זו כשר: ר' יהודה אומר וכו'. ואין הלכה כר' יהודה: **גמ'** מכיון דתנינן אחיו. וקתני הן ובניהן א"כ בן אחי פסול לי ואני לו שאני אחי אביו והשתא מה צורכה למיתני אחי אביו: לומר בנו וחתנו של חתן. ומשני לאשמעינן בנו וחתנו של אחי האב דאע"ג דאיהו גופיה אתי מכללא דאחיו ובנו מ"מ בנו וחתנו לא הוי ידעינן ואשמעינן כמי דאפי' חתנו של חתן פסול דאי חתנו ממש של אחי האב היינו בנו דהא בעל כאשתו אלא חתנו של בנו או של חתנו ונקט חתנו של חתן לרבותא דאפילו חתן חתנו פסול ולא אמרינן איפלוג דרא ומכ"ש חתן בנו: מכיון

מראה הפנים

אילן הוה ר' בא בר זמינא שמע מיליהון דרבנן מיזל הוה. הרי משמע להדיא מהכא דמן הדין אסור להחמיר על עצמו במקום שאמרו יעבור ואל יהרג וכגון הכא דמסתמא בצינעא היה בביתו של העובד כוכבים ור' בא בר זמינא החמיר על עצמו משום שלא שמע מיליהון דרבנן דלעיל והיינו דקאמר ר' מנא דעכשיו היה לטובתו שלא שמע זה הדין שאילו שמע היה עושה כמיליהון דרבנן ולא היה מחמיר על עצמו והיה נהרג מהעובד כוכבים הזה שהיה מתכוין לכך ומכאן סייעתא גמורה לדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ב מיסודי התורה הל' ד' כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו. והתוס' בפ"ב דע"ז דף כ"ז ע"ב ד"ה יכול אפי' בפרהסיא וכו' כתבו להביא ראיה מכאן שאם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצות רשאי כמו שר' בא בר זימנא החמיר על עצמו וכ"כ הרא"ש ז"ל שם. וזהו קשה דגמרי' מר' בא בר זימנא ובהדיא מסיק ר' מנא לאו הכי וקאמר דמזלו היה דלא שמע הדין ולפי שני' מיכל הוה פשיטא דמוכח דאין רשאי להחמיר על עצמו וכבר כתבתי בכמה וכמה מקומות בדרכו של הרמב"ם לתפוס המסקנא דהאי תלמודא כדתפסו הפוסקים ז"ל ללמוד ממסקנת תלמודא דילן ולא מדברי היחיד ור' מנא בתראה דהאי תלמודא כדמוכח מכמה מקומות ועוד דמיליהון דרבנן הוא דקאמר:

לומר בנו וחתנו של חתן. בכולא סוגיא דהכא דקדק הפ"מ לומר כן וכדפריטית בפנים דלרבותא אמר הכי וזה כפי' התוס' במתני' דכולהו איצטריכו במתני' וכו' ע"ש והאי סוגיא הולא אליבא דר' אלעזר דתני בברייתא דהובאה התם בדף כ"ח ע"א

שנויי נוסחאות (פ"ז) אכול בד"ו אכיל (פ"מ) הוינה בד"ו הוינא. אי בד"ו או. (פ"מ) אי בד"ו או. (סי"ד) שיעמיד בד"ו שיעמוד. (פ"כ) מפי בד"ו מיפי. (שכ"ד) כד כד הזה יד"ו בד בר הזה. (נראה שצ"ל בדבר הזה). (שכ"מ) ליורשיו בד"ו ליורשו.

כבר לאדן

הוה מחית גבי חד בר נש ברומי. תוספות עבודה זרה פרק ב' דף כ"ז והרא"ש: אני פי מלך מלכי המלכין ומ'. ויקרא רבה פרשה בהר הנוסחא מתוקנת וקצת בנשא רבה:

גליון אפרים

מסורים בידו לחיים ולמות ועשה שפטים ביהודים כאף וכחימה ומנפש מלבשות בשבת ומהתענות ביום הכפורים (כמ"ש בס' מבוא הירושלמי דף ב') איך שייך לומר בו שמא יאמרו לו הרבים והאמוראים דבילה שלא היו מאומרים לר' יונה ור' יוסי. ואחרי שכבר התירו ר' יונה ור"י בשביל סכנת אימתו לא פות לו בשבת מה תידמו כמה בדבר. ועוד יאמרו שמה יצרכו לו הרבים. ועל כרחך שזו עובדא אחרת ואורסקינס אחר והוא איזה שר או קופא וכדומה. ואולי שלדק ניכתב הפ"מ בשם האיש כהוא היה "ארכסקינס". (ועי' במבוא הירושלמי דף כ"ז) ולפי שהמחבר לא ראה הגירסא האמיתית בברי"ר הנ"ל שמאירה העינים לפיכך בא לידי שנויי דחיקי ודחוקי]:

טייב בזמן זה מהו. צריך להיות חרש בזמן הזה (הכוונה בזמן הזה שפסקו לגבות ארנונא בשביעית) מהו רבי יוסי סבר מימר בטל הדין בטלה גזירתא רבי ירמיה סבר מימר לעולם הדין כו' ועיין מה שכתבתי בשביעית פ"ד ה"ב: רבי יוסי סבר מימר אפי' נתונים בתוך כליו לא זכה סבר דאינון דידיה ולית אינון דידיה. וכי האי גונא בכתובות פ"ט ר' יוחנן אמר ואפילו צרורין בתוך ביתו לא זכה לו ביתו דהוא סבר דאינון דידיה ולית אינון דידיה. ועיין בנתיבות המשפט בסימן רל"ו ס"ק ד':

מכיון דתנינן אחי אביו מה צורכה למיתני אחי אמו לומר בנו וחתנו של חתן אחי אמו. מכיון דתנינן בעל אחותו מה צורכה למיתני בעל אחות אביו לומר בנו וחתנו של חתן בעל אחות אביו. מכיון דתנינן בעל אחות אביו מה צורכה למיתני בעל אחות אמו לומר בנו וחתנו של חתן בעל אחות אמו. והתנינן חורגו לבדו. רב אמר אם חתן חמותו אסור בעל חרגתו לא כל שכן. תיפתר שיש לה בנים וחתנים ממנו. אגיסו אית תניי תני יש לו בנים וחתנים אית תניי תני אין לו בנים וחתנים. מאן דמר יש לו בנים וחתנים ממנה ומאן דמר אין לו בנים וחתנים ממקום אחר. רב נפק למיתרי משכון לרבי חייה רבה עבר בחד אתר ואשכח רבי יוחנן יתיב ומקשי תנינן חורגו לבדו אשת חורגו מהו בעל חורגתו מהו. אשה [א] *כבעלה [ס] ובעל כאשתו. וקמת אשת חורגו כחורגו והבעל כאשה. רב חסדא בעי דור שלישי מהו שיהא מותר באשת ראשון [ז]משה מהו שיהא מותר באשת פינחס. ריש לקיש אמר מקבלין דור שני ודור שלישי מדוחק רבי יוחנן אמר אפילו מריוח. כהדא אגיסיה דרב הונא הוה ליה דין עם חד בר נש אמר כל מה דרב הונא אמר אנא מקבל עלי. שמע רב הונא ואמר כהדין. יודעני כשם שאמרו מלמעלן כך אמרו מלמטן. רב ירמיה בשם רב *הלכה כרבי יודה:

הלכה ז מתני' האוהב והשונא אי זהו האוהב זה שושבינו והשונ' כל שלא דיבר עמו שלשת ימים באיבה אמרו לו

לא

מכיון דתנינן אחי אביו למה לי למיתני אחי אמו דהא קתני אחיו לחוד ובין אח מן האב ובין אח מן האם בכלל א"כ כי קתני אחי אביו נמי הוה ידעינן דגם אחי אמו פסול: לומר בנו וחתנו של חתן אחי אמו. כדלעיל וכלומר דודאי לגופי' לא אילטריך אלא כולא מתני' דקתני מילתא דאתיא מכללא משום בניהן וחתניהן קתני לה ואגב אורחא אשמועינן דחתנו היינו חתן בנו או חתן חתנו וקמ"ל נמי דדורות הבאות מכח קורבת האם כמו הבאות מכח קורבת האב הן: מכיון דתנינן בעל אחותו. וקתני הן ובניהן וא"כ בעל אחותו פסול לו ולבני והיינו בעל אחות אביו ולמה לי תו למיתני בעל אחות אביו: לומר בנו וחתנו וכו'. דאע"ג דאיהו גופיה הוה נפקא מכללא מ"מ משום בנו וחתן בנו וחתן חתנו אילטריך: מכיון דתנינן בעל אחות אביו וכו'. כדלעיל וקמ"ל דקורבת האם כקורבת האב הוו לכל הני דורות ואף לענין בעל כאשתו: והתנינן חורגו לבדו. קס"ד לאפוקי אשתו קאמר ומסיק הקושיא רב אמר וכו' כלומר דאיהו הוא דפריך לה אם חתן חמותו אסור דהא קתני וחמיו וחתנו וקי"ל אשה כבעלה וא"כ גם חתן חמותו אסור לו להעיד וקס"ד דאפילו חתנה שיש לה מבעלה הראשון וכגון יעקב שנשא רחל ויש לו בת מאשה אחרת וכן לרחל בת מבעלה הראשון ולקח ראובן את בת יעקב ושמעון את בת רחל והוי ליה שמעון חתן חמותו של ראובן ונשיהם אינן אלא חורגות זו לזו והרי איתפלג כל כך ואפ"ה אמרת דשמעון פסול הוא לראובן וכן הוא לו וא"כ מכ"ש דבעל חרגתו יהיה אסור לו דלא איתפלג מכח קורבת אשתו כמו אלו ואמאי קתני חורגו לבדו דמשמע אבל לאשתו כשר הוא וכן לבעל חרגתו: תיפתר. ומשני דלא היא ולא כדקס"ד דאפילו בחתן חמותו שיש לה מבעלה הראשון איירי אלא תיפתר דבשיש לה בנים וחתנים ממנו מחמיו שלו הוא וכלומר דלמ"ד דחורגו לבדו דקאמר במתני' לאפוקי אשתו היא א"כ בן וחתן חמותו נמי מפרשינן דוקא בבנים וחתנים שיש לה מבעלה שהוא חמיו ולדידיה אמרינן בחורגו וחרגתו בעל כאשתו ואשה כבעלה ולקמן בעי לה ומסיק לה: אגיסו. דקתני במתני':

אית תניי תני דגיסו יש לו בנים וחתנים גם כן לענין פסול דכמו שהוא פסול לו כך בניו וחתניו פסולין: ואית תניי תני אין לו בנים וחתנים. לפסול אלא דגיסו דקתני לבדו הוא ומפרש הש"ס דלא פליגי דמ"ד יש לו בנים וחתנים לאסור היינו ממנה מאחות אשתו ומ"ד דאין בנים וחתנים בכלל איסור היינו ממקום אחר באלו שיש לו מאשה אחרת: רב נפק למיתרי משכון לר"ח רבה. הלך לתור איזה מקום שכונה בשביל ר"ח רבה ובא למקום אחד ומצאו לר' יוחנן דיושב ומסתפק בזה אם חורגו לבדו דתנינן לאפוקי אשתו וכן לבעל חרגתו כשר הוא או דנימא גם בדין זה אשה כבעלה ובעל כאשתו: וקמת. המסקנא ביניהם דאמרינן בחורגו אשה כבעלה ובעל כאשתו ולבדו דקתני במתני' להוציא בניו וחתניו קאמר: דור שלישי מהו שיהא מותר באשת ראשון. אם מותר השלישי להעיד לאשת הראשון וכן איפכא כדמפרש ואזיל אם משה מותר להעיד לאשת פנחס שהוא השלישי ואם אמרינן בראשון בשלישי אשה כבעלה: מקבלין דור שני ודור שלישי מדוחק. ע"פ הדחק מכשרינן בדור שני בראשון בשני וכן בראשון בשלישי דוקא אם הוא ע"י הדחק כשר: ר' יוחנן אמר. אפילו מריוח שלא בשעת הדחק כשרין הן: כהדא. אמתני' קאי היה קרוב ונתרחק כשר כהדא עובדא דגיסו דרב הונא היה לו דין עם אחד וגיסו של רב הונא קרוב ונתרחק הוה והלכך אמר כל מה דאמר רב הונא מקבל אני עלי מפני שכשר לדון לי הוא: שמע רב הונא ואמר. ג"כ כזה שהוא כשר לו: יודע אני כשם שאמרו מלמעלן. כלומר דפשיטא הוא כשם שאמרו דין זה בדור שהוא מלמעלן כגון שמתה בתו דבהכי איירי מתני' מדפליג ר' יהודה ואמר אפי' מתה בתו וכו' אלמא דבדור מלמעלה שהיה חתנו ונתרחק ס"ל לת"ק דכשר א"כ ודאי כך אמרו בדור מלמטן בתרי גיסי ומתה אשתו של א' מהן דקרוב ונתרחק הוא וכשר:

הלכה ז מתני' האוהב והשונא. סיומא דדברי רבי יהודה הוא: איזהו האוהב זה שושבינו. שהי' רעהו בימי חופתו פסול כל ימי החופה:

לא

מסורת הש"ס

סנהדרין כח

כט

עין משפט נר מצוה

כב
א ב מיי' פי"ג מעדות הלכה ו סמ"ג לאוין רטו טוש"ע חו"מ סי' לג סעיף ג

ציון ירושלים

[ז]משה מהו שיהא מותר באשת פנחס. עי' תומים סי' לג ס"ק ז מ"ש בזה בשם זקינו הגאון מהו' ציון ז"ל והגהות הגאון מו' וואלף באסקאוויץ ז"ל שנים אהרן מה שיהא מותר. ועיין מהרש"א זב"ח ודוק היטב:

מראה הפנים

פ"א כשם שאחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו כך בן אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו והיינו של שי בשני והפליג הש"ס הכא לומר דלהאי תנא מפרשינן המתני' דחתנו דקאמר היינו חתן בנו כדאמר התם ומוסיף הכא אפי' חתן חתנו דכל כי האי אמרינן בעל כאשתו אליבא דהאי תנא אבל לא קמה המסקנא הכי ואפי' בראשון בשלישי גופיה איכא פלוגתא בין רבוותא וכדלקמן:

אגיסן אית תניי תני יש לו בנים וחתנים וכו'. מכאן למדו המפרשים לדעת הרי"ף ז"ל לומר דאף בראשון בשני אמרינן תרי בעל כאשתו וכמו דבן גיסו מאחות אשתו פסול הוא כן נמי חתן גיסו כדמחלק הכא בהדיא דדוקא מאשה אחרת הוא דאין לו בנים וחתנים אבל מאחות אשתו אף חתנים יש לו וכמו שהביא הוא ז"ל לכך דהכא ואפשר שגם שהרי"ף ז"ל הביא לדהכא לא היה דעתו אלא ללמוד בן גיסו מאחות אשתו מכאן כמו שנראה דבזה הוא שחולק על גאון ז"ל וע"ש והביא בעל המאור ז"ל שלום למתוק וכו' דאף דעת רב האי גאון ז"ל להכשיר בחתן גיסו דוקא ולא בבן גיסו ואין להאריך בזה בשכבר מבואר בדברי גדולי האחרונים ז"ל. והרא"ש ז"ל כתב דאפשר דהירוש' פליג אגמרא דידן. ובזה אני אומר דמאחר שהוא ז"ל כתב בלשון אפשר יש להעיר בזה ולומר דגם דעת הש"ס הזה לפי המסקנא דלקמן הוא כדעת הגמרא דילן דפסקו שם הלכה כר' יוסי בגיסו לבדו והיינו לאפוקי חתן גיסו דאלו בן גיסו פסול משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו הוי וכדפי' רש"י ז"ל וכן יסבור הש"ס דהכא ולקמן בד"ה משה מהו הכנתי דלדעת הסוברים להכרית מכאן דשלישי בראשון פסול הוא א"כ ע"כ דסובר הש"ס לפי המסקנא דבן גיסו מאחות אשתו הוא דפסול אבל לא חתן גיסו וכדעת רוב גדולי האחרונים ז"ל וע"ש:

רב נפק למיתרי משכון. אפשר דמשכון לשון טורות הוא וכגוונא דאמר התם בענין זה רב איקלע למיזבן גוילי בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו וכו' והמסקנא דהתם כמסקנא דהכא:

משה מהו שיהא מותר באשת פינחס. מכאן למדו רוב הפוסקים ז"ל דשלישי בראשון פסול וכמו שהביאו התוס' ד"ה רב דאמר כר"ח בשם ר"ת דמדקאמר הכא באשת פינחס משמע דלפנחס לא יעיד ור' יוחנן דמכשיר באשת פינחס דוקא הוא דמכשיר מאחר דאיפלג דהא לא אמרי' בזה אשה כבעלה וכן דעת ה"ג וסמ"ג אלא במה שכתב הסמ"ג בלשון רש"ו בשם ה"ג דכתב מדרבנן הוא דפסול וכתב שם דט"ס הוא וצ"ל מדרב וכן הביא הב"י לשון הסמ"ג וסיים מיהו אין להקל בדבר מאחר שחולק בו ר"ת וה"ג וכירושלמי. והרא"ש ז"ל הביא בפשיטות בשם בה"ג דשלישי בראשון פסול מדרבנן וגבי קידושין צריכה גט. ונראה דלדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דמכשרי בשלישי בראשון וסמכו על הא דרבא בפ' יש נוחלין דף קכ"ח ע"א וכן דעת רש"י ז"ל אפשר לומר דגם מפרשים להא דקאמר הכא ר' יוחנן אמר אפי' מריות היינו דבאשת פנחס לא מיבעיא לן כלל דפשיטא דכשר הוא דהא אפי' בשלישי בראשון גופיה כשר והיינו דקאמר מריות והא דבעו ר' חסדא באשת פנחס דוקא משום דלר"ל אפי' באשת פנחס לא מכשרינן אלא ע"י הדחק ומשום פלוגתייהו דר"י ור"ל נקט הבעיא באשת פינחס דלמר לא מכשר אלא ע"י הדחק ולמר בריות משום דלעולם שלישי בראשון כשר כנ"ל לתרץ הא דהכא אליביה דהרי"ף והרמב"ם. ואומר אני דלסוגיא זו ומכ"ש לדעת הפוסקים דפסלי בשלישי בראשון ומפרשי דר' יוחנן דקאמר אפי' מריות באשת פינחס דוקא הוא דקאמר א"כ מוכרח הוא דמסקנת הש"ס דהכא בדין חתן גיסו הנזכר לעיל כמסקנת הש"ס דהתם דכשר הוא ולא אמרי' בראשון בשני תרי בעל כאשתו וזה מדקאמר ר"ל מקבלין דור שני ודור שלישי מדוחק וע"כ דאשתו קאי וכדעתם ז"ל דהבעיא והפשיטות באשתו דוקא הוא ודור שני דקאמר ע"כ א"א לפרש בראשון בשני כחד בעל וזהו בן גיסו דהא לא פליגי אמתני' דקתני בעל אחות אמו ואיהו לבן גיסו בעל אחות אמו הוא וכדלעיל אלא דע"כ אדור ראשון בשני וכתרי בעל כאשתו קאמר וזהו חתן גיסו וקאמר ר"ל דמקבלין מדוחק אפי' בדור שני והיינו בתרי בעל ובדור שלישי כחד בעל נמי אין מקבלין אלא מדוחק ועלה קאמר ר' יוחנן דאפי' מריות מקבלין וא"כ אפי' בדור שני כשר הוא לר' יוחנן ואפי' לכתחילה דהא אבל דברי ר"ל קאי והשתא ע"כ דמוכרח הוא דלר' יוחנן דהכא והלכתא כוותיה לגבי ר"ל דחתן גיסו כשר לכתחלה הוא וזהו ראשון בשני בתרי בעל וכהכרעת רוב האחרונים ז"ל ולפי המסקנא לא פליג הש"ס דהכא אש"ס דילן:

הלכה כרבי יהודה. והכי קאמר רב התם בדף כ"ח ע"ב ומסקנת הפוסקים כרבנא אמר רב נחמן דאין הלכה כרבי יהודה:

בשבעת

שינוי נוסחאות (פי"א) אית בד"ו ואית.

ככר לאדן

אית תנויי תני יש לו בנים וחתנים. נימוקי יוסף פרק זה ורי"ף:
רב נפק למיתרי. נימוקי יוסף פרק זה ועיין בבבלי: וקמת אשת חורגו.
פי' וסיתה המסקנא [שאשת חורגו כחורגו]:
משה מהו שיהא מותר. תוס' פרק זה (דף כ"ח):

גליון אפרים

רב נפק למיתרי משכון לרבי חייה רבה. הכונה שהלך לתור עורות לקמא לר"ח רבה. ואולי צ"ל למייתי. ובבבלי בסוגיין איקלע למזבן גוילי. ועיין בכתובות ק"ג ע"ב שאמר ר"ח ואריכנא מגילתא ממשכי דטביא ובירושלמי מגילה פ"ד ה"א ותפס טבייא וכתב כל קרייא על משכיהון:

עין משפט נר מצוה

לא נחשדו ישראל על כך. להעיד שקר משום איבה ואהבה וכן הלכה ודוקא בעדות פליגי רבנן עליה אבל בדין מודו רבנן דפסול לו לדון דאי רחים עליה אינו רואה לו חובה ואי סני ליה לא מצי לאפוכי בזכותיה: גמ' בשבעת ימי המשתה שנו. לא ביום החופה בלבד אלא בכל שבעת ימי המשתה שושבינו מיקרי ופסול לו וכן לאפוקי מכאן ואילך דלא:

הלכה ח מתני' ומאיימין עליהן. מודיעים להם שהשוכרים עדי שקר הן עלמן מבזין אותן וקורין להם רשעים כדמלינו בנבות והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו והיא עלמה קראה להן בני בליעל: ומוליאין אותן לחוץ. ובנוסחת הבבלי מוליאין את כל האדם ולפי נוסחא דהכא מוליאין אותן העדים קאי ולומר דבודקין כל אחד בפני עלמו: הוא אמר לי. הלוה אמר לי: לא אמר כלום. דעביד איניש דאמר פלוני נושה בי כדי שלא יחזיקוהו עשיר: בפנינו הודה לו. שהיו שניהם בפנינו ולהודות לו נתכון להיות לו עדים בדבר: גמ' אם היה מתכוין. הא דתנן אם אמר הוא אמר לי לאו כלום הוא דוקא אמירה בעלמא דעביד איניש הכי אבל אם אומר שבדרך הודאה גמורה אמר כן ונתכוין למסור לו עדות שיהא עד בדבר עדותן קיימת: כילד דנין.. כילד סדר הדין ותוספתא היא בפ"ו: מי בעל דברים. שהוא התובע ויש לו דיני דברים על חבירו הוא יגש בתחלה אליכם: יגיש ראיותיו. מדלא כתיב יבא קודם: ביבמה מי מרדף אחרי מי. אם הוא לריך לילך אחריה במקום שהיא או היא לריכה לילך למקומו: ועלתה יבמתו השערה. משמע שהיא רודפת אחריו ולריכה שתלך למקומו: יפה לימדני ר' אלעזר. מן המקרא הזה: והדיין מכריע. כלומר הדיין שותק ושומע טענותיהם ומכריע הדין לפי הטענות ור' סימון ס"ל לריך הדיין לשנות טענותיהן זה אומר כך וזה אומר כך שלא יחשבו שלא השגיח בדבריהם וכדמלינו גבי שלמה המלך: כד הוה חמי סהדו בכוונא. כשהיה רואה שהן מכוונין ממש בעדותן כלשון זה כך לשון זה: הוה חקר. היה נותן דעתו לחקור ביותר אחרי עדותן שמא בעלה א' כיוונו ולמדו לשונם לשקר: וכד הוה חמי. וכמו שראה בדעתו כך היה מכוון באמת שאחרי שחקר אחריהן ולישא וליתן בדברים עמם מלא שכדבריו כן הוא שלמדו לשונם לכוין בדבריהם ושקר היה: מיקל לדיינא. היה מבזה לאותו הדיין שפותח בעלמו לומר להבעל דין אם מקבל עליו עד אחד שהביא חבירו משום דהוי כעורכי הדיינין אלא יאמרו הן בעלמן הבעלי דינין מה שלריך כל א' לטעון ויאמר זה שלא עד אחד הוא: ולא הוה ידע ליה. לגמור הדברים ולא היו מסודרין בפיו אז פתח לו שמא כך דעתך לומר: המכמין עדיו אחורי הגדר. לשמוע מה שיודה לו חבירו לו עשה כלום שיכול זה לומר משטה הייתי בך מפני שלא ראיתי עדים בדבר: כהדא. עובדא דאחד היה משגיח ורלה לאכול על הסעודה שעשה חבירו ובתוך כך אמר לו בעל הסעודה תן לי מה שאתה חייב לי והושיבו לו הן אני אתן לך לאחר שקמו מלאכול א"ל איני חייב לך כלום: אית לי סהדין. שהודית לי וא"ל לא אמרתי כן אלא בשביל שלא רליתי לערבב סעודתך והייתי גם אני רולה לאכול עמך: ואמר הדא דאמר רבי יוחנן. היינו דר' יוחנן דכל היכא דיש לזה אמתלא על שהודה אין בהודאתו כלום וכמו הכמין זה עדים אחורי הגדר הוא:

ר"ה מיקל לדיינא דאמר מקבלין אתון חד סהדי אלא אינון יימרון את לא תימר כן גי' הרב אלפס ז"ל:

לא [א] נחשדו ישראל על כך: גמ' רבי טבליי רבי אבינא בשם רב *בשבעת ימי המשתה שנו:

הלכה ח מתני' כיצד [ב] בודקין את העדים

היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן ומוציאין אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומר לו אמור האיך אתה יודע שזה חייב לזה *אם אמר הוא אמר לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהיא חייב לא אמר כלום עד [ג] ע'אמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז: גמ' רבי יוסי בשם רבי יוחנן אם היה מתכוין למסור לו עדות עדותן קיימת. *כיצד דנין הדיינין יושבין והנידונין עומדין והתובע פותח בדבריו ראשון שנאמר °מי בעל דברים יגש אליכם. *ומניין שהמוציא מחבירו עליו הראיה רבי קריספא בשם רבי חנניה בן גמליאל יגש אליכם יגיש ראיותיו. רבי יוחנן בעי *ביבמה מי מרדף אחר מי. התיב רבי לעזר והכתיב °ועלתה יבמתו השערה אמר רבי יוחנן יפה לימדני [ד] *רבי לעזר. רבי ברכיה ורבי חלבו רבי בא בשם רבי ינאי התובע תובע והנתבע משיב והדיין מכריע. אמר רבי סימון צריך הדיין [ה] לשנות טענותיהן שנאמר °ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת וגו'. רב הונא כד הוה חמי סהדי בכוונא הוה חקר [א]וכד הוה חמי הכן [ו] הוה מכוון. רב הונא [ז] מיקל לדיינא דאמר מקבלין עליכון חד סהיד אלא יימרון אינון. רב הונא כד הוה [ח] ידע זכו לבר נש בדינא ולא הוה ידע ליה הוה פתח ליה על שם °פתח פיך לאלם. רבי אבהו בשם רבי יוחנן המכמין עידיו אחורי גדר לא עשה כלום. כהדא חד בר נש אשגח למיגום גו אריסטון א"ל הב לי מה דאת חייב לי אמר ליה אין. בתר דקמון אמר ליה לי נא חייב לך כלום אמר ליה אית לי סהדין. אמר ליה לא אמרית אלא בגין דלא מיערבב מגוסתך. אתא קומי רבי אמי ומר הדא דמר ר' יוחנן *המכמין [ט] עדיו אחורי גדר לא עשה כלום:

הלכה

כג [א] מיי' פט"ז מהלכות עדות הל' ו סמ"ג לאוין רטו טוש"ע חו"מ סי' לג ס"א

כד [ב] מיי' שם פי"ז הל' ב סמ"ג לאוין ריז טוש"ע חו"מ סי' כח סעיף ח

כה [ג] מיי' פי"ז מהלכות טוען ונטען הל' א טוש"ע חו"מ סי' פא ס"ח

כו [ד] מיי' פ"ד מיבום הל' ב סמ"ג עשין נב טוש"ע אה"ע סי' קסו ס"א

כז [ה] ש"ע חו"מ סי' יז ס"ז

כח [ו] טוש"ע חו"מ סי' כח ס"י

כט [ז] טוש"ע חו"מ סי' יז ס"ח

ל [ח] שם ס"ט

לא [ט] מיי' פ"ז מטוען הל' ו סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' פא סי"א

תורה אור: שמות כד ב; דברים כה ז; מלכים א ג כג; משלי לא ח

מסורת הש"ס

סנהדרין כט

סנהדרין לא ע"ב וע"ש גירסת רש"י אם אמר הוא אמר לנו וכו' איש פלוני אמר לנו וכו' וע"ש פירושו משום דהוה עד מפי עד

(תוספתא' פ"ו) ב"ק מו (יבמות פי"ב) עי' סנהדרין לא ע"ב

שם כט

ציון ירושלים

אוכד הוי חמי הכן. עפ"מ נדחק בזה. הכל לא זכר שגרסת הרא"ש ובו"ת רמ"א סי' מה כד חמי סהדי הכן והכן והיינו שלא אמרו כולם מכוון הלשון רק זה אומר בנוסח זה וזה אומ' בנוסח א':

מראה הפנים

בשבעת ימי המשתה שנו. הכי קאמר רב התם בדף כ"ט ע"א ורבא אמר דוקא ביום ראשון כדפי' רש"י ז"ל והרמב"ם בסוף פי"ז מהלכות עדות לא כתב אלא סתם האוהב והשונא כשרין להעד ופסולין לדון ונראה דאף דאיכא כ"מ לדידן לענין לדון סובר הרמב"ם ז"ל דכל הא לא איתמר בגמרא אלא לענין עדות אליבא דר' יהודה אבל לענין לדון כיון דטעמא דמילתא משום דמקרבא דעתיה ומרחקא דעתיה הוא כל שהוא אוהבו או שונאו פסול הוא:

אם היה מתכוין למסור לו עדות עדותן קיימת מכאן למד הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות להשיב על בעל המאור ז"ל שכתב דהודאה בפני עד אחד לאו הודאה היא דהא מבואר הכא בהדיא דאם למסור לו עדות נתכוין מהני וכדעת הרמב"ם ז"ל בריש פ"ז מהל' טוען דזוקקו לשבועה הואיל ואמר דרך הודייה וכן דעת רוב הפוסקים ז"ל ומה שטען והאריך בזה הש"כ בסי' פ"א ככר יש להשיב על כל דקדוקיו ואין כאן מקום להאריך בזה כ"א כזאת אני אומר וזה שטען ואמר דאדרבה לשון הירושלמי משמע דבפני שנים קאמר מדנקט עדותן כנו"ן לשון רבים וע"ש ולא ידעתי מ"מ דקדק בנו"ן והסיפא דוקא ולא דקדק בלו ורישא דוקא ואלו באנו ללמוד מדקדוקים כאלה לא היו לומדים הראשונים ז"ל שום דין מהירושלמי וכבר היו מאירי עינינו גדולי הראשונים והאחרונים ז"ל יותר מורגלים בלשון הש"ם הזה והרים דבריו הם סומכין ממש ברוב המקומות דלפעמים מסיים בלישנא קייטא ותופס לשון רבים ביחיד או איפכא וכה"ג ועוד דאי כוונת ר' יוחנן אסיפא בפנינו הודה לו ומוסיף הוא דלריך שיהא מתכוין למסור וכו' היה לריך לשנות הכי והוא בשהיה מתכוין או הן דתימר ואם הוא ליסנא דאבל כאומר דבר והיפוכו וזה ברור הוא למי שרגיל בלשון הש"ם הזה ואלו היה מביא בעל המאור ז"ל לדקדק מכאן היינו לריכין לעיין אבל כיון שהוא ז"ל לא הזכיר מהירושלמי כלום והרמב"ן ז"ל מלא ראיה מבוארת כאן א"כ אין לנו להכריע יותר ומי יאמר קים לי נגד הראיות האלה והמבואר בש"ם דהכא:

ומנין שהמוליא מחבירו עליו הראיה. בבבלי פ"ה דב"ק דף מ"ו ע"ב פריך עלה רב אשי הא סברא הוא דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא אלא לנזקקין לתובע תחילה איצטריך:

יפה לימדני ר' לעזר. ככר באמרתי זה בפ' מלות חליצה הלכה ו' דכוונת ר' יוחנן הוא דלמאי דאמר בבבלי סוף פרקין דלמדו שיבמה הולכת אחר שיבם מדכתיב וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה ולא יליף לה כדהכא משום דמיבעי ליה למידרש מועלתה יבמתו יש לך יבמה שעולה לחלילה ואינה עולה לייבום ואיזו זו חייבי לאוין והיינו באלמנה לכה"ג מן הנשואין דאיכא עשה ול"ת אבל בשאר חייבי לאוין עולין לייבום מן התורה כמסקנת הש"ם דהתם וכמבואר ברים פ"ב דיבמות ובארתי ברים פ"ק דהתם בפני משה יע"ש אבל האי תלמודא יליף לה התם מדכתיב מאן יבמי ולא שמיאנה השמים והיינו דקאמר ר"י יפה לימדני דהשתא שפיר הוא דאילטריך לן למידרש לאלמנה לכה"ג דלריכה חליצה מקרא דמאן יבמי כדדרים התם וכתני רבי ישמעאל:

צריך הדיין לשנות טענותיהן. הרי"ף ז"ל הביא לזה וכן הרא"ש ז"ל ולהא דלקמן רב הונא כד הוה חמי וכו' וגרים שם בסוף הדבר וכד הוה חמי סהדי הכי והכי הוה מכוון ופי' שאם לא היו אומרים ממש בלשון א' אלא זה אומר בכה וזה אומר בכה לא חקר רק שתהא עדותן מכוונת בלא הכחשה ולפי הגי' אשר לפני פירשתיה:

רב הונא כד הוה ידע זכו לבר נש וכו'. הרמב"ם ז"ל כתב בזה בסוף פ' כ"א מהל' סנהדרין ולריך להתיישב בדבר זה הרבה שלא יהיה כעורכי הדיינין ומה שאמרו בפשיטות בהאי תלמודא בפ' מי שמת בסוף הלכה ד' ברם בהוא דאית דיניה עימיה אמר ליה מילתא היינו בשאין עומד לפניו לדון מיירי כדמוכחא הסוגיה התם אלא שבא לפניו בדרך שאלה ועלה ואם יודע שהדין עמו אז יאמר לו ובלבד שלא ילמד לו מתוך דבריו היאך לעשות וע"ש:

אתא קומי ר' אמי ואמר הדא דאמר רבי יוחנן המכמין עדיו וכו'. מזה למד הרמב"ם ז"ל לומר בריש פ"ז מהל' טוען המודה בפני שנים ואמר לשון בדרך הודיה ולא בדרך שיחה וכעין האי עובדא דהכא דמדמי לה להכמין עדים וכו' וכדאמר התם והכ"מ כתב דמהסיא דלעיל אם היה מתכוין למסור וכו' למד וכן פי' שם דמלו למד שהוא בפני התובע ומלבד שזה דחוק אלא דלפ"ז מאין למד דהודאה בפני עד א' מהני וכבר נתבאר לעיל בד"ה אם היה מתכוין וכו' מזה וכפי שיטת הרמב"ן ז"ל. ומשמע נמי דזה טען ואמר משטה הייתי בך כדהשיב לו לא אמרית וכו' ומפני בזה תכפו וכדעת רוב הפוסקים ז"ל הביא הטור בסי' פ"א דלא מהני טענת השטאה אלא כשתכפו ואין כאן מקום להאריך:

אף

שנוי' נוס' אות (פ"י) אליכם נמקרא אליהם. (פמ"ז) סהדי בד"ו סהדו. (פכ"ב) ליה לי נא בד"ו לית לי נא.

גליון אפרים

וכד הוי חמי הכן הוה מכוון. בגליון ירושלים מגיה וכד הוי חמי הכן והכן וכהגהתו כן הוא להדיא לקמן פ"ד ה"א:

מסורת הש"ס: סנהדרין ג ע"ב · שם ה ע"ב · (יומא פ"ד שביעית פ"ד) יומא סב · שבועות לא · סנהדרי' כז ע"ב

הלכה ט מתני' היו מכניסין את השני. דבשעת בדיקת הראשון לא היה שם כדתנן במתניתין דלעיל: יוסיפו הדיינין. שנים ונמלאו יש כאן חמשה ונושאין ונותנין בדבר: **גמ'** שעירים. ולקח את שני השעירים כתיב מיעוט שעירים וכו' שוין במראה ובקומה ובדמים וכל אלו ברייתות בספר' וספרי הן וגרסינן מקלת הסוגיא בפ"ו דיומא וכל הסוגיא לקמן בפ' שבועת העדות: והכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב. ומעתה נדרוש ג"כ שיהו שני בעלי הדינין שוין במדרגתן והא קרא לא משמע הכי דכתי' לא תטה וגו' וא"כ הוא דן עם חבירו שאינו גר ואינו יתום אלא שני מופנה הוא לג"ש דאשה וקטן פסול לדון: ונאמר להלן וישארו שני אנשים. במחנה ובסנהדרין כתיב: ולא מעידה. לשון שאילה הוא אם אשה פסולה נמי להעיד: ונאמר להלן. על פי שנים עדים יקום דבר: אף כאן על פי שני עדים. כלומר דאף כאן בעדים הכתוב מדבר דועמדו שני האנשים בעדים זוממין משתעי וכתיב אנשים ולא נשים והשתא לא אילטריך ג"ש דפסולה לדון דממילא נפקא לן דמכיון דפסולה להעיד פסולה לדון כדתנן בפ' בא סימן כל הכשר לדון כשר להעיד: א"כ מה ת"ל שני. כלומר דנהי דשני אילטריך לג"ש ללמוד דבעדים הכתוב מדבר מ"מ בהאי קרא גם בבעלי דינין משתעי כדכתיב אשר להם הריב וא"כ שני אבעלי דינין נמי קאי דלא מפקינן קרא ממשמעותיה לגמרי ולענין מאי נאמר שני עליהן שהרי שלשה ג"כ באין לדין: שלא יהא אחד עומד וכו'. שיהיו שניהם שוין לפניך: אף הנידונין וכו'. דאע"ג דאם רצה להושיב את שניהן מושיב מיהו בשעה שמקבלין דינן והיינו שעת גמר דין שאומרים להן אתה זכאי אתה חייב צריכין הן לעמוד דקרא בבעלי דינין נמי איירי: לא יומתו אבות בעדות בנים. האחין שהן שתי אבות לא יומתו בעדות ביניהם וקרא דכתיב אבות לשון רבים באחין משתעי ולפי שהן קרובין מן הכל: מיכן שלא יהו עדים קרובין של נידונין כ"ל לומר. וכן הוא בשבועות: ומנין שלא יהו עדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן וכו' כצ"ל. דהכא שייכא להא ובספרי הדפוס נתחלפו השיטות: אם את אומר כן. שיהו העדים קרובים זה לזה לא נמלא שיהיה האחד נהרג על פיו של השני קרובו שהרי עדותו עמו גרם לו שיהרג ואי לאו דאסהיד עמיה לא הוה מיקטיל דהא עד שיזומו שניהן בעינן: ומניין שלא יהו העדים קרובים של דיינין הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהם נהרגין. שהרי הדיינים מקבלין הזמה עליהן ונמלאו נהרגין על פי קרוביהן:

ומניין

כתיב לא יומתו אבות וגו' כו' לא יומתו אבות בעדות בנים שלא יהו העדים קרובים לבע"ד ומניין אף הדיינים שנאמר ובנים לא יומתו על אבות כן גי' הרב אלפס ז"ל. מנין שלא יהא העדים קרובין של נידונין המודפס בספרים אינו מוגה ולפי הרב אלפס ז"ל לא גרסינן כלל ומנין שלא יהא העדים קרובין לדיינים הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהם הם נהרגין. ומניין שלא יהא העדים קרובים זל"ז הגע עצמך שאם הוזם א' מהם כלום נהרג עד שיוזם חבירו אם אומ' את כן לא מפיה' הם נהרגין ומנין שלא יהא הדיינים קרובים זל"ז כן גי' הרב אלפס ז"ל:

אין

תורה אור

הלכה ט מתני' היו מכניסין את השני

ובודקין אותו נמצאו דבריהן מכוונין נושאין ונותנין בדבר *שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי חייב אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין *ואפילו שנים (ויקרא טז) זכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין: **גמ'** *מיעוט *שעירים שנים מה תלמוד לומר שני שיהו שניהן שוין. כבשים מיעוט כבשים שנים מה ת"ל שני שיהו שניהן שוין. מיעוט צפרים שנים מה תלמוד לומר שתי שיהו שוות. מיעוט חצוצרות שתים מה תלמוד לומר שתי שיהו שוות. (דברים יט) התיב רבי חגי לרבי יסא והכתיב ועמדו שני האנשים מעתה מיעוט אנשים (שם כד) שנים מה תלמוד לומר שני שיהו שוין והכתיב לא תטה משפט גר יתום הרי גר דן עם מי שאינו גר יתום דן עם מי שאינו יתום. אם כן למה נאמר שני. (במדבר' יא) מופנה להקיש ולדון ממנו גזירה שוה. נאמר כן שני ונאמר להלן וישארו שני אנשים מה להלן אנשים ולא נשים אף כאן אנשים ולא נשים ולא קטנים. הרי למדנו שאין האשה דנה ולא מעידה. ר' יוסי בי ר' בון בשם רב יוסף נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן על פי שנים עדים אף כאן על פי שנים עדים אם כן מה ת"ל שני שלא *יהא אחד עומד ואחד יושב אחד אומר כל צורכו ולאחד אומר לו קצר דבריך. א"ר יהודה שמעתי שאם רצה הדיין להושיב את שניהן מושיב. רבי ישמעאל אומר אומרין לו לבוש כשם שהוא לבוש או הלבישהו כשם שאת לבוש. אמר רבי בא בשם רב הונא צריכין (דברים יט) העדים לעמוד בשעה שמעידין שנאמר ועמדו שני האנשים. רבי ירמיה בשם (שם) רבי אבהו אף הנידונין צריכין לעמוד בשעה שמקבלין דינן שנאמר אשר (שם כד) להם הריב לפני ה'. כתיב לא יומתו אבות על בנים והלא כבר נאמר איש (שם) בחטאו יומת מה ת"ל לא יומתו אבות על בנים. לא יומתו אבות בעדות *בנים ובנים לא יומתו בעדות אבות. מניין שלא יהו העדים קרובין של נידונין ומניין שלא יהו העדים קרובין זה לזה. הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהן נהרגין. ומניין שלא יהו העדים קרובין של דיינין הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן כלום נהרג עד שיוזם חבירו. אם את אומר כן לא היה נהרג על פיו.

ומניין

עין משפט נר מצוה:
לב א מיי' פ"ז מהל' עדות הל' ב סמ"ג לאוין רי"ג טוש"ע חו"מ סי' כח סע"ו
לג ב מיי' פ"ח מהל' סנהדרין ה"ב סמ"ג עשין לח טוש"ע שם סי' יח ס"א
לד ג מיי' פי"א מטומאת צרעת הלכה ג
לה ד מיי' פ"ט מעדות הל' א טוש"ע שם סי' לה ס"ד
לו ה טוש"ע שם סי' ז ס"ד
לז ו מיי' פכ"א מסנהדרין הל' ג טוש"ע שם סי' יז ס"א
לח ז מיי' שם טוש"ע שם וסי' כח ס"ט
לט ח טוש"ע שם סי' לג סי"ז
מ ט טוש"ע שם

מראה הפנים

אף כאן אנשים ולא נשים וכו'. נראה דאיכא בינייהו אם נפקא לן מקרא דאשה לעדות פסולה היא והכ"ע ס"ל דמסתמא דמהני' דנדה אליבא דכ"ע אתייא ואפי' לרבנן דר"מ כדלקמן ותנן התם כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון וא"כ למאן דיליף ג"ש מוישארו שני אנשים דאשה פסולה לדון אכתי דפסולה לעדות לא ידעינן דיש כשר להעיד וכו' ולר' יוסי בר בון דיליף מג"ש דבעדים הכתוב מדבר וכדאמר בבבלי ריש פ' שבועת העדות א"כ כד ילפינן דאשה פסולה להעיד ממילא ידעינן דפסולה לדון דכל הכשר לדון וכו' וכדמוכחא הסוגיא דנאמר כאן שני דקאמר רבי יוסי ב"ר בון אעדות ואדין קאי. והתוס' בפ"ק דב"ק ד' ט"ו ע"א ד"ה אשר תשים לפניהם כתבו דממתני' דנדה ליכא למיפשט דאשה פסולה לדון די"ל דבאיש איירי כל איש הכשר לדון וכו' וכן כתבו עוד בנדה דף נ' ע"א וסיימו שם ובירושלמי פוסל אשה לדון אית דילפי מועמדו שני אנשים שני מעל פי שני עדים ואית דילפי מוישארו שני אנשים במחנה ונראה כוונתם הא דמספק' להו השתא אם אשה פסולה לדון אם לא ולא ילפי מסוגית הש"ס דהכא דלא מפרש לה להאי מתני' כפירושם דמעיקרא דבאיש איירי משום דלשיטתייהו אזלי וזה דאף דמוכח מהכא דהש"ס מפרש להמתני' דבסתמא איירי ולא באיש דוקא וכדפריש' בפנים מהא דקאמר א"כ מה ת"ל שני דמכיון דנפקא לן דאשה פסולה לסעיד ממילא פסולה לדון כמתני' דנדה הפ"ה איכא למידחי דההיא מתני' ר"מ היא ולא רבנן כדכתבו שם לקמן ד"ה ור"מ היא דמתני' ע"כ כרבנן לא מיתוקמא דהא קתני כל הכשר לדון כשר להעיד והרי סומא בשתי עיניו לרבנן דכשר לדון דהא לא מקשי ריכים לנגעים ואלו להעיד פסול מאו רואה. ולפירושם זה דהא דקאמר התם ומני ר"מ היא לאו אסיפא בלחוד קאי אלא אכולא מתני' דרישא נמי לא אתיא כרבנן וא"כ לא פשטינן מידי מהרישא דמתני' גם לענין אשה אם פסולה לדון דלדידהו לרבנן לית להו האי כללא כלל וכל זה לשיטתם הוא אבל לגי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל דס"ל דסומא בשתי עיניו פסול הוא לדון וכמ"ש בפ"ב מה' סנהדרין וא"כ רישא דמתני' ככ"ע אתי' ושפיר מוכחא מהאי מתני' דאשה פסולה לדון לכ"ע וכסברת הש"ס דהכא. וכבר כתבתי מענין זה בפ"ע דנדרים הל' א' דלפי' הרמב"ם ע"כ דגם לרבנן אית להו היקישא דריבים לנגעים לענין סומא בשתי עיניו דאל"כ מנא להו למיפסל והקשיתי שם על הוכחת כ"י בפרקין דרצה להכריע מפ' מלות חלילה וע"ש:

ומנין שלא יהו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן וכו'. כמו שהגהתי בפנים כן הוא הנכון וכך היא גי' הרי"ף ז"ל שהביא כל זה. ונראה דלא הביא הוא ז"ל ללמוד מכאן גם לענין הטעם שלא יהו עדים קרובים זה לזה כדאמר הכא דהאי כסברת רמי בר חמא היא בבבלי פרקין דף כ"ח ע"א וכבר דחי לה רבא התם להאי סברא ממתני' דפ' חזקת הבתים דמוכח דאמרי' הזמה מעלמא אתי ויליף מובנים אפי' בנים לעלמא ולא הביא להאי דהכא אלא ללמוד דהעדים לא יהיו קרובים להדיינים ומטעם דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה ונלמד מכאן גם לענין דאין עד נעשה דיין דהטעם משום הכי הוא כדכתבו התוס' בכמה מקומות ובפרק החובל דף ל' ע"ב ד"ה כגון שראוהו בלילה מביאין לכמה טעמים ועל הטעם הזה הקשו דאלא מעתה עדים הקרובים לדיינים לא יעידו בפניהם ע"ש והכא קאמר בהדיא דבאמת לא יעידו מהאי טעמא שאם הוזמו לא מפיהם הם נהרגין וא"כ עדות שאי אתה יכול להזימה היא

ומעתה

ציון ירושלים אף כאן אנשים ולא נשים. ע' תוס' ב"ק ד' טו ובכמה מקומות שפלפלו אם נשים כשרות לדין. והנה זה רבות בשנים אשר הרב הגאו' מ' מרדכי ראבין ז"ל ראב"ד ומ"ץ פה ת"ל הקש' אותי קושיא חמורה ונדפס על שמו בס' פר"ת סי' מו דאמאי לא הביאו תוס' ראיה מהא דאמר בגיטין ד' ה ע"ב דאמרו זימנין דמייתי לה איתתא וסמכו לה הרי דנשים פסולות בקיום שטרות אף דדין הוא. ובאמת שקושיא גדולה הוא. ומה שרצה ליישב ונדפס ע"ש דהכוונה שהיא בעצמה תביא ופסולה משום נוגע. במתכ"ת הא הת ס' במקומו כתבו דסגירסא זימנין דמייתי לי' איתתא וע' מהרש"א ומהר"ם לובלין שכוונתם לבלול גרסת האלפס זימנין דמייתא בעצמה א"כ הקושיא במקומה ובמתכ"ת הפר"ת שם שקרא והעה כוונת התוס' שם לדברים אחרים דחוקים כאשר יראה המעיין ולא הזכיר דברי מהרש"א ומהר"ם הנ"ל גם בחדושי מהרש"א ומהר"ם באלפסי דהתם הוא דהם פסולים לדין ואני אמרתי דהנה בהא דאמרו הא ברבנן עד נעשה דיין והיינו קיום שטרות דרבנן כתב. הפ"י אף דאם שבע"ד בעצמו מערער דעת רבינו אביגדור דבעי קיום מה"ת וכאן החשש שמא יבא הבעל ויערער מ"מ כ"ז שלא בא וערער שני בעדות זה. דהקיום אינו רק מדרבנן א"כ גם אח"כ אף שיבא ויערער כל שנתקיים עדותן עדות וכעין מ"ש הכ"ש סי' קמב ס"ק ב' וזהו כיון דגם אח"כ לריך לבא עכ"פ מכח עד נעשה דיין ולעדות בוודאי אשה פסול כל שצריך קיום מה"ת ככה"ג בוודאי עד לא נעשה דיין דבשלמא כשלא בא וערער הקלו בענינה דסגי אף בעדות אשה. וכזה בוודאי כשיבא בעל ויערער לא יועיל. ולכך לא הביאו התוס' מכאן ויותר מ"ש כאן הארכתי בעניינים שוגים והכ"מ: מנין שלא יהיו העדים קרובים של נדונים, עי' בר"ן כתובות סוף פ"ב ובשטמ"ק שם שהאריכו בזה. ועש"ת גוב"י מהד"ק אהע"ז סי' ע"ב:

שנויי נוסחאות (פי"ג) כן גד"ו כאן.

כבר לאדן

אף הנידונין צריכין לעמוד. הר"ן פרק שבועת העדות: כתיב לא יומתו וכו'. הר"ן פ"ב דכתובות והרא"ש פרק זה בורר? פרק יש נוחלין:

אמרי ברוך

במראה הפנים ד"ה ומנין שלא יהו וכו'. מהאי טעמא וכו'. נ"ב ז"א דטעם של הירושלמי הוא משום דילפינן מולא יומתו אבות וגו' שלא יהא גרם מיתה לעדים מפי קרוביהם והתוס' מפלפלים על טעם בי"מ נבי אין עד נעשה דיין דהדיינים לא יקבלו הזמה ע"ש עצמם ולזה כתבו התוס' דגם אם העדים קרובים לדיינים אינם יכולים להעיד וכו' ותורף הכוונה אע"ג דהבבלי חולק על הירושלמי כדברי רבא דהזמה מעלמא אתי ובזה אולא לטעמו של הירושלמי וכמבואר באריכות בהרב אלפסי סוף פרק ב' דכתובות מ"מ לפי סברת י"מ איכא טעם אחרינא שלא יהיו העדים קרובים לדיינים וכיון דאותו בית דין לא יקבלו הזמה עליהם:

ומניין שלא יהו [א] הדיינין קרובין זה לזה. אמרה תורה הרוג על פי עדים הרוג על פי דיינין מה עדים אין קרובין זה לזה אף דיינין אין קרובין זה לזה. אין לי אלא אבות ובנים שאר קרובין מניין א"ר זעירא ובנים לרבות שאר קרובין. עד כדון כרבי עקיבה כרבי ישמעאל מניין תני רבי ישמעאל ושפטו (במדבר לה) העדה והצילו העדה שלא יהא העדה לא קרובי מכה ולא קרובי מוכה. א"ר יוסי אם אתה אומר כן נמצאת אומר בית דין גואלי הדם מיכן שלא יהו הדיינין קרובי הנידונין. ומניין שלא יהו העדים קרובי הנידונין אמרה תורה הרוג ע"פ עדים הרוג על פי דיינין מה הדיינין אינן קרובי הנידונין אף העדים לא יהו קרובי הנידונין. ומניין שלא יהו העדים קרובין זה לזה. הגע עצמך שהוזמו לא מפיהן הן נהרגין *בכשירים ולא בפסולים. שנאמר אם לא יגיד (ויקרא ה) ונשא עונו את שמגיד וחבירו משלם ממון יצא [ב] פסול שאפילו מגיד אין חבירו משלם ממון. בפני בית דין להוציא עד אחד בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשנים. יכול יהא חייב תלמוד לומר ראה או ידע את שהוא כשר להעיד עדות תורה יצא עד אחד שאין כשר להעיד עדות תורה. *שלא [ג] בפני ב"ד אם לא יגיד ונשא עונו את שמגיד ומשלם ממון יצא חוץ לב"ד שאפילו מגיד אין חבירו משלם ממון. ומניין לשני עדים הוא ועד אחד הרי כאן שנים וכר' ישמעאל דר' ישמעאל אמר כל מקום שכתוב *בתורה עד סתם הרי הוא בכלל שני עדים עד שיודיעך הכתוב שהוא עד אחד. אשכח תני רבי ישמעאל עד אחד מהו לחייב עליו משום שבועת ביטוי. איפשר לומר אחר ראוי לצרפו ולחייבו משום שבועת עדות ואת מחייבו משום שבועת ביטוי. קרוב מהו לחייבו עליו משום שבועת ביטוי.

ייבא

עין משפט נר מצוה

מא
א טוש"ע חו"מ סי' ז ס"ט וכהג"ה

מב
ב טוש"ע חו"מ סי' כח ס"א

מג
ג מיי' פ"ט מהל' עדות הל' יג

מסורת הש"ס

שבועות ל

שם לג

פ' סוטה ב

תורה אור

ושפטו – במדבר לה

אם לא יגיד – ויקרא ה

רידב"ז

אין לי אלא אבות ובנים שאר קרובין מנין אמר רבי זעירא ובנים לרבות שאר קרובין עד כדון כרבי עקיבא פי' כר"ע דדריש ווין כדאיתא במס' יבמות דף ס"ח ע"ב ודף ס"ט ע"א ובמס' סנהדרין דף כ"ח ע"ב ע"כ מרבינן מואו דובנים שאר קרובין אבל כר' ישמעאל מנין תני ר' ישמעאל ושפטו העדה והצילו שלא יהא העדה כדמסיק אמר ר' יוסי אם אתה אומר כן נמצאת ב"ד גואלי הדם כו' והכא לא כתיב בנים אלא גואלי הדם:

בכשרים ולא בפסולין קאי על דינין של הלכות עדות בר"פ שבועות העדות ומסיק כאן כמה הלכות עדות דהא דשבועות העדות נוהגין בכשרים דווקא ולא בפסולין משום שנאמר אם לא יגיד ונשא עונו את שמגיד שלא בפני ב"ד א"ל יגיד ונשא עונו את שמגיד ומשלם ממון יצא חוץ לב"ד שאפילו מגיד אין חבירו משלם ממון. פי' ע"פ מה דגרסינן בבבלי במס' שבועות דף ל"ב ע"א כפירה בב"ד מנלן אמר אביי א"ק אם לא יגיד ונשא עונו לא אמרתי לך אלא במקום שאילו מגיד זה מתחייב זה ממון ופירש רש"י ז"ל דכיון דקפיד קרא אהגדה מסתמא אהגדה חשובה קפיד דהיינו בב"ד עכ"ל ז"ל. וקשה לי להבין הלא הגמ' פריך דילמא האי לא יגיד דכתיב בקרא היא אפילו חוץ לב"ד ומנין לן דהקרא מיירי בב"ד א"כ לפ"ז הי' לי' לאביי לתרוצי דמסתברא דמיירי בב"ד דהיא הגדה חשובה ואמאי מביא הקרא אמר אביי אמר קרא א"ל יגיד ונשא עונו לא אמרתי לך אלא במקום שאילו מגיד זה כו' ומצאתי ת"ל בריטב"א ז"ל שמפרש כך וז"ל ז"ל ויותר נראה לי דא"ק אם לא יגיד ונשא עונו מכלל דהגדה בב"ד היא שיש בה חיוב ממון ואינו יכול להחזיר ולהגיד דאי לא נשיאת עון למה עכ"ל ז"ל ועוד מאריך הריטב"א ז"ל לקמן בגמ' דע"כ אביי יליף לה מן הקרא ולא מן הסברא. עיי"ש ולכאורה בלא קרא דנשיאת עון ידעינן ע"כ דבב"ד היא דאי חוץ לב"ד אמאי חייב קרבן הא יכול לחזור ולהגיד. ז"א דחייבו רחמנא קרבן משום שנשבע לשקר. אע"ג דלא עשה עון גזילה דלא תחייב שום אדם על ידו מ"מ חטא על השבועה כדכתיב ונפש כי תחטא וגו' א"ל יגיד אבל מדמסיים הכתוב ונשא עונו מכלל דנתחייב זה ע"י העד שלא הגיד דאם בחוץ לב"ד דיכול לחזור ולהגיד הרי דלא נתחייב זה א"כ נשיאת עון למה וכן איתא בת"כ לא אמרתי אלא במקום שאין מגיד נתחייב זה בממונו ואיזה זה ב"ד והיא כוונה אחת לדברי אביי ואביי נמי ה"ק לא אמרתי אלא במקום שאם היה מגיד היה מתחייב זה ממון והשתא שלא הגיד נתחייב זה וכ"כ התוס' ז"ל במס' ב"ק דף נ"ו ע"א ד"ה פשיטא וכן מפרש המהרש"ל ז"ל שם ובזה יאיר עינינו מה דבסמוך:

אשכח תני ר' ישמעאל ב' עדים כן הגי' במס' שבועות:

תני

פני משה

ומניין שלא יהו הדיינין קרובין וכו'. וקאמר דמהקישא אתיא: עד כדון כר' עקיבא. זו דברי ר"ע דדריש לה מקרא דלא יומתו בהאי ברייתא דלעיל: כר' ישמעאל. אבל ר' ישמעאל דריש לה מדרשא אחריתי. ול"ל לגרוס מנין וכן לא איתא בשבועות: שלא יהא העדה לא קרובי מכה וכו'. כדמפרש לה ר' יוסי שאם אתה אומר כן שיהו קרובין למוכה נמצאת אומר שב"ד בעצמן הן גואלי הדם וקרא כתיב ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם והשתא נפקא לן ג"כ שלא יהו קרובי מכה שמסתמא הן יהפכו בזכותו וכתיב ושפטו העדה והצילו העדה מה עדה השופטת צריך שלא יהו קרובי המוכה אף עדה המצלת לא יהו קרובי המכה ומיכן שלא יהו הדיינין כלן קרובי הנידונין: ומנין שלא יהו העדים וכו'. כדלעיל: בכשרים ולא בפסולין. מתני' דפ' שבועת העדות היא ואגב דגרים התם לפרשה גריס לה נמי הכא ומייתי לכל הסוגיא: יצא פסול שאין בעדותו כלום. ואם לא הגיד אינו חייב: בפני ב"ד. קתני התם דאינן חייבין עד שישביע עליהן בפני ב"ד ולהוציא נמי עד אחד שאין הגדה שלו בפני ב"ד מהני לחיוב ממון: כשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשנים. דמהני עדותו לחיוב ממון: יכול יהא חייב. בקרבן שבועה אם לא הגיד: ת"ל והוא ראה או ידע אם לא יגיד וגו' את שהוא כשר לעדות מן התורה. והן שני עדים יצא עד אחד שאין כשר מן התורה להעיד בלבדו ואפי' קבלוהו עליהם כשנים פטור: שלא בפני ב"ד. קתני התם לחכמים דלעולם אינו חייב דמקום כשהוא מגיד משלם זה ממון בעינן. יצא חוץ לב"ד שאין הגדתו מחייבו ממון לזה ויכול הוא לחזור מדבריו בב"ד: ומנין לשני עדים. דוקא הא קלא והוא עד כתיב: ת"ל והוא עד הרי כאן שנים וכר' ישמעאל. והכי גרסינן לה בשבועות: הרי הוא בכלל שנים. הרי משמעות הכתוב שהן שנים עד שיפרוט לך הכתוב שהוא עד אחד כדכתיב לא יקום עד אחד באיש ומדפרט הכתוב כאן אחד ש"מ דבכל מקום שנאמר עד סתם שנים במשמע: אשכח תני ר' ישמעאל שני עדים. כצ"ל וכן הוא בשבועות. כלומר עד כאן מלינו מדרשת ר' ישמעאל דדוקא בשני עדים הוא דחייבינן בשבועת העדות: עד א' מהו לחייב עליו משום שבועת ביטוי. דהכי דמשבועת עדות פטור הוא שאין בהגדתו לחיוב ממון כלום מיהו הא קא מיבעיא לן אם הוא חייב קרבן שבועה משום שבועת ביטוי לשעבר שכפר בזה שהשביעו וכגון ששגג בקרבן כדין שבועת ביטוי לשעבר שאומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל א"י שחייבין עליה קרבן: איפשר לומר. בתמי' ה"ז אחר ראוי לצרפו עמו לענין עדות ואם יכפור גם האחר ראוי הוא לצרפו לענין חיוב שבועת העדות והיאך את מחייבו משום שבועת ביטוי הא שבועת הביטוי אינה נוהגת אלא בשבועה שאין הדיינין משביעין אותה: קרוב. שאין שייך כלל בשבועת העדות מהו שיהא חייב בכפירתו משום שבועת ביטוי:

ייבח

מראה הפנים

ומפתה גם לענין עד נעשה דיין אמרינן להאי טעמא ויש נ"מ בין הטעמים שכתבו התוס' שם כנראה מדבריהם וכן לענין עד הרואה כד"נ דלטעמא דכיון דחזו דקטיל לא מצו למיהפך בזכותיה אין עד הרואה נעשה דיין ולטעמא דעדות שאי אתה יכול להזימה א"כ דוקא עד המעיד הוא דאינו נעשה דיין וכבר נתבאר מזה לעיל בפ"ק הלכה א' ד"ה סנהדרין שראו ע"ש. ואתשובה להרמב"ן ז"ל הרחיב הדיבור בענין זה יע"ש סי' קי"ב ואין להאריך: תני ר' ישמעאל ושפטו העדה והצילו העדה. נראה דאיכא נ"מ בין דרשת ר' עקיבא לר' ישמעאל דלר"ע דיליף מקרא דלא יומתו א"כ אין לי אלא קרובי האב דאבות כתיב וכדקאמר התם לקן דרשא דאתיא כר"ע שם אשכחן קרובי האב האם מנלן אמר קרא אבות אבות אם אינו ענין לקרובי האב תניהו ענין לקרובי האם ומש"ה קרא הרמב"ם ז"ל בריש פ' י"ג מהל' עדות לקרובי האם פסולים מדבריהם דלא אתייא אלא כאם אינו ענין כדכתב הכ"מ שם אבל לדרשת ר' ישמעאל דהכא דיליף מקרא דושפטו העדה א"כ קרובי האם מדאורייתא כמו קרובי האב דכשתא דדרשינן שלא יהו הב"ד גואלי הדם ודברי הרמב"ם אליבא דר"ע הן כדרשת סוגיא דהתם:

קרוב מהו לחייבו עליו משום שבועת ביטוי וכו. פלוגתא דרב ושמואל אם אומרין חייבין משום שבועת ביטוי או לא בבבלי סוף שבועות. ומשמע מהכא דמדמי לה דין קרוב לפלוגתייהו ולרב מיחייב כמו התם ולשמואל פטור וא"כ למאי דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' שבועות כרב דחייבין משום שבועות ביטוי ונתן הכ"מ טעם דהלכתא כוותיה דרב באיסורי. ויש עוד טעם לפסק זה דהא דשמואל אידחי ליה מסתמא דהש"ס בפ' המפקיד דף ל"ו ע"א דלא אתיא כשמואל וכדכתבו התוס' שם על הא דקאמר לאפוקי מדר' אמי וסה"ד דהוי מצי למימר לאפיקי מדשמואל. וא"כ גם לענין קרוב לרב חייב משום שבועת ביטוי וכך הם דברי הרמב"ם בדיני שבועת העדות בפ"ט שכתב שם הל' י"ד כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי וזה קאי אכל הדינים שנזכרו שם ובפ' שלאחריו וע"ש שדקדק וכתב בקרוב ובעד אחד פטור משבועת העדות וא"כ בשבועת ביטוי חייב. ומיהו הא דעד אחד דקאמר הכא בפשיטות איפשר לומר אחר ראוי לצרפו וכו' ואת מחייבו משום שבועת ביטוי. ולכאורה האי כר' אמי היא דאמר התם כל שבועה שהדיינים משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי ומכיון דאידחו ליה דברי ר' אמי התם נדחה נמי הפשיטות דהכא ויש לחלק בין ראוי הוא לשבועת הדיינין כמו בעד א' דמטעמא אחרינא יש לפוטרו דכיון דראוי לצרפו ויתחייב משום שבועת העדות וא"כ הוי בכלל הא דאמרי התם בדף כ"ה ע"ב תרתי לא מצית אמריתו דלאחת מאלה כתיב ואי אתם מחייבו שתים וכדכתב הרמב"ם שם אלא דכבר נתבאר לעיל דמשמע מדבריו דלא פסק כהן דהכא בעד אחד ושאני התם שכבר חלה עליו שבועת העדות:

רבי,

שנויי נוסחאות (סכ"מ) אחד נד"ו אחר.

גליון אפרים

עד כדון כר"ע (דדרש וי"ו) כר' ישמעאל דלא דריש וי"ו. וכבר כתבתי כן בפ"ס דסוטה ובקדושין פ"א ופ"ד:

מסורת הש"ס

(שבועות פ"ח) שבועות מט ע"ב

סנהדרין ל וס"ג

שם ע"ב

שם

ייבא כהדא דמר רבי בא בר שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה נמצא שלא נתן מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. או כהדא אמר לו *היכן [א] *שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד משביעך אני ואמר אמן פטור. רב אמר פטור משבועת פיקדון וחייב [ב] בשבועת בטוי א"ר יוחנן מאחר שמצוה להפיסו אין חייב משום שבועת ביטוי. על דעתיה דרב אינו מצוה להפיסו מפייסו על האמת ואינו מפייסו על השקר. תני רבי ישמעאל ונשא עונו קרבן מנן ליה בית דין ילפין אגדה אגדה מה אגדה שנאמר להלן בית דין אף כאן בית דין. כהדא אין מקבלין *עדים אלא אם כן ראו שניהן כאחת. רבי יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה [ג] אחר זה. רבי ירמיה בשם רב מודין חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעידי *בכורה ובעידי חזקה. רבי בא בשם רבי ירמיה אף בעידי סימנין כן. מה דפשיטא בשזה אומר *ראיתי שתי [ד] שערות בגבו וזה אומר ראיתי שתי שערות בגפו. אחד אומר ראיתי שערה אחת בגבו ואחד אומר ראיתי שערה אחת בכריסו ולא כלום כל שכן גבו וגפו. שנים אומרים ראינו שערה אחת בגבו ושנים אומרים ראינו שערה אחת בכריסו. רב יוסי ורב הושעי' בר רב שמי חד אמר פסול וחד אמר כשר. מאן דמר פסול כמעיד על חצי סימן ומאן דמר כשר אני אומר שמא נשרו. אחד אומר שתי שערות בגבו ואחד אומר שתי בכריסו ר' בא אמר דברי הכל כשר א"ר חגיי ד"ה פסול ר' יוסי אומר במחלוקת. א"ר לרבי חגיי הא רבי יודן אמר דכוותי. א"ל ועל רביה אנא פליג כל שכן עלוי. א"ר מנא יאות א"ר חנא אילו שטר שחתום בארבעה חותמות זה מעיד על שנים וזה מעיד על שנים וקרא עליו ערער שמא כלום הוא. ואין כל חתימה צריכה שני עדים

והכא

ייבא כהדא וכו'. מסקנת הבעיא היא כלומר מי נימא דפשטינן לה מדשמואל דאמר בעינן בשבועת ביטוי מילתא דאיתא בלשעבר ובלהבא ואם אמר שבועה שנתן פלוני לפלוני ונמצא שלא נתן פטור מאחר שאין בידו לבא שאינו יכול לומר השבועה להבא שבועה שיתן פלוני לפלוני אין בידו נמי לשעבר דמילתא דליתא בלהבא ליתא בלשעבר וה"נ הרי אינו יכול להשביעו להבא לכשיהיה יודע לו עדות וא"כ ליתא נמי בלשעבר: או כהדא וכו'. או דילמא כדרב דס"ל דלא קפדינן בשבוע' ביטוי אלא דליהוי מילתא דאיתיה בלאו והן אבל בלהבא לא קפדינן כדאמר על האי מתני' דלקמן: אמר לו. לש"א היכן שורי וכפר בו וא"ל איני יודע מה את סח והוא שמת או נשבר וכו' דתנן בסוף דשבועות דפטור משבועת הפקדון הואיל ולא כפר ממון בשבועה זו דבלאו הכי ש"ח פטור מכולן ואמר רב עלה דפטור משום שבועת הפקדון אבל חייב הוא משום שבועת ביטוי ואע"ג דליתי' בלהבא שהרי אין בידו לשבע אם ימות או לא ימות וה"נ אע"ג דליתיה בלהבא יהא חייב משום שבועת ביטוי ולא איפשיטא עד לקמן: ר' יוחנן. פליג אדרב גבי שבועת הפקדון דמאחר שמצוה על הנפקד לפייסו להמפקיד שאע"פ דמדינא פטור הוא מ"מ מצוה שיפייסו על שנאבד ממונו על ידו וכיון דמפייסו לזה שוב אינו חייב משום שבועת ביטוי שכפר בו בתחלה: על דעתיה דרב אינו מצוה להפיסו. וכי לא מודה רב דעכ"פ מצוה עליו לפייסו: מפייסו על האמת ואינו מפייסו על השקר. כלומר ודאי דמצוה לפייסו אלא דיכול הוא לפייס אותו על האמת אשר אתו שהפקדון נאבד ממנו ואינו חייב בדבר ומפייסו בכל מה שיכול אבל אינו יכול לפייסו על השקר שכפר בו בתחלה ונשבע לשקר דבזה לא שייך פיוס והלכך חייב משום שבועת ביטוי: ;תני ר' ישמעאל ונשא עונו קרבן. כלומר דר' ישמעאל כרב ס"ל דאף דבמקום דלא שייכא שבועה דאיתי' בדידיה כגון בשבועת הפקדון דלעיל מיחייב משום שבועת ביטוי וכן נמי לענין בעיא דלעיל קרוב מהו שיהא חייב משום שבועת ביטוי והשתא פשיט לה מדר' ישמעאל דונשא עונו כתיב מכל מקום בעי קרבן לכפרה ואם אינו חייב משום שבועת עדות דלאו בר הגדה הוא מיחייב הוא משום שבועת ביטוי: מנן ליה בית דין. כלומר בכה"ג דלאו בר הגדה הוא וליכא למילף דבמקום שהוא מגיד חבירו משלם ממון בעינן כדילפינן לעיל ומנין שעכ"פ שיכפור בפני ב"ד בעינן: ילפין אגדה אגדה. כתיב הכא אם לא יגיד וכתיב בזקן ממרא והגידו לך את דבר המשפט מה להלן ב"ד אף כאן בית דין: כהדא. השתא מהדר הש"ס לענינא דהכא ואמתני' קאי וא"כ מכניסין את השני וקאמר דדין לירוף העדות בפלוגתא דתנאי הוא א"כ אהא דקאמר לעיל אחד ראוי לגרפו וכו' קאי: א"כ ראוי שניהן כאחת. את העדות: בעדי בכורה. שמעידין ששמעו מאביו שאמר זה פלוני בני בכור הוא דמלטרפין זה עם זה ואפי' לא שמעו שניהן כאחד דמילתא דעבידא לגלויי היא: ובעדי חזקה. שמעידין שאכל שלש שנים שהשדה בחזקת שהיא שלו מלטרפין אפילו זה מעיד שאכל שלש ראשונות של שמיטה וזה מעיד על שלש אחרונות משום דאחד קרקע מסהדי חזקה מעלייתא: אף בעדי סימנין כן. כשמעידין על ב' שערות מלטרפין כדמפרש ואזיל: מה דפשיטא. כלומר בהא ודאי פשיטא לן כשאחד אומר בגבו ואחד אומר בגפו דאמרינן במס' נידה שתי שערות שאמרו אפילו א' בגבה ואחד בכריסו אחד ע"ג קשרי אצבעותיו של יד והייני בגפו דקאמר הכא וא' ע"ג קשרי אצבעותיו של רגל גבה וכריסה שתיהן במקום הערוה וגבו הוא למעלה במקום התפוח והשתא קאמר כשזה מעיד על ב' שערות בגבו וזה מעיד על ב' שערות בגפו בהן קשרי אצבעות ולא כלום הוא דהוי חצי עדות שאין על שתי שערות של מקום אחד כ"א עד אחד: אחד אומר ראיתי שערה וכו'. כלומר ופשיטא כשזה מעיד על שערה אחת בגבה וזה על שערה אחת בכריסה דלאו כלום הוא דהוי חצי עדות וחצי דבר: כ"ש גבו וגפו. כשאחד מעיד על שערה אחת בגבו ואחד על שערה אחת בגפו דכ"ש דלאו כלום הוא דכיון דהן רחוקין זו מזו נלמד במכ"ש מגבו וכריסו דלאו עדות הוי: שנים אומרים ראינו שערה אחת בגבו ושנים אומרים ראינו שערה אחת בכריסו. דעדות שלם הוא אלא שחצי דבר הוא שאין כל כת וכת מעידה אלא על שערה אחת בזה פליגי ר' יוסי ורב הושעיה: מאן דמר פסול כמעיד על חצי סימן. דכיון דכל כת על חצי סימן היא דמעידה אין מלטרפין: ומאן דמר כשר. ס"ל דלאו חצי סימן הוא דבכל אחד מן המקומות שמעידין אני אומר שמא נשרו והיתה שם עוד שערה אחת בתחלה: ר' בא אומר דברי הכל כשר. דהואיל וכל אחד מעיד על סימן שלם אע"ג דחצי עדות הוא מלטרפין ולר' בא דבר שלם וחצי עדות עדיפא ליה ולא דמי לדלעיל אחד אומר ב' שערות בגבו ואחד אומר שתי שערות בגפו דשאני הכא הואיל ובמקומות הסמוכין הן מעידין כמקום אחד הוא: ר' חגיי. סבירא ליה דברי הכל פסול דלדידיה עדיפא ליה חצי דבר ועדות שלם מדבר שלם וחצי עדות והלכך אפי' מאן דמכשר לעיל מודה הכא דפסול: ר' יוסי אמר במחלוקת. כמו דפליגי לעיל רב יוסי ורב הושעיה בחצי דבר ועדות שלם כן נמי פליגי בדבר שלם וחצי עדות: אמר רבי יוסי לר' חגיי ל"ל וכן הוא בסוט' ובשבועות ובעיקר הסוגיא גירסא דהכא היא עיקר ובסוטה ובשבועות נשתבשה הגירסא: הא רבי יודן אמר דכוותי. ומה טעמא פליגת בהא: ועל רביה אנא פליג. אר' יוסי גופיה הוא דקאמר עלך אנא פליג שאתה רבו ומכ"ש עליו ומה אתה מביא ראיה ממנו: יאות אמר ר' חגיי. דד"ה מודים בזה שאין מלטרפין דמה אילו שטר שחתום בארבעה עדים עליו: זה מעיד על שנים וזה מעיד על שנים וקרא עליו ערעור. כלומר שלאחר שקרא על השטר ערער לומר שהוא מזויף ובאו עדים לקיים ולהעיד על חתימתן וא' מעיד על שנים מהן והשני על שנים האחרים: שמא כלום הוא ואין כל חתימה צריך שני עדים. בתמיה כלומר דהא ודאי לא כלום הוא ואפי' כל א' מעיד על השנים מהחתומים אין זה כלום דצריך שני עדים על כל חתימה והכא ליכא אלא עד אחד על כל השנים:

והכא

תני ר' ישמעאל ונשא עונו קרבן. ר"ל דר' ישמעאל מפרש האי נשיאת עון הוא קרבן אם לא יגיד נושא עון קרבן על שבועתו ע"ז פריך הגמרא א"כ מנ"ל דבעינן בית דין והוא כדברינו דע"כ כל הלימוד הוא מקרא דונשא עונו. אם יכול להזור נשיאת עון למה כדברינו. אבל לר' ישמעאל דמפרש דנושא עון הוא עון קרבן על שבועתו מנ"ל דבעינן ב"ד ע"ז מסיק דיליף הגדה הגדה דבעינן ב"ד. וכיון דבעינן ב"ד מוכן ע"כ דהקפדת הכתוב הוא במקום דמתחייב ממון על ידו ומוכן מאלי' דבעינן כשירים ולא פסולין דבכשרים מהני עדותן ומהאי ירושלמי מוכח ומוכן כפי' הריטב"א ז"ל והתוס' ז"ל:

דחק

עין משפט נר מצוה

מד
א מיי' פ"ח משבועות הל' ס

מה
ב מיי' שם פ"ז הל' ב ג ד ס

מו
ג מיי' פ"ד מעדות הל' ד סמ"ג עשין קיז טוש"ע חו"מ סי' ל ס"ז

מז
ד מיי' שם הלכה ז סמ"ג עשין קט טוש"ע שם סעיף יג

שנויי נוסחאות (ב"ג) אין בידו נד"ו ואין בידו. (ס"ו) בשבועת נד"ו משבועת.

עין משפט נר מצוה

מח
א מיי' פט"ו מטוען הל' ב סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' קמה ס"א
מט
ב מיי' פ"ד מעדות ה"ד סמ"ג עשין קיז טוש"ע שם סי' ל סעיף יז
נ
ג מיי' פי"ב ממלוה הל' ז ופ"ג מעדות הלכה יא סמ"ג עשין לד טוש"ע שם סי' כח סע"ו וסי' קי
נא
ד מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין הל' ז ט סמ"ג עשין לח טוש"ע שם סי' יט ס"א
נב
ה מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

והכא. וכן ה"נ לריך שני עדים על כל סימן וסימן ואפילו למאן דמכשר לעיל בית ב' עדים על כל סימן הכא מודה הוא דפסול: שמע לה משני חזקה. נ"ל וכן הוא שם. משני חזקה הוא דיליף דאין מלטרפין דכמו גבי חזקה אלו א' מעיד וכו' דלאו כלום הוא משום דכל חזקה וחזקה דמשלש שנים רלופות לריך שני עדים וליכא וה"נ כן: כהדא. אפלוגתא דר' יהושע בן קרחה ורבנן דלעיל קאי דתליא בהא דלקמן: אין שומעין מן העדים לקבל עדותן אא"כ באו להעיד שניהן כאחת: ולכשיבא שני. אפי' למחר שומעין את דבריו: הא ר"ש בן יקים.

תורה אור

דחק ר"ה ועאל ואשכח לר' ירמיה כנ"ל ר' מלא לר' ירמיה מלטער וכו':

והכא כל סימן צריך שני עדים. רבי חיננא שמע לה משני חזקה אילו אחד *מעיד שאכלה שנה ראשונה שניה ושלישית ואחד מעיד שאכלה

מתניתא

רביעית חמישית וששית [א] שמא כלום הוא. ואין כל חזקה וחזקה צריכה שני עדים והכא כל סימן וסימן צריך שני עדים. כהדא אין שומעין מן העדים אלא אם כן באו שניהן כאחת. רבי נתן אומר שומעין [ב] דברי ראשון ולכשיבא *שני שומעין את דבריו. רבי יונתן הוה יתיב מקשי איפשר אית הכא בר נש דשמע הלכה כר' נתן. א"ל רבי יוסי בר חנינה הא רבי שמעון בן יקים אמר יקום לעיל. כיון דסלק אמר ליה שמעת הלכה כר' נתן. אמר ליה שמעתי מודה ר' יהושע בן קרחה לרבי נתן. א"ל ולהדא צורכה. א"ל ולא אתכוון ר' יוסי בר חנינה אלא מסקא רבי שמעון בן יקים לעיל בגין דהוא אינשא רבא. רב חסדא בעי מהו לקבל עדים שלא בפני בעל דין. רבי יוסי בשם ר' שבתי *מקבלין עדים שלא בפני בעל דין ועבדון ליה גזר דין. אם בא ועירער ערעו קיים. אדם ששלחו אחריו בית דין שלשה פעמים ולא בא. ר' יהושע בן לוי אמר מקבלין העדות בלא בעל דין ועבדין ליה גזר דין. כהדא בהנא דמך ושבק ירתו לרבי יאשיה וקביל רבי לעזר סהדו דלא באפוי וזכי לרבי יאשיה ולא עוד אלא דשבק ספרים. כתב רבי לעזר לירתוי ספרים שזכת בהן ארץ ישראל אין מוציאין אותם חוצה לארץ. רבי ניסי בשם ר' לעזר אם כתב על מנת להוציא מוציא. ר' חייה בר בא בעא קומי רבי יוסי מהו להוציא. אמר ליה לעובד' את שאיל לי א"ל לא. ובאיש לרבי זעירא דלא אמר ליה עובדא. בגין מידע מהו אמר. ר' ירמיה הוה ליה דין עם חד בר נש וקבלון לשהדייא דלא באפוי דרבי ירמיה וחייבון לר' ירמיה והוה יתיב ומיצטער איפשר מקבלין עדים בלא בעל דין. רבי הונא רבי פינחס ר' חזקיה חוקוק לא עלין בפירקא בההוא יומא. דחק רבי הונא ועאל ושכח רבי ירמיה מצטער ואמר [ג] איפשר מקבלין עדים בלא בעל דין אפילו עמהן באותה העיר. א"ל כן חמת דעתון דרבנן:

הלכה י מתני' *גמרו את הדבר היו מכניסין אותן [ד] גדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב ומניין [ה] *כשיצא לא יאמר אני הוא המזכה וחביריי מחייבין ומה אעשה ורבו עלי על זה נאמר °הולך רכיל מגלה סוד:

משלי יא

גמ'

מסורת הש"ס

כ"ב נו פ"ו
סנהדרין ג
כ"ק קי:
סנהדרין מ: ע"א
כ"ק לט ע"ב ע"ש

הוא יודע: אמר יקום לעיל. כלומר דסמכיה ואמר יהא למעלה במדרגה: כיון דסלק. לאחר שסמכו שאל לו אם שמע הלכה כר' נתן. א"ל זה שמעתי שמודה הוא ר"י בן קרחה לר' נתן א"ל ולהדא נורכא וכי לזה הולרכתי לשאול פשיטא דמודה לו שהרי אפי' עיקר ראיית העדים ס"ל לר"י בן קרחה דאין לריך שיראו כאחד ומכ"ש בהגדת עדותן דלא בעינן שיעידו כאחד: ולא אתכוון וכו'. עכשיו יודע אני שלא נתכוון ר"י ב"ח לומר שר' שמעון בן יקים יודע מזה אלא כדי להעלותו ולסמכו שהיה יודע דגברא רבא הוא בלאו הכי ראוי לכך: ועבדין ליה גזר דין. כותבין פסק דין ע"פ אותן עדות שקיבל שלא בפניו ולשיבא ויערער ערעורו קיים ואם יש לו עדות להכחישן יבא ויכחיש וכלומר שלא הפסיד בזה כלום במה שקבלו שלא בפניו: מקבלין העדות בלא בעל דין. מאחר ששלחו אחריו ג"פ ולא בא וכותבין הפסק דין: כהדא. עובדא כהנא נפטר ושבק לר' יאשיה שהוא היה יורשו והיה לו איזה דין עם אחד וקיבל ר' אלעזר העדים שהיו יודעין בזכות של ר' יאשיה שלא בפניו וזיכה לו ושלא בפני הבעל דין האחר ג"כ היה: ולא עוד אלא דשבק ספרים. מילתא אחריתא היא דאסיק בהאי עובדא ולא עוד זאת עשה ר' אלעזר אלא דגם זו שמענו מעובדא דידיה דזה כהנא הנפטר הניח ספרים וכתב ר"א לירתוי דידיה דהוא ר' יאשיה ובחוץ לארץ היה דאין לך להוליא הספרים מכאן לפי שהספרים שזכתה בהן ארץ ישראל אין מוליאין אותן ח"ל: אם כתב. בתחלה ע"מ להוליאן ה"ל מוליא: לעובדא את שאיל לי. הלכה למעשה שיש לך ספרים ואתה רולה להוליאן וא"ל לא להלכה למעשה אלא לידע הדין והורע בעיני ר' זעירא דלא אמר ליה לעובדא והיה לריך להשיב לו ובשביל לידע מהו היה אומר בזה הדין ועכשיו דהשיב לא לאו לעובדא לא חש להשיבו: ר' ירמיה היה לו דין עם אחד. וקבלו העדות שלא בפניו ונתחייב בדין והיה מלטער על זה איפשר דהדין כך שמקבלין עדות שלא בפניו ולחייבו: לא עלון בפירקא. בדרשה בבה"מ בההוא יומא ודחק ר' הונא ונכנס ומלא לר' ירמיה שיושב ומלטער לידע דין זה אם מקבלין שלא בפניו ואפי' היה הבעל דין עמהן בתוך העיר וא"ל לשלוח אחריו והשיב לו ר' הונא ראיתי כן דעתון דרבנן דעבדי הכי:

הלכה י מתני' גמרו את הדבר. לפסק דין: היו מכניסין אותן. לבעלי דינין שלאחר ששמעו טענותיהן היו מוליאין אותן לחוץ כדי שישאו ויתנו בדבר ולא ישמעו הבעלי דינין מי מחייב מי מזכה:

גמ'

מראה הפנים

רבי חיננא שמע לה משני חזקה. משמע מהכא דמדמי לה לגמרי לדין חזקה וכמו בעדי חזקה דלא מהני בכה"ג דאמר ר"ת כן נמי לא מהני בא' אומר שתי שערות בגבו ואח' אומר שתי שערות בכריסו וא"כ כדין הפלוגת' דלעיל בשנים אומרים אחת בגבו ושנים אומרים אחת בכריסו אם אנו מדמין לדין חזקה מהני כמו דגמ' אומרים אכל בשנה ראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית דמהני כדאמרי' בפ' חזקת הבתים דף כ"ו דלרבנן דפליגי עליה דר"ע דס"ל דהאי לאו תלי דבר מיקרי וכיון דיש שני' על כל שנה מלטרפין. ומיהו לענין פלוגתא דהכא בשתי שערות קאמר הקש בפשיטות דלרבנן האי דבר ולא תלי דבר אתא למעוטי שנים אומרים אחת בגבה ושנים אומרים אחת בכריסה דאף דעדות שלם הוא מ"מ הואיל ואתלי דבר מסהדי אינן מלטרפין. וכבר נתנו טעם לזה דהרי"ף ז"ל פי' הטעם בפ' ח"ה דלענין חזקה מלטרפי דמיגו דהוי' עדות לענין פירי דהא אי לא הוו אלא ב' כתי עדים על שתי שנים הוה מיחייב לאהדורי פירי דתרתי שני אפומייהו וכד אתיא כת שלישית ומסהדא אשנה שליבית הויא נמי עדות לענין חזקה אבל בשערות כיון דתדא שערה לאו כלום הוא לא מלטרפי דאנן בעינן ב' שערות במקום אחד ובזה פירשו התוס' בפ' חזקת הבתים אבל בפ' מרובה דף ע' החליטו לטעם אחר ונוטה הוא לדברי הר"י מיגאש הביאו בעל המאור ז"ל והרמב"ן ז"ל נטה לפי' רש"י ז"ל וטעמו והגי' בגמ' דמרובה דשאני בשערות דכל כת אקטנה קא מסהדי שלא ראו לה אלא שער' אחת ואף הקטנה שנקטנו' אפשר שיהיה לה שערה א' ומכל הפירושים נקטינן דעיקר הקפידא שלא יהיה תלי דבר אבל אם אדבר שלם קא מסהדי אפי' תלי עדות הוא כגון א' אומר שתים בגבה וא' אומר שתים בכריסה מלטרפין דאף דפלוגתא דר' חגיי ור' יוסי היא הכא ומשמע הסוגיא כר' חגיי דד"ס פסול בגמרה דילן לא משמע הכי דקאמר בדף ל' ע"ב בפרקין בפשיטות מאי וכן שכבן ושכבת וכו' אלא אחד אומר שתים בגבה ואחד אומר שתים בכריסה דהא מודים חכמים לר' יהושע בן קרחה דמלטרפין כדפירש רש"י ז"ל דתרווייהו מסהדי דגדולה היא ומזה הטעם הוא דפסק הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ד מהל' עדות דבכה"ג מלטרפין וכמו הנוסחא האמיתית בדבריו שכתב הכ"מ שמלא בספר ישן אלא שהוקשה לו בס ע"ז ורלה לדמות לעדות מיוחדת ולחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות וא"ל דש"ס ערוך הוא כנזכר וכפי' רש"י דמשמע דגדול' היא לעונשין וכיולא בזה וכבר רמזתי מזה בפ"ק דסוטה ויש שם טעות הדפוס וצ"ל ד"ס כשר וכן משמע בבבלי פ' זה בורר:

אמר יקום לעיל. ובבבלי שם סעובדא איפכא דר"ש בן אליקום הוה משתקיד עליה דר' יוסי בן חנינה למיסמכיה והעיד עליו לפני ר' יוחנן:

אדם ששלחו אחריו שלשה פעמים ולא בא וכו' מקבלין העדות בלא בעל דין. הא מסייעא להגי' הכתובה בתוס' פ' הגוזל ומאכיל דף קי"ב ע"ב גבי אין מקבלין עדים שלא בפני ב"ד אא"כ היה חולה או עדיו וכו' או שלחו אחריו ולא בא. והרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' עדות הלכה י"א העתיק ושלחו כגי' הספרים אשר לפינו שם וכבר עמדו הראשונים וגדולי האחרונים על דין זה והתוס' כתבו שם ודין גדול הוא זה. ומסקנת הפוסקים דאין מקבלין אלא היכא דאיכא אונס. ומיהו מה שהביא הב"י בסי' כ"ח בשם תשו' הריב"ש דאם קבלו שלא בפני בע"ד אין דנין על פיהם וכן הוא בירושלמי ע"ש מסוגיא זו לא נמלינו למדין כן דמה שאמרו אם בא וערער ערעורו קיים כדפרישית בפנים הוא ועל דעבדין ליה גזר דין קאמר ובשם תשובת הרשב"א הביא שם לקמן ללמוד מהכא דר' ירמיה דאם אינו מלוי בעיר מודה הוא דמקבלין. ומסוגיא זו ראיה לפסק ר"י במישרים נתיב כ' והביאו הב"י והרב בהגהה שם דכל ששלחו אחריו ולא בא ולריך היא לדון לפני אותן הדיינים דמקבלין ומסיא דאלכסא פ' הכותב וכן לקמן פ' כל הנשבעין דקאמר התם אין אתה בא עכאות ואי לא אנן מחלטין נכסייא אין ראיה דהא מסיק התם והוא שעמד בדין ונרת וכו' וא"כ מסעמד בדין כבר קבלו העדות בפניו וע"ש בהלכה ז' ד"ה ליכא:

ספרים שזכה בהן ארץ ישראל אין מוליאין אותן ח"ל. משמע דכל ספרים בכלל הן דליכא דהאי ש"ס בספרי תורה לומר כפירוש ס"ת או אורייתא כמו שתמלא בפ' אלו נאמרין וביומא פ"ז כד דהיה חדא אורייתא ובכמה מקומות. אא"כ התנה מתחלה ע"מ להוליא מוליא ולאו דוקא בכתב קאמר ומכ"ש אם הביא ספרים על מנת להוליא מוליא:

גדול שבדיינין אומר וכו'. הטעם כתב הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מסנהדרין הל' ט' כדי שלא ידע אחד מבעלי הדינין איזה דיין הוא מי שזיכה אותו ולא איזה דיין מי שחייבו

שנויי נוסחאות (ס"ג) משני בד"ו משום. (ס"א) דהוא בד"ו דהוה. (ס"ג) ועבדון בד"ו ועבדין. (ס"ח) אותם בד"ו אותן.

בכר לאדן

אמר יקום לעיל. עיין בבלי בפירקין: רבי יוסי בשם ר' שבתי מקבלים וכו'. עיין בבבלי פרק הגוזל בתרא:

מסורת הש"ס

גמ' כופין את המחייב שיכתוב זכאי. כופין אותו לחתום עמהן על זכאי מאחר שחביריו רבו עליו: המחייב כותב מחייב. כלומר כותבין בפסק דין כל הדעות החולקין פ' ופ' היו מחייבין ופ' ופ' מזכין ורבו אלו על אלו לזכות לזה ולחוב לזה וממילא שמעינן לר"ל דאין כופין לזה שחבירו רבו עליו לחתום עמהן: מתני' פליגא על ר"ל מנין וכו'. דלדידיה שכותבין מי המחייבין ומי המזכין א"כ כהולך רכיל הוא: מה עבד לה ר' יוחנן. כלומר מ"ט דר' יוחנן דקאמר דכופין אותו להסכים ולחתום עמהן לא יכתבו אלא סתם כדי שלא יהא כהולך רכיל כדמשמע במתני' ואלא כר' יוחנן אלא טעמא דס"ל כופין בעי הש"ס: דלא יהא מאן דהוא מימר וכו'. אם לא יחתום עמהן חיישינן שמא אחד מהן שזיכה והוא לא חתם על פסק זה יאמר כמה הייתי רוצה לזכות לזה ולא הניחו חבירי שרבו עלי והלכך כופין אותו שיחתום עמהן כדי שלא יהא לו פתחון פה מלומר כן והא דקאמ' כופין את המחייב כלומר המחייב לזה וזיכה לזה שלא יאמר לא היה דעתי אלא לזכות לאותו פלוני: דלא ייתי חורן וכו'. לפי שזה שחביריו רבו עליו הוא מקפיד בזה שיכתבו דעתו בפירוש מפני שהוא אומר לא יבא אחר ויראה שהדין עמי והוא סובר ג"כ כוותי ויאמר מה זה אף זה הפלוני דיין היה שם ואף הוא טעה בדין ואין רצוני שיאמרו עלי טועה הייתי:

הלכה יא מתני' כל זמן שהוא מביא ראיה. זה שנתחייב בדין ומביא ראיה לזכותו סותר את הדין וחוזר הדין אף על פי שכבר נגמר: מה יעשה. לזה שלא מצא הראיה אלא לאחר שלשים אלא לעולם הוא סותר והלכה כרשב"ג: גמ' אמר ר' הושעיה תמן שאיפשר להן להוסיף. כלומר דלר' הושעיה הוי קשי' ליה מתני' דקתני כל ראיות שיש לך וכו' דמשמע שזה טוען יש לי ראיות לזכותו ואומרים לו הביאם מיכן עד שלשים יום ואם לא הביא גומרין הדין ושוב אין יכול לסותרו ואמאי ליהוי האי מילתא כמו שהיו מסופקים בדין ותנן לעיל דאפילו א' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין וה"נ לא יגמרו הדין עד שיוסיפו הדיינין וישאו ויתנו בדבר והלכך בעי לשנויי דהתם מיירי בשאיפשר להן להוסיף ומוסיפין עד ע"א ודנין אלו כנגד אלו וכו' כדתנן בפ"ה דהוא הדין לענין דיני ממונות כן אבל הכא מיירי שאי איפשר להן להוסיף עוד שאין כאן דיינין יותר או שכבר הוסיפו עד כמה שיכולין להוסיף: רבי יוחנן ור"ל תריהון אמרין. דלא היא אפי' הכא באיפשר להן להוסיף מיירי וכלומר דמעיקרא ל"ק ולא מידי דלא דמי להתם שמסופק אחד מהן. בעיקר הדין והרי יש כאן מחלה על מחלה ואחד אומר איני יודע והלכך יוסיפו הדיינין אבל הכא מכיון שאין כאן ספק בעיקר הדין אלא שזה טוען יש לו ראיה לסתור הדין סבירא ליה להת"ק דנותנין לו זמן ואח"כ גומרין הדין ושוב אינו יכול לסתרו ורשב"ג סבירא ליה דלעולם סותר הוא. ולא קמה מילתיה דר' הושעיה דלא דמיא כלל להתם:

הלכה יב מתני' אמרו לו הבא עדים. לזכותך או ראיה בשטר: הרי זה אינה כלום. שהרי זה סתם טענותיו ואמר אין לי ותיישינן שמא זייף או שכר עדי שקר: אמר רשב"ג וכו'. ואין הלכה כרשב"ג בזה:

גמ' אמר רבי יוחנן כופין את המחייב שיכתוב זכאי ר"ש בן לקיש אמר המחייב כותב חייב והמזכה כותב זכאי. מתניתא פליגא על ריש לקיש מניין כשיצא לא יאמר אני מזכה וחביריי מחייבין. מה עבד לה רבי יוחנן דלא יהא מאן דהוא מימר כמה בעית מזכה לפלוני בדינא ולא שבקון לי. מאי טעמא דריש לקיש דלא ייתי חורן ויסבור דכוותיה ויימר אוף פלן הוה תמן אוף הוא טעה:

הלכה יא מתני' [a] כל זמן שהוא מביא ראיה סותר את הדין

*אמרו לו כל ראיות שיש לך הבא מיכן ועד שלשים יום הביא בתוך שלשים יום סותר לאחר שלשים יום אינו סותר אמר רשב"ג מה [b] יעשה לא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים:

גמ' אמר ר' אושעיה תמן שאיפשר להן להוסיף דנין אילו כנגד אילו ברם הכא אי איפשר להן להוסיף. רבי יוחנן וריש לקיש תרויהון מרין אפילו הכא איפשר להן להוסיף:

הלכה יב מתני' אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה אמר אין לי ראיה ולאחר זמן מצא עדים ומצא ראיה הרי זה [c] אינה כלום אמר רשב"ג מה יעשה לא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים ולא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה ואמר אין לי ראיה ראה [d] שהוא מתחייב ואמר קרבו

*צ"ל וה"א לו

מתניתא פליגא על רשב"ל מנין כשיצא לא יאמר כו' מה עביד לה רשב"ל כצ"ל הא לדעתי' דרשב"ל צריך לכתוב כך מפורש מי הוא המזכאי ומי הוא המחייב. ומשני דה"פ במתניתן לא יאמר כמאן דהוא מימר כמה בעית מזכה לפלוני בדינא ולא שבקין לי' ר"ל דלא יאמר עמלתי מאוד לזכות לפלוני אך חבירי לא שבקין לי ואי דבלא"ה הרי כתיב בפסק דין דהוא המזכה לפלוני והם המחייבין הוא משום דכך הוא הד"ת לפי דעתו של המזכה אבל אסור ליה לומר דעמלתי הרבה בשביל פלוני לזכותו אך לא שבקין ליה ופריך מ"ט דר"י כצ"ל למה כופין את היחיד שיחתום כהרבים הא מיחזי כשיקרא ומשני דאם יכתוב כפירוש דעתו של היחיד ייזול וייתי עוד אחרים שיסברו כוותי' ויראה לראות שהדין עמי ויאמר אף פלוני הוי תמן אף הוא טעה בתמי' ע"כ כותב היחיד ג"כ כהרבים וע"כ שוב לא יכול למימר כן:

א"ר אושעיה תמן שאיפשר להן להוסיף דנין אלו כנגד אלו ברם הכא אי איפשר להן להוסיף פי' דבמשנה ה"ט גרסינן יוסיפו הדיינין ומתחיל הלכה י' גמרו את הדבר והלכה י"א כ"ז שהוא מביא ראי' סותר את הדין. וע"כ האי גמרו את הדבר הוא ע"י רוב ולא בספק ומעמידין הדבר בחזקתו [עי' בחו"מ סי' י"ח וברמב"ם ז"ל בפ"ח מה' סנהדרין] דאל"כ האיך מסיק אמרו לו כל ראיות שיש לך הבא מכאן עד ל' יום ונחלקו בזה רשב"ג ורבנן הא כיון דב"ד לא פסקו דין תורה אלא העמידו הדבר בחזקתו פשיטא דכשמביא ראי' בטל הספק לעולם ואלא ע"כ מיירי בשגמרו הדין ע"פ רוב ומדוע לא מסיים התנא כאן כמו במשנה דס"פ הי' בודקין דמסיק גם שם גבי ד"נ גבי' יוסיפו הדיינין וכמה מוסיפין שנים שנים עד ע"א כו' כו' דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין. ואילו במתניתן דידן מסיים יוסיפו הדיינין והתחיל גמרו את הדבר ולא מסיק כמה מוסיפין שנים שנים כו' דנין אלו כנגד אלו כו' כמו בד"נ. והיא ע"כ דבד"נ דמוסיפין עד ע"א מוסיפין שנים שנים ודנין אלו כנגד אלו וחוזרין ומוסיפין שנים ואם דנו אלו כנגד אלו חוזרין ומוסיפין משום דכיון דאפשר להוסיף עד ע"א לא איכפת לן אם מוסיפין שנים שנים. אע"פ שעי"ז איפשר שלא יעמוד על רוב וידונו אלו כנגד אלו משום דיש בידינו להוסיף עוד וקרוב הדבר שיכריעו משא"כ בד"מ דאי איפשר להוסיף עד ע"א ע"כ אין מוסיפין אלא אחד כדי שיכריע ויעמוד על הרוב. והיינו דקאמר ר' אושעיה תמן שאיפשר להם להוסיף דנין אלו כנגד אלו ר"ל לא איכפת לן מה שניתוסף שנים ודנין אלו כנגד אלו משום שאם ידונו אלו כנגד אלו יוסיפו עוד משא"כ כאן בד"מ אין מוסיפין שנים משום שידונו אלו כנגד אלו אלא מוסיפין אחד כדי שיכריע. ורבי יוחנן ורשב"ל תריהון מרין אפילו הכא איפשר להם להוסיף דגם בד"מ ג"כ איפשר להוסיף עד שבעים ואחד ואם כן מוסיפין ג"כ שנים שנים ואם לא יכריעו המה יש לנו עוד להוסיף עד שבעים ואחד ובודאי יגיע לידי הכרעה ואם סוף סוף בע"א לא הכריעו אז אין ברירה ודנין בע"כ אלו כנגד אלו. ונמצא דלרבי יוחנן ולר' שמעון ב"ל הדין דהמשנה דס"פ היו בודקין השנויה שם דמוסיפין שנים שנים עד שבעים ואחד ואם כשהגיעו לע"א וסוף סוף לא הגיעו לידי הכרעה דנין אלו כנגד אלו הוא גם בדיני ממונות במשנה הזאת. ומזה תבין מה שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' ס' ה"ב ועיי' בלח"מ ז"ל שכתב ומפרש השגת הראב"ד ז"ל שם דע"כ הרמב"ם ז"ל למד הך דינא דדיני ממונות שוה בזה לד"נ היא ע"כ מהתוספתא. וה"כ קשה כיון שראה התוספתא האיך חסר ממנה הדין כשאמרו שנים זכים ואחד חייב יוסיפו הדיינים כו' כו' עיי"ש ואילו לפי המבואר הוא ירושלמי מפורש בכאן:

כיצד

עין משפט נר מצוה

נב
א ב מיי' פ"ז מהל' סנהדרין הלכה ו סמ"ג עשין לז טוש"ע חו"מ סי' כ סעיף א

נד
ג ד מיי' סמ"ג שם טוש"ע שם

מראה הפנים

שחייבו וכך הם דברי הטור בסי' י"ט ומזה פי' כסמ"ע כן והב"י רצה לפרש דברי הטור דהוא נתינת טעם למה מוליאין הבעלי דינין לחוץ ודברי הטור כ:אין דכדברי הרמב"ם הן וא"א לפרש דברי הרמב"ם בענין זה דהרי מי שזכה אותו ומי שחייבו קאמר לבון עבר שלא ירגיש כזה שיאמר הפס"ד מי הוא שזיכהו ומי המחייבו יהתיו"ט כתב שלא ישר בעיניו טעם הסמ"ע. ודברי הרמב"ם הן ומ"ש הטעם לחלוק כבוד להגדול ודאי טעמא הוית אלא דהב"מ אפי' רוצה הגדול למחול על כבודו ולעשות כבוד לדיין אחר שיאמר הוא הפס"ד לא יעשה כן שלא יהא שום הרגש או חשד על א' מהדיינין אבל כשהגדול אומר יודעין הן שמדרך הוא לחלוק כבוד להגדול: אמר ר' יוחנן כופין את המחייב שיכתוב זכאי. בבבלי דף ל' ע"א פלוגתייהו במיכתב היכי כתבינן ר"י אומר זכאי ר"ל אומר פ' ופ' מזכין וכו' ומפרש דר"י סבר משום לא תלך רכיל ור"ל טעמי' משום דמחזי כשיקרא וכתבו התוס' ומשום לא תלך רכיל אין כאן וכלומר דהואיל והוא בעצמו לא אמר מידי לא דמיא למתני' והכא מוסיף הוא ר' יוחנן במילתי' וקאמר דאף כופין את המחייב לכתוב זכאי לחתום עמהן וכן נראה דאין לפרש כופין שלא יכתוב ויפרש דעתו בלבד קאמר חדא דליסנא דכופין לא משמע הכי ועוד דלא ה"ל למימר אלא כופין את שמחייב שלא לכתוב חייב ועוד דא"כ מה בעי עוד טעמא מה עביד לה ר' יוחנן וכו' אלא דברי ר' יוחנן כדברי המתני' הן וכבר אסיק וקאמר מתני' פליגא על ר"ל אלא דנראה דלהוסיף טעם על הא דאמר ר"י כופין הוא וכדפרישית. ובכנה"ג מביא מחלוקת הב"י ומהרמ"ע בזה ולהעת סוגיא דהכא משמע כדברי הב"י שכופין אותו לחתום עמהן:

תלתא

שנויי נוסחאות (סכ"ג) זה כד"ו זו.

גליון אפרים

אמר ר' אושעיה תמן שאי אפשר להם להוסיף דנין אילו כנגד אילו ברם הכא אפשר להם להוסיף ר"י ור"ל תרויהון מרין אפילו הכא אי אפשר להן להוסיף כצ"ע וקאי על לקמן פ"ה ה"ה וכן כתב בטע"י. וכ"ל דפליגי בדיני ממונות בהוסיפו הדיינים עד ע"א ול"ה מזכים ול"ה מחייבים ואחד אומר איני יודע וס"ל לר"א דמוסיפין דהלכה דאין מוסיפין אלא עד ע"א לא נאמרה אלא בד"נ ור"י ור"ל ס"ל דאין מוסיפין דהלכה, א נאמרה גם לד"מ:

עין משפט
נר מצוה

נה
א מיי' פ"ז מסנהדרין הל' ת כמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' כ ס"א

א
ב מיי' פי"א מהל' סנהדרין ה"א והכל שם

מסורת הש"ס

תורה אור

קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני או שהוציא ראיה מתוך אפונדתו הרי זו אינה כלום:

גמ' רבי יוחנן בשם רב הושעיה תלתא אמורין חד אמר כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין וחד אמר הביא בתוך שלשים סותר לאחר שלשים אינו סותר וחד אמר לעולם אין סותר עד שיביא ראיה שלא היה יודע בה כל עיקר. והתנינן אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה לא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים שיש לו ראיה ומצא ראיה כו'. רבי לא ור' זירא חד אמר עד שיבטל ראיותיו וחד אמר עד שיכפר [ה] בראיותיו. רבי לוי הוה ליה דין עם חד בר נש על עסק בתים והוון דיינין קומי ר' לעזר. לאחר גמר דין הביא ראיה. שאל לר' יוחנן א"ל כל זמן שמביא ראיה סותר הדין. ר' אבמכים הוה ליה דין עם חד בר נש על עיסק ריחייא והוון אידיינין קומי רבי לעזר לאחר גמר דין הביא עדים. שאל לרבי יוחנן א"ל אדיין את לזו כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין. ולמה תרין עובדין. רבי לוי לא איתעביד ליה גזר דין רבי אבמכים איתעביד ליה גזר דין. אשר הדיינין מה שיהיה צריך בית דין. רבי הושעיה בשם שמואל רב בניי בשם שמואל חד אמר יתקיים או בכתב ידי עדים או בכתב ידי הדיינים וחד אמר אפילו בכתב אחד ובדיין אחד:

הדרן עלך פרק זה בורר

הלכה א מתני'

אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר °משפט אחד יהיה לכם י מה (ויקרא כד) בין דיני ממונות לדיני נפשות דיני ממונות בשלשה ודיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין בחובה:

גמ' אמר ר' יוחנן בשביל לחוס על ממון ישראל אמרו האיך אתה יודע שזה חייב לזה. ר' חייה בר בא בעא קומי ר' יוסי היך עבדין עובדא א"ל כר' יוחנן דר' יוחנן אמר בשביל לחוס על ממון ישראל אמרו היאך אתה יודע שזה חייב לזה. זעירא בר חיננא בשם רבי חנינה ורבי יהודה

חד

קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני. בהא אפי' רשב"ג מודה דכיון שהיה יודע בהן ואמר אין לי ודאי שקרן הוא ודוקא בה"ג שהיו עדים עמו כאן והראיה אצלו אבל אם באו לו עדים ממדינת הים או שהיו ראיות של אביו מופקדין אצל אחרים והביאו לו יכול הוא לסתור מפני שיכול לטעון ולומר זה שאמרתי אין לי מפני שלא היו מצוין אצלי: אפונדתו. אזור חלול א"נ מלבוש הסמוך לבשרו: **גמ'** תלתא אמורין. פליגי בהאי דינא דמתני' היכא דאמר אין לי עדים וראיה: חד אמר כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין. כלומר דפסק כרשב"ג והא דלא קאמר הלכה כרשב"ג משום דבמילתיה גופיה איכא לספוקי היכי ס"ל אם לעולם הוא סותר או דוקא עד שלשים כדס"ל לאידך מ"ד הלכך קאמר דכל זמן שמביא ראיה סותר את הדין דמה יעשה שלא היה יודע שיש לו: וחד אמר. דהדין בזה דלא יכול לסתור הדין אלא עד שלשים יום ואליבא דרבי שמעון בן גמליאל פליגי הני אמוראי: וחד אמר. הדין בזה דלעולם אין סותר מאחר שאמר אין לי עד שיביא ראיה שלא היה יודע בה כל עיקר ומפני כך אמר אין לי כגון שהיו שטרות של אביו מופקדו' אצל אחרים וכיוצא בזה כדפרישי' במתני': והתנינן אמר רשב"ג וכו'. על האי מ"ד פריך דס"ל אליבא דרשב"ג דאינו סותר אלא עד שלשים והא רשב"ג קאמר מה יעשה שלא היה יודע וא"כ כל זמן שיכול לטעון שלא ידע עד עכשיו יכול לסתור הוא אליביה: ר' לא ור' זירא. פליגי בהאי דינא היכא דהביא ראיה שלא היה יודע בה כל עיקר וכהאי חד מ"ד דיכול לסתור בכה"ג ועד כמה סותר הוא: עד שיבטל ראיותיו. בפני ב"ד וכל זמן שלא ביטל יכול הוא לסתור מכיון שהביא ראיה שלא היה יודע בה כל עיקר: עד שיכפר בראיותיו. א"ל לבטל אלא מכיון שכפר בראיותיו ואמר אין לי ראיה כלל לא בידי ולא ביד אחרים שוב אינו יכול לסתור: אדיין את לזו. עדיין אתה מסופק בדבר הלא כבר אמרתי לך כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין: ולמה תרין עובדין. ואמאי מסתפקא ליה לר' לעזר בשניי' הלא כבר מיפשט ליה בקמייתא וקאמר דהך דר' לוי עדיין לא עשה הפסק דין אלא שנגמר הדין היה ולא הספיק להוציא מבעל דינו

עד שהביא זה ראיה וההיא דר' אבמכים כבר הוציאו ממנו והיה סבור דבכה"ג אין סותרין ופשיט ליה ר' יוחנן דלעולם סותרין ואפי' לאחר שפרע כבר: אשר הדיינין. שטר שכתוב בו הנפק ואין מכירין לא חתימת ידי העדים ולא חתימת הדיינין: מהו שיהא צריך ב"ד. אם צריך שיתקיים כל החתימות שבשטר לפני הב"ד כמו בתחלת קיום השטר שצריך ב"ד ושיתקיימו כתב ידי העדים או חתימת הדיינין או דילמא כיון דמקוים הוא לא חיישינן לזיוף: ר' הושעיה ורב בניי. פליגי אליבא דשמואל חד אמר דהכי אמר שמואל דצריך שיתקיים והקיום הוא או בכתב ידי עדים או בכתב ידי הדיינין וח"א דהכי אמר שמואל אפי' בקיום כתב א' מהעדים ובכתיבת דיין א' סגי דס"ל עד ודיין מצטרפין בקיום:

הדרן עלך זה בורר

הלכה א מתני' אחד דיני ממונות. בדרישה וחקירה. שחוקרין את העדים: שנאמר משפט אחד יהיה לכם. ובדיני נפשות כתיב ודרשת וחקרת וזהו דין תורה אבל אמרו חכמים בדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין אא"כ נראה להב"ד שהדין מרומה. ודרישה וחקירה היא השאלה בענין עצמו כגון כמה הלוהו ומתי הלוהו ובאיזה ענין הלוהו ובאיזה מקום הלוהו ויש מין אחר מן השאלה שנקראת בדיקה ואינה בענין עצמו כגון מה היה לבוש בכלים שחורים או בלבנים עומד היה או יושב בשעה שהלוהו: מה בין דיני ממונות וכו'. דאע"ג דשוין בדרישה וחקירה מן התורה מ"מ לענין מילי דתליא בזכות וחובה אין להשוותם דלא שייך בדיני ממונות: פותחין. במשא ומתן של הדין: **גמ'** בשביל לחוס על ממון ישראל אמרו היאך וכו'. כלומר אע"ג דמן התורה בעי דרישה וחקירה בדיני ממונות חכמים הם שאמרו דלא בעי דרישה וחקירה ואפי' השאלה דתנן בפ' דלעיל אומרים לו האיך אתה יודע שזה חייב לזה לא הוי אלא מטעם בשביל לחוס על ממון ישראל: היך עבדין עובדא. אם בעינן דרישה וחקירה בד"מ: כר' יוחנן. דאף השאלה זו לא אמרו אלא לחוס על ממון ישראל שלא לחייבו בלי שום שאלה אפי' כזו היאך אתה יודע וכו' אבל דרישה וחקירה לא בעינן שלא תנעול דלת בפני לוין:

חד

מראה הפנים

תלתא אמורין כדפרישית דהאי דינא קאי אם אמר אין לי דאלו בסתם מתני' דכל זמן שמביא ראיה וכו' לא הוי פליגי וכן יש לפרש להני עובדי דלקמן דמיירי שלא היה ידוע לו כל עיקר וא"כ נודע לו ולפיכך שאל לר"י דאי לאו הכי מאי מספקא ליה לר"א הא סתם מתני' דלעיל היא. והמסקנא הכא כהאי מ"ד עד שיביא ראיה שלא היה יודע כל עיקר דאז סותר וכרב שמואל בר יהודה בשם ר' יוחנן התם בשלהי פרקין ועד שיכפור בראיותיו וכמו דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז מסנהדרין הל' ח'. ודע דהוא ז"ל מביים שם בדיניה אלו מי שקנו מידו שאם לא יבא ביום פלוני שיהא חבירו נאמן בטענתו ויעי"ל וכו' ואם הביא ראיה שהיה אנוס כאותו היום ה"ז פטור מקנין זה והביא הה"מ בשם הסמ"ג ראיה לזה מהירושלמי דגיטין ודקידושין וע"ש וכראותי נפלאתי ע"ז דאדרבה מהתם מוכח איפכא דהא ר' יוחנן ס"ל התם אין טענת אונס וא"א לפ"ש שם בענין אחר דמוכרת התם ועיין בגיטין פ' מי שאחזו הלכה ו' וכן פי' הרשב"א ז"ל בחידושיו שם וכתבתי שם בשמו לענין מסקנת הדין אלא דמהתם ל"ק לדיניה דהרמב"ם דיש לחלק בין קידושין לדין זה וראיתי להמ"כ בשי' כ"א שעמד על זה וע"ש: **אשר** הדיינין. לאו בקיום שטרות גופיה קאמר דבהא לא מצינו פלוגתא דקיום שטרות בשלשה דוקא וכרב נחמן בפ' חזקת הבתים דף מ' ע"א אלא כדפרישית וכמבואר להדיא מפלוגתייהו ואתיא דאידך המ"ד דהכא כרב יהודה אמר שמואל בפ"ב דכתובות דף כ"א ע"ב עד ודיין מצטרפין אבל התם דחי לה רבא ופרכה דאמאי דמסהיד האי לא מסהיד האי. וע"ש בתוס' שכתבו מכאן משמע דאפי' בשטר מקוים חיישינן שמא זייף לחתימת הדיינין, וכן משמע בירושלמי דגיטין, וכפ' בן סורר וע"ש הוא דליתא התם וצ"ל בפ' זה בורר:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד **אחד** דיני ממונות. הא כיצד אם אתה רואה וכו'. בבבלי ריש פרקין ר"ל רמי כתיב בצדק תשפוט עמיתך וכתיב צדק צדק תרדוף הא כיצד כאן בדין מרומה כאן בדין שאין מרומה. משמע דדריש מצדק צדק שצריך חקירה כדפי' רש"י ז"ל ומשום דהתם מייתי קרא דבצדק תשפוט למירמי בקרא דצדק צדק אבל הכא מייתי קרא דודרשת וחקרת וא"כ ע"כ דמצדק צדק לא שמעינן לחקירה ואפשר דהאי ש"ס לא משמע ליה למידרש חקירה מהאי קרא וכעין דרב אשי דהתם דלא בעי ליה למידרשיה לחקירה אלא לדרשא אחריתא:

מסורת הש"ס

סנהדרין לב ע"ב

עירובין יג

תורה אור: דברים יג / שם טז

חד אמר °ודרשת וחקרת ושאלת היטב וחד אמר °צדק צדק תרדוף. *הא כיצד אם את רואה הדין שיוצא לאמיתו חקרוהו [א] ואם לאו צדקיהו. רב הונא כד הוה חמי שהדין מכוונה הוה חקר וכד הוה חמי [ב] הכין והכין הוה מכוון. כיצד פותחין לזכות אומרין איפשר שזה הרג את הנפש. א"ר יוסי אין כיני אמר אחד מן העדים יש לו ללמד זכות ובא חבירו וסייעו ויש כאן סיוע. אם אומר את כאן לא נמצאת חב לדייני'. ויש עדים לשקרן. א"ר יוחנן כל שאינו יודע לדון את השרץ לטהרו ולטמאו מאה פעמים אין יכול לפתוח בזכות. כיצד דנין השרץ א"ר ינאי [ה]מה אם *הנחש שממית טהור עכבר שאין ממית אינו דין להיות טהור. או חילוף עכבר שאין ממית טמא נחש שממית אינו דין להיות טמא. התיב ר' פנחס הרי ועקרב ממית והרי הוא טהור. אשכח תני אמר הוא נחש הוא עקרב. אמר רבי תלמיד וותיק היה [לר"מ] והיה מטהר את השרץ ומטמאו מאה פעמים. אמרין ההוא תלמידא לא הוה ידע מורייה. אמר ר' יעקב בר דסאיי דההוא תלמידא קטוע מטורא דסיני הוה:

הלכה ב מתני'

[ג] דיני ממונות מטין על פי אחד בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה: **גמ'** א"ר ינאי אילו ניתנה התורה חתוכה לא היתה לרגל עמידה. מה

פני משה

חד אמר. דבעינן דרישה וחקירה. דכתיב ודרשת וחקרת וכתיב משפט אחד יהיה לכם: וחד אמר. דלא בעינן דכתיב צדק צדק תרדוף דמשמע דאין צריך לחקור כל כך: הא כיצד. קשו קראי אהדדי: אם אתה רואה הדין שילא לאמיתו חקריהו. כלומר אם נראה לך שיש בדין זה איזה רמאות ומזמת שתחקור תבא על האמת ויצא הדין לאמיתו חקרהו ואם לאו שאינו נראה לך שהוא דין מרומה לדקהו ותחתוך הדין בלי חקירה ודרישה: שהדין מכוונה. שהם מכוונים ממש בלשון אחד היה חוקר שמא לקחו עצה ביניהם להעיד על זה: וכד הוה חמי הכין. וכמו שראה כן בדבריהם שכיוונו כאחד בעצה וכן היה מכוון באמת ומצא כפי החשש שלו וגרסי' לה בפ' דלעיל הלכה ח': כיצד פותחין לזכות. בדיני נפשות אומרין להעדים היאך אפשר זה שזה הרג את הנפש ומי יאמר שכדבריכם כן הוא: אין כיני. אם כן הוא שהב"ד אומרים להעדים איפשר וכו' א"כ קשה דלפעמים יגרמו הב"ד קילקול הדין מתוך דבריהם כדמסיק הקושיא: אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות. דתנן בפ' דלקמן שמשתקין אותו ובתוספתא פ"ט פלוגתא דר' יוסי ברבי יהודה ורבנן היא דת"ק סבר העד אין מלמד עליו לא זכות ולא חובה רבי יוסי ב"ר יהודה אומר מלמד זכות ואין מלמד חובה והשתא פריך אליבא דר' יוסי ב"ר יהודה דס"ל דאם העד מלמד זכות שומעין לו: ובא חבירו וסייעו. ג"כ ללמד עליו זכות: ויש כאן סיוע. כלומר דנמצא כאן לסיוע לזכות לזה שהרי שני עדים מלמדין עליו זכות ואם אתה אומר כן שהדיינים אומרים להעדים אין אנו מאמינים לכם שזה הרג את הנפש: לא נמצאת חב לדיינים. כלומר דהשתא חוב קילקול הדין עליהם שאיפשר מחמת שאמרו כן בתחלה להעדי' וכי היאך איפשר זה להאמין מה שאתם מעידים על זה חזרו בהן העדים ועושין כל טלדקאות שבעולם להפך בזכותו ואע"פ ששקר הוא וא"כ החוב מוטל על הדיינים שהן גרמו לכך: ויש עדים לשקרן. בתמיה וכלומר לזה אין אנו חוששין דאם שקר הוא באותו טענה שמהפך בזכותו אלא דזה ודאי הרג את הנפש תו ליכא למיחש שיבאו אח"כ ויעידו על שקר או שיהיה להם איזה סיוע בדבריהם ואם יהיה א"כ האמת הוא כך ושוב אין כאן חוב על הדיינין: לדון את השרץ. מתוך פילפולו ולטהרו ולחזור ולטמאו להראות פנים לכאן ולכאן עד ק' פעמים: אין יכול לפתוח בזכות. ואין מושיבין אותו בסנהדרין שאין בו כח לפתוח בזכות: מה אם הנחש שממית. אדם ובהמה ומרבה טומא' בעולם טהור הוא כשמת שאינו בכלל שמנה שרצים: עכבר. שהוא משמנה שרצים המטמאין במותם: או חילוף. דנילף מק"ו שיהא הנחש טמא: התיב ר' פינחס. דהאי ק"ו פריכא הוא דאיכא למימר עקרב יוכיח שממית וטהור הוא: אשכח תני אמר. מלינו לתנא א' שאומר הוא נחש הוא עקרב וכלומר דאין כאן יוכיח דעקרב גופיה נלמד ק"ו מעכבר כמו דיכולין ללמוד בנחש: לא הוה ידע מורייה. לא ידע כלום להורות כהלכה ופילפול של הבל היה לו: קטוע מטורא דסיני הוה. כלו' שלא קבל לחלקו בתורה כ"ש מהר סיני דכל הנשמות היו שם וקבל כל א' חלקו בתורה כדכתיב אשר ישנו פה ואשר איננו פה:

הלכה ב מתני' מטין על פי אחד. מטין את הדין על פי המרובין על פי דיין אחד כגון שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב או איפכא: ועל פי שנים לחוב. אין מטין לחוב עד שירבו המחייבין בשנים על המזכין כדדרשינן בפ"ק, מלא תהיה אחרי רבים לרעות ובדיני ממונות לא מיתוקמא דמה שהוא רעה לזה זכות לזה: **גמ'** אילו ניתנה התורה חתוכה. בפסק הלכה בלא נטיית דעת לכאן ולכאן: לא היתה לרגל עמידה. לא היה קיום לעולם דהתורה צריך שתהיה נדרשת פנים לכאן ולכאן כדלקמיה ואלו ואלו דברי אלהים חיים הן. ואיידי דקתני במתני' מטין מייתי להאי דרשא הכא·

מה

כיצד פותחין לזכות אומרין איפשר שזה הרג את הנפש ר"ל דהדי נים יתחילו לומר להעדים אי איפשר להאמין לכם שזה הרג את הנפש. ע"ז מקשה ר' יוסי אין כיני ר"ל אי הכא אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות ובא חבירו וסייעו קי"ל דמקבלין אותו. ואי ס"ד דהכית דין יאמרו להעדים דאי אפשר להאמין לכם א"כ אין כאן סיוע ר"ל דינרמו הב"ד דלא יהי' שוב סיוע דהעדים יחשבו הכי יש עדים לשקרן בתמיה ר"ל אם אנחנו שקרנים בעיני הב"ד אם כן לא יקבלו שום עדותינו לזכות א"כ הוי חוב לב"ד בזה שיגרמו להעדים אתו לאמנועי מללמד זכות. ונשאר בקושיא:

א"ר ינאי אילו נתנה התורה חתוכה לא היתה לרגל עמידה פי' דהנה הכתוב הזה חתוך הוא לא תהי' אחרי רבים לרעות ולא תענה על רב לנטות אחרי רבים להטות דאם הכתוב הזה אינו חתוך ולא פסקינן ליה לפיסקא פיסקא אלא כמו שהוא ונדרש בב"א כבר פירש"י ז"ל בפי' החומש דלפי פשוטו כך פתרונו של מקרא לא תהי' אחרי רבים לרעות אם ראית רשעים מטים משפט לא תאמר הואיל ורבים הן הנני נוטה אחריהם ולא תענה על רב לנטות וגו' ואם ישאלך הנידון על אותו המשפט אל תענהו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמיתו אלא אמור את המשפט כאשר הוא וקולר יהא תלוי בצואר הרבים עכ"ל רש"י ז"ל לפי פשוטו של לשון המקרא. אבל המסורה בידי חז"ל לחתוך את הפסוק לפיסקא פיסקא ונחלק לשלשה ענינים וכל ענין וענין היא דיבור בפ"ע שדיבר הקב"ה עם משה. וכך קיבלו חז"ל פי' המקרא כדפירש"י ז"ל שם וז"ל לא תהי' אחרי רבים לרעות מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד. וסוף המקרא דרשו אחרי רבים להטות שאם יש שנים מחייבין יותר על המזכין הטה הדין על פיהם לחובה ובד"נ הכתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו ל"ת על ריב על רב שאין חולקין על מופלא שבב"ד לפיכך מתחילין בד"נ מן הצד. ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא ל"ת אחרי רבים לרעות לחייב מיתה בשביל דיין אחד שירבו מחייבין על המזכין. ולא תענה על רב לנטות מדבריהם אחרי רבים להטות יש רבים שאתה נוטה אחריהם ואימתי בזמן שהם שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין. וממשמע שנאמר ל"ת אחרי רבים לרעות שומע אני אבל יהא עמהם לטובה מכאן אמרו ד"נ מטין ע"פ אחד לזכות וע"פ שנים לחובה וכו' עכ"ל רש"י ז"ל. הרי דהפסוק הזה חתוך הוא לג' אמירות ואיתא בירושלמי ב' פעמים למשמעות דהפסוק נחלק לשנים לשון חותך פי' דהפסוק נחלק לפיסקי פיסקי במס' תענית פ"ד ה"ג ובמס' מגילה פ"ד ה"ב עיי"ש. וה"פ בסוגיא דידן א"ר ינאי אילו נתנה התורה חתוכה פי' אלו כמו אילולי [א"כ דגרסינן מפורש אלולי והכל אחד] ניתנה התורה חתוכה לחתוך הפסוק לפיסקי פיסקי ולכמה מאמרים לדיבור בפ"ע לא היתה לרגל עמידה דלא הי' בידינו האיך לפסוק הלכה למעשה בכל מקום שיש פנים לכאן אלא התורה ניתנה חתוכה. ולפ"ז גילה לן הכתוב הזה שנחתך האיך לעשות לפסיק הלכה למעשה. מ"ט

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ב מעדות הל' ב סמ"ג עשין קט טוש"ע חו"מ סי' לד סעיף א

ג
ב טוש"ע שם סי' כח ס"י

ד
ג מיי' פי"ח מסנהדרין ה"א

ציון ירושלים

[ה]מאי אם הנחש ע' ערובין דף יג ע"ב וע' מהרש"א מ"ש על דברת תוס' עירובין הנ"ל דאפשר דקים לי' לר"מ בשום מקום במשנה או בתלמוד דהשרץ אינו טמא משום טומאת משא ועפיר משום טומאת משא. ואני תמה כאן ונפלאות דנעלם במחכ"ת שמהרש"א משנה מפורש' פ"ת מכלים מ"ה תולדת השנויים ר"י אומר כ"ש אומרים מטמא כזית במשא וכעדשה במגע והיינו דמספקא ליה אי היינו חלד דקרא או חיס. והיינו דאם הוא שרץ אינו מטמא במגע ומשא ואם הוא נבילה אינה מטמאה וכמו שכתבו הרמב"ם והר"ש וכן כתבו התוס' ב"ק ד' פ' ד"ס דקטיני ויש שם ע"ס במ"ש פ"ק דאהלות וא"כ מפורש דאינו מטמא במשא ובתשובה הארכתי בכל זה ותל"מ:

מראה הפנים

כד הוה חמי שהדין מכוונה. עיין בפרק דלעיל הלכה ח' מ"ש בשם הרא"ש ז"ל: **אין** כיני וכו'. הכא מתרץ לה להאי פירושא דפותחין בזכות והתם דחי לה דלא אמרינן להו מי יימר כדקאמריתו מטעמא דלא דחינן להו בידים ומס"ק דליש הוא דאמרינן אם לא קטלת לא תדחל:

אמר רבי תלמיד וותיק היה לר"מ ז"ל. כדאמר בבבלי עירובין פ"ק דף י"ג ע"ב. ושם גרים תלמיד וותיק היה ביבנה והיה מטהר את השרץ במאה וחמשים פעמים אמר רבינא אני אדון ואטהרנו ומה נחש וכו' כדהכא. וכן במכלתין פ"ק דף י"ז ע"ב ופי' שם ר"ת דמה לנו בתריפות של שכל מאחר שבתורה טמאתו אלא דלענין טומאת משא קאמר. דכן הוא האמת שאין השרץ מטמא במשא כדאמרי' בשבת בריש פ' הר"ע ובת"כ דריש לה מהסיא דכתיב גבי נבלה שיא ולא שרץ ועביד נמי ק"ו לטהרו במשא ואע"ג דאיכא מיעוטא כדכתבו בעירובין ובמכלתין פ"ק כתבו עוד ובירושלמי ריש פ' אחד ד"מ קאמר או חילוף וכו' הסוא ק"ו לא מיתוקם אלא לענין מגע וכו' ור"ל דלף דהק"ו מנחש לענין שלא יטמא טומאת משא הוא לפי' ר"ת מ"מ הק"ו דאו חילוף לא מיתוקמא אלא לענין מגע דהא שרץ גופיה לא מטמא במשא דאימעוט מדרשא דקרא ועיין במהרש"א בעירובין ובסנהדרין וכתב שם לפרש דלא מיתוקמא אלא לענין מגע דלענין משא הא מיעטיה קרא לנחש לפי' ר"ת וכו' ולא משמע כן דהא הכא קאמר הוא נחש הוא עקרב ומשמע דהק"ו גופיה דנוכל לדרוש לנחש נידרוש לעקרב וכן איפכא ובעקרב ליכא מיעוטא ואין להאריך:

לא

שנויי נוסחאות (פ"ג) הקרוהו בד"ו הקריהו. (פ"ז) יש לו ללמד זכות בד"ו יש לי ללמד עליו זכות. (פע"ז) ועקרב בד"ו עקריב. (פי"ח) לר"מ בד"ו לרבי. (בכ"ד) על פי אחד בד"ו על פי עד אחד. (בכ"ה) על פי אחד בד"ו על פי עד אחד. (בכ"ו) לחובה בד"ו לחוב.

אמרי ברוך

אמר רבי ינאי וכו'. נ"ב עיין הגירסא במסכת סופרים פ' ט"ז הלכה ה':

בכר לאדן

ואם לאו לדקיהו. נ"א בודקהו: הוא נחש הוא עקרב. פירש הקל והומר שנעשה בנחש הוא הדין שנעשה בעקרב והכל דבר אחד:

אלו נתנה התורה חתוכה. עיין מדרש שוחר טוב מזמור כי גמר חסיד ומסכת סופרים פרק ד' נהוראי [פרק ששה עשר]:

מה טעם וידבר ה' אל משה אמר לפניו רבונו של עולם הודיעני היאך היא ההלכה אמר לו °אחרי רבים להטות רבו המזכין זכו רבו המחייבין חייבו כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור מיניין ודגל"ו. וכן הוא אומר °אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים ואומר °מישרים אהבוך:

שמות כג · תהלים יב · שי"ך א

הלכה ג

מתני' דיני א ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה:

גמ' הרי שיצא מב"ד זכאי ומצאו לו חובה שומע אני שיחזירוהו ת"ל °צדיק אל תהרוג. הרי שיצא מבית דין חייב ומצאו לו זכות שומע אני שלא יחזירוהו ת"ל °ונקי אל תהרוג. יכול אם צדק בדינך יצדק בדיני ת"ל °כי לא אצדיק רשע. א"ר יצחק אמר לי ר' יוסי לא שנייא אלא אפילו נזדכה בטעות מחזירין אותו. ר' אמי בעא קומי ר' יוחנן *אפי' נואף ונואפת א"ל איתקלף מרקועך:

שמות כג · שם · שם

הלכה ד

מתני' ב דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה ודיני נפשות הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה דיני ממונות המלמד זכות מלמד חובה והמלמד חובה מלמד זכות ודיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה: גמ' רבי אמר ובלבד שלא יהו מחוסרין לומר איש פלוני אתה זכאי ואתה חייב אבל אם היו מחוסרין במשא ומתן לא בדא. ר' יוסי בן חנינה אמר אפילו מחוסרין במשא ומתן:

הלכה ה

מתני' דיני ג *ממונות דנין ביום וגומרין בלילה ודיני נפשו' דנין ביום וגומרין ביום: גמ' מנלן. °ושפטו את העם בכל עת. ואית קרי לשעבר. אמר רב שמואל בר רב יצחק כיני

יתרו שם

מ"ט וידבר ה' אל משה במ"ט פנים כצ"ל וכן היא במדרש תהלים פי"ב עיי"ש בנוסח קרוב לזה אמר לפניו הודיעני היאך היא ההלכה והאיך נפסוק הלכה א"ל אחרי רבים להטות רבו המזכין וכו' כו' כדי שתהא התורה נדרשת במ"ט פנים כו' ר"ל אם הי' כתוב הלכה מפורש לא היתה התורה נדרשת מ"ט פנים לכאן ולכאן על טמא ועל טהור ע"כ לא נכתב הדין מפורש אלא אחרי רבים להטות. ובמדרש תהלים פי"ב גרסינן אמר ר' ינאי לא ניתנה התורה חתיכה אלא כל דבר ודבר שהי' הקב"ה אומר למשה הי' אומר מ"ט פנים טהור כו' עיי"ש ועיי' ביפ"מ ז"ל דמפרש אם היתה התורה חתיכה ע"מ שיהי' פסוק ומבורר בטעמו כשיפול איזה ספק בהלכה לא הי' קיום והעמדה בשום הלכה בכל דבר יש לדין ופנים לכאן וכה"ן שהתורה נידרשת במ"ט פנים ולכן נמסר הדין להסכמת דעת הרוב עיי"ש:

א"ר יצחק אמר לי ר' יוסי ל"ש אלא אפילו נזדכה בטעות מהזירין אותו. המרה"פ ז"ל מגי' כאן דצ"ל אין מחזירין אותו. ובאמת אין צריך להגיה אלא כמו שפירש בפ"מ ז"ל כמו שמבואר בבבלי דף ל"ג ע"ב ולשון אפילו קאי אתיבת נזדכה ופשוט:

רבי אומר ובלבד שלא יהו מחוסרין לומר איש פלוני אתה זכאי כו' אבל אם היו מחוסרין בנושא ומתן לא בדא ריב"ח אמר אפילו מחוסרין במשא מתן. הפ"מ ז"ל דוחק א"ע בהא דריב"ח בתיבת אפילו כדי להעמידו כמו בבבלי אליבא דריב"ח. ובאמת דחוק מאד לפרש כן ומהוורתא דבאמת הלוק הבבלי עם הירושלמי בזה כדאשכחן כן בכמה מקומות:

מנ"ל א"ק ושפטו את העם בכ"ע ואיתקרי לשעבר. כן נראה לפענ"ד דתיבת ואית קרי נחלקה לב' תיבות בדפוס והיא תיבה אחת ואתקרי. ר"ל דהוא ברייתא שנישנית כך מנ"ל א"ק ושפטו את העם בכ"ע ואתקרי לשעבר ע"כ לשון הברייתא. פי' משום דאיכא ב' פסוקים בתורה ושפטו את העם אחד במה שאמר יתרו. ובפרשה השני של ויבחר משה כתיב עוד הפעם ושפטו את העם בכ"ע ופירש רש"י ז"ל לפי' החומש דהפסוק

מה טעם וידבר ה' אל משה. ואמר לו כל הדינים התלוים בכל פרשה ופרשה והדרשות הנוטות לכאן ולכאן: הודיעני היאך ההלכה. שלא יהיה בה ספק וא"ל זה אי אפשר אלא אחרי רבים להטות וכו' מפני שהתורה צריך שתהיה נדרשת במ"ט פנים לכאן ולכאן ואם אני מגלה לך ההלכה שוב לא תהיה נדרשת בהרבה פנים: מזוקק שבעתים. שבעה פעמים שבעה: ואומר מישרים אהבוך. עיקר אהבת התורה לעשות לה מישרים ע"י דעות הנוטים לכאן ולכאן ואחר כך מיישרים אותו ע"פ הרוב:

תורה אור

הלכה ג מתני' מחזירין. סותרין את הדין לאחר שגמרוהו וידעו שטעו מחזירין את הדבר בין לזכות בין לחובה: ואין מחזירין לחובה. כדדריש בגמרא:

גמ' צדיק אל תהרוג. שנצטדק בדין אע"פ שבאמת אינו נקי הוא: ונקי אל תהרוג. נקי משמע מן החטא ואע"פ שנתחייב בדין: כי לא אצדיק רשע. אדלעיל קאי אע"פ שיצא מבית דינך זכאי ואי אתה רשאי להחזירו יהא דינו מסור לשמים: אמר ליה רבי יוסי לא שנייא. לפעמי' יש שאין חילוק בין לזכות בין לחובה ואפילו לחובה מחזירין אותו כדמפרש ואזיל: אלא אפי' נזדכה. אפי' יצא מב"ד זכאי אם הוא בטעות שזיכו אותו ע"י טעות גמור שטעו בדבר המפורש בתורה מחזירין אותו וגומרין דינו לחובה: רבי אמי בעא קומי רבי יוחנן אפי' נואף ונואפת. אם בנואף ונואפת. מלינו ג"כ שיש דבר שפעמים מחזירין אותו לחובה אפילו כבר נזדכה ופעמים אין מחזירין אותו: איתקלף מרקועך. נקלף וניטל הטלאי והחיבור שלך דמאי שנא דגם בנואף ונואפת מלינו כן דאם טעו בבא על הערוה ממש טעו' המפורש בתורה הוא ומחזירין אותו לחובה ואם טעו בהערא' ובשלא כדרכה אין מחזירין אותו ויש לך ללמוד דבר מדבר. מרקוע לשון טלאי ונעלות בלות ומטלאות תרגומו בלן ומרקעין:

הלכה ד מתני' הכל מלמדין. ואפילו התלמידים היושבין לפני הדיינין ולא נתמנו ב"ד על כך: המלמד חובה. דיין שהתחיל תחלה להביא ראיות לחובה יכול לחזור בו וללמד לזכות: גמ' ובלבד שלא יהו מחוסרין לומר וכו'. כלומר דמתני' איירי שאינן מחוסרין כ"א לומר איש פלוני אתה זכאי או לומר אתה חייב ובהא אמרו דהמלמד חובה הוא דיכול לחזור וללמד זכות אבל המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה דהואיל ושעת גמר דין הוא וכבר זיכהו אינו יכול לחזור בו: אבל אם היו מחוסרין במשא ומתן. שעדיין במשא ומתן של הדין הם ואינם מושווים בדעתם זה אומר כה וזה אומר כה ומחוסרין הם בהשוות הדעות: לא בדא. איירי המתני' דהואיל ועדיין שעת משא ומתן היא ולא גמר בדעתו לזכות יכול לחזור בו ללמד חובה: אפילו מחוסרין במשא ומתן. איירי המתני' וכלומר דרישא המלמד חובה מלמד זכות אפי' מחוסרין במשא ומתן הוא דבזה לעולם חוזר וסיפא קאמר אבל המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה היינו בשעת משא ומתן כדי שיהא מחזר אחרי ראיות לדבריו ושמא ימצא חיזוק לזכות אבל בשעת גמר דין שכבר בקש ולא מצא ונודע לו עכשיו שטעה יכול לחזור בו וללמד חובה:

הלכה ה מתני' דנין ביום וגומרין בלילה. דכתיב ושפטו את העם בכל עת וכתיב והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד יום להתחלת הדין ולילה לגמר דין: דיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום. דכתיב והוקע אותם לה' נגד השמש:

גמ' מנלן. דגמר דין בלילה דכתיב ושפטו את העם בכל עת: ואית קרי לשעבר. וכי היאך נלמוד מן המקרא הזה על גמר דין דנימא דלא כתבה התורה האי קרא אלא מה שכבר עבר שהרי תחלת דין עיקר המשפט הוא ואמאי נוקי ושפטו אגמר דין הוא דכתיב: כיני

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פי"ח מסנהדרין ה"א
ו
ב ג מיי' שם

ציון ירושלים

ג ואית קרי לשעבר. ע' בקלוס"ת ס"ה מה שהביא דברי הירושלמי ומה שפירש הרא"ש בו והוא רצה לפרש בענין אחר ודבריו דחוקים וגם דיני לענ"ד אינו נכון:

מסורת הש"ס

סנהדרין לג ע"ב
ר"ס כב ע"ב

מראה הפנים

לא שנייא וכו'. היותר נראה לגרוס אפי' נזדכה בטעות אין מחזירין אותו והיינו לא שניא דקאמר וכגון בדבר שאין הצדוקין מודין בו ולענין הכוונה והדין היינו הך דפריבית כפנים: איתקלף מרקועך. כעין זה גרסינן התם דף ל"ג ע"ב דבעא מיניה מר' יוחנן טעה בנואף ונואפת מהו וא"ל אדמוקדך יקוד זיל קוץ קרך וללי וכפי' התוס' דהשאלה היתה אם יש בנואף ונואפת דבר שאין הצדוקין מודין בו וכן בהא דלקמן בענין הערא' שלא כדרכה והוגה עכשיו בספרי הרמב"ם ז"ל ע"פ פי' התוס' ע"ש:

אפילו מחוסרין במשא ומתן. כדפריבית דהאי אפי' אריבא קאי ופליגי הכא בסברות בענין החזרה בשעת גמר דין ואתיא דר"י בן חנינא כמסקנא דהתם דף ל"ד ע"א דדוקא בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין יכול הוא המלמד זכות לחזור בו ועיין בפ' דלהמו הלכה י' ד"ה מפני המוכר:

מנלן ושפטו את העם בכל עת. כתוב' ביבמות דף ק"ד ע"א ד"ה מר סבר הקשו על גי' זו וכתבו דומה שהוא טעות ועוד דלא פריך שפיר אגומרין בלילה ואית קרא לשעבר אלא גרסינן איפכא מנין שטעו ודנו בלילה שדינן דין שנא' ושפטו את העם בכל עת ואית קרא לשעבר אלא מנין שגומרין בלילה וכו' וגמרא שלנו מוקי כמי האי קרא לגומרין בלילה והרבה דברים יש בירושלמי שצריך להפכם. וכן כתב הרא"ש ז"ל שם דיש להפך ולסרס הגי'. אבל הרמב"ן ז"ל בפ' יש נוחלין דף קי"ג ע"ב מקיים הגי' הלא שכתב וגמרא דילן מוכח לי שאף כדיעבד אין דינם דין דאמרינן בסנהדרין אין מקדשין החדש אלא ביום ואם קדשו בלילה אינו מקודש וגמר לה ממשפט וכן מסקיא דיבמות מר סבר תלילה כתחילת דין דמיא אלמא תחילת דין בלילה אפילו דיעבד אינו דין ע"כ והביאו הרא"ש בפ' י"נ והב"י בח"מ בסי' ה' העתיקו. ובענין תלילה נוסים אשכחן דקאמר

שנויי נוסחאות (פי"ב) צדיק במקרא „וצדיק". (פ"מ) ר' אמי בד"ו רבי מי ומכאן עד „מרקועך" בא בד"ו אחרי הפיסקא דיני ממונות הכל מלמדין זכות ותיבה כו'.

גליון אפרים

אמר ר' יצחק אמר לי ר' יוסי לא שנייא אלא אפילו נזדכה בטעות אין מחזירין אותו כצ"ל. דקשה לו דבמשנה קתני ואין מחזירין לחובה ואפילו לא יצא מב"ד זכאי ובברייתא קתני הרי שיצא מב"ד זכאי אלמא דוקא כשיצא מב"ד אבל כל זמן שלא יצא מב"ד מחזירין משום הכי מחלק דבטעות שאין הצדוקים מודים בו אפילו לא יצא מב"ד ובטעות שהצדוקים מודים בו קודם שיצא מבית דין מחזירין אבל לאחר שיצא מבית דין אין מחזירין. (נועם ירושלמי):

רבי אמי בעי קומי רבי יוחנן אפילו נואף ונואפת (אולי הכונה אם נא בנואף ונואפת שדין כן שהרי על ידי הספור בטעות אתה מתירם לבעלה ולנואף כשימות בעלה או כשיגרשנה) א"ל איתקלף מרקועך (זה הפלאי)

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ז א ב מיי' פ"ט מעדות הל' ח

ח ג טוש"ע חו"מ סי' ס ס"ג

ט ד מיי' פי"א מסנהדרין ה"ב וסנ"ד מעבת הלכה ו

כיני מתני'. כן בעי למתני' דמנלן שאם טעו ודנו בלילה אפילו לתחילת דין שדיניהם דין ת"ל ושפטו את העם בכל עת: הא אמירה. הא ודאי פירושא היא ושפיר קאמרת ודוגמתו בפרק הגוזל עצים הלכה א':

הלכה ו מתני' גומרין בו ביום לזכות. אם זיכוהו ביום ראשון פוסקין את דינו מיד והולך לו אבל אם לא היו יכולין לזכותו ביום ראשון אין פוסקין את דינו לחובה אלא מלינין את דינו למחר שמא ימצאו בלילה זכות: לפיכך אין דנין וכו'. שהרי אם יתחייב אין יכולין לגמרו למחר שאין מיתת ב"ד דוחה שבת וי"ט כדדרים לה בגמרא ולשהותו עד אחר השבת אי אפשר דמשנגמר הדין איכא עינוי הדין ושלא יגמרו הדין עד אחר השבת ג"כ אי אפשר דשמא בתוך כך יהא נשכח טעם המחייבין והמזכין מלבם:

גמ' תני. בתוספתא פ"ט והבאתי לעיל בהלכה א': ועד לא יענה בנפש למות. ודריש לה בנפש העומד למות לא יענה כלל בין לזכות בין לחובה: ת"ל והוא לא יענה. בקרא לא כתיבא הכי אלא כלומר דאף הוא לא יענה כלל בדין רשע למות: ר"ל אמר פעמים שאדם רואה וכו'. כלומר דסברא היא ולא בעי קרא שלא יענה לזכות לפי שלפעמים מתפחד שמא יגמר הדין לחובה ויביא זה עדים להזימו ושמא יזדמם ומפליג הוא בדברים ללמד זכות עליו שלא יזדמם וימות ונמצא כנוגע בדבר הוא: ומנין שצריכין שני ימים וכו'. על אין דנין בע"ש קאי ולפי שצריך לגמור דינו למחר ואי אפשר ומנין שיהא ההריגה דוקא ביום הסמוך וליגמר דיניה למחר ויהרג אחר השבת ולא מסיק לה השתא עד לבתר ומפסיק בדין ע"ש והדר מסיק לה: אסור לדון דיני ממונות בערב שבת. מפני שטרודין להכין לרכי שבת: והדא מתני' פליגא. דדוקא דיני נפשות קתני וכן תני ר"ח בהדיא כן דדנין דיני ממונות בערב שבת: אמרי. כאן להלכה כאן למעשה. ובכתובות פ"ד הלכה א' גרים כאן להלכה כאן לדבר תורה והיינו הך וכלומר דמסתניתנו איירי מד"ת דאין דנין דיני נפשות ודייקינן אבל דיני ממונות דנין וכן הא דתני ר"ח מד"ת קאמר דדנין והא דאמר רבי אבהו אסור לדון בערב שבת מדרבנן ולמעשה דאסור לכתחלה הוא אבל אם עבר ודן דינו דין: וידונו אותו. השתא מסיק להאי מנין דלעיל דאמאי אין דנין בערב שבת דאי משום שאי אפשר להורגו למחר יגמר דינו למחר ויהרג אחר השבת: דינו משתקע. לשהותו עד אחר השבת והוי עינוי הדין: ריש לקיש בעי. ואמאי לא יהרג בשבת גילף לרציחת מצוה שתהא דוחה את השבת מק"ו מעבודה: מעם מזבחי תקחנו למות. שאם היה כהן רוצח ורוצה לעבוד עבודה מביאין אותו לב"ד ולדונו שבת שהיא כדחית מפני העבודה אינו דין שתהא רציחת מצוה דוחה אותה: מיכן. מקרא דלקמיה למדנו שאין מיתת בית דין דוחה את השבת: נאמר כאן בכל מושבותיכם. לא תבערו אש בכל מושבותיכם ונאמר להלן בפרשת רוצחים גבי מיתת ב"ד: אף כאן בבית דין הכתוב מדבר. ואמר רחמנא לא תבערו:

תורה אור

כיני מתניתא שאם טעו ודנו בלילה שדינם דין ת"ל ושפטו את העם בכל עת. אמר הא אמירה:

הלכה ו מתני' דיני [א] ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה

ודיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום של אחריו לחובה לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב: **גמ'** *תני העד אין מלמד [ב] לא זכות ולא חובה. מנלן שנאמר °ועד לא *יענה בנפש למות. ומניין שאף הוא אין מלמד לא זכות ולא חובה ת"ל והוא לא יענה בנפש למות. ריש לקיש אמר פעמים שאדם רואה את עצמו מזדמם ומפליג דבריו שלא ימות. מניין שצריכין שני ימים סמוכין זה לזה. ר' חזקיה ר' אחי בשם ר' אבהו *אסור [ג] לדון דיני ממונות בערב שבת. והדא מתני' פליגא לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב דיני נפשות. הא דיני ממונות דנין. ותני ר' חייה כן דנין דיני ממונות בערב שבת ואין דנין דיני נפשות בערב שבת. אמר כאן להלכה כאן למעשה. ויידונו אותו בערב שבת ויגמר דינו בשבת ויהרג למוצאי שבת. אם אומר את כן נמצא דינו משתקע. ריש לקיש בעי וידונו אותו בשבת ויגמר דינו בשבת וייהרג בשבת. מה אם *עבודה שדוחה שבת רציחת מצוה דוחה אותה שנאמר °מעם מזבחי תקחנו למות שבת שהעבודה דוחה אותה אין דין שתהא רציחת מצוה דוחה אותה. ר' לא בשם ר' ינאי מיכן לבתי דינין שלא יהו דנין [ד] בשבת מאי טעמא נאמר כאן °בכל מושבותיכם ונאמר להלן °והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה להלן בבית דין הכתוב מדבר אף כאן בב"ד הכתוב מדבר:

הלכה

(תוספ' פ"ט) סנהדרין לג (במדבר' לה) (גיטין פרק ה כתובות פ"ק) סנהדרין לג (שמות כא) (שם לה) (במדבר' לה)

דהפסוק הראשון הוא כלשון לווי. והפסוק השני היא על המעשה ולכן תירגם התרגום בפסוק הראשון וייתון ידונון ופסוק השני היא עשיה עיי"ש. ועפ"כ פסוק הראשון נקרא על להבא. ופסוק השני איתקרי לעבר וכיון דאתקרי על לעבר יש לפרש דשפטו בכל עת דכמה פעמים ששפטו אפילו בלילה ומשה לא חזר המשפט [וממקרא הראשון שאמר יתרו אין ללמוד מזה אך מהפסוק השני מפרשה השנית של ויבחר משה אנו למדין] כך היא גיסנית הברייתא. ע"ו מפרש ר"ש בר"י פירוש הברייתא כיני מתניתא ר"ל כך פירש הברייתא על מה קאי האי מנ"ל דקאי מנין שאם טעו ודנו בלילה שדיניהם דין בדיעבד שנאמר ושפטו את העם בכל עת ואתקרי ע"ז אמרין הא אמירה ר"ל דיכול להיות כך כדפירש הרא"ש ז"ל. ולשון הא אמירה איתא בירושלמי בס"ט דמס' ב"ק ובפ"ו דסנהדרין ה"א. אבל הרא"ש ז"ל מהסך הגי' משום דהגי' לפניו הי' ואית קרא בחלף אבל לפי הגי' שלפנינו דגרסינן ואית קרי ביוד יש לפרש כדפירשנו. והרמב"ן ז"ל מקיים הגירסא ואינה מהפכה. ולפי גי' הרא"ש ז"ל ופירושו לא אוכל להבין לשון כיני מתניתא:

תני העד אין מלמד לא זכות ולא חוב מנ"ל ועד לא יענה בנפש למות וילפינן דלא מלמד זכות והגם דכתיב למות [כדס"ל לר"י בר"י במס' סנהדרין דף ל"ד ע"א דמשום זה אינה מלמוד חובה אבל מלמוד זכות] פי' הרמב"ם ז"ל בס"ה מה"ע ה"ח דה"פ הכתוב כלומר עד שהעיד בנפש למות לא יענה אלא ישתיק עכ"ל ז"ל ולס"ו לא ידעינן אלא דאינו מלמד זכות כיון שהעיד תחלה למות אבל מנ"ל דעד שהעיד לזכות אינו מלמד חובה קודם ג"ד דהא כל עיקר דקפד הכתוב היא על עד שהעיד למות דלא ילמוד זכות על חייב. אבל מנ"ל דהעד דהעיד על חייב שלא ילמוד זכות על מיתה ע"ו דרשינן הקרא לגוונא אחריתי ג"כ ועד אחד לא יענה בנפש למות כך שיעור הכתיב. ועד אחד שהעיד לא יענה עוד בנפש למות ר"ל דקאי האי בנפש למות על האזהרה של הענין' שלא ילמוד חובה לנפש למות ולא קאי האי למות על העדות אלא היא אזהרה כהעני' שלא יענה בנפש למות וזה מבואר בירושלמי. תני העד אין מלמוד לא זכות ולא חובה מנ"ל שנאמר ועד לא יענה בנפש למות היא העד בנפש למות לא יענה וקאי בנפש למות על עד. ופריך ומנין שאף אין מלמד לא זכות ולא חובה [ותיבת היא מיותר] ר"ל כיון דבנפש למות קאי על עד בנפש למות א"כ מנ"ל דאף לחוב אסור תלמוד לומר והוא לא יענה בנפש למות ר"ל דהוא אזהרה על האדם שלא יענה בנפש למות ולא שהיא עד בנפש למות. ועל כן מתפרש הקרא בב' אופנים או עד בנפש למות או דהעני' בנפש למות. והוא כין שהוא עד בנפש למות לא יענה או דהאזהרה היא שלא תהי' העני' בנפש למות. וע"ז מפרש רשב"ל מדוע דרשינן הכי הא פשטת הכתוב היא שהיא אזהרה על שלא יהי' עניה בנפש למות. כדסבירא ליה לר"י בר"י כדפריך בבבלי ד' ל"ד ע"א. ע"ז מפרש פעמים שאדם רואה את עצמו מזדמם ומפליג דבריו פי' שמפליג בדברים אחרים כדאיתא לשון זה במסכת גיטין פרק האומר בירושלמי ובמס' מע"ש פ"ד הלכה ז כדי שלא ימות. ר"ל דמתירא שלא יוזם ולהזור מדברי' אינו יכול משום שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד על כרחך מפליג בדברים אחרים ללמד עלי' זכות כדי שינצל וכאי ולא יוגמר דינו וכן קאמר רשב"ל בבבלי שם וכפירש רש"י ז"ל עיי"ש. ע"כ מפרשינן הפסוק לאופן הזה גם כן דבנפש למות קאי על עד והזהרה שלא יענה הוא על זכות:

רב

מראה הפנים

דקאמר בהאי תלמודא טעמא אחרינא בפי' מצות תלויה הלכה כי מ"ט דר"א לעיני הוקיהם א"כ נראה דהגי' קיימת כדעת הרמב"ן ז"ל אלא דגמרא דילן פליגא: **ומנין** שאף הוא לא יענה וכו'. לאו עליו ממש קאי דבהדיא תנן בפרק דלקמן ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמו זכות שומעין לו ולא מצינו פלוגתא בזה אלא דה"ק דאין לי אלא דלא יענה העד ומנין לך שאף הוא לא יענה בין לזכות בין לחובה דילמא דוקא לחובה קאמר קרא ת"ל והוא לא יענה בנפש למות כלומר מדלא כתיב ועד אחד לא יענה למות בנפש למה לי אלא ש"מ דה"ק בנפש העומד למות ודנין אותו סוא לא יענה כלל ואפילו לזכות וכו"ל קאמר מסברא נפקא לן דלא יענה לזכות כדאמר התם דף ל"ד ע"א:

אסור לדון דיני ממונות בע"ש וכו'. הרי"ף ז"ל הביא לזה וגרים כגי' דכתובות כאן להלכה כאן לד"ת והיא עיקרית למשמעות הענין: **מה** אם עבודה וכו'. כדאמר התם דף ל"ה ע"ב. והמסקנא התם כרבא דרציחה דוחה את העבודה אפילו בקרבן ציבור דמעם מזבחי כתיב מזבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד. והרמב"ם ז"ל לא הזכיר כלל מדין רוצח בעבודה ולענין נשיאת כפים כתב בט"ו מהל' תפלה כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו והחמיר שאפילו עשה תשובה וא"כ קיי הוא דפסול לעבודה כדכתבו התוס' שם ד"ה שנא' מעם מזבחי ומ"מ נראה דס"ל דלא מחלל שעבודה וכסברת התוס' ג"כ בזה מדלא הזכיר לענין פיסול עבודה וכסוף הל' ביאת המקדש לא מנה אלא שמנה עבר שפסולין לעבודה ותו לא ועי"ש:

רב

שנויי נוסחאות (פ"מ) **ועד לא יענה** במקרא „ועד אחד לא יענה". (פ"ג) מציין גד"ו וסגיין.

בכר לאדן שאם טעו ודנו בלילה. הרא"ם פרק יש נוחלין. וס' מגות חליצה:

עמודי ירושלים תנינא

אסור לדון דיני ממונות בע"ש כו'. כאן להלכה כאן למעשה. רוקח (סי' ל') וגרס כגירסתנו:

גליון אפרים

השלאי נקלף). כלומר שאין זה ענין להבעל ולהבועל דנסי דאין הורגין אותם משום דבל"נ והגילו העדה כתיב אבל לבעלה ולבועל אסורה גם אם טעו בטעות שאין הנדוקים מודים בו.

תני וכו' ברייתא זו הביאה הרי"ף והגי' שם תני העד אינו מלמד לא זכות ולא חובה מניין שנאמר ועד אחד לא יענה בנפש למות ומניין אפילו אחד שנאמר אחד לא יענה ומניין הוא בעצמו לא יענה (להוב) שנאמר לא יענה בנפש למות. ובתוספתא פ"ט איתא הוא באמר שיש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו חובה משתקין אותו בנזיפה: מניין שצריכין שני ימים סמוכין זה לזה. חסר הלמוד ועיין בבלי ל"ה ע"א: ר"ל בעי וידונו אותו בערב שבת ויגמר דינו בשבת ויהרג בשבת כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

רב אמר לא תענה אפילו אחר מאה פי' אפילו אם ככר הגידו כמה דיינים את דעתם אחר הרב יעברו על ל"ת על רב לא אמרינן דהשתא רשאי כל אחד להגיד דעתו וטוב לא עבר על ל"ת על רב דהא מגיד דעתו אחר הדיינים ולא אחר הרב ולא עברו על ל"ת רק הראשונים לכך קמ"ל דכולם עוברין ואזהרה על כל אחד ואחד:

דברי ר' פפא ר"ח בשם ר"ם. איתפלגון ר"י ורשב"ל חד אמר דינינו כדיניהן. וחד אמר אין דינינו כדיניהן פי' דפליגי אם גם ב"נ שהוזהרו על הדינין אם גם המה נלטוו ע"ז כדינינו כגון בד"נ מתחילין מן הצד ע"ז אמר מ"ד דינינו כדיניהן ניחא מה דכתיב ויאמר יהודה. משום דמתחילין מן הצד אבל מ"ד דבני נח מתחילין מן הגדול קשיא מן ויאמר יהודה. ומשני דהכונה דנראו דברי יהודה ר"ל דנתקבל דברי יהודה:

ומנין שמתחילין בד"נ מן הצד ר"ל ע"ד ילפותא איכא בברייתא על זה כדמסיק תני שמואל הזקן קומי ר"א ויאמר דוד וגו':

ר"י אומר אין מדקדקין ביי"נ ר"ל דהלכה כדברי המיקל בי"נ וכן משמע מהפוסקים ז"ל שמביאין האי ירושלמי:

הלכה ז מתני׳

דיני *ממונות הטהרות והטמאות מתחילין מן הגדול ודיני נפשות מתחילין מן הצד הכל כשירין לדון דיני ממונות ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות אלא כהנים ולויים וישראלים המשיאין לכהונה: **גמ׳** רבי אומר °לא תענה על ריב *רב כתי׳ שלא תענה אחר הרב אלא קודם לרב. ר' יוסי בן חנינה אמר לא תענה על ריב רב כתיב שלא תענה קודם לרב אלא אחר הרב. רב אמר לא תענה אפילו אחר מאה דברי ר' פינחס. ר' חלקיה בשם ר' סימון איתפלגון ר' יוחנן וריש לקיש חד אמר דינינו כדיניהן וחד אמר אין דינינו כדיניהן מאן דמר דינינו כדיניהן ניחא מאן דמר אין דינינו כדיניהן מה מקיים °ויאמר יהודה °ויאמר ממוכן. ראו דברי יהודה ראו דברי ממוכן. *ומניין שמתחילין בדיני נפשות מן הצד תנא שמואל הזקן קומי ר' אחא °ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש חרבו ואח"כ ישבו בדין על נבל. רבי תימא בר פפיים בשם רב הושעיא אף בפסול משפחה מתחילין מן הצד. הכל כשירין לדון דיני ממונות ר' יהודה אומר אפילו *ממזרין רבי יהודה אומר אין מדקדקין ביין נסך. כתיב °לא תטה משפט אביונך בריבו אי אתה מטה אבל אתה מטה בדינו של שור. ר' אבהו בשם ר' יוחנן ובלבד בדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות.

כמה

הלכה ז מתני׳

מן הגד. מן הקטן שבהם כדדרים בגמרא: הכל כשרין לדון. אפילו גר אם אמו מישראל כשר לדון לישראל וכן ממזר כשר לדון דיני ממונות כדאמר בגמרא: ואין הכל כשירין לדון דיני נפשות. דכתיב והקל מעליך ונשאו אתך בדומין לך מה משה רבינו מיוחס אף ב"ד מיוחסין:

גמ׳ שלא תענה אחר הרב אלא קודם לרב. ומכאן למדו לומר דדיני נפשות מתחילין מן הצד שאם הרב והוא המופלא שבב"ד יאמר מקודם שוב אין לחלוק עליו דלא תענה על רב והלכך מתחילין מן הצד: שלא תענה קודם לרב אלא אחר הרב. רבי יוסי בן חנינא פליג אלימודיה דרבי וס"ל דקרא לאו בדיני נפשות מיירי אלא בדיני ממונות ואיפכא ילפינן מכאן דעל למעלה וקודם משמע וכלומר דקרא הכי קאמר שלא תהיה עונה דעתך מקודם לרב אלא הרב יענה בתחלה ומכאן שבדיני ממונות מתחילין מן הגדול ובדיני נפשות דמתחילין מן הצד ילפינן מקרא אחרינא כדלקמן: לא תענה אפילו אחר מאה. כלומר דרב כרבי ס"ל דלא תענה אח"כ משמע שלא יחלוק על הרב אם ככר אמר דעתו ומכאן הוא דלמד דבדיני נפשות מתחילין מן הצד ומייתי ראיה מדרשת ר' פינחס דדרים. לא תענה אפילו אחר מאה והיינו שאפילו יש כאן מאה דיינים כולהו בלא תענה קאי שלא יאמרו דעתן אלא מקודם לרב דאם יאמר הרב מקודם שוב אין לאחד מהן לחלוק עליו וס"מ כדרשת רבי. ומאה דנקט לאו דוקא דלא מליכו בית דין יותר מע"א אלא כלומר אפילו הן הרבה הרב לריך שיאמר באחרונה: דינינו כדיניהן. שהם ג"כ נוהגין להתחיל בדיני נפשות מן הצד כדיליף לקמיה וכלומר דלהאי מ"ד לא בעינן למילף להא מקרא דסברא היא שלא יחלוקו על הגדול ועוד שאחר שהוא שומע דברי כולן ויש נוטין לכאן ולכאן הוא מכריע שהרי מלינו שאף בדיניה' נוהגין כן: אין דינינו כדיניהם. לא נהגו כן אלא דגזירת הכתוב הוא אצלינו: מאן דאמר דינינו כדיניהן ניחא. הכי קראי דלקמי' ויאמר יהודה מה בלע וכו' שאע"פ שהוא לא היה הגדול שבאחין התחיל בתחלה וזה היה קודם מתן תורה ש"מ שסברא בעלמא הוא שאין מתחילין בדיני נפשות מן הגדול וכן ויאמר ממוכן והוא האחרון שבכולן והוא התחיל בתחלה אלא למ"ד אין דינינו כדיניהן שהם לא נהגו כן ואין ללמוד לזה מן הסברא מה מקיים הני קראי: ראו דברי יהודה. הא לא קשיא דבאמת אחרים התחילו ואמרו מקודם דעתם אלא שראו דברי יהודה והוטב בעיניהם לפיכך נכתבו דבריו וכן לדברי ממוכן: ומנין שמתחילין בדיני נפשות מן הצד. לר' יוסי בן חנינה דלעיל הוא דשואל דלא מפרש לקרא לא תענה על רב בדיני נפשות וכן להאי מאן דאמר שאין דינינו כדיניהן אלא דמקרא ילפינן והילכך נקט לה הש"ס עד הכא: חגרו איש חרבו. ואח"כ ויחגור גם הוא חרבו וכדשמואל הזקן שישבו בדין עליו וכדאמר לעיל בפ"ק: אף בפסול משפחה. אם בית דין רוצין לפסול אחד מחמת פיסול משפח' דכדיני נפשות דמיא: הכל כשרין. הכל לאתויי מאי וקאמר רבי יהודה אפי' ממזירין כשרין לדיני ממונות: ר' יהודה אומר. ועוד אמר ר' יהודה לקולא אין מדקדקין ביין נסך שאין להחמיר בו אלא דוקא במידי שהוא דרך ניסוך ולאפוקי בדברים שאין דרך ניסוך בכך אם אירע כיולא בדבר אין מדקדקין להחמיר ולאסור: בריבו. למעוטי אתא בריבו אי אתה מטה לחובה על פי א' אלא בשנים אבל אתה מטה דינו של שור הנסקל לחובה על פי אחד דלא תימא הואיל ושור הנסקל דינו בעשרים ושלשה כדיני נפשות לכל מילי משוינן ליה קמ"ל וכר' אבהו בשם ר' יוחנן דלכל מילי לאו כדיני נפשות אלא כדיני ממונות משוינן ליה: ובלבד. כלומר לא תטעה בזה אלא ובלבד שיהא דינו של שור הנסקל בכל הדברים שיש בין דיני ממונות לדיני נפשות מדמינן ליה כ"א בהאי מילתא לחודיה דדינו בעשרים ושלשה משום דמהיקשא ילפינן כמיתת הבעלים כך מיתת השור אבל בכל מילי ילפינן מדגלי לן קרא בדין נוטה דמטין בדינו ע"פ אחד הס"ד בכל החלוקים שבין דיני ממונות לדיני נפשות כדיני ממונות הוא:

כמה

מסורת הש"ס

ציון ירושלים

מראה הפנים

רבי אומר לא תענה על ריב וכו'. ר' ור"י בן חנינא פליגי דלמר על בסמוך ואחריו הוא ולמר על מלפניו וקודם הוא וכדפריטית ובהא דפליגי נמי במשמעות דורשין דקרא דלא תענה וזה למאי דכתבו התוס' דף ל"ו ע"א ד"ה דיני נפשות וכו' ואפשר לא תענה על רב בדיני נפשות כתיב ולא בדיני ממונות אע"ג דלנטות קאי נמי אדיני ממונות למאן דמוקי לה ברים מכלתין בב"ד נוטה, והשתא ר' יוסי בן חנינא לא ניחא ליה למידרש מקרא ולא תענה על רב לנטות דריש' בדיני נפשות דוקא ולנטות נמי בד"מ ומוקי להאי ענינא דקרא כוליה בד"מ וכ"ד נוטה ידעינן ממילא כד"נ כמכ"ש מדיני ממונות וד"נ דמתחילין מן הצד יליף מקרא דלקמן ויאמר דוד לאנשיו וגו' וכדיליף ר' יוחנן התם:

רב אמר לא תענה אפילו אחר מאה. יש לפרש דמילתא אחריתי היא וה"ק אפילו ככר אמרו מאה לפניך לא תענה אחריהם הכינו אומר כאלו המאה אלא לריך שיאמר דעתו בפירוש וטעמו להיכן הוא נוטה. והרי זה דברי הרמב"ם ז"ל ברים פ"י מסנהדרין אחד מן הדיינים בדיני נפשות שהיה מן המזכין או מן המחייבין לא מפני שאמר דבר שנראה לו כדעתו אלא נוטה אחר דברי חבירו הרי זה עובר בל"ת ועל זה נאמר ולא תענה וגו' מפי השמועה למדו שלא תאמר בשעת מנין די שאהיה כאיש פלוני אלא אמור מה שלפניך. והכ"מ לא מלא מקום דין זה וכמ' המלות שלו כתב שהוא ז"ל מלשון שמכילתא אלא שבמכילתא שלפנינו לא מלאתיה ובתוספתא פ"ג דמכילתין מלאתיה דבר אחר לא תענה על ריב הוסיף הכתוב עוד דבר אחר שלא תאמר בשעת הדין דיו לעבד שיהא כרבו אמור מה שבדעתך וכן כמ"ש בסלי ב' ללמד מן הכתוב לא תענה שהמלמד זכות לא יחזור ללמד חובה. והנה שדין הראשון מבואר הוא בתוספתא וכן הכא ומ"ש בסלי ב' מכילתא היא בפ' משפטים הרי זו אזהרה לדיין שלא יטה אלא לכף זכות שנאמר לא תענה על ריב. וכלומר אחר שלימד לזכות דאל"כ וכי אין ללמד חובה כלל אם דינו כך אלא על המלמד זכות אמרו כן: **ויאמר** ממוכן ראו וכו'. ובבבלי מגילה קאמר מכאן שההדיוט קופץ בראש ומיסו בהא ס"ל כהאי מ"ד אין דינינו כדיניהן מדקאמר קופץ: **אף** בפסול משפחה מתחילין מן הצד. הרמב"ם ז"ל לא הזכיר מזה כלום כ"א בפי"א הלכה ד' כתב על הדינים החלוקים שהזכיר א' דיני נפשות וא' דיני מלקיות וא' דיני גלות הדינים אלו שוין כהן: **רבי** יהודה אומר אין מדקדקין ביין נסך. כמה שיבושים ראיתי ובמעתי כפי' זה והכל יפלה פיהם. וז"ל הסמ"ג בלאוין קמ"ח הלכות יין נסך אהא דאמר רב אסי בע"ז דף ס' ע"א זיקא בין מליאה בין חסירה שרי דאין דרך ניסוך בכך ומביא שם דברי ר"ת בתוספות. וכן הלכה ולא כרב פפא דאסר מכאן התיר רבינו יעקב על כדא שהיתה רפויה בחבית וכן סתימת מגופה שהיתה רפויה ע"פ החבית ובא עובד כוכבים והדקה בפנים וגם בפיטם גדול שלא היו השוליים מהודקין ובא יהודי ושם נעורות של פשתן והיה תופס כנגד הנקב ומנע קלת היין מלאלת ולא כל כך ובא הנגל העובד כוכבים להעמידו בהידוק כנגד הסדק כסכין על שבתם הפיטם כל זה התיר שאין זה דרך ניסוך בכך וידאה לי דהא דגרסינן בירושלמי דפרק אחד דיני ממונות אמר ר' יהודה אין מדקדקין ביין נסך שעל כיולא בענינים אלו אמר כן עכ"ל הסמ"ג והובאו דבריו בהגמ"י פ' י"ב ממ"א. והנה זה לפניך דקתני הכא תרתי מילי דר' יהודה דממעטין מינים לקולא:

הפרים

שנויי נוסחאות (פ"ו) לא תענה במקרא „ולא תענה". (פי"מ) איש חרבו במקרא „איש את חרבו". (סכ"א) אביונך בריבו אי אתה בד"ו אביונך בריבו בריבו אי אתה.

גליון אפרים

רבי יהודה אומר אין מדקדקין ביין נסך נ"ע בי"נ (והיינו בי"נ דברים שבין ד"מ לבין דיני נפשות אין מדקדק בשור הנסקל וכדלקמן והיה כתוב בי"נ וחשבו המדפיסים שהוא טעות סופר ולריך להיות בי"נ והיינו ביין נסך. (נועם ירושלמי): [א"ה במעמדי בשם תכם אחד שטנם ירושלמי אין מדקדקין בי"נ ר"ל אם הקטן הוא בן י"ג שנה אבל לא הביא שתי ב' שערות בב"ז כשר הוא לצרפו עם שנים לדון דיני ממונות. לפי שמדאורייתא בד"מ באחד נמי סגי ולא נצרכו בשלשה בדיני ממונות רק מדרבנן. ובדרבנן סומכין אחר מוקה דרבא (נדה מ"ו ע"ב) ועיין במראה הפנים בשם סמ"ג]:

כמה אינון אנן תנינן תשע. תני ר' חייה חד עשר. הי דיני תרתי אוחרנייתא [א] *הסרים וכל מי שלא ראה לו בנים כשר לדון דיני ממונות ולא דיני נפשות. ר' אבהו בשם ר' יוחנן אף פחות מבן עשרים ושלא הביא שתי שערות כשר בדיני ממונות ולא בדיני נפשות ויושב בדינו של שור. ר' יוסי בן חנינה אמר תלת עשרה. והי דינון תרתין אוחרנייתא דנין שני דיני ממונות ביום אחד *ואין דנין שני [ב] דיני נפשות ביום אחד. אמר ר' אבין ואפילו נואף ונואפת:

הלכה ח מתני' [ג] *סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה [ד] *ושני סופרי דיינין עומדין לפניהן אחד מימין ואחד משמאל וכותבין דברי מזכין ודברי מחייבין רבי יהודה אומר שלשה היו אחד כותב דברי מחייבין ואחד כותב דברי מזכין והשלישי כותב דברי מזכין ודברי מחייבין [ה] שלש שורות של תלמידי הכמים יושבין לפניהן וכל אחד ואחד מכיר את מקומו [ו] צ"כו לסמוך סומכין מן הראשונה אחד מן השנייה בא לו לראשונה ואחד מן השלישית בא לו לשניה ובוררין להן עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישית ולא היה יושב במקומו של ראשון אלא יושב במקום שהוא ראוי לו:

גמ' *רבי בא בר יסא בשם רבי יוחנן נאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה. מייתי לה רב ממתניתא מתני' אמרה *הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים. מתלא אמר הוי ראש לשועלים ולא זנב לאריות דתנינן צרכו לסמוך סומכין מראשונה:

הלכה ט מתני' כיצד מאיימין על [ז] עידי נפשות היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן שמא תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד מפי אדם נאמן שמעתם או שמא שאין אתם יודעין שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו ודיני נפשות דמו ודם זרעיותיו תלויין בו עד סוף כל הדורות שכן מצינו בקין כשהרג את הבל נאמר בו °קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו ד"א דמי אחיך שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים לפיכך נברא אדם יחידי בעולם ללמד שכל המאבד נפש אחת מעלין עליו כאילו איבד עולם מלא *וכל המקיים נפש אחת מעלין עליו כאילו קיים עולם מלא ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך ושלא יהו המינין אומרים רשויות הרבה יש בשמים ולהגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטביעות בחותם

תורה אור: בראשית ד

פני משה

כמה אינון. חילוקי הדינים שבין דיני ממונות לבין דיני נפשות: אנן תנינן. בכל המשניות הללו: תשע. דלעו"ג דעשרה דברים נשנו משום דאין הכל כשרים בדיני נפשות ועשרים ושלשה חדא היא דטעמא דמפקינן פסולין מדיני נפשות משום דסנהדרין של כ"ג בעינן וכתיב בהו בסנהדרין ונשאו אתך בדומין לך מיוחסין כמותך: הי דאינון תרתי אחרנייתא. דמוסיף ר' חייא: ולא לדיני נפשות. משום דסתמן אינם רחמנים שלא היו להן צער גידול בנים: ושלא הביא שתי שערות. אע"פ שעדיין לא נראו בו סימני סרים: ויושב בדינו של שור. דגבי שור לא חיישינן ואכל הני קאי כדאמרינן דבכל מילי דין שור הנסקל כדיני ממונות הוא מלבד שיהא נידון בכ"ג: והי דאינון תרתי אחרנייתא. חדא הא דמוסיף ר' אבהו אף פחות מבן עשרים ואידך מאי הוא: ואין דנין שני דיני נפשות ביום אחד. כדתנן לקמן פ' נגמר הדין אין דנין שנים ביום אחד אם הם של שתי מיתות או בשתי עבירות אפי' הם במיתה אחת: ואפי' נואף ונואפת. אם הן בשתי מיתות וכגון בבת כהן ובועלה שהיא בשריפה והוא בחנק:

הלכה ח מתני' סנהדר'. אפילו של כ"ג: היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה. ואמר קרא שררך אגן הסהר. שררך זו סנהדרין שהיא יושבת בטיבורו של עולם אגן שהיא מגינה על כל העולם כולו הסהר שהיא דומה לסהר שיושבין בעיגול ובעיגול שלימה אין יושבין לפי שצריכין בעלי הדין והעדים ליכנס ולדבר בפני כולן שיהו כולן רואין את העדים ומדקדקין בדבריהם ולא שיהו פני העדים לשורה זו ואחוריהם לשורה זו: שלשה היו. כדי שיהו שני עדים על דברי המזכין ושני עדים על דברי המחייבין ואין הלכה כר' יהודה: ושלש שורות. וכל שורה של כ"ג תלמידי חכמים יושבין לפניהן שמא יחלוקו הדיינים ולא יהיה רוב להטות וצריך להוסיף שנים שנים עד ע"א ולעולם אין מוסיפין יותר מע"א הלכך צריך להושיב לפניהם מ"ח להשלמת שבעים ואחד ולאו אורח ארעא לעשות שורות לתלמידים של כ"ד שתהא מרובה משל דיינין ולא לעשות שורות קטנות ולא שתים של כ"ג ואחד של שנים תלמידים הלכך עבדינן ג' שורות: וכל אחד ואחד מכיר את מקומו. לפי שכסדר חכמתן היו מושיבין אותם שורה ראשונה קרובה לסנהדרין ושורה שניה למטה הימנה ושלישית למטה הימנה ובכל שורה ושורה יושבין בה לפי מעלתן בחכמה ולפיכך היה כל אחד צריך להכיר את מקומו: צרכו לסמוך. כגון שמת אחד מן הדיינים או שהיו צריכין להוסיף על מנין סומכין מן השורה הראשונה שהם גדולים מכולן וסומכין הגדול שבה והראשון שבשורה שניה בא ויושב בסוף שורה הראשונה והראשון בשלישי' בא ויושב בסוף שורה שניה: ובוררין להן עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישית. ולא שיגיע זה מן הקהל לראשונה לפי שהקטן מן התלמידים בשורות הוא גדול מן הגדול שבקהל: ולא היה יושב. זה שנברר מן הקהל במקומו של ראשון ראש בשורה שלישית אלא במקום שהוא ראוי לו בסוף השורה וכדאמרן לפי שכל בני השורות נמשכין איש איש למעלה ממקומו וממלאין זה מקומו של זה והקטן שבדיינים הוא גדול מן הגדול שבתלמידים בשורה הראשונה והקטן שבראשונה גדול מן הגדול שבשניה וכן בשלישית הלכך כי ניידי כולהו ניידי:

גמ' נאמר כאן עדה וכו'. לעיל בפ"ק ילפינן מהאי דסנהדרי קטנה כ"ג הן כדקאמר התם ושפטו העדה והצילו העדה וכו' ומנין לעדה שהיא עשרה נאמר כאן עדה וכו' ומשום דאיירי במתני' בשורות של כ"ג מייתי לה הכא: מייתי לה רב ממתני'. לפרש הא דתנינן צרכו לסמוך סומכין מן הראשונה ויושב בסוף הדיינים והראשון שבשורה שניה בא לו ויושב בסוף שורה ראשונה וכדפרישית במתניתין וקאמר רב לאתויי טעמא ממתני' דלקמיה הוי זנב לאריות וכו' וכלומר שלא יאמר זה עד האידנא הוה יתיבנא ברישא והשתא מותיבנא בדנבי וכהאי מתלא אמר הוי ראש לשועלים ולא זנב לאריות והלכך מושיבין לו לא כדבריך ולא כמשל הזה שאתה אומר אלא כהמשנה שאומרת הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים: דתנינן. כלומר היינו דתנינן צרכו לסמוך סומכין מראשונה וכו' ושלא יוכל זה לטעון נגדם:

הלכה ט מתני' כיצד מאיימין. שלא יעידו עדות שקר: מאומד. שהדעת נוטה כן שזה הרגו כדמפרש בגמרא: ומשמועה וכו'. אע"ג דגם בדיני ממונות לאו כלום הוא כדתנן בפרק דלעיל מ"מ אמרינן להו הכי להרבות בדברים ולאיים עליהן: דיני ממונות. אם העיד שקר נותן ממון לזה שנפסד על ידו ומתכפר לו: דבר אחר דמי אחיך. לפרש קרא בדבר אחר ולאו מן האיום הוא: לפיכך נברא אדם יחידי. כל זה אומרים להן לפיכך נברא אדם יחידי להראותך שמאדם אחד נתיישב מלואו של עולם: ושלא יהו המינין אומרין וכו'. וכל אחד ברא את שלו: בחותם

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"ב מסנהדרין ה"ג

יג
ב מיי' שם פי"ד ה"י סמ"ג עשין קב

יד
ג מיי' שם פ"א הלכה ג

טו
ד מיי' שם ה"ב

טז
ה מיי' שם הלכה ז סמ"ג עשין צז

יז
ו מיי' שם פ"ח סמ"ג שם

יח
ז מיי' שם פי"ב הלכה ב

ציון ירושלים

[א] הסרים וכל מי שלא ראה לו בני'. עפ"ת שבוי' ח"א סי' כט מ"ש על זה ותשו' שבס"ה סי' קח שרצה באוצר הכבוד של הגאי' מו"ה דוד אופנהיים שכ' בסרים ובזקן אף שיושב קודם שנזקן ונזקק אח"כ וכן בסרים אף שנסתרס עכשיו מסלקין אותו דכל שתלוי בסיבה אפילו בסיבה שבא מ א ל י ו מעבירין אותו והוא האריך לחזק זאת ובתשובה כארתי סדברי' כאורך:

מסורת הש"ס: פ' סנהדרין מו; חולין ס ע"א; סנהדרין לד לה ע"א ועי' היטב בפי' רב"י שם ד"ה מחייבין; (לעיל פ"ק); (אבות פ"ד); ב"ב יא ע"א

מראה הפנים

הסרים וכל מי שלא ראה לו בנים. קחשיב להו כתרתי משום דתרי גברי נינהו אבל בבבלי דף ל"ו ע"ב לא קחשיב להו אלא כחדא משום דחד טעמא אית להו: דנין שני דיני ממונות ביום א' וכו'. הא דלא החשיב התם להאי מילתא איכא למימר משום דלא חשיב אלא מילי דאיכא בהאי וליתי' בהאי כלל אבל אין דנין שנים ביום אחד כיון דמשכחת לה דלפעמים דנין כגון במיתה אחת ועבירה אחת כדאמרי' פ' נגמר הדין דף מ"ו ע"א הלכך לא קחשיב לה:

שנויי נוסחאות (פי"ח) שלש בד"ו ושלש. (של"ד) שמעתם בד"ו שמענו. (במ"ו) מעלין עליו בד"ו ליתא. (ב"ג) ולהגיד בד"ו להגיד. הקדוש בד"ו ליתא.

עבודי ירושלים

אף פחות מבן עשרים ושלא הביא ב' שערות כשר בדיני ממונות ולא בדיני נפשות. ע' בטוח"מ (סי' ז') שכ' וכ' הר"י ברצלוני נ"ע אם הלכה כשמואל דאמר עד י"ח או כר' אבוהו דאמר בירושלמי פחות מבן י"ח ולא הביא ב' שערות כשר לדיני ממונות משמע לכאורה דכן היה גורס בירושלמי בן י"ח אך בפרישה שם כ' דגם גירסת הטור היתה כמו שהוא לפנינו יע"ש. וע' בתומים שם שכ' שדברי הירושלמי המה רק כשיש ב' עמו דל"ת חד כשר

גליון אפרים

אנן תנינן תשע וכתב בפ"מ דלע"ג דעשרה דברים ט'. לא דקדק דבבבלי הו"רכו לומר כן על הא שאמר שם בתשעה דברים איכא בין דיני ממונות לדיני נפשות והא עשרה קתני והוצרך לתרץ דאין הכל כשרים ועשרים ושלשה חדא הוא והכ' הכונה אנן תנינן תשע שאין נוהגין בשור הנסקל אבל עשרים ושלשה הא נוהג בשור הנסקל ומ"ש ר"א בשם ר' יוחנן ושלא הביא שתי שערות כשר בדיני ממונות ור"י ב"ח אמר י"ג עיין בשו"ע חה"מ סי' ז' י"ח שאינו ראוי לדין (ד"מ) אלא מבן י"ח ומעלה והביא שתי שערות וי"א דמבן י"ג ומעלה כשר אפילו לא הביא שתי שערות וע"ש בטור ובדיני נפשות אינו כשר להירושלמי אלא בבן כ' שהביא שתי שערות שאם לא הביא שתי שערות ועברו עליו כ' שנה הוא סרים להירושלמי כמבואר בירושלמי ביבמות סוף פ"ו וכמש"ש ופסול לד"נ משום סרים ודו"ק: תני ר"ח חד עשר הי דיני תרתי אוחרנייתא הסרים וכל מי שלא ראה לו בנים כשר לדון דיני ממונות ולא דיני נפשות והי דינון תרתין אוחרנייתא: רבי אבהו בשם ר' יוחנן אף פחות מבן עשרים ושלא הביא שתי שערות כשר בדיני ממונות ולא בדיני נפשות ויושב בדינו של שור דנין שני דיני ממונות ביום אחד פי' כנ"ל. (נוע"י): רבי בא בר יסא בשם ר' יוחנן נאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה מתני' אמרה הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים מייתי

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהלכות עדות הל' ד סמ"ג עשין קט

מסורת הש"ס

בחותם אחד. ברזל שהצורה חקוקה בו: בחותמו של אדם הראשון. הוא צורת מין האדם: בשבילו נברא העולם. כלומר חשוב אני כעולם מלא לא אטרוד את עצמי מן העולם בעבירה אחת וימשוך ממנה: מה לנו ולצרה הזאת. להכנים ראשינו בדאגה הזאת ואפי' על האמת: מה לנו לחוב. להיות מתחייבים בדמו של זה נוח לנו לעמוד באם לא יגיד: הלא כבר נאמר ובאבוד רשעים רנה. אם רשע הוא אין כאן עונש כלל:

גמ' כיצד מאומד. שמא כך ראיתם ולא תאמרו וכו' וכהאי עובדא דשמעון בן שטח ואמר לו אין דמך מסור בידי שאע"פ שהיה שם עוד אחד שראה עמו מ"מ לא ראו גוף המעשה אלא מאומד הוא: שלא יהו מתגרות זו בזו. אבא גדול מאביך: אנו בני צדיק. לפיכך אנו צדיקים ואין אנו צריכין להתרחק מן העבירה כמו אתם בני הרשעים במן הרשע יצאתם: שנאמר תתהפך כחומר חותם. לאחר מיתתו של אדם מתהפך חותם שלו לחומר ויתילבו כמו. לבוש בתחיית המתים וקרי ליה חותם ש"מ בחותם הן טבועין: שלא יהא אדם קופץ וכו'. ולא יהיו מכירין אותו: מראה ודעת מפני הגזלנין. מראה כדאמרן ודעת שאם יהא להן דעת אחת יודע מה בלב חבירו ויחפש מלפוניו ולוקח ממונו: וקול מפני הערוה. שאף בלילה לא תתחלף האשה לבעלה: אפי' תינתא או חיטתא לא דמיא לחבירתה. אין תאנה וחיטה של שדה ואילן זה דומין לשל אחר ומפני זה הטעם שלא יאמר כל אחד זה שלי הוא: למצוה. לקדושת שבת: מי פתי יסור הנה זה אדם וחוה. מקמיה דהאי קרא כתיב שלחה נערותיה תקרא על גפי מרומי קרת וזה ג"כ נדרש על אדם וחוה שלאחר שהכין כל צרכיהן ברא אותן אלא מי פתי וגו' מי פתאן לזה לאכול מן העץ הדעת חסר לב האשה שהיא חסר לב אמרו לו: מה הרינה. דמשמע רנה הידועה מדלא כתיב רנה והלכך דריש הריני וכלומר הריני זו הנאמר במקום אחר באבוד רשעים רנה והיינו רנה תורה אור לעולם כדכתיב בטוב צדיק העלוץ קריה ובאבד רשעי' רנה ומסיים הש"ס לדרוש הפסוק דרנה אקריה קאי אבל הקב"ה בעצמו אינו שמח במפלת הרשעים וכן הוא אומר בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו ולא נאמר בהודאה זו כי טוב ללמדך מפלת הרשעים אינה שמחה לפני המקום דטוב טוב היו אם היו חוזרין בתשובה לפניו יהברך:

הדרן עלך א' דיני ממונות

הלכה א מתני' היו בודקין אותו. לאחר שאיימו עליהן היו בודקין כל עד ועד בפני עצמו בשבע חקירות וילפינן להו משבעה לשונות שנאמרו בתורה בחייבי מיתות ב"ד בעיר הנדחת כתיב ודרשת וחקרת ושאלת היטב הרי כאן שלשה דושאלת אינו מן המנין עד דכתב היטב בהדיה אבל ודרשת בלא היטב משמע דרישה מעליא ומושאלה למדו ממנה בדיקות וגבי יחיד בע"ז כתיב והוגד לך ושמעת ודרשת היטב הא תרי הרי כאן חמשה ובעדים זוממין כתיב ודרשו השופטים היטב הא שנים אחרים וילפינן ליתן את האמור של זה בזה הרי כאן שבעה: באיזו שבוע. של יובל: באיזו שנה. של שבוע: באיזה יום. של שבת: באיזו שעה באיזה מקום. וכל שבע חקירות הללו מביאות אותן לידי הזמה שמא אין עדים להזימן לכל היום ויש עדים להזימן לאותה שעה: ר' יוסי אומר. אין צריך אלא שלשה חקירות באיזה יום באיזו שעה באיזה

בחותם אחד וכולן דומין זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע את כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם שמא תאמרו מה לנו ולצרה הזאת והלא כבר נאמר °והוא עד או ראה או ידע וגו' שמא תאמרו מה לנו לחוב בדמו של זה הלא כבר נאמר °ובאבד רשעים רינה: גמ' כיצד *מאומד. לא תאמרו ראינוהו רודף אחריו וסייף בידו. נכנס לחורבה אחריו נכנסנו אחריו ומצאנוהו הרוג ראינוהו יוצא והסייף מטפטפת דם. אמר ר' שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי רודף אחר אחד נכנס לחורבה נכנסתי אחריו ומצאתיו הרוג וזה יוצא וסייף מנטף דם אמרתי לו אראה בנחמה שזה הרגו אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי אלא היודע מחשבות יפרע מאותו האיש. לא הספיק לצאת משם עד שהכישו נחש ומת. אדם *נברא יחידי בעולם מפני המשפחות שלא יהו מתגרות זו בזו. והלא דברים ק"ו ומה אם בזמן שהן בני אב אחד מתגרות זו בזו אילו היו הני שנים על אחת כמה וכמה. ד"א שלא יהו הצדיקים אומרים אנו בני צדיק ואתם בני רשעים: להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה כו'. להגיד גדולת מלך מלכי המלכים שמחותם אחד טובע כל החותמות ואין אחד מהן דומה לחבירו שנאמר °תתהפך כחומר חותם. ומפני מה שינה פרצופותיהן שלא יהא אדם קופץ והולך לאשת חבירו או לשדה חבירו. תני בשם ר' מאיר שלשה דברים שינה הקב"ה בבני אדם מראה פנים ודעת וקול. מראה ודעת מפני הגזלנין וקול מפני הערוה. אמר רבי יצחק אפילו תינתא או חיטתא לא דמייא לחבירתה. אדם *נברא בערב שבת כדי שייכנס תחילה למצוה דבר אחר למה נברא באחרונה משל למלך שעשה סעודה כשמתקין הסעודה מזמין האורחין כך °חכמות בנתה ביתה זה הקדוש ברוך הוא שבנה את העולם בחכמה שנאמר °ה' בחכמה יסד ארץ וגו'. °חצבה עמודיה שבעה אילו שבעה ימי בראשית. °טבחה טבחה מסכה יינה אילו ימים ונהרות וכל צרכי העולם. °מי פתי יסור הנה זה אדם וחוה: שמא תאמרו מה לנו ולצרה כו'. כתיב °ויעבר *הרינה במחנה מהו הרינה הריני וכן הוא אומר °בצאת לפני החלוץ וגו'. ללמדך שאף מפלת הרשעים אינה שמחה לפני המקום:

ויקרא ה | משלי יא | איוב לח | משלי ט | שם | שם | שם | שם | מלכים א כב

סנהדרין לו פ"א | פ' סנהדרין לז | מלכים א' כב פ"ם לו ע"ב דס"ב | פסחי' יב פ"א

הדרן עלך פרק אחד דיני ממונות

הלכה א מתני'

*היו א בודקין אותו בשבע חקירות באי זו שבוע באי זו שנה באי זה חדש בכמה בחדש באי זה יום באי זו שעה באי זה מקום. ר' יוסי אומר באי זה יום באי זו שעה באי

מראה הפנים

מראה ודעת מפני הגזלנין וקול מפני הערוה. והתם בדף ל"ח ע"א קאמר בקול ובמראה משום ערוה ובדעת מפני הגזלנין והאי ש"ס ס"ל דבשינוי קול לחוד סגי מפני הערוה גם כיום לענין שלא יתחלף כאינו מתכוין ומפני הגזלנין בכת סוא הטעם לשינוי מראה ושמא ברייתא דר' מאיר לא פליגא אברייתא דלעיל ומפני מה שינה וכו'. ומייתי ר' יצחק ראיה דגם במיני פירות ותבואות השדה היתה המחשבה לפניו יתעלה ב"ה לתקן בשינוי מראה שלא יבאו לידי גזל ויעמוד כל אחד בשלו:

מהו הריני. היפ"מ פי' כמו הריני בצער ואינו נכון דא"כ העיקר חסר והעיקר דהריני כמו הרנה הידועה במקום אחר וכדפי' רש"י ז"ל התם וידוע הוא דהאי תנא ליתנא קלילא נקט בכל מקום:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ה היו בודקין אותו. כדי להבין הסוגיא בגמרא ראיתי לסבי' מחלוקי הדעות בדיני חקירות ובדיקות ויש מסוגיא זו קצת ראיה לא' מן הדיעות דעת הרמב"ם ז"ל שמלבד השבע חקירות שנמנין במשנה יש עוד הנקראין חקירות ודין אקירות לכם שאם א' מהן אמר איני יודע עדותן בטילה כמו שכתב בפ"ה מהל' עדות הל' ד' דלדעתו ז"ל אלו שבע חקירות השנויין הם כלל החקירות השוות בכל לכל עדות מחייבי מיתות ב"ד ובפרטן יש עוד חקירות כגון בע"ז את מה עבד ובמה עבד ובחילול שבת איזו מלאכה עשה והיאך עשה ובחייבי מלקות אם אכל ביוה"כ איזה מאכל אכל ובמה אכל ובהורג את הנפש במה הרגו וקראו אותן מכלל החקירות יתירין על אלו השבע השוות בכל והשיג עליו הראב"ד ז"ל במה שכתב בפירוש בריש פ"ב דבמה הרגו אם אמר א' מהן איני יודע דעדותן בטילה הא מבדיקות הוא ואין עדותן בטילה וכן יש עוד שברות לקמן כדעת הראב"ד דבדיקות הן. ובענין מכירים אתם אותו דאמרו בגמ' דף מ' ע"ב בהדיא עובד כוכבים הרג או ישראל הרג וכן פי' רש"י ז"ל במתני' מכירים אתם אותו את ההרוג שמא עובד כוכבים היה והוא ז"ל כתב בריש פ' י"ב מסנהדרין כיצד דנין דיני נפשות כשיבאו עדים וכו' אומרין להן מכירים אתם אותו שהתריתם בו אם אמרו אין אנו מכירין אותו וכו' ה"ז פטור ולא כתב אם עובד כוכבים הרג וכו' דמשמע שאין השאלה אלא אם מכירין את ההורג וכ"כ לקמן בהלכה ג' אמרו העדים היתה לו התראה ומכירין אנו אותו וכו' ויתבאר הטעם לקמן לדעתו ז"ל בזה ומצאתי בחידושי הר"ן ז"ל שהביא עוד דעות חלוקות בענין זה וכתב בשם הר"ר זרחיה הלוי ז"ל. וגם בספר המאור לא נמצא זה מפירושיו כ"כ וז"ל דעת הרז"ה הלוי ז"ל דמכירין אתם אותו שהתריתם בו הוי עיקר העדות ואם אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטלה אב עוכד

שינויי נוסחאות לו שבעה (כ"מ) אי בד"ו אילו שבעת. (כמ"ג) בצאת לפני (דס"כ כ').

עמודי ירושלים

כשר ורק מדרבנן הצריכו ג' והם אמרו דאם הגיע לכלל שנים אף דלא היה לו ב' שערות יכול להצטרף. וצ"ע לפמ"ש הש"כ (סי' ב' סק"א) דר' אבוהו בסנהדרין (דף ב' ע"ב) ס"ל דמה"ת בעינן ג' והא הכא הוא מימרא דר' אבוהו א"כ לא שייך תירוצו וכן מ"ש עוד שם דמיירי בספק ובדרבנן סומכין על החזקה שהביא ב' שערות נ"כ קשה. והנה בתומים שם סק"א דיחיד מומחה סמוך כשר לד"ת לכ"ע וא"כ מיירי הכא במומחה אך לפ"ז לא צריך שנים דהא יחיד מומחה שני בהוא לבדו וצע"ק. ועיין באורים שם שכתב ואפילו לא הביא ב' שערות דבשלמא בשערות היכא דתלוי באיש וכל זמן שלא הביא ב' שערות אינו קרוי איש אבל בדיין לא כתיב איש והכל תלוי לפי חורפו ובינתו ובקיאותו בדינים ומ"מ בפחות מי"ג שנים שאין לו שם גדלות כלל לא חל עליו תורת דין כלל עכ"ל ולפי דבריו א"ש מ"ש בטוש"ע (סי' ק"י) דאין נזבין מיתומים קטנים שלא הגיעו לי"ג שנה שום מלוה כלל ע"ש. וראיתי בספר משנת דר' אליעזר (דף כ"א) שתמה ע"ז דמה ענין י"ג שנה לכאן הא ב' שערות לא בעינן וא"כ מה לי י"ג או לא ע"ש. אולם לפי המבואר כאן דלדיין בעינן וע"כ כמ"ש האורים דעד י"ג שנה בודאי הוא לכלל בינה ויש לו לב להבין הטענות א"כ א"ש גם כאן דכן נתנו חכמים השיעור ליתומים שכשיהיו בן י"ג שנה אז בודאי יבא לכלל דעת ויהיה יכול להבין ולטעון מה שצריך וא"ש:

גליון אפרים

לה רב ממתניתא דתנינן צרכו לסמוך סימכין מן הראשונה מתלא אמר הוי ראש לשועלים ולא זנב לאריות כנ"ל ש"ל. המשל נולד ממאמר האימפרטור הראשון להרומים. יוליוס צזר (קיסר) שאמר טוב להיות ראשון בכפר מלהיות שני ברומי:

באי זה מקום מכירין אתם אותו והתריתם בו העובד ע"א את מה עבד ובמה עבד:

גמ' ולא תנינן באי זה יובל שאין הדבר מצוי: אשכח תני רבי שמעון בן יוחי אומר אף באי זה יובל וקיימונה בהוא דעאל ובהוא דנפק. מניין *לשבע חקירות תנא שמואל הזקן קומי רבי אחא ודרשת והקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון. א"ל לא תהא קרא ואזיל אלא ודרשת וחקרת ושאלת היטב. והוגד לך ושמעת ושאלת היטב. היטב לגזירה שוה ליתן כל אחת ואחת שמועה שאלה דרישה וחקירה. ר' יצחק מקשי לה הוון תפיסין בחד ליסטים דטיבריא. אמרין כדון קטול כדון קטל. ומניין לזה שבע חקירות איסי אמר כל זמן שאלו העדים יכולין להזדמם על אותה עדות אין ההורג נהרג. מכירין אתם אותו מה היה *עכו"ם או ישראל היה נישמעינה מהדא דמר ר' יוחנן נהרג מטיבריא לציפורי חזקה שישראל היה: התריתם בו *מניין להתרייה ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא. א"ר בון *קין נשא אחותו הבל נשא אחותו *חסד עשיתי עם הראשונים שיבנה עולם מהן כי אמרתי עולם חסד יבנה. תני ר"ש בן יוחי אומר ע"פ שנים עדים יומת המת מת אלא להודיעו באי זו מיתה מת. תני ר' יודה בי ר' אלעאי אומר וכי *יזיד איש על רעהו להורגו בערמה שיערימוהו באיזו מיתה מת. *היתה מיתתו בחמ"ה והתרו בו בקלה יכיל מימר אילו הוה ידע שמיתתו בחמורה לא הוה עבד הדא מילתא. היתה מיתתו בקלה והתרוהו בחמורה. על דעתיה דר' יודן בי רבי אילעאי שיערימוהו באי זו מיתה מת.

היו

באיזה מקום דבהני תלת יכולין לבא לידי הזמה ואין הלכה כר' יוסי אלא אפי' אמרו העדים אמש הרגו או היום הרגו בודקין אותן בכל שבע חקירות כדי שתטרוף דעתן עליהן ויודו אם יש פסול בעדותן: מכירין אתם אותו. שזה הוא שעשה ואם התריתם בו שלא יעשה ואין זו מן החקירות שמביאות לידי הזמה שיהו העדים נהרגין על זה אלא כשאר בדיקות הן ולעשות העדות מוכחשת אם לא יאמר האחד כדברי חבירו להיות עדותן בטילה וכן אם אמרו שניהם אין אנו מכירין אותו או לא התרינו בו ה"ז עדותן בטילה והוא והן פטורין: העובד ע"א. אם העידו על העובד ע"א: שואלין אותן את מי עבד. לפעור או למרקולים: ובמה עבד. באיזו עבודה בזבוח או בהשתחויה:

גמ' ולא תנינן. בכלל החקירות באיזה יובל וטעמא לפי שאין הדבר מצוי שיהרג ביובל זה והעדים לא יבאו להעיד עד היובל האחר: וקיימונה. להאי ברייתא דר"ש בן יוחאי דמיירי בשנת החמשים שזה היובל נכנס וזה יוצא וספר שייך לשאול ולחקור גם על היובל ולהוסיף בחקירות ואע"ג דחוקרין באיזו שבוע וכו' כדי שתטרוף דעת עליהן: ודרשת וחקרת וגו'. והרי כאן שבעה תיבות ללמד על שבע חקירות: לא תהא קרא אזיל. לא תהיה כקורא והולך ומונה את כל המקרא הזה דלא מכאן למדנו לשבע חקירות דא"כ תחשוב ותמנה גם הדבר ויהיו שמנה אלא מכאן הוא דלמדנו: ודרשת וחקרת ושאלת היטב. הרי כאן ארבעה ושמעת ושאלת היטב עוד שלשה הרי כאן שבעה ומנין ליתן את האמור של זה בזה דילפינן היטב היטב לג"ש: ליתן כל אחת ואחת שמועה שאלה דרישה וחקירה. כלומר כמאן דכתיבי כולהו בחדא ושדי שמועה ושאלה להכא ודרישה וחקירה ושאלה להכא והיטב היטב והרי כאן שבעה: ר' יצחק מקשי לה. הוה קשיא ליה על אותן שבע חקירות שאמרו ולמדו מקרא דהא זימנין דלא צריכי להו שהרי אם היו תופסין ברוצח אחד מטבריא או מאיזה מקום ואומרי' עכשיו הוא שראינו שזה נהרג ההורג וכי מנין לזה שבע חקירות דאין לנו לשאול לא באיזה יום ומכ"ש איך שהרי בשעה זו אומרים שהרג והא שבע חקירות מקרא הוא דילפינן: איסי אמר כל זמן וכו'. כלומר דאיסי מפרש דלא תיקשי דאע"ג דהאומרים עכשיו הרגו לזה מ"מ חוקרין אותן בכל שבע חקירות דגזירת הכתוב הוא דכל זמן שיכולין העדים להזדמם מכח החקירות הללו על אותה עדות אין ההורג נהרג על פיהן ואפי' אומרים עכשיו הרגו אם אינם יודעים באיזו שבוע הוא או שנה וחדש אין עדותן כלום שהן החקירות שהזמה תלויה בהן ולעולם חוקרין אותן בהן: מכירין אתם אותו. ובעי הש"ס אם צריכין ג"כ להכיר את ההרוג אם עובד כוכבים היה או ישראל היה ואם גם על זה שואלין אותן: נישמעינה מן הדא דאמר ר' יוחנן. אם נהרג בין טבריא לציפורי חזקה שישראל היה לפי שרוב ישראל מצוין שם אלמא דאין צריך לשאול אותן על זה אלא בכלל עדותן הוא דאם מעידין על זה שהרג את הנפש פשיטא דעל שהרג לישראל מעידין והיינו דקאמר ר' יוחנן דסומכין על חזקה דאי תימא שחוקרין אחר זה א"כ חזקה למה לי הא אנן על סהדותייהו סמכינן: מניין להתרייה. מן התורה ולקמן יליף לה מקראי ואיידי דאיירי בהני קראי מייתי לה להא דר' שמואל בר נחמן דדריש על האי קרא ואיש אשר יקח את אחותו וגו' וראה את ערותה וגו' חסד הוא ומהאי קרא ג"כ ילפינן להתראה דאמו בראייה תליא מילתא אלא עד שיראוהו טעמו של דבר ואגב דריש לחסד הוא וגרסי' לה ביבמות פ' י"א הלכה א': חסד עשיתי עם הראשונים. שהתרתי להם ליסא את האחות דלא סגי בלאו הכי ועל שם עולם חסד יבנה: תני ר"ש בן יוחי אומר וכו'. מכאן להתראה מן התורה דיומת המת כתיב וכי המת מת אלא ללמדך שצריך להתרות בו ולהודיעו באיזו מיתה הוא מת אם יעבור ויעשה זאת: בערמה. משמע שיערימוהו ויחכמוהו להודיעו באיזו מיתה הוא מת: היתה מיתתו בחמור' והן לא התרו בו אלא בקלה. בהא פשיטא לן דלכ"ע לאו התראה היא מפני שיכול לומר אילו הייתי יודע שהוא עון חמור ומיתתו חמורה כל כך לא הייתי עושה לדבר הזה אלא הא דקמיבעיא לן אם מיתתו קלה היא והם התרו בו בחמורה אי אמרינן דקלה בחמורה מישך שייכא או לא וקאמר הש"ס דעל דעתיה דר' יודן דדריש בערמה שיערימוהו א"כ מאחר שהתרו בו בחמורה כבר הערימוהו אותו לידע שחייב אפילו חמורה וקבל עליו ומכ"ש שקיבל עליו הקלה:

היו

רבי יצחק מקשי לה הוון תפיסין בחד ליסטים דטבריא אמרין כדון קטל כדון קטל ומנין לזה שבע חקירות כמו מאין לזה שבע חקירות דהא לא איפשר באופן זה לעשות שבע חקירות וכיון דחקירות דאורייתא וכיון דלא איפשר היכי קעבדינן כקבלת העדות הזה. ע"ז משני איסי אמר כל זמן שאלו העדים יכולין להזדמם על אותו עדות אין ההורג נהרג פי' דאימתי החקירה מעכב בדיעבד דווקא במקום שאלו הי' החקירה הי' העדים יכולין להזדמם ע"י החקירה וכשלא חקרו בחקירה שוב א"י להזמין אז החקירה מעכב ואין ההורג נהרג משום דהוי עדות שא"ל משא"כ באופן זה שעל ידי החקירה גם כן אי אפשר להזימם בזה אין החקירה מעכב דהא בזה לא מהני החקירה שיכול להזמין עי"ז:

ר"ח

מראה הפנים

עובד ע"ז את מה עבד וכמה עבד הוי בדיקות ואם אמר אחד מהן איני זוכר את מה עבד וכמה עבד אבל יודע אני בודאי שעבד ע"ז עדותן קיימת דבדיקות הוי. וכשם ס"ר דוד בונפד (שהוא קבל מהרמב"ן ז"ל ותלמודו היה) כתב שהוא סובר ששבע החקירות המנויות במשנתינו אין עדותן קיימת זולתן אבל מכירין אתם אותו עובד כוכבים היה וכו' אם לא שאלו אותן עדותן עדות שהעדים כך הם מעידין אנו באים פלוני שהרג את הנפש וחייב מיתה ויש בכלל דבריהם שהם ידעו שישראל הרג ושהתרו בו ושקבל עליו ההתראה אלא שיש להן להדיינים לבודקן ולשאול להם על כל דבר ודבר שאין לסמוך עליהן מן הסתם וכן דעתו בע"ז את מה עבד וכו' ע"כ תוכן דבריו והשיג ג"כ על הרמב"ם דמשוה למה עבד וכמה הרג לחקירות ומזה נדע כי דעת הרמב"ם בענין אם עובד כוכבים הרג וכו' כסברת הר"ר דוד ז"ל בזה והוסיף עוד לדעתו שא"צ לשאול אותן על זה שבכלל דבריהן הוא וכן משמע מסוגיא הכא דקאמר נישמעינה מן הדא דאמר ר' יוחנן וכו' כדפרישית בפנים ועיין לקמן ד"ה חזקה אלא דברייתא דהתם שהבאתי לעיל קשיתיה וא"ה לפרש לדעתו ז"ל דכבדיקות הוי ואינו מעכב דהא בברייתא תשב התריתם בו וכו' העובד ע"א את מי עבד לפעור עבד וכו' ולדעתו את מי עבד וכמה עבד כחקירות הוי וזה צ"ע:

ליתן כל אחת ואחת שמועה שאלה דרישה וחקירה. והתם מייתי השתים מקרא דעדים זוממין ודרשת היטב וכו' דהטיב הטיב לג"ש וכדפי' רש"י ז"ל דודרשת בלא היטב נמי משמע דרישה וכמה שכתבתי בפי' המשנה ושאלת לא משמע ליה וכן לא יליף מוכחשת. ולפיטתי' דהאי ש"ס ל"ל דבעדים זוממין גופייהו דבעי ז' חקירות נמי מג"ש דהיטב היטב משמע ליה:

חזקה שישראל היה. וכסברת הרמב"ם ז"ל שהבאתי לעיל שא"צ לשאול על זה דבכלל עדותן הוא. מיהו קשיא לפי סברא זו מאי שנא נהרג מטבריא לציפורי דנקט והיה נראה לומר דלעת סתמא דהש"ס דהכא דעת אחרת היא דמחלקים בין מקום שאין רוב ישראל מצוין צריך לשאול אותו אם עובד כוכבים או ישראל הרג ובין מקום שרוב ישראל מצוין בשא סומכין על חזקה וא"צ לשאול על זה מיהו לפ"ז קשיא טפי וכי ב"ד עושין כאומד הדעת וע"כ דאתינן להאי סברא דבלאו הכי א"צ לשאול אחר זה דבכלל עדותן הוא:

תני ר' יודה בי ר' אילעא אומר וכו'. וכן הוא דעת ר' יהודה התם בפ' סנהדרין דף פ' ע"א עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג ולדידיה מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל כדאמר הכא וכן התם ולמאי דקי"ל כרבנן דמתרין אותו סתם שהוא חייב מיתה קאמר התם דלא שמעינן מהמתני' אם כמותרה לדבר חמור אם הוא מותרה לדבר הקל והרמב"ם ז"ל סתם דבריו בפ' י"ב מסנהדרין הל' ב' וכילד מתרין בו אומרים לו פרוש או אל תעשה שזו עבירה היא ואתה חייב עליה מיתת ב"ד או מלקות. וזו התראה סתם היא כדסתם ואם סתרו בפירוש במיתה חמורה לא שמענו ולכאורה יש ללמוד מדבריו דלא הוי מותרה לדבר קל מדקאמר או מלקות משמע דצריך להתרות בו בחייב מלקות וג' מהני בחייבי מלקות התריית מיתה דגזירת הכתוב הוא ובעין

שנויי נוסחאות (פי"א) ליסטים נד"ז ליסטים. (פי"ג) עכו"ם או בד"ז עכו"ם היה או. (פס"ז) את אחותו נ"ל ונו' חסד היא. (פי"ח) עדים (נ"ל ונו') יומת. (פי"ט) להורגו במקרא "להרגו"

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הלכה א

ג
ב מיי' פ"א מהל' עדות הל"ד

ד
ג מיי' פי"ב מסנהדרין הל' א

ציון ירושלים

ל נהרג מטבריא לציפורי עפ"מ ומ"ס ומלאתי כשו"ת הרשב"א ח"ב סי' שע"ח שכ' ג"כ דהולכין אחר הרוב ואני תמה על גדולת חכמת הרשב"א ז"ל דהרי ש"ס ערוך הוא בסנהדרין דף עט דכל"כ אזלינן בתר רוב ועי' תוס' סנהדרין דף ג ע"ב ועיין חדושי ר"ן סנהדרין דף עט שם. ועי' רא"כ"ד פט"ו מהל' אסורי ביאה שהשיג על הרמב"ם בהל' כ"ו שם וכסה"מ לא הביא פ"ע ובמחכ"ת הש"ס שמעתתא ד' פ"ח פ"ש שרלה לומר דדוקא כגוב בספר החזיק אזלינן בד"ב בתר רובא וז"א עכ"פ הרשב"א לא הזכיר כלל מזה ולע"ג ובתשובה שהרכתי שכ' ולכ"מ:

מסורת הש"ס

פ' סנהדרין מ
שם פ"ב
שם מ
(יבמות פ"א) פ' סנהדרין נח
שם מא
שם דף פ

עין משפט
נר מצוה

ה
א מיי' פכ"ב מסנהדרין ה"א ופכ"מ שלא סכיא הירושלמי וגם הלח"מ לא הביאו

ו
ב ג מיי' פי"ב מהל' עדות ה"ו

ז
ד מיי' שם פ"ב הלכה א

ח
ה מיי' וסמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי' ל סעי' ב

ר"ח ב"ג שאל מקושש במה הוא מיתתו צריך לומר במה היתה התראתו וכן הגי' בגו"י ז"ל פי' משום דהותרה לדבר קל לא הותרה לדבר חמור. ע"ז קאמר נישמעי' מן הדא יודעין היו כו' ולא היו יודעין במה אשכח תני ר"ח כו' במה היתה התראתו כצ"ל וכן הגי' הגו"י ז"ל:

את מה עבד לפעור או למרקולים וכמה עבדה. בעבודתה עבדה או בעבודת גבוה. ר"ל דמיבעיא לי' אם חייב בין שעבד בעבודתה שדרכה בכך. או אפילו בשאין דרכה בכך אבל כיון דעבד כעין פנים חייב [עיי' במס' ע"ז דף נ' ע"ב עיי"ש] ע"ז פשט נישמעינ' מן הדא מעשה שבאו שנים ואמרו ראינו זה עובד ע"ז ואין אנו יודעין פעור הי' או מרקולים הי' דנין אותו בשתיהן ר"ל דתלינן לקולא. ובאיזה מזדכה ר"ל באיזה צד שיכולין לזכותו פוטרין אותו אם עבד עבודה שפער תלינן שהיתה מרקולים ואם עבד עבודה שזרק אבנים תלינן שהיתה פעור ואם איתא בשעבד עבודת פנים חייב אפילו אין דרכה בכך. אם כן היכי פסק ותני בשום ספק באיזה ע"ז הי' לעולם פטור משום דמכוונין בעבודתן ותלינן לקולא. הא מ"מ יכול להיות חייב כשעבד עבודת פנים אלא ע"כ דהעיקר חיוב הוא בעבודתה אבל לא בעבודתה פטור אפילו כעין פנים וכעין זה פירש בגו"י ז"ל אך באופן אחר עיי"ש:

רב

תורה אור

*היו מתרין בו [א] ושותק מתרין בו ומרכין בראשו. אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר על מנת כן אני עושה. ראוהו שופך דם אמרו לו הוי יודע שבן ברית הוא והתורה אמרה °שופך דם האדם באדם דמו ישפך אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר על מנת כן אני עושה. ראוהו מחלל שבת אמרו לו הוי יודע שהוא שבת והתורה אמרה °מחלליה מות יומת אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר על מנת כן אני עושה. ר' חייה בר גמדא שאל מקושש משום מאי מיחייב משום תולש או משום קוצר נישמעינה מהדא °ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו מלמד שמצאוהו תולש עצים מן הקרקע. ר' חייה בר גמדא שאל מקושש במה הוא מיתתו בסקילה נישמעינה מהדא *יודעין היו שמקושש חייב מיתה ולא היו יודעין במה היתה מיתתו. אשכח תני ר' חייה °הוצא את המקלל מחוץ למחנ' במה היתה מיתתו בסקילה. את מה עבד לפעור או למרקולים ובמה עבדה בעבודתה עבדה או בעבודת גבוה. נישמעינה מהדא מעשה שבאו שנים ואמרו ראינו זה עובד ע"א ואין אנו יודעין פעור היה או מרקולים היה דנין אותו בשתיהן ובאי זו מזדכה פוטרין אותו:

בראשית ט
שמות לא
במדבר טו
ויקרא כד

הלכה ב מתני' כל [ב] המרבה בבדיקות הרי זה משתבח *מעשה [ג] ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים *ומה [ד] בין חקירות לבדיקות אלא שבחקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטילה בדיקות אמר אחד איני יודע ואפי' שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת אחד [ה] חקירות ואחד בדיקות בזמן שהן מכחישין זה את זה עדותן בטילה: גמ' במה לקטן בעוקציהן לקטן במה אכלן בגלעיניהן. *תמן תנינן כי שהיו שתי כיתי עדים מעידים אילו מעידין שנזר שתים ואילו

פני משה

היו מתרין בו ושותק וכו'. תוספתא היא בפ' י"א: נישמעינה מן הדא ויהיו בני ישראל וגו'. ברייתא בספרי היא: במה היא מיתתו בסקילה. כלומר דר' חייה בר גמדא שאל אם הלכה כהאי תנא דאמר לעיל עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא מת א"כ קשיא לן מקושש שהרי מיתתו במה היתה בסקילה והכי לא ידעו מיתתו במה עד שפירש להם מפי הגבור' והיאך היו מתרין בו: נישמעינה מן הדא. ברייתא בסיפרא דקתני בהדיא יודעין היו שמקושש חייב מיתה וכו'. אלמא דלא בעינן עד שיודיעוהו באיזה מיתה דאל"כ אפילו חיוב מיתה גופה הוה להו לספוקי שהרי התראתן לאו התראה היתה: אשכח תני ר' חייא הוצא את המקלל וכו'. כלומר דדחי לה הש"ס דמהתם לא שמעינן מידי דאיכא למימר במקושש הוראת שעה היתה כמו במקלל דע"כ בו צריך אתה לומר לכ"ע דהוראת שעה היתה שהרי לא היו יודעים אם חייב מיתה הוא אם לאו וכדדרים לה בהאי ברייתא דסיפרא יודעים היו במקושש שחייב מיתה אבל לא היו יודעים באיזה מיתה שנאמר כי לא פורש מה יעשה לו ובמקלל הוא אומר לפרוש להם על פי ה' מלמד שלא היו יודעים אם חייב מיתה או לאו וכי היכי דאמרינן במקלל דהוראת שעה היתה ה"נ במקושש ולעולם עד שיודיעוהו באיזה מיתה: את מי עבד. קתני במתני' ובעי הש"ס דודאי השאלה את מי עבד לאיזה ע"ז היא לפעור או למרקולים אלא במה עבד מהו השאלה אם נאמר דכך הוא אם בעבודתה עבדה שפער עצמו לפעור וזרק אבן למרקולים או בעבודה גבוה שהוא אחת מארבע עבודות זיבוח וקיטור וניסוך והשתחויה ונשמע מינה דבאלו עבודות אינו חייב הואיל ואין דרכה בכך או דילמא דבמה עבד באיזו עבודה מד' עבודות אע"פ שאין דרכה בכך חייב: נישמעינה מן הדא דקתני מעשה שבאו שנים וכו'. אלמא דבאחד מד' עבודות נמי חייב שהרי לא היו יודעין לומר עבודתה וקבלו עדותן: דנין אותו בשתיהן וכו'. כמו וליטעמיך הוא שהרי כאן לא היו יודעין כלל לאיזה ע"ז ועל כרחך בכה"ג ודאי לאו כלום הוא דהא את מי עבד צריכין לידע אלא דהא דקבלו עדותן כדי למצא לו זכות ובאיזה מהן שיהא מזדכה פוטרין אותו ונפקא מינה שאם יבאו אח"כ ויעידו איזה ע"ז היתה לאו כלום הוא שכבר דנו אותו בשתיהן ויצא מב"ד ושוב אין מחזירין אותו וכדדרים בפ' דלעיל מוצדיק אל תהרוג:

הלכה ב מתני'. בן זכאי. רבן יוחנן בן זכאי ובאותה שעה תלמיד יושב לפני רבו היה לכך קורהו בן זכאי: בעוקצי תאינים. שהיו מעידין אותו שהרגו תחת תאנה ובדקן תאנה זו עוקציה דקים או גסים: אחד אומר איני יודע עדותן בטילה. דשוב אי אתה יכול להזימן באותה חקירה וכל זמן שאי אפשר לקיים תורת הזמה באחד מן העדים כל העדות בטלה ואפילו שן מאה דאין העדים נעשין זוממין עד שיזומו כולן: בדיקות. אפילו אמרו כולן אין יודעין ראויה להתקיים בהן מצות הזמה דאין הזמה תלויה אלא בחקירה לומר עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר: בזמן שהן מכחישין זה את זה. אפילו היו שלשה ושנים מהן כיוונו עדותן והשלישי מכחיש אותן בטילה וכל עדות בטילה הוא והן פטורין: גמ' במה לקטן. כך היה בודקן במה לקטן זה בשבת והם העידו עליו ושאלן אם בעוקציהן לקטן וכיצד אכלן אם בגלעיניהן: תמן תנינן. בפ"ג דנזיר הלכה ז' ואיתא להאי סוגיא התם וביבמות פ' בתרא הלכה ה':

(תוספ' פי"א)

(ספרי פ' שלח לך פס"א פי' תמוז)

סנהדרין ד' ס פא ע"ב ספרי יב ע"ל

(נזיר פ"ג יבמות פט"ז)

מראה הפנים

וכעין שכתבו התוס' בפ' ואלו נערות דף ל"ג ע"א ע"ש ויש לומר נמי דאורחא דמילתא קאמר דלחייבי מלקיות מתרין אותו במלקות ואין הכרע מדבריו להתראה בפירוש ולדרכו ז"ל ללמוד בכל מקום מואת"ל לפשיטות א"כ נלמד מדברי רב אשי דקאמר התם ואת"ל כוי וכו' לענין מותרה למיתה חמורה דהוי מותרה למיתה קלה וע"ש: עד שיאמר על מנת כן אני עושה. מתוספתא זו למד הרמב"ם ז"ל לומר כן גם דבחייבי מיתות בפירוש נמנית. ובבבלי הוזכר כעין זה גבי רודף בפ' בן סורר דף ע"ב ע"ב:

מקושש משום מאי חייב וכו'. ונפקא מינה לדאיסי בן יהודה דאמר אינו חייב על אחת מהן וכדאמר בבבלי שבת דף ל"ז ע"ב דהא מיהא לא מספקא:

נישמעינה מהדא יודעין היו וכו'. בבבלי פ' הנשרפין שם קאמר ר' יהודה גופיה עלה הוראת שעה היתה ולא ילפינן ממקושש וכדדחי לה הכא כדפרישית.

וא"כ י"ל דהאי ברייתא כר' יהודה נמי אתיא שיודעין היו באיזו מיתה וכו' ומשום האי טעמא גופיה היתה הוראת שעה שהרי לא נתחייב מיתה מאחר שלא היו מתרין בו באיזו מיתה. והתוס' בפ' יש נוחלין דף קי"ט ע"א כתבו דל"ל דהך כרבנן אתיא ולא כר' יהודה דלדידיה דאמר הוראת שעה היתה א"כ לא ידע משה שדינו במיתה ולמאי דמשמע מהכא וכדפרישית לאו דיוקא הוא דמה"ט גופיה קאמר דהוראת שעה היתה וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל בחידושיו שם:

דנין אותו בשתיהן. פירשתי בפנים לפי דעת הרמב"ם ז"ל שלמדתי בתחלת הפרק דאת מי עבד וכו' כחקירות משוי להו ומעכב. ולכאורה נראה דלפרושי מתני' קאתי את מי עבד דתנינן היינו שבואלין אותו לפעור או למרקולי' במה עבד דקתני היינו אם בעבודתה עבדה או בעבודת גבוה וכברייתא דהתם בהבאתי לעיל בריש הפרק אלא דלפ"ז חסר הבעיא דהא קאמר נישמעינה מהדא וכו' ואפשר דסתמא דהש"ס קאמר לה על המתני' נישמעינה וכו' כלומר אם מעכבין אלו השאלות בדיעבד או לא ופשיט לה דמעכבין ולפ"ז א"ל לדחוק ולפרש דכמי ולטעמיך הוא ודנין אותו בשתיהן דקאמר כלומר על פי זה הדנין אותו לזכות שהרי אינם יודעין לאי זה ע"ז עבד והוי כאילו זה אומר לפעור וזה אומר למרקולי' ובאיזו מזדכה דקאמר כלומר הרי באיזה צד זכות שיש לזכותו פוטרין אותו וכמו שכתב הרמב"ם בענין זה בריש פ' עשרי' דסנהדרין אין ב"ד עונשין באומד הדעת וכו' וכן אם העידו עליו שנים שעבד ע"ז זה ראהו שעבד את החמה וזה ראהו שעבד את הלבנה אין מצטרפין שנא' ונקי וצדיק אל תהרוג הואיל ויש שם לנקותו ולהיותו לצדיק אל תהרגהו. וכעין דין זה הוא. וגדעת בעל המאור ז"ל שהבאתי לעיל במתני' דאת מי עבד וכו' אינו מעכב כלל ואפי' אין יודעין לאיזה ע"ז עבד עדותן קיימת מתפרשת הסוגיא יותר בפשיטות למאי דמפרשינן דבעי' היא דבעי אם צריך שידעו לאיזה ע"ז וכמה עבודה שעבד ופשיט ליה דא"צ ואינו מעכב כדקאמר דנין אותו בשתיהן כלומר באיזה מהן ואם יזדכה יזדכה ובאיזו מהן שיזדכה פוטרין אותו ועכ"פ שמעינן מהכא שאע"פ שאין יודעין באיזה ע"ז עדותן קיימת ומתני' לבדיקות קאמרה דלכתחילה שואלין אותן בכך. והרי לך פירושי הסוגיא לפי שיטות המחלפות. ומיהו הלשון כאיזו מזדכה יותר נוח לפי שיטת הרמב"ם ז"ל:

במה לקטן וכו'. הכא מפרש לה הש"ס שהעידו עליו שעקץ תאנה בשבת וכדלרמי תמא התם דף מ"א ע"א דהוי בדיקות בגופה של עדות אבל התם אידחי האי פירושא דבהדיא תניא אמרו לו תחת תאנה הרגו ואמר לכן תאנה זו עוקציה וכו' כדפריבית במתני':

בבלל

שינויי נוסחאות (פי"ז) המקלל מחוץ במקרא המקלל אל מחוץ. (פי"ס) ובמה בד"ו במה.

עמודי ירושלים

רבי חייא בר גמדא שאל מקושש משום מאי מיחייב משום תולש או משום קוצר כו'. כ' המראה הפנים דנ"מ לדאיסי בן יהודה דאמר אינו חייב על אחד מהן וכדאמר בשבת (דף ל"ז ע"ב) דהא מיהת לא מספקא עכ"ל והוא תמוה דמאי נפקא מינה אי הוי קוצר או תולש דהא שניהם הן אב מלאכה אחד ותולש הוא תולדה דקוצר וכמ"ש הר"מ פ"ח מהלכות שבת ואם כן סוף סוף אי נימא דהוי תולש או קוצר ויודע דזה הוא ממאי דלא מספקא ואינו דומה למה שהביא בשם הבבלי דהתם חד אמר משום מעמר וחד אמר משום תולש שפיר אמר דנפקא מינה לדאיסי בן יהודה משא"כ בכה"ג. וראיתי לבעל תורות (דף כ"א ע"א) שכתב ע"ד הירושלמי הללו ידעתי שכלו מאי קא בעי הא קוצר ותולש חדא הוא ומה לי אם קוצר או תולש וצ"ע עכ"ל. ולכאורה היה נראה דנפקא מינה לענין ההתראה לפי מש"כ התוס' במ"ק (דף ב' ע"ב) על מה דאמרינן שם המנכש משום מאי מתרין בו וז"ל דאין אדם לוקה ולא נהרג אלא בהתראה שמתרין בו לא תעשה איסורא כדמסקינן בסנהדרין מקראי דצריך לפרש שם האיסור בהדיא עכ"ל. א"כ י"ל דזה נ"מ בהאיבעיא דהירושלמי. ועיי' תוס' ב"ק (ד"ב ע"א) שנראה מדבריהם דגם בתולדה צריך להתרות משום התולדה ולא משום האב ולכן (לפיכך) איבעיא ליה הכא בירושלמי דנ"מ לענין לפתלה במה להתרות בו. ועמ"ש המראה הפנים (פרק ארבע מיתות ה"ה ד"ה נסע) והבן:

גליון אפרים

מקושש משום מאי מחייב משום תולש. שכונתו היתה ליפות את הקרקע וכ"פ בכ"ס. כדאיתא בשבת בבבלי ק"ג ע"א. וחייב משום חורש כמ"ש הרמב"ם או משום קוצר ושעורו כדי לבשל כגרוגרת מבילה קלה. ופשיט ליה מל' הברי' שמצאוהו תולש דחיובו היה משום תולש והיינו משום חורש. (נוע"י):

כגון

ואילו מעידין שנזר חמש ב"ש אומרים נחלקה עדותן אין כאן נזירות וב"ה *אומרים יש [א] בכלל חמש שתים ויהא נזיר שתים. רב אמר בכלל נחלקו אבל בפרט כל עמא מודו נחלקה העדות ור' יוחנן אמר במונה נחלקו אבל בכולל כל עמא מודו שיש בכלל חמש שתים. הידינו כולל והידינו מונה כולל אהן אמר תרתי ואהן אמר חמש. מונה אהן אמר חדא תרתי ואהן אמר תלת ארבעי. רב אמר הכחיש עדות בתוך עדות לא בטלה העדות ור' יוחנן אמר הכחיש עדות בתוך עדות בטלה העדות. ד"ה הכחיש עדות לאחר עדות לא בטלה העדות. חייליה דר' יוחנן מהדא דמר ר' בא בר חייה בשם ר' יונתן הוחזק המונה. זה אומר מן הכים מנה וזה אומר מן הצרור מנה הכחיש עדות בתוך עדות אף רב מודה שבטלה העדות מה פליגין בשהיו שתי כיתי עדים. אחת אומרת מן הכים מנה ואחת אומרת מצרור מנה הכחיש עדות בתוך עדות בטלה עדות וכרב לא בטלה עדות אחת אומר לתוך חיקו מנה ואחת אומרת לתוך פונדתו מנה דברי הכל הכחיש עדות בתוך עדות לא בטלה העדות. אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר במקל הרגו הכחיש עדות בתוך עדות אף רב מודה שבטלה העדות מה פליגין בשהיו שתי כיתי עדים. אחת אומרת בסייף ואחת אומרת במקל הכחיש עדות בתוך עדות בטלה עדות וכרב לא בטלה עדות אחת אומרת לצפון נטה ואחת אומרת לדרום פנה דברי הכל הכחיש עדות לאחר עדות לא בטלה העדות. חייליה דרב מהדא דתנינן תמן *ר' יודן ורבי שמעון אומר הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים [ב] *ינשאו. ולא שמיע דמר ר' לעזר מודה ר' יהודה ורבי שמעון בעדים. מה בין עדים ומה *בין צרה. לא עשו דברי צרה בחבירתה כלום. אמר רבי יוחנן אין אמרה רבי לעזר מיני שמעה ואמרה. מתני' פליגא על רב אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה לזה עדותן בטילה. מה עבד לה רב אמר רבי מנא פתר לה רב עד בעד. אמר רבי אבין אפי'

פני משה

ואלו מעידין שנזר חמש. באותה שעה שאתם אומרים שנזר שתים והוא שותק או שאמר איני יודע: יש בכלל חמש שתים. ויהא נזיר שתים: בכלל נחלקו. כדמפרש לקמן כלל קרי ליה היכא דאחת אומר' שתים ואחת אומרת חמש שבשתיהן תפסו כלל הדבר ופרט או מונה קרי היכא דא' אומרת א' ב' וא' אומרת עוד ג' וד' וה': אבל בפרט כל עמא מודו נחלקה העדות. דהוי הכחשה וביבמות ובנזיר איפכא הוא דגרסי' התם אבל בפרט כ"ע מודים שיש בכלל חמש שתים. דמודו ב"ש דלא הוי הכחשה דכי אמר אידך ג' ד' וה' לא מיעט שלא נדר א' וב' אלא דמוסיפין על הראשונה ואומרים שעוד נזר ג' ד' וה': ור' יוחנן אומר במונה. והיינו פרט מחלוקת אבל בכלל וכו' וביבמות ובנזיר גרים אבל בכלל כל עמא מודו נחלקה העדות אין כאן נזירות: והידינו. ואיזה הוא כלל ואיזהו מונה ופרט: כלל. זה אומר שתים וזה אומר שלש ומונה נקרא שמונין בפרטות זה אומר א' וב' וזה אומר עוד ג' וד' וה': רב אמר הכחיש עדות בתוך עדות. הכחשת העדים שהן בגופה של עדות לא בטלה העדות וכדמסיק לקמן דבב' כתי עדים קאמר: ד"ה הכחיש עדות לאחר עדות. הכחשה דלאחר שנעשה הדבר ולאו בגופה של עדות הוא כ"ע מודים דלא בטלה העדות כדמפרש ואזיל: חיילי' דר' יוחנן מהדא. וביבמות ובנזיר גרסי' ר' יוחנן כדעתיה לטעמיה הוא דאזיל: דאמר ר' בא בשם ר' יוחנן הוחזק המונה. אם מעידין שהוחזק המונה בפניהם כלומר שראו המלוה מונה מעות ליד הלוה: זה אומר וכו'. כלומר ואם בכת אחת וזה אומר מן הכים מנה ואחד אומר מן הצרור מקישורי מעות שלו מנה דהוי הכחשה בגופה של עדות בזה אף רב מודה שבטלה העדות דכיון דכת אחת הן ואחד מהן ודאי שקרן הוא שוב אין כאן עדות: מה פליגין. לא נחלקו אלא בב' כיתי עדים אחת אומרת וכו' והכחשה דבגופה של עדות היא סבירא ליה לר' יוחנן דאף בב' כיתות בטלה העדות: וכרב. ולדעתיה דרב לא בטלה העדות דכיון דב' כתי עדים הן אמרינן דכת א' אמת הן אומרין ועל כל פנים יש כאן עדות שלם שזה לוה מזה: אחת אומרת לתוך חיקו מנה וכו' דברי הכל הכחיש עדות לאחר עדות לא בטלה העדות. כל"ל וכן הוא ביבמות. דהכחשה לא הוי אלא לאיזו כלי מנה הלוה אח"כ להמעות והוי הכחשה לאחר גופה של עדות וד"ה לא בטלה העדות: אחד אומר בסייף הרגו וכו'. כלומר וכי היכי דפליגי בדיני ממונות כן נמי פליגי בדיני נפשות דבכת אחת כ"ע מודים דבטלה העדות בהכחשה בגופה של עדות ובב' כיתי עדים הוא דפליגי: אחת אומרת לצפון נטה. הרוצח אחר שהרגו ואחת אומרת לדרום הוי הכחשה לאחר גופה של עדות וד"ה לא בטלה העדות: חייליה דרב. סייעתי' דרב דסבירא ליה דאפילו בגופה של עדות לא הוי הכחשה בב' כתי עדים: מהדא דתנינן תמן. ביבמות אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג ר"מ אומר הואיל והן מכחישות זו את זו לא ינשאו ר' יודה ור"ש אומרים הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים הרי אלו ינשאו וס"ל לרב הלכה כר' יודה ור' שמעון דאמרי דלא הוי הכחשה הואיל ומודות שאינו קיים והא נמי כב' כיתי עדים דמי שהרי האמינה התורה בעדות זו אפי' עד אחד ואפי' אשה וא"כ הה"ד נמי בב' כתי עדים אחת אומרת במקל הרגו ואחת אומרת בסייף הרגו הואיל ואלו ואלו אומרים שהרגו דבענין שהרגו לא הוי הכחשה דבענין שהרגו לא איכפת לן ועדותן קיימת: ולא שמיע ליה. ודחי לה הש"ס דליכא סייעתא מהתם לרב דכי לא שמיעא ליה הא דאמר ר' אלעזר התם לעיל על הא מתני' דר' יהודה ורבי שמעון גופייהו מודו בעדים דבכה"ג הוי הכחשה כדמפרש ואזיל מה בין עדים ובין צרה: לא עשו דברי צרה בחבירתה כלום. שאני צרה דאין דבריה לגבי חבירתה כלום לאוסרה וברישא דהתם נמי באחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת זו שאומרת מת תנשא ותטול כתובתה דאין דברי הצרה שאומרת לא מת לגבה כלום ולא האמינו חכמים לדבריה לאסור חבירתה ואלו בעדים בכה"ג אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת הוו תרי לגבי תרי והוי הכחשה והלכך לא גמרינן עדים מצרה: אין אמרה. אם רבי אלעזר הוא דאמרה ממני קיבל לזה: מתני'. דהכא פליגא על רב דקתני אפילו בבדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטילה: פתר לה רב. דמתני' בעד בעד מיירי ובכת אחת הא אמרינן דמודה רב דעדותן בטילה: אפילו

קרבן העדה

רב אמר בכלל נחלקו אבל בפרט כ"ע מודו יש בכלל חמש שתים כן הגי' במס' יבמות ובמס' נזיר וה"פ רב אמר בכולל נחלקו כו' והידינו כולל אהן אומר תרתי ואהן דמר ה' מונה אהן אמר חדא תרתי ואהן אמר תלת ד' חמש פי' כשזה אומר תרתי וזה אומר ה' הוי הכחשה בתוך ג"ף העדות אבל זה אומר חדא תרתי וזה אומר חדא תרתי תלת ארבע חמש ונמצא דאומר כמו הראשון אבל מוסיף שלאחר כך עוד הוסיף תלת ד' חמש והוי כמו הכחשה לאחר העדות כגון זה אומר שפנה אחר המעשה לצפון וזה אומר שפנה לאחר המעשה לדרום דמסיק לקמן דזה נקרא אחר העדות כיון דהגידו עדותן בשוה רק שזה אומר שאח"כ הלך לצפון וזה אומר שאח"כ פנה לדרום לד"ה נקרא הכחשה דלאחר עדות ולא בטלה וה"נ כשהעידו שניהן יחד על חד תרתי ורק שזה אומר שלאחר כך לא אמר כלום וזה אומר שלאחר כך הגיד עוד תלת ד' חמש ולרב הוי הכחשה בתוך גוף העדות ג"כ לא בטלה אליבא דבית הלל דהא בכולל סבירא להו נמי לבית הלל דלא בטלה עדות ולר"י בכולל דהוי הכחשה עדות בתוך עדות סבירא להו נמי לבית הלל דבטלה עדות ורק במונה דהוא הכחשה לאחר עדות אז ס"ל לב"ה דלא בטלה עדות והיינו דמסיק רב אמר הכחיש עדות בתוך עדות לא בטלה עדות ור"י אומר הכחיש עדות בתוך עדות בטלה העדות ד"ה מכחיש עדות לאחר עדות לא בטלה וע"ז מפרש ר"י כדעתי' כו' ומסיק דבכת אחת רב מודה בהכחיש עדות בתוך עדות לא מהני כי פליגי בב' כיתי עדים כו' חיילי' דרב מן הדא ר"י ור"ש אומר הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים הרי אלו ינשאו ולא שמיע דמר ר"א מודה רבי יהודא ורבי שמעון בעדים פי' אם ב' כיתי עדים נחלקו כת אחת אומרת מת וכת אחת אומרת נהרג כ"ע מודים דבטל העדות
יפו"ק :
ר"י

מסורת הש"ס

מיר דף כ

(יבמות פט"ו)

יבמות קיז

שם קית

עין משפט נר מצוה

ט

א מיי' פ"ב מנזירות הל' ט

י

ב מיי' פי"ב מגר"ש הכ"ד טוש"ע אה"ע סי' יז ס"ע וסעיף מג

מראה הפנים

בבלי נחלקו אבל בפרט כל עמא מודו נחלקה העדות. כבר באתי ביבמות דהמפרש בסוף פ"ג דנזיר וכן התוס' שם הביאו לגי' דהכא וכתב דחולק על סוגית הבבלי דהתם דהאמר אמרי במערבא אין שכחשם במונה אבל בירושלמי דסנהדרין משמע דמונה הוי הכחשה אפי' ספי וכו' וכיון דמצינו בשני מקומות הגי' מהופכת ביבמות ובנזיר כמו שהבאתי בפנים נראה דגי' עיקרית היא ואתיא כדאמרי במערבא דהתם :

שנייא

עין משפט
נר מצוה

יא
א טוש"ע חו"מ סי' ל ס"ז
יב
ב ג מיי' פ"ב מהל' עדות הלכה ה
יג
ד מיי' שם הלכה ד

ר"י אומר לא תאכל עליו חמץ על שחיטתו פי' דהירושלמי ס"ל כמו בש"ס דילן דף ה' ע"א דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ כדפי' רש"י ז"ל דזמן אחד הוא אמר רחמנא השבתת שאור ואכילת חמץ וע"כ מדס"ל לר"י דמשש ומעלה ד"ת לענין העשה כמו כן הו"ל לענין ל"ת דבל יראה וב"י כדאיתא לקמן פ' ת"כ ה"ד דלר"י משש ומעלה ד"ת עובר בב"י ג"כ משש ומעלה וכן אתקש אכילת חמץ ג"כ להשבתתו וע"כ פי' הכתוב ל"ת ע"א הוא ג"כ על זמן עשייתו וע"כ אית ליה לר"י דמשש ומעלה עובר על הכל בין על העשה דתשביתו ובין על הל"ת דב"י ובין על הל"ת דל"ת ע"א ובין על העשה דמצה ולא חמץ וכדמסיק ר"י א"ל עשה ול"ת על אכילתו עשה ולא תעשה על ביעורו פי' משש ומעלה עובר על הכל בעשה ול"ת בין על האכילה בין על הביעור. כן שיטת הירושלמי דאיתקש הא דכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת וגו' לאו דוקא על שבעת ימים היקש אלא איתקש על הכל כל עיקר דין השבתת חמץ איתקש לאכילת חמץ וכן הוא שיטת הירושלמי בפ' ת"כ משא"כ לשיטת הש"ס דילן אינו כי כמבואר בתוס' עיי"ש:
ר"ש

אפילו יפתר כת בכת שניי' היא לדיני נפשות דכתיב °צדק צדק תרדוף:

הלכה ג מתני' *אחד [א] אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה עדותן קיימת שזה ידע בעיבורו של חדש וזה לא ידע אחד אומר [ב] בשלשה ואחד אומר בחמשה עדותן בטילה אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש עדותן קיימת אחד אומר בשלש [ג] ואחד אומר בחמש עדותן בטילה ר' יהודה אומר קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטילה שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב: גמ' עד היכא ר' יסא בשם ר' יוחנן עד *רוב [ד] החדש. א"ר יוחנן כגון העירנין הללו והחכמים אומרים אינן כלום. וא"ר יסא [ה]כגון אנא דמן יומוי לא צלית מוספא מן דלא ידע אימת ירחא. *רבי מאיר אומר משש שעות ולמעלן מדבריהן רבי יודה אומר משששה שעות ולמעלן דברי תורה. מאי טעמא דר"מ °אך ביום הראשון זה חמשה עשר יכול משתחשך ת"ל אך חלק הא כיצד תן לו שעה אחת קודם שקיעת החמה. מאי טעמא דר' יהודה אך ביום הראשון זה ארבעה עשר יכול כל היום ת"ל אך חלק חציו לחמץ וחציו למצה. מחלפת שיטת ר' מאיר תמן אמר אך לרבות וכא אמר אך למעט א"ר שמואל בר אבודמי מיעטו שאינו מחמץ. ר' מאיר אומר °לא תאכל עליו חמץ על אכילתו רבי יהודה אומר לא תאכל עליו חמץ על עשייתו. ר' יודן אית ליה עשה ולא

דברים טז | שמות יב | דברים טז

אפי' יפתר. לא היא דאפי' יפרש רב למתני' כת בכת בשתי כתות עדות מכחישות זו את זו כמי ל"ק דשנייא היא בדיני נפשות דמהדרינן אזכותא ומבטלינן לעדות בהכחשה כל דהו דכתיב צדק צדק תרדוף מלוה על הב"ד שיהפכו בזכות:

הלכה ג מתני' שזה ידע בעיבורו של חדש. זה שאמר בשנים ידע שהחדש שעבר מלא היה ויום ראשון דר"ח שהוא יום שלשים מחדש שעבר היה ודוקא עד חצות החדש אבל מכאן ואילך כגון שאחד אומר בי"ו בחדש ואחד אומר בי"ז בחדש עדותן בטילה שחזקה אין טועה אלי החדש עד שכל העולם יודעין אימתי היה ראש החדש: עדותן בטילה. דבתרי עיבורי לא טעו אינשי: עדותן קיימת. דטעו אינשי בהכי: ר' יהודה אומר קיימת. דעביד אינש דטעה כולי האי ואין הלכה כר' יהודה: שבחמש חמה במזרח. ממקום זריחת החמה עד אמצע הרקיע קרוי מזרח ומאמצע הרקיע עד מקום השקיעה קרוי מערב: גמ' עד היכא. תלינן בטעות שלא ידע בעיבורו של חדש: עד רוב החדש. ולא עד בכלל כדפרישית במתני': כגון העירנין הללו. בני עירוניות והכפרים שאינן יודעין בעיבורו של חדש תולין בהן שטעו בזה: אינן כלום. כלומר לאו דוקא עירנין אלא בין בני עיירות ובין בני כרכין תולין בהן שטעו ואין תולין אלא עד רובו של חדש א"כ אינן כלום על מנהג אותן עירנין קאמר שאין מנהגן יפה במה שאין מדקדקין לידע בעיבור חדש עד רובו של חדש והשתא שייך שפיר כגון אנא דבתריה: כגון אנא. כלומר אני מדקדק לידע אפילו בתחלת החדש ומימי לא התפללתי מוסף של ר"ח אם לא הייתי יודע יום האחד של החדש על נכון: ר"מ אומר. בפסחים קאי וסוגיא זו כתובה התם בפ"ק אפלוגתא דר"מ ור' יהודה דמתני' שם ר"מ אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ומפרש לה במאי פליגי ר"מ סבר משש שעות ולמעלה מדבריהן הוא שאסור לאכול חמץ וכדדרים לקמן דלא מרבינן מקרא אלא שעה אחת קודם שקיעת החמה והלכך לא עבדי רבנן הרחקה כולי האי הואיל ועיקר איסור אכילת חמץ אחר חצות מדבריהן הוא דאסור: דברי תורה. והואיל ומן התורה אסור הוא עבדו ביה רבנן הרחקה דאין אוכלין כל חמש ולקמן פריך עלה: אך ביום הראשון. תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל חמץ וגו' זה חמשה עשר כדכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא וגו': יכול משתחשך. דאין ביעורו אלא משתחשך בארבעה עשר ויהא אוכל חמץ עד הלילה: ת"ל אך חלק. הא כיצד ליתן שעה אחת קודם שקיעת החמה שיבערנו ומכאן ואילך קאי באיסור אכילת חמץ והיינו ביום הראשון כלומר סמוך ליום הראשון תשביתו: אך ביום הראשון זה ארבעה עשר. ר' יהודה ס"ל הראשון דמעיקרא משמע כד"א הראשון אדם תולד: ת"ל אך חלק. חוליהו חציו לחמץ וחציו למצה אך חק הוא בגימטריא דאח"ס בט"ע גי"ק דכ"ך הח' במקום האל"ף והכ' במקום הכ': מחלפת שיטת ר"מ תמן אמר אך לרבות. כלומר בפסחים דדריש אך לרבות לאסור חמץ בי"ד שעה אחת קודם שקיעת החמה: וכא אמר אך למעט. בפ"ק דבילה דפליגי ר' יהודה ור"מ במכשירי אוכל נפש בי"ט דר' יהודה מתיר ולר"מ אסור כסתם מתני' דפ"ה דבילה ופ"ק דמגילה אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ומפרש בהאי תלמודא בפ"ק דבילה דלר' יהודה דמתיר אף מכשירי אוכל נפש מרקידין בי"ט ולמאן דאסר מפרש התם דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם אך הוא לבדו הרי אילו מיעוטין שלא יקצור ולא יטחון ולא ירקיד בי"ט אלמא דאך למעט היא: מיעוטו שאינו בחמץ. נ"ל וכן הוא בפסחים. כלומר ה"נ מיעוט הוא דממעטינן כוליה יום ארבעה עשר מאיסור חמץ דלא תימא יום הראשון ארבעה עשר הוא לכך כתיב אך דאינו אסור אלא מקצתו ובשעה אחת קודם שקיעת החמה סגי: רבי מאיר אומר לא תאכל עליו חמץ על אכילתו. השתא מפרש לה דקרא דלא תאכל עליו חמץ מיתרצא לתרווייהו דמר דריש להאי קרא כטעמיה ומר כטעמיה דלר"מ דסבירא ליה דאחר חצות אינו אסור מן התורה דריש להאי דכתיב גבי פסח לא תאכל עליו חמץ בשעת אכילתו הוא דהקפידה התורה דאלו בשעת עשיית הפסח לא נאסר חמץ ור' יהודה סבר בשעת עשייתו קאמר קרא לא תאכל עליו חמץ שהוא אחר חצות שהוא זמן להכשר שחיטת הפסח: ר' יודן אית ליה עשה ולא

מסורת הש"ס
פסחים י"א ע"ב סנהדרין כ"ג ע"א
שם מ"א ע"ב
(פסחים פ"ג)

ציון ירושלים
[ה]כגון אנא דמן יומוי לא צלית מוספא מן דלא ידע אימת ירחא. מכאן סמך גדול לפס"ד על מה שכותבין שכון לידע המולד ר"ח:

תוס' הרי"ד

ר"י אית ליה עשה ול"ת על אכילתו כו' בסוגיא זו ניחא מה שכתב הראב"ד ז"ל בפ"ג מה' חו"מ דאולי סובר זה המחבר ז"ל דמשש ומעלה עובר בב"י וב"י ואינו דז' ימים כתיב עכ"ל ז"ל ושסכים הה"מ ז"ל דגם הרמב"ם ז"ל סובר כן עיי"ש ולכאורה קשה דהא בפ' ת"כ בירושלמי מפורש דלמ"ד משש ולמעלה ד"ת סובר דעובר בב"י ומשש ומעלה עיי"ש בפ' ת"כ ה"ד וכבר עמד על זה הש"ק ז"ל בכ"ע הכל לפי סוגיא זו שפיר ניחא דדוקא שיטת הירושלמי כן דלמ"ד משש ולמעלה ד"ת הכל מתחיל מן שש כדאיתא מפורש הכא משא"כ שיטת הש"ס דילן אינו כן דהא בד' כ"ח ע"ב יליף ר"י דאוכל חמץ משש ומעלה עובר בל"ת מלא תאכל ע"ח ור"ש פליג ואע"ג דלש"ס דילן לכו"ע משש ולמעלה מד"ת. וא"כ קשיא היאך פליג ר"ש הא הותקש אכילת חמץ להשבתת שאור וכיון דהשבתת שאור הוא גשש כמו כן הוי אכילת חמץ דהא בש"ס דילן דף ה' מפורש דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ והק' בתוס' ד"ה ע"א ד"ה דהא קושיא זו ומתרלינן דלא איתקש אכילת חמץ להשבתת שאור דמשש ומעלה אלא רק להשבתת שאור דשבעת ימים עכ"ל ז"ל ועיי"ש וכן הוא בש"ס דילן כל הילפותא א"כ מוכח דלהש"ס דילן בב"י וב"י ז' ימים כתיב ואינו ענין לי"ד משש ומעלה וכן הילפותא דאיתקש אכילת חמץ להשבתת שאור והשבתת שאור לאכילת חמץ הוא רק על ז' ימים כדאיתא מפורש בגמרא משא"כ הירושלמי בסוגיא דידן דס"ל דלמ"ד משש ולמעלה ד"ת עובר על הכל בין על העשה ולא תעשה דאכילת חמץ ועשה ול"ת דהשבתה מטעם דהסיקש הוא על עיקר דין דהשבתת שאור איתקש לאכילת חמץ ואיתקש כולם להדדי העשה ול"ת שבשניהם הכל הוקשו לזמן אחד ולא על שוי' ימים לחוד דשו' ימים איתקש ג"כ נביום הראשון א"כ מבואר מפורש דלהאי מ"ד עובר משש בב"י ושא דפליג

מראה הפנים

שנייא היא לדיני נפשות דכתיב צדק צדק תרדוף. הכא דריש לה דלריך לחקור סרכה ומה דמלינן להפך בזכות בדיני נפשות מהפכינן וכל היכא דאיכא הכחשה בטלה העדות והא אתייא כמסקנא דהתם. וכבר כארתי ביבמות שם דהא דקאמר לעיל דאפי' כד"ג ס"ל לרב לא בטלה העדות לאו דברי רב הן אלא דהש"ס קאמר הכי וכר' מנא דס"ל דרב מדמי ד"נ לד"מ ור' אבין פליג עליה וס"ל דלא קאמר רב אלא בד"מ. ומיהו לענין דיני ממונות לא קאי המסקנא התם כן דמסקינן בפ' זה בורר דף ל"א דבארגני שחורה ובארגני לבנה והיינו דהכא מן סכים או מן הלרור עדות אי סוי ואפי' מנה לבן ומנה שחור קאמר התם דלא הוי הכחשה ואפי' עד בעד ומלטרפין:
אך ביום הראשון זה חמשה עשר. מסוגיא דהכא דקאמר דר"מ ור' יהודה פליגי בהאי גופיה דלמר ראשון ט"ו הוא ולמר י"ד הוא ועשה ול"ת נפקא ליה לר"י לחמץ מו' שעות ולמעלה מקרא גבי פסח גופיה כדלקמן לפ"ז ל"ל להיקישא דקאמר בבבלי ריש פסחים דף ה' איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ וכו' ולר"מ איכא כמי למימר דמהאי קרא נפקא ליה למאי דס"ל לדידיה. והתם קאמר דכ"ע מיהת חמץ מו' ולמעלה אסור מן התורה וע"ש ובדף כ"ע ואין כאן מקומו להאריך בזה ובמקום אחר בארתי היוצא מהסוגי' במאי דפליגי הכא וכמה שנתבאר בפנים:
אמר

[כ]בר לאדן כגון העירנין. פירוש יושבי הכפרים:

גליון אפרים רבי יודן אית ליה עשה ולא תעשה על אכילתו מ'. נראה שצ"ע ר"מ אית ליה כו':

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"ט)

(שם)

ולא תעשה וכו'. כלומר דהש"ס מתרץ דלא תיקשי הא לר' יהודה דדריש לה מקרא דהך דמן התורה אסור באכילת חמץ מאחר חצות א"כ קרא דלא תאכל עליו חמץ גבי פסח למה לי דבשלמא לר"מ לא קשיא למה לי האי קרא הא איהו נמי דריש ליה מאך לאסור שעה אחת קודם שקיעת החמה ועליו דריש על אכילתו וא"כ ממילא נפקא משום דאיכא לתרוצי אליבא דר"מ דאי לאו קרא דלא תאכל עליו חמץ לא הוי דרשינן מאך לאסור שעה אחת קודם ש"ה משום דה"א אך אילטריך לאסור משתחשך גופיה דאי לאו אך לא הוה ידעינן כלל דמשתחשך אסור דהא לדידיה יום הראשון חמשה עשר הוא והשתא דכתיב האי קרא דלא תאכל עליו דריש לה יכול משתחשך שני ת"ל אך חלק אלא לר' יהודה דקאמר יום הראשון זה ארבעה עשר ואי לאו אך הוי אסרינן כל היום ומיהו מחצות ולמעלה שפיר נפקא לן דאסור וא"כ לדידיה קשיא הלכך מפרש לה דגם לר' יהודה לא תיקשי דקרא אילטריך ליתן עשה ול"ת על אכילת חמץ בשעת הפסח וכלומר משעת עשיית הפסח עד אחר שבעת ימים עובר בעשה ול"ת על אכילתו כמו דעובר בעשה ול"ת על ביעורו וכדמפרש ואזיל: ולא תעשה על אכילתו לא תאכל עליו חמץ. כל"ל וכן הוא בפסחים: שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. וקאי בעשה דתשביתו משעת זמן עשיית הפסח כדדריש לעיל וילפינן נמי דבאותו הזמן קאי ג"כ בל"ת על ביעורו כתיב הכא שבעת ימים מצות תאכלו וגו' וכתיב שבעת ימים לא ימצא מה התם גבי עשה דתשביתו אחר חצות הוא בכלל אף כאן גבי לא תעשה: הא ר' מאיר אמר. חסר כאן מן גדר לגדר קמא עד גדר לגדר בתרא. וה"ג בפסחים הא ר' מאיר אמר משש שעות ולמעלן מדבריהם שביעית אסורה משום גדר ששית למה משום גדר ויש גדר לגדר אלא שעה ששית מתחלפת בשביעית הא ר' יהודה אומר מחמש ולמעלן מדבריהן ששית אסורה משום גדר חמישית למה משום גדר ויש גדר לגדר אלא שחמישית מתחלפת בשביעית. כלומר דהשתא מפרש לה טעמא דפלוגתייהו במתני' התם דלר"מ דסבירא ליה אוכלין כל חמש דאסרו בששית והרי שביעית גופה גזירת חכמים היא לדידיה וא"כ ששית גזרה לגזרה היא וקאמר משום דאדם טועה בשעה ושלא יתחלף לו בין ששית לשביעית אסרו גם בששית וכן לר' יהודה טעמא דאסרו בחמישית אע"ג דששית גופה הוא מדבריהן משום דסבירא ליה דאדם טועה שתי שעות: מחלפה שיטת ר' יהודה תמן אמר. גבי עדות במתני' דהכא דאין חמישית מתחלפת בשביעית דהא מודה הוא באחד אומר בחמש וא' אומר בשבע דעדותן בטלה כדקתני במתני' דאע"ג דס"ל אדם טועה בשתי שעות ובא' אומר בג' וא' אומר בה' עדותן קיימת מכל מקום בין חמש לשבע לא טעו אינשי כדמפרש טעמא במתני' ואמאי קאמר הכא גבי חמץ דטעו אינשי בין חמש לשבע: תמן. בחמץ הדבר מסור לכל וגם לנשים והן עצילות וחיישינן דלא אתו למיטעי אפי' בין חמש לשבע אבל הכא בעדות הדבר מסור לבית דין שחוקרין ודורשין אותן והן זריזין כלומר העדים זריזין ביותר שלא לטעות בכך לפי שיודעין שסופן להדרש ולהחקר בב"ד: ר' יוסי ב"ר בון אמר. בלאו הכי ל"ק דתמן בעדות א' אומר בחמש בתחילת חמש הוא וא' אומר בשבע בסוף שבע הוא והוו שלש שעות והלכך אע"ג דס"ל לר' יהודה אדם טועה בכך כדקאמר ברישא אחד אומר בשלש וא' אומר בחמש עדותן קיימת דאפילו תימא דרישא בעניינא דסיפא מיתפרשא ובאחד אומר בתחלת שלש ואחד אומר סוף חמש סבירא להו נמי דטעו ועדותן קיימת מ"מ כיון דבסיפא איכא היכירא טובא לא טעו והוי הכחשה אבל הכא גבי חמץ סוף חמישית תחילת שביעית כלומר אי שרית להו למיכל בחמש חיישי' דאתו למיכל בסוף חמישית ובין סוף חמש לתחילת שבע ליכא היכירא כדתני לקמיה דבתחלת חמש הוא דחמה במזרח ובסוף שבע הוא דחמה במערב וא"כ אתו למיטעי בין סוף חמש ותחילת שבע ותחילת שבע כבר אסור הוא מדאורייתא ומשום סוף חמש אמרו רבנן דלא יאכל כל חמש ולא הוי גזירה לגזירה דסוף חמש איכא טעמא רבא דלא למיכל וכולא חמש חדא היא: ותני כן. דמתחלת חמש לבין סוף שבע דוקא הוא דליכא למיטעי:

תורה אור

ולא [א] תעשה על אכילתו [ב] עשה ולא תעשה על ביעורו. עשה על אכילתו °שבעת ימים תאכל עליו מצות לא חמץ. כל לא תעשה שבא מכח עשה עשה הוא. ולא תעשה על אכילתו לא תאכל [עליו] חמץ. עשה על ביעורו °שבעת ימים תשביתו שאור מבתיכם. לא תעשה על ביעורו °שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם. הא ר"מ אמר משש שעות ולמעלן מדבריהן. ששית אסורה משום גדר חמישית למה. משום גדר. ויש גדר לגדר אלא חמישית מתחלפת בשביעית. מחלפה שיטת ר' יהודה תמן אמר אין חמישית מתחלפת בשביעית וכא אמר חמישית מתחלפת בשביעית. א"ר יוסי תמן הדבר מסור לנשים והן עצילות הכא הדבר מסור לבית דין והן זריזין. אמר רבי יוסי בי רבי בון תמן תחילת חמישית סוף שביעית הכא סוף חמישי' תחילת שביעית ותני כן תחילת חמש חמה במזרח וסוף שבע חמה במערב לעולם אין חמה נוטה למערב אלא בסוף שבע:

דברים טז

שמות יב

שם

הלכה ד מתני' היו [ג] מכניסין את השני ובודקין אותו נמצאו דבריהן מכוונין פותחין לזכות [ד] אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות או אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו אמר [ה] אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין ומושיבין אותו עמהן ולא היה יורד משם כל היום אם יש ממש בדבריו שומעין לו [ו] אפילו הוא אמר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו ובלבד שיהא ממש בדבריו: **גמ'** *תני אם מצאו לו זכות פטרוהו אם לאו מעבירין דינו ומזדווגין זוגות וממעטין במאכל ולא היו שותין יין ונושאין ונותנין כל הלילה. ולמחר משכימין ובאין וחזני כניסיות מחזרין אחריהן ואומר איש פלוני מחייב הייתי ומחייב אני מזכה הייתי ומזכה אני מחייב הייתי ומזכה אני שומעין לו. מזכה הייתי ומחייב אני למד תחילה. *תני טעה אחד מן הדיינין אם

הלכה ד מתני' נמצאו דבריהן מכוונין. ומעתה צריכין ליסא וליתן בדבר פותחין לזכות ואומרין לו אם לא עברת אל תירא: אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות. וכ"ש אם אמר חובה משתקין אותו דכתיב ועד לא יענה בין לזכות בין לחובה: או אחד מן התלמידים. היושבים לפני הדיינים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו דכתיב אחד לא יענה בנפש למות ודרשינן דעל אחד מן התלמידים קאי ולמות הוא דלא יענה הא לזכות עונה: ולא היה יורד משם כל היום. אפי' אין ממש בדבריו שלא תהיה עלייתו ירידה לו מפני הבושה ואם יש ממש בדבריו אינו יורד משם לעולם: מעבירין דינו למחר. משום דבעי הלנת דין: ומזדוגין זוגות זוגות. בבתיהן או בשוק ונושאין ונותנין בדבר: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ט: וחזני הכנסת מחזרין אחריהן ואומרים איש פלוני. קוראין אותו בשם פלוני ופלוני היאך דעתך והוא משיב מחייב הייתי וכו': למד תחלה. למוד דבריך כבתחלה וכן הוא בתוספתא דכל זמן שאינו בשעת גמר דין אינו יכול לחזור וללמד חובה: תני. שם: טעה א' מן הדיינין. ושכח דעתו שאמר אתמול: אם

עין משפט נר מצוה

יד
א מיי' פ"א מהל' חמץ ומצה ה"ח ובהגהות

טו
ב מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הלכה ג

טז
ג מיי' שם פי"א הל' א ופ"ה מהלכו עדות הל' א

יז
ד ה מיי' פ"י מהל' סנהדרין הלכה א

ציון ירושלים

[א] פסח ול"ת על ביעורו. עיין זוהר הרקיע מצוה כו ס"ב:

מראה הפנים

אמר ר' יוסי בר בון תמן תחלת חמישית סוף שביעית וכו'. זהו כסברת רב אדא בר אהבה שם דף י"ב ע"ב בהאי עניינא דקאמר התם טעמא לרבא ואליבא דר"מ דבשית לא ניכול משום דבשית יומא בקרנתא קאי אלא דהכא קאמר לה אליבא דר' יהודה וכמה שביארתי בפנים ומשמע מכאן דגם בעדות אמרינן האי סברא דבשית גופיה אפשר

תוס' הרי"ד

דפליג ר"מ על ר"י באכילת חמץ דאינו עובר משש באכילת חמץ הוא משום דס"ל כר"מ דמשש ולמעלה מדרבנן כדאיתא מפורש בפ' ת"כ אליבא דר"מ דס"ל דמשש ולמעלה אינו עובר גם בכ"י משום דס"ל כמ"ד דמשש ולמעלה מדרבנן אבל למ"ד דמשש ולמעלה ד"ת עובר בכ"י ג"כ משש ולמעלה והא דפליג ר"ם על ר"י באכילת חמץ משש ולמעלה הוא ג"כ משום דס"ל כר"מ דמשש ולמעלה מדרבנן מאח"כ לש"ס דילן דמשש ולמעלה לכו"ע

מה"ת א"כ קשיא מ"ע פליג ר"ם אר"י באכילת חמץ משש ולמעלה א"כ ע"כ דלא איתקש להדדי ביה כולן בזמן אחד רק בז' ימים וע"כ הפסוק דתשביתו הוא בי"ד ואכילת חמץ וכל"ת דהשבתת שאור הוא בז' ימים ודוק:

שנויי נוסחאות (פ"ס) שבעת ימים ז"ע „וגו'" תשביתו.

עין משפט נר מצוה

יח
א מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הלכה ג

יט
ב מיי' פ"י שם הלכה ב

כ
ג מיי' פי"ב שם הלכה ג

כא
ד מיי' פ"ט שם הלכה ב

אם היה מזכה סופרי הדיינין מזכירין אותו . אם היה מחייב אמר לי' למד תחילה . אמר רבי לא מפני מה כותבין דברי המזכה מפני המחייב שמא תיטרף דעתו . ואין חליף מילא יימרון ליה הדא אמרת הדא לא אמרת . צריכה שני עדים נמצא דינו משתקע . ר' יוסי בי ר' בון אמר מפני המזכה :

הלכה ה מתני'

אם [א] מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין דינו למחר ומזדווגין זוגות זוגות ממעטין במאכל ולא היו שותין יין כל היום ונושאין ונותנין בדבר כל הלילה *ולמחרת משכימין ובאין המזכה אומר אני המזכה ומזכה אני במקומי והמחייב אומר אני הוא המחייב ומחייב אני במקומי [ב] המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה ואם [ג] טעו בדבר סופרי הדיינין מזכירין אותן אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו עומדין על המניין שנים [ד] עשר מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי שנים. עשר מחייבין ואחד עשר מזכין ואפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים עד כמה מוסיפין שנים שנים עד שבעים ואחד שלשים וששה מזכין ושלשים וחמשה מחייבין זכאי שלשים וששה מחייבין שלשים וחמשה מזכין *דנין אילו כנגד אילו עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המזכין: גמ' *תני אחד מן העדים שאמר יש לי ללמד עליו זכות ובא חבירו וסייעו ובא חבירו וסייעו את מי ממנין לראשון לשני לשניהן. נישמעינה מהדא דר' יוחנן והוא שנזדכה מפי עצמו אין מושיבין אותו דיין. הרי שנזדכה מפי עצמו ונמצא עד ודיין לא מצינו עד נעשה דיין. אמר בדיני ממונות *נזדקן הדין והגדול שבדיינין אומר נזדקן הדין. *תני למה מוסיפין דיינין שאם היו שנים מן הראשונים מזכין ואחד

פני משה

אם היה מזכה. מן המזכין אתמול סופרי הדיינין מזכירין אותו ואם היה מן המחייבין אין סופרי הדיינין מזכירין אותו אלא אומרין לו שהם למד דבריך כבתחילה ואם יחזור לזכות יחזור בו : מפני מה כותב דברי המזכה. טעמו ודבריו מפני מה כותבין דאי משום לידע מי הוא המזכה יכתבו פלוני זיכה ותו לא : מפני המחייב. באמת דברי המזכין לא צריך לכתוב אלא משום דכותבין דברי המחייבין כותבין ג"כ דברי המזכין ודברי המחייבין מיבעי למיכתב כדמפרש ואזיל לטעמא : שמא תטרוף דעתו. שמא ישכח להטעם דחייביה אתמול : ואין חליף מילא. ואם יחלוף הדבר בטעם אחר לחובה יאמרו לו אתמול מזה הטעם אמרת לחובה ולא אמרת הטעם של עכשיו ומאחר שהוא טעם חדש א"כ צריכא שני ימים כצ"ל ונמצא דינו משתקע כלומר דלהאי טעמא בתרא מיבעי ליה השתא הלנת דין והיינו צריכה שני ימים להלין דינו עוד עד למחר ונמצא הדין משתקע ושמא יחזור בו הלילה וילמד זכות : מפני המזכה. גופיה צריך לכתוב דבריו כדי שלא יאמרו שנים לטעם אחד משני מקראות ואין מונין להם אלא אחד לפי שאין טעם אחד יוצא משני מקראות :

הלכה ה מתני' אם מצאו לו זכות. למחר פטרוהו : ואם לאו עומדין על המנין. כמה מזכין וכמה מחייבין : שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין. והטייתך לרעה ע"פ אחד ליתא הלכך יוסיפו הדיינין : ואפילו כ"ב מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע. דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי ואין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלשה הלכך יוסיפו הדיינים : שנים שנים. אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דהכתי ליכא הטייה לא לטובה ע"פ אחד ולא לרעה ע"פ שנים צריך להוסיף עוד שנים וכן עד שבעים ואחד : עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המזכין. דאיכא הטייה לטובה על פי אחד וה"ה אם יראה אחד מן המזכין את דברי המחייבין דהוו להו שלשים ושבעה מחייבין ואיכא הטייה לרעה על פי שנים דבשעת גמר דין קיימא לן דאף המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה והא דתנן הכי משום דלישנא מעליא נקט ותנא אזכות קא מהדר : גמ' תני. בתוספתא פ"ט ופלוגתא דר' יוסי בר' יהודה ורבנן היא התם והש"ס מקצר כדרכו וה"ג התם אמר א' מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מקבלין אותו בסבר פנים יפות ומעלין ומושיבין אותו עמהן הוא שאמר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו חובה משתקין אותו בנזיפה העד אין מלמד עליו לא זכות ולא חובה רבי יוסי בר' יהודה אומר מלמד זכות ואין מלמד חובה. והשתא קאמר הכא לדברי ר' יוסי בר' יהודה דלזכות שומעין לו ואם א' מן העדים מלמד עליו זכות ובא חבירו וסייעו בדבר ללמד זכות אם הדין הוא בעדים כמו בהתלמידים לת"ק שמעלין ומושיבין אותו ביניהן ואם תימצי לומר מושיבין וממנין גם את העד המלמד זכות את מי ממנין לראשון שפתח ללמד זכות או להשני שסייעו דהוא גרם להיות כאן ב' עדים המלמדין זכות או לשניהן וכן אם היו שלשה : נישמעינה מהדא דר' יוחנן. דאמר אם הוא מלמד על עצמו זכות ונזדכה באלו הטענות ע"פ עצמו אפ"ה אין מושיבין אותו לדיין אלא הב"ד הן שדנין ע"פ הזכות שלימד : הרי שנזדכה ע"פ עצמו. כלומר הרי למדנו בנזדכה ע"פ עצמו שאין מושיבין אותו דיין ומעתה נלמד גם להעד דאי אמרת דמושיבין אותו דיין ונמצא עד ודיין הוא דהא אין כאן עדים אחרים בדבר ולא מצינו עד המעיד שנעשה דיין : אומרים בדיני ממונות נזדקן הדין זקן. ועמיק דין זה וצריך להמתין בו : למה מוספין דיינין. כלומר לענין מאי אמרו מוסיפין דיינין והיאך הוא הדין אחר שהוסיפו ואדיני ממונות קאי כדתנן בפ' זה בורר שאם אחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין ואיידי דאיירי במתני' בהוספה מייתי לה הכא : שאם היו שנים מן הראשונים מזכין. ואחד אומר איני יודע והוצרכו להוסיף עוד שנים : ואחד

מסורת הש"ס

סנהדרין לד ע"א

שם (ת פס' פ"ט)

סנהדרין מב (תוספת' פ"ט)

מראה הפנים

הפשר להו למיפטי והיינו מסוף חמישית עד תחלת שביעית ולהכי מוקי לה לעדות דהכא מתחלת חמישית וסוף שביעית ועיין בתוס' שם ד"ה בשית וכו' לחד תירוצא ואין להאריך :

מפני המזכה. ר' לא ור' יוסי ב"ר בון פליגי במאי דקאמר התם בפ' דלעיל דף ל"ד ע"א דהמלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין חוזר ומלמד חובה ובעי הש"ס התם לדייק עלה מדכותבין דברי המזכין דבשלמא דברי המחייבין משום דאי למחר חזי טעמא אחרינא ובעו למעבד הלנת דין אלא דברי המזכין מ"ט לאו משום דאי חזו טעמא אחרינא לחובה לא מבטלינן בהו לא כדי שלא יאמרו טעם אחד משני מקראות. והשתא דברי ר' יוסי בר' בון כמסקנא דהתם ור' לא דס"ל דדברי המזכין לא היו כותבין אלא משום דכותבין לדברי המחייבין יש לומר דסבירא ליה דבשעת גמר דין אין יכול לחזור וללמד חובה וכהאי מ"ד הכא בפ' דלעיל הלכה ד' וכן נראה דיש לגרוס שם ר' לא אמר ובלבד שלא יהו מתוכרין לומר איש פ' אתה זכאי ואתה חייב וע"ש דאיכו בר פלוגתיה דר"י בן חנינא בש"ס הזה ברוב המקומות ואיפכא סבירא ליה מסברא דהתם אלא דכיון שאין יכול לחזור בו לחובה בשעת גמר דין א"צ כלל לכתוב לדבריו אלא כתב פלוני זיכה ועיין לעיל שם :

הרי שנזדכה מפי עצמו. הרמב"ן ז"ל בחידושיו פ' זה בורר הביא לזה וכתב דנראה דה"ג הרי שנזדכה מפי עדו. ולגי' שלפנינו יש ג"כ לפרש כדפרישית בפנים והא דתלה הדבר במפי עצמו כלומר כמו שאמר ר"י כנזדכה מפי עצמו אינו נעשה דיין ה"נ הסברא נותנת בעד והוא ז"ל העלה שם דהא' מן התלמידים דכ"ע דסברי דמעלין ומושיבין אותו ביניהם כדתנן במתני' דמן הסברא הוא דאף הוי בכלל הנמנין וכדמשמע מהכא דהבעיא לא הוי אלא בעדים ואליבא דר' יוסי בר' יהודה אם דינו כאחד מן התלמידים. ומיהו הוא עצמו שאמר יש לי ללמד עלי זכות מבואר הכא בהדיא שאינו נעשה דיין ומש"ה תמה על הרמב"ם ז"ל שכתב פ"י מסנהדרין הל' ח' אפילו אמר הנידון עצמו יש לי ללמד זכות על עצמי שומעין לו ועולה למנין וז"ל דהרמב"ם מפרש אין מושיבין אותו דיין היינו שאין דינו כא' מן התלמידים שאינו יורד משם לעולם אם יש ממש בדבריו אבל בדין שלו עולה הוא למנין ולשון אין מושיבין נראה כן ואם שבעד אליבא דר' יוסי ב"י לא שייך לחלק בזה :

אמר בדיני ממונות נזדקן הדין. בתוספתא פ"ז גרסינן בדיני ממונות אומרין נזדקן הדין בדיני נפשות אין אומרין נזדקן הדין והגדול שבדיינים אומר נזדקן הדין. ולפי גי' זו משמע כרב אשי בשלהי פרקין התם דמפרש חכם דינא וכלומר בנזדקק ומבורר יפה והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ט מסנהדרין הל' ב' ואם לא ראה גדול שבדיינין אומר נזדקן הדין ופוטרין אותו וזהו כמאן דמפרש התם קש דינא ואפשר בטעמו מדאמר התם היכא דאמרי אי אמרת בשלמא קש דינא וכו' מ"מ דתפסו להאי פירושא לעיקר וכדרכו למבחר כב"מ אחר לבון בתרא ואע"ג דבני התם למ"ד חכם דינא לא סמוך אהאי שינויא דלדיחויא בעלמא היא וטעמא דהתם לא סגי בלאו הכי דהגדול שבדיינים צריך לומר איש פלוני אתה זכאי וכו' כדי שלא ירגישו מי המזכה וכו' וכבר נתבאר בפ' זה בורר דזהו עיקר הטעם בהאי עניינא ועיין שם הל' י' ד"ה גדול שבדיינין :

תני למה אמרו מוספין הדיינין. כדפרישית דהאי למה כמו לענין מה הוא. ופירשתי הסוגיא לפי הנראה דא' מן האחרונים דקאמר היינו שגם הוא מזכה כמו השנים הראשונים ועיקר הסברא להשמיענו דאע"פ שהשני מן האחרונים אומר איני יודע וה"א דכמאן דליתיה דמי לענין ההוספה דלא הוי הוספה בשנים וכמו ששנינו בתוספתא פ"ו והובאה לעיל פ"ג סוף הלכ' ג' ע"ש בפנים שכתבתי דכל"ל בחלוקה האחרונה א' אומר זכאי וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד וכך היא ג' הראב"ד ז"ל בהשגות בפ"ח מסנהדרין הלכה ב' ע"ש שכתב שהרמב"ם חיסר בדבריו חלוקה זו מהתוספתא ואני כתבתי שם לעיל דהדרב' מחלוקת זו מסייעא ליה להרמב"ם וזהו כמו דגרים בהאי תלמודא שם על הא דאמר רב שלשה כגמר דין וכלומר דרב מפרש דהא דקתני בתוספתא דאם אחד מן הנוספין אומר איני יודע יוסיפו עוד דיינין דהוי כמאן דליתיה ואין כאן הוספה אלא אחד ותנן קי"ל דאין הוספה אלא בשנים כמו ששנינו בריתא דהתוספתא שם ועל זה קאמר רב דלא אמרו אלא דוקא היכא דמעיקרא כשישבו הבלבה היה אחד מהן מזכה וא' מחייב וא' אמר איני יודע וכשהוסיפו השנים היה היה

גליון

תני אחד מן העדים שאמר יש לי ללמד עליו זכות ובא חבירו וסייעו ובא חבירו וסייעו את מי ממנין (מיבעי ליה גם לרבנן דהעד אינו מלמד עליו זכות דהכא מיי י שהוא אמר זכות ושמע איש אחר שאינו עד וסייעו אם ממנין את העד שעל ידו התגלגל שאיש אחר למד עליו זכות או להאחר ממנין או לשניהם .

אפרים

יחד) נישמעינה מהדא דר"י והוא שנזדכה מפי עצמו אין מושיבין אותו דיין הרי שנזדכה מפי עדיו (כגירסת הרמב"ן ז"ל) נמצא עד ודיין (ואפי' לריב"י דהעד מלמד זכות אין מושיבין אותו דיין כמו שהוא עצמו שלמד זכות על עצמו אינו נעשה דיין לכן בודאי ממנים את חבירו ולא את העד לכו"ע. (נוע"י) :

מסורת הש"ס

(בכ"עי' פ"י)

סנהדרין מב ע"א

ואחד מן האחרונים ליגמר הדין בשלשה. אמר רבי לא מכיון שנראה דינו ליגמר בארבעה אין גומרין אותו בשלשה. אמר רבי יוסי ותשמע מינה *שלשה שדנו ומת אחד מהן חותמין בשנים וכותבין אף על פי שחתמנו בשנים בשלשה דננו. אמר רבי חגיי מתני' אמרה כן הדיינין חותמין בו מלמטה או העדים ולמדין מידת הדין מפרוזבול. אשכח תני הוא למד מידת הדין מפרוזבול. לא ראה ר' יוחנן אמר זכאי ר"ל אמר חייב. א"ל ר' יוחנן והלא זכאי הוא. ולמה דנין אילו כנגד אילו שלא ייראה דין זה יוצא מעמעם:

הדרן עלך פרק היו בודקין

הלכה א מתני' *נגמר הדין [א] מוציאין אותו לסוקלו ובית [ב] הסקיל' היה

ויקרא כד

חוץ לב"ד שנאמר °הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה ואחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו והסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אמר אחד יש לי ללמד עליו זכות הלה מניף בסודרין והסוס רץ ומעמידו אפילו הוא אמר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ארבעה וחמשה פעמים ובלבד שיהא ממש בדבריו:

גמ'

תורה אור

ואחד מן האחרונים. כלומר ועכשיו זה מסכים עמהן שלאחר שהוסיפו היה אחד מן האחרונים ג"כ אומר זכאי כמו השנים הראשונים והאחד מן האחרונים אמר איני יודע: ליגמר הדין בשלשה. בזה אומרין שיגמור הדין בשלשה דמאחר שיש כאן רוב גומרין הדין על פיהם ולא אמרינן דכיון דהאחד אומר איני יודע כמאן דליתי' דמי וא"כ יוסיפו עוד שנים כבתחלה הא ליתא דבתחלה לא היו אלא שנים בדיעה אחת ולא היו יכולין לגמור הדין בשנים אבל היכא דיש כאן שלשה המסכימין בדיעה אחת גומרין הדין ע"פ הרוב בין שאמר השני מהאחרונים חייב בין שאומר איני יודע גומרין על פי השלשה: ר' לא. פליג דס"ל מכיון שהוסיפו עוד שנים ונראה הדין לגמור בארבע' והשתא דהאחד מן האחרונים אומר איני יודע איהו נמי כמאן דליתיה דמי ואין כאן אלא שלשה אין גומרין אותו בשלשה אלא יוסיפו עוד שנים אחרים: א"ר יוסי ותשמע מינה. כלומר דין פלוגתייהו דפליגי הכא נוכל לפשוט ממה דאמרינן בשביעית פ"י ר' בא בשם רבנן דתמן שלשה שדנו ומת אחד מהן חותמין בשנים וכותבין אע"פ וכו' כדי שלא לטעות לומר שבשנים ישבו לדון אלמא אע"ג דהשתא אין כאן שלשה מכל מקום כיון שנגמר הדין בשלשה שהסכימו לדעת אחת או ע"פ הרוב אין אומרין שיוסיפו עכשיו אחד מכיון דאיכן אלא שנים ה"נ כן דמכיון דיש כאן רוב לדעה אחת גומרין הדין על פיהם ושוב אין מוסיפין וש"מ כת"ק ולא כר' אילא. א"נ ותשמע מינה דתלמד מכאן מדברי הת"ק דקאמר גומרין בג' ואע"פ שהיה נראה אחר ההוספה ליגמר בד' כן נמי אמרינן בג' שדנו ומת א' מהן וכו' וכדאמרינן בשביעית: מתני' אמרה כן. כרבנן דתמן דקתני התם גבי פרוזבול מוסרני לכם הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה והדייני' חותמין למטה או העדים ש"מ שאף על פי שבתחלה מסר דבריו לפני הבית דין סגי בחתימת שנים מכיון שאמר לפני הב"ד ה"נ בשלשה שדנו כן: ולמדין מידת הדין מפרוזבול. בתמיה דילמא שאני פרוזבול דאינו אלא מסירת דברים בעלמא אבל היאך נלמד דין ממש בדיני ממונות מהתם: אשכח. מלינו דתני בברייתא דלמדין שאר דיני ממונות מפרוזבול: לא ראה. אמתני' קאי דקתני דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המזכין ואם לא ראה מאי דיניה: והלא זכאי הוא. דכל זמן שלא חייבוהו הרי הוא בחזקתו זכאי: ולמה דנין אלו כנגד אלו. וליפטרוהו מעיקרא כשרואין שהן שקולין ואין הכרע בדבר ולמה הצריכו לדון אלו כנגד אלו: שלא יראה דין זה יוצא מעמעם. שלא יראו ב"ד יוצאין כשהן מעמעמין ומעורבבין בדין זה וגנאי הוא שלא ידעו לגמור הדין לפיכך דנין אלו עם אלו אולי יראה אחד מהן לדברי המזכין:

הדרן עלך היו בודקין

הלכה א מתני' נגמר הדין. לחובה: מוציאין אותו ולסקלו. איידי דסקילה רישא דכולהו ד' מיתות היא מפרש מילה דידה ברישא: חוץ לבית דין. רחוק מבית דין: שנאמר הוצא את המקלל. אלמא לאו במקום הוועד קטנוהו: והסודרין בידו. להניף והוא סימן להחזירם: והסוס. אדם רוכב הסוס מתרחק ממנו מזה שהסודרין בידו מלא עיניו ובלבד שיוכל לראותו אם יניף בסודרין: והסוס. רוכב הסוס רץ אחר המנהיגין אותו ומעמידן עד שיחקרו בית דין טעמו של זה: ובלבד שיש ממש בדבריו. קלא ראיה הדומה לזכות ואם אין ממש בדבריו פעם ראשונה ושניה בלבד מחזירין אותו שמא מחמת בעתותא נסתתמו טענותיו ואולי תתישב דעתו עליו ויזכה בטענותיו יתר על כן אין מחזירין אותו ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שיעיינו אם יש ממש בדבריו שאז מחזירין אותו ארבעה וחמשה פעמים:

גמ'

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל' ג סמ"ג עשין לח

ב
ב מיי' שם ופי"ג הלכה א סמ"ג שם

מראה הפנים

היה אחד מזכה או מחייב ואחד אומר איני יודע בהא ודאי לאו הוספה הויא לפי שאין אלא אחד בהוספה ולאו כלום הוא שהרי יש כאן שנים מזכין או מחייבין ושנים אומרים איני יודע ואין כאן רוב נגד שנים האלו וצריך להוסיף עוד שנים אבל היכא דהוספה הראשונה היתה מחמת שג' הראשונים היו שנים מהן מזכין או מחייבין וא' אמר איני יודע ועכשיו כשהוסיפו השנים אמר א' מהן כמו השנים הראשונים בזה אע"פ שהשני שעמו אומר איני יודע שוב אין צריך להוסיף שהרי יש כאן חמשה ושלשה מהן מסכימין לדעת אחת וב' מהן אומרים איני יודע וא"כ גומרין הדין על פי הרוב והיינו דקאמר רב שם שלשה כנגמר דין כלומר אם יש כאן שלשה מסכימין לדעת אחת שוב אין מוסיפין עליהן ולאו כנגמר דין ממש קאמר דפשיטא שאין לאחר גמר דין כלום אלא ר"ל דלענין הוספה הוי כנגמר דין כמו ששנינו בתוספתא והובאה לעיל שם לעולם מוסיפין עד שיוגמר הדין וכלומר שיהא כאן רוב לשיוגמר הדין על פיהם וחילוק זה נכון הוא. ומזה נדע דדעת הת"ק דהכא כדעת התוספתא וכמו שפירשה רב לעיל כנזכר. ומזה למדנו ג"כ לדעת הרמב"ם כפי שכרתו בענין שכתב שם נמלאו חמשה נושאין ונותנין כדבר ולומר דאפי' אותו שאמר בתחילה איני יודע חוזר ואומר דעתו. וטעמו ז"ל דהא למאי דאמרן דהיכא דאיכא רובא גומרין על פיהן ואע"פ שיש כאן שנים האומרים איני יודע לא אמרינן בכי הא דכמאן דליתנהו דמי לענין שיצטרך עוד להוסיף עליהן אלא גומרין הדין ע"פ הרוב והשתא כמו דאמרינן דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי לענין דהאומרים טעמם וסברא שלהם בדין דנחשבין לרוב לנגדו שיהא נגמר הדין על פיהן וא"צ להוסיף עוד דיינין ה"נ אמרינן דכמאן דליתיה דמי גם לענין זה והיינו שאם הוא בעצמו חוזר ואומר דעתו בדין זה שומעין לו להצטרף למנין הדעות וזהו שאמר הרמב"ם נמלאו חמשה וכו' (וזהו ההפרש בין פי' הרשב"א ז"ל ובין פירושי שפירשתי בענין סברת הרמב"ם). ונמצינו למדין דעכשיו מבואר טעם החילוק שמחלק הכ"מ בם לדעת הרמב"ם בין דיני ממונות לבין ד"נ דבד"נ אמרינן בהדיא בש"ס דילן דהאומר איני יודע כמאן דליתיה דמי אבל בד"מ אמרינן כדאיתיה דמי ולמאי שאמרנו מוכרח הוא מדהכא דהא ע"כ הכא בד"מ איירי דליגמר הדין בשלשה קאמר ואמרינן דכמאן דאיתיה דמי כמבואר. ובמה שפירשתי יתורץ ג"כ קושית הרשב"א ז"ל בתשובה מביאו הכ"מ שם שפי' לדברי הת"ק דהכא בענין אחר דא' מן האחרונים דקאמר היינו שיושב עמהן בדין ונושא ונותן עמהן וכו' ע"ש שכתב לאו למימרא שיהא אותו שמן האחרונים מזכה ג"כ (כצ"ל כדבריו) ושיהו שלשתן מזכין והד' חולק ומחייב מחייב שא"כ היאך יחלוק ר' אילא ויאמר שיהו צריכין כאן להשוות לדעת אחת ולא ילך אחר השלשה וכו' ולפי מאי שפירשתי ניחא בהא דודאי בהרביעי מחייב לא מיתוקמא אלא כהרביעי אומר איני יודע מיתוקמא כמ"ש הוא ז"ל בעצמו שם לעיל. אלא דבזה אני מוסיף לבאר למאי דאמרן דבהאי סברא הוא דפליגי דת"ק סבר מכיון שיש כאן ג' מסכימין לדעת אחת גומרין על פיהן בין אם היו מזכין או מחייבין ולא אמרינן בכי הא דהאומר איני יודע כמאן דליתיה דמי וטעמא דהת"ק ס"ל כדעת רב דלעיל בענין פירוש התוספתא ולחלק בין אם ההוספה היתה מחמת שבתחלה א' מזכה וא' מחייב וא' אומר איני יודע ובין אם ההוספה היתה מחמת שבנים היו מזכין או מחייבין וא' אמר איני יודע כמבואר לעיל. ור' אילא פליג דמפרש להתוספתא כפשטה ולא מחלקינן מידי אלא והואיל ונראה ליגמר דינו בארבעה שהרי הוסיפו שנים ומכיון שגם עכשיו א' מהן אומר איני יודע אמרינן כמאן דליתיה דמי לענין דלא הויא ההוספה כלום בהכי הוספה כאחד מיקריא ואין גומרין את הדין באלו הג' אלא יוסיפו הדיינין. הרי לך מבואר בביאור גמור דעת הרמב"ם ז"ל שם שפסק כת"ק דר' אילא. והמעיין יראה במה שכתב הב"ח בסי' י"ח בענין זה כמה דברים אינם מוכרחים. וכן א"ל להלחץ זו הדחק במה שפי' שם להאי דהכא למה מוסיפין דיינין דר"ל למה מוסיפין שנים יוסיפו א' וכו' ואין זה דרך הש"ס אלא האי ולמה כמו במה ולענין מאי הוא דאמרו דוגמא לזה תמצא בלי' דהתנא במתני' בפ"ב דערלה ולמה אמרו כל המחמץ והמתבל והמדמע וכו' וכן בהרבה מקומות בהש"ס. ובמה שהשיג שם על הכ"מ ומהרש"ל שכתבו דלדעת הרמב"ם גם בג' מסכימין לדעת א' ושנים אומרים איני יודע הדין כן וכתב עליהם ושארי להו מרייהו שלא ירדו לדעת הרמב"ם ועיין בש"ך שטען עליו אבל לא כתב שום ראיה והכרח לזה. והרי מדברינו אלה כמה שנתבאר ראיה מוכרחת על פי התוספתא שנתבאר מתוכה פירוש הסוגיא דהכא ובדעת רב לעיל בפ"ג והיינו דעתיה דת"ק דהכא בלי שום פיקפוק. וכן מוכרח עוד כדברי הת"ק כאן במקומו מהא דקאמר ר' יוסי ותשמע מינה וכו' וכב' הפירושים [א] שכתבתי בפנים אדברי ת"ק הוא דקאי. ופי' התוספתא כולה לפי נוסחת הרמב"ם תמצא לעיל פ"ג שם ד"ה שלשה כנגמר דין עיין במה שבארתי שם בס"ד:

שלשה שדנו וכו'. כה"ג אמרינן בפ"ב דכתובות דף כ"ב ע"א גבי שלשה שישבו לקיים את השטר וכו' וחד ליתוהי:

רבי יוחנן אמר זכאי. והכי אמר ר' יוחנן התם בבבלי פרקין דפוטרין אותו דממילא הוא זכאי:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ו נגמר הדין. כעיר של נכרים דתני בשעריך וכו'. בבבלי כתובות דף מ"ה ע"ב מייתי לה וסתמא דברייתא כרבי הכא. ובהאי תלמודא פריך עלה התם וכן על דין דנערה המאורסה דקתני סוקלין על פתח ב"ד והתני ר' חייא הוצא את המקלל מחוץ למחנה מלמד שבית דין מבפנים ובית הסקילה מבחוץ ומשני בנייתא היא הוא השער שקילקל בו הוא השער שנמצא בו הוא השער שנידון בו הוא שער שנסקל בו כלומר דהא שעריך כתיב וע"כ לקיימו או כשער שעבד או בשער שנידון וכמו דהתם מקיימו

עין משפט
נר מצוה

ג
א ב מיי' פי"ג מסנהדרין ה"א סמ"ג עשין קב

ד
ג מיי' שם סמ"ג עשין לח

ה
ד מיי' פי"א מנזקי ממון הלכה יג

ו
ה ו מיי' פי"ג מהל' סנהדרין הלכה א סמ"ג עשין לח

מסורת
הש"ס

תורה אור

גמ' מתני' או כרבי או כרבנן בעיר של נכרים. *דתני בשעריך רבי אומר *בשעריך בשער שנמצאו בו אתה אומר כך או אינו אלא בשער שנידונו בו נאמר כאן בשעריך ונאמר להלן °כי ימצא בקרבך באחד שעריך (דברים יז) מה שעריך האמור להלן שער שנמצא בו אף שעריך האמור כאן שער שנמצאו בו. ורבנן אמרי בשעריך בשער שנידון בו אתה אומר כך או אינו אלא בשער שנמצא בו נאמר כאן בשעריך ונאמר להלן °והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא (שם) אל שעריך מה שעריך האמור להלן שער שנידון בו אף שעריך האמור כאן שער שנידון בו. א"ר יוחנן א *בתחילה בין יש ממש בדבריו בין לאו שומעין לו ב מיכן והילך יש ממש בדבריו שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו. אמרי והוא שיש בדבריו האחרונים ממש. חזקיה שאל הרי שהיה יוצא ליהרג *ונשתתק כן אנו אומרים הא לא נשתתק היה לו ללמד על עצמו זכות. שמע ר' יוחנן ומר הא שאלתא דחמרא. אלא כיני הרי שהיה יוצא ליהרג ואמר יש לי ללמד על עצמי זכות ונשתתק כן אנו אומרין הא אילו לא נשתתק היה לו ללמד על עצמו זכות. אמר הא אמירה:

הלכה ב מתני'

אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יוצא ליסקל ג והכרוז יוצא לפניו איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית ופלוני ופלוני עדיו וכל מי שהוא יודע לו זכות יבוא וילמד: **גמ'** *תני שור היוצא ליסקל ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר *כל ד הקודם בו זכה ריש לקיש אמר הפקר טעות הוא. וכן עבד היוצא ליסקל והקדישו בעליו ר' יוחנן אמר זכה לעצמו ר"ל אמר יאוש של טעות היה:

הלכה ג מתני'

רחוק ה מבית הסקילה עשר אמות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע °בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן (יהושע ז) לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי ומניין שנתכפר לו וידויו שנא' °ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה (שם) היום הזה אתה עכור ואין אתה עכור לעתיד לבוא ואם אינו יודע להתודות אומרין לו אמור תהא ו מיתתי כפרה על כל עונותי ר' יהודה אומר אם יודע הוא שהוא מזומם יאמר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מן העון הזה אמרו לו א"כ יהו כל אדם אומר כן כדי לנקות את עצמו: **גמ'** את מוצא *שכשמעל עכן בחרם (ע' סנהדרין מג ע"ב) התחיל יהושע מפיים לפני הקב"ה ואומר רבון של עולם הודיעני מי זה האיש אמר לו הקב"ה איני מפרסם כל ברייה ולא עוד אלא נמצאתי אומר לשון הרע אלא לך והעמיד את ישראל לשבטיו והפל עליהן גורלות מיד אני מוציאו. הדא הוא דכתיב °וישכם יהושע בבוקר ויקרב את ישראל לשבטיו וילכד עכן בן כרמי בן זרח למטה יהודה. (יהושע ז) א"ל עכן מה בגורל אתה חופשיני לית בכל ההן דרא כשר אלא את ופינחס. אסקין ניבזין ביניכון פנטום דמיתפים חד מינכון. ולא עוד אלא למשה רבך לית מידמוך אלא תלתין או מ' יומין לא כן אלפן משה רבן °על פי שנים עדים (דברים יז) שריתה טעי. באותה שעה צפה יהושע ברוח הקודש שהוא מחלק לישראל את הארץ בגורל הדא הוא דכתיב °וישלך להם יהושע (יהושע יח) גורל. אמור מעתה אנו מוציאין שם רע על הגורלות. ולא עוד אלא שאם נתקיימו עכשיו יהו כל ישראל אומרים בדיני נפשות נתקיימו כל שכן בדיני ממונות ואם בטלו עכשיו יהו כל ישראל אומרים בדיני נפשות בטלו כל שכן בדיני ממונות. באותה שעה התחיל יהושע מפיים לעכן. ומשבע ליה באלהי ישראל ואומר לו בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה מהו אמנה קושטא אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל. א"ל מה

גמ' מתניתא. דקתני בכל הנסקלין חוץ לב"ד ועובד ע"ז נמי בכלל: או כרבי או כרבנן. דלקמן ובעיר של נכרים מיירי דאל"כ עובד ע"ז סוקלין אותו בשער שנמלא בו ועבד אליבא דרבי ואליבא דרבנן בשער שנידון בו אבל בעיר של נכרים הכל מודים בה כדתניא בתוספתא פ"י ומייתי לה בהאי תלמודא בכתובות פ"ד הלכה ה' העובד ע"ז סוקלין אותו במקום שעבד ואם היתה עיר של נכרי' סוקלין אותו על פתח בית דין: דתני. דפליגי רבי ורבנן בעובד ע"ז: בשעריך. ביחיד העובד ע"ז כתיב כי ימלא בקרבך באחד שעריך וגו' וכתיב והולאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך ודריש רבי שעריך האמור למטה משעריך האמור למעלה מה להלן ודאי בשער שנמלאו ועבדו בו קאמר אף שעריך האמור למטה שמם סוקלין אותן ורבנן דרשי איפכא שעריך האמור למעלה נמי אחר שהביאו אותן לפני הב"ד הוא ויליף משעריך האמור למטה דמסתמא בשער שנידון בו קאמר: בתחלה. פעם ראשונה ושניה אפי' אין ממש בדבריו שומעין לו: אמרי והוא שיש בדבריו אחרונים ממש. לפרושי מתני' קאמר וכלומר דלא תיקשי לר' יוחנן ממתני' דקתני ובלבד שיש ממש בדבריו דהתם בדבריו האחרונים מיירי אחר פעם ראשונה ושניה: כן אנו אומרים. אם כאמר כן אפשר אם לא היה נשתתק היה לו ללמד על עלמו זכות: הא שאלתא דחמרא. שאלת חמורים היא זו דאם נשתתק נשתתק והרי לא אמר כלום: אלא כיני. אלא כך היא השאלה אם אמר יש לי ללמד על עלמי זכות ואח"כ נשתתק ולא הספיק לומר מה הוא הזכות אם אנו אומרים אפשר אם לא נשתתק היה ממש בדבריו וללמד הזכות על עלמו ולריך לסתור את הדין ולהביא דיינין אחרים: א"ר יוחנן הא אמירה. הא ודאי יש לאומרה ולהסתפק בזה ודוגמתו תמלא לעיל פ' הגוזל עלים בהל"א:

הלכה ב מתני' ופלוני ופלוני עדיו. שעבר עבירה פלונית בזמן פלוני ובמקום פלוני דילמא איכא אינשי דמזמי להו:

גמ' תני שור שהיה יולא ליסקל וכו'. גרסינן לה לעיל בב"ק פ' שור שנגח ד' וה' הלכ' ח' ושם פירשתי עם השייך לדין (תוספתא' פ"י כתובות פ"ד) (פ' כתובות מה ע"ב) זה ע"ש:

הלכה ג מתני' רחוק מבית הסקילה עשר אמות אומרים לו התודה. דקרוב לשם שמא תטרוף דעתו ולא יכול להתודות: ותן לו תודה. אע"ג דאין אדם נהרג על פי עלמו הריגת עכן הוראת שעה היתה: וכזאת וכזאת עשיתי. (ע' סנהדרין מג) מפרש בגמרא שהודה שמעל עוד בחרמים בימי משה: שהוא מוזמם. שעדיו הן שקרים: כדי לנקות עלמן. מן הבריות ויולאו (ע"ש) לעז על הדיינים ועל העדים ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' אסקין ניבזין ביניכון. תעלו הגורלות והפילו ביניכם: פניטום. מלה לעז היא סוף דבר שיתפוס אחד מכם: ולא עוד וכו'. הרי אינו אלא ל' או מ' יום שנפטר משה רבך וכבר שכחת מה שלימוד אותך על פי שנים עדים יקום דבר והתחלת להיות טועה בדין: בדיני נפשות בטלו כ"ש בדיני ממונות. (וכ"ק פ"ד לקמן פ"י) (ע' כריתות דף כד) כלומר בגורל הראשון שנעשה והיה בדיני נפשות ואם בראשון בטל מכ"ש בגורלות שיעשו אח"כ אף שהן דיני ממונות: שים נא כבוד. בשביל כבוד השם תעשה ואיני מבקש ממך אלא הודאה תן לה' תודה ותיפטר: מהו אמנה קושטא. זהו הודאה על חרם של עכשיו שאמת הוא שעברתי ועוד אנכי חטאתי וגו' מכבר כדמסיק: מה

מראה הפנים

מקיימו במקום שעבד אם אפשר כך אתה מקיימו בשער שנידון אם אפשר וכיון דהאי אפשר דעיר של נכרים הוא שער שנידון הוא שער שנסקל כלומר דסוקלין אותו על פתח ב"ד ואתה מקיים שעריך. וכבר כתבתי שם דהיא קושיות ההוס' שם וכן הכא כהיים פרקין דמקשו קושית האי ש"ם ותירלו כן כהיים פרקין וע"ש:

הא אמירה. מבמע בהודה כ' יוחנן דכה"ג איכא למיבעי וכן מסיק כתיבעי לך התם דף מ"ג ע"א ג"ו מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק. והרמב"ם ז"ל בפ"י מסנהדרין הל' ד' כתב בפשיטות אמר אחד יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק או מת קודם שילמד זכות ויאמר מאיזה טעם מוכה הרי הוא כמי שאינו ולכאורה ל"ע דהא התם דחי לה הפשיטות וקאמר זיכה פשיטא לי אמר תיבעי לך וכן הכא קאי בבעיא והיך נאמר דדיתויא בעלמא היא לענין ספק נפשות. ואפשר דהוא ז"ל היה מפרש לה בלבין תמיה הא אמירה וכי אכתי לריכה לך למיבעי אפי' בכה"ג הרי לא פירש דבריו וטעמו וא"כ הרי הוא כמי שאינו:

בארבעה

שנויי נוסחאות (פ"י) האשה ההיא (נ"ל „וגו'") אל שעריך. (מנ"ס) אומרים בד"ו אומר. (סמ"ג) יעכרך ה' היום במקרא „יעכרך ה' ביום". (סמ"ד) מזומם בד"ו מוזמם. (סמ"ס) לשבטיו (נ"ל „וגו'"). בן כרמי בן זרח במקרא „בן כרמי בן זבדי בן זרח. (סמ"ס) חופשיני בד"ו תופשני

בבר לאון
אסקין עלבין ביניכון כן לריך לסיות: כל שכן בדיני ממונות. לריך שיון אף הוא כל שכן:

תורה אור

מה אנא בעי מינך חדא ואת אמרת לי תרתי. א"ל אני הוא שמעלתי בחרם מדין ובחרם יריחו. אמר רבי תנחומא בארבעה חרמים מעל בחרם כנעני מלך ערד בחרם סיחון ועוג בחרם מדין בחרם יריחו. ומניין שכיפר לו וידויו שנאמר °ובני זרח זימרי ואיתן וגו'. ר' יהושע בן לוי אמר זמרי זה עכן שעשה מעשה זמרי. ר' שמואל בר נחמן אמר הימן זה עכן אמנה אנכי חטאתי. כולם חמשה וכי איני יודע שהן חמשה אלא מלמד שאף עכן יש לו חלק לעתיד לבוא. מעשה באחד *שהיה יוצא ליהרג אמרו לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותיי. אמר תהא מיתתי כפרה על כל עונותיי חוץ מן עון זה אם עשיתיו אל ימחול לי וב"ד ישראל יהא נקי. וכשבא דבר אצל חכמים זלגו עיניהם אמרו להחזירו אי איפשר שאין לדבר סוף אלא הרי דמו תלוי בצואר עדים. א"ר יהודה בן טבאי אראה *בנחמה אם לא הרגתי עד זומם שהיו אומרים עד שיהרג שנאמר °נפש תחת נפש. אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא מעלים עליך כאילו שפכת דם נקי. באותה שעה קיבל עליו שלא יורה אלא מפי שמעון בן שטח. שמעון בן שטח היו ידיו חמומות אתא סיעת ליצנין אמרי הבו עיציה ניסהוד על ברי' וניקטליני' אסהידו עלוי ונגמר דינו ליהרג. מי נפק למיתקטל' אמרי ליה מרי שיקרין אנן בעא אבוי מחזרתיה. א"ל אבא אם ביקשתה לבוא תשועה על ידך עשה אותי כאסקופה. מעשה בחסיד אחד שהיה מהלך בדרך וראה שני בני אדם נזקקין לכלבה אמרין נן ידעין דו גברא חסידה אזיל ומסהיד עלן ומרן דוד קטיל לן אלא ניקדמיה וניסהוד עלוי אסהידו עליה ונגמר דינו ליהרג. הוא שדוד אמר °הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי מחרב מחרב אוריה מכלב מכלבו של חסיד. ר' יודה בן פזי סלק לעיליתא דבי מדרשא וראה שני בני אדם נזקקין זה לזה. אמרו ליה ר' הב דעתך דאת חד ואנן תרי:

הלכה ד מתני'

[א] רחוק מבית הסקילה ארבע אמות היו מפשיטין את בגדיו האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי ר' יהודה וחכמים אומרים *האיש [ב] נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה:

גמ' מחלפה שיטת ר' יהודה *תמן אמר אם היה שערה *נאה לא היה סותרו וכא הוא אומר אכן. הכא מ"מ למיתה אזלה ברם תמן שאם תימצא טהורה ויתגרו בה פירחי כהונה. מחלפה שיטת רבנן תמן אמר האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה וכא אינון אמרין הכין. הכא °ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה. ברם תמן °ונוסרו כל הנשים:

הלכה ה מתני'

*בית [ג] הסקילה היה גבוה שתי קומות ואחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו ואם מת בה יצא ואם לאו נוטל את האבן ונותנו על לבו אם מת בה יצא ואם לאו העד השני נוטל האבן ונתנו על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר °יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה וגו': **גמ'** תניא וכמלוא קומתו *של נופל הרי חמשה. הכא את מר וכמלוא קומת הנופל הרי חמשה ובבור של נזקין את מר עד [ד] עשרה טפחיר

לא

פני משה

מה. זה אני מבקש ממך הודאה אחת ואתה מוסיף בעצמך אחרת. וכדי לדחות אותו על שאמר לו אן תודה ותיפטר מפני שלא אמרתי לך כן אלא על הודאה זו והרי אתה בעצמך הודית כזאת וכזאת: בארבעה חרמים. כזאת תרתי וכזאת ארבע: ומנין שכיפר לו וידויו שנאמר ובני זרח וגו'. וכדמסיק כלם חמשה כתיב ומפרש מקודם דנאמר ונרמז שם עכן: שעשה מעשה זמרי. בן שלוא ועבר גם על עריות: הימן. דכתיב שם זה עכן על שם שהאמין על עצמו ואמר אמנה וגו': כולם חמשה. מנינא למה לי אלא שכולם חמשה שוין הם לעולם הבא: להחזירו אי אפשר. אע"פ שגם העדים חזרו בהן ונתנו טעם לדבריהן כעובדא דבן שמעון בן שטח לקמן: אם לא הרגתי עד זומם. להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין עד זומם נהרג עד שיהרג הנידון שנא' נפש תחת נפש וחכמים דחו לדרשה שלהן כדאמר פ"ק דמכות: כאילו שפכת דם נקי. שהרי אמרו חכמים אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהן: שמעון בן שטח היו ידיו חמומות. על שם שהיה מתחמם ומוסר עצמו לדון לאלו שמנים נשים המכשפות כדלקמן בפרקין ונתקנאו קרוביהן של הנשים ובאו כת ליצנים ושקרנים ונתנו עצה להעיד על בנו שהרג את הנפש: מי נפק. כשיצא ליהרג אמרו העדים לשמעון בן שטח מרי שקרנים אנחנו ורצה להחזיר לבנו והוא לא רצה: אמרין אנן ידעינן דהוא גברא חסידא. ואם ילך ויעיד עלינו יאמינו לו ואדונינו דוד ילוה להמיתנו אלא נקדים עצמינו ונעיד עליו שהוא עשה כן: הוא שדוד אמר. אחר שנודע לו בשקר היה: מחרב אוריה. מעונש אוריה שהכיתיו בחרב בני עמון: מכלבו של חסיד. שלא יהיה לי עונש על זה שנהרג בחנם בעדות שקר דכלבה: הב דעתך. שתשתוק בדבר ואם לאו אנחנו שנים ואומנים עליך ואין אתה נאמן עלינו להעיד בב"ד:

הלכה ד מתני' מפשיטין את בגדיו. דכתיב ורגמו אותו ולא כסותו: מכסין אותו מלפניו. פרק א': ואין האשה נסקלת ערומה. אלא בחלוק א' והלכה כחכמים:

גמ' מחלפה שיטת ר"י. האי סוגיא הכא הוא דשייכא ובספרי הדפוס נתחלפו הסוגיות מהלכה להלכה: תמן. בפ"ק דסוטה אומר אם היה שערה נאה לא היה סותר אלמא חייש להרהור' והכא אומר הכין דהאשה נסקלת ערומה: הכא. שאני דהרי מכל מקום למיתה אזלה וליכא למיחש בה אבל התם שמא תימצא טהורה ויתגרו בה פרחי כהונה: מחלפה שיטת רבנן. אכתי דרבנן אדרבנן קשיא: וכא. בסוטה אמרין הכין דסותר את שערה ומגלה את לבה: ברור לו מיתה יפה. שלא לבזות אותה דתרתי לא עבדינן מיתה ובושה ובזיונא טפי לה מגיחא דגופה אבל בסוטה ונוסרו כל הנשים כתיב ומצוה לביישה ואפי' היא טהורה למען תהיינה כל הנשים לוקחות מוסר ממנה שתהיינה צנועות ולא יביאו עצמן לידי חשד. וסוגיא זו כתובה בסוטה שם הלכה ה':

הלכה ה מתני' בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. ומשם מפילו לארץ: הופכו על מתניו. שכשהוא מושכב פרקדן והוא על פניו מגונה יותר. ועוד שאם לא מת השני נוטל את האבן ונותנה על לבו:

גמ' הניא וכמלא קומתו של נופל הרי חמשה. כלומר שלאחר שמעלין אותו לבית הסקילה שהיא גבוה שתי קומות וקומה שלו הרי שלשה וכמלא כשמפילו משם לאר שתי קומות הרי בין הכל ה': ובבור של נזקין את אומר עד עשרה טפחים. יש בו כדי להמית כדתנן בפ"ה דב"ק ואם כן לא בעינן כולי האי ומשני דלא

מסורת הש"ס

דה"א ב

סנהדרין מד ע"ב

מכות ה יב"ג

שמות כא

תהלים כב

וכה נג ע"ב (סוטה פ"ק) סנהדרין מה

שם נג ב"ק נא ע"א

סנהדרין מה

עין משפט נר מצוה

ז
א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין ה"א סמ"ג עשין קג

ח
ג מיי' שם סמ"ג עשין קא

ט
ד מיי' פי"ב מנזקי ממון הל' י סמ"ג עשי' סח טוש"ע חו"מ סי' תי כ"ו

ויקרא יט

יחזקאל כג

דברים יז

מראה הפנים

בארבעה חרמים מעל. והתם קאמר לחד תנא חמשה וכו' ומשמע שהיה חרם גם במלחמת סיחון ועוג ומלחמת מדין ואף דאין מפורש במקרא וכתיב בזוגו לנו וכן במלחמת מדין ויקחו את כל השלל וגו' אפשר שהיו איזה עיירות שהחרימו כמו שפי' רש"י ז"ל ולא נתפרסמו. ומה דדריש הכא וכן התם דף מ"ד ע"ב דכופר לו וידויו מקרא דד"ה ולא סגי ליה כדרשת הקרא דתני במתני' י"ל דמהתם דריש דגם על שאר כירות כיפר לו וידויו כדאמר דעשה מעשה זמרי וכן דריש התם מלמד שבעל נערה המאורסה:

בעא אבוי מחזרתיה. מהאי עובדא למדו התם דאין העדים יכולין לחזור בהן ואע"ג דקא יהבי טעמא למילתייהו כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' עדות הל' ה'. וצריך לומר דמסוף המעשה למדו שהרי שמעון בן שטח רצה להחזירו אלא שלאחר שאמר לו בנו עשה אותי כאסקופה והודה לזה ש"מ שאין נאמנין ואינן יכולין לחזור בהן:

הרי חמשה. והתם אמרינן תנא וקומה שלו הרי כאן שלש. וא"ל להגיה כאן אלא דכן דרך הש"ס הזה לנקוט הכלל וכלומר דצריך שיפילנו כשהוא מעומד ולא כשהוא מיושב

שנויי נוסחאות (ס"י) מעשה באחד כד"ו באה לפני זה פיסקא „ואם אינו יודע להתוודות סי'". (ס"ג) על מתניו ואם מת בה יצא כד"ו על מתניו ואם מת יצא. ונותנו וכו' אם כד"ו ונותנה וכו' ואם. (סג"א) נוטל האבן ונתנו כד"ו נוטל את האבן ונותנה.

תורה אור

לא דומה נופל מדעת לנופל שלא מדעת. רבי יונתן בן חלי ר' אבודמי בר ברתיה דר' טבי בשם ר' יאשיה [א]אילין דחבטין תורא בחייליה אין בו משום ריסוק [א] איברים. ביומוי דרבי פינחס חבטו תורא בחייליה אמר לון בחייכון שרוניה שרוניה וקום וערק. אמר ברוך שבחר בחכמים ובדבריהם דאמר אילין דחבטין תורא בחיילי' אין בו משום ריסוק איברים. ומניין שטעון סקילה שנאמר °סקול יסקל ומניין *שטעון דחייה שנאמר °ירה יירה ומניין שטעון שתי דחיות ת"ל יירה: (שמות יט שם)

הלכה ו מתני' כל הנסקלין נתלין דברי רבי ליעזר וחכמים אומרים אינו נתלה אלא [ב] המגדף והעובד ע"ז האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ דברי ר' ליעזר וחכמים אומרים [ג] *האיש נתלה ואין האשה נתלית א"ר אליעזר מעשה בשמעון בן שטח [ד] שתלה נשים באשקלון אמרו לו שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום [ה] א':

גמ' מה טעמא דר' ליעזר מה מגדף שנסקל נתלה אף אני אביא שאר כל הנסקלין שיהו נתלין מה טעמא דרבנן מה המגדף על ידי שפשט ידו בעיקר נתלה אף אני ארבה שאר כל הפושטין ידיהן בעיקר להיות נתלין. *אית תניי תני יהודה בן טבאי נשיא אית תניי תני שמעון בן שטח נשיא. מאן דמר יהודה בן טבאי נשיא עובדא דאלכסנדריאה מסייע ליה והוון בני ירושלם כותבין מירושלם הגדולה לאלכסנדריאה הקטנה. עד מתי בעלי שרוי בתוכך ואני יושבת עגומה בביתי. מאן דמר שמעון בן שטח נשיא עובדא דאשקלון מסייע ליה. תרין תלמידין הוו באשקלון אכלין כחדא ושתין כחדא ולעיין באורייתא כחדא. מית חד מינון ולא אתגמל חסד מית בר מעיין מוכס ובטילת כל מדינתא מיגמליניה חסד. שרי ההוא תלמידא בכי ואמר ווי דילמא לית לשונאי ישראל כלום. איתחמי ליה בחילמיה ואמר לא תיבזי בני מריך דין עבד חד זכו ואזל בה ודין עבד חד חובה ואזל בה. ומה חובה עבד חס דלא עבד חובה מן יומוי אלא זימנא חדא הקדים תפילין של ראש לתפילין של יד. ומה זכו עבד בר מעיין מוכס חס ליה דלא עבד זכו מן יומוי אלא זימנא חדא עבד אריסטון לבולבוטייא ולא אתון. אמר ייתון מסכיני וייכלוניה דלא ליקלקל. ואית דמרין הוה סגי באורחא והוה תחות שיחיה חד עגול ונפל. ונסתיה חד מסכן ולא מר ליה מידי בגין דלא מסמקא אפוי. וחמא ההוא תלמידא גו גנין גו פרדיסין גו מבועין דמיא. וחמא לבר מעיין מוכס קיים על גוף והדא בעי ממטי מיא ולא מטי. וחמא למרים בת עלי בצלים תלייא בחיטי ביזיא. ואית דמרין תירעת גיהנם קביעת גו אודנה. אמר לון עד

דלא דומה נופל מדעת דבעי טפי לפי שכשיודע שמפילין אותו אינו נבהל כל כך כמו הנופל שלא מדעת דהתם ובעשר' טפחים סגי: אילין דחבטין תורא בחייליה. שמשליכין השור בבית מטבחיי' בכח כשרולין לשוחטו אפ"ה אין חוששין לכלוס משום ריסוק איברים וטעמא דאמיד בנפשי' שיודע שרולין להפילו והוי כנופל מדעת: בחייכון שרוניה. התירו אותו מקישורו ונראה אם יכול להלוך ולא נתרסקו אבריו והתירו אותו ועמד וברח משם: ומנין שטעון דחיה. קודם: ומנין שטעון שתי דחיות. שאם נהפך על לבו שדוחפו והופכו על מתניו: ת"ל יירה. מדלא כתיב ירה ירה:

הלכה ו מתני' המגדף. מברך את השם: והעובד ע"ז. דנמי כופר בעיקר הוא כמגדף וכתיב והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף ואותה פרשה בע"ז היא מדברה והלכה כחכמים: ואין דנין שנים ביום אחד. בב"ד אחד משום דלא מלו להפוכי בזכותא דכל חד וחד אלא תלייתן של נשים הללו הוראת שעה היתה שהשעה הולרכה לכך שהיו בנות ישראל פרולות בכשפים ותלאן לפרסומי מילתא ודן את כולן ביום אחד מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן:

גמ' מה מגדף שנסקל נתלה. דכת' כי קללת אלהים תלוי מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם אף אני אביא לשאר כל הנסקלין שיהו נתלין: אף אני ארבה שאר כל הפושטין ידיהן בעיקר. ואין לנו לרבות אלא עובד ע"ז שהוא כמגדף: אית תניי יהודה בן טבאי נשיא. סוגיא זו כתובה בפ"ב דחגיגה ושם יותר בארוך על המתני' דקתני התם הראשו' היו נשיאים ושניים להם אבות בתי דינין ממתני' שמענו דיהודה בן טבאי היה נשיא שהוא הראשון

שבזוג ואית תניי דמחליף ותני ששמעון בן שטח היה נשיא: והוון בני ירושלם. הש"ס מקצר בכאן והתם גרים יהודה בן טבאי הוון בני ירושלם בעון ממנותיה נשיא בירושלם ערק ואזל לאלכסנדריא והוו בני ירושלם כותבין וכו' וקאמר התם דחזר ונתמנה לנשיא: עובדא דאשקלון. דלקמן מסייע ליה: ולא אתגמל חסד. לא נהגו בו כבוד כראוי ובאותו פעם מית בר מעיין מוכס והיה רשע ובטלו כל העם ממלאכתן לילך ולגמול חסד עם זה והיה זה התלמיד חבירו בוכה ומלטער אם ח"ו אין לשונאי ישראל כלום בשכרן: לא תבזה בני מרך. ואל תהרהר אחריו חלילה שהכל בלדק ובמשפט שזה הרשע עשה איזה מלוה וקבל בזה שכרו וזה הלדיק עשה עבירה אחת וקיבל בזה עונשו: חס. ליה שיעבור עבירה גמורה: עבד אריסטון. עשה סעודה לשר העיר עם עבדיו ולא באו ואמר יבאו עניים ויאכלו דבלאו הכי יתקלקל: ואיכא דאמרי שהיה מהלך בדרך והוה תחת שחיו ככר לחם אחד ונפל ולקח עני אחד ושתק ולא רצה לביישו: וחמא. והראהו עוד לזה בחלום שאותו תלמיד מתענג בדשן נפשו וזה הרשע בר מעיין מוכס חסר כל ונפשו ברעה תתמוגג ונראה שעומד על שפת הנהר ורולה להגיע למים להשיב נפשו ואינו מגיע וכל זה לדמיון אשר אין לנפשו מנוחה והשקט לא יוכל: וחמא. ועוד הראו לו למרים בת עלי בצלים שהיא נתלית בחוטי דדיה. עטיניו מלאו חלב תרגומו בזיהוי אתמלאו חלבא: ואית דאמרין וכו'. וחסר כאן והתם גרים אמר לון למא דא כן אמרו ליה דהות ליימא ומפרסמא ואית דאמרין דהוות ליימה חד יומא ומקזה לה תריי. כלומר על יום אחד שהיה מתענה היתה מתענגת ומרבת באכילה ושתייה נגד שני ימים:

עד

עין משפט נר מצוה

א טוש"ע יו"ד סי' נח ס"י יא

ב ג מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ו סמ"ג עשין קג יב

ד מיי' שם פכ"ד הל' ד סמ"ג לאוין רח יג

ה מיי' שם פ"ד הלכה י

ציון ירושלים

[א]אלין דחבטין תורא בחילא פ' כ' יו"ד סי' נח:

מסורת הש"ס

סנהדרין מג

סוטה כב ע"א

(חגיגה פ"ב)

מראה הפנים

מיושב באופן שכשיפילו יהיה הנפילה עם גובה המקום וקומתו בין הכל תמשה והיינו הך דהתם:

לא דומה נופל מדעת לנופל שלא מדעת. והתם מסני ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה. והיינו הך לסברא דהכא דנופל מדעת בעי טפי ועבדינן ליה כדי שימות מהר. ולמדנו מכאן דנופל מדעת אמי' נפשיה כדאמר בהאי עובדא דתכטי לתורא וכן אמר בבבלי אלו טרפות דף נ"א ע"ב בית המטבחיים אין בו משום ריסוק איברים ואפי' ממקום גבוה כדפי' רש"י ז"ל כעובדא דהתם שהוא תורא דנפל ואישתמע קל נגיחותיה וכו' משום דלפרכיו נוען עד שמגיע לארץ. והביא הרא"ש ז"ל להאי דהכא שם:

ומנין שטעון שתי דחיות ת"ל יירה. בבבלי דף מ"ה ע"א קאמר מנין שאף לדורות כן ת"ל סקל יסקל וכו' ופי' רש"י ז"ל לשון עתיד ולא כתיב כי סקל סקל או ירה ירה ולפ"ז קשיא הכא דהא לריך הני ריבויי למילף לדורות אלא דהוא ז"ל לשיטתיה אזיל שפירש בהא דקאמר התם ומנין שבסקילה ובדחייה ת"ל סקל יסקל או ירה יירה. ריבויא הוא דאי חדא מינייהו דוקא קאמר או הא או הא ליכתוב כי סקל או ירה ומדכתיב הני לרבויי כתיבינהו. וא"כ מלבון הכפל למדין אנחנו שאם הולרך לשתיהן לדחיה ולסקילה עושין ומהיו"ד לרבות לעתיד. ויש לפרש ת"ל סקל יסקל כלומר אחר הדחייה שאם לא מת בה יסקל א"כ וכן ראיתי להר"ן ז"ל שפי' כן בחידושיו וכתב דלענין סקילה א"ל ללמוד לדורות דהדרכה כר סיני יליף מעלמא דסקילה באבנים וא"כ לכתוב סקול או ירה יירה למאי הלכתא כתב יסקל ללמד שאם לא מת בדחיה שימות בסקילה ופירש הוא ז"ל הא דקאמר מנין אף לדורות כן אדחייה קאי וגרים בה ת"ל סקל יסקל. או ירה יירה. והשתא נוכל לפרש הא דהכא בענין זה. ומנין שטעון סקילה אם לא מת בדחיה ת"ל יסקל אח"כ ומנין שטעון דחיה וכו' ומהכפל נלמד לדורות ומדכתיב יירה ללמד לשתי דחיות. אלא דבגמרא דילן לא נחית ללמוד לשתי דחיות משום דמסברא נפקא שלא יהיה מגונה כשיהא על לבו כדפי' רש"י ז"ל במתני'. ופרקדן משמע מפי' רש"י בכאן כפי' ר"ת והערוך מלשון אפוי קוד שפניו הוא למטה הביאו התוס' בנדה דף י"ד ע"א דהא אנן קפדינן דלא למיגנוליה כדאמר בגמרא וכפ' הספינה דף ע"ד ע"א פי' הרשב"ם פניו למעלה וכן פי' רש"י בנדה שם ובברכות ואפשר דבגא ליה בין היכא דקאמר אפרקיד ובין פרקדן אלא דבגמרא שם לא משמע הכי דקאמר והא אמר רב יוסף פרקדן לא יקרא ק"ש:

מה המגדף על ידי שפשט ידו בעיקר נתלה וכו'. הכא דרים לה כעין דדריש התם דף מ"ו ע"ב. והרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו מסנהדרין הל' ו' כתב מלות עשה לתלות את המגדף ועובד ע"ז שנא' כי קללת אלהים תלוי הרי מגדף אמור ובעובד ע"ז נאמר את ה' הוא מגדף וכן כתב בהל' עכו"ם פ"ב הל' ז'. וכתב התיו"ט על זה דקדקתי בירושלמי ובספרי ולא מלאתי שדרשו כן. ואין זה דקדוק דטעמא הוא מפני דהאי קרא את ה' הוא מגדף דרשו על עובד עכו"ם א"כ דינו הוא כמגדף והך דרשה מבוארת לקמן פ' ארבע מיתות הלכה ט' וכן בגמרא דכריתות ויתבאר במקומו:

כל

שינויי נוסחאות (ב"ל) מאן בד"ו ומאן. (סת"ה) והדא בד"ו נהרא.

מערכת הערוך (פי"ז) א"ר אלעזר מעשה כו'. בערוך (ערך בפיא) אמר להן ר' אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה שמונים נשים באשקלון מפורש המעשה (ועיין בבבלי סנהדרין מ"ד ע"ב וברש"י שם). (סת"ג) אריסטון בערוך (ערך ארסטוון ב') פירש סעודה של יום בל' יון אריכטון וסעודה של ערב דיפנון. לבולבוטייא ערוך (ערך בלווט) הכמי העצה ולשון יון הוא (ועי' סה"ם) ובמכון ויגיליאה לג"א. (ערך ארסטוון ב') גרם לטלוטיא דמלכא (אולי ספיכות נערים ונערות של המלך כמו עלייא ועלייתא) (בבלי ב"ב נ"א ע"ב):

ככר לאדן

אמר ברוך שבחר בחכמים. הר"ן פ"ג דחולין ובגמרא שם כיולא בזה:

עמודי ירושלים תנינא

לא דומה נופל מדעת לנופל שלא מדעת. עיין במראה הפנים שכתב דבב"ק דנ"א משני ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה והיינו הך דנופל מדעת בעי טפי ועבדינן ליה כדי שימות מהר ואינו מובן דא"כ למה משני שיברור לו מיתה יפה הא בלא"ה אינו מת כשנופל מדעת ונראה דקשיא ליה להגמרא דנהי דכשנופל מדעת אינו מת בעשרה טפחים עכ"ז אינו לריך שיהיה כל כך גדול גבוה של חמשה קומות ועל"כ אמרה הגמרא שמשום שיברור לו מיתה יפה ע"כ עבדינן ליה גבוה כל כך כדי שימות מהר. ועשו"ת משכנות יעקב (חו"ד סי' כ"ב) שהמליא שיש פלוגתא בין הבבלי לירושלמי וש"ע לס בבלי

מסורת הש"ס

עד אימת כדין אמר ליה עד דייתי שמעון בן שטח נסבין לה מן גו אודנה ויהבין לה גו אודניה. אמר לון ומה הוא סורחניה א"ל דנדר על נפשיה ואמר אי איתעביד נשייא קטלי לכל חרשייא והיידן עביד ליה נשיא ולא קטלין. אלא [בס"א והא] אית תומנין נשי' במערת אשקלון מחבלין עלמא. זיל ומר ליה אמר לון גברא רבא הוא ולית היא מהימנתי. א"ל עינוון הוא סני ומהימנתיך. ואין לית מהימנתיך אפיק עיניך ויבה גו ידך. אפיק עיניה ויהב גו ידיה אמרון חזרת ואשתוות לחבירתה אזל ומר ליה בעא מיעבד סימניה קומוי א"ל לית את צריך אנא ידע דאת גברא חסידא. אע"פ כן בלבי חשבית בפומי לא אמרית והיה יום סגריר נטל תמנין גוברין בחירין לבושין מאנין נקיין ונסב עמון תמנין קידרין חדתין אמר לון כד נא צפר לבשין מניכון וכד נא צפר תיניינות עולו. כיון דעאל למערת אשקלון אמר אוים אוים פתחון לי מן דידכון אנא. כיון דכנס חדא אמרה מה דאמרה ומייתי פיתא והדא אמרה מה דאמרה ומייתי תבשילא וחדא אמרה מה דאמרה ומייתי חמרא. אמרן ליה מה אית בך עבד אמר לון אית בי עביד נא צפר תרי זימנין ומעייל להכא תמנין גוברין בחירין לבושין מאנין נקיים חדי ומחדי לכון. אמרן ליה לון נן בעיין כיון דצפר לבשו מנין נקיים כיון דצפר תניינו עלו כולהו כחדא רמז לון כל חד מינכון יטול חדא ויטלטלינה מארעא ולא מצלח מה דו עבדה והוה אמר להדיא דאייתת פיתא אייתי פיתא ולא מייתא והוא אמר אייתי לצליבא אייתי תבשילא ולא מייתא והוא אמר אייתי לצליבא אייתי חמר ולא מייתא והוא אמר אייתי לצליבא כן עבד לכולהו. היינו דתנינן שמונים נשים תלה שמעון בן שטח באשקלון ואין דנין שנים ביום אחד אלא שהשעה צריכה לכן:

הלכה ז מתני' כיצד [א] תולין אותו משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא ממנה ומקיף שתי ידיו זו לזו ותולה אותו ר' יוסי אומר קורה מטה על הכותל ותולה בה כדרך שהטבחין עושין תולין ומתירין אותו מיד [י] ואם לן עוברין בלא תעשה שנאמר °לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי כלומר מפני מה זה תלוי מפני שקילל את השם נמצא שם שמים מתחלל: דברים כא

גמ' תני ר' אליעזר בן יעקב אומר זה חומר במחלל מבמגדף וזה חומר *במגדף מבמחלל. שם במגדף כתיב °לא תלין נבלתו על העץ ובמחלל

כתיב °ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו על הצור מתחילת קציר עד נתך מים עליהם מלמד שהיו תלויין שמואל ב כא
(קידושין פ"ד) משששה עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשון *כתיב °ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה. יהושע ט
ניחא לעדה ולמזבח ה' אלא שתליין יהושע בריפיון אמר אני לא מרחיקן ולא מקרבן אלא מי שעתיד לבנות בית
הבחירה דאת דעתו לקרב יקרב ואת דעתו לרחק ירחק ובא דוד וריחקן °והגבעונים לא מבני ישראל המה. שמואל ב כא
ולמה ריחקן על שם °ויהי רעב בימי דוד שלש שנים וגו'. אמר דוד בעון שלשה דברים גשמים נעצרין ע"ז שם
וגילוי עריות ושפיכות דמים. ע"ז דכתיב °פן יפתה לבבכם וסמיך ליה ועצר את השמים גילוי עריות דכתיב דברים יא
°וימנעו רביבים ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך שפיכות דמים שנאמר °כי הדם הוא יחניף את ירמיה ג במדבר לה
הארץ. ויש אומרים אף פוסק צדקה ברבים ואינן נותנים דכתיב °נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת משלי כה
שקר. בדק דוד בכל דרכיו ולא מצא אחד מהן התחיל שואל באורים ותומים הדא הוא דכתיב °ויבקש דוד שמואל ב כא
את פני ה'. אמר רבי לעזר כתיב °בקשו ה' כל ענוי ארץ אשר משפטו פעלו וגו' °ויאמר ה' על שאול ועל צפניה ב שמואל ב כא
הבית הדמים על אשר המית את הגבעונים על שאול שלא עשיתם עמו חסד ועל בית הדמים על אשר המית
את הגבעונים. שלח דוד וקראן אמר להם מה לכם ולבית שאול אמרו לו על ידי שהמית ממנו שבעה אנשים
שני חוטבי עצים ושני שואבי מים וסופר וחזן ושמש. אמר לון ומה תון בעון אמרו ליה °יותן לנו שבעה אנשים שם
והוקענום לה' בגבעון. אמר לון ומה הנייה יש לכון אין אינון מתקטלין סבו לכון כסף ודהב אמרו ליה אין
לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו. אמר דילמא בהתין אילין מן אילין. הוה נסיב כל חד וחד מינון ומפייס ליה
קומי נפשיה והוא לא מקבל עלוי הדא הוא דכתיב °אין לנו כסף וזהב אין לי כתיב. באותה שעה אמר דוד שם
שלשה

עד אימת כדין. יהא עונשה: ומה הוא סורחניה. כל כך יאמרו לו על שקיבל על עצמו ואם יתמנו אותו לנשיא יהרוג לכל המכשפות המצויות והן עכשיו נתמנה לנשיא ואינו משגיח על אלו שבמערת אשקלון שמחבלין את העולם בכשפים לך ואמור לו זה שעכ"פ יתקן זה: ולית הוא מהימנתי. לא יאמין אותי: ואין. ואם לא יאמין לך תעשה מופת זה בפניו ותוציא עיניך ממך עכשיו ויבא העין אל ידך ועשה כן ואמרו לו שאח"כ יחזור אותה והחזיר והיתה שוה לחבירתה כבראשונה וזה האות והמופת תעשה בפני שמעון בן שטח ויאמין בך והלך וסיפר לו ורצה לעשות הסימן לפניו ואמר לא צריך יודע אני שאיש חסיד אתה ואינך משקר ובאמת שלא קבלתי עלי הנדר הזה בפי אלא בלבי הייתי חושב כך וכן אעשה היום והיה יום גשם והלך ולקח שמונים בחורים לבושין נקיים שהיו מטמינין מלבושיהן בכדים וקדרות חדשות ונתן להם הסימן אם אני מלפלף פעם אחת תלבישו עצמיכם ובפעם השני תכנסו למערה ותעשו כמו שעשו אח"כ: אוים אוים. מלשון שלהן פתחו לי משלכם אני ומכשף כמותכן: חדא אמרה מה דאמרה. בכישוף והביאה פת וכו': מה אית בך עבד. ומה יכולת יש בידך לעשות: אית בי עבד אנא לפר וכו'. שישמחו ומשמחין אתכן: לון אנן בעיין. להם אנו רוצין וכו': ויטלטלינה מארעא. שכשמגביהין אותן מן הארץ שוב אין בהן כח לעשות כישוף ואינן מצליחין במה שעושין ולקח לכולן ותלן היינו דתנינן על מעשה זו אמרו שמנים נשים תלה וכו' מפני שהשעה צריכה לכך:

תורה אור

הלכה ז מתני' כיצד תולין

אותו משקעין. נועצין את הקורה בארץ: והעץ יוצא ממנה. כמין יתד היה יוצא מן הקורה סמוך לראשה: ומקיף שתי ידיו. סומך זו אצל זו. כמו לתרוס מן המוקף: ותולה אותו. בידיו: ר' יוסי אומר קורה מוטה על הכותל. לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ וראשה אחד מוטה ונסמך על הכותל וטעמא דר' יוסי לפי שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו ואמרה תורה כי קבר תקברנו מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר תליה וקבורה ורבנן הך תליה לאו כלום ולא מיעטה התורה אלא שלא יהא עץ מחובר מעיקרו והלכה כחכמים: נמצא שם שמים מתחלל. שמזכירין שזה בירכו:

גמ' זה חומר במחלל מבמגדף. מחלל שם שמים חמור ממנו לענין דאמר לקמן שבמגדף עובר בלא תלין ובמחלל שם שמים מלינו שבני שאול שהיו נהרגין מפני חילול השם והיו נתלין זמן רב כדלקמן: וזה חומר במגדף מבמחלל. שהמגדף נסקל ונתלה כדקתני במתניתין משא"כ במחלל: כתיב ויתנם יהושע. איידי דאיירי בהאי עניינא דריש ליה לקראי דגבעונים וסוגיא זו כתובה פ' עשרה יוחסין הלכה א': ניחא לעדה. שנתנם לחוטבי עצים ולשואבי מים: ולמזבח ה'. מאי היא: אלא שתלאן יהושע בריפיון. ולמזבח ה' רמז הוא עד שיבא דוד שעתיד לבנות המזבח לבית הבחירה ועל שם שדוד בנה היסודות כדאמרינן בסוכה בשעה שכרה דוד השיתין וכו' והוא יקרב או ירחק אתכם: ולמה ריחקן עד שם. דכתיב ויהי רעב בימי דוד וגו' ובדק בשנים הללו למצא העון לתלות בו ולא מצא עד ששאל באורים ותומים וכדלקמן: אשר משפטו פעלו. שהוא עושה משפט ופעלו כאחת שתבע משפטן של הגבעונים ומזכיר ג"כ טובה ופעולתו של שאול דכתיב אל שאול ואל בית הדמים: שלא עשיתם עמו חסד. שלא נספד כהלכה: ומה אתון בעון. לכפרה בשביל זה: דילמא בהתין. שמא מתביישין הן קצתם מפני קצתם ליטול כסף בפניהם ולקח לכל אחד בפני עצמו לפייסו ולא נתפייס והדא הוא דכתיב אין לי כסף וזהב ולא כתיב אין לנו:

שלשה

עין משפט נר מצוה

יד

א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' ז סמ"ג עשין קב

פי' יבמות מח

שנויי נוסחאות (פ"ס) קטלין בד"ו קטלון. (ס"ו) [והא] אית בד"ו ליתא. (ס"מ) היא בד"ו הוא. (ס"ג) והיה בד"ו והוה. (סכ"א) מה אית בך בד"ו מה אי בך. אמר לון אית בי בד"ו אמר לון אי בי. (סל"א) וכולהו בד"ו לכולהי. (סמ"ו) ותטהו על הצור במקרא „ותטהו לה אל הצור". (סמ"ח) בריפיון בד"ו בריפן (ג' רופפות וספק ופי' מנוך הפלס מנך דף ג'). אני לא מרחיקן בד"ו אנ מרחיקן. (סנ"ג) פוסק בד"ו פוסקי. (סנ"ס) בקשו ה' כל ענוי ארץ במקרא „בקשו את ה' כל ענוי הארץ". על שאול ועל הבית הדמים במקרא אל שאול ואל בית הדמים. (סנ"ח) אנשים והוקענום לה' בגבעון במקרא „אנשים מבניו והוקענום לה' בגבעת שאול.

עמודי ירושלים תנינא

לסבבלי דאין חילוק בין מלפת לבין שלא מלפת מדסולרך לשמי דהוא מסום ברור לו מיתה יפה וע"כ תמה על הפוסקים שפסקו נהא דהירושלמי ע"ש אולם לפמ"ש אינו מוכרח שהבבלי חולק בזה על הירושלמי וע"כ לא דחאו הפוסקים הירושלמי מהלכה:

עין משפט
נר מצוה

טו
א מיי' פכ"ב מאיסורי ביאה הל' כד ופי"ט שם הל' יז

טז
ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' ח ופי"ד מהל' אבל הל' א סמ"ג לאוין קלג טוש"ע יו"ד סי' שנז ס"א

יז
ג מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הל' ט ופ"א מהל' אבל הל' ט סמ"ג עשין קב

יח
ד טוש"ע סי' תג ס"ה י

שלשה מתנות טובות. והן עיקרי ויסודי המדות טובות: ואף עזרא בא. וחזר ורחקן דכתיב והנתיני' יושבים בעופל. היו נבדלים ממחנה ישראל להיות שם בפני עצמן א"נ עופל דריש לשון אופל ובמחשך מעשיהם שהם מרוחקים ממדות ישראל: זה עובד העיר יעבדוהו. הנתינים שהן עובדי העיר שניתנו לחוטבי עצים ולשואבי מים ישארו בעבדותן ובריחוקן ויאבידוהו מכל שבטי ישראל: ויקח המלך את שני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול וגו' ואת חמשת בני מיכל. והא כתיב ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד ואת אמר אכן: כל שהמזבח קולטו הרי הוא שלו. לחיים: שהיתה אומרת הצור תמים פעלו. לדקה את הדין והיינו דכתיב ותטהו לה אל הצור מתחלת קציר עד נתך מים עליהם וגו' שזהו בכלל צידוק הדין שהיו תולין זמן רב מתחלת קציר עד נתך המים ונשתנית עליהן מדת הדין מפני קידוש השם: גדול הוא קידוש השם מחילול השם בחילול השם כתיב לא תלין וגו' ובקידוש השם כתיב ויהיו תלוים וגו'. כצ"ל וכן הוא בעשרה יוחסין:

הלכה ח מתני' בזמן שאדם מצטער. שפורענות בא עליו בעונו: מה הלשון אומרת. באיזה לשון שכינה קובלת ומנודדת עליו: קליני. איני קל מראשי: גמ' אנן תנינן. במתני' קליני ואית תנא תני קל אני ומפרש דלא פליגי במשמעות הענין אלא בלישנא בעלמא: מאן דאמר קליני לית הוא אלא קליל. כלומר להאי מ"ד אין זה אלא לשון קל ממש וה"ק קל איני אלא כבד עלי הדבר ומאן דאמר קל אני אין קל הזה משמעות קל ממש ואינו אלא לשון נטול וכלומר כבד כדכתיב כובד האבן וניטל החול ומתפרש כפשוטו כבד אני: מתניתא. דלעיל: דלא כר"מ. לפי הדרשה דדרים הכא: דאמר אף המגדף עובר בלא תעשה. כלומר מתני' דלעיל דאמרה דאף המגדף אם לן על העץ עובר בל"ת עליו כדדרים

שלשה מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל [א] ביישנין ורחמנין וגומלי חסדים ביישנין דכתיב °ובעבור תהיה יראתו על פניכם וגו' רחמנין דכתיב °ונתן לך רחמים ורחמך והרבך גומלי חסדים דכתיב °ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד. ואילו אין בהן אחת מהן וריחקן והגבעונים לא מבני ישראל המה. ואף עזרא בא וריחקן °והנתינים היו יושבים בעופל וציחה וגישפא מן הנתינים. ואף לעתיד הקב"ה מרחקן דכתיב °והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל יאבידוהו מכל שבטי ישראל. °ויאמר המלך אני אתן ויקח המלך את שני בני רצפה. °ולמיכל בת שאול לא היה לה וולד ותימר אכן. אמור מעתה בני מירב היו וגידלתם מיכל ונקראו על שמה. ויתנם המלך ביד הגבעונים ויוקיעום בהר לפני ה' ויפלו שבעתים יחד שבעתים כתיב חסר חד זה מפיבושת שנתפלל עליו דוד וקלטו המזבח. אמר להן הריני מעבירן לפני המזבח כל שהמזבח קולטו הרי הוא שלו מפני מפיבושת שהיה גדול בתורה לפני המזבח וקלטו. א"ר אבין °אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי שהסכים הקב"ה עם דוד. °והמה הומתו בימי קציר בתחילת קציר שעורים ותקח רצפה בת איה את הבגד ותטהו לה על הצור מהו על הצור א"ר אושעיה שהיתה אומרת °הצור תמים פעלו. ר' בא בר זמנא בשם ר' הושעיה גדול הוא קידוש השם מחלול השם בחילול השם כתיב °לא תלין נבלתו ובקידוש השם כתיב °ויהו תלויים עד נתך מים עליהם. מלמד שהיו תלויים מששה עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשון והיו עוברין ושבין אומרים מה חטאו שנשתנה עליהן מידת הדין והיו אומרים להן על שפשטו ידיהן בגירים ארורים. והרי הדברים ק"ו ומה אילו שלא נתגיירו לשום שמים תבע הקדוש ברוך הוא דמן המתגיירין לשום שמים לא כל שכן. הרבה גרים נתגיירו באותו היום שנאמר °ויספר שלמה את האנשים הגרים ויעש מהם שבעים אלף נושא סבל וגו':

הלכה ח מתני' א"ר מאיר בזמן שאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי אם כך אמר הכתוב מצטער אני על דמן של רשעים קל והומר על דמן של צדיקים שנשפך: גמ' אנן תנינן קליני אית תניי תני *קל אני. מאן דמר קליני לית הוא אלא קליל מה דמר קל אני לית הוא אלא נטיל. מתניתא דלא כר' מאיר דאמר אף המגדף עובר בלא תעשה:

ואם לן וכו' מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם וא"כ לתנא דמתני' האי קללת למגדף הוא דאתא וזה דלא כר"מ דאיהו דריש קללה קל לית כדאמר במתני' קל איני ולדידיה לית לן למידרש דקרא במגדף איירי:

הלכה ט מתני' ולא זו בלבד. עובר בלא תעשה אם הלינו: אלא כל המלין וכו'. דקבור תקברנו כתיב ודרשינן ריבויא לכל המלין את מתו בחנם: ולא היו קוברין אותן בקברות אבותיהן. לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק: אלא שתי קברות היו מתוקנין לבית דין. לפי שאין קוברין מי שנתחייב מיתה חמורה אצל מי שנתחייב מיתה קלה והלכה גמירא לה שנים ולא ארבעה: גמ' אין בו משום ליקוט עצמות. לענין שיהא צריך להתאבל עליהן דקי"ל המלקט עצמות אביו ואמו ה"ז מתאבל עליהן כל היום כולו אבל הכא כיון דמעבירו בארון הוא לקברו במקום אחר אין בו משום ליקוט עצמות ממש. וגרסינן להא בפ"ת דפסחים ובפ"ק דמ"ק: הדא דתימר בארון שיש. דבהא לא הוי כליקוט עצמות ממש משום דבארון של שיש מתקיים ביותר אבל בארון של עץ כיון דעשוי לירקב הוי כמלקט עצמות לקברן במקום אחר ומתאבל עליהן: א"ר יוסי. פליג דאפי' המעביר בארון של עץ כיון דלא ליקט ממש אין בו משום דין ליקוט עצמות: אלא איזהו ליקוט עצמות. חסר כאן וה"ג שם איזהו ליקוט עצמות מעבירין באיפקרסין ממקום למקום ותני כן ליקוט עצמות מלקט עצם עצם משיתעכל הבשר: א"ר חגיי. התם גרסינן מקודם תני אין שמועה לליקוט עצמות. אם לא היה שם אלא ששמע שליקטו עצמות אביו אין לו דין יום שמועה להתאבל עליהן א"ר חגיי והוא ששמע למחר. בהא הוא דאין לו דין יום שמועה קרובה אבל אם שמע בו ביום שליקטו יש שמועה לליקוט עצמות והוי כמו שהוא שם ומתאבל עליהן: ניקומכי. שם חכם:

אין

הלכה ט מתני' ולא זו בלבד אלא כל [י] המלין את מתו עובר בלא תעשה *הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו בלא תעשה ולא היו [י] קוברין אותן בקברות אבותיהן אלא *שני קברות היו מתוקנין לבית דין אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין: גמ' *תני המעביר ארון ממקום למקום אין בו משום ליקוט עצמות. א"ר אחא הדא דתימר בארון שיש אבל בארון עץ יש משום ליקוט עצמות א"ר יוסי אפילו בארון עץ אין בו משום ליקוט עצמות. אי זה ליקוט עצמות א"ר חגיי והוא [ז] ששמע למחר אבל בו ביום יש שמיעה לליקוט עצמות. תני ניקומכי קומי ר' זעירא אין

מסורת הש"ס
סנהדרין מו
שם מז ע"א
יבמות מו ע"ב
(פסחים פ"ח מ"ק פ"ה)

מראה הפנים

כל שהמזבח קולטו הרי הוא שלו. כך כתבתי בפ' עשרה יוחסין דהא לא פליגא אהא דאמר בבבלי פ' הערל דף ע"ט ע"א העבירום לפני הארון כל שהארון קולטו למיתה כל שאין הארון קולטו לחיים ובקש רחמים על מפיבושת בלא יקלטנו הארון דיכול להיות שהיהם אמת דבקש רחמים שלא יקלטנו אלא המזבח והמזבח קולט לחיים כדמלינו ויחזק בקרנות המזבח וכן דרכו ביומא דף פ"ה מעם מזבחי ולא מעל מזבחי: מה דאמר קל אני לית הוא אלא נטיל. קרוב לזה פליגי אביי ורבא בלישנא דקליני כדף מ"ו ע"ב אלא דהכא דהתם ס"ל לפרש קיל לי עלמא ולשון כינוי הוא. והכא קאמר מתני' דלא כר"מ וכו' כדפריבית כפנים והתם האמר האי מיבעי ליה לגופיה וכו' פ"ת תרתי. ונראה דאליבא דרבא הוא דאתי שפיר דקאמר א"כ נימא קרא קלת דאלו לאביי הא איצטריך קל לית ולדידי' איכא למימר דכוליה להכי הוא דאתא ולא איירי קרא במקלל והיינו דהכא דלהאי מ"ד דדריש קל איני מתני' דלעיל דלא כר"מ: הדא דתימר בארון שיש וכו'. הפוסקים לא זכרו כלל מחילוקי דינים אלו אלא כסתמא דברייתא דלקמן ודמס' שמחות איזהו ליקוט עצמות משיתעכל הבשר וכן לענין אבילות כדזכר הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב מהל' אבל והטור בסי' ת"ג וכן לענין טומאה דהמלקט עצמות כתב שם בפ"כ הל' י"ד דאינו מטמא אהן ומשמע דמלקט עצמות דוקא אמרו:

שאומרים
שנויי נוסחאות (פ"מ) היו במקרא ליתא. מן במקרא „עד". (פ"ו) והעובד העיר (יחזקאל מ"א). (סכ"ב) בימי קציר בתחלת במקרא „בימי קציר בראשונים בתחלת". (סכ"ד) הבגד בד"ו השק, על הצור בד"ו אל. (סכ"ס) אושעיה בד"ו הושעיה. (סכ"ח) ויהו תלוים במקרא ליתא. (סל"ז) את האנשים הגרים (צ"ל וגו') ויעש וכו' (דס"ב ע"ז) במקרא „כל האנשים הגירים. (סל"ח) נושא במקרא ניתא. (סכ"ג) אי זה ליקוט בד"ו אי זהו ליקוט.

כבר לאדן לית הוא אלא נטיל. פירוש משא:

גליון אפרים

ולמיכל בת שאול לא היה לה כו' אמור מעתה בני מירב היו כו'. עיין בבבלי י"ט ע"ב ושם כ"א ע"א ולעיל פ"ב ה"ד:

תורה אור

אין שיעור לליקוט עצמות. רבי מני הורי לר' לא דכפרא לקרוע ולהתאבל כר' אחא ולא ליטמות כר' יוסי. תני ליקוטי עצמות כשמיען איזה ליקוט עצמות המלקט עצם עצם משיתעכל הבשר. תני ליקוט עצמות אין אומר עליהן [ח] קינים ונהי ולא [י] ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים. אילו הן ברכת אבלים שאומרים בבית הכנסת אילו הן תנחומי אבלים שהן אומרים בשורה. תני אבל אומר עליהן דברים מה הן דברים רבנן דקיסרין אמרין קילוסין:

הלכה י מתני' נתעכל הבשר היו מלקטין את העצמות וקוברין אותן

במקומן [ג] *והקרובין באין ושואלין את שלום העדים ואת שלום הדיינין כלומר דעו שאין בלבינו עליכם שדין אמת דנתם ולא היו מתאבלין [ד] אלא אוננים שאין אנינה אלא בלב:

גמ' *תני בראשונה היו מלקטין את העצמות וקוברין אותן [ה] במהמורות נתעכל הבשר היו מלקטין אותן קוברין אותן בארזים אותו היום מתאבל ולמחר היה שמח לומר שיניחוהו אבותיו מן הדין ולא עוד אלא היו קוברין אותן בפני עצמן הנסקלין בנשרפין והנהרגין בנחנקין. הוא שדוד אומר °אל תאסף עם חטאים נפשי הנסקלין והנשרפין ועם אנשי דמים חיי הנהרגין והנחנקין. ר' אבהו מטתיה אונס אזל ליה חד מיניק עלון ר' יונה ור' יסי מי חמי ליה אפין מאימתי עליה לא אמרין ליה מילא דאורייא. אמר לון משגחין רבנן מימר מילא דאורייא אמרו ליה אשגח מרן. אמר לון מה אם רשות שלמטן שיש בה כזב ושקר וגניבות דעת ומשוא פנים ומקח שוחד והיום עודינו ומחר איננו נאמר בה הקרובין באין ושואלין שלום הדיינין והעדים לומר שאין בליבנו עליכם כלום שדין אמת דנתם. [ו] רשות של מעלן שאין בה לא כזב ולא שקר לא גניבות דעת ולא משוא פנים ולא מקח שוחד והוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה שחייבים אנו לקבל עלינו מידת הדין. ואומר °ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבותיך:

הדרן עלך פרק נגמר הדין

הלכה א מתני' [ו] *ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק *ר' שמעון אומר שריפה סקילה חנק הרג זו מצות הנסקלין:

גמ' [ז] ולרשות לא ניתן אלא דין הרג לבד. סקילה מניין °וסקלהם באבנים ומתו שריפה שנאמר °באש ישרפו אותו ואתהן. הרג נאמר כאן נקימה ונאמר להלן °והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית *מה נקימה האמורה להלן חרב אף נקימה האמורה כאן חרב. חנק לית משכח ליה אמרת.

אין שיעור לליקוט עצמות. ואפי' כל שהוא מתאבל עליהן: לקרוע ולהתאבל כר' אחא. לענין זה הורי כר' אחא לחומרא דבארון של עץ הוי כליקוט עצמות לקרוע ולהתאבל עליהן: ולא ליטמות כר' יוסי. כלומר דלענין שלא ליטמות לכהן אם כהן הוא דקי"ל לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסור והמלקט עצמות אביו ואמו אינו מטמא להן: כר' יוסי. כלומר אפי' לר' יוסי דאף ר' יוסי לא אמר דבארון של עץ לא הוי כליקוט עצמות אלא לקולא שלא להתאבל ולקרוע אבל לחומרא מודה דאינו מטמא להן: ליקוטי עצמות כשמועתן. כדין שמועה קרובה דכל דיני אבלות עליו וכן נמי בליקוט עצמות כל דיני אבילות עליו באותו יום. א"נ כשמועתן ממש כלומר כדין ליקוט כך דין שמועה וכר' תניי לעיל דבו ביום יש שמועה לליקוט עצמות: קילוסין. שבח להקב"ה שהוא ממית ומחיה וכיוצא בהן מדברי כבוסים:

הלכה י מתני' נתעכל הבשר.

כבר נתכפר לו במיתתו ובבזיונו: במקומן. בקברות אבותיהן: ולא היו מתאבלין. שאין מתאבלין על הרוגי ב"ד שאבילות חלה משיסתום הגולל ובאותו שעה אין מתאבלין עליהן שלא נגמרה כפרתן עד שיתעכל הבשר והואיל ואדחי האבילות אדחי: שאין אנינה אלא בלב. ואינו נראה וניכר:

גמ' תני. ברייתא זו הובאה במ"ק שם על המתני' מלקט אדם עצמות אביו וכו'. ומפרש דבראשונה כך היו נוהגין: במהמורות. בשוחות עמוקות בלא ארון כדי שיתעכל הבשר: בארזים. בארון של ארזים: ולמחר היה שמח. כלומר ששוב אינו מראה סימן אבילות אלא אדרבא נוח להן לאבותיו שאחר שנתעכל הבשר ינוחו מן הדין:

ולא עוד. אמתני' מהדר דקתני לעיל לא היו קוברין אותן בקברות אבותיהן ולא עוד אלא שחייבי הרוגי ב"ד לא היו קוברין אותן אלא בפני עצמן הנסקלין עם הנשרפין באחת והנהרגין עם הנחנקין באחת אבל לא הנסקלין עם הנהרגין: הוא שדוד אומר. לרמז שיש לאלו קברות בפני עצמן ולאלו קברות בפני עצמן ולפיכך חלקן בשתים ודריש חטאים על הנסקלין ונשרפין שהן עונש על חטא שאינו עסק נפשות ואנשי דמים על הנהרגין מחמת רציחה והנחנקין דדמיא להו: מטתיה אונס. אירע אבל שהלך לו חד ינוקיה ונכנסו ר' יונה ור' יוסי להראות לו פנים ולנחמו ומחמת אימתו עליהן לא רצו לפתוח בדברי תורה לפניו וא"ל ישגחו רבנן לומר דבר אחד מד"ת והשיבו ישגיח רבינו לומר לנו איזה דבר: רשות שלמטן. השלטון והממשלה: ואומר. לאחר שדנו בדין עיר הנדחת כתיב למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך לומר שבזכות שתדונו דין אמת תזכו למדת רחמים ורחמך:

הדרן עלך נגמר הדין

הלכה א מתני' ארבע מיתות.

סקילה שריפה הרג וחנק. דוקא נקט סידרא סקילה חמורה משריפה ושתיהן מהרג ושלשתן מחנק ונפקא מינה למי שנתחייב שתי מיתות דקי"ל נידון בחמורה: ר"ש אומר שריפה וכו'. ואין הלכה כר"ש: זו מצות הנסקלין. מה דמפורש בפרק דלעיל ומשום דבעי למיתני מצות הנשרפין והנהרג' והנחנקין הדר ונקיט להאי:

גמ' ולרשות. להמלכות לא ניתן לו לדון אלא בדין הרג בלבד: נאמר כאן נקימה. נקם ינקם: חנק לית משכח ליה. אי אתה מוצא בפירוש בתורה: אמרת

מסורת הש"ס: ממחות פ"ב | (שם) | יבמות מז ע"ב שם ב ע"ב | סנהדרין נב ע"ב

תהלים כו | דברים יג | דברים יז | ויקרא כ | שם כו

עין משפט נר מצוה: יט א מיי' פי"ב מהל' אבל הלכה ו טוש"ע יו"ד סי' תג ס"ג | כ ב מיי' שם פי"ג | כא ג מיי' פי"ג מהל' סנהדרין הלכה ו סמ"ג עשין לח | כב ד מיי' שם ופ"א מהלכות אבל הל' ט | כג ה מיי' פ"ד מהל' אבל הלכה ד טוש"ע יו"ד סי' שסג ס"ד | א ו מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הל' א סמ"ג עשין צט ק | ב ז מיי' שם הלכה ב ופ"ג ממלכים הל' א

מראה הפנים

שאומרים בבית הכנסת. והרמב"ם ז"ל שם כתב ואלו הן ברכת אבלים דברים שאומרים בבית האבל ואפשר שהיו מנהגם לומר בבית הכנסת א"נ בית הכנסת ה"א בבית שהן מתכנסין לכבוד האבל: **הוא** שדוד אומר. כלומר דמכאן יש סמך דלא תיקנו ארבע קברו' לפי שדוד לא רמז אלא שתים חלוקים אלו מאלו: **ואומר** ונתן לך רחמים. לענין סיומא מילתיה דר' אבהו היא סכוונה שלאחר שקבלת עליך מדת הדין יהפך עליך למדת רחמים ורחמך. ויש עוד לפרש למאי דדריש לעיל בסוף פ' הכולל ר' יודה אומר משום ר"ג הרי הוא אומר ונתן לך רחמים וגו' סימן זה יהא בידך כל זמן שאת רחמן המקום מרחם עליך אינך מרחם אין המקום מרחם לך. וכפל הכתוב דריש ולכאורה אכתי טעמא בעי מאי ונתן לך דקאמר ולא מדה הראשונה על האדם בעצמו קאי ולפיכך דריש ר' אבהו לתרץ זה מעין הענין שפתח בו דה"ק ונתן לך רחמים אם הרחמים שאתה רחמן הוא מה שנתן לך והתיר לך להיות מרחם או גם הוא ורחמך ולאפוקי במקום שאין לך רשות לרחם כגון בעניינא דמתניתין והלכך באין ושואלין בשלום הדיינים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז **ארבע** מיתות נמסרו לב"ד. דוקא לבית דין אבל לא למלך כדמפרש בגמרא:

ולרשות לא ניתן אלא דין הרג בלבד. תוספתא בשלהי פ"ט ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק הרשות לא ניתן לה אלא סייף בלבד. מכאן

ציון ירושלים [ז] רשות של מעלן וכו' שחייבים אנו לקבל עלינו מד"ה ואומר ונתן לך רחמים וכו' ועל הרעה וכו' וכתב בשדה מוכיח הרב מוהר"א כיסר ז"ל דבעוה"ז יתשוב אדם כשלו שהיא רעה ובעוה"ב הוא מבין שגם הרעה היא טובה ע"ש ובזה פרשתי מ"ש מיכה ז' זעף ה' אשא וכו' עד אשר יריב ריבי וכו' אראה בצדקתו והיינו אף שבעת נראה לי כאילו הוא אח"כ יוציאני לאור אראה בצדקתו שגם הרעה היה טובה והיא צדקה וחסד וגם בעיר הנדחת כאשר נשרף כל אשר בעיר ונראה שהיא רעה וזעף גדול אח"כ נזכה להבין שהיא צדקה וטובה גדולה כמשפט הרופא שבעת שרואה בשר חי הוא חותך אותו למען לא יתפשט בכל הגוף ובשעת החותך היא יסורים גדולים וז"ש למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים היינו שבעוה"ז היה רחמים גדולים וז"ש כאן שמחויבים עלינו לקבל מידת הדין להבין ולהשכיל כי טובה גדולה היא וז"ש ואומר ונתן לך רחמים וכו': [ז] ולרשות לא ניתן אלא דין הרג בלבד. ע' מה"פ מ"ש מקורו של רבינו פ"ג ממלכים ה"א הוא מכאן גם אני כתבתי כן בגליון הש"ע בשם הגאון מהר"ז מווילנא ז"ל אבל צ"ע במ"ש הרמב"ם פי"ח מסנהדרין ה"ו שיהושע הרג לעכן ודוד לגר העמלקי היה גזירת הכתוב או דין מלכות היה והרי בדין מלך אינו רשאי להרוג אלא בחרב והרי עכן נסקל ועי' תוספתא דסנהדרין פ"ט דאמר שם דעכן יש לו חלק לעוה"ב וכללי' בהדי הרוגה ר"ד במתוודין וע' סנהדרין פרק נגמר הדין. ועשמ"ק ב"מ דף פג דר"א תפס גנבי שכ' ג"כ דמלך רשות המלך אף שלוחו של מלך יש רשות בידו להרוג וכן כתב הרשב"א בתשובה לרבני גרפת הובא בב"י חו"מ סי' שפ"ח וצ"ע דהרי אין לו רשות רק בסייף בלבד ופשיטא דמלכי האו"ה אין להם כח יותר ממלכי ישראל ושם היה חנק:

שנויי נוסחאות (ס"ג) כשמיען בד"ו כשמועין. **איזה** בד"ו אי זהו. (ס"ד) משיתעכל בד"ו משיתאכל. (פי"א) נתעכל בד"ו נתאכל. (פי"ג) במקומן בד"ו במקום. (סי"ח) נתעכל בד"ו נתאכל. (פי"ט) קוברין בד"ו וקוברין. (סכ"ה) מיניק בד"ו מינוק. (סכ"ו) יסי בד"ו יוסי. (סכ"ז) אמרין בד"ו אמרון. (סל"א) עודינו בד"ו עודנו. (סל"ג) בליבנו בד"ו בלבינו. (סמ"א) חנק הרג בד"ו חנק והרג. לבד בד"ו בלבד.

ככר לאדן

אותו היום מתאבל ולמחר היה שמח לומר שניחוהו אבותיו מן הדין כצ"ל: תני ליקוטי עצמות כו'. עיין בפני משה שפי' שני פירושים ושניהם דחוקים כלומר כפשטן שדוקא כשליקט העצמות דנלקט עצם עצם ולא כשמעבירם בארון או אפילו באפרקסותו ותני כן וז"ב לדעתי. שוב ראיתי לקרבן העדה בפסחים (פ"ח ה"ח) ומ"ק (פ"א ה"ה) שפי' כן ע"ש ונהנתי:

עמודי ירושלים

תני ליקוטי עצמות כו'. עיין בפני משה שפי' שני פירושים ושניהם דחוקים כאשר יראה המעיין ולפי דעתי שפי' לליקוטי עצמות הדברים משמען

גליון אפרים

ולא ליטמות כרבי יוסי. עיין מה שכתבתי בפסחים פ"ח:

עין משפט נר מצוה

ג

א מיי׳ פ״כ מעדות הל׳

אמרת כל מיתה האמורה בתורה סתם אין אתה רשאי להחמיר עליה אלא להקל עליה *ותלו אותו בחנק. רבי שמעון אומר שריפה חמורה מסקילה ורבנין מרין סקילה חמורה משריפה. *ר"ש אומר חנק חמור מהרג ורבנין מרין הרג חמור מחנק. ר"ש דרש כל שם בת כהן בשריפה ורבנין מרין כל שם ארוסה בסקילה. ר"ש דרש מה בת כהן שהחמירה תורה בארוסה שתהא בשריפה היקילה בנשואה שתהא בסקילה בת ישראל שהיקילה תורה בארוסה שתהא בסקילה אינו דין שנקל עליה בנשואה שתהא בהריגה. ורבנין דרשין מה אם בת ישראל שהחמירה התורה בארוסה שתהא בסקילה היקילה בנישואיה שתהא בשריפה בת כהן שהיקילה התורה באירוסיה שתהא בשריפה אינו דין שנקל עליה בנישואיה שתהא בחניקה. ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה כל מיתה *שהיא למטה ממיתת אביה בשריפה כשהיא אצל אביה עם אביה בשריפה ועם חמיה בסקילה. °את אביה היא מחללת באש תשרף (ויקרא כא) רבי ליעזר אומר עם אביה בשריפה עם חמיה בסקילה. היא בשריפה ואין בועלה בשריפה היא בשריפה ואין זוממיה א *בשריפה. *כיוצא בהם בשריפה היא והן בשריפה כיוצא בהן בסקילה היא והן בסקילה כיוצא בהן בחנק הן בשריפה והיא בחנק:

קרבן העדה

ר"ש דרש כל שם ב"כ בשריפה ורבנן אמרין כל שם ארוסה בסקילה והיא כדאיתא בבבלי דף נ' ע"א דרבנן לטעמייהו דסקילה חמורה משריפה דילפי מן מגדף ע"כ מוקי לקרא דב"כ בשריפה הוא דווקא על נשואה אבל בארוסה מלינו בבת ישראל דחמירא ארוסה מנשואה אבל רבי שמעון ס"ל כ"ש בת כהן בשריפה משום דשריפה חמירה ואי ס"ד דארוסה בסקילה א"כ ארוסה קילא מנשואה גבי ב"כ ומלינו בבת ישראל דארוסה חמירא מנשואה והיינו דמסיק הגמ' ומפרש כל אחד לפי טעמו ועוד מגדיל יותר לפרש דע"כ כל אחד לטעמי' דר"ש דרש מה ב"כ שהחמירה תורה בנשואה שתהא בשריפה הקילה בארוסה שהיא בסקילה ר"ל דא"כ דאם תוקים הקרא על נשואה אבל שם ארוסה בסקילה א"כ לפ"ז יהי' נשואה חמור מארוסה א"כ לפ"ז בבת ישראל הי' צריך להיות ג"כ נשואה המור מארוסה והי' צריך להיות ארוסה בהריגה דהא נשואה בחנק. וצריך להיות ארוסה בהרג. דלר"ש הרג קיל מחנק כדמסיק בת ישראל שהקילה תורה כ"כ בנשואה בסקילה ר"ל אפילו אם הי' מקיל על סקילה הי' ג"כ די הקולא ולא די שהקלת בסקילה אלא הקלת עוד יותר בחנק [וכלשון זה איתא לקמן בסמוך. יצא לידון בקלה בשריפה ר"ל דאפילו אם הקלת בשריפה הי' ג"כ קולא כדמסיק שם ולא די הקולא דשריפה אלא הקלת על חנק עיי' בסמוך] ה"ד שהקל בארוסה שיהא בהריגה והיא הכינה כמו בבבלי דלר"ש ל"ל דארוסה בסקילה ונשואה בשריפה כיון דשריפה המורה א"כ יהי' ארוסה קילא מנשואה ומלינו דבאמת ארוסה חמירא. והכא מסיק עוד יותר דא"ת דבב"כ ארוסה קילא מנשואה צריך להיות בבת ישראל ארוסה בהריגה מק"ו מב"כ דהא גבי בת ישראל הקילו יותר בנשואה דהא אפילו סקילה היתה קולא. והתורה הקילה עוד יותר והי' צריך להקל עוד יותר ויותר בארוסה. ורבנן לטעמיי' דס"ל סקילה חמורה דרשין דכל שם ארוסה בסקילה דל"ל דכל בת כהן בשריפה א"כ לא אחמיר בבת כהן בארוסה יותר מבנשואה ובאמת צריך להיות ארוסה המורה כמו בבת ישראל ועוד ק"ו מה בת ישראל שהחמירה תורה בארוסה על החמור שבהמורה על סקילה והקלת כ"כ בנשואה שתהא בשריפה ר"ל אפי' בחד מדריגה דתיחות מינה על שריפה הי' ג"כ קולא ולא די שהקלת בשריפה הקלת עוד יותר ויותר בנשואה על חנק והרידוה ב' מדריגות [כההיא ליסנא דלעיל] בת כהן שהקילה התורה בארוסה שתהא בשריפה אינו דין שניקיל עלה בנשואה שתהא בחניקה. ע"כ מוקמינן דכל שם ארוסה בסקילה. אם כן לפ"ז באמת ארוסה חמורה מנשואה. וסוגיא מובנת כפשיטה אך נתחלפה בדפוס בין תיבת ארוסה לנשואה ונשואה לארוסה בדברי ר"ש. וזה טעות דמוכח ופשוט. וראיתי בס' נו"י ז"ל דמגי' הרבה בהאי סוגיא. ולדברינו אין צריך שום הגה אלא נתחלף בין ארוסה לנשואה:

ר"א בשם ריב"ח כל מיתה שהיא למטה ממיתת אבי' בשריפה עיי' בבבלי דף נ"א ע"א מבואר זאת:

כלל

פני משה

אמרת. מכאן למדו דמיתה סתם בכל מקום אינה אלא חנק לפי שתלו חכמים בהקלה: ר"ש דריש. הש"ס מפרש לטעם פלוגתייהו: כל שם בת כהן בשריפה. אחת ארוסה ואחת נשואה ומדהוציא הכתוב לארוסה בת כהן לדונה בשריפה ולא בסקילה כארוסה בת ישראל ש"מ ששריפה חמורה: ורבנן אמרין כל שם ארוסה בסקילה. אחת בת ישראל ואחת בת כהן ואין שריפה לבת כהן אלא בנשואה ומדהוציא הכתוב לארוסה בת כהן מכלל נשואה לסקילה ש"מ שסקילה חמורה: ר"ש דריש: הש"ס קאמר מאי דמהדרי להו חד לחבריה ומפרש נמי טעמא למילתיה דר"ש דקאמר כל שם בת כהן בשריפה דמנא ליה דגם נשואה בת כהן בשריפה דהא לטעמא דידיה דשריפה חמורה וניתנה לבת כהן א"כ דייך שתאמר דארוסה דחמירא בשריפה היא אבל לא נשואה והלכך דריש וקאמר דאי לא תימא הכי אלא דנשואה בת כהן קילא מארוסה כמו שמצינו בבת ישראל דנשואה קילא ואם כן הוא דיינו שנאמר דנשואה בת כהן תהא בסקילה דקילא משריפה דלעולם בת כהן חמירא היא מבת ישראל וכמו דהחמירה התורה בארוסה בת כהן מארוסה בת ישראל כן נאמר ונחמיר בנשואה ומעתה קשה ג"כ דמנא לן דנשואה בת ישראל בחנק היא דילמא בהרג היא דקילא יותר לדידי והיינו דדריש ופריך להו דעל כרחך דאחת ארוסה ואחת נשואה בת כהן יצאת לשריפה דאי לאו הכי קשיא נימא ק"ו כדמסיק: היקילה בנשואה שתהא בסקילה. כדפרישית דלפי דבריהם קאמר וכלומר דאי לא תימא הכי כדקאמינ' א"כ דיינו שנאמר שתהא נשואה בת כהן בסקילה ומעתה גם בבת ישראל נימא דהיקילה תורה בארוסה יותר מבת כהן שהרי בסקילה היא ולדידי קילא משריפה אינו דין שנקל עליה גם בנשואה ושתהא בהריגה דקילא מחנק לדידי אלא על כרחך דאחת ארוסה ואחת נשואה בת כהן בשריפה היא ושוב לא מלינו למילף לבת ישראל מידי: רבנן דרשי וכו'. כלומר דמהדרו ליה איפכא לדבריך לפי שאתה דורש איכא למידק איפכא לדידן ומה ארוסה בת ישראל שהחמירה בה התורה לדונה בסקילה ומעתה נאמר דנשואה בת ישראל דקילא דיינו שנאמר בה שתהא בשריפה דהכן סבירא לן דשריפה קילא מסקילה ומעתה נאמר גם בבת כהן דאין נשואה בשריפה דהא ארוסה בת כהן קילא היא ואינה אלא בשריפה וא"כ גם נשואה בת כהן נקל עליה ואינה אלא בחניקה דהיא אחר מיתת שריפה וא"כ אין לדבר סוף דכשאתה דורש כן א"כ נקשי איפכא ונלמוד מק"ו דבת כהן קילא היא בתמי' אלא ע"כ דנשואה בת כהן היא דיצאת לשריפה דהיא חמירה מבת ישראל דאינה אלא בחנק וארוסה דחמירה לעולם בסקילה היא בין בבת כהן בין בבת ישראל ואין לך להשיב כלום: כל מיתה שהיא למטה ממיתת אביה בשריפה. את אביה קא דריש ואליבא דרבנן דקסברי נשואה יצאת לשריפה ולא ארוסה וה"ק כל שהיא למטה ממיתת אביה וכלומר אם היתה בת ישראל ודין מיתתה היא למטה ממה שהיתה אם זינתה עם אביה דאז היה דינה בשריפה ועכשיו למטה היא דאינה אלא בחנק בהא הוא דבת כהן בשריפה וממילא שמעינן דבת כהן הנשואה היא שדינה בשריפה: כשהיא אצל אביה. וכלומר אבל אם היא ארוסה ועדיין אצל אביה היא לא נשתנית מיתתה מבת ישראל אלא דינה כמוה דעם אביה זינתה בשריפה היא ואם עם חמיה זינתה בסקילה כדין שאר בת ישראל דבתו בשריפה וכלתו בסקילה: את אביה וכו'. וכלומר דכן מלינו שדרש ר' אלעזר הכי וכדאמרן דלמעט ארוסה בת כהן משריפה אלא דינה כשאר בת ישראל עם אביה בשריפה ועם חמיה בסקילה: היא. למעוטי בועלה וזוממיה הוא דאתא דלא בועלה ולא זוממיה בשריפה אלא בחנק: כיוצא בהן בשריפה. תוספתא היא בסוף מכלתין והעדים זוממין קאי וה"ג שם כל הזוממין ובועלין מקדימין לאותו מיתה אם לסקילה סקילה אם לשריפה שריפה בד"א שהוא כיוצא בהן באותה מיתה כיוצא בהן בסקילה הוא והן בסקילה כיוצא בהן בשריפה הוא והן בשריפה כיוצא בהן בחנק היא בשריפה והן בחנק

בחנק

מסורת הש"ס

סנהדרין נב ע"ב

ע"ש ג

שם נא

סנהדרין נא (תוספתא סוף מכילתין)

מראה הפנים

מכאן למד הרמב"ם ז"ל לומר כן בפ' י"ד מהסנהדרין הלכה ב' וכן בהלכות מלכים פ"ג הלכה ח' ואין רשות למלך להרוג באחת מהן אלא בסייף בלבד והמפרשים לא ציינו מקומו:

רבי שמעון דריש מה בת כהן וכו'. כדפרישית ורהטא דרשת ר"ש ופירכיה כמו ממ"נ הוא דאי תימא דאין נשואה בת כהן בשריפה כמו ארוס' קשה דא"כ נימא מן הסברא שתהא בסקילה ואם תאמר דיותר קילא היא ובחנק א"כ נימא מעתה בבת ישראל נשואה דבהרג דהא לעולם נשואה קילא ורבנן אהדרו ליה איפכא דמאי חזית לדייקת לטעמא דידך דסבירא לך שריפה חמורה מסקילה והנק חמור מהרג נימא ונידוק לסברא דידן ומעתה וכי נאמר דבת כהן קילא היא אלא ודאי דנשואה בת כהן בלבד הוא בשריפה ולא ארוסה וא"כ סקילה חמור דאיתא בארוסה דחמירא בין בבת כהן בין בבת ישראל. ובבבלי דף נ' ע"ב קאמר להא יותר בפשיטות דר"ש סבר מה כשהוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה להחמיר אף כשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה להחמיר ורבנן סברי נשואה בת כהן יצאת לשריפה ולא ארוסה ומהאי טעמא גופיה משום דסקילה חמורה:

כל מיתה שהיא למטה ממיתת אביה וכו'. כדפרשת רבין משמיה דר' יוסי בן חנינא התם דף נ"א ע"א כפירושא דמילתיה דר"א ומיתוקמא כרבנן:

בכלל

שנויי נוסחאות (פ"ב) אותו בנ"ו אותה. (שורה אחרונה) והיא בנ"ו וה"א.

גליון אפרים

ר"ש דריש מה בת כהן שהחמירה התורה בארוסה שתהא בשריפה לא הקילה בנשואה שתהא בסקילה (דהא סבירא ליה כל שם בת כהן בשריפה) בת ישראל שהקילה תורה בארוסה שתהא בסקילה אינו דין שנקל עליה בנשואה שתהא בהריגה (כלומר אם הרג חמור מחנק היה בדין שתהא נשואה בהריגה דנחית חד דרגא מארוסה לנשואה דהא בבת כהן שהחמירה תורה שיהיו ארוסה ונשואה שוין בשריפה וגבי דבבת ישראל הקילה תורה בארוסה בסקילה דיינו שנשואה תהא נחית חד דרגא מארוסה ותהיה בהרג אי חנק קל מהרג, א"ו שחנק חמיר מהרג ונחית חד דרגא מארוסה לנשואה בבת ישראל מסקילה לחנק ורבנן דרשין מה אם בת כהן שהחמירה התורה בארוסה שתהא בסקילה הקילה בנשואיה שתהא בשריפה בת ישראל שהקילה התורה בנשואיה שתהא בחניקה אינו דין שנקל עליה בנשואיה שתהא בהרג (כצ"ל. רבנן סברי דנשואה יצאה לשריפה ולא ארוסה והקילה התורה בבת כהן בנשואה מארוסה ונחית חד דרגא מסקילה לשריפה אם כן רצון התורה להקל בנשואה אך מחמת דבת כהן חמירא נחית לה רק חד דרגא וכיון שרצון התורה להקל בנשואה אם היה הרג קל מחנק היה לו להתורה להקל בנשואה בת ישראל להרג. ועוד דכהן גדול מלוי ולוי מישראל ואם הקילה התורה בנשואה בת כהן מארוסה בחד דרגא מסקילה לשריפה היה לו להקל בנשואה בת ישראל בשתי דרגות מבת כהן ותהיה בהרג אי הרג קיל מחנק א"ו דחנק קיל מהרג). (נועם ירושלמי):

רבי ליעזר אומר עם אביה בשריפה עם חמיה בסקילה. ר' אבהו בשם

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פט"ו מ ל' סנהדרין הל' ג סמ"ג עשין קי"ב

בחנק. רבי אבהו בשם רבי יוסי בן חנינה רבנין דרשין אנשי עיר הנדחת בכלל עובדי עכו"ם היו בסקילה יצאו לידון בקלה שבמיתות בשריפה. לא דייך שאת מוציאה לידון בקלה שבמיתות בשריפה אלא שאת מוציאן בקלה שבמיתות בחניקה. רבי שמעון דרש נביא השקר בכלל עובדי עכו"ם היה בשריפ' יצא לידון בקלה שבמיתו' בסקילה לא דייך שאת מוציא לידון בסקילה אלא שאת רוצה להוציאן בקלה שבמיתות בהריגה. רבי שמואל בר סוסרטאי בשם ר' אבהו מחלף רבנן דרשין נביא השקר בכלל עובדי עכו"ם היה בסקילה יצא לידון בקלה שבמיתות בשריפה לא דייך שאת מוציאו בשריפה אלא שאת מוציאו לידון בקלה שבמיתות בחניקה. רבי שמעון דרש אנשי עיר הנדחת בכלל עובדי עכו"ם היו בשריפה יצאו לידון בקלה שבמיתות בסקילה לא דייך אלא שאת מוציאן לידון בקלה שבמיתות בהריגה:

הלכה ב מתני' מצות [א] הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכבותיו

ונותנין סודרין קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שהוא פותח את פיו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו והיא יורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו רבי יהודה אומר אף הוא אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה אלא פותחין את פיו *בצבת שלא בטובתו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו והיא יורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו אמר רבי ליעזר בי רבי צדוק מעשה בבת כהן שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו מפני שלא היה בית דין שבאותה שעה בקי: **גמ'** ויתן קשה בפני עצמו. אמר שלא ימות שכן מצאנו שבשעה שסתם חזקיהו את מוצא מימי גיחון העליון במנים דקים סתמן. ר' קריספא בשם רבי יוחנן בפתילה של בעץ היא מתניתא. [ב] מהו בפתילה של בעץ רבנין דקיסרין אמרין אבר וקסטיטירון מעורבין. אמר רבי יוסי בי רבי בון אתיא כמאן דמר מדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ברם כמאן דמר יורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו בפתילה של נפט היא מתניתא. *תני

קודם

בחנק. ובסוף מכילתין הכא גרים כיולא בכן בחנק הוא וכן בחנק כלומר ד'קא במקום שהבועל הוא כיולא בכן באותו מיתה שהיא נתחייבה נתחייב גם הוא אם לסקילה אם לשריפה בכה"ג. גם העדים זוממין מקיימין לאותה מיתה אבל אם הוא כיולא בו שהבועל בחנק ואינו באותו מית' שהיא נתחייבה כגון בת כהן גם הזוממין מקדימין למיתתו ולא למיתתה והוא בשריפה והן בחנק. ולגי' הס"ם דסוף מכלתין הוא והן בחנק אבועל ואעדים זוממין קאי וכן לריך לגרוס גם כאן: רבנן דרשי וכו'. טעמייהו בפלוגתא דחנק חמור או סייף חמור מפרש והכי קאמרי רבנן לר"ש לדידך דסבירא לך דחנק חמור מסייף א"כ קשה באנשי עיר הנדחת דאמרה תורה מיתתן בסייף כדכתיב הכה תכה את יושבי העיר ההוא לפי חרב ואמאי הרי הן ככל עובדי עכו"ם שדינן בסקילה: יצאו לידון בקלה שבמיתות בשריפה. כלומר אם כן היה מן הדין לומר שאם מוציאם לדונם במיתה קלה דייך שיצאו לידון בקלה ובשריפה: לא דייך שאת מוציאה לידון בקלה וכו'. וכלומר והשתא אי תימא דחנק חמור מסייף קשה דלא דייך שאתה מוציאן מן הדין הזה וממעט אותן מהקלה מבסקילה והיא שריפה אלא שאתה ממעט ומוציאן גם מהקלה מהשריפה והיא חנק בתמיה דייך שהיה לך לומר שהן בחנק ולא בקלה שבקלות לדידך שהיא בסייף אלא ודאי מדמלינו דנתנה להן התורה סייף ולא חנק ש"מ סייף חמור: ר"ש דרש נביא השקר וכו'. ר"ש משיב להן עד שאתם משיבין מעיר הנדחת אשיב לכם מנביא השקר שדינו בחנק וא"כ אי ס"ד סייף חמיר תיקשי ג"כ הלא בכלל עובדי עכו"ם הוא כדכתיב כי יקום בקרבך נביא וגו' נלכה אחרי אלהים אחרים וגו' ולא דייך שאתה מוציאו משריפה שהיא חמורה והי' בדין שתוציאנו לקלה והיא סקילה ואתה מוציאו מדין הסקילה ועוד תוציאנו גם מהריגה בתמיה הא סייף חמיר לדידכו ומ"ט תדינהו בקלה שבקלות אלא ש"מ חנק חמיר: מחלף. דרשא דרבי שמעון ורבנן ולא דרשי שאת רוצה להוציאן אלא שאת מוציאן באמת קאמרי והלכך מחליף להו דמר דריש מעיר הנדחת ורבנן הוא דמהדרי מנביא שקר ואיפכא קאמרי מדרשה קמייתא: יצאו לידון בקלה שבמיתות בשריפה. כלומר דבדין היה שיצא לידון בקלה מן הסקילה והיא שריפה: לא דייך וכו'. וכלומר מדחזינן דאמרה התורה לידון אותו בחנק ש"מ דרצתה התורה באמת לדונו בקלה שבקלות דאי בקלה מן הסקילה לבד היה לו לדונו בשריפה אלא ודאי דרצתה התורה דוקא בקלה שבכולן ואי ס"ד חנק חמור מסייף היה לו לדונו בקלה שהיא בסייף אלא שמע מינה סייף חמיר: ור' שמעון הוא דדרש מעיר הנדחת כמי כה"ג: היו בשריפה. כלומר בדין היה שיהיו בשריפה כדלעיל: יצאו לידון בקלה וכו'. בדין היה כך שיהיו נידונין בסקילה וכלומר דמדחזינן דלותה התורה לדונן בסייף ואי ס"ד דלא הקפידה התורה אלא בקלה מן היותר חמורה א"כ היה לדונם בסקילה שהיא קלה מן השריפה אלא ודאי שרצתה התורה לדונם בקלה שבכולן וכיון שכן ע"כ לא דייך אלא שאתה אומר שתוציאן לידון בקלה מכולן והוא הריגה וש"מ חנק חמיר: היו משקעין אותו. שלא יתהפך אנה ואנה ותפול הפתילה על בשרו: קשה לתוך הרכה. קשה מבפנים לחנוק ורכה מבחוץ להגן על בשרו בשעת חנקו כדמפרש בגמרא שאם בקשה לחוד ימות בשעת חניקה: את הפתילה. פתילה של אבר ומתיך לתוך פיו: וחומרת. מלשון חמרמרו מעי כוולת. ושריפת נשמה וגוף קיים ילפינן שריפה שריפה מבני אהרן שנאמר בהו יבכו את השריפה ולא נשרפו גופתם דוישאו בכותנותם כתיב והכא נמי מתקיימת מצות שריפה אע"פ שאינו נשרף אלא בני מעיו בלבד והכי עדיף טפי דכתיב ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה: אף הוא אם מת בידם. כלומר אם מת בידם על ידי חניקתם קודם זריקת הפתילה לא היו מקיימים מצות שריפה לפיכך לא היו חונקין אותו אלא פותחין את פיו בצבת ואין הלכה כר' יהודה: מפני שלא היה ב"ד שבאותו שעה בקי. לדוקין היו שאין להם ג"ס אלא קרא כמשמעו: **גמ'** ויתן קשה בפני עצמו. ולמה הוצרכו לכורכו בתוך סודר רכה: אמרי שלא ימות. מחמת הקשה בשעת החניקה ולא יקיימו מצות שריפה: שכן מצינו. סמך לדבר שכשסתם חזקיהו מימי גיחון העליון כדאמר בפ' מקום שנהגו לא היה סותם בדבר קשה וחזק בתחלה שאין הקשה יכול לעמוד נגד הקשה והמים החזקים אלא שתמן במנים דקין וה"נ כורכין לתוך הרכה שהוא מגין על הקשה שלא יתגבר החניקה וימות תחת ידם: בפתילה של בעץ. בדיל: מהו בפתילה של בעץ. הרי אין הבדיל לבדו ניתך מהר כל כך: אבר וקסטיטרון אבר עם הבדיל מעורבין יחד. את הבדיל ואת העופרת. תרגום ירושלמי ית קסטרא וית אברא: אתיא כמאן דאמר. לאו מ"ד ממש דלא מצינו דפליגי בה ומתני' לתרוייהו קתני אלא כלומר להא דאמר במתני' מדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו שפיר אתיא האי פירושא דפתילה של אבר היתה דשייכא בה זריקה אבל למאי דאמר ומסיים יורדת לתוך מעיו היה לנו לפרש דמתני' בפתילה של נפט מיירי דשייכא שפיר יורדת לתוך מעיו דאלו פתילה של אבר אינה יורדת מהר למטה כל כך ושורפת חכו וגרונו בתחלה:

קודם

פ' תוס' סוטה יט ד"ה ר' יהודה

(לעיל פ"ק הלכה א)

ציון ירושלים

ב מאי פתילה של בעץ רבנן דקסרי אמרין אבר וקסטיטירון מעורבין עי' בו"ת זקיני הגאון בעל שער אפרים סי' מח מ"ש בזה:

מראה הפנים

בכלל עובדי עכו"ם היה בשריפה. לאו דס"ל לר"ש דעכו"ם בשריפה דלא מלינו לר"ש דפליג בהא ובפ' הנשרפין אמרו לו לר"ש אילו לא היתה סקילה חמורה לא ניתן למגדף ועובד עכו"ם ופתיק ר"ש אלא דס"ק בכלל עובדי עכו"ם היה וכדין היה שיהו בשריפה שהיא החמור' שבמיתות ואם אפילו יצא לידון בקל' אכתי כדין היה שידונו אותו עכ"פ בסקילה ולא דייך לזה שאתה מוציאו וממעטו מלידון בסקילה אלא שאת רוצה עוד להוציאו ולמעטו יותר וגם לדונו בקלה שבמיתות והפי' מלדונו בהריגה אתה מוציאו בתמיה הא לדידכו מיתת הריגה אחר מיתת שרפה היא והי לך לדונו עכ"פ בהריגה אלא ע"כ דבאמת חנק חמור הוא. ולר' שמואל בשם ר' אבהו הכל בניתותא מיתפכא ואיפכא שמיעא ליה ומהפך דרשותייהו וכולה כדפרישית בפנים. וכל חד וחד לשיטתיה אזיל דלר"ש שריפה חמורה ודורש והולך לשיטתו על חנק שהוא חמור מסייף ולרבנן סקילה חמורה ודרשי לשיטתם על סייף דהוי חמור מחנק. ובבבלי לא נחתי למידרש כי האי:

שנויי נוסחאות (ב"ח) מוציא בד"ו מוציאן. (סכ"ע) ליעזר בד"ו לעזר. (סנ"ג) מצאנו בד"ו מצינו. (סנ"ז) וקסטיטירון בסני"כ וקסינסטיר וכו'. (ס"מ) את בסני"כ ליתא.

גליון אפרים

ר' יסי בן חנינה כל מיתה שהיא למטה ממיתת אביה בשריפה כעס אביה (כמו שזינתה עם אביה ועם חמיה (אם זנתה עם חמיה) בסקילה אולי כן צריך להיות. וכרבנן דסקילה חמורה ונשואה יצאה לשריפה וכשזנתה עם חמיה בסקילה. ועיין בבבלי:

רבי אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה רבנן דרשו אנשי עיר הנדחת בכלל עובדי עבודה זרה היו בסקילה יצאו לידון בקלה שבמיתות בהרג לא דייך שאתה מוציאן בקלה שבמיתות בחנק אלא שאת מוציאן בקלה שבמיתות בהרג (כצ"ל אם אתה אומר שהרג קיל מחנק איך הוציאן הכתוב לקלה שבקלות להרג א"ו דהרג חמור מחנק) ר"ש דריש נביא השקר בכלל עובדין ע"ז היה בסקילה לא דייך שאי אתה מוצאו לידון בסקילה אלא שאתה רוצה לידון בקלה שבמיתות בחנק. (כצ"ל דלר"ש נביא שהדיח בחנק. כדאיתא בבבלי ס"ו ע"א בברייתא ובמ"מ). ר"ש סוסרטאי בשם ר"א מחליף רבנן דרשין נביא השקר בכלל עובדי עבודה זרה היה בסקילה יצא לידון בקלה שבמיתות בחנק (כיון דחזינן דהתורה רצתה להקל בנביא מסתמא הקילה עליו שיהא בקלה מכל המיתות ואם כן חנק קיל מהרג) ר"ש דריש אנשי עיר הנדחת בכלל עובדי עבודה זרה בסקילה יצאו לידון בקלה שבמיתות בהרג (אם כן אמאי העמידה התורה על הרג כיון שרצתה להקל א"ו דהרג קיל מכולם) לא דייך אלא שאתה מוציאם לדין בקלה שבמיתות בהריגה (כצ"ל. ורבנן דר"ש דאמרי דנביא השקר בחנק לדברי ר"ש קאמרי אבל הם סבירא להו בסקילה). (נועם ירושלמי);

קודם לארבעים שנה וכו'. גרסינן לה בפ"ק הלכה א' וביומי שמעון בן שטח ביטלו דיני ממונות גרסינן וע"ש: ואין עדות לתינוק. כדמסיק דבאותו שעה בן עשר שנים היה: כד הוה מהלך וכו'. איידי דקאמר כמה היה באותו שעה שראה מסיים כמה היה בשעה שהלך עם רבו: ותני כן. שהיה מהלך עם רבו ביחד ובזמן שנתגדל ודן לפני חכמים היה:

הלכה ג מתני'. סדן. עץ עבה תקוע בארץ כמות של נפחים: אין מיתה מנוולת מזו. ובגמרא מפרש מאי דהדר להו ר' יהודה והלכה כחכמים:

גמ' מודה ר' יהודה שאין מיתה מנוולת מזו. אלא דטעמיה דחוקת העובד כוכבים היא ואמרה תורה ובחוקותיהם לא תלכו וטעמייהו דרבנן דלאו מינייהו גמרינן אלא דסייף באורייתא כתיבא כדדריש בריש פרקין נאמר כאן נקימה וכו' וכדלקמן: ותני כן. אמילתייהו דרבנן קאי דחרב באורייתא כתיבא: יטלינו מבין האגפיים. מבין כתיפיו: הבער' הבער' עריפ' עריפה. כלומר לענין זה מדנו ג"ש מעגלה ערופה מה הבערה שנאמר שם במול עורף הוא דכתיבא בה עריפה אף כאן מול העורף ולא מבין האגפיים והיינו מן הצואר כדאמרינן בחולין מול הרואה את העורף: עריפה עריפה. כלומר והתם מנלן דמול העורף הוא גמרינן עריפה עריפה מחטאת העוף דכתיב בה ומלק את ראשו ממול ערפו מה להלן התזת הראש וכו' והדר גמרינן הבערה הבערה:

הלכה ד מתני' ונותנין סודרין קשה לתוך הרכה. שלא לנוולו אם היו חונקין אותו בקשה לבד:

גמ' חנק לית משכח. בהדיא בתורה אמרת וכו' כדלעיל בהלכה א': לא מפני שהיא קלה. ר' יונתן כר"ש סבירא לי' דחנק חמור מסייף ולא מפני שהיא קלה מכולן קאמר אלא כל מקום שאמרו חנק היינו טעמא מפני שכל מיתה סתם אי אתה רשאי למשוך ולהחמיר במיתות החמורות והן שריפה סקילה אלא להקל

ודייך שתקל ותתלה אותו במיתת חנק ולא בסייף הקלה מכולן: תמן את אומר. משנה פ"ג דזבים מפסילין בחבלים הזב עם הטהור יכולין להיות יחדיו גודלין בחבלים ואפילו שניהם מגד אחד וחכמים אומרים עד שיהיה זה מושך הילך וזה מושך הילך זה עומד למזרח ומושך אליו וזה עומד למערב ומושך אליו דבכה"ג אינס נשענין זה על זה: וכא את אומר זה מושך אללו. ואמאי שני תנא בלישניה והוה ליה למינקט ה"נ זה מושך הילך וזה מושך הילך: א"ל תמן. שפיר שייכא לישנא דהילך דזה עומד מלפניו וזה מלאחריו כדפרישית אבל הכא מגדו הן עומדין ושייכא שפיר לישנ' דאללו זה מושך לגד זה וזה מושך לגד זה:

הלכה ה מתני'. אלו הן הנסקלין. אית מינייהו דכתיב בהו סקילה בהדי' והנך דלא כתיבא בהו סקיל' כתיב בהו דמיהם בם וכל מקום שנאמר דמיו בו דמיהם בם אינו אלא סקילה דילפינן מאוב וידעוני דכתיב באבן ירגמו אותם דמיהם בם: והנותן מזרעו למולך. קסבר האי הנא מולך לאו ע"ז הוא אלא חק עכו"ם בעלמא הוא מדתני ע"ז ותני מולך: והמקלל אביו ואמו. חמור ממכה הוא משום דאיכא הרתי קלון אביו ואמו ומוליא שם שמים לבטלה דהא תנן אינו חייב עד שיקללם בשם: והמסית. את היחידים: והמדיח. עיר הנדחת: והמכשף. דכתיב מכשפה לא תחיה וסמך ליה כל שוכב עם בהמה מות יומת מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשף בסקילה:

גמ' לכן צריכה בהעלם אחד. לאו הכא קאי אלא על מתני' דריש כריתות דקתני התם להני דחשיב להו במתני' הבא על האם ועל אשת אב וכו' ומפרש לה אגב למתני' דהתם והדר מהדר למתני' דהכא כדרך ש"ס הזה: בהעלם אחד. הא דמני התם לשלשים ושש כריתות בתורה להכי אתא מגייתא לאשמועינן שאם עשאן כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת: אבל בשני העלמות שכן אפי' באשה אחת בא

תורה אור

קודם לארבעים שנה עד שלא חרב בית המקדש ניטלו דיני נפשות מישראל. בימי רבי שמעון בן יוחי ניטלו דיני ממונות מישראל אמר רבי שמעון בן יוחי בריך רחמנא דלי נא חכים מידון. *אמר רבי לעזר בי ר' צדוק תינוק הייתי ורוכב על כתיפו דאבא וראיתי בת כהן שזינת והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה. אמרו לו תינוק היית ואין עדות לתינוק. כד חמא דא מילתא לא היה פחות מבן עשר שנין. כד היה מהלך עם רבו לא הוה פחות מן תלתין שנין דלית אורחא דגברא רבא מהלך עם בר נש פחות מתלתין שנין. ותני' כן אמר רבי מעשה שהייתי אני בא ור' לעזר בי ר' צדוק מבית שיריון ואכלנו תאנים וענבים עראי חוץ לסוכה:

הלכה ג מתני' [א] מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה רבי יהודה אומר ניוול הוא זה אלא מניח את ראשו על הסדן וקוצץ אותו בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו:

גמ' מודה ר' יהודה שאין מיתה מנוולת מזו אלא שאמרה תורה *°ובחוקותיהם לא תלכו א"ר יוחנן ותני כן °ירצח הרוצח במה שרצח יכול אם הרגו בסייף יהרגנו בסייף במקל יהרגנו במקל נאמר כאן *נקימה ונאמר להלן °והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית מה נקימה שנאמר להלן בחרב אף נקימה שנאמר כאן מיתה בחרב. יכול יטילינו מבין האגפיים נאמר כאן °ובערת הרע מקרבך ונאמר להלן °ואתה תבער הדם הנקי מקרבך הבערה הבערה עריפה עריפה מה הבערה שנאמר להלן מול העורף אף כאן מול העורף מה עריפה שנאמר להלן התזת הראש אף כאן התזת הראש:

הלכה ד מתני' [ב] מצות הנחנקין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודרין קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאה: **גמ'** *חנק לית משכח. אמרת הרי זו מיתה בתורה וכל מיתה *שנאמר בתורה סתם אין את רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה דברי רבי יאשיה. אמר לו רבי יונתן לא מפני שהיא קלה אלא שנאמרה סתם וכל מיתה שנאמרה סתם אי אתה רשאי להחמיר עליה אלא להקל עליה. תלו אותו בחנק אמרת סדר חנק כך הוא זה מושך אצלו וזה מושך אצלו. כהנא בעא קומי רב תמן את מר *זה מושך [ג] הילך וזה מושך הילך וכא את מר זה מושך אצלו וזה מושך אצלו אמר ליה תמן זה מלפניו וזה מלאחריו ברם הכא דין מן דין סיטרא ודין מן דין סיטרא:

הלכה ה מתני' אילו [ד] הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת אב ועל הכלה והבא על הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה עליה את הבהמה [ה] והמגדף והעובד עכו"ם [ו] והנותן מזרעו למולך ובעל [ז] אוב וידעוני [ח] והמחלל את השבת [ט] והמקלל אביו ואמו והבא [י] על נערה מאורס' [כ] והמסית [ל] והמדיח [מ] והמכשף ובן [נ] סורר ומורה: **גמ'** לכן צריכה בהעלם אחד אבל בשני העלימות שכן אפי' באשה אחת בא

מראה הפנים

יאין עדות לתינוק. בבבלי משני דלא תיקשי אמתני' דאהדרו ליה תשובה אחרת אלא דתרי מעשים הוו ועל מעשה שהעיד שראה כשגדלו אמרו לו מפני שלא היה ב"ד שבאותה שעה בקי

לא מפני שהיא קלה וכו' ובהגהות ספרא מלאתי בריית' זו בגי' נכונה וה"ג שם בפי' קדושים ר' יונתן אומר לא מפני שהיא קלה אלא מפני שנאמרה סתם וכל מיתה שנאמרה סתם אינה אלא חנק ע"כ וה"ג בבבלי דף נ"ב ע"כ. ומתפרשין דברי ר' יונתן יותר בפשיטות וכר"ש סבירא ליה:

לכן צריכה בהעלם אחת. כדפרישית דהתם קאי וכדאמר ר' יוחנן בריש כריתות מגינא למה לי שאם עשאן כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת ולא מלינן לאוקמי הא דקאמר הכא שכן אפילו באשה אחת וכו' כהאי דר' אליעזר בכריתות דף ט"ו ע"א דקסבר שכי בא עליה וחזר ובא עליה חייב על כל אחת ואחת אפי' בהעלם אחת דלסתת הסוגיא לא אתיא הכא אליבא דר"א והעיקר כדפרישית בפנים ומבואר מסוגיא דהכא דלא אמרינן חילוק חטאות אלא בשמות מחולקין או בגופין מחולקין אפי' בהעלם אחת וכן שעלמות מחלקות אפי' בגוף ה' ובשם א' כמבואר מש"ס דהתם לפי שמסקנא ועיין בדיבור דלקמן: רבי

שינויי נוסחאות (ס"ה) אמר בספרי"כ תני. (ס"ע) היה וכו' מבן עשר בספרי"כ הוה וכו' מעשר. (ס"י) היה פחות בד"ו היה פחות כד היה מהלך עם רבו בספרי"כ כד הוה מהלך עם רבי וכן בד"ו. (כ"ג) ותני כן ובספרי"כ ותמן. (ס"מ) בקופיץ בד"ו בקופיץ. (סכ"ב) ירצח הרוצח במקרא „ירצח את הרוצח". (סכ"ד) להלן והבאתי בספרי"כ לחלן וכו' והבאתי (במקום שנקודות היה בל ספק „נקימה". (סכ"ו) שנאמר בד"ו של. (סכ"ז) יטילינו וכו' האגפיים ובספרי"כ יטלנו וכו' הגפיים. (ס"ל) שנאמר בד"ו של. (סל"א) מרי עריפה ובספרי"כ ומה עריפה. שנאמר בד"ו של. (סל"ב) הראש אף ובספרי"כ ראש אף. (סל"ח) שנאמר בתורה ובספרי"כ שאמר בה. (סמ"א) שנאמר בד"ו שנאמ"ה. (סמ"ג) תלו ובספרי"כ ות"וי. (סמ"ה) כהנא בעא ובספרי"כ בהנה בעה. (סמ"ח) מלאחריו ברם הכא ובספרי"כ מאחריו ברם מן הכה. (סוכה מתרוגה) בהעלם ובספרי"כ בעלם (וכן לקמן).

גליון אפרים

לכן צריכה בהעלם אחד (קאי על המשנה דכריתות ט"ו ע"א אמר ר"ע שאלתי את ר"ג ור"י כו' הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו חייב אחת על כולן או חייב על כל אחת ואחת אמרו לו לא שמענו אבל שמענו הבא על חמשה נשים נידות בהעלם אחד שהוא חייב על כל אחת ואחת ורואין אנו שהדברים ק"ו) אבל בשני העלמות כו' בא עליה וחזר ובא עליה בהעלם אחר (כצ"ל) חייב על כל אחת ואחת. ר"ש בריה דר"ה בן פזי כו' מתניתא באשה אחת שיש לה שמות הרבה אבל אם היו נשים הרבה בהעלם אחד כשעלימות הרבה בהעלם אחד הוא (כצ"ל וכדאמרינן בבבלי שם היכי דמי אילימא כדקתני מאי תיבעי ליה הרי שמות מוחלקין הרי גופין מוחלקין כו') אמר ליה לכן צריכה בהעלם אחד דאיתפלגין כו' שלא תאמר יעשו נשים הרבה כהעלימות הרבה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת כצ"ל: (נועם ירושלמי):

מסורת הש"ס

כריתות טו

(שבת ס"ז)

תורה אור

בא עליה וחזר ובא עליה בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. ר' שמעון בריה דרבי הלל בן פזי בעא קומי ר' הלל בר פזי מתניתא באשה אחת שיש לה שמות הרבה אבל אם היו נשים הרבה והעלימות הרבה בהעלם אחד הוא אמר ליה לכן צריכה בהעלם אחד. דאיתפלגון הוא *בהעלם אחד והיא בחמשה העלימות רבי יוחנן אמר הוא מביא קרבן אחד והיא מביאה חמשה [a]קרבנות רבי שמעון בן לקיש אמר כשם שאינו מביא אלא קרבן אחד כך אינה מביאה אלא קרבן אחד שלא תאמר יעשו נשים הרבה והעלימות הרבה בהעלם אחד איני חייב אלא אחת לפום כן צריך מימר חייב על כל אחת ואחת. *א"ר בון בר חייה תני רבי
ויקרא יט
ישמעאל כן °לא תנחשו ולא תעוננו והלא הניחוש והעינון בכלל היו ויצאו מן הכלל לחלוק על הכלל כלל בהיכרת ופרט בהיכרת. מילתיה דרבי יוחנן אמרה כלל ופרט הוא דמר ר' אבהו בשם
שם יח
רבי יוחנן °כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו וגו' והלא אחותו בכלל היית ויצאת מן הכלל לחלוק על הכלל. התיב ר' לעזר
שם
והכתיב °ערות אחות אמך וערות אחות אביך לא תגלה אמר ליה לצורך יצאת לידון בערייה.
והכתיב

פני משה

בא עליה וחזר ובא עליה חייב על כל א' וא' גרסינן. ול"ג בהעלם אחת וכלומר דאלו בשני העלמות אפי' בערוה אחת משכחת לה חלוקי חטאות דהעלמו' מחלקין אפי' בגוף אחד. ולגי' הספר יש לפרש דה"ק דאלו בשני העלמות אפי' בגוף אחד הוי כמו בגופות מחולקי' בהעלם אחת דחייב על כל אחת ואחת ועיקרא דמילת' דקמ"ל במתני' דכריתות דגופין מחולקין וכן שמות מחולקין מחלקין לחטאות אפי' בהעלם אחת וכדלקמן: מתניתא באשה אחת שיש לה שמות הרבה. כלומר ממתניתין דהכא לא שמעינן אלא דשמות מחולקין מחלקין לחטאות כדקתני הבא על האם חייב עליה משום אם ומשום אשת אב: אבל אם היו נשים הרבה והעלימות הרבה בהעלם אחד הוא. כלומר אלא הא דמיבעי' לי דאם יש כאן גופין מחולקין והן שם אחד כגון חמש נשים נידות וכן להעלמות מחולקות באשה אחת אם כמו בהעלם אחד הוא ואינן מחלקין לחטאות או דילמא מחלקין כמו דשמות מחולקין מחלקין: א"ל לכן צריכה בהעלם אחד. הא עיקרא דמתני' דכריתות דתני מינה להכי הוא דצריכא דאשמועינן אפי' עשאן כולם בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת וש"מ דטעמא דגופין מחולקין מחלקין לחטאות ומנילא שמעינן דהעלמות מחלקות אפי' באשה אחת: דאיתפלגון. וכן שמעינן מפלוגתא דר' יוחנן ור"ל דכ"ע סבירא להו דהעלמות מחולקות מחלקין לחטאות: הוא בהעלם אחד. הבא על הערוה ביאות הרבה והוא לא נודע לו בנתיים אבל היא היתה לה ידיעה בנתיים ועשתה בחמשה העלמות: הוא מביא קרבן אחד. על כל הביאות כיון דבהעלם אחד היו והיא מביאה על כל העלם והעלם דמחלקות הן: כשם שאינו מביא וכו'. דס"ל שניהם שוין בחילוק העלמות בעינן ועכ"פ שמעינן דתרוייהו ס"ל דהעלמות מחלקין: שלא תאמר. אסוקי מילתא דר' הילל בן פזי הוא דקאמר לכן צריכה מתני' דכריתות שלא תאמר יעשו גופין מחולקין משם אחד ובהעלם אחת או העלמות הרבה בגוף אחד כמו בהעלם אחד בגוף ושם אחד ואינו חייב אלא אחת לפום כן צריך מימר מתני' דהתם למיכלא לאשמועינן דחייב על כל אחת ואחת: תני ר' ישמעאל כן. הך מילתא גרסינן לה בשבת בפ' כלל גדול והתם קאי דלעיל מינה קאמר דבר אחד שיצא מן הכלל לצורך אינו חולקו אם יצא מן הכלל לאיזה צורך דבר ללמוד לא יצא לחלקו ושלא לצורך חולק אם לא ללמוד איזה דבר לחלק הוא דיצא. שני דברים שיצאו מן הכלל אינן חולקין. אין מלמדין על הכלל לחלק דהוי שני כתובים ואין מלמדין. וכר' ישמעאל חולקין ולר' ישמעאל ס"ל דאף הן חולקין ועלה מייתי הא דתני ר' ישמעאל ואגב דלקמן דדריש לחלק בעריות מייתי לה הכא: והלא הניחוש והעינון בכלל. מכשפים היו ולמה יצאו מן הכלל: לחלוק על הכלל. ללמד חילוקי לאוין על הכלל כולו ולחייב על כל אחת ואחת בפני עצמו כדחשיב קוסם קסמים וגו': כלל בהיכרת ופרט בהיכרת מקום שנאמר כרת על הכלל ויצא דבר אחד בפרט ונאמר בו כרת כגון בפרשת עריות דכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות וגו' ופרט לך הכתוב באחותו דכתיב בפ' קדושים ואיש אשר יקח את אחותו וגו' ונכרתו לעיני בני עמם ופליגי בהאי מילתא לקמיה: מילתיה דר' יוחנן אמרה כלל ופרט הוא. שמעינו בשם ר' יוחנן דאמר דכל כי האי גוונא כלל ופרט הוא ולאו דאמרינן אין בכלל אלא במה שבפרט דהאי דרשה לא שייכא הכא ועוד דלאו כלל ופרט הסמוכין הן אלא כעין מידה דילא מן הכלל דרשינן דהפרט יצא ללמד על הכלל כולו ולחלק דמה אחותו חייבין עליה כרת בפני עצמה אף כל העריות כלן אם עשאן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת: והכתיב ערות אחות אמך וגו'. ולמה יצא זה הלא כבר נאמר בפרשת עריות: לידון בערייה. ללמד שחייב בהערלה כדכתיב התם כי את שארו הערה וגו':
והכתיב

רידב"ז

כלל בהיכרת ופרט כו' הגי' מדויקת במס' שבת יותר וה"פ כלל בהיכרת ופרט בהיכרת אם יצאו ללמד על הכלל לחלוק ג"כ לענין כרת כמו דמחלק גבי לאוין לענין מלקות מילתי' דר"י אמרה כלל ופרט הוא דמר ר"א בשם ר"י כי כל וכו' אחותו בכלל היתה וכו' לחלוק על הכלל פי' לענין כרת. התיב ר"א והכתיב ערות אחות וגו' א"ל לצורך יצאת וכו' א"ל והכתיב וכו' א"ר יוסי דודתו לצורך יצאת למעט את אשת אחיו מאמו פי' ממעט מכרת ומפרש ואזיל נאמר כאן דודתו ונאמר להלן וכו' אף דודתו כאחות אביו מאביו אף אשת אחיו שנאמר כאן ר"ל אבל דודתו באשת אחיו מאביו כמו שמבואר בגליון דיליף אשת אחיו מדודתו ודודתו יליף מדודו או בן דודו. ע"ז פריך על כדון כר"ע ר"ל דלר"ע ס"ל דיליף למד מן המלמד כמס' קידושין בירושלמי בפ"ק הלכה ב' וכמס' ערלה פ"ה אבל לר' ישמעאל דלא יליף למד מלמד וכיון דדודתו גופי' יליף מדודו דגאולה לפ"ז לא ילפינן שוב אשת אחיו מדודתו וכה"ג איתא בירושלמי כמה פעמים ומשני דלר' ישמעאל איכא ילפותא אחריתי דתנא דבר"י נאמר כאן כו' והשתא פריך על ר"א דמקשה על ר' יוחנן מכמה פסוקים הא ר"י מקשה לה מנן תיתי לי' וגרסינן הא ר' יוחנן כדאיתא מפירש במס' סנהדרין וכ"כ הפ"מ ז"ל והפי' הוא דהא דר' יוחנן מקשה לה ר"א א"כ מנן תיתי' לי' לר"א דפרט מחלק כריתות ומשני דמלינו דר"א יליף לה ממקום אחר כדמסיק ר' אבוה ר' אלעזר בשם ר"ח שני לאוין וכרת אחת לאוין חולקין כריתות דמחייב על כל לאו כרת. מ"ט על בשר וגו' וכתיב איש אשר וגו' הרי יש כאן שני לאוין כו' לאוין מחלקין כריתות א"כ שמעינן לי' לר"א דיליף מפורש ממקום אחר ופריך מה עביד לה ר' יוחנן לפ"ז דלמה באנות צריך למילף מאחותו הא ממקום שיליף ר"א שפיר שמעינן דמחלק כריתות ומשני באכנסים הכתוב מדבר והאחותו ללמד על כל הנשים לענין כריתות. ופריך ולית לי' לר"א כן ואמאי מקשה ומשני אית לי' לא תקרבו וכו' ומה עביד לה ר"י וכו' ועוד מן הדא דיש ילפותא ממקום אחר ותיתי לי' לר"א דמקשה על ר"י יש לו ילפותא ממקום אחר כלל בעשה ופרט בלא תעשה כו' ומ"ט דר"א ושבתה הארץ כלל שדך לא תזרע פרט וכו' הזריעה והזמור בכלל הי' ולמה יצאו להקיש עליהן כו' ונמצא דאף החרישה היא בלא תעשה דסבירא ליה לר"א דדנין בה לדבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל ור"י דפליג דס"ל דלא דנין אותו לדבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כלמפרש וכמו דמסיק שנייא היא שכלל בעשה ופרט בלא תעשה ולא שייך בה הך מידה דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל וכו' ללמד על הכלל. ואכתי מספקא לן אליבא דר"י אם דנין בזה בכלל בעשה ופרט בלא תעשה במדה דכלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ואין שום חיוב על העבודות הארץ בשביעית זולת זריעה וזמירה או דכמו דבמדה זו דדבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד אין דנין כמו כן כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט גם כן אין דנין [עיי' בהר"ש ז"ל במס' שביעית בפ"ק] ולקמן אמר רבי אלעזר ועשה מלמד על לא תעשה לא גרסינן לה במס' כלאים פ"ח עיי"ש. ולפי הגירסא שלפנינו ע"כ דה"ג ועשה מלמד על לא תעשה ולא תעשה מלמד על עשה. על דעתיה דר"א ניחא פי' דניחא לן בלא שום ספק דע"כ מותר לחפור בורות שיחין ומערות דהא יצא מן הכלל מלמד דווקא דבר שהוא מהני לעבודת הארץ אבל על דעתיה דר"י מיבעיא לן מהו לחפור בורות שיחין ומערות דהא העשה דושבתה הארץ הוא מילתא באפי נפשי' וכל השבתה בכלל וכשם שאין מלמד לענין איסור כן נמי לענין היתר או דילמא דאעפ"כ ס"ל לר"י דע"כ כוונת הכתוב דושבתה דווקא דבר שהוא מועיל לעבודת הארץ.
ומה

עין משפט נר מצוה

יט
א מיי' פ"ה משגגות הל' ב

מראה הפנים

רבי שמעון בריה דר' הלל בן פזי בעא וכו'. האי ספיקא דמספקא ליה בענין העלמות רבות הוי כעין דגרסי' בפ"ג דכריתות ד' י"ב ע"ב על המתני' אכל חלב וחלב בהעלם א' אינו חייב אלא אחת ואמרי' שם ואיכא דמקשי ליה הכי טעמא דהעלם אחת הא בשתי העלמות חייב שתים אמאי שם חלב אחד הוא א"ל אביי העלמות מחלקין והיינו דמספק' ליה לר"ש כאיכא דמקשי ופשיט ליה אבוה כדאביי וממתני' דכריתות ש"מ לפה מדקתני לאשמעינן דמחולקין הן לחטאות אפי' עשאן בהעלם אחת א"כ ממילא שמעינן דהעלמות מחלקות אפי' בגוף אחד ושם אחד. והא דפשיט ליה ממתני' דאמרינן נמי דגופין מחלקין ולא תיקשי דילמא טעמא דמתני' דהתם משום דשמות מחולקות הן דהא ליתא דכבר שמעינן ממתני' דהכא דשמות מחלקין הן ותאי אתא לאשמעינן מתני' דכריתות אי לאו משום האי טעמא דגופין מחלקין הן והיינו נמי טעמא דלא פשיט ליה ממה דקתני בהדיא במתני' בפ"ג דכריתות דף ט"ו אבל שמעו כבא על חמש נשיו נדות בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת משום דגופין מחולקין הן דהיכא למימר דר"ג ור' יהושע דפליגו התם בפשיטות כן אבל שמעו וכו' ג"כ על מתני' דרים כריתות דקתני מיירא הוא דקאי דשמעו לומר כן כמשנתם כמו שהגה לפנינו ועוד דממתני' דרים כריתות תרתי שמעינן מינה דגופין מחלקין וכן העלמות מחלקין כדאמרן ולפיכך פשיט ליה מהתם: הוא בהעלם אחד והיא בחמשה העלמות. בפ"ב דכריתות שם תניא בהדיא כוותיה דר' יוחנן הכא הוא אינו חייב אלא אחת והיא חייבת על כל א' וא' וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה משגגות הל' ב':

שלא

שנויי נוסחאות (ס"ז) העלימות וכפי"ל עלימות. (ס"ח) חמשה וכפי"ל שני. (ס"ג) איני בד"ו אינו. (סמ"ו) לחלוק וכפי"ל לחלק. (סכ"א) ערות אחות אמך וערות אחות אביך לא תגלה גד"ו שני כתובים הם. ערות אחות אביך לא תגלה ערות אחות אמך לא תגלה.

עין משפט נר מצוה

כ
א מיי' פ"א מאסורי ביאה הל' י טוש"ע אה"ע סי' כ ס"א בהגה"ה

כא
ב מיי' שם פ"ב הל' ב טוש"ע שם סי' טו ס"ת

כב
ג מיי' פ"א מכלי המקדש הלכה ד ה

ז מסורת הש"ס

תורה אור

והכתיב °ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלתה את ערותה את מקורה הערה והיא גילתה את מקור דמיה אמר ליה לצורך יצאת לידון בערייה שלא תאמר הואיל ואין חייבין עליה אלא משום טומאת ערייה לא נעשה בה את המערה כגומר * לפום כן צריך מימר. והכתיב °ואיש אשר ישכב את דדתו ערות דודו גלה א"ל לצורך יצאת לידון בעריריי. דאמר רבי יודן כל אתר דתימר ערירים *יהיו הווין בלא וולד וכל אתר דתימר ערירים ימותו קוברין את בניהן. אמר ר' יוסי דודתו לצורך יצאת למעט את אשת אחיו מאמו. מה טעמא נאמר כאן דודתו ונאמר להלן °או דודו או בן דודו יגאלנו מה *דודו שנאמר להלן באחי אביו מאביו הכתוב מדבר אף דודתו שנא' כאן באשת אחי ג אביו מאביו הכתוב מדבר. אף אשת אחיו לימדה מדודתו. מה דודתו שנא' להלן באשת אחי אביו מאביו הכתוב מדבר אף אשת אחיו שנאמר כאן באשת אחיו מאביו הכ' מדבר. עד כדון כרבי עקיבה כרבי ישמעאל תני רבי ישמעאל נאמרה כאן אשת אחיו ונאמר להלן °ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא מה *נדה יש לה היתר לאחר איסורה אף אשת אחיו יש לה היתר יצאת אשת אחיו מאמו שאין לה היתר לאחר איסורה. והא ר' יוחנן מקשי לה מנן תיתי ליה. ר' אבהו בשם ר' לעזר בשם ר' הושעיה *שתי לאוין וכרת אחד לאוין ג חולקין את ההכרת. מה טעמא °על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו וכתיב °איש אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו הרי כאן שני לאוין וכרת אחד לאוין חולקין את ההכרת. ועוד מן הדא שמואל בר אבא בעא קומי ר' זעירא ויצאו שלמים ויחלקו על כל הקדשים בטומאה:

ה"ל

פני משה

והכתיב ואיש אשר ישכב את אשה דוה. ולמה יצאת ופרט בה הכתוב הערוה תיפוק ליה מקרא דלעיל ערות אחות אמך דהא אמרת דכה"ג ללמד על הכלל כולו יצא: לידון בעריה. ללמוד גם כן על הערוה שלא תאמר דאין אנו למדין נדה משאר עריות דאין חייבין עליה אלא משום טומאת ערוה ולא דמי להנך ומהו דתימא דלא נעשה בה המערה כגומר קמ"ל: והכתיב ואיש אשר ישכב את דדתו וגו'. וכבר נאמר בפ' עריות דדתך היא: לידון בעריריי. כדכתיב התם חטאם ישאו ערירים ימותו: הווין בלא ולד. שלא יהיה להן ולד כלל: וכל אתר דאת אמר ערירים ימותו. אפילו היה להם קוברין את בניהם ולכך נאמרו שתיהן ללמד מזה על זה: למעט אשת אחיו מאמו. מעריריי: מה דודו שנ' להלן באחי אביו מאביו. דמשפחת האב הם הקרובי' לגאולה: אף אשת אחיו לימדה מדודתו. כלומר מעיקרא ילפינן דודתו מג"ש דבאשת אחי אביו מן האב הכתוב מדבר והדר ילפינן אשת אחיו דכתיב בתרה ואיש אשר יקח את אשת אחיו וגו' דג"כ באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר והלכך ממעטינן אשת אחיו מאמו מעריריי: עד כדון כר"ע. זו דברי ר"ע דלמדין דודתו מג"ש ואשת אחיו מדודתו: כר' ישמעאל. אבל לר' ישמעאל אשכחן דדריש מקרא אחרינא למעוטי אשת אחיו מאמו דכתיב נדה היא כדלקמיה: אף אשת אחיו. דמיירי קרא הכא בגוונא דלפעמים יש לה היתר לאחר איסורה וזהו באשת אחיו מן האב דהם אין לו בנים מותרת להתייבם: והא ר' יוחנן מקשי לה. אמילתי' דר' יוחנן דלעיל קאי דדריש לכך יצאת כרת באחותו לחלק וקאמר הש"ס דלהאי מילתא ר' יוחנן גופיה מקשי עלה הא לא איצטריך וכדמפרש ואזיל מנן תיתי ליה וקאמר דנפקא לן כדאמר ר' אבהו בשם ר' לעזר ולקמיה מתרץ לה: שני לאוין וכרת אחד. מקום שאתה מוצא שיש בו שני לאוין וכרת אחד לאוין חולקין את הכרת ליתן לכל לאו ולאו כרת בפני עצמו ואם עשה שתיהן חלוק חטאות ביניהן כדמפרש ואזיל לקראי דמפטם וסך בשמן המשחה: לאוין חולקין את הכרת. וחסר כאן עד ועוד מן הדא וה"ג בפ' כלל גדול בהריה מה עבד לה ר' יוחנן. כלומר דהשתא מאי מתרץ לה ר' יוחנן למה לי כרת באחותו לחלק הרי יש בעריות חילוקי לאוין וכל מקום שיש חלוקי לאוין אפי' אין כאן אלא כרת אחת חלוק חטאת ביניהן. ומשני התם באנסים הכתוב מדבר ובאת אחותו ללמד על כל הנשים. אי מהאי קרא לא הוי ידעינן כרת אלא על האנסים ויצאת כרת באחותו ללמד אף על הנשים לחלק. והדר פריך ולית לר' אלעזר כן. ללמד על הנשים. אית לי' לא תקרבו אחד האיש ואחד האשה במשמע ומה עבד לה ר' יוחנן פתר לה ואינו מחוור ועוד מן הדא שמואל בר אבא וכו' כדהכא. וכלומר פתר לה ותירץ להאי קרא אבל אינו מחוור ובלאו הכי עוד קשה לדברי רבי יוחנן דאמר יצאת כרת באחותו לחלק א"כ קשיא כדבעא שמואל בר אבא: ויצאו שלמים ויחלקו על כל הקדשים בטומאה. דבשלמים כתיב בפ' צו והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה וגו' והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו וכתיב בפ' אמור אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו ונכרתה וגו' ודרשינן האי אשר יקרב אשר יאכל הוא דאי לנגיעה לא מצינו כרת בנגיעה ולמה נאמר אשר יקרב לומר שאין חייבין עליו משום טומאה עד אשר יוכשר ליקרב וממעטינן מיהת דילאו שלמים ללמוד ואמאי לא נדרוש ה"נ כן, דילאו שלמים ללמדן לחלק על כל הקדשים שאם אכלן בטומאה בשוגג לחייב על כל אחת ואחת ואנן לא תנן הכי כדלקמן:

א"ע

רידב"ז

ומה שנדפס ר"י במקום ר"א. טעות דמוכח הוא וכן הגי' המהרא"פ ז"ל במס' כלאים פ"ח אמר רבי בא קרטיגנ"ה טעמי' דר"י שם שנים תזרע ולא בשביעית וכו' תזמור ולא בשביעית כל ל"ת שהיא בא מכח עשה היא פי' דלפיכך ס"ל דלא כר"א דלא הוי דבר שהי' בכלל כדאמר ר"א הזרע והזמיר בכלל היתה ולמה יצאו ו"א דהזרע והזמיר לא הי' בכלל העשה דושבתה הארץ אלא דכתובים הם בעשה אחרת קודם שש שנים תזרע וגו' והשתא מיבעיא ועובר בעשה [ובמס' כלאים בדפוס זיטאמיר ובדפוסין הראשונים נקוד קודם והוא עובר בגמ' להראות דהיא מילתא אחריתי] פי' אליבא דר"י דס"ל דלא הוי דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל אם דנין במדה דכלל יפרט דאין בכלל אלא מה שבפרט. ועל החרישה אפילו עשה נ"כ ליכא. או דלא דנין גם כן בכלל ופרט למימר דאין בכלל אלא מה שבפרט הזרע והזמיר אין הא החרישה וכיונא בה לא א"כ הוי החרישה בעשה וזריעה וזמירה בל"ת ע"ז קאמרי דר"י אמר עיבר בעשה דס"ל דאין דנין אף במדה דכלל ופרט ור' יוסי ס"ל לדנין בכלל ופרט אף דכלל בעשה ופרט בל"ת מ"מ במדה זו דכלל ופרט דנין ואין בכלל אלא מה שבפרט זריעה וזמירה אין הא מידי אחריתא לא וכן הגי' במס' כלאים הכ"ל ר' יוסי אמר אפילו עשה אין בו ולידא מילה כתיב ושבתה הארץ לענין ל"ת וקאי האי דושבתה רק על הל"ת דזריעה וזמירה ואין בכלל דושבתה כלום אלא מה שבפרט אבל חרישה אינו עובר כלום. והשתא מביא ברייתא יכול יהו לוקין על התוספת ר"י פתר מתניתא על חרישה וכדמוסיים שם דאין לוקין. ור"א דס"ל דלוקין פתר לה דקאי על איסור ב' פרקים הראשונים אית תנוא תנא שש שנים תזרע וגו' כרמך ואית תניא הנא שדך לא תזרע וגו' כלומר דחד תנא מלינו דקחשיב לזריעה וזמירה ל"ת ועשה נ"כ וחד תנא לא קחשיב לזריעה ולזמירה אלא ל"ת ולא עשה. מאן דקחשיב לזריעה וזמירה עשה הוא כר"י דס"ל ג"כ דהוי זריעה וזמירה בכלל עשה דשש שנים תזרע כדאמר ר' בא קרטיגנאה לטעמא דר"י לעיל אבל מאן דלא קחשיב שש שנים תזרע וגו' הוא כר"א דלדידי' לא נתמעט זריעה וזמירה מן שש שנים וגו'. מתניתא פליגא על ר"א השמר בל"ת כו' בנין דכתיב שם תעלה וכו' אין ל"ת מלמד על עשה דאי ל"ת מלמד על עשה בלא"ה ידעינן דעובר בל"ת על העשי' דומיא דעובר בל"ת על החרישה הגם דבל"ת כתיב רק זריעה וזמירה. וה"נ עובר על העשי' בל"ת אע"ג דבל"ת כתיב רק העלאה. ומשני שלא תימר כמה דתימר גבי שבת חפר כו' אינו חייב אלא אחת ודכוותי' עשי' והעלאה א"ס אלא אחת:

רבב"ח

מראה הפנים

שלא תאמר הואיל ואין חייבין עליה אלא משום טומאת ערייה וכו'. מסוגיא דהכא משמע דפשיטא חייבי כריתות איצטריך להו למילף הערלה מקרא בפני עצמן וכן לנדה בפני עצמה דלא דמיא להינך דהינה אלא משום טומאה וקידושין תופסין בה משא"כ בשאר חייבי כריתות ובבבלי יבמות דף נ"ד ע"ב יליף כל חייבי כריתות מנדה לענין הערלה מהקישא דר' יונה וצ"ל דהאי ש"ס לא ס"ל הא דרשא דהקישא דר' יונה דאל"כ קרא להערלה בשאר חייבי כריתות למה לי והכי מוכחת מסוגיא דהאי ש"ס ריש יבמות ועיי"ש:

למעט אשת אחיו מאמו. לאו מכרת קאמר אלא למעוטי מעריריי וכהדיא תניא אשת אחיו מאמו בכרת יבמות בכדי חייבי כריתות דפוטרות מן החליצה וכו כן פירשו התוס' שם בשם ה"ר משה בד"ה אשת אחיו מאמו:

שני לאוין וכרת אחד לאוין חולקין את הכרת. והכי אמר ר' אלעזר א"ר הושעיא בבבלי מכות דף י"ד ע"ב וכן כרים כריתות ומשמע מהתם נמי דלפום האי דרשא לא איצטריך כרת באחותו לחלק כדאמר הכא אלא דאיצטריך אי לר' יצחק כדאית ליה לדונה בכרת ולא במלקות ולרבנן לומר שאין עונשין מן הדין ועיין בתוס' מכות שם ד"ה ה"ג רשב"י וכו':

ויצאו שלמים ויחלקו על כל הקדשים בטומאה. בריש כריתות אמרינן דמדילאו שלמים סייעתא הוא לר' יוחנן דאית ליה דבר שיצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא והנפש אשר תאכל וכו'. והכא מקשי ליה לר' יוחנן מהא גופה דהם נאמר ללמד על הכלל כולו יצא נימא דללמד לענין לחלק יצא כמו דאמרת באחותו והא בשלמים לא אמרינן הכי דילאו לחלק על כל הקדשים וכדמסיים בי תניא

שנויי נוסחאות (ס"א) וגלתה במקום „וגלה" (וכ"ה בבבלי"כ). (ס"ו) שימר והכתיב ואיש ובבבלי"כ מימר חייב ע' כל וכו' ואיש. (בס"ז) אף וכו' לימדה וכו' בבבלי"כ ליתא וכו' למידה. (ס"כ) נאמרה בד"ו נאמר (וכ"כ בבבלי"כ). (בכ"ב) נידה וכו' לאחר ובבבלי"כ הנידה וכו' אחר. (בכ"ג) אחיו יש לה היתר יצאת ובבבלי"כ אחיו מאביו יש לה היתר אחר אסורה יצאת. (בכ"ה) אבהו בשם ר' לעזר ובבבלי"כ אבהוא ר' לעזר. (בכ"ו) שתי בד"ו שני (וכ"ה בבבלי"כ). לאוין וכו' לאוין חולקין בבבלי"כ לווים וכו' הלוים הולקים. (בכ"ז) טעמא וכו' יסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו וכתיב בבבלי"כ טעמיה וכו' יסך וגו' וכתיב. (בכ"ט) כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו הרי כאן שני לאוין בבבלי"כ כמוהו וגו' הרי יש כן שני לווים. (ס"ג) לאוין בבבלי"כ ולו"ם. (בכ"ז) זעירא בד"ו זעורה (וכ"ה בבבלי"כ). (סוכה מסוגה) הקדשים בבבלי"כ קדושים.

גליון אפרים

עד כדון כר"ע כו' ישמעאל דלית ליה למד מן הלמד אפילו בחולין כדאיתא בפ"א דקדושין ה"ב:

מסורת הש"ס

(מעילה פ"ד) מעילה טו ע"א

מו"ק ג ע"א (כלאים פ"ד)

(שביעית פ"ב)

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"ה ממעילה הל' ג

כד
ב מיי' פ"ח מפסולי המוקדשין הל' יא

כה
ג מיי' פ"א משמטה הל' ד

תורה אור

א"ל לצורך יצאו למעט קדשי בדק הבית שאין חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא. ולא מתניתא היא *קדשי המזבח מצטרפין זה עם זה [א] למעילה וחייבין עליהן משום [ב] פיגול ונותר וטמא מה שאין כן בקדשי בדק הבית מכיון שאינן מצטרפין אינן חולקין. אמר רבי חנינה וכן היא צריכה ליה ויחלקו ולא יצטרפו. כלל *בעשה ופרט בלא תעשה. מילתיה דר' לעזר אמרה כלל ופרט הוא. *ר' לעזר אומר לוקין ע"י חרישה בשביעית [ג] רבי יוחנן אמר אין לוקין על ידי חרישה בשביעית. מה טעמא דר' לעזר (ויקרא כה) °ושבתה הארץ שבת לה' כלל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר פרט. הזורע והזומר בכלל היו ולמה יצאו להקיש אליהם אלא מה הזורע והזומר מיוחדין שהן עבודה בארץ ובאילן אף אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן. מה עבד לה ר' יוחנן שני דברים הן ושני דברים שיצאו מן הכלל חולקין. על דעתי' דר' אלעזר אינן חולקין. ואית ליה לחלוק אינן חולקין הא ללמד מלמדין. על דעתיה דרבי יוחנן אינן מלמדין. שנייה היא שכלל בעשה ופרט בלא תעשה ואין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. על דעתיה דר' לעזר עשה מלמד על לא תעשה אבל לא תעשה אינו מלמד על עשה. על דעתיה דר' יוחנן ניחא מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות על דעתיה דר' לעזר מהו לחפור בה בורות שיחין ומערות כשם שאין מלמדין לענין איסור כך לענין היתר לא ילמדו. אמר ר' בא קרתיגנאה טעמא דרבי יוחנן (שם) °שש שנים תזרע שדך לא בשביעית ושש שנים תזמר כרמך לא בשביעית. *כל לא תעשה שהוא בא מכח עשה עשה הוא ועובר בעשה. ר' ירמי' אמר עובר בעשה

רבי

ה"ל. משלמים לא קשיא דלצורך דבר אחד יצאו ללמד מה שלמים קדשי המזבח אף כל קדשי המזבח יצאו קדשי בדק הבית שאין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא וכלומר דהא דאין חייבין עליהן משום טומאה מהכא הוא דנפקא לן ולית לן למילף לחלק על כלל כולו : ולא מתניתא היא. סיומא דמילתיה דר' זעירא היא שהשיב לו לצורך יצאו ועוד וכי לא תנינן במתני' דריש פ"ד דמעילה קדשי המזבח מצטרפין וכו' מכיון שהן מצטרפין אינן חולקין כצ"ל כלומר דהי ס"ד דחילוק לאוין וחטאות ביניהן א"כ לא היה להן להצטרף זה עם זה ומכיון דמצטרפין הן ש"מ דאין חילוק חטאת ביניהן : אמר ר' חנינא מאי ראיה מייתית מהאי מתני' וכן היא צריכה ליה דהיא גופה קשיא והכי מיבעיא ליה לשואל בר הבא דאמאי מצטרפין הן ויחלוקו ולא יצטרפו דנימא דקרא אתא ללמד על חילוק חטאת ביניהם ולא יצטרפו זה עם זה : כלל בעשה. מקום שאתה מוצא שהכלל נאמר בעשה ואח"כ פרט לך הכתוב את הפרט בלא תעשה כדלקמן פליגי בה אם אמרינן בכה"ג כלל ופרט הוא כדמפרש ואזיל ולענין מאי : מילתי' דר' לעזר אמרה. מדברי ר' אלעזר שמענו דאית ליה כלל ופרט הוא לענין דאמרינן דילא הפרט ללמד על הכלל כולו דר' לעזר ס"ל דלוקין על חרישה בשביעית וכדקאמר טעמא שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור יצאו מן הכלל להקיש וללמד על הכלל כולו דדבר שהוא עבודה בארץ או באילן לוקין עליהן :

מה עבד לה ר' יוחנן. ומ"ט אמר אין לוקין : שני דברים הן. לא תזרע ולא תזמור : ושני דברים שיצאו מן הכלל חלוקין. בתמיה דאית לי' כהאי מ"ד דאמר התם ובפ' כלל גדול והבאתי לעיל דשני דברים שיצאו אין מלמדין על הכלל לענין לחלק והכא לא מסיק טעמייהו הכא עד לקמיה : על דעתיה דר' אלעזר אינן חולקין. ושואל הש"ס אם ר"א מודה בהא דאין שני דברים שיצאו מלמדין על הכלל לחלק דשני כתובין הן או דפליג וס"ל כתני ר' ישמעאל לעיל דחולקין וקאמר הש"ס ואית ליה לר"א כמי כת"ק דר' ישמעאל דאין חולקין אלא דשאני ליה בין לחלק ובין להקים דלענין ללמד על הכלל ולחלק שיהא חייב על כל א' וא' אין אנו למדין משני דברים שיצאו הא ללמד על הכלל לענין להקים להפרט כדאמר מה הפרט

מפורש שמיוחדין מהן עבודה בארץ וכו' בהא ס"ל דמלמדין : על דעתי' דר' יוחנן אינן מלמדין. וכי ס"ל לר' יוחנן דאפי' לענין להקים אינן מלמדין : שנייה היא. בעלמא ס"ל דמלמדין ושאני הכא שהכלל הוא בעשה ושבתה הארץ והפרט בלא תעשה ואין עשה מלמד על ל"ת וכן ל"ת אין מלמד על עשה : על דעתיה דר' אלעזר עשה מלמד וכו'. ובפ' כלל גדול גרים אמר ר' אלעזר ועשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. ובלשון תמיה מיתפרשא וכן הכא וכלומר וכי עשה מלמד כאן על ל"ת דבשלמא אם היה הפרט בעשה והכלל בלא תעשה שפיר קאמרת דאין העשה דקילא מלמד על לא תעשה דחמירא אבל היאך אנו אומרים דהפרט דהוא בלא תעשה כמו כאן אינו מלמד על עשה דקילא מיניה בתמיה. וגרים פ"ח דכלאים איתא ג"כ להאי סוגיא ולא גרים להא מידי : על דעתי' דר' יוחנן ניחא. דפשיטא לן דמותר לחפור בשדהו בשביעית בורות שיחין ומערות דהא אפי' חרישה שהיא לצורך הקרקע קאמר דאינה אסורה מן התורה : על דעתיה דר' אלעזר. דאמר חרישה אסורה מה"ת מהו לחפור בה בורות שיחין ומערות מי אמרינן דכל עבודה בקרקע אסור או דילמא דלמדין אנו מן הפרט דדוקא דומיא דהני שהן עבודה לצורך הקרקע הוא דאסור : כשם שאין מלמדין וכו'. כלומר דהש"ס מהדר דאדרבה לר' אלעזר טפי פשיטא לן דמותר דאלו לר' יוחנן איכא למיפרך דכשם שאין מלמדין מן הפרט לענין איסור דלא קאי בלא תעשה על החרישה כך לענין היתר חפירת בורות לא ילמדו דאימר ושבתה הארץ הקפידה התורה כל שהוא עושה בארץ ואפ"ה אמרת דלר' יוחנן מותר ומכ"ש לר' אלעזר דכשם שמלמדין לענין איסור כך ילמדו לענין היתר : א"ר בא וכו'. ר' בא פליג אהא דקאמר טעמיה דר' יוחנן דאין לוקין על החרישה משום דהכלל בעשה והפרט בל"ת אלא דטעמיה דבהדיא גילתה לנו התורה במקומו דעל שאר עבודת הקרקע בעשה הוא דעובר ואינו בל"ת : שש שנים תזרע שדך. ומשמע ולא בשביעית ושש שנים וכו' וא"כ הוי לאו הבא מכח עשה והוי עשה ולגופיה לא איצטריך דהא כתיב שדך לא תזרע וגו' וא"ת לעבור עליו בעשה ול"ת הא כבר כתיב עשה ושבתה הארץ אלא ללמדך דעל שאר עבודת קרקע דאינו עובר עליהן אלא בעשה וכן אמר רבי ירמיה דעובר בעשה:

רבי

מראה הפנים

אלא להקושיא דמדתנן כמעילה דמצטרפין זה עם זה ע"כ דאין חילוק חטאות בקדשים דהא כל היכא דחלוקין לחטאות לא מצטרפי כדאמרי' בפרק כלל גדול ד' ע"ה ע"א ואמאי הא ה"נ יחלוקו ולא יצטרפו ומיהו כך מילתא קיימא וכמסקנא דהתם דלענין ללמד על כלל מה שלמים קדשי המזבח וכו' אמרינן שפיר אבל לענין לחלק לא אמרי' ובכרת אותו נמי לא אמרי' דמשום לחלק יצאת דלא איצטריך אלא דנפקא לן לחלק מדרשא יתירא וכדלעיל או מואל אשה לחלק על כל אשה ואשה כדאמר התם ועיין בדיבור דלעיל :

כלל בעשה ופרט בל"ת וכו'. פלוגתא דר' יוחנן ור"א בענין אם לוקין על חרישה בשביעית מתבאר בבבלי פ"ק דמ"ק דף ג' ע"א ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"א משמטה הל' ג' כר' יוחנן דהכא דאין לוקין ומ"ש שם בבבלי ד' דעל שאר עבודת הארץ מכין אותו מכת מרדות ומשמע דמדבריהן לגמרי הוא ואפי' בעשה לא הוי וזהו כמסקנא דהכא דר' יוסי אומר אפי' בעשה אין בו. וכענין כלל בעשה ופרט בלא תעשה קאמר במ"ק שם דכ"ע לית להו דר' אבין א"ר אילעי דכלל בעשה ופרט בל"ת אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל. ועיין בתוס' שם שהגיה המהרש"א והכי איכא הגירסא בירושלמי דכלאים בפרק ח' וגו' ובגירסא שלפנינו ליכא הכי אלא דהגי' שהם כמו בכאן ונהפוך הוא דלמ"ד אינו לוקה סבר לה דאינו נידון בכלל ופרט כמבואר הכא. וכפי הנראה כוונת התוס' כפי' רבינו חננאל ועל הגי' דהתם אמרו והגי' שם כלל ופרט וכלל וכגי' רש"י ז"ל ועל זה כתבו וה"נ לא הוי אלא כלל ופרט והכי איתא הגי' בפירוש ר"ח וכו' ואינו ענין לכאן ע"ש. ועיין עוד בתוס' פ' כלל גדול דף ע' ע"א ד"ה ועל כולן אינו חייב אלא אחת וכו' שדקדקו על פי' רש"י ז"ל במה שכתב דהיכא דכלל בל"ת והפרט בעשה דאין דנין אותו בכלל ופרט וכתבו דלענין דבר שיצא בכלל לא מצינו בשום מקום. ופלוגתא דהכא משמע דלענין דבר שילא בכלל פליגי ומסתייע לפי' רש"י דאתיא כר' יוחנן דס"ל דעיקר הטעם משום דהכלל בל"ת ופרט בעשה וכן לפי' השני שפי' רש"י שם והתוס' קיימו לזה דלא ילפינן מחרים וקליר משום דהוו שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין האי אזלא ככ"ע הכא כדמסיק דלענין חולקין דכ"ע לא פליגי דשני דברים שילאו מן הכלל אינן חולקין כי פליגי לענין מלמדין ושם בענין לחלק איירי ומיהו לר' יוחנן דס"ל דאין מלמדין טעמא משום דהכלל בעשה ופרט בל"ת ומשמע דבעלמא ס"ל שני כתובים הבאים כאחד מלמדין וכר' יהודה בפירקין דף כ"ז ע"ב וכבר כתבתי מזה בריש פ"ו דנזיר דסוגיא דהאי ש"ס כר' יהודה בהא ונהי דבאמת סוגית הש"ס דילן בעלמא דלא כר' יהודה מ"מ אין לנו הכרח לאוקמי סוגיא דהתם דלא כר' יהודה דהא התם לענין לחלק הוא ובזה כ"ע מודים ואפי' למ"ד שני כתובים הבאים כאחד מלמדין מודה הוא דלענין ללמד לחלק אין מלמדין כדאמר בהדיא הכא דלענין לחלק אין חולקין ולענין ללמד להקים מלמדין וא"כ שפיר מצינו לאוקמי סוגיא דשבת דכ"ע אתיא ואפי' לר' יהודה ויש לנו לומר כזה דסוגיא דשבת כלאו הכי לא מצינן לאוקמי אליבא דר' יהודה משום דבהדיא ברייתא קתני ל"ט מלאכות כדאמר דברים הדברים אלה הדברים אלו ל"ט מלאכות שנאמרו למשה מסיני יכול וכו' ומבואר הוא דר' יהודה לא ס"ל ל"ט מלאכות כדאמר התם בדף ע"ה ע"ב חסר אחת לאפוקי מדר' יהודה דמוסיף את השובט והמדקדק וכדאמר בהדיא בפ' הזורק דמוסיף אבות הוא וכבר כתבתי במקום אחר דטעמיה דר' יהודה דס"ל כמ"ד ממלאכת המשכן לחוד הוא דגמרינן לאבות מלאכות ולית ליה לדרשא דרבי ולא שום דרשה אחרת ואין כאן מקומו להאריך בזה ומיהו אכתי יש לדקדק בדברי התוס' דהתם דמדמין האי דחרים וקליר בענין לחלק להאי דמכלתיי באוב וידעוני ולא משמע הכא כן

רבי

שנויי נוסחאות (פ"א) בדק הבית שאין בספרי"כ ברק הבית למעילה שאין. (פ"ג) המזבח בספרי"כ מזבח. (פ"ד) וחייבין בספרי"כ ולחייב. (פ"ה) מכיון שאינן מצטרפין אינן חולקין בספרי"כ אלא שאין מצטרפין חולקין. (פ"ו) חנינה בספרי"כ חנגה.

גליון אפרים

על דעתיה דר' אלעזר ניחא מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות על דעתיה דר' יוחנן מהו. כצ"ל כמו שהגיה בק"ע בשבת:

רבי יוסי אומר אפילו בעשה אין בו. והכתיב מלא ושבתה הארץ שבת לה' לענין לא תעשה שבו יהו לוקין *על התוספת. רבי יוחנן פתר מתניתא יכול יהו לוקין על ידי חרישה בשביעית הרי רבי לעזר פתר מתניתא יכול יהו לוקים על איסור שני פרקים הראשונים. אית תניי תני ושש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואית תניי תני שדך לא תזרע וגו'. מאן דמר שש שנים מסייע לרבי יוחנן ומאן דמר שדך לא תזרע מסייע לר' לעזר. *מתניתא מסייע לרבי לעזר. השמר בלא תעשה פן לא תעשה. וכתיב °שם תעלה עולותיך ושם תעשה. שם תעלה זו העלייה ושם תעשה זו השחיטה וזריקה. מה העלייה *שהוא [א] בעשה הרי היא בלא תעשה אף שחיטה וזריקה שהן בעשה יהו בלא תעשה. בגין דכתיב שם תעלה ושם תעשה והא אילו לא כתיב שם תעלה ושם תעשה אין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. מה עבד לה רבי יוחנן שלא תאמר כמה דתימר גבי שבת חפר חרץ נעץ אינו [ב] חייב אלא אחת ודכוותה שחט והעלה לא יהא חייב אלא אחת לפום כן צריך מימר חייב על כל אחת ואחת. רבי זעירה רב חייה בר אשי בשם כהנא הנוטע בשבת חייב משום זורע רבי זעירה אומר זומר [ג] כנוטע. נטע וזמר בשבת על דעתיה דכהנא חייב שתים על דעתיה דרבי זעירה אינו חייב אלא אחת. כלום אמר רבי זעירה אלא זומר כנוטע דילמא נוטע כזומר הכל היה בכלל זריעה ויצאת זמירה להחמיר על עצמה מפני שיצאת זמירה להחמיר על עצמה את פוטרו משום זורע. הוי לא שנייא נטע וזמר בשבת בין על דעתיה דכהנא בין על דעתיה דרבי זעירה חייב שתים:

הלכה ו מתני' [ד] הבא על האם חייב עליה משום אם ומשום אשת אב *ר' יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד הבא [ה] על אשת אב חייב עליה משום אשת האב ומשום אשת איש בין בחיי [ו] אביו בין לאחר מיתת אביו בין מן האירוסין בין מן הנישואין הבא על [ז] כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו בין מן האירוסין בין מן הנישואין:

גמ' אזהרה לבא *על האם מניין °ערות אמך לא תגלה. כרת מניין °כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם. אזהרה לבא על אשת אב מניין °ערות אשת אביך לא תגלה כרת מניין כי כל אשר יעשה וגו'. עונש מניין °ואיש אשר ישכב את אשת אביו ערות אביו גלה מות יומתו וגו'. אזהרה לבא על כלתו מניין °ערות כלתך לא תגלה כרת מניין כי כל איש אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו עונש מניין ואיש

תורה אור: דברים יב | ויקרא יח | שם | שם | שם כ | שם יח

רבי יוסי אומר אפילו בעשה אין בו. לחרישה ולשאר עבודת קרקע ואין איסור אלא מדבריהן: והכתיב מלא. כלומר ששם ומקרא מלא הוא: לענין לא תעשה שבו. המפורש בקרא לא תזרע ולא תזמור ולעבור עליו בעשה ולא תעשה: יהו לוקין. ובכלאים ובכלל גדול גרסינן יכול יהו לוקין על תוספות. וברייתא היא ופליגי בפירושה דר' יוחנן מפרש לשיטתיה דיכול יהו לוקין על החרישה וקרי לה תוספת על המפורש בכתוב ואסיקו לה לפטורא ורבי אלעזר מפרש דעל איסור השנוה בשני פרקים ראשונים דמסכת שביעית קאי ובתוספת שביעית ממש מיירי התם וקאמר דאין לוקין עליהן: הרי. כמו וכו' כדמסיים אית תניי וכו': אית תניי תני ושש שנים וכו'. כלומר דמדייק האי קרא ולמדין דאינו עובר אלא בעשה לשאר עבודת קרקע ומסייעא לר' יוחנן: ואית תניי. דמדייק קרא דשדך לא תזרע וגו' ודוקא בשביעית ולא בתוספת וכן נמי ס"ל למידק מהאי קרא ללמד על הכלל ומסייע לר' אלעזר: מתניתא פליגא על רבי לעזר. נ"ל וכן הוא בכלאים ובפ' כלל גדול וטעות דמוכח הוא כאן: מתניתא. ברייתא בסיפרי השמר בלא תעשה ופן בלא תעשה דכתיב השמר לך פן תעלה עולותיך וגו': וכתיב. בתריה כי אם במקום וגו' שם תעלה ושם תעשה ודרשינן לתעשה זו השחיט' והזריקה והרי זה לעבור עליהן בעשה בחוץ דשם תעלה וגו' ולא במקום אחר והוי לאו הבא מכלל עשה והקישן בכתוב אחד מה העליה שהיא בעשה ובל"ת דכתיב השמר פן תעלה אף לשחיטה וזריקה שהן בעשה לעבור עליהן גם בלא תעשה: בגין דכתיב. טעמא דהקישן הכתוב בחד קרא הא לא הקישן הכתוב לא הוי ידעינן דקאי על שחיטה וזריקה בל"ת ואמאי נימא דבא פרט העשה ומלמד על לא תעשה מה בעשה שחיטה וזריקה בכלל אף בלא תעשה כן אלא

ס"מ דאין עשה מלמד על ל"ת ואין ל"ת מלמד על עשה ודלא כר"א: מה עבד לה ר' יוחנן. בכלאים לא גרסינן להא דלר' יוחנן ניחא והאי שינויא לא אילטריך אלא לר"א ולגי' דכלל גדול והכא יש לפרש דר' יוחנן אליבא דרבי אלעזר הוא דמשני לה דאילטריך שם תעלה ושם תעשה שלא תאמר וכו': כמה דתימר גבי שבת וכו' אינו חייב אלא אחת. דכולן מעין מלאכה אחת הן ודכוותה שחט והעלה בחוץ אינו חייב אלא אחת לפום כן צריך מימר שם תעלה ושם תעשה לחייבו על השחיטה בפני עצמה ועל העלייה בפני עצמה: זומר כנוטע. דעל ידי שכורת הענפים הן מתגדלין ביותר: על דעתיה. דכהנא חייב שתים. דנוטע חייב משום זורע וזומר לאו בכלל נוטע וחייב עליו בפני עצמו: על דעתי' דר' זעירא אינו חייב אלא אחת. קס"ד דר' זעירא זומר כנוטע וכן נוטע כזומר ואינו משום זורע קאמר ואם נטע וזמר חדא הוא דמיחייב ודחי לה הש"ס כלום אמר ר"ז אלא זומר כנוטע הוי ודילמא נוטע נמי כזומר ואין בו משום זורע בתמיה: להחמיר על עצמה. ולהתחייב אף בזומר וכי משום שיצאת זמירה להחמיר את פוטרו לנוטע משום זורע הלא הוי לא שנייא וכו' דלכ"ע חייב שתים דנוטע משום זורע הוא:

הלכה ו מתני' הבא על האם. בשוגג חייב עליה שתי חטאות דבכולהו עריות כתיב בהו כרת וכתיב בהו חילוק חטאות ואפילו בגוף אחד וכן הלכה: בין מן האירוסין. דכיון שקדשה אשתו היא דכתיב ואיש כי יקח אשה משמע לקיחה נקראת אשתו והך קיחה קדושין הן דגמר קיחה קיחה משדה עפרון:

גמ' אזהרה לבא על האם מנין וכו'. עונש למיתת ב"ד מנין: מות יומתו שניהם דמיהם בם. וגמרינן מאוב וידעוני דכל מקום שנאמר דמיהם בם בסקילה הוא: הבא על כלתו וכו' עונש. דבסקילה מנין: ואיש

מראה הפנים

רבי יוחנן פתר מתני' יכול יהו לוקין על ידי חרישה בשביעית. בבבלי מ"ק שם גרים כי אתא רב דימי אמר יכול ילקה על תוספת ונסיב לה הש"ס לפטורה ומאי תוספת ר' אלעזר אומר חרישה וכו' וכתבו התוס' מיהא ליכא למימר דסתייס דר"א הוא דאמר אינו לוקה וכו' ע"ש ואי נמי וכו' שכתבו עיקר הוא. ובהדיא קאמר הכא איפכא דר' יוחנן הוא דאמר אינו לוקה ולמדנו מכאן כלל אחד דאף דנמצא בכמה וכמה מקומות בש"ס דמוחלפין הן דברי תנאים ואמוראים מגמרא דהכא לגמרא דילן ודברי גמרא דילן עיקר דמהדורא בתר' דילהון הוי ולפי הכלל שלכה כפלוני לגבי פלוני וזכרתי מזה כמה פעמים וכדאשכחן בכמה מקומות בש"ס קס אביי בשיטתיה דרבא ורבא בשיטתי' דאביי מכל מקום שיכא דנמצא בש"ס כי אתא פלוני מארץ ישראל וקאמר וכו' בהא על רוב מקומות תפסו לנוסחת גמ' דבני מערבא לעיקר הלא תרא"ה דכאן פסק הרמב"ם כר' יוחנן דהלכתא כוותיה לגבי ר"א תלמידו וכנוסחא דהכא דר' יוחנן הוא דאמר אין לוקין על החרישה:

מה העליה שהיא בעשה וכו' בזבחים דף ק"ז ע"א אמר רבא אמר ר' יונה אתיא שם שם וכו' וכתבו התוס' בפ"ק דכריתות דף ג' ע"ב מהקישא יליף. ונ"ל דנ"מ דאין משיבין על היקש. והכ"מ מציין לדברי הרמב"ם בפ' י"ח ממעשה הקרבנות הל' ד' לסוגיא דזבחים ובהדיא כתב שם להקישא כסוגיא דכריתות וכדהכא:

נטע וזמר בשבת וכו'. הכא קאמר דלכ"ע חייב שתים אבל בבבלי פ' כלל גדול דף ע"ג ע"ב תנא הזורע והזומר והנוטע וכו' כולן מלאכה אחת הן מאי קמ"ל העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות שבת מלבד כזומר וצריך לעצים חייב שתים כרב כהנא דהתם. ודע דהתוס' כתבו שם ד"ה משום זורע דאין להוכיח מכאן בצריך להתרות אתולדה משום אב וכו' וכתבו דמסקיא דרים פ' תולין משום מאי מתרינן ביה ג"כ יש לדחות וכו' וכ"כ ברים כ"ק אבל ברים מ"ק ד"ה משום מאי מתרינן ביה כתבו כפשיטות דאין אדם לוקה ולא נהרג אלא בהתראה שמתריקן בו לא תעשה הך איסורא כדמפקינן בסנהדרין מקרא דצריך לפרש שם האיסור בהדיא. וכן נראה לכאורה מסוגיא דהאי ש"ס בהלכה דלקמן דקאמר שאם התרו בו משום אם וכו' אלא דיש לדחות דה"ק שאם התרו באחד מהם הוי התראה ולא שצריך דוקא להזכיר בפירוש שם העבירה אלא דגם אם התרו בו סתם חייב וכעין שפירשו להסיא דפ' תולין וכאמת דבפ' היו בודקין דף מ' ומ"א אינו מבואר בהדיא דצריך להזכיר שם האיסור בהתראה וע"ש ודבריהם דמ"ק צ"ע. וכבר כתבתי במקום אחר דמדברי הרמב"ם ז"ל נראה דדעתו כדעת ר"ת ז"ל דאין צריך להתרות בפי' שם האיסור ובהל' שבת לא זכר מזה ומדבריו בפ"ז שם הל' ז' שכתב א"כ מה הפרש יש בין האבות והתולדות אין ביניהן הפרש אלא לענין קרבן בלבד וכו' משמע דאין צ"ש אתרת

שנויי נוסחאות (פי"ד) שהוא בד"ו שהיא. (פכ"ב) זעירה אומר בד"ו זעורה אמר. (פכ"ז) זעירה בד"ו זעורה (וכן לקמן).

גליון אפרים

רבי יוסי אומר אפילו בעשה אין בו ולעיל מילה כתיב ושבתה הארץ כנ"ל וכן הוא בשבת:

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פי"ח ממעשה הקרבנות ה"ד

כז
ב מיי' פ"ז מהל' שבת ה"ב

כח
ג מיי' שם פ"ח הלכה ג

כט
ד מיי' פ"ב מהל' איסורי ביאה הלכה ב

ל
ה מיי' שם הלכה א

לא
ו ז מיי' שם הלכה א ב

מסורת הש"ס

מ"ק ג ע"ב

(ספרי פ' ראה)

עי' זבחים ק

תוספתא פ"י

עי' סנהדרין. יבמות נד ע"ב

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ד מאיסורי ביאה הל' א

פני משה

ואיש אשר ישכב את כלתו וגו' מות יומתו וגו' דמיהם בם: תניתה הכא. לכל הני דקאמר חייב שתים ותנינן נמי להני בכריתות ופריך ניחא בכריתות דשם בשוגג איירי ומני לכולהו משום חילוק חטאות אלא אית לך מימר הכא בסנהדרין דבחייבי מיתות איירי דנסקל וחוזר ונסקל בתמיה ולענין מאי קאמר חייב שתים: להתרייה איתאמרת. לענין התראה נשנית שצריך להתרות בו משום איזה איסור שהוא עובר ואם התרו בו משום אם או התרו בו משום אשת אב לוקה כלומר חייב מיתה הוא ונלקה ונלכד במיתתו ולענין זה הוא דקתני חייב עליו משום אם ומשום אשת אב: ויתרו בו משום אשת איש. ואמאי לא קחשיב נמי אם דחייב ג"כ משום אשת איש ולענין אם התרו בו משום אשת איש דחייב: תיפתר בפנויה. שמת בעלה: תמן. בבבל תנינן להאי ברייתא: אם לא היתה אמו ראויה לאביו. כגון שהיתה מחייבי לאוין וקסבר דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין ולא קרינן בה אשת אב בהא הוא דאמרי' לר' יהודה דאינו חייב אלא אחת משום אם בלבד: הא אם היתה אמו ראויה לאביו. מודה ר' יהודה דחייב שתים: לא שנייא. היא לר' יהודה דלעולם פליג וס"ל דאינו חייב אלא אחת כדקאמר במתני': טעמא דר' יוחנן. אליבא דר' יהודה דאמך היא כתיב מיעוטא משום אמו לבד אתה מחייבו ואורע כל הפרשה לאם בלבד והלכך אין חילוק אליביה בין אם היתה ראויה לאביו או לא: מה ראה ר' יוחנן לתפוש את האם ולהניח את אשת האב. כלומר מה ראה למידרש אליבא דר' יהודה היא דכתיבא גבי אם למיעוטא דאינו חייב משום אשת האב והא גבי אשת אב נמי היא כתיבא ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא ומעתה נדרוש היא למיעוטא דמשום אשת אב אתה מחייבו ולא משום אם וא"כ קשו קראי אהדדי: א"ל דהוא סבר כר' ישמעאל. ואליבי' דרשינן לקמן מהיא דכתיבא גבי ערות אביך לחייבו על אשת אב אפילו לאחר מיתה ולא נפקא לן למיעוטא: דר' ישמעאל דרש ערות אביך בזכר הכתוב מדבר כצ"ל. כלומר רישא דקרא דכתי' ערות אביך וערות אמך לא תגלה דריש לי' ערות אביך ממש ולא משתעי האי קרא באשת אב אלא בזכר וכדמפרש ואזיל לחייבו על אביו בשתים משום ערות אביך ומשום את זכר לא תשכב וגו' וערות אשת אביך דבתריה היינו אשת אב וכדמסיק ואזיל לקמן לדרשת ר' ישמעאל: דתני. כן דהבא על אביו חייב שתים: וניתני. בכריתות שלשים ושבע כריתות דקתני התם הבא על הזכר והשתא לדידך ניתני הבא על אביו דחייב עליו שתים: כל שם זכר אחד. כלומר דהא כבר חשיב התם לענין כריתות לשם זכר ובא על אביו היינו זכר ואי עביד לכולהו בהדדי שם זכר אחד הוא אבל באמת בא על אביו מיחייב עוד א' משום ערות אביך: ערות אשת אביך באשת אביך הכתוב מדבר. סיומא דדרשה דברייתא היא וכלומר דקרא דבתריה הוא דמישתעי באשת אב ושאינה עמו לאזהרה: ערות אמך. דכתיבא ברישא דקרא זו אמו שהיא אשת אביו כלומר פשטיה דקרא בהכי מישתעי ואי לא הוי כתיב אלא ערות אמך לא תגלה לא הוי ידעינן אלא אמו שהיא אשת אביו: אמו שאינה אשת אביו. אלא אנוסת אביו מנין להכי הדר כתיב אמך היא לא תגלה ערותה להביא אמו אנוסת אביו: מה עבד לה ר' עקיבא גרסינן. והגירסא משובשת כאן ביותר ואצב שיטפא דלקמן היא והכא לר"ע הוא דסייך למיפרך דאיהו דריש לקמיה ערות אביך לאו באביך ממש אלא באשת אב הכתוב מדבר ולדידיה למה לי קרא דבתרי' ערות אשת אביך לא תגלה: פתר לה לאחר מיתה. ללמד על אשת אב שחייב עליה אפילו לאחר מיתת האב והלכך הדר כתבי' רחמנא: ולית לר' ישמעאל. כן צ"ל. כלומר ומנין לדידיה למידרש לאשת אב לאחר מיתה הא אליביה גופא אילטריך לאזהרה לאשת אב וקאמר דלר' ישמעאל נפקא ליה לאחר מיתה מדכתיב בקרא דאשת אב ערות אביך היא דמיותר אלא למידרש דלעולם ערות אביך היא ולא שנייא בין בחיי האב בין לאחר מיתה:

רבי

תורה אור

ויקרא כ ואיש אשר ישכב את כלתו וגו'. תניתה הכא תניתה בכריתות. ניחא בכריתות שהוא מביא קרבן וחוז' ומביא קרבן אית' לך מימר בסנהדרין שהוא נסקל וחוזר ונסקל. א"ר יודן אבוי דר' מתנייה להתרייה איתאמרת שאם התרו בו משום אשת אב לוקה משום אם לוקה. ויתרו בו משום אשת איש א"ר אבין תיפתר בפנויה. תמן תנינן רבי יהודה אומר *אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא אחת הא אם היתה אמו ראויה לאביו חייב שתים. רבי אבהו בשם ר' יוחנן לא שנייא בין שהיתה אמו ראויה לאביו בין שאין אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא שם יח אחת. טעמא דר' יוחנן °אמך היא *משום אמו אתה מחייבו ערה את כל הפרשה לאם. ר' בון בר חייה בעא קומי ר' זעירא מה ראה ר' יוחנן לתפוש את האם ולהניח אשת האב א"ל דהוא סבר כר' ישמעאל דר' ישמעאל דרש ערות (אשת) אביך בזכר הכתוב מדבר ואין אביו בכלל הזכר אלא לחייבו שתים דתני הבא על אביו א *חייב עליו שתים. וניתני שלשים ושבע כריתות בתור'. שם ר' מנא אמר כל שם זכר אחד °ערות אשת אביך באשת אב הכתוב מדבר ערות אמך זו אמו שהיא אשת אביו אמו שאינה אשת אביו מניין *אמך היא לא תגלה ערותה. מה עבד לה ר' (ישמעאל) עקיבא פתר לה לאחר מיתה. ולית לרבי (עקיבא) ישמעאל כן ערות אביך היא. לא שנייא בין בחייה בין לאחר מיתה.

רבי

קרבן העדה

רבב"ח בעי קומי ר"ז מה ראה ר' יוחנן לתפוש את האם ולהניח אשת האב ר"ל הא כתיב גבי אשת האב ערות אביך היא א"ל יהוא סבר כר"י דר"י דרש בזכר הכתוב מדבר כו' כו' ערות אשת אביך באשת אב הכתוב מדבר ערות אמך זו אמו שהיא אשת אביו רלה לומר כיון דהכתוב מדבר באשת אב דהא כתיב בסמוך ערות אשת אביך [ולפיכך נקט גבי ערות אשת אביך באשת אב הכתוב מדבר ולכאורה ל"כ מאי קמ"ל בזה הא מפורש כתיב אשת אביך אלא דמקדים לומר באשת אב הכתוב מדבר וכיון דבאשת אב הכתוב מדבר א"כ העיקר הוא שבא על אשת אביו וכדאיתא בבבלי דף נ"ד ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו אמו שאינה אשת אביו מנין עכ"ל הגמ'. והוא הכונה ג"כ כיון דמיירי באשת אביו ע"כ לא ידעינן על אמו שאינה אשת אביו דילמא קאי הכל על אשת אביו וע"ז קאמר הקרא ל"ת גם משום אמו] אמו שאינה אשת אביו מנין אע"ג דבעלמא היכי דלא כתיב אישות אפי' ארוסה בכלל כמו גבי אחותך בת אביך וגו' [עיי' במס' יבמות דף כ"ב ע"ב ועיי' ברש"י ז"ל במס' סנהדרין דף נ"ד ד"ה ת"ל ערות אביך וגו'] אבל הכא ככר כתיב אישות באמו דהא אשת אביך משמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו. וכיון דכתיב אישות באמו. א"כ אמו שאינה אשת אביו מנין ע"ז קאמר אמך היא ל"ת ערותה. מה עביד לה ר"ע כיון דדריש ערות אביך ג"כ על אשת אביך כדמסיק בסמוך א"כ תרי קראי ל"ל. ומשני פתר לה לאח"מ פי' דחד קרא מיבעי"ל לאח"מ ופריך מנ"ל לר"י על לאח"מ ומשני ערות אביך בין בחיים בין לאח"מ. והשתא מביא הגמ' הא דר"ע ומסיק להברייתא ר"ע דרש ערות אביך באשת אב הכתוב מדבר ערות אמך זו אמו שהיא אשת אביו אמו שאינה אשת אביו מנין אמך היא לא תגלה ערותה ע"כ הברייתא [ומה דמסיק אח"כ מה עביד לה ר"י פתר לה לאח"מ ול"ל לר"ע כן מיותר ונשתרבב התיבות הללו מהא דלעיל כמצוי בירושלמי כן לפעמים] והיינו דר"י סבירא ליה כר"י דמיבעיא לי' דערות אביך היא על לאחר מיתה. אך דקשה על ר' יהודה דמנ"ל על אמו שאינה אשת אביו כיון דהאי אמך היא מבעיא לי' דאינו חייב אלא משום אמו א"כ מנ"ל דאמו שאינה אשת אביו. וזה מבאר הגמ' בסמוך דמביא ברייתא. ערות אביך וערות אמך מה אביך כ"ש אביך בין לעונש בין לאזהרה אף אמך כ"ש אמך בין לעונש בין לאזהרה ר"ל דכל עיקר דבעינן למילף על אמו שאינה אשת אביו משום דככר כתיב אישות באמו אבל על אביו שיהא בעל אמו לא בעינן למילף כלל

מראה הפנים

אחרת וא"ל לידע בהתראה בתולדה מאיזה אב היא. וכן נראה מדבריו בדין התראה בפ' י"ב מהל' סנהדרין הל' ב' שכתב כילד מתרין בו אומרין לו פרוש או אל תעשה שזו עבירה היא ותייב אתה עליה מיתת ב"ד או מלקות. הרי שלא הצריך להזכיר שם העבירה ולהודיעו מפני מה הוא חייב ועיין לעיל בפ' הנזכר מה שכתבתי מענין התראה:

שאם התרו בו משום אשת אב וכו'. עיין בדיבור דלעיל מה שכתבתי מזה ולקמן ד"ה הבא על אמו:

טעמא דר' יוחנן אמך היא וכו'. זהו כאביי התם בדף נ"ג ע"ב דלר' יהודה דמתני' לא בעי ליה בין ראויה לאביו בין אינה ראויה לאביו לעולם אינו מחייב אלא משום האם בלבד וקושית ר' בון כקושית אלא מעתה וכו' דהתם מלבד בהא דלקמן נשתנית הסוגיא באיזה לימוד ודרשה כמבואר בפנים ועיין בדיבור מה עבד לה וכו' דלקמן: **וניתני** שלשים ושבע כריתות בתורה. התוס' בדף נ"ד ע"א ד"ה הבא על אביו הביאו לזאתי קושיא ופירוקא. והא דלא אקשי ליה בש"ג בריישא דמתני' דכריתות הבא על האם ועל אשת האב והרי על האם חייב שתים כרבנן דהבא משום דיש לומר בפלוגתא לא קמיירי אבל בהבא על אביו חייב שתים אפי' ר' יהודה מודה כדקאמר התם:

מה עבד לה ר' ישמעאל וכו'. כבר בארתי בפנים דמה עבד לה קמא צריך לגרוס איפכא מה עבד לה ר"ע וכו' ולית לר' ישמעאל וכו'. וסוגיא זו מסוגיות הקשות שבש"ס הזה והרבה טרחתי בה ליישבה על אופניה והעומד על הסוגיא בבבלי שם ויראה בסוגיא זו יבין מאליו. ודע כזה שפרשתי הא דקאמר לקמן לא מסתברא דדריש אהן קרייא וכו' בהא אזלא טעמיה דר' יהודה כעין דמפרש רבא התם ובהא סלקא טעם פלוגתייהו דר' יהודה ורבנן כדהתם דר' יהודה הוא דס"ל למידרש כדרשת ר"ע דהכא דערות אביך אשת אביך היא ורבנן כר' ישמעאל דהכא דערות אביך אביך ממש הוא וכל חד וחד לפי טעמו וכמבואר בפנים. ולא נשאר לי לבאר בענין זה ובפ"כו' הסוגיא שפירשתי כ"א זה דלא יקשה על המעיין בהא דקאמר הכא כמה עבד לה כתרא דשם

פייך

שנויי נוסחאות (ספ"ז) ולהניח אשת כד"ו ולהניח את אשת. (פי"ז) אשת כ"ה כד"ו. (פי"ח) בזכר כד"ו בזכור. הזכר כד"ו הזכור (פכ"א) זכר כד"ו זכור (וכן לקמן בכל מקום „זכור" במקום „זכר"). (פכ"ב) ישמעאל כ"ה כד"ו. עקיבא כד"ו ליתא. (פכ"ו) עקיבא כ"ה כד"ו. ישמעאל כד"ו ליתא.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

רבי עקיבא דרש ערות (אשת) אביך באשת אב הכתוב מדבר ערות אמך זו אמו שהיא אשת אביו אמו שאינה אשת אביו מניין אמך היא לא תגלה ערותה. מה עבד לה ר' ישמעאל פתר לה לאחר מיתה. ולית לי' לר' עקיבא כן ערות אביך ערות אמך מה אביך כל שהוא אביך בין לעונש בין לאזהר' אף אמך כל שהוא אמך בין לעונש בין לאזהר'. לא מסתברא דדריש אהן קרייא. אלא ר' יודה דלית ליה אמו שהיא אשת אביו צריך מידרוש ערות אביך וערות אמך מה אביך כל שהוא אביך בין לעונש בין לאזהרה אף אמך כל שהיא אמך בין לעונש בין לאזהרה. א"ר זעירה הדא אמרה למידין מגזרה שוה אפילו מופנה מצד אחד. אמר ליה רבי יודן לית דא פשיטא על דר' עקיבא דרבי עקיבא אמר גזירה שוה אף על פי שאינו מופנה. רבי ירמיה בעי הבא על אמו מהו שהוא חייב עליה משום אשת איש.

תא

כלל דהא לא כתיב גבי' איסות וכ"ש אביו כל שהוא ר"ל בין שהוא בעל אמו בין שאינו בעל אמו. כן נמי אמו בין שהיא אשת אביו בין שאינה אשת אביו. וכן לגבי עונש לא נמלא אמו כלל וילפינן לה בברייתא המובא בבבלי בג"ש נאמר ערות אביך ל"ת באזהרה ונאמר להלן ע"א גילה בעונש מה כאן עשאה כו' עיי"ש. והיינו דקאמר מה אביך כל שהוא אביך בין לעונש בין לאזהרה אף אמך כ"ש אמך בין לעונש בין לאזהרה ר"ל כ"ש אביך כל אופן שהוא אביך בין שהוא בעל אמו או לא כן נמי באמו בין שהיא אשת אביך או לא בין לעונש בין לאזהרה. ע"ז קאמר הגמ' לא מסתברא דבעינן האי דרשא למידרש אהן קרייא אלא ר"י דל"ל אמו שהיא אשת אביו ר"ל דלא שייך אליבי' הדרש דלעיל זו אמו אשת אביו אמו שאינה אשת אביו מנין אמך היא ז"א אליבא דר"י דהא היא מיבעיא לי' דאינו חייב אלא משום אמו בלבד ע"כ צריך להדרש הזה למידרש. ערות אביך וערות אמך מה אביו כ"ש אביו בין לעונש בין לאזהרה אף אמו כ"ש אמו בין לעונש בין לאזהרה ר"ל כ"ש אביך ואמך בין אם האב הוא בעל אמו או לא או דאמו היא אשת אביו או לא. אר"ז הדא אמרה למידין מג"ש אפילו מופנה מצד אחד כדאיתא בפי' רש"י ז"ל דף כ"ד ע"א ת"ל ערות אביו גילה דהוא מופנה לג"ש עיי"ש ופ"כ הוי מופנה מצ"א. ע"ז אמר לי' ר"י לית דא פשיטא על דר"ע דהא ר"ע סבירא לי' דלא בעינן מופנה כלל. והברייתא אולי ס"ל דלא בעינן אף מופנה מצד אחד כלל:

רבי ירמיה בעי הבא על אמו מהו שיהא חייב עלי' משום אשת איש. פי' דרבי ירמי' מיבעיא ליה אליבא דרבי יהודא אם דפוטר משום אשת אב או אף משום אשת איש. דלהת"ק פשיטא דחייב אף משום אשת א"ש ומיירי בפנויה כדאוקים לעיל אך מיבעיא לי' לר' יהודא. ע"ז קאמר

תא

ר' עקיבא דרש ערות אביך באשת אב הכתוב מדבר כצ"ל. השתא מייתי דרשת רבי עקיבא דפליג על רבי ישמעאל וס"ל דרישא דקרא לאו באביך ממש אלא באשת אב הכתוב מדבר וערות אמך וכו' כדלעיל אי הוה כתב לחודיה לא שמענו אלא באמו שהיא אשת אביו והדר כתב רחמנא אמך היא לא תגלה ערותה ללמד על אמו אנוסת אביו: מה עבד לה ר' ישמעאל. כלומר דהניחא לר"ע דדריש להאי קרא דבאיסות משתעי וערות אביך זו אשת אב וא"כ שפיר הוא דאילטריך למיכתב אמך היא לא תגלה ערותה ללמד על אמו אנוסת אביו דאי מערות אמך לא תגלה לחוד ה"א דדוקא באמו שהיא אשת אביו הזהירה התורה אלא לר' ישמעאל דלדידי' לא איירי האי קרא באיסות כלל מהיכי תיתי לן לומר דבאמו שהיא אשת אביו דוקא מישתעי דאילטריך למיהדר ולמיכתב אמך היא וגו' ללמד על אמו שאינה אשת אביו: פתר לה לאחר מיתה. כלומר דבאמת לא דריש ר' ישמעאל הכי ללמד על אמו שאינה אשת אביו דלא אילטריך אלא ללמד על אמו דאפי' לאחר מיתת האב מוזהר עליה דאי לא הדר כתבה הוי אמינא דלא הקפידה התורה אלא בחיי אביו דוקא וברייתא דלעיל ערות אשת אביך וכו' ערות אמך כר"ע היא:

ולית ליה לר"ע כן. וכי לית ליה לר"ע דאילטריך אמך היא לא תגלה ערותה למידרש על אמו אפי' לאחר מיתת האב והשתא מנא ליה למידרש על אמו שאינה אשת אביו: ערות אביך וערות אמך מה אביך וכו'. כלומר דמהדר הש"ס אין הכי נמי דלר"ע אילטריך ג"כ למידרש לאמו לאחר מיתת אב ואמו שאינה אשת אביו נפקא ליה מהקישא דערות אביך וערות אמך מה אביך כל שהוא אביך וכלומר כל שהיא ערות אביך והיינו באשת אב דהא לר"ע האי ערות אביך באשת אב הכתוב מדבר ולעולם אשת אביך הקפידה התורה בין לעונש בין לאזהרה כדלקמן דנפקא ליה מג"ש אף אמך כל שהיא אמך ואפי' אינה אשת אביך בין לעונש בין לאזהרה. והשתא היינו דקאמר לעיל ר' זעירא אליבא דר' יוחנן דמפרש טעמיה דר' יהודה משום דכתיב ערות אמך היא למיעוט' ולא קשיא מהיא דכתיב גבי אשת אב ערות אביך היא משום דסבר לה כר' ישמעאל ולדידיה אילטריך ערות אביך היא ללמד על אשת אב לאחר מיתה כדאמרן אליבא דר' ישמעאל. ולא נפקא לן האי היא למיעוטא: לא מסתברא דדריש אהן קרייא אלא ר' יודה וכו'. כלומר דדחי לה הש"ס להא דר' זעירא דאדרבה איפכא מסתברא דהא אליבא דר' יהודה קיימינן ולדידיה ע"כ דמסתברא דכדרשת ר"ע ס"ל דערות אביך לאו בזכר מישתעי אלא באשת אב הכתוב מדבר דהא ר' יהודה לית ליה אמו שהיא אשת אביו לחייבו בשתים אלא משום אמו בלבד ועל כרחך דנפקא ליה מדכתיב אמך היא והשתא לא מייתר לן בהאי קרא מידי דהא דכתיב ערות אמך לא תגלה אמך היא וגו' תרווייהו אילטריכו חד למילף לגופה לאזהרה לאמו וחד למיעוטא דלא תימא הואיל והאי קרא באיסות משתעי ליחייביה תרתי לאמו משום אמו ומשום אשת אביו קמ"ל והשת' ערות אשת אביך דקרא דבתריה ללמד על אשת אב לאחר מיתה דהא לאזהרה לאשת אב גופה לא אילטריך דנפקא לן מערות אביך מרישא דקרא ולאמו שאינה אשת אביו לאזהרה נמי לא אילטריך דהא לר' יהודה לית ליה אמו שהיא אשת אביו וכלומר דמכיון דמפרש לקרא דאמו דאין אתה מחייבו אלא משום אמו א"כ ממילא שמעת מינה דלעולם חייב הוא על אמו ולא תליא כלל אם היא אשת אביו או לא ועוד מכיון דלר' יהודה רישא דקרא ערות אביך באשת אב מישתעי א"כ משמע בין אשת אב שהיא אמו בין אינה אמו ומעתה ערות אמך לא תגלה ע"כ לאמו שאינה אשת אביו אתא והיא דכתיבא בהאי קרא לאיעוטא כדאמרן כי אילטריך לן למילף אליבא דרבי יהודה לעונש על אמו שאינה אשת אביו ובהא דצריך מידרש אליביה כדדרשינן אליבא דר"ע מהקישא דערות אביך וערות אמך מה אביך וכו' כדלעיל דמה אשת אב כל שהיא אשת אביך שוין לעונש ולאזהרה אף אמך כל שהיא אמך שוין לעונש ולאזהרה ועיקר הא דהאי מילתא מג"ש הוא דנפקא לן כדלקמיה שמעינן מיהא דעפי ניחא לן למימר דסברת ר' יהודה כדרשת ר"ע הוא דאזלא ולא כדרשת ר' ישמעאל: הדא אמרה למדין ג"ש אפילו מופנה מצד אחד. דהא לדידך דאמרת דילפינן מהקישא דערות אביך וערות אמך וערות אביך גופיה מנלן דבאשת אב הכתוב מדבר דילמא בערות אביך ממש ולא שייכא הקישא לענין עונש דהא לא כתיבא לעונש בהדיא גבי ערות אביך ועל כרחך דהג"ש סמכת כדדרים לה בתורת כהנים אתה אומר אשת אביך או אינו אלא ערות אביך ממש נאמר כאן ערות אביך לא תגלה ונאמר להלן ערות אביו גלה מה להלן באיסות הכתוב מדבר אף כאן באיסות הכתוב מדבר והדר ילפת לה מהקישא דמה באשת אביך הנאמר באזהרה ונאמר בעונש אף בערות אמך הנאמר באזהרה ואמו שאינה אשת אביו ג"כ בכלל וכדלעיל אף בעונש כן והאי ג"ש לאו מופנה אלא מצד אחד הוא דערות אביו גלה דגבי עונש הוא מיותר אבל באזהרה אילטריך לגופיה ושמעת מינה דג"ש דמופנה מצד אחד למדין ממנה: לית דא פשיטא על דר"ע. והא לדרשת ר"ע קיימינן ומאי פשטת אליביה לג"ש דמופנה מצד אחד הא שמעינן לר"ע בעלמא דס"ל דאפי' לג"ש שאינה מופנה כל עיקר למדין הימנה ופשיטא אם מופנה מצד אחד: מהו שהוא חייב עליה משום אשת איש. אף משום אשת איש:

תא

מראה הפנים

שייך שפיר למיגרס ר' ישמעאל וכמבואר וקאמר פתר לה לאחר מיתה ולא מיתפרשא אלא על אמו כמוכרח מהסוגיא ומהא דקאמר ולית לר"ע כן ערות אביך וערות אמך וכו'. ולכאורה קשה הוא לומר כן דמהיכי תיתי הוה אמינא באמו לחלק בין חיי האב ובין לאחר מיתה ולא קאמר התם דאילטריך להא הלא באשת אב דס"ד אמינא לחלק וכדקאמר גם הכא בפתר לה לאחר מיתה דלעיל ולהסיר תמיה זו מהמעיין אעתיק בברייתא דספרא מה שמצאתי והנה היא כתובה בפסיקתא רבתא הנקרא בשם סיפרי זוטא בפ' אחרי מות וז"ל ערות אביך וערות אמך אביך ממש מלמד שחייב עליו שתים משום זכר ומשום ערות האב וערות אמך זו האם לא תגלה בין בחיי האב בין אחר מיתת האב אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שנים משום אמו ומשום אשת האב דברי ר' יהודה. ד"א אמך היא בין מן האונסים בין מן הנשואין ערות אשת אביך זו אשת האב אע"פ שנתגרשה הימנו לא תגלה ערותה ערות אביך היא אפילו לאחר מיתת אביך ע"כ. וא"כ מצינו בהדיא בברייתא דדריש מאמך היא לא תגלה ערותה לרבות לאם לאחר מיתת האב ומהיא מיעוטא כדאמרי' אליבא דר' יהודה ומערות אביך היא דכתיב גבי אשת אב לרבות אשת אב לאחר מיתה. והרואה יראה דבוגה סוגיא דהכא לסברת ר' זעירא דמוקי הא דמפרש ר' יוחנן אליבא דר' יהודה כסברת ר' ישמעאל דאמר ערות אביך אביך ממש הולא כהך ברייתא דפסיקתא ואליבא דר' יהודה ומה דדחה לה הש"ס הכא וקאמר לא מסתברא וכו' הולא כהך ברייתא דהובאה התם בסוגיא ואליבא דרבי יהודה ומלאתיה כתובה בהגהת סיפרא וכדפי' רבא שם ורבנן דמתני' סברי כרבי ישמעאל כפירושא דערות אביך וכמבואר:

הבא על אמו מהו שהוא חייב עליה משום אשת איש וכו'. הא דקאמר לעיל ויתרו כו משום אשת איש ומוקי לה בפנויה הולא כפשיטות דהכא מעיקרא תא חמי וכו' והמסקנא כהא דקתיב ר' יוסי וכו' דהא ממתני' לא שמענו כן וכן לא הוזכר התם בגמרא איסור אשת איש גבי אמו וכן לא הזכיר הרמב"ם ז"ל איסור אשת איש גבי אמו. וטעמא דבעלמא גבי אשת אב כאין שני האיסורין כאחד איסור אשת האב ואיסור אשת איש

שנויי נוסחאות (פ"מ) אשת כ"ה בד"ו. (פ"ז) שהוא אמך נד"ו שהיא אמך.

גליון אפרים

רבי ירמיה בעי הבא על אמו מהו שהוא חייב עליה משום אשת איש (אליבא דר' יהודה מיבעי ליה דסבירא ליה הבא על אמו אינו חייב עליה משום אשת אב אם כ"ה שאינו חייב עליה משום אשת איש) תא חמי כו' בנה לא כ"ש כו' (ודוקא משום אשת אב אינו מחייב מגז"ה כדלעיל אבל חייב משום א"א) התיב ר' יוסי הרי הורגה הרי הוא חייב עליה משום אשת אב ובמה אינו חייב עליה משום אשת אב וכן הבא על כלתו (אינו חייב עליה משום א"א) דתני אף בשאר כל העריות כן חמותו וא"א אם תופסו משום חמותו כלתו וא"א ת תופסו משום כלתו דר"י יליף מאמו דמעיטה התורה לגידי ינו חייב עליה משום אשת אב דאין איסור חל על איסור וכיון דאיסור אמו יכול להיות בלי קדושין ואסור אשת אב הוי כמו איסור אמו קדים ומהאי טעמא אינו חייב לר"י באמו משום א"א וכן בחמותו. ובכלתו נראה דאינו חייב משום א"א לר"י אלא בשמת בנו או נרשה ונשאת לאחר דהא לא מש"ל כלתו בלי קדושין אחותו וא"א את אופסו כו' לית יכיל (דבאמור על קל מודה ר"י דאיסור חל על איסור) תני הבא על אחותו ר' יוסי בי ר' יודה אומר הבא על אחותו אינו חייב עליה אלא משום שם אחד בלבד רבי ירמיה ר' אגבו בשם ר' יוחנן כו' כצ"ל. (נועם ירושלמי):

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"י) יבמות כב ע"ב

עין משפט נר מצוה

לג
א מיי' פ"ב מאסורי ביאה הל' ג ד סמ"ג לאוין קה

לד
ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' י ופ"א מהל' אסורי ביאה הל' ד

תא חמי אילו בא אחר עליה חייב משום אשת איש בנה לא כל שכן. התיב רבי יוסי הרי חורגה הרי הוא חייב עליה משום אשת איש ובנה אינו חייב עליה משום אשת איש. דתני אף בשאר כל העריות כן חמותו ואשת איש את תופשו משום חמותו כלתו ואשת איש את תופסו משום כלתו אחותו ואשת איש את תופסו משום אחותו. מבריחו מן החמורה ומקנתרו בקלה לית יכיל דתני *הבא על *אחותו חייב עליה משום אחותו ומשום בת אשת אביו. ר' יוסי בי ר' יודה אומר הבא על אחותו אינו חייב עליה אלא משום שם אחד בלבד וכן הבא על כלתו. ר' ירמיה ר' אבהו בשם ר' יוחנן אתייא דר' יוסי בי ר' יודה כשיטת ר' יודה אביו כמה דר' יודה תופש שם ראשון כן ר' יוסי בי ר' יודה תופש שם ראשון. חזר ר' ירמיה ר' אבהו בשם ר' יוחנן לית לר' יוסי בי ר' יודה כשיטת ר' יודה אביו תמן אמו בלא אשת אביו חייב אשת אביו בלא אמו חייב ברם הכא מצינו בת אשת אביו בלא אחותו הוא מותר בה:

הלכה ז מתני' הבא על הזכר ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה אם אדם חטא בהמה מה חטאת אלא לפי שבאת לאדם תקלה

פני משה

תא חמי. מאי קמיבעיא ליה: בנה לא כל שכן. וכי משום שבנה הוא אזיל ליה האיסור דאשת איש: התיב ר' יוסי. על הא דמתמה תא חמי וכו' דהרי חורגה קתני בהדיא במתני' דחייב עליה משום אשת האב ומשום אשת איש ובנה אינו חייב עליה משום אשת איש דלא קתני אלא משום האם ומשום אשת האב ואילו משום אשת איש לא קחשיב: דתני. תניא נמי הכי דאף בשאר כל העריות כן דהיכא דאיכא איסור חמור ואיסור קל אין את תופסו אלא משום איסור חמור כגון חמותו ואשת איש דאתה תופסו משום איסור חמותו וכן כלתו ואחותו וה"נ גבי אמו ואשת איש אין איסור אשת איש חל על איסור אמו: מבריחו מן החמורה ומקנתרו בקלה לית יכיל. כלומר לחייבו באיסור הקל שהוא משום אשת איש ולהבריחו מן החמורה כגון חמותו וכלתו ואחותו וכה"ג ודאי לית אתה יכיל דזיקת החמורה היא שעליו אלא דאמרינן דמתחייב במיתה החמורה וכן אם הוא בשוגג מתחייב משום איסור החמור ולא אתי איסור הקל וחל עליו: דתני. בתוספתא פ"י: ומשום בת אשת אביו. דכתיב ערות בת אשת אביך מולד' אביך אחותך היא וגו' וקסבר דלהכי לא כתבה התורה ערות אחותך לא תגלה לחוד למידרש לחייבו על אחותו אף משום בת אשת אביו: אינו חייב עליה אלא משום שם אחד בלבד. אחותו והא דכתיב בת אשת אביך דרשינן אם היא מאשת אביך הראויה לו לקידושין פרט לאחותו מן השפחה ונכרית: וכן הבא על כלתו. ויש עליה שם אחר כגון שהוא בחיי בנו ויש עליה איסור אשת איש דאתה תופסו משום כלתו וכברייתא דלעיל והאי תנא פליג על תנא דמתני' דקתני הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש: אתייא דר' יוסי בר' יהודה. במה דאינו מחייב על אחותו אלא משום שם א' בלבד: כשיטת ר' יהודה אביו. במתני' דאינו מחייבו אלא משום שם אחד ומשום שם ראשון שראוי לתופסו והוא שם אמו וכן לר' יוסי בר' יהודה משום שם אחותו: חזר ר' ירמיה וכו'. דהדר ביה ר' יוחנן וקאמר דלית לר' יוסי בר' יהודה בשיטת אביו ודלא דמי דאפי' תימא במתניתין כרבנן ס"ל דשאני התם דכל אחד בלא שם חבירו איסור בפני עצמו הוא דהא מצינו אשת אביו בלא אמו וכן איפכא ומודה הוא דחייב שתים אבל הכא וכי מצינו בת אשת אביו לאיסור אם היא לאו אחותו הרי הוא מותר בה דהויה חורגתו היא ולא נאמר באחותו בת אשת אביך אלא לדרשה כדלעיל והכי דריש לה בת"כ:

הלכה ז מתני' הבא על הזכר ועל הבהמה. הא דהדר נקט ליה התנא הכא הבא על הזכר משום דבאזהרת הנסכב להזכר ולבהמה מחד קרא נפקא לן לחד תנא כדאמר בגמרא לר' ישמעאל מלא יהיה קדש הלכך נקט ליה הכא:

קרבן העדה

תא חמי אילו אחר בא עליה חייב משום אשת איש ובנה אינו חייב עליה משום אשת איש בתמיה דלמה גרע בנה מאחר. ע"ז התיב ר' יוסי הרי חורגה הרי הוא אינו חייב עליה משום אשת איש ובנה חייב עלי' משום אשת איש בתמי' דתני אף בשאר עריות כן פי' דגרסינן בתוספתא ר' יהודה אומר הבא על האם אינו חייב אלא משום אם בלבד וכן הי' ר' יהודה אומר הבא על אשת האב אינו חייב אלא משום אשת אב בלבד פירש ולא משום אשת איש א"כ היכי תימר הכי עדיף בנה מאיש אחר והא הרי כשבא עלי' חורגה הוא בן בעלה דהיא אשת אביו אינו חייב משום אשת איש אליבא דר' יהודא. וכי גרע בנה דיהא חייב משום אשת איש. דיהא כאחר בא עלי' ומביא ראי' דבחורגה אינו חייב משום אשת איש דתני אף בשאר עריות כן ר"ל דהא תנינן בתוספתא גבי רי"א הבא על אמו אינו חייב אלא משום אם בלבד וכן הי' רי"א הבא על אשת אביו אינו חייב אלא משום אשת אב בלבד ולא משום אשת איש א"כ הרי בפירוש תנינן דאף בשאר עריות כן ומביא ראי' מחורגה דפטור ג"כ מאשת איש וכי בנה גרע מחורגה ותיבת אינו חייב שייך לחורגה כדאיתא מפורש בתוספתא ומוכח כן וכיון דמסיק אף בשאר כל העריות ס"ל לר"י כן ע"ז מסיק חמותו וא"א את תופשו משום חמותו כלתו וא"א את תופשו משום כלתו כמו אשת אב ואשת איש. ע"ז שאל אחותו וא"א גם כאן את תופשו משום אחותו ולא משום א"א ז"א דוקא באשת אב וא"א חמותו וא"א כלתו וא"א דהתם אין שם לאיסור קל במקום איסור חמור ולא חלל איסור דא"א שהיא בחנק לנגד אשת אב וחמותו וכלתו דהם בסקילה. א"כ היכי דב' איסורין שוין את תופש שם ראשון שם אחד כדאיתא לקמן בסמוך. משא"כ באחותו ואשת איש דאשת איש חמור מאחותו דאחותו בכרת ואשת איש בחנק א"כ אתה מבריחו מן החמורה ומקנתרו בקלה וזה לית יכיל. והראי' דתני הבא על אחותו [וזהו סיפא דההיא תוספתא] והיא בת אשת אביו חייב עלי' משום אחותו ומשום בת אשת אביו ר"י בר"י אומר אינו חייב אלא משום אחותו בלבד משום שם אחד בלבד וכן הבא על כלתו והיא אשת איש אלמא דבאחותו לא מצינו דידהו איסור אשת איש אלא גבי כלתו אבל אחותו אינו מדחה אלא איסור דדמי לה דהיא בת אשת אביו. משא"כ כלתו מדחה אף איסור דאשת איש ולא פטר ר"י אף בשאר כל העריות אלא באשת אב ואשת איש וחמותו וכלתו וא"א אבל באחותו לא מדחה אשת איש אלא מה דדמי לה אחותו ובת אשת אביו ולפיכך גבי אחותו מביא הגיור אחותו ובת אשת אביו ולא אחותו ואשת איש כמו גבי כלתו. והשתא קאמר הגמ' ר"י ר"א בשם ר"י אתיא דר"י בר"י כשיטת ר"י אביו כמה דר"י תופש שם ראשון כן ר"י בר"י תופש שם ראשון דלענין אחותו ובת אשת אביו דשני האיסורין שוין. דס"ל לר"י בר"י דאת תופש שם ראשון הוא בשיטת ר"י אביו גבי אם אשת אביו דהתם נמי איסורין שוין סבירא לי' לר' יהודא דאת תופש שם ראשון [ולא שייך לענין כלתו דהא הוא משום דאין איסור קל חל על איסור חמור] ע"ז קאמר חזר ר"י ר"א בשם ר"י לית לר"י בר"י בשיטת ר"י אביו דתמן

מראה הפנים

אים אבל באמו כיון דעל אמו שחינה אשת אביו נמי מיחייב ואם אנס אבא והוליד ממנה בן חל על זה הבן איסור אמו ואם אח"כ נשאה זה חל עליה איסור אשת האב מגוילת הכתוב דכל א' וא' לאו בפני עצמו הוא ובפירוש רבתה התורה לאיסור אשת אב באמו וכדדרשינן אליבא דרבנן בהסוגיא אבל איסור אשת איש לא חיילא עליה ודע דדעת רבינו י' ז"ל דאיסור אשת איש איסור מוסיף הוא דאיתוסיף בה איסורא לגבי כ"ע כ"כ בפ"ג דיבמות דף ל"ב ע"ב ד"ה מודה ר' יוסי באיסור מוסיף וכ"כ עוד בפ' הנשרפין דף פ"א ע"ב ד"ה א"ל אדא ברי וכו' אבל בתוס' ישנים בכריתות דף י"ד ע"ב ד"ה מודה ר' יוסי באיסור מוסיף כתבו דוקא באיסור חמור על איסור קל אבל אשת איש דבחנק לא חיילא אכריפה והסקילה ע"ש ויש להסתפק אם זהו דעת הרמב"ם ז"ל באיסור מוסיף דפסק כן בפי"ז מא"ב וכ"כ בפ"ד מהל' שגגות וכתב שם בהל' ב' יש בועל בעילה אחת וכו' ועכר ילחק ויבמה וכו' נוסף בה איסור ליעקב משום אשת אביו ומשום אשת איש שבני האסורין באו כאחת. מזה משמע דעכ"פ נוסף בו איסור אשת איש על איסור אשת אחיו ואשת אחי אביו שהי' עליו בתחלה כדחשיב התם אלא דלענין אמו משמע דס"ל דאין איסור אשת איש נוסף עליה ויש לדון דבהל' שגגות בשאר איסורין מיירי שם וכן הם דברייו ברים פ"ב מא"ב אשת אביו ואשת בנו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ארבעתן ערוה עליו לעולם וכו' ואם בא על אחת מהן בחיי בעלה חייב שתים משום שאר בשר ומשום אשת איש שבאו שני האיסורין כאחד לפיכך הבא על אמו בהיא אשת אביו חייב שתים בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו אחת משום אמו ואחת משום אשת אביו. דיקדק הוא ז"ל וחזר כתב אחת משום אמו וכו' ר"ל דלעולם אינו חייב אלא משום שתים אלו ואפי' בחיי אביו ואינו חייב משום אשת איש ועיין בלח"מ בהקשה למה לא כתב משום א"א. ולענ"ד דס"ל דאינו חייב משום אשת איש גבי אמו כמסקנא דהכא וכטעמא שכתבתי הואיל ואמו בלא אשת אביו נמי חייב עליה הלכך איסור א"א לא הוי איסור מוסיף לגבי אמו והיינו נמי שכתב לפיכך הבא על אמו וכו' לומר דטעם דחייב לעיל שתים באלו האחרנה מפני ששני האיסורין באים כאחת לפיכך הבא על אמו וכו' כלומר לא משכחת לה דחייב עליה משום א"א ואפי' נולד מאמו שהיא אשת אביו לא אמרינן כזה שבאין עליו כאחת כדאמר הכא דהואיל דלענין מיתה חל עליו בחמורה בשוגג נמי אין אתה תופסו אלא בחמורה ואיסור אשת אב שאני דככר גלה לנו הכתוב ואם איסור אמו בא עליו בתחלה כגון שנולד מאנוסת אביו תו לא אתי איסור א"א וחיילא עלי' כ"א דוקא איסור אשת אב וכדאמרן דהתיב ר' יוסי עלה דאשת איש גבי אמו כדדייק ממתני' ואע"ג דלענין כלתו לא קיימא כוותיה אלא כדתנן במתני' מ"מ לענין אמו קיימא כוותיה וכללא דמילתא וטעמיה דלא אמרי' דאתי איסורא דאשת איש וחיילא אלא לגבי איסורא דאישות אבל לא לגבי אמו דלא תלייא באישות מלבד איסור אשת אב מגוילת הכתוב ואחר שדקדקתי בכל המקומות שכתב הוא ז"ל מענין איסור מוסיף כלענ"ד שדעתו ז"ל כן הוא ומטעמים המבוארים:

הבא על אחותו וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי בפ"ב דיבמות דף כ"ב ע"ב ופסק הרמב"ם ז"ל בא"ב שם כהת"ק:

הבא על הזכר. יהתיו"ט תמה למאי נפקא מינה נקט לה הכא ולמאי דפירשתי בפנים ניחא והא קמ"ל דתנא דמתני' כר' ישמעאל ס"ל וכדאשכחן בסתמא דמתני' דרים כריתות דקאמר התם בדף ג' ע"א דחשיב ליה הבא על הזכר והביא זכר עליו וס"ל כר' ישמעאל דחייב שתים וכן ס"ל בהבא על הבהמה כוותיה דנפקא לן מהאי קרא גופיה אזהרה לנשכב. והתם פריך אי הכי ניתני נמי הבא על הבהמה והביא הבהמה עליו הא אמר אביי אף לר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת דכי כתיב לא יהיה קדש בגבר' כתיב וזהו לפי מסקנת הש"ס דהתם בפרקין דף כ"ד ע"ב דמסיק ליה כאביי בדרשת ר' ישמעאל בנשכב לבהמה דלא נפקא ליה מלא יהיה קדש אלא בהם אינו ענין מכל שוכב וכו' ולעיל גבי זכר נקט בכריתות כר' אבהו משום דבהא לא פליג אביי אדר' אבהו וכולי עלמא ס"ל אליבא דר' ישמעאל דחייב שתים ולכאורה אליבא דר' יוחנן דכריתות דמפרש למתני' דהתם דרישא כר' ישמעאל סיפא הוא קשה למאי דפרישית טעמא דמתני' דהכא דנקט כאן הבא על הזכר בהדי הבא על הבהמה נזה אתיא אליבא דר'

עין משפט נר מצוה

לה
א מיי' פ"א מאסורי ביאה הלכה י
לו
ב מיי' שם הלכה עז

מסורת הש"ס

תורה אור

תקלה על ידיה לפיכך אמר הכתוב תיסקל דבר אחר שלא תהא הבהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל איש פלוני על ידיה: **גמ'** *אזהרה לבא על הזכר מניין °ואת זכר לא תשכב משכבי אשה. כרת מניין °כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו וגו'. עונש מניין °ואיש אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם בם. את יליף דמיהם בם מדמיהם בם עד כדון לשוכב א לנשכב מניין ואת זכר לא תשכב משכבי אשה קרי ביה לא תישכב. עד כדון כר' עקיבה כר' ישמעאל °לא יהי' קדש מבני ישראל. כרת לנשכב כר' ישמעאל מניין ר' ירמיה בשם ר' אבהו נאמר כאן קדש ונאמר להלן °וגם קדש היה בארץ את למד קדש מקדש וקדש מתועבה. ר' חייה בר אדא בשם רבי חנינה תועבה מתועבה. א"ר יוסי בי ר' בון מתניתא אמרה כן °תועבה עשו שניהם שניהם בסקילה שניהם באזהרה שניהן בהכרת. אזהרה *לבא על הבהמה מניין °ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה כרת מניין °כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו וגו. עונש מניין °ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת. את יליף דמיהם בם מדמיהם בם. עד כדון כר"ע כר' ישמעאל ר' ישמעאל מן אתריה ור' עקיבה מן אתריה. כרת לנשכב על דר' ישמעאל לית משכח. עונש לנשכב בין על דר' ישמעאל בין על דר' עקיבה לית משכח. וכתיב °זובח לאלהים יחרם מה זה בסקילה וכרת אף זה בסקילה וכרת. מה מפקא מביניהון שכב את הזכר ונשכב ממנו על דעתיה דרבי ישמעאל אינו חייב אלא אחת על דעתיה דר' עקיבה חייב שתים. שכב את הבהמה ונשכב הימנה בין על דעתיה דר' עקיבה בין על דעתיה דר' ישמעאל חייב שתים. שכב את הזכר ואת הבהמה חייב שתים. נשכב מן הזכר ומן הבהמה חייב שתים. שכב שני זכרים כאחת מאחר שמתחייבין על ידו שנים חייב שתים. נשכב משני זכרים כאחת מאחר שמתחייבין על ידו שנים חייב שתים. תני הזכר לא עשה בו את הקטן כגדול והבהמה עשה בה את הקטנה ב כגדולה אמר רבי לעזר לעולם *אינו מתחייב עליה עד שתהא בת שלש שנים ויום אחד. רבי בון בר חייה בעא מרבי זעירא
מה

דתמן נ"כי אמו אשת אביו יכול למיסבר אף כרבנן משום דהתם משכח"ל ב' האיסורין זה בל"ז ע"כ שפיר כששניהן שוין חייב על שתיהן משא"כ איסור בת אשת אביו לא משכח"ל אלא באחותו על כרחך סבירא ליה לר"י כר"י דאינו חייב אלא משום אחותו בלבד. והסוגיא הזאת סבירא ליה לר' יהודה דהוא לאו משום דרשא דאמך היא אליבא דר"י וגם בבבלי דף נ"ג ע"ב איכא נ"כ אוקימתות אחירות בטעמא דר"י. ור' ירמי' ר"א בשם ר"י מוקמי טעמא דר' יהודה משום דבב' איסורין שוין אינו חייב אלא אחת ותופש שם הראשון א"כ יליף כל האיסורין וכל העריות מגזה"כ דאמו ואשת אביו דתופש את שם הראשון כמו כן כל העריות וכ"כ בס' מ"י ז"ל וראיתי בנו"י ז"ל דמגי' ומחליף השורות ומגי' הרבה בסוגיא הזאת ולדברינו הסוגיא הזאת כפשוטו ומוכן מאוד אך תיבת אינו חייב דגרסינן לגבי כנה צריך להיות גבי הורגה ומוכח היא דהא בפירוש ס"ל להתוספתא דגבי הורגה אינו חייב משום אשת איש ודבר ברור ומוכח הוא:

עד כדון לשוכב לנשכב מנין וא"ז ל"ת משכבי אשה קרי בי' לא תשכב פי' משום דמיותר חד תיבה דלמה כתב תשכב משכבי הו"ל למיכתב לא תשכב כאשה ולמה כתב משכבי אלא ע"כ דמלמד על ב' שכבות שוכב ונשכב. ע"ז פריך עד כדון כר"ע דאית ליה לשונות כפולים אבל לר' ישמעאל דלא דרש לשונות כפולים וא"ל דברה תורה כלשון ב"א מנ"ל וזה מצוי בכל הש"ס דפריך עד כדון כר"ע כר"י והיא על הכונה הזאת כר"ע דא"ל לשונות כפולים כר"י מנ"ל. ע"ז קאמר דלר"י הוי אזהרה אחרת והוי לר"י ב' אזהרות ולר"ע חד אזהרה כדמסיק בסמוך דאם שכב ונשכב לר"י חייב שתים ולר"ע אינו חייב אלא אחת ועי' במס' חגיגה ר"פ אין דורשין ותמלא קולרין לעינים בדברינו אלה עיי"ש:
ואמרין

תקלה. מכשול עון : דבר אחר וכו'. וחסה התורה על כבוד הבריות : **גמ'** את יליף דמיהם בם. כלומר ומנלן דבסקילה משום דאת יליף בג"ש דמיהם בם מדמיהם בם הנאמר באוב וידעוני וכתיב בהו באבן ירגמו אותם : עד כדון כר"ע. זו דברי ר"ע דיליף מהאי קרא גופיה אזהרה לנשכב : כרבי ישמעאל. אבל ר' ישמעאל דריש לאזהרה מלא יהיה קדש בבני ישראל ואף הנשכב במשמע : כרת לנשכב כר' ישמעאל מנין. דהא איהו לא דריש לנשכב מקרא דכתיב בפרשת עריות : ונאמר להלן וגם קדש היה בארץ. עשו ככל התועבות הגוים וגו' ואתה למד קדש מקדש וקדש מתועבה דהוי כאלו כתיב תועבה בלא יהיה קדש דיליף מקדש דהתם דכתיב ככל התועבות הגוים ואף הנשכב במשמע והדר ילפינן תועבה מתועבה דכתיב גבי משכב זכר תועבה היא וכתיב התם כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו וגו' : מתניתא אמרה כן. תניא בברייתא בהדיא הכי דילפינן תועבה דכתיבא גבי כרת מתועבה דהתם דשניהם במשמע כמו דשניהם בעונש : עד כדון כר"ע. ולמדנו לר"ע אזהרה וכרת גם לנשכב כדלקמיה : כרבי ישמעאל. לר' ישמעאל אזהרה לנשכב מנא לן : רבי ישמעאל מן אתריה ור"ע מן אתריה. ר' ישמעאל יליף אזהרה לנשכב לבהמה מלא יהיה קדש דילפינן מקדש היה בארץ דכל התועבות במשמע כי היכי דיליף מהתם לנשכב בזכר וכן ר"ע דריש אזהרה לנשכב לבהמה מהאי קרא גופיה דלא תתן שכיבתך קרינן כי היכי דדריש גבי נשכב לזכר : כרת לנשכב על דעתי' דרבי ישמעאל לית משכח. דאין אתה יכול לדרוש מתועבה דקדש לענין כרת כהאי דדריש לעיל גבי נשכב לזכר דשאני התם דכתיב תועבה במשכב זכר גופיה וגמרינן מכל אשר יעשה מכל התועבות וגו' אבל גבי בהמה לא כתיב בה תועבה בגופה הלכך אין אתה מולא לדרוש מכאן אליביה דבשלמ' לר"ע הואיל דכתיבא בהאי פרשה לא תתן שכבתך וגו' קאי כל אשר יעשה וגו' אכולהו אבל לר' ישמעאל לא כתיב נשכב התם : עונש לנשכב בין על דעתי' דר' ישמעאל בין על דר"ע לית משכח. דהא לא כתיב אלא ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה וגו' ואי אפשר למידרש אליבא דרבי עקיבא כדדריש גבי זכר דאשר יתן בבהמה כתיב ואין אתה מולא לדרוש מכאן אלא כדלקמיה מדכתי' וזובח לאלהים יחרם וכתיב לעיל מיניה כל שוכב עם בהמה מות יומת ואם אינו ענין *לנשכב דלא איצטריך דהא כתיב ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת תנהו ענין לנשכב והקישו הכתוב לזובח וגו' מה זה בסקילה וכרת וכו' ונפקא לן עונש לתרווייהו וכרת אליבא דר' ישמעאל : מה מפקא מביניהון. מאי ביניייהו בהני דרשות : שכב את הזכר ונשכב ממנו על דעתיה דר' ישמעאל חייב שתים ועל דעתיה דר"ע אינו חייב אלא אחת. כצ"ל וחלופי טעות דמוכח הן דלר' ישמעאל נפקא ליה מתרי קראי ולר"ע מחד קרא : שכב את הבהמה וכו' חייב שתים. הואיל דלענין עונש לנשכב לתרווייהו מתרי קראי נפקי : שכב וכו' חייב שתים. לכולי עלמא : לא עשו בו קטן כגדול. כדמפרש ר' אלעזר דאינו מתחייב עליה כלומר על השכיבה משום משכב זכר עד שתהא הביאה עם הנשכב שהוא בן שלש שנים ויום אחד והא דנקט בת משום דמביאת בת שלש שנים ויום אחד יליף לה דפחות מכאן אינה ביאה להתחייב להגדול הבא עליה וכשהיא בת שלש ויום אחד מתחייב והה"ד לענין משכב זכר:
מה

*נ"ל לנשכב

מראה הפנים

דר' אכהו לר' ישמעאל בענין דרשת נשכב לבהמה והא התם סתם לן תנא כאביי לר' ישמעאל אבל באמת לפי מסקנת הש"ס דכריתות בענין אוקמתא דמתני' דהתם לק"מ דהא מסיק התם כר"א מבמיה דרב דתנא תני ל"ג חטאות ותני איתך לסיימינהו לכריתות וכדמכרית הש"ס שם מדקתני פסח ומילה במתני' ולפ"ז ריבא דמתני' דהתם כר"ע אתייא דלא נחית התנא למנינא כחטאות אלא באלו שלבים ובלבה דחשיב בגברי וע"ש והשתא שפיר מלינו למימר דתנא דידן דהכא כרבי ישמעאל ס"ל וכדמפרש ר' אבהו לטעמיה ותו לא קשיא רומיא דסתמי אהדדי. והרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' שגגות הל' א' פסק כר"ע דפליג בברייתא אדר' ישמעאל והלכתא כוותיה ולא הוי למאי דפריכית כסתם במתני' ומחלוקת בברייתא דאמרינן בפ' החולץ דף מ"ב ע"ב דהלכה כסתם דהא מיהת לא סתם לן תנא בהדיא כרבי ישמעאל:

שכב את הבהמה ונשכב הימנה וכו' חייב שתים. הא תלמודא ס"ל הואיל ותלוקין במקראות גבי עונש הן אבל התם קאמר אביי דאפי' לר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת דקדש בגברי כתיב וכמה שהוזכר לעיל:

שכב שני זכרים כאחת. כלומר בהעלם אחת וסברת דהאי תלמודא אזלא כהאי דאמרינן מעיקרא בכריתות דף ט"ו ע"א גבי בא על חמש נשיו נדות דחייב על כל א' וא' מפני שהוא גרם להן אבל התם אידחי ליה האי טעמא ולא אמרינן הוא גרם להן אלא דטעמא הוי מפני שגופין מחולקין הן וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' שגגות כהאי דהכא דהיכא דהמשמש היה בשני זכרים ובשתי בהמות חייב שתים אפי' בהעלם א' ומטעמא דגופין מחולקין ועיין לעיל בשמעתתא דאלו הן הנסקלין מ"ש מענין זה:

לעולם אין מתחייב עליה עד שתהא בת ג' שנים ויום אחד. וזו כשמואל התם דף נ"ד ע"ב אבל המסקנא כרב דאמר דהנשכב צריך שיהיה בן ט' שנים ויום א' כדיליף שם:
את

שנויי נוסחאות (בי"א) לא יהיה במקרא "ולא יהיה".

מסורת הש"ס

מה ראה ר' ישמעאל ור' עקיבא ליחלק בזכר ובהמה. דמר דריש לה מהאי קרא לכרת ואזהרה לנשכב ומר דריש מהאי קרא. ומה ראו לחלוק כאן יותר משאר כל העריות למצוא להן דרשות ממקום אחר ולא אמרינן דאחד השוכב ואחד הנשכב בכלל כדאמרינן בכל העריות: שבכל העריות כתוב בהן שאר בשר. כלומר דשאר בשר דכתיבא בפרשת עריות איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו וגו' הא לא שייכא אלא על העריות דשאר בשר ועליהן הוא דשייך לומר דאחד השוכב ואחד הנשכב בכלל קירוב שאר בשר ועל שניהם נאמרה אזהרה וכרת בפרשה אבל זכר ובהמה אין דרכן בקירוב שאר בשר ולא הוו בכלל שאר בשר הכתוב במקרא ועל השוכב הוא דנאמרה בהדיא בפרשה אבל הנשכב לא הוי ידעינן אי לאו מהני קראי דדרשי: הרי נדה. דאין איסור' משום קורבה דשאר בשר ולא קאי שאר בשר הכתוב בפרשה עליה ונחלקו עליה בתמיה כלומר דהא לא מלינו דנחלקו עליה למצוא דרש ממקום אחר על הנשכב אלא שניהם במשמע כשאר כל העריות: מכיון דכתיב קריבה קריבה. מכיון דכתיב הכא אל כל שאר בשרו לא תקרבו וגו' וכתיב בנדה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וגו' ילפינן קריבה קריבה וכמי שכולהם כאן וכו' כמאן דכתיבא שאר בשר בה ונכלל נדה בקרא דריש הפרשה: ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וגו'. כתיב וכלומר דר' חייא בר אדא פריך דהא לא תקרב כתיב דמשמע דלא נאמר' אזהרה אלא עליו ואכתי מנלן אזהרה עליה ואפי' אי ילפת קריבה קריבה נימא דבהדיא לא הזהירה התורה אלא עליו מדכתי' לא תקרב והתם לא תקרבו כתיב: היא בל תקרב היא בל תגלה. כלומר דמשני מדמלינו גבי עונש דכתיב ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגו' והיא גלתה את מקור דמיה למדנו מכאן דהיא ג"כ בכלל הא דכתיב באזהרה לגלות ערותה ומוזהרת על בל תגלה כמו דהוא מוזהר על בל תקרב והיינו בל תקרב והיינו בל תגלה: את יליף הריגה מהריגה סקילה מסקילה. כלומר דמכאן למדנו דגם הרובע לבהמה דשניהם בסקילה דנאמר כאן ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרוגו וכתיב ואשה אשר תעמוד וגו' והרגת את האשה וגו' וילפינן הריגה דרובע מהריגה דאשה ואת הבהמה מה הריגה דהכא בסקילה אף הריגה דהתם בסקיל' והכא גופה מנלן דילפינן דמיהם בם מדמיהם בם דאוב וידעוני: ר' בא בר ממל בעי. אמתני'

תורה אור

ויקרא יח מה ראה רבי ישמעאל ורבי עקיבה ליחלק בזכר ובבהמה ובשאר כל העריות לא נחלקו אמר ליה שבכל העריות כתוב בהן שאר בשר ואילו אין כתוב בהן שאר בשר. התיבון הרי נדה אין כתיב בה שאר בשר ונחלקו עליה. ר' ירמיה בשם ר' אבהו מכיון דכתיב קריבה קריבה כמי שכולהם כאן וכולהם כאן. ר' חייה בר אדא בשם רבי חנינא °ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה א"ר יוסי בי ר' בון היא בל תקרב היא בל תגלה. אזהרה לאשה המביאה את הבהמה עליה מניין °ואשה לא תעמד לפני בהמה לרבעה תבל היא. כרת מניין °כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו. עונש מניין °ואשה אשר תעמד לפני בהמה לרבעה אותה והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו דמיהם בם. את יליף הריגה מהריגה סקילה מסקילה ודמיהם בם מדמיהם בם. רבי בא בר ממל בעי הגע עצמך שבא עליה שוגג הרי היא נסקלת על ידיו והוא פטור. ר' שמעון בעי הגע עצמך שחרש בשבת הרי הוא נסקל על ידה והיא פטורה. לית לך אלא כהדא דמר ר' שמואל בר רב יצחק °כספם וזהבם עשו להם עצבים למען יכרתון אין כתיב כאן אלא למען יכרת. כאינש דמר שחוק טימייה דפלן דאפיק בריה לעבדא בישא:

(שם; שם; שם כ; יהושע ח)

הלכה ח מתני׳

[a] המגדף אינו חייב עד שיפרש את השם אמר רבי יהושע בן קרחה בכל יום [b] דנין את העדים בבינוי יכה יוסי את יוסי נגמר הדין לא היו הורגין בכינוי אלא מוציאין את כל האדם לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומר לו אמור מה ששמעתה בפירוש והוא אומר והדיינים עומדין על רגליהם וקורעין ולא מאחין והשני אומר אף אני כמוהו והשלישי אומר אף אני כמוהו:

גמ׳ אזהרה *למגדף מניין °אלהים לא [c] תקלל כרת מניין °איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו עונש מניין °ונוקב שם ה' מות יומת [d] וכרבי ישמעאל דרבי ישמעאל אמר בדיינים הכתוב מדבר. אם על הדיינים הוא מזהיר לא כל שכן על הכינויים אם על הכינויים הוא עונש

(שמות כב; ויקרא כד; שם)

קאי דקתני לפי שבאת לאדם תקלה על ידיה לפיכך אמר הכתוב תסקל ומשמע דוקא היכא דאיכא תקלה הגע עצמך שבא עליה שוגג שכשבור מותר הוא ואין כאן תקלה ואפ"ה היא נסקלת על ידו ואע"פ שהוא פטור ועל כרחך דאקלון קפדינן שעכ"פ קלון איכא שעשה מעשה מגונה ואמאי קתני תקלה במתני': ר' שמעון בעי. אי אמרת דתקלה דוקא נקט הגע עצמך שהם חרש בה בשבת במזיד הרי הוא נסקל על ידה ויש כאן תקלה ואפ"ה היא ודאי פטורה: לית לך אלא כהדא דאמר ר' שמואל וכו' כלומר אלא ודאי דמתני' דקתני תקלה היינו דוקא תקלה בכה"ג דאיכא תקלה וקלון וזהו הוא דלותה התורה שגם הבהמה תסקל שהיא גרמה לו וכעין דדריש רב שמואל בר יצחק דלמען יכרת כתיב לשון יחיד ומקלל הע"ז שגרמה להם כאדם המקלל ואומר ישתחקו עצמותיו של פלוני שהוא גרם לבנו שילא לתרבות רעה וזה לא שייך אלא במזיד וה"נ דוקא במזיד אמרינן שתסקל ול"ק כמי מחרש בה בשבת דתקלה וקלון בעינן וליכא:

הלכה ח מתני׳

עד שיפרש את השם. המיוחד של ד' אותיות ואינו חייב עד שיברך השם בשם שנאמר ונוקב שם השם בנקבו שם שיקוב השם בשם: בכל יום. כל זמן שהיו נושאין ונותנין בבדיקת העדים היו דנין עמהן ובודקין אותן בכינוי היאך אמר אם כך אמר יכה יוסי את יוסי והאי כינוי לאו כינוי השם קאמר אלא כלומר שהב"ד מכנין בדבריהן כאדם המקלל ותולה באחר וזהו קרי כינוי בלשון חכמים ובלשון מקרא כי לא ידעתי אכנה. ולהכי נקט יוסי את יוסי דאיכא ד' אותיות כשם בן ד' אותיות ומשום דחשבונו של יוסי בגימטריא אלהי"ם: נגמר הדין. ובאו ב"ד לומר חייב הוא לא היו יכולין להרגו על פי עדות זו ששמעו שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כינוי: אלא מוציאין את כל האדם לחוץ. דגנאי הוא להשמיע ברכת השם לרבים: וקורעין ולא מאחין. עולמית איחוי אלכסנדריא והיא תפירה שאין הקריעה ניכרת אבל שאר תפירות מותר: אף אני כמוהו. שמעתי. ואינו צריך להזכיר ברכת השם בשם: והשלישי. אם היה כאן עד שלישי צריך גם הוא שיאמר כן:

גמ׳ וכר' ישמעאל. ולדברי ר' ישמעאל דקאמר בדיינים הכתוב מדבר דנקראו אלהים מדכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים: אתיא בק"ו. פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע במכילתא פ' משפטים ושם גרים ר"ע אומר בדיינין הכתוב מדבר: אם על הכינוין הרי הוא ענוש

סנהדרין מ

מראה הפנים

את יליף הריגה מהריגה וכו'. התם בדף הנזכר מייתי ברייתא דיליף תהרגו דכתיב ברובע לבהמה מתהרגנו דגבי מסית ול"ע דמאי לא גמיר מוהרגת דקרא דכתיב דכתב שם דמיהם בם וכדמשמע דיליף הכא כן:

הגע עצמך שבא עליה שוגג וכו'. התם בדף נ"ה ע"ב בעיא דלא איפשיטא היא אם תקלה וקלון בעינן או דילמא קלון אע"פ שאין תקלה ופסק הרמב"ם בפ' א' מא"ב הל' י"ח דפטורה אם בא עליה בשוגג וכן היא המסקנא דהכא דאף דנראה מדברי ר' בא בר ממל דקאמר בפשיטות דהיא נסקלת מ"מ הא לא קאי וכדאקשי ליה ר' שמעון כדפרישית ואם דיש לפרש דר' שמעון על מתני' קאי אמאי תלי בתקלה שמיתה דהוכחה גדולה וראיה גמורה דתקלה לחוד לא סגי מדפטורה כחרש בה בשבת ותקלה וקלון בעינן דכי היכי דלא סגי בתקלה בלא קלון ה"נ בקלון בלא תקלה פטורה וכדנראה דמסיק לית לך וכו' וזהו במזיד הוא דשייך וכדמישתעי בהאי קרא דאייתי:

וכרבי ישמעאל וכו' אם על הדיינים הוא מוזהר לכ"ש על הכינויים וכו'. למאי דיליף הכא הוי קשה דהא אפילו למ"ד עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין אלא דככר כתב הרמב"ם ז"ל בספר המצות סי' קנ"ה והביאו הכ"מ ברים פ"ז מהל' ממרים דבכל מקום שהעונש מפורש אין לחוש על האזהרה אם היא מן הדין או מן הכללי שבכללות. והכ"מ ברים פ"ב מהל' מ"א כתב עוד כלל אחר בענין אזהרה מן הדין דכל היכא שיש איסור המפורש בתורה בלאו הכא מכלל עשה אפשר ללאו שלו לבא מק"ו. אבל בבבלי גבי המקלל אביו ואמו בדף ס"ו ע"א מייתי לה פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע דר' ישמעאל סבר אלהים חול ור"ע סבר אלהים קודש ומסיק התם דלכ"ע ילפינן מכאן אזהרה למברך את השם מדכתיב לא תקלל ולא כתיב לא תקל ש"מ תרתי:

אית

שינויי נוסחאות (פי"ב) היא במקרא „הוא". (פי"ג) אשר תעמד לפני בהמה במקרא „אשר תקרב אל כל בהמה. (פט"ז) ודמיהם בם דמיהם. (פכ"ב) כספם וזהבם (הושע ח'). (פכ"ט) יוסי את יוסי בד"ו יוסה את יוסה.

ככר לאדן דאפיק בריה לתרבות פיסא. כנ"ל:

עמודי ירושלים

אמר ר' יוסי בר בון היא בל תקרב היא בל תגלה כו'. עמ"ש בפני משה ועיין היטב בס' המצות בדברי הרמב"ן במל"ת סי' שנ"ג ובמגילות אסתר והו"ק:

עין משפט נר מצוה

לז
א מיי' פ"ב מהל' ע"ז הל' ז סמ"ג לאוין טו

לח
ב מיי' שם הל' ח סמג שם

לט
ג מיי' שם ה"ג

ציון ירושלים

[a] וכרבי ישמעאל עי' מס"פ מה שהבאתי בשם הרמב"ם ובשם הס"ת ואני הקשיתי על דברי הס"מ מתמוה ד' ד שאי אזהרת עשה היא ע"ש ברב"י ומבואר שם דאין עונשין אף בים אזהרת עשה ולע"ג וגם על הרמב"ם ורמב"ן קשה מדוע לא הזכירו בהש"ס כלו:

עין משפט נר מצוה

מ
א ב ג מיי' פ"ב מע"ז ה"ז סמ"ג לאוין טו

מא
ד מיי' שם הל' י ופ"ט מהל' הלכה ו ז ח טוש"ע יו"ד סי' שמ סל"ז

מב
ה מיי' פ"ב מע"ז הלכה י ופ"ט מהל' הלכה ו ז ח טוש"ע שם

מסורת הש"ס

ענוש כרת. דיקלל אלהיו כתיב: מאן דאמר על הכינוים אזהרה וכרת ילפא לה אזהרה מאלהים לא תקלל דכתיבא אזהרה גבי כינוי ועוד יליף ליה כרת מדכתיב איש איש וגו' ונשא חטאו בכרת וכתיב אלהיו: ועל שם המיוחד במיתה וכרת. דכתיב ונוקב וגו' ואיש איש וגו' וקסבר דאלהיו אדלעיל על שם המיוחד הוא דקאי ונשא חטאו דבכרת ועל הכינוים באזהרה לחוד: זאת אומרת שדנין מספק. ממתני' דקתני בכל יום היו דנין בכינוי ואע"פ שעדיין לא שמעו מהעדים שהעידו על ברכת השם המיוחד היו דנין אם כך הוא ואם יאמרו העדים אח"כ כזה חייב הוא: היך עבידא. כלומר לענין מאי קאמרת זאת אומרת ולאיזה דין אתה רוצה ללמוד מזה: פלוני הרג את הנפש. קס"ד דשמעו קלא בעלמא פלוני הרג את הנפש תופסין אותו ויהא נידון אם כך היה יהא מתחייב בכך עד שיבאו עדיו ויעידו ויוגמר דינו: ותפשין בר נשא בשוקא. בתמיה ומבזין ליה על קול בעלמא: אלא כיני. אנו שומעין ממתני' אם יש עדים שהרג את הנפש אע"פ שעדיין לא חקרו ודרשו להעדים תופסין אותו עד שיבאו עדים לפני הב"ד ובודקין אותו: ואמרין ליה גדף. אמתני' כריך דקתני אמור מה ששמעת בפירוש וכי אומרין להעד שיגדף את השם: אלא אותו השם. כלומר בפירוש דקאמר ה"ק שיאמר העד אותו השם שאמרת לפניכם והוא שם המיוחד אותו ביקר ובו בירך בשם הזה וזה בירך דעד שיברך השם בשם: ואין העדים צריכין לקרוע. ולהכי נקט במתניתין הדיינין קורעין שאין העדים צריכין לקרוע עוד הפעם שכבר קרעו בשעה ששמעו ממנו: שדינן דין. שהרי הדיינין עומדין קאמר: את ש"מ שית. מהאי דינא דמתני': כהאי דאמר רב שמואל בר יצחק. שדנין מספק: שומע מפי שומע. שהרי הדיינין שומעין מן העד ששמע לברכת השם: השני אומר אף אני כמוהו. כשר אף בשאר עדות דאלו פסול הוא לא הוי קטלינן לגברא אף על גב דהכא לא אפשר בענין אחר: מכיון שהיו יודעין. העדים משעה ראשונה וכלומר באותו שעה ששמעו היו צריכין לקרוע והלכך אינן צריכין לקרוע עכשיו: מקשי. על הא דאמרינן שומע מפי שומע צריך לקרוע והא תנינן בפרק דלעיל הכרוז יוצא לפניו וכו' על שעבר עבירה פלונית וכו' ואם מגדף הוא א"כ צריך שיאמרו זה הפלוני בירך את השם ונמצאו יהו כל השומעים צריכין לקרוע בתמיה: שמענו שומע מפי שומע וכו'. כלומר דמשני לא שמענו אלא השומע מפי השומע הראשון אבל לא שמענו שהשומע השלישי יהא צריך לקרוע: שמעינן. וכי שמעינן וכו' בתמיה: מהו לקרוע על קללת הגוי גרסינן. וכן הוא בפ' אלו מגלחין וה"ג התם על קללת השם מנין ויהי כשמוע המלך חזקיהו וגו' מהו לקרוע על קללת העכו"ם מאן דאמר רבשקה עכו"ם היה קורעין שהרי קרעו על שחירף וגידף: אני

תורה אור

עונש כרת לא כל שכן על שם המיוחד. אית תניי תני על הכינויים באזהרה וכרת על שם המיוחד [א] במיתה אית תניי תני על הכינויים [ב] באזהרה ועל שם המיוחד במיתה [ג] וכרת. מאן דמר על הכינויים באזהרה וכרת אלהים לא תקלל ועוד איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו בכרת. ועל שם המיוחד במיתה ונוקב שם ה' מות יומת. ומאן דמר על הכינויין באזהרה אלהים לא תקלל. ועל שם המיוחד במיתה וכרת ונוקב שם ה' מות יומת ואיש איש כי יקלל אלהיו וגו'. רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק זאת אומרת שדנין מספק. היך עבידא פלוני הרג את הנפש יהא נידון עד שיבואו עדיו. א"ל רבי יוסי ותפשין בר נשא בשוקא ומבזין ליה. אלא כיני פלוני הרג את הנפש והרי עדיו שהרג את הנפש יהא תפוש עד שיבואו עדיו. ואמרין ליה גדף אלא אותו השם שאמרתי לפניכם אותו קילל ובו קילל ואין העדים [ד] צריכין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו. ר' שמעון בן לקיש אמר מיכן לדיינין שקיבלו עדות עומדין שדינן דין. את שמע מינה שית את שמע מינה כהיא דאמר ר' שמואל בר רב יצחק ואת ש"מ כהיא דאמר ר' שמעון בן לקיש ואת שמע מינה שומע מפי שומע חייב לקרוע ואת שמע מינה מיכן לעד שהעיד עדותו השני אומר אף אני כמוהו והשלישי אומר אף אני כמוהו ואת שמע מינה שהוא אחד מן הקרעים שאין מתאחין ואת שמע מינה מכיון שהיו יודעין משעה הראשונה שהוא שם המיוחד שהוא צריך לקרוע. ר' חייה אמר ר' יסא מקשי תנינן *הכרוז יוצא לפניו איש פלוני בן איש פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית ופלוני ופלוני עדיו כל מי שהוא יודע לו זכות יבוא וילמוד. שמענו שומע מפי שומע צריך לקרוע. שמעינן שומע מפי שומע ושומע [ה] מפי *שומע צריך לקרוע. *מהו לקרוע על קללת השם נישמעינה מן הדא °ויהי כשמוע המלך חזקיהו את דברי רבשקה ויקרע את בגדיו. מהו לקרוע על קיללת עכו"ם מאן דאמר רבשקה עכו"ם היה קורעין מאן דאמר ישראל היה אין קורעין. תני ר' הושעיה אחד השומע קללת השם מישראל ואחד השומע מפי העכו"ם חייב לקרוע מה טעמא אני

מלכים ב יח

(לעיל פ"ג)

סנהדרין ס' מ"ק כו (מ"ק פ"ג)

ואמרין לי' גדף ר"ל דמקשה דהאיך אומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר א"כ צריך לומר בלשון להכא כן אמר פלוני בלשון הזה בלשון להכא ברכת השם א"כ אמרין לי' גדף ח"ו אלא אומר בלשון הזה לא בלשון ממש שאמר פלוני אלא אומר בלשון עבר אותו השם שאמרתי לפניכם אותו קילל ובו קילל ר"ל דאומר בלשון עבר וגם אינו אומר הברכה סמוך להשם אלא תחילה אומר השם ואומר אח"כ השם זה שאמרתי לפניכם אותו קילל ובו קילל ואומר לשון אותו ולשון בו ולשון עבר:

ולא

מראה הפנים

אית תניי תני על הכינויים באזהרה וכרת וכו'. אם המגדף הוא בכרת תליא בפלוגתא דפליגי בברייתא בכריתות דף ז' ע"ב אם מגדף דקרא דכתיב את ה' הוא מגדף ובכרתה בעובד ע"ז הכתוב מדבר או ליתן כרת למברך את השם וכן פליגי הכא ברים הלכ' דלקמן ומשמע שם בכריתות דאפי' למ"ד בע"ז הכתוב מדבר נפקא לן כרת למברך את השם דגמר חטאו מחטאו ישא דכתיב גבי פסח ע"ש וכפי גי' רש"י ז"ל וכן משמע בפ' מי שהיה טמא דף ל"ג ע"ב אבל נראה שאין דעת הרמב"ם ז"ל כן שלא כתב בפ"ב מהל' עכו"ם הל' ז' אלא על שם המיוחד בסקילה ועל הכינוים באזהרה כדעת חכמים בבבלי פרקין דף נ"ו ע"א ולא הזכיר כרת לא שם ולא במקום אחר וכדעתו ז"ל דמגדף דקרא בעובד ע"ז כדכתב שם לעיל ובפ' ט"ו דסנהדרין והזכרתי לעיל פ"ה הלכה ו' ד"ה מה המגדף ע"ש. ואם זה היה ברור דדעתו ז"ל דמגדף אינו צריך התראה כמו שרצה הכ"מ בהל' עכו"ם שם בהל' ט' לפרש דבריו א"כ מוכחת הוא שאין המגדף בכרת שהרי למ"ד מגדף במיתה וכרת ע"כ צריך לומר מיתה היכא דאתרו ביה וכרת היכא דלא אתרו ביה כמו בכל מקום דאית ביה מיתה וכרת וכדאמרינן התם בפרקין דף ס' ע"ב גבי זובח לעכו"ם הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר ופריך בר כרת הוא ס"ד אמינא כי אתרו ביה קטלא כי לא אתרו ביה כרת ע"כ וכן אנו צריכין לפרש למ"ד הכא על שם המיוחד במיתה וכרת. אלא דעדיין הדבר בספק לדעתו ז"ל אם מגדף בעי התראה או לאו ולא הוזכר בדבריו בפירוש אלא גבי עדים זוממין שאין צריכין התראה כמ"ש בפ' י"ח מהל' עדות הל' ד'. ולדברי התוס' בפרקין במשנתין ד"ה איש כי יקלל וכו' ובדיבור דלקמן משמע דמפרשי בפשיטות לסוגיא דמי שהיה דהא דכ"ע ס"ל מגדף בכרת למברך לכינוי הוא דלית ביה מיתה אבל כרת איכא ונראה דגם דעת הרמב"ם ז"ל לפרש סוגיא הנזכרת כן והשתא מגדף על הכינוי אית ביה כרת וכל מקום שתמצא מגדף בכרת בהה"ג הוי אבל על שם המיוחד דאית ביה מיתה לית ביה כרת וכהאי אית תניי דהכא ושוב אין לנו הכרת דמגדף בעי התראה. ועיין כמה שמשיג הראב"ד ז"ל בפ' עשרים מהל' עדות הל' ד'. ולדברי הרמב"ם אפשר דהה"נ שא"צ התראה:

ואמרין ליה גדף וכו'. הרמב"ם ז"ל שם בהל' ח' סתם דבריו וכתב בלשון המשנה אמור מה ששמעת בפירוש. ומה שכתב התוי"ט בזה דקושית הש"ס דהכא נ"ק אין דבריו מוכרחים וכי היאך נלמד ממתיקת השם בכוטה בא"ת כלל בענין אחר אבל הכא אפשר כדמפרש הש"ס ולכאורה יש להכריח כן מדאמרינן אחד השומע מפי השומע וכו' כדלקמן וכן התם בדף ס' ע"א ונלמד ממתני' ואי אמרת דבפירוש ממש קאמר העד א"כ לאו שומע מפי שומע הוא אלא שהן שומעין בפירוש לברכת השם אלא דיש לדחות דהרי אין העד מתכוין לברכת השם. שוב מצאתי בחידושי הר"ן ז"ל שכתב לדחות כן:

מיכן לדיינין שקבלו עדותן עומדין שדינן דין. הריב"ש בתשובה סי' רס"ו הביא לזה ולמד מכאן דמה שאמרו הדיינין בישיבה והעדים בעמידה דוקא לכתחילה אמרו וכן הא דאמרו בפ"ב דזבחים מה ליושב שכן פסול לעדות לכתחילה הוא דפסול והביאו מקלתו הב"י סי' כ"ח וכן פסק בש"ע שם וכן התוס' בזבחים שם הביאו לזה וכל"ל שם בדבריהם ומשמע מהתם דכי היכא דאין עיכובא בישיבת הדיינים אע"פ שיש להם ליישב מן התורה ה"נ אין עיכובא בעמידת העדים וכו' ע"ש דכתב ומשמע התם ולא הוזכר הכא כלל מענין עמידת העדים. ובפ' מי שאחזו גרסינן בהאי תלמודא סוף הלכי' א' אדם מעיד עדותו מיושב וכתבתי שם דהא פליגא אבבלי דפוסל לכתחילה ובחידושי הרשב"א ז"ל פ"ד דשבועות מצאתי שהיתה לו גירסא אחרת שם דגרים אמר ר"ל מעידין מיושב ופירש דאקורדייקום התם דלעיל קאי ובקורדייקום הוי דיעבד וא"כ היינו כשיטת הבבלי:

מיכן לעד שהעיד עדותו השני אומר אף אני כמוהו. הכי אמר ר"ל התם בפרקין שם ש"מ אף אני כמוהו כשר בד"מ ובד"נ ומעלה הוא דעביד רבנן וכו'. ודעת הפוסקים לפרש הא דקאמר ומעלה עבדי רבנן אד"מ נמי קאי הביאם הב"י שם אלא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' עשרים מהל' עדות הלכה ד' משמע שאף בד"נ אם אמר אף אני כמוהו דנין ע"פ עדותו ומעלה לכתחילה הוא דעבוד ע"ש:

מאן דאמר ישראל היה אין קורעין. זהו כרב יהודה אמר שמואל שם דא"ת רבשקה ישראל מומר היה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' עכו"ם שם ומבוארים דבריו שם בכ"מ בשם תשובת מהרי"ק אלא במ"ש הכ"מ שלמד שקורעין על כינוים מהא דר"ל דהכא איכא למידק דא"כ היה לו ז"ל לכתוב אף בזמן הזה ואם נאמר דר"ל מחמיר על נפשו היה שהרי אין קורעין על קללת הפעו"ם א"כ לענין כינוים נמי נימא הכי ואי ר"ל דהכא מדינא עבד ולא מלד חומרא וכדמשמע מדפריש הכא מהאי עובדא א"כ ס"ל דאפי' על קללת העכו"ם קורעין וכמ"ד רבשקה עכו"ם היה וא"כ היינו דר' חייא כתרווייהו

שנויי נוסחאות (פכ"ז) ויהי כשמוע (מלכים ב' י"ט). את דברי רבשקה מקרא ניסא.

ככר לאדן

רבי שמעון בן לקיש אמר מיכן לדיינין שקיבלו עדות עומדין שדינן דין. בר"ן פרק שבועות העדות:

אמרי ברוך

במראה הפנים ד"ה לדיינין וכו' דפוסל לכתחילה וכו'. נכתב בגלד מפורש לעיל פ"ג על הלכה ט' צריכין העדים לעמוד פ':

עמודי ירושלים תנינא

מכאן לדיינין שקבלו עידותן עומדין שדיניהן דין. עיין בתפארת ישראל סנהדרין (פרק ג' ציון מ"ו) שכתב כל"ל דר"ל אחר שקבלו העדות מיושב עכ"ל ואתמהים מניה הירושלמי הזה שהביאו כל הפוסקים דמוכח מכאן דדיינין שקיבלו עידותן עומדין דמהכי דכאן צריכין לעמוד מפני כבוד ה' וז"פ:

מסורת הש"ם

יומא פ"ה

כתובות ז

(בנת פ"ק)

אני ה' אלהי כל בשר וגו'. ואלהי כל האומות הוא ואם שומעין גידוף מהם צריך לקרוע: בזמן הזה. שאנו בגלות ומצוי הוא בעו"ה ואם אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים כדאמר משרבו הגדפנים פסקו מלקרוע: מהו לקרוע על הכינוים. ולא גרסינן בזמן הזה והכי איתא התם: נישמעינה וכו'. שהי' ר"ל מהלך בדרך ופגע בכותי א' שהיה מגדף ובתחילה היה קורע עד שנלאה וירד מן החמור ונתן לו מכה באגרוף על לבו של הכותי וא"ל בר כותי רשע וכי יש לאמך ליתן לי בגדים המספיקים לי: מילתיה. דר"ל הדא אמרה דס"ל שקורעין על הכינוים שהרי הכותי הזה לא הוה גמיר שם המיוחד וש"מ ס"ל דאף בזמן הזה קורעין:

הלכה ט מתני' אחד העובד. עכו"ם בדבר שעבודתה בכך: וא' המזבח וכו'. באלו ד' עבודות חייב באחד מהן אע"פ שאין דרך עבודתה בכך וכל שאר עבודות אינו חייב עד שיעבוד בדרך עבודתה: והמקבל עליו לאלוה. אפילו באמירה בעלמא חייב דאהקש לזביחה דכתיב ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך: והאומר לו אלי אתה. בפניו והנא סיפא לגלויי רישא דאי תני רישא הוי אמינא דוקא בפניו אבל שלא בפניו לא תנא סיפא בפניו מכלל דרישא שלא בפניו ואפילו הכי חייב: אבל המגפף. מחבק: והמכבד והמרבץ. לפניה: עובר בל"ת. דלא תעבדם יתירה כתיב ודברים אלו בכלל עבודה הן ואעפ"כ אינו לוקה על אחת מהן לפי שאינן בפירוש: הנודר בשמו. קונם עלי דבר זה בשם ע"ז פלוני: והמקיים בשמו. שבועה נשבע תרגומו מקיים: עובר בל"ת. ושם אלהים אחרי' לא תזכירו ולוקה על לאו זה: הפוער עצמו. מתריז ריע לפניו: זו היא עבודתו. וחייב עליה מיתה ואם נתכוין לבזותו חייב עליה חטאת מפני שמוטעה הוא והרי עבודתה בכך: הזורק אבן למרקולים. שעובדין אותו בזריקת אבנים וכן המסלק אבן מלפניו ג"כ דרך עבודתו בכך וחייב ואם נתכוין לרוגמו חייב חטאת. מר קולים. חילוף השבח. מר לשון חילוף הוא כמו במר דפרוטה במר דכנתא. קילוס שבח: **גמ'** ולא מגדף כתיב. והילך אתה לומד ע"ז מהאי קרא: כאדם וכו'. והיינו עובד ע"ז והיינו מגדף שמניחם כופרים בעיקר הן ובאיטו משייר אחריו מצוה כלל: והוצאת וגו'. עד גמר המקרא דכתיב וסקלתם: עד שיעבוד וכו'. דלא תעבדם משמע לכולם לכך יצאה השתחויה ללמד על מעשה יחידי: אף על גב דרבי שמעון בן אלעזר אומר זיבח וקיטר וניסך וכו'. בהאי תלמודא בשבת בפ' כלל גדול וכן ברים פ"ו דנזיר קאמר הכי וגרים שם רבי יוחנן דלא סבירא ליה לחלק בע"ז בעבודות אלו: מודה הוא שאם עבדה בעבודתה. במה שדרכה בכך ועבדה בעבודת הגבוה כגון בעבודת השתחויה וכיוצא בה חייב על כל אחת ואחת על עבודתה ועל עבודת הגבוה דהאי נפקא ליה מלא תעבדם והאי נפקא ליה מלא תשתחוה להם: כד אמר רבי שמואל בשם

ירמ' כ"ט אני ה' אלהי כל בשר הממני יפלא כל דבר. מהו לקרוע בזמן הזה ר' יוסה ר' ירמיה בשם ר' חייה בר בא ר' חזקיה ר' ירמיה בשם רבי יוחנן משרבו הגודפנים פסקו מלקרוע. מהו לקרוע על הכינויין בזמן הזה נישמעינה מהדא רבי שמעון בן לקיש היה מהלך באיסרטא פגע ביה חד כותיי והוה מגדף והוא קרע מגדף והוא קרע נחת ליה מן חמרא. ויהב ליה ברתוקא גו ליביה. אמר ליה בר כותיי אית לאימך מאנין מספקא לי. מילתיה הדא אמרה שקורעין על הכינויין ושקורעין בזמן הזה:

הלכה ט מתני' העובד עבודת כוכבים [a] א' העובד ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה [b] והמקבלו עליו לאלוה והאומר לו אלי אתה [c] אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ המרחיץ הסך המלביש והמנעיל עובר בלא תעשה [d] הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה [e] והפיער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו: **גמ'** אזהרה לעובד ע"ז מניין °לא תעבדם כרת. מניין °את ה' הוא מגדף ונכרתה. ולא מגדף כתיב כאדם שהוא אומר להבירו *גירפתה את כל הקערה ולא שיירתה בה כלום. משל ר"ש בן לעזר אומר לשנים שהיו יושבין וקערה של גריסין ביניהון פשט אחד את ידו וגירף את כל הקערה ולא שייר בה כלום כך המגדף והעובד ע"ז אינו משייר לאחריו מצוה. עונש מניין °והוצאת האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הזה אל שעריך וגו' עד וסקלתם אותם באבנים ומתו. לא תעבדם הייתי אומר עד שיעבוד כל ע"ז שבעולם תלמוד לומר לא תשתחו' להם *השתחוי' בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה אלא מה השתחויה מיוחדת מעשה יחיד וחייבין עליה בפני עצמה אף אני מרבה כל מעשה ומעשה שיש בה חייבין עליו בפני עצמו. אף על גב דר' שמעון בן אלעזר אמר זיבח וקיטר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת מודה שאם עבדה בעבודתה בעבודת הגבוה בעבודת השתחויה שהוא חייב על כל אחת ואחת. כד מר ר' שמואל בשם

תורה אור: שמות כ · במדבר טו · דברים יז

ולא שיירתה בה כלום משל רשב"א אומר. נ"ל רשב"א אומר משל לשנים שהיו יושבין בקערה וכו':

אע"ג דרשב"א אמר זיבח קיטר ניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת מודה שאם עבדה בעבודתה בעבודת הגבוה. ר"ל אם עבודתה היא עבודת הגבוה שהוא חייב על כל אחת ואחת דווקא אם דרכה בעבודה אחרת והוא עובדה בעבודת גבוה אינו חייב אלא אחת משא"כ באם גם עבודתה היא בעבודת הגבוה חייב על כל אחת ואחת דילפינן מן השתחוי' שילא מן הכלל ללמד על הכלל לחלק כד מר ר"ש בשם ר"ז ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים פי' דר"ש בשם ר"ז יליף לחלק מן מקרא זה מן ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים ומוקי לה שהיא אזהרה לעובד עכו"ם בזביחה אע"פ שאין דרכה בכך כדאיתא במס' זבחים דף ק"ז ע"א וא"כ זביחה בכלל היתה ולמה יצאת לחלק כדאיתא לקמן בה"י דר"ש בשם ר"ז יליף לחלק מהאי קרא [ולא מקרא דהשתחויה משום דהשתחוי' יצאת לגורך עצמה דאי לא כתיב השתחויה לא הוי ידעינן השתחוי' משום דאינו מעשה כדאיתא בירושלמי במס' נזיר פ"ו ה"א] א"נ פי' כד אמר ר"ש בשם ר"ז האי מימרא אמרי לי' רבנן מעינתה לקדשים תיבת מעינתה היא תיבה אחת ואיתא בירושלמי ב' פעמים בפ' נערה בה"א במס' כתובות מעינתה להאיא דתני ר"ש ב"י מעינתה להאיא דהני ר"ס להמשמעות דתניא המתניתא הזה לפרשה להאיא תנא עי' שם וה"נ אמרו לי' רבנן דתניא הפסוק הזה לפרשו לקדשים לענין שחוטי קדשים בחוץ:

רבב"ת

עין משפט נר מצוה

מג
א מיי' פ"ג מהל' פ"ז הל' ג סמ"ג לאוין טז

מד
ב מיי' שם ה"ד

מה
ג מיי' שם ה"ו

מו
ד מיי' פ"ה שם ה"י סמ"ג לאוין לב טוש"ע יו"ד סי' קמז ס"ג

מז
ה מיי' שם פ"ג הלכה ה

מראה הפנים

בתרווייהו ומ"מ לא פסק כזה כותיה ונראה דבכינויים הוא דפסק כר' חייה וכן לענין זמן הזה וכר' יוחנן דהכא אלא בקללת העכו"ם סמך עצמו על מ"ד הכא דכבקש יבראלא הוה ובשמואל דהתם וכדברי מהרי"ק ז"ל בזה:

משל. למה הדבר דומה. ר"ש ב"א אומר לשנים שהיו יושבין וכו'. ובכריתות דף ז' ע"ב גרסינן את ה' הוא מגדף איסי בן יהודה אומר כאדם שאומר לחבירו גירפתה הקערה וחיסרתיה קסבר מגדף מברך את השם הוא ר"א בן עזריה אומר כאדם האומר לחבירו גירפתה את הקערה ולא חיסרתה קסבר מגדף היינו עובד ע"ז ופירש רש"י ז"ל כגון משורר ומזמר לע"ז דלאו מילתא רבה היא כולי האי וכן פירש עוד בפירקין דף כ"ד ע"ב והרמב"ם ז"ל אין דעתו כן וכמה שכבר הזכרתי בהלכה דלעיל ובפ"ה הלכה ו' ד"ה מה המגדף שכתב בהדיא בפ' מ"ו מסנהדרין הלכה ו' ובעובד ע"ז נאמר את ה' היא מגדף והתם בעובד ע"ז דחייב סקילה מיבתעי ולא במזמר לע"ז ונראה דדבריו הם לפי תניא אידך דגרס התם ר' אלעזר בן עזריה אומר בעובד ע"ז הכתוב מדבר ותנ"א לא בא הכתוב אלא ליתן כרת למברך את השם ובהא פליגי דלתניא אידך סובר ר"א בן עזריה דבעובד ע"ז ממש מיבתעי בדבר שחייב עליו מיתה והוי כמגדף דאינו משייר אחריו כלום כדהכא והא דלא פסק כחכמים משום דחכמים דמתני' דכריתות כר"א בן עזריה סברי וכגירסת רש"י ז"ל נמי דאמרי ליה רבנן לר"ע מי סברת מגדף דקרא היינו מברך את השם מגדף היינו עובד ע"ז והא דקתני במתני' ותנ"א אף המגדף וכו' הכי קאמרי אף המגדף דידך המברך את השם באתה קורא אותו מגדף ע"כ. ובהכי ניחא נמי גם לר' יוחנן האי פירושא דאף המגדף דהלו לפירושא דלעיל שם בגמרא דאמרו ליה רבנן לר"ע מאי שנא דלא שנית ידעוני דלית ביה מעשה מגדף נמי לית ביה מעשה האי לא הוצא אלא אליבא דר"ל דקאמר התם לעיל וכן בפרקין ־ף פ"ה ע"א דטעמא דלא נקט התנא ידעוני בכריתות משום דלית ביה מעשה דאלו לר' יוחנן דקאמר דטעמא משום דאוב וידעוני שניהם כלהו אחד נאמרו א"כ קשה מאי אף דקאמרי חכמים וכמו שהקשה רש"י ז"ל שם תימה לי ולר' יוחנן וכו' מאי אף דקתני במתני' ע"ש ול"נ דרבי יוחנן ס"ל פירושא דאף במתני' כהאי בריייתא דלקמן וכדהוזכר לעיל לפי גירסת רש"י ז"ל. ובעיקר פלוגתא דר' יוחנן ור"ל בהאי טעמא דלא תני ידעוני בכריתות לא פסק הרמב"ם ז"ל כוותיה דר' יוחנן שהרי בפ"א מהלכות שגגות הל' ב' מנה לבעל אוב ולבעל ידעוני לשתים ולענין חילוק חטאות ג"כ כמ"ש שם בריש פ"ד אפילו עשה כמ"ג אלו שמנינו בהעלם אחד חייב מ"ג חטאות ומוו דלא כר' יוחנן ונראה דהיינו טעמיה משום דר' יוחנן לא קאמר שפי אלא אליבא דר"ע כדקאמר התם מאן תנא כריתות ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה וכ"ל דטעמא דכלהו א' נאמרו אליבא דר"ע הוא דאמרי' הכי אבל חכמים פליגי עליה בהא כמו דפליגי בענין מעשה דס"ל דלענין קרבן בעינן מעשה וידעוני דמנה הוא ז"ל בחייבי חטאות היינו בגוונא דאית בי' מעשה כמו שמדקדק והכב שם בבעל ידעוני במעשה וכמה שכתו הוא ז"ל בפ"ו מהל' עובדי כוכבים דתרי גווני ידעוני איכא שכתב שם בהל' ב' כיצד מעשה ידעוני מנית עצם עוף שמה ידוע בפיו ומקטיר ועושה מעשים אחרים וכו' והראשון לית ביה מעשה וכמו שמפורש לקמן בהלכה דאוב וידעוני כדפי' רש"י ז"ל שם ומקטיר וכו' אית ביה מעשה. ודע דמ"ש חייב מ"ג חטאות נ"ל דלאו דוקא נקט מ"ג דהא תשיב שם האשה שמביאה עליה את הבהמה ולא משכחת לה כולהו בחד וכעין דמקשה הש"ס בכריתות דף ג' ע"א תנא במאי קא תשיב אי בגברי על אשה נרבעת ואי בנשי על מינהון הכא על הזכר ועל הבהמה אלא דר"ל כל החטאות שאתה מונה שיתחייב בו האדם שעושה אותן מתחייב אפי' בהעלם אחד:

שנויי נוסחאות (פי"מ) והפוער בד"ו הפוער. (שכ"א) לא תעבדם במקרא „ולא תעבדם". (שכ"ג) גירפתה ד"ו גידפתה. (שכ"ה) וגירף בד"ו וגידף. (שכ"ו) והוצאת האי במקרא „והוצאת את האיש". (שכ"ז) הדבר הזה במקרא „הדבר הרע הזה". אותם במקרא ליתא.

גליון אפרים

מודה שאם עבדה בעבודתה בעבודת הגבוה בעבודת השתחויה שהוא חייב על כל אחת ואחת. פירושו שאם עבדה בעבודתה וגם בעבודה אחת מעבודת גבוה כגון זבח או קטר או נסך אע"פ שאין דרכה בכך וכן עבדה עוד בעבודת השתחויה שהוא חייב על כל אחת ואחת כד מר ר' שמואל כו' ולא יזבחו עוד כו' שהוא חייב בעבודת גבוה אף לע"ז שאין דרכה בכך ילפינן מהאי קרא א"ל מפני תנה לקדשים. שכלאו ולא יזבחו ס' בא ללמד לשוחט קדשים בחוץ (ועיין בזבחים ק"ז ע"א) ר' יסא בשם ר"י זיבח לה פלס בע"מ חייב. הכונה שכלאו ולא יזבחו בא ללמד בשוחט לע"ז שדרכה בזביחה שהבע"מ שהוא חייב (ועיין בבבלי בע"ז נ"א ע"א) מאי כדון (ר"ל אם כן מנ"ל שחייב בעבודת גבוה אף לע"ז שאין דרכה בעבודות גבוה) כיי דמר ר' הילא לא תעשון כן לה' אלהיכם כל לה' אלהיכם לא תעשון כן לע"ז. אפילו אין דרכה בעבודות שכן לה' אלהיכם כן פרשתי בספרי זבחי אפרים:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

בשם ר' זעירא °ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים א"ל מטי *תנה לקדשים. רבי יסא בשם רבי יוחנן זיבח לה טלה בעל מום חייב. מאי כדון כיי דמר ר' הילא °לא תעשון כן לה' אלהיכם כל לה' אלהיכם לא תעשון כן. רבי בון בר חייה בעא קומי רבי זעירה לא תעבדם כלל לא תשתחוה להם פרט. °כי לא תשתחוה לאל אחר חזר וכלל כלל ופרט וכלל אין בכלל אלא מה שבפרט. רבי בון בר כהנא בעא קומי רבי הילא לא תעשון כן כלל °זובח לאלהים יחרם פרט. בלתי לה' לבדו חזר וכלל כלל ופרט וכלל. והכל בכלל וריבה את המגפף והמנשק. אמר ליה לאי זה דבר נאמר השתחויה לא ללמד על עצמו שהוא מעשה המגפף והמשתחוה שאינן מעשה. מניין לאומר לו אלי אתה רב אבון בשם רבנין דתמן °וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל וגו'. מעתה אינו מתחייב עד שיזבח ויקטר ויאמר אמר רבי יוסי לא בא הכתוב להזכיר אלא גניין של ישראל. וישתחוו לו לא לגבוה ויזבחו לו לא לגבוה ויאמרו לו לא לגבוה. מאי כדון נאמר כאן אמירה ונאמר אמירה במסית מה אמירה האמורה במסית עשה בה אמירה כמעשה אף אמירה האמורה כאן נעשה בה אמירה כמעשה. כתיב °וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחוו להם ולשמש או לירח אמר ר' זעירה לשמש אין כתיב כאן אלא ולשמש אין כאן כלל ופרט אלא ריבויים. התיב רבי אבא בר זימנא קומי רבי זעירה והא

רבב"ח בעי קומי רבי זעירה. לא תעבדם כלל לא תשתחוה להם פרט א"כ קשה מנין שאר עבודות דילמא השתחויה אין שאר עבודות לא דאין בכלל אלא מה שבפרט. ומשני ר"ז לא תשתחוה לאל אחר חזר וכלל והוי כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט. רבי בון בר כהנא בעי קומי רבי הילא לא תעשון כן כלל זובח לאלהים יחרם פרט ר"ל דמקשה גם כן כי הא דרבי בון ב"ח קומי רבי זעירה ממקרא דל"ת כן [ואלו מקרא דלא תשתחוה לא מקשה דמכוס דלצורך עצמו יצא משום שאינו מעשה כדאיתא במס' נזיר בירושלמי פ"ו ה"א עיי"ש] ומשני בלתי לה' לבדו חזר וכלל והוי כלל ופרט וכלל והכל בכלל. אך דהוא דומה לפרט. ופריך וריבה את המגפף והמנשק. א"ל לאיזה דבר נאמר השתחוי' לא ללמד על עצמו שאינו מעשה כן איתא במס' נזיר פ"ו דהאיך תרבה מגפף ומנשק דהא לא דמי לפרט דהפרט בזביחה הוא דבר שיש בו מעשה משא"כ גיפוף ונישוק דעקימת פ' לא הוי מעשה. והראי' דהא לפיכך יצאה השתחויה משום דאינו מעשה. וע"כ לא ילפינן מהשתחוי' דאינו כלל ופרט וכלל משום דלא יצא הפרט מן הכלל ללמד על הכלל משום דיצאה לצורך עצמו ולא ללמד על הכלל. והמגפף והמנשק אינן מעשה. ונתרבה תיבת והמשתחוה במקום והמנשק מההיא דבסמוך וצריך להיות מגפף ומנשק. ופריך מנין לאומר לו אלי אתה שחייב מיתה הא לא הוי מעשה ג"כ ר"א בשם רבנן דתמן נפק"ל מפסוק וישתחוו וגו' ויאמרו וגו' ופריך דילמא צריך זביחה וקיטור ואמירה כדכתיב קרא ואי דבקרא כתיב שלשה פעמים לו ע"כ להפסיק הענין דאי ס"ד דבעינן דעביד כולהון הכי מיבע"ל למיכתב וישתחוו ויזבחו ויאמרו אלה וגו' מזה הי' משמע דעביד כולהון בב"א ומדכתב לכל עבודה ועבודה תיבת לו הוא ע"כ לאפסוקי הענין למימר לך דכל אחד ואחד חשוב עבודה בפ"ע ע"ז מסיק לחזק קושיתו דאמר ר' יוסי לא בא הכתוב אלא להזכיר גנותן של ישראל כתיבת לו ולא להפסיק מעבודה לעבודה וישתחוו לו ולא לגבוה ויזבחו לו ולא לגבוה ויאמרו לו ולא לגבוה. אם כן קשה דילמא עד דעביד כולהו בהדדי ע"ז משני מיי כדון נאמר כאן אמירה ונאמר אמירה במסית מה אמירה האמורה במסית עשה בה אמירה כמעשה אף אמירה אמורה כאן עשה אמירה כמעשה:

התיב ר' אבא בר זימנא קומי רבי זעירה והא כתיב כל אשר לו סנפיר וקשקשת וכל אשר וכו' מעתה אין כאן כלל ופרט אלא ריבוים אלא בגין דכתיב וי"ו בתמי' ר"ל דהא קי"ל התם גבי סנפיר וקשקשת דדרשינן בריבוי ומיעוט ורבוי משום דכתיב במים במים ב' פעמים כדאיתא בכמה מקומות תני דבי ר"י במים במים ב' פעמים הוי רבוי ומיעוט ורבוי א"כ ל"ל הוי"ו הא בלא הוי"ו הוי ג"כ רבוי ומיעוט ע"ז אמר רבי יוחנן בר מריא כל הן דאנא משכח וי"ו אנא מחיק ליה בתמיה ר"ל א"כ תקשי לך על כמה מקומות ל"ל הוי"ו יתורים [כדכתב הרמב"ן ז"ל על פסוק ואיה וענה ואנא דיש כמה ווי"ן מיותרין מוכח בנר"י ז"ל. ע"ז משני ה"ר שמואל בר אבודמא תירוץ אחר הייתי אומר מה שבימים יהיו אסורין ומה שבנהרות ושבבורים יהו מותרין ת"ל וכל אשר במים ריבה ר"ל דבעינן עוד ריבוי ומיעוט לרבות אף שבנהרות ושבבורים דאי ממיעוט ורבוי קמא לא הייתי מרבה אלא הרילין ונעילין כדאיתא במס' חולין דף ס"ז ע"א עיי"ש ע"כ כתב וי"ו להוסיף עוד רבוי ומיעוט לרבות מה שבנהרות ושבבורין עיי' במס' חולין שם:

השתחוה

בשם רבי זעירא. לרבי תנחום בר יודן אמר הכי בהלכה דלקמן ולא יזבחו וגו' כלומר כשאמר לפניו לפרש טעמא דאמרינן באלו עבודת פנים המזבח וכו' דחייב אפי' אין דרך עבודתה בכך דנפקא לן מדכתיב ולא יזבחו עוד וגו' ומכאן דעובר על לא יזבחו אפי' אם אין דרך עבודתה:

תורה אור

א"ל מטי תנה לקדשים. לא כדבריך דלא נפקא לן מהאי קרא אלא מטי מדבריך ותני דהאי קרא לענין קדשים הוא דמהכא נפקא לן לאזהרה לשחוטי חוץ בקדשים אבל עבודת פנים מלא תשתחוה נפקא כדלעיל א"כ קא נגעת ותנית קרא דשייך לקדשים: זיבח לה. לע"ז אפי' טלה בעל מום חייב: מאי כדון. מאי טעמא: כהאי דאמר ר' הילא. דכתיב לא תעשון וגו' כל לה' אלהיכם לא תעשון כן כלומר דכתיב בביטול ע"ז ושלא לעבדה אבד תאבדון וגו' ורבתה התורה אפי' כל שלה' אלהיכם לא תעשון כן והיינו בעל מום אעפ"כ אסור לזבוח לה: לא תעבדם כלל. אפי' כל העבודות במשמע. וחסר כאן ונתחבשה הגירסא ובנזיר גרסינן הקושיא בענין אחר. ויש לפרש דהכי בעי מיניה לא תעבדם כלל ולא תשתחוה להם פרט ונימא אין בכלל אלא מה שבפרט השתחויה אין שאר עבודות לא ול"ג כי לא תשתחוה לאל אחר חזר וכלל וטעות הוא. ולפירוש ענין הקושיא דנזיר היה צריך לגרוס הכי דבעא מיניה דנימא דהשתחויה יצאת לחלק כדהקשה התם ומשני שם דהכלל והפרט במקום אחד הוא ואין דנין במדה זו וחזר והקשה והכתיב פרט במקום אחר כי לא תשתחוה וגו' ושם גרים דהשיב לו מכיון שאין את למד מלידו אפי' ממקום אחר אי אתה למד. וללשון הראשון שפירשתי במה דנראה לפי ענין הסוגיא דהכא לא השיב לו עד לקמן: בעא קומי ר' הילא נימא לא תעשון כן כלל כל מידי דעשיה ועבודה: בלתי לה' לבדו חזר וכלל. שאין לעבוד בשום עבודה בלתי לה' לבדו והשתא נימא והכל בכלל מה שהוא כעין הפרט שהוא דרך כבוד וריבה את המגפף והמנשק שיהא חייב עליהן כשאר עבודת פנים: לא ללמד על עצמו שהוא מעשה. בלשון תמיה וכי השתחויה גופה מעשה היא ואלו לא יצאת ללמד על עצמה היא גופה לא הוי ידעינן דלא דמיא לאינך עבודות שיש בהן מעשה: המגפף והמשתחוה שאינן מעשה. כלומר דהושוו שאינן כמו המגפף אינו מעשה כך השתחויה וצריכה השתחויה ללמד על עצמה ואי לא הוה כתיבא לא הוה מרבינן לה מכעין הפרט וה"נ לא מרבינן להמגפף והמנשק: מנין לאומר לו אלי אתה וכו'. דכתיב ויאמרו לו וגו' ויליף דויאמרו לו הוי כויזבחו לו: מעתה. אדרבא נימא דעד דעביד לכולהו כדכתיבא: לא בא הכתוב להזכיר. האי דהזכיר את כולן לא בא אלא להגיד גנותן של ישראל דבכל אלו המעשים לא חזרו בהן ולא זכרו כלל להקב"ה: מאי כדון. השתא היכי ילף מהאי קרא דהא לא בא אלא להגיד גנותן והכתי מנא לן להקישא דהאומר לו אלי אתה לזביחה דמיא: נאמר כאן. אלא מהקישא דמסית ילפינן שעשה בו אמירה כמעשה: כתי' וילך וגו' א"ר זעירה. השתא משני ליה להא דאקשי ליה ר' בון בר חייה לעיל דאימא לא תעבדם כלל ולא תשתחוה פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט השתחויה אין שאר עבודת גבוה ואינן כדרכה לא ואיידי דאיירי בהאי ענינא דריש מה דשייך ליה והשתא מסיק מה דהשיב ר' זעירא: לשמש אין כתיב כאן. דאי הוה כתיב הכי הוה דרשינן בכלל ופרט ויעבוד כלל וישתחוה פרט השתא דכתיב ולשמש אין כאן כלל ופרט אלא ריבויים ורבתה התורה כל העבודות וה"ק וילך וגו' וישתחוה להם ולשמש וגו' לומר בכל העבודות שעבד בין שעובדין בהם לשמש או לירח בין שאין עובדין אותן בכן אם הן עבודת הגבוה חייב עליהן דאי לאו הכי למה פרט עוד הכתוב ולשמש או לירח אלא לרבות לכל עבודת הגבוה

והא

מראה הפנים

מטי תנה לקדשים. כדפרישית בפנים וכעין דפריך לה בפ' השוחט והמעלה דף ק"ז ע"א דדרים מלא יזבחו אזהרה לשוחט קדשים בחוץ האי מיבעי ליה לכדר"א דאמר מנין לזובח בהמה למרקוליס וכו' כדר' שמואל דהכא והתם קאמר קרי ביה ולא יזבחו וקרי ביה ולא עוד ואפי' מילתא לא משמע ליה להאי ש"ס הכא:

זיבח לה טלה בעל מום חייב. בבבלי ע"ז דף נ"א ע"א קאמר ר' יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום לע"ז שהוא פטור שנא' זובח לאלהים יחרם וכו' לא אסרה תורה אלא כעין פנים ומסיק התם דבמחוסר אבר קאמר אבל בדוקין שבעין חייב וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ג מעכו"ם הל' ד' דוקא במחוסר אבר פטור וא"כ מלי להא דר' יוחנן דהכא בדוקין שבעין ואע"ג דדרים מכל לה' אלהיכם לא תעשון כן ומחוסר אבר נמי במשמע מ"מ סמכי' נמי אקרא דזובח וכו' ולא מרבינן מלא תעשון אלא מה דאסור נמי לדידן לעבודת פנים והיינו דוקין שבעין:

לאיזה דבר נאמר השתחויה וכו' שאין מעשה. ויש לפרש נמי דה"ק המגפף והמנשק שאין מעשה מנין כלומר מאחר דהשתחויה בעצמה לגופה איצטריך א"כ מנין לנו עוד לרבות את אלו וכן נראה מסוף ההלכה דמנין אדלעיל קאי והיינו כך דפרישית בפנים ולפ"ז ל"ג לאומר אלי וכו' אלא והאומר וליגות דמתני' היא ועיין לקמן דיבור המתחיל מה בין המעלה והמוליך קומתו:

הייתי

גליון אפרים

רבי בון בר חייה בעא קומי ר"ז לא תשתחוה לאלהיהם פרט לא תעבדם כלל כי לא תשתחוה לאל אחר חזר וכלל ופרט וכלל אין בכלל אלא מה שבפרט א"ל כתיב וילך ויעבד אלהים אחרים כו' אין כאן כלל ופרט אלא ריבויים התיב ר' אבא כו' א"ר שמואל בר אבודמא הייתי אומר כו' ת"ל וכל אשר במים ריבה ר' בון ב"כ בעא קומי ר' הילא לא תעשון כן כלל כו' א"ל לאיזה דבר נאמר השתחויה לא ללמד על עצמה שאינה מעשה דתני (היא הברייתא דלקמן בסוף ההלכה) המגפף והמשתחוה שאינן מעשה מניין והאומר לו אלי אתה (הוא פיסקא מהמשנה) רב אבין כו' כנ"ל שנ"ל:

רכי

והא כתיב °כל אשר לו סנפיר וקשקשת וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת מעתה אין כאן כלל ופרט אלא ריבויים. אלא בגין דכתיב וי"ו. אמר רב יוחנן בר מרייא כל הן דאנא משכח וי"ו אנא מחיק ליה. אמר רבי שמואל בר אבודמא הייתי אומר מה שבימים יהו אסורין ומה שבגיגיות ושבביברים יהו מותרין תלמוד לומר °וכל אשר במים *ריבה. רבי שמואל בר נחמני בשם רבי הושעיה האומר לו אלי אתה מחלוקת *רבי וחכמים. השתחוה לה מהו רבי יוחנן אמר דברי הכל מודין בכפיפת קומה שהוא חייב. מה בין המעלה והמוריד קומתו ומה בין המעלה והמוריד שפתותיו ר' יוחנן אמר במחלוקת ריש לקיש אמר במחלוקת. אמר רבי זעירא קרייא מסייע לריש לקיש °תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה. אין לי אלא דבר שהוא מעשה המגדף והמשתחוה שאינן מעשה מניין:

הלכה י מתני'

[א] הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש העביר באש ולא מסר למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש: [ב] בעל אוב זה הפיתום והמדבר *משיחיו וידעוני זה המדבר בפיו הרי אילו בסקילה והנשאל בהן באזהרה: **גמ'** אזהרה לנותן מזרעו למולך מניין °ומזרעך לא תתן להעביר למולך כרת מניין °כי מזרעו נתן למולך ונכרתה עונש מניין °איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר יתן מזרעו למולך מות יומת עם הארץ ירגמוהו באבן. ומזרעך לא תתן *יכול *אפילו מסר ולא העביר יהא חייב תלמוד לומר ומזרעך לא תתן להעביר. יכול אפילו מסר והעביר שלא

השתחוה לה מהו ר"ל אם חייב חטאת אם דמי לעקימת שפתיו מחלוקת ר"ע וחכמים או לא ור"י אמר הכל מודין בכפיפת קומה שהוא חייב. אפילו רבנן דפליגי עם ר"ע במגדף דעקימת שפתיו לא הוי מעשה מודו דבכפיפת קומה הוי מעשה. ורשב"ל אמר במחלוקת מה בין המעלה והמוריד קומתו ומה בין המעלה והמוריד שפתותיו כצ"ל ותיבת ר"י אמר במחלוקת מיותר וטעות דמוכח הוא. אר"ז קריא מסייע לרשב"ל תורה אחת י"ל לעושה בשגגה אין לי אלא דבר שהיא מעשה המגדף והמשתחוה שאינן מעשה מנין ר"ל מנין לן לרבוי בכלל מעשה מגדף ומשתחוה כיון דבעינן מעשה גמור מנין לקלא מעשה מעשה זוטי כדאיתא בבבלי עיי' בתוס' ז"ל במס' סנהדרין דף ס"ה ע"א ד"ה מאן:

תני

והא כתיב. את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אותם תאכלו וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים מכל שרץ המים וגו' שקץ הם לכם ודרשינן במים כלל ואפי' בכלים בימים ובנחלים פרט והדר כתיב במים אשר לו סנפיר וקשקשת תורה אור במים חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש מים הנובעין וכו' לאפוקי שבכלים ושבבורות שיחין ומערות דאע"ג דאין להם סנפיר וקשקשת מותר ומעתה לדבריך דאמרת דכל היכא דכתיב עוד פרטים אחר הפרט לא דרשינן בכלל ופרט אלא ריבוים א"כ נימא ה"נ כן דהא אחר פרט דימים ונחלים הדר ופרט קרא מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים והוי כעין פרטי דקרא דהתם ומעתה נימא דרבתה התורה דבכל מקום ואפי' בכלים אסורין הני שרץ המים אשר אין להן סנפיר וקשקשת בתמיה והא אנן לא קי"ל הכי: אלא בגין דכתיב וי"ו. הכי קאמינא דטעמא דדרשינן לקרא דלעיל לריבוי ולא לכלל ופרט בשביל הוי"ו דכתיב ולשם דמשמע דקאי אדלעיל האי שאמרתי לך וישתחוה להם וכן בכל עבודות בעובדין ואותן שהן זובחין ומקטרין לשמש וכה"ג ולא מטעמא דכתיבא פרטי אחר הפרט הוא: כל הן דאנא משכח וי"ו אנא מחיק ליה. בתמיה וכי אנחנו מוחקין בכל מקום וי"ו יתירא דכתיבי וכלומר וכי מאי איכפת לן הכא אם כתוב בוי"ו או לא הא אי לא הוי כתיב אלא לשמש או לירח בלא וי"ו נמי הוי מצינן למידרש למה פרט הכתוב לאלו הלא בכלל אלהים אחרים הן אלא ודאי לרבות לכל עבודות שעובדין לאלו בהן וא"כ הדרא קושיא לדוכתה מ"ט לא נידרוש התם ג"כ דלרבות אתא אפי' שבכלים ושבבורות יהו אסורין: הייתי אומר וכו'. כלומר דר' שמואל משני דשאני התם דלא מצינן למידרש לריבוי דאי ס"ד לריבוי אתא קרא אפי' שבכלים וכה"ג א"כ לישתוק קרא מפרטא אחרינא דימים ונחלים בקרא דבתריה וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים ואנא ידענא ריבויא מכל אשר במים דרישא והכי הוי דרשינן אי לאו קרא מכל אשר במים הייתי אומר מה שבימים יהו אסורין ומה שבגיגיות ובביברים יהו מותרין ת"ל מכל אשר במים ריבה אף לאלו והשתא מהדר וכתב לפרטא אחרינא בימים ובנחלים ש"מ למידרש בכלל ופרט וכלל אתא ולא לריבויא ודוקא בימים ונחלים אבל שבגיגיות וכה"ג מותרין: האומר לו אלי אתה מחלוקת רבי וחכמים. לענין קרבן קאמר דקי"ל אין חייבין קרבן אלא על דבר שיש בו מעשה ופליגי אם עקימת שפתיו הוי מעשה או לא: השתחוה לה מהו. אם השתחויה מעשה הוי וחייב עליה קרבן בשוגג או דילמא גם בהשתחויה פליגי: דברי הכל מודים. בהשתחויה דכפיפת קומתו הוי מעשה וחייב בקרבן: מה בין המעלה והמוריד קומתו מה בין וכו'. ומאי שנא דחשיב כפיפת קומתו טפי למעשה מעקימת שפתיו: ר' יוחנן אמר במחלוקת. כלומר בהא גופה פליגי דבכפיפת קומתו הכל מודים דהוי מעשה ופליגי אם מדמין עקימת שפתיו לכפיפת קומתו דמר ס"ל דשוין הם דבשניהם אינו עושה אלא מעלה ומוריד בעלמא ולא חשבת לכפיפת קומתו למעשה עקימת שפתיו נמי הוי מעשה ומר ס"ל דכפיפת קומתו דבכל גופו הוא הוי מעשה אבל עקימת שפתיו לא הוי מעשה: ור"ל אמר במחלוקת. כלומר השתחויה גופה במחלוקת היא דלמאר לא חשיב ליה מעשה אפי' לכפיפת קומתו: קרייא מסייעא לריש לקיש. דכתיב גבי קרבן תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה אלמא דוקא מעשה בעינן ומלינו דדרים להשתחויה דאינה מעשה כדדרים לעיל לענין חיוב מיתה דאילטריך למיכתב לא תשתחוה דאי מכללא לא תעבדם אין לי אלא דבר שהוא מעשה המגדף והמשתחוה מנין וכו' ולעיל גרים המגפף והיינו נמי כן דאם השתחויה אינה מעשה כמו המגפף כדאמרינן לעיל דילאת השתחויה לידון בעצמה והוא הדין נמי מגדף ועכ"פ ש"מ דאיכא למ"ד דאף השתחויה אינה מעשה ואימעוט מקרבן דעושה בשגגה כתיב:

הלכה י מתני' עד שימסור למולך. מוסרו ביד משרתי עובדי כוכבים ע"מ להעבירו: ויעביר באש. ואח"כ מעבירו הוא באש מצד זה לצד זה: עד שימסור למולך ויעביר באש. שנאמ' לא תתן להעביר משמע נתינה הבאה לכלל העברה וכתיב התם לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש מה העברה האמורה שם אש אף העברה שנאמר כאן באש: זה הפיתום. שם המכשף ולוקח גלגולת של מת לאחר שנתעכל הבשר ומקטיר לה ושואל ממנ' עתידות והיא משיבה: והמדבר משיחיו. יש שמושיב לו בשחיו תחת זרועותיו ומדבר המת משחיו: וידעוני זה המדבר בפיו. חיה אחת ששמה ידוע וצורתה כצורת אדם בפניה וידיה ורגליה והיא מחוברת בטבורה לחבל היוצא מן השורש שנשרש בארץ שמשם חיותה וכשרוצים לצוד אותה מורים בחצים אל החבל עד שהוא נפסק והיא מתה מיד והיא נקראת בלשון חכמים בר נש דטור. ומכניס עצם ממנה לתוך פיו והעצם מדבר מאיליו ע"י כשפים. הרי אלו בסקילה. דכתיב באבן ירגמו אותם: והנשאל בהן. שבא ושואל בהן להגיד לו דבר העתיד כגון שאול: באזהרה. לא ימצא בך וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני: **גמ'** עונש. למיתת ב"ד: ומזרעך לא תתן יכול אפי' מסר וכו'. כך שנויה הברייתא בת"כ פ' קדושים וחסר שם הבבא יכול אפי' מסר והעביר שלא למולך וכו':

שלא

שלא

עין משפט נר מצוה

מח
א מיי' פ"י מהל' ע"ז ה"ד
מט
ב מיי' שם פ"ז הל' יד סמ"ג לאוין לח טוש"ע יו"ד סי' קעט
נ
ג מיי' שם כ"א סמ"ג שם

מסורת הש"ס

פ' חולין כו
פ' סנהדרין סה
פי' תוס' מנחות לז ד"ה קורת
ות"כ פ' (קדושים) סנהדרין סד ע"ב

ויקרא יא; שם; במדבר טו; ויקרא יח; שם כ; שם

מראה הפנים

הייתי אומר מה שבימים יהו אסורין וכו'. מבואר בפנים ואתיא כמסקנת הש"ס פ' אלו טרפות דף ס"ז ע"א דמיעט כורות שיחין ומערות להיתירא וכו' ורש"י ז"ל פי' שם בהא דמסיק מרבה חרילין ונעילין לאיסורא נעילין רחבין כגון אותן שעושין לביברי דגים ומהכא משמע דמדמי גיגיות וביברים להדדי ובגיגיות לכ"ע להיתירא הוא ואפשר דלמאי דכתבו התוס' שם דלאתן דדריש לעיל כללי ופרטי מרבה מתאכלו להיתירא אפילו חרילין ונעילין שאינן עבורין בכלים כיון דאינן נובעים א"כ סוגיא דהכא ניתא דאזלא כמאן דדריש כללי ופרטי:

מחלוקת רבי וחכמים. נראה דר"ע וחכמים גרסינן דמלינו בהדיא דפליגי בכריתות אי בעינן מעשה בקרבן או לא וכדאמר ר"ל בבבלי פרקין ד' ס"ה ע"א מאן תנא השתחוי' ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה:

מה בין המעלה והמוריד קומתו וכו'. למאי דפרישית בפנים אתייא הא דר' יוחנן כדמסיק איהו בפרקין שם דאע"ג דעקימת שפתיו לא הוי מעשה לרבנן כפיפת קומתו הוי מעשה והא דקאמר לעיל השתחויה אין בה מעשה אליבא דר"ל אתיא וכן נראה דהאי דלעיל מקלתא מסוגיא דריש פ"ו דנזיר היא והתם כולא סוגיא אליבא דר"ל היא

שנויי נוסחאות (ס"א) וכל אשר במים במקרא „מכל אשר במים". (ס"א) ריש לקיש בד"ו וריש לקיש.

גליון אפרים

רבי שמואל בר נחמני בשם ר' הושעיה האומר לו אלי אתה מחלוקת רבי עקיבא וחכמים השתחוה לה מהו רבי יוחנן אמר אינה במחלוקת דברי הכל דכפיפת קומה שהוא חייב ריש לקיש אמר במחלוקת מה בין המעלה והמוריד קומתו ומה בין המעלה והמוריד שפתותיו אמר ר' זעירא מתניתא מסייע לריש לקיש תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה אין לי אלא דבר שהוא מעשה המגדף והמשתחוה שאינן מעשה מניין כצ"ל. (נוע"י)

עין משפט נר מצוה

נא
א מיי' פ"ד מע"ז הלכה ס

תורה אור

[דברים יח]

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"י)

סנהדרין פז ע"ב

שם

שלא למולך יהא חייב תלמוד לומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך. יכול אפילו מסר והעביר למולך שלא באש יהא חייב תלמוד לומר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש עברה לגזירה שוה מה העברה שנאמר להלן באש אף כאן באש נמצאתה אומר לעולם אינו חייב עד שימסור ויעביר באש למולך. רבי נסה בשם רבי לעזר לעולם אינו מתחייב עד שימסרנו לכומרים ויטילנו ויעבירנו. העבירו כדרכו מהו תני היה מושכו ומעבירו *תני העבירו ברגלו פטור. רבי לעזר בי רבי שמעון מחייב אחד המולך ואחד שאר עבודה זרה. רבי לעזר בי רבי שמעון אומר אינו חייב אלא למולך בלבד אינו חייב אלא על *יוצאי ה ירכו. א"ר יוחנן טעמא דר' לעזר בי ר"ש מהכא לא ימצא בך בגופך לא ימצא מעביר. והכרתי אותו מקרב עמו לרבות שאר עבודה זרה בהיכרת. עונש מניין מזרעו נתן למולך מות יומת. והוא שהעביר עצמו לא ברגלו הוא עובר מפני *שהעביר את עצמו אבל אם היה מושך בו ומעבירו חייב. מה היא דא"ר לעזר בי ר"ש העבירו ברגלו פטור בהוא דאעבריה מזקר. ר' בון בר חייה בעא קומי ר' זעירא מסר ולא העביר תפלוגתא דחזקיה ודר' יוחנן דאיתפלגון טבח ולא מכר חזקיה אמר חייב ר' יוחנן אמר פטור. ר' בא ר' חייה בשם ר' יוחנן ראה לשון שלימדתיך התורה מולך כל שתמליכהו עליך אפילו קיסם אפילו צרור. והכרתי אותו מקרב עמו לרבות שאר ע"ז בהיכרת. רבי נסה בשם רבי לעזר לרבות שאר ע"ז לבנים ולבנות דתני אחד המולך ואחד שאר ע"ז בין שעבדה בבנים ובבנות בין שעבדה באבות ובאמהות חייב אמר ר' זעירה בשאין עבודתה לכן אבל

תני העבירו ברגלו פטור ר"א בר"ש מחייב חסר כאן בהעתקת התוספתא והינו מביא אך ר"פ כדרך הירושלמי ע"פ רוב בסדר הזה. וגי' התוספתא מובא בהפ"מ ז"ל. ופריך הגמ' והוא שהעביר עצמו לא ברגליו הוא עובר בתמי' מפני שהעביר א"ע אבל אם הי' מושך בנו כנ"ל ומעבירו חייב הוא הכל מן הקושיא דהיכי קתני הוא שהעביר א"ע פטור והא היך הוא עובר את עצמו הוא ע"כ ברגליו עובר א"ע ומשמע דכל עיקר פטור הוא משום דהעביר א"ע אבל בנו כה"ג חייב והא הוא העביר את עצמו ע"כ דהעביר ברגליו. והאיך הוא חייב בבנו כה"ג הא העביר ברגליו בלא"ה פטור זה קשה להת"ק. ועוד מסיק להקשות מה היא דאמר ר"א בר"ש העבירו ברגלו פטור ר"ל דהאיך ס"ל לר"א בר"ש דהעבירו ברגלו פטור כיון דחייב בהעביר את עצמו ובעצמו לא משכח"ל אלא בהעבירו ברגלו ועל הת"ק קשה ממושך בנו ומעבירו. ועל ר"א בר"ש קשה מהעביר א"ע ומשני דהעבירי' מזקר ר"ל בקפילה א"כ משכח"ל בהעביר א"ע במזקר:

רבב"ח בעי קומי ר"ז מסר ולא העביר תפלוגתא דחזקיה ור"י דאיתפלגון גנב ולא מכר כנ"ל. גבי גונב נפש וכן הגי' הנו"י ז"ל וכן הוא האמת דחזקיה ס"ל דחייב הגם דכתיב וגונב נפש ומכרו דחייב מיתה אבל אם לא מכרו כ"ל לחזקי' דעובר בל"ת ר"י אמר פטור ופלוגתיהן היא במס' סנהדרין דף פ"ו עיי"ש. וכן ה"נ גבי מזרעך ל"ת להעביר למולך ע"כ במסר ולא העביר הוי כמו גנב ולא מכר דהתם הגניבה בשביל מכירה והכא המסירה להעביר. וע"כ במסר ולא העביר הוי כמו גנב ולא מכר:

אר"ז בשאין עבודתה לכן אבל אם היתה עבודתה לכן פטור א"ר הילא אפילו עבודתה לכן חייב שתים עד סוף הסוגיא. עמלתי להבין הסוגיא הזאת ואחר העיון גדול נראה לפענ"ד

שלא למולך. אלא לע"ז אחרת: עד שימסרנו לכומרים. על מנת להעבירו ואח"כ יטלנו מידן ויעבירנו הוא בעצמו לבנו: העבירו כדרכו. ברגליו מהו אם זה כדרכה של מולך: תני. בברייתא דלקמיה שמעינן כך הוא דרכה היה מושכו ומעבירו דכך העברה מלד זה לצד זה ולא העברה ברגל כדמסיק לקמן: תני. בתוספתא פ"י. וחסר כאן בהעתקה וה"ג שם העביר ברגלו פטור והינו חייב אלא על יוצאי ירכו המעביר את אביו ואת אמו ואת אחיו ואת אחותו פטור המעביר עצמו פטור ור' אלעזר בר"ש מחייב אחד מולך ואחד שאר ע"ז חייב ר"א בר"ש אומר אינו חייב אלא משום מולך בלבד: טעמא דר"א בר"ש. דמחייב בהעביר עצמו דכך כתיב בגופך לא ימצא מעביר: והכרתי אותו מקרב עמו. וכתיב לקמיה ושמתי אני את פני וגו' והכרתי אותו וגו' לזנות אחרי המולך וגו': לרבות שאר ע"ז בהיכרת. ודרשינן להאי קרא קמא לע"ז שלא כדרכה דאלו עבודות כדרכה כתיב בפ' שלח לך כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת וגו': עונש מנין. לשלא כדרכה: מזרעו נתן למולך. כתיב בהאי קרא והכרתי אותו מקרב עמו כי מזרעו נתן למולך ומיותר הוא דהא כתיב לעיל אשר יתן מזרעו למולך אלא לרבות עונש לשלא כדרכה כתיב הכא כי מזרעו נתן למולך וכתיב לעיל אשר יתן מזרעו למולך מות יומת: והוא שהעביר בעצמו. השתא מסיק לה דהיה מושכו ומעבירו הוי כדרכה דהרי אם הוא העביר בעצמו פטור והעברת עצמו נא ברגליו הוא צריך לעבור ולהכי פטור הוא דלאו העברה הוי וטעמא מפני שהעביר את עצמו ולא משכחת לה בדרך העברה אבל אם היה מושך בו בבנו והעבירו חייב אלמא דכך הוי דרך העברה. א"נ והוא שהעביר בעצמו לשון קושיא היא והרי הוא שהעביר בעצמו לא ברגליו הוא עובר וא"כ תיפוק ליה דבלאו הכי פטור דהא קתני העברה ברגל לאו העברה הוי ומשני דהיינו נמי טעמא דפטור דמפני שהעביר את עצמו והעברה ברגל לאו כלום הוא אבל וכו' דכך הוא דרך העברה. והיינו הך: מה הוא דאמר ר"א בר"ש העבירו ברגלו פטור. השתא קשה לדידיה דהא לא פליג אהא ומודה דהעבירו ברגלו פטור והיכי משכחת לה לדידיה להעביר עצמו שיהא חייב: בההוא דאעבריה מזקר. לר"א בר"ש משכחת לה דהעביר עצמו חייב כגון שעבר בקפילה מצד זה לצד זה דזהו נ"כ כדרכה הוא ולא הוי העברה ברגל: בעא קומי ר' זעירא. אמאי לא נימא דמסר ולא העביר תליא בפלוגתא דחזקיה ור' יוחנן: טבח ולא מכר. פלוגתא דחזקיה ור' יוחנן בטבח ע"י שליח הוא אם מתחייב המשלח על ידי השליח ולחזקיה דאמר חייב דס"ל דמקשינן טביחה למכירה מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר והיינו דקאמר ולא מכר כלומר דבמכירה לא פליגי דע"כ ע"י אחר היא אלא אי מקשינן טביחה למכירה פליגי ור' יוחנן אמר פטור דלא מקשינן וה"נ דכתיב ומזרעך לא תתן להעביר למולך ואם מסר ע"י אחר להעבירו למ"ד בטביחה חייב על ידי אחר אע"ג דוטבחו כתיב כמאן דעביד איהו גופיה דמי ה"נ מיחייב ולמ"ד התם פטור דוטבחו דוקא ה"נ עד שיעביר הוא לזרעו דוקא: ראה לשון שלימדתיך התורה וכו'. מילתיה באנפי נפשה היא כלומר דסבר כמ"ד לעיל דדוקא מולך ולא מעביר שאר ע"ז דהקפידה התורה עליה ועל שמה ואפי' קיסם או צרור שהמליכו עליהם מולך הוא ומיהו שם מולך דוקא: והכרתי אותו וכו'. כמו אמר מר הוא ור' נסה פליג ארבי יוחנן דס"ל כת"ק דלעיל וכתנא דברייתא דלקמיה דאחד המולך ואחד שאר ע"ז ואתא האי קרא לרבות למעביר זרעו לשאר ע"ז דחייב: בין שעבדה באבות ובאמהות. כדמפרש לקמיה: בשאין עבודתה לכן. הא דקתני בין שעבדה באבות ואמהות חייב אשאר ע"ז קאי ובשאין עבודתה לכך להעביר לפניה באש ומתחייב משום דהתורה רבתה למעביר לשאר ע"ז ולא חילק בין יוצאי ירכו לאביו ואמו בשאר ע"ז דדוקא במולך הוא דכתיב ומזרעך וכו' דהקפידה התורה דוקא על יוצאי ירכו:
אבל

מראה הפנים

היא וכבר כתבתי שם דכך סוגיא דנזיל לא ס"ל ג"כ חילוק עבודות בע"ז בהעלם אחת ובבבלי מסיק דיש חילוק עבודות בע"ז ודלא כר' אמי וכם מבואר דכל חד לשיטתיה אזיל וע"ש:

תני היה מושכו ומעבירו. כדפרישית וכדמסיק לקמן מפני שהעביר את עצמו אבל אם היה מושך בו ומעבירו חייב. וזהו דרך העברה דקאמר התם בפרקין דף ס"ד ע"ב. ולאפוקי אם העבירו ברגל כדתני בברייתא הכא וכן התם דפטור והיינו אם העביר בנו ברגל שהלך עמו דהא הוא דממעטינן דלאו דרך העברה היא אבל אביו פשיטא דברגליו הוא עובר ומובך בנו דרך העברה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' ו' מהלכות ע"ז הלכה ד' אינו חייב כרת או סקילה עד שימסור בנו למולך ויעבירו ברגליו באש דרך העברה. ור"ל שהאב הולך ועובר ברגל הוא ומעבירו לבנו דרך העבר' במושכו כדאמר הכא ומשום שאינו מתחייב עד שיעבירו האב בעצמו אחר שמסרו בתחלה להכומרים כדאמר הכא עד שימסרנו לכומרים ויטלנו ויעבירנו וכדכתב הרמב"ם שם לעיל ואכי הכן הוא שמעביר בנו וכו' והיינו נמי דאמר ומעבירו ברגליו ועל האב קאי ולאשמעינן דדרך העברה [illegible] בבנו [illegible] דברייתא וכדרב יהודה דהתם וכדמשמע מהכא וא"ל למה שנדחק הכ"מ לפרש דיעבירו ברגליו מצד רגלו קאמר. ודקא מפרש הכא לר"א בר"ש בהוא דאעבריה מזקר והיינו כדרבא דהתם במבוורת' דפורייא ולפי פי' רש"י ז"ל וזהו נ"כ בכלל דרך העברה והכל לפי מנהגם הוא מתחייב ולאפוקי להעברת בנו ברגל או לעצמו אליבא דר"א בר"ש דהיא לאו דרך העברה כלל היא:

טבח ולא מכר וכו'. ע"כ לענין שליחות מיתפרשת דכהדיא כתיב וטבחו או מכרו והכי אשכחן בהדיא בפ' ארבעה בומרין בהלכה ג' דקאמר התם אליבא דרי יוחנן דאינו מתחייב בטובח על ידי אחר וע"ש ד"ה תיפתר כששחטו אחר וזהו לגי' דהאי תלמודא. אבל בבבלי מבובא דף ע"א ע"א גרים דלדברי הכל בין לחזקיה ובין לר' יוחנן מיחייב בטובח ע"י אחר כדדרשי התם מקרא ונראה דמהאי טעמא לא תם ר' זעירא להשיבו דמקובל היה דהתם כ"ע לא פליגי בהא ומהיקשא דמכירה א"נ מהו דכתיב או מתחת לרבות השליח כדאמר התם ובאני הכא דמכוון דדרשינן העברה העברה לג"ש ילפינן נמי מהתם דמעביר בנו כתיב ועד שיעבירו הוא בעצמו לבנו:

לרבות שאר עובד כוכבים לבנים ולבנות וכו'. כבר יישבתי הסוגיא בפנים ומבואר הוא במאי דאמר אתייא דר"א בר"ש כשיטת ר"ש אביו וכו' וכן הא דלקמן ולמאי

שנויי נוסחאות (פכ"ס) ר' יוחנן בד"ו ור' יוחנן. (פכ"ו) שלימדתיך בד"ו שלימדתך.

גליון אפרים

נמצאת אומר לעולם אינו חייב עד שימסור ויעביר באש למולך ואינו חייב עד שיעביר כדרכו (כנ"ל וכן הוא בתוספתא) ר"נ בשם ר"ל לעולם אינו מתחייב עד שימסרנו לכומרים ויטלנו ויעבירנו מהו עד שיעבירנו כדרכו תני היה מושכו ומעבירו כנ"ל: דאיתפלגון גנב ולא מכר (כנ"ל.

אם יש שני עדים שגנב נפש ואין מעידין אם מכר) חזקיה אמר חייב (מלקות) ר"י אמר פטור (דגניבה אתחלתא דמכירה היא והוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין. וכדאיתא בבבלי פ"ו. והכי נמי דמסר ולא העביר לחזקיה חייב מלקות ולר"י פטור). (נוע"י):

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

תורה אור

אבל אם היתה עבודתה לכן פטור אמר רבי הילא אפילו עבודתה לכן חייב שתים. מתניתא מסייעא לרבי הילא מולך בכלל עובדי ע"ז היה ויצא לידון להקל עליו שלא יהא חייב אלא על יוצאי יריכו. אמר ר' תנחום בר ירמיה אתייא דרבי לעזר בי רבי שמעון כשיטת ר' שמעון אביו כמה דר"ש אמר מולך בכלל עובדי ע"ז היה יצא לידון להקל עליו שלא יהא חייב אלא על יוצאי יריכו כן רבי לעזר בי ר' שמעון אמר בכלל עובדי ע"ז היה יצא לידון להקל עליו שלא יהא חייב אלא על יוצאי יריכו. אמר רבי תנחום בר יודן אע"ג דרבי לעזר בי ר"ש אמר זיבח וקיטר *ניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת מודה שאם עבדה בעבודתה בעבודת הגבוה בעבודת השתחויה שהוא חייב על כל אחת ואחת. מניין שאם עבדה בעבודתה בעבודת גבוה בעבודת השתחוי' שהוא חייב על כל אחת ואחת ר' שמואל בשם רבי זעירה (ויקרא יז) °ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירי'. א"ל מטי תנה לקדשים. ר' יסא בשם ר' יוחנן זיבח לה טלה אחד בעל מום חייב. מאי כדון כדאמר ר' הילא (דברים יב) °לא תעשון כן לה' אלהיכם כל לה' אלהיכם לא תעשון כן. אמר רבי פינחס קומי רבי יוסה בשם רב חסדא היתה עבודתה בבנים ובבנות ועבדה באבות ובאמהות חייב שתים. והוה ר' זעירה חדי בה סבר מימר בשיטת ר' הילא רביה איתאמרת ועל דר' לעזר בי ר"ש איתאמרת א"ל ומה בידך ועל דרבנן איתאמרת. א"ל ולהדא צורכת (ויקרא יט) [z]אזהרה לבעל אוב מניין °אל תפנו אל האובות כרת מניין (שם כ) °והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים וגו' עונש מניין (שם) °ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו ולמה

אבל אם היתה עבודתה של ע"ז זו לכך. להעביר לפניה א"כ הוי כמולך ופטור על אביו ואמו דהקפידה התורה במולך על זרעו דוקא: א"ר הילא אפי' עבודתה לכן. ר' הילא ס"ל דדוקא בשם מולך הוא דהקפידה התורה על יוצאי יריכו אבל אם אין לה שם מולך אפי' עבדה בעבודת מולך מיתחייב הוא באינו יוצאי יריכו כדלקמן והיינו דקאמר אפי' עבודתה של שאר ע"ז בכך חייב הוא ואפי' שתים הוא חייב בשאר ע"ז חדא דעבדה דכך עבודתה ואידך דעבדה בעבודת מולך ומתחייב נ"כ משום מולך דרבתה התורה לשאר ע"ז בהאי קרא: מתני'. ברייתא דלקמיה מסייע לר' הילא וגרסינן אמר ר"ש מולך בכלל וכו' וכן מוכח מדלקמן: בכלל עובדי ע"ז היה. דכתיב איכה יעבדו הגוים וכל חוקותיהם (סנהדרין סס) במשמע באיזו עבודה ואיזה חוק שעובדין חייב הוא למה יצא חוק של מולך בפני עצמו לידון ולהקל עליו דגזירת הכתוב הוא במולך שלא יהא חייב אלא על יוצאי יריכו וזה מסייע לר' הילא דס"ל בשם מולך בלבד הוא דהקפידה התורה על יוצאי יריכו אבל בשאר ע"ז דאיתרבי לעבודת מולך חייב הוא על אביו ואמו: אתיא דר"א בר"ש בשיטת ר"ש אביו. הא דקאמר ר"א בר"ש לעיל דאינו חייב אלא משם מולך בלבד. מפרש לה דה"ק דעל יוצאי יריכו שהקפידה התורה במולך בהא הוא דאינו חייב אלא בשם מולך בלבד ובהא פליגי עם ת"ק דתוספתא דלעיל דת"ק ס"ל א' מולך וא' שאר ע"ז שוין הן ועלה קאמר ר"א בר"ש דדוקא בשם מולך הוא דחייב ביוצאי יריכו אבל לא בשאר ע"ז על יוצאי יריכו אבל בשאין יוצאי יריכו מחייב הוא בשאר ע"ז והיינו בשיטת רבי שמעון אביו דכמו דאמרינן דהקפידה התורה בשם מולך דאינו חייב אלא על יוצאי יריכו כן נמי אמרינן דעל יוצאי יריכו הוא דהקפידה התורה במולך דוקא אבל בשאר ע"ז דלאו בשם מולך מתחייב הוא על אינו יוצאי יריכו: אף על גב דר"א בי רבי שמעון אמר זיבח וקיטר וכו' עד כל לה' אלהיכם לא תעשון כן גרסינן בהלכה דלעיל ושם מפורש. ואיידי דאיירי במילתיה דר"א בר"ש מייתי נמי להא: היתה עבודתה בבנים ובבנות וכו'. לקמי' מפרש לה: והוה ר' זעירה חדי בה. דסבר מימר דלר"א בר"ש קאמר וכדאמרן לעיל לשיטת ר' הילא ואליבא דרבי אלעזר בי רבי שמעון דמפרשינן הא דקאמר דאינו חייב אלא משם מולך בלבד היינו דוקא ביוצאי יריכו דבשאר ע"ז אינו חייב אבל בשאין יוצאי יריכו מתחייב הוא בשאר ע"ז ור' פנחס הכי קאמר היתה עבודתה של שאר ע"ז בבנים ובבנות והוא עבדה באבות ובאמהות חייב שתים וטעמא דכי איתרבו שאר ע"ז לעבודת מולך ולא ליוצאי יריכו איתרבו דעל יוצאי יריכו אינו חייב אלא במולך כדאמרינן לר"א בר"ש ואלו בשאר ע"ז לא הקפידה התורה אלא כל שהוא מעביר חייב הוא ודרך עבודתה מיקרי ואפי' עבודתה בבנים ובבנות והוא העביר אחרים מתחייב והשתא מתחייב שתים חדא מאיכה יעבדו דכל שהעביר עבודתה וחקה היא ונחדא מאזהרת מולך דהא איתרבי עבודת מולך לשאר ע"ז דעכ"פ עבודות מולך בענין העברה היא ולפיכך היה ר"ז שמח דמצא סיוע לשי' ר' הילא רבו ואליבא דר"א בר"ש וכדמפרש לה ר' הילא לעיל דלא פליג ר"א בר"ש אלא ביוצאי יריכו דוקא ובהא הוא דקאמר אינו חייב אלא משם מולך בלבד: א"ל. ר' פנחס ומה בידך ומפני מה אתה שמח בזה ואני לא קבלתי מרב חסדא אלא אליבא דרבנן דסברי דגם בשאר ע"ז חייב עלה הוא דאיתאמרת דחייב שתים חדא משום דעבודתה בהעברה היא ומתחייב בשם עבודת עצמה ובשאר ע"ז אין קפידא במה שהעביר וחדא משום עבודת מולך דאיתרבי לשאר ע"ז מקרא ואלו לר"א בר"ש לא קאמינא דסבירא לי דר"א בר"ש פליג את"ק לגמרי ולא ביוצאי יריכו לבד אלא דס"ל דאינו מתחייב כלל בעבודה זו בשאר ע"ז ודוקא בשם מולך הקפידה התורה: אמר ליה ולהדא צורכת. בתמיה וכי אליבא דרבנן צריך אתה להשמיענו דבר זה דפשיטא הוא דרבנן סבירא להו הכי ולפיכך הייתי סבור דדבריך אליבא דר"א בר"ש הן ולהשמיענו חידוש בפירוש דבריו ואם דבריך אליבא דרבנן לא צריכנא לך:

ולמה

לפענ"ד שטעות הדפוס דמוכח יש כאן ונתחלף כאן. וכן צריך לומר אר"ז בהיתה עבודתה לכן אבל אם לא היתה עבודת' לכן פטור [וכך מובן שכן הוא]. א"ר הילא אפילו אין עבודתה לכן חייב שתים וה"פ עפ"מ דגרסינן במסכת סנהדרין דף ס"ד ע"א אחד למולך ואחד לשאר עכו"ם הוא חייב ר"א בר"ש אומר למולך חייב שלא למולך פטור ותלי שם הגמ' דפליגי אם מולך עכו"ם היא או לאו דת"ק סבר דעכו"ם היא ולא איצטריך לאזהורי עלה לגופה דהא בגופה כדרכה היא אלא תנהו ענין לעכו"ם דשלא כדרכה. אבל ר"א בר"ש סבר דבשאר עכו"ם פטור דשלא כדרכה היא ואינו חייב אלא במולך. והא דאצטריך קרא גבי מולך משום דלאו עכו"ם היא ואיצטריך קרא. עי' שם בפירש רש"י ז"ל. דס"ל לר"ז דבשאין עבודתה לכן בשאר עכו"ם פטור אפילו לת"ק ופלוגתתן היא בשעבודתן בכך וס"ל לת"ק דחייב ור"א בר"ש פוטר הגם דעבודתה בכך מ"מ פטור בשאר עכו"ם מדאיצטרך קרא גבי מולך. מכלל דבשאר עכו"ם פטור אבל ת"ק ס"ל דמוליך לאו עכו"ם היא אבל באין עבודתה לכך לכו"ע פטור. אבל ר"ה ס"ל דהת"ק מחייב אפילו באין עבודתה לכך מדאיצטרך קרא במולך דעכו"ם היא אם אינו ענין לכדרכה תנהו ענין לשאר עכו"ם. ור"א בר"ש פוטר אבל בעבודתן לכך לכו"ע חייב על זה קאמר מתניתא מסייעא לר"ה רש"א כגי' הפ"מ ז"ל. מולך בכלל עכו"ם הוא ויצא לידון להקל עליו שאינו חייב אלא על יוצאי יריכו וכדמסיק ר' תנחום בר ירמיה דע"כ ר"א בר"ש היא בשיטת אביו וע"כ דהיא טעמא דר"א בר"ש לפיכך פוטר בשאר עכו"ם בשאין עבודתה בכך ולא אמרינן דאם אינו ענין במולך דבכדרכה תנהו ענין לשאר עכו"ם שלא בכדרכה משום דאצטריך לי' למולך גופו להקל עליו דאינו חייב אלא על יוצאי יריכו ולפ"ז ל"ל כר"ז דר"א בר"ש פוטר אפילו בדרכה לכך מדאיצטרך קרא במולך. ז"א דר"א בר"ש ע"כ בשיטת אביו וע"כ איצטריך לקרא דמולך להקל עליו דאינו אלא ביוצאי יריכו ע"ז קאמר אמר ר"פ קומי ר"י בשם ר"ח היתה עבודתה בבנים ובנות כו' חייב שתים דהוי עבודתה בכך והוי ר"ז חדי בה סבר מימר דהוא בשיטת ר"ה רבי' ועל דר"א בר"ש איתאמרת. דכיון דעבודתן לכן אפילו ר"א בר"ש מודה וכשיטת ר"ה ע"ז אמר לי' ומה בידך ועל דרבנן איתאמרת באם עבודתן לכן אז מחייב רבנן ור"ח קאי אליבא דרבנן אבל ר"א בר"ש פוטר אפילו עבודתן לכך כשיטת ר"ז:

ונתני

ציון ירושלים

[z]אזהרה לבעל אוב מנין אל תפנו אל האובות. עי' מה"פ שהביא דברי רש"י ותוס' ודברי התוס' תמוהי' דהרי בעירובין דף יז אמרו אלא מעתה דכתיב אל תפנו אל האובות ס"ל דלא לקי א"כ מבואר שלא כהתוספתא ומצאתי בתור' חיים בעירובין שם שהרגיש בזה אמנם בספר שמלות להרמב"ם מלוה ל"ת י גרס אלא מעתה אל תפנו אל האלילים ס"ל דלא לקי ואף שהתוס' בעירובין שם גרסו כמ"ש לפנינו מ"מ י"ל דהתוס' בסנהדרין גרסו כגי' הרמב"ם דהן רבים בעלי התוספת כנודע:

מראה הפנים

ולמאי דמסיק דעל דרבנן איתאמרת אזלא כסוגיא דסתם בשם דלרבנן דוקא איתרבו שאר ע"ז לעבודת מולך ולא לר"א בר"ש ופסק הרמב"ם ז"ל שם כר"א בר"ש דסתמא דמתני' אתיא כוותיה:

אזהרה לבעל אוב מנין אל תפנו אל האובות. כן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו מעובדי כוכבים הל' ב' ומכאן הוא דלמד וכפי' התוס' במתני' וכדאמר הכא לקמן דאזהרה להנשאל בשם מקרא דלא ימלא כך נפקא דכתיב התם ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים כדכתב בפ' י"א הל' י"ד ובת"כ שלין הכ"מ לא מצאתיה ולא בהגהת ספרא ולא בפסיקתא רבתי ויש ל"מ בזה כדכתבו התוס' לענין כרת ועוד דאליבא דר' יוחנן דאמר שניהם בלאו א' נאמרו ואי אזהרה לבעל אוב וידעוני בעצמו אלא ימלא כך נפקא כדפי' רש"י ז"ל א"כ בהאי קרא גופיה כתוב נמי מעביר בנו ובתו באש וקוסם וגו' ורש"י בעצמו פי' בהאי דר' יוחנן מקרא דאל תפנו וכן ראיתי בסמ"ג לאוין ל"ז שכתב ורש"י פי' אזהרה לנשאל מאל תפנו ואי אפשר לומר כן שהרי בפוק יש כרת בכ' והנפש אשר תפנה אל האובות וגו' והכרתי ובינו בפ' ארבע מיתות שבעל אוב בכרת או בסקילה והנשאל בכן באזהרה בלבד. וכ"כ בסמ"ק מצוה ק"כ:

רבי

שינויי נוסחאות (ספ"ז) ואחת כד"ו ליתא. (שם"ס) זעירה כד"ו זעורה (וכן לקמן).

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ו מע"ז ה"א סמ"ג לאוין ל
נג ב מיי' שם ה"ב סמ"ג שם לט
נד ג מיי' שם ה"א סמ"ג שם לח
נה ד מיי' פ"א מהל' שבת ה"א סמ"ג לאוין כ
נו ה ו מיי' פ"ה מהל' ממרים ה"ב סמ"ג לאוין לד טוש"ע יו"ד סי' רמא ס"א
נז ז מיי' פ"ג מהל' אסורי ביאה ה"ד סמ"ג לאוין לג

ולמה לא תנינן ידעוני בכריתות. ר' חזקיה בשם ריש לקיש מפני שנכללו כולם בלאו אחד אל תפנו אל האובות וגו'. רבי יסא בשם ריש לקיש שהוא בלא תעשה שהוא בא מכח עשה. אמר ר' זעירה קומי ר' יסא הכן לא אתא מתני בר נש מתני ידעוני בכריתות אלא את. א"ל כמה דאישתעי קרייא אישתעיית מתניתא. אוב או ידעוני [ח] *אוב זה פיתום המדבר משיחיו [ט] וידעוני זה המדבר בפיו הרי אילו בסקילה והנשאל בהן באזהרה. (דברים יח) °ודורש אל המתים אית תניי תני זה [י] הנשאל בגולגולת אית תניי תני הנשאל בזכורו. מה בין הנשאל בגולגולת למעלה בזכורו שהנשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת וההדיוט מעלה את המלך והמעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת ואין ההדיוט מעלה את המלך. א"ר הונא קרייא מסייע למאן דאמר אוב זה המעלה בזכורו מה טעמא (שמואל א כח) °קסמי נא לי באוב והעלי נא לי אשר אומר אלייך. מה את שמע מינה. אמר רבי מנא מיכן דהות ידעה מילין מילין סגין. מאי כדון (ישעיה כט) °והיה כאוב מארץ קולך. מיליהון דרבנין מסייען לרבי יסא דאמר רבי יסא בשם רבנין מפני שהן מקטירין לשדים. ר' הילא בשם ר' יסא מפני שנכללו כולן על ידי מעשה:

הלכה יא מתני' [ז] *המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת [ח] והמקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם *קיללם בכינוי ר"מ מחייב וחכמים [י] פוטרין [י] *הבא על נערה מאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה בבית אביה באו עליה שנים הראשון בסקילה והשני בחנק: **גמ'** אזהרה למחלל מניין (שמות כ) °לא תעשה כל מלאכה כרת מניין (שם לא) °כי כל העושה בו מלאכ' ונכרתה עונש מניין (שם) °מחלליה מות יומת. וניתני שלשים ושבע כריתות בתורה א"ר יוסי בי ר' בון שאם עשה כולן בזדון

ונתני שלשים ושבע ל"ל ותשע כריתות בתורה ר"ל לענין שבת וכדמסיק ר"י בר"ב ומפרש כילד שאם עשה כולן בזדון שבת ושגגת מלאכות כל"ל שהוא חייב על כאו"א ונשאר בקושיא: מ"ט

ונמה לא תנינן ידעוני בכריתות. כמו שהתנא שונה כאן לשניהם ואלו בכריתות לא תנא אלא בעל אוב לחוד: מפני שנכללו כולם בלאו אחד. שניהם בלאו אחד נאמרו אל תפנו אל האובות ואל הידעונים ולא חשיב התם להכריתות אלא באותן שיש חילוק חטאות ביניהן ולאשמועינן דאי עביד כולהו בהדדי אפי' בהעלם אחת חייב על כל או"א ומכיון דאוב וידעוני בלאו אחד הן אינו מתחייב על שתיהן אלא חטאת א' דלאוין הן דמחלקין לחטאות כדכתיב אשר לא תעשינה וסמיך ליה או הודע אליו חטאתו וגו' הלכך לא תני התם לתרווייהו ותנא לאוב הואיל ופתח בו הכתוב תחילה: שהוא בלא תעשה שבא מכח עשה. קסבר הואיל דאל תפנה אלא האובות הוא דכתיב לא קאי הלאו אלא על האובות וידעונים דכתיב בתריה כלאו הבא מכח עשה הוא ולא הוי אלא עשה ומתמה ר' זעירה עלה כדלקמיה: הכן. הוא דאמרת א"כ לטעמא דידך לא היה שום אחד צריך לשנות ידעוני בכריתות אלא אתה כלומר דטעמא דאמרת לאו מילתא הוא דבכלל דודאי אל תפנה אתרווייהו קאי והרי ע"כ אחד מהן צריך שיכתוב בתחלה ואי משום הא אתה מיבעי למיתני גם ידעוני בכריתות: א"ל. ר"ז אלא היינו טעמא דכמה דאישתעי קרא אישתעיית נ"כ המתני' דקרא כתיב אוב או ידעוני או בזה או בזה מתחייב מיתה וכיון דקרא מחלקם גבי מיתה דכתיב כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו שנה התנא הכא דמישתעי בחיוב מיתה נ"כ לתרווייהו אבל בכריתות לא משתעי אלא בחיוב חטאות: ודורש אל המתים. סיומא דקרא דאזהרה לנשאל הוא לא ימצא בך וגו' ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים: זה הנשאל בגולגולת. של מת ע"י כשפים: הנשאל בזכורו. מעלה ומושיב את המת בזכרותו. ובתוספתא פ"י כולל לשניהם אחד הנשאל בגולגולת ואחד המעלה בזכורו וכן תנא לה התם: וההדיוט מעלה את המלך. אפי' למלך יכול להעלותו ולשאול בגולגלתו: אינו עולה כדרכו. אלא רגליו למעלה: מה טעמא. מדלא כתיב קסמי באוב והעלי נא לי וקאמר קסמי נא לי באוב וכדמסיק דמה את שמע מינה מהכא אלא מיכן שהיתה יודעת הרבה דברים במיני כישוף והוא ביקש ממנה שתעשה באוב ובהעלאה בזכורו הוא ולפיכך אמר קסמי נא לי לפי שאשה היא: מאי כדון. דהכתי לא שמעינן מהכא דמעלה בזכורו הוא דלי לגרכי הוא דקאמר אלא מהכא דכתיב והיה כאוב מארץ קולך וש"מ דקולו של אוב ממקום תחתית שהוא סמוך לארץ: מסייען לר' יסא. דאמר ר' הילא בשמיה לקמן: מפני שהן מקטרין לשדים. אדלעיל מהדר דהאי לא קתני ידעוני בכריתות דהיינו טעמא משום דלא קתני התם אלא מילתא דאית ביה מעשה וכדר' הילא בשם ר' יסא דמפני שנכללו כולן דחשיב להו במתני' התם בזה שהן על ידי מעשה ומשום דאינו חייב קרבן אלא על דבר שיש בו מעשה דכתיב ועשה אחת וגו' וידעוני לית ביה מעשה דמה שמכניס העלם בפיו לאו מעשה הוא שאינו מדבר כלום בשעת מעשה אלא לאחר המעשה כשהוא בפיו מדבר העלם מאיליו אבל בעל אוב אית ביה מעשה דס"ל בעל אוב זה המקטר לשדים כדי לחברן ולהביאן אללו לסייע אותו בכשפיו והלכך תני התם לאוב ולא תני לידעוני:

הלכה יא מתני' בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. ולאפוקי תחומין ואליבא דר"ע דאמר מדאורייתא הוי והבערה אליבא דר' יוסי דאמר ללאו יצאת: עד שיקללם בשם. משמות המיוחדים: קללם בכינוי. כגון שדי לצבאות חנון רחום: וחכמים פוטרין. מן המיתה אבל לוקה כדרך שלוקה על קללת כל אדם כשר מישראל והלכה כחכמי': עד שתהא נערה. ולא קטנה פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד ולא בוגרת שעברו עליה י"ב שנה וששה חדשים ויום אחד: בתולה. ולא בעולה: מאורסה. ולא נשואה ואפי' נכנסה לחופה ולא נבעלה דקרינא ביה בתולה מיהו לאו מאורסה היא והבא עליה בחנק: בבית אביה. למעוטי מסר האב לשלוחי הבעל וזינתה בדרך דהבא עליה אינו אלא בחנק: באו עליה שנים. ועדיין היא בתולה כגון שבאו עליה שלא כדרכה הראשון בסקיל' דמשכבי אשה כתיב: והשני בחנק. דבעולה היא והאי סתמא ר' היא דאמר שלא כדרכה נפקא לה מכלל בתולה אבל חכמים פליגי עליה וסברי דאפי' באו עליה עשרה בני אדם שלא כדרכה עדיין בתולה היא וכלם בסקילה והלכה כחכמים: **גמ'** וניתני שלשים ושבע כריתות בתורה. שלשים ושבע לאו דוקא דהא בשבת נפישי להו טובא אלא איידי דפריך הכי לעיל בהלכה ו' נקט הכא נמי בהאי לישנא וכלומר דהא גם שבת תני בכריתות ובשבת גופיה איכא ל"ט חטאות ומעתה נפישי כריתות טובא ואמאי לא חשיב שם כ"א ל"ו: שאם עשה כולן בזדון

מראה הפנים

רבי חזקיה בשם ריש לקיש מפני שנכללו כולם בלאו אחד. והתם גרים לה אליבא דר' יוחנן דאמר הכי וכבר בארתי בהלכה דלעיל טעמיה דהרמב"ם ז"ל במאי דלא פסק כר' יוחנן וכטעמיה וכן במה דשייך בענינא דאוב וידעוני בסוגיא דכריתות המובא לעיל בד"ה מבל וכו' וע"ש:

קרייא מסייע למ"ד אוב זה המעל' בזכורו וכו' דכתיב קסמי נא לי. וזה מסייע לפרש"י שמושיב המת על זכורו ומתורץ דיקדוק התוספות דף ס"ה ע"ב ד"ה מעלה בזכורו שכתבו ולא יתכן בבעל אוב דשאול ולפי מה שמפרש הכא לקרא ניחא:

מפני שהן מקטרין לשדים. כדעולא בכריתות דף ג' ע"ב וכדמתרץ רבא במקטר ע"מ לחברו:

וניתני שלשים ושבע כריתות בתורה. כדפריבית והיינו קושיא ופירוקא דהש"ס בכריתות שם ע"א. ויש לפרש דדוקא שלשים ושבע קאמר והאי ש"ס לשיטתיה אזיל למאי דקאמר בפ' כלל גדול על הא דמני שבוחש ר' שמעון בן לקיש אמר לית כאן שחיטה שחיטה תולדת תכורה היא ולמה תנינתה עמהון אלא בגין דתנינן סדר סעודה תנינתה עמהון. וכלומר דודאי בוחש מלאכה היא לפתחייב עליה אלא דקשיא ליה דהא מנינא דהבות מלאכות דתני התם לאשמועינן דאם עשאן בהעלם אחד חייב על כל א' וא' וכיון דבוחש תולדה דתכורה היא דמפרק הוי ותולדה דדש הוי וכבר תני לה הדש וא"כ לענין מנין חטאות למה תנינהי להבוחש ומשני בגין דתנינן סדר סעודה תני להבוחש עמהן נקטינן מיהת דלהאי ככ"א דבוחש תולדה דמפרק הוי לא משכחת לה לכולהו בהעלם אחת אלא ל"ח חטאות דכי עביד לכולהו עביד נמי דש ובוחש מעין מלאכה דדש ובכר מתחייב משום דש והיינו דקאמר הכא להאי שיטתא וניתני עוד שלשים ושבע כריתות וכלומר לענין מנין חטאות וכדמפרשינן למתני' דכריתות דנ"כ מגיגא אתא לאשמועינן לחילוק חטאת וכבר חשיב התם במתני' להמחלל את השבת וא"כ לענין הוספה למנין חטאות אין כאן אלא שלשים ושבע דהא בין כולהו ליכא אלא ל"ח חטאות כדפרישית להאי שיטתא ועיקר הקושיא לענין הוספה למנין חטאות הויא כעין דמקשה התם ומשני דחילוק חטאות לענין שבת לא מצי למיתני הכא כמבואר בפנים. אבל שיטתא דתלמודא דילן בוחש לכ"ע משום נטילת נשמה מיחייב כדאמר בפ' כלל גדול דף ע"ה ומשכחת להו ל"ט חטאות. ורש"י ז"ל פי' בכריתות שם בהא דמקשי אמרי שבת מ' חסר אחת הווין. ליתני ע"ס כריתות. ורבים מתקשין בדבריו דהא במתני' תני לה המחלל את השבת ולא הוו אלא ע"ד ונראה דהא כלאו הכי קשיא דע"כ הני דשבת לענין חילוק חטאות הן ואמרי' שם לעיל למסקנא דבמתני' דכריתות לא הוי אלא ל"ג לענין חטאות וא"כ בלאו להו טפי אבל הנכון דכוונת רש"י ז"ל לא על ענין הקושיא דשבת בלחוד אלא כלל בדבריו כפי כוונת קושית הש"ס דקאי נמי על ע"ז כדמוכחא מדלקמיה התם בענין זה דקאמר וכן אתה מוצא גבי ע"א דקתני שגגת ע"ז וזדון עבודות וכו' ע"ש וכלומר דלאחר דמשני ליה דלא קתני במתני' אלא שגגת שבת וזדון מלאכות מייתי ראיה דכן מצינו במתני'

שנויי נוסחאות (בי"נ) והעלי נא לי אשר אומר אליך במקרא „והעלי לי את אשר אמר אליך". (בכ"א) בו במקרא „בה".

ככר לאדן

הכן לא אתא בר נש ידעוני בכריתות אלא את. כן צריך להיות:

גליון אפרים

רבי יסא בשם ריש לקיש שאי הוא בלא תעשה שבא מכח עשה (כלומר שידעוני לאו שאין בו מעשה אבל אוב יש בו מעשה וכדמפרש בסוף הסוגיא דמקטר לשדי) אר"ז קומי ר' חזקיה הכן לא אתא בר נש מתני ידעוני בכריתות אלא את (לדידך מ"ט דתני בכריתות בעל אוב וכה"ג פריך בבבלי מ"ש בעל אוב דנקט) א"ל כמה דאישתעי קרייא אוב או ידעוני תישתעית מתניתא כצ"ל (כלומר הואיל ופתח בו הכתוב תחילה וכדמשני שם). (נוע"י): אמר רב הונא קרא מסייע למ"ד אוב זה המעלה בזכורו מ"ט קסמה לי באוב והעלי נא לי את אשר אומר אליך (נ"ל פירושו דהיה לו לשאול לומר קסמי לי באוב והעלי נא את אשר אומר אליך ולי השני מיותר א"ו לפי שאשה היתה לכן הוצרך לומר שתעלה בזכורו של עצמו. ומ"ש במה"פ שכונת רש"י להעלות בזכורו של המת ולא כהתוס' כו' שכח דברי רש"י בסנהדרין ק"ה ע"א בלעם קוסם באמתו היה ופירש רש"י כגון המעלה בזכורו: אמר רבי מנא מה את ש"מ מיכן דהות ידעה מילין מילין סגין (ר"מ דאי דלעולם אוב אינו המעלה בזכורו והוא פיתוס המדבר משחיו או מקטר לשד

מסורת הש"ס

סנהדרין סח ע"ב
שם נג ע"א שבת קנג ע"ב ע"ב ודף קנד ע"א שבועות לב ע"א

בזדון שבת ובזדון מלאכה שהוא חייב על כל אחת ואחת. *אזהרה למקלל אביו ואמו מניין (ויקרא יט) °איש אמו ואביו תיראו עונש וכרת מניין (שמות כא) °ומקלל אביו ואמו מות יומת ואומר (ויקרא יח) °כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו: הבא על נערה המאורסה. ר' יסא בשם ר' יוחנן *ר' חייה בשם רבי לעזר דרבי מאיר היא ברם לרבנין *אפילו א קטנה. מה טעמא דרבי מאיר נער חסר אמור בפרשה. מה מקיימין רבנן נער ר' אבהו בשם ריש לקיש נערה אחת שלימה אמורה בפרשה ולימדה על כל הפרשה כולה שהיא גדולה. מתיב רבי מאיר לרבנין הרי המוציא שם רע הרי אין כתוב בו אלא נער והיא גדולה שאין קטנה נסקלת מה עבדין לה רבנין אמר רבי אבין תיפתר שבא עליה דרך זכרות. ר' יעקב בר אבא בעא קומי רב הבא על הקטנה מהו אמר ליה בסקילה הבא על הבוגרת מהו אמר ליה אני אקרא *נערה ולא ב בוגרת. וקרא נערה ולא קטנה. ולית את (דברים כב) °מודה לי שהוא בקנס אמר ליה °תחת אשר עינה לרבות את הקטנה ג לקנס. וקרא תחת אשר עינה לרבות את הבוגרת בקנס אמר רב אף על גב דנצחי ר' יעקב בר אבא בדינא הלכה הבא על הקטנה בסקילה והיא פטורה. רבי אבין בשם ר' שמואל ולמה לא פתר ליה מן הדא (שם) °ומת האיש אשר שכב עמה לבדו וכי אין אנו יודעין שאין לנערה חטא מות ומה תלמוד לומר (שם) °ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות אלא מיכן הבא על הקטנה בסקילה והיא פטורה:

הלכה יב מתני' ד המסית זה ההדיוט והמסית

פני משה

בזדון שבת. כלומר לא משכחת לה אלא דוקא אם עם"ז כולן בזדון שבת ושגגת מלאכות דאיכא שגגות טובא ובהא הוא דחייב על כל א' וא' דדרשי' אחת שהיא הנה: ובזדון מלאכה שהוא חייב על כל אחת ואחת. בתמיה כלומר שמא משכחת לה בזדון מלאכה ובשגגת שבת הא ודאי לא דבשה"ג דליכא אלא חדא שגגה ואינו חייב אלא אחת דזהו הנה שהיא אחת וכיון דלא פסיקא לי' לא תני לכולהו ולא חשיב להו אלא בחדא דחדא מיהא לעולם חייב הוא: ומקלל אביו ואמו מות יומת. וכתיב אביו ואמו קלל דמיו בו וגמרינן מדמיהם בם דאוב וידעוני דבסקילה: ואומר כי כל אשר יעשה וגו'. כלומר מדכתיב עונש דמקלל אביו ואמו גבי עריות ילפינן נמי מקרא דכתיב בפרשת עריות לכרת על מקלל אביו ואמו מדמדמי לה הכתוב לעריות גבי עונש: דר"מ היא. מתני' דאמרה עד שתהא נערה ר"מ היא אבל לרבנן אפילו קטנה מאורסה הבא עליה בסקילה. וגרסי' להאי סוגיא בפ' אלו נערות הלכה ט': נער חסר אמור בפרשה. גבי נערה המאורסה ומשמע דלמעוטי אתא גדולה ולא קטנה: מה מקיימין רבנן נער. ומנא להו למידרש דאפילו קטנה במשמע: נערה אחת שלימה אמורה בפרשה. דמוציא שם רע וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה ולימדה על כל הפרשה של מוציא שם רע דאפילו במקום שנאמר שם נער חסר שהיא גדולה דגילתה לנו התורה במקום אחד ללמד על כל הפרשה כולה ומדאיצטריך לגלות על נער שבפרשה דבגדולה היא ש"מ דבכל מקום שנאמר נער חסר אפי' קטנה במשמע: מתיב ר"מ לרבנן הרי המוציא שם רע כתוב בו נער והיא גדולה גרסינן. וכן הוא בכתובות ולהאי גירס' דהכא נמי הכי מיתפרשא כדלקמן. וכלומר דבהד קרא מליטו דכתיב נער והוציאו את הנער אל פתח בית אביה וסקלוה וע"כ האי קרא בגדולה משתעי דאין הקטנה נסקלת דלאו בת עונשין היא וא"כ אי כדקאמרת דנערה שלימה האמורה בפרשה ללמדינו בא על מוציא שם רע גופיה דמקום שנאמר בו נער גדולה היא קשיא למה לי תיפוק ליה דאין הקטנה בת עונשין ומעתה נימא דהאי נער חסר דכתיב במוציא שם רע ללמדינו בעלמא אתי קרא וגלה לנו דכמו דנערה דכאן גדולה היא אף בכל מקום שנאמר נער חסר גדולה דוקא: מה עבדין לה רבנן. בהאי נער חסר דמוציא שם רע: תיפתר שבא עליה דרך זכרות. כלומר תפרש האי קרא דלדרשא אחריתא אתא ללמדינו דמוציא שם רע חייב אפי' בעל שלא כדרכה והוציא עליה שם רע בכדרכה וכהאי מ"ד דס"ל הכי בפ' נערה שם ולהכי הוא דכתיב נער לשון זכר לומר שבא עליה דרך זכרות ולעולם כל מקום שנאמר נער אפי' קטנה במשמע: הבא על קטנה. מאורסה מהו: א"ל בסקילה. כרבנן: הבא על בוגרת. לרבנן מהו: אני אקרא נערה ולא בוגרת. ומיעט הכתוב בבוגרת מסקילה: וקרא. קרי נמי נערה ולא קטנה: אמר ליה ולית את מודה לי שהוא בקנס תחת אשר עינה לרבות את הקטנה לקנס. כלומר דרב השיב לו וכי אין אתה מודה לי שהבא על הקטנה חייב בקנס כרבנן דס"ל הכי בפ' אלו נערות דנתרבתה מתחת אשר עינה וכמה דסבירא לן כרבנן גבי קנס הכי נמי גבי מאורסה דאפי' בא על הקטנה בסקילה: וקרא תחת אשר עינה לרבות וכו'. חזר ר' יעקב והשיב דהתם גופיה קשיא לי מאי חזית דרבתה התורה קטנה לקנס ולא לבוגרת ואימא תחת אשר עינה לרבות הבוגרת לקנס: אע"ג דנצחי. אף שנצח אותי בדין מ"מ הלכה כחכמים דהבא על קטנה מאורסה בסקילה: והיא פטורה. מן המיתה: ולמה לא פתר ליה מן הדא. ואמאי אמר דנצחו בדין היה לו להביא מן המקרא הזה דנלמד בהדיא דהבא על קטנה בסקילה: ומת האיש אשר שכב עמה לבדו. ומעתה וכי אין אנו יודעין שאין לנערה חטא מות דהא לבדו כתיב ומה ת"ל עוד ולנערה לא תעשה דבר וגו' אלא מיכן וכו' וכלומר ללמדינו שיש לך אחרת כזו שאין לה חטא מות והוא בסקילה ואיזו זו קטנה:

הלכה יב מתני' המסית זה ההדיוט. דוקא הדיוט שהסית מיתתו בסקילה אבל נביא שהסית מיתתו בחנק: והמסית

קרבן העדה

מ"ט דר"מ נער חסר כתיב בפרשה. תמן תנינן הבא על נערה מאורסה כו' מ"ט דרבנן נער חסר כתיב בפרשה מה מקיים ר"מ נער. כן מגי' הק"ע ז"ל ומוכרח הוא מאוד ודוק:

רבי אבוה אמר בשם רשב"ל נערה אחת שלימה כתיב בפרשה לימדה על כל הפרשה שהיא גדולה. פי' דהיא במוציא שם רע כתיב נערה מלא הרי זה בא ללמד על כל הפרשה דבעינן נערה שלימה ורבנן ס"ל דלא בא ללמד על כל הפרשה כולה. אלא מלמד על עצ"ו דכאן בעינן נערה שלימה דוקא. ע"ז מתיב ר"מ לרבנן הרי המוציא ש"ר הרי כתיב בו נער והיא גדולה דאין הקטנה נסקלת כלומר דאפילו אי כתיב בו נער נמי ע"כ היא גדולה דאין הקטנה נסקלת [והוי כההיא דאיתא בבבלי דף מ"ד ע"ב טעמא דכתיב בי' נערה. הא לא"ה אפילו קטנה במשמע והא כתיב ואם אמת הי' הדבר הזה לא נמצאו בתולים לנערה והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וגו' וקטנה לאו בת עונשין היא] א"כ ע"כ דלא לעצמה כתיב נערה מלא אלא ללמד על כל הפרשה מה עבדין לה רבנן א"ר אבון תיפתר שבא עליה דרך זכרות פי' דלעולם לא ללמד על הפרשה כולה אתא אלא לגופי' הוא דאתא שבא עלי' דרך זכרות והילכך כתב נערה מלא דהירושלמי לטעמי' אזל דס"ל בפ"ק ה"ג דקטן אינו עושה בעולה שלא כדרכה ועיי' לעיל שם בדברינו ופשוט דכמו דנתמעט קטן מבעולה שלא כדרכה ה"נ קטנה אינה עושה בעולה שלא כדרכה. וע"ז קאמר ר' אבין תיפתר שבא עלי' שלא כדרכה דרך זכרות דהיא שלא כדרכה ונתמעט קטנה מזה ע"כ כתיב נערה מלא דאי הוי כתיב חסר אף דידעינן דמיירי בגדולה אבל לא הוי ידעינן באיזה ביאה בא עליה אם בכדרכה או שלא כדרכה והו"א דאף בבא על הגדולה היא דוקא ביאת קטנה כלומר כדרכה דבקטנה ליכא ביאה אחרת רק ביאה כדרכה ואף דע"כ גופה צריך להיות גדולה דאי לא"ה לאו בת סקילה היא אבל הביאה יכול להיות דדווקא ביאה דקטנה דהיא כדרכה ע"כ כתיב נערה מלא לאורוי דאף בבא ביאה של גדולה נמי כן ודוק:

אמר

עין משפט נר מצוה

נח
א מיי' פ"ג מאסורי ביאה הלכה ה

נט
ב מיי' שם פ"ד

ס
ג מיי' פ"א מנערה הל' ה סמ"ג עשין נד טוש"ע אה"ע סי' קעז ס"א בהגה"ה

סא
מיי' פ"ה מהלכות ע"ז ה"א סמ"ג לאוין טו

מסורת הש"ס

כתובות מט ע"א

(כתובות פ"ג)

סנהדרין כו ע"ב

כמ:

מראה הפנים

במתני' דגבי ע"ז לא קחשיב אלא לחדא והיינו כשגגת ע"ז וזדון עבודות ולא חשיב זדון ע"ז ושגגת עבודות דהוי טפי ורהטא דסוגיא הכי מיתפרשא דלמאי דס"ד למיחשב לשגגות מלאכות בשבת ולשגגת עבודות בע"ז א"כ הוו ע"ה בין הכל למנין חטאות דהא בע"ז איכא ארבע עבודות שמתחייב עליהן קרבן זיבוח וקיטור וניסוך והשתחויה וזהו למאי דקי"ל עקימת שפתיו לא הוי מעשה וכדחשיב הרמב"ם כרים פ"ז משגגות וכאומר לו אלי אתה לא מתחייב קרבן דעקימת שפתיו הוי וכדכתב בהל' עובד כוכבים אבל למאי דס"ד דסוגיא דהתם אהיא למ"ד עקימת שפתיו נמי מעשה הוי כדאיתא התם בסוגיא לקמן ועוד דאפי' למאי דקי"ל דבאלי אתה לא מיחייב בקרבן אכתי משכחת לה חמשה בע"ז כגון בפעור ובמרקולים דמתחייב בעבודתה כדרכה וכד' עבודות וא"כ הוו חמשה בשגגות עבודות לכל אחת ועי"ז גופה ככר תני במנינא דמתני' וא"כ טפי להו ארבעה ובין הכל ע"ה הוו לענין חטאות ל"ג דמתני' וד' דע"ז דהוספה ול"ח דשבת דהוספה וכוונת רש"י לפי ס"ד דהמקשה דקאי נמי אע"ז והיינו דנוקשה משבת ולא מקשי מע"ז דתני לה במתני' קודם משבת וליקשי אמאי קחשיב לה בחדא אלא ודאי כוונת המקשה על שתיכן ונקט בלישני' שבת משום דהוי מגינא טובא והה"ד על ע"ז וכן משני ליה הש"ס אתרווייהו:

אזהרה למקלל אביו ואמו מנין איש אמו ואביו תיראו. כת"כ פ' קדושים דריש לה מאלהים לא תקלל ומייתי ליה בבבלי פרקין דף ס"ו ע"א אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו ועיין לעיל הלכה ת' ד"ה וכר' ישמעאל. ואפשר דהכא דריש הכי מדהוקש מורא האב למורא המקום וכן קללת האב לקללת המקום כדדריש לה בת"כ ריש הפרשה שם וכתיב אזהרה אלהים לא תקלל וכן דריש לה בהאי תלמודא פ"ק דקידושין:

מה טעמא דר"מ וכו'. בפרק אלו נערות באריכות מה בין שיטתא דהאי תלמודא לבין שיטתא דתלמודא דילן ע"ש:

ומדית

שנויי נוסחאות (פ"ד) כי כל אשר יעשה (ויקרא י"ח).

גליון אפרים

ומה שאמר נה והעני נא לי לפי שאל ממנה שני דברים לקסום באוב ולהעלות בזכורו. דהוית ידעה כמה מיני כשוף. ואולי פירוש מילין כשוף כמו בחולין קל"ט ע"ב אלא אימא במילין ופירש"י ע"י כשפים) מאי כדון והיה כאוב מארץ קולך (אלמא דאוב הוא מעלה בזכורו שאינו עולה כדרכו שפניו למטה ורגליו למעלה משו"ה דומה קולו לקול מן הארץ. ועמ"ש ביתר ביאור בספרי זבחי אפרים בזבחים נ"ז ע"א):

מ"ט דרבנן נער חסר כתיב בפרשה מה מקיים ר"מ נער ר' אבהו כו'. כן גורס הק"ע בכתובות פ"ג ה"ט וכן גורס הרמב"ן בספר הזכות וכמש"ש:

עין משפט
נר מצוה

סב
א מיי' פ"ה מהל' ע"ז הל' ג ופי"א מהל' סנהדרין ה"ה
סג
ב מיי' פ"ה מהל' ע"ז ה"ב
סד
ג מיי' שם הלכה ג
סה
ד מיי' שם הלכה ב
סו
ה ו מיי' שם פי"א הל' טו כמ"ג לאוין נא

ציון
ירושלים

ומדליקין את הנר על גביו כדי שיהא רואין אותו ושומעין את קולו וכו' בגי' היא דאמר אני. וכן הוא בירו' פ"ז מיבמות הל' ו עי' שו"ת עבוס"ג סי' ק' ובשבו"י ח"א סימן ק ובקלוס"ת סי' פא ס"ק יג ובשער משפט סי' לה ס"ק ד היברא דגוף קושית הירוש' לא זכיתי להבין דב"ני באמר איש פלוני כו' דסמכינן על ט"ע דקלא דהרי גם בבת קול סמכינן מ ט ע ם דבעינונה הקלו וגם דט"פ עכ"פ עדיף מסימן אמצעי וג"כ הוי ספק כש"ס דילן אי ס י מ נ י ם דאורייתא וכ"ש בטביעת עין דקלא דסמכי' עלה וכתשובה שארכתי בזה ואכ"מ :

והמסית את ההדיוט. כלו' ליחיד ולאפוקי מסית את הרבים כגון מדיחי עיר הנדחת שמיתתן בחנק והאי כר"ש היא אבל רבנן פליגי וס"ל דבין הדיוט שהסית ובין נביא שהסית ובין שהסית את היחיד או את הרבים מיתתו בסקילה אלא אם הסית את רוב אנשי העיר נקרא מדיח וכ"מ דעד שיאמר בלשון רבים נלך ונעבוד כדקתני בסיפא : מכמינין. לשון מארב : והוא אומר לו יש לי חבירים. הכיסא צריך שיבא לו יש לי חבירים רוצים בכך בא ואמור לי בפניהם : אם היה ערום. המסית ואינו מדבר בפניהן כלומר שהוא אומר לניסת שאינו יכול לדבר בפניהם מפני יראת ב"ד : ביחוד. כלומר אין איש עכשיו עמנו ויכול אתה לומר מה שאמרתי לי : האומר אעבוד וכו'. כלומר בין שהסית בלשון יחיד או בלשון רבים ובכל א' מן העבודות מסית הוי ובסקילה : המדיח. זה שאומר בלשון רבים :

גמ' הא חכם לא. בתמיה ומאי שנא הדיוט דנקט : מכיון שהוא מסית וכו'. כלומר אין ה"נ דאין חילוק ומתני' לישנא דהדיוט נקט מפני שעכשיו הוא הדיוט : כילד עושין לו וכו'. וגרסינן להא בפ' בתרא דיבמות הלכה ו' : וכא את אמר הכין. על מתני' דהתם קאי דקתני משיאין על פי בת קול ומעשה באחד וכו' שהיו שומעין את קולו אני איש פלוני בן פלוני מת והשיאו את אשתו והרי במסית עושין לו כדי שיהו רואין אותו ושומעין את קולו והכא את אומר הכן דבשומעין את קולו סגי : שנייא היא. התם דאמר אני איש פלוני וכו' והלכך אין צריך שיראוהו ויכירוהו דבהכי סגי : ואמר אוף הכא אני. אף במסית ליסגי נמי באומר אני הוא שאומר לך דבר זה ואמאי צריך להעריס עליו ולעשות כן שיראוהו דוקא : שלא יעריס. אלא טעמא אחרינא איכא במסית שהיו עושין כן שלא יערים לברוח : ויערים. ומה בכך וקאמר שצריכין אנו לחוס לזה שלא יברח וילך ויסית עלמו עוד וגם אחרים עמו ועושין כך כדי לתפסו ולהביאו לב"ד : בלשון גבוה. כלומר בהעזה ובאריכות דברים כדתנן במתני' שמטיב כך הוא חובותינו כך הוא יפה לנו : בלשון נמוך. כדתנן נלך ונעבוד ובהכי סגי ונקרא מדיח : נעשה מדיח.

והמסית את ההדיוט אמר יש יראה במקום פלוני׳ כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה כל א חייבי מיתות שבתו' אין מכמינין עליהן חוץ מזו אמר ב לשנים והן עדיו מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו אמר לאחד והוא אומר לו יש לי חבירים רוצין בכך אם היה ערום ואינו מדבר בפניהן ג מכמינין לאחורי הגדר והוא אומר לו אמור מה שאמרת לי בייחוד והוא אומר והלה אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים אם חזר בו מוטב אם אמר כך היא חובותינו וכך היא יפה לנו העומדים מאחורי הגדר מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו *האומר ד אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד אזבח אלך ואזבח נלך ונזבח אקטר אלך ואקטר נלך ונקטר אנסך אלך ואנסך נלך וננסך אשתחוה אלך ואשתחוה נלך ונשתחוה המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ז :

גמ' *הא חכם לא. מכיון שהוא מסית אין זה חכם מכיון שהוא ניסית אין זה חכם. כיצד *עושין לו להערים עליו מכמינין עליו שני עדים בבית הפנימי ומושיבין אותו בבית החיצון ה ומדליקין את הנר על גביו כדי שיהיו רואין אותו ושומעין את קולו כך עשו לבן סוטרא בלוד והכמינו עליו שני תלמידי חכמים והביאוהו לב"ד וסקלוהו וכא את אמר הכן. שנייא היא דאמר אני. ואמר אוף הכא אני שלא יערים. ויערים שלא ילך ויסית עצמו ויסית אחרים עמו. מסית אומר בלשון גבוה והמדיח אומר בלשון נמוך מסית שאמר בלשון נמוך נעשה מדיח ומדיח שאמר בלשון גבוה נעשה מסית. מסית אומר בלשון הקודש ומדיח אומר בלשון הדיוט מסית שאמר בלשון הדיוט נעשה מדיח ומדיח שאמר בלשון הקודש נעשה מסית :

הלכה יג מתני' המכשף ו העושה מעשה ולא האוחז את העינים

רבי עקיבה אומר משום רבי יהושע שנים לוקטים קישואין אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב והאוחז את העינים פטור :

גמ' °מכשפה לא תחיה אחד האיש ואחד האשה אלא שלימדתך התורה דרך ארץ מפני שרוב הנשים כשפניות. אמר רבי לעזר מכשף בסקילה מה טעמא דר' לעזר נאמר כאן מכשפה *לא תחיה ונאמר להלן °אם בהמה אם איש לא יחיה מה לא יחיה שנאמר להלן בסקילה אף כאן י בסקילה. מה טעמין דרבנין נאמר כאן מכשפה לא תחיה ונאמר להלן °לא תחיה כל נשמה מה לא תחיה שנאמר להלן מיתה בחרב אף לא תחיה שנאמר כאן מיתה בחרב. אמר ר' עקיבה מן הדבר הזה אני מכריעו מוטב שילמד לא תחיה מלא תחיה ואל יוכיח לא יחיה. מה טעמא דר' יהודה נאמר כאן מכשפה לא תחיה ונאמר להלן °כל שוכב עם בהמה מות יומת מה מיתת הבהמה בסקילה אף כאן בסקילה. דלמא ר' לעזר ור' יהושע ור' עקיבה עלין למיסחי

שמות כב | שמות יט | דברים כ | שמות כב

כלומר דין מדיח לו אם אמר לרבים : מסית אומר בלשון הקדש וכו'. כלומר דדרים מדמלינו דברא הפרשה כי יסיתך כתיב והדר קאמר כי בקש להדיחך וגו' ופעם קוראו מסית ופעם קוראו מדיח ומפרש דהיינו הך אלא דמסית על שם דיבורו נקרא שהסית בלשון הקדש והסתה לשון הטעה הוא ואם אמר בכל לשון ודאי חייב הוא כדכתיב להדיחך דלשון הדחה בכל לשון שמדיח משמע :

תורה אור

הלכה יג מתני' העושה מעשה. ממש בסקילה : ולא האוחז את העינים. מראה לבריות כאלו עושה ואינו עושה כלום : שנים לוקטין קישואין. ע"י כישוף אחד מהן ליקט וחייב מיתה וחבירו ליקט ופטור מן המיתה כילד העושה מעשה לקט ממש בכשפים חייב : והאוחז את העינים. הראה לנו כאלו נתקבלו כולן למקום אחד והקשואין לא זזו ממקומן פטור מן המיתה :

גמ' אלא שלימדתך התורה דרך ארץ. וכתבה מה שהוא יותר מלוי מפני שרוב הנשים כשפניות לפיכך נקטה בלשון נקיבה : מה לא יחיה שנאמר להלן בסקילה. דכתיב כי סקל יסקל : מ"ט דרבנין. דפליגי עליה בברייתא : להלן מיתה בחרב. שכן מלינו ביהושע דכתי' רק את כל האדם הכה לפי חרב וגו' לא השאירו כל נשמה : מ"ט דר' יהודה. כלומר דשמענו לר' יהודה שהביא טעם אחר מן המקרא : ונאמר להלן. בקרא דבתריה כתיב כל שוכב עם בהמה וגו' סמכו ענין לו להקיש מיתת המכשף למיתת שוכב עם הבהמה : דילמא. מעשה בר"א ור' יהושע ור"ע שנכנסו לרחוץ במרחץ של טבריא ואיידי דאיירי בכישוף מייתי להאי עובדא : חמתון חד מיניי. ראה אותם מין ומכשף אחד ואמר מה שאמר בכישוף ותפשה אותם כיפה של מרחץ ולא היו יכולים לזוז ממקומן : מה. זה יהושע עכשיו ראה מה שתעשה : מי נפק. כשרצה לצאת זה המין מן המרחץ אמר ר' יהושע איזה דבר מה שאמר ותפסו שער המרחץ להמין עד שנאחז ונדבק בו ומחמת זה כל מי שהיה נכנס לתוך המרחץ נתן לו מכה באגרוף מלפניו על לבו וכל מי שילא נתן לו מכה ודחיפה מאחוריו וביקש המין מהם שיתירו לאותו הדבר שעשו לו ואמרו

מסורת הש"ס
סנהדרין סז ע"א
(יבמות קכב)
סנהדרין סז
שם סז

בהדין דימוסין דטיבריא חמתון חד מיניי אמר מה דמר ותפשיתון כיפה. אמר ר' ליעזר לר' יהושע מה יהושע בן חנינה חמי מה דאת עבד. מי נפיק אהן מינייא אמר רבי יהושע מה דמר ותפש יתיה תרעה והוה כל מאן דעליל הוה יהיב ליה חד מרתוקה וכל מאן דנפיק הוה יהיב ליה בנתיקה אמר לון שרון מה דעבדתון אמרין

מראה הפנים

ומדיח שאמר בלשון גבוה נעשה מסית. ודין מסית לו וכל הני דקאמר איכא למימר דנ"מ אליבא דר"ש כדפרישנא במתני' אבל הנכון דליבנא בעלמא קמפרש ולתרן לשון הכתוב דכשהוא מדבר בלשון גבוה ובלה"ק הכתוב קוראו מסית וכשהוא מדבר בכל לשון ואינו מעיז כ"כ לומר כך היא חובותינו וכו' נקרא לשון נמוך ונעשה מסית ונעשה מדיח דקאמר ר"ל כבריא נודבר בזה הלשון צייך לקראו כזה או כזה ואם מבנה בלשונו אתה קורא אותו לפי מה שהוא מדבר אלא דמן הסתם כשאומר להיחיד מדבר בלשון גבוה והעזה ואם לרבים אין לו העזה לומר להם כן וכן אומר להם בכל לשון שכולם יבינו אותו ולפיכך זה נקרא מסית וזה נקרא מדיח ואין כאן נ"מ לדינא ולא מידי :
אמר ר"ע מן הדבר הזה אני מכריעו וכו'. זו אחת מן חילוף הסוגיות כענין חילוף סברת התנאים עם הסוגיא דהתם דר' יוסי ס"ל הכי ור"ע קאמר אני דנשי ישראל

אמרין ליה שרי ואנן שריי שרון אילין ואילין. מן דנפקון אמר רבי יהושע לההוא מינייא הא מה דאת חכם. אמר ניחות לימא מן דנחתין לימא אמר ההוא מינייא מה דאמר ואיתבזע ימא. אמר לון ולא כן עבד משה רבכון בימא אמרין ליה לית את מודה לן דהליך משה רבן בגויה אמר לון אין אמרין ליה והלוך בגויה הלך בגויה גזר רבי יהושע על שרה דימא ובלעיה. דילמא רבי ליעזר ורבי יהושע ורבן גמליאל סלקון לרומי עלון לחד אתר ואשכחין מיינוקיא עבדין גבשושין ואמרין הכין בני ארעא דישראל עבדין ואמרי ההן תרומה וההן מעשר. אמרין מסתברא דאית הכא יהודאין עלון לחד אתר ואקבלון בחד. כד יתבון למיכל והוה כל תבשיל דהוה עליל קומיהון אי לא הוון מעלין ליה בחד קיטון לא הוה מייתו ליה קומיהון וחשין דילמא דאינון אכלין זבחי מתים. אמרין ליה מה עיסקך דכל תבשיל דאת מייתי קומנין אין לית את מעיל להן קיטונה לית את מייתי לון קומינן אמר לון חד אבא גבר סב אית לי וגזר על נפשיה דלא נפק מן הדא קיטונא כלום עד דייחמי לחכמי ישראל. אמרין ליה עול ואמור ליה פוק הכא לגביהון דאינון הכא ונפק לגבון אמרין ליה מה עיסקך אמר לון צלון על ברי דלא מוליד. א"ר ליעזר לר' יהושע מה יהושע בן חנניה חמי מה דאת עביד. אמר לון אייתון לי זרע דכיתון ואייתון ליה זרע דכיתון איתחמי ליה זרע ליה על גבי טבלה איתחמי מרביץ ליה איתחמי דסלק איתחמי מיתלש בה. עד דאסק חדא איתא בקלעיתא דשערה אמר לה שרוי מה דעבדתין אמרה ליה לי נא שרייה. אמר לה דלא כן אנא מפרסם ליך אמרה ליה לי נא יכלה דאינון מסלקין בימא וגזר רבי יהושע על שריא דימא ופלטון. וצלון עלוי וזכה למיקמה לרבי יודה בן בתירה. אמרו אילו לא עלינו לכאן אלא להעמיד הצדיק הזה דיינו. אמר רבי יהושע בן חנניה יכיל אנא נסיב קריין ואבטיחין ועביד לון איילין טבין והדינון עבידין איילין וטבין. אמר רבי ינאי מהלך הוינא בהדא איסרטא דציפורי וחזית חד מיניי נסיב צריר וזרק ליה לרומא והוה נחת ומתעביד עגל. ולא כן אמר רבי לעזר בשם רבי יוסי בר זימרא אם מתכנסין הן כל באי העולם אינן יכולין לבראות יתוש אחד *ולזרוק בו נשמה. נימר לא נסבה הוא מינייא חד צרור וזרקיה לרומא ונחת ואיתעביד חד עגל אלא לסריה קרא וגנב ליה עגל מן בקורתא ואייתי ליה. א"ר חיננא בי רבי חנניה מטייל הוינא באילין גופתא דציפורין וחמית חד מיניי נסב חדא גולגלא וזרקה לרומא והוא נחתא ומתעבדא עגל. אתית ואמרת לאבא אמר לי אין אכלת מינה מעשה הוא ואי לא אחיזת עינים הוא. א"ר יהושע בן חנניה שלש מאות פרשיות היה רבי ליעזר דורש בפרשת מכשפה ומכולם לא שמעתי אלא שני דברים. שנים לוקטין קישואין אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב והאוחז את העינים פטור. א"ר דרוסא תשע מאות פרשיות היו שלש מאות לחיוב שלש מאות לפטור ושלש מאות לחיוב שהוא פטור:

הדרן עלך פרק ארבע מיתות

הלכה א מתני' *בן סורר ומורה מאימתי הוא נעשה בן סורר ומורה משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן התחתון אבל לא העליון אלא שדיברו חכמים בלשון נקיי שנא' כי יהיה לאיש בן בן ולא בת בן

ואמרו לו התר את שלך בתחלה מה שעשית לנו ונתיר גם אנחנו והתירו זה לזה: הא מה דאת חכם. הרי זה הכל מה שאתה יודע וכבר קבלת את שלך מידינו: ניחות. נרד לים ונראה מה בכחי לעשות וירדו ואמר המין איזה דבר של כישוף ונקרע הים לפניו ואמר הרי שעשיתי מה שעשה משה רבכם ואמרו לו אין אתה מודה לנו שהלך משה רבינו בתוך הים ביבשה אף אתה עשה כן והלך וגזר רבי יהושע על שרו של ים ובלעו: מיינוקא עבדין גבשושין. תינוקות עושין גבשושית של עפר ואומרין כך היו עושין בארץ ישראל להפרים זה לתרומה וזה למעשר והכירו שיהודים דרים שם ונכנסו לעיר ונתקבלו אצל אדם אחד לביתו וכשישבו לאכול ראו שכל תבשיל ותבשיל שהיו מכניסין להם היו מעלין אותו בתחלה לתוך חדר קטן אחד ואח"כ היו משימין לפניהם והיו חוששין שמא דבר מינות נזרקה בהן וכעין שעושין לפני ע"ז על דרך העורכים לגד שלחן ושאלו להבעל הבית מה עסק לזה ומפני מה הם עושים כך והשיב שעושה כן לכבוד אביו הזקן אשר יושב תמיד שם ומפני שנדר וקיבל על עצמו שלא לצאת מתוך חדר הקטן הזה עד אם יבאו חכמי ישראל לכאן ויראה להליע דבריו לפניהם ויגלה דעתו להם ואמרו להבעל הבית לך ואמור לו שיצא עכשיו מן החדר ויבא לפני חכמי ישראל אשר המה באו לכאן: מה עיסקך. באתה סגור בתוך החדר והשיב להם שקיבל עליו זה בשביל שמצטער על בנו שאינו מוליד ומבקש אני מכבוד החכמים שיתפללו על בני על דבר הזה: אייתון. הביאו לפני זרע פשתן ונטל ופיזרן על השלחן ונתראה להם שהוא נזרע וצומחן ועלה וגדל ונתראה להם שהוא תולשן עד שהעלה אשה אחת עם קליעת שערה והיא המכשפה אשר עשתה לזה הכישוף הזה שלא יולידו ואמר לה ר' יהושע תתיר מיד מה שעשית והשיבה איני מתיר הכישוף ואמר לה אם לא תתיר יפרסם לכל מה מעשיה ומי היא בשמה ואמרה שאין יכולת בידה להתיר מפני שהשליכה קשר הכישוף לתוך הים וגזר ר' יהושע על שרו של ים ופלטן ואחר כך התפללו עליו וזכו להעמיד לר' יהודה הוא הנקרא ר"י בן בתירא: יכיל אנא. ליקח קישואין ואבטיחין ולעשותן לאילים ולצבאות השדה וכן יחזרו להוליד עוד איילים וצבאים: איסרטא. בשוק של ציפורי וראיתי מין אחד שנוטל צרור אחד וזורקו כלפי מעלה ונעשה עגל אחד: ולא כן וכו'. שאינם יכולין לברוא שום בריה אלא שנאמר ודאי לא עשה כן המין הזה ושקר הוא בימינו שמתפאר בעצמו להראות נפלאות אבל באמת כך הוא הדבר שקורא לעבדו וגונב לו עגל א' מתוך העדר ומביא לו ואומר שבכישוף עשאו: לסריה. דוגמתו גברא סרייא בפ' השוכר את הפועלים: גופתא. אגפי הים ושפתו: אין אכלת. אם אכלת ממנו תאמין שמעשה הוא ואם לאו אינו אלא אחיזת עינים: שלש מאות לחיוב. שהעושה אותן נתחייב מיתה: לפטור. שהוא פטור ומותר: לחיוב שהוא פטור. שהוא פטור ממיתה אבל אסור לכתחילה לעשותן כדין אחיזת עינים שהוא פטור אבל אסור:

הדרן עלך ארבע מיתות

הלכה א מתני' בן סורר ומורה. משיביא שתי שערות. והוא בן י"ג שנים ויום אחד דמקמי הכי אין השערות סימן אלא שומא: עד שיקיף זקן. שיהא זקן מוקף שער סביב כולו: התחתון. ומאי זקן דאמרו חכמים התחתון אמרו שיקיף שערו' סביבו' הגיד ולא העליון זקן ממש: בן

תורה אור

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ג מהל' ממרים ה"ס סמ"ג לאוין כב

ב
ב מיי' שם פ"ז

מסורת הש"ס

סנהדרי' סז ע"ב

נדה נב ע"א

דברים כא

מראה הפנים

ישראל מישראל וכו' ורבנן הוא דס"ל התם מדסמכו ענין לו ור' יהודה הוא דס"ל אוב ידעוני בכלל היו וכו' וס"ל ב' כתובים הבאים כאחד מלמדין:

ושלש מאות לחיוב שהוא פטור. כדאמר התם הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחילה והיינו ע"י שם קדושה כדפרש"י ז"ל בשלהי פרקין: סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ח **בן** סורר ומורה. כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים בלבד גרסינן כדגרים התם ואין לומר דגי' דהכא פליגא וס"ל עד שיהא אב ממש והיינו בששה חדשים ושני ימים דהא על הא דקאמר מכיון שהוא ראוי לבא על אשה ולעברה מייתי להא דרבי שבתי משמע מהראוי להכיר עוברה הוא כדאמר התם אמרי במערבא כו ולא הראוי לקרותו אב:

שנויי נוסחאות (פ"ז) אמרין בד"ו אמרון. (פ"ט) דילמא בד"ו דלמא. (פ"ו) ואשכחין בד"ו ואשכחון. (פי"ד) כד בד"ו כיי. (סט"ו) מייתון בד"ו מייתי. (פי"ח) קומנין בד"ו קומינן. (סכ"ג) ונפק בד"ו נפק. (סכ"ז) דכיתון וכו' דכיתון בד"ו דכית כו' דכיתן. (סכ"ט) דסלק בד"ו דסלקת. (סל"א) שרוי בד"ו שריי. (סל"ג) מסלקין בד"ו מטלקין. (סל"ח) והדינון בד"ו והידנון. (סמ"ו) והוא בד"ו והיא. (סמ"ה) אחד לוקט בד"ו אחד לוקה. (סמ"ט) לחיוב שלש בד"ו לחיוב ושלש.

כבר לאדן

וליזרוק בו נשמה לא נימר וכו' כן צריך להיות. פירוש לא תימא:

תורה אור

א בן ולא איש הקטן פטור שלא בא לכלל המצות:

גמ' ר' זעירא ר' אבהו ר' יוסי בן חנינה בשם ר"ש בן לקיש כתיב °וכי יזיד איש על רעהו להורגו בערמה. מאימתי הוא נעשה איש משיזיד מאימתי הוא מזיד ב משתפשט *הכף. משל בשל הזרע מבפנים השחירה הקדירה מבחוץ. א"ר זעירא תנא ר' שילא בר בינא °כי יהיה לאיש בן לא שיהא הבן אב. מכיון שהוא ראוי לבוא על אשה ולעברה היי די ליה אב ולא בן ואמרה התורה בן ולא אב. ואתייא כיי רמר ר' יסא בשם ר' שבתי כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא ג ששה *חדשים בלבד. א"ר יסא כל אילין מילייא לא מסתברין דלא חילופין. תני תדע לך שהוא כן מי היה בדין שיהא חייב הבן או הבת הוי אומר הבת ופטרה התורה את הבת וחייבה את הבן. מי היה בדין שיהא חייב קטן או גדול הוי אומר גדול פטרה התורה את הגדול וחייבה את הקטן. מי היה בדין שיהא חייב הגונב משל אחרים או הגונב משל אביו ואמו הוי אומר הגונב משל אחרים פטרה התורה הגונב משל אחרים וחייבה הגונב משל אביו ואמו. ללמדך שכילן אינן אלא בגזירת מלך:

הלכה ב

מתני' מאימתי הוא חייב ד משיאכל טרטימר בשר וישתה חצי לוג יין באיטלקי ר' יוסי אומר מנה בשר ולוג יין אכל ה בחבורת מצוה אכל בעיבור החדש אכל מעשר שני בירושלם אכל נבילות וטריפות ושקצים ורמשים אכל דבר שהוא מצוה ודבר שהוא עבירה אכל כל ו מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמר °זולל וסובא ואף ע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר °אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו: **גמ'** א"ר יוסי טרטימר חצי ליטרא הוא אינו חייב עד שיאכלנו מהובהב. אכלו חי ז כלב *הוא אכלו מבושל בר נש הוא. אכלו הסוקים מהו ח גידים הרכים מה הן *רבי יוחנן אמר נימנין עליהן רשב"ל אמר אין *נימנין ט עליהן. ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא איתפלגון ר' יוחנן ור"ש בן לקיש דתנינן *תמן אילו שעורותיהן י כבשרן א"ר יוחנן עור זה לא *שנו אלא לאיסור ולטומאה הא ללקות לא ר"ש בן לקיש אמר משנה תמימה שנה רבי בין לאיסור ולטומאה. מחלפה שיטתי' דר"ש בן לקיש תמן הוא עבד לה בשר וכא לא עבד לה בשר א"ר יודה בר פזי שנייא היא תמן שהוא עור וסופו להקשות. כל שכן מחלפה שיטתיה דרשב"ל ומה תמן שסופו להקשות הוא עבד לה בשר כאן שאין סופו להקשות כל שכן. א"ר אבהו טעמא דרשב"ל °ואכלו את הבשר לא גידים: אכל בחבורת מצוה אכל בעיבור בחדש אכל מעשר שני בירושלם. °ויסרו אותו ואיננו שומע בקולם

בן ולא איש. ומשהקיף זקן התחתון איש הוא ואע"ג דמקטנותו קרוי בן לא מלינו לחייביה מקמי שיביא שתי שערות דקטן פטור שלא בא לכלל המצות הלכך חיוביה בתר הכי הוא והכי קאמר קרא כי יהיה לאיש בן בן הסמוך לגבורתו של איש דבתחלת אישותו מייביה קרא ומשהקיף זקן התחתון איש גמור הוא ולא הוי בכלל בן:

גמ' משיזיד. לשון בישול הוא. משיתבשל זרעו ודריש ליה מדלא כתיב וכי ירשיע איש אלא למידרש נמי לשון בישול כדכתיב ויזד יעקב נזיד: מאימתי הוא מזיד. מבשל ומזריע: משתפשט הכף. מקום הגבוה שעל הגיד וניכר בו סימנים. משל לשופת קדירה אלא האש כשנתבשל זרע שבתוכה כבר השחירה הקדרה מבחוץ: לא שיהא הבן אב. כדמפרש ואזיל שלא יהיה ראוי לקרותו אב: מכיון שהוא ראוי לבא על אשה ולעברה היי די ליה אב ולא בן. כבר הוה ליה אב ולא מיקרי בן והתורה אמרה בן ולא הראוי לקרותו אב: כהאי דאמר ר' יסא וכו'. דמשעה שיכולה להתעבר ממנו וניכר עוברה והוא לאחר שלשה חדשים ראוי לקראותו אב: אינן אלא שלש' חדשים בלבד. כל"ל: כל אילין מילייא לא מסתברא דלא חילופין. כל אלו הדברי' שנאמרו בבן סורר ומורה הם בהיפוך מן הסברא דמן הסברא היה לנו לומר בחילוף הדברים כדמפרש ואזיל וכדמסיק דאין לנו לומר אלא דגזירת הכתוב הן: הוי אומר הבת. דבדין הוא יותר לחייב את הבת שאין דרכה בכך מן הבן שדרכו בכך: הוי אומר גדול. כלומר הגדול ביותר מן הדין לחייבו יותר ממי שהוא קטן ממנו: פטרה התורה את הגדול. ביותר משיקיף הזקן וחייבה את הקטן ממנו משיביא שתי שערות עד שיקיף: הוי אומר הגונב משל אחרים. דזהו הרבות רעה ביותר: ללמדך שכולן אינן אלא בגזירת המלך. ואי את רשאי להרהר אחריו ולבקש טעמו של דבר:

הלכה ב מתני' טרטימר בשר. חצי מנה של בשר והוא שיהיה בשיל ולא בשיל כדרך שהליסטים אוכלין: באיטלקי. שהוא יין המשובח וממשיך בתריה והוא דשתי ליה מזיג ולא מזיג: ר' יוסי אומר וכו'. ואין הלכה כר' יוסי: אכל בחבורת מצוה. בסעודה של מצוה: אכל בעבור החדש. אע"ג דאין עולין לסעודה זו אלא בפת וקטנית בלבד ואיהו אסיק בשר ויין הואיל ובמצוה קעסיק לא ממשיך: אכל מעשר

שני בירושלם. כיון דכדרך מצותו הוא דכתיב במעשר שני בבקר ובצאן וביין ובשכר לא ממשיך: נבילות וטריפות שקצים ורמשים דכתיב איננו שומע בקולנו. יצא זה שאפילו בקולו של המקום ברוך הוא אינו שומע: דבר שהוא מצוה. לאתויי דבר שהוא מצוה מדרבנן כגון תנחומי אבלים דאי מרישא הוי אמינא חבורת מצוה היינו כהנים שאוכלים קדשים או באכילת פסחים: ודבר שהוא עבירה. לאתויי תענית ציבור שאסורו מד"ם: אכל כל מאכל ולא אכל בשר. בהמה ואפי' אכל בשר עוף: ואע"פ שאין ראיה לדבר. דדילמא ממאכל אחרינא נמי קרי ליה זולל ומיהו שלמה אהא אזהיר משום דממשיך טפי: זכר לדבר. דבבשר מיקרי זולל וביין מקרי סובא:

גמ' עד שיאכלנו מהובהב. צלי ולא צלי ממש אלא כמהובהב על האש: אכלו חי. בשר חי: כלב הוא. מאכל כלב הוא ומקרה בעלמא הוא ולא אתי למימשך: מבושל. לגמרי: בר נש הוא. כלו' זו דרך מאכל ב"א הוא ואנן בעינן דרך שהגנבים וגזלנים אוכלין והלכך במבושל פטור: אכלו הסוקים. הסחוסים וכן גידין הרכין עכשיו אבל סופן להקשות מהו אם כבשר הוי או לא ומייתי עלה פלוגתא דר"י ור"ל דפליגי בפסחים אם נמנין עליהן או לא וגרסינן לסוגיא זו בפרק כיצד צולין: איתפלגון. בעלמא ר"י ור"ל בהא דלקמיה: דתנינן תמן. בפ' העור והרוטב אלו שעורותיהן כבשרן עור האדם ועור החזיר של ישוב וכו' ועור הראש של עגל הרך וכו' ופליגי לענין מאי הן כבשר: לאיסור אכילה. כגון עור חזיר ועור חטוטרות של גמל הרכה דחשיב התם. וכן לענין טומאת נבילות אבל לענין מלקות לא הוי כבשר כיון שסופן להקשות: משנה תמימה שנה רבי בין לאיסור בין ללקות בין לטומאה. כל"ל וכן הוא בפסחים: מחלפה שיטתי' וכו'. דתמן הוא עבד לה כבשר אע"פ שסופן להקשות והכא לא עבד לה כבשר דקאמר אין נמנין עליהן: שנייה היא תמן שהוא עור וסופו להקשות. כלומר אינו קשה אלא בסופו אבל עכשיו רך הוא ופריך כ"ש דקשיא ומה התם מיהת סופו להקשות כלומר עומד להקשות ביותר מן הגידין רכין ואת עבד ליה כבשר כאן בגידין שאין סופן להקשות כל כך כמו העור לא כ"ש דכבשר הוו: טעמא דר' שמעון בן לקיש גרסינן וכן הוא שם: הבשר לא גידים. ומגזירת הכתוב הוא ולא מטעמא דאין נחשבין כבשר:

עין משפט נר מצוה

א ...

ציון ירושלים

מראה הפנים

טרטימר חצי ליטרא הוא וכו'. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' ממרים הל' ב' והוא שיאכל משקל חמשים דינרים מבשר זו כמלוגמא אחת וישתה חצי לוג מיין זה בבת אחת וכתב הכ"מ דהכי משמע ליה לרבינו ולא כתב מהיכן למד לומר כן ואני מצאתיו בתוספתא פ' אחד עשר וז"ל ואפילו העלה על שלחנו כבלמה בשעתו אין נעשה בן סורר ומורה עד שיתן לתוך פיו כשיעור: **רבי** יוחנן אמר נמנין עליהן. פלוגתייהו גם בבבלי פ' כילד צולין דף פ"ד ע"א והביאו התוס' שם להא דר' אבהו דהכא לתרץ רומיא דר"ל אדר"ל ומסיק התם דהדר ביה רבי יוחנן לגבי דר"ל וא קי מתני' דהעור והרוטב דמשמע דבתר הבתא אזלינן כיהידאה כדאמר התם דף קכ"ב ע"ב ומפ"ס השמים

נוסחאות (ס"ד) להורגו במקרא „להרגו". (סכ"ס) טרטימר בד"ו טרתימר. (פ"כ) דרשב"ל בד"ו דר' יודה בן פזי. (בורס ויסרו אותו ואיננו שומע בקולם במקרא „ויסרו אותו ולא ישמע אליהם" ואח"כ מקרא אחר „איננו שומע בקולנו".

כבר לאדן

היי די ליה אב. פי' הוי אב: ששה חדשים. בבבלי גרים שלשה: אבל בחבורת מצוה. מרדכי פ' המפקיד [סי' רפ"ו לוין ברייתא לחבורת מצוה ולקדוש החדש וכו' בהגהת מרדכי פי' כדי לעשות סעודה לחבורת מצוה ולקדוש החדש]:

גליון אפרים

רשב"ל אמר משנה תמימה שנה רבי בין לאיסור ולטומאה מחלפה שיטתיה דרבי יוחנן תמן לא עבד לה בשר וכא עבד ליה בשר כו' כנ"ל: אמר ר' אבהו טעמא דר"ל. בפסחים הגירסא ר' אבון:

תורה אור

בקולם יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים. *אמר ר' יוחנן אם הזכירוך לבולי יהיה ירדן בעל גבולך. א"ר יוחנן קובלין לרשות להיפטר מבולי. א"ר יוחנן לווין בריבית לחבורת מצוה ולקידוש החדש ר' יוחנן הוה עליל לכנישתא בצפרא ומלקט פירורין ואכיל ואמר יהא חלקי עם מאן דקדש ירחא הכא רומשית: אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים ויסרו אותו ולא ישמע בקולם יצא זה אפילו א בקול אביו *שבשמים אינו שומע:

הלכה ג מתני' ג גנב משל אביו ואכל ברשות אביו משל אחרים

ואכל ברשות אחרים משל אחרים ואכל ברשות אביו אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים ר' יוסי בי ר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו:

שמות כ ויקרא יט **גמ'** אזהרה לגניבה *הראשונה מניין °לא ג תגנוב אזהרה לגניבה שנייה מניין *°לא תגנובו ד לא תגנובו על מנת ד *למקט. לא תגנובו על מנת לשלם ה תשלומי כפל על מנת לשלם תשלומי ארבעה וחמשה. ו בן *בג בג אומר לא תגנוב את שלך מאחר הגנב שלא תראה גונב. רבי בא רבי יוחנן בשם רב הושעיה אינו חייב עד שיגנוב מעות. ר' זעירה בשם ר' הושעיה אינו חייב עד ו שיזלזל *מעות. מהו שיזלזל מעות מה אנן קיימין אם בהו דאמר הא לך חמשה והב לי תלתא שטיא הוא הא לך תלתא והב לי המשה בר נש הוא אלא כי נן קיימין (אם) בהו דמר הא לך חמשה והב לי חמשה. הי דינו גנב והי דינו גזלן א"ר הילא גנב בפני עדים גנב בפני הבעלים גזלן. ר' זעירה בעי מעתה אפילו נתכוון לגזילה ולבעליה אין זה גוזלן. והי דינו גוזלן ע"ד דר' זעירה ר' שמואל בר סוסרטא בשם ר' אבהו עד שיגזלנו בפני עשרה בני אדם.

בנין

(פ"ק פ"ב)

סנהדרין ע ע"ב

סנהדרין סו וכפי' פי' הפ"מ (ת"כ פ' קדושים) ב"מ סא ע"ב פ' ב"ק כז ע"ב

סנהדרין פא וש"נ

בקולם. דכתיב בקולינו ומשמע דעבירה דהוי משום שאינו שומע בקולם: יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים. דמלוה הוא דעביד: אם הזכירוך לבולי. בפ"ב דמ"ק גרסינן לזה ולעיל מינה קאמר התם כלום אסרו לעשות מלאכה בחולו של מועד אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויגיעין בתורה ואינון אוכלין ושותין ופחזין א"ר יוחנן אם הזכירוך לבולי יצא הירדן בעל גבולך. ורא"תי פירושים בזה ואינן נוחין לי ונראה דהענין דלעיל קאי ובולי הם חבורת הפוחזין והריקים והם הזכירוך שתמנה בחבורתם תראה לברוח ולהפטר מהם עד שיהא הירדן בעל גבולך וכלומר הרחק מהם ואל תלך בדרך אתם ואפי' צריך אתה להתרחק עד הירדן והיינו כמי דקאמר עליה קובלין לרשות להפטר מבולי וכלומר קובלין בפני הרשות ואפי' במועד כדי להפטר מחבורת הפוחזין האלו ואיידי דשייכא לענינא דהכא מייתי לה ובס' המעריך ראיתי שהוא מפרש מלשון חשיבות ולומר אם יקראוך למלך ולשר תתרחק. ובאמת בולי מלשון חשיבות הוא וכן נמצא במקום אחר אבל הכא לא שייכא כלל ואפשר שעל שם שחבורת אנשים כאלו דרכן להתנהג בחשיבות בענין אכילה ושתיה מכנה אותם בלשון הזה ומ"מ עיקר הכונה נראה כמו שפירשתי וכן מוכח מדר' יוחנן קובלין לרשות להיפטר מהן: ומלקט פירורין. מהנשאר מסעודת קידוש החודש שאכלו אמש בבית הכנסת ואכלן וכל זה כדי לחבב ולייקר להמתאספים בחבורת סעודת מצוה זו ואמר יהא חלקי עם אלו שאכלו כאן בלילה זו: בקולם. בקולינו כתיב ומשמע דוקא בקולם הוא דאינו שומע:

הלכה ג מתני' גנב משל אביו ואכל ברשות אביו. אע"ג דשכיחא ליה לגנוב משל אביו הואיל דברשות אביו אכל בעיתא ליה שהוא מתפחד ומתבעת מאביו שמא יראנו ולא ממשיך: גנב משל אחרים. לא שכיחא ליה שיכול לגנוב בכל עת משל אחרים ולא ממשיך: עד שיגנוב משל אביו. דשכיחא ליה ויאכל ברשות אחרים דלא בעית ליה ובכה"ג ודאי אתי למימשך: ומשל אמו. מנכסים שיש לה שאין לאביו רשות בהן כגון שנתן לה אחר נכסים במתנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן ואין הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה: **גמ'** אזהרה לגניבה הראשונה מנין לא תגנוב גרסי' והכי מייתי לה לקמן פרק אלו הן הנחנקין הלכה ב' ועל גונב נפשות קאי וקרי לה גניבה ראשונה שהיא הראשונ' שהזהירה התורה עלי' דלא תגנוב בגונב נפש הכתוב מדבר ולא תגנובו דפ' קדושים לגניבה שניה והיא גניבת ממון וס"ל דמכאן ג"כ אזהרה לגניבת בן סורר ומורה: לא תגנובו וכו'. ברייתא בת"כ פ' קדושים: למקט. להכעיסו על שטה אחת אע"פ שרוצה להחזיר לו אח"כ: לא תגנוב את שלך מאחר הגנב. אע"פ שהוא גנב ממך לא תקח ממנו בגניבה ובהסתר שלא תראה כגנב אלא תבעהו לדין ותקח ממנו בפרהסיא: עד שיגנוב מעות. ויקנה בהן בשר: עד שיזלזל במעות לא שיזלזל המקח כדמפרש ואזיל: מה אנן קיימין. כלומר דלא תימא לפרש שמזלזל במעות ונותן יותר מן השוה וכדמפרש אם בהוא אומר להמוכר הא לך חמשה דינרין ותן לי בשר מה ששוה שלשה דינרין שטיא הוא ואין זה נקרא מזלזל במעות אלא דרך שוטים הוא זה: הא לך תלתא. ואם באומר הא לך תלתא דינרין ותן לי עבורן מה ששוה חמשה דינרין בר נש הוא כלומר הלא דרך בני אדם כן שרוצים לקנות המקח בזול אם יכולין להשיג ופשיטא שאין זה מזלזל במעות: אלא כן אנן קיימין בהוא דאמר הא לך חמשה והב לי חמשה. כלומר שרואה שעכשיו שהבשר בזול ואינו משגיח על המעות ואומר הרי לך חמשה דינרין ותתן לי כפי מה שנותנין עכשיו בחמשה דינרין וזהו שנקרא' מזלזל במעות שמאחר שהוא רואה שהמקח בזול ונותנין הרבה מזלזל במעות הוא וקונה הרבה יותר מן הצורך: הי דינו גנב. איזהו שנקרא גנב ואיזהו הנקרא גזלן ואיידי דאיירי בענינא דגניבה קאמר להא הכא: גנב בפני עדים גנב. כלומר אפי' שלא גנב בהצנע אלא ראוהו עדים כל זמן שאינו בפני הבעלים גנב הוא נקרא ודינו כגנב לענין כפל ואם בפני הבעלים לקחו זהו הנקרא גזלן: ר' זעירה בעי. הקשה על זה דאמאי קרית ליה גזלן אם לא לקחו אלא בפני הבעלים לבדן: מעתה. כלומר אלא דאכי אומר מעתה אפילו נתכון לגזילה ולבעליה שאם לא ירצה בעליו ליתנו יעמוד עליו בעצמו אע"פ כן אין זה גזלן הואיל ולא לקחו ממנו בפרהסיא כדלקמן: והי דיני גזלן על דעתיה דר' זעיר'. אי הכי השתא דאפי' לוקח בפני הבעלים לאו גזלן הוא א"כ איזהו הנקרא גזלן לדידיה: עד שיגזלנו. שיקח ממנו בפרהסיא בפני עשרה בני אדם:

בנין

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פ"ז ממרים ה"ב
יא
ב מיי' שם
יב
ג מיי' פ"ט מגניבה ה"א ולפירוש הפ"מ
יג
ד ה מיי' שם פ"א ה"ב סמ"ג לאוין קנה טוש"ע ח"מ סי' שמ"ח ספי' א
יד
ו מיי' פ"ז ממרים ה"ב

ציון ירושלים

צלא תגנובו פ"מ למיקט עי' ב"מ סא וכפ' מקובלת שם וכפס"מ לר"מ מלוה רמד ועקלה"ת סי' שמת: צבן בג בג אומי לא תגנוב את שלך עי' ש"ם דילן ב"ק כת ו ג ו ש פ נסמט סדין אבל בסמ"ק סי' רסג מובא זאת בשם רבינו יונה ומרדכי פ' המניח שם ובש"ע חו"מ סי' ד ובתשובו' בא"הי הדברי' בכבכן ואכ"מ:

מראה הפנים

השמיט הרמב"ם לטור הרא"ש עגל הכך בפ"ד ממ"א הלכ' כ"א בין לענין איסור אכילה בנבלה בין לענין טומאה בפ"א מהל' אבות הטומאות וכ' לטור הפרסות דכיתידא"ה הן. וא"כ ה"נ לכ"ע לאו כבשר הן שיתחייב עליהן:

לוין בריבית לחבורת מצוה ולקידוש החודש. הרא"ש ז"ל בתשובה כלל י"ג סי' י"ז כתב דלא הותרה רבית קצוצה אלא להקדש שהוקדש לבדק הבית אבל בהקדשות שמקדישין האידנא לתלמוד תורה ולס"ת ולבהכ"נ וכו' כללו של דבר אין הקדש בזמן הזה שיהא מותר להלוות ברבית קצוצה אבל ברבית דרבנן מותר להלותו דלא גרע ממעות יתומים שהתירו חכמים ז"ל להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד וה"ה כשאר רבית דרבנן כגון משכנתא דמקרקעי עכ"ל והביאו הטור י"ד סוף סי' ק"ס וכתבו' הרשב"א ז"ל סי' ת"ס"ט משמע דסתם רבית מותר לתלמוד תורה דלא חילק שם אבל כבר הסכימו האחרונים ז"ל דדוקא ברבית דרבנן מותר לדבר מלוה ומיתפרשא הא דהכא ג"כ ברבית דרבנן דוקא:

אזהרה לגניבה ראשונה וכו'. ובבבלי פ' ד' מיתות דף ס"ג ע"א קאמר אזהרה לבן סורר ומורה מנין ת"ל לא תאכלו על הדם. ולענין מלקות ודאי אין כ"מ דבין נילף מלא תאכלו ובין נילף מלא תגנובו לא היה בדין ללקותו הא מסום דהוי לאו שבכללות והאי מסום דניתן להישבון אלא דגמרי' מלקות לבן סורר ומורה ממקום אחר מוהיה אם בן הכות הרשע כדפרישית לקמן במתני' הלכה ה'. ואי אשכחן איזה נפקותא בין הני ילפותא דקראי האי הוא דאשכחן דלביטתא דהאי ש"ס דיליף מלא תגנובו א"כ משלם כפל על הגניבה ראשונה למ"ד לוקה ומשלם וכדאמר בהאי תלמודא בפ"ג דכ"ק הלכה ג' ואי ילפינן מלא תאכלו אפי' להאי מ"ד אין כאן כפל ועיין בפ' המניח שם ד"ה בן סורר ומורה מ"ש שם בענין זה בס"ד. ועיין עוד לקמן פ' אלו הן הנחנקין מענין אזהרה בגניבה ראשונה הלכ' ב':

לא תגנובו על מנת למקט. ברייתא זו הובאה בבבלי ריש פ' איזהו נשך דף ס"א ע"ב לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי לכדתניא לא תגנוב ע"מ למקט וכו' ופירש"י ז"ל למה לי לילף מרבית ואונאה ולכאורה מרבית לחוד שפיר הוא דלא מצינו למילף אבל מאונאה לחוד הא מצינו למילף דהא תרווייהו בלא מדעת הן ולא ידע דלימחל כדהתם לעיל ובשיטה מקובל' מצאתי תירוץ לזה דלמ"ד דליסטים מזוין גנב הוא משום דמטמר מאינשי ואע"פ שידעו בו הבעלים גנב הוא א"כ מאונאה לחוד איכא למיפרך מה לאונא' שכן לא ידע דניחול אבל מרבית ואונאה שמעינן לה שפיר. ולקמן מסיק לה הכא דליסטים מזוין גנב הוא. ומילתי' דבן בג בג איתא בריש פ' המניח ומשמע מדמדמי ליה גונב את שלו להנך א"כ כולהו איסורי בעלמא נינהו דהא ודאי בגונב את שלו לא שייך לעבור עליו בלאו והיינו טעמיה דהרמב"ם ז"ל שכתב בריש הלכות גניבה ואסור לגנוב דרך שחוק או לגנוב ע"מ להחזיר וכו' דאף דלכאורה משמע מהסוגיא דלעיל דהלאו הוא דנאמר לכך מ"מ מהברייתא לא משמע הכי ומפרש להא דהאמר התם הכי לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי אי משום לעבור בלאו בגניבה ממש מרבית ואונאה שמעינן אלא להנך ולאסור אפי' גונב ע"מ להחזיר או לשלם כפל: **עד** שיגנוב מעות. עד שיזלזל מעות. כדפרישית ואתייא כדרב הונא התם כפרקין דף ע' ע"א עד שיקח בשר בזול וכמה דביאר הש"ס הכא לקמיה:

בנין

שנויי נוסחאות (פ"מ) לא תגנוב בד"ו לא תגנובו. (סכ"ע) אם כ"ס בד"ו.

עמודי ירושלים תנינא

לווין בריבית לחבורת מצוה ולקידוש החודש. נכתב נגלו רוקח (סי' רכ"ח):

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"ד מגניבה ה"ג ופ"א מגזילה ה"ג סמ"ג לאוין קנה טוש"ע חו"מ סי' בנט ס"ז

טז
ב מיי' פ"ז מהל' ממרים ה"י

יז
ג מיי' שם

יח
ד ה מיי' שם ה"ז

יט
מיי' פ"ב מסנהדרין ה"ו

כ
ז מיי' פ"ז מהל' ממרים ה"ט

כא
ח מיי' פ"א מסוטה ה"ז טוש"ע אה"ע סי' קעח סעיף יב

כב
ט י מיי' פ"ז ממרים ה"ח

בנין [א] אב *שבכולם °ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו:

הלכה ד מתני' היה [ב] אביו רוצה ואמו אינו רוצה אמו רוצה ואביו אינו רוצה אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהו שניהן רוצין ר' יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו נעשה בן סורר ומורה:

גמ' א"ר יוחנן ואפילו אין אמו ראויה לאביו. וכל מה שיש לאמו לא משל אביו הם א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר בהו דהוות נסבה דיודין ועבדת שורו וגנב מינהון:

הלכה ה מתני' *היה [ג] אחד מהם גידם או חיגר או אילם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר °ותפשו בו *ולא גידמים והוציאו לא חיגרים ואמרו לא אילמים בנינו זה לא *סומים איננו שומע בקולינו ולא חרשים [ז] מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו חזר וקילקל נידון בעשרים ושלשה ואינו נסקל [ה] עד שיהו שם ג' הראשונים שנאמר °בנינו זה זה הוא שלקה בפניכם:

גמ' כשם שאת דורש באביו ובאמו כך את דורש בזקני בית דין שנאמר °ויצאו פרט לחיגרים ואמרו פרט לאילמים ידינו לא שפכו פרט לגידמים ועינינו לא ראו פרט לסומין. מגיד הכתוב כשם שזקני בית דין שלימין בצדק כך הם *צריכין להיות [ו] שלימין באיבריהן. א"ר יוחנן מת אחד מן הראשונים אינו נסקל. ולא תני' הוא אינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים א"ר הושעיה שלא תאמר יעשה דין שני ראשון לפום כן צריך מתניתה:

הלכה ו מתני' ברח [י] עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור ואם משנגמר דינו ברח ואח"כ הקיף זקן התחתון חייב:

גמ' *אמר רבי יאשיה סח *לי זעירה משם אנשי ירושלים שלשה הן שאם ביקשו למחול מוחלין. ואילו הן [ח] סוטה ובן סורר [ט] ומורה וזקן ממרא על פי בית דין. סוטה ולא מתניתא היא שבעלה אינו *רוצה להשקותה סברי מימר עד שלא נכתבה המגילה אתא מימר ואפילו משנכתבה המגילה [ז]ובשלא נמחקה המגילה אבל אם נמחקה המגילה לא בדא. בן סורר ומורה ולא מתני' היא היה אביו רוצה ואמו אינו רוצה אמו רוצה ואביו אינו רוצה סברין מימר עד שלא עמד בדין אתא מימר לך ואפילו עמד בדין בשלא [י] נגמר דינו אבל אם נגמר דינו לא בדא. זקן ממרא הדא

ציון ירושלים

[ז]ובשלא נמחק' המגילה עי' תוס' סנהדרין ד' פח ד"ה קנוין שמקור דבריהם הוא מכאן ועמש"ל פ"ז ממרים:

רידב"ז

אמר ר' יוחנן ואפילו אין אמו ראויה לאביו פי' דר' יוחנן מקשה הא דמחדש ר' יהודה אם לא היתה אמו ראויה לאביו לא נעשה בס"מ אלא בעינן שתהא ראויה לאביו א"כ לפ"ז קשה כיון דיש להאמו אישות אצל אביו א"כ מה שקנתה אשה קנה בעלה. אבל לא נוכל להקשות כן דילמא ר' יהודה לא ס"ל כר"י בר"י דבעינן שיגנוב משל אביו ומשל אמו ור"י בר"י לא ס"ל כר' יהודה דבעינן שיהא אמו ראוי לאישות. ע"ז מקדים ר' יוחנן ומקשה ואפילו אין אמו ראוי' לאביו ר"ל דאפילו מאן דפליג על ר' יהודה היא דר' יהודה מחדש אם לא היתה אמו ראוי' לאישות אינו נעשה בסו"מ משמע דלמאן דפליג עליו ס"ל דלא בעינן ראוי' לאישות דווקא אלא אפילו אינה ראוי' לאישות ג"כ הוי בסו"מ וכ"ש כראוי' לאישות. ע"ז קשה וכל מה שיש לאמו לא משל אביו הם ולפ"ך מקשה הגמ' לבתר המשנה הזאת ולא בה"ג בההיא דר"י בר"י משום דהתם מצי לשנוי דבאמו אינו ראוי' לאישות דווקא נעשה בסו"מ אבל במשנה הזאת דמחדש ר' יהודה בלשון הזה אם לא היתה אמו ראוי' לאביו אינו נעשה בסו"מ משמע מזה דלהת"ק אפילו אם לא היתה ראוי' לאביו דאי ס"ד דלהת"ק בהיתה ראוי' לאביו א"כ בסו"מ הכי מיבעיא לר"י למימר דעד שתהא אמו ראוי' לאביו דבזה עיקר הפלוגתא שלו על הת"ק. ומדנקט לשון זה אם לא היתה אמו ראוי' לאביו א"כ בסו"מ משמע דבזה פליג את"ק דהת"ק ס"ל אפילו בא"ר לאביו. ואתא ר"י למימר דבא"ר לאביו אינו נעשה בסו"מ כמו בכ"מ. ולדוגמא רי"א אם לא היתה נבילה מע"ם אסורה משמע מזה דלהת"ק אפילו לא היתה נבילה מע"ם:

ולא מתניתא הוא שבעלה א"ר להשקותה פירש כמו שיכול למחול ההשקאה כן נמי יכול למחול הקנוי. ומשני סברין מימר עד שלא נכתבה המגילה אתא מימר ואפילו משנכתבה המגילה:

תמן

פני משה

בנין אב שבכולן. דממנו נמדין מהו הנקרא גזלן כדכתיב ויגזול את החנית וגו' וסם לקח ממנו בחזקה ובפרהסיא וגלה לנו הכתוב דבכה"ג קרוי גזלן:

הלכה ד מתני'. אם לא היתה אמו ראויה לאביו. שלא היתה דומה ושוה לו בקול ובמראה ובקומה דכתיב איננו שומע בקולנו ומדלא כתיב בקולינו ביו"ד ש"מ קול אחד לשניהם ומדקול בעינן שוין מראה וקומה נמי בעינן שוין ואין הלכה כר' יהודה: גמ' ואפי' אין אמו ראויה לאביו. דברי ר' יהודה הוא דמפרש וכלומר דלא תימא ראויה ממש בעי ולאפוקי אם היתה אסורה לאביו דלא היא דהא סוף סוף אביו ואמו הן אלא בשוה לאביו קאמר כדפרישית במתני': וכל מה שיש לאמו לא משל אביו הם. אמתני' דלעיל קאי דקאמר ר' יוסי בר' יהודה עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו ופריך והא הכל של אביו הם דמה שקנתה אשה קנה בעלה: תיפתר בהאי גוונא. כגון שלקחה דיודין מיני מאכל של קדירה ועשתה שירותא וגנב מן הסעודה הראויה לאביו ולאמו דיודין קדירות ושפות הסיר תרגומו תפי דודא וכן בלשון המקרא בכיור או בדוד:

הלכה ה מתני'. גדם. ידו קטועה: בננו זה. משמע שרואין אותו: ולא חרשין. שאינן יודעין אם קבל דבריהם או לאו ואע"פ שרואין אח"כ שאינו מקיים מלותן מ"מ התורה אמרה איננו שומע בקולנו ואיכא להפוכי בזכותא ולמידרש דבשמעת הקול קאמרי דלא שמע שצריך שישמעו שאומר. איני מקבל מכם: מתרין בו בפני שלשה. הכי קאמר מתרין בו בפני שנים שלא ירגיל ואם לא שמע מלקין אותו בב"ד של ג' כדתנן בפ"ק מכות בשלשה דויסרו אותו האמור בבן סורר ומורה מנקות הוא דכתיב הכא בן סורר ומורה וכתיב התם והיה אם בן הכות הרשע: זה הוא שלקה בפניכם. ואע"ג דמיבעי ליה למידרש זה ולא סומין הא נמי נפקא לן דאם איתא דלהך דרשא לחוד הוא דאתא לזה הוא שלקה בפניכם לכתוב בנינו הוא ומשמע הוא שלקה בפניכם ומדכתיב זה ש"מ תרתי: גמ' כך אתה דורש בזקני בית דין שצריך שיהו מנוקין מכל מום: ולא מתניתא היא. ומאי קמ"ל: אמר ר' הושעיה. הא קמ"ל שלא תאמר יעשה דין שני כלומר גניבה שניה תעשה עכשיו לדין ראשון ואם עוד יחזור ויקלקל יהא נסקל לפום כן צריך ר' יוחנן למתני לזה דאם מת אחד מהן בטל דינו לגמרי דהא לא הוי שמעינן ממתני':

הלכה ו מתני' ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור. כיון דאילו פגיד השתא לאו בר קטלא הוא: ואם משנגמר דינו ברח. הוי כגברא קטילא וחייב אפי' לאחר כמה שנים: גמ' סוטה. אם רצה הבעל למחול על קינויו מוחל: ובן סורר ומורה. אם רצו אביו ואמו למחול לו מוחלין: וזקן ממרא על פי בית דין. אם ירצו מוחלין לו: ולא מתני' היא. ומאי קמ"ל דהא קתני בסוטה פ"ד אמר בעלה איני משקה לא שותה ומשני דאי ממתני' סברין מימר עד שלא נכתבה המגילה קמ"ל דאע"פ שנכתבה יכול למחול אבל דוקא בשלא נמחקה דאילו בשנמחקה לא בדא אמרו שיכול למחול מאחר שכבר נמחק השם: אבל אם נגמר דינו. כגברא קטילא הוא ושוב אינן יכולין למחול:

הדא

מסורת הש"ס

ש' ב"ק פט ע"ב

סנהדרין פח ע"ב

ג"ז ב פסחים קנו ע"ב

סנהדרין ט וש"נ

(כי טז פ"ד) סוטה כה

שם ו ע"ב

תורה אור

[שמואל ב כג] ויגזול את החנית מיד המצרי

[דברים כא] ותפשו בו אביו ואמו

[שם כא] בנינו זה

[שם] ויצאו זקניך

מראה הפנים

בנין אב שבכולן ויגזול את החנית. כדאמרי' בבבלי פ' מרובה דף ע"ט ע"ב וקאי המסקנא הכי כר' זעירא דאפי' נתכוון לגזילם ולבעליה והיינו ליסטים מזוין אפ"ה לאו גזלן הוא כדרב יוסף בפ' הכונס דף נ"ז ע"א שאני הומר ליסטים מזוין כיון דמיטמר מאינשי גנב הוא. ואפי' ידעו בו שבעלים עד שיקת בגלוי ובפרהסיא כחוזק יד אז הוי גזלן כדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' גניבה הל' ב' לפי גירסת הספרים אשר לפנינו:

תיפתר בהו דהוות נסבת דיודין ועבדת שירו. כדאמר התם מעיקרא בדף ע"א ע"א מסעודה המוכנת לאביו ולאמו והתם פריך עלה דהא עד שיגנוב מעות בעינן אלא אימא מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו:

מגיד הכתוב כשם שזקני ב"ד שלימין בצדק וכו'. בבבלי א' דיני ממונות דף ל"ו ע"ב תני רב יוסף כשם שב"ד מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום דאמר קרא כולך יפה רעיתי ומום אין בך והך דרשא קאי התם על מום ממש דמיוחסין נפקא לן מאתך כדומין לך. והא דלא דריש מהמקרא שבתורה כדדריש הכא י"ל מבום דהאי קרא איצטריך לכדדרשינן בפ' עגלה ערופה וכי על דעתנו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הן אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה. והאי תלמודא לשיטתיה הוא דאזיל דלא גרים במתני' אלא הכי שלא בא לידינו ופטרנוהו לא ראינוהו וכדאמר התם רבנן דהכא פתרין קרא בהורג ורבנן דתמן פתרין קרא בגה"ב ע"ש ולדרשת דרבנן דהכא אדין ההורג קאי וא"כ שייך שפיר למידרש ג"כ מהכא שיהו ב"ד הדנין מנוקין מכל מום ומידינו ומעינינו דריש דמייתר היא וכן לכולהו:

אבל אם נגמר דינו לא בדא. מכאן למד הרמב"ם ז"ל לומר כן בפ"ז מהל' ממרים הל' ח' ואם מחלו לו אביו ואמו קודם שיגמור דינו פטור:

תיפתר

שנויי נוסחאות (ס"י) דיודין בד"ו דיורין. (סנ"ס) סברי בד"ו סברין. (שרס אמונה) בשלא בד"ו ובשלא.

כבר לאדן

דהוות נסבה דינריז ועבדת שירו. נראה שכן צריך להיות ועיין בבבלי:

גליון אפרים

תיפתר בהו דהוות נסבה דיורין ועבדת שירו כו'. כן הגירסא בדפוס ויניציאה ובדפוס קראטשין. ונראה לי שהמלה דיורין היא מרומית diurnum דְיוּרְנוּם שהוראתה היא המאכל או הכסף היומי וה"נ כן שהיא היתה מקבלת מדי יום ביומו כסף מבעלה לקנות מיני מאכל לעשות סעודתם הוא גנב מאותו הכסף והוא ממש תירוץ הבבלי מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו. ובפ"מ שבש הגירסא ונורס דיודין ואומר אני אם באתי לגרוס גירסא אחרת יש לגרוס דידין ותהיה המלה מיונית דיעטא. כי הכסף שהיו נותנים לאנשי החיל מדי יום ביומו לקנות לחם חוקם היה נקרא דיעטא וכסף קיוּם שטתן בעל לאשתו ולצורך סעודתם היומית יתכן ג"כ לקרוא דיעטא:

הדא דתימר שלא להורגו אבל להחזירו לא היו מחזירין אותו למקומו. וכשבאתי אצל ר' יהודה בן בתירה לנציבין על שנים הודה לי ועל אחד לא הודה לי על זקן ממרא לא הודה לי כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. מה טעמון דבית שמאי הבא לי בעלי ואני שותה מה טעמון דבית הלל הואיל ואין כאן בעל להשקותה החזירתה התורה לספיק' וספיק' לספיק' וספיקה לחודיה. *תמן תנינן הפוגמת *כתובתה לא תיפרע אלא בשבועה. תני הפוגמ' לא [א] *הפוחתת כיצד היתה כתובתה מאתים והיא אומרת מנה נפרעת שלא בשבועה מה בין הפוגמת ומה בין הפוחתת א"ר חנינה פוגמת בא משא ומתן בנתיים פוחתת לא בא משא ומתן בנתיים ר' ירמיה בעי כמה דתימר תמן ועד [ב] אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה ודכוותה ועד אחר מעידה שהוא פחותה לא תיפחת אלא בשבועה אמר ר' יוסי בשעה שעד אחד מעידה שהיא פרועה אינו מכחיש שנים ובשעה שמעיד שפחותה מכחיש את שנים תני [ג] והנפרעת שלא בפניו לא תיפרע אלא בשבועה ונפרעים מאדם שלא בפניו א"ר ירמיה תיפתר בשטר שהריבית אוכלת בו ובית דין גובין רבית תיפתר שערב לו מעכו"ם והתני יורש שפגם אביו שטר חוב הבן גובה בלא שבועה בזה יפה *הבן מכח האב שהאב אינו גובה אלא בשבועה אמר ר' לעזר ונשבע שבועת [ד] יורש שלא פיקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצינו שטר בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרועה הא אם נמצא פרועה רב הושעיה בעי מתניתא דבית שמאי דבית שמאי אומרים נוטלת כתובה ולא שותה א"ר יוסי טעמון דבית שמאי הבא לי בעלי ואני שותה ברם הכא בדין היה אפילו אביו לא ישבע [ז]תקנה תיקנו בו שישבע בו תיקנו ובבנו לא תיקנו מכיון שמת העמדת את בנו על דין תורה נתחייב אביו שבועה בבית דין ומת אין בנו גובה דלא כן מה נן אמרין יש אדם מוריש שבועתו לבנו אמר ר' בא הכין איתאמרת פגם אביו שטרו בבית דין ובית אינו גובה. רב חסדא בעי בגין דהליך תרתין פסיען הוא מפסיד. אילו פגמו חוץ לבית דין את מר גובה מפני שפגמו בבית דין את מר אינו גובה:

הלכה

פני משה

הדא דתימר שלא להורגו. הוא דיכולין למחול אבל להחזירו לשררותו כבתחלה לא היו מחזירין אותו למקומו הראשון אע"פ שמחלו לו: מה טעמא דבית שמאי. התם בסוטה קאי ואיידי דאיירי בהאי מתני' מייתי לה הכא וגרסינן להא בריש פ"ד שם דקתני שם במתני' דלעיל מתו בעליהן עד שלא שתו בית שמאי אומרים נוטלות כתובה ולא שותות ובית הלל אומרים לא שותות ולא נוטלות כתובה: הבא לי בעלי ואני שותה. ואין העיכוב ממני: החזירתה התורה לספיקה וספיקה לספיקה. כלומר דמדכתי' והביא האיש את אשתו וליכא א"כ בספיקה היא לעולם עומדת מאחר שאינה יכולה לשתות ולברר הספק ואם כן ספק כתובתה אם ..טול או לא מחזירין ג"כ לספיקה: וספיקה לחודיה. כלומר לעולם הספק במקומו ולחודיה קאי ומספק אין אתה יכול להוציא ממון והלכך אינה נוטלת כתובתה: תמן תנינן. בכתובות פ"ט וגרסינן להא שם הלכה ז': הפוגמת כתובתה. שהוא אומר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה: תני הפוגמת. דוקא הפוגמת לא תפרע אלא בשבועה ולא הפוחתת שאומרת לא היתה כתובתי מתחילה אלא מנה דהיא נפרעת שלא בשבועה: א"ר חנינא. פוגמת בא משא ומתן בינתים. כלומר דעכ"פ יש כאן הודאה במה שנשא ונתן לה והויא כמודה במקצת אלא דמיהת שבועה זו תקנת חכמים היא דמדאורייתא ליכא נשבע ונוטל והואיל ואיכא הודאה תקנו חכמים שלא תגבה אלא בשבועה אבל פוחתת לא בא משא ומתן ביניהם שהרי לדבריה לא נתן לה כלום אלא שפוחתת מעיקרא היא: כמה דתימר תמן. במתני' התם ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה ואי נימא נמי דאם עד אחד מעידה שהיא פחותה והבעל אומר התקבלת כל כתובתיך: לא תפחות. כלומר לא תגבה כמו שהיא פוחתה ואומרת אלא בשבועה: א"ר יוסי. שאני התם דבשעה שהוא מעיד שהיא נפרעת אין כאן הכחשה נגד העדים שבשטר אבל גבי פחותה לא מהימן עד אחד לחייבה שבועה שהרי השטר לפנינו בשני עדים ובשעה שזה מעיד שפחות הוא א"כ מכחיש את שנים ואין אחד מכחיש את שנים: תני. תנינן התם והנפרעת שלא בפניו וכו' ופריך וכי נפרעי' מאדם שלא בפניו: בשטר שהריבי' אוכלת בו. וזכות הוא לפוטרו מן הריבית: ובית דין גובין ריבית. בתמיה: תיפתר שערב לו מעובד כוכבים. שהיה ערב לעובד כוכבים המלוה בשביל זה וכגון שהעובד כוכבים קבל עליו להפרע מן הלוה תחלה דאל"ה אסור דעובד כוכבים בתר ערבא אזיל וביקש מן הלוה ולא מלאו וגבה מזה הערב ועכשיו נפרע הוא מן הלוה: והתני בתוספתא פ"ו דשבועות יורש וכו'. ואמאי גובה שלא בשבועה הא נכ"פ פגום הוא וכדתנן במתני' דלעיל: בזה יפה כח הבן וכו'. וכדמסיק לקמן דבבנו לא תיקנו שבועה: ונשבע שבועת יורש. כלומר אע"פ דשבועת פוגם שטרו אין הבן נשבע. מיהו שביעת היורש דעלמא ודאי נשבע הוא שבועה וכו' ושלא מצינו וכו' דאם היה נמצא פרוע הוא והלכך צריך לישבע שלא מצאתי: מתניתא דב"ש. בתמיה האי ברייתא דהבן אינו נשבע כפוגם לא אזלא אלא כב"ש דב"ש אמרי בסוטה שמת בעלה נוטלת כתובתה אע"פ שאינה שותה דקסברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי והנכסי' בחזקת בעל השטר והבאים להוציא ממנה עליהם להביא ראיה שזינתה וקס"ד דה"נ טעמא הוי הואיל והשטר בידו ובחזקתו הוא ואין אתה יכול להוציא מידו דעומד לגבות כגבוי דמי: א"ר יוסי. לא דמיא דהתם טעמא דב"ש כדאמרינן לעיל שאין המניעה ממנה והיא אומרת הבא לי בעלי אבל הכא טעמא אחרינא איכא וכ"ע מודים בה שהרי בדין היה שאפילו אביו לא ישבע שהרי השטר בידו הוא אלא שתקנה תיקנו חכמים בפוגם את שטרו שישבע משום דאמרינן דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן שבועה עליה כי היכי דלידוק ובו הוא דתיקנו ולא בבנו דכיון דבבנו ליכא טעמא כי היכי דלידוק העמידו על דין תורה וגובה בלא שבועה: נתחייב אביו שבועה. בעלמא קאי דהדין הוא מי שנתחייב שבועה בב"ד לגבות איזה ממון ומת אין בנו גובה לממון זה: דלא כן מה אנן אמרין וכו'. כלומר דאי אמרת גובה וכי יש אדם מוריש שבועה לבניו הא בנו אינו יכול לישבע אלא ודאי אינו גובה: הכין איתאמרת. ר' בא סבר לומר דאף בפוגם שטרו הדין כן ועל זה איתמר נמי האי מילתא דאם אביו פגם השטר בב"ד וא"כ כבר נתחייב שבועה ואם מת אין בנו גובה א"כ דכך שאלה היא אם הכין איתאמרת דאף פוגם שטרו בכלל: רב חסדא בעי. הקשה על דברי ר' בא דאין סברא לומר לחלק כן וכי בשביל שזה הלך לשתי פסיעות לב"ד יהא נפסד בתמיה דהרי אם פגמו חוץ לב"ד את מודה לי דגובה ומפני שפגמו בב"ד אתה רוצה לומר שאינו גובה אלא לא היא דלא אמרו אין אדם מורים שבועה לבניו אלא היכא דאביו נתחייב שבועה מן הדין אבל בפוגם שטרו כיון דבאביו גופיה אינה אלא מתקנת חכמים בעלמא לא שייך לומר אין אדם מורים שבועה דבבנו לא תיקנו ולעולם גובה הוא בשבועת יורשין:

הלכה

מראה הפנים

תיפתר שערב לו מעובד כוכבים. עיין בפ' איזהו נשך הלכה ה' ד"ה ישראל לוה מעובד כוכבים וכו' מה שנתבאר מזה בס"ד:

מפני שפגמו בב"ד את אמר אינו גובה. בתמיה וזהו כסברת רב נחמן בבבלי סוף פ' כל הנשבעין בדין דרב ושמואל גופיה כמת לוה בחיי מלוה דאתקיף לה ר"נ אטו בי דינא קא מחייב ליה שבועה וכו' וסבא קאמר בהאי סברא לענין פוגם שטרו, והמסקנא הכא כדאסיק התם רב נחמן הכי דלא לוסיף עלה כגון מאי דאמר רב פפא הפוגם שטרו ומת יורשין נשבעין שבוע' יורשין וגובין והסכמת רוב הפוסקים דכמת לוה בחיי מלוה הלכה כרב ושמואל ובפוגם את שטרו כדרב נחמן ורב פפא וכדאביי רב חסדא הכא על דברי ר' בא וס"ל דאין חילוק בין עמד בדין או לא אלא דלעולם בפוגם את שטרו בנו גובה ובשבועת היורשין וזה פשוט וכן הרמב"ם ז"ל בפ' י"ז מהל' מלוה הל' ה' סתם וכתב אין דנין מדין זה לכל הדומה לו אלא הרי הפוגם את שטרו ומת אע"פ שאינו גובה אלא בשבועה הרי בניו נשבעין שלא פקדנו וכו' וגובין וכו'. וכתבתי זה מפני שראיתי להש"כ בסי' ק"ת שכתב על מה שהביא הסמ"ע שם דברי רי"ו לחלק בין עמד בדין ונתחייב שבועה או לא ורצה לתרץ בזה דברי הסמ"ע דסתרי אהדדי שם וסוף סי' פ"ד וע"ז אמר הש"כ עיין בתוס' סוף שבועות ובירושלמי פ' הכותב דמשמע שם כן עכ"ל בדברי התוס' לא מצאתי מבואר דמשמע הכי אבל אני תמה מאד על מה שכתב מירושלמי

מסורת הש"ס

כתובות פ"ט (שבועות פ"ו) כתובות פ"ז שם

כתובות מח

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פט"ז מהלכות אישות הי"ז סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לו סעיף יד טוש"ע חו"מ סי' פד ס"ד

כד
ב מיי' שם הט"ו טוש"ע אה"ע שם סי' טוהו"מ שם סעיף ה

כה
ג מיי' שם הט"ז ופי"ג ממלוה ה"א ופי"ד שם ה"א סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע שם סעיף י' וטוש"ע חו"מ סי' קו ס"א

כו
ד מיי' פי"ז ממלוה ה"ה סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' קח סי"ד

ציון ירושלים

[ז]תקנה תקנו בו שישבע. פי' ש"ך חו"מ סי' פד ס"ק ח:

שנויי נוסחאות

שנויי נוסחאות (פי"ד) דתימר כנ"ו דת מר. (שכ"ם) פרועה וכו' פרועה כנ"ו פרוע וכו' פרוע. (שנ"א) כתובה כנ"ו כתובתה.

עין משפט נר מצוה

כז
א מיי' פ"ט מהל' גניבה ה"ז סמ"ג לאוין קי"כ טוש"ע חו"מ סי' תכה ס"א בהגה"ה

כח
ב מיי' שם ה"ג

תורה אור

הלכה ז מתני' בן סורר ומורה נידון *על שם סופו אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנייה להם והנייה לעולם ולצדיקים רע להם ורעה לעולם יין ושינה לרשעים. הנייה להן והנייה לעולם ולצדיקים רע להם ורעה לעולם פיזור לרשעים הנייה להם והנייה לעולם ולצדיקים רע להם ורעה לעולם כינוס לרשעים רע להם ורעה לעולם ולצדיקים הנייה להן והנייה לעולם שקט לרשעים רעה להן ורע לעולם לצדיקים הנייה להן והנייה לעולם: **גמ'** צפה הקב"ה שסוף זה עתיד לגמר ניכסי אביו ואת ניכסי אמו ויושב לו בפרשת דרכים ומקפח את הבריות והורג את הנפשות וסופו לשכח את תלמודו ואמרה תורה מוטב שימו' זכאי ואל ימות חייב. שמיתתן של רשעים הנייה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם. יין ושינה לרשעים הנייה להן והנייה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם. א"ר אבהו ובלבד יין עם רוב שינה. א"ר יונתן ישינים הן קימעא מפני שתהא דעתן מיושבת:

הלכה ח מתני' [א] הבא במחתרת נידון על שם סופו [ב] היה בא במחתרת ושבר את החבית אם יש לו דמים חייב אין לו דמים פטור: **גמ'** *תני רבי ישמעאל זה א' משלשה מקריות שנאמרו בתורה במשל °אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו °אם במחתרת ימצא הגנב °אם זרחה השמש עליו דמים לו. וכי עליו לבדו החמה זורחת והלא על כל באי העולם זורחת החמה אלא מה זריחת החמה מיוחדת שהוא שלום לכל באי העולם כך כל זמן שאת יודע שאת שלום ממנו בין ביום ובין בלילה ההורגו נהרג. *פעמים שהוא לגנוב פעמים שהוא בא להרוג. אמרת שאם בא לגנוב וודאי והרג ההורגו נהרג פעמים שהוא בא להרוג נהרג. מיכן את דן לפיקוח נפש לומר מה ע"ז מיוחדת שהיא מטמאה *את הארץ ומחללת את השם ומסלקת את השכינה ודוחין בה את הספק כל שכן לפיקוח נפש שידחה את הספק. כתיב אם במהתרת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים תני רבי חייה במחתרת אין לו דמים

חוץ

פני משה

הלכה ז מתני' נידון על שם סופו. סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו מה שהורגל בו ואינו מוצא ויושב בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב: הנייה להן. שאין מוסיפין לחטוא: הנייה לעולם. שקטה כל הארץ: רע להן. שהיו מוסיפים זכיות: ורעה לעולם. שהיו מגינין על הדור ומוכיחים להן: יין ושינה לרשעים הנייה להן. כל זמן ששותין וישינים אינן חוטאין ואין מריעין לבריות: ולצדיקים רע להן. שאינם עוסקים בתורה ורע לעולם שבשהן מתבטלין פורענות באה לעולם: פיזור. שהן נפרדין זה מזה ואינן יכולין להועץ ולסייע זה את זה: שקט לצדיקים הנייה להן והנייה לעולם. שיש להם פנאי לעסוק בתורה ובמצות:

גמ' וסופו לשכח את תלמודו. כלומר שמחמת שמשבש ומהדר אחר לימודו והרגיל בו ואינו מוצא הורג את הנפשות לקחת ממונם. ויש לפותרו לשכח את תלמודו אלא דלא שייך כ"כ הכא: ובלבד יין עם רוב שינה. הרבה יין הגורם רוב שינה הוא דרע לצדיקים אבל מעט ולישן ולנוח מעט טוב להן כדר' יונתן דישינים הן קימעא ומתוך כך דעתן מתיישבת ביותר לעסוק בתורה:

הלכה ח מתני' הבא במחתרת. שאמרה תורה יהרג נידון על שם סופו דחזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי אמר אי קאי לאפאי קטילנא ליה אמרה התורה הבא להרגך השכם להורגו: אם יש לו דמים. כגון האב הבא במחתרת על הבן דבידוע שרחמי האב על הבן ולא בא על עסקי נפשות שאפי' הבן יעמוד עצמו להציל ממונו אין האב הורגו ואם הבן עמד עליו והרגו יש לו דמים דמתחייב על הריגתו: חייב. האב כששבר את החבית לשלם כשאר מזיק: אם אין לו דמים. בהריגתו כגון שאר כל האדם שניתן רשות לבעל הבית להרגו פטור מלשלם אם שבר את החבית משום דחיוב מיתה וחיוב תשלומין באין כאחד ואע"פ שניצל פטור הוא מן התשלומין שכיון שמתחייב בנפשו הרי הוא כשאר מחויבי מיתות ב"ד דקי"ל חייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין ואע"פ שאין נהרגין: **גמ'** תני. ברייתא במכילתא פרשת משפטים והמקרא השלישי דבמשל חשיב התם ופרשו השמלה דמוליא שם רע דלאו שמלה ממש אלא דברים מחוורין כשמלה שיש עדים בדבר ומייתי האי ש"ס להברייתא בפ' נערה שנתפתתה הלכה ד': על משענתו. נמי משל הוא דכי תעלה על דעתך שיהא זה מהלך בשוק והלה נהרג עליו אלא מהו משענתו על בוריו כלומר שעמד על בוריו מחמת המכה ואע"פ שלאחר מכאן הכביד ומת פטור כדאמרינן בפ' הנשרפין: אם זרחה השמש עליו. ג"כ משל הוא דללמדך אם ברור לך הדבר כשמש דיש לו שלום עמך ולא בא על עסקי נפשות יש לו דמים וההורגו נהרג עליו: פעמים שהוא בא לגנוב פעמים שהוא בא להרוג. זה ג"כ ברייתא במכילתא בפסוק אם במחתרת וה"ג שם אם במחתרת וגו' ומהו זה ספק שבא לגנוב ספק שבא להרוג אתה אומר ספק שהוא בא לגנוב וספק להרוג או אינו אלא ספק לגנוב וספק שלא לגנוב אמרת אם כשיגנוב ודאי והרגו ה"ז חייב ק"ו זה שספק בא לגנוב ספק לא בא לגנוב מכאן אתה דן על פיקוח נפש שגדולה שפיכות דמים שמטמאה את הארץ ומסלקת את השכינה היא דוחה את הספק הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון הראשון ספק בא לגנוב ספק בא להרוג. ע"כ. וכלומר דברייתא זו פליגא אברייתא דלעיל דס"ל להאי תנא דיש לו דמים דקרא מיירי בהאי גוונא בספק אם זה בא לגנוב בלבד ולא על עסקי נפשות הוא בא או ספק שבא להרוג שוב אין אתה רשאי להרגו ויש לו דמים דמתחייב ההורגו אע"פ שאין ברור לו כשמש שיש לו שלום עמך ודרים כשמש לאידך גיסא אם ידוע לך בודאי שאין לו שלום עמך ועל עסקי נפשות הוא בא הרגהו ואם לאו אלא בספק הוא לך אל תהרגהו: אתה אומר וכו'. כלומר אימא קרא מיירי אם הספק על הגניבה הוא אם בא לגנוב או לא בזה חייב ההורגו אבל אם יש אפי' א"ז ספק שבא להרוג מותר להרגהו ועל זה מסיק דהי אפשר לומר כן דקרא למה לי הא אפי' בודאי יגנוב וכי אתה רשאי להרגו ק"ו על הספק ומכאן אתה דן על פיקוח נפש שהרי גדולה היא שפיכות דמים וכו' וא"כ פשיטא שהיא דוחה את הספק ומהיכי תיתי לומר שיהרגנו דאיצטריך קרא להכי הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון ראשון. וסוגיא דהכא חסרה במקצת ההעתקה ונשתבשה במקצת וכצ"ל פעמים שהוא בא לגנוב פעמים שהוא בא להרוג. כלומר שהוא ספק לך על מה הוא בא שפעמים יש לומר לגנוב ופעמים וכו' והן הן דברי המכילתא. או אינו אלא פעמים שבא לגנוב פעמים שלא לגנוב אמרת שאם בא לגנוב ודאי והרגו ההורג נהרג פעמים שהוא בא לגנוב נהרג בתמיה כלומר אם ספק הוא שאינו אלא לפעמים פשיטא שאינו נהרג:

חון

מסורת הש"ס

סנהדרין מח ע"ב

מכילתא פ' משפטים כתובות פ"ד

מכילתא שם

עי' יומא פה

מראה הפנים

מירושלמי פ' הכותב והלא סוגיא דהכותב וסוגיא דהכא ממש כאחד הן והתם גרים א"ר אבין את אמרת פגם אביו שטרו בב"ד אין בנו גובה והייטו הך דר' בא דהכא דרצה לומר דאת אמרת בפוגם שטרו נמי בכלל דאין אדם מורים וכו' ופריך עלה רב חסדא התם כדפריך וכדדחי לה הכא וכסתמא דתוספתא וא"כ מהיכן משמע זה האם אנתנו לומדים דין מהא דר' בא דבעי למימר הכי הא רב חסדא פריך עלה ומתמה עלה בפשיטות ודחי להא דר' בא והדרנא איפכא משמע מסוגיא דהכותב ומדהכא דאין לחלק בפוגם שטרו בין עמד בדין או לא וכדעת רוב גדולי הפוסקים ז"ל ועוד דמסוגית האי ש"ס בפ' כל הנשבעין משמע דר' יוחנן לא פסק כרב ושמואל אפילו במת לוה בחיי מלוה דגרסי' שם בשלהי פירקא רב אמר מת הלוה וכו' אבל אם מת לוה תחילה ואח"כ המלוה כבר נתחייב המלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועתו לבניו שמע ר' יוחנן ואמר יאכל הלה ותדי וכן כתב הסמ"ג ז"ל בעבין ל"ד דבירושלמי משמע דר"א דהתם דפליג על רב ושמואל כר' יוחנן ס"ל והביאו הגהמי"י שם וא"כ מסתיים לן דנגמד מהאי ש"ס מיהת כסוגיא דהכותב וסוגיא דהכא דבעלמא אמרי' אין אדם מוריש שבועה לבניו כרב ושמואל מלבד בפוגם שטרו דאין חילוק כדמסיק בהכותב והכא: **כל** זמן שאת יודע שאת שלום ממנו בין ביום ובין בלילה וכו'. כן הוא בתוספתא פ' י"א ומסיים שם וכל זמן שאין אתה יודע שאין שלום הימנו בין ביום בין בלילה מצילין אותו בנפשו. וכן הוא במכילתא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' גניבה הל' ז' הבא במחתרת בין ביום ובין בלילה אין לו דמים ומדברי הראב"ד ז"ל בהשגה שם נראה דפי' בין ביום ובין בלילה אדלעיל קאי דכל שאתה יודע שאין לך שלום הימנו לעולם מותר להרגהו אם בא בלילה. ואילו שתי הברייתות מהמכילתא דמייתי הכא וקשיין אהדדי צריך לתרץ כמו דמתרץ התם רומיא דברייתות אהדדי כאן באב על הבן דמספק אל יהרגהו כאן בבן על האב או כשאר כל אדם הרגהו מספק עד שיוודע לך כשמש שלא בא על עסקי נפשות: **תני** ר' חייה במחתרת אין לו דמים חוץ למחתרת יש לו דמים. כן פסק הרמב"ם ז"ל שם הל' י"א דהואיל ופנה עורף ואינו רודף יש לו דמים. ומכאן הוא דלמד:

שביון

שנויי נוסחאות (פ"ד) ולצדיקים כד"ו והצדיקים. (פ"ח) רעה כד"ו רע. (פ"י) רעה להן כד"ו רע להם. (פל"ב) שהוא לגנוב כד"ו שהוא בא לגנוב. (פל"ד) והרג כד"ו והרגו.

מסורת הש"ס

הוץ [א] למחתרת יש לו דמים תני ר"ש בן יוחי אפילו חוץ למחתרת אין לו דמים לפי שממונו של אדם חביב עליו כנפשו . חמי ליה אזיל בעי מיסב ממוניה מיניה וקאים עלוי וקטליה . רב הונא אמר נטל הכים והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו אין ההורגו נהרג מה טעמא דרב הונא °כי יחם לבבו . רב אמר כל דייתי עלי אנא קטל ליה חוץ מחנניה בן *שילא דאנא ידע דלא אתי אלא מיסב מגוסתיה מיניי . א"ר יצחק מכיון דאברי ליביה עלוי למיעבד ליה דא מילתא אין זה חנניה בן שילא :

דברים יט

הלכה ט מתני' [י] אילו שמצילין אותן בנפשם

הרודף אחר חבירו להורגו , ואחר הזכר ואחר נערה המאורסה אבל [ז] הרודף אחר הבהמה [ט] והמחלל את השבת והעובד עכו"ם אין מצילין אותן בנפשן :

גמ' *הרודף [י] אחר חבירו להורגו בין בבית בין בשדה מצילין אותו בנפשו . אחד הרודף אחר חבירו להורגו ואחד הרודף אחר כל *שאר עבירות שבתורה מצ'לין אותו בנפשו אבל אם היתה אלמנה לכהן גדול גרושה וחליצ' לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר אין מצילין אותו בנפשו . נעשה המעשה אין מצילין אותו בנפשו . אם יש שם מושיעים אין מצילין אותו בנפשו ר' יודה אומר אם אמרה הנח לו אין מצילין אותו בנפשו שאם ממחין הן על ידיו נמצאו באין לידי שפיכות דמים . פשיטא דא מילתא רוצח ששיבר את הכלים או שהזיק חייב לשלם היה משבר עד שהוא מגיע לעיר ר' זעירא ור' הושעיה חד אמר נותן דמים וחרנ' אמר אינו [ז] נותן *דמים . *רודף שנעשה נרדף מהו להציל את הרודף בנפשו של נרדף גדול שנעשה קטן מהו להציל את הגדול בנפשו של קטן . התיב ר' ירמיה והתנינן *יצא [ח] ראשו *ורובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש ר' יוסי בי ר' בון בשם רב חסדא

שנייא

(תוספתא פ' יא)

סנהדרין עג

סנהדרין עג

שם עד (שבת פ"ד ע"ז פ"ב)

(אהלות פ"ז) שם ע"ב

חוץ למחתרת . כשעמד והלך לו לחוץ אסור להורגו ויש לו דמים אם הרגו ור"ש בן יוחאי פליג וס"ל דאפי' הלך לו לחוץ למחתרת ועמד בעל הבית עליו והרגו אין לו דמים : לפי שממונו של אדם חביב עליו כנפשו חמי ליה וכו' . כלומר כשזה רואה שהבעל הבית הולך אחריו ורוצה ליקח הממון ממנו יעמוד לנגדו ויהרגנו וא"כ אכתי דיניה כהבא להרגך הוא ואין לו דמים אם קדם בעל הבית והרגו : רב הונא . נמי כרשב"י ס"ל ודריש ליה מכי יחם לבבו שזה הבעל הבית יחם לבבו על ממונו ואם ירצה לקחתו יעמוד הגנב לנגדו לפיכך אם קדם והרגו פטור : כל דייתי עלי . במחתרת אני הורגו מפני שספק הוא לי אם בא על עסקי נפשות חוץ מחנניה בן שילא שיודע אני בו שלא יבא עלי אלא לקחת כעודתי ואפילו ממני : מכיון דאברי ליביה עלוי . שלבו ברית עליו ונתן דעתו לעשות כזאת שוב אין זה במעלת חנניה בן שילא :

הלכה ט מתני' אלו שמצילין אותן . מן העבירה : בנפשם . שניתן רשות לכל אדם להרגן כדי להצילן מן העבירה : הרודף אחר חבירו להרגו . דכתיב אצל נערה המאורסה כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה המאורס' נפקא לן מדכתיב צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה מכלל דאם יש מושיע לה חייב להושיע לה בכל דבר שיכול להצילה ואפי' בנפשו של רודף אחריה : ואחר הזכר . נפקא לן מדכתיב ולנער חסר ה"א זה זכר וה"ה לכל חייבי כריתות ומיתת ב"ד שבעריו' דיש בהן קלון ופגם לנרדף מצילין אותן בנפשן דכתיב חטא מות הטא אלו חייבי כריתות מות אלו חייבי מיתות ב"ד : אבל הרודף אחר הבהמה . אע"פ שדומה לעריות : והמחלל את השבת והעובד עובדי כוכבים . אע"פ שעניהם כופרים בעיקר : אין מצילין אותן בנפשן . וכ"ש שאר חייבי כריתות ומיתות ב"ד שאינן של עריות שאין מצילין בנפשן ואין מותר להרגו כלל עד שיעברו עבירה בעדים ויהיו חייבים מיתה בב"ד : גמ' אחר כל שאר עבירות שבתורה . עריות של חייבי כריתות ומיתות ב"ד לאפוקי עריות דחייבי לאוין כדמסיק : נעשה המעשה . כבר אסור להרגו אלא אם יש עדים מביאין אותו לב"ד : אם יש שם מושיעים . בדבר אחר וכגון שיכול להציל באחד מאבריו אין מצילין אותו בנפשו : אם אמרה הנח לו . לפי שהיא מתפחדת שמא יהרגנה אין מצילין אותה בנפשו כדמפרש ואזיל שסוף סוף אם יראה שרוצין למחות בידו יהרגנה : פשיטא דא מילתא רוצח ששיבר את הכלים . אחר רציחתו או שהזיק איזה דבר שחייב לשלם שאע"פ שמתחייב בנפשו הוא אין חיוב מיתה ותשלומין באין כאחד אלא האי הוא דקמיבעיא לן היה משבר עד שהוא מגיע לעיר כלומר אם בשעת רדיפתו אחרי זה להרגו שיברן מהו : רודף שנעשה נרדף . היה רודף אחר חבירו להרגו ונתחזק הנרדף מן הרודף וגברה ידו עליו וחזר ורדף הוא אחריו להרגו מהו להציל את הרודף דמעיקרא בנפשו של נרדף מי אמרינן הואיל והוא רדף אחריו בתחלה לא ניתן להצילו בנפשו של הנרדף אע"פ שהוא עכשיו הרודף או דילמא אמרינן אפשר שלא היה זה רוצה להרגו ממש ונמלא עכשיו הוא רודף וניתן להצילו להראשון בנפשו של זה ולא איפשיטא : גדול שנעשה קטן . כלומר שנתחזק הקטן על הגדול ממנו ורדף אחריו ונמלא זה הגדול נרדף ונעשה קטן בכח ממנו מהו להציל את הגדול בנפשו של קטן מי אמרינן הואיל והרודף לאו בר מיתה ועונשין הוא אין מצילין את הגדול בנפשו או דילמא לא שנא דהא מכל מקום רודף הוא . ובשבת פ' שמונה שרצים וכן בפ"ב דעובד כוכבים גרים מהו להציל את הגדול בנפשו של קטן והיינו הך : התיב ר' ירמיה . מאי קא מיבעיא ליה הא מתני' היא דתנן בסוף פ"ז דאהלות האשה שהיא מקשה לילד מחתכין את הולד במעיה ומוליאין אותו אברים אברים מפני שחייה קודמין לחייו יצא רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש ואע"פ שרודף הוא אלמא דאין מצילין את הגדול בנפשו של קטן :

שנייה

מראה הפנים

מכיון דאברי ליביה עלוי למיעבד הדא מילתא אין זה חנניה בן שילא . לכאורה הוי כעין דפריך התם דף ע"ב ע"ב . עלה דרב מ"ט אלימא משום דלדיק הוא הא קאתי במחתרתא . אלא למאי דמפרש התם דה"ק משום דקים ליה בגויה דמרחם עלי כרחם אב על הבן מבמע דגם כי בא עליו במחתרת סומך ונשען על אהבתו הוא והכא אמר אין זה חנניא בן שילא ויש לפרש דה"ק דודאי לאו על חנניא בן שילא בעלמו קאמר דהא מדאתי במחתרתא אבד לדקתו ואמונתו אלא לדוגמא בעלמא נקטיה משום דרחים ליה טובא ולאמדינו דלאו דוקא אב על הבן אמרו אלא אפי' בהיכא דעלמא אם יודע לו שהוא אוהבו ומסתמא ירחם עליו כאב על הבן אל תהרגהו מספק והוי כעין דהתם :

הרודף אחר חבירו להרגו בין בבית וכו' . תוספתא היא פי"א ושם כתוב ושנעבד בה עביר' אין מצילין אותה בנפשו והכי מייתי לה התם דף ע"ג ע"א והיינו הך דקאמר הכא שכבר עשה בה מעשה וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ' א' מרוצח הל' י"ב : היה משבר עד שהוא מגיע לעיר וכו' . התם דף ע"ד ע"א קאמר רבא בפשיטות כמ"ד הכא אינו נותן דמים ובין שיבר כלים של נרדף ובין של כל אדם פטור דמתחייב בנפשו הוא ופטור מתשלומין הואיל ובאין כאחד :

רודף שנעשה נרדף וכו' . בעיא דלא איפשיטא היא ולא מלאתי לזה מבואר להדיא במקום אחר ולכאורה קשה מאי קמיבעיא ליה דלא מסתברא דכל בכה"ג אמרינן בתר השתא אזלינן דהרי אמרה תורה הבא להורגך השכם להורגו וכעובדא דרבי שילא בפ' הרואה וא"כ הרי הרודף הראשון הוא כבר הותר דמו להציל את הנרדף בנפשו . ויש לומר דהכא בכה"ג הוא דקמבעיא ליה כגון שהיה יכול הנרדף להציל עלמו כאחד מאברי' של הרודף ולא עשה כן אלא רודף אחריו להרגו והשתא מספקא ליה אם כדין רודף מחשבינן ליה לזה לענין אחרים הרואין להצילו לזה בנפשו שהרי היה יכול להציל עלמו באחד מאבריו או דילמא אפ"ה מכיון שזה היה רודפו בתחלה שוב אין לזה השני דין רודף לענין שיהא ניתן להצילו בנפשו ונמצינו למדין דלפ"ז סייעתא למה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' רוצח בהל' י"ג כדין יכול להציל בא' מאבריו ולא עשה כן אלא הציל עלמו בנפשו של רודף דחייב מיתה בידי שמים הוא אבל אין ב"ד ממיתין אותו דאע"פ דסתמא אמרו התם בפרקין דבכה"ג נהרג עליו מ"מ מהכא משמע כפירושו ז"ל דבידי שמים הוא דאמרו דהא הכא בעיא דלא איפשיטא היא אם ניתן להצילו בנפשו . ומלבד שהסברא נותנת כן דהואיל וכבר הוא זה שהיה נרדף בתחילה ועכשיו נתחזק הוא עלו ונתהפך הדבר שהרודף הראשון הוא שנעשה נרדף ממנו אינו נותן לבו להציל עלמו באחד מאבריו של הרודף הראשון וכל סיכא דמלי להציל עלמו מציל . יש לי ראי' נכונה לזה וסייעתא לדברי הרמב"ם שכתב כן גם בפ"ט מהלכות מלכים בהלכה ד' בן נח שהרג נפש וכו' וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו מה שאין כן בישראל . ובהשגות א"א קשיא לי אבנר . ונראה דממקום שהשיג עליו משם ראיה לדברי הרמב"ם שהרי כך אמרו בסוף פ' נגמר הדין דף מ"ט אתיוהו ליואב דייניה אמרו ליה מ"ט קטלתיה לאבנר א"ל גואל הדם דעשהאל הואי עשהאל רודף הוה א"ל היה לו להצילו באחד מאבריו א"ל לא יכיל א"ל השתא בדופן חמישית כיון ליה באחד מאבריו לא יכיל ליה א"ל ניזל אבנר וכו' ופירש"י ז"ל ניזל לאבנר דינו של הבנר פטור אתה עליו . והנה דעת הראב"ד ז"ל דהואיל והוזכר בטענת יואב היה לו להצילו באחד מאבריו ש"מ דגם בישראל הדין כן . אבל דעת הרמב"ם לומר דמשם ראיה דמדחזינן דלא פטרו ליואב מדין אבנר עד שבא בטענה השתא בדופן חמישית וכו' הא לאי הכי לא הוי פטור ומשום דאבנר לא נתחייב בזה שלא הציל עלמו באחד מאבריו של עשהאל דמתוך שהיה נרדף בתחלה ממנו לא היה לו להשים לבו לזה וכדאמרו ליה לא יכיל . ובכ"מ נדחק בזה :

גדול שנעשה קטן וכו' . והתם דף ע"ב ע"ב קאמר רב הונא בפשיטות קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו וממתני' דאהלות ל"ק דשאני התם דמשמיא קא רדפי לה והכא מוסיף בטעמא דאין אנו יודעין מי רודף אחר מי . ורש"י ז"ל פירש קטן הרודף את קטן אחר להרגו ולאורתא דמילתא כתב כן אבל באמת אין חילוק ואפי' רודף אחר הגדול דטעמא הוי דרודף לא בעי לקבל התראה וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' ו' וז' :

כל

שנויי נוסחאות (פ"ס) נטל הבים בד"ו נטל א"ת הכים . (שי"ד) הזכר בד"ו הזכור .

עמודי ירושלים

אפי' חוץ למחתרת אין לו דמים . לפי שממונו של אדם חביב עליו כגופו בהגמי"י (הל' גניבה פ"ט) כתב וז"ל הר"א ממיץ היה מדמה ענין המסור לבא במחתרת לפי שאין אדם מעמיד עלמו על ממונו ולכך מותר להרגו כדאמרינן בפרק הגוזל אחרון רב כהנא שמטיה לקועה דההוא מסור עכ"ל סמ"ג לאוין סי' ק"ס וכן איתא בירושלמי פרק בן סורר ומורה דכ"ז ע"ג עכ"ל ול"ע שלא נמצא כלל בירושלמי בפרק בן סורר ומורה מענין זה וצריך לחוק דכוונתו על הסיא ירושלמי דממונו חביב עליו כגופו ומעתה גם במסור שרצה למסור ממונו אין לו דמים כשהרגו דממונו חביב עליו כגופו . ומהתימה מבעל שמן כתית למנחה (דכ"ב ע"ב) שכתב וז"ל חזקה שאין אדם מעמיד עלמו על ממונו ומזה למד הירושלמי שגם מוסר ממון חבירו רשאי להרוג אותו מן התורה . ועיין בירושלמי פרק בן סורר ומורה הובא גם בהגמי"י בסוף הל' גניבה ותימה לענ"ד על הפוסקים בח"מ סי' שפ"ח שלא הביאו דברי הירושלמי הללו עכ"ל . ואדרבה תמה אני עלו דהא לא נמלא כלל בירושלמי מזה וגם אם היה מבואר כן בירושלמי אין תימה שלא הביאו אותו הפוסקים כיון דדין זה ברור ופשוט בבבלי ב"ק (קי"ז ע"ב) וכמ"ש ה"ה והב"י וז"ש :

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פ"ט מהל' גניבה הי"א

ל ב מיי' פ"א מהל' רוצח הי"ג סמ"ג לאוין קסד טוש"ע חו"מ סי' תכה ס"א

לא ג מיי' שם ה"י יא טוש"ע שם ס"ב

לב ד ה מיי' שם הי"א

לג ו מיי' שם פ"א הי"א יב סמ"ג לאוין קסד טוש"ע חו"מ סי' תכה ס"ב

לד ז מיי' פ"ח מחובל ומזיק הי"ב סמ"ג עשין ע טוש"ע שם סי' שפ ס"ב

לה ח מיי' פ"א מרוצח ה"ט סמ"ג לאוין קסד טוש"ע שם סי' תכה ס"ב

עין משפט
נר מצוה

א
א מיי' פ"א מהלכות אסורי ביאה הל' ה ופט"ו מהל' סנהדרין הי"א סמ"ג עשין קי"ב

ב
ב מיי' פ"ד מאסורי ביאה הי"א סמ"ג לאוין קג קד טוש"ע אה"ע סי' טו סי"ג

ג
ג מיי' פי"ב מהחיטם הי"ב

שנייא היא תמן שאין את יודע מי הרג את מי. תני רבי לעזר בי רבי שמעון אומר *ההולך לעבוד עכו"ם מצילין אותו בנפשו. אם מפני כבוד בשר ודם מצילין אותו בנפשו לא כל שכן מפני חי העולמים:

הדרן עלך פרק בן סורר ומורה

הלכה א מתני' אילו הן [א] הנשרפין הבא על אשה ובתה ובת כהן יש בכלל אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה: **גמ'** תמן תנינן * [ב] נושאין *על האנוסה ועל המפותה. כיני מתני' נושאין אחר האנוסה ואחר המפותה. אנס אשה *מותר באמה. פיתה אשה מותר בבתה האונס והמפתה על הנשואה חייב. א"ר יוחנן דרך נישואין שנו. נשא אשה ואח"כ אנס את אמה חייב. נשא אשה ואח"כ פיתה את בתה חייב. א"ר לעזר סומכוס ור' יוחנן בן נורי אמרו דבר אחד דתנינן תמן *שחטה *ואת [ג] בת בתה ואחר כך שחט את בתה סופג את הארבעים. סומכוס אומר משום ר' מאיר סופג את שמונים. *תמן *תנינן ר' יוחנן בן נורי אומר הבא על חמותו חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו. אמרו לו שלשתן שם אחד הן. ר' יודה בר פזי בשם ר' יוחנן מודה סומכוס לר' יוחנן. אשכח תני עוד היא במחלוקת. מה טעמא דר' יוחנן בן נורי מה אשה ובתה ובת בתה בשני לאוין אף אשה ובת בתה ובתה בשני לאוין. מה

תמן תנינן נושאין על האנוסה כיני מתניתא נושאין אחר האנוסה ואחר המפותה אנס אשה מותר באמה פיתה אשה מותר בבתה האונס והמפתה על הנשואה חייב א"ר יוחנן דרך נישואין שנו נשא אשה ואח"כ אנס את אמה כו' פי' משום דבמתניתן גרסינן נושאין על האנוסה ועל המפותה בלשון על וכן בסיפא נקט גם כן בלשון על האונס והמפתה על הנשואה והיכי מצי"ל לשון על דלשון על מורה דעדיין הוא נושא את אשתו ואח"כ אנס את בתה עליה כמו מלשון נושא אשה על אשתו פי' דמחזיק עדיין את אשתו ונושא אחרת עלי'. וא"כ בשלמא בסיפא שפיר שייך הלשון דעל כלומר דאנס ופיתה על אשתו בשעה שעדיין נושא ומחזיק את אשתו אנס בתה עלי' משא"כ ברישא לשון על האנוסה ועל המפותה קשה דמשמע דאנוסה ומפותה אשתו היא ונשא בתה עלי' בתמי' והאיך שייך לשון על הא אנס אותה פעם אחת או כמה פעמים ואחר האונס והפתוי הרי היא כנכרית אצלו והאיך שייך לשון על דנשא בתה או אמה עלי'. וע"כ אמר כיני מתניתא נושאין אחר האנוסה ואחר המפיתה לא בלשון על אלא בלשון אחר פי' אנס אשה נושא אח"כ אמה וכדמסיק אנס אשה מותר באמה פיתה אשה מותר בבתה האונס והמפתה על הנשואה חייב. פי' אבל בסיפא גרסי' שפיר על וס"ל דדווקא על אז חייב אבל לאחר שמתה אשתו אינו חייב שריפה על אמה או על בתה וכמו שמבואר בסוף הסוגיא דס"ל דדווקא כשאנס או פיתה על אשתו בחיי אשתו אבל אם מתה או נתגרשה אשתו אז אינו חייב שריפה על אמה. וע"ז קאמר ר' יוחנן דאינו כן דעל דתני במתניתן לאו דוקא וכיני מתניתא למתניתא בסיפא כמו דכיני למתניתא ברישא כדמסיק נשא אשה ואח"כ אנס את אמה חייב נשא אשה ואח"כ פיתה את בתה חייב פי' לא תימר דאינו חייב אלא כשאנס ופיתה על אשתו ז"א דאפילו לאח"כ נמי חייב דאפילו לא אנס ופיתה על אשתו אלא נשא אשה ואח"כ אנס את אמה ולא עלי' נמי חייב והא דקתני על הנשואה פי' דרך נישואין שלו והנפ"מ בין רישא לסיפא היא דברישא נושא על האנוסה ובסיפא אנס על הנשואה. ועל דרישא ועל דסיפא חדא היא דפירושו לאח"כ ותיבת על האנוסה ועל המפותה או על הנשואה הוא לאו דתיבת על מורה דעדיין היא אנוסה ועדיין היא נשואה אלא כונת על הוא מורה על איזה דרך הוי לי' בהאשה על דרך אונס ופתוי או על דרך נישואין. ובזה יתבאר הא דגרסינן בסמוך כתיב ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זימה הוא. בכולהון כתיב שכיבה וכאן כתיב לקיחה ללמדך לעולם אינו חייב על השני' עד שתהא הראשונה זקוקה לו פי' דתהא עדיין לקוחה לו האשה ואז חייב שריפה כשפיתה את אמה אבל אם מתה או נתגרשה אז פטור משריפה [עיי' במס' סנהדרין דף ע"ו גבי חמותו לאחר מיתת אשתו דאינו בשריפה ושם יליף מאותו ואתהן והכא יליף ממה דמפיק מלשון שכיבה ללשון לקיחה דללמדך בא דאינו חייב רק דווקא כשהיא לקוחה אבל כשאינה זקוקה לו אפילו שהיא בחיים כגון נתגרשה נמי אינו חייב] ופריך או אינו אלא דרך נישואין פי' לאו דלשון לקיחה מורה דאינו חייב עד שתהא עדיין לקוחה ז"א דמנ"ל דצריך דתהיה עדיין לקוחה דילמא א"ל אלא דתהי' דרך נישואין ואי כתב איש אשר ישכב את אשה ואת אמה וגו' הוא"מ דאפי' דרך שכיבה כגון שפיתה את אשה ואחר כך פיתה אמה חייב. ע"כ כתב אשר יקח ללמדך דאינו חייב אלא כשנשא הראשונה דרך נישואין ולא כשפיתה. אבל מנ"ל דצריכה להיות עדיין זקוקה לו. ז"א אלא דהעיקר בא ללמדינו דאינו חייב אלא א"כ הראשונה היתה בדרך נישואין ואפילו כשמתה או גירשה אחר כך חייב ג"כ [ופי' דרך נישואין כמו דרך נישואין דגרסינן ברישא] ע"ז משני דז"א דללמדך דצריכה הראשונ' להיות בדרך נישואין לא צריך לאשמועינן כיון דהכתוב כתיב בפ' עריות וכבר למדנו שאין קידושין בעריות לעיל בפ' י' ה"ה ילפינן דבפרשת עריות לא תפסי

שנייא היא תמן. דלא קרי ליה רודף שהרי אין את יודע מי הורג את מי כלומר כמו שהיא מסוכנה ועומדת למות מחמת הולד כן נמי הולד עומד למות מחמת קושי לידתה ויש לקרות לה רודפת אחריו כמו שהוא רודף אחריה הילכך מניחין כמות שהוא ואין נוגעין בו כי קא מיבעיא לן שהקטן רודף אחר הגדול ואינו נרדף ממנו ולא איפשיטא: לא כ"ש מפני חי העולמים. לכ"ש שיהרגו אותו למנעו מן העבירה מפני כבוד חי העולמים:

הדרן עלך בן סורר ומורה

הלכה א מתני' אלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה. על אשה שכבר נשא בתה דהיינו חמותו: ובת כהן. וכן בת כהן שזינתה היא בשריפה: יש בכלל אשה ובתה וכו'. כלומר באשה ובתה כתיבא שריפה בהדיא ואיש כי יקח את אשה ואת אמה וגו' באש ישרפו ומינה ילפינן כולהו הנך נמי דאיתנהו בשריפה: בתו. מאנוסתו דלאו בת אשתו היא דניחייב עלה משום בת אשתו: בת בתו ובת בנו. שהיו לו מאנוסתו: ובת אשתו. בין שהיא בתו בין שהיא חורגתו: **גמ'** תמן תנינן. ריש פ' י"א דיבמות וכל הסוגיא שם עד סוף הלכה אפס כי נשתנית ונשתבשה במקצת וביררתי הגי' הנכונה משתי הסוגיות: כיני מתני' נושאין אחר האנוסה ואחר המפותה. כלומר הא דקתני על מפרש לה דכמו סמוך ואחר הוא כדמפרש ואזיל: מותר באמה. וה"ה בבתה וכן בסיפא פיתה וכו' וה"ה באמה וחדא מגווני נקט בתרווייהו: דרך נישואין שנו. האי על הנשואה דרך נישואין קאמר דאם הראשונה דרך נישואין היא וכלומר דאם שייך בה נישואין ומותרת לו אז הוא חייב על האונס ועל הפיתוי בשניה: דתנינן תמן. פ' אותו ואת בנו: שחטה ואת בת בתה. ועדיין אין כאן איסור ואח"כ שחט את בתה ועכשיו יש בשחיטה זו שני איסורין אותו ואת בנו משום אמה ובנו ואותו משום בתה של זו שכבר נשחטה: סופג את הארבעים. דחד לאו הוא וחד התראה וחדא מעשה: סומכוס אומר משום ר"מ סופג שמנים. דס"ל היכא דעביד שני איסורין מיחייב בהתראה אחת ובלאו אחד ב' מלקיות: תמן תנינן. בפ"ג דכריתות. והשתא מפרש למאי דקאמר סומכוס ור"י בן נורי אמרו דבר אחד: הבא על חמותו וכו'. כגון שהיו נשוי בתה ובת בתה ובת בנה וכשבא עליה חייב משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו והא כסומכוס אתיא דבחדא מעשה עביד לכולהו איסורי וחייב על כל אחת ואחת: מודה סומכוס בראשונה. כצ"ל וכן הוא ביבמות. כלומר דר' יודה בר פזי מפרש לטעמא דסומכוס דמשום דשמות מחולקין הן אותו ואת בנו ובנו ואותו והלכך מודה הוא במשנה ראשונה דתנינן התם ברישא שחט שני בניה ואחר כך שחטה סופג את הארבעים דהתם שם אחד הוא ולאו לטעמי' משום דגופין מחולקין הן דא"כ מאי שנא בין רישא לסיפא ואמאי לא פליג סומכוס נמי ברישא: אשכח תני. בתוספתא דעוד היא מחלוקת וחלוק היה סומכוס אף בראשונה וטעמיה משום דגופות מחולקות הן: מ"ט דר' יוחנן בן נורי. בחמותו הרי אין גופין מחולקין: מה אשה ובתה ובת בתה בשני לאוין. דכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח וחילקן הכתוב בשני לאוין דאשה ובתה כתוב אלל לאו אחד ובת בתה כתוב אלל לאו אחד: אף אשה ובת בנה ובת בתה. צ"ל וכן הוא ביבמות: בשני לאוין. כלומר דהרי כמו דבת בתה חלוק בלאו מאשה ובתה כך בת בנה חלוק מאשה ובתה והשתא אי עביד לכולהו כאחת מתחייב בשלשה דהוי כולהו חלוקין בלאוין וכל היכא דחלוקין בלאוין חלוקין הן בחטאות: מה

מסורת הש"ס
פ' סנהדרין עד
(יבמות פ' י"א) יבמות צז
פ' יבמות צח
(חולין פ"ה) חולין פב
(כריתות פ"ג) כריתות יד

מראה הפנים

בל' שכן מפני חי העולמים. והכי קאמר רשב"י התם דף ע"ד ע"א דס"ל עונשין מן הדין אבל אנן קי"ל דאין עונשין מן הדין ולא הקפידה התורה אלא היכא דאיכא נמי פגמא כהדי עון אבל כע"ז ובכת השם התורה עליו אולי יחזור בתשובה וזהו כבודו של חי העולמים: סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ט **אלו** הן הנשרפין. תמן תנינן וכו'. מה דשייך לסוגיא זו כתבתי היטב ביבמות ושם כתבתי ליישב קושית התוס' בפרקין דף ע"ו ע"א שהקשו על הא דאביי יליף בתו מאנוסתו מק"ו מהסיא דפ"ק דכריתות דמשמע דאביי לא יליף בתו מאנוסתו אלא מג"ש וכתבתי שם דאף על גב דאביי ס"ל היכא דאיכא למימר מילתא בעלמא היא עונשין מן הדין מ"מ מודה הוא דאין מזהירין מן הדין וכדאמרינן במכות דף י"ז דאפילו למ"ד עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין והתם אליבא דר' יצחק איתמר אליבא דאית ליה והכי נמי תמרינן לאביי אליבא דאית ליה ועיש בכתבתי לפכרית בן אליבא דאביי:

בעין

מה טעמון דרבנן מה בת בנה ובת בתה בלאו אחד אף אשה ובת בתה ובת בנה בלאו אחד. כתיב °ערות אשה ובתה לא תגלה. וכתיב °ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא. בכולהם כתיב שכיבה ובה כתיב לקיחה. ללמד שאינו חייב על השנייה עד שתהא לקוחה לו או אינו מתחייב עליה אלא על דרך נישואין. למדנו שאין קידושין תופסין בעריות. והכתיב °לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו. בא להודיעך שהיה מותר בה עד שלא נישאת לאביו. והכתיב °ואיש אשר יקח את אשת אחיו מה הוא בא להודיעך שהיה מותר עד שלא נישא' לאחיו. ותובן על ידי ייבום. והכתיב °ואשה אל אחותה לא תקח בא להודיעך שהיה מותר עד שלא נשא אחותה. ותובן לאחר מיתת אחותה. והכתיב °ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא. *שלא *תאמר קין נשא את אחותו הבל נשא את אחותו חסד עשיתי עם הראשונים שיבנה העולם מהם °אמרתי עולם חסד יבנה. [א] והכתיב °אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח. בא להודיעך שאם קידשה תפסו בה קידושין. רב הונא אמר עד כדון בת בתו לנישואין. בת בתו מן האונסין. כתיב °ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן. מה אנן קיימין אם לנשואין הרי כבר אמור. אלא אם אינו עניין לנישואין תניהו עניין לאונסין. עד כדון בת בתו. בתו מניין. רב אמר אם על בת בתו הוא מוזהר על בתו *לא [א] כל שכן. אם על בת בתו הוא ענוש כרת לא כל שכן על בתו. מנא ליה אשכח תני חזקיה °ובת איש כהן כי החל לזנות. מה ת"ל איש אלא להביא הבא על בתו מן האונסין שהוא בשריפה. רב חונה שמע כולהון מן הכא °ערות אשה ובתה לא תגלה. וכתיב °ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא *זמה זמה לגזירה שוה.

מה

פני משה

מה טעמון דרבנן. דפליגי ואמרי שלשתן שם אחד ואינו חייב אלא אחת: מה בת בנה וכו'. סברי דאיפכא ילפינן מה בת בנה ובת בתה כללן הכתוב בלאו אחד דלא תקח אף אשה ובתה וכו' דאפי' עביד לכולהו נמי כאלו בלאו אחד הן ואע"ג דאשה ובתה לאו בפני עצמו הוא ילפינן מבת בנה ובת בתה דגלה לנו הכתוב דעל שתים אינו מתחייב אלא אחת וה"ה לשלשתן דאם היה חילוק לאוין היה מתחייב גם על השתים שנים אלא ש"מ דאין כאן חילוק חטאות: כתיב ערות אשה ובתה לא תגלה. וכתיב בהאי קרא לא תקח: וכתיב. וכן מלינו גבי עונש בפ' קדושים דכתיב בה ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה וגו' בכלהם עריות דכתיבי שם לעיל כתיב בהו שכיבה ואיש אשר ישכב וגו' נמי לשון שכיבה וזנות הוא וכאן שינה הכתוב וכתב לשון לקיחה: ללמדך שאינו חייב על השניה עד שתהא לקוחה לו הראשונה. והיינו טעמא דמתני' דנשאין על אנוסה דאם הראשונה נשואה לו הוא דמחייב על השניה משום אמה או משום בתו ואפי' אנס השניה: או אינו מתחייב עליה. אפי' על השניה אלא דוקא ג"כ על דרך הנשואין ונימא דכי יקח אתרוייהו קאי ומאי קאמרת האונס והמפתה על הנשואה חייב ומשני כבר למדנו שאין קידושין תופסין בעריות דחייבי כריתות כדאמר בפ' כילד ובפ' האשה רבה הלכה ה' וע"כ דכי יקח לא מצי קאי אשניה דלא שייכא בה לקיחה: והא כתיב לא יקח איש את אשת אביו. ונימא נמי דוקא דרך לקיחה חייב הא אם אנס אשת אביו פטור: בא להודיעך וכו'. התם כי יקח להכי איצטריך ללמדך שהוא מותר בה עד שלא נשאת לאביו וכלומר אם לא נשאה אביו אלא אנסה מותר בה ודלא כר' יהודה דאוסר באנוסת אביו וקיחה דכתיב משום אביו הוא דכתיב: מה הוא בא להודיעך. כלומר דמשני דה"נ כן דמה הוא בא להודיעך הכתוב שיהא מותר אם היא עריין עד שלא נשאת לאחיו אלא אנסה אחיו מותר בה וקיחה אאחיו קאי דלא אסרה התורה אלא א"כ קידשה אחיו: ותובן ע"י יבוס. וביבמות גרים ותני כן וגירסא דהכא יותר מיושבת בזה וכלומר הדע שכן הוא דהא כשמת אחיו בלא בנים מותרת לו להתיבס אלמא קיחה אאחיו הוא דקאי דכל זמן שהיא לקוחה לאחיו אסורה לו: ותובן לאחר מיתת אחותה. תדע שכן הוא דקיחה הוא דכתיב משום אחותה היא דדוקא אסילקת אשה אסור באחותה אבל עד שלא נשאה אלא אנסה מותר באחותה שהרי אחר מיתתה מותר באחותה אלמא קיחה אאחותה קאי כל זמן שאחותה לקוחה לו: והכתיב ואיש אשר יקח את אחותו. וכי נימא דמותר באונסין: שלא תאמר קין נשא אחותו. כלומר התם היינו טעמא דכתיב קיחה לאשמועינן דרשה דדרשינן מהאי קרא דכתיב חסד הוא שלא תאמר הא מלינו קיחה באחותו קין נשא וכו' אמרתי עולם חסד יבנה שלא היה אפשר בענין אחר: בא להודיעך. דשייכא בהו קיחה ואם קידשה תפסו בה קידושין וללמד דהן תופסין בחייבי לאוין: עד כדון. עד כאן לא ילפינן מקרא דערות אשה ובתה אלא בת בתו לנשואין כלומר אם מן הנשואין היא דבההיא קרא לא תקח כתיב והתם כתיב בת בתה ובת בתו מן הנשואין נמי בכלל: בת בתו מן האונסין. מניין: כתיב ערות בת בנך וגו'. וע"כ אם אינו ענין לנישואין שהרי כבר אמור בכלל אשה ובתה ובת בתה תניהו ענין לאונסין: לא כל שכן על בתו. וחסר כאן וה"ג ביבמות בתרה להא. וכר' ישמעאל דר' ישמעאל אמר למדין מק"ו ואין עונשין מק"ו מנא ליה. אליבא דר' ישמעאל בתו מאנוסתו מנין: מה ת"ל איש. לכתוב ובת כהן אלא להביא על בתו מהאונסין וה"ק קרא בת איש היא ולא בת אשתו אלא מן האונסין כי תחל לזנות את אביה כלומר מאביה היא בשריפה: רב הונא שמע כולהון. האי מסוגיא דפ' שני דיבמות הלכה ד' והתם קאי דמני לשניות ואם אמו ואם אביו משניות קחשיב להו ועלה קאמר דרב הונא פליג ושמע כולהון מקרא ואגב דמייתי מסוגיא דיבמות ולבריתא דלקמיה דשקל וטרי בה לקמן מייתי נמי להא דרב הונא: ערות אשה ובתה לא תגלה וגו'. שארה הנה זמה היא וכתיב ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא זמה זמה לג"ש:

רידב"ז

תפסי קידושין. וע"כ אינה נכתב בפ' עריות אלא א"כ לא תפסי בה קידושין ולא משכח"ל קידושין בעריות לעולם. וזה כבר למדנו וא"כ למה לן לשון קיחה ללמדך דאינו חייב עד שתהי' הראשונה בדרך נישואין ולא בדרך פתוי דבל"ז הא"מ דאפילו אם פיתה אשה וא"כ אמה הוי ערוה וחייב דז"א דהאיך הוי אמינא כן. דזה הוי ערוה וא"כ יהי' ערוה בפ' עריות והי' בה תפיסת קידושין וזה אי אפשר דכבר למדנו שאין קידושין בעריות וע"כ כיון דנכתב בפ' עריות ממילא ידעינן דע"כ הראשונה בדרך נישואין וע"כ הוי השני' ערוה דאין קידושין תופסין בה וא"כ ל"ל דלשון קיחה בא ללמד לן דהראשונה היא בדרך נישואין דז"א דכבר למדנו שבעריות אין קידושין דאין תפסי קידושין והוי ערוה וממילא בע"כ הוי הראשונה בדרך נישואין דאל"כ הי' קידושין בעריות אלא ע"כ דלשון קיחה בא ללמד שתהא עדיין וצריכה הראשונה להיות זקוקה לו. ופריך והא כתיב לא יקח איש את אשת אביו פי' גם שם קשה למה כתיב בלשון לקיחה ולא בלשון שכיבה ומה בא ללמדינו שם בלשון לקיחה ולמה לא כתב שם שכיבה. ומשני בא להודיעך שהי' מותר בה עד שלא נישאת לאביו. פי' דבל"ז הא"מ דאינו אסור רק בשנולד לאחר שנשא אביו אשה אבל אם אביו נשאה א"כ כיון שהיה מותר בה מתחלה מותר א"כ ולא דמי לדודתו וכלתו דכתיב לשון שכיבה דהתם ליכא למטעי משא"כ כאן וכן מסיק על אשת אחיו דה"א דהיתה מעולם אשת אחיו. וכן גבי אחות אשה הא"מ דהיתה מעולם אחות אשתו ונולדה אחר שנשא אשתו על כן קמשמע לן לשון לקיחה ללמדך שהי' לו בה ליקוחין מתחלה:

שמע כולהון וכו' אמתני' דר"פ הנשרפין קאי כל השוויה שם שהן בשריפה יליף מהאי קרא מגז"ש וכיון דילפי' לעריות בגז"ש שוין לכל הדברים לכל מה שמפירש בקרא דאינן שוין בהם וילפינן נמי מחמותו דבעינן דרך נישואין כדמסיק. ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא וכתיב איש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא אתיא זמה זמה לגז"ש. מה למטה ג' דורות בתה ובת בנה ובת בתה. אף למעלה שלשה דורות חמותו ואם חמותו ואם חמיו אסורות. מה למטה בתה ובת בתה בל"ת דכתיב לא תקח מה למעלה חמותו אינו אלא דרך נישואין כדקאמרינן לעיל דכתיב גבה לשון לקיחה ללמדך שאינו חייב עד שתהא הראשונה זקוקה לו א"כ דרך אונסין לא מיקריא חמותו אף למטן אשה ובתה דווקא דרך נישואין וה"ה בת בתה ובת בנה. מה למעלן חמותו בשריפה דכתיב איש אשר יקח את אשה ואת אמה באש ישרופו אותו ואתהן. אף למטן בתה ובת בנה ובת בתה בשריפה. מה למטן עשה בת זכר כבת נקבה בת בנה ובת בתה שוין. ל"א מה למטן בת בנו ובת בתו אסורין כבת בנה ובת בתה אף למעלה עשה אם חמיו כאם חמותו ל"א אף למעלה עשה אם אמו כאם אמה. ה"ג וכדר"מ דרבי מאיר אומר גז"ש במקום שבאתה דור שלישי שלמעלה מנין שהוא בשריפה וכרבנן דאינון אמרין גזירה שוה כאמור בה דור שלישי • שלמעלה מנין שהוא בל"ת בין כרבנן בין כרבי מאיר דור שלישי שלמטן מנין שהיא בשריפה. וה"פ לר"מ דאמר גז"ש במקום שכתוב כלומר דון מינה ומינה פי' לכל דבריה נלמוד ממנה מאחר שעיקרו של דבר למדנו מחבירו אף לכל דבריה נלמוד ממנה קשיא אחרי שבאת ללמוד דור שלישי למעלה מלמטה ולמטה אינה אלא בלא תעשה דהא לא כתיב שרפה למטה א"כ אף למעלה לא יהא אלא בלא תעשה אף על גב דגבי חמותו שהיא למעלה כתיב שריפה מ"מ אם חמותו דילפינן מבת בתה תהא כאמור בבת בתה עצמה שהיא בלא תעשה. ולרבנן דאמרי

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ב מ' סורי ביאה הלכה ו

מסורת הש"ס: (כריתות פ"ה) ע' סנהדרין נח; סנהדרין עו; בס פה

שנויי נוסחאות (פי"ג) מותר עד כד"ו מותר בה עד.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

הורה אור

מה למטן שלשה דורות אף למעלן שלשה דורות. מה למטן בלא תעשה. אף למעלן בלא תעשה: מה למטן דרך נישואין אף למעלן דרך נישואין. מה למטן בשריפה אף למעלן בשריפה. מה למטן עשה בת זכר כבת נקיבה אף למעלן נעשה בת זכר כבת נקיבה. וכרבי מאיר דר' מאיר אמר גזירה שוה במקום שבא. דור שלישי למטה מניין שהוא בלא תעשה. וכרבנין דינון אמרין גזירה שוה במקום שבאת. דור שלישי למטה מניין שהוא בלא תעשה וכרבנין דינון אמרין גזירה שוה כאמור בה. דור שלישי למעלה מניין שהוא בשריפה. בין כרבנין בין כר' מאיר דור שלישי למטה מניין שהוא בלא תעשה. א"ר יוסי מכיון דכתיב זמה זמה כמי שכולהם כאן. א"ר יוסי בי ר' בון עוד הוא אית ליה אזהרה מן תמן °אל תחלל *את בתך להזנותה. ר' חגיי בעא קומי ר' יוסי למה לי נן אמרין בתך לא תגלה בת בתך לא תגלה. א"ל ויימר קרייא ערות אשה ובת בתה לא תגלה ואנן אמרין בתך לא תגלה. בת בתך לא תגלה *שני לאוין וכרת אחד לאוין חולקין את ההכרת. ומ"ט °על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו וגו'. וכתיב °איש אשר ירקח כמוהו וגו'. הדא אמרה שני לאוין וכרת אחד חולקין את ההכרת.

בעון

(ויקרא יט; שמות ל; שם)

מה למטן שלשה דורות. בקרא דערות אשה ובתה חשיב ג' דורות למטן בת בתה ו:ן בת בנה שהן ב' דורות ועם אשתו הן ג' דורות: אף למעלן. דורות עליונים דקרא את אשה ואת אמה ג' דורות ולומר לך שאף אם חמותו אסורה: מה למטן בל"ת. בדורות דלמטן כתיב בהו אזהרה לא תקח לגלות ערותה אף בדורות למעלן דלא כתיב בהו אזהרה בהדיא ילפינן מג"ש דבלא תעשה: מה למעלן דרך נשואין אף למטן דרך נישואין. נ"ל וכן הוא התם דבדורות למעלן כתיב ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה וכדדרשינן לעיל דדוקא אם נשא אשה אסור באמה אף למטן דלא כתיב אלא ערות אשה ובתה לא תגלה וילפינן בג"ש מדורות למעלן דדוקא בדרך נישואין אם נשא אשה הוא דאסור בבתה: נוה למעלן בשריפה אף למטן בשריפה. נ"ל כדהתם. דהא בדורות למעלן כתיב בעונש באש ישרפו אותו ואתהן וילפינן לדורות ממטן בג"ש: מה למטן עשה בת זכר כבת נקבה. דבת בנה כבת בתה דשתיהן כתיבי: אף למעלן עשה אם זכר כאם נקבה. נ"ל וכן הוא התם. כלומר דנעשה אם חמיו כאם חמותו ואם חמותו כבר נפקא לן לעיל דג' דורות ילפינן למעלן מלמטן. ועד כאן שייכא לשמעתי' דרב הונא דאמר דשמע לאם אמו ולאם אביו מקרא וכדמסיק עלה בפ' כילד דגרים שם. מה אית לך למימר אם חמיו ואם חמותו. מה יש לך לרבות בהא דילפת לדורות למעלן אם חמיו ואם חמותו קאמרת. וא"כ לא תהיה אם אביו כאם חמיו ולא תהיה אם אמו כאם חמותו. ואם מרבית להו דמן התורה אסורין אף אם אמו ואם אביו מן התורה אסורין: וכרבי מאיר. השתא מהדר לדייק בהאי ברייתא וה"ג וכר' מאיר דר' מאיר אמר ג"ש במקום שבאת דור שלישי שלמעלן מנין שהוא בשריפה וכרבנן דינון אמרין גזירה שוה כאמור בה דור שלישי מלמעלן מנין שהוא בלא תעשה בין כרבנן בין כר' מאיר דור שלישי למעלן מנין: והיותר נשתבש וא"ל לגרוס אלא לזה דלא שייך למיפרך למטה מנין שהוא בלא תעשה דבהדיא כתיב אזהרה בג' דורות למטן וכן נהפכה הגי' מדר"מ לדרבנן וכמה שהגהתי הוא העיקר והכי מוכרח מההיא דיבמות. וה"פ דלר"מ שמעינן ליה דסבר דאמרינן בג"ש דון מינה ומינה והיינו ג"ש במקום שבאת כלומר דממקום שבאת ללמוד הג"ש ילפינן ממנה לכל דבר

דאמרי גז"ש כאמור בה והיינו דון מינה ואוקי באתרה פי' עיקר הדבר למדין מחבירו אבל לשאר דבריו שאתה מוצא דינו מפירש ואתה יכול ללמוד מיניה וביה דבר מדבר ואינך צריך ללמדו מחבירו העמידנו במקומו ואל תשווהו לחבירו קשיא דור שלישי שלמעלה מנין שהיא בל"ת דכימא שלא יהא אלא בשריפה האמור למעלה באמותו. ובין לרבי מאיר ובין לרבנן קשיא דור שלישי שלמטה מנין שהוא בשריפה דלר"מ דאמר דון מינה ומינה דור ג' למעלה איני יודע שהיא אסור אלא מדור שלישי שלמטה וכיון דגבי דור שלישי למטה כתיב ל"ת אף למעלה בל"ת אע"ג דכתיב שריפה למעלה לא מהני כיון דנין מינה ומינה כדפרישי' ולרבנן אף דילפינן למטה מלמעלה מ"מ כיון דגז"ש כאמור בה א"כ לא ילפינן מלמעלה אלא דור שני שיהא בשריפה אבל דור שלישי הרי הוא כאמור בו בלא תעשה ופירוש זה מבורר ומנופה והבן. ומשני כיון דאייתר לן זמה זמה לגז"ש כאילו נכתב למעלה גם כל מה שנכתב למטה. ולמטה כל מה שנכתב למעלה כלומר כאלו נכתב שרפה ולא תעשה למעלה ולמטה. עד כדון עד כאן לא שמעינן מקרא אלא בת בתו מאשתו הנשואה דכתיב ערות אשה ובתה ובת בתה ובת בנה לא תגלה ומשמע בין שילדתו לך בין שילדתו לאיש אחר והאי קרא בנשואין איירי כדילפינן בגז"ש דזמה. בת בתו מן אניסתו מנין שהיא אסורה לו ומשני כתיב ערות בת בנך וגו' מה אנן קיימין. במאי איירי האי קרא אי בנשואין למה לי הא כתובת את בת בנה וגו'. ופריך עד כדון עד כאן לא שמענו אלא דבת בנו ובת בתו מאנוסתו באזהרה דכתיב ערות בת בנך וגו' לא תגלה. לעונש שריפה מנין. הנה מהנה זמה מזמה מעיקרא מייתינן לה בהנה הנה והדר בזמה זמה כתיב הכא ערות בת בנך וגו' כי ערותך הנה וכתיב ערות אשה ובתה וגו' שארה הנה זמה היא מה להלן זמה עמו אף כאן זמה עמו ובמה דאייתינן זמה לשאר דידי' ילפינן בה שריפה נאמר כאן זמה ונאמר להלן באשה ואמה באש ישרופו זמה מה להלן שריפה אף כאן שריפה. ופריך עד כדון הניחא לר"ע דיליף למד מלמד כלומר דבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בגז"ש אלא לר"י דל"ל למד מלמד קשיא בת בתו מאנוסתו מנ"ל שהיא בשריפה ופלוגתייהו דר"י ור"ע מפורשת בירושלמי קידושין פ"ק ה"ב ומשני תני ר"י יליף הנה דכתיב בבת בתו מאנוסתו מאתהן דכתיב באשה ואמה דכתיב באש ישרפו אותו ואתהן דר"י דורש אותו ואת אחת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הינה כן היא בבבלי סנהדרין דף ע"ו וה"ל כאילו כתיב בהו הנה. בתו מאנוסתו מנין דבקרא דערות בת בנך דאוקימנא באונסין לא כתיב בתו. לא כ"ש על בתו ואין זה עונש מן הדין אלא גילוי מילתא בעלמא דהא בת בתו מקורבה דבתו אתיא מיהו בסוגיין לא משמע כן. בת בתו מן הנשואין בא על בת בתו מן הנשואין ועל בת בתו מן האונסין בהעלם אחת א"כ שהיא בת בתו מן האונסין כגון שאנס אשה והולידה בת וא"כ נשא אנוסתו מהו מי אמרי' הואיל ומשני לאווין אתיין חייב שתים או דילמא כיון דשם אחד הן אינו חייב אלא אחת. כל שם בת בת אחת היא ואינו חייב אלא אחת. ה"ג הבא על אשה שנשא בתה ובת בתה ובת בנה חייב עליה משום אשה ובתה ובת בתה ובת בנה שלש חטאות או דילמא כולן שם אחד הן אשה ובתה כולהון משום זמה הכתוב עשאן לכולן אחת דכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא ללמוד

שים בה וכדאמר בפ' הערל הלכה ג' דר' מאיר ור"א בר"ש בחדא שיטתא קיימי וסבירא להו דור אחד עשר בבממזר זכרים אסורין ונקבות מותרות דיליף ג"ש עשירי שבממזר מעשירי דעמוני ומואבי מה להלן איסורן איסור עולם דכתיב בהו עד עולם אף עשירי שבממזר אסור עד עולם ומינה מה להלן זכרים אסורין ונקבות מותרות אף בממזר במה דילפינן מהתם והיינו מדור עשירי ולמעלן זכרים אסורין ונקבות מותרות ורבנן ס"ל דון מינה ואוקי באתרא והיינו ג"ש כאמור בה דלאחר דילפינן ממזר מעמוני ומואבי לענין איסור עולם אוקי באתרה וכאמור בה במקומה מה עד דור עשירי לא חלקת בו בין זכרים לנקבות אף מעשירי ולמעלן לא תחלוק בו. והשתא פריך הכא לר"מ דסבירא ליה בג"ש דון מינה ומינה מנין לדור ג' שלמעלן שהוא בשריפה דהא דור ג' למעלן לא נפקא לן אלא מג"ש דדורות למטן וא"כ נימא ומינה מה בלמטן לא כתוב שריפה אף בדור ג' שלמעלן שלמדנו משם אינו בשריפה וכן קשיא לרבנן דאינון אמרין דג"ש כאמור בה והיינו דון מינה ואוקי באתרא וא"כ אחר שלמדנו דור ג' למעלן מדור ג' ולמטן אוקי באתרא ונימא דלא נילף מהתם אלא לענין איסור אבל לעבור בלא תעשה נימא דאוקי באתרא דלא כתיבא אזהרה בדורות דלמעלן ומנין לדור ג' למעלן שהוא בלא תעשה: בין כרבנן בין כרבי מאיר דור ג' למעלן מנין. אהדורי פירכא היא וכלומר דהשתא קשה לתרווייהו דור ג' דלמעלן מנין למר בשריפה ולמר בלא תעשה. אמר ר' יוסי שאני הכא דהכל ענין אחד הוא וכאן כתבה התורה דורות דלמטן ולהלן דורות דלמעלן ומכיון דכתיב זמה זמה לג"ש כמי שכולהם כאן וכלומר כמאן דכולהו כתיבי בחד קרא דמיא וגילתה לנו התורה דכולן שוין הן וקאי הלא תעשה והעונש על כל הג' דורות בין למעלן בין למטן ולא אמרינן דון מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתרא אלא בדבר אחר המפורש עוד בחבירו אם ללמוד ממנו גם לאותו דבר או לא כמו גבי ממזר דלעיל אבל הכא דכי פרכת מנין לזה אי גמרינן מזה הרי התם לא מפורש בהדיא בהא הוא דאמרי' מכיון דכתיבא ג"ש כמו דנכללין כולן בכתוב אחד הן: א"ר יוסי ברבי בון. אדלעיל קאי וכאן כתוב שלא כסדר וכן בהא דלקמן מסורסת הגי' ודברי ר' יוסי בר' בון כתובה ביבמות אחר אשכח תני חזקיה דלעיל ושם מקומו דיליף חזקיה עונש לבתו מן האונסין מקרא דבת איש כהן ומשום דס"ל לר' ישמעאל דאין עונשין מן הדין כדאמרן ועלה קאמר דגם לאזהרה אין למדין בתו מבת בתו דאין מזהירין מן הדין אלא ילפינן מהאי קרא דכתיב אל תחלל את בתך להזנותה ודרשינן מכאן אזהרה לבתו מאנוסתו: רבי חגיי בעא קומי ר' יוסי. הגי' מהופכה ומסורסת והא לא שייכא עד בתר האי דבעון קומי ר' אבהו הכתובה לקמן וכך היא הגי' ביבמות. וה"כ בהאי בעיא:

בעון

שנויי נסחאות (ע"ב) שני נד"ו שנים.

(סנהדרין עו:; לעיל פ"ו)

מסורת הש"ס
פ' יבמות נז

עין משפט
נר מצוה

תורה אור

בעון קומי רבי אבהו הבא על אשה וילדה בת וחזר ובא עליה חייב עליה משום אשה ובתה ובת (ויק׳ יח) בתה ובת בנה. אמר לון °שארה הנה זמה היא (דברים כג) כולהם משום זימה מה טעמא דרבי יהודה °לא יקח איש את אשת אביו לא יגלה כנף *אביו זו אנוסתו. מה מקיימין רבנין כנף. תמן אמרין ולא ידעין אין שמועה זו כנף זו שהיא זקוקה לאביו ולא כך אינו חייב עליה משום אשת אביו א"ר הילא להתרייה שאם התרו בו משום אשת אב לוקה משום כנף לוקה. מודה רבי יודה במכות מודה ר' יודה בקרבן. מודה רבי יודה בשאר כל האנשים שהיא פטור. מודה ר' יהודה שאם קידשה תפשו בה קידושין. ר' חגיי בעא קומי רבי יוסי מהו שיהא (שם) הוולד ממזר כרבי יודה א"ל °לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה' הפסיק העניין. ויפסיק העניין לעניין אשת אב אשת אב בבלל כל העריו' היתה ויצאת מכללה ללמד על כל העריות לממזר. ותצא אנוסה ותלמד על כל האונסים לאסור אשת אב בכלל כל העריות היית ויצאת מכללה ללמד על כל העריות לממזר. אית לך מימר הכא אנוסה בכלל היית ויצאת מכללה ללמד על כל האונסים. ותצא אשת אב ותלמד על אנוסתה א"ל אם אשת אב היא אינו אנוסה ואם אנוסה היא אינו אשת אב:

הלכה

בעון קומי ר' אבהו הבא על אשה וילדה בת ובא עליה וילדה בת וחזר ובא עליה חייב עליה משום אשה ובתה ובת בתה ולא גרסינן ובת בנה דלא אשכחן בה בה"ג ואגב שיטפא דלעיל היא דתני בת בתה ובת בנה בהדדי. וה"פ בא על אשה וילדה בת ובא על אותה הבת וילדה בת ואח"כ בא על זו הבת שנולדה מבתו דהויא בתו ובת בתו כאחת אם חייב עליה בביאה זו משום אשה ובתה ומשום בת בתה והא דלא נקט משום בתו ובת בתו היינו טעמא דבתו לא כתיבא בהדיא אלא מכללא דבת אשה נפקא כדלעיל ונקט לישנא דקרא: אמר לון שארה הנה זימה היא. כתיבא בהאי קרא: כולהם משום זימה. אחת דהכתוב עשאן לזימה אחת אפילו אם עבר על כולן בביאה אחת אינו חייב אלא אחת: ועלה גרסי' ר' חגיי בעא קומי ר' יוסי למה לית אנן אמרין בתך לא תגלה בת בתך לא תגלה. בתמיה וכלומר מאי טעמא השיב להם ר' אבהו מדהכתוב עשאן לכולן זימה אחת ולמה לא השיב להם דהיינו טעמא דמי כתיב ערות אשה ובתה לא תגלה ובת בתה לא תגלה הא לא כתיב אלא חד לא תגלה וא"כ כללן לבתו ובת בתו בלאו אחד ומשום הכי הוא דאינו חייב אלא אחת. והא דקאמר בתך ובת בתך לאו דוקא דהא בתך לא כתיבא בהדיא אלא בת אשה קאמר דבתך בכללא היא כדלעיל: א"ל ויימר קרייא וכו'. כלומר לא מלינן למיפשט הכי דאי הוה כתיבא לא תגלה בתר בת בתה ערות אשה ובתה ובת בתה לא תגלה שפיר הוה אנן אמרין בתך לא תגלה בת בתך לא תגלה בתמיה וכלומר דאז הוה מלינן למימר דהיינו טעמא דבתה לא תגלה ובת בתה לא תגלה לא כתיבא אלא ללמד שיהיו נכללין בלאו אחד אבל השתא דכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח וגו' זימה היא והוי אמינא הואיל דלא כלל הכתוב לבת בתה עם בתה בלאו אחד חייב שתים ואפי' בביאה אחת הלכך ע"כ צריכין להאי טעמא דעשאן זימה אחת דזימה דסיפיה דקרא אכולהו קאי: שני לאוין וכרת אחד. כל מקום שאתה מוצא בכתוב שיש שני לאוין אע"פ שאין כתוב בו אלא כרת אחת הלאוין חולקין את הכרת ואם עשאן לשניהם בהעלם אחת חייב שתים וכדמפרש ואזיל מאי ניהו מפטם וסך בשמן המשחה וכדאמר לעיל בפ' ארבע מיתות הלכה ה' ומייתי לה הכא דה"כ הבא על בת אשתו ועל בת בנה או בת בתה בהעלם אחת אפי' למ"ד אין גופין מחלקין הואיל ושני לאוין הן מחלקין לחטאות ועלה שייכא בעון קומי ר' אבהו וכו' וכדפרישית ובתר הכי הא דר' חגיי וכו' כדלעיל: בעון קומי ר' אבהו. נתבאר לעיל (ע"כ שייך מעבר לדף): מ"ט דר' יהודה. דהתם דאוסר באנוסת אביו: כנף אביו זו אנוסתו. דהכי משמע כנף שראה אביו ואפי' אנוסתו לא יגלה: תמן. בבבל אמרין לתרץ כנף דקרא אליבא דרבנן ולא ידעין אם שמועה זו אמת היא משום דקשיא לן עלה כדלקמיה: כנף זו שהיא זקוקה לאביו. כך מפרשין בבבל דרבנן סברי דבשומרת יבם שהיא זקוקה לאביו הכתוב מדבר וקשיא לן וכי בלא כך אינו חייב עליה משום אשת אב דהא זקוקה ככנוסה דמיא וכנף אביו למה לי: א"ר הילא. לא קשיא דנפקא מינה להתרייה שאם התרו בו משום אשת אב או משום כנף האב לוקה: מודה ר' יודה במכות. לא אמר אלא דאסור באנוסת אביו אבל מודה דאינו לוקה ואם שוגג אינו מביא קרבן ודרשה דאמר מכנף אביו לאסמכתא בעלמא קאמר: מודה ר' יודה בשאר כל האנסים. כלומר בשאר כל האונסים בעריות כגון אנוסת אחיו וכיוצא בהן: שהוא פטור. כלומר מותר דלא אסר אלא באנוסת אביו דסמיך אדרשה דלעיל: שאם קידשה. לאנוסת אביו תפסו בה קידושין וצריכה גט כדאמרן דלא קאי עליה אלא באיסורא בעלמא: ר' חגיי. לא שמיע ליה הא והלכך קא מיבעיא ליה מהו שיהא הולד ממזר מאנוסת אביו לר' יהודה. א"כ דקמיבעיא ליה מ"ט דלא אמרינן הכי אליבא דר' יודא: הפסיק הענין. דלא יבא פצוע דכא כתיב בין לא יגלה כנף אביו ובין לא יבא ממזר לומר לך דמאנוסת אביו אין הולד ממזר: הפסיק ענין לאשת האב. אי הכי נימא נמי דגם באשת אב דכתיבא בהאי קרא הפסיק הענין ואין הולד ממזר מאשת אב ומשני הא לא מצית אמרת דאשת אב מפורשת בפ' עריות ובכלל כל העריות היתה ויצאת ללמד ממנה על כל העריות של חייבי כריתות דהולד ממזר: ותצא אנוסה. ונימא נמי דלא יגלה כנף אביו דדריש ר' יודה לאנוסת אביו יצאת ללמד על כל האונסים של עריות לאיסור ויהא אסור ליקח אנוסת אחיו וכיוצא בו ומשני דלא דמי דבשלמא באשת אב אמרינן הכי דבכלל כל העריות היתה ולמה יצאת אלא ללמד על הכלל כולו אבל אית לך מימר הכא אנוסה בכלל היתה וכו' בתמיה דהיכי מצינו אזהרה שלא ליקח אונסין דעריות: ותצא אשת אב ותלמד על אנוסתה. ונימא אשת אב גופה מלמד על כל הכתוב בה על עריות דאיסות לממזר ועל של אונסין לאיסור: א"ל. לא מצית אמרת הכי דאין ענין זו לזו דאם אשת אב היא לא מיקרי אנוסת אב ואם אנוסתו היא לאו אשת אב היא ואין מלמדין זו על זו:

הלכה

ללמד שכולן זמה אחת הן ואינו חייב אלא אחת אם בא על כולן בביאה אחת כאיבעיא דידהו. למה לא נאמר שיהא חייב לפחות שתים דהא בת בתה ובת בנה שם אחד היא דבלאו אחד נאמרו אבל בתה ובת בתה שני לאוין הן דכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח וה"נ בתך לא תגלה בת בתך לא תקח. ה"נ אלו הוה כתיב ערות אשה ובת בתה לא תקח הוינן אומרים דמלוקין בלאוין. אבל השתא דרישא דקרא גם אבת בתה דסיפא קאי כמאן דאינן חלוקין בלאוין דלא הדרי קרא אלא אשה. ל"א אפשר לקיים הגירסא שלפנינו וה"פ אילו הוה כתיב בתרוויהו לא תגלה היינו אומרים שחלוקין בלאוין אבל השתא דכתיב לא תגלה ולא תקח אילטריך תרוויהו ללמד דאינו חייב דרך אונסין אלא בעינן שתהא הראשונה זקוקה לו כדאמרי' לעיל בסוגיין והראשון נראה. לאוין חולקין כריתות. אף אם לא נאמר בשניהן אלא כרת אחד כיון שנאמר לאו על כל אחד בפ"ע אם עשאן לשני דברים אלו בהעלם אחד חייב שני חטאות. מה טעמא כלומר מנ"ל וכתיב איש אשר ירקח כמהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת הרי כרת אחד לשניהן ותנן ריש כריתות שלשים ושש כריתות וקחשיב נמי מפטם וסך שמן המשחה לשנים וא"ר יוחנן מניגא למה לי לומר שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ש"מ דלאוין מחלקין ובבבלי כריתות דף ג' דייק ליה בענין אחר. ופריך וכר"י דאמר מזהירין מן הדין אבל אין עונשין מן הדין בתו מאנוסתו מנ"ל שהיא בשריפה דליכא למילף עונש שרפה מק"ו דבת בתו. ומשני ואתיא הא דר"י כהא דתני חזקי' ובת כהן כי תחל לזנות. ה"ל למכתב ומה ת"ל ובת איש כהן. ה"נ להביא הבא על בתו מן האונסין שתהא בשריפה. וה"פ ובת איש מאנוסתו שאינה בת אשתו כי תחל לזנות את אביה כלומר שזנתה עם אביה באש תשרף אפי' לאזהרה כלומר ולא תקשי לך. עונש שמענו אזהרה מנין דאפי' לאזהרה מלינן למילף לבתו מאנוסתו. אל תחלל את בתך להזנותה כלומר אתה בעצמך אל תחלל את בתך בזנות. ומ"ט דר"י דמתנית' דאוסר באנוסת אביו. מה מקיימין וכו' ורבנן האי כנף אביו מאי עבדי לי'. ומשני תמן בבבלי אמרו הירון לקושיא זאת ולא ידעו מי אמרו. כנף הסמוכה לאביו ואיזהו זו אשת אב. ופריך בלא כך אפי'

מראה הפנים

בעון קומי ר' אבהו הבא על אשה וכו'. מבואר בפנים וכן ביבמות דצ"ז ספר ודאי מוטעה הוא דלא אשכחן שלשתן כאחת בענין דאמר הכא אלא בענין חמותו ואם חמיו הוא דאשכחן וע"י נשואין שהיה נשוי לבת אשה אחת ולבת בתה ולבת בנה ואם בא על הזקנה מבאתת לה לג' אסורין כאחת וכדלעיל. והכא לא מבאתת לה אלא או בת בתה ובת בנה כאחת כגון הבא על אשה וילדה בת ובא בנה עליה וילדה בת וחזר הוא ובא עליה או אשה ובתה ובת בתה כאחת וכמבואר בפנים. ודע דבת בתו ובת בנה מבאתת לה אפי' ע"י נישואין כדכתבו התוס' בכריתות דף י"ד ע"ב ד"ה הבא על בת בתו כגון שנישאת בתו לבן אחתו וילדה לו בת דהויא בת בתו ובת בנה כאחת

שנויי נוסחאות (כ"ה) לא יגלה במקרא „ולא יגלה". (ס"ב) שהיא בד"ו שהוא. (ס"ד) דכא במקרא „דכה". (סכ"ג) אינו בד"ו אינה (סוף אמבוגס) אינו בד"ו אינה.

גליון אפרים

ותצא אשת אב ותלמד על אנוסתו וכו' צריך לעיין ביבמות:

עין משפט
נר מצוה

ה
א מיי' פ"א מהלכות רוצח הל' א ופט"ו מהל' סנהדרין הל' יב סמ"ג עשין יב

ו
ב מיי' פ"ט מהל' סנהדרין שם ופ"ד מהל' ע"ז הל' א

ז
ג מיי' פ"ג מהל' רוצח הל' א והל' ט

ח
ד ה מיי' שם הלכה י

ט
ו מיי' שם פ"ו הלכה ד

י
ז מיי' פ"י מנזקי ממון הלכה ח

יא
ח מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ג ה

אפי' לא נאמר ולא יגלה כנף אביו מי לא הו' חייב עליה משום אשת אב וקרא למה לי להתראה שאם התרו העדים למי שבא על אשת אביו משום כנף אביו הוי התראה וחייב עליה. מודה ר"י במכות. הבא על אנוסת או מפותת אביו שאינו לוקה מודה ר"י בקרבן אם בא עליה בשוגג שאינו מביא קרבן. ה"ג מודה ר"י בשאר כל העריות שהוא מותר. וה"פ אם אנס אשה מותרת להנשא לאחיו שאם קידשה לאנוסת אביו שתופסין בה קידושין שאינם אלא חייבי לאוין וצריכה הימנו גט. מהו שיהא הולד ממזר כר"י אם בא על אנוסת אביו והוליד ממנה מי הוה הולד ממזר דהא סמוך ללא יגלה כתיב לא יבא ממזר או לא. לא יבא פצוע דבא הפסיק הענין בין לא יגלה כנף אביו ובין לא יבא ממזר להודיעך דמכנף אביו דהיינו אנוסת אביו לא הוי ממזר ופריך הפסוק הענין לאשת אב. כימא נמי דהפסוק קרא לא יבא פצוע דכא אף לענין אשת אב דכתיב לפני לא יגלה כנף אביו ולעיל ס"פ החולץ אריב"ח כל התנאים השנויי' שם במשנתינו ופליגי איזהו ממזר כולהו למדו מקרא לא יקח איש את אשת אביו וסמיך לי' לא יבא ממזר. בכלל כל העריות היתה דכתיב ונכרתו הנפשות העושות ויצאה אשת אב מן הכלל דכתיב לא יקח איש את אשת אביו וסמיך לי' ולא יבא ממזר. ופריך ותצא אשת אב וכו' כי היכי דקאמרת דיצאת אשת אב ללמד על כל העריות לממזר. ה"נ נימא שיצאת אנוסה דהיינו לא יגלה ללמד על כל אנוסין שבעריות לאיסורא ולעיל אמרינן מודה ר"י בשאר כל העריות. א"ל בשלמא אשת אב היתה בכלל כל העריות דכתיב ונכרתו הנפשות העושות שבו נכללו כל העריות כולן ושפיר דנין אותו כדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל אבל אונסין מעולם לא נכללו במקום אחד דלהוי אנוסת אביו יוצא מן הכלל. ופריך ותצא אשת אב ותלמיד על אנוסת אביו הא מיהא אשת אב ממש הוי בכלל ואנוסת אביו נמי אשת אביו היא אלא שאין חייבין עליה מיתה כנשואה מ"מ ה"ל דבר שהי' בכלל. א"ל אם היא אשת אב אינה אנוסה כלומר אין אנוסה בכלל אשת אב דאנוסתו מיקרי ולא אשתו ושני שמות הן ואין לדון אנוסה כדבר שהי' בכלל שלא נכללה מעולם כן פי' הק"ע ז"ל במס' יבמות הסוגיא הזאת:
ריב"ת

הלכה ב מתני'

*ואילו הן הנהרגין [א] הרוצח ואנשי [ב] עיר הנדחת [ג] רוצח שהכה את רעהו בין באבן בין בברזל *וכבש עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת חייב דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול הוא לעלות משם ומת פטור [ד] *שישה בו את הכלב שישה בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש ר' יהודה מחייב [ה] וחכמים פוטרין:

גמ' כתיב °ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימת מות יומת המכה רוצח הוא מות יומת הרוצח. °או בכלי עץ יד אשר יומת בה הכהו וימת רוצח הוא מות יומת הרוצח. כשהוא בא אצל הברזל אינו אומר לא שימות בו ולא שלא ימות בו אלא אפילו צינורת קטנה דהיא יכלה [ו] מקים גו *ווישטא ומיקטליניה. והוא שיהא באבן כדי להמיתו בעץ כדי להמיתו. כיוונו כנגד הסוס כיוונו כנגד החץ כיוונו כנגד הרומח. העמידו בצינה השקה אותו מים רעים. העביר *את התקרה מעליו וירדו עליו גשמים והרגוהו. פתק אמת המים עליו ובאו עליו המים ושטפוהו. מה טעמא דרבי *יודה מפני הארס הנתון בין הנקבים מה טעמון דרבנין לעולם אין הארס נתון בין הנקבים עד שיחזיר [ז] ויקיא:

הלכה ג מתני'

*והמכה את [ח] חבירו בין באבן בין באגרוף ואמדוהו למיתה היקל ממה שהי' ולאחר מכאן הכביד ומת חייב רבי נחמיה פוטר שרגלים לדבר:

גמ' *ביני מתניתא רבי נחמיה פוטר וחכמים מחייבין שרגלים לדבר. רבנין אמרין שני אמודין רבים על אומד אחד ר' נחמיה אומר *אומד האמצעי רבה על שניהן. מה טעמא *דרבי נחמיה °אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה וכי עלתה על דעתך שיהא זה מהלך בשוק והלה נהרג על ידיו אלא אפילו מת באמידה הראשונה פטור. מה

הלכה ב מתני'

ואלו הן הנהרגין רוצח ואנשי עיר הנדחת. ברוצח ילפינן מדכתיב נקם ינקם וכתיב חרב נוקמת וגו' כדאמר בפ' ארבע מיתות ובעיר הנדחת בהדיא כתיב בהו לפי חרב: וכבש עליו. אחז ראשו של חבירו ותקפו בתוך המים וריבתא רבותא קמ"ל אע"ג דלאו איהו דחפו אלא מעלמו נפל לתוך המים ובא זה וכבשו שאין יכול לעלות משם ומת חייב וסיפא רבותא קמ"ל דאע"ג דאיהו דחפו כיון דיכול לעלות משם ומת פטור: שישה בו. גירה: פטור. דגרמא בעלמא הוא: השיך בו את הנחש. שאחז הנחש בידו והוליכו והגיע שיני הנחש לגוף חבירו ר' יהודה מחייב דקסבר ארס נחש בין שיניו הוא עומד ומכיון שהגיע שיני הנחש בגופו של חבירו הוי כאילו הוא הרגו וחייב: וחכמים פוטרין. דקסברי ארס נחש מעלמו הוא מקיא הלכך לאו איהו קטליה אלא גרמא בעלמא הוא ואע"פ שיודע שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מיית ופטור והלכה כחכמים:

גמ' כתיב ואם באבן יד וגו'. בכולהו כתיב אשר ימות בה דבעינן שיעורא שיהא בו כדי להמית וכשהוא בא אצל הברזל ואם בכלי ברזל הכהו לא נאמר בו אשר ימות בו: לא שימות בו ולא שלא ימות בו. כלומר אינו אומר בו אם צריכין לידע אם יש בו כשיעור שימות בו או שלא ימות בו אלא ללמדך דבברזל לא בעינן שיעורא דאפי' בצינורא קטנה יכול לתחבו בוושט שלו ולהמיתו: והוא שיהא באבן. הא דקתני באבן דוקא אם יש בו שיעור כדי להמית וכן בעץ אם כדי להמיתו הוא דבאלו כתיב אשר ימות בו: כיוונו כנגד הסוס. שהיה רץ בשוק וכיוונו לזה כנגדו שלא היה יכול לזוז ממקומו והמיתו הסוס או כנגד החץ וכו' או העמידו בצינה ואינו יכול לזוז משם כגון שכפתו וכן בכל אלו דחשיב אם מכחו הוא בא חייב: ובאו עליו המים ושטפוהו. מיד בכח ראשון של זה ששפכו: מה טעמא דר' יהודה. בהשיך בו את הנחש: בין הנקבים. בין נקבי שיניו והוי כגירי דיליה: עד שיחזיר ויקיא. מגופו ולא הוי מכחו ומגירי דיליה:

הלכה ג מתני'

ואמדוהו למיתה. בהא פליגי אבל אם אמדוהו בתחלה לחיים אפי' לרבנן פטור: היקל ממה שהיה. וחזרוהו לאמדו לחיים: שרגלים לדבר. שלא מת מחמת מכה זו ואין הלכה כר' נחמיה:

גמ' ביני מתניתא ר' נחמיה פוטר וחכמים מחייבין שרגלים לדבר. כלומר דמפרש דלא תימא שרגלים לדבר אדברי ר' נחמיה קאי אלא אדברי חכמים דמחייבין קאי לפי שרגלים לדבר שמחמת המכה מת שהרי אמדוהו למיתה בתחלה וגרסי' להאי סוגיא כולה בסוף מסכת נזיר: רבנן אמרי. ומפרש לטעם פלוגתייהו דרבנן סברי שני אמודין רבים על אומד א' שהרי בתחלה אמדוהו למיתה וכן עכשיו אנו רואין שהכביד ומת מחמת המכה הרי אלו שני אומדין ושוב אין משגיחין על אומד האמצעי שהקל ממה שהיה: אומד האמצעי. אומד שאימדו כשהקל ממה שהי' הוא עיקר ורבה על שניהן דמכיון שהקל אין תולין לאחר מכאן שמת מחמת המכה: מה טעמא דר' נחמיה. מהיכן למד לומר כן: וכי עלתה על דעתך וכו'. ונקה המכה למה לי: אלא אפי' מת באמידה ראשונה פטור. וקרא ה"ק אם יקום והתהלך בחוץ לאחר שאמדוהו למיתה הקל והתהלך בחוץ ונקה המכה לעולם ואפי' הכביד אח"כ ומת כמו שאמדוהו אומד ראשון למיתה מחמת מכה זו אפ"ה פטור:
מה

תורה אור: במדבר לה — שם — שמות כא

מסורת הש"ס: סנהדרין כ ע"ב — ב"ק כו ע"א — שם כ: ע"ב — סנהדרין עו ע"ב — פ' סנהדרין עו — שם עח — נזיר כה כתובות לג ע"ב — (נזיר פ"ט) — סנהדרין עח — שם

מראה הפנים

כאחת וכן בת בנה ובת בתה כדכתבו שם. ובענין דתילו התם הא דלא קחשיב במתני' משום דלא איירי אלא כאיסור מוכיח וע"ש. ולמאי דמבואר הכא אינו צריך לזה דהא בהדיא קאמר דזימה אחת היא. וכמו דאמרינן לענין חמותו ואם חמיו דאינו חייב אלא אחת כדאמר התם בדף ע"ו אליבא דרבנן וכן הכא לעיל דכן נמי לענין בת בתה ובת בנה דבג"ש גמרינן מהתם כדלעיל וכדפשיט להו ר' אבהו:

והוא שיהא באבן כדי להמיתו. בבבלי בענין פלוגתא דרבי יהודה בן בתירא ורבנן בדף ע"ח ע"א גבי הכהו עשרה בני אדם כאחת דלרבנן לעולם פטורין אפי' בזה אחר זה דדרשי כל נפש עד דאיכא כל נפש ומשמע מהתם לקמן גבי תנא תנא קמיה דרב ששת דאפי' לרבנן דוקא כשהכהו הראשון מכה שיש בו כדי להמית אבל בשלא היה מכת הראשון כדי להמית ובא אחר והמיתו האחרון חייב דקאמר התם בפשיטות אין בו כדי להמית פשיטא וכן כתבו התוספות בפ"ק דב"ק דף י' ע"ב ד"ה כולן פטורין וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' רוצח הל' ו' והל' ז' דאם מכת הראשון לא היה בו כדי להמית הרי האחרון הרג כל הנפש וכבר הוזכר מזה בפ"ד דב"ק הל' ו' ד"ה אית תניי תני נפש ניזק ע"ש:

העביר את התקרה מעליו וכו'. דמיא להא דאמר רבא התם דף ע"ז ע"א פרע עליו את המעזיבה פטור דהתם מת בצינה הוא והוי כסוף הצינה לבא וכפתו ומת ברעב דלאחר זמן הוא בא אבל הכא מיירי דמיד ירדו עליו גשמים והרגוהו וכהיא דפתק עליו אמת המים ומכחו הראשון שטפוהו:

ביני מתניתא ר"נ פוטר וכו'. כבר כתבתי בנזיר דדעת הרמב"ם ז"ל לפרש כפירושא דהאי ש"ם שרגלים לדבר אדברי חכמים קאי וג"מ שאין אומדין אותו אומד שני כשהקל וכמ"ש כפ"ד מהל' רוצח הל' ה' אמדוהו למיתה הקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ומת ה"ז נהרג ואין אומדין אותו אומד שני וכשהקל ברגלים לדבר וכלומר שאם הקל ממש שהיה אבל לא הקל לגמרי וכמ"ש שם לעיל שצריך שיהא נתרפא רפואה שלימה דאז אומדין אומד שני לממון וע"ש מ"ש במה דנראה מסוגיא דהאי תלמודא:
חזקיה

שנויי נוסחאות (פ"י) ויומת מות יומת המכה רוצח הוא מות יומת הרוצח במקרא „וימת רוצח הוא מות יומת הרוצח". (פי"א) יומת בה במקרא „ימות בו". (פי"ד) צינורת בד"ו צינורה. (פט"ו) ווישטא בד"ו וושטא. (פכ"ג) והמכה בד"ו המכה. (פל"א) אומד בד"ו עומד וכן בכל הסוגיא בד"ו כל לשון אומד אמדוהו וכדומה בטולם בא עי"ן סתם א'. (שורה האחרונה) בעמידה הראשונה בד"ו בעמידה ראשונה.

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

תורה אור

שמות כא מה טעמון דרבנן °ולא ימות ונפל למשכב וכי אין אנו יודעין שאם לא ימות ונפל למשכב אלא בשלא אמדוהו למיתה אם בשלא אמדוהו למיתה בדא
שם כתיב °ואם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה הא אם לא קם חייב אלא בשאמדוהו
שם למיתה אי בשאמדוהו למיתה בדא כתיב °רק שבתו יתן ורפא ירפא. ר' הילא בשם רבי שמעון בן לקיש חידוש מקרא הוא שיתן ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה אומר של טעות היתה. מה מפקה מביניהון היקל ממה שהיה ואחר כך הכביד ומת חייב ר' נחמיה פוטר שרגלים לדבר מאן דאמר חידוש מקרא הוא שיתן נתן. לא נתן מהו שיתן מאן דאמר אומד של טעות היה לא נתן אין אומרים לו שיתן. נתן מהו שיטול מתניתא מסייעה לדין ומתני' מסייעה לדין. מתניתא מסייעה לרבי יוסי בר חנינה אמדוהו לחיים ומת מאימתי מונין לו משיכביד הדא אמרה אומד של טעות היתה ואין תימר חידוש מקרא הוא שיתן יתן משעה הראשונה. מתניתא מסייעא לר' שמעון בן לקיש אמדוהו למיתה וחיה מאימתי מונין לו משיכביד א"ר יוסי לית כאן משיכביד אלא משעה הראשונ' הדא אמרה חידוש מקרא הוא שיתן ואין תימר אומד של טעות היית נותן עד שעת שימות. הכהו על ידו וצבת אמר אסייא אין מקטעא ידיה חיי הוא מהו שיתן דמי היד. נישמעינה מן
שם הדא °כי ינצו אנשים וכי יריבון אנשים היא מריבה היא מצות מה תלמוד לומר כי ינצו כי יריבון כי ינצו. אלא ליתן המתכוין על שאינו מתכוין ואת שאינו מתכוין על המתכוין. ניחא את המתכוין על שאינו מתכוין. ואת שאינו מתכוין על המתכוין אם שאינו מתכוין הוא מתחייב לא כל שכן על המתכוין.
אלא

מה טעמון דרבנן. שכיר קאמר ר' נחמיה: וכי אין אנו יודעין שאם לא ימות ונפל למשכב. ותרתי למה לי ליכתוב ונפל למשכב או ולא ימות לחוד: אלא בשלא אמדוהו למיתה. כלומר דהשתא משתמע דקרא ה"ק ולא ימות שלא אמדוהו למיתה אלא אמדוהו שלא ימות ואם כך אתה אומר בשלא אמדוהו למיתה קשיא בדא כתיב ואם יקום וגו' דמשמע הא אם לא קם חייב ואמאי הא לא אמדוהו בתחלה למיתה והרי יצא זה זכאי מפי ב"ד ושוב אין מחייבין אותו: אלא בשאמדוהו למיתה. אלא ודאי בשאמדוהו למיתה בתחילה וקשיא לא ימות דקרא הא כיצד אלא ע"כ תרווייהו משתמעי בהאי קרא וצריכי חד לאמדוהו למיתה וחד ללא אמדוהו למיתה והכי דרשינן אם יקום וגו' לאחר שאמדוהו למיתה קם והתהלך בחוץ ולא מת ונקה המכה רק שבתו יתן אבל אם הכביד אח"כ ומת חייב. וחד ללא אמדוהו למיתה והכי משמע ולא ימות כלומר שאמדוהו שלא ימות אפי' מת לאחר מיכן רק שבתו יתן מפני שכבר יצא מפי ב"ד זכאי: אם בשאמדוהו למית'. ופריך והיכי מליה מוקמי להאי קרא דואם יקום דבשאמדוהו למיתה בתחילה מיירי א"כ קשיא בדא כתיב רק שבתו יתן ורפא ירפא ובלא מת קאמר ואמאי הא. אפי' בממון לא יתחייב שהרי לא אמדוהו לממון כלל: חידוש מקרא הוא שיתן. חידוש הוא שחידשה התורה כאן וגזירת הכתוב הוא אע"פ שלא אמדוהו לממון יתן: אומד של טעות היתה. היינו טעמא דנותן ממון דאגלאי מילתא למפרע שאומד שאמדוהו למיתה בטעות היה שהרי חיה והוי כאלו בתחלה אמדוהו לממון: מה מפקה מביניהון. מבין הני טעמי: היקל ממה שהיה ואח"כ הכביד ומת. כצ"ל ומה שכתוב כאן יותר ט"ס הוא ואגב שטפא דמתני' היא וכן ל"ג לה בנזיר. וכלומר דהא איכא ביניהו דלמר חדא גיסא פשיטא לן ואידך מספקא לן ולמר איפכא הויא כדמפרש ואזיל: מאן דאמר חידוש מקרא הוא שיתן. א"כ בהא פשיטא לן אם נתן קודם שהכביד הרי כבר נתן דגזירת הכתוב הוא דמשהקל יתן אף על פי שלא אמדוהו לממון: לא נתן מהו שיתן. כלומר מיהו הא קמיבעיא לן להאי מאן דאמר דסבירא ליה מגזירת הכתוב שיתן היינו קודם שהכביד אבל עכשיו שהכביד ומת אגלאי מילתא דאומד הראשון למיתה אומד הוי והרי חייב מיתה ופטור מממון הוא או דילמא דאמרינן דכיון דגזירת הכתוב שיתן ממון בשהקל כבר נתחייב בממון הוא ואף על פי שלאחר מיכן הכביד ומת יתן הממון להיורשין: מאן דאמר. ולמ"ד דטעמא משום אומד של טעות היה איפכא הויא שאם לא נתן עד שהכביד ומת בהא פשיטא לן שאין אומרין לו שיתן דהא השתא אגלאי מילתא דאומד הראשון שלא בטעות הוי: נתן מהו שיטול. כי קא מיבעיא לן להאי מאן דאמר אם כבר נתן קודם שהכביד אם יחזור ויטול מן היורשין שהרי זה לא נתחייב בממון מגזרת הכתוב אלא משום דבשעה שהקל הוי מיחשב אומד הראשון אומד של טעות וכיון דאגלאי השתא דאומד גמור הוה א"כ אפי' כבר נתן יחזור ויטול שהרי אי אפשר לחייבו מיתה וממון או דילמא הואיל ונתן נתן ומספק אין יכול להוציא מידו: מתניתא מסייע לדין ומתניתא מסייעא לדין. תניא כוותיה דר"י בר חנינא ותניא כוותיה דר"ל. והגי' בכאן נשתבשה וה"ג כמו שהיא בנזיר. מתניתא. מסייעא לר' יוסי בר חנינא אמדוהו למיתה וחיה מאימתי נותנין לו משעה שיקל. כלומר שהקל וחיה ואח"כ הכביד ומת מאימתי אמרינן דנותנין לו משעה שיקל דפשיטא ליה להאי תנא דדוקא משעה שהקל הוא דנותנין לו אבל אם לא נתן עד שעה שהכביד שוב לא יתן וש"מ דלאו מגזירת הכתוב הוא אלא מטעמא דאומד טעות הוא וכר"י בן חנינה דאם לא נתן אין אומרין לו שיתן. מתניתא מסייעא לרשב"ל אמדוהו לחיים ומת מאימתי נותן לו משעה שיכביד כלומר אפי' לא נתן לו מקודם נותן משעה שיכביד וש"מ דלאו טעמא משום אומד טעות הוא דא"כ איפכא מיבעי ליה דאחר שהכביד לא יתן דהא אגלאי מילתא שאומד הראשון בטעות הוי וחייב מיתה הוא ואינו נותן ממון אלא לאו ש"מ דגזירת הכתוב הוא ולעולם הוא נותן ואפי' הכביד: א"ר יוסי לית כאן משעה שיכביד אלא משעה שיקל. כלומר דר' יוסי מדחי לה להאי סייעתא אליבא דר"ל דהשי מיכן משעה שיכביד וע"כ האי ברייתא משבשתא היא דהא לכ"ע בשלא נתן קודם שהכביד אין אומרים לו בפשיט' שיתן ואפי' לר"ל הא אמרינן דמספקא לן מהו שיתן אחר שהכביד והיכי נקט לה בברייתא בפשיטות דנותן משהכביד ועוד שהרי אומד הראשון לחיים היה ונתחייב ממון ולא שייך הכא לומר מאימתי נותנין לו משעה שיכביד אלא תני משעה שיקל דאז הוא נותן ולא תסייע מהאי ברייתא לר"ל מידי. ע"כ הגיר' בנזיר והיא נכונה ומה שכתוב כאן טעות אגב שטפא הוא: הכהו על ידו וצבת. ומחמת מכה זו מסוכן הוא ואמדוהו למיתה ואמר הרופא שתקנתו הוא שאם יקטעו לו היד יחיה: מהו שיתן לו דמי היד. מי אמרינן הואיל וזה לא נתכוון לקטוע לידו פטור הוא מלשלם לו דמי היד שדבר זה נולד הוא אח"כ ולתקנתו הוא שיחיה ואינו נותן לו אלא החמשה דברים שנתחייב כדין חובל בחבירו דממיתה פטור הוא שהרי זה חיה או דילמא מכיון שמחמת מכתו בא לו לזה שנקטע ידו משלם לו גם דמי היד: נישמעינה מן הדא ברייתא. דדריש כפל המקראות שבפרשה וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה וגו'. וכתיב לעיל וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו וגו': היא מריבה היא מצות. ומה השמיענו הכתוב בפרשה דכי ינצו מה שלא שמענו מפרשה דכי יריבון ומה תלמוד לומר שניהם כי ינצו כי יריבון: כי יריבון כי ינצו. כלומר מה השמיענו מכי יריבון דלעיל דהיכא שמתחייב מיתה הוא אינו משלם ממון והיינו נמי בפרשה דכי ינצו והא תו למה לי: אלא ליתן המתכוין וכו'. כלומר דבפרשה דכי יריבון במתכוין מישתעי שנתכוין לזה שהכהו והשמיענו הכתוב בפרשה דכי ינצון ליתן דין דהמתכוין לשאינו מתכוין דהכא בהאי פרשה מיירי נתכוין לזה והרג לזה שלא במתכוין וקמ"ל דשוין הן ואפילו נתכוין לזה והרג לזה חייב דכתיב ולא יהיה אסון ענוש יענש הא אם יהיה אסון חייב מיתה ואף על פי שלא נתכוין להאשה: ניחא. סיומא דמילתא היא וכלומר ולאי להאי דרשא אתא קשיא דהניחא דאיצטריך לאשמועינן פ' דכי ינצו ליתן דין דהמתכוין על שאינו מתכוין אלא ואת שאינו מתכוין על המתכוין קשיא מאי האי דקאמר אם בשאינו מתכוין לזה הוא חייב מיתה לכ"ש במתכוין וא"כ קרא דכי יריבון דמתכוין הוא למה לי:
אלא

שנויי נוסחאות (פ"מ) אומר בד"ו עומד. (שכ"ד) שעת בד"ו שעה. (שכ"ו) כי ינצו במקרא "וכי ינצו".

גליון אפרים

מה נפקא מביניהון היקל ממה שהיה ואחר כך הכביד ומת חייב מ"ד חידוש מקרא הוא שיתן כו' מתניתא מסייעה לדין ומתניתא מסייעה לדין מתניתא מסייעה לרבי יוסי בר חנינא אמדוהו לחיים ומת עד מאימתי מונין לו עד שיכביד הדא אמרה עומד של טעות היתה ואין תימר חידוש מקרא הוא שיתן הייתי נותן עד שעה שימות. מתניתא מסייעא לר"ל אמדוהו למיתה וחיה מאימתי נותנין לו משעה שיקל הדא אמרה חידוש מקרא הוא שיתן ואין תאמר עומד של טעות היתה יתן משעה הראשונה אמר ר' יוסי לית כאן משעה שיקל משעה הראשונה כצ"ל וכן הגיה בעו"ש: מה תלמוד לומר כי יריבון כי ינצו אלא ליתן המתכוין כו'. בבא קמא פרק ד' הלכה ה' ע"ש:

עין משפט
נר מצוה

יב
א מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה כ

יג
ב מיי' שם סמ"ג לאוין קסא

יד
ג מיי' שם פ"ח פ' בכ"מ

טו
ד מיי' פ"ד מהל' רוצח הל' ז ופי"ד מהל' סנהדרין ה"ז סמ"ג לאוין קסג

טז
ה מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה ו

אלא כיני הכהו על ידו וצבת אמר אסייא אין מקטעה ידיה חיי הוא מהו שיתן דמי היד כמה דאת מר תמן חידוש מקרא הוא שיתן דמי היד וכה חידוש מקרא הוא שיתן דמי היד. רבי יצחק שאל אמדוהו לחיים ומת ודרך החיים למות. מכיון דכתיב רק שבתו יתן ורפא ירפא חייב ליתן לו שבת וריפוי. רבי יצחק שאל אמדוה למיתה וחיה ואין דרך המתים להחיות. מכיון דכתיב רק שבתו יתן ורפא ירפא חייב ליתן לו שבת וריפוי:

הלכה ד מתני' נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעכו"ם

והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור [א] נתכוין להכותו במתניו ולא היה בו כדי להמית במתניו והלכה לו על לבו והיה בה כדי להמית על לבו ומת פטור נתכוין להכותו על לבו והיה בה כדי להמית על לבו והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו ומת פטור נתכוין להכות את הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן ומת פטור נתכוין להכות את הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן והלכה לה על הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול ומת פטור [ב] אבל נתכוון להכותו על מתניו והיה בה כדי להמית על מתניו והלכה לה על לבו ומת חייב. נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב ר' שמעון אומר *אפילו [ג] נתכווין להרוג את זה והרג את זה פטור: **גמ'** חזקיה שאל זרק את האבן והיה בה כדי להמית המית את זה ושיבר את כליו של זה בזה חידש הכתוב ובזה לא חידש. חזקיה שאיל זרק את האבן ולא היה בה כדי להמית המית את זה ושיבר את כליו של זה בזה חידש הכתוב ובזה לא חידש. אמר ר"ש אילון דביה רבי תניין אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור. ואתייא דבי רבי כרבי נתן דתני בשם רבי נתן היה עומד בצד סיעה של בני אדם אמר לא' מכם אני מתכוין להרוג אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור:

הלכה ה מתני' רוצח [ד] שנתערב באחרים כולן פטורין רבי יהודה

אומר כונסין אותן לכופה וכל חייבי [ה] מיתות שנתערבו זה בזה ידונו בקלה הנסקלין בנשרפין ר"ש אומר יידונו בסקילה שהשריפה חמורה וחכמים אומרים יידונו בשריפה שהסקילה חמורה אמר להן ר"ש *אילו לא היתה שריפה חמורה לא ניתנה לבת כהן שזינת אמרו לו *אילו לא היתה סקילה חמורה לא ניתנה למגדף ולעובדי עכו"ם הנהרגים בנחנקין רבי שמעון אומר בסייף וחכמים

אלא כיני הככו וכו'. אלא כן בא הכתוב להשמיענו לכה"ג דמשלם לו דמי היד אפי' בשאינו מתכוין והיינו שאינו מתכוין על המתכוין ליתן דין האמור בפרשת שאינו מתכוין על פרשת דכי יריבון דמיירי במתכוין וקמ"ל דלפעמים משלם הוא אף לדבר שלא היה מתכוין: כמה דאת אמר תמן חידוש מקרא הוא שיתן דמי היד. כלומר דמי ולדות דבהכי מישתעי התם ובנזיר הגהתי בפנים דמי ולדות וכמן הוא ושם כתוב בס' דפוס דמי העבד וט"ס הוא והפסר דמי העובר גרסי' והיינו הך: וכא חידוש מקרא הוא שיתן דמי היד. והכא נמי ילפינן מהתם לענין זה דמשלם דמי היד אף בשאינו מתכוין: רבי יצחק שאל. בסיפרי הדפוס כתוב להא אחר הלכה ד' וטעות הוא דהכא שייכא והני ברייתות דמייתי לעיל מדייק: אמדוהו לחיים ומת. דקתני דמשלם ממון והלא מת הוא עכ"פ ומה בכך שאמדוהו לחיים בתחלה והא דרך החיים למות וכלומר דהשתא חזינן דבתחלה עומד למיתה היה ואי אמרת דאומד טעות היה ומתחייב זה מיתה וא"כ אמאי משלם ממון הוא: ומשני מכיון דכתיב וכו'. כלומר מכיון שנתחייב בשעת האומד הראשון שהיה לחיים ונתחייב בממון צריך ליתן: ר' יצחק שאל. הדר פריך על ברייתא אחריתא דתנינן לעיל אמדוהו למיתה וחיה דמשלם ממון ואמאי והלא אין דרך המתים לחיות וכלומר דנימא דודאי אומד הראשון אומד גמור הוי וכיון שאמדוהו למיתה פטור זה מממון דאין אדם מת ומשלם ואע"פ שחיה אח"כ נימא דנזדמן לו דרך נס ועכ"פ כבר נפטר ליה מממון ומשני כדלעיל דהא מיהת השתא חיה וחייב ליתן לו כמה שכתוב בתורה:

הלכה ד מתני'. נתכוין להרוג

את הבהמה. היה עומד אדם אצל הבהמה ונתכוון להרוג בהמה והרג את האדם פטור משום דכי אתרו ביה התראת ספק הוא אע"פ שקבל עליו התראה שאם אהרגנו אחייב פטור שמא לא יהרגנו: לנפלים. אנפלים לא מיחייב דכמו דקטיל דמי: והיה בה כדי להמי"ת על לבו. האבן הזאת אם תכה על לבו ראויה להרוג. אבל על מתניו אין בה כדי להמית פטור דתרתי בעינן שיהא מתכוין למכת מיתה ושיכנו מכת מיתה דאם לא נתכוון למכת מיתה התראת ספק היא דהתרו בו אל תזרוק דשמא תלך יצא לבו: ר"ש אומר אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור. לאו אסיפא דמילתא דת"ק קאי נתכוון להרוג את הגדול וכו' דא"כ ר"ש פוטר מיבעי ליה אלא ר"ש ארישא קאי נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם פטור הא נתכוון להרוג את האדם והרג אדם חייב משום דהתראת ודאי הוי דמתכוין על בן ברית ואיכא התראה על בן ברית ועלה קאמר ר"ש אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור והלכה כרבי שמעון: **גמ'** המית את זה ושיבר את כליו של זה. של אחר ונתחייב מיתה לזה ותשלומין לזה מהו מי אמרינן בכה"ג אין אדם מת ומשלם: בזה חידש הכתוב. כלומר מי נימא דוקא אם נתחייב מיתה ותשלומין לאחד בזה חידש הכתוב דפטור ממון כדדרשינן מואם לא יהיה אסון ענוש יענש הא אם יהיה אסון לא יענש אבל בזה שנתחייב בתשלומין לאחר לא חידש הכתוב: חזקיה שאל. בעיא שניה בדרך את"ל מיתפרשא אם תימצי לומר דאפילו מיתה לזה ותשלומין לזה פטור הוא ממון אכתי מיבעיא לי אי נימא דוקא היכי שהוא מתחייב מיתה שהיה מתכוון לו והיה בו כדי להמית אבל אם זרק את האבן ולא היה בה כדי להמית והמית את זה ושיבר כליו של זה מהו מי אמרינן הואיל ופטור ממיתה חייב בתשלומין דבזה לא חידש הכתוב או דילמא כיון שיש כאן צד מיתה פטור הוא ממון. וה"ה דבעיא השניה הזה מלי למיבעי אם נתחייב בממון בזה עלמו שזרקו להאבן עליו אלא איידי דבעיא הראשונה נקט שיבר את כליו של זה נקט להבעיא השניה נמי בהאי גוונא: אמר ר' שמעון. אר"ש דמתני' קאי דסבר לה כאילין דבית רבי שהיו שונין כן: אמר לאחד מכם אני מתכוון להרוג. ואפי' לא הזכיר שמו אלא לאחד מכם סתם: אפי' נתכוון וכו'. כלומר אפי' בכה"ג הוי כנתכוון להרוג את זה והרג את זה ופטור ומכ"ש היכא דאמר מתכוין אני לראובן והרג לשמעון:

הלכה ה מתני'. רוצח שנתערב

באחרים. כגון שנים שהיו עומדין ויצא חץ מביניהם והרג שניהן פטורין ואפי' אחד משניהם מוחזק בחסידות וידוע שהוא לא זרק החץ אפ"ה לא מחייבינן ליה לאידך בחזקה זו: ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה. מתני' חסורי מחסרא והכי קתני ושור שנגמר דינו שנתערב בשורי' אחרים סוקלין אותן דהא על כרחך כולן אסורין בהנאה ואפי' הן אלף מפני זה המעורב בהן דב"ח לא בטלי הילכך סוקלין את כולן כדי שהתקיים מלות סקילה במתויב בה: ור' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה. וא"ל לסקלן שלא להטריח לב"ד אלא כונסין אותן לחדר והן מתים ברעב ואין הלכה כר' יהודה: רבי שמעון אומר בסייף. דחנק חמור: וחכמים

מסורת הש"ס

ב"ק מד ע"ב

סנהדרין מט ע"ב

מראה הפנים

חזקיה שאל זרק את האבן וכו'. בבבלי פרקין דף ע"ט ע"ב ובכמה מקומות מבואר דהנה דבי חזקיה בפשיטות דלעולם פטור ממון בין שוגג בין מזיד בין מתכוין בין אין מתכוין לזה אלא וכו'. ובענין נפשות לזה וממון לזה בכבר נתבאר בפ"ב דב"ק הל' ה' עיין שם ד"ה מתני' מסייע לר"ל ותמלא מבואר לכל השיטות:
אמר ר"ש הילין דבית רבי תניין וכו'. עיין בב"ק פ"ד הלכה ה' שם באורתי לכל השיטות והסוגיות הנוגעין בענין זה וכפסקו של הרמב"ם דפסק כר"ש וכל השייך לד נים

שנויי נוסחאות (פ"מ) להחיות בד"ו להיות. (בפ"ו) פטור בד"ו ליתא. (פ"מ) ולא היה בה כדי להמית על מתניו בד"ו כ"ז ליתא. (פ"מ) פטור בד"ו ליתא. (בכ"א) פטור בד"ו ליתא. (בכ"ד) אבל בד"ו ליתא. (בכ"ו) חייב בד"ו ליתא. (סמ"ג) לכופה בד"ו לכיפה.

כבר לאדן

כמה דאת אמר תמן חידוש מקרא וכו' וכא חידוש וכו' כצ"ל: ותיה ודרך המתים לחיות כן צריך להיות:

גליון אפרים

רבי יצחק שאל אמדוהו לחיים ומת ואין דרך החיים למות כן משמע שצריך להיות:

מסורת הש"ס

סנהדרין עט ע"ב

לעיל פ"ז

סנהדרין לז ודף כ יבמות לב כריתות יד ע"ב סנהדרין פב יבמות סד ע"ב

סנהדרין פא

פי' הדומין עו

והחכמים אומרים בחנק: **גמ'** א"ר יוחנן ברוצח שנתערב בכשירין היא מתניתא ר' שמעון בן לקיש אמר *ברוצח שלא נגמר דינו ונתערב ברוצח שנגמר דינו היא מתניתא. שמואל אמר בשור בשוורים היא מתניתא. אם בשור בשוורים היא מתניתא בדא תנינן כונסין אותו לכיפה. *ר' שמעון אומר חמורה שריפה מסקילה ורבנין אמרי חמורה סקילה משריפה רבי שמעון אומר חמור חנק מהרג ורבנין אמרין חמור הרג מחנק:

הלכה ו מתני'

*מי [א] שנתחייב שתי מיתות בית דין יידון בחמורה עבר [ב] עבירה שיש בה שתי מיתות יידון בחמורה ר' יוסי אומר יידון בזיקה הראשונה שבאות עליו *מי [ג] שלקה ושנה ב"ד כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים עד שכריסו נבקעת ההורג [ד] את הנפשות שלא בעדים כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ:

גמ' תמן תנינן תני רבי יוסי אומר ידון בזיקה הראשונה שבאת עליו. כיצד חמותו ונעשית *אשת איש הרי זו בשריפה אשת איש ואח"כ נעשית חמותו בחניקה. בא על חמותו והיי דא לה חמותו וכלתו היך עבידא גבר נסב איתא ולברתיה דאחוה ולברתיה דאחתיה. אתא על סבתא חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו. חמותו וכלתו כאחת מה אמר בה ר' יוסי חומר בקל מה אמר בה רבי יוסי שני איסורין כאחת מה אמר בה רבי יוסי. אמרין כמה דאישתאלת על דר' יוסי כך אישתאלת על דר' ישמעאל דתני בשם ר' ישמעאל נתאלמנה ונתגרש' נתחללה זינת ואחר כך בא עליה אינו חייב אלא אחת. *זינת ונתחללה ואחר כך בא עליה חייב על כל אחת ואחת. נתאלמנה נתגרשה כאחת מה

וחכמים אומרים בחנק. שהסייף חמור: **גמ'** ברוצח שנתערב בכשרים היא מתני'. והלכך כולן פטורין: ברוצח שלא נגמר דינו וכו'. דאלו בכשרים פשיטא אלא שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינן וסברי רבנן דכיון שאין גומרים דינו של אדם אלא בפניו והכא אין יכולין לגמור דינו של זה שנתערב בהני הלכך כולם פטורין ור"י סבר כיון דכולהו רוצחים נינהו לא מיפטרינהו לגמרי אלא כונסין אותן לכיפה: בשור בשוורים היא מתניתא. ובשור שלא נגמר דינו איירי וקסברי רבנן דכמיתת בעלים כך מיתת שור ואין גומרין דינו של שור שלא בפניו הלכך כלן פטורין: אם בשור בשוורים היא מתני'. קשיא בדא תנינן כונסין אותן לכופה ומ"ט הוי פליג ר' יהודה בשוורים: ר"ש אומר וכו'. כדלעיל ריש פ"ז: הלכה ו מתני'. מי שנתחייב שתי מיתות. כגון שעבר עבירה קלה ונגמר דינו לעבירה קלה וחזר ועבר עבירה חמורה סד"א כיון דנגמר דינו לעבירה קלה כגברא קטילא הוא קמ"ל: עבר עבירה שיש בה שתי מיתות. כגון חמותו והיא אשת איש: יידון בחמורה. בשריפה משום חמותו ולא משום אשת איש שהיא בחנק: נידון בזיקה הראשונה שבאת עליו. באותו איסור שהוזקק תחלה להזהר ולפרוש ממנו הוא נידון דקסבר ר' יוסי אין איסור חל על איסור ואפי' חמור על הקל ואם איסור חמותו חלה עלה בתחלה כגון שנשא בת אלמנה פנויה ואח"כ נשאת נדון בשריפה ואם היתה אשת איש ואח"כ נעשית חמותו נידון בחנק ואין הלכה כר' יוסי: מי שלקה ושנה. שלקה שני פעמים על עבירה אחת שחייבים עליה כרת שכל חייבי כריתות לוקין כשיחזור ויעשה אותו עבירה פעם שלישית: כונסין אותו לכיפה. מקום כשיעור קומות אדם ולא יותר ומאכילין אותו תחלה לחם צר ומים לחץ עד שיוקטנו בני מעיו ואח"כ מאכילין אותו שעורים שנופחות במעיו עד שכריסו נבקעת: שלא בעדים. שלא בעדות שיהיה מחויב עלה מיתה ומ"מ ידוע לב"ד שהדבר אמת שבודאי הרג אלא שהוכחשו עדים בבדיקות או שלא היתה שם התראה מספקת: ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ. בתחלה ואח"כ מאכילין אותו שעורים עד שכריסו נבקעת והיינו רישא ומה שחסר זה גילה זה: **גמ'** תמן תנינן. בבבל תנינן בברייתא לפרש דברי ר' יוסי במתני': בא על חמותו והיי דא לה חמותו וכלתו. אם בא על חמותו והיא היתה חמותו

וכלתו כאחת וכגון ראובן שנשא הבת ובנו נשא אמה דהוי האם לראובן חמותו וכלתו ובעי לה הש"ס אליבא דר' יוסי מהו שיתחייב משום שתיהם הואיל ושני איסורים כאחת כדמסיק לקמן ואיידי דאיירי בחמותו מפרש לקמיה הא דקתני בכריתות ומייתי לה לעיל חמותו ואם חמיו ואם חמותו כאחת: היך עבידא. ומפרש לה להני כולהו איסורי דחמותו כאחת: גבר נסב איתא ולברתיה דאחוה. ולבתו של אחי אשתו והיינו בת בנה של חמותו: ולברתיה דאחתה. ולבת אחות אשתו והיינו בת בתה של חמותו וכשבא על הזקנה והיא חמותו מיתחייב עלה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו: חמותו וכלתו. השתא מהדר להבעיא חמותו וכלתו מה אמר בה ר' יוסי אם דוקא אשת איש קאמר ר' יוסי דאינה חלה על איסור חמותו אבל כלתו דחמיר' דבסקילה היא מודה דחל על איסור חמותו ונידון בסקילה שהיא חמורה והיינו דמפרש חומר בקל מה אמר ר' יוסי: שני איסורים כאחת מה אמר בה ר' יוסי. אם הם חלין בבת אחת כגון כלתו ואשת איש אם מודה ר' יוסי דבכה"ג נידון בחמורה שהיא איסור כלתו ובסקילה: אמרין. בני הישיבה דכעין אלו השאלות נשאלו גם אליבא דר' ישמעאל דלקמיה: דתני בשם ר' ישמעאל. נשתבשה הגי' בכאן ונתחלפו הבבות וה"ג נתאלמנה ונתגרשה נתחללה זינת ואח"כ בא עליה חייב על כל אחת ואחת זינת ונתחללה ונתגרש' ונתאלמנה אינו חייב אלא אחת. וטעמא דרישא אם נתאלמנה בתחילה ואח"כ נישאת ונתגרשה הוי איסור מוסיף דאלמנה לכ"ג הוא דאיסורא וכשנתגרשה ניתוסף בה איסורא לכהן הדיוט ומיגו דחל עליה איסור לגבי כהן הדיוט חל נמי לגבי כ"ג ואם בא עליה חייב שתים משום אלמנה ומשום גרושה וכן אם אח"כ נתחללה שנשאת לכהן דאין איסור חללה אלא מכהונה ניתוסף בה עוד איסור לענין תרומה שהחללה אסורה בתרומה ואם אח"כ זינתה והיינו שנבעלה להפסיל לה נעשית זונה וניתוסף בה עוד איסור הואיל ויש שם זנות שאסורה על ישראל כגון זינתה אשתו ברצון ואם בא עליה כ"ג מיחייב עליה משום כל השמות הללו וכהן הדיוט משום שלשה שמות כשהן כסדר הזה ובסיפא דהוה איפכא אינו חייב אלא אחת דאין איסור חל על איסור. ומיבעיא ליה השתא אם דוקא באיסור מוסיף קאמר ר' ישמעאל דהאיסור חל על איסור או דלמא בבת אחת נמי ס"ל דחלו שתיהן כאחת ומתחייב שתים כדלקמיה: נתאלמנה ונתגרשה כאחת מה

עין משפט נר מצוה

יז

א ב מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הל' ד סמ"ג עשין לט

יח

ג מיי' שם פי"ח ה"ד סמ"ג עשין קס

יט

ד מיי' פ"ד מהל' רוצח הל' ח סמ"ג לאוין קסב

מראה הפנים

לדינים אלו תמלא מבואר שם ד"ה אלא כיני אנבים: **בשור** בשוורים היא מתניתא. מחלפא שיטתייהו דר"ל ודשמואל דהכא לדהתם. והפשר לפרש בהא תנינן וכו' דכריתות קאמר וכמו אי הכי היינו דתנינן והויא כמסקנא דהתם וכדפרישית במתני' אלא דליסנא דהאי ש"ס משמע דלבון המיה וקושיא היא:

חמותו וכלתו מה אמר בה ר' יוסי. אע"ג דבבר מפרש לה בברייתא דתמן תנינן דכאשת איש ונעשית חמותו קאמר ר' יוסי נידון כאשת איש וכדאמר התם דף פ"א ע"א וכאשת איש ונעשית חמותו היינו נמי חומר בקל כמו חמותו וכלתו ומאי קא מיבעיא ליה יש לומר דהכי קמיבעיא ליה דאי נימא דטעמא דר' יוסי כאשת איש ונעשית חמותו דלא אתי איסור חמותו דחמירא וחיילא משום דלא הוי איסור מוסיף וא"כ בחמותו וכלתו נמי לא חיילא איסור כלתו על איסור חמותו ואע"ג דחמירא משום דלא הוי איסור מוסיף וכרישא דחמותו ונעשת אשת איש אע"ג דאשת איש איסור מוסיף הוא שנאסרה על כל העולם היינו טעמא משום דא"א איסור קל הוא מאיסור חמותו וא"כ שמעינן השתא דר' יוסי תרתי בעי איסור מוסיף ואיסור חמור או דילמא דאמרי' אליבא דר' יוסי דלא קפיד אלא אאיסור מוסיף לחוד ואע"ג דאיסור בתרא קל הוא מקמא אמרינן ביה איסור חל על איסור ובחמותו ונעשית אשת איש היינו טעמא דקאמר ר' יוסי דנידון בחמותו ולא בא"א ואע"ג דאיסור מוסיף הוא משום דהכא בקטלא מישתעי ובתרי קטלי לא קטלת ליה וכיון דשניהם חלין עליו נידון בחמורה אבל בעלמא וכגון לענין חטאת איסור מוסיף הוא העיקר ולא קפדינן אם השני איסור חמור או קל הוא. ומיתפרשא הך בעיא דהכא למאי דגרסינן שם א"ל רב אדא בר אהבה לרבא חמותו ונעשית א"א נידון בחמותו לידון נמי באיסור אשת איש דהא אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף א"ל אדא כרי בתרי קטלא קטלת ליה והתוס' כתבו בפ' ד' אחין דף ל"ב ד"ה ותו וכו' דרב אדא טעי והוה סבור דהיינו טעמא דר' יוסי משום דלית ליה איסור מוסיף ע"ש ולמאי דפרישית י"ל דשאלת רב אדא דהתם נמי בכעין דאמרן הוא אי אמרינן לר' יוסי דתרתי בעינן איסור מוסיף ואיסור חמור וכ"מ בעלמא לענין חטאות ופשיט ליה רבא דאיסור מוסיף הוא העיקר שאני הכא דבקטלא עסקינן ונידון בחמורה והכי קי"ל. ובפירושא דהבעיא דהכא מובלע שאלת רב אדא ותשובת רבא כדאמרן. וכן באיסור בת אחת דבעי הכא לר' יוסי נמי מיתפרשא למאי דפליגי התם ר' חייא ובר קפרא אליבא דר' יוסי אי ס"ל באיסור בת אחת חייב שתים אע"ג דאמרי' מודה ר' יוסי באיסור מוסיף מיבעיא ליה באיסור בת אחת וכן לר' ישמעאל דלקמן והמסקנא כר' חייא דהתם דבאיסור בת אחת חיילא כמו באיסור מוסיף ואיסור כולל וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ' י"ז מא"ב הל' ח':

נתאלמנה ונתגרשה. ברייתא זו גרסינן בבבלי פ' עשרה יוחסין דף ע"ז ע"א וכמו שהגהתי בפנים. ובענין הבעיא דהכא נתאלמנה ונתגרשה כאחת פירשתי בפנים דמשכחת לה בספיקא ולכהן אסורה משום גרושה ובענין אחר לא משכחת לה דודאי באומר הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי לא מיתוקמא דהא דאמרינן בהא דבשימות תהיה מגורשת מ"מ הגירושין חלו למפרע ולא מיקרית אלמנה וזה מבואר וכן נמי לא מליע

שנויי נוסחאות

(ע"מ) אמרי נד"ו אמרין.

גליון אפרים

אמר ר' יוחנן ברוצח שנתערב בכשרין היא מתניתא או ברוצח שנתערב בכשרים היא מתניתא בדא תנינן כונסין אותו לכיפה ר"ל אמר ברוצח כו' שמואל אמר בשור בשוורים היא מתניתא. ר"ש אומר כן נ"ל שצ"ל: חומר בקל מה אמר בה ר' יוסי נ"ל שצ"ל חומר בכולל מה אמר בה ר' יוסי (דקל על חמור לכולי עלמא לא חל בכולל. כמ"ש תוס' ביבמות ל"ג ע"ב בד"ה אמר ר' יוסי וע"ש בריש ל"ג ע"ב במאי קמיפלגי באיסור כולל ואליבא דר' יוסי. דאשת איש ונעשית חמותו ס"ל להירושלמי דלא הוי כולל כמ"ש תוס' שם ל"ב ע"ב בד"ה איסור כולל הוא) וכן לקמן נ"ל חומר בכולל מה אמר בה ר' ישמעאל:

נתאלמנה ונתגרשה כאחת מה אמר בה ר' ישמעאל היינו כרבי יוחנן נבבלי

עין משפט נר מצוה

כ
א מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הל' ו סמ"ג עשין קה
כא
ב מיי' שם ופי"ב מהלכות אסורי ביאה הל' ד סמ"ג שם ולאוין קיב טוש"ע אה"ע סי' טז ס"ב וטוש"ע חו"מ סי' תכה ס"ד בהג"ה
כב
ג מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הל' ו ופ"ד מהל' ביאת המקדש ה"ב סמ"ג עשין קה
כג
ד מיי' פ"ט מהל' ביאת המקדש ה"א סמ"ג לאוין סט
א
ה מיי' פ"ג מהל' תשובה הלכה ה
ב
ו מיי' שם ה"ו

מה אמר בה ר' ישמעאל חומר בקל מה אמר בה ר' ישמעאל שני איסורין כאחת מה אמר בה ר' ישמעאל. רב אמר במפנים *עדיו היא מתניתא ר' יוסי בן חנינה אמר שאינו יכול לקבל התריה:

הלכה ז מתני' הגונב א את הקסווא והמקלל בקסם ב *והבועל ארמית קנאין פוגעין בהן כהן ג ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פירחי כהונה מוציאין אותו *חוץ לעזרה ומפצעין את מוחו בגיזירין זר ששימש במקדש ר' עקיבה אומר *בחנק וחכמים אומרים בידי ד שמים:

גמ' קסווה קיסטא. רב יהודה אמר כלי משל בית המקדש היה כמה דתימר °ואת קשות במדב' ד הנסך: המקלל בקסם. כגון אילין נפתאי דמקללין לקנייך *קיינך קנווך: הבועל ארמית. *תני רבי ישמעאל זה שהוא נושא נכרית ומוליד בנים מעמיד אויבים ממנה למקום. כתיב °וירא שם כה פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן מה ראה ראה את המעשה ינזכר להלכה הבועל ארמית הקנאים פוגעין בהן. תני שלא ברצון חכמים. ופינחס שלא ברצון חכמים א"ר יודה בר פזי ביקשו לנדותו אילולי שקפצה עליו רוח הקודש ואמרה °והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת שם עולם יגומר. מה טעמא דרבי *עקיבה נאמר כאן מות יומת ונאמר להלן °כל הקרב הקרב שם יז אל משכן ה' ימות וגו' מה טעמון דרבנין נאמר כאן מות יומת ונאמר להלן °והזר הקרב שם יח יומת מוטב שילמד יומת מיומת ואל ילמד יומת מימות:

הדרן עלך פרק הנשרפין

הלכה א מתני' כל ה ישראל יש להן חלק לעולם הבא ואילו ו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס רבי עקיבה אומר אף

מה אמר בה ר' ישמעאל. מסכחת גרושה ואלמנה כאחת כגון שקידשה אחד בקידושי ספק ובא אחר וקידשה קידושין גמורין דהדין בזה דמגרש ראשון והשני נושאה כדאמרינן בפ' המגרש דף פט והשתא אם באותה השעה שקבלה הגט מהראשון מת השני הלו עליה איסור גרושה ואיסור אלמנה בבת אחת: אומר בקל מה אמר בה ר' ישמעאל. אם האיסור השני חמור מן הראשון מה אמר בה ואם בכה"ג ס"ל איסור חמור חל על איסור קל ואפילו אינו איסור מוסיף כגון אשת איש ונעשית חמותו: שני איסורין כאחת. פירושא וטעמא דנתאלמנה ונתגרשה כאחת היא א"כ כמו דפרישנא לעיל לר' יוסי בכלתו וא"א ולא איפשטו הני בעיי: רב אמר. לפרושי ההורג נפש שלא בעדים דמתני' קאי: במפנים עדיו היא מתני'. שהעדים מפנים ומפרשין זה מזה זה עומד בפינה זו ורואה וזה עומד בפינה זו ורואה והוי לה עדות מיוחדת ואין דנין למיתה על פיהו אבל מכניסין אותו לכיפה שהרי הן יודעים בבירור שהרג את הנפש: ר' יוסי בר' חנינא אומר. אפי' בשניהן עומדין ורואין כאחד נמי משכחת לה בשאינו יכול לקבל התרייה מהן כגון שלא היה להם פנאי להתרות בו ולא היה יכול לקבל התראה מהן או שהמעשה נעשה מרחוק הרבה וכיוצא בו ואין דנין בלא התרייה וכונסין אותו לכיפה:

הלכה ז מתני'. הגונב את הקסווא. אחד מכלי שרת מלשון קשות הנסך: והמקלל בקוסם. מברך השם בשם עכו"ם: והבועל ארמית. עכו"ם: קנאין פוגעין בהן. המקנאים קנאתו של מקום הורגין אותו והוא שתהיה עכו"ם בת עכו"ם ובשעת מעשה ובפני עשרה מישראל ואם חסר אחת מן התנאים הללו אסור להרגו אבל ענשו מפורש ע"פ נביא יכרת ה' לאיש אשר יעשנה. ומכין אותו מכת מרדות מדברי סופרים ואם ייחדה לו בזנות חייב עליה משום נדה ומשום שפחה ומשום עכו"ם ומשום זונה ואם לא ייחדה לו אלא נקראת מקרה אינו חייב אלא משום עכו"ם: פירחי כהונה. בחורי כהונה שמתחיל שער זקנם לפרוח בהן: בגיזירין. בקעיות של עצים ואין ב"ד ממחין בכך: ר"ע אומר בחנק. נאמר כאן והזר הקרב יומת ונאמר להלן והנביא ההוא או חולם חלום ההוא יומת מה להלן בחנק אף כאן בחנק: וחכ"א בידי שמים. נאמר כאן יומת ונאמר להלן כל הקרב הקרב אל משכן ה' יומת מה להלן בידי שמים דבמאתים וחמשים איש השרופים בעדת קרח כתיב אף כאן בידי שמים. ומיתה בידי שמים הוא פחות מן הכרת שהכרת הוא

בעבירה ויש עליו עונש לאחר מיתה אם לא עשה תשובה כראוי ומיתה בידי שמים אינה בעבירה ואין עליו לאחר מיתה כלום והלכה כחכמים: **גמ'** קסווה קיסטא. תיבה קסוטה בלעז ואם מכלי קדש הוא חייב: כלי. שם גוף הכלי משל בית המקדש היה:

תורה אור

כגון אילין נפתאי. שם אומה אחת שמקללין כן: לקנייך קיינך קנווך. ילקך הקוסם לו ולכלפי מעלה הקונך: תני ר' ישמעאל וכו'. הא גרסינן לה בפ"ד דמגילה: המכנה בעריות. שמפרש הפסוק ומזרעך לא תתן להעביר למולך זה שהוא נושא ארמית ומוליד בנים ומעמיד אויבים למקום ואיידי דאיירי בארמית מייתי להא לומר מה גדול העון הזה: תני שלא ברצון חכמים. הא דאמרין קנאין פוגעין בו במדב' דוקא אם עושה מעצמו הוא ד ובלבד שלא ישאל רצון חכמים שאם בא לימלך אין מורין לו כן: ופינחס שלא ברצון חכמים. שם כה בתמיה שהרי שאל למשה וכשנתעלמה ממנו הלכה הזכירו כדאמרינן ראה מעשה ונזכר להלכה וא"ל משה שילך הוא בעצמו: ביקשו לנדותו. להרחיקו מפני שעשה אחר ששאל אילולי שם שקפצה עליו רוח הקדש ואמרה וכו' מפני שדבר גדול עשה ויכפר שם על בני ישראל: מה טעמא שם יז דר"ע. נתחלפו השיטות בכאן שם יח וכל"ל נאמר כאן יומת גבי נביא שקר ונאמר להלן והזר הקרב יומת מוטב שילמד יומת מיומת ואל ילמד יומת מימות: מה טעמון דרבנן נאמר כן יומת ונאמר להלן כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות דרבנן ס"ל מוטב שילמד הדיוט מהדיוט ואל ילמד הדיוט מנביא:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

הלכה א מתני' כל ישראל יש להן חלק לעולם הבא. אפי' אלו שנתחייבו מיתת ב"ד מפני רשעתן יש להן חלק לעולם הבא ועולם הבא האמור כאן הוא עולם הבא לאחר תחיית המתים שעתידים לחיות ולעמוד בגופם ובנפשם חיים נצחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדאמר התם בגמרא מתים שעתידין לחיות אין חוזרין לעפרם והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ואע"פ שיש בו גוף וגויה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו משום הכי קתני יש להם חלק: לעולם ירשו ארץ. ארץ החיים והוא העולם הבא: האומר אין תחיית המתים מן התורה. שכופר במדרשים דדרשינן מנין לתחית המתים מן התורה ואפי' יהא מודה ומאמין שיחיו המתים אלא שאומר דלא רמיזא באורייתא כופר הוא: ואפיקורוס. שמבזה ת"ח וכ"ש המבזה התורה עצמה: אף

מסורת הש"ס
ע' סנהדרין פא ע"ב
שם פב ע"א ע"ז לו ע"ב
ע' תוס' זבחים לב ד"ה בטמאים ותוס' יבמות ז ד"ה והאם קרי סנהדרין פב ע"א
ע' סנהדרין פא ע"ב (מגילה פ"ו)

מראה הפנים

מלינן לאוקמי כאשה שהלך בעלה למדה"י ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת ואח"כ בא בעלה דתלת וכו' ולריכה גט מזה ומזה ואם השני גירשה ובאותה שעה מת הראשון דלכהונה הלו אלמנות וגירושין כאחת אבל הא ליתא דגט השני משום גזירה דרבנן בעלמא הוא כדאמר כרים האשה רבה:

רב אמר במפנים עדיו היא מתניתא. וכן מוקי לה רב התם דף פ"א ע"ב בעדות מיוחדת ולדינא כל הני אוקמיתות אמת הן כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' רוצח הל' ח':

ופינחס שלא ברצון חכמים. נראה דבהא פליגי נמי התם דף פ"ב ע"א דרב אמר כדהכא מה ראה ראה מעשה וכו' וא"ל קריינא דאגרתא איהו ליהוי פרוונקא ושמואל אמר ראה שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ר' יצחק אמר ר"א ראה שבא מלאך והשחית בעם. דלדברי רב הוי קשה שלא אין נוטלין רשות ע"ז ואם נטל רשות אין מורין לו וכדפריך הכא ועלם אמר שמואל דבאמת לא נטל רשות אלא דאכתי קשה ליה לר' יצחק גם על דברי שמואל למה לי טעמא דאין חולקין כבוד לרב הא ע"כ אין היתר אלא דוקא שלא ברשות ולפיכך קאמר שאני הכא דלעולם היה מותר לו לעשות כן ראה מלאך וכו' וכלומר דהשתא אליבא דרב נמי ניחא דבדבר גדול כזה שפיר שאל למשה מפני מה אתה מהרסל בדבר והשיבו בהואיל וכך הוא ניתן הרבות לך ולך אתה וקנא קנאה גדולה זו לכפר על בני ישראל:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק י **כל** ישראל. סדר הפרקים דהכא הוא עיקר כדאמר התם ברים מכות תנא התם קאי ופירש"י ז"ל מסנהדרין סליק דתנן בשלהי אלו הן הנחנקין דהוא סיומא דסנהדרין:

גושא

שנויי נוסחאות (ע"ז) קנאין בד"ו ליתא.

ככר לאדן

רב אמר במפנים עדיו היא מתניתא. על פסקא דמתני' דהיינו ההורג נפשות: מאי טעמא דרבי עקיבא נאמר כאן מות יומת על פסקא זר ששימש בטומאה:

גליון אפרים

כבבלי בקדושין ס' ע"א ובירושלמי בפ"ג דקדושין ה"א וביבמות פ"ג ה"ד דקדשה אחד מעכשיו ולאחר שלשים יום ובא אחר וקדשה מעכשיו ולאחר עשרים יום דסבירא להו דאפילו קדושי מאה תופסין בה ואם ברגע שנתן לה האחד גט מת השני היינו נתאלמנה ונתגרשה כאחת. והא דס"ל לר' ישמעאל בירושלמי ב"ק פ"ג סוף ה"ב דשבת ויוה"כ אינו חייב אלא אחת י"ל דסבירא להו דשבת ויום הכפורים שם אחד הוא מש"ה אינו חייב אלא אחת אבל בעלמא י"ל דס"ל איסור בבת אחת. (נועם ירושלמי):

מסורת הש"ס

שבועות טו ע"ב

ב"ו יח פ"א (תוספתא פי"ב פאה פ"ק קדושין פ"ק)

קידושין מ

ר"ה יז

יומא לח

(יומא פ"ק שבועות פ"ק)

יומא פו

אף הקורא בספרים החיצונים *והלוחש על (שמות טו) המכה ואומר °כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך אבא שאול אומר אף *ההוגה את השם באותיותיו:

גמ' *הוסיפו עליהן הפורק עול והמיפר ברית והמגלה פנים [א] בתורה אין להן חלק לעולם הבא. הפורק עול זה שהוא אומר יש תורה ואינו סופנה המיפר ברית זה שהוא מושך לו ערלה המגלה פנים בתורה זה שהוא אומר לא ניתנה תורה מן השמים. ולא כבר תניתה האומר אין תורה מן השמים. תני רבי חנינה ענותוני' קומי רבי מנא זה שהוא עובר על דברי תורה בפרהסיא כגון יהויקים בן יאשיה מלך יהודה וחביריו. עבו"ם וגילוי עריות ר' יונה ורבי יוסה חד אמר בקלות וחד אמר בחמורות מה נן קיימין אם באותו שעשה תשובה אין כל דבר עומד בפני כל בעלי תשובה אלא כן אנן קיימין באותו שלא עשה תשובה ומת בהיכרת רובו *זכיות ומיעוטו עבירות נפרעין ממנו מיעוט עבירות קלות שיש בידו בעולם הזה כדי ליתן לו שכרו משלם לעתיד לבוא רובו עבירות ומיעוטו זכיות נותנין לו שכר מצות קלול שיש בידו בעולם הזה כדי ליפרע ממנו משלם לעתיד לבוא. רובו זכיות יורש גן עדן רובו עבירות יורש גיהנם. היה מעויין אמר ר' יוסי בן חנינה נושא עוונות אין כתיב כאן אלא נושא עון הקב"ה חוטף שטר אחד מן העבירות (תהלים סב) והזכיות מכריעות. א"ר לעזר °ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו אין כתוב כאן אלא כמעשהו ואין לית ליה את יהיב ליה מן דידך. היא דעתיה דרבי לעזר רבי לעזר אמר (שמות לד) *°ורב חסד מטה כלפי חסד. רבי ירמיה א"ר (משלי יג) שמואל בר רב יצחק בעה °צדקה תצר תם דרך ורשעה תסלף חטאת °חטאים תרדף רעה ואת (שם) צדיק ישלם טוב °אם ללצים הוא יליץ ולענוים (שם) יתן חן °רגלי חסידיו ישמור ורשעים בחושך (שמואל א ב) ידמו °כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון. (משלי ג) וסיגין סייגה ותרעין תריעה וכיני סייגין סייגה ותרעין תריעה אלא כיני. רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק שומר אדם את עצמו מן העבירה פעם *ראשונה שנייה ושלישית מיכן (איוב לג) והילך הקב"ה משמרו מה טעמא °הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר א"ר זעירה (קהלת ד) ובלחוד דלא יתיב ליה ומה טעמא °והחוט המשולש לא לעולם ינתק אין כתיב אלא לא במהרה ינתק אין אטרחת עליו הוא מפסק. רבי הונא בשם רבי אבהו הקב"ה אין לפניו שכחה כביכול הא בשביל ישראל נעשה שכחן מה טעמא °נושא עון נשא כתיב וכן דוד אמר °נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה. *שאל רב מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה בישיבה אמר לו שמעתה ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש אמר לו שלשה הן חוץ מן התשובה. כתוב אחד אומר °שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם וכתוב אחד אומר °כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו' וכתוב אחד אומר °ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם וכתוב אחד אומר °אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון וגו'. כיצד העובר על *מצות [ב] עשה ושב מיד אינו זז ממקומו עד שימחול לו הקב"ה ועליו הוא אומר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם. העובר על מצות בלא תעשה [ג] התשובה תולה ויום הכיפורים מכפר ועליו הוא אומר כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'. העובר על [ד] הכריתות ומיתות בית דין במזיד התשובה ויום הכיפורים מכפרין מחצה והייסורין מכפרין מחצה ועליו הוא אומר ופקדתי בשבט פשעם וגו' אבל מי שנתחלל בו שם [ה] שמים אין כח בתשובה

מיכה ז

תהלים פה

ירמיה ג

ויקרא טז

תהלים פט

ישעיה כב

פני משה

אף הקורא בספרים החיצונים. ספרי מינים כגון ספרי אריסטו וחביריו ודברי הימים שלהם שאין בהם תועלת ודברי חשק ושיר של עגבים שאין בהן חכמה אלא אבוד הזמן בלבד: והלוחש על המכה. ובורקק הוא דאי' לו חלק לעולם הבא לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה: אף ההוגה את השם. של ד' אותיות כמו שהוא נכתב:

גמ' הוסיפו עליהן. בתוספתא פרק י"ב גרסי' לה ואיתא להאי סוגיא פ"ק דפאה ומקצתה בסוף פ"ק דקידושין: ואינו סופנה. איני חושבה ובפאה גרים ואיני סובלה: ע"ז וכו' חד אמר בקלות וכו' גרסי' לה אחר רובו זכיות וכו' דלקמן וכן הוא בפיאה וכלומר דפליגי אם אלו עבירות הן מאותו מיעוט עבירות דמר אמר שנפרעין ממנו בעה"ז כמו בשאר עבירות קלות ומר אמר אלו עבירות חמורות כמו רובו עבירות דיינינן ליה: היה מעוין. שוה בשוה: כמעשהו. לפי שאתה רואה למעשהו ואין לית ליה את יהיב ליה מדידך וזהו ולך ה' החסד בחנם: היא דעתיה דר' לעזר. לשיטתיה הוא דאזיל דדריש מן ורב חסד מלמד שהוא מטה כלפי חסד אפי' אין לו מעשים. וכלומר דר"א פליג אדר' יוסי ב"ח דקאמר דעד שלא שקלו מעשיו הקב"ה עושה כן לפי שגלוי וידוע לפניו שמעשיו של זה שקולין הן ולפיכך חוטף שטר של עון אחד מקודם שישימו לתוך כף המאזנים למען יכריעו הזכיות ור"א סבר דאפילו אחר ששקלו ורואין דמחצה על מחצה הן וא"כ אין לו משלו כלום מטה כלפי חסד הוא: רבי שמואל בר ר' יצחק בעה. הוי קשיא ליה לאלו המקראות לדקה תצר תם דרך וגו' וכן כל הנך דלקמיה דמשמע שהקב"ה מזמן ומספיק ביד הצדיק לעשות לדקות וכן ביד הרשעים להחזיק ברשע: וסייגין סייגה ותרעין תרעה. בתמיה וכי גודרין את הגדר ונועלין את השערים היתכן שהקב"ה יסייע אותם להרשיע: וכיני. הדר אמר אין וכן הוא הדבר שגודרין גדר ונועלים השערים ולא על בתחלה הוא נאמר אלא כדר' ירמיה לקמיה ובשם ר' שמואל גופיה שאם שימר אדם עצמו מן העבירה עד ג' פעמים מכאן ואילך הקב"ה משמרו וכן הוא להפך אם הרשעים מורגלין בעבירות תרדף רעה אחריהן שיעשו ויעברו עוד וכן הוא אם ללצים וגו' וע"ד שאמרו בא לטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו ימצא לו פתחים: מ"ט הן כל אלה וגו'. כלומר פרש המקרא ודרשהו דלאחר פעמיים ושלש עם גבר אח"כ הן כל אלה יפעל אל: ובלחוד דלא יתיב ליה. התם בקידושין על המתני' קאי כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ עליו הכתוב אומר והחוט המשולש וגו' ובלבד שלא ישוב מצדקתו אלא ישמור עצמו להחזיק בהן תמיד כדדריש מקרא דכתיב לא במהרה ינתק ולא כתיב לא לעולם ינתק כחוט המשולש הזה שאינו ניתק מהרה אבל אם מטריחין עליו הרבה נפסק וניתק הוא וכן אם ח"ו יחזור מצדקתו אז נפסק החוט ותנתק שמירתו: נעשה שכחן. כביכול וכדאמרינן מעביר ראשון ראשון וכך היא המידה שמתחל' מניח עון אחד ואינו מביאו בחשבון ועושה עצמו כאלו שכחו וע"י כן כף הזכיות מכרעת אם היו מחצה על מחצה עם אותו העון: נשא כתיב. חסר ומלשון נשיתי טובה וע"י זה ועובר על פשע: וכן דוד אמר נשאת עון עמך. לשון יחיד והדר קאמר כסית כל חטאתם לשון רבים אלא דה"ק נשאת כלומר עשית עצמך כשוכח מעון אחד וע"י זה כסית כל חטאתם סלה לפי שכף הזכיות מכריע ומכסה ומעביר כל החטאים שלא יזכרו עוד: שאל ר' מתיא בן חרש. גרסי' לה לעיל פרק יום הכיפורים ולקמן פ"ק דשבועות: שלשה הן חוץ מן התשובה. כלומר ובלבד שעם אלו השלשה יהי' תשובה עמהן והן מתכפרין במקצת חוץ מן התשובה והתשובה מועלת לכפר כדכתיב לקמיה ואחת מאלו הד' שהתשובה בלבדה מכפרת לגמרי והיינו שלשה חוץ מן התשובה מלבד התשובה:

בהמיתה

עין משפט נר מצוה

ג

א מיי' פ"א מהל' תשובה הי"א ודברי הכ"מ שם הל' יד תמוהין וע' בפירוש המשנה לרבינו פ"א מאבות ושם תמצא כל דברי רבינו בכלל ובפרט שכתב כן עפ"י הירושלמי

ד

ב ג ד ה מיי' שם פ"א ה"ד

מראה הפנים

נושא עונות אין כתיב כאן וכו'. כפ' בתרא דקידושין כארתי במקצת. והנה ר' יוסי בר' חנינה דהכא כסברת ר"א דבבלי פ"ק דר"ה וכפירוש רש"י בערכין דף ח' דסובר דקאמר ר"א היינו שהקב"ה מסתיר עונות כדי שיכריעו הזכיות. ודברי ר"א דהכא דקאמר אין לית ליה וכו' וכלומר דלאחר ששוקלין מעשיו והן מחצה על מחצה וא"כ לית ליה מדידיה כלום שהרי כנגד זכיותיו הן עונותיו והקב"ה הוא מתנהג עמו במדת רב חסד ומטה המאזנים לצד של זכיות ע"י שמגביה הכף של העונות או כובש הכף

שנויי נוסחאות (פי"ג) יאשיה בד"ו יאשיהו וכ"ה במקרא. (פל"ב) צדיק במקרא "צדיקים". אם ללצים (משלי ג'). (פמ"ב) הן כל אלה (איוב לג). (פמ"ס) אין כתיב אלא בד"ו אין כתיב כאן אלא. (פמ"ו) עליו בד"ו עלוי. (פמ"ע) רב מתיא בד"ו רבי מתיא.

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"א מתשובה ה"ב
ו
ב ש"ע או"ח סי' עט ס"א

בתשובה לתלות ולא יום הכיפורים לכפר ולא הייסורים למרק אלא התשובה ויום הכיפורים מכפרין שליש וייסורין שליש ומיתה ממרקת שליש ועליו הוא אומר אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון הא למדנו שהמיתה ממרקת. אמר רבי יוחנן זו דברי רבי אלעזר בן עזריה ורבי ישמעאל ורבי עקיבה אבל דברי חכמי' שעיר א המשתלח מכפר. כיצד הוא מכפר רבי זעירא אמר כל שהוא כל שהוא רבי חנינה אמר בסוף מה מפקה מביניהון מת מיד על דעתיה דרבי זעירא כבר כפר על דעתיה דרבי חנינה לא כיפר. אמר רבי חנינא מתניתא מסייעה לרבי זעירה *חומר בשעיר מה שאין כן ביום הכיפורים וביום הכיפורים מה שאין כן בשעיר שיום הכיפורים מכפר בלא שעיר ושעיר אינו מכפר בלא יום הכיפורים חומר בשעיר שהשעיר מכפר מיד ויום הכיפורים משתהשך. אמר רבי הונא איתתבת קומי רבי ירמיה ואמר תיפתר שהיה בדעתן להביא שעיר אחר ולא הביאו. אמר רבי יוסה בן יוסה ואין הקדוש ברוך הוא רואה את הנולד ויכפר מיד. כתיב °כי דבר (במדב' טו) ה' בזה אין לי אלא בזמן שביזה דברי תורה מנין אפילו כפ־ *במקרא אחד בתרגום אחד בקל וחומר אחד תלמוד לומר °ואת מצוותו (שם) הפר. במקרא אחד °ואחות לוטן תמנע (בראשית לו) בתרגום אחד °ויקרא לו לבן יגר שהדותא בקל (שם לא) וחומר אחד °כי שבעתים יקם קין וגו'. דבר (שם ד) אחר כי דבר ה' בזה זה שהוא מזכיר דברי תורה במקום טינוף כהדא רבי אילא וחברייא הוון יתיבין קומי פונדקיה ברמשא אמרין מהו מימר מילא דאורייא אמרין מביון דאילו הוה אימּמא הוונן חמיי מה קומינון ברם כדון אסור. ג בר קפרא אמר אחז וכל מלכי ישראל הרשעים אין להן חלק לעולם הבא מה טעמא *°כל מלכיהם נפלו אין קורא בהם אלי. מתיבין (הושע ז) ליה הרי הוא נמנה בפטייה של מלכים °בימי (ישעי' א) עזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה אמר לון מפני שהיה בו בושת פנים. מה בושת היה בו רבי אחא בשם רבי לעזר רבי יוסי בשם רבי יהושע בן לוי את מוצא בשעה שהיה הנביא בא לקטרגו היה בורח למקום טומאה וכובש את פניו במקום טומאה לומר שאין שכינה שורה במקום טומאה הדא הוא דכתיב °ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת (שם ז) הבריכה העליונה אל מסילת שדה כובס אל תהי קורא כובס אלא כובש שהיה כובש פניו ובורח ממנו. הא כיצד בשעה שהיה הנביא בא לקטרגו היה בורח למקום טומאה וכובש את פניו במקום טומאה. רבי יהוד' אומר מפני שנתייסר בבנו הבכור מה טעמא °ויהרוג זכרי גבור אפרים וגו'. רב (דה"ב כח) הושעיה רבה אמר מפני שהיה אביו צדיק. ומנשה לא היה אביו צדיק מנשה אביו צדיק ובנו רשע יחזקיהו אביו רשע ובנו רשע הוא שחזקיהו אומר °הנה לשלום מר לי מר. מר לי מלפני מאחז מר (ישעיה לח) לי מאחרי ממנשה. אחז אביו צדיק ובנו צדיק הדא הוא דכתיב °יד ליד לא ינקה רע וזרע צדיקים (משלי יא) נמלט וזרע צדיק נמלט אין כתיב כאן אלא וזרע צדיקים נמלט זרע שהוא מוטל בין שני צדיקים נמלט. דבר אחר יד ליד לא ינקה רע אמר רבי פינחס זה שהוא עושה צדקה ומבקש ליטול שכרה מיד אמר רבי סימן כאינש דאמר הא שקא והא סלעא והא סאתא קום כול. ותדע לך שהוא כן *שהרי אבות העולם אילו בקשו ליטול שכר מצות שעשו בעולם הזה מאיכן היתה הזכות קיימת לבניהם אחריהם הוא

שהמיתה ממרקת. לכפר לגמרי והתשובה ויוה"כ מועילין עם הייסורין לתלות אבל לא כל אחת ואחת לבדה כדאמר אין כח לתשובה לתלות וכו': אבל דברי חכמים שעיר המשתלח מכפר. ואפי' על חילול השם מכפר הוא עם התשובה וחסר כאן וביומא ובשבועות גרסינן אם אין שעיר יום הכיפורים מכפר: כיצד הוא מכפר. יום הכיפורים: כל שהוא כל שהוא. כלומר כל היום מכפר מעט מעט מתחלתו ועד סוף היום: בסוף. היום הוא דמכפר: מת מיד. אם מת ביום הכיפורים קודם שתחשך דלר"ז עכ"פ כבר כיפר במקלת וביומא גרים מת מרד. כלומר אם מת אי מרד ובעט ביוה"כ דאמר התם המורד ביוה"כ אינו מכפר עליו ואם מרד באמצע היום כבר כפר עליו במקלת: אמר רב זעירא מתניתא מסייע לר' חנינא. גרסי' וכן הוא ביומא ובשבועות ותוספת' היא בסוף פ"ד דיומא: איתתבת קומי רבי ירמיה. הקשיתי לפני ר' ירמיה על הא דקאמר השעיר מכפר מיד ויום הכפורים משתחשך ואמאי הרי יוה"כ מכפר תחת השעיר כדאמר לעיל לדברי חכמים שעיר המשתלח מכפר ואם אין שעיר יוה"כ מכפר וא"כ אמאי לא יכפר יוה"כ כמו בזמן הבאת שעיר שהרי במקום השעיר מכפר הוא ויכפר מיד באותו שעה שהיה השעיר מכפר: ואמר תיפתר. דלאו בזמן הזה איירי אלא בזמן הבית שהיו מביאין שעיר ואין שעיר דקאמר כגון שהומם ונפסל דראוי להשם בעינן והיה בדעתן להביא שעיר אחר ולא הביאו עד שתחשך וכל זמן שהיה בדעתן להביא שעיר

לא היה מכפר דאם יש שעיר השעיר הוא דמכפר וכח יוה"כ: ואין הקב"ה רואה את הנולד. בתמיה וא"כ היה גלוי וידוע לפניו שלא ימלאו ולא יביאו עוד שעיר ומהשתא יכפר מיד א"כ יש לפרש להאי אתותבת קומי רבי ירמיה שמלשון יתובא דמלתא הוא וכלומר

תורה אור

כי אמריתא האי שמעתתא ועכרכתי זה לפני רבי ירמיה דהאי ברייתא מסייעא ליה לרבי חנינא ואמר ליה דאין ראיה מהאי ברייתא דתיפתר שהיה בדעתן להביא וכו' וע"ז מקשה ר' יוסי ואין הקב"ה רואה את הנולד בתמיה הלכך לא מצינן לאוקמי הכי אלא ברייתא כפשטה מיתפרשא ומסייעא לר' חנינא: שביזה דברי תורה. כלה: ואחות לוטן תמנע. אפי' במקראות כאלה אם ביזה ואמר מה לנו ולדברים כאלה: כי שבעתים יקם קין וגו'. אל יאמר מה היה לנו לכתוב בתורה ק"ו כזה: קמיה פונדקא ברמשא. ולא היה נראה מקום המטונף ושאל אם מותר לדבר בד"ת מאחר שאינם רואין כלום: דאילו הוה אימּמא. אלו היינו בכאן ביום היינו רואין מה שלפנינו א"כ עכשיו ג"כ אסור: בפטייה. בפיתקא ובחשבון של אלו מלכים הצדיקים: שהיה בו בושת פנים. כדמפרש שהיה כובש עצמו במקום טומאה שלא יבא הנביא ויתביים בפניו: מפני שנתייסר. קבל יסורין וצער על בנו הבכור שנהרג כדכתיב גביה ויהרוג זכרי גבור אפרים את מעשיהו בן המלך: מפני שהיה אביו צדיק. יותם בן עזיהו: בין שני צדיקים. יותם אביו וחזקיהו בנו: הא שקא. והרי הסלע והמדה קום ומדוד מיד. הוא

מסורת הש"ס

(תוספתא דיומא פ"ד)

סנהדרין לט

(ברכות פ"ג)

*שבת נה עיין מד"ר ויקרא פל"ו וע' תוס' שבת שם ובהגהות הגאון מהר"צ חיות

מראה הפנים

סכף של הזכיות למסה וזה כפי' רש"י בר"ה כדר"ה. ואם הדיעות מתחלפין לפירוש הא' הא ל"ק דככר ידוע הוא שכן דרך הב"ס הזה כחליפין. והנ"מ בין ר' יוסי ב"ח ובין ר"א מבואר הוא ובחיבורי פני המנורה בג"ר סד' האריכתי בזה:

ביצד הוא מכפר וכו'. בפ"ו דכריתות תנן מי שבא על ידו ספק עבירה ביוה"כ אפי' עם חשיכה פטור שכל היום מכפר ומשמע כל שעתא ושעתא מיוה"כ מכפר הוא כדר' זעירא הכא דהא בשבועות קאמר התם לעיל דף י"ח ע"ב על הא דבעי אביי למימר ידיעות ספק מחלקות לחטאת ואקשי ליה רבא בר תנן כליבנא כתרא אלא מעתה אכל חלב כזית בחריר ביוס"כ וכזית חלב במנחה ביוה"כ ה"נ דמיחייב שתי חטאות דהא יוה"כ במקום אשם גלוי קאי והוי ליה כידיעת ספק וא"ל אביי מאן לימא לן דיוה"כ כל שעתא מכפר דילמא כולי יומא ומאורתא א"ל רבא כב"ת תרדא תנן מי שבא על ידו וכו' שכל היום מכפר. והשתא קשיא לר' חנינא דהכא היכי מפרש לה למתני' דכריתות ופ"כ צ"ל אליביה דמפרש דה"ק כל היום מכפר אלא בסוף היום הוא דנגמר כפרתו כשעבר עליו סוף היום ולאפוקי אם מת או מרד באמצע היום כדאמר כמאי ביינייהו והיינו דלא נקט אלא האי נ"מ דהא למ"ד ידיעות ספק מחלקות לחטאת איכא נ"מ לפא דאקשי ליה רבא ב"ת לאביי דאי כל שעתא מכפר מביא ב' חטאות ואי כל יומא מאורתא הוא דמכפר מביא חטאת אחת אלא ודאי דלא פליג ר' חנינא אמתני' ומודה הוא דכל שעתא מכפר וכשעבר עליו כל היום וכ"מ דהשתא מיפרך לכ"ע האי מ"ד דס"ל ידיעות ספק מחלקות לחטאת כדלעיל ולפי' הא' שפירשתי א"כ אידחי הכא מילתיה דר"ת וסייעתיה כדמסיק כענין קושית דרב הונא וכן משמע מגמר' דכריתות ועיין לקמן בסוף פ"ק דשבועות במ"ה ד"ה נעשה נזדון מה שהוזכר מזה ולפי' הב' נבאר המסקנא כר"ת דמכיון דהברי תא מתפרשת כפשטה ובזמן הזה איירי דהא ר' יוסי דתי לאו אאורחתא דר' ירמיה ואם כן מסייעא ליה לר"ת וצ"ל כמ"ש בשבועות ע"ש:

הא

שנויי נוסחאות (בכ"ס) טינוף בד"ו במטנף. (בל"ג) הוונן בד"ו הוינן. אכור בד"ו אסיר. (במ"ו) רע וזרע צדיקים נמלט וזרע צדיק נמלט אין כתיב כאן בכי"ל רע א"ר פנחס וזרע צדיק אין כתב כן. (במ"ז) מוטל בין בכי"ל מושתל בן. (במ"ס) כאינש דאמר הא שקא והא סלעא והא סאתא קום כול ותדע לך שהיא כן בכי"ל באנ"ש דמר הא סקא והא סלעה והא סתה קום אכיל תדע לך שהיא כן.

עמודי ירושלים תנינא

ביצד הוא מכפר ר' זעירא אומר כל שהוא כו' שיום הכפורים מכפר בלא שעיר ושעיר אינו מכפר בלא יוה"כ ע' פ"מ אולם לא ראה שבחידושי הרשב"א לשבועות (י"ג א') העתיק הגירסא ר' זירא אמר יוהכ"פ כל שעה מכפר כו' שיהכ"פ מכפר בלא קרבן משא"כ בשעיר שאינו מכפר בלא קרבן כו' ופי' בלא שעיר הנעשה בפנים שיהכ"פ מכפר אפילו לא נעשה השעיר הפנימי משא"כ בשעיר המשתלח שאינו מכפר אא"כ נעשה שעיר הפנימי וע"ש מ"ש המגיה ע"ז:

גליון אפרים

אבל דברי חכמים שעיר המשתלח מכפר אם אין שעיר היום מכפר (כצ"ל כמו שהגירסא ביומא ובשבועות) כילד הוא מכפר (היום אם אין שעיר דהיינו בזה"ז) אמר ר"ז מתניתא מסייע לר"ח (כצ"ל כמו שהגירסא ביומא ובשבועות) כ' אר"ה כו' תיפתר שהיה בדעת' להביא שעיר אחר ולא הביאו כלומר לעולם בזה"ז יום הכפורים מכפר כל שהוא כל שהוא אלא שהברייתא מיירי בזה"ב ולא היה להם שעיר ומלפים בכל שעה להשיג שעיר משום הכי א"א ליוה"כ לכפר אלא משתחשך ור' יוסה בן יוסה דחה זה הא הקב"ה רואה את הנולד ויודע שלא ישלחו ביוה"כ זה שעיר ויכפר יוה"כ כל שהוא כל שהוא. וכן פירש בק"ע ביומא ודלא כהפ"מ בסוגיין. ולדעתי צ"ל בכל המקומות שהיה בדעתן להביא שעיר ואחרו ולא הביאו. פע"י איזה סיבה אחרו עד שתחשך ולא שביאו שעיר. והנה כאן הגירסא יוסה בן יוסה ובשבועות ר' יוסי וביומא ר' יוס' בי ר' בון: דבר אחר כי דבר ה' בזה. זה שהוא מזכיר דברי תורה במקום טינוף. בבלי ברכות כ"ד ע"ב: מתיבין ליה הרי הוא נימנה בפטייה של מלכים. נראה לי שצ"ל בפתקיה של מלכים וכדלעיל סוף פ"ק:

מסורת הש"ס

הוא שמשה אמר לישראל °וזכרתי את בריתי יעקב וגו'. עד איכן היתה זכות אבות קיימת רבי תנחומא אמר לה בשם רבי חייה רבה בר נחמן אמר לה בשם רבי ברכיה ר' חלבו בשם רבי בא בר זבדא עד יואחז °ויחן ה' אותם וירחמם וגו' עד עתה. עד אותו השעה זכות אבות קיימת. שמואל אמר עד *הושע °ועתה אגלה את נבלותה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי ואין איש אלא אברהם כמה דתימר °ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ואין איש אלא יצחק כמה דתימר °מי האיש הלזה ההולך בשדה לקראתינו ואין איש אלא יעקב כמה דתימר °ויעקב איש תם. רבי יהושע בן לוי אמר עד אליהו °ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך וגו' רבי יודן אמר עד חזקיהו °למרבה המשרה ולשלום אין קץ. א"ר אחא זכות אבות לעולם קיימת. °כי אל רחום ה' אלהיך וגו' עד ולא ישכח את ברית אבותיך מלמד שהברית כרותה לשבטים. רבי יודן בר חנן בשם ר' ברכיה אמר הקב"ה לישראל בני אם ראיתם זכות אבות שמטה וזכות אמהות שנתמוטטה לכו והידבקו בחסד מה טעמא °כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה. כי ההרים ימושו זה זכות אבות והגבעות תמוטינה זו זכות אמהות מיכן והילך וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה': האפיקורוס. ר' יוחנן ורבי לעזר חד אמר כהן דאמר אהן ספרא וחרנה אמר כהן דאמר אילין *רבנין. רבי אלעזר ורבי שמואל בר' נחמן חד אמר לכיפה של אבנים כיון שנתרועעה אחת מהן נתרועעו כולן וחרנא אמר לבית שהוא מלא תבן אף על גב דאת מעבר ליה מינה אהן מוצא דבגויה הוא מרערע כתליא. רב אמר קרח עשיר *גדול היה תיסברין של פרעה נגלה לו בין מגדול ובין הים. רב אמר קרח אפיקרסי היה מה עשה עמד ועשה טלית שכולן תכלת אתא גבי משה א"ל משה רבינו טלית שכלה תכלת מה שתהא חייבת בציצית אמר לו חייבת דכתיב °גדילים תעשה לך וגו' בית שהוא מלא ספרים מהו שיהא חייב במזוזה אמר לו חייב במזוזה דכתיב °וכתבתם על מזוזות ביתך וגו'. אמר לו בהרת כגרים מהו אמר לו טמא פרחה בכולו אמר לו טהור באותו שעה אמר קרח אין תורה מן השמים ולא משה נביא ולא אהרן כהן גדול. באותה השעה אמר משה רבון כל העולמים אם נברא לא־ץ פה משְשת *בראשית הרי מוטב ואם לאו יברא לה מעכשיו °ואם בריאה יברא ה'. אמר רבי שמעון בן לקיש שלשה כפרו בנבואתן מפני פונרייה ואילו הן משה ואליהו ומיכה משה אמר °אם כמות כל אדם ימותון אלה וגו' אליהו אמר °ענני ה' ענני וידעו העם הזה ואם לאו ואתה הסיבות את לבם אחורנית מיכה אמר °אם שוב תשוב בשלום לא דיבר ה' בי °וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה. רבי ברכיה בשם רבי חלבו אף שמותיהם פרחו מתוך טמסותיהם. א"ר יוסי בר חנינה אפילו מחט שהיתה שאולה ביד ישראל מידם אף היא נבלעה עמהן דכתיב וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה. ומי נתפלל עליהם ה' שמואל בר נחמן אמר משה נתפלל עליהם °יחי ראובן ואל ימות רבי יהושע בן לוי אמר חנה נתפללה עליהן היא דעתיה דרבי יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי בשם רבי יוסי כך היתה עדתו של קרח שוקעת ויורדת עד שעמדה חנה ונתפללה עליהם ואמרה °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: רבי עקיבה אומר אף הקורא בספרים החיצונים. כגון ספרי *בן סירא וספרי בן לענה אבל סיפרי המירס וכל ספרים שנכתבו מיכן והילך הקורא בהן כקורא באיגרת מאי טעמא °ויותר מהמה בני היזהר וגו' להגיון ניתנו ליגיעה לא ניתנו. °דברי חכמים כדרבונות אמר רבי חונה כדרור נאות תמן קריין למרגליתא דירה. דבר אחר כדרבונות ככדור הזה בין הבנות מה הכדור הזה מקלטת מיד ליד וסופה לנוח ביד אחר כך משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקינים וזקינים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. דבר אחר כדרבונות שלש שמות יש לו מרדע דרבן ומלמד. מרדע שהוא מורה דיעה בפרה דרבן שהוא משרה בינה בפרה מלמד שהוא מלמד את הפרה לחרוש בשביל ליתן חיים לבעליה. אמר רבי חמא בר חנינה אם לפרתו עושה אדם דרבן ליצרו הרע שהוא מעבירו מחיי העולם הזה ומחיי העולם הבא על אחת כמה וכמה. °וכמסמרות נטועים. ולמה לא אמר וכמסמרות קבועים וכאילנות נטועים בחרו להם בירור הברזל ושיבחו המטע של מטיל. דבר אחר וכמסמרות נטועים מה מסמר הזה את קובעו אע"פ שאש חוזר ונוטלו ממקומו מקומו ניכר כך כל מי שפשטו

(ציוני מקראות בשולי הטקסט: ויקרא כו; מלכים ב יג; הושע ב; בראשית כ; שם כד; שם כה; מלכים א יח; ישעיה ט; דברים ד; ישעיה נד; דברים כב; שם ו; במדבר טז; מלכים א יח; שם כב; במדבר טז; דברים לג; שמואל א ב; קהלת יב; שם ם; שם)

פני משה

הוא שמשה אמר לישראל וזכרתי את בריתי וגו'. לפי שהם לא רצו לקבל שכרי אלא שיעמוד זכותם לבניהם אחריהם וזהו הברית שהקב"ה זוכר להם: ואיש לא יצילנה מידי. שכבר כלה זכות אבות: היום יודע. שאתה זוכר ברית אברהם יצחק וישראל ותו לא: למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו'. קנאת ה' צבאות תעשה זאת ולא זכות אבות: כי אל רחום ה' אלהיך וגו'. וכתיב לעיל מיניה באחרית הימים ועם כל זה לא ישכח את ברית אבותיך: מלמד שהברית כרותה לשבטים. שתהא קיימת לעולם: אהן ספרא. זה הספר ולשון בזיון הוא וכן אלו רבנן: לכיפה של אבנים וכו'. כך המבזה דבר אחד מן התורה כאלו פקר בכל התורה כלה שכל המצות יש להן אחיזה זו בזו: לבית שהוא מלא תבן. שאע"פ שמעביר ומפנה את התבן מן הבית מ"מ אי אפשר שלא ישתייר מוץ אחד שם ומקלקל את הכותל כך המינות כיון שנדבק במינות בדבר אחד מקלקל הוא את הכל: תיסברין. אוצר של פרעה שהיה בין מגדול ובין הים ויוסף הטמינו נגלה לו: אפיקורוס היה וכו'. וכדלעיל שכיון שנזרקה בו מינות בדבר אחד לבסוף כפר בכל התורה כלה: שלשה כפרו בנבואתן. כלומר שדברו בלשון הזה ואם לאו אף אני אומר לא ה' שלחני וכן כולם וכל כך למה מפני פונרייה מלשון ופינו את הבית כלומר כדי לפנות ולהסיר מלבן מחשבות הרעות ושיחזיקו באמונת השם ברוך הוא: טמסותיהם. כמו טמוס של שטרות שאף שמותם שהיו כתובים בשטרות של אחרים פרחו למען לא יזכרו עוד: יחי ראובן ואל ימות. על דתן ואבירם שהיו מראובן: כך היתה עדתו של קרח שוקעת ויורדת וכו'. ובתפלת חנה קמו מלשקוע עוד יותר ורמז הוא לעתיד לבא שיהיה להן תקנה ובאין לחיי העולם הבא: בן לענה. היה ידוע להם מאיזה דברי הבלים: אבל ספרי המירס. דברי הדיוטות ודוגמתו ספרי המירס במסכת ידים: כקורא באיגרת. ואין עליהם לא שכר ולא עונש ובלבד בקריאה בעלמא כדמסיק ליגיעה לא ניתנו שלא ישתקע בהן ביותר ולבלות זמנו בדברים כאלו: כדרור נאות. כמרגלית יפה ויקרה: ככדור הזה. שמשחקות הבנות ומקבלות זו מזו וביד כל אחת היא כולה כמות שהיא כך קבלו התורה כלה מדור לדור כמו שלמד משה מפי הגבורה: דבר אחר כדרבונות. כדרבון הזה ושלשה שמות יש לו וכו': שהוא מורה דעה בפרה. שלא להטות לצדדין ומשרה בה בינה להטותה הדרך אשר תלך ומלמד אותה כדי שתוכל לחרוש וליתן חיים לעולם כך הם דברי חכמים מסירים מלב האדם מחשבות הרעות והזרות ומשרים בו בינה איזה הדרך אשר ילך ומלמדים אותו לתקן לגופו ולנפשו בחיי הנצחיים: על א' כמה וכמה. שצריך תחבולה לעשות לו דרבן שלא יטה אשורו מני הדרך ודברי תורה הם דרבן ליצה"ר כדאמר בהשותפין בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין: בחרו להם בירור הברזל. בחרו להם לדמות להברזל ולהמטע שלו שהוא המטיל והוא ברזל קלל מטיל בלעז וכלומר לדוגמא השבח שלו דימה אותם המקרא שהוא דבר קבוע ויפה ומשובח: שפשטו

*שבת דף ע"ז מל"ר ויקרא פל"ו ועיין תוס' שבת שם ובהגהות בגאון מהר"ע הייגר

סנהדרין ק

שם קי

*צ"ל ימי בראשית

שם ק ע"ב

עין משפט נר מצוה

שנויי נוסחאות (פ"א) הוא שמשה אמר לישראל וזכרתי בספרי"כ היא שמשה מזהיר את ישראל ואומר יהם וזכרתי. (פ"ג) תנחומא אמר לה בשם רבי חייה רבה בר נחמן אמר לה בשם ר ברכיה בספרי"כ תנחומא א' ליה רב בשם רבי הייא רבא ר' נחמן אמר ליה ר' ברכיה. (פ"ט) דתימר כד"ו דת מר (וכן לקמן). (פ"י) כי נביא הוא כד"ו ליתא. (פי"א) מי האיש הלזה ההולך בשדה לקראתינו ואין איש אלא יעקב כמה דתימר ויעקב איש תם בספרי"כ ותאמר אל העבד מי האיש וגו' ואין איש אלא יעקב כמה דתמר ויעקב איש וגו'. (פי"ג) יהושע בספרי"כ הושעיה. (פי"ח) המשרה ולשלום אין קץ א"ר אחא זכות אבות לעולם קיימת כי אל רחום וכו' עד „אבותיך" מלמד בספרי"כ המשרה וגו' אמר ר' אחא לעולם זכות אבות קיימת לעולם קורים מאי רחם וגו' מלמד. (פכ"ו) זה בספרי"כ זו. (פכ"ז) לא ימוש וכו' עד מרחמך ה' בספרי"כ לא ימוש וגו'. (פ"ג) כהן דאמר אילין רבנין בספרי"כ אהן דמר (אלמן) [אלין] רבנן. (פל"א) אלעזר בספרי"כ לעזר. (פל"ג) שנתרועעה בספרי"כ שנתרעעה. (פל"ו) תיסברין וכו' נגלה בספרי"כ תיסודין וכו' נתגלה. (פל"ז) אפיקרסי בספרי"כ אפיקרס וכו'. טלית בספרי"כ טליות וכן כד"ו שכולן תכלת בספרי"כ של תכלת. (פל"ח) מה וכו' חייבת דכתיב בספרי"כ מהוא שתהא חייבת בציצית דכתיב. (פ"מ) אמר לו טהור באותו שעה אמר קרח בספרי"כ הרי הוא טהור אמר קרח באותה השעה. (פמ"א) נביא ולא וכו' נביא אמת ולא. כל כד"ו ליתא. (פמ"ב) מעכשיו ואם בריאה בספרי"כ עכשיו ה"הדב' אם בריאה. (פמ"ג) שלשה כפר בספרי"כ שלושה נביאין. (פמ"ד) ימותון אלה בספרי"כ ליתא. ה' ענני וידעו וכו' עד „אחורנית" מיכה בספרי"כ ה' ענני וגו' מיכה. (פמ"ה) בשלום לא דיבר ה' בי וירדו בספרי"כ בשלום וגו'. (פמ"ו) טמסותיהם בספרי"כ טומוסותיהן. (פמ"ז) להם חיים שאולה בספרי"כ להם וגו'. (פמ"ח) ר' שמואל בספרי"כ שמואל. (פמ"ט) יוסי בספרי"כ ליתא. (פנ"ג) המירס וכו' מאי טעמא בספרי"כ הומירם וכו' ומה טעם. (פנ"ג) ליגיעה לא ניתנו בספרי"כ ליגיעה נתנו. (פנ"ד) דירה וכו' מקלטת בספרי"כ דירא וכו' מתלקטת. (פנ"ה) אחר כד"ו ליתא. (פנ"ו) שלש בספרי"כ שלשה וכן כד"ו. מרדע דרבן ומלמד בספרי"כ מלמד מרדע דורבן (וכן הסדר בפירושם). (פנ"ח) עושה אדם בספרי"כ אדם עושה. (פנ"ט) נטועים ולמה בספרי"כ נטועים בעלי אסופות ולמה. (פ"ס) בחרו להם בירור הברזל וכו' מטיל בספרי"כ ברור להם של ברזל וכו' מטביע. (פוס אחכונס) מסמר כד"ו המסמר. שאש כד"ו שאת. ממקומו בספרי"כ ליתא.

עין משפט
נר מצוה

ז
א מיי' פכ"ב מהל' שבת הל' יח טוש"ע או"ח סי' שב ס"ח
ח
ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט
ט
ג מיי' שם פי"ט הל' טו טוש"ע שם סי' שג סעיף יג
י
ד מיי' שם פכ"ג הל' י טוש"ע שם סי' שכו ס"ד
יא
ה מיי' פי"א מע"ז הל' יב סמ"ג עשין ד טוש"ע יו"ד סי' קעח ס"ט

שפשטו ידיהם הרבים בו יד. שנידו והרחיקו אותו החכמים מהם אע"פ שחזרו וקרבו אותו סופו לקבל עונשו: משמרות כתיב. בשין השמאלית רמז לסנדל המסומר שיהו בו כ"ד מסמרים מרומז לכ"ד משמרות וגרסי' להא בפ' במה אשה על מתני' לא יצא בסנדל המסומר: כמה מסמרים יהו בו. בסנדל ויהא מותר לצאת בו בשבת לפי שלא גזרו אלא מעין המאורע שהיו לחזק אבל אלו הא דחשיב לקמיה אינן אלא לנוי ומותר: וכימיך. שהן שבעה ימי שבוע דבאך תרגומו תוקפך וכתיב בריסיה דקרא ברזל ונחשת מנעליך: מניין משמרות. כדלעיל דמשמרות כתיב ונתן על האחד יותר להכיר כוונת הרמז: כלבת. הוא כלבוס הנזכר בבבלי פ' במה אשה ושני ראשיו חדין וכפופין: אינה עולה לחשבון מסמרים. ומותר דאינו כשאר מסמרים ולא גזרו אלא מעין המאורע: שרי. כיון דנשתנה לא גזרו: אין מגרדין. בשבת סנדלים ומנעלים ישנים מפני שקולף והוי ממחק: אבל סכין. הך ברייתא פליגא אדלקמן: שניים. תלמידים השניים אמרו משמו אין מגרדין: הא אזילא חדא מן תלמידוי דר"ח רבה. הלך וחסר לו דבר אחד מהן שהרי רבי מן הראשונים הוא וקאמר אין מגרדין: ומשיגין. מכבסין: חדשים. דשמא לא יהו מכוונים לרגליו ואתי לטלטולי: כמה יהו בהלוכן. מבעוד יום: מן סידרא רבה. מבית המדרש הגדול: תני לא יסוך אדם וכו'. מפני שהוא מעבדן: והיא בתוך המנעל. מפני שהמנעל נהנה ממנו ונמצא מעבדו: ומתעגל. ומתגלגל ע"ג עור שלוק ואינו חושש ובלבד שלא יתננה להקטיבלייא ע"ג טבלה של שיש ולהתעגל עליה דמיחזי כמכוין לעבדה יפה הואיל וטופחה על

גבי טבלא: רבן שמעון בן גמליאל מתיר. הואיל ומכל מקום אינו סך השמן עליה אין כאן משום מעבד: ממוסמסין. מסורסין ומסורגין הם אינם מתקבלים על לב השומעין ומרים ונוקבים הן כמסמרות: שנאמרים באסיפה. בחבורה: שיש דברי הימים בבבל. אמתני' דדברי הימים קאמר לפי שיש בה הרבה טעמי התורה ופירושה: ועכשיו אם מתכנסין וכו'. לפי שהרבה הוא ועוד שנגנז וכדאמר בבבלי פ' תמיד נשחט בין אצל לאצל טעינו ד' מאה גמל דדרשה ומיום שנגנז ספר יוחסין תשש כחן של חכמים וכהה מאור עיניהם: ניתנו מרועה אחד. ודריש לה שאם שמעת איזה דבר תורה שהגאך ואפי' מפי קטן מישראל תכבדו כאלו שמעת מפי אחד וכדמסיק אין אחד אלא הקב"ה: ובלבד ברוקק. הוא דאין לו חלק לעה"ב לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה: אפי' אמר נגע צרעת וגו'. אע"פ שאין בו שם שמים: דמשתבעין. והוגין את השם וכתיב זה שמי וזה זכרי לא כשאני נכתב אני נקרא וכדדריש ר' יעקב נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת:

הלכה ב מתני' ג' מלכי' וד' הדיוטות. אע"פ שגדולים וחכמים היו אין להם חלק לעה"ב שלא היתה אמונתם שלימה ואע"ג דבלעם מעובד כוכבים הוה ואכן תנן כל ישראל יש להם חלק לעה"ב משום דקי"ל חסידי עכו"ם יש להן חלק לעה"ב אשמעינן דבלעם לאו מחסידי עובד כוכבים הוה:

גמ' וכולהם חידשו עבירות. כל המלאכים שאחרי ירבעם כדלקמן ומפני מה תלה הכתוב בירבעם בכל מקום:

תורה אור

שפשטו ידיהם הרבים בו יד אע"פ שחזרו וקרבו אותו סופו ליטול את שלו מתחת ידיהם. דבר אחר וכמסמרות נטועים משמרות כתוב מה משמעות עשרים וארבעה אף המסמרים עשרים וארבעה. *כמה מסמרים יהו בו רבי יוחנן אמר חמשה כנגד חמשה חומשי תורה רבי חנינא אמר שבעה °וכימיך דבאך. דרש רבי אחא בשם רבי חנינה תשעה רבי היה נותן אחד עשר על זה ושלשה עשר על זה מניין משמרות. רבי יוסי בן חנינה אמר כלבת אינו עולה לחשבון מסמרים. רבי בא בר זבדא בעא קומי רבי זעירא מהו ליתן כולן על גבי מנעל אחד א"ל שרי מהו ליתן כולן על גבי סנדל אחד אמר ליה שרי. תני *אין [א] מגרדין סנדלים ומנעלים ישנים אבל סכין [ב] *ומדיחין אותן. רבי קריספא בשם רבי יוחנן תלמידוי דרבי חייה רבה אמרין הראשונים היו אומרים מגרדין שניים היו אומרים אין מגרדין שאלון לרבי אמר לון אין מגרדין. א"ר זעירה הא אזילה חדא מן תלמידוי דרבי חייה רבה א"ר חייה בר אשי נהגין הוינא יתבין קומי רב ומשחין ומשיגין אבל לא מגרדין. תני לא ילבש *אדם [ג] מנעלים וסנדלים חדשים אלא אם כן הילך בהן מבעוד יום כמה יהא בהילוכן בני בייתיה דבר קפרא אמרין מן דבית רבה דבר קפרא עד בית רבה דרבי הושעיה. ציפוראי אמרין מכנישתא דבבלאי עד דרתה דרבי חמא בר חנינה. טיבראי אמרין מן סידרא רבה עד חנותיה דרבי הושעיה. תני לא יסוך אדם מנעלים וסנדלים חדשים לא *יסוך אדם את רגלו והיא בתוך [ד] המנעל ואת רגלו והיא בתוך הסנדל אבל סך את רגלו ונותנה בתוך המנעל את רגלו ונותנה לתוך הסנדל סך אדם שמן ומתעגל על גבי קטיבלייא חדשה ואינו חושש לא יתננה על גבי טבלה של שיש להתעגל עליה רבן שמעון בן גמליאל מתיר. דבר אחר וכמשמרות נטועים בשעה שדברי תורה יוצאין מפי בעליהן כתיקנן הן עריבין לשומעיהן כמסמרו' נטועים ובשעה שהם יוצאין ממוסמסין הם מרים לשומעיהן כמסמרות בעלי אסופות אין אסופות אלא סנהדרין כמה דתימר °אספה לי שבעים איש מזקני ישראל דבר אחר בעלי אסיפות שנאמרים באסיפה. א"ר שמעון בן לקיש אם יאמר לי אדם שיש דברי הימים בבבל הרי אני הולך ומביאו משם ועכשיו אם מתכנסין הם כל רבותינו אין יכולין הן להביאו משם. ניתנו מרועה אחד אמר הקב"ה אם שמעתה דבר מפי קטן ישראל והנייך לא יהא בעיניך כשומעו מפי קטן אלא כשומעו מפי גדול ולא כשומעו מפי גדול אלא כשמעו מפי חכם ולא כשמעו מפי חכם אלא כשמעו מפי נביא ולא כשמעו מפי נביא אלא כשמעו מפי רועה ואין רועה אלא משה כמה דתימר °ויזכור ימי עולם משה עמו איה המעלם מים את רועה צאנו איה השם בקרבו את רוח קדשו. לא כשמעו מפי רועה אלא כשמעו מפי הגבורה. ניתנו מרועה אחד ואין אחד אלא הקב"ה כמה דתימר °שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד: והלוחש על המכה ואומר °כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאיך. רב אמר *ובלבד [ה] ברוקק רבי יהושע בן לוי אמר אפילו אמר °נגע צרעת כי תהיה באדם ורוקק אין לו חלק לעתיד לבוא: [ו] אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו. רבי מנא אמר כגון אילין כותאי דמשתבעין ר' יעקב בר אחא אמר נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת:

הלכה ב מתני' *שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא שלשה מלכים אחאב ירבעם מנשה רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר °ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תפילתו וישיבהו ירושלים למלכותו אמרו לו למלכותו השיבו לא השיבו לחיי העולם הבא וארבעה הדיוטות בלעם ודואג אחיתופל וגיחזי: **גמ'** וכולהם חידשו עבירות. וכי מה עשה ירבעם על שעשה שני עגלי זהב. והלא כמה עגלים עשו ישראל תני ר"ש בן יוחי שלשה עשר עגלים עשו ישראל ואחד

מסורת הש"ס
(שבת פ"ו)
שבת קמא ע"ב וזבחים לד ע"ב
שבת קמא
שם קמא
דברים לג
במדבר יא
ישעיה סג
דברים ו
שמות טו
סנהדרין קא וש"נ
ויקרא יג
חגיגה טו ע"ב דס"ג

ציון ירושלים

[א] אמנם שאול אומר כו'. ר' מני אמר כגון אלין כותאין דמשתבעי' ר' יעקב בר אחא אמר נכתב ביו"ד ה"י ונקרא בא"ד ע' ירושלמי פ"ז מסנהדרין הל' ח שאמרו שם. הדא אמרי' שקורעין על הכנוי והיינו דהכותי' לא. יודעין מסם המפורש ומזה ראיה ברורה לרמ"ה שכתב לענין מגדף הובא בכ"מ פ"ב מע"ז הלכה ז דקק בם הוי' בלבד נקרא בם המפורש אבל בם אדני נקרא כינוי ולן מלאתי במדרש רבה במות ג זם שמי תסר ו שלא יגבה את הבם באותיותיו וזם זכרי שאין אומרים אותו רק בכינוי הכי מבואר דהם אדני הוא כינוי וזם ראיה ברורה לרמב"ם דלא כרמב"ם ועי' בספר דבש לפי מהגאון בעל ברכי יוסף מערכת ע' ומה כתיב בם בבנבותיו:

מראה הפנים

הא אזילא חדא מן תלמידוי דר' חייה רבה. וכן אידתי לה בבבלי פ' חולין דף קמ"א ע"ב לפא דקאמר ר' אבהו מגרדין מנעל חדש דא"ל הכוא סבא סמי דידך מקמי הא דתני ר' חייא אין מגרדין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן וכו'. והכי פליגי בבבלי דף ק"א ע"א והתם גרים רב אמר אפי' נגע צרעת. ובבר הניח הכ"מ בל"ע על דברי הרמב"ם ז"ל בפ' י"א מהל' עכו"ם הל' י"ב שלא כתב: רב אמר ובלבד ברוקק רוקק דוקא ע"ש ועוד מ"ט לא פסק כר' יוחנן דקאמר שם שמים דוקא ומש"ה היה כדאס דהוה מפ"ם דדוקא לענין שאין לו חלק לעוה"ב אמרו כן אבל לענין איסור אפי' בלא רוקק ואפי' פסוק בעלמא אסור להתרפאות כד"ת כדאמרינן בפ"ב דשבועות אלא דאכתי קשה דבריו שכתב גם שהן בכלל הכופרים בתורה ויש לדחוק דבכלל קאמר ולא שהן ממש כופרי התורה שלא יהיה להן חלק לעוה"ב דדוקא ברוקק אמרו כן וכמזכיר שם שמים:

שנויי נוסחאות (פ"ג) כתוב בד"ו כתיב. (פ"ד) משמעות בד"ו משמרות. וכן בספרי"כ. (פ"ו) חנינא בד"ו חיננא. חומשי בספרי"כ ספרי. (פי"ב) זעירא מהו בספרי"כ זעורא מהוא. (פי"ט) זעירה בד"ו זעורה. (פל"א) סך את רגלו בד"ו סך היא את רגלו. (פ"מ) אסיפות בד"ו אסופות. (פמ"ד) אלא כשמעו מפי נביא ולא כשמעו מפי נביא אלא כשמעו מפי רועה בד"ו אלא כשומעו מפי נביא ולא כשומעו מפי נביא אלא לא כשומעו מפי רועה. (פמ"ה) דתימר בד"ו דת מר. ויזכור ימי עולם (ישעיה ס"ג). (פמ"ז) דתימר בד"ו דת מר. (פנ"ג) תפילתו במקרא "תחנתו"

חדושי מהר"א גריידין

דברי חכמים כדרבונות וכו'. נכתב בצדו עיין בבלי חגיגה ג' ע"ב: מה הכדור הזה מקלסת וכו'. תוס' סנהדרין דף כ"ו [ד"ה כדור] ותוס' סוכה דף ל"ו [ד"ה את רוג]: (שייך לדף כ') רבי יוסי בן חנינה אמר כלבוס אינה וכו' כן צריך להיות: אמר רבי שמעון בן לקיש בתחילה אם יאמר לי אדם וכו'. נראה לי שכן צריך להיות:

בכר לאדן בזה

עמודי ירושלים

רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים כגון ספרי בן סירא כו' להגיון ניתנו כו'. בקיצור פסקי הרא"ש פ' חלק כתב דהקורא בספרי בן

גליון אפרים

חד אמר לכיפה של אבנים כו'. הדמיון הזה נמצא במ"ק פ"ג ה"ז לענין אחר: שלשה כפרו בנבואתם מ פני פורענייה משה ואליהו ומיכה. עיין בבבלי ברכות סוף דל"א ע"ב: תמן קריין למרגליתא דירה. בבבלי מגילה י"ב ע"א:

אבן סוכה יש בכרכי הים ודרה שמה: (ע"כ לדף כ'): ציפוראי אמרין מכנישתא דבבלאי עד דרתיה דר' חנינא בר חמא (שהיה דר בציפורי) כנ"ל וכן הגהתי בשבת

ואחד דימוסיא לכולן ומה טעמא °ויאמרו אלה אלהיך ישראל הרי לשנים עשר שבטים °זה אלהיך הרי דימוסיא אחת לכולן. וכי מה עשה אחאב כתיב °ויהי הנקל לכתו בחטאת ירבעם בן נבט. והלא קולותיו של אחאב הם כחומרותיו של ירבעם ולמה נמנה ירבעם תחילה שהוא התחיל בקלקלה תחילה. מה היה אחאב עביד הוה מקשט גרמיה בכל יום וקאים ליה קומי היאל אסרטו לטיה והוא א"ל בכמה אנא טב יומא דין והוא אמר ליה כן וכן והוא מפריש טומיתיה לע"ז הדא היא דכתיב °יען התמכרך לעשות הרע בעיני ה'. ר' לוי עבד דרש הדין קרייא אשתא ירחין לגנאי °רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אתא לגבי בליליא א"ל מה חטית לך ומה סרחית קדמך. אית לך רישיה דפסיקא ולית לך סופיה אשר היסתה אותו איזבל אשתו. עבד דרש ליה שיתא ירחין לשבח רק לא היה כאחאב אשר היסתה אותו איזבל אשתו. כתיב °בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה. חיאל מן יהושפט יריחו מבנימן אלא שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב וכן הוא אומר באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה. *באבירם בכורו לא היה מאיין ללמד ובשגוב הרשע היה לו מאיין ללמד לפי שרצו לרבות את ממונן ושלטה בהן מאירה והיו מתמוטטין והולכין לקיים מה שנא' °כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד יהושע בן נון. כתיב °ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. וכי מה עניין זה אצל זה אלא אמר הקב"ה לאליהו הדין חיאל גברא רבא הוא איזיל חמי ליה אפין א"ל לי נה מיזל א"ל למה. א"ל דנא מיזל וינון אמרין מלין דמכעסין לך ולינה יבול מיסבול. א"ל ואין אמרין מילה דמכעסה לי כל מה דאת גזר אנא מקיים. אזל ואשכחון עסיקין בהן קרייא °וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה. אמר בריך הוא אלההון דצדיקייא דמקיים מילי דצדיקיא והוה תמן אחאב אמר לון אחאב וכי מי גדול ממי משה או יהושע. אמרין ליה משה אמר לון בתורתו של משה כתיב °השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם ומה כתיב בתריה וחרה אף ה' בכם ועצר השמים ולא יהיה מטר ולא הינחתי ע"ז בעולם שלא עבדתי אותה וכל טבן ונחמן דאית בעלמא אתון בדרי. מילוי דמשה לא קמן ומילוי דיהושע מקים. א"ל אליהו אם כדבריך חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי כיון ששמע כן התחיל בוכה הדא הוא דכתיב °ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט. *כמה נתענה שלשה שעות נתענה אם היה למוד לוכל בשלש אכל בשש אם למד לוכל בשש אכל בתשע. ויהלך אט מהו אט ריב"ל אמר שהיה מהלך יחף. כתיב °ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לאמר הראית כי נכנע אחאב מלפני אמר הקב"ה לאליהו ראה מנה טובה שנתתי בעולמי אדם חוטא לפני כמה ועושה תשובה ואני מקבלו הדא היא דכתיב הראית כי נכנע אחאב מלפני חמית אחאב עבד תשובה יען כי נכנע אחאב מפני לא אביא הרעה בימיו בימי בנו אביא הרעה על ביתו. וכי מה עשה אחז ע"י שיבנה כסא בעזרה הדא היא דכתיב ואת אולם הכסא אשר בנו בבית וגו'. ר' חוניה בשם ר' לעזר למה נקרא שמו אחז שאחז בבתי כניסיות ובבתי מדרשות. למה היה אחז דומה למלך שהיה לו בן ומסרו לפידגוגו והיה מבקש להורגו אמר אם אני הורגו הרי אני מיתחייב מיתה אלא הרי אני מושך את מניקתו ממנו ומעצמו הוא מת. כך אמר אחז אם אין גדיים אין תיישים אם אין צאן אם אין צאן אין רועה אם אין רועה אין עולם אם אין עולם כביכול כך היה אחז סבור בדעתו לומר אם אין קטנים אין גדולים אם אין גדולים אין חכמים אם אין חכמים אין נביאים אם אין נביאים אין רוח הקודש אם אין רוח הקודש אין בתי כניסיות ובתי מדרשות כביכול אין הקב"ה משרה שכינתו על ישראל. ר' יעקב בר אביי בשם ר' אחא מייתי לה מן הדא °וחיכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב וקויתי לו. אין לך שעה קשה בעולם מאותה שעה שאמר לו הקב"ה למשה °ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא. מאותה השעה וקויתי לו שאמר לו בסיני °כי לא תשכח מפי זרעו. ומה את מועיל °הנה אנכי והילדי' אשר נתן לי ה' וכי ילדיו היו והלא תלמידיו היו אלא מלמד שהיו חביבין עליו והיה קורא אותם בני. וכי מה עשה מנשה כתיב °בימים ההם חלה חזקיהו למות וגו' עד כי מת אתה ולא תחיה בעולם הזה ולא תחיה לעתיד לבוא. א"ל ולמה א"ל דלא בעית מיקמה לך בנין. א"ל למה לא בעית מיקמה לך בנין א"ל חמית דאנא מיקים בר רשיע בגין כן לא בעית מיקמה בנין. א"ל *סב ברתי דילמא מיני ומינך היא מיקים בר נש טב. אע"ג לא קם אלא ב"נ ביש הדא דכתיב °וכלי כליו רעים. א"ל לא

וא"ו. דימוסיא. עיקר וכולל לכולן: היה אלהיך. לשון רבים: זה אלהיך. פסוק הוא בנחמיה ולשון יחיד על הכולל לכולן: וכי מה עשה אחאב. הא ג"כ אכתי מהקושיא היא והלא אחאב עשה יותר ויותר מירבעם כדכתיב ויהי הנקל וכו' ולמה נמנה ירבעם תחלה ואע"פ שתחלה היה מ"מ תורה אור הגדול ברשעות היה לו למנות בתחלה אלא לפי שהוא התחיל בקלקלה תחלה ולפיכך גם הכתוב תולה בכל מקום בו על חטאות ירבעם: חיאל איסטרטי לטיה. היה בא ועומד לפני חיאל היוצא לחוץ מהכלל והמקולל כדלקמן א"כ אסטרטי לטיה מבחוץ לפתח ביתו של חיאל: בכמה אנא טב. כמה אני טוב ושוקל יותר היום: טומתיה. הסך שהיה שוה והאומד שאמדו: הדין קרייא. ראש הפסוק רק לא היה כאחאב וגו' היה דורש ששה חדשים לגנאי ונראה לו אחאב בחלום וביקש ממנו מפני מה אינו מסיים ודורש סוף הפסוק שלא הכל ממנו היה: חיאל מן יהושפט. כדכתיב בד"ה ולו אחים בני יהושפט עזריה ויחיאל וגו' והוא מיהודה וכי מה ענין לו אל יריחו שבחלק בנימין היתה: וחובה ע"י חייב. ולא היה אחד שהיה רוצה לעבור על קללת יהושע אלא הוא: ובשגוב. היה לו להרשע הזה ללמד מבניו שכבר מתו ואע"פ כן לא הניח מרשעתו עד שגוב לצעירו: אזיל חמי ליה אפין. לך להראות לפניו ולנחמו וא"ל איני הולך שאיני יכול לסבול לשמוע מהם דברים המכעיסים אותך: אם כדבריך. אם כך אתה אומר חי ה' אלהי ישראל וגו': הדא הוא דכתיב ויהי כשמוע וגו'. כלומר כמו שמצינו גם במעשה דנבות שהיה אחאב נכנע כששמע הדברים מפי אליהו וכן באותו הפעם היה נכנע ובוכה: ואת אולם הכסא. פסוק זה לא נמצא ולא שייך זה כלל אצל אחז ונראה דט"ס הוא וצ"ל וביום שמנה לחדש באו לאולם ה' וגו' ופסוק זה בד"ה גבי יחזקיהו אשר טיהר הכל מה שהזניח אחז ככתוב שם: מייתי לה מן הדא וחכיתי לה' וגו' שהחזיר ישעיהו ועשה כ הפעולות ללמדם תורה מפנ שבטל אחז עד הנה: מאות שעה. אעפ"כ וקויתי לו שכבו הבטיח לנו בסיני ע"י משה כי לא תשכח מפי זרעו: ומה את מועיל. ואם תאמר ומה את מועיל הרי כבר ראיתי תועלת כדמסיים. הנה אנכי והילדים וגו' א"כ לנגד אחז דיבר ומה את מועיל במעשיך אעפ"כ עלתה בידי להעמיד תלמידים: א"ל למה לא בעית. אע"פ כן תאמר לי הטעם מפני מה היה זה בדעתך שלא לישא אשה ולהעמיד בנים: לא

סנהדרין ק"ג | תענית כ"ו | ברכות ד' י'

מראה הפנים

סב ברתי דילמא מיני ומינך וכו'. בבבלי פ"ק דברכות דף י' ע"א גרים דיחזקיהו א"ל השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מינאי יבני דמעלי א"ל כבר נגזרה עליך גזרה א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וכו'. ולהאי נסחא קשיא וכי ישעיהו לא ידע שאפשר לבטל הגזירה בתפלה וצריך לדחוק שלא רצה ליתן לו בתו מאחר דנפקו מיניה בני דלא מעלו ולא סמך על זכותו ולפיכך השיב לו כן. ולנוסחא דהכא ניחא דחזקיהו השיב לו לא לך אנא שמע ובלאו הכי איני קופץ אלא למה שאמר לי זקיני לחם

שנויי נוסחאות (ס"ב) זה אלהיך (נחמיה ט'). (ה"ח) אסרטו בד"ו אסרטי. (ס"י) טומיתיה בד"ו ט מיתיה. (בס"ו) דפסיקא בד"ו דפסוקא. (פכ"ז) כדבר ה' (מ"א פ"ז). אלהי ישראל במקרא ליתא. (ס"ל) מלין בד"ו מילין. (סל"ד) כתיב בד"ו כתוב. (פכ"ח) ויקרע את בגדיו במקרא "ויקרע בגדיו". (סל"ס) שלשה בד"ו שלש. למד בד"ו למוד. (סמ"ג) יען כי נכנע אחאב מפני במקרא "יען כי נכנע מפני". (סמ"ג) שיבנה בד"ו שבנה. (מורס אחרונה) היא בד"ו הוא. הדא דכתיב בד"ו הדא הוא דכתיב.

ככר לאדן

דימוסיא לכלם. פי' פרהסיא וגורך כלם כמו דימוסיא של מדינה בב"ר [עיין ערוך השלם ערך דמס ג']: זה אלהיך דימוסיא. פסוק הוא בעזרא [נחמיה ט' פסוק י"ח]: כיון ששמע וכו' עד וכי מה עשה אחז נמחק. נ"ב אכ"מ: טב אפי' כן לא קם כנ"ל:

עמודי ירושלים

בן סירא אין לו חלק לעולם הבא וכתב שם הפילפלא חריפתא וז"ל תמיה לי דמדמה ס' בן סירא לספרי צדוקים ממש. ולא משמע כן בגמ' וכמו שמעתיק בפנים דאמרינן רב יוסף אסר נמי למקרי בספר בן סירא משמע דאיסורא בלבד הוא דאיכא עכ"ל. ולענ"ד מדברי הירושלמי שלנו הוציא הקיצור

עמודי ירושלים הנינא כתיב בימיו בנה חיאל. נ"ב עמ"ש בפ"מ והוא תמוה ועי' באורי מהרא"ע דפ"ת:

עין משפט נר מצוה

לא לך אנא שמע. ואע"פ שאמרת כי מת אתה ולא תחיה : לאיזה קיר נשא עיניו. משום דכתיב הקיר בה"א הידיעה : אבותי שקירבו לך וכו'. כדכתי' ויהי לשלמה שבעים אלף נושא סבל וגו' וכלם גרים היו כדאמרי' לעיל בפ"ו ובבבלי בפ' הערל באותה שעה נתוספו וכו' : בתתם סיפם וגו'. פסוק הוא ביחזקאל ודריש ליה לטובה שבני אדם גדולים היו וכו' והיו מקרבים ביתם לבית המקדש שהיו יכולין לשמוע הכל. והנביא אמר להם זה בתוכחה ואפי' כן היה הקב"ה מעלה וכו' ויתורא דהקיר וגו' מדייק. ובילקוט מלכים מביא בשם מדרש קהלת הגירסא יותר נכונה וכך כתוב שם בקירות בית המקדש נשא עיניו דכתיב בתתם סיפם את סיפי והקיר ביני וביניהם אמר לפניו רבש"ע אבותי בני אדם גדולים היו ולא היו יכולין להתפלל בכל שעה בבית המקדש אלא היו עומדים בתוך בתיהם ומתפללין והקיר בינם ובין המקדש ואני אין קיר ביני ובין המקדש כשאני מתפלל על אחת כמה וכמה שתנתן לי נפשי מיד ויהי דבר ה' אל ישעיה וכו' ע"כ. וגירסא זו נוחה היא לפי הענין השייך לתפילת יחזקיה : א"ל. ישעיהו עכשיו אמרתי לו כך ואם אומר לו עכשיו בהפך לא יאמין לי : עינוון. עניו גדול הוא ויאמין לך ולא עוד אלא עדיין לא יצאת הברה בעיר מנבואה הראשונה שאמרת לו : העיר כתיב. ואע"ג קרי הוא והכתיב לרמז שלא ידעו עדיין בעיר : כד דקם מנשה. כשעמד מנשה והיה רץ ורודף אחרי ישעיה להרגו : חסר ציציתה דגולתיה. חסרו הציצית של מלבושו מלבלוע ונשארו מבחוץ ובאו ואמרו לו שניכר היכן הוא : ולא אבה ה' לסלוח לו. על המעשה הזה ומכאן וכו' : והכתיב. על דברי ר' יהודה במתני' פריך דאמר מנשה יש לו חלק לעה"ב דכתיב ויתפלל וגו' והכתיב אחרי כן מלבד חטאות מנשה וגו' : נימר. דהמקרא הזה נאמר על המעשי' שעשה עד שלא חזר בו : והכתיב על כל הכעס וגו'. ומשני זה נ"נ עד שלא עשה תשובה : והא כתיב כי הוא אמון הרבה אשמה. וכתיב ברישיה דקרא ולא נכנע מלפני ה' כהכנע מנשה אביו כי הוא אמון וגו' ומשמע כי הוא הרבה אשמה יותר ממה שעשה אביו והוסיף עליהן והרי הכתוב מזכיר מעשיו אחרי הכנעו אלמא דלאו תשובה שלימה עביד ומשני האי הרבה לא הוסיף הוא ולאו על אביו קאי אלא חידש באשמה מה שלא עשו אותן שלפניו : והכתיב וגם דם נקי שפך וגו'. ודרשוהו על שהרג לישעיהו ובזה ודאי לא הועיל לו תשובתו להביאו לעה"ב כדאמר לעיל ולא אבה ה' לסלוח דקאי על זה ומיפרך מילתיה דר' יהודה : מהו בחוחים. דאי אפשר לפרש על מיני מאסר דהא כתיב בתריה ויאסרוהו בנחשתים : בכירו מניקייא. לכדו אותו בין החוחים יונקים ודקים ומלשון החוח אשר בלבנון. כירו הוא ארז יונק ורך וכפון בארז תרגומו ומטלל בכיורי ארזין : מולא. מלשון מוליאר הגרוף כמו יורה של נחשת מנוקבת :

ומישמע

מסורת הש"ס

(תענית פ"ב) (ברכות פ"ד)

תורה אור

לא לך אנא שמע איני קופץ אלא למה שאמר לי זקיני שאמר לי אם ראית חלומות קשים או חזיונות קשים *קפוץ לשלשה דברים ואת ניצול ואילו הן לתפלה ולצדקה ולתשובה. ושלשתן בפסוק אחד °ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו זה תפילה ויבקשו פני זו צדקה כמה דתימר °אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך וישובו מדרכיהם הרעים זו תשובה. אם עשו כן מה כתיב תמן ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם. מיד ויסב דכתיב °ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'. *לאי זה קיר נשא עיניו רבי יהושע בן לוי אמר לקירה של רחב נשא עיניו °כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת אמר לפניו רבון כל העולמים רחב שתי נפשות הצילה לך ראה כמה נפשות הצלת לה. הדא הוא דכתיב °ויבואו הנערים המרגלים ויוציאו את רחב ואת בית אביה ואת אמה ואת אחיה ואת כל אשר לה ואת כל משפחותיה הוציאו ויניחום מחוץ למחנה ישראל. תני רבי שמעון בן יוחי אפילו היה במשפחותיה מאתים אנשים והלכו ונדבקו במאתים משפחות כולן היו ניצלין בזכותה. אבותי שקרבו לך כל הגרים הללו על אחת כמה וכמה שתתן לי את נפשי. רבי שמואל בר נחמן אמר נשא את עיניו בקירה של שונמית °נעשה נא עליית קיר קטנה ונשים לו שם מיטה ושלחן וכסא ומנורה. אמר לפניו רבון כל העולמים שונמית קיר אחד עשתה לאלישע והחייתה את בנה אבותי שעשו לך את השבח הזה על אחת כמה וכמה שתתן לי את נפשי. רבי חיננא בר פפא אמר נתן עיניו בקירות בית המקדש °בתתם סיפם את סיפי ומזוזתן אצל מזוזתי והקיר ביני וביניהן בני אדם גדולים היו ולא היו יכולין לעלות ולהתפלל בכל שעה והיו מתפללין בתוך בתיהם והקב"ה מעלה עליהן כאילו נתפללו בבית המקדש. אבותי שעשו לך את כל השבח הזה על אחת כמה וכמה שתתן לי את נפשי. ורבנין אמרין נתן עיניו בקירות לבו שנאמר °מעי מעי אוחילה קירות לבי הומה לי לבי לא אחריש. אמר לפניו רבון העולמים חיזרתי על מאתים וארבעים ושמונה איברים שנתתה בי ולא מצאתי שהכעסתי אותך באחד מהן על אחת כמה וכמה תינתן לי נפשי. כתיב °ויהי דבר ה' אל ישעיה הנביא לאמר לך ואמרת אל חזקיה נגיד עמי כה אמר ה' אלהי דוד אביך שמעתי את תפילתך ראיתי את דמעתך הנני מוסיף על ימיך חמש עשרה שנה א"ל כדון אמרית ליה הכין. וכדון אנא מימר ליה הכין. א"ל גברא רבה הוא ולית הוא מהימנתי אמר ליה עינוון סגין הוא והוא מהימן לך ולא עוד אלא עדיין לא יצאת הברה בעיר °ויהי ישעיהו לא יצא חצר התיכונה העיר כתיב. כד דקם מנשה הוה פרי חורי ישעיה בעי מיקטליניה והוא ערק מן קדמוי ערק לארזא ובלעיה ארזא חסר ציציתה דגולתיה אתון ואמרין קדמוי אמר לון אזלון ונסרון ארזא ונסרו לארזא ואיתחמי דמא נגד. °ולא אבה ה' לסלוח מיכן שאין לו חלק לעתיד לבוא. והא כתיב °מלבד חטאות מנשה בן יחזקיהו מלך יהודה נימר עד דלא יחזור ביה. על כל הכעסה אשר הכעיסו מנשה נימר עד שלא עשה תשובה. והא כתיב °כי הוא אמון הרבה אשמה. לא הוסיף אלא חידש. והכתיב °וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה וכי איפשר לבשר ודם למלאות את ירושלים דם נקי פה לפה. אלא שהרג את ישעיהו שהיה שקול כמשה דכתיב ביה °פה אל פה אדבר בו. °כתיב וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא עליהם את שרי הצבא אשר למלך וילכדו את מנשה בחחים. מהו בחחים בכירו מניקייא. א"ר לוי מולא של נחושת עשו לו ונתנו אותה בתוכה והיו מסיקין תחתיו כיון שראה שצרתו צרה לא הניח ע"ז בעולם שלא הזכירה כיון שלא הועיל לו כלום אמר זכור אני שהיה אבי מקרא אותי את הפסוק הזה בבית הכנסת °בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם הרי אני קורא אותו אם עונה אותי מוטב ואם לאו הא כל אפייא שוין. והיו מלאכי השרת מסתמין את החלונות שלא תעלה תפילתו של מנשה לפני הקב"ה והיו מלאכי השרת אומרים לפני הקב"ה רבונו של עולם אדם שעבד ע"ז והעמיד צלם בהיכל אתה מקבלו בתשובה אמר להן אם איני מקבלו בתשובה הרי אני נועל את הדלת בפני כל בעלי תשובה. מה עשה לו הקב"ה חתר לו חתירה מתחת כסא הכבוד שלו ושמע תחינתו הדא היא דכתיב °ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחינתו וישיבהו. א"ר לעזר בי רבי שמעון בערבייא צווחין לחתרתה עתירתה. וישיבהו ירושלם למלכותו. במה השיבו שמואל בר בונא בשם רבי אחא ברוח השיבו כמה דתימר משיב הרוח וידע מנשה כי ה' הוא האלהים באותה שעה אמר מנשה אית דין ואית דיין. וכי מה עשה בלעם הרשע על ידי שנתן עצה לבלק בן צפור להפיל את ישראל בחרב אמר לו אלוה של אומה הזו הוא שונא את זנות אלא העמידו בנותיכם בזימה ואתם שולטין בהן א"ל

ומישמע

ירמיה ד
ישעיה לח
שם
שם כד
שם
דה"ב לג
מלכים ב כא
במדבר יב
דה"ב לג
דברים ד
דה"ב לג

שנויי נוסחאות (צ"כ) ויכנעו עמי (דה"ב ז'). (פ"ו) דתימר כד"ו דת מר. (פמ"ז) הדא היא כד"ו הדא היא. (פי"ז) בית במקרא ליתא. (פכ"ג) כולן כד"ו כולהן. (פל"א) בתתם סיפם (יחזקאל מ"ג). ומזוזתן במקרא "ומזוזתם". (פל"ב) וביניהן במקרא "וביניהם". (פל"ח) אל ישעיה הנביא לאמר לך ואמרת אל חזקיה נגיד עמי כה אמר במקרא "אל ישעיהו לאמר הלוך ואמרת אל חזקיהו כה אמר". (פל"ט) מוסיף כד"ו יוסיף. (פמ"א) ויהי ישעיהו לא יצא (מלכים ב' כ'). (פמ"ג) מקטליניה כד"ו מיקטלוניה. (פמ"ד) מלבד חטאת מנשה בן יחזקיהו מלך יהודה (לא מצאנו מקרא כזה ואולי הכוונה על הכתוב מ"ב כ"א) "לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה" או אולי על הכתוב ירמיה (ט"ו) בגלל מנשה בן חזקיהו מלך יהודה וגו'). (פמ"ה) הכעסה במקרא (מ"ב כ"ג) "הכעסים". (פמ"ח) ויבא עליהם במקרא "ויבא ה' עליהם". (פמ"ט) למלך וילכדו במקרא "למלך אשור וילכדו". (פ"נ) אותה כד"ו אותו. (פנ"ט) בונא כד"ו בינה. דתימר כד"ו ד.ת מר.

עמודי ירושלים

סקילור פסקי הרא"ש דינו דאמרינן כאן נהדיא על מה דאמר ר"ע דהקורא בספרים החיצונים אין לו חלק לעוה"ב כגון ספרי בן סירא מבואר נהדיא

עמודי ירושלים תנינא

ולא עוד אלא עדיין לא יצא הברה בעיר ויהי ישעיה לא יצא חצר התיכונה העיר כתיב: עיין ברש"י ורד"ק מלכים (ב' כ' כ"ד) שכתב דאיתא

חדושי מהר"א גריידץ

אינו קופץ אלא למה שאמר לי זקני וכו'. נ"ב עי' בבלי ברכות י' ע"ב משום מכאן שקבלם מבית אבי אבא (פי' שם יש גרסא אחרת ומאמר אחר על זה):

גליון אפרים

מהו בחחים בכירו מניקייא. מלשון יונית שאמצעית וסורתו בבבלי יד רז"ל. ערוך השלם:

מסורת הש״ס | עין משפט נר מצוה

ומישמע לי אינון אמר ליה אקים בנתך קומוי וינון חמיין ושמעין לך הדא דכתיב °ראש אומות בית אב במדין הוא. מה עשו בנו להן קנקלין מבית הישימון עד הר השלג והושיבו שם נשים מוכרת מיני כיסנין הושיבו את הזקינה מבחוץ ואת הנערה מבפנים והיו ישראל אוכלין ושותין והיה אחד מהן יוצא לטייל בשוק ולוקח לו חפץ מן החנווני והיתה הזקינה מוכרת לו את החפץ בשיווו והנערה אומרת לו בא וטול לך בפחות. כן ביום הראשון וכן ביום השני וכן ביום השלישי והיתה אומרת לו מיכן והילך אתה כבן בית היכנם ובור לך. וכיון שהיה נכנס היה שם צרצור מלא יין מן היין העמוני שהוא קשה והוא את הגוף מפתה לזנות והיה ריחו מפעפע. ועדיין לא נאסר יינן יין נסך של נכרים על ישראל והיתה אומרת לו רצונך לשתות כוס יין והוא אומר לה הין והיא נותנת לו והוא שותה וכיון שהיה שותה היה היין בוער בו ככריסה של חכינה והוא אומר לה הישמעו לי והוא אומרת לו רצונך שאשמע לך והוא אומר הין מיד היתה מוציאה לו טפוס של פעור מתוך חיקה שלה והיתה אומרת לו השתחוה לזה ואני נשמעת לך והוא אומר לה וכי לע״ז אני משתחוה והיתה אומרת לו אין את משתחוה אלא במגל׳ עצמך לו זו היא שאמרו חכמים הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו והזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו. והיה שם צרצור מלא יין מן היין העמוני שהוא קשה שהוא מפתה את הגוף לזנות והיה ריחו מפעפע *ועדיין לא נאסר יין נסך על ישראל והיתה אומרת לו רצונך לשתות כוס יין והוא אומר הין והיא נותנת לו והוא שותה וכיון שהיה שותה היה היין בוער בו ככריסה של עכנא והוא אומר לה הישמעו לי והיתה אומרת לו הינזר מתורת משה ואני נשמעת לך הדא הוא דכתי׳ °המה באו בעל פעור וינזרו לבושת ויהיו שיקוצים באהב׳ עד שנעשו שיקוצים לאביה׳ שבשמי׳. א״ר לעזר מה המסמר הזה א״א לו לפרוש מן הדלת בלא עץ כך א״א לפרוש מן הפעור בלא נפשות. מעשה בסובתה מאולם שהשכיר חמורו לגויה אחת להשתחוות לפעור כיון שהגיעו לביתו של פעור אמרה לו המתן לי כאן עד שאיכנם ואשתחוה לפעור כיון שיצאת אמר לה המתיני לי כאן עד שאיכנם ואעשה כמות שעשית. מה עשה נכנם ועשה את צרכיו וקינח עצמו בחוטמו של פעור והיו הכל מקלסין לפניו ואומרים לא עשה אדם כשם שעשה זה. מעשה במנחם איש גופתה אריה שהיה מגלגל בחביות ובא אליו שרו של פעור בלילה. מה עשה נטל את השפוד ועמד עליו וברח ממנו. בא אליו בלילה השני אמר לו מנחם מה אתה מקלליני נתיירא ממני ואמר לו עוד איני מקללך. מעשה בשלטון אחד שבא ממדינת הים להשתחוות לפעור אמר להן הביאו לי פר אחד איל אחד כבש אחד להשתחוות לפעור אמרו לו אין אתה זקוק לכל אילו אין את אלא במגלה עצמך לו. מה עשה גירה בהם סניגורים והיו מכין אותן ומפצעין את מוחותם בגיזרין ואומר להן אוי לכם ולטעותכם. כתיב °ויחר אף ה׳ בישראל ויאמר ה׳ אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם ליי׳ נגד השמש. אמר לו הושב את ראשיהם דיינים עליהם ויהיו הורגים בחטאים נגד השמש הדא הוא דכתיב °ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור. *כמה הם שופטי ישראל שבע ריבוי ושמונת אלפים ושש מאות. שרי אלפים שש מאות שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים שנים עשר אלף שרי עשרות ששים אלף נמצאו שופטי ישראל שבע ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות. אמר לון כל חד מינכון יקטול תריי נמצאו הרוגין חמש עשרה רבוא ושבעת אלפים ומאתים. °והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדיינית לעיני משה. מהו לעיני משה כאיניש דמר הא נו עינך משה אמר לון אין צפורך מדינית ואין טלפיה סדוקות זו טהורה וזו טמאה. והיה שם פינחס אמר אין כאן אדם שיהרגנו ויהרג על ידיו. איכן הם העריות °גור אריה יהודה °דן גור אריה °בנימין זאב יטרף כיון שראה פינחס שאין אדם מישראל עושה כלום מיד עמד פינחס מתוך סנהדרין שלו ולקח את הרומח בידו ונתן את הברזל תחת פסיקייא שלו. התחיל מסתמך על עץ שלה עד שהגיע לפיתחו כיון שהגיע לפיתחו אמר לו מאיין ולאיין פינחס. אמר להן אין אתם מודין לי ששבטו של לוי אצל שבטו של שמעון בכל מקום אמרו הניחו לו שמא התירו פרושים את הדבר. כיון שנכנס עשה לו הקב״ה ששה ניסים *הנס הראשון דרכן לפרוש זה מזה והדביקן המלאך זה לזה הנס השני כיון את הרומח כנגד הקיבה שלה כדי שתהא זכרותו נראית מתוך קיבה שלה מפני הנוקרנין שלא יהו אומרין אף הוא בין כתיפיו נכנס עמהן ועשה את צרכיו הנס השלישי סתם המלאך את פיהן ולא היו יכולין לצווח הנס הרביעי לא נשמטו מן הזיין אלא עמדו במקומן הנס החמישי הגביה לו המלאך את השקוף כדי שיצאו שניהן בין כתיפיו הנס הששי כיון שיצא וראה את הנגף שהוא מחבל בעם מה עשה השליכן לארץ ועמד ונתפלל הדא הוא דכתיב °ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה. כשבאו ישראל לנקום נקמת מדין מצאו שם בלעם בן בעור. וכי מה בא לעשות בא ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שמתו מישראל על ידו בשיטים. א״ל פינחס לא דברייך עבדת ולא דבלק עבדת. לא דברייך עבדת דמר לך לא תיזול עם שלוחי בלק ואזלת ולא דבלק עבדת דאמר לך איזיל לייט ישראל וברכתנון. אף אני איני מקפחך שכרך הדא הוא דכתיב °ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו ב״י על חלליהם. מהו על חלליהם שהי׳ שקול כנגד כל חלליהם ד״א על חלליהם מה חלליהם אין בהן ממש אף הוא אין בו ממש ד״א על חלליהם שהיה צף כנגד כל חלליהם והי׳ פינחס מראה לו את הציץ והוא שוקע ויורד. ד״א על חלליהם אלא מלמד שנתנו לו ישראל שכרו משלם ולא קיפחוהו. דואג אדם גדול בתורה היה באו ישראל ושאלו את דוד *לחם הפנים מהו שידחה את השבת אמר להם סידורו דוחה את השבת לא לישתו ולא עריכתו דוחין את השבת. והיה שם דואג ואמר מי הוא זה שבא להורות לפניי אמרו לו דוד בן ישי הוא. מיד הלך ונתן עצה לשאול מלך ישראל להמית את נוב עיר הכהנים הדא היא דכתיב °ויאמר המלך לרצים הניצבים עליו סובו והמיתו את כהני ה׳ כי גם ידם עם דוד וגו׳ עד ולא

במדבר כה | סנהדרין קי | הושע ט | במדבר כה | שם | (לעיל פ״ק) | שם | בראשית מט | דברים לג | בראשית מט | סנהדרין פ״ב | תהלים קו | יהושע יג | פ׳ מנחות לט | שמואל א כב

ומישמע לי אינון. וכי ישמעו לי אנשי מואב להפקיר בנותיהן לזנות והשיב לו אתה תתחיל בתחילה להפקיר בנותיך והם יראו ויעשו אחריך כמו כן: ראש אומות. ומה שעשה הוא עשו אחריו כמוהו: קנקלין. קלעים ואהלים: מיני כסנים. פת הבאה בכיסנין: ובור. תברר לך בעצמך: ככריסה של חכינה. כארס של נחש: זו היא שאמרו חכמים וכו׳. כלומר בתחלה לא כך נתכוין זה אלא לבזיון אבל זו היא שאמרו חכמים שכך עבודתו: והיה שם צרצור מלא יין וכו׳ הינזר מתורת משה. כלומר שעדיין לא שמעה לו עד שאחר זה אמרה שיפרוש מתורת משה לגמרי: בסובתה. כך שמו: שהיה מגלגל בחביות. עסוק במלאכתו ובא עליו שרו של

פעור להבעיתו על שהיה רגיל לקללו תמיד כדלקמיה: סניגורים. ובספרי גרים סנגדורים סרדיוטו׳ שלו: כמה הם שופטי ישראל וכו׳. כדלעיל בפ״ק: ואין טלפיה סדוקות. כלומר וכי אין לזו סימן טהרה כמותה: פסיקיא. אזור רחב: מפני הנוקרנין הנרגנים ומוציאין לעז ודיבה

לא דברייך. לא מה שאוה בורא עשית ואף לא רצון בלק: שהיה צף. שט באויר על גביהן: אלא מלמד וכו׳. ועל חלליהם על חללים של ישראל שגרם להפילן במגפה ונתנו לו עכשיו שכרו משלם: באו ישראל ושאלו את דוד. בשעה שבאו אצל אחימלך היה דקאמר להו והוא דרך חול ואף כי היום יקדש בכלי לפי שרצו לאפותו בשבת והשיב להם והוא דרך חול ואינו דוחה את השבת:

ולא

מראה הפנים

לחם הפנים מהו שידחה את השבת. הכי אתיא כדאמר מעיקרא כפ׳ שתי הלחם דף צ״ה ע״ב לר׳ שמעון דדרים הכי אפכתינהו בשבת דקא. והא ליה א״ל לא דרך חול בעיתו למיעבדיה. מידי התנור מקדש שלחן הוא דמקדש והתם דחי לה דמקרא משמע דלאו בשעת אפייה אכתיבנהו. ובמה בנייהם אמת דאף דבשתא לאו בעת אפיה הוה כדמוכחי קראי מ״מ אגב שאלו לו על מה שהיו מסופקין בענין אפיית לחם הפנים אם הוא דוחה את השבת:

לא

שנויי נוסחאות (ס״ב) חרא דכתיב בד״ו הדא היא דכתיב. (ס״ס) כיסנין בד״ו כיסנין. (ס״ז) ולוקח בד״ו וליקח. (ס״מ) בשיוו ג. י בשוויו. (ס״ד) ועדיין בד״ו ואדיין. (סמ״ו) הישמעו לי ו. וא בד״ו הישמע לי והיא. (ס״ע) ועדיין בד״ו ואדיין. (ס״ב) וכיון שהיה בד״ו כיון שהוא. (סב״א) הישמעו ב״ו הישמעי. (סכ״ב) הדא הוא בד״ו הדא היא (וכן לקמן). באהבם בד״ו כאהבם (וכ״ס במקרא). (סכ״ח) ממני בד״ו ממנו. (סל״א) מוחותם בד״ו מוחיהם. (סל״ג) הדא הוא בד״ו הדא היא. (סל״ח) אמר לון אין ציפורן בד״ו אמר לון אין ציפורה. (סנ״ט) העריות בד״ו האריות. (סנ״א) הרגו בני ישראל על חלליהם במקרא „הרגו בני ישראל בחרב אל חלליהם„. (שורה אחרונה) את במקרא ליתא.

כבר לאדן

ומי שמיע לי וכו׳ אקים בנתך קדמוי ויחון חמין כצ״ל: היין בוער בו כארסה של חכינה כצ״ל: מעשה בסבתא מאולם כצ״ל. פירס״י שם יהודי: כבש א׳ להקריב לפעור וכו׳ גירה בהם עליירין והיו מכין אותן כן צריך להיות:

עמודי ירושלים תנינא

בירושלמי דמיהר הקב״ה להודיע רפואתו טרם שיוא קול הברה בעיר שנקנסה עליו מיתה דהשיר כתיב. וראיתי ביד דוד בעירובין (דף כ״ז ע״א) שכתב וז״ל איברא זה שהביאו רש״י ורד״ק בשם הירושלמי לא ידעתי איה מקומו עכ״ל ואשתמיט מיניה דברי הירושלמי הללו שמבואר להדיא כן:

עמודי ירושלים

דאין לו חלק לעוה״ב ובכדי דלא נשוה מחלוקת בין הבבלי להירושלמי ע״כ נצרך לפרש דמה דאמר רב יוסף דבספרי בן סירא אסור למקרי היא לאו דוקא וגם אין לו חלק לעולם הבא. והן אמת שראיתי להבאר שבע (דע״א ע״ב) שהאריך לתמוה בדברי הירושלמי הללו והיה לכן נ״ל שמוחלפת הגירסא בירושלמי וגרסינן איפכא אף הקורא בספרים החיצונים כגון ספרי המירס וספרי בן לענה אבל ספרי בן סירא כו׳ עכ״ל. ולפ״ז שוב אינו מוכח

דספרי

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

ולא גלו את אזניו מי היו. אותן הרלים: זונרא וכלונירין. מיני כלי זין ותכשיטין שנותנין המלכים להשרים להוד ולתפארת: הא טריפין לך. הרי הם מוחזרין לך: את עבדהה רבתה. הרי כבר עשית והבאת לשון הרע הגדול הזה: לא כן תני ר' חייה וכו'. והא כתיב שמונים וחמשים איש נושא אפוד בד והם מבגדי כ"ג: כילד נתרחק. דואג האדומי: והיו לומדים והוא סוכח וכו'. ועמדו עליו והרגוהו וכן הובא במדרש: ויוסף עוד דוד וגו' ודריש ויוסף לריבוי וכן ועוד הוא לריבוי וכלומר שמרבה אני כפי מה שנאמר בהדיא שלשים אלף הרי תשעים אלף ומדכתיב כל בחור בישראל דרשינן שמינה אותן כולם לזקינים: לא נשאו כתורה. דכתיב בכתף ישאו ולא עשו כן אלא וירכיבו: טעין כהניא. הגביה אותן למעלה ואח"כ טרפן לארץ: בלה. ושאל לאלו החכמים שמנית: אמר דבח. זבוח לפניו קרבנות והוא עומד: מילה. דבר שתינוקות של בית רבן אומרים בבה"כ בכל יום לא אמרת לו וזה אמרת לזבוח לפניו: תימליוסים. היסודות: עליץ. של חרס וביקש להרימו וא"ל העליץ אין אתה יכול שאני מונח כאן לכבוש את התהום שלא יעלה ויציף את העולם: ומן אימת את הכא. דודאי בשעת הבריאה לא היה צריך לך דהתהום כלב"ת כסיתו כתיב: מן שעתא. שהשמיע הקב"ה את קולו בסיני רעשה הארץ כדכתיב ארץ רעשה וגו' והתחילה לשקוע עד התהום ואני מונח לכבוש את התהום ואע"פ כן לא שמע דוד לו והגביהו וכיון שהגביהו עלה התהום וביקש לשטוף את העולם והיה אחיתופל עומד שם ואמר עכשיו דוד מתחנק שעומד מקרוב ואח"כ אעשה דבר להקימו ואנא מליך: למאה עולות. מדריגות ומעלות: אע"ג כן. ואפ"ה היה סופו של אחיתופל כן שנתחנק: אפי' על מגן. אפי' בחנם אין קללת רבו חוזרת ריקם: מגילה שמסר שמואל לדוד. בענין בנין בית המקדש: לא יכלו הכתובים לקרותו איש. אחר שנתן עלה זו לאבשלום: ולא ידעין. והיה הספק להם מה סכנה ברורה אם בטל וברורה מהגשמים או בשרב וברורה מהקור: יתיב בתינויה. יושב ושונה ישב לו מחוץ לשער וכשהיו התלמידים באים ורואים אותו אמרו אם הוא לא נכנס היאך אנחנו נכנסין והלכה להם והיה המשנה ששנה אלישע נאמרת ואין בן אדם נהנה כלום: כיון שנתרחק מה כתיב וכו'. נתרבו ולא היה המקום מחזיק לתיילות של התלמידים שהיו שם: הוינא

תורה אור

ולא גלו את אזניו מי היו. א"ר שמואל בר רב יצחק אבנר ועמשא היו. אמרו ליה כלום אית לך עלינן אלא הדין זונרא והדין כלינירין הא טריפין לך. °ולא אבו עבדי המלך לשלוח את ידם בכהני ה'. ויאמר המלך לדוייג א"ר יהודה בר פזי לדוייג כתיב אמר לו נתפשתה כדג אתה עבדתה רבתה סוב אתה ופגע בכהני ה'. °ויסב דואג האדומי ויפגע בכהנים וגו'. לא כן תני ר' חייה אין ממנין שני כהנים גדולים כאחת אלא מלמד שהיו כולם ראויין להיות כהנים גדולים. כיצד נתרחק ר' חנינה ור' יהושע בן לוי חד אמר אש יצאה מבית קדשי הקדשים וליהטה סביבותיו וחרנה אמר תלמידים ותיקים נזדווגו לו והיו למידים והוא שכח לקיים מה שנאמר °חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל. אחיתופל אדם גיבור בתורה היה. כתיב °ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל שלשים אלף רבי ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא תשעים אלף זקינים מינה דוד ביום אחד ולא מינה אחיתופל עמהן הדא היא דכתיב ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל שלשים אלף. ויוסיף תלתין עוד תלתין ופשוטיה דקרייה תלתין הרי תשעין את מוצא בשעה שבא דוד לשאת את ארון ברית ה' לא נשאו כתורה °וירכיבו את ארון ברית האלהים על עגלה חדשה וגו'. והוה ארונא טעון כהניא לרומא וטרוף לון לארעא טעון כהניא לרומא וטריף לון לארעא. שלח דוד ואייתי לאחיתופל אמר ליה לית את אמר לי מה לדין ארונא דו טעון כהניא לרומא טריף לון לארעא טעון כהניא לרומא וטריף לון לארעא. א"ל שלח שאול לאילין חכימייא דמניתא. אמר דוד מאן דידע למיקמתה ולא מקימה יהא סיפיה מתחנקה. אמר דבח קומוי והוא קאים הדא היא דכתיב °ויהי כי צעדו נושאי ארון ה' ששה צעדים ויזבח שור ומריא. ר' חנינה ור' מנא חד אמר על כל צעידה וצעידה שור ומריא ובסוף שבעה פרים ושבעה אלים וחרנה אמר על כל צעידה וצעידה שבעה פרים ושבעה אילים ובסוף שור ומריא. אמר הקב"ה לאחיתופל מילה דמיינקייא אמרין בבנישתא בכל יום לא אמרת ליה. °ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו ודא אמרת ליה. וכן את מוצא בשעה שבא דוד לחפור תימליוסים של בית המקדש חפר חמש עשר מאוין דאמין ולא אשכח תהומא ובסופא אשכח חד עציץ ובעא מירמיתיה. א"ל לית את יכיל א"ל למה א"ל דנא הכא כביש על תהומא. א"ל ומן אימת את הכא א"ל מן שעתא דאשמע רחמנא קליה בסיני °אנכי ה' אלהיך רעדת ארעא ושקיעת ואנא יהיב הכא כביש על תהומא אע"ג כן לא שמע ליה כיון דרימיה סליק תהומא ובעא מטפא *עלמא. והוה אחיתופל קאים תמן אמר כדין דוד מתחנק ואנא מליך. אמר דוד מאן דחכם דידע מקימתיה ולא מקים ליה ייא סופיה מתחנק. אמר מה דאמר ואוקמיה התחיל דוד אומר שירה °שיר המעלות שיר למאה עולות על כל מאה אמה היה אומר שירה אע"ג כן הוה סופה מתחנקה. אמר ר' יוסי הדא היא דמתלא אמרה צריך בר נש חשש על לווטייה דרבה אפי' על מגן. רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר יצחק מגילה שמסר שמואל לדוד אמרה אחיתופל ברוח הקודש. ומה הוה אחיתופל עביד כד הוה בר נש אזל ממלך ביה במילה הוה א"ל איזיל עביד כן והכן ואין לית את מהימן לי אזל ושאיל באורים ותומים. והוה אזל שאל ומשכח ליה כן הדא היא דכתיב °ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל וגו'. איש קרי ולא כתיב לא יכלו הכתובים לקרותו איש. כיצד נתרחק °ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבוש את חמורו וגו'. שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו אמר להם אל תמרדו במלכות בית דוד דאשכחן דקודשא בריך הוא נסיב לון אפין אפילו בפרהסיא ואל תשאו ותתנו עם מי שהשעה משחקת לו *ואם היתה העצרת ברורה זרעו חטים יפות. ולא ידעין אם ברורה בטל ואם ברורה בשרב. גיחזי אדם גבור בתורה היה אלא שהיו בו שלשה דברים עין צרה ופרוץ בערוה ולא היה מודה בתחיית המתים. עין צרה בשעה שהיה אלישע יתיב בתינוייה הוה גיחזי יתיב ליה על תרעא ותלמידייא יחמיין ליה ואמרין גיחזי לא עאל ואנן עלון והוה תנייו מתאמר ובר נש לא מיתהני כלום. כיון שנתרחק מה כתיב תמן °ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא וגו' המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו לא אסחין אוכלוסייא דתלמידייא דהוון תמן. ופרוץ בערוה שכן השונמית אומרת לאשה °הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עובר עלינו תמיד אמר רבי יונה הוא קדוש ואין *תלמידו קדוש. *אמר רבי אבין שלא הביט בה מימיו ורבנן דקיסרין אמרין שלא ראה טיפת קרי על בגדיו מימיו. אמתיה דרבי שמואל בר רב יצחק אמר אנא הוינא

שמואל א כב · שם · איוב כ · שמואל ב ו · שם · שם · במדבר ז · שמות כ · (סוכה נג) · תהלים קכ · שמואל ב טז · שם יז · ב"ב קמז · מ"ב ו · מ"ב ד · ברכות י (יבמות פ"ג)

מראה הפנים

לא יכלו הכתובים לקרותו איש. הרב אברבנאל כתב שטעם של קרי ולא כתיב שלא איש אלא מלאך אבל קשה דא"כ למה תלה הדבר בהשואל וכן הקשה הרב אלשיך ופי' דה"ק ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל אותה האחיתופל הנזכר בדבר אלהים ולפיכך השמיט איש למען יחזור אל אחיתופל ועכ"ז קרי לבלתי יתם שאלה בדבר אלהים אל אחיתופל כי בלתי ראוי היה ידבר בו אלהים עכ"ל. ולפירושו אתיא שפיר הא דקאמר לא יכלו הכתובים לקרותו איש. שוב ראיתי במדרש ש"ט במזמור ה' מה רבו צרי דגרים התם אחיתופל יועץ שנא' ועצת אחיתופל אשר יעץ איש קרי ולא כתיב שלא היה איש אלא מלאך: **ואם** היתה עצרת ברורה וכו'. ובבבלי פרק מי במת דף קמ"ז ע"א ג"ב בתי לשונות נאמרו בזה י"ט של עצרת ברור זרעו חטים אל וזוטרא אמרו כלול איתמר ולמאי דקאמר הכא יש לפרש כלול בטל קאמר:

עיר

שנויי נוסחאות (ב"א) אזניו במקרא „אזני" (קרי). (ס"ג) טריפין בד"ו טריפון. (ס"ד) ידם בכהני ה' במקרא „ידם לפגע בכהני ה'". (ס"ס) לדוייג במקרא „לדואג" (קרי). (ס"ז) עבדתה בד"ו עברתה בכהני ה' במקרא בכהנים. (ס"ח) ויפגע בכהנים במקרא „ויפגע הוא בכהנים". (סט"ז) ויוסף עוד דוד (ש"ב ו'). (סכ"א) ויוסיף ב"ו ויוסף. (סכ"ג) ארון ברית האלהים על במקרא „ארון האלהים אל". (סכ"ס) טעון בד"ו טעין (וכן לקמן). (סכ"ו) וטריף וכו' בד"ו וטריף וכו'. (סכ"ע) סיפיה בד"ו סופיה. (ס"ל) דבח בד"ו דבר. (סל"ג) ולבני קהת (במדבר ז'). מאוין בד"ו מאון. (סל"ח) כדין בד"ו כדון. (סל"ט) מתחנק בד"ו מתחנקא. (סמ"א) חשש בד"ו חשיש. (סמ"ו) חמורו במקרא „החמור". (ס"ג) יחמיין בד"ו חמיין. (סנ"ב) וגו' (מיותר). (סנ"ג) לאשה בד"ו לאישה. (סנ"ד) אבין בד"ו אבון.

מערכת הערוך (ס"ג) עלינן כו' גי' הערוך (ערך זנר) על נא אלא הדין זונארא והדין בלינרין פי' כלי זיין ורסן הסוס בלשון יון כך שמם א"ל הא טריפין לך כלומר אין אנו חפצין לא בעבודתך ולא במתנותיך שלש תיבות בזה הפרק זוני וזנם וזנר כולם אחד הם (מוסף הערך פי' בב"י חגורה ועיין ערוך השלם):

כבר לאדן

אשכח עציץ ובעא מירמיתיה. עיין אגדת שמואל פ' כ"ו ובבבלי מכות די"א ורש"י שם: מגילה שמסר שמואל לדוד ברוה"ק שאמרה אחיתופל ומה סוס וכו' כצ"ל:

חדושי מהר"א גרײדין

בפי' בפני משה תימליוסים היסודות. נ"ב כן פירש"י ז"ל מכות י"א א': והוי אחיתופל קאים תמן. נ"ב עי' בזה מהרש"א בחד"א סוכה נ"ג:

עמודי ירושלים

דספרי בן סירא הקורא בהן אין לו חלק לעולם הבא. וצ"ל דכן היתה גירסת הריטב"א בירושלמי. ומיושב מ"ש בב"ב פרק המוכר פירות דבספר בן

גליון אפרים

חד אמר על כל צעידה וצעידה שור ומריא. בבלי סוטה ל"ה ע"ב: בר נש אזל ממלך ביה כו' אזל ושאל באורים ותומים. בר נש לאו דוקא דאין

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

הוינא משזגה מנוי דמרי מן יומוי לא חמית מילה בישא במאנוי דמרי. כתיב °ויגש גיחזי להדפה מהו להדפה א"ר יוסי בן חנינא שנתן ידו בהוד שביופיה בין דדיה. ולא היה מודה בתחיית המתים את מוצא בשעה שבא אלישע להחיות את בנה של שונמית אמר לו °קח משענתי בידך ולך כי תמצא איש לא תברכנו וכי יברכך איש לא תעננו. והוא לא עבד כן אלא כד פגע בר נש ביה א"ל מאיין ולאיין גיחזי. וו א"ל אנא איזיל מחיה מתים וו א"ל לית דמחיה מתים אלא הקב"ה דכתיב ביה °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל. אזל ליה ולא עבד כלום. חזר לגביה א"ל אנא ידע אילו הוה דמיך לא הוה מיתער על ידך. את מוצא בשעה שבא נעמן שר צבא מלך ארם אצל אלישע בא אליו בסוסו וברכבו אמר ר' יוחנן °בסוסו כתיב בעא מיתן ליה דהב וכסף אסטלוון ולבושין אבנים טובות ומרגליות ולא קיבל. עליו הדא היא דכתיב °ויפצר בו לקחת וימאן. אתא גיחזי ואמר °חי ה' כי אם רצתי אחריו ולקחתי מאתו מאומה מומה כתיב. אזל וממטה ביה ונסב מה דנסב ואטמרון בעיליתיה. אתא גבי אלישע אמר ליה מאיין ולאיין גיחזי. מיאנתה מתן שכרן של צדיקים. אמר לו °לא הלך עבדך אנה ואנה. ויאמר לא ליבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת כסף וזהב וגו'. העת לקחת אבנים טובות ומרגליות לפיכך צרעת נעמן *תדבק בך. כתיב °וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער וגו' ומי היו ר' יהודה בשם רב גיחזי ושלשת בניו היו. כתיב °ויבא אלישע דמשק ובן הדד מלך ארם חלה וגו'. מה אזל בעי מיעבד תמן אזל בעא מקרבא לגיחזי ואשכחיה מוחלט מיכן שדוחין בשמאל ומקרבין בימין. א"ר יוחנן °בחוץ לא ילין גר דלתיי לאורח אפתח מיכן שדוחין בשמאל ומקרבין בימין לא כשם שעשה אלישע שדהה את גיחזי בשתי ידיו. שני חלאים חלה אלישע אחד כדרך הארץ ואחד שדחה את גיחזי. ר' חנניה ור' יהושע בן לוי בשעה שנמנו ואמרו שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להן חלק לעולם הבא יצתה בת קול ואמרה *°המעמך ישלמנה כי מאסת אלא כי אתה תבחר ולא אני ומה ידעת דבר. ביקשו לצרף את שלמה עמהן בא דוד ונשתטח לפניהן ויש אומר אש יצאת מבית קדש הקדשים וליהטה סביבותיהם. הדר עילה היה יליף מצלי ומתענה כיון שנמנה עמהן צלי ולא איתעני. דורשי רשומות אמרו כולהם יש להם חלק לעוה"ב מה טעמא °לי גלעד ולי מנשה אפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי. לי גלעד זה אחאב מלך ישראל שנפל ברמות גלעד. לי מנשה כשמועו. אפרים מעוז ראשי זה ירבעם בן נבט אפרתי. יהודה מחוקקי זה אחיתופל. מואב סיר רחצי זה גיחזי. על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי. אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון כל העולמים מה נעבוד ודוד מלכא דישראל מיקל לון °אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם אמר לון עלי לעשותן ריעים אילו לאלו °עלי פלשת אתרועע °עלי פלשת התרועעי. עלי לפלש להם מעשים טובים לעשותן ריעים אילו לאילו:

הלכה ג מתני'

דור המבול אין להן חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין שנאמר °לא ידון רוחי באדם לעולם דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא שנאמר °ויפץ ה' אותם בעה"ז ומשם הפיצם ה' בעה"ב אנשי סדום אין להם חלק לעוה"ב שנאמר °ואנשי סדום רעים וחטאים לה' רעים בעוה"ז וחטאים לעוה"ב אבל עומדין בדין ר' נחמיה אומר אילו ואילו אינן עומדין בדין שנאמר °על כן לא יקומו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום אמרו לו בעדת צדיקים אינן עומדין אבל עומדין הן בעדת רשעים: **גמ'** ואינן רואין לעתיד לבוא מה טעמא °וימח את כל היקום בעוה"ז °וימחו מן הארץ *לעתיד לבוא. תני רבי נחמיה אומר ממשמע שנאמר °לא ידון רוחי באדם לעולם ר' יהודה אומר לא ידון לו רוחי שאיני נותן רוחי בהם בשעה שאני נותן רוחי בבני אדם ר"ש אומר לא ידין לו רוחי שאיני נותן רוחי בהם בשעה שאני נותן מתן שכרן של צדיקים אחרים אומרים לא ידון לו רוחי שאיני מחזירה לנדנה. ר' יהושע בן לוי אמר עיקר זריבתן לחולטנות מה טעמא °בעת יזורבו נצמתו בחומו נדעכו ממקומם. מהו בחומו בריתיחן. א"ר יוחנן כל טיפה וטיפה שהיה הקב"ה מוריד עליהן היה מרתיחה בתוך יהנם ומורידה עליהן הדא הוא דכתיב בחומו נדעכו ממקומה. יהודה בי ר' הזקיה ורבי אמרין הקב"ה דן את זרשעים בגיהנם שנים עשר חדש בתחלה הוא מכנים בהן חכך ואח"כ הוא מכניסן לאור והן אומרים הוי הוי ואח"כ הוא מכניסן לשלג והן אומרים ווי ווי מה טעמא °ויעליני מבור שאון מטיט היון מהו מטיט היון מקום שהן אומרין בו הוי. ויקבלו דינם ויהא להן חלק לעולם הבא על שם °לץ לא שמע גערה. *אנשי סדום אין להן חלק לעולם הבא ואינן רואין לעתיד לבוא מאי טעמא °ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד. רעים וחטאים בעולם הזה לה' מאוד לעתיד לבוא. ד"א רעים אילו לאילו וחטאים בגילוי עריות ליי' בע"ז מאד בשפיכות דמים:

הלכה ד מתני'

דור המדבר אין להן חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין שנאמר °במדבר הזה יתמו ושם ימותו דברי רבי עקיבה רבי אליעזר אומר עליהם הוא אומר °אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח עדת קרח אינה עתידה לעלות שנאמר °ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל דברי רבי עקיבה רבי אליעזר אומר עליהם הוא אומר °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל:
גמ'

הוינא משזגה. הייתי כובסת בגדיו של ר': ואמר ליה. זה האיש מאין ולאין גיחזי והוא השיב בלשון שחוק והוה א"ל לך ממני דאנא אזיל מחיה מתים והוה א"ל זה שפגע בו לית דמחיה מתים וכו' אבל הוא לא האמין כלל: אנא ידע. אפי' היה שוכב ויפן לא יהא ניעור על ידך לפי שלא תורה אור שמרת כאשר צויתיך: בסוסו כתיב. לשון יחיד והקרי בסוסיו ודריש להכתיב מלשון בגד וכדם ענבים סותו שהביא עמו מלבושים יקרים ואבנים טובות ליתן לו: מומה כתיב. בלא אל"ף שלקח לו למום. ובספרי' שלפנינו כתוב מאומה וזהו א' מן החילוקים לבן אשר ולבן נפתלי: ואשכחיה מוחלט. ולא היה יכול לקרבו באותה שעה: דלתי לארח אפתח. ומיותר הוא דהא כתיב בחוץ לא ילין גר אלא מכאן רמז שדוחין בשמאל ומקרבין בימין ואפי' לאלו שראוי לדחותם דלתי אפתח לקרבם בימין: בשעה שנמנו וכו'. ורצו למנות גם לשלמה עמהם כדלקמי' ויצאה בת קול וכו': הדר עילה. כך שמו והיה רגיל להתפלל על הצרה ומיד נענה ומאותה שעה שנמנה עם אלו לצרף את שלמה התפלל ולא נענה: כשמועו. כמשמעו מנשה מלך יהודה: עלי לפלש. לפתוח ולחפש אחר מעשים טובים

והתורה אשר היו להן והעשה שיתרלו זה עם זה:

הלכה ג מתני'. שנאמר לא ידון רוחי באדם לעולם. לא דין ולא רוח שאין עומדין בדין ואין להם רוח לחיות עם הצדיקים שיש להם חלק. ובספרי הדפוס חסר במתני'. דור הפלגה אין להם חלק לעה"ב שנאמר ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ ויפץ ה' אותם בעה"ז ומשם הפילם בעה"ב: אילו ואילו. אנשי דור המבול ואנשי סדום: **גמ'** ממשמע שנא'. כלו' דדרש לה מן הכתוב הזה כדדריש תנא דמתני': שאינו מחזירה לנדנה. לתיק שלה ולתיקונה: עיקר זריבתן לחולטנית. לרתיחת עבירה ובמה שקילקלו בו נידונו: מכנים בהן חכך. שיהא להן לער מן החיכוך: היון. לשון הוי קדרים: ויקבלו דינם. דור המבול ויהא להן חלק לעה"ב ומשני שאינם ראוים לכך על שם ולץ לא שמע גערה כדאמר במדרש שהיו מתלוצצים על נח כשעשה את התיבה:

הלכה ד מתני'. כורתי בריתי עלי זבח. שכרתו ברית עם המקום עלי זבח שלמים דכתיב ויזבחו זבחים שלמים וכתיב ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית וגו':
גמ'

שנויי נוסחאות (כ"ו) קח בד"ו וקח. (כ"פ) א"ל בד"ו ואמר ליה. (פ"י) איזיל בד"ו אזיל. (סכ"א) וממטה בד"ו וממטא. (סכ"ד) ויאמר לא לבי במקרא „ויאמר אליו לא לבי". (סכ"ו) לקחת כסף במקרא „לקחת את הכסף". וזהב במקרא ליתא. (סל"ס) לי גלעד (תהלים ס"ח). אפרים במקרא „ואפרים". (סל"ע) נעבור בד"ו נעביד. אנשי דמים (תהלים נ"ה). (ס"מ) עלי פלשת התרועעי (שם ס"ח). (סמ"ב) דור הפלגה וכו' עד „הפיצם ה' בעוה"ב" כ"ז בד"ו ליתא. (ס"ג) שנאמר ואנשי סדום וכו' עד „וחטאים לעוה"ב בד"ו ג"ז ליתא. (סמ"ו) ואינן רואין בד"ו באה לפני זה פסקא „דור המבול אין להם חלק לעוה"ב". (פ"נ) לחולטנות בד"ו לחולטנית. (סכ"א) בריתיחן בד"ו בריתוחן. (סנ"ג) ממקומה בד"ו ממקומם וכ"ה במקרא. (סנ"ס) לץ לא שמע (משלי י"ג) בד"ו ולץ לא שמע (וכ"ה במקרא).

ככר לאדן

מאין ולאין גיחזי וו א"ל וכו'. פי' והוא אמר ליה וכן דרך הירושלמי להבליע אותיות גרוניות: יצאת בת קול ואמרה המעמך וכו'. זה למטה כדאיתא בנמא רבה [ריש פרשה י"ד] וע"ש שינוי כלשון דלקמן: ממשמע שנאמר לא ידון וכו'. פי' מקרא אחרינא נלמוד זה הענין:

עמודי ירושלים

בן סירא דוקא בקביעות אסור אבל דרך ארעאי מותר (וע' בחידושי הריטב"א ערובין דסוף פ"א שרמז לדבריו שבב"ב) וראיתי למהר"ם יפה בביאורו לירושלמי בחגיגה (פ"ב סי' י') ובסנהדרין (כי"א סי' י') שכתב דהירושלמי הוי תיובתיה דקאמר אבל ספרי המירס כו' הקורא בהן כקורא באגרת אלמא דבספרי בן סירא אפילו כקורא באיגרת אסור ע"ש אבל לפי המבואר בבאר שבע א"ש דאדרבה מבואר בירושלמי דבספרי בן סירא הוי כקורא באיגרת ומזה סוגיא הריטב"א כן. ולנ"ע על התוי"ט בסנהדרין ש"ב. מ"ש הרב בספרים החיצונים ספרי מינים כגון ספרי אריסטו וז"ל ובמשנה כ"ב פ"ה דאבות הזהיר בבית הכסא ובמרחץ עכ"ל דמנין לו זה בדעת הרע"ב הא

ג"ון אפרים. כשאין אלא למלך ולאב"ד ולמי שהציבור צריך בו מבנה ספ"ז דיומא:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

גמ' נשבעתי ואקיימה. כתיב ומשמע דלאו בכל זמן היה מקיים אלא פעמים שאינו מקיים כגון שהתיר השבועה וה"ה הכא נשבעתי וחוזרני בי וכדדרש לקמיה: באפי. הוא דנשבעתי לפיכך חוזרני בי: שעשו עמי חסד. כלומר שנתחסדו והלכו באמונה לפני וכדכתיב זכרתי לך חסד נעוריך וגו': שנכרתו על ידי. על שם הגזירה שגזר עליהן במדבר. א"נ על כריתת ברית מילה קאמר: הדורות הללו. דור המדבר. שנקראו פדויי ה': אילו ואילו. דור המדבר ועשרת השבטים: עתידה להתבקש. ויש להן תקנה: מי נתפלל עליהן. כתוב לעיל בהלכה א':

הלכה ה מתני'. עשרת השבטים אינן עתידין לחזור. ממקום שגלו. והא דאמרינן שירמיהו החזירן ויאשיהו בן אמון מלך עליהם לא כולן חזרו אלא מקצתן: וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה. שכך גזר להם הקב"ה שכיון שעוזבין את תורתו הוא מגלה אותן. ולאו בבניהם ובני בניהם קאמר אלא אותן שגלו עצמן אין להם חלק שרשעים גמורים היו אבל בניהם ודורות הבאים זוכין ומזכין: מה היום מאפיל. בערב ולמחרתו הולך ומאיר אף עשר' השבטי' עתידין לחזור להיות להם חלק לעתיד לבוא: **גמ'** אם באים הן גירי צדק וכו'. גרסי' לה בפ"ק דמגילה: מה את ש"מ. הגי' כאן מסורסת והתם גרים הכי אית מילין אמרין דאיתגייר אנטונינוס ואית מילין אמרין דלא נתגייר אנטונינוס: ראו אותו יוצא במנעל פחות ביום הכיפורים.

במנעל נפחת וש"מ לא נתגייר. ודמי לה הש"ס נמי אומרים שלא נתגייר ומה את שמע מינה מכאן שהרי שכן אפי' יראי שמים יוצאין ביה"כ לפעמי' בכך אם אי אפשר בענין אחר כגון במקום מטונף וכיוצא בזה: חמי מיכלתי לי. אם אתה רואה שיאכילוני מן לויתן: מן אימר פיסחא. אתה אומר שאין לי חלק לאכול ממנו והאיך אתה אומר שיהיה לי חלק מן לויתן והשיבו מה אעשה לך ומעלה הפסח אי איפשר להאכילך שאתה ערל: הדא אמרה דלא איתגייר אנטונינוס. מדהשיב לו רבי כן: כיון דשמע. ויש אומרים ש"ל דבאמת כיון דשמע כן הלך ומל ונתגייר והדא אמרה וכו': חמי גזירתי. ראה אם מילתי כהוגן: רבי לית הדא כלל. אין זה תפלה ואין צורך לתפלה בשביל הצינה אלא הוסיף לך עוד בגד יותר ותלך הצינה: הא צלו. הא ודאי תפלה היא וצריכה דכתיב ואין נסתר מחמתו ועכשיו אני מבקש שתקובל תפלתך: עדתו של יוחנן בן קרח. שהלכו עמו למצרים ולא שמעו אל ירמיהו שהיה מוחה בידם: בה' בגדו וגו'. דרים להו על הדור ההוא לפי שרשעים גמורים היו: למילה ולמצות. והם עצמן הפרו ברית מילה ועברו על המצות ומ"ד ממזירים אין הקלקול תלוי בהם אלא מאבותיהם וקמ"ל שהדור הזה בעצמן לא הרעו כל כך אלולי אבותיהן שגרמו להן: עשרים וארבע כיתות. לאו דוקא אלא כלומר הרבה והרבה כיתות של מיני מינות: לדפני. לגדדי מדינת אנטוכיא: וכיסה אותן ולא נודע מקומם:

הלכה

גמ' דור המדבר אין להן חלק לעוה"ב ואין רואין לעתיד לבוא שנאמר °במדבר הזה יתמו ושם ימותו *יתמו בעולם הזה ושם ימותו לעתיד לבוא וכן הוא אומר °אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי דברי רבי עקיבה ר' אליעזר אומר עליהם הוא אומר °אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח ר' יהושע אומר °נשבעתי ואקיימה פעמים שאינו מקיים חנניה בן אחי ר' יהושע אומר כתי' אשר נשבעתי באפי באפי נשבעתי חוזר אני בו. תני ר' שמעון בן מנסיא אומר עליהם הוא אומר אספו לי חסידי וגומר חסידי שעשו עמי חסד. כורתי בריתי שנכרתו על ידי. עלי זבח שעילו אותי ונזבחו על שמי. תני ר' יהושע בן קרחה אומר על הדורות הללו הוא אומר °ופדויי ה' ישובון. ר' אומר אילו ואילו יש להן חלק לעולם הבא ומה טעמא °והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור אילו עשרת השבטים. והנדחים בארץ מצרים זה דור המדבר אלו ואילו והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם. עדת קרח אין להן חלק לעולם הבא ואינן רואין לעתיד לבוא מה טעמא °ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעתיד לבוא. תני ר' יהודה בן בתירא אומר ממשמע שנאמר °תעיתי כשה אבד בקש עבדך מה אבידה האמורה להלן סופה להתבקש אף אבידה האמור' כאן עתידה להתבקש. *מי נתפלל עליהן ר' שמואל בר נחמן אמר משה נתפלל עליהן °יחי ראובן ואל ימות ר' יהושע בן לוי אמר חנה נתפללה עליהן היא דר' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי כך היתה עדתו של קרח שוקעת ויורדת עד שעמדה חנה ונתפללה עליהן ואמרה °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל:

הלכה ה מתני' עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנאמר °וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר אף הן הולכין ואינן חוזרין דברי ר' עקיבה רבי אליעזר אומר מה היום מאפיל ומאיר אף הן כשהיא אפילה להן עתידה ליאור להן: **גמ'** עשרת השבטים *אין להן חלק לעולם הבא ואינן רואין לעתיד לבוא מה טעמא °וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר אף הן הולכין ואינן חוזרין דברי ר' עקיבה ר"ש בן יהודה איש כפר אכום אמר משום רבי שמעון אם היו מעשיהן כיום הזה אינן חוזרין ואם לאו חוזרין הן. ר' חזקיה ר' אבהו בשם ר' לעזר *אם באים הן גירי צדק לעתיד לבא אנטולינוס בא בראש כולם. מה את שמע מינה שראו אותו יוצא במנעל *פחות בי"ה את שמע מינה שכן אפילו יראי שמים יוצאין בכך. אית מילין אמרין דלא איתגייר אנטולינוס ואית מילין אמרין *שנתגייר אנטולינוס. אנטולינוס אתא גבי ר' א"ל חמי מיכלתי לי מן לויתן בעלמא דאתי א"ל אין. א"ל מן אימר פיסחא לא אוכלתני ומן לויתן את מיכלתי לעלמא דאתי. א"ל ומה נעביד לך ובאימר פיסחא כתיב °וכל ערל לא יאכל בו. הדא אמרה דלא איתגייר אנטולינוס. כיון דשמע כן אזל וגייר גרמיה אתא גבי רבי א"ל חמי גזירתי. א"ל בדידי לא איסתכלית מן יומוי ובדידך אנא מסתכלא הדא אמרה דאיתגייר אנטונינוס. *ולמה נקרא רבינו הקדוש שלא הביט במילתו מימיו ולמה נקרא שמו נחום *איש קדוש קדושים שלא הביט בצורת מטבע מימיו. אנטולינוס אתא גבי רבי א"ל צלי עלי אמר ליה ישיזבינך מן הדא צינתא דכתיב °לפני קרתו מי יעמוד. א"ל רבי לית הדא צלו יתיר. כסיתך תכסה והא צינתה אזלה. א"ל ישזבינך מן הדין שורבא דנפק בעלמא א"ל הא צלו כדון תשתמע צלותך דכתיב *°ואין נסתר מחמתו. ר' יוחנן אמר עדתו של יוחנן בן קרח אין להם חלק לעולם הבא מה טעמא °בה' בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש את חלקיהם. רבי לעזר ורבי יהודה חד אמר לא גלו עד שנעשו ערילים וחרנה אמר לא גלו עד שנעשו ממזרים מאן דאמר ערלים למילה ולמצות ומאן דאמר ממזירים מאבותיהן. א"ר יוחנן לא גלו ישראל עד שנעשו עשרים וארבע כיתות של מינים מה טעמא °בן אדם שולח אני אותך אל בני ישראל אל גוים המורדים אשר מרדו בי. אל גוי המורד אין כתיב כאן אלא אל גוים המורדים אשר מרדו בי. המה ואבותיהם פשעו בי עד היום הזה. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל בר נחמן לשלש גליות גלו ישראל אחד לפנים מנהר סנבטיון ואחד לדפני של אנטוכיא ואחד שירד עליהם הענן וכיסה אותם. כשם שגלו לשלש גליות כך גלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה לשלש גליות מה טעמא °בדרך אחותך הלכת ונתתי כוסה בידך. וכשהן חוזרין הן חוזרין משלש גליות מה טעמא °לאמר לאסורים צאו אילו שגלו לפנים מנהר סנבטיון. לאשר בחשך הגלו אילו שירד עליהן הענן וכיסה אותם. ועל דרכים ירעו ובכל שפ מרעיתם אילו שגלו לדפנא של אנטוכיא:

(מגילה פ"ק) עכ"י או"ת סי' תריד ובטו"ת תס"ד סי' קמט מ"ש בשם או"ז ובעת נדפס ס' או"ז ובהלכות יוה"כ סי' רעו מביא דברי הירושלמי הלז

פ' תוס' ע"ז ד' י ע"ב (ע"ז פ"ג)

פ' פסחים קד

ברכות רבה פט"ו וע' תוס' כתובות דף ל ד"ה הכל בידי שמים

שנויי נוסחאות (פ"ע) בו בד"ו בי. (סנ"ו) ואבותיהם במקרא "ואבותם". עד היום הזה במקרא "עד עצם היום הזה". בר נחמו בד"ו בר נחמן. (סנ"ז) אחד בד"ו אחת. (פ"ס) ועל דרכים בד"ו על דרכים (וכ"ה במקרא).

ככר לאדן

אלא אל גוים המורדים. פי' שהם י"ב שבטים ואי כתיב גוי המורד היה במשמע י"ב כתות השתא דכתיב גוים המורדים הם כ"ד כתות:

חדושי מהר"א גריידץ

אנטולינוס' אתא גבי רבי וכו'. ע"ב במד"ר ויקרא פ' פ"ו איתא בקצת שינוי והובא בתוס' כתובות ל' ע"א ד"ה הכל:

עמודי ירושלים

הא באבות לא התיר רק בחכמת עובדי ע"ז שמותר ללמוד אותו בבית הכסא אבל ספרי אריסט"ו שהם ספרי מינים שבספריו פקר באלהים חיים מניין לו שמותר ללמוד בבית הכסא הא לפי המבואר בירושלמי אסור גם בדרך ארעאי כמ"ש גם הרי"ף והרא"ש. אולם מקיצור פסקי הרא"ש מוכח דהיה לו הגירסא בירושלמי כמו שהוא לפנינו :מה שהקשה הבאר שבע ממה שבש"ס מבואר כמה דברים מבן סירא לק"מ דזה רק במילי מעליותא וכמ"ש גם המהר"ש יפה ומה שהקשה הבאר שבע דאיך מיקל יותר בספרי המירם מספרי בן סירא הנה ספרי המירם הם ספרי מינים לק"מ דבירושלמי הכוונה ספרי המירם ספרי חכמות ולא ספרי מינים וכמ"ש הערוך (ערך מרום) וע"ש במעריך שסיים ע"ז ובהדיא כתוב בירושלמי בפ' חלק דסנהדרין אבל ספרי המירם הקורא בהן כקורא באיגרת עכ"ל מבואר שלהירושלמי הפירוש ספרי המירם הם ספרי חכמות וא"ש. ועיין בבאר שבע שם שגם להתלמד אסור לקרות בספרי מינים ולא כהתפארת ישראל שכ' בפשיטות דמותר ע"ש בסנהדרין ונעלם ממנו דברי הבאר שבע הללו. ועיין במגן אבות להתשב"ץ (פ"ב סי' י"ט) ואין זה בכלל מה שאמרו הקורא בספרים החיצונים אין לו חלק לעוה"ב כי כבר אמרו פ' חלק כגון ספרי בן סירא כו' עכ"ל. מבואר ג"כ מדבריו דבבן סירא הקורא בו אין לו חלק לעוה"ב וע"ש שנוסחת הירושלמי היתה לפניו כמו שהוא לפנינו: (ע"כ שייך לדף ג')

מסורת הש"ס

פ' תוס' סנהדרין מז ב"א ד"ה ולמאי

(לעיל פ"ז)

ב"ב ח פ"א

(תוספ' פי"ד) סנהדרין קי"ב ע"ב וב"ב פ"ש קיב פ"א

הלכה ו מתני' אנשי עיר הנדחת אין להן חלק לעה"ב. דכתיב בני בליעל בלי על בנים שאינם עולים בתחיית המתים ונדחין כמדיחין: מאותה העיר. דכתיב וידיחו את יושבי עירם ולא יושבי עיר אחרת: ומאותו השבט. דכתיב מקרבך מקרב הורה אור השבט עצמו: עד שיודח רובה. דנרים של עיר דכתיב יושבי עיר דמשמע ישובה של עיר והיינו רובה: הרי אלו כיחידים. שעבדו עבודת כוכבים וידונו בסקילה וממונם פלט: צריכים. אנשי עיר הנדחת היו צריכים שני עדים והתרייה לכל אחד וא' שהיו מרבין להם בתי דינין וכל מי שנמצא שעבד עבודת כוכבים בעדים ובהתראה מפרישין אותן עד שיראו אם הם רובה של עיר מביאים אותן לב"ד הגדול וגומרים דינם שם והורגין אותן בסייף וממונם אבד ואם לא נמצאו רובה של עיר דנין אותן בסקילה וממונן פלט: **גמ'** עיר. ולא כפר קטן ולא כרך גדול שאינה נקראת עיר אלא כרך: מחמשה. לא פחות מחמשה בני אדם ולא יותר מעשרה: שנים שהדיחו את שנים. מהו לפי שמדיחי עיר הנדחת צריך שיהיו שנים דכתיב יצאו אנשים וגו' ואם לא הדיחו אלא שנים יהשאר הדיחו אחרים אותן שנים שהדיחו מה תהא עליהן אם נותנין עליהם תורת מדיחין שהן בסקילה או דילמא תורת הנידחין עליהן דהואיל ולא הדיחו אלא שנים מהעיר אין תורת מדיחי עיר הנדחת להן אלא בכלל כל הנידחין ובסייף הן: גרים ותושבין מהו שישלימו. הגרים להתושבים לרוב:

הלכה ו מתני' *אנשי עיר הנדחת °יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את יושבי עירם לאמר הא אינן נהרגין [א] עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ומאותו השבט עד שיודח רובה עד שידיחוה אנשים הדיחוה נשים וקטנים או שהודח מיעוטה או שהיו מדיחיה מחוצה לה הרי אילו כיחידים צריכין [ב] שני עדים והתרייה לכל אחד ואחד זה חומר ביחידים מבמרובים [ג] שהיחידים בסקילה לפיכך ממונן פלט [ד] והמרובין בסייף לפיכך ממונן אבד:

גמ' עיר לא כפר עיר לא כרך. והוא שתהא מחמשה עד עשרה דברי ר"מ. ר' יהודה אומר ממאה ועד רובו של שבט. שנים שהדיחו את שנים אותם שנים שהדיחו את שנים מהו ליתן עליהם תורת המדיחין תורת הנידחין. היו שם גרים ותושבין מהו שישלימו לרוב היו שם ביברים של חיה ושל עופות ושל דגים. עוף שהוא טס למעלה מעשרה מהו. *ר"ש אומר חמורה שריפה מסקילה ורבנין אמרין חמורה סקילה משריפה ר"ש אומר חמור חנק מהרג ורבנין אמרין חמור הרג מחנק:

הלכה ז מתני' °הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב *החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום הרי אילו מצילין אותן החרם אותה ואת כל אשר בה ואת בהמת' לפי חרב [ה] מיכן אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין ושבחוצה לה פליטין [ו] ושל רשעים בין מתוכה בין מחוצה לה אובדין:

גמ' ר' שמעון אומר *בהמתה לא בכורות ולא מעשרות שבתוכה. שללה לא כסף הקדש ומעשר שני שבתוכה. ר' יוסי בן חנינה בעי *שיער הצדקניות שבתוכה מהו. נישמעינה מהדא ר' שמעון אומר בהמתה לא בכורות ומעשרות שבתוכה שללה לא כסף הקדש ומעשר שני שבתוכה. קדשי עיר הנידחת רבי יוחנן אמר אין מועלין בהן ורבי שמעון בן לקיש אמר מועלין בהן מתיב רבי יוחנן לריש לקיש על דעתך דתימר מועלין בהן ניתני שש חטאות מיתות א"ל שכן

ריב"ח בעי שיער נשים הצדקניות שבתוכה מהו נשמעינ' מן הדא ר"ש אומר בהמתה לא בכורות כו' לא כסף הקדש כו' אלמא דלא ממעטינן אלא של הקדש אבל לא שיער נשים צדקניות:

קדשי עיר הנדחת. ר"י אומר אין מועלין בהם משום דס"ל דהוי כבהמת עיר הנדחת דלא נתמעט שלל שמים אלא כסף הקדש וכסף מעשר דחזי להקדש משא"כ קרבן זבח דלא חזי להקדש משום זבח רשעים תועבה. ע"כ הוי בכלל עיר הנדחת ולא הוי כקדשים פסולין ואין עליהן דין דפסולי המוקדשין אלא דין דעיר הנדחת ע"כ אין מועלין בהם ורשב"ל ס"ל דאין עליהן דין דעהנ"ד דאיקרי בהמת שמים ולא בהמתך ולא קרינן בהו את כל בהמתך לפי חרב אלא מאיסותא הוא להקריב קרבנות של רשעים הללו שהודחו הילכך כונסין אותן לכיפה וימתו כדאיתא בפירש"י ז"ל במס' סנהדרין דף קי"ב ע"ב עיי"ש ע"ז פריך ר"י לרשב"ל לדידך א"כ איכא שש חטאות מיתות בשלמא לדידי הוי בכלל עיר הנדחת דבחרב אבל לדידך ה"כ תמות בכיפה א"כ איכא שש חטאות מיתות כגון של עיר הנדחת דכונסין אותה לכיפה אפילו קודם שנהרגו הבעלים דלא תלי מיתתה משום המאת שמתו בעלי' אלא משום דהוי בהמת עהנ"ד ומשני משום דבעה"ד איכא נמי עולה ע"ז מסיק ר"ה כשם רשב"ל לפיכך מועלין בהן משום דלא גרע מקדשי מומר לעכו"ם דאל עלה הקדש:

נשלם מסכתא סנהדרין

בסייעתא דשמיא

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"ד מהל' ע"ז הל' ב ה"ג
עשין טו

יג
ב מיי' שם הלכה ה ו

יד
ג מיי' שם ה"ב

טו
ד מיי' שם ה"ו

טז
ה מיי' שם ה"ו

יז
ו מיי' שם ה"ו

היו שם ביברים וכו'. שהם בחפירה תחת הארץ אי נמי עוף שהוא טס בקיעו למעלה מעשרה מהו שיהו נחשבין בכלל שללה ויהו אבודין כשאר ממונן: ר"ש אומר וכו'. לעיל בפרק ט' וברים פ"ז ואיידי דאיירי במתני' בסקילה וסייף מייתי לה הכא:

הלכה ז מתני' החמרת והגמלת. שיירא של חמרין ושל גמלים ששהו בעיר שלשים יום הוו להו בכלל יושבי עירם: הרי אלו מצילין אותן. אם רוב אנשי העיר הודחו ומיעוט לא הודחו וחמרים וגמלים שלא הודחו משלימין את המיעוט לעשותן רוב הרי אלו מצילין שאין ממונם אבד אלא נידונין כיחידים וה"ה דגורמין נמי לעשות עיר הנדחת אם הודחו עמם לעשותן רוב אלא דתנא לזכותא קא מהדר ועוד דהא פסיקא ליה טפי דשתם חמרת וגמלת אין דעתן מעורבת עם בני העיר שיהו נדחין עמהן: נכסי צדיקים שבתוכה. יושבי העיר שלא הודחו עם רובה: אובדין. דכתיב כל אשר בה לרבות נכסי צדיקים שבתוכה: ושל רשעים וכו'. הרי אלו אובדין דכתיב כל: **גמ'** ר"ש אומר וכו'. תוספתא פי"ד: לא בכורות ולא מעשרות שבתוכה. וכגון שהוממו דאי תמימין תיפוק ליה דשלל שמים הוו ואימעוט משללה ולא שלל שמים: לא כסף הקדש ומ"ש שבתוכה. דהוו שלל שמים: שיער הצדקניות שבתוכה מהו. כגון בפיאה נכרית שלהן ומיבעיא ליה אי כנכסייהו דמיין ואובדין או דילמא כלבושיהן דמיין ואין לבושי הצדיקים שבתוכה אובדין: נישמעינה מן הדא. דר"ש דממעט בכורות ומעשר בהמה וע"כ שהוממו כדלעיל ואע"ג דהשתא בכלל שללה הוו מ"מ אמעיטו משום דלא דמי לשאר בהמה שלהן וה"ה לשער הצדקניות דלא דמו לשאר נכסים: על דעתך דאת אמר מועלין בהן. והרי הן עומדות למיתה אלא הא דקי"ל בפ"ד דתמור' חמש חטאות מתות וניתני שש חטאות מתות הא דעיר הנדחת דדמיא להו: שכן

מראה הפנים

עיר לא כפר עיר לא כרך. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' עובדי כוכבים הלכ' ב' וסיים שם וכל פחות ממאה כפר קטן ורובו של שבט כרך גדול וזהו למאי דפסק שם כר' יהודה דהכא דקאמר ממאה ועד רובו של שבט וכדאמר בבבלי בפ"ק דף ט"ו פ"ב כדר' יונתן שם דס"ל הכי וטעמא משום דרובו של שבט הוו ציבור וצליבור לא כתיב סייף וכל אחד נידון בעצמו ובסקילה כדפירש רש"י ז"ל שם:

שנים שהדיחו את שנים וכו'. בתוספתא פי' י"ד קתני לעולם מדית בסקילה ומיבעיא ליה הכא אם לעולם דקאמר אפי' הדיחו אלו השנים לשנים בלבד וכלומר דגם השאר הודחו מאחרים עד שיהא רובה של עיר דאל"כ לא שייך הכא תורת נידחין כלל או דילמא לעולם דקאמר בין שהודח רובה בין שהודחה כולה על ידן ולאפוקי אם לא הדיחו אלא שנים אין עליהן תורת מדיחין אלא תורת הנידחין והרמב"ם ז"ל כתב שם בהל' ו' ובין שהודח' כולה בין שהודח' רובה סוקלין את מדיחיה וצ"ל דלאו דוקא רובה קאמר לענין סקילת המדיחין שהרי בפ"ה גבי מסית כתב בין שהיה המוסת יחיד או יחידים מיתתו בסקילה וכמה שנתבאר מזה לעיל פ"ז הלכה י"ב ואין חילוק בזה לבין מסית לבין מדית אלא לענין תורת הנידחין קאמר:

היו שם גרים ותושבים וכו'. בתוספתא שם קתני יכול אפילו נתכנסו לתוכה גרים ועבדים משוחררין תהא נעשית עיר הנדחת ת"ל את יושבי עירם אחר יושבי עירם הדבר תלוי. ומיבעיא ליה הכא אם הגרים משלימין להתושבים לרוב והרמב"ם ז"ל לא הזכיר מזה כלל:

היו שם ביברים וכו' עוף שטס וכו'. בת ספתא שם במחובר לקרקע בין כך ובין כך מותר שנאמר תקבוץ פרט למחוברין. ומכאן למד הרמב"ם ז"ל מ"ש שם הל' י"ג פירות המחוברין שבתוכה מותרין שנאמר תקבוץ ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קבילה לשריפה וכו' וה"ה לשיער הראש. ור"ל דשיער הראש במחובר הוזכר בהדיא בגמ' התם דף קי"ב ע"א דמותר ג"כ מהאי טעמא כדאמר רבא שם. והבעיא היא הכא בביברים של חיה ושל עופות ודגים אם ג"כ כעין מחוברין חשיבי מפני שהן מחוסרין צידה וכן בעוף הטס והרמב"ם לא הזכיר מזה משום דמשמע דבתוספתא מחוברין דוקא קאמר אבל אלו כאינן מחוסרין אלא קבילה הוי:

נישמעינה מהדא ר"ש אומר וכו'. והתם בעיא דלא איפשיטא היא בפיאה נכרית של נשים צדקניות ופסק הרמב"ם ז"ל שם הלכה י"ב לחומרא דאסור. ואע"ג דדרכו לפסוק כפשיטות דהאי תלמודא במקום דהתם לא נפשט כמוזכר בהרבה מקומות וכפ' הבו"ל הבאתי בשם תשוב' מהרי"ק ז"ל שכתב כשורש ק' לדרך הרמב"ם כן מ"מ הכא יש לדחות הפשיטות דלא דמי להא דר"ש דטעמא הוי משום דאין נאכלין בתורת בהמתך אלא בתורת בכור ומעשר כדאמר רבינא התם ועוד דלא פסק הוא ז"ל כר"ש בהא כמבואר בדבריו שם דאם היו תמימין הרי הן כשאר קדשי המזבח וימותו ואם היו בעלי מומין הרי הן בכלל בהמתה ונהרגין:

ניתני שש חטאות מתות. למאי דקי"ל דחמש חטאות המתות לא נהנין ולא מועלין כדתנן כרים פ"ד דתמורה ובפ"ג דמעילה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג דמעילה הנכה

עמודי ירושלים

רבי ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא תשעים אלף זקנים מינה דוד ביום א' כו'. עיין ר"מ סנהדרין (פ"ד ה"ו) שכתב וז"ל יש לסומכין אפי' מאה בפעם א' ודוד המלך סמך שלשים אלף ביום אחד עכ"ל. ועלא"מ שם שכתב ירושלמי בפ' חלק ר' ברכיה כו' ורבינו היה גורס שלשים אלף עכ"ל ולא ידעתי האיך היה יכול לגרוס שלשים אלף הלא דריש ויוסף תלתין עוד תלתין ופשטי' דקרא תלתין הרי תשעין. ועיין באגדות שמואל ויפה מראה וע"כ נראה דט"ס הוא ברמב"ם וצ"ל תשעים: (ע"כ שייך לדף כ"ב ע"ב) עיר ולא כפר כו' והוא שתהא מחמשה ועד עשרה כו'. עיין שו"ת רדב"ז (ח"ה סי' ש"א רכ"ז) שהאריך לתמוה ע"ז דאיך אפשר שיהיה ששה עיר וי"א כרך וע"כ העלה דעיקר גירסת הירושלמי וכ"ה ברא"בד פ"א דמגילה מאימתי נעשית עיר הנדחת שיהיה בה מי' עד ק' יותר ממאה הוא כרך עשרה כפר פחות מי' לא עיר ולא כפר יעו"ש:

גליון אפרים

שער הצדקניות שבתוכה מהו נישמעינה מהדא ר"ש אומר בהמתה כו' שללה לא כסף הקדש מע"ש שבתוכה. חסר וצ"ל כמו שהי' בתוספתא שללה פרט לכסף הקדש ולכסף מע"ש במחובר לקרקע בין כך ובין כך מותר שנאמר תקבוץ פרט למחוברים ומשום הכי השער אפילו של רשעיות מותר. וכדאמר רבא בבבלי הא דרשעיות אסור תקבוץ ושרפת כתיב כו' וכן הרמב"ם בפ"ד מע"ג הי"ג כתב פירות המחוברים שבתוכה מותרין שנאמר תקבוץ כו' וה"ה לשער הראש. ודלא כהפ"מ והמע"י בסוגיין ובמ"ק סוף פ"ב: מתיב ר"ל לר"י על דעתך דתימר אין מועלין בהם ניתני שש חטאות מתות כצ"ל. ר"י סובר דאפילו לרעות עד שיסתאבו אינן ראוין ומשום הכי אין מועלין בהם ור"ל ס"ל דמועלין בהם משום דס"ל ירעו והברייתא דקתני ימותו מוקי לה בקדשים קלים ואליבא דר' יוסי הגלילי. כדאיתא בבבלי. ומה שהקשה לו ניתני שש חטאות מתות ולא הוי בכלל חטאת שמתו בעליה דכיון דנדחה בחיי בעליה לא הויא בכלל חטאת שמתה בעליה וכמו שכתבו התוס' בתמורה כ"א ע"ב דסוגיא דשמעתין משמע דתרי ריעותא מביאין אותה לידי רעיה. (נועם ירושלמי):

שכן אפילו עולה בדא מתה. ר' הילא בשם רשב"ל מועלין בהן משום קדשי מומר לעכו"ם. ויקרבו. על שם °זבח *רשעים תועבה. א"ר עוקבא אוף בהדא איתפלגון *שור שהוא יוצא ליסקל ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה ר"ש בן לקיש אמר ייאוש של טעות היה. וכן העבד שהוא יוצא ליהרג ונמצאו עדיו זוממין *ר' יוחנן אמר זכה לעצמו רשב"ל אמר ייאוש של טעות היה:

הלכה ח מתני'

°ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה אם אין לה רחוב עושין לה רחוב היה רחובה חוצה לה כונסין אותה לתוכה שנאמר אל תוך רחובה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה שללה לא שלל שמים מיכן אמרו ההקדשות שבתוכה ייפדו ותרומות יירקבו ומעשר שני וכתבי הקדש יגנזו כליל ליי' אלהיך א"ר שמעון אם אתה עושה דין בעיר הנידחת מעלה אני עליך כאילו אתה מעלה עולה כליל לפני והיתה תל עולם לא תבנה עוד לא תיעשה אפילו גנות ופרדסים דברי ר' יוסי הגלילי רבי עקיבה אומר לא תבנה עוד לכמות שהיתה אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדיסים °ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך וגו' כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם. אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם: **גמ'** אמר ר"ש קל וחומר בדברים מה אם נכסים שאין בהן דעת לא לטובה ולא לרעה על ידי שגרמו לצדיקים לדור עם הרשעים אמרה תורה שישרפו המתכוין להטות את חבירו ומטהו מדרך טובה לדרך רעה על אחת כמה וכמה. א"ר לעזר מוכיח בדבר בלוט שלא ישב בסדום אלא מפני ממונו אף הוא יצא וידיו על ראשו הדא הוא דכתיב °מהר המלט שמה. דייך שאת ממלט את נפשך. כתיב °בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו. *חיאל מן יהושפט יריחו מן דבנימין אלא מלמד שמגלגלין את החובה על ידי חייב וכן הוא אומר °באבירין בכורו יסדה ובשגוב צעירו הרשע היה לו מאיין ללמד. לפי שרצו לרבות את ממונן נשלטה בהן מאירה והיו מתמוטטין והולכין לקיים מה שנאמר °כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד יהושע בן נון כליל לה' אלהיך ולא ידבק בידך. תני ר"ש בן אלעזר אומר ולא אותה בנו אלא עיר אחרת בנו מאחר שהיא נבנית מותר את ליישב בה. רבי יוסי ורבי יהושע בן קרחה אומר מה ת"ל °ובנה את העיר הזאת את יריחו אלא שלא יבנה עיר אחרת ויקרא שמה *יריחו יריחו ויקרא שמה עיר אחרת וכן הוא אומר °לא תוספון לשוב בדרך הזה עוד לישיבה אין את חוזר את לסחורה לפרקמטיא ולכבוש את הארץ:

הדרן עלך פרק כל ישראל

הלכה א מתני'

ואילו הן הנחנקין המכה [ח] אביו ואמו [ט] וגונב נפש מישראל [י] וזקן ממרא על פי ב"ד ונביא [כ] השקר [ל] והמתנבא בשם ע"ז [מ] והבא על אשת איש [נ] וזוממי בת כהן [ס] ובועלה [ע] *המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה זה חומר במקלל מבמכה [פ] שהמקלל לאחר מית' *חייב [צ] והמכה לאחר מיתה פטור: **גמ'** אזהרה למכה אביו ואמו מניין °ארבעים יכנו לא יוסיף. מה אם מי שהוא מצווה להכות
הרי

פני משה

שכן אפילו עולה בדא. של עיר הנדחת מתה דכל קדשי קדשים שלהן שהן של מזבח ימותו: משום קדשי מומר לעכו"ם. דלא יהא אלא מומר לעכו"ם שהקדיש מועלין בו: ויקרבו. ואמאי ימותו ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה ויקרבו מהן עולות לקיץ המזבח: על שם זבח רשעים תועבה. אין להקריב מהן כלל: אוף בהדא איתפלגון. כלומר בהאי פלוגתא דפליגי בשור הנסקל דלקמיה אם נמצאו עדיו זוממין כן פליגי בנמצאו עדי עיר הנדחת זוממין: שור שהוא יוצא ליסקל. מפורש בפ' שור שנגח ד' וה' הלכה ח':

הלכה ח מתני'. היה רחובה חוצה לה. אם מקום קבוץ בני העיר היה חוצה לה: כונסין אותו לתוכה. לתוך העיר שצריך לעשות לה רחוב בתוכה: רחוב. פלטיא גדולה: ההקדשות. הקדש בדק הבית שבתוכה יפדו כלומר אין נשרפים אלא צריכים פדיה כשאר כל ההקדשות: ותרומות ירקבו. בתרומה ביד כהן מיירי דממון כהן הוא וחל עליה איסור' דעיר הנדחת וירקבו מפני שאין לזלזל בהן כולי האי ולשרפה כשאר שללה ואם תרומה ביד ישראל היא הויא שלל שמים ותנתן לכהן שבעיר אחרת: מעשר שני. אפי' למ"ד מ"ש ממונו הוא הואיל וקדש איקרי לא ישרף אלא יגנז: לא תעשה אפי' גנות ופרדסים. דעוד לגמרי משמע: לכמות שהיתה. בישוב בתים אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים והלכה כר"ע: **גמ'** מוכיח בדבר. ראיה לדבר לוט שממונו גרם לו לישב בסדום ולא יצא משם אלא ידיו על ראשו ולא היה רשאי להציל מנכסיו כלום: כתיב בימיו בנה וכו'. מפורש לעי' בהלכה ב': כליל לה' אלהיך. וכן הוא אומר בעיר הנדחת שאפי' ממונן כלה ואבד ולא ידבק בידך: תני. בתוספתא פי"ד: ולא אותה בנו. לא יריחו בעצמו בנו אלא עיר אחרת בנו וקראו שמה יריחו וגם על זה השביע יהושע בן נון כדלקמיה: מאחר שהיא נבנית. בא ליתן טעם מפני מה היו יושבין בה אח"כ כדכתיב ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע וקאמר מאחר שהיא נבנית מותר אתה לישב בה דעל זה לא השביע יהושע: וכן הוא אומר. דכמו דדייקינן ובנה דוקא אבל משנבנית מותר לישב בה וכן נמי דרשינן לשוב דקרא לישיבה לקבע אין אתה חוזר למצרים אבל חוזר אתה להולך סחורה לשם ולהביא פרקמטיא משם ולכבוש את הארץ תחת ידיך:

הדרן עלך כל ישראל

הלכה א מתני' ואלו הן הנחנקין. המכה אביו ואמו. דכתיב מות יומת וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק: וזקן ממרא על פי בית דין. שמסרב על דברי בית דין הגדול שבלשכת הגזית: וזוממי בת כהן. אע"פ שהם באים לשורפה אין נידונים אלא במיתה שהיו מחייבין את בועלה שהוא בחנק כשאר הבא על אשת איש דכתיב היא באש תשרף היא ולא בועלה. וזוממיה ילפינן מכאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו: ובועלה. לבת כהן כשהיא נשואה אבל ארוסה היא ובועלה בסקילה: שהמקלל לאחר מיתה חייב. דכתיב אביו ואמו קלל וקרא יתירא הוא לרבות לאחר מיתה: והמכה לאחר מיתה פטור. דהא לא מחייב עד שיעשה חבורה ואין חבורה לאחר מיתה: **גמ'** ארבעים יכנו לא יוסיף. דכתיב ודרשינן מהכא אזהרה לחובל בחבירו והשתא נפקא לן מכה אביו מק"ו. ומכילתא היא בפרשת משפטים:
הרי

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ד מע"ז הי"ג סמ"ג לאוין טו
יט ב מיי' פי"א מנ"מ הל' יג
כ ג מיי' פ"ד מע"ז הל' י
כא ד מיי' שם הי"ג
כב ה מיי' שם ה"ו
כג ו מיי' שם ה"ז
כד ז מיי' פ"ס ממלכים ה"ח ועכ"מ שם
א ח מיי' פ"ס מהל' ממרים הל' ה ופט"ו מסנהדרין הל' יג סמ"ג לאוין ריט ועשין קו טוש"ע יו"ד סי' רמא ס"א בהג"ה
ב ט מיי' פט"ו מסנהדרין הל' יג ופ"ט מהל' גניבה הל' א סמ"ג לאוין קכד
ג י מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"ג מהל' ממרים הל' ח סמ"ג לאוין קיג
ד כ מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"ט מהל' יסודי התורה ה"א סמ"ג לאוין לב
ה ל מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"ה מהל' ע"ז הלכה ז סמ"ג לאוין לג
ו מ מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"א מה' אסורי ביאה הל' ו סמ"ג לאוין קא
ז נ מיי' פ"כ מהל' עדות הל' ח
ח ס מיי' פ"ג מהל' אסורי ביאה הל' ג
ט ע מיי' פ"ה מהל' ממרים הל' ה סמ"ג לאוין ריט טוש"ע יו"ד סי' רמא ס"א בהג"ה
י פ טוש"ע שם סעיף א
יא צ טוש"ע שם בהג"ה

ציון ירושלים

לעיר אחרת יריחו פ"ש אא"ז ז"ל סי' קכד ובתשובה כתבתי חדשות בזה:

מסורת הש"ס

סנהדרין קיב ע"ב (לעיל פ"ו ב"ק פ"ד)
ע' כריתות כד
(לעיל כ"ה)
מלכים א טז
יהושע ו סנהדרין קיג דברים יז
סנהדרין פ"ד פ"ב

מראה הפנים

הלכה ד' היה צריך להפך הגי' דר"ל הוא דמותיב לר' יוחנן על דעתך דלא אמר אין מועלין בהן ניתני שם חטאות. ולא תיקשי תיפוק ליה דהוי חטאת שמתו בעליה וככלל שתמשה הוו דים לומר כשל צדיקים שבתוכה מיירי הכא. והתם דקאמר אליבא דר"ל דמפרש להברייתא דקתני קדשי מזבח ימותו בקדשי קלים ואליבא דר"י הגלילי דאמר ממון בעלים הן ולא ס"ל טעמא דזבח רשעים תועבה היא משום דכיון דאיםתני איםתני אלא סברת ר' יוחנן היא שם ודלא קתני לחלק בקדשי המזבח גופייהו דקדשים יפדו משום דכיון דאיכא חטאת שמתו בעליה דלמיתה אזלא לא פסיקא ליה. ולא פריך הא מפכתת לה בשל צדיקים שבתוכה משום דאכתי הוה משני הכי כיון דאיכא של רשעים שבתוכה לא פסיקא ליה: **אוף** בהדא איתפלגון וכו'. למאי דקאמר בכריתות דף כ"ד פ"א אהא דר' יוחנן בשור הנסקל ומאי שנא מהא דאמר ר"ל עיר הנדחת שהוזמו עדיה כל המחזיק בה זכה בה שאני עיר הנדחת דרכים גינהו וכו' ומפקר ממוניה ומשמע דבהא כ"ע לא פליגי. יש לפרש הא דהכא ג"כ בענין זה דקאמר אוף בהדא איתפלגון בשור הנסקל ועבד ולאפוקי עיר הנדחת דלא פליגו בה מטעמא דלעיל. ועיין במ"ש מזה פ"ד דב"ק הלכה ח' ד"ה ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק יא **ואלו** הן הנחנקין. מה אם מי שהוא מצווה להכות וכו' כבר באהרתי בפ' ד' מיתות הלכה ח' לפי הכלל שנתן הרמב"ם ז"ל בספר המצות דכל היכא שיש עונש מפורש בתורה מוסיפין מן הדין:
באיזו

שנויי נוסחאות

(בכ"ט) על ידי כד"ו ועל ידי. (בל"ד) הדא הוא כד"ו הדא היא. (פל"פ) באבירין כד"ו באבירם (וכ"ה במקרא).
(סמ"א) אלהי ישראל במקרא ליתא.

ככר לאון

חיאל מן דיוסופט בתוספתא סנהדרין פרק י"ד הנוסחא והלא חיאל מיהושפט ויריחו משל בנימין ולמה נתלה באחאב מלמד שתולין חובה בחייב:
בין

יפה מראה

חיאל מן יהושפט ממלכות יהושפט שנקרא בית האלי מפני שהיה מבית אל כמ"ש המפ' ובית אל דהיינו לוז מגבול בנימין שיהושפט מלך עליה שכל יהודה ובנימין היה מולך ממלכי יהודה ואע"ג דאשכחן בית אל אחריתי בנחלת יוסף אין חיאל משם כי מה ענינו לבנות יריחו שהיה מגבול בנימין אם גבול נחלתו עם בני יוסף: יריחו מבנימן. כלומר וא"כ מאי שייטיה דאחאב בהדה דכתיב בימיו בנה חיאל את יריחו דמשמע דתלי עון זה באחאב לא הוה ליה למתלי אלא ביהושפט דהוא מרא דאתרא שעליו היה מוטל למחות ומשני שמגלגלים חובה ע"י חייב פי' שנתגלגלה חובה על ידו שלהיות חיאל שר צבאו כדלעיל סרם לעשות הדבר הזה ולא יכול יהושפט למחות בידו אע"פ שהיתה יריחו בגבולו ועוד נתגלגלה חובה על ידו שמתוך שראה חיאל את אחאב עובד ע"א ולא נתקיימה בו קללת מרע"ה דכתיב ועצר את השמים סעה והשב דכ"ש שלא תתקיים קללת יהושע תלמידו כדלקמיה ולזה מלאו לבו לבנותה: וכן הוא אומר. פי' ראיה דטעה בדאחאב כדפי' מדכתיב באבירם בכורו כו' ודרשי' ביה באבירם בכורו לא הי"ל מאין ללמוד אלמא דמצא מקום לטעות ולכן לא היה לו ללמוד מקללת יהושע: באבירם בכורו לא היה לו מאין ללמוד ובשגוב הרשע כו' פירש"י בשגוב צעירו הי"ל לאותו רשע ללמוד דכיון דקבר בתחילתו אבירם הי"ל לחזור בו שלא ימות שגוב צעירו. ומלתא באנפי נפשיה היא ולא דרשא. ואינו נוחלי אלא נ"ע דדרשא היא ועניינה כדאמר בבבלי בתר הכי ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע ששגוב צעירו מת"ל שגוב צעירו מלמד שהיה מקבר והולך מאבירם ועד שגוב. וה"ק הכא דמדכתיב צעירו משמע דאחרים נמי היה קובר מאבירם עד שגוב בעודו בונה העיר והשתא
אמתפי'

תורה אור

הרי הוא מצווה שלא להכות מי שאינו מצווה להכות אינו דין שיהא מצווה שלא להכות: אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה. באי זו חבורה כחבורת שבת כחבורת נזקין אין תימר כחבורת שבת אפילו לא חיסר ואין תימר כחבורת נזקין עד שעה שיחסר:

הלכה ב מתני' וגונב [א] נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו

רבי יהודה אומר עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנאמר °והתעמר בו או מכרו והגונב את בנו רבי יוחנן בן ברוקה מחייב וחכמים [ב] פוטרין גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** *אזהרה לגניבה *הראשונה מניין לא [ג] תגנוב אזהרה לגניבה השניה מנין לא תגנובו. לא תגנוב על מנת [ד] למקט לא תגנובו על מנת [ה] לשלם תשלומי כפל על מנת לשלם תשלומי ארבעה וחמשה. בן בג בג אומר לא תגנוב את שלך מאת הגנב שלא תראה גונב ר' בא ר' יוחנן בשם ר' הושעי' אינו חייב עד שיגנוב מעות. ר' זעירא ר' יוחנן בשם ר' הושעיה אינו חייב עד שיזלזל מעות. מהו עד שיזלזל מעות מה נן קיימין אם באו דאמר הא לך חמשה והב לי תלתא שוטה הוא הא לך תלתא הב לי חמשה בר נש הוא אלא כי נן קיימין באו דמר הא לך חמשה והב לי חמשה. היידינו גנב היידינו גזלן א"ר הילא גנב בפני עדים גנב בפני הבעלים גוזלן הוא. א"ר זעירה מעתה אפילו נתכוון לגוזלה ולבעלה אזלה אין זה נזלן. והיידינו גוזלין על דר' זעירה ר' שמואל בר סוסרטא בשם ר' אבהו עד שיגזול בפני עשרה בני אדם בניין אב שבכולן °ויגזול את החנית מיד המצרי וגו'. מה טעמא דר' יוחנן בן ברוקא °מבני ישראל מה טעמון דרבנין °מאחיו לא מבניו. מה טעמא דר' יהודה מאחיו אפילו מקצת אחיו מה טעמון דרבנין מאחיו עד שיהא כולו אחיו:

הלכה ג מתני' זקן ממרא על פי בית דין שנאמר °כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין שלשה בתי [ו] דינין היו שם אחד על פתח הר הבית ואחד על פתח העזרה ואחד בלשכת הגזית באין [ז] לזה שעל פתח הר הבית ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי אם שמעו אמרו להם ואם לאו באין לזה שעל פתח העזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך למידתי וכך למדו חבירי אם שמעו אמרו להן ואם לאו אילו ואילו באין לב"ד הגדול שבלישכת הגזית שמשם תורה יוצאה לכל ישראל שנאמר °מן המקום ההוא אשר יבחר ה' *חזר לעירו ושנה ולימד כדרך שהוא למוד פטור הורה לעשות חייב שנאמר °והאיש אשר יעשה בזדון וגו' אינו חייב עד שיורה לעשות [ח] התלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומרו קולו: **גמ'** כתיב כי יפלא ממך דבר למשפט *מגיד שבמופלא [ט] שבבית דין הכתוב מדבר. ממך זה עצה דבר זו אגדה. בין דם לדם בין דם נידה לדם בתולים בין דם נידה לדם זיבה לדם צרעת. בין דין לדין בין דיני ממונות לדיני נפשות. בין דין לדין בין

מסורת הש"ס: דברים כד; (לעיל פ"ח) סנהדרין פ"ו וכפי פירוש הפ"מ; שמואל ב כג; דברים כד; שם; דברים טו; שם; שם; הוריות ד' ב; סנהדרין פז

פני משה

הרי הוא מצווה שלא להכות. יותר מארבעים: מי שאינו מצווה להכות. דקי"ל אין הבן נעשה שליח להכות לאביו מלבד מסית ומדיח שגלה לנו הכתוב דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו: אינו דין. ש"ה בכלל אזהרה ומצווה שלא להכות: באיזו חבורה. הוא מתחייב ולאיזה דין אנו מדמין: כחבורת שבת. אנו מדמין או כחבורת נזיקין דאין תימר כחבורת שבת אפי' לא חיסר בו כלום מתחייב דקי"ל החובל בשבת חייב על החבורה אם יצא דם או נצרר אע"פ שלא יצא הדם אבל אם אנו מדמין לחבורת נזקין אינו חייב עד שעה שיחסר כדקי"ל ברים החובל דאינו מתחייב בנזק אא"כ חיסר בו אבר שקטע ידו וכיוצא בו אבל הכהו על ידו ולבת אינו משלם נזק הואיל וסופה לחזור כ"א לצער ריפוי שבת ובושת הכא מאי ולא איפשיטא:

הלכה ב מתני' וגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו. דכתיב ונמצא בידו ואין ידו אלא רשותו וכן הוא אומר ויקח את כל ארצו מידו: וישתמש בו. לת"ק נמי בעי שימור והשמיש פחות משוה פרוטה איכא בינייהו דלת"ק מיחייב ולר' יהודה עד שישתמש בו השמיש שוה פרוטה והלכה כת"ק: והגונב את בנו. טעמייהו דרבנן דפטרי דכתיב ונמצא בידו וקרא יתירא הוא דהא כתיב כי ימצא איש אלא למידרש מיניה פרט לזה שהוא מצוי בידו והלכה כחכמים: ר' יהודה מחייב. דכתיב מאחיו מבני ישראל מאחיו למעוטי עבדים מבני ישראל אי כתב בני ישראל הוה ממעטינן מי שחציו עבד וחציו בן חורין השתא דכתיב מבני ישראל מיעוטא אחרינא ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ורבנן סברי מאחיו לאו למעוטי עבדים דהא אחיו הוא במצות אלא בני ישראל למעוטי עבדים מבני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין והלכה כחכמים: **גמ'** אזהרה לגניבה הראשונה וכו'. גרסינן לה לעיל פרק בן סורר ומורה הלכה ג' ושם מפורש עד בנין אב שבכולן: מבני ישראל. אף בנו במשמע: מאחיו. כתיב ולא מבניו: מאחיו אפילו מקצת אחיו. וחציו עבד וחציו בן חורין מקצת אחיו הוא: עד שיהא כולו אחיו. ולא דרשי מ"ם לרבות אלא למיעוטא:

הלכה ג מתני'. שלשה בתי דינין היו שם. בירושלם דמשתעי בה קרא וקמת ועלית: אחד על פתח הר הבית. הוא שער המזרחי שלפנים מן החיל לפני עזרת נשים: ואחד. יושב למעלה הימנו כשעברו עזרת נשים ובאין לפני עזרת ישראל: ואחד בלשכת הגזית. והיא בנויה בתוך העזרה חליה בקודש וחליה בחול: באין לזה שעל פתח הר הבית. זקן זה שהורה בעירו ונחלקו ב"ד שבעירו עליו והזקיקו הכתוב לעלות לירושלם באים הוא וב"ד שבעירו לזה הב"ד שעל פתח הר הבית שהרי בו פוגעים תחלה: אילו ואילו. כולם באים לב"ד הגדול: תלמיד. שלא הגיע להוראה ונחלק על ב"ד שבעירו ובאו לב"ד הגדול ושאלו וחזר לעירו והורה כבתחלה פטור שאין להם לסמוך על הוראתו והתורה לא חייבה אלא מופלא ומומחה לב"ד כדילפינן מכי יפלא ממך במופלא שבב"ד הכתוב מדבר: נמצא חומרו קולו. חומר העבירה שעבר והורה והחמירו חכמים שלא יורה עד שיגיע להוראה ויהא בן ארבעים שנה היא נעשית לו קולא לפטרו מן המיתה שאם היה זקן שהגיע להוראה והמרה על פי ב"ד היה חייב מיתה: **גמ'** ממך זו עצה. כלומר שיהא יועץ ויודע לעבר שנה ולקבוע חדשים: דבר זו אגדה. בעל אגדה: בין דם נידה לדם זיבה לדם צרעת. כלומר שנחלקו אם דם נדה הוא או שכבר עברו עלי' ג' ימים וזבה היא או שדם טהור לגמרי הוא שהוא דם צרעת ולאחד מהן נראה לו לטמא: בין דין לדין בין

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"ט מהל' גניבה הל' ב סמ"ג לאוין קכד

יג
ב מיי' שם ה"ס סמ"ג שם

יד
ג מיי' פ"ט מגניבה הל' א ולפי פירוש הפ"מ

טו
ד ה מיי' שם פ"א ה"ב סמ"ג לאוין קנה טוש"ע חו"מ סי' שמח סעיף א

טז
ו מיי' פ"א מהל' סנהדרין הלכה ג

יז
ז מיי' פ מהל' ממרים הלכה א

יח
ח ט מיי' שם הלכה ה ו

מראה הפנים

באיזו חבורה כחבורת שבת כחבורת נזקין. התם לא מיבעיא ליה להאי מילתא. ונראה דהך בעיא תליא במהיכן דילפינן מיניה דאינו חייב עד שיעשה חבורה דהתם ברים פירקין ילפינן ממכה בהמה בהאם אינו ענין לבהמה דהא אפי' הכתיבה בלאכים חייב תנהו ענין לנפש אדם והיינו אביו וכמכילתא שם יליף לה הכי ומכה אביו ואמו מכה שיש בה חבורה אתה אומר מכה שיש בה חבורה או אינו אלא מכה שאין בה חבורה אמרת ומה אם מדה נזיקין מרובה. שנוהגת בכל אדם. אינו חייב עד שיעשה בה חבורה מדת עונשין מעוטה. כלומר שאינה נוהגת מדת עונשין של מיתה אלא במכה אביו ואמו אינו דין שלא יהיה חייב עד שיעשה בהם חבורה. והשתא לפי דרשת המכילתא יש להסתפק הואיל ומנזקין ילפינן לה איכא למימר דדינו כנזקין ועד שיחסר או דילמא לא ילפינן כולה מילתא מנזקין. א"נ דהיא גופה מיבעיא ליה אם מנזקין גמרינן כדרשת המכילתא או מאם אינו ענין ילפינן לה והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות ממרים הל' ה' כתב שהם עד שיעשה בהן חבורה וכפי דרשת דגמרא דילן דממכה נפש בהמה ילפינן באם אינו ענין וכיון שילא דם הוי חבורה ואפי' ילא דם מכפנים כעין הכהו על אזנו ותרכו דכתב בה הואיל ומלינו בעלמא דהוי חבורה לענין שבת וכדמוכח מהא דקאמר התם רב לא הוי שביק לבריה למפתח ליה כוותא דילמא חביל וכן מדמי לה התם לקמן לדין דחובל בשבת וא"כ ש"מ דלא בעינן עד שיחסר:

אזהרה לגניבה הראשונה מנין לא תגנוב. בבר כתבתי לעיל בפ' בן סורר ומורה דגי' דהכא עיקר דמלא תגנוב דרשינן לגונב נפשות כדאמר התם דף פ"ו ע"א דדבר הלמד מענינו הוא וקרי לה גניבה לאשונה דהזהירה עליה התורה בראשונה והלכך מייתי לה הכא והגב מייתי לה לכולה סוגיא דבן סורר ומורה:

מה טעמון דרבנן וכו'. דרשת גמרא דילן בענין אחר הוא כדפריכית במתני':

דבר זו אגדה. ובבבלי דף פ"ז ע"א דבר זה הלכה ואפשר דאגדה דקאמר לאו דברי אגדה ממש הוא אלא מה שהוגד בע"פ עד הלכה למשה מסיני דהא בעינן שיהא על ידי מחלוקתם דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת כדמפרש התם לכולה ברייתא. רבי

שנויי נוסחאות (פ"י) או מכרו במקרא "ומכרו'. (פי"ב) יהודה בד"ו יוחנן בן ברוקה. (פי"ד) לא תגנוב (שמות כ'). (שם"ו) לא תגנבו (ויקרא י"ט). (שם"ז) תשלומי בד"ו תשלימי. (פי"ח) מאת בד"ו מאחר. (שכ"ח) ולבעלה בד"ו ולבעליה. (שכ"ט) אין זה נזלן בד"ו אין גוזלן. (שמ"ח) כי יפלא (דברים י"ז).

יפה מראה

אשמעי' קרא שפיר דאף דאבירם לא הי"ל מאין ללמוד שתלה הדבר במקרה מכל מקום כשבא לגנוב הי"ל ללמוד קודם שימות זה ממה שמתו שאר בניו דכל זה לא הי"ל לתלות במקרה אבל אם לא היו לו בנים אחרים אין להאשימו שלא למד ממיתת אבירם דחד בעלמא יתלה אותו במקרה:

מלאכת שלמה

עד שיכניסנו וכו'. מצאתי הגירסא ברד"ק ז"ל בשרש עמר עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו וימכרנו שנאמר וכו' ע"כ. וביד רפ"ה דהלכות ממרים סימן ה' ובטור יו"ד סי' רמ"א: הגונב את בנו וכו'. ובקצת נוסחאות מצאתי דפוס הגונב את בנו ר' יוחנן בן ברוקא מחייב וחכמים פוטרין גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין ר' יוחנן בן ברוקא מחייב וחכמים פוטרין וכן הוא בירושלמי וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל: גנב מי שחציו וכו'. ירושלמי דפסחים פרק האשה: זקן ממרא ביד פ"א דהלכות סנהדרין סי' ג' ובפ"א דהלכות ממרים סי' ב' ובפ"ג סי' ה' עד סוף הפרק: שנאמר כי יפלא במופלא שבב"ד הכתוב מדבר למעוטי תלמיד: חזר לעירו וכו'. רים פ"ק דהוריות: תלמיד שהורה לעשות פטור תוס' פ"ק דמכילתין דף ס"ו. וראיתי שמחק הר"ר יהוסף ז"ל בלשה מלות יושב מן המשנה גם בסיפא הגיה כן לזה שעל פתח העזרה. גם הגיה בכל השבות אם שמעו אמרו להם גם הגיה שבלשכת הגזית שמשם תורה יוצא לכל ישראל וכו' וגם הגיה ושנה ולימד כדרך שהוא למוד:

קרבן בין דם נדה לדם זיבה לדם לידה כן צריך להיות. ועיין בבלי דף פ"ז: רב

תורה אור

בין הנסקלין לנשרפין לנהרגין ולנחנקין. בין נגע לנגע בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט. בין נגע לנגע בין ניגעי אדם לניגעי בגדים ולנגעי בתים. דברי זו השקיית סוטה ועריפת העגלה וטהרת המצורע ריבות אילו הערכים והחרמים והתמורות והקדישות. וקמת מבית דין ועלית זו [א] העלייה. דבר אחר ועלית מיכן לבית הבחירה שלא יבנה אלא בגובהו של עולם מאי טעמא °כי בהר קדשי בהר מרום ישראל אשתלנו ונשא ענף ועשה פרי וגו' ובאת לרבות בית דין שביבנה. ר' זעירא אומר לשאילה זקן ממרא שהורה *לעשות [ב] ועשה חייב הורה ולא עשה פטור. הורה על מנת שלא לעשות פטור הורה על מנת לעשות אע"פ שלא עשה חייב. א"ר הילא תני ר' ישמעאל כן אשר יעשה לא הוא שיעשה. רב הונא אמר היה *מלמד הלכה ובא ואח"כ אירע לו בו מעשה עושין לו מעשה. אם עד שלא עשה לימד עושין לאחרים ואין עושין לעצמו. [ז]*ר"ש בן מנסיא אומר הנוי והכח והעושר והחכמה והשיבה והכבוד והבנים לצדיקים נאה להם ונאה לעולם מה טעמא °עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תימצא °עטרת זקינים בני בנים ותפארת בנים אבותם תפארת בחורים כחם והדרת זקינים שיבה ואומר °ונגד זקיניו כבוד. תני רבן שמעון בן גמליאל אומר אילו שבע מידות שמנו חכמים בצדיקים כולן נתקיימו ברבי ובניו רבי יוחנן אומר כל שבע מידות שאמרו חכמים בצדיקים היו ברבי מאן רבי הוא ר' יהודה הנשיא אמר ר' אבהו הוא רבי יודן הנשיא הוא רבינו:

הלכה ד מתני' חומר בדברי סופרים מבדברי תורה האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור חמש טוטפות [ג] להוסיף על דברי סופרים חייב אין [ד] ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו ולא בב"ד שביבנה אלא מעלין אותו בבית דין הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר °וכל העם ישמעו וייראו דברי רבי עקיבה ר' יהודה אומר אין מענין את דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין בכל המקומות איש פלוני בן איש פלוני נתחייב מיתה בבית דין: **גמ'** *חברייא בשם רבי יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים כדברי תורה °וחיכך כיין הטוב. שמעון בר בא בשם ר' יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים יותר מדברי תורה °כי טובים דדיך מיין. ר' בא בר כהן בשם ר' יודה בר פזי תדע לך שדברי סופרים חביבין מדברי תורה שהרי רבי טרפון אילו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה ועל ידי שעבר על דברי בית הלל נתחייב מיתה על שם °ופורץ גדר ישכנו נחש. *תני ר' ישמעאל דברי תורה יש בהן איסור ויש בהן היתר יש בהן קולים ויש בהן חומרין אבל דברי סופרים כולן חומרין תדע לך שהוא כן דתנינן תמן האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. א"ר חיננא בריה דר' אדא בשם ר' תנחום בר חייה חמורים דברי זקינים מדברי נביאים דכתיב °אל תטיפו יטיפון וכתיב °אטיף לך ליין ולשכר וגו'. נביא וזקן למה הן דומין למלך ששלח שני פלמנטרין

עין משפט נר מצוה

יט
א מיי' פ"ג מהל' ממרים הלכה ה ו

כ
ב מיי' שם ופ"ד שם ה"א סמ"ג עשין קיד ולאוין ריז

כא
ג מיי' שם פ"ד ה"ג סמ"ג עשין קיא ולאוין ריז

כב
ד מיי' שם פ"ג הלכה ח

ציון ירושלים

[ז]ר' שמעון בן מנסיא הותר פ' פ"ו דמס' אבות וע' בילס כו כמ"ש רש"י דרבב"מ היה בימי רבי וכאן בירוש' אינו כן וע' סדר הדורות אות ש' גבי רשב"ס שהגיה כזה ובמקום אחר כתבתי דנראה דהי' תרי רשב"מ ויש בזה קושיות תשוב' והכ"מ:

בין הנסקלין וכו'. כלומר וכן נכלל בין דין לדין בדיני נפשות גופי' שנחלקו בדינים אלו : ועלית זו עלייה . שצריך לילך לירושלם : דבר אחר ועלית . דרשינו נמי על לשכת הגזית שהיתה בעזרה מיכן לבית הבחירה וכו' : כי בהר קדשי . הקדושה צריך שתהיה בגובה : לרבות בית דין שביבנה . אם היו דנין שם וכדמפרש ר' זעירא לשאילה שהיו שואלין שם לפני בית דין הגדול דאלו למיתה הא תנן לקמן אין ממיתין אותו בבית דין שביבנה אלא שאם שאלו ביבנה בעוד שהיה הבית דין הגדול שם ואח"כ חזרו ללשכת הגזית ממיתין אותו אם המרה אח"כ ע"פ השאלה שביבנה : הורה ולא עשה פטור . אע"פ שהורה סתם : הורה . בפירוש על מנת שלא לעשות אלא להלכה פטור אע"פ שעשו אח"כ כהוראתו : הורה . בפירוש על מנת לעשות אע"פ שלא עשה הוא כהוראתו חייב שהרי הוא הורה לעשות : תני ר' ישמעאל כן . דעד שיעשה הוא אם הורה כתם : אשר יעשה . כתיב וכי לאו דהוא שיעשה בעצמו משמע א"כ אסיפא קאי וה"ק לאו דוקא הוא שיעשה אלא אפי' הורה ע"מ לעשות חייב : היה מלמד . בעלמא קאי חכם שהיה מלמד הלכה ובא ואמר כך אני מקובל מפי רבי : ואח"כ אירע לו בו מעשה. כלומר לא בשעה שלימד אלא אח"כ בא כמו זה למעשה : עושין לו מעשה . עושין לזה הדבר שלימד למעשה : אם עד שלא עשה לימד . כלומר שהיה כאן איזה דבר לעשות הלכה למעשה. ובא זה ולימד שכך הוא מקובל ושעשו כן דהוי לימד ובא בשעת מעשה : עושין לאחרים ואין עושין לעצמו . אם המעשה לאחרים הוא עושין כמו שלמד ובא אבל אם הדבר הזה נוגע לעצמו הוא אין עושין כמו שלמד עכשיו בשעת מעשה לפי שנוגע בדבר הוא : רבי שמעון בן מנסיא . איידי דאיירי בהאי ענינא דהוראה מייתי לה וכן

הוא בתוספתא פ' י"א : הוא רבינו . הקדוש : **הלכה ד מתני'** חומר בדברי סופרים . מה שפירשו לנו חכמים להמקרא שבתורה כגון תפילין שיהו ד' טוטפות : ולא בבית דין שביבנה . אם שאלו לבית דין שבלשכת הגזית ואמרו לו וחזר לעירו ושהה שם ימים רבים עד שגלתה סנהדרי גדולה ליבנה ואחר כך הורה כבתחלה אין ממיתין אותו ביבנה אף על פי שסנהדרי גדולה שם ואף על פי שעדיין הבית קיים כיון שסנהדרי גדולה אינה יושבת במקומה בלשכת הגזית : אלא מעלין וכו'. כלו' אם היו במקומם בלשכת הגזית מעלין אותו לשם : וממיתין אותו ברגל. וכן הלכה : **גמ'** דודים דברי סופרים. קרובים ואהובים הם כדברי תורה : וחכך . של הסופרים כיין הטוב של דברי תורה : כי טובים דודיך . דברי סופרים האהובים יותר מיינה של תורה . וגרסי' להא בפ"ק דברכות אדברי ר"ט אני הייתי בדרך והטיתי לקרות כדברי ב"ש וכו' כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה . וכן לקמן בפ"ב דע"ז : יש בהן קולין. דלפעמים מצינו שהקל בהם כדקתני במתני' וכדמסיק : דתנינן תמן . איידי דקאמר בברכות דתנינן תמן מעתיק הכא כן : אל תטיפו יטיפון . פסוק הוא במיכה שהיה הנביא אומר להם בשם ה' שראוי למנוע מהם דברי נביאות הואיל ואינם משגיחין ומבזים דבריו כמו שאמר אל תטיפו יטיפון לא יטיפו לאלה לא יסג כלמות לפי שאינם חפצים אלא בדברי שקר וכזב כמו שמסיים שם לו איש הלך רוח ושקר כזב אטיף לך ליין ולשכר והיה מטיף העם הזה וזוה השם למנוע דברי נביאות מהם אבל בדברי הזקנים לא מצינו כן אלא אע"פ שאינם משגיחין אמרה תורה והגידו לך את דבר המשפט וענש להממרים ואינם שומעין הרי שחמורים דברי זקינים מדברי נביאים :
פלמנטרין

מסורת הש"ס

סנהדרין פח ע"ב

פ' יבמות פז

(תוספ' פי"א) ע' פ"ו דאבות

(ברכות פ"ק)

סנהדרין פח ע"ב

יחזקאל כ / שם יז / משלי טז / שם יז / שם כד / ישעיה כד / דברים יז / שיר ז / שם א / קהלת י / מיכה ב / שם

מראה הפנים

רבי זעירא אומר לשאילה. כדפרישית דהמראה צריך שיהי' ג"כ כשהן יושבין בלשכת הגזית כדאמרינן בבבלי פ"ק דף י"ד ע"ב מנאן אבית פגי והמנה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם וקאמר הכא דהשאילה א"צ שיהא דוקא בלשכת הגזית אלא אפי' אם היתה השאלה מהן חוץ ללשכת הגזית כשהיו ביבנה אם חזרו אח"כ ללשכת הגזית והמרה הוית המראה. והרמב"ם ז"ל בפ' ג' מהל' ממרים הל' ז' כתב כלישנא דהש"ס דילן הנזכר ומשמע נמי דהמרה דוקא קאמר: **זקן** ממרא שהורה לעשות ועשה חייב. או או קאמר או שהורה לעשות לאחרים או שעשה בעצמו כהוראתו כדאמר התם בברייתא דף פ"ח ע"ב וכדמוכח מדלקמי' הורה על מנת לעשות אע"פ שלא עשה חייב וכדפרישית בפנים ומייתי ראיה מדרבת ר' ישמעאל דאם הורה לכן לעשות חייב כמו אם עשה בעצמו כדפרישית בלו' בתרא וכדכתב הרמב"ם ז"ל שם הל' ו' אלא יורה לעשות או יעשה הוא בעצמו. וכמו דאמרינן התם או שיורה לאחרים ויעשו כהוראתו וכו' כמבואר מסכא והכי הוא בתוספתא בהלכי' פ' י"ד וכריתא שם ע"ם היא וס"ג התם זקן ממרא שהורה ועשה חייב. הורה ולא עשה פטור הורה ע"מ לעשות אע"פ שלא עשה חייב : **היה** מלמד הלכה ובא וכו'. לדרכ בבבלי פ' הערל דף ע"ז ע"א כל ת"ח שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו וכתבו התוס' בשם ר"ת דהיינו דוקא היכא דהוא עצמו נוגע בדבר וכו' ומבואר הכא בהדיא כן עושין לאחרים ואין עושין לעצמו : **רבי** יוחנן אומר כל שבע מידות שאמרו חכמים וכו'. כלומר דר' יוחנן מפרש לדברי רשב"ג דמאן רבי הוא רבי יהודה הנשיא וא"כ נתקיימו בו כל המדות וכן בבניו אחריו :

שנויי נוסחאות (פ"מ) כי בהר קדשי בהר מרום ישראל אשתלנ' וגו' (יחזקאל כ'). בהר מרום ישראל (יחזקאל י"ז). (פנ"ד) והדרת בד"ו והא והדר (וכ"ה במקרא). (בכ"ה) ונגד זקניו (ישעיה כ"ד). (פ"ג) חומרין בד"ו חומר.

מלאכת שלמה

חומר וכו'. ביד בהלכות ממרים פ"ג סי' ט' וספ"ד. ואיתא בירושלמי פ"ק דברכות ועיין בא"ח סוף סי' ל"ו. ואמרינן תו בברייתא דהתם שזו דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר אינו צריך שט בכתפי שתים פת באפריקי שתים ע"כ. וכתוב בספר לבוש תכלת סוף סי' ל"ד ולהניח שני זוגות תפילין מסדר אחד שנוהגים בו דהיינו כדעת רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל דאין הויות כסדלי יש להסתפק אם יש בו משום בל תוסיף דאמא דומיא דציצית שיכול ללבוש כמה בגדים שיש ציצית בהן והה"כ תפילין וכן משמע מאמרם ז"ל בענין בל תוסיף כגון ה' פרשיות שבתפילין דמשמע הא ב' זוגות לית בהו משום בל תוסיף

יפה מראה

הנוי פירש רש"י בפי' דניאל גבי הכן להלן דנוי זה היינו היותו בעל צורה : נאה להם שאף על פי שכל אלו מזיקות לפעמים שעל ידי הנוי יגבה לבו וכאבשלום שנתגאה בשערו ויתקפנו יצרו וע"י הכח יעית משפט ויגבר באלמות

ככר לאדן

רב הונא אמר היה מלמד וכו'. עיין בבלי קידושין דף ע' ושאר דוכתי :

גליון אפרים

ר"ש בן מנסיא אומר הנוי כו'. נ"ל ר"ש בן מנסיא משום ר"ש בן יוחאי. כדאי' במשנה*) פ"ו דאבות או שנ"ל ר' שמעון בן יהודה אומר משום רשב"י כדאי' בתוספתא סנהדרין פי"א : תני רשב"ג אומר אילו שבע מדות כו'. נ"ל תני ר"ש בן מנסיא אומר אילו כו' : חברייא בשם ר"י. ע"ג פ"ב ה"ט :

*) במס' כלה רבתי (הנדפס בש"ס הגדול שלנו) סוף פ"ח הגירסא בתחילה ר' שמעון בר יהודה משום ר' שמעון אומר הנוי כו' ר' שמעון בן מנסיא אומר שבע מדות כו' ובמשניות שעם פי' הרמב"ם דפוס נאפולי' גם הגירסא ר' שמעון בן מנסיא אומר משום ר' שמעון בן יוחאי הנוי והכח כו' רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים כו' ובשנוי נוסחאות שבמשניות הגדול שבדפוס כתב במחזור ויטרי ובסדור כתב יד אמר ר' יהושע בן לוי משום ר' אלעזר בר"ש בסדור הנדפס בשנת כפ"ז הנוסחא אמר ר"ש בן מנסיא משום ר"א :

מסורת הש"ס

בסנהדרין יח ע"ב

שם

(ערובין פ"ה)

(נגעים פ"ו)

(מנחות פ"ג)

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"ד ממרים הל' ג סמ"ג עשין קיא ולאוין ריג

תורה אור

פלמנטרין שלו למדינה על אחד מהן כתוב אם אינו מראה חותם שלי וסמנטורין שלי אל תאמינו לו ועל אחר כתוב אע"פ שאינו מראה לכם חותם שלי וסמנטורין שלי תאמינו לו. כך בנביא כתיב °ונתן אליך אות או מופת ברם הבא °על פי התורה אשר יורוך התורה אמרה ארבע טוטפות של ארבע פרשיות עשאן חמש טוטפות של ארבע פרשיות חייב. ר' בא ר' יוחנן בשם ר' הושעיה אינו חייב עד שיורה בדבר *שעיקרן מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים כגון הנבילה כגון השרץ שעיקרן מדברי תורה ופירושן מדברי סופרין. א"ר זעירא לעולם אינו חייב עד שיכפור ויודה בדבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרין כגון נבילה וכגון שרץ שעיקרן מדברי תורה ופירושן מדברי סופרין והוא שיגרע א ויוסיף *בדבר שהוא מגרע והוא מוסיף *זחלין אפוי דרב הושעיה א"ל צריך לך שחק לך. לא צריך לך הפליג עלך. תלת עשר שנין עבד עלול קומי רביה דלא צריך ליה. ר' שמואל בשם רבי זעירא אילו לא דייו אלא שהיה מקביל פני רבו שכל המקביל פני רבו כאילו מקבל פני שכינה. התיב ר' ברכיה והא תנינן *גופה של בהרת כגרים הקלקי מרובע אמר רבי אבמרי מאן דאמר הכן. התיב ר' בא בר ממל והא תאני *שתי פרשיות שבמזוזה א"ל היא תפילין היא מזוזה.

התיב

פני משה

פלימנטרין. מלה לעז היא הבא בשליחות המלך לעשות ולפקח על הדבר נקרא פלימינטרוס: סמנטירין. סימן כתב וחותם המלך: ברם הכא ע"פ התורה אשר יורוך. אשר הם אומרים כך ליותה התורה מבלתי אות וסימן תאמין להם: התורה אמרה ארבע טוטפות. כלומר שהרי החכמי' הם שאמרו כן דכך דרשינן מטוטפות טט בכתפי שתים ופת באפריקי שתים וכך הוא שליותה התורה לעשות ד' טוטפות מד' פרשיות ואם עשאן הד' פרשיות בחמשה טוטפות על דברי סופרים הוא עובר וחייב: שעיקרן מד"ת ופירושן מדברי סופרים דכתיב על פי התורה אשר יורוך עד דאיכא תורה ויורוך כדמפרש ואזיל. כגון נבלה ושרץ. שטומאתן כתוב בתורה ופירושן בכמה שיעורן לטמא ובמה היא טומאתן מדברי סופרים הוא לפי מה שדרשו שהנבלה מטמא בכזית ובמשא כדדרשינן והאוכל והנושא ליתן שיעור לנושא כדי אכילה והשרץ בכעדשה ואינו מיטמא במשא כ"א במגע: ר' זעירא. פליג ואמר כגון נבלה ושרץ שעיקרן מד"ת ופירושן מד"ס כלומר כדוגמתן אבל אינו חייב אם הורה בנבלה ושרץ עצמן משום דבעינן והוא שיגרע ויוסיף כלומר שיוסיף בהוראתו על מה שפירשו חכמים ובזה הוא גורע כדמסיים בדבר שהוא מגרע הוא מוסיף וכגון תפילין דאם אמר חמשה טוטפות הרי הוא מוסיף על דברי חכמים וזה הדבר בעצמו גורע הוא דקי"ל בית החיצון שאינו רואה את האויר פסול ונמצא פוסל את הד' טוטפות בתוספתו: זחלין אפוי דר' הושעיה. הא דאמר ר' יוחנן בשמו קאי. ודוגמתו תמצא בריש פרק כילד מעברין דגרסי' התם רב אמר מאברין ושמואל אמר מעברין מ"ד מאברין מוסיפין לה אבר ומ"ד מעברין כאשה עוברה וקאמר התם ר' יוחנן בשם ר' הושעיה מוסיפין לה אבר תלה עינוי והסתכל ביה אמר ליה למה את מסתכל בי צריך לך וכו' כדהכא. וכן הא דקאמר זחלין אפוי מיתפרשא כמו התם כלומר שר' הושעיה נתן עיניו להסתכל בר' יוחנן כד אמר שמעתתא משמיה וא"ל ר' יוחנן למה את מיסתכל בי: צריך לך שחק לך. אם אתה שוחק והנאך על זה שאני צריך לך ולשמעתתך: לא צריך לך הפליג עלך. כלומר איני צריך לך ולזו הלכה שאמרתי משמך שכבר אמרו אחרים כן ולא עוד אלא שהפליגו יותר עלך וממה שאמרת וכדאמר ר' זעירא: תלת עשרי שנין. וקאמר הש"ס אע"ג דאמר לו ר' יוחנן כן מ"מ היה בא לפניו אח"כ שלש עשרה שנה ואע"פ שלא היה צריך לשמעתתיה וע"ז קאמר ר' שמואל דיו לו שכר בזה שהיה מקבל פני רבו בכל יום: התיב ר' ברכיה. על הא דקאמר ר' זעירא והוא שיגרע ויוסיף ובדבר שהוא מוסיף גורע ובעי הא בכה"ג שייך ג"כ לומר בענין שיעור הנגע דתנן בפ"ו דנגעים גופה של בהרת כגרים הקלקי מרובע מקום הגרים תשע עדשות מקום העדשה ארבע שערות והשתא אם הזקן ממרא אמר שאין צריך להיות הגרים מרובע אלא אם יש בנגע שיעור גרים בין הכל טמא ואע"פ שאין ארכו כרחבו כמלא מוסיף הוא בשיעור האורך וגורע בשיעור הרוחב והוי גורע מחמת שהוא מוסיף כתפילין: מאן דאמר הכן. אין הכי נמי איכא מ"ד כן דמשכחת לה אף בדין הנגעים כמו כן: והתני שתי פרשיות שבמזוזה. ואם הוסיף פרשה אחרת פוסל הוא את המזוזה ונמצא מוסיף וגורע הוא: היא תפילין היא מזוזה. דין אחד להם וכשאמרו הוסיף בתפילין מזוזה נמי בכלל:

התיב

מראה הפנים

והא תנינן גופה של בהרת כגריס הקילקי מרובע. צין לפרש דמקשה דמשכחת לה דנחלקו בשיעור כגריס גופי' דהזקן ממרא טפי ליה או בציר ליה משיעור שאמרו חכמים בו דא"כ מאי שנא שיעור דנגעים דנקט ליה הא בכל שיעורין שאמרו הלכה למשה מסיני משכחת לה ובנבילה ושרץ גופי' דפליג ר' זעירא לעיל וקאמר דזקן ממרא אינו חייב בהן אע"פ שעיקרן מד"ת ופירושן מד"ס משום דבעינן שיגרע ויוסיף ובדבר שהוא מגרע הוא מוסיף וא"כ ע"כ לא מיתפרשא שנחלקו על כמות השיעור דאי הכי גם בנבילה ושרץ נימא שנחלקו על כמות הזית של נבילה ועל כעדשה של שרץ אלא ודאי דבכה"ג לאו מגרע ומוסיף בדבר אחד קרינן ליה דאם בכמות השיעור הוא דנחלקו לא הוי אלא מגרע או מוסיף והכא תרווייהו כאחת בעינן ובדבר אחד והלכך ע"כ לא מיתפרשא הכא בענין אחר אלא כדפרישית בפנים דבענין המרובע הוא דנחלקו דאנן בעינן כגריס הנגע שיהא מרובע דוקא ארכו כרחבו וזהו כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו פ"א מהלכות טומאת צרעת הל' ז' דצריך שיהא כדי למיתת ל"ו שערות שש שערות אורך ושש שערות רוחב וכל הפחות מזה אינו נגע צרעת וכדמסיים שם בהל' דלקמן נגע שהיה רחבו כדי למיתת חמש שערות אפי' היה ארכו אמה הרי זה טהור ואינו נגע צרעת עד שיהיה בו ריבוע כגריס וזהו לכאורה דלא כמ"ש בפי' המשנה עד שיהיה הנגע מרובע שאם היה מלימלם על זה השיעור הנה יטמא על איזה תמונה שתהיה ואח"ז נמשך הר"ב בפירושו והתיו"ט לא כתב כלום בזה ואף אם נדחוק לפרש דמ"ש בפירושו על איזה תמונה שתהיה היינו לומר ובלבד שתוכל לעשות ריבוע בתוכו ארכו כרחבו שש שערות אורך ושש שערות רוחב ולאפוקי אם אין בו אלא חמש שערות רוחב וארכו אפי' אמה וא"כ הוא ממש כמ"ש בחבורו אכתי קשה דמנא ליה לפרש כן למרובע דמתני' דילמא שיעור כדי לרבע אמרו דומיא מה שאמרו בריש פ"ק דסוכה בית שיש בו ד' אמות על ד' אמות חייב במזוזה וכו' ופי' הוא ז"ל אם יש בו כדי לרבע ד' על ד' בבוה וכו' והא"ל אם היה ארכו יתר על רחבו הואיל ויש בו לרבע ד' על ד' אמות חייב במזוזה כמ"ש בפ"ו דמזוזה בהל' ב' ועיין בטור י"ד סי' רפ"ו ובב"י ותראה שאין לפרש לדעתו ז"ל בענין אחר כ"א הכוונה אפי' אין בו אלא רחב ב' או ג' אמות וארכו הרבה יש בו כדי לרבע ד' על ד' וחייב במזוזה והכי נקטינן לכל הדינים שנשנו בסוכה שם וא"כ אימא הכא נמי כן ולכאורה היה אפשר לומר דטעמיה דלמד דמרובע דהכא בדוקא אמרו נרמז קצת בת"כ דדרשו מבשאת להסימן טומאה שתהא מכוערת לתוך השאת הא כיצד מקום ב' שערות וכו' ומביא התיו"ט לזו הברייתא שם ומיהו יש לדחות דשם אמרו לענין השער לבן או שמחיה שבה שצריך שיהיה באמצע הנגע ואין מזה הכרח כ"כ דריבוע הנגע צריך שיהיה ארכו כרחבו ולא כדאמרינן בעלמא דבשיעור מחזיק הריבוע הוא דמשערינן. אמנם מכאן הוא דנלמד בבירור דע"כ מרובע דנגעים בדוקא הוא דאמרו וכך הוא הלכה למשה מסיני והיינו דמשכחת לה הכא דנחלקו בדבר זה וכגון שהזקן ממרא אומר דלאו דוקא שיהא בו מרובע ארכו כרחבו אלא בשיעור מרובע מטמא שיהיה בין הכל כדי לרבע ואם נפחת מרחבו ונתוסף בארכו עד שיהא בו שיעור כגריס בין הכל טמא והנה זה מוסיף בשיעור ארכו ומגרע בשיעור רחבו והאן ארכו כרחבו בעינן והכי מוכח נמי לקמן פ"ג דשבועות הל' ה' ולמה הניתה מרובע די ירבעינה הוא וע"ש וזהו כמו שאמרנו בענין דבריו בחבורו להבות לפירושו והיינו דנקט להא בדוקא דמשכחת לה זקן ממרא בענין שיעור גריס דנגע ולא בשיעורין במקום אחר דלא משכחת לה בשום פנים מוסיף ומגרע בדבר אחד כ"א בגריס דנגעים וכדאמרן. ולא דמי לציצית דקאמר הכא לקמיה דלא הוי אלא גורע דשאני התם דמתוך שהוא מגרע בגדיל ניתוסף ממילא בפתיל ולא עבה הוא שום מעשה בהוספה וכדאמר גרע ולא הוסיף הוא וכן בענין חצי לוג שמן בתודה דקא פשיט ליה דיש כאן גרעון והוספה כדפרישית בפנים בלשון הראשון משום דאיכא מעשה בגרעון הרבוכה ומעשה בהוספת החלות ורקיקין ודמיא טפי לגריס דנגע (ועיין בסוף הדיבור) דמוסיף הוא בשיעור האורך ומגרע בשיעור הרוחב וזה גרעון שהוא מכח התוספת בעצמו דמחלק בשיעור הוא ובכאן הוא מוסיף ובכאן הוא מגרע והויא דומיא דתפילין דמוסיף הוא בטוטפת החמישי ומגרע ופוסל בד' הטוטפות ולפיכך אמר הכא דאיכא מ"ד הכין. ומכאן ילאנו עוד לידון בדבר אחד. דהשתא מוכרח הוא דהא דקאמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיה התם בדף פ"ח ע"ב אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מד"ת וכו' ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ואין לנו אלא תפילין ואליבא דר' יהודה דע"כ ר' אלעזר אליבא דר"י מוסיף הוא על הא דר"מ דלעיל דצריך שיורה בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וס"ל דבתפילין נמי חייב הוא ומשום דאיכא הורה ויורוך וזהו טעמיה דהרמב"ם ז"ל שפסק בפ"ג מהל' ממרים הל' ה' וכן בפ"ד הל' ג' כתרווייהו דעל דבר שזדונו כרת ועל התפילין חייב הוא והקשו עליו הא משמע שם דר"י פליג אדר"מ והכ"מ כתב שם בשם הרמ"ה ז"ל שתירצו לו דר' יהודה מוסיף הוא על דברי ר"מ וע"ש אבל לא כתבו ההכרח לזה אמנם מכאן הוא מוכרח להדתם ולפי מה שנתבאר דאי לא תימא הכי דר' יהודה מוסיף על דר"מ אלא דפליג א"כ קשיא אמאי קאמר אנו אין לנו אלא תפילין הא משכחת לה גם בגריס דנגעים הכי וכהאי מ"ד הכא דאמר באמת כן ומדמי לה לתפילין אלא ודאי ר' יהודה מודה הוא לר"מ ומוסיף עליה בתפילין ותו לא קשיא אמאי לא מני נמי לגריס דנגעים משום דבלאו הכי מתחייב הוא בזה דדבר בזדונו כרת ובשגגתו חטאת הוא כדינא דגופים אם נכנס למקדש וכו' וכדתניא בברייתא דלעיל לדין דנגעים וה"ה בכל מה שנחלקו בענין נגעים וכן נמי ל"ק אמאי לא מני חצי לוג שמן לתודה ולמאי דפשיט ליה הכא דדמיא לגריס ולא דמי לציצית כמבואר לעיל ללשון הראשון שפירשתי בפנים דבהא נמי אשכחן דבר בזדונו כרת וכו' וכגון שנטמא בשני דאם הוא כבר לתודה אז הוא טמא ויש שלישי לקודש מן התורה ואם פסול הוא אין שני עושה שלישי בחולין או בכיוצא בזה. ומיהו לדינא יותר נראה כלשון הב' שפירשתי בפנים בענין זה דמוסיף וגורע בדבר אחד בעינן. והלכך לא אשכחן מידי אחרינא דליהוי מוסיף וגורע בדבר א' להתחייב אפילו בדבר שאין זדונו כרת משום דאיכא תורה ויורוך אלא בתפילין בלבד. וסוגיא דהכא פשוט הוא דלא אזלא אלא כר' יהודה כדפרישית בפנים ולא הוזכרו כאן דברי ר"מ:

והא תני שתי פרשיות שבמזוזה. הכא מסיק דהיא תפילין היא מזוזה והתם מסיק אין לנו אלא תפילין ולא פריך ממזוזה מידי כ"א מציצית ולולב ובענין אחר מדהכא לקמיה ומשני לה התם. ונראה דטעמיה דהאי ש"ס דפוסל בהוספה במזוזה בפרשה אחרת משום דבעינן על האכן שיהא בשיטה אתרוגה כדאמר בהקומץ דף ל"ה ע"ב וצ"ל לשיטתא

שנויי נוסחאות (כי"ג) ויודה בד"ו ויורה. (כי"ס) עשר בד"ו עשרו. עלול בד"ו עליל.

מלאכת שלמה

תוסיף או נימא דה"ה שתי זוגות מסדר אחד ואינן דומה לציצית שכל כסות חייב בהן ואגב ה' מינים שבלולב אימר ג"כ ה' פרשיות שבתפילין ויש להחמיר שלא להוסיף כלל ע"כ: אין ממיתין אותו לא בב"ד שבעירו אבל דנין אותו בב"ד שבעירו כמ"ש במשנה ה' פ"ק: ומה שפי' רעז"ל אם שאלו לב"ד שבלשכת הגזית ואמרו לו וחזר לעירו ושנה שם ימים רבים עד שגלתה סנהדרי גדולה ליבנה ואח"כ הורה כבתחלה וכו' הוא פי' רש"י ז"ל והקשו עליו תוס' ז"ל דסיף סיף כשממתינין עד הרגל היאך ממיתין הא כיון דגלתה סנהדרין דאין דנין דיני נפשות כדאמרינן בפ' היו בודקין וכי תימא דברגל חוזרים ב"ד הגדול ויושבים בלשכת הגזית אף לאחר שגלו ואז דנין אותו הדא דא"כ משכחת ליה לריב"ז דהוה בסנהדרין ובפ' היו בודקין לא משמע הכי ועוד מאי ענוי יש הא אין שייך ענוי הדין אלא כשמשהין אותו אחר גמר דינו כדמוכח וכו' ופי' ר"ת דמיירי כשנגמר דינו קודם שגלתה סנהדרין ע"כ: שנאמר וכל העם ישמעו צריך להשמיע מיתתו לרבים שלא יעשה אדם עוד כן: וכותבין ושולחין בברייתא דבגמ'

יפה מראה

באלמות לעשות כרצונו וע"י העושר ג"כ יתגאה ועשה ככל אות ירצו בכל תענוגי העולם. ועל ידי החכמה גם כן יתגאה לקנתר וליכנס במה שלא הורשה ע"ד ואל תתחכם יותר וע"י השיבה יתנהג בכבדות בעשיית המצות ופעמים ע"י שיזלזל בקטנים ממנו ולא יתבושש מהם יבוא לעשות דברים בלתי הגונים

אמרי ברוך

במראה הפנים ד"ה והא תנינן וכו'. אמאי קאמר אין לנו אלא תפילין הא משכחת לה גם בגריס דנגעים הכי וכו' ערכתי בזה מערכת הויכוח עם המחבר פנים אל פנים שלא דמי כלל להוספה דתפילין דשם נתבטל המצות תפילין על פי הוספתו אבל כאן וכי לפי דברי הזקן ממרא גרים מרובע אינו מטמא ונקרא רק הוספה ודו"ק:

גליון אפרים

ר' בא בשם ר' יוחנן בשם ר' הושעיה אינו חייב כו' ופירושו מדברי סופרים כגון הנבילה כו' עיין בירושלמי פאה פ"א ה"א:

תורה אור.

התיב רב המנונא והא תני בציצית ארבע אצבעות של ארבעה חוטין עשאן שלש אצבעות של ארבעה חוטין. א"ל גרע ולא הוסיף. התיב ר' חניי קומי ר' יוסי והא תני שליש לרביכה שליש לחלות שליש לרקיקים שילשן שליש לרביכה שליש לחלות שליש לרקיקים. א"ל מיגרע מן הרביכה ומוסיף על החלות ועל הרקיקין:

הלכה ה מתני'

ונביא השקר [א] והמתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו [ב] אבל הכובש על נבואתו [ג] והמוותר על דברי נביא [ד] ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתו בידי שמים שנאמר °אנכי אדרוש מעמו:

גמ' המתנבא מה שלא שמע כצדקיה בן *כנענה ומה שלא נאמר לו כחנניה בן עזור. רבי יהושע בן לוי אמר חנניה בן עזור נביא אמת היה אלא שהיה לו קיבוסת והיה שומע מה שירמיה מתנבא בשוק העליון ויורד ומתנבא בשוק התחתון. אמר חנניה בן עזור כל סמא דמילתא לא דא היא אלא °לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם. וכל ימיו של מנשה אינן אלא חמשים וחמש שנה [ה]*צא מהן עשרים שנה שאין ב"ד של מעלה עונשין וכורתים ושתים של אמון ושלשים ואחד של יאשיהו הדא היא דכתי' °ויהי השנה ההיא בראשית ממלכת צדקיהו מלך יהודה בשנה החמישית בחדש החמישי אמר אלי חנניה בן עזור הנביא אשר מגבעון בית ה' לעיני הכהנים וכל העם לאמר כה אמר ה' אלהי צבאות אלהי ישראל לאמר שברתי את עול מלך בבל בעוד שנתים ימים אני משיב אל המקום הזה את כל כלי בית ה' אשר לקח נבוכדנצר מלך בבל מן העיר הזאת ויביאם בבל. אמר לו ירמיה אתה אומר בעוד שנתים ימים אני משיב וגו' ואני אומר שנבוכדנצר בא ונוטל את השאר °בבלה יובאו ושמה יהיו וגו'. אמר לו תן סימן לדבריך. א"ל [ו]אני מתנבא לרעה ואיני יכול ליתן סימן לדברי שהקב"ה אומר להביא רעה ומתנחם. ואתה מתנבא לטובה [ז] את הוא שאת הוא צריך ליתן סימן לדבריך. אמר לו לאו את הוא שאת צריך ליתן סימן לדבריך. אמר לו אין כיני הרי אני נותן אות ומופת באותו האיש השנה ההיא הוא מת °כי סרה דבר על ה' והות ליה כן וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחדש השביעי. שנת אחרת היתה ותמר הכין. אלא מלמד שמת בערב ראש השנה וצוה את בניו ואת בני ביתו להסתיר את הדבר שיוציאוהו אחר ראש השנה בשביל לעשות נבואתו של ירמיה שקר: והכובש על נבואתו. כיונה בן אמיתי. א"ר יונה יונה בן אמיתי נביא אמת היה את מוצא בשעה שאמר לו הקב"ה °קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני. אמר יונה יודע אני שהגוים קרובים תשובה הן והריני הולך ומתנבא עליהם והם עושין תשובה והקב"ה בא ופורע משונאיהן של ישראל ומה עלי לעשות לברוח °ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה' וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש ויתן שכרה וירד בה וגו': והמוותר

פני משה

התיב רב המנונא. והא בציצית נמי משכחת לה דתני בציצית צריך שיהא ד' אצבעות של אגודל מהגדיל בארבעה חוטים וזהו פירושן מדברי סופרים דדרשי גדיל ב' גדילים ד': עשאן. כלומר אם הזקן ממרא הורה שלא יהו עושין גדיל אלא ג' אצבעות בד' חוטין וקס"ד דזה גורע ומוסיף הוא דמה שמוסיף בפתיל גורע הוא בגדיל: א"ל גרע ולא הוסיף הוא. שהרי לא הוסיף כלום אלא במה שמגרע מהגדיל ניתוסף בעצמו מן הפתיל ואין כאן אלא גורע: והתני שליש לרביכה. בפ"ו דמנחות תנן התודה היתה באה חמש סאין וכו' עשרים עשרון עשרה לחמץ עשרון לחלה ועשרה למצה ובמצה שלשה מינין חלות ורקיקים ורבוכה. ואלו ג' מינין של מצה היו שוין שהיה נותן שלשה עשרונים ושליש לכל מין ותני עלה בברייתא ומייתי לה התם בפ' שתי מדות דף פ"ט ע"א דחלי לוג שמן לתודה שהיה מביא חולהו מחלה לחלות ולרקיקין ומחלה לרבוכה כדדרים התם ומד"ם הוא: שילשן. והשתא אם הזקן ממרא הורה לשלש בשמן לכל המינים בשוה שליש לרבוכה ושליש לחלות ושילש לרקיקים ונמצא זה מוסיף לחלות ולרקיקים וגורע מן הרבוכה: א"ל מיגרע וכו'. כלומר דאין ה"נ דיש כאן גרעון ברבוכה מחמת שעשה הוספה בחלות ורקיקין ודמיא לתפילין דבא הגרעון של הד' בתים מכח הוספת החמישי והכא נמי בא הגרעון של הרביכה מכח התוספת של חלות ורקיקין א"נ דקא פשיט ליה דשאני הכא דאע"ג דיש כאן גרעון ותוספת מ"מ לא הוו בדבר אחד דהגרעון הוא ברבוכה והתוספות בחלות ורקיקין ואכן מוסיף וגורע בדבר אחד בעינן כמו בתפילין או בגרים דנגע:

הלכה ה מתני'. מה שלא שמע. מה שלא נאמר בנבואה לשום נביא בעולם: ומה שלא נאמר לו. אלא לחבירו והוא שמעה מפי חבירו ובא ואמר שנאמר לו שנים אלו נביאי השקר הן ומיתתן בחנק דכתיב אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע מעולם את אשר לא צויתיו לדבר הא לחבירו צויתי זה המתנבא מה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו ומת הנביא ההוא וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק: אבל הכובש על נבואתו. שלא אמרה כגון יונה בן אמיתי: והמוותר על דברי הנביא. שמפקיר דבריו ולא חשש למה שאמר לו הנביא: מיתתו בידי שמים. דכתיב והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי קרי ביה לא ישמע וקרי ביה לא ישמיע וקרי ביה לא ישמע הוא עצמו אל דברי הרי שלשתן בכלל וכתיב אנכי אדרוש מעמו שמיתתו בידי שמים: גמ' כצדקיה בן כנענה. שניבא לאחאב מה שלא שמע מעולם: כחנניה בן עזור. ששמע דברי ירמיהו והיה מתנבא כדלקמן: נביא אמת היה. בתחלה: אלא שהיה לו קיבוסת. לשון צער ודאגה מלשון קבסתן בפ' דגיטל"ד מיתות לערתני א"נ לשון טעות הוא וכן התם מיתפרשא כמו כן הטעתני ודבר שאינו שאלת וכלומר שהיה טועה בעצמו כשהיה שומע פורענות מה שהתנבא ירמיהו על הכלים הנותרים בבלה יבאו וגו' והיה יורד ומתנבא בעוד שנתים ימים אני משיב אל המקום הזה את כל כלי בית ה' וגו' וכדמפרש לקמיה טעותו: כל סמא דמילתא. סוף דבר אינו אלא כזה החשבון שהרי כתיב לפי מלאת לבבל שבעים שנה וגו' והיה חושב כל ימיו של מנשה וכו' ומפני שכבר נגזרה גזרה בימי חזקיהו שאמר לו ישעיהו הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך וגו' בבל. והיה טועה לומר שאחרי מות חזקיהו כשהתחיל מנשה להרשיע התחיל החשבון ועשרים הראשונים של מנשה אינם מן החשבון שלא היה בר עונשין בידי שמים ונשארו ל"ה משנותיו וב' של אמון ול"א של יאשיהו הרי ס"ח הדא הוא דכתיב בראשית ממלכת וגו' אמר בעוד שנתים ימים וגו' שהוא למלאת שבעים שנה: א"ל לאו. אלא אתה ירמיהו הוא שצריך ליתן סימן לדבריך שאין החשבון שלי כלום: אין כיני. אם כן הוא הריני אני נותן אות ומופת וכו': והות ליה כן. שמת באותה שנה ומה שכתוב בשנה ההיא בחדש השביעי והרי חדש השביעי משנה אחרת הוא אלא מלמד וכו': והקדוש ברוך הוא בא ופורע משונאיהן של ישראל. כיוני הוא שאין ישראל רוצין לחזור בתשובה ואין לי תקנה אלא לברוח מכאן לפי שאין הנבואה שורה בחוץ לארץ: והמוותר

עין משפט נר מצוה

כד

כה

כו

כז

כח

ציון ירושלים

מסורת הש"ס

סנהדרין כ.

כתובים פ"ט

מראה הפנים

לעיכובא הוא וכשמוסיף עוד איזה פרשה לא הויא פל הארץ כביטה אחרונה ובודאי מקודם פ' שמע בלאו הכי אין לומר כן דהא בעינן שלא יהא גרוע ועומד כתחלה כדאמר התם. וכן יש לפרש בענין קובית הגלילית דמקשה הכא ומשני גרע ולא הוסיף הוא היינו שגרוע ועומד הוא וכפנים פירשתי באופן אחר ותרווייהו נקטינן. והש"ס דהתם דלא חשיב למזוזה שגילה ליה דהא דאמר רב חסדא בה על הארץ בביטה אחרונה למצוה בעלמא קאמר ולא לעיכובא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות מזוזה בפ' ה' הלכה ה' ומצוה לכתוב על הארץ בביטה אחרונה וע"ש: כל סמא דמילתא וכו'. בחשבון הטעות של חנניה בן עזור יש עוד כמה קושיות וטעיות לפי חשבונו דהרי כתיב במנשה בן שתים עשרה שנה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך ועוד היכן הם י"א שנים שמלך יהויקים ועוד במלכות צדקיהו חלפו ועברו כבר ארבעה שנים כדכתיבי קראי אלא דלא חש הש"ס לדקדק כיון שעיקר הנבואה שקר ותשובתו הכל בטעות היה:

שנויי נוסחאות (ס"כ) וכל כד"ו כל. (סכ"ג) ואחד כד"ו ואחת. (סכ"ד) השנה במקרא "בשנה". צדקיהו במקרא "צדקיה". (סכ"ה) החמישית במקרא "הרביעית". (סכ"ו) בית במקרא "בבית". (סכ"ז) ה' אלהי צבאות במקרא "ה' צבאות". (סכ"ח) מן העיר הזאת במקרא "מן המקום הזה". (סמ"א) דבר על ה' במקרא "דברת אל ה'". (סכ"ח) קרובים כד"ו קרובי.

יפה מראה

הגוים כגדעון שהיתה בו שיבה ולא הוה לו כדאיתא בב"ר פמ"ד והכבוד הוא מהדברים המוציאים את האדם מן העולם. ועל ידי שבנים יגבה גם כן לב איש ועשה כרצונו כי ידברו את אויבים בשער עם כל זה כלן נאה לצדיקים כי לא ישתמשו בהן אלא לעבודת שמים ונאה לעולם שבהם ידם יועילו לעולם בחכמתם ועשרם וזולתם ויהיה כח בהם לעשות משפט בעולם ולקפח זרוען של רשעים וג"כ יתקדש שם שמים בהם בראותם עובדי ה' מוצלחים וידבקו בהם לעשות כמעשיהם. ומי שפיר נאה לעולם להבלי העולם להרשיע בהן כתענוגי העולם לאו אדעתיה כמה דוכתי שאו"ל טוב להם וטוב לעולם

שר' עקיבא אומר שצריך להמתין עד הרגל ור' יהודה אומר אין מענין דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחים בכ"מ שהרי הרמב"ם פסק גבי זקן ממרא כר' עקיבא שממתינין אותו עד הרגל כתב אח"כ וד' צריכין הכרזה שהרי בכולן נאמר וכל ישראל והאחד מהן זקן ממרא:

מלאכת שלמה

דבגמ' אמר להם ר' יהודה וכי נאמר יראו ויראו והלא לא נא' אלא ישמעו ויראו: איש פלוני בן איש פלוני נתחייב מיתה בב"ד כך נ"ל. וכיד פי"ב דהלכות סנהדרין סי' ד' ובפ"ג דהלכות ממרים. והקשה הרב ר' אליה מזרחי ז"ל בפרשה שופטים וא"ת מ"ש הכא גבי זקן ממרא דפי' רש"י מכאן שממתינים עד הרגל כר' עקיבא ומ"ש גבי בן סורר ומורה דפי' רש"י ז"ל וכל ישראל ישמעו ויראו מכאן שצריך הכרזה בב"ד פלוני נסקל על שהיה בן סורר ומורה כר' יהודה. וי"ל שגם ר' עקיבא מודה שצריך הכרזה דאל"כ מה הועילו חכמים בהמתנה זו שממתינים אותו עד הרגל אם לא יכריזו בבית דין להודיע ענייניו לעם אבל המחלוקת שבינו ובין ר' יהודה אינה אלא בהמתנה

מסורת הש"ס

והמוותר על דברי הנביא. חסר כאן וצ"ל כמו שהוא בתוספתא שלהי פ' י"ד והמוותר על דברי נביא כחבירו של מיכה דכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא וגו' ומייתי לה לקמן ונביא שעבר על דברי עצמו כעידו החוזה שהחזירו הנביא שקר לאכול בביתו כדמייתי קראי לקמן: זה אמציה כהן בית אל. זה הנביא שקר אמציה היה: ור' יוסי. ס"ל זה יהונתן בן גרשום ואגב מייתי ליה מיניה הכא וכדגרים בברכות פ' הרואה: פיתפותי בצים. כמו פצים מלשון הפצירה פ"ס כלומר שהיה הנביא שקר הזה מפתה אותו ומפצירו בדברים הרבה עד שנתרצה לילך ולאכול עמו: את מוצא וכו'. מיהונתן בן גרשום דרים לה אידי דאיירי ביה: קומים תיסוורין. ראש ונגיד על האוצרות: כומר לע"ז והאריך ימים. כל כך שאכתי בימי שלמה היה ויותר כדלקמן: חד פינך. קערה אחת של סולת: אתא חד בר פחין. בא עוד פגום ריק אחד ואמר לו כמו כן: עד יום גלות הארץ. היה כומר לע"ז והרי חזר בימי דוד: סנקליטין. הממונים והשרים: ונביא שעבר על דברי עצמו. עידו החוזה נ"ל כדלעיל השתא מייתי ליה במה שעבר כדכתיבי קראי: לחם אמת. כלומר כוונתו לשם שמים ולגמולם עמו חסד ואמת: כתיב ואיש אחד וגו'. השתא מייתי ליה קראי דחבירו של מיכה: וכתיב ויגש איש האלהים. לעיל מיניה כתיב כשהלך אחאב להלחם עם בן הדד אפקה ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה' יען אשר אמרו ארם

אלהי הרים ה' וגו' ולמה ויאמר ויאמר שני פעמים: אלא באמירה הראשונה וכו'. כלומר אותו הנביא שאמר לו בראשונה אם בא הדד מלך ארם תחת ידך וכו' הוא הנביא בעצמו שאמר לו אח"כ יען שלחת את איש חרמי מיד וגו' ואני הזהרתיך בתחלה על זה: מה אני מקיים ועמך תחת עמו. והלא לא מת אלא אחאב לבדו: אותה הטיפה שיצאת מאותו צדיק. הנביא כדכתיב לעיל ויכהו האיש הכה ופצוע כיפרה על כל ישראל:

הלכה ו מתני'. לרשות הבעל. כגון שמסר האב לשלוחי הבעל ועדיין היא בדרך הו לא קרינן בה בית אביה: **גמ'** הכל היה בכלל לא תענה. וזה הנביא המתנבא לעקור דבר אחד מן התורה הרי הוא בכלל לא תענה ויצא מן הכלל הזה לידון שהרי בלאו דלא תענה אינו מתחייב מיתה לפיכך הוציאו הכתוב לדונו במיתה: בין באות בין במופת. כלומר אפי' נתן לך אות ומופת אל תשמע לו לעבור על ד"ת כדכתיב כי יקום בקרבך נביא וגו' ונתן אליך אות ומופת וגו' לא תשמע אל דברי הנביא ההוא: בין בע"ז בין בשאר כל המצות. דכתיב נלכה אחרי אלהים אחרים וגו' וכתיב להדיחך מעל הדרך וגו' לרבות שאר כל המצות: אלא שעבודה זרה וכו'. בתוספתא שלהי מכילתין גרסינן הכי המתנבא לעקור דבר מדברי התורה חייב ר' שמעון אומר אם נתנבא לקיים מקצת ולבטל מקצת פטור ובע"ז קיימה היום ובטלה למחר חייב. וצריך לגרוס הכא ג"כ בענין זה אלא שעבודה זרה בין שנתכוין לעקור את כל הגוף בין

(ברכות פ"ט) כ"ח

ב"ב קיט

והמוותר על דברי הנביא. כעידו החוזה. א"ר שמואל בר רב יצחק זה אמציה כהן בית אל. א"ר יוסי פיתפותי בצים היו שם *ואיזה זה זה יהונתן בן גרשום בן מ״שה. את מוצא בשעה שבא דוד ומצאו שהוא עובד ע"ז אמר לו אתה בן בנו של אותו הצדיק ואת עובד ע"ז אמר לו מסורת בידי מאבי אבא [א] מכור עצמך *לע"ז ואל תצטרך לבריות. אמר לו חס ושלום לא אמר לך כן אלא מכור עצמך [ב] לעבודה שהיא זרה לך ואל תצטרך לבריות. כיון שראה דוד שהיה הממון חביב עליו מינהו קומוס תיסוורין על בית המקדש
דה"א כו הוא הוא דכתיב °ושבואל בן גרשום בן מנשה נגיד על האוצרות. שבואל ששב לאל בכל כחו נגיד על האוצרות שמונהו קומוס תיסוורין על האוצרות. חברייא בעון קומי רבי שמואל בר נחמן כומר לעבודה זרה והאריך ימים אמר לון על שהיתה עינו צרה בע"ז שלו. ומה היתה עינו צרה בע"ז שלו הוה בר נש מייתי ליה תור או אימר או גדי לע"ז וא"ל פייסיה עלי והוא א"ל למה וכי מה מועילה לך אינה אוכלת ואינה שותה ולא מטיבה ולא מריעה והוא א"ל היך נעביד והוא א"ל איזל ואייתי לי חד פינך דסולת ועשר ביעין עלוי ונא מפיים ליה עלך כיון דהוא אזל ליה הוה אכיל לון. אתא חד בר פחין וא"ל כן. א"ל אם אינה מועילה כלום מפני מה את עביד הכא א"ל בגין חיי. מתיבין לר' שמואל
שופטים יח בר נחמן והא כתיב °עד יום גלות הארץ אמר לון כיון שמת דוד ועמד שלמה והחליף את כל סנקליטין שלו. חזר לקילקולו: ונביא שעבר על דברי עצמו. כחבירו של מיכה. הדא היא דכתיב
מלכים א יג °ונביא אחד זקן יושב בבית אל ויבא בנו ויספר לו את כל המעשה אשר עשה איש האלהים וגו' ויאמר להם אביהם אי זה הדרך הלך וגומר ויאמר אל בניו חבשו לי את החמור וגו' וילך אחרי איש האלהים וימצאהו יושב תחת האלה וגו' ויאמר לך אתי הביתה ואכל לחם ויאמר לא אוכל לשוב וגו' עד ויאמר לו גם אני נביא כמוך ומלאך דבר אלי בדבר ה' לאמר וגו' עד ויאכל לחם וישת מים ביחש לו. מה הוא כיחש לו שיקר ביה. ויהי הם יושבים על השולחן ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו אשר הושב אין כתיב כאן אלא אשר השיבו והרי הדברים קל וחומר ומה אם מי שהאכיל את חבירו לחם שקר זכה שנתייחד עליו הדיבור המאכיל את חבירו לחם אמת על אחת כמה וכמה. כתיב °ואיש אחד מבני שם כ
הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' וגו'. ויאמר לו יען אשר לא שמעת בקול ה' הנך הולך מאתי והכך האריה וילך מאתו וימצאהו האריה ויכהו. וימצא איש אחד ויאמר הכני נא ויכהו וגו'. וילך הנביא ויעמד למלך על הדרך ויתחפש באפר על עיניו ויהי המלך עובר והוא צעק אל המלך וגו' ויהי עבדך עשה הנה והנה וגו'. וימהר ויסר את האפר מעל עיניו וגו' ויאמר לו כה אמר ה' יען אשר שלחת את איש חרמי מיד והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו. וכתיב ויגש איש האלהים ויאמר כה אמר ה' ולמה ויאמר ויאמר שני פעמים אלא באמירה הראשונה אמר לו אם בא בן הדד מלך ארם תחת ידך אל תחום עליו ואל תחמול עליו ובאמירה השנייה אמר לו יען אשר שלחת את איש חרמי וגו'. כמה מצודות וחרמים עשיתי לו עד שמסרתיו תחת ידך ושלחתו והלך בשלום. לפיכך והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו. את מוצא בשעה שיצאו ישראל
שם כב למלחמה לא מת מכולם אלא אחאב מלך ישראל בלבד והדא היא דכתיב °ואיש משך בקשת לתומו ויך את מלך ישראל בין הדבקים ובין השריין ויאמר לרכבו הפוך ידך והוציאני מן המחנה כי החליתי. ומה אני מקיים ועמך תחת עמו ר' יוחנן בשם ר"ש בן יוחי אותה הטיפה שיצאת מאותו צדיק כיפרה על כל ישראל:

הלכה ו מתני' המתנבא [ג] בשם ע"ז ואומר כך אמרה ע"ז אפילו כיוון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור הבא [ד] על אשת איש כיון שנכנסה *לרשות הבעל מן הנישואין אע"פ שלא נבעלה הבא עליה הרי זה בחנק וזוממי בת כהן ובועלה הא כל [ה] הזוממין *מקדימין לאותה
שמות כ המיתה חוץ [ו] מזוממי בת כהן ובועלה: **גמ'** א"ר יוסי בן חנינה הכל היה בכלל °לא תענה ברעך עד שקר. יצא לידון בין באות בין במופת בין בע"ז בין בשאר כל המצות אלא שע"ז *בין שנתכוון לעקור את כל הגוף בין

עין משפט נר מצוה

כט
א ב מיי' פ"י ממתנות עניים הי"ח טוש"ע יו"ד סי' רנה ס"א

ל
ג מיי' פ"ה מהלכ' ע"ז סמ"ג שם

לא
ד מיי' פ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ד

לב
ה מיי' פ"י מהל' עדות ה"א סמ"ג עשין קי

לג
ו מיי' פ"ב שם ה"י

פי' פרש"י מכות כ ע"א ד"ה התם קאי והתוס' שם ד"ה כל וד"ה וזוממי מכות כ ע"א פ' סנהדרין ל

מראה הפנים

אותה הטיפה וכו'. אע"ג דאחר זה אמר לו ועמך תחת עמו משום דהנביא א"ל כפי שקיבל בנבואה בתחלה ואח"כ כשהכהו זה כיפר דמו על כל ישראל והנביא לא ידע מזה: **יצא** לידון בין באות בין במופת וכו'. מסוגית הש"ס דהכא משמע דמפרש להא כפתא כפשטה דר' שמעון הוא דפוטר בשאר כל המצות בקיום מקצת וביטול מקצת. הכל הש"ס דבלי פרקין פלוגתא דאמוראי היא בפירוש הברייתא ובקיום מקצת וביטול מקצת דשאר כל המצות לכ"ע אפי' לרבנן פטור:

מערכת הערוך, (פ"ה) ונביא אחד זקן יושב בבית אל. בערוך (ערך נביא) אמציה כהן גדול (ועיין ערוך השלם):

שנויי נוסחאות (פי"ג) מנשה במקרא „משה". (פי"ד) שמונהו בד"ו שמינהו. (פל"א) ויבא במקרא „ויבוא". (פל"ג) ויאמר להם במקרא „וידבר אליהם". (פל"ד) את במקרא ליתא. (פל"ו) ויאמר לך במקרא „ויאמר אליו לך". (פל"ח) על השולחן במקרא „אל השלחן". (פמ"ב) מאתו במקרא „מאצלו". (פמ"ד) לו במקרא „אליו". אשר במקרא ליתא. (פמ"ט) ויך במקרא „ויכה". (פ"נ) הדביקים במקרא „הדבקים". (פנ"ד) הבא בד"ו ובא.

יפה מראה

נעונם כגון כגון כוס יין ושינה במסכת סנהדרין פרק בן סורר ובהפך אמר שם רע להם ורע לעולם: מ"ט עטרת כו' עם שמנה המדות הנזכר כסדרן הראוי תחלה הנוי והכח שהן טבעיי באדם מיום הולדו ואחריהן העושר שאיפשר אפי' בקטנתו על ידי ירושה או מציאה ואחריהם החכמה הנמצאת ברוב הימים ואחריהם השיבה ואחריהם הכבוד הנמשך מהמזכרות על הרוב ואחריהן הבנים שאינן דבקים באדם כ"כ כשהביא הכתובים נראה הזכירן כסדרן בכתבי הקודש. ואמנם מציאותם בכתובים אלו קשה לכאורה כי הנוי והעושר והחכמה אינו מפורש בהם. ורש"י פי' עטרת זה העושר ולא נהירא כי לא מצינו בשום מקום שם עטרת שתב על העושר וגם שם תאר לשיבה ולבנים הוא ועושר מאן דכר שמיה גם פי' לזקנים טובא איכא כאחד חד מינייהו אייתר דדרשי' ליה לחכמה וזה דוחק גדול. ובעל נחלת אבות כתב שכלן נזכרים בכתובים הנזכר בברייתא דתניא גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה וכו' השנויה בפ' קנין תורה מקמי הך דר"ש בן מנסיא ולכן לא הוצרך ר"ש רק לבאר קצת שלא נתבארו בברייתא ההיא ולא הונח לי כי לפי מה שהובא פה מאמר ר"ש בפני עצמו צריך שיהיו דבריו מתבארים בעצמן מבלי הסמכן לדברי אחר. והנ"ל דנוי יליף מדאפקי קראי כל הני בלשון תפארת והדר דמשמע שהתפארת וההדר בכל דבר דבר נאות ומעטרת תפארת שיבה נדרך צדקה תמצא יליף שיבה ועושר דשיבה הכא כמשמעה ופי' בדרך

עין משפט מצוה

בין שלא נתכוון לעקור את כל הגוף דברי ר"ש פוטרין אותו
דברי חכמים סוקלין אותו דהא בע"ז אין חילוק בין עקר הכל
ובין קיים מקצתה וביטל מקצתה כדקתני דלעולם בע"ז חייב
לדברי הכל ואפי' קיימה היום ובטלה למחר ולא פליגי אלא בחיצ
מיתה דנין אותו וכדאמרי' הכא
בריש פ' ד' מיתות דלר"ש בחנק
לרבנן בסקילה: אבל בשאר כל
המצות דברי חכמים סוקלין אותו.
דסברי אף בשאר מצות בסקילה:
ודברי ר"ש יה־ין ליה פיונטייה.
נותנין לו כפי מחשבתו ודרכו
פנטסיא מלה יונית היא מחשבה
ג׳יור דבר. וכלומר רואין אם
מחשבתו לעקור כל הדבר חייב
ואם לבטל מקצת ולקיים מקצת
פטור כדאמר בתוספתא וס"ל
להאי ש"ס דדוקא אליבא דר"ש
אמרו כן אבל לרבנן אפי' בשאר
כל המצות לעולם חייב הוא:
והנביא שנתנבא בתחלה. נביא
אחד שנתנבא איזה דבר אלא
שבתחלתו הוא ואינו מוחזק עדיין
בנביאות: אם נתן אות או מופת
שומעין לו. לאו אות ומופת ממש
קאמר אלא כלומר אם הוא
נתנבא על דבר העתיד להיות
אם יבאו דבריו שומעין לו ואם
לאו אין שומעין לו הואיל ואינו
מוחזק לנביא אינו צריך לשמוע
לו עד שיאמנו דבריו: שני נביאים
ש..באו כאחת. על דבר אחד
וכן שני נביאים שנתנבאו בברך
אחד כלומר אפילו לאו ממש דבר
אחד אלא שהן בברך ובסדר אחד
ונראין כעין דבר אחד והם
מתנבאים בתחלה: חד אמר צריך ליתן אות או מופת. ואע"פ
ששנים הן הואיל ונבואתן בתחלה הוא דהויא: אינו צריך ליתן אות
או מופת. הואיל ושנים הן מסתמא לא משקרי: והכתיב
ויאמר חזקיהו אל ישעיהו מה אות. כי ירפא ה' לי הרי
שמצינו ששאל חזקיהו מישעיהו לאות ומופת ואף על פי שישעיהו
כבר מוחזק לנביא היה מ"מ הואיל ובתחלה אמר לו כי מת
אתה וא"כ כשהגיד לו נבואה השני' והוספתי על ימיך ביקש
ממנו אות והחשיבוהו כנביא בתחלה ומי עדיפי שנים שאינן
מוחזקין מישעיהו שהיה מוחזק לנביא אמת ואמאי אמרת שנים
אינם צריכין לאות ומופת: שנייא היא תמן. שהיה דבר גדול וממש
דהוא עסק בנבואתו בתחיית המתים ועוד משום שא"ל ביום
שלישי יעלה בית ה' ע"ש יחיינו מיומים וגו' ולפיכך היה חזקיה

תורה אור

בין שלא נתכוון לעקור את כל הגוף *דברי רבי שמעון פוטרין אותו. ודברי חכמים סוקלין אותו. אבל בשאר כל המצות דברי חכמים סוקלין אותו ודברי רבי שמעון יבין ליה פיונטי׳ה. והנביא שנתנבא בתחילה אם נתן אות ומופת שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו. שני נביאים שנרנבאו כאחת שני נביאים שנתנבאו בברך אחד רבי יצחק ורבי הושעיה חד אמר צריך ליתן אות ומופת. וחרנא אמר אינו צריך ליתן אות ומופת. מתיב מאן דאמר צריך למאן דאמר אינו צריך והא כתיב °ויאמר חזקיהו אל ישעיהו מה אות. אמר ליה שנייא היא תמן דו עסק בתחיית המתים °יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. *א"ר יהודה בן פזי לא סוף דבר לחופה אלא אפילו לבית שיש בו חופה בעיא הדא מילתא. טריקלין וקיטון חופה וקיטון נכנסה לטריקלין. ליידא מילה ר' יוחנן *אמר ליורשה ריש לקיש אמר להפר נדריה. א"ר זעירא אע"ג דרשב"ל אמר להפר נדריה מודה שאינו מיפר לה עד שתיכנס לחופה. אמר רב הונא קרייא מסייע לרשב"ל °לזנות בית אביה פרט שמסרו *שלוחי האב לשלוחי הבעל שלא תהא בסקילה אלא בחנק. *כיוצא בהם בשריפה היא והן בשריפה כיוצא בהן בסקילה היא והן בסקילה כיוצא בהן בחנק היא והן בחנק:

ישעיה לח כ׳ · הושע ו · דברים כב

הדרן עלך פרק ואילו הן הנחנקין וכולא מסכתא דסנהדרין

מסורת הש"ס

רוצה לראות היום איזה אות כדי להחזיק אמונתו בלבו מיד ולא
שבשביל שלא האמין בנבואתו שאל ממנו אות: לא סוף דבר
לחופה. אמתני' כיון שנכנסה לרשות הבעל לנשואין קאי. וכן
גרסי' להא בכתובות פ"ד הלכה ז' לאו דוקא שנכנסה לחופה ממש
אלא אפילו לבית שהחופה בתוכו
הרי היא ברשות הבעל כדמפרש
ואזיל: כעין הדא מילתא. נ"ל וכן
גרסינן לה בכתובות. כעין מלאכה
זו שעושין טרקלין וקיטון טרקלין
הוא חדר הגדול שנכנסין ממנו
לקיטון והוא החדר הקטן הפתוח
לתוכו. ובלשון המשנה דמדות
בקיטוניות פתוחות לטרקלין
חופה וקיטון. כלומר והחופה
היא בתוך הקיטון והיא נכנסה
לטרקלין כבר היא ברשות הבעל
כמו שנכנסה לחופה ממש:
ליידא מילה. לאיזה דבר היא
ברשות הבעל והתם אמתני' קאי
דקתני מסרו שלוחי האב לשלוחי
הבעל הרי היא ברשות הבעל
ופליגי בה ואגב מייתי לה נמי
הכא: ליורשה. אם מתה יורש
נדונייתה אבל לענין הפרת נדרים
עדיין לאו ברשות הבעל היא:
להפר נדריה. וכדמפרש ר'
זעירא: מודה שאינו מיפר לה
עד שתיכנס לחופה. כלומר הא
דקאמר להפר נדריה לאו שהבעל
מפר נדריה דבהא מודה הוא
שאין הבעל מפר נדרי אשתו עד
שתכנס לחופה ובנדרים שהיו
עליה מקודם בלאו הכי אינו
מפר שאין הבעל מפר בקודמין
אלא להפר נדריה דקאמר ר"ל
היינו להוציא מרשות אביה שאין לאב בהפרתה נדריה עכשיו כלום
דעד השתא היה האב מיפר לה בשותפות הארוס ומשנמסרה לשלוחי
הבעל יצאת מרשות האב לגמרי: קרא מסייע לר"ש בן לקיש.
כדדרש בברייתא לקמיה וה"ה נמי לענין הפרת נדרים יצאת
מרשות האב: לזנות בית אביה. בנערה המאורסה כתיב: פרט
שמסרו וכו'. דהויא בחנק דהו לא קרינן בה בית אביה וא"כ בנדרים
נמי הכי הוא דכתיב בנעוריה בית אביה ומשנמסרו שלוחי האב
לשלוחי הבעל שוב לא קרינן בה בית אביה ואינו יכול להפר
נדריה: כיוצא בהן בשריפה. אעדים זוממין קאי דבעינן במיתה
שהבועל כיוצא בהן ותוספתא היא בסוף מכילתין וכבר כתבתיה
ופירשתיה בפ"ז הלכה א' ולפי גי' דהכא וע"ש:
הדרן עלך ואלו הן הנחנקין ו לא מסכת דסנהדרין

(תוספ׳ פלוני מכילתין) · (כתובות פ"ז) · ע' כתובות מח כ' · שם · (לעיל פ"ז)

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

מראה הפנים

לא סוף דבר לחופה וכו'. כבר בארתי להיולא מזה בכתובות שם בסייעתא דשמיא:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא

יפה מראה

צדקה תמלא שבזכות הצדקה תמלא כדאיתא בב"ר פכ"ם ומכאן דעושר נאה לצדיקים כדי שיהיה להם לעשות צדקה ומעטרת זקנים בני בנים יליף בנים ומתפארת בחורים כחם יליפנא דפי' בחורים בחורים במעשיהם כענין ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל וקאמר דנאה להם הכח כדלעיל דאי כח בחורים כמשמעו מאי אתא לאשמעינן ומאי נ"מ ומהדר זקנים שיבה יליף החכמה דזקנים ושיבה דהכא ע"ד מפני שיבה תקום והדרת פני זקן דבחכמה מיירי כדפי' ז"ל ואתא לאשמעינן דאע"ג דיניק וחכים חשיב קצת מ"מ עיקר ההדר כשיש בהם שיבה ממש דאי כפשוטו מאי נפקא מינה ומנגד זקניו כבוד יליף דכבוד נאה לצדיקים דזקנים אלו היינו המיוחדים לשי"ת כדאיתא בויק"ר פי"א:
בלן נתקיימו בר' ובניו מקצתן בר' ומקצתן בבניו ור"י אמר דכלן נתקיימו ברבי עצמו:

מעיני יהושע

שנייא היא תמן דו עסק בתחיית המתים. נ"ב מכאן משמע כדעת הר"מ ז"ל בענין השתנות הנבואה ע"ש. [הכוונה נ"ל לדברי הר"מ ז"ל בפ"י מהל' יסוה"ת דלרעה נתנה דאל"כ מה ראיה והרי בסתירת נבואה נב"ע צריך אות ומופת וע"כ דמרעה לטובה אין כאן ב.ל.ה]. ובמה שתרצו כאן עיין פ"מ ונ"ל דמה שהבטיחו ע' תה"צ כיון דהוא בעל הבחירה א"א אלא שכיון שנזרו ע"ו ירחמו עליו והוסיפו ודו"ק:

ואם לאו אין שומעין לו אין זה סותר למה שאמר הרמב"ם בפ"י מהל' יסודי התורה שהנביא אינו צריך לעשות אות אלא האות שלו שיאמר דברים העתידים להיות בעולם ויאמנו דבריו דהכא בתחלה קאמר דהיינו קודם הגעת הדבר המעותד דאין שומעין לו לעשות דבר על פיו עד שיברר נבואתו באות ומופת אבל אחר שיתקיים מהו שייעד הרי הוא בחזקת נביא ואינו צריך אות אחר: שני נביאים שנתנבאו כאחת שדברי זה מסכימים לדברי זה וכן שני נביאים שנתנבאו בעיר אחד וזה מעיד על זה וזה על זה חד אמר אפילו הכי צריכין ליתן אות ומופת דחיישינן דתרוייהו משקרי וחרנא אמר אין צריך דתרי לא חשידי וכל שכן לפי מ"ש הרמב"ן שחזקת הנביא בחסידות והאות שהוא נותן הם כשני עדים שגזרה תורה לחתוך הדין על פי שנים עדים ומכיון דכל נביא מאלו מוחזק ודאי בחסידות הרי יש לו עד אחד וכשחבירו מעיד עליו הרי יש לו עוד עד שני: מתיב מ"ד צריך כו' תימא דישעיהו מוחזק לנביא הוה מקמי הכי ולכולי עלמא יקשה למה בקש ממנו חזקיהו אות כי הנביא שהוא מוחזק כבר אין לשאול עוד אות ממנו אדרבה אסור לחשוב אחריו ולנסותו וכמ"ש שם הרמב"ם ומאי שנא דק"ל למאן דאמר הכא אינו צריך ויש לומר שמה שביקש חזקיהו אות לפי שעוד מעט אמר לו בהפך ולזה חשב שמא נחמו שלא יבכה אמר לו כך כמ"ש המפרשים והכי פריך הכא דבשלמא למ"ד צריך לפי שזה אינו בחזקת נביא מוקמין ליה אחזקתיה ולא מהימנינן לאידך דמסהיד עליה לאפוקי מחזקתיה בלא אות היינו דהכי נמי לפי שחזקיה בחזקת מת כפי חליו וכפי נבואתו הראשונה דקאמר מת אתה ולא תחיה לא מהימן ישעיה לאפוקי מחזקתיה עד שיעשה אות אבל למ"ד אין צריך דעדות חבירו שני לאפוקי מחזקתיה כל שכן דעדות ישעיה הוה שני לאפוקי חזקיה מחזקתיה בלא אות ומשני דהא עדיפא מחזקה דתחיית המתים הוה כדאמרינן ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו בענין תחיית המתים והכי נמי דקאמר ביום השלישי תעלה בית ה' ענין תחיית המתים הוה וכל כי הא מילתא הוה צריכה אות: בליק

תלמוד ירושלמי

מסכת סנהדרין פרק ראשון דיני ממונות

קרבן העדה

(דף א' ע"א) **פ"א ה"א** דיני ממונות. הודאות והלואות: בשלשה. הדיוטות אף דג' פעמים אלקים דכתיב בשומרים הוו כאלו כתובים ג"כ בפרשת אם כסף תלוה דעירוב פרשיות כתובים כאן אפ לו הכי לא הצריכו חכמים שלשה מומחים כדי שלא תנעול דלת בפני לוין שמא יכפיר הליה ולא ימצא מומחים לכופו לדין: **גזילות וחבלות בשלשה.** מומחים דשלשה פעמים אלקים כתב בפ' שומרים שהן גזילות שזה טוענו שלא יד בפקדונו ואלקים משמע לשון שררה ומומחה: **נזק.** אדם באדם או שור המועד שהזיקו שמשלמים נזק שלם: **וחצי נזק.** שור תם שהזיק אדם ואע"ג דהיינו חבלות איידי דבעי למתני תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה שאינו משלם כמו שהזיק אלא משלם יותר תנא נמי חצי נזק שאינו משלם כמו שהזיק שהרי משלם פחות ואיידי דתנא חצי נזק תנא נמי נזק: **והמוציא שם רע.** לא מצאתי לבתך בתולים וענשו אותו מאה כסף: **דיני נפשות:** דאם אמת הדבר וגתם תחתיו נסקלת ודיני נפשות בעשרים ושלשה דר"מ סובר אם יהיה צריך לדיני נפשות יוסיפו עד כ"ג:

גמ' מנן היהי ליה. מנ"ל דדיני ממונות בשלשה הי מדכתיב והיו אלה לכם לחקת משפט דמשמע בין ד"מ בין ד"נ שוים א"כ נאמר דגם דיני ממונות בעשרים ושלשה כדיני נפשות: ומנין שדיני ממונות בשלשה: ה"ג **ואחד דיני נפשות בעשרים ושלשה ומנין** כו' **ואין דורשין תחילות.** לענין דלגופיה אתא דליזול לגבי הדיינים ולא ליעבד דינא לנפשיה: **ואין ב"ד שקול.** ואין עושין ב"ד זוגות דצריך לקיים בו אחרי רבים להטות ואם יתחלקו להצאין אין כאן רבים: **אלא אשר ירשיעון.** לשון רבים: **ר' אבהו.** פריך לר' יהיה דיני ממונות בתחלה בשלשה כדי שיגמר הדין בחמשה דהא אפילו נאמר דסובר כר' יונתן דאין דורשין תחלות מ"מ עד האלקים וגו' מיותר וע"כ לומר לרבות עוד שנים קאתי ואין ב"ד שקול ומוסיפין עליהן עוד אחד: ה"ג **ושיגמור בשלשה.** כלומר אם יחלקו שיהא שלשה הרוב ונלך אחריהם: **אשכח.** מצא ברייתא דתני חזקיה מפורש כה דר' אף בד"מ בעי חמשה: **הרוג ע"פ מטים.** אינו נהרג עד שיהיה שנים מטים לחוב יותר על המזכים כדתנן לקמן בפרקין: **מה עדים.** בעינן שנים כדכתיב ע"פ שני עדים יקום דבר: (שם ע"ב) ופריך **לא הן גזולות הן חבלות.** שניהם מפורשים ודין אחד להם תרתי למה לי: **אשכח.** מצא ברייתא דתני רשב"י: **אתא מימר לך.** קרא ואלה המשפטים בא ללמד שאין הדיין צריך שידע כל הדינים הנדרשים מקרא על בוריין אלא שידע הדינים הנזכרים בפשוטו של מקרא יכול לדון ובמתני' נמי קא משמע לן שידע הדינים המפורשים בתורה דכתיב בהו אל ,יש שהן גזילות וחבלות: **ותייא.** ואתיא הא דרשב"י כהא דאמר ריב"ח: **ריב"ח.** באו שני אנשים לפניו לדין ואמרו לו על מנת כן דנין לפניו שידון להם דין תורה אמר להם אני איני יודע דין תורה. בכל הדינים שבאים לפני ואפשר שאהיה טועה בדבר אבל היודע מחשבות כלומר הקב"ה יפרע מאותן הדיינים שפוסקים הדין במתכוין נגד הדין תורה הלכך קבלו עליכם מה שאני אומר לכם שמע מינה שאין הדיין צריך לידע של הדינים: **ר"ע.** כשבאו בני אדם לפניו לדין היה אומר להם הוו יודעין שלפני מי אתם עומדין ולא לפני עקיבא בן יוסף הלכך אל תטענו שקר: **ניטלו דיני נפשות.** מסנהדרין גזרה המלכות שלא ידונו עוד ד"נ א"כ הן עצמן ביטלו: ה"ג **בימי ר"ש בן יוחי ניטלו דיני ממונות.** מב"ד של ישראל: **בריך רחמנא.** דניטלו ד"מ שאין אני חכם לדון דיני ממונות: **ב"ד חצוף.** שעברו על תקנת חכמים: **הריהון.** אמרין: **תמן תנינן.** בכורות פ"ה: **מה שעשו עשוי.** ולא הדר דינא: **וישלם לפי שהפסיד מביתו.** כל מה שהפסיד לו וקשיא הך מתני' לר"י ור"ל דהיה דן את הדין יחידי משמע: ה"ג **בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשלשה.** מתני' איירי שאמרו הבעלי דינים שמקבלים את היחיד כשלשה ע"מ שידין להם דין תורה: **במה אנן קיימין.** במאי עסקינן: ה"ג **אם בשטעה ודנן דין תורה בדא מה שעשה עשוי אם בטעה ודנן בשיקול הדעת בדא ישלם מביתו.** וה"פ אם בטעה בדבר משנה אמאי מה שעשה עשוי הא קיי"ל טעה בדבר משנה חוזר ואם בטעה ודן אותם משיקול הדעת כגון דאיכא תרי תנאי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזל איהו ועביד כאידך אמאי ישלם מביתו הא עדיין לא נתברר שטעה בדין תורה: **וטעה ודנן משיקול הדעת.** ולכך מה שעשה עשוי לפי שאין כאן טעות מבורר ולכך ישלם מביתו מפני שהגיס דעתו לקבל על עצמו לדון יחידי דין תורה קנסינן אותו: **דתנינן.** אבות פ"ד: **שאין דן יחידי אלא אחד.** הקב"ה שהוא יחיד בעולמו ואי אפשר שיטעה ואפי' יחיד מומחה מדת חסידות שלא ידון יחידי שמא יבא לטעות: **מימינו ומשמאלו.** וקשיא וכי יש במעל למעלה והלא הכל ימין שנאמר ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב אלא הלו מימינים לזכות ואלו משמאילים לחוב וע"פ הכרעתם העולם נידון:

(דף ב' ע"א) **אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת.** וחותמו של הקב"ה אמת ש"מ שהוא חותם יחידי: **לעולם אין הקב"ה עושה בעולמו דבר שחותם**

אא"כ נמלך בב"ד של מעלה. ללמד דרך ארץ: **מה טעם.** מנלן: **איתי.** מפרש ונבא לשון חיל כמו וכל צבאם: **וה' דבר עליך רעה.** וקשיא הא כתיב מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אלא ודאי וה' הוא וב"ד והרעה יוצאת מפי הב"ד: **שהוא אלקים חיים ומלך עולם.** ור"ל בסמוך מפרש דברי ר' בון איך נרמז דבר זה בתיבת אמת:

שלא

שירי קרבן

(דף א' ע"א) **פ"א ה"א דיני ממונות בשלשה.** עי' בקונט'. וא"ת הך חששא דנעילת דלת היכי חששא שנתודע בימי חכמים ואפ"ה לא חשש לה הכתוב והצריך מומחין וי"ל מ"ד עירוב פרשיות כתיב כאן לא בעי מומחין בהודאות והלואות דלכך לא כתיב כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם בפ' אם כסף וגו' ללמד דלא בעינן מומחין בהודאות וכתיב בפ' גזילות ללמד דבעינן ג' מומחין בגזילות ודדמיין הודאות לגזילות כהדא דבעי ג' אלא דעדיין לא ידעינן אם לכך נתערבו הפרשיות ללמד דבגזילות בעינן ג' מומחין אבל בהלואות חד מומחה בעינן כפשטא דקרא או דבעינן ג' כגזילות אבל מומחין לא בעינן וקאמר מסברא יש לנו לומר דלכך לא נכתב במקומו למעט מומחין כדר"ח שלא תנעול דלת בפני לוין. והא דקאמר הבבלי דף ג' ע"א בדין הוא דליבעי נמי מומחין ר"ל בדין יש לנו לומר דבעינן בהודאות מומחה דוקא אלא דלא בעינן ג' כי היכי דאמרי' ג' הדיוטות ולא מומחין אלא מדר"ח שמעינן דמסתבר לאוקמי מיעוטא אמומחין וכמ"ש. ולמ"ד אין כאן עירוב פרשיות אלא ממשפט אחד שמעינן דבעי' ג' י"ל מדר"ח שמעינן דסברא דלא הוקשו הודאות לדיני נפשות לענין מומחין משום נעילת דלת. אע"ג דר"ח לא קאמר הך סברא אלא אחכמים אבל מדאורייתא ד"מ צריכין דרישה וחקירה מדכתיב משפט אחד ולא אמרי' דלא קאי היקישא אדרישה וחקירה י"ל דרישה וחקירה מסברא לא מפקינן מהיקישא כיון דעיקר דרישה וחקירה בד"מ כתיב כמ"ש תוס' דף ב' בד"ה שלא' כו' ע"ש ועוד דאין נעילת דלת כל כך שאין העדים מצויין לטעות משא"כ ג' מומחין ודאי מילתא דלא שכיחא היא אמרי' מסתמא חשש קרא לכך ולא קאי עלי' היקישא. וא"ת אף לר"ח קשיא מן התורה בעינן בד"מ דרישה וחקירה וחכמים עקרוהו משום חששא דנעילת דלת וכמ"ש לעיל וי"ל בשלמא דרישה וחקירה לא נעקר לגמרי דהא בדין מרומה צריך דרישה וחקירה ועוד אם הוכחשו בחקירה עדותן בטלה כמ"ש הש"ך ח"מ סי' ל"ג סקט"ו דלא מסתברא כלל שחכמים עקרו משום נעילת דלת עדות שאי אפשר יכול להזימה ע"ש. ומ"ש תוס' דף ג' בד"ה מדאורייתא כו' וקשה א"כ בגזלן תספוק ל"ל כו' ע"כ וכ' המהרש"א דא"ל איצטרך בגזלן תספוק דחד נמי כשר דלא נימא דבעי ג' [לאגמורי מדכתיב משפט אחד דא"כ אף למ"ד עירוב פרשיות כתיב כאן נמי נימא דאיצטרך ללמד דשני באחד ע"כ. לפמ"ש ניחא דלמ"ד עירוב פרשיות יש כאן כיון דלא בעינן ג' א"כ ע"כ לומר קרא כפשטיה ובעינן מדאורייתא מומחה ולא חש הכתוב במומחה אחד לנעילת דלת איך יחושו חכמים לסברא ויתירו בג' הדיוטות אפילו אין שם מומחה כלל ועקרו דין מומחה לגמרי ועוד נראה דיחיד מומחה שכיח כמי ג' הדיוטות והא' השיבני מהא דאמרי' שבת דף מ"ג ע"ב התם אי לא מזדקיק ליה חכם בני ליה בג' הדיוטות אבל הכא מי יימר דמזדקיק ליה חכם. ש"מ דג' הדיוטות שכיחי טפי מיחיד מומחה י"ל לא נקט חכם אלא משום דהרי בכל מומין ועיקר טעם משום דאין רואין מומי' ביו"ט כמ"ש תוס' שם:

נזק עי' בקונט' וכ"ה הר"ב. וכתב התוי"ט ופירשו תוס' שור המועד דאמרן לאו דשיר ורגל אלא דקרן דלא מגבי, בבבל אלא מומחין ע"כ. ותימא הא מפורש כתב או שור המועד שהזיקו והיינו שהזיק אדם וכל נזק שמזיק השור לאדם מילתא דלא שכיח הוא ואין דנין אותו בבבל וכ"כ רש"י פ' החובל וכ"כ הפוסקים. ותוס' לא כתבו אלא אי נאמר דמתני' איירי בנזקי שור בשור ואפ"ה בעינן מומחין נ"ל דאיירי בקרן אבל שור המועד דקאמר הר"ב אף בשן ורגל איירי וזה ברור. ורש"י כתב נזק דשור המועד או אדם שהזיקו ובגמרא פריך היינו חבלות ע"כ. ותימא אדם שהזיק שור ודאי גובין בבבל ולא בעינן מומחין כמפורש פ' החובל א"כ מאי פריך היינו חבלות ועוד והא לאו היינו חבלות דמתני' דאיירי שחבל באדם כמפורש בקרא וצ"ע עוד כתב התוי"ט ומ"ש הר"ב איידי כו' והמ"ל דח"נ גופיה איצטריך דתנא ממונא ותנא קנסא ולא אמרו איידי דתשלומי כפל אלא למ"ד פלגא נזקא ממונא דלא קיי"ל כוותיה ע"כ. ול"נ לבתר דמסיק הש"ס אלא איידי דתני ת"כ כו' סדר ביה מתירוצא קמא דחצי נזק סתמא אף ה"נ צרורות במשמע והלכתא גמירי דממונא. ומה"ט לא תנן ספ"ג דכתובות ח"נ דלא פסיקא ליה כמפורש שם:

והיו אלה לכם כו'. פי' בקונט'. וליכא למימר דמוהיו אלה וגו' ילפי' להקיש ד"מ לד"נ בדרישה וחקירה שהרי מפורש תנן לקמן ריש פ"ד דממשפט אחד יהיה לכם יליף ליה. מיהו עדיין קשיא איך נשמע היקש ד"מ לד"נ מוהיו אלה וגו' הא הך קרא בד"נ כתיב ולא בד"מ לכך נראה דה"ג מנין תיתי ליה משפט אחד וגו' מ"מ ממשפט אחד ליכא למילף אלא דרישה וחקירה אבל לא דבעינן שלשה, לפ"ז א"ל להגהתי בקונ':

ואין דורשין תחילות. עי' בקונט'. ורש"י פי' דלגופיה אתי דליבעי מומחין. וקשה הא מיהא שמעינן מיניה דבעינן יחיד מומחה ממילא שמעינן מאידך תרי אלקים דבעינן תלתא אבל לפמ"ש בקונטרס ניחא. גם לשון הבבלי מסכים לפירושי דקאמר א"כ נימא קרא ונקרב בעל הבית אל השופט ועי' בתוס' שם:

ר"א בעי וכו' ד"מ בחמשה כו'. עי' בקונט'. וקשה נ"ל לר"א למימר ד"מ הא בהו איירי לכך נראה דה"ג וכו' ד"נ בארבעים וחמשה ושיגמר בכ"ג וכ"ה בבבלי כלומר מעתה דקאמרת בד"מ בגמר דין בעינן ג' אף בד"נ בעינן בגמר דין כ"ג א"כ מעיקרא צריכין מ"ה. אלא לפי גירסתינו לא נזכר בדברי רבי דבעינן בד"מ ה' כדי שיגמור הדין בשלשה. גם הא דקאמר בסמוך אשכח כו' א"א לפרש לפי גירסא זו. גם במכילתא מסיים בדברי ר' מכאן אמרו ד"מ בשלשה רמ"א בחמשה כדי שיגמור בשלשה, מיהו המכילתא קשיא נמי לברייתא דמייתי בסמוך דמשמע לר' בעינן ה':

הרוג ע"פ מטים כו'. וקשה הא בד"מ איירי מאי הרוג דקאמר ואפשר דה"ק כיון דבד"נ בעינן שיהו שנים יתרים מטים לחוב יש לנו להקים אף ד"מ לד"נ בענין זה כדחזינן דהקישן הכתוב לענין עדים וכיון דבעינן שנים מטין ממילא צריכין ארבע שיהו ג' מחייבין וא' מזכה ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד:

(שם ע"ב) **לא הן גזילות כו'.** וא"ת הא כן דרך התנא לשנות בפי' כל הנך דדמיין להדדי וי"ל כיון דלא תני כל הניזקין וג"ל דתני ושייר וקשיא ליה שפיר מ"ש דתני הנך, ועי' בתוס' ריש מכלתין ובתוי"ט. ומסיק דלא שייר כלום דמכלל חבלות הן וקתני נזק וכו' המפורשין בקרא ובבבלי לא פריך הכי דלפי מאי דמשני גזילות וחבלות איירי בג' מומחין איצטרך הסתא לאשמועינן דחבלות דומיא דגזילות דמה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו. ולפמ"ש תוס' דף ג' דמתני' איירי בגזילות הבאות ע"י חבלות ניחא טפי. ולא מצאתי בירושלמי בסוגיין שום חילוק בין הודאות והלואות לקנסות וגזילות וחבלות לענין מומחין:

ר"ע כד כו'. ק"ק הא דר"ע לא בייך הכא מידי. ואפשר הא דאמר ריב"ח אלא היודע מחשבות כו' ה"פ אל תאמרו כיון שאינו יודע דין תורה א"כ אין זה לפני ה' ורבות בידכם לטעון שקר אינו כן אלא היודע מחשבות יפרע מהאנשים הטוענים במתכוין שקר. אך פשטא דשמעתתא משמע כפי' בקונט'. ונראה דר"ל מדר"ע שמעינן שצריך הדיין לידע כל הדינים דאל"כ אין הריב לפני ה':

בימי שמעון בן שטח כו'. בקונט' הגהתי בימי רשב"י דשמעון בן שטח זמן רב קודם החורבן היה ועדיין אפי' ד"נ לא נתבטלו ועוד מדקאמר רשב"י בריך רחמנא כו' ש"מ דבימיו היה וכ"ה לקמן פד"מ. אך קשה הא איהו דתני לעיל בפשוטה דקריא ואין הדיין צריך לידע כל הדינים. ואפשר מ"מ כיון דנתבטלו הסנהדרין ואי אפשר לנו לידע הדין על בוריו שפיר אמר בריך רחמנא כו' והיינו דגרסי' בבבלי שבת דף קל"ח ע"ב תניא רשב"י אומר כו' אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש דבר ה' ולא ימצאו שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד:

אפי' שנים שדנו אין דיניהן דין. וקשה מאי אפי' הא אף בשמואל לא קאמר אלא שנים שדנו כו' ונראה מכאן ראיה למ"ש תוס' דף ה' ע"ב בד"ה שנים שדנו כו' הא דנקט שנים משום דאפי' שנים הוה ב"ד חצוף אבל ה"ה דחד נמי דיניה דין. והשתא שפיר קאמר אפי' שנים אין דיניהן דין:

רבי בא בשם ר"א כשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשנים. בקונטרס הגהתי בשלשה דלפי גי' שלפנינו נ"ל דלשמואל פריך ולר"י ולר"ל לא משני מידי. ותרווייהו ליתא כמ"ש בסמוך. והא דפריך הש"ס בסמוך מה אנן קיימין כו' קשה ה"ל למפרך סתמא אי בשקבלו כשלשה אמאי משלם מביתו. ולפמ"ש בקונט' דאיירי בשקבלו לדין ד"ת כדאמר בסמוך ניחא. וכ"ה בבבלי בסוגיין:

אף הקב"ה אין דן יחידי וכו'. כ' הי"מ ר"י פליג אתנא דתנא דאין דן יחידי אלא אחד ומוקי קרא דוקא באחד בחתימה דוקא והאריך בטעם מחלוקתם ע"ש ול"נ דלא פליגי דקרא דמייתי ר"י בד"נ איירי וקמ"ל בד"נ אף הקב"ה אין דן יחידי א"כ אין לאדם לדון יחידי בד"מ ור' יוחנן דאמר לעולם אין הקב"ה עושה דבר בעולמו וכו' קאי אד"מ ודוקא בדבר הצריך חותם כמ"ש בקונ' ודלא כי"מ א"נ קסבר ר' יוחנן מתני' אתיא כמ"ד מן התורה ד"מ ביחיד אבל למ"ד ד"מ מדאורייתא בשלשה מומחין אף הקב"ה אינו דן יחידי אפי' ד"מ אלא בשלשה ועיין בתוס' דף ד' ע"ב בד"ה אם כו':

אע"פ שאין דן יחידי חותם יחידי וכו'. ונראה לר' יהודה הא דכתיב ביקש קהלת למצוא חפץ וכתוב יושר דברי אמת ה"פ בקש קהלת לדון יחידי דסבר שהגיע לבינה שא"א לו לטעות יצא בת קול וכתוב יושר דברי אמת שאף הקב"ה אין דן יחידי והא דכתיב והוא באחד אחתימה קאי ועי' בבלי ר"ה כ"א ע"ב:

(דף ב' ע"א) **וצבא גדול.** עי' בקונט'. ותימא א"כ ה"ל לקרות וצבא בשו"א תחת הצד"י ואפשר דדרים הכתיב: **ובנין אב שבכולם כו'** עי' בקונט'. ובהכי ניחא דלא תיקשי לן קראי אהדדי. כתיב מפי עליון לא תצא הרעות והטוב וכתיב אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה. דהיינו דכתיב בהיפא דהך כי לא יעשה ה' דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים כלומר שהרעה לא הבא מאתו לבד רק בצירוף ב"ד שלמעלה. וזהו כוונת הפסוק מי זה אמר והיי ה' לא צוה אין דבר נעשה בעולם בלא ציווי אעפ"כ מפי עליון לבד לא תצא הרעות והטוב כי אם בצירוף בית דינו: **א"ר בון שהוא אלקים חיים ומלך עולם.** עי' בקונ' וכ"כ הי"מ אך עדיין קשה איך נרמז זה בדברי ר' בון ועוד ר"ל שוה קדים טפי לר' בון. ושמעתי

מא"ה

בא"ח הרב ז"ל כתב שלכך חותמו אמת שמולה במ"ק תשעה ומספר תשעה אם יכפלנו לק' ולאלפים עד אין סוף לעולם יהיו תשעה או ח"י מספרו במ"ק ט' והיינו דקאמר ר' בון שחותמו בהוא אלקים חיים ומלך עולם שתמיד הן תשעה גם שנת במ"ק ט' והבן ודפח"ח :

ואלף מומחה בכפ' וכו'. כתב תוס' דף ה' ע"א בד"ה דן אפי' יחידי ויכול לכוף את האדם בע"כ דאי בדקבלוה עלויהו אפי' אינו מומחה נמי ע"כ. וקשה דלמא לעולם בדקבלוה לדון דין תורה ושאינו מומחה בכה"ג אין לו לדון יחידי כדאמרינן לעיל בסמוך אבל מומחה דן בכה"ג יחידי אבל לא בכפייה. אך מדברי ר' אמי מוכח מפורש דדן בכפייה אפילו לא קיבלו עלייהו דהא הכא בדלא קיבלו דאל"כ מאי תרעומתיה דר' בא :

ביון דאתון ממון כו'. כתב הב"ח ח"מ סי' ה' אם קיבלו מותר לדון בלילה ואפילו לא קיבלו אותו בפירוש מנפשייהו הוי קבלה ומביא ראיה מסוגיין. וכתב גם כן פ"ב מה"ס ולדידי אינה ראיה דהתם מדת חסידות היא שלא לדון יחידי ומשו"ה לא בעינן קבלה בפירוש ע"כ. ול"נ דברי הב"ח שהרי ר' אבהו הוא דאמר כיון דאתון אמי כו' ור' אבהו סובר דמן התורה בעינן ג' כמפורש בבבלי דף ב' ע"ב. וכ"מ בסוגיין לעיל. ולדידיה הא דתנן אל תהא דן יחידי כו' דאורייתא הוא ואפ"ה אמר כיון דאתון מנפשייכו הוי קבלה ה"ה לענין לילה הוי קב"ה. ונראה דיש להביא ראיה מקרא דכתיב בפ' יתרו. ויאמר יתרו מה הדבר אשר אתה עושה לעם מדוע אתה יושב לבדך וגו'. ולפום ריהטא קשה יתר הוא. ונראה שתים שאל מה הדבר שאתה עומד עם כל העם היה לך ללמד להגדולים והם ילמדו עם כל העם ועוד מדוע אתה לבדך דן אותם הלא אין דן יחידי אלא אחד והשיב משה כי יבא אלי העם לדרוש אלקים פי' דייקא שהן רוצין דוקא ללמוד ממני שאינו דומה הלומד מפי הרב ללומד מפי התלמיד ואשר שאלת למה אני דן יחידי באשר שרואים שאני יושב יחידי ואפ"ה כי יהיה להם דבר באים אלי הו"ל כקבלו עליהו ומותר לדון יחידי ובדרושים האדכתי ע"ש :

ב"ר חבר ותלמיד היה כו'. כתב הש"ע ח"מ סי' י"ח סעיף ה' הא דאמרי' הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד דוקא בשעה שלמדו הרב הדין ועל פיו הוא סומך ואפי' בכה"ג אם הוא כר"א וכ"ח דלגמרי' כו' יכול ללמדו בשעת הדין ודן עמו אבל אם אין מלמדו בשעת הדין מונים להן שנים ע"כ. ותימא א"כ מאי דוחקיה לומר דתלמיד חבר היה עפי איה לן לומר בלא למד עמו בשעת הדין ופשטא דמעשה הכי משמע שלא למד עמו בשעת הדין דהא סתמא קאמר שהושיב אחד מהתלמידים אצלו וצ"ע :

גזר דין נפק מן דרב נגרמיה כו'. וקשה מאי קמ"ל פשיטא הא רב מומחה לרבים הוה גם נטל רשות מנשיא כמפורש בבבלי בסוגיין וי"ל קמ"ל דמומחה דן יחידי ואפי' מדת חסידות ליכא והא דתנן אל תהא דן יחידי אלא אחד היינו בשלא נטל רשות אבל נטל רשות הו"ל כקבלו עלייהו : (דף ב' ע"ב) ביני מתניתא החשוד כו'. פי' בקונט' ושני הפירושים דחוקים. גם א"ל דהוסיף ודן דבלא"ה לא שייך לומר דיניו בטלים דעדיין קשיא למה שינה הלשון וקאמר החשוד לכן נראה דקשיא ליה הא דתנן דיניו בטלין דמשמע דלאו דוקא אותו הדין שידוע שנטל בו שכרו הוא בלבד שבטל אלא כל דינים שדן פסולים וטעמא מאי הא אפי' באותו דין עצמו מדאורייתא דינו קיים דקיי"ל כל היכא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ולמה גזרו כל כך וא"ל כיון דכתיב כי השחד יעור וגו' א"כ דבר ברור הוא שיטעה לכך דינו בטל מדאורייתא דהא אמרי' אפי' לזכות את הזכאי לא יקח שוחד ש"מ שאין האיסור שוחד גורם לטעות בודאי לכך מגיה מתני' החשוד ליטול שוחד כל דיניו בטלים כיון דחשוד בכולן. והש"ע ח"מ סי' ע' סעיף ה' כתב הנוטל שכר לדון כל דיניו שדן בטלים אא"כ ידוע שלא נטל בהם שכר. והוא מדברי הר"ן שדקדק כן ממתני' ע"ש. ותימא הכי מפורש כאן דדוקא בחשוד הדין כן אבל דיין שנטל פעם אחד שוחד לא בטל אלא אותו הדין לבד ואפי' אינו ידוע שלא נטל שכר וצ"ע :

ר"ה הוה רעי תורין כו'. מייתי ליה הכי לאשמועינן דוקא היכי דמוכח שכר בטילה הוא דשרי אבל ביאמר שמא יזדמן לי ריוח בקניית שה"ה אסור והא דאמר ר"ה בסמוך אייתי לי בר נש דיסוק תמרי לדיקלא נמי איירי בשעה שהיה עובד תחת הדקל. וזה סייעתא לדעת הרא"ש כמ"ש הב"י ח"מ סי' ע' בשמו ע"ש :

הד בר נש כו'. הך עובדא לא שייך כאן מידי ואי לאשמועינן דר' יצחק דן יחידי הא כבר שמעינן מעובדא דר' בא ור' בנימין דלעיל במתניתין וי"ל דקמ"ל דיחיד מומחה דן אפי' קנסות אע"ג דמדאורייתא בעינן ג' בקנסות כדתנן במתני' היינו דוקא קנסות שהן מן התורה אבל קנס שקנסו חכמים יחיד מומחה דן אותם. והך דהכא קנס הוא דהא מדאורייתא היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק אלא כדי שלא יהא כל א' מטמא טהרותיו של חבירו חייבו חכמים תשלום כדאמרי' בבבלי גיטין פ"ה דף נ' ע"א ע"ש. ולא מצאתי דבר מבואר בזה שיחיד מומחה דן יחידי קנס חכמים. אבל אין לומר בתקנת חכמים היא שיחיד מומחה דן אף קנסות למ"ד דאף ד"מ בעינן ג' מומחין. ובבבלי בפרקין דף ח' מפורש שלא תיקנו חכמים בזה דבר אלא בעינן ג' מומחין ועי' מ"ש לעיל בתוס' בד"ה לא כו' :

והמברך את המבצע הרי זה כמנאץ את ה'. כ' הי"ת י"ל מ"ע קרא זה למנאץ ה' שהוא הטופר בשום דבר מהאמונות ועוד למה תלה זה במברך ולא בבוצע עצמו ועוד מה ענין כי הלל רשע על תאות נפשו למברך הבוצע ע"ש. ונראה דרש"י פי' דף ו' ע"ב נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע היינו שכבר אמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב. וכתבו תוס' וקשה מאי ביצוע שייך אחרי שנפסק הדין לגמרי ותירצו בדוחק ע"ש. ול"נ שיאמרו איש פלוני אלים ויהיה לך טורח גדול קודם שיקיים הדין. וכוונתם שלא להתגרות עם הנתבע ונקרא בוצע דכתיב לא תגורו מפני איש. והיינו דגרסי' בבבלי שם וכן הי' משה אומר יקוב הדין את ההר ולא מצינו שאמר משה כן אלא כוונתו למאי דכתיב ולא תגורו וגו'. והמברך את הבוצע שטוב הוא שאינו מתגרה עם הנתבע ה"ז מנאץ כאלו אומר שיש לגור מפני הנתבע ואין לסמוך על ה' באמר לא תגורו . ועמ"ש לקמן בד"ה פוטר כו' :

אלו אחי יוסף כו'. כ' הי"ת דמדקאמר לשון יהודה הכי ש"מ שהיו רוצים בבצע כלומר ליהנות בהריגתו וקשה מאי ביכך ניאץ ה' שייך בהו ע"כ. לפי פי' הכי הל"ל מדאמר לשון יהודה הכי ש"מ שהיו נוטים אחרי הבצע ולכן אמר שטוב הוא למכור שירויחו. ולפי פירושי בקונט' אין מקום לקושיתו שמנאץ ה' שמוציא לעז על אלו הצדיקים שבטן של ישראל. ובבבלי גרסי' כמ"א לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה שנאמר מה בצע וגו' וכל המברך את יהודה וכו'. נמי ה"פ כל המחרף את יהודה שאמר מה בצע שטוב היה לו לומר להם להחזירו לאביו ה"ז מנאץ דהא כתיב מטרף בני עלית ש"מ שיכלה לומר כן כדאמרי' תפסת מועט תפסת וגו'. ותוס' כתבו והא דכתיב מטרף בני עלית על מעשה תמר כתיב כדמתרגמינן את אודיתא וכו' ע"כ. וקשה אדרבה מן התרגום משמע בהיפך יהודה אתה יודוך אחיך קאי על תמר ומטרף בני עלית קאי על יוסף וכ"פ רש"י. ולפמ"ש ניחא :

כל מקום שיש כו'. כ' הי"ת ול"ע מאי משפט שלום זה שהיה סותר למשפט אמת ומאי קאמר זה ביציע הא אין זה משפט אמת ע"ש. ולפמ"ש בקונט' ניחא :

משפט משפט אמורין בפרשה. כ' הי"ת לא תכירו פנים במשפט כי המשפט לאלהים הוא ותרתי למה לי אלא חד לדין וחד לפשרה ע"ד אמת ומשפט שלום וכו' ע"כ. ותימה לפירושו הל"ל במשפט המשפט ל"ל ותו מי מייתו הא איצטרך למכתב שנית לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלקים הוא ויותר יש ליראה ממנו מיראת האדם. ופירושי בקונט' הוא נכון וברור :

פוטר מים כו'. כפי' בקונט' כ"פ רש"י. ויותר נ"ל דה"פ דקרא ראשית מדון בתחלה כשבאים לפניך לדין ראוי לך לפטור המים ולומר להם בפשרה אתם רוצים ואם לא פשית כן ומעת דבריהם ולא נגלה לך הריב שאין אתה יודע להיכן הדין נוטה נטשהו אבל לאחר שנתגלה לך הדין לא. אך קשה לי לפרש"י שכתבתי לעיל בד"ה והמברך וכו' מאי דוחקיה דר"ש בן מנסיא לפרושי קרא הכי עפי מסתבר לומר אף משיודע היכן הדין נוטה מותר לו לעשות פשרה ולא מיקרי גילוי הריב אלא משאמר איש פלוני אתה זכאי כו' ואז אסור לו לעשות פשרה. ובבבלי דף ו' גרסי' והני תנאי פוטר מים ראשית מדון מאי דרשי ביה ופירש"י והני תנאי דלית להו משמעות דבריהן אי אתה רשאי לבצוע ע"כ. וקשה הא עפי קשיא לר"א בנו של ר"י דאמר אסור לבצוע וי"ל לר"א איכא לפרושי פוטר מים ראשית מדון היינו קודם שיבוא לפניו לדין דמודה ר"א דמצוה איכא והיינו דקאמר הבל אהרן כו' ובפירש"י. ולפני התגלע הריב נטוש. היינו אף שכבר באו לפני אדם אחד לדין כמ"ש תוס' הכא דהר"א אבל אהרן וכו'. אבל אם כבר נגמר הדין איש פלוני כו' אף שאין הדין בא לפניו אסור לבצוע ואף שב' בש"ע סי' י"ב אבל אחר רשאי לבצוע אף לאחר גמר דין. אמת שכ"כ בתשובת הרשב"א בשם רבינו האי ודקדק כן מלשון ר"ש בן מנסיא דקאמר משמעות דבריהם וכו' משמע דבדיין משתעי קרא ע"ש. אך איני מבין ראיה זו כ"ב בן מנסיא רבותא קמ"ל דאפי' הדיין בעצמו מותר לבצוע קודם שנודע לו להיכן הדין נוטה אבל מנ"ל לעשות מחלוקות חדש ולומר דר"א אף לאחר מותר לעשות פשרה דא"כ קשיא ליה קרא ועוד א"כ מאי פריך הש"ס שם ת"ק היינו ר"ש בן מנסיא הא איכא ביניהו אחר מיהו הא איכא לשנויי עדיפא מיניה משני א"כ גם לשון הת"ק משמע דאחר הרי מדקאמר נגמר הדין אי אתה כו' משמע דעל דיין קאי האיסור. ולשיטת רבינו האי י"ל קושיא קמייתא דמפרש קושית הש"ס והני תנאי פוטר מים מאי דרשי ביה קאי גם אר"א דליכא מאן דאמר לעולם רשאי לבצוע. אבל מפירש"י מוכח דגם אחר אסור לבצוע וכמ"ש. אך קשה מאי פריך הש"ס לריב"ק הא לשיטתו ה"פ פוטר מים ראשית מדון קודם שנוטנים לפניו מצוה לומר להם אי פשרה בעיתו ומתחיל בפשרה. ולפני התגלע הריב נטוש היינו קודם שיאמר איש פלוני וגו'. ולת"ק אפשר לומר דמפרש פוטר מים ראשית מדון היינו כשנודע מחלוקת קודם שיבוא לפניו לדין מצוה לרדוף אחריהם שיעשו פשרה כמעשה אהרן ולפני שתגלע הריב קודם שיאמר איש פלוני כו' הרשות בידך לנטוש הריב וצ"ע :

אף הפשרה צריכה הכרעת דעת. כ' הי"ת אף הפשרה דשמעינן מדכתיב משפט משפט צריכא הכרע דעת אימת יעשה פשרה ואימת דין דליכא למי' לעולם יעשה פשרה דא"כ קשה דידיה אדידיה דחד משפט דין הוא אלא כר"ש בן מנסיא ע"כ. ואינו מחוור מי איכא למ"ד דמותר לעשות פשרה אחר גמר דין כמפורש בבבלי אלא מתורצתא כמ"ש בקונט' ודייק מדמוקמינן חד משפט לפשרה ש"מ דפשרה היא כעין דין שאסור להטות הפשרה. ובבבלי פ' חד"מ אמרי' צדק צדק תרדוף אחד לדין ואחד לפשרה ופירש"י צדק דין בנך וצדק פשרה שלך שלא תרדוף את כאחד יותר מחבירו :

ויהא החזק אויבו. פירושי בקונט' הוא כפי' תוס' אבל רש"י פי' חזק מערים הדיינים אבל גירסתינו דלא לפירושו. גם קרא דלא תגורו כו' לא משמע כן :

הרי שהיה יושב אצל הדיין כו'. בבבלי הגירסא הכי שהיה יושב לפני רבו ע"ש פירש"י. ומדברי תוס' נראה שגירסתם בבבלי היא כגירסתינו שכתבו בד"ה לא תכנים את דבריך גבי רב ועביד לא שייך לשון יראה כו' אלא לחלוק לו כבוד ע"כ ולאי גרסי' רבו הא איכא יראת רבו :

(דף ג' ע"א) וליפרע מאותו האיש. כ' הי"ת וקשה מה טירחא איכא קמי קב"ה ע"ש. ולאי קאי אדיין לק"מ מ"מ ראוי הוא לעונש כדשלח שמעון בן שטח לחוני המעגל וכדמצינו ברבא שנענש שהטריח את קונו. א"כ שגורם הדיין לנער את (המזכה) [הזכאי] שמעותיו לאבדים ואין אתו יודע על מה :

רמ"א מפסדת כתובתה בשלשה כו'. רש"י פי' הסוגיא כשיטת רבי מנא ור"ת כר' יוסי. כ"כ תוס' בסוגיין ור"ת הקשה אפירש"י הא גבי אונס ומפתה קתני לה שהן קנסות ועוד בכל דוכתא שמזכיר מוציא שם רע הוי לענין ק' סלעים ע"כ. ונראה אף דזו היא דקשיא לר' יוסי מ"מ ר' מנא סובר אף דהכא לא איירי במאה כסף כיון דבכל דוכתא תני להו בהדדי ונערה מאורסה נמי כולה ש"ר היא שהוא אומר לא מצאתי לבתך בתולים הלכך לא תנא סתמא לומר והמוציא ש"ר. עוד הקשה ר"ת ג' דמתני' מומחין הן ובכמה דוכתין אשכחן שדנין דיני כתובה בבבל ע"כ. ונראה סובר רש"י דיני כתובה ודאי דנין בבבל כשאר ד"מ דעבדינן שליחותייהו דשכיחי אבל להפסידה כתובתה בטענת פ"פ אין דנין דלא שכיח ובעינן מומחין. עוד כתב ר"ת מה שפירש"י חוששין ללעז מתוך שיטעון כו' אין לשון לעז נופל ע"ז אא"כ הוא שקר ע"כ. ולפמ"ש בקונט' לק"מ גם דעת רש"י נראה כן. עוד כתב ר"ת ועוד דקאמר דונו לי מיהא דיני ממונות מי דוחקו לכך כל זמן שאין האשה תובעת הוגו כתובתה ע"כ. וי"ל כיון דאם הדין עמו הסורה לו כמ"ש תוס' כתובות דף י' ע"א לעולם אינו נאמן להפסיד כתובתה אא"כ נאסרה עליו א"כ צריך

שלא קיבלתי מאחר. מלכותי שאין לי ראשית : שאין לי שותף. שאותיות הן כ"ו והמ"ם סתומה היא לבדה האמצעית והיא מורה על אחדותו ולכך סתומה מכל צד היפה מר"ה דחק בזה : שאיני עתיד למסור מלכותי לאחר. שאין לי אחריה : ר' בא. ור' בנימין בר יפת היה להם דין לפני ר"י ויצא הדין לזכות לר' בנימין : אתא. בא ר' בא לפני ר' אמי לקבול על ר"י שדן יחידי : ואלף. ולמד לו ר' אמי מומחה שכפף לבעל הדין ודן דימו דין : ר' אבהו. היה יושב בכה"ג בקיסרין שהיתה בשוות כסנהדרין ודן יחידי : א"ל. תלמידיו ולא כן לימדתנו רבינו אל תהא דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד: אמר להו כיון שבאין הבעלי דינים ורואין שאני יושב יחידי ואפ"ה באין ודנין לפני הו"ל כאלו קבלו אותי בהסכמה לדון יחידי : ותני כן. ותניא נמי הכי : ר"י. הלך לדון לפני ר"ח הגדול והושיב אצלו ב"ד ואחד מהן תלמידו ולא רצה לדון יחידי. ופריך ולא כן תני. בברייתא הרב ותלמידו אין מונין אלא אחד א"כ מאי מהני התלמיד שהושיב אצלו : ומשני נאמר. תלמיד חבר היה לר"ח כר"ל לר"י דלגמרא דידיה היה צריך אבל לסברא דידיה לא הוי צריך : גזר דין. פסק דין הוי יצא מרב שהיה דן יחידי : מן ר' אחא. נמי הוה יצא פסק דין שדן יחידי וכן מר' יונה ומר' יוסי : תמן תנינן. בבכורות פ"ח : ביני מתני'. כן היא מתני' החשוד ליטול שכרו כו' דודאי הנוטל ש"ב בטילו וכדמסי' דימו דין אלא איירי בחשוד ליטול יותר משכר בטילו א"כ האומר שיטול שכר לדון דיניו קיימין אבל הנוטל בסתר דיניו בטלין : הד. אדם אחד הלך לדון לפני רב הונא אמר לו להעמיד במקומו אדם שיחפור תחת הדקל והיינו שכר בטילו הניכר שמבטל עבור הדין : ר"ה. היה רועה שוורים וידע עדות לאדם אחד וא"ל האדם ההוא שיבא לב"ד ויעיד לו ואמר לו ר"ה שיתן לו שכרו שצריך לבטל עבורו לרעות הבהמות : ותני כן. ותניא נמי הכי : ולעד שבר עדותו. מה שמבטל בהליכתו שהולך לב"ד להעיד : חד. אדם אחד טימא לכהן בטומאת מת או שרץ ובא הדבר לפני ר"י וחייב המטמא ליתן לכהן חולין שיאכלם בימי טומאתו שאילו לא טימאתו היה יכול לאכול תרומה : סברין. סברוהו למימר לא שיאכילנו חולין בהכס הלא לא ישלם לו אלא כאילו הן תרומה שהיא בזול שאינה ראויה אלא לכהן בימי טהרתו : המבצע חוטא. משבח לדין אסור לדיינים לבצוע : והמברך. המשבח : כשעשה משה. כמו שעשה משה שאמר כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו : אבל אהרן. כששמע מחלוקת ביניהם קודם שבאו לפני לדין היה רודף אחריהן ומטיל שלום ביניהם : הרי זה מברך. שצדקה הוא עושה כדאמרינן בבבלי איזהו עושה צדקה בכל עת זה הזן בניו ואינו אלא מנאץ וה"פ דקרא הלל רשע לה' על תאות נפשו שהשיג ואין זה הלל אלא ניאוץ כמו הגוזל המברך ה' ע"י גזלו מנאץ הוא דמצוה הבאה בעבירה היא וה"ה לשאר מצות שבתורה : אילו אחי יוסף. מפרש ביכך לשון קללה וחירוף כמו ברך נבות אלקים ומלך וה"ק ובוצע ברך כל המחרף אחי יוסף נאץ ה' כי כשאמר יהודה מה בצע וגו' מיד הודו לדבריו ואילו אמר להשיבו אל אביו לא היו ממרים פיו : כל מקום שיש אמת אין משפט שלום. דאמת היינו דין תורה ואין בו לפנים משורת הדין כמפורש בבבלי פ"ק דב"מ אין שם שלום כדאמרי' בגמרא [ב"מ ד"ל:] לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה : יש שלום. לפנים משורת הדין אין משפט אמת וקרא משמע שיהא משפט אמת ושלום בהדי הדדי אלא ש"מ מצוה לבצוע מן התורה נמצא שהוא משפט אמת ושלום : מעלה עליו הכתוב כאלו כו'. אקרא קא דכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה וקשיא ליה אם משפט אין צדקה אלא שהדן דין אמת עושה צדקה עם הזכאי והחייב : משפט משפט אמורין בפרשה. בפ' שופטים ושוטרים כתיב ושפטו את העם משפט צדק. לא תטה משפט ללמד שדון משפט אמת ומשפט שלום כדכתיב אמת וגו' : ר' זכריה שאל לפני ר' אמי מי עבדינן עובדא בהנך תנאי דאמרי מצוה לבצוע. ותני ליה ברייתא דר"ש בן מנסיא דלדידיה ניחא קראי דר"א ודריב"ק כדמסיק: פוטר מים ראשית מדון. אם באת לפטור ולהסליק המריבה המשולה במים ולשום שלום ביניהן : ראשית מדון. קודם שתשא ותתן בדין פטור אותם : אף הפשרה צריכה הכרעת דעת. כלומר כשם שהדיין מצווה שלא להטות הדין כך מצווה שלא להטות הפשרה : חזק. אלים : ויהא החזק אויבו. וירדפנו והא דנקט אחד רך שאם היו שניהם חזקים השני היה מסייעו : הרי שהיה יושב אצל הדיין. ואין הדין בא לבניו רק לפני הדיין לבד ורואה שיש זכות לעני וחוב לעשיר והדיין טועה בדבר מניין שלא יירא מלפני העשיר או יחוס על כבודו וישתוק : שנאמר לא תגורו מפני איש. והאי תגורו לשון כינוס הוא מלשון אוגרה בקיץ : את מי הן דנין. כאילו דנין הקב"ה כדמסיק : בעדת אל. אלו הדיינים כדכתיב ושפטו העדה :

(דף ג' ע"א) וליפרע מאותו האיש. מי שקיבל שלא כדין א"כ מן הדיין :

(ע"ב) בנערה מאורסה פליגין. מוציא שם רע דמתני' לאו במוציא ש"ר דקרא איירי שהוא

אשת בעדים שהבעל מביא עדים שזינתה כמפורש בכתובות פ"ד דבכה"ג אף ר"מ מודה דבעינן כ"ג דהא אנפשות קאתי אלא מתני' איירי שאינו בא להרגה שאין לו עדים שזינתה תחתיו ולא בא אלא להפסידה כתובתה ור"מ סובר כיון דעכשיו אין כאן עדות ה"ל ד"מ ויפני בשלשה וכשיבואו עדים שזינתה בעינן כ"ג: מקום שנסקלת. באותו ב"ד שנסקלת יהא ב"ד של כ"ג שם מפסדת כתובתה דחיישינן שמא כשיצא הקול יבואו עדים ויעידו שזינתה תחתיו הילכך מעיקרא בעי כ"ג שלא להוציא לעז על הדיינים שיאמרו לפי שלא ידעו לדון הוסיפו עליהם: אבל במוציא ש"ר. שאמר הבעל שיש לו עדים אע"פ שלא מצא עדים אח"כ ד"ה אף קנס ומלקות דבעל אין דנין אלא בכ"ג ל"א בנערה מאורסה פליגין שאמר הבעל להביא עדים שזינתה תחתיו ואיכנוף כ"ג ולא מצא עדים והלכו להן ואמר דונו לי להפסיד כתובתה רמ"א בשלשה וחכ"א הואיל והיו מעיקרא כ"ג לצורך נפשות אף ד"מ אין אלא בכ"ג שחוששין לכ ודן בל הראשונים אבל במוציא ש"ר שכבר הביא הבעל עדים שזינתה ועתה מביא האב עדים להזימם דשני הכיתות לחייב מיתה באים לד"ה אף קנס ומלקות דבעל אין דנין אלא בב"ד של כ"ג: הן תניתא פליגא את עביד דלא פליגא. וה"פ דבריך תמוהים בהא דתנן פליגי ביה והיינו מוציא ש"ר דתנן מהלוקות במתני' אמרה דלא פליגי בה ובמה דלא תנן מחלוקות והיינו לענין הפסד כתובה את אומר דפליגי ביה: לוקה ונותן מאה סלע כו'. כגון שהביא האב עדים והזימו עידי הבעל שהעדים נסקלים והבעל נותן מאה סלע ולוקה: ורבנן אמרין מקום שהעדים נסקלין. דהיינו בב"ד של כ"ג שם ע"י אותו הב"ד הבעל לוקה ונותן מאה סלע: ה"ג אבל נערה המאורסה כ"ע מודו בשלשה מפסדת כתובתה בשלשה. דגירסא שלפנינו קשיא הבתא במוציא ש"ר דאיכא עדים ויש בו דיני נפשות אר"מ בשלשה לוקה ונותן מאה סלע נערה המאורסה לא כ"ש דסגי בשלשה: ה"ג ואתיא דר' מנא כר' אבהו ודר"י בר' בון כר' זעירי. דגרסינן בירושלמי כתובות [פ"ד ה"ד] ר' זעירא סובר סקילה ומלקות וקנס שני דינין להם ור' אבהו אומר דין אחד הוא וקאמר ר' מנא דקאמר לד"ה מוצי' ש"ר בכ"ג משום שסובר דין אחד הוא כר"א ור"י כר' זעירא דשני דינין הן הלכך לר"מ סגי בשלשה ורבנן דאמרי בכ"ג ה"א ותבע נפשות תחלה: שור הנסקל לר"מ. דאמר נערה מאורסה מפסדת כתובתה בשלשה אע"ג שיש בה דיני נפשות א"כ אף ממון דשור הנסקל דהיינו כפר בשלשה או דלמא דין אחד הוא ואף הממון בכ"ג כמוציא שם רע: כולו ממון הוא. מסברא אין החיוב אלא על הבעלים שישלמו הכפר ובהמה פטורה דאין לה דעת אלא גזירת הכתוב הוא שתסקל ודאי שני דינין הן והממון בשלשה ל"א כולו ממון אף מיתת הבהמה אינה אלא ממון שמפסידין ממון הבעלים וא"ל אלא שלשה גזירת הכתוב הוא שתיסקל בכ"ג הלכך אין להחמיר בכפר שיהיה ביותר משלשה:

הלכה ב מתני': מכות. מלקות ארבעים: בשלשה. דכתיב ונגשו אל המשפט ושפטום שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה: משום ר"א בעשרים ושלשה. דמלקות במקום מיתה עומדת דכיון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למית ומיתה זו קנס עליו הכתוב: עיבור החדש. היינו חישוב דעיבור להשב אם יעברוהו דאלו קידוש סובר תנא דידן דלא צריך וכרש"י לקמן בגמרא ואיידי דתני עיבור השנה דהוי חשב והתם לא סגי דלא תני עיבור דאמירה בעי שיהא אדר שני דאי שתקי ממילא אינה מעוברת תני נמי גבי חדש עיבור וקרייה נמי לחישוב עיבור והשמועינן דחישוב בעינן אבל לא קידוש כרש"י: עיבור השנה. שהיו ב"ד יושבין ורואין אם צריכין לעבר מפני האביב והתקופה בשלשה: מתחילין בשלשה. שעיינו אם יש להושיב ב"ד על כך שיעיינו בדבר אם אחד אומר צריך ושנים אומרים א"צ ודאי א"צ עיבור בטל היחיד במיעוטו שנים אומרים ליטב ואחד אומר שלא ליטב הולכין אחר השנים ומוסיפין עוד שנים והרי כאן חמשה שנים אומרים לעבר ושלשה אומרים שלא לעבר בטלו השנים במיעוטן שנים אומרים א"צ ושלשה אומרים צריכה הולכין אחר הרוב ומוסיפין עוד שנים ביהיו שבעה שמעברין אותה ובגמרא מפרש הני שלשה וחמשה ושבעה כנגד מי:

(דף ג' ע"ב) גמ': ר"א. פריך לרבנן למה לא יהו מכות בכ"ג הרי פעמים שמת ממכותיו כדתנן פרק אלו הן הגולין לקה ומת תחת ידו אה כן ה"ל ד"נ והן בכ"ג: שמע כולהון. טעמא דשלשה וחמשה ושבעה מהכא קרא דברכת כהנים: מכאן שנתהיין בשלישה. שבפסוק ראשון יש שלשה תיבות ובשני חמשה ובשלישי שבעה: את שלשת שומרי הסף. בצדקיהו כתיב וכן חמשה ושבעה רואי פני המלך וכיון דאשכחן במלכות דארעא כל הכך ממונין ועיבור השנה מפכסיס מלכות שמים הן לייטב סדר השנים על מכון: מכאן לסנהדרי גדולה משל כל ישראל ואין מכהנים ולויים דוקא כדמסיק ושיים אים מעם הארץ וסובר כר"י דמתני' דלקמן כסנהדרי גדולה שבעים: אית תני ע"א. כרבנן דמתני' לקמן בפירקין דאמרי סנהדרי גדולה ע"א: ולמה קורהו סרים. דמשמע אדם פחות כדכתיב והיו סריסים בהיכל המלך: שמסרס את ההלכה. פותח ומכריע פסק ההלכה: כתוב אחד. בספר מלכים אומר חמשה רואי פני המלך וכתוב אחד בירמיה אומר שבעה רואי פני המלך: להביא שני סופרי הדיינים. דהנך שנים היו סיפרי הדיינים: לית כאן עיבור החדש. ל"ג במתני' עיבור החדש דא"צ ב"ד לעיבור דאם לא מקדשין ממילא הוא מעובר אלא קידוש החדש גרסינן במתני': שמואל אמר. עיבור גרסינן והיינו חישוב כדפרישית במתני' ואין להגיה קידוש דאין קידוש החדש פחות מעשרה והכן תנן בשלשה אלא חישוב הוא וקמ"ל דקידוש בעשרה: חבירים מהו לכנוס לקידוש החודש. מי בעינן דוקא זקן ויושב בישיבה דומיא דמשה ואהרן או דלמא בחבר סגי: אר"ה חבר. הייתי והעלוני ר"ש בר רב יצחק לקידוש ולית אנא יודע אם הייתי ממנין השלשה או לא: ופריך פשיטא. שלא היה ממנין שהוא היה חתנו של ר"ש בר יצחק ושלשה דקידוש החדש צריך שלא יהיו פסולים זה לזה: ומשני או כו'. ודאי דלא ה"ה ממניינם אלא מספקא ליה אי משום שהיה חתנו לא היה ממנין או משום דלא היה זקן אלא חבר: הדא אמרה. ש"מ מדרב כהנא שהב"יש נכנסין לקידוש החדש מיהו עדיין מיבעי לן חבירים מהו שיכנסו לעיבור שנה דשפי החמירו בעיבור שנה דצריך שבעה: נשמעינה מהדא. תא שמע: יקרוני. קראו לי שבעה זקנים לעלות למחר לעלייה המיוחדת לעבר בה את השנה

צריך בס"ד מיד גם לפטור ממזונותיה גם לדברי הרא"ה בכתובות דף י' מפורש דדוקא בדטעון לאלתר הוא דנאמן אבל לאחר זמן אינו נאמן ע"ש. עוד הקשה ועוד דקאמר תבעו ממון בשלשה תבעה מיבעיא ליה ע"כ. וי"ל כיון שמוציא ש"ר והומר פ"פ מצאתי דינו עם אביה וכ"פ רש"י במוציא ש"ר לא מצאתי לביך בתולים ובא להפסידה כתובתה. ועוד הקשה מה שייך תביעה שאינו בא אלא לפטור עצמו מכתובתה ע"כ. וי"ל ודאי הבעל תובע נמי הפסד סעודתו אלא חכמים לא האמינוהו אלא להפסיד כתובתה. עוד הקשה במקום דאיכא נפשות משמע דבההוא ממון איירי ע"כ. וי"ל כיון דפריש ר"ת בא לגבות ממון מבעל בשלשה משמע דשיפא ובמקום דאיכא נפשות כשתבע הבעל איירי כמ"ש רש"י לקמן. עוד הקשה מהרי"ף לר"מ דאית ליה כתובה דאורייתא אינו נאמן להפסיד כתובתה כדמוכח פ"ק דכתובות דאר"כ חכמים היקנו כו' ע"כ. וי"ל רבא דקאמר התם חזקה אין אדם טורח כו' סיבר אפי' למ"ד דאורייתא נאמן דאית ליה לבעל תרי חזקה דממילא וחזקה דאין אדם כו' והא אית לה חזקת הגוף לבדה. לכך נאמן אפי' בלא עדים וכ"כ מדברי רש"י שם בכתובות. והכא רבא הוא דאמר חוששין ללעז. ועי' ברא"ה והריטב"א שם. ולפי' ר"ת נ"ל דהכתבה בלא הזמה הייב ק' סלעים כמ"ש תו' דף ח' ע"ב בד"ה והביא כו'. וכתב הג"י דהיינו טעמא דרש"י דפליג אר"ת דסובר בהכחשה אינו משלם ק' סלע ודייק ליה מקטנה דלאו בת סקילה היא לא משלם עלה קנס ש"מ דוקא כשבא להרגה הוא דחייב מלקות וקנס אבל בלא"ה לא. ור"ת סובר הטעם משום דלאו בת עונשין היא ע"ב והימא לי הא גם מדברי רש"י נראה מפורש אפי' היכא דליכא מיתה משלם כסף שכתב בד"ה אביי אמר כו' ר"מ סבר תו ליכא ד"נ ובג' סגי למידן ד"מ דכי נמי יוזמו העדים ישלם ק' כסף ע"כ והכא ליכא מיתה כלל וצ"ע. ורא"ה לדברי ר"ת מגמרא דערכין דאמרינן מניין האומר בפיו והיינו מוציא ש"ר חמור מעושה מעשה ופריך אמאי דלמא משום דגרם לה קטלא אמר רבא כי הוציא ש"ר על ש"ר שהוציא. (והרב המגיה בס' מ"ל פ"ג מה' נערה לא ראה דברי הרא"ה והריטב"א שמקשים קושיא זו). וי"ל קרא קמ"ל דעיקר היובו משום בהוצאת ש"ר אבל לעולם אינו חייב קנס אא"כ בא להרגה. וכ"מ מדברי הרא"ה ע"ש. ורא"ה לפסק רש"י והרא"ה והריטב"א מירושלמי כתובות (פ"ד ה"ד) לעולם אין הבעל לוקה ואינו נותן ק' סלע עד שיסקלו העדים. ומה תימא שלא הביאו הראשונים דברי הירושלמי אלו וצ"ע. ועי' מה שכתבתי כתובות ירושלמי שם בתו' בד"ה לעולם כו'. ושגיא זו שיעתא לרש"י דגם בבבלי איכא אמוראי. דוקא עולה ורבה מפרשי פלוגתא לענין הפסד כתובה אבל לאביי י"ל לענין כסף נמי איירי כמ"ש רש"י בד"ה אביי כו' כמ"ש בסמוך. אלא דקשיא לי לפירש"י מאי פריך הבבלי לעולא מברייתא דתבעו ממון כו' נוקמי בתובעו ממון במקום שאי אפשר לבוא לדיני נפשות כגון מיד לאחר אירוסי בא עליה או שקידשה ביאה בשלשה תבעו נפשות כלומר במקום שאפשר לבוא לידי ד"נ בכ"ג וי"ל שנראה לו דוחק למיקם ברייתא בהכי דמאי קמ"ל. לפ"ז יש לייבב קושית תו' בד"ה חוששין כו' וא"ת אביי כו' ע"ש דאיגהו מוקי לברייתא תבעו ממון במקום שא"א לבוא לד"נ כמ"ש וקמ"ל דוקא במקום שא"א להיות ד"נ אלא ממון הוא דבשלשה אבל היכא דאפשר בד"נ אע"ג דהשתא ליכא ד"נ כגון דלא התרו בו אפ"ה דנין בכ"ג. והו' תירצו לדידהו תבעו ממון היינו שלא התרו בה כלל כו' ע"כ. והאי לרש"י ליכא לתרוצי כן כיון דאכתי איכא למיחש לד"נ שע"י קול יבואו עדים אחרים שהתרו בה:

אבל במוציא שם רע כו'. עי' בקונט'. ולישנא קמא קשה אם לא מצא עדים אין קנס ומלקות כמ"ש בסמוך ואיך קאמר אבל במוציא ש"ר כו' שם נותן ק' כסף כו' וא"ל דהא דקאמר אבל במוציא ש"ר פירושו שהביא הבעל עדים כו' כדפרישית בלישנא בתרא דא"כ קשה הנ"ל אבל בנערה שמאורסה ובא להרגה מקום ש סקלת שם מפסדת כתובתה וכ"ש מוציא שם רע ונראה דל"ב עיקר ועי' מ"ש בסמוך בד"ה ואתיא כו':

אבל בנערה שמאורסה כו' עי' בקונט'. ובכתובות כתבתי דיש לקיים גירסה שלפנינו וה"פ ר' מנא אומר בנערה המאורסה פליגין שהביא הבעל עדים בעודה ארוסה בזינתה תחתיו אבל במוציא ש"ר שהביא עדים אחר שנישואין ד"ה מקום שהעדים כו' ור"י בר' בון אמר במוציא ש"ר פליגין אבל בשהביא עדים בעודה ארוסה ד"ה במקום שנסקלת מפסדת כתובתה. ובהא פליגי ר' מנא סובר מוציא ש"ר לד"ה דין אחד הוא אבל סקילה והפסד כתובה פליגי לר"מ שני דינין הן ורבנן סברי דין אחד הן ור"י בר' בון סובר סקילה והפסד כתובה ד"ה דין אחד הן דחד טעמא לשניהן ובמקום שמייבת סקילה מפסדת כתובתה אבל מיתה ומאה כסף שני דינין הן דפעמים שאינה בסקילה ואינו נותן ק' כסף כגון בבוגרת או שבאו העדים מתליהן ודומיהן:

ואתיא דר' מנא כו'. בקונט' כתבתי רבנן דאמרי בכ"ג הואיל ותבע נפשות תחלה. וקשה מאי איכא דתבע נפשות תחלה השתא מיהא ליכא נפשות וי"ל בחוששין לכבוד הראשונים פליגי. לפ"ז קשיא לי אבבלי בסוגיין למשני רבא דאיכנף כ"ג ואיבדור להו ואמר דונו לי מיהת ד"מ. ליסני בשדנו כבר את העדים וקמיפלגי אי מצי האב לדון אח"כ אמאה סלע בשלשה. וביותר קשה קושיא זו לשיטת ר"ת וי"ל פשיטא ליה לרבא דר"מ מודה בהא דבעינן כ"ג ולשון הש"ס בבלי משמע כן דגרסינן שם וחכמים אומרים תבעו ממון בג' תבעו נפשות בכ"ג בשלמא לרבה כו' תבעו נפשות תחלה אפי' ממון בכ"ג. הרי דדוקא רבנן ס"ל דבכה"ג אף ממון בכ"ג אבל לר"מ אפילו בכה"ג ממון בג' וי"ל:

משום רי"א בכ"ג. פירש הר"ב אתיא רשע רשע כתיב הכא והרשיעו את הרשע וכתיב התם אשר הוא רשע למות מה להלן בכ"ג אף כאן בכ"ג. ותימא אף שבבבלי דף י' אביי הוא דאמר כן מ"מ רבא פליג ואמר טעמא דר"י דמלקות במקום מיתה עומדת. ועוד תימא הא רבנן נמי אית להו גז"ש דרשע רשע כדאמרינן בבבלי דמכלתין דף ל"ג א"כ למה פליגי ואמרי דסגי בג' ויותר תימא לי אמ"ש תו' דף ל"ג בד"ה אתיא כו' תימא תיקשי לרבא מברייתא דהכא דק'מר בפ"ק מלקות תחת מיתה עומדת ולית ליה גז"ש דרשע רשע ע"כ. שפי ה"ל להקשות כן אחכמים דפליגי ודוחק לומר דהך ברייתא אתיא כר' ישמעאל דהא סתמא דש"ס מייתי הך גז"ש כמ"ש תו' שם. ותו"ש לא הרגיש בזה וצ"ע:

עיבור החדש. פי' הר"ב קדוש החדש ואיידי דבעי למיתני עבור השנה תני נמי עבור החדש ע"כ. וקשה הא משורש בגמרא בבבלי אמר אביי תני קדוש החדש. היינו שמגיה המשנה וכ"ה בגמרין לית כאן עבור החדש אלא קדוש החדש. הרי דאביי לא אמרינן איידי. וכן בדין דמ"ד איידי קאמר דקמ"ל חישוב הוא אין קדוש חדש לא וכר"א כמפורש בבבלי דף י' וקשה הא רבא ורב אשי פליגי אדאביי ואין מגיהין מתני' לכך נראה פים ע"ס בדברי הר"ב וגרסינן חישוב החדש ואיידי כו' והיינו כפירוקא דרב אשי דהוא בתרא. ומעתה אין מקום לדברי הת"ע. והרמב"ם כתב פ"ה מה' סנהדרין עיבור החדש בשלשה ע"כ. ותימא הא רב אשי דהוא בתרא ניחא ליה טפי למוקמי מתני' דלא כהלכתא וכר"א דאמר אפי' בזמנו אין מקדשין אותו מלפרש כרבא וכיון שכן אנן דלא קיי"ל כר"א ה"ל למימר קידוש דלא נטעה לומר חישוב אין קידוש לא. ועוד הא הניא כוותיה דאביי דגרסינן קידוש החדש גם סוגיין כוותיה דאביי אזלי וצ"ע. ועמ"ש לקמן בתו' בד"ה שמואל כו'. ובתו' בד"ה לעיבור כו':

(דף ג' ע"ב) ר"א בעי מכות בכ"ג כו'. כתב הרמב"ם פ"ה מה' מכות בג' ואע"פ שאפשר בימות כשמלקין אותו. וכתב הלח"מ ומ"ס ואע"פ כו' לאפוקי ממה שאמרו בירוש' ר"א בעי כו' ע"כ. ודברי תימא הם מה הועיל הרמב"ם בדבריו הא לא תירץ מידי אקושית ר"א ומוב לו השתיקה. ונראה שהרמב"ם מפרש הא דקאמר רבא טעמא דר"י מלקות במקום מיתה עומדת היינו משום דזימנין מתים ע"י מלקות כמ"ש הו' בד"ה מלקות כו' אף דאומדין אותו מ"מ כיון דפעמים טועין באומד ולא קפיד קרא על מיתתו ש"מ דהמלקות במקום מיתה עומדת ופריך הש"ס א"ה אומדנא ל"ל כו' נימא דלא בעינן אומד כלל ולא קפיד קרא אמיתתו של זה. ודלא כמ"ש תו' ע"ש. ורבנן סברי כיון דבאומד נפשות שמכינן אתרי כדאמרינן ביומא בבלי דף פ"ג ולא אזלינן בתר רוב דיעות א"כ אין חילוק בין ג' לכ"ג דאף בב"ד של כ"ג אם שנים אומרין לסקל אזלינן בתרייהו ונכון הוא:

ושבעה אנשים מרואי פני המלך מכאן כו'. רש"י פירש דאחשורוש קאי וכתב הי"מ אשתמיטתיה סוגית הירושלמי ע"ש. ונראה שלא היה זה בגירסתו וכן מוכח מדברי תו' דכתבו שכן מוכח בירושלמי דקאי אשבעה אנשים הנזכרים בירמיה דמונה אותם גבי סנהדרי גדולה והכי איתא התם אית תנא תני ע"א כו' ע"ש ואם"ד שהיתה גירסתם כגירסא שלפנינו מה להם להביא ראיה מסנהדרין הלא דברי ר"ת מפורשים כאן. וטעמו דרש"י נראה שסובר שאין ראיה מקרא דירמיה דשנים הנוספים סופרי הדיינין היו כדמסיק. וכפירושו סוף ירמיה כתב השנים חשובים ולא חשובים היו: מיכן לסנהדרי גדולה כו'. כתב הי"מ מייתי ראיה דסנהדרי גדולה שבעים היו דלכל הני שלקח שר הטבחים מסנהדרין היו ע"ש. ואין נראה דא"כ ה"ל למימר מכאן לסנהדרי גדולה שהן שבעים. והנכון כמ"ש בקונט' דסד"א דבעינן דוקא כהנים ולויים דכתיב ובאת אל הכהנים הלוים קמ"ל דמצוה ביהיו בסנהדרין כהנים אבל הסאר אפי' ישראלים כמ"ש הרמב"ם פ"ב מה"ס. ולכך כתיב סרים כהן הראש ולפני כהן לומר שלא היו בהם כהנים אלא אלו:

ולמה קורהו סרים. עי' בקונט'. כן פירש הי"מ. וקשה דיונתן תרגם והיו סריסים ויהון רברבין וכו' ואפי' למ"ד סריסים ממש אין זה פחיתות. ונראה דסובר הש"ס סרים סתם משמע סריס ממש לכך מפרש ליה שהיה מסרס את ההלכה כי הוא היה המכריע אם היו חולקים בדבר ל"ה אוסרים ול"ה מתירים הוא היה המכריע. אך קשה ממ"נ במאי איירי אי בד"ת והיסור והיתר הא תנן לקמן פ' אד"מ דיני ממונות הטומאות כו' מתחילין מן הגדול ואי בד"נ הא בעינן תרי רבו על המזכים כדתנן לקמן בפירקין וי"ל לעולם בד"נ וכגון שיש ל"ו מחייבין ול"ד מזכין נמצא שבהכרעתו הדבר תלוי. א"נ בפסול משפחה וכדא"ר הושעיה לקמן פרק אד"מ. ואתיא הך סוגיא כמ"ד והיו סריסים שנסתרסה עכו"ם בימיו:

שמואל אמר אין כו'. לפמ"ש בקונט' י"ל שהרמב"ם שכתב עיבור כמ"ש לעיל בד"ה עיבור כו' אדשמואל סמיך. אך לא קיי"ל כשמואל דאמר אין קה"ח פחות מעשרה כמ"ש הרמב"ם פ"ב מהקה"ח אין מקדשין אלא בשלשה. גם קשיא לשמואל מתני' דפ' בני העיר דקחשיב לכל הני שהן בעשרה ולא קחשיב להא דשמואל וי"ל תני ושייר דהא לא קחשיב נמי הא דבעינן קידוש השם בעשרה כמפורש בבבלי סוף פרק בן סורר ומורה דף ע"ד:

פשיטא דלא סליק כו'. בקונטרס פירשתי דקרובים פסולים לקידוש החדש וכ"ה בבבלי פ' אד"מ דף ל"ו קידוש החדש אב ובנו אין מונין להן אלא אחד. ובבבלי ר"ה ר"פ ראוהו ב"ד אמרינן מומחה לרבים אינו מקדש יחידי דאין לך מומחה לרבים גדול ממשה וא"ל הקב"ה עד דאיכא אהרן בהדך ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד. וקשה כיון דבקידוש החדש אב ובנו אין מונין להן אלא אחד א"כ מאי מהני דהוה אהרן עמו ויותר קשה לתו' דאמרינן שהוסיפו עליהו עוד אחד וצ"ע:

יקרוני ז' זקנים כו'. הרמב"ם לא כתב כלום דעיבור השנה צריך זקנים. ומ"ש פ"ה מה' קה"ח שקידוש החדש ועיבור השנה אין עושין אלא סנהדרין שבא"י או ב"ד הסמוכים בא"י ע"כ אין נראה שהסמוך נקרא זקן. ונראה שטעמו דבבבלי דף י' מייתי הך ברייתא דר"ג ולא תני בה זקנים ש"מ דסובר שגם לעיבור השנה א"צ זקנים אלא אפי' חבירים כשרים. ובפ"ד מהל'

קס"ח

קה"ח כתב אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה כיצד יאמר ראש ב"ד הגדול לפלוני ופלוני מן הסנהדרין היו מזומנין למקום פלוני כו' ע"כ. משמע שם שהראש ב"ד בעצמו צריך לומר מי הם המזומנין וקשה א"כ למה לא ידע ר"ג מי הוא שעלה שלא ברשות אלא ודאי שהראש ב"ד אומר סתם להזמין ז' כמ"ש בקונט' שאמר סתם לשלוחו. (והי"מ כתב שכן פירש"י ולא נמצא כן ברש"י שלפנינו) ונראה דהרמב"ם דייק מהבבלי שלא היה הטעות מהשליח דא"כ מאי קאמר ולא שמואל הקטן היה אלא איניש אחרינא ומחמת כיסופא הוא דעביד. שא בכוון היה הספק אלא ודאי ר"ג הוא שהזמינם אלא שנשכח ממנו מי היו אותן אנשים שהזמינם. והי"מ כתב מי הוא שנכנס שלא ברשות ירד ואמר שמואל אני עליתי שלא ברשות ומפרש בבבלי שאים אחר היה כו' וא"ת והא נפיק מיניה חורבה שמא יאמרו לו שירד ותתעבר השנה באותו שלא היה מזומן וי"ל דסמך שלא יורידוהו מפני הכבוד ואם יקרה שיאמרו לו לירד יבקש מר"ג שיניחוהו שם לראות והכי תני בבבלי שא"ל שב בני שב ע"כ. ולפום סוגיין לק"מ שכוון היו כשרים לעיבור שהרי הזמינם כולן מיהו להבבלי קשה. אבל תירוצו אינו מחוור מה בכך שהוא שם הא מיהת אין מונין אותו נמצא שמעברין השנה בשאינן מזומנין וצ"ע. לכך נראה שגם בבבלי ה"פ שלא גמרו הדבר בו ביום ומה שאמר ר"ג שב בני שב ה"ק כיון שאין רצוני לעבר היום מותר אתה ליסב. ולפ"ז ליתא למ"ש המפרש ה' קה"ח מכאן מוכח שאפשר ליסב שם מי שאינו מזומן ללמוד הלכה למעשה וצ"ע:

ומה אלדד ומידד. כתב הי"מ ר"ג ידע דשמואל לא עלה שלא ברשות ואמר ומה אלדד ומידד אע"פ שהיו מהממונים למנין הזקנים ברחו מן השררה ולא יצאו האהלה כ"ש את שכל ישראל יודעים שאם יש שנים כאלדד ומידד אתה אחד מהם שלא תעלה שלא ברשות. ואפ"ה לא עיברוה ביום ההוא כו' ע"ש כמה רחוקים דבריו מן הפשט. גם קשה אף שלא עלה שמואל שלא ברשות מ"מ היה יכול לעבר שהרי כולם היו מזומנים ואם שמואל מוחל על כבודו אין בזה הפסד שמ"מ אפשר לעבר בהנותרים ועוד מאי ק"ו הוא זה הרי הוא אמר שלא עלה שלא ברשות לשם שררה אלא ללמוד הלכה ועוד מאי קאמר אמרתי. לכן פירש בקונט' עיקר והוא נכון:

(דף ד' ע"א) תני סנהדרין בראו את ההורג. בקונט' הגהתי את ההרוג משום דקשיא אי בראו ההורג עדות נ"ל הא ודאי לא היו עורפין שהרי צריכין לומר ועינינו לא ראו והרי ראו ואי משום ב"ד אחר שלא יבואו לעשות ע"ע א"כ בכל הראיות כולן נקבל עדות שראו את ההורג כדי שלא יבוא לידי ע"ע אלא ודאי לא חיישינן לב"ד אחר ועוד מ"מ ב"ד דנקט אלא ודאי כיון דאינהו יצאו למדוד ראוי שיעשה העגלה על ידיהן א"כ משמע שכן הב"ד ולא אחרים אך דוחק הוא לפרש סוגיין כן ונראה דבהא פליגי אי לד"מ דמיא עדות זה עד הרואה נעשה דיין או לד"נ דמיא אפי' עד הרואה אין נעשה דיין א"נ לכ"ע לד"מ דמיא וקמיפלגי בפלוגתא דרב"י ותו' אי מודה ר"ע בד"מ או לא ותרווייהו אליבא דר"ע. ולפ"ז נ"ל דלעולם אין דנין ע"פ ראייתם אלא הגדה בעינן. וא"ת לא תהא שמיעה גדולה מראייה ועדים נ"ל וי"ל שראוהו בלילה כדמשני בבבלי בר"פ ראוהו ב"ד. ותו' כתב שם בד"ה לא תהא שמיעה גדולה מראייה פירש בקונט' דהא גבי עדות החדש לא כתיב עדות אלא כזה ראה וקדש ובהגה דחק דאפי' בד"נ אמרינן הכי בפרק החובל אם ראוהו ביום ע"כ. וע"ם יש כאן וצריך להיות דאפי' בדיני ממונות אמרי' כו' וה"פ רש"י דחק לומר כן כדי לפרש סתמא דש"ס אפי' כר"ע ובהגה דחק דבד"מ מודה ר"ע דאמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראייה. ורש"י לשיטתו ותו' לשיטתן וז"ל תו' בפ' החובל דף נ' ע"ב כגון שראו בלילה פירש בקונט' ור"י נשיאה כר"ע ס"ל ובהגה פי' כן דאפי' כר"ע ניחא דלא גמר מד"נ כדפירש' לעיל ע"כ. הרי דסובר רש"י דלר"ע אין חילוק בין ד"מ לד"נ אלא בקה"ח לחוד הוא דמודה ותו' סברי בד"מ מודה ר"ע וכ"כ בר"ה [דכ"ו] בד"ה דרחמנא כו' ע"ש. והמהרש"א בר"ה לא ירד אל המכוון בזה ע"ש. והרמב"ם פ"ה מה' עדות פסק בין בד"נ בין בד"מ אין עד המעיד נעשה דיין. אבל עד הרואה נעשה דיין. וכתב הכ"מ דפוסק כר"ע דרבו דר"ע הוא. וכבר השיגו הלח"מ מההיא דפ"א מה' מלוה ע"ש. ונ"ל דראיית הרמב"ם מהא דגרסינן בסנהדרין דף ע"ח אמר רבא ההורג את הטרפה פטור וטרפה שהרג בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד מ"ט חייב דכתיב ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה ולאו שמה עדות. וכ"כ הרמב"ם פ"ב מה' רוצח. הרי מפורש שאף בד"נ אמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראייה אם ראוהו ביום כמ"ש תו' בסנהדרין שם ודלא כר"ע דאמר כולן נעשו עדים דכיון דחזו דקטל נפשא לא מצי חזו ליה זכותא נמצא דלכך פסק כר"ע דרבא פסק כוותיה וזה ברור. ומ"ש הלח"מ בה' עדות גם אך קשה אי רבינו פסק כר"ע א"כ לתירוצא בתרא דאבע"א דאמרינן פ' החובל ר"ע איירי ביום ואפ"ה מקצתן עדים ומקצתן דיינים ואין יכולים לעשות מעשה ע"פ ראייתם ואמאי הא בד"מ אמרינן דעושין דין ע"פ ראייתם ודוחק לומר דרבינו אינו פוסק כל"ב ע"ש שדחק הרבה בתירוצו. ובמחילת כבודו דבריו תמוהין דודאי מודה האבע"א דלא אר"ע מקצתן נעשו עדים כו' אלא בראוהו בלילה אבל ביום עושין מעשה ע"פ ראייתן דלא תהא שמיעה גדולה מראייה דסברא הוא וליכא קרא דפוסל הדיינים שראו. ולשיטת רש"י כוונת האבע"א לומר דר"י נשיאה כר"ע נמי ס"ל ולתו' בא לומר אפי' אם היה מעשה דחלון בלילה נמי ניחא. ותדע דאי ס"ל לר"ע דלעולם אינן יכולין לעשות מעשה ע"פ ראייתם א"כ קשיא הא דרבא דלא כמאן דגבי טרפה ליכא למימר מקצתן נעשו עדים דא"כ הדר ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימו. וכ"כ תוספת בסנהדרין שם. ואם נדחק לומר דרבא כתירוצא קמא ס"ל מ"מ אין כאן מקום קושיא על הרמב"ם דפסק כרבא וכמ"ש. וראיתי להרמב"ן בספר מלחמות פ' האשה שנתארמלה שכתב דהך שינויא בתרא דפ' החובל בא לומר דאפילו ביום אין דנין עד שיעידו בפניהם והכא מסקנתא דשמעתתא גם נראה מדבריו דסובר דהלכתא כר"ע ולא כר"ע ע"ש. ולפמ"ש הדין עם הבעה"מ בזה ונראה עיקר דהלכתא כר"ע בהאי ובהגהות מיימוני בה' עדות כתבו אדברי הרמב"ם וכן פירש ר"י כו' ע"ש משמע מדבריהם דהרמב"ם פוסק כר"ע ותימא דדברי הרמב"ם מבוארים דפסק כר"ע וכן בדין דרבא כר"ע ס"ל כמ"ש וצ"ע:

השנה ורצונו היה שיקראו שמה כדי שיהיו הוא והם שבעה דנשיא מן המנין מדקאמר יקרוני שבעה זקנים ש"מ דזקנים בעינן: **הלכה נצרכה לי.** בענין עיבור השנה ונכנסה לשאול עליה ובאמת לא נודע מי הוא שהיה שלא ברשות שהשליח טעה וקרא שבעה מלבד הנשיא: **ומה אלדד ומידד שבל ישראל יודעים שהן השנים.** שניתותרו ולא היו משבעים זקנים ואפ"ה לא יצאו חוץ לאהל שלא רצה משה לומר להם שיצאו מוצה מפני כבודם אתה שאמרתי שאתה יהיה אחד מן המנויין פשיטא שלא תרד: (דף ד' ע"א) **ואפי' כן.** אע"פ שאמר שמואל שנכנס שלא ברשות חשש רשב"ג שמא מחמת חסידות אמר כן ולא עיברוהו באותו היום רק הפליג הדבר בדברי תורה ועברוהו ביום שלאחריו: ה"ג תני סנהדרין בראו את ההרוג. כדאמרינן בירושלמי ריש פרק עגלה ערופה (הלכה א') כי ימצא חלל אין מציאה אלא בעדים הלכך צריכין שנים שיעידו על זה: **שנים נעשין עדים.** כלומר יעמדו שנים מהם יועידו בפני השאר ויביאו עגלה ערופה: **ומעידין בפני אחרים.** דכל הנך שראו וראויין להיות עדים אינן ראויין להיות דיינים: **כך חילקין בעדות החדש.** בית דין שראו את החדש אם ראויין הן לקבל עדות החדש מקבלתה או מזהרים או אינן ראויין (כיון לדיינים שראויין לעדות): **ויקום חד כו'.** אמתני' דר"ה פ"ג קאי דתנן התם ראוה שלשה והן ב"ד יעמדו שנים ויושיבו מחביריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש וקשיא ליה למה יעמדו שנים וישובו שנים מחביריהם לא יושיבו מחביריהם אלא אחד ויעמוד חד לפני שלשה ואח"כ ישב העד הראשון ויעמוד חד ויעיד לפני שלשה ואח"כ ישב העד הראשון ויעמוד העד השני ויעיד בפניהם אלא ודאי דפסול לדון כיון שהיה עד א"כ קשיא למה כשר השלישי הלא גם הוא ראוי להיות עד: **ומשני שנייא היא.** באלי הכא שהוא בעצמו העיד ודאי אין נעשה דיין אבל אם לא העיד אע"פ שראוי להעיד נעשה דיין: **ר"ה ידע עדות** לאדם אחד הלך התובע לדון לפני ר"ה וכפר הנתבע: **א"ר שמואל בר ר"י.** כיון דאתה יודע דר"ה גברא רבה ואין כבודו שילך ויעיד לכך את מכחישו מה תעשה כשימחול על כבודו וילך ויעיד עליך לפני ב"ד אחר ויתגלה קלונך: **א"ל ר"ה. ועושין כן** להעיד אחרי שכבר באו לפניו לדין א"כ אם מותר לו למחול על כבודו: **א"ל אין.** מותר לעשות כן ועדותו עדות: **ושרא.** וסלק ר"ה נפשיה מדין זה שאין עד נעשה דין והלך והעיד לפני ב"ד אחר: **שנים אתה מקדש.** שנה של כל יובל ויובל ב"ד מקדשין לה יובל: **התנינן.** ר"ה פ"ג: **מקויים.** העדות מקויים והחדש שעבר חסר ויהיה ר"ח ביום שלשים: **מתניתא אמרה כן.** תניא נמי הכי במתני': ה"ג תני לעיבור השנה מתחילין מן הצד וכ"ה בר"ה. וה"פ כיון שהעיבור תלוי בדעת הדיינים חיישינן שמא יסמכו על דעתו של גדול וימנעו מלומר דעתן כמו דחיישינן בד"נ אבל בקידוש החדש שהכל תלוי בהעדאת העדים מתחילין מן הגדול: **והתן ביתא דלרע.** והך בית הנשיאה שלמטה לא נהגו כן לענין עיבור השנה אלא מתחילין מן הגדול א"נ על ריש גליתא שבבבל הוא דאמר כן: **ולא שמיע.** להך ביתא דלרע הא דא"ר יוחנן ה"ג לשון קושיא הוא וכי לא שמיע להו הא דר' יוחנן: ה"ג אמר הרי השנה מקודשת בעיבורה שהוסיפו לה חכמים שלשים יום א"ר יונתן כו'; **בן הנפח.** הוא ר' יוחנן: **שהחמה עודפת על הלבנה.** דשנת הלבנה שנ"ד יום ושנת החמה שס"ה יום: **ועיברוה.** לאותה השנה: ה"ג לעיבור הולכין אחר המינוי לבית הועד הולכין אחר הרגיל והוא שיהא כל אחד ואחד מדבר במקומו וכ"ה בר"ה. וה"פ לעיבור נכנס תחלה מי שנתמנה לעיבור תחלה אבל לקידוש החדש שנקרא בית וועד כדתנן שאין העדים הולכין אלא למקום הוועד נכנס תחלה הרגיל יותר להיות בבית הוועד ודוקא לענין הכניסה תחלה הוא דאמרינן הכי אבל לענין האמירה בבית הוועד הולכין אחר הזקנה שהזקן והגדול שבהם אומר תחלה: **כגון ר"ח.** שהיה הגדול פותח תחלה כדאמרינן בסמוך לעיבור החדש מתחילין מן הגדול ור"י ור"ל שהיו יושבין עמו בעיבור החדש גומרין ג"א פה לומר החדש מקודש והשאר חתמין הספרות שסולחין לבני הגולה והראשון עיקר: **כהנא.** רב כהנא נתמנה קודם ריב"א ונכנס ריב"א קודם לרב כהנא לעבר השנה: ה"ג ופאל ריב"א קמיה מיניה לעיבורא וכ"ה בר"ה: **אמר.** רב כהנא לריב"א דהוא מארי דשמעתתא דאמר משמיה דר"י מי שנתמנה תחלה נכנס תחלה לעיבור והוא עצמו אינו מקיים דבריו: **ר"ח בר בא.** היה עומד ומתפלל. נכנס ר"כ ועמד מאחריו להתפלל: ה"ג מן דחסל ר"ח מן צלותיה יתיב ליה דלא מיעבורו קומוי ר"כ מאריך בצלותיה וכ"ה בר"ה. וה"פ לאחר שסיים ר"ח תפלתו ישב ר"ח במקומו שלא לעביר לפני ר"כ שהיה מאריך בתפלתו ואסור לעבור לפני המתפלל: **כיון דחסל.** לאחר שסיים ר"כ תפלתו א"ל ר"ח וכי כן המנהג אצליכם שאתם מצערין לגדולים שככה שעיכבתני כל כך: **אבל מתכפר בתפלה.** שהיא גדולה מקרבנות ועוד שמאריכה ימים לכך האריכתי כל כך בתפלתי: **וצלי עלוי.** והתפלל ר"ח על ר"כ שיאריך ימים וזכה להזקין עד שנעשו צפרניו אדומים כצפרני תינוק:

ר"ל

ועבדין כן. גרסינן בבבלי שבועות דף ל' אמר רבה בר"ה האי צורבא מרבנן דידע בסהדותא וזילא ביה מילתא למיזל לב"ד דזוטר מיניה לאסהודי קמיה לא יזול. וכתב הרדב"ז ח"א סי' קי"פ יש מי שאמר מדקאמר לא ליזול שאפי' רצה לילך ולמחול על כבודו אין לו לילך ולבזות תורתו כו' הלכך אם רצה למחול על כבודו ולמיזל לאסהודי הרשות בידו ע"כ אבל לשון הרמב"ם משמע דאסור וז"ל ריש ה' עדות היה העד חכם גדול והיה בב"ד פחות ממנו בחכמה הואיל ואין כבודו שילך לפניהם עשה של כבוד תורה עדיף ויש לו להמנע ע"כ. אך מס גיין מתבאר דשרי וכדעת הרדב"ז והיינו דשאל ר"ה ועבדין כן. מיהו מבבלי דמכילתין דף י"ח מוכח דאסור דגרסינן שם כה"ג מעיד והתניא והתעלמת כו' ודחק הש"ס טובא וקשה ליסני הא דמעיד היינו אב רוצה למחול על כבודו משא"כ מלך אינו מעיד אפי' רוצה למחול על כבודו שאין כבודו מחול אלא ודאי שאף ת"ח אסור לו למחול על כבודו. ואפשר סובר הרדב"ז לחלק בין כה"ג לת"ח ועמ"ש לקמן ריש פ"ב בד"ה אין מלך כו' וצ"ל להביא ראיה לדברי הרדב"ז מהא דתנן פ"ב רי"ז אם רצה לחלוץ או לייבם הרשות בידו ואמרו בה טעמא דר"י משום שאני ע"כ לא פליגי חכמים אדר"י אלא בכה"ג אבל בת"ח מודו: **ושרי ר"ה גרמיה כו'.** וקשה למה לא דן ר"ה בעצמו ולא תהא שמיעה גדולה מראייה ודוחק לומר דמעשה דר"ה הוה שראה בלילה ונראה דר"ה עד יחידי היה ולא היה יכול לדון יחידי שיסבע שהרי הוא ידע שטענותיו שקר גם לא היה יכול לחייבו כיון שלא היה אלא עד אחד. אך קשה כיון שיחיד מומחה דן יחידי אי אמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראייה אין זה בכלל עדות ולמה לא יחייבו ואפשר לחלק וצ"ע: **מהו מקודם מקויים** בבבלי דף י' גרסינן רב אשי אמר חיסור קתני ומתני' ר"א היא דאמר בין בזמנו בין שלא בזמנו אין מקדשין אותו בנה' וקדשתם וגו'. וקשה שתמא אסתמא דהכא תנן כתמא כר"א ובר"ה פ"ב תנן ראש ב"ד אומר מקודש. ולפום סוגיין ניחא דמקודם היינו מקויים. אך קשה דתנן התם בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו מקדשין אותו רשב"ג אומר נראה בזמנו מקדשין אותו שלא בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים מדרשב"ג מקדש ממש קאמר ש"מ דאף ת"ק מקדשין ממש קאמר וי"ל הך ת"ק ודאי כרשב"ג ס"ל דמקדשין ממש אבל לאו סתמא מיקרי ועי' ברא"ש ר"פ מקום שנהגו:

מתניתא אמרה כן ראש ב"ד אומר מקודש. וקשה מאי ראיה הא מתני' לא איירי אלא לאחר שנשאו ונתנו בדבר והסכימו לקדש החדש והא דמתחילין מן הגדול היינו שאומר תחלה דעתו אם לקדש או לעבר ועוד הא לא קאמר אלא ראש ב"ד אבל שאר הדיינים לא אמרו אלא כשאר כל העם. וראיתי להמפרש שכתב פ"ד מה' קה"ח בקידוש החדש מתחילין מן הגדול כמ"ש אחר שנתקיים העדות של קה"ח ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם כו' כבוד לראש ב"ד להתחיל בקידוש לפני מי שגדול ממנו ע"כ. וכולא סוגיא לא משמע כדבריו. גם לשון מתחילין מן הגדול משמע דלענין משא ומתן בדין איירי כליסנא דמתני' פ' אד"מ. גם הא דמשמע מדבריו שמפני הכבוד ראש ב"ד מתחיל לומר מקודש. לא משמע כן בבבלי ר"ה דף כ"ד דיליף התם מקרא דכתיב וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל: **והתן ביתא דלרע** לא נהגין כן. עי' בקונט'. ועוד נ"ל לפרש דאבית רבי קאי דגרסינן בבבלי לקמן פ' אד"מ דף ל"ו מגיינא דבי רבי כולהו מתחילין מן הצד מחמת ענוה ולא שמיע כו' כלומר ולא שמיע לר' זבידא הא דר"י דמדבריו שמעינן דחיובא הוא דאיכא בקה"ח להתחיל מן הגדול מדחזינן בעיבור השנה מתחילין מן הצד אלא ש"מ דהיינו טעמא דכתיב וידבר משה את מועדי ה' וגו' דמשה בנגד דמלוה בגדול ושל בית רבי אע"ג דבשאר מיניים מתחילין מן הצד בקה"ח מתחילין מן הגדול:

לעיבור החדש מתחילין מן הגדול ולעיבור השנה מתחילין מן הצד. כתב הרמב"ם פ"ד מה' קה"ח בעיבור השנה מתחילין מן הצד ובקידוש החדש מתחילין מן הגדול. וכלשון הזה הגירסא בר"ה פ"ב. והמפרש לא הראה מקומו מאין יצא להרב דין זה. ומדכתב כאן עיבור וכאן קידוש משמע קצת כדברי המפרש שכתבתי בסמוך אך אינו מוכרח דלכך כתב קידוש החדש דעיבור ממילא הוא וכרא"ב"ל אם לא נראה בזמנו כו' והיינו כאביי וכשמואל ועמ"ש לעיל בתו' בד"ה עיבור כו'. והרמב"ם פי"א מה"ס כתב דיני ממונות הטומאות והטהרות מתחילין מן הגדול ד"נ מתחילין מן הצד. ולא קחשיב קה"ח בריסא ולא עיבור השנה בסיפא. ואפשר שנקט לשון המשנה דפ' אד"מ כמנהגו. אך קשה למה שייר אותן התנא. ובקונט' כתבתי בקה"ח הכל תלוי בעדים לכך מתחילין מגדול וקשה הרי פעמים שמאיימין על העדים כמ"ש הרמב"ם פ"ג מה' קה"ח א"כ הדבר תלוי בב"ד לכך נראה עיבור השנה חמיר הצריכו להתחיל מן הצד אבל קה"ח דקיל דסגי בשלשה הקילו בו כדיני ממונות: **אלא** בעיבורה שהוסיפו לה חכמים ל' יום. מלשון זה משמע דאדר שני תוספות ומשמע נמי דאדר הסמוך לניסן מלא עבדינן ובירושלמי מגילה [פ"א ה"ה] פליגי בה אם אדר ראשון או שני תוספות. גם אמרינן התם אדר הסמוך לניסן לעולם חסר. מיהו לפמ"ש תו' ר"ה דף י"ט מסיק רגו ירח רגו ל' יום. ונראה דל"ג דא"ר יעקב אלא א"ר יעקב כו' והש"ס דמשני אין מן הדא נית את ש"מ כלום ה"ק י"ל רגו ירח רגו ל' יום. ועמ"ש בירושלמי מגילה בד"ה לעולם כו' והנה שכתבתי כאן נראית עיקר. והרמב"ם השמיט דין זה שנ"ל הרי השנה מקודשת בעיבורה שהוסיפו לה חכמים ולא ידעתי טעמו. גם השמיט הא דאמרינן בסמוך מי הוא שנכנס תחלה לעיבור השנה ולקה"ח וצ"ע:

זחל ר"ח ויתיב ליה כו' כתב בש"ע א"ח סי' ק"ב סעיף ה' אם השלים תפלתו והיה אדם אחר מתפלל מאחוריו אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור זה שאחריו תפלתו שלא יעבור לפני המתפלל. וכתב המג"א לפירש"י משמע דמותר לפסוע לאחוריו רק שאסור לעבור לפני המתפלל לשוב למקומו ואפשר סובר רש"י ר"י היה עומד קצת מרחוק מרב שהיה יכול לפסוע ג"פ א"כ אין ראיה משם אבל מירושלמי יש ראיה עכ"ל ע"כ. ותימא איך אפשר לומר שר"י לא היה עומד ממש מאחורי רב בענין שהיה יכול לפסוע ג"פ אבל לא היה יכול לעבור למקומו א"כ מאי קאמר הש"ס ש"מ מתפלל תלמיד אחורי רבו הא לא היה עומד אחוריו ממש. וא"ל כוונת המג"א שהיה המרחק בין רב לר"י יותר מד' אמות שכשיפסע ג"פ אינו עובר לפני המתפלל שאין איסור אלא לעובר תוך ד' אמות. דעדיין קשה מאי מוכיח מהכא הש"ס דמותר להלמיד להתפלל אחורי רבו ודחק לשנויי ר"י תלמיד חבר היה. הא חוץ לד"א לכ"ע שרי לתלמיד להתפלל אחורי רבו. ואפי' לפני רבו כתב המג"א סי' צ' שרי חוץ לד"א. ומ"ש מירושלמי יש ראיה כוונתו לסוגיין דמינה מביא הב"י בס ראיה. ואיני רואה שום ראיה מכאן די"ל לאחר שפסע ג' פסיעות הדר יתיב ליה במקומו שלא לעבור. וע"כ לומר כן דאי המתין גם עם הג"פ איך יתיב ליה דה"ל כיושב באמצע תפלתו. וכ"ת איך יתיב הא אסור ליסב תוך ד"א של תפלה י"ל שהיה עוסק בתורה או שבחים דשרי כמ"ש בש"ע שם סעיף א'. ואף שבר"ה פ"ב פירשתי ויתיב ליה ועמד במקומו. הדרי בי דא"כ הל"ל ועמד שם. ורבינו יונה כתב בברכות פ"ד נראה בגמר' שהטעם שאסור להתפלל אחורי רבו מפני ההפסקה כי שמא יצטרך רבו לפסוע ג"פ לאחוריו בעוד שהוא מתפלל ע"כ ר"ל מדאמרינן בגמרא ולא פסקיה רב לצלותי' דר"י. ואיני מבין דבריו דה"ק ולא יצא רב חוץ לנב"כ

כדי

(דף ד' ע"ב) **ר"ל אקדמון.** זקן אחד נכנס לפניו לעיבור: **מן ההוא תרעא דלהלן.** והוציאו לזקן ההוא מן הפתח השנייה דשם א"נ מת שם והוציאו מן הפתח השני ולחוץ: **אמר.** ר"ל כן יהיה לכל עושי אלה המבזים ת"ח: **ולא שמיע.** לר"ל הא דא"ר קריספדא וכו' שאפי' רועי בקר כשירים לעיבור שנה וכיון שכן זקן ע"ה קודם לת"ח בעיבור שנה: **בביר כו'.** אם יהיה חום בקרקע שנצמח זרע בביר ואפיל יחד כלומר חיטין שנזרעו בראש החדש והשעורים שנזרעו עכשיו דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר אלא שבט: **תור כו'.** שור באדר בעדריה ימות מחמת חוזק הקור: **ובטל תינתא כו'.** ובצל התאנה יהא מיצל בצהרים מפני החום: **ושלח במשביה.** ועורו יפשיט כלומר יתחכך בתאנה מחמת החום: **קדים כו'.** אם כבר תשש כח החרף כל כך שכשמנשבת רוח מזרחית שהיא חזקה מאוד ומביאה צינה וכשאתה מנשב בפיך ויוצא לקראתך בנפיחתך קשה מן הרוח ומחממתה דין הוא אדר ואם לאו שעדיין צינה חזקה לית דין אדר אלא שבט: **ואנן.** רואין שנה זו אילו אחד מאלו אין בו ועיברו השנה על פיהם הרי דאפילו רועי בקר סמכינן: **א"ר חלבו.** לעולם שמיע לר"ל הא דרבי קריספדא אלא שאני התם שאין הרועים עיברו השנה אלא ב"ד אחושבנייהו סמכו והסכימו עם הרועים ל"א והסכים ב"ד עמהן שעיבורן עיבור בתמיה וכי לא כן אר"ז והוא וכו' והנך לא הורו מטעם אחד: **ופריך ולא כן אר"ז.** והוא שמעברין השנה דוקא כשהסכימו כל הדיינין לעבר מטעם אחד אבל כשכל אחד אומר טעם אחר אין מעברין והכא הסכימו משלשה טעמים: **ומשני כיון כו'.** דוקא כשכל אחד חולק כל טעמו של חבירו ואין זה מודה לטעמו של זה הוא דאין מעברין אבל כשזה מודה לזה וזה לזה וכולהון טעמא איתנהו ביה בשביל שהרבה טעמים נאמרו בו לא נתבטלה ההסכמה: **ופריך ור"ל.** למה הקפיד כל כך על דבר זה שלא נכנס לעיבור מאי כולי האי: **ומשני השיש.** להא דאר"ל כו': **זה עיבור.** שכשהם בקיבוץ ועלה אחת וסוד לשון קיבוץ ועלה אחת הוא כדכתיב בסודם אל תבא נפשי זה המיטי. שממנין אותו בסמיכה להיות מורה הוראות: **כד סליק הבא.** כשעלה לא"י: **הא גבי חדא.** הא זכיתי לאחד מהדברים שקילל הנביא לרשעים שלא יזכו בו: **כד עאל לעיבורא** כשנכנס לעלייה למניין לעבר השנה: **ה"ג** טעמא דראב"ל בשעה כו' גם הם מקדשין אותו וכיון שב"ד שלמעלן רואין שאין ב"ד שלמטן מקדשין אותו הן מקדשין אותו וכ"ה בר"ה. וה"פ תנן ר"ה פ"ב ראב"ל אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים וקאמר טעמו כיון שב"ד כו' הן מקדשין אותו ליום ל"א מיד בתחלת הלילה: **קריות.** קרנות שהלכו כ"ד עגלות מלאות אנשים של בית רבי לעיבור שנה ללוד והכניסו בהם עין הרע ומתו כולם בזמן אחד לפיכך עקרוהו קביעת העיבור בהיה ביהודה ולוד היה ביהודה וקבעו לעבר בגליל: **בעיין מיעקר.** רצה לעקור מיהודה שלא ליתן ביהודה הסימן שרגילים ליתן לשלוחים היוצאים להודיע לכל ישראל שנתעברה השנה רק הכל יהיה נעשה בגליל ל"א הסימן שהיו נותנים כל פעם כשקידשו החדש כדאמרינן בבבלי ספ"ב דר"ה: **אין אנו מניחין ביהודה אפילו זכר.** בתמיה אף שעקרו עיקר חישוב העיבור משם הניחו דבר זה ביהודה לזכר שהסימן יותן שם: **ופריך והרי מצינו שקידשו את השנה בבעלת.** ובעלת מיהודה כדכתיב ביהושע (ט"ו) ויהי הערים למטה בני יהודה כו' בעלה ועיים ועצם: **ומשני הדא בעלת בעל כו'.** עיר בעלת היתה של יהודה ושל בני דן כדמוכחי קראי בסמוך וצ"ל שתנאי היה ביניהם שתהיה פעמים ליהודה ופעמים לדן: **ה"ג** בעלה ועיים ועצם הרי הן מיהודה אלתקא וגבתון ובעלת הרי הן מדן. וה"פ בערי יהודה קחשיב ביהושע בעלה ועיים ועצם ובערי דן אלתקא וגבתון ובעלת: **והרי מצינו כו'.** כמו נופא כלומר פרכינן לעיל והרי מצינו שקידשו את השנה בבעלת ואמרינן זימנין מיהודה כו' אימא לשנויי עוד בתים שבעיר היו מיהודה והשדות שסביבותיו היו מדן לכך קחשיב לבעלת בין ערי יהודה ובין ערי דן: **ולוד לאו מיהודה הוא:** אלא מבנימין כדכתיב בד"ה ובנימן הוליד כו' ואת אלפעל ובני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את אונו ואת לוד ובנותיה: **א"ל אין.** שאין לוד מיהודה: **ופריך מפני מה אין מעברין בה.** הלא לא גזרו אלא על יהודה כמפורש בסמוך: **הפוך.** אמר ר"י לר"ז שיהפך עצמו ויראה לאחורין: **אפיך.** הפך ר"ז את עצמו וראה שר' אחא ור"י בן פזי עומדים שם שהיו מלוד: **א"ל.** ר"ז עצתך היתה כדי לעשות אותי מבזה חכמים: **איטה.** כמו עיטה וטעם וכמו עטיו של נחש שהוא לשון עצה: **על אביב.** אם לא בישלה התבואה מעברין דקרא כתיב בחדש האביב: **ועל התקופה.** בין על תקופת תמוז שמתעכבת ומשכת שאין תקופת תשרי נופלת עד אחר החג מעברין בין על תקופת טבת שנמשך זמנה עד ט"ז בניסן שהבאת עומר תחול בתקופת טבת מעברין לדחות את המועדות: **ועל פירות האילן.** אם מתאחר בישולם יותר מזמן עצרת מעברין שעצרת זמן הבאת הביכורים דכתיב וביום הביכורים ואם לא יביאם עמו בבואו לרגל צריך לחזור ולעלות פעם אחרת: **וכשהיה אביב אחת מהן.** שמתעברה שנה עליהן הכל שמחין שאין חוששין בדחיית הפסח לפי שאין התבואה ראוייה ואין איסור חדש נוהג עליהן אבל כשאביב ראוי ליקצר והשנה מתעברת על הפירות והתקופות עצובין שזמן איסור חדש נוהג עליהן: **ה"ג** רשב"ג אומר על התקופה ול"ג אף: **על שלש ארצות.** שלא הגיע אביב שלהן או שרואין ב"ד שמתאחר זמן בישול פירות האילן מעברין ושלשתן מא"י הם: **על שתים.** אפילו על עבר הירדן והגליל מעברין הואיל וברובה דא"י לא מטא אביב לא קרינן ביה חדש האביב: **ועל אחד.** מהם אין מעברין אפילו לא הגיעה ביהודה והגיע בעבר הירדן והגליל אין מעברין הואיל ומביאין העומר מעבר הירדן והגליל כדתנן במנחות אם לא ביכר סמוך לירושלים

כדי שלא להפסיק ר"י תפלתו כי העובר נגד המתפלל גורם שהמתפלל מפסיד תפלתו בהרהורים אחרים וזה פשוט. ולא ידעתי למה דחק רש"י והכ"י לפרש בענין אחר שאין לשון הש"ס מורה כפירושו וצ"ע. ונראה דמייתי הך עובדא להכא שאל תתמה איך מינו לרב כהנא הא אתי מדבית עלי וכתיב לא יהיה זקן בביתך כל הימים והיינו שלא יהיה סמוך מבניו כמפורש בבבלי בפרקין דף י"ג לכך מייתי הא דר"ח שהתפלל עליו שיחיה והיינו שהתפלל שלא יהיה בקללה שנתקללו בני עלי כתב תו' חולין דף קל"ב בד"ה רב כהנא אכל בשביל אשתו זהו ר"כ שגלה מבבל לא"י שלא היה כהן ואחר יש שהיה כהן בפ"ק דקידושין דשקל סודרא בפדיון הבן. ואין זו הוכחה כמ"ש תו' בקידושין שם די"ל שהיה לוקח ה' סלעים דפדיון הבן בשביל אשתו. ול"נ מהכא ראיה מבוררת שרב כהנא שעלה מבבל היה כהן מדקאמר כן אתון נהגין. ומ"ש תו' שלקח פדיון הבן בשביל אשתו. קשה הא אהרן ובניו כתיב בפ' קרח. ועי' במ"ל ריש ה' ביכורים:

(דף ד' ע"ב) ר"ל אקדמון חד סב כו' ולא שמיע כו'. עי' בקונט' וקשה אע"ג דשמיע ליה הא דר' קריספדא דרועי בקר כשרים לעיבור השנה מ"מ אין להם לפגום בכבוד ת"ח לכך נראה שהנשיא הקדים להאי סבא ולא הזמין לר"ל וכעס ר"ל שהאי סבא לא היה חשוב כל כך ואין ראוי לעבר ואמר כן יהא בשכרן על הנשיא אמר כך ולא שמיע ליה הא דר"ק וכיון שכן הרשות ביד הנשיא להזמין מי שירצה. והיינו דפריך בסמוך למה הקפיד ר"ל על הדבר שלא הזמינו הנשיא. הם לומר שמפני כבודו הוא דקפיד הא לא רצה ליהנות מכבוד התורה. וקצת קשה דלעיל מיבעיא לן חברים מהו לכנוס לעיבור השנה ופשיט מברייתא דבעי' זקנים וקשה ברייתא זו דר' קריספדא וי"ל ודאי דאין הרועים יכולים לעבר אלא דשמיעין לדבריהם ומעברין על פי סברתם א"כ אין להקפיד אם מצרפין זקן אע"פ שאינו חשוב כל כך:

והן שיהו כולם כו'. הרמב"ם לא כתב מזה דבר. ומלשונו פ"ד מה' קה"ח הל' י' משמע שאין הדבר תלוי בהטעמים אלא אם צריכה לעיבור או לא יהיה מאיזה טעם שיהיה. ואפשר דדייק ליה מדאמרינן בד"נ שנים שאמרו טעם אחד אפי' משני מקראות אינן נמנין אלא כאחד כמ"ש הרמב"ם פ"י מה' סנהדרין ש"מ דטפי סמכינן עלייהו אם כל אחד אומר טעם אחר. אך לשון הרמב"ם קשה דקאמר אפי' משני מקראות משמע כ"ש אם אמרו טעם אחד ממקרא אחד שאין נמנין אלא כאחד א"כ הא דאמרינן בבבלי דמכילתין דף ל"ד לכך כתבו טעם המזכה כדי שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות כדבעי מיניה ר"א מר' יוחנן כו' ל"ל הך בעיא הל"ל בקצרה כדי שלא יאמרו שנים טעם אחד. והכ"מ כתב שם שנים שאמרו כו' בעא מיניה ר"א מר"י אמרו ב' טעם אחד משני מקראות מהו א"ל אין מונין להם אלא אחד פירש"י משום דחד מהנך קראי לאו להכי הוא דאתי דקיי"ל לא נכתבו ב' מקראות לטעם אחד הלכך חד מינייהו טעה ומ"ש רבי' אפי' משני מקראות כלומר לא מיבעיא אם הם ממקרא אחד דלא חשיבי א א אחד אלא אפי' משני מקראות אין מונין להן אלא אחד ובזה אין מקום להשגת הרמ"ך ע"כ. והשגת הרמ"ך לא ראיתי ואין ספק שכיוון למ"ש וצ"ע:

הם מקדשין אותו. עי' בקונט'. וא"ת למה לא יקדשו הב"ד בתחלת ליל ל"א דהא ודאי יקבעו יום ל"א לר"ח וי"ל קידוש החדש קרוי חק ומשפט יהיה ביום ל' או ביום ל"א הוא ביום דוקא דומיא דמשפט. והרשב"א כתב בחידושיו פ"ג דר"ה בד"ה ואימא ה"נ כו' וקשיא לי אהאי מעברים ליה ליקדשוהו למחר דהוי תחלת וגמר דין ביום וי"ל אי הוה אפשר בלילה ניחא דהא לא איפסקא זמן שאין ראוי לקדש אבל השתא דא"א בלילה ודאי כיון דאפסקיה זמן שאינו ראוי לקדש אין מקדשין אותו לאחר זמן ע"כ ואיני מבין תירוצו מאי איכא דאפסקיה זמן שאינו ראוי לקדש. אבל לפירושי ניחא ודאי אי הוה אפשר לקדושי בלילה מיד היה חוב על הב"ד לקדשו אבל השתא דאין מקדשין בלילה למחר איך מקדשין שכבר קדשוהו שמים בלילה. אך קשה בשלמא אם לא נראה כלל בזמנו מקדשין למעלה בליל ל"א למה להם להמתין אבל אם נתקבלו עדים ביום ל' אלא שלא היה זמן לקדש יום ל' ביום ימתינו למעלה עד למחר עד שיקדשו ב"ד יום ל' מאח"כ השתא מקדשין יום ל"א וצ"ע. ותו' כתב במכלתין דף י' ע"ב בד"ה שכבר קדשוהו שמים י"מ דב"ד שלמעלה מקדשין אותו לעולם בשעת המולד וא"כ דא"כ נמי כבר קדשו שמים ע"כ. ונראה די"מ מפרשין למתני' דה"ק אם נראה בזמנו גזירת הכתוב הוא שמקדשין אותו אבל אם לא נראה בזמנו מסברא אין לקדש אותו שכבר קדשוהו שמים א"כ מסברא אין לקדשו כלל ומוקמינן גזירת הכתוב במסתבר טפי דהיינו בזמנו. אך לדידן קשיא אי"מ סוגיין וסוגיא דבבלי ר"ה דף ח' ת"ר כי חק לישראל הוא משפט וגו' אין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אא"כ קדשו ב"ד של מטה את החדש. הרי שאין מקדשין למעלה עד שיקדשו למטה. והרמב"ם והר"ב כתבו בפ"ב דר"ה אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שקדוש החדש אינה חובה דאמר קרא וקדשתם את שנת החמשים שנה שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים שאין חובה על הב"ד לגמר החדש מקודש וכשנראה בזמנו מקדשין אותו מפני שצריך חיזוק ע"כ. לפ"ז אין מקום קושית תו' על הי"מ. אך דבריהם אינו תמוהים דירוש' ודאי פליג. גם מדאמר ראב"ש בין בזמנו בין שלא בזמנו אין מקדשין אותו שנא' וקדשתם וכו' משמע מאן דדריש וקדשתם סובר דאפי' בזמנו אין מקדשין. ועוד הרי מפורש בכתובות פ"ב עדות החדש דאורייתא ודוחק לומר דעדות הוא דאורייתא אבל לא הקידוש. ועוד אי קה"ח לאו דאורייתא א"כ מ"ש דמתני' דפ"ג דר"ה דתנן נתקרה העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה ה"ז מעובר הא מדאורייתא היה חדש הסר. ודוחק לומר כיון דתקינו רבנן קידוש אם לא קידש מעובר דכתיב אתם אפי' מזידים. ודאי לא תקינו רבנן בכה"ג לקלקל המועדות. ועוד מאי מייתי שם בר"ה דלכך אין מקדשין בלילה משום דכתיב כי חוק וכו' הא כולא מילתא דרבנן איך נפרש קרא בהכי. גם מדמייתי התם ראיה ממשה רבינו ש"מ דמדאורייתא הוא. וא"ל הך מתני' כרבנן דפליגי אראב"ל א"כ קשיא איך עלה על דעת אביי לאתויי ראיה ממנה דהלכתא כראב"ל כמפורש פ"ב דר"ה דף כ"ד. גם בחיבורו פסק הרמב"ם כראב"ל וכמתני' דפ"ג דר"ה וצ"ע. וכתב תו' עוד אלא נראה כפי"ה דביום ל' ממתינים ב"ד שלמעלה לב"ד שלמטה שמא יעברו אבל ביום ל"א שא"א לקדשו היום מקדשים אותו בשמים מן השחר. והא דאמר בירושלמי ר' בא בר זבדי בשם רב טעמא דראב"ל כו' יש לפרשו כפ"ה כו' ע"ש וכתב המהרש"א פירש"י שלפנינו שכבר קדשוהו שמים ב"ד שלמעלה מאתמול. משמע כפירש הי"מ דלעולם מקדשין אותו ב"ד שלמעלה בשעת המולד ע"כ. לא ידעתי מאי משמע דקאמר לפירוש הי"מ הל"ל ב"ד שלמעלה משעת המולד אלא ודאי כוונת רש"י דלא תיקשי למה אין הב"ד מקדשין ביום ל"א בבקר וקאמר דב"ד שלמעלה כבר קידשו מתחילת הלילה. ועוד אי ס"ד שלמעלה מקדשין בשעת המולד הא פעמים שאין המולד עד יום ל"א כפי הקביעות שאנו חושבין בו היום א"כ מאי קאמר שכבר קדשוהו שמים. ולהי"מ צ"ל כיון דברוב פעמים איתו לכך אין מקדשין אותו מיהו מ"ש תו' לשיטת רש"י שב"ד שלמעלה מקדשין אותו מן הבקר אינו מבורר:

מאותה שעה עקרוהו מיהודה כו' ואי תימא הא תני לקמן אין מעברין את השנה אלא ביהודה וי"ל הא איתמר עלה העיד חנניה אם איננה יכולה להתעבר ביהודה מעברין בגליל וכיון שמתו התלמידים שם כאינה יכולה להתעבר ביהודה היא. אך בבבלי גרסינן העיד חנניה אם עיברוה בגליל אינה מעוברת ודרים לה מקרא ואפשר קרא איירי בזמן שבה"מ קיים דוקא. מיהו קצת קשה וכי מבוס לוד קנסו לכל ארץ יהודה דמקרא שמעינן דארץ יהודה דוקא. וא"ת הא אמרינן בבבלי ספ"ב דר"ה א"ל ר' לר"ח זיל לעין טב וקדשי לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים. ועין טב מארץ יהודה היא כמ"ש תו' שם וי"ל זה היה מעשה קודם שעקרוהו מיהודה מיהו לקמן מפורש דלאחר ר' קידשו החדש בעין טב:

מימר בתים מיהודה כו'. כתבתי בירוש' מגילה (פ"א ה"א) בד"ה לוד כו' כתב רש"י לוד ואונו וגיא החרשים מערי בנימין היו ע"כ וקשה הא כתיב בד"ה בבני יהודה ושריה הוליד את יואב אבי גי חרשים כי חרשים היו הרי דמערי יהודה היה ע"ש ונראה דרש"י סמיך אקרא דנחמיה דכתיב ובני בנימין מגבע כו' לוד ואונו גיא החרשים וצריכין לומר דהנך שלש עיירות בתים מיהודה ושדות מדן כדאמרינן הכי בלוד א"כ ניחא הכל: א"ל שכן גסי הרוח. וקשה השתא דמסיק דלוד לאו מיהודה א"כ אמאי עקרו הקביעות מארץ יהודה וי"ל ר"ז פליג אהא דאמר לעיל שעקרוהו מארץ יהודה: על אביב. עי' בקונט'. והוא מפי' רש"י. וכתב עוד י"מ לפי שאין להם מהיכן להקריב העומר וקשה דאמרינן לקמן על ג' ארצות מעברין כו' על שתים מעברין ואם בישלה תבואה ביהודה ולא בישלה בעבר הירדן והגליל מעברין השנה ואי טעמא משום עומר הוא הרי בישלה תבואה ביהודה ע"כ. והרמב"ם פ' קה"ח מפרש כפי הי"מ וז"ל כדי שיהא האביב מצוי להקריב ממנו עומר התנופה בט"ז בניסן. לפ"ז אין מקום לקושית רש"י שאף שנמצא אביב ביהודה מ"מ לא מיקרי מצוי עד שיהא בשני מדינות. אע"ג שמצוה להביא העומר מיהודה כדתנן מצות העומר להביא מן הקרוב לירושלים מ"מ כל א"י כשר כדתנן העומר בא מא"י. ופירש"י קשה דאם"ד דהטעם משום דכתיב חדש האביב שיהא ראוי לעבר משום אביב לחוד דהא כתיב שמור את חדש האביב. ועוד א"כ אם שנה בחונה או שנת בצורת שיהא לא יהא פסח כלל. אלא ודאי קרא לא קפיד אלא שיהיה הפסח בזמן האביב וכ"כ הרמב"ם שם ועמ"ש בסמוך בתו' בד"ה רשב"ג כו':

ועל התקופה. כתב הרמב"ם פ"ד מה' קה"ח על התקופה כיצד ב"ד מחשבין אם תהיה תקופת ניסן בט"ז בו או אח"כ מעברין אותה השנה ועושין אדר שני כדי שיהיה פסח בזמן האביב ועל סימן זה סומכין ומעברין ואין חוששין לסימן אחר ע"כ. והא דתני על שנים מעברין היינו על אביב ופירות האילן אבל על התקופה לבד מעברין. וקשה א"כ איך תני התקופה באמצע. הגם שבבבלי תני על התקופה בסוף מ"מ כיון דלא קפיד הירושלמי לבמותה באמצע ש"מ דבעינן תמיד שנים ועל התקופה לבד אין מעברין גם בבבלי דתני תקופה בסוף ותני עלה על שנים אין מעברין משמע דעל התקופה קאי. ועוד מדתני וכשיהיה אביב אחת מהן כו' אי על התקופה לבד מעברין ה"ל למתני שזה וכששהם אביב מאי אחת מהן אלא ודאי דאין מעברין על התקופה לבד, לכך נראה כפירש"י דעל התקופה לחוד אין מעברין. ועי' מ"ש בסמוך בד"ה רשב"ג כו':

ועל פירות האילן. עי' בקונט' כן פירש"י. וקשה הא ודאי רוב פירות האילן מתבכרים אחר העצרת. וקרא דוביום הביכורים לא קאי אלא אביכורי שעורים שמקריבין בעצרת כמפורש בגמרא וברש"י בפירש התורה. גם דרשינן מהך קרא שזמן הבאת הביכורים מעצרת אבל אם לא הביאן בעצרת אין צריך לעלות בשבילן שגם בחג יכול להביאן כדתנן מעצרת ועד החג מביא וקורא. ולפמ"ש לעיל להרמב"ם דלא קפיד קרא אלא אזמן פשיטא דלא שייך הך טעמא אבל ברמב"ם מפרש טעם אחר כדי שיהיו הפירות צומחין כדרך כל זמן האביב ע"כ נמצא שטעמא דכולן משום אביב: ואם עיברוה ה"ז מעוברת. וא"ת מ"ש מהא דתני בסמוך על ג' ארצות כו' ואם עיברוה אינה מעוברת וי"ל הנך ג' אביב ותקופה ופירות האילן משום שאינה אביב מעברין בדין הוא דאפי' על אחד מהן ראוי לעבר דקרא כתיב חדש האביב אלא חכמים אמרו שלא לעבר אלא על שנים מהם הלכך אם עיברוה מעוברת אבל בג' ארצות כיון דאיכא בחד מינייהו סגי. והרמב"ם השמיט הא דג' סימנין כו' אם עיברוה על אחת מהן מעוברת וגם הא דג' ארצות אם עיברוה אינה מעוברת וצריך טעם למה. ואף שבבבלי לא נזכר חלוקה זו בברייתות ואין לדחות בשביל כך דבר המפורש בירושלמי. גם השמיט הא דאמרינן בסמוך מפני הצנה כו' אם עברוה אינה מעוברת ומפני הגדיים כו' אם עיברוה מעוברת. וא"ת איך תני אם עיברוה אינה מעוברת הא כתיב אתם אפי' מזידים אפי' אנוסים הוי קידוש וי"ל דוקא בקה"ח הוא דכתיב אותם אבל לא בעיבור שנה. אך קשה דגרסינן בבבלי דף י"א אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיברוה בלילה אינה מעוברת וכן בקה"ח ואמר ר"א מאי קרא תקעו בחדש שופר כו' ע"ש. ש"מ דמקשינן עיבור השנה לקה"ח וכיון דהקישא הוא נקים נמי לענין זה שיהא עיבור אפי' מזידים וצ"ע:

רשב"ג אומר אף כו'. עי' בקונט' כ"כ רש"י דל"ג אף. ונראה דדייק ליה מדגרסינן בבבלי איבעיא להו היכי קאמר רשב"ג על התקופה שמחים או על התקופה מעברין תיקו. ואם"ד דגרסינן אף היך אפשר לפרש על התקופה לחודא מעברין הא ליכא מידי דעליו לחוד מעברין דקאמר אף. ולדעתי אינו מוכרח דת"ק קאמר לעולם בעינן שנים וקאמר רשב"ג אף על התקופה לחוד מעברין ומצינו שהתנא בונה כן בכמה מקומות. וכתב רש"י א"ד מעברין על התקופה לחוד דתקופה דאורייתא דכתיב חג האסיף תקופת השנה וכתב תו' וקשה אביב נמי דאורייתא דכתיב

שמור

שמור את חדש האביב וכן פירות האילן וחג הקציר ביכורי מעשיך ונראה דטעמא דתקופה משום דה"א לטעות בה אבל בפירות האילן ואביב עבידי דטעו בהו ע"כ. ולפמ"ש בסמוך בתו' בד"ה על אביב כו' לק"מ. דהתם אזמן אביב וזמן ביכורים קפיד קרא דליכא למימר דאאביב מ"ש קפיד קרא כמ"ש שם מ"מ א"כ בתקופה ודאי יש לנו לומר דאתקופה ממש קפיד קרא. ומ"ש תו' וכן פירות האילן וחג הקציר כו' ע"כ דברי תימא הם הא ודאי קרא לא קאי אפירות האילן אלא הביכורי בעורים שהן שתי הלחם שמביאין בעצרת וכ"כ רש"י בפי' התורה וי"ל קושית התו' לשיטת רש"י בגמרא דסובר חג השבועות מיקרי חג הביכורים משום ביכורי פירות האילן. וגם אביב דלית ליה דאזמן אביב קפיד כמ"ש שם. מיהו לשיטת הרמב"ם דמפרש על התקופה היינו תקופת ניסן כמ"ש לעיל בד"ה ועל התקופה כו' ע"ש נ"ל דס"ל כפי' תו'. ובנדרים [פ"ו ה"ד] כתבתי בתוס' בד"ה מפני כו' מ"ש הרמב"ם על התקופה לחוד מעברין הוא מטעם דפסק כרשב"ג ולא כת"ק משום דר"מ כרשב"ג ס"ל בתקופה ע"ש. לא תיקשי לך הא איהו גופא היה איבעיא דלא איפשיטא אי סובר רשב"ג דאתקופה לחוד מעברין. דהרמב"ם מפרש איבעיא אי קאי דרשב"ג קאי גם אשמחה א"ד לא קאי אלא שמעברין עליה לחודה וקאי לשון קרא ובין לפירש"י ובין לפי' הרמב"ם קשיא לרשב"ג לעולם היו שמחים דהא על פירות האילן לחוד אין מעברין א"כ בעינן לעולם או אביב או תקופה וי"ל דה"נ קארשב"ג [לעולם היו שמחים כיון שגם בתקופ' יש שמחה: מפני שהעומר בא ממנה. במנחות דף ס"ד מלות העומר לבוא מקרוב לירושלים כו' מאי טעמא אבע"א משום כרמל ואבע"א משום דאין מעבירין על המצות. וקשה הא מברייתא שמעינן דהטעם משום כרמל ולאו משום דאין מעבירין כו' דא"כ אף כביהודה אחת מהן נמי יש להם לשמוח שהרי אינו ראוי לבא מיהודה ואין כאן העברה כלל:

(דף ה' ע"א) וכולם שעד לשנה. עי' בקונט' וכ"פ רש"י. ומדברי הרמב"ם נראה דלעולם אין מעברין על האביב או על פירות האילן לחודייהו שלכך כתב כיצד עושין שעד לשנה אומרים שנה זו צריכה עיבור מפני התקופה או מפני אביב ופירות האילן שלא הגיעו ועוד שהגדיים קטנים והגוזלות רכים ע"כ. וא"ת הרי מפורש בבבלי דף י"א כיצד עושין שעד רשב"ג א' מודיעין אנחנו לכו דגוזליא רכיכין כו' וזימנא דאביבא לא מטא. ש"מ דבאביב לחוד כגי וי"ל זימנא דאביבא כולל תרווייהו אביב ופירות האילן שאין התבואה ופירות האילן כדרך כל זמן האביב מיהו הירושלמי ודאי פליג ולכך צ"ע כיצד בדרשב"ג. והכ"מ כתב בפ"ד דכ' קה"ח בשם הרא"ה הא דאמרינן בימי אלישע היתה השנה ראויה להתעבר מפרש הרמב"ם שהיה על האביב לחוד אלא שעשו גדיים וטלאים שעד ע"ש. ותימא הרי מבואר ברמב"ם שאין השעד דגדיים וטלאים מהני לעבר על אחד מהן וכמ"ש לשונו בסמוך וצ"ע רב:

מעוברי ביבלייא. וכתב תו' והא דתנן פ' בהרת דמ"ש אר"י בראשונה היו שולחים אבל ב"ב שבמדינה מהרו והתקינו פירותיכם עד שלא תגיע שעת הביעור עד שבא ר"ע ולימד שכל הפירות שלא הגיעו לעונת המעשר פטורים מן הביעור הכא ר"ג קודם לר"ע היה ע"כ. ר"ל ר"ג דהכא היינו ר"ג הזקן שהיה זמן רב קודם ר"ע. והדין עמהם דהא אמרינן שהיה ר"ג וזקנים יושבין על גב מעלה בהר הבית. א"כ היה בזמן הבית ור"ע אחר החרבן היה דור ג'. ורש"י כתב דף י"א בד"ה תקיפי קמאי ר"ג שהיה נוהג שררה וזורק מרה בתלמידים כדאשכחן בבכורות דלעריה לר' יהושע כו' ע"ש. ותימא הא ר"ג זה אחר החרבן היה בזמן ר"ע כמפורש שם במס' מעשר שני ובגמרא מפורש שהיה בזמן הבית. מיהו נ"ק לרש"י קושית תו' שהוא מפרש לעונת המעשרות שהגיע כל פירא לעונתו המפורשת פ"ק דמעשרות דהיינו התבואה והזיתים משיכניסו שליש וכן כולם. וזה נקרא בכל מקום עונת המעשרות וביעור זה הוא קודם המירוח דמירוח נקרא גורן כמפורש שם א"כ שמפרש הא דתנן פ"ק דמעשרות התבואה משימרח ואם אינו ממרח משיעמיד ערימה. היינו משיעמוד העומרים של שבלים בראש גגו ליבשו וזהו גרנו א"כ אין מקום לקושית תו'. אבל תו' סוברים משיעמיד ערימה היינו לאחר הדישה והוא מעמיד כרי התבואה בערימה. ודחקו לפרש לעונת המעשרות היינו גרנן למעשרות ולא פירשו עונת המעשרות היינו מתראויין לאכילה וכפשטא דמתני' משום דקשיא להו א"כ בראשונה איך שלחו מהרו כו' הא להו בדידהו תליא מילתא אלא בגידול הפרי:

עד הפסח. בבבלי דף י"ג גרסינן אחרים אומרים מיעוטו שהוא י"ד יום בניסן דכתיב שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן וליעבריה לאדר אראב"י תנא מלמטה למעלה קחשיב כו' ע"ש. מזה נראה דר' יוסי ואחרים אמרו דבר אחד. ורש"י פירש ימי הידוע י"ד ומכאן והילך היה ישנה וכתב תו' וקשה א"כ מאי פריך וליעברוהו לאדר דלמא סבר יום תקופה גומר דא"כ מעברין אדר תקופה בי"ד ומתחיל ניסן של חמה בט"ו לא הוי תוך ימי הידועה ע"כ ול"נ דרש"י לשיטתו שכתב שם דלכולהו תנאי אי אפשר לעבר ע"ש א"כ דוחק לומר דהא דקאמרי אחרים בי"ד היינו כשמעברים אדר. ומ"ש תו' בד"ה וליעבריה לאדר תימא מאי קושיא הא רבה ב"ש תני יכול כשם שמעברין השנה כך מעברין את החדש לצורך ת"ל החדש הזה כזה ראה וקדש ומוקי לה רבא כאחרים דאמרי אין בין עצרת לעצרת כו' אלא ד' ימים בלבד ע"כ. ונראה אף דרבה ב"ש כאחרים ס"ל מ"מ אחרים לית להו דרבה ב"ש דאמרינן ערכין דף ט' א"ל רבא"ה לרבא אחרים מניינא אתא לאשמועינן הא קמ"ל דלא בעינן מלוה לקדש ע"פ הראייה. ופירש"י סד"א אי לא אתו סהדי ביום ל' ע"כ העבירוהו דמלוה לקדם ע"פ עדים קמ"ל ד' ימים בין זה לזה אפי' לא נראית הלבנה ע"כ ש"מ דלית להו הך דכשה כזה ראה וקדש אלא כראב"ש או כרשב"י לעיל וכיון שכן יכולין לעבר אדר לצורך ולחסר חדש אחר וזה ברור לענ"ד לשיטת רש"י. ולי נראה הא דאמר בבבלי שמור את חדש האביב כו' ה"פ מצות עשיית הפסח שמור שיהא בחדש אביב של ניסן דחמה א"כ צריך שתהא התקופה בי"ד וקסבר יום התקופה מתחיל. ואין צורך לדחוק ולפרש דאהידועה של לבנה קאי קרא. והרמב"ם כתב ריש פ"ד ואם תקופת ניסן בט"ו או אחריו מעברין השנה כדי שיהיה פסח בזמן אביב. נראה דסובר יום התקופה מתחיל והיינו כר' יוסי. מיהו הא דה"ר מתניי' והוא שיטלו לולב כו' קשה הא כשתקופת ניסן בט"ו אי אפשר שתהיה תקופת תשרי בט"ו בתשרי ואם נאמר דה"ק והוא שיהא הלולב ניטל בתקופת תשרי כלומר שתהא לפחות בעשרים בתשרי דמקצת החג בעינן וקסבר יום תקופה גומר ק' הא כשתקופת ניסן בט"ו בניסן א"א שתהא תקופת תשרי אחר ך' תשרי וי"ל כך מחשבין שעות שבכל תקופה צ"א יום וז' שעות ומחצה נמצא כשתקופת ניסן בט"ו בי"ב שעות תקופת תשרי בכ"א וכשר יום התקופה גומר אך קשה אם"ד קסבר ר' יוסי יום התקופה גומר א"כ צריך שתהיה תקופת ניסן בי"ד א"א שלא תהיה תקופת תשרי בעשרים וי"ל ה"ק והוא שלא עיברו בהיותה שתי עיבורים נמצא בא"א לעבר בקייטא אלא שני עיבורים שאין מעברין בשנה אלא שמנה עיבורים וכיון שכן תהיה תקופת תשרי בכ"א. וא"ת א"כ מאי איכא בין ר' יהודה לר' יוסי וי"ל יום תקופה מתחיל ויום תקופה גומרת איכא בינייהו:

היא שביעית כו'. כתב הרמב"ם פ"ד מה' קה"ח ואין מעברין בשביעית שיד הכל שולטת על הספיחין ולא ימצאו לקרב העומר ושתי הלחם ורגילין היו לעבר בערב שביעית ע"כ. וקשה הא תנן פ"ד דשקלים שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. הרי שהיו משמרין הספיחים הצריכים לעומר ושתי הלחם וי"ל ודאי השמירה לא היתה בעל כרחו של הבעלים ליקח אותם דא"כ אסורים הם להדיוט ואסורים לגבוה אלא שהשומרים הודיעו להם שלעומר נשמרו ופורשים וכ"כ תו' פ' הזהב וסוף יבמות. וכיון שכן חוששין כשנצריך עליהם איסור חדש לא ישמעו להם אך קשה הא אמרינן הכא משהתיר רבי להביא ירק מח"ל אין חילוק בין שביעית לשאר שני שבוע. ובבבלי דף י"ב גרסינן של בית ר"ג היו מעברין במוצאי שביעית ובפלוגתא דהני תנאי אין מביאין ירק מח"ל ורבותינו התירו. נראה משם למד הרמב"ם לומר רשב"ג לא פליג אלא במוצאי שביעית אבל בשביעית לא פליג את"ק. ותימא מה לנו לדחות דברים המפורשים בירוש' דהבבלי לא קאמר אלא שפעם אחד עיבור ר"ג מוצאי שביעית וה"ה בשביעית עצמו אם אירע נמי היו מעברין. ולא ידעתי הך סברא דספיחים מנ"ל וצ"ע. ותו' כתבו דף י"ח בד"ה אין כו' תדע דהתם שנה שביעית היתה ותני' לקמן דאין מעברין בשביעית ע"כ וקשה הא ר"ח ור"י אחר שהתירו להביא ירק מח"ל היו וכיון שכן אף בשביעית מעברין וני"ל דסברי כרמב"ם:

והואיל והיתה השנה כו'. בנדרים [פ"ו ה"ח] כתבתי בתו' בד"ה אימתי הביאו לאחר העומר שנא' תן לעם ויאכלו וקשה איך מוכח מכאן שהיה לאחר העומר אדרבה מדקאמר תן לעם ולא פירש לתי ובבבלי מפורש שאמר ליתן הלחם לתלמידים וצריך טעם למה קרא אותן עם אלא ודאי על הכהנים קאמר שנקראו עם קדושיך וה"ק תחלה תן לעם שהם הכהנים שיקריבו העומר ואח"כ יאכלו התלמידים ע"כ וי"ל מסתמא היה להן לכהנים מקום סמוך לירושלים תבואה לעומר ומה לו לאיש המביא הלחם ליתן להם להקרבת העומר ועוד מנא ידע אלישע שיש לו חטים דלמא שעורים היה ליה ולא חטים והעומר אינו בא אלא מן החטים ש"מ שכבר הקריבו העומר. וא"ת שמא כבר היתה השנה מעוברת ואפ"ה לא ביכרה התבואה וי"ל כולי האי לא שכיח. עוד הקשיתי שם מנ"ל דמפני רעבון עברוה דלמא היתה מוצאי שביעית ואין מעברין בה ע"ש ונראה לאחר שהתירו להביא ירק מח"ל מעברין במוצאי שביעית כדאמרינן בסמוך ומאן דאוסר היינו משום גוש ארץ העמים ובימי ר' יוסי גזרו על הגוש אבל בימי אלישע עדיין לא גזרו על הגושה והיו יכולין לעבר במוצאי שביעית. וא"ת דלמא שביעית היתה ואין מעברין כמ"ש בסמוך בד"ה היא כו' בשם הרמב"ם וי"ל שדוחק הוא לומר אותו הלחם שהביא היה מן הספיחין. ועי' מ"ש עוד שם בנדרים:

אין מעברין את השנה מפני הטומאה. עי' בקונט' וכ"פ רש"י. בבבלי פסחים דף ע' מוקי מתני' שכין שנמצאת בי"ד שוחט בה מיד בי"ג שונה ומטביל קופץ בין בזה בין בזה שונה ומטביל כגון שהיה נשיא גוסס בי"ג שכין דחד ספיקא מטביל לה קופץ דתרי ספיקי לא מטביל לה. קצת קשה אמאי לא מוקי לה בשאמדוהו למות בי"ד דאיכא נמי ספק כדתנן לקמן אמדוהו למיתה והיקל כו' דהא דמתני' בגוסס קשה הא קי"ל דרוב גוססין למיתה א"כ אין כאן ספק משא"כ אומד הוי ספק ממש וי"ל:

שכן מצינו כו' עי' בקונט'. ובבבלי מסקינן חסורי מחסרא וה"ק אין מעברין את השנה מפני הטומאה ואם עיברוה מעוברת רי"א אינה מעוברת. ולא ניחא לי בפירושי בקונט' וגירסתי ואר"י מעשה בחזקיה שעיבר את השנה וביקש רחמים על עצמו כו' הרי מפורש דכולה ר' יהודה היא. מיהו לפי' השני שבקונט' אין צורך לחסר ולהפך הברייתא. גם א"צ לדחוק ולומר דר"ש ות"ק בלכתחילה פליגי כמפורש שם דר"ש סובר טומאת מת הוה כדאמר ר' סימון לקמן ועי' מ"ש בנדרים בתו' בד"ה ואתא כו' וכיון שכן יפה עשה שעיבר א"נ קסבר ר"ש טומאת עכו"ם איתקש למה כדכתיב וישלך את עפרה אל קבר בני העם מה מת עבדינן פסח בטומאה אף עכו"ם כן וא"ת הא איתקש נמי לנדה דכתיב תזרם כמו דוה ומקשינן לנדה לחומרא מה נדה לא עבדינן פסח בטומאה אף עכו"ם כן וי"ל הא מסקינן בבבלי שבת דף פ"ג ע"ב טומאת עכו"ם דרבנן ולקולא מקשינן ולחומרא לא מקשינן. א"נ קסבר ר"ש באותה שעה לא גזרו אלא שתטמא כמת וא"כ גזרו שתהא כנדה דקרא דישעיה תזרם כמו דוה היה אחר מעשה דחזקיה שזה היה שנה ראשונה למלכו והיא שנה שלישית להושע בן אלה כמ"ש רש"י בד"ה שם ובשנה הששית להושע שלח מלאכים אל סוא מלך מצרים ופ' זו דישעיה נאמרה על ששלח הושע אל סוא מלך מצרים כמפורש ברש"י שם ואל תתמה שהרי כתבו תו' בסוגיין באותה השעה גזרו על טומאת עכו"ם למה לא נאמר שלא גזרו באותה שעה אלא שתהיה כטומאת מת. מיהו י"ל כתיב בד"ה שחזקיהו אמר ללוים מיד בתחלת מלכותו הוציאו את הנדה מן הקדש ש"מ באותה שעה כבר גזרו על העכו"ם שתטמא כנדה עי' ברש"י שם. וא"ת איך קאמר שחזקיה עיבר את השנה מפני הטומאה. הא קי"ל אין מעבירין מלך ורה"ג בעיבור השנה והוחק לומר שלאחר חזקיה נעשית תקנה זו. וי"ל ודאי המלך לא היא

לירושלים שהוא יהודה מביאין אותו ממקום רחוק והוא עבר הירדן והגליל: **וכשהיתה יהודה אחת** מן המאותרין הכל שמחין. לפי שאין העומר מלוה להיות מן המובחר אלא מיהודה לפיכך אם בישל ביהודה ועברוה בשביל השתים כשמגיע זמן העומר כבר יבשו תבואות שביהודה ואין רך ומלא כעינן וצריך להביאו משאר ארצות ועוד שאם ביכר ביהודה ורואין ציבור שראוי להביא העומר וב"ד מעברין בשביל השתים מאריכין עליהן זמן איסור חדש וקשה להם הדבר אבל כשלא ביכר ביהודה ובאחת מהשתים ביכר אין קשה להם אע"פ שראוי להביא מהשלישית לפי שמצותו להביא מיהודה: **לא מפני הצינה ולא מפני הגשמים**. שלא יחדלו בכך מלבוא: **לא מפני הגדיים**. שהן דקין אין מעברין עליהן כדי שיגדלו שהרי יכולין להקריב קטנים: **ולא מפני הגוזלין**. שצריכין לקיני יולדות שבכל א"י וכן זבין וזבות שכולן משהין קיניהם עד עלותן לרגל אעפ"כ אין מעברין על כך שיכולין להביא בני יונה שכשרים כשהן קטנים: ה"ג ולא מפני הטלאים:

(דף ה' ע"א) **וכולן עושין סעד לשנה**. וה"פ אם השנה צריכה להתעבר מפני אחד מן הדברים שמעברים עליהם כגון על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה ואמרינן לעיל על שתים מהן מעברין ועל אחד אין מעברין הללו גדיים וטלאים וגוזלות נעשו סעד ומצטרפים לאחד מהן ומעברין: **ר' ינאי כו'**. רשב"ג פליג את"ק וסובר משום שנים מאלו נמי מעברין: **ארעייא**. תתאה: **דמטא זמן ביעורא**. שנה שלישית או ששית לשמיטה כל מי שיהיה מעשרותיו של שנה ראשונה ושנייה חייב לבערו עכשיו תרומה ניתן לכהן ומעשר ראשון ללוי ומ"ע לעני ומ"ש מתבערת בכל מקום שאם לא העלהו לירושלים קודם פסח היה מבערו ערב פסח ומתודה ביערתי הקדש וגו': **ממעטני זיתא**. מקום קיבוץ הזיתים להתחמם זה על זה בגליל היו זיתים מרובין ובדרום חטין מרובין גליל ודרום מא"י הן וא"צ להודיען על העיבור שקרובים הן לב"ד אבל לבני גולה שרחוקין מא"י צריך להודיע על העיבור שלא יאכלו חמץ בפסח: **אין מעברין לשנה**. על התקופה אא"כ חישבו ומצאו תקופת תמוז חסירה מהשלמת נ"א יום שלה רובו של חדש תשרי: **ט"ז יום**. וניפלת בי"ז אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת בט"ז אין מעברין: **אחד ועשרים יום**. ונופלת בכ"ב נמצא דליכא אפילו מקצת החג וקרא כתיב חג האסיף תקופת השנה: **והוא**. הא דא"י כ"ז יום אבל אם אינן אלא כ' יום אין מעברין דוקא כשיקרב העומר שהוא ט"ו בניסן ביום שהוא סוף תקופת טבת והתחלת תקופת ניסן אבל אם תקופת ניסן בי"ז בניסן מעברין דכתיב שמור את חדש האביב שיקרב העומר בחדש שהוא אביב דהיינו ניסן של חמה שמתחיל ביום תקופת ניסן אע"ג דהאי קרא בפסח כתיב מסברא אמרינן דלא קפיד קרא אלא על העומר: **עד הפסח**. קרא קפיד שיהא פסח שהוא ט"ו ניסן בחדש האביב דהיינו שתהא תקופה נופלת בט"ו ניסן: **והוא**. ר' יוסי דאמר בט"ו בניסן אין מעברין דוקא אם יום ראשון של חג הוא בתקופת תשרי הא אם תקופת תשרי בט"ז בו מעברין דבעינן שיהא כל החג בתקופת תשרי: **לא פחות מחדש**. היינו חדש של כ"ט יום: **ולא יותר על חדש**. של שלשים דחדש משמע בין מלא בין חסר ולכך לא כללינהו יחד אין מעברין את השנה לא פחות ולא יותר מחדש: **לא בשביעית**. לפי שמאריכין עליהן איסור עבודת קרקע: **ולא במוצאי שביעית**. בשמינית לפי שכלה הישן ומאריכין עליהן איסור חדש: **בערבי שביעית**. להוסיף להם חודש לעבודת קרקע: **הדא דתימר**. לא אמרן שאין מעברין בשביעית ובמוצאי שביעית: **היא שביעית כו'**. נ"ס שביעית נ"ס שאר שני שבוע לעולם מעברין שהרי יכולין להביא ירק ותבואה מח"ל ממה שחרשו וזרעו שם בשביעית: **לחם ביכורים**. לחם אביב ממש שעכשיו היה מבכר: ה"ג **עשרים לחם וגו'** אין לך מבכר בא"י יותר מבעל שלישה ולא ביכר אלא אותו המין והביא לאיש האלקים אימתי הביאו לאחר העומר שנאמר תן לעם ויאכלו הואיל והיתה כו' וכ"ה בנדרים. וה"פ אין לך ארץ קלה לבכר פירותיה בכל א"י יותר מבעל שלישה ולא ביכר שם אלא שעורים שמבכרים ראשון לכל המינים ולא הביאו אותן אלא לאחר העומר שהרי אמר ליתן לעם לאכול ואלו קודם העומר אסורים: **הואיל כו'**. מעתה שהיתה השנה ראוייה להתעבר מפני האביב שכשהגיע ניסן עדיין רוב אביב מבחוץ דהא לאחר ע"ז לא ביכרו אלא שעורין ולא קרינן ביה חודש האביב: **שהיה שנת רעבון**. בקרא מפורש כן: **והיו הכל קופצין לגרנות**. שכלה התבואה הישנה וצריכין לאכול מן החדש: **אין מעברין את השנה מפני הטומאה**. כגון שהיה הנשיא חולה ואמדוהו למות ערב פסח או שני ימים קודם ויהיו ישראל טמאים או שהיו רוב הציבור טמאים סוף אדר וכלתה אפר הפרה ואינן יכולין למצוא עכשיו פרה אדומה אין מעברין בכך ועושין בטומאה: **שעיבר מפני הטומאה**. לקמן מפרש מה טומאה היתה שם: **שכן מצינו כו'**. ת"ק קאמר לה אין מעברין מפני הטומאה שכן מצינו שחזקיה עיבר את השנה מפני הטומאה והתפלל על עצמו כדכתיב כי אכלו את הפסח בלא ככתוב וגו' ל"א ה"ק ר' יוסי שכן מצינו בחזקיהו שעיבר את השנה מפני הטומאה דהיינו טומאת ע"ז וטעה בזה שאין מעברין אלא על טומאת מת שאם אינו מעברין עבדינן בטומאה כדכתיב איש איש אבל מפני טומאת עכו"ם אין מעברין דהא בלא"ה לא עבדינן פסח בטומאת עכו"ם אלא בטומאת מת בלבד לכך ביקש רחמים על עצמו מ"מ שמעינן מהכא שעל טומאת מת מעברין דאל"כ במאי טעה חזקיהו: **אע"פ שעברו כו'**. ודאי יפה עשה שעיברה מפני הטומאה אלא אחרת היתה שלאחר שנתקדש החדש לשם ניסן נמלך ועשאו אדר שני לכך ביקש רחמים על עצמו שעשה שלא כדין שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן: **רשב"י אומר משום ר"ש**. לא עיבר חזקיהו את השנה אלא השיא את ישראל לעשות פסח שני ושלא כדין דחה לפסח ראשון לפיכך ביקש רחמים על עצמו: **מינה**. מהך קרא כי אכלו וגו': **ומ"ד מעברין** (דף ה' ע"ב) מה מקיים קרא כי אכלו את הפסח בלא ככתוב הא כדין עברוהו: **ומפני שעיברו ניסן**. לאחר שקידש ניסן נמלך ועשאו אדר שני ואין מעברין אלא אדר: **ואתייא כי האי מאן דאמר מפני הטומאה עיברוה אתיא כי הא דאמר ר' סימון**

שטומאת

אין

טומאה אם היתה שם ושלא כדין עשה שהרי בטומאה מי עושין בראשון ועיבור נ"ע: מצאו תחת המזבח. והיו הכהנים וכלי שרת טמאים ולא היה פנאי לטהר הכל: ה"ג כל לבבו הכין לדרוש האלהים ה' אלהי אבותיו ולא כטהרת הקדש: אפילו כמה עשה כו'. אע"פ שעשה הרבה לטהרת קדש לא יצא ידי טהרת קדש לטהר אחר כל הטומאות שהיו שם: ה"ג וחד אמר אפילו כל מעשים טובים שעשה לא יצא ידי טהרת הקדש וכ"ה בנדרים. וה"פ אע"פ שבשאר מעשים טובים הכין לבבו ללמד בישראל לעשות חק ומשפט אבל בטהרת הקדש לא עשה כראוי שהיה לו לחפש אחריה לבער הטומאה מן העולם: שהיו מחוקקים בששר. שהיו מצויירים בששר ולא ניכר אלא לאחר בדיקה גדולה: גירר עצמות אביו על מטה. העשייה מתבזים משום כפרה ולא קברו בדרגש ומטה נאה מפני קידוש השם שיתגנה ויוסרו הרשעים: וכיתת נחש הנחשת. כדכתיב בד"ה ועשה כן לפי שהיו טועין אחריו: וגנז. ספר הרפואות שהיו צורות חקוקות על הטבלא וכתוב בו העושה צורה הזאת יתרפא מחליו: סתם מי גיחון העליון. כדכתיב למה יבואו מלכי אשור ומלכי מצרים וימצאו מים לשתות: ולא הודו לו. שהיה לו לבטוח בה' שכבר נאמר לו וגנותי על העיר הזאת להושיעה: וקיצץ דלתות ההיכל. ושגרן למלך אשור שוחד להציל ירושלים מיד מצרים: ולא הודו לו. שהיה לו לבטוח בה' ואע"פ שעדיין לא נאמר לו וגנותי כו' מ"מ כבר נאמר ע"י ישעיה נבואות רבות שיפול סנחריב לפני ירושלים כדכתיב השיר הזה יהיה לכם כליל התקדש חג וגו': עיבר ניסן בניסן. שנאמר ויועץ המלך לעשות הפסח בחדש השני ולאחר שקידש ניסן נתיעץ ועיבר את השנה: ולא הודו לו. שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים זה ניסן ואין אחר ניסן לאחר שקבעו ניסן אין מזיזין אותו: אין מעברין. אין ב"ד יושבין קודם ר"ה לעיין בעיבור לומר תתעבר שנה הבאה בשני אדרים מפני שאפשר תוך הזמן ישתנה הדבר ויהיה מהצורך שלא לעבר והיכא זילותא לב"ד שישבו לעבר א"נ מפני שיש לחוש קודם שיגיע ישכחו ויאכלו חמץ בפסח: אבל מפני הדוחק. שלא יהא שם ב"ד מופלא סמוך לאדר או שמא יבא אנס ויעוכב הדבר מעברין אותה ומודיעין לבני הגולה מיד אחר ר"ה שעיברוה: ואעפ"כ. שרשאי לעבר קודם ר"ה מפני הדוחק אינן מעברין חדשים אחרים אלא עושין שני אדרים: ניסן לא נתעבר מימיו. כלומר אדר הסמוך לניסן לעולם חסר נמצא ר"ח לעולם ביום שלשים של אדר: והתנינן. שקלים פ"ד: אם בא. ראש חדש ניסן בזמנו שיום שלשים נקרא זמנו מביאין קרבנות של יום מתרומה החדשה ואם לאו באין מתרומה ישנה ש"מ דפעמים אדר מעובר ור"ח ניסן ביום ל"א של אדר: ומשני אם בא כו'. הכא דמתני' קמ"ל הדין אם אירע שהיה אדר מעובר ור' קאמר מעולם לא מזדמן להיות כן: תשרי לא נתעבר מימיו. דלעולם אלול חסר: והתנינן. שביעית פרק בתרא השוחט את הפרה וחלקה אם היה החדש אלול מעובר משמט דשביעית משמטת בסופה ש"מ דאלול פעמים מעובר ותשרי ביום ל"א של אלול: ומשני אם היה כו'. הא דמתני' קמ"ל אם אירע שנתעבר אלול מה דינו ורב קאמר שלא נזדמן מעולם שיהא אלול מלא: וכשקידשו את השנה. דהיינו ר"ח תשרי: ביום הראשון. דר"ה עבר לפני התיבה ר"י בנו של ריב"ב וכלל מלכיות עם קדושת השם כדברי ריב"א כדתנן ר"ה פ"ד: ביום השני. דר"ה עבר לפני התיבה ר"ח בנו של ר"י הגלילי וכלל מלכיות עם קדושת היום כר"ע: והא תני קידשוהו בראשון ובשני. סיומא דקושיא היא מדתני יום ראשון ויום שני ש"מ דעיברוהו לאלול וקשיא לרב: אותה השנה נתקלקלה. שטו בחשבון וסברו ביום כ"ט שהוא יום שלשים והוצרכו לעשות ב' ימים תשרי אבל אלול לא עיברוהו: שהו בראשון כו'. כלומר ולבע"א הא דתנן בראשון ובשני במתני' לאו בשני ימים דר"ה קאמר אלא בראשון היינו בשנה הראשונה ובשנייה היינו בשנה שלאחריה וכדאמר ר' בא: ופריך והא תני במתני' ביום הראשון וביום השני. משמע דבשנה אחת היה אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא: קדשוהו קודם זמנו כו'. בסמוך מפרש לה: ת"ל אותם. כתיב מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש אלה הם מועדי האי אותם מיותר אלא ה"ק מועדי ה' הן אשר תקראו בזמנם ואותם פירושו ביומם כשהן חלים אלה הם מועדי אבל אם קראם מקרא קדש שלא בזמנם אין אלה מועדי א"נ מיעוט אותם שנים וה"ק שנים אם קראתם מקרא קדש הם מועדי אבל חוץ מאותן שנים אינן מועדי: קודם לזמנו. היינו יום כ"ט ולאחר עיבורו היינו יום ל"ב דלעולם אין מקדשין אלא יום שלשים דה"ל חדש שעבר חסר או יום ל"א דה"ל מלא: ה"ג על הגליות שיצאו ועדיין כו' וכ"ה בנדרים. וה"פ בני גולה הרחוקים שיצאו ממקומם לעשות פסחיהם ועדיין לא הגיעו למקום שיוכלו לבוא ממנו בי"ד ניסן לירושלים: ה"ג ת"ל וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל עשה כו' וכ"ה בנדרים. וה"פ הך קרא מיותר שכבר נאמר בראש הפרשה דבר אל בני ישראל אלא ללמד שיעשו המועדות בזמן שיכולין כל ישראל לעשותן: והן והוא ששמעו הב"ד שכבר הגיעו בני הגולה לנהר פרת ויש דבר המעכבן בדרך לבוא לזמנו לירושלים אבל לא הגיעו לנהר פרת שהוא גבול א"י ה"ל כאלו לא נעקרו כלל ואין מעברין השנה בשבילם: אין מעברין את השנה. אלא ע"פ ב"ד הקבוע בארץ יהודה: שאם אינה יכולה להתעבר ביהודה. הוא דאם עיברוה בגליל מעוברת אבל אם יכולין לעבר אפילו בדיעבד בגליל אינה הכי משמע בבבלי: ה"ג שמעברין אותה בגליל אין מעברין את השנה בגליל ואם עיברוה מעוברת אין מעברין את השנה בח"ל ואם עיברוה אינה מעוברת ביכולין לעבר בא"י וכ"ה בנדרים. וה"פ לא אמרן דבח"ל אין מעברין אלא ביכולין לעבר בא"י שיש שם ב"ד מופלא בסמוך: ברוך. בן נריה תלמידו של ירמיה הנביא: שלח ליה ר"ג. איגרת ע"י ר"י ור"נ: בחדא. באחד כתב בהתחלתו לקדושת חנניה שלם כלומר לאדם גדול וקדוש שלום והיתה כונתו שיכבד שלוחיו כדלקמן ולא ישמעו העם לדבריו אח"כ: ובחדא. ובשנייה כתב גדיים שהנחת כלומר חכמים קטנים שהנחת בא"י כשיצאת משם עכשיו הם גדולים בחכמה כדי שיכבד גם הב"ד שבא"י: ובחדא. ובאגרת השלישי כתב אם אין את מקבל עליך המועדות שקובעין בא"י: צא לך למדבר האטד. למקום שגדל שם האטד ומשול עליהם וכיוון למשל דיותם בן ירובעל: (דף ו' ע"א) ותהא שוחט ונחניון זורק. כלומר כמו שעשה נחוניא בן שמעון כהן הגדול שבנה מזבח במצרים: כך מעשיך שאתה קובע שנים בח"ל ויש בית דין בא"י: קדמייתא. מסרו לו האיגרת הראשון ועשה להם כבוד ויקר והודיע לעם שהן חכמים גדולים: תנייתא. נתנו לו כתב השני ועשה להם יקר יותר ואמר שאף בא"י שיש שם חכמים גדולים אלו הם מכלל החשובים שבהם: ה"ג תליתייא בעי מבזתון כ"ה בנדרים וה"פ כשמסרו איגרת השלישי רצה לבזותם ולפי הגירסא שלפנינו ה"פ רצה לקרעם: אמרין ליה. אין אתה יכול לעשות שכבר כיבדת אותנו לעיני כל העם ואין בכך לשנות: ה"ג אמרין ליה אלה כו'. אמרו הציבור לר"י אלה מועדי ה' כתיב ולא מועדי חנניה: אמר להו גבן. אצלינו בא"י כתיב מועדי ה' אבל אתם אחרי שאתם סומכים על מועדי חנניה אין אלו מועדי ה': קם ר' נתן. וסיים הדרשה כי מבבל תצא תורה כו': א"ל גבן. אצלינו בא"י כתיב כי מציון תצא תורה כו' מהכא שמעינן כל שיש ב"ד בא"י אין סומכין על קביעת השנים שבח"ל: אזל. הלך חנניה והתרעם על רבי ותלמידיו לפני ריב"ב בנציבין שהוא היה הזקן שבדור: א"ל. ריב"ב אחריהם צריך שתלך אחרי הקביעות שקבעו בא"י ואין לזוז מהם: א"ל. חנניה וכי לית אנא ידע מה הנחתי שם בא"י כשיצאתי משם הלא כולם היו קטנים ממני: מאן. מי מודיע לי שעכשיו הם יודעים לחשוב תקופות ומזלות כמוני: ה"ג מכיון דו אמר דלא חכמין מחשבה כו' וכ"ה בנדרים. וה"פ ריב"ב השיב מכיון שהוא אומר שמא אינן חכמים כמותו ישמעון ליה בתמיה אדרבה מכיון שהם אומרים שהם חכמים כמותו להן שומעין שמספק יש להחמיר ולומר שאין סומכין על הקביעות שבח"ל: קם. ריב"ב ורכב על הסוס והודיע לבני הגולה זמן קביעת המועדות ע"פ ב"ד שבא"י: הן. היכא שהגיע ריב"ב אותן המקומות קבעו המועדות ע"פ קביעת ב"ד שבא"י והמקומות שלא הגיע לשם נוהגין בקלקול ע"פ קביעת חנניה: כתיב. ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלים אל יתר זקני הגולה ואל הכהנים וגו' וקשיא מאי ואל יתר אלא ה"ק מה שהקב"ה מחשב אתכם אינו אלא יתירות שחביבה עליו כת הקטנה שבת"ח שבא"י מסנהדרי הגדולה שבח"ל: ופריך כתיב החרש והמסגר אלף. שהיו חכמים גדולים כשפותחין בדברי תורה הכל נעשים כחרשין וסוגרים פיהם: ואת מר הבן. ואיך קאמר

מחכמי

מן המעברין אלא שבעצתו נעשה הדבר. וזה מבואר בקרא דכתיב ויועץ המלך ושריו וכל הקהל בירושלים לעשות הפסח בחדש השני כי לא יכלו וגו' ויישר הדבר בעיני המלך ובעיני כל הקהל. ולפום ריהטא דברי מקרא זה סתומים מאי ויישר הלא הם האומרים והם העושים ועוד למה נשמטו השרים בסוף אלא ודאי השרים הם הסנהדרין ויועץ המלך עמהם אם לעבר מפני הטומאה ואח"כ הלכו הסנהדרין ועיברו השנה ויישר הדבר בעיני המלך והקהל. אך בנדרים הגירסא ר' יהודה אומר מעברין שכן כו' ואמרינן בבבלי ר' יהודה סובר טומאה הותרה בציבור לפ"ז על כרחך צריכין לשנות הגירסא דר' יהודה הוא דאמר אין מעברין ע"ש. ונראה שזה כוונת הבבלי פסחים דף ע"ז שהרוצה לכ"ע טומאה דחויה היא בציבור דליכא תנא דשמעת ליה טומאה הותרה בציבור אלא ר' יהודה. וקשה מאי אולמיה דר"ש מדר"י וכ"כ תו' שם ע"ש. אלא ה"ק עיין דשמעינן לרבי יהודה טומאה הותרה בציבור ע"כ לומר דהברייתא חסורי מחסרא ות"ק קאמר אם עיברוה מעוברת ש"מ דאף ת"ק סובר טומאה דחויה היא בציבור:

עשה יחזקיהו לגנוז כו'. בבבלי גרסינן ה"ד אר"א כגון שהיו ישראל מחצה טהורים כו' ע"ש. ולפמ"ש בסמוך נראה דבאותה השעה גזר יחזקיהו שתהא טומאת עכו"ם כנדה ומפני כך עיברה ושלא כדין עשה שהיה לו להמתין עד אחר הפסח כדי שלא לדחות כל המועדות. הדא הוא דכתיב כי אכלו את הפסח בלא ככתוב מדאורייתא היה להם לאכול בפסח הראשון אלא מכח גזירתו נדחה הפסח א"נ כיון דמדאורייתא טהורים הם אלא גזירת חכמים היא שיהיו טמאים אין גורם זו דוחה פסח שהוא כרת מדאורייתא. מיהו כיון דמצינו שבות שהוא מדרבנן דוחה פסח אף זו כיוצא בה:

(דף ה' ע"ב) גלגולת ארנן היבוסי מצאו כו'. וקשה הא דוד קנה הגורן מן ארנן לבנות עליו מזבח ומסתמא לא היתה יד יורשי ארנן שולטין בו ואיך קברו שם אביהם ומסתמא מזבח בית עולמים היה במקום המזבח שעשה דוד וי"ל דוד לא קנה אלא מקום קטן ואח"כ הרחיבו מקום המזבח ובאותו מקום היה ארנן קבור שהרי מקום המקדש כולו קנה מארנון שלכך נטל מעות מכל השבטים כמפורש בגמרא זבחים דף קט"ז וברש"י סוף שמואל:

על ג' הודו לו. וא"ת מה הודאה צריך לאלו שלשה וי"ל הא דגירר עצמות אביו כו' סד"א אע"ג דרשע היה אין לנהוג בזיון במלכות כאשר אמר יהוא קברוה כי בת מלך היא כ"ש אחז שהיה מלך ישראל והודו לו שהיה צורך לדבר כדי שיאמינו שדעתו שלם עם ה' כי היו מסופקים בדבר באמרם אתמול עבד אביו אלהים אחרים ועכשיו בא בנו לעקרם. ובנחש הנחשת י"ל לפי שנעשה ע"פ הדיבור אסור לבערו והודו לו שאין כאן איסור ועי' תו' חולין דף ז' ובח"א נראה דאצטריכתיה ליה דברי תו' אלו. וגנז טבלה של רפואות לפירש"י שהיו רפואות ממש וגנזם שישימו בטחונם בה' ניחא ולפי' הרמב"ם כמ"ש בקונט' נמי סד"א כיון שהוא קנת מחכמת הטבע כמ"ש הרמב"ם שם מותר לעשותה קמ"ל דאסור:

סתם מי גיחון העליון כו'. עי' בקונט' וכן פירש"י. ותימא האי קרא למה יבואו וגו' לא כתיב בסתימת מי גיחון אלא כאשר סתם המעינות ונחל שוטף וזה היה קודם שנאמר לו וגנותי על העיר הזאת כמפורש בד"ה וזה היה בשנת השרים אבל סתימת מי גיחון היה אח"כ לחזק העיר ולא ידענו מאי איסור היה בדבר הלא גם יהושע עשה בתחבולות מלחמה אף שכבר הובטחה לו כבישת הארץ. גם צריך טעם למה הקדים המאוחר בסדר ג' שלא הודו לו שמתחלה עיבר ניסן בניסן ואח"כ קיצץ דלתות ההיכל ואח"כ סתם מי גיחון. ובנדרים קחשיב תחלה קיצץ כו' ואח"כ סתם כו' וכ"ה בבבלי אבל גם שם קחשיב עיבר ניסן בניסן בסוף:

אבל מפני הדוחק כו'. עי' בקונט' וכ"פ רש"י. וקשה מנ"ל דמעברין קודם ר"ה דלמא מפני הדחק מעברין מיד אחר ר"ה אבל לעולם אין מודיעין לעם שהיא מעוברת ותדע זיל בתר טעמא דרש"י שלא ישכחו כו' א"כ מה לנו להודיען מקודם הלא אין הדוחק אלא לב"ד לפי פירושו. וז"ל הרמב"ם פ"ד יש לב"ד לחשב ולקבוע ולידע איזו שנה תהיה מעוברת בכל עת שירצו אפי' לכמה שנים אבל אין אומרין שנה פלונית מעוברת אלא אחר ר"ה הוא שאומרים שנה זו מעוברת ודבר זה מפני הדחק אבל שלא בשעת הדחק אין מודיעין שהיא מעוברת אלא באדר כו' אמרו לפני ר"ה שנה זו מעוברת אינה מעוברת ע"כ. נראה מ"ש יש לב"ד כו' דייק ליה מהא דתניא מעשה ועיבר ר"ע ג' שנים זו אחר זו. ומ"ש אבל אין אומרים כו' היינו הא דתניא אין מעברין את השנה לפני ר"ה. אבל מפני הדחק מעברין היינו שאומרים שנה זו מעוברת. ומפרש לברייתא כפירושו בלישנא קמא שבקונט' וכ"כ המפרש. ועי' מה שכתבתי בנדרים בד"ה אין כו' ובד"ה והתנינן כו':

ת"ל בני ישראל כו'. במכילתין דף י"א פירש"י ועדיין לא הגיעו שאם לא יעברוה לא ירגילו לבוא בפסח. וקשה הא מקרא דרשינן לה וכ"ה בת"כ ודוחק לומר דקרא אסמכתא הוא וא"ל מדלא קחשיב ליה בהדי הנך ג' סימנים דתני לעיל דמעברין עלייהו דהתם בעינן שנים וכ"כ תוס'. ואפי' לשיטת הרמב"ם שכתבתי לעיל דעל התקופה לחוד מעברין נמי ניחא דלעיל סימנין קחשיב דמינייהו ידעינן שאין זה אדר אבל על גליות שנעקרו מעברין אע"ג שיודעין שזה אדר בגזירת הכתוב היא וכ"ע. ועי' מ"ש בנדרים בד"ה ת"ל כו' ובד"ה והן כו':

אין מעברין אותה בח"ל. כתב תו' דף י"א אין כו' וא"ת והא אמרינן בזה בורר ר"ח ור"ש הוי קאזלי לעבר שנה בעסיא ועסיא ח"ל כדמוכח בחזקת הבתים דאמר כל שהראה הקב"ה למשה חייב במעשר למעוטי עדרסקים עסיא ואספמיא ע"כ. וקשה דקאמר התם בעובדא דר"ח ור"ש חזייה להאי גברא דקא כריב א"ל כהן וחורש בשביעית והכהנים חשודים על השביעית. ואי בח"ל הוה אין שביעית נוהג בה ודוחק לומר שזה היה בהדי דקאזלי ועדיין היו בא"י דמשמעות הסוגיא משמע דמיד בההיא עובדא הלכו לעלייה לעבר שנה לכך נראה דעסיא שהלכו לעבר בה את השנה עיר היתה בא"י ושמה עסיא אבל הא דחזקת הבתים איירי במדינה ששמה עסיא וזה מבואר בקונטרס הנסחי כפי הגירסא שבנדרים אבל קשיא למה ליה למתני תו אין מעברין את השנה בגליל ואם עיברוה מעוברת. היינו ת"ק לכך נראה שהגירסא שלפנינו עיקר וה"פ פריך את חמי בגליל אין מעברין ובח"ל אין מעברין מ"ש בגליל אם עיברוה מעוברת ומ"ש בח"ל אם עיברוה אינה מעוברת דס"ד כיון דמקרא ילפינן דאין מעברין אלא ביהודה דכתיב לשכנו תדרשו כמפורש בבבלי א"כ אף בגליל אם עיברוה אינה מעוברת אלא ודאי דאיירי בשאין יכולין לעבר בארץ יהודה וכדאמר חנניה א"כ אף בח"ל כן ומשני כשאין יכולין לעבר בא"י אף בח"ל מעברין ות"ק קאמר אף ביכולין לעבר ביהודה אם עיברוה בגליל מעוברת וחנניה פליג כמפורש בבבלי. גרסינן שם אר"י בריה דר"ש בן פזי מ"מ דחנניה אמר קרא לשכנו תדרשו ובאת שמה כל דרישה שאתה דורש לא יהא אלא בשכנו של מקום ופירש"י שכנו של מקום ירושלים והיא ביהודה ע"כ. וקשה דאמרינן ביומא דף י"ב ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית ק"ק ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין ובה היה המזבח בנוי ובנימין היה מצטער עליה לבלעה בכל יום שנאמר חופף עליו כל היום לפיכך זכה ונעשה אושפיזכן לגבורה שנאמר ובין כתפיו שכן. הרי דמקום שבנימין נקרא שכן ה"ל לאוקמי קרא דשכנו תדרשו אבנימין ולא על יהודה ועוד כיון שהארון בגבולו מסברא גבולו נקרא שכנו של מקום ועוד לפירש"י שמעינן מקרא דלשכנו תדרשו שאין לעבר אלא בירושלים ובברייתא תניא דמעברין בכל ארץ יהודה ונראה דקשיא בברייתא דיומא לפירש"י שנעשה אושפיזכן לגבורה שהארון נתון בחלקו. מאי אהני לבנימין צערו הא זה שהארון בחלקו כבר היה לו ומאי לפיכך ומאי בין כתפיו שכן דקאמר אלא ה"פ בזכה בנימין שאויר של כל המזבח היה לו דגרסינן זבחים דף נ"ג אריב"ל אומר כך התנו אורה דאמה אחת מן המזבח מצד מזרח וצד דרום היה לבנימין וקרקע ליהודה והיינו דאהני ליה צערו שאף האויר של אותה אמה היתה שלו וראויה לקבלת דמים משא"כ הקרקע של אותה אמה לא היתה ראויה לקבלת דמים ולכך כתיב ובין כתפיו שכן כביכול כאדם השוכן על כתיפיו של חבירו ואינו נוגע בארץ ופירוש נכון הוא. ומעתה הא דדריש ר"ש בן פזי ה"פ לשכנו תדרשו הוא לשון שכנו שגבול יהודה היה שכן קרוב למקום המקדש דליכא למימר שיהיה במקום המקדש דוקא א"כ כל אותן השנים עד שלא היה המקדש וכי לא עיברו השנים אלא אי קאי על שכנו של המקדש ודאי היו יכולים לקדש בכל גבול יהודה. ותוס' כתבו במכלתין שם וקשה בברכות נפקא לן מדכתיב כי מציון תצא תורה וגו' והכא מייתי מלשכנו תדרשו ע"כ. ונראה הכא בעי להוכיח דבעינן שיהיה העיבור ביהודה דייק מלשכנו תדרשו דכל דרישות יהיה בשכנו של מקום ובברכות בא להוכיח שהעיבור צריך להיות בא"י דייק מדכתיב כי מציון וגו' וקשיא ליה מהו ודבר ה' מירושלים אלא ודאי קאי על עיבור שנים וקביעות חדשים שהקב"ה מסכים על ידן כדדרשינן לקמן מקרא דאקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי וה"פ כשמציון תצא תורה שהוקבע החדש או שנתעבר השנה גם דבר ה' מירושלים יוצאת ומסכמת על ידן וקסבר ירושלים לא נתחלקה לשבטים והרי היא ככל א"י:

(דף ו' ע"א) כתיב ואל יתר וכו'. נראה דמייתי ליה הכא דפליג אהא דאמר לעיל מה מודע לי דאינון חכמין מחשבה דכוותי משמע אם אינן חשובין כמותו יש לו לעבר בח"ל וקאמר מדברי ירמיה מוכח אע"פ שהן קטנים ממנו חביבין הם למקום והא דעיבר ר"ע בנהרדעא הוראת שעה בעלמא עבד. והא דתניא אין מעברין בח"ל אתיא כוותיה ועיין בתו' סנהדרין דף י"א בד"ה אין כו'. ועמ"ש בנדרים שם:

כמה

כמה עדות יוצא מפיכם עיין בקונטרס. והי"מ כתב שמכשילים את ישראל במילול המועדות כו' ע"ש ואין לשון הש"ס משמע כדבריו והא"ת למה לא הזהירם על המכשול י"ל עדיפא מיניה פריך שגורמין מיתה בידי אדם ועמ"ש בנדרים. מיהו קשה הא דפריך בסמוך וא"כ אפילו בד"נ כו' מאי ד"נ איכא הכא הא כתיב אתם אפילו אונסים כמלא שקידוש הב"ד קיים והקב"ה מסכים על ידן ובודאי אין בתולים חוזרין ודין הוא שימות וי"ל היינו דמייתי הא דר' אבין דקשיא לר' אבינא. ולר' אבין נראה דה"פ דקרא אקרא לאלהים עליון היינו לב"ד שלמעלה שיכנסו לדין בר"ה ומ"מ לא יכנסו עד שיקדשו ב"ד שלמטה את החדש מפני שה' גומר עלי ומסכים עם ב"ד שלמטה אפילו אונסים או מוטעים א"כ הכל תלוי בב"ד של מטה:

(דף ו' ע"א) **סמיכת זקנים.** כתב הר"ב ויש במשמעות הדברים גם מינוי הדיין שהגדול שסמוך צריך שיצרף עמו שנים כשרוצה לסמוך חכם כדי שיקרא ר' וידון דיני קנסות ולשון סמיכה משום דכתיב ויסמוך משה את ידיו עליו ולאו דבעי מיסמך ידיו עליו אלא בשמא קרי ליה רבי ע"כ. ותימה הא תני בברייתא כאן ובבבלי סמיכה וסמיכת זקנים ש"מ דמינוי הדיין אינו במשמעות סמיכת זקנים. וכ"ש למאי דאמרינן בסוגיין תמן קריין למנויים סמיכותא. הרי דבלשון המשנה אין המינוי בכלל סמיכת הדיין. והרמב"ם פ"ד דסנהדרין כתב מינוי הדיינים בג' והוא שיהיה אחד מהן סמוך מפי אחרים. וכו' הכ"מ [נ"ל שטעמו דמדאמרי' התם בסנהדרין] (דף י"ג ע"ב) לא צ"ל אביי לר"י מיסמך סבי בג' מנ"ל אילימא מדכתיב ויסמוך ידיו עליו א"ה תיסגי בחד וכ"ת משה במקום ע"א קאי א"ה ליבעי ע"א קשיא. וסובר רבינו לדחויה דברייתא דבעינן ג' א"א א"כ י"ל דכי קתני ברייתא שלשה לאו בכולהו סמוכין עסקינן דא"כ קשיא קושית אביי א"כ חד סמוך סגי ומיהו בעינן נצרף שנים דהוי שלשה ע"כ. ותימה הא ברייתא תני סמיכה וסמיכת זקנים בשלשה. וכיון דבחד בבא תני להו משמע שוין ושלשה דסמיכת זקנים ודאי מומחין בעינן דהא בעינן שלשה מסנהדרין כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' מעה"ק ש"מ דאף סמיכה דהיינו מינוי הדיין סובר תנא דברייתא דבעינן שלשה מומחים א"כ קשיא אפסק הרמב"ם ממ"נ. אלא ראיית הרמב"ם מהא דפריך התם וחד לא סמיך והאר"י אמר רב כו' ומשני ריב"ב אחריני הוו בהדיה והא דלא קחשיב להו משום כבודו דריב"ב. ש"מ דבעינן שלשה. ומדברי רש"י נראה ברייתא זו הלכתא היא שכתב דף י"ד בד"ה לא הוה מסתייעא מילתא כשהיו אצלו לא היה מוצא שנים שיצטרפו עמו לסומכו ואנן תלתא בעינן ע"כ. ש"מ דבעינן שלשה ואין סברא שלא מצא שני בני אדם מן השוק דליצטרפו עמו אלא ודאי שלשה מומחין בעינן ולא שכיחי. כמש"ל דף ב' בתו'. מיהו אף זה דוחק דלא ליהוי אצל ר"י עוד שני מומחין לכך נראה דלא אסתייעא מילתא דליהוו איכא התם כשהיה ר' יוחנן עם הנשיא באסיפה אחת ואמרינן לקמן שהקינו שלא יהו הב"ד ממנין אלא מדעת הנשיא כו' מיהו נראה שהדין עם רש"י דבעינן שלשה מומחין למינוי הדיין דילפינן סמיכה סמיכה נאמר בפר העלם דבר של ציבור וסמכו זקני העדה ונאמר כאן ויסמוך ידיו עליו מה זקני העדה שלשה מומחין אף כאן שלשה מומחין. ואל תתמה שגז"ש מפורשת היא דתנן פרק שתי מידות סומא אינו סומך ואמרינן מנחות (דף נ"ג) מ"ט רב חסדא ור"י בר אבדימי חד אמר אתיא סמיכה סמיכה מזקני העדה וח"א אתיא סמיכה סמיכה מעולת ראייה וא"ת ניליף מעולת ראיה שאינה אלא ביחיד וי"ל ודאי סמוך בעינן מדכתיב ויסמך ידיו עליו אלא דלא ידעינן כמה והא ודאי אית לן למיליף מזקני העדה שהן סמוכין. גם הרמב"ם בפי' המשנה במנחות שם תפס עיקר גז"ש דזקני העדה. וא"ת א"כ רב יוסף מ"ט לא תירץ כן לאביי ולמה הניח הש"ס קושית אביי בקשיא וי"ל דגרסינן שם במנחות ולמ"ד מעולת ראייה מ"ט לא יליף מזקני העדה דמין יחיד מיחיד ואין דנין יחיד מציבור ולמ"ד מזקני העדה למה לא יליף מעולת ראייה משום דעולת ראייה גופה מעולת נדבה יליף. וסברי אביי ורב יוסף דמינוי יש למילף מעולת ראיה ולא מזקני העדה וא"כ אינו אלא אחד. א"כ לית להו כלל הך גז"ש לגבי מינוי דסברי חולין מקדשים לא ילפינן ומינוי חולין הוא. מיהו בתו' כתב שם סמיכה לאו קדשים הן ויילפינן בהו למד מן הלמד. א"כ ה"נ אית לן למילף חולין מינייהו. א"כ יש לומר אביי ור"י לית להו כלל הך גז"ש דסמיכה סמיכה וא"ת סומא דאינו סומך מנ"ל יש לומר איכהו מוקמי למתני' דמנחות כר' יהודה דאמר סומא פטור מכל המצות וקסבר סמיכה בכל כחו בעינן ולא אמרינן ליה לקיים מצוה דרבנן ולעבור אל"ת דאורייתא דקעביד עבודה בקדשים כדאמרינן פ"ב דחגיגה גבי נשים. והיינו דא"ר יוסף (ב"ק דף פ"ז) מריש ה"א מ"ד הלכה כר"י דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא י"ט לרבנן והשתא מ"ד לי אין הלכה כר"י עבידנא י"ט לרבנן. וקשיא מאי מספקא ליה פשיטא דאין הלכה כר"י דהא סתמא דמתני' דהחובל דלא כוותיה ועוד הא קיי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים אלא לפי דשם התנא בפרק החובל דלא כר"י ובמנחות כר' יהודה מספקא ליה אי הוה כתרי מסכתא דאין סדר למשנה אין הלכה כסתם דלא ידעינן הי מנייהו בתרא סתם דב"ק או סתם דמנחות או דלמא בשני סידרא יש סדר וסתמא דמנחות סתמא בתרא וקיי"ל סתמא בתרא עדיף (ועיין בתוי"ט פ"ש דסוטה) מיהו אנן דקיי"ל כסתם דמנחות וכמ"ד מזקני העדה ילפינן כמש"ל בשם הרמב"ם בעינן נמי במינוי דיין בשלשה מומחים. ותוס' כתב בתוס' מנחות שם בד"ה אתיא סמיכה סמיכה מזקני הימא א"כ ניבעי מנוקים מכל מום ולמאן דיליף מעולת ראייה נמעט סומא בא' מעיניו דפטור מראייה ושארגבל הנהו דפטורים התם ועוד נ"ל בני ישראל למעוטי נשים תיפוק ליה מהכא ע"כ. ולפמ"ש דילפינן אף מינוי הדיין בגז"ש דסמיכה סמיכה ניחא דקיי"ל לקולא ולחומרא מקשינן ילפינן ממינוי הדיין דסומא באחד מעיניו או בעל מום אחר חייב בסמיכה דהא לא קפיד קרא אמום אלא בסנהדרי גדולה אבל לא בשאר דיינים ולא מיבעיא למ"ד דבכל הדינים בעינן סמוכים פשיטא שסומכים אפילו לבעלי מומים אלא אפילו למ"ד ד"מ בשלשה הדיוטות מודה מיהת גזילות וחבלות בעינן מומחים וסמוכים ואין להוכיח מכאן דסומא בשתי עיניו כשר לדון כדעת הב"ח דהאי פסול הוא ס"ל לש"ס למילף כולא מילתא ממינוי הדיין די"ל ניחא ליה למילף קדשים מקדשים ואי לא כתיב בני ישראל למעט נשים מסמיכה ה"א נשים כשירים לדון וממנים אותו דכתיב אלה המשפטים אשר תשים לפניהם והשוה אשה לאיש לכל דינים שבתורה ש"מ דלפניהם בין על איש בין על אשה קאי ועיין בתוס' פ"ק דב"ק דף ט"ו (ודברי הב"י בח"מ סי' ז' צ"ע) אבל השתא דכתיב בני ישראל שאין נשים סומכות ילפינן סמיכת הדיינין משם בגזירה שוה דסמיכה סמיכה דפסולה בנשים אם כן לפניהם לא קאי על נשים ופסולים לדון. ולכך תנן כל הכשר להעיד כשר לדון ואשה דפסולה להעיד פסולה לדון ואי לאו בני ישראל לא היה התנא שונה להך כללא:

ועריפת העגלה. עיין בקונטרס והוא מדברי התו' וסיימו בו והדר קתני נפטרו זקני ירושלים והלכו להם זקני אותה העיר מביאין ע"ע והתם לא קתני שלשה ע"כ משמע דבעריפה אין צריך שלשה וקשה הא תנן התם אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין ואמרינן בגמרא בעינן זקני העיר וליכא ש"מ דזקני העיר הן ב"ד וכתיב ולקחו זקני העיר עגלת בקר וגו' ש"מ דב"ד עורפין ואין ב"ד פחות משלשה. והרמב"ם פ"ט מהל' רוצח כתב אין מודדין אלא לעיר שיש בה כ"ג. וצריך טעם ב"ד של כ"ג מנ"ל ואפשר קסבר ילפינן זקני העיר ההיא דהכא מזקני העיר הכי דכתיב במולא ש"ר מה להלן כ"ג דהא יש בו דיני נפשות אף כאן כ"ג ועדיין הדבר צ"ע דמדשינה התנא לשונו ותנא עריפה במקום מדידה ש"מ דבא לאשמועינן עריפה דומיא דמדידה שלא יהיו זקני העיר פחותים במנין מזקנים היוצאין מירושלים. אע"ג דגם בפ"ט דסוטה תנן לעיר שאין בה ב"ד לא היו עורפין והתם ודאי במדידה איירי שהרי היו עורפין בעיר הרחוקה שיש לה ב"ד י"ל דהתם ה"ק כיון דלא היו שרפין בה דהא בעינן ולקחו זקני העיר ההיא וערפו וגו' וליכא לכך לא היו מודדין לשם. ובמכות פ"ב גרסינן עיר שאין בה זקנים ר' אמי ור' אסי חד אמר מביאה עגלה ערופה וחד אמר אינה מביאה וכתב תו' תימה הא תנן אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד ע"ש. ולפמ"ש ניחא דודאי ב"ד בעינן שיהיה בה אלא דפליגי אי בעינן זקנים דוקא דהיינו ת"ח סמוכים או אפילו ב"ד הדיוטות סגי וזקנים למצוה בעלמא ודיבר הכתוב בהוה וזה ברור בעיני. ולא כדעת הרמב"ם דאס"ד בעינן ב"ד של כ"ג הנך דדיין ד"ג ודאי בעינן שיהו ת"ח סמוכים הדרא קושיא לדוכתא ואיך פליגי ר"א ור"א במתני'. גם מ"ש תוס' בסוגיין בד"ה יכול זקני השוק כאן מוכח דזקני משמע הדיוטות וכן מוכח לקמן בעריפה ובריש פ' מ"ח וקשה דפ' ע"ע אמרינן אין מודדין כו' נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין דזקני העיר בעינן וליכא ע"כ. לפמ"ש ניחא דלא שמעינן מזקני העיר אלא שיהיו דיינים ולא שיהיו סמוכים שנקראו זקנים כדדרשינן בבבלי דף י"ד מקרא. והא פליגי ר"א ור"א אי זקני העיר משמע מיוחדין שבעיר דהיינו סמוכים או סנהדרי קטנה או אפילו זקני הדיוטות וקבלוהו אנשי העיר לדיינים ובבבלי יבמות דף ק"א בתוס' בד"ה מיבעיא ליה כמלא ע"ש שכתב ובפ"ק דסנהדרין אי לא זקניך ה"א ושופטיך ה"א זקניך אפילו זקני הדיוטות ע"כ וליתא דודאי זקניך משמע סנהדרי קטנה כמפורש שם בגמרא אלא כצ"ל אי לא זקניך ה"א זקני השוק ועמ"ש לקמן בד"ה והא כו':

וסמכו שנים. בבבלי גרסינן ור"י הא כתיב וסמכו ההוא מיבעיא ליה לגופיה ור"י לגופיה לא צריך דא"כ דלא אתי וסמכו לדרשה לכתוב זקני העדה ידיהם על ראש הפר ור"ש אי כתיב הכי ה"א מאי על בסמוך ור"י גמר ראש ראש מעולה ור"ש לא גמר ראש. ופירש"י ולר"י משום סמיכה ממש לא איצטריך וסמכו אלא לכתוב את ידיהם על ראש ואנא גמיר ראש ראש מוסמך ידו על העולה ע"כ ותימה איך יקצר המקרא לשום בלי שום סבה ויסמוך אגז"ש הא לא מצינו כיוצא בזה בכל המקרא ועוד הא לא ידעינן מה יעשו הזקנים בידיהם על העולה צ"ל דניליף ראש ראש מעולה מה התם סמיכה אף כאן סמיכה וכפירש רש"י ואי לאו גז"ש דראש ראש לא ידעינן סמיכה כלל א"כ מאי דוחקיה דש"ס דקאמר לר"ש סד"א מאי על בסמוך הל"ל ולא ידעינן סמיכה דהא ר"ש לית ליה גז"ש דראש ראש ועוד הכי הל"ל ה"א מאי על בסמוך ולא גמר ראש ראש מעולה דהא גם בתירוצא קמא דר"י נמי צ"ל דגמר ראש ראש מעולה כמ"ש רש"י ועוד לשון הש"ס משונה דקאמר דא"כ דלא אתי וסמכו וכו' אלא הכי הל"ל ור"י לגופיה צ"ל לכתוב זקני ידיהם על ראש הפר וסמכו צ"ל אלא לדרשא וכן דרך הש"ס בכל מקום. לכך נראה דה"ג לכתוב רחמנא וסמכו זקני כו' על הפר. וה"פ ראש צ"ל ניליף משאר סמיכות אלא אי הוה כתיב הכי הדבר ברור דאיצטריך וסמכו לגופיה דניליף סמיכה סמיכה מעולה דתהיה על ראש העולה קמ"ל לדרשא אחרת קאתי והיינו שיהיו שנים וקאמר ר"ש אי הוה כתיב הכי ה"א קרא אתי ללמד שתהא סמיכה זו משונה משאר סמיכות שתהיה בסמוך ולא על הראש ממש. אך קשה הא דתניא בת"כ ובמנחות דף נ"ג על הראש ולא על החזה על הראש ולא על הצואר על הראש ולא על הגביים על הראש ולא על הצדדין. דהרבע פעמים כתיב על הראש חד בעולה ושלשה בשלמים כ"כ בק"א. ואס"ד למדרש על בסמוך הא איצטריך חד דלא נימא על בסמוך ועוד הא איצטריך חד לגופיה שסמיכה בראש דוקא ועוד לר"ש דלא גמר ראש ראש מעולה א"כ לדידיה סמיכת זקנים כשרה אפילו על הצואר והגביים והחזה וזה לא שמענו וכל שכן דקשיא להרמב"ם דפסק כר"ש דס"ל לבאר דין זה. מיהו לפירושי ניחא דאי לא כתיב הראש הוי משמע מיעוטא מפורש בקרא דליהוי סמיכה בסמוך ולא עליו ממש ולא מפקינן קרא מפשטיה אבל השתא ילפינן סמיכה סמיכה מעולה והשתא חמשה על הראש כתיבו ומוקמינן חד לגופיה וארבעה אחרינא לדרשא ועמ"ש בסמוך בד"ה דלא כו' וצ"ע:

נראין דברי ר"י כו'. עמ"ש בסוטה [פ"ט ה"א] בתו' בד"ה [אין תימר] נראין כו'. ולפמ"ש בלשון השני בקונטרס בד"ה אין תימר כו' אין מקום למה שהקשיתי שם והוא הנכון. גם מה שהקשיתי שם בתוס' בד"ה תני כו' אדברי התוי"ט דלא קא"ר נראין דברי ר"י בעריפה אלא במאי דלא דריש ויצאו אבל דליהוי הלכתא כוותיה לא קאמר ע"כ לאו קושיא היא דע"כ לומר דאף הלכתא כוותיה דר"י קאמר דאל"כ הל"ל סתמא נראין דברי ר"ש. דהא גם ר"ש לא דריש ויצאו. ודוחק לומר נראין דברי ר"י לר"ש בעריפה במאי דלא דריש ויצאו. כיון דרישא נראין דברי ר"ש בסמיכה ליכא לפרושי הכי מסתמא סיפא נמי כרישא אתיא והלכתא כר"י בעריפה:

דלא דרש ויצאו. בבבלי אמרינן בין לר"י בין לר"ש איצטריך ויצאו הן ולא שלוחן. וא"ת לר"י נימא נמי וסמכו ולא שלוחן ויש לומר בסמיכה כתיב וסמך ידו ולא שלוחו וסמכו צ"ל אלא לרבות שנים וקשה מאי דוחקיה דבבלי דמשני לר"ש. אי לא כתיב וסמכו ה"א מאי על בסמוך לימא לר"ש איצטריך וסמכו ולא שלוחן דליכא למילף משאר סמיכות דהא איהו לא גמר ראש ראש מעולה ולפמ"ש בסמוך בתוס' בד"ה וסמכו כו' ניחא אבל לפירש"י קשה וצ"ע. ותו קשה כיון דקיי"ל בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו מנ"ל דויצאו למעט שלוחן דלמא לרבות עוד שנים אתי. בשלמא לר"ש דסובר עריפה בשלשה י"ל שפי ניחא ליה לאוקמי למעט שלוחן מלומר דניבעי חמשה דלא מצינו בכל התורה דכוותיה משא"כ בשליחות מצינו גם בסמיכה וביבמות שאין שלוחו כמותו אלא לר"י קשה דהא מצינו נמי סמיכת זקנים שהיא בחמשה. ועיין בירושלמי קידושין [פ"ב ה"א] בתוס' שם:

זקניך זה בית דין הגדול. בקונטרס פירשתי שהן סנהדרי קטנה. דסנהדרי גדולה ליכא למילף מזקניך כמפורש בבבלי דף י"ד ע"א ושופטיך איצטריך לקא"י למלך וכה"ג. מיהו שם

ע"ג

שחכמי הגולה אין חשובים כלום נגד זקני א"י: ומשני ר' ברכיה ורבנן פליגי. בפירושא דהך קרא וסוגיא דהכא כר' ברכיה: **החרש אלף כו'.** והאי אלף אינו לשון לימוד כדמסיק: **כולהון אלף.** והיינו שהיו חכמים גדולים כדפרישית: ה"ג ר' ברכיה בשם ר"ח. אלו השלוומין ורבנן אמרין אלו החברים וה"פ ר' ברכיה סובר שלא היו תלמידי חכמים אלא שרים והחרש הן הממונין על בעלי אומנות וכל אומנת היה לו שר ושופט לעצמו והמסגיר הן הממונין על שערי העיר וארמנות המלך וכן ת"י אומנייא ותרעייא ורבנן אומרים אלו הת"ח ואלף היינו בלימודם היו מחרישים ומסגירים הכל: **כד הוה.** כשהיה מקבל עדות החדש במקום בא"י הנקרא עין טב ששם היה מקום מיוחד לב"ד לעבר השנים ולקדש החדשים היה אומר להעדות המעידין על החדש. הזהרו בעצמכם שלא תעידו שקר ולא תאמרו מה בכך הלא אין הדבר נוגע לאדם וכתיב אתם אפילו מזידים שאתם גורמים שהרבה אומרים שקר שהשלוחים היוצאים מעידין לפני הב"ד במקומות שבאים שקידשו ב"ד החדש ביום שלשים מחדש העבר: **במה שבר בתים.** יוצא ע"י עדותכם שאם החדש מלא וע"פ עדותכם חסרוה נמצא השוכר נשכר יום ההוא שהסרו: **ואין ביני.** ואם כן הוא שהזהירן שגורמין הפסד בעדותן השקר היה לו להזהירן שגורמין בעדותן להרוג נפשות כדמסיק: **בא עליה.** ביום האחרון שכלו השלשה שנים והיא מאורסה כגון שקיבל בה אביה קידושין: **אינו בסקילה.** שהיום ההוא מכלל השלשה שנים והבא עליה אינו בסקילה וה"ה דהמ"ל בבן תשעה שנים שבא על הגדולה ובן י"ג שנים ויום אחד שעבר עבירה שחייבין עליה מיתה אלא שרוצה להביא דברי ר' אבין: **נמלכו ב"ד לעברו.** לחדש או לשנה: **ואם לאו הבתולין חוזרין.** אם בא עליה אדם ביום ההוא:

(דף ו' ע"א) **הלכה (ג) [ב] מתני':** **סמיכת זקנים.** על ראש פר העלם דבר של ציבור: **ועריפת העגלה.** לאו דוקא עריפה דלא תני בה שלשה אלא במדידת העגלה פליגי וגמרא מייתי לה מקראי דכתיב במדידה: **בשלשה דברי ר"ש.** בגמרא מפרש טעמא: **החליצה בשלשה.** דכתיב ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים זקנים שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי שלשה: **והמיאונין.** קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה ויוצאת במיאון שממאנת בבעלה צריך שיהיה בשלשה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקנו ומיאונין דרבנן דמדאורייתא אפילו מיאון לא בעיא דאין קידושי קטנה כלום אא"כ קדשה אביה דכתיב את בתי נתתי לאיש הזה: **נטע רבעי.** אם בא לחלל על המעות: **ומעשר שני שאין דמיו ידועין.** כגון פירות שהרקיבו שאין להן שער ידוע: **בשלשה.** דמילי דממונא הוא: **ההקדשות.** הבא לפדותן צריך שלשה לשומן: **והערכין המטלטלין.** בגמרא מפרש: **והקרקעות.** בגמרא מפרש: **אחד מהן כהן.** דבערכין כהן כתיב כערכך הכהן: **ואדם כיוצא בהן.** אמר דמי פלוני עלי צריך שיהיו עשרה ואחד מהן כהן שישומו אותו כמה הוא יפה למכור בשוק ונותן דמיו:

גמ': ה"ג מ"ט דר"ש וסמכו זקני שנים וכ"ה בבבלי. ובת"כ וכ"מ בסמוך דעיקר דרשת ר"ש מזקני ולא דרש וסמכו דאורחיה דקרא למכתב מה יעשו הזקנים ובבבלי מפרש דאיצטריך וסמכו לגופיה דליהוי סמיכה ממש על גביו ולא בסמוך לו: ה"ג ובעגלה ערופה מ"ט דר"ש זקניך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה מ"ט דר"י זקניך שנים ושופטיך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן חמשה: ה"ג א"ר נראין דברי ר"י בעריפה ודברי ר"ש בסמיכה נראין דברי ר"י דלא דריש ויצאו וכ"ה בסוטה. וה"פ ר' סתמא קאמר נראין דברי ר"י בעריפה ומפרש מאי נראין דברי ר"י דקאמר היינו דלא דריש ר"י ויצאו אלא מוקי ליה לגופיה: **אין תימר.** דאם נאמר נראין דברי ר"י בעריפה היינו דדריש זקניך שתים ושופטיך שתים אבל בהא דלא דרש ויצאו שנים אין נראין דבריו נמצאת לומר לר' דבעינן שבעה ויצאו שנים כו' ל"א אם נאמר דברי ר"י שאמר בסמיכה דדרש וסמכו שנים נראין בעריפה למידרש ויצאו שנים דדוקא וסמכו איצטריך דלא נאמר על בסמוך אבל ויצאו דרשינן קשיא לר' ניבעו שבעה כדמסיק ופי' זה פשטא דלישנא דש"ס מסייעו: **מה מקיים כו'.** כלומר ר"ש שפי' קאר"י דהא כתיב שופטיך ומשני קסבר ר"ש סיפא פירושא דרישא זקניך שהן שופטיך לאפוקי סנהדרי קטנה: **זה ב"ד הגדול.** בעינן שיהא כ"ג שהן סנהדרי קטנה ופליג אר"י ואר"ש: **זה מלך וכ"ג.** מלך דכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ כה"ג דכתיב ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם: ה"ג סמיכה וסמיכות בשלשה וכ"ה בבבלי. ופריך לא סמיכה וסמיכות חדא נינהו ותרתי נ"ע: **ומשני תמן כו'.** התם בבבל קורין למינוי שנותנין לו רשות למידן דיני קנסות סמיכותא

סמיכותא וסמיכה היינו מיטי. וסמיכת זקנים הוא כמיכת פר העלם דבר: **אמר ישב ר"מ תחלה.** הוא יהיה לפני ר"ש והרע לר"ש על שהקדים ר"מ ממנו:

(דף ו' ע"ב) **א"ל ר"ע לר"ש.** דייך שאני ובוראך מכירין כחך ולך למחול על כבודך: **לבית הזה.** לבית הנשיא שלא לסמוך בלא רשות הנשיא כדמסיק: **במותב פלוני ופלוני.** דיינים החתומים למטה: **ושרת סיניה כו'.** וחלצה נעלו מעל רגלו הימני וירקה לפניו רוק הנראה לדיינים על הארץ: ה"ג ורקת קדמוהי: **במעמד.** עדים שהן פלוני ופלוני: **לא רעינא ביה.** איני חפץ בקידושין שקידשתני אמי ואחי: **לא שוויהנא ליה.** אינו שוה לי: **לא צבינא.** איני רוצה להנשא לו: **הקדש שפדייו יתר על דמיו.** שאמר פרה זו תחת פרה של הקדש אפילו היתה של הקדש שוה חמשה ושלו עשרה: **ה"ז פדוי.** וחל ההקדש על כולה: **ה"ז אינו פדוי.** כיון שאין שוין לא אמר כלום: ה"ג א"ר לא שכן אדם מצוי להרבות הקדשו ר' יונה בעי כמ"ד כנכסיו הוא ברם כמ"ד אינו כנכסיו מה בין הקדש למעשר שני א"ר יוסי ולא כבר נאמר טעמא שאדם מצוי להרבות בהקדשו וכ"ה במ"ש וה"פ א"ר אילא לכך בהקדש פדוי כיון שאדם מצוי להרבות וליתן בפדיון הקדשו מסתמא ידע שהחולין שוה יותר ורצה לוותר נגד ההקדש משא"כ במעשר שני שאין אדם עשוי להרבות בו הלכך אמרינן מסתמא טעה לכך לא אמר כלום ור' יונה ס"ל דטעמא דהקדש משום שייפו חכמים כח ההקדש או משום חומרא דהקדש דין הוא שיהיה המיד ידו על העליונה הלכך מספיקא קדוש לכך פריך תינח למ"ד מעשר שני לאו ממון גבוה אלא כממונו שפיר איכא לחלק בין הקדש למ"ש אלא למ"ד מ"ש ממון גבוה הוא א"כ אף מ"ש יש לייפות כחו ואין חילוק בינו להקדש והשיב ר' יוסי כבר אמרו בו טעם שכן אדם מצוי להרבות בהקדש משא"כ מ"ש אע"ג דממון גבוה הוא אין אדם מצוי להרבות בו שאין להקדש ממנו כלום אלא זרים אוכלים אותו: **ר"ז.** בעי לפני ר' אמי אם שאלו להאיש שהרבה בהקדש אם כיון להרבות בהקדש או לא ואמר שלא נתכוין להרבות אלא שטעה אם הוא פדוי או לא א"כ ר"ז פריך ר' יוחנן סתמא קאמר ה"ז פדוי משמע לעולם פדוי הא אם בדקנוהו ואומר שלא כיון להרבות לא יהא פדוי: **לכי בדק.** אם נבדק ואומר שלא נתכוין אינו פדוי ור' יוחנן לא קאמר אלא בסתם ולישנא בתרא ה"ק אף אם תבדקנו אין בכך כלום דאמרינן מסתמא מעיקרא דעתו היה להרבות והשתא הוא דהדר ביה ואינו כלום: **הרי זה פדוי.** שמאחר שנתן הקרן יצא ההקדש לחולין ומותר ליהנות בו ואין החומש מעכבו ולא גזרינן שמא יפשע כדמפרש ר' אילא בסמוך: ה"ג א"ר לא הקדש יש לו תובעין מעשר שני אין לו תובעין ר' יונה בעא כמ"ד כנכסיו ברם כמ"ד אינו כנכסיו מה בין הקדש למ"ש א"ר יוסי ולא כבר נאמר טעמא הקדש יש לו תובעין מ"ש אין לו תובעין וכ"ה במ"ש. וה"פ ר' אילא אמר בהקדש לא גזרינן שמא יפשע לפי שהגזברין תובעין אותו בשוק אבל מ"ש שאין לו תובעין שהוא לעצמו חיישינן שמא יפשע ר' יונה ס"ל טעמא דהקדש שהחמיר שהוא ממון גבוה לא חיישינן שמא יפשע וקשיא ליה הניחא למ"ד מ"ש ממון הדיוט שפיר יש לחלק בין הקדש למ"ש אלא למ"ד מ"ש ממון גבוה מאי איכא בין הקדש למ"ש והשיב ר' יוסי כבר אמרו טעם דהקדש יש לו תובעין ומ"ש אין לו תובעין הלכך אפילו למ"ד מ"ש ממון גבוה אינו פדוי עד שיתן החומש: **הדא דתימר.** ממתני' לא שמעינן אלא המקדיש גוף השדה צריך עשרה דתנן והקרקעות כו': ה"ג אבל אם אמר דמי השדה עלי וכ"ה במגילה. וה"פ אבל הא מיבעיא לן האומר דמי שדה עלי מאי צריך עשרה או לא: **נשמעינה מהדא.** תא שמע מהא דתנן במתני': וקשיא וכי יש **ערכין שאין מטלטלין.** הא אין ערכין אלא באדם ודמיו קצובין לפי שניו כמפורש בקרא: **ובא לסדרו מקרקע.** כגון שאין לו מעות כפי ערכו שמשלם מקרקעותיו שמין הקרקע בעשרה ואם בא להשלים ערכו ממטלטלין שמין בשלשה: **האומר ערכי עלי אינו כאומר דמי שדה עלי.** בתמיה וכיון שהיכן שוין אף באומר דמי שדה זו עלי שמין בעשרה: **אבל אם אמר הרי עלי מנה להקדש.** קל מאומר ערכי או דמי שדה זו עלי ושמין בג' ובזה חמיר האומר הרי עלי מנה להקדש לכשיעשיר נידון בהשג יד אם היה עני בשעת הנדר ולא נתן אלא מקצת המנה כשהשיג ידו צריך להשלים משא"כ באומר ערכי או דמי שדה זו עלי אינו צריך להשלים אחרי שהעשיר: ה"ג תני עבדים ושפחות ושטרות כו': **אכרזה.** ולשון ביקורת שמבקרין אותה בני אדם ע"י הכרזה: **עבדים.** לכך אין מכריזין אותן שיש לחוש כשישמעו שמכריזין אותן למכרן יברחו: **שלא יגנבו.** כשמאספין לראותן כדי ללקחן: **לית הדא אמרה.** וכי לא שמעינן מהכא שהעבדים נפדין בשלשה דאי בעשרה נ"ל הכרזה הא כל עשרה איכא פרסומי מילתא: ה"ג א"ל והא תנינן בקרקעות כו' וכ"ה במגילה:

ואדם כיוצא בהן משמע דאף עבדים צריכין עשרה:

(דף ז' ע"א) ה"ג א"ל אדם דהכא בן חורין הוא. הא דתנן במתני' אדם היינו דוקא בן חורין אבל עבד סגי בשלשה: **אתא עובדא כו'.** אגב שיטפא מייתי ליה הכא וקאי אהא דתנן כתובות פרק אלמנה שום הדיינין שפיחתו שתות או שהותירו שתות מכרן בטל רשב"ג אומר מכרן קיים א"כ מה כח ב"ד יפה אבל אם עשו אגרת ביקורת אפילו מכרו שוה מנה במאתים כו' מכרן קיים ובא מעשה לפני רבי שמכרו הדיינים בפחות משתות ורצה לעשות כרבנן שיהא המקח בטל: **רבי לא כך לימדתני משום זקינך.** א"כ מה כח ב"ד יפה וקיבלה וחזר ביה ועבד כרשב"ג וכ"ה בבבלי. וה"פ קיבל דברי ר' לעזר והורה כרשב"ג:

(דף ז' ע"א) **הלכה (ד) [ב] מתני':** **דיני נפשות בכ"ג.** לקמן בפרקין יליף לה במתני': **הרובע והנרבע.** שור שרבע אשה ובהמה שנרבעת לאיש נידונים הבהמה ליסקל בכ"ג כאדם הרובע דאיתקש להדדי והרגת את האשה ואת הבהמה ואיתקש בהמה לאשה מה אשה בכ"ג אף בהמה בכ"ג והיינו רובע: **ואומר ואת הבהמה תהרוגו.** בנרבע כתיב ואיתקש לאיש: **שור הנסקל.** שנגח אדם ומת: **כמיתת הבעלים.** כלומר כמו שהיה הבעל נדון בכ"ג אם היה חייב מיתה כך מיתת השור דהאי בעליו יומת קרא יתירא הוא לכך דרשא ולא דנתחייב קטלא דכתיב מות יומת המכה רוצח הוא על הריגתו חייב מיתה ולא על הריגת שורו: **הארי והזאב כו'.** שהמיתו אדם נידונין בסקילה כשור: **ברדלס.** חיה היא: **כל הקודם להרגן.** אם המיתו אדם זכה וא"צ להביאן לב"ד: **רע"א מיתתן בכ"ג.** ואיכא בין ת"ק לר"ע דלת"ק אף נחש בכ"ג ולר"ע נחש הקודם להרגו זכה שסלק מזיק מן העולם: **גמ': שור הנסקל לר"מ.** דאמר נערה המאורסה מפסדת כתובתה בשלשה אע"ג שיש בה דיני נפשות א"כ ה"ה ממון דשור הנסקל דהיינו כפר בשלשה ונסקל בכ"ג או דלמא דין אחד הוא ואף הממון בכ"ג כמוציא שם רע: **כולו ממון הוא.** מסברא אין החיוב אלא על הבעלים שישלמו הכפר ובהמה פטורה שאין בה דעת אלא גזירת הכתוב הוא שתסקל ודאי שני דינין הן והממון בשלשה א"כ כולו ממון

ע"כ מסיק דראב"י כילי סנהדרי גדולה בעי ונראה ר"ש ור"י דדרשו זקניך שנים אי לאו דכתיב שופטיך ה"א שנים מסנהדרי קטנה יצאו שנים הם נקראים זקניך אבל ראב"י דסובר זקניך כל זקניך משמע אין סברא שיצאו כל הזקנים שבכל ישראל אלא ודאי מיוחדין שבזקניך קאמר והיינו סנהדרי גדולה וכן פירש"י במקרא זקניך מיוחדין שבזקניך זה סנהדרי גדולה. והיינו כראב"י דמשנתו קב ונקי. ועמ"ש בסוטה [פ"ט ה"א] תני כו'. וזה ברור ודלא כמ"ש המהרש"א דף י"ד בד"ה ואי כו' ובד"ה ושופטיך זה מלך וכה"ג כו' ע"ש. וכתבו תו' דף י"ד ע"ב בד"ה מתני' דלא כראב"י תימא אי משום דמתני' לא חשיב מלך וכה"ג ה"נ אשכחן נמי אין מוסיפין על העיר כו' ע"ש. ולי תימא קושייתם ודאי מ"ד מתני' דלא כראב"י מפרש לברייתא דתניא ראב"י אומר זקניך זו סנהדרין היינו כולה סנהדרי וכמסקנת הבבלי וזה דלא כמתני' דתני ג' או ה' ומאן דמיבעיא ליה התם אי כולה סנהדרין קאמר או מקצתן כר"י או כר"ש. מספקא ליה נמי אי מתני' כר' אלעזר בן יעקב או לא ול"ע:

כגון ריב"ז מינה את ר"א ור"י כו'. כתב הרמב"ם פ"ד מה"ס בראשונה כל מי שנסמך סומך לתלמידיו וחכמים חלקו כבוד להלל הזקן והתקינו שלא יהא אדם סומך אלא ברשות הנשיא ושלא יהא הנשיא סומך אא"כ היה אב"ד עמו ושלא יהא אב"ד סומך אא"כ היה הנשיא עמו אבל שאר כל החבורה יש לכל אחד לסמוך ברשות הנשיא. וכתב הלח"מ ירושלמי פ"ק דסנהדרין אמר ר"א בראשונה היה כו' אבל אין כתוב שם כמ"ש כאן רבינו אבל ענין דומה לו ע"כ וקשה הא סוגיין סותרת לדברי הרמב"ם דבסוגיין אמרינן דר"י ור"ע סמכו ואח"כ חלקו כבוד כו' ואס"ד דמימות הלל הזקן היתה התקנה הא איכסו בתר הלל הזקן היו ועוד ר"י בן בבא סמך חמשה זקנים ואיהו היה אחר הלל הזקן ועוד צריך טעם למה דחה דברי הירוש' ומנ"ל הנך שינויים שכתב דלא כהירוש' ונראה ודאי מסוגיין למד כל הדינים שכתב שמפרש חלקו כבוד לבית הזה היינו לכבוד הראשון של הבית הזה שהוא הלל הזקן והא דאמרינן כאן חזרו והתקינו שלא יהו ב"ד ממנין כו' ר"ל אב ב"ד או שהיתה גירסתו כן חזרו והתקינו שלא יהא אב"ד ממנה אלא עם הנשיא ושלא יהא הנשיא ממנה אלא עם האב"ד. והשתא ניחא שר"י ור"ע וריב"ב מינהו תלמידיהם שלא ברשות נשיא שאין החברים צריכין שיהא הנשיא עמהן אך קשה הא ר"י היה אב"ד איך מינה ר"ע ולא היה הנשיא עמו דא"כ היה ראוי שהנשיא יסמכו שהוא הגדול שבג' וי"ל הא שחזרו והתקינו שלא יהא אב"ד ממנה בלא רשות הנשיא היה לאחר ר"י ור"ע וריב"ב: (דף ו' ע"ב) **אמר ישב ר"מ תחלה** נתכרכמו כו'. בבבלי דף י"ד מסקינן הא דאמר רבב"ח ר"ע סמכו לר"מ כן האמת אבל לא קיבלו וכשסמכו ריב"ב קבלו. ופירש"י ולא קבלו לפי שעדיין היה בחור. וקשה א"כ איך הקדימו לר"ש לכך נראה שלא קיבלו לפי שראה שהדבר רע בעיני ר"ש ולא קבלו אף שהוא עשה כן כדי לפייס דעתו של ר"ש אבל ריב"ב סמך כולם כאחד ולא הקדים אחד לחבירו:

בראשונה היו כותבין שטרי חליצה במותב פלוני ופלוני כו'. עי' בקונט'. וקשה ל"ל למכתב שם הדיינים הא כתוב בשטר חליצה לפנינו והדיינים חתומים למטה ממילא ידעינן שמם ועוד מ"ש בשטרי חליצה דכותבין למעלה שם הדיינים ושטרי מיאונין דלא כתבינן כנראה בסמוך. ונראה קסבר האי תנא בחליצה בעינן חמשה וכר' יהודה כמפורש בבבלי יבמות ר"פ מצות חליצה וא"צ לחתום השטר אלא שלשה לכך כותבין תחלה שם כל החמשה דיינין שהיו בשעת החליצה. וקשה מדתני בראשונה היו כותבין שטרי חליצה כו' משמע דוקא בראשונה היו כותבין ש"ח ונתר הכי ביטלו כתיבת שטרות אלו וכ"מ שסידרו הש"ס הכא בתר הא דא"ר בא בראשונה היה כל אחד ממנה כו' ש"מ דדמיא ליה שחזרו בו אח"כ מה"ט בשלמא שטרי מיאונין ניחא כדאמרינן בבבלי יבמות דף ק"ז בראשונה היו כותבין גט מיאון לא רעינא ביה כו' כיון דחזו דנפיש דיבורא אמרי אתי לאחלופי בגיטא תקינו הכי ביום פלוני מיאנה פב"פ באנפא אלא ש"ח מ"ט הדרי בהו. בשלמא לפמ"ש הנ"י שם טעם שחזרו ובשטרי מיאונין דכיון דנפיש דיבורא יסברו שהוא גט גמור ואין קידושין תופסין לאחיו בה ולא קידושין תופסין באחותה. א"כ שטר חליצה נמי יש לבטל דלא יהא נפיש דיבוריה דלמא יאמרו שהוא גט גמור ויאמרו אין קידושין תופסין באחותה ואחות חלוצתה אינה אלא מדרבנן וקידושין תופסין בה כמפורש פ' החולץ אלא לפירש"י דקאמר דאתי לאחלופי בגיטא שיכתבנו סופר כן בגט גירושין לגרש בו אשה. קשה דהא ודאי כל הני מילי שבשטר חליצה לא שייכא בגט אשה ומ"ט חזרו בו ונראה לא חזרו בשטר חליצה אלא בזה שלא כתבו בו במותב פלוני ופלוני דחזר בו ר' יהודה וסובר דלא בעינן ה' דיינים כמפורש בבבלי ר"פ מצות חליצה אבל שאר כל השטר כדקאי קאי. וכ"כ הרי"ף והרמב"ם נוסח שטר חליצה כמו הנזכר כאן. ומוכח מדבריהם דמפרשים כפירש"י ודלא כנ"י דא"כ אף שט"ח אין לכתוב כך. וביש"ש פ' ב"ש כתב ואני תמה על הרמב"ם והטור שכתבו נוסח גט מיאון שככר נהגו בו ישראל כו' לא צבינא ביה ולא קאימנא קמיה. איך לא חשו לנפיש דיבורא ומה בכך שלא כתוב בו לא רעינא בו לא בעינא להתנסבא ליה מ"מ כתב במקומה ולא קאימנא עמיה וכי תלוי נפיש דיבורא דוקא במה שמזכיר ג' לשונות כו' ע"ש. ול"נ ודאי עיקר הטעם כיון שכתבו בו ולא בעינא להתנסבא ליה שהוא קצת מלשון גט כריתות לכך חששו לו. והיינו שכל אחד כתבו לפי אחות לשונו לכך כשראו שכותבין בו לשונות של גט כריתות חששו לו והשתא שהעמידו נוסח אחד לכולם ואין כתוב בו מנוסח הגט תו ליכא למיחש למידי וזה שכתב נוסח גט מיאון שככר נהגו בו כל ישראל וזה ברור ונכון: **הקדש** שפדאו יותר על דמיו כו'. בבבלי ב"מ דף נ"ה תניא פרה זו תחת פרה של הקדש טלית זו תחת טלית של הקדש הקדשו פדוי ויד הקדש על העליונה פרה זו בה' סלעים תחת פרה של הקדש כו' הקדשו פדוי על הקדש ראשון מוסיף חומש על הקדש שני אין מוסיף חומש. ונראה דה"פ ברישא שלא שם הדברים אמרינן שרצונו להרבות בהקדש לכך יד הקדש על העליונה הלכך כשפודה אח"כ ההקדש נותן חומש מההקדש השני שהוא הנוסף על מה שהוה ההקדש הראשון דעליה מפרים החומש מיד אבל בסיפא ששם ההקדש והחולין וטעה בשומתן אע"ג דשלא ברצונו הקדישו אפ"ה הקדשו הקדש דאין לו אונאה אבל אינו מוסיף חומש אלא על ההקדש הראשון אבל לא על השני שהרי שלא ברצונו הקדישו ולא קדש אלא משום חומרא דהקדש החמירו ודי שגופו קדוש אבל לא חומשו ולפ"ז יש לגרוס גם בסיפא וי"ד הקדש על העליונה ודלא כתו' שם שהגיהו. והרמב"ם כתב פ"ז מה' ערכין אמר פרה זו תחת פרה זו של הקדש אם היתה השנייה יפה מן הראשונה ביותר לוקחין אותה הגזברין ושותקין כו' ומוסיף חומש אבל אמר פרה זו בעשר סלעים תחת פרה זו של הקדש אפי' היתה של הקדש שוה ה' ושלו י' ה"ז מוסיף חומש ונותן ב' סלעים ומחצה שהרי בדמים קצובים פדה ושנייה אינה טעונה חומש ע"כ. וכמה פירשו דחוק בברייתא ע"ש בכ"מ. ולכל הפירושים הירושלמי והבבלי חלוקים שהרי מפורש משמע כאן כל שאין יכולין לומר שרצונו להרבות בהקדש אף הקדשו אינו פדוי דומיא דמ"ש. והרמב"ם כתב פ"ה מה' מ"ש. הפודה מעשר ביותר על דמיו לא נתפסה התוספת במעשר. משמע דסובר פדוי הוא אלא שאין התוספת קדוש. ובסוגיין כאן מפורש שמ"ש אינו פדוי והכ"מ כתב שדברי הרמב"ם הם מהירושלמי פ"ד דמ"ש ע"כ. ותימא דהסוגיא דמ"ש היא סוגיא דהכא ול"ע. ולפי פירושו בברייי אין ממנה ראייה כ"כ לריב"ל כמ"ש. וגולי דמספקינא אמינא דבסיפא גרסינן אין הקדשו פדוי ובזה יבא הכל על נכון והתלמודיים שוים:

ובא לסדרו מקרקע שמין לו בעשרה. כתב הר"ב ד"ה והקרקעות ואם אין לו מטלטלין ובא ליתן קרקע צריך שישומו י' אנשים ואחד מהן כהן כו'. וכתב התי"ט ובמגילה מפרש הר"ב והקרקעות אם בא לפדותן וכ"פ רש"י והכי מסתבר דהא כהני דכתיבו בפ' קרקעות במקדיש קרקעות ובא לגואלן כתיב כו' ע"ש. ולא ידענא מאי קאמר דברי הר"ב מבוארין שהן דברי ירוש' בא למעט שאין הפודה קרקעות צריך י' אלא רבותא קמ"ל וכ"מ ברמב"ם בחיבורו. והרשב"א בחידושי מגילה דף כ"ג כתב הקשו בתו' ה"ל למימר י"א דאין ב"ד שקול ונראה דשאני הכא י' כהנים כתיבו בפרשה כו' וכיון דנחית למניינא ה"ל למימנא י"א וטעמא דמלתא משום דשומא היא ואינו כדין ממש ע"כ. וקשה הא בסמיכת זקנים ועריפת העגלה דנחית למניינא לר' יהודה ואפ"ה אמרינן אין ב"ד שקול כו'. ול"נ דעיקר הטעם שאין כאן דין רק שומא בעלמא משא"כ בקדוש החדש ובסמיכה ובע"ע ישנו הרבה הלכות ודאי צריך ב"ד לכך אמרינן בהו אין ב"ד שקול כו': **לית הדא אמרה** שהעבדים נפדין בג' כו' כתב המ"ל פ"ח מה"ע רבינו לא ביאר דין עבדים אי בג' או בעשרה ובירושלמי איתא דסגי בג' וכ"כ תו' במגילה אך מדבריהם פ"ק דסנהדרין דף ט"ו נראה דאף בעבדים בעינן י' ע"כ ותימא הא גם במגילה מסקי תו' דלא בעינן ג' אלא מדבריהם אבל מדאורייתא בעינן י' וכן פירשו סוגיין א"כ אין כאן סתירה מדבריהם פ"ק דסנהדרין דלא איירי אלא בדאורייתא דמ"ש אדם לא משמע ליה דקאי אעבד ר"ל אף דנאמר דמתני' איירי בדאורייתא מ"מ א"א לאוקמי בעבד דאדם לא משמע עבד. ומ"ש הכא פריך אליבא דרב דאמר המקדיש עבדו יצא לחרות ר"ל וליכא עבד בהקדש דשמין אותו וזה מבואר מאוד. אך תירץ זה של תוס' תמוה דהא איכא חרם דילפינן מדכתיב כל חרם אשר יחרים מן האדם לרבות עבדים ושפחות כנענים וכ"מ בגיטין דף ל"ח. וא"ל רב מוקי להאי קרא בשהקדישן לדמי א"כ אין כאן הקדש ולא צריך י' הא גם באדם האומר דמי עלי שמין אותו בעבד וצריך עשרה כמפורש בבבלי בסוגיין א"כ ה"ה בעבד ול"ע. גם אהרמב"ם קשה למה לא ביאר בעבד דמדאורייתא צריך עשרה ומדרבנן סגי בג'. ומברייתא דמרבה מדכתיב מן האדם עבדים משמע כמ"ש הו' בתירוצא קמא דלאדם לא משמע עבד להכי איצטרך מן. והיינו דקאמר בסמוך אדם דהכא בן חורין ועי' מ"ש בתו' כתובות שם:

(דף ז' ע"א) **כמיתת הבעלים** כו' בבבלי פריך אימא לקטלא הוא דאתיא. כתב תו' משמע אי לקטלא אתי תו לא דרשינן מיניה כמיתת הבעלים כו' ותימה הא גבי רובע דרים לעיל מדאיתקש כו' ע"כ ונראה אי אמרינן לקטלא אתי הבעלים בחנק דכתיב יומת וסתם מיתה חנק א"כ הזינן שאין מיתתן שוה אלא דסד"א יומת בממון דהא איהו לא עביד מידי אלא ממונו לכך איצטריך היקשא ללמד מיתה ממש אבל לא להקיש מיתת השור בכ"ג דמהיכא תיתי לן לשנות ממון זה משאר ממון שאינו אלא בשלשה ועפי מסתבר לומר היקש מיתה דלא ניפוק קרא מפשטיה אבל ברובע ונרבע שפיר דרשינן היקשא לכ"ג דאל"כ היקשא ל"ל:

אף מיתת השור בדרישה וחקירה כו'. וקשה הא גם דיני ממונות צריכין דרישה וחקירה מדאורייתא כדתנן לקמן פרק אד"מ א"כ היקשא ל"ל. גם לא נזכר בשום מקום דרישה וחקירה במיתת השור ול"ע. ועמ"ש לקמן ר"ס אד"מ:

ולא את כה"ג כו'. גרסינן בבבלי דף י"ט א"ר יוסף ל"ש דאין דנין את המלך אלא מלכי ישראל אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותו ומלכי ישראל לא משום מעשה דינאי. וקשה א"כ למה לא תנן במתני' ולא את המלך אלא בב"ד של ע"א וי"ל ר"י כר' מתנא ס"ל דמוקי למתני' בנשיא של שבט א"כ כ"ש מלך. והרמב"ם פסק פ"ב מה"ס כר"י והשמיט להא דר' מתנא וי"ל:

ואין מוציאין למלחמת הרשות. עיין בקונטרס וכ"פ הר"ב כאן ובפ"ב מ"ד. וקשה הא ודאי אף היכא דאתיין אינון עלן לאו מלחמת רשות היא וא"ל רשות מנ"ד כמפורש בסוטה דף כ"ו. וכ"כ הרמב"ם רפ"ה מהל' מלכים ע"ש. ורש"י פי' כל מלחמה קרי רשות לבר ממלחמת יהושע ע"כ. משמע דסובר אפילו למעוטי עכו"ם דלא ליתי עלן מלחמת הרשות היא ואין המלך יוצא עליה בלא רשות ב"ד של ע"א. וקשה הא דאמרינן בבבלי סוטה ס"פ משוח מלחמה כ"מ לעוסק במצוה כו' אחרי שלא נזכר מזה בתלמוד כלום ספי הנ"ל דנ"מ אם המלך יוצא עליה בלא רשות ב"ד. וכן נראה ממתני' דלא פליג ר"י כאן כמו דפליג בסוטה. וכ"נ בבבלי דף ט"ז דדוקא בהא דאמר דוד לאו ופשטו ידיכם בגדוד הוא דבעינן ב"ד אבל במלחמות אחרות דלא ליתי עלן א"ל ב"ד וכמ"ש הרמב"ם וצ"ע. והא דלא הזכיר רש"י מלחמת עמלק נראה מדכללו הש"ס שם בסיפה במלחמת יהושע לכך השמיטה רש"י ודוחק:

ואין עושין סנהדריות לשבטים כו'. כתב הרמב"ם רפ"ה מה"ס ואין עושין סנהדרי קטנה לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר אלא ע"פ ב"ד של ע"א ע"כ וקשה הא לא תנן אלא ואין עושין סנהדריות לשבטים אבל של כל עיר ועיר לא הוזכר במתני'. וא"ל מדאמרינן בבבלי דף ט"ז מנ"ל כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות ומשה במקום ע"א קאי. מנ"ל דמשה הושיב סנהדרין לעיירות והא לא הוו עיירות בזמן ההוא. וכ"ת מדכתיב ושמת עליהם שרי אלפים וגו' א"כ ניבעי נמי בב"ד של ג' ע"א דמשמעות המקרא שהעמיד שופטים לד"מ. ונראה שלא העמיד משה אלא סנהדריות לשבטים דכתיב בפרשת דברים הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם ואשימם בראשיכם וכתיב ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים שרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרות. וקשה וכי שרי עשרות היו ראשי השבטים ועוד וכי כולם היו חכמים ונבונים וידועים לכך נראה שמשה לא העמיד אלא ראשי השבטים הגדולים שהם לסנהדרי קטנה לכל שבט. ושרי אלפים העמידו הם עליהם והיינו דקאמר ואקח ראשי שבטיכם וגו' ואתן אותם ראשים עליכם ואח"כ העמידו הם שרי אלפים וגו' וכן אמר יתרו ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע והם יהיו סנהדרין ושמת עליהם מאלו שרי אלפים וגו' דא"ת"ס קשיא ושמתם עליהם הל"ל וכן משמע בפרשת יתרו שם עשה משה והיינו וידועים לשבטיכם. מעתה דברי התנא מדוקדקים. והך ברייתא דמייתי הבבלי שממנין שבטים לכל עיר ועיר לא קאי אמתני'. וזהו כדעת הרמב"ן שהיו עושין סנהדרין לכל שבט ושבט בפני עצמו. וכ"מ במתני' פ"ק דהוריות דתנן הורו בית דין של אחד מן השבטים כו'. והא דתניא בברייתא שופטים לכל שבט ושבט מנין כו' כתב תו' אם יש בעיר אחד משני שבטים עושין שני סנהדראות ר"ל נ"ל שופטים לכל שבט הא כבר העמידו לכל עיר ועיר והיינו דאיצטריך לעיר אחת שהיו בה שני שבטים. ולפמ"ש אין צורך לתירוצם. גם לפירושי שבקונטרס יש לומר דלכל שבט צריכין סנהדרין מאותו שבט אבל לכל עיר היו מעמידין מן החכמים שבעיר:

בחורש שבין השבטים. עיין בקונטרס. ופריך בבבלי אי מה תחלתה באורים ותומים וכל ישראל אף כאן אורים ותומים וכל ישראל. וקשה דלמא באמת בעינן אורים ותומים וכל ישראל אלא דלא חשיב הכא אלא אילי דסנהדרין וא"ל דדייק ליה מחלוקה דבית שני שלא היו שם אורים ותומים דהתם לא היתה חלוקה ממש כמפורש בקרא. אך לפמ"ש התוי"ט בד"ה אלא כו' סנהדרין כיון דלא תני בשום מקום במתני' דבעי מלך פריך שפיר אמאי לא תני לה הכא ע"ש א"כ שפיר פריך הש"ס א"ה ליבעי אורים ותומים. אך תו' כתבו שבועות פ"ב מדכייל ליה בהדי נביא שקר וכה"ג משמע דלא בעינן אלא ע"א דומיא דידהו כו' ע"ש. ונראה ר' אלעזר לית ליה תירץ תו' לכך לא חש לקושית המקשה:

ונאמר להלן בזדון דברו הנביא. בבבלי גרסינן ולא את נביא השקר מנה"מ א"ריב"ח אתיא הזדה הזדה מזקן ממרא. ופירש רש"י בנביא השקר כתיב אך הנביא אשר יזיד ובזקן ממרא כתיב והאיש אשר יעשה בזדון ע"כ. ותימא ודאי היכא דאיכא דדמי ליה מדדמי ליה ילפינן א"כ טפי אית לן למילף זדון זדון כמפורש בסוגיין. וא"ל ניחא ליה למימר הך קרא דתרווייהו בקטלא כתיבי דהא מפרש בתר הכי בגז"ש דבר דבר דכתיב בנביא אשר יזיד לדבר דבר ובזקן ממרא כתיב ועשית ע"פ הדבר אע"ג דהאי קרא בקטלא כתיב והדבר דזקן ממרא לא כתיב בקטלא. ובהוריות יליף מקרא כי יפלא ממך דבר ניחא דבעי ליליף דבר דבר אבל לרש"י קשיין תרווייהו:

(דף ז' ע"ב) **ואעמידה שתי תודות.** עיין בקונטרס וכך פירש"י שבועות פ"ב. ודבריו אלו שכתב נחמיה קאמר בספר עזרא ק"ק בספר נחמיה כתיב מקרא זה. מיהו יש מי שכתב שעזרא כתב ספר נחמיה: **מה כתיב מהלכות** כו' עיין בקונטרס. וקשה דלמא בבשר התודות קאמר דהא לאחר זביחה איירי דאי קודם הזביחה לא קדוש הלחם ועוד קשה א"כ מנ"ל שהיו חלות חמץ דלמא מצות היו. ובבבלי פ"ב דשבועות יליף ליה מדכתיב גדולות ע"ש. ועמ"ש לקמן בד"ה מנחת כו':

משה זה מלך ונביא. כתב תו' פ"ב דשבועות פירש בקונטרס ובימי משה הוא מלך ונביא ואחיו כה"ג ואורים ותומים ותימא א"כ בהעמדת סנהדרין לשבטים דילפינן ממשה דבמקום ע"א הוה קאי ליבעי נמי מלך ונביא ע"כ. הנה מדבריהם אלו נראה שנעלם מהן אז שדברי רש"י הן דברי הירושלמי. וע"ק דבסמוך יליף דבעינן סנהדרין דכתיב אספה לי כו' הא נמי ניליף ממשה דהוי במקום ע"א ואפשר לומר דלא ילפינן ממשה אלא חדא מילתא אבל לא כל מילי ותדע א"כ נאמר דבעינן שיהא חד גברא במקום ע"א דומיא דמשה אי שיהא מלך ונביא אלא ודאי כמ"ש וכיון דילפינן מאספה לי וגו' דבעינן ע"א ילפינן ממשה שצריך שיהיה מלך ונביא. אך קשה א"כ מלך ונביא שהן תרתי איך ילפינן ממשה ולולי דמסתפינא אמינא משה מלך ואהרן נביא וכתיב ככל אשר אני מראה אותך אלו אורים ותומים. מעתה מה שמקשין יום שם ועוד וכי נשאלו באורים לעשות משכן הא קודם שנתכהן אהרן. ע"י המילואים נעשה המשכן ע"כ לפמ"ש ניחא דרב לשיטתו דמשה הוא ששאל באורים ותומים כדאמרינן בזבחים דף ק"א אמר רב משה רבינו כה"ג היה. והא דקשיא רב נ"ל למילף אורים ותומים מאהרן ניליף כולהון ממשה דהא משה כה"ג הוה. לפמ"ש ניחא דאין למידין ממנו אלא דבר אחד. והא דקאמר בסמוך סנהדרין יליף מדכתיב אספה לי שבעים איש קשה הא אסיפה זו לא נעשית עד אחר הקמת המשכן וי"ל סנהדרי גדולה היתה מזמן יתרו כדכתיב במתן תורה ושבעים איש מזקני ישראל וכן הן אותן שבעים שאסף משה וניתנו לו לשאת אתו במשא העם. שנאמר כאן שבעים איש מזקני ישראל ונאמר להלן שבעים איש מזקני ישראל. ועיין בתוי"ט פ"ב דשבועות:

מאן דמר זו כנגד זו והוא יושב ממולו כו'. כתב הרמב"ם פ"ו מהל' בית הבחירה זו אחר זו הולכות. וכתב הכ"מ ואיני יודע מנין לו לפסוק כמ"ד זו אחר זו ע"ש שדחק הרבה. ונראה דגרסינן חולין דף י"ט מאי עורף ממול עורף מנה"מ דת"ר ממול ערפו מול הרואה את העורף וכה"ת והוא יושב ממולו. הרי דמפרש והוא יושב ממולו לאו בצידו היה יושב אלא מלאחריו וע"ל דהך ברייתא אתיא כמ"ד זו אחר זו לכך פסק כוותיה וזה ברור:

ע"פ נביא נאכלת. כתב הרמב"ם פ"ו מהל' בית הבחירה ואוכלים שם לחם תודה אחת משתי התודות והשנייה נשרפת וע"פ הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו וכתב הכ"מ ומפרש רבינו דכי מסיק אלא הר"י ע"פ נביא נאכלת וע"פ נביא נשרפת היינו לומר לא תתני פנימית נאכלת וחיצונה נשרפת אלא האחת נאכלת והאחת נשרפת והנביא אמר להם איזו נאכלת ואיזו נשרפת ע"כ וכ"ל דדחק הרמב"ם לפרש כן ולהגיה המשנה דקשיא ליה כיון דשניהם נפסלין ביוצא ודינן להשרף א"כ אין שאחת נשרפת ע"פ הנביא ולמה קאמר ר"י ע"פ הנביא נשרפת אלא ודאי רשות ביד הנביא לאמר איזו נשרפת ואיזו נאכלת. מיהו בסוגיין לא קאמר ע"פ נביא נשרפת משמע דסובר שאין להגיה המשנה:

בונין ואח"כ מקדישין עיין בקונטרס. ואין לפרש דקאי על חומת ירושלים דהא חזינן שלא קידש עד לאחר הבנין כמפורש בקרא ובבבלי שבועות פ"ב גרסינן וכ"ת קלעים לר"א נ"ל לצניעותא בעלמא. וקשה למאי דאוקמי התם דסובר ר"א קדושה ראשונה קידשה לעתיד אנ"ל דעבדו קלעים לצניעות אלא בשביל שלא יזונו עיניהם מן ההיכל וכמ"ש בקונטרס וקלעים לעזרה מ"ד בונין ואח"כ מקדישין לא רצה לעכב הקידוש לכך עשו הקלעים ומיד הקדישו ולמ"ד מקדישין ואח"כ בונין עשו הקלעים להיכרא שידעו עד היכן הגבול. ורש"י פי' שם בד"ה אלא שבהיכל נתנו הקלעים לפנים ממקום החומה ובונים החומה מבחוץ שלא יזונו עיניהם מן ההיכל וקשה לפי מאי דס"ד דקסבר ר"א לא קידשה לעתיד א"כ אין כאן שום איסור כשיזונו עיניהם דהא אין כאן קדושה וצ"ל דסובר מקדישין ואח"כ בונין. ואין שום זכר מזה בבבלי וצ"ע:

מנחת מאפה עיין בקונטרס. וקשה הא אינה נאכלת דכתיב בה כליל א"כ לא דמיא ללחם שמקדשים בהן ירושלים ובבבלי שבועות אמרינן בשירי מנחות. נראה דסובר הירושלמי

דבעיק

ממון אף מיתת הבהמה אינה אלא ממון שמפסידין ממון הבעלים וא"ל אלא שלשה אלא גזירת הכתוב הוא שתסקל בכ"ג הלכך אין להחמיר בכפר שישיה ביותר מן שלשה: **שותף ליסטים בליסטים.** אע"ג שהוא לא עביד הגזלה דינו כמותו ה"נ כיון שהבעלים שותפין עם השור דינו כשור אע"ג שהוא לא הרגו לזה: **לנו מה אתה משיב.** הא ודאי אין הבעלים נהרגין מאי בעליו יומת: **בדרישה וחקירה.** ובעשרים ושלשה:

הלכה (ה) [ג] מתני':

אין דנין לא את השבט. בגמרא מפרש: **נביא השקר.** בחנק בגמרא מפרש מנ"ל דבעי ע"א: **ולא את כה"ג.** דאמר קרא את הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול יביאו אליך ומשה במקום ע"א קאי שהרי לא נתמנו הזקנים אלא להקל מעליו אבל בלא"ה כל הדברים הצריכים ע"א היו נעשים על ידו לבדו: **ואין מוציאין למלחמת הרשות.** כל מלחמה חוץ ממלחמת שבעה עממין ומלחמת עמלק קרויה מלחמת רשות: **אלא בב"ד של ע"א.** דכתיב בדוד ואחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו אחיתופל זה יועץ ויהוידע בן בניהו זו סנהדרין שהיה מופלא שבכולן וכולם נגררים אחריו: **על העיר.** ירושלים שקדושתה גדולה משאר קדושת א"י: **ועל העזרות.** קדושתן גדולה מקדושת ירושלים ואי אפשר לחדש קדושה אלא ע"פ ב"ד של ע"א דכתיב ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו לדורות מה משכן קדוש ע"פ משה שהוא במקום סנהדרי גדולה אף תוספת העיר והעזרות ע"פ סנהדרי גדולה כמפורש בגמ': **ואין עושין סנהדריות לשבטים.** שהיו מושיבין סנהדרי קטנה של כ"ג לכל שבט ושבט דכתיב לשבטיך ושפטו מלוה בשבט לדון את שבטו: **אלא ע"פ ב"ד של ע"א.** כדאשכחן במשה דאוקי סנהדריות בעצת יתרו ומשה במקום ע"א קאי: **אין עושין עיר הנדחת** כו'. דכתיב והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר לשעריך אלא לשער המיוחד שהוא לשכת הגזית ששם סנהדרי גדולה יושבין: **בספר.** עיר המבדלת בין א"י לארץ העמים דכתיב מקרבך ולא מן הספר: **ולא שלשה.** עיירות בא"י ובגמרא מפרש: **גמ':** ופריך **איתא חמי.** בא וראה שנים אין דנין כדתנן לקמן פרק נגמר הדין ואין דנין שנים ביום אחד כ"ש שבט כולו שאין דנין כאחת דאי כל אחת בפני עצמו לאו היינו שבט: **בנשיא.** של שבט בחטא בחטאת שחייבין עליו מיתת ב"ד אין דנין אותו אלא ע"פ ב"ד של ע"א דכתיב דבר גדול יביאו אליך דבריו של גדול והאי נמי גדול הוא: ה"ג **בחורש שבין שני שבטים** כו'. וה"פ מתני' איירי בבאין על עסקי נחלות שבט זה אומר היער שבינינו שלי ושבט זה אומר שלי הוא וכתחלתה של א"י מה תחילתה ע"א אף כאן ע"א: **אר"ז.** מנ"ל בנביא שקר דבעינן ע"א: **נאמר כאן זדון.** בזקן ממרא כתיב והאיש אשר יעשה בזדון: **אף זדון שנאמר כאן בנביא שקר.** דהאי בזדון דזקן ממרא מיותר ללמד דנביא שקר כזקן ממרא מה זקן ממרא בע"א כמפורש בקרא כדתנן לקמן פרק הנחנקין אף נביא שקר כן: **נאמר כאן בזקן ממרא.** והגידו לך את דבר המשפט: ה"ג תמן תנינן אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים ובסנהדרין של ע"א ובשתי תודות ובשיר ב"ד מהלכים ושתי תודות אחריהם וכל ישראל אחריהם הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת וכל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם אין חייב עליה. רב אמר בתחלה כו'. וה"פ תמן תנינן שבועות פ"ב אין מוסיפין כו' וכאן במתני' לא קחשיב כל הני דלא תני אלא הני שהן בע"א ואמר רב טעמא דמתני' דשבועות בתחלה כשעלה דוד לקנות גורן ארונה שהוא מקום המקדש כתיב ויעל דוד בדבר גד הרי דבעינן מלך ונביא: ה"ג אשר נראה אלו אורים ותומים: **זה סנהדרין.** דקשיא אביהו נ"ל אלא דקאי אסנהדרין שנקראו אביך כדכתיב שאל אביך וגו':

(דף ז' ע"ב) **השיר.** מנ"ל דכתיב וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה ויהודה היה על הידות הוא השיר של תודה א"נ אסיפא דקרא סמיך דכתיב וילכו אחריו בכלי שיר דוד והם כינורות ונבלים ומצלתים שהם שיר של תודה כמפורש בבבלי: **תודות.** מנ"ל דכתיב ואעמידה שתי תודות נחמיה קאמר בספר עזרא כשחנכית חומת ירושלים ובא לקדש את העיר והעמידה שתי תודות גדולות אצל החומה מבחוץ ותהלוכות לימין מעל החומה להקיף את העיר בתהלוכות שהלכו דרך ימין כשפניהם לחלל העיר הלכו תמיד לצד ימין עד שהקיפו את כולה: ה"ג מה כתיב מהלכות אלא תהלוכות. ללמד שהיו ניטלות ע"י אחר והן עצמן לא היו יכולין להלוך שאין התודות עצמן היו אלא הלחמי חמץ שבה: **מייתי לה.** הא דבעינן לתוספות עזרה הני דתנן במתני' מקרא מן התורה: **וכן תעשה.** קרא יתירא למידרש לדורות: **שאל אביך ויגדך** וגו' ל"ג ליה הכא: **זו כנגד זו.** שני כהנים נושאים אותן זה אצל זה: **והוא יושב ממולו.** ובצידו היה יושב: **ממול ערפו.** מול שהוא רואה את העורף הרי שהוא אחריו: ה"ג מ"ד זו אחר זו נמצא כל מקום ומקום מתכפר בתודה אחת ומ"ד זו כנגד זו כל מקום ומקום מתכפר בשתי תודות. וה"פ למ"ד זו אחר זו חיצונה לבד מקדשה וכשנכנסה אחרונה לשם לא נפסלה ביוצא שלא עברה במקום חול אלא במקום מקודש ולמ"ד זו כנגד זו אין אחת מקודשת יותר מחברתה דהא כל מקום ומקום שתי תודות מקדשות: ה"ג מ"ד זו אחר זו יאות דתנינן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת ואיזו היא פנימית זו שסמוכה לבית דין ברם כמ"ד זו כנגד זו למה ר' יסא בשם ר"י כו'. וה"פ בשלמא למ"ד זא"ז אתיא שפיר הא דתנן הפנימית נאכלת לפי שאין נפסלת ביוצא כדפרישית בסמוך ואיזו פנימית זו שסמוכה לב"ד שממוצעת בין התודה הראשונה ובין הב"ד אלא למ"ד זו כנגד זו מ"ש פנימית מן החיצונית הא תרווייהו נפסלו ביוצא: **על פי נביא.** חגי זכריה ומלאכי שהיו שם על פיהם ברוח הקדש נאכלת הפנימית שממוצעת בין העם לחומה ונשרפת החיצונה ואין טעם בדבר: **תנייה תמן.** תני התם בבבלי במתני' כל שלא נעשית באחת מכל אלו דאי כל אלו בעינן קשיא במה קידשו בבית שני בשלמא נביא יש כאן אבל אורים ותומים לא היו במקדש שני: ה"ג אורים ותומים אין כאן: **אשכח תני.** מצא ברייתא דתני בה ר"י א"צ לדיך אורים ותומים: **אר"א איתפלגון** כו'. כלומר ואי קשיא לך בית שני איך קידשו תרין דהנך שני ברייתות פליגי בפלוגתא דר"י ור"ל וכדמסיק מ"ד באחת מכל אלו סובר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא ואיצטריך עזרא לקדשה וכיון דלא היו שם אורים ותומים צ"ל באחת מכל אלו קדושה ומ"ד בכל אלו סובר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבא ולא הוצרך עזרא לקדשה אלא לזכר בעלמא: **בונין.** בימי עזרא היו בונין תחלה המקדש ואח"כ היו מקדישין אותו דאם הקדישו תחלה למקום בית המקדש היה זונים עיניהם מן ההיכל ש"מ דסובר קדושה ראשונה קידשה לשעתו ולא קידשה לעתיד: **מקדישין ואח"ב בונין.** שהרי היה המקום מקודש בלאו קדושתן דקדושה הראשונה קידשה לעתיד וע"כ לומר שהיו עושין קלעים להיכל הלכך היו יכולין לקדש תחלה ולבנות אח"כ: **אין רואין את המחיצות כאלו הן עולות.** כלומר אין רואין מחיצות הבית אפי' כאילו הן עומדות דקדושה הראשונה בטלה: **במה מוסיפין.** דודאי אין העזרה מתקדשת אלא בדבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל דומיא דירושלים שאין מתקדשת אלא בדבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל: ומשני **בשתי הלחם** שהיו מקריבין בחג השבועות: ופריך **ומקדישין בי"ט.** בתמיה ולאחר יום טוב היו נותר: **אלא בלחם הפנים.** שמקריבין בכל שבת: **ומקדישין בשבת.** בתמיה: **אלא בלילה.** בליל מוצאי שבת או עצרת שעדיין לא היו נותר עד למחרת שנאכלות ליום ולילה: ופריך **ומקדישין בלילה.** בתמיה ואין קידוש אלא בשעת הבנין ואין בנין בית המקדש בלילה: **מנחת מאפה.** מנחת חביתי כה"ג אע"ג דמנחת מחבת היתה כדכתיב על מחבת בשמן תעשה אפ"ה קרי לה מנחת מאפה דכתיב בה תופיני שהיתה אפויה אפיית הרבה שאחר חליטתה אופה בתנור ואח"כ חוזר ומטגנה במחבת: ופריך **הניחא בעלייתן מן הגולה.** בימי עזרא היה להם לחמי תודה שהיו מקריבין תחלה קרבן תודה דקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא אלא בכניסתן לארץ דהיינו בבית הראשון לא היו יכולין להקריב קרבן עד לאחר הקידוש: **במה קידשו.** מאין היה להם לחמי תודה הא אינן קדושים אלא לאחר שנשחט עליהן הזבח:

הבלות

(דף ח' ע"א) **הבאות**. מכמה שכתוב ונבעון ששם היו מקריבין קודם בנין הבית: **שתי ביצים**. שתי בריכות מים היו בהר הזיתים: ה"ג תחתונה ועליונה התחתונה היתה קדושתה גמורה שנתקדשה בכולן. וה"פ תחתונה ליורד מן ההר וסמוכה למקדש נתקדשה בכולן בכל השנויה במתני' שמימי בית ראשון נתקדשה שאז הכניסוה וחיברוה לעיר: ה"ג והעליונה אין קדושתה גמורה בעלייתן כו'. וה"פ העליונה בשיפולי ההר שלא נתקדשה בבית ראשון וקדושת עזרא לא היתה קדושה גמורה שהרי לא היה שם מלך ואורים ותומים וכל אלו השנויים במתני' הצריכין לקידוש: **וחברים אוכלין שם קדשים קלים** אבל לא מעשר שני דאכילת קדשים מצוה שנאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם לא גזרינן אבל מעשר שני שאין מצוה באכילתו גזרינן ביה התחתונה אטו עליונה ועמי הארץ לא גזרו כדמסיק: **והעליונה** ע"ה אוכלין שם קדשים קלים אבל לא מ"ש שסוברים ודאי לפנים מן החומה הוא ולא עשו לתחתונה חומה בפני עצמה אלא לסימן שלא לאכול שם מ"ש שאין מצוה באכילתו אבל קדשים מותר לאכול שם: ה"ג וחבירים אין אוכלים שם כו': **ומפני מה לא קידשוה**. כלומר ומפני מה הקיפו לעליונה בחומה הא לא קידשוה: **מפני שהיתה תורפת ירושלים**. גילוי ערות ירושלים היתה שם שמשם נוחה ליכבש: **ואין עושין סנהדריות לשבטים**. מנ"ל: **ת"ל לשבטיך ושפטו**. סמך לשבטיך לשפטו לומר שכל שבט ידון שבטו: **תלת אמורין**. שלשה אמוראים פליגא בטעמא דמתני' דתני' א' או שתים וקשה השתא שתים עושין א' מיבעיא: **אחת עושין**. לכתחלה ושתים אין עושין לכתחלה אבל בדיעבד יש לה כל דין עיר הנדחת ואסור לבנותה ושלש אין לה דין עיר הנדחת אפי' בדיעבד: **הסמוכות**. אם העיירות סמוכות עושין שתים אבל מפוזרות אין עושין אלא אחת ויותר נראה דה"ג הסמוכות אין עושין והמפוזרות עושין: **וחרנה**. ואידך אמר בהיפך מפוזרות אין עושין כל עיקר כלומר אפי' בדיעבד אין לה דין עיר הנדחת אבל סמוכות עושין שתים: ה"ג שמא ישמעו אויבים כו'. שמתוך שהיא במקומות מפוזרות יש לחוש ביותר שישמעו האויבים: **ואית דבעי מימר**. וטעמא דאמוראי קמאי דאמרי סמוכות אין עושין משום דשמא יפולו האויבים על אחת מהעיירות הסמוכות ויעשו קרחה דשלש עיירות סמוכות קרחה הן:

הלכה (ו') [ד] מתני' ומשה על גביהן. הרי ע"א דאמר קרא ונשאו אתך ואת בדייהו: **רי"א שבעים**. דדריש אתך בדומין לך מיוחסין ונקיים ממום ולא שיהא הוא עמהן בדין: **עדה שופטת**. עשרה מחייבין: **עדה מצלת**. עשרה מזכין ש"מ דצריך עשרים שאם יחלקו יהיו עשרה מחייבין ועשרה מזכין: **לעדה הרעה**. במרגלים כתיב: **לרעות**. אם הרוב מחייבין לא תלך אחריהם להרוג: **שופט אני**. דלטובה לזכות הלך אחר הרבים דכ"ש הוא שאפילו מיעוט המזכין ורבים המחייבים הולכין אחרי המזכין אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות לזכות לא צריכין קרא: **הטייתך לרעה על פי שנים**. והכא קרא לא תהיה אחרי רבים לרעות לחייב על פי אחד שיהיה יתר על המזכין אבל הרי רבים להטות בשנים אפילו לרעות כשיהיו שנים מחייבין יותר על המזכין הלכך על כרחך כ"ג בעינן דבציר מעשרה מזכין ליכא למימר דהא כתיב והצילו העדה ותו לא משכחת הטיה בבציר משנים עשר: **ואין בית דין שקול**. אין עושין בית דין זוגות שאם יחלקו לחצאין הוי להו פלגא ופלגא ולא משכחת להו הטייה לטובה על פי אחד הלכך מוסיפין עליהם עוד אחד והוי להו כ"ג: **מאה ועשרים**. בבבלי מפרש כ"ג סנהדרי קטנה שלש שורות של כ"ג כ"ג יושבים לפניהם שאם הוצרכו להוסיף על הדיינים מוסיפים מהם ועשרה בני אדם בטלנים ממלאכה שיושבים תמיד בבית המדרש ושני סופרים לכתוב דברי המזכין והמחייבין ושני שמשי בית דין להלקות החייב ולהזמין בעלי הדין ושני בעלי דינין שני עדים שני זוממין ושני זוממי זוממין ושני גבאים ושלישי לחלק הצדקה שצדקה נגבית בשתים ומתחלקת בשלשה ורופא אומן להקיז דם ולבלר ומלמד תינוקות הרי מאה ועשרים: **ומאתים ושלשים**. כדי שהרי עשרות דהיינו כ"ג עשריות שיהא כל דיין שר של עשרה דבציר מעשרה לא מקרי שררה: **גמ'**: **ר' בא כו'**. אמתני' דמגילה פ' הקורא עומד קאי דתנן התם דבר שבקדושה אין פחות מי' וקאמר מנ"ל נאמר כאן בקדושה עדה דכתיב דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו: **ונאמר להלן**. במרגלים עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ונשתיירו עשרה: **נאמר כאן תוך**. ונקדשתי בתוך בני ישראל: **ונאמר להלן תוך**. ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים: **מה תוך שנאמר להלן עשרה**. דהא בני ישראל עשרה הויין:

(דף ח' ע"ב) **אם מתוך את למד סגין אינון**. דהא בתוך הבאים כתיב והבאים היו הרבה מלבד בני ישראל: **אלא נאמר כאן בני ישראל**. ונקדשתי בתוך בני ישראל:

ה"ג ושני בתי דינין של כ"ג היו יושבין כו': **אם שמעו אמרו להם**. שעל שמיעתם מבית דין הגדול סומכין אלו אבל לא על מנינם דמאי עדיפא הני כ"ג מהני: **ומופלא שבהן**. של כל בית דין של כ"ג יש להן מופלא והוא אינו בחשבון כ"ג: **ואם לאו אלו ואלו**. כלומר השואלים ובית דין שבחיל באין ללשכת הגזית דכיון שסמוכות הם יגעו לסנהדרין הפוסק על בוריו: **אע"פ שהיתה של ע"א** וכל זמן שאין כולם יחד אינן נקראים סנהדרי גדולה אף על פי כן צריך שיהו בלשכת הגזית כ"ג מהם לא פחות: **צריך אחד מהן לצאת**. לעסקיו חוץ ללשכה: **בבית המדרש** שלא יהא נראה כיושבים בדין שבלשכת הגזית היו דנין: **שלא שמשו כל צרכן**. וזה אמר שכך קיבל וזה אומר בענין אחר ולא עמדו למנין בשביל כך: ה"ג כשוב ופרקו טוב היה כשהיה דיין בעירו ומשם היו מעלין ומושיבין אותו לבית דין שבהר הבית. והכי פירושו כשמת אחד מבית דין שבהר הבית היו מושיבין את זה ויושב שם עד שמת אחד משל עזרה ומעלין את זה שם וכולן יש בהם מעלה זה מזה: ה"ג וזקנים משמאלו מפני מה אחד יושב מימינו מפני כבוד הזקן וכ"ה בתוספתא. וה"פ שזהו כבודו של זקן שיהא יושב באמצע: **שש מאות**. לשים רבוא: ה"ג מ"ט דרבנן והוא שיהא כו' כדפריש במתני' כן צריך לשנים בברייתא וכ"ה בבבלי: ה"ג רבי אומר מאתים ושבעים ושמנה מ"ט דרבי והוא שיהא שם שנים עשר סנהדריות של י"ב שבטים ואחד על גביהן. שהן רע"ז ואחד על גביהן כרבנן דאמרי ע"א: ה"ג בשעה שא"ל הקב"ה למשה ולקחת חמשת חמשת שקלים. מבכורות העודפות על מנין הלוים: **איזה כו'**. מי הוא שיקבל עליו ליתן ה' שקלים שכל אחד יאמר פדאני בן לוי: **אמר להו**. לכל הבכורות בואו טלו פיתקין: **מן השמים הוא**. שתתן חמשת שקלים: **מתיב תנייא לחברייא**. השיב אחד לאחרים: **אלו כתבתני לוי**. כלומר אלו כתבת לוי כנגד כולם והיה הגורל עולה ה' שקלים והנחתי לוי ניחא אבל עכשיו מהכרח שיעלה ביד אחד ה' סלעים ואין הדבר מן השמים: ה"ג אלא כך עשה נטל כ"ב אלף רע"ג פיתקין וכתב עליהן לוי ורע"ג ה' שקלים והטילן כולן לקלפי: **א"ר שמואל** קשיתי קומוי ר' אבהו על דעתיה כו' וכ"ה בסמוך: **הגע עצמך שעלה בולם לוי**. אם ככה היה עושה היה אפשר שיעלו ביד כולם פתקי לוי ואין מי שישלם ה' שקלים: (דף ט' ע"א) **א"ל מעשה נס היה**. שלא עלה פתק לוי יותר מכ"ב אלף: **ומסורגין עלו**. שלא יאמרו שנעשה בהם דבר ערמה לכך עלו בסירוגין: **אינו מעשה ניסין**. בתמיה א"כ תקנה זו דהתקין ל"ל הלא הרבה תקנות יש כמו הפייסות שבבה"מ ודדמיין ליה: ה"ג ולא עלו מסורגין. ה"פ זהו הנס שלא עלו בסירוגין אלא אותן רע"ג פתקין של ה' שקלים עלו יחד זה אחר זה ולא הפסיק ביניהן אפי' פתק אחד של בן לוי: **בכלל חסירין**.

דכתיב

דבעינן דומיא דירושלים לחם שהוא של ציבור ונפסל ביוצא ולא מצינו לחמי ציבור רק שתי הלחם ולחם הפנים הנאכלין ומנחת העומר ומנחת חביתין הנשרפות וה"ה דה"מ למשוי במנחת העומר אלא במנחת חביתין בכל יום ומנחת העומר אינה אלא פעם אחת בשנה. ומעיקרא בעי לאוקמי בשתי הלחם דדמיין מיהא ללחמי תודה שהן חמץ ונאכלות ולחם הפנים אע"פ שהן של מצה מ"מ נאכלות. וא"ת מ"ט לא מוקי לה הבבלי בחביתין דדמיין של ציבור ונפסלים ביוצא אע"ג שאין נאכלות הא גם בלחמי תודה איכא אחת שאינה נאכלת כדתנן והחיצונה נשרפת וי"ל קסברי תוס' לחמי תודה של יחיד היו. מיהו הרמב"ם כתב פ"ו מהל' בית הבחירה וכיצד מוסיפין על העיר ב"ד עושין שתי תודות ולוקחין לחם חמץ שבהם כו'. הרי דמשל ציבור היו באין וי"ל. ותוס' כתב בד"ה אין עזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה תימא למ"ד אין מנחה בבמה היאך מתקדשת כו' ע"ש ולא ידעתי מאי קשיא להו נימא בחביתין שקרבו בבמה גדולה וא"ל קסברי תו' מ"ד אין מנחה בבמה אף בגדולה לא הקריבו אפילו חביתין דא"כ מאי קאמרו הם וכ"ת דקדשה במנחת עומר כו' ה"מ מנחת ציבור הקריבו בבמה. וכ"ת כיון דאינן נאכלות לא קחשיב להו דודאי לא בעינן שתהא דמיא לירושלים בכל מילי. והמהרש"א כתב שם ומאי קושיא אימא ה"ל באחת מכל אלו תנן כו' ע"ש ונראה דלאו קושיא היא דהא בפ"ב דזבחים פליג ר"י בהיפא וקאמר אין מנחה בבמה ולא פליג אריא דתנן ירושלים אין אחריה היתר ש"מ דסובר קדושה ראשונה קידשה[לעתיד כמאן דסובר בכל אלו תנן דהא ודאי א"א לומר דאף מ"ד קידשה לעתיד נמי סובר באחת מאלו, מיהו מ"ד לא קידשה לעתיד י"ל דסובר דע"פ הדיבור מקריבין מנחה כי היכי דציבור מקריבים תודות ולא מקשים תו' אלא לרב"ח דאמר דוקא בשירי מנחה:

(דף ח' ע"א) **הבאות מנוב ונבעון**. וקשה מאי מנוב הא כבר חרב נוב בזמן שנבנה בה"מ והא ל"ק איך הביאו לשם הא נפסלו ביוצא די"ל הא דתנן קדשים קלים נאכלין בכל ערי ישראל היינו בכל מקום לא נפסלו ביוצא מחוץ לעיר אחת לעיר אחרת וכן פי' הרמב"ם. אך הא קשיא איך קידשו העזרות בחביתין אי בשירי מנחה הא ודאי נפסלין ביוצא דקדשי קדשים הן ותנן בהו לנוב ונבעון קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים:

לפיכך התחתונה כו'. בשבועות פ"ב (דף ט"ז ע"א) גרים רש"י התחתונה שהיתה שם קדושה גמורה עמי הארץ נכנסים לשם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחבירים אוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני עליונה שלא היתה קדושתה גמורה עמי הארץ אוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחבירים אין אוכלים שם לא ק"ק ולא מ"ש וה"פ ע"ה שמפריסין מעשרות היו זריזים לעשות מצוה מן המובחר כו' והיו טועים מהמתרגם ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך וגו' לכך היו נכנסין עד תוך חומת ירושלים הפנימית לקיים לפני ה' אבל בקדשים קלים לא היו מטריחים עצמן ואוכלים אותם לפנים מחומה החיצונה וכשאומרים להם זו קדושה וזו אינה קדושה לא היו שומעין לנו לפי שאומרים זו חומה וזו חומה מה לי תחתונה מה לי עליונה ע"כ. וקשה הא גבי קדשים קלים נמי כתיב לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה ועוד הא בהך קרא ואכלת לפני ה' מעשר דגנך וגו' כתיב נמי בכורות בקרך וצאנך ודוחק לומר שהמתרגם פסקים לקראי ולפירושי בקונט' ניחא. ומ"ש רש"י שע"ה לא היו שומעין כו' אין צורך לזה שלא היו אומרין להם שאין בו קדושה כדי שימסרו עצמם עליה יותר כשסוברים שיש בו קדושה כמ"ש תו' שם. מיהו נראה דרש"י סובר דהקיפו חומה כדי להחזיק מקום הסוא וע"ש במהרש"א: **אחת עושין כו'**. עיין בקונטרס. ותו' כ' דף ע"ז אחד או ב' פי' או בב"ד אחד או ב' בשני בתי דינים ולמאן דשרי בב' או בג' ב"ד אפילו טובא בפעם אחת איירי במקום אחד או בשתי מקומות. וע"ש בגמרא ובמהרש"א. ומ"ש המהרש"א וצ"ל לר"ל דסובר כל"ב דרב ושתים דוקא בשני ב"ד ואע"ג דלית ליה קרחה דמקומו הוי קרחה דב"ד אית ליה ע"כ. תימה הא ודאי לא שייך קרחה בב"ד אחד שהי משתי ב"ד והא דקאמר הב"ם מ"מ דרב משום קרחה לא קאי אלא אהך לישנא דרב דשלשה לעולם אין עושין אפילו בשלשה ב"ד אבל לל"ק ודאי אין הטעם משום קרחה אלא סובר רב מסברא טובה היא לבער הרשעים ולא בא הכתוב אלא למעט ב"ד אחד דמצינו כיוצא בזה שאין ב"ד אחד דנין שנים ביום אחד ולית ליה דר"ח דדוקא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין. ותנן נמי במכות ב"ד ההורגין אחת בשבוע נקראת חבלנית. ועיקר סברתו אינה מוכרחת דר"ל מאי סבר כל"ק דרב ומתני' איירי בסמוכים דאו ב"ד אחד עושין אחד ושני ב"ד שתים אבל שלשה אין עושין אפילו בשלשה ב"ד אבל רחוקות עושין אפילו ב"ד אחד. והרמב"ם כתב פ"ד מהל' עכו"ם ואין ב"ד אחד עושה שלש עיירות הנידחות זו בצד זו אבל אם היו מרוחקות עושה ע"כ. והא ודאי דלית ליה פי' תו' ע"כ נומר דמפרש כמ"ש בקונטרס ועיין תוי"ט. ואין דבריו נראים. ומה שהשיג עליו הראב"ד והמפרשים ע"ש. נראה דסובר ר"ל ור"י ודאי מוקי מתני' בב"ד אחד דאל"כ ה"ל לפרושי דהא אמתני' קאי כדאר"ל לא שנו כו'. ואין סברא לומר דפליג אהא דמחלק רב בין ב"ד אחד לשני ב"ד. וסובר דרב מקרא יליף דיש לחלק בין ב"ד אחד לשני ב"ד. דקשיא קושית תו' לשתוק מאחת ואנא ידענא מעריך שני ולא שלשה דתפסת מועט תפסת (ועיין במהרש"א) אלא ודאי לחלק. ולל"ב דרב ב"ד אחת אין עושה אלא אחד ושני ב"ד שתים. וכ"ת א"כ ב"ד אחד לעולם לא יעשה אלא אחד ולשיטת הרמב"ם אפילו בסמוכות ב"ד אחד עושה לאו קושיא דתרתי שמעינן מיניה דמדכתיב עריך ולא כתיב אחת הערים משמע דאף לב"ד אחד שתים מותרים ומדכתיב אחת ש"מ דבא לחלק בין ב"ד אחד לשני ב"ד. אך קושית תו' צל"ע דאי לא כתיב אחת לא הייתי אומרים דעריך אינה אלא שתים דמהיכא תיתי לן למעט אדרבה כל מקום דכתיב לשון רבים משמע הכל אם לא היכא דמיעט קרא מוקמינן ליה אשתים דהוא מיעוט רבים ונראה שזה כוונת התו' שכתבו אין להקשות לשתוק כו' ודלא כמהרש"א וצ"ע. ועמ"ש פ"ח ה"ח בחידושיו על הרמב"ם דר"י אתיא כר"ש ור"ל כרבנן. ואין להקשות א"כ ה"ל למיחשב נמי הא דהלכה כר"ל לגבי ר"י ורבא לא קאמר אלא תלת מילי דכיון דפליג, בפלוגתא דר"ש ורבנן לא קחשיב ועמ"ש תו' פ' הזהב. ויש לפקפק בדברי הפ"ח ואין להאריך. עוד כתב הרמב"ם שם ואין עושין עיר הנדחת בספר כדי שלא יכנסו עכו"ם ויחריבו את א"י. וכתב הכ"מ אע"ג דהך טעמא ר"ש קא"ל דדריש טעמא דקרא ולא סבירא לן כוותיה אלא מקרבך ילפינן כמ"ש במתני' מ"מ כיון דליכא נפקותא ביניהו לדינא כתבו הרמב"ם ע"ש ובפ"ח. ותימה ודאי איכא נפקותא דלטעמא דר"ש אם היא בספר סמוך ליה עושין ואי לא דרשינן טעמא דקרא אף סמוך ליה אין עושין כיון דלאו מקרבך הוא וצ"ע:

רי"א שבעים. עיין בקונטרס כתב התוי"ט וא"ת אע"ג דר"י מפיק אתך לדרשא אחריתי תיפוק ליה ע"א משום דאין ב"ד שקול וי"ל כיון דנחית קרא למניינא ה"ל למכתב שבעים ואחד א"ש ע"ש. ותימה הרי נאמר למשה אספה לי שבעים איש אף שמצרפין משה להיות ע"א מ"מ אין לו להוסיף יותר משבעים ולי נראה דסברא כר"י דלאו בעינן ע"א קשה למה נשתיירו שני אנשים מן הקלפי מעיקרא לא היה לו להניח רק ע"א דהא אחד א"ל קלפי ומבני לוי לא יקח רק חמשה זקנים ולא ישתייר רק אחד. ורבנן סברי משה היה המופלא שבב"ד ולא היה בחשבון עמהם ואין לחסר בשביל כך משבט אהרן את המגיע אליהם (ועיין בבבלי דף ט"ז בתו' בד"ה אחד ממונה כו') ואף אם נאמר שהיה עמהם בסנהדרין אין לחסר בשביל כך משבט לוי את המגיע אליהם לפי שהיה מלך ויד כל ישראל שוה במשה:

(דף ח' ע"ב) **מופלא שלהן כו'**. וכתב הרמב"ם פ"ק מהל' ממרים כשהיה ב"ד הגדול קיים לא היה מחלוקות בישראל אלא כל דין שנולד ספק לאחד שואל מב"ד שבעירו אם ידעו אומרים לו ואם לאו הרי השואל עם אותו ב"ד או שלוחיו עולין לירושלים כו'. וכתב הלח"מ וקשה מאין יצא לו שהב"ד או שלוחם הלכו עמו דלמא השואלים לבדן הלכו וכו' ע"ש שהאריך. ול"נ שיצא לו מסוגיין דאמרינן הוא ומופלא שלהן באין ושואלין. והא דהשמיט הבבלי פרק הנחנקין ומופלא שלהן היינו הטעם דברייתא דהכא אתיא כר' יהודה דאמר לכל ב"ד היה להן מופלא וכ"כ תו' דף ט"ז לכך תני בבבלי התם ואם לאו באין לזה שסמוך לעירו בלשון רבים לומר דאחד מב"ד שבעירו הלכו עמו. ומדלא פירש דבעינן אחד מב"ד ש"מ שסוברים דאפילו באחד מחלוקן שני ודייק ליה כיון דגם המופלא לא היה אחד מב"ד לר"י כמ"ש תו' שם. וזה ברור. אך מ"ש הרמב"ם כשהיה ב"ד הגדול קיים לא היה מחלוקות כו'. [קשה דבימי תלמידי שמאי והלל עדיין ב"ד הגדול קיים ואפ"ה היה מחלוקות וצריך טעם למה שינה לשון הברייתא ומ"ש תו' שם ובכל ב"ד היה מופלא כדאמר גבי זקן ממרא הוא ומופלא שבב"ד ע"כ. תימה לא מצאתי דבר זה בבבלי ולא בירושלמי ותוספתא גבי זקן ממרא:

ובשבתות וביו"ט היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית. כ"פ הרמב"ם פ"ג מה"ם ותמהו [כ"מ והלח"מ דבבלי פ' הנחנקין (דף פ"ח) גרסינן בבה"מ שבחיל ע"ש בלח"מ שהאריך הרבה בזה. ול"כ שסמך אמתני' דפ"ב דתענית דתנן התם וכשבא הדבר לפני חכמים אמרו לא היינו נוהגין אלא בשער המזרח ובהר הבית ופירש"י כלומר כשמתפללין בהר הבית נכנסין דרך שער המזרח. הרי דבה"כ היה בהר הבית ומסתמא התפללו במקום בית המדרש כדאמרינן בבבלי ברכות מ"ק אוהב ה' (כל) שערי ציון המצויינים בהלכה (ובתפלה) ע"ש: כמוה כן שופטי ישראל ז' רבוא כו'. וקשה הא היו ג'אלפים ותק"ן יתירים על ס' רבוא ועוד וכי לא מינה לשבט לוי שופטים ועוד שמאי בא לאשמועינן מאי דהוה הוה וי"ל קמ"ל כל השופטים היו ז' רבוא ושמונת אלפים ות"ר דמה שחסר מפני שרי אלפים ושרי מאות שהשלימו אותן היתרים ובני לוי ור"כ הוא דתני לסך ברייתא ומינה נדע דלא בעינן יותר מר"ל עם הב"ד של כ"ג דסד"א כל אחד נמנה על עשרה מלבד הוא. וראיתי שכעין זה כתב הי"מ לתרץ קושית תו' ע"ש. ול"ת א"כ שרי אלפים הם יותר מת"ר וי"ל כיון דבפרוטרוס כן לא קחשיב להו א"כ כיון שידע שכולן צריכים להיות שרים לא מינהלהן שרים: והוא ש הא שם י"ב סנהדריות כו'. בבבלי[סוף פרקין פירש"י בד"ה רע"ז מאתים ושלשים כר"כ ועוד נ"ז כדי שיוסיפו מאלו מ"ז עד ע"א ע"כ. וק' הא טעמא דר"ל כדי שיהא כל דיין שר על עשרה דבציר מעשרה לא מלינן שררה וכן פירש"י במתני' א"כ אותן מ"ז אין[להם שררה כלל. ואין ספק שתקפה עליו שנתו ואשתמיטתיה סוגיין. ובגמ' שם גרסינן תניא רבי אומר רע"ז ותניא רע"ח ל"ק הא ר"י הא רבנן. וק' לפמ"ש תו' לר"י היה לכל ב"ד מופלא כמש"ל בסמוך בד"ה ומופלא כו' א"כ אף לר"י בעינן רע"ח וכ"ת אי נחשב המופלא צריכין עוד י"ב לכל סנהדרין י"ל כשיש שם מופלא א' ת' לא צריך מיהו הא ודאי נ"ל מ"ד רע"ז סובר דלר"י לא בעינן מופלא וי"ל: **אילו כתבתני לוי** סילקת.

עיין

עי' בקונטרס. וקשה ב"מ מ"ם הכא שהיה מקום לערער שפי מגורל דנחלות ע"ם ונראה שאני התם שהיו אורים ותומים. וצ"ל לפ"ז הא דאמר יהושע לעכן אל תוליא לעז על הגורל שעתידה הארץ שתתחלק בגורל היינו שעיקר החילוק היה בגורל אף על גב דהתם נתברר עפי:

(דף פ' ע"א) **בכורי** כהונה היו. עי' בקונט'. וק"ק למה נקט בכורי כהונה הל"ל כהנים היו לכך נראה שאותן רע"ג בכורים היו שעבדו עבודה והיו כהנים עד שלא הוקם המשכן. ולא קאמר שהם בכורים היו כדאמר בבבלי בכורות פ"ק דיו לבכור שיפקיע קדושת עצמו משום דקשיא ליה אי אפשר שלא יהיה בכ"ב אלף לא יותר מן רע"ג בכורים לכך קאמר בכורי כהונה היו:

איזה שבט מקבל עליו להיות פגום. לפמ"ש לעיל בתו' בד"ה משה כו' שאותן שבעים זקנים שבמתן תורה הן הזקנים שאסף משה. קשה פיתקין ל"ל כי היכא דנבררו אז כן עתה ואפשר עכשיו קפדו ביותר. והא דקאמר שעשה שנים חלק קשה א"כ לא היה לו לעשות אלא כ"ב פתקין וזקן כתוב עליהם ושניםו חלק יברר ד' מכל שבט וודאים ושנים הנותרים מכל שבט יפילו גורל וי"ל כיון שהוכרח להגורלהיה נוח לו שיפילו כולם גורל שלא להטיל קנאה ביניהם: נטל שבעים ושנים כו' ושנים חלק. וקשה ה"ל ליטול שבעים חלקים ושנים יכתוב עליהן לאו ומי שעולה בידו לאו נדחה ואפשר שלא יאמרו שהחלק נדחה מכל וכל ולא יהיה בכלל הששה המבוררים בשבטו ודוחק:

(דף פ' ע"ב) **א"ל** והכתיב והשקל כו' עי' בקונט'. בבבלי בכורות דף ה' גרסינן אלא א"ר חסדא והשקל עשרים גרה כו' והא מאתין וארבעין הוין אלא ש"מ מנה של קדש כפול היה וש"מ מוסיפין על המידות ואין מוסיפין יתר על שתות וש"מ שתותא מלבר. ופירש"י והא מאתין וארבעין דינר הויין אלא כפול היה ובמנה דקדש הוו ר' והנך מ' דשפו עלייהו הוסיפו בימי יחזקאל והיינו שתות מלבר דבמאתן איכא ה' פעמים מ' והוסיפו עוד מ' שהוא שתות מבחוץ ע"כ. וקשיא ליה השתא דאמרינן שבימי יחזקאל הוסיפו מאי זו תשובה להגמון הרי יכול לומר בימי משה היה מנה של קדש כמנה של חול אא"כ הוסיפו על של קדש ועל של חול או שאח"כ הוסיפו יתר על שתות או שכמה פעמים הוסיפו בשלמא אי הוה כתיב חמשים שקלים ועשרה שקלים ניחא אבל השתא דכתיב בכמה חלקים קשיא ואין לומר שידוע היה שבימי יחזקאל לא היה מנה של חול יותר מכ"ה סלעים שהרי מפורש בתו' שם שגם על של חול הוסיף והיה שלשים שקלים ואי ההגמון ידע מזה ה"ל לעשות ספק מזה ואין החסרון עולה לששים ודוחק לומר דעיקר ראיית ריב"ז מדאמר המנה יהיה לכם ש"מ שמנה של קדש היה משונה ממנה של חול. וע"ק מאי דוחקיה דריב"ז לומר שהככר של קדש כפול היה לומר שהככר היה של מאה מנה כס"ד דההגמון ודקשיא ליה שחסר ד' ככר שהוא השתית ליתני כל המאה מנים של הככר הן מן כ"ה סלעים שבכל סלע כ"ד מעין ומחצית השקל ששקלו ישראל לא היו אלא של עשרה מעין כדכתיב והשקל עשרים גרה דמתרגמין עשרין מעין. נמצא שצריכין להוסיף עליהן ששים והרי החשבון מכוון. מיהו לירושלמי י"ל דהא דקאמר ריב"ז מנה של קדש כפול היה ר"ל גדול היה וכי היכי דבימי יחזקאל גדול היה אף בימי משה גדול היה שכל סלע כ"ד מעין היה. אבל להבבלי קשה וצ"ע. וע"ק לריב"ז דאמר כל כהן שאינו שוקל חוטא כדתנן פ"ק דשקלים א"כ חסרי לן כל שקלי כהנים ולוים. ואין לומר כהנים לא שקלו אלא מחצית השקל שהן לצורך הקרבנות אבל מחצית השקל מהפקודים שהיו לאדנים לא שקלו ושלש תרומות כתיבי בפרשה כמ"ש רש"י בפרשת כי תשא. דאדרבה משם ראיה שאף מחצית השקל לכפר נפשם שקלו שמפורש שם ברש"י שהתרומה השלישית הכתובה בפרשה היא היתה תרומת הקרבנות: ובשתי תרומות הראשונות כתיב כל העובר על הפקודים. ואמרינן בירושלמי שקלים [פ"א ה"ג] לריב"ז דאמר שבט לוי שוקל כל שעובר על הפקודים היינו כל דעבר על ימא דסוף. הרי שגם לכסף הפקודים שקלו הלויים. (ועיין בי"מ פ"ק דשקלים) וצ"ע. וע"ק ר"מ דאמר קלבון דבר תורה כדתנן פ"ק דשקלים ותניא התם להיכן היו הקלבונות נופלים רמ"א לשקלים. א"כ חסרי לן קלבונות. ואין לומר דוקא במחצית השקל דקרבנות היה קלבון אבל במחצית השקל דפקודים לא היה קלבון. מכדי קלבון לר"מ מנ"ל מדכתיב זה יתנו כזה המטבע מכל סיג לכך צריך קלבון שיהיה הכסף הנקי שבו מחצית השקל כמ"ש שם בשקלים א"כ ודאי דמחצית השקל דפקודי העדה היו צריכין קלבון דהא נמי כתיב זה יתנו וכמ"ש וי"ל מאת ככר לאדנים היינו מאת ככר כסף המזוקק מכל סיג א"כ הקלבון נכלל בהם. כתב תו' בכורות דף ה' הא דלא קאמר שהם ס' המנה יהיה לכם לפי שהלשה ענייני משקלות היו במקדש אחד של שנים מנה שהוא עשרים שקלים ואחד של מנה חול שהוא כ"ה שקלים ואחד של רביע מנה אחר שניתוסף שהוא חמשה עשר שקלים ע"כ. והדבר תימא וכי לא היה משקל אחד שהוא של מנה ועוד לדבריהם היה לו לסדרם מלמעלה למטה או בהיפך אבל עכשיו אין סדר בענין כלל. ועוד לפירושם למה שינה הכתוב ונקט מנין שמרובה תחלה גבי עשרה וחמשה. ובתו' ב"ב דף נ' כתבו בשם רבינו משולם דנקט השבון זה כסדר ברכת כהנים ע"ש ועדיין לא סליק לן קלת תמיהות. והלבוש כתב בא"ע סי' קכ"ו אם כתב בגט בעשרה ואחד או בעשרה ושנים צ"ל שיש קפידא שאין זה לאות וצ"ע ע"כ. ולפ"ד תו' מצינו כן במקרא. אך אין דבריהם מוכרחים די"ל שני כלים היו אחד של עשרה שקלים ואחד של חמשה שקלים ובאמת היו גם קטנים מהם ולא קחשיב הכא אלא למלאות הששים שקלים. והא דלא כתיב עשרה שקלים כדכתיב באיך כן דרך המקרא בכמה מקומות וצ"ע:

הדרן עלך פרק דיני ממונות בשלשה

פרק ב ה"א כה"ג דן כו' עיין בקונטרס. ובבבלי פריך דן פשיטא ומשני דנין אותו אילטריכא לו הא נמי פשיטא אי לא דיינין ליה איהו היכי דן והכתיב התקוששו וקשו ואר"ל קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים אלא איידי דמלך כו' ונראה דהירושלמי סובר היא גופה קמ"ל דדרשינן לקרא דהתקוששו וקשו כדר"ל. ועמ"ש לקמן בד"ה וימנה וכו'. וכתב תו' מסברא אמרינן דדן דאטו משום חשיבותו מיגרע גרע וכיון דדן דיינין ליה ע"כ. תימא לי ודאי מגיעת היקר אין לו דמיון לבזיון עצמו שכשדנין אותו הוא מתבזה כדתנן ויהיו בעיניך כרשעים בשעה שעומדים לפניך ועוד כשמוטע עצמו מן הדין יכול לומר שמשום חסידותו הוא עושה כדתנן החושך עצמו מן הדין כו' משא"כ כשדנין אותו. ונראה דן פשיטא דחזינן דמשה דן את ישראל וכיון שדן ש"מ שדנין אותו משום התקוששו וכו' נמצא אי לא כתיב שום דבר שמעינן ליה שדן ודנין אותו. ולאו משום חשיבותא אמרי' דדן. ועמ"ש בסמוך:

מעיד ומעידין אותו. בבבלי דף י"ח גרסינן מעיד והתניא והתעלמת כו' א"ר יוסף מעיד למלך והתנן מלך לא מעיד ולא מעידין אותו אלא אר"ז מעיד לבן מלך בן מלך הדיוט הוא אלא מעיד בפני המלך והא אין מושיבין מלך בסנהדרין משום יקרא דכה"ג אתא ויתיב מקבלין ניהליה לסהדותיה קאי הוא ואזיל ומעיינין ליה אנן בדימה. וכתב הרמב"ם פ"ק מהל' עדות כה"ג אינו חייב להעיד אלא עדות שהוא למלך ישראל בלבד הולך לב"ד הגדול ומעיד בו אבל בשאר העדיות פטור. וכתב הכ"מ וקשה איך כתב אלא עדות שהוא למלך ישראל בלבד הא למסקנא לא קיימא הכי דלדידיה קשיא מתני' לא מעיד ולא מעידין אותו וצ"ע ע"כ. ובפ"ה מהל' כלי המקדש כתב הכ"מ שינויים דחוקים ורחוקים ע"ש וצ"ל דהרמב"ם סובר קושית הש"ס והא תנן מלך לא מעיד כו' איגה אלא אי אמרינן הא דאין מעידין מדאורייתא הוא שזהו בגלל כבוד המלך שאינו צריך לכלום ואין חילוק בין מלכי ישראל למלכי בית דוד וכן הוא לקמן בירושלמי בפרקין [הלכה ג'] אבל לפי מסקנא הבבלי דהא דלא מעידין הוא מפני מעשה שהיה אם המלך ישראל כשר וחפץ דוקא שידונו לו סב"ל מעידין אותו ומתני' דתנן כה"ג מעיד כרב יוסף מעיד למלך. ודייק ליה מהא דקשיא נוקמי מתני' כה"ג מעיד למלכי בית דוד ולא ניחא ליה בתירוץ תו' דמסתמא איירי מתני' במלכי ישראל דומיא דמלך לא דן ולא דנין אותו. משום דקשיא ליה הא לא שייך הכא דומיא דמתני' אתיא לאשמועינן פעמים שהכה"ג מעיד כגון למלך בית דוד וכי משום דלא דמיא למלך דסיפא לא ישנה רבי במשנתו וכ"ש שגם במלך ישראל שייך אם חפץ הוא בדין התורה אלא ודאי כמ"ש דהך סוגיא דלא כר' יוחנן דמחלק בין מלכי ישראל ומלכי בית דוד דקיי"ל כרבי יוחנן ודאי דקאי פירוקא דרב יוסף דמעיד למלך. ודברי הרמב"ם נכונים וברורים. וכן ס"ל למהרי"ן שכתב הג' בד"ה והא אין כו' ועוד מאי קמ"ל מתני' היא. וכתב המהרש"א וקשה הא קמ"ל טובא מלכי בית דוד אין מושיבין בסנהדרין משום לא תענה על רב ע"ש. ולפמ"ש לק"מ דסובר דהך סוגיא לא מחלקת בין מלכי ישראל ומלכי בית דוד. ועוד יש להוכיח דהך סוגיא דלא כהלכתא דבבלי גם קאמר טעמא דאין מושיבין מלך בסנהדרין משום דכתיב לא תענה על רב. והו' כתבו פ' אד"מ דבד"מ מותר לענות על הרב א"כ מאי פריך והא אין מושיבין מלך בסנהדרין הא בד"מ איירי דבד"נ אפילו מלך מעיד כמ"ש סמ"ע ריש פ"ק דהל' עדות ע"ש. וכיון שכן אף המלך יכול לישב בסנהדרין. אלא ודאי הך סוגיא סובר הא דאין מושיבין מלך בסנהדרין מפני החשד הוא כדאמרינן בירושלמי בסמוך. א"כ אין חילוק בין ד"מ לד"נ. ותו' כתבו גם בקושית המקשה כיון דאין מושיבין מלך בסנהדרין אפילו ישב וידום לא. לטעמא דבבלי דאין מושיבין משום לא תענה אין טעם בדבר למה לא ישב שם וידום. אבל לפי טעם החשד ניחא אבל עיקר הכרחת התו' לדבריהם אינו היא משום דקשיא להו וא"ת מ"מ איך דן את בנו דמסתמא בבן מלך קאי עכשיו ע"כ. וקשה הא סתימת לשון הש"ס משמע דלא איירי עכשיו בבן מלך מדקאמר אלא בפני מלך ב"מ דהדר מבעייא דר"ז ואיירי אפילו בכל אדם כל שהוא בפני המלך מעיד. מיהו רש"י פי' בד"ה משום יקרא דכה"ג דידע סהדותא לבריה ש"מ דסובר דאף למאי דמשני בפני המלך איירי בבן המלך ועמש"ל בהלכה ג' בד"ה לא מעיד כו'. וראיתי להרב בלח"מ ריש הלכות עדות שהרגיש במקצת הדברים וירפא את קושית הרמב"ם על נקלה דעיקר הקושיא שכתב מלך ישראל וז"ל הכ"מ פ"ה מהל' כלי המקדש ואין לומר דבמלכי בית דוד דן ודנין אותו דא"כ ה"ל לרבינו לומר ואם היה יודע עדות מלך ממלכי בית דוד כו' ע"ש:

וימנה ליה אנטלר. וקשה דלמא הא דדנין אותו היינו ע"י אנטלר וי"ל קסבר הירושלמי אף המלך דנין אותו ע"י אנטלר דאי ליכא זילותא למלך ואנן תנן מלך לא דנין אותו ש"מ הא דתנן בכה"ג דנין אותו היינו ע"י עצמו ולא ע"י אנטלר. והירושלמי לשיטתו דאמר לקמן שאין חילוק בין מלכי ישראל ובין מלכי בית דוד והטעם משום זילותא. אבל לשיטת הבבלי דמתני' במלכי ישראל ומשום מעשה שהיה אף ע"י אנטלר אין דנין אותו. ותדע דמשני מה אמרו שאין המלך דן ואי משום מעשה דינאי אין לגזור אלא שאין דנין אותו ואי משום דכתיב לא תענה על רב דיני ממונות מיהא יהא דן דהא לא תענה על רב לא קאי אלא אדיני נפשות כמ"ש תו' לקמן דף ל"ו בד"ה דיני נפשות כו' ע"ש. אלא ודאי משום התקוששו כו' ואי דנין אותו ע"י אנטלר שפיר קושט עצמו שהרי מקבל הוא על עצמו את הדין. ש"מ דאפילו ע"י אנטלר אין דנין אותו. וא"ת מאי פריך וימנה אנטלר הא עדיין איכא זילותא דהא תנן באבות פ"ק וכשבעלי הדינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים וים לומר דוקא כשהוא בעצמו עומד שם אבל על ידי אנטלר אין המרשה בעיני הדיין כרשע דאיכא למימר האנטלר אומר כן מעצמו. והיינו דדייק תנא דמתני' בלישנא דתני וכשיהו בעל"ד דיני"ש עומדים לפניך כו'. ומעתה יתבאר לך מה שכתבתי ברים פרקין בקונטרס דאילטריך דנין אותו לאשמועינן דאפילו כה"ג בעצמו דנין אותו. דכן דייק ליה מתני' וכמ"ש. אבל הבבלי מילן בזה דלשיטתו אין הוכחה ממתני' דכה"ג דנין אותו ע"י עצמו וכמ"ש. ועמש"ל ברים פרקין. ויש מן הגאונים מייתי ראיה מסוגיין דאף הנתבע ממנה אנטלר ועיין בסמ"ע סי' קכ"ד. ולדידי אין מכאן ראיה דדוקא לכה"ג עבדינן כן אבל לא לאינשים אחרינא. והריב"ש כתב סי' ש"ב מסוגיין מוכח שהודאת האנטלר הויא הודאה שאל"כ דבר פשוט שאינו יכול למנותו שהרי צריך הוא לכפור או להודות על תביעת התובע והכי הל"ל הגע עצמך שיודה בה קלא או אין הודאת שליח כלום ע"כ. ואיני מבין ראיה זו. דלמא הב"ד דנין ע"פ טענת האנטלר ואם אח"כ הכה"ג מכחישו ואומר שטען שקר הויא הכחשה אבל אם מודה לדבריו הפסק דין קיים ואין בזה לעז לדיינים: ועיין ש"ך סי' קכ"ד ס"ק ד':

אין מלך יושב בסנהדרין. אמרינן בבבלי הטעם דכתיב לא תענה על ריב לא תענה על רב ופירש"י איך רשאי לסתור את דברי מופלא שבדיינין ואי אמר מלך חובה תו לא מצי איניך למיתני ליה זכות ע"כ. וקשה א"כ כה"ג למה מושיבין בסנהדרין גם הוא מופלא שבסנהדרין כמ"ש סמ"ל כל ב"ד לגבי כה"ג פחות ממנו הוא ע"ש. וי"ל תיקשי לך סנהדרין מאי מהני בד"נ הא בכל

סנהדרין

דכתיב כל פקודי הלוים וגו' כ"ב אלף ולא יותר: **ובפרט יתירין**. גרסינן ז' אלפים וחמש מאות קהת ח' אלפים ושש מאות מררי ו' אלפים ומאתים הרי כ"ב אלף ושלש מאות: **בכורי כהונה היו**. ר"ל כהנים היו ולכך נקוד על אהרן: **הרי שבעים ושנים**. נמצאו שנים יתירים: **להיות פגום**. שאין משבטו רק חמשה: **ושנים חלק**. לא נכתב עליהן הדבר אלו כתבתני זקן. ע"ב פעמים ושנים אחרים חלק ועלה בידי חלק סלקתי מכל סתרעמות אבל עכשיו יש לי להתרעם שהיה הכרח בדבר שיעלה ביד אחד חלק:

(דף פ' ע"א) **מעשה נסים היו כו'**. וכדפרישית לעיל: ה"ג על דעתיה כו' מעשה נסים היו ולא עלו מסורגין: **דכתיב בקע לגלגולת**. מחצית השקל בשקל הקדש לת"ר אלף וג' אלפים וה' מאות וחמשים: **אין תעביד כו'**. אם תעשה ככר של מאה מנה והמנה הוא ק' דינרין שהן כ"ה סלעים ומחצית השקל הוא שני דינרין שהן חצי סלע הרי נ' מחצית השקל למנה והשבון כל שקלי ישראל הן י"ב אלף וע"א מנה שהן ק"כ ככר וע"א מנה וכתיב וכסף פקודי העדה מאת ככר ואלף וז' מאות וע"ה שקלים נמצא חסר השתית שהן כ' ככר: **ואין כו'**. ואם תעשה ככר מן ששים מנה שים מקומות שהככר מאה מנה ויש שהוא ששים מנה לכך אמר אם הככר ס' מנה היו כל השקלים מאתים ככר חסר המחצה שהן ק' ככר: **גזבר נאמן ובקי בחשבון היה**. שמנה של קדש כפול היה שני מאות דינרין שהן כ' שקלים נמצא החשבון מכוון מאת ככר כו': ה"ג א"ל והכתיב ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים והיידא לון סלקין שבעים וחד ליטרין ואת עביד ליה פרוטרוס ה"ג משום דלא סליק קונטרא ושליפתא גנב א"ל והכתיב ונחשת התנופה שבעים ככר והיידא לון סלקין נ"ו ליטרין ואיתעביד ליה פרוטרוס א"ל משום דלא סליק קונטרא ואשתא גנב א"ל והכתיב והשקל כו'. וה"פ א"ל ריב"ז על כרחך שהככר יותר מן ס' מנה דכתיב ואת האלף וגו' הרי אע"פ שהן ע"א מנה קחשיב להו בפרוטרוס א"ל ההגמון עדיין י"ל שהככר היה שמונים מנה נמצא שהשלים גנב א"ל ריב"ז כתיב ונחשת התנופה כו' אלפים וארבע מאות שקל על כרחך שהככר יותר מן נ"ו מנה שהרי עושה מהן פרוטרוס מפני שאינן ככר א"ל ההגמון עדיין לא פלטית מינך דלמא הככר מאה מנה וגנב השתית:

(דף פ' ע"ב) ה"ג והכתיב והשקל וגו' עשרה וחמשה שקלים המנה יהיה לכם. וה"פ מעיקרא היה המנה עשרים שקלים ואח"כ הוסיפו עליהן כ"ה שקלים שהן מ"ה שקלים ואח"כ הוסיפו עלייהו עשרה מחצית השקל שהן חמשה שקלים יחד חמשים שקל המנה הזה יהיה לכם הרי שמנה של קדש כפול היה כאשר אמרתי בתחלה: **א"ל**. ההגמון לריב"ז מודינא לך שמשה גיזבר נאמן ובקי בחשבון היה:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

פ"ב ה"א מתני' כהן גדול דן ודנין אותו. איידי דצריך למיתני דנין אותו דסד"א משום חשיבותו אין דנין אותו בעצמו דאיכא זילותא דבי דינא אלא ע"י מורשה תני נמי דן אע"ג דפשיטא הוא דאטו משום חשיבותיה מיגרע גרע: **מעיד**. בפני המלך דאתי ויתיב ליה בסנהדרין ומקבלין לסהדותיה וקאזיל ליה ומעיינין בעדותו אבל אם אין המלך שם אין כבודו של כה"ג שילך לשם להעיד: **חולץ**. ולא אמרינן משום יקרא דכה"ג שלא תרוק בפניו לא נחלוץ קמ"ל: **מפני שהוא אסור באלמנה**. דכתיב אלמנה לא יקח ולא אמרינן ליתי עשה דייבום ותדחי לא תעשה דאלמנה לא יקח דגזרינן ביאה שנייה אטו ביאה ראשונה: **אינו יוצא לאחר המטה**. דלמא אתי ליגע מתוך טרדתו ורחמנא אמר על כל נפשות מת לא יבא וה"נו דאזהר קרא ומן המקדש לא יצא כלומר יתרחק מן הביטור שלא יבא לידי טומאה והאי קרא בכה"ג אונן כתיב דלעיל מיניה כתיב לאביו ולאמו לא יטמא: **הן נכסין והוא נגלה**. כיון שנתכסו נושאי המטה מן המבוי כלומר שיצאו ממנו הוא נגלה ונכנס בתוכו אבל כל זמן שהן נגלין ונראין במבוי הוא נכסה ממנו ואינו נכנס לתוכו: **ויוצא עמהם עד פתח העיר**. שהעיר מלאה מבואות ויכול להתכסות מהן אבל חוץ לעיר ליכא היכירא: **שנא' ומן המקדש וגו'** היינו מן המקדש ממש לא יצא: **ובשהוא מנחם את אחרים**. דבמת שאינו שלו כ"ע מודו דיכול הוא לילך דלא טריד ולא אתי למנגע הלכך כשחוזרין מן הקברות ועומדין בשורה לנחם האבלים וכל העם עוברים זה אחר זה ומנחמין האבל שעומד במעמדו כל אחד אומר לו תתנחם מן השמים: **והממונה ממצעו**. שהוא הולך לימין כה"ג וכל העם משמאלו נמצא כה"ג באמצע: **הממונה**. הוא הסגן שממונה לעבוד תחת כה"ג אם יארע פסול בכה"ג ביה"כ: **אנו כפרתך**. אנו תתכפר אתה ואנחנו תחתיך לכל הראוי לבוא עליך: **וכשמברין אותו**. שאבל אסור לאכול סעודה ראשונה משלו וקרוביו ואוהביו מאכילין אותו: **מסובין על הארץ**. הן מברין ומתאבלין בצערו והוא מיסב בכבוד על הספסל שהוא כסא קטן: **גמ'**. ופריך **ניחא דן** כה"ג דן שזהו כבודו אלא דנין אותו משמע שהוא בעצמו צריך לעמוד לפני הדיין מ"ט הא זילותא הוא לכה"ג למה לא ידון על ידי מורשה: **אנטלר**. מורשה: **ומשני הגע עצמך**. שנפסקה לו שבועה ומורשה מי יכול לישבע במקומו וכיון דא"א לעשות הכל במקומו אף שאר הדין יעשה בעצמו: **דיני ממונות**. של כה"ג בכמה מי בעיא כ"ג שאין כבודו של כה"ג לעמוד לדין לפני ג' או דלמא בג' סגי ככל אדם: **נישמעינה מהדא**. תא שמע מהא דתניא אין מלך יושב בסנהדרין:

מפני

מפני החשד. שיאמרו שסנהדרין מטין הדין מאימת המלך: ולא בעיבור מפני החשד. מלך שיאמרו משום אפסניא שלו דעביד שמחלק ממון לחיילותיו כך וכך לשנה ונוח לו שיהו כל השנים מעוברות וכה"ג אינו רוצה שתתעבר השנה מפני הצינה שצריך לטבול ולקדש ביוה"כ חמש טבילות ועשרה קידושין ואם התעבר השנה הרי תשרי במרחשון וצינת חשון תהיה בתשרי: ה"ג וחד אמר ולא מלך וכה"ג יושבין בעיבור שאין כבוד המלך והכה"ג לישב בשבעה: תא חמי. בוא וראה אם בשבעה אין כבודו לישב כ"ש בג' ואם הוא אין דן בשבעה כ"ש שאין דנין אותו בשבעה אלא בכ"ג: הדא אמרה. זאת אומרת: ד"מ שלו בעשרים ושלשה. דכיון דאפקוהו משבעה לא מצינו ב"ד בפחות מכ"ג: מה אני בקדושתי. מאני ה' דמיותר קדריש דהא כתיב בסוף הפרשה אני ה' מקדשו ול"ל דכתב כאן כי נזר וגו' אני ה' אלא ללמד שלא ישתנה קדושתו: מלקין אותו. בב"ד של ג'. דאם תאמר מפני כבודו של כה"ג אין להלקותו בפחות מכ"ג נמצא עלייתו שהיה מעלה אותו ירידתו שמתבייש בפני כ"ג: מהו. להחזירו לנשיאותו אחר שלקה דומיא דכה"ג: משה. לשון שטעה כלו' בשבועה שאין מחזירין אותו דחיישינן שמא כשיחזור לנשיאותו ינקום מהדיינים ויהרגם: ובעם. על שאמר שמלקין הנשיא בג': שלח גנתון. שומרי גנות לתפשו לרים לקים: טרפון. ערבבם כלומר הכה אותם וברח למגדול אחד: ואית כו'. ויש אומרים שברח לכפר חיטייא: למחר. עלה ר"י לבית הועד ועלה גם ר"י נשיאה לשם: א"ל. ר"י הנשיא לר"י למה אין אתה אומר לנו דברי תורה: שרי. התחיל ר"י לטפח בידו אחת וסבר הנשיא שרוצה להראות לתלמידים איזה טיפוח דתנן סוף מ"ק: א"ל. הנשיא וביד אחד מטפחין בתמיה הא כתיב ויספוק את כפיו משמע דמטפחין בשתים: ה"ג א"ל אלא לא ולא בן לקיש לא (דף י' ע"א) וה"פ אמר ליה ר"י אלא באמת שאין מטפחין ביד אחד ורמזתי לך כשם שאין מטפחין בחדא ידא כך אם אין ריש לקיש כאן אין אני יכול לומר דברי תורה בלא הוא: א"ל. הנשיא עשיית ר"ל כאלו הוא מפתח כשם שא"א לכנוס להחדר בלא המפתח כך אין אתה יכול לפתוח בלא ר"ל היכן הוא המפתח: א"ל. ר"י במגדול הזה: א"ל. הנשיא למחר אני ואתה נלא לקראתו: שלח. ר"י לר"ל הכין לך דברי תורה שהנשיא יצא לקראתך: נפק לקדמון. הלך ר"ל לקראתם ואמר דוגמא שלכם לבוראכם בשעה שבא לגאול את ישראל לא שלח שליח או מלאך אלא בעצמו יצא לגאלם ולהוציאן ממצרים: דכתיב ועברתי בארץ מצרים וגו'. אני ה' ללמד שהוא בעצמו הלך: ה"ג ולא עוד אלא הוא וכל דורגון דיליה אשר הלך אלהים אין כתיב כאן אלא אשר הלכו אלהים וכ"ה בהוריות. ופי' דורגון פמליא שלו: א"ל. הנשיא לר"ל ומה ראית לומר דבר זה שביזתני: א"ל. ר"ל וכי אתם סוברים שמיראתכם אהיה מונע מלומר תורת ה': דאמר ר"ש בר"י. כתיב אל בני כי לא טובה השמועה וגו' מעבירים עם ה' דרים ביה מעבירין אותן ויש לי לפרסם דין התורה: ה"ג תמן תנינן כה"ג פורס מלמטן והדיוט מלמעלן ר' לעזר כו' וכ"ה בהוריות פ"ג. וה"פ כה"ג כשקורע על מתו קורע למעלה מקנה השפה שהוא בית הצואר ממש: למטן ממש. בשפת חלוקו ולמעלה היינו למעלה בבגדו אבל א"צ להבדיל קנה שפה: ר"י הלך לבקר לר"ח שחלה ובעודו בדרך שמע שמת אמר לשלוחו לך והביא לי בגדי הטובים שאני לובש בשבת ולבשם וקרעם: ר"י פליג על ר' יהודה. דבסמוך בשני דברים הלא דלר' יהודה אינו קורע בשאר מתים כלל חוץ מאביו ואמו ואיהו קרע על ר"ח ואידך מלקרע בגדי שבת מסתמא לא קרען למעלה מקנה שפה שלא היה מקלקלן כל כך א"כ אידך דקאמר בסמוך למעלה בבגדו אבל א"צ להבדיל קנה שפה ורי"א כל קרע כו': ופריך ואי כר"י. סובר כהנא לא יפרום הכה"ג כלל שר"י אומר ובגדיו לא יפרום שאין כה"ג בפריעה ופרימה כמפורש בהוריות א"כ כיון דסובר ר"י קרע למטה מן השפה אינו כלום למה פורס כלל: לא אתיא. הא דכהנא אלא באביו ואמו וכר"מ דברייתא דבסמוך: מאי כדון. כיון דאיירי באביו ואמו גם לר"מ קשיא למה כה"ג פורס מלמטה: ה"ג חומר הוא בכה"ג שאינו מבדיל קנה שפה כ"ש במ"ק. וה"פ מפני דכתיב בכה"ג ובגדיו לא יפרום וכיון דאין מבדיל קנה שפה אע"ג דקורע מלמטה לא יפרום קרינן ביה שאינו פורס כדרך שבני אדם פורמין: אונן. לקמן בסוגיין פליגי בה רבי ורבנן איזהו אונן: כה"ג מקריב אונן ולא אוכל מן הקדשים. שכן מצינו באהרן כשמת נדב ואביהוא אמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' על האכילה היה מקפיד לא על הקרבה ודוקא אהרן שהוא כה"ג אבל בניו שהיו כהנים הדיוטים היו אסורים אותו היום בין לאכול בין להקריב: כל אותו היום. מצוה הוא שיצאוהו למקדש לעבוד כל היום כדי לפקח צערו וה"ק ר"י כל אותו היום יהא עסוק בקרבנה: ובא לו. והולך לביתו: בין ר"מ לר"ש חדא. איכא בינייהו דבר אחד דלר"מ כשהוא במקדש עובד לכתחלה ולר"ש אינו עובד לכתחלה אלא כשעומד בעבודה גומרה: ה"ג בין ר"י לר"ש תרתי. דלר"י מביאין אותו מתוך ביתו ולר"ש לא די שאסור לו לכנוס למקדש אלא אפילו כשהוא שם אסור לו להקריב בתחלה: הכנסה. לר"מ אסור לו לכנוס למקדש ולר"י מצוה שיכנוס לשם: מפסיק ביניהון. אומר איכא בינייהו אחרת: ה"ג רמ"א היה בפנים לא היה יוצא היה בחוץ היה נכנס רי"א היה בפנים היה יוצא היה בחוץ לא היה נכנס. וה"פ הא דר"מ מקריב אונן היינו שמצוה הוא שיקריב כדי לפקח צערו הלכך אם היה בחוץ נכנס ורי"א כל אותו היום שהוא באנינות לא יעבוד דגזר שמא יאכל ואסור באכילת קדשים מן התורה: ה"ג מתני' סייעתא לר' יעקב ברייתא דמייתי בסמוך מסייעא לר' יעקב: עמהן. עם נושאי המטה אינו יוצא דלמא אתי למגע: הן נכסין כו' כדפרישית במתני': יצא לא היה חוזר. והיינו כר' יעקב: אין אנינות. לא שייך לשון אנינות אלא גבי מת בלבד: ואנו ואבלו פרהיה. שלא יהיו שם זכרים לגמור פתח העיר שמתו כולם: ואנו הדייגים. משמע דשייך אנינות אף היכא דאיכא הפסד: (דף י' ע"ב) ביני מתניתא. כן היא מתני': אי זו היא אנינות. שאסור לאכול בקדשים כשמת

אלא

בסנהדרין איכא מופלא ע"כ נומר כיון דמתחילין מן הצד תו ליכא מפני לא תענה כו' א"כ ה"ה בכ"ג. אבל במלך ליכא למימר הכי דכיון דכתיב שום תשים עליך מלך אין אחר רשאי לדבר לפניו וע"כ צריך המלך לומר תחלה דעתו א"כ איכא משום לא תענה על רב. ואף שכתב הרמב"ם רפ"ה מה' כלי המקדש כתיב והכהן הגדול מאחיו מלמד שנוהגין בו גדולה יתירה ע"כ. מ"מ אין חובה שיאמר הוא דעתו בראשונה דכיון דיושב בסנהדרין ודאי מחל על כבודו שיאמר הוא באחרונה משא"כ מלך אף שמחל על כבודו אינו מחול דקיי"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. אך קשה מ"ד בקדושין הרב או נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול היך אפשר שיהא הרב או נשיא יושבין בסנהדרין והרי כל הנשיאים ישבו בסנהדרין כמפורש בתוספתא מאי קאמרת מצוה שאני שכך היא מצות התורה שהגדול יאמר באחרונה א"כ מלך נמי וי"ל הנך אמוראי סברי הא דאין מושיבין מלך בסנהדרין משום חשד הוא כדאמרינן בסמוך. וסתמא דש"ס בבלי אזלי כמאן דאמר כבודן מחול:

מפני החשד. משמע מדאורייתא דן אלא רבנן אסרו מפני החשד וקשה א"כ מאי פריך לקמן מלך לא דן והכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה כו' הא מתני' לא איירי אלא דרבנן וי"ל קסבר הירושלמי מתני' דאורייתא שאין דנין אותו שזילותא היא למלך לפיכך לא דן דכתיב התקוששו וכו' אך סובר הירושלמי עם אחרים מאי דן מן התורה דאין הדין נגמר על פיו לבד אלא מפני החשד גזרו שלא להושיבו בסנהדרין. ומכאן סייעתא למ"ש תו' בשם מהר"ן. ועי' מש"ל בד"ה לא מעיד כו' ובד"ה והכתיב כו':

הדא אמרה ד"מ שלו בכ"ג. כתב הרמב"ם פ"ה מה"כ ולא את כה"ג בד"כ אלא בב"ד הגדול אבל ד"מ דכ"ג בשלשה ע"כ ויש מי שהגיה בדברי הרמב"ם תיבת אלו דכ"ג. ובאמת לפום ריהטא נראה כמיותר דהא ביה איירי או דהל"ל ד"מ שלו. ול"נ בלבול גירסאות יש כאן. דדברי הרמב"ם תמוהין דהא מפורש כאן דיני ממונות של כה"ג בכ"ג. והא דא"ר חנינא בשם ר"ל שמלקין אותו בשלשה דוקא מלקות קאמר בשלשה כדקאמר טעמא דעלייתו ירידתו אבל ד"מ לעולם בשלשה. ודוחק לומר דהרמב"ם מפרש סתמא דש"ס קאמר הכא דאר"ל בשלשה מלקין אותו מדבריו מוכח דפליג אהא דאמרינן דד"מ של כה"ג בכ"ג דאי ד"מ שלו בכ"ג א"כ אף מלקות שלו בכ"ג א"כ עלייתו ירידתו ש"מ דאף ד"מ שלו בכ"ג. דא"כ מהא דאמר ר' לעזר כה"ג שחטא מלקין אותו ה"ל להגמרא להוכיח דד"מ של כה"ג בשלשה כדדייק מדרים לקים אלא ודאי דמחלק בין ד"מ למלקות. והכ"מ כתב ופירשו בגמרא דד"נ דכה"ג בע"א אבל ד"מ בג' כשאר כל אדם. וכוונתו להא דגרסינן דף ט"ז בעי ר"א שורו של כה"ג בכמה למיתת הבעלים דידיה מדמינן ליה ובע"א א"ד למיתת בעלמא מדמינן ליה אמר אביי מדקא מיבעי ליה שורו מכלל דממונו פשיטא ליה ע"כ. ואין מכאן שום הוכחה שהבבלי חולק על הירושלמי דפשיטא ליה דממונו נ"ל ע"א דסד"א כל דבריו של גדול בע"א כדמסיק בבבלי שם אבל כ"ג בעינן משום כבודו של כה"ג וכסוגיין. לכך היה נ"ל דגירסא הנכונה ברמב"ם אבל ממונו בכ"ג. אלא שאיזה תלמיד הגיה בשלשה ובמקום בכ"ג כתב דכ"ג וגרם לו דלא ידע טעמא דמלתא אלא או בע"א או בשלשה אבל אלו ראה סוגיין לא הוה קשיא ליה מידי. ויש קצת ראיה לזה ממ"ש הרמב"ם ריש ה' עדות כה"ג אינו חייב אלא עדות שהוא למלך ישראל בלבד הולך לב"ד הגדול ומעיד בה וב"ד הגדול לאו דוקא אלא ה"ה ב"ד של כ"ג ולא בא למעט אלא ב"ד של שלשה. והלח"מ כתב שם ומ"ש הולך לב"ד הגדול אע"ג דלא הוזכר בהדיא בגמרא משמע ליה דודאי הכה"ג לא ילך אלא לב"ד היותר מעולה ועוד דאין דנין מלך אלא בב"ד של ע"א דלא גרע מכה"ג כו' וכיון דלעדות זה נוגע למלך ודאי דהוי בב"ד של ע"א ע"ש. ותימא ודאי משמע בבבלי דף י"ח דבב"ד הגדול מעיד מדפריך והא אין מושיבין מלך בסנהדרין וע"ש ברש"י בד"ה בפני המלך כו'. ומ"ש וכיון כו' תימא ודאי דוקא ד"נ של כה"ג ומלך אינו אלא בע"א אבל שאר דבריו לא כמפורש שם דף ט"ז כמ"ש לעיל. אך אחרי העיון נראה דהבבלי סובר שד"מ שלו בשלשה מדהשמיט שם טעמא שאין מושיבין מלך וכה"ג בעיבור השנה משום שאין כבודן לישב בשבעה וקאמר טעמא דמלך משום אפסניא וכה"ג משום צינה ש"מ דסובר דכבודו לישב בשבעה א"כ אזלא ליה פשיטותא דסוגיין: מה מהדרין ליה. כתב הרמב"ם ספי"ז מה"ס אבל ראש הישיבה שחטא מלקין אותו ואינו חוזר לשררותו גם אינו חוזר להיות כאחד משאר סנהדרין שמעלין בקודש ולא מורידין. הנה מ"ש שאינו חוזר לשררותו מסוגיין יליף ליה ודברי הכ"מ שם תמוהים אבל מ"ש שאינו חוזר להיות כו' אף שדברי טעם הם מ"מ אין זה דרכו לכתוב דברים שאינן נזכרים בגמרא לכך נראה שמפרש הא דאמריק במ"ק אב"ד שסרח אומרים לו הכבד ושב בביתך היינו שאינו ראוי להיות כאחד מן הדיינים ועי' פ"ז מהלכות תשובה:

ובעם. כתב הי"מ על שאמר שהנשיא ילקה ושמעבירין אותו ושהוא חשוד על שפיכת דמים ע"כ ותימא הא ר"ל לא אמר שמעבירין אותו ושהוא חשוד ואפשר שסובר ר"ל הוא דבעי מה מחזירין ליה וכ"מ בסמוך ועי' בי"מ בבאר הסוגיא ואין הגהותיו מחוורים:

(דף י' ע"א) ר"י פליג על ר' יודן בתרתי. פי' בקונט'. ועדיין הדבר קשה מנ"ל דר' יהודה סובר שאין קורעין על שאר מתים ולא אשתמיט תנא דאמר הכי דלמא סובר אף בשאר מתים בעינן שיקרע מקמי שפה והכי משמע פשטא דברייתא לכך נראה דה"פ בתרתי היינו בין בכהן הדיוט בין בכ"ג דאלו בכהן הדיוט לר' יהודה דוקא למעלה מקמי שפה ולר' יוחנן כל שהוא למעלה בבגדו סגי ובכה"ג לר' יהודה לא יפרום כלל ולר' יוחנן צריך שיקרע למטה. אך לפי' זה לא שייך הכא הא דר' יוחנן הלך למבקרא כו':

ואי כר' יהודה כו'. עי' בקונט'. וקשה למאי דמשני בסמוך לר"מ חומר הוא בכה"ג א"כ אף לר' יהודה ניחא וי"ל לשון הברייתא דתני ת"ל ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום שאינו בפריעה ופרימה כל עיקר דברי ר"י משמע שאין פרימה כלל לכה"ג ובבבלי בהוריות דף י"ב הגיהו בדפוס חדש אמר רב למטה למטה ממש וג"ל בצ"ל א"ר יוחנן למטה כו' וכסוגיין:

רי"א כל קרע שאינו כו'. כתב הב"י י"ד סי' ש"מ כתב הסמ"ק תניא הקורע למטה או מן הצדדין לא יצא רי"א יצא ונראה דהלכה כרבנן ומתוך כך נראה דהקורע בשעת יציאת נשמה אין לו לקרוע לא למטה ולא מן הצדדין ומיהו נהגו העולם לקרוע למטה ושמא סמכו העולם בשאר מתים על הא דר' יודא וצ"ע ע"כ אמת שברייתא זו מצאתי בשמחות פ"ט. אך תימא הא ר"י הוא דאמר כל קרע שאינו מקמי שפה הוא קרע של תפלות. ובשמחות ריש פ"ט מייתי לכך דר' יהודה דהכא. וע"ק למה לא מייתי ראיה מהך ברייתא דמייתי הבבלי מ"ק דף כ"ב הקורע מלמטה או מן הצדדין לא יצא. ואפשר דסובר הך ברייתא איכא לאוקמי באביו אבל ברייתא דשמחות לא ניחא ליה לאוקמי באביו ואמו מדפליג ר"י ואמר דיצא ש"מ דבשאר מתים איירי דבאביו ואמו אין סברא לומר דפליג ר"י. אבל עדיין קשה ה"ל לאתויי מגמרא דהוריות (דף י"ב) כה"ג פורס מלמטה והדיוט מלמעלה אמר רב למטה למטה ממש למעלה למעלה ממש ושמואל אמר למטה למטה מקמי שפה למעלה למעלה מקמי שפה וזה וזה בצואר מיתיבי על כל המתים כולם רצה מבדיל קמי שפה רצה אינו מבדיל מקמי שפה על אביו ואמו מבדיל כיון דבעלמא הוי קרע קרי כאן בגדיו לא יפרום ומשני שמואל סבר כר"י כו'. מדלא פריך לרב מקרא דבגדיו לא יפרום ש"מ קרע דלמטה ממש לא הוי קרע דלמטה ממש לא הוי קרע בעלמא. על כרחך לומר לפי המסקנא דהתם דא"ר ישמעאל אינו פורס כדרך שבני אדם פורמין אלא הוא מלמטה והדיוט מלמעלה י"ל קרע דמלמטה ממש בעלמא הוי קרע. וכיון שכן יש להוכיח מדרב דקרע דלמטה ממש בעלמא הוי קרע כיון דחזינן דקפיד קרא שגם הכה"ג יפרום אלא שלא יפרום כשאר בני אדם יש לנו לומר שפורס בענין דהוי קרע בעלמא והיינו למטה מקמי שפה. וליכא למימר רב כר"י ס"ל כה"ג אינו פורס כל עיקר א"כ כה"ג למה הוא פורס. מיהו י"ל תיקשי הך קושיא לשמואל דסובר כר' יהודה כל קרע שהוא למטה מקמי שפה אינו אלא קרע של תפלות כה"ג למה קורע ע"כ לומר כאן דאינו קרע בעלמא אפ"ה קורע א"כ לרב נמי למטה ממש אע"ג דאינו קרע בעלמא הכה"ג קורע. אך אין ראיה משמואל דלדידיה אין כאן קריעה אחרת דמהני בעלמא עדיפא ליה לומר דכה"ג קורע למטה מקמי שפה אבל לרב קשיא ניבעי בכה"ג שיפרום למטה מקמי שפה וכמ"ש. ובברייתות דשמחות דקיין אהדדי יש ליישב למטה או מן הצדדין מסתבר טפי דהוי קרע מלמטה מקמי שפה אע"פ שלמוקשה י"ל דגרע דא"כ תיקשי נמי לרב מ"מ לפי המסקנא יש לומר כן. לפ"ז מנהג העולם נכון. אך מדברי הפוסקים לא משמע כן וצ"ע. בירושלמי מ"ק [פ"ג ה"ז] גרסינן מהו להבדיל קנה שפה הר"ם בשם ריב"ל ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם מכאן שצריך להבדיל קנה שפה. וקשה מאי קמיבעיא ליה פשיטא שצריך להבדיל דר"מ ור"י הלכה כר"י וי"ל ריב"ל לית ליה הך כללא דר"מ ור"י הלכה כר"י ועיין בעירובין בבבלי דף מ"ג ע"ב א"כ איכא מאן דלא גריס בברייתא דברי ר"מ וכן הוא בבבלי בהוריות ומפני כך פסקו הפוסקים כת"ק ודלא כר"י:

רי"א היה בפנים היה יוצא כו'. מכאן ראיה למ"ש תו' בבבלי יומא דף י"ג ע"ב בד"ה היה עומד ומקריב כו' בכה"ג איירי כו' ע"ש וע"ש יש שם בדברי תו' וכצ"ל אלמא אע"ג דכה"ג מדאורייתא מקריב כל היום גזרו ביה רבנן כו'. ואין לומר ראיית רש"י מהך סוגיא דהוריות דמשני שמואל ס"ל כר"י. משמע דמוקי מתני' דהוריות כר' יהודה בסיפא דקתני כה"ג מקריב אונן ואינו אוכל ש"מ רישא נמי ר"י היא. די"ל עדיפא מינה פריך דרישא נמי ר"י היא דסובר אין קריעה לכה"ג. ועי"ל למסקנא שמואל פליג אר"י בחדא וסובר כוותיה בחדא:

רש"א נומר כל העבודה שיש בידו ובא לו. ביומא שם כתב תו' הא דא"ר יוסי יגמור לכאורה משמע היה עומד ומקריב אע"ג דהכתי לא התחיל בעבודה אלא עבודה בידו ע"כ וצ"ל דמסוגיין מוכח שכדבריהם כן הוא. דודאי ר' יוסי דבבלי ור"ש דסוגיין אמרו דבר אחד. הרי מפורש דאפילו עבודה שבידו גומר אע"ג שלא התחיל בה. והרמב"ם כתב פ"ב מהל' בה"מ כהן שיצא מן המקדש בשעת העבודה בלבד חייב מיתה בין כה"ג בין הדיוט שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו כן תמיהו כלומר לא תניחו עבודה ותצאו מבוהלים ודחופים מפני גזרה זו. וכן זה שנאמר בכה"ג ומן המקדש לא יצא אינו אלא בשעת העבודה בלבד שלא יניח עבודתו ויצא א"כ מפני מה שנית אזהרה זו בכה"ג שכהן הדיוט שהיה בעבודה ושמע שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו אע"פ שאינו יוצא מן המקדש אינו עובד מפני שהוא אונן ואם עבד חילל אבל כה"ג עובד אונן שנאמר ומן המקדש לא יצא ולא יחלל כלומר ישב ויעבוד עבודה שהוא עסוק בה. וכתב הכ"מ וקשה מתחלת דבריו נראה לכך לא יצא מפני שנראה כמזלזל בעבודה אלא גומרה ובסוף כתב שאסור בעבודה ומאחר שאסור לגמור עבודתו למה אסור לצאת מיד דהך לי שעת העבודה כיון שאינו יכול לעבוד כמו שלא בשעת העבודה ונראה אף שאינו יכול לגמור עבודתו אם יצא קודם שתגמור העבודה ע"י אחר נראה כמזלזל בעבודה ע"כ. וקשה ה"ל לחלק בין קרבן שלו לקרבן של אחר דקרבן שלו אינו יכול לגמור ע"י אחר דאונן אינו משלח קרבנותיו כמ"ש שם בסוף הפרק. לכך נראה שדבריו כפשטן שאסור לכהן לצאת מבוהל אלא מניח העבודה כסדר ובנחת ואח"כ יוצא אבל כה"ג עובד אונן ואסור לו להניח עבודתו בהתחיל בה. והרב במ"ל שם מסתפק אי פליגי בדאורייתא או בדרבנן. ומסוגיין נראה דבדרבנן פליגי ר"י ור"ש אבל ר"מ ור"י בדאורייתא פליגי דמקרא דמן המקדש לא יצא לא שמעינן אלא דאם יצא לא היה נכנס ולר' יעקב סובר ר"י אם היה בפנים יוצא ש"מ דאסור לו לעבוד שום עבודה ומאי סייעתא מייתי לר' יעקב מהך ברייתא הא אתיא דלא כמאן אלא ודאי כמ"ש:

(דף י' ע"ב) ביני מתני' כו'. ק"ק הא לאו מתני' היא אלא מימרא דר"א. ובפסחים פירשתי ברייתא היא ור' אבהו תני לה ודוחק דפשטא דשמעתא משמע דמשמיה דר"ל אמרה. גם הא דקאמר אין אנינת טומאה קבה טומאה מאן דכר שמה לכך נראה דקאי אמתני' דפסחים דתנן אונן טובל ואוכל את פסחו לערב וקאמר ר' אבהו מי שהוא טרוד בצער שבא לו אין גוזרין עליו משום טומאה. ועי' בבלי יומא דף י"ד ע"א:

אי זו היא אנינות כו'. בבלי זבחים דף ק' פליגי אכולא סוגיא דהכא. וגרסינן שם אברייתא זו במאי עסקינן אילימא ביום מיתה מי איכא דלית ליה ליום מיתה דלילו מדרבנן ע"ש ברש"י.

וקשה

וקשה מאי פריך דלמא פלוגתייהו דרבי וחכמים באנינות דאורייתא אבל אנינות דרבנן תרווייהו מודו דהוא בלילה [ואין] לומר מדפליג ר' ואמר כל זמן שלא [נקבר דייק ליה דבדרבנן פליגי דליכא למימר ר' מדאורייתא קאמר דהא אפי' אנינת לילה סובר ר' דאינה אלא מדרבנן כמפרש לקמן בברייתא. דהא פריך שם ותו ר' אומר כל זמן שלא נקבר הא קברו אישתרי ליה איכא דלית ליה אחריתה כיום מר. ש"מ דסבר ר' קולא קאמר אם נקבר ביום המיתה תו לא הוי אונן א"כ אין ראיה[כלל מר' דבדרבנן פליגי ועוד מברייתא דלקמן אין ראיה דהתם איירי לאחר שנקבר הוא דאמר ר' שאנינת לילה דרבנן אבל קודם הקבורה אפשר שהוא דאורייתא:

כל אותו היום. עי' בקונט'. בבבלי ברכות פ"ב דף ט"ז ע"ב גרסינן מ"ש דרשב"ג קסבר אנינות לילה דרבנן דכתיב ואחריתה כיום מר ובמקום אסטנים לא גזור רבנן וכתב תו' וא"ת לעולם אימא לך אנינות לילה דאורייתא לענין קדשים ואונן אינו נוהג אלא במעשר אבל רחיצה דאבילות דרבנן ע"כ ונראה דהש"ס דייק מדתנן רחץ לילה הראשון שמתה אשתו ולא תנן שהם יום הראשון דאם נאמר דאנינות לילה דאורייתא צ"ל הא דכתיב כיום מר היינו יום ולילה אלא והאי דוקא בלילה רחץ אבל לא ביום ש"מ ביום שהוא דאורייתא באכילת קדשים גזרו באבל אסטנים דאסור לרחוץ אבל לילה דהוא דרבנן לא גזרו באסטנים: אינו אסור אלא אותה שעה בלבד. וא"ת והא כתיב ואחריתה כיום מר כקושית הבבלי שכתבתי לעיל בד"ה אינו כו'. וי"ל מפרש לקרא בשלא נקבר ביום המיתה דלכ"ע הוי אונן. אך קשה לר' מאי היום דליכא למימר היום אסור ובלילה מותר כר"י ור"ש דהא מיד הוא מותר בכהן שכבר נקברו נדב ואביהוא וכר' נחמיה דקאמר מאי היום הובת היום פשיטא ליכא למימר דהא לר"ג נ"ל אף אנינת לילה דאורייתא ועי' זבחים דף ק"א ע"ב וצ"ע: הרי אמרו אנינות היום תורה. עי' בקונט'. עוד יש לומר. דמברייתא דר' פריך והכי תניא בזבחים דף ק' הן היום אני היום אסור ולילה מותר ולדורות בין ביום בין בלילה אסור דברי ר' יהודה ר' אומר אנינות לילה אינה מד"ת אלא מדברי סופרים מדפליג ר' על אנינת לילה ולא פליג על אנינת יום ש"מ דמודה באנינת יום שהוא מן התורה. וכ"ז כיון דיש אנינת יום שהוא מן התורה כגון שלא נקבר יום המיתה לכך לא פליג. דהא ר' יהודה כשנקבר איירי דהא מייתי קרא דהן היום והתם מיד נקברו א"כ לא היה אסור כל [היום ועוד דמשמע דמודה ר' לר"י דה"ק הן היום שהיום אסור והלילה מותר. אך קשה א"כ מאי משני שנקבר בדמדומי חמה:

הדא אמרה שהספ' כו'. עי' בקונט' וקשה דלמא לכך לא התירו לו מטה כיון שכל העם יושבים על הארץ. והדע דהא מלך אינו חייב בכפיית המטה כדאמרינן לקמן ה"ד והפ"ה לא התירו לו לייסב על המטה אלא על דרגש וי"ל קסבר דרגש הוא יפה ממטה ומפום כבודו של מלך הוא יושב על הדרגש א"נ כיון שהוא אבל מותבין ליה אדרגש מידי דהוי אבשר ויין כדאמרינן בבבלי בפרקין. בירושלמי מ"ק [פ"ג ה"ה] גרסינן אבל אמר הריני כופה את מטה וישן על הספסל שומעין לו מתני' לא אמרה כן אלא וכשמברין אותו כו' והוא מיסב על הספסל בכה"ג הא בהדיוט לא וברבים אבל ביחיד לא ולא עבדין כן. וקשה דהכא משמע דכה"ג שוה לכל אדם בכפיית המטה וביסיבת הספסל וי"ל סוגיא דהכא לפי המסקנא דלא עבדין כן אלא כל האדם יושבין על הספסל. לכך מפרשין למתני' דאין חילוק בין כה"ג לשאר כל אדם. אך הא דקאמר בכה"ג הא בהדיוט לא לא משמע כן. ותו' כתב מ"ק דף כ"ז הא דתניא מאימת זוקפין המטות בערב שבת מן המנחה ולמעלה. נ"ל שמכאן סמכו שלא לישב ע"ג כסא וספסל אע"ג שאין ראיה גמורה דשאני מטה דצריך כפייה ולא מצינו כפייה לכסא וספסל ע"כ. ומפי ה"ל לאתויי ראיה מסוגיין דמפורש דספסל אין בו כפייה. גם מוכח מהכא דכל אדם יכולין לישב על הספסל וכ"ת א"כ מ"ש כה"ג דנקט דודאי בשאר כל אדם כשהמנחמים הולכו אסור לו לישב על הספסל. כדאמרינן מ"ק הר"י אמר רב מנין שאינו רשאי לישב ע"ג המטה אלא ע"ג הקרקע שנאמר וישבו אתו לארץ כ"כ הרי"ף סוף מ"ק. אך קשה א"כ מאי קאמר בירושלמי מ"ק וברבים אבל ביחיד לא הדרגא ברבים יש לאסור טפי מביחיד וי"ל דה"פ משני הא דפריך מכה"ג דוקא ברבים כשהמנחמין שם הוא דחלוק כה"ג משאר כל אדם אבל ביחיד שוין כמ"ש בפירושי שם גל"ב. וגם עבדין כן אפילו ביחיד נמצא דמטעם מנהג אסור וסוגיין דהכא אזלא אליבא דדינא. ובתשובת שאלה האריכתי:

או איחרו שעה אחת. בבבלי ברכות דף י"ט גרסינן אין מוציאין את המת סמוך לק"ש כו' איני והא רב יוסף אפקוהו סמוך לק"ש אדם חשוב שאני. וקשה תניא מ"ק דף כ"ב כל המתים הממהר לצויאת מטתו ה"ז משובח על אביו ואמו ה"ז מגונה וכתב הש"ך י"ד סי' שכ"ז כיון שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה הממהר להוציאם ה"ז מגונה א"כ מהירות זה אינו כבוד אלא בזיון לאדם חשוב וכ"ש רבו דהא רב יוסף ריש מתיבתא הוי. והפשר שמפני קושיא זו השמיטה הרי"ף. אבל נראה דרב יוסף אפקוהו סמוך לק"ש מלאחריו ובריית' משמע בין מלפניו בין מלאחריו וקשיא ליה ומשני אדם חשוב שאני שמותר להוציאו מלאחריו דמאי קאמרת שמא לא יתפללו כל הקהל נמצא מתבטלים ממצות הלוויה כיון דהאדם חשוב הוא שכל מקדימין לצאת וליכא למיחש למידי. ואני תמה על הפוסקים שלא הביאו דין זה שאסור להוציא המת סמוך לק"ש מלאחריו ואין לומר דלאחריו א"צ להמתין אלא כדי שיהא שהות לקרות ולהתפלל במהירות דא"כ מאי קמ"ל או איחרו הא כבר תני אין מוציאין סמוך לק"ש והיינו כדי שלא יעברו זמן ק"ש א"כ פשיטא דצריך להמתין עד כדי שיוכלו לקרות וצ"ע ועיין בב"י א"ח סי' ע"ב:

תני ההספד כו'. כתב הט"ז א"ח סי' ע"ב דה"פ ההספד הן החזנים עושי ההספד והעוסקים בהספד הן הבאים לשמוע ההספד חייבים בק"ש שהיא דאורייתא ופטורים מתפלה שהיא דרבנן מעשה והפסיקו רבותינו אף לתפלה ופריך והתנן אם התחילו כו' ש"מ דאין מפסיקין ואף אם נאמר מתני' אחזנים קאי מ"מ קשיין חזנים אהדדי ומשני חזנים ביום הראשון פטורים והשני חייבין אבל השומעים לעולם פטורים ע"ש. ודבר זה רחוק מפשט. ואף נראה מדברי הטור שההספד היינו החזנים. נראה יותר פירושי קמא בקונטרס ומתני' ודאי לא קאי על החזנים אלא על כל העושין השורה שהן המספידים והן העוסקים בקבורה והיינו דתנן קברו את המת וחזרו כו'. והא דתניא העם העוסקין בהספד בזמן שאין המת מוטל לפניהם הם קורין ומתפללין והאונן יושב ודומם איירי ביום השני אבל שורה שעושין ביום הראשון כשחוזרין מן המת אין מפסיקין לק"ש ולתפלה. ועיין בב"י שם. והרא"ש כתב מפסיקים לק"ש שא"צ כוונה אלא שלשה פסוקים הראשונים ע"כ וא"צ שבש"ע סי' ס"ג מפורש שא"צ כוונה אלא בפסוק ראשון:

(דף י"א ע"א) חד אמר של האל הקדוש כו'. כתב ב"י בשם מהרי"א הטעם משום דהוא סיום שלשה ראשונות ושומע תפלה הוי סיום אמצעית ואמן של שים שלום יחיד עונה אותה על ברכת עצמו לפיכך אין לו להפסיק. וכתב המג"א סי' ס"ו לדידן דקיי"ל אין היחיד עונה אמן אחר ברכת שים שלום אפ"ה אין לו להפסיק לענותו בק"ש דהשו דלא להוסיף עלה ומי יודע מאיזה טעם ייחד שני אמנים אלו ע"כ וקשה מירושלמי איכא למידק שאין הטעם כמ"ש הרי"א דא"כ מ"ד האל הקדוש אף דאיירי בשבת מ"מ ה"ל לפרש אף אמן דמקדש השבת שהוא סיום אמצעים דשבת ועוד לתרי אמוראין קשיא ה"ל לפרש אמן דשים שלום:

תני ר"א היו כולן כו'. בבבלי ברכות דף י"ט גרסינן ת"ר שורה הרואה פנימה פטורה ושאינה רואה פנימה חייבת ר"י הבאים מחמת האבל פטורים מחמת עצמן ולא מחמת כבוד חייבין. ופירש"י הרואה פנימה את חלל הסיקף אחורי שורה הפנימית שהאבל יושב שם. ועיין בט"ז א"ח סי' ע"ב סק"ד שדחק הרבה בפירושו. ול"נ דפי' פנימה היינו הרואה פני האבל כמפורש כאן ובירושלמי גרסינן היו עומדין בשורה הבאין מחמת עצמן חייבין מפני כבוד ומפום אבל פטורין. ובזה הסוגיא עולה כהוגן בלי פקפוק:

לא מעיד כו'. כתב תו' דף י"ח ובשבועות דף ל"א מלך וכה"ג מעידין בדבר איסור דאין חכמה כו' ע"כ. והכ"מ כתב ריש הלכות עדות דהרמב"ם סובר דאין מלך וכה"ג מעידין אפילו באיסורא ע"ש. וכ"ל ראיה לדבריו מדמוקי הבבלי דף י"ח ריבא כה"ג מעיד בבן מלך בפני מלך ומשום יקרא דכה"ג קאזיל המלך להתם וקשה לוקמי במעיד באיסורא ובפני המלך ומשום יקרא דכה"ג קאזיל להתם דתו ליכא בזיון לכה"ג ופשיטא דלא הוי בזיון למלך כיון דאינו מעיד ליכא זילותא למלך. וי"ל כי משני הש"ם אלא מעיד בפני המלך לא איירי בבן מלך כמ"ש לעיל בד"ה מעיד כו'. ותוס' מפרשים דגם במסקנא איירי בבן מלך כדפירש רש"י ודייק ליה אי באינש אחרינא קשה לא נסרחינן למלך ולא יעיד הכה"ג. מיהו לשיטת הרמב"ם י"ל דאיירי באיסורא ותו לא צריך לאוקמי בבן מלך. והלח"מ כתב שם ראיה לדעת תו' דהא דכה"ג אינו מעיד להדיוט הוא מדכתיב והתעלמת וכך קרא לא איירי אלא בממון אבל לא באיסורא ע"ש. ונראה דא"א לומר כן דלפ"ז יש לנו לומר דמלך אינו מעיד אפילו באיסורא דהא מדכתיב שום תשים שמעינן דאינו מעיד ואין חילוק בין איסור לממון ואס"ד דכה"ג מעיד באיסור ומלך אינו מעיד הדרא קושית תו' לדוכתא ליתני הא דכה"ג מעיד באיסורא וליכא לתרוצי מתני' לאו באיסורא איירי דא"כ קשיא מלך כמ"ש תוס' בשבועות דהא קאמרת מלך אינו מעיד אפילו באיסור אלא ודאי דאף כה"ג אינו מעיד באיסור ולאו מוהתעלמת יליף אלא מדכתיב והכה"ג מאחיו שצריך לנהוג כבוד בעצמו וכל ישראל חייבין בכבודו מהך קרא. וכ"כ הרמב"ם ריש פ"ה מהל' כלי המקדש ומהך קרא ילפינן נמי שלא ילך לבית המשתה ולא לסעודה של רבים אפילו של מצוה כמ"ש הרמב"ם שם. והא דפריך הבבלי שם מוהתעלמת שהיא ברייתא פשוטה. וקצת ראיה לדברי הכ"מ מדתנן מלך לא חולץ ולא מייבם אמאי הא ודאי איסורא קעביד כדאמר בבבלי יבמות דף ד' מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה שנאמר לא תחסום וסמיך ליה כי ישבו. ואין לך הסמה גדולה מזו וביותר קשה למ"ד לצער בעלי חיים דאורייתא וזו עינוי כדכתיב אם תענה את בנותי. והא דתנן בכה"ג חולץ קשה אחרי דבזיון הוא וחובה הוא לנהוג בכבודו כדכתיב והכהן הגדול מאחיו כמ"ש הרמב"ם. וי"ל דאסמכתא בעלמא היא דאס"ד מלוה עשה היא לפירש"י דיבום גנאי הוא מאי פריך בש"ס בבלי מן הארוסין אמאי אינו מייבם יבא עשה וידחה ל"ת הא נמי עשה ול"ת היא ויותר קשה אמאי חולץ הא חליצה ודאי גנאי היא. ולא מצאתי שמנאו בכלל מ"ע לנהוג כבוד בכה"ג וצ"ע:

לא מייבם. עיין בקונטרס הטעם וכ"כ הרמב"ם והר"ב וכתב התוי"ט ולא מצאתו אלא כל שאינו עולה לחליצה עולה ליבום ע"כ. ולי תימא הא מצינן חרשת שנפלה לפני פקח ופקחת בעלת פקח שנפלה לפני חרש שאינן בנות חליצה והן בנות יבום כדתנן יבמות פ' חרש וצ"ע. ולנ"ב שבקונטרס והוא מפירש"י נסתפקתי אם מת מלך בלא בנים והמליכו אחיו תחתיו מייבם אשת אחיו דהשתא לאו זילותא היא לו להקים לאחיו שם גם כבוד הוא למלך במת שיתקיים שמו או דלמא כיון שאפילו מלך אינו נושא אלמנתו של מלך כרבנן דפליגי על ר' יהודה כמפורש בבבלי. והרמב"ם כתב פ"ב מהל' מלכים שזה ואפילו מלך אינו נושא אלמנתו של מלך כדלקמן בסוגיין ולא חילק. עיין בתוי"ט וצ"ע:

והכתיב ויהי דוד כו'. וקשה מאי פריך דלמא מדאורייתא דן אלא רבנן גזרו שלא יהא דן מפני החשד כדאמרינן לעיל בריש פרקין וי"ל דוקא בסנהדרין אין מושיבין את המלך מפני החשד אבל שידון ד"מ הוא בעצמו ודאי ליכא חשדא לכל מומחה דעלמא דדן יחידי ולא חיישינן למידי. וא"ת מנ"ל דמתני' בד"מ איירי וי"ל משפא דייק דתנן לא מעיד כו' ואי בד"נ מעיד דאין חכמה כו' כי היכא דמעיד באיסורא כמ"ש הרמב"ם ר"פ מה"ע גבי ת"ח ע"ש וכ"כ תו' דף י"ח ועמ"ש לעיל בד"ה לא מעיד כו' ובד"ה מפני החשד כו' ובבבלי אמרינן הא דתנן לא דן כו' דוקא מלכי ישראל משום מעשה דינאי המלך שאמרו לו לעמוד ונענשו הסנהדרין אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותו. וכתב תוס' וא"ת ה"ל להוכיח שניהם כדאמרינן פרק שבועות העדות וי"ל ד"נ שאני ע"כ. וקשה הא בד"נ מעיד ומעידין אותו כמ"ש בתוס' בסמוך ואיך גזרו בד"מ משום מעשה שהיה בד"נ ובד"נ לא גזרו וע"ק בד"מ אפילו מלכי בית דוד נמי דכתיב והתעלמת וצ"ע:

רבי אומר היה דן כו'. וכ"ל מתני' דלא כרבי. ונראה דמטעם זה אמרו בבבלי דמתני' במלכי ישראל כי היכי דנוקמי מתני' כר"ע. מיהו קשה מקרא בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט פריך ועיין בכ"מ: ולא גרושתו של מלך. וכ"פ הרמב"ם פ"ב מהל' מלכים. וקשה דגרסינן בבבלי דף כ"ב אמר רב שמן בר אבא בא וראה כמה קשין גירושין לפני המקום שהרי התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש. ואס"ד גרושת המלך אסורה קשה דלמא לכך לא התירו לו לגרש שלא תהא עגונה כל ימיה וי"ל דגרסינן שם דף כ"א והכתיב ויקח דוד עוד פילגשים ונשים בירושלים

ומשני

אלא למת בלבד אבל אם הוא אונן ומצטער על דבר אחר לא גזרינן שמא ישמא: משעת מיתה עד שעת קבורה. לקמן מפרש: כל איתו היום. אם מת לו אחד משבעה מתים שחייב להתאבל עליהם כל יום המיתה בין נקבר המת בין לא נקבר ה"ז אונן דאורייתא ומיום המיתה ואילך כל זמן שלא נקבר הוא אונן דרבנן ויום הקבורה אונן דרבנן כל אותו היום אפי' לאחר הקבורה ומשנקבר המת ביום ראשון של מיתה כל הלילה שלאחריו אונן דרבנן: אשכחת מר. נמצאת אומר קולא וחומרא לרבי וקולא וחומרא לרבנן: מה מפקת ביניהון. מאי בינייהו דמשכחן קולא וחומרא לכל אחד: מת ונקבר. מיד לרבנן אסור כל היום ולר' אינו אסור אלא אותה שעה שנקבר הרי קולא לר' וחומרא לרבנן: מת ונקבר לאחר ג' ימים. חומרא לר' וקולא לרבנן: תרווייהון. אמרין שאין לר' אלא קולא דמודה ר' אם לא נקבר בו ביום שאין כאן אנינות עוד: בהדא דתני. כהא דתניא: שהרי אמרו אונן טובל ואוכל את פסחו לערב. ואס"ד דאורייתא וכי יש יכולת ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה: ופריך והרי אמרו אנינת היום תורה. מדקאמר טובל ואוכל את פסחו לערב משמע אלו הוה אכילת פסח ביום אין היתר לאונן לאכול פסחו ש"מ דאנינות יום אפי' לאחר קבורה מן התורה ל"א סובר אף הטבילה צריכה להיות בערב ש"מ דביום אסור משום אנינות ל"א הרי אמרו בברייתא אחת תניא אנינות היום תורה: תיפתר. תפרש הא דאמרינן אנינות היום תורה בשנקבר לעת ערב שלא נשאר מן היום כלום: הדא אמרה. ממתני' שמעי' דספסל אין בה משום כפיית המטה דאל"כ מ"ש ספסל ממיטה: כה"ג חייב בכפיית המטה. דאל"כ ה"ל ליתב ע"ג המטה: אא"ב הקדימו. להוציאו שעה אחת קודם זמן ק"ש כדי שיגמרו ק"ש קודם שיגיע זמן ק"ש: או איחרו שעה אחת. אחר ק"ש שכבר התפללו כל הקהל: ופריך והא תנינן. פ"ג דברכות: קברו את המת וחזרו: אם יכולים להתחיל ולגמור קודם שיגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו הרי הוציאו קודם ק"ש בזמן שאפשר שלא יוכלו לקרות: ומשני תיפתר. תפרש למתניתין שהוציאו בשעה שסברו שיהיה עוד זמן קודם הכן לגמור ולבסוף נמצא שלא גמרו עד סוף זמן ק"ש דכיון שהתחילו במצוה לא היו מפסידין: ההספד. האבלים והקרובים א"נ המספיד: והעוסקים בהספד. העם הבאים להספיד או לשמוע ההספד: מפסיקין לק"ש. שא"צ כוונה אלא בפסוק ראשון אבל תפלה שצריכה כוונה ואיכא הפסק גדול אין מפסיקין: (דף י"א ע"א) והתנינן אם יכולין להתחיל ולגמור כו'. הרי דאין מפסיקין לק"ש כדי לעשות שורה וזה הוא מכלל ההספד לקבורה ואיך תני בברייתא שמפסיקין ק"ש: מתני'. השורה שעושין ביום הראשון לקבורה וברייתא בשמספידין ביום השני: אם יודע. בעצמו שיכול למהר תפלתו ונגמרה קודם שיגיע ש"ץ בחזרת התפלה להאל הקדוש כדי לענות אחריו אמן יתפלל: ה"ג כדי לענות אחריו אמן וכ"ה בברכות: תרין אמורין. תרי אמוראי אמרו בו מילתא. חד אמר של האל הקדוש. בשבת וחד אמר אף באמן של שומע תפלה בחול: ה"ג תני ריא"א היו כולן שורה אחת העומדים שם מפום כבוד כו' וכ"ה בברכות. וה"פ אמתני' דפ' מי שמתו קאי דתנן התם העומדים בשורה החיצונים חייבים והפנימים פטורין ואר"י היו כולן עומדים בשורה אחת ואין שם חיצונים העומדים שם משום כבוד דהיינו שאר כל העם חייבין בק"ש משום אבל שהם קרובי המת ואבליו פטורין: ירדו להספד. שהלכו בהספד: הרואים פנים. פניהם להספד אפי' לא באו אלא לכבוד חייבין: והדא דתנינן. והא דתנן במתניתנו כשמנחם אחרים כל העם עוברין כו' דמשמע שהעם עוברין והאבלים עומדין היינו כמשנה הראשונה שכך היה המנהג בראשונה כדמסיק: והא דתנינן. בברכות: הפנימית פטורים כו'. דמשמע שהעם עומדין שורות שורות והאבלים עוברין היינו כמשנה האחרונה: ה"ג והחיצונים חייבים כמשנה האחרונה: תחרות. קנאה ומריבה שכל אחת אמרה אני אעמוד בראש: משפחות עוברות. בערבוביא: והחזירו הדבר ליושנן. שיהו המשפחות עומדות בערבוביא ותו ליכא קנאה:

הלכה (ב) [ג] מתני':

מלך לא דן כו'. שאין כבודו של מלך לישב בדין: אין שומעין לו. דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ונגאי הוא לו שיחלוץ וירקה בפניו וכל שאינה בת חליצה אינה בת יבום א"נ יבום גנאי הוא לו לקום על שם אחיו: מלך נושא כו'. בגמרא מפרש: גמ': ופריך ולא דן. בתמיה והכתיב כו': ותמר הכן. ואת אומר כן שמלך אינו דן: ומשני אמור מעתה. שדוד לא דן שום דין אלא כשהיה עשיר ועני דנין זה עם זה כדי לעשות צדקה עם העני וזה כבודו שהיה עושה משפט וצדקה: ר' אומר היה דן כו'. רבי פליג וסובר מלך דן ודנין אותו ופליג אמתני' דאתיא כת"ק: ה"ג צדקה עם הזכאי שהחזיר לו ממונו וצדקה עם החייב כו': על שם מלפניך משפטי יצא. אמר דוד אתה מלך ואני מלך נאה למלך לדון את המלך: נידונין בכל יום. שגזר דינם נקרע אף לאחר החתימה אם עשו תשובה לפיכך מעיין בדינא בכל יום: נמצאת פוגם בכבוד המלך. שנגאי הוא לו כדפרישית במתני' ור"י סובר מצוה שאני: על שם ותהיינה צרורות וגו'. בפילגשי דוד שבא עליהן אבשלום כתיב ואס"ד שנושאין גרושתו של מלך ה"ל לדוד לגרשן שלא תהיינה עגונות: מלמד שהיה דוד מקלעתן. מדכתיב צרורות קדרים שהקלע הוא נעשה מצרור השערות: חייך שאני מתאיבך דבר המותר לך. שלא נאסרו על דוד בביאת אבשלום דאנוסות היו ולא בא עליהם לכוף את יצרו: אסורות ממש היו. שאף שלא נאסרו משום שנטמאו מ"מ לא גרע מתשמיש הדיוט: ומה כלי הדיוט כו'. כלומר אלמנת הדיוט אסורה למלך כ"ש אשת המלך:

שנבעלה

שנבעלה להדיוט שאסורה להמלך: ה"ג זו מירב ומיכל ורצפה. וה"פ בית אדניך הן שתי בנותיו וגבי אדוניך זו רצפה נ"א אפשר לקיים הגירסא שלפנינו לרבנן משני בית אדניך זו רצפה שהיתה פלגש שאול וגבי אדניך לאו אשאול קאי אלא על נבל ואיריה שהן היו שרי יהודה בימי שאול והיו אדוני דוד ולכך מייתי הא דאמר נבל לית בר שבין כו':

(דף י"א ע"ב) ופריך הוא ירחמאל קדמוי. דכתיב ובני חצרון ירחמאל רם כלובי ורם הוליד את עמינדב וקשיא ליה הלא ירחמאל הוא הבכור למה קחשיב תולדת רם תחלה: אלא. הואיל ופגם ירחמאל את עצמו שנשא אשה נכרית לפיכך פגמו הכתוב לסדר תולדותיו בסוף: להתעטר בה. כלומר להתגדל על ידה והיא הכניסה אליות לתוך ביתו שנתבזה על ידה: ובועז נשא את רות. המואביה נמצא שגם בבני רם נמצא קצת פגם: הא נבל. אבל נבל בא מן כלובי אמר נבל אין בישראל בן טובים ממני שהוא משבט יהודה אשר לו משפט המלכות ובמשפחתו אין בה שום פגם לכן לא חשש לדברי דוד: ה"ג לית בישראל בר טבין סגין ממני: אתי. ממשפחת כלובי וקמפרש ואזיל כולא פרשתא: לקיימא. תרגום ואתם חיים כולכם היום ואתון קיימין וכו' וה"ק כה תהיה שמתחך קיימת לעד: ה"ג ואתה שלום וגו'. ויבואו נערי דוד וידברו אל נבל כדברים האלה בשם דוד וינוחו מה וינוחו א"ר יוספא כו': נעשו מחנה. דכתיב לעיל מיניה וישלח דוד עשרה נערים קמ"ל דעשרה נקראו מחנה ונפקא מיניה לענין ארבע דברים דפטרו במחנה: ויאמר דוד לאנשיו. חגרו איש חרבו ויחגור גם דוד את חרבו והגור זה היה לדונו כמורד במלכות ומדחגר דוד לנבל ש"מ דה"ל מתחילין מן הצד: ה"ג אפרהימון במילין כיה בפירש"י ושיש בה לשון עיט כלומר דתאן בדברי קנתרות: ותפגוש אותם. הל"ל ותפגש בהם כמו ויפגעו בו מלאכי וגו' אלא בהם עצמם עשתה הפגישה רומם לכך דרש שנתגלה שוקה ועל ידי כך הרהרו בה ויצא מהם קרי: מה. מעשה הכלב דרכו להשתין בכותל ש"מ משתין בקיר על הכלב קאי והכי אמר דוד אפילו על כלבי נבל לא אחוס ולא ישארו בחיים: ותרא אביגיל את דוד. ותאמר בי אני אדני העון ותדבר נא אמתך באזניך ושמע דברי אמתך וקשיא ליה הל"ל בי העון מאי אני ומאי אדני הרי אמרה אח"כ ואני אמתך לא ראיתי נערי אדני אשר שלחת ועוד מאי ותדבר באזניך ושמע כפילות זה למה אלא הכי אמרה וכי אני או במה שהוא שלי שהוא כמו אני בעצמי חייבין מיתה אני ובניי ובהמתי מה עשו שאתה אומר אם אשאיר מכל אשר לו אמר לה מפני שקילל מלכות בית דוד אמרה לו ומלך אתה בתמיה אדני אתה אבל לא מלך אז תבעה לתשמיש אחר שיכר נבל מיד אמרה בי העון אם אעשה כך שאפשר שמאה נדה והראה לו כתמה א"ל וכי רואין כתמים [בלילה] אמרה ותדבר נא אמתך באזניך השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך כתמים אין רואין בלילה וד"נ דנין בלילה בתמיה אמר לה כבר נגמר דינו ביום אמרה לו ושמע דברי אמתך שאינו חייב מיתה שעדיין מטבע של מלכנו שאול קיים ומאחר שלא נתפרסמה מלכותך אינו חייב מיתה על קללתו ואם תרצה להנקם ממנו נקימה אחרת ולא מיתה על שביזיהך אל נא ישים אדני אל לבו דברי איש הבליעל הזה אין זה כבודך: פקפוקי דברים היו שם. עדיין יש לפקפק על מלכותך שעדיין שאול קיים ואינו חייב מיתה: הוה עבד פרשתא. הוא היה דורש בשבת זו בפרשת היום והיה ר' זעירא מצוה להתלמידים שיכנסו לבית המדרש לשמוע דרשת ר' לוי שאי אפשר לו שידרוש ולא יהיה בדרשתו דבר חידוש: עאל ומר לון לא. נכנס ר' לוי ודרש ולא תהיה זאת לך לפוקה ויצאו משם כי ראו שדורש דברי אגדה ואמרו מה לנו אצל הגדה ושמע ר"ז דבריהם ואמר אף בדברי הגדה יש חידוש הלכך חזרו לאחוריכם: לפוקה. ר' לוי דרש לפוקה שהיו שם פקפוקי דברים שלא נזכרו בכתוב והיינו שתבעה לתשמיש ואמרה ליה כשתצא פקפוק ויוצא הדבר יאמרו עליך שאתה מגלה עריות: ה"ג יהו אומרים עליך שאתה מגלה עריות ולמכשול לב אתה כו'. וה"פ כתיב ולא תהיה לך זאת לפוקה ולמכשול לב לאדני ולשפוך דם חנם מהו למכשול לב אתה עומד להכשל באשת איש מוטב שלא יהיה עליך אלא אחת מביאים עליך שתי עבירות בעריות: ה"ג עתידה רובה מן הדא לא תהא דא כדא וה"פ מכשול שלעתיד גדול ממכשול זה שתיכשל באשת איש ויאמרו זו כזו משמאת נכשלת בי קודם הריגת נבל: ולשפוך דם. עתידים לומר עליך ששפכת דם חנם: והדא דתיכד. ומה שאתה אומר שחייב מיתה על שקללך וכל המקלל כו': עדיין מחוסר כסא את. עדיין אין לך כסא מלכות ואין חייבין על קללתך: מלמד שפקרה עצמה. שאמרה שיזכרה כלומר כשימות בעלה ישאנה כרצונו: פגמה הכתוב. שלא היה לה לדבר בזה בעודה אשת איש ואף שאמרה כך להציל דוד מחטא ולהיות לו כעין פת בסלו מכל מקום הקב"ה מדקדק עם הצדיקים אפילו על דבר מועט: בבל קרייא. בכל המקרא כתיב אביגיל בשני יודי"ן לבד מהך פסוקא דבתרא דהאי קרא וזכרת כתיב אביגל חסר יו"ד בתרא: ברוך ה' וגו'. אשר כלתני מבוא בדמים דם נדה. ש נדה היתה שהראת לו כתמיה ושפיכת דם נבל:

הלכה (ג) [ד] מתני' אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. שגנאי הוא למלך להראות עגמות נפש לבני העם: אלא לפיים את העם. לורך שעה היה בדבר מפני שלום מלכות שלא ימרדו בו בחשבם שצוה להרגו אבל עכשיו יכירו שלא בעצתו נהרג אבל בלא טענה זו אפילו רצה אין שומעין לו:

(דף י"ב ע"א) גמ' הדא אמרה. זאת אומרת דרגש בה משום כפיית המטה דאל"כ למה תנא ברישא בכה"ג והוא מיסב על הספסל והכא גבי מלך תני דרגש אלא ש"מ כה"ג חייב בכפיית המטה לכך אינו יכול להסב על הדרגש אבל מלך שאינו חייב בכפיית המטה יוסב על הדרגש אבל על מטה ממש לא משום אבל: הנשים מהלכות תחלה. בלוית המת הולכות לפני המטה שהן גרמו מיתה לעולם ועליהן מוטל לנער יותר מן האנשים: מפני כבוד בנות ישראל. שגנאי הוא להם שיהו האנשים מביטין בהם: הולך אחר המטה. ואי ס"ד נשים אחר המטה אורחיה דדוד להלך עם הנשים: לא היה הדבר אלא לפיים. את העם והיה הולך מבין האנשים לבין הנשים לפיים ובתר דפיים הנשים חזר לבין האנשים לפייסן כי לא מאתו היתה מיתת אבנר: הרקים שברקים. דדרים אחד המיוחד שברקים: ארכיבסטם. ארכי הוא שר שטים לשטים והוא שר שבלסטים: אמרה לו כו'. מדקנתרה בבית אביה ש"מ שאמרה כך ושפיר השיב לה: גדר לפנים מגדר היה. מדכתיב נגלות לשון רבים קדרים: הוה חמי ליה. והיה דוד רואה את שאול מכלכל הכניף בעליו מעט ומגלה לגופו מעט נגד מה שמכסה מבגד העליון כדי שלא יהא פרועו נראה בהגלות לגופו: הדא כו'. והיינו דא"ל דוד לשאול: ותחם עליך. שאתה חסת על עצמך ואע"ג דאמר טעמא אחרינא כי משיח ה' הוא אי לאו לניעותא דחזי ביה לא היה משגיח בהא דרודף הוא: ועם האמהות. ולא קאמר לפני האמהות אלא עם האמהות שהוא להם כבי' אצל אמו: לעגלה אשתו. והיינו מיכל ש"מ שהיה לה בנים: שגעה כעגלה ומתה. והלכך נקראת עגלה שמתה בלדתה ועד יום מותה לא היה לה אבל ביום מותה הוה לה: מפני מה ביזה עצמו על המצות. שהמלך צריך לנהוג כבוד בעצמו שתהא אימתו עליו כדתנן במתני': שהיו מביטים כו'. שהם נהגו מנהג בזיון בארון והיו מביטים בו לפיכך ביזה עצמו לפני הארון כדי שילמדו ממנו שצריך לנהוג כבוד גדול בארון ולא ימותו ואגב גררא מפרש כמה מתו בעון זה: ויך באנשי בית שמש. כי ראו ארון ה' ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש: שהיו שקולים. כנגד חמשים אלף דאל"כ ה"ל למכתב חמשים אלף ושבעים איש: וחמשים אלף מעם הארץ. לכך כתיב שבעים תחלה שהן היו מן המובחרין: בשעה שמשחני שמואל. אף שהיה הדבר בסתר מ"מ היה לי להתגאות בלבי: בשעה שהרגתי את גלית. אף שהיה דבר מפורסם: ולא הלכתי בגדולות. דרך גדולה וכבוד אלא שבזיתי את עצמי הרבה בשעה שהעליתי את הארון: ובנפלאות ממני. כשנעשו לי נפלאות שהחזירו למלכות לא הלכתי בגדולות אלא מחלתי לשמעי בן גרא ולשארי המורדים עונש והי"מ גירסא משובשת נזדמנה לו ע"ש: לבהן ינקא. כתינוק היונק ממעי אמו שאין רוחו גסה לינק משדי אמו כן היתה נפשי עלי שאיני מתביים ללמוד תורה אפי' מקטני ישראל:

הלכה (ד) [ה] מתני' למלחמת הרשות. מלחמת שאר אומות חוץ ממלחמת עמלק ומלחמת שבעה עממין: ופורץ גדר של אחרים. ללכת לכרמו ולשדהו שאינו מעכב דרכו בשביל כרמו ושדהו של אחרים: ואין ממחין בידו. אין מעכבין עליו: חלק בראש. חלק היפה בורר ראשון ונוטל שמחלה מכל הבזה: גמ': ועל פיו יבואו. הוא וכל ישראל אתו וכל העדה היינו סנהדרין: בחקל סומקתא. שדה אדום: שמשם נפסקו דמים. באותו מקום פסקה המלחמה ולא נשפכו דמים עוד: עדשים היו. שהן אדומים כדכתיב הלעיטני נא מן האדם האדם הזה ולא היו כשאר עדשים אלא גדולים כשעורין לכך קרא אפס דמים שאינן כשאר עדשים: ענבה. גרגיר: אלו הן הפלשתים. ואפס דמים היינו שהפסיקו להיות כעדשים שהן נמוכים והתחילו לילך בקומה זקופה כשעורים: כתוב אחד אומר. בד"ה כתיב מלאה שעורים ובשמואל כתיב מלאה עדשים: (דף י"ב ע"ב) שנה אחת היתה. שני הגעבים אלא שתי שדות היו אחת שעורים ואחת עדשים: ה"ג פשיטא ליה לאבוד וליתן דמים דלמא לאבד ושלא ליתן דמים היא:

ומשני למלויי שמנה עשרה. הרי דפילגשים בכלל י"ח נשים הוו ומעשה דאבשלום היה קודם מעשה דאבנר וכבר היו עשרה נשים אסורות לעולם שהיו אלמנות חיות וקשיא ליה שהיה ה"ל להתיר לגרש אחת מהן שכבר נאסרת אלא ש"מ דקשין גירושין. ור"י בן פזי נראה דמודה דגרושת מלך אסורה כי היכא דאלמנתו אסורה משום כבוד המלך אף גרושתו כן וכ"כ הכ"מ שם. ושלא כדת השיג עליו הלח"מ שם שאין צורך לזה שכך מפורש בסוגיין דגרושתו אסורה ע"ש. ואינו נכון דאי לאו סברת הכ"מ יש לנו לומר דר"י בן פזי פליג כיון דלדידיה אין ראיה מקרא דותהינה צרורות וגו' וזה ברור. ולפמ"ש נ"ל דר"י בן פזי פליג אהא דרב שמן בר אבא. אך אינו מוכרח כל כך דודאי אין סברא לומר דסובר ר"י בן פזי דלגמרי מותרת לו דלא היה משמשן כל ימי חייו כדי לכוף את יצרו אלא שהיה בהן קצת איסור שאין זה כבודו כיון ששימש בהן אחר והשתא שפיר קאמרו רבנן דקיסרין אסורות ממש היו מכח ק"ו וכדמסיק ולא שהיה בהן קצת איסור משום חומרא בעלמא. מיהו ק"ו דרבנן קשיא לן מנא להו דכלי הדיוט אסור למלך ונראה דסברו דלכך אינו מייבם כיון דכלי שנשתמש בה הדיוט היא ושפיר יליף ק"ו. ור"י בן פזי מפרש טעמא דמתני' או כרש"י או כרמב"ם והבן:

זו רצפה כו' עיין בקונטרס. בבבלי דף י"ט גרסינן תניא א"ל לר' יהודה נשים הראויות לו מבית המלך ומאי ניהו מירב ומיכל. וקשה א"כ איך נשא דוד שתי אחיות בחייהן כדשאלו לר' יוסי וליכא לשנויי מיכל אחר מיתת מירב נשא דהא תבע שתיהן כאחד. גם ליכא למימר כדריב"ק שקידושי מירב קידושי טעות היו א"כ למה תבעה מאבנר גם מאי קאמר הנביא ואתנה את נשי אדניך בחיקך וי"ל בדוחק. והי"מ כתב זו רצפה שהיתה פילגש שאול וא"ת הא בא אליה אבנר אחרי מות שאול ונאסרה לדוד דנשתמש בה הדיוט וי"ל לא ידע דוד בדבר ע"כ. ודברי תימא הם תיקשי ליה אבנר האיך עביד הכי הא אלמנת מלך אסורה אלא ודאי זה היה רוגז של אבנר שחשדו איש בשת בכך ואמר ותפקוד עלי עון האשה דבאמת לא בא עליה מעולם וחלילה לתלות נזקי סריקא באותו הצדיק ובדוד:

(דף י"א ע"ב) תני שמואל הזקן קומי ר' אחא ויאמר דוד כו'. ואם תאמר הא אמרינן לעיל בריש פרקין אין מושיבין מלך בסנהדרין ויש לומר היינו מדרבנן ומפני התקלה כמפורש שם. אך קשה הא תנן מלך לא דן וזהו מדאורייתא מדפריך עלה מקרא ויהי דוד כו' ויש לומר כיון שדין זה היה לכבודו על שמרד בו נבל אין בזה זלזול למלך שאומר דעתו בסוף לכך מותר לדון ובעין זה כתבו תוס'. ואם תאמר איך היה יכול לדון דין זה הא הוי נוגע בדבר וי"ל ודאי לא היה דן אותו בדין תורה שהרי לא קיבל עדות בפניו גם לא היה שם התראה אלא בדין מלך מכל מקום דייק שפיר דדיני נפשות מתחילין מן הצד דאם לא כן למה עשה כן דוד:

דלית אפשר דהוא כו'. הי"מ פירש כל הסוגיא בענין אחר והגיה הרבה ע"ש ודבריו רחוקים מן הפשט גם סוגיא דר"ה פ"ד לא משמע כוותיה והנכון הוא כמ"ש בקונט':

מבוא בדמים דם נדה כו'. כתב הי"מ וקשה איזה דמים דם בניו ובני ביתו שהרי אמר שלא להשאיר מכל אשר לנבל ע"ש ונראה דדייק ליה מדלא כתיב מדמים דמשמע שפיכת דם מאי מבוא אלא ודאי שהצילו מביאה שיש בה איסור דם ואם תאמר דלמא אדם נדה לחוד קאי וי"ל אם כן הוה ליה למימר איפכא מהושע ידי לי ומבא בדמים דהא לא רצה לבוא עליה עד אחר הריגת נבל דאם לא כן יותר היתה ראויה לברכה על שמנעתו מאיסור אשת איש כמ"ש הי"מ:

אמרו לו לא היה הדבר כו'. כתב הכ"מ פ"ב מהל' מלכים משמע דוקא משום שלום מלכות אבל בלא טענה זו אם רצה לצאת אין שומעין לו וקשה למה לא כתב כאן אם רצה לצאת אין שומעין לו כמ"ש גבי הלילה כו' ע"ש. ונראה דסמך אמ"ש פ"ז מהלכות אבל וכן המלך חייב בכל דברי אבילות אלא שאינו יוצא מפתח פלטרין שלו אחר מתו כו' ולא יצא דוד אחר אבנר אלא להודיע לעם שלא נהרג ברצונו ע"כ הרי מפורש דוקא בטענה זו רשאי לצאת אבל בלא טענה זו אם רצה לצאת אין שומעין לו דאל"כ ל"ל טעם זה גבי דוד:

הדא אמרה כו' וסמלך אינו חייב בכפיית המטה. ודברי הרמב"ם פ"ז מהלכות אבל קשה שכתב שמלך חייב בכל דברי אבילות כמ"ש לשונו בסמוך משמע דחייב בכפיית המטה. ודוחק לומר דסמך אמ"ש שם שמיסב על הדרגש כשמברין אותו די"ל דוקא בשעה שמברין אותו מותר משום כבוד המלך ועיקר הוכחת הש"ס היא מכה"ג כמ"ש בקונטרס. ונראה דסובר הרמב"ם דהבבלי פליג וסובר מלך חייב בכפיית המטה. דגרסינן בבבלי מ"ק דף כ"ו אמר רמי בר חמא מנין לקריעה שהיא מעומד שנאמר ויקם המלך ויקרע את בגדיו ודלמא מלתא יתירתא עביד דאל"ה וישכב ארצה ה"נ והתניא יסב ע"ג המטה כו' ע"ג קרקע מכולן לא יצא ידי חובתו ואמר ר' יוחנן שלא קיים כפיית המטה א"ל כעין ארצה ופירש רש"י כלומר שכפה מטתו ויסב עליה ולעולם קריעה מעומד. ואי סלקא דעתך מלך אינו חייב בכפיית המטה עדיין מוכח מוישכב ארצה דמילתא יתירתא עביד וזה ברור ונכון:

ועם האמהות כו' עיין בקונטרס. וכתב הי"מ והא דדריש שאין אמהות אלא אימהות מסברא קאמר אף על פי שאין רמז לזה במקרא ע"כ ול"נ מעמס יתירה קדריש דה"ל למכתב ועם האמהות אכבדם עמם ל"ל אלא דהוי כמו אמם באל"ף וה"ק כמו אמי שאני חייב בכבודה אכבדם ופירוש נעים הוא:

שפעת כעגלה ומתה. בבבלי פריך מכדי בנים היכי קחשיב להו בחברון ואלו מעשה דמיכל בירושלים הוה אלא אימא עד אותו המעשה היה לה ומכאן והילך לא היה לה. ולפמ"ש בקונטרס ניחא קושית שבבלי א"נ י"ל מקרא קדייק הירושלמי דביום מותה ילדתו דכתיב בד"ה הששי יתרעם לעגלה אשתו ששה נולד לו בחברון וקשיא נולדו לו בחברון הל"ל ועוד מניינא ל"ל תרי זימני אלא ודאי הכי קאמר ששה היו ואחד מהם נולד לו במקום אחר ולא בחברון וכולן מהנשים שהיו לו כשהיה בחברון והלה נולדו לו מנשים שנשא כשהיה בירושלים וד"ס ניתן להדרש כמפורש בבבלי:

והוא נוטל חלק בראש. עיין בקונטרס וכ"כ רש"י וז"ל בורר לו המעולה היפה שבהם ונוטלו בלא גורל. ודייק לה תנא מקרא דמייתי בגמרא דכתיב ויקח דוד את כל הצאן והבקר נהגו לפני המקנה ההוא ויאמרו זה שלל דוד. וה"פ דקרא ויקח דוד את כל הצאן והבקר מן כל השלל דהיינו אותו המקנה שהיו מארץ פלשתים לחלקו ברשות בידו ליטול חלק שירצה ונהגו אותו לפני המקנה ההוא שהיו של אנשי נגב יהודה שהחזירו להם בעין ויאמרו זה שלל דוד המקנה הראשונה היא שלל דוד. ורש"י פירש שם בשמואל את כל הצאן והבקר ששבה מגדוד מנגב יהודה וכלב נהגו אנשים מנהיגים והולכים לפני המקנה ההוא להתכבד ולהתהלל זה שלל דוד ע"כ ופי' זה דחוק ועיין בי"מ:

שמשם נפסקו דמים. כתב הי"מ פי' שמאז לא היתה עוד מלחמה כי זו היתה המלחמה האחרונה שנלחם דוד עם הפלשתים ע"כ וקשה לא מיבעיא למ"ד לקמן שתי שנים היו זה אחר זה פשיטא שלא היתה המלחמה האחרונה אלא אפילו למ"ד שנה אחת היתה נמי קשה דמקרא מוכח שבתחלת מלכות דוד היתה מלחמה זו דכתיב בד"ה ונציב פלשתים אז בבית לחם ופירש"י שזה היה בתחלת מלכותו שעדיין היו נציבי פלשתים בישראל לכך נראה עיקר כמ"ש בקונטרס:

עדשים היו. כתב הי"מ משום דקשה קראי אהדדי כדבסמיך אתי לתרוצי ר' לוי ור' יעקב ע"כ ולפי הגירסא שלפנינו נראה פירושי בקונט' עי"ר:

(דף י"ב ע"ב) פשיטא לי לאבד וליתן דמים. כתב הי"מ וקשה מי הזקיקו לומר דדוד ס"ל לאבד בנתינת דמים מותר ודאי דלא כהלכתא ע"כ. לביעתו אויל דקאמר שם דפשטו ליה שאפי' על מנת ליתן דמים אסור לאבד משום חבול יחזיר רשע כו'. ותימא לא אמרו בב"ק בבבלי דפשטו ליה מהא דחבול יחזיר אלא אי אמרינן דמיבעיא ליה מהו להציל לבהמות מעדשים דישראל בשלם מבעירים דפלשתים אבל למ"ד דשאלתו היתה מהו לשרפן להציל עצמו בממון חבירו לא פשטו ליה אלא דמחייב לשלם ופשיטא שמותר לאבדן מפני פיקוח נפש וכ"כ התוס':

שירי קרבן

זיס שם ולא קמיבעיא ליה ה"א אי חייב לצלם או לא ופשטו ליה אדם אחר חייב לצלם שאסור להציל עצמו בממון חבירו אבל מלך פורץ גדר כו' ודייק ליה פשיטא ליה לאבד וליתן דמים מדקאמר ולא אבה דוד לשתותם ויאמר הדם האנשים האלה בנפשותם אשתה. הא לא היה אסור בענין אחר להציל ישראל עד שיאבד הפלשתים בתוך החלקה או לסכן העם שיכנסו לתוכה א"כ מסתברא היה שילכו לשאול אלא הא פשיטא ליה שמותר לאבד וליתן דמים ולא אבה דוד לפטור מדמים מטעם שמלך פורץ כו' ונתן הממון להקדש והיינו דכתיב ויסך אותם לה' והא דקאמר נסמוך שתי שנים היו כתב הי"מ דבעיא היבעי ליה אם יוכל לאבדם בנתינת הדמים והא דקאמר אין למידין משנה לחברתה היינו משום דאחת שעורים ואחת עדשים י"ל בבעיא בשנה שניה היה סובר שמא אין הבעלים קפדי כל כך ושרי ע"ש. ותימא כיון דפשטו ליה דאין להציל עצמו בממון חבירו א"כ לעולם אסור ומוד פשיטא דקפדי כדאמרינן בעלמא רוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין של חבירו. ופירושי בקונט' נראה עיקר:

והתר במה היה כו'. בסוגיא זו נתלבטו המפרשים הרבה ולא מצאתי דבר מסכים לפשוטו. ואפרשה כולה על דרך הפשט כפי האפשר. הא דאמר ב"ק והיתר במה היה אע"ג דאין ניסוך המים בבמת היחיד באותה שעה שהפלשתים משלו בישראל כדכתיב ונציב פלשתים אז בבית לחם לא היו יכולים להקריב קרבנות ציבור בגבעה וקבע דוד במה במקום המחנה והיא היתה במה גדולה אחרי שהמלך ורוב הציבור קבעוה לבמה גדולה ואין הכרח שתהיה הבמה הגדולה דוקא במקום הארון. ושם במחנה קרבו התמידין לכך היו יכולים לנסך שם המים בחג. ותדע שהרי דוד העלה הארון לעיר ציון ועדיין היתה הבמה גדולה בגבעון בימי שלמה כדכתיב וילך המלך גבעונה לזבוח שם כי היא הבמה הגדולה. וקאמר אחד הורג כו'. דכתיב בד"ה ויבקעו השלשה במחנה פלשתים וישאבו מים מבור בית לחם וישאו ויביאו אל דוד ובשמואל כתיב ויבקעו שלשת הגיבורים ולמה לא כתיב בד"ה הגיבורים. ועוד מאי וישאו. אלא ודאי שעיקר הגבורה לא נעשית ע"י שלשתן שהרי הנושא לא עשה כלום לכך כתיב סתמא ויבקעו השלשה אבל מקום הבקיעה נעשית ע"י אחד והשני הוא הנושא לכך כתיב וישאו והשלישי פינה המקום להביאו. ור"ה דאמר הלכות שבויים נצרכה. בקונט' הגהתי וכ"כ הי"מ אבל נ"ל הגירסא שלפנינו עיקר ומיבעיא ליה שאר אומות שקבעו עצמם בא"י ונלחמים עם ישראל אם דינן כשאר אומות ושבים מותר או דלמא אף הם בכלל לא תחיה כל נשמה. דאי אמרינן כי תצא למלחמה במלחמת חובה איירי ושבית שביו לרבות שאר אומות שבתוכו איכא למיפשט בעיין דכ"ש הוא אבל אי איירי במלחמת רשות ושבית שביו לרבות כנענים שבתוכו ליכא למיפשט מידי ועי' ברא"ם ריש פ' כי תצא. ודייק ליה מדכתיב ברישא ונציב פלשתים אז בבית לחם והדר כתיב ויתאו דוד ש"מ דזה היתה שאלתו. ור"ש בר' דאמר בנין בה"מ נתאוה לו. דייק מדכתיב עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער ומפרש לקרא הכי שמענוה באפרתה מסנהדרין שבבית לחם האפרתי ופירש"י בית לחם קרוי אפרת דכתיב בדרך אפרת היא בית לחם מצאנוהו בשדי יער בהיותו במצודה בשדה שמע דין זה ששמע מב"ד עניין בנין בה"מ: לא ירבה לו נשים כו'. וקשה הא בקרא כתיב ברישא לא ירבה לו סוסים והדר כתיב לא ירבה לו נשים ולמה הפך התנא משנתו ותני לא ירבה לו נשים ברישא. ונראה אריישא קאי דתנן ר"י אומר נושא מלך אלמנתו של מלך שנאמר ואת נשי אדוניך נתתי בחיקך. וקאמר דרבנן פליגי עליה דאמרי לא ירבה לו יותר מי"ח וילפי ליה מדכתיב כהנה וכהנה ואם נאמר נשי אדוניך קאי על רצפה בת איה א"כ ה"ל אז שבעה נשים אלא ודאי פליגי ונשים הראויות לו מבית המלך קאמר קרא. ור"י סובר מרבה הוא לו כפי מה מה שירצה ובלבד שלא יהו מסירות לבו. ומ"ש בקונט' דר"י סובר פרוצות י"ח דוקא וכ"כ הרע"ב. אינו כן אלא ר"י לית ליה מספר י"ח דלדידיה ליכא למילף מכהנה שום מספר דהא לא ידעינן כמה הוו, די"ל נשי אדוניו טובא הוו. ועי' מ"ש בסמוך בתו' בד"ה ומה כו' ולא ידעתי מאין יצא להרע"ב לומר כן בר"י היה ליה די"ח נשים דוקא ולא ראיתי למפרשי המשנה מי שהרגיש בדבר ואין לומר לכך תני תחלה לא ירבה לו נשים לפי שנכשל שלמה תחלה בזה שלקח בת פרעה והיא היתה מסירת לבו ולר"ש אפי' אחת ומסירת לבו ה"ז בלא ירבה דאדרבה בקרא משמע שלא עשה עבירה בה והיא לא היתה מסירת לבו וכן משמע בגמרא דמייתי קרא והמלך שלמה אהב כו' ובתו"ס שם:

ומה כתיב תמן כו'. בבבלי פריך והכתיב ויקח דוד עוד נשים ופילגשים בירושלים למלויי במנה עשר מאי נשים ומאי פילגשים אר"י אמר רב נשים בכתובה ובקידושין פילגשים בלא כתובה ובלא קידושין. קשה קצת אמתני' דסוטה פ"ק דתנן התם ולפי שבא על עשרה פילגשי אביו לפיכך נתקעו בו י' לונכיות. ה"ל לפרושי מאי נשים ומאי פילגשים. ונראה דבא לומר דהכי י"ח נשים דמותרים למלך בין הנשים ופילגשים לא יהיו יותר על י"ח וכ"כ הרמב"ם פ"ג מהל' מלכים. לפ"ז צ"ל שלא היו לדוד שום פלגש בשעת מעשה דבת שבע דהא שש נשים ה"ל כדכתיב הששי יתרעם לעגלה. ואי ה"ל פילגש הרי שבעה והנביא א"ל כהנה וכהנה ש"מ דלא ה"ל אלא שש. ונשים ופילגשים שנשא בירושלים תרווייהו היו למלאות הי"ח. ותדע דפילגשים ממניינא הן דהא אמר רב פילגשים בלא כתובה ובלא קידושין וקשה א"כ מאי דוחקיה דרבנן שהשיבו לר' יהודה מאי נשי אדניך נשים הראויות לו מבית המלך הא אף אי מוקמינן קרא כר"י דארצפה קאי מ"מ אין ראיה משם דאלמנות מלך מותרת למלך דהאי רצפה דהיתה פילגש שאול בלא כתובה וקידושין לכך היתה מותרת לדוד אלא ודאי משום דקשיא לרבנן א"כ שבע ה"ל במעשה דבת שבע ואיך אמר הנביא ואוסיפה לך כהנה כו' הך עדיין י"ל גם דוד רצפה לפילגש נשאה אלא ש"מ פילגשים ממניינא הן אבל לר"י ניחא דלית ליה דרשא דכהנה דהא ס"ל לנושות מותרים לו יותר מי"ח. והרב בכס"מ במה"כ לא דק בזה. והלח"מ כתב פ"ג מה' מלכים להרמב"ם קשה הא דאמר רב שמן כמה קשין גירושין שהתירו לדוד ליחד ולא התירו לו לגרש. יוצא פלגש אחת ויבא השונמית דלפילגש א"ל גירושין דאין לו בה קידושין אלא יחוד בעלמא ע"כ. ונראה דאין מזה קושיא כלל דודאי רב שמן סובר כתנאי דסברי פילגש בקידושין כמפורש בירושלמי כתובות [פ"ה ה"ב] (ויש שם חסרון כמ"ש שם בתו' בד"ה ואיזו כו' כמו שכתבתי במהדורא בתרא) אבל רב פליג ופסק הרמב"ם כוותיה. והא דאמרו בבבלי בפרקין דאבישג אמרה לדוד נינסבן וא"ל אסירת לי. נמי אתיא כמ"ד פילגש בקידושין אבל לרב ליתא ולא אמרה נינסבן שלא היתה אבישג רוצה להנשא לו כדי שלא תיאסר במיתת המלך הזקן לעולם שאלמנותו אסירה. וניחא נמי דלא תיקשי לרב למה התירו לייחד ה"ל להוציא אחת מהפילגשים וישאנה לאבישג שלא היה בזה שום תקנה כיון שאבישג עיכבה בדבר. והא דגרסינן בירושלמי יבמות [פ"ב ה"ד] ר' זריקן בשם ר"ח אשת חמיו אסורה מפני מראית העין אי תימר תורה הרי דוד נשא רצפה בת איה שנאמר ואתנה לך את בית אדניך ואת נשי אדוניך בחיקך. נמי צ"ל דסובר כמ"ד פילגשים בקידושין דאי כרב דפילגש בלא קידושין מאי ראיה מייתי מרצפה הא פילגש בעול היתה ולא אשת חמיו. וא"ת מאי ראיה מייתי מקרא והא נשי אדוניך הא ר' יהודה הוא דמפרש לקרא הכי אבל רבנן פליגי ומפרשין לקרא דאמרב ומיכל קאי וכ"כ מפרשי הסמ"ג ע"ש ונראה דהכי דייק מדנייתי ר"י ראיה ממנו ש"מ דסובר ר"י אשת חמיו מותרת ולא מצינו דפליגי חכמים עליה בהא אדרבה מדלא השיבו לו לדבריך איך נשא אשת חמיו דר"י ודאי סובר פילגש בקידושין דאי בלא קדושין אין ראיה כלל מרצפה דאלמנות מלך מותרת דהא פילגש שאול היתה. וכן משמעין דבריו בירושלמי כתובות אלא ודאי מודו חכמים דאשת חמיו מותרת וניחא לן דברי הסמ"ג ודברי הרב בכנסת הגדולה אין מבוררין גם בזה:

ובלבד אפסניא של שנה זו בלבד. כתב הלח"מ פ"ג מה' מלכים ורבינו לא כתב כן לפי שראה שסתמו בגמרא דידן ע"כ. ואין זה כדאי דמצינן דינים רבים שסתמו בבבלי ופירשוהו בירושלמי בפרט בהלכות שאינן נהוגים ויותר נראה שסובר הרמב"ם שהמו כפירושו דעל שנה אחת קאמר דאל"כ אין לדבר שיעור:

(דף י"ג ע"א) ששחקה עליהן מידת הדין נראה דקאמר הכי על שם דכתיב במזמור למה רגשו וכו' יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו יושב בשמים ישחק ודרים ליה על שלמה שאמר לנתק מוסרותיו מה שאסרה לו התורה ויושב בשמים ישחק לו שהדבר ברור לו שיסור לבבו:

אשכח תימר רשב"י כו' כתב הי"מ תלתיהון סברי שלא גיירן אלא כשהן נכריות יחדן לו כו' ע"ש שדחק הרבה. ונ"ל כולן סברי שגיירן. אלא תלתיהון סברי שבעל באיסור ור' יוסי סובר שלא עבר אלא על לא ירבה שסבר שלמה לקרבן למקום והם לא יסירו אותו וטעם בזה שלבסוף היו מסירין לבבו כמפורש בקרא. ורשב"י וחנניה ור"ל בהא פליגי. רשב"י סובר שחטא במה שהסבן לזנות ולא שנשאן ממש דאף עניותן יש בהן בז' אומות לאו דלא תתחתן והיך נשא התית. וחנניה סובר שלמה טעה וסבר בגיותן הוא דאית בהו לאו דלא תתחתן אבל לא בגירותן אבל באמת אינו כן אלא אף בגירותן יש בהן לאו דלא תתחתן. ור' לעזר סובר אף שבעלן באיסור נדות הוא לא ידע כדדייק קרא גם אותו החטיאו כו'. ודחקי לפרש כן שכתב הרמב"ם פי"ג מהא"ב אל יעלה על דעתך דשמשון ושלמה נשאו נכריות בגיותן אלא גיירן ונשאן והדבר ידוע שלא גיירו אלא בשביל דבר חשבן הכתוב כאלו הן נכרית ובאיסורן עומדין ע"ש. וסובר הרמב"ם בגירותן אין בהן לאו דלא התחתן אלא בגיותן כמ"ש שם פי"ב. ומה שהשיבו עליו מהאי דיבמות פ' הערל דף ע"ו דאמר רבא בהיפך בגיותן לית בהו לאו דלא תתחתן ובגירותן אית להו. כבר יישבתי בתו' פ' מבאין [פ"א ה"א] בד"ה ותני כן כו' ע"ש. מיהו אם נאמר דלית ליה דרבא א"כ קשיא מ"ש בפט"ז מהא"ב פצוע דכא כהן מותר בגיורת ומשוחררת ופצוע דכא ישראל אסור בממזרת ע"כ. וסוגיא דהערל משמע מאן דלית ליה דרבא לא איפשיט בעיא וכהן אסור בגיורת. וכבר השיגו הראב"ד בזה ע"ש. והה"מ כתב מדתנן במתני' ומותרין בגיורת ולא תני ומותרין בממזרת דייק רבינו דאסורין בממזרת ע"ש. וקשה הא מפורש שם בגמרא א"ל רבינא לר"א והא אנן הכן פצוע דכא מותר בגיורת הא בנתינה אסור א"נ וליטעמיך אימא סיפא ואינן אסורין אלא מלבוא בקהל הא בנתינה שרי אלא מהא ליכא למשמע מיניה. וקא נראה שלזה כיון הר"א בהשגתו ע"ש. ונ"ל דסובר הרמב"ם הך שקלא וטריא דרבינא ור"א אינה אלא לרבא ורב ששת דסברי בגירותן איכא בנתינה לאו דלא תתחתן אבל לדידן דקיי"ל בגירותן לית בהו לא תתחתן וכמ"ש הרמב"ם פ"ו מה' מלכים. מתני' מתפרשת שפיר ולא קשיין דיוקא אהדדי וה"פ פצוע דכא מותר בגיורת ומשוחררת היינו פצוע דכא כהן דלא קאי בקדושת כהן ופצוע דכא אפי' ישראל אסור בשאר פסולי קהל דאורייתא דהיינו אסורין אלא לבוא בקהל אבל בכל הדברים קדושתו עליו הלכך אסור בממזרת. והא דתניא בברייתא פצוע דכא מותר בנתינה הטעם דנתינה אינה אלא מדרבנן דבגירותן לית בהו התנות ובפסולים לא גזרו וכל זה נ"ל ברור. וביבמות פ' נושאין בד"ה והני כו' כתבתי דרבא סובר בין בגיותן בין בגירותן יש בהן לאו דלא תתחתן ע"ש יש לפקפק בו דסוגיא דבבלי בהערל שם לא משמע כן. ואף שיש לדחוק ולפרשה אין דעתי מתיישבת בו עתה ומ"ש כאן נראה נכון ועמ"ש בירושל' ביבמות [פ"ח ה"ג] בתו' בד"ה אף כו' ודברי הרב במ"ע ריש פס"ז ל"ע ע"ש. ומ"ש הרמב"ם שלמה גיירן ונשאן לאו נשואין ממש ע"י חופה וקידושין קאמר דא"כ קשיא קושית הבבלי בהערל שם איך נשא בת פרעה הא מצרית ראשונה היתה אלא לפילגש נשאן ופילגש בלא כתובה וקידושין כמ"ש הרמב"ם פ"ד מה' מלכים ול"ק א"כ מאי ויתחתן דאף בפילגש שייך לשון חיתון: בטלנים היו. כתב הי"מ מנ"ל שבטלנים היו דלמא היה צורך לשלמה ארבעים אלף אורות סוסים למרכבו וי"ב אלף פרשין ובתר הכי כתיב ויאסוף שלמה רכב ופרשים ויהי לו אלף ות' רכב וי"ב אלף פרשים א"ו הצריכים לו היו אלף ות' והשאר בטלנים היו ולא היו אלא להראות יקר תפארתו וגדולתו: ולא היו נגנבות. כתב הי"מ וא"ת מאי קושיא מכיון דאין כסף נחשב בימי שלמה למאומה ע"כ ונ"ל דקרא ה"ק לא היה לכסף מעלה יתירה משאר מתכות כגון נחשת וברזל שהיה שכיח כל כך. והא ודאי דבכל המתכות אף שאינן חשובין כל כך יש לחוש לכן שיגנבו. ומ"ש הי"מ בסמוך ומ"ש אין כסף נחשב ואלו היו עושין ממנו משקולות הרי היה נחשב קצת ע"כ. א"נ דא"כ מאי שנא משקלות דנקט רשב"י ומה שפירשתי בקונטרס עיקר:

יו"ד שבירבה קטרגו. כתב הי"מ מ"ש התלונה ליו"ד שבירבה מהשאר כל האותיות ע"ש. ונ"ל דשלמה קיבל כל הסוסים במתנה ממלך מצרים וסבר דליכא איסורא אלא שלא ירבה לו אבל אם

קרבן העדה

איזה מהן יאבד ואיזה מהן יניח של עדשים או של שעורין של עדשים מאכל אדם ושל שעורין מאכל בהמה אלא של עדשים אינה חייבת בחלה כו' וה"פ כתיב בשיות דוד בשדות אלו ויתאו דוד כו' ואמרינן לקמן שנסתפק ליה בדבר הלכה וקאמר הא פשיטא ליה מותר להאבידן וליתן לבעלים דמיהן אלא הא קמיבעיא ליה אם מותר להאבידן אפילו שלא ליתן דמים כיון שאינן משום פיקוח נפש ותו קמיבעיא ליה איזה מהן יאבד ואיזה מהן יניח כיון שיש מעלה בכל אחד מה שאין בחבירו וכדמסיק: ושתי שנים היו. בשנה האחת היתה מלאה שעורים ובשנה שנייה עדשים ובשתי השנים איבעיא ליה אם מותר לאבדן בלא דמים משום פיקוח נפש: וצריך היה לו ללמוד פשיטיה בשנה השנית ממה שפשטו לו בשנה הראשונה: ומשני אין למדין משנה לחברתה. שבשנה השנית היתה שנה יתרה מן הראשון: כתוב אחד אומר. בד"ה כתיב ויצילוה ובשמואל כתיב ויצילה: אלא מלמד שהחזירה לבעליה. בשלימות והיתה בעיני בעליה כאלו היו הרבה שדות שהיתה חביבה לו כאלו היתה מלאה כרכום שדמיה יקרים: הלכה נצרכה לו. דאין סברא בשביל תאוותו למים יפים יאמר לסכן נפשות שיבקיעו במחנה פלשתים אלא ודאי ששבקיעו לשאול תורה שנקראת מים מן הסנהדרין שיושבים בבית לחם: שאין הלכה מתבררת בפחות משלשה. שכל אחד יברר ספיקותיו ומתוך כך יבררו להם הדין על בוריו: לא אבה דוד שתקבע הלכה. זו שהמלך פורץ גדר על שמו כלומר שהוא עשה כן אלא הציל החלקה שלא יפסידוה אפ"ה קבעה לדורות שהמלך פורץ גדר: וניסוך מים היה. צריך בחג ולא היה יכול להביאם בטהרה ויתאב להביאם מבור בית לחם שהבאר היא טהורה: והיתר במה היה. בזמן שהוא היו מקריבין בבמה והיה צריך לניסוך המים בחג: אחד הורג. את הפלשתים שיניחום ללכת ואחד מפנה ההרוגים מן הדרך שלא יטמא נושא המים ואחד נושא המים בצלוחית בטהרה: כתוב אחד. בד"ה כתיב וינסך ובשמואל כתיב ויסך: מ"ד ויסך. כלומר קרא דכתיב ויסך משמע כר"א בר בא שקבע מסכתא וקרא דכתיב וינסך משמע כבר קפרא שהיה ניסוך המים: ה"ג הלכות שביה נצרכה. מיבעיא ליה אם המלך נוטל מחצית ברזא או לא: בנין בית המקדש נתאוה. דין אחת בבנייתו נסתפק לו ושאלו מסנהדרין:

הלכה (ה) [ו] מתני': אלא שמנה עשרה. בגמרא מפרש מנ"ל: מרבה הוא לו. יותר מי"ח שלשה מחלוקות בדבר ת"ק סובר נושא י"ח ואפילו פרוצות ויותר מי"ח לא ישא ואפילו כשרות ר"י נושא י"ח ואפילו פרוצות ויותר מי"ח פרוצות לא ישא וכשרות והגונות ישא כמו שירצה ר"ש סובר ואפילו פרוצה אחת לא ישא וכשרות והגונות לא ישא יותר מי"ח: אלא כדי מרכבתו. דוקא סוסים בטלים להרחיב דעתו ולהתגדל ברוב סוסים אסור אבל כדי רכבו ופרשיו להלחם באויב מותר: אפסניא. שכר החיילות הנכנסים ויוצאים עמו כל השנה: וכותב לו ס"ת לשמו. חוץ מס"ת שחייב כל אחד מישראל להיות לו ס"ת והוא מונח בבית גנזיו וס"ת שכותב לשמו כשהוא מלך נכנס ויוצא עמו תמיד: מיסב. על השלחן: גמ': על שם הששי יתרעם לעגלה. הרי זו אשה ששית: ומה כתיב תמן. בתוכחת גד הנביא ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כהנה עוד שש וכהנה עוד שש הרי י"ב: ובלבד אפסניא לשנה זו. שכר חיילותיו לשנה אחת: (דף י"ג ע"א) אמר שלמה כו'. אקרא דלשחוק אמרתי מהולל קאי ודריש אמר שלמה אותן דברים ששחקה עליהן מידת הדין כלומר שהזהירה התורה עליהן את המלך שלא יעבור בשביל שעה חיללתי אותן ודרים מהולל שהוא לשון מחולל: אהב ממש. אהבת אישות לזנות עמהן: על שם לא תתחתן בם. כלומר אע"ג שנשאן לנשים נכריות הן שאין הקידושין תופסין בהן: כדי למושכן. לכך אהבן וקירבן כדי למושכן לדת תורה ולהכניסן תחת כנפי השכינה: ה"ג ר"ל אומר גם אותו החטיאו הנשים הנכריות. מלמד שהיה בועלן כשהן נדות ולא היו מודיעות אותו: אשכח תימר. נמצאת אומר רשב"י וחנניא ור"ל אמרו דבר אחד כולהו ס"ל דשלמה חטא בנשואי נשים נכריות ור' יוסי פליג אשלשתן וסובר דלא חטא וכוונתו היתה לשמים כדי להכניס תחת כנפי השכינה: בטלנים היו. ולא היה צריך להן למרכבתו ופרשיו: וההדיוט מותר בכולן. בריבוי כסף ונשים דכתיב לא ירבה לו דוקא לו אסור אבל לכל אדם שרי: ולא היו נגנבות. בתמיה כיון שהיה מונח בחוצות: אבני עשר אמות. כאבנים גדולים היו עשויין ואין אדם יחידי יכול לשלוט בהו ואיכא פרסומי מילתא כשיגנבו: אפילו משקלות. שדרכן להמחק לא היו עושין מכסף אלא מזהב: אין הכסף נחשב. לא היו עושין בו חשבון והמשקלות לחשבון עשויין: כתיב ולשחוק אמרתי מהולל. ולשמחה מה זה עושה ודרשינן בסמוך רישא דקרא שלשה דברים ששחקה עליהן מדת הדין חיללתים והשתא דרים סיפא דקרא דא"ל הקב"ה הואיל וחיללת דברי מה זו שמחה שעטרת המלכות בראשך והיא נקראת שמחה דכתיב בעטרה שעיטרה לו אמו ביום שמחת לבו: רד מכסאי. דכתיב וישב שלמה על כסא ה' למלך: ויישב תחתיו. ודייק ליה מדכתיב הייתי מלך: והוו. אמרין ליה המלך יושב על כסא מלכותו ואתה אומר אני קהלת: ומביאין לפניו קערת גריסין. כשאר עניים וכל זה קבלה היתה בידם: אית דמרין. יש אומרים מקלו ויש אומרים טליתו וי"א איזורו שבהם היה ניכר שהן של מלך: ה"ג אית דמרין חותמו ואית דמרין נוגלו וכ"ה בבבלי: ומי קטרגו. שנטעם בחייו דקרא משמע שנטעם הוא שאל יאריך ימים על מלכותו שהוא ובניו לא נטעם בחייו: יו"ד שבירבה. דרך משל כאלו האות קובל עליו: כל דייתיקי. שטר מתנה של שכיב מרע

מרע שחיר במקלתה בטל כולה וה"נ אם יבטל שלמה מקצת ממני יאמרו שכולה בטלה: יו"ד שנטל הקב"ה כו'. כלומר אין הקב"ה מבטל אות אחת הכתוב בתורה: עקרתני מן הצדקת הזאת. אע"פ שחלקתני מ"מ איגני חשוב כ"כ שאגרסס היה ספול לשרה בנביאות ומאינו כיוצא בזה בלבנה שסעה נגד ה': שלא יהא ניאות. שלא יתנאה בס"ת שהניחו לו אבותיו אלא צריך לכתוב לו ס"ת חדשה מלבד אותה שירש מאביו: ה"ג ולא בשל אחרים. כלומר אפילו קנה אותה מאחרים לאו כלום אלא צריך שיכתבנה לשמו: ומגיהין אותו כו'. קנה: והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. וקשיא ליה כיון דכתיב והיתה עמו והיינו שיעיין בו תמיד וקרא בו נ"ל אלא לדרוש ק"ו: והגית בו יומם ולילה. נ"ל דהא כתיב ברישא לא ימוש ספר התורה הזה מפיך אלא לדרוש ק"ו:

הלכה ו מתני': בשרביטו. כדכתיב מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב: כשהוא מסתפר. כשמגלח שער ראשו: **גמ'**: בולן נשרפים לפניו. מפני כבודו לומר שאין אחר כדאי להשתמש בהם ולכך נשרפים: ר"ח עלה לגבי ר"י הנשיא ויצא הנשיא לקראתו בלבוש התחתון וא"ל ר"ח לך ולבש לבוש העליון שלך שהוא חשוב: אותנתיה. כלומר תחתיתי: לגין. כמו לגיון כלומר לבוש הראוי למחנה שלך: בחלוקה דביתנאי. בכתנת של פשתן ואין ראוי לאדם חשוב לצאת בו שהיא עשויה לזיע אבל לא נמר לכבוד עשוי: מי נפיק. כשיצא לצאת שמע שאמר הנשיא: איתי טעמה. אמר הביאו לי דבר מיעט לטעימה: א"ל שלח. להביא לך מאהם כבר שהוא לשון חשיבות אבל טעמה הוא לשון העני המבקש על הפתח:

(דף י"ג ע"ב) ותורת חסד על לשונה. מדקדק בלשונו לדבר לשון יפה ונאה: מפצע קיסין. בקע עצים: א"ל. ומה אעשה אין לי מי שישמשני: א"ל. אם לא היה לך מי לשמשך לא היה לך לקבל עליך להתמנות לברבות דכיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור לו לעשות מלאכה בפני שלשה: תרגום יוסי מעו.א. יוסי היה מתרגם בבה"כ בטבריה ודרים שמעו כו': שמעו זאת הכהנים. אין זאת אלא תורה דכתיב וזאת התורה ואמר לכהנים למה אין אתם עוסקים בתורה הלא נתתי לכם כ"ד מתנות כהונה כדי שיהיה לכם פנאי לעסוק בתורה: א"ל. והשיבו הכהנים אין הישראלים נותנין לנו כלום ומסיפא דקרא קדייק שכך היתה תשובת הכהנים: והקשיבו בית ישראל. למה אין אתם נותנים לכהנים כ"ד מתנות כהונה שצויתי לכם בסיני ליתן להם: א"ל. השיבו ישראל המלך נוטל הכל ואין בידינו לתת לכהנים: ובית המלך האזינו לכם המשפט. לאו משפט ממש קאמר שאין המשפט מצוה למלך אלא לכם אמרתי וזה יהיה משפט הכהנים ולמה אתם נוטלין דבר שאינו שלכם סיפא דקרא כי פח הייתם למצפה כלומר להכהנים שהיו מצפים למתנותיהם ורשת פרושה על תבור על ישראל שלא יתנו להם מתנות ושחטה שטים העמיקו שחמרתם עליהם שיתנו המתנות לכם ואני מוסר לכולם עתיד אני לייסר אתכם על כך לאבדכם מן העולם: ובעם. שסבר שאמר כן להוכיח לבית הנשיא: דחל. היה מתיירא שלא יענשו הנשיא וברח ליה: סלקון. הלכו ר"י ור"ל לפייס הנשיא וא"ל יוסי זה אדם גדול הוא. א"ל. הנשיא אפסר כל מה שאני שואל ממנו הוא יודע להשיב לי כהוגן אמרו לו הן: א"ל. הנשיא מהו זה דכתיב כי זנתה אמם בתמיה וכי שרה אמנו זונה היתה: א"ל כבת כן אמה. כדאמרי אינשי כבת כן אמה ה"נ כוונתו כנשיא שהוא כאם המגדלת בניה כך הדור וכיון שזנתה אמם שהנשיא היא נורם להדור שיהיו חוטאים: כגנתא בן גננא. כגנה כך הגנן כלומר פרנס לפי הדור ולא הדור לפי הפרנס: א"ל לא טב כו'. לא די שביזתני שלא בפני פעם אחת אלא שבפני ביזה אותי שלשה פעמים שאמר כאמה בתה כנשיא הדור כמזבח כהניו: כאמה בתה. משמע שלעולם הפריצות בא לבת מן האם וכתיב ותצא דינה א"כ נ"ל ח"ו שמלאה היתה זאת לה וקשיא וכי אמנו לאה זונה היתה: א"ל. קצת פריצת דלאה גרמה לבתה שזינתה: פשטין יציאה מיציאה. כתיב בלאה ותצא ובדינה ותצא דחד גרמה לחברתה: את הוא רבהון דיהודאי. להלעיג בו נתכוין כלומר כמדומה שאתה גדול הדור וה"ל חזקיה ראה דלא כתיב אשים אלא אשים אתה תקבל אותו לך למלך ה"נ אתה עשיתי לגדול הדור: הדרן עלך פרק כהן גדול

פ"ג ה"א מתני' דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד. אחד מבעלי הדינין בורר לו דיין אחד שיבין דבריו לאשורו וישא ויתן עם חבירו על כל זכות שיש לו וכן השני בורר לו דיין אחד כמוצא שלא ישאר שום צד זכות נעלם מעיני שני הדיינים ושני בעלי הדינים ביחד בוררים להם דיין שלישי והוא שומע משא ומתן של שניהם ומכריע ביניהם ומתוך כך יצא הדין לאמתו וגם בעלי הדינים לייתי ואמרי מסתמא חפשו אחר כל זכות שיש לי ומצאו שהדין עם שכנגדי: וחכ"א שני הדיינים בוררים להם אחד. בגמרא מפרש טעמייהו: **גמ'**: שמתוך כו'. טעמא דמתני' מפרש למה נתנו כח לנתבע לומר שאינו רוצה לדון לפני ג' שבורר התובע אלא בזבל"א דוקא שע"י שזה בורר לו אחד וזבל"א יוצא הדין לאמתו וכדפרישית במתני': ומרדף זכותו. אינו ממהר לפסוק הדין כנגדו אלא ממתין שמא יתברר הדבר יותר ויכול לזכותו מן הדין: ה"ג מ"ט דרבנן כדי כו'. וה"פ לכך תיקנו זבל"א כדי שכל דיין יהא נברר מדעת אחרת ואם השלישי יהא נברר מדעת בעלי דינין אין השלישי נברר מדעת אחרת משא"כ כשנברר מדעת הדיינים נמצא כל אחד נברר מדעת אחרת: ה"ג ומ"ט דר"מ לאו כו'. וה"פ טעמא דר"מ הא דתיקנו זבל"א שיכול הנתבע לומר לתובע לאו כל כמינך לברור וליישב לדיינים מי שתרצה אלא אני ואתה נבררו ונישב אנשים המרוצים לשנינו ובדין שכל השלשה יהיו נבררים משניהם אלא אמרו זבל"א כדי שיהא מרדף זכותו וכדר' זירא: מת אחד. מהדיינים שבוראי שנים שנותרים בוררים להן עוד אחד נמצא שאין כל אחד נברר מדעת אחרת שהרי הדיין האחד מן הראשונים ביררו השני והשלישי:

(דף י"ד ע"א) **ה"ב מתני'** זה פוסל דיינו של זה. יכול לומר לא אדון לפני זה שבירר: בזמן שהוא מביא עליהן ראיה. בזה מביא ראיה על דיין שבירר זה לפסלו: **גמ'**: כיני מתניתא. בא לתרוצי דלא תיקשי לך כל כמיניה שפוסל דיין שבירר לו זה אלא כן היא מתני' זה פוסל דייניו של זה שקיבל דיין אחד בשלשה: הא דיינו. היינו דיין שבירר לו זה אף ר"מ מודה שאינו יכול לפסלו: בערבאות שבסוריא. שאינן בקיאין בדין תורה אלא הורגלו לדון ויכול לפוסלן ורבנן סברי כיון שהמחום רבים לאו כל כמינו לפסלו ואם הם כשרים כמומחים הם: הא בדיני תורה. אם בירר לו מומחה אין חבירו יכול לפסלו: היך. איך יכול לפסול מומחה שבירר לו זה: ומשני אמרין. בכה"ג דפעם אחת נתעצמו שנים בדין בעיר אנטוכיא ואמר אחד לחבירו כל מה שיאמר ר' יוחנן בדין זה אקבל עלי כלומר חבירי ילך עמי לב"ד לר"י: שמע ר"י. דבריו של זה שאמר שבעל דינו ילך עמו לפניו ואמר לאו כל כמיניה של זה לטרוח בעל דינו שילך עמו לב"ד רחוק אלא הדיינים שבאנטוכיא ישמעו טענתם ואם יהיה מן הצורך שיהיו ב"ד שבעירם מסופקים בדין תורה לא יאמר הואיל בלאו הכי צריכין נבלוה שליח לר"י נלך בעצמינו לשם אלא יכתבו טענותם וישלחו לחכמים אחרים מומחים הסמוכים להם והם יפסקו את הדין הרי שפוסל דיין מומחה שבירר לו זה: שומעין לזה שאמר בטבריא. שישיבת טבריא היתה גדולה משל ציפורי ובסמוך מפרש לה: ופריך ולעולם זה פוסל. לר"מ וזה מביא לרבנן בתמיה א"כ אין לדבר סוף שיאמר יש לי עוד זמן לפסלו ולהביא ראיה: בטפילה שנו. שבירר לו דיין שאינו קבוע אלא טפול לד' ימים ופוסל עד שיברור לו דיין קביע: א"ר אילא. והא דאר"ל זה אומר כו' שומעין לזה שאומר בטבריא: באינון. באותן בעלי דינים שיושבין במקום אחד וסמוכין לציפורי בשבעה מילין ולטבריא תשעה מילין וכיון שאין ריחוק גדול ביניהן הולכין לטבריא אבל כשאחת רחוקה הרבה מבנייה שומעין לקרוב: ואת שמע מינה. מהכא שמעינן שנים שיש להן דין בטבריא ואחד אומר נלך לב"ד הגדול שבטבריא ואחד אומר נלך לב"ד הקטן דשם דשומעין לזה שאומר נלך לב"ד הגדול:

בא לו הרבה סוסים במתנה או ע"י סיבה אחרת שרי דאל"כ ה"ל למכתב הרבה סוסים לא יהיו לו ואם יעגש על כך מסראי לעקור היו"ד שבירבה ולכתוב במקומו הרבה סוסים לא יהיו לו. וזהו הטעם שמחוור שקיטרג היו"ד שבירבה:

כל דייתיקי כו' עי' בקונט'. וכ"כ הי"מ. וקשה מאי שייך מרע שייך הכא והתם טעמא רבא איכא ביה שנראה שמתחרט בראשון אבל אם מבטל מקצת ופירש בהדיא על השאר לא בטל אלא מקצתו וכאן כמי שפירש דמיא וכמ"ש בסמוך. לכך נראה דסובר רשב"י כל השטרות שבטלו מקצתן בטלו כולן. ועי' מ"ש כתובות [פי"א ה"א] בתו' ד"ה ר"י כו' ובגיטין [פ"א ה"א] בד"ה וייבא כו' ובנזיר [פ"ב ה"ה] בד"ה העתידין:

וכותב ס"ת לשמו כו'. כתב הרמב"ם ריש פ"ג מהל' מלכים בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ס"ת לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו ומגיהו מספר העזרה ע"פ ב"ד של ע"א אם לא הניחו לו אבותיו או שנאבד כותב שני ס"ת. וכ' הכ"מ סובר רבינו מלך סומך על של אביו בס"ת שחייב בו מדין הדיוט כיון שבס"ת שחייב בה מדין מלך אינו סומך על של אבין הרי הוא כותב ס"ת ושני בסכי ע"ש. ותימא איך מקיים מ"ע של ועתה כתבו לכם כו' הא ס"ת של מלך היא מצוה אחריתא והרמב"ם מנאן לשתי מצות ובשל אבותיו אינו יוצא כלל ועוד שבפ"ז מהס"ת כתב והמלך מצוה עליו שיכתוב ס"ת לעצמו לשם המלך יתר על ספר שהיה לו כשהיה הדיוט משמע שחובה על המלך לכתוב לעצמו ס"ת כשאר הדיוטות א"כ נ"ל של אבותיו כלל הא כבר ה"ל ס"ת בהיותו הדיוט וכ"ל דכוונת הרמב"ם שאם הניחו לו אבותיו יוצא בה משום ס"ת שחייב בה הדיוט אם מגיהו אותה ע"פ ב"ד והא דכתב ומגיהו קאי נמי על ס"ת שהניחו לו אבותיו וכדפסק בהל' ס"ת שם וכל המגיה ס"ת ואפילו אות אחת מעלה עליו שכתבו כאלו כתבו כולו. ומסידור לשונו שם נראה דקאי אס"ת שהניחו לו אבותיו דבה איירי מקמי הכי ודלא כפי' תו' דקאי אלוקח. ודקדוק לשונו כאן משמע כדברי שבהס"ת כתב ומגיהין אותו וכאן כתב ומגיהו ולא כתב אותו אלא ודאי לאתרוייהו קאי:

ומגיהין אותו מספר עזרה. במ"ק פ"ג תנן ואין מגיהין אות אחת אפילו בספר עזרה ופירש הר"ב ס"ת שבה"ג קורא ביוה"כ ואע"ג דלריך לרבים. ופי' זה דחוק הא בחה"מ מיהא אין בו צורך לרבים. ונ"ל כיון שהוא הספר המוגה מכל הספרים וכל הרוצה לתקן ספריו ממנו הוא מתקן כדאמרינן הכא הלכך הוי צורך הרבים שלא יהא שעה אחת בלא תיקון. והא דאמרינן ע"פ ב"ד של ע"א נראה דלאו דהוא דרבנן. דאי דאורייתא קשיא אמאי לא תני לה במתני' דפ"ק בהדי הנך דבעיין ע"א ודוחק לומר תני ושייר:

(דף י"ג ע"ב) דכתיב ותורת חסד על לשונה. עיין בקונטרס. והי"מ פירש דא"ל שיאכל ככר לחם לשבעה שמדין תורה לעשות חסד על לשונה כלומר ליהנות במאכל לשונו כו' ע"ש. וכמה רחוקים דבריו אלו מן הפשט ופי' בקונטרס עיקר. גם במקומות רבות בסוגיא זו אין פירושו מחוור ע"ש: הדרן עלך פרק כהן גדול

פרק ג ה"א אר"ז שמתוך כו'. מדברי ר"ז מוכח שחכמים תיקנו כך שידונו בזבל"א דאם הדבר תלוי ברצון שני הבעלי דינים א"כ טעם לדבר אלא ודאי כך היא תקנת חכמים אם אחד מבעלי הדינים רוצה לדון בזבל"א מחוייב גם השני לברור לו אחד וכ"מ בסמוך ודלא כמ"ש הסמ"ע ריש סי' י"ג. ועיין בתוי"ט. גם משמע מכאן שחובה הוא על הבורר לחפש בזכות בעל דין שבירר כיון שעל מנת כן ביררו וקצת משמע כן מדברי הרא"ש. ואיכא בין דיין קבוע ובין בורר דאלו סתם דיין אין לו אלא מה שעיניו רואות אבל אין לו לחפש אחר הדברים גם אינו מעכב הדבר משא"כ בורר וכדאמר אביי בגורבא מרבנן לא מזיגנא כו' עד דמהפיכנא בזכותיה וכדאר"ז בגמרא:

כדי שיתבררו כו'. עיין בקונטרס. וא"ת היא גופא טעמא בעיא מאי כ"מ אם גם השלישי נברר מדעת הבע"ד או מדעת הדיינים וי"ל אם הבעלי דינים יבררו אותו יש לחוש שמא ישה לבו אבל אחד מהן שאם אחד מבעלי הדין אדם גדול מחזיק לו טובה דאחשבוהו להיות דיינו א"כ מנפה לתשלום גמול כשילטרך לדיין יבררנו לזה משא"כ. השתא ליכא למיחש למידי שמה שכל אחד בורר לעצמו שניהם שוים שכל אחד מרדף זכותו וליכא הקפדה בדבר. ובזה אין מקום לקושית התוי"ט במתני' ע"ש:

וקשיא על דרבנן עיין בקונטרס. וא"ת אם מת אחד מהנבררים מהבעלי דינין בעל דין זה שמת דיינו שבירר הוא יברור לעצמו דיין אחר תמורת זה שמת וי"ל דחיישינן שמא לא יתרצה זה שיברר עכשיו בשלישי שבירר הדיין הראשון שמת ואין אנו יכולין לסלקו אחרי שכבר נתברר:

(דף י"ד ע"א) זה פוסל דיינו כו'. כתב הר"ב יכול לומר לא אדון לפני ב"ד שבירר. וכתב התוי"ט לא דק דהא למסקנא כל אחד אינו בורר לו אלא דיין אחד ע"ש. נראה שלשון המשנה דחקו לפרש כן דתנן בזמן שמביא עליהן ראיה ואי אדיין שבירר קאי מאי עליהן דקאמר עליו מיבעיא. ודוחק לומר דאבעל דין ודיין קאי ומביא עליהן ראיה שהן קרובין דהא אף אם הדיין קרובו של שמערער נמי פסול. ולפי מאי דמוקמינן בגמרא דאיירי בשקיבלו בשלשה ניחא לישנא דמתני'. מיהו לר"ל ור"י דבסמוך קשיא לכך נראה דמתני' לאו דוקא בזבל"א איירי אלא אף בשכפוהו שתובע לדון לפני ב"ד הקבוע בעיר יכול הנתבע לפסלו ולומר לא אדון לפני ב"ד זה אלא לפני ב"ד אחר ונכונים דברי הר"ב בזה:

זה פוסל דייניו של זה עיין בקונטרס. בבבלי דף כ"ד גרסינן אמתני' לקמן נאמן עלי אבא כו' א"ר דימא כגון דקבליה עליה בחד. וכתב תו' פי' בקונטרס ואפ"ה קאמר ר"מ דיכול לחזור בו ונ"ב דכיון דלרבותא נקטיה הל"ל לא צריכא כו' מדקאמר כגון משמע דוקא בדקבליה בחד ע"ש. ואינו מדוקדק דלשון נ"ל לא שמ"ל דהא ודאי לרבנן הוה רבותא שפי אי קבלו לפסול בתלת אפ"ה אינו יכול לחזור אלא ר"ל דהל"ל אפילו. וכ"ל מדברי הרא"ש. ול"ג שהדין עם רש"י ורב דימי מפרש רישא זה פוסל דיינו של זה כדאמרינן כאן דגרסינן במתני' דייניו הלכך אם נפרש נאמן עלי אבא בשלשה קשיא לר"מ נ"ל השתא בכבר שקיבל בשלשה קאמר ר"מ דיכול לחזור קרוב לא כ"ש לכך קאמר מתני' דנאמן עלי אבא איירי כגון שקבלו בחד ואיצטרך לאשמועינן אע"ג דאיכא תרי אחריגא בהדיה אפ"ה יכול לחזור בו. והשתא ניחא דלא תיקשי לן מנ"ל לרב דימי הא דבקבלי בחד פליגי. ולפי' תו' קשה נמי דהל"ל בדקבליה בחד מחלוקת כדאמרי שמואל ור"י ור"ל. מיהו לפי' תו' מוכח דלפירש"י אפילו קיבל קרוב או פסול בתרי לרבנן א"י לחזור בו כמ"ש בעה"ע ומביאו הש"ך סי' כ"ב סק"ג ע"ש ומדלחיק רש"י לפרש דרב דימי רבותא לר"מ בא לאשמועינן ש"מ דסובר שאין לחלק בין חדא לתרתי ריעותית א"כ קשה קושית תו' דף כ"ג בד"ה ואמר רב דימי תימא נ"ל לאתויי הא דרב דימי ע"ש תירוצם דרש"י לא ס"ל כתירוצם. ונראה דרש"י ייטב קושית תו' בפירושו שם בד"ה ואמר רב דימי כו' ע"ש ור"ל כוונת הש"ס דליתני סיפא וכ"ש רישא לכך מייתי דרב דימי דהשתא כ"ש הוא דאע"ג דאיכא בי תרי אחריגא בהדיה אפ"ה יכול לחזור בו כ"ש כאן. ופירש"י מוכרח דלפי' תו' קשה ה"ל לש"ס למיפרך הא תו נ"ל כלומר סיפא למיותר נ"ל ולשון הש"ס משמע דפריך רישא נ"ל דקאמר מאי קמ"ל תניגא. אבל ליכא להוכיח פירש"י מקושית המהרש"א שם דהא קתני שלשה רועי בקר ותירוצו דחוק למאוד ע"ש. די"ל דה"פ דמתני' נאמן עלי אבא המומחה כשלשה ונאמנין עלי שלשה רועי בקר והא או אביך אחד מהן דס"ל תרתי לריעותא דהא אפילו שלשה יושבי קרנות יכול לפסול כמ"ש הפוסקים ועוד הא גם רועי בקר מהפסולים כמפורש בבבלי דף כ"ה ולפי מסקנא לשיטת תו' דלא פליגי חכמים בתרתי לריעותא איירי שאין אחד מרועי בקר קרוב ולא הוי אלא חדא לריעותא וזה ברור ומ"ש המהרש"א בגמרא שם לכאורה קשה דהא תנא נמי שלשה רועי בקר בהך מתני' דלא חזו לעלמא ע"ש תירוצו ורחוק הוא מסוגיית הגמ' ונ"ל דלק"מ דשלשה רועי בקר אפשר שיכשרו כשילמדו ויחזרו בהן משא"כ לסיות עד אחד כשנים הוא דבר שאי אפשר בעולם ונכון. ולפמ"ש לפרש הא דרב דימי מתיישב לן תמיהא רבתא דגרסינן שם מדקתני רישא דיינו וסיפא עדיו אלמא דוקא קתני ופירש"י מדשני במילתיה בדיינין נקט לשון יחיד ובעדים לשון רבים ניתיה לדר"ל והדרא קושיין לדוכתא והא עדים כמומחין דמי. ותימה הא ר"ל מגיה מתני' וקאמר תני עדו א"כ לא שני מידי ואין סוגית הש"ס להקשות כן. ונראה דלר"ל דמגיה בסיפא עדו ודאי יש להגיה גם ברישא ולמיתני דיינו דמזה בא הטעות שבהא יש למיתני לשון רבים ובהדא לשון יחיד וטעה ותנא ברישא לשון יחיד ובסיפא לשון רבים ונהפוך הוא רישא לשון רבים וסיפא לשון יחיד ור' יוחנן דמוקי מתני' בערכאות שבסוריא ש"מ דגרים ברישא לשון יחיד דיינו ובסיפא לשון רבים וכדאמר ר"י בסמוך אפילו עדיו וכ"מ בבבלי שם כי אתא רב דימי א"ר יוחנן מחלוקת בשתי כיתי עדים כו'. א"כ קשיא לר' יוחנן והא עדים כמומחין דמו. ומעתה דר"י פליג אדרב דימי לית הלכתא כרב דימי ומתני' דנאמן עלי אבא אפילו קיבלו בתלת לרבנן אינו יכול לחזור בו ועיין ברמב"ן פ' יש נוחלין:

אפילו בדיני תורה כו'. בבבלי גרסי' ר"פ אמר אפילו תימא מומחין כגון בי דינא דר"ה ור"ח. פירש"י דתרווייהו בחד מקום. וכתב תו' ול"נ דהא ר"ח לא אורי קמי ר"ה אפילו ביעא בכותחא ונראה שהיו סמוכים לו חוץ לשלשה פרסאות ע"כ. וקשה בסמוך משמע שהם בריחוק יותר משני מילין אינו יכול להטריח לבעל דינו שילך לב"ד הגדול. ונראה שרש"י סובר דכפרי שהיה שם בי דינא דר"ח היה סמוך לפומבדיתא ששם בי דינא דרב הונא ובהך מקום לאו דוקא

דוקא אלא סמוך הרבה. ותוס' לשיטתם בעירובין דף ס"ג שכתבו שם בד"ה ר"א כו' והא דאמרינן בפניו אסור וחייב מיתה כל תוך שלש פרסאות חשוב בפניו כדיתמא באותו תלמיד שהורה לפני ר"א דאם היה תוך שלש פרסאות בדין היה חייב מיתה ומסתמא נמי לא בפניו ממש היה וכן בני אהרן מסתמא לא בפני משה ממש הורו ועיקר שיעור דשלש פרסאות כנגד מחנה ישראל מבני אהרן גמרינן לה והתם חייבי מיתה היו ע"כ. ודבריהם תמוהים לי דמאי ראיה מתלמיד שהורה לפני ר"א דהש"ס פריך מדאמר ר"י שמעשה היה שתלמיד היה רחוק שלש פרסאות וקשיא לרבא וה"ה אלו אמר ר"י שהיה שלא בפני ר"א נמי קשיא מיניה לרבא. ומ"ש ומסתמא נמי לא בפניו ממש היה. לא ידעתי מנ"ל אדרבא לשון הברייתא משמע בפניו ממש היה ואשתו היתה יושבת אצלו ואמר לה שלא יוציא זה שנתו. גם רש"י כתב בד"ה בפניו היה כו' ומיהו כי אורי קמיה אורי. ומ"ש וכן בני אהרן כו'. וקשה קרא משמע שהיה בפני משה שהרי כולם בו ביום באהל מועד היו והא הביאו בגלות משה עם אהרן מעשיית קטרת הפנימה מסתמא שאל להם משה מדוע ככה אתם עושים והשיבו דרשתם, ומ"ש עיקר שיעור דשלש פרסאות מבני אהרן גמרינן כו'. לא כן כתב רש"י פ"ק דמכילתין דף ה' דכתיב והיה כל מבקש כו' ילפינן ע"ש. הלכך נראה דסובר רש"י בפניו ממש ותלמיד מובהק חייב מיתה. שלא בפניו במדינה אחת ותוך שלש פרסאות אסור ואין בו מיתה. ואם נטל רשות מותר חוץ לשלש פרסאות או מדינה אחרת אפילו תוך שלש פרסאות מותר אפילו בלא נטילת רשות והיינו דדייק רש"י בעירובין דף ס"ג ובניהם בבבל. ותלמיד חבר אפילו בפניו ממש אין בו מיתה וע"י נטילת רשות מותר ושלא בפניו אפילו בלא רשות היינו מכל האמור כמה הוא סמוך לענין אם אחד אומר נלך לפני ב"ד הגדול דוקא שני מילין אבל יותר מזה אין להסריחו ודוקא נילך לב"ד הגדול אבל לב"ד הקטן לא. ודברי הסמ"ג שמביא הטור צ"ע דסוגיית גמרא והבבלי לא משמע כן ולהגיה תמה הב"י על הטור דודאי ראיית הסמ"ג משמע היפך מסברתו והירושל' מפרש דלא כוותיה דהא אמר אם הניחם בסבריא שומעין לזה שאמר בב"ד הגדול וצ"ע:

בִּינֵי מתני' עדו. בבבלי דף כ"ג פריך עדו למאי איצטריך דאי לממון רחמנא פסליה אי לשבועה הימני מהימן כבי תרי. וקשה דלמא לעולם לממון ואיירי בשבא הוא ואחר לפוסלו בגזלנותא ור"מ סובר לא הוי נוגע בעדות דהא עכשיו לאו כלום הוא דרחמנא פסליה לממון וחכמים סוברים כיון שאם ימצא עוד עד אחר יצטרף זה עמו לחייבו ממון ה"ל נוגע בעדות ואינו נאמן לפסלו. וא"ל אי בשבא הוא ואחר מוקמת ליה מאי דוחקיה להגיה מתני' דהא אפי' עדיו נמי יכול לפסול הוא ואחר כדמשני ר"א התם דבאבי ב' עדות דודאי נוגע הוא וצריכין לדחוק דאיירי בערעור דפגם משפחה כמפורש בגמרא ע"ש מה"כ בעד אחד ועמ"ש בסמוך:

(דף י"ד ע"ב) ר"ח בעי והין כו'. וקשה מאי קושיא אימא מודה ר"ל אם עד זה בא לחייב שבועה שאינו נאמן לפסלו אלא ר"ל מוקי מתני' לממון ואין שם אלא הוא וכמ"ש בסמוך וכ"ת הא מיהא עד זה זוקקו לשבוע א"כ ה"ל נוגע בעדות י"ל איירי ביורש אע"ג דאפי' שני עדים אין מחייבין היורש דטענינן ליה פרוע שאני הכא דאיירי שכבר תבע לאביו ואמר לא נויתי והשתא מביא עד אחד שמעיד שלוה כפור מלשלם. וכ"ת למה לא יהא חייב לשלם הא אם היה מורישו חי היה חייב לשלם ככל מחוייב שבועה שאינו יכול לשבע שמשלם וי"ל בשעד זה מעיד שלוה ופרעו א"כ אף כשהיה אביו קיים אינו נשבע ואינו משלם. אף שיש לפקפק בדין זה דהא דאמר בעד שפרע לאו כלום הוא שהרי הוא הודה שלא פרע כמ"ש בש"ע ח"מ רים סי' ע"ט. מ"מ נראה בכה"ג פטור דהא אפי' בעד אחד מעידו שפרע וטוען לויתי ופרעתי כתב הרשב"א שפטור כמ"ש הש"ך ח"מ סי' ע"ה בשמו ע"ש כ"ש כאן. וכ"ת הא יש לו ליורש לטעון שפרע א"כ י"ל ודאי אינו נאמן שהוחזק כפרן לאותו ממון. ולפום ריהטא היה נראה דר"ל כר' יוסי דרפ"ב [דירושלמי] דקידושין [פ"ב ה"א] ס"ל דאמר שליח נעשה עד אפילו קידשה בכסף. מ"מ אע"ג דצריך שבועה לא הוי נוגע בעדות. והטעם דלא חיישינן לספק ומגו דחשיד אממונא חשיד אשבועה. כלומר כיון דלא חש לגזלה לא חש נמי לשבועה. מיהו יש לחלק דהתם אינו אלא שבועה דרבנן וכיון דמדאורייתא נאמן לכך הוי עד. ועמ"ש שם בקידושין בתו' בד"ה אבל כו':

פָּסוּל צריך לפסול בב"ד כו': לפום ריהטא נראה דפליג אבבלי דגרסינן שם בפרקין דף כ"ו גזלן דרבנן צריך הכרזה גזלן דאורייתא [לא] בעי הכרזה. וגזלן דהכא ודאי בגזלן דאורייתא איירי דומיא דקרוב ואפ"ה בעי הכרזה. אך אפשר לומר בגזלן דרבנן איירי וה"ק גזלן דרבנן צריך הכרזה וקרוב דרבנן א"צ הכרזה. וקסבר שליש' בראשון פסול מדרבנן ואפ"ה לא צריך הכרזה כיון דשייך בכל אדם מפורסם הדבר וא"צ הכרזה. ועי' בתשובת מהריב"ל ח"ד סי' פ'. וכתב הש"ך ח"מ סי' ל"ג ס"ק כ"נ וכתב הב"י לאותו עדות שנפסלו בשבילו אפי' בלא הכרזה פסול. וקשה לאיזה צורך כתבו הב"י והד"מ והסמ"ע דין זה הא למאי דמשני אין אדם משים עצמו רשע ופלגינא דבוריה לא משכחת לה אי דינא דאי מעידין עליו שלוה ברבית ה"ל עדות אחרת וצ"ע ע"כ. ונראה דאיירי ששנים מעידים שנשבע שלא בב"ד שאינו יודע עדות זה והשתא העיד נמצא שנפסל בשביל עדות זה שהרי נתברר עתה שלשקר נשבע ובסול אף לאותו עדות שהעידו בלא הכרזה. וכ"ת א"כ פסול דאורייתא הוא ככל עובר על מצוה דאורייתא וא"צ הכרזה וי"ל כיון דשבועה דלהבא היא אינו נפסל אלא מדרבנן כך נ"ל להכריע (ועי' בח"מ סי' ל"ג סעיף ה' ובש"ך שם) א"כ שקיבלו בחרם שאין יודעין העדות או שלא להעיד ועכשיו העידו נמצא שאין כאן אלא פסול דרבנן אפ"ה אותו העדות בטל אפי' בלא הכרזה. א"נ שנטל ממון להעיד סד"א שעדות זה שהעיד עליו כשר כיון שאינו אלא איסור דרבנן ובעי הכרזה קמ"ל דלאותו עדות א"צ הכרזה וכ"כ בש"ע שם סעי' י"ח ע"ש:

נֶאֱמָנִין עלי ג' רועי בקר כו' עי' בקונט' וכ"כ הר"ב. ולדידיה צ"ל דמתני' במגדלי בהמה גסה איירי דרועים מסיק בבבלי דפסולים. והא דדחיק למוקמי מתני' בהכי משום דקשיא אי לעדות תלתא ל"ל וכדדייק בבבלי דף כ"ס וא"ל דאיירי בין לעדות בין לדין דא"כ קשיא ליתני סתם נאמן עלי רועי בקר כדקתני אבא ואביך מיהו י"ל לרבותא נקט אפי' כולן רועי בקר ולית בינייהו אחד היודע עסקי דין בין אדם לחבירו אפ"ה הוי קבלה. לכך נראה דסובר הר"ב מדתני הוסיפו עליהן הרועים משמע תנא דמתני' סובר הרועים כשרים לעדות:

קִיבֵּל עליו בפני ב' כו'. כתב הנ"י ספ"ק דב"מ משמע דקבלה מיקרי משהתחילו לטעון בפניהם כ"כ הרשב"א והר"ן ע"כ. ואין אני רואה שום משמעות לפירוש זה אלא פשטא דשמעתתא משמע הואיל וקיבל כן בפני ג' שיקבל על עצמו פס"ד מאלו אינו יכול לחזור וכ"כ הב"י סי' של"ד בשם הגהת מרדכי כל מה שאדם מקבל בפני ג' א"י לחזור ומביאו הסמ"ע סי' כ"ב ס"ק י"ב. אבל אם טען בפני ג' פסולים ודאי דלא הוי קבלה ובכל זה יש לספק אם קיבל בפני ג' אם לא יכול לחזור קודם ג"ד דפשטא דשמעתתא משמע דקאי אמתני' וכמ"ש בקונט'. וכש"ך בח"מ שם סק"א כתב דאם לא קיבל עליו קרוב או פסול בפני ב"ד אפי' לאחר ג"ד יכול לחזור בו ומייתי ראיה מסוגיין דאף לשמואל כל שלא נטל מזה כו' יכול לחזור בו כשקבל בפני ג' אף שכבר נגמר הדין ועוד לר"י אפי' נטל מזה כו' כשנתקבל בפני שנים יכול לחזור בו ואין לך ג"ד גדול מזה וכ"ש אחר ג"ד כשלא הוציא ממון עדיין ע"כ. כמה רחוק פירושו דהא מתני' אף לענין עדות איירי ולא שייך נטל מזה ועוד אי בשקיבלו בחד איירי מתני' וכדרב דימי א"כ הל"ל נטלו מזה כו' ועוד לפי פי' זה צ"ל דסוגית הירושלמי והבבלי פליגי ולפירושי בקונטרס שוין כמו דאמרו בבבלי שמואל אמר במחול לך מחלוקות אבל באתן לך ד"ה יכול לחזור בו ור"י אמר אף באתן לך מחלוקות וכן מפורש כאן דברי שמואל ור"י. וגרס לו שתפס עיקר הגהת הלח"מ בירושלמי ששנים בדברי שמואל א"י לחזור בו. ואינו נכון אלא בדר"י צריכין להגיה א"י לחזור בו וכמ"ש בקונטרס. ומ"ש הלח"מ דהרמב"ם דאמר דלא מיקרי ג"ד בענין זה אלא בהוציא ממון דייק מדשמואל דדוקא בפני שנים יכול לחזור בו בשלא נטל כו' דהוא לפני ג"ד אבל בשנטל מזה דהוא לאחר ג"ד א"י לחזור ע"ש. ולפירושי בקונטרס אין מכאן שום ראיה ונראה שכן פירשו כל הפוסקים. ואפילו לפירושו אין ראיה דדוקא בקיבל בפני שנים הוא דבעינן שיוציא ממון אבל בפני שלשה שני בנגמר דין איש פלוני אתה חייב כו' דזהו ג"ד בכולא תלמודא, וראיתי בהש"ך נתעורר בזה שם סק"ו ע"ש:

(דף ט"ו ע"א) **קִיטָּה** במקטיה דנקום. פי' בגליון הכהו בכלי שיקים ויקבל עליו מה שפסק אפ"ה יכול לחזור בו ע"כ. ואין מחוור מאי רבותא היא זו אדרבא הואיל וכפוהו טפי י"ל שיחזור בו. גם אין הלשון משמע כפירושו ומ"ש בקונטרס עיקר: **בשאמר** לו יאמר לי אביך ואין לי עמך עסק. כתב הנ"י בשם הרא"ה הא דאמרינן במחול לך לד"ס א"י לחזור לאו דא"ל בהדיא מחול לך דא"כ פשיטא דמהני מדין מחילה גמורה דהא לא בעינן קנין וכיון דלאחר ג"ד מחלוקות הא זכה אותו והוא מחילה גמורה והיכי ס"ד דר"מ סבר יכול לחזור אלא ודאי הכא כגון דא"ל תובע לנתבע הרי עלי לעשות בתביעה זו כל מה שיאמרו אבא ואביך כן לפטור כן לחיוב ואין בלשון הזה לשון מחילה ע"כ. ותימה הא מפורש כאן אפילו באומר אין לי עסק עמך נמי פליג ר"מ. ואין לי עסק עמך הוי לשון מחילה והא דתני' בבבלי פ' הכותב דף פ"ג האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה לא אמר כלום. דוקא בשדה שלו הוא דלא מהני אבל האומר כן על חובו שביד חבירו הוה לשון טוב וכמ"ש הו' שם בד"ה ואין כו' ע"ש ולא ידעתי מה קשיא ליה למה לא יחזור הא מיהת תלי המחילה בתנאי שיאמר אבא ואביך וכיון דאמירה זו לית בה מששא לר"מ אף המחילה אינה כלום וכדאמר ריב"א לא מצינו עדות יוצא מפי קרוב:

הַמְשַׂחֵק בקוביא. עי' בקונט' והוא מלשון רש"י ספ"ק דר"ה וסיים בה דמדאורייתא אינו קרוי גזלן אלא החוטף מיד איש כדכתיב ויגזול את החנית מיד המצרי ע"כ ותימה אף דמדאורייתא אינו נקרא גזלן מ"מ פסול לעדות מדאורייתא דהא בקרא לא כתיב גזלן אלא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס. והא ודאי כל שנוטל ממון חבירו שלא בדין חמס מיקרי. ואף רבא לא קאמר אלא רשע דחמס בעינן. ובבבלי בפרקין דף כ"ו פריך לאביי מהא דתניא אל תשת רשע עד אל תשת חמס עד אלו גזלנין ומלוי ברבית ופירש"י הכי אין אבל אוכל נבלות להכעיס לא ומיהו לתיהבון כגזלנין ומלוי רבית דמו דמשום ממון קעביד הלכך חשוד למשקל שוחדא ומסהיד שיקרא. הרי כל שהוא רשע דחמס אע"פ שאינו גזלן פסול מדאורייתא וצ"ע. ותו' כתב בסוגיין כיון שאינו סבור לעשות איסור לבוא לידי פסול דאורייתא. ובמלוה ברבית כתבו כיון דמנפשיה יהיב אינו פסול לעדות מדאורייתא. ולא ניחא להו למימר כן גם במשחק בקוביא משום דלאו מדעתיה קיהיב ליה שאלו ידע שלא ירויח לא הוה יהיב ליה. מיהו בר"ה כתבו כן גם במשחק בקוביא. אך תמיה אני שכתבו מלוי רבית פסולין מדרבנן הא לא משמע כן בברייתא שהבאתי בסמוך אלא מדאורייתא פסול. ותדע מדפריך הש"ס בבבלי דף כ"ה ארבא דפסליה לבר בניתם הא אמר רבא לוה ברבית פסול לעדות. מאי קושיא כיון דמדאורייתא כשר לעדות פסליה רבא לבר בניהם. ואף שכתב המרדכי בשם בעה"ע המקדש בפני פסולי עדות דרבנן לאו כלום הוא שאני התם דיהיב טעמא כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש אבל לעדות אחרת ודאי כיון דמדאורייתא כשר חוששין לעדותו. מיהו לזה י"ל כיון דבר בניתם נפסל משום שהיה מלוה ברבית כמפורש שם בגמרא א"כ לא נפסל אלא מדרבנן ובזה ודאי דלא מהני עדות פסול דרבנן אך הב"י כתב דמתני' משום לוה קתני דאיהו לא מיפסל אלא מדרבנן דלא משמע לאיניש איסורא אבל המלוה פסול מדאורייתא ע"ש. ולדידיה ודאי קשיא מאי פריך הש"ס מהא דאמר רבא לוה פסול לעדות וכמ"ש, ואף שלא מצאתי דין זה מבואר בפוסקים שעדים פסולי דרבנן נאמנין לכך מ"מ לא מצאתי חולק בדבר, אבל ממתני' דספ"ק דר"ה נראה דפסולי דרבנן אינן כשרים לפסול אדם דתנן התם זה הכלל כל עדות שאין האשה כשרה לה אף הן אינן כשרים לה, ואס"ד דכשרים לפסול אדם הא איכא עדות זה. איברא דממשנה זו קשיא גם למ"ש הרמב"ם פ"ד מה' איסורי ביאה דהמקדש בפסולי עדות דרבנן צריכה גט מספק. א"כ איכא עדות אשה שהן כשרים לה ואין האשה כשרה לה. ואין לומר כיון דספק הוא ה"ל כאלו אינן כשרין לה דודאי לתנא ליכא ספיקא בהך מילתא. ואם נדחוק ונאמר כיון דאין עדותן אלא לחומרא ה"ל כאלו אינן כשרין לה א"כ הא נמי ליכא למפשט ממתני' דאינן נאמנים לפסול לזה מדאורייתא וצ"ע. ועמ"ש לקמן בד"ה ועבדים. והרמב"ם כתב המלוה והלוה כשולים כן התורה ומסתימת מהנ"י שסתם דבריו כאלו אין חולק בדבר. ודוחק לומר דהנ"י לא כתב כן אלא לרבא דאמר בעינן רשע דחמס דוקא ואנן כאביי קיי"ל דלא משמע כן מדבריו למעיין בהם. ועוד קשה שכתב פ' איזהו נשך שאף העדים פסולים ולכך בסר בים בו רבית פסול ע"ש א"ל כ"ם דלוה פסול דעפי מסתבר לאינשי דלוה פסול מעדים ועי' בב"י סי' ל"ד וצ"ע: **ועבדים**. כתב תו' ל"נ עבדים דלא חשיב במתני' רק פסולי דרבנן דהא גזלנים לא קתני כו' ע"ש. ומדברי רש"י נראה דמתני' בפסולי דאורייתא נמי איירי והא דלא תני גזלנים נראה לי דלא קחשיב אלא הני דאתיין ממדרש חכמים. בקוביא למ"ד משום גזל נמי מדרש חכמים הוא דאסמכתא לא קניא. ומפריחי יונים למ"ד אי תקדים

הלכה ג' מתני' זה פוסל עדיו כו'.

בגמרא מפרש: **גמ'**: כיני מתניתא: כן היא מתני' זה פוסל עדו של זה אם אין לו אלא עד אחד יכול לפסלו אבל אם יש לו שני עדים לאו כל כמיניה לפסול עדיו של זה: **אפי' עדיו**. נמי יכול לפסול אם יש עוד אחר עמו כדמסיק ר"ז: ה"ג אפי'. עדיו מודה ר"י שאם אין שם עדים אחרים אלא אלו אינו נאמן לפסלן דנוגע בעדות הוא האי בעל דין דלכך פסלוה כי היכי דלא יסהיד עליו: **והוא**. בעל דין זה מצטרפין עם עוד אחר לפסול העדות אבל הוא לבדו פשיטא שאינו יכול לפסול דערער דחד לאו כלום:

(דף י"ד ע"ב) ר"ח. פריך אחרים נקים ואפי' עד אחד למה יכול לפסלו הא מיהת מגע בעדות דאי לאו פסיל הוא מחייבו לזה שבועה כדתניא לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת אבל קם הוא לשבועה: **פסול צריך לפסול בב"ד**. צריך להביא ראיה שכבר הכריזו עליו בב"ד קודם לכן שהוא פסול אבל במה שמביא עכשיו עדים שעבר עבירה שנפסל בה לעדות אינו נפסל אלא מכאן ולהבא אם הכריזו עליו אבל לעדות זה כשר: **קרוב** א"צ להביא ראיה שכבר נתקבל עדות בב"ד מקדמת דנא שהוא קרוב אלא בעדות שמביא עכשיו סגי: ה"ג תני לעולם מוסיפין דיינים עד שיגמור הדין. לעולם העדים יכולין לחזור בהן עד שיגמור הדין נגמר הדין אין יכולין לחזור בהן אמר רבא בר בינא בשם רב קנין כגמר דין. וה"פ תני בתוספתא פ"ו מוסיפין דיינין עד שיגמור הדין כשאחד אומר איני יודע. וה"ה ה"נ כשזה בירר לו אחד וזבל"א הרשות ביד כל אחד להוסיף דיינים וכשנגדו נמי יוסיף כן ואמר רב כשקנו מידן על אלו ג' הוי כנגמר דין ואינן יכולין להוסיף עוד א"כ אפשר לקיים הנירסא שלפנינו וה"ק כל שבירר ג' ה"ל כנגמר דין ואין יכולין להוסיף עוד:

הלכה ד' מתני' נאמן עלי אבא.

להיות דיין או עד בדבר אע"פ שהוא פסול מן התורה: **נאמנים עלי שלשה רועי בקר**. לדון דאלו לעדות כשרים הן כדמסיק בגמרא: **יכול לחזור בו**. אפילו לאחר גמר דין: **אינו יכול לחזור בו**. לאחר גמר דין אבל קודם גמר דין לד"ה יכול לחזור בו: **דור לי**. לשון שבועה: **יכול לחזור בו**. וליתא שבועה גמורה: **גמ'**: **בפני שנים יכול לחזור בו**. לדברי הכל אפי' לאחר גמר דין: **בפני ג' אין יכול לחזור בו**. לאחר גמר דין לחכמים: **בשלא נטל מזה ונתן לזה**. כלומר נאמן עלי אבא ואביך שאם יזכוך יהא מחול לך מחלוקות וקאמרי רבנן אינו יכול לחזור בו דהא זכה זה במה שבידו מכיון שילא זכאי: **אבל נטל מזה כו'**. כלומר באתן לך דצריך ליטול מזה וליתן לזה לד"ה יכול לחזור בו הואיל והוא מוחזק אין כח לתובע להוציא אלא בדיינים כשרים:

(דף ט"ו ע"א) ה"ג אפי' נטל מזה ונתן לזה אינו יכול לחזור. וה"פ בין במחול לך בין באתן לך מחלוקות: **קיטה במקטיה דנקום**. ניערו בנער גדול עד שקיבל עליו כול לחזור בו אפי' במחול לך והוא מלשון על מנת לנקום: **ואין לי עסק עמך**. תביעתי מחול לך פלוני: **ואני מקבל עלי**. ואתן לך תביעתך לדברי הכל אינו יכול לחזור בו שהיה רוצה להודות על תביעת חבירו אלא שהיה בוש להודות לכך אמר אקבל מה שיאמר אביך דמסתמא יאמר שהדין עם בנו: **לא מצינו עדות יוצא מפי קרוב**. עכ"פ ע"פ עדות קרוב אתה בא לחייבו לפיכך יכול לחזור בו:

הלכה ה' מתני' אלו הן הפסולין.

לדון ולהעיד: **המשחק בקוביא**. כולהו מפרש בגמרא וכולן מעין גזלנין הן והתורה אמרה אל תשת רשע עד וכ"ש דיין מיהו משחק בקוביא לאו גזלן דאורייתא הוא כיון שמשחק בעדבון ואמרו חכמים אסמכתא לא קניא ה"ל גזלן דרבנן: **המלוה ברבית**. לא הוה גזלן דאורייתא דמנפשיה יהיב ליה וסברי איכשי דלאו גזל הוא: **וסוחרי שביעית**. הואיל וחימוד ממון מעבירו על דברי תורה ה"ל כרשע דחמס ופסול לדון ולהעיד שמוטב אחר הכלע א"נ גזל מיגזא איכא שנוטל ממון מדבר שהוא של רבים מיהו מדאורייתא כשר דלא משמע לאיניש דיש במו"מ איסור דאורייתא: **בתחלה היו קורין אותן אוספי**. פירי שביעית לענין פסולי עדות כמו סוחרי שביעית: **משרבו האנסין**. השואלים מנת המלך כך וכך לשנה והיו צריכין לאסוף תבואת שביעית לפרוע ממנה מנת המלך חזרו לומר סוחרי פירי שביעית בלבד פסולים אבל אוספי תבואת שביעית לתת מנת המלך כשרים: **שאין להם אומנות אלא הוא**. הואיל ואין עסוקין בישובו של עולם אין בקיאין בטיב דינין ומשא ומתן ואינן יראי חטא:

גמ': **בפסיפסין**. שברי עצים שמשחקין בהם על לוחות מצויירין: **בקליפי אגוזים ורמונים**. שאינן עשויין לכך אלא נוטלין באקראי בעלמא: **ויבדק**. ויבדל ממנו א"כ ויבדק שחוזר בו חזרה גמורה שאין שבירת הפסיפסין ראיה גמורה דאפי' בהגם לא עבדו: **עד שיקרע שטרותיו**. שכתוב בהן קרן ורבית: **ויחזרו בהן חזרה גמורה**. ואפי' לנ"כ לא מלוה שיסתלק שם רבית מפיו: **הממרה יונים**. מרגיזן שילחמו זה עם זה: **פגימיו**. דפין שמזרזין אותן בהן: **שתי שביעית**. אינו חוזר לכשרותו עד שיעבר עליו שני שמיטות שנראה שחוזר בהן:

(דף ס"ו ע"ב) **לא חזרת דברים**. באיזהו שיאמר לא אוסיף לעשות כן שני אלא בעינן שיחזור לעניים הממון שהרויח בסחורתו בפירות שביעית: ה"ג מאתים זוז ויחלקום: **הוסיפו עליהן**. על אלו השנויים במשנתינו: **והחמסנין**. נותנין דמים אלא שאין רצון הבעלים למכור כדבר הסוא שניטל ממנו: **והגזלנים**. אפי' שגזל מציאת חרש שוטה וקטן דאינו אלא גזל דרבנן כדתנן בגיטין: **ובלבד ברועין כו'**. הא דהוסיפו עליהן הרועין דפסולין דוקא רועי בהמה דקה שמשמטים ורועות בשדות אחרים מזה"כ ברועי בהמה גסה: **א"ר"ה מאן תנא כו'** אמתני' דר"ה קאי דתנן ואלו הן הפסולין מפריחי יונים וקאמר מתני' ר"א: **דתנינן תמן**. עדיות פ"ב שני דברים שעידו כשם ר' אליעזר יוצאת אשה בעיר של זהב בשבת ומפריחי יונים פסולין לעדות: **עוד הדא דסנהדרין**. אף מתני' דהכא אלו הן הפסולין כר"א דלרבנן אינו פסול אלא גזלן ממש: **א"ל ר' יוסי**. מתני' אתיא ככ"ע: ה"ג מאי ד"ה היא הכי א"ר יוסי כו' וכ"ה בר"ה. וה"פ לא היו צריכין להעיד דגזלן דרבנן פסול לעדות ממון שבזה ליכא מאן דפליג שגם חכמים מודים בזה והעיד לא בא אלא להעיד דר"א פוסל גזלן דרבנן אף לעדות נפשות: **ועידי החדש כעידי נפשות אינון**. בתמיה ודאי כעידי ממון הן ולפיכך פסולין לעדות החדש ומתני' דהכא איירי לעדות ממון כמנא מתני' דסנהדרין ודר"ה אתיא ככ"ע: ה"ג והתנינן זה הכלל כו' וכ"ה בר"ה. וה"פ והא תנן בסיפא דמתני' דר"ה זה הכלל כו' ואשה ודאי פסולה לעדות נפשות ש"מ שהפסולין השנויין במתני' פסולין לעדות נפשות ומתני' ר"א היא: ה"ג מאן תניתה ר"א. א"ר ה"ק מאן תניתה רבנן בתמיה איך תאמר כרבנן כ"י אתיא: **ומשני רבנן בר"א מורין ליה**. לפסק פוסקין גם רבנן כר"א לחומרא ופוסלין עדותן של אלו אבל לדין פליגי עליו ל"ג הכא מתני' דסנהדרין אתיא ככ"ע דלר"ה פסול לעדות ממון אבל מתני' דר"ה מוקי לה ר"ה כר"ל משום דעידי החדש כעדות נפשות הן כדאמרינן לעיל פ"ק (סוף ה"ב) ותו דתנינן בסיפא דר"ה זה הכלל כל עדות כו' ש"מ דסובר האי הכא דאף לעדות נפשות פסולין מאן תניתה רבנן בתמיה איך אפשר לומר הך מתני' רבנן איך מורין כר"א ופליגין עליו אלא ודאי ר"א היא כדאמר בר"ה: **כולא**. מתני' דהכא ודר"ה כר"א ולרבנן אפי' לעדות ממון כשרים: **ואתיא כו'**. נר' יוסי קאמר לשיטתו דבעדות נפשות פליגי אתיין הנך תנאי ר"א וחכמים כהנך תנאי ר"מ ור' יוסי: **בעדות נפשות**. פסול לכל שהתדיר להחמיר חמור לקל: **ואתיא דר"י כרבנין**. דר"א דסברי גזלן דרבנן פסול לעדות דרבנן אבל לא לעדות דאורייתא ודלא כר' יוסי דאמר בסמוך דמודו רבנן בעדות ממון אע"פ שהוא דאורייתא אלא לר' הונא אתיא הני תנאי כהני תנאי: **ודר"מ כר"א**. דהחמור לקל חמור לחמור: **היך עבידא**. היכי דמי: **אע"פ שאין עמו מלאכה אחרת**. בשביעית אינו עוסק במלאכה אחרת כיון דבשאר שני שבוע עיסק במלאכה אחרת כשר: **איקלם**. שבחוהו חכמים לר' בא שאמר הלכה בשם ר' אבהו שהוא פחות ממנו:

(דף ס"ז ע"ב) **לחומרא**. אמר ר"י: **אע"פ שיש עמו מלאכה אחרת**. בשאר שני שבוע כיון דבשביעית אין לו מלאכה אחרת אלא זו פסול ויותר נראה דה"ג הא אין עמו מלאכה אחרת פסול וה"פ הואיל ובשביעית אין לו מלאכה אחרת פסול: ה"ג לא כלא כו' הלכה כר"י דמתני' דאיקלם ר' בא כו' משום זעיר מיניה וה"פ לא בזו דאר"ח ר"י לחומרא א"ר בא דהלכה כר"י דכיון דחזינן ששבחוהו לר' בא שאמר הלכה בשם אדם פחות ממנו אי ס"ד ר"י לחומרא פליג מאי רבותיה דר' בא הא היה מוכרח לומר הלכה שלא יקבלו עדות הפסולים אלא ודאי לקולא פליג ר"י ואלו לא אמר הלכה כר"י היו מחמירין ואין בזה הפסד: ה"ג תמן תנינן שדה שנתקוולה בשביעית תיזרע למוצאי שביעית תמן אמרין בשיפו קוציה רבנן דהכא אמרין בחרים וכא כן א"ר יוסי כו' וכ"ה בשביעית. וה"פ כפ"ד דשביעית תנן שדה שנתקוולה בשביעית תיזרע למוצאי שביעית ולא קנסו אותו לאסרו למוצאי שביעית אע"ג דעביד איסורא דאורייתא לרבנן דהכא דכתיב בחרים ובקציר תשבות וכא כן והכא אמרינן סוחרי שביעית פסולין לעדות: **תמן**. כאן סוחרי שביעית לכך פסולין שאין כאן אונס ואפ"ה עברי אדאורייתא: **ברם הבא**. מתני' דשביעית איירי שהמלכות אונסת שישלמו מנת המלך לכן לא קנסוהו על החרישה: **בראשונה**. כשיצא גזירת המלך שאף בשביעית יתנו מס מקרקעותיהן הורי ר' ינאי שמותרין לחרוש חרישה הראשונה בשביעית שהסיה מוכנת לזריעה במוצאי שביעית ע"י חרישה השנייה שבא"י צריכין לחרוש שני פעמים: ה"ג חד מומר איעבר בשמיטה. מומר היה מהלך בשדה בשביעית וראה ישראלים זורקין הכובעות שהיו בשדות שדרכן היו לעשות גבורים גדולים בשדה ונקראות כובעות כדתנן סוף פ"ה דפאה והיו מפנין אותן שיהיו השדות ראויות לחרישה: **אמר**. להו בתמה אתם מתחילין למרוד בתורה וכי מותר לכם לשלוך הכובעות מהשדות בשביעית: **האיסטו**. כמו איסטטון פי' דבר קיים וכ"ה בפתח ערך איסטטון ל"א ראה ישראל משליכים הורעים להשדה דקביעות כמו שעושין בשאר שנים ואמר להו איסטטית היא זו דבר סרה ועצת חטאין היא הלא לא הותר לכם אלא כדי צורך ליתן מנת המלך אבל לא לזרוע בקביעות כבשאר שנים: ה"ג כל התורה מניין כו' יעבור ואל יהרג שנאמר וחי בהם ולא שימות בהם: **הדא דתימא**. לא אמרן אלא בינו לבין עצמו הוא דמותר לעבור: **אבל ברבים**. בפרהסיא אפי' על מצוה קלה יהרג ואל יעבור שלא ירגילו

תקיים יונך לין אי המאמרה אסמכתא הן וצריכא כמפורש בבבלי דף כ"ה. ומלוה ברבית איירי בלוה דרבנן מלא תשיך ולפי הפשט במלוה הכתוב מדבר כמ"ש הרמב"ם א"נ אעדים קאי דלא תשימון ודאי מדרש חכמים הוא. וסוחרי שביעית נמי אתיא מדרשא דכתיב לאכלה ולא לסחורה. ועבדים מגז"ש או מק"ו וילפיק להו. ובגמרין משמע דמתני' פסולי דאורייתא תנן דתני הוסיפו עליהן הרועין כו' וכל החשודין על הממון עדותן בטלה. משמע דמתני' לאו משום דחשודין על ממון פסולין אלא שבתורה פסלתן. ובר"ה דף כ"ב פירש"י והעבדים פסולין דאורייתא היא ק"ו מאשה כדאמר בב"ק ע"כ. ותימא בגיטין דף ס' ע"ב כתב אהא דגרסינן התם כל השטרות העולין בערכאות של כותים אע"פ שחותמיהן כותים כשרים חוץ מגיטי נשים ושיחרורי עבדים דלאו בני כריתות נינהו ולא שייכי בתורת גיטין וקידושין אבל על הדינין נצטוו בני נח ע"כ. משמע דסובר דמדאורייתא כשרים כותים לעדות. וכן דקדקו תו' ב"ק דף פ"ח בד"ה יצא כו' (מדבריו) ע"ש נמצא דבריו סותרים זה את זה דהכא עבד ילפינן בק"ו מאשה דפסול כ"ש כותי גם מ"ש דעבד אתיא מק"ו מאשה דפסול לעדות לפי מסקנא דש"ס לאו מק"ו דאשה יליף ע"ש וצ"ע:

איזהו תגר שביעית כו'. כתב הרמב"ם פ"י מהלכות עדות וכן סוחרי שביעית והם בני אדם שיושבין בטלים וכיון שבאה שביעית פושטים ידיהם ומתחילין ליסא וליתן בפירות שה קת אלו [שהן] אוספין פירות שביעית ועושין בהם סחורה. וכ' הכ"מ מ"ש רבינו אלו בני אדם שיושבים בטלים לפי שאם אינם יושבים בטלים לא נחזיקם שהם אוספים פירות שביעית כו' ומ"ש ועושין בהם סחורה אורחא דמילתא נקט אבל אה"נ דאוספים או סוחרים פסולים אם אין שם אונס ע"כ. הנה מ"ש הרמב"ם והם בני אדם שיושבים כו' הן דברי ברייתא דהכא אך קשה הרי מפורש בה שנושא ונותן בפירות שביעית ולאו חסבא היא כמו שכתוב הוא. גם בבבלי דף כ"ה מפורש סוחרי שביעית אלו שנושאין ונותנין בפירות שביעית. ונראה שמפרש שנושאין ונותנין לפי אומדן דעתן בפירות שביעית. דאל"ה אלא שידוע בודאי שנושא ונותן בפירות שביעית ל"ל לתנא למימר זה שיושב ובטל כו'. ועוד א"כ ה"ל פסול דאורייתא ותנא פסולי דרבנן קחשיב ולא פסולי תורה. ושני היכחות אלו תמוהים הם בעיני דהא דתני זה שיושב ובטל כו' היינו משום דהך ברייתא כר"י אתיא בעינן שלא יהיה לו אומנות אלא הוא וזהו דוקא בענין זה כמפורש לקמן בגמרין. והא דדייקינן דא"כ הוי פסול תורה מפירושו להמשנה נראה שמפרש למתני' גם בפסולי דאורייתא ועוד כבר כתבנו למעלה דאפ"ה אינן פסולי תורה דלא משמע להו לאינשי ועוד מדאמרינן לקמן בסוגיין תני ר"ח לחומר א' יושב ועוסק כו' משמע דלאו בספק איירי אלא בודאי. ומ"ש הכ"מ דאוספים או סוחרים פסולים כו' ע"כ. נראה דדייק ליה מהא דאמרינן בבבלי דף כ"ה אלא בתחלה היו אומרים אחד זה ואחד זה פסולים (כלומר אוספים וסוחרים) משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית. נמצא אם אין שם אונס חוזר להיות כבתחלה. ואין דיוק זה עולה יפה דודאי אם אין שם אונס אוספים כשרים דמאי למיכלינהו קודם זמן הביעור וה"ג דה"ם אלא בתחלה כלומר כו' כדמעיקרא אוספים כשרים וסוחרים פסולים משרבו האנסין היו אומרים זה וזה פסולים דמחמת אונס חרשו וזרעו לשלם מנת המלך אבל לכל אדם היו פירות אלו אסורים דהא אפילו ספיחי שביעית אסורים כדתנן פ"ט דשביעית כ"ש פירות שזרעו ואם התירו לתתן למלך לא התירו לאכלן נמצא זה המאסף לעולם פסול. אבל אם אין שם אונס חוזר הדבר לכמות שהיה ודוקא הסוחר פסול אבל המאסף כשר. והכי פירושא למתני' אר"ש הא דקאמרת סוחרי שביעית פסולין משמע אבל אוספי שביעית ודאי כשרים בתחלה היו קורין למאספין אוספי שביעית אבל משרבו האנסין חזרו לקרות אף המאספים סוחרים שגם הם פסולים כמו הסוחרים שגם האסיפה אסורה וכמ"ש ואף שגירסא שלפנינו אינה כן נראה שגירסא כך היה ומסתבר:

(דף ס"ו ע"ב) **חזרת ממון כו'**. גירסת הרי"ף והרא"ש אלא חזרת ממון כיצד כותב אני פב"פ כנסתי ר' זוז כו'. והסמ"ע סי' ל"ד ס"ק ע"ח כתב והרמב"ם והמחבר שכתבו ליתר קוס שקיבל אנסו ע"ש. אין הדבר כן אלא גירסתם כך היה בגמרא וכמ"ש. ורש"י פי' בדף כ"ה בד"ה לא חזרת דברים לומר לא נוסיף עוד אלא חזרה הניכרת שיפזרו פירות שביעית שכנסו תיהן לעניים ותימא שפי' שם בד"ה ויבדילו שלא ישאו ויתנו בפירותיהן ויפקירו גנותיהן לעניים. הרי דגם לרבנן אין חזרת דברים מועיל. מיהו לזה י"ל לרבנן פירות שכבר כינסו אין צריכין לפזר לעניים משא"כ לר' נחמיה. אך תימה הא מפורש קאמר ר"נ שיפזר גם המעות שכינס מסחורת פירות שביעית לעניים. ובר"ה ספ"ק כתבתי דרש"י פי' כן משום דקשיא ליה מ"ש דמי שביעית מדמי רבית וגזל הלא ודאי א"צ לפזר אלא מה שהוא עדיין בידו בעין ע"כ. ואין זה מספיק הא ר"נ קאמר מפורש שיפזר המעות שכינס. ומה שהקשתי מ"ש מרבית וגזל כבר תירץ הרא"ש בסוגיין מה שלא פירש חזרת הרבית דמלתא דפשיטא הוא שצריך להוציא גזילה מתחת ידו ולא פליגי אלא בפירות שביעית דרבנן סברי כיון דהפקר הוא א"צ להוציא האיסור מתחת ידו ור"נ פליג אף בהא ע"כ. ובר"ה שם כתבתי רבית וגזל דתקינו חכמים שאין לקבל מידן לא תני לה אבל פירות שביעית דמאיסורא כניס להו צריך לחלק לעניים כל מה שכינס. וא"ל יחלק גם מה שכינס מרבית וגזל לעניים דדוקא פירות שביעית דמעיקרא היה לעניים חלק בהן גם עתה יחזירן להן משא"כ רבית וגזל כיון שאין בעליהן רשאים לקבלן אין להן להחזירן לאחרים. והרמב"ם והש"ע ח"מ סי' ל"ד כתבו מפורש דגם רבית וגזל צריכין להחזיר ע"ש. ומן התימה על הסמ"ע שם ס"ק ע"ח שהעתיק דברי רש"י כאלו כן הלכה וצ"ע:

דתנינן זה הכלל כו'. וא"ת מאי קושיה דלמא קאי זה הכלל אעבדים דודאי פסולין גם בעידי נפשות אבל שאר פסולין כשרים לעדות נפשות. גם על הבבלי קשיא כן דבדף כ"ז אמרינן שם סתם לן תנא כר"מ דתנן זה הכלל כו' ואי לא קאי אלא אעבדים אין כאן הוכחה כלל וי"ל הכי דייק ליה אי ס"ד דלא קאי אלא אעבדים קשיא ל"ל זה הכלל פשיטא שהעבד כאשה דהא מאשה ילפינן עבדים ודיו לבא מן הדין כו'. וקשה לפ"ז אף דלא גרסינן במתני' דהכא עבדים כמ"ש לעיל בד"ה ועבדים מ"מ ה"ל למיתני זה הכלל כדתנן התם בר"ה וי"ל דהתם איצטריך לאשמועינן דעידי החדש אף שהן כעידי נפשות אפ"ה פסולין וכר"מ והיינו דתנן זה הכלל וכמ"ש בקונטרס. והא דדייק בבבלי דסתם לן תנא כר"מ ש"מ דהלכתא כוותיה. קשה תיפוק ליה ר"מ כר"א ס"ל ותנן בבחירתא כוותיה דר"א. ודוחק לומר דוקא היכא דתנן בלשון עדות הוא דהוי הלכה אבל הכא תנן שלשה דברים אמרו לפני ר"ע שנים משום ר"א מפריחי יונים פסולים לעדות אינו בכלל הלכה דא"כ למה כינה הש"ס למסכתא כולה לבחירתא משמע כולה הלכתא היא וי"ל דסובר הבבלי כולה כר"א כדאמר רב הונא בסמוך ור"א ורבנן בעדות ממון פליגי ובאסמכתא פליגי לר"א לא קניא ולרבנן קניא א"כ בהא פליגי אי הוי אסמכתא או לא וכדפליגי רמי בר חמא ורב ששת:

היך עבידא יושב ובטל כו'. כתב הלח"מ פ"י מה"ע בד"ה וכן סוחרי שביעית כו' מדברי הכ"מ נראה שסובר הרמב"ם הא דסוחרי שביעית אסורים באין לו אומנות אלא היא ולא ידעתי מי דחקו לכך והיכן ראה שכך סובר. ובח"מ סי' ל"ד כתב בב"י דסובר הרמב"ם דלא קאי ר"י אלא אמשחקי בקוביא ומפריחי יונים וטעמא דאינך מיתסרי משום גזל או משום פירות שביעית אבל הני דלא מיתסרי אלא משום שאין עוסקים בישובו של עולם בעינן שלא יהא להם אומנות אחרת ע"כ. ומסוגיין מבואר דר"י גם אסוחרי שביעית קאי. וטעמיה כיון דלא משמע לאינשי איסור במו"מ אין לפסלו משום גזל הא"כ באין לו אומנות אלא היא. ואפשר לומר דר"י לטעמיה דהחשוד על השביעית חשוד על המעשר כיון דבאתריה איסור שביעית חמיר להו כמפורש בבבלי בכורות דף ל'. הלכך אמרינן מסתמא טועה בדבר אבל בכלל השנים יושב ובטל חוץ משביעית נושא ונותן בפירותיה הדבר נראה קצת כטועה להכעים לכך פסול. ומשמעות סוגיין דלא קאי ר"י אלא אסוחרי שביעית ולא קאי אשאר פסולים המוזכרים במשנה. גם פשטא דמתניתין הכי משמע. מיהו מבבלי דמכילתין דף כ"ד ע"ב משמע דקאי אמשחקי בקוביא מדפריך ארמי בר חמא דאמר טעמא דמשחקי בקוביא משום גזל דאסמכתא לא קניא מדר"י אלמא טעמא דמתני' משום יישוב עולם. ואי לא קאי אלא אסוחרי שביעית אין כאן קושיא כלל. אך מסוגיא זו יש להוכיח דר"י אכולהו קאי דאס"ד דר"י לא קאי אכולהו מאי פריך הש"ס לרב"ח דלמא סיבר דלא קאי אמשחקי בקוביא דפסול מטעם גזל. ואף דלסברת הב"י ליכא למוקמי הא דר"י דקאי אמלוי רבית וסוחרי שביעית מ"מ היכא לאוקמי דקאי אמפריחי יונים וקסבר מפריחי יונים היינו ארה דאין בהן אלא משום דרכי שלום א"ו סובר הש"ס דר"י אכל הפסולים השנויים במשנתינו קאי א"כ בכולן בעינן שלא יהא לו אומנות אלא היא וצ"ע:

(דף ס"ז ע"א) **הבא כן**. כתב הרא"ש פ"ד דשביעית וכא כן בתמיה דמשמע חרישה אחת מותרת וכי מותר לחרוש בשביעית בא"י דאמרת כל העם חורשים חרישה אחת ומשני תמן בא"י שמלכות אונסת לחרוש בשביעית וא"א ליאסר להם במ"ש. ע"כ מוקי הסיפא בב' חרישות אבל בבבל אף חרישה אחת אסורה מוקי סיפא בחרישה ראשונה ורישא כפשטה שביטל קוליה ע"כ. וכמה רחוקים דבריו מן הפשט. גם הא דאמר כל העם חורשים לאו בהיתירא בשביעית איירי אלא ה"ק לכך נקראת חרישת קרקע שתי פעמים מיטייבה שהוא מטיב אותה יותר משאר העם שבמדינה שאין חורשין שדותיהן אלא פעם אחת. גם תימא תנא דמתני' בא"י קאי ומאי דוחקייהו דרבנן דבבל לפרש המשנה כמנהג מדינתם ועוד תימא וכי שביעית נוהג בבבל. והעיקר כמ"ש בקונטרס דקשיא לש"ס מתנייתא אהדדי ומשני. וא"ת הא מתני' דהכא מפורשת מפני האונס מותר כדתנן משרבו האנסין כו' וי"ל ודאי ידע דמתני' דהכא איירי בשאין שם אונס אבל לא ירד למוקמי מתני' דהתם באונס. וכתב תו' גיטין דף מ"ד ע"ב וקשה היכי פשיט המוכר עבדו לעכו"ם ומת לא קנסו בנו אחריו מדריב"ח דאמר שדה שנטייבה ומת לא קנסו בנו אחריו דלמא עבד חמיר טפי דמפקא ממצות וא"ת בשביעית יש לנו להחמיר טפי שהיו מזלזלין בה כדאמרינן סוף הניזקין שהיו חשודין על השביעית ע"כ. ולא ידעתי מאי ראיה מייתי מסוף הניזקין אף דתנן התם משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית כו' אין מכאן ראיה שמזלזלין באיסור שביעית אלא באשה חשודה לא תבור ולא תטחון עמה. ונראה שכוונתם להא דאמרינן בהניזקין דף נ"ד נחשדו ישראל על השביעית. אך גם משם אין ראיה דהא אמרינן שם באתריה דר"י שביעית חמיר להו. ולמאי דמוקמינן מתני' דשביעית בשעת אונס קשה מאי ראיה משביעית כיון דהיכא אונס לא קנסו לבנו. ותדע דהא אע"ג דהיכא אונס לא התירו בזמן המשנה לחרוש חרישה ראשונה כדתנן שדה שנתקוולה בשביעית תיזרע במ"ש דיעבד אין אבל לכתחלה לא ואפ"ה לא קנסוהו לאסרה במ"ש לזרעה אף בנו לא קנסו. מיהו י"ל הבבלי סיבר כרבנן דבבל דמפרשינן שנתקוולה שביטלו קוציה ואינה אלא איסורא דרבנן מפני מראית העין ולפיכך לא קנסו אותו ושנטייבה היינו חרישה הראשונה שהוא איסור דאורייתא קנסו אותו ומתני' שלא בשעת אונס איירי ומייתי שפיר ראיה מינה. ואני תמה ממ"ש תו' שם בשם הר"ח שנתקוולה היינו שלקט קוצים תלושים מתוך שדהו ונטייבה היינו שחרש בה חרישה יתירה. וזה דלא כמאן דהא מאן דאמר נתקוולה שליקט קוציה מפרש נטייבה שחרש בה חד זימנא ומ"ד נטייבה חרישה יתירה מפרש נתקוולה שחרש בה חד זימנא וצ"ע:

חוץ מעכו"ם כו'. כתב הב"י בי"ד סי' קנ"ז בשם הנ"י בג' עבירות לא מפלגינן בין צנעה לפרהסיא כו' טעמא משום דהני לאו משום חילול השם הוא דאסירי אלא מפני חומר עצמן הלכך בכל ענין אסירי וכ"כ הר"ן בשם הרמב"ן ע"כ. וקשה דאמרינן פרק קמא דחולין דף ה' האי תנא המירא ליה שבת כעכו"ם אם כן אף בשבת יהרג ואל יעבור ור"א לא קאמר אלא בהנך שלשה ועוד דאמרינן בסמוך ר"י ור"י הורו למיפי בשבת. בבבלי לקמן פ' בן סורר דף ע"ד גרסינן תניא ראב"ש אומר המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו ס"ל כאבוה דאמר עובדין מן הדין ויליף חילול חילול מעכו"ם. לפ"ז נראה לרמב"ם גם בשבת יהרג ואל יעבור מגז"ש דחילול חילול. ולא פסקו כוותי'. דסתם מתני' דף ע"ג דלא כוותיה דתנן התם אבל הרודף אחר בהמה והמחלל שבת והעכו"ם אין מצילין אותו בנפשו. אך קשה מסוגיא דהתם מוכח דבשבת יהרג ואל יעבור דאמרינן שם דף ע"ג ע"ב חד למעוטי בהמה ושבת. וכתב תוס' וא"ת ל"ל קרא למעט שבת הא מיל' גופיה קמחלל שבת דחובל בחבירו וי"ל איצטריך קרא למעוטי שבת דס"ד דגזירת הכתוב כרמב"ם ע"כ. ש"מ דאף רבנן אית להו גז"ש דחילול חילול דאל"כ קרא ל"ל וכיון שכן לענין יהרג וא"י דלית להו מיעוטא שבת כעכו"ם ולפום ריהטא נראה דקושית תו' מעיקרא ליתא שרש"י כתב שבת כדי נקטי דכיון דאימעט עכו"ם מהיכי תיתי שבת הא לא ס"ד לאתויי אלא בחילול חילול מעכו"ם

מעכו"ם ע"כ. אך אחרי העיון נראה מיהו תו' בדברי רש"י דאי לאו דמיעט קרא שבת מוקמינן חד מיעוטא לשבת ועכו"ם מילין בנפשו לכך איצטרך תרי מיעוטא. מיהו תו' כתבו שם דעכו"ם ושבת מחד קרא אימעיטו. א"כ אין מקום לקושייתם דהא סברי דלא בעינן תרי מיעוטא לשבת ועכו"ם ודוחק לומר דאסתמא דגמרא קשיא להו נ"ל למימר שבת מקרא אימעיט וצ"ע. מ"מ לדברי כולם ליכא יתורא למעט שבת א"כ י"ל דרבנן לית להו ג"ש דחילול חילול ואין למילף שבת מעכו"ם דיהרג ואל יעבור בגז"ש. אלא מה"ז דחולין קשיא. גם לרשב"י דאיצטרך מיעוט לשבת לחוד דאין מילין בנפשו דלא גליף חילול חילול. ודאי דגז"ש גמורה היא ואף בשבת יהרג ואל יעבור. מהא דאמרינן פיקוח נפש דוחה שבת אין להוכיח דיעבור ואל יהרג דהיא גופא מנ"ל מדכתיב וחי בהם כדמסיק שמואל ביומא פ"ב והיא גופא קשיא מנ"ל דקאי אשבת נימא כי היכא דלא מוקמינן וחי בהם אעכו"ם ה"נ לא מוקמינן ליה אשבת וי"ל הא דשמואל לא איצטרך אלא אספק פיקוח נפש אבל ודאי פיקוח נפש שמעינן מאך ומכי קדש היא לכם ממילא שמעינן נמי דיעבור ואל יהרג:

בגון פפוס ולולייגוס אחיו שנתנו להן בכלי זכוכית צבועה כו'. רש"י פי' בב"ב דף י' ובספ"ב דתענית שנגזר להשמיד ישראל על שנמצאה בת מלך הרוגה וחשדו את ישראל עליה ועמדו האחים הללו ואמרו מה לכם על ישראל אנן הרגנוה ע"כ וקשה הרי מפורש כאן שנהרגו על שלא רצו לשתות מכלי זכוכית צבועה וי"ל אם היו שומעין להם לשתות מכלי זכוכית צבועה היו מניחין אותן ודוחק. לכך נראה עיקר כדאמרינן כאן. והא דאמרו בב"ב הרוגי לוד אין אדם יכול לעמוד במחיצתן היינו שבצנעה היה ולא היה חובה עליהם למסור עצמן. מיהו פשטא דלישנא משמע שהיה ברבים. ואפשר לומר שלא רצה להעבירן על דת אלא למלאות רצונו והם החמירו על עצמן שלא יטעו העם ויאמרו שבמשו לו ועמ"ש בסמוך:

אמר לא אתכוון כו'. מכאן משמע מפורש בפרהסיא אפי' מצוה קלה כגון ערקתא דמסאני נמי יהרג וה"י דהא כלי זכוכית צבועה לערקתא דמסאנא דמיא וזהו כמ"ש הב"י י"ד סי' קנ"ז:

דכתיב ונקדשתי בתוך ב"י. עי' בקונט'. והרא"ש פי' אתיא תוך תוך כו' ע"ש. אף דבבבלי פ' בן סורר ומורה אמרו כן מ"מ הירושלמי פליג כמפורש לעיל פרק קמא [הל' ו'] ופירושו לסוגיין אינו מחוור:

בני נח מהו שיהו מצווין על קידוש השם. בבבלי דף ע"ד כתב תו' בד"ה בן נח מצווה על ק"ה וא"ת והא וחי בהם בישראל כתיב ואפי' ישראל היה מחוייב למסור עצמו אפי' בצינעא אי לאו דכתיב וחי בהם ע"כ. וכתב המהרש"א ר"ל הא אמרינן פ"ד מיתות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים ולוים וישראלים לא נאמר אלא האדם מלמד שאפי' ב"נ העוסק בתורה הרי הוא ככה"ג וכיון דהאדם קאי אב"נ ודאי אף וחי בהם נמי קאי אב"נ וי"ל משמע להו דסובר הש"ס לענין הך דרשא וחי בהם ולא שימות בהם לא הוי ב"נ בכלל דאל"כ תיפשוט דלא נצטוה דכתיב וחי בהם ולא חילק בין צינעא לפרהסיא דבישראל אי לאו דכתיב ונקדשתי הוה מוקמינן אף בפרהסיא אלא ע"כ סובר הש"ס וחי בהם לא קאי אב"נ לכך מיבעיא ליה אי מצווה כו' וקשיא להו אכתי מאי קמיבעיא ליה הא אפי' בצינעא מחוייב למסור מדאיצטרך למכתב גבי ישראל וחי בהם ע"כ. ודבריו תמוהים דהא וחי בהם ודאי קאי אישראל ובצינעא דוקא כדמוכח מונקדשתי א"כ איך ס"ד לומר כיון דגם אב"נ קאי נפרשהו בישראל בצנעא ובב"נ בפרהסיא וזה דבר שאין לו שחר ולא מצינו כיוצא בזה בשום מקום. ועוד השתא נמי דאית ליה דוחי בהם לא כתיב בב"נ מאי קשיא לתו' דאף דמסברא אין למסור בצנעא מ"מ איצטרך למכתב בישראל וחי בהם דלא נאמר דגם בצנעא חייב למסור מדכתיב ונקדשתי וכ"ת הא כתיב ונקדשתי בתוך ב"י הרי דלא קאי אלא אפרהסיא כדאמרינן בבבלי שם ובסמוך דילפינן מהך קרא דבעינן שיהא תוך עשרה מישראל וי"ל וליטעמיך נ"ל וחי בהם הא מונקדשתי שמעינן דבעינן דוקא פרהסיא אלא ודאי אי לאו וחי בהם סד"א ונקדשתי לא קאי אלא אם אין האנס מכוין להעבירו ולא דוקא בפרהסיא חייב ובצינעא פטור אבל אם מכוין להעבירו אפי' בכל העבירות יהרג ואל יעבור לכך איצטריך וחי בהם. והשתא גם לדידי נ"ק דודאי צריכין לוחי בהם. לכך נראה דקושיתו מעיקרא לאו קושיא היא דאף דמרבינן ב"נ מה"א דהאדם מ"מ מאדם עצמו ממעטינן עכו"ם וכמ"ש בנזיר דף ל' ע"ב וממילא אין העכו"ם בכלל וחי בהם. וז"ל שם בתו' בד"ה או בקבר כו' והא דתני ר"מ אשר יעשה אותם האדם כו' לרבות ב"נ העוסק בתורה מה"א דהאדם קדרים לרבות ב"נ ואדם איצטרך לאשמועינן הא דכתיב ברישא דקרא ושמרתם את חקותי כו' לא קאי אלא אישראל אבל ב"נ הלומד תורה חוץ משבע מצות חייב מיתה וה"א דהאדם לרבות העוסק בשבע מצות דידהו ע"ש ולפי דרכינו י"ל היינו דאיבעיא ליה אי איצטרך אדם למעט עכו"ם מתלמוד תורה או למעטו מקידוש השם. והא דפסיק ר' אמי ונקדשתי בתוך ב"י ישראל מצווין כו' תימא הא איצטרך ב"י לגזרה שוה וכמ"ש בסמוך. ועוד הא איצטרך ב"י שיהיה דוקא בפני עשרה מישראל כמפורש בבבלי שם אבל למעט עכו"ם מנ"ל. ובבבלי לא מייתי הך פשיטות וה"נ שם מאי הוה עלה אמר ראב"א כת"ב לדבר הזה יסלח כו' וכתיב ויאמר לו לך לשלום ואם איתא לא לימא ליה הא בצינעא הא בפרהסיא. ופירש"י נעמן לצנעא הוי ולכך לא אמר לו כלום ולעולם בפרהסיא חייב למסור. וקשה הא בע"א קיימינן ואין חילוק בין צנעא בין פרהסיא ודוחק לומר דסוגיא דש"ס אזלא אליבא דר' ישמעאל דהא קיי"ל כר"א. וקושיא זו קשיא נמי למ"ש תו' שם דגרסינן ואם איתא לימא ליה הא בצנעא והא בפרהסיא. דאי מצווין על קידוש השם הרי הן כישראל ומצווין על ע"א בין בצנעא בין בפרהסיא. וני"ל שהגירסא שלפנינו עיקר וה"פ ואם איתא דב"נ מצווין על ק"ה לא לימא ליה בתמיה לא היה אומר לו אלישע דאסור לעשות כן דהא בצנעא ובפרהסיא שניהם שוין בע"א לאיסור וכיון שכן אף שבית רמון לנעמן צנעא היה ה"ל לאלישע להשיב לו דאסור אלא ודאי ב"נ אינן מצווין על ק"ה. וסוגיין מסייעא לפירוש זה וכמ"ש בקונט' וכ"כ הרמב"ם פ"ה מה' יסודי התורה:

(דף ס"ז ע"ב) **אלו** הוה ר' בא כו' מיזל הוה בהדא. כתב תו' במסכ' עכו"ם דף כ"ז ע"ב בד"ה יכול כו' ואם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצות רשאי כמו ר' אבא בר זימרא דבירושלמי שהיה אצל עכו"ם א"ל לאכול נבלה ואי לא קטלינא לך א"ל אי בעית למקטלא קטול. ומחמיר היה דמסתמא בצנעא הוה ע"כ וכ"כ הרא"ש שם. ותימא אדרבה סוגיין מוכחת בהיפך דאמר אילו הוה ר' בא שמע כו' מיזל הוה בהדא וקשה מנ"ל דלא שמע ר' בא דלמא שמע והחמיר על עצמו אלא ודאי שאסור לו להחמיר על עצמו הלכך ברור הדבר אלו שמע דבר זה היה הולך מן העולם שבודאי היה אוכל. גם מפפוס ולולייגוס יש ראיה שרשאי למסור עצמו דהא לפירש"י הם מסרו עצמן להציל שאר העם כמ"ש לעיל בד"ה פפוס כו' ה"מ כיון דהצלת נפשות מצוה היה מותר להם למסור. מיהו לזה י"ל אף הם היו בסכנת מות וע"י הודאתם נענשו בעינויים קשים וזה ודאי מותר. והמרדכי כתב בפרהסיא אף להנאת עצמן יהרג ואל יעבור. ותימא הא כל הסוגיא כולה מפורשת בהיפך וצ"ע:

אני פי מלך שמור כו'. כתב הי"מ נ"ע אמאי מפרש פי מלך שמור במ"ש בסיני אנכי ועל דברתי על לא יהיה לך ולא בשתם כל מצות ה' בין בסיני בין בכל מקום ועוד אמאי לא כייל כל עשרת הדברות ברמז פיו ובועל דברת ועוד מ"ש דמפרש שבועה שפי מאמר דברות ותירץ בדוחק ע"ש. ולפמ"ש בקונט' נ"ק קושייתו הראשונה והשאר נ"ל דגרסינן בבלי שבועות דף כ"ט וכן כשהשביע משה את ישראל אמר להם דעו לא על דעתכם אני משביע אתכם. וכתב תו' וק' מה תועלת בשבועה כשם שירא שיעברו ע"א כך יעברו את השבועה ותירץ הקבלה לחוד לאו כלום היא דה"ל דיבור בעלמא ועיקר הקבלה היא השבועה ע"ש. ועתה מפרש הקרא ג' דברות הראשונות כסדרן אני פי מלך שמור זה דבור אנכי ועל דברת לא יהיה לך א"א לעבור שהרי קבלתי אותו בשבועה וממנה אין לזוז:

ירגילו הגנבות. להמריד נגד וחריסס בשביעית פרהסיא היא איך התירו: **בכלי זכוכית צבועה.** שהיה חק להעמים לשתות מהן ונתן השר לפפוס ולולייגוס לשתות מהן ולא קיבלו מהן ונהרגו על כך לפי שהיה פרהסיא: **אמר.** ר' אבהו אין כוונת המלך שיחרשו בשביעית כדי שיעברו על הדת אלא שיתנו לו ארנונות ואגבי מתירין להם התרישה כדי שיהא סיפוק בידם ליתן לו מס וארנונא אבל אנס דפפוס ולולייגוס כוונתו היה להעבירן על הדת אסור: **ונקדשתי בתוך בני ישראל.** וגמ' להלן ויבאו בני ישראל עשרה לשבור וגו' מה בני ישראל האמורים להלן עשרה אף כאן עשרה: **המוניה.** ראו אותו מתאמר אחר החמור בשבת שאנסוהו לכך: **הורון.** הורו להיות ישראל אופה פת לשר המלך בשבת: **א"ר מנה** שאלתי לר"י אבי למה התרת האפיה בשבת הא פרהסיא הוא ויהרג ואל יעבור: **ה"ג אמר לא אתכוון.** השר להעבירן על הדת אלא כוונתו להנאת עצמו לאכול פת חמה: **בני נח.** שמוזהרין על ע"א אם אמרו לו עבור ואל תיהרג מצותו לקדש השם או לא:

(דף ס"ז ע"ב) **לדבר הזה.** אחר שנעמן קיבל עליו שלא לעבוד עכו"ם א"ל לאלישע לדבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני אנוס בדבר שאדוני נשען על ידי והשתחויתי וגו' ויאמר לו אלישע לך לשלום אלמא הודה לו ואם איתא דבן נח מצווה על קידוש השם לא היה לו להודות על דבריו אלא ה"ל לומר דאסור ש"מ ישראל מצווין על קדושת השם אבל לא עכו"ם: **מחיט.** חייט ותופר בגדים בבית אדם אחד ברומי והביא לו בשר נבלה וא"ל אכול וא"ל ר' בא לית אני אוכל א"ל הרומי אכול ואם לאו אני הורג אותך א"ל ר' בא אם אתה רוצה להרוג הרוג שאין אני אוכל בשר נבלה א"ל הרומי מי הודיע לך שאם היית אוכל ממנו הרגתיך שצריך האדם למסור נפשו על דתו אם יהודי להיות יהודי ואם ארמאי להיות מחזיק בדת ארמיים: **אלו.** שמע רבי בא בר זמינא דברי חכמים דבצנעא יעבור ואל יהרג בשאר מצות היה הולך מן העולם בדבר זה: **מיזיל הוה בהדא.** בשביעית הגירסא מיכל ה"ה: **טייב בזמן הזה.** אמתני' דשביעית קאי דתנן התם שדה שנטייבה לא תיזרע למוצאי שביעית אבל משום ארנונת המלך התירו לזרעה במוצאי שביעית ומיבעיא ליה עכשיו שבטל האונס שדה שנטייבה בשביעית מותרת או לא: **בטל הדין.** אע"פ שבטל הגזרה כלומר תקנת חכמים שגזרו היסיר במיטה אף בשביעית בזמן הזה שנתבטלה מחמת האונס שהתירו לחרוש השתא שנתבטל האונס מותרת לזרעה שכבר נתבטלה התקנה נ"א בטל הדין כלומר עבר האונס אפ"ה בטלה גזרת חכמים כיון שנתבטלה פעם אחד שהרי התירו לחרוש בטלה לעולם. **לעולם.** גזירת חכמים במקומה עומדת עד שתתבטל ע"י ב"ד אחר אבל זו לא נתבטלה ע"י ב"ד שלא התירו אלא מפני האונס ואין זה קרוי ביטול ב"ד: **ודכוותה.** וכה"ג פליגי ר' ירמיה ור' יוסי בפירות שביעית ויותר נראה דאשגרת לישנא דמס' כתובות נקיט דהתם שייך שפיר לישנא דכוותה דמייתי שם כמה דינים בענין זה מי שנוטל דבר וסובר שהוא שלו כיון דלאו נשם זכייה נטלו לא זכה בו: **מאימתי אדם זוכה.** פירות הגדלים ברשות אדם בשביעית מאימתי בעל השדה זוכה בהן והן שלו: **משיתנם.** לאחר הלקיטה לתוך כליו זכתה לו כליו כמו אדם אחר שלוקט פירות שביעית משדה שאינו שלו שזוכה בהן משנתנם לתוך כליו: **לא זכה.** מפני שלא נתכוון לכליו לזכות בהן אלא סובר שהן שלו כיון שגדלו ברשותו ובאמת אינן שלו שהרי של שביעית הן וכיון דלא אתכוון לקנותם ע"י נתינה זו אין כליו מקנין לו: **פרוקלא.** שר הממונה מאת המלך וחיילותיו: **הורי.** שהנחתומים ימכרו פת בשוק ביום השבת: **ה"ג רבנן דתמן הורי.** חכמים שבבבל הורו לאפות המן בפסח להחיל של מלך וטעמייהו כדלעיל שהיה סכנת נפשות בדבר והמלך לא כיון אלא להנאתו: **אני פי מלך שמור.** מה שאני שומר פי מלך בשר ודם לתת לו מסים וארנונית ככל אשר מצוה עלי בזה אני שומר פי מ"מ הקב"ה שאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך ממצרים וה"ק אחרי שהוצאתיך ממצרים קבל מלכותי כן אני עושה למלך ב"ו אחרי שאני יושב במדינתו צריך אני לקבל מלכותו ולעשות ציוויו: **ועל דברת.** סיפא דקרא הוא ומפרש ליה הכי אבל כשמלך ב"ו אומר לי לעבור על דברת לא יהיה לך וגו' כלומר שאומר לעבוד עכו"ם איני מקבל ציוויו כי נשבעתי לה' שלא להמיר בו וקבלתי ע"י דיבור לא תשא את ה' וגו': ה"ג וכן אמרו חנניה מישאל ועזריה לנבוכדנצר בדבר הזה הסוא נגרא כו'. וה"פ כתיב ענו ואמרין למלכא נבוכדנצר וקשיא אם מלכא למה כ"נ ואם כ"נ למה מלכא אלא כך אמרו לו אם למסים את מלך ואם לעבוד עבודת אלילים את וכלבא שוין לית את מלך כן הוא בב"ר:

הלכה בר"י דמתניתין:

הלכה ד מתני' ובעל אחותו כו'.

דבעל כאשתו: **וגיסו.** בעל אחות אשתו: **וחורגו.** בן אשתו מאיש אחר הוא לבד חשוב קרוב אבל בן חורגו וחתן חורגו לא: **וכל הראוי ליורשו.** והיינו קרובי האב אבל קרובי האם כגון אחי אמו כשר לו שאינו ראוי ליורשו כדתנן אחי האם מנחילין ולא נוחלין אבל הוא פסול לאחי אמו שהרי מעיד זה ראוי ליורשו וגיסו נמי כשר להעיד לו שאינו ראוי ליורשו: **באותו שעה.** שבא להעיד או שראה העדות: **היה קרוב.** כגון חתנו שראוי ליורשו מחמת אשתו: **ונתרחק.** שמתה אשתו קודם שראה עדות זו: **שושבינו.** רעהו בימי חופתו פסול לו כל ימי החופה: **לא נחשדו.** ישראל על כך להעיד שקר משום איבה ואהבה. ודוקא בעדות פליגי אבל לדין מודו רבנן דפסול דכיון דסני ליה לא מצי להפוכי בזכותיה:

(דף י"ז ע"א) **גמ':** ופריך מכיון. דתנן במתני' אחיו ובנו נ"ל למיתני אחי אביו דהא אחי פסול לי ואני לו דהא נמי אחיו ובנו פסול לי ואני לו דהא אחי אביו: **ומשני לומר בנו וחתנו של חתן.** של אחיו דה"ל שלישי בראשון נמי פסול: **ופריך מכיון דתנינן אחי אביו.** נ"ל למיתני אחי אמו דהא תרווייהו ראשון בשני הם: **ומשני לומר.** דאף בנו וחתנו של חתן של אחי אביו שהוא שלישי בשני נמי פסול: **ה"ג אחי אמו מה צורכה למיתני בעל אחותו.** וה"פ כיון דתנן אחי אמו פסול לי ואני לו שאני בן אחותו נ"ל תו למיתני בעל אחותו הוא ובנו שהוא בן אחותי: **לומר.** דאף בנו וחתנו של חתן של אחי אמו פסול: **מה צורכה למיתני בעל אחות אמו.** דכבר שמעינן מבעל אחות אביו דבעל כאשתו והא תו נ"ל: **ומשני לומר.** דתנן חתנו של בעל אחות אביו נמי פסול: ה"ג בעל אחותו והתנינן חורגו לבדו רב אמר אם חתן אחותו אסור כו' וה"פ קס"ד בניהן ותניינן דתנן במתני' היינו חתן בעל אחותו מאשתו אחרת שלא מאחותו וקשיא ליה אם חורגו של אחותו פסול לו כ"ש בעל וחורגו פסולין ול"ל למיתני תו וחורגו במתני': **ה"ג תיפתר** שיש לו בנים ותנים ממנה. וה"פ תפרש הא דתנן בעל אחותו ובנו וחתנו היינו בנים וחתנים שיש לו ממנה שהם בן אחותו: **גיסו אית תני כו'.** איכא ברייתא דתני בה גיסו בנו וחתנו פסולים ואיכא ברייתא דתני בה גיסו לבדו פסול אבל בנו וחתנו כשרים ולא קשיין אהדדי

מבין דתניק אחיו כו' לומר בנו וחתנו של חתן. וקשה כיון דאשמועינן הדא זימנא חתני של חתן הא תו נ"ל למיסדר ד' זימני ועוד מ"ש הנך דקשיין ליה הא מייתרי עוד אחריני כמ"ש המהרש"א ועוד מאי קשיא ליה אחי אמו דכבר תנא אחי אביו דדמי ליה כמ"ש בקונט' הא איצטרך לאשמועינן קורבה דמצד האם לכך נראה דפריך אארבע אבות דמייתרי והן אהי אחיו דאתי מכללא דבן אחיו וכן בהיפך בן אחיו אתי מכללא דאחי אחיו וקאמר בן אחיו אתי ללמד דחתן בן אחיו פסיל והיינו שלישי בראשון ותו קשיא ליה אחי אמו נ"ל. וגרסינן אחי אמו מכיון דתנינן בעל אחותו מה צורכה למיתני אחי אמו ומשני יתורא דאחי אמו איצטרך לאשמועינן חתן בנו דהוא שני בשלישי פסול והשתא פריך בעל אחותו מכיון דתנינן בן חמיו מה צורכה למיתני בעל אחותו ומשני בעל אחותו אתי ללמד דחתנו דבן אחותו דהוא ראשון בשלישי פסול אע"ג דשמעינן ליה בכר מבן אחיו י"ל קמ"ל קורבה מן האב אחיו ובנו וחתנו כולן קרובים מן האב אבל בן אחותו וחתנו אינן אלא מצד האם סד"א שלישי בראשון כשר קמ"ל. והשתא פריך בעל אחות אמו נ"ל הא אתי מכללא דבן גיסו ומשני איצטרך לאשמועינן חתן בן בעל אחי אמו והיינו שלישי בשני אפי' מן האם. ובנו של אחי אמו אע"ג דאתי מכללא דבן בעל אחות אמו כיון דלאו אב הוא לא פריך. וגיסו דאתי מכללא חתן חמיו לא קשיא ליה דאיצטריך דסד"א חתן חמיו כשר ולא קאי אתנינן אחמיו דב"ש הוא מהורגו השתא הורגו לבדו כ"ש גיסו וכדס"ד דש"ס בבלי דף כ"ח ע"ב. וה"נ אחי אמו מכיון דתנינן בעל אחותו מה צורכה למיתני אחי אמו לומר בנו וחתנו של חתן. בעל אחותו מכיון דתנינן בן חמיו מה צורכה למיתני בעל אחותו לומר בנו וחתנו של חתן. בעל אחות אמו מכיון דתנינן בן גיסו מה צורכה למיתני בעל אחות אמו לומר בנו וחתנו של חתן. ודתנינן חורגו לבדו אמר רב אם כו' כדפירשתי בקונט'. ולא קשיא ליה הורגו נ"ל דהא אתי מכללא דבעל אמו כי היכא דפריך מאלו אבות המיותרים וכקושית רש"י דף כ"ז ע"ב ע"ש ותירוצו אינו עולה לשיטת הירושלמי י"ל דאיצטרך לאשמועינן דהוא לבדו דס"ד שיש לו בנים וחתנים דכ"ש הוא מגיסו וכמ"ש בסמוך בשם הבבלי. ואני תמה מרש"י ותו' שם מדוע מיאנו בתירוץ זה. והא דפריך מבעל אחותו ה"ה דקשיא נמי מחתן בעל אחות אביו ואחות אמו ולא פריך מבעל אחותו השנויין ראשונה במתני' ובמאי דמשני בשיש לו בנים וחתנים ממנה מיתרצי כולהון. והא דפריך מחתן אחותו ולא פריך מבן אחותו השנוי תחלה די"ל הא דתנן חורגו לבדו לא קאי אלא למעט חתנו. דהא ר' יוסי נמי קאמר גיסו לבדו ופירשו הראשונים דלא ממעט אלא חתנו אבל בנו פסול ולשיטת הירושלמי נ"ל וחורגו לבדו דתנן במתני' לא קאי אלא למעט חתנו אבל בן וחתן חורגו פסול דהא אוקימנא למתני' וחתנו היינו חתן בנו וכיון דחתן בן אחות אשתו פסול חתן בן אשתו לא כ"ש אלא ודאי דאינו ממעט אלא בן וחתן בן חורגו אבל בנו וחתנו פסולים כמ"ש תו' דף כ"ז בד"ה מאי התנו כו':

מאן דמר יש לו בנים וחתנים ממנה כו'. כתב הרי"ף א"ר אמר שמואל הלכה כר' יוסי דאמר גיסו לבדו וכ"ש חורגו. פי' הגאון ר"י דאמר גיסו לבדו אבל בנו וחתנו לא מכשיר בבעל בת אחות אשתו ולא הסתבר לך דבבנו וחתנו דגיסו דאו מן אחות אשתו פליגי דאלו בן גיסו שאינו בן אחות אשתו נ"ל מימר. דהא בעל אמו ובעל אחותו ובניהן פסולין ה"מ דאיתינון מן

אמו

אהדדי דמ"ד בן גיסו היינו בן בית פסול היינו לגיסו מאחותו דה"ל בן אחותו ומ"ד בן גיסו כשר היינו בן בית לגיסו מאשה אחרת דה"ל חורגת אחותו דכשר: לביתרי משבן. למתוח העירות של ר"ח שהיה ר"ח מתקן יתורות לקלפים כדי לכתוב עליהן ספרים ליניקא דלא ליתשכח תורה מישראל כדאמרינן בבבלי פ׳ הפועלים: עבר. במקום אחד ומלא ר"י יושב מיבעיא ליה הא דתנינן וחורגו לבד אם בא למעט גם את חורגו דכשר לה להעיד בהשפסה עם אדם מן השוק בנכסי מלוג שלה או דלמא לא בא למעט אלא חתנו אבל לאשתו כסול שהאשה כבעלה ובניה שאר קרובים לא איבעיא ליה דכיון דבניהם פסולים לו והוא להם פסול אף לבניהם לפי שהבנים ראויים לירש את אמם אבל חורגו דבנו כשר מיבעיא ליה באשתו: ה"ג בעל חורגתו מהו. מיבעיא ליה בעל בת חורגו מהו מי אמרינן בעל כאשה או לא: וקשת. ופשיט אשת חורגו כחורגו והיינו אשה כבעלה ובעל חורגו כחורגו דבעל כאשה: מהו שיהא מותר באשת ראשון. אבל בשלישי גופיה פשיטא ליה דפסול דהא אמרינן לעיל התנו של בן אחי אמו פסול והיינו שלישי בראשון אבל באשתו מיבעיא ליה מי אמרינן ביה בעל כאשתו אע"ג דאיתפלג דרא: משות מהו כו׳. כלומר וכן בהיפך איכא למיבעי ראשון מהו שיהא מותר להעיד באשת שלישי: מקבלין עדות. משני בשלישי מדוחק אבל לכתחלה לא משוין להו לעדות משום מראית העין דאין כל אדם ברור לו שהקורבה וסובר דשני בשני הוא: אפי׳ מריוח. כלומר אפי׳ לכתחלה עושין אותן עדות: כהרא. כהא דר"ש חכם להא דריש לקיש: אגיסיה דר"ה. גיסו דר"ה מתה אשתו והיה לו דין עם אדם ואמר כל מה שיפסוק ר"ה אני מקבל עלי: שמע ר"ה. דבר זה ואמר כדבר הזה מי חישינן ליה כדריש לקיש ל"א בן גיסו דר"ה היה ואמר ר"ה דבר זה צריך תלמוד אם בן גיסו נמי פסול כדתנן במתני׳ או דלמא בן גיסו כשר כר׳ יוסי ומתני׳ כר׳ יהודה כמפורש בבבלי: יודיעני. צריך תלמוד אם כשם שאמרו מלמעלן כלומר בגיסו כך אמרו מלמטן אף בבן גיסו: הלכה כר׳ יהודה. מתה אשתו ויש לו בנים ממנה פסול: בשבעת ימי המשתה שנו. כל שבעת ימי המשתה הוי שושבינו ופסול:

הלכה (ז׳) [ח] מתני׳ מאיימין עליהם.

בפני הכל ומודיעים אותם שהסוכרים עדי שקר שם עלמן מבזין אותן דכתיב בנות והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו הרי מי שיועד להמלך לסכרן קורא להן בני בליעל: הוא אמר לי. כנים אמר לי: לא אמר כלום. דעביד איניש דאמר פלוני נושה בי כדי שלא יחזיקוהו עשיר: הודה לו. שהיו שניהם בפניו ולהודות לו נתכוין להיות לו עדים בדבר:

גמ׳: אם היה מתכוין למסור לו עדות. שאמר לו אתם עדי שאני חייב לפלוני אע"פ שאין השני שם עדותו קיימת: הדיינים יושבים. דכתיב וישב משה לשפוט את העם: והנידונין עומדין. דכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב: פותח בדבריו ראשון. אומר כך היה המעשה ומפני כך חייב לו אבל אם הנתבע רוצה לספר המאורע תחלה וע"י שפיר דבריו יתברר לבנ"ד שהדין עמו אסור: שנאמר מי בעל דברים. ר"ל מי שצריך לדבר דבריו והיינו שתובע יגש אליכם אבל הנתבע אין צריך לדברים שטוב שיתה לו השתיקה: יגש אליכם. הבעל דברים היינו התובע יגיש ראיותיו אליכם: מי מרדף אחר מי. היבמה הולכת אחר היבם או בהיפך: השיב ר"ל. מאי קמיבעיא לך הא כתיב ועלתה יבמתו השערה ואמרה מאן יבמי כו׳ וקראו לו זקני עירו וגו׳ הרי שהיבמה רודפת אחר היבם: יפה לימדני ר"ל. הודה לדבריו ל"א דרך לחוק אמר שצריך לתלמודו ולא שאל אלא לחדד את התלמידים: התובע תובע כו׳. אתי לאפוקי שלא ישמעו מפי התורגמן: והדיין מבריע. אומר הדין עם מי ואינו צריך לשנות דבריהן: לשנות טענותיהן. קודם פסק הדין שלא יאמרו שלא נתני דעתם לשמוע טענותיהם לאמיתתן: כד היה. כשהיה רואה ששני עדים אומרים עדותן בלשון אחד חשש לכן שבשלה אחת כיוונו להעיד שקר לפיכך היה חוקר אחר עדותן לידע האמת: ה"ג כד הוה אמי סהדי מכוונא הוה חקר וכד הוה אמי הכן הכן כו׳. וכשהיה רואה שהעידו כל אחד בלשון אחר היה מכוין לשונם שלא יהא הפרש ביניהם בעיקר העדות: מיקל. היה מקלל לדיין שאומר לבעלי דין מקבלין אתם עלמכם עד אחד שאין לדיין לומר כן שמטען שסוברים בעד אחד שני אלא הן רשאין לקבל עד א׳ כשנים ולא אתם ל"א ר"ש היה מקלל דיין שרואה באחד שמביא עד א׳ ואומר לבעל דין השני מקבל אתה ע"א כשנים הרי טוב ואם לאו אין ע"א כלום: ה"ג רב הונא כשהיה רואה זכות לאחד מבעלי הדינים ובעל הדין לא ידע ליה היה פותח לו קצת בזכות ההוא כדי שיבין לברר הדבר וסמך על מקרא שכתוב פתח פיך לאלם וקרא ודאי לאו באלם ממש משתעי כי מי שם פה לאלם אלא באלם בדבר איירי וקאמר את פתח לו: המכמין כו׳. המסתיר עדים אחורי גדר שישמעו מה ידבר בו חבירו ואמר להבירו מנה לי בידך ואמר הן אע"פ ששמעו עדים בדבר אינו כלום דכיון שלא ידע שיש שם עדים אין הודאתו הודאה שיכול לומר משטה הייתי בו: כהדא. כהא מעשה באדם אחד שנתן עיניו להזמין חבירו לסעודה שהכין: גו אריסטון. באמצע הסעודה אמר לזה שהזמין תן לי מה שאתה חייב לי א"ל אין: בתר דקמון. אחר שעמדו מן הסעודה אמר אין אני חייב לך כלום: אמר. יש לי עדים ששמעו שהודית דהיינו אותן שאכלו עמנו בסעודה: א"ל לא אמרתי אין אלא שלא לערבב סעודתך אבל באמת איני חייב לך כלום: אתא. באו לפני ר׳ אמי ואמר דמיא להא דאר"י המכמין עדים אחורי הגדר לא עשה כלום דמאי מימר ליה משטה הייתי בך ה"נ אמרינן לכך אמר כן שלא לערבב סעודתי ל"א הכא איירי שהכמין לו עדים אחורי הגדר והוא מגם כהא דר׳ יוחנן והראשון כ"אה:

(דף י"ח ע"א)

הלכה (ח) [ט] מתני׳ היו מכניסים אותן לבעלי דינין.

שלאחר ששמעו טענתם היו מוציאין אותן לחוץ כדי שישאו ויתנו בדבר ולא ישמעו בעלי הדינים מי מחייב ומי מזכה: שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי חייב. שנאמר אחרי רבים להטות: אפי׳ שנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו דיינים. אע"ג דאי הוה פליג עלייהו היה בטל במיעוטו כי אמר איני יודע הוה כמו שלא ישב בדין נמצא הדין בשנים ואין כלם בעינן: יוסיפו דיינים. הדיינים יבררו עוד שנים: הגדול שבדיינים כו׳. זהו כבודו כדתנן ראש ב"ד אומר מקודש:

נמ׳

אמו או מן אחותו אבל מאשה אחרת כשרים דמקשי׳ בעל אמו ובנו היינו אחיו ואר"י נ"ל אלא אחי האם ורב השדא פליג ואסבר באחי האם ומתני׳ תנא אחיו מן האב ואחיו מן האם וכיון דבני בעל אמו ובעל אחותו כו׳ בזמן שבא"ב מאמו ואחותו פסולין אבל בניהן מאשה אחרת כשרין אף גיסו הוא ובנו וחתנו דקתני במתני׳ באין מאחות אשתו ור"י דאמר גיסו לבדו למדנו שבנו וחתנו מאחות אשתו כשרין לו ע"כ. ורש"י כתב דף כ"ח ע"ב בד"ה ברייתא כו׳ ועוד אי מאשה אחרת מכשיר ר"י מכלל דתנא דידן מאשה אחרת נמי פסיל משום קרוב מחמת קרוב תיקשי לר"ח דאסבר באחי האם דהשתא בן גיסו פסול משום אחי בן אחות אשתו אחי האם מיבעיא ע"כ ופירש"י קשה ודאי מדאסבר ר"ח אין ראיה דכשמואל ס"ל דסובר הלכתא כר׳ יוסי דמכשיר קרוב מחמת קרוב. ורואית גאון נראית נכונה יותר מדפריך הש"ס לר"ח א"ה היינו אחיו ומשני תנא אחיו מן האב כו׳. ש"מ דר"ח סיבר כתנא דמתני׳ ואינו נמי מכשיר בקרוב מחמת קרוב. מיהו גם ראיה זו אינה מוכרחת דודאי מתני׳ איכא לאוקמי באחי האם אלא דלא תיקשי ברייתא דר׳ חייא דמוקמינן כר׳ יוסי דקרוב מחמת קרוב כשר וקחשיב בעל אמו משמיה אבות ונ"ל דתנא אחיו מן האב ומן האם. והרי"ף כתב ואנן קשיא לן מימריה דגאון דתנן בעל אחות אמו ובנו פסולין והיינו גיסו ובנו ש"מ מהא דאמר גיסו לבדו לאפוקי בן גיסו מאשה אחרת קאמר והכי מפורש בירושלמי אית תניי תאני גיסו יש לו בנים וחתנים ואית תניי תני אין לו מ"ד יש לו מאחות אשתו ומ"ד אין לו מאשה אחרת ע"כ ואני תמה מאוד מאי ראיה היא זו הרי לא מוזכר בירושלמי פלוגתייהו דר׳ יהודה ור׳ יוסי ומוקי לה לאך ברייתא כתנא דמתני׳ והא ודאי דלתנא דמתני׳ יש לו בנים וחתנים מאחות אשתו שפסולין ואף אם נאמר דידע פלוגתייהו דר"י ור"י ניחא ליה לאוקמי תרווייהו כחד תנא וכתנא דמתני׳. ומתמיהא מהבעה"מ שכתב שהבבלי פליג אירושלמי ואין צורך לחלוק עלינו את השוים גם אין צורך למ"ש הרמב"ן והרא"ש דאתיא כר׳ ירמיה. וכתב הרי"ף ועוד האי דדייק ואמר אף הוא כמו כן אנו נאמר בגיסו הוא ובנו וחתנו אף בנו מאשה אחרת כשר והא מתני׳ דתנן בעל אחות אמו דהוא בנו מאחות אשתו וקתני סיפא גיסו ובנו וחתנו ולא קמכשר בנו בין מאחות אשתו בין מאשה אחרת ומתיבנא נפקא ליה האי דיוקא ע"כ. תימא ודאי עיקר דיוקא דגאון כיון דבנו וחתנו דתנן במתני׳ קאי נמי אבעל אמו כו׳ והיינו דוקא בנו וחתנו ממנה אין נפרשו בגיסו דאיירי בבנו מאשה אחרת ואי ס"ל לתנא דמתני׳ בגיסו אף בנו וחתנו מאשה אחרת פסול לא ה"ל לכללו עם איך בדיבור אחד ואין לפרש דס"ק כיון דבן גיסו מיותר שהוא בכלל בעל אחות אמו מסתבר טפי לומר דקאי על בן גיסו מאשה אחרת. דהא הרבה מיותרים כמ"ש בסמוך ונ"ל לשיטת הבבלי כיון דצריך נאחד מהן האב או תולדתו לא חש התנא למיתני תרי זימנא א"כ טפי מסתבר לאוקמי מתני׳ כולה בחד גווני וכ"ש למ"ד גיסו דרבנן:

אשת חורגו מאי. עיין בקונטרס. וקשה לפמ"ש בן וחתן חורגו פסולים א"כ פשיטא דאשת חורגו פסול לה וי"ל ר׳ יוחנן כבבלי ס"ל ומפרש תנייה דמתני׳ לא איירי בחתן בנו א"כ סובר מתני׳ אתיא כר"א דפוסל שני בשלישי ולא קיי"ל כהך מתני׳ אלא כרבנן דפליגי אר"א והראשון עיקר דהא בסמוך קאמר ר"י מקבלין שני בשלישי אפילו מריוח ש"מ דמתני׳ לאו חתן בנו קאמר. וכן נ"ל לר"ח דבסמיך דמיבעיא ליה באשת שלישי בראשון דכבבלי ס"ל. דלפום סיניין אפילו שני בשלישי פסול כ"ש שלישי בראשון. ובקונטרס פירשתי בשלישי גופא פשיטא ליה כו׳ ע"ש וקשה הא תנן בן אחי אמו פסול ש"מ דאמרינן בעל כאשתו א"כ מאי קמיבעיא ליה וכי היכא דבעל כאשתו כ"ש יש לנו לומר אשה כבעלה דהא עיקר קרא דמייתי במעיין דאיש אשה שוים באשה כבעלה כתיב שנאמר דודתך היא. וכ"ת אף אי סובר כהבבלי למה לא מיבעיא ליה בשלישי בראשון גופא וי"ל דפשיטא ליה דפסול ולא קמיבעיא ליה אלא באשתו וכ"כ תוס׳ דף כ"ח ע"א בד"ה רב כו׳:

משה מהו שיעיד באשת פנחס. כתב תו׳ דף כ"ח בירושלמי משה מהו כו׳ וא"ר יוחנן כשר ומדנקט אשת פנחס משמע דלפנחס לא יעיד דהוי שלישי בראשון ע"כ. ותימא הא ר׳ יוחנן לא מכשר אלא שני בשלישי אבל שלישי בראשון לא. ואין לפרש דריש לקיש ה"ק מקבלין דור שני באשת ראשון ודור שלישי באשת ראשון מדוחק ור"י קאמר מקבלין אפי׳ מרווח. דהא מפורש תנן שני בשני פסול דהיינו תנן אחי אביו ונ"ל דנ"רסא אחרת היה להם בירושלמי ונ"ע. ויש מי שהקשה אהוכחת תו׳ דמשה לפנחס היה ראשון בשני מקורבת האם שאלעזר היה לו בת יתרו לאשה. ולאו קושיא היא מכמה טעמים חדא דאשת אלעזר לא היתה בת יתרו אלא בת הבת או בת הבן כמפורש בב"ב ועוד הא גם מתחלת בעייתו דר"ח יש להוכיח דדוקא בעי דור שלישי באשת ראשון (ובאמת צריך טעם למה לא הביאו תו׳ ראיה זו) ועיד א"כ אף אשתו פשיטא דפסולה דהא תנן גיסו פסול א"כ ה"ה אשת בן גיסו דאמרינן אשה כבעלה כמ"ש בסמוך בקונטרס דוקא בראשון בשלישי מיבעיא ליה דאיתפלג דרא:

יודיעני כשם כו׳. עיין בקונטרס. וקשה לבניה דהא לא הוזכר בן גיסו ועוד נל"ק שבקונט׳ לא שייך הך מילתא הכא ועוד לא מכרו דברי ר׳ יוסי בירושלמי כלל גם לשון למעלה ולמטה אינו מדוקדק כל כך ונראה כפי׳ ראשון והא דקאמר יודיעני אמתני׳ קאי דהכן רי"א אפילו מתה בתו ויש לו בנים ממנה כו׳ אם קאי דוקא אחתניו אבל למטה ממנו דהיינו חתנו שהוא גיסו כשר או אפילו אלמטה ממנו נמי קאי ופסיל לגיסו אע"פ שמתה אשתו:

(דף י"ז ע"ב) **יוסיפו** הדיינים עיין בקונטרס וכ"כ הרמב"ם ועיין תוי"ט. וקשה במאי קמיירי אי בשדנו בזבל"א משברא אם אחד מאותן שבררו הבעלי דינים אומר איני יודע מי שבררו יברור אחר במקומו והשלשה דיינים יבררו עוד אחד ואי בשלא דנו בזבל"א מאי קמ"ל פשיטא שהדיינים יבררו להם עוד שנים. ואפשר דקמ"ל שהשלשה דיינים וזה שאומר איני יודע יבררו עוד שנים אחרים ולא מצאתי בזה דבר מבואר להראשונים ול"ע:

אם היה כו׳ עיין בקונטרס. אף שהדין אמת וכדאריב"ק לקמן מ"מ לשון הש"ס לא משמע כן לכן נראה דה"ק הא דתנן עד שיאמר בפניו הודה לו משמע דהודאתו מהני דוקא שכיון למסור להם עדות דהיינו שיחדום לעדות אבל לא יחדום לאו כלום הוא ויכול לומר משטה הייתי בו וכ"ה בבבלי ואף שהרמב"ן בס׳ מלחמות פי׳ כמ"ש בקונטרס משמעות הסוגיא דקאי אמתני׳ וכמ"ש וכ"נ דעת בעה"מ ועמ"ש הש"ך ח"מ סי׳ פ"א ס"ק כ"ב:

הדיינין יושבין כו׳. משמע אפילו בתחילת דין צריכין הדיינין לישב ובעלי הדין לעמוד והיינו כת"ק דפליג אר"י כמפורש בברייתא בבבלי שבועות דף ל׳. אע"ג דאיכא לא פליגי אלא בבעלי דינין סובר הש"ס דשיכה ביין במקום שבעלי דינים צריכין לעמוד הדיינים צריכים לישב:

יגש אליכם יגיש ראיותיו אליכם. בבבלי ריש פרק שור שנגח את הפרה פריך הא נ"ל קרא סברא הוא מאן דכאיב ליה כאיבא ניזל לבי אסיא. ונראה דסובר הירושלמי איצטריך קרא אפילו היכא דתובע אמר ברי והמזיק שמא אפילו הכי צריך התובע להביא ראיה ולא הנתבע ועיין בבבלי שם:

ביבמה מי מרדף אחר מי. נראה הא דמיבעיא ליה ביבמה היינו משום דשניהם תובעים ונתבעים דהוא תובעה להכניסה דמן השמים הקנוה לו לאשה גם זוכה על ידיה בנכסי אחיו והיא תובעו לכונסה וליתן לה מזונות או לפטרה שאיל והיא זקוקה לו. כתב הנ"י סוף פרקין בשם הרא"ה דוקא כשדירתו בציפורי אבל אם הלך לעיר אחרת אין היבמה הולכת אחריו אלא כופין אותו לבא אחריה דלא מיקרי זקני עירו אלא במקום דירתו ובירושלמי נמי משמע הכי וכדכתיבנא יבמות פרק החולץ ע"כ. וכ"כ בש"ע אה"ע סי׳ קס"ז. ותימא שבפרק החולץ כתב בהיפך וז"ל עמד בדין וברח ניזונת משל יבם פירש"י דקנסינן ליה והקשו תו׳ מדאמרינן בירושלמי הלך וחלה דימו כברח ומאי קנסינן ליה הא אנוס הוא כו׳ ובירושלמי דאמרינן הלך וחלה כברח היינו לאחר שעמד בדין כו׳ ואפילו הלך אחר מיתת אחיו וכ"ש אם היה דר שם קודם לכן דקיי"ל בסנהדרין היבמה הולכת אחר היבם ע"כ. ואין לפרש שרצונו לומר פשטא דירושלמי משמע כמ"ש הרא"ה דהלך הוא כברח כיון שכופין אותו לבא אחריה ואפילו קודם שעמד בדין חייב במזונותיה ובחלה נמי היינו טעמא כיון שהוא המעכב לבוא עמה לדין חייב במזונותיה. דכל זה לא ה"ל למסתם אלא לפרש דהא פירוש זה אינו לא כפירש"י ולא כתוס׳. וביותר יש לתמוה על הש"ע כיון שתו׳ ורש"י חולקים על הרא"ה וסוברים אפילו הלך אחר מיתת אחיו כופין אותו לילך אחריה למה פסק כהרא"ה ול"ע ועמ"ש בירושלמי [יבמות פי"ב ה"ו]. והטור א"ע סי׳ קס"ז כ׳ והיבמה הולכת אחר היבם אפילו מב"ד הגדול לקטן ממנו וכתב הב"י ומשמע לרבינו אפי׳ מטבריא שיסנו בתי דינים חשובים טפי מציפורי ע"ש אתמיהתיה דכן פירש"י בגמ׳ וכן מוכח בירושל׳ ריש פרקין. מיהו לשון הבבלי לפי פי׳ זה קשה קצת דגרסינן שם היבמה הולכת אחר היבם להתירה עד כמה אמר רב אמי אפילו מטבריא לציפורי. ואין לכוון לשון עד כמה הא לעולם צריכה לילך אחריו. ואפשר דה"ק ועד כמה צריכה לילך אחריו ואפי׳ הוא במקום שאין שם ב"ד צריכה (לילך) [להולך] ב"ד אחריו ואמר רב אמי אפילו ב"ד שבעירה חשוב יותר צריכה לילך אחריו למקומו אפילו לב"ד הקטן ממנו אבל אם אין שם ב"ד כלל כופין אותו שילך לבית הועד כמ"ש בש"ע שם סעיף א׳. וסוגיין משמע כדעת תו׳ מדליף ליה מועלתה יבמתו השערה ש"מ דלית ליה דיוקא דעירו ולא עירה כלדרים הבבלי וכיון שכן אין חילוק בדבר לעולם צריכה היא לעלות תחלה לב"ד. ולא פליג הבבלי אלא אם אין ב"ד כופין אותו לילך אחריה ולהירושלמי הולכת למקום ב"ד הקרוב לו אי נמי צריכה להביא ב"ד למקום שהוא שם ועיין בבית שמואל ריש סי׳ קס"ז ול"ע: **צריך** הדיין לשנות טענותיהן כו׳. כתב הסמ"ע סי׳ י"ז נראה פשוט דצריך לשנותן לפני בע"ד מיד אחר שטענו בעוד שעומדים שבע"ד לפניו וקודם מו"מ של הדיינים כו׳ ע"ש ומייתי בפרישה ראיה מסוגיין דמייתי מעיקרא הא דר׳ סימון ובתר הכי מייתי הא דר"ש מעיין העדות ש"מ הא דר"ש קודם קבלת עדות הוא ע"כ. ואינו ראיה כלל דר"ש אדר׳ ברכיה קאי דאמר הדיין מבריע ואמר ר"ש קודם שכרעתו צריך לשנות הטענות ועוד נראה היכא דאיכא סהדי לא שייך השנות הטענות ונראה דקרא דייק כוותיה דכתיב ויאמר המלך זאת אומרת כו׳ ויאמר המלך קחו לי חרב וגו׳ ויאמר המלך גזרו כו׳ הרי זה שאמר גזרו זהו הפסק דין א"כ הנ"ל תחלה קחו כו׳ והדר זאת אומרת כו׳ אלא ש"מ שהשנות הוא מיד אחר הטענות והא דקאמר קחו היה אח"כ. ועיין בפרישה שם: רב הונא מיקל כו׳. ליתנא בתרא שבקונט׳ הוא מדברי הב"י, ולפירושו קשיין דברי ר"ה אהדדי דהכא מבמע שאסור לומר הזכות של חבירו ובסמוך קאמר כל הוה ידע זכות הוה פתח ליה. וכ׳ הב"ח סי׳ י"ז דוקא תחלת הדבר כדי לטעדו מותר אבל ללמד לו זכות אסור ע"ש ובדרישה. ונ"ל שר"ה קילל לדיינים בטועים והאומרים בפני הבע"ד אין ע"א כלום ומה לך להביא בסוברים בזהו בכלל פתח וגו׳ והוא טעות גמור חדא דפעמים אין אדם מעיז אפי׳ נגד עד אחד או אין נראה לו להכחישו בפני העולם ועוד הלא לא יוליא זה את שלו עד אחר הפסק דין וממילא שומעין טענותיו אם הוא רוצה להודות או להכחיש. אבל כשנראה לדיין שיש לזה זכות אלא שנבכח ממנו חובה להזכירו דהיינו בדרך רמז כדתנן חכמים הזהרו בדבריכם וכו׳ ואין כאן סתירה כלל וכ"כ דעת הטור וכ"כ הב"י דבהא פליג הטור אהרמב"ם וסובר אפי׳ לא ידע הבעל דין לשאול את פתח לו ומ"ש עוד ותו א"כ מאי רבותיה דזבל"א כיון דאפי׳ דנין בע"כ מהני פתיחה לענין שאינו ידועה לו כלל ע"ש ולאו קושיא היא דפתיחה זו אינה אלא לעוררו ולהזכירו וכענין שאמרו איני יודע לשאול את פתח לו. ומ"ש עוד ותו א"כ מאי רבותיה דזבל"א כיון דאפי׳ דנין בע"כ צריך הדיין להפך בזכותו אע"ג דלא ידע ליה כלל ע"כ דברי תימא הם דזבל"א המעם שיתפשר ויחקר אחר זכותו גם הבע"ד יניתו לו כמ"ש בריש פרקין מתא"כ כשדנין בע"כ וזה פשוט: הדא דמר ר"י כו׳.

מסכת

מהכ' משמע המודה בפני עדים ואמר התובע אתם עדי ושתק הנתבע אע"פ שנותן אמתלא לדבריו למה הודה בתחלה חייב דאל"כ מאי קאמר הלא דאר"י הא אפי' ליתא לדר"י הכא פטור שנותן אמתלא מיהו י"ל לעולם מהני אמתלא והכי קאמר מדקאמר ר"י מאי למימר משטה הייתי בך אע"פ שאין שם אמתלא לא כ"ש כאן. וה"ה אפילו לא אמר אמתלא היה נאמן אלא המעשה כך היה:

(דף י"ח ע"א) כבשים מיעוט כבשים כו'. בקונט' פירש דקאי נמי אתמידין. מיהו בבבלי יומא דף ס"ב גרסינן גבי תמידין נמי נימא כבשים מיעוט כבשים שנים ומה ת"ל שנים שיהו שוין ומנין אע"פ שאין שוין כשרין ת"ל כבש כבש ריבה ולמצוה ה"נ דבעינן השוה מיבעיא ליה לכדתניא שנים ליום כנגד היום כו' מוספין של שבת ודאי צריכין שיהו שניהם שוין. וכפירש"י ולמצוה ה"נ דבעינן שיהו שניהן שוין והלא לא שנינו זאת אלא תמידין ע"כ. ולפמ"ש בקונט' הרי הוזכרו תמידין בברייתא זו דתנא כולהו שניהם יחד. מיהו נראה דהך דהכא חומרי דברייתות נינהו וכולהו יחד וכ"מ בבבלי שם דקאמר ותניא נמי הכי גבי כבשי מצורע. משמע דגבי כבשי מצורע הוא דתני הכי אבל לא גבי תמידין. מיהו הא דקאמר ומנין אע"פ שאין שוין כשרין. קשה מהיכי תיתי נומר לעכב וכה"ג פריך הש"ס שם וראיתי בתי"ט שם הרגישו בקושיא זו ודחקו לתרץ לא חש להקשות כיון דסלקא ליה בקושיא אחריתי ע"כ ול"נ דודאי כי דרשינן שנים אתי שיהיו שוין כבר שנה הכתוב לעכב דהא שנים ליום כתיב תרי זימני אחת בפ' תצוה ואחת בפרשת פנחס. ותו' שם מקשים שם לתירוץ הש"ס שנים נ"ל דהא ליום לחוד שני יתירא אי לאו שנים הייתו דורשין ליום לא קאי אלא אכבש אחד העשה בבקר מדכתיב עולת תמיד ולא כתיב עולת תמידין ע"ש. וקשה דפרשת תצוה כתיב ליום תמיד ולא כתיב עולה ועוד שכינא חריפא פסקא קרא לדרוש אותו לקרא אחרינא ולא נאוהו קרא לפניו ועוד מנחות דף נ' דרשינן את הכבש אחד תעשה בבקר או את הכבש השני תעשה בין הערבים. א"כ איך נפרשו דאלפניו קאי. ונראה אי לא כתיב שנים ליום ה"א כבשים בני שנה הרבה תעשו כל היום תמיד אך הראשון תעשה בבקר והאחרון בין הערבים אבל השתא דכתיב שנים ליום ש"מ שלא יהיו יותר מן שנים והם ישחטו נגד היום. והא דגרסינן מוספין של שבת לעיכובא. נראה דיליף ליה הא דכתיב בת"כ מלבד שבתות ה' ה"ל כאלו שנה עליו לעכב. ודלא כרש"י ותו' ע"ש. והרמב"ם לא זכר כלל שיהו מוספי שבת שוין ואני תמה נימא נמי מוספי ר"ח ופסח ושבועות דכתיב בהו פרים בני בקר שנים ניבעי שיהו שוין וכן מוספי סוכות דכתיב בהו אלים שנים נמי ניבעי שיהו שוין וצ"ע:

הרי למדנו שאין האשה דנה. וגירסת תו' פרק החובל מעתה שאין האשה מעידה אינה דנה. וקשה מאי קשיא אי לאו קרא דאינה דנה לא היה התנא שונה לכך כללא אלא היינו אומרים יש שכשר להעיד ופסול לדון ויש שכשר לדון ופסול להעיד וא"ל כיון דמקרא ילפינן שיש מי שכשר להעיד ופסול לדון ממילא שמעינן בק"ו כל הפסול להעיד פסול לדון דהא מאן דכשר להעיד ופסול לדון היינו סומא באחד מעיניו ור' מאיר הוא דסובר הכי אבל רבנן פליגי וסברי עדות ודין שוים ודוחק לומר דסוגיין כר"מ ודלא כרבנן ועוד הא לאו מקרא יליף ר"מ דסומא כשר להעיד אלא קרא דיליף מיניה ר"מ פסולו לדין לא כתיב אלא בריבים ולא בעדות א"כ אף באשה נאמר כן פסולה לא כתיב אלא בעדות דילפינן גזרה שוה דע"פ שני עדים אין לפוסלה לדון שאין כאן קל וחומר דאיכא למילף עדות מדין ודין מעדות בקל וחומר וכל חד תיקו בדוכתיה או דילפינן תרווייהו וצ"ע:

לא יומתו אבות בעדות בנים. וקשה תינח מיתה ממון מנין וא"ל מלינו יומת בממון כדכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת שאני התם שבקיה לקרא דאיהו דחוק ומוקי אנפשיה כמפורש בבבלי פ"ק דמכילתין משא"כ כאן וי"ל מדכתיב משפט אחד יהיה לכם שמעינן שיהיו ד"מ וד"נ שוין וכל הפסול לזה פסול לזה אך קשה לר' יוסי דאמר לעיל (בה"ה) אם נמצא זומם בעדות ממון לא פסול לנפשות ש"מ דלא דרשינן משפט אחד יהיה לכם לענין עדות א"כ מנ"ל דקרובים פסולים לעדות ממון וצ"ע:

הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן כו'. וא"ת השתא דחיישינן להזמה א"כ אין עידי קידושין דניחוש שמא יבואו עליה אחד מקרובי העדות נמצא שאביו נהרג על פיו וקיי"ל שמקדש בלא עדים אין חוששין לקידושין וי"ל הא דפסולים הקרובים לאו משום דחיישינן להזמה אלא משום דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה ולקיים ביה כאשר זמם ואינו עדות כלל. ובבבלי פריך עלה ע"ש ועי' בש"ך ח"מ סי' מ"ו ס"ק מ"ט וע"ל בסוף פירקין [ועי' בשבועות פ"ד ה"א מ"ש המחבר על זה]: אמרה תורה הרוג ע"פ עדים כו'. וקשה הא תנן לקמן פ' אד"מ אין כשרים לדיני נפשות אלא כהנים לוים וישראלים המשיאין לכהונה. ובבבלי אמרינן לד"נ בעינן שיהיו הדיינים מנוקים מכל מום ולכך דרבא נאמר שלא יהא כשר לעדות נפשות אלא המשיאין לכהונה ושיהיו מנוקים וצ"ע: ובנים לרבות שאר קרובין ועי' בקונט'. וקשה הא פסול קרובים גזירת הכתוב הוא דהא פסילין בין לזכות בין לחוב כמ"ש הרמב"ם פי"ג מה' עדות. ובש"ע ח"מ סי' ל"ג. א"כ אי לא כתיב תרווייהו אבות על בנים ובנים על אבות לא שמעינן חד מחבריה לכך נראה דכוונת ר"ז מדכתיב ובנים ולא כתיב הם על אבותם ש"מ דבא ללמד על הקרובים וכ"ה בבבלי:

עד כדון כר"ע כו' עי' בקונט'. בהרבה מקומות בירושלמי פריך כן. משמע דסובר הש"ס מאן דסובר דברה תורה כלשון בני אדם במקום אחד סובר כן בכל המקומות ובבבלי ברכות פ' אין עומדין ר"י דורש אם ראה תראה ור"ע אומר דברה תורה כלשון בני אדם. וראיתי להו' ב"מ פ"ב ומנחות פ"ב דף י"ז הארוכו בזה ואסיקו הענין בקושיא מדאמר בבבלי נדרים פ"ק הניחא למ"ד דברה תורה כלשון בני אדם כו'. ומן הירושלמי נראה שר"י הוא המ"ד דאית ליה דברה תורה כלשון בני אדם בכל מקום. ונראה הני תנאי ר"י ור"ע כהני תנאי ר"מ ור"י דפליגי אי אמרינן ב' כתובים הבאים כאחד אין מלמדין או בעינן דוקא תלתא. מ"ד ב' אין מלמדין כר"ע מ"ד מלמדין כר"י וכיון שדרך בני אדם לכפול דבר אחד שני פעמים א"כ אין ראיה משני כתובים אבל תלתא ודאי קבילא היא. מיהו קשה א"כ כל מקום ששנה עליו הכתוב לעכב נימא דבעי תלתא זימני ויש לחלק וצ"ע:

נמצאת אומר ב"ד גואלי הדם. מדלא פריך הש"ס גם לר' ישמעאל שאר קרובים מניין משמע דסובר שגם שאר קרובים ממעטינן מהך קרא וקשה מסתימת הש"ס ופוסקים משמע שאין גואל הדם אלא בנו של הרוג. והם נאמר כל הראוי לירש ההרוג הוא נקרא גואל הדם ומצינו ביוצא בזה שדרשו קרא ואם אין לו גואל דאיירי בגזל הגר דאין לך אדם מישראל שאין לו גואלים וכתיב או דודו או בן דודו יגאלנו או משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו. א"כ אף דור רביעי ויותר כשר לדין דפעמים שאין קרוב ממנו והוא היורש ולא מלינו תנא דאמר הכי. ואפשר דסמיך אהא דר"ז דמוכיח דרבינן שאר קרובים. ועדיין הדבר בספק מי הוא הנקרא גואל הדם וצ"ע: בכשרים ולא בפסולים כו'. עי' בקונט'. וא"ת אף דשמעינן מקראי דלעיל קרובים פסולים להעיד מ"מ י"ל דאפ"ה חייבין אשבועת העדות דהא מיהת לשיקרא משתבע כדאמרינן בפסולין וי"ל ודאי מקרא אימעיט שאינו ראוי להעיד שאין בו משבועת העדות דכתיב והוא עד בראוי להעיד הכתוב מדבר. ופסולים דמתני' היינו פסולי דרבנן וכ"ה בבבלי ושובר הירושלמי דאין למעטן מוהוא עד דהא מדאורייתא כשרים ומשני מדגלי קרא דבעינן שאם מגיד חבירו משלם ממון א"כ אף בפסולי דרבנן אין שבועת העדות נוהגת דהא מיהת אין חבירו משלם ממון על פיו. וכן משמע בסמוך מוהוא עד ילפינן דבעינן ראוי להעיד עדות תורה דוקא. וזה דלא כמ"ש רש"י שבועות דף ל"ח ע"א בד"ה אבל משחק כו' דלא קרינן ביה והוא עד: בפני ב"ד להוציא עד אחד. וקשה הא איצטריך למיתני בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד כדי לחלק בין מפי עצמו למפי אחרים וי"ל דקשיא ליה ליתני שלא בפני ב"ד וכ"ש בפני ב"ד ודוחק:

עד אחד מהו לחייבו עליו משום שבועת ביטוי. וא"ת הא תנן התם פ' שבועת העדות כפרו בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור וי"ל מיבעיא ליה אי פטור דמתני' אף משבועת ביטוי או לא קאי אלא אשבועת העדות אבל משום ביטוי חייב:

(דף י"ט ע"א) והחייב בשבועת ביטוי. כתב תו' סוף פ' שבועת בד"ה והחייבין כו'. תימה נימא דילא לידון בדבר החדש כדאמרינן פ' שבועת העדות וי"ל לא דמי התם יצא לסקל הלכך הוי חידוש אבל הכא יצא להחמיר לפי שכופר ממון אין זה חידוש ע"כ. נראה דר"ל שבועת העדות יצא לסקל שאינו חייב אלא בראויין להעיד ובפני ב"ד משא"כ בשבועת ביטוי ושבועת שומרין יצא להחמיר דחייב קרבן אפי' במזיד. וקשה הא מסקינן בבבלי פ' שבועת הפקדון דף ל"ז דקולא היא דניחא לאינש למייתי קרבן במזיד ולא לקי וע"ש ברש"י ותו' בד"ה מאי כו'. מיהו הא ל"ק הא גם שבועת העדות חייב במזיד נמצא שגם הוא יצא להחמיר די"ל כיון דיצא נמי להקל ה"ל חידוש משא"כ שבועת השומרים. ויותר נראה שיצא להחמיר היינו שהוא באשם ולא בעולה ויורד. מיהו גם זה קשה דחומרא דאתי לידי קולא היא שאם אין ידו מגיע לאשם פטור מהכל משא"כ בעולה ויורד אם אין לו אלא כדי מנחה חייב להביאה והרמב"ם כתב פ"ז מה' שבועות הנשבע שבועת הפקדון לשקר והתרו בו אינו לוקה אלא מביא אשם לבד שהרי הכתוב מוציאו מכלל חייבי מלקות וחייבו אשם בין בזדון בין בשגגה. וכתב הלח"מ וקשה הא בעיא היא בשבועת הפקדון התרו בו אי מיחייב מלקות לחוד או קרבן לחוד או שניהם וי"ל לברייתא דמייתי שם איפשט לן דחייב בקרבן ולא איבעיא אלא אי חייב גם במלקות ומספיקא אין לוקין ע"ש. ותימא מלבד שאין פשט דברי הרמב"ם משמעין כפירושו אלא במפורש בפ"ט דלא כדבריו וז"ל שם כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי אבל כשחייב בשבועת העדות ואפילו במזיד אינו חייב משום שבועת ביטוי אלא משום שבועת העדות בלבד שהרי הכתוב הוציאו מכלל שבועת ביטוי לחייב המזיד בה כשוגג בקרבן אבל לא במלקות שנאמר לאחת

גמ': מה ת"ל שני שעירים לכתוב שעירים לחוד ממילא ידעינן שהן שנים דהא מיעוט רבים שנים אלא שני בא ללמד שיהיו שניהם שוין בכל מה דאפשר כלומר כשם שניהם כללים בדבר אחד כך יהיו שוין כאלו שניהן אחד הן: **כבשים.** בתמידין כתיב שני כבשים בני שנה ובמצורע כתיב יקח שני כבשים: **מיעוט צפרים שנים.** וכתיב במצורע שתי צפרים חיות: **מיעוט חצוצרות שנים.** דכתיב קח לך שתי חצוצרות כסף: **והא כתיב לא תטה משפט גר ויתום.** ואי ס"ד בעינן שיהו שני בעלי הדינים שוים לא מצינו גר דן אלא עם חבירו גר א"כ ל"ל קרא שלא להטות דין גר מהיכא תיתי להטות מפני שהוא גר הא שכנגדו נמי גר הוא אלא ודאי גר דן עם שאינו גר ויתום [דן] עם שאינו יתום [ש"מ] שאין צריכין שיהו השני בעלי דינים שוין וקשיא נ"ל שני אלא שני מופנה לדרוש ממנו גזרה שוה: **ונא' להלן שני.** ויצאו שני אנשים במחנה: **הרי למדנו שאין האשה דנה.** מדכתיב ועמדו שני האנשים אם אינו ענין לנידונים תנהו ענין לדיינים: **ולא מעידה.** שהאשה פסולה לעדותן מנ"ל: ה"ג נאמר כאן שני על פי שני עדים ונאמר להלן וישארו שני אנשים במחנה מה שני שנאמר להלן אנשים ולא נשים ולא קטנים אף שני שנאמר כאן אנשים ולא נשים ולא קטנים א"כ למה נאמר ועמדו שני האנשים שלא יהא כו' וכ"ה ביומא. וה"פ השתא דאית לך גז"ש שאין האשה מעידה כ"ש שאינה דנה דהא תנן יש שכשר להעיד ואינו כשר לדון א"כ ועמדו שני אנשים למעט האשה שאינה דנה ל"ל: **שלא יהא אחד עומד ואחד יושב.** שכשיראה שמכבדין חבירו יותר ממנו יסתתמו טענותיו: א) **לבוש כשם שהוא לבוש.** שלא יסתתמו דברי חבירו באמרו שהב"ד לא יאמינו לי נגד אדם חשוב ואי בפלו נכן ילבשו במלבוש שוה: **בשעה שמעידין שנא' ועמדו שני האנשים.** ובעדים משתעי קרא דסמיך ליה כי יקום עד חמס באיש: **אף הנידונין צריכין לעמוד.** בשעת ג) גמר דין שנא' אשר להם הריב הא ודאי בבעלי הדינים משתעי: **כתיב לא יומתו אבות על בנים.** אין לפרש שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים [לא יומתו] בעון אבות שלא כבר נאמר איש בחטאו יומת אלא מה ת"ל לא יומתו אבות וגו' בעדות בנים קאמר: ה"ג מיכן שלא יהו העדים קרובים של נידונים ומניין שלא יהיו קרובים זה לזה וכ"ה בשבועות. וה"פ מהכא שמעינן שלא יהו העדים קרובים לבעלי דינין מניין שלא יהו קרובים זה לזה: ה"ג ומניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן כלום נהרג עד שיוזם חבירו אם אומר את כן לא היה נהרג על פיו ומניין שלא יהו העדים קרובים לדיינים הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהן נהרגין:

(דף י"ח ע"ב) **ומניין שלא יהו הדיינין** כו'. וה"פ מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה אמור לנפשך הלא אין האחד נהרג אלא עד שיוזם חבירו נמצא [אם העדים קרובים זה לזה] שהקרוב נהרג ע"י עדותו של קרובו וכתיב ובנים לא יומתו על אבות ושלא יהיו קרובים לדיינים כמי סברא הוא שהרי ע"פ ב"ד נהרגין ואין הדיינין ראויין לדון העדות שהרי קריביהם הם ב): **מה עדים אין קרובין זל"ז.** כדאמרינן בסמוך: **ובנים.** לא יומתו על אבות ל"ל דמדבנים פסולין על האבות [האבות] פסולין על הבנים אלא ללמד על שאר קרובין שפסולין: ופריך עד. כאן לר"ע דדריש כפילות [הכתובים] בתורה דאתיא לרבויי אלא לר"י דאמר דברה תורה כלשון בני אדם שאר קרובים מנלן: ה"ג ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם שלא יהא העדה כו' אר"י אם אומר את כן קרובין לנידונים נמצאת אומר כו' וכ"ה בשבועות. וה"פ ר' יוסי מפרש דברי ר' ישמעאל אי ס"ד שיהו הדיינין קרובים לנידונים נמצא פעמים שהדיינין הן גואלי הדם וקרא קאמר שיהו שופטים בין המכה ובין גואל הדם ש"מ שצריך שלא יהא השופט קרוב לנידונין ואי אפשר שיהיה גואל הדם: **מה הדיינין אין קרובי הנידונין.** כדדייקינן מקרא דושפטו העדה: ה"ג מניין שלא יהיו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן כלום נהרג עד שיוזם חבירו אם אומר את כן לא נמצא נהרג על פיו ומניין שלא יהו העדים קרובים לדיינין הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהן [הן] נהרגין וכ"ה בשבועות: **בכשרים ולא בפסולין.** מנין אמתני' דשבועות קאי דתנן התם שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרים ולא בפסולין ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד וקאמר שאינה נוהגת בקרובים שפיר שמעינן מקראי דלעיל אבל שאינה נוהגת בפסולין מנלן הא מיהת לשקרא אישתבע: **אין חבירו משלם ממון.** נמצא שאין כאן עון דשבועת העדות אלא שבועת שוא: **להוציא עד אחד.** עדות שהב"ד מקבלין אותן בלא דעת בעלי דינים אבל אם קיבלו עד אחד לשנים לא: ה"ג תלמוד לומר והוא עד או ראה או ידע את שכשר כו' וכן הוא בשבועות. והכי פירושא מדכתיב והוא עד קדרים שיהא עד ראוי להוציא ממון מן התורה ד) בע"כ דהנתבע לאפוקי עד אחד אף על פי שקיבלו אותו בשנים כיון שמן התורה אינו נאמן בלא דעת הנתבע פטור מקרבן שבועה: **שלא בפני בית דין.** מנלן: **יצא חוץ לב"ד** שאפי' מגיד אין חבירו משלם ממון. שהרי יכול לחזור מעדותו: ה"ג ומניין לשני עדים ת"ל והוא עד הרי כאן שנים וכר"י כו' וכ"ה בשבועות. וה"פ הא דאמרת מקרא והוא עד שמעינן להוציא עד אחד אדרבה והוא עד משמע עד אחד ומשני אתיא כר"י דאמר כל מקום שנאמר עד משמע שנים וכדמסיק: **כל מקום שכתוב בתורה עד סתם הרי הוא בכלל שני עדים.** דכתיב לא יקום עד אחד באיש וקשיא ממשמע שנאמר לא יקום עד באיש איני יודע שהוא אחד מה ת"ל אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוש לך הכתוב אחד: ה"ג אבכה תני ר' ישמעאל שני עדים וכ"ה בשבועות. וה"פ מנא ברייתא דתני בה מפורש מ"ט דר"י דאין שבועת העדות אלא בשני עדים: **עד אחד.** שנשבע שאינו יודע עדות ונמצא שיודע עדות מהו לחייבו משום שבועת ביטוי: ופשיט **אפשר לומר** כו' **ואת מחייבו משום שבועת ביטוי.** בתמיה כיון שאם יצרפו לו עד אחר נמצא שבשבועתו מפסיד חבירו ממון וכיון שכן אפשר שיהא חייב משום שבועת העדות איך נחייבו משום שבועת ביטוי: **קרוב.** שאי אפשר לבא לידי שבועת העדות מהו שיהו חייב משום שבועת ביטוי:

(דף י"ט ע"א) **ייבא כהדא.** נאמר דאתיא כהא דאמר ר' בא בר ממל: ה"ג מאחר שאין בידו לבא. אם נשבע יתן פלוני לפלוני מנה אין כאן שבועת ביטוי שהרי אין פלוני ברשותו ליתן ושלא ליתן אף לשעבר כגון שנתן איש פלוני לפלוני מנה או שלא נתן נמי לא הוי שבועת ביטוי דבקרא לא כתיב אלא להבא דכתיב להרע או להטיב ומרבינן מלכל אשר יבטא האדם דחייב נמי לשעבר וכיון דליתא בלהבא מפורש בקרא אף לשעבר נמי ליתא וה"נ קרוב אע"פ שכשר לעדות לכל אדם כיון שפסול לזה שנשבע עליו אינה שבועת ביטוי: **או.** דמיא השבעת הקרוב להא דתנן שבועות פרק בתרא א"ל נ"ח היכן שורי א"ל איני יודע מה אתה סח ובאמת מת או נשבר או נשבה או אבד והשביע המפקיד שכדבריו כן הוא שלא בא שורו לידו ואמר אמן וזה שקר אפ"ה פטור מקרבן אשם שאינו חייב קרבן על שבועת הפקדון אא"כ נשבע על דבר שאילו הודה היה חייב לו אבל הכא אלו הודה [על] האמת שקיבל השור אלא שמת היה פטור הלכך אינו מביא קרבן על שבועתו: **רב אמר.** הא דתנן פטור היינו שהוא פטור מאשם דשבועת הפקדון וחייב משום שבועת ביטוי לשעבר [ומביא] קרבן עולה ויורד אב בנג בקרבן כדי שבועה לשעבר באומר יודע אני שבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבין עליה קרבן אע"פ שאינו בלשבא ימות ולא ימות כיון שהוא בלאו וכן חייבין עליו משום [שבועת] ביטוי ה"נ בשבועת העדות אע"ג דליתא בלהבא דה"ל נשבע לבטל את המצוה אפ"ה חייב משום [שבועת] ביטוי: **מאחר שמצוה להפיסו.** הואיל ומצוה השומר שישבע להפיס דעתו של המפקיד כמפורש בקרא וב"ד משביעין אותו על כך אין כאן שבועת ביטוי דכתיב או נפש כי תשבע לבטא בשפתים ודרשינן להאי כי בלשון אי וה"ק [נפש] אם תשבע דהיינו

א) ב) עי' בקרבן העדה בשבועות פ"ד ה"א מה שכתב כאן. ג) ביומא פ"ו ה"א כנוסחא להיות עומדים בשעה שבן מקבלין עדותן ופירש הקרבן העדה בשבועות פ"ד ה"א אף הנידונין צריכין לעמוד בשעת קבלת העדות. ד) בשבועות שם כתב נפל קרבן העדה מן הנתבע בע"כ על פי התורה:

דהייט [מדעת] עצמו חייב עליה אבל שבועת הדיינין שהיא בעל כרחו לא: ע"ד דרב. דמחייב משום שבועת ביטוי היינו שעניה הא דחייב שבועה ע"פ הדיינין היינו לישבע באמת אבל זה שנשבע לשקר אינו ע"פ הדיינין אלא ע"פ עצמו: ונשא עונו. משמע שחייב קרבן שזהו בכלל נשיאת העון: מנן ליה ב"ד. מגלן דבעינן דוקא שיכפרו בב"ד כדתנן במתני': ומשני ילפין הגדה הגדה. בגז"ש נאמר כאן אם לא יגיד כו' ונאמר להלן אשר יגידו לך מה להלן בב"ד משתעי קרא אף ה"נ בב"ד: כהדא. אשגרת לישנא דמס' סוטה [פ"א ה"א] נקט ליה: אין מקבלין. מן העדים עדותן לפסוק הדין על פיהם: אא"כ ראו שניהן. את העדות כאחת: בעידי בכורה. שמעידים על אשה או בהמה שנפטר רחמה ולא ראו שניהן כאחת א"כ מעידין ששמעו מן האב שאמר זה בני בכורי אפי' לא שמעו שניהן כאחת: ובעידי חזקה. אחד מעיד שאכלה ג' שנים ראשונים של שמיטה והשני מעיד שאכלה ג' שנים האחרונים של שמיטה מצטרפין דעל קרקע אחת שניהם מסהדי הלכך ה"ל חזקה מעלייתא נ"א שנים מעידין על שנה הראשונה ושנים על השנייה ושנים על השלישי מצטרפין ופי' זה נראה עיקר: אף בעדי סימנין כן. שנים שהעידו באחד שראו בו שתי שערות בזה אחר זה מודים חכמים לריב"ק דמצטרפין: מה דא פשיטא. כלומר הא ודאי פשיטא לן: בגבו. תחת אותו מקום: וזה אומר ראיתי ב' שערות בגבו. בזה אחר זה [פשיטא] דמצטרפין דתרווייהו אסימן אחד קמסהדי: אחד אומר כו'. הא נמי פשיטא לן אם אחד אומר ראיתי כו': לאו כלום. דחצי עדות וחצי דבר הוא עד אחד חצי עדות שערה אחת חצי דבר: וב"ש גבו וגבו. כשכל אחד מעיד על שערה אחת בגבו דלאו כלום הוא דאפשר תרווייהו בשערה אחת קמסהדי: שנים אומרים ראינו שערה אחת בגבו ושנים אומרים כו'. פליגי בה ר"י כו': ה"ג ר' יוסי בר' בון ורב הושעיא בריה דר' שמאי חד אמר כו': מ"ד פסול במעיד על חצי סימנין. וה"ל חצי דבר וכתיב ע"פ שנים עדים יקום דבר [דוקא] דבר שלם ולא חצי דבר: ומ"ד כשר שמא נשרו. כבר זו שנים האחרונים זו שבכריסו כבר נשרה הראשונה שבגבו כמנא שמא דין על דבר שלם שכל מה שהיו יכולין לראות ראו וכשראו הראשונים עדיין לא נמחה זו שבכריסו: ד"ה כשר. דכל אחד מעיד על דבר שלם: ד"ה פסול. דחצי עדות הוא וכדמסיק ר' מני בסמוך: במחלוקות. בהא נמי פליגי ריב"ק ורבנן לריב"ק מצטרפין ולרבנן אין מצטרפין הואיל וכל אחד היה אפשר לו לראות השתי שערות שראה השני: ה"ג א"ר יוסי לר' חגיי וכ"ה בכתובות: ועל רביה אנא פליג. ר' בא היה רבו דר' יודן כ"ה שאני פליג עליו: יאות אר"ח. שפיר א"ר חגי דלד"ה פסול: וקרא עליו ערעור. שהוא מזויף: זה מעיד על שנים כו'. ובאו ב' עדים והעיד אחד מהן על חתימת ידן של שני החתומים על השטר בראשונה והשני מעיד על חתימתן של שני העדים האחרונים: שמא כלום הוא. בתמיה שהרי צריך שיהיו שני עדים על כל חתימה מהעדים:

(דף י"ט ע"ב) ובא. והכא נמי צריך שיעידו שני עדים על כל סימן וסימן: ה"ג ר"ח שמע לה מהני חזקה. דלא מהני עידותן אם אין שנים מעידין על כל שנה: שמא כלום הוא. בתמיה ודאי צריכין ב' עדים על כל חזקה: והכא. נמי על כל סימן וסימן צריך שני עדים: כהדא. מתני' דתנן גמרו את הדבר מכניסין אותן למאן אילימא לבעלי הדינין התם קיימי אלא לעדים ש"מ דבעינן שיהו שני העדים שם בב"ד אתיא מתני' כת"ק דר"נ: אין שומעין מן העדים. לפסוק הדין על פיהם: ולכשיבא שני. לאחר זמן שומעין דבריו ומצטרפין זה עם זה: ר' יונתן. היה יושב בבה"מ ובאל איפשר שיה כאן אדם אחד ששמע אם הלכה כר' נתן או לא: הא ר"ש בן יקים. יודע: אמר יקים לעיל. יבא ר"ש בן אליקים למעלה: ביון. שעלה אמר ר"י לר"ש שמעת שהלכה כר"נ: א"ל. כך שמעתי מודה ריב"ק לר"נ כי היכי דלא בעי ר"י ראייה כי הדדי הגדה נמי כי הדדי לא בעי: א"ל. ולזה הוצרכתי בתמיה השתא ומה עיקר ראייה בהדי הדדי אמר ריב"ק לא בעינן הגדה מיבעיא: מהו לקבל עדים שלא בפני בעל דין. אם אי אפשר בענין אחר דבאפשר ליכא מאן דפליג דאין מקבלין דכתיב והועד בבעליו יבא בעל הבור ויעמוד על בורו: ועבדין ליה גזר דין. וכותבין פסק דין על פי עדות אלו: אם בא. הבעל דין אח"כ וערער על העדים ואומר שקר העידו ערערו קיים וחוזר הדין עד שיעידו בפניו: ג' פעמים. לבא לב"ד לקבל עדות בפניו ולא בא אר"י בן לוי מקבלין עדות שלא בפניו ופוסקין על פי עדותן. ה"ג כהדא כהנא כהנא מית והניח יורשים והיה בע"ח לר' יאסיה וקיבל ר"א עדות שלא בפני היורשים וזיכה לר' יאסיה דכיון שהיו רחוקים ה"ל כשלחו לו ולא בא שמקבלין שלא בפניו: ולא עוד. ולא זו בלבד חידש ר"א בענין זה אלא שכהנא הניח בעזבונו ספרים ויורשיו היו בבבל וכתב ר"א ליורשי כהנא שאין יכולין להוציא הספרים מא"י לח"ל שכבר זכה בהן א"י: אם כתב המורים בצוואתו שיוציאו היורשים הספרים מא"י לח"ל מוציאין: מהו להוציא. ספרים מא"י לח"ל כלומר אי הלכה כר"א או לא א"כ מיבעיא אם כתב ע"מ להוציא אם מוציאין: א"ל לא. למעשה אלא להלכה: ובאיש. והרע הדבר לר"ן דלא א"ל שהוא שואל למעשה כדי שנדע איך נעביד עובדא: ה"ג ר' ירמיה. היה לו דין עם אדם אחד וקבלו העדות שלא בפני ר' ירמיה וחייבו לר"י ע"פ עדותן של אלו והיה ר"י יושב ומצטער אפשר שמקבלין עדים שלא בפני בעל דין ומעולם הייתי אומר שאין

לאחת מאלה במין אחת ממיני שבועות חייב אבל לא בשנים ע"ש הרי דמקרא ממעט דפטור ממלקות במזיד בשבועת העדות וה"ה בשבועת בומרין כמ"ש הכ"מ שם בד"ה כל כו' דילפינן הדא מחבירתה. ונראה דקשיא להרמב"ם אסוגיא דפ' שבועת שתים לרבא הא איכא שבועה בעולם דהא לרב קיימינן ורב מחייב שבועת ביטוי היכא דליכא שבועת העדות כדמחייב בבומרין ונראה דהיינו דקשיא להרי"ף ולהרז"ה לכך פירשו הסוגיא דלא כרש"י. והרמב"ם מפרש רבנן אמרו לאביי להכי אפקיה רחמנא לאיחיובי עליה תרתי והשיב אביי מלאחת יהיה בכוונת קושייתם תרי קרבנות ובשוגג או קרבן ומלקות במזיד ואמרו ליה רבנן לאביי אימא במזיד מיחייב תרתי דהיינו קרבן ומלקות ובשוגג מיחייב חדא קרבן והשיב הא דמיעט קרא לאחת היינו למעט במזיד ממלקות דאי בשוגג מי איכא תרתי כדרבא. (ואף שאין גירסת הגמרא כן נראה מדברי רש"י שגירסת הספרים אינה כמו שהיא לפנינו) ולא פליג רבא אדאביי אלא פרושי קמפרש לדאביי דלא אילטריך קרא למעט בשוגג דלא ליחייב תרתי דממילא ממועט מדהוה דבר שהיה בכלל כו'. וכ"ת א"כ נ"ל קרא למעט ממלקות תיפוק ליה דאין לך בו אלא חידושו והיינו קרבן ולא מלקות וי"ל דלא הוי דבר היוצא מן הכלל אלא לענין קרבן דכתיב בהך פרשתא אבל מלקות ה"א שהוא בלאו דלא תשבעו בשמי לשקר א"כ לא נרס כלל ואי במזיד מי איכא תרתי כנראה מדברי הרי"ף ומלאחת מאלה ממעטינן הכל דלא מיחייב בקרבן שבועת ביטוי ולא במלקות. ורבא קאמר דלא ליחייב בשני קרבנות נ"ל קרא דה"ל דבר שהיה בכלל כו' וקרא לא אתי אלא למעט ממלקות ופריך הש"ס לאביי נ"ל דלהכי אפקיה שבועת העדות לחייב על השוגג כמזיד הא אילטריך קרא לפטור יודע אני עדות מקרבן לפי שאינו בלאו כו' וכמ"ש הרז"ה אבל מה שחייבו פסולים ושלא בב"ד בשבועת ביטוי באומר איני יודע לך עדות אין זה לאו והן נחייב יודע אני לך עדות. לפ"ז מיושב קושית הכ"מ ספ"ע ע"ש. ואין לומר דסובר כפירוש הרי"ף דא"כ לפי המסקנא אילטריך לאחת מאלה למעט דלא ליחייב שתי קרבנות ודברי הרמב"ם לא משמעין כן. וליתא לקושית הלח"מ ע"ש ויש לתמוה על הלח"מ לסברתו אמאי מקשה למה שביק טעמא דרבא כו' ע"ש משמע שאין נ"מ לדינא הא גם לדינא פליגי דלסברת רבא לעולם אין שבועת ביטוי באיני יודע לך עדות אפילו בפסולין ושלא בב"ד והרמב"ם פסק בזה כאביי כמש"ל. אך קשה לפ"ז מאי מיבעיא לש"ס פ' שבועת הפקדון דף ל"ו ע"א היכא דאתרי ביה אי חייב בקרבן ובמלקות הא מקרא שמעינן דלא לקי וי"ל התם בא למיפשט מברייתא ולא מנא ברייתא לפשוט ממנה ואביי מסברא דריש לקרא הכי כמ"ש תו' דף כ"ה ע"ב בד"ה אחת כו' ע"ש:

ע"ד דרב אינו מגוה לספיסו כו'. עיין בקונטרס. וקשה הא כי תשבע וגו' בנשבע לשקר כתיב ועליה קאמר קרא דבשבועת הדיינין אין חייבין עליה. ורש"י כתב סוף שבועות רב דריש כי בלשון דהא שהרי תשבע כו' ונראה שירושלמי סובר דרב ור"י בסברא פליגי ולא בקרא ר"י סובר כיון שמגוה להפיסו בשבועה דמיא קצת לכפירת ממון ולא לשבועת ביטוי ורב סובר כיון דנשבע לשקר לשבועת ביטוי דמיא. ויותר נראה דה"ג על דעתיה דרב אינו מגוה להפיסו ומפייסו על האמת כו' וכ"ה פרק בתרא דשבועות. ומכוון כפירש"י:

ונשא עונו קרבן. וא"ת הא כתיב קרבן מפורש בקרא וי"ל סד"א קרבן לא קאי אלא אאחריני אבל בשבועת העדות דכתיב ביה ונשא עונו אין לו קרבן קמ"ל ונשא עונו היינו קרבן אך קשה ונשא עונו נ"ל דהא בכולהו לא כתיב ונשא עונו וי"ל אילטריך דוקא אם לו לא יגיד הוא דישא עונו הא לאו הכי לא א"כ אילטריך לשום דרשא דהא ילפינן עון עון לנזירה סוה [בשבועות פ"ד ה"א ד"ה ונשא כתב שם המחבר ומה שכתבתי כאן [ר"ל בשבועות] נראה עיקר]: מנן ליה ב"ד. וקשה הא כתיב אם לא יגיד וכיון דקפיד קרא אהגדה על כרחך המקום הראוי להגדה קאי והיינו בב"ד וכ"ה בבבלי שם דף כ"ב וי"ל סד"א למילף גז"ש החטאת תחטא משבועת הפקדון וכי היכא דהתם בין בב"ד בין שלא בב"ד ה"נ כן ולא יגיד קאי אהא דאמרינן בסמוך למעוטי אם תבעו אחר דפטור קמ"ל דאיכא גז"ש דהגדה הגדה:

בעידי בכורה. לשון ראשון שבקונט' הוא מפירש"י בפירקין. ותו' כתבו א"כ נ"ל שני עדים אפי' יחיד נאמן ואפילו עד מפי עד כדאמרינן פרק פסולי המוקדשין ע"כ. ואיני מבין קושייתם שהרי מפירש שם (דף ל"ה) ר' יהושע בן קפוסאי אומר בכור בן כהן צריך שנים מן השוק להעיד עליו. ור"ח סובר כוותיה ודאי דליכא למימר רב אידי בר אבין נמי כוותיה סבירא ליה אע"ג שתמא דש"ס פליג עליה ע"ש. ונראה רש"י מיאן בפי' התוס' דסובר לעדות בכור אדם בעד אחד סגי. וכ"מ ב"ב דף קכ"ז ע"ב האי דאתי לקמיה דר"ח ואמר מוחזקני בזה שהוא בכור כו'. ש"מ דבחד סגי. והרשב"א בתידושיו דף קכ"ז בד"ה היו מוחזקין בו שהוא בכור פירש הר"ש בקלא בעלמא כעין שאמרנו למעלה דהוה אבוה קרי ליה בוכרא אבל בעדים אינו נאמן והדרבה איפכא משמע אי אבוה הוה רגיל דאמר בוכרא כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד אבל בעדים נאמן ע"ש שמעינן מהכא דבקלא בעלמא מחזקינן ליה בבכור ה"ה שא"צ שני עדים. ונראה דאף הר"ש לא קאמר אלא היכא שלא אמר בפירוש שהוא בכור לענין הדין אלא מילי בעלמא אמר כמפורש שם ולא שייך כאן כיון שהגיד כו'. וטעמא דמלתא כיון שהסבירה התורה אביו לעדות זה סמכינן נמי אדיבורא בעלמא אע"ג שלא אמר כן בב"ד ושלא כיוון להעיד. והרשב"ם כתב שם בד"ה מוחזק אני בו ועד אחר עמו כו' ע"כ. ואין פירושו מוכרח שם אדרבה פשטא דליבנא משמע דאין שם אלא אחד ועיין בח"מ סי' רע"ז:

ובעדי חזקה. בקונטרס פירשתי שני לשונות והראשון הוא פירש"י וקשיא לי א"כ מאי קאמר בסמוך ר"ח שמע לה מהני חזקה אנו אחד מעידה כו' ואין כל חזקה כו' הא גם בשני חזקה פליג רבי בא וסובר דבכה"ג עדותן עדות לד"ה אלא ודאי פי' השני שבקונטרס עיקר וטעמא רבא איכא לחלק ביניהם דהכא ראו כל אחד מה שהיו יכולין לראות משא"כ בשאחד מעיד על א' ב' ג' שבשמיטה כו' וכ"כ מהרשב"ס פרק חזקת ע"ש:

בגבו. בבבלי דף ל' פירש"י בגבה בין קשרי אצבעותיה וכ"פ בב"ק וקשה בנדה דף נ"ב תניא שני שערות שאמרו אפילו אחד בגבה ואחד בכריסה אחד ע"ג קשרי אצבעותיה של יד ואחד ע"ג קשרי אצבעותיה של רגל ש"מ בגבה לאו היינו קשרי אצבעותיה וכפירושי בקונטרס כן פירש"י בנדה שם. והס"מ פ"ב מה"א כתב גבה וכרסה הכל הוא בערוה ובגה מקום תפוח של הערוה וכרסה שפת הערוה אבל גבה ממש אין מועילין וכתב הד"מ (ומביאו בב"ש) ודברי בעה"ת שמביא הטור בסי' קצ"ה לא משמע כן דהא כתבו ע"ז ואין אנו בקיאין לבדוק כל הגוף ש"מ גבה וכרסה ממש הוא ע"כ ודברי תימה הם בעה"ת ותו' חששו לדברי ר"ש דאמר אחד ע"ג קשרי אצבעותיה כו' ודאי דלכל הגוף בעי בדיקה אבל מודים דגבה וכרסה הכל הוא בערוה וכ"ע ופי' הרשב"ס פרק חזקת דף נ"ו ע"ב ע"ש נ"ע:

מ"ד פסול כו'. לפום ריהטא נראה מ"ד פסול סובר שתי שערות דבר אחד הן ואם שני עדים בדקו היום בכל מקום ולא מצאו רק אחת בגבה ובדקו למחר אותן עדים עצמן ולא ראו רק אחת בכרסה אינו כלום דכיון שאינן יחד בבת אחת אמרינן שומא נינהו א"כ ה"ל חצי דבר וזו היא דעת הרשב"ם ב"ב דף נ"ו ומ"ד כשר סובר כיון שראו כל מה שיכולין לראות דבר שלם הוא ואפי' בשתי כיתות ולזה נוטה קצת דעת ריב"א בתו'. אך לשון שמא קשה דמשמע שספק הוא אם היתה הראשונה בשעה שראו השנייה ולא בדקו בכל מקום א"כ אין להכשירן שמא לא ראו כל מה שהיו יכולין לראות לכך נראה כמ"ש סוטה דף ב' בתוס' דה"נ מ"ד כשר כמעיד על חצי סימנין ומ"ד פסול אני אומר שמא נשרו וה"פ מ"ד כשר ה"ל כמעיד על החצי מידי דהוי אחזקה אם שנים מעידין על שנה הראשונה ושנים על השנייה וכו' מצטרפין ה"כ מצטרפין ומאן דפוסל סובר שאני הכא דחיישינן שמא נשרו ולא היו מעולם שני שערות יחד ולא מיקרי גדול עד שיהיו שניהן יחד א"כ כמ"ש תוס' שם ע"ש: אילו שטר כו'. וקשה הא לא דמיין להדדי בשלמא שטר אין לנו אלא עד אחד דשטר כשר הוא אבל הכא יש לנו שני עדים שזה הוא גדול בשנים:

(דף י"ט ע"ב) אין שומעין כו'. בבבלי הגירסא ואין עדותן מתקיימת בב"ד עד שיעידו שניהן כאחת. ופירש"י מתקיימת בב"ד לפסוק הדין על פיהם. לפום ריהטא לשון הש"ס כמיותר והל"ל ואין עדותן עדות עד כו' ונראה דקמ"ל לענין זה עדותן עדות אם שינו ממה שאמרו בתחלה אינן נאמנים דה"ל חוזרין ומגידין אלא גזירת הכתוב הוא דבעי שיעידו שניהן כאחת דמקשינן הגדה לראייה ואם לאו אין דנין ע"פ עדותם וא"ל דה"ק אע"פ שנשאלו ונחקרו בדבר ע"פ העדות שהעיד כל אחד בפני עצמו מ"מ אין גומרין הדין עד שיעידו שניהן כאחד כדתניא בברייתא דמייתי התם נגמרו את הדבר מכניסין את העדים. דא"כ היא גופא קשיא כיון שיכולין לשנות עדותן למה משאלין וגותנין בדבר אטרוחי ב"ד לא מטרחינן א"ו שאין יכולין לשנות ובברייתא לא אתי לאשמועינן אלא לאפוקי דר"נ ואי קשיא הא דתנן פרק שבועת העדות דף ל"א השביע עליהם חמשה פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד והודו פטורים כפרו חייבין על כל אחת ואחת ש"מ אע"ג שנשבעו חוזרים ומגידים דאל"כ אינן חייבין אלא על הראשונה כמ"ש רש"י שם במתני' בד"ה מה טעם כו' ע"ש וי"ל שאני התם שאמרו חוץ לב"ד לכך חוזרים ומגידים אבל אם הגידו בפני ב"ד אין חוזרין ומגידין כמפורש בסיפא דהך דשבועות והכא נמי שהגידו בפני ב"ד אינן חוזרין ומגידין שמעינן מהכא אף אם לא נגמר עדותן בפני ב"ד אין יכולין לחזור ולשנות ספק ממה שאמרו כבר בפני ב"ד דהא קרא סתמא כתיב אם לא יגיד והיינו במקום הראוי להגיד שהוא בב"ד ומדלא כתיב אלא חדא הגדה שמעינן דאין חוזר ומגיד אם כן אין חילוק בין נגמר עדותו או לא נגמר עדותו. מיהו בש"ע ח"מ סי' כ"ח סש"ו כתב אם קיבלו עדות שלא בפני בע"ד אין דנין על פיו וחוזרין ומגידין בפניו ואם שינו באחרונה הולכין אחריו. וקשה הרי בירדנו מסוגיין שאינו כן. ומה שסיים שם דכל שלא בפניו כחוץ לב"ד דמי. נראה שר"ל כל שאין דנין על פיו כחוץ לב"ד דמי. ולפמ"ש אינו כן. מיהו בדברי מהר"מ אהרון שממנו מוצא דין זה ומביאו הב"י מפורש דטעמא דחוץ לב"ד משום דלא דייקי וסובר שלא בפניו נמי לא דייקי. מ"מ קשיא הכא נמי כיון שאין עדותן מתקיימת נימא דלא דייקי גם מסתבר כאן טפי לומר דלא דייקי כיון דלא אתי אלא לשבועה כדמסיק בבבלי בסוגיין אלא ודאי כל מי שמעיד בפני ב"ד דייק שפיר שלדעתו מסתמא סומכין על דבריו ודנין על פיו. והא דאר"ל עדים התתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד דמי. פירש"י ואין חוזרין ומגידין משמע קודם שנחקרו חוזרים ומגידין נראה לשון נחקרה דקאמר ר"ל באחר כדי דיבור הוא דלכל זמן החקירה תוך כדי דיבור הוא דה"ל כעסוקין באותו ענין ויכולין לחזור ועכ"ל כן דלאת"ה קשה הא בדיני ממונות אנן קיימינן ובהו לא שייך חקירה אלא ודאי כדאמרן. ועיין בתשובת הר"ן סי' ל"ד. ואני תמה מהרב בשג"ה שם שכתב אע"פ שהגידו בראשונה בתרס חוזרין ומגידין. ונרגס הריב"ם. ותימה הרי מפורש בריב"ם שחולק בזה וכ"כ בב"י. גם מהרש"ך האריך לא כתב כן אלא כמסתפק דקאמר אילולי דמסתפינא כו'. וכוונתו כיון דנשבעו בב"ד אין סברא לומר דלא דייקו ועוד דלמא דוקא באיני יודע הוא דאמרינן לא דייקי אבל לשנות בדבר לא ועיין בכ"מ פ"ג מה"ע וצ"ע: ועבדין ליה גזר דין כו' עיין בקונטרס. ונראה אף הבבלי מודה בזה. ומה שמביא ריב"א ראיה מפ"ב דכתובות כמ"ש הפוסקים בשמו ומביאו הב"י סי' כ"ח ע"ש אינו סותר לדין זה דכיון דיכול לערער עליו א"כ אין כאן הזמה ונפקא מינה שאין העדים יכולין לחזור ולשנות כמ"ש בסמוך בתו' והמרדכי כתב יש דוחין ראיית ריב"א עדים זוממים חידוש ולא גמרינן מיניה וכתב המהרש"ל פ"ו דב"ק סי' ט' ואיני מבין נהי דחומרא לא גמרינן מינייהו מ"מ קולא גמרינן מהם וכ"כ מלשון רש"י פרק כל הבשר דוקא חומרא גמרינן מיניה ע"ש. וקשה טפי ה"ל להביא ראיה מגמרא דפ"ק דנדרים וחולין פרק גיד הנשה ועמ"ש בירושל' נזיר [פ"ו ה"א] בתו' בד"ה מה פליגין כו'. ולענ"ד כוונת המרדכי עדים זוממים חידוש הוא מטעם מאי חזית דסמכת אהכך כו' אין להגדיל חידושייהו ולומר דאפילו העידו שלא בפניו שלא בפניהם מהני דמה לנו להרבות בחידושים. ובזה גם קושית שנייה של המהרש"ל ע"ש לאו קושיא דודאי לכתחלה בעיק שיעיד בפניו דכתיב והועד בבעליו ובממון אמרינן דמהני בדיעבד ובעדים זוממין אפילו בדיעבד לא מהני ועמ"ש ר"פ הד"מ: אדם ששלחו אחריו כו'. בבבלי ב"ק דף קי"ב גרסינן אר"א א"ר שבתאי מקבלין עדים שלא בפני בע"ד תהי בה ר"י וכי מקבלין כו' קיבלה מיניה ריב"ח כגון שהיה הוא חולה או עדיו חולים כו' ושלחו לו ולא בא. וכתב תו' אור"י מדלא קאמר או שלחו כו' משמע דבעי שלחו לו ולא בא בהדי שהיו עדים חולים כו' ע"ש. ותימה הרי כאן מבואר דבשלחו לו ולא בא לחוד סגי ובבבלי נרסי' או כמ"ש תו' שם בשם הספרים ואף דלקמן משמע קצת דהירושלמי סובר מקבלין כו' מ"מ ריב"ל ודאי לא פליג וצ"ע: ואמר אפשר מקבלין כו'. כתב הב"י בשם ח"מ סי' כ"ח בשם הרשב"א משמע אלו לא היה בעיר לא היה מתמה ר"י פ"מ בכי הא מודה שמקבלין ע"כ ול"נ שאין מכאן ראיה דהא רבנן פליגי אסימכוס

אסומכים וסברי דמקבלין עדות לגבות מיתומים קטנים כמפורש בב"ק דף קי"ב א"כ אין לתמוה שפסקו כרבנן ודלא כסומכוס דאף ר"י היה סובר כרבנן כמפורש בב"ק שם אלא עיקר תמיהתו דאף רבנן לא קאמרי אלא כשאינו בעיר דומיא דקטנים אבל כשהוא בעיר מודים דאין מקבלין ואנן דקיי"ל כסומכוס לעולם אין מקבלין אפילו אינו בעיר דומיא דקטנים וצ"ע:

(דף כ' ע"א) מה עביד לה ר"י. בקונטרס הגהתי אך עדיין קשיא מתני' לריש לקיש ובבבלי בפרקין נמי מייתי פלוגתייהו דר"י ור"ל ומסיק טעמא דר"י משום לא תלך רכיל וטעמא דר"ל משום דמיחזי כשקרא. וכתב תו' ומשום לא תלך רכיל אין כאן. ומהרש"א דחק והגיה בדבריהם ע"ש ועדיין תיקשי לר"ל מתני'. וצ"ל לדקדק עוד במתני' מייתי קרא דכתובים הולך רכיל אמאי לא מייתי מקרא מן התורה לא תלך רכיל ובגמרא קאמר לא תלך רכיל איכא בינייהו (ועיין בתוי"ט) ונראה. מתני' איירי במי שהיה דעתו לזכותו ואח"כ הסכים עם השנים לחייבו ואפ"ה אומר אני המזכה מה אעשה כו' ה"ז הולך רכיל מגלה סוד אבל מי שעמד על דעתו לזכותו אין זה מגלה סוד שהרי הוא עומד בדעתו וגם לא תלך רכיל אין כאן שהוא עושה כן להציל עצמו שלא יאמרו עליו שטעה כדאמרינן בסמוך טעמא דר"ל ור"י סובר מ"מ ה"ל הולך רכיל גבי כתיבה כיון דעכשיו מיהו הדין קיים ור"ל סובר לא כתבינן סתם משום דמיחזי כשיקרא. לפ"ז אין צורך להגיה דברי תו'. ובירושלמי ה"נ מה עביד לה ר"ל בשהסכים מ"ט דר"י דלא יהא כו' וה"פ מה מקיים ר"ל למתני' ומשני מוקי לה בשאח"כ הסכים עם השנים ואפ"ה אומר אני הייתי מזכה בתחלה וכמ"ש:

אמר ר"א תמן שאסבר כו'. עיין בקונטרס. לפמ"ש הרמב"ם באומר איני יודע אפי' ארבע אומרים זכאי ואחד אומר איני יודע מוסיפין א"כ ה"נ יש להוסיף ויש לחלק ועיין בתוי"ט:

(דף כ' ע"ב) וחד אמר הביא תוך שלשים כו'. וקשה א"כ מאי אמרו לו כל ראיות כו' הא לר"י לא הוא מציאה לעולם אין לו זמן יותר משלשים יום לכך נראה דר"א אמר תלתא אמוראין פליגי בדבר חד אמר הלכתא כל זמן שמביא ראיה סותר. דהלכתא כרשב"ג וחד אמר הביא בתוך שלשים כו' דהלכתא כת"ק וחד אמר לעולם כו' דהכי ס"ל לרשב"ג:

והתנינן ארשב"ג כו' עיין בקונטרס. וקשה אדרבא מתני' משמע דוקא בשלא ידע בה כל עיקר כדתנן מה יעשה זה שלא מצא כו' ונראה מסיפא דסיפא פריך דוקא בשאמר אין לי ראיה וכשראה שנתחייב הוציא מתוך אפונדתו הוא דאינו נאמן אבל בשלא אמר אין לי ראיה וכשראה שנתחייב הוציא מאפונדתו ראיה נאמן וקשיא למ"ד אינו סותר עד שיביא ראיה שלא היה יודע בה כל עיקר ובש"ע ח"מ סי' ד' כתב כן בהג"ה וכתב שכן מוכח מהטור. ואין צורך להוכיח כן מהטור דממתני' יש להוכיח כן וכן מוכח מסוגיין וכמ"ש. והא דקאמר עד שיבטל ראיותיו לא תיקשי ליה ממתני' דמשמע שצריך שיכפור בראיותיו דסובר ביטול עדיף מכפירה ואידך פליג וכוותיה קיי"ל כמ"ש בש"ע סוף סי' כ"א:

שאל לר"י כו'. וא"ת מאי מיבעיא ליה וכי לא ידע מתני' וי"ל דאיירי בשאמרו לו כל ראיות שיש לך הביא תוך שלשים יום ומספקא ליה הלכתא כת"ק או כרשב"ג:

חד אמר יתקיים כו'. כתב הרא"ש כתובות פ"ב א"ר י' אמר שמואל עד ודיין מצטרפין כו' הלכך כיון שאין השטר מתקיים ע"פ עד אחד ודיין אחד אין אנו חוששין אם הדיינים קרובים להעדים ואף דגרסינן בירושלמי (ולעיל בפרקין) שלא יהיו העדים קרובים לדיינים היינו בעדים המעידים לפני הדיינים שאין מקבלין עליהן הזמה וטעמא דהזמה לא שייך הכא ע"כ. והריטב"א תמה ע"ז דהא הבבלי פליג וסובר שלא יהיו העדים קרובים זה עם זה גזירת המלך הוא שלא יהא הדבר נגמר ע"פ קרובים א"כ אף עד שהוא קרוב לדיין ה"ל כאלו הדבר יוצא ע"פ קרובים ע"ש וצ"ל דסובר הרא"ש דלא אמרינן פסול קרובים גזירת המלך אלא בעדים בלבד ואין למילף דייני מהם ותדע דדרשינן לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים וקשה דלמא הדיינים קאי לא יומתו אבות במשפט הבנים אבל עדות כשר דלעולם מסתבר לפסול טפי הדיינים משום קורבה מלפסול העדים כדאשכחן באוהב ושונא דפסול לדין וכשר לעדות לרבנן וצ"ל דפסול לדיין משום קורבה לא צריך קרא דכתיב אל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרים ר"י הגלילי קרא אתי לקרוב ונתרחק דכשר כמפורש בבבלי דף כ"ח. ש"מ קרוב פסול לדין. לפ"ז קשה למה ליה קרא למעט עדים שלא יהיו קרובים לנידונים הא גמרינן דיינים מעדים כמפורש לעיל בפרקין א"כ אף עדים ניליף מדיינים שלא יהיו קרובים לנידונים אלא ודאי בעדים חידוש הוא דהא ראו ב"ד בעצמם א"צ עדים וכשראו משה ואהרן שהוברר הדבר להב"ד כאלו ראו בעצמם אפ"ה פסול ה"ל חידוש ולא גמרינן מיניה. ולא נמר מאחריני. ומסתימא על הש"ך שסומך על דברי הריטב"א והרי הרי"ף מביא דברי הירושלמי פ"ג דמכלתין ויש לייטב ועמ"ש גיטין פ"פ סוף ה"ח בתו' בד"ה אני כו'. וברא"ש פ' יש נוחלין. ועמש"ל פ' אחד ד"מ פ"ד ה"ח בד"ה דנין כו':

הדרן עלך פרק זה בורר

פרק ד ה"א שנאמר משפט אחד כו'. כתב תו' פ"ק דף ג' בד"ה שנאמר כו' וא"ת ת"ל עיקר דרישה וחקירה בעדים זוממים כתיב בפרשת שופטים בד"מ ובד"נ וי"ל מ"מ לא מצרכינן דרישה וחקירה בשאר ד"מ אלא בעדים זוממים אי לאו דכתיב משפט אחד ע"כ והא דלא ילפינן מעדים זוממים לחידוש הן מאי חזית דסמכית אהני כו'. אך קשה הא חידוש דעדים זוממים להומרא הוא והך דהכא קולא הוא לפסול הזוממים אם הוכחשו בדרישות א"כ ילפינן שאר ד"מ מינייהו. ומהרש"ל פ"י דב"ק סי' ט' כ' בשם ריב"א אם קיבלו עדות שלא בפני בע"ד אפילו בדיעבד פסול ודייק מפ"ב דכתובות דאמרינן והזמה שלא בפניהם נמי דהזמה לא הוי הכחשה מיהו הוי והמרדכי כתב מעדים זוממין ליכא למילף דחידוש הן. ומקשה המהרש"ל כיון דקולא היא הית לן למילף מעדים זוממין וכמ"ש ומביא ראיה מדברי רש"י פרק כ"ה ע"ש וטפי ה"ל להביא ראיה מעדים זוממין גופייהו דגרסינן בבבלי פרק אלו נערות כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקי לא לקי יליף מעדים זוממין ופריך מה לעדים זוממין שכן א"צ התראה ואי ממונא לקולא שכן לא עשו מעשה ואם"ד דקולא נמי לא ילפינן מטעם חידוש ה"ל לש"ס למיפרך מיד מה לעדים זוממין. שכן חידוש ותו לא צריך לשנויי אחריתא א"ו כמ"ש א"כ הדרא קושית תו' לדוכתא. אך נראה שכוונת תו' לומר דלא ילפינן מעדים זוממין אף לקולא שכן לא עשו מעשה אבל שאר עדים לא בעי דרישה וחקירה ולאו מטעם חידוש ומעתה ליתא לקושית המהרש"ל לנינא וחידוש דכתב המרדכי לאו דוקא. א"נ הא דלא עשו מעשה חידוש קרי ליה וכ"כ תו' פרק אלו נערות שם מש"ר חידוש דבדיבורא חייב ועמ"ש בסמוך. ובנזיר [פ"ו ה"א] בד"ה מה: מה בין ד"מ כו'. ברים מכלתין דף ג' ע"ב כתב תו' בד"ה דברי כו' וצ"ע כל הני דחשיב לקמן מה בין ד"מ כו' אמאי לא ממעטינן להו ממשפט אחד כתב ע"כ. וברים פרקין כ' תו' אע"ג דשוים בדרישה וחקירה מדכתיב משפט אחד כו' לענין מילי דתלי בזכות וחובה אין להשוותם דלא שייך בד"מ ע"כ. ר"ל בד"מ מה שהוא זכות לזה הוא חובה לכשנגדו אבל דרישה וחקירה הוא תקנה לדבר שלא יצא המשפט מעוקל שיסמכו על עדי שקר בזה ודאי יש להשוותם מדכתיב משפט אחד. ורש"י כתב מכות דף ז' ע"א בד"א בד"נ דכתיב והצילו העדה ומהדרינן אזכותא וכתב תו' וקשה לפי' א"כ ד"מ ניליף מינייהו דהא כתיב משפט אחד. ונראה בהא פליגי רש"י סובר שהטעם שאם נמצא אחד מהן קרוב כל העדות בטל גזירת הכתוב הוא דמהדרינן אזכותא אפילו בדבר קל מצילין אותו וזהו דוקא בד"נ דכתיב והצילו העדה. אבל תוס' סוברים כשאחד מהם קרוב או פסול לכך עדותן בטלה דחיישינן מסתמא כולן עדי שקר הן וכיון משום חשש פסול עדות היא יש למילף ד"מ מד"נ מהקישא דמשפט אחד. ומעתה מיושב היטב קושית המהרש"א במכות שם בד"ה אר"י כו' ע"ש ועמ"ש לקמן בפרקין בד"ה לא תטה:

(דף כ"א ע"א) חד אמר ודרשת כו'. עיין בקונטרס. וקשה הא מתני' קאמר ממשפט אחד ילפינן דבעי ד"מ דרישה וחקירה. ועוד קרא ודרשת כו' בד"נ כתיב ונראה בהא פליגי חד אמר בין בד"מ בין בד"נ א"צ דרישה וחקירה אלא בדין מרומה וה"ק קרא אם אתה רואה בע"י דרישה וחקירה יצא הדין לאמתו חקרהו אבל בלא"ה א"צ חקירה ומתני' איירי בדין מרומה וחד אמר ודרשת משמע בין בדין מרומה בין בשאינו מרומה ומתני' בבית קודם התקנה: ביצד פותחין כו' פי' בקונטרס הוא מפירש"י. וקשה מנ"ל דאמרינן לעדים דבר זכות דלמא כשהדיינים מתחילים ליסא וליתן בדין מתחילין בזכות אף שבגמרא משמע דהפתיחה היא בפני העדים אך היא גופא קשיא על הש"ס מאי דוחקיה לאוקמי מתני' בהכי כמ"ש תוס' בסוגיין ונראה מתני' דפ' היו בודקין דייק ליה הכי דתנן אם נמצאו דבריהם מכוונים פותחין לזכות ולא קאמר נושאין ונותנין בדבר ופותחין לזכות כדתנן פרק זה בורר נמצאו דבריהם מכוונים נושאין ונותנין בדבר ש"מ קודם המו"מ פותחין בזכות ועדיין הדבר דחוק:

ויש כאן סיוע. וקשה טפי ה"ל להקשות איך ילמד העד זכות שהעד שקר הא כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד ועוד קף דאמרינן הא דתנן פותחין בזכות היינו שאומרים אפשר בזה הרג מ"מ זכות שהעד מלמד עליו איירי בענין אחר וצ"ע: כל שאינו יודע לדון את הארץ כו'. כתב תו' וקשה לר"ת מה לנו לחריפות של הבל ע"כ ואיני מבין קושייתו הא אמרינן בסמוך שתורה נדרשת במ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור. ובדבר אחד איירי כדאמר אלו ואלו דברי אלהים חיים ש"מ שאין זה הבל: דיני נפשות מטין כו'. בבבלי דף ג' גרסינן ור' יאשיה האי לנטות מאי עביד ליה מיקים ליה בד"נ אבל בד"מ לא. כתב תו' משום דקרא משמע ד"נ דכתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות דמשמע דבר שהוא רע לכל דהיינו ד"נ אבל ד"מ איכא רעה לזה וחובה לזה כו' ע"ש. וקשה הא גם בד"מ איכא רעה לכל כגון שור תם שהרג אדם וי"ל אף שור הנסקל ה"א דאין נמנין לחובה

שאין מקבלין: ר"ה. ור"פ ור"ח מחוקק א) לא נכנסו לבית המדרש באותו היום ולחק ר"ה עצמו מהם ונכנס ומצא ר"י יושב ומגשר ואמר כו': אפי' עמהן באותה העיר. בהא היה בעיר ואפ"ה קבלוה שלא בפניו: א"ל. ר"ה לר"י כן נראה דעת רבנן לעולם מקבלין שלא בפני בעל דין:

(דף כ' ע"א) **הלכה (ט) [י] גמרא** ה"ג מ"ט דר"י דלא יהא כו'. שלא יאמר המחייב כמה טרח לזכות לפלוני בדינו ולא הניחו לו:

דלא ייתי. שלא יבא איש אחר גם הוא סובר כוותי ויאמר אף פלוני היה בהם ואף הוא טעה: כל זמן שמביא ראיה כו' ל"ג: אר"א תמן כו'. בא לתרוצי כשנים מחייבין ואחד מזכה למה לן למכתב חייב לר"י דמיחזי כשקרא דמשמע שכולהון אמרו חייב ולר"ל כותבין פלוני ופלוני מחייבין ופלוני מזכה ואיכא משום לא תלך רכיל יוסיפו דיינים עד שיהיו שלשה מחייבין או מזכים ואז לא מיחזי כשקרא דבד"מ אין צריכין יותר משלשה כדתניא ברישא שנים אומרים זכאי ואחד אומר איני יודע יוסיפו דיינים ומתרץ ר"א התם אפשר להוסיף לפי שאין כאן שלשה דיינים שזה שאומר איני יודע כמאן דליתא דמי אבל הכא כיון שיש כאן ג' דיינים והתורה אמרה אחרי רבים להטות כבר נגמר הדין ואי אפשר להוסיף דיינים: תריהון. אמרין אף כאן אפשר להוסיף אלא כיון שהתורה אמר ד"מ בשלשה אין חובה להוסיף:

הלכה (י) [יא] מתני' כל זמן שמביא ראיה. הכא לב"ד ולא היה שטר זכותו בידו ויצא מב"ד חייב ולאחר זמן מצא שטר זכותו והביאו:

סותר את הדין. ב"ל סותרין דינו שפסקו ומחייבין את שכנגדו: הבא ראיה. שטר זכותך: ה"ז אינו כלום. שהרי אמר אין לי וחיישינן שמא זייף או שכר עדי שקר:

(דף כ' ע"ב) קרבו פלוני ופלוני כו'. בהא אפי' רשב"ג מודה שכיון שהיה יודע בהן ואמר אין לי שקרן הוא: אפונדתו. חגורתו וי"מ מלבוש הסמוך לבשרו: **גמ'**: תלתא אמורין. שלשה תנאי איכא במתני' ת"ק סובר כל זמן שמביא ראיה סותר ואידך סובר דאין לו זמן להביא ראיה אלא ל' יום ורשב"ג סובר לעולם מביא ראיה וסותר והוא שיביא ראיה שלא ידע ממנה מקודם: ופריך והתנינן בסיפא אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא היה יודע כו' משמע דרישא איירי אע"פ שהיה יודע שיש לו ראיה אלא שלא היתה מצויה אצלו מביא וסותר: עד שיבטל ראיותיו. לרשב"ג לעולם הוא מביא ראיה עד שיאמר בב"ד שהוא מבטל ראיותיו ואפי' בלא קנין: עד שיכפור ראיותיו ויאמר אין לי ראיה כדתנן בסיפא אבל בביטול לחוד לא סגי אלא אם כן קנו מידו: והוון דיינון. ודנו לפני ר"ל ולאחר ג"ד הביא ר' נוי ראיה לסתור הדין: ושאל. רבי לעזר לרבי יוחנן אם יסתור הדין ואמר ליה רבי יוחנן כל זמן כו': רבי אבמבים. כך שמו: והוון אידיינין. ודנו לפני ר"ל: ואדיין את לזו. ועדיין אתה צריך לשאול על דבר זה הא תנן כל זמן כו': ופריך ולמה תרין עובדין. למה שאל ר"ל שני פעמים לר"י הא כבר השיב לו בראשונה: ומשני ר"ל. הביא ראיה קודם שכתבו לו פסק ור"א כתבו פסק דין ואח"כ הביא ראיה לכך שאל שנית: ה"ג אסרתא לדיינים מהו שיהיה צריך בית דין. וה"פ שטר שיש עליו הנפק מהו שיהא צריך קיום לשטר זה או לא: ר' הושעיה. ורב בניי פליגי בה איך אמר שמואל: חד אמר צריך לקיימו או בכתב יד העדים או בכתב הדיינים אבל אם קיים כתב ידי עד אחד וכתב דיין אחד אין מצטרפין וחד אמר אפי' בכתב עד אחד ודיין שני ומצטרפין:

הדרן עלך פרק זה בורר

פ"ד ה"א מתני': אחד כו' בדרישה וחקירה. שחוקרים את העדים שנאמר משפט אחד יהיה לכם ובדיני נפשות כתיב ודרשת וחקרת: דיני ממונות בשלשה. כדילפינן בפ"ק: פותחין. משא ומתן של דין: בין לזכות בין לחובה. בא זה שילמד: **גמ'** בשביל לחום כו'. אע"ג דמן התורה ד"מ צריכין דרישה וחקירה תקנו חכמים שא"צ דרישה וחקירה כדי לחום על ממון של ישראל המלוים שלא יפסידו ע"י החקירות וגם יש בה נעילת דלת בפני הלוין שימנעו מלהלוות שמא יכפור והעדים יטעו ולא תהא עדותן מכוונת ויפסיד אלא הב"ד שואלים העדים איך אתה יודע כו' כדתנן פרק זה בורר: ר"ח בר בא. שאל לפני ר"י שאיך עבדין מעשה בד"מ צריכין דרישה וחקירה כדתנן במשנתינו או א"צ כדתנן בפרקין דלעיל: א"ל. עבדינן כר' יוחנן: בשם ר"ח ור"י. דפליגי בפירושא דמתני':

(דף כ"א ע"א) חד אמר. דרישות וחקירות דד"מ אתיין מדכתיב ודרשת כו' כדאמרינן ריש פרק היו בודקין וחד אמר בדין מרומה איירי מתני' אבל שאין מרומה א"צ דרישה וחקירה דכתיב צדק צדק תרדוף וכתיב בצדק תשפוט עמיתך הא כיצד למה לא כתיב בצדק צדק תשפוט כו' אלא אם אתה רואה שאין הדין יוצא לאמתו אלא הוא מרומה חקרהו צריך דרישה וחקירה והיינו דכתיב צדק צדק שיהיו הב"ד נזהרים לדקדק בו כ"כ לדרוש ולחקור ואם אין הדין מרומה לדקיהו בלא דרישה וחקירה לפי' זה צריכין להגיה הא כיצד אם אתה רואה הדין שאינו יוצא לאמתו א"כ אפשר לקיים הגירסא שלפנינו וה"פ אם אתה רואה שדברי העדים מכוונים וסדורים וע"י כך הדין יוצא לאמתו בלי שום נפתל צריך הדבר חקירה כו' ולכך מייתי הא דרב הונא דדמיא להא דאמרן: רב הונא. כשהיה רואה שהעדים מכוונים דבריהם בלשון אחד היה חוקרן שנראה מזה שבעצה אחת העידו וכשראה שאין דבריהם מכוונים אלא כל אחד אומר בלשון אחר היה מכוון דבריהם שלא יהו סותרים זה את זה ופוסק הדין על פיהם: ביצד פותחין לזכות. הא דתנן במתני' ד"נ פותחין לזכות היינו אחר שקיבלו עדותן של עדים ודרשום וחקרום ובאין ליסא וליתן היכי אמרינן להו לעדים: איפשר שזה הרג את הנפש. בתמיה שמא בעצה באתם וזו היא פתיחת הגלה לזה: א"ר יוסי. אם כן שזה הוא לימוד הזכות שאומרים עדי שקר הם קשיא הא דתניא לקמן סוף פ' אין בודקין אמר כו': ה"ג ובא חבירו וסייעו מקבלין:

ויש כאן סיוע. בתמיה אף במסייע לדבריו האחרונים מ"מ הכחשה לדבריו הראשונים היא והרי זה המסייע בא לחוב את העדים שהרי יש כאן עדים אחרים להכחיש הראשונים: ה"ג לא נמצאת חב לעדים. והגירסא שלפנינו יש ליישבה בדוחק: מאה פעמים. לאו דוקא אלא נ"ח דהיינו מ"ט טהור ומ"ט טמא כדמסיק: אין יכול לפתוח בזכות. דהא אם יש ממש בדבריו אין מורידין אותו לעולם כדתנן לקמן הלכך בעינן שיהא ראוי לכך וכל מי שאינו יודע לטהר את השרץ אין מושיבין אותו בסנהדרין: שממית. אדם ובהמה ומרבה טומאת נבלה וטומאת מת בעולם הרי הוא טהור כשמת שאינו בכלל שמנה שרצים: או חילוף. ק"ו הראשון היה לטהר את השרץ ומעתה אומר ק"ו אחר לטמא הנחש: עכבר. שמת כדכתיב בקרא: הרי עקרב. יוכיח אע"פ שממית הוא טהור אף הנחש כן: אשכח תני. מצא ברייתא דתני בה דרצה למילף בק"ו נחש ועקרב דמטמאים ותו ליכא יוכיח: ה"ג אמר רב תלמיד וותיק כו': אמרין. אמרו תלמיד זה לא ידע להורות ולא היה אלא חריפות של הבל ולא כרב שאמר תלמיד וותיק היה: ההוא תלמידא. היה נפסק מהר סיני שספק ומבלבל דברי התורה:

הלכה ב ה"ג מטין ע"פ עד אחד. מטין את הדין אחר המרובין ע"פ דיין אחד כגון שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב או איפכא ודיני נפשות מטין ע"פ אחד לזכות י"ב מזכים וי"א מחייבים זכאי אבל לחובה אין מטין אחר הרוב אא"כ רבו המחייבין על המזכין שנים דכתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות והאי קרא בד"נ איירי כדאמרינן לקמן בפרקין כתיב לא תטה משפט אביונך אבל אתה מטה של שור הנסקל וכ"ש שאר ד"מ:

גמ'

א) בעל סה"ד כ' קך היה במו ובערך יוחנן הקיקאה כתב פי' תוס' סופר כמו מחוקק וי"א על שם עירו ע"ש.

גמ' אלו ניתנה התורה חתוכה. הלכה פסוקה אין להוסיף ואין לגרוע מדין הכתוב בתורה ואם יהיה שינוי בענין אסור להורות: **לא היה לרגל עמידה.** כלומר לא היה באפשר להתקיים בה דרוב פעמים הענין משתנה ואינו כמו שמפורש בתורה:

(דף כ"א ע"ב) **מה טעם.** מנא לן: **וידבר ה' אל משה.** החדש הזה לכם ראשון הוא לכם לחדשי השנה וקשיא תרי זימני לכם נ"ל אלא תהלה אמר זו מסורה לכם שיהיה ע"פ ב"ד ואמר הודיעני איך הלכה אם יהיו נחלקין בדבר כיון שהדבר תלוי בדעת האדם והשיב לו ה' אף זה לכם הוא אחרי רבים להטות כו': **כדי שתהא כו'.** לכך ניתן הרשות ביד הרוב לפסוק כמותם כדי להגדיל תורה שתהא נדרשת במ"ט פנים טהור כו': **מזוקק שבעתים.** שבע פעמים שבעה שהן מ"ט: **ואומר מישרים אהבוך.** ולא קאמר מישור אלא תרי גווני מישרים הן טמא וטהור ושניהם דברי אלהים חיים הן:

הלכה ג מתני': מחזירין. סותרין את הדין אחר שגמרוהו וידעו שטעו מחזירין את הדבר בין לזכות בין לחוב: **גמ' צדיק.** משמע שנצדק בדין אע"פ שאינו נקי אל תהרוג: **ונקי.** מן הרשע אע"פ שנתחייב בדין: **יכול אם.** יצא צדיק בדינך שיצא זכאי בטעות אף מדיני שמים יפטור: **כי לא אצדיק רשע.** קרא יתירא הוא אלא לאשמועינן כה"ג: **לא שנייא.** אין חילוק בין יצא זכאי ליצא חייב לעולם מחזירין אותו אם טעו אלא ביצא זכאי ונמצא חייב אין מחזירין אא"כ טעו בדבר שהצדוקין מודין בו:

הלכה ד מתני': הכל מלמדים. אפילו תלמידים היושבים לפני הדיינין ולא נתמנו ב"ד על כך: **ואין הכל מלמדין חובה.** אם אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד חובה אין שומעין לו: **גמ':** ה"ג ר' חייא בעי לפני ר"י טעו וזיכו נואף ונואפת שחובה מפורש בקרא אם יש רשות לתלמיד ללמד חוב: **איתקלף מרקועך.** הוסר הטלאי מעל גבי הקרע ונגלה לכל שיצא בנגד קרוע כלומר נתגלה חרפתך לומר שיטעו הסנהדרין בדבר שפשיטות של בית רבן יודעין אותו:

הלכה (ה) [ד] מתני': המלמד חובה. דין שהתחיל תחלה להביא ראיות לחובה יכול לחזור בו ללמד זכות: **אינו חוזר ומלמד חובה.** סברא הוא דבעינן והלילו ובגמרא מפרש: **גמ' ובלבד שלא יהו מחוסרין.** דבר אלא לומר איש פלוני אתה זכאי כו' דהוה כגמר דין שיא דאינו יכול לחזור בד"נ מזכות לחיוב אבל אם עדיין לא גמרו המשא ומתן שביניהם: **לא בדא.** אינו כן אלא יכול לחזור מזכות לחובה: **אפילו מחוסרין במשא ובמתן.** נמי אינן יכולין לחזור דכתיב וצדיק אל תהרוג כל שהצדקתו ואמרת לזכותו אין אתה רשאי לחייבו:

הלכה (ו) [ה] מתני' דנין ביום. משא ומתן של דין דכתיב ביום הנחילו את בניו: **וגומרין בלילה.** אם רצו ובגמרא יליף לה: **וגומרין ביום.** דכתיב והוקע אותם לה' נגד השמש:

(דף כ"ב ע"א) **גמ' ה"ג** מנין שאם טעו ודנו בלילה שדיניהם דין ת"ל ושפטו את העם בכל עת ופריך אית קרא לשעבר אמר רשב"י כיני מתני' מנין שדנין ביום וגומרים בלילה ת"ל ושפטו את העם בכל עת. וה"פ מנין שאם טעו כו' כן הוא בברייתא ופריך ואית קריא לשעבר ושפטו לכתחילה משמע ואת דרשת ליה בדיעבד ומשני רשב"י כן היא הגירסא בברייתא מניין שדנין כו' וקרא אתיא שגומרין בלילה אפילו לכתחלה: **אמר.** מאן דהו דבר זה ראוי לאמרו וגירסת הרא"ב אמרין הדא אמירה ופי' דבר זה יכול להיות והראשון נ"ל:

הלכה (ז) [ו] מתני': דיני נפשות גומרין בו ביום כו'. אם זיכוהו ביום ראשון גומרין דינו מיד והולך לו אבל אם לא יכלו לזכותו ביום ראשון אין פוסקין דינו לחובה אלא מלינין את דינו עד למחר שמא ימצא בלילה זכות: **לא בערב שבת.** שאין יכולין לגומרו למחר אם יתחייב שאין מיתות ב"ד דוחה שבת ולשהותו משנגמר דינו אי אפשר מפני עינוי הדין: **גמ' תני העד.** שהעיד עליו אינו יכול ללמד עליו ולהביא ראיה בין לזכות בין לחוב ונראה הך סוגיא שייך לעיל סוף הלכה (ס') [ד] וכ"ה בבבלי: **שאף הוא.** הנידון: . ה"ג ת"ל אחד לא יענה בנפש למות. וה"פ האי אחד קרא יתירא הוא דהא כתיב ועד למשמע אחד אלא האי אחד על הנידון קאי שלא יענה בעצמו בין לזכות בין לחובה: **פעמים כו'.** אין סברא לומר דקרא אתי למעט הנידון דפעמים שאדם רואה העדים זוממים באים עליו ומרבה לדבר אולי ע"י כך יחזרו בהם וינצל ממיתה וקרא אתי לכדרבי ישמעאל ללמד כל מקום שנאמר עד הרי הוא שנים עד שיפרט לך הכתוב שהוא אחד כדאמרינן לעיל פרק זה בורר: ה"ג ומנין שצריכין שני ימים סמוכים זה לזה שנאמר מלאתי משפט צדק ילין בה. וה"פ במתני' תנן אין דנין בע"ש לפי שאין יכולין לגמרו למחר בשבת וקשיא לגמרו באחד בשבת ש"מ דבעינן שיהא תחלת דין וגמר דין בשני ימים הסמוכים זה לזה מנ"ל ומשני מדכתיב צדק ילין בה דהיינו שמלין בה הדין לצדקו וכתיב ילין לשון יחיד לינה ולא כתיב ילון אלא כדאמרן: **והרא מתני'.** ומתניתין קשיא לר' אבהו דתנן לפיכך כו' ודוקא ד"נ הוא דגומרין ביום שלאחריו אבל ד"מ מותר: **ותני ר"ח כן.** בברייתא דר"ח מפורש כן דדנין ד"מ מבע"ש: **ומשני כאן להלכה.** הכא דאר"ח דנין היינו להלכה אם דנו דיניהם דין: **כאן למעשה.** הא דא"ר אבהו אין דנין היינו שאין מורין כן לכתחלה לפי שהדין צריך מתון ועיון ואתי לאימנועי מצורכי שבת ויו"ט או מפני שטרוד בהם אין לבו פנוי כל כך לעמוד על אמתתו: **וייהרג למוצאי שבת.** דהיינו באחד בשבת ביום: ומשני **אם** נאמר כן נמצא אתה מענה ומעכב דינו שהרי יודע שימות: **וייהרג בשבת.** מק"ו כדמסיק: **רציחת מצוה.** להרוג מחוייבי מיתות ב"ד: **שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות.**

אפילו

לחובה אלא ע"פ שנים אי לאו דכתיב לא תטה משפט אביונך בריבו ודרשינן משפט אביונך אי אתה מטה אבל אתה מטה משפט של שור הנסקל כדאמרינן לקמן בפרקין ובבבלי דף ל"ז ע"ב. ורש"י לית ליה סברת תו' משום דקשיא ליה א"כ תיקשי לרבנן דמוקי לנטית גם לד"מ נימא נמי קרא לא איירי אלא בד"נ דהא מיהת לד"ה ד"מ מטין ע"פ אחד לחוב וע"ק ליה מעדים זוממין כמ"ש תוס' ע"ש. לכך פי' הא דלא בעינן בד"מ שנים לחובה דילפינן בק"ו משור הנסקל כדפרש"י בקונטרס והוא מפירש"י במתני' ומפרש הא דמוקי ליה ר' יאשיה בד"נ הוא דתתקיים הטייתה לטובה ע"פ אחד וא"ת נ"ל לנטות הא כבר שמעינן דנוטים ע"פ אחד לזכות וי"ל דאיכא למוקמי קרא בשאמר אחד איני יודע או שהיו כ"ג דיינים לכך כתיב לנטות דבעינן בתחלה ב"ד נוטה כדי לקיים נטיה לזכות ע"פ אחד ודוקא בד"נ דקפיד קרא אזכות והצלה אבל לא בד"מ ורבנן דפליגי אר' יאשיה סברי כיון דבד"מ מטין ע"פ אחד בין לזכות בין לחובה שפיר ילפינן ממשפט אחד להשוותו לדיני נפשות בזה דבעינן לעולם נוטה. ועי' מה שכתבתי לקמן בפרקין [בהלכה ח'] בד"ה לא תענה:

(דף כ"א ע"ב) **מה טעם כו'.** כתב הי"מ לאמר דרים שיש כמה ת"י לאמר לטמא ולטהר אע"ג דבת"כ דרים לאמר הסיבוני על דברי הכא דריש ליה לענין זה כו' ע"ש ודבריו דחוקים ורחוקים מן הפשט ופי' שבקונטרס נראה: **שומע אני שלא יחזירוהו.** כ' הי"מ וקשה איך סלקא דעתין לומר שלא יחזירוהו כו' ע"ש וג"ל שס"ד כיון שיצא הדבר מפי ב"ד אין להחזירו כדאמרינן בקידוש החדש אתם אפילו אנוסים אפילו מוזידים אע"ג שדיני נפשות תלויים בה כדאמרינן לעיל [פ"א סוף ה"ב] ה"נ כן הוא קמ"ל דמחזירים:

ת"ל כי לא אצדיק רשע. כתב הי"מ וא"ת א"כ מה בצע במה שלא הוחזר וי"ל משום זילותא דב"ד אין מחזירין דכיון דזיכוהו אם יחזירוהו הוי זילותא שטעו ע"כ ולדידי נק"מ דודאי לכל עונשי שמים מהני תשובה משא"כ לעונשין דלמטה:

לא שנייא כו. כתב הי"מ אין חילוק בין חובה ובין זכות אלא אפי' נזדכה בטעות מחזירין אותו וא"ת א"כ וצדיק נ"ל וכן כי לא אצדיק רשע למאי אתא וי"ל איצטרך להיכא דאומדן דעתא דחייב וודאי וכמעשה דשמעון בן שטח בראה סייף בידו כו' ע"ש ותימא פירושו א"כ נ"ל ר' יוסי פליג אמתני' דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה. לכך נראה פירושי בקונט' עיקר וכ"ה בבבלי:

איתקלף מרקועך פי' בקונט'. וקשה תנן ברים הוריות הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה כו' ומוקמינן לה שטעו בדבר שאין הצדוקין מודין בה אבל בדבר שהצדוקין מודין לא. ובסנהדרי גדולה איירי. הרי שמצינו כיוצא בו א"כ אין כאן חרפה. ובגליון פי' כלומר קופיתך אינה כלום דס"ל נואף ונואפת פסולין לעדות כרב ששת בבבלי דפרקין ע"ש. ואיני מבין דבריו עדות דנואף ונואפת מאן דכר שמיה בכולא פירקין. ונראה דה"ק נתגלה הסרוך כלומר פשיטות לבעייתך שכבר אמרתי לך טעם בדבר שהצדוקין מודין בו חוזר יש לך לידע שנואף ונואפת נמי חוזר וכ"ה בבבלי בפרקין:

ובלבד שלא יהו מחוסרין כו'. וקשה הא בד"נ איירי כדפירשתי בקונט' א"כ מאי קאמר איש פלוני אתה זכאי כו' דלא שייך כלל בד"נ אלא בד"מ ועוד הא דאריב"ח אפי' מחוסרין במו"מ קשה דלמא קרא לא איירי אלא בשילא נדיק אבל בשאמר דרך מו"מ מנ"ל דהא דאינו חוזר לאחר פסק דין חידוש הוא. ובבבלי דף ל"ד הגירסא אמר רב ל"ש אלא בשעת מו"מ אבל בשעת ג"ד מלמד זכות חוזר ומלמד חובה ומסיק התם ריב"ח לא איירי אלא במת אחד מהם ולא פליג ארב ע"ש ופריך אדרב מהא דתנן לקמן ושני סופרי הדיינין כו' וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין כו' אלא דברי המזכין מ"ט לאו משום דהאי חזו טעמא אחרינא לחובה לא משגחינן בהו. וקשה עדיין טעמא נ"ל וע"ש ברש"י ותו' והוא דחוק דעיקר חסר. ונראה דהכי פריך בשלמא אי ליתא לדרב ניחא דודאי אם היה מזכה מפני שלא ראה טעם לחוב ודאי יכול לחזור ולחייבו דהא לא נדקיהו מעולם אלא אוקמי אחזקה קמייתא לכך כותבין הטעם אלא לרב קשה נ"ל למכתב הטעם הא לעולם יכול לחזור בשעת ג"ד. וא"ת דלמא לכך כתבו הטעם שמא ישכח ממנו ויבא לחזור בשעת ג"ד וי"ל משום הא אין לסופרי הדיינים למכתבו אלא כל אחד יכתבנו שלא יבא לידי תקלה אבל אם אינו יכול לחזור וודאי שהסופרים צריכין לכתבו. וא"ת לכתבו סתם מי שזיכה וממילא לא נדע שאינו יכול לחזור וי"ל עדיין איכא לספוקי שמא לא אמר שום טעם ויכול לחזור וכמ"ש. אך הא קשיא דתנן לקמן פ' היו בודקין ולמחרת משכימין ובאין המזכה אומר אני הוא המזכה ומזכה אני במקומי כו' בשלמא לרב ניחא אלא לריב"ח נ"ל למימר הכי הרי אינו יכול לחזור בו וי"ל המזכה שזיכה בלא טעם הוא שאומר כן: **מנלן כו'.** כתב תו' יבמות בפ' מצות חליצה [דף ק"ד ד"ה מר סבר] גירסא שלפנינו דומה שהוא טעות ועוד דלא פריך שפיר אגומרין בלילה ואית קרא לשעבר אלא נראה דגרסינן איפכא וכמ"ש בקונט'. ואפשר לפרש הא דפריך ואית קרא לשעבר דלא כמ"ש בקונט' והוא פי' הרא"ש שם ואף דלשון לשעבר פי' בדיעבד כדאמר בירושלמי מגילה פ"א מ"מ לשון ואית קרא דחוק ונראה דה"ק וכי כתיב קראי לאי עבר ועביד איסורא להיתירא כמפורש בבבלי יבמות דף ע"ה דאי להיתירא לא כתיב קרא. ומ"ש תו' פסחים דף י"א בד"ה קולרין כו' ואין לתמוה מי איכא מידי דמדאורייתא לכתחלה אסור ובדיעבד שרי איכא טובא דבעינן שיסמוך עליו הכתוב בקדשים לעכב ע"כ. איני ראיה לכאן דכל הנך עיכובים הכתובים בקדשים דאי לאיסורא הן ואפי' הנך דכתיבי בקדשים בדיעבד להיתירא נמי אית בהו איסורא שלא יביא קרבן אחר. וכתב הטור ח"מ סי' ה' אם לוה לפני ג' בלילה כיון שאין השעה ראויה לדין נעשו עדים ואינם יכולים לדון ואפי' אם דנו בדיעבד אין דיניהם דין וכתב הב"י הרא"ש בשם הרשב"ם אם קבלו עדות בלילה יש לדון ע"פ אותה קבלה וכ"ה בירושלמי אם טעו ודנו דיניהם דין והרמב"ן כתב גמרא דידן פ"ק דסנהדרין ופ' מצות חליצה פליג ע"כ ורבינו סתם דבריו כהרמב"ן ע"כ אע"ג דהרא"ש לא הכריע בדבר מ"מ כיון שמביא דעת הרמב"ם באחרונה נראה דסובר דהלכתא כוותיה וכ"כ הב"י בהרבה מקומות. מיהו אין צורך לדחוק שהרי בפ' מ"ח מפורש בהרא"ש שאם טעו ודנו בלילה אין דיניהם דין ומהפך הגירסא בירושלמי וכמ"ש תו'. ואני תמה מהרמ"א בח"מ סי' ה' בהג"ה שכתב וי"א דאם עברו ודנו בלילה דיניהם דין דהרשב"ם יחיד בדבר ותו' והרא"ש והרמב"ן חולקים עליו וכמ"ש. וכן עיקר וכ"נ דעת האחרונים. ועמ"ש בתו' יבמות [פ' י"ב ה"ב] בד"ה פרט לב"ד הסומא. בענין סומא:

(דף כ"ב ע"א) **תני העד כו'** שנאמר ועד כו'. וא"ת הא כתיב למות וי"ל למות קאי האחד מן התלמידים שעונה לזכות ולא לחוב וכ"ה בבבלי. אך קשה מנ"ל דלמות אאחד מן התלמידים קאי טפי אית לן לאוקמי אעדים דהתם כתיבו בשלמא להבבלי ניחא דקאמר לעדים ל"ל קרא דמיחזי כנוגע בעדות אבל לירושלמי קשה. וגם להבבלי קשה ועד אחד ל"ל וא"ל לכדר"י איך נעקור קרא מפשטיה לגמרי נימא גזירת הכתוב שיהא העד עונה לזכות כי היכא דאמרינן שאחד מן התלמידים לא יענה לחוב אע"פ שיודע שהדין עמו משום הכלה דהאי ה"נ נימא בעד לענין זכות ועפ"ק מאי קאמר משום דמיחזי כנוגע בעדות שמתחרט בו וכו' כמ"ש רש"י וכי משום זה גוניא זה לקטלא ולא נשמע הזכות שאומר זה וי"ל ול"ע:

שאף הוא כו'. ק"ק לקמן פ' היו בודקין תנן אפי' הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו וצ"ל הך ברייתא פליג אמתני':

פעמים כו' עי' בקונט'. וקשה הך דר"י שמעינן מדכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון וכ"ה בבבלי סוטה דף ב' א"כ הדרא קושיא לדוכתא נ"ל. בשלמא לר"י לא קשיא די"ל סובר ר"י אף הוא אינו יכול ללמד על עצמו זכות אלא לדידן קשיא דקיי"ל כמתני' דפ' היו בודקין הוא עצמו יכול ללמד זכות וקיי"ל כרבנן דמיחזי כנוגע בעדות תרי זימני אחד נ"ל. ובספרי פ' משטי גרסינן ועד אחד לא יענה בנפש למות עונה הוא בו לזכות. ועד אחד עונה הוא בשבועה ועד אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי הוא בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד, ותימא בשלמא דרשא קמייתא דרים מדכתיב למות ובתרייתא מאחד אלא אמציעיתא מנ"ל דא"ל למות אינו קם אבל קם הוא לשבועה הא איצטרך למות דעונה לזכות וא"ל דרשא קמייתא ובתרייתא שוין ודרשינן שניהם מלמות דהי מינייהו מפקת א"כ דרשא בתרייתא מנ"ל דלמא כולא קרא לשבועה אתי ולא לדיוקא. מיהו הא ל"ק לספרי לא יקום עד אחד באיש ל"ל דאף דמייתי הך דרשא זה בנה אב פ' שופטים אקרא לא יקום כו' י"ל ברייתא דפ' משטי אתיא כר' יהושע דדרים התם לא יקום לעון אינו קם אבל קם הוא בשבה לשבועה אבל לדידן קשיא דהא קיי"ל הא דעד אחד נאמן בעדות אשה הוא מתוך שהחמרת עליה בסופה כו' אבל לא מדאורייתא. וכ"כ תו' יבמות דף פ"ח בד"ה מתוך כו' הא דעד אחד נאמן תקנת חכמים הוא. וא"ת אמאי לא יהא עד אחד נאמן מדאורייתא הא מילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי ביה איגשי כדאמרינן בכורות דף ל"ו וי"ל כמ"ש תו' שם דאף בבעל איכא למימר זימנין דסניא ליה ומקלקלת את עצמה כנ"ל וגירסת המהרש"א אינה מחוורת. ועי' בבבלי יבמות דף ל"ג ע"ב. ובש"ע ח"מ סוף סי' ל' כתב בהג"ה אין חילוק בד"מ בין מילתא דעבידי לאגלויי או לא. וכתב הסמ"ע נ"ל דאין ע"א נאמן משום דעבידי לגלויי דדוקא בעדות נשים להתיר לעלמא נאמן ע"א משום דעבידי לגלויי ע"כ ודברי תימא הם דמשמע אף בדבר איסור אין ע"א נאמן במלתא דעבידי לגלויי והא ודאי ליתא דהא מסקינן בבכורות שם מפורש והלכתא כמ"ד ע"א נאמן במילתא דעבידי לגלויי באיסורין וכ"כ כל הפוסקים. וגדולה מזו כתבו תו' קידושין דף ס"ו ע"ב בד"ה שלא כו' מכאן יש להוכיח דכל דבר שיכול להתברר ע"א נאמן עליו ואפי' ע"א מכחישו ע"כ ול"ע. ועי' בח"מ סי' ל' ס"ז בסמ"ע ובש"ך שם ול"ע:

ומנין שצריכין כו' בבבלי בפרקין פריך נידייניה במעלי שבתא ונגמריה בחד בשבת מיגנו טעמייהו כו'. והבבלי לית ליה דרשת הירושלמי שכתבתי בקונט' דמוקי לקרא דד"נ בעי הלנת דין כמפירש שם. והירושלמי סובר נהא נ"ל קרא סברא הוא אלא קרא אתי שלא יהיו סמוכים אבל הא ליכא למימר הירושל' יליף דבעי הלנת דין מדכתיב אשרו חמוץ כדאמר הבבלי לחד שינויא דאמר לעיל פ' זה בורר (דף כ"ב) דאיצטרך מי בעל דברים וגו' ללמד דהמע"ס לא לנזקקין לתובע תחלה כדאמר הבבלי ר"פ שור שנגח את הפרה א"כ איצטרך אשרו חמוץ לנזקקין ולא להלנת דין הלכך מחוורתא כדאמרינן מעיקרא. אך קשה להבבלי הא מיהת מאן דדרים הלנת דין מדכתיב צדק ילין בה מלי נמי למילף מיניה שיהיו סמוכים מדלא כתיב ילון לכך נראה דלא פליגי הירושלמי והבבלי אלא הבבלי רוצה לשנויי אף למאן דיליף הלנת דין מאשרו חמוץ ומצריך צדק ילין בה למלין הלכה כמפורש שם והירושלמי לית ליה כלל דרשא דאשרו חמוץ:

אסור לדון כו'. כתב הר"ן רים כתובות ואע"ג דאר"א אסור לדון ד"מ בע"ש י"ל לא אסור אלא למקבע זימני ולדון שהדין צריך מתון אבל אי אתי מנפשייהו לקבל טענותייהו שרי ע"ש וקשה א"כ מאי פריך הש"ס ממתני' דה"ק במתני' ד"נ אין דנין בע"ש אפי' אין רוצין לגמרו היום משא"כ בד"מ דשרי בכה"ג ור' אבהו דאוסר לדון ד"מ בע"ש היינו לגמרו. וא"ל אף הר"ן לא קאמר אלא קבלת טענת לחוד ומתני' איירי שנושאים ונותנים בדין דאל"כ קשה לידונו בע"ש ולנגמרו דינו באחד בשבת וצ"ל דמיגנו טעמייהו כדמשני הבבלי ע"ש ש"מ שבע"ש כבר אמרו טעמייהו דהרי הירושלמי לית ליה להך תירוצא דמיגנו טעמייהו וכמ"ש בסמוך בד"ה ומנין וצ"ע. ובכתובות כתבתי עוד לפירושי בקונטרס קשה הרי גם בד"נ אם דנו דיניהם דין אלא איסורא עשו שעיגו דינו ונראה דה"פ ר"א להלכה מדרבנן ור"ח לדבר תורה היינו מדאורייתא ע"כ. והדרי בי הרי סוגיין מבוארת כמ"ש בקונטרס דקאמר כאן להלכה כאן למעשה. ובד"נ נראה אם דנו אין דיניהם דין אלא צריכין הלנת דין מחדש בשני ימים הסמוכין וכן עיקר גם דעת תו' נראה דמתני' דרבנן שכתב בד"ה ליגמריה לדיני בשבתא אע"ג דתנן בביצה אלו הן משום שבות לא דנין כו' ע"ש ואי מתני' דאורייתא דוקא מאי קשיא להו משבות אלא ודאי כמ"ש:

מה אם עבודה כו'. כתב תו' ונימא דיו מה עבודה לא מידחיא אלא בשב ואל תעשה אף שבת לא תדחה אלא בשב ואל תעשה כו' ע"ש. ונראה דסבר ר"ש לקים אף דיחוי העבודה קום ועשה הוא:

סוף שהרי כהן זה רוצה לעבוד עבודתו ואנו נוטלין אותו משם בעל כרחו נמצא במילה זו נדחית העבודה הרי שע"י מעשה נדחים ואף שאינה דומה לקום ועשה ממש מ"מ כיון דאית ביה עשייה לא נראה לו לחלק ועי' בחידושי שהארכתי בסוגיא זו:

(דף כ"ב ע"ב) **הטהרות והטומאות.** כתב התי"ט ויש לתמוה אמאי לא תני נמי האסור והמותר דמסתמא נמי דינא הכי כו' ע"ש. ונראה בטומאה וטהרה מיגן דברים שצריכין ב"ד כגון לשבאת שפת בטומאה וכן שאר קרבנות לצבור שדבר זה נוגע לכלל ישראל ואינו נעשה אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד שייך ביה שפיר מתחילין מן הגדול אבל האסור והמותר לא פסיקא ליה שיהא דבר הצריך ב"ד דוקא לכך לא תני ליה:

לא תענה כו'. כתב תו' אע"ג דלגבי דרשינן אד"מ ברים מכלתין לחד מ"ד אפ"ה אפשר לפרש לא תענה אד"נ ע"כ ר"ל דמפי יש לחוש גזה, בד"נ כמ"ש שם ע"ש. ואכתי קשה אמאי לא נאמר דקאי נמי אד"מ. והתוי"ט כתב הקרא מסר הדבר לחכמים לתקן במקום שצריך ע"ש. גם זה תימא מנ"ל שנמסר הדבר לחכמים. ולפמ"ש לעיל בפרקין בהלכה ג' בתוס' בד"ה דיני נפשות כו' לשיטת רש"י ע"ש ניחא דודאי קרא לא תהיה וגו' איירי בד"נ אלא רבנן דר' יאשיה מש"ה קאמרי דמקשינן ד"מ לד"נ לענין זה דבעינן ב"ד נוטה דהך מילתא בד"מ לאו משום הלכה היא אע"ג דבד"נ הויא שלשה אפ"ה מקשינן. ועמ"ש ריש פרקין ועוד י"ל לפום סוגיין ניחא לכ"ע כל היכא דאיכא למידרש קרי וכתיב דרשינן כמ"ש תו' ברים מכלתין דף ד' בד"ה כולהו וה"נ ד"נ לאו ריב מיקרי דהא איגו אלא לרעה לזה שיהג ודרשינן קרא אד"מ ואד"נ ומפרשינן בד"נ על לאחריו ובד"מ לפניו כמ"ש בקונטרס:

ראו דברי יהודה כו'. כתב הי"מ וא"ת מי הזקיקו לזה ול"ק דינינו כדיניהם וי"ל ס"ל כמ"ד לא תענה על ריב רב כתיב לא תענה אחר הרב ומדאיצטריך לאדם זה לישראל ש"מ אין דין ב"נ כן והא דבעי מנין שמתחילין בב"נ כו' היינו למ"ד דינינו כדינם ע"כ. ותימא וכי בשביל שדינינו כדינם לא איצטריך קרא לאשמועינן דאיסורא איכא אי לא קעביד הכי ועוד הא אמרינן ר"פ פליג אדרב וביותר יש לתמוה מאי פריך למ"ד דינינו כדינם מנין שמתחילין הא לדידיה נ"ל קרא וכמ"ש בתחלת דבריו אם לדיניהם כן הוא לא צריך קרא לאשמיענו. ועוד השתא דמסיק מ"ד דינינו כדינם נמי יליף מקרא א"כ ע"כ צריך לומר דסובר אפ"ה איצטריך קרא לאדם דין זה לישראל דלמא איהו נמי יליף מלא תענה מיהו לזה י"ל כיון דלאו מקרא הכתוב בתורה יליף לא קשיא לדידיה קרא נ"ל אך קושית הראשונות חזקות לכך נראה עיקר כמ"ש בקונט'. וא"ת גם לדידי קשיא דגרסינן בפ' ארבע מיתות (בבבלי דף נ"ב) ר' יהודה אומר מה אע"פ שהרי אמרה תורה ובחקותיהם לא תלכו לפיכך אין הורגין בסייף א"כ ה"נ. ואף רבנן לא פליגי אלא הואיל וכתיב סייף באורייתא כמפורש בבבלי שם משא"כ כאן וי"ל דוקא דבר שהוא חוק להם אסור אבל בדבר שהוא מגד השכל אין לחוש וכ"כ תו' במסכת עכו"ם דף י"א בד"ה ואי חוקה כו' ע"ש ועמש"ל פרק דיני ממונות בד"ה ר' יהודה:

ויאמר דוד חגרו כו'. כתב תו' הא דאמרינן פ"ק דמגילה מורד במלכות לא בעו למידיינים היינו דוקא לענין שגומרים בו ביום משא"כ בשאר ד"נ, וכ"כ הי"מ בשמם לעיל פ"ב. ותימא הא לא היה שם התראה גם לא קיבל עדות בפניו ש"מ שגם בשאר דינים אינו כשאר ד"נ וצ"ע ועמ"ש לעיל פ"ב ה"ב בד"ה תני:

אף בפסול משפחה. צריך טעם למה השמיט הרמב"ם דין זה: אין מדקדקין ביין נסך. עיין בקונטרס. ותמיה דאמרי בגר החשוד לדבר אחד כו' הוא בבכורות דף ל' ע"ב. ואף שלא מצאתי להרמב"ם שביאר דין זה מ"מ נראה דהלכתא היא והא דפסק הרמב"ם כרשב"ג דהחשוד מעיד על של אחרים אין רשב"ג חולק אחכמים דאיהו מיהו הוי חשוד לכל התורה על של עצמו וצ"ע. ומ"ש בקונטרס דקיי"ל כר"מ הוא כדעת הראב"ד פי"ב מהל' מעשרות שפסק הלכה כר"מ ע"ש, והא דהר"י שאין מדקדקין ביי"נ ידוע היה להם א"כ יי"נ לאו דוקא וה"ה בשאר מצות אין מדקדקין כמ"ש תו' פרק בתרא דקידושין לכך קשים גרים לישראל כספחת לפי שאינן בקיאים במצות. ובירושלמי פסחים [פ"ח ה"ו] גרסינן אין עושין חבורה של גרים מתוך שהן מקולקלים אין מדקדקים בו. ומהרש"ק הגיה אין מדקדקין בי"ג וקאי אדבתרא דאין מדקדקין בשור הנסקל בי"ג דברים שבין ד"מ לד"נ כדאמר ריב"ת בסמוך. ואינו מחוור חדא עדיין לא נזכר דבר משור הנסקל ועוד מאי אין מדקדקין דקאמר אין נוהגין הל"ל דהא ודאי יש דברים שמדקדקין בהן כגון להטות ע"פ אחד לחוב. ולפירושי בקונטרס מבואר הא דהר"י אפי' ממזר קאי אהכל כשרים לד"מ מדקאמר גרים לא מרבינן לפי שאין מדקדקין ש"מ דאשיתירא מהדרא ועיין בבבלי בתו' בד"ה לאתויי. ועמ"ש בסמוך:

אבל אתה מטה כו'. כתב רש"י אבל אתה מטה לחובה דין השור ע"פ אחד ומהכא נמי לכולהו מעלות דלא נהיגי חוץ מכ"ג כו' ע"ש. ופשיטא משמע דלא קאי אבל אתה מטה אהטיה דאחד לחובה אלא אתה מטה לחובה ואינו חושש להצלתו כדחיישינן בדיני נפשות והיינו דקאמר ובלבד כו' דקרא אכולהון קאי:

ובלבד בדברים כו'. לעיל בפ"א ה"ד כתבתי בתו' בד"ה אף מיתת השור בדרישה וחקירה וכ"ג וקשה הא תנן אחד ד"מ כו' בדרישה וחקירה א"כ היקישא ל"ל. גם לא נזכר בשום מקום דרישה וחקירה במיתת השור. ונראה אי לאו היקישא ה"א כדי לקיים מצות ובערת לא בעי דרישה וחקירה קמ"ל. ומדר' אבהו מוכח דשור הנסקל צריך דרישה וחקירה מדקאמר ובלבד כו' משמע דברים שצריך ד"מ שור הנסקל כמוהו:

(דף כ"ג ע"ב) **הסרים כו'.** וקשה מדקאמר אנן תנינן תשע אע"ג דעשרה איגון משום דאין הכל כשרין וכ"ג חדא ניגהו כמ"ש בקונטרס א"כ אף הסרים דפסולי לסנהדרין נכלל בכלל כ"ג. ועוד אמאי לא קחשיב נמי ממזר וסומא דפסולים לסנהדרין וי"ל הנך דפסולים לסנהדרין מקרא לא קחשיב וממזר פסול מונשאו אתך וסומא פסול מדכתיב ומום אין בך אבל הסרים ופחות מבן עשרים לאו מקרא יליף אלא מסברא מפני שאינו רחמני וביבמות [פ"י ה"ד] כתבתי בתו' בד"ה או ייבא כו' ונראה בד"מ בעינן עדות שאתה יכול להזימה דאל"כ קשיא מתני' ר"פ אד"מ דתנן מה בין ד"מ לד"נ כו' ולא קחשיב הא א"ו כל מאי דלא תנן התם שוין הם והוא בכלל היקשא דמשפט אחד ע"ש. מיהו מסוגיין מוכח דתני ושייר דהא שייר נמי בדנין שני ד"מ ביום אחד כדמסיק בסמוך:

אף פחות מבן עשרים כו'. משמע אם הוא בן עשרים אע"פ שלא הביא שתי שערות כשר הוא לד"מ וכמ"ש בקונטרס דאלת"ה מ"ש בן עשרים דנקט דהא לד"מ אף בי"ג שנה ויום אחד כשר הוא אלא ודאי לדיוקא דד"נ אמר בן עשרים. וקשה הא לא מיקרי גדול עד שהביא שתי שערות או עד שיעברו רוב שנותיו כדתני בבבלי סוף פ"ח דיבמות ופ"ה דנדה אלא בשנולדו בו סמני סריס איירי דאז משהוא בן עשרים ה"ל גדול ומחזקינן ליה בסריס כמפורש שם א"כ פסול הוא לד"נ כדאמרינן בסמוך הסרים פסול וע"ק יתר על י"ג שלא הביא שתי שערות דפסול לד"נ מנ"ל הא לא כתיב בהן איש וא"ל מונשאו אתך בדומין לך יליף מה אתה גדול כו' הא לא ילפינן מיניה אלא שיהו מיוחסין כדמשמע בבבלי ונראה מדכתיב בסנהדרי אספה לי שבעים איש ש"מ דבעינן גדולים וילפינן מסברא סנהדרי גדולה מסנהדרי קטנה וקסבר ר' יוחנן משהוא בן עשרים ה"ל גדול אע"פ שלא הביא שתי שערות וסריס לא הוי עד שיעברו רוב שנותיו ועמ"ש בסמוך. והסמ"ע סי' ז' כתב ר' אבהו אמר בירושלמי פחות מבן י"ח שלא הביא שתי שערות כשר לד"מ. נראה דסובר לד"מ בעינן שיהא בן י"ח שנים ובד"מ כל שהוא יותר מי"ג שנה כשר אע"פ שלא הביא שתי שערות אבל בפחות מי"ג לא דאל"כ לימא קטן כשר לד"מ אבל לא לד"נ וכ"כ הטור שם וז"ל בירושלמי מוכח בן י"ג שנה ויום אחד כשר לד"מ. דכל דאפקוהו מבן י"ח אפילו בן י"ג כשר שמעינן מינה פחות מי"ג פסול דאל"כ ה"ל לר' יוחנן למימר קטן. וקשה הא תנן כל הפסול להעיד פסול לדון ובן י"ג שנה שלא הביא שתי שערות פסול להעיד ולמה יהא כשר לדון ותו' הב"ח כל איש הכשר לדון כו' ע"ש. וקשה הא אמרינן לעיל פרק ז"ב הלכה ח' אמרה תורה הרוג ע"פ עדים הרוג ע"פ הדיינים מה עדים כו' הרי דילפי' דיינים מעדים בגו"ש או במה מצינו א"כ ניליף נמי מינייהו שיהיה הדיין איש. ולולי דברי הטור ניחא כמ"ש מעיקרא וצ"ע: **דנין שני כו'.** ותימא פריך אתרתי ולא משני אלא חדא. והיה נ"ל להגיה גר ודנין שני כו'. דגר כשר לד"מ ופסול לד"נ. אך קשה גר מנ"ל דפסול מדכתיב ונשאו אתך שיהו מיוחסין כמותך א"כ הרי הוא בכלל אין הכל כשרים כו' דאל"כ קשה ליחשוב נמי ממזר וכמ"ש לעיל בסוגיין בד"ה הסרים. ויש לדחוק ולומר קסבר ריב"ח אפילו אביו ואמו מישראל פסול לד"נ מדרבנן. ויותר נ"ל דגרס' נמצא אחד מהן קרוב או פסול כשר בד"מ ולא בד"נ דנין כו' וה"פ סובר ריב"ח הלכה כר' יוסי דתנן פ"ק דמכות א"ר יוסי בד"א בד"נ אבל בד"מ תתקיים עדות בשאר וכשמואל דאמר הלכה כר"י בבבלי שם ור' חייא לא קחשיב ליה דסובר הלכה כרבי דאמר אחד ד"נ ואחד ד"מ העדות פסול וכר"נ שם. ועמ"ש בר"פ בד"ה מה כו': **ואין דנין כו'.** כתב הרמב"ם פי"ד מהל' סנהדרין אין דנין שנים ביום אחד היו שניהם בעבירה אחת ומיתה אחת כגון נואף עם נואפת דנין שניהם ביום אחד כו' ע"ש. וקשה מאי כגון דקאמר הא אפילו שתיהן מחללי שבת דנין אע"פ שצריכין עדים אחרים לכל אחד ולא חיישינן לטירחא יתירא כ"ש נואף עם נואפת שניהם נהרגין בעדות אחת ועוד מדשינה הרמב"ם לשון הברייתא דתני נואף ונואפת וכתב עם נואפת משמע דוקא כשהוא והיא נהרגין בעבירה אחת שעשו שניהן יחד וקשה מנ"ל הא. ונראה שמפרש הא דקאמר עבירה אחת ומיתה אחת היינו נואף ונואפת או שאר עריות כגון זכור ששניהן נהרגין על מעשה אחת אבל בשתי מעשים כגון שתיהן מחללי שבת אין נהרגין. והשתא ניחא מעשה דשמעון בן שטח וא"צ לדוחק שכתב רש"י שם בפ' נגמר הדין ע"ש. ומסוגיין אין סתירה לדעת הרמב"ם דכל שאין דין שניהם נגמר כאחד שני ד"נ מיקרי ולא קאמר ואין דנין שנים כאחד כדי למעט נואף עם נואפת דדנין לדין אחד הוא: **רי"א שלשה כו'.** עיין בקונטרס וכ"פ רש"י. וקשה עדיין יש לשלישי טורח רב שצריך לכתוב דברי שניהם ואיכא למיחש שמא ישכח או יקצר וי"ל כולי האי לא חיישינן ודוחק, והרמב"ם פי' טעמא דר"י כדי שיהיו שני עדים על המזכים ושנים על המחייבין ות"ק סובר שאחד היה כותב דברי המזכין ואחד דברי המחייבין. וכ' התוי"ט ותימא הא שפיר קאמר ר"י ע"כ. ואיני מבין תמיהתו עדים ל"ל הא כל הענין הזה לא היה אלא להזכרה בעלמא ובגמר דין יכול לחזור והיה נראה שר"י סובר שאף בגמר דין אינו יכול לחזור לפיכך צריך שני עדים. אך בבבלי דף ל"ד לא משמע כן ע"ש ולקמן בהלכה ד' ואין להאריך:

נאמר כאן עדה כו'. הך מילתא לא שייך הכא מידי. ונראה דשייך לעיל סוף הלכה ח' וה"פ הא דר' בא פליג אר' אבהו דקאמר משמיה דר"י אף פחות מבן עשרים כו' הא דבעינן גדול בד"נ ילפינן בגו"ש נאמר כאן ושפטו העדה ונאמר להלן עד מתי וגו' ומרגלים גדולים היו שנאמר כלם אנשים. וכיון דמקרא ילפי' כבר נכלל במאי דאמרי' אין הכל כשרים בד"נ. כמ"ש

אפילו כהן ועבודה בידו ורוצה לעבוד מביאין אותו לידון בב"ד: **מכאן.** ממתני' שמעינן שמיתת ב"ד אינו דוחה את השבת: **מ"ט.** מנ"ל: **נאמר כאן.** בשבת לא תבערו אש בכל מושבותיכם: **ונאמר להלן.** בפרשת רוצח גבי מיתות ב"ד והיה אלה וגו': **מה.** מושבות האמור להלן בב"ד: **אף.** מושבות האמור כאן בב"ד דכתיב מדבר ואמר רחמנא לא תבערו אפי' לשריפת מיתת ב"ד וה"ה שאר מיתת ב"ד:

(דף כ"ב ע"ב) **הלכה (ח) [ז] מתני': הטהרות והטמאות.** אם בא אדם לישאל על דבר טהרות: **מן הגדול.** שואלין תחלה לגדול שבדיינים מה הוא אומר בדבר: **מן הצד.** מן הקטנים בחכמה שהם יושבים בצד: **הכל כשרים כו'.** בגמרא מפרש הכל לאתויי מאי: **ואין הכל כשרים לדון ד"נ.** דכתיב והקל מעליך ונשאו אתך בדומין לך מה משה רבינו מיוחס אף ב"ד מיוחסים: **גמ' רב כתיב.** בלא יו"ד וה"ק קרא לא תענה אחר שאמר המיפלא דבר אלא תאמר דעתך קודם שיגלה הוא דעתו ומפרש על מלשון והחונים עליו וקרא קאי אד"נ לכך מתחילין בהם מן הצד: **שלא תענה קודם לרב.** שמפרש על לשון לפניו כמו ממעל וקרא קאי אד"מ ולכך מתחילין מן הגדול: **אפילו אחר מאה.** דריש רב לשון ריבוי וה"ק אפילו רבים חולקים עליך אל תטה דעתך אחריהם אם נראה לך שהדין עמך: **דברי ר"פ.** חלוקים אדרב דלא יליף ד"נ מלא תענה דאמר ר"פ בשם ר"ח: **איתפלגון.** פליגי: **דינינו.** בד"נ להתחיל מן הצד כדיני בני נח שגם הם עושין כן כדמסיק: **אין דינינו כדיניהם.** שמתחילין מן הגדול: **ניחא.** שכן מצינו ויאמר יהודה אלא מ"ד אין דיניהם כדינינו למה דיבר יהודה לפני יעקב אביו וממוכן לפני שרים אחרים אע"פ שהוא היה הקטן שבהם דחשיב ליה בסוף: **ומשנה ראו דברי יהודה.** אין ה"נ שלא השיבו יהודה וממוכן תחלה אלא מפני שכולם הסכימו לדבריהם לכך הזכירום שהם ב"מת אמרו הדבר ולא חש להזכיר דברי האחרים לפי שלא עמדו: **ומנין לד"נ כו'.** למ"ד אין דינינו כדיניהם פריך דלמ"ד דינינו כדיניהם לא צריך קרא דסברא הוא שאם יאמר הגדול בראשונה יש לחוש שהקטן יתבייש ממנו ויכנים דבריו ולא יצא הדין לאמתו: **חגרו איש חרבו.** ויחגור גם דוד את חרבו וחגור זה היה לדון את נבל כמורד במלכות ומדקאמר דוד בסוף ש"מ ד"נ מתחילין מן הצד: **אף בפסול משפחה.** אם באין לפסול משפחה א"נ אם באין לפסול אדם לומר עליו שהוא מפסול משפחה מתחילין מן הצד כבד"נ: **אפילו ממזרין.** הכל לאתויי שאף ממזרים כשרים לד"מ: ה"ג א) רי"א גרים אין מדקדקין בי"נ. וה"פ הא דלא אמרית דאתי לאתויי גרים שאין סתם גר כשר לדין לפי שאין מדקדקין ביי"נ לשתותו או ליהנות ממנו וקיי"ל כחכמים דאמרי גר שחשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה וקיי"ל כר"מ דאמר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו הלכך סתם גרים פסולים לד"מ: **ובלבד.** כלומר הא דאמרינן אתה מטה משפט של שור הנסקל לא שיהא מטה דין אלא שאין אתה צריך לחוס על הצלתו כד"נ אלא כד"מ מטין לחובו כדי לקיים בו ובערת הרע מקרבך: (דף כ"ג ע"א) **כמה אינון.** כמה הן הדברים שבין ד"נ לד"מ: **אנן תנינן במתני'** תשע דאין הכל כשרין ועשרים ושלשה חדא ניגהו דמ"ש אין הכל כשרים משום דבעינן כ"ג דהייטו סנהדרי ובסנהדרי כתיב ונשאו אתך בדומין לך מיוחסין כמותך: **חד עשר.** דברים ישנן בין ד"מ לד"נ: **הי דינו.** איזהו תרתי אחריתא שהוסיף ר"ח: **ומשני הסרים.** וכל מי שלא היה לו בנים פסולים לד"נ מפני שאינן רחמנים: **אף פחות מבן עשרים.** שלא הביא שתי שערות דה"ל קטן עד שיביא שתי שערות או לאחר שיהיו לו עשרים שנים פסול לד"נ אבל לד"מ כשר לאחר שעברו עליו י"ג שנים ויום אחד אע"פ שלא הביא שתי שערות: **ויושב בדינו של שור.** הנסקל הואיל וכשר לד"מ א"כ קושיא היא ויושב בתמיה הא ודאי כיון דבעינן כ"ג צריכין שיהו כולן ראויין לסנהדרין: **והי דינין.** ואיזהו שנים אחרים שהוסיף: **ואין דנין שני ד"נ ביום אחד.** כדתנן לקמן פרק נגמר הדין: ה"ג ואפילו נואף ונואפת. ודוקא בת כהן ובועלה שהיא בשרפה והוא בחנק דה"ל שני דינים אבל שנים שהן בכיתה אחת ועבירה אחת כגון שתיהן מחללי שבת או עובדי עכו"ם דנין:

הלכה (ט) [ח] מתני' סנהדרין. אף של כ"ג: **כחצי גורן עגולה.** בעגולה היו יושבין כדי שיהו כולן רואין זה את זה לפי שאם היו יושבין בשורה אין פני הראשונים רואין זא"ז ובעגולה שלימה אין יושבים לפי שצריכין בעלי הדין והעדים לכנוס לדבר בפני כולם שיהו כולם רואין את העדים ומדקדקין בדבריהם ולא שיהו פני העדים לשורה זו ואחוריהם לשורה זו: **ובותבין דברי המזכין ודברי המחייבין.** שניהם כותבין דברי המזכין והמחייבין באם ישנה האחד יוכיח כתבו של חבירו: **שלשה.** הוו שמתוך טורח הטעמים שירבו עליהן יטעו בדבר אלא אחד כותב דברי המזכין ואחד כותב דברי המחייבין והשלישי כותב דברי כולם ומתוך שאין טורח רב עליהם לא יקלרו בדבר ואם יטעה אחד מהם יוכיח כתב של שלישי: **יושבין לפניהם.** אף הם כעגולה אלא שהגדולים יושבים על הספסלים והתלמידים ע"ג הקרקע: **שלש שורות.** של כ"ג ת"ח שמא יחלקו הדיינים ויהיו רובן מחייבין ומיעוטן מזכין והטייה לרעה איגה ע"פ אחד כדכתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות וצריך להוסיף שנים שנים עד ע"א שלעולם אין מוסיפין על הדיינים יותר מע"א הלכך צריך להושיב לפניהם מ"ח להשלמה ע"א ולאו אורח ארעא לעשות שורות תלמידים מרובה משל דיינים ולא לעשות שלש שורות קטנות שתים של כ"ג ואחת של שני תלמידים הלכך עבדינן שלש שורות של כ"ג: **וכל אחד מכיר את מקומו.** לפי שכסדר חכמתם היו מושיבים אותם לפיכך היה צריך כל אחד להכיר את מקומו: **הוצרך לסמוך.** כגון שמת אחד מן הדיינים סומכין לו מהראשונים שהן גדולים שבכולן: **ולא היה.** אותו שנברר מן הקהל יושב במקומו של הראשון ראש בשורה השלישית אלא במקום הראוי לו בסוף השורה וכן אותו שבא מן השלישי לשנייה וכן אותו שנסמך מן הראשונים לא היה יושב במקומו של הראשון אלא כולן בסוף

א) [אמר המאסף] שמעתי בשם חכם אחד שבספרים כדפוס המלה „בי"נ" (ונשתבשו המעתיקים לפרשה „ביין נסך") שבאמת צ"ל „בי"ג" ופירושו שאין מדקדקין בי"ג ר"ל אם הקטן הוא בן י"ג שנה אבל לא הביא עוד שתי שערות ידועות בכ"ז כשר הוא לצרפו עם שנים לדון דיני ממונות לפי שמדאורייתא בד"מ בחד נמי סגי ולא נצרכו שלשה בדיני ממונות רק מדרבנן. ודרבנן הולכין אחר חזקה דרבא (נדה מ"ו ע"א). ובירושלמי ברכות פ"ז לענין לעשות קטן סניף לעשרה קאמר התם „אין מדקדקין בקטן" ומביא מהר"ש סירילאו ע"ז פר"ח על הא דאמרו שלא בנתי' דיל. אמו לאתויי הקטן פורח פר"ח ז"ל שעומד בתוך י"ג שנה ועדיין לא הביא שתי שערות ידועות שהיו גדולות כדי לכוף ראשן לעיקרן אבל הביאן בתחלת צמיחתן כו' עכ"ל:

בסוף השורות וכל בני השורה נמשכין איש איש למעלה ממקומו וממלא זה מקומו של זה מפני שהקטן שבדיינים גדול מן הגדול שבשורה הראשונה וכן בשנייה הלכך כי ניידי כולהו ניידי כשמת אחד מהן ומושיבין אחר חליפיו וכולן צריכין לנוד איש איש ממקומו: גמ' ר' בא כו'. אמתני' דמגילה פרק הקורא עומד קאי דתנן התם דבר שבקדושה אין פחות מעשרה וקאמר מנ"ל נאמר כאן בקדושה עדה דכתיב דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו ונאמר להלן במרגלים עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ונשתיירו עשרה: מייתי כו'. הא דרבנן לא היה יושב במקומו של הראשון כו' מייתי רב טעם לדבר ממתני' אחריתי דלא תקשה לימא הך עד עתה הייתי יושב בראש שורה ועתה אתם מושיבין אותי בסוף שורה וטוב לי אז מעתה כמאמר המשל הוי ראש לשועלים כו' לכך מייתי רב מתני' דאבות דתנן התם היפך המשל דטוב להיות זנב לאריות כו': דתנינן כו'. על הא דתנינן מייתי טעמא דהוי זנב כו':

הלכה (י) [ט] מתני' מאיימין על העדים. שלא יעידו עדות שקר: מאומד. שהדעת נוטה שהוא כן: עד מפי עד. ששמענו עד מעיד בב"ד אחר: דיני ממונות. אם העיד לחייב לזה ממון שלא כדין מחזירו לו ומתכפר: דבר אחר כו'. אין זה מן האיום אלא פירושא קמפרש לקרא בדבר אחר: לפיכך נברא אדם יחידי כו'. כל זה אמר להם לכך נברא יחידי להראותך במאבד אחד נתישב מלואו של עולם: רשויות הרבה. אלוהות הרבה יש וכל אחד ברא את שלו: ולהגיד. לדורות הבאים: (דף כ"ג ע"ב) בחותם אחד. חותם היינו אותו ברזל שהצורה חקוקה בו: בשבילי נברא העולם. כלומר חשוב אני כעולם מלא לא אטרד עצמי מן העולם בעבירה אחת וימשך ממנה: מה לנו ולצרה הזאת. לסכנים ראשינו בדאגה זו ואפילו על האמת שמא אנו טועים מחמת השכחה: והלא כבר נאמר. והוא עד וחייבין אתם להגיד מה שראיתם: ושמא תאמרו מה לנו לחוב. להיות מחויבים בדמו של זה נוח לנו לעמוד באם לא יגיד: הרי אומר באבוד רשעים רנה. ואם רשע הוא אין כאן עון כלל: גמ' לא תאמרו. מאומד שהדעת נוטה שהוא הרגו שראיתם את זה רודף אחר חבירו וסייף בידו והלך חבירו לחורבה ונכנס זה אחריו לחורבה ואח"כ נכנסתם אתם לחורבה וראיתם חבירו הרוג וזה יוצא מן החורבה והדם מטפטף מן הסייף לכך אתם אומרים שזה הרגו ואין זה עדות דבעינן שיהו העדים רואים בעיניהם ממש הרציחה: אראה בנחמה. שבועה בלשון קצר כלומר לא אראה בנחמה אם לא ראיתי כו': שאין דמך מסור בידי. שאסור לדון ד"נ מאומד: היודע מחשבות. כ"ש מעשה אדם בסתר: עד שהכישו נחש ומת. אע"ג שנשיכת הנחש טרפה היא וזה נתחייב בסייף ולא בטרפה חטא אחר היה בו שנתחייב בו טרפה ונשתלם ממנו כעת: אדם נברא יחידי. ולא ברא שנים שלא יצטרך בנו ליסא את אחותו: שלא יהו מתגרות זו בזו: לומר אבא גדול מאביך: אנו בני צדיק. אבינו צדיק נברא לפיכך אנו צדיקים ואין אנו צריכים להתרחק מן העבירה כי לא נכשל בה: ואתם בני רשעים. אין תוחלת לכם שיצא מכם זרע מעליא נמצא מתייאשים מן התשובה: תתהפך כחומר חותם. בזמן התחייה תתהפך העפר הנעשה מהרקבון לחומר וע"י החותם יהיה לו צורה ויכנס בו הרוח ויתלבשו כמו שהיו בלבושיהם: ומפני מה שינה פרצופותיהן. יהיה השינוי בדבר אחר בגופו כדי שיהא ניכר גדולתו ולמה בפרצוף דוקא: והולך לאשת חבירו. ויאמר אני הוא בעליך ולא תכירו במהירות עד לאחר הבדיקה משא"כ כשהשינוי בפרצוף הדבר ניכר מיד וכן ילך לבית חבירו ויקח מה שירצה קודם שיתברר הדבר בסימנים שבסתר: מראה ודעת מפני הגזלנים. כי אם לא יהיה שינוי בפרצוף ילך לבית חבירו ויקח מה שירצה והשומר לא ירגיש בדבר אם יהיה כל אחד יודע מה שבלב חבירו יחפש מצפוניו וידע היכן ממונו: וקול מפני הערוה. שלא יתחלף לאשה בבעלה מפני הקול א"כ הא דקאמר וקול מפני הערוה היינו שמלבד שנים הראשונים שהם מפני הערוה מ"מ הם ג"כ לתקנת הגזלנים משא"כ קול אינו אלא מפני הערוה: אפילו. תאינה או קמת חטים אין אחת דומה לחבירתה מפני הגזלנים שלא יאמר על של חבירו שלי הן: כדי. שיהא תחלת כניסתו למצוה שמכין לצרכי שבת דאל"כ למה נברא באחרונה אע"ג שלא נצטוה על השבת אלו לא שרה קודם שבת נצטוה מיד בכל התורה: כשמתקין הסעודה. לאחר שהתקין כל צרכי הסעודה מזמין האורחים כך הקב"ה לאחר שהתקין כל צרכי האדם ברא את האדם: זה הקב"ה. שכל החכמות כלולות בו כאחד ובהם בנה העולם: חצבה עמודיה. חלק הבריאה לשבעה ימים שגם בשבת ברא המנוחה: מסכה יינה. עירב היין עם המים כך חלק הימים והנהרות ועירבן בארץ שיהיה בכל העולם כפי צורך קיום הנפשות לאכילה ולשתיה ואחר צרכיה להחיות בהם נפש כל חי: מי פתי. אשר סר מכל הטובות האלה זה אדם וחוה שעברו על דעת המקום בורא כל אלה ושמעו לדברי נחש: ויעבור הרינה במחנה. ולא כתיב השמחה במחנה אלא ללמד במחנה היה שמחה אבל המקום ב"ה אמר כביכול הריני בצער על איבוד הנפש אשר יצרתי וכדתנן לקמן פ' נגמר הדין: בצאת לפני החלוץ. אומר הודו לה' כל"ח ולא נאמר טוב בהודאה זו ללמדך שאף מפלת רשעים אינה שמחה לפני המקום ב"ה: הדרן עלך פרק אחד דיני ממונות

פ"ה הלכה א היו בודקין אותו. אמתני' דסליק מיניה קאי אחר שאיימו עליהן בדקו אותן בזה אחר זה: בשבע חקירות. בגמרא יליף להו מקרא: באיזה שבוע. של יובל: באיזו שנה. של שבוע: בכמה בחדש. בעשרים או בעשרים וחמשה: באיזה יום. של שבת אע"פ שאמרו בכך וכך בחדש אפ"ה שואלין באיזה יום בשבת היה לפי שכל השבע חקירות הללו באות להביאן לידי הזמה ושמא יש עדים להזמין ואין מעלין על לבן חשבון של חדש אם היו אלו עמהן אותו יום במקום אחר וכששואלין אותן באיזו יום והם אומרים ביום פלוני נזכרים עדי הזמה להזימם: באיזה שעה. של יום שמא אין עדים להזימם לכל היום ויש עדים להזימם לאותה שעה:

(דף כ"ד ע"א) באיזה מקום. מועילת להביא את כל החקירות להזמה דבלאו הכי לא מתזמי: ר"א. אין צריך אלא שלשה חקירות באיזה יום כו': מכירים אתם. את ההרוג שמא עכו"ם הוא וזו אינה מן החקירות שמביאות לידי הזמה אלא כשאר בדיקות שאינן אלא לעשות העדות מוכחשת שמא לא יאמר כדברי חבירו והוא והן פטורים אבל מן החקירות של הזמה אי אתה מוצא יותר משבעה: העובד עכו"ם. אם מעידין בכך שואלין את מי עבד פעור או מרקולים: ובמה עבד. בשחיטה או בהשתחויה: גמ' ולא תנינן. במתני' שמנה חקירות הן שהם שואלין אותן באיזה יובל נעשית מעשה: שאין הדבר מצוי. שימתינו עדותן מיובל לחבירו אחרי שכבר שאלו באיזה שבוע: אשכח. מצא ברייתא דתני בשם רשב"י שמנה חקירות ואחת מהן באיזה יובל: וקיימינה. ואיירי בשהיה סמוך לאחר שנת היובל

כמ"ש לעיל [בה' ח'] בתו' בד"ה שהיה כו' ובד"ה דנין [שם] כו': מייתי לה רב כו'. כאשר פירשתי בקונט' כן פי' בי"מ. והלשון דחוק מאוד לכך נראה דה"פ רב מפרש למתניתין ולא היה יושב כו' כדפירשתי במתני' ולא תיקשי לך לימא עד האידנא הוה יתיבנא ברישא כו' דטוב לי ישיבתי עתה מאז כדתנן הוי זנב לאריות כו' אבל העולם אומרים המשל הוי ראש לשועלים כו' ודייק להו מדתנן במשנתינו צריכו לסמוך סומכין מן הראשונה ולא תנן סומכין הראשון שבראשונה אלא שאין טוב להראשון לזוז ממקומו שהוא הראש ואין הדבר כן אלא כדתנן באבות ולא תנן סומכין הראשון דכולהו ניידי ואין לתלות הסמיכה בו לבדו:

(דף כ"ג ע"ב) שאין דמך מסור בידי. עי' בקונטרס. וא"ת מנ"ל שאין דנין ד"נ מאומד ואי מהא דכתיב ע"פ שנים עדים יומת המת וכן מסיים בה בבבלי בסוגיין וכתב תו' מהאי קרא דרים מאומד לא מיקטיל דמשמע ע"פ שני עדים שראו המעשה ע"כ תימא היך משמע כן מלשון הכתוב שלא יעיד מאומד ועוד הא גם בד"מ כתיב ע"פ שני עדים יקום דבר ודנין מאומד כמפורש בבבלי פ' הכותב וקרא ה"ק אם יבואו לפני הדיין שני עדים ידון ע"פ עדותן אע"פ שאין יודע אם באמת העידו או בשקר וכ"כ הרמב"ם פ' כ"ד מה' סנהדרין. ה"כ נם בד"נ איכא לפרושי הכי. ולפמ"ש תו' בסוגיין בד"ה כמאן כו' דלפי המסקנא מאן דאית ליה אומדנא בד"מ אף בד"נ אית ליה ניחא דשניהם שוים ומאן דדרים ע"פ שנים עדים בשניהם לית ליה אומד אך דעת הרמב"ם מפורש שאינו כן שכתב יש לדיין לדון ד"מ ע"פ אומד דוקא ד"מ אבל לא ד"נ. ולא קשיא ליה קושית תו' מהאי דפ' שבועת העדות. דם בר דה"מ לשנויי לא אמר רב אחא אלא בד"מ אבל לא בד"נ אלא משני אף לסברת המקשה דמדמה אותן ל"ק משום דאין כאן ראייה בלא ידיעה. וכה"ג כתב תו' פ' שבועת העדות. ונראה דילפינן מדכתיב לפי עדים וה"נ בספרי לפי שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט שומע אני יהרגנו בב"ד ושלא בעדים ת"ל כל מכה נפש לפי עדים מגיד שאין הורגין אלא בב"ד ובעדים ע"כ הרי דמיעט קרא שאין הורגין מאומד. והא דקאמר לפי שנאמר ולא ימות וכו' תיפוק ליה בלאו האי קרא נמי סלקא אדעתין להרגו מאומד כד"מ דסד"א אין הורגין מאומד מדכתיב והצילו העדה כל הספיקות שאתה יכול להרבות עשה אבל הכא דכתיב ולא ימות אין להסתפק בדבר לכך כתיב לפי עדים. ומ"ש תו' בסוגיין מיהו בדוחק יש למצוא דליחייב ר' אחא בהאי דשמעון ב"ש דמצא ידעו העדים שהרגו תוך כ"ד של התראה כו' ע"ש גם לשמעון ב"ש קשיא דקאמר מה אעשה שנאמר ע"פ שני עדים כו' הא אף אי לא כתיב ע"פ וגו' נמי אין להרגו מפני ההתראה. אך לפמ"ש מעיקרא לק"מ דמאן דאית ליה דנין ד"נ מאומד סובר נמי דלא בעינן התראה אלא באומד סגי. וז"ל רש"י פ' מסעי לפי עדים שיעידו שבמזיד ובהתראה הרגו. הרי מאן דלא דרים לפי עדים דנין באומד בלא עדים והתראה. והרא"ם פ' מסעי כתב מפני שהוקשה להם וכי היכן מצינו שיתחייב האדם מיתה או ממון בלא עדים אמרו לפי שהוא אומר בו' ע"ש. ואינו נכון דודאי מצינו שמתחייב ממון בלא עדים אלא באומד הדיין לחוד והעיקר כמה שכתבתי וגולא דמסתפינא אמינא שיש להגיה בבבלי שאין דמך מסור בידי שנאמר לפי עדים ירצח הרוצח. וא"ת אף אם דנין ד"נ מאומד מ"מ כ"ג בעינן ושמעון בן שטח לבדו היה וי"ל אחריני הוו בהדיה והאי דלא חשיב להו משום כבודו וכ"כ תו' שם. ועוד אי אמרינן שדנין מאומד דנין ע"פ עדות שמעידין מאומד:

עד שהכישו נחש ומת. עי' בקונט' וכ"ה בבבלי. וקשה מאי דוחקיה לישני נחש דרבנן נשכו שביזה ת"ח שלא היה שם אחר אלא הוא ושמעון ב"ש ואם הוא לא הרגו מוכרחין לומר דשמעון הרגו והיינו דאמר ליה שמעון רשע מי הרגו לזה או אני או אתה כמפורש בבבלי. ואף שכתבו תו' איניש אחרינא הוה בהדי שמעון מ"מ חשדא היה גם על שמעון ומהאי טעמא נשכו נחש לאפוקי שמעון מחשדא. או שהבזיון היה שלא נתבייש לעשות כן בפניו ומצינו בכמה מקומות שנשכו נחש מפני כבוד ת"ח:

שנאמר תתהפך כחומר חותם. פירש"י לאחר מיתת האדם מתהפך החותם לחומר כו' מדקרי ליה חותם ש"מ בחותם הן טבועים. וסי"מ פי' כתיב לעיל מיניה לאחוז בכנפות הארץ וקאמר הארץ תתהפך לעתיד כחומר החותם כו' ע"ש ופי' בקונט' הוא מורכב משניהם ופשט המאמר הכי משמע:

ללמדך שאף מפלת רשעים כו'. בבבלי מגילה פ"ק גרסינן ריב"ל פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא והיה כאשר שש כו' אבל אחרים משיש. פירש"י אחרים משים כשנתחייבו כלייה בימי המן אויביהם שמחו להם ע"כ. ותימה מאי קמ"ל בלאו קרא ובלא דרשא ידעינן שכן היה. והמהרש"א בפרקין בח"א כתב שירה דקאמר הכא היינו הלל וכן הא דאמרו בערכין אמרו מה"ש להקב"ה מפני מה אין ישראל אומרים שירה בר"ה ויה"כ היינו הלל וקשה לפמ"ש תו' שם דמה"ש אומרים שירה בר"ה ויה"כ מדשואלין למה אין ישראל אומרים שירה ואין שואלין על עצמן כו' ע"ש א"כ ז' של פסח שאף מה"ש אינן אומרים שירה כ"ש שאין ישראל אומרים הלל א"כ ל"ל לומר התם למה אין אומרים בז' של פסח הלל דאין פסח חלוק בקרבנותיו וי"ל בר"ה שספרי החיים והמתים מונחים לפניו אין ישראל אומרים הלל מאימת הדין אבל המלאכים אומרים ובז' של פסח הוא בהיפך המלאכים אין אומרים הלל לפניו מפני שמעשה ידיו טבעו בים כו'. וישראל אומרים הלל לעצמן דאחרים משים לכך נ"ל הטעם משום דאינו חלוק בקרבנותיו ע"כ. ותימא הא בנפילת הרשעים גם ישראל אין אומרים שירה כמוש מצינו בצאתם לפני החלוץ לא אמרו כי טוב לפי שאין שמחה לפניו א"כ אף בז' של פסח אין לישראל לומר הלל שנאמר בו כי טוב. וא"ל אפשר לומר הלל ולדלג כי טוב דא"כ קשה מאי משני רבא ערכין דף [י' ע"ב] אסתא דפריך שס"ם פורים נמי נימא הלל ומשני היכא נימא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש והא אכתי עבדי אחשורוש אנן. ולא פריך כדלג הנך שתי תיבות עבדי ה' ונימר השאר אלא ודאי כל שאי אפשר לומר הלל כתיקונו בלי שום שינוי אין אומרים אותו. ועיקר קושייתו תימא דבערכין פריך מ"ש בחג אמרינן הלל בכל התשעה ימים ובפסח אין אומרים אלא בשני ימים הראשונים. הרי דעל כל ימי הפסח קשיא ליה. נמצא דלא שני ליה בהד שינויא ומוכרח לשנויי לפי שאין חלוק בקרבנותיהן ואפשר סובר הרב אי ס"ד בשביעי אין אומרים הלל לפי שמעשה ידיו טבעו בים תו לא קשיא אשאר ימים דכ"ש הוא שלא לומר בהן הלל. כמ"ש הט"ז א"ח סי' ת"צ בשביעי א"א הלל לפי שמעשה ידיו טבעו בים וכיון דבז' א"א גם בשאר ימים אין אומרים שלא יהיו עדיפים מי"ט האחרון ע"כ. אך כל זה תימא הרי הש"ס מיאן בסברא זו וצ"ע. ממה שכתבנו נתבאר לן דריב"ל פתח בהך דרשא בפוריא לבאר להם טעם פלוגתן דישראל ומרדכי. שמרדכי אמר לעשות פורים י"ט וישראל לא אבו שומע בזה דאחרי שהיו בו מפלתן של רשעים לא מיקרי טוב כדמוכח מדכתיב בצאת לפני החלוץ כו' א"כ אין כאן י"ט. אך קשה א"כ ז' של פסח למה מיקרי י"ט ע"כ לומר כיון שישראל ניצולו בו מיקרי טוב א"כ פורים נמי וי"ל בשלמא בז' של פסח לישראל היתה טובה שלימה משא"כ בפורים לא היתה גאולה שלימה וכמ"ש לעיל ה"כ אין כאן טוב מפני הגלדים. ולדעת מרדכי כסברת המהרש"א כיון דמשים אחרים אינו יכולין לומר כי טוב אמפלתן של רשעים. ולא קשיא ליה מקרא דבצאת וגו' דמקרא זה עדיין לא נכתב בימי מרדכי דעזרא הוא דכתב ספר דברי הימים. ובדרושי הארכתי ע"ש:

הדרן עלך פרק אחד דיני ממונות

פ"ה ה"א באיזה יום. עי' בקונ'. וכ' המהרש"ל וא"א אפי' אם יעלו על לבן להזימן אינן יכולים שיאמרו העדים טעינו בעיבורא כו' ומ"ה צ"ל באיזה יום. וכ' המהרש"א תימא א"כ בכמה בחדש לא הוי חקירה כיון שא"א לבוא עליה לידי זימה אלא ע"כ דאיירין הכא שיכולין לבוא לידי הזמה כגון דיהבינן להו כולהו טעותא כו' ועוד נ"ל בכת אחת שאמרו בב' אין תולין בטעות עיבורא דירחא שהיה בג' כו' וכ"מ נתוס' פסחים כו' משמע מדבריהם בכת אחת שהעידו שהיה בב' ליכא כ"מ אע"ג דמיכווני ליום אחד לא תלינן בעיבורא כו' ע"כ. ולדידי דבריו תמוהים דודאי בשאלת בכמה בחדש לחוד אפשר להזימם כי יהבינן להו כולהו טעותא אך מ"מ צריכין לשאול באיזה יום משום דפעמים אין המזימים יודעים אלא יום א' שהיו עמהם וא"א להזימם בכמה בחדש לחוד שיאמרו דטעו בעיבורא דירחא. ואיני רואה שום הוכחה מדברי תו' דעדיפא קאמרו שיש צורך בחקירת איזה יום לקיים העדות מ"מ לדברי מהרש"ל אין התועלת אלא להזמה וכשמזימים אינן מעידים אלא יום אחד וכמ"ש. ותימא איך יעלה על הדעת שהעדים שהעידו ביום ג' לחדש הרג והוזמו שהיו ביום ג' במקום אחר שיהרגו ולא יהיו נאמנים לומר טעינו בעיבור דרוב העולם טועין בו. דעד כאן לא כתבו תו' בשני עדים לא תלינן הטעות. דוקא להכיל את הרוצח. גם מסברא לא תלינן בכך אבל היכא דעומדים וצווחי טעינו בעיבור ודאי נאמנים. ותירץ תו' קשה לדבריהם אין חקירה זו אלא לקיים העדות וכבר כתבו תו' לקיים העדות לא בדקינן להו. ודוחק לומר בדיקה הוא דלא עבדינן אבל חקירה עבדינן דחקירות ובדיקות שוין. ועוד לפ"ז אם שנים אומרים ביום אחד בחדש הו אין להקרם באיזה יום ובצרי להו מן ז' חקירות וצ"ע:

(דף כ"ד ע"א) מכירין אתם כו'. פירושי בקונט' הוא לשון רש"י. ומבואר מדבריו דוקא כשהעדים מכחישים זה את זה הוא דעדותן בטלה אבל אמר איני יודע עדותו כשרה. והרמב"ם כתב פ"א מה"ע ומכלל החקירות יתר על השבע השוות בכל העידו שעבד ע"א שואלין אותו במה עבד כו' העידו שהרג נפש שואלין אותו במה הרגו וכן כל כיוצא בזה מכלל החקירות הן. וכ"כ שם בפ' שני אם אמר איני יודע במה הרגו ולא הבנתי בכלי שהיה בידו עדותן בטלה. וכתב הראב"ד טעה בזה כי הבדיקות אם אמר איני יודע עדותן קיימת. ודחקו הלח"מ ומ"ל לקיים דבריו. ומסוגיין מבואר כדברי רש"י עיקר דאמרינן לקמן מעשה שבאו בנים כו' ואין אנו יודעין אם פעור היה או מרקולים היה דנין אותן בשתיהן ובאיזה מזבח כופרין אותו. וזה מבואר כדברי רש"י דלדעת הרמב"ם פטור לגמרי דאין כאן עדות וא"ת לפירש"י אם אומר איני יודע אם ישראל הוא פשיטא דאין כאן עדות וי"ל בדיקה זו דלאו בכלל החקירות היא שסמכינן על החזקה כדאמרינן לקמן בסוגיין. ואם הגירסא כמו שהגהתי שם אמר איני יודע מהו כ"ש שדברי הרמב"ם תמוהים. ועמ"ש לקמן בפרקין בד"ה חייליה:

וקיימונה בהוא דעאל כו'. וקשה אף בכגון זה מתברר הדבר ע"י השאלה באיזה שבוע אם אומר בשבוע האחרונה נדע שהיה ביובל שעבר ואם אומר בשבוע הראשונה מסתמא ביובל של עכשיו קאמר וי"ל בשנת חמשים איכא לאסתפוקי אי כר"י ושנת חמשים עולה לכאן ולכאן אי כרבנן ואינה עולה הלכך אם אומרים העדים שהיה בשבוע הראשונה עדיין איכא לספוקי דלמא ביובל היה ולפי שנחשב לכאן אמרו שנה הראשונה או שמא בשנה שלאחר היובל היה וסברי שנת היובל אינו עולה לכך צריכין לשאול גם באיזה יובל מיהו לפ"ז קשה א"כ לעולם איכא לספוקי בשנה אחת אם חושבין שנת היובל לשבוע או לא ואפשר כיון דליכא לספיקי אלא בשבוע הראשונה לא חשו לכך ודוחק:

תנא שמואל הזקן כו' ודרשת וגו'. משמע דהך קרא שבע כתיבו וה"ל הדבר קחשיב נמי לחד דהשתא שבע נינהו ודרשת והקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר. וכ"ת הא אצטרך היטב לגז"ש מופנה מצד אחד מיהו הוה ואין משיבין. א"נ ס בר ממשפט אחד יהיה לכם ילפינן דיני נפשות מהדדי דבעינן שבע דרישות וחקירות ובבבלי ובסמוך מרבינן גז"ש היטב היטב היינו מכח קושית הש"ס שם ולכתבינהו רחמנא בחדא אבל לשמואל הזקן שכתובים כולהו בחדא לא צריכין גז"ש וכ"כ תו' פ"ק דמכילתין דף ב' ע"ב בד"ה ד"ה כו'. ואת"ל א"ס ד"ד ד"נ ילפינן מהדדי בהיקשא דמשפט אחד כל הנך קראי דסתרא ל"ל וליכא למימר ה"א ה"מ בסייף דקל אבל סקילה חמורה אימא לא כו' כמפורש בבבלי בסוגיין דהא היקשא הוא ואין משיבין על ההיקש וי"ל הא איכא עדים זוממין דלא צריכין התראה סד"א להקיש לעדים זוממין לחומרא דא"צ התראה לכך צריך קרא. והשתא מ"ש תו' דף מ"א ע"א בד"ה אבל סקילה דחמירא אימא לא בעולה שמעתין הכא ולעיל לא ילפי חייבי מיתות מהדדי ותימא מנ"ל דהנסקלים ונשרפים פטורים מתשלומין לא יהיה אסון בדולח כתיב ע"כ. ולפמ"ש ניחא דהא והאי בהיקשא דמשפט אחד יליף. אבל דרישה וחקירה סד"א דלא גליף דלכתבינהו כחדא. והתראה סד"א למילף מעדים זוממין או בהיקשא או בגז"ש דרשע רשע דאפ"ה תשלומין וא"ל מעדים זוממין לא גמרינן דחידוש הוא דהא הש"ס לא פריך לעיל אלא מה לעדים זוממין שכן א"צ התראה והשתא אנו באין למילף בשאר חייבי מיתות שאינן צריכין התראה. ועמ"ש פרק אחד ד"מ ה"ח בד"ה ועבדין כו' ובסמוך בד"ה מניין. ורש"י פי' בנימוקי החומש פ' ראה ודרשת וחקרת ושאלת היטב מכאן למדו שבע חקירות מריבוי המקרא כאן יש שלשה דרישה וחקירה והיטב ושאלת אינו מן המנין וממנו למדו בדיקות וכתיב ודרשו השופטים היטב וכתיב ודרשת היטב ולמדו היטב היטב לגז"ש ע"כ. ותימא הא בבבלי בסוגיין מסיק דהיטב לגז"ש ולא למניינא ועיקר המנין ודרשת וחקרת אמת נכון וכתיב ודרשת אמת נכון הרי שבעה וצ"ע. ועוד תימא דפירוש מושאלת למדו בדיקות ובמכלתין דף נ' ע"ב כתב בד"ה אין זה נכון אין עדות זו מכוונת ולישנא דקרא נקיט והנה אמת נכון הדבר דמהאי קרא נפקא לן בדיקות. ודבריו בפי' החומש נראין נכונים יותר דהא קרא אמת נכון הדבר לפי מסקנת הבבלי בפרקין אצטריך לחקירות וכמ"ש. ואפשר דה"ק ר"ח דאמר אין זה נכון ודאי כשמואל הזקן ס"ל ואייתר הנה אמת נכון הדבר דכתיב גבי יחיד עובד ע"ז ללמד אבדיקות ונקט שפיר לישנא דקרא אבל לפי מסקנת הש"ס מושאלת מפקינן לכך פי' כך בחומש כמסקנת הש"ס וז"ל הספרי ודרשת וחקרת מכלל שנאמר והוגד לך ושמעת ודרשת היטב, היטב היטב לגז"ש מלמד שבודקים אותו בשבעה חקירות בדיקות מנין ת"ל והנה אמת נכון הדבר, וזה כשיטת ר"ח. ושיש שם והנה אמת נכון לרבות גרים ועבדים משוחררים שכשרים לעדות. ואפשר חד מאמת וחד מנכון קדרים:

ליתן שמועה שאלה כו'. ואת"ל א"כ ודרשו השופטים היטב דעדים זוממים ל"ל וי"ל הנך תרתי חדא לגופיה לאפנויי וחדא למקום אחר באם אינו ענין וכולהון שוין וילפינן כולהו מיניה דהי מינייהו מפקת וקסבר מופנה מצד אחד אין משיבין כדאמרינן לשמואל הזקן כמ"ש בסמוך:

מנין להתראה. בבבלי דף מ"א גרסינן דבי ר"י תנא המוצאים אותו מקושש עצים שהתרו בו ועדיין הוא מקושש ופירש"י המוצאים אותו מקושש שקיימו עצים לא נאמר אלא מקושש לאחר שראהו ומצאוהו היה מקושש ומה טעם תלוי בכך אלא שהתרו בו ועדיין היה מקושש ע"כ. וקשה אמאי לא דייק הכי מרישא דקרא דכתיב וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת מאי קאמרת בשעה שמצאוהו ראוהו מקושש ה"נ המוצאים אותו כשהיה מקושש. גם עיקר דיוקו קשה דלמא קמ"ל שלא אמרו באומדנא שראו עצים מקוששים ולא היה שם אלא הוא. ונראה דיוקא דר"י מקרא והכי תניא בספרי פרשת שלח לך ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש עוד למה נאמר והלא כבר נאמר וימצאו איש ומה ת"ל ויקריבו אותו מגיד שהתרו בו מעין מלאכתו מכאן לכל אבות מלאכות שבתורה שמתרים בהם מעין מלאכתן ר' יצחק אומר א"צ מה עכו"ם החמורה אינו חייב עד שיתרו בו ק"ו לכל מצות שבתורה ומה ת"ל ויקריבו מלמד שהתרו בו ואחר כך הביאוהו ע"כ. ר"ל מיד קודם התראה היה להם לתפשו שלא יעשה עוד ומה להם להתרותו א"כ ס"ד כאן לא היה התראה דאי בהתראה מאי מספקא ליה למשה קמ"ל שהיה התראה אלא שנסתפק במיתה עצמה. ואינו צריך דקאמר היינו ללמד דבעינן התראה בשאר עבירות לזה א"צ קרא דהיכא למילף מעכו"ם. הרי מיתורא דקרא יליף ליה דהיה שם התראה ולא מדיוקא כפירש"י. והא דאמר ר"י ומה עכו"ם החמורה כו' היינו דכתיב בעיר הנידחת יצאו אנשים בני בליעל לאמר ודרשו בספרי פרשת ראה לאמר בהתראה. ובזה יש ליישב קושית תו' בדף מ"א שכתבו בד"ה ואי כתיב כי יזיד תימא התראה בעיר הנידחת מנ"ל דמהכי לא אתיא שכן ממונו פלט ולעיל משמע דבעי התראה ע"כ הרי מפורש בספרי דמלאמר יליף התראה ובז"ר כתב מהתימא על תוס' שבקשו התראה בעיר הנדחת מנ"ל ולא ראו הגמ' דף קי"א והספר, הזה ע"כ. ונראה מהבבלי אין ראיה דגרסינן שם לאמר שצריכין עדים והתראה לכל אחד ופירש"י לאמר נלכה ונעבדה משמע שנ"ל לפניו שכך אמרו נלכה ונעבדה ואין אמירה אלא בעדים אלמא צריך עדים בכל אחד שיעידו עליהם מה שאמרו וה"נ צריך התראה לכל אחד ואחד מהם ע"כ. הרי אילו נאמר עיר הנידחת א"נ התראה אין להוכיח מלאמר שצריך התראה לכל אחד אלא העדים לחוד קאי קרא. גם מספרי פרשת ראה אין להוכיח מידי. ואם נאמר שראיה נכונה היא מלאמר דעיר הנידחת בעיא התראה לא קשיא אחותו וכי יזיד נ"ל דה"כ איכא לשנויי מילתא דאתיא במה מצינו פרח וכתב ליה קרא כדאמרינן בבבלי בסוגיין ע"ש:

הבל נשא את אחותו. קשה מנ"ל שנשא הבל אשה אדרבה קרא משמע קצת שלא היה לו אשה דקאמר קול דמי אחיך צועקים אלי וכדתנן לעיל פרק אד"מ והיה נ"ל דגרסינן שת נשא אחותו ולא נשא מבנות קין שנגזר על זרעו שיכלה מן הארץ וזהו מכלל החסד. מיהו בבבלי ליתא אלא קין נשא אחותו ותו לא:

אלא להודיע באיזו מיתה יומת. עיין בקונטרס. בבבלי דף מ"א גרסינן מנין להתראה דבי חזקיה תנא וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה שהתרו בו ועדיין הוא מזיד. ואמרו עוד שם התיר עצמו למיתה מנ"ל אמר רבא ואיתימא חזקיה אמר קרא יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה. וקשה אי חזקיה אמר לכך דרשא דיומת המת ל"ל קרא כי יזיד דבעינן התראה הא כיון דבעינן שיתיר עצמו למיתה ממילא צריך שיאמר אחר או הוא בעצמו אע"פ שאני חייב מיתה על עבירה זו על מנת כן אני עושה א"כ התראה מעליא היא דהא קיי"ל התראה ע"י עצמו הוי התראה וכ"ת איצטריך שתהא המעשה תוך כדי דיבור של ההתראה כמ"ש תו' דף מ' ע"ב בד"ה מנין כו'. כיון דצריך שיתיר עצמו למיתה סברא שתהא התראה זו סמוך תכ"ד של המיתה דאל"כ יכול לומר שוכח אני. וי"ל אי לאו קרא כי יזיד ה"א יומת המת להתראה קאתי יומת זה שאמרו לו שימות ולא בעינן שיתיר עצמו למיתה אבל השתא דכתיב תרי קראי ודאי קמ"ל דצריך שיתיר עצמו למיתה. כתב רש"י דף פ' ע"ב בד"ה הוראת שעה היתה כו' ולדורות הואיל ונפקא לן התראה מיומת המת שיתיר עצמו למיתה אותה מיתה משמע ע"כ. ותימא הרי מפורש בסמוך שר' יהודה לאו מיומת המת יליף אלא מכי יזיד ורשב"י דיליף ליה מיומת המת סובר דלא בעינן שיתיר עצמו למיתה אבל מאן דיליף מיניה דבעינן שיתיר עצמו לאותה מיתה ליכא למשמע מיניה כלל שאם התיר עצמו למיתה החמורה שאינו נידון אפילו בקלה גם תיבת התראה שכתב רש"י נראה כמיותר וצ"ע:

(דף כ"ד ע"ב) **משום** תולש כו'. עיין בקונטרס. כתב הרמב"ם פ"ח מהלכות שבת הקוצר הקוצר כגרוגרת חייב ותולש תולדת הקוצר הוא. וכתב הלח"מ ונראה דהחילוק בין תולש לקוצר שקוצר בכלי ותולש ביד ע"כ. וקשה לפ"ז מאי פשיט ליה מקרא דויהיו וגו' ואפשר שמפרש לאו מקרא יליף ליה אלא שכך שנוי בברייתא אקרא דויהיו. אך לשון מלמד דתני בברייתא מפורש דמקרא יליף ליה ועוד מאי מיבעיא ליה הא אם קיושש ע"י כלי חייב משום קוצר אם בלא כלי משום תולש ואפשר לומר מדכתיב וימצאו איש יליף ליה שלא מצאו אלא האיש ולא דבר אחר ר"ל שלא היה כלי בידו והיינו דקמבעיא ליה אם היה כלי בידו וחייב משום קוצר כו' ודוחק. וז"ל הספרי פרשת שלח לך וימצאו איש מקושש עצים תולש מן הקרקע אתה אומר תולש מן הקרקע או איש ושמו מקושש ת"ל ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש עצים הא מה ת"ל וימצאו איש מקושש עצים מקושש עצים תולש מן הקרקע ע"כ. נראה דפשיטא ליה לתנא דספרי דמקושש הוא תולש אלא מספקא ליה אי הוא מקושש ממש או איש ושמו מקושש ועליה קאמר מלמד כו' וניחא גם לפי' הלח"מ. ובעיקר האיבעיא קשיא לן מאי נפקא מיניה אם היה תולש או קוצר וכה"ג פריך הבבלי שבת ר"פ הזורק. והא דמשני התם דנדע שזהו אב מלאכה שחייבים עליה ליכא לשנויי הכי דהא תולש תולדה לא תולדה דקוצר היא א"כ ממ"נ יודעין דחייבין אקוצר. וא"ל דנדע משום מאי מתרין ביה (וכפירושי בקונטרס ודלא כלח"מ) כדאמרינן בבבלי שבת דף קל"ח משמר משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום בורר ר"ז אמר משום מרקד. עד כאן לא פליגי אלא אם התרו באב שאינו שלו דקסבר דמלעיג ביה אבל במתרה ביה בשם אב שלו הוי התראה וכ"מ בבבלי שבת דף ע"ג. ודוחק לומר אם מקושש הוא קוצר והתרה בו משום תולש שהוא תולדתו אינו חייב עליה. דפשטא דסוגיא דשבת שם לא משמע כן מיהו לשון הספרי שהבאתי לעיל בד"ה מנין משמע שצריך להתרות באב שלו. ויש לומר אי תולש הוה איכא למילף מהכא דאבות מלאכות דשבת תולדותיהן כיוצא בהן ואי אמרינן קוצר הוא לא שמעינן מהכא מידי ונראה דמייתי הכא בעיא דר"ח ב"ר גמדי לשנויי דלא יליף התראה ממקושש דאיצטריך המוצאים אותו מקושש עצים דלא נימא ששמו היה קושש וכמ"ש בסמוך ותו ליכא למילף התראה מיניה ועמ"ש לעיל בסוגיין בד"ה מניין כו':

במה היתה מיתתו בסקילה. עיין בקונטרס. וקשה הא כתיב ויוציאו אותו כל העדה וירגמו אותו באבנים וימת. משמע לאחר הרגימה מת. ונראה שכתבו תו' בב"ב דף קי"ט הא דתניא יודע היה משה שהמקושש במיתה לא אתיא כר' יהודה דאיהו דאמר עד שיודיעוהו באיזה מיתה א"כ לא היתה שם התראה לא היה מקושש חייב מיתה אלא ע"פ הוראת שעה. וכ' המהרש"ל ותימא דלמא משה ידע לפי הוראת שעה חייב מיתה ותי' הא דהר"י מקושש הוראת שעה היה קשה מנ"ל ע"כ נומר שמשה לא ידע שחייב מיתה א"כ בודאי לא התרו ביה כלל ש"מ שהיתה הוראת שעה ע"ש. וכתב המהרש"א אולי נעלם מעיני הרב סוגיא דפרק הנשרפין דקאמר בהדיא במגדף כו' ע"ש ולא ידעתי מאי קאמר התם ה"ק מגדף דלא ידע משה שהוא במיתה ודאי לכ"ע הוראת שעה היתה אבל מקושש דידע משה שהוא במיתה כמפורש בקרא סברי רבנן שידע שהוא חייב מיתה ע"פ הדין ולא היה שם הוראת שעה וליכא למילף מיניה חבישה ור"י סובר שידע שחייב מיתה לפי הוראת שעה (גמלא דמקושש אין ראיה) לענין התראה ולעולם ברייתא אתיא ככ"ע. ואפשר שזהו כוונת הרב שכתב ואולי כו'. אך תירוץ המהרש"ל תמוה דהא בבבלי בסוגיין מפורש דמקרא ילפינן שעשו התראה למקושש וכן מפורש בספרי שהבאתי לעיל בד"ה מניין כו'. ואף ר"י מודה בדבר שהיתה התראה אלא שלא היתה התראה מעלייתא ונהרג בהוראת שעה. וקושייתו נראה לתרץ דאם ידע משה שחייב מיתה מפני הוראת שעה לא היה לו להסתפק באיזה מיתה יומת דודאי ראוי שיהרג במיתה הכתובה דלא ליפוק מיניה חורבא שיסברו מחלל שבת אינו בסקילה. וכ"כ ממה שסקלו לזה שרכב בסוס בשבת מפני הוראת שעה. אך קשה מאי דוחקייהו לאוקמי ברייתא דלא כר"י דלמא אף ר"י סובר דידע משה שמקושש במיתה כדמוכח קרא דלא כתיב בו כי לא פרש כדכתיב במגדף אלא שהתראה היתה על הסקילה וכ"ת הא אי מיתתו של מחלל שבת בחנק היה מקושש פטור לגמרי שהרי לא היתה שם התראה דהא לר"י מותרה לדבר חמור לא הוי מותרה לדבר הקל א"כ איך ידע משה שהוא במיתה י"ל האי תנא סובר מקושש בשבת שניה היה דלאחר מתן תורה לדברי הכל נתברר למשה שמחלל שבת בסקילה. ואסתפק למשה אם יש להם לישראל דין ב"נ עד מתן תורה ומיתתן בחנק על כל אזהרתם או דלמא דין ישראל להם ומיתת מחלל שבת בסקילה נמצא ממ"נ חייב מיתה אי דינו כב"נ ובחנק אף התראה לא צריך דאין להם עדה ועדים והתראה ואי דינו כישראל בסקילה הרי ה"ל התראה וקסבר ר"י הוראת שעה היתה דודאי דין ב"נ להם לענין שבת שהרי לא נאמר במרה כל דיני שבת דאתחומין לא נפקדו עד סיני ורבנן סברי אתחומין נמי נפקדו ודין ישראל להם גם בבבלי שבת דף פ"ז אמרו דפליגי תנאי בהא אי אמרינן אתחומין נפקדו או לא ע"ש. ועיין בס' פרשת דרכים דרוש א' ב'. וברמב"ן סוף פרשה י"ד ומעתה ה"פ מיבעיא לר"ח מקושש במה היתה מיתתו ע"פ הדין בסקילה או לא היה דינו במיתה וסקילה הוראת שעה היתה ופשיט מדתני יודע היה שמקושש במיתה כו' ש"מ שהספק היה בסקילה או בחנק. אע"ג שלא היה שם התראה מבוררת אלא התראה סתם או לדבר החמור הוי התראת ודאי דמיתרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל וקאמר מגלא ברייתא דתני ר"ח אף מגדף היה חייב סקילה מן הדין אע"ג שהיו מסופקים אם חייב מיתה מ"מ כיון שהתרו בו סתם וקיבל ההתראה חייב עליה מיתה ועדיין הדבר דחוק:

בעבודתה עבדה או בעבודת גבוה. במתני' פירשתי במה עבד בחישה או בהשתחויה וכן פירש"י, ורש"י לשיטתו דסובר אף שאלה זו היא בגוף המעשה אינה אלא בדיקה הלכך אף שבשניהם חייב מיתה שואלין אותו אולי יכחישו זה את זה אבל אם אמרו בעבודתה וזה עבודתה ודאי צריכין לידע אם כך עבודתה וע"י שאלה זו מתבטל כל העדות אם אמר איני יודע אבל הרמב"ם דסובר כל השאלות שבגוף המעשה לחקירות דמיין מפרש ששואלין במה עבד ר"ל בעבודתה או בעבודת גבוה דאם אמר בעבודתה צריכין חקירה אם כך היא עבודתה דאין חילוק בין שאלות אלו דהא שניהם בגוף המעשה הן. ועמ"ש בסמוך בריש פרקין:

היובל ושואלין אותן אם היה ביובל שינה או ביובל שנים: **תנא שמואל הזקן**. לפני ר' אחא מנין לשבע דרישות וחקירות מן התורה שנאמר ודרשת וגו': **א"ל**. למה לך לסקרות כל הפסוק דמשמע והנה אמת נכון ממנינא הוא ואינו כן אלא כתיב בעיר הנידחת ודרשת וחקרת ושאלת היטב הרי ארבעה וכתיב בע"א ושמעת ודרשת היטב הרי תלת ודרשינן היטב היטב לגז"ש ליתן שמועה ושאלה ודרישה וחקירה האמור בזה לזה הרי שבעה: ה"ג והוגד לך ושמעת ודרשת היטב היטב לגז"ש. אע"ג דהיטב אצטריך למניינא מ"מ ילפינן גז"ש אע"ג שאינו מופנה כלל: **ר"י**. קשיא ליה אמתני' דמשמע לעולם בעינן דרישה וחקירה הרי אם העדים תופסין ברוגא שהיה מפורסם בטבריא ואמרו כך הרג לזה וכך הרג לזה ומה לי לחקור עדים כאלו הרי אין לך דבר ברור כזה: **ומשני איסי אמר**. כל שאין העדים יכולין להזדמם אין מקבלין עדותן הלכך אם אין כאן דרישה וחקירה א"כ יכולין לבוא לידי הזמה ואינו נהרג על פיהן: ה"ג כל זמן שאין העדים כו': **מכירין אתם אותו**. דתנן במתני' שהיו שואלין אותו אם יודע מה היה ההרוג עכו"ם או ישראל: ה"ג אמר איני יודע מה נשמעינה כו'. וה"פ אמר שאין מכיר אותו אם מעידים אותו על החזקה או לא וקאמר ת"ש מהא דא"ר יוחנן מצאו הרוג בין טבריא לציפורי חזקה שהוא ישראל ה"נ ראו שהרג אדם אחד בין טבריא לציפורי חזקה שישראל הרג ומעיד על זה אע"פ שאינו מכירו: **מנין להתראה**. מן התורה: **את אחותו**. בת אביו או בת אמו וראה את ערותה וכי משום דראה אותה חייב בתמיה אלא רואה טעמו של דבר שהיא ערוה לו אע"ג דהאי קרא גבי כרת כתיב אם אינו ענין לחיוב כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גליא תנהו ענין להתראת מלקות דשייך באחותו: **חסד הוא**. איידי דדריש רישא דקרא הכא דריש נמי סיפא דכתיב וראה את ערותה חסד הוא מאי חסד הוא: **א"ר בון**. ה"ק ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו וראה את ערותה איסורא קעביד וכ"ת א"כ קין והבל איך נשאו אחותם חסד עשיתי עמהם להתיר להם אחותם כדי שיבנה העולם מהם והיינו דכתיב כי אמרתי עולם חסד יבנה תחלתו של עולם נבנה בחסד: **המת מת**. בתמיה המת משמע שכבר מת ואיך קאמר יומת אלא ה"ק ע"פ שני עדים יומת באותה מיתה שאמרו לו שימות ש"מ שצריך התראה: **בערמה**. וכי תעלה על דעתך שאם לא היה שם ערמה לא ימות אלא בערמה הוא לשון חכמה שיערימוהו ויחכמו העדים באיזה מיתה הוא ראוי למות ולא יתרו אותו במיתה אחרת כדמסיק: **והתרה בו קלה**. לא צריך קרא ולכ"ע לא הוי התראה שיכול לומר אלו ידע שחייב על עבירה זו מיתה חמורה לא היה עושה: **היתה מיתתו**. במיתה קלה והתרו בו במיתה חמורה בהא פליג ר"י וסובר שאינה התראה ויליף מדכתיב בערמה שיערימוהו כו':

(דף כ"ד ע"ב) **היו מתרין בו ושתק**. שהראה בעצמו כמקבל התראה מיהו לא התיר עצמו למיתה או שהיו מתרין בו והרכין בראשו ורמז שהוא מקבלה ואפי' אמר יודע אני פטור עד שיתיר עצמו למיתה ויאמר ע"מ כן אני עושה אז נהרג: **משום תולש כו'**. תולש היינו שעוקר הדבר עם שרשו וקוצר היינו שגוזם מעל הארץ ומקושש אינו עוקר כל השורש לכך מיבעיא ליה משום מאי חייב: **וימצאו**. וירא מיבעיא ליה אלא ללמד שעבירתו היה ע"י מציאה דהיינו תולש עצים בשרשן מתחת הקרקע ואין מציאה אלא בדבר שהיה מכוסה ונגלה: **במה היתה מיתתו בסקילה**. כדכתיב רגום אותו באבנים כל העדה או דלמא מיתתו היתה בחנק כדכתיב מות יומת האיש וסתם מיתה בחנק ואחר מיתה ירגמו אותו באבנים לזכרון כדאשכחן בעכן: **במה היתה מיתתו**. וכיון דעיקר השאלה היתה במה תהיה מיתתו משמע שהתשובה היתה מפורשת והשיבה שתהיה בסקילה: **הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השומעים את ידיהם ורגמו אותו**. ש"מ שהיתה מיתתו בסקילה שהרי אמר להו כל דינו שיוציאו אותו והדר ירגמו ומקלל ומקושש מיתתן היה: **את מה עבד**. דתנן במתני' הכי אמרו להו אם לפעור עבד או למרקולים: **בעבודתה עבדה**. עבודה של אליל זה כגון פוער לפעור וזריקת אבן למרקולים או באחת מארבע עבודות אבל לא שאלו בזביחה או בהשתחואה: **נשמעינה מן הדא**. תא שמע מהא דתניא שכך שואלין אם בעבודתה כו': **היה דנין אותו**. אם חייב בעבודה זו בפעור ובמרקולים ובאותו שאפשר לפטרו אומרים זו עבד ופטר ומדלא שאלו באיזו עבודה עבד ש"מ מדאמרינן שאין יודעין אם בפעור או במרקולים אין מקום לשאלה זו:

מתני'

במה

הלכה ב מתני' בן זכאי. ר' יוחנן בן זכאי תלמיד קטן לפני הלל רבו היה באותה שעה לכך קורהו בן זכאי: **בעוקצי תאנים.** בגמרא מפרש:

עוקץ. זנב הפירי המחובר לאילן: **עדותן בטילה.** דשבע חקירות מקרא נפקי לן ובעינן שיכולין להזימן בכולהו דהזמה כתיבא בהו וכיון דאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה וכל שאי אפשר לקיים מצות הזמה בטלה העדות דכתיב ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר וגו' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות וגו' עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה הוי עדות ואי לא לא וכיון דעדות אותו העד בטל כל העדות בטלה אפי' הן מאה כדתנן פ"ק דמכות אין העדים נעשים זוממים עד שיזומו כולם בדיקות אפילו אמרו כולן אין אנו יודעים מצות הזמה ראוייה להתקיים בהן דאין הזמה תלויה אלא בחקירות לומר עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר: **בזמן שמכחישין.** בין שהעדים שנים בין שהם שלשה והשלישי מכחיש השנים עדיפא מאיני יודע: **עדותן בטילה.** כל עדותן בטילה שבגמרא הוא והן פטורים: **גמ' במה לקטן.** הא דדיק בעוקצי התאנים היינו שאלן א: ליטן בעוקציהן ואם אכלו בגרעיניהן: **תמן תנינן:** נזיר פ"ג: **מעידים.** אותו: **שנזר שתים.** שתי נזירות קיבל על עצמו:

(דף כ"ה ע"א) **שנזר חמש.** באותה שעה שהם אומרים שנזר שתים שמענו שנזר חמש והוא בעצמו מכחיש שתי הכיתות ואומר שלא נזר כלל: **נחלקה עדותן.** הואיל ומכחישות זו את זו נתבטלו דבריהם ואין כאן עדות כלל ולית כאן נזירות: **יש בכלל חמש שתים.** והרי הכל מודים שנזר שתים ואין הכחשתו כלום נגד כל העדים ויהא נזיר שתים: ה"ג רב אמר בכולל נחלקו אבל בפורט כל עמא מודו יש בכלל חמש שתים שיהא נזיר שתים ר' יוחנן אמר במונה נחלקו אבל בכולל כל עמא מודו נחלקה העדות ואין כאן נזירות וכ"ה ביבמות ונזיר. וה"פ רב אמר בפורט הכל מודים שיהא נזיר שתים שאין ההכחשה במונה בפרט דכי אמרו איך שמנה שלש ארבע וחמש לא כיוונו להכחיש שלא אמר אחת ושתים ור"י אמר במונה פליגי אבל בכולל הכל מודים שכוונת המעידים חמש להכחיש שלא אמר שתים ונחלקה עידותן: **הוידנו כולל והידינו מונה.** איזהו כולל ואיזהו מונה: **כולל.** זהו שאלו אומרים שאמר הריני נזיר שתים ואלו אומרים שאמר הריני נזיר חמש: **מונה.** זהו שאלו אומרים שאמר הריני נזיר אחת שתים ואלו אומרים שאמר הריני נזיר שלש ארבע וחמש: ה"ג תלת ארבע חמש: **הכחיש עדות בתוך העדות.** הכחישו העדים זה את זה בדבר שאינו בגוף העדות אע"פ שההכחשה היא בדבר שנעשה קודם עיקר המעשה לא בטלה העדות כיון שאינן מכחישין זה את זה בעיקר העדות כדמסיק: **דברי הכל הכחיש עדות לאחר העדות.** הכחישו זא"ז במעשה שנעשה לאחר עיקר המעשה ד"ה לא בטלה העדות: **חייליה דר"י.** כחו והאייתו דר' יוחנן מהא וביבמות ונזיר הגירסא ר' יוחנן כדעתיה וכן עיקר וה"פ ר"י לשיטתו: **הוחזק המונה.** שניהם מעידים שמנה לו מעות אלא זה אומר מן הכיס מנה המלוה מעות ללוה וזה אומר מצרור הכסף שהיה ביד המלוה ממנו מנה מעות ללוה שבמעשה שנעשה בשעת ההלואה מכחישים זה את זה: **אף רב מודה שבטלה העדות.** סתמא דש"ס קאמר בהא אף רב מודה כיון שאינן אלא כת אחת והן מכחישין זה את זה: **מה פליגין.** כי פליגי רב ור"י: **וכרב לא בטלה העדות.** דהא איכא תרי סהדי המעידים בשוה: **אלו אומרים לתוך חיקו מנה.** הלוה נתנס לתוך חיקו ואלו אומרים לתוך חגורה נתנס: ה"ג ד"ה הכחיש עדות לאחר העדות לא בטלה העדות וכ"ה ביבמות. הכחשה זו במעשה שנעשה לאחר גמר העדות הוא: **אחד אומר בסייף הרגו כו'.** קמ"ל דאף בעדי נפשות פליגי: **לצפון נטה.** הרוצח או הנרצח אחר המכה: **חייליה דרב.** כחו וראייתו דרב מהא דתנן יבמות פרק האשה שלום שתי צרות הבאות ממדינת הים אחת אומרת מת בעלה ואחת אומרת נהרג ר"י ור"ם אומרים הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים הרי אילו ינשאו ש"מ אע"ג למכחישות בגוף המעשה כיון שאין ההכחשה בעיקר העדות לא בטלה העדות: **ולא שמיע.** כלומר ולא ס"ל לרב הא דאמר ר' לעזר: **מודה ר"י ור"ש בעדים.** המכחישות זא"ז דבטלה העדות ולא פליגי אלא בצרה דאין צרה נאמנת על חברתה ואין כאן הכחשה והיינו דקאמר לא עשה צרה בחבירתה כלום: מתני' מתניתנו קשיא לרב דתנן אחד חקירות ואחד בדיקות אם מכחישין זא"ז עדותן בטלה ובדיקות הן דברים שאינן מעיקר העדות כהאי במה הרגו במקל או בסייף: **פתר לה רב עד בעד.** רב מוקי למתני' בכת אחת ועד אחד מכחיש השני בבדיקות בהא אפי' רב מודה דעדותן בטילה וכי קאמר רב בשתי כיתות המכחישות זא"ז וכדאמרינן לעיל:

(דף כ"ה ע"ב) **אפי' תימא.** מתני' איירי בשתי כיתי עדים נ"ק לרב דשאני דיני נפשות דכתיב צדק צדק תרדוף שלא יהא שום הכחשה ורב איירי בדיני ממונות ופליג ר' אבין אהא דאמרינן בסמוך דאף בד"נ פליג רב:

הלכה ג מתני': אחד אומר. ברביעי בשבת בשנים בחדש והשני אומר ברביעי בשבת בשלשה לחדש: **שוה.** שאמר בשנים בחדש ידע שהחדש שעבר מלא היה ויום ראשון של חדש ההוא יום שלשים מהחדש שעבר היה: **אחד אומר בשתי שעות כו'.** דטעו אינים בהכי: **רי"א עדותן קיימת.** דעביד אינים דטעי כולי האי: **חמה במזרח.** מקום זריחת החמה עד אמצע הרקיע קרוי מזרח ומאמצע הרקיע עד מקום השקיעה קרוי מערב: **גמ': עד היכא.** יכנסו בתוך החדש דאם יש ביניהם יום אחד נימא דטעו בעיבור החדש: **עד רוב החדש.** אבל מכאן ואילך כגון אחד אומר בעשרים ואחד אומר בעשרים ואחד לא תלינן בעיבור החדש דכבר שמע בימים הללו שהחדש מעובר: ה"ג כגון עירנין הללו אבל בני כרכים אמרו חכמים אין כלום. וה"פ מתני' בשהעדים הם בני עיירות שאין שם ב"ד ואינן יודעין כל כך בעיבורו של חדש אבל בני כרכים אמרו חכמים אין עדותן כלום וה"ל כמכחישין זא"ז שלעולם יודעין בעיבורו של חדש ואפשר לקיים גירסא שלפנינו וחכמים פליגי אמתני' וסוברים באחד אומר בשני ואחד אומר בשלישי עדותן בטלה: **בגון אנא.** שאני יושב בכרך מימי לא התפללתי תפלת מוסף דר"ח עד אשר לא ידעתי מתי איקבע ר"ח: **משש כו'.** שלא לאכול חמץ בע"פ לאחר שש שעות ולמעלה עד הלילה אין בו איסור אלא מדרבנן: **דברי תורה.** מן התורה אסור כדמסיק: **זה ט"ו.** בניסן שהוא יום ראשון לשבעת ימי הפסח: **יכול משתחשך.** בתחילת ליל ט"ו אז ישבית שאור: **ת"ל אך.** מיעוטא הוא למעט עיו"ט משהיית שאור בביתו: **זה י"ד.** דמלינו י"ד שנקרא ראשון שנאמר בראשון בי"ד לחדש: **ת"ל אך.** מיעוטא הוא לומר מקצת היום אסור ומקצתו מותר מעתה יש לנו לחלק הניו לאיסור והניו להיתר וי"מ אך הוא חן בגמטריא דאת"ם בא"ע גי"ף דכ"ך ותופס ח' תחת א' ונל"י במקום ד': ה"ג תמן הוא אמר אך למעט והכא הוא אמר אך לרבות. וה"פ בכל מקום אמרינן אכין ורקין מיעוטין והכא מרבים מאך דאף בי"ד ישבית שאור ולר"מ פריך: ה"ג מיעטו שאינו בחמץ. אף כאן מיעוט הוא דפשטא דקרא משמע עד ליל ט"ו מותר בחמץ ומהשתא ממעטינן מקצת י"ד שאסור בחמץ: **לא תאכל עליו חמץ.** כתיב גבי פסח וסובר ר"מ דה"ק בשעת אכילת הפסח לא יהיה לך חמץ אבל בשעת עשייתו מותר מדאורייתא הלכך לא ממעט מאך אלא שעה אחת קודם שקיעת החמה דליכא לפרושי שעת עשייתו דא"כ קרא ל"ל תיפוק ליה אך מסתמא חן משמע דה"ל שעת עשייתו: **על עשייתו.** בשעת עשיית הפסח לא יהיה לו חמץ בביתו ופסח ששחטו שחרית כשר לכך מפרש אך חן:

אית

במה לקטן. נראה שהירושלמי סובר דלא שייכי בדיקות להכחיש אלא בגופה של עדות הלכך אם נפרש שהעידו שהרגו תחת תאנה אין בדיקת כיב"ז בגוף העדות לכך מפרש שהעידו שחתך תאנה בשבת והלכה דה"ל מלאכה הצריכה לגופה ובדק בגוף העדות שאם היה העוקץ יבש אינו חייב משום תולש כמבואר בבבלי חולין דף קכ"ז. ואם אכלן בגלעיניהן לא לקטן בשביל הפרי ה"ל קצת מלאכה שאינה צריכה לגופה. אך בבבלי מסיק תחת התאנה הרגו ובן זכאי בדיקות כחקירות משוי ואם הוכחשו אפי' בדבר שאינו מגוף העדות בטלה העדות כמו חקירת המקום וע"ש ברש"י. ובבבלי מכלתין דף מ' ע"ב גרסינן כגון דאיתכחש בבדיקות ולא בחקירות וקמיפלגי בפלוגתא דבן זכאי ורבנן ע"ש. וקשה הא גם רבנן סברי אי אתכחשו בבדיקות עדותן בטלה והכי הל"ל כגון דאיתכחשו בבדיקות דפליגי בהו בן זכאי ורבנן והיינו בדיקות שאין בגוף העדות וצריך עיון:

(דף כ"ה ע"א) **רב אמר בכלל נחלקו כו'.** רש"י ותו' ספ"ג דנזיר הפכו עיקר גירסה שלפנינו והוא תימא כמ"ש יבמות [פ' ט"ו ה"ו] בד"ה בכלל כו' ע"ב וכן מוכח בסמוך דקאמר ר' יוחנן לשיטתו ר"ל הא דאמר ר"י הכחיש עדות בתוך העדות בטלה העדות לשיטתו אזיל דאמר בכולל ד"ה בטלה העדות וכ"ת אם נאמר בנזיר לעולם הוי נזיר שתים לא דמיא לסך דהכא, דהתם בשתי כיתי עדים לכך אמרינן הוי נזיר שתים משא"כ הכחיש עדות כו' איירי בכת אחת דוקא לכך בטלה העדות דהכא נמי בשתי כיתי עדות קאמר ר"י בטלה העדות כדאמר ר"ח כו' ואי גרסינן כגירסא דהכא אין הנדון דומה לראיה וקושיא בזה כתב מהרר"ב אשכנזי בתשובתו סי' ה'. אלא שכתב אי גירסת נזיר עיקר הוה ניחא דחייליה דר"י מהא דאיתמר ע"כ ולשון חייליה ודאי קשה דחייליה לשון ראיה הוא ותימא לומר שר"י מביא ראיה מדבריו על דבריו הלא שצריכין להגיה נמי ר"י כדעתיה וכגירסת יבמות ונזיר. וביבמות שם כתבתי שמהרר"ב אשכנזי כתב שר"ח בר בא בא לפרש פלוגתייהו דרב ושמואל ע"כ ותימא לומר שר"י עצמו מפרש פלוגתייהו ע"כ. ואי גרסינן ר"ח בר בא בשם ר' יוחנן הוה ניחא אך מדברי הרב נראה שהגירסא בשם ר' יוחנן עיקר וכ"ה ביבמות ונזיר. ובנזיר [פ"ג ה"ז] כתבתי בד"ה בכולל כו' לפרש סוגית הבבלי ספ"ג דנזיר ואף שלפירושי שם צריכין לדחוק ולפרש רישא אילימא אחד אומר חמש ולא שתים כו' קאי אהך דפליגי וסיפא אלא אחד אומר אחת ושתים כו' קאי אהאי דמודים מ"מ עולה לנו הסוגיא יותר מרווחת ממה שפירשו רש"י ותו'. ועפי יש לנו להגיה ברישא אילימא אחד אומר חמש ואחד אומר שתים ה"ז קא מכחשי אהדדי וניחא הכל וכמ"ש שם ע"ש:

חייליה דרב כו'. כתב הש"ע אה"ע סי' י"ז סעיף ס' עד אומר מת ועד אומר נהרג אע"פ שהן מכחישים זא"ז כיון ששניהם מודים שאינו קיים ה"ז תינשא. וכתב הב"ש בשם הח"מ להרמב"ם מת או נהרג הוי חקירה כמו הכחשה יין או דבש והכחשה בחקירות ודאי פסולין אפי' לד"מ וקשה למה פסק המחבר כהרא"ש ותי' דעת המחבר מת או נהרג לא הוי חקירה אפי' להרמב"ם דהוא כמו מנה שחור או לבן דאמרינן כיון שנתן לו מעות אינו מדקדק לורתא דזוזי שנתן לו ה"נ כיון שראה שאינו חי לא דקדק כו' ע"ש. ותימא לפ"ז מאי מייתי ראיה לרב מר"י ור"ם הא מתני' איירי בשהכחישו זא"ז בבדיקה לכך עדותן קיימת אבל בחקירה בטלה העדות ורב אפי' באחד אומר בסייף ואחד אומר במקל קאמר לא בטלה העדות וזו להרמב"ם ודאי חקירה היא (וכתבתי לשונו בריש פרקין ע"ש) וא"ל מייתי ראייה להא דאמר רב באחד אומר מן הכיס מנה ואחד אומר מן הצרור מנה דלא בטלה העדות דאף זו בדיקה היא אדרבה דוק לאידך גיסא ודאי מן הכיס או מן הצרור דמיא לסייף או מקל דלמה ליה לר' חייא למייתי שני דברים שאינן שוים ועוד נמצא שזו ראיה לחצאין אלא ודאי שניהם שוין ולהרמב"ם לחקירה דמיין וצ"ע. וא"ת תיקשי להרמב"ם גופא דהא תדאמר רב לא בטלה העדות אפי' בסייף או במקל ש"מ דלאו חקירה היא י"ל עד כאן לא אמר רב אלא בשתי כיתות. וקסבר רב בשתי כיתות אפי' מכחישים זא"ז בחקירות לא בטלה העדות כיון ששניהם מודים שנהרג. לפ"ז יש ליישב קושית הח"מ מדמייתי ראיה מר"י ור"ם נ"ל כיון דעד אחד נאמן בעדות אשה הרי כאן שנים וה"ל כשני כיתי עדות כמ"ש יבמות שם בד"ה חייליה כו' ע"ש. א"כ בעד אומר מת ועד אומר נהרג מודה הרמב"ם דלא בטלה העדות. אבל הא ודאי ליכא למימר להרמב"ם בד"מ אפי' מכחישים זא"ז בחקירות לא בטלה העדות ואפי' עד בעד דהא בבבלי ובש"ע סי' י"ז סעיף כ"א מפורש דדוקא בבדיקות אם מכחישים זא"ז בד"מ לא בטלה העדות אבל לא בחקירות וצ"ע. וביבמות שם בד"ה מודה כו' כתבתי שיש להתמה על הרא"ש והטור והש"ע שמפורש קאמר ר"ל אחד אומר מת ואחד אומר נהרג בטלה העדות ולא דמיין עדים לצרה ותירצתי דעתם לפסוק כרב דמדמי עדים לצרה כדמסיק רב לא ס"ל לדר"ל ע"ש. אך קשה הא ר' יוחנן כר' לעזר ס"ל כמפורש ביבמות שם א"ר יוחנן אלו אמרה ר"ל עדים לצרה ממני שמעה. וקיי"ל רב ור"י הלכה כר"י כ"ש כאן שר' לעזר קאי כוותיה. ובתשובת נ"ל סי' נ"ט כתב דדייק להרא"ש ממשנה יתירה דתנן הואיל זו וזו מודים שאינו קיים ינשאו. דא"ל בא לאשמועינן בשאין שתיהן מודות לא ינשאו דהא ברישא תנן איפכא אלא לאשמועינן דאפילו בעדים דעלמא בכה"ג משיאין את אשתו ע"ש. ותימא הרי מפורש דרב לא חיים לכך דיוקא. ובאמת לאו דיוקא הוא ור"י ור"ם לדבריו דר"מ קאמרי. לא מיבעיא לר"ל בבבלי שם דקאמר פליג ר"מ אף בראשונה ה"ק מודה לן מיהת בכה"ג ששניהם מודים שאינו קיים שתינשא. ואפי' לר' יוחנן דאמר מודה ר"מ בראשונה ה"ק אף זו לאו הכחשה מיקרי כיון ששניהם מודות שאינו קיים ולא בינתה דבריה אלא להכעים צרתה. והב"ש כתב הרא"ש דייק מדמוקי ר' יוחנן פלוגתייהו בסיפא דוקא וטעמא דר"מ כמ"ש תו' כיון דחזינן שבאו להתיר לעצמן ולא להכחיש זה את זה לכך עדותן בטלה ור"י ור"ם סוברים עדותן קיים א"כ ה"ה בעדים דעלמא ע"ש. ואינו מחוור די"ל טעמא דר"י ור"ם שאין הכחשת צרה כלום אבל בעדים לא ותדע דהא בסוגיין קאמרי ר' לעזר ור"י מודה ר"מ בראשונה וקאמרי נמי מודו ר"י ור"ם בעדים ש"מ שטעמם כמ"ש. מיהו נראה דסובר הרא"ש רב ור' לעזר בהא פליגי רב סובר בד"מ אם הכחישו זא"ז בבדיקות אפילו אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן עדותן קיימת ומת ונהרג למנה שחור ולבן דמיא וכנהרדעא ור"ל סובר אף בד"מ אם הכחישו זא"ז בבדיקות עדותן בטלה וכרב יהודה (בבבלי דף ל'). וקיי"ל כנהרדעא הלכך במת ונהרג עדותן קיימת דעדות נשים לד"מ דמיא. והיינו דר' אבין בסמוך דמוקי מתניתנו בד"נ אבל לא בד"מ אלא שר' אבין מוקי לדרב בשתי כיתות ולדידן אפי' בכת אחת נמי כמפורש בפוסקים ואף דקיי"ל כר' יוחנן דמודה ר"מ בראשונה ובעד אומר מת ועד אומר לא מת לכ"ע לא תינשא כמ"ש הרא"ש שם בפסקיו אפ"ה במת ונהרג תינשא שאין זה הכחשה בגוף העדות שהרי שניהם מודים שמת. והתי"ט ביבמות שם העתיק תירוצו של ר"א ומוקי סיפא דמתני' כר"מ ע"ש. ואגב שיטפא כתב כן. הוא סבר מדמסיק הש"ס ר' יוחנן בקושיא לית הלכתא כוותיה ואינו כן כמ"ש הרא"ש שם ע"ש וצ"ע. כתב תו' במכילתין דף ח' ע"ב בד"ה והביא כו' יש ללמוד מכאן אי אתו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה בעי דרישה וחקירה לאוסרה על בעלה וסברה היא דלא גרע מגזילות וחבלות ע"כ. ותימא מדבעינן כאן דרישה וחקירה אין למילף מידי דהכא אנפשות קא אתי דלד"ה בעי דו"ח אבל בשאין באין אלא לאסרה על בעלה לא בעינן ואם כוונתם מדהיא מותרת לבעלה כשהוכחשו הלכך צריכין דו"ח ואפי' בדיקות נמי בעי קשה אף דכשהוכחשו בחקירות עדותן בטלה מ"מ אין זו הוכחה דבעינן דו"ח. ותדע אנן דקיי"ל ד"מ א"צ דו"ח ואפ"ה אם הוכחשו בחקירות עדותן בטלה כמבואר בש"ע ח"מ סי' ל'. וכן דעת רוב הפוסקים כמ"ש הש"ך סי' ל"ג. ועוד קשה בסיף יבמות ירושל' ובבלי מסקי דפליגי תנאי אי עדי נשים בעי דו"ח או לא ומ"ד לא בעי טעמיה מדאית ביה ד"מ שיש בה גביית כתובה וכוותיה קיי"ל א"כ ה"נ אין בה הפסד כתובה וא"צ דו"ח. ועוד מאי ראיה מייתי מגזלות וחבלות הא כתבו תו' דף ג' בד"ה שלא כו' גזילות וחבלות וכתובת אשה כו' לא בעינן דו"ח כו' ואפי' לתירוצא אחרינא שכתבו שם דגזילות וחבלות צריכין דו"ח אסיקו כתובת אשה וכל מילי דעבדינן שליחותייהו ולא בעי מומחין א"צ דו"ח ע"ש. וכיון דלנין עכשיו אשה שזנתה לאסרה על בעלה לא בעי דו"ח וצ"ע:

(דף כ"ה ע"ב) **בגון אנא כו'.** וצ"ל ר' יוסא היה בזמן שקדשו ע"פ הראיה דבזמן שקובעין החדשים ע"פ החשבון שום אדם לא יתפלל עד שידע החשבון. גם צ"ל שהיה סמוך למקום הוועד כדי שיוכל לידע הקביעות ביום אחד דאל"כ לעולם לא יתפלל מוסף ר"ח. אך קשה לפ"ז מאי רבותיה דר' יוסא אף כל אדם אסורין להתפלל מוסף מספק כשיכולים לידע הבירור בו ביום וי"ל:

זה י"ד. וקשה מאי דוחקיה להוציא קרא מפשטיה נפרש ראשון לשבעת הימים המפורשים ברישא דקרא וי"ל היינו דמייתי בסמוך ר"א לא תאכל עליו חמץ על עשייתו. משום דקשיא ליה לאיסור חמץ בשעת אכילתו ל"ל קרא דהא כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ש"מ שעל עשייתו קאמר קרא וביום הראשון היינו י"ד. אלא סד"א כיון דכל יום י"ד כשר לעשות הפסח אף כל היום אסור בחמץ לכך כתיב אך למעט שאין כל היום אסור בחמץ. ועדיין הייתי אומר אך למעט כל יום י"ד וקרא ביום הראשון לא אתי אלא לאסור שעה אחת סמוך לשקיעת החמה וכדר"מ לכך קאר"י אך חלוק. כלומר מקרא ביום הראשון אין לאסור י"ד אלא מדכתיב עליו שממעטינן שיום י"ד אסור וס"ד כל היום שהוא כשר לעשיית הפסח אסור לכך כתיב אך שהוא חן לומר מקצת היום מותר ומקצתו אסור והיינו מתחלה שביעית ולמעלה. ובבבלי פסחים דף ד' גרסינן ואימא לרבות לילי י"ד לביעור ביום כתיב ותימא מנפרא אך חלק. וא"ת לפמ"ש קשה ביום נ"ל וי"ל הא גם לר' ישמעאל דיליף שם מלא תשחט וגו' נמי קשה ביום נ"ל וצ"ל לא דריש ביום א"כ גם לדידן נ"ק: ביעטו שאינו בחמץ עי' בקונט'. וקשה הא אך אמצות השבתה קאי וריבוי הוא זה בגוף המצוה (ועמ"ש פסחים פ"ק בד"ה מיעטו כו') וע"ק הא ר"מ קאמר ביום הראשון הוא ט"ו ואך עליה קאי א"כ מאי קאמר מיעטו שאינו בחמץ הא ודאי ט"ו א"י אם מיעוט. ונראה דס"פ הי לאו אך ה"א בכניסת י"ט הראשון ישבית החמץ נמ' א שיש חמץ בביתו ברגע כניסתו אף שמשביתו

במשביתו מיד לכך כתיב אך למעט דלאו ביום הראשון ממש ישבית אלא כשיבוא הראשון שהוא ט"ו יהי׳ השבתת השאור וזהו מיעוטו שאין השבתתו בו. ובזה יש ליישב מה שהקשיתי אהרמב"ן בתו׳ פסחים שם בד"ה מיעטו כו׳ ע"ש:

ר"י אית ליה עשה ול"ת על אכילתו כו׳. וקשה ל"ל לאתויי ל"ת מלא תאכל עליו חמץ דכתיב במשנה תורה הא בפרשת בא כתיבי תרי לאוי כל מחמצת לא תאכלו לא יאכל חמץ וא"ל דס"ק ר"י אית ליה לאו ועשה אפילו בע"פ דהא מייתי עשה משבעת ימים. וי"ל קסבר ר"י כיון דגלי לן קרא די"ד מצות שוה לשבעת הימים א"כ נכלל נמי בכלל השבעת ימים. ותדע שהרי כתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות ומדעליו דחמץ אשבעת עשייתו קאי עליו דמצה נמי אעשייתו קאי וקשה היכן מצינו מצוה זו אלא לדיוקא אתי מצה ולא חמץ. ומדכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם דמיניה שמעינן י"ד אמרינן נמי שבעת ימים שאור וגו׳ קאי נמי אי"ד. אך קשה כאן משמע לר"י לא תאכל עליו חמץ קאי אי"ד וכ"מ בבבלי פסחים דף כ"ח, ובירושל׳ פסחים [פ"ב ה"ב] גרסינן האוכל חמץ משש ולמעלה וכן חמץ שעבר עליו הפסח ה"ז בל"ת ואין בו כרת דר"י רס"א כל שאין בו כרת אין בו ל"ת ומודה ר"ש באיסור שהוא אסור איסורו מהו ר׳ ירמיה אמר [איסורו] דבר תורה ר׳ יונה אמר [איסורו] מדבריהם. מ"ט דר"י לא יאכל חמץ אם אנן קיימין אם בתוך המועד כבר כתיב לא תאכל עליו חמץ אלא אם אינו ענין בתוך המועד תניהו ענין לאחר המועד. הרי דמוקי קרא דלא תאכל עליו חמץ לתוך המועד וי"ל לפני זמנו נמי המועד קרי ליה וס"ק אלו לא כתיב לא תאכל עליו חמץ הוה מסתבר טפי למוקמינן קרא דלא יאכל חמץ ללפני זמנו דהא"ת ביה עשה דתשביתו אבל השתא דמייתר מוקמינן ליה בלאחר זמנו ועמ"ש בסמוך, ובשה"מ כתב הלכה כר"ש ומותר באכילה עד הלילה וזו היא השבתתו זו״א. מדרבנן אסור משש ולמעלה ומייתי ראיה מירושלמי דפליגי ביה איסורו משום מה כו׳ ע"ש ואני אמר אף דפשטא הכי משמע וכן פירשתי גם אחרי העיון נראה דפלוגתייהו דר׳ ירמיה ור׳ יונה אלא בלאחר זמנה אבל לא בלפני זמנה דלכ"ע אסור מדאורייתא וכן משמע גם גי׳ זו דבלאחר זמנו קאי. וכן מוכח בבבלי דף ד׳. ועמ"ש פסחים [פ"א ה"ד] בתוס׳ בד"ה ר׳ מאיר אומר כו׳ וצ"ע:

(דף כ"ו ע"א) **לא תעשה על אכילתו** לא תאכל כו׳ עיין בקונטרס. וקשה ל"ל תלתא קראי לתוך זמנו שהוא בלאו כדאמרינן בבבלי פסחים דף כ"ח הא מק"ו מלפני זמנו איכא למשמע תוך זמנו מה לפני זמנו שאינו בכרת הוא באזהרה תוך זמנו שבכרת לא כ"ש. אע"ג דאין מזהירין מן הדין דוקא לאסור מה שלא נתבאר איסורו אלא ע"י ק"ו אבל כשנמצא העונש מבואר בקרא מוכיחין האזהרה בהיקש כמפורש בדברי הרמב"ם שורש י"ד ע"ש וי"ל כתיב אך ביום הראשון תשביתו וכו׳ כי כל אוכל חמץ ונכרתה מיום הראשון עד יום השביעי האי ביום הראשון הוא י"ד וסד"א מקשינן להדדי מה לפני זמנו בל"ת דכתיב לא תאכל עליו אף תוך זמנו בל"ת ומה תוך זמנו בכרת אף לפני זמנו בכרת לכך כתיב אזהרה בתוך זמנו בפני עצמה ללמד דלא מקשינן להדדי. וניחא בזה קושית תו׳ בבבלי דף ה׳ בד"ה דהא כו׳ וקשה לרשב"א כו׳. וקושייתם בדף כ"ח בד"ה א"כ כו׳ וקשה אמאי כו׳ ע"ש:

תמן תחילת חמישים כו׳. מדאמר ר"י טעמא שבחמה חמה במזרח כו׳ ש"מ דסובר שאפשר לטעות שלש שעות אי לאו שיש היכר בחמה לפ"ז קשה א"כ מתחילת ארבע לא ניכול מאי קאמרת חמה חמה במזרח כו׳ הא אינו במערב עד סוף שבע והיה נראה לומר הא דאמר תמן תחלת חמישית וסוף שביעית היינו או תחלת חמשית או סוף שביעית נמצא שאין הטעות אלא שתי שעות ול"ק מתני׳ דפסחים וכה"ג צריכין לפרש סוף דבריו דקאמר ברם הכא סוף חמישית תחלת שביעית או הא או הא דשתי שעות ודאי טועה וא"צ לדחוק משום מקצתו אסר כולה כמ"ש בקונטרס. אך בברייתא דמייתי מפורש דדוקא קאמר וצ"ע:

אמר אחד מן העדים. עיין בקונטרס. והוא מפירש"י משמע מקרא יליף דאינו מעיד חובה דכתיב למות וזכות שמעינן מסברא דהוי נוגע בעדות. וקשה גם בחובה הוי נוגע בעדות הם באנו לחוש שמא שקר העיד ע"כ לומר שלהכחשתו עשה כן או לשום סיבה אחרת מ"מ נוגע הוא שרוצה בקיום עדותו. ובבבלי דף ל"ד פירש"י אפילו לזכות לא יענה משום דנוגע הוא בדבר שמתחרש בו ודואג שמא יגמר הדין לחובה ויביא זה עדים להזימו ומיהדר לא מצי הדרי בהו לאחר כדי דיבור דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ע"כ. אבל בגמרא שם לא משמע הכי דגרסינן ורבנן האי למות מאי דרשי ביה לכדתניא אמר אחד מן העדים יש לי ללמד זכות מנין שאין שומעין לו ת"ל ועד אחד לא יענה מנין לאחד מן התלמידים שאין מלמד חובה ת"ל אחד לא יענה בנפש למות ע"כ. הרי דמקרא יליף שאין העד מלמד זכות. לעיל [פ"ד ה"ז] כתבתי בד"ה תני כו׳ דקשה טפי מסתבר לאוקמי למות אעד דכתיב בקרא ולא עקרי׳ קרא מפשטיה לגמרי ונימא גזירת הכתוב הוא דדוקא למות הוא דלא יענה אבל לזכות יענה כו׳ ע"ש, ונראה דה"ק משום דמיחזי כנוגע בעדות מסתבר לפרש קרא עד שהעיד בנפש למות לא יענה דבר אלא יעיד וישתוק וכן פי׳ הרמב"ם פ"ה מהלכות עדות (ועיין בכ"מ שם). אלא לפ"ז קשיא למות ל"ל לכך מוקמינן ליה באחד מן התלמידים נמצא דלא עקרינן קרא מפשטיה וכ"ת שלא יענה העד ל"ל קרא סברא הוא דנוגע הוא וי"ל דאי לא כתיב אלא אחד לא יענה בנפש למות ה"א דקאי נמי אעד ודוקא למות הוא דלא יעיד אבל לזכות יעיד וכמ"ש לעיל [בפ"ד ה"ז] לכך אצטריך עד:

המזכה אומר אני כו׳ עיין בקונטרס. לעיל [בפ"ד ה"ה] כתבתי בד"ה ובלבד כו׳ וקשה לריב"ח ל"ל למזכה למימר ומזכה אני במקומי הרי אינו יכול לחזור בו ע"ש. וקושיא זו קשיא נמי לרב דהא בשעת מו"מ הוא כדתנן בתר הכי המלמד זכות אינו יכול ללמד חובה א"כ ל"ל למימר מזכה אני כו׳ הא פשיטא ודאי אינו יכול לחזור וי"ל שלא יאמר שטעה בדבר שהצדוקין מודים בו דאז יכול לחזור או איידי דמחייב אומר מחייב אני במקומי גם המזכה אומר כן א"כ גם לריב"ח איכא לתרוצי הכי ועמ"ש בסמוך:

(דף כ"ו ע"ב) **מזכה** הייתי ומחייב אני וכו׳ א"ל למד תחלה. משמע הפשא הוא דאינו יכול לחזור אבל בשעת ג"ד יכול לחזור דאל"כ מה לו לחזור וללמוד. ותימא תיקשי ברייתא זו בין לרב בין לריב"ח דאמרו פרק אד"מ בבבלי דף ל"ד בשעת גמר דין אינו יכול לחזור אבל מהא דאמר רבי לא מפני מה כותבין דברי המזכה אין להוכיח דבר דלתרווייהו קשיא למ"ד אפילו בשעת ג"ד א"י לחזור ודאי אין שום תועלת בטעמו ולמ"ד בשעת ג"ד יכול לחזור אבל לא קודם ג"ד שהוא שעת מו"מ אין לכתוב הטעם דממילא יהיה מוכרח לחקור אחר הזכות עד שעת ג"ד. והא דמשני מפני המחייב. לא קשיא הא אף במזכה איכא למיחש הכי שמא ישכח הטעם ויתירא מלחזור כמ"ש בקונטרס במחייב. דהך תקנה ודאי לא נעשית אלא לקלקלה אבל לא לטוב. מיהו י"ל דסובר כמ"ד א"י לחזור דאי יכול לחזור אף מפני המזכה צריכין לכתוב הטעם שלא ישכח ממנו ויבוא לחזור בשעתג"ד. ומש"ל [בפ"ד ה"ה] בד"ה ובלבד כו׳ משום זה אין לכתוב כו׳ כל אחד יכתבנו שלא לבא לידי תקלה כו׳ ע"ש. א"כ גם מפני המחייב אין לכתוב שכל אחד יכתבנו לעצמו שלא לבוא לידי תקלה. והא דאר"י בר׳ בון מפני המזכה נראה שסובר שא"י לחזור אפילו בג"ד. דאל"ה מאי מהני הכתיבה אם הדיין רוצה לחזור הלא בידו לחזור וצ"ל לומר שקר שטעה בדבר שהצדוקין מודים בה. ועיין בבבלי דף ל"ד וברש"י וצ"ע:

את מי ממנין כו׳. מלשון זה משמע שהמלמד זכות ממנין להיות דיין לעולם. אך קשה א"כ יהיו ב"ד זוגות. גם מדקאמר"י מזדכה מפי עצמו אין מושיבין אותו דיין אמאי משום דאדם קרוב אצל עצמו הא מיהת אפשר למנותו להבא להיות מן הסנהדרין אלא ודאי אינו מן הסנהדרין וכמ"ש התוי"ט בד"ה ולא היה יורד כו׳ ע"ש אלא נמנה עמהם לדין זה. וז"ל הרמב"ם פ"י מה"ס אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד זכות מעלין אותו עמהן לסנהדרין ואם יש ממש בדבריו שומעין לו ואינו יורד משם לעולם אפילו אמר הנדון עצמו יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו ועולה למנין והוא שיהיה ממש בדבריו. וכתב הלח"מ ומ"ש שומעין לו ה"ה דעולה למנין וכמ"ש בנדון עצמו. אך בנדון קשה איך עולה למניין הא קרוב הוא ואין הדין נגמר בקרובים וצ"ע ע"ש. וביותר יש לתמוה על הרמב"ם מסוגיין שמבואר נזדכה מפי עצמו אינו עולה למניין. אך אחרי העיון איכא לתמוה טובא מאי קאמר והוא שיהיה ממש בדבריו. פשיטא אם אין ממש בדבריו איך יעלה על הדעת שיהיה ממנין המזכים. ואם כוונתו שהכל יודו לדבריו א"כ מניין ל"ל. לכך נראה דה"ק שומעין לו ועולה למקום הסנהדרין כמ"ש באחד מתלמידים והוא שיהיה ממש בדבריו הוא דמעלין אותו אבל אם אין ממש בדבריו דהיינו שאין ראיה הדומה לזכות אין מעלין אותו וכ"ה לשון המשנה ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו ובלבד שיש ממש בדבריו. וניחא בזה גם קושית הלח"מ:

תני ימה כו׳. כתב הרמב"ם פ"ח מה"ס אמר אחד איני יודע יוסיפו שני דיינים נמצאו חמשה נושאים ונותנים בדבר אמרו שלשה חייב או זכאי הולכים אחריהם. וכתב הרמ"ך תימא איך ישאו ויתנו חמשה הא אינו יודע (בין טוב לרע, פרישה) וי"ל מ"מ אם ידע אחר מכאן יכול לישא וליתן עמהם דגם בד"נ יכול לחזור לזכות ע"ש. ונראה ודאי זה שאומר איני יודע לאו קפלא קניא הוא אלא מסתפק בדבר שמראה פנים לזכות ולחובה וכמ"ש רש"י דף י"ז ע"א א"כ אין מקום לקושייתו וגם תירוצו אין עולה יפה שהרי מבואר מדבריו שזה שאומר איני יודע אפילו לזכות א"י לחזור ע"ש. מיהו תו׳ חולקים בזה פרק אד"מ ע"ש. והראב"ד כתב בגמרא משמע נמי שאמר א"י כמאן דליתא דמי ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה נמצא לאחר שהוסיפו אין אלא ארבעה ע"ש. וכוונתו להא דגרסינן בבבלי ספ"ק (דף י"ז) אר"א במוסיפין עושין ב"ד שקול פשיטא ב"ד כאי דאמר א"י כמאן דאיתא דמי כו׳ קמ"ל כמאן דליתא דמי ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה ואין חילוק בזה בין ד"מ לד"נ. וכתב הב"ח סי׳ ס"ו ואי ס"ד דאין חילוק א"כ

ה"ל

(דף כ"ו ע"א) **אית ליה עשה ולא תעשה על אכילת חמץ וכן על ביעורו**: ה"ג לא תאכל עליו חמץ. והאי עליו לא קאי אשחיטת הפסח אלא ללמד שאף בזמן שחיטת הפסח נמי עובר בלאו על אכילתו וכ"ש בכל ימי הפסח דלאו כרת נמי איכא אבל לר"מ דקאי עליו אאכילת הפסח ולא אזמן האוכל חמץ בשאר ימות הפסח אינו עובר אלאו דלא תאכל עליו חמץ: **הא ר"ש כו׳**. כלומר גופא רמ"א: **ופריך שביעית**. מ"ט אסור לר"מ משום גדר דמדאורייתא לא אסור אלא שעה אחת סמוך לשקיעת החמה ורבנן גזרו על חצי היום כולו א"כ שש נמי אינה אסורה אלא משום גדר שלא יגע בשביעית וקשיא וכי יש גדר לגדר כלומר וכי גזרינן גזרה לגזרה: ה"ג שביעית איסור משום גדר שש למה משום גדר ויש גדר לגדר אלא שש מתחלפת בשביעית הא ר"א מחמש ולמעלה מדבריהן שש אסורה כו׳ וה"פ כולא חדא גזירה היא דודאי אתי למטעי והוי כמו שביעית גופה. הא ר"י גופא ר"א מחמש ולמעלה מדרבנן הא נמי גזרה לגזרה דשש מדרבנן אסורה משום דאתי למטעי בשביעית וגזרינן חמישית אטו שש ומשני אלא חמישית מתחלפת בשביעית וכולא חדא גזירה: **ופריך מחלפה שיטתא דר"י**. קשיא דר"י אדר"י: **תמן** אמתניתנו קאי דתנן בין חמישית לשביעית לד"ה עדותן בטילה דאי אפשר למטעי בהו ונקט תמן אגב שיטפא דליפנא דסוגית דפ"ק דפסחים: **וכא אמר**. והכא בע"פ קאר"י בה׳ תולין דלמא אתי למטעי בשביעית: **תמן**. זמן ביעור חמץ לכל מסור אף לנשים ועבדים ועגלגיות חיישינן טפי לטעותא: ה"ג הכא הדבר מסור לעדים וכן זריזין. וה"פ שתה עדים אנשים בעלי מדע לכך אמרינן השתא לא טעו אלא עדי שקר הם: **אמר ר׳ יוסי בי ר׳ בון**. שינויא אחרינא לתרץ דר"י אדר"י: **תמן**. מתניתנו איירי שאחד אומר בתחלת חמש היה והשני אומר בסוף שבע בכה"ג ודאי ליכא למטעי מפני הכל כדתנן במתני׳ אבל כאן חיישינן שמא יטעה בין סוף חמישית לתחלת שביעית דבהא איכא למטעי וכיון דהוצרכו לאסור קצת מחמישית אסרו כולה: **ותני כן**. ותניא נמי הכי: **לעולם אין החמה נוטה למערב אלא בסוף שבע**. הלכך בין סוף חמש לתחלת שבע קל לטעות:

הלכה ד

מתני׳ נמצאו דבריהן מכוונין. ומעתה צריכין לישא וליתן בדבר: **פותחין בזכות**. אם לא עברת אל תירא: **אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות**. אפילו זכות וכ"ש חובה משתקים אותו דכתיב ועד אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה משום דמיחזי כנוגע בעדות: **אמר אחד מן התלמידים**. היושבים לפני הדיינים יש לי ללמד עליו חובה אין שומעין לו דכתיב ועד אחד לא יענה בנפש למות למות הוא דאינו עונה אבל לזכות עונה: **מעבירין אותו למחר**. (דף כ"ו ע"ב) מעבירין את הדין עד למחר משום הלנת הדין: **ומזדווגין**. ביום ראשון לאחר שהעבירו לדין ממקום הישיבה היו מזדווגין בבתיהן או בשוק ונושאין ונותנין בדבר: **כל הלילה**. היה איש לעצמו או עם זוגו: **המזכה** אתמול אומר אני הוא המזכה אתמול ועדיין מזכה אני על כרחי דאיני יכול לחזור בו והמחייב אם לא מצא הלילה זכות אומר אני המחייב ומחייב אני במקומי: **שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין**. והטייתך על פי אחד ליתא הלכך יוסיפו דיינים: **ואפי׳ כ"ב מזכין יוסיפו דיינים**. דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתא דמי ואין דנין דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה בפחות מכ"ג:

(דף כ"ו ע"א) **גמ׳: והזני בנסיות**. השמשים שכל צרכי הציבור נעשים על ידן הולכין למקום שהדיינים שם וקוראן לבוא ובתוספתא משמע קצת שהחזנים היו קורין שם כל דיין בפרט ואמר פלוני ופלוני הדיין והוא משיב מחייב הייתי אתמול ועכשיו מחייב אני או מזכה הייתי וגם עכשיו אני מזכה או שאמר אתמול הייתי מחייב ועכשיו מזכה אני שומעין דבריו אבל אם אמר מזכה הייתי ועכשיו אני מחייב אין מקבלין דבריו אלא אומרים לו שיחזור וילמוד ויעיין היטב בדבר: **טעה אחד מן הדיינין**. ושכח מה אמר אתמול אם זיכה אתמול סופרי הדיינים שכתבו דעתו וטעמו מזכירים אותו:

(דף כ"ו ע"ב) ה"ג אם היה מן המחייבין אין מזכירין אותו: **מפני מה כותבין דברי המזכה**. לכתוב פלוני זיכה וממילא אינו יכול לחזור בו: **ומפני מפני המחייב**. צריך לכתוב טעם המחייב שמא יתבלבל דעתו וישכח ממנו הטעם למה חייב ומפני כך יירא מללמד עליו זכות עכשיו שמזכירין לו טעמו והוא רואה שאין ממש בדבריו חוזר מדעתו: **ופריך ואין כו׳**. כלומר משום זה אין להם לכתוב ואם יתחלף לו דבר יזכירו האחרים ויאמרו זה אמרת וזה לא אמרת: **ומשני צריכה שני עדים**. לא יאמין להם עד שיהיו שני עדים נמצא מתעכב הדבר ומענה דינו אבל בכתיבה סגי: **מפני המזכה**. הוכרחו לכתוב שאינו יכול לחזור כדתנן המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה דלא נימא בדבר שהצדוקין מודים ביה טעיתי ויחזור בו לחוב: ה"ג וסייעו שומעין דבריהם **את מי ממנין כו׳**. וה"פ שומעין דברי העדים לזכות ופליג אמתני׳ בהא ותנן מושיבין את המלמד זכות ביניהם ואין מורידין אותו לעולם ומיבעיא ליה אם העד מלמד זכות וחבירו מסייעו את מי ממנין לדיין הראשון או השני או לשניהן ממנין או לשניהן אין ממנין וה"ה דה"ה למיבעיא באחד מן התלמידים וחבורו מסייעו אלא דהתם ודאי אחד מהן ממנין אבל בעדים מיבעיא ליה אם ממנין אחד מהן או לא: **נישמעינה כו׳**. תא שמע מהא דא"ר יוחנן הוא שנזדכה מפי עצמו שהוא למד עצמו זכות כדתנן במתני׳: **אין מושיבין אותו דיין**. אע"פ ששומעים דבריו מ"מ אינו נמנה במניין המזכים: ה"ג הרי שנזדכה מפי העד ונמצא כו׳. וה"פ מעתה איכא למפשט בעיין שאין שניהן מן המנין דאין עד נעשה דיין: **נזדקן הדין**. הדין הוא צלול וברור כאלו דקדקנו בו זמן רב ואין לדקדק בו עוד ואין אומרים כן בד"כ שאף משגמרוהו אם ידקדק אחד וימצא זכות מחזירין את הדין: **והגדול שבדיינים**. הוא אומר נזדקן הדין אע"ג דמסבת נפשיה כיון דמילי דב"ד הם עליה רמיא לאמרן:

הלכה ה

מתני׳: שנים שנים. אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דאכתי ליכא הטיה לא לטובה על פי אחד ולא לרעה ע"פ שנים צריך להוסיף עוד שנים וכן עד שבעים ואחד: **עד שיראו אחד מן המחייבים דברי המזכים**. דאיכא הטיה לטובה ע"פ אחד וה"ה אם יראה אחד מן המזכים דברי המחייבים דבשעת גמר דין אף המלמד זכות מלמד חובה והא דלא תני או שיראה אחד מן המזכין כו׳ דתנא אזכות קמהדר: **גמ׳: תני** ל"ג א"כ ה"ג תני לעולם אין מוסיפין פחות משנים. וכ"ה בתוספתא פ"ו וקאי אף אד"מ כמפורש ולזה פריך הש"ס למה מוסיפין כו׳: **ופריך למה מוסיפין**. בד"מ שני דיינים באחד סגי וליהוי שנים מן הראשונים ואחד מן האחרונים וליגמר הדין בשלשה שהאחד שאומר איני יודע כמאן דליתא דמי: **מכיון שנראה לגמור דינו בארבעה**. כשמוסיפין האחד הרי כאן ארבעה דזה שאומר א"י יוכל לחזור בו דלא גרע מד"נ דיכול לחזור בו לזכות וד"מ כולו זכות או לזה או לזה ואין הדין נגמר אלא ע"פ הרוב ובעינן שיסכימו שלשה לדעת אחת דשנים אינן רוב נגד ארבעה ופעמים שאחד מזכה ואחד מחייב ואחד אומר א"י ואז ודאי צריכין להוסיף שנים כדי שיהיו שלשה להסכים לדעת אחת הלכך לעולם מוסיפין שנים:

(דף כ"ו ע"א) **ותשמע מינה**. מדרבי לא שמעינן שאין כל הדיינים צריכין לחתום דהא קאמר שנראה דינו לגמור בארבעה ומחשבו לדיין וזה שאמר איני יודע יכול לחתום: **ומת אחד מהן**. עד שלא התמו. **וכותבין אע"פ כו׳**. שהרואה יאמר שדנו בשנים ואין ב"ד פחות משלשה: **מתני׳**. דסוף שביעית דייקי הכא דתנן זהו גופו של פרוזבול מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינים כו׳ והדיינים חותמין למטה או העדים ש"מ שאין חובה שיחתמו הדיינים כולם אלא בשנים סגי דלא גרעי הדיינים מהעדים: **ופריך ולמידין מדת הדין**. וכי למידין דיני ממונות מפרוזבול שאינו אלא תקנת חכמים: **ומשני אשכח תני**. מצא ברייתא דתני בה שאין חילוק בין שטרי ממון לפרוזבול: **לא ראה**. אמתני׳ קאי דתנן דנין אלו

כנגד

נגד אלו עד שיראו כו' מיבעיא ליה לא ראה אחד מאלו טעמן של אלו והרי הן במחלוקתן מהו: זכאי. ופוטרין אותו: ה"ג א"ל לר"י והלא זכאי הוא. כשהוסיפו עד ע"א ונחלקו הרי הוא זכאי ולמה מאחרין שדבר לדון אלו כנגד אלו מי אית לן לאהדורי בתר רובה: ומפני שלא יראו כו'. גנאי הוא לב"ד שיוצאין במחלוקות ואין יודעין לגמור הדין: מעמעם. מגמגם: הדרן עלך היו בודקין:

פ"ו הלכה א' מתני' נגמר הדין. לחובה: מוציאין אותו לסוקלו. איידי דסקילה רישא דכולהו ד' מיתות היא מפרש מילי דידה ברישא והדר מפרש שארא בפירקין דלקמן כסדר: חוץ לב"ד. רחוק מב"ד שמא בעוד שמוליכים אותו לבית הסקילה ימצאו לו זכות ויפטור: שנאמר הוצא. אלמא לאו במקום הוועד קטלוה: והסודרין בידו. להניף והוא סימן להחזירו: רחוק ממנו. מתרחק מזה שהסודרין בידו מלא עיניו ובלבד שיוכל לראותו אם יניף בסודרין: אמר אחד. מב"ד: יש לי ללמד עליו זכות הלה העומד על הפתח ורוכב הסוס היה מכיר בו והוא רץ אחר המנהיגים ומעמידן עד שיחקרו הב"ד אם יש טעם בדבריו: אפי' ד' וה' פעמים. כלומר אפילו כמה פעמים: ובלבד שיש ממש בדבריו. קצת ראיה הדומה לזכות ובגמרא מפרש:

(דף כ"ז ע"ב) **גמ':** מתני'. דתנן בית הסקילה היה חוץ לב"ד משמע חוץ לב"ד הוא דבעינן אבל חוץ לשער העיר לא בעינן לא תאמר שהיא דלא כרבי ולא כרבנן דלתרווייהו בעינן שיהא בשער העיר דלר' בעינן שיהא בשער שנמצא בו ולרבנן בשער שנידון בו אלא איכא לאוקמי מתני' בין כר' בין כרבנן ואיירי בעיר שרובה עכו"ם דלתרווייהו דנין אותו על פתח הב"ד וקמ"ל תנא דמתני' שלא יהא על פתח הב"ד ממש אלא רחוק מהם: רבי אומר בשעריך. כתיב והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך: בשער שנמצא בו. הוא השער שעברו בו העבירה: מה שעריך האמור. בכי ימצא שער שנמצא בו דהא כתיב כי ימצא: ה"ג ורבנן אמרי בשעריך כו' ונאמר להלן דברי ריבות בשעריך מה שעריך כו': בתחילה. פעם ראשונה ושנייה: אמרי. הא דתנן במתני' ובלבד שיהא ממש בדבריו היינו שיהא ממש בדבריו באחרונים קאמר אבל בראשונים אפי' אין ממש בדבריו נמי שומעין לו כר' יוחנן: כן אנו אומרים לזכותו דאלו לא נשתתק היה מלמד על עצמו זכות או לא: שמע ר"י. ואמר זו היא שאלת חמרים כיון שלא אמר כלום פשיטא דליכא למיחש למידי דא"כ בכל היוצאין ליהרג ניחוש שמא יש אחד בסוף העולם שיודע לו זכות וחלילה לומר שדבר זה נסתפק לחזקיה: אלא. כן היא בעייתו היכא שיצא ליהרג ואמר יש לי ללמד על עצמי זכות ונשתתק מהו וה"ה שיש להסתפק באחד מן התלמידים שאמר יש לי ללמד זכות ונשתתק מהו: אבד. מאן דהו: הא אמירה. דבר זה ראוי לאומרו:

הלכה ב' מתני' ופלוני ופלוני עדיו. שעבר עבירה פלונית במקום פלוני ובזמן פלוני: **גמ':** תני. ל"ג: זכה. דהפקר הוא משנגמר דינו: הפקר טעות הוא. ולא שמיה הפקר והרי הוא לבעליו: ה"ג וכן עבד שהוא יוצא ליהרג ונמצא עדיו זוממין רי"א זכה לעצמו כו' וכ"ה לקמן סוף פ"ס. וה"פ רי"א העבד זוכה בעצמו כדין המפקיר את עבדו:

הלכה ג' מתני' רחוק כבית הסקילה איכא למימר שמא תטרוף דעתו ולא יכול להתודות: כזאת וכזאת עשיתי במעל בחרמים בימי יהושע:

גמ': איני מפרסם כל בריה. כדכתיב אפי עליון לא הגלה הרעות: נמצאתי אומר לה"ר. פן ילמדו ממני ח"ו: לי כו'. אין בכל הדור הזה כשרים כמו אתה ופנחס אטלה גורלות ביניכם ודאי יהיה אחד מכם נתפס: ולא עוד אלא למשה רבך. אין הזמן שמת אלא שלשים או ארבעים יום ולא כן למדוך על פי שנים עדים יומת המת ובתוך זמן מועט הנזה שכחת מן הדרך ומתחילין לטעות ולדון שלא בעדים: צבה. ראה יהושע שהוא יחלק הארץ בגורל ואם יוציאו עכשיו שם רע על גורלו ויאמרו שהוא אינו כדאי שיוציא דבר ברור ע"י גורלו אף בגורל חילוק הארץ יערערו: ולא עוד. שאין הדברים שוין אלא שאם יסמכו עכשיו על הגורל ויאמרו שהוא כדאי לסמוך עליו בד"נ כ"ש שיסמכו עליו בחלוקת הארץ שהוא ד"מ: ואם בטלו עכשיו. הגורל יאמרו שנתברר הדבר שאין הוא כדאי לבוא הגורל ואפ"ה רצה שיסמוך עליו בד"נ ולא חס על נפש מישראל מכ"ש שאינו ראוי לסמוך עליו בד"מ שקרוב הדבר שיעשה שלא כהוגן: באותה שעה. כדי שלא יוציאו לעז התחיל מפייס לעכן שיודה כי לולא זאת לא היה חושש להודאתו והרגו ע"פ הגורל: ואומר לו בני שים נא כבוד. ואין נא אלא לשון בקשה: קישט. אמת הוא הגורל: חטאתי להי' אלהי ישראל. כזאת וכזאת עשיתי:

ה"ל לר"א לאשמועינן זה בד"מ וה"ה בד"נ או דוקא בד"נ אמרינן הכי אבל לא בד"מ ע"ש. ותימא הא ר"א סתמא קאמר במוסיפין עושין ב"ד שקול. ולא הזכיר כלל ד"נ ועוד אי הוה אמר בד"מ כן לא הוינו יודעין ד"נ דה"א בד"נ אין עושין ב"ד שקול אפילו בכה"ג אלא מדחין אחד מן הראשונים או מן האחרונים קמ"ל דלא. והרשב"א (ומביאו הכ"מ שם) כתב ראיה להראב"ד מסוגיין דה"פ שאם היו שנים כו' לאחר שהוסיפו שנים לא נשארו ליטא וליתן רק ג' שנים מן הראשונים ואחד מהאחרונים דהשני מן האחרונים אמר ג"כ א"י גומרין בג' אלו הדין ור' אילא פליג וקאמר כיון דתחלת ישיבתן היתה אדעתא דארבעה דהיינו ב' מהראשונים וב' מהנוספים זה האומר א"י מעכב בדבר כאחד משלשה האומר א"י. וא"ל ברישא ה"ק אם ג' מזכים ואחד חולק ומחייב גומרים הדין דלפ"ז ר' אילא פליג וסובר דבעינן שיהא כולן שוין לדעת אחת והא ודאי ליתא כו' אלא ודאי כמ"ש וקיי"ל כרישא דירושלמי ושתים זו במענו חדא שאין האומר א"י נחשב מכלל הב"ד מדאמר ר"א שנראה דינו ליגמר בד' ועוד אם אמר אחד מן הד' א"י גומרין הדין בג'. והרמב"ם נסמך על פשט הירושלמי מפני שסובר שהאומר א"י כמאן דליתיה דמי ואינו כן ע"כ. ואל תתמה לפירושו מאי מתרץ הברייתא אקושיא שמתחלת בה למה מוסיפים דיינים שמפרש שאין זו קושיא אלא שאלה באיזה ענין מועיל הוספת הדיינים שאם ישארו שלשה דיינים שני ומצינו כיוצא במתני' פ"ב דערלה. וא"ת מנ"ל לפסוק דלא כר' אילא י"ל לפירושי הבבלי פליג על ר' אילא. אך קשה א"כ מאי קאמר ר' יוסי והשמע מינה כו' הא אין הנדון דומה לראיה כלל. ובתחלת דבריו העתיק דברי ר' יוסי אלו ולא פירש כוונתו וצ"ע. והב"ח שם כתב דה"פ קשיא ליה למה תנן מוסיפין דיינים דמשמע שנים דמיעוט דיינים שנים לא יוסיפו רק אחד ותירץ שאם היו שלשה ואפילו אחד מהאחרונים יאמר א"י יכולים לגמור הדין אבל אם לא יוסיפו אלא אחד לא ישארו אלא שנים ור' אילא פליג ואמר מכיון שבשעה שהוסיפו שנים היתה הכוונה לגמור הדין בארבע אין גומרין אותו בשלשה ופסק הרמב"ם כר"א ואם שנים אומרים א"י יוסיפו דיינים ושרי מארי להב"י ומהרש"ל ע"ש. ואני אומר לענ"ד מליצתו אל חיקו תשוב. מאי קשיא ליה ממתני' הא מתני' בד"נ קאי והתם פשיטא דצריכין להוסיף שנים ואם רצונו להקשות אמתני' דפ"ג התם ה"ל לאתויי ועוד תימא לומר ברייתא מקשה אלשון המשנה ועוד איך נאמר רבי לא שנה אמורא פליג אברייתא ולא די לנו בזה הגער אלא שכתב כמה פעמים כת"ק דר' אילא כאילו ר' אילא תנא דברייתא הוא והוא עולא המוזכר בבבלי ועוד תימא לומר דתקינו מילתא משום דגזרינן שמא יאמר א"י א"כ אין לדבר סוף ועוד מה למהר בהוספת ב' אם יאמר א"י עדיין יש סבות להוסיף עוד אחד ועיקר דברי ר"א תמוהים ממ"נ אי סובר האי דאמר א"י כמאן דליתיה דמי א"כ מעיקרא כשהוסיפו אדעתא דחמשה יתבו אי כמאן דליתא דמי לא יוסיפו אלא אחד נמצא מעיקרא לא יתבי רק אדעתא דשלשה. ועוד יש לדקדק בדבריו ואין להאריך. וצ"ע. ועיקר פשט השמועה כמ"ש בקונטרס. והיא כסברת הרמב"ם והראב"ד סובר שהבבלי פליג. והתוי"ט כתב סוף פ"ק בד"ה מוסיפין כו' ועוד נפלאתי על הראב"ד שבספ"ה תנן כשהוסיפו עד ע"א ל"ו מזכין ול"ה מחייבין ל"ו מחייבין ול"ה מזכין ש"מ דמני למיהדר זה שאמר איני יודע ע"כ. הפלאה זו איני יודע מה היא דעיקרא דמלתא קאי אי"ב מחייבין וי"א מזכין שמוסיפין שנים ובכגון זה ודאי נמצאו שם כל הדיינים והפוך הוא שיש להפליא עליו הפלא ופלא. שהרי מבואר מאוד במשנה זו דביה איירי הך בבא. כמדומה שנשמט ממנו אז ענין המשנה וכן נראה מדבריו וצ"ע:

הדרן עלך פרק היו בודקין

(דף כ"ח ע"א) **פ"ו ה"א** אמר אחד. פירשתי בקונטרס אחד מב"ד וכן פירש"י. מכאן נראה שאחד מן הפסוק אינו יכול ללמד לא זכות ולא חובה דהל"כ מה לו לפ' אחד מב"ד. והא דתנן לעיל אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות שומעין לו. היינו תלמידים היושבים לפני הב"ד למלאות ע"א כשיוסיפו דיינים וגם הן נקראים מן הב"ד אבל אינים אחרינא לא ועדיין צ"ע:

(דף כ"ז ע"ב) מתני' או כר' כו' עי' בקונט' משמע לד"ה אף בעיר עכו"ם היה בית הסקילה רחוק מב"ד. אבל תו' כתב בסוגיין בד"ה כי היכי כו' אבל חוץ לב"ד קרא קדריש כו' והא דאמר פ' נערה בעיר עכו"ם סוקלין על פתח ב"ד שאני התם דכתיב שעריך וכיון דלא אפשר מוקמינן אשער ב"ד ע"ש. הרי דסברי עיר עכו"ם סוקלין על פתח ב"ד ממש. ולא די שדבריהם אלו סותרים דברי הירושלמי אלא שסותרים דברי עצמם שבכתובות פ' נערה (דף מ"ה) כתבו בד"ה על פתח ב"ד לאו דוקא על פתח ב"ד אלא חוץ לב"ד דלא ליתחזי ב"ד רוצחים ע"כ. וכ"ת סוגית הבבלי כאן מוכחת כדבריהם דהכא דפריך ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה ותו לא והתניא בית הסקילה היה חוץ לג' מחנות אין כדקאמרת והא דתני הכי ג"מ אי נפיק ב"ד ויתיב חוץ לג' מחנות עבדינן בית הסקילה חוץ לב"ד ע"כ. ולהירושלמי ותו' דכתובות ה"ל לשנויי דאיירי או דנ"מ בעיר שרובה עכו"ם י"ל ודאי ה"מ לשנויי הכי אלא דבעי לאוקמי מתני' אפי' בעיר ישראל מדמייתי קרא הוצא דאיירי ודאי בכה"ג. עוד כתבו תו' כתובות שם וקשה לר"י כיון דמסתמא ב"ד לאו חוץ לג' מחנות יתבי היכי קאמר הכא סוקלין על פתח ב"ד הא ילפינן התם שסוקלין חוץ לג' מחנות. ולפמ"ש תו' כאן כיון דלא אפשר מוקמינן אשער ב"ד לק"מ. אך נראה דקשה לר"י כיון דסוקלין חוץ לג' מחנות א"כ אין כוונת המקרא אלא שמוציאין אותו חוץ לשער העיר דהיינו חוץ לג' מחנות כיון דלא אפשר אין לנו לעקור כוונת המקרא ולאוקמי אשער ב"ד ותירצו מליגו בעיר עכו"ם דאין בה ג' מחנות לכך מוקמינן בשעריך דקאי נמי

א"ל

אשער ב"ד היכא דאי אפשר לקיים בשער העיר. עוד כתבו תו' בסוגיין והאי דלא יליף שאר נסקלין מהתם דניבעי שעריך משום דס"ל ב' כתובים ע"ש. וקשה לשיטתם כאן דעל פתח ב"ד דוקא קאמר א"א למילף מהתם דא"כ הוצא את המקלל אהאי קאי וי"ל איכא לאוקמי בשיצאו ב"ד חוץ לג' מחנות שכבר קיים שעריך ותו לא צריך פתח ב"ד קמ"ל שיהא דוקא חוץ לב"ד. א"כ מאי הוית דילפת ממקלל ניליף מעכו"ם. אך קשה איך ילפינן כל הנסקלים ממקלל הא כתיב נמי במקושש ויוציאו אותו אל מחוץ למחנה ופירש"י בתורה מכאן שבית הסקילה חוץ ורחוק מב"ד וכ"ה בספרי א"כ ה"ל ב' כתובים ואין מלמדין ולהאיתי להרא"ם דקטב"ד צריכותא ע"ש וקשה ממתני' משמע דממקלל ילפינן ומהתימא על רש"י שכתב במקושש מכאן שבית הסקילה רחוק מב"ד וי"א פי' כן אקרא דמקלל ולמה עזב דרך המשנה ותפס דרך הספרי ואף על הספרי יש לתמוה למה לא יליף ממקלל דמוקדם בקרא. ונראה סובר רש"י משנתינו כר' נחמיה וספרי כרבנן לכך פי' כספרי. דגרסינן בבבלי פ' הנשרפין דף ע"ח ר"נ יליף חביטה ממקושש ורבנן מקושש בר קטלא כו' ור"נ יליף ממגדף ורבנן מגדף הוראת שעה היה ע"ש. ונראה דר"נ סובר במגדף לא היתה החביטה הוראת שעה דמסברא שיה חייב מיתה דלא גרע ממקלל אביו ואמו אלא שאין עונשין מן הדין א"כ היה ספק ש"מ כל ספק חובשין ומתני' דהכא דיליף ממגדף ר"נ וספרי כרבנן ממגדף ליכא למילף דהוראת שעה היה אבל ממקושש שפיר ילפינן. וניחא בזה קושית המהרש"א דף ע"ח בד"ה מקושש כו' ור"נ דיליף ממגדף אע"ג דהוראת שעה היתה ה"ה דהמ"ל דס"ל כר"י במקושש כו' ע"ש דודאי ר"נ פליג בהא וסובר מגדף לא היה הוראת שעה דא"כ מתני' אמאן תרמייה וזה ברור. והרמב"ם פי"ב מה"ס כתב ומקום שהורגין בו הב"ד היה חוץ לב"ד ורחוק מב"ד שנאמר הוצא וגו' ויראה לי שיהיה רחוק מיל כמו שהיה מילין שהיה רחוק בין ב"ד של משה שהיה לפני פתח א"מ ובין סוף מחנה ישראל ע"כ. משמע שסובר דעיקר קפידא שיהא רחוק מב"ד ו' מילין ואפי' אינו חוץ לג' מחנות. ובבבלי בסוגיין מפורש דבעינן שיהא חוץ לג' מחנות. והלח"מ כתב דאיירי בשיצאו הב"ד חוץ לג' מחנות ע"ש ותימה מ"מ ה"ל לבאר דין זה אם ישבו תוך העיר או בעזרות דבעינן חוץ לג' מחנות. גם פשט לשונו משמע דלא לאשמועינן מקום בית הסקילה היכן הוא לעולם. ואפשר שסובר סוגיין אזלא כמ"ד הימנו ודבר אחר לא הוי היקש כמ"ש תו' בסוגיין והיינו סובר כמ"ד הוי היקש א"כ לא בעינן בסקילה ג' מחנות. ולתו' קשה מאי דוחקיה דס"ם לאוקמי מתני' בדיתני ב"ד חוץ לג' מחנות נוקמי מתני' כמ"ד הוי היקש דהא פלוגתא דתנאי היא ואפשר ניחא ליה טפי לאוקמי מתני' ככ"ע וצ"ע. מיהו הא ברירא לן דסובר כשיטת תו' דסוגיין שכתב פט"ו מה"ס עובד עכו"ם סוקלין אותו על פתח שער שעבד בו ואם היתה עיר שרובה עכו"ם סוקלין אותו על פתח ב"ד דכתיב שעריך ע"כ. ואם"ד פתח ב"ד לאו דוקא אלא רחוק מב"ד א"כ אין חילוק בין עכו"ם לשאר נסקלין לשיטתו דלא בעי ג' מחנות וצ"ע. ועמ"ש כתובות [פ"ד ה"ה] בתו' בד"ה ואם כו'. וצ"ע בלשון הירושלמי שם: בשעריך בשער שנידון בו. כתב רש"י בפי' הפסוק והוצאת אל שעריך את האיש וגו' המתרגם אל שעריך לתרע בית דינך טועה שכן שנינו אל שעריך לשער שעבד בו או אינו אלא שער שנדון בו כו' ותרגומו לקרוך ע"כ. ר"ל לתרע על פתח ב"ד משמע ולקרוך לפתח העיר משמע. ותימה הא מפורש כאן דרבנן מפרשי בשעריך בשער שנידון בו ואיך קרא רש"י למתרגם כרבנן טועה. ובתרגום אונקלוס שלפנינו כתוב לתרע בית דינך ונראה דסובר כרבנן וצ"ע:

הפקר טעות הוא. וקשה טפי קאמר ר"ל דקי"ל כב"ה הקדש בטעות אינו הקדש וה"ה הפקר ונראה מטעם יאוש נגע בה דהא יאוש נמי בטעות הוא והפ"ה הנוטלו זוכה בו והרבה יש לחלק ביניהם דבר המייאש בשעת מעשה היה אבוד ממנו אע"פ שהיה טעות בענין מ"מ כדין ייאשו שהרי מפני שנעלם ממנו הוא מייאשו וכן האומר שאינו יודע וה"ה בשור הנסקל אמת הוא שאסור לו שהרי יש עדים משא"כ הפקר בטעות מעולם לא הפקירו כראוי ואחרים השעו אותו ואין הדבר כן כמו שהוא סובר ור"ל סובר מ"מ יש טעות בדבר ואין לחלק בין הפקר לייאוש ובפ' חלק ובב"ק הגירסא ייאוש של טעות היה:

היוצא ליסקל והקדישו בעליו כו'. בקונטרס הגהתי מתרי טעמא חדא דמשמעות הש"ס דדמי לשור ועוד מאי מהני הקדשו אם לא הוזמו העדים בר סקילה הוא. ור' יוחנן לשיטתו דאמר כמייאש עבדו יצא לחירות כמפורש בירושלמי גיטין [פ"ד ה"ה]. ובבבלי פרק השולח. והרמב"ם כתב פ"ח מהל' עבדים המפקיר עבדו יצא לחירות וכתב המ"ל ירושלמי פרק חלק ונראה מדין הפקר נגעו בה דומיא דשור כו' ע"ש. ולא ידעתי מאי ונראה דקאמר הא מפורש כאן ובחלק דשניהם שוים. אדרבא קשיא לן למה להו לאיפלוגי תרתי זימנא בשור הנסקל ובעבד הנסקל וצ"ע: ותן לו תודה. כתב הר"ב אע"ג דאין אדם נהרג ע"פ עצמו הריגת עכן הוראת שעה היתה ע"כ. וקשה הא אין הוראה זו היתה לורך ההריגה לפשטא דמתני' אלא שיודה ויהיה לו חלק לעוה"ב. אדרבה אם נאמר הריגת עכן הוראת שעה היתה אין ראיה ממנו שהמתודה יש לו חלק לעוה"ב די"ל דוקא עכן שלא היה חייב מיתה מדין תורה אהני ליה וידוי לכפרה משא"כ בשאר המומתין בדין תורה אפשר לומר שאין הוידוי מכפר והרמב"ם שכתב כן בפירוש המשנה כוונתו לפרש הקרא ע"ש וצ"ע:

התחיל יהושע מפייס לפני הקב"ה כו'. בבבלי גרסינן ת"ר נא אין נא אלא לשון בקשה בשעה שאמר הקב"ה ליהושע חטא ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא כו' פירש"י שיש נא כבוד נא בקשה ע"כ. וקשה לעכן אמר יהושע שים נא כבוד ואיך מסיים בשעה כו' והיה נראה לדחוק ולומר דרשה זו דלא קאי אסיפא דברייתא דאמר יהושע בבקשה ממך כו'. אך בסוגיין מפורש התחיל יהושע מפייס כו' וקשה מנ"ל הא. ונראה דדייק מדכתיב קום קדש וגו' דקשיא מאי קום אין לומר על הנפילה דהא כבר כתיב קום לך אלא ודאי שנפל שנית ונפילה זו למה אלא לפייס להקב"ה שיגלה לו מי הוא החוטא: **ולא** עוד אלא נמצאתי אומר לשון הרע. וקשה מנ"ל הא ועוד מאי לה"ר שייך הכא ונראה דדייק מדכתיב קם קדש את העם ואמרת התקדשו למחר. והאי קרא מיותר דהמ"ל קם קדש את העם למחר אלא הכי קאמר ואמרת אתה ולא אני משום לה"ר שיש אנשים שהיה להם ידיעה בדבר אבל אינן חייבין מיתה ואם אני אומר לך צריך אני לגלות כולם שלא יאמרו שח"ו נעלם ממני דבר וכיון שאין להם חיוב מיתה ה"ל לה"ר כדאמרינן בעלמא כביכול טוביה חטא כו' לכך אמר הטל גורל וממילא יתברר הדבר:

ולא עוד אלא למשה רבך לית מידמוך אלא תלתין או ארבעים יומין כו'. כתב בי"מ וקשה הא כיבוש יריחו היה המשים יום אחר מיתת משה ועוד וכי מספקא ליה כמה הוא ממיתת משה ע"ש ונראה דה"ק בתר שלשים יום שמת משה כבר נשתכח ממך שלשת אלפים הלכות ולבתר ארבעים יום שעית להחרים כל אשר בעיר וזה שלא כדין כדאמרינן בבבלי בסוגיין קום לך אתה גרמת להם ופירש"י שלא היה לך להחרים להם ביזת יריחו. וזה היה ארבעים יום אחר מיתת משה שכפי הנראה מפשט הכתובים בי"ז בניסן מיד אחר הקרבת העומר שהוא ט"ז בניסן כתיב ויהי בהיות יהושע ביריחו ובו ביום התחיל להקיף יריחו ומאז ידע שבשבת יכבוש יריחו שהוא יום השביעי והחרים הכל לסברתו דמעשה שבת הוא ואסור בהנאה. ומ"ש הי"מ שיש לתמוה אפירש"י הרי גם משה החרים שלשה פעמים א"כ יפה עשה ע"ש נראה דלק"מ ודאי משה יפה עשה אבל הוא לא הי"ל להחרים דכתיב והיה כי יביאך וגו' לתת לך ערים גדולות וטובות אשר לא בנית ובתים מלאים כל טוב הרי שהתיר שלל כיבוש ארץ ישראל:

באוה"ג שעה שהתחיל יהושע מפייס לעכן כו'. כתב המהרש"א במ"א הכא משמע שא"ל תן תודה בשביל הגורלות ובמתני' משמע שא"ל תן תודה משום כפרה שכל המתוודה כו' ע"ש. ונראה דהיינו דגרסינן התם רבינא אמר הודי שהדיה במילי א"ל כלום אני מבקש ממך אלא הודאה תן תודה והיפטר. והדברי רבינא אלו המודים לפום ריהטא אלילה לומר שיהושע הוליא דבר שקר מפיו אלא שא"ל מילתא דמשתמעי לתרי אפי דודאי מהניא הודאתו שיפטר ואיהו טעי וסבר שבזה יפטר לגמרי ואינו כן אלא שיפטר מעונש עה"ב קאמר ליה א"נ אף עכן בהבטחה זו שיהיה לו עה"ב נתרלה להודות:

(דף כ"ח ע"א) להחזירו אי אפשר שאין לדבר סוף עיין בקונטרס. והי"מ פי' אין לדבר סוף שכל אחד יאמר כן להפטר ע"כ. ותימא איך ס"ד לומר שיפטור ע"פ דיבורו. ובסמוך במעשה דשמעון ב"ש משמע כפירושי. ובבבלי גרסינן להחזירו א"א שכבר נגזרה הגזרה ויהא הקולר תלוי בצואר העדים פשיטא כל כמיניה ל"ל דקא הדרי בהו שזדי וכי הדרי בהו מאי הוי כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ל"ל אע"ג דיהבי טעמא למילתייהו במעשה דמוכח. פירש"י להחזירו א"א שכבר נגמר הדין פשיטא כל כמיניה וכי נאמן הוא דחשדינא לסהדי לומר יהא קולר תלוי בצואר העדים ע"ש. וקשה אחרי שמפרש להחזירו היינו לפטרו מאי דוחקיה לפרש וכי חשדינא כו' שפי ה"ל לפרש דקושית הש"ס כל כמיניה להכחיש העדים ויפטור ע"י כך. והחשד על העדים ודאי חשדא הוא"ל ואין חפץ בכפרה על עון זה. ולפי מאי דמסיק הבבלי נראה שמפרש הא דתניא שכבר נגזרה הגזרה היינו שכבר נחקרה העדים ואז אין חוזרין ומגידין. וכן נראה מדברי הרמב"ם פ"ג ומח"מ סי' כ"ח. שפי' כל עד שנחקרה עדותן בב"ד אינו יכול לחזור בו אפילו נתן טעם לדבריו. וכתב הכ"מ מסוגיין יליף ליה ע"ש. ואי ס"ד כפירש"י קשה דלמא דוקא לאחר גמר דין הוא דא"י לחזור אבל קודם ג"ד יכולים לחזור אע"ג שנחקרה עדותן אלא ודאי כמ"ש ועיין בי"מ:

אראה בנחמה. עיין בקונטרס וכן פירש"י במכלתין. ובמכות פי' לא אראה בנחמה וגמרא הפכו לברכה לא"א נשבע שימותו בניו ויראה בנחמתן. ונראה שדחק לפרש כן משום דקשיא ליה שמעון בן שטח בימי ינאי המלך היה לאיזה נחמה היה מצפה. וכבר תירץ ה"מ שהיו מצפין למשיח בן דוד שינחמם שלא יהיו משועבדים למלכי א"ה ע"כ ול"נ שהיה לאחר שהרג ינאי לסנהדרין והיו מצפים לנחמה שישובו הסנהדרין למקומם ולכבודם:

אם לא הרגתי עד זומם. בבבלי מסיים בה להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים כו'. וקשה הא לדעת ר' יהודה בן טבאי שיש עד זה חייב מיתה א"כ מאי להוציא כו' דקאמר וי"ל בידיו הרגו ואין זה כבודו אלא שעשה כן להוציא כו' להראות שהדבר ברור לו בבירור גמור ואין להסתפק בו כלל:

מחרב מחרב אוריה כו'. נראה דקשיא ליה הך קרא הלא נפש סתם היא הנפש המשכלת ואין הרב ממש אפשר לכלותה ועוד מאי יחידתי דקאמר. לכן מפרש דקאי על הרב אוריה שודאי לא חטא דוד בהריגת אוריה כדאמר בבבלי קידושין פ"ב אבל החטא היה שהרגו בחרב בני עמון כמאמרם ז"ל שהיה חקוק על חרב בני עמון ע"א שלהם וזה היה שגיאה כי הוא לא ידע ואפס וע"ז ביקש שאין נפשו חייב בדבר אלא על שלא שם לבו להשכיל בדבר ההוא גם בהריגת החסיד לא חטא שהרי בדין נהרג אלא שע"י שהיה מאמין בו כשני עדים גרם שהעידו עליו כמ"ש בקונטרס וזה שאמר מיד כלב החסיד שסיבת הריגתו היתה יחידתי שהאמנתי לו ביחיד כשנים:

ובבור של ניזקין כו'. לאו בבוק בבור איירי דהא אין במיתה קיימינן ועוד בנזק אפי' פחות מעשרה חייב אלא לחייב על הנזק שהגיע לו ע"י מיתת השור בבור בעשרה טפחים חייב. ותו' כ' בסוגיין הא דפריך משור אדם משום דהתם נמי דרשינן שור ולא אדם. ותימא לפה"ש תו' שם בד"ה [מה בורר] כו' לר"ת הא דתנן מה בור שהוא עשרה טפחים כו' היינו דקים להו לרבנן דעביד מיתה ע"ש א"כ מאי פריך משור לאדם הא מתני' לא איירי אלא בשור ואיכא למימר אלו לא פטר קרא אדם היו מטעינן בבור עמוק יותר מעשרה טפחים. אבל לפירש"י דסתם בור עשרה טפחים ניחא וצ"ע. ולפום ריהטא היה נראה דהירושלמי סובר בור חייב אף על אדם דגרסינן פרק הפרה ונפל שמה שור או חמור שור ולא חמור בכליו הרי דלית ליה דרשא זו שור ולא אדם, אך אי אפשר לומר כן דהא תנן התם בן או בת עבד או אמה פטור. ואיך יחלוק אמתני'. ונראה דסובר למעט אדם לא צריך קרא דכתיב בבור והמת יהיה לו מי שהמת שלו ואדם אסור בהנאה. וכ"כ תו' בב"ק דף י' בד"ה שהבור כו' ואת"ת ל"ל שור ולא אדם תיפוק ליה מוהמת יהיה לו כו' ע"ש ומורי הקדוש הגאון מהר"א ברודא ז"ל השיב לתרץ קושית תו' מהא דגרסינן בבבלי פרק הפרה דף כ"ב ואיפוך אנא ומשני מסתברא דפטור בו כלים והשתא אי לא כתיב שור ה"א חמור למעוטי אדם דוהמת יהיה לו דבור לבעלים משפלין בנבלה קאתי ולא דבעינן שהמת יהיה שלו שהרי אין סברא לאוקמי כמירה בבור דהשתא י"ל גם בבור כלים חייב ואף אם נאמר אפ"ה מסתבר למוקמי פטורה בביק שכן פטר בו אדם אכתי לא הוה ידעינן פטורא דכלים בבור. והא י"ל בתו' שי' קנ"ו תירץ ונראה דל"ק דהא לסברת תוס' דהשתא דהמת יהיה בעינן לאוקמי נמי באדם עיקר קושית הש"ס איפוך אנא נ"ק דהא ליכא לאוקמי והמת יהיה לו דשור לפטור את מי שאין כו' דהא אדם אין המת שלו ואפ"ה חייביה רחמנא בכופר ע"כ. ואני אומר לא נעלמה ממורי תשובה זו דפרש בתו' שם כתבו כן אלא שסובר אף דחייב הכתוב שור כופר מ"מ י"ל גזירת הכתוב הוא דחייב. אאדם אבל שאר דברים שאין המת שלו כגון שור פסולי המוקדשין פטור. וכ"ת מ"מ טפי מסתבר לאוקמי פטור בבור דכולה קרא דוקא הוא. דגם כי אוקמינן בבור ל"ל קרא ונפל שמה דמשמע כל דבר (כדאמריק בבבלי שם דף כ"ד) לאו דוקא ה"כ אין בור מסתבר יותר משור. וכ"ת הרי בתירוץ תו' שם מבואר אם אדם אסור בהנאה ל"ק קושית איפוך אנא ע"ש. אינו שכתו' לא כתבו כן אלא כי כתיב שור ולא אדם חמור ולא כלים דממילא ל"ל ונפל שמה לאו דוקא ודאי אין סברא לאוקמי והמת יהיה לו דשור למי שאין המת שלו אבל אי לא כתיב שור וחמור אין כאן סברא וכמ"ש. וכ"ת מאי ותדע שכתב תו' הא אפשר לומר שזהו כוונת המתרץ דקאמר מסתברא פטר בבור שכן פטור בו את הכלים נמצא ונפל שמה לאו דוקא. ודאי דאיכא למימר הכי אבל כוונת התו' דקארי ליה מאי קארי ליה לומר איפוך ולמוקמי והמת דשור לפטור דמלינן באדם דחייב. בשלמא אי אמרינן דלא קאי אאדם ניחא דסברת המקשה הואיל ובור פטר בו בנזק א"כ שוה לבור דפטר בו הכלים אבל השתא דאיכא נמי סברא לפטור בור כי היכי דנאמר קרא דוקא ודאי קשיא ועי"ל נ"ל כן שהרי כתב תו' שם ובלא"ה לק"מ למאי דפרישית לעיל שור ולא אדם אילטריך לעבד ועכו"ם הקנוי לישראל שנפל לבור דההוא שרי בהנאה ע"כ וקשה הא כבר הוכיחו מדפריך ואיפוך אנא דלא קאי אאדם ומה להם לכתוב דבר שאינו אלא ה"ק אף אם נאמר והמת יהיה לו קאי נמי אאדם ומקושית הש"ס איפוך אנא ליכא להוכיח מידי דס"ל המקשה אף דחייב אדם בשור ופטרו בבור מ"מ מסתבר למוקמי לפטורא דפסולי המוקדשין בשור דמליט שפטר בו ההקדש גם חצי נזק מ"מ לק"מ למאי דפרישית כו'. ומעתה קשיא ספי קושית מורי. לסבר: זו דאף דאדם אסור בהנאה איכא להקשות איפוך אנא א"כ ל"ל לתו' למימר למאי דפרישית לק"מ כו'. הא אף אי נוקמי שור ולא אדם בבן חורין נמי לק"מ וכקושות מורי ז"ל. ולדידי קשיא מאי דייקי תו' מקושית הש"ס איפוך אנא דלמא דוקא אי מוקמינן והמת יהיה לו דשור לפטור ודאי ל"ק מאדם דסברא הוא דלא קאי אלא אשור דהכי כתיב שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו אבל כי מוקמינן והמת יהיה לו דבור לפטור ודאי איכא למוקמי נמי באדם דהא קאי אונפל שמה דמשמע כל מילי וכ"ש למאי דקיימינן השתא דלא כתיב שור בפרשה וצ"ע. אך אף אם נאמר דקושית מורי נכונה מ"מ נוכל לומר דהירושלמי לית ליה סברת קבבלי וכסברת הה"ל ופוטר אדם בבור מוהמת יהיה לו. אלא דעדיין אילטריך שור למעט אדם דסייני עכו"ם. דליכא למימר דסובר הירושלמי דאף מת עכו"ם אסור בהנאה כמ"ש בש"ע י"ד סי' שמ"ט. שהרי מפורש בירושלמי שבת [פ"י סוף ה"ה] מת עכו"ם מותר בהנאה. ועי' משנה למלך ס"פ ה' אבל ומ"ש שם. לכך נראה אף הירושלמי סובר דדרשינן שור ולא אדם אלא ה"ק מסברא יש למעט מצור או מחמור כלים אבל לא אדם דדמיא להם בחד לד שהוא בעל חיים אלא השתא דכתיבי תרי קראי מוקמינן חד מינייהו למעט. ותדע דהא לפום פשטא קשה תרי קראי למעט כלים ל"ל. גם במכילתא הגירסא שור ולא כליו חמור ולא כליו. ובהכי ניחא דמשני בבבלי פ"ק דב"ק דף ה' ובפ' הפרה מסתברא בור פטור שכן פטור בו כלים ולא קאמר שכן פטור בו אדם א"ו כמ"ש. וכ"ת א"כ ה"ל למידרש שור דמוקדש בקרא למעט כלים אתי וחמור ולא אדם. לסברת תו' הכ"ל דמיצועא קאי אעבד ניחא דאין למעט עבד מחמור שאף הוא כחמור כדאמרינן עם החמור עם הדומה לחמור ובזה מיושב קושית מורי ז"ל. אך קושייתו היא לסברת זו' בקושיית' דקאי אדם אבן חורין. גם סברא זו שכתבו תו' דשור ולא אדם קאי אעבד קשה שהרי כתב תו' במכלתין דף ע"ו ע"א בד"ה לאדם דמתני' לא משמע ליה דקאי אעבד איך נאמר שור ולא אדם קאי אעבד וי"ב לחלק וצ"ע:

ואין האשה נסקלת ערומה. בקונט' פירשתי משום בזיונה. משום דנ"ל שדעת הירושלמי דלאו בקרא פליגי אלא בסברא ת"ק סובר משום בזיונה אינה נסקלת ערומה וסוטה מגלה שערה משום ומוסרו ור"י סובר נסקלת ערומה דלא חיישינן לבזיונה כי היכי דלא חיישינן בא"ש ומשום הרהור ליכא דלמיתה אזלא ובסוטה אינו מגלה שערה משום הרהור. אבל בבבלי מפרש טעמא דת"ק דהכא משום דכתיב ורגמו. אותו ולא כסותו ולא אותה ור"י לא דריש ולא אותה. חדא הא דכתב רש"י בד"ה להרהורא כו' דאל"כ נהי דלרבנן לא אצרכה קרא להפשיטה נעביד לה אנן כדי שתמות מהר ע"כ. תימה אי לית לן למיחש להרהורא ע"כ לומר הא דקפיד קרא לסקול האיש ערום ולא האשה גזירת הכתוב הוא דהא אין טעם לחלק א"כ אף אנן לא נעבור לסקלה ערום שלא ככתוב אותו ולא אותה. והא דקאמר הג"ם שלא אין לך ייסור גדול מזה. מזמע בכל שנהרגין בעינן ייסור. תימה הא לא נאמר ומוסרו וגו' אלא בזימה דאשה אים כדכתיב ולא תעשנה כזמתכנה ותדע שהרי באנסים כל הרוצה לראות יבא ויראה ובנסים חובה כדתנן פ"ק דסוטה מ"מ שאין מגוה לראות ביסורי עוברי עברה. וזה מוכרח למסקנא דאמרינן לרבנן בזיוני דאיכא עדיפא ליה מניחא דניפא. לכך משום ברור לו מיתה יפה אינה נסקלת ערומה ואפ"ה בסוטה מגלין שערה משום ומוסרו מ"מ דלא קאי ומסרו אשאר עבירות מיהו י"ל דוקא במיתה הוא דאין מבזין אותה משום ונמסרו דבעינן מיתה יפה אבל קודם מיתה אפי' בשאר עבירות אמרינן ומוסרו. גם הא דפריך וכי תימא ליעבד בה תרתי. קשה נאמר רבנן חיישי להרהורא לכך אינה נסקלת ערומה ובסוטה נפרעת משום דכתיב ומוסרו ולא פליגי אלא בהא אי שייך הרהורא בהך דמיקטלא. מיהו לזה י"ל סובר הש"ס דאין סברא שיחלקו חכמים ור"י בהא גם לסברת הש"ס דגם בשאר עבירות שייך ייסור אין למנעו משום הרהורא. ועוד קשה למסקנא נימא לב"ע בזיוני עדיפא ור"י דאמר נסקלת ערומה משום דכתיב ורגמו אותו אותו ולא כסותו דקאי גם אאשה וצ"ע:

והעובד עכו"ם עיין בקונטרס וכ"כ הרמב"ם והר"ב. ובפסוק ותלית אותו על העץ פירש"י ורבותינו אמרו כל הנסקלין נתלין שנאמר כי קללת אלהים תלוי והמברך השם בסקילה. כי קללת וגו' זלזולו של מלך כו' משל לשני כו'. וכתב הרמב"ן כל הנסקלין נתלין דברי יחיד הם והלכה כחכמים והאריך בדבר והרא"ם מביאו ותירץ שדברי ר"א קרובים לפשט ע"ש ודוחק אדרבא

(דף כ"ח ע"א) א"ל. אני לא שאלתיך אלא על אחד ואתה אומר שני פעמים עשיתי: א"ל. עכן לא כמו שאתה סובר בחרם זה מעלתי שני פעמים אלא בבני חרמות מעלתי אחד בימי משה בחרם משה ואחד בחרם דעכשיו: בארבע חרמים מעל. דכתיב אנכי חטאתי הרי אחד וכזאת הרי שנים וכזאת כראשונים שהן שתים הרי ארבע: ומנין שכיפר לו וידויו. על כל עונותיו דמקרא דמייתי מתני' לא שמעינן אלא שעל אותו עון שנהרג עליו וידוי מכפר לכך פריך הכא תו מנין: שנאמר ובני זרח זמרי ואיתן וגו'. זבדי ואיתן הל"ל דכתב עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח אלא כדריב"ל דזריב"ל זמרי זה עכן שעשה מעשה זמרי שדיבר עזות לרבו בפני כל ישראל וקחשיב זמרי דהיינו עכן בהדי הני איתן כו' שהיו חסידים ללמד שגם הוא כמותם ויש לו חלק לעה"ב: הימן זה עכן. כתיב ובני זרח זמרי איתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה וקאמר הימן זה עכן שאמר אמנה והוא לשון הימן: כולם חמשה. סיפא דקרא קדרים מניה ל"ל אלא ללמד שאף עכן יש לו חלק לעולם הבא כהנך אחרינא:

הלכה (ד) [נ"א] מתני':

שהוא מוזמם. שעדיו שקרים וזממו לעשות הרע הזה: לנקות את עצמו. מן הבריות ויוציאו לעז על הדיינים ועל העדים: גמ': זלגו עיניהם. דמעות: שאין לדבר סוף. לעולם יאמר כן ונהיה מוכרחים להחזירו לעולם: אראה בנחמה. שבועה בלשון קני כלומר לא אראה בנחמה אם לא הרגתי כו': אם לא הרגתי עד זומם. שנים שהעידו והוזם אחד מהן והרגתיו להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים אין עדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנדון שנאמר נפש תחת נפש אבל חכמים אמרו הלא כבר נאמר כאשר זמם לעשות לאחיו ועדיין אחיו קיים ולמה נאמר נפש שאין נהרגין עד שיגמור הדין של נידון קודם שהוזמו: באלו שפכת דם נקי. שהרי אמרו חכמים אין עדים זוממין נהרגין עד שיוזמו שניהם שנאמר והנה עד שקר העד בכל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: אלא. א"כ שמע מפי שמעון ב"ש שמודה לדבריו: חשובות. ממהרים לעשות נקמה בשוטה דשעה והוא מלשון חימה: אתא. באו חבורה רשעים להנקם בו ונתיעצו יחדיו להעיד על בנו של שמעון עדות שקר ויהרג: אסהידו. העידו עליו ונגמר דינו למיתה: מי נפק. כשיצא ליהרג אמרו ליה לבנו של שמעון אדונינו שהדי שיקרא אנן ורצה שמעון אביו להחזירו שנתנו טעם ואמתלא לדבריהם למה אמרו מתחלה כך אע"ג שאין חוזרין ומגידין. מ"מ אפשר שיוזמו העדים כיון שעדות שקר העידו: א"ל. אבי אם רצונך שיבוא יבושע לישראל על ידך בזכות שהשם שמים מתקדש שאפי' על בנו אינו חס עשה אותי כאסקופה זו הנדרסת מכל אדם ואל תחזור אחר זכות להצילני: מעשה. בימי דוד: נזקקין לכלבה. וחייבין מיתה כדין רובע את הבהמה: אמרין. זה לזה אנו יודעין שזה איש חסיד וילך ויעיד עלינו לפני אדונינו ד"ד ויאמין לו כשני עדים ויהרגנו בדין מלכות: אלא. נקדימנו להעיד עליו שעבר עבירה שחייב עליה מיתה ותו לא יאמנו דבריו לגבי דוד העידו עליו ונגמר דינו ליהרג: הצילה מחרב נפשי וגו'. ימחול לו על איתן עונות: מלבו של חסיד. אע"ג שאין העון תלוי בו מ"מ לא טוב עשה שנתגלגל חוב על ידו: ר"י בן פזי. עלה לעליית בית המדרש ומצא לאחד שבא על הזכר: אמרו לו רבי תן דעתך שלא לגלות שאתה עד אחד ולא יאמינו לך ואנחנו שנים נעיד עליך ויהלנוך לכך שתוק:

הלכה (ה) [ד] מתני':

היו מפשיטין את בגדיו. דכתיב ורגמו אותו ולא את כסותו: מכסין. ערותו בחתיכת בגד: ב) היה גבוה שתי קומות. ומפילו משם לארץ: הופכו על מתניו. שהסקילה מוסכנ פרקדן מגונה ביותר: ה"ג ואם לאו הכני מסל כו': גמ': ובמלוא קומתו של נופל. שהיה מפילו מעומד ולא מיושב: ה"ג הרי שלשה וכ"ה בבבלי: ופריך הבא. אתה אומר שצריכין להפילו גובה שלש קומות כדי שימות ובבור של נזקין אמרינן מה בור שיש בו כדי להמית י' טפחים כדתנן פרק הפרה:

(דף כ"ח ע"ב) ומשני לא דומה. אינו דומה נופל מדעת בעי טפי אבל התם בבור שנופל שלא מדעת עשרה טפחים סגי: אילין. הנך שמפילין השור בכח על הארץ אין בו משום ריסוק איברים שכשהוא סוהס ליפול כל שעה מתחזק בצפרניו עד שאינו נופל מגובה: שרוניה. התירו אותו והתירו: ה"ג וקם וערק. ועמד השור והלך וזה סימן שלא נתרסקו איבריו כדאמרינן נפל והלך א"צ בדיקה: אמר ברוך כו'. כלומר שראה בעיניו שכנים הדברים: ומנין שטעון סקילה באבנים: שנא' סקל יסקל. דהוא לשון אבנים דכתיב וסקלוה כל אנשי עירה באבנים א"כ מנ"ל לדורות בעינן סקילה שנאמר סקל יסקל לשון עתיד ולא כתיב סקל סקל או ירה ירה: ה"ג ומנין שטעון דחיה שנאמר ירה ומניין שטעון שתי דחיות ת"ל ירה יירה: מחלפא שיטתא דר"י. ארישא דמתני' קאי: תמן. סוטה פ"ק תנן ר"י א"א אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותרו דחיים להרהורא ופריך קשיא דר"י אדר"י התם חייש: ובא. והכא במתני' הוא אומר הכי שהאשה נסקלת ערומה ולא חייש להרהורא: ומשני הבא מ"מ למיתה אזלא. ולא חיים שיהרהרו בה שהרי אין רואה אותה עוד: ברם כו'. אבל התם אם טהורה היא ותנא וכאי בשירהו אותה אח"כ פירחי כהונה העומדים סביבה שם בעזרה יתגרו בה: ופריך מחלפא שיטתא דרבנן. קשיא דרבנן אדרבנן: והתם אמרין כו' אגב שיטפא דלישנא דסוטה נקט הכי: ואין האשה נסקלת ערומה. משום בזיונה: ומשני הבא. כתיב ואהבת רעך כמוך. דרשינן מיניה לברור לו מיתה יפה וזה יפה לה שתהיה מכוסה אע"ג דאיכא צערה דגופא שסוהס מלמות. ניחא לה בכך רק שלא תתבזה והאיש שאין לו בזיון כל כך בהפשטת בגדיו ניחא ליה שימות מהר לפיכך נסקל ערום: ברם תמן. אבל התם בסוטה כתיב ונוסרו כל הנשים שמעינן שחפץ המקום בניוולה הלכך כל שאפשר לנוולה מנוולין אותה כדי לייסר הנשים:

הלכה ו מתני':

אלא המגדף. מברך את השם: והעובד עכו"ם. נמי איקרי מגדף דכתיב והנפש אשר תעשה ביד רמה את ה' הוא מגדף ואותה פרשה איירי בעכו"ם: : ואין דנין שנים ביום אחר. בב"ד אחד משום דלא מצי להפוכי בזכותיהו

א) בירושלמי שלנו המשנה ד"ה ... הוא בדף כ"ז ע"ב. ב) בירושלמי שלנו הוא הלכה ה"י.

מזכותיהן דכל חד וחד לבקש ראיות למיתה זו ולמיתה זו: ואין דנין שנים ביום אחד. אלא שמעון ב"ש הוראת שעה היה שהיו בנות ישראל פרוצים בכשפים ועשה סייג לשעה ותלאן לפרסומא מילתא וקן את כולם ביום אחד מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן: גמ' מה מגדף שנסקל נתלה. דכתיב כי קללת אלהים תלוי ובבבלי מפרש פלוגתייהו דר"א ורבנן: אית תניי תני. תני חדא יהודה בן טבאי נשיא ותניא אידך שמעון בן שטח נשיא: עובדא כו'. מעשה שמספרים אנשי אלכסנדריא סייעת לדבריו: ה"ג דאלכסנדרא מסייעא ליה יהודה בן טבאי הוון בני ירושלים בעין ממניתיה נשיא בירושלים עריק ואזיל לאלכסנדריא והיו בני ירושלים כותבין כו': בעלי. כלומר אדם שעושה לנו כל צרכינו כבעל לאשתו ש"מ שהוא היה נשיא: תרין כו'. שני תלמידי חכמים היו באשקלון אוכלים יחד ושותים יחד ועוסקים בתורה יחד מת אחד מהם ולא גמלו חסד עמו לקברו כראוי לפי כבודו ובאותו זמן מת בני של מעיין המוכס ובטלו כל בני העיר ממלאכתן לגמול לו חסד: שרי כו'. התחיל אותו חסיד לבכות ולהצטער ואמר אוי שאין לשונא ישראל שכר כלום בעה"ז ונראה לו חבירו בחלום ואמר אל תבזה בני אדוניך כלומר החסידים זה בן המוכס עשה זכות אחד וקיבל שכרו בחסד הזה וזה על עצמו אמר כן הוא עשה חטא אחד ונתכפר לו בבזיון הזה שלא נגמל חסד כראוי: ומה כו'. ואיזה חטא עשה אותו חסיד חלילה לאו חטא גמור עשה כל ימיו אלא פעם אחד הקדים תפילין של ראש לתפילין של יד: ומה. זכות עשה בן מעיין המוכס: חס ליה. חלילה לו לא עשה מצוה הגונה וראויה מימיו אלא פעם אחד עשה סעודה לשרים ולא באו אמר יבואו עניים ויאכלו הסעודה שלא תאבד: ואית. ויש אומרים היה הולך בדרך והיה לו תחת האילן ככר לחם ונפל לארץ ונטלו עני אחד ולא אמר לו דבר כדי שלא לביישו ולהאדים פניו: וחמא. וראה חבירו החסיד מטייל בגנים ופרדסים ועל מבועי מים וראה לבן מעיין המוכס עומד על שפת הנהר לשאוף ממנו מים לשתות ולא יכול להגיע אל המים והעונש הלזה מדה כנגד מדה שנותן לו כל חפצו ולא נתן ממנו כלום לעניים לכך לא ישיג מה שרוצה להשיג: וחמא למרים כו'. וראה למרים בת עלי בצלים תלויה בחוטי דדיה כן פי' הי"מ ול"נ בשורות השערות חוטי הוא כמו ביני חוטי שפירש בין השורות מזייא הן שערות וכן עיקר: ואית. ויש אומרים ראה ציר פתח הגיהנם תקוע באזנה:

(דף כ"ט ע"א) אמר להו עד מתי תהיה זו בעונש הזה א"ל עד שיבוא שמעון ב"ש כלומר כשימות מסלקין אותה מאזנה ותוקעין באזנו אמר להו מה חטא שמעון ב"ש שיענש כך אמרו ליה שקיבל על עצמו בנדר אם יתמנה לנשיא יהרוג לכל המכשפים וכעת הוא נשיא ולא הרגים והרי נמצאים שמונים נשים מכשפות במערה באשקלון ומקלקלים העולם: ה"ג ולא קטלון והא אית כו' וכ"ה בחגיגה: זיל. לך ואומר לו כל מה שראית אולי יקיים דיבורו: ה"ג א"ל אנא דחיל דהו גבר נשיא ולית כו' וה"פ אמר להי אדם גדול ונשיא הוא ואני מתיירא שמא לא יאמין לי ויצטרכי אמרו ליה אל תירא עניו גדול הוא ויאמין לך ואם לא יאמין לך תן לו סימן לאמת דבריך תן ידך על עינך והוציאה ותן אותה תוך ידך ואמיר שתחזור והיא חוזרת למקומה ותהיה כחברתה כלומר כעין הסמן: ה"ג ויהב גו ידך אמרי חוזרת כו': אזיל. הלך וסיפר לו המעשה ורצה לעשות הסימן לפניו א"ל שמעון אין צורך לסימנך אני יודע שאתה איש חסיד ואינך משקר בדבר חלומך: אעפ"כ. אין חלום בלא דברים בטלים שאמת הוא שבלבי חשבתי לעשות כן אבל בפי לא אמרתי ובחגיגה הגירסא ידע אנא דאת גבר חסיד יתיר מן כן את יכיל עבד ולא עוד אלא בפומי לא אמרית בלבי חשבית וגירסא זו נראית יותר: והיה אותו היום יום סגריר ולקח שמנים אנשים בחורים ולבושים בגדים נקיים וכלים ולקחו עמהן שמנים קדרות חדשים ונתנו בהן לבושיהן וכפאם על ראשיהן שלא יכנסו בהם הגשמים ואמר להם אם אזעק פעם אחת לבשו בגדיכם וכשאזעוק פעם שנית הכנסו כלכם יחד ובחגיגה פירשתי בתוספת לשון לפר בענין אחר: כיון דנכנס למערה שבאשקלון אמר אוהבי אוהבי פתחו לי משלכן אני מכשף כמותכן: אוים. היפך מן עוין שהוא לשון שנאה כמו ויהי שאול עוין את דוד א) ושני השפים בשרש אחד כמו שרש ב) ובחגיגה הגירסא אריס אריס וגו' שנסתייין עיקר: כיון דכנס. אנלס אחת אומרת מה שהיא אומרת בכישופיה והביאה לחם ואחת אמרה מה שאמרה והביאה תבשילין ואחת אמרה והביאה יין: אמרין ליה. אתה מה בכחך לעשות עשה אמר להו יש בכחי לעשות לצעוק שני פעמים ויכנסו להכא שמנים אנשים בחורים לבושים בגדים נקיים שיהיו שוחקים עמכם ומשמחים אתכם: אמרין ליה. להם אנו חפצים כיון שצעק פעם אחד לבשו הבגדים צעק פעם שנית נכנסו כולן ביחד: רמז. להו שכל אחד מהן יקח אחת מהנשים ויגביהנה מהארץ דכשהן מסולקין מן הארץ אין בהם כח לעשות דבר כישוף: והוה. והיה אומר לזו שהיתה מביאה פת בכישופיה הביא פת ולא היה בכחה להביא ואמר שמעון הביאה לתלייה ולאחרת אמר הביאה יין ולא הביאה ואמר לתלותה וכן עשה לכולן והיינו דתנן שמנים נשים תלה שמעון ביום אחד אע"ג דאין דנין שנים ביום אחד לא חש לה לפי שהיתה השעה צריכה לכך וב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין:

הלכה ז' מתני': משקעים. נועצים: והעץ יוצא ממנה. כמין יתד היה יוצא מן הקורה סמוך לראשה: ומקיף. סומך זו אצל זו כמו לתרום שלא מן המוקף: ותולין אותו. בידיו: קורה מטה על הכותל. לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ ואחד מוטה ונשען על הכותל וטעמא דר' יוסי לפי שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו דכתיב כי קבור תקברנו יתירא מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר נמי חפירה ורבנן אמרי חפירה לאו כלום היא ולא מיעטה התורה אלא שלא יהא העץ מחובר מעיקרו: שם שמים מתחלל. שמזכירין שזה ברכו: גמ': ה"ג זה חומר במגדף ממחלל וזה חומר במחלל מבמגדף במגדף כתיב כו'. וה"פ מגדף בסקילה ואח"כ תולין אותו ומחלל את השם בתליה אבל לא בסקילה בזה מגדף חמור אבל בזה מחלל חמור דאלו במגדף כתיב לא תלין וגו' ובמחלל הניחו זמן רב דבני רצפה נהרגו מפני חילול השם כדמסיק: ויתנם יהושע כו'. אגבעונים קאי: לעדה ולמזבח ה'. ופריך הניחא שנעשו להיות עבדים לעדה אלא שנתנם לעבודת ה' אין זה עונש אלא שכר טוב שזכו להיות משרתי המקום: תליין יהושע. הרחקתם ברפיון שלא הרחיקם לעולם אלא תלה הדבר בדוד בימיו יתגלה הדבר אם ראויין הן לקרב או לרחק ובולא קרא הכי דייק דכתיב ויתנם יהושע לחוטבי עצים לעדה ולמזבח עד היום הזה אל המקום אשר יבחר מאי קאמר אלא ה"ק ויתנם לעדה עד היום שיבא זה שיבנה מזבח במקום אשר יבחר לבית ה' וזה דוד שבנה מזבח בגורן ארונן כי הוא המקום אשר בחר למקדש ה' עם שמואל הנביא כדילפינן מקרא וישבו בנויות ברמה ובקידושין הגירסא תליין בדופן ושם פירשתי: מי שהוא עתיד לבנות בית הבחירה. לאו דוקא אלא מי שיבנה מזבח במקום הנבחר ממנו בית הבחירה כבסמוך: ה"ג בא דוד ויתקן שנאמר והגבעונים כו': עכו"ם. מדה כנגד מדה הם מכחישים בה' אף הוא מסתיר פניו מהם: וגילוי עריות. הוא ממטיר במקום שאינו ראוי לו אף הקב"ה ממטיר במקומו שאין צריכין להם כדאמרינן בבבלי ר"ה (דף י"ז) וכתיב כי בעד אשה זונה עד ככר לחם שהאשה קרויה לחם כדכתיב כי אם הלחם אשר הוא אוכל: ושופכי דמים. מונעים ישיבת הארץ לפיכך הגשמים נעצרים והארץ שממה א"נ הוא שופך דם במקום שאין ראוי אף המקום ב"ה שופך הגשם במקומות שאין צריכין: כי הדם הוא יחניף את הארץ. דרים נוטריקון לכי הדם יחן אף על הארץ שלא ירדו גשמים: אף פוסקין צדקה ברבים כו'. אומרים ברבה ואפי' מעט אינם עושים עונשם שיתנו זרע רב בארץ ואפי' מעט לא יצמח א"נ שאומרים לעשות ואינן עושים כך נשאים כראו בארץ כאלו ירד המטר ורוח בא ומכשב בהן וגשם אין כמעשה איש המתהלל במתת שקר: ה"ג בדק דוד בכל דורו ולא אשכח. שעברו באחד מהן ולא נענשו עליו: את פני ה'. זה אורים ותומים דכתיב ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו

להרבא דעת חכמים דגרועים לפסט ואין הסמיכות מן הפסוק. ואני אומר שדעת רש"י דהלכה כר"ז. יכן נראה ממ"ש בפסוק והנפש אשר תעשה ביד רמה את ה' הוא מגדף. מחרף כמו והיתה חרפה גדופה כו' ועוד דרשו רבותינו מכאן למברך את השם בכרת. דבר ה' בזה. אזהרת עכו"ם מפי הגבורה והשאר מפי משה. וכתב הרא"ם כחכמים דאמרי לא בא הכתוב אלא ליתן כרת למברך את השם ומ"ש ועוד דרשו כו' ה"פ אע"ג דהך פסוק בעכו"ם הא קרא לא איירי אלא במברך מתרי טעמי חדא דמגדף הוא חירוף ואין זה אלא מברך ועוד שרז"ל דרשו בזה מכאן למברך את השם שהוא בכרת למשמע דס"ל שאין הכתוב הזה מדבר אלא במברך דאל"כ מאי ועוד. והא דפירש"י כי דבר ה' וגו' איירי בעכו"ם ה"ה כאלו אמר את ה' הוא מגדף ונכרתה וכי דבר ה' בזה הכרת תכרת ע"כ. וכל מעיין יראה כמה רחוקים דבריו מפשט פירש"י ושובלים דוחק גדול. ועיקר הענין תמיה דמקרא מפורש הוא שחירוף אינו מברך דכתיב זכר זאת אויב חרף ה' ועם נבל נאצו שמך. הרי חרף לא נאמר על שם השם. וכ"כ הרמב"ם פ"ב כל המודה בעכו"ם אע"פ שלא עבדה ה"ז מחרף ומגדף את ה' ע"כ. לכן נראה שכוונת רש"י לומר מגדף היינו מחרף נמצא שמגדף היינו עכו"ם ועוד מיתורא דכרת דכתיב כאן דרשו רבותינו מגדף דכתיב הכא לאו בעכו"ם לחוד איירי אלא גם במברך את השם נמי איירי. והשתא שפיר קאמר כי דבר ה' קאי אעכו"ם ומברך נמי בכלל הדיבור שמשמעו מפי השם. וכיון שכן ע"כ לומר ע"א נמי מיקרי מחרף ומגדף א"כ קשיא למה איתקיננהו קרא כללא מפרשא כמפורש בבבלי בסוגיין הא אי נימי הוו כתיבי בהדי הדדי נמי שמעינן עובד עכו"ם שהוא בסקילה דהא פרשא כי קללת וגו' עכו"ם נמי משמע אלא הרחקה לרבויי כל הנסקלין קאתי וכר"א. וא"ל לר"ה ריבוי ל"ל לרבות עכו"ם הא עכו"ם מגופה דקרא שמעינן י"ל אי לאו ריבוי ליכא לרבויי שאר נסקלין דהא מהרחקת ריבוי מיעוט שמעינן דכל הנסקלין במשמע. והא דאמר בבבלי אי הוו מקרבי להדדי לא מרבינן אלא עכו"ם דדמי ליה בכל מילי כו'. לאו מריבוי הוה מרבינן עכו"ם אלא ה"ק עכו"ם דדמי ליה בכל מילי שגם הוא מיקרי מגדף הוו מרבינן ולא שאר נסקלין. וז"א לפ"ז נ"ל לס"ם למימר ר"א פליג ודריש בריבוי ומיעוט הא אף כי דריש כלל ופרט נמי איכא למשמע שאר נסקלין דלעכו"ם לא צריך הרחקה שהוא בכלל כי קללת וגו'. וי"ל עדיין לא הוה מרבינן אלא מקלל אביו ואמו דדמי ליה שהוא למברך את השם שהוא בסקילה ובקללה היא בשם כדתנן לקמן פרק ארבע מיתות והוקש כבודם לכבוד המקום אבל שאר נסקלין ליכא לרבויי לכך נ"ל ר"א דריש ליה בריבויא ומיעוטא. ועיין היטב בסוגית הבבלי. והתוי"ט כ' וקשה לר"א דאמר כל הנסקלין נתלין בן סורר ומורה בסקילה כדתנן לקמן א"כ נ"ל קרא לרבוי ע"כ. ותימא מ"ש דקשיא ליה אמיעוט אחר מיעוט דהכא ה"ל להקשות כן אמידה דמיעוט אחר מיעוט לא לכתוב שום מיעוט וממילא איתרבי. ויותר יש לתמוה עליו שהוא בעצמו כותב קושיא זו פ"ק דערלה בשם תו' דב"ק ותירץ בשם תו' דיומא שמא שהיה ממעטינן מכח שום דרשה או ק"ו או בנין אב ע"ש. ועיקר קושייתו כאן לא קשה מידי דהא דכל הנסקלין נתלין מהרחקה דריבוי ומיעוט שמעינן ואין לרבות אלא דדמי שפי ובן סורר ומורה לא דמי דהא מגדף נהרג על מעשה שעשה ובן סורר ומורה נידון על שם סופו:

חס ליה דלא עבד חובה מיומוי אלא זמנא חדא הקדים תפילין של ראש כו'. וקשה למה לא יקרא דבר זה חובה הא קעבר אדאורייתא דכתיב והיו לטוטפות כל זמן שהן בין עיניך יהיו שתים. ונראה שמעשה היה שהניח בתיק של יד תחלה וכשהוציאן היה מוכרח להניח של ראש תחלה שלא לעבור על המצות וז"ל הב"י עבורי דרעא אפוטפתא אסור כלומר שנותן בתיק תחלה של יד ונותן עליהם של ראש אסור לפי שצריך להניחם יזדמנו לו של ראש תחלה ויהיה צריך להניח תכף קודם של יד אע"פ שאינו הגון לעשות כן ע"כ. הרי מהיינן ראיה לדעת הב"י והש"ע סי' כ"ח חולק ע"ש ובב"י שם. ומצוה שעשה בר מעין לא נעשה הטוב ממנו רק ע"י סיבה אחרת בא הטוב ההוא והוא מנע מלעשות רע:

וחמא למרים כו'. בחגיגה [פ"ב ה"ב] גרסינן וחמא למרים כו' קבוע באודנה א"ל למה דא כן א"ל דהוות ציימא ומפרסמא ואית דאמרי דהוות ציימא חד יומא ומקזה לה תרי א"ל עד אימת כו'. וה"פ אמרו ליה שנענשת על שפירסמה תעניתה ויש אומרים שציימה יום א' ואמרה לבני אדם שציימה שני ימים. ודלא כמ"ש בחגיגה שם והוא מדברי הי"מ והנכון כמ"ש כאן. ובתשב"ץ ומביאו הב"י א"ח סוף סי' תקס"ה משמע כפירושי כאן. ונראה שגירסא אחרת היתה לו ע"ש. ונראה מ"ד שפירסמה תעניתה סובר ציר נסינס היתה קבועה באזנה לפי שהשמיעה לרבים דבר שלא היה לה להשמיעו ומ"ד שהתפארה בדבר שאינו סובר שהיתה תלויה בשערה היא שבתה להגביה את עצמה לכך נתפרסמה קלונה בגובה המקום ולפי פירושי ניחא שחטא שמעון ב"ש הוא לחטא מרים שהיו מתהללים בדבר שקר:

(דף כ"ט ע"א) **קורה** מוטה על הכותל. עיין בקונטרס. הכא משמע דפליגי רבנן ור"י אי תלוש ולבסוף חיברו הוה מחובר או לא. ובבבלי חולין דף ט"ו גרסינן אמר רבא תלוש ולבסוף חיברו לענין ע"א הוי תלוש לענין הכשר זרעים תנאי היא לענין שחיטה מאי. וקשה אמאי לא קאמר לענין קבורה תנאי היא. דהא תנאי דהכשר זרעים לאו מתני' היא ועוד לשינויא דרב פפא התם לר"ה תלוש הוי ועיין בחדושי הרשב"א שם. והיה נ"ל לומר ע"כ לא מספקא ליה לרבא אלא בכותל בנין אבל נעיצת הקורה בארץ הא ודאי לאו מחובר הוא וכמ"ש תו' בסוגיין בד"ה תליסה כו' ע"ש. אך מדקאמר הש"ס התם ת"ש נעץ סכין בכותל ששחיטתו כשרה ומשני שאני סכין דלא מבטל ליה. ש"מ דסובר נעיצת סכין ה"ל כמחובר אע"ג דנעיצת הסכין אינו מחובר כל כך כמו קורה שהוא נעוץ בעפר הארץ בחוזק. ונראה כיון דהכא שמעינן לר"י אפילו תלוש ולבסוף חיברו בדבר דלא מבטל ליה נמי הוי מחובר דהא הקורה מתחלה נתקעה בקרקע להסירה משם ולקברה ובשחיטה שמעינן מהא דנעץ סכין בכותל בדבר דלא מבטל ליה דהוי תלוש ש"מ דלא דמיין וליכא למיבעיא מינה מידי אבל מהכשר זרעים בעי ספוי אי שחיטה להכשר זרעים דמי ופליגי או לא. וא"ת עדיין איכא למיבעיא מהכא ומהך ברייתא נעץ הכין בכותל ליכא למפשט דאתיא כרבנן וי"ל א"כ איפשיט בעיין דעד כאן לא מיבעיא לן אלא אי פליגי נמי לענין שחיטה או מודו רבנן ומברייתא מוכח דפליגי רבנן ור' יוסי נמי לענין שחיטה והלכתא כרבנן וליכא למיבעי תו מידי. ומ"ש עוד בקונטרס מדכתיב כי קבור תקברנו יתירא דרשינן שהעץ נקבר עמו. כ"כ רש"י (דף מ"ו ע"ב). אך בירושלמי נזיר [פ"ז ה"א] מפורש דמתקברנו לחוד קדרים. ועמ"ש שם בתום' בד"ה מנין כו':

ניחא לעדה כו'. כתב הי"מ ולא ניחא ליה לפרש כבבלי דלא גזר עליהן יהושע אלא בזמן שבה"מ קיים דא"כ למזבח הל"ל ע"ש. ונ"ל דהבבלי יליף ליה מדכתיב אל המקום אשר יבחר דולמזבח ה' אין שום משמעות בזמן שבה"מ קיים דוקא שהרי מקריבין אע"פ שאין בית גם קודם בנין הבית היו מקריבין בבמה והיה נקרא מזבח ה'. ומ"ש רש"י בזמן שבהמ"ק קיים דכתיב למזבח ה' ע"כ. לאו דוקא ואסיפא דקרא סמיך. ומ"ש הי"מ עוד אלא במי שהוא עתיד לבנות נ"ע מה טעם זה אי ס"ל ליהושע לקרבן יקרבן כו' וכי מי שיבנה בה"מ יהיה גדול ממנו כו' ע"ש עוד דחק הא דקאמר לבנות בית הבחירה היינו שדוד בנה את היסודות ועוד שהכין לבנות כו' ע"ש. ולפמ"ש בקונטרס הדבר מבואר שא"צ לדחוקיו:

ושופכי דמים כו'. כתב הי"מ תענית פ"ג והא דלא קאמר בבבלי פרק הערל שבדק דוד על שפיכת דמים משום שאלו היו ש"ד היו גואלי הדם צועקים ע"כ. וקשה הרי מפורש כאן שבדק גם על ש"ד. אלא שהבבלי חולק בזה וסובר שאין הגשמים נעצרין בשביל ש"ד. ולולי דמסתפינא אמינא מ"ד בעון שלשה דברים לא קחשיב ש"ד והוא דעת הבבלי ולא דריש יחניף לשון יחן אף אבל בשלשה דברים האחרים הדבר מבואר בקרא:

בדק דוד בכל דורו כו'. בבבלי פרק הערל גרסינן בדק ולא מצא אמר אין הדבר תלוי אלא בי מיד ויבקש דוד כו' שאל באורים ותומים. כתב המהרש"א אינו תלוי אלא בי ר"ל דבר מלכות שצריך להיות נחתך ע"פ המלכות וז"ש ששאל באורים ותומים דאי שאל בנבואה מיד ה"ל לישאל בנבואה מה היא החטא א"ו לא שאל כלל בנבואה אלא באו"ת הלכך מעיקרא סבר שאין הדבר תלוי במלכות ואין שואלין אלא למלך דבר התלוי במלוכה ע"כ. ותימא מנא ידע שהדבר תלוי בו. וע"ק הא מבואר לעיל בפרקין [פ"ו ה"ג] שלא רצה הקב"ה לגלות מי הוא החוטא שאינו מפרסם כל בריה ועוד קשה הא עצירת הגשמים ורעב שהיה בארץ ודאי צורך הציבור הוא ואם שואלין לצי' שהציבור צריך בו כ"ש דבר שכל הציבור צריכין בו. ונראה מעיקרא לא שאל באו"ת שחשב שהחטא הוא באחת משלשה דברים שאין החטא בכל הציבור וכגון זה אין הקב"ה מפרסם וכדאמרינן לעיל עכשיו שבדק ולא מצא אמר אין הדבר תלוי אלא בי שהחטא הוא בכל ישראל או בו לבדו שהוא במקום כל ישראל דדוקא בהנך שלשה עבירות אפילו יחיד גורם עצירת הגשם בכלל כולו משא"כ בשאר עבירות אינן נענשים אלא העושים כדכתיב חלקה אחת תמטר וגו' וכיון שהחטא הוא בכלל כולי ודאי המקום מגלה עונם ואין בזה לה"ר ולא פירסום. ובזה יתיישב מה שדקדקו המפרשים בענין זה ע"ש:

ויבקש דוד את פני ה' כו'. עיין בקונט' וכן הוא בבבלי פ' הערל. וקשה התניא השואל פניו כלפי השואל והנשאל פניו כלפי השכינה הרי דגבי השואל לא שייך פני ה' ובקידושין [פ"ד ה"א] כתבתי בד"ה ויבקש כו' דה"ק ויבקש דוד את העומד פני ה' והיינו הכהן ע"ש וגם זה דחוק. ונראה דרש"י פי' ביומא דף ע"ב השואל פניו כלפי הנשאל כלפי הכהן והנשאל פניו כלפי השכינה כלפי אורים ותומים וגם המפורש שבתוך החשן ע"כ ותימא לפירושו גם השואל היה פניו כלפי השכינה שהרי כשראה הכהן ראה גם האורים ועוד איך ראה הכהן האורים שתלוים על לבו ולשון כלפי השכינה לא משמע כן. וכבר הירגיש בזה הכ"מ סוף פ' כלי המקדש וסיים בה"

א) ובעל ערוך השלם (ע' אוים) פי' בלשון סורי בני דעה אחת הנחנו. ב) שורש לפעמים על השתרשו בארץ (כמו שֹׁרֵשׁ בארץ גזעם (ישעיה מ' כ"ד) ופעמים גם שֹׁרָשׁוֹ (ירמיה י"ז ב') ולפעמים מורה הפכו כלומר עקירתו מן הארץ כמו וְשֵׁרֶשְׁךָ מארץ חיים (תהלים נ"ב ז') ובכל תבואתי תְשָׁרֵשׁ (איוב ל"א מ').

לכך כתב רבינו וכילד שואלין עומד הכהן ופניו לפני הארון והשואל מאחריו פניו לאחורי הכהן. דאלו כלפי פני הנשאל הל"ל השואל והנשאל פניהם כלפי השכינה ע"כ. ותימא אדרבה לפי' הרמב"ם קשיא טפי הל"ל השואל והנשאל פניהם כלפי השכינה אבל לפירש"י ניחא אם נאמר שהיה פני השואל לאחורי הכהן וכוונתו לומר שאינו רשאי לפנות פניו לצד אחר אלא דוקא לצד שבונה פני הכהן ועוד הא י"ל הכהן עומד ופניו למערב נגד הארון והשואל עומד ופניו למזרח נגד הכהן נמצא השואל עומד לפני אלעזר והכהן עומד לפניהם לכך נראה דהכל לפני ה' קאי אתרווייהו היינו השואל והנשאל לפני ה' והכהן עומד ופניו למערב נגד הארון שהוא פני ה' וכמ"ש הרמב"ם והשואל עומד נגד הכהן ופניו למזרח ורואה האורים ותומים שעל לב הכהן וזהו לפני ה' שהשם מפורש כתוב עליהם וכדפירש"י. וכ"ת דלמא שניהם עומדים ופניהם למערב ולא עמד השואל כלפי הנשאל פנים בפנים וי"ל מדכתיב ושאל לו משמע ובעמדו כדרך המדברים זה עם זה והיינו פנים בפנים א"נ מדכתיב ולפני אלעזר הכהן יעמוד דייק :

בקשו את ה' כל ענוי ארץ. וקשה מה ענין ענוים לכאן הלא דבר זה נוגע לכל בני אדם ונראה דה"ק אל יאמרו ענוים אשר ה' מייסרם ודאי מאוסים הם בעיניו ואינן ראויים לנקם ממנו דבר שאינו כן אלא מייסרם על אשר הרעו לעשות והטוב אשר עשו הרי הוא לפניו שכך מצינו שמשפטו של החוטא ופעלו הטוב שניהם משתלמין לו כאחד :

ויאמר ה' על שאול כו'. כתב הי"מ וא"ת והלא בשביל דוד הוה נמי הרעב לפי שהיה מסגר כל מתנותיו לעירא היאירי כדאמר פ' הדר ולמה לא זכר לו זה ע"ש ונראה עון דדוד גרם שלא נתעכב הדבר עוד שהרי זה שלשים שנה שמת שאול ולא נענשו על כך אבל עון זה אינו מביא רעב לעולם :

שלא עשיתם עמו חסד. בבבלי מסיים אמר דוד שאול נפקא להו תריסר ירחא שתא ולא דרכיה למספדיה. כתב המהרש"א אע"ג דהעונש הרעב בא על שאול שלא נספד כהלכה מ"מ אמר דוד זה א"א לתקן כו' ע"ש. וקשה למה נאמר לו עון שאול כלל כיון שאין בידו לתקן ועוד הרי מפורש בקרא בסיפך ויקח את עצמות שאול וגו' וכתיב ויעשו כל אשר צוה המלך ואמרינן בפרקי ר"א מלמד שהיו מעבירין את עצמות שאול בכל שבט ושבט שיגמלו עמו חסד בכל גבול ישראל. ודוחק לומר שהבבלי פליג גם רש"י בפי' מביאו. ועוד קשה לדרשת פר"א הא נאמר לו על שאול ועל בית הדמים למה הפך דוד את הסדר ומתחלה הרג בניו ואח"כ הספידו. ונראה הא דאמרינן דאין מספידין אפי' על חכם יותר מי"ב חדש היינו דוקא עליו בפני עצמו אבל עם מת אחר כגון שמת אחד מקרובי החכם מספידין גם את זה עמו נמצא אלו לא נהרגו בני שאול לא היה באפשר להספיד את שאול וכשנהרגו בניו והיה בתוכם מפיבושת רבו של דוד וכל ישראל חייבים בהספדו ונספדו גם שאול ובניו עמהם והיינו דכתיב ויעל משם עצמות שאול וגו' ויאספו את עצמות המוקעים ויקברו את עצמות שאול וגו'. ע"י עצמות המוקעים נספדו גם שאול ובניו. ובזה יבוארו הפסוקים על נכון ואין מקום לכל מה שדקדקו המפרשים בזה : ואלו אין בהן אחד כו' עי' בקונט', וקשה הא לקמן מסיק שמפני קידוש השם דחי דוד מ"ע ול"ת דלא תלין וי"ל אי לאו ק"ה לא היה מניח בתביעתם שהרי לא נאמר בנבואה אלא על בית הדמים וכבר נתכפר בהריגתם ואי לאו שתבעו או שמיתו בדבר ודאי משום ק"ה לחוד לא ה"ל להניחם שרבו היה אחד מהם כמ"ש תו'. ועמ"ש לקמן בד"ה מתני' דלא כר"מ ובקידושין [פ"ד ה"א] סוגיא זו :

והעובד העיר כו' עי' בקונט'. והי"מ כתב ופשטיה דקרא שהגבעונים יהיו שם לפקח על עסקי הציבור ולכן יעבדוהו מכל שבטי ישראל ר"ל יפרנסוהו. ע"ש כמה רחוקים דברים אלו מן הפשט לא מצינו פרנסה שנקראת עבודה ועוד תימא איך לא ראה רישא דקרא דכתיב ועברת אלפים ימה והיתה תבואתה ללחם לעובדי העיר והעובד העיר כו' הרי שלא היו צריכין לפרנסת אחרים. ובבבלי ב"ב דף קכ"ב גרסינן אידך למאן אר"ח לנשיא דכתיב והעובד העיר וגו' א"ל ר"פ לאביי אימא שר בעלמא לא ס"ד דכתיב והנותר לנשיא. וכתב תו' ובב"ר דריש מכאן שהגבעונים אינן מתרפאים לעתיד לבוא מדאפקיה בלשון עובד דרוש ביה גבעוני או במא פליגי ע"כ. ול"נ דהאי כאן פלוגתא דה"ק והיתה תבואתה ללחם לעובדי העיר והן הגבעונים שעיקר העבדות מוטל עליהם והעובד העיר דהיינו שר הממונה על כל צרכי העיר יעבוד בעובדי העיר להביאם מכל שבטי ישראל אם יהיה צורך בעבודתם ומדנקט לשון יעבדוהו דמשמע דקאי אעובדים סילועים והם הגבעונים וקשיא ליה סיפא דקרא לכך מפרש ליה דקרינן יאבידוהו וכמ"ש בקונט'. והיינו דפריך בבבלי מנ"ל דוהעובד הוא הנשיא דלמא שר בעלמא קאמר ומשני כיון דכתיב בסמוך והנותר לנשיא ש"מ דגם רישא בנשיא איירי נמצא שאין כאן שום מחלוקות וזה ברור : ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד כו'. כתב הי"מ ולא מני לשנויי עד יום מותה לא היה לה וביום מותה הוה לה כדבעי לשנויי פ' כהן גדול דקרוב לגמגם שביום מותה הולידה חמשה בנים והיו ע"כ. ותימה הא מפורש בקרא דבשעת מותה היתה נשואה לדוד ובקרא כתיב אשר ילדה לעדריאל המחולתי ועוד אי ביום מותה ילדה בני דוד הויין ואינן בני עונש. וכתב עוד אלא קשה כתיב והששי יתרעם לעגלה ואמר רב לעגלה זו מיכל ועל שבזתה דוד כשכרכר לפני הארון נענשה שלא היה לה ולד מאותה מעשה והלאה כדאמר פ' כ"ג א"כ י"ל חמשה בנים אלו נולדו לה קודם מעשה וי"ל מדרש זה פליג ארב דאמר עגלה זו מיכל ולא היה לה ולד בסוף זמן ע"כ. ותימה הרי לעיל פ' כ"ג ובסוכה [פ"ה סה"ד] מפורש דהירושלמי סובר דעגלה זו מיכל אלא שלא היה לה ולד חוץ מזה שנולד לה ביום מותה וכמ"ש שם. גם מעיקרא לק"מ דעיקר קושית המקשה מהא דכתיב אשר ילדה לעדריאל המחולתי כמפירש בבבלי פרק כ"ג דף י"ט :

שבעתם כתיב כו' עיי' בקונט'. וכתב הי"מ ואע"פ שלעולם ז' היו המוקעים שניתן אחר תחתיו כדכתיב ב' בני רצפה וה' בני מיכל מ"מ כתיב חסר יו"ד רמז למה שנחסר מפיבושת מהמוקעים ע"כ. ותימה רמז זה למה הרי מפורש בקרא ויחמול המלך על מפיבושת וגו'. והוא בעצמו כתב אהא דקאמר בסמוך זה מפיבושת שהיה אדם גדול בתורה תימה הא

לו במשפט האורים וגו' ויליף פני פני גזרה שוה : מהו אשר משפטו פעלו. ההי הל"ל אשר פעלו משפט כדכתיב הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט : שהוא עושה משפט. באדם ודורש פעלו מעשיו הטובים ומעניש למבזים אותו כהאי דשאול דבסמוך שדרש משפטן של גבעונים ממנו ומענש לישראל על שלא ספדוהו כהלכה וזהו דוקא לענוים כשאול לכך כתיב בקשו את ה' וגו' : שלא עשיתם עמו חסד. שלא נספד כהלכה : מה לכם ולבית שאול. שלא ידע שהומתו גבעונים ביום שנהרגו כהני נוב ע"י שאול : אמר. להם ומה אתם רוצים עתה אחרי שכבר מת שאול : ומה הנאה יש לכם בהריגת בניו קחו לכם כסף וזהב פדיון נפשם : והון. והיו משיבים אין לנו תביעת כסף וזהב בבית שאול נפשות אנו תובעים : אמר. שמא הם מתביישים זה מפני זה ליקח ממון לקח כל אחד לבדו ופייסו בפני עצמו ואמר מה הנאה יש לך שנהרגין אלו קח לך כסף וזהב ועמדו בדעתם ואמרו אין לנו ממון מבית שאול רק נפשות : אין לי כתיב. והקרי אין לנו ללמד מתחלה אמר לכולם בבת אחת אח"כ לקח כל אחד בפני עצמו :

(דף כ"ט ע"ב) שלש מתנות טובות. מידות טובות ניתנו לישראל בטבע משא"כ שאר מדות טובות אינן נקנין לאדם אלא ע"י הרגל : רחמנים. דכתי' כי ירא[ה] [איש] את הויתו ושלחו בדרך טובה [ש"א כ"ד] : ונתן לך רחמים. לך דייקא הוא בעצמו יהיה רחמן : ובעבור תהיה יראתו על פניכם. לבלתי תחטאו : ואלו. הגבעונים אין בהן אחת מגדות אלו שלא רחמו על בני שאול שאלולי ששאלו מדוד שלא לקברן מיד ביום מיתתן לא היה דוד דוחה ל"ת דלא תלין ומ"ע דכי קבר תקברנו ביום ההוא : והגבעונים לא מבני ישראל המה. אין ראויים להתערב עם בני ישראל אע"פ שהם גרים גמורים : והנתינים יושבין בעופל. במקום מיוחד שלא יתערבו עם הכשרים : ה"ג וניתא וניספא על הנתינים. וה"פ היו ממונים על הנתינים : והעובד העיר. דהיינו הגבעונים דבישראל לא שייך עבדות וסיפא דקרא מכל שבטי ישראל ה"פ הנתינים יבואו מכל שבטי ישראל לעבדהו : יאבידוהו מכל שבטי ישראל. כלומר יהיו יושבים במקום מיוחד שלא יתערבו עם שבטי ישראל : את שני בני רצפה. בת איה אשר ילדה לשאול את ארמוני ואת מפבושת ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל המחולתי : ופריך כתיב ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד כו' ואת אמר הכין. שהיו חמשה בנים למיכל : אמור מעתה. צריכין לומר לאו בני מיכל היו אלא שגידלתן ונקראו על שמה : ה"ג שבעתים כתיב חסר יו"ד. וה"פ כתיב שבעתים וקרי שבעתם ללמד שנחסר אחד מהם שעלה בדעתם להמיתו וזה מפיבושת וכדמסיק : ה"ג זה מפיבושת שהיה אדם גדול בתורה ונתן דוד עיניו בו להצילו מידם אמר דוד הריני מעבירן לפני המזבח וכל מי שהמזבח קולטו הרי הוא שלי והעבירן לפני המזבח והלך המזבח וקלטו א"ר אבין כו' וכ"ה בקידושין : מעבירן לפני המזבח. דכתיב ויוקיעם בהר לפני ה' וקשיא וכי ההר לפני ה' הוא אלא קודם שהוקיעם העבירם לפני המזבח דכתיב על ירך המזבח צפונה לפני ה' : ונתפלל עליו כו'. דאל"כ מאי ויחמול המלך הלא קליטתו הצילתו אלא שדוד בתפלתו הצילו : ה"ג ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור מטו אל הצור. אל ההר מיבעיא ליה : שהיתה אומרת הצור תמים פעלו. שהצדיקה עליהם את הדין : גדול הוא ק"ה כו'. דבר שיש בו ק"ה וחילול השם כהא דמייתי בסמוך לא דחינן מצוה דק"ה מפני ח"ה : לא תלין נבלתו על העץ כי קללת אלהים תלוי הרי שיש חילול השם בהלנתם אפ"ה הניחם דוד מפני ק"ה שהיו עוברים ושבים אומרים כו' כדמסיק : ה"ג בחילול השם כתיב לא תלין נבלתו ובק"ה כתיב מתחלת הקציר עד נתך מים עליהם. ותחלת הקציר הוא ט"ז בניסן שאז הוא קצירת העומר שהוא ראשית הקציר עד י"ז במרחשון שאז היא ימי רביעה ראשונה : שנשתנית עליהם מה"ד. דכתיב לא תלין נבלתו : בגרים ארורים. כדכתיב ועתה ארורים אתם : שלא נתגיירו לש"ש אלא שלא יהרגו עם ז' עממים : ה"ג נתגיירו באותה שעה :

הלכה ח' מתני' : בזמן שאדם מצטער. שפורענות בא עליו בעונו : מה הלשון אומרת. באיזה לשון שכינה קובלת ומתנודדת עליו : קלני מראשי בגמ' מפרש : [הל' ט'] ולא זה בלבד. עובר בל"ת אם הלינו : אלא כל המלין. עובר בל"ת דכתיב תקברנו. לא היו קוברין אותן בקברות אבותיהן. לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק : שתי קברות היו מתוקנים לב"ד. לפי שאין קוברין מי שנתחייב מיתה חמורה אצל מי שנתחייב מיתה קלה והלכתא גמירה לה שנים ולא ארבעה : **גמ'** : אנן תנינן גירסתינו במתני' קליני מראשי ויש תנאים שגורסים במשנתינו קל אני מראשי : ה"ג מ"ד קליני לית הוא אלא כמ"ד קל אני לית הוא אלא קליל. וה"פ מ"ד קליני כוונתו לומר קל איני אלא כבד כאומר כבד עלי ראשי כבד עלי זרועי ונטל הוא לשון משא כדכתיב נטל החול מ"ד קל אני הוא לשון קלה שאיני רוצה להזכיר כבדות בעצמו לכינך כנה הדבר ואומר קיל לי העולם ואינו עלי למשא : ה"ג מתני' דלא כר"מ דאמר אף המגדף עובר בעשה. וה"פ קסבר ר"מ המלין את מתו עובר בעשה דכי קבר תקברנו ביום ההוא ואף המגדף עובר בעשה דאף דמרבינן מיניה שאר מתים קאי נמי אמגדף ס"מ לר"מ בכל המתים אינו עובר אלא בעשה וקס"ד מגדף אינו אלא בל"ת קמ"ל א"כ ה"ג מתני' דלא כר"מ דאמר המגדף עובר :

בהדיא כתיב ויחמול המלך על מפיבושת בן יהונתן בן שאול על שבועת ה' אשר בינותם ודחק מאד ע"ש ולי נראה דסובר הירושלמי שבאמת לא היו המוקעים אלא ששה והא דכתיב שני בני רצפה ארמני ומפיבושת. זהו מפיבושת בן יהונתן דרצפה היתה פלגש שאול קודם המלוכה והדיוט מותר בפילגש כמ"ש הרמב"ן וקסבר פילגש בלא כתובה וקידושין ומותר הבן בפילגש אביו כשם שמותר באנוסת אביו דדרך ליקוחין אסרה תורה ה"נ פילגש שרי ואילולי שהיה גדול בתורה היה מגיל מפיבושת רבו וזה היה אחד מחמשת בני מיכל דהשבועה לחוד אינה דוחה כבוד התורה אבל השתא דאיכא במפיבושת בן יהונתן תרתי לכך דחה כבוד רבו ובזה ניחא גם קושית תו' ביבמות וכל מה שדקדקו בזה המפרשים ז"ל :

העבירן לפני המזבח. כתב המהרש"א לא ידענא היכא רמיזא דהוי עוד מזרע שאול מלבד אלה שבעה ואפשר ממפיבושת בן יהונתן פריך ע"כ וקשה הרי טעמו מפורש בקרא על השבועה אשר בינותם. ונראה מדכתיב ויאמר המלך אני אתן דייק מה לו ליתן יאמר קחו ואי משום מפיבושת בן יהונתן לימא ויקח המלך מפיבושת על השבועה ויאמר קחו אלא ודאי שהיו שם עוד אחרים שהיו צריכין בירור : מלמד שהיו תלויין מט"ז בניסן כו'. וקשה איך המחה להוקיעם בחול המועד הא אסור במלאכה למ"ד מלאכת חה"מ דאורייתא ותו' כתבו מ"ק דף י"ד ע"ב הא דתני דנין דיני נפשות במועד וקשה הא הריגה מלאכה היא ותירצו מדאסר רחמנא הבערת בת כהן בשבת מכלל במועד שרי ע"כ וקשה א"כ אף ביו"ט מותר לדון ולעיל פ' אד"מ תנן אין דנין לא בע"ש ולא בעי"ט ובשניהם הטעם משום דמיתת ב"ד אינו דוחה לא שבת ולא יו"ט. מאי קאמרת אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד א"כ חה"מ נמי ועוד הא לצורך לא הוצרכו לדרשות אחרות דלא שייכי בי"ט כמפורש בתו' פ' אד"מ ע"ש עוד תירצו תוס' אי נמי כיון שהיא מלוה לצורך י"ט קרינן ביה ע"כ. וקשה הא אלו נתפייסו הגבעונים לא היו נהרגין א"כ כי נימא להו שאסור להרגם בחה"מ הם מעצמם ימתינו עד לאחר המועד. וכ"ת שיש מצוה בהריגתן להביא הגשם הא לא נעתר הארץ עד אחר כל המעשים כמפורש בקרא. ועי' בבבלי פסחים דף ה' בתו' בד"ה ואומר ובביצה דף י"ב בד"ה השוחט מהא אין להוכיח שלא הועיל המה ירות כיון שהיו צריך להעביר עצמות שאול בכל גבול ישראל וכבר עבר ניסן ותנן יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה די"ל שכבר ירדו קצת גשמים קודם ניסן שאז סימן ברכה הם כדאמרינן בירושלמי תענית [סוף פ"א] והי"מ כתב בד"ה עד י"ז במרחשון ולא רצו לפרש עד שניתך המים עליהם שירדו גשמים הרבה משנעתק לארץ עם היות ימי הקיץ שאין הגשמים בזמן כזה אלא סימן קללה ע"ש. ותימה הא עדיין י"ל שכבר ירדו גשמים מועטים קודם ניסן וכנ"ש. לכך נראה מדכיסהו רצפה בשק לא הפסידם הגשמים א"כ מאי קאמר עד ניתך המים עליהם אלא לסימנא פ"מ שהיה ברביעה הראשונה שאז זמן הגשמים :

מ"ד קליני כו'. כתב הרמב"ם בפי' המשנה מה לשון אומרת כלומר מה מנהג בני אדם לומר לאדם (שחותכין ממנו אבר מאיבריו לרפואתו) ומצטער בצערו אין לי הנאה בזה המעשה ולא בהנחתו ובימי ר"מ היו אומרים קלני מראשי קלני מזרועי (מראשי ר"ל הוא המחשבה שיחשב להניחו ומזרועי הוא המעשה שעושין בידיו). וכך אמר הכתוב במיתת זה. התוספת יש הורבן המליאות ולהניחו בחיים אין טוב כו' ע"כ בקצת תוספת ביאור. וקשה פי' זה דלא כמ"ד קיל לית ולא כמ"ד קיל לי עלמא וי"ל ה"ק קל לי שדבר לעשותו או להניחו כיון שאין לי נחת בשניהם או כבד ממני הדבר לעשותו יש לי צער ולהניחו אי אפשר כיון שקלקל. ומ"ש התי"ט דהרמב"ם ל"ג שכינה אינו מוכרח, והא דתנן שהמקום מצטער על דמם של רשעים. לאו דוקא בישראל אלא אפי' באומות אינו שמח באבדן שלהם כדאמרינן לעיל [פ"ד ה"י] ורש"י כתב בפסוק ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי בשמחה לשון שמחה כמו הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו. וכתב הרא"ם וה"ת והכתיב ואני הנני מביא מבול כבר תירצו בספרי אין שמחה לפני המקום אלא כשיאבדו המכעיסין מן העולם ע"כ. וקשה הא מתני' קאמר שמצטער בדמן של רשעים ואף שיש לחלק דמתני' איירי ברשעי ישראל אבל באומות לא מ"מ קשיא הך דלעיל ס"פ אד"מ וכ"ה בבבלי שם. ואף שנראה שרש"י חולק שפירש בפסוק ולא קרב זה אל זה מחנה אל מחנה ועיקר דיוקא דש"ס דלעיל דכתיב ולא קרב זה אל זה דלא אמרו המלאכים שירה מפני שמעשה ידיו טובעין בים מ"מ עדיין קשה היא גופא מנ"ל לחלק אדרשות הש"ס וצ"ע :

מתני' דלא כר"מ כו' עי' בקונט'. כתב הרמב"ם פט"ו מה"ס כילד מצות הנתלין כו' ואם לן עוברין עליו בל"ת שנאמר לא תלין ומצות עשה לקבור כל הרוגי ב"ד ביום הריגה שנאמר כי קבור תקברנו ביום ההוא ולא הרוגי ב"ד בלבד אלא כל המלין מתו עובר בל"ת הלינו לכבודו אינו עובר עליו ע"כ. וקשה שאר מתים מהיכא קא ילפת להו מתקברנו יתירא דכתיב גבי עשה אבל ל"ת מנ"ל ועוד הל"ל גבי שאר מתים נמי דאית בהו עשה ול"ת כדאמר בהרוגי ב"ד ואין לומר דסובר דוקא ל"ת הוא דאיכא בהו אבל לא עשה שהרי כתב בספר המצות סי' רל"א לקבור הרוגי ב"ד ביום שנהרגו מ"ע ולשון ספרי כי קבור תקברנו מצות עשה וה"ה שאר מתים לקברם ביום מיתתם ע"כ (וראיתי להלח"מ ה' אבל פ"ד שכתב ואולי נמשך רבינו אחר לשון המשנה דתנן ולא זו בלבד כו' דלא הזכירה אלא ל"ת ע"כ ותימה הא גבי הרוגי ב"ד נמי תנן במתני' ואם לן עובר בל"ת ולא הזכיר העשה כלל ואפ"ה הזכירה הרמב"ם כמ"ש). ובל"ת סי' ס"ו לא זכר שאר מתים אלא שתלוי לחוד והדרנא משמעות דבריו דוקא בנתלה הוא דעובר אל"ת אבל לא בשאר מתים ע"ש. וזה נראה דעת ר"מ ודלא מתני' דליכא למימר ל"ת דתנן בשאר מתים במתני' לאו דוקא דהא תנן הלינוהו לכבודו כו' וילפינן ליה בספרי מדכתיב לא תלין נבלתו על העץ מה עץ שהוא ניוול לו אף כל שהוא ניוול לו ש"מ דלא תלין קאי נמי אשאר מתים. והרמב"ם בפתיחה דהלכות אבל כתב מ"ע להתאבל על הקרובים כו' ואין אדם מתאבל על הרוגי בית דין ולפי זה כללתי הלכות אלו בספר זה שהן מענין קבורה ביום מיתתם שהיא מ"ע ע"כ. הרי דסובר שיש מצות עשה גם בשאר מתים. ולולי דמסתפינא אמינא קסבר תנא דמתני' שאין כאן עשה דקבור פירושו כיסוי שיהא מכוסה מן העץ וכן מפורש בש"ס דקאמר מכי קבור אין ראיה לקבור בארץ אלא בארון. שמע מינה שפירושו כיסוי אם כן הכי קאמר קרא לא תלין נבלתו על העץ אלא שירנו משם שלא יהא נראה לכל דהא בעודו על העץ קללת אלהים תלוי. יתדע אי למ"ע קאתי הל"ל לא תלין נבלתו על העץ כי קללת וקבר תקברנו ביום ההוא וצ"ע :

שגר בנ"ת. וה"פ מגלף הוא דשוגר אנ"ת אבל שאר מתים אינן אלא בעבה: ממקום. שהיה מונח תחלה למקום אחר: אין בו משום ליקוט עצמות. להתאבל עליו בו ביום דכיון שהוא מונח עדיין בארון שהיה בו תחלה ה"ל כקבור ולא שייך בו ליקוט עצמות: הדא דאת אמר. לא אמרן אלא שהוא מונח בארון של אבן שהוא כקרקע וה"ל כאלו לא ניטלטלו מקביעותן: אבל בארון של עץ. כיון שהעצמות ניטלטלו ממקום שנקברו למקום אחר יש בהן משום ליקוט העצמות וחייב להתאבל: אפילו בארון של עץ. נמי ה"ל כקבור ואין בו משום ליקוט העצמות ואיזהו שיש בו משום ליקוט העצמות המעבירן בבגד שמלבישים סמוך לבשר דודאי אין דרך להמהם כך: ה"ג איזהו ליקוט מעבירן באפיקרסין ממקום למקום ותני כן ליקוט עצמות מלקט עצם עצם מביתאכל הבשר. חגיי בשם ר' זעירא ליקוטי עצמות כשמועה תני אין שמועה לליקוט עצמות א"ר חגיי כו' וכ"ה במ"ק. וה"פ ותניא נמי הכי מלקט עצם אל עצם ב"מ אין ליקוט עצמות אלא כשמלקט עצם אל עצם אבל אם מעבירין בארון לאו כלום הוא. חגיי בשם ר"ז אמר ליקוט עצמות כשמועה שניהן שוין אף אם שמע שנלקטו עצמות אביו ואמו מתאבל עליהן ובברייתא תני אין שמועה לליקוט עצמות דוקא אם הוא שם בשעת לקיטה מתאבל אבל בלא"ה לא: והוא. ר' חגיי בא לתרץ דלא פליג אברייתא דהא דתני אין שמועה כו' היינו אם שמע שנלקטו עצמות אביו ביום אתמול הוא דאינו מתאבל והא דאמר הוא ליקוטי עצמות כשמועה היינו ששמע בו ביום שנלקטו מתאבל אע"פ שלא היה שם: ניקומכי. שם חכם:

(דף ל' ע"א) אין שיעור לליקוט עצמות. ואפי' כל שהוא חייב להתאבל עליו: הורי לר' אילא מכפרי. שהיה מעביר עצמות אביו ממקום למקום בארון של עץ וכהן היה יהודה לקרוע ולהתאבל לחומרא כר' אחא דאמר בארון של עץ יש בו משום ליקוט עצמות ולא ליטמא לו נמי לחומרא כר' יוסי דאמר אפי' בארון של עץ אין בו משום ליקוט עצמות ואסור לטמא: ה"ג ולא ליטמות כר"י תני ליקוט עצמות אין אומרים כו' וכ"ה במ"ק: ה"ג ש ן אומרים בבית האבל. ברוך מנחם אבלים: שהן אומרים בשורה. כשחוזרים מן הקבר עושין שורה סביב האבל לנחמו ומושיבין אותו והעם עומדין סביב לו ומנחמין אותו: קילוסין. משבחים בשבחו של הקב"ה בממית ומחיה וי"מ מספרים ומשבחים בשבחו של מת לפי מה שהוא:

הלכה (ט) [י] מתני': נתאכל הבשר. כבר נתכפר במיתתו ובזיונו: מלקטין את העצמות. וקוברין אותן בקברות אבותיו: ולא היו מתאבלין עליהן. כדי שיהא בזיון כפרה עליהן אלא אוננין בלבד דאין זה כבוד להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך שאין אנינות אלא בלב בלבד: גמ': ה"ג תני בראשונה היו קוברין אותן במהמורות נתאכל הבשר היו מלקטין את העצמות וקוברין אותן בארזים וכ"ה במ"ק. וה"פ אחר מיתה היו קוברין אותן בארץ בשוחות עמוקות משנתאכל הבשר לקטו העצמות וקברו אותן בארונות העשויות מעצי ארזים: אותו היום שלקטו העצמות היה מתאבל עליהן וביום שלאחר היו שמחין שנצלו אבותיו מן הדין שלאחר העיכול פטור מחיבוט הקבר: ולא עוד. אלא אפי' מלך שבמלכים לא היו קוברין אותן בקברי אבותן אלא היו קוברין אותן בפני עצמן בקברי ב"ד שהן שני קברות אחד לנסקלין ונשרפין ואחד לנהרגין ונחנקין: הוא שדוד אומר. כלומר מדברי דוד יש רמז שהיו קברות להרוגי ב"ד בפני עצמן ושנים היו: ועם אנשי דמים חיי הנהרגין והנחנקין. דרוצח בסייף ומכה אביו ואמו ועושה בהן חבורה בחנק אבל בשאר מיתות ב"ד לא מצינו שבאין על שפיכת דם: ר' אבהו. אירע לו אונס שמת לו תינוק אחד נכנסו ר' יונה ור"י להראות לו פנים כדרך שמראין לאבלים לנחמם ומאימתו אשר עליהם לא פתחו פיהם לדבר לפניו בדברי תורה: אמר. להו יתנו רבנן דעתן לדבר בדברי תורה וא"ל עליך ליתן דעתך בדבר ולדבר תחלה בד"ת: רשות שלמטן. שררה שבעולם הזה שבידה לדון האדם: רשות שלמעלן. שררה שלמעלה כלומר ממ"ה הקב"ה: שחייבים. אנחנו לקבל עלינו מדת דינו: ואומר ונתן לך רחמים וגו'. כדי לסיים בדבר טוב אומר כן: הדרן עלך פרק נגמר הדין:

פ"ז ה"א מתני': ארבע מיתות כו' סקילה שרפה הרג וחנק. דוקא נקט סידרא סקילה חמורה משרפה ושרפה מהרג ושלשתן מחנק ונפקא מיניה למי שנתחייב שתי מיתות שנידון בחמורה: ר"ש כו'. פלוגתייהו דר"ש ורבנן מפרש בגמרא: זו מצות הנסקלין. שפירשנו בפרקא דלעיל ומשום דבעי למיתני מצות הנהרגין והנשרפין כיצד הדר ונקיט להאי: גמ': ולרשות. ולמלכות לא ניתן אלא מיתת הרג לבד: נאמר כאן. במכה עבד כנעני ומת תחת ידו נקם ינקם דהוי במיתת ב"ד משום דלעבד שייך במצות שהאשה מוהגת בהן: ונאמר להלן חרב. נוקמת. וילפינן נקימה נקימה בגז"ש דמיתה זו בהרג: חנק. לא מצינו לה רמז בקרא: ומשני אמרת באמת אין לנו רמז במקרא לחנק אלא כיון שקבלנו ארבע מיתות נמסרו לב"ד וחנק הוא הקל שבהן ומצינו מיתות בתורה סתם ולא נתפרש בהן באיזה מיתה ימות והי אתה רשאי להחמיר אלא להקל דכתיב והצילו העדה אוקמוה אחנק שהיא הקל:

(דף ל' ע"ב) כל שם בת כהן. אחת ארוסה ואחת נשואה בשרפה ומדאפקיה רחמנא ארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל מסקילה לשרפה ש"מ שרפה חמורה:

ורבנן אמרין כל ארוסת אחת בת ישראל ואחת בת כהן בסקילה ומדנשואה בשרפה וארוסה בסקילה ש"מ סקילה חמורה: ה"ג ר"ש דריש מה בת ישראל שהקילה התורה בנשואה שתהא בחנק החמירה בארוסה שתהא בסקילה בת כהן שהחמירה התורה בנשואה שתהא בשרפה אינו דין שנחמיר בארוסה שתהא בשרפה ורבנן דרשי מה אם בת ישראל שהקילה התורה בנשואה שתהא בחנק החמירה בארוסה שתהא בסקילה בת כהן שהחמירה התורה בנשואה שתהא בשרפה אינו דין שנחמיר בארוסה שתהא בסקילה. וה"פ ר"ש סובר שרפה חמורה לכך קאמר כל שם בת כהן בשרפה אפילו ארוסה שלא תהא נשואה חמורה מארוסה ורבנן סברי סקילה חמורה לכך אמרי כל שם ארוסה בסקילה שלא תהא ארוסה בת ישראל שהיא

המעביר ארון כו'. כתב הרמב"ם פי"ג מהל' אבל המפנה ארונו ממקום למקום עומדין עליו בשורה כו'. ולא הזכיר בו שום אבילות ולא חילוק בין ארון של שיש לארון של עץ נראה דפוסק כר' יוסי דאמר אפילו בארון של עץ. אך קשה מדהורה ר' מני לחומרא כרבי אחא כדמסיק בסמוך אין לזקל. ואין לומר דראייתו מהא דגרסינן בבבלי מ"ק דף כ"ה תני חדא המעביר ארון ממקום למקום עומדין עליו בשורה כו' ותניא אידך אין עומדין עליו בשורה ל"ק כאן בשבלדו קיימת כאן בשאין שלדו קיימת. אמאי לא משני כאן בארון של עץ כאן בארון של שיש. דאי בארון של עץ קשיא ליתני נמי קורע ומתאבל אלא ודאי תרוייהו בארון של שיש איירי וא"ל מדלא הזכיר מזה בבבלי לכך השמיטו. שמניטו הרבה כיוצא בו. וא"ל מדתניא כוותיה דר"י דתני בסמוך בעינן דוקא שילקט עצם אל עצם ואפילו העבירן באפיקרסון אינו מתאבל דהוי ר' מנא לא חשש לה והורה לחומרא וצ"ע:

איזה ליקוט עצמות מעברן באפיקרסין כו' כצ"ל. מכאן נראה הא דגרסינן בבבלי מ"ק דף ט' ואמר ר"ח אפילו מרוכין לו בסדינו ה"פ לא בעינן שילקט דוקא עצם אל עצם אלא אפילו העבירן בסדינו נמי מתאבל עליהן. והשתא אינסרך לדר"ח דאי לאו דר"ח ה"מ לשנויי מתני' איירי בארזרין בסדינו ושמחה הוא לו שינוחו אבותיו במקום שראוי להם וברייתא דתני המלקט עצמות אביו ואמו מתאבל עליהם היינו במלקט עצם אל עצם לכך מייתי דר"ח דלעולם מתאבל עליהם. ואף שרש"י ותו' לא פירשו כן מ"מ פירושי זה מגיד על עצמו שאין אנו צריכין לדחוק ולפרש דר"ח מייתי אגב גררא ע"ש. והא דקאמר בסמוך ותני כן ליקוט כו' עיין בקונט'. וקשה אדמייתי סייעתא המעביר עצמות בארון אינו מתאבל תיקשי ליה א"כ אפילו באפיקרסן נמי אינו מתאבל דהא בעינן דוקא מלקט עצם אל עצם. ומפני קושיא זו הגהתי בפירושי במ"ק. אבל נראה לקיים הגירסא דקושיא היא וה"פ ותני כן בתמיה וכי תנינן הכי דבאפיקרסן נמי מתאבל והתניא ליקוט עצמות הוי דוקא מלקט עצם אל עצם אבל לא באפיקרסן ולא משני מידי. ובמ"ק פירשתי הא דאמר ר' חגיי ליקוט עצמות כשמועה כמשמעו שמלקט עצם אל עצם אבל שמעבירן באפיקרסן אין בו משום ליקוט עצמות. ואף שפירוש זה נוטה לפירושי בברייתא דקושיא היא גם לשון ליקוט עצמות כשמועה משמע כן. מ"מ גירסא שלפנינו משמע מפורש כפירושי בקונטרס כאן ומוסכים להבבלי וכמ"ש לעיל. והא דתני ניקומכי אין שיעור לליקוט עצמות. השמיטו הפוסקים ולא ידעתי למה. מ"מ נראה מדבריהם שהדין אמת ואפילו על עצם אחד מתאבלין. והא דהורה ר' מנא לרבי לא כו' פירושי במ"ק סתום וכאשר ביארתי כאן בקונטרס הוא הנכון. ונראה שדעת הדרישה כפירושי במ"ק וז"ל סוף סי' ת"ג כהן אינו רשאי ללקוט עצמות אביו דשמא נחסר אביו [סא"ז] מ"ו פי' אם נחסר מאביו אסור לטמא לו ע"כ ומביאו הש"ך שם. ולפירושי כאן מוכח דהכהן מטמא לליקוט עצמות אביו ולא חיישינן לשמא נחסר דדוקא בארון של עץ הוא דהחמיר ר' אילא כר' יוסי אבל בליקוט ממש לא ומכאן סייעתא לסברת הרי"ף שמטמא לעצמות אביו. ועל הש"ך יש לתמוה נ"ל להביא דברי הדרישה הרי מפורש סוף סי' שע"ג וכן המלקט עצמות אביו אינו מטמא להם אע"פ שהסדרה קיימת וצ"ע. ועמ"ש נזיר [פ"ז ה"א] בד"ה תני כו' ותמנא נחת:

(דף ל' ע"א) נתאכל הבשר כו' עיין בקונטרס. וכ"פ רש"י. וכתב התוי"ט ר"ל בזיון העיכול ע"כ. ואיני יודע מה בזיון יש בעיכול הלא כן הוא בכל המתים. ובסמוך בד"ה ולא כו' משמע שהבזיון הוא שאין מתאבלין עליו. אך בבבלי מוכח שאינו כן דפריך ואם ד כיון דא קבור ה"ל כפרה ליאבלו. ואי ס"ד דהא דאין מתאבלין עליו הוא הבזיון לא פריך מידי. ונראה הבזיון ה"א קבורה שקוברין אותו בקברות הב"ד ולא במקום אבותיו מיהו בזיון קבורה עם בזיון אבילות גורמים הכפרה. והתוי"ט כתב וקשה אחר העיכול שנגמר כפרתן אמאי לא מתאבלי תו עליהן והאריך בדבר ונראה שם שסובר לתירוצא קמא דש"ס כשנקברים בקבורת אבותם חייבין בכל דיני אבילות ע"ש. ואין נראה דסתמא תניא הרוגי בית דין אין מתאבלין עליהן ואבילות דליקוט עצמות לא מיקרי אבילות דאינו אלא בו ביום ופעמים דלאו כלום הוא אם הוא סמוך לחשיכה. גם בדברי הט"ז י"ד סי' שנ"ו מפורש דאף לתירוצא קמא לא היה מתאבל בשאר דיני אבילות אלא אבילות דליקוט עצמות. ולפמ"ש ניחא דמניעת האבילות הוא נורך הכפרה כדי שיהא לו בזיון ובלא"ה אינו מתכפר אפילו אחר העיכול:

תני בראשונה היו כו'. הרא"ש מייתי לה בפ"ק דמ"ק. נראה דסובר דעל כל המתים קאי. אבל סדר הש"ס כאן נראה דקאי אהרוגי ב"ד והא דקאמר ולמחר שמח שניצולו אבותיו מן הדין משמע כן דבשאר מתים שמחה זו מה עושה ואי משום חיבוט הקבר הא פעמים שנתעכל הבשר כמה שנים קודם ליקוט העצמות א"כ כבר נפטרו זמן רב. ולפמ"ש ניחא דעכשיו ניצול מעונש חטאו. ולשון ולא עוד הכי משמע. אך מהא דאמר ראב"ל כך אמר לו אבא מתחלה קברוני בבקעה ואחר כך לקוט עצמותי ותנם בארזים משמע שכל אדם אפילו אינן הרוגי ב"ד היו עושין כן:

מאימתיה עליה כו' גרסינן בבבלי מ"ק דף כ"ח אין מנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל תחלה. וקשה א"כ ל"ל טעמא מאימתיה עליה לא פתחו הן הא בלא"ה נמי לא. גם על ר' אבוה יש לתמוה איך אמר להם לפתוח תחלה. ונראה ר' אבהו סבר הא דכתיב לב חכמים בבית אבל הטעם לפי שהם תופסין מדת השתיקה כדאמרינן פ"ק דברכות אגרא דבי טמיא משתיקותא וזה דוקא במילי דעלמא אבל בדברי תורה לא וכן הא דתנן סיג לחכמה שתיקה דוקא במילי דעלמא אבל לא בד"ת והיינו דאמר משגחין רבנן מימר מילין דאוריתא:

ואומר ונתן לך רחמים. עיין בקונטרס וכ"כ הי"מ. ונראה דה"ק קרא יתירא הוא דהוי לומר שירחם ה' עליהם ורחמך והרבך שני אלא ה"ק ונתן לך דבר כגון זה שמת בנו אם תקבל באהבה ותאמר שעונש זה מרחמי ה' הוא וכדאמר נחום כל מה דעביד רחמנא לטב עביד ורחמך והרבך. והא דתנן האומר על קן צפור כו' מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמנות ואינן אלא גזרות לא קאי אלא על האומר כן על מצות ה' אבל בעונשים שבאים על האדם כך היא יפה לו לומר שבא לו מרחמי השם ב"ה: הדרן עלך פרק נגמר הדין:

פרק ז ה"א ארבע מיתות. סקילה כו'. עיין בקונטרס וכ"פ רש"י והר"ב. וכתב התוי"ט ויש לתמוה דלא נקטי המשנה דלעיל מההיא שני חייבי מיתות ב"ד שנתערבו נידונין בקלה כו' ע"ש. ותימא שפי ה"ל להקשות כן אסוגיא בבלי דף נ' ע"ב דקאמר נ"מ למי שנתחייב שני מיתות כו' והוא כפירש"י והר"ב. וי"ל בגמרא קאמר נ"מ אהא דאר"י דפליגי בארוסה בת כהן שזינתה ע"כ לומר נ"מ למי שנתחייב שני מיתות דלנשים שנתערבו שנידון בחמורה ליכא למימר דא"כ קשיא ל"ל הא דר"י הא משנה מפורשת היא פרק הנשרפין אבל פלוגתייהו דר"י ור"ש במתני' איכא לאוקמי דנ"מ בשנים שנתערבו. וא"ת מאי קמ"ל ר"י הא נמי מתני' היא פרק הנשרפין מי שנתחייב שני מיתות נידון בחמורה וי"ל קמ"ל רבנן דהכא לית להו דר' יוסי דפליג לקמן ואמר נידון בזיקה הראשונה הבאה עליו דלדבריו ארוסה בת ישראל שזינתה מאביה בשרפה שהיא זיקה הראשונה ולרבנן בסקילה. והמהרש"א כתב דף נ' ע"ב נראה במתני' איכא נ"מ לנשים שנתחייבו שני מיתות ור"י דנקט פלוגתייהו בשתי מיתות בחד גופא קאמר נ"מ לנתחייב שתי מיתות ע"ש. ותימה שלא ראה דרש"י לא פירש כן במתני' ועוד לר"י אף אי הוה נקט סתמא נמי נ"ל כן דאל"כ מאי קמ"ל מתני' היא וכמ"ש. וג"ל טעמא דרש"י דליכא למימר נ"מ לחייבי מיתות שנתערבו דמפורש לקמן במתני' דפליגי ביה ר"ש ורבנן לכך קאמר משנה יתירא קמ"ל דמודי ר"ש ורבנן מי שנתחייב שתי מיתות שנידון בחמורה ור' יוחנן קמ"ל דפליגי רבנן אר' יוסי ולא דייקינן ליה בזיקה הראשונה דממתני' ליכא למשמע דאיכא לאוקמי בבהאי שניהן כאחת: ולרשות לא ניתן אלא דין הרג. וקשה מאי קאמר אע"ג דתנן לקמן בפרקין מצות נהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה במלכי אומות איירי כדמוכח בברייתא ר' יהודה אומר מאוס ונאקוותיהם לא הלכו ולדידהו ודאי לא ניתן שום דבר ונראה דקאי אמלכי ישראל שרשות להם להרוג את העובר על דבריהם וקאמר דאין להם להרוג אלא בסייף וז"ל הרמב"ם פ"ג מהל' מלכים ואין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד. ומפרשיו לא ביארו מאין יצא לו דין זה. ואין ספק שמכאן למד. וכוונת הש"ס לתרץ מתני' דהל"ל סתמא ארבע מיתות נמסרו וצ"ל למתנייה לב"ד פשיטא. ועוד הא בהמת לכל ישראל נמסרו כל החוטאים באיזה מיתה יומתו וקאמר דבא למעט המלך שאינו רשאי להרוג אלא בסייף. אך קשה הא דרשות למלך להרוג המורד את פיו ילפינן מדכתיב כל איש אשר ימרה את פיך וגו' יומת וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק. והיה נראה לומר דסבר הירושלמי הא דאמרינן כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק הוא מטעם אי אתה רשאי להחמיר כו' וכר' יאשיה לקמן ובבבלי דף נ"ב אם כן לר"ש סתם מיתה בסייף לכן אין למלך רשות להרוג אלא בסייף. אך קשה מ"ש דנקט במועטת אליבא דר"ש הל"ל שאין המלך רשאי להרוג אלא בחנק וכרבנן ועוד הא קיימא לן כרבנן ואפילו הכי פסק הרמב"ם שאין למלך רשות להרוג אלא בסייף. ועיין בתוס' דף נ"ב ע"ב בד"ה קמיפלגי כו' וצ"ע:

(דף ל' ע"ב) ורבנן אמרין כל שם ארוסה כו'. עי' בקונט'. ורש"י כתב גם נ"ין בד"ה ומדאפקה כו' ויש להקשות איך ילפי מהכא דסקילה חמורה א) הא לא קמה לרבנן דארוסה בת כהן בסקילה אלא כ"ה דסברי סקילה חמורה. ומפני קושיא זו דחק בפירוש הסוגיא ע"ש. ונ"ל דשפיר דייקי מהכא דאי שרפה חמורה קשה גז"ש דאביה אביה ל"ל וליכא למימר דאיצטרך דשרפה חמורה מסייף וכדאמרינן התם בש"ס לרבנן נאמר אביה בסקילה ונאמר אביה בשרפה מה אביה האמור בסקילה סקילה חמורה מסייף אף אביה האמורה בשרפה שרפה חמורה מסייף הא בלא"ה דקרא משמע את ארוסה ואת נשואה יוצאת לשרפה דכתיב בת כהן סתמא וכיון דאפקה רחמנא ארוסה בת כהן מסקילה לשרפה ש"מ שרפה חמורה מסקילה מאילא שמעינן ושרפה חמורה נמי מסייף מק"ו ומסקילה מה סקילה חמורה מסייף שניתן למדית שרפה החמורה מסקילה לא כ"ש דחמורה מסייף אלא ש"מ נשואה יצאה לשרפה ולא ארוסה וסקילה חמורה ושפיר איצטריך גז"ש דאביה אך קשה הא איצטרך גז"ש למעט פנויה וכדאמר ר"ע (דף נ"א ע"ב) יכול אפי' פנויה נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל. וכ"ת סברי רבנן למעט פנויה לא צריך קרא דילפינן בנין אב מבת ישראל מה מצינו בבת ישראל לא ענש מיתה אלא בארוסה ונשואה אף בת כהן כן וכה"ג אר"ש שני כללות נאמרו כו'. וי"ל כה"ג לא אמרינן מה מצינו דא"כ קשה מאי קאמר ר"ע יכול אפי' פנויה לכך נראה דסברי רבנן סתמא דקרא מוקמי ליה בארוסה וכדאמר ר' ישמעאל מה כשהוציא כו' ובת יוחנן בלא לחלק בבנותיהם וכדר"י ואית להו גז"ש אביה וקניא להו שפיר גז"ש ל"ל פנויה אימעיט ממילא כמו נשואה אלא ודאי סקילה חמורה וצריכין למוקמי קרא בנשואה דוקא וגז"ש לאמעוטינן שריפה חמורה מסייף וא"ת ניצא גז"ש אתי למעט פנויה ומדאיצטריך גז"ש למעט פנויה ש"מ קרא קאי נמי אנשואה ולא ילפינן בת כהן מבת ישראל בבנין אב ודלא כר' ישמעאל יליף שרפה חמורה דהא השתא נמי נ"ל דליתא ל"כן אב וארוסה בסקילה ווי"ל דסברי רבנן מ"מ מבני הבנין אב מבת ישראל למעט פנויה כמו דפנויה בת ישראל אין בה מיתה ה"ל פנויה בת כהן ולא היקשי לך א"כ לר"ע מיעוטא ל"ל דר"ע סובר מדכתם קרא את ארוסה ואת נשואה במשמע ולית ליה בנין אב דר"י קשיא ליה שפיר יכול אפילו פנויה אבל רבנן אית להו מה מצינו אלא מדסקילה חמורה כדדייקינן מגז"ש ע"כ נומר דלא קאי בנין אב אארוסה אבל אפנויה כדקאי קאי. לפ"ז מיושב שפיר קושית תו' בד"ה קסברי כו' ובד"ה נאמר כו'. וא"ת מאי פריך הש"ס לר"י קאי

א) הא איכי לא קמה להו לרבנן אלא משום דקסברי סקילה חמורה הלכך על כרחין האי מדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן כו' כצ"ל וכן הוא ברש"י סנהדרין נ' ע"א.

כאי את אביה היא מחללת נ"ל דלמא איצטריך אביה לגז"ש ללמד דשרפה חמורה מסייף וכמ"ש ויל"ל הא ר"י על כרחך כר"ש ס"ל דשרפה חמורה דאמר ארוסה בת כהן בשרפה ובת ישראל בסקילה א"כ תו ל"ל קרא דשרפה חמורה מסייף דאיכא למילף מק"ו מחנק כר"ש. וכ"ת סובר ר"י כרבנן מדיתי עיר הנדחת בסקילה תו ליכא למילף ק"ו מחנק כר"ש. דהא עדיין איכא למילף ק"ו מסקילה דחמיר מסייף דהא מדית בסקילה וכ"ש שרפה. ומהרש"א כתב אהא דאמר הגמ' נר"ש שרפה חמורה מסייף כי' אמתת וכי איזה כו' ולא בעי למילף מגז"ש דאביה כו' דהא ר"ש נמי אית ליה גז"ש מבוש דסקילה גופה כו' ע"ש עדיפא מיניה הל"ל למה ליה לר"ש למילף מחנק דצריך לומר תחלה וכי איזה כת כו' והדר יליף בק"ו ה"ל למילף מיד בק"ו מסקילה. ומ"ש המהרש"א ליתרך קושית תו' בד"ה נאמר כו' ולפמ"ש תו' בד"ה קסברי כו' דסייף דאיכא בהדי ממונים אבד חמור ע"ש ונראה קושית תו' היא מתלת אנפין חדא במה מצינו אית לן למילף ארוסה בשרפה וכר"י שנית סתמא דקרא משמע כל שם בת כהן. שלישית אי אמרינן דלא קאי גז"ש אארוסה מפקין גז"ש מפשטא דגבי ארוסה כתיב אבל סתמא שרפה חמורה מסייף וזו דבר שלא נאמר בקרא ומפי מסתבר למוקמי גז"ש דקאי אדבר המפורש בקרא מאי קאמרת אפ"ה פושט יד בעיקר עדיף נימא פושט יד בסקילה וגם ממונים אבד אבל סקילה לחוד שרפה חמורה. ולפמ"ש אין צורך למ"ש תו' דממונים אבד גורם שניתן לפושט יד ואפ"ה ל"ק קושית תו'. מיהו מדאמר בסמוך ר"ש דרש כו' משמע דסובר הירושלמי דלאו מבת כהן דייק לה דסקילה חמור או שרפה חמור. אבל דרשות אלו צריכין ביאור ארוך ועמ"ש בקונט':

כל מיתה שהיא למטה כו'. בבבלי פריך מידי למטה תני ושני רבא ברשות אביה או חמיה קאמר ופריך הא אידי ואידי ר"ש בשרפה קאמר ופירש"י וע"כ לא מצית למימר ר"א בהא פליג דמהיכי תיתי עליה כו' ומי הוציא נשואה לסקילה אב החמיר הכתוב בארוסה בת כהן שכן היא חמור תחמור בנשואה שהיא קלה ע"כ וקשה הא דהחמיר בבת כהן בשרפה לאו משום חומרא דארוסה הוא אלא מחומרא דבת כהן א"כ נחמיר גם בנשואה בת כהן וצ"ק נימא ר"א קרי' ובת ואית ליה מה מצינו דר"י וקסבר אהני מה מצינו שתהא ארוסה בשרפה ואהני ובת לרבות נשואה לסקילה וכ"ת א"כ פנויה נמי וכדמסיק ר"י לר"ע אם משמע להביא את הנשואה הביא את הפנויה י"ל לר"ע הוא דקאמר הכי דלא דריש בנין אב מבת ישראל אבל ר"א דאית ליה בנין אב ודאי דלא מרבינן פנויה דדוקא נשואה מעלינן חד דרגא כמו ארוסה אבל לאחד מיתה לפנויה לא אמר (ועמ"ש בסמוך) לכך נראה דה"ק הא אידי ואידי ר"ש בשרפה קאמר ואין לנו לחדש עוד פלוגתא רביעית בענין זה דהא כבר איתנהו תלתא פלוגתא רבנן ור"ש ור' ישמעאל:

היא בשרפה ואין זוממיה בשרפה. כתב תו' דף נ"א ע"ב תימה ל"ל לאחיו ולא לאחותו תיפוק ליה מדכתיב היא ולא זוממים שמעינן ע"ש ובמהרש"א ונראה אי מדכתיב היא ה"א ולא זוממים בשרפה אבל בסייף ליהוי דמן הסברא יש לנו לחייבם בשרפה מכאשר זמם ואין להקל עליהם אלא מאי דמפרש בקרא לכך איצטרך לאחיו ולא לאחותו. וכ"ת מכדי ר' ישמעאל הוא דאמר לאחיו ולא לאחותו ואיהו כר"ש ס"ל דשרפה חמורה מסתמא סבר נמי כוותיה דסייף ה"ל כמ"ש תו' דף נ"ב ע"ב א"כ אין לטעות לחייב זוממים בסייף י"ל הא לר"ש איצטרך למעט דלא נחייבם בסקילה דקל משרפה מלעבות ה"א דוקא היכי דמעידין נמי על הבועל וכ"ת נימא היכא דליכא בועל בסייף וכקושית המהרש"א וי"ל כיון דמיעט קרא דלא בעינן כאשר זמם ממש היכא דאיכא בועל כי מיעט היא אף מסייף מיעטו והוא בחנק כבועל:

כיוצא בהם כו' וז"ל התוספתא ס"פ מכילתין כל הזוממין והבועלין מקדימין לאותה מיתה אם לסקילה סקילה אם לשרפה שרפה בד"א שהוא כיוצא בהן באותה מיתה כיוצא בהן בסקילה הוא והן בסקילה כיוצא בהן בשרפה היא והן בשרפה כיוצא בהן בחנק הוא בשרפה והן בחנק. ונראה דה"ג בד"א שהיא כיוצא בהן באותה מיתה כיוצא בהן בסקילה הוא והן בסקילה כיוצא בהן בשרפה הוא והן בשרפה כיוצא בהן בסייף הוא והן בסייף אבל בחנק היא בשרפה והן בחנק דה"פ והבועלין כל הבועל בעילת איסור מיתת הבועל כמיתת הנבעלת וכן מיתת הזוממין בד"א שהזוממין באותה מיתה שהעידו בשהבועל באותה מיתה שחייבת הנבעלת כיוצא בהן בסקילה שהן החוטא והעדים לנבעלת וכן הדין בשרפה וכן הדין בסייף אבל בחנק היא בשרפה והוא וכן בחנק וק"ק הא גם בשרפה כן הוא:

(דף נ"א ע"ב) רבנן דרשין כו'. עי' בקונט'. וקשה לפמ"ש תו' אנשי עיר הנדחת אף שפושטים ידן בעיקר נידונו בסייף דכיון דממונם אבד הוי כסקילה א"כ אין כאן ק"ו וי"ל כל זמן דלא ידעינן דסייף קל אמרינן מסברא כיון דיש בו חומרא זו דממונן אבד מיתתו נמי חמורה וכ"כ תו'. וכה"ג צ"ל למסקנת הבבלי סייף חמור מחנק משום פושט יד בעיקר עדיף ולא אמרינן משום דממונם אבד די בסייף:

קשה לתוך הרכה. עי' בקונט' וכ"פ רש"י והרמב"ם פי' קשה בתוך הרכה כדי שלא יצטער גברו בקשה. וזהו כפירש"י. ואני תמה הא מפורש בגמרא שהטעם שלא ימות בחניקה. ואפי' בכה"ג שנותן קשה לתוך הרכה חשש ר"י כדתנן בסיפא:

והומרית לתוך בני מעיו. עי' בקונט' וכ"כ הר"ב וקשה בגמרא יליף ליה מימותו כעין מיתה. ורש"י פי' בפסוק ויקריבו וישאום בכתנותם של מתים שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתם כמין ב' חוטין כו'. וכתב המהרש"א וקשה מסוגית הבבלי משמע למ"ד נשמתן נשרפה וגופן קיים לא אמרינן כמין ב' חוטין כו' ע"ש. ונראה כוונת רש"י לומר בכתנותם משמע של מתים דכתיב קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש אל מחוץ למחנה וקשיא כיון דכתיב אל מחוץ למחנה ל"ל למכתב מאת פני הקדש (ומה שפירש"י דהיינו כאדם האומר העבר את המת מלפני הכלה מ"מ קרא יתירא הוא) אלא ודאי כר"ע דאמר בפנים מתו והטילו חנית של ברזל וגררם והוציאם לחוץ כמלא שני מיני הוצאה היו אחת בגרירה ואחת נשיאה ממש וה"ק שאו מאת פני הקדש בגרירה ואח"כ אל מחוץ למחנה נשיאה ממש. ואי ס"ד גם בגדיהם נשרפים א"כ במה גררום והוציאום לחוץ ש"מ בגדיהם היו קיימים ובכתנותם של מתים קאמר. וקשיא א"כ ותאכל אותם ל"ל דליכא למימר קמ"ל אותם ולא בגדיהם כדמשני הבבלי הא שמעינן הכי מכתנותם וצ"ל אותם למעט שלא נשרף גופן אלא נשמתן. לפ"ז קשיא וימותו ל"ל לכתוב ותאכל אותם לפני ה' דללמד כעין מיתה שהיה גופן קיים לזה צ"ל קרא דמאותה שמעינן אלא ללמד שהיה כעין מיתה ממש ולא ניכר מבחוץ כלום והיינו שנכנסו כמין שני חוטין לתוך חוטמן כו' וזה ברור. ותו' כתב בסוגיין בד"ה שהיא כו' וי"ל שלדן קיימת הוי כו' ע"כ. ותימא אי ס"ל כהרמב"ם פ"ג מהט"א דבעינן שתהא השדרה והגלגולת קיימין מאי פריך הש"ס אותם ל"ל ליסני איצטרך ללמד שהשדרה והגלגולת היו קיימין ואי כפירש"י ס"ל דאמרי בעינן שתהא הצורה קיימת קשה הרי על רגליהן עמדו והאש נכנס לתוך חוטמן א"כ כשנגרשו נפלו ונשתנה הצורה ע"י שנתפזר העפר והמבואר ברש"י ותו' נדה (דף כ"ח) שאפר שרופין אינו מטמא אא"כ לא נתפזר דבר מאפרן ולבור במקום שאין הרוח שולט בו וצורת האיברים ניכרים. ולפמ"ש לעיל ס"ל לר"ע בני אהרן נשרפה נשמתן וגופן קיים ל"ק קושית תו' דר"ע הוא דאמר מישאל ואלצפן היו. ואפי' לר"א דפליג אר"ע בת"כ לק"מ דתנן אהלות פ"ב אפר שרופין ר"א מטמא ברוב וחכמים מטהרים אף אינו שלם אבל כשהוא שלם שמא לר' יוחנן כמ"ש תו' בנדה שם. ור"ל דפליג התם סובר דליכא למילף מידי מנדב ק"א כמפורש בסוגיין בבבלי ש"מ דסובר שרפת בני אהרן נשמה וגוף קיים א"כ אין מקום לקושית תו' ועמ"ש ירושלמי נזיר [פ"ז ה"ב ד"ה דהא פשיטא לן] ובחידושים הארכתי:

בפתילה של בעץ. כתב בגליון תרגום ירושלמי של בדיל הוא בעלא ע"כ אמת שכן כתב הערוך אבל מה יש בה ותרגום שלנו אבצא. והוא הנכון שהרי בסמוך מפורש מאי בעץ. ויש לתמוה מהרמב"ם שכתב פט"ו מה"ס ומתיכים את הבדיל ואת העופרת וכיוצא בהן והוא זורק לתוך פיו ויורדת ושורפת בני מעיו ע"כ. ובסמוך מפורש שהבדיל לא היה יורד לתוך מעיו אלא של נפט היה וצריך עיון: כד הוה מהלך עם ר' כו' עי' בקונט'. וקשה מאי ראיה מייתי דלמא כשהיה בן שלשים העיד מה שראה בקטנותו ולעולם מעשה אחד היה. ועוד כה ראב"צ היה בזמן הבית ש' צדוק אביו בזמן הבית היה כמפורש בבבלי גיטין דף ל"ו ור' היה קרוב לשמונים שנה אחר החרבן וראב"צ היה מכת הראשונים ור' סוף תנאים היה. גם בבבלי יומא דף ע"ט מייתי להך ברייתא וה"ג שם אמר ר' כשהיינו לומדים תורה אצל ר"א בן שמוע הביא לפניו תאנים וענבים ואכלנום אכילת עראי חוץ לסוכה וצריך עיון:

ואכלנו אכילת עראי חוץ לסוכה. כתב המג"א א"ח סי' תרל"ט ס"ק ו' משמע דסובר הרא"ש אפי' מ"ד פירי בעי סוכה דוקא בכבילה וקבע עליהם סעודתו ולמד כן מהא דיומא דף ע"ט דאמרינן אכילת עראי אין אכילת קבע לא. ול"ע הא לעיל מיניה קאמר ואי ס"ד כותבת יתירה מכבילה משמע למ"ד כבילה פירות חייב אפי' לא קבע עליהן דאל"כ לא פריך מידי דדלמא ר"נ אכלן דרך עראי דומיא דטעימת התבשיל ול"ע ע"כ. ולא ידעתי מאי קאמר ודאי ראיית הרא"ש נכונה מדחזינן ר' וראב"צ או תלמידי ראב"צ אכלו פירות עראי חוץ לסוכה ש"מ פירות מותרים לאכול עראי חוץ לסוכה. וכ"ת פחות מכבילה הוו מדקאמר הביאו לפניו תאנים וענבים ואכלנום כו' משמע שהיו הרבה דלאו אורח ארעא להביא פחות מכבילה. וש"מ אפילו מידת חסידות ליכא להחמיר לאכול פירי עראי בסוכה דא"כ אף רבי וראב"צ היו מחמירים על עצמם. מעתה ליכא לשנויי ד"נ אכלן דרך עראי א"כ קשה למה החמיר על עצמו דהא פירות באכילת עראי אין להחמיר כלל אלא ר"נ דרך קבע אכלן ופריך שפיר וזה ברור:

ריו"א ניוול הוא זה כו'. כתב תו' לא קרי לה ניוול אלא משום דכתיב בחוקותיהם לא תלכו כדמוכח בגמרא ע"כ וקשה הדבר לאמרו שיקרא ניוול משום שהוא איסורא ונראה רש"י פי' בפסוק ואתה תבער הדם הנקי מגיד שאם נמצא ההורג אחר שנערפה העגלה ה"ז יהרג. וכתב תו' כתובות דף ל"ז סוגית הש"ס קשיא לרש"י דמוקמי ואתה תבער להקיש שופכי דמים לעגלה ערופה מיהו י"ל שניא דכתובות אתיא כמ"ד חנק חמור כדמוכח פרק ארבע מיתות דלמ"ד חנק קל יליף סייף ברוצח מנקום הלכך לדידיה הייתר ואתה תבער לנערפה העגלה כו' ע"כ. וקשה הא אף למ"ד סייף קל איצטריך ואתה תבער דאף דשמעינן מנקם ינקם שיהא בסייף מ"מ עדיין ה"א דברייתא מיברו אבל לא מן הטוהר יש"נ משמע לשון הש"ס דקאמר מנין למומתין בסייף שיהא מן הטוהר ת"ל ואתה כו' משמע אף דידעינן שהן בסייף צריך קרא שיהא מן הטוהר מ"מ דהך סוגיא אולא למ"ד סייף חמור דלמ"ד סייף קל קשיא מכדי מומתין בסייף מאן נינהו רוצח ועיר הנידחת כדתנן לקמן פרק הנשרפין ועיר הנידחת שמעינן שיהא מן הטוהר מפי חרב ומוסכמת לרעך כמוך כדאמרינן בש"ס ורוצח אין לן קרא שיהא בסייף. ודוחק לפרש מנין למומתין בסייף קאי אעבד כנעני. ועוד לסברת תו' למ"ד סייף חמור לא צריך קרא למומתין בסייף שיהא מן הטוהר אי דילפינן מעיר הנידחת או מסברא א"כ גם למ"ד סייף קל לא צריך קרא לעבד שיהא מן הטוהר. אלא ודאי לכ"ע צריך קרא שיהא מן הטוהר ולא פריך הש"ס הניחא כו' אלא אהא דיליף סייף לרוצח מק"ו מעבד אבל ס"ל דאיכא לאקשויי נמי למ"ד סייף קל פריך מנ"ל שהוא מן הטוהר וכן מוכח מסוגיין דהא למאן דיליף מנקם ינקם שיהא בסייף איצטריך קרא דע"ש. ויש לומר שזה כוונת תו' שכתבו רש"י פי' כמ"ד סייף חמור. ולא תיקשי לך א"כ ה"ל לש"ס למימר הניחא למ"ד חנק חמור אלא למ"ד חנק קל ואתה תבער ל"ל לזה כתבו שמ"ל הניחא כו' אלא שעדיין קשיא אפילו כי כתיב קרא שיהא בסייף לא ידעינן שיהא מן הטוהר דאם יתחב סכין בלבו נמי הוי מיתה יפה א"כ אף למ"ד סייף חמור איצטריך ואתה תבער שיהא מן הצוואר. וזה שכתבו מבורר לו כו' לא שמעינן מן הטוהר א"כ תא למ"ש להרך דברי רש"י. ונ"ל גם דעת רש"י שיהא הורג בסייף ומן הטוהר ילפינן מנ"ע אבל לא תניפא דקרא יליף דאיצטריך לנערפה העגלה כו' והא ליכא למילף מולאדך לא תסופר

דאיצטרך

שהיא בסקילה חמורה מארוסה בת כהן שהיא בשרפה: ה"ג שתהא בסקילה את אביה היא מחללת באש תשרף ר' ליעזר אומר עם אביה בשרפה עם חמיה בסקילה ר' אבהו בשם ריב"ח כל מיתה שהיא למטה ממיתת אביה הכא בשרפה כמיתת אביה שהיא בשרפה כל שהיא למעלה ממיתת אביה ומאי ניהו ארוסה הכא במיתת חמיה בסקילה היא בשרפה כו'. וה"פ קשיא ליה מאי קאמר ר' ליעזר אילימא שזינתה עם אביה ועם חמיה מאי איריא בת כהן אפי' בת ישראל נמי עם אביה בשרפה ועם חמיה בסקילה אלא זינתה ברשות אביה דהיינו פנויה או ארוסה בשרפה ברשות חמיה דהיינו נשואה בסקילה קשה ר"א דלא כמאן דליכא מ"ד שתהא נשואה בת כהן בסקילה ומפרש ר' אבהו דה"ק כל שהוא למטה ממיתת אביה דהיינו נשואה בת ישראל שזינתה מאחר שהיא בחנק הכא בבת כהן כאילו זינתה מאביה שמיתתה בשרפה וכל שהיא למעלה ממיתת אביה כגון ארוסה בת ישראל שזינתה שהיא בסקילה החמורה ממיתת אביה ודאי אין מקילין בבת כהן אלא שבקינן לה בסקילה כדין זינתה עם חמיה: **היא בשרפה.** אע"ג דבכל מקום הבועלים נידונים במיתת הנבעלת הכא בבת כהן כתיב היא למעט בועלה שאינו בשרפה אלא בחנק כבועל בת ישראל: **ואין זוממיה בשרפה.** אע"ג שבכל הזוממין שבתורה מקדימין לאותה מיתה מיעט רחמנא היא דוקא בשרפה אבל העדים בחנק כמו הבועל או כמו עדים זוממים דנשואי בת ישראל:

(דף נ"א ע"ב) ה"ג כיוצא בו בחנק היא בשרפה והן בחנק: **רבנין.** דאמרו הרג חמור דרשין ליה מעונשי עיר הנידחת שהן בכלל עכו"ם ודינן בסקילה והתורה הקילה עליהן לדונם בקלה הימנה וראוי שידונו בשרפה ולא די בשרפה אלא שאתה אומר התורה הקילה לדונו בסייף שהיא הקלה שבכולן ודאי אין הסברא נותנת לומר כן אלא אין הסייף הקלה שבכולן ולא הקילה התורה כל כך וכ"ת א"כ נאמר סייף חמור משרפה דאי אפשר דילפינן שרפה בגז"ש היכא חמור מסייף כדאמרינן בבבלי: ה"ג יצאו לידון בקלה בשרפה לא דייך שאת מוציאן בשרפה אלא שאת מוציאן לידון בקלה שבמיתות בהרינה: **ר"ש** דאמר חנק חמור יליף ליה מנביא השקר שהוא בכלל עכו"ם בסקילה לא די לומר שהתורה הקילה בחד דרגא ואי אמרת חנק קל אתה מיקל עליו בתרי דרגא: **ר"א מחליף.** רבנן דרשין מנביא השקר ור"ש דרש מאנשי עיר הנידחת: רבנן דרשין נביא השקר היה בכלל עכו"ם להיות בסקילה יצא לידון בקלה: ה"ג ר"ש דרש נביא השקר בכלל עכו"ם היה בם, יצא לידון בקלה ממנו לא דייך שאת מוציאו לקלה אלא שאת רוצה להוציאו לקלה שבמיתות בחנק. וה"פ היה ראוי שיהיה בשרפה וה"ל עוד מסתמא כוונת התורה לדונו בקלה שבקלות ש"מ חנק הוא הקל: ה"ג ר"ש דרש אנשי עיר הנידחת בכלל עכו"ם היא בסקילה ויצא לידון בקלה לא דייך אלא שאת מוציאן לקלה שבמיתות בהרינה. וה"פ אנשי עיר הנידחת מהראוי לדונם בסקילה כשאר עובדי עכו"ם וחס הכתוב עליו לדונו בקלה אמרינן ודאי היקל לדונו בקלה שבקלות בהרינה ש"מ סייף קל:

הלכה ב' מתני': משקעין אותו. שלא יתהפך אנה ואנה ותפול הפתילה על בשרו מבחוץ: **קשה לתוך הרכה.** כורכין סודר קשה לתוך הרכה מפני שהרכה אינה חונקת לפתוח פיו וקשה מחבל גרונו ומגילתו לפיכך קשה מבפנים לחנוק ורכה מבחוץ להגן: **ומדליק את הפתילה.** בגמרא מפרש: **מדליק.** מתיך: **ותומרת לתוך בני מעיו.** כוולת לשון חמרמרו מעי וילפינן מבני אהרן שנאמר בהם וכל בני ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה' ולא נשרפה גופם דהא כתיב ויקרבו וישאום בכתונתם ה"נ מתקיימת מצות שרפה אע"פ שאין נשרפים אלא בני מעים לבד והכי עדיף טפי דכתיב ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה: **רי"א.** אין חונקין אותו בסידרין דאף הוא אם היה מת בידם ע"י חניקה קודם זריקת הפתילה לא היו מקיימין מצות שרפה אף הוא ליכא בעלמא הוא כלומר אם יחניקוהו אף היא ימות בידם ואין זה מצות שרפה: **בצבת.** תרגום ומלקחיה ולבתהא: **שלא היה ב"ד של אותה שעה בקי.** צדוקין היו שאין להם גז"ש אלא קרא כמשמעו: **גמ':** ופריך **ויתן קשה בפני עצמו.** שיחניקנו לפתוח פיו ול"ל כלל הרכה: ומשני **אמור שלא יחניקנו.** אם יקח הקשה לחוד ימות בחניקה: **במנים דקין.** כגים רכין ודקין שהם המונח מים שהן עומדין בפני הקנה: **בפתילה של בעץ היא מתניתא.** הא דתנן ומדליק את הפתילה היינו שמתיך את הבעץ: **אבא וקסטיטירין.** מין זפת מעורב עם האבר שיהא נמסך: **אתיא.** הא דר"י כמאן דאמר דגרסינן במתני' וזרקה לתוך פיו ולא גרסינן בסיפא ויורדת לתוך מעיו שאין הבעץ יורד אלא שורף במקום שנוגע שם: **ברם.** אבל למ"ד דגרסינן בסיפא ויורדת לתוך מעיו צ"ל פתילה של נפט היתה שמוסכת ויורדת: **ניטלו דיני נפשות מישראל.** גזרו המלכות שלא ידינו עוד ד"נ א"נ שלא היה בדייני' כח להרוג העוברים וכדתנן סוף סוטה: **ניטלו דיני ממונות.** מנ"ד של ישראל: **בריך רחמנא.** דניטלו ד"נ שאין אני יודעין לדון על בוריין: **אמרו לו תינוק היית כו'.** וקשיא מתני' דתני שא"ל שלא היה ב"ד בקי: ומשני **כד כו'.** כשהיה ר' לעזר בי ר' צדוק רואה דבר זה היה בן עשר שנים וכשהיה מהלך עם רבי היה ב' שלשים שנה דלאו אורח ארעא שילך אדם חשוב עם אדם שאינו בן שלשים שנה כאלא שמעשה דמייתי ר' במתני' היה מעשה אחרת וכה"ג משני בבבלי: **ותני בן.** ותניא נמי הכי שהיה רבי הולך בדרך עם ראב"צ: **מבית שירין** שם מקום:

הלכה ג מתני': רבי יהודה אומר ניוול הוא זה. הש תא משמע מפני שהורג מעומד ונופל: **סדן.** עץ עבה תקוע בארץ כמות של כפתים:

גמ': א"ר יוחנן. ותניא נמי הכי בברייתא מדכתיב ורצח הרוצח ילפינן שהורגין בסייף דהכי קאמר במה שרצח ירצח: **יכול** דוקא אם הרגו בסייף הוא יהרג בסייף אבל אם הרגו במקל יהרג במקל ולא בסייף: **נאמר כאן.** במיתת הרוצח נקימה ומת תחת ידו נקם ינקם אע"ג דהאי קרא בעבד כנעני כתיב מ"מ מיתת ב"ד היא שהעבד חייב במצות כאשה: **יכול ישלנו מבין האגפיים.** כלומר יהרגנו בחרב בכל מקום שירצה אפילו בין הכתפים מנ"ל שיהרג

מן

מן הצואר: נאמר כאן. גרולת: ונאמר להלן. בעגלה ערופה: ה"ג הבערה הבערה מה הבערה שנאמר להלן בחזת הראש אף הבערה שנאמר כאן בחזת הראש אי מה כאן מן הצואר אף להלן מן הצואר עריפה עריפה מה עריפה שנאמר להלן ממול עורף אף כאן ממול עורף. וה"פ ילפינן רוצח בגז"ש דהבערה מעגלה מה להלן בחזות הראש אף רוצח בחזות הראש אי מה רוצח מן הצואר שזה היא מיתה יפה אף בעגלה ערופה כן לכן כתיב עוד גז"ש עריפה שנאמר כאן בע"ע וערפו ונאמר בחטאת העוף ממול ערפו מה להלן ממול ערפו דוקא אף כאן ממול ערפו:

הלכה ד מתני':

קיפה דתוך הרכה. שלא יגוול ע"י הקשה שיחבל גרונו:

גמ' חנק לית כתיב. לא מצינו בתורה מיתת חנק: ומבני אמרת. חנק ניתנה לאותן האמור בהן בתורה סתם מיתה ואי אתה רשאי למשוך עליהן מיתה חמורה דשמא לא נתחייב בהם אלא דוקא הקלה והיא חנק שהיא הקלה שבכולן: לא מפני שהיא קלה. דס"ל כר"ש דאמר חנק והרג: ה"ג לא מפני שהיא קלה אלא כל מיתה האמורה בתורה בתם אינה אלא חנק וכ"ה בבבלי ומסיק שם דיליף בגז"ש נאמר מיתה בידי שמים וימיתהו ה' ונאמר מיתה בידי אדם מה מיתה האמורה בידי שמים מיתה שאין בה רושם אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רושם: אמרת. במתני' תנן סדר חנק כך הוא כו': המן. בשרפה אתה אומר זה מושך הילך כו' שכך היתה גירכתו גריכא בשרפה: ובא. והכא בחנק אתה אומר זה מושך אצלו כו': א"ל תמן. בשרפה זה מושך מלפניו וזה מלאחריו ואין שניהם מושכין בשוה כדי שלא יחנק אלא יפתח פיו אבל הכא מושכין זה מנגד זה וזה מנגד זה בשוה כדי שיחנק:

הלכה ה מתני':

אלו הן הנסקלין. אית מינייהו דכתיב בהו סקילה בהדיא והנך דלא כתיב בהו סקילה כתיב בהו דמיו בו דמיהם בם וכל מקום שנאמר דמיו בו דמיהם בם אינו אלא סקילה דילפינן מאוב וידעוני דכתיב באבן ירגמו [אותם] דמיהם בם: הבא על האם ואשת אב והכלה והזכור. כתיב בהו דמיו בו: הבא על הבהמה והאשה המביאה כו'. ילפינן בגז"ש כתיב הכא ואת הבהמה תהרוגו וכתיב במסית כי הרג תהרגנו מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה: והמגדף והעובד עבודה זרה והמולך ובעל אוב וידעוני המחלל את השבת. כתיב בהו סקילה וקסבר תנא דידן מולך לאו עכו"ם הוא אלא חק עכו"ם בעלמא הוא מדתני עכו"ם ותנא מולך: והמקלל אביו ואמו. כתיב בו דמיו בו וחמור הוא ממכה דאית ביה תרתי קלון אביו ואמו ומוציא שם שמים לבטלה דתנן לקמן אינו חייב עד שיקללם בשם: והבא על נערה המאורסה והמסית. את היחידים כתיב בהו סקילה: והמדיח. עיר הנדחת ילפינן דהדה הדחה ממסית: והמכשף. דכתיב מכשפה לא תחיה וסמיך ליה כל שוכב עם בהמה מות יומת מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשף בסקילה: ובן סורר ומורה. מפורש בו סקילה: הבא על האם. באונן חייב עליה שתי חטאות דתרוייהו עריות כתיב בהו כרת וכתיב בהו חטאת ואפילו בגוף אחד: חייב עליה משום אם ומשום אשת אב. ולא נקט אשת איש דאחר מיתה איירי: גמ': לכן צריכה. הא דתנן הבא על האם חייב שתים לא נצרכה אלא שהיו בשני איסורים בהעלם אחד וקמ"ל דאפ"ה חייב אע"ג דעושה איסור אחד כמה פעמים זה אחר זה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת הכא חייב שתים שהלאוין מחולקים אבל בשני העלמות לא צריך לאשמועינן דחייב שתים דהא אפילו באשה אחת בא עליה וחזר ובא עליה בשתי העלמות חייב על כל אחת ואחת:

(דף נ"ב ע"א) ה"ג וחזר ובא עליה בשתי העלמות חייב על כל א"ת ואחת: מתני' משכחיט דוקא באשה אחת שיש לה שמות הרבה הוא דחייב שתים בשתי העלמות אבל נשים הרבה ושם אחד אפילו בהעלמות הרבה אינו חייב אלא אחת כיון שהן שם אחד: ה"ג בהעלם אחד הוא: א"ל לכן צריכה. לא נצרכה מתני' אלא להעלם אחד דחייב שתים דשמות מחלקין אבל בשני העלמות לעולם חייב אפילו בנשים הרבה ושם אחד: דאיתפלגון. כלומר לא תיקשי לך מאי מיבעיא ליה לר"ם כר' הלל פשיטא דחייב שתים כיון שהעלמות מחלקין משום דפליגי ר"י ור"ל בשהעלם בהעלם אחד ונתעלמה בהעלמות הרבה אם הא הוא חייב אחת והיא חייבת אחת על כל העלם והעלם או דלמא כיון דהוא אינו חייב אלא אחת אף היא כמותו: ה"ג כשם שהוא אינו מביא אלא קרבן אחד כך היא אינה מביאה אלא קרבן אחד: שלא האמר נשים הרבה. שכל אחת אינה מביאה אלא קרבן אחד אף הוא אפילו בהעלמות הרבה יעשה כהעלם א"ד ולא יביא אלא קרבן אחד לפיכך צריך לומר שאף בבה"נ חייב על כל אחת ואחת: ה"ג א"ר בון בר חייא שני דברים שיצאו מן הכלל חולקין ותני דבי ר"י כן. וה"פ שני דברים שיצאו מן הכלל אמרינן שיצאו לחלק לחייב חטאת על כל אחד ואחד ולא אמרינן דה"ל שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין ותני נמי בברייתא דתני דבי ר"י כן: בבלי'. מכשף הוו ולמה יצאו לחייב חטאת על הניחום בפני עצמו ועל השיגון בפני עצמו: כלל בהוברת. אם נכללו כולן בכרת ופרט אחד מהן והוזיר בו בפני עצמו בכרת שמעינן מדברי ר"י דה"ל דבר היוצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו: ה"ג דמר ר"א בשם ר"י ונכרתו הנפשות העושות וכלא אחותו בכלל היתה ויצאה מן הכלל להיזוק על הכלל וה"פ כתיב ונכרתו הנפשות העושות וכתיב בתריה איש אשר יקח את אחותו כו' ונכרתו לעיני כו' ולמה יצאה לחלק לחייב על כל ערוה בפני עצמה ואפילו עשאן כולם בהעלם א"ד דמה אחותו שהיא ערוה חייבין עליה בפני עצמה אף כל שהיא ערוה חייבין עליה בפני עצמה: והכתיב ערות אחותו כו'. לא תגלה כי את שארו הערה נ"ל הלא אף היא בכלל כל העריות: לידון בעריריה. שחייב בהערה דהיינו הכנסת העטרה אע"פ שלא גמר ביאתו:

(דף נ"ב ע"ב) ה"ג וגלה את ערותה: ה"ג הואיל ואין חייבין עליה משום טומאה לא תעשה בו כו' וכ"ה בשבת. וה"פ הואיל ואין חייבין על הנדה משום ערוה אלא משום נדה לא ילפינן לה מכלל עריות לענין הערלה ואינו חייב אלא בגמר ביאה לכך איצטריך למכתב הערלה בנדה בפירוש: והכתיב ואיש אשר ישכב את דודתו ערות דודו גלה. השתא יצאו ערירים ימותו נ"ל דהא כבר כתיב ערות אחי אביך לא תגלה דודתך היא אלא לחלק: לצורך. שמו יצא שידון בעובר בשום ערירים ימותו כדמסיק: ה"ג לידון בעריריי דכתיב ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא ערות אחיו גלה ערירים יהיו א"ל לצורך יצאה לידון בעריריי דאמר ר"י כו' וכ"ה בשבת. וה"פ ופריך והכתיב ואיש אשר יקח כו' שהוא מיתר אלא לחלק וא"ל אף זה יצא לעצמו שיצא לידון בעריריי ואי קשיא כי זימני לידון בעריריי נ"ל איצטריך לכדאמר ר' יודן: דאמר ר"י. כל היכא דכתיב ערירים יהיו רצונו לומר שלא יוליד בנים והוא שהיו לו כבר קודם החטא אינן בכלל העונש:

וכל

דאיצטרך לכדרבא בכריתות דמביאין ע"ע אף לאחר שעבר עליו יה"כ אלא דרוצח בסייף מן הצואר בגז"ש יליף ליה מובערת כמבורש בגמרין. והדר ביה מגז"ש דנקם. ולפמ"ש ברש"י דה"ק ר"י ביזול הוא זה בתמים וכיון דלא ניוול הוא נ"ל ואתה תבער כיון דככר שמעינן שהוא בסייף מנקם מסברא שהוא מן הצואר זו מיתה יפה וברזי מיברז ליכא למימר דאחרי דכתיב חרב כזו דילפינן מעיר הנדחת אלא ודאי ואתה תבער אתי לאשמועינן שיהא בקופיץ דומיא דע"ע אבל ממול עורף לא דכתיב ואהבת לרעך כמוך ואמרו לו אין לך מיתה מנוולת מזו טפי יש לנו לומר חנק חמור א"כ איצטרך ואתה תבער ללמד שיהא בסייף מלומר שימות במיתה מנוולת כזו שלא ככתוב ואהבת כו'. ולא תיקשי לך הא שמעינן דסייף חמור שניתן לפושט יד כדאמר בבבלי דף נ' י"ל שאני התם שגם מנוונס אבל דהכי אמרינן בשרפה ועיין בתו' שם בד"ה קסברי רבנן כו' (ועמ"ש לעיל בד"ה כו'). והיינו דתניא בברייתא אמר ר"י יודע אני שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחוקותיהם כו' ולכך מוטב לומר דהכא גזירת הכתוב הוא להורנו במיתה זו ולא שייך ביה ואהבת כו' מלעקור מקרא בתורה ובחקותיהם וגו' ונכון הוא. ומ"ש מהרש"א ברש"י כתובות דף ל"ז ע"ב ברש"י בד"ה ואתה תבער בתר עריפה כתיב סר"ל שאין כאן מקומו אלא משום דבתר עריפה כתיב מייתי ליה הכא אבל לפמ"ש תוס' לק"מ כו' ע"ש. דברי תימה הם דלא כוונת רש"י מבואר בתר עריפה כתיב ואיכא לאוקמיה דבא ללמד שאם נערפה העגלה הורגין אותו אבל השתא דקאמרת דשמעינן כן מדכתיב בדם שופכו קשיא ספיר נ"ל. ועי"ל דקאי אהא דתניא ת"ל ואתה תבער הוקשו ש"ד לע"ע לא תיקשי לך מה ענין ואתה תבער לע"ע לכך קאמר דבתר עריפה כתיב וצ"ע:

נאמר כאן ובערת כו' עי' בקו' טרס. משמע דאף דכתיב גז"ש דובערת איצטריך נמי גז"ש דנקימה דס"א מה להלן בקופיץ וממול עורף ה"נ כן אע"ג דכתיב ואהבת כו' ברור לו מיתה יפה סד"א אתי גז"ש ואפקי' לכך איצטרך גז"ש נקימה. וכ"ת א"כ הניחא למ"ד סייף חמור אבל למ"ד סייף קל נימא דוקא עבד הוא דסגי בסייף אבל בן חורין לא סגי בסייף וי"ל מגז"ש שמעינן רוצח בחזות הראש א"כ אין לחלק בין עבד לבן חורין אבל בבבלי משמע מבורש אף בלאו גז"ש נקימה ילפינן מע"ע שיהא בסייף ומן הצואר מדכתיב ואהבת ולא אמרינן אתא גז"ש ואפקיה דהיכא לאוקמי גז"ש שיהא בחזות הראש ע"ש:

ונותנין סודר הקשה לתוך הרכה כו'. וקשה הא אמרינן לעיל (בהלכה ב') לכך צריך הרך כדי שלא ימות וזה שייך דוקא בשרפה שהיא הכוונה כדי שיפתח פיו אבל כאן בחנק שהכוונה שימות ע"י החניקה קשיא יתן הקשה בפני עצמו. וראיתי להלח"מ שכתב פט"ו וקשה בנחנקין למה משקעין בזבל דהרי אין שם פתילה לומר שתפול על בשרו כמו בשרפה ולמה בסודר רך דא"ל לפתוח לתת הפתילה לפיו ואין בה אחד מטעמים אלו וסבר כיון שתקנו כן בנשרפין דדמו לנחנקין לא רצו חכמים לשנות ותקנו כן בנחנקין ע"כ וקשה א"כ י"ל לר"י ליפלוג גם בנחנקין דהא להדיה לא היו עושין כן בנשרפין ועוד איך נאמר כדי שלא לשנות דזהו מצות ואהבת שהדבר ברור שע"י הקשה לחוד ימות מהרה וזהו מיתה יפה לו. ועוד הא אנו לא היו משקעין אותו בזבל אין ספק שהיה מנענע עצמו בכל כוחו והיה מאריך במיתתו ולכך נתנו שם סרך שלא לחבל גרונו וינוול ומוטב להאריך מספק קצת מיתתו מלנוולו כל כך. מיהו זהו לשיטת רש"י אבל לירוש' קשה. והרמב"ם שם כתב מצות הנשרפין כו' ונותנין סודר הקשה לתוך הרך וכורך על צוארו ושני עדיו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שהוא פותח את פיו ומדליקים את הפתילה והוא זורק לתוך פיו כו' ע"כ. וקשה כיון שאין משיכה זו ענין המיתה למה יעשו העדים כן ובסיפא כתב והוא זורק כו' הנ"ל וכן זורקין דזהו ודאי חובה על העדים לעשות כדכתיב יד העדים תהיה בו בראשונה כו' וע"ק בחנק לא כתב שימשכו העדים הסודר ומשום הוא שבחנק צריכין העדים למשוך הסודר וצ"ע:

לא מפני שהיא קלה כו' עי' בקונט'. וקשה הא בבבלי דף נ"ב ע"א מסיק דלכ"ע או שרפת בני אהרן או שרפת עדת קרח היתה שרפת גוף ונשמה ובתרווייהו כתיב מיתה הרי שגם מיתה בידי"ש יש בה רושם. ואף דקא' התם שרפה ליכא למימר מדאמר רחמנא בת כהן בשרפה הא לאו בת [כהן אינה בשרפה]. מ"מ אין למילף היקש ממיתה בידי שמים וי"ל משום מיתה האמורה בידי שמים יליף אבל בעדת קרח ובבני אהרן מפורש בהו קרא לכל אחד כדאית ליה כמפורש שם בגמרא. וכ"ת כיון דמצינו גם במיתה בידי שמים מיתה שיש בה רושם נאמר גם בסתם מיתה שיש בה רושם י"ל כיון דקיי"ל מיתת ב"נ אינה אלא בחנק כדילפינן מקרא דשופך דם האדם באדם ועד היום דינו כהן נח מסתמא בחנק מת א"כ שפיר ילפינן מיניה דסתם מיתה בידי שמים היא בחנק. אך לשון הש"ס לא משמע הכי. גם יש לתמוה מרש"י דמייתי קרא וימת גם אותו והיה לו להביא וימיתהו ה' דמוקדם בקרא. וא"ל ער לא מת בחנק אלא מיתת טבעית מת דא"כ מאי וימיתהו ה' ומדכתיב גם אותו שמעינן דבחטא אחד מתו וצ"ע. והתו' כתבו דף נ"ג בד"ה קמיפלגי כו' דלמא ה"מ ארוסה כו' וכתב המהרש"א ק"ק כיון דאית ליה לר"י בנין אב כו' אי ס"ד נשואה בשרפה א"כ לא הוציא ארוסה בת כהן מנשואה בת כהן ע"ש. ונראה השתא דקיימינן שארוסה קיל מנשואה כיון דאמרינן בארוסה בת כהן בשרפה אין כאן בנין אב שאין כאן חומרא להחמיר בנשואה יותר מארוסה ובארוסה בת כהן החמיר הכתוב משום חומרא דכהונה. ומה שתירצו תו' וי"ל אין סברא להחמיר בנשואה בת ישראל טפי מבארוסה אע"ג דפריך הכא אימא שרפה ה"מ לנשויי הכי אלא דמסיר משמי ע"ב תימא הא לא ידעינן דשרפה חמורה אלא מארוסה בת כהן שיצאה מכלל ארוסה בת ישראל א"כ קושית המקשה אימא שריפה ונשואה בשרפה וארוסה בסקילה שהיא חמורה ומשני מדאמר רחמנא בת כהן בשרפה והיינו ארוסה דנשואה נ"ל קרא ש"מ שרפה חמורה מכלל דהוי לאו בשרפה דא"כ תהא נשואה בת ישראל חמורה מארוסה:

(דף נ"ב ע"א) אבל אם היו נשים הרבה כו'. וקשה מי איכא למ"ד ידיעות וגופין מחולקין שאינו חייב על כל אחת ואחת ועוד מי גרעי גופין מחולקין מאשה אחת שבא עליה וחזר ובא עליה בשתי העלמות דחייב שתים כדאמרינן בסמוך ועוד מאי משני לא נצרכא אלא בהעלם אחד משמע דוקא באשה אחת ושמות הרבה הוא דחייב שתים בהעלם אחד אבל נשים הרבה והעלם אחד אינו חייב אלא אחת והא ודאי ליתא כדתנן בכריתות פ"ג הבא על חמש נשים נדות בהעלם אחד חייב על כל א"א. ונראה דה"ג אבל באשה אחת והעלמות הרבה כו' דה"פ ר"ם בעי מי אמרינן מתני' אפי' הוא לבד בשתי העלמות והיינו בהעלם אחד אבל באשה אחת ושם אחד ובעל וחזר ובעל והוא בשתי העלמות כיון שהיא בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת. א"ל מתני' קמ"ל בשתי שמות אפי' בהעלם אחד חייב שתים אבל באשה אחת בהעלם אחד הוא דפטור אבל בשתי העלמות לעולם חייב שתים וא"י היא בהעלם אחד כיון שהוא בשתי העלמות, ולא דמסיק לפום קן נ"ל חייב על כל א"ו"א. נראה דקאי אמתני' דכריתות וה"ק מתני' איצטרך לאשמועינן בהתם נשים נדות חייב על כל א"א דס"ד כיון שהן אינן חייבין אלא אחת אף הוא כן קמ"ל ודוחק לכך נ"ל דקאי אהר"ם דס"ד למוקמי מתני' דידן בשתי העלמות לא תיקשי לך נ"ל מתני' פשיטא דהא אפי' באשה אחת הדין כן וקאמר דמיבעיא ליה דלמא קיי"ל כדר"ל ואיצטרך לאשמועינן בשתי שמות אף ר"ל כר"י ס"ל דחייב על כל א"א:

והלא הניחום והשיגון כו' עי' בקונט'. וקשה הא אינו חייב מיתה על הניחום ושיגון ולא החטאת על הכישוף א"כ מאי לחלק דקאמר הכא. ונראה שכתב הרמב"ם פי"א מהל' עכו"ם הלכה ט' איזהו חובר כו' או שעשה מעשה עם דבורו ה"ז לוקה שנאמר לא ימצא בך וגו' וחובר חבר ושם הלכה ט"ו כתב מכשף חייב סקילה כו' לא שעשה מעשה לוקה מכת מרדות מפני שלאו זה שנאמר במכשף בכלל לא ימצא בך הוא ולאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ע"כ. וקשה א"כ למה ילקה חובר בלאו זה. ומן התימה על הכ"מ והלח"מ אחרי שהאריכו בענין זה לא הרגישו בקושיא זו גם בתירוצם אינה מתורצת. ולפום סוגיין ניחא כיון שיצאו ניחום ושיגון מן הכלל לחייב עליהן מלקות (ועי' בכ"מ) לא על עצמן יצאו אלא [על] הכלל כולו [יצאו] לפיכך גם חובר חבר חייב מלקות אלא מכשף לחוד פטור ממלקות דלגביה הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד והבן וזירים' שבת פליגי אם בשני דברים היוצאים מן הכלל מלמדין או לא. וקשה הא תניא (ומביאו בבבלי בפרקין דף ס"ז) א"ל ר"י וכי מפני שפרטן עמן לו טמאה את זה לסקילה אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים הוו ולמה יצאו להקיש אליהן ולומר לך מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשף בסקילה. הרי דאפי' בשני דברים שיצאו מלמדין. שמו נראה לקמן סוף בפירקין דירושלמי לית ליה הך ברייתא. ועי' מה שכתבתי שם:

(דף נ"ב ע"ב) והכתיב ואיש אשר ישכב כו'. כתב בגליון דה"פ נ"ל דיצא לידון בעריריי דה"ל בנדה פרט הכתוב עיקר חובא משום הערלה דהא אפי' נגיעה אסורה וא"כ למה יצאה ומשני אין ה"נ דהיינו יודעין דחייב המערה אבל מיתה לא היינו יודעין שלא תאמר כו' ע"כ. והדברי תימה הם דהא הנדה האסורה בנגיעה אינה אלא מדרבנן. ומאי קאמר בנדה פרט הכתוב כו' הא קרבה המקבה היא דלא לפרוש בו הערלה. ומאי משני דאיסורא הוינו יודעין הא אי לאו דיצאת אפי' איסורא לא שמעינן. והדבר פשוט דפריך כיון דיצאה אותו לידון בעריריי על הכלל כולו יצא א"כ נדה נ"ל ומשני שלא תאמר כו'. אלא אף לפי הגירסא בשבת וכמ"ש בקונט' קשיא מאי טומאה דקאמר הש"ס הא כל עריות כתיב בהו טומאה דכתיב בתר כולן אל תטמאו בכל אלה כמבואר בבבלי יבמות דף י"א ע"א ע"ש ברש"י ובהך פרשתא כתיב נמי נדה משמע דקאי נמי עליה. לכן נראה דגרסינן שלא תאמר הואיל ואין חייבין עליה אלא משום טומאה ולא משום ערוה לא תעשה בה כו'. וה"פ הואיל ואין בה אלא משום טומאה ואין בה משום ערוה דהכל מודים בבא על הנדה שאין בניה ממזרין כמבואר בבבלי יבמות דף מ"ט סד"א לא תעשה בה מערה כגומר לכך צריך קרא. אך קשה דגרסינן בירושלמי יבמות [פ"ו ה"ג] א"ר בון בר חייא כו' נאמר כאן לקיחה לא יקח ונאמר בשומרת יבם ולקחה לו לאשה מה לקיחה האמורה בשומרת יבם עשה בה את המערה כגומר ויולד כשר אף לקיחה שנאמר כאן עשה בה את המערה כגומר ויולד כשר. א"כ נדה נמי יליף משומרת יבם מג"ש דלקיחה. וי"ל סוגיא דהכא אליבא דר' ישמעאל דאמר אין למדין למד מן הלמד א"כ ליכא למילף משומרת יבם דאיהו גופיה ילפינן בלקיחת אחותו או בדבר שיצא מן הכלל וצ"ע:

כל אתר דאת מר כו'. פי' בקונט' וכ"מ לשון הש"ס דחלוקין הן היכא דכתיב ערירים יהיו והיכא דכתיב ערירים ימותו. אבל בבבלי פ' הבא על יבמתו דף נ"ה גרסינן רבה רמי כתיב ערירים יהיו וכתיב ערירים ימותו הא כיצד יש לו בנים קוברן אין לו בנים הולך ערירי ואיצטריך למכתב ערירי יהיו כו' משמע דכל אחד איצטריך לתרוייהו ואין חולק ביניהם. גם מבואר שם ערירים יהיו משמע בנים שיש לו בשעת חטאו ישנו לו מחמא ואינך לא מייתי וערירים ימותו משמע בנים הנולדים לו מחמא ימותו אבל בנים דמעיקרא לא מייתי. וזה היפך משמעות לשון הירושלמי וצמ"ש בסמוך:

דודתו

רודתו לצורך ילפא כו'. כתב תו' ריש יבמות אהא דקאמר בסמוך אשה שיש כו' ילא אשת אחיו מאמו כו' וקשה מדתנן התם אשת אחיו מאמו פוטרת צרתה ש"מ שהיא בכרת דבחייבי לאוין סבר תנא דמתני' דחולצת ותירץ כר"מ דלא אתי למעוטי אלא מערירי דכתיב בהאי קרא אבל כרת יש בה ולא יתכן פי' זה לרש"י שאומר כל כרת הוא וזרעו נכרת אלא לר"א שאומר דאין נכרת הוא וזרעו אלא בערות דכתיב בהו ערירי ע"ש. וקשה הרי מבואר בסוגיין מאי דדריש ר"ע מדודתו דריש ר"י מנדה ומדודתו ילפינן דפטיר נמי מכרת דומיא דודתו שהיא פטורה מכרת וי"ל הא דדודתו מן האב ולא מן האם ילפינן מגז"ש דודו דודו ובקרא ערות דודו גלה כתיב ערירי א"כ לא ילפינן מיניה אלא למעט דודתו מן האם מערירי וה"ה אשת אחיו מאמו נמי מערירי הוא דאימעיט אך קשה בבבלי יבמות דף נ"ד מבואר דודתו מן האם אפילו כרת אין בה ויליף לה מגז"ש דודו דודו וע"ק צ"ל למימר דודתו לצורך ילפא למעט אשת אחיו מאמו הא לגופה איצטריך למעט דודתו מן האם מערירי דוקא ולא מכרת. והא ליכא לאקשויי מאי חזית לומר אשת אחיו מדודתו יליף אימא ילפא דודתו למעט ערוה אחריתי ואשת אחיו מאחותו ילפינן שהיא בין מן האב בין מן האם וי"ל ילפינן דבר הבא ע"י קידושין מדבר הבא ע"י קידושין ולא תוכיח אחותו שהיא קרובי עצמו וכ"ש בש"ס שם. ומ"ש תו' לא יתכן תירץ כר"מ לפי' רש"י כו'. לפמ"ש בסמוך דסובר הירושלמי היכא דכתיב ערירים יהיו אין העונש בזה להיכא דכתיב ערירים ימותו א"כ י"ל דאתי למעט מערירי דכתיב בנדה אבל לא מכרת א"נ סובר כר"ם דהירושלמי פליג נמי בהא אי בכל כרת זרעו נכרת כי היכא דפליג בערירי כמ"ש בסמוך:

מה דודו שנאמר להלן באחי אביו הכתוב מדבר כו'. עיין בקו"א וכן פירש"י בבבלי יבמות דף נ"ד ומדקאמר מוטל עליו יותר פי' משמע דאף על קרובי האם מוטל מיהת מצות גאולה. וקשה הא אמרינן התם אמר קרא ממשפחתו יגאלנו משפחת אב קרויה משפחה משפחת אם אינה קרויה משפחה. הרי דאין מצות גאולה כלל על קרובי האם:

הרי כאן שני לאוין וכרת אחת לאוין חולקין את הכרת. יש כאן חסרון כאשר כתבתי בקו"א. גרסינן יבמות דף נ"ב ר' יוחנן אמר למה יצאה כרת באחותו שהם בשק' כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. וקשה הא א"ר יוחנן במכלתין דף נ' לאוין מחלקין א"כ למה יצאה כרת באחותו לחלק תיפוק ליה דלאוין מחלקין וצ"ל כתירוץ הירושלמי דאיצטריך אחותו ללמד על הנשים והא דקאמר לחלק לאו דוקא אלא נקט דרשא כפשוטה אי לא כתיבי לאוין מחולקין הוה מוקמינן אחותו לחלק כמ"ש תו' במכלתין דף נ"ד. והא דקאמר ולר' יצחק דאמר למה יצאה כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות לחלק מנ"ל נפקא ליה מדכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לחייב על כל אשה ואשה, צריכין נמי לומר דפירך קושיתו מנ"ל לרבות הנשים. ורש"י כתב בכריתות אחרי לא תקרבו להזהיר את הנקבה ולכך נאמר לשון רבים. וקשה זהו דלא כר' יוחנן דקי"ל כוותיה ועוד מאי פריך הש"ס לר' יצחק מנ"ל לחלק תיפוק ליה מלאוין ולרבות נשים שמעינן מלא תקרבו. ועוד יש לתמוה ממ"ש רש"י כריתות דף ג' בד"ה דאמר ר"א כו' ואי קשיא היכן מצינו בעריות אזהרה לאשה כמו לזכר דאשכחן בכולהו לאו שהוא כו' שאני התם דכיון דאיכא נמי מתחייב מהכיבה קרינא בה הנשכבות כשוכבות. אבל מהכא דלא מתכני בפי' אזהרה ע"כ. אך נעלם ממנו דברי הת"כ והירושלמי דמלא תקרבו ילפינן אף מאחותו גם לשון דהשכבתן לאו בכולהו איתו מכון, והא ליכא לאקשויי הא כוונו אשה לאיש כו' ונשים בנחורים א"כ קרא ל"ל לרבות נשים י"ל כמו שתירץ הרא"ש שם כל היכא דכתיב לשון זכר רבוי לנשים. ולא מצינו אנו חיין שכך כתבו תו' ב"ק דף ט"ו ע"א. ומ"ש עוד הרא"ש ה"נ שאני עריות שפועל באשה כתפעל ופועל באיש כנפעל והכתוב הזהיר שלא יבעול כו' וכרת על זה שבזכר צריך קרא לרבות הנשכב ודינו מפני שהפועל השוכב נאמר ע"ש. ואינו נכון דודאי איכא למילף נמי הנשכב מלא תקרבו דהא זכר כתוב בפרשת העריות וכי היכא דמרבינן אשה ה"נ יש לרבות הנשכב. אלא שטעמא אחרינא אית ביה כמ"ש תו' יבמות דף נ"ד ע"ב בד"ה בזכור כו' לכך צריך קרא לנשכב כיון שאין דרך ביאה בכך אפ"ה דבעלמא צ"ל קרא לחייב האשה הנשכבת ע"כ. ודבריהם אלו תמוהים לפום ריהטא דודאי איצטריך קרא לאשה הנשכבת כדדרים בת"כ מלא תקרבו. אך נראה שכוונתם למ"ש כיון דכתיב לא תקרבו יש לנו למילף גם הנשכב כמו דילפינן מיניה האשה הנשכבת א"נ הטעם משום דאין דרך ביאה בכך. אך הלשון דחוק וצ"ע:

ויצאו שלמים ויחלוקו לאוין כו'. וקשה הא לא כתיב לכל הקדשים אלא לאו אחד בקדשים לא יאכל ועוד אחרי שיצאו שלמים י"ל חלוקה דלאוין לכך נראה דה"ג ויצאו שלמים ויחלקו על כל הקדשים כו' וה"פ ועוד הן הדא מוכח דלאוין אין מחלקין דמהו"ג הקשה לר"י ויצאו שלמים ויחלקו על כל הקדשים אם אכל בהעלם אחד כזית שלמים וכזית עולה או משאר מיני קדשים יהא חייב על כל אחד ואחד והא קדשים אין בהן אלא לאו אחד ושלמים לא יצאו בלאו אלא בכרת לחוד אפ"ה אמר שיצאו לחלק ש"מ חלוקה דכרת הויא חלוקה אבל חלוקה דלאוין לא הוי חלוקה ולפי ר"י לא קאמר אלא לצורך יצאו אבל בלא"ה ה"א שיצאו לחלק. אך קשה מנ"ל להכי מהכא דחלוקה דלאו לא שמה חלוקה הא עדיין י"ל חלוקה דכרת הוי חלוקה וכ"ש חלוקה דלאו נמי הוי חלוקה וצ"ע:

(דף נ"ג ע"א) ר"לאו מתני' היא כו'. ירושלמי שבת [פ"ו ה"ב] כתבתי א) וקשה הא תנן ריש פ"ד דמעילה קדשי מזבח מצטרפין זה עם זה למעילה ולחייב עליהן משום פגול ונותר וטמא ושמא קדשי ב"ה מצטרפין זה עם זה ואחד קדשי מזבח ואחד קדשי ב"ה מצטרפין זה עם זה. והא קאמר מהא"כ בקדשי ב"ה ושמעתא דשמעתא ממתניתין דמעילה פריך וי"ל לפמ"ש בקונטרס כאן עיקר קושית הש"ס מהא דמצטרפין כל מיני קדשי מזבח זה עם זה לטומאה א"כ הכי קאמר מהא"כ בקדשי ב"ה דהשתא בבבלי שם הא אחד קדשי מזבח ואחד קדשי ב"ה מצטרפין זה עם זה לא קאי אלא אמעילה אבל לא אטומאה ובשבת שם פירשתי בג"א זו בכמה מקומות נפרים אחרים ופירושי כאן עיקר:

הזורע והזומר בכלל היו כו'. בבבלי מ"ק דף ג' גרסינן התם בשביעית ר"י ור"א חד אמר לוקה וחד אמר אינו לוקה לימא בהא דר"א אבין כל מקום שנאמר כלל בעשה ופרט בל"ת אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל מ"ד לוקה לית ליה דר' אבין ומ"ד אינו לוקה אית ליה דר' אבין. ומגלה פ"ש בפירש"י וכלי"ע כלל ושבתה הארץ ופרט שדך לא תזרע וכלל שבת שבתון יהיה לארץ ודין הכתוב מכלל כלל ופרט וכלל שהפרט בל"ת אינו אלא כלל ופרט ואמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט כי אין מידי אחריני לא. וקשה לדבריו צ"ל דפליגי ירושלמי ובבלי בזה שהרי מפורש כאן שאין בשביעית כלל בתרא. גם מ"ש כיון דשתים ס' קשה נימא כ"ש אית להו דר' אבין מ"ד לוקה דהשיק ליה בפרט וכלל וכללא קמא נדחה ומ"ד אינו לוקה סובר כללא בתרא נדחה מפני שנותנים. וכעין זה מקשים תו' שם אלא שיש לייבב קושיתם הראשונה

ובל. מקום דכתיב ערירים ימותו אף שבנים שהיו לו ימותו ויקברן בחייו: דודתו. הא דקשיא לך כרת דכתיב בדודתו צ"ע הומר אני לצורך ילפא למעט אם היה דודו אחי אביו מן האם ולא מן האב אין אשתו עליו ערוה: ה"ג למעט את אשת אחי אביו מאמו: מה טעמא. כלומר מנ"ל: באחי אביו מאביו הכתוב מדבר. אם אחי אביו מן האב הוא הוי קרוב לענין גאולה ומצות גאולה מוטל עליו יותר מקרובי האם אף דודתו שנאמר כאן מן האב ולא מן האם: אף אשת אחיו. היכא למי"ף מדודתו מה דודתו מן האב אבל לא מן האם אף אשת אחיו דוקא מן האב אבל לא מן האם: ופריך עד כדון כר"ע. כלומר הניחא לר"ע דאמר למדין למד מן הלמד בחולין ילפינן שפיר אשת אחיו מדודתו הנלמדת בגז"ש מגאולה אלא לר"י דאמר אין למדין למד מן הלמד אפילו בחולין אשת אחיו שהיא מהאב ולא מן האם מנ"ל: ומשני תני ר"י נאמר כאן. ערות אשת אחיך לא תגלה: יש לה היתר לאחר איסורה. אחר שבעלה מותרת להיתירה הראשון: אף אשת אחיו כאן יו. הוא דהוי ערוה שיש היתר לאיסורה אם מת אחיו בלא בנים חוזרת להיתירה הראשון להיות מותרת לו אבל אשת אחיו מאמו אין היתר לאיסורה שאין יבום אלא לאחים מן האב ולא מן האם: הא ר' יוחנן כו'. כלומר נושא ר' יוחנן קשיא ליה לחלק בעריות מנלן ובני מפני שיצאה כרת באחותו אבל ר"א בשם ר' הושעיה יליף ליה חילוק חטאות בעריות מפני שהלוקין בלאוין וכדמסיק: לאוין חולקין. כריתות וחייב על כל אחד ואחד: מה טעמא. כלומר כגון מאי: ה"ג מה עביד לה ר"י באנשים הכתוב מדבר ובאה אחותו ללמד על כל הנשים ולית לר' אלעזר כן אית ליה לא תקרבו אחד האיש ואחד האשה ומה עבד לה ר' יוחנן פתר ואי מחיור ועוד מן הדא כו' וכ"ה בשבת [פ"ז ה"ב]. וה"פ ור' יוחנן מ"ש לא יליף חילוק חטאות בעריות הואיל וחלוקין בלאוין ומשני הלאוין כתיבו בלשון זכר ובאה אחותו ללמד אף על הנשים חילוק חטאות ופריך ולית ליה לר"א שאף הנשים חייבין כרת בחמיה א"כ ע"כ איצטריך לומר שיצאה כרת באחותו לחלק ומשני אית ליה כרת בנשים ויליף ליה מדכתיב לא תקרבו לשון רבים דמשמע אחד איש ואחד אשה וה"י הא כתיב לא תקרבו ומשני ר"י עלה בדעתו לפרש כן ואינו מחוור ליה לפרש רבים דקרא בזכר ונקבה שהרי מצינו הרבה בקרא שפעם מדבר בלשון יחיד על העם ופעם בלשון רבים על פרטי העם ועוד מהא דשאול בר אבא מוכח דלאוין אינו מחלקין: ויצאו שלמים כו'. אי ס"ד לאוין מחלקין למה יצאו שלמים לחלק כיון שהן מחולקין בלאוין ממילא חלוקין נמי לחטאת אלא ודאי חלוקין דלאוין לא שמה חלוקה: (דף נ"ג ע"א) א"ל לצורך יצאו למעט כו'. אבל לא לחילוק חטאת וכך שנויה בת"כ: והנפש אשר תאכל כל בשר מזבח השלמים וטומאתו עליו ונכרתה והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו (שנאמר כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים וגו') ולמה יצאו להקיש אליהן מה שלמים שהן קדשי מזבח וחייבין עליהם אף כל שהן קדשי מזבח חייבין עליהן יצאו קדשי בדק הבית שאין חייבין עליהן משום פגול ונותר ואין האוכלן בטומאת הגוף ענוש כרת: לצורך יצאו למעט קדשי בדק הבית. אבל לא לחילוק חטאות: ופריך ולא מתני' היא. ממתני' שמעינן דליתא לקושית שמואל בר אבא: ה"ג קדשי מזבח מצטרפין זה עם זה לטמאה. אם נגעה מיני קדשי מזבח בגוף טרוסה אפל ומצטרפין נמי לכזית לחייב עליהן משום פיגול נותר וטמא או משום מעילה בחוץ: משא"כ בקדשי בדק הבית. שאין מצטרפין: ה"ג מכיון שמצטרפין אינן חלוקין. שיטתא דקושיא היא סד"א מקרא יליף ליה דמצטרפין וקאמר כיון דמצטרפין ממילא ידעינן דאינן חלוקין ליכא דאי חלוקין הן אין מצטרפין: אר"א ובן היא צריכה ליה. א כיה קושיתו נימא דחלוקין הן כיון שחלוקין בלאו ולא יצטרפו דעיקר טעמא דמתני' דמצטרפין מפני שאינן חלוקין: כלל בעשה ופרט בל"ת. מיבעיא ליה אי דרשינן בכלל ופרט או לא: מילתיה דר"א. מדברי ר"א דמייתי שמעינן דדרשינן ליה בכלל ופרט: כלל. היינו ושבתה: שדך לא תזרע. פרט. היינו לא תעשה: הזרע והזומר בכלל היו כו'. ור"א לאו בכלל ופרט דריש ליה דא"כ אין בכלל אלא מה שבפרט אלא כיון דאיכא שני פרטים דמיא לכלל ופרט וכלל לענין זה שלמידין מהן דברים דדמיין לפרט בכל צד אבל מדלא כתיב מפורש כללא בתרא לא הוי כלל ופרט וכלל ממש לרבות כל מילי דדמיא לפרטא בחד צד: אלא דבר שהיא עבודה בארץ ובאילן. וחרישה עבודה אינן שהיא שחורשין לאילנות כדתנן ריש שביעית: מה עבד לה ר"י. הרי יצאו שני דברים ויש למילף מהן: שני דברים הן. שיצאו מן הכלל פרט הזומר ושני דברים שיצאו מן הכלל אין הולכין את הכלל לומר שיהא חייב על כל או"א וכמו שאינן חולקין אף אין מלמדין: ופריך על דעתיה דר"א אינן חולקין. בתמיה וכי לית ליה לר"א שאין חולקין: ומשני אית ליה. שני דברים אינן חולקין אבל סובר דמלמדין מיהת לדברים דדמיין להו בכל צד: ופריך ולית ליה לר"י מלמדין. בתמיה: ומשני שנייה היא. ודאי מודה ר"י דמלמדין אלא שאני הכא שהכלל בעשה ושבתה הארץ ופרט בל"ת לא תזרעו: ועשה מלמד על ל"ת. כשהכלל בעשה והפרט בל"ת נמצא שהעשה מוסיף על הפרט מיהא דהעשה תשובה דדחיה לל"ת לכך היא יכולה להוסיף על ל"ת אבל בספק כשהכלל בל"ת והפרט בעשה מודה ר"א שאין מלמדין מהפרט על הכלל: ה"ג על דעתיה דר"א ניחא מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות ע"ד דר"י מהו לחפור כו'. וה"פ ר"א דסובר כלל ופרט הוא והפרט מלמד על הכלל דבעינן דבר המיוחד לעבודת הארץ דומיא דזריעה וזמירה הלכך לחפור בה בורות כו' ודאי שרי אפילו לכתחלה אבל לר"י דאמר הכל במקומו עומד א"כ אפילו חפירת בורות כו' אסור דבכלל ושבתה הארץ משמע נמי חפירת בורות או דלמא מכני הפרט מיהו לענין זה לפרש הכלל שהיא בעשה דלא איירי אלא בעבודת הארץ אבל חפירה מותר: ומשני בשם שאין. הפרטים מלמדין שלוקין על עבודת הארץ כך אין מלמדים מהם היתר לחפירה ולימר דאיירי דוקא בעבודת הארץ: טעמא דר"י. שהוא אומר אינו לוקה משמע אבל עשה יש בו מנ"ל: שהוא בעשה מדכתיב שש שנים כו':

אפילו

במקשים לפירש"י מנ"ל הדר' אבין סבר כן ע"ב י"ל אע"פ שאין כאן שבתה בדר' אבין סבר כן מ"מ צ"ל כן לפרש במאי פליגי גם מ"ש פ"ל לשנויי דכ"ש אית להו דר"א וקרא לאו אסמכתא היא מ"מ י"ל פשוט ליה לש"ס דהאסמכתא היא מדכתיב לא תזמור וכדדייק רבא הוא בבבלי (דף ג') אבל קושיתו היא קיימת בין על הקושיא בין על התירוץ. ונראה עיקר כמ"ש בספרים ישנים דגרסינן אין דנין אותו בכלל ופרט ותו לא. ולפי גרסה כמהרש"א בגא' שם נ"ל דה"ני תו' מהירושלמי דליכא כלל בתרא בשביעית ומ"ש תו' בתר הכי חד אמר לוקה לא קאי אירושלמי דלגירסתו מ"ד לוקה לית ליה הר"א ודריש ליה בכלל ופרט וכמ"ש בקונטרס. וכ"מ פ"א דשביעית כתב לפירוש ה"ד בירושלמי דקאמר טעמא דר"א ושבתה כו' ולמה יצאו כו' היינו דר"א דלא דריש כלל ופרט דאי דרשי א"כ אין בכלל אלא מה שבפרט ולא נקי ע"כ. דברי תימה הם שלא מפורש כאן ובשבת מילתיה דר"א אמר כלל ופרט הוא ש"מ דר"א לית ליה דר' אבין. ואין ספק אנו זכר ה"ש שניין לא היה כתוב כן ועוד אי לא דרשי' כלל ופרט אף ביוצא מן הכלל לא הדשיק ליה וכמו שאכתוב בסמוך. ועוד הרי מפורש בסמוך ר"י סובר כלל בעשה ופרט בל"ת אין אחד מלמד על חבירו וזה כר' אבין. אלא ר' יוסי משיק הגה ר' יוחנן לית ליה דר' אבין וכמ"ש בקונט'. וכר"ש פ"ח ובמסקנא דירושלמי מפרש טעמא אחרת שאינו נגמרה שלנו ע"כ ונראה שכיון למ"ש בסמוך בד"ה טעמא כו' ע"ש ומ"ש תו' כלל בתרא לא הוי כיון דהאי כלל בקרא אחרינא וכתיב בכלל שמרוחק כיון דלא הוי בחד קרא דהכי מוכח בפ"ק דפסחים ואיכא מ"ד כיון דהוו בתרי קראי לא הדשיק בכלל ופרט ע"כ. וקשה הרי מפורש כאן ושבתה הארץ ושדך לא תזרע לכ"ע היינו דורשין אותו בכלל ופרט אע"ג שהן בתרי קראי אי לאו דהכלל בעשה ופרט בל"ת ודוחק לומר דהירושלמי כמ"ד כלל ופרט המרוחקין דנין ועוד הא רבא הוא דאמר כלל ופרט המרוחקים בחד ענינא דנין מימר שימה דש"ס כאביי ולא כרבא, ועוד ליכא נ"מ תרי קראי הוו כלל ופרט המרוחקים אא"כ מפסיק ביניהם דבר אחר אבל דברים הכתובים אפי' בתרי קראי לכ"ע דנין. ומה נכונים דברי הר"ש שכתב ובכתוב יהיה לאו כלל הוא אלא ושבתה הארץ כו' ע"ש. ודעת רש"י שבתון כלל הוא והא דלא קחשיב ושבתה הארץ וכללא קמא הוא מוקדם בקרא היינו לפי שהוא מרוחק המפסיק בין הכלל והפרט ביתירא שש שנים תזרע שדך כו'. ולפירושי בקו"א נראה עיקר בבבלי כגירסא שכתב הרשב"א אין דנין אותו בכלל ופרט מ"ד לוקה לית ליה דר"א כו' לא הכ"ש לית להו דר"א כו' וכ"ש כלל ופרט ושבתה הארץ שדך לא תזרע מ"ד לוקה לית ליה הר"א וכי' כלל ופרט וכיון שיצאו שני דברים ה"ל ככללא בתרא וכמ"ש בקונט'. (וכה"נ מפורש בבבלי דמכלתין פ' נגמר הדין דף מ"ו גבי כלל ופרט המרוחקין) וכ"ת לפ"ז י"ל לשנויי דכ"ע לית להו הר"א מ"ד לוקה שני דברים שיצאו מן הכלל ככללא בתרא חשיב ליה ומ"ד אינו לוקה סובר אפי' שני דברים שיצאו לפרש הענין ליתו לא לכלל י"ל כ"ש דסמ"ל כי אלא חדא מינייהו נקט. ודע דגם לדברי תו' קשה פ"ל למימר דכ"ש לית להו דר"א מ"ד לוקה כלל ופרט המרוחקים דנין וס"ל כלל ופרט וכלל ומ"ד אינו לוקה סובר אין דנין א"כ ה"ל כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט אלא כמ"ש. מיהו אין זה שוכחה כל כך די"ל מיהא ליה למנקט דכ"ע אית להו דר"א ומעתה מ"ש כמהרש"א וקשה דקאמר יכול ילקה אחריהם והיא מכלל ופרט וכלל ולפי' תו' לכ"ע אין כאן כלל ופרט וכלל ע"כ לפירושי ניחא הדבין כלל ופרט וכלל מיהו הוי. גם לתו' ל"ק דלשיטתם למ"ד כלל ופרט המרוחקין דנין ה"ל כלל ופרט וכלל:

ושני דברים כו'. כתב תו' שבת דף ע' בד"ה וכל שכן שאינו חייב אלא אחת פי' בקו"א משום דה"ל כלל בל"ת ופרט בעשה וקשה כללא נמי כתיב בעשה וביום השביעי תשבות ועוד גבי כלל ופרט היקא הוא דאמרינן בפ"ק דלא דייקין אבל גבי דבר שיצא מן הכלל לא אמרינן בשום מקום ע"ש. ונראה שסובר רש"י ביום השביעי תשבות אינו עשה די"ל פ"ק קרא שבת ימים תעבוד תעבד היא דומיא דכ"ל שבות חייב מיתה וביום השביעי תשבות רבות מכאלו"ל בהרים וקאי"ד תשבות ודאי תובה משמע. ודע דהש"ס קאמר שם דף ס"ע ע"א דידע ליה לשבת בתחומין ואליבא דר"ש ולא קאמר בשבת דביום כו' תשבות וקושית תו' שם אין כת"ב. גם מאי דקשיא להו למה לא קאמר דידע לשבת בעשה דמשמע ומכבדים את השבת. קשה כיון דלא מצינו בשבת אלא לאוין א"כ ומפרשם נמי לא כדאמרינן בעלמא בסבר דלאו לא ותו' תו' גבי יוצא מן הכלל לא אשכחן בשום מקום. תימה הרי מפורש בסוגיין לר"י שני דברים היוצאים מן הכלל אפי' ללמד אין מלמדין מיהו מגמע בסלה שהיא דבר היוצא מן הכלל וכלל ופרט שוין נינהו. ותו' כתב מנחות דף נ"ה כלל ופרט המרוחקין אין דנין אבל בדבר היוצא מן הכלל דנין. וזו לשיטתם דמחלקין ביניהם אבל לשיטת רש"י שוין. ואין להאריך עוד בפרט זה:

מעי' א הר"י כו' עי' בקונט'. מיהו הלשון דחוק ונראה דקסבר ר' בא לכ"ש אפילו כלל בעשה ופרט בלא תעשה ובלא תעשה הדין וכהא שאני דאיכא שם: בפני עצמה ונעשה לא דנין הכלל בכלל ופרט כיון שיש בשם נמי בל"ת. ותמ"ש לעיל בד"ה כהרש כו':

א) בד"ה ולאי במגיפא היא.

ר"י

(דף נ"ג ע"ב) **אפי' עשה אין בו.** לר"י: ופריך **והכתיב מלא.** לר' יוסי פריך דאמר אפילו עשה אין בו הרי מקרא מלא כתיב ושבתה הארץ דמשמע כל המלאכות אסורות בשביעית בעשה: **לענין ל"ת שנו.** קסבר ר"י דרים ליה בכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט זריעה וזמירה אין אבל שאר מילי לא כמלא אין כאן עשה בחרישה ותרווייהו אית להו כלל בעשה ופרט בל"ת לא דרשינן בכלל ופ"ט ולא פליגי אלא כשיש שני פרטים אי ה"ל קצת כעין כלל בתרא וכדפרישית בסמוך לר' אלעזר או לא: ה"ג יכול יהו לוקין על התוספות. ברייתא שנויה בבבלי מ"ק פ"ק וסיים בה פטור: ר"י. מפרש לה דה"ק יכול ילקה על החרישה וקרי לה תוס' דאינו מפורש בתורה דבפרשה לא כתיב אלא זריעה וזמירה כדאמרינן לעיל: הרי ל"ג וכ"ה בשבת: **יבול ילקה על שני פרקים הראשונים.** היינו תו' שביעית שאין חורשין בשדה לבן אלא עד הפסח ובשדה האילן עד העצרת ינס"ב לפטור דגמר משבת בראשית מה להלן לפניה ולאחריה מותר אף שביעית היא אסורה לפניה ולאחריה מותר: **אית תנויי תני.** איכא תנא דתנא איסור חרישה נפקא לן מקרא דשש שנים כו' ואיכא דמפיק ליה משדך לא תזרע חדא כר"י דאמר אין לוקין על החרישה אבל עשה יש בו וחדא כר"א דאמר לוקין ל"א חד תנא בסיומא דברייתא דלעיל יכול ילקה על תוספות שביעית ת"ל שש שנים כו' ואתיא כר"י דקאי על החרישה וקאמר כיון דאיכא נמי פרט בעשה דה"ל לאו הבא מכלל עשה מוקמינן גם הכלל ופרט בעשה ופטור על החרישה דאין בכלל אלא מה שבפרט זריעה וזמירה אין אבל חרישה לא ומאן דתנא ת"ל שדך לא תזרע קאי על איסור שני פרקים וכר"א וה"ק כתיב ובשנה השביעית כו' שדך לא תזרע דוקא בשנה השביעית אסור אבל קודם לכן אע"ג דנהנה ממנה בשביעית שרי אבל בשביעית עצמה אפילו על החרישה לוקה: ה"ג מתניתא פליגא לר"א וכ"ה בשבת. ברייתא קשיא לר"א: **השמר בלא תעשה.** בשחוטי חוץ כתיב השמר פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עולותיך ושם תעשה וגו' וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת: **מה העלייה שהיא בעשה.** דשם תעשה אבל בחוץ לא דה"ל לאו הבא מכלל עשה שהוא עשה: **הרי הוא בלא תעשה.** דכתיב השמר פן תעלה כו' והשמר לא תעשה: **אף שחיטה וזריקה שהן בעשה.** דשם תעשה: **בגין דכתיב כו'.** כלומר טעמא דכתב רחמנא שם תעלה ושם תעשה להקיש שחיטה וזריקה להעלייה מיניה שמעינן דאית בהו ל"ת הא אי לא כתיב היקישא ה"א שאינן בל"ת אמאי הא העלאה בכלל שם תעשה היא וה"ל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא אלא ודאי היכא דהכלל בעשה והפרט בל"ת לא דרשינן בדבר היוצא מן הכלל וקשיא לר"א: ה"ג מה עביד לה ר"א. וה"פ ור"א איך מתרץ להך ברייתא: **ומשני שלא תאמר כו'.** ודאי ללמד משחיטה וזריקה בל"ת לא צריך היקישא דזה שמעינן מדה"ל דבר היוצא מן הכלל והיקישא איצטריך ללמד שאם עשאן כולם בהעלם אחת שחייב על כל אחת ואחת דאף שיצאה העלאה ליכא למשמע מינה שיצאה לחלק דסד"א שחיטה וזריקה שנאמרו בעשה אחת ושייכי להדדי כמו תולדה לאב דהא אם אין שחיטה אין זריקה אין לחייב עליהן אלא אחת וכא דיצאה העלאה על עצמה יצאה א"נ לחייב על אחת מהן אם עשאה בפני עצמה אבל לא לחייב שתים לכך איצטריך היקישא לחלק שאם עשאן בהעלם אחת שחייב על כל אחת ואחת והא דתניא אף שחיטה וזריקה יהו בל"ת היינו כאלו כתיב ל"ת בכל אחת בפני עצמה שהלאוין מחלקין א"נ עיקר קושיתו לר"א היקישא ל"ל אבל מברייתא לא פריך שאינה שנויה בר"ח ור' אושעיא: **חייב משום זורע.** שאף הנטיעה לצמוח פירי נעשית וזה אב בזרעים וזה אב באילנות: **הזומר כנוטע.** דלצמוחי עביד: **נטע וזמר בשבת.** בהעלם אחת: **על דעתיה דכהנא.** דאמר נוטע כזורע משמע אבל זומר לא הוי כנוטע אלא כקוצר הלכך חייב שתים: **אינו חייב אלא אחת.** שהרי הן שתי תולדות מאב אחד: ופריך **בלום אר"ז.** הא לא אר"ז אלא הזומר כנוטע משמע כי היכי דחייב הזומר אף הנוטע כן הוא: **דלמא.** שמא אמר הנוטע כזומר שפיר הוה משמע דבא לומר שאין חייב עליהן א' אחת דכא שיהא חייב על הזומר אין לתלותו בנוטע דזומר מפורש ביה קרא כדמסיק: **הבל. אחד** זמירה ואחד נטיעה היה בכלל שדך לא תזרע שאמור בשביעית: **ויצאת זמירה.** דכתיב וכרמך לא תזמור: **להחמיר על עצמה.** שיהא חייב עליה: **וכי מפני שיצאה זמורה להחמיר על עצמה.** נאמר שאינה תולדת זורע בתמיה: **הוי.** הרי שבנוטע וזומר אין חילוק בין כהנא לר"ז דלתרווייהו חייב שתים ולא קאמר ר"ז הזומר כנוטע אלא לאשמועינן דשניהם זריעה הן:

הלכה ו מתני' חייב עליה משום אשת אב ומשום אשת איש. ור' יהודה פליג נמי בהא דכי היכי דדריש אמך היא דרים נמי ערות אשת אביך היא משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת איש: **בין לאחר מיתה.** אחיוב דאשת אב קאי דמרביה ליה קרא אבל בם אשת איש לאחר מיתה לא קאמר: **בין מן האירוסין.** דכיון שקידשה אשתו היא דכתי' ואיש כי יקח אשה משעת לקיחה נקראת אשתו והך קיחה קידושי כסף הן דגמר קיחה קיחה משדה עפרון דכתיב נתתי כסף השדה קח ממני: **גמ': אזהרה לבא על האם מנין.** אפילו אינה אשת אביו כגון שבא עליה אביו באונסין מנין אבל אשת אביו באישות שמעינן מדכתיב ערות אביך לא תגלה כדמסיק: **כי כל כו'.** בסוף פרשה אחרי כתיב וקאי גם על ערות אמך לא תגלה: **עונש.** סקילה מנין: **ערות אביו גלה מות יומתו.** דמייתי בם ונאמר באוב וידעוני דמיהם בם מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה ומהאי קרא שמעינן נמי סקילה לאמו אף על פי שאינה אשת אביו דילפינן ערות ערות גז"ש מה באוסרת אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו אף בעונש שוין:

(דף נ"ד ע"א) **תניתה הבא כו'.** ארישא קאי דתנן הבא על האם חייב משום אם ומשום אשת אב והכי תנן בכריתות וקשיא ליה הניחא בכריתות תני דחייב על שתיהן דהתם לענין חטאת קאי וקמ"ל אם בא על האם בשוגג חייב שתי חטאות אלא הכא בסנהדרין דאיירי לענין מיתה וכי יש לך לומר שהוא נסקל משום אם וחוזר ונסקל משום אשת אב בתמיה: **להתרייה איתאמרת.** איצטריך לאשמועינן דחייב אתרוייהו לומר שאם התרו בו משום אם או משום אשת אב לוקה שלעולם צריך להתרות בו משום איסור שיש בו: ופריך **ויתרו בו משום אשת איש.** כלומר ליתני נמי במתני' אם התרו בו משום אשת איש לוקה: **ומשני היפתר.** תפרש למתניתו שעכשיו היא פנויה כגון שהיא עכשיו אלמנה או גרושה: ה"ג תניא רי"א אם כו'. ברייתא היא ולאו מתני' וכ"ה בבבלי א"נ ה"ק תמן בבבל מפרשין מתני' רי"א אם כו': **אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא אחת.** דכיון שאין לאביו אישות בה לא קרינן בה אשת אב אבל אם היתה ראויה מודה ר"י דחייב שתים משום אם ומשום אשת אב ואיירי בחייבי לאוין דבחייבי כריתות אף ת"ק מודה הכי מסיק בבבלי ולא ניחא ליה לאוקמי בחייבי כריתות ות"ק כר' יהושע דאמר אין ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד דמודה ר' יהושע שאין קידושין תופסין בחייבי כריתות: **ר"א בשם ר"י.** קאמר לר' יהודה ל"ש ראויה או אינה ראויה לעולם אינו חייב אלא אחת וטעמא דר' יהודה דכתיב ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא אלא לומר לך שאם יש בה שני שמות אם ואשת אב אינו חייב אלא משום אמו: **ערה.** תלה את כל הפרשה לאם שעליה לבד הוא חייב: **מה ראה ר' יוחנן.** דאמר שחייב משום אם ולא משום אשת אב הא בקרא כתיב ערות אביך וערות אמך לא תגלה ואי משום דכתיב אמך היא א"כ ערות אביך ל"ל: ה"ג דר"י דרים ערות אביך בזכור הכתוב מדבר. כלומר ערות אביך ממש לא תגלה: ופריך **ואין אביו בכלל.** ואת זכר לא תשכב כו' דצריך קרא לאסרו: **ומשני אלא לחייב הבא על אביו שתים.** ופריך וניתני. ברים כריתות שלשים ושש כריתות בתורה וליחשוב נמי הבא על אביו אם עשאו עם השאר חייב שלשים ושבע דהא לא קחשיב אותן אלא ללמד כמה חטאות מתחייב אם עשאן בהעלם אחת: **ומשני כל שם זכר אחד.** וכיון דנכנר תני הבא על הזכור לא תני הבא על אביו: **ערות אשת אביך.** לא תגלה

(דף נ"ג ע"ב) ר"י פתר מתני' יכול יהו לוקין על החרישה כו'. כתב תו' בבבלי מ"ק דף ג' ע"ב בד"ה ר"א אומר חרישה. מהא ליכא להוכיח דר"א אמר אין לוקין על החרישה די"ל ר"א לא שמע הא דאמר לקין התירו תוספות שביעית הלכך אין לפרש הא דרב דימי אלא בחרישה אבל לדידיה ס"ל דלוקין על החרישה ע"כ. הכא לפום סוגיין י"ל כיון דאיכא דמפיק ר"א לדר"י הלכך לא מצי למימר הסתיים דר"א הוא דאמר אין לוקין. ולשיטת תו' קשה עדיפא ה"ל למימר קסבר ר"א אפילו לר"ע דיליף תוספות שביעית מבחריש ובקציר תשבות אינו לוקה דהא אינו אלא עשה לכך אין לפרש הא דיכול ילקה על התוספות דקאי אתוספות שביעית. ור"י סובר כיון דגלי קרא דחייב בתוספות כל דין שביעית יש לו כמ"ש תו' שם בד"ה יכול כו'. ור"א סובר אין לדמות התוספות לגוף המצות דהא מצינן בתוספות יוה"כ דגלי קרא שאין בו עונש אלא על עינויו של יום כמפורש בבבלי פרק יוה"כ דף פ"א ע"ש. ועוד אף לתירוצם קשה מ"מ ה"ל להב"ם להוכיח דר"י הוא דאמר לוקין על החרישה. דאל"כ מאי ס"ד לומר שלוקין על התוספות מדכתיב בחריש כו' הא איצטרך קרא לגופיה לאיסור חרישה אלא ודאי קסבר לוקין על החרישה כמ"ש תו' שם בד"ה שהרי כו' ע"ש. וכ"ת היקשי למ"ד אין לוקין על החרישה מדר"ע י"ל דסובר כך מ"ד ר' ישמעאל פליג בהא אר"ע וזהו טעם פלוגתייהו ודלא כמ"ש תו' שם בד"ה שהרי כו'. א"נ קסבר אף ר"ע לא אמר אלא לאסור התוספות בעשה ולדברי הכל חרישה בשביעית אסור בעשה וכדא"ר ירמיה בסמוך וצ"ע:

מתניתא פליגא על ר"א כו'. וא"ת הא ר"א לא קאמר אלא היכא דאיכא כלל ופרט דנו שייך שפיר לומר דה"ל דבר היוצא מן הכלל אבל הכא כתיב תחלה הפרט השמר פן תעלה וגו' והדר כתיב שם תעשה כו' וי"ל כל דכן הוא דהא הכא ה"ל פרט וכלל דקיי"ל הכלל מוסיף על הפרט פשיטא דיש לנו לומר דהפרט מלמד על הכלל דה"ל בלא תעשה. מיהו קשה נימא סובר ר"א הכא דאיכא נמי פרט בעשה דכתיב נמי שם תעלה בחד קרא לא דרשינן הפרט דל"ת דכתיב בקרא אחרינא וכ"ש למ"ד בכה"ג ה"ל כלל ופרט המרוחקים ועמ"ש לעיל בד"ה הזרע כו' וצ"ע:

לפום כן צריך מימר לחייב על כל אחת ואחת. משמע דחייב עליהן שלש חטאות אם עשאן בהעלם אחת. אבל בבבלי זבחים דף ק"ז אינו כן. דגרסינן שם א"ר אבהו שחט וזרק לר"י חייב אחת ולר"ע חייב שתים אביי אמר אפילו לר"ע אינו חייב אלא אחת דת"ק שם תעשה שכתוב עשאן לכולן עבודה אחת זרק והעלה לר"י חייב שתים לר"ע חייב אחת אביי אמר אפי' לר"ע חייב שתים להכי פלגינהו רחמנא שם תעלה ושם תעשה שחט וזרק והעלה לד"ה חייב שתים. וע"ש בפירש"י וסוגיא זו קשה מנ"ל דשם תעשה ללמד שכולן עבודה אחת דלמא לגופיה אתי לאסור כל עשיות כגון שחיטה הקטרה ניסוך ועוד נימא שם תעלה ה"ל דבר היוצא מן הכלל דהא גם העלאה בכלל בשם תעשה כדאמר אביי בסמוך להכי פלגינהו רחמנא כו' ויצא לחלק כדאמרינן בהבערה לר' יוסי מיהו קושיא זו י"ל כיון שהכלל והפרט בעשה אין לומר שיצא לחלק וללמד על לא תעשה שיהא חייב על כל אחת ואחת אבל קושיא הראשונה קשה. וע"ק מאי קאמר להכי פלגינהו רחמנא כו' דלמא לכך פלגינהו שיהא חייב על העלאה ושחיטה שתים אבל זריקה והעלאה דאתיין מחד קרא אינו חייב אלא אחת וי"ל שיהא חייב על השחיטה והעלאה שתים שמעינן מדחילק קרא שחיטה והעלאה בשני לאוין בהעלאה כתיב השמר פן כו' ובשחיטה כתיב ולא יזבחו עוד כמפורש בבבלי שם דף ק"ו. ואף דרבא יליף אזהרת כולן מהעלאה כדאמרינן שם דף ק"ז. אביי פליג כמפורש שם לגירסת רש"י. והרמב"ם כתב פי"ט מהל' מעה"ק זרק הדם והעלה האיברים חייב שתים שהרי חלק הכתוב בין המעלה והעושה שהרי נאמר אשר יעלה העולה ונאמר לעשות אותו ע"כ. ותימא הרי בגמרא מפורש דמשם תעלה ושם תעשה שמעינן דפלגינהו קרא. ולפמ"ש יש ליישב דהרמב"ם סובר כרבא ולדידיה נ"ל דלאו משם תעלה ושם תעשה יליף דחייב שתים וכמ"ש. ומן התימא שלא הרגישו המפרשים בזה. גם נראה מדברי הר"מ שנעלם ממנו או סוגיא דסנהדרין דף נ"ד ע"ש. וע"ק מאי קאמר שחט וזרק והעלה לד"ה חייב שתים הלא אף בשחט והעלה לד"ה חייב שתים. ואי בא לאשמועינן דאפילו בשלשתן אינו חייב אלא שתים הא מרישא שמעינן ועיין בכ"מ שם ומדברי רש"י סנהדרין דף נ"ד ע"ב בד"ה אף כו' משמע דעל כולם אינו חייב אלא אחת כיון דאתיין מאזהרה אחת. מיהו י"ל כוונתו אשחיטה וזריקה אבל אהעלאה וחדא מאינך חייב שתים וכסוגיא דזבחים. אך לשון הגמרא משמע דלא קאי אאזהרה כלל אלא מדכללן הכתוב. וכ"מ מסוגיא דזבחים ופירש רש"י שם. וכ"ש לפמ"ש דאביי יליף אזהרה מולא יזבחו פשיטא דקשיין דברי רש"י דהא לאביי קיימינן וצ"ע:

על דעתיה דכהנא כו' עיין בקונטרס. וא"ת מנ"ל דסובר זומר לא הוי כנוטע דלמא לא איירי בזומר כלל וי"ל ה"ק מדקאמר כהנא הנוטע חייב משום זורע משמע דסובר נוטע אינו אב אלא תולדה דזורע לפ"ז אין סברא לומר שיהא זומר תולדה דנוטע אלא צ"ל שהוא תולדה דקוצר אבל ר"ז דקאמר זומר כנוטע משמע דתרווייהו אבות ניהו וזורע אב בזרעים ונוטע באילנות וזומר בנטעים. אך הא דמסיק הואיל ויצא זומר חייב על כל אחת ואחת אע"ג שכולן זורע הן קשה הא תנן ר"פ כלל גדול העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת חייב על כל אחת ואחת וי"ל דוקא אב ותולדות דידיה או שתי תולדות מאב אחד בהדי הדדי אבל שני אבות מינהו. וכ"ת ליהוי כזורע וזורע שאינו חייב אלא אחת וי"ל כיון שהוציא הכתוב זמירה אמרינן דלחלק יצא וחייב על כל אחת ואחת. אך קשה א"כ ה"ל טפי מל"ט מלאכות שחייב עליהן אם עשאן בהעלם אחת ואנן תנן אבות מלאכות ל"ט ואר"י שאם עשאן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת וי"ל:

ניחא בכריתות כו'. דככר אמרנו לעיל דיצאה כרת באחותו לחלק. ורש"י פי' בסוגיין דף נ"ד ע"א בד"ה בשוגג ולקרבן כיון דאיכא שתי לאוין וחילוק חטאות ביניהם אע"ג דכרת אחד היא נפקא לן פרק אלו הן הלוקין בריש"ה דדרשינן אחותו יתירא לחלק כרת למפטם וסך דכתיב ביה שתי לאוין וכרת אחת וה"ה לכל שתי לאוין וכרת אחת ע"כ. וע"ש בתוס' ע"ש וכו"ל נפקא לן פרק אלו הן הלוקין דדרשינן מאחותו דריבתא יתירא לחלק כרת למפטם וסך כו' וכ"כ שם. אבל עיקר פירושו תמוה הא בפרשת עריות כתיבי ערות אביך וערות זכר ואכולהו כתיב ונכרתו הנפשות ויצאה עיקר אחותו לחלק א"כ ערות לאו מחילוק לאוין שמעינן אלא מיצאת אחותו וב"ת ל"ל עיקר אחותו תיפוק ליה מדחלוקין בלאוין י"ל אי לאו עיקר אחותו לא הוינו מוקמינן אחותו דריבתא לחלק כרת למפטם וסך אלא הוינו מוקים ליה לגופיה לחילוק עריות. ואי נר"א קאי דאמר מדחלוקים בלאוין שמעינן שחלוקים בחטאות. קשה אף לדידיה ל"ל קרא בעריות לחלק מ"מ ל"ל נמי אחותו דריבתא שבלאוין נחלקים דמפטם וסך גופא שמעינן ודרשינן אחותו לדרשה אחריתא כמפורש שם במכות דף י"ד ברש"י ותו' ע"ש וצ"ע. ומסוגיא זו דמכות נראה דרבנן לית להו הא דר"א דבלאוין מחלקין ור' יצחק כר"א. מיהו בסוגיא דכריתות דף ג' משמע דכ"ע אית להו דר"א ורבנן מוקי לאחותו לומר שאין עונשין מן הדין ע"ש מתרווייהו שמעינן דליתא לקושיתי שהקשיתי לעיל בתוס' בד"ה הרי כו' ע"ש ור' יוחנן לית ליה דר"א. וביבמות הוה מצי לשנויי ר' יצחק כר"א ס"ל בלאוין מחלקין אלא דרוצה לשנויי אליבא דכ"ע. ודברי רש"י דכריתות דף ג' דקשיין לי כמ"ש שם ע"ש מצאתי שכן דברי הת"כ וז"ל ונכרתו הנפשות מה ת"ל לפי שנאמר איש יכול איש שהוא עונש כרת עד שיבא מגיין שהאשה בכרת ע"י האיש ת"ל הנפשות הרי כאן שנים מיהו דבריו הם שלא בדקדוק שכתב היכן מנינו בעריות אזהרה כו'. והדבר ברור דאזהרה לא ילפינן מונכרתו דא"כ תיקשי לך הת"כ גופיה תרי קראי ל"ל לרבויי נשים לא תקרבו ונכרתו הנפשות וי"ל לא תקרבו לאזהרה ונכרתו הנפשות לעונש. אך הא דתני הת"כ לפי שנאמר איש סד"א לפטור האשה וכ"כ הרמב"ם קשה הא אף אי לא כתיב איש ה"א לפטור אשה דלאו בעשה קמיירי וקמ"ל קרא דהנגלה דידה חשיב מעשה כמפורש בבבלי ב"ק דף ל"ב. וכמ"ש רש"י בכריתות ודלא כמ"ש תו' ביבמות דהטעם זוכר משום שאין דרך ביאה בכך וצ"ע:

להתרייה איתאמרת כו'. וקשה וכי לוקין על לאו דאשת אב הא ה"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו ודוחק לומר מתני' כמ"ד לוקין ושפי הל"ל מתני' אתיא כמ"ד צריך להתרותו באיזו מיתה הלכך בין שהתרו בו משום אשת אב בין שהתרו בו משום אם נסקל ולכך לא תנן הבא על האם חייב שתים:

ויתרו בו משום אשת איש. במתני' פירשתי ולא נקט אשת איש דאיירי לאחר מיתה וכ"כ תו' ולא זכרו שכן מפני בסוגיין. ועיקר הענין תמוה בסיפא תנן וחייב עליה משום אשת איש למה לא תנן הכי ברישא ונראה לומר דקאמר אביי בבבלי בסוגיין פליג ר"י בברייתא נמי אסיפא בהבא על אשת אב דאינו חייב אלא משום אשת אב ונראה דמודה ר"י בהבא על האם והיא אשת האב ואשת האיש דחייב עליה משום האם ומשום אשת איש דמאמך היא לא קממעט אלא ערות האב דכתיב ברישא ערות אמך אבל משום אשת איש חייב אבל באשת אב ממעט אביך היא שאינו חייב עליה משום אשת איש דליכא למימר דממעט איסורא דאם דא"כ אמו שהיא אשת אב אינו חייב עליה כלל וכדאמרינן בבבלי:

דר"י דרים ערות אשת אביך בזכר הכתוב מדבר. נראה דהבבלי פליג דגרסינן בכריתות דף ג' תנא במתני' קחשיב אי בנכרי דל האשה הנרבעת כו' א"ר לעולם תנא נכרי קחשיב ותני הכי הבא על הזכור והביא זכור עליו ור' ישמעאל היא דאמר חייב שנים ע"כ. ולפום סוגיין

כשיא

קשיא א"כ דאתיא כר' ישמעאל ליתני ל"ז הבא על אביו דליכא לשנויי כל שם זכר אחד דא"כ למה
קתני הבא על הזכור והביא זכור עליו לשנים. והא דכתבו תו' שם בד"ה לסימניהו לכריתות
תימא א"כ ליחשוב נמי הביא זכור עליו והביא בהמה עליו ע"כ. איכא לתרוצי קסבר ר"א כל
שם זכר אחד הוא וכל שם בהמה אחד. והא דנקט אשה הנרבעת כיון דתרי גופא נינהו קחשיב
להו בתרתי. אך קשה להבבלי מאי דוחקא דר' יוחנן למוקמי מתני' כר' ישמעאל לוקמי כרבנן
דר' יהודה דסברי ערות אביך ממש הכתוב מדבר וחייב עליו שתים ולדידיה לא אמרינן שם זכר
אחד וי"ל א"כ קשה ה"ל למיתני ל"ז כריתות דהא איכא נמי הבא על אחי אביו דחייב נמי
שתים כמפורש בבבלי דף נ"ד. ועמ"ש לקמן בד"ה ערות אביך וערות כו':

זו אמו שהיא אשת אביו. וא"ת קרא ל"ל השתא אשת האב לחוד חייב אשת אביו שהיא אמו לא
כ"ש וכ"ת אין עונשין מן הדין הא לאו ק"ו בעי דאמו משום שהיא אמו מיגרע גרעה ועיין
תו' דף נ"ג בד"ה השתא כו' וי"ל למאי דמרבינן אמו שאינה אשת אביו מאמך היא איצטרך
נמי ערות אמך להקישא ללמוד מיניה עונש לאמו שאינה אשת אביו אך קשה א"כ הל"ל זו אמו שאינה
אשת אביו לכך נראה סובר הירושלמי מ"מ לא שמעינן אמו שהיא אשת אב אלא בק"ו ובכה"ג
אמרינן מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ודוחק:

פתר לה לאחר מיתה. וקשה כיון דעל אמו שאינה אשת אביו חייב מאמך היא מסיכי תיתי
לן לומר דאינו חייב עליה לאחר מיתת האב דצריך קרא לרבויי וע"ק לר' ישמעאל ערות
אביך היא ל"ל וא"ל מיבעי ליה לאזהרה לאשת אביו לאחר מיתה כיון דכבר שמעינן מערות אמך
היא אזהרה לאחר מיתה ממילא ידעינן נמי דחייב אאשת אב לאחר מיתה. וכן משמע בבבלי
דל"ל קרא לאמו לאחר מיתה דילפינן מאשת אב מיהו אין מזה ראיה די"ל סובר הבבלי לאמו
אחר מיתה ל"ל קרא כמ"ש בתחלת דברי וכן מוכח ממ"ש רש"י דף נ"ד ע"א דאיצטרך אשת בנך
היא לחייב עליה לאחר מיתה. ולא יליף ליה מאשת אב. ותו' כתבו שם עונש כלתו לאחר מיתה
ילפינן בגז"ש דדמיהם בם מאשת אב ע"ש. וקשה א"כ אזהרה נמי ניליף מהך גז"ש ודוחק לומר
דאתיא כמ"ד עונשין מן הדין ואין מזהירין מן הדין די"ל בגז"ש לכ"ע עונשין ונראה דמיהם בם
בעונש הוא דכתיב ואין למילף מיניה אזהרה גם לר"ע בסמוך דמוקי קרא ערות אביך היא
לאחר מיתה נ"ל דסובר אמו שאינה אשת אביו ל"ל קרא לרבות לאחר מיתה:

ערות אביך היא כו'. וקשה לר"ע ערות אביך דרישא ל"ל וי"ל פשיטא ליה להך ליסנא דאיצטרך
לעונש לאחר מיתה כדמסיק בסמוך לאידך ליסנא:

(דף נ"ד ע"ב) ערות אביך וערות אמך מה אביך כו'. בבבלי דף נ"ד גרסינן עונש מנין נאמר
כאן ערות אביך לא תגלה ונאמר להלן ערות אביו גלה מה באזהרה עשה הכתוב
אמו שאינו אשת אביו כו'. ונראה שגם בסוגיין צריכין להגיה כך דקאמר בסמוך הדא אמרה
למידין מגז"ש אפילו מופנה מצד אחד. ש"מ דבגז"ש הוא דן אבל לא בהיקש. ורש"י כ' בפסוק
ערות אביך זו אשת אביך או אינו אלא כמשמעו נאמר כאן ערות אביך. ונאמר להלן ערות אביו
גלה מה להלן אשת אביו אף כאן אשת אביו. וכ"ה בבבלי (סנהדרין דף נ"ד) אליבא דר"י. וכ'
הרא"ש ותימה למה לא הביאו גז"ש אביך אביך מקרא ערות אביך היא דסמוך ליה דאיירי באזהרה
כמוהו ומה להלן באשת אב כו' ומייתי ערות אביו גלה דאיירי בעונש ע"ש. ודברי הנחלת יעקב
בזה אינן מבוררין. הנה בת"כ שלפני כך הגירסא כמ"ש הרא"ש אזהרה יליף מגז"ש אביך אביך ועונש
מגז"ש אביך ואביו. ונ"ל דערות ערות יליף בגז"ש דאי מאביך קשיא מנ"ל למילף מיניה אביו
דהא קיי"ל היכא דאיכא דדמי ליה מדדמי ליה ילפינן ודלא דמי ליה לא ילפינן כלל דדוחק לומר
דהרי גז"ש אית ליה דא"כ צריכים תרי קראי למופנה ואנו אין לנו אלא חד קרא והבבלי
סובר אביך יליף בגז"ש וצ"ל שכך קיבל ר"י דילפינן אביך מאביו. ומהרש"א כתב קושית הרא"ש
ליתא ערות אביו גלה מופנה לגז"ש אבל ערות אביך היא אינו מופנה דאיצטרך למעט אשת איש
ועוד אי ערות אביך היא גז"ש מיעוטא דהיא למאי אתיא ע"כ. לא ידעתי מאי קאמר ודאי
מצינו למימר לר' יהודה ערות אביך היא מופנה לגז"ש וערות אביו גלה לעונש לאשת אביו לאחר
מיתה ואזהרה ילפינן בגז"ש מה התם לא ענש אא"כ הזהיר ה"נ כן דהא לגירסת הש"ס נ"ל כן
בהיפך כמפורש בבבלי שם. והא דקאמר א"כ מיעוטא דהיא למאי אתא ע"כ תימא הא ודאי
מיתורא דהיא איכא למעוטי דאינו חייב אלא אאשת אב וערות אביך מופנה לגז"ש. והא דפירש"י
כר' יהודה ודלא כרבנן כתב הרא"ש מפני שדבריו קרובים לפשט יותר ע"ש. ולפום ריהטא י"ל
קסבר רש"י לית הלכתא כרבנן מדלא קמשני ר' יוחנן ריש כריתות דף ג' מתני' רבנן אך כבר
כתבתי לעיל בתוס' בד"ה דר"י כו' דאם כן קשיא ליתני ל"ז. ומהך סוגיא גופא איכא למידק
איפכא מדלא מוקי מתני' כר' יהודה דקסבר ערות אביך היינו אשת אביך א"כ לא חייב זכר
שתים אלא אחי אביו אבל אביו לא א"כ אינך אלא ל"ו אך גם זו אינו מוכרחת די"ל קסבר ר'
יוחנן אף לר' יהודה חייב שתים מק"ו ועונשין מן הדין כמפורש בבבלי בסוגיין ועוד הא מוקי
לה כר' ישמעאל כמפורש שם אע"ג דלית הלכתא כוותיה:

הבא על אמו מהו כו'. וא"ת לפשוט ממתני' מדתנן הבא על האם חייב משום אם ומשום
אשת אב ולא תני משום אשת איש וי"ל הא כבר שניא ליה לעיל מתני' בפנויה. והא דפריך
לעיל ויתרה בו משום אשת איש משמע דפשיטא ליה דחייב והכא מיבעיא ליה יש לומר סוגית
דלעיל קאי אליבא דרבנן:

(דף נ"ה ע"א) ריב"י אומר הבא על אחותו כו'. בקונטרס פירשתי טעמא דכתיב אחותך היא
וכ"ה בבבלי יבמות דף כ"ב. אבל בסוגיין משמע דטעמא דר' יוסי דתופש שם
ראשון. וסובר נמי שזה הוא טעמא דר' יהודה. ולפירושי בקונטרס קשה דבכלתו דרשינן בנך
היא למעוטי קאתי לומר זו היא כלתו זו היא אשת בנו ואינו חייב אלא משום כלתו והכא באחותך
היא דרים בהיפך משום אחותו אתה מחייבו ולא משום בת אשת אביו וכ"ת אי ס"ד אחותך
היא למעט אחותו נ"ל כדמקשה רש"י גבי בנך היא ובאחותו ליכא לשנויי לרבות לאחר מיתה
כדשנינן התם דאיצטריך דסד"א לחייב נמי משום אחותו מדכתיב ערות אחותך בת אביך וגו'
קמ"ל דהיכא דאיכא איסורא דבת אשת אביו אינו חייב משום אחותו וקרא ערות אחותך לא קאי
אלא אאחותו מן האונסין. וכן קשיא להבבלי ודוחק לומר דפליג ר' יוסי אמתני' וסובר כלתו
אינו חייב אלא משום אשת בנו וכלתו מיותר לחייב לאחר מיתה. וע"ק הא דמסיק ביבמות שם
לרבנן איצטרך אחותך היא ללמד בעלמא שאין מזהירין מן הדין. אמאי לא מוקי קרא לגופיה
ונאמר דאתי למעט שאינו חייב אלא משום אשת אב לחוד כדתנן בכלתו. ורש"י פי' בפסוק
אשת בנך היא לא אמרת אלא בזמן שיש לבנך אישות בה פרט לאנוסה ושפחה ונכרית ע"כ.
וקשה הא בבבלי דף ע"ו ע"א אמר אביי איצטרך אשת בנך היא משום אשת בנך אתה מחייבו
ואי אתה מחייבו משום אשת בנה וע"ק אמה שפירש"י דף נ"ד בד"ה וסיים באשת בנו דכתיב
היא ומשמע היא האמורה ברישא דקרא והאי דהדר וכתביה לחייב עליה אף לאחר מיתה ע"כ.
הא איצטרך קרא להנך דאמרן ולאחר מיתה מנ"ל ונראה קסבר רש"י שלשה תיבות אלו אשת בנך
היא מיותרים וקאתיין לתלתא דרשות אשת ולא כתיב ערות אלא למעוטי שפחה כו' שאין בבן
אישות. בנך ולא בנה. היא לעולם בהווייתה קאי אפילו לאחר מיתה. והכא ליכא למימר הא דלאחר מיתה והא דאביי סקולין הן ותרתי שמעינן מיניה כמ"ש תוס' פרק הנשרפין שם בד"ה
אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אם אמו בפרק ארבע מיתות דרשינן משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב ותרתי ש"מ ע"כ דאכתי קשיא מנ"ל לרש"י
ותו' דקאי אשת בנך היא אלאחר מיתה. ועיין בתו' יבמות דף כ"ב בד"ה דים כו'. גם דברי תו' תמוהים דגם לרבנן נ"ל דדרשת רב שישא ודאביי סקולין הן ועוד הא דאמר ר' יהודה ואי אתה
מחייבו משום אשת אב נ"ל דמפיק ממשמעותיה דרישא כמ"ש רש"י דף נ"ג ע"ב בד"ה אלא כו' וכיון דאפשר לדרוש קרא בענין אחר למה לאפקיה ממשמעותיה וצ"ע. עוד פירש"י בפסוק ערות
בת אשת אביך לימד שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית לכך נאמר בת אשת אביך בראוי לקידושין ע"כ וקשה למה תפס דברי ריב"י הא רבנן פליגי עליה ואמרו קרא אתי לחייב שתים
כמפורש ביבמות דף כ"ב ופשטא דקרא כוותייהו וכ"פ הרמב"ם וי"ל קסבר רש"י דהלכתא כריב"י דמסיק התם דף נ"ג רבנן דריב"י ר"ש ורבנן דר"ש כריב"י ופסק כוותייהו ואין להאריך:
הבא על הזכור. כתב התוי"ט תימא למאי נ"מ נקיט ליה הכא ע"כ ונראה קמ"ל הבא על הזכור ומביא זכר עליו ועל הבהמה ומביא בהמה עליו שוים. לר' אבהו (בבלי דף נ"ד) אתיא כר"ע
לר"ע בתרווייהו אינו חייב אלא אחת ולר' ישמעאל בתרווייהו חייב שתים וקמ"ל לאפוקי מדאביי דאמר לר' ישמעאל בזכר חייב שתים ובבהמה אינו חייב אלא אחת ולאביי אתיא כר"ע
דבתרווייהו אינו חייב אלא אחת וקמ"ל לאפוקי מדר' ישמעאל דמחלק בין זכר לבהמה. ותו' כתבו בד"ה הבא כו' והא דלא קתני והביא בהמה עליו משום דלא אתיא אלא מדרשא ולא תני והביא
זכר עליו דנקט ליסנא דקרא ואת זכר לא תשכב ע"כ וקשה מאי דוחקייהו ליסני דא"כ הוה צריך למיתני פלוגתייהו דר"י ור"ע אי חייב אחת או שתים ולפמ"ש ניחא דע"כ צריך לומר מתני'
כר"ע לאביי: מיהו יש לומר דליכא לשנויי הכי דבהא תני פלוגתייהו דר' יהודה ורבנן:
(דף נ"ה ע"ב) לא יהיה קדש כו'. פירש"י בפסוק לא יהיה קדש מזומן למשכב זכור ע"כ וקשה למה תפס דעת ר' ישמעאל ועזב דעת ר"ע דהלכתא כוותיה. גם לשון הש"ס קשה דתני ר"י יליף אזהרה
לנשכב מלא יהיה קדש רע"א אינו צריך כו' קרי ביה לא תשכב. מאי א"ל דקאמר הא ודאי צריך וצריך לחלקם לשני לאוין כדי לחייב עליהם שתים כדמסיק בגמרא וי"ל אינו צריך
יסורלאו בגופיה דשמעינן מדקרינן לא תשכב. מסתמא מוטב למוקים קרא בעבד ואמה כתרגומו מלאוקמי לחלק. ועיין בסמוך:
תועבה מתועבה עיין בקונטרס. ועי"ל יליף תועבה דכתיב באזהרה מתועבה דכתיב בעונש מה תועבה האמור בעונש אף נשכב במשמע אף תועבה דאזהרה כן. והכי משמע ברייתא
דמייתי בסמוך. וז"ל הבבלי אזהרה לנשכב מנין ת"ל לא יהיה קדש מבני ישראל ואומר וגם קדש היה בארץ כתועבת הגוים אשר הורים דברי ר"י. ופירש"י וגם קדש האמור כאן יש בו
תועבה אף בלא יהיה קדש יש בו תועבה והדר גמרינן תועבה האמור בלא יהיה קדש מתועבה האמור במשכב זכר דכתיב אשר ישכב את זכר תועבה עשו שניהם מה תועבה האמור שם אף
נשכב במשמע. וכתב המהרש"א והא דלא יליף בפשיטות תועבה תועבה אזהרה מעונש דא"כ לר"י נמי הבא על הזכר והביא זכר עליו לא היה חייב אלא אחד כיון דתרווייהו מלא תשכב נפקי
ע"כ. ותירוצו תימא הא ודאי אזהרה דלא יהיה קדש אנשכב קאי ולא אשוכב הרי דאיכא תרי לאוין וכ"כ הרא"ש בפסוק לא יהיה קדש וסיים בדברי רש"י מה תועבה האמור שם אף נשכב
במשמע אף תועבה האמור כאן אף נשכב במשמע וכיון דשוכב כתוב בהדיא ואת זכר לא תשכב כו' נשאר קרא לא יהיה קדש בנשכב ע"ש. וכן משמע סוגיין. גם קושייתו מעיקרא ליתא דלסברתו
בגז"ש דתועבה יליף קשה הא קיי"ל דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן איך ניליף גז"ש ד"ת מדברי קבלה ועוד הא אכן אזהרה בעינן למילף מאי דוחקיה דרש"י לפרש דיליף גז"ש ול"ל ואומר דה"ל
כיהודה ועוד לקרא. אבל האמת עד לעלמו אזהרה לנשכב ילפינן מלא יהיה קדש אבל כרת ילפינן מתועבה כלומר הואיל ונקרא תועבה יש בו כרת וכמ"ש בקונטרס והיינו דתני ואומר וגם
כו'. לפ"ז יש ליישב קושית תו' בד"ה הבא כו' בכריתות צריך לחלק כו' ע"ש. דיתורא דלא יהיה קדש ע"כ לחלק דלגופיה לא איצטרך דאיכא למילף אזהרה מדאיקרי תועבה. וכ"ש אי מגז"ש
יליף. ומאי דקשיא לתו' בד"ה עשו כו' ואי כפ"ה כו' א"כ כל עריות נמי ליחייב שתים כו' ע"ש לפמ"ש ניחא דלא קאי אלא אכרת כיון דמשכב בהמה מיקרי תועבת הגוים יש בו כרת דכתיב
כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ וגו' וכתיב בתריה כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו. וכ"ת לאביי דאמר לא יהיה קדש אגברי קאי א"כ כרת בנשכב מבהמה מנ"ל וי"ל כולא
מילתא

תגלה באשת אביו אע"פ שאינה אמו הכתוב מדבר: זו אמו שהיא אשת אביו. דבקרא
כתיב ערות אביך וערות אמך לא תגלה משמע שהיא אשת האב והיא אמו: אמך היא.
ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא ל"ל אמך היא אלא לומר לך כל אמך בין שהיא
אשת אב בין שאינה אשת אב: ופריך מה עביד לה ר"י. דאמר ערות אביך ממש א"כ
ממילא משמע ערות אמך בין שהיא אשת אביו בין שאינה אשת אביו וקשיא אמך היא ל"ל:
ומשני פתר לה. מפרש לקרא אמך היא אתי לרבות אפילו לאחר מיתת האב חייב עליה:
ופריך ולית לר"ע כן. דחייב אאמו אפילו לאחר מיתת האב: ומשני ערות אביך היא.
יתירא דכתיב ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא ל"ל אלא ללמד שחייב עליה בין
בחיי האב בין לאחר מיתת האב וה"ה דחייב עליה על האם לאחר מיתת האב:
(דף נ"ד ע"ב) ר"ע דרש כו'. כלומר ליסנא אחרינא וכדמסיק ר"י מוקי לאמך היא
לעונש: ה"ג פתר לה לעונש. וה"פ קרא איצטריך לעונש אמו שאינה אשת
אביו דבעונש לא כתיב אלא ואיש אשר ישכב את אשת אביו מות יומת לכך כתיב אמך היא
לומר לך כל הלדין עונש ואזהרה שוין באם בין שהיא אשת אב בין שאינה אשת אב: ופריך
ולית לר"ע כן. בתמיה דודאי סובר עונש באם שאינה אשת אב: ומשני ערות אביך וערות
אמך. כתיב והאי ערות אביך מיותר דהא כבר כתיב ערות אשת אביך לא תגלה אלא להקיש
אם שאינה אשת אב לאשת אב לעונש מה אשת אב אע"פ שאינה אמו יש בה עונש אף אמו
אע"פ שאינה אשת אב יש בה עונש: לא מסתברא כו'. סתמא דש"ס קאמר לא מסתבר
לדרוש הך קרא הכי אלא לר"י דמצריך אמך היא. שאינו חייב על האם לבד ולדידיה צ"ל דעונש
לאמו שאינה אשת אב ילפינן מהיקישא דערות אביך וערות אמך אבל ר"ע אייתר ליה אמך היא
לעונש אמו שאינה אשת אביו ואזהרה דידה יליף מערות אמך: ה"ג אלא ר"י דל"ל אמך היא
אמו שאינה אשת אביו מנ"ל: הדא אמרה. זאת אומרת למדין גז"ש אפילו אינה מופנה
אלא מצד אחד דערות אביך היא מיותר אבל ערות אמך איצטריך לגופיה אמו שאינה אשת
אביו: לית הדא פשיטא על דר"ע. אין זו רבותא לר"ע דהא ס"ל אפילו אינה מופנה
כלל ילפינן גז"ש: ר"י בעי. לר' יהודה דאמר אינו חייב עליה אלא משום אם בלבד אם
בא למעט שאפילו בחיי האב אינו חייב עליה משום אשת איש או דלמא לא פליג אלא על אשת
אב שאינו חייב עליה אבל מודה דחייב נמי משום אשת איש:
(דל"ה ע"א) ופשיט תא חמי תא חזי דפשיטא הוא דחייב דהרי כשבא עליה אחר דאין בו איסור
אם חייב עליה משום אשת איש בנה שיש עליו איסור האם אינו דין שחייב עליה
משום אשת איש: ה"ג הרי חורגה הרי הוא חייב עליה משום אשת אב ובנה אינו חייב עליה
משום אשת אב. אע"ג דבחורגה אין בו איסור האם ובבנה יש בו איסור האם שאינו חייב
משום אשת אב לר' יהודה אף אתה אל תתמה שבאחר יש בה איסור אשת איש ובבנה אין בה
איסורא דאשת איש: דתני אף בשאר כל העריות כן. אדר' יהודה קאי כשם שבנה
אינו חייב משום אשת אב כך בשאר עריות כשיש בה שני איסורין אין חל עליה אלא איסור
החמור: את תופסו משום חמותו. החמורה שהיא בשרפה ואשת איש בחנק: משום
כלתו. שהיא בסקילה: משום אחותו. שהיא בכרת: ופריך מבריתו מן החמורה
ומקנתרו בקלה. את פוטר אותו מאשת איש החמורה שהיא בחנק ומחייבו בקלה באחותו
שהיא בכרת בתמיה וכי כך הדין נותן: ומשני לית יכיל. אי אפשר לחייב משום אשת איש
ולא משום אחותו: ומשום בת אשת אביו. דכתיב ערות בת אשת אביך מולדת אביך
אחותך היא לא תגלה ערותה: אינו חייב עליה אלא משום שם אחד בלבד. והיינו
משום אחותו דכתיב אחותך היא משום אחותו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום בת
אשת אביו: וכן הבא על כלתו. אינו חייב אלא משום כלתו ולא משום אשת בנו דכתיב
אשת בנך היא משום כלתו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום בנו: כמה דר"י תופש
שם ראשון. דאמר אינו חייב אלא על האם בלבד וס"ד טעמא דר"י שאיסור אמו כתוב
תחלה בפרשה לכך תופסו: כן ר' יוסי בי ר' יודה תופש שם ראשון. ואינו מחייב אלא
משום אחותו הכתובה תחלה: לית לריב"י כו'. לא דמיין להדדי דריב"י מחייב הבא על
האם אף משום אשת אב דמצינו מי שהוא חייב על אשת אב לחוד ועל אם לחוד הלכך
כשבאין כאחד חייב על שניהם: ברם. אבל כאן באחותו מצינו דמותר בבת אשת אביו אם
אינה אחותו דהיינו שני חורגים הלכך כששניהן כאחד אינו חייב אלא על אחותו וקרא ערות
בת אשת אביך נ"ל למעט אחותו משפחה ונכרית דפטור עליה ובעינן דוקא בת אשה הראויה לו:

הלכה (ח) [ז] מתני' אם אדם חטא כו'. אע"ג שאינו מפורש במתני' שבהמה נהרגת
מ"מ מדתני השוכב עמה בסקילה שלא למדנו אלא ממה שבבהמה
נסקלת שייך שפיר למיתני אם אדם חטא כו':
(דף נ"ה ע"ב) תקלה. מכשול עון: גמ' את יליף דמיהם בם כו'. כתיב כאן דמיהם
בם וכתיב באוב וידעוני דמיהם בם מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה:
קרי ביה. נמי לא תשכב: עד כדון. הניחא לר"ע דדריש מקרא ומסורה אלא לר"י
מנ"ל אזהרה לנשכב ומשני דכתיב לא יהיה קדש מבני ישראל שלא יהיה מזומן למשכב זכר:
כרת לנשכב לר"י מנין. בשלמא לר"ע דיליף מואת זכר וגו' עליו כתיב כי כל אשר יעשה
וגו' אלא לר"י מנ"ל כרת אבל עונש לנשכב לא קשיא ליה דמפורש ביה קרא תועבה עשו
שניהם מות יומתו: וגם קדש היה בארץ. עשו כתועבות הגוים אשר הורים וגו' מה קדש
האמור כאן יש בו תועבה אף בלא יהיה קדש יש בו תועבה וכתיב כי כל אשר יעשה מכל
התועבות האלה ונכרתו הנפשות וגו' ש"מ תועבה דעריות בכרת: תועבה מתועבה. אין
כל תועבות דעריות בכרת אלא הכתובים בפרשה ונכרת לנשכב ילפינן בגז"ש תועבה האמור
בלא יהיה קדש מתועבה האמור במשכב זכור דכתיב ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה
היא ועליה כתיב ונכרתו מה תועבה האמור שם כרת אף תועבה דהכא כרת: מתניתא
אמרה כן. תניא נמי הכי דמתועבה דעונש שמעינן נמי כרת לנשכב: כתיב תועבה
עשו שניהם. מלמד ששניהם שוין בין לאזהרה בין לכרת בין לעונש: עונש מנין. מנ"ל
שהוא

שהוא בסקילה: ה"ג את יליף הריגה מהריגה סקילה מסקילה דמיהם בם מדמיהם בם. וה"פ כתיב הכא ואת הבהמה תהרגו ובסמוך באשה המביאה בהמה עליה כתיב והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו דמיהם בם ילפינן הריגה מהריגה מהדדי והדר ילפי דמיהם בם דכתיב גבי אשה המביאה בהמה עליה מדמיהם בם דכתיב גבי אוב וידעוני מה התם בסקילה אף כאן בסקילה: **עד כדון.** הניחא לר"ע דיליף למד מלמד בחולין אלא לר' ישמעאל דגם בחולין לא יליף למד מלמד מנ"ל: ומשני ר"י מן **אתריה.** ר"י יליף ממקומו דכתיב סקילה התם דיליף תהרוגנו מהרג תהרגנו דכתיב במסית דמפורש ביה וסקלתו באבנים: ור"ע מן אתריה. ור"ע ניחא ליה למילף ממקומו הסמוך ליה מאשה המביאה בהמה עליה אע"ג דלמד מן הלמד הוא: **כרת לנשכב.** עם בהמה לא מצינו לר"י בשלמא ר"ע דיליף אזהרתו מדכתיב בכל בהמה לא תתן שכבתך קרי ביה לא תתן שכיבתך א"כ כרת נמי שמעינן מהתם דלעיל כתיב ונכרתו אלא לר"י כרת מנ"ל דלא יהיה קדש לא קאי אלא אגברי ולא אבהמה וה"ה דקשיא נמי לר"י אזהרה מנ"ל: **עונש.** לסקילה לנשכב לא מצינו בין לר"י בין לר"ע: ה"ג כל שוכב עם בהמה מות יומת וכתיב זובח לאלהים יחרם. וה"פ כתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב דהא כתיב ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת תנהו ענין לנשכב סקילה מנ"ל מדסמיך ליה זובח לאלהים יחרם והיינו שוחט לעכו"ם יומת: **מה זה בסקילה וברת.** דהא כתיב בעכו"ם והוצאת את האיש וגו' אף זה נשכב בסקילה וכרת ואזהרה נמי מזובח יליף: **מה מפקא ביניהון.** מאי בינייהו הא בין לר"י בין לר' עקיבא שוכב ונשכב באזהרה וכרת ועונש: **שבב את הזכור ונשכב ממנו.** בהעלם אחת איכא בינייהו: ה"ג על דעתיה דר"י חייב שתים על דעתיה דרבי עקיבה אינו חייב אלא אחת. וה"פ ע"ד דר"י חייב שתים דשני לאוין הם דמתרי קראי אתיין אחד מלא תשכב ואחד מלא יהיה קדש לפיכך חלוק חטאות ביניהם לר"ע אינו חייב אלא אחת לא תשכב לא תישכב חדא הוא: **בין.** לר"ע ובין לר"י חייב שתים דחלוקין בכריתות שוכב מדכתיב ונכרתו הנפשות ונשכב ילפינן מזובח לאלהים יחרם אע"ג דלר"ע מצינן למילף כרת לנשכב מונכרתו מ"מ השתא דאיצטריך למילף עונש דידיה מזובח וגו' ילפינן נמי כרת מיניה: **שבב את הזכור ואת הבהמה.** לדברי הכל חייב שתים שחלוקין בלאוין זכר מדכתיב ואת זכר לא תשכב וגו' בהמה דכתיב ובכל בהמה וגו': **נשבב כו'.** לדברי הכל חייב שתים אפילו לר"י דאזהרה דזכר מלא יהיה קדש ודבהמה מסמיכת דזובח וגו' כדפרישית בסמוך: **שבב שני זכרים.** בהעלם אחת: **מאחר שמתחייבין על ידו.** שני הנשכבים אף הוא חייב שתים: **הזכור לא עשו בו קטן כגדול.** בנשכב מיירי וה"ק לחייב שוכב דתניא ואיש אשר ישכב את זכר בין קטן בין גדול בא תנא דהך ברייתא לפרושי לאו בכל קטנים אמרית לך אלא דלא בעינן בר עונשין לחייב שוכבו אבל גדול קצת בעינן והיינו שיהא בן תשע שנים: **עד שתהא בת שלש שנים ויום אחד.** דומיא דנקבה קטנה שאין ביאתה ביאה עד שתהא בת שלש שנים ויום אחד:

(דף נ"ו ע"א) **מה ראו ר"י ור"ע ליחלק בזכור ובהמה.** חיוב נשכב מהיכא ובשאר עריות מודו שהאשה הנשכבת חייבת כמו השוכב: **כתיב שאר בשר.** איש ואשה הנבואים זה לזה נקראו שאר בשר וכתיב ברים הפרשה איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לשון רבים לרבות השוכב והנשכב אבל זכר ובהמה אינן נקראים שאר בשר לכך איצטרך קרא לנשכב: **התיבון,** הקשו בני הישיבה הרי נדה דלא כתיב בה שאר בשר ואפ"ה לא נחלקו אזהרה וכרת לידה מנ"ל אלא סברים איש ואשה שוין מסברא: ה"ג ולא נחלקו עליה: **מבינן דכתיב קריבה קריבה.** כתיב הכא לא תקרבו וכתיב התם ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב כמי שכתובים שניהם כאן וכאן: **לא תקרב לגלות ערותה.** משמע דוקא הוא מצווה שלא לגלות ערוותה אבל היא אינה באזהרה: **היא בל תקרב היא בל תגלה.** כי היכי דלגלות ערותה קאי אנקיבה אף לא תקרב קאי נמי אנקיבה שהיא לא תקרב אליו בנדתה: ה"ג את יליף דמיהם בם מדמיהם בם. וה"פ יליף דמיהם בם דהכא מדמיהם בם דכתיב באוב וידעוני מה התם בסקילה ה"נ בסקילה (ונתוכו הנוסחאות כמ"ש לעיל בתו'): **הגע עצמך.** אמתני' פריך דתנן הבהמה נסקלת לפי שבאת לאדם תקלה על ידו אמור לנפשך בא על בהמה בשוגג דתניא היא נסקלת על ידו והוא פטור הרי אע"ג שלא בא לאדם תקלה על ידה אפ"ה נסקלת: **ר"ש.** פריך בין אליבא קמא בין אליבא בתרא הרי החורש בפרה בשבת שנסקל דאיכא תקלה וקלון ואפ"ה היא פטורה: **לית לך.** אין לך לומר אלא כהא דאר"ש בר ר"י: **למען יכרתון אין כתיב כאן.** דאז הוה משמע דקאי אישראל העושים אלא למען יכרת כתיב משמע דקאי אכסף וזהב שעיקר הוא העושה ולכך כתיב לשון יחיד וה"ק קרא מהראוי שיכרת העושה שגורם לישראל לעשות עצבים כדכתיב וכסף הרבתי להם וזהב עשו לבעל ש"מ כל הגורם לאדם לעשות הרע נכרת ה"נ בהמה שגרמה לאדם לבוא עליה אפילו בשוגג נסקלת אבל החורש בה בשבת אין היא גורמת בדבר שבלא היא היה יכול לחרוש הלכך פטורה: **כאיניש.** כאדם האומר יתמחקו עצמותיו של פלוני שהוליד בן לעשות הרע אע"ג שהוא לא פעל ועשה רע מ"מ כיון שהאב הוא הגורם שבנו הרשע בא לעולם מקללין אותו:

עד

מילתא ילפינן מדאפקיה בלשון שוכב מה התם ענש והזהיר וכרת אף כאן נמי. ועמ"ש לקמן בד"ה ר' ישמעאל כו'. והמהרש"א כתב בד"ה עשו כו' וי"ל מאי קושיא דוקא הכא חייב ב' דשני מיני ביאות הם אבל בשאר עריות דלא ס"ל כר"א דאמר לאוין מחלקין וי"ל כוונתם עריות שיש בהן ב' מיני ביאות כגון הבא על אביו והביא אביו עליו דליחייב ב' (משום) חוץ מלאו דזכר משום לא יהיה קדש ומשום לאו דגופייהו ע"כ. ותימא מי לא מודו תו' שיש בזכר נשכב לאו דלא יהיה קדש אם כן גם לדידהו תיקשי הבא על אביו והביא אביו עליו לחייב שלשה ואמר ליה לא קאמר אלא כגון הבא על אביו כו' ערוה אחרת אבל בבא על אביו כו' והיינו ערוה דזכר ודאי לכולי עלמא יש בו לאו דלא יהיה קדש. דהא בעינן שתי מיני ביאות וזה אי אפשר אלא בזכר. ואמר ליה דאיירי שבא על הערוה כדרכה ושלא כדרכה דאין זה ב' מיני ביאות דבאשה אין חילוק בין שני משכבות ועוד כתב בא על אביו והביא אביו עליו דלמא באמת חייב ג' בשלמא אי קאי אכל העריות קשיא שפיר דתנן הבא על האם חייב משום אם ומשום אשת אב ולא תני ומשום לא יהיה קדש אבל הבא על אביו כו' קשיא מנ"ל דלא חייב ג'. מיהו הא לי"ק בא על אביו והביא כו' אי אפשר לחייבו ג' דאע"ג שיש בו ג' לאוין מ"מ אין בהן אלא ב' מיני ביאות ואכן אביאות מחייבין ולא אלאוין דלאו דערות אביך ודאי לחלק בא דאל"כ ל"ל קרא וכדאמרינן לעיל (בהל' ז') ואין אביו בכלל הזכר אלא לחייבו שתים. והמהרש"א כתב בד"ה שבא כו' הבא על אביו לכך נקו תרתי דשני שמות הן ע"ש וקשה א"כ מאי קשיא להו מהבא על הזכר והביא כו' דהאי נמי שני שמות הן ואת זכר לא תשכב ולא יהיה קדש מאי קאמרת מצינו איסור זכר שאין בו איסור אב אבל לא מצינו איסור זכר שאין בו איסור לא יהיה קדש דהא פירש"י דף נ"ד בד"ה וניחייב נמי משום אשת בנו דהא ב' לאוין וב' שמות הן ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא וגו' ע"כ ולא מצינו כלה שאינה אשת בנו ואפ"ה קרי לה שני שמות א"ו כמ"ש. ועיקר קושיית המהרש"א לאו קושיא היא דודאי סובר רש"י שהלאוין מחלקין שהרי כתב דף נ"ד בד"ה בשוגג ולקרבן דכיון דאיכא ב' לאוין חלוק חטאות ביניהם אע"ג דכרת אחד היא כו' דרשינן אחותו יתירה למפטם וכן דכתיב ביה שני לאוין וכרת אחת וה"ה לכל שני לאוין וכרת אחת ע"כ. הרי מפורש אפי' מאן דפליג אר' אלעזר סובר דלאוין מחלקין. וכן משמע דעת רש"י בכולא סוגיא דהלאוין מחלקין. ומ"ש תו' בד"ה הבא טעמא דר' ישמעאל דחייב ב' כיון שהן ב' ביאות אע"ג דליכא קרא לחלק ע"כ. קשה הא מפורש בש"ס טעמא דר"י כיון שהן שני לאוין על כרחך לומר אע"ג שהן שני ביאות אי לאו שהן שני לאוין אינו חייב ב' וכן להיפך דתרתי בעינן מנ"ל לר' אבהו הא דלמא לא פליגי ר"י ור"ע אלא תרווייהו מודו היכא דאיכא ב' מיני ביאות חייב שתים אע"ג שאינן אלא לאו אחד וזה מסתבר יותר דאתיא שפיר טפי הא דאר"ע אינו צריך ועימ"ש לעיל בד"ה לא יהיה כו' וצ"ע:

את יליף כו' בקונט' הגהתי. וכן נראה שנתחלפו הנירסאות בין בא על הבהמה לאשה המביאה בהמה עליה וכמ"ש בקונט'. והסמ"ג כתב מצות ל"ת ל"ה השוכב עם בהמה בסקילה שנאמר ואת הבהמה תהרוגו וכתיב במסית כי הרג תהרגנו ואומר והרגת את האשה ואת הבהמה ע"כ. אע"ג דבבבלי לא מייתי אלא גז"ש דהרג תהרגנו מייתי נמי גז"ש דוהרגת את האשה כדעת הירושלמי ששניהם נכונים ולשיטת הירושלמי הבבלי אתיא כר"י והכן קיי"ל כר"ע. ועי' במהרש"א בד"ה נאמר כאן הרוגו כו':

רבי ישמעאל מן אתריה כו'. עי' בקונט'. וא"ל דה"ג את יליף דמיהם בם דמיהם בם עד כדון כר"ע כר"י את יליף הריגה הריגה אזהרה לנשכב מנין ר"י מן אתריה ור"ע מן אתריה. וה"פ ר"ע יליף מואת הבהמה תהרוגו והדר יליף גז"ש דדמיהם בם אבל לר"י למד מן הלמד הוא ומשני יליף ליה מהרג תהרגנו דמסית. ופריך אזהרה לנשכב מנין ומשני ר"י מן אתריה כלומר ממקום דיליף אזהרה לנשכב דזכור מלא יהיה קדש יליף נמי נשכב בבהמה ור"ע מן אתריה כי היכי דיליף אזהרה דזכר לא תשכב קרי בי' לא תישכב ה"נ דרים נשכב דבהמה לא תתן שכבתך קרי ביה לא תתן שכיבתך. דא"כ קשיא מאי קאמר כרת לנשכב על דר"י לית משכח אמאי ניליף נמי קדש קדש או תועבה תועבה כי היכי דיליף נשכב דזכר מאי קאמרת קסבר הש"ס לא יהיה קדש בגברי הוא דכתיב א"כ אף אזהרה ליכא למילף מיניה. מיהו יש לומר קסבר הש"ס כר"ת בר אדא דלא יליף תועבה מקדש אלא יליף כרת בזכר תועבה דכתיב באזהרה מתועבה דכתיב בעונש מה התם שוכב ונשכב במשמע דכתיב תועבה עשו שניהם אף אזהרה כן אבל בבהמה ליכא למילף הכי דלא כתיב ביה תועבה וכ"ת א"כ מאי קאמרת בסמוך נשכב מן הזכר ומן הבהמה חייב שתים לדברי הכל הא לר"י אזהרה דשניהם מחד קרא את יליף מלא יהיה קדש ואינו חייב אלא אחד וכדא"ר אבהו בבבלי בסוגיין י"ל הירוש' לשיטתו דסובר חלוקה דכרת שמה חלוקה. וכמ"ש לקמן סוף דברינו. מיהו גירסא שלפנינו קשה דלא הזכיר אזהרה מנ"ל והנ"ל ר"ע יליף מלא תתן שכבתך קרי ביה שכיבתך אבל לר"י מנ"ל וי"ל. ובבבלי בסוגיין פליגי בה ר' אבהו אומר ר"י יליף אזהרה מלא יהיה קדש ואביי אומר מדאפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב מה שוכב ענש והזהיר אף נשכב ענש והזהיר. וכתב תו' לר"א הא דאפקיה לנשכב בלשון שוכב איצטרך דהוא ובהמתו בכ"ג. וכתב המהרש"א וי"ל נמי דאיצטרך שנשכב בסקילה דומיא דשוכב וכ"כ הסמ"ג ותו' ניחא להו לומר דאיצטרך דהוא ובהמתו בכ"ג שכך מפורש בפ"ק ע"כ. וקשה מודה הרב מיהת שגם לדעת תו' איצטרך לאפקיה ללמד שהנשכב בסקילה א"כ מנ"ל דהוא ובהמתו בסקילה על כרחך לומר כיון דאפקיה ש"מ שהשוכב ונשכב שוין ילפינן מיניה כל דבר. א"כ מאי דוחקיה דר"ע למילף אזהרה מלא תתן שכיבתך (שזה דוחק כמ"ש המהרש"א בד"ה אם אינו ענין כו') ניליף אזהרה מדאפקא כו' וי"ל לעולם קסבר ר"ע מדאפקיה לאו בכל מילי משוינן להדדי ודקשיא א"כ נשכב בסקילה מנ"ל תריך יליף ליה מדכתיב שכבתו קרי ביה נמי שכיבתו וכ"ת א"כ כולא קרא כל שוכב ל"ל דהא איכא למילף כולא עונשא דנשכב משכיבתו וקושית הסמ"ג שכתב המהרש"א בד"ה אא"ע כו'. וי"ל אי לא כתיב כל שוכב לא הויינו דורשין שכיבתו כמ"ש המהרש"א בתירוצו אבל השתא דכתיב כל שוכב ללמד שהנשכב במיתה דרשינן שכיבתו וממילא ידעינן שהוא בסקילה דומיא דשוכב. מיהו לר"י קשה מנ"ל למילף תרתי מדאפקיה חדא סקילה ואידך דהוא ובהמתו בכ"ג ודוחק לומר דפליג ר"י בהא וצ"ל קסבר ר"י מדאפקיה משוינן להו בכל מילי וכ"ת א"כ אזהרה דנשכב נמי ניליף מהכא וצ"ל לא יהיה קדש וי"ל איצטרך לחלק דליחייב הבהמה והמביא כו' שתים. וכן צ"ל להבי אליבא דר"י דיליף מדאפקיה סקילה ואזהרה ש"מ לכל מילי משוינן להו להדדי. מיהו מסוגיין שמעינן סקילה לנשכב לאו מדאפקיה שמעינן אלא מסמוכים וכמ"ש בקונט'. וכ"ת א"כ מכשף בסקילה לר' ישמעאל מנ"ל מדסמיך מכשפה לא תחיה לכל שוכב כו' ונשכב גופיה יליף מסמיכת דזובח א"כ ה"ל למד מן הלמד וי"ל סובר ר"י מכשף בסקילה מלא יחיה ילפינן כדאמרינן סוף פרקין לר' ישמעאל. מיהו ר' יהודה דאמר בבבלי דף ס"ז וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זה לסקילה. (ועי' בירושלמי לקמן בפרקין) שמע מיניה דלאו מסמיכת ילפינן סקילה לנשכב וצ"ל כר"ע ס"ל וקרינן שכיבתך. דליכא למימר דוקא מכשף לא יליף מסמיכה משום ג"ש דלא תחיה וכר"י הגלילי דא"כ מנ"ל דלא דרים ר"י סמוכים וכמ"ש תו' דף ס"ז ובד"ה וכי כו'. ועי' מה שכתבתי לעיל בד"ה תועבה כו'. ואפשר לומר אף ר' אבהו סובר סקילה לנשכב מדסמיך לזובח וגו' יליף. והכי מסתבר דהא ר"ע דרים סמוכים כמ"ש תו' דף ס"ז מי נימא דר"ע לא דרים סמוכים ע"ש. וליתא לדברי הסמ"ג דלר"א אפקיה לנשכב בלשון שוכב ללמד סקילה לנשכב דלזה ל"ל קרא לכך מוכרחים תו' לומר דאיצטרך דבהמתו בכ"ג ודלא כמהרש"א. וכ"ת א"כ הבא על הבהמה והמביא בהמה עליו ליחייב שתים דחלוקין בכרת וכדאמרינן בסמוך וי"ל קסבר ר' אבהו כר' יוחנן (בבלי דף ס"ה) חלוקין דלאו שמה חלוקה חלוקין דמיתה לא שמה חלוקה. והירושלמי כרים לקים שם חלוקין דמיתה שמה חלוקה:

נשכב מן הזכר כו'. בבבלי גרסינן הנרבע לזכר והנרבע לבהמה אר"א לדברי ר"י אינו חייב אלא אחת אידי ואידי לא יהיה קדש. וכתב תו' אע"ג גבי חמש נשים נדות חייב על כל אחת ואחת דגופים מוחלקים התם משום דדרשינן ואשה לחייב על כל אשה ואשה ע"ש. ובכריתות דף ט"ו כתב תוס' בד"ה הרי שמות מוחלקין ואע"ג דלעיל גבי עריות לריך קרא ואשה לחייב על כל אשה ואשה אע"ג דגופים מוחלקין מ"מ פשיטא ליה לר"ע דגופין מוחלקין חייב על כל אחת ואחת ע"כ ותימא פתח בשמות מוחלקין וסיים בגופין מוחלקין ועוד מאי קשיא להו הרי בעריות הכן קיימין וכיון דגלי לן קרא ואשה פשיטא בבא על אחותו ועל אחות אביו כו' שהוא חייב על כל אחת ואחת ועוד מאי קאמרו מ"מ פשיטא ליה לר"ע כו' הא דפשיטא ליה בגופים מוחלקים היינו מאשה לכך נראה דה"ג דגופין כו' וה"פ אהא דאמר רנב"י דלמא ע"כ לא קאמר סומכוס אלא באחותו ואת בנו דגופין מוחלקין קאי וקשיא להו מנ"ל לרנב"י לומר בהא"ב כיון דגופים מוחלקין חייב שנים הא בעריות צריכין קרא לחלק אפי' בגופים מוחלקים ש"מ מסברא לא אמרינן גופים מוחלקין מחלקין א"כ מנ"ל לחלק בין או"ב להבא על חמותו כו' ותירצו מ"מ לאחר דגלי לן קרא בעריות דגופין מוחלקין מחלקין ה"ה אמרינן בכל מקום גופים מוחלקין מחלקין וזה ברור. לפ"ז הדרא קושית תו' דהכא לדוכתא מ"ם מחמש נשים נדות אע"ג דכתיב התם ואשה מ"מ ילפינן מינייהו כל התורה וי"ל הא ר"א ור' הושעיה פליגי שם ואמרי רנב"י וסומכוס אמרו דבר אחד דסברי דאין תו' לחלק בין גופים מוחלקין לאין מוחלקין ואיכא למימר ר' אבהו כוותייהו כן ס"ל:

שכב שני זכרים כאחת מאחר כו'. וקשה הא דלא כר"י ודלא כר"ל. דא"ר יוחנן (לעיל בה"ס) הוא בהעלם אחד והיא בחמשה העלמות הוא אינו חייב אלא אחת והיא ה' קרבנות הרי דלא אמרינן מאחר שהוא גרם להן. ודלא כר"ל דאמר התם כשם שאינו מביא אלא קרבן אחד אף היא אינה מביאה אלא קרבן אחת. הרי דמקילתא לחמירתא אמרינן אבל לא מחמירתא לקילתא. מאי קאמרת הכא שאני שהגופין מוחלקים א"כ ל"ל למימר מאחר שמתחייבין כו' הא אין זה גורם החיוב. ועי' כריתות דף ט"ו ע"א:

לעולם אינו מתחייב עליה עד שתהא בת ג' שנים ויום אחד. לשון הש"ס משמע כפירש בקונט'. אך תימא לחלק בבהמה בין פחות מן ג' שנים ליתר על כך לכך נראה דה"ג לעולם אינו מתחייב עליו עד שיהא בן ג' שנים ויום אחד. וקאי אזכר דאמרינן בין קטן בין גדול וקאמר"א לאו דוקא קטן ממש אלא בעינן שיהא בן ג' שנים ויום אחד דומיא דאשה שאין ביאתה ביאה עד שתהא בת ג' שנים ויום אחד דמשכבי אשה כתיב וכ"ה בבבלי בסוגיין:

(דף נ"ו ע"א) **התיבון הרי נדה כו'.** וקשה הא רוב עריות לא כתיב בהו שאר בשר מאי קאמרת שאר בשר דכתיב ברשא הפרשה אכולהון קאי כמ"ש בקונט' א"כ נדה נמי ונראה דדייק ליה מדכתיב ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה את מקורה הערה ולא כתיב את שארו הערה כדכתיב סמיך ליה באחותו כי את שארו הערה ש"מ נדה לא מיקרי שאר בשר. ונראה הא דאמר רחב"א בשם ר"ח קושיא היא מקרא משמע דאין נדה חייבת ואכן לא קיי"ל הכי ומשני ר' יוסי לא תקרב היא כמו לא תגלה וכי היכי דאמרינן בכל העריות האשה מוזהרת כמו האיש אע"ג דכתיב לא תגלה לשון זכר ה"נ אמרינן בלא תקרב ופירושי בקונט' דחוק:

הגע עצמך שבא עליה בשוגג כו'. בבלי בסוגיין מוקי לברייתא הואיל והיא מזידה ע"ש וכתב המהרש"ל שם ברש"י בד"ה לישראל כו' וקשה דלמה הכי פריך אי משום תקלה לחוד אמאי לא נאסר בהמת ישראל ונכרי כו' ע"ש ובמהרש"א. ונראה אי ס"ד פשיטא ליה למקשה נעבד שרי מדכתיב מן הבקר קשה ה"ל למפרך מיד על האיבעיא והרב ששת הרי נעבד אע"פ שהוא תקלה וקלון אפ"ה שרי ש"מ טעמא אחרינא איכא ברובע שאסור אלא ע"כ לומר פשיטא ליה שנעבד ישראל אסור אך קשה לסברת רש"י דילפינן איסורא דנעבד מרביעה א"כ הדרא קושיא לדוכתא ל"ל מן הבקר למעט נעבד ע"פ ע"א או בעלים הא נמי ניליף מרביעה כי היכי דילפינן מיניה איסור ע"פ שני עדים. ולפ"ז י"ל אף המקשה סובר נעבד מותר באכילה להדיוט כדתנן בתמורה פ' כל האסורין ומעיקרא לי"ק ליה מנעבד ישראל דסובר גזירת הכתוב הוא מדאיצטרך בן הבקר אבל ב"כ יש לאסרו משום תקלה כמו רובע והשתא דשני מי איכא מידי כו' פריך הכא הא מסברא אף ישראל ראוי לאסור אלא גזירת הכתוב ס"ה להתירו וכיון שכן לא שייך למיפרך מי איכא מידי דלגבוה גזירת הכתוב אמרינן אין לך בו אלא חידושו והריב"ז כאלו כתוב בפירוש כ' ותי' אסור

הלכה (ט) [ח] מתני' עד שיפרש את השם. שיזכור את השם אבל אם לא הזכיר השם מפיו אלא שמע שם יוצא מפי אחר וברכו, פטור ותני חייב עד שיברך השם בשם דכתיב ונוקב שם השם כו' בנקבו שם יומת להכי אצטריך לומר עד שיקוב השם בשם: **בכל יום**. כל זמן שהיו נושאים ונותנים בבדיקות עדים: **דנין אותו בכינוי**. כל אדם שמהפך דבר ומדבר כמי שמקלל ותולה באחר הרי כ גוי בלשון חכמים ובלשון מקרא לא ידעתי אכנה: **יכה יוסי את יוסי**. נקט הכי דארבע אותיות איכא בשם בן ד' אותיות דאינו חייב אלא בשם בן ד' אותיות והשם המברך בו לא בעינן שם המיוחד אלא כגון באחד מן השמות שאינן נמחקים בו כמו אלהים לכך נקט יוסי שעולה פ"ו כמנין אלהים: **נגמר הדין**. ובאים ב"ד לומר חייב הוא לא היו יכולים להרגו על פי עדות זו שהשמש שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כינוי: **אלא מוציאים את כל אדם לחוץ**. דגנאי הוא להשמיע ברכת השם לרבים: **וקורעין**. בגדיהם: **ולא מאחין**. שלמות תפירה אלכסנדרית שאין הקריעה ניכרת אבל שאר תפירות מותר: **אף אני**. שמעתי כמוהו ואינו צריך להזכיר ברכת השם בשם: **והשלישי אומר**. אתיא כמ"ד מה שנים עדות אחת אף שלשה עדות אחת: **גמ'**: ופריך ובר"י. דאמר אלהים לא תקלל חול הוא ולאזהרת דיין אתא אזהרת מברך את השם מנ"ל אבל ר"ע דאמר אלהים זה קדש ניחא: ומשני אם כו'. ר"י יליף אזהרה למברך את השם בק"ו מדיין אם על הדיינים כו':

(דף נ"ו ע"ב) **אם על הבינונים הוא עונש כרת**. דכתיב כי קלל אלהיו ונשא חטאו והיינו כרת אלהיו הוא כינוי: **ועל שם דמיוחד במיתה**. דכתיב ונוקב שם ה' מות יומת והיינו שם המיוחד: **ואיש איש כי יקלל אלהיו**. נמי קאי על שם המיוחד: **זאת אומרת**. ממתני' שמעינן אע"ג שלא שמעו הב"ד שקילל את השם עד בסוף אפ"ה דנוהו ש"מ שדנין אדם מספק כלומר בדרך אם כן ובשיתברר הדבר אוסינן אחר הבירור: **היך עבידא**. היכי דמי יצא קול פלוני הרג את הנפש ב"ד נושאין ונותנין בדבר וכשיגמרו עדיו גומרין הדבר: **ותפשין אדם בשוק ובוזין ליה**. בתמיה וכי על קול בעלמא מבזין את האדם: **אלא**. כן היא כלומר אי דמיא מתני' להא דמיא אמרו פלוני הרג את הנפש והרי יש עדים שהרג את הנפש יהא תפוס עד שיבואו העדים דומיא דמתני' כיון דידעינן שלבסוף יגידו עדותן כראוי דנין: **ואמרין ליה גדף**. אמתני' דתנן אמור מה ששמעת בפירוש פריך וכי אומרים לעדים גדף בתמיה: **ומשני אלא אותו השם שאמרתי לפניכם**. מזכיר שם בן ד' אותיות ואומר שם זה הזכיר המגדף ואיתו קילל ובו קילל כלומר יכה יוסי את יוסי ולא שגידף בפירוש: ופריך **ואין העדים צריכין לקרוע**. דתנן והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין משמע שאין העדים קורעין וקשיא ליה נמי: **ומשני שכבר קרעו בשעה ששמעו**. הקללה מהמגדף ולכך אין צריכין לקרוע עכשיו: **מיכן**. מדתנן במתני' והדיינים עומדים על רגליהם וקורעין משמע ששומעין העדות בעמידה מכאן דיינים שקיבלו עדות מעומד הוי קבלה ודנין על פיו: **את שמע מינה שית**. שמעינן מהך מתני' ששה דברים כדמסיק: **את שמע מינה כהא דארשב"ל**. דדנין מספק: **ואת שמע מינה כהא דארשב"י**. שאם קיבלו עדות מעומד הוי קבלה: **ואת ש"מ שומע**. קללת השם מפי אדם ששמע חייב לקרוע שהרי הדיינים לא שמעו הקללה מהמקלל אפ"ה צריכין לקרוע הואיל ושמעו הקללה מפי העדים ששמעו: **השני אומר אף אני כמוהו**. וא"צ לפרש העדות: **ואת ש"מ**. קריעה של קללת השם היא מן הקרעים שאין מתאחין ובמ"ק פ"ג (הלכה ו') קחשיב עשרה קרעים שאין מתאחין: **ואת ש"מ**. שא"צ לשמוע הקללה מפורש אלא כיון שאמרו תהלה השם המפורש אע"פ שלא פירשו בקללה אלא אמרו יכה יוסי את יוסי חייבין לקרוע: **על שעבר עבירה פלונית**. הרי שאומרים פלוני בירך את השם ואפ"ה אין הציבור צריך לקרוע שאין סברא לומר שכל העם קרעו א"כ ה"ל למיתני הכי בהדיא: **ומשני שמענו כו'**. אף דמעינן ממתני' דהכא שהשומע מפי השומע והיינו דיינים מפי העדים חייבין לקרוע: **שמעינן שומע מפי שומע ושומע מפי שומע**. והיינו השומע מפי הדיינים צריך לקרוע בתמיה הא ודאי לא:

אסור וישראל ברי. ודברי רש"י עלמן תמוהים דכתב וקשיא לן נ"ל קרא ממשקה ישראל כתיב כו' ואוקמה בנרבע כו' בפ' בתרא דתמורה ע"כ. ותימא הא לא נזכר מזה דבר בש"ס שם אך תו' כתב שם דף כ"ח ע"א בד"ה סול כו' וא"ת תיפוק ליה ממשקה ישראל ותירץ איצטריך היכא דהתפו והקריבו קודם שנגמר דינו ע"ש. לכך נראה בנ"ל וקשיא לן קרא נ"ל תיפוק ליה מק"ו מבעל מום ועל זה משני הש"ס שם איצטרך לע"פ ע"א או ע"פ בעלים. ותו' כתבו חולין דף קמ"ו בד"ה חורש כו' וא"ת נ"ל קרא דאלה הא מדאיצטרך מן הבהמה להוציא רובע מכלל שאר קדשים שנעבדה בהן עבירה לא אסירי כו' ע"ש. ותימא הי לאו מאלה ה"א אף קדשים שנעבדה בהן עבירה אסירים לגבוה מק"ו מבעל מום כמפורש שם בגמ' ומן הבהמה איצטרך לע"פ ע"א או כ"פ בעלים ע"ש וצריך עיון:

עד שיפרש את השם. כתב הרמב"ם פ"ב מה' עכו"ם אין המגדף חייב עד שיפרש שם המיוחד של ד' אותיות אדנות ויברך אותו בשם מן השמות שאינן נמחקין וכתב הכ"מ כאן פסק כשמואל ופ"ה מה' ממרים פסק כחכמים קילל אביו ואמו בכינוי פטור. וכתב הלח"מ מה' ממרים שם דעת הרמב"ם הא דבעינן שיברך שם בשם שמעינן מיתורא בנקבו שם יומת ושיקלל אביו בשם מיתורא דשם יליף ע"ש שהאריך. ותימה דלמא כולא קרא שיקלל אביו בשם הוא דאתי ומנ"ל שיברך שם בשם. לכך נראה בהיפך שיברך שם בשם מיתורא דשם שמעינן אלא דאי להא לחוד הוא דאתי ה"ל למכתב בנקבו שם ה' בשם יומת בנקבו שנית נ"ל אלא ללמד על נקיבה אחרת והיינו קללת אב ואם שתהא בשם. ומ"ש שם המיוחד הוא שם של אדנות כתב הכ"מ מסיק ליה מהא דאמר בגמ' ש"מ שם בן ארבע נמי שם הוא בשם אדנות קאמר. וכ' הפ"ה א) וליתא דפריך התם פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן ושני מ"ד עד דאיכא שם רבה ומילתא בעלמא הוא דנקט קמ"ל. ולשיטה זו מאי פריך פשיטא ליתני מ"ד שם הוי"ה דוקא קמ"ל אפי' שם אדנות ועוד מאי קאמר מלתא בעלמא כו' הא אי קתי אשם הוי"ה שפיר נקט יוסי שהוא בן ארבע אותיות ונ"ע ע"כ. ונ"ל דלק"מ שהרמב"ם מפרש שם רבה הוא שם הוי"ה כמו יהא שמיה רבא דקדיש דמפרשינן ביה שם הויה שלם וה"ק פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן משמע דאשם של בן ארבע אותיות קפיד ואפילו שם אדנות דאל"כ ליתני יכה הויה את יוסי כי היכי דליהוי במספר כ"ו כמו יוסי בתרא שהוא במספר פ"ו כמספר אלהים וליכא למטעי הו ומשני מ"ד עד דאיכא שמא רבה לעולם בעינן שם הויה והא דנקט גם ברישא יוסי מלתא בעלמא הוא דנקט כלומר ניחא ליה למנקט לשון השוה קמ"ל אפילו שם אדנות שם הוא ולכך לא תני ברישא שום מספר. והא דנקט מספר אלהים אע"ג דכל הכינויים שוים מ"מ נקט ליה לא דקרא אלהים לא תקלל עוד כתב הרמב"ם שם מגדף שחזר בו תוך כדי דיבור אינו כלום אלא כיון שגידף בעדים נסקל. וכתב הכ"מ כלל דין אחר והוא דמגדף לא בעי התראה ונ"ע פרק הנשרפין דאמרינן ורבנן מגדף הוראת שעה היתה. (ר"ל מסתמא ממגדף דמדבר נמדו ושם הוראת שעה היתה פ"ח) וא"ת כיון דאמרינן מגדף א"י לחזור בו פשיטא דלא שייך התראה וי"ל דשייך להתרות כו' ע"ש. וקשה איך ס"ד לומר כיון דא"י לחזור א"צ התראה הרי גם עכו"ם א"י לחזור כמפורש נדרים פרק בתרא וכ"כ הרמב"ם שם פ"ג א"כ א"צ התראה. וסנהדרין דף מ' ע"ב מפורש עכו"ם צריך התראה ע"ש. ולענ"ד מעולם לא כיון הרמב"ם לומר מגדף אין צריך התראה אלא ה"ק אחר שגידף בעדים אין אחריה כלום ונסקל ולא הזכיר התראה שהיא לפני שגידף. עוד כתב הכ"מ וממ"ש רבינו בה' עדות (פרק עשרים) ואין לעדים זוממין שגגה לפי שאין להם מעשה לפיכך אין צריכין התראה משמע כל היכא דליכא מעשה ליכא התראה ע"כ ותימה לומר כן דא"כ מנינו אף במקבל עליו עכו"ם באלוה או שאמר אלי אתה דחייב מיתה אינו צריך התראה דהא אין בו מעשה אלא דיבור בעלמא א"כ קשיא מאי קאמר במכלתין דף מ' מה לעכו"ם שכן צריך התראה הא איכא עכו"ם שא"צ התראה והו לפ"ז אף הנשבע א"צ התראה דהא נשבע נמי שאין בו מעשה הוא ובבבלי שבועות דף כ"א גרסינן שבועה שאוכל ככר זו ועבר היום ולא אכלה ר"ל אומר אינו לוקה משום דהוי התראת ספק כו' ע"ש ולדעת הכ"מ א"צ התראה. וז"ל הרמב"ם פ' כ' מס"ע ואין לעדים זוממין שגגה לפי שאין להם מעשה לפיכך א"צ התראה כמו שביארנו. וכתב הראב"ד וזה הטעם לא ידעתי מהו ואם מפני שאמר הכתוב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה א"כ מגדף לדעת חכמים לא יהא צריך התראה ע"כ ותימא אף דבמתני' ריש כריתות מייתי נסך קרא אמגדף מ"מ טפי ה"ל להקשות מעכו"ם ושבוע וכמ"ש. אבל הנראה שכוונת הרמב"ם לומר כיון שהעידו בדבר שלא היה מעולם לא שייך בו שגגה וזה שכתב לפי שאין להם מעשה שיוכל לומר ששגג בו והא דקאמר לפיכך א"צ התראה כמו שביארנו. כוונתו למ"ש פי"ב מהל' סנהדרין אחד ת"ח ואחד ע"ה צריכין התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. וכתב הכ"מ ריש הל"ב פי' שלא ניתנה התראה אלא להבחין המעשה אם נעשה בשלימות כוונה ומחשבה אם הוא שוגג בדבר כגון שלא ידע שהיא ערוה או דבר אחר וריב"י כוונתו לומר אם הוא שוגג בידיעת עונש המעשה או לא ות"ח מן הסתם יודע ע"כ. וכיון שכן בעדים זוממין שאין להם מעשה א"צ התראה. וסוגיא דפרק אלו נערות כריב"י דאמר אין התראה אלא לבחינת העונש אזלא לאוקמי הא דאר"א עדים זוממין לאו בני התראה נינהו אפי' כר' יוסי אבל לרבנן דר' יוסי נ"ל לדחות בטעמא דר"א. ומ"ש הרמב"ם ויברך אותו בשם מן השמות שאינן נמחקין. כתב הכ"מ בשם הרמ"ה אינו כן דכי היכי דבעינן שם המתברך שם המיוחד ה"נ בעינן שם שמברך בו שם המיוחד ע"כ. ונ"ל דדייק לרבינו מדכתיב ברישא בנקבו שם ה' יומת ש"מ בעינן שם המיוחד ובסיפא דכתיב בנקבו שם יומת דמיניה יליף שיברך בשם לא כתיב ה' ש"מ דלא בעינן היכא שם שמברך בו שם המיוחד. וכ"ת אי בשם דסיפא לאו שם המיוחד הוא א"כ קשיא מנ"ל למקלל אביו בכינוי פטור דהא משם דסיפא יליף וי"ל הא כבר כתבנו לעולם דקללת אביו בשם מבנקבו יליף דהיינו כמו ברכת השם דרישא ועוד הא לכך נקט יוסי לאשמועינן בשם אלהים סגי וכפירש"י דאל"כ ה"ל למנקט יכה ארבע את ארבע דהוי שמעינן מפורש דבשם בן ארבע סגי וכמ"ש לעיל:

אם על הדיינים הוא מוזהר כו'. וקשה הא קיי"ל אין מזהירין מן הדין וכן קשה נמי אבבלי דף ס' דקאמר בשלמא למ"ד חול גמר קדש מחול אלא למ"ד קדש כו' הא אפילו למ"ד חול קשה הא אין מזהירין מן הדין ואפשר גילוי מילתא הוא דקדש נמי דיין הוא. מיהו למסקנת הבבלי לק"מ דתרווייהו שמעינן מלא תקלל ע"ש:

(דף נ"ו ע"ב) **על** הכינויים באזהרה וכרת. כתב הרמב"ם פ"ב מהל' עכו"ם ועל שאר הכינויים באזהרה. וכתב הכ"מ תימא דרש"י ותו' כאן ובפרק שבועת העדות דכינויים נמי בכרת והכי איתא בפסחים פרק מי שהיה טמא וי"ל סוגית דסנהדרין ודפסחים פליגי כדאמר הירושלמי דפליגי תנאי בהכי ופסק כסוגית דסנהדרין ושבועות. דסוגיא בדוכתא עדיפא ע"כ.

ודברי תימא הם מנ"ל לומר דסוגיות פליגי דהא לשיטתו נ"ל רבנן דהכא ס"ל אלהיו אינו כינוי דאי כינוי הוא ודאי חייב מיתה או כרת דהא כתיב ונשא חטאו א"כ י"ל סברי רבנן מגדף לאו היינו מברך את השם ואיצטרך כרת למברך השם המיוחד. ואי קסבר לכולי עלמא אלהיו היינו כינוי אלא סברי רבנן דהכא ונשא חטאו היינו מלקות ולא מיתה ולא כרת אם כן ודאי פליג אסוגיא דפסחים קשיא סוגיין דמפורש מ"ד על שם המיוחד מיתה וכרת יליף כרת דידיה מכי יקלל אלהיו ועוד קשה נ"ל כי יקלל לאזהרה לכינויין תיפוק ליה מדכתיב אלהים לא תקלל ואלהים כינוי הוא ואפילו למ"ד אלהים חול נמרין כינוי מיניה בק"ו כדאמרינן בסמיך אם על הדיינים הוא מוזהר לא כ"ש על הכינויים ועוד למסקנת הבבלי דף ס"ו מלא תקלל שמעינן תרתי וה"ל כאלו כתיב קללת קדש בפירוש וכתיב אלהים דהיינו כינוי. (ודברי תו' שבועות דף ל"ו בד"ה ועל כו' למ"ד אלהים לא תקלל קדש כו' ע"ש תמוהים וע"ש במהרש"א ולפמ"ש אין פירושו מחוור). ובפירש"י בסוגיין מבואר דר"מ מפרש ונשא חטאו היינו מיתה ולרבנן ונשא חטאו כרת ע"ש לפ"ז נ"ל סוגיא דפסחים כרבנן ותימה א"כ אף למ"ד מגדף היינו מברך את השם איצטרך ונשא חטאו לגופיה לחייב כרת על הכינויין ומנ"ל לחייב כרת לפסח שני בשלמא לר"מ ניחא דסובר על הכינויים חייב מיתה א"כ כרת דכתיב במגדף משתמע קאי נמי אכינויים דמהיכי תיתי לחלק אלא לרבנן אי לאו ונשא חטאו ה"א לפטור כינויים מכרת כי היכי דפטורים ממיתה דמיעטן קרא בפירוש ולא מיקרי מגדף אלא מברך שם המיוחד על כרחך לומר דסבר רש"י לרבנן אלהיו קאי אשם המיוחד לחייבו כרת אבל על כל הכינויין אינו אלא באזהרה ולמ"ד מגדף היינו מברך אייתר ונשא חטאו לפסח שני. אך קשה א"כ כי יקלל אלהיו נ"ל לכתוב איש כי יקוב שם ונשא חטאו ויומת כמ"ש רש"י בשבועות שם וכ"כ תו' בסוגיין וי"ל דאיצטריך דלא נטעי לומר כגר כאזרח הוא בכרת אבל כותים לעולם בסקילה לכך כתיב כרת קודם ונוקב ותו ליכא למטעי.

נמצא דברי הרמב"ם ברורים ואין כאן מחלוקות בין הסוגיות ואין להאריך בדקדוקים שבסוגיא בבבלי:

זאת אומרת שדנין מספק כו'. וקשה הא קיי"ל אסרוחי בי דינא בכדי לא מסרחינן א"כ למה נדון מספק נמתין עד שיבואו עדיו ואח"כ נדון בשלמא מגדף מפני כבוד המקום לא הוציאו שגידוף מפיהם עד נגמר הדין כי אפשר שימצאו לו זכות ממקום אחר ולחנם נידפו העדים הלכך מסרחינן שב"ד (כמ"ש הריב"ש סי' רל"ד ועי' מ"ש לעיל [פ"ג ה"ח] בד"ה אין כו'). אבל בשאר דינים מנ"ל וא"ל לפי המסקנא לאו דוקא דנין אלא תופסין אותו עד לדין שאין ענין התפיסה מוכח ממתני' דיליף מינה בעלמא:

אלא אותו השם כו' עיין בקונטרס. מדקאמר ובו קילל משמע שצריך שיברך בשם המיוחד וזה דלא כדעת הרמב"ם שכתבתי לעיל בד"ה עד כו' ואפשר לומר דהירושלמי איירי שהיה הכל בשם המיוחד ואם בירך באחד מן השמות שאינן נמחקין היה מזכיר שם המיוחד ואמר אותו קילל ואח"כ מזכיר השם משמות שאינן נמחקין ואמר בזה קילל. וא"ת א"כ למה היה דנין כל היום בכינוי מיד היה להם לומר כן וי"ל מעיקרא לא היו רוצים להזכיר שם שמים לבטלה א"נ גם דבריהם אלה בזיון שמים הם אע"ג דלאו גידוף ממש הוא מ"מ כיון שמזכיר השם מפורש ואומר אותו קילל חייב לקרוע. וכתב הכ"מ ולא ידעתי למה לא כתב הרמב"ם דין זה דירושלמי וכ' הפ"ח מדפריך בבבלי דף ס' וכי קרעו בפעם ששמעו מאי הוי הא קא שמעי השתא לא ס"ד ויהי כשמוע המלך וגו' ויקרע את בגדיו וגו' ואי כירושלמי מאי פריך בשלמא הדיינים קורעים על מה ששומעים עכשיו פלוני גידף אלא העדים למה להם לקרוע שנית הא השתא לא קאמרי מידי כו' ע"ש. ולפמ"ש שעיקר קריעת הדיינים על שמזכירין השם בפירוש ואומרים אותו קילל שזהו בזיון א"כ אין ראייתו ראיה כלל. וקרא משמע כדברי הירושלמי שלא אמרו שלוחי יחזקיהו הגידוף בפירוש אלא אמרו אשר חרף אלהים חי שאין סברא שאמרו בפירוש דהא כל היום דנין בכינוי וכמ"ש תו' דף ס' בד"ה המלך כו' ולשיטת הירושלמי ניחא ועמש"ל בד"ה ר"י כו':

מיכן לדיינים שקיבלו עדות שעומדים שדינן דין. וקשה הא במתני' תנן ואומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין. משמע מתחלה אמרו עדותן ואח"כ עמדו הדיינים משום הקריעה שצריכה להיות מעומד כדאמרינן במ"ק וי"ל העמידה ודאי היתה קודם האמירה כדילפינן בבבלי בק"ו מאהוד ע"ש מיהו ק"ו זה קשה דשאני הכא כיון שהמגדף לבזוי המגדף וא"א להרגו אלא ע"פ עדים ואין לקבל עדים אלא מיושב הלכך א"א לעמוד ואין בזה העדר כבוד המקום אדרבא זהו כבודו שעושין דינו (ועיין תוי"ט במסכתינו) ואפשר לומר מיד שאומר אותו קילל חייבין לעמוד ולקרוע דהא קורעין אם קילל השם ולא אמרו שם בשם אלא למיתה א"כ זה שאומר ובו קילל עומדין משומר ודוחק ועיין בסמוך ועמ"ש ניסין [פ"ו סוף ה"א] בד"ה אדם כו': **את** ש"מ שית. וא"ת למה לא קחשיב שבעה דהא איכא נמי הא דהלכה כר"ע דמקיש שלשה לשנים וכ"ה בבבלי דף ס' וי"ל כיון דקיי"ל הלכה כר"ע מחבירו אין זו רבותא:

ואת ש"מ שהוא אחד מן הקרעים שאין מתאחין. בבבלי גרסינן לא מאחין מנ"ל אר"א אתיא קריעה קריעה כו'. וכתב תו' תימה פרק בתרא דמ"ק יליף קריעה מעומד מויקרע ניליף נמי דלא מאחין קריעה מהכא. וכתב הרא"ש מ"ק פ"ג בשם הראב"ד ושמועות רעות דאין מתאחין ילפינן מחזקיהו ומאלישע וברכת השם דאין מתאחין נ"ל דכתיב קרועי בגדים דמשמע קרועים ועומדים לעולם. ועל ס"ת שנשרף דכתיב ויהי כקרוא יהודי כו' וכיון דילפינן מקרא עיקר קריעה ילפינן בק"ו דאין מאחין על לומדיה אין מאחין עליה לא כ"ש אבל עיקר קריעה לא ילפינן מלומדיה כדאמר במכות כמה ספסלי סני [אינשי] דקיימי מקמי ס"ת ומקמי גברא רבה לא קיימי ע"כ. ותימה מאי שייטה דחזקיהו גבי נשיא כו'. והא שנאמר שם הוא וז"ל ילפינן מדוד ומאלישע עדיין קשה בדוד גופה מנ"ל שלא מאחין ונראה דיליף גז"ש ויקרעם ויקרעם אבל בברכת השם לא כתיב ויקרעם ליכא למיליף בגז"ש לכך נ"ל יליף מדכתיב קרועים בגדים אך דבריו אלה דלא כגירסת הבבלי כאן ובמ"ק דיליף ברכת השם בגז"ש קריעה קריעה. מיהו לפי גירסתו אין מקום לקושית תו' הנ"ל. אבל לא ידעתי מאי קאמר דאיתוי ילפינן בק"ו וקריעה לא הא מיהא ק"ו כריכא הוא ונ"ע ועמ"ש מ"ק דף ס': **ר"י** מקשי הניק כו'. וקשה מנ"ל לומר שהמקבל"ו מזכיר שם המיוחד שיהיו השומעים חייבין לקרוע וכ"ת במה שאומר פלוני בירך השם המיוחד חייב השומע לקרוע הא ודאי ליתא דא"כ מיד כשמתחילים לידון אומרים העדים פלוני קילל השם היה להב"ד לקרוע וי"ל סובר הירושלמי שלא אמרו שקילל השם עד שעת גמר דין וה"ה השומע מפי השומע שאומר פלוני קילל חייב לקרוע והיינו דקאמר. לעיל אלא כיני כו' יהא תפוס עד שיבואו עדיו. ונראה שכן דעת הבבלי וניחא בזה קושית תו' שם תימא איך אמרו למלך מה ששמעו בפירוש הא גבי עדים תנן כל היום דנין את העדים בכינוי ע"כ שהרי הצריכו לומר למלך שקילל בפניהם השם ממילא נתחייב המלך לקרוע ואין בזה גידוף כלל. ומ"ש הכ"מ בשם מהרי"ק תירוץ לקושית תו' באותה אמירה גמרו דין רבשקה נכשימלאתו ע"כ תימא וכי גומרין דינו של אדם שלא בפניו. ואפשר בדין מלכות קאמר, ודוחק דבבבל ספק זה אין לחרף שם אל חי על נגן שמא לא ימלא ואם ימלא יכולים להמיד אז. והמהרש"א כתב בתו' בד"ה המלך כו' ואגופא דקרא נ"ק להו דאימא לאו אגידופי קרע רק אשמועות רעות ע"כ ותימא מאי שמועות רעות דקאמר הא בעינן שיהא רוב ציבור במלחמה ונגפו לפני אויביהם וכל זה לא היה אז. וכה"ג מסני הש"ס בבלי מ"ק כ"ו. ועוד לפ"ז קשיא מנ"ל שקורעין על ברכת השם דלמא לא הוה כולה מלתא אלא משום

שמועות

א) הוא ספר פלפלא חריפתא להג"מ יעקב טור אדוסים על מס' סנהדרין הנדפס באמשטרדם שנת תמ"ג.

לא שמעינן ממתני' וזה המכריז הוא השומע השליחי הלכך אין לקרוע : מהו . מנ"ל שצריך לקרוע על קללת השם א"כ מיבעיא ליה אי חייב לקרוע על קללת השם אפילו לא בירך שם בשם :
נישמעינה מן הדא. תא חמי : מ"ד ישראל. מומר היה :
(דף ל"ז ע"א) הנה ה' אלהי כל בשר. ולא קאמר אלהי ישראל ש"מ שאלהי כל האומות הוא שהכל מודים לי וזה פורק עולו ובירכו חייבין לקרוע : משרבו הגדפנים. המגדפים פסקו מלקרוע שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים : באיסרטא. ברחוב : והוה. הכותי מגדף בכינוי דלא גמירי שם המיוחד ור"ל קרע בגדו חזר הכותי וגידף וקרע ר"ל : נחת. ירד ר"ל מן החמור והכה את הכותי באגרוף על לבו ואמר להכותי ישנו לאמך בגדים רבים די סיפוקי לקרען בשבילך :

הלכה (י) [ט] מתני': **אחד העובד עבו"ם.** בדבר שדרך עבודתה בכך: **ואחד הזובח כו'.** העובד העכו"ם באחת מארבע עבודת הללו חייב אפילו אין דרך עבודתה בכך וכל שאר עבודות חוץ מאלו אינו חייב עד שיעבוד כדרך עבודתה: **והמקבלו עליו לאלוה.** ואפילו באמירה בעלמא דאיתקש לזביחה דכתיב ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך : **והאומר לו אלי אתה.** בפניו ואתא סיפא לגלויי רישא דאי תנא רישא ה"א ה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא תנא סיפא בפניו מכלל דרישא שלא בפניו ואפי' הכי חייב : **אבל המגפף כו'.** שלא כדרכה : **המגפף.** מחבק : **עובר בל"ת.** דלא מיחייב מיתה שלא כדרכה אלא בהנהו דכתיב בהו קרא : **הנודר בשמו.** קונם עלי כל פירות שבעולם בשם ע"א פלונית אם ארחך : **המקיים.** נשבע בשמו : **עובר בלא תעשה.** ושם אלהים אחרים לא תזכירו : **הפיער עצמו.** מתריז רעי בפניו : **זו היא עבודתו.** ואפילו נתכוון לבזותו חייב עליו מיתה : **והזורק אבן למרקולים.** שמעמידים שלשה אבנים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת מלמעלה על גביהן וקורים אותה ישראלים מרקולים שהוא חילוף השבח אבל העובדים אותה קורין אותה קולים שהוא לשון שבח ועובדין אותה בזריקת אבנים : **גמ'** : ופריך ולא מגדף כתוב . והיינו מברך השם ולא עובד עכו"ם : ומשני באדם כו'. והכי איתא בספרי ראב"ע אומר כאדם שאומר גרפתה את הקערה ולא חיסרת איסי בן עקביא אומר כאדם שאומר לחבירו גירפתה את כל הקערה ולא שיירת ממנה כלום וה"פ ראב"ע מפרש קרא את ה' הוא מגדף בעכו"ם וה"ק עובד עכו"ם הוא מהפך הקערה על פיה ואינו מחסר ממנה כלום אלא החסרון הוא בו ואיסי בן עקביא אומר קרא קאי המברך את השם שגורף את הקערה ואינו משייר ממנה כלום שעוקר את הכל ורשב"א אומר משל לאיכי לשניהם שהיו יושבין כו' דמגדף היינו **עובד עכו"ם** ומברך שניהם אין משיירין כלום שכל המודה בעכו"ם או מברך ה"ז ככופר **בכל** התורה וכרת לעכו"ם מדכתיב את ה' הוא מגדף שמעינן ובריית' זו דתני בה כרת דעכו"ם מאת ה' הוא מגדף ילפינן אתיא ככ"ע : ה"ג לא תעבדם הייתי אומר בכל עבודה שבעולם ת"ל לא תשתחוה כו'. וה"פ אי כתיב לא תעבדם ה"א אינו חייב עד שיעבדנה בכל העבודות שישנו בה אבל אם לא עבדה אלא בעבודה אחת אינו חייב עליה מיתה תלמוד לומר לא תשתחוה השתחוייה בכלל העבודות היא ולמה יצאה להקיש אליה מה השתחויה שהיא עבודה יחידית חייבין עליה בפני עצמה אף כל עבודה ועבודה של עכו"ם חייבין עליה בפני עצמה : **אינו חייב אלא אחת.** היינו מפני שכולן הן עבודת גבוה : **מודה.** מיהת אם עבד עכו"ם בעבודתה ובעבודת גבוה והשתחוייה בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת שהלאוין מחולקין עבודתה ילפינן מלא תעבדם ועבודת גבוה שלא כדרכה מדכתיב ולא יזבחו ועו' השתחוייה מדכתיב לא תשתחוה :

כד

שמועות רעות. אבל הנכון כמ"ש דקרא ודאי איכא לפרושי דלא אמרו הגידוף בפירוש וכדעת הירושלמי כמ"ש הרמב"ן אבל אמ"ם קשיא להו ספיר וכדיוקא דפ"ח כמ"ש לעיל בד"ה אלא כו'. ויש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שכתב השומע מפי השומע חייב לקרוע. לשיטתו דאין קורעין אלא א"כ פירש הגידוף א"כ אין צורך להזכיר דין זה דפשיטא שחייב לקרוע שהרי שומע קללת השם בפירוש וי"ל שד"א כיון שאין כוונתו לקלל רק לסיפור דברים אין לקרוע קמ"ל : מהו לקרוע על קללת העכו"ם כו'. כתב הב"מ ה"ב לכך פוסק הרמב"ם השומע מפי העכו"ם אינו חייב לקרוע דרב יהודה ושמואל ס"ל תרי לגבי ר' חייא אלא משום דהלכה הסוא דירושלמי (דבשמוך עובדא דרבב"ן) שקורעין על הכינויים דאתיא כר' חייא הולרך לפסוק כר' חייא ע"כ. ותימא הא מעובדא דרשב"ל נמי מוכח דקורעין על קללת העכו"ם דהא עכו"ם הוי העכו"ם מגדף. א"כ ה"ל לפסוק כר' חייא נמי בהא וכ"ת א"כ הל"ל הדא אמרה שקורעים על קללתם י"ל הא פשיטא ליה מקרא ובריותא ולא מיבעיא ליה אלא על כינויין בזמן הזה ועליה קאמר הדא אמרה וצ"ע :

מהו לקרוע על קללת השם. עי' בקונטרס. וכלשון הראשון נראה מהבבלי. מיהו לשון מהו משמע יותר כלשון השני שהוא לשון איבעיא כדמבעיא ליה בסמוך מהו לקרוע על קללת העכו"ם. וע"ק למה לא פשט מרישא שחלקיהו כו' באו קרועי בגדים על ששמעו קללת השם מרבשקה לכ"כ דכולא מילתא מיבעיא ליה לקרוע השומעים עצמם והשומע מפי השומע. ואפי' קלל את השם בקללה ולא בשם אחר. ודייק מחזקיהו בקרע בשמעו מפי השומעים ש"מ השומע צריך לקרוע ושקורעין על קללת השם אפי' אין הקללה בשם שמעינן נמי מדחזקיהו דרבשקה לא קילל ממש אלא חירף כ"ש המקלל השם אפי' בלא שם אחר שחייב. והט"ז כתב י"ד סי' ש"מ ס"ק כ"א ברכת השם שאמר יכה יוסי את יוסי ע"כ. משמע האומר יכה יוסי את יוסי חייב השומע לקרוע וקשה הרי כתבו תו' מ"ק דף כ"ו ואחד השומע מפי השומעים פי' בתו' כגון מן העדים שאומרים זה ואם הוא אומר יכה יוסי את יוסי אין קורעים ע"ז וכן משמע בפ' ד' מיתות ע"כ ואין לומר על העדים קאמר שהרי לא מכרו שם בש"ע פדים כלל ועוד נראה לענין קריעה לא בעינן שם בשם וכמ"ש וכן משמעות כל הפוסקים :

(דף ל"ז ע"א) ואחד הזובח. עי' בקונט'. בבבלי פריך וליחשוב נמי זורק (פירש"י כי היכי דאשכחן בעכו"ם זביחה קיטור וניסוך דכתיב ויזבחו לו אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם מלינו נמי זריקה בל אסיך נסכיהם מדם) אמר אביי זורק היינו מנסך דכתיב בל אסיך נסכיהם מדם. וקשה נ"ל לאביי לאתויי קרא בל אסיך כו' הא עיקר קושית המקשה היה מהך קרא לפירש"י. וע"ק לפירושו קושית תו' בד"ה וליחשוב כו' ע"ש. וע"ק מנ"ל שאינו חייב על כל עבודת פנים כגון המקבל והמוליך ואי משום דלא אשכחן הכי בקרא שהן עבודות לעכו"ם כמ"ש רש"י וכי בשביל כך נפטרנו וכ"ם דקשה לרש"י ותו' שמביאין מקראות מדברי קבלה הנוכל לומר דכוונת התורה לדברי הקבלה והא דכתוב שם זביחה והקטרה לא נכתב שם נכוונה זו דניליף מיניה איסורא והיתירא. לכך נראה הא דקאמר המזבח והמקטר והמנסך חייב יליף מלאסריגהו רחמנא לעבותן בחוץ וכתיב בשחוטי חוץ ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים ש"מ כל הנך דאסיר בחוץ הם עבודות לעכו"ם ולכך פריך וליחשוב נמי הזורק דמפירש איסורו בקרא וזרק הכהן את הדם וגו' ומשני כלל התנא איסור זריקה בכלל הניסוך דמלינו שנס בלשון המקרא זריקה קרוי ניסוך דכתיב בל אסיך נסכיהם מדם. והיינו טעמא דלא תנן המקבל והמוליך שאין חייב עליהן בחוץ. ודלא כרש"י והכ"מ פ"ג ע"ש :

זו היא עבודתו. עי' בקונט'. והרמב"ם והר"ב פירשוה לענין חיוב חטאת. וכתב הכ"מ דהלו במזיד ולסקילה א"א דהא מוטעה הוא. וכתב התי"ט ותימה על רש"י שמפרש זהו עבודתו וחייב עליה מיתה וי"ל דעתו כיון שהתרו בו אע"פ שהוא מוטעה וסובר כיון דמכוין לבזותו בין בהתראתן כלום אפ"ה חייב מיתה דהא התרו ביה ע"כ. לפום ריהטא היה נראה לתרץ בזה קושית תו' דף ס"ה בד"ה הואיל כו' וקשה לפירש"י השתחואה נמי ישנה בלב כדאמרינן גבי אנדרטא אי לא קיבלה באלוה לאו כלום הוא ע"כ דהשתא חזינן בעכו"ם שאינה בלב דהא אפי' מכוין לבזותו חייב. והא דקאמר באנדרטא ואי לא קיבלה באלוה לאו כלום הוא. איירי בשוגג כמפורש שם ובשוגג ודאי פטור אם אין לבו לעבירה. אך קשה הא בעובד מאהבה ומיראה אמר רבא דפטור אי קבליה באלוה אין אי לא לא. ופירש"י פטור בין במזיד בין בשוגג דלאו כלום עביד. הרי דאפי' במזיד בעינן אף בעכו"ם קבלה בלב. וליכא למימר הא דקאמר ברכת השם ישנה בלב כאביי ס"ל העובד מאהבה ומיראה חייב. דהא רבא הוא דמשני הכי. ודוחק לומר דה"ק ר' יוחנן כאביי ס"ל. ועוד לרבא תיקשי מתני' דקאמר זו היא עבודתו וחייב וא"כ אתיוב חטאת קאי קשה הא אפי' בעובד מאהבה ומיראה פוטר רבא אפי' מחטאת כדמוכח בש"ם דף ס"א וכן פירש"י שם כ"ש מכוין לבזויי ולא לעבדה שים לפטרו ופי כמ"ש תו' דף ס"ד בד"ה אע"ג. וממ"ש יתבאר לך שמ"ש המהרש"א שם ומיהו התו' כו' ע"ש משמע דסברי תו' דחייב חטאת אפי' לא נתכוין לעבדה דברי תימא הם וקשין ליה דברי ש"ב דף ס"ה וצ"ע. אך עיקר התמיהה של התי"ט ליתא שהרי כתב תו' דף ס"ד בד"ה אע"ג דמכוין לבזויה ולעובדו בביזוי דאי לא קמיכוין אלא לבזות הא אפי' עובד מאהבה ומיראה פטור לרבא כו' ע"ש ונראה שזו היא דעת הרמב"ם בחיבורו פ"ג מה' עכו"ם שפוער עצמו לפעור כדי לבזותו והזורק אבן למרקולים כדי לבזותו הואיל ועבודתו בכך חייב ומביא קרבן על שגגתו ע"כ. הצריך לומר ומביא קרבן כו' ללמד דחייב דתנן במתני' חיוב מיתה הוא ולא חטאת. ולפי פי' הכ"מ הל"ל חייב חטאת על שגגתו ולפמ"ם ניחא דסד"א כתיב לעושה בשגגה ומעשה זה לבזותו הוא יהא פטור קמ"ל דאפ"ה חייב. ומ"ש בפירושו חייב חטאת לאו דוקא. ומעתה אין מקום לקושית הרמ"ך פ"ג מה' עכו"ם ופ"ה מה' יסודי התורה ע"ש :

אזהרה לעכו"ם מנין לא תעבדם. במתני' פירש"י אזהרה למגפף כו' ילפינן מדכתיב לא תעבדם. משמע כל עבודות ילפינן אזהרה דידהו מלא תעבדם. אך בבבלי בסוגיין אמרינן אזהרת השתחויה שמעינן מדכתיב כי לא תשתחוה וגו'. וכתב תו' שם דלאי איצטרך לא תעבדם להשתחויה ליכא למשמע מגפף מיניה ע"כ. וצ"ל דסובר הירושלמי תרי לא תעבדם כתיבי חד בדברות וחד לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ומוקמינן חד מינייהו לאזהרת מזבח ומנסך שלא כדרכה וחד למגפף וז"ל המכילתא זובח לאלהים יחרם עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל לא תשתחוה להם ולא תעבדם זביחה בכלל היתה ויצאה ללמד מה זביחה מיוחדת שכיוצא בה עובדים לשמים וחייבים עליה בין שהיא עבודתה בין שאינה עבודתה אף כל כו'. וה"ת הא איצטרך תרי לא תעבדם למזבח כו' חד לכדרכה וחד לשלא כדרכה וי"ל כדרכה דכל העבודות מאיכה יעבדו ילפינן. וא"ת בבבלי דיליף אזהרת השתחויה מכי לא תשתחוה כו' תיפוק ליה מדכתיב לא תשתחוה להם המוקדם בתורה כדתני במכלתא וי"ל תרווייהו צריכי חד לכדרכה וחד לשלא כדרכה כדאמרינן בבבלי דף ס"ג הלכך נקט דבתרא דהוא לשלא כדרכה ממה אתי. המהרש"א כתב דף ס' בד"ה אבל המגפף כו' ומתמיהת על הסמ"ג שכתב תרי לא תעבדם אחת לכדרכה ואחת לשלא כדרכה דכולי שמעתתא איפה כן ע"ש. ולא על הסמ"ג תלונתו כי גם הרמב"ם כתב כן פ"ג מה' עכו"ם. גם מסוגיין משמע כן דמייתי אזהרה לעכו"ם מלא תעבדם משמע דלאזהרת כדרכה קאי השנוי תחלה במתניתין והיא כוללת כל עבודה. והקשיא למהרש"א מהא דגרסינן דף ס"א מנין לזובח בהמה למרקולים שהוא חייב שנאמר ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אא"ע לכדרכה דכתיב איכה יעבדו ע"כ. נ"ל דה"ק אא"ע לכדרכה אין לומר לא יזבחו לכדרכה ודרשינן בהא"ע לזביחה דכתיב לא תעבדם אלא לזורק אבן למרקולים אתיא וקמ"ל אע"ג שהיא עבודת בזיון חייבין עליה דהא מדכתיב איכה יעבדו שמעינן תנינו ענין ולא יזבחו לשלא כדרכה למרקולים ואזהרה לכדרכה דמכובדים מלא תעבדם דכתיב תרי זימני ילפינן להו ואי לא כתיב לא תעבדם ה"א איכה יעבדו לכדרכה במכובדים דדמיין לזביחה בחד לד הוא דאהמיר בהוא רחמנא אבל פוער לפעור לא. ודקיא ליה מהא דאמרו גבי ג' השתחואות לכדרכה מאיכה יעבדו נפקא ע"כ נראה דאלו לא נאמר לא תעבדם קאמר נקט הדרשה היותר פשוטה וכן דרך הש"ם כמ"ש תו' בהרבה מקומות. וכ"ת א"כ כל עבודות שלא כדרכה ילפינן אזהרה דידהו מלא תעבדם קרא להשתחואה שלא כדרכה ל"ל ומאי פריך בבבלי דף ס' והשתחויה אזהרה מנין י"ל ודאי מסברא ה"א אזהרת לא תעבדם קאי אהנך דכתיב בהו עונש א"כ כדרכה מלינו עונש בגונן דכתיב וילך ויעבוד מוקמינן נמי אזהרה בכגון אבל לא תעבדם השני דמוקמינן לשלא כדרכה ה"א דקאי דוקא אהנך דכתיב בהו עונש שלא כדרכה והיינו זובח ומקטר ומנסך והשתחויה אבל שאר עבודות לא לכך כתיב אזהרה בהשתחויה שלא כדרכה וה"ל דבר היוצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו מה השתחויה שהיא דרך כבוד והיא באזהרה אף כל שהיא דרך כבוד היא באזהרה ואין לומר דומיא דהשתחואה שהיא בעונש דא"כ קרא ל"ל ותו' כתב דף ס"א בד"ה מניין כו' אזהרה לזובח שלא כדרכה מנ"ל וי"ל מולא יזבחו כו' ע"ש ותירוצם קשה מ"מ ס"ל לש"ם להקשות אזהרה מנין כי היכי דפריך להשתחויה ולפמ"ש ניחא דכוונת התנא לאשמועינן אזהרת השתחויה קאי נמי אמזבח כו' דהיינו כיון דשמעינן מהשתחויה דאין חילוק בין כדרכה ושלא כדרכה לחוד ה"ס נמי בעבודת פנים. ומהשתחויה שמעינן אזהרת שאר עבודות שלא כדרכה וכמ"ש. ואזהרת השתחויה שלא כדרכה נמי מלא תעבדם ילפינן אלא דא"כ קשיא אזהרת שאר עבודות מנ"ל לכך לא קאמר אלא אזהרת השתחויה מנ"ל וממילא ידעינן שאר אזהרת. ואני תמה ממ"ש רש"י דף ס"ג ע"א בד"ה לדבריו כו' אבל אביי מוקי לא תעבדם ללאוי יתירה ע"כ וקשה מאי לאו יתירה דקאמר הא איצטרך לשלא כדרכה ולנעבד כהמן כמ"ש המהרש"א דף ס' וס"ג ע"ש גם הא דלכתבו תו' שם בד"ה אמר ר"א כו' מיהו אפשר הא דא"ל פוק תני לברא משום דלא דריש לא תעבדם לחלק וצ"ע : באדם שאומר לחבירו כו' עי' בקונט'. ואף שבספרי הגירסא בדראב"ע והסדר מ"מ גירסת הבבלי כריתות דף ד' ולא חיסרת. ואפשר לקיים גירסת הספרי סובר ראב"ע עכו"ם מחסר מלות ה' אבל אינו עוקר את הכל דאפשר בהוא מאמין שיש אלוה אלוהיא אלא טועה וסובר שזה רצון השם כדור אנוש כמ"ש הרמב"ם נמצא שאינו עוקר כל מלותיו משא"כ מברך את השם עוקר את הכל. וסוגיין משמע כגירסת הבבלי. ורש"י פי' ולא חיסרת קסבר היינו ע"א כגון משורר ומזמר לעכו"ם דלאו מילתא רבא היא כולי האי. חיסרת מילתא רבא עבד דפשט ידו בעיקר והיינו מברך השם ע"כ. וקשה אף מ"ד חיסרת מנ"ל דאיירי במברך נוקי בע"א בעבודה ממש דה"ל מחסר. והיא גופא קשיא מנ"ל דמ"ד מגדף היינו עכו"ם איירי במשורר וצריכין לדחוק ולומר שכל עכו"ם דרכה בכך כמ"ש המהרש"א במכלתין דף ס"ד ע"ש למה לא מוקי ליה באחת מארבע עבודות וכ"כ תו' בכריתות. עוד כתב תו' שם נידפת וחיסרת פי' שלא כילה לגמרי לא חיסרת פי' לא חיסרת דבר אלא כילה לגמרי כלומר פשט ידו בעיקר שעבד עכו"ם ע"כ. ובספרי ובסוגיין מבואר שאין פירושם עיקר. והנכון כמ"ש בקונט'. ותו' כתב דף ס"ד בד"ה שלם כו' וקשה לר"י דאית ליה ברים מי שהיה טמא מגדף היינו מברך את השם ובפ"ק דשבועות מוקי דבר ה' בזה לפורק עול כרת בע"א שלא כדרכה מנ"ל וי"ל כרת ג' כתיב בפ' אחרי במולך בעריות והכולהו כתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו כו' ע"ש. ולפי תירוצם זה קשה קושייתם שם בד"ה וכי כו' אבל מר"י קשיא כו' (ומ"ש מה ש"ל ומהרש"א) והוצרכו להרך דר"י דריש קראי דמולך תרתי לע"א שלא כדרכה כו' א"כ תרתי למולך כו' ע"ש ולשני התירוצים קשה א"כ דאיצטרך תרי קראי לעה"ז ולעה"ב מנ"ל לריב"ח ג' כריתות דעכו"ם אחת לכדרכה ואחת לשלא כדרכה דלמא שניהם לכדרכה ואחת לעה"ז ואחת לעה"ב. ואף דריב"ח אליבא דר"ע קאמר ותירוצי תו' אליבא דר"י מ"מ קשה מנ"ל דפליגי בהכי. ואין לומר קסבר ריב"ח ר"ע דמוקי דבר ה' בזה לפורק עול תו ל"ל קרא לע"א לעה"ב דכ"ש הוא. דא"כ קשה קרא דמולך לע"א כדרכה בעה"ז ל"ל הא כ"ש הוא מפורק עול וי"ל. אבל נראה דעת רש"י שאין ליחשוב כרת דמולך דפ' אחרי דקרא כל אשר יעשה וגו' לא קאי אמולך דכתיב ונכרתו הנפשות ובמולך לא שייך נפשות לשון רבים אלא אעריות קאי דאית בהו זכר ונקבה וכתיב כל התועבות האלה ולא מיקרי תועבה אלא עריות. ולכך איצטרך למיכתב בזכר תועבה. ודקשיא להו לר"י כרת בעכו"ם שלא כדרכה מנ"ל י"ל לסוגיין ניחא ר"י כראב"ם ס"ל דכובר מגדף מברך את השם ועכו"ם משמע א"כ מכרת למגדף שמעינן נמי כרת לעכו"ם. בדף ס"ד פירש"י הא דמשני לכדתניא היינו כדמוקי לה ר"י. ואין פירושו זה מסכים ללשון הש"ס דא"כ הל"ל למימר לכדר"י דתניא. עוד פי' הא דתניא א"ל ר"י והלא כבר נאמר ונכרתה לאו לר"ע פריך דהא ר"ע מוקים לה במברך אלא טעמא דנפשיה קאמר ודומה לו בחולין והלא במוקדשין כו' ע"ש. ותימה מאי ראיה היא זו התם תנן א"ר יוסי והלא כו' ודאי דאפשר לחוק ולומר טעמא דנפשיה קאמר אבל הכא תניא אמר לו ר"י כו' ודאי דלר"ע פריך. ולפמ"ש ה"ק לכדתניא דצריכין תרי קראי לכרת אחד לעה"ז ואחד לעה"ב א"כ מ"ד מגדף עע"א דהשתא אית לן ארבע כריתות מוקי תרי לכדרכה בעה"ז ועה"ב ותרי לשלא כדרכה לעה"ז ולעה"ב והכרה תכרת דשמעינן מיניה עה"ז ועה"ב לא מוקי ליה בע"א אלא בפורק עול. ומ"ת לפ"ז מולך שלא כדרכה מנ"ל וי"ל סובר האי תנא מולך ע"א היא ושמעינן ביה כרת לשלא כדרכה כמו שאר ע"א ולית ליה הא שמחלקין תו' בד"ה למעביר כו' א"כ סובר האי תנא מולך שלא כדרכה אין בו כרת דשלא כדרכה ודאי לא שייך בה ע"א והראשון נראה. מיהו זהו אינו אלא לשיטת תו' דג' כריתות במולך כתיבו א"כ כי אמרינן מגדף היינו ע"א ה"ל ארבע אבל לשיטת רש"י דכרת השליטי הוא דבר ה' בזה דמוקי לה בפורק עול א"כ אף דמגפף היינו ע"א אין כאן אלא ג' כריתות. וכ"ת לרש"י מאי פריך למ"ד מגדף ע"א ל"ל נימא כובר כך מ"ד דבר ה' בזה איירי בפורק עול וליכא אלא ג' כריתות. י"ל קסבר רש"י אף למ"ד דאיירי בפורק עול שמעינן כרת ע"א מיניה דאף הוא פורק עול ויותא בזה הא דמקשי תו' בד"ה שלשה כו' לפירש"י. ור"י דפריך לר"ע והלא כבר נאמר ונכרתה וכו' ס"בר אף מ"ד מגדף מברך את השם מודה מיהת בע"א נמי איירי וכמש"ל דהכי ס"ל לרשב"א ופריך שפיר וכי ג' עולמים יש ור"ע סובר במברך את השם דוקא איירי אבל לא בעכו"ם. ונראה דעת הרמב"ם מגדף כולל לשתיהן לכך כ' פ"ב מה' עכו"ם מגדף היינו מברך את השם. וכתב ריש ה' שגגות דמברך פטור מקרבן לפי שאין בו מעשה. דהא דכתיב כרת דידים במקום קרבן היינו משום עע"א אבל מברך שאין בו מעשה אין בו קרבן. ועי' בלח"מ ריש ה' שגגות : לא תעבדם הייתי אומר עד שיעבוד כל ע"א שבעולם. וקשה וכי תעלה על דעתך לומר כן א"כ אין כאן עונש ע"א וכי יכולין לידע שזה עבד כל עכו"ם בעולם. ולכך הגהתי בקונט'. וז"ל

במכילתא

במכילתא בפרשת יתרו לא תשתחוה להם ולא תעבדם למה נאמר לפי שהוא אומר וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחוו להם לחייב על העבודה בפני עצמה ועל ההשתחואה בפני עצמה אתה אומר כן או אינו חייב עד שיעבוד וישתחוה ת"ל לא תשתחוה להם ולא תעבדם לחייב על כל אחד בפני עצמו ד"א לא תשתחוה להם ולא תעבדם למה נאמר לפי שהוא אומר זובח לאלהים יחרם עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל לא תשתחוה וגו' וכה"א לא תשתחוה לאל אחר ע"כ. וא"ת הרי קראי נ"ל חד כדרכה ושלא כדרכה וחד שלא כדרכה. ומעתה קשה מאי פריך הבבלי דף ס"ג מהא דאמר אביי השתחואה לחלק יצאה דלמא גם ר' אמי הכי ס"ל והיינו לחלק דלא בעינן עד שיעבוד וישתחוה אבל אם עשאן בהעלם אחת אינו חייב על כולן אלא אחת. ואפשר לומר דקושיא נ"ל השתחואה לחייב עליה לחוד הא מדכתיב זובח לאלהים יחרם שמעינן דלא בעינן עבודה והשתחויה יחד וכ"ת זובח איצטריך ללמד דבעינן עבודת פנים ודאי תרתי שמעינן מיניה דאזובח לחוד חייב ומדכתיב זובח ולא כתיב עבודה אחרת ש"מ דבעינן עבודת פנים אלא על כרחך לומר עיקר קרא לא תשתחוה אתיא לחייב עליה בפני עצמה ולפ"ז ה"ל לאביי לימא לחלק על עצמה וכמ"ש תו' שם. בשלמא אי אמרינן ללמד דלא בעינן עד שיעבוד וישתחוה שפיר קאמר לחלק דקאי נמי אעבודה אבל השתא פריך שפיר הו"ל לחלק על עצמה. אך עדיין קשה קושית המהרש"א דלמא ר' זכאי נמי דריש לא תעבדם כו' ותירוצו קשה דהשתא דכתיב לא תעבדם דאכל עבודות כולן אינו חייב אלא אחת אין סברא לומר דההשתחואה חייב בפני עצמה דהשתא העבודת פנים אינו חייב בפני עצמה ההשתחויה לא כ"ש ומסתבר טפי לומר דללאו יצאה. ונראה דנ"ג בדר' אמי השתחויה מדאמר אביי מ"ט דר' אמי כו' וקשה הא טעמו פשוט מדקאמר השתחויה לא יצאה לחלק אפילו לעצמה ש"מ דסובר ללאו יצאה א"כ בדין שאינו חייב על כולן אלא אחת דהא לית לן קרא לחלק אלא ודאי נ"ג השתחויה וקשיא מ"ט לא תני השתחויה ואין לומר משום דקסבר לחלק יצאה לעצמה הא קיי"ל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא א"כ יש לחייב על כל אחת בפני עצמה ע"כ לומר דאית לן קרא שאינן חלוקין לחטאת וקשיא מנ"ל וקאמר אביי יליף ליה מלא תעבדם יתירא שעשאן הכתוב כולן אחת. והשתא דגלי לן קרא דאעבודת פנים אינו חייב אלא אחת צריכין לומר השתחויה ללאו יצאה דכ"ש הוא שאין לחייב עליה בפני עצמה וכמ"ש. ולכך לא נקט השתחואה דבתר דשמעינן עבודת פנים אינו חייב אלא אחת ידעינן דהשתחויה ללאו יצאה וכיון דמינייהו הוא דשמעינן אין לכלול להשתחויה בהדייהו. ור' זכאי כלל גם השתחויה ש"מ דסובר כולן מחד קרא שמעינן והיינו מדאמרינן השתחויה ללאו יצאה תו לית לן קרא לחלק ממילא אכולהון אינו חייב אלא אחת ושפיר אר"י פוק תני לברא כו' וזה נראה ברור. וא"ת ר' זכאי וכי לית ליה כללא דר' ישמעאל דדריש דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא דהא כי אמרינן השתחויה ללאו יצאה אינה מלמדת אלא על עצמה וכי אמרינן לחלק יצאה מלמדת על הכלל כולו. ורש"י נשמר מזה וכו' דף ס"ב בד"ה והו לא מידי כו' ור' זכאי כו' נפקא לקמן מלא תעבדם הכתוב עשאן לכולן עבודה אחת. אבל סוגית הש"ס לא משמע כן כמ"ש תו' דף ס"ג בד"ה א"ר אמי כו' ע"ש. בשלמא לר' יוסי דאמר הבערה ללאו יצאה ל"ק וכי פליג על ר' ישמעאל. דנפקא ליה חילוק מלאכות מהנה ממילא מוכרח לומר הבערה ללאו יצאה והא דא"ר יוסף דלמא ע"כ לא קאר"י הבערה ללאו יצאה דנפקא ליה חילוק מלאכות מאחת מהנה. מדקאמר דלמא משמע דמספקא ליה אי פליג ארבי ישמעאל י"ל ודאי אי לית לן טעמא מוכרחים לומר כן אבל לר' זכאי קשה וי"ל היינו אתקפתא דר' יוסף נסיבת תו'. וכן מוכחת סוגית הש"ס ריש כריתות ויבמות ר"פ הבע"י דקאמר למה יצאה כרת באחותו לכדר"י שאם עשאן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת ולר' יצחק דאמר דיצאה לדונה בכרת ולא במלקות לחלק מנלן ומשני ע"ש. וקשה מאי פריך מנ"ל דלמא לית ליה חילוק בעריות ופליג אמתני' דכריתות כי היכא דפליג אמתני' דמכות אלא ודאי פשיטא ליה לש"ס כ"ע אית להו י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן וצ"ל דאית ליה מקרא אחרינא לחלק לכך קאמר כרת באחותו יצא לדונו בכרת ולא במלקות ופריך שפיר לר' יצחק לחלק מנ"ל. והא דאמרינן לר' יצחק כל הכריתות אין בהן מלקות ולא אמרינן אחותו לחוד בכרת ולא במלקות אבל שאר כריתות ככללא דכל לאוין שהן במלקות משום הך כללא דר' ישמעאל דבר שהיה בכלל כו' ללמד על הכלל כולו יצא. ואין להאריך כאן בפרט זה. והא דאמר ר' זכאי זיבח וקיטר כו' ולא אמר סתמא עבד ע"א בהרבה עבודות אינו חייב אלא אחת. היינו טעמא דמודה אם עשה עבודתה ועבודת גבוה בהעלם אחד חייב שתים דהלאוין מחלקין וכמ"ש בקונטרס בסמוך:

(דף נ"ו ע"ב) בר מר כו'. וכדאמר ר"ש בר זעירא מולא יזבחו וגו' ילפינן אזהרה לעבודת פנים א"נ ה"ק כשהיה אומר רשב"ו ולא יזבחו בא ללמד על עבודת גבוה אמרו ליה לך ותני קדשים דקרא ולא יזבחו לא קאי אעכו"ם אלא אזהרה לשוחט קדשים בחוץ: ה"ג זובח לה טלה בעל מום פטור. וה"פ השוחט טלה בעל מום לעכו"ם פטור: מאי כדון. מנלן: כל. שראוי לה' לא תעשון כן לעכו"ם ואם עשה כן חייב מיתה אבל אם אינו ראוי לה' פטור ממיתה: ה"ג ר' בון בר חייא בעא קומי ר"ז לא תשתחוה להם פרט לא תעבדם כלל כי לא תשתחוה לאל אחר חזר ופרט פרט וכלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט וה"פ אמרינן השתחויה בכלל היתה ויצאה ללמד על הכלל נדרוש בפרט וכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט השתחוייה אין מידי אחרינא לא: **לא תעשון כן כלל**. לעבודת גבוה כדאמרינן בסמוך כל לה' לא תעשון לעכו"ם: **זובח לאלהים יחרם פרט**. זובח אין מידי אחרינא לא: **בלתי לה' לבדו**. כל שהוא לה' יהיה לו לבדו ולא לעכו"ם: **והכל בכלל**. ונראה אפילו מגפף ומנשק יהא חייב עליהן מיתה ובמתני' תנן אבל המגפף כו' בלא תעשה: **לאיזה דבר כו'**. כלומר לכך יצאה השתחואה ללמד עבודה שיש בה מעשה הוא דחייב עליה מיתה ושאין בה מעשה פטור ומגפף אין בה מעשה: ה"ג המגפף והמנשק אין מעשה: ופריך **מעתה**. אי מהך קרא יליף נימא אינו חייב עד שיעשה שלשתן יחד דהיינו זובח וקיטר ואמר אבל על חד מינייהו פטור: **לא בא הכתוב**. לעולם אפילו על חד מינייהו חייב והא דקחשיב שלשתן לא בא הכתוב אלא לספר גנותן של ישראל הכך שלשתן עשו לעגל ולא לה': **מאי כדון**. מעתה מנ"ל דהאמירה לחוד חייב מיתה: **נאמר כאן אמירה**. ויאמרו לו: **ונאמר אמירה במסית**. בהסתר נאמר: **עשה בה אמירה כמעשה**. שעל אמירה זו נהרג: **אלא ולשמש**. בוי"ו: **אין כאן כלל ופרט**. לומר אלהים אחרים כלל ולשמש או לירח פרט וממעטינן כל שאר עכו"ם ממיתה: **אלא ריבויים**. בהכך פרטיים מרבינן שאר עבודות:

(דף נ"ח ע"א) ה"ג והא כתיב את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים מעתה אין כאן כלל ופרט וכלל אלא ריבוייא בגין דכתיב **וי"ו**. וה"פ מעתה כל היכא דכתיב וי"ו לא דרשינן בכלל ופרט א"כ נמעט הכל אלא מה שבימים ובנחלים דוקא: **כל הן**. כל ס"ת שאני רואה שכתוב בה ובנחלים אני מוחק הוי"ו דהא דרשינן כלל ופרט וכלל ש"מ שאין שם וי"ו: **מכל אשר במים**. דמיותר אתי לרבויא מה שבגינית ולאו בכלל ופרט וכלל דרשינן ליה ולעולם ובנחלים כתיב בוי"ו: **האומר לו אלי אתה**. אם חייב חטאת או לא: ה"ג מחלוקות ר"ע וחכמים. וה"פ ריש כריתות תנן המגדף חייב קרבן וחכמים פוטרים שנאמר תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה יצא מגדף שאינו עושה מעשה וכי היכי דפליגי במגדף ה"נ פליגי באומר אלי אתה: **השתחוה**. לעכו"ם מהו מי הוה מעשה וחייב חטאת אפילו לרבנן או לא: **בכפיפת קומה**. דהיינו השתחויה דהוה מעשה וחייב: **מה בין המעלה והמוריד שפתותיו**. דהיינו מגדף דפטרי רבנן: ה"ג ר' יוחנן אמר הואיל וישנו בלב. וה"פ ודאי עקימת שפתיו הוי מעשה ומגדף שאני הואיל ועיקר חיובו תלוי בלב שמכוין לברך את השם שאם מברך כל היום ואין לבו כלפי מעלה אלא שהעלה השם לדבר אחר ומכוונו בשם המיוחד ומקללו פטור: **במחלוקות**. כשם שחלוקין ר"ע וחכמים במגדף פליגי נמי בהשתחויה: **קרייא**. קרא דמייתי חכמים למעט מגדף דכתיב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה ומשמע להו דבעינן מעשה רבא מיניה איכא למעט נמי השתחויה ובעינן מעשה רבא כגון זיבוח וקיטור ודדמיין ליה:

שימסור

(דף נ"ז ע"ב) א"ל מסי תנה לקדשים. עיין בקונטרס. ובבבלי ע"ז דף נ"א וזבחים ק"ז מפורש דאיצטריך ולא יזבחו לקדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות. אלא דמסיק רבא התם קרי ביה ולא יזבחו וקרי ביה ולא עוד. אבל הירושלמי לית ליה הך דרשא. לפ"ז נ"ל סובר הירושלמי אזהרת שאר עבודות מהשתחויה נפקא לן נמצא שאין כאן אלא לאו אחד וכמ"ש לעיל בד"ה [לא תעבדם] כו'. ונראה גם הבבלי סובר כן אלא דלא ילפינן מהשתחואה אלא עבודת פנים בק"ו דגם הם דרך כבוד ודמיין לה' בעונש אבל אזהרת שאר עבודות שלא כדרכה לא שמעינן אלא מולא יזבחו באם אינו ענין וזהו כוונת הברייתא בבבלי דף ס' דלא מייתי אזהרה עבודת פנים מנין ובהא פליגי הבבלי והירושלמי אי שאר עבודות למבוזים בלאו א"נ סובר הירושלמי מהשתחויה ילפינן נמי שאר עבודות למבוזים שהן בלא תעשה ועמש"ל בד"ה לא תעבדם ובבבלי דף ס"א בד"ה ולא כו':

זובח לה טלה. בעל מום חייב. בקונטרס הגהתי וכ"ה בבבלי ע"ז דף נ"א א"ר אבהו א"ר יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום לע"א שהוא פטור שנאמר זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו. ופירש"י בלתי לה' משמע שראויה לשם הכתוב מדבר וסיים בה הכ"מ לא אסרה התורה אלא כעין פנים. ובבלי בסוגיין גרסינן אין לי אלא בזבח מקטר ומנסך מנין ת"ל בלתי לה' לבדו ריבן כל העבודות כולן לשם המיוחד. וקשה לפ"ז מנ"ל לפטור בעל מום דלמא קרא לא קפיד אלא אעבודה אבל לא בעינן דוקא כעין פנים. ודוחק לומר תרתי שמעינן מינה ונראה למסקנא דברייתא דדרשינן מדכתיב זובח זביחה בכלל היתה ולמה יצאה להקיש אליה מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים כו'. אייתר בלתי לה' לבדו על כרחך לומר דבא ללמד על זובח בעל מום לעכו"ם שפטור. ותו' כתב דף ס' המקטר והמנסך ת"ל בלתי לה' לבדו תימא בסמוך יליף מיצאת זביחה ללמד על הכלל כולו וי"ל אי לאו בלתי וגו' ה"א מה זביחה שהיא עבודת דם ואתא לרבויי זורק אבל מקטר ומנסך לא ע"כ וקשה למה יצאה זביחה לכתוב עובד לאלהים יחרם בלתי וגו' (ודברי המהרש"א בזה כקושיא בלי פירוקא וע"ש) ונאמר לא אסרה תורה אלא עבודת פנים כדאמרינן בבעל מום. ולפמ"ש ניחא דלפי מסקנת הברייתא אייתר בלתי לה' לבדו לפטור בעל מום וזה אמת ויציב:

לא תעשון כן כו'. וז"ל הספרי פרשת ראה. ואעשה כן גם אני יש כהן לעבודה ולמתעביד מכאן אמרו דבר שמקריבין אותו לגבי מזבח אין מקריבין אותו לעכו"ם דבר שמקריבין אותו לע"א אם הקריבו למזבח כיוצא בו פטור. נראה דה"פ סד"א כשם שהמקריב לעכו"ם דבר הראוי למזבח חייב מיתה כך המקריב למזבח דבר הראוי לעכו"ם כגון תרנגול והדומה לו חייב מיתה קמ"ל דלא. ומדכתיב לא תעשון כן לה' אלהיכם שמעינן דחייב דוקא על דבר הראוי למזבח כדאמר ר' הילא כל לה' אלהיכם לא תעשון. והא דכתיב ואעשה כן גם אני נ"ל אלא לאשמועינן פטור למקריב דבר הראוי לעכו"ם דלא כתיב ביה אזהרה אלא לשון עשייה ואעשה כו'. והא דקאמר מאי כדון נראה דה"פ אי אמרת בשלמא ולא יזבחו קאי אעכו"ם ש"מ דבעינן שראוי למזבח דכתיב ולא יזבחו עוד את זבחיהם דוקא הראוי לזבחיהם אבל השתא דקאמרת דלא קאי אעבודת אלילים אלא אשחוטי חוץ קשיא מנלן ונראה דגרסינן לא תעשה כן לה' אלהיך. דלא תעשון איצטריך לדברים אחרים: **לא תעבדם כלל כו'** עיין בקונט'. וצ"ל סוגיין כדאמר ר' יוסי שבת [פ"ז ה"ב] ונזיר [פ"ו ה"א] לית כלל במקום אחד ופרט במקום אחר ל"ש פרט ואח"כ כלל כלל ופרט וכלל הוא או פרט וכלל ופרט הוא דאל"כ קשה להרווייהו הא מרוחקים הן (ועמ"ש לעיל הלכה ה' בד"ה טורע כו'). ולר' בון בר כהנא ק' נמי הפרט הוא קודם לכלל אלא ודאי כמ"ש. ועמ"ש ריש פ"ו דנזיר: **זובח לאלהים יחרם פרט**. כתב תו' בד"ה זובח כו' פ"ה כל אלהים במשמע אפילו שלא כדרכה מדלא כתיב עובד לאלהים בזביחה יחרם וה"ל אי לכדרכה מוילך ויעבוד נפקא דה"א לעונש כדרכה ובא ללמדך על הכלל] (קמ"ל) דאפילו כדרכה אינו חייב אלא דוקא בעבודת פנים ע"כ. וקשה א"כ נ"ל וילך ויעבוד הכי ס"ל וילך אחרי אלהים אחרים. מדכתיב ויעבוד ש"מ כל העבודות כדרכה חייב. ומ"ש המהרש"א וכן ולא יזבחו ס"ה ללמד בא דאפילו כדרכה לא מיחייב אלא בעבודת פנים ע"כ. קשה א"כ היכה יעבדו נ"ל וצ"ע:

וריבה את המגפף והמנשק. ותימא הרי גם בכלל אינה אלא עבודת פנים ואיך נרבה מן הכלל. מגפף שאינה עבודת פנים וי"ל סובר ר' בון לא תעשון כן אזהרה שלא לעשות לה' עבודה שעובדין בה את העכו"ם (ועמ"ש בסמוך) הרי אע"פ שהיא שלא כדרכה אסורה וה"ה עבודת עכו"ם שלא כדרכה אסורה וקרא בלתי לה' לבדו נמי מפרש הכי שלא לעבוד השם בעבודות אחרות כי אם בעבודות האמורים בתורה וה"ה שלא לעבוד העכו"ם בעבודות אחרות. ועדיין הדבר דחוק וצ"ע:

לאיזה דבר כו' עיין בקונטרס. וקשה אי השתחויה מעשה למה לא יצאה מגפף מעשה וי"ל ה"פ השתחויה יצאה ללמד על עצמו אע"פ שאין בה מעשה דינה כעושה מעשה ומחייבין אבל המגפף והמנשק שאין בהן מעשה מהיכא תיתי לחייב עליהן. אך קשה תינח המגפף והמנשק אבל המכבד והמרבץ תנן במתני' שאין בהן מיתה אמאי הא יש בהן מעשה לכך נראה דה"ק ללמד על עצמו אע"פ שאין בה מעשה עבודת פנים חייב עליה משא"כ במגפף וכל הני דתנן במתני' וכ"ה בבבלי ועמ"ש נזיר [פ"ו ה"א] בד"ה ופרט כו'. עוד כתבתי שם בד"ה השתחויה כו' מיהו קשה נ"ל קרא להשתחויה לגופה עצמה אי ללאו תיפוק ליה מהיכא דיליף מגפף איכא למילף נמי השתחויה כו' ע"ש. וי"ל אי לאו דכתיב השתחויה לא הוה מוקמינן לא תעבדם למגפף כמ"ש תוס' א"כ לחלק לעצמה יצאה לחייב עליה קרבן בפני עצמה (ועמ"ש לעיל בד"ה לא תעבדם) ומ"ש רש"י דף ס' בד"ה אזהרה מנין כו' וספרים כו'. ה"פ וספרים דכתיב בהו מנין לרבות השתחואה ת"ל כי לא תשתחוה שיבוש הוא דליכא למילף מהך קרא עונש מיתה אלא גרסינן ת"ל וילך ויעבוד וישתחוו כו' דבהאי קרא כתיב מיתה וכי לא תשתחוה אזהרה ללאו:

מעתה אינו מתחייב עד שיזבח ויקטר כו'. וקשה איך אפשר לומר כן הא כתיב זובח לאלהים יחרם הרי דאזביחה לחוד חייב מיתה וכתיב נמי וישתחוו להם כו' ש"מ דאהשתחויה לחוד חייב וי"ל מדכתיבו בהדי הדדי נדחוק ונאמר כל הני קראי לאו דוקא וכוונתו אכל הנך הכתובים כאן. (ועמ"ש לעיל בד"ה לא תעבדם). ואפשר דהכל מדברי ר' יוסי הוא וה"ק כיון דאיכא לפרושי דבעינן כלהון בהדי הדדי טפי אית לן לומר דלאו לחיובא אתיא אלא להזכיר גנאי של ישראל. ואתיא כהא דארשב"י וי"ו שבהעלוך נמי להזכיר גנותן שאיוו לאלוהות הרבה:

נאמר כאן אמירה כו'. נראה הא דאמרינן בבבלי דף ס"ג האומר אלי אתה חייב איתקוש איתקש ישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו לאו דוקא מהיקישא יליף אלא מגז"ש וכדמסיק הירושלמי. ותוס' כתב דף ס' בד"ה מנין לרבות השתחויה וא"ת תיפוק ליה מדאיתקש לזביחה דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו כדיליף אלי אתה וי"ל עגל דרכו בזביחה היה והני אתה אורחיה בכל עכו"ם ע"כ. וקשה הא התם בשותפות הוא וכדא"ר יוחנן אילמלא וי"ו שבהעלוך כו' ושותפות לאו אורחיה ועוד בשותפות אין בה חיוב מיתה ולפ"ה יליף לה מזביחה שלא בשותפות שחייב עליה מיתה א"כ השתחויה שלא כדרכה נמי ניליף מזביחה. ולפמ"ש מעיקרא לק"מ מהיקישא ליכא למילף מידי לכך איצטרך קרא להשתחויה. ועיין ברש"י דף ס"ב בד"ה השתחואה כו' שמסכים לתירוץ תוס':

אין כאן כלל ופרט. וק' נאמר וילך ויעבד כלל וישתחוו פרט אין בכלל אלא מה שבפרט השתחויה אין מידי אחרינא לא וי"ל על כרחך הך פרטא לאו דוקא דהא כתיב זובח לאלהים יחרם הרי דגם אזביחה חייב מיתה וכיון שכן טפי אית לן למימר ויעבוד קאי אכדרכה וישתחוו אשלא כדרכה. מיהו קשה אי לא כתיב וי"ו נמי ליכא למדרש בכלל ופרט דהא כתיב בפעור קח את כל ראשי העם וגו' שידוע שזנו אחרי הפעור גם בעגל כתיב פרקו איש את אזניו כו' הרי אפילו אשאר ע"א חייב מיתה וי"ל ה"א ע"פ הדיבור נעשה:

(דף נ"ח ע"א) **והא כתיב כל כו'** עיין בקונטרס. וקשה מאי וי"ו דקאמר הא מיהת יכול לדרוש במים כלל בימים פרט במים כלל וכדאמרינן בבבלי חולין דף ס"ו דהך וי"ו דובנחלים ודאי ליכא למשמע מינה מידי דמלינו בת"כ דדרים בבקר ובצאן כו' לפרטא אע"ג דכתיבי ווי"ן כיון דבפרטא קמא לא כתיב וי"ו א"כ ה"נ כיון דכתיב בימים בלא וי"ו פרטא הוא לכך נראה שהיה כתוב בס"ת דר' אבא כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים ובימים ובנחלים וקשיא ליה שפיר שאין לדרוש כאן פרט והא"ל וכתיב הפרט בוי"ו ואמר ר' יוחנן שיש למחוק וי"ו דובימים שזה ס"ס כן הוא בס"ת שלנו בלא וי"ו: **הייתי** אומר מה שבימים יהו אסורין כו'. וקשה מכדי כלל ופרט בסיתירא הוא דכתיב את זה תאכלו מכל אשר במים כלל בימים ובנחלים פרט א"כ אי דרשינן בכלל ופרט דוקא מה שבימים ובנחלים מותרים בסנפיר וקשקשת אבל בגינית ובביברית אע"ג דאית ליה לא תאכל לכך נראה דה"נ הייתי אומר מה שבימים יהו מותרין ומה שבגינית יהו אסורין ת"ל מכל אשר במים ריבה. אך קשה נ"ל למימר במים ריבה נדרשנו בכלל ופרט וכלל במים כלל בימים פרט במים חזר וכלל וי"ל הנך תרי במים בהדדי כתיבי ואין זה כלל ופרט אלא ריבה וכ"ה בבבלי חולין דף ס"ז ע"ש וכמ"ש בחידושי בסוגיא שם: ריש לקיש אמר במחלוקות. כתב המהרש"א דף ס"ה בד"ה מאן תנא כו' א"נ כתר דכתב קרבן דמגדף במקום קרבן ולא בעינן מעשה ילפינן בהיקישא דוישתחוו ויזבחו לו בכל דוכתא דחייב כו' ע"ש. ותימא הא כתיב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה ואמרינן הוקשו כל חייבי כריתות למברך את השם למ"ד מגדף היינו מברך כמ"ש תו' שבת דף ס"ט בד"ה מה כו' ע"ש א"כ מהך היקישא שמעינן כל שיש בו מעשה זוטא חייבין עליו קרבן וקרא לעושה בשגגה לאפוקי דבר שאין בו מעשה כלל כגון ידעוני וכיון שכן מאי קאמר הש"ס דף ס"ג ולר"ע פשיטא אלי אתה היינו מגדף מ"ד עד כאן לא מחייב ר"ע קרבן אלא במגדף דכתיב כרת דידיה במקום קרבן אבל הכא דלא כתיב ביה כרת אימא לא קמ"ל דאיתקוש וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו וגו'. נ"ל הך היקישא תיפוק ליה מהיקישא דכתיב תורה אחת שמעינן. גם לא אימעוט בשום מקום מעשה זוטא אלא מדכתיב לעושה בשגגה והך קרא במברך כתיב ש"מ לעושה פירושו מעשה זוטא. ורש"י כתב דף ס"ג אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה דגבי חטאת כתיב ועשה אחת מכל מצות ה'. ככר כתב תו' שם שאינו כן דבמתני' פ"ק

דכריתות

הלכה (יא) [י] מתני': שימסור למולך. מוסרו ביד הכומרים: ויעביר באש. מעבירו מצד זה לצד זה: עד שימסור ויעביר באש.

בגמרא יליף מקרא דתרווייהו בעינן: **גמ'**: ה"ג כרת מנין והכרתי אותו מקרב עמו כי מזרעו נתן למולך: ת"ל ומזרעך לא תתן להעביר. משמע ליה לתנא נתינה הבאה לכלל העברה ולא משמע ליה נתינה על מנת להעביר לחיוביה על נתינה לחודה: מסר והעביר. לע"א אחרת שלא למולך יכול יהא חייב:

(דף נ"ח ע"ב) ת"ל לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש. ונאמר כאן להעביר למולך וילפינן העברה העברה בג"ש: לעולם אינו מתחייב עד שימסרנו לכומרים. שנאמר ומזרעך לא תתן להעביר לא תתן לאחרים להעביר וסתמא דמלתא שמפין מעבירין ליה: העבירו בדרכו. הלך מעצמו מהו שיהא חייב: תני היה מושכו ומעבירו. בעינן שימשכנו דוקא: העבירו ברגלו. שלא בקפיצה פטור: ה"ג העביר עצמו פטור ר' לעזר בר"ש מחייב: ואחד שאר ע"א. שעבדה בכך ואפילו אין זו עבודתה חייב קסבר מולך נמי ע"א ולא צריך קרא לאזהורי עליו בכדרכה דמאיכה יעבדו נפקא אלא לומר לך שאם עשה שלא כדרכה חייב: אינו חייב אלא למולך בלבד. אבל שלא למולך פטור דמולך דוקא כתיב שדרכה בכך ולא משום ע"א אזהיר עליו דמאיכה יעבדו נפקא אלא חוק הוא להם והתורה הקפידה על חוק זה בסקילה לפיכך הוצרך לכתבו: אינו חייב אלא על יוצאי יריכו. לאפוקי אביו ואמו אחיו ואחותו דפטור דכתיב מזרעו נתן למולך לא קפיד קרא אלא אזרעו: טעמא. דר' לעזר בי ר"ש דמחייב. במעביר עצמו דדריש בך בעצמך ובגופך לא ימצא מעביר: והכרתי אותו מקרב עמו. כתיב בפ' מולך תרי זימני מוקמינן חד לשאר ע"א: ה"ג אשר יתן מזרעו למולך מות יומת: ה"ג והוא שהעביר עצמו לא ברגלו הוא עובר מה היא דאמר רלב"ש העבירו כו'. וה"פ כשמעביר עצמו ודאי ברגלו עובר אם כן מה היא דאר' לב"ש כשמעביר ברגלו פטור והמעביר עצמו חייב הא אי אפשר להעביר עצמו אם לא ברגלו: ומשני בהאי דאעבריה מזקר. שלא עבר כדרך העוברים אלא על ידי קפיצה: מזקר. קפיצה כמו כדי שיזדקר הגדי בבת אחת: ר' בון בר חייה. פריך לפני ר' זעירה: מסר ולא העביר. תניא לעיל בברייתא דפטור מדכתיב ומזרעך לא תתן להעביר ופליגי בה חזקיה ור' יוחנן א"כ ר' יוחנן דפוטר התם יש להיינו כאן וקשיא ליה הך ברייתא: דאיתפלגון. דפליגי: טבח ולא מכר. כלומר טבח בהמה שאי אפשר למכור כגון שגנב בהמת קדשים וטבחה חזקיה אמר חייב לא בעינן טביחה על מנת למכור והיכא דאיכא טביחה אע"ג דליתא למכירה חייב: ר' יוחנן אמר פטור. וטבחו או מכרו כתיב כל היכא דאיתא למכירה איתא לטביחה וכל היכא דליתא למכירה ליתא לטביחה דבעינן טביחה על מנת למכור א"כ ה"נ חזקיה לא דריש לא תתן על מנת להעביר ובעינן מסירה והעברה אבל מסר אפילו על מנת להעביר פטור ור' יוחנן דריש לא תתן על מנת להעביר א"כ מסר על מנת להעביר חייב: כל שתמליכוהו עליך. ואתה קורא שמו מולך אפילו לפי שעה שהמלכת עליך להעביר לו בנך חייב: והכרתי כו'. כמו גופא והכרתי כו' אמר ר' נסה אאבות ואמהות קאי: ה"ג לרבות שאר ע"א לאבות ואמהות דתני ושאר ע"א בין שעבדה כו'. וה"פ הא דאמרינן והכרתי וגו' לרבות שאר ע"א בכרת רשב"ם אמרה וה"ק לרבות שאר ע"א שחייב כרת אפי' במעביר אבות ואמהות דכתיב בהך קרא ושמתי [אני את] פני באיש ההוא ובמשפחתו והיינו המעביר אחת ממשפחתו אבל במולך אינו חייב אלא על בנים ובנות דכתיב לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש ותניא נמי הכי דשאר ע"א חייב אף על אבות ואמהות: בשאין עבודתה לכך. הא דמחייב רשב"ם בשאר ע"א מעביר באש דוקא בשלא כדרכה אבל שאר ע"א שדרך עבודתה בהעברה באש פטור דדוקא מולך חייבה התורה עליו בכדרכה אבל שאר ע"א בכדרכה פטור שלא כדרכה חייב והא דתני בברייתא רשב"ם אומר אינו חייב אלא למולך בלבד היינו כדרכה:

(דף נ"ט ע"א) אפילו. בכדרכה חייב עליה אפי' בשאר ע"א אלא שבזה חלק במולך אינו חייב אלא אחת אבל בשאר ע"א אם עבודתה בבנים ובנות ועבדה באבות ואמהות חייב עליה שתים אחת משום ע"א ואחת משום מולך וה"פ דברייתא רשב"ם אומר אינו חייב אלא למולך בלבד ולא דפטור על שאר ע"א לגמרי אלא במולך אינו חייב אלא על יוצאי יריכו משא"כ בשאר ע"א דחייב נמי על אבות ואמהות: מתניתא מסייעא לר' הילא. תניא כוותיה דר' הילא וכדמסיק ר' תנחום: ה"ג ר"ש אומר מולך בכלל עובדי ע"ז היה לחייב על כל עבודות שהן כדרכה ויצא לידון ולהקל עליו שאינו חייב אלא על יוצאי יריכו אבל באבות ואמהות אפילו דרכה בכך פטור: יצא לידון להקל עליו כו'. משמע דחייב אשאר ע"ז בין בבנים ובנות בין באבות ואמהות: אינו חייב אלא אחת. היינו מפני שכולן הן עבודה גבוה וכללו בלאו וכרת אחד: מודה. שהעובד עבודת אלילים בעבודתה שדרכה בעבודה זו ובעבודת גבוה והשתחוייה בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת שהלאוין מחלקין עבודתה אזהרה דידה מלא תעבדם ועבודה גבוה שלא כדרכה מולא יזבחו השתחויה מדכתיב לא תשתחוה: מנין. אזהרה לעבודת פנים: א"ל. לך ותני קדשים קרא ולא יזבחו לא קאי אעכו"ם אלא אזהרה לשוחט קדשים בחוץ: ה"ג זיבח לה שלה בעל מום פטור. וה"פ השוחט שלה בעל מום לע"א פטור: מאי כדון. מנלן: ה"ג לא תעשה כן לה' אלהיך כל לה' אלהיך כו': כל. הראוי לשם לא תעבון כן לע"א ואם עשיתם חייבין מיתה אבל אם אינו ראוי לה' פטור ממיתה: והוה ר"ז. שמח בשמועתא דר' פנחס משמיה דרב חסדא שהיה סובר דק"ח אזיל בשיטתו דר' הילא רבו ואליבא דרשב"א הוא אומר אם עבדם באבות ואמהות חייב שתים: א"ל. ר' פנחס ומה אתה שמח הא דרב חסדא לרבנן נאמרה ואין מכאן סייעתא לר' הילא: א"ל. ר"ז אי לרבנן מלתא דפשיטא היא ולא הוה צריך למימרא זו כלל:

הלכה (יב) [י] מתני': אוב זה פיתום. שם המכשף: והמדבר משחיו. מעלה את המת מן הארץ ומושב לו בשחיו תחת זרועותיו ומדבר משחי: וידעוני. חיה בשמה ידוע מכניסים ממנה עצם לתוך פיו והעצם מדבר מאליו

דכריתות מייתי קרא אחרינא דתנן לעושה בשגגה ילא מגדף ע"כ. וצ"ל הא דלא מייתי מתני' מדכתיב ועשה אחת דמסך קרא אין למעט אלא לאפוקי הרהורא דלא כמ"ש רש"י שם בד"ה ר"ע היא כו' ע"ש אבל מקרא לעושה בשגגה ממעטינן כגון ידעוני דריש לקיש (ודברי רש"י אלו צ"ע דהא דריש לקיש קיימינן) מיהו הא דאמר פ"ק דכריתות טעמא דר"ע במגדף משום דכתיב כרת דידיה במקום קרבן צ"ק די"ל אי לאו דכתיב כרת דידיה במקום קרבן ה"א מגדף היינו ע"א אבל השתא גלי לן קרא דקאי אמברך ולכך איצטרך למכתב כרת דידיה במקום קרבן דלא נמעט אותו מדכתיב לעושה בשגגה דה"א בעינן מעשה רבא אבל סוגיא דסנהדרין קשיא ולפמ"ש תו' שבת שם דלית לן לאקושי לעכו"ם אלא במאי דכתיב בהך פרשתא ע"ש קשיא סוגיא דכריתות דהא אי לא כתיב כרת שם ה"א דאפילו אלאו לחוד מביא קרבן וצ"ע:

כרת מניין ת"ל כי מזרעו כו'. מדלא מייתי קרא דונכרתו הנפשות דמוקדם בתורה וכדמייתי ליה בכל העריות לעיל בפרקין ש"מ דסובר דלא קאי אמולך כמ"ש לעיל בד"ה אזהרה כו'. ודלא כמ"ש תו' דזהו כרת שלישי דע"א אלא עיקר כפירש"י שם (אך מ"ש רש"י דף ס"ד בד"ה שלשה כריתות כו' ונתתי את פני וגו'. הוא ט"ס דהך קרא באוב וידעוני כתיב ולא במולך הלכך צ"ע ליה ומן התימא שלא הרגישו בזה המפרשים) ועמ"ש לקמן בסמוך בד"ה והאחד כו':

ומזרעך לא תתן יכול אפילו מסר כו'. בבבלי דף ס"ד כתב רש"י וצ"ע ברישא דברייתא ומזרעך לא תתן דהו לא יכול למיתני יכול העביר ולא מסר דהאי לא תתן מסירה משמע אלא ה"ג יכול העביר ולא מסר חייב דכתיב לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש דלא כתיב מסירה ת"ל לא תתן להעביר פירש לך הכתוב על העברה שאינה אלא דרך נתינה. לא תתן להעביר משמע ליה לתנא נתינה הבאה כו' כמ"ש בקונטרס. משמע דל"ג בברייתא מסר ולא העביר יכול יהא חייב דמקרא לא ימצא וגו' שמעינן דבעי העברה ואין לומר דגרס ליה וה"ק יכול יהא חייב על המסירה לחוד ועל ההעברה לחוד ת"ל לא תתן להעביר דבעיא תרווייהו דא"כ מאי קאמר מסר ולא העביר יכול יהא חייב הל"ל ועדיין אני אומר על ההעברה לחוד ועל המסירה לחוד חייב ומה לו לתנא להפך הענין אלא ודאי כדאמרן דל"ג ליה וכן משמע לשונו שכתב לא תתן להעביר פירש לך כו' ואי גרס לו הל"ל לא תתן פירש כו'. אך קשה לפ"ז ה"ל להגיה הרישא יכול העביר ולא מסר כו' וכגירסת הירושלמי. וגירסת הת"כ פרשת קדושים בענין אחר ע"ש בק"א ואין להאריך:

(דף נ"ח ע"ב) **לעולם** אינו חייב עד שימסרנו לכומרים ויטלנו ויעבירנו. עיין בקונטרס והוא מפירש"י אבל הרמב"ם פ"ו כתב והכהנים נותנין הבן לאביו אחר המסירה והאב הוא שמעביר בנו על האש ע"כ. ולשון הש"ס ירושלמי דקאמר ויטלנו משמע כדבריו דלפירש"י הל"ל עד שימסרנו לכומרים להעבירו. אבל הבבלי משמע כפירש"י דקאמר הא דא"ר ינאי עד שימסרנו למסרת ע"א תנ"ה יכול כו' לא תתן להעביר דמשמע נתינה הבאה לכלל העברה וכפירש"י שם וזו היא סייעתא לר' ינאי לפירש"י דכשמוסרו לכומרים ודאי יבא להעברה שזהו עבודתם ולא יתעצלו ויחזרו בו אבל אם האב הוא המעביר אין נתינה זו מכריחו להעביר שנאמר נתינה הבאה לכלל העברה אבל לשיטת הרמב"ם אין מכאן סייעתא לר' ינאי. ודברי המהרש"א בזה אינן מחוורים וכי צריכין ראיה לפרושי קראי בדבר שתינוקות של בית רבן יודעין אותו והמחוור כמ"ש. ולשיטת הרמב"ם אפשר לומר דמפרש תנ"ה בברייתא סתמא כרשב"א כדתנן במתני' דתנא מסר והעביר שלא למולך יכול יהא חייב כו' והיינו כרשב"א:

אחד המולך ואחד שאר ע"א. עיין בקונטרס וכן פירש"י. והמהרש"א כתב דף ס"ד ע"ב בתו' בד"ה למעביר כו' אבל אין זה מספיק דהא למ"ד מולך ע"ז הוא חייב במולך נמי מיתה שלא כדרכה כדתניא לעיל בברייתא ע"כ. ותימא הרי עיקר טעמא דתניא דברייתא דמחייב מולך שלא כדרכה מיתורא דכרת דמולך וכפירש"י. ואין לומר מיתורא דלאוי דמולך שמעינן שלא כדרכה ואייתר כרת דידיה דהא כל עבודות כולן יש בהן לאו שלא כדרכן כדתנן מתני' אבל המגפף כו' בל"ת ואפ"ה אין בהן לא כרת ולא מיתה א"ו מיתורא דכרת ומיתה דמולך ילפינן שלא כדרכה חייב. והא דכתב רש"י מאיכה יעבדו שאינו אלא לאו שמעינן בכדרכה בכל העבודות מיתה היינו כיון דכללן בלאו אחד ש"מ כל שכדרכה שוין וכיון דמוקמינן כרת אחד לכדרכה תו לא צריך קרא למולך כדרכה. ומש"ע שם ועוד לשיטת תו' דשלשה כריתות כתיבי במולך מוקמינן נמי לשלא כדרכה במולך כיון דכתיב במולך והוי נמי ע"א ע"כ. גם זה תימא אפילו למ"ד מולך לאו ע"א נימא כיון דחייבה תורה על חוק זה בכדרכה חייבין עליו אף שלא כדרכה כיון דכתיב במולך וק"ו הוא השתא למ"ד ע"א היא דגלי לן קרא זובח דוקא הוא דחייב מיתה שלא כדרכה אבל שאר עבודות לא אפ"ה ה"א דחייב אמולך שלא כדרכה כיון דכתיב במולך כ"ש אי חוק הוא דלא גלי לן קרא בהיפך פשיטא שיש לחייב בשלא כדרכה וצ"ע. ותו' כ' שם בד"ה למעביר כו' וי"ל דלא הוה מוקמינן ליה לע"א כיון דגבי מולך כתיב אי לאו דאשכחן קרא אחריני למולך ע"כ. וקשה א"כ ליפני איצטרך כרת למולך כדרכה ואי לאו קרא אחריני ה"א דקאי אמולך כדרכה כיון דכתיב גביה וי"ל כיון דבמיתה כל עבודות כדרכה שוין סברא דכרת נמי קאי על כל העבודות אבל שלא כדרכה שאין כל העבודות שוין במיתה איצטרך קרא אחרינא וכ"ת הא כל עבודות שחייבין עליהן מיתה שלא כדרכה איכא למשמע מחד קרא וי"ל דוקא שאר עבודות דכתיב וילך ויעבוד דמיניה שמעינן דחייב מיתה אשאר עבודות ולפי שכללן הכתוב י"ל דשוין בכרת אבל מיתה דעבודת פנים ועבודת מולך שלא כדרכה לא נכללו מעולם לכך צריך תרי קראי. ונראה סברת תו' בקושייתם כיון דשוין במיתה שלא כדרכה דמיתת מולך נמי אשלא כדרכה דלכדרכה לא צריך קרא דמולך ויעבוד נפקא סד"א שיש לכללן בכרת ותירצו שלא כדרכה לא נכללו צריך תרי קראי וכו':

אינו חייב אלא למולך בלבד. עיין בקונטרס. וא"ת א"כ ל"ל למולך דדרשינן מיניה שלא למולך לא כדתניא בברייתא בסמוך תיפוק ליה כולא קרא מיותר וי"ל קרא איצטרך למעט אפי' מלאו שלא כדרכה והאי ומזרעך וגו' אינו אלא לאו. ואפילו לשיטת תו' דונכרתו הנפשות עליה קאי מ"מ הך קרא אינו אלא לאו כתב הכ"מ פ"ו הרמב"ם פוסק כרשב"ם דסתם מתני' כוותיה כדאמרינן בגמרא דף ס"ד ע"ש. ותימא הא בבבלי שם אמר אביי רשב"ם ור"ח בן אנטיגנוס אמרו דבר אחד כו' ע"ש וקיי"ל כל כה"ג שיטה היא ולית הלכתא כחד מינייהו. ואף שיש מן הפוסקים היכא דאמרינן כולהו סבירא להו לאו שיטה הוא וכמ"ש בעה"מ פ"ק דסוכה מ"מ היכא דאמר אמרו דבר אחד שיטה היא ולית הלכתא כוותיה. ואפילו רבא דפליג אאביי וקאמר מולך עראי איכא בינייהו לא פליג אלא אמאי דאמר אביי אמרו דבר אחד דמשמע דשוין בדינייהו כמ"ש בס' מלחמות פ"ק דסוכה בשם הרשב"ם ואמר שאינו כן אלא חלוקין במוליך עראי מ"מ לא פליג עליה בהא דלית הלכתא כוותייהו. וכ"ש לפמ"ש הרמב"ן שם אפי' היכא שאינן שוין בדיניהן שיטה מיקרי. (ומ"ש גיסי הגאון מהרח"י ז"ל בקונטרסו שנעלם מהרשב"א בתשובותיו סי' תנ"א דברי הרי"ף והרמב"ן פ"ק דסוכה ע"ש אינו מוכרח שכוונתו לדעת בעה"מ דסובר כל היכא שאינן שוין בדיניהן לאו שיטה היא) וכן היא דעת הרמב"ם שם שסובר כהרי"ף ורבו וצ"ע:

והכרתי כו' לרבות שאר ע"א בהיכרה. וקשה למאן קאמר לה אי לרשב"ם הא אמר אינו חייב אלא אמולך בלבד ואי לרבנן ל"ל קרא יתירא תיפוק ליה מקרא קמא שמעינן דשאר

סברי מולך ע"א וכמ"ש בקונטרס. וכ"ת לרבות כרת בשאר ע"א בכל עבודת כדרכה שהן בכרת דלא שמעינן אלא מהך קרא כדאמרינן בבבלי שלשה כריתות בע"א למה אחת כדרכה כו'. מ"מ קשיא הא דמסיים בה עונש מניין כו' הלא עונש זה במולך קאי ומנ"ל לאוקמי בשאר ע"א ועוד עונש דשאר ע"א מפורש והוצאת כו' ועונש שלא כדרכה מפורש זובח לאלהים יחרם ונראה היינו דקאמר ר' נסה לקמן לרבות שאר ע"א למעביר אבות ואמהות והא פריך שפיר עונש מנין דעונש למולך היכא להוקמי בבנים ובנות וקאמר הא נמי מיתת העברה היא וכיון שכן ילפינן עונשא דידיה מעונש דכתיב במולך. אך תימא הא בהך קרא מפורש אשר יתן מזרעו הרי דקפיד קרא איוצא יריכו דוקא. ורש"י כתב פרשת קדושים לזנות אחרי המולך לרבות שאר ע"ז שעבדה בכך ואפילו אין זו עבודתה ע"כ וקשה מכדי דרשה זו למאן אמרה לת"ק דרשב"ם דאמר מולך ע"א היא ולדידיה לא צריך קרא לכך כמ"ש. וראיתי שהרמב"ן נתעורר על כך. אלא הא דקשיא ליה אפירש"י פרשת אחרי שכתב שם מולך ע"א שמה מולך ולית הלכתא כוותיה שמשנתינו כמ"ד מולך לאו ע"א ע"ש כבר כתבתי בסמוך בד"ה אינו כו' דהלכתא כמ"ד מולך ע"א כדעת רש"י ע"ש. והרא"ס פרשת קדושים האריך מאוד ליישב דעת רש"י ודבריו אין מבוררים והרבה יש לתמוה עליהם בפרט מ"ש ובאמרו אשר יתן מזרעו למולך מות יומת כאלו אמר אשר יזבח כו' מות יומת ואין כאן אזהרת בנו כלל ע"כ תימא וכי לזה צריכין קרא הלא מפורש עונש עבודות מזבח ומקטר כו' שלא כדרכה דכתיב זובח לאלהים יחרם ומ"ש עוד אזהרת ומזרעך לא תתן להעביר למולך קאי אעבודת פנים שלא כדרכה דאל"כ עונש שמענו אזהרה מנין ע"כ. תימא הא אזהרה שלא כדרכה מלא תעבדם שמעינן כמ"ש לעיל בד"ה אזהרה כו' או מולא יזבחו כמ"ש תו' דף ס"א בד"ה מנין כו'. גם מ"ש וזהו מה ששנו בת"כ בהדיא והכרתי לרבות שאר ע"ז בהכרת. דמשמע שאין ההעברה שלא כדרכה אלא בשאר ע"א כו' וליכא למימר דת"כ אליבא דמ"ד מולך לאו ע"א כו' ע"ש. תימא הרי בסוגיין לקמן מבואר בת"כ אליבא דרמב"ם נאמר וצ"ע ואין להאריך:

דאיתפלגון טבח ולא מכר כו'. עיין בקונטרס. וקשה איפכא אית לן למימר חזקיה דאמר חייב דלא בעינן תרווייהו (כמ"ש רש"י ב"ק דף ע"ז ע"ב) א"כ ה"נ לא בעינן תרווייהו ואפילו מסר ולא העביר או העביר ולא מסר חייב ולר' יוחנן דאמר פטור דבעינן תרווייהו ה"נ פטור וי"ל התם דכתיב או לכך לא בעינן תרווייהו אבל הכא דלא כתיב או ודאי יש לנו לומר דבעינן מסירה והעברה אך עדיין קשה מאי פריך גמאמר ר' יוחנן דסובר התם דבעינן תרווייהו אע"ג דכתיב או כ"ש דסובר דהכא במולך בעינן תרווייהו אלא התם דאי אפשר לומר דבעינן תרווייהו דכתיב או אמרינן מיהת בעינן היכא דראוי למסור וי"ל: **לרבות** שאר ע"א כו'. בקונטרס הגהתי והוא מוכרח. דלד"ה צ"ל קרא יתירא לשאר ע"א לבנים ולבנות כמ"ש בסמוך בד"ה והכרתי כו'. גם בברייתא בסמוך אין נגרוס אחד המולך. דודאי מולך פטור באבות ואמהות דהא כתיב כי מזרעו נתן למולך וכתיב לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש. ופירש"י פרשת שופטים היא עבודת המולך ע"ש. ובת"כ פרשת קדושים גרסינן כי מזרעו נתן למולך מה ת"ל לפי שנאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש אין לי אלא בנו ובתו בן בנו ובן בתו מנין ת"ל כי מזרעו נתן למולך אין לי אלא זרע כשר זרע פסול מנין ה"ל בתתו מזרעו למולך כל זרע שיש לו עיין ברא"ס וק"א. וכ"ה בבבלי בסוגיין. וקשה בנו ובתו ל"ל לכתוב לא ימצא בך מעביר מזרעו באש והו לא צריך למכתב הכא זרעו יתירא ועוד לפמ"ש תו' יבמות דף כ"ב ע"ב בד"ה בן אין לו עיין עליו שהם את ובן הוי אפילו ממזר כו' ע"ש. ל"ל קרא יתירא בתתו מזרעו למולך תיפוק ליה מדכתיב בנו שמעינן אפי' ממזר וא"ל סלקא דעתך אמינא בן ממזר הוא דחייב עליו סקילה אבל בן בנו ממזר לא לכך כתיב קרא יתירה ביבום משמע דלא צריך קרא יתירא למהיכא תיתי לחלק וצ"ע: **בשאין** עבודתה לכך כו' עי' בקונט'. הוכרחתי לפרש כולה סוגיא לרא"ס מדמסיק רשב"ם בשיטת ר"ם אבין קאי גם מהא דקאמר והוה חדי בה ר"ז סבר מימר בשיטת ר"ה איתאמרת ועל דרשב"ם איתאמרת ש"מ דר' הילא לרשב"ם אמר למילתיה. אך ק' הא דתניא לעיל יכול אפי' מסר והעביר שלא למולך. יהא חייב ת"ל ומזרעך לא תתן כו'. אמאי הרמייה הא לר' הילא לכ"ע חייב אפי' שלא למולך וצ"ע:

(דף נ"ט ע"א) **א"ל** והדא נורכת. תימא צריך וצריך הרי טעמא רבא בעי למה יהא חייב שתים אי משום דכתיב כרת בפני עצמו נשלא כדרכה אם כן בכל שלא כדרכה נחייב

נחייב שתים וקשיא ליתני נ"ו כריתות ועוד כיון דשאר עבודה שלא כדרכה אינו חייב עליה כלום א"כ איצטרך קרא לחייב אמולך שלא כדרכה וכ"ת לרבנן קאמר דלדידהו שני כריתות לשלא כדרכה אתיין. דגם לרבנן איצטריך הרי קראי לאסור אבות ואמהות אע"ג דהוי שלא כדרכה. ומכרת קמא לא שמעינן אלא בנים ובנות בשאר ע"ז אע"ג דה"ל שלא כדרכה כיון דהוא עבודת מולך אבל אבות ואמהות ה"א לא עדיף משאר עבודות שלא כדרכה דאינן אלא בל"ת כדתנן לכך איצטרך קרא לאשמועינן שיש בו כרת וצ"ע:

והנשאל בהם באזהרה. עי' בקונט' ותו' כתב בד"ה והנשאל כו' פ"ה באזהרה דאל תפנו ואזהרה דמכשפים נופייהו מלא ימצא בך וקשה אי אל תפנו אזהרה לנשאל א"כ יהא בו כרת דכתיב פ' קדושים והנפש אשר תפנה וגו' והכרתי אותה ע"ש ואי משום הא ל"ק די"ל התם כתיב לזנות אחריהם היינו שעושה אותה ע"א אבל הדין עם תו' דאזהרת השואל מלא ימצא בך ואזהרת בעל אוב מאל תפנו כמפורש בגמרא ובספרי וכ"כ רש"י פ' קדושים אל תפנו אזהרה לבעל אוב וידעוני. גם בגמ' פי' בד"ה הואיל ושניהן בלאו אחד נאמרו בלאו דאל תפנו אל האובות ואל הידעונים. וראיתי שכבר הרגיש בזה המהרש"א:

(דף נ"ט ע"ב) מפני שנכללו כולם בלאו אחד. בסוגיין פירש"י שהלאוין מחלקין להטאת דכתיב אשר לא תעשנה דהיינו דברים שהן בל"ת וסמיך ליה או הודע אליו חטאתו הלאוין קיימי כו' ולא נקט הואיל ושניהם בכרת אחד נאמרו משום דחלוק חטאות אינו תלוי בהיליך כריתות דהא מפטם וסך בכרת אחד נאמרו אפ"ה חייב עליהן שתים הואיל ובשני לאוין נאמרו ע"ש. משמע אפי' נאמרו בשני כריתות אין בהם אלא חטאת אחת והא ודאי ליתא דמהא דכתיב אשר לא תעשינה כו' ליכא למשמע מיניה פטורא אלא דבעינן שיהא בלא תעשה לאפוקי פסח ומילה אבל היכא חלוק בלאו לא נשמע מיניה כלל. והדע דלריכין אחותו יתירה לחייב אמפטם וסך שיש אף שהלוקין בחטאות כמפורש ריש פ"ג דמכות וכ"כ רש"י לעיל דף נ"ד ע"א ע"ש וצ"ע:

שהוא בלא מעשה כו'. כתב תו' כריתות דף ג' ע"ב בד"ה הואיל ואין בה מעשה תימא לעיל אמר תנא נ' כריתות לסיומינהו לכריתות אלמא אע"ג דלית בהו חיוב חטאת ה"נ ליתני ידעוני דכרת מיהו אית ביה ע"כ. ואין לומר לכך לא תני ליה דלא נטעי לומר דחייבין עליו חטאת הנ"ל חוץ מן הידעוני שאין בו מעשה כדתנן חוץ מן המטמא מקדש כו'. וניחא בזה דלא קשיא נהו לר' יוחנן דאמר לפי שנכללו בלאו אחד ליתני ידעוני לסיומינהו לכריתות דהא לא מני למיתני חוץ שהרי חייבין עליו חטאת. לפ"ז י"ל קושית תו' דרב דמשני לסיומינהו לכריתות ליה ליה דרים לקים וס"ל כר' יוחנן ור"ל מוקי למיתני' דכריתות כר' יוחנן דאתיא כר' ישמעאל ובמנדף ס"ל כר"ע:

קריא מסייעא למ"ד אוב זה המעלה בזכורו. וקשה הא הנך ברייתות לא פליגי באוב אלא בדורש אל המתים מה הוא כמפורש בסמוך וכ"ה בספרי. מיהו בבבלי בסוגיין גרסינן בעל אוב אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגלגולת. ונראה הירושלמי סובר ודורש אל המתים בא לפרושי הא דאוב וידעוני אסור היינו כשהוא דורש אל המתים וזה שמעלה בזכורו או נשאל בגלגולת וקאמר ר"ה מקרא מוכח מעלה בזכורו זהו אוב דמפרש מעלה בזכורו היינו שהשואל לדרוש אומר לו שם המת שיעלה. (והנקלט שתירגם אוב וידעוני בידין וזכורו מפרש ידעוני לשון ידיעה שמודיע מי הוא שיעלה) והיינו דמסייע מקרא שאוב הוא שמעלה בזכורו וקאמר מה את ש"מ אין ראיה ממקרא זה ופירש"י מנא למה ליכא למשמע מיניה מידי משום די"ל שהיא היתה יודעת דברים בענין הכישוף גם הבבלי יש לפרש כן והא דקאמר שואל אוב היינו דורש אל המתים ה"פ אי כדקאמרת דורש ל"ל אלא הכי הל"ל שואל אוב וידעוני ואל המתים ומשני איצטרך ודורש לרבות המרעיב עצמו כו' ועי' ברמב"ם פ"ו מה' עכו"ם ואין להאריך:

מפני שהן מקטירין לשדים. בבבלי בסוגיין פריך מקטר לשד עובד ע"א הוא אלא במקטר לחבר. ופירש"י אינו מקטר לשם אלהות אלא מקטר לחבר שדים ע"כ וקשה לוקמי במקטר למת שיגיד לו עתידות כמ"ש הר"ב בפי' המשנה ואפשר כיון שאינו מגיד לו עד אחר ההקטרה אין זה מעשה וכדפירש"י בידעוני ועי' ברמב"ם פ"ו מה' עכו"ם ובלח"מ שם:

המחלל את השבת בקונט' פירשתי שאין בהבערה לא סקילה ולא כרת וכן פירש"י פ' כלל גדול דף ע'. וא"ת כי היכי דאמרינן בהשתחוה לע"א למ"ד ללאו יצאה שאין בה כרת אבל מיתה יש בה כמ"ש רש"י בפרקין דף ס"ב נימא נמי הכא שאין בה מיתה דסמוך לה כל העושה בה מלאכה יומת אבל כרת יש בה והיא בכלל כל העושה בה מלאכה ונכרתה וי"ל בשלמא בהשתחויה כתיב מיתה לכך לא מוקמינן קרא אלא בכרת אבל בהבערה מהיכא תיתי לן נחלק אדרבא פשטא דקרא משמע כל היכא דאיכא מיתה איכא כרת וכל היכא דליכא מיתה ליכא כרת דכתיב מחלליה מות יומת כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה אע"ג דאיכא חדא לאיסי בן יהודה שחייבין עליה כרת ולא מיתה י"ל קבלה היתה בידו א"נ י"ל לאיסי בן יהודה בהמת הבערה היא שחייבין עליה כרת ולא מיתה ואין להאריך כאן בפרט זה ובמקום אחר הארכתי:

(דף מ' ע"א) **אזהרה** למקלל אביו כו'. בקונט' הגהתי. ובבבלי בסוגיין גרסינן לכתוב או אלהים וחרם או נשיא וחרם אלהים ל"ל אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו והרמב"ם פ"ה מה' ממרים כתב אזהרת מקלל אביו ואמו היא בכלל לא תקלל חרש. ונראה דסובר למאי דמסיק הש"ס לא תקלל משמע תרתי ומדכתיב אלהים לא תקלל ילפינן קדם ודייק מדכתיב לא תקלל חרש ילפינן נמי תרתי דהיינו חרש ושאר כל אדם והיינו כדאמרינן פ' שבועת העדות דילפינן מקלל חבירו מלא תקלל חרש ונכלל בלאו זה גם קללת האב ולא קשיא לפ"ז למה נאמר חרש דאיצטרך שאפי' זה שאינו שומע לוקה על קללתו כמ"ש הרמב"ם פ' כ"ו מהלכות סנהדרין. וכבר נתעוררו בזה הכ"מ והלח"מ ובמה שכתבתי יתבאר לך שא"ל למה שדחק הכ"מ לומר דפליגי הסוגיות אהדדי ואין מקום לקושית הלח"מ. ומדבריו נראה שנעלם ממנו דברי הרמב"ן בהשגותיו למנין המצות סי' שי"ח ע"ש. ולעיל [בהל' ט'] כתבתי בד"ה אם כו' וקשה הא קי"ל אין מזהירין מן הדין ע"ש י"ל לפמ"ש הרמב"ם שורש ט' אפשר לומר אף מדין ק"ו מזהירין במקום דכתיב מיתה בפירוש. אך קשיא אזהרה למקלל אביו ואמו לאחר מיתה מנלן דליכא למילף מלא תקלל חרש דהא המקלל חבירו לאחר מיתה פטור ויש ליישב וצ"ע. ועמ"ש לעיל [בהלכה ט'] בד"ה עד כו'. ודלא כמ"ש התי"ט במשנתינו:

באו עליה שנים כו'. עמ"ש כתובות [פרק ג' ה"ו] בתו' בד"ה כיי כו' ושם הארכתי ומ"ש שם לתרץ קושית תו' בסוגיין בד"ה והאי נבדו כו' לשיטת הרמב"ם ראיתי שכבר הירגיש בו המהרש"א בסוגיין:

דר"מ היא. עי' בקונט' ובבבלי גרסי' ממאי דמתני' ר"מ מדתני אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה אינו חייב אלא על נערה בתולה מאורסה מיבעי ליה ותו לא מידי ע"כ ולא ניחא ליה במ"ש בקונט' דמפרש הא דתנן בסיפא באו עליה שנים הראשון בסקילה והשני בחנק בשבאו עליה שלא כדרכה ומתני' ר' דאמר שלא כדרכה נפקא לה מכלל בתולה וכפירש"י. דא"כ מאורסה מיותר דהשתא אחר עושה אותה בעילה שלא כדרכה בעלה לא כ"ש והיינו דקאמר ותו לא מידי כלומר אין לשנויי שינויי אהרינא וכמ"ש בקונט' ולפרש מתני' כפירש הרמב"ם דסיפא בכדרכה איירי דקשיא הא תו ל"ל דהרי בעולה היא וכמ"ש המהרש"א:

הרי המוציא שם רע כו'. וא"ת למה לא פריך מדכתיב בנערה מאורסה ואת הנערה על דבר אשר לא צעקה הרי דבשת עונשין איירי ואפ"ה סברי רבנן דהבא על הקטנה בסקילה וא"ל לא ברירא ליה דפליגי רבנן עליה בנערה המאורסה דלמא כיון דכתיב גבי עונש מודו דבגדולה דוקא איירי אבל מוציא שם רע סובר ודאי פליגי דאל"כ איכא לאכוחי מהכא דנערה חסר גדולה ולא קטנה מדשני קרא וכתב בתחלת הפרשה נערה מלא ש"מ דבא ללמד כל מקום דכתיב נער חסר נמי גדולה ולא קטנה די"ל היינו טעמא דפליגי במוציא ש"ר דכתיב נערה מלא בפ' ללמד נער חסר דכתיב בפרשת מוציא ש"ר קטנה במשמע ומינה ילפינן קנס ולא פריך מידי וי"ל ה"ה דה"מ למפרך מנערה המאורסה אלא פריך ממוציא ש"ר למוקדם בקרא. אך קשה לפ"ז ל"ל לרבנן אף בנערה המאורסה כתיב חסר ללמד אם בא עליה שלא כדרכה חייבין עליה וכדמשני במוציא ש"ר ולהא לא לריך קרא דמשכבי אשה כתיב וע"ק מאי פריך הא רבנן דייקי מדכתיב נער חסר בעונש ילפינן למעטין אותו אפי' היא קטנה וכדאמרינן בבבלי לכך נראה דסובר ר"מ במוצאי ש"ר ודאי מודו רבנן דבקטנה פטור דכתיב פעם אחד נערה מלא וקשיא ליה שפיר למה כתיב בעונש נער חסר:

הבא על הקטנה מהו. עי' בקונט'. וכתב תוס' בד"ה עד שיהו שניהם שוין וקשה תקשה לרבנן דמחייבו אפי' סקילה כו' ע"ש ועי' במהרש"א ולשיטתו הכי הל"ל מדקמיבעיא ליה לר"מ ש"מ דסובר דרבנן פליגי אדר"מ וסברי נערה אפי' קטנה במשמע דומיא דקנס א"כ מ"ש דמיבעי ליה לר"מ ולא לרבנן הא כתיב ומתו גם שניהם. ועיקר קושית' נ"ל לרבנן ל"ק ליה דאינהו דרשי לבדו ש"מ דלא בעינן שיהו שוין אבל ר"מ דסובר שנים שבאו עליה שלא כדרכה הראשון בסקילה והשני בחנק כדתנן במתני' דאתיא כר"מ ויליף ליה מלבדו א"כ שפיר קשיא ליה מומתו גם שניהם שמעינן שיהו שניהם שוין (ולא קשיא דלמא לבדו לבוגרת קאתי דקרא משמע דוקא קטנה דהא כתיב ומת האיש כו' דמשמע האיש הוא דהוי בר מיתה אבל לא

מאליו ע"י כשפים: **והנשאל בהם**. שבא ושואל בהם להגיד לו דבר העתיד כגון שאול: **באזהרה**. דלא ימצא בך וגו' ושואל אוב וידעוני: **גמ'**: **והנפש אשר תפנה כו'**. והכרתי אותה:

(דף נ"ט ע"ב) ופריך **ולמה לא תני ידעוני בכריתות**. כלומר מ"ש הכא דתני אוב וידעוני ומ"ש בפ"ק דכריתות דקא חשיב לכל כריתות שבתורה שחייבין עליה על שגגתו חטאת ותנן בעל אוב ולא תנא ידעוני: **מפני שנכללו כולן בלאו אחד**. דכתיב אל תפנו אל האובות ואל הידעונים ואם עשה שניהם בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת שהלאוין מחלקין לחטאת ולא תני התם שלשים ושש כריתות אלא הנך שאם עשאו בהעלם אחד חייב על כל אחת חטאת וה"ה אם עשה ידעוני בהדי אחרינא חייב על כל אחת אבל אוב וידעוני לא מצי למתני: **ה"ג שהוא בלא תעשה** שאינו בא מכח מעשה. וה"פ להכי לא תני לה בכריתות משום דאפי' כי עביד לה באפי נפשה לאו בר קרבן היא לפי שאין בה מעשה וחטאת אינה באה אלא על המעשה דכתיב תורה אחת יהיה לעושה בשגגה ועלה הידעוני שמכניס בפיו לא הוי מעשה שאינו מדבר עד אחר שהוא בפיו אבל בעל אוב בשעה שמקיש בזרועותיו הוא מדבר והוי מעשה ואפשר לדחוק ולקיים הגירסא דה"ק על אוב חייב חטאת מפני שהוא בל"ת שיש בה מעשה משא"כ ידעוני וכדפרישית: **אר"ז**. לפני ר' יוסי הא דאמר ר"ח לפי שנכללו בלאו אחד ואמר ליה ר' יוסי אין שום אדם דקחשיב בל"ו כריתות ידעוני במקום אוב אלא את דלדידך אין חילוק ביניהם ולמה לא תני שום תנא ידעוני ושבק לאוב כלומר מ"ש דתני אוב ושייר לידעוני ה"ל למיתני לפעמים איפכא: **א"ל**. ר"ז כמו דכתיב בקרא נכל דוכתא אוב ברישא כך תנא התנא אוב ושייר לידעוני: **זה הנשאל בגלגולת**. המוטלת מן המת לארץ אחר שנתאכל ומקטיר לה ושואל ממנה עתידות ועונה מה ששואלין אותו ע"י כישוף: **ה"ג המעלה בזכורו**. מעלה ומושיב המת על זכרותו: **אינו עולה כדרכו**. אלא רגליו למעלה: **קרייא**. קרא מסייע למ"ד אוב זה המעלה בזכורו: **מה טעמא**. כלומר מגלן: **והעלי נא לי וגו'**. מדקאמר והעלי משמע דאוב הוא המעלה והנשאל בגלגולת מינח נייח המת: ופריך **מה את ש"מ**. מהא ליכא למשמע שהרי גם בנשאל בגלגולת עולה הוא כדאמרינן בסמיך שהנשאל בגלגולת עולה כדרכו: **א"ר מנא מבין**. שבא אליה ידעה דברים רבים שידעה שהיא שאול כדכתיב ותרא האשה את שמואל ותזעק בקול גדול ותאמר למה רמיתני ואתה שאול מנא ידעה אלא שראתה שמואל עולה כדרכו מפני כבוד המלך ש"מ שהאוב מעלה בזכורו ודרכו להיות עולה שלא כדרכו: **מאי כדון**. מנא לך מעתה הא כתיב והיה כאוב מארץ קולך משמע שאין דרך המת לעלות דא"כ למה קולו נמוך אלא ודאי שמדבר מתוך קברו ומתוך כך קולו נמוך ובשאול כיון שראתה ששמואל עולה ידעה שהוא שאול ועלה מפני כבודו של שאול והא דאמר לה שאול והעלי את אשר אני אומר אליך לא נתנה אל לבה להבין שהוא שאול שהיתה סבורה שאינו בקי בענין האוב: **מיליהון דרבנן**. דברי רבנן דמייתי ר' יסא מסייעין לדבריו שאמר לעיל בשם ריש לקיש דלא תני ידעוני מפני שאין בו מעשה: **מפני שהן מקטירין לשדים**. לכך חייבין על אוב חטאת מפני שמקטירין לשדים הממונים על אותו דבר דהוי מעשה גמור ש"מ דבעינן מעשה וידעוני שאין בו מעשה פטור: **ה"ג מפני שנכללו כולן בלאו אחד**. ופליג ר' הילא על מאן דאמר בשם ר' יסא שהוא בלא תעשה כו':

הלכה (יג) [יא] מתני':

המחלל את השבת. דחשיב ליה תנא בנסקלין כגון שחיללו במלאכה גמורה בדבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת לאפוקי תחומין ואליבא דר"ע דאמר דיש בהן לאו ולא כרת א"נ הבערה אליבא דר' יוסי דאמר הבערה ללאו יצאה ואין בה לא סקילה ולא כרת: **עד שיקללם בשם**. באחת מן השמות המיוחדים: **קללם בבינוי**. רחום וחנון ארך אפים: **גמ'**: **אזהרה למחלל**. את השבת מנין: **וניתני שלשים ושבע כריתות**. אמתני' דריש כריתות פריך דתנן התם שלשים ושש כריתות הן היכול להביא ל"ו חטאות אם עשה כולן בהעלם אחד וקשיא כיון דעל כל מלאכה שעושה בשבת חייב עליה חטאת א"כ ה"ל למיחשב עוד ל"ח חטאות דהא ל"ט מלאכות הן שחייבין עליהן ל"ט חטאות אם עשאן בשבת בהעלם אחד והא דקאמר ל"ז לאו דוקא אלא אשגרת לישנא דלעיל נקט הכי והכא קשיא ליה ליתני ע"ה:

(דף מ' ע"א) ה"ג **שאם עשה כולן** בשגגת שבת וזדון מלאכות שאינו חייב אלא אחת וכ"ה בכריתות. וה"פ הנא שגגת שבת דסבור שהוא חול וזדון מלאכות דיודע שהמלאכות הללו אסורות בשבת דאי נמי עביד לכולהו אבות מלאכות בהדי הדדי אינו חייב אלא אחת דליכא אלא חדא שגגה ומתני' אחר חיוב חטאת דהעלם אחד נקטינהו לכריתות: **ה"ג אזהרה למקלל אביו ואמו מנין אלהים לא תקלל עונש מנין ומקלל אביו ואמו מות יומת**:

הלכה (יד) [יא] מתני':

אינו חייב. סקילה: **עד שתהא נערה**. אבל קטנה פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד שקדשה אביה הבא עליה בקטנותה אינו בסקילה ולא בוגרת שעברו עליה י"ב שנה וששה חדשים ויום אחד: **בתולה**. ולא בעולה ואם נבעלה שלא כדרכה עדיין בתולה היא: **מאורסה**. ולא נשואה ואפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה דקרינן בה בתולה מיהו מאורסה לא קרינן בה: **והיא בבית אביה**. למעוטי מסר האב לשלוחי הבעל וזינתה בדרך הבא עליה אינן בסקילה: **באו עליה שנים**. כדרכה: **גמ'**: ה"ג **אזהרה מנין ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע** כרת מנין כי כל אשר יעשה מכל התועבות האל ונכרתו עונש מנין ואם אמת היה הדבר והוציאו את הנערה וסקלוה וגו': **דר"מ היא**. הא דתנן במתני' עד שתהא נערה ולא קטנה אתיא כר"מ דאמר קטנה אין לה קנס דנערה דוקא ולא קטנה נערה המאורסה נמי אין קטנה במשמע ואינו חייב עליה סקילה ודייק ליה מדקתני אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה אינו חייב אלא על בתולה הל"ל דהא כבר תני הבא על נערה המאורסה אלא תני נערה תרי זימני אחת למעוטי בוגרת ואחת למעוטי קטנה ותני מאורסה תרי זימני אחת למעוטי נשואה ואחת למעוטי אם בא עליה בעלה שלא כדרכה דלא מיקרי ארוסה: **ברם לרבנן**. אבל לרבנן דאמרי קטנה יש לה קנס הבא על קטנה ארוסה בסקילה ולא בא הכתוב למעט אלא בוגרת קשיא מתני': ה"ג מ"ט דרבנן נער חסר אמור בפרשה מה מקיים ר"מ. וה"פ נער חסר כתיב בלא ה' הלכך קאמרי רבנן אפילו קטנה במשמע ופריך לר"מ הא כתיב נער חסר: **נערה אחת שלימה אמורה בפרשה**. מוציא שם רע ונתנו לאבי הנערה: **לימדה על כל הפרשה**. אפילו היכא דכתיב נער חסר נמי גדולה דוקא ולא קטנה: **הרי המוציא שם רע**. אם אמת היה הדבר: **הרי אין כתיב בו אלא נער**. דכתיב והוציאו את הנער אל פתח בית אביה וסקלוה והאי ודאי בגדולה דוקא איירי דקטנה לאו בת עונשין היא ואינה נסקלת ש"מ אע"ג דכתיב נער חסר גדולה משמע ולא קטנה: **מה עבדין לה רבנן**. וקשיא לרבנן: **תיפתר שבא עליה דרך זכרות**. לכך כתיב במוציא שם רע נער ללמד שאפילו בא עליה אחר דרך זכרות כלומר כדרך שאפשר לבוא על הזכר היינו שלא כדרכה חייבת סקילה: **הבא על הקטנה**. המאורסה לר"מ מהו לגמרי ממעט ליה ממיתה ואפילו מחנק פטור הואיל והיא פטורה מכל דלאו בת עונשין היא וכתיב גבי שוכב עם אשה בעולת בעל ומתו גם שניהם וכל היכא דהיא פטורה הוא נמי פטור או דלמא מסקילה אימעיט אבל חנק חייב כדין הבא על אשת איש ל"א לרבנן מיבעי ליה אי מחייבי סקילה להבא על הקטנה בחנק דלכך כתיב נער לפטרו מסקילה וכתיב חסר לחייבו חנק ור"מ סובר מדכתיב נער אימעט קטנה ממיתה א"כ מיבעיא ליה אי פליגי רבנן בנערה המאורסה או לא: **א"ל בסקילה**. לגירסא קמא שפירשתי בסמוך לריך להגיה כאן א"ל בחנק וכן בסמוך נ"ל חנק במקום שכתוב סקילה וכ"ה בבבלי בסוגיין: **א"ל אני אקרא נערה ולא בוגרת**. ואינו חייב אלא חנק: ופריך **אקרא נערה ולא קטנה**. ויהא הבא על הקטנה פטור והלא אתה מודה שיש לה קנס ואתיא כלשון הראשון שפירשתי בסמוך ל"א ה"ג אקרא נערה ולא קטנה א"ל ולית אתה מודה לי שהוא בקנס דכתיב אשר ענה לרבות את הקטנה לקנס ולפי גירסא זו אין צורך להגהות שבסמוך: **ה"ג אמר ליה על דבר אשר ענה לרבות את הקטנה**. ול"ג לקנס וה"פ כתיב בנערה המאורסה על דבר אשר ענה וגם בקטנה איכא

עיטי

לא

ציוי וחייב עליה: ה"ג אקרא על דבר אשר ענה לבוגרת. ול"נ לקנס וה"פ מנ"ל דקאי אקטנה נימא דמרבה בוגרת לסקילה ונערה למעוטי קטנה אע"ג דלהני ר' יעקב בר אבא בפלפול מ"מ לענין הלכה הבא על הקטנה בסקילה אע"ג דהיא פטורה: ולמה לא. הביא רב ראיה להלכה זו מהאי קרא: ומת האיש אשר שכב עמה לבדו. וכתיב בתריה ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות: אלא מכאן הבא על הקטנה מאורסה בסקילה כו'. וה"ק הוא לבדו יומת בסקילה אף שאין לנערה חטא מות בכל עבירות שבתורה דהיינו קטנה שאינה בת עונשין והאי קרא ליכא לאוקמי בבוגרת דאיהי ודאי חייבת מיתת חנק וכן חייבת על כל עבירות שבתורה:

הלכה (טו) [יב] מתני':

המסית. מבית דחשבינן ליה לעיל בנסקלין זה הדיוט שהסית ובגמרא מפרש: (דף מ' ע"ב) אין מכמינין חוץ מזו. שכל חייבי מיתות צריכין התראה: מכמינין. לשון מארב וארב לו מתרגמינן וכמן ליה מעמידין לו מארבין אחורי הגדר לשמוע דבריו חוץ מזו כלומר חוץ ממיתה זו שדין המומת בה להכמין לו: אמר לשנים. יחד הן עצמן נעשו עדים וא"צ להתרות בו כשאר חייבי מיתות אלא מביאין אותו לב"ד כדכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו: הוא אומר כו'. הניסת אומר יש לי חברים כו': אם היה. המסית ערום ואינו יכול לדבר בפניהם מפני יראת הב"ד: מכמינין לו עדים. ולא סגי באחד ואותו שאומר לו כיון שמקילין בהכמנה משא"כ בשאר מיתות ב"ד: ביחוד. כלומר אין איש עמנו ויכול אתה לומר עתה מה שאמרת לי כבר: האומר אעבוד. באחד מכל הלשונות האלו הוי מסית וחייב: אלך ואעבוד. שמוסר הליכה אע"ג דאיכא למימר אהדהי הדר ביה: נלך ונעבוד. אע"פ שכלל עצמו עם אחרים דאיכא למימר הני אחרים לא אזלי איהו נמי לא ליזול: המדיח כו'. בגמרא מפרש מאי איכא בין מסית למדיח: גמ': הא חכם לא. אמתני' פריך דתנן המסית זה ההדיוט כו' משמע דבעינן שיהא המסית והניסת הדיוטים. הא אם היו חכמים פטורים בתמיה: ומשני מכיון כו'. ודאי אין חילוק בין הדיוט לחכם לענין עונש אלא מילתא אגב אורחיה קמ"ל מכיון שהוא מסית או ניסת אין לקרותו חכם אלא הדיוט: בבית הפנימי. בחדרי חדרים לפי שהוא ירא לדבר בפני בני אדם והעדים רואין אותו לאור הנר שמעו דאי לא מגלי חזי ליה לא מצי מסהדי עליה לחייביה קטלא אע"ג דשמעי קליה מצי אמר לא הואי אנא: כך עשו. למסית אחד שהיה בלוד ושמו בן סיטדא שהכמינו עליו עדים וקטלוהו: ה"ג תמן תנינן המקבלו עליו באלוה וכא את אמר הכין. וה"פ לעיל בפרקין תנן המקבלו עליו באלוה ה"ז שובד ע"ז והכא תנן דוקא שאומר אעבוד דחייב אבל קבלה לחודה לא: ומשני שניא היא. שאני התם דאמר אני מקבלו לאלוה לכך חייב משא"כ כאן: ופריך ויאמר אף הבא אני. ולימא המוסת להמסית אמור אני מקבלו באלוה: ומשני שלא יערים. המסית ולא יתרצה לומר אני: ופריך ויערים. ומה בכך וכי עבדינן מילתא שיהרג: ומשני שלא ילך כו'. ודאי במסית עבדינן שיהרג שלא ילך ויסית עצמו לעבוד ע"א ויחטיא גם אחרים עמו: מסית כו'. מה בין מסית למדיח וקאמר מסית זה שאומר דברי הסתה בקול רם ומדיח אומר דבריו בקול נמוך: ומדיח אומר בלשון הדיוט. כלומר כל שאינו לשון הקדש לשון הדיוט מיקרי:

הלכה (טז) [יג] מתני':

העושה מעשה. ממש נסקלה: ולא האוחז את העינים. מראה לבריות כאלו הוא עושה ואינו עושה כלום: שנים לוקטין קשואים, במכשפות לפניו: אחד. מהן לוקט וחייב מיתה וחברו לוקט

לא האשה ובוגרת ודאי בת עונשין היא) ולא ס"ל לר' יעקב דאיכא למילף תרתי מלבדו כמ"ש תו' בסוגיין בד"ה והאי כו'. אלא שמואל הוא דפליג וסובר תרתי שמעינן מיניה וכתב תו' שם בד"ה והאי כו' וקשיא ליה שפיר למה שתיק רב:

ולמה לא שמע מן הדא ומת האיש כו'. וא"ת עדיין קשיא השתא דמרבינן קטנה מומת האיש כו' אייתר על דבר אשר ענה לרבויי בוגרת א"כ נערה למעוטי מאי קאתי וי"ל סובר שמואל אין עינוי אלא בנערה א"כ י"ל קסבר שמואל על דבר אשר ענה הוא טעם למיתה אבל לא לסקילה אם כן ליכא למימר דאתי קרא לרבות בוגרת לסקילה וקרא לא מיותר אלא לפרושי טעמא קאתי:

מה ת"ל ולנערה כו'. כתב תו' בסוגיין בד"ה והאי כו' וא"ת והא ר"מ אית ליה הך ברייתא כו' ע"ש לפום סוגיין י"ל שהבבלי קיצר בדברי שמואל ומיתורא דולנערה פריך כדאמר כאן והא דקאמר כתנאי קאי אדרב ורב יעקב בר אבא ור' יאשיה ור' יונתן בלבדו פליגי. וכ"ת היקשי להך תנאי ולנערה צ"ל י"ל אילטרך לרודף אחר זכר וחייבי כריתות כו' שמצילין בנפשו כמפורש בבבלי בפרק בן סורר ומורה דף ע"ג ועמ"ש בסמוך ובתו' כתובות [פ"ג ה"ו] בד"ה כיי כו': (דף מ' ע"ב) אמר לשנים כו' עיין בקונטרס והוא מפירש"י. וקשה איך שמעיק מלא תחמול שאין מתרין בו. בשלמא לר' יוסי בר יהודה דאמר לא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ניחא דלא חיישינן שמא הוא שוגג דכתיב לא תחמול אבל לרבנן דהתראה גזירת הכתוב הוא מ"ש מסית משאר חייבי מיתות. מיהו לפמ"ש הרמב"ם פי"ב מהל' סנהדרין שאף לרבנן התראה היא להבחין ע"ש ניחא. אך עדיין קשה אף שאין טוענין למסית מ"מ אי טען הוא שוגג הייתי פטור א"כ אם אין שם התראה הגלה היא למסית ודוחק לומר לכתחלה מתרין בו ומתני' קמ"ל מסית ממיתין אף אם אין שם התראה משא"כ בשאר חייבי מיתות דטעינן ליה אנן ונראה כיון שצריך לומר לו האיך נניח כו' הוי התראה ואם טוען א"כ שוגג הייתי אין בטענתו כלום וכ"כ תו' דף ח' בד"ה בעדה כו' דזהו התראה ע"ש. מיהו צ"ל לפ"ז דמתני' דלא כר' יוסי פ"ק דמכות דאמר לעולם אינו נהרג עד שיהו שני עדיו מתרין בו. ומ"ש התוי"ט ביחיד צ"ל איך נניח כו' הואיל שמקילין בהכמנה ע"ש אינו נכון דזו היא התראתו כמ"ש תו' וצ"ע: מכמינין לו עדים. עיין בקונטרס. וכ"כ התוי"ט. והפ"מ כתב כיון שהמוסת אינו רואה את העד אע"פ שהעד רואה את המוסת ה"ל עדות מיוחדת ולא מצטרפי כדאמרינן מכות פ"ק הלכך בעינן שנים לבד המוסת ע"כ וא"ת הא גם השני עדות אין רואין זה את זה דהא במקום אפל יושבין וי"ל אינו אפל כל כך שלא יהו רואין זה את זה שעומדים סמוכים להדדי. אך קשה הרי כתב הרמב"ם פ"ד מהל' עדות היה המתרה רואה את העדים והעדים רואין אותו מצטרפין זה עם זה. ואיירי אפילו המתרה קרוב או פסול כמ"ש תו' מכות דף ו' ע"ב א"כ כ"ש כאן שהאחד רואה את השני. ואף שיש לפקפק דהתם כיון שהמתרה רואה את שניהן והן רואין אותו ה"ל כאלו שניהן רואין אותו אבל הכא אין כאן דבר שיצרף המוסת והשני מ"מ פשטא דסוגיא דהתם משמע כדברי דאל"כ הא דתני התם לא יומתו כו' להביא שני אחד רואה אותו מחלון זה ואחד מחלון זה ואין רואין זא"ז שאין מצטרפים ולא עוד אלא בזה אחר זה מחלון אחד אין מצטרפין. קשיא מכדי תנא ארבותא קמהדר ה"ל למיתני ולא עוד אלא אפילו אחד רואה את השני ואין השני רואה אותו שאין מצטרפין או דה"ל למיתני הכי ברישא אלא ודאי כדכתיבנא ועיין מ"ש הלח"מ פ"ה סוף ד"ה המסית כו' מפורש דלא כפ"מ:

האומר אעבוד עיין בקונטרס וכ"פ רש"י וכתב המהרש"א כל הני לישני באומרן ניסת ולעיל מוקמינן מתני' בניסת מפי אחרים כו' וה"ק איירי בניסת ע"י מסית וחייב המסית דתנן ברישא כו' ע"ש. מלבד שדוחק לפרש כן דברי רש"י קשה נמי מאי דוחקא דרש"י לפרש מתניתין כאביי הא הרבה אמוראי בתראי פליגי עליה ועוד מי איכא למ"ד שהמסית פטור אם לא ניסת גם ברישא דמתני' מפורש אף אם לא ניסת חייב דתנן אמר לשנים הן עדיו מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו וכן מפורש בתו' דף ס"א בד"ה ומר סבר כו' ע"ש. גם בסוגיין מבואר דקאי אמסית כמ"ש בסמוך. גם ברמב"ם בפי' ובחיבורו מבואר כן. לכך נראה הא דפריך הבבלי דף ס"ח מתני' אהדדי דקשיא ליה אי ס"ד דחייב משום שהסית למה לא תנן במתני' תעבוד נעבוד א"ו בעינן שיאמר המסית לשון שחייב עליו מיתה או מתני' קאי אניסת ואיך שיהיה קשיין מתנייתא אהדדי ושני אמוראי מובא דקאי אניסת ומחלקין בין ניסת רבים ליחיד הניסת או מפי אחרים כו' אבל רבינא דבתראי הוא משני לא זו אף זו קתני מוקי מתני' במסית וסובר צריך שיאמר המסית דבר שחייב עליו מיתה לכך בעינן שיאמר אעבוד כו' וקמ"ל דאפי' אדיבורא חייב מיתה וכ"ש ניסת חייב מיתה אדיבורא בעלמא:

מכיון שהוא מסית אין זה חכם. עי' בקונט'. ועדיין הדבר דחוק לומר דנקט תרתי זימני מידי דלית ביה צורך כלל. והר"ב פי' המסית זה ההדיוט דוקא הדיוט שנביא שהסית בחנק והמסית את ההדיוט למעוטי מסית את הרבים והמדיח היינו מדיח את הרבים ע"כ וקשה אף דכן ס"ד דש"ס לאוקמי מתני' הכי מ"מ מסקנא לא קאי הכי דקשיא ליה ר"ש וסיפא רבנן ומשני רב פפא מסית זה הדיוט להכמנה. ע"ש פירש"י והוא דחוק ונראה דה"פ ס"ד אין מסית אלא חבר לפיכך א"צ התראה ומתני' ריב"י קמ"ל מסית זה הדיוט והפ"ה סגי ליה בהכמנה שמחמירין במסית: מכיון שניסת אין זה חכם. וקשה הא באמת לא שמע הניסת למסית כדתנן מביאו לב"ד וסוקלין אותו א"כ למה לא יקרא חכם וי"ל ה"ק אם ניסת ושמע להמסית ה"ל הדיוט. ואפשר לומר קא משמע לן אם היה מלך מסית או ניסת ה"ל הדיוט אין לו דין מלך ועי' פרשת דרכים דרוש י"ב:

וכא את אמר הכין. עי' בקונט'. אך קשה הא דתנן לעיל והמקבלו עליו באלוה היינו שאומר שלא בפניו שע"א הוא אלוה וכדפירשתי שם במתני' וכן פירש"י והר"ב א"כ התם נמי אמירה היא ונראה דגרסינן בבבלי דף ע"א רבה רמי מתניתא אהדדי תנן העובד ע"א אין אומר לא והתנן העובד ע"א עובד אין אומרי לא ובסיפא תנן והאומר אלי אתה חייב ש"מ אמירה מהני וצ"ל האומר אלי אתה פי' אתה וכן פירש"י שם בלשון הראשון א"כ צ"ק מסיפא מידי די"ל דוקא בפניו הוא דמהני אמירה אבל שלא בפניו ואפ"ה מהני אמירה (וליסנא בתרא שפירש"י צ"ק דאתיא כמסקנא דשמעתא דאמירה מילתא היא) לפ"ז י"ל סובר הירושלמי דלא קשיא רישא וסיפא דמתני' אהדדי דרישא איירי בניסת מפי עצמו וסיפא במסית לכך קבלה לחוד מהני וקשיא ליה שפיר קבלה אמתני' דהכא. אך כל זה דחוק. ונזכרתי שסוגיא זו שנויה בפ' בתרא דיבמות [פ' ט"ז ה"ו] וה"ג תמן תנינן ומשיאין ע"פ בת קול מעשה באחד שעמד בראש ההר ואמר אני איש פלוני בן איש פלוני ממקום פלוני מת הלכו ולא מצאו שם אדם והשיאו את אשתו א) וכא את אמר הכין וכ"ה ביבמות [ד' קכ"ב]. וה"פ התם תנן על קול בעלמא ששמעו מראש ההר השיאו את אשתו והכא אמרינן בעינן שיראו העדים ולא סמכינן אקול ומשני שאני התם שאומר אני איש פלוני כו' הלכך סמכינן אקלא דאיהו הוא ופריך ויאמר הניסת למסית שיאמר אני פלוני אלך ואעבוד ומשני שיש להם שירגיש המסית בדבר ויערים ויסתוק לגמרי ופריך ויערום ומה בכך ומשני שיש הפסד בדבר שלא ילך כו'. אך קשה מאי פריך התם לאו אהיכר קול סמכינן דהא לא מצאו שם אדם אלא כיון ששמעו קול נוחה שמת סמכינן עליו כעל עד אחד. ולא דסמכינן שהמת עצמו בא ואמר כן דהא אמרינן עלה והוא שראו בבואה ש"מ באדם חי איירי מתני' וראיתי בתי"ט שם האריך בזה ע"ש א"כ צ"ל שאדם אחר אמר כך שהרי אמר איש פלוני כבר מת ואין כאן שום היכר וסימן מהקול. וע"ק בכל הנסחאות לא תנן במתני' בבבא זו שאמר אני. גם לפמ"ש א"א לומר כן דהא בתינם אחריתא איירי וא"ל אסיפא קאי דתנן התם שוב מעשה בצלמון באחד שאמר אני איש פלוני כו' נשכני נחש והרי אני מת הלכו ולא הכירוהו והשיאו את אשתו. ודייק מינה דסמכינן אקול. דהא לאו דיוקא דהתם כיון שמצאו שם אדם אלא שלא הכירוהו אמרינן מסתמא זה הוא ונשתנה אבל כאן אם לא יהיה שם אור הנר לא יראו אותו כלל ועוד כיון ששניהם המסית והניסת אין מכאן ראיה מי מהם הוא. ועוד הא קיי"ל שביעת עינא עדיף מסימנא וכיון דבסימן שאינו עשוי להשתנות משיאין כ"ש בשביעות עינא וכ"מ בבבלי פ' גיד הנשה דף צ"ו ע"ש גם צ"ל להזכיר שאמר אני איש פלוני כו' אפי' אמר מילתא אחריתא משיאין כיון דידעינן בשביעת עינא דקלא שזה הנמצא שם הוא איש פלוני דודאי אין לנו לחוש לומר שמא אחר הוא וע"ק מאי פריך דלמא שאני התם בעיגונא הקילו כדהקילו התם בעבד ושפחה ודוחק לומר דסובר המקשה דהך מתני' דנאמן ע"י קול איתנייא אליבא דכ"ע אפי' למ"ד אין משיאין ע"פ ע"א דהך פלוגתא איתנייא בתר הכי דהא הרבה משניות ניתני מקמי הך דאתיין כמ"ד משיאין ע"פ עד אחד וע"פ עצמן. והפ"מ פ"ה מה' ע"א כתב והא דמשמע פ' גיד הנשה דקלינן ע"פ שביעת עינא דקלא הכא שאני דמסתמא שמסית מדבר בלחישה ומשתנה הקול הלכך מצי למימר לאו אנא הואי ע"כ וקשה הא בעינן שישמעו קולו א"כ ודאי דלאו בלחישה מדבר וכן מוכח מדפריך הש"ס מתני' אהדדי ש"מ דקלא דהכא הוא כקול דעלמא. ונ"ל ודאי בעינן שיראו העדים אותו בשעת מעשה כדכתיב והוא ראה אלא אם עכשיו לא נודע להם שזה הוא אלא ע"פ שביעת עינא דקלא סמכינן עליה ועוד י"ל הכא איכא למיחש שישנה את קליה להציל את עצמו דהא בערום קיימינן:

מסית אומר בלשון גבוה והמדיח כו'. נ"מ דיניה טובא דהמסית צריך הכרזה והמדיח אינו צריך הכרזה ועוד יש ביניהם והרמב"ם לא זכר חילוק בין מסית למדיח יחיד ונראה דסובר שהבבלי פליג דאמר רב במדיחי עיר הנידחת שנו ש"מ דסובר ביחיד לא שייך מדיח. והירושלמי מוקי מתני' כולה רישא וסיפא ביחיד אלא מדיח מיקרי האומר בלשון נמוך או בלשון הדיוט. אך עדיין לשון הש"ס קשה דקאמר והמדיח אומר בלשון נמוך משמע מדיח הוא ענין אחר ממסית מלבד לשון נמוך והדיוט וצ"ע:

המכשף העושה מעשה חייב. כתב הרמב"ם מכשף חייב סקילה והוא שיעשה מעשה כשפים אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה והוא לא עשה לוקה מכת מרדות מפני שלאו זה שנאמר במכשף בכלל לא ימצא בך הוא ולאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא שנאמר מכשפה לא תחיה ע"כ ר"ל כיון שאין שום אזהרה לאוחז את העינים אלא מלא ימצא בך כו' מכשף ואזהרה זו היא גם למכשף עושה מעשה שחייב מיתה לכך אין לוקין לאוחז את העינים אע"פ שאין בה מיתה הואיל והיא אזהרת מיתת ב"ד וכ"כ הכ"מ. וכתב הפ"ח פ"ה תימא א"כ ליחייב גם האוחז את העינים מיתה דכי היכי דאמרינן מכשף כולל נמי האוחז כו' נימא מכשפה לא תחיה קאי נמי אהאוחז כו' ע"ש. ונראה ודאי מכשף משמע נמי האוחז כו' ע"י כישוף אלא הא דתנן מכשף דוקא העושה מעשה חייב ולא האוחז כו' נפקא להו מגז"ש דלא תחיה או מסמיכות דכל שוכב כדאמרינן בגמרא מה התם איכא מעשה אף מכשף דוקא בעושה מעשה אבל באזהרה דמכשף כתיב נמי מעונן דהוא האוחז כו' מרבינן נמי האוחז כו' ע"י כישוף לפ"ז אין מקום לתמיהת הפ"ח. ומאי דקשיא ליה עוד מהא דאמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן פטור ומותר העושה מעשה בסקילה האוחז כו' פטור אבל אסור כו' ודבר ברור כי קתני בשבת פטור אבל אסור ר"ל איסור דרבנן כו' ע"ש ולי נראה דפטור אבל אסור כולל נמי איסורי דאורייתא דאי לא תימא הכי מאי קאמר הלכות כשפים כהלכות שבת הא איכא בשבת איסורי דאורייתא כגון המוציא משוי ע"ג בהמתו שהוא בעשה גם בכישוף איכא איסור דאורייתא כגון האוחז את העינים בלא כישוף כמ"ש הרמב"ם שם הלכה ו' וכ"ת סתם אוחז כו' לא מיקרי כישוף מ"מ לא דמיין ההלכות להדדי. ושיטת הפ"ח דקאמר האוחז כו' אינו אלא דרבנן. תימא הא סתם אוחז כו' אסור מדאורייתא ולמה יהיה האוחז כו' ע"י כישוף קל ממנו וכ"ת על כרחך קל הוא דהא סתם אוחז כו' חייב מלקות והאוחז ע"י כישוף אין בו מלקות אלא מכת מרדות י"ל אין זה קולא אלא מפני החומר שיש באיסורו מיתת ב"ד הלכך לא סגי ליה במלקות אבל שיהא פטור לגמרי הא ודאי אי אפשר. והרמב"ם פ"כ מהל' שבת כתב אסור להוציא משא על הבהמה בשבת שנאמר למען ינוח וגו' ואם הוציא אע"פ שהוא מצווה על שביתתה אינו לוקה לפי שאיסורו בא מכלל עשה לפיכך המחמר אחר בהמתו בשבת והיה עליה משוי פטור והלא לאו מפורש בתורה שנאמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובהמתך שלא יתרום בה וכיוצא בהריבה נמצא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואין לוקין עליו ע"כ. וכתב הה"מ הוקשה לי למה לא ילקה המחמר שהלאו מפורש בו לא תעשה מלאכה אתה ובהמתך בשותפות והשיב כיון שהלאו הזה אזהרה גם למלאכת חרישה שיש בה מיתה לאדם ה"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו ע"ש והקשה הלח"מ לדברי הה"מ לשון פטור הוא תמוה שהרמב"ם כתב פ"א כ"מ שנאמר פטור הוא מד"ס אלא ודאי ה"ק מאחר דהוצאת משוי אינו לוקה דלא תעשה כו' לא קאי עליה אלא אחרישה לפיכך אף המחמר אינו לוקה אבל אם היה שום קרא שמלקין על שביתת בהמתו כ"ש דמלקין המחמר ע"ש. ותימא לדבריו מהמחמר ודאי עובר בעשה דכ"ש הוא מהוצאת משוי א"כ לא הוי מד"ס אלא מדאורייתא והדרא קושייתא לדוכתא למה כ' הרמב"ם פטור דמשמע מד"ס. והפ"ח כתב סובר הרמב"ם שאין במחמר שום איסור דאורייתא ואפילו עשה אין בו ע"ש. ותימא א"כ מאי לפיכך דקאמר הרמב"ם ועוד הא במחמר אחר בהמתו שיש עליה משא איירי איך נאמר דפטור מכלום מעשה דשביתת בהמתו לפיכך הלכה וכי משום שהוא עושה מלאכה עם בהמתו נקיל עליו והדבר ברור כמ"ש הה"מ ולק"מ ודאי פטור סתם משמע מד"ס אבל דברי הרמב"ם כאן מפורשים דארישא קאי דקאמר אינו לוקה לפיכך המחמר פטור ממלקות. ומ"ש הפ"ח שגם דעת הראב"ד כ"ג מהלכות עכו"ם הלכה ט' כך היא שכתב משום דאיכא עבודת פנים כו' הוי לאו שבכללות וקשה צ"ל הך הכלל בלאו שיש המב"ד אית ביה עונש מלקות ע"כ דברי'. תימא הא הלא עיקר קושייתו ממגדף כו' שאמרו בגמרא שאינו לוקה משום דהוה ליה לאו שבכללות אם כן יפה אמר בתירוצו שיש לחלק בזה בין לאו דמגדף ללאו דעשיית פסל ועוד הא בגמרא דף ס"ג מפורש דמגדף לכך אינו לוקה משום דהוי לאו שבכללות וטפי הוה ליה להחזיק דבריו מדברי הש"ס. על כרחך לומר דברי הש"ס איכא לתרולי כיון דפליגי תנאי אי לוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד או לא כמפורש ריש פ"ג דמכות קאמר מילתא דפסיקא א"כ אף להראב"ד ניחא. ולפ"ז מ"ש תו' שם בד"ה משום כו' תימא תיפוק ליה דה"ל לאו שניתן לאמב"ד דהוי אזהרה לבן סורר ומורה ע"כ איכא לתרולי ניחא ליה לר' אבין למימר טעמא דאתיא בכ"ע. (ומ"ש הראב"ד אזהרת עבודת פנים ומגפף שלא כדרכה מחד קרא אתיין. אינו כן לפמ"ש תו' דף מ"א בד"ה תנין כו' ועמ"ש לעיל בהלכה י' בתו' בד"ה אזהרה כו'). והפ"ח מייתי סייעתא לדבריו והיכא דלית ביה מיתה לא מיקרי לאו

שניתן

א) תיבות וכא את אמר הכין מיותרות הן וצריך למחוק.

שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דאל"כ קשיא קושית תו' וע"ש ולפמ"ש אין מכאן ראיה כלל. ועוד נ"ל ליישב קושית תו' שכתב עוד שם ועוד תימה הא בן סורר ומורה לוקה כדילפינן ויסרו מויסרו וכיון דגלי קרא דלקי אלאו דלאו תאכלו על הדם פשיטא היכא דליכא מיתה לקי אלאו זה ע"כ ותימה ודאי ליכא למילף לאוי אחריני מבן סורר ומורה אלא משום דה"ל דבר היוצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא כו' (ועמ"ש לעיל בהלכה ה' בד"ה והלא כו') והכא שאני דכיון דאחמיר קרא ללקות לבן סו"מ אע"ג שניתן לאמב"ד לא הוי דבר היוצא מן הכלל. ולפ"ז ליתא נמי לקושייתם הראשונה דהא בן סורר ומורה גופיה לקי אלאו זה איך נפטור אחרינא מחמתיה ועוי"ל קושייתם השנייה אזהרת מלקות דבן סורר ומורה ילפינן בגז"ש ויסרו מויסרו דמוציא שם רע ואזהרת מיתה הוא דילפינן מלא תאכלו על הדם. עוד כתב בפ"ח שם כללא דמילתא לדעת הרמב"ם איסור שבכלל בלאו שניתן לאמב"ד שאין בו מיתה לקי עליו בלאו לאוין ע"כ ותימא שברים הלכות ממרים כתב הרמב"ם כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בל"ת שנאמר לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ואין לוקין על לאו זה מפני שניתן לאמב"ד שכל המורה על דבריהם בחנק ע"כ. הרי שבכלל כל הממרים שאינן לוקין על לאו זה אע"ג שיש ממרים שאינן חייבין מיתה כגון שהמרה בדבר שאין חייבין על זדונו כרת כו' כמפורש שם פ"ד ואין בו אלא לאו ואפ"ה אינו לוקה כיון שניתן לאמב"ד ועוד אס"ד שלוקין על המראה שאין בה מיתה ה"ל למיחשב פ"ח מה"ס לאו זה בכלל הלאוין שלוקין עליהן כי היכי דהשיב שם לאו דבן סורר ומורה בעלות הראשונה וצ"ע:

ולא האוחז את העינים כו'. מדלא תנן והאוחז את העינים פטור כדאמר ר"ע גם מדתנן ר"ע אומר כו' משמע דפליגי ת"ק ור"ע. ונראה דבהא פליגי ת"ק סובר שעושה מעשה חייב מיתה ולא האוחז כו' חייב מיתה אלא מלקות אע"ג דה"ל לאו שניתן לאמב"ד כמ"ש בסמוך סובר הת"ק לאו שניתן לאמב"ד לוקין עליו ור"ע סובר מדאורייתא האוחז כו' פטור לגמרי ולשיטתו אזיל דסובר לאו שניתן לאמב"ד אין לוקין עליו. והא דאמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת אתיא כר"ע דפטור אבל אסור כולל גם איסורי דאורייתא שאין בהן מיתה וכמ"ש לעיל בסמוך. והרמב"ם פוסק כר"ע דבכולא תלמודא קיי"ל כוותיה דאין לוקין אלאו שניתן לאמב"ד ומדבריו בפירושו נראה דמפרש למתני' כמ"ש שכתב אומרו פטור הוא פטור אבל אסור ע"כ וקשה למה לא פי' כן דברי הת"ק א"ו כמ"ש. וכל זה דלא כמ"ש התוי"ט במשנתינו ע"ש:

מ"ט דר"י כו'. בקונטרס הגהתי וכ"ה במכילתא ובבבלי וסיים בה א"ל ר"י וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זה בסקילה אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו ולמה יצאו להקיש אליהן מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשף בסקילה. וכתב תו' בסוגיין מהכא דייק בריש יבמות דר"י לא דריש סמוכים וא"ת דלמא הכא לא דריש משום גז"ש דלא תחיה כל נשמה כו' ע"ש. שמעתי מקשין בשם מורי הגאון מהרא"ב זצ"ל ע"כ לומר דלא דריש סמוכים בכל מקום דאל"כ קשה השתא דשמעינן מאוב וידעוני דמכשף בסקילה גז"ש דהרג תהרגנו ללמד דשוכב עם בהמה בסקילה כדאמרינן לעיל דף כ"ד נ"ל תיפוק ליה מדסמיך כל שוכב למכשפה ע"כ. לפום ריהטא היה נראה לתרץ לפמ"ש תו' שם דר"ע ודאי קדריש סמוכים א"כ תיקשי ליה נמי גז"ש דהרג תהרגנו נ"ל נילף ממכשפה וצריכין לומר דר"ע לית ליה הך גז"ש א"כ לר"י נמי איכא למימר הכי ומקשים תו' שפיר. אך אי אפשר לומר כן דבסיפא דברייתא דף כ"ד גרסי' ר"ע אומר אינו צריך כו' ואי ס"ד דאף ארישא קאי הל"ל גם אגז"ש דהרג תהרגנו אינו צריך לכן נראה דשוכב עם בהמה ליכא למילף ממכשפה דכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת וקיי"ל סתם מיתה אינו אלא חנק ומשום סמוכים אין להוציא קרא מפשטיה אבל גבי מכשפה כתיב לא תחיה שפיר איכא למילף מסמוכים. ועל כרחך לומר כן דבירושלמי לעיל ה"ז אמרינן סקילה לנשכב מנ"ל דכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת זובח לאלהים יחרם ע"ש בקונטרס. וקשה א"כ נ"ל גז"ש הריגה ודמיהם בם ללמד דשוכב בסקילה כמפורש שם תיפוק ליה מסמיכות לזובח ובנשכב מאיש אשר יתן שכבתו כו' ואפקיה רחמנא בלשון שוכב כו' אלא ודאי אי לאו דכתיב סקילה בשוכב לא הייתי דורשים מסמוכים סקילה דמשום סמוכים לא מפקין קרא מפשטיה. (מיהו בלא"ה י"ל מדאפקיה לא שמעינן אלא חדא מילתא כדמוכח מהירושלמי שם ועמ"ש בתו' בד"ה ר' ישמעאל כו') ובבבלי יבמות דף ד' כתב תוס' בד"ה דא"כ לכתבי' גבי עריות כו' וא"ת גבי מכשפה נמי מוכח מדלא כתיב כל שוכב עם בהמה גבי עריות וי"ל דלא שייך גבי עריות דאין זכות לבהמה א"כ לא חשיב מוכח כיון שהלמד נכתב במקומו ע"כ. ותירוצם השני אין נוח לי דמ"מ קשה מנ"ל לר"י דהיכא שהמלמד לא נכתב במקומו לא מיקרי הוכחה והראשון קשה הימנו הא כתיב בפרשת עריות איש אשר יתן שכבתו בבהמה דהיינו שוכב א"כ ה"ל למכתב נמי נשכב התם דהיינו קרא דכל שוכב עם בהמה. לכך נ"ל אי לאו דילאו אוב וידעוני ללמד דמכשפה בסקילה ה"א מכשפה בסייף מגז"ש דלא תחיה ולכך כתיב שם כל שוכב ללמד דנשכב בסייף דהא לא שמעינן דנשכב בסקילה אלא מדאפקיה בלשון שוכב וה"א דלא אפקיה אלא ללמד דהוא ובהמתו בכ"נ והכי סמוכים היכא בסייף וכ"ת א"כ תיקשי לפי האמת למה לא נכתב כל שוכב בפרשת עריות וי"ל ללמד בעלמא היכי דלמד נכתב במקומו לא מיקרי הוכחה. ולשיטת הירושלמי דלא שמעינן סקילה לנשכב אלא מסמיכת דזובח לאלהים יחרם מעיקרא לק"מ דמעתה אין כאן הוכחה דאתי ללמד סמוכים דמכשפה לכל שוכב אלא לגופיה אתי ללמד כל שוכב מזובח א"נ ר' יהודה כר' ישמעאל ס"ל דלא יליף למד מן הלמד. ועמ"ש לעיל ה"ז בתוס' בד"ה ר"י כו'. ועדיין קשיא לן לר' יהודה דאוב וידעוני בכלל כל המכשפים הם אל תפנו אל האובות וגו' נ"ל לאזהרת אוב וידעוני כמפורש לעיל [הי"ב] תיפוק ליה אזהרתם מלא ימצא בך כו' מכשף לא מיבעי דקשיא לר"ל דאמר אע"ג שחולקין הן במיתה אפילו הכי ידעוני פטור מחטאת לפי שאין בו מעשה אלא גם לר' יוחנן דאמר שאין חייבין עליהן שני חטאות הואיל ונאמרו בלאו אחד נמי קשה הא אף בלאו דלא ימצא בך מכשף כלולים שניהם א"כ אינן אלא בחטאת אחד ועמש"ל [גם] בתוס' בד"ה והנשאל כו'. ועוד קשה לרבנן דפליגי אר"י וכי לית להו מידה דדבר שהיה בכלל ויצא כו' הא לא שמעינן מעולם דאיכא מ"ד דפליג עלה ולמה להו למילף מלא תחיה או מסמוכים מאי קאמרת דה"ל אוב וידעוני שני כתובים ואין מלמדין ור' יהודה סובר שני כתובים מלמדין כמפורש בבבלי בסוגיין עדיין קשה לא לכתוב אלא חד מינייהו אוב או ידעוני וממילא ניליף כולהון מיניה. והמהרש"א כתב בד"ה מכשפה ואחד האיש כו' וקשה שאר תנאי דסברי שני כתובים אין מלמדים מנ"ל וי"ל מלא תחיה כל נשמה או מכל שוכב כו' ע"ש ותימא אי מלא תחיה יליף א"כ אפילו קטן נמי דהא כל נשמה כתיב ולא שמענו מעולם מכשף קטן חייב מיתה ומכל שוכב נמי ליכא למילף כיון דהא כל שוכב לא קאי אלא אנשים ואף דמוקמינן ליה בנשכב מ"מ לא קאי אלא אזכר דנשכב דנשים לא צריך קרא בהדיא כתיב ואשה לא תעמוד וגו' וג"ל מיתורא יליף דה"ל למכתב איש כי יהיה אוב וגו' ואשה נ"ל דמבאר מכשפים שמעינן אלא ללמד שיהו כולם כאוב אחד האיש ואחד האשה שוין. ורש"י כתב דף ס"ס בד"ה חלוקין הן במיתה כשהירש סקילתן חלקן הכתוב כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו באבן ירגמו אותם דמיהם בם ולא כתיב וידעוני הלכך אי הוה ידעוני בר קרבן היה מחייב עליה נמי כי עביד ליה בהדי אוב ע"כ וקשה השתא דאין ידעוני בר קרבן למה חילקן הכתוב ולא כתב וידעוני או נ"ל ואין לומר איצטרך או לחלק דהא קיי"ל כר' יונתן לחלק לא צריך קרא ועוד א"כ מאי קאמר הואיל וחילקן במיתה הא מוכרח לחלקן דלא נימא דאינו חייב מיתה עד שיעשה שניהם יחד. ותו' כריתות דף ג' ע"ב כתבו חלוקין הן במיתה דכתיב מות יומתו וגו' דמיהם בם כו' ע"ש. וקשה הא תניא בת"כ סוף פרשת קדושים מות יומתו באבן ירגמו אותם דמיהם בם זה בנין אב כל דמיהם בם האמורים בתורה בסקילה ופי' בק"א דמלת דמיהם בם יתירא ללמד כל שנאמר דמיהם בם בסקילה וכן הוא בבבלי ריש פירקין וצ"ע:

(דף מ"א ע"א) גזר על שרו כו'. וכתב הי"מ ואין בזה איסור לנקמת הרשע מותר להציל אחרים מידו ע"כ ונ"ל מכשף זה ישראל היה ומצוה להרגו שמסית היה וכפר בתורה ומצוה להמיתו בכל מיתה שאפשר דכתיב מות יומתו אם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו כו':

ושלש מאות לחייב שהוא כשור. משמע מקצת חיוב ומקצת פטור אית ביה ונראה דקאי אהנך דאית בהו מלקות ולא מיתה וה"ק לחייב מלקות שהוא פטור ממיתה וכללים בזה הנך דפטור אבל אסור דאי ס"ד אפטור אבל אסור מדרבנן לחוד קאי לא ה"ל למיתני לשון לחייב דאע"ג דיש בבן מכת מרדות לא שייך בבן לשון חייב. וכל זה ראיה למ"ש לעיל בסוגיין בתוס' בד"ה המכשף כו': הדרן עלך פרק ארבע מיתות

פרק ח ה"א בן סורר ומורה. קטן פטור כו'. וא"ת נ"ל טעמא דקטן פטור מכל המצות תיפוק ליה דכתיב נמי איש על כרחך לומר בן הסמוך לגבורתו של איש כמפורש בבבלי ממילא ידעינן קטן לא ויש לומר אי לאו טעמא קטן פטור סלקא דעתך אמינא איש אתי למעוטי קטן ממש ומופלא סמוך לאיש דגדול הוא לענין נדרים ליהוי בן סורר ומורה אבל השתא דאמרינן קטן ממש מסברא פטור אע"ג דכתיב בן נ"ל לאיש למעט מופלא סמוך לאיש קאתי ונראה שזה כוונת תוס' בסוגיין:

(דף מ"א ע"ב) **כי יהיה לאיש בן** לא שיהא הבן אב. לאו ממשמעות בן ממעט דהא לעולם מיקרי בן ועוד הא איצטרך למעט בת כדתנן במתני' אלא מדכתיב איש קודם שיהיה לאיש בן ולא שיהיה הוא עצמו איש וכן משמע לשון המשנה. לפ"ז הא דגרסי' בבבלי בסוגיין אר"ח קטן שהוליד אין בנו נעשה בן סו"מ שנאמר כי יהיה לאיש בן וגו' נ"ל ע"פ נ"ל לית ליה הא דתני שילא לדידיה איצטרך איש וכ"ת א"כ נכתוב בן איש דהיינו בן של הראוי להיות אב ולא שיהיה הוא עצמו אב למ"ד דלאיש נ"ל אלא לכדר"ח. י"ל הרי מפורש שם למ"ד דלאיש איצטרך לכדר"י דבעינן סמוך לגבורתו של איש ודר"ח מבן איש נפקא דהיינו בנו של איש ולא בנו של קטן וכיון דאיצטרך קרא ללמד בנו של אב ולא אב עצמו דר"ח מנ"ל וצ"ע:

מכיון שהוא ראוי לבוא על האשה ולעברה. בקונטרס פירשתי דהאי לעברה היינו להולידה דליכא לפרושי לעברה לחוד קאמר דאם כן אין כאן בן סורר ומורה דהא מיד כשהוא בן י"ג שנים

לוקה ופטור ממיתה כיון שעושה מעשה שלוקח ממש בכשפים חייב: **האוחז את העינים.** הראה להו כאלו נתקבצו כולן במקום אחד והקשואין לא זזו ממקומם פטור מן המיתה:

גמ': כתיב מכשפה לא תחיה. לשון נקבה אפ"ה אחד האיש מכשף ואחד אשה מכשפה חייבין מיתה דהא אוב וידעוני דמכשפים הם ולא חילק בין איש לאשה דכתיב בהו איש או אשה והא דכתיב לשון נקבה לימדך תורה דרך ארץ שמנהג העולם שרוב המכשפים נשים ולא אנשים: **ה"ג** ר' לעזר אומר מכשף בסקילה רבנין אמרין בסייף מ"ט דר' לעזר כו': **ונאמר** להלן. בסיני: בסקילה. דכתיב כי סקול יסקל או ירה יירה: **לא תחיה כל נשמה.** בשבע אומות כתיב: מיתה בחרב. דכתיב בסיחון ועוג ויכהו ישראל לפי חרב: **אני** מכריע. כרבנין: **ה"ג** בן עזאי אומר נאמר כאן מכשפה כו': **ונאמר להלן.** בסמוך למכשפה לא תחיה כל שוכב עם בהמה מות יומת: **מה מיתת הבהמה בסקילה.** דכתיב בפרשת קדושים דמיהם בם וגמרינן לה מאוב וידעוני דכתיב בהו באבן ירגמו אותם דמיהם בם אף מכשפה בסקילה: **דלמא.** מעשה בר"א ור"י ור"ע שנכנסו לרחוץ בהנך מרחצאות שבטבריא ששם מים חמין נובעין ועושין מרחצאות לרחוץ בהן: **המתון.** ראו אותן מכשף אחד ואמר מה שאמר ומעשיו הכישוף ואחזתם כיפת המרחץ ולא יכלו לזוז משם: **אמר** ר"ל לר"י מה זה יהושע. ראה מה שאתה עושה להתירו שידע בו ר"א שבקי בדבר להתירו ולהצילם מידו: **מי נפק.** כשיצא המכשף הזה אמר ר"י מה שאמר ותפס שער בית המרחץ את המכשף ולא הניחו לזוז ממקומו והיה כל הנכנס הכהו באגרופו על גבו מפני שסבר בזדון לבו עומד שם ואינו רוצה להניחו לכנוס וכן כל היוצא הכהו על גבו שהיה עומד פניו לתוך ואחוריו אל גית המרחץ:

(דף מ"א ע"א) **אמר.** המכשף לר"ל ור"י שיתירו הכשפים שעשו ואמרו ליה שתר אתה וגם אנו נתיר ותתירו אנו ואנו: **מן דנפקין.** לאחר שיצאו אמר ר"י לאותו מכשף בדבר זה אתה רוצה להיות חכם והנך רואה את אשר עשיתי לך אמר ליה המכשף נרד אל הים ואראה חכמתי: **מן דנחתין לימא.** אחר שירדו אל הים אמר המכשף מה שאמר בדברי כישוף ונבקע הים ואמר להו לא כן עשה משה רבכם בים נמצא אני חכם כמוהו: **אמרין** ליה. אין אתה מודה לנו שהלך משה רבינו בתוכו אמר להו אין אמרו ליה א"כ לדבריך שאתה חכם כמותו גם אתה לך בתוכו: **הלך.** בתוך הבקיעה: **גזר ר"י.** על שרו של ים שיבלענו ובלעו: **דלמא.** מעשה בר"א ור"י ור"ג שהלכו לרומי וכשעברו בדרך נכנסו למקום אחד ומצאו תינוקות משחקין ועושין חמרים ואומרים כך עושין בני א"י ואומרים זהו תרומה וזהו מעשר: **אמרין.** הסברא נותנת שישבו כאן יהודים נכנסו למקום ההוא ונתקבלו כולן בבית אחד: **כיי.** כי הוו יושבין לאכול והיה כל תבשיל שלא הכניסו תחלה לחדר אחד לא היו מביאין אותו לפניהם: **וחשון.** והיו חוששין שמא מאכילים אותן זבחי מתים שנראה שיש ע"א בחדר ההוא ומקריבו שם תחלה ומשו ידן מן האכילה ואמרו לבעל הבית מה הדבר אשר אתה עושה שכל תבשיל שאתה מביא לפנינו אם אין אתה מביאו תחלה לחדר הלזה אין אתה מביאו לפנינו: **אמר.** להן אב זקן יש לי והוא נדר על עצמו שלא לצאת מן החדר ההוא עד אשר יראה חכמי ישראל ומפני כבודו אני מכניסו תחלה לפניו שיטול חלק בראש: **אמרין** ליה. הכנס ואמור לו שיצא לכאן אצל חכמי ישראל שהן כאן: **נפק לגבון.** ויצא אליהם אמרו לו מה עיניך שנדרת כן שאתה מבקש לראות החכמים: **אמר** להו התפללו על בני שאינו מוליד: **אמר.** ר"א לר"י מה זה יהושע שתחשב שנעשה לו כשפים ואמר לר"י שיראה איך לעשות להסיר הכישוף: **אמר.** ר"י להו שיביאו לו זרע פשתן והביאו לו זרע פשתן: **איתחמי.** והיה נראה כאלו זורעו על השלחן והיה נראה שמרביצו והיה נראה שצומח ונראה כתולשו והיה תולש והולך עד שהעלה אשה אחת בקלעית שערה ואמר לה התר הכשפים שעשית אמרה לו אין ביכולתי להתירו אמר ר"י לה אם לא תתירנו אני מפרסם אותך ומגלה קלונך ברבים אמרה ליה באמת לא אוכל להתירו שזרקתי הקשר שעשיתי בכשפים לתוך הים ואין בידי להוציאו משם: **וגזר** ר"י על שרו של ים והקיאו הים להוץ והותר הכישוף: **וצלון.** והתפללו עליו וזכה להוליד ר"י בן בתירא: **יביל אנא.** ליקח דילועין ואבטיחים ולעשותם אילים וצבאים והן יולידו אילים וצבאים כלומר לא שיהיו לשעה כאחיזת עינים אלא יעמדו כך לעולם: **מהלך** הייתי באחד משוקי ציפורי וראיתי מכשף אחד שלקח נר ר וזרקו למעלה והיה יורד ונעשה עגל: **ופריך** ולא כן א"ר לעזר כו' אם יתכנסו כו'. א"כ איך נאמר שמכשף זה ברא עגל חי: **ומשני** באמר. כלומר וכי נוכל לומר שלא לקח המכשף צרור וזרקו למעלה וירד ונעשה עגל שהרי עינינו רואות שכך עשה: **אלא.** לשר שלו הממונה על אותו כישוף קרא והוא גנב עגל מן העדר והביאו לו והא דר' יהושע בן חנניה נמי הכי הוה: **מטייל.** הייתי במקומות שסוגרין שם ציפורי וראיתי מכשף אחד לקח אבן אחד וזרקו למעלה וירד למטה ונעשה עגל ובאתי ואמרתי לאבי ואמר לי אם אכלת מן העגל או תאמין שמעשה כישוף עבד ואי לאו אחיזת עינים הוה ולא היה כלום: **שלש מאות.** הלכות: **ושלש מאות לפטור.** ומותר: **ושלש מאות לחייב.** כלומר אסור אבל פטור:

הדרן עלך פרק ארבע מיתות

פ"ח ה"א מתני': בן סורר ומורה כו'. סדר נסקלין דתניא בפירקין דלעיל מסיים הלכותיו ואזיל: **משיביא ב' שערות.** והוא שיהא בן י"ג שנה ויום אחד דמקמי הכי אין השערות סימן אלא שומא: **עד שיקיף זקן.** שיהא זקן מוקף סביב כולו: **התחתון.** ולא העליון לא זקן ממש אלא זקן שסביב אותו המקום ודברו חכמים בלשון נקיה:

(דף מ"א ע"ב) **שנאמר בן ולא איש.** משהקיף זקן התחתון איש הוא ואף על גב דמקטנותו הוא קרוי בן לא מצינו לחייבו מקמי שיביא שתי שערות דקטן פטור שלא בא לכלל מצות הלכך חוביה לבתר הכי הוא וכי מיעטיה קרא אע"ג דמכי מייתי ב' שערות מיקרי איש לכל הדינים נ"ל דה"ק קרא בן הסמוך לגבורתו של איש בתחלת אישותו חייבו קרא ומשהקיף זקן התחתון איש גמור הוא: **גמ'**: וכי יזיד. מדאפקיה בלשון מזיד ולא כתיב וכי ירשיע איש למימר דרוש ביה נמי האי מזיד מבשל מאימתי נעשה איש משיתבשל זרעו וראוי להזריע ומפרש יזיד לשון בישול דכתיב ויזד יעקב נזיד: **מאימתי הוא מזיד.** כלומר מאי סימנא איכא שהזרע נתבשל: **משתתפשט הכף.** מקום תפוח יש למעלה מאותו מקום ומכיון שמגדל והולך לו השערות נראית וע"י כך הוא נעשה שחור: **משל.** משלו למה הדבר דומה למבשל דבר בקדירה ע"ג האש כשהקדירה משחיר מבחוץ הדבר ידוע שהתבשיל שבתוכו מתבשל כן הדבר הזה: **לא שיהא הבן אב.** ולאו מי שנולד לו בן קממעט אלא כל שהוא ראוי לבוא על האשה ולעברה ולהולידה והיינו שעברו עליו יותר מששה חדשים לאחר שנעשה איש דיולדת לשבעה יולדת למקוטעין נמצא ראוי הוא לבוא עליה ביום שנעשה איש ולהולידה ביום הראשון לחדש השביעי: **הידי ליה.** וזה לאחר ו' חדשים נקרא אב ולא בן והתורה אמרה שיהא דוקא בן ולא הראוי להיות אב: **ואתיא.** הא דתנא ר' שילא כי האי דאמר ר' יסא כל ימיו של בן סו"מ אינן אלא ו' חדשים משנעשה איש דכתיב

דכתיב איש ולא קטן עד ו' חדשים לאחריו דיותר מזה נקרא אב וכדפרישית: כל אלו הדברים שבבן סו"מ מסברא מן הפוכים: מי היה בדין. מסברא יש לומר שיותר יש לחייב בת סוררת מן הבן שבשהיא זוללת וסובאת בקטנותה סופה כשלא תמצא למודה עומדת בפרשת דרכים ומרגלת הבריות לעבירה בשביל אתנן ואפ"ה אמרה התורה בהיפך הבן נעשה בן סו"מ ולא הבת: ומי היה בדין. ועוד מסברא נראה שזולל וסובא כשהוא גדול בשנים והוא בן דעת נעשה בן סו"מ אבל לא הקטן והתורה אמרה בהיפך הגדול יותר מי"ג שנים וששה חדשים פטור והקטן ממנו דהיינו מן י"ג שנים עד י"ג וששה חדשים נעשה בן סו"מ: מי היה בדין. מן הסברא יש לחייב יותר זה שגונב משל אחרים ואוכל ושותה בו שהאחרים מקפידין מאד בדבר יותר מאביו ואמו ואפ"ה אמרה התורה הגונב משל אביו ואמו הוא דנעשה בן סו"מ ולא שגונב משל אחרים כדתנן לקמן: ללמדך. מכל הדברים שאלה אנו שמעינן שהמצות אינן אלא גזירת המלך:

הלכה ב' מתני': תרטימר. בגמרא מפרש לה: יין האיטלקי. שהוא משובח ומימשך אבתריה אבל חמרא אחרינא אינו חייב בחצי לוג: אבל בחבורת מצוה. בסעודה של מצוה אכל לתרטימר זה אפי' גנבו משל אביו וכן אם אכלו במניין שהיו נקבצים לעבר החדש שהיו רגילין לסעוד שם הואיל ובמצות קא עסיק לא מימשך: אבל מעשר שני בירושלים. כיון דכדרך מצותו הוא דכתיב ביה בבקר ובצאן וביין ובשכר לא מימשך: אבל נבלות כו'. כגון שאכל רוב חצי מנה מבשר בהמה והשלימה בבשר עוף כשר חייב אבל השלים בנבלות וטרפות כו' פטור ובגמרא מפרש טעמא: דבר שהוא מצוה. דרבנן לאתויי תנחומי אבלים דאי מרישא ה"א חבורת מצוה היינו כהנים שאוכלים קדשים או אכילת פסחים: ודבר שהוא עבירה. לאתויי תענית ציבור שאסרוהו מדברי סופרים: אבל כל מאכל. לאתויי דבילה קעילית אע"ג דמשכרא לא מיחייב עלה דלא ממשיך: שתה כל משקה כו' לאתויי דבש וחלב דמשכרי: אע"פ שאין ראיה לדבר. דלמא ממאכל אחרינא נמי מיקרי זולל ושלמה אהא אזהיר דממשיך טפי: זכר לדבר. דבבשר מקרי זולל וביין מיקרי סובא: גמ': חצי ליטרא. כלומר חצי מנה: עד שיאכלנו מהובהב. דהיינו בשיל ולא בשיל: אכלו חי. אכילת: כלב הוא. ולא מיחייב עלה ולא מיקרי אכילת אדם אלא כשאכלו מבושל: הסוקים. החתיכות הקטנות הנופלים מן הבשר ומבדלין בקדירה ובבבלי פ' העור והרוטב קורא אותו פירמא ומיבעיא ליה מי מיקרי אוכל בשר או לא א"נ ה"נ אכל הסוקים מהו וכן העצמות הרכים ראויים לאכילה מיבעיה ליה אם מיקריין בשר או לא: גידים הרכים. גידים שבצואר הגדי והטלה שהן רכים וכשמזקינין סופן להיות קשים א"נ גיד שדרה שהן רכים לעולם מה הן נחשבין לבשר או לא: רי"א נימנין עליהן. פלוגתייהו דר"י ור"ל היא בפסח אם יוצאין בהן וקאמר ר"י שנמנין על כזית מהן ויוצאין בהן משום אכילת פסח: איתפלגון. פליגי: דתנינן תמן. פ' העור והרוטב: אלו שעורותיהן. מטמאין כבשרן עור האדם ועור החזיר של יישוב ועור הראש של עגל הרך: אר"י לא שנו. שעורות של אלו כבשרן אלא לאיסור שאסור לאכול העור ולטומאה שמטמא כבשר דכתיב אלה הטמאים לכם לרבות העור כבשר: אבל ללקות. מהיה אכילה כגון שאכל עור של עגל הרך נבלה אין לוקה עליו לפי שסופו להקשות אין דינו כבשר: משנה. שנימה שנה ר' כלומר מדתני ר' סתם ולא חילק ש"מ דסובר לכל מילי מיקרי עורן של אלו בשר: ופריך מחלפה שיטתיה דרשב"ל. כלומר קשיא דרשב"ל אדרשב"ל התם בעור עושה אותה כבשר ש"מ דסובר כל הדבוק בבהמה בשר מיקרי: ובא. והכא בפסח הוא אומר שאין נימנין על גידים הרכים ש"מ דלא מיקרי בשר. שנייא היא תמן. שאני התם שהוא עור ועור סופו להקשות משא"כ גידין אין סופן להקשות כל כך: ופריך כ"ש. דקשיא דרשב"ל אדרשב"ל דהשתא עור שסופו להקשות קאמרת כבשר הוא גידין לא כ"ש ואפ"ה אמר שאין נמנין עליהן: ה"ג אר"ה טעמא דרשב"ל ואכלו את הבשר ולא גידים וכ"ה בפסחים. וה"פ לעולם בשר הן ובפסח אין נמנין עליהן דהתורה מיעטתו דהמ"ל ואכלו אותו כדכתיב בסמוך ליה ואכלו אותו אלא ללמד בשר דוקא ולא גידים אבל לשאר דברים ודאי בשר מיקרי:

(דף מ"ב ע"א) ה"ג ויסרו אותו ולא ישמע בקולם יצא זה כו'. וה"פ מדלא כתיב ולא ישמע בקולם דומיא דרישא דכתיב איננו שומע בקול אביו וכתיב ולא ישמע אליהם ללמד שלא יצא בדבר שמיעה להמקום שגם הוא נקרא אביו וכדאמרינן בעלמא שלשה שותפין באדם: יצא זה. האוכל בחבורת מצוה שהוא שומע לקולו של מקום שהרי עושה מצותו: אם הזכירוך לפני הגרים ברח לך מעבר לירדן משום אל תתודע לרשות: ה"ג קבלין רשות להיפטר מכולי וה"פ ועוד יש מנזקי ההתודעות לרשות שהיותו משועבד שבשרוצה להיפטר ממנה צריך נטילת רשות: לוין ברבית. דרבנן לסעודה שעושין בחבורת מצוה דהיינו בעיבור שנה ויש גורסין לסעודת מצוה דהיינו סעודת שבת: ולקידוש החדש. ולצורך סעודה שעושים בשעת קידוש החדש: ר"י היה. נכנס לבית הכנסת בשחרית כלומר למחרת היום אחר שקידשו שם אתמול את החדש וליקט הפירורין שנפלו מהם בשעה שאכלו הסעודה ואכלן מחמת חיבוב המצוה ואמר יהא חלקי עם מי שקידש הירח כאן אתמול: ה"ג איננו שומע בקולינו יצא זה כו' וה"פ איננו שומע בקולינו מיעוטא הוא לאפוקי האי דאף בקולו של מקום איננו שומע:

הלכה ג' מתני': גנב משל אביו ואכל ברשות אביו. אע"ג דשכיח ליה לגנוב משל אביו הואיל ואכל ברשות אביו מתפחד ומתבעת מאביו שמא יראנו ולא ממשיך: גנב משל אחרים. לא שכיח ליה שיוכל בכל עת לגנוב משל אחרים ולא ממשיך: עד שיגנוב משל אביו. דשכיח ליה לגנוב בכל עת: ויאכל ברשות אחרים

שנים ויום אחד האשה מתעברת ממנו ועוד מאי ואתייא כר' יוסה דקאמר בסמוך. וא"ל דה"ק עד שיהא ניכר העובר שאז נקרא אב. דהא היכר העובר הוא בשלשה חדשים ובסמוך אמרינן דבעי ששה חדשים. אם לא שנגיה בסמוך אינן אלא שלשה חדשים וכ"ה בבבלי בשם ר' שבתי ואין סברא דפליגי הירושלמי והבבלי בדר' שבתי. ואין לומר בהא פליגי הירושלמי סובר יולדת לשבעה עוברה ניכר לשליש ימיה א"כ אי אזלינן בתר הכרת העובר בתרי והלתא סגי לכך צריך לומר דלאו בהכרת עובר תלי אלא בלידה וששה חדשים ויום אחד הן והבבלי סובר לעולם בעינן ג' חדשים להכרת העובר. דהא מפורש בבבלי שם דהכרת עובר דיולדת לשבעה הוא ב' חדשים ושליש גם בירושלמי יבמות [פ"ד ה"ב] איכא פלוגתא דאמוראי אי בעינן לעולם ג' חדשים שלימין להכרת העובר או דיולדת לשבעה עוברה ניכר לשליש ימיה ע"ש. ובבבלי כאן מוכח דסובר דבעינן שליש ימיה ב' חדשים ושליש. וקשה הא שליש ימיה אינן אלא שני חדשים ושליש היום דהא אמר מר זוטרא אפי' למ"ד יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין יולדת (לתשעה)[לשבעה] יולדת למקוטעין דהיינו ששה חדשים ויום א'. א"כ שליש ימיה אינן אלא שני חדשים ושמונה שעות (ועי' בי"מ יבמות שם ומ"ש בתו' שם וצ"ע) מיהו עדיין י"ל בהא פליגי הירושלמי סובר לית לן למיזל לחומרא בתר רובא בדיני נפשות א"כ בשני חדשים סגי וכר"ה בריה דרב יהושע והבבלי כרבינא ועי' בבבלי בסוגיין:

מי היה בדין שיהא חייב הבן או הבת כו' כתב הרמב"ם פ"ז מה' ממרים גזירת הכתוב הוא שיהא בן סו"מ אבל הבת אינה נידונת בדין זה שאין דרכה להמשך באכילה ושתייה. וכתב הלח"מ וקשה כיון שנותן טעם בדבר למה קאמר שגזירת הכתוב הוא וי"ל דה"ק אע"פ שיש קצת טעם לחלק בין בן לבת מ"מ אין טעם זה מספיק לפטרה אלא כיון דבבן עצמו גזירת הכתוב הוא אין לך בו אלא חידושו ע"ש מלבד שדבריו דחוקים גם תמוהים הם שבסוגיין מבואר שאין פירושו עיקר. לכך נראה דהרמב"ם ה"ק בדין היה בת שאינה שומעת לדברי אביה ואמה והולכת אחר ניאופיה שתהא נידונת במיתה שהכל מצויים אצלה בעבירה נמצא גורמת להחטיא לאחרים ובן סו"מ פטור אך גזירת הכתוב הוא שאין דין בן סו"מ שייך אלא באוכל אכילה מכוערת וזה לא שייך בבת הלכך דרשינן בן ולא בת אע"ג דאיצטרך נמי בן לדרשות אחרות:

גידים הרכים. עי' בקונט'. ולשון הראשון הוא מפירש"י. וכתבו תו' וא"נ לריב"א דהא משמע דהשתא הם רכים כבשר לגמרי ואפי' ר"ל לא פסול להו אלא משום סופן ולעיל קאמר אלא פשיטא בגידי צואר משמע שהן רגילין להיות נותר ואין ראויים לאכילה כמו עצמות ע"כ. וקשה למה דקדק דבריו משקלא וטריא דש"ס ט"פ ה"ל להוכיח מדברי רב דאמר כל הגידין בשר חוץ מגידי צואר מאי קאמרת דברי רב איכא לפרושי דאיירי בשכבר הזקינו אבל מדברי הש"ס דייק שפיר דמאי קאמר אלא פשיטא גידי צואר כו' דלמא מתני' הגידין והנותר איירי בגידי צואר הרכים לכך נקראו בשר ורב איירי בזקנים אלא ודאי ליכא לחלק בהכי בגידי הצואר וקשיא לרש"י. אך עדיין קשה הא גם מדיוקא דש"ס לק"מ דה"ק אלא פשיטא בגידי צואר הזקנים איירי דאי ברכים ודאי בשר נינהו ליכלי נהו אלא בזקנים דלאו בשר גמור הן שיהא טעמן כטעם הבשר וקשיא לרב. ואין מכאן שום קשיא לרש"י וצ"ע. ומ"ש רש"י בד"ה ר' יוחנן אומר כו' וגידין הרכים דקתני בברייתא נידונין כבשר לר"י משמע ליה דרכין השתא כו' ע"כ. קשה א"כ מאי פריך ליה ר"ל מהך ברייתא הני אין אבל גידין שסופן להקשות לא הא כבר תני גידין הרכין. וממתני' דלא תני להו נמי ל"ק דהא לא תנן במתני' מה הן אע"ג דרבא מפרש לה מה הן קתני י"ל לכך לא תני בהדיא לומר דלאו דוקא קתני ומאי דשייר במתני' מפרש בברייתא ויש ליישב. ומ"ש תו' שם בד"ה הואיל כו' ורשב"א מפרש כו' אבל ראשי כנפים והסחוסים אין סופן להקשות בגדי לעולם ע"ש נראה שהוא מפרש הא דתנן במתני' יאכל בגדי הרך היינו גדי שהוא רך אבל רש"י מפרש במתני' יאכל בגדי הרך ראוי לאכילה בפסח בן ח' ימים. ש"מ דסובר שאף בגדי סופן להקשות וצ"ל דסובר רש"י כתירוצא קמא א"כ קסבר טעמא דר"ל מקרא דואכלו את הבשר ולא גידין כדאמרינן בסמוך וכמ"ש תו' שם בד"ה הא כו' בשם ריב"א ע"ש. ומעתה מ"ש המהרש"א שם בד"ה הואיל כו' וקשה לפי' ר"ל כו' תקשי לנפשיה ליתני רבותא טפי עור הראש של עגל הרך כו'. ע"ש קשה אף בלא זה נמי צ"ל דסובר ר"ל עור הראש של עגל הרך יש לו טעם בשר הרבה יותר מגידין הרכין דאל"כ קשיא קושית תו' בד"ה הא כו' דליכא למימר דסברי כתירוץ ריב"א דא"כ לא מקשים תו' מידי וכמ"ש. (ואף דגם לתירוץ ריב"א נמי צ"ל דעור של עגל הרך יש לו טעם בשר יותר מגידין הרכין דאל"כ קשה מנ"ל למעט גידין דלמא ואכלו את הבשר אתי למעוטי עור של עגל מ"מ דברי תו' לא משמע כן והדין עמהם כמ"ש בסמוך) אך קושית המהרש"א תמוה וכי פסח בא מן עגל שלא פסח אינו בא אלא מן הכבש או מן העז כמפורש בתורה ואין לומר דעור ראש הגדי נמי רך הוא. דודאי ידוע לחכמים שאין רכות בעור הראש כעור שעגל הרך וזהו דעת ריב"א שאין למעט מקרא ואכלו את הבשר אלא גידין ולא עור הראש ועי' מ"ש בסמוך וזה ברור ודברי המהרש"א צריך עיון:

מחלפה שיטתיה דרשב"ל. ה"ה דקשיא דר"י אדר"י מיהו למאי דמשני עור של עגל הרך מתקשה יותר מהגידין הרכין ל"ק דר"י אדר"י. ולא תיקשי א"כ לר"ל נוקמי מיעוטא דואכלו את הבשר לעור הראש כמ"ש בסמוך. מיהו בבבלי שם משני דר"י הדר ביה. ונראה דהיינו דמסיק ביה שלמי איכא דמחליף דר"י לדר"ל שהיה שונה כדאמר ר"י לאחר החורש. ומזה נראה מ"ד הדר ביה סובר אף ר"ל לאחר שלמד מתני' בחולין הדר ביה ואמר גידין הרכין נמנין עליהן ול"ק קושית תו' בד"ה הא כו' וליתא לתירוץ ריב"א כדמוכח מסקנת הירושלמי שם. ותו' כתב חולין דף ע"ז בד"ה בלשון כו' וא"ת וממאי דמהאי דפסח הדר ביה דלמא מהאי דלקמן הדר ביה וי"ל מסתמא הדר ביה לגביה חבריה. וכתב המהרש"א דהיינו בפסח דפליג עליה ר"ל בהדיא משא"כ בטומאה לא פליג עלה ר"ל כו' ע"ש. וקשה הרי מפורש כאן דגם בטומאה פליג עליה דר"י לא קאמר אלא בטומאה מחמרינן מדרבנן אבל מדאורייתא אין לוקין עליו (ומ"ש בקונט' דיליף ליה מאלה הטמאים כו' אינו אלא אסמכתא דהלא הטמאים לא קאי אלא אשרצים ולא אבהמות) וקושית תו' אפשר לתרץ דאי ס"ד דמטומאה הדר ביה כי היכי דאותיב ר"ל לר"י מהא דראשי כנפים והסחוסים כו' אהא דאמר ר"י נימנין אגידין הרכין ה"ל להקשות נמי מהא דאמר עור של עגל הרך אינו מטמא דאזלינן בתר בסוף אלא ודאי מהא דנמנין הדר:

תמן שהוא עור וסופו להקשות. כתב תו' חולין שם בד"ה עור שסלקו מטמא טומאת אוכלין וא"ת א"כ יאכל עור בפסח דהא תנן כל הנאכל בשור הגדול יאכל בשלקא יאכל בגדי הרך וי"ל בעינן שיהא נאכל בשלקא שלא ע"י הדחק ע"כ וקשה א"כ מאי קאמר ר"י בפסחים הני מ"מ משום שנאכלין בשלקא כו' הא ודאי ראשי כנפים נאכלין בשלקא שלא ע"י הדחק משא"כ בגידין כדמוכח שם דאין עליהן שם בשר אף לאחר הבישול. וקושיתם תמוה בעיני דמעולם לא עלה על הדעת לומר שנמנין על דבר קשה שאינו נאכל אלא בשלקא בפסח שאין הפסח נאכל אלא צלי ולא איירי מתני' דהתם אלא בדברים שהן רכים עתה וסופן להקשות וקאמר כיון שגם בסוף נאכלים בשלקא נקראים בשר ונאכלין עתה שהן רכים בצלי משא"כ בעור ומעתה מ"ש תו' שם בד"ה אל כו' וי"ל דלא דמי פסח לטומאה דאפילו עור שסלקו כו' ע"ש אין ראוים כלל ובפסחים תירצו תוס' בענין אחר ע"ש וצ"ע:

ואכלו את הבשר לא גידים. כתב תו' חולין שם בד"ה אל כו' משמע מירושלמי דבכל מקום אזיל בתר ששתא בר מגני פסח דכתיב קרא. וכתב המהרש"א מיהו הבבלי לא סבר כן דא"כ מאי קא"ל ר"פ לרבא כו' ע"ש. אף שדברי תו' חולין יש לפרשם כן מ"מ מדברי הריב"א בפסחים שם בד"ה הא כו' מבואר שגם הבבלי אית ליה סברת הירושלמי. ונראה שסובר ודאי ר"פ דאמר לרבא ר"ל כו' דלא ידע דאותיב ר"ל לר"י ממתני' דעור הראש של עגל הרך לא ידע נמי דמקרא יליף ר"ל למעט גידין אבל לבתר דגלי ליה רבא דאותיב ממתני' וקשיא תקשי ר"ל לנפשיה על כרחך לומר דקרא קדרים. ועמ"ש בסמוך בד"ה מחלפה כו':

אבל בעיבור החדש. כתב התוי"ט בד"ה אבל דבר שהוא מצוה כו' ותימא כיון דסעודת עיבור החדש לאו דאורייתא א"כ ל"ל סיפא אבל דבר שהוא מצוה ע"כ וצ"ל סעודת ר"ח יש לה קצת עיקר דאורייתא שפרסום זה נעשה לידע שעברו ב"ד את החדש שלא יגעו באיסור דאורייתא כגון המועדות או לענין קטנה בת שלש שנים ויום אחד ולדיני נפשות כדאמרינן פ"ק דמכילתין דף ט'. גם הרבה חשו חכמים לפרסום זה כדאמרינן שקלים דף ט"ו אבל סעודת תנחומי אבלים אין לה שום עיקר מדאורייתא:

(דף מ"ב ע"א) יצא זה שהוא שומע כו'. במתני' פירשתי הטעם דבמצוה לא מימשך וכ"ה בבבלי. אבל מדמייתי הירושלמי מקרא ש"מ דסובר שגם במצוה איכא למיגזר שימשך ואיכא בינייהו אם אכל אכילה זו המכוערת וטעה וסבר שיש מצוה באכילתו ואין הדבר כן להבבלי פטור דלא אתי למימשך ולהירושלמי דגזירת הכתוב הוא דוקא בעשה דבר מצוה ושמע לקול ה' פטור אבל לא עשה מצוה חייב: קובלי לרשות כו'. עיין בקונטרס וכן פי' הי"מ. ויותר נ"ל דה"ק מוטב לקבל על עצמו עבודת המלך עצמו כדי להפטר מהשררה שממונה ממנו שהמלך יותר מוכן לעשות חסד עם עבדיו מן הסכולי. ובמסכת מ"ק פירשתי בענין אחר ע"ש:

חוה עליל לכנישתא בצפרא כו'. בבבלי גרסינן ואין עולין לה אלא לאור עיבורו ואין עולין לה ביום אלא בלילה וכתב תו' ואין עולין לה ביום ואם תאמר הא כבר תנא לה רישא לאור עיבורו ויש לומר ס"ד לאו לאפוקי יום העיבור אתא אלא לאפוקי לילה שלפני העיבור ע"כ. וקשה הא סעודה זו אינה אלא לפרסם שעיברו את החדש כמ"ש רש"י א"כ איך אפשר לומר לעשותה בליל שלפני העיבור הא עדיין לא ידעינן שיהיה החדש מעובר הא אפשר שיבואו העדים מחר וי"ל כוונתם סד"א סעודה זו עושים להודיע שקידשו ב"ד את החדש ועושין הסעודה ביום שלשים קמ"ל דאין עושין סעודה אלא להודיע שעיברו את החדש אבל אם נתקדש החדש אין עושין סעודה. אך עדיין לשון תו' דחוק שכתבו לאפוקי לילה שלפני העיבור ולפי מ"ש הל"ל לאפוקי קידוש החדש ועוד הא הכא במתני' אבל בעיבור החדש. ואין לומר לאפוקי לילה שלפני העיבור היינו ליל מוצאי שלשים אין עושין סעודה זו אלא ביום העיבור שהוא יום ל"א ובלילה שהיא ליל ל"ב ודוחק דבכל מקום ליל מוצאי שלשים מיקרי אור עיבורו וצ"ע. ורש"י כתב שם בד"ה אחריפו כו' והאי דתני אין עולין לה ביום אעיקר מילתא קאי שהסעודה ומשאו ומתנו של דבר בלילה הוא ע"כ. וקשה הרי כתב בד"ה אבל כו' ואין אסיפה זו אלא לפרסם הדבר שעברוהו ולא לעיין דהא אין עולין אלא לאור עיבורו כו' ע"ש א"כ מאי משא ומתן דקאמר כאן וצ"ע. והרמב"ם כתב פ"ג מהל' קה"ח כשמעברין כו' היו עולין למקום מוכן ועושין בו סעודה ביום ל"א שהוא ר"ח ואין עולין לשם בלילה אלא בנשף קודם עלות השמש כו' ואוכלין בעת הסעודה ע"כ. וקשה הרי מפורש בש"ס שילכו משם בבקר כמ"ש רש"י ואיך קאמר שאוכלין בעת הסעודה. ונראה שמפרש הא דתני ואין עולין לה אלא לאור עיבורו לאפוקי שלא יעשו סעודה זו לאחר ר"ח לפרסם העיבור שאין פרסומו ניכר אלא ביום העיבור. ומדתני תדא אין עולין לה ביום אלא בלילה ותניא אידך אין עולין לה בלילה אלא ביום וקשיין אהדדי לכך קאמר שעולין בנשף קודם עלות השמש שעה זו אינה לא יום ולא לילה כדאמרינן פ"ק דברכות בבבלי דף ט' והיינו דקאמר כדאר"ח בר אבא לבניה אחריפו כו'. והא דקאמר ר"ח לא קאי אעיבור חדש דא"כ מאי לבניה דקאמר ועוד אחריפו דהוא בנשף קודם עלות השמש מאי אחריפו ופוקו דקאמר אלא ודאי לא מייתי דרחב"א אלא לראיה בעלמא כי היכא דארחב"א לבניו כשאתם רוצים לפרסם בואכם ולאתכם תבואו ותצאו בנשף קודם עלות השמש אף עלייה זו לסעודה צריכה שתהיה כן. וכ"ת איך נפרש הא דאמר אין עולין לה אלא לאור עיבורו שלא יעשנה אח"כ הא אמרינן בירושלמי פ"ק דמגילה דף ב' סעודת ר"ח וסעודת פורים

מאחרין

נאחרין ולא מקדימין וי"ל הרמב"ם מפרש ליה דקאי אסעודת ר"ח ממש כמ"ש שם בפירושי וזה: אי"ה גדולה לדעת הטור א"ח סי' תי"ט ע"ש. אך קשה הרי מפורש כאן שעושין הסעודה בלילה דהא קאמר בלפרא היה ר"י מלקט פירורין שנפלו מן הסעודה בלילה ואיך קאמר הרמב"ם שהיו עושין סעודה ביום. ואפשר שסובר שהבבלי פליג ואינו מוכרח ול"ע. והא דאמר ר' יוחנן יהא חלקי עם מאן דקדים ירחא הכא רומשית לא פליג אהא דתנן במתני' אבל בעיבור החדש דמשמע דוקא כשמעברין הוא דעושין אבל לא כשמקדשין דיש לומר אף לעיבור קורין קידוש ומצינו. כיוצא בזה פרק קמא דמכילתין [פ"א ה"ב] משני מאי מקודש מקויים:

ומשל אמו. עי' בקונט'. ובגמרא מוקי לה דהות נסבה דיורין כו'. ולא רצה לשנויי כדשנינן דסובר הא דפליגי ר"מ וחכמים פ"ק דקידושין אם יש קנין לעבד בלא רבו ולאשה בלא בעלה היינו בנותן לה מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בה והלכתא כר"מ דאמר אין קנין וכדרב כמ"ש תו' שם דף כ"ד בד"ה ור"א כו' ע"ש וליכא לאוקמי בשנתן לה בעלה מתנה דא"כ ה"ל כמשל אביו. וליכא לאוקמי בנותן לה אחר מתנה ע"מ שיעשה בנה סו"מ ע"י מתנה זו דבכה"ג מודה ר"מ דיש קנין כמ"ש ר"ת שם דא"כ לא הוי משל אמו אלא משל אחרים דכה"ג כתב תו' שם באומר ע"מ שתצא לחירות ה"ל כסף ע"י אחרים. והמהרש"א כתב שם בד"ה אך ר"י אומר כו' וקצת יש להוכיח כו' ולא תיקשי דרבנן אדרבנן כו' ע"ש ואין דבריו מבוררים לי דודאי קשיין דרבנן אדרבנן אף לר"א דהא אמרי אין אשה פודה מע"ש לבעלה משמע דסברי אי אפשר בעולם שתפדה בלא חומש ש"מ אפי' כשנותן לה אחר מתנה ע"מ שתפדה בו מע"ש נמי צריכה להוסיף חומש וקשיין דרבנן אדרבנן. גם דר"מ אדר"מ קשיא לרב ששת דליכא לאוקמי בע"מ שתפדי כו' דא"כ אין פדייה זו ע"י אשה אלא ע"י אחרים כמ"ש תו' שם בע"מ שתצא לחירות ה"ל כסף ע"י אחרים לרב ששת ולפ"ז אף לר"י ל"ק קושית המהרש"א די"ל לר"ם קשיין לש"ס תרווייהו אהדדי ולר"א ל"ק ליה אלא לרבנן. מיהו זהו דוחק קצת מדמוקי לה באומר ע"מ שתפדי כו' משמע דלר"א צריך לתרווייהו ול"ע:

אזהרה לגניבה הראשונה מנין כו'. בבבלי בפרקין גרסינן מלקות בבן סו"מ מנ"ל למדו ויסרו מויסרו ויסרו מבן ובן מבן והיה אם בן הכות הרשע. ונ"ל אף בירושלמי אית ליה הך גז"ש דמלא תגנוב לא שמעינן מלקות דהא ניתן לתשלומין וכ"כ הרמב"ם רים ה' גניבה אין לוקין אלאו דלא תגנוב שניתן לתשלומין ע"ש. ואיצטרך ויסרו דלוקין עליו. ושמעינן מכאן דהא דאמרו בבבלי פ' ד' מיתות דף ס"ג ע"א אזהרה לבן סו"מ מנין ת"ל לא תאכלו על הדם לא קאי על הגניבה הראשונה שזו מלא תגנוב שמעינן אלא אאכילה השנייה שהיא מביאו לידי מיתה משא"כ האכילה הראשונה שאפשר שלא יאכל השנייה ואין כאן מיתה. וכן מפורש בדברי הרמב"ם בס' מצות שלו מצוה קנ"ה וז"ל א"כ אחד שנדון בן סו"מ על התנאים הנזכרים בסקילה ידענו שהוא מוזהר ממנו בהכרח כו' ואזהרתו מלא תאכלו על הדם ע"ש הביא ראיה מסקילה ולא ממלקות ש"מ שסובר שמלקות אזהרתו מלא תגנוב ולא מלא תאכלו כו'. ובזה נסתלק השגת הרמב"ן שכתב אבל נאמר שאף אזהרת אכילה הראשונה בכלל לא תאכלו שהתי האכילות מביאות לידי מיתה כו' והראוי לעלות מזה שתי מניעות כו' ע"ש. דאזהרת לאו דלא תגנוב כבר מנה הרב במצוה רמ"ד. ובהכי ניחא קושית תו' בבבלי שם בד"ה משום כו' ועוד תימה הא בן סו"מ לוקה כו' וכיון דגלי רחמנא דלקי ה"ה בכל דוכתא כו' ע"ש דלא לקי אלאו דלא תאכלו אלא על לא תגנוב. וכ"ת הא גם באכילה שנייה בעינן שיגנוב שנית וא"כ יאכל כו' א"כ אף במיתה איכא אזהרה דלא תגנוב. י"ל אין הגניבה גורמת המיתה שהרי בגניבה לחודה אין בה מיתה עד שיאכל אכילה המכוערת ואין בה שום אזהרה. וכ"ת א"כ אף למלקות לאכילה הראשונה אין כאן אזהרה דהא אגניבה לחודה אין כאן מלקות אלא על האכילה המכוערת י"ל דמן הדין יש ללקות אלאו דלא תגנוב אלא שניתן לתשלומין וכיון דבבן סו"מ לאחר שאכל אכילה הראשונה גלי לן קרא דויסרו שלא ניתן לתשלומין בדין שהא חייב מלקות אלאו דלא תגנוב משא"כ במיתה. והמהרש"א כתב רים פ' איזהו נשך דף ס"א בד"ה לעבור כו' סברי תו' לא מיקרי ניתן לעשה אלא גזל כו' ע"ש נמצא דסברי שלוקין אלאו דגניבה וקשה א"כ ויסרו ל"ל תיפוק ליה דלקי משום לא תגנוב וי"ל תו' לא כתבו כן אלא לר"מ דסובר לוקה ומשלם וכוותיה צריכין לאוקמי סוגיא דהתם ע"ש ור' אבהו דאמר גז"ש דויסרו לא אמרה אלא לרבנן דכוותייהו קיי"ל דאין לוקה ומשלם. ועמש"ל [פ"ז הט"ז] בד"ה המכשף כו':

לא תגנוב. וקשה הא לא תגנוב בעשרת הדברות הוא דכתיב ובגונב נפשות איירי כמפורש בבבלי פ' סנהדרין. גם הרמב"ם כתב רים ה' גניבה כל הגונב ממון עובר על ל"ת שנ' לא תגנוב. ובפ"ח מה' אלו וכל הגונב נפש מישראל עובר בלא תגנוב כו' ע"ש. ונ"ל דכאן וברמב"ם הוא ט"ס וצריך להיות לא תגנבו וכ"ה בת"כ. וכ"ת א"כ אזהרה לגניבה שנייה מנ"ל י"ל סובר הירושלמי אזהרה הראשונה ושנייה תרווייהו מחד קרא מדכתיב לא תגנבו שמעינן דכיון דמוזהר על העבירה הזאת יהיה אזהרתו באיזה ענין שיהיה ה"ל אזהרה והוא בכלל לא ענש אא"כ הזהיר ופליג על הבבלי דיליף אזהרה שנייה מלא תאכלו ועמ"ש בסמוך. וכ"ת א"כ ע"מ למיקט מנ"ל כמ"ש בקונט' לא תגנבו מיותר דאיכא למילף מרבית ואונאה אינו כלום דהא איצטרך קרא לאזהרת מלקות ומיתה דבן סו"מ והא ליכא למילף מבינייהו דרבית ואונאה דהנך אזהרות לא נאמרו לכך בשלמא אי ילפינן אזהרתו מלא תגנוב ניחא דהא קרא נאמר נמי בבן סו"מ וכו הזהיר אמלקות ומיתה משא"כ אי יליף להו מבינייהו. י"ל מוי"ו דלא תגנבו יליף כל ענין מעניני הגניבה אסרה התורה ותדע דמוקמינן הך קרא בכמה עניינים שלא למקט ולשלם ת"כ אלא ודאי כמ"ש דעיקר קרא איצטרך לגניבה עצמה ושלא למקט מריבויא דקרא או בדרך אסמכתא אסרוהו. ונראה שזו היא דעת הרמב"ם ולכך כתב אסור למיקט אבל אינו בלאו ודלא כמ"ש הלח"מ רים ה' גניבה ע"ש עמ"ש בסמוך. ובן בג בג נמי ריבויא דלא תגנובו דרים דמשמע לשון רבים דהיינו גנב אחר גנב. והרבה דחק המהרש"א בחידושי אגדות פ"ק דברכות במאי דמייתי התם בתר גנבא גנב כו' ע"ש. ואין ספק שנעלמו ממנו דברי בן בג בג דה"ק הגונב את שלו מן הגנב טעמו טעים דדומה לאה דר"ס שנטל את שלו מן הגנב ואמרו לו שגם זה אסור שאין ליקח אותו אלא בפרהסיא ולומר שלי אני נוטל ולא בגניבה:

(דף מ"ב ע"ב) ואפילו אין אמו ראויה לאביו. עי' בקונט' וכ"ה בבבלי. ומקרא היכא למידק היפכא דאם היא מחייבי כריתות אינו נעשה בן סו"מ דכתיב בקולנו לשון יחיד משמע שראוים לאביו ולכן לא הוי אלא קול אחד שגם האם חייבת לשמוע בקול האב וה"ל כקול אחד. וה"ל מסתברא לאוקמי בשוין בקל. מלומר דקאי למעט חייבי כריתות דא"כ מאי קאמר בבבלי מאי אינה ראויה כו' משמע מסברא יש לומר דאינה ראויה היינו חייבי כריתות ויש ליישב:

ועבדת סירו ונגב מינהון. מדלא קאמר שהם שמרה חפני אחרים וגנבם ש"מ שגנב בשר מן הסעודה שעשאה להם וקשה הא אמרינן לעיל אינו חייב עד שיגנוב מעות וכה"ג פריך בבבלי ודוחק לומר דפליג אהא דלעיל וע"ק הא בעינן שיהא משל אביו ומשל אמו כדתנן במתני' ומעות אלו משל אמו לחוד הן ועי' מה שכתבתי לעיל בד"ה ומשל כו':

חרשים עי' בקונט'. ולשון רש"י מיהו אינו שומע בקולינו כתיב ואיכא להפוכי לזכותו ולמדרש דבשעת הקול קאמרי כו' ע"כ. וקשה איך נפרש כוונתם בדבר שהחוש מעיד שמשקרים דכיון דחרשים הם ודאי אין כוונתם אשעת הקול אלא אח"כ ראו שאינו שומע בקולם. ואם כוונת רש"י לומר לזכותו ולהצילו דרשינן קרא הכי דקפיד שבשעת הקול יודעים שאינו שומע וכך משמע לשונו דקאמר ולמדרש. עדיין לשון קאמרי דחוק קצת והנ"ל שיאמרו בשעת הקול לא שמע:

מתרין בו בפני ג'. עי' בקונט' כ"פ רש"י וקשה הא על כרחך צריכין לפרש מתני' מתרין בו בפני ב' כדאמרינן בבבלי א"כ אפשר לומר מתרין התראה ממש קאמר ואין צריך שיתרו העדים בו אלא שישמעו ההתראה ואפי' היה המתרה העובר עצמו סגי כדאמרינן פ"ק דמכות. ואף דר' יוסי פליג התם ואמר בעינן שיהיה פי שני עדיו מתרין אותו הא לא קי"ל כר' יוסי בזה וע"ק הא אף אי נטל המעות בפני אביו ואמו ה"ל גניבה דדוקא בנטלו בפני י' בני אדם הוא דהוה גזלן לר' אבהו בסמוך א"כ אין כאן התראת ספק מיהו לזה י"ל דה"ק אי מתרין ממש קאמר קשיא מתני' לר' הילא דאמר בסמוך בפני הבעלים גזלן. וא"ת מנ"ל דבעינן עדים נימא כיון דהחמירה התורה לסרגו על המראתו באביו ואמו אף הם נאמנים עליו וי"ל בן סו"מ חידוש שנידון על שם סופו ואין לך בו אלא חידושו הלכך לא גרע משאר חייבי מיתות ומלקות שצריכים עדים והתראה:

כך אתה דורש בזקני ב"ד שנאמר ויצאו כו'. בבבלי פ' אד"מ ור"פ מצות חליצה גרסינן תני רב יוסף כשם שב"ד מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום שנאמר כולך יפה רעיתי ומום אין בך. וקשה למה לא דייק ממקרא שבתורה כדאמרינן כאן. וכ"ת קסבר מויצאו זקניך כו' ליכא למשמע אלא שאותן הנבחרים מן הסנהדרין למדידת העיר צריכין להיות שלמים אבל אפשר שיהיו בסנהדרין בעלי מומין י"ל ודאי לא מוקמינן בסנהדרין אלא להראויין לכל מילי דסנהדרין. ונראה דאמרינן בבבלי בסוגיין ש"מ ממתני' בעינן קרא כדכתיב שאני הכא דכולא קרא יתירא הוא. א"כ קרא דויצאו דאיצטרך לגופא ליכא למשמע מיניה עיכובא לכך איצטרך קרא כולך יפה רעיתי. ומנא תימרא דבעל מום פסול לדון דאורייתא דאמרינן ר"פ מצות חליצה מדאיצטרך לעיני למעוטי סומין ש"מ הדיוטות דאי סנהדרין מיעוטא למה לי תיפוק ליה מדתני ר"י כשם שב"ד מנוקין כו' ע"ש ואי רב יוסף דרבנן קאמר א"כ איצטרך לעיני לפסלן לחליצה דאורייתא א"ו רב יוסף מדאורייתא פוסל בעלי מומין אע"ג דקרא כולך יפה כו' דברי קבלה הוא ודאי דהנ"מ היא שיהו ב"מ פסולין וקרא כולך כו' אסמכתא בעלמא הוא ועי"ל מויצאו לא שמעינן אלא למעט חיגרים ואלמים כו' אבל מקרא דכולך כו' ממעטינן כל המומין. אך קשה הא מסיק הש"ס מגיד כשם שזקני ב"ד שלמין בצדק כך הם צריכין להיות שלמים באיבריהם משמע מפורש דמהכא שמעינן דכל המומין פוסלין בסנהדרין וקשיא מנ"ל ללמד שאר מומין שפוסלין אדרבה מדאיצטריך ארבע מיעוטין למעט גידמים כו' ש"מ דלא יליף מינייהו שאר מומים. וע"ק נ"ל קרא למעוטי סומים תיפוק ליה מדסומא פסול לחליצה כדאמרינן יבמות [פי"ב ה"ג] לרבנן לעיני הזקנים פרט לב"ד הסומים. כ"ש דפסולים לסנהדרין ודוחק לומר דסוגיא דהכא כר"א דהלכתא כוותיה. על כרחך לומר דה"ק מדבעינן בסנהדרין זקנים למדידת העגלה שצריכין שלא יהיו גידמים ואלמים כו' סברא שכל המומין פוסלים בהם הדרא קושיא לדוכתא הא דרב יוסף ל"ל ול"ע:

מת אחד מן הראשון אינו נסקל כו'. לא ידעתי למה השמיט הרמב"ם דין זה הא ליכא מאן דפליג עליה ול"ע: ואלו הן סוטה. עי' בקונט'. ובבבלי לקמן פ' הנחנקין דף נ"ה גרסינן בעל שמחל על קינויו קינויו מחל וכתב רש"י אמר לה אל תסתרי קינויו מחול ואם נסתרה אינה נאסרת עליו. משמע לאחר סתירה אינו יכול למחול וכ"כ הרמב"ם פ"ק מה"ס. אבל תו' כתב קינויו מחול היינו דוקא קודם שנמחקה המגילה אבל לאחר מכאן אינו יכול למחול עליו ע"כ. ובסוגיין בסמוך מפורש כדבריהם דלעולם יכול למחול עד שנמחק המגילה. אך תימה דבבבלי סוטה פ' הארוסה דף כ"ה מפורש כרש"י דהא דזעירי גרסינן פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר קודם סתירה מחול לאחר סתירה אינו מחול וח"א לאחר סתירה נמי מחול כו' אלא לאחר סתירה אינו מחול ש"מ (והא דאמרינן כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא ר"א לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לבר מאומנא ביעי ומזרקא דרב אחא לקולא והלכתא כוותיה. וכאן פסקינן כרב אחא לחומרא י"ל שאני הכא וכיון דברייתא דייק כוותיה) וכ"ת תיקשי לרש"י קושית הש"ס דבסמוך ולאו מתני' היא ושבעלה אינו רוצה להשקותה אלא ודאי זעירא שנכתבה המגילה איירי וא"ל מתני' בשלא נסתרה וזעירי לאחר שנסתרה דמ"מ קשיא הא לאחר שנסתרה קאמר דאינו מחול ועוד ליסבא דמתני' משמע דלאחר שנסתרה איירי י"ל מתני' ודאי לאחר שנסתרה איירי ולא מהני רצון הבעל אלא שא"ל להשקות כדתנן פ"ד ושבעלה אינו רוצה להשקותה נוטלת כתובתה כו'. אבל מ"מ אסורה היא לו וקמ"ל זעירי מחול על קינויו אינה נאסרת עליו ומותרת לחזור לו. והירושלמי דפריך ממתני' נ"ל סובר המוחל על קינויו אשתו אסורה לו וכ"ת א"כ קשה הא דמיבעיא לר' ינאי סוף פ"ב דסוטה קינא ונסתרה וגירשה והחזירה ונסתרה ולא בדקו המים טהורה כו'. פשיטא דאסורה שהרי אין המים בודקין אותה ומה שתירצתי שם כיון דיכול למחול לא הוי ביאה אסורה ע"ש הא אמרינן הכא דסובר הירושלמי שאין המחילה מתירה בביתה. ואין לומר דוקא לבעלה אסורה הסוטה אבל לכהן מיבעיא ליה אם היא מותרת או לא דהדבר ברור כל שאסורה לבעלה אף לכהן אסורה וצריכין לומר ר' ינאי פליג אסוגיא דהכא וסובר דהמחילה מתירה אף לבעלה וכסוגית הבבלי פ' הארוסה דף כ"ה דאמר ואי אמרת לאחר סתירה מחול לא משכחת לה דיש לה היתר ש"מ דמחילה מתירה וכן שוכחת כל הסוגיא דהתם ול"ע

ומ"ש

אחרים. שאינו מתבעת שם מאביו דבכה"ג ודאי ממשיך: **ומשל אמו.** מנכסים שיש לה שאין לאביו רשות בהן כגון שנתן לה אחר במתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בהן: **גמ':** **אזהרה לגניבה הראשונה מנין.** דתנן לקמן בפרקין מתרין בו בפני ג' ומלקין אותו מנ"ל אזהרה למלקות זה וקאמר מלא תגנוב ילפינן ליה: **לא תגנובו.** למיותר דכבר כתיב לא תגנוב אלא אזהרה לגניבה שנייה הוא דאתי: **לא תגנובו ע"מ למקט.** עדיין קשה נ"ל אזהרה לגניבה ניליף מרבית ואונאה דהכא נמי מחסרו ממון לכך ניחא ליה לאוקמי דאתי למעוטי אע"ג שאינו מכוין לחסרו ממון אלא לצערו: **ע"מ לשלם תשלומי כפל.** שרוצה להסנותו ויודע שלא יקבל: **לא תגנוב את שלך.** אם ראית בבית חבירך דבר שנגנב ממך שלא תגנוב הדבר ההוא ממנו אלא תקחנו בפרהסיא אם אפשר לך שלא תהא נראה כגנב: **עד שיגנוב מעות.** ויקח בעדו בשר אבל אם גנב בשר מאביו אינו חייב: **עד שיזולל מעות.** מדכתיב זולל קדרים שהוא לשון זול: **מה אנן קיימין.** במאי עסקינן: **אם.** בזה שאומר לחבירו הא לך חמשה דינרים ותן לי בשר בעד שלשה דינרין כנגדן זהו מזלזל במעות קשיא הטפש כן שוטה הוא ואיך נחייבו לזה מיתה: **ואם באומר הא לך ג' דינרין והב לי בשר בעד חמשה** כגון זה ודאי לאדם יחשב אבל מי ישמע לו: **אלא הכא** במאי עסקינן באומר הילך חמשה והב לי בעד חמשה דינרין בשר ולא אתי לאפוקי אלא שלא יקח הבשר ביוקרא דלא שכיחא ליה מעות לגנוב כולי האי ולא ממשיך: **הי דינו גנב כו'.** איזהו גנב ואיזהו גזלן: **גנב בפני עדים.** ושלא בפני בעלים זהו גנב אבל גנב בפני הבעלים זהו גזלן: **ר"ז** פריך א"כ אם נתכוין לגזול הדבר שגזול וגם הבעלים עמו אין זה גזלן הואיל ואין זה בפני הבעלים שהרי כשגוזלן אינן בעלים: **ופריך והי דינו כו'.** א"כ איזהו גזלן לר' זעירא: **עד שיגזלנו בפני י' בני אדם.** שלקחו בפירסום בפני רבים זה גזלן:

(דף מ"ב ע"ב) **בנין אב שבכולן.** כל הגזילות כולן לא למדו אלא מהאי קרא ויגזול את החנית כו' שזה היה בפרסום:

הלכה ד' מתני': **עד שיהו שניהן רוצין.** שנאמר ותפשו בו אביו ואמו: **ראויה לאביו.** שוה ודומה לאביו בקול במראה ובקומה דכתיב איננו שומע בקולנו ולא כתיב בקולותינו ש"מ קול אחד לשניהם ומדקול בעינן שוין מראה וקומה נמי בעינן שוין: **גמ':** **ואפי' אין אמו ראויה לאביו.** כגון שהיא לו באיסור כרת או באיסור מיתה אפ"ה חייב דהא מיהת אביו ואמו הן אלא מאי אינו ראויה דקאמר ר' יהודה היינו אינו דומה לו וכדפרישית במתני': **וכל מה שיש כו'.** אריחא דמתני' קאי דתנן ריב"י אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו וקשיא ליה מנא לה לאמו הא קיי"ל כל מה שקנתה אשה קנה בעלה: **תיפתר.** תפרש כגון שקיבלה אורחים בביתה והיא עושה סירותן כלומר מאכלן וחייבת באחריות חפציהן וגנב משל אורחין וה"ז כאלו הן של אמו דהא חייבת באחריותן והוי ליה כשלה:

הלכה ה' מתני': **גידם:** ידו קטועה: **בבנו זה.** משמע שמראין אותו: **חרשים.** אם אומר להם איני מקבל מכם אינם שומעים אותו ואף על פי שרואים אותו אחר כך שאינו מקיים מצותן מכל מקום התורה אמרה איננו שומע בקולנו דמשמע בשעת הקול קאמרי דלא שמע ששמוהו שאמר איני מקבל מכם: **מתרין בו.** לאו התראה גמורה כשאר עבירות שאין לוקין אלא בהתראה דהא התראת עדים בעי (כלומר וכאן אביו ואמו מתרין בו משמע) ועוד זו ספק התראה היא אם עובר או לא שהרי אינו עובר מיד בפניהם אלא לאחר זמן בסתר אלא מוכיחין אותו דבעינן ויסרו אותו שלא ירגיל וה"ק מוכיחין אותו בפני שנים כדין עדות דעלמא דבעינן עדים שהוכיחו ועבר שאין אביו ואמו נאמנים עליו להרגו או להלקותו שנאמר לא יומתו אבות על בנים וגו' וכשיש עדים בב"ד של ג' מלקין אותו: **זה הוא שלקה בפניכם.** ואע"ג דמיבעי ליה זה ולא סומין דא"כ לכתוב בנו הוא דמשמע הוא שלקה בפניכם מאי בננו זה ש"מ תרתי: **גמ':** **כך אתה דורש בזקני ב"ד.** שיהיו מנוקין ממום: **שנא' ויצאו זקניך ושפטיך ומדדו וגו'.** דרשינן ויצאו פרט לחיגרים כדדרשינן הכא מוציאוהו אותו: **ואמרו.** ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו ודרשינן ואמרו פרט לאלמים כו': **כשם שב"ד שלמין בצדק.** שנאמר ואתה תחזה וגו' אנשי אמת וגו': **שלימין באיבריהן.** שלא יהיה בהן מום: **ופריך ולא מתני' היא.** הרי מפורש כן במתני' דתנן אינו נסקל כו' וצ"ל דר' יוחנן: **שלא תאמר יעשה דין שני ראשון.** ב"ד שני ילקוהו ולא ימיתוהו ויהיה זה דין הראשון וכשיעבור שלישית ימיתוהו בית דין השני שהרי לקה בפניהם לפיכך איצטרך דר"י לאשמועינן כל שמת אחד מן הב"ד הראשון קודם שנגמרה דינו לסקול שנית שוב אינו נהרג לעולם:

הלכה ו' מתני': **ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור.** כיון דלאו עביד השתא לאו בר סקילה הוא: **ואם משנגמר דינו ברח.** הוי כנגמרא קטילא וחייב אפי' לאחר כמה שנים: **גמ':** **סוטה.** שקינא לה בעלה ואמר לה אל תסתרי עם איש פלוני ועברה על דבריו ונסתרה והביאה לב"ד להשקותה מים מאררים אח"כ מחל לה

לא על קינויו מחול: ובן סורר ומורה. אף לאחר שהתרו בו וקלקל והלקוהו וחזר וקלקל אם רצו אביו ואמו למחול לו מוחלין שהכתוב תלה הדבר בהם: וזקן ממרא ע"פ ב"ד. שרצו בית דינו למחול לו מחול: ופריך סוטה ולא מתניתא היא. והלא לא שותות ולא נוטלות כתובה כו' ושבעלה אינו רוצה להשקותה הרי שברצונו הדבר תלוי: ומשני שברי מימר. אי ממתני' ה"א דוקא עד שלא נכתבה המגילה הוא דיכול למחול אבל משנכתבה המגילה לא קמ"ל אפי' משנכתבה המגילה יכול למחול: ובשלא כו'. והא דיכול למחול דוקא בשלא נמחקה המגילה אבל אם נמחקה המגילה אינו כן ואיני יכול למחול: ופריך בן סורר ומורה. מאי קמ"ל שיכולים למחול ולאו מתני' היא שברצון אביו ואמו הדבר תלוי כדתנן היה אביו רוצה כו' אינו נעשה בן סורר ומורה: ומשני שברין מימר כו'. אי ממתני' ה"א דוקא עד שלא עמד בדין הוא דיכולים למחול אבל משעמד בדין אע"ג דלא נגמר הדין אינן יכולים למחול קמ"ל ר' יאשיה כל שלא נגמר הדין יכולים למחול:

(דף מ"ג ע"א) זקן ממרא. דיכול למחול לא אמרן אלא שלא להרגו הוא דמהני מחילתן אבל אם היה דיין בעירו אפי' מחלו לו בית דינו אין מחזירין אותו לשררותו:

וכשבאתי כו'. סיום דברי ר' יאשיה הן אלא שהפסיק הש"ס באמצע לפרש תחלת דבריו:

מה טעמון דב"ש. אמתני' דפ"ב דסוטה קאי דתנן התם מתו בעליהן עד שלא שתו ב"ש א' נוטלות כתובה ולא שותות וב"ה א' לא שותות ולא נוטלות כתובה והגב' שיטפא דרישא דאלו לא שותות כו' מייתי לה הכא וקאמר מ"ט דב"ש דיכולה לומר הביאו לי בעלי ואני שותה דלא נסתרה מעיקרא אלא על סמך זה שידעה שאפשר לברר הדבר ע"י השם וכיון שאין העכבה ממנה נוטלת כתובתה: החזירתה התורה לספיקה. כלומר הא מיתת השתא הדבר ספק ומספיקא לא מפקינן ממון מיד היורשים אע"ג דבעלמא אמרינן שטר העומד לגבות כגבוי דמי שאני הכא דספק ספיקא הוא שספק טהורה ספק טמאה ואת"ל טהורה שמא מחמת ביעתותא דמיא ובזיונה היתה מודה ומוברת כתובתה: ה"ג וספיקה לספיקה וספיקה להודיה: תמן תנינן. כתובות פ"ט: הפוגמת כתובתה. כגון שהיתה כתובתה אלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה לא תפרע השאר אלא בשבועה שהנפרע מחבירו אינו מדקדק לשום לב על כל מה שפרעו וזו הואיל ונפרעה במקצת אפשר שנפרעה הכל ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דתידוק: לא הפוחתת. כתובתה כגון שכתוב בה מאתים זוז והוא אומר התקבלת כולה והיא אומרת לא התקבלתי כלום אבל אמת הוא שהתנה שלא ניתן לי בכתובתי אלא מנה נפרעת שלא בשבועה: פוגמת בא משא ומתן. ביניהם שמודה היא שנטלה ממנו מקצת אמרינן דפרע דייק למיפרע לא דייק ואימר שקיבלה כולה לכך צריכה שבועה אבל בפוחתת שאומרת שלא היה דבר ביניהם אחר כתיבת השטר שהרי אומרת שלא קיבלה כלום הלכך נפרעת שלא בשבועה: ר"י בעי. מי אמרינן כי היכי דבעד אחד שמעיד שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה אף בעד אחד שמעיד שהיא פחותה לא תיפרע הפחת אלא בשבועה או דלמא פחותה איכה צריכה שבועה: א"ר יוסי. לא דמיין בשלמא עד אחד מעיד שהיא פרועה אינו מכחיש העדים שהחתומים על השטר שמודה שהשטר אמת אלא שפרע אבל עד אחד מעידה שהיא פחותה א"צ שבועה דה"ל כעד אחד המכחיש שנים שהרי השנים החתומים על השטר מעידין שאינה פחותה ואין דבריו של אחד במקום שנים: ונפרעים מאדם שלא בפניו. בתמיה הא קיי"ל אין חבין לאדם אלא בפניו: תיפתר. תפרש בשטר שנפרעין ממנו רבית והפרעון הוא לטובת המלוה וזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו: ופריך וב"ד גובין רבית. בתמיה: תיפתר שערב לו. חבירו עבורו נגד העכו"ם שלוה לו ומחוייב הערב לשלם להעכו"ם הרבית קמ"ל שלא יפרע הערב אלא בשבועה ואיירי בשקיבל העכו"ם להפרע מן החייב תחלה דאל"כ עכו"ם בתר ערבא אזיל ואסור לעשות דה"ל כאלו הלוה הערב לחבירו ברבית: ה"ג תני יורש שכנס אביו שטר חובו. שהיה לאביו שט"ח על אחרים ואמר שנפרע מקצתו ומת הבן גובה מותר החוב שלא בשבועה אין צריך שישבע שיודע בבירור שלא נפרע השאר: שלא פיקדנו אבא. בשעת מיתה ושלא אמר לנו אבא כשהיה בריא שהשטר זה כולו פרוע א"כ שלא פקדנו ע"י אחרים ושלא אמר לנו בעצמו: ושלא מצאנו. שובר על שטר בין שטרותיו של אבא: הא אם נמצא. שובר על שטר זה ה"ז בחזקת פרוע והוא שיהיה השטר מונח בין שטרותיו הקרועים: ר' הושעיה. פריך: מתניתא. הך ברייתא אתיא כב"ש דתנן סוטה פ"ד מתו בעליהן עד שלא שתו שאינן יכולין לשתות עוד דכתיב והביא האיש את אשתו ב"ש אומרים נוטלות כתובה ולא שותות וב"ה א' לא נוטלות כתובה ולא שותות וטעמא דב"ה כיון שאלו היה בעלה חי היתה צריכה שבועה ועכשיו שאינה יכולה לישבע אין לה כתובה יורש נמי אינו נוטל בלא שבועה וב"ש סברי כל שאינה יכולה לישבע נוטלת בלא שבועה כיון שהשטר מסייעה ויורש שאינו יכול לישבע כיון שהשטר מסייעו נוטל כפי טענתו בלא שבועה: תמן טעמא דב"ש. הא תמן טעמא דב"ש שביאו בעלי ואני שותה ואין העכבה ממנה ולא דמיא ליורש שהעכבה ממנו א"כ אף כב"ש לא אתיא אלא ודאי בשבועה דאורייתא הוא דאמרינן אם אינו יכול לישבע אין לו כלום: ברם הבא. אבל כאן דמדאורייתא אפי' האב גובה בלא שבועה אלא מתקנת חכמים חייב שבועה בו תיקנו חכמים שבועה אבל הבן כיון שאינו יכול לישבע העמידוהו על דין תורה ונוטל בלא שבועה א"כ הך ברייתא כב"ה נמי אתיא: נתחייב אביו. ע"פ ב"ד שישבע קודם שיגבה תביעתו ומת אין הבן גובה כלום: דלא כן. דאל"כ מה אנן אומרים שיגבה הבן בלא שבועה קשיא וכי אדם מוריש לבניו ממון שאינו יכול לגבותו אלא בשבועה: הכין איתאמרת. כאן נאמר הפוגם שטרו בב"ד ומת אין הבן גובה כלום שזה כאלו נתחייב אביו שבועה בב"ד: ר"ח. פריך בשביל שהלך שני פסיעות מן החוץ למקום הב"ד מפסיד ממון בנו אלו פגמו חוץ לב"ד אמרת בנו גובה שהעמידו הדבר על דין תורה אף בפגמו בב"ד אין להפסיד לבנו והא דאמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו כשמת לוה בחיי המלוה דמשעה שמת הלוה איתחייב ליה שבועה שאין נפרעים מנכסי יתומים אלא בשבועה אבל היכא שנתחייב שבועה ע"י ב"ד בנו נוטל בלא שבועה:

(דף מ"ג ע"ב) **הלכה ז' מתני'**: נידון על שם סופו. בגמרא מפרש: הנאה להן. שאין מוסיפין לחטוא: הנאה לעולם. שקטה כל הארץ: רע להם. שהיו מוסיפים זכיות: ורע לעולם. שהיו מגינים על דורן ומוכיחין

ומ"ש תו' פרק האורסה שם בד"ה ש"מ בעל שמחל על קינויו קינויו מחול ותפסוק נמי עוברת על דת אם רצה בעלה לקיימה מקיימה אפילו התרה בה ע"כ וסר"ן כתב פרק המדיר בשם הרשב"א ואסיקנא בעל שמחל כו' כ"ש היכא דלא הקפיד למחול ומקיימה ע"כ. ותימא הא מסקינן שם דלאחר סתירה אינו יכול למחול א"כ כשעבר: על דת ונסתרה כבר מחל לה השתראה וליכא למיפשט מידי מהכא. ורש"י כתב שם בד"ה שמחל על קינויו והשתא ס"ד דקבעיקן בין שמחל קודם סתירה בין שמחל לאחר סתירה ואת"ל עוברת על דת שרצה לקיימה מקיימה ה"מ בלא קינוי כו' ע"ש לפ"ז לשיטת הרמב"ם דפסקינן בכל מקום ואת"ל אף כאן עוברת על דת אם רצה לקיימה מקיים. ולכ"ת מי דחקו לפרש האיבעיא באת"ל י"ל מדבעיקן ליה אפילו אם מחל לאחר הסתירה ובכה"ג עוברת על דת כ"ש ול"ל דבאת"ל מיבעי ליה. אך קשה מנ"ל דמיבעיא ליה אף לאחר הסתירה ואי מדפשיט ממתני' והלא שב"ד מנוקין לכן כו' ואס"ד דלא קמיבעי ליה אלא קודם שנסתרה ליכא למפשט מידי דהתם איירי לאחר שנסתרה מהא אין ראיה ודאי מאן דפשיט הא ס"ד דאיבעיא גם לאחר שנסתרה אבל בעל האיבעיא לא איבעיא ליה אלא בקודם שנסתרה. והכ"מ כתב פרק כ"ד מהלכות איסות ול"נ דיש לומר דאיפשיטא מהא דאמרו יבמות פ"ב וכ"ד בעדים הוא דמפקי כלומר בעדי טומאה דוקא ע"כ. ותימא וכי לא מודה דנאסרת על בעלה ע"י קינוי וסתירה דהא מפורש איסורו בקרא א"כ ה"ל התראתו במקום קינוי ומה שעוברת על דת ע"פ עדים לסתירה דמיא ואסורה לו והא דקאמר וב"ד בעדים הוא דמפקי ר"ל לאפוקי קול דלא ול"ע:

ובן סורר ומורה עיין בקונטרס. ורש"י פרק הנחנקין הוסיף בה אם רצו למחול ולא להביאו לב"ד מוחלין לו שהכתוב תלה הדבר בהם דכתיב ותפשו בו ע"כ. משמע קודם שיביאו אותו לב"ד הוא דיכולים לחזור אבל אח"כ אינן יכולין לחזור וקשה הא בסמוך מסקינן כל שלא נגמר דינו יכולים למחול וא"ל רש"י מפרש הא דמשני הש"ס אתי מימר לך ואפילו עמד בדין לא קאי אלא אמלקות אבל במיתה עמד בדין אינן יכולין למחול דא"כ קשה מאי קאמר בשלא נגמר דינו כו' הא אפילו בשנגמר דינו למלקות יכולין למחול כמפורש ברש"י הלקוהו וחזר וקלקל כו' וי"ל לעולם אף למלקות כל שנגמר דינו אין יכולין למחול המלקות אבל מיתה יכולין למחול אף לאחר המלקות. וא"ת מנ"ל לרש"י דאף לאחר שלקה יכולין למחול המיתה דלמא משנגמר דינו למלקות אינן יכולין למחול וי"ל כיון דלאחר המלקות כתיב ותפשו בו משמע לאחר המלקות נמי בהם הדבר תלוי וא"ת אמאי לא משני הש"ס מתני' איכא לפרושי קודם שלקה קמ"ל אפי' לאחר המלקות יכולין למחול וי"ל שזה נ"ל דוחק. ובמ"ל סוף הלכות ממרים הניח דברי רש"י בצ"ע. ולפמ"ש דברי רש"י נכונים:

(דף מ"ג ע"א) **הדא** דתימר שלא להורגו כו' נראה שהפסיק בזה הברייתא ללמד דריב"ב לא הודה וחייב מיתה משום שלא ירבה המחלוקות. וכן מוכח בבבלי פרק הנחנקין דמותיב מהא דר' יאשיה דאמר כדי שלא ירבה מחלוקות ב"מ אפילו הוא אומר מפי השמועה והן אומרים כך הוא בעינינו. ואי ס"ד למיתה יכולין למחול אפילו לריב"ב ל"ק לרב כהנא דהא במיתה לא שייך שלא ירבה מחלוקת דבשעברתו מהררותו סגי. אך עיקר קושית הש"ס לפירש"י תמוה דלמא דוקא היכא דהן אמרי מפי השמועה והוא אומר מסברא הוא דאינן יכולין למחול מפני המחלוקות אבל היכא דהוא אומר מפי השמועה כו' אין בו חיוב מיתה כלל. ולולי פירש"י נראה דס"פ מדס"ד שאם רצו ב"ד מוחלין לו ש"מ דאיירי בשהן אומרים מפי השמועה דאל"ע הנה הוא הורה בדבר שהוא כרת מהיכי תיתי שיהיה הדבר תלוי ברצונם אלא בשהוא אומר מפי השמועה והן אומרים מסברא ואפילו הכי אריב"ב שאין יכולין למחול ותיובתא לרב כהנא:

וספיקה לספיקה וספיקה להודיה. עיין בקונטרס. בבבלי סוטה דף כ"ה גרסינן במאי קמפלגי ב"ש סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי וב"ה סברי לאו כגבוי דמי וקשה אמאי לא מוקי פלוגתייהו כדאמר כאן שהרי ספק ספיקא גמור הוא וי"ל סובר הבבלי דספק השני לאו ספק גמור הוא דהא חייב הוא לה ואלו הודית היתה שהודאה שלא כדין ואין לחייבה בשביל הודאה זו. והירושלמי סובר מ"מ איתרע שטר כתובה זה שלא היה עומד לגבות בחיי בעלה מטעם ספק ספיקא וכיון שכן אין לגבותו לאחר מות בעלה. וא"ת מ"ז דוחקיה דבבלי לומר ב"ש סברי בשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי לימא טעמייהו משום הביאו לי בעלי כו' וי"ל אי לאו כגבוי דמי א"כ היא תובעת מספק וכיון דלא נתבררו דבריה אין לה כתובה דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ועמ"ש בסמוך בד"ה תמן כו':

בא משא ומתן בינתים כו'. וא"ת אף פוגמת תהא נאמנת בלא שבועה במגו דפוחתת וי"ל אין זה מגו טוב שיראה לפוחתו שאולי יש עדים שהלוה לה מקלתה נמלא מפסדת שני פעמים. ובהכי ניחא דלא חיישינן בפוחתת דלאיערומי קא מערמת שיראה בכך דאולי יודע הפנימה בעדים ותפסיד. והא דאמר בבבלי פרק הכותב (דף פ"ז) גבי הפוחתת פחות מב"פ דחיישינן שמא מערמת ע"ש דהתם לית לה פסידא. לפ"ז מיושב תמיהת תו' שם בד"ה או דלמא כו'. ודלא כמהרש"א. גם מ"ש תו' שם בד"ה אמר רבא שתי תשובות כו' תימא לרשב"א אכתי היכא שליסית כו' ע"ש נראה דוקא בשאר מודה במקצת בעינן טעמא דהשתמוטי דלא ליהמניה מטעם דאין אדם מעיז כמ"ש תו' כתובות פ"ב וגיטין פ"ה והכא ודאי מעיזה לתבוע שהשטר מסייעה. ותדע שהרי כתב תו' שם שהטעם שאין אדם מעיז מפני שחבירו יודע בשקרו א"כ אין ס"ד לפטרו ללוה משבועה בחזקה דאין אדם מעיז הא גם למלוה איתא להך חזקה אלא ודאי כמ"ש הואיל והשטר מסייעו אך קשה היכא דליכא שטרא מאי איכא למימר וא"ל בתובע ליכא העזה דפעמים שאדם תובע הרבה כדי שיודה לו המקצת דבבלי שבועות פ"ו דף מ' ע"ב גרסינן אמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת מ"ט חזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו אדרבה חזקה אין אדם מעיז פניו כו' ע"ש הרי דאפילו בכופר הכל אמרינן חזקה זו לנתבע ולא לתובע לכך נראה כיון דפרע דייק ודמיפרע לא דייק אין כאן העזה לתובע דאפשר ששכח אבל נתבע ודאי דייק שפיר ואינו מעיז בדבר שחבירו יודע בשקרו. הלכך כאן שהיא תובעת אע"ג דלא שייך לומר אשתמוטי כו' אפ"ה יש להשביעה:

ובשעה שעד אחד מעידה שהיא פחותה כו'. והא תאמר אם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר אלא שהחייב מודה שכתבו למה לא יהא נאמן לומר פרוע הוא במגו דמזוייף כבר תי' תו' כתובות פ"ב שירא לומר מזוייף שמא יכחישוהו ואין זה מגו. ובכתובות [פ"ט ה"ז] כתבתי בתו' בד"ה אמר כו' שאין זו הכחשה לעדים דאפשר שלא ידעו העדים מזה ואפילו העדים עצמם נאמנים עליו ע"ש ומן התימה על הפוסקים שלא ביארו דין זה ול"ע:

תני והנפרעת שלא בפניו כו'. וקשה אמאי לא מייתי מתני' פרק הכותב דתנן והנפרעת שלא בפניו לא תיפרע אלא בשבועה ונראה ממתני' לא קשיא ליה הך קושיא ונפרעין מאדם שלא בפניו די"ל בכתובת אשה דוקא אמרו כן ומשום חינא אבל לא לבע"ח וכדאמרינן בבבלי שם אבל בברייתא גרסינן והנפרע שלא בפניו לא יפרע אלא בשבועה. ובירושלמי כתובות [שם] גרסינן כיני מתני' והנפרע שלא בפניו כו' ועמ"ש שם בקונטרס:

תיפתר שערב לו מן העכו"ם. כתובות [פ"ט ה"ז]. כתבתי בתו' לרש"י דמתיר רבית ע"י שליח ק' לוקמי שלוה ברבית ע"י שליח. ובגיטין [פ"ה ה"ה] תירלתי כיון שהיתומים אינן לריכין לשלם להשליח והלוה אינו יכול לגבות ממנו רבית ע"ש. הנה תירוץ זה נכון לתרץ דלא תיקשי לרש"י ש"ס עירכין דהתם איירי ביתומים אבל למסוגיין קשה דהא כאן איירי שהלוה חי א"כ חייב הוא לשלם להשליח אף המלוה יכול לגבות הרבית מהשליח. ואף שהבבלי פרק הכותב פליג אסוגיין דקאמר ר"נ נפרעין מאדם שלא בפניו שלא יהא כל אחד נוטל מעותיו של חבירו והולך לו. מ"מ לא מלינו דפליגי ברבית ע"י שליח ול"ע: **תמן** טעמא דב"ש כו'. עיין בקונטרס. והש"ך ח"מ סי' פ"ד כתב ומשני ר"י התם טעמא דב"ש הביאו בעלי כו' ושטר העומד לגבות כגבוי דמי וב"ה סברי כיון דחייבת שבועה מדאורייתא לאו כגבוי דמי ברם הכא בדין הוא שאפילו אביו לא ישבע ואפילו ב"ה מודו דאביו תקנו ולא בבנו ע"כ. וקשה לפירושו מה לו לר' יוסי לומר טעמא דב"ש כלל. גם מ"ש דפליגי אי כגבוי דמי או לא. לשיטת הירושלמי אינו כן כמפורש לעיל בסוגיין. אבל לפמ"ש בקונטרס ניחא:

נתחייב אפילו שבועה בב"ד כו'. כתב רי"ו נתיב כ"ו ח"ג בשם הרמב"ן הא דאדם מוריש שבועה לבניו דוקא בשלא עמד בדין אבל עמד בדין ונתחייב שבועה אין אדם מוריש שבועה ע"כ. ונראה דמסוגיין יליף ליה לחלק. והכי משמע בבבלי שבועות (דף מ"ח) דאמר ר"א עמד בדין ומת כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש כו' לא עמד בדין מוריש כו' מתקיף לה ר"נ אטו ב"ד קא מחייבי ליה שבועה מעידנא דשכיב לוה איחייב ליה מלוה לבני לוה שבועה אלא אמר ר"נ אי איתא לדרב ושמואל אם מת לוה בחיי מלוה אין אדם מוריש כו' אין חילוק בין עמד בדין ללא עמד בדין ע"כ הרי דלא פליג ר"נ אלא בהא דמת לוה כו' דהתם אין חילוק דלעולם אי אפשר לגבות מן היתומים אלא בשבועה אבל בפוגם שטרו וכל המזכרים במתני' שאין הדבר ברור שיתחייב שבועה דאפשר שיהיה החייב מודה שאמת כדבריו הלכך כל שלא עמד בדין ה"ל כאלו לא נתחייב שבועה מעולם היורשים נוטלים בלא שבועה אבל עמד בדין שכבר נתחייב שבועה ודאי אמרינן אין אדם מוריש כו'. ותדע דאל"כ הל"ל אטו בשביל שחייבו ב"ד שבועה יפסיד ממון לבנו אלא ודאי כמ"ש. ומ"ש הסמ"ע סי' ק"ח דמשמעות דברי ר"נ דלא כרמב"ן ליתא כמ"ש. גם הא דכתב שם מדאמרו שבו דלא להוסיף עלה דרב ושמואל משמע דלא מפקינן מיד היורשים בשום דבר אלא ביתומים ע"ש. אינו מחוור דבעמד בדין אף ר"א מודה דאין אדם מוריש דטפי י"ל בכה"ג אין אדם מוריש כו'. וכן מבואר בלשון הש"ס שם דאף דמספקא ליה לרב אמי אי כרב אי כר"א מ"מ אמר לחלק בבין עמד בדין ללא עמד בדין. גם מסוגיין נראה הא דאין אדם מוריש כו' ליכא מאן דפליג עליה. ומעתה דברי הרא"ש והסמ"ע סי' פ"ד איכא לפרושי דאיירי בשעמד בדין ואע"פ שלא נתחייב עדיין מ"מ אין אדם מוריש. וכן מוכח מסוגיין דהר"ח וכי בגין דהליך תרתין פסיעתא כו' משמע מ"ד נתחייב אביו שבועה בב"ד ומת אין בנו גובה לאו דוקא נתחייב אלא כל שעמד אע"פ שלא נתחייב אין בנו גובה קאמר ולא שבקינן הך ברייתא דנתחייב שבועה כו' בשביל אתקפתא וספיקא דר"ח דודאי יש לחלק בין עמד בדין ללא עמד בדין למלינו הרבה פעמים בש"ס שמחלק בזה. או נאמר אף ר"ח מודה בנתחייב בדין שאין מוריש מבנו ולא פליג אלא אר' אבין שרולה ללמוד מהא דנתחייב שבועה כו' שפוגם בב"ד אפילו לא נתחייב שאינו מוריש וקאמר ר"ח שאין סברא לחלק בכך בין שפגם בב"ד או שלא בב"ד אבל בנתחייב מודה. ומ"ש הסמ"ע א"כ לא ה"ל לש"ע לסתום אלא לפרש דאיירי בשעמד בדין ע"ש. ולפמ"ש דאם עמד בדין אע"פ שלא נתחייב אין אדם מוריש כו' הדבר מבואר מאליו דהא בעד אחד מעיד שהוא פרוע איירי הש"ע ואין עדות אלא בב"ד ובפני בעל דין ש"מ בעמד בדין איירי ולכך נקט תחלה עד אחד כו' וכן פוגם כו' שלא כסדר השנויות במשנה תחלה פוגם ואח"כ עד אחד:

(דף מ"ג ע"ב) בן סורר כו'. כתב התוי"ט כיון דלענין הדין לא נ"מ מידי נתנה התורה רשות לידרוש טעמיה ע"כ. וקשה הא נ"מ טובא לדינא דתנן אבל בחבורת מלוה או בחבורת ת"ת אינו נעשה בן סו"מ משום דלא מימשך והיינו מטעם דנידון על שם סופו וכל היכא דלא מימשך אינו נהרג. אבל נראה דלאו מסברא קדריס אלא מסמוכים ליה וכי יהיה

בנים

באים הבא מכפא מות יגיד שהם חסים עליו אביו ואמו סוף שילא לתרבות רעה ויתחייב מיתה בבית דין:

הבא במחתרת כו'. בבבלי גרסינן אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין ת"ל ימצא הגנב מ"מ א"כ מה ת"ל מחתרת מהתרתו זו היא התראתו ופירש"י שא"צ התראה אחרת אלא הורגו מיד כיון דטרח ומסר נפשיה לחתור אדעתא דלהרוג בא וה"ל רודף וא"צ התראה אבל נכנס דרך פתח אינו הורגו עד שיתרה בו בעדים כו' ע"ש. וקשה אי איכא עדים אין לו דמים וכן תרגום אונקלוס אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי דמא ליה וי"ל סובר רש"י שהתרגום פליג אמ"ד אם זרחה השמש משל הוא אם ברור לך כדבר כו' (וכ"כ רש"י בפי' התורה פרשת משפטים ועיין ברא"ם שם) והבבלי סובר כמ"ד משל הוא. והה"מ כתב ורש"י נראה שמודה לדין התרגום והר"ן כתב לא ידעתי מהו אע"פ שכתב שהוא כדין התרגום ע"כ וממה שכתבתי נתבאר שאין רש"י מודה לדין התרגום וזו היא דעת הראב"ד. אבל הרמב"ם סוף הלכות גניבה כתב שהוא משל, ואם יש שם עדים אין לו דמים. ול"ק ליה הך ברייתא דמחתרתו זו היא התראתו שהוא מפרש כל גנב א"צ התראה כבא במחתרת שמחתרתו זו התראתו וכ"כ הה"מ שם. וא"ת א"כ קשיא קושית תו' בד"ה אפילו כו' ואין לומר כירושלמי דהתם בגנב מנעו וחצירו כו' דלאו נר קטלא הוא דבעי התראה דהא להרמב"ם כולהו א"צ התראה (ועיין מהרש"א שם) וי"ל להרמב"ם קרא איירי בשיש שם עדים א"נ ממקום שאין הבעלים מצויים שיש לו דמים. ודברי רש"י קשים להבין נ"ל עדים הא כשהבע"ב אומר להרגו ודאי רודף הוא ומותר להרגו אפילו בלא עדים והתראה דהא רודף א"צ התראה כמפורש בבבלי בסוגיין וכ"ש הוא מהמחתרת שאינה אלא חזקה דמחזקינן ליה לרודף נהרג כ"ש כשהוא אומר בפירוש שהוא רודף שנהרג וי"א גרע מאומר הלך ואמסור שמותר להרגו. ואם נאמר דאיירי באפשר להנצל ממנו בענין אחר א"כ אף בשיש עדים והתראה מהיכי תיתי שיהא מותר להרגו בלא ב"ד ואפילו ב"ד אינן רשאין להרגו. ולמ"ד רודף שהיה יכול להצילו באחד מאיבריו נהרג עליו אף הבא במחתרת אם יכול להציל עצמו באחד מאיבריו נהרג עליו. וא"ל כיון שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אף ביכול להנצל ממנו מותר להורגו אם כן כל שכן נרדף שמותר להרגו ובבבלי סוף פרק נגמר הדין לא משמע כן וצ"ע:

זה אחד משלשה מקראות כו'. כתב הי"מ וקשה בשלמא אם יקום ואם זרחה יפה אמר שם משל אבל מחתרת לאו משל אלא שדיבר הכתוב בהווה וע"ק במכילתא מנה ופרשו את השמלה שהוא משל ותנא דידן למה לא קחשיב נמי להא ודחק וסיים וי"ל תרי תנאי אליבא דר"י ע"ש. ותימא הא בירושלמי כתובות [פ"ד ה"ד] מייתי להא דר"י הכא דאמר התם ופרשו את השמלה הכ' משל תני רי"א זה אחד משלשה מקראות שנאמרו בתורה במשל אם יקום כו' אם זרחה כו' ע"כ הרי דגם הירושלמי סובר דופרשו את השמלה הוא משל. וכאן מייתי לה הש"ס בלשון האמור שם בכתובות וכמנהג הירושלמי. וזה פשוט וברור. ותדע דלשון זה אחד משלשה מקראות אינו לשון המכילתא אלא לשון הברייתא השנויה בכתובות. וכ"ה בספרי אלא שסיים וכה"א ופרשו את השמלה ביאורו כדברים כשמלה. והירושלמי השמיטה שכבר הזכירו בתחלה:

אלא מה זריחת השמש כו'. בבבלי גרסינן אלא אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו כו'. ונראה דלא פליגי דאי כדרשת הבבלי הל"ל אם זרחה השמש עליך דהא אם ברור לך הדבר כשמש קאמר אלא ודאי דקאי על הבא במחתרת שהוא כשמש שהיא מיוחדת לשלום וכדאמרינן הכא. ואי כדרשת הירושלמי לחוד קשה מ"ש דנקט שמש הל"ל אם בשלום אתו או עליו אלא לדרוש נמי שיהא הדבר ברור כשמש. והרב בי"מ לא דקדק בזה כל הצורך. ומדאמר בבבלי מ"ש דמחתרת הזקה אין אדם מעמיד עצמו כו' משמע דוקא היכא דברור שהרודף בא להרגו הוא דמצילין בנפשו אבל מספק אין מצילין אבל מסוגיין מבואר דאפילו מספק מצילין בנפשו. וצ"ע לדינא:

מיכן את דן לפיקוח נפש כו' כ"ש לפיקוח נפש שדוחה את הספק. בבבלי יומא (דף פ"ה) פריך עלה מהכא ליכא למילף לספק דמחתרת ודאי הוא שאין אדם מעמיד עצמו על הספק ע"ש. שמעינן מזה דלהבבלי היכא דמספקא ליה אם בא על הנפשות אסור להרגו. מיהו י"ל דה"ק מהכא אין ראיה לספק פיקוח נפש אבל השתא דגלי לן והי בשם דספק פיקוח נפש דוחה כל המצות אף במחתרת אפילו מספק מותר בעל הבית להרגו. וטמ"ש בסמוך וצ"ע:

נטל את הכלים כו'. כתב הרמב"ם סוף הלכות גנבה וכן הגנב שגנב ויצא או שלא גנב ומצאו יוצא מן המחתרת הואיל ופניו עורף ואינו רודף יש לו דמים. וכתב הה"מ וכן הגנב כו' זה פשוט שיש לו דמים כל שיצא מן המחתרת ומבואר שם בשנטל כלים ויצא ע"כ. ותימא דבר דפליגי בה תנאי איך קאמר שהוא פשוט כחד מינייהו. אדרבא מסוגיין משמע דהלכה שאין לו דמים דהא רשב"י פליג אר"ח ואמר אפילו חוץ למחתרת אין לו דמים גם רב הונא פליג ואפילו בהלך לו קאמר דאין לו דמים כל זמן שהגניבה בידו. ור"ל דמייתי מהא דאמר רב נטל כלים ויצא פטור ר"ל דאמרינן התם מ"ט בדמים קנהו ורבא פליג ואמר נטל חייב הואיל וקן בעין. ואי כ"ד כל זמן שהן בידו מותר להרגו א"כ אמאי חייב. ואיני מבין דברי דה"ק כל זמן שהן בעין חייב להחזירם ולא שייך בזה לומר אין מיתה ותשלומין באין כאחד דכל שהוא בעין ברשותא דמאריה קיים והדרא בעיניה הא שלו ומוציאין אותו בב"ד. וכ"ת לרב הונא דאמר הטעם משום כי יחם כו' א"כ כל הרוצה ליטול מחבירו דבר שלא כדין מותר להרגו י"ל ודאי הדין כן אם הוא דרך גניבה דהא מחתרת לאו דוקא כמ"ש הרמב"ם שם. והראב"ד כתב שם יש לו דמים נ"ל בורח ר"ל. וכתב בעל מ"ע הראב"ד מפרש הא דתני ר"ח חוץ למחתרת אין לו דמים היינו שברח ע"ש. ואינו מחוור אבל הראב"ד קאי אהא דיוצא מן המחתרת דקאמר הרמב"ם כיון שפנה עורף יש לו דמים וקאמר הוא דאין נ"ל דמה בכך הא עדיין בעמוד והחזר קאי ובזה בעה"ב מותר להרגו אא"כ ברח מפני דנראה שאין דעתו לחזור הוא דיש לו דמים וצ"ע:

(דף מ"ד ע"א) **מכיון** דאהדרי ליביה עלוי כו'. וקשה לר' יצחק אין כאן אדם דנאמר עליו שהוא יושב בשלום עמו ואסור להורגו א"כ קרא דשמש למאי אתא הא לכ"ע קרא קמ"ל כל זמן שיודע שהוא שלום ממנו שאסור להרגו ודוחק לומר דקרא אתי באב על הבן דוקא אבל שאר כל אדם לעולם מותר להרגו. מיהו הבבלי פליג ארבי יצחק וה"ק רב קים לי בגוייה דמרחם עלי כאב על הבן:

ואחר הזכר כו'. עיין בקונטרס. וכתב תו' וליכא למימר לכך כתיב נער חסר לומר דאפי' קטנה במשמע כדאמרינן בכתובות דהכא לאו בקטנה איירי אלא בבת עונשין ע"כ וקשה הרי מפורש בבבלי לעיל דף ס"ו הבא על קטנה מאורסה בסקילה לרבנן אע"ג דפרשה בבת עונשין איירי מ"מ קרא אף בקטנה איירי לענין עונשין דידיה וכ"כ תו' כתובות דף מ' בד"ה הא כו' ע"ש. וא"ל מ"מ דייק שפיר ונער לא תעשה דבר ה"מ למכתב נערה מלא דלמעוטי קטנה מעונש לא צריך קרא דקטנה לאו בת עונשין דא"כ ה"א אף נערה דרישא דוקא בגדולה דגרסינן בירושלמי לעיל [פ"ז הי"ד] ר"א בשם ר"ל נערה אחת שלמה אמורה בפרשה לימד על הפרשה כולה שהיא גדולה. ואפילו רבנן מודו בהא כדאמרינן בבבלי כתובות גבי המוציא ש"ר על הקטנה פטור דכתיב ונתנו לאבי הנערה נערה מלא דיבר הכתוב ואפילו מלקות אין בו כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' נערה בתולה אע"ג דברישא דפרשה כתיב נער חסר אפ"ה מפרשינן לכל הפרשה בגדולה ואף דאתקיף ראב"א אהא דר"ל וקאמר מדכתיב בבת עונשין ליכא לאוקמי קרא בקטנה הרי כתב תוס' שם דדוקא במוציא שם רע הוא דקאמר הכי אבל לא בנערה המאורסה ועוד גם ראב"א מודה לדר"ל אלא דקאמר לפטור מש"ר על הקטנה ל"ל לכתוב נערה מלא ע"ש. גם הרמב"ם שם פסק להא דר"ל וע"ש במ"ל, וטעמ"ל [פ"א ה"א] בתו' בד"ה רמ"א כו' וצ"ע. עוד גרסינן בבבלי בסוגיין הא אלו ח"כ מות אלו חייבי מיתות ב"ד. וכתב תו' וא"ת תיפוק ליה מדאיתקשו כל עריות להדדי י"ל מדמיעט בהמה ש"מ דלא מקשינן הכי מיהו קשה הא בהמה לא איתקש מדאצטריך קרא להערא' ע"כ. ודבריהם תמוהים דמ"ש בהמה לא איתקש לפמ"ש תו' יבמות דף נ"ד ע"ב דוקא לענין הערא' לא מקשינן או משום דלא שייך בה מקור או משום דלא חשיב ביאה אבל לשאר דברים מקשינן א"כ לא קשיא מידי. אלא למ"ש תו' שם בתר תירוצא משום דאפסוקינהו בקראי דמולך הוא דקשיא להו (ולכל התירוצים קשיא לעיל דף כ"ד ע"א כתבו בד"ה עשו כו' בתר זכר כתיב וכל בהמה וי"ו מוסיף על ענין הראשון ואלו כתיב תועבה בגופייהו ע"כ וקשה א"כ ל"ל קרא יתירא נמי בהך קרא דתועבה נימא וי"ו מוסיף על ענין הראשון וה"ל כאלו כתיב משכבי אשה בבהמה ולמ"ד מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו ניחא קצת אם נאמר אף וי"ו דמוסיף על ענין הראשון לא קאי אלא אלפניו ולא אלפני פניו וצ"ע). והא דכתב מדמיעט בהמה כו'. קשה וכי מפני דממעטינן דבר אחת מהנכללים בהיקש נבטל כל ההיקש וב"ת השתא דאימעיט בהמה מקשינן כולהו לבהמה י"ל ודאי מסתבר להקים טפי שאר עריות לנערה המאורסה להצילו דבהו איכא נמי פגמא מלהקישן לבהמה דאין מצילין דבבהמה ליכא פגמא. ועיקר קושייתן תמיה לי הא נערה המאורסה לא כתיבא בפרשת עריות דנימא דהוקשו לה כל העריות וכ"ת א"כ הערא' בנערה המאורסה מנ"ל י"ל באמת בנערה המאורסה אינו חייב עד גמר ביאה ויותר נראה השתא דמרבינן מחטא מות ח"כ וחייבי מיתות ב"ד ממילא הוקשה נערה המאורסה עם שאר עריות ומקשינן להו לכל מילי וצ"ע:

ואהד הרודף אחר כל שאר עריות כו'. עיין בקונטרס. וכ"פ רש"י. וקשה מאי ראיה היא זו מצינו הרבה ברייתות דפליגי אמתני' ולא פריך. ונראה ממתני' איכא למידק דלא פליג. דב שאר עבירות שבתורה דלאו עריות שאין מצילין מק"ו דהשתא עכו"ם ומחלל שבת אין מצילין כ"ש אחריני ובעריות מצילין מדהוציא בהמה דאין מצילין ש"מ שאר עריות מצילין דאל"כ ליתני אחת משאר עריות דאיכא פגמא דאין מצילין וכ"ש בהמה אלא ש"מ בהמה היא דאין מצילין אבל בשאר עריות מצילין. וכ"ת בהמה איצטריך סד"א הואיל ואיתרבי זכר דכתיב נער א"כ ה"ה בהמה דוי"ו דוכל בהמה מוסיף על ענין הראשון וכמ"ש בסמוך י"ל אדרבה מדאיתרבי זכר א"כ איכא למילף שאר עריות מזכר בהיקש דונכרתו הנפשות העושות וגו'. מיהו לשיטת תו' דבהמה לא איתקש אף זכר לא איתקש ועמ"ש בסמוך וצ"ע. כתב הרמב"ם פ"א מהלכות נערה בתולה היתה בתולה זו אסורה על האונס או המפתה אם היתה מחייבי כריתות כו' אם התרו בו ה"ז לוקה ואינו משלם קנס שאין אדם לוקה ומשלם ואם לא היתה שם התראה הואיל ואינו חייב מלקות משלם קנס. היתה מחייבי מיתות ב"ד לעולם פטור שאין חילוק בין שוגג למזיד שנאמר מכה נפש בהמה ישלמנה כו' ע"ש. וקשה בבבלי בסוגיין פריך אמתני' דפרק אלו נערות דתנן אחותו יש לה קנס אמאי מכיון שניתן להצילו בנפשו מיתה ותשלומין יש כאן למ"ד הערא' זו היא הכנסת עטרה. (פסק בפ"א מהא"ב כוותיה) ה"נ אין לה קנס. ולרבא דמוקי למתני' דאחותי כר' יהודה. קשה הא פסק הרמב"ם פ"ג מהל' נ"ב דלא כר"י. ור"פ דמוקים לה במפותה נמי קשיא דהא מפורש בדברי הרמב"ם דהא אנוסה יש לה קנס. ור"ת דמוקי לה בבא עליה שלא כדרכה והדר ובא עליה כדרכה. קשה הא תנן לעיל פרק ארבע מיתות באו עליה שנים הראשון בסקילה והשני בחנק והיינו בשלא כדרכה וכפירש"י שם ומתני' דרבי דאמר אפילו בא עליה שלא כדרכה לזו בתולה היא א"כ קשיא סתמא אסתמא דלר"ת צריכין לאוקמי מתני' דאלו נערות כרבנן דרבי. ולפי הנוסחאות ברמב"ם פ"ג מהל' איסורי ביאה לא נתברר אי כרבי או כרבנן קיי"ל. ויותר קשה דה"ל לפרש ולא לסתום. וכן קשה נמי אם נאמר דמוקי מתני' בשיכול להצילו באחד מאיבריו ה"ל לפרש. ועוד לפמ"ש פ"א מהל' רוצח בשאם יכול להצילו באחד מאיבריו והרגו אין ב"ד ממיתין אותו אפשר בכלל חייבי מיתות ואביי מוקי לה כר"י בן שאול דאמר דנהרג עליו. ואפשר לומר דסובר הרמב"ם

מוכיחין אותן: **יין ושינה לרשעים**. כל זמן ששותים וישנים אין חוטאין ואין מריעים לבריות: **לצדיקים רע להם**. שאינן עוסקין בתורה: **ורע לעולם**. שכשהן מתבטלין פורענות בא לעולם: **פיזור**. שנפרדין זה מזה ואין יכולים להועץ ולסייע זה את זה: **שקט לצדיקים כו'**. שיש להם פנאי ומנוחה לעסוק בתורה: **גמ'**: **לגמר**. נגלות נכסי אביו ואמו והוא מבקש בשר ויין שהורגל בהן: **ובלבד יין**. שגורם רוב שינה לרשעים הנייה להם ולעולם ולצדיקים רע להם אבל מעט יין שאינו גורם רוב שינה רע לרשעים וטוב לצדיקים כי מעט יין ומעט שינה על ידיהן דעתו של אדם צלולה לקיים מחשבתו לרשע רע ולצדיק טוב: **ישנים הם**. הצדיקים מעט כדי שתהא דעתם מיושבת עליהן ולא הזכיר מעט יין שאינו הכרחי שיש מי שאינו שותה יין כלל ודעתו צלולה יותר אבל מעט שינה הוא הכרחי והמונעו מבלבל דעתו:

הלכה ח' מתני':

הבא במחתרת. שאמרה תורה יהרג: **נידון על שם סופו**. דהא לא קטיל ומקטיל שסופו להרוג את בעל הבית אם יעמוד נגדו להציל את שלו: **אם יש לו דמים**. אם אינו ראוי ליהרג כגון האב הבא במחתרת על הבן שידוע שרחמי האב מרובים על הבן ואם יעמוד הבן נגד האב אין בדעת האב להורגו: **חייב**. האב לשלם התבית כשאר מזיק: **אם אין לו דמים**. כגון שאר כל אדם שניתן רשות לבעל הבית להורגו פטור מלשלם שחיוב מיתה ותשלומין באין כאחד וקיי"ל אין אדם מת ומשלם והאי אע"פ שניצל ממיתה פטור מתשלומין דקיי"ל חייבי מיתות ע"י אדם שוגגים כגון שלא התרו בהן או שא"צ התראה אין משלמין ממון שעם המיתה אע"פ שאין נהרגין: **גמ'**: **אם יקום כו'**. וכי תעלה על דעתך שיהא זה מהלך בשוק וזה נהרג על ידו אלא מהו על משענתו על בוריו שחזר לבריאותו דסד"א כל שחזר למקצת בריאותו פטור קמ"ל דוקא כשחזר לבוריו כבראשונה ואח"כ מת הוא דנקה המכה אבל אם לא חזר לבריאותו אמרינן מחמת המכה מת וחייב המכה: **וכי עליו לבדו החמה זורחת**. כלומר אין לפרש דה"ק אם בא במהתרת ביום בעת שהשמש זורחת דמים לו שזה ודאי לא בא להרוג את בעל הבית שהדבר ידוע ביום ימצא עוזרים דא"כ מאי אם זרחה השמש עליו וכי עליו לבדו זרחה כו' אלא אם ידוע לך שהוא כשמש שהיא שלום לכל באי עולם אף הוא אם יעמוד כנגדו לא יהרגנו בין שבא במחתרת ביום או בלילה אם הרגו בעה"ב נהרג עליו: **פעמים כו'**. כלומר למה נקיט קרא השמש לפי שהבא במחתרת ספק אם לגנוב בא אם להרוג בא קמ"ל קרא אם ברור לך הדבר שלגנוב ממון בא ולא להרוג אסור להרגו ואם הדבר ספק לך כיון שכן הדרך שפעמים שהוא בא להרוג נהרג שבא במחתרת ואין לו דמים: **מכאן אתה דן לפיקוח נפש**. שספיקו דוחה שאר מצות שבתורה: **ה"ג** מה שפיכת דמים מיוחדת שהיא מטמאה את הארץ ומסלקת את השכינה. דכתיב ולארץ לא יכפר לדם אשר שפך בה וגו' ולא תטמא את הארץ אשר אני שוכן בתוכה וגו': **ודוחין בה את הספק**. שזה ספק אפ"ה מותר להרגו כ"ש פיקוח נפש דוחה שאר מצות שבתורה:

(דף מ"ד ע"א) **חוץ למהתרת**. שכבר לקח הגניבה בידו ויצא לו מבית אסור להרגו שאין כאן חזקה: **אפילו חוץ למחתרת כו'**. אם הבעה"ב רואה הגנב והגניבתו בידו עומד כנגדו ומוסר נפשו להצילה וזה עומד עליו להרגו לפיכך אין לו דמים ואם הרגו בעה"ב אינו נהרג: **אין ההורגו נהרג**. אע"ג דמחתרת דוקא הוא דכתיב אפ"ה אם הרגו חוץ למחתרת אינו נהרג: **כי יחם לבבו**. כי היכא דגואל הדם אם הרגו לרוצח אע"פ שאין דינו למיתה אפ"ה אינו נהרג שחמימות לבו הרגו וזה גרם הרעה לעצמו אף זה כן: **כל**. שיבא במחתרת עלי הכי הורגו חוץ מחנניה בן שילא שאני יודע בו שלא בא ליקח ממני אלא לצורך מזונותיו ולא להרוג דקים לי בגוויה דמרחם עלי כמרחם אב על הבן. מכיון דאיתחזק לבו לעשות דבר זה לבוא עליו במחתרת א"כ אין זה חנניה בן שילא כלומר יצא מחזקתו ואמרינן שלהרגו בא:

הלכה ט' מתני':

ואלו שמצילין אותם מן העבירה: **בנפשן**. שניתן רשות לכל אדם להרגן כדי להצילן מן העבירה מייתי ליה הכא דהוי דומיא למחתרת שנהרג מפני שהוא רודף: **הרודף אחר חבירו להרגו**. דכתיב בנערה המאורסה כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה המאורסה נפקא לן מדכתיב צעקה נערה המאורסה ואין מושיע לה הא יש לה מושיע חייב להושיעה בכל דבר שיכול להצילה: **ואחר הזכור**. נפקא לן מדכתיב ונער לא תעשה דבר חסר ה"א זה זכר וה"ה לכל חייבי כריתות ומיתות ב"ד שבעריות שמצילין [אותן] בנפשן דומיא דנערה המאורסה: **אבל הרודף אחר בהמה**. אע"פ שדומה לעריות: **והמחלל את השבת והעובד עבו"ם**. אע"פ שהנהו כופרים בעיקר: **אין מצילין אותן בנפשן**. וכ"ש שאר חייבי כריתות ומיתות ב"ד שאינן של עריות שאין מצילין [אותם] בנפשם ואין מותר להרגן אלא בב"ד חוץ מרוצח דגלי ביה קרא: **גמ'**: **בין בבית בין בשדה**. כלומר לא תאמר בנערה המאורסה כתיב כי בשדה מצאה דוקא בשדה מושיעין לה ומצילין אותה בנפשו אבל בעיר לא קמ"ל דבין בבית בין בשדה מצילין בנפשו ולא דיבר הכתוב אלא בהווה: **ה"ג** ואחד הרודף אחר כל העריות שבתורה וכ"ה בתוספתא. ותנא דמתני' הכי סבירא ליה מדלא מינן סתמא אסתמא ותני הני וה"ה לכל העריות: **אלמנה לכה"ג**. כה"ג הרודף אחר אלמנה לאנסה אע"ג שיש שם פגם דמשוי לה חללה בביאתו אין מצילין אותה בנפשו דחייבי לאוין וכ"ש חייבי עשה לא ניתנו להציל בנפשם: **נעשה המעשה**. כבר נעבדה העבירה: **אין מצילין**. דהא איפגמה לה וקרא אפגימה קפיד מדגלי בהני ולא בשאר עבירות: **אם יש שם מושיעים**. ע"י דבר אחר בלא הריגה אין הורגה אותו ברדיפתו שהרי כשישנוה יהי לה מושיע: **אם אמרה**. למצילין הרודפין אחריו הניחו לו ואל תרדפו אחריו שלא יהרגנה קודם שתצילוהו אע"ג דאנוסה היא ומירתה הוא דקאמרה הכי אין מצילין אותה בנפשו. שאם ירדפוהו להצילה שלא יפגמנה כמאלו יבואו לידי ש"ד שע"י רדיפתן יהרגנה: **פשיטא**. לן דבר זה רוצח שרדף אחר חבירו להרגו ושיבר או היזק כלים של אחרים ברדיפתו חייב לשלם אע"ג דקיי"ל כל המת אינו משלם וכדתנן לעיל בפרקין הכא שאני דמיתה לזה ותשלומין לזה ולא מיפטר

אף

ויפטר מתשלומין דהאי משום חיוב מיתה דמחייב אאידך: היה. הנרדף משבר כלים עד שיגיע לעיר וימצאו לו מושיעים פליגי בה ר"ז ור"ה: חד אמר נותן דמים. שאין מצילין את עצמו בממון חבירו: אינו נותן דמים. דהשתא חבירו מחוייב להצילו בגופו מדאורייתא כ"ש בממונו: רודף שנעשה נרדף. שהפך הנרדף לרדוף הרודף וכבר נחלש הרודף שאינו יכול לעשות דבר לנרדף מהו להציל הרודף בנפשו של הנרדף מי אמרינן לא גרע מגואל הדם דכתיב ביה כי יחם לבבו ומותר להרוג הרוצח ואין אדם שימחה על ידו ה"ה ה"נ או דלמא שאני הכא שלא נעשה מעשה הלכך ניתן להצילו: ה"ג גדול שרדפו קטן מהו להציל הגדול בנפשו של קטן. מי אמרינן רודף צריך התראה וקטן לאו בר קבולי התראה הוא הלכך אין מצילין או דלמא רודף א"צ התראה דלא ניתנה התראה אלא לב"ד וכיון שכן ל"ש גדול ול"ש קטן מצילין בנפשו: יצא ראשו. באשה המקשה לילד ומסוכנת תנן ברישא החיה פושטת ידה וחותכו ומוציאתו לאיברים דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו אבל יצא ראשו אין נוגעין בו ואין להרגו דה"ל כילוד: שאין דוחין נפש מפני נפש. וא"ת מעשה דשבע בן בכרי הנה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש התם משום דאפי' לא מסרוהו היה נהרג בעיר כשיתפשנה יואב והן נהרגין עמו. אבל אם היה הוא ניצל אע"פ שהן נהרגין לא היו רשאין למסרו כדי להציל עצמן א"נ משום דמורד במלכות הוי כן מפורש בתוספתא (דתמורה) [סוף פ"ז דתרומות] ש"מ מיהת ממתני' אע"ג דקטן זה רודף דאמו הוא אפ"ה אסור להרגו ואיפשטא בעיין דקטן רודף אין מצילין בנפשו: (דף מ"ד ע"ב) שנייא היא תמן. שאני התם שאין אנו יודעים מי הוא הרודף אם האם מעכבתו שלא יצא או הוא בדחיפתו לצאת הורג את אמו הלכך אין נוגעין בו: ההולך לעבוד עכו"ם מצילין אותו בנפשו. דקסבר עונשין מן הדין והכא איכא ק"ו דהשתא מפני פגם כבוד הדיוט ניתן להצילו בנפשו כ"ש שמצילין בנפשו מפני כבוד חי העולמים ברוך הוא לעד ולעולמי עולמים: הדרן עלך פרק בן סורר ומורה.

פרק ט ה"א

אלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה. על אשה שכבר נשא בתה דהיינו חמותו: **ובת כהן.** וכן בת כהן שזנתה היא בשרפה אבל בועלה בחנק:

גמ' בכלל אשה ובתה. כלומר באשה ובתה כתיב שרפה בהדיא ואיש (כי) [אשר] יקח את אשה ואת אמה וגו' באש ישרפו ומיניה ילפינן כולהו הנך נמי דאיתנהו בשרפה: **בתו.** מאנוסתו דלאו בת אשתו היא דניחייב עליה משום בת אשתו דהא לאו בת אשתו היא: **בת בתו ובת בנו.** שהיו לו מאנוסתו: **בת אשתו.** בין שהיא בתו בין שהיא חורגתו: ה"ג ובת בנה חמותו ואם חמותו ואם חמיו וכ"ה בבבלי. וחמותו אע"ג דתני ליה ברישא בהדיא שבא על אשה שנשא בתה ולא מדרשא אתיא איידי דתני בהך כללא אם חמותו ואם חמיו דאתיין מדרשא תני נמי אגב רהיטא חמותו בהדייהו: **גמ' תמן תנינן.** יבמות ר"פ נושאין: **נושאין על האנוסה ועל המפותה.** האונס והמפתה על הנשואה חייב: **כיני מתני'.** כן הוא פירושא דמתני': **נושאין אחר האנוסה ואחר המפותה.** דעל האנוסה משמע שעדיין היא אצלו ונושא אחד מקרובותיה עליה וזה ודאי אסור אלא הכוונה אחר שאנס או שפתה אשה ועכשיו אינה עמו מותר לישא בתה או אחת מקרובותיה: **דרך נישואין שנו.** הא דתנן האונס והמפתה על הנשואה חייב לאו דוקא שעכשיו נשואה לו אלא אפילו כבר נשא אשה ומתה או נירשה ואחר כך אנס אמה חייב הואיל והיתה בתה נשואה לו מעיקרא: **דתנינן תמן.** חולין פרק או"ב: **שחטה ואת בת בתה.** לא עבד איסורא: **ואח"כ בו ביום שחט את בתה** של הראשונה נמצא בשחיטה זו עבד תרי איסורא משום אותו ואת בנו דהיינו הראשונה והשלישית ושנייה ושלישית ה"ל בנה ואותה דחייב עליה נמי משום אותו ואת בנו: **סופג את הארבעים.** דחד לאו והדא התראה וחד מעשה הוא: **סופג שמנים.** אע"ג דשם אחד הן מ"מ תרי איסורי נינהו אותו ואת בנו ובנו ואותו: **ותמן תנינן.** כריתות פרק אמרו לו: **חייב עליה.** פעמים משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו כגון שהיה נשוי את בתה ואת בת בתה מבתה האחרת ואת בת בנה: **שלשתן שם אחר הן.** בחד קרא ובחד לאו כתיבי הלכך אין חילוק חטאת ביניהם ש"מ ריב"ן סובר אע"ג דשם אחד הן הואיל והם שני איסורים חייב שלשה: ה"ג ריב"פ בשם ר"י מודה סומכוס בראשונה אשכח כו'. וה"פ ברישא דהך דאו"ב תנן שחט שני בניה ואח"כ שחטה סופג ארבעים וקאמר ריב"פ ברישא לא פליג סומכוס דשם אחד הן אבל בסיפא דשני שמות הן או"ב ובנו ואותו פליג נמצא סומכוס וריב"ן לא אמרו דבר אחד דהתם שם אחד הן: **אשכח תני.** מצא ברייתא דתניא בה דאף ברישא פליג סומכוס דתניא בתוספתא פרק או"ב שחט חמשה בניה ואח"כ שחטה סומכוס אומר משום ר"מ חייב משום חמשה לאוין: **מה אשה ובתה ובת בתה בשני לאוין.** דכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח: ה"ג אף אשה ובת בתה ובת בנה בשני לאוין. אע"ג דבלאו אחד נאמרו אפילו הכי חייב עליהן שני לאוין ואשה ובתה ובת בתה אם נשא לבת בתה הרי כתיב האשה היא אם המותו:

אף רודף צריך התראה וכן משמע לשונו פ"ק מה' רוצח שכתב כיצד אם הזהירוהו והרי הוא רודף אחריו אע"פ שלא קיבל עליו ההתראה ה"ז נהרג ע"כ. וכיון דהגיע לאחותו בשלא התרו א"כ אינו נהרג לכך יש לה קנס. והא דלא משני הש"ס הכי למתני' דאלו נערות בשלא התרו בו איירי דסוגיא זו אתיא כשולא למוקי מתני' דאלו נערות אפי' בדאתרו בו. אך עדיין קשה דלשון הרמב"ם בה' נערה בתולה משמע דאיירי בדלא אתרו בו למלקות אבל בהתראה דרודף לא איירי ביה כלל וצ"ע. ובמ"ל סוף ה' חובל ומזיק כתב הא דאם יכול להצילו באחד מאיבריו שאין הורגין אותו דוקא איש אחר הבא להציל אבל הנרדף עצמו אינו מדקדק בזה ע"ש. וקשה א"כ מאי משני אביי מתני' דפ' אלו נערות בשיכול להצילו באחד מאיבריו. הא עדיין היא עצמה יכולה להרוג אותו א"כ הדרא קושיא לדוכתא דה"ל מיתה ותשלומין באים כאחד וצ"ע: **ממזרת ונתינה לישראל כו'.** כתב רש"י (דף ע"ג) בד"ה אפגמא רבה כגון עריות דכריתות שכן הממזרות והויא חרפתו מרובה שהוולד ממזר ונעשית זונה בבעילתו אבל כה"ג באלמנה אינה נעשית זונה אלא חללה ע"כ. ותימא הא אפילו חייבי לאוין ועשה השוין בכל לא ניתנו להצילן בנפשן כמפורש כאן אע"ג שנעשית זונה על ידו וכ"כ הרמב"ם ריש פי"ח מהא"ב. ואף שהראב"ד חולק בזה לא מצאנו לו חבר בדבר זה. ועמ"ש הה"מ שם. ואין לומר הבבלי פליג וסובר דחייבי לאוין ועשה השוין בכל ניתנו להצילן בנפשן ולכך השמיט מהך ברייתא ממזרת ונתינה לישראל. דהא מפורש בבבלי דכתיב מות למעט חייבי לאוין. וצ"ק לר' יהושע דאמר אין ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד ליכא פגמא בחייבי כריתות יותר מחייבי לאוין ומשום חומרא דכרת ליכא למימר דהא חזינן דאפי' חייבי סקילה אין מצילין מיהו לזה י"ל ר' יהושע כר' יהודה ס"ל דטעמא משום דמסרה נפשה לקטלא ודוקא בחייבי כריתות הוא שדרכן למסור נפשן אבל לא בחייבי לאוין ודוחק. לכך נראה שעיקר פגמא דידה שגורם לה לעבור על איסור שיש בו כרת. אך לפ"ז שרודף אחר חבירו להכריחו שיעבור על איסור כרת יהא ניתן להצילו בנפשו ותנא סתמא קאמר על כל שאר עבירות שבתורה אין מצילין וצ"ע:

אם אמרה הנח לו כו'. עי' בקונט'. וכ"פ רש"י. ואף שפירושו עולה יפה לגירסת הבבלי מ"מ לפי מאי דמסיק כאן טעמא דר"י שיש חשש שמא יהרגנה ולאו מיראה הוא דקאמרה הכי קשה מ"ט דרבנן דפליגי עליה ונראה דסובר הירושלמי דלא פליג (ואף דתני ר"י אומר אפשר דלא פליג כמ"ש התי"ט סוף פ' ארבע מיתות) ר' יהודה וקמ"ל אפי' משום ספק ש"ד אין מצילין אע"ג דודאי עובר אאיסור כרת או מיתת ב"ד והבבלי השמיט הא דלאם ממחין כו' דסובר ר"י פליג את"ק. א"כ ה"ג רי"א אם אמרה הנח לו שאם ממחין על ידו נמצא באין לידי ש"ד אין מצילין אותו בנפשו וה"פ שהיא אומרת הניחה לו שמא יהרגנה אין מצילין והיינו כשיטת הבבלי. מיהו בתוספתא הגירסא כמו שכתובה כאן:

פשיטא לא מילתא רוצח כו' עי' בקונט'. אבל בבבלי בסוגיין גרסינן אמר רבא רודף שהיה רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור מ"ט מתחייב בנפשו הוא אע"ג דמיתה לזה ותשלומין לזה. ונראה סוגיין כרבא דאמר בבבלי פ"ק דמכלתין (דף י') מיתה לזה ותשלומין לזה משלם ממון. ובסוגיין גרסינן רבה וכ"כ תו' כתובות (דף ל"א). אך מ"ש שם בשם ריב"א בכל מקום לכ"ע מיתה לזה ותשלומין לזה חייב ורודף ה"ל תשלומין ומיתה לאחר דניתן להציל לכל אדם וחייב מיתה לכל העולם ע"ש. תימא א"כ איך קאמר סתמא של כל אדם פטור הא לפ"ד אם שיבר כלים של קטנים שאין בני מיעבד מצוה להצילו או כלים של בני אדם החלושים שאין בכחם להרגו יהא חייב לשלם וגדולה מזו אני אומר אם בעל הכלים אינו שם ואי אפשר לו להצילם אמאי יהא פטור מאי קאמרת אלו היה כאן היה מותר לו להרגו ה"ל מיתה ותשלומין לאחד א"כ אף אנן נאמר אם היה בעל הכלים גיבור או איש מלחמה אלו היה שם היה אפשר להצילה באחד מאיבריו חייב ורבה סתמא קאמר משמע בכל ענין פטור אלא ודאי כיון דעכשיו שאין כאן מי שיצילנה באחד מאיבריו בר מיתה הוא ופטור אע"ג דלאו לכל העולם בר מיתה הוא ודלא כריב"א וצ"ע:

וחרנא אמר אינו נותן דמים. עי' בקונט'. וכוונתי למ"ש הב"י ח"מ סי' תכ"ו בשם הגהמ"י שכתב בירושלמי מסיק צריך להכניס עצמו בספק סכנת נפשות כדי להציל חבירו שהוא בודאי בסכנת מות אם לא יצילנו ע"כ (ולא מצאתי דבר זה) וכיון שצריך למסור גופו כ"ש ממונו. מ"מ ק"ו פריכא הוא התם כיון שאי אפשר בענין אחר אבל ממונו א"צ להפקיר לעולם אין מצילין את עצמו בממון חבירו כל שיש לו לשלם. וכ"ה בבבלי נרדף ששיבר כלים של כל אדם חייב שמציל עצמו בממון חבירו. ובתשובת מיימוני לה' חובל ומזיק סי' כ' מייתי ראיה לדין זה שהמציל עצמו בממון חבירו חייב לשלם אפי' היכא דאיכא סכנת נפשות ממשמעות הש"ס פ' הגוזל ע"ש. ותימא איך נעלם ממנו שדין זה מפורש בסוגיין בבבלי וכמ"ש ועי' ברא"ש וצ"ע ועי' מה שכתבתי לעיל [פ"ב ה"ה] בד"ה [פשיטא]:

רודף שנעשה נרדף כו'. ותימא הא רשע הוא ומהיכי תיתי לומר להצילו בנפשו של זה וכ"ת בתוך כך עשה תשובה א"כ פשיטא שמצוה להצילו וי"ל בשביל שעברו פעם אחד לא מיקרי רשע כמ"ש תו' פ"ק דחולין והכי קמיבעיא ליה כיון שבתחלת המעשה היה מצוה להורגו גם עתה כן הוא או לא. אך קשה הא תניא בסמוך אם נעשה המעשה אין מצילין כ"ש כאן שלא נעשה ולא יעשה שאסור להרגו וכן אם יכול להצילו באחד מאיבריו נהרג עליו כ"ש כאן שמצילין בנפשו. ואפשר דקאי על הרודף עצמו. אך אין לשון הש"ס משמע כן. ובמ"ל פ"ק מה' רוצח כתב נסתפקתי ברודף אחר רודף על חבירו להרגו ונתאמץ הרודף והרג את המציל אם נהרג עליו ע"ש. ולי נראה לפשוט ספיקו מסוגיין דגרסינן בבבלי ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו ושיבר את הכלים של כל אדם פטור ולאו מן הדין אלא שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם שמציל את חבירו ע"כ ואי ס"ד שרשות ביד הרודף להרוג המציל א"כ מאי קאמר ולא מן הדין הא גם ע"פ הדין פטור שהרי יש כאן מיתה להמציל וכל המתחייב בנפשו פטור אלא ודאי שאסור להרגו הלכך מן הדין חייב לשלם:

(דף מ"ד ע"ב) שנייא היא תמן שאין את יודע כו'. בבבלי משני משמיא קא רדפי ליה לאמיה נראה דכוונתי נמי להא דר"ה שאין יודעין אם הוא רודף אותה או שהיא מעכבו מלצאת וכח אין ללידה. אבל הרמב"ם פ"ק מה' רוצח עד שלא יצא חותכין את הולד מפני שהוא כרודף אחריה אבל משיצא אין נוגעין בו שזהו טבעו של עולם ע"כ. וצריך טעם למה עזב פירוש המפורש כאן וביותר נראה דהכא והתם ר"ה הוא בעל השמועה:

תני רשב"י אומר ההולך כו'. וקשה א"כ הא דתניא (בבבלי בסוגיין) ר"א אומר ע"א יהרג ואל יעבור שנאמר בכל נפשך כו'. ולרמב"ם צ"ל קרא כיון דהוקשו עריות לש"ד שיהרג ואל יעבור א"כ היכא למילף ע"א בק"ו. וצ"ל דלית ליה הך היקישא ולא בא הכתוב ללמד אלא ללמוד שרוצח ניתן להצילו בנפשו. לפ"ז י"ל אף עכו"ם דוקא בפרהסיא הוא דיהרג ואל יעבור אבל בצנעא לא דכתיב וחי בהם. וכ"ת א"כ ל"ל בכל נפשך תיפוק ליה דכתיב ונקדשתי וי"ל אי לאו בכל נפשך ה"א ונקדשתי לא קאי אלא אעכו"ם לכך כתיב בכל נפשך ממילא צריכין לומר ונקדשתי אכל המצות קאי. וכ"ת לר"א נמי נימא בכל נפשך אפרהסיא קאי י"ל כיון דגלי לן קרא בעריות דאפי' בצנעא יהרג ואל יעבור דומיא דש"ד שאין לחלק בו בין צנעא לפרהסיא אף בעכו"ם לא מחלקינן אבל השתא דלית לן היקישא לא מוקמינן קרא אלא בפרהסיא כי היכי דלא נחלק קרא דוחי בהם. והא דתניא בבבלי שם אר"י מנין שאם א"ל לאדם עבוד ע"א ואל תהרג מנין שיעבוד וא"י ת"ל וחי בהם יכול אפילו בפרהסיא ת"ל ונקדשתי ר"ל דא"כ ונקדשתי למה לי דלית ליה דרשת ר"א דבכל נפשך וכ"ת א"כ מאי ס"ד שיהרג וא"י דאיצטרך קרא למעוטי דהא למ"ד וחי בהם רשות לא אתי אלא למעוטי שאין חובה על האדם למסור עצמו י"ל ס"ד דמקשינן נערה המאורסה לרוצח ועכו"ם ילפינן בק"ו מנערה המאורסה לכך איצטרך וחי בהם. ויותר נראה אף רמב"ם בהא כר' ישמעאל ס"ל דונקדשתי אעכו"ם קאי אפרהסיא ומייתר בכל נפשך לחייב בעכו"ם אפי' בצנעא אבל בשאר מצות אפי' פרהסיא לא דכתיב וחי בהם. בבבלי גרסינן תני רשב"י אומר עכו"ם ניתן להצילו בנפשו מק"ו. וכן נראה דגרסינן בבבלי מגילה דף י"ב שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה א"ל אמרו אתם א"ל מפני שנהנו מסעודתו של אותו הרשע א"ל א"כ שבשושן יהרגו כו' א"ל אמור אתה א"ל מפני שהשתחוו לצלם א"ל וכי משוא פנים יש בדבר א"ל הם לא עשו אלא לפנים כו' ע"כ. ותמהו שתי תמיהות חדא איך אמר ר"ש אמרו אתם אחרי שהם שאלו ממנו טעם הדבר ש"מ שטעמו נעלם מהם א"כ איך יאמרו הם ועוד תיקשי לנפשם וכי משוא פנים יש בדבר. ונראה שהתלמידים שאלו מר"ש לדבריך מפני מה נתחייבו ישראל כליה כלומר לדבריך שבשאר מצות אפי' בפרהסיא יעבור ואל יהרג קשיא מפני מה כו'. ע"ז השיב להם ר"ש אמרו אתם כלומר גם למאן דפליג וסובר אפי' בשאר מצות בפרהסיא יהרג וא"י אין טעם בדבר ואמרו מפני שנהנו כו' דאע"ג שאין איסור עכו"ם באכילתן מ"מ היה להם למסור עצמן. ולכך לא נהרגו ממש שלא עברו רק האיסור לאו באכילתן ולא האיסור שיש בו מיתה והשיב ר"ש דקשיא א"כ שבשושן יהרגו כו' אמרו לו אמור אתה כלומר על כרחך טעמא דידך שעבדו ע"א וקשה וכי משוא פנים יש בדבר דכיון דעבדו עכו"ם חייבין מיתה ואמר להם הם לא עשו אלא מיראה ואין בו חיוב מיתה וכרבא דאמר לעיל בבבלי (דף ס"א) העובד מיראה פטור ונענשו במדה כנגד מדה אבל ממות נגאלו לחיים. ועמ"ש לעיל [פ"ג ה"ה] תו' בד"ה חוץ כו': הדרן עלך פרק בן סורר ומורה

פ"ט ה"א אילו הן הנשרפין. דרך נישואין שנו. עי' בקונט'. ודחק לומר כן כי היכא דנפרש רישא וסיפא בחדא ועל דנקט בתרווייהו והיינו שעכשיו אינה שם. וליכא למידק מהכא דחייב בעריות לאחר מיתה כמחייב די"ל חייב דנקט היינו כרת וכדעת הסוברים כן ועי' ברמב"ם פ"ב מהא"ב ובמפרשיו שם:

א"ל שלשתן שם אחד. עי' בקונט' וכ"פ רש"י וא"ת הא אם חמיו ואם חמותו בגז"ש מבת בתה יליף כדאמרינן בסמוך נמצא שאינן בלאו אחד וי"ל למאי דמסיק אף חמותו אזהרה דידה לא שמעינן אלא מאזהרת בת בתה נמצא שכולן בלאו אחד נאמרו. וביבמות [פי"א ה"א] בד"ה הבא כו' תירצתי בענין אחר ע"ש:

מודה סומכוס בראשונה. עי' בקונט' וקשה הא ריב"ן נמי בשמות מוחלקין איירי דמיקריא חמותו ואם חמותו ואם חמיו. והא דא"ל שלשתן שם אחד הן חכמים דפליגי אריב"ן סברי אע"ג דחלוקין בשמות לקריאתן מ"מ הואיל בלאו אחד נאמרו ה"ל שם אחד מיהו ודאי שמות מוחלקין הן כמו בנו ואותו ואותו ואת בנו. ודוחק לומר כיון דאיכא ריבויא לבנו ואותו דכתיב לא תשחטו כמפורש בבבלי חולין פ' או"ב (דף פ"ב) ה"ל ב' שמות אבל אם חמותו ואם חמיו אינן מפורשין כלל בקרא נקראים שם אחד דכולן איתרבאו בגז"ש כמאן דכתיבי בקרא אלא מכללין בלאו אחד אף או"ב ובנו ואותו כן הוא. ובבבלי כריתות פ' אמרו לו (דף ט"ו) פליג רבא על ר"א ואמר דלמא ע"כ לא קאמר ריב"ן הכא אלא משום שמות מוחלקין דמיקריין חמותו ואם חמותו ואם חמיו אבל גבי או"ב דכולהו או"ב מיקריין דאין שמות מוחלקין לא. ש"מ דסובר רבא דפליג סומכוס גם ארישא דאל"כ לא פריך מידי דהא גם סומכוס בשמות מוחלקין איירי דהיינו אותו ואת בנו ובנו ואותו. לפ"ז היה נראה לפרש בהיפך דמייתי דברי ר' יוחנן סייעתא לדר' אלעזר דכיון דלא פליג סומכוס אלא בסיפא דאיכא שמות מוחלקין ש"מ דאמר דבר אחד עם ריב"ן. וברייתא דאשכח קשיא לר"א וכדפריך רבא. מיהו יותר נראה דאף רבא סובר דלא פליג סומכוס ברישא אלא דסובר אותו ואת בנו ובנו ואותו שם אחד הן. וכן במשמע לשון דכולהו או"ב מיקריין כו' משמע שני איסורים דקאמרת או"ב מיקריין. ותדע הרי מדלא הוזכר בכריתות רישא דמתני' גם רבה לא הביאה ואף לא ברייתא השנויים בתוספתא ש"מ דלסיפא לחוד קאי. גם מהא דגרסינן פ' או"ב אמר אביי לר"י מ"ט דסומכוס דקסבר האוכל ב' זיתי חלב בהעלם אחד חייב ב' א"ד פטור והכא משום דגופן מוחלקין א"ל האוכל ב' זיתים כו' חייב ב' ע"כ. משמע דפליג גם ברישא יהיה איזה טעם שיהיה וכ"כ רש"י שם. ורנב"י קאמר התם טעמא דסומכוס משום שגופן מוחלקין. ולית ליה טעמא דהאוכל ב' זיתי חלב חייב שתים דא"כ אף על הנוהו יהם המותו ואם חמיו יש לחייב ג'. ומסיק שם אבל הכא דאין גופן מוחלקין אימא כר' אבהו א"ר יוסי ס"ל דאמר שארה הנה זימה היא הכתיב עשאן לכולן זימה אחת. וקשה קרא ל"ל תיפוק ליה דאין גופן מוחלקין וי"ל אי לאו קרא אין לחלק בכך אבל השתא דכתיב קרא דאחת היא אית לן למילף או"ב מהתם לכך קאמר דיש לחלק או"ב גופן מוחלקין משא"כ כאן. וראיתי להרב בלח"מ פ"ג מה' שגגות שהרגיש במקצת ע"ש. ועמ"ש יבמות ריש פ' נושאין [ה"א ד"ה מודה סומכוס] ולעיל בד"ה נסכב:

(דף מ"ס ע"א) מ"ט דרבנן מס בת בנה כו'. וצ"ל ר' לעזר דאמר לעיל סומכוס וכיב"ן אמרו דבר אחד לית ליה הך דרשא דא"כ קשה דלמא סומכוס כרבנן ס"ל דקרא ממעט לחמותו כו' מיהו י"ל ר"ל דייק ליה מי ס"ד סומכוס אית ליה הך דרשה ה"ל למילף מהכא דאין לוקין שמנים כל שהוא בלאו אחד. ועמ"ש בסמוך:

למדנו שאין קידושין כו'. ביבמות פ' נושאין [ה"א] כתבתי בד"ה כבר כו' דאב"י דיליף מהיקישא דאחות אשה דאין קידושין תופסין בעריות אלא דלא ניליף מנדה דתופסין איכא למילף ק"ו מיבמה לשוק וקשה השתא דגלי לן באחת מעריות מחייבי מיתות ב"ד דקידושין תופסין איכא למילף ח"כ מק"ו דתופסין וילפינן מהיקישא דחמותו ונדה. וא"ל א"כ קרא בנדה נ"ל תיפוק ליה מק"ו מחמותו דאי לא כתיב נדה ה"א למילף היקישא מאחותו לכך אייתר קרא דנדה לגלות דאחותו לעצמה יצאה ולא על הכלל כולו וי"ל מאי אהני לן ייתורא דנדה הא עדיין הדבר ספק די"ל נדה לעצמה יצאה ואחותו להיקישא והכי מסתבר טפי דהא לסברא זו אמרינן שני דברים יצאו מן הכלל ואין מלמדין כדאמרינן בירושלמי פרק כלל גדול ואחותו לחודא יצאה והיא ודאי מלמדת על הכלל. אך קשה מאי קאמר להקיש לנדה הא נדה וסוטה ה"ל שני כתובים ואין מלמדים. ועמ"ש יבמות שם [ה"א] בד"ה כבר:

והכתיב לא יקח איש כו'. וא"ת דלמא באנוסת אביו איירי דהא מעלויא דהאי קרא כתיב אנוסה וקמ"ל שאנוסת אביו היא בלאו וי"ל אשת אביו משמע בנשואה לאביו ע"י קידושין איירי קרא. וכן נ"ל אהא דפריך בסמוך ואיש אשר יקח את אשת אחיו כו'. וכן משמע בסוף סוגיין. ועמ"ש ביבמות שם בד"ה בא כו':

ואשה אל אחותה לא תקח. בבבלי ר"פ נושאין גרסינן ת"ר בכולן נאמר שכיבה וכאן נאמר לקיחה לומר לך דרך ליקוחין אסרה תורה. ופירש"י בד"ה וכאן נאמרה קיחה איש כי יקח את אשה ואת אמה ואשה אל אחותה לא תקח ע"כ. הרי דסובר דאיצטריך למכתב קיחה באחות אשתו לומר דוקא כשאחותה נשואה לו פרט לאנוסה וקשה מאי פריך הש"ס כאן וי"ל ודאי הירושלמי סובר מדכתיב לא תקח אין סברא לומר דאתי ללמד שתהא הראשונה נשואה לו. אבל רש"י סובר הבבלי פליג ודייק ליה מדפריך ר"פ מדכתיב ואיש אשר יקח את אחותו וגו' וקשיא למה לא פריך מאחות אשתו דמוקדם בתורה אלא ודאי אחות אשתו נמי אתי לאשמועינן שתהא הראשונה נשואה לו. אך אינו מוכרח די"ל לכך לא"ק ליה לר"פ מאחות אשתו דידע דאיכא לשנויי שבא להודיעך שהיה מותר בה עד שלא נשא אחותה כדשנינן כאן אבל מאחותו פריך שפיר. וכיון שכן אין לחלוק את השוין. גם ביבמות שם בתו' בד"ה ותני כן כו' הוכחתי דהבבלי אית ליה תירוצא דהירושלמי דאל"כ קשיא נימא אשת אחיו באונסין לית בה כרת ע"ש. מיהו נראה דהוכחת רש"י מהא דרבא פרק הערל דאמר לא תתחתן בגירותן איירי דבנכרותן לא שייך בהו חתנות ולסברת הירושלמי הואיל ושייך בהו חיתון בגירותן נקט נמי לשון חיתון בנכרותן וכמ"ש בתו' שם אלא ודאי לית ליה לרבא סברת הירושלמי וקרא איש אשר יקח את אשת אחיו נמי קמ"ל דוקא כשהיא נשואה לאחיו הוא דחייב כרת אבל אנוסה שריא. אך לפמ"ש בסמוך כיון דכתיב אשת שמעינן דאיירי בנשואה קשיא מ"ש דנקט באח הבא עליה באיסורא לשון קיחה וצ"ע. ועמ"ש עוד שם בתו' בד"ה ותני כן. ולעיל [פ"ב ה"ב] בד"ה אשכח כו':

שלא תאמר קין נשא אחותו כו'. וקשה הא ודאי היה מסברה דאל"כ לתוהו נברא האדם שהיה המין כלה ואבד במיתת אדם ובניו שאין עוד מי שישא אשה אבל בבבלי פרק ארבע מיתות נקט שפיר מפני מה לא נשא אדם את בתו. ונראה דה"ק למה לא ברא שתי נקבות אחת לאדם ואחת לבנין ואמר שזהו מחסדי השם שברא את האדם יחידי שלא יהו המשפחות מתגרות זו בזו כדאמרינן לעיל [פ"ד ה"י] ובבבלי ס"פ אחד ד"מ ומנא כי טוב הוא להתיר נסס איסור אחותו מלבריאת בתים:

בא להודיעך שאם קידשה כו'. ביבמות שם כתבתי בד"ה בא כו' וקשה נ"ל קרא הא כתיב כי תהיין לאיש כו' ודרשינן וכי יש שנואה לפני המקום אלא שנואה בנישואיה והיינו אלמנה לכ"ג ואמר קרא כי תהיין וכ"מ בבבלי קידושין ס"פ האומר (דף ס"ח) ואין לומר דאיכא לאוקמי שנואה בחייבי עשה אבל חייבי לאוין אין קידושין תופסין דהא אמרינן בבבלי שם דדוחק הוא לאוקמי קרא בהכי ע"ש. ועוד קשה למ"ד יבמה לשוק קידושין תופסין נ"ל קרא לרבות חייבי לאוין דתופסין הא אין טעם לומר שאין תופסין דמאחותו ליכא למילף דחייבי כרת ובהיקישא דאחותו נמי לא דהא לא הוקשו חייבי לאוין בהך פרשה וק"ו מיבמה ליכא דהא מיבמה גופה תופסין. ועמ"ש שם בד"ה כבר כו' מיהו להירושלמי ניחא הך קושיא דס"ד לאיש אחד דממעטינן מיניה שאין קידושין תופסין קאי נמי אחייבי לאוין לכך איצטרך קרא וקושיא הראשונה יש לומר שסובר הירושלמי איכא לאוקמי שנואה במחזיר סוטה דלד"ה קידושין תופסין ודלא כמ"ש תו' יבמות ס"פ החולץ דבעינן שנואה בנישואין הראשונים ע"ש. שלא הוזכר בקרא הראשונים כלל. ועי"ל למ"ד יפת תאר לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע א"כ שנואה קאי איפת תואר וכברייתא דספרי ומביאה רש"י ריש פרשת כי תצא והבבלי לית ליה הך סמוכים ופליג אספרי והא דמביאו רש"י בפירושו דפשטא דקרא הכי משמע. ועמש"ל [פ"ח ה"ס] בד"ה ואחר:

עד כדון כו'. בבבלי ר"פ נושאין גרסינן רבא אמר אנס אשה מותר לישא בתה מהכא כתיב ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה הא בת בנה ובת בתה דידה גלי וכתיב ערות כו' את בת בנה ואת בת בתה לא תקח הא כיצד כאן באונסין כאן בנישואין ואיפוך אנא כו'. וקשה איך אפשר לאוקמי את בת בנה וגו' באונסין הא בהאי קרא כתיב זמה היא וילפינן זמה זמה לגז"ש כמבואר בבבלי בסוגיין וחמותו ודאי בנישואין איירי דהא באונסין לא שייך לשון חמותו וכמו שכתבתי לקמן בקונטרס בד"ה מה כו'. וכ"ת הא גם גבי בת בנך כתיב הנה ורבא הוא דאמר בסוגיין דילפינן הנה הנה לגז"ש י"ל הא בחמותו לא כתיב הנה אלא גבי בת בנה וגו' ואי אפשר ללמד הך גז"ש אלא כי ילפינן גז"ש דזמה תחלה וכ"ת הך ברייתא דתני מה למעלן דרך נישואין לאו מלשון חמותו יליף אלא מדכתיב אשר יקח וכמ"ש בקונטרס שם בלשון ראשון ורבא דלית ליה דרשא דקיחה א"כ חמותו עצמה לא ידעי דאיירי בנישואין והא דהר"ס לקמן מה למעלה דרך נישואין לית ליה גם בברייתא דמייתי בבבלי ליתא ודוחק. וממ"ש יתבאר דליתא למ"ש המהרש"א ביבמות ר"פ נושאין דרבא אית ליה לדרשא דרך ליקוחין אסרה תורה ע"ש. גם בלא"ה דברי תימה הם הא בקרא כתיב את בת בתה לא תקח וכיון דאית ליה כי יקח נישואין משמע א"כ ליכא לאוקמי הך קרא באונסין ומאי פריך הש"ס ואיפוך אנא. גם מ"ש לא נאמר שאר אלא לאשה ובתה ולא באחות אשתו ולא באשה ואמה כו' ע"ש אינו נכון דהא קאמר בעריות שאר כתיב משמע דעל כל העריות קאמר. גם לעיל [פ"ו ה"ז] קאמר הש"ס שבכל העריות כתיב בעריות כתיב בהן שאר ע"ש. גם מ"ש למה לא סני ליה בעריות כתיב שאר ע"ש יש ליישב דה"ק משום דכתיב שאר
בעריות מסתבר להחמיר היכא דאיכא שאר והיינו בנשואין אבל משום דכתיב שאר אין להוכיח דדוקא נשואין איירי. ועיין בסוגיין ברש"י בד"ה אמר אביי:

מנא ליה. עיין בקונטרס. וקשה כי היכי דיליף כרת מק"ו ה"נ איכא למילף שרפה וכ"ת ס"ל לרב אין עונשין מן הדין אבל כרת ילפינן מן הדין ולית ליה לרב גילוי מילתא בעלמא הוא וכן משמע ביבמות ע"ש קשה לי"ל ק"ו הא כולא מילתא איכא למילף מובת איש כהן וכ"מ שם. והנכון רב סובר עונשין מן הדין והא דפריך שרפה מנ"ל לר' ישמעאל פריך דהאמר אין עונשין מן הדין כמפורש שם ותמ"ש שם בתו' בד"ה וכר"י כו' ושם יישבתי קושית תו' בסוגיין בד"ה תני כו' ובד"ה ואין כו':

(דף מ"ס ע"ב) מה למטן עשה בת זכר כו'. עיין בקונטרס. ביבמות שם כתבתי בתו' ל"ק עיקר דלל"ב קשה א"כ נימא אם אמו בשרפה ואנן בסנהדרין תנינן לה וכ"פ בבבלי בסוגין וה"ת לל"ק נמי קשיא השתא אם חמותו לא קמה לן אם חמיו קמיהדר עלה וכה"ג קאמר בבבלי וי"ל סובר כיון דכתיב אתהן דשמעינן מינה אם חמותו כמאן דכתיבא בהדיה וה"ת הניחא לר"ע דדריש אתהן קאי אאם חמותו אלא לר"י דקאמר דהאמותו לחודיה קאי מאי איכא למימר וי"ל הא מסקינן ביבמות שם דר"י יליף בת בתו מהנה ואתהן ולא צריך תו לגז"ש זמה זמה ור"ה זמה זמה קאמר. אך קשה לל"ב קמא לא איירי ר"ס בבתו מן האונסין כלל א"כ אף לר"י הוא דמשני והדרא קושיא לדוכתא השתא אם חמותו לא קמה לן כו' לכך נראה שהגירסא שלפנינו עיקר וה"פ מה למטן הנה דכתיב גבת בתה שוין בת בתו ובת בנו מן האונסין כבת בתה ובת בנה דילפינן הנה הנה לגז"ש אף למעלן זמה דכתיב למעלה בחמותו ילפינן מיניה שרפה לבת זכר דהיינו מן האונסין כבת בתה אע"ג דבבת זכר לא כתיב זימה אלא בבת נקבה הוא דכתיב אהני גז"ש דהנה הנה כאלו נכתב זמה בבתו מן האונסין. וכן צריכין לפרש הברייתא שבסוגיה בבבלי בסוגיין (ומן התימה שלא ביארו הדברים) ותו' כתבו בד"ה מנין כו' וא"ת מה לשאר הבא ממנה שכן אם אמה אסורה כו' וי"ל כיון דיליף מאי דכתיב בהדיא גבי האי כאלו כתיב גבי האי לא שייך לאקשויי מידי. וכתב המהרש"א וקשה בר"פ היו בודקין יליף גז"ש דהטיב ומבינין אע"ג דעיקר הדבר מפורש בהדיא ע"ש תירוצו ואינו מחוור דהא לאו בגז"ש זמה ילפינן זכרים מנקבות אלא בגז"ש דהנה ובזה ודאי לא שייך לימר גילוי מילתא דהא בחמותו דכתיב שרפה לא כתיב הנה וצ"ע. לכך נראה שכוונתם כיון דלאו מסברא ילפינן אלא גלי לן קרא מאי דכתיב בבתה ה"ל כאלו כתיב בבתה מעתה לא שייך לאקשויי מאמו ואם אמו דקרא לא אתי אלא לאורויי לן דבהו ובתה שוין והדברים שחלוקים בהן שאר הבאה ממנו עם שאר הבאה ממנה לא שייכים כלל כאן דלא קאי אלא אבתו ובתה. ולפמ"ש יתבאר לך מ"ש אר"ה ות"א דברייתא דבתו מאנוסתו מגז"ש דזמה יליף ולא קאמר מהנה יליף דקמ"ל כר"ע דאתהן איגה כמו הנה וכולהון מגז"ש דזמה יליף.
והמהרש"א דקשיא ליה למה לא קתני גז"ש דהנה ע"ש לא עיין בירושלמי:

וכר"מ כו' עיין בקונטרס.. ואם נפרש כמקום שבאת היינו ממקום שבא הלמד משם ור"ל דון מינה ואוקי באתרה וכאמור בה היינו כאמור במלמד ור"ל דון מינה ומינה. אפשר לקיים בגירסא כמו שהיא כתובה ביבמות וה"ג וכר"מ דאמר גז"ש כמקום שבאת דור שלשי שלמעלן מנין שהוא בשרפה ובין כר"מ ובין כרבנן דור שלשי שלמטן מנין שהוא בשרפה. וא"ת למאי דמשני כיון דכתיב זמה כאלו נכתבו כולם במקום אחד א"כ במאי פליגי ר"מ ורבנן וי"ל דוקא היכא דסתרי אהדדי כגון אם אמו וכדאמרינן בבבלי בסוגיין אבל היכא דאפשר לקיים שניהם כגון כאן דאמרינן
אידי ואידי בעונש ואזהרה ילפינן מהדדי וכ"ת מאי פריך לרבנן דור שלשי שלמעלה בל"ת מנ"ל הא ודאי לא ענש שרפה אא"כ הזהיר י"ל היא גופא קשיא ליה אזהרה מנלן:

עוד הוא אית ליה אזהרה כו'. ביבמות גרסינן ליה אהא דלעיל דתני חזקיה ובת איש כהן כו' להביא בתו מן האונסין בשרפה קאמר ר"י אזהרה שמעינן מאל תחלל וכ"ה בבבלי בסוגיין דפריך
לדתני אבוה דר"א אזהרה לבתו מנ"ל בשלמא לאביי ורבא מהיכי דנפקא ליה עונש התם נפקא ליה אזהרה אלא דיליף עונש לבתו ובת איש כהן אזהרה מנ"ל כו'. כתב הרמב"ם בס' המצות שורש י"ד וז"ל לא ענש אא"כ הזהיר וכשלא תהיה האזהרה בכתוב ילמדום דרך הקש וזה אינו סותר אמרם אין מזהירין מן הדין ולא אמרם תמיד וכי מזהירין מן הדין כדי שנאסור בלד הקש מה שלא יתבאר איסורו כלל אמנם כשנמצא העונש בבאור התורה לעושה זה המעשה נדע בהכרח שהוא מעשה אסור מוזר ממנו אמנם נוציא בהקש האזהרה בשביל שיתחזק לנו אמרם לא ענש אא"כ הזהיר ע"כ. ותימה לפ"ז מאי פריך אבוה דר' אבין אזהרה מנ"ל נימא אית ליה ק"ו דאביי השתא אבת בתו חייב בתו לא כ"ש אלא לסובר אין עונשין מן הדין אבל השתא דביאר לך התורה עונשו דכתיב ובת איש כהן כו' שפיר ילפינן אזהרה דידיה בק"ו. וכ"ת אף על הירושלמי יבמות שם נמי קשיא דקאמר התם וכר"י דאמר למדין מק"ו ואין עונשין מק"ו מנ"ל תני חזקיה ובת איש כהן כו' אר"י אפילו לאזהרה את ש"מ אל תחלל וגו'. נ"ל קרא תיפוק ליה אזהרה מק"ו דהא כבר אמרנו דר"י אמר למדין מק"ו י"ל האי למדין מק"ו לאו האזהרה קאי אלא לאיסור והיתר כו' וכמ"ש שם בתוס' בד"ה ואין כו' ע"ש א"כ הכי קאמר אפילו בלאו קל וחומר היכא למילף מלא תחלל וכי תימא קרא נ"ל יש לומר מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב ליה קרא אבל
להרמב"ם קשיא וצ"ע. ועיין מ"ש ביבמות שם בד"ה ואין כו' ולעיל [פ"ז ה"ג] בד"ה אזהרה כו':

למה לי כן אמרין כו'. יבמות שם כתבתי וא"ת הא כבר שמיע ליה זמה היא כתיב הכתוב עשאן כולן אחה וי"ל ב"ת דלמא זמה היא לא קאי אלא אבת בנה ובת בתה וקמ"ל הג"ש דנוגע

(דף מ"ס ע"א) כתיב ערות אשה ובתה לא תגלה. נ"ג וכ"ה ביבמות: בכולהון. בכל העריות הכתובות בפרשת קדושים כגון גבי כלתו דודתו זכר ובהמה כתיב ואיש אשר ישכב כו': ובה. באשה ואמה כתיב איש אשר יקח את אשה ואת אמה: ללמד. לכך כתיב בה לשון לקיחה ללמד שאינו חייב על השנייה אפילו בא עליה באונס אלא א"כ הראשונה נשואה לו בקידושין אבל אם בא על הראשונה באונס שנייה מותרת לו: או אינו מתחייב על השנייה אא"כ גם היא לקוחה לו בקידושין דהא גם גבי שנייה כתיב כי יקח: ומשני למדנו. הא קיי"ל אין קידושין תופסין בעריות דהשנייה ערוה היא לו אלא ודאי בנישואי הראשונה איירי קרא: ופריך והא כתיב לא יקח איש את אשת אביו. הרי אפילו בעריות נקט לשון לקיחה אע"ג דאין לכן קידושין: ומשני בא להודיעך. דאינו חייב על אשת אב אא"כ היתה מותרת לו עד שלא נשאה לאביו א"כ קמ"ל אע"פ שהיתה מותרת לו קודם נישואי אביו אפ"ה אסורה לו עתה אפילו לאחר מיתת אביו: ה"ג והכתיב ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא. ואשת אחיו בכרת וכתיב בה כי יקח: ותובן. כמו ואיבעית אימא כלומר ועוד איכא לאשכוחי ליקוחין באשת אחיו ע"י ייבום: והובן לאחר מיתת אחותה. ועוד כיון דשייך ליקוחין באחות אשתו לאחר מיתת אשתו נקט בה לשון קיחה: ומשני שלא תאמר קין. והבל איך נשאו אחותם ומתרץ קרא זהו מהחסד שעשה המקום עם בריותיו והתיר להן אחותם כדי שיבנה העולם וכיון שאז בהיתר נשאן שייך בהו לשון קיחה: אמרתי עולם חסד יבנה. כלומר ע"ז נאמר עולם חסד יבנה: והכתיב אלמנה כו' לא יקח. לר"ע פריך דסובר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין: שאם קידשה. כה"ג לאלמנה קידושין תופסין בה אע"ג דנאמר חייבי לאוין אין קידושין תופסין פסולי כהונה קידושין תופסין: עד כדון. מקרא לא שמעינן אלא בת בתו מאשתו הנשואה דכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח ומשמע בין שילדתו לך בין שילדתו לאיש אחר והאי קרא בנשואין איירי כדילפינן בסמוך בגז"ש דזמה: בת בתו מן. אנוסתו מנין שאסורה לו: ומשני כתיב ערות בת בנך וגו': מה אנן קיימין. במאי איירי הך קרא אי בנישואין הא כתיב את בת בנה וגו' ובת בנו אף בת אשתו היא: בתו. מאנוסתו מנין דהקרא דערות בת בנך דאוקימנא באונסין לא כתיבה בתו: לא כ"ש על בתו. ואין זה עונש מן הדין אלא גילוי מילתא בעלמא הוא דהא בת בתו מקורבה דבתו אתיא: ה"ג שרפה מנא ליה. מנ"ל בת בתו מן אנוסתו שהוא בשרפה: מה ת"ל איש. דסמ"ל ובת כהן: אלא להביא כו'. וה"ק ובת איש מאנוסתו שאינה בת אשתו כי תחל לזנות את אביה כלומר שזנתה עם אביה באש תשרף: שמע כולהון. כל השנויים במשנתינו שהן בשרפה יליף מהאי קרא בגז"ש וכיון דאיכא גז"ש אין לחלק בהן בשום דבר וכיון דמפורש בחמותו דבעינן דרך נישואין ה"ה בכלהו: ערות אשה ובתה לא תגלה. את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא:

(דף מ"ס ע"ב) מה למטה שלשה דורות. בתה ובת בנה ובת בתה: אף למעלה שלשה דורות. חמותו ואם חמותו ואם חמיו אסורות: מה למטה. בתה ובת בתה בלא תעשה דכתיב לא תקח: ה"ג מה למעלן דרך נישואין אף למטן דרך נישואין מה למעלן בשרפה אף למטן בשרפה וכ"ה ביבמות. וה"פ מה חמותו אינה אלא דרך נישואין כדאמרינן לעיל דכתיב בה קיחה שאינו חייב עד שהראשונה זקוקה לו א"נ דרך אונסין לא מיקרית חמותו אף למטן אשה ובתה דוקא דרך נישואין וה"ה בת בתה ובת בנה ומה למעלן חמותו בשרפה דכתיב איש אשר יקח את אשה ואת אמה באש ישרפו אותו ואתהן אף בת בתה ובת בנה בשרפה: מה למטן עשה בת זכר כבת נקבה. בת בנה ובת בתה שוין א"כ מה למטן בת בנו ובת בתו אסורין כבת בנה ובת בתה: ה"ג אף למעלן נעשה אם זכר כאם נקבה וכ"ה ביבמות. וה"פ אף למעלה נעשה אם חמיו כאם חמותו א"נ נעשה אם אמו כאם אמה: ה"ג וכר"מ דר"מ אומר גז"ש כמקום שבאת דור שלמעלה מנין שהוא בשרפה וכרבנן דאינון אמרין גז"ש כאמור בה דור שלישי שלמעלה מנין שהוא בלא תעשה ובין כרבנן ובין כר"מ דור שלישי שלמטן מנין שהוא בשרפה. וה"פ לר"מ דאמר דון מינה ומינה פי' אחר דגלי קרא ללמוד חד מחבריה כל הדברים הנאמרים בו ילפינן ממנו א"כ אם חמותו דילפינן מבת בתה מנין שהיא בשרפה דהא למטה לא כתיב אלא לא תעשה אע"ג דלמעלה בחמותו כתיב שרפה אינו כלום דהא אמרינן דון מינה ומינה ושוה דור שלישי למעלה שלמטה בכל עניניו. ולרבנן דאמרי דון מינה ואוקי באתרה לא ילפינן בגז"ש אלא עיקר הענין אבל דברים היכולים ללמוד בלמד מיניה וביה לא מפקינן משום גז"ש קשיא דור שלישי שלמעלה מנין שהוא בל"ת דומיא דדור שלישי שלמטה אדרבא נימא שאינה אלא בשרפה דומיא לחמותו האמורה למעלה. ובין לר"מ ובין לרבנן קשיא דור שלישי למטה מנין שהוא בשרפה לר"מ קשיא הא למטה לא כתיב שרפה ודור שלישי למעלה נמי מלמטה ילפינן שהוא בל"ת אבל לא בשרפה דהא דיינינן מינה ומינה ולרבנן דור שלישי שלמטה שאמור בה ל"ת ליכא למילף שרפה מדור שלישי שלמעלה: מביון. דאייתר לן זמה זמה לגז"ש כאלו נכתב בכל אחד את כל האמור בזה ובזה כלומר כאלו נכתב שרפה ול"ת למעלה ולמטה: עוד הוא כו'. לא איצטרך למילף לא תעשה למעלה מלמטה דאית לן אזהרה אחרת לכל זנות דכתיב אל תחלל וגו' דס"ל אזהרה למעלה ולמטה דהכל מכלל הבת קאתי: למה לי בן אמרין כו'. ביבמות מפורש דקאי אהא דאמר לקמן בעון קומי ר"א הבא על אשה כו'.

כמה

טוהלקין

כנוס הסאות הוא חייב ופסים סאינו חייב אלא אחת וקשיא לר' תניי למה לית אנן אומרים שחייב שתים אע"ג דבת בתה ובת בנה בלאו אחד נאמרו מ"מ בתה ובת בתה שני לאוין הן דכתיב בערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח וה"נ בתך לא תגלה בת בתך לא תקח: א"ל. א"כ ה"ל לקרא למימר ערות אשה ובתה לא תגלה ואת בת בנה ואת בת בתה לא תגלה ערותן והיינו אומרים שיש לאו בכל אחת בפני עצמה אבל השתא דכ תיב לא תגלה ולא תקח אמרינן דלא אתי קרא לחלקן אלא ללמד דבעינן שתהא הראשונה דרך נישואין אבל באונסין לא: ה"ג. ר' אבהו ר' לעזר בשם ר' הושעיא שני לאוין כו' חולקין כריתות וכ"ה ביבמות. וה"פ שני דברים שנאמרו בשני לאוין וכרת אחת ועשאן בהעלם אחד חייב עליהן שני חטאות כאלו הן שתי כריתות: מאי טעמא. כלומר מנ"ל: וכתיב איש אשר ירקח כמוהו. ואשר יתן ממנו על זר ונכרת הרי כרת אחד לשניהן ותנן ריש כריתות שלשים ושש כריתות אם עשאן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת וקחשיב מפטם וסך לשנים ש"מ הלאוין מחלקין:

(דף מ"ו ע"א) בעון קומי ר"א. שאלו לפני ר"א: ה"ג הבא על אשה שנשא בתה ובת בתה ובת בנה חייב עליה משום אשה ובתה ובת בתה ובת בנה. שלש חטאות או דלמא כולן שם אחד הן אשה ובתה: כולהון משום זמה. הכתוב עשאן לכולן אחת דכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא ללמד שכולן זמה אחת הן ואם עבר על כולן בביאה אחת וכאיבעיא דידהו אינו חייב אלא אחת: מ"ט דר"י. קאי אהא דתנן ר"פ נושאין מותר אדם באנוסת אביו ר"י אוסר באנוסת אביו וקאמר מ"ט דר"י דכתיב לא יקח כו': זו אנוסתו. וה"נ כנף שראה אביו לא יגלה: מה מקיימון רבנן כנף. כלומר ורבנן ולא יגלה כנף אביו מאי דרשי ביה: ומשני תמן אמרין. בבבל אמרו טעמא דרבנן: ה"ג ולא ידעון מן מה שמועה זו. וה"פ ולא ידעו מי הוא בעל השמועה הלזו והכי אמרו כנף המסוכה לאביו ואיזהו זו אשת האב: ה"ג כנף הסמוכה לאביו וכ"ה ביבמות: ופריך ולא כך. ואלו לא נאמר לא יגלה כנף אביו מי לא היה חייב עליה משום אשת אב יקרא נ"ע: להתרייה. שאם התרו העדים למי שבא על אשת אביו משום אשת אביו או משום כנף אביו הוי התראה וחייב עליה מלקות: מודה ר"י בשבות. הבא על אנוסת או מפותת אביו שאינו לוקה: מודה ר"י בקרבן. אם בא עליה בשוגג שאינו מביא קרבן: ה"ג מודה ר"י בשאר כל העונשים שהוא פטור. שאין עליו לא כרת ולא מיתת ב"ד א"נ ה"ג בשאר כל האיסורים שהוא פטור וכן עיקר וה"ק דוקא באנוסת אביו הוא דאסור אבל באנוסת אחיו או שאר קרובים מותר: שאם קידשה. לאנוסת אביו שתופסין בה קדושין שאינה אלא מחייבי לאוין וצריכה הימנו גט: מהו שיהא. הולד ממזר בר"י. הבא על אנוסת אביו והוליד ממנה מהו שיהא הולד ממזר לר"י דסמיך ולא יגלה כתיב לא יבא ממזר או לא: לא יבא פצוע דכא כו' הפסיק הענין. בין לא יגלה כנף אביו ובין לא יבא ממזר להודיעך דמכנף אבוו דהיינו אנוסת אביו לא הוו ממזר: ופריך ויפסיק כו'. נימא נמי מאשת אביו לא הוי ממזר דלא יבא פצוע דכא הפסיק בין אשת אביו ובין לא יבא ממזר וס"פ החולץ אריב"ח לד"ה ילפינן מסמיכת אשת אביו ללא יבא ממזר דאשת אב הוי ממזר: ה"ג א"ל אשת אב בכלל כל העריות היתה. דכתיב ונכרתו הנפשות העושות ויצאה אשת אב מן הכלל דכתיב לא יקח איש את אשת אביו וסמוך ליה לא יבא ממזר ומפני שיש לדרוש בדבר דללמד על הכלל כולו יצא לא חיישינן להפסק דידיה: ופריך ותצא אנוסה כו'. אחר שאמרת לדרוש סמוכים אשת אב לממזר ה"ל דבר היוצא מן הכלל נימא אנוסה ה"ל דבר היוצא מן הכלל ללמד על הכלל שבכולם אנוסה אסורה כנשואה וממילא נדרוש כמי אשת אב דה"ל ממזר וכן מאנוסתו הוי ממזר א"כ קשיא ליה א"כ נאסיר אנוסה בשאר עריות ולעיל אמרינן מודה ר"י בשאר כל העריות: ה"ג א"ל אשת אב בכלל כו'. וה"פ א"ל בשלמא אשת אב נשואה היתה בכלל כל העריות דכתיב בסוף פרשת העריות ונכרתו הנפשות העושות וכלל כל העריות בכרת זה ה"ל שפיר דבר היוצא מן הכלל אבל לענין אונסים מעולם לא נכללו כל העריות דליהוי אנוסת אביו יוצא מן הכלל: ופריך ותצא אשת אב ותלמד על אנוסתו. הא אשת אב ממש ודאי הוי בכלל ואנוסת אביו נמי אשת אביו היא אלא שאין חייבין עליה מיתה כנשואה מ"מ נדרוש סמוכים דליהוי ממזר מאנוסת אביו: א"ל אם אשת אב היא אינה אנוסה. כלומר אין אנוסה בכלל אשת אב דאנוסתו מיקרי ולא אשתו ושני שמות הן ואין לדון אנוסה בדבר שהיה בכלל שלא נכללו מעולם:

(דף מ"ו ע"ב) הלכה ב מתני': כבש עליו. אחז ראשו של חבירו ותקפו בתוך המים ולא יכול להרים ראש: שיסה. גירה: השיך שאחז את הנחש בידו והוליכו והגיע שיני הנחש לגוף חבירו: ר"י מחייב. פלוגתייהו דר"י ורבנן מפרש בגמרא: גמ': ה"ג כתיב ואם בכלי ברזל הכהו וימות רוצח הוא מות יומת הרוצח ואם באבן כו': אינו אומר לא שימות בו. כדאמר באבן ועץ ולא שלא ימות בו דמשמע מיניה בברזל החמיר הכתוב אלא ודאי הא קמ"ל שאין בברזל דבר שלא יהא בו כדי להמית דאפילו מחט או מזלג קטן יש בו כדי להמית שאם מקימה נגד הושט ונוקב בו הרי הוא מת ממנו אבל באבן ובעץ בעינן שיהא בו כדי להמית ואם לאו פטור: כיוונו כנגד הסוס. העמידו במכוון כנגד המקום שיעבור שם הסוס במרוצתו או מכוון כנגד המקום שיעבור שם החץ או הרומח או שהעמידו בגינה ומת מחמת צינה חייב דה"ל כאלו הוא הרגו ודוקא כשכבר התחיל הסוס לרוץ וזרק החץ והרומח והעמידו במקום צנה אבל אם לא התחיל עדיין הסוס לרוץ ולא זרק עדיין החץ והרומח ולא הגיע הצנה עדיין אל המקום אשר העמידו שם אלא שסופן לבא פטור שלא היה ההורג מזומן להריגה וגרמה הוא ואין ב"ד מסור לב"ד אלא לשמים: וירדו עליו גשמים והרגוהו. דוקא שמת מחמת גשמים שכבר התחילו לירד שההורג מזומן אבל פרע עליו מעזיבה וזה היה ישן ונכנסה שם הצנה פטור שההורג בא לאחר זמן: פתק. כמו פתח שהעביר הדבר הסותם את האמה שלא יעברו המים דרך המקום ההוא וע"י פתיחתו באו המים עליו ושטפוהו חייב ואיירי בששניהו סמוך לשפת הים שמיד בכח הראשון באו עליו אבל בכח שני פטור: מפני האדם הנתון בין הנקבים. קסבר ר"י אדם נתון בין שיניו הוא עומד והרי זה כאוחז סכין בנפשו דלאו גרמא הוא שהרי כלי משחיתו בידו לפיכך מכים בסייף כדין רוצח והנחש פטור: לעולם אין הארס. הממית נתון בין הנקבים שבשיניו אלא בנשיכתו הוא מקיאו וכשהשיכו זה לא היה בו כדי להמית וה"ל גרמא אע"פ שיודע שסופו להקיא מיהו לא מכחו מיית לפיכך נחש בסקילה כדין שור שהמית דכל בהמה וחיה כשור הן אלא שדיבר הכתוב בהוה והמכיש פטור:

הלכה ג מתני': בין באבן בין באגרוף. נקט הכי דבהך פרשה אם יקום וגו' דפליגי ביה ת"ק ור"נ כתיב באבן או באגרוף אבל בפרשת רוצח כתיב אבן או ברזל לכך נקט בריש הכי: ואמדוהו למיתה. אבל אמדוהו תחלה לחיים אפילו לרבנן פטור: הקל ממה שהיה. וחזרו ואמדוהו לחיים: שרגלים לדבר. ס"ד דר"נ

מוחלקין אינו חייב אלא אחת אבל על בתה ובת בתה חייב שתים שהוא והלוקין בלאו. עי"ל הכי פריך מסכת שמעינן אע"פ שהן חלוקין בלאו עשאן הכתוב אחד ואינו חייב אלא אחת ש"מ חלוקין דלאוין לאו שמה חלוקה וקשיא לר"א דאמר שני לאוין וכרת אחד לאוין חולקין לכריתות והיינו דמייתי הך דר"א לכאן א"נ המתרץ קאמר כיון שהלאוין כתובין בשינוי לשון לא אמרינן דבאין לחלק לכך קאמר ר"א פליג וסובר אפילו נאמרו הלאוין בשינוי לשון אמרינן לחלק יצאו. מיהו לא דמי מפטם וסך ע"כ לשנותן דשני ענינים הם. ואפשר דהמ"ל על בשר אדם לא תעשה ממנו. אך פירושי בקונט' קשה דא"ל קרא ללמד דדרך נישואין איירי אחרי שכבר גילה לן קרא בתאותו מינה שמעינן כל העריות כולן דבעינן דרך נישואין וכן מוכח בסוגיין לכך נראה כפירוש השני שכתבתי ביבמות וה"ג אלו הוה כתיב ערות אשה ובת בתה לא תקח הוינן אמרין שהן חולקים בלאו אבל השתא דאשה דרישא דקרא גם אבת בתה דסיפא קאי כמי שאינן חלוקין בלאוין דלכך לא כתיב אשה בסיפא שלא לחלקן:

(דף מ"ו ע"א) בעון קומי ר"א כו'. עמ"ש ביבמות שם בד"ה הבא כו' ובריש פרקין בד"ה מודה: לא יגלה כנף אביו זו אנוסתו. בבבלי ר"פ נושאין גרסינן וממאי דבאנוסה כתיב דכתיב מעילויה דקרא ונתן לאיש השוכב כו'. וקשה מאי פריך וממאי כו' אלו מלינן לפרש קרא כפשטיה ניחא אבל השתא דכפשטיה ליכא לפרושי דהא כבר כתיב לא יקח איש את אשת אביו על כרחך דאאנוסה קאי. וכ"ת הכי פריך נוקמא בשומרת יבם וכדאמרי רבנן התם י"ל קשיא ליה לר"י קרא למה לי תיפוק ליה משום דודתו. וביותר קשה לפמ"ש תו' ריש יבמות (דף ד') בד"ה א"כ כו' לר"י קשיא כולא קרא נ"ל דלא מוקי ליה בשומרת יבם של אביו תיפוק ליה משום דודתו ע"ש א"כ מנ"ל לש"ס בבלי ריש יבמות נומר דר"י דריש סמוכים דלמא מיתורא דקרא מוקי לה באנוסת אביו. וכ"ש למאי דאמרינן בסמוך מודה ר"י שבאנוסת אביו אינו לא מלקות ולא קרבן וצ"ע. עוד מסיק שם לרבנן ואבע"א לאחר מיתה. ופי' רש"י ותו' דלא קאי אלא לשנויי קושית הש"ס מיבמה לשוק ע"ש וקשה הא בלא"ה צ"ל דקרא אתו לעבור בלאוין יתירי כמפורש שם למה נדחוק ונאמר כנף שהיה ראוי לאביו בחייו. ולולי דמסתפינא אמינא דה"ק לרבות אמו שהיא אנוסת אביו לאחר מיתה דמדכתיב ערות אביו גילה דמרבינן מיניה אזהרה לאחר מיתה כדאמרינן בבבלי בפ' ד' מיתות [ד' נ"ו] ליכא לרבויי אמו לאחר מיתה דאנוסת אביו לא מיקרי אשת אביו וערות אמך לא איירי אלא מחיים ואי מדכתיב אמך היא ופירש"י בבבלי שם אמך היא כל הלדדין שוין בה בין שהיא אשת אב בין שאינה אשת אב. הא אמר אביי בבבלי בסוגיין איצטרך אמך היא משום אמך אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אם אמו. ותו' כתב פ"ד מיתות דרשינן משום אמו אתה מחייבו כו' ותרתי ש"מ ע"כ. תירוצם ניחא לר"י אבל רבנן דדרשי אמך היא לעונש אמו שאינה אשת אביו קשיא דהכך דרשות אינן שוין כלל ועמש"ל [פ"ז ה"ו] בתו' בד"ה ריב"י כו'. אלא קסבר אביי לרבנן לא יגלה כנף אביו קאי אאזהרה ולאמו לאחר מיתה ועונש יליף להו מהיקישא דהוקש אמו לאשת אב בהך ק"א דבריתא כתיב לא יקח איש את אשת אביו וכ"ת עונש לאמו בחיי האב מנ"ל י"ל כ"ש הוא מלאחר מיתה אע"ג דאין עונשין מן הדין הכא לאו ק"ו הוא דודאי סתמא דקרא איירי אף מחיים אלא דאי לאו דמיותר דמחיים שמעינן מדכתיב ערות אמך לא תגלה ה"א במחיים דוקא איירי ולא לאחר מיתה א"כ שפיר איכא למשמע מהך היקישא גם עונש דאמו בחיי האב. ועי' מ"ש לעיל בד"ה פתר כו' ובגמרא שם:

כנף זו שהיא זקוקה לאביו. לפי גירסא זו נ"ל דמוקי לה בשומרת יבם וכן משני בבבלי ר"פ נושאין אך לפ"ז קשה מאי פריך ולא כך אינו חייב עליה משום אשת אב הלכך מחוורתא כמו שכתבתי בקונט':

להתרייה שאם התרו בו משום אשת אב לוקה כו'. וקשה וכי לוקין על אשת אב הא קים ליה בדרבה מיניה במיתה וכ"ת בשהתרו בו למלקות ולא התרו בו למיתה הא תנן אלו הן הלוקין חייבי כריתות אבל חייבי מיתות ב"ד אפי' לא התרו בהן למיתה אין בהן מלקות וכ"מ בבבלי ר"פ הלוקין עוד הקשיתי [פ"ז ה"ז] בד"ה להתרייה כו' וכי נוקין על לאו דאשת אב הא ה"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו כו' ע"ש. וכ"ת לאו זה של אשת אב לא הוי לאו שניתן לאמב"ד דאיכא תרי אזהרות ערות אשת אביך לא תגלה ולא יקח איש את אשת אביו דמ"מ שניהם ניתנו לאזהרת מיתת ב"ד. גם לא נמצא מזה דבר בתלמוד דלוקין על מיתת ב"ד אם נכפלו בהן אזהרות. וביותר אני תמה אהא דגרסינן בבבלי [דף כ"ד] ורבנן אזהרה לאשת אביו מנ"ל נפקא להו מערות אשת אביך לא תגלה ור"י מיבעיא ליה לאשת אב לאחר מיתה ורבנן נפקא להו מערות אביך היא. נ"ל קרא לאזהרה לאשת אב תיפוק ליה מדכתיב לא יקח איש את אשת אביו. וכ"ת קרא לא יקח וגו' איצטרך למידרש מיניה איזהו ממזר וכדאמרינן שם ס"פ החולץ י"ל מ"מ שמעינן מיניה אזהרה אלא מדלא כתביה בפ' עריות ש"מ דלסמוכים קאתי וכמו שאמרו שם ריש יבמות לר' יהודה מיהו בתו' יבמות כתבתי [פי"א ה"א] בד"ה א"ל לא יבא פלוע דכא הפסיק הענין וא"ת לר"י מנ"ל איזהו ממזר דמסמיכין לא יקח וגו' ליכא למילף דהשתא לא יבא פלוע דכא מפסיק בין לא יגלה ללא יבא ממזר כ"ש דמפסיק בין לא יקח דמוקדם בקרא וי"ל לא יקח מופנה שכבר כתיב איסורו בפ' עריות ע"כ לסמכו ללא יבא ממזר אתי ע"ש. לפ"ז לר"י ניחא אי לאו דאייתר לא היינו יודעין איזהו ממזר. אלא דעדיין קשיא אף אי לא אייתר נמי מוכח דדרשינן סמוכים דאל"כ לכתביה בפ' עריות. בשלמא לשיטת הירושלמי ניחא דלא חש לזה דא"כ לא יגלה נמי נדרוש סמוכים משום הך סוכחא גופא אבל לשיטת הבבלי ריש יבמות דאמר אף במוכח לחוד דריש ר"י סמוכים וכ"ש דרבנן דרשי בכה"ג סמוכים קשיא וצ"ע:

מודה ר"י במכות כו'. וקשה מנ"ל דמודה ר"י בכל הני ומ"ש דר"י וי"ל הוקש לא יגלה ללא יקח מה לא יקח אין לוקין עליו דה"ל לאו שניתן לאמב"ד אף לא יגלה אין לוקין עליו. מיהו דוקא לקולא הוא דמקשינן אבל לחומרא לא מדלא כתיב בשניהם לא יקח וכדדייק הבבלי ס"פ החולץ ש"מ באנוסת אביו קידושין תופסין דמדכתיב לא יקח איש את אשת אביו ילפינן ס"פ האומר שאין קידושין תופסין באשת אב כלומר לא יהא לך ליקוחין בה ובאנוסת אביו כתיב לא יגלה ש"מ קידושין תופסין בה ומינה שמעינן דלקולא מקשינן ולא לחומרא ולכך אין בו קרבן דלא הוקש לאשת אב לעונש כרת וה"ה קרבן אין בו וכ"ש שאינו חייב עליה מיתה. ומדכתיב איסור באנוסת אביו בערותה חמורה שאשת אביו בסקילה ולא כתיב גבי שאר עריות הקלים ש"מ בשאר עריות פטורים א"נ מיתורא דאביו דסיפא קדרים דהמ"ל לא יגלה כנפו כמ"ש תו' יבמות (דף ד') בד"ה אם כן כו' אלא ללמד דוקא אנוסת אביו הוא דאסורה אבל אנוסת שאר עריות שרי ליה וביבמות [פי"א ה"א] כת' בתו' בד"ה מהו כו' הטעם דמודה ר"י דאין לוקין דא"כ לכתביה בעניינא דעריות אלא להקישו לאשת אב דאין לוקין עי' שם שהארכתי. וכ"ת אי הוה כתיב התם ה"א שיהא בכרת דהוקשו בהיקישא דונכרתו וגו' י"ל ה"מ למכתביה בענינא דעריות פ' קדושים. מ"מ מ"ש כאן נראה יותר דניחא נמי מ"ש מודה בהתריני ועוד דא"כ נימא דלא יבא וגו' לא הוי הפסק וכמ"ש בסמוך:

לא יבא כו'. עי' מה שכתבתי יבמות שם בד"ה מהו כו' ובד"ה אמר ליה כו':

אשת אב בכלל כו'. עי' בקונט'. וקשה למה לא ניחוש להפסק בשביל דה"ל דבר שהיה בכלל ונראה דה"ק אשת אב כבר נאמרה בכלל כל העריות דכתיב סתם ערות אשת אביך לא תגלה ש"מ דלדרוש סמוכים נכתב שנית והשתא דדרשינן סמוכים באשת אב ה"ל דבר שהיה בכלל ומלמד על כל ח"כ שביניהם ממזרים וכמ"ש בסמוך. וסוף פ' החולץ כתבתי דמסקנת הש"ס שם אשת אב לא הוי דבר היוצא מן הכלל דפרטא הוא בכלא ע"ש. אבל מסוגיין נראה דדייקינן ליה בדבר היוצא מן הכלל לכן נראה דהתם ס"פ כיון דלא מלינו שבכלל אשת אב עם חייבי לאוין בשום מקום אזלינן בתר הכלל אע"ג דבכל ח"כ איכא לאו מ"מ לא נכללו אלא בכרת דכתיב ונכרתו. ועי' מה שכתבתי שם בתוספת:

(דף מ"ו ע"ב) כשהוא בא אבל ברזל אינו אומר לא שימות בו כו'. משמע מדכתיב אשר ימות דייק דבעי שיעורא ויד איצטרך שמשערין כח ההכאה אם היא כדי להמית. וכ"כ הרמב"ם פ"ג מה' רוצח. ובבבלי גרסינן אמר שמואל מפני מה לא נאמר יד בברזל שהברזל ממית בכל שהוא ופירש"י יד משמע שיש בה מלא אחיזה דבעינן שיעורא אבל בברזל כתיב ואם בכלי ברזל הכהו ע"כ. לפירושו נ"ל דפליגי הירושלמי והבבלי אבל נראה דלא פליגי דבאבן ועץ בעינן תרתי אומד דבר שמכה בו דכתיב אשר ימות וכח ההכאה דכתיב יד ומ"מ ובברזל תרווייהו לא צריכי דלא כתיב ביה אשר ימות ולא יד. נמצא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי אך מ"ש רש"י מדכתיב יד ילפינן דבעי שיעורא צ"ע. ובנימוקי תורה פירש"י באבן יד שיש בה מלא יד אשר ימות בה כו' שיהא בה כדי להמית. ועי' ברא"ם. ותו' כתב גם בד"ה שברזל ממית בכל שהוא פי' בקונט' שתוחב לו מחט בוושט או בלבו וקשה א"כ אפי' קוץ נמי כו' ע"ש. ותימא הלא בסוגיין מפורש כדברי רש"י. והנכון דיבר הכתוב בהווה שכן דרך בני אדם לעשות מחט ספוד וסכין מברזל. ועוד הברזל קשה ודק מן הדק אפשר לתחוב בוושט אבל קוץ צריך קצת שיעור. והא דגרסינן בבבלי בסוגיין אמר רבא ההורג את הטרפה פטור כו'. כתב תו' ההורג את הטרפה פטור אפי' למ"ד טרפה חיה דטופו שימות בחבלה זו כו' ע"ש. וקשה למה קחשיב כמת אחרי שיכול לחיות זמן רב. ונראה קסבר רבא מ"ד טרפה אינה חיה סובר אין אחד שיחיה י"ב חדש ומ"ד טרפה חיה מודה שרובן מתים תוך י"ב חדש ומיעוטים שחיים יב"ח. ובד"נ הולכין אחר הרוב כמפורש בבבלי פ' בן סו"מ (דף כ"ס) וכ"כ תו' בסוגיין הלכה הורג את הטרפה פטור. וזו דעת הרשב"א בתשובתו ודלא כמ"ש המהרש"ל דאפי' למ"ד טרפה אינה חיה איכא מיעוטא דחיים. ועי' בש"ך י"ד סי' נ"ז ס"ק מ"ח. עמ"ש לעיל [פ"א ה"ב] ד"ה תני כו'. תו גרסינן התם אמר רבא שור טרפה שהרג חייב ושור של אדם טרפה שהרג פטור מ"ט א"ק השור יסקל כמיתת הבעלים כו'. ורש"י כתב פ' אחד ד"מ (דף נ"ו) בד"ה וכולן אינן נוהגין בדין שור הנסקל להיות שוה לד"נ והא דאמרינן בפ"ק לענין כ"ג כמיתת הבעלים כך מיתת השור חוץ מכ"ג שצריך כ"ג כד"נ ע"כ. וקשה הרי מפורש כאן דלכל מילי אמרינן דשוה מיתת השור למיתת הבעלים. וכן מפורש בבבלי סוף פ' ד' וס'. ודוחק לומר דפליגי. ונראה דלא קאי אלא אהנך דברים השנויים שם פ' א' ד"מ. ועמ"ש לעיל בד"ה אבל כו' ובד"ה וגלגד כו' וצ"ע:

כיני מתני' כו' רש"י והר"ב פירשו מתני' כמו שפירשתי במתני' ע"ש וקשה לפירושם הא דאמר בבבלי בסוגיין טעמא דר"נ מקרא נ"ל קרא הא סברא הוא ועוד למה לא פירש הש"ס טעמא דרבנן ולפום סוגיין ניחא ועמ"ש נזיר [פ"ט ה"ז] בד"ה כיני:

(דף מ"ז ע"א) אם כשאמדוהו למיתה כו'. כתב המהרש"א לפירש"י קשיא קושית תו' ונ"ע ע"ש ונ"ל דסובר רש"י ר"נ ורבנן בהא פליגי אי צריך קרא לפטור אמדוהו למיתה וחי ממיתה. דאס"ד לרבנן צריך קרא להכי קשיא ספי ה"ל לאוקמי קרא לפטור אמדוהו והיקל והכביד ממיתה דבכה"ג ליכא למימר חס רחמנא עליה דניזק דהא מת ומשום מיתהו דניזק אין לחייבו שהרי הקיל ונראה דחס רחמנא עליה דמזיק אבל אמדוהו למיתה וחי דיש לנו לומר חס רחמנא עליה דניזק חייב אלא ודאי קסבר אמדוהו למיתה וחי לא צריך קרא לפטרו ממיתה אלא לחייבו ממון ולא אמרינן כבר יצא מב"ד זכאי ומשמיא הוא דרחימו עליה וקשיא שפיר ונקה המכה לרבנן ל"ל אבל לר"נ ליכא למימר דקרא אתיא לחייבו ממון דא"כ קשיא מאי קאמר ור"נ אמדוהו לחיים ומת לא צריך קרא שהרי יצא מב"ד זכאי. הא איצטרך קרא לחייב ממון אלא ודאי קסבר ר"נ כל היכא דליכא מיתה חייב בתשלומין ולית ליה הא דחזקיה חייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין (והיכא תנא דלית ליה דחזקיה כמ"ש תו' בפרקין (דף ע"ס) בד"ה ומפקא כו') וכיון שכן קשיא ל"ל קרא לאמדוהו למיתה וחי על כרחך לומר לפטור ממיתה קאתי דס"ד לחייבו מיתה משום דמשמיא הוא דרחימו עליה דניזק והמזיק בחיובא קאי. ובהכי ניחא גם מה שמקשין תו' לפירש"י בד"ה וחד כו' ע"ש דגם רבנן דהכא לית להו דחזקיה ה"נ סברי רבנן גזירת הכתוב הוא אע"ג שהוא בכלל חייבי מיתות שוגגין אפילו הכי חייב בתשלומין. ועמ"ש נזיר שם בד"ה אם כו':

היקל ממה שהיה כו' עיין בקונטרס. עוד נראה לפרש ולא ימות מוקי ליה בשלא אמדוהו למיתה אלא לחיים ונפל למשכב כלומר ולא מת אלא שנפל למשכב אבל אמדוהו לחיים ומת אינו משלם שבת ואם יקום וגו' איירי באמדוהו למיתה וחי. (ור"נ לא דריש דיוקא שא אם לא קם). ופריך באמדוהו למיתה וחי למה ישלם הא כבר נפטר וקאמר רשב"ל חידוש מקרא כו' ומעתה אפילו לרבנן פליגי בלא הקיל. ושפיר קאמר הקיל איכא בינייהו:

(דף מ"ז ע"ב) מהו שיתן דמי היד. כתב תו' ב"ק (דף פ"ה) בד"ה שבת כו' בדבר ידוע שסופה לחזור לא קמיבעיא ליה ע"ש כתבתי נזיר [פ"ט ה"ז] וקשה א"כ מאי קאמר גילחו מיסדר הדר והיינו בעיין. ש"מ דבעיין היא אף בדבר שידוע לכל כמו גילוח ע"ש וי"ל קסבר אף בגילוח אין הדבר ידוע שאפשר שסך נשא ולא הדרי. והמתרץ קאמר מתניתא איירי בסך נשא. מיהו אינו נוח לן לומר דמספקא לאינשי אם העביר השיער ע"י גילוח או ע"י נשא שהרי הדבר ניכר לכל ואפשר אחר הגילוח מיד אינו ניכר. ומ"ש עוד שם לשיטת תו' אין לו לשלם אלא ההפסד שמפסיד עד שיתרפא אינו מוכרח כל כך:

ניחא כו' עיין בקונטרס. וקשה הא איצטרך למכתב בפ' וכי יריבון שבת לאשמועינן אמדוהו למיתה וחי דמשלם שבת וכדאמרינן לעיל בסמוך וי"ל סוגית הש"ס אליבא דר' יצחק לקמן בסמוך דפליג ויליף אמדוהו למיתה וחי מדכתיב רק וכמ"ש שם בקונטרס ואי הוה כתיב רק בפ' כי ינצו כו' אע"ג דאיירי בשאין אסון מ"מ מדכתיב רק היינו ממעט אמדוהו למיתה וחי: רש"א אפילו נתכוין כו'. עיין בקונטרס. וכ"פ רש"י. וקשה א"כ ה"ל לר"ש לפלוגי ברישא ועוד סיפא נתכוין להכות את הגדול כו' נ"ל הא כבר שמעינן מרישא. ועיין מהר"א

והרמב"ם כתב ריש פ"ד מהל' רוצח המתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור כו' לפיכך הזורק אבן לתוך עדה מישראל והרג אחד מהן פטור ממיתת ב"ד. וכתב הכ"מ נראה שפסק כר"ש וקשה א"כ למה כתב הזורק לתוך עדה כו' הא אפילו באומר לחד מינייהו קא מיכוין אי קסבר ראובן ונמצא שמעון נמי פטור לר"ש לכך נראה דפוסק כרבנן וטעמא זורק אבן לגוי דפטור דלא שייך ביה התראה כו' ע"ש. וקשה אי כרבנן ס"ל ולא מוקמינן קרא ואהדר לו דבעינן עד שיתכוין לו א"כ אפילו בנתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם נמי חייב ואי מ"מ ס"ל התראת ספק וכמ"ש בקונטרס וכ"פ רש"י והר"ב הא כבר פסק הרמב"ם פט"ז מה"ס התראת ספק התראה היא. (ואף שפסק זה קשיא לי מכדי מאן אמר להך שמעתתא ר' יוחנן כמפורש פ"ג דמכות דף ט"ו ר"י"א התראת ספק הוי התראה. ואיהו דאמר הלכה כסתם משנה והכא ובפרק שור שנגח תנן נתכוין להרוג את הבהמה כו' פטור משום דס"ל התראת ספק ולכך ביה נ"ל לומר דר' יוחנן לא קאמר התם אלא אליבא דר' יהודה וליה לא ס"ל. א"כ אין לפסוק כר' יוחנן בהא. מיהו ריש שבועות דף ג' ע"ב משמע דר' יוחנן סובר להלכה דהוי התראה ע"ש. ואף שתו' כתבו בסוגיין התראת ספק שהעושה אינו יודע בבירור שיעבור על ההתראה לאו שמה התראה לדברי הכל. אין דבריהם מבוררים לי דבריש שבועות אמרינן האומר שבועה שלא אוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה לר"י הוי התראה אע"ג שגם להעושה ספק הוא שסובר לאכלו היום ואינו מבורר איסורו עד שיעבור היום. ועמ"ש לקמן בסוף דברינו). גם סוגית הש"ס לא משמע כדבריו. וכבר השיג הלח"מ פ"ק מהל' חובל ומזיק על דבריו. גם אם נאמר דהרמב"ם פוסק כר"ש קשיא הא דכתב פ"י מהל' נזקי ממון שור שהיה מתכוין להרוג את האדם כו' ע"ש וכן הא דכתב פ"ק מהל' חובל נתכוין לבייש את הקטן כו'. ובגמ' מוקמינן הנך תרתי דלא כר"ש וכבר הרגיש בזה הלח"מ שם ע"ש שדחה הרבה. ונראה דקשיא להרמב"ם תנא דבי חזקיה מנ"ל דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי כמ"ש תו' בסוגיין בד"ה וכל כו'. ותירוצם עולה יפה לר"ש דאייתר ליה ואהדר לו דפטור שאינו מתכוין שמעינן מונתת נפש תחת נפש אבל לחזקיה דאיצטרך ואהדר לו לפטור שאינו מתכוין וכמ"ש המהרש"א בד"ה דאכתי כו' ע"ש קשה מנ"ל לפטור בהטעה ישראלים ואחד זר ואומר לאותו שעומד שם אני מתכוין שיהא פטור משום כל קבוע כו' וצ"ע. ועוד קשיא ליה קושית תו' בד"ה ומפקא כו' וא"ת וכיון דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי' ומדרבנן ונתת נפש במאי מוקי ליה כו' ע"ש. גם קשיא ליה מה שהקשיתי לעיל אפירש"י. לכך מפרש ה"ק דמתני' אתי לאשמועינן אפילו קאי ראובן ושמעון ואמר הנא לראובן קא מיכוונא נמי חייב ואי מרישא לחודא ה"א דוקא דידיה אם נתכוין להרוג את הבהמה או את האדם והרג את האדם פטור משום דס"ל התראת ספק ובשני בני אדם ואמר לחד מינייהו קמיכוין חייב אבל היכא דאמר לראובן קמיכוונא אבל לא לשמעון פטור קמ"ל משנה יתירה נתכוין להכות את הגדול כו' ואפילו לא נתכוין אלא על הגדול והמית את הקטן חייב ור"ש פליג אתרווייהו ולכך מהדר אדוקיא דרישא והא דקאמר הש"ס פשיטא קאי ראובן ושמעון כו' ה"ש רש"א עד שיתכוין ואומר לפלוני אני מתכוין, בא לתרץ למה מהדר ר"ש אדוקיא דרישא. ועמ"ש לקמן בסוגיין בד"ה אר"ש כו'. ותנא דבי חזקיה סובר מסתבר לאוקמי היקישא אין מתכוין למתכוין לחייבו מיתה ולא לפוטרו ממון כמ"ש המהרש"א בד"ה דאכתי כו' ע"ש. אלא השתא דכתי' ונתת נפש תחת נפש דמשמע מיתה א"א לאוקמי הקישא לחיוב מיתה דא"כ ונתת וגו' למה לי אלא ודאי היקישא אתי לפטור ממון באומר הנא לראובן קמיכוני ולא לשמעון וקרא ונתת נפש וגו' אתי לחייב מיתה באומר לחד מינייהו קמיכוין ואייתר ואהדר לו נלמד להטעה ישראלים כו' ואמר לחד מינייהו קמיכוני פטור ולא אזלינן בתר רובא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. ומתני' דב"ק דתנן נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם פטור. היינו אפילו נתכוין לאחד מהן ודוקיא דידה אבל בשני בני אדם אם נתכוין לאחד מהם חייב והיינו כחזקיה ודלא כר"ש דהא סובר אפילו נתכוין לאחד מהם פטור ודייק הש"ס שם שפיר מתני' דלא כר"ש והרמב"ם העתיק לשון המשנה וכי היכי דמתפרשא לחזקיה מתפרשא נמי לדידיה. גם הא דתניא פרק החובל נתכוין לבייש את הקטן כו' מתפרש כן. לפ"ז י"ל מה שהקשיתי לעיל לר' יוחנן ממתני' נתכוין להרוג כו'. דר' יוחנן כחזקיה ס"ל כמ"ש תו' בסוגיין בד"ה ומפקא כו' ע"ש. ומתני' אתיא שפיר כוותיה ולאו מטעם התראת ספק אלא מהיקישא פטרינן. וניחא בזה דפריך הש"ס כתובות לר' יוחנן מדחזקיה דאל"כ קשיא ליה סתמא דב"ק. אף בלאו הכי קשיין לי דברי רש"י נ"ל טעמא משום התראת ספק תיפוק ליה מדכתיב בבלי דעת דדרשינן מיניה פ"ק דמכות (דף ז') פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם, וכיון דאיצטרך קרא לפטרו מגלות ש"מ דפטור ממיתה וסוגיא דהתם משמע דאתיא ככ"ע וצ"ע:

חזקיה שאל זרק כו'. עיין בקונטרס. ולא מיבעיא ליה בשיבר כליו של זה הנהרג דודאי פטור כדתנן לעיל פרק בן סורר ומורה [פ"ח ה"ה] הבא במחתרת ושיבר את החבית פטור אם אין לו דמים. וא"ת הא אמרינן שם ע"ב פשיטא רוצח ששיבר את הכלים או שהזיק חייב. דמיתה לזה ותשלומין לזה חייב וי"ל התם בשנתכוין להזיק את הכלים והכא בשלא נתכוין וא"ת לענין נזק אין חילוק בין נתכוין לשאין מתכוין כדתנן סוף פ"ב דב"ק אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד וי"ל הכא דאיכא מיתה וגלי בה קרא דאינו מתכוין פטור מספקא ליה אם חייב על הכלים: אר"ש

דר' נחמיה היא הואיל ורגלים לדבר שלא מת מחמת מכה זו לכך פטור: **גמ'**: כיני מתני' הא דתנן שרגלים לדבר לאו ר"נ קאמר. כדס"ד אלא רבנן קאמרי לכך חייב שרגלים לדבר שמת מחמת מכה זו שהרי מתחלה אמדוהו למיתה ואזלינן בתר רובא ור"נ קרא קדריש לפטרו כדמסיק: רבנן. סברי לכך חייב לפי שהאומד הראשון שלאחר המכה היה שימות מן המכה וכן האומד האחרון שלאחר שהכביד דס"ל שני אומדנות למיתה והם רבים על האומד האמצעי שהיה לחיים לאחר שהיקל ואזלינן בתר רובא: ר"נ אומר. אומד האמצעי עדיף שביטל הראשון והאחרון לאו כלום שהרי כשאמדוהו מתחלה לחיים אם הכביד לאחר מכאן לאו כלום הוא ה"נ כן: על משענתו. מתרגמינן על בורייה שנתרפא לגמרי ונשען על כחו: ובי עלתה על דעתך. להרוג המכה כשהמוכה הולך בשוק דאיצטרך קרא למכתב ונקה המכה ממיתה: אלא. אפילו אמדוהו מתחלה למיתה והיקל ממה שהיה והכביד לאחר מכאן ומת בא הכתוב ללמדך אם יקום והתהלך בחוץ ואמדוהו למשענת חייב אפילו הכביד לאחר מכאן ומת אפ"ה ונקה המכה:

(דף מ"ז ע"א) מ"ט דרבנן. כלומר איך מפרשינן קרא דר"נ: ולא ימות וגו'. בקרא כתיב ולא ימות ונפל למשכב אם יקום והתהלך בחוץ וגו' וקשיא ונפל למשכב ל"ל דהא כיון שלא מת פשיטא שנפל למשכב דאם גם למשכב לא נפל בריא הוא אלא ה"ק ולא ימות היינו שלא אמדוהו למיתה ונפל למשכב חייב בשבת דכתיב בסיפא רק שבתו יתן אבל אמדוהו למיתה שכבר נפטר משבת דקים ליה בדרבה מיניה אע"ג שנתרפא אח"כ ופטור ממיתה פטור נמי משבת דאמרינן משמיא הוא דרחימו עליה: ופריך אם בשלא אמדוהו למיתה. אימא סיפא אם יקום וגו' ונקה המכה הא אם לא קם חייב מיתה ומאי הא מתחלה אמדוהו לחיים וכבר יצא מב"ד זכאי שוב אין חיוב מיתה חל עליו: ומשני אלא בשאמדוהו למיתה. וה"ק אמדוהו למיתה ולא ימות שהיקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ונפל למשכב אם יקום כו' ונקה המכה אבל אם לא קם חייב מיתה אע"ג שהיקל בינתים וכרבנן: ופריך אם בשאמדוהו למיתה. אימא סיפא רק שבתו יתן כו' הא אף שהיקל וחזר לבריאותו אין לו שבת דהיפטר ליה משעה ראשונה: חידוש מקרא. גזירת הכתוב הוא אע"ג שיצא מב"ד זכאי שלא ניתן שבת אפ"ה כשהקיל חייב: אומד של טעות היתה. לכך חייב שהרי נתברר עכשיו שהאומד הראשון היה בטעות שהרי נתרפא וה"ל כמאן דליתא: מה נפק מביניהון. מאי בינייהו הא מיהת לדברי שניהם חייב בשבת: היקל ממה שהיה כו'. כלומר לר"נ דפוטר איכא בינייהו למ"ד גזירת הכתוב הוא שיתן אם נתן לאחר האומד האמצעי שהיה לחיים מה שנתן נתן אבל לא נתן עד לאחר. שהכביד ספק הוא אם יתן די"ל גזירת הכתוב הוא ליתן לפי מה שהוא עכשיו שהוא חי אבל הכביד ומת דפטור ממיתה מפני שהוא ספק אם מחמת המכה מת או לא אף משבת פטור דאין מוציאין מספק: מ"ד אומד של טעות. אם לא נתן עד אחר האומד האחרון ודאי לא יתן ואם נתן מיד אחר האומד האמצעי מהו שיחזור ויטול ממנו אחר האומד האחרון או דלמא מספיקא לא מפקינן ממונא: מתני' מסייע לדין כו'. תניא כוותיה דריש לקיש ותניא כוותיה דריב"ח: מונין משעה שיכביד. כלומר חיוב תשלומי שבת מתחיל משעה שהכביד החולי ועכשיו שמת פטור דקים ליה בדרבה מיניה ש"מ סובר האי תנא דאומד טעות היה דאי ס"ד חידוש מקרא הוא יהא חייב בשבת שכבר נתחייב משעה ראשונה כשאמדוהו לחיים: מאימתי נמנין לו. לענין שבת משיכביד החולי ולפי אותו זמן אזלינן לענין תשלומי שבת: לית כאן. משיכביד דלא אזלינן בתר אותו זמן בין למ"ד חידוש מקרא שיתן סמכינן על שעה שהיקל אע"ג שהכביד אח"כ וקסבר אם לא נתן אומרים לו שיתן ובין למ"ד אומד טעות היה לא אזלינן בתר אותו זמן אלא אחר זמן הראשון ואם נתן יטול לכך צריכין להגיה הברייתא משעה שיקל: ה"ג לית כאן משעה שיכביד אלא שיקל וכ"ה בנזיר: הדא אמרה. ברייתא זאת אומרת כמ"ד חידוש מקרא שיתן. וכל שאמדוהו לחיים פעם אחת נתחייב בשבת אפי' הכביד א"כ: ה"ג אין תימר אומד של טעות היתה אינו נותן שמא ימות. וה"פ כיון דאם הכביד מוציאין מידו לא אזלינן בתר מה שהקיל א"כ הולך בשוק: וצבת. כמו ולמה כלומר נתכווצו גידיו ואינו יכול לפשוט ולפתוח ידו לעשות בה מלאכה: אמר אסיא. וא"ר הרופא אם חותכים הגידים שנתכווצו חוזרת היד לקדמותה ומתרפאת: מהו שיתן דמי היד. מי אמרינן כיון דסופו לחזור ע"י הרופא לא יהיב ליה דמי ידו או דלמא השתא מיהת אפחתיה: נישמעינה מן הדא. הא שמע: כי ינצו אנשים כו'. שני פרשיות כתיבו בתורה במזיק חבירו פרשת כי ינצו ופרשת כי יריבון וקשיא הא מלה ומריבה אחת היא למה כפל הענין בשינוי לשון: אלא. בפרשת כי יריבון כתוב ריפוי ושבת ואיירי במתכוין ובפרשת כי ינצו כתיב נזק וצער ואיירי באינו מתכוין אלא שכיון להרוג את זה והרג את זה לכך שינה לשונו ללמדך ליתן את הכתוב במתכוין דהיינו ריפוי ושבת על שאינו מתכוין ונזק וצער הכתוב באינו מתכוין על מתכוין שגם הוא ישלם נזק וצער: ופריך ניחא. הניחא דאיצטריך לשנות לאשמועינן שחיוב האמור במתכוין חל גם על אינו מתכוין ואי לאו קרא יתירא ה"א דוקא מתכוין חייב ושאינו מתכוין פטור אלא שמה שהוא חייב בשאינו מתכוין שחל נמי על המתכוין לזה לא צריך קרא דהשתא. שאינו מתכוין חייב המתכוין לא כ"ש א"כ קשיא לכתבו שני פרשיות בשאינו מתכוין ואין צריך לשנותן א"נ לכתוב בפרשת וכי ינצו כל הארבעה דברים נזק וצער ריפוי ושבת ול"ל פרשת וכי יריבון:

(דף מ"ז ע"ב) אלא כיני. אלא כן הוא קרא יתירא אתי לאשמועינן כהאי גוונא שקלקל ידו ואמר שהם יתחככו תתרפא חייב לשלם דמי היד אפילו נתרפאה אחר כך לגמרי: ה"ג ולמה יתן דמי היד כמה דאת אמר חידוש מקרא הוא שיתן דמי שבתו וכה חדוש מקרא הוא שיתן דמי היד. וה"פ מ"ט יתן דמי היד הא נתרפא לגמרי אח"כ וקאמר כי היכי דאמרינן באמדוהו למיתה והיקל והכביד ומת או אמדוהו לחיים ומת אע"ג דהשתא ראוי לפטרו אפ"ה גזירת הכתוב הוא כל שנתחייב פעם אחת אינו יוצא ממנו עד שישלם ה"נ גזירת הכתוב הוא כיון שנתחייב בדמי היד אע"ג שנתרפא אח"כ חייב לשלם: אמדוהו לחיים ומת. מי אמרינן כיון דחזינן דאומד טעות היה אע"ג שאין לחייבו מיתה כיון שכבר יצא מב"ד זכאי ממון אין לחייבו דלא יהא אלא חייבי מיתה שוגגין דפטורין כ"ש כאן או דלמא כיון שדרך החיים למות אמרינן שלא היה כאן אומד טעות אלא שמת בדרך הטבע ולא מחמת הכאה וחייב בתשלומין: ופשיט מביון דכתיב רק שבתו וגו'. ורקין מיעוטין הן ואתי רק דהכא למעט שלא יהא מיתה בתשלומין והיכא דמי בכה"ג דס"ד לחייבו מיתה כדהשתא ופטור מתשלומין קמ"ל היכא דאיכא לספוקי אם מחמת הכאה מת פטור ממיתה רק שבתו יתן וגו': אמדוהו למיתה וחיה. מי אמרינן סמכינן על האומד הראשון ופטור או דלמא כיון שאין דרך המתים להחיות אמרינן מסתמא אומד בטעות היה וחייב: ופשיט מביון דכתיב רק שבתו וגו'. לא אתי רק אלא למעט היכא דאיכא לספוקי במיתה ותשלומין רק שבתו יתן ולא חיישינן לספק מיתה כלל:

הלכה ד' מתני': נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם. היה אדם עומד אצל הבהמה ונתכוין להרוג בהמה והרג אדם פטור משום דכי אתרו ביה התראת ספק הוא אע"פ שקבל עליו התראה ואמר יודע אני שהוא בן בריא וע"מ כן אני עושה שאם אהרגנו אהיה חייב מיתה פטור דשמא לא יהרגנו: לנפלים. אנפלים לא מחייב דכמאן דקטיל דמי: ה"ג והיה בה כדי להמית על לבו ומת פטור. דתרתי בעינן שיתכוין למכת מיתה ושיכנו מכת מיתה דאם לא נתכוין למכת מיתה התראת ספק הוא דהתרו בו אל תזרוק שמא תלך על לבו: ה"ג והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו פטור ר' שמעון אומר כו'. ארישא קאי דקאמר ת"ק נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם פטור הא נתכוין להרוג את האדם והרג אדם אחר חייב עלה קאמר ר"ש אפילו

נתכוין להרוג את זה פטור דאי אסיפא דמלתא דת"ק קאי הל"ל ור"ש פוטר ולמה ליה למיהדר ולפרושי אפילו נתכוין כו' הא מפורש אמרו ת"ק לחיוב ומאי אפילו והאי דשבק ר"ש סיפא בהדיא ומהדר אדוקיא דרישא דלא תימא ר"ש פוטר בכולהו ואפילו נתכוין להכות על מתניו והלכה לו על לבו: **גמ'** חזקיה שאל. לר"ש דאמר נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור זרק אבן שיש בו כדי להמית ונתכוין להרוג את זה ולא נתכוין לשבור את הכלים והמית את זה וגם שיבר את הכלים מהו מי דמי לנתכוין להרוג את זה והרג את זה דפטור או דלמא באדם הוא דחידש הכתוב שאם לא נתכוין לזה פטור אבל כלים חייב: ולא היה בה כדי להמית. נמצא שאינו חייב מיתה וליכא למימר קים ליה בדרבה מיניה ומיבעיא ליה באת"ל בבעי' קמייתא דאיכא מיתה פטור מיבעיא לן היכא דליכא מיתה מהו מי הויא כחייבי מיתות שוגגין דפטורין מתשלומין כששניהן של אחד ה"נ אפילו מיתה לזה ותשלומין לזה

לזה אם לא נתכוין פטור או דלמא די לפטרו היכא דאיכא מיתה אבל היכא דליכא מיתה חייב בתשלומין של זה: אר"ש. הנך תנאים של בית רבי תנו אפילו נתכוין להרוג את זה או את זה והרג את זה פטור עד שיאמר לפלוני אני מתכוין ואותו הרג: ואתייא. הא דבית רבי כרבי נתן: סיעה. חבורת בני אדם: לאחד מכם אני מתכוין להרוג. ולא איכפת לי מינייהו אפ"ה פטור דה"ל כמתכוין להרוג את זה והרג את זה דפטור עד שיאמר לפלוני אני מתכוין:

הלכה ה מתני': שנתערב באחרים. בגמרא מפרש הנך אחרים מאן נינהו: כונסין אותן לכיפה. ושם מאכילין אותן שעורים עד שתבקע כריסן: נידונין בקלה. מאחר שנתערב ואי אתה מכיר מי המחוייב את החמורה ומי מחוייב את הקלה אי אתה רשאי למושכו למיתה החמורה שלא נתחייב בה אלא ידונו בקלה שישנה בכלל החמורה: הנסקלין בנשרפין. אע"ג דרובן דהני נשרפין כדקתני נסקלין בנשרפין משמע חד נסקל שנתערב בנשרפין טובא אפ"ה לר"ש ידונו כולן בסקילה מפני שהשרפה חמורה: ידונו בשרפה. דאזלינן בתר רובא ואפילו הוה איכא חד מהנשרפין שנתערב בהרבה נסקלין ידונו בשרפה שהסקילה חמורה ואי אתה רשאי למושכה להחמיר עליו: לא ניתנה. לארוסה בת כהן שזינתה וארוסה בת ישראל בסקילה ש"מ שריפה חמורה קסבר ארוסה בת ישראל יצאה מסקילה לשרפה: לא ניתנה למגדף ולע"א. שפושטין ידן בעיקר וארוסה בת כהן בסקילה כבת ישראל ובת כהן דאפקה קרא שהיא בשרפה היינו נשואה דאלו בת ישראל בחנק וזו בשרפה: בסייף. שחנק חמור:

(דף מ"ח ע"א) וחכ"א בחנק. שסייף חמור: **גמ':** שנתערב בכשרין. איירי מתני' וקמ"ל אפילו נתערבו שנים ואחד מהן חשיד שהכל יודעין שלא הרג אדם אפ"ה לא מחייבינן לאידך משום הך חזקה ובהא אפילו ר"י מודה והא דאר"י כונסין אותו לכיפה לא עלה קאי אלא חסורי מחסרא והכי קתני ושור שנגמר דינו ונתערב בשוורים אחרים (מעליון) סוקלין אותן דהא ע"כ כולן אסורים בהנאה ואין להבעלים הפסד בסקילתן הלכך סוקלין אותו כדי שיקויים מצות סקילה במחוייב בה ור"י פליג וסו"ר שא"ל לסוקלן שלא להטריח לב"ד אלא כונסין אותן לכיפה והם מתים ברעב: ונתערב ברוצח שנגמר דינו. איירי מתני' רבנן סברי אין גומרין דינו של אדם אלא בפניו וכיון דאין מכירין אותו לא הויא בפניו הלכך כולן פטורין ור"י מיפטרינהו לגמרי נמי לא דרוצחי נינהו וכבר נתקבלו העדיות ונשאו ונתנו בדבר הלכך כונסין אותן לכיפה: בשור. שלא נגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים שנגמר דינן איירי מתני' וקמ"ל דלא אמרינן לסקול כולן כדי לקיים מצות סקילה במחוייב בה כיון דאם ידונו יהיו מותרים בהנאה נמצא שיש בזה הפסד להבעלים: ופריך אם בשור. שנתערב בשוורים איירי מתני' אימא סיפא רי"א כונסין אותו לכיפה אמאי הא אין שום תועלת בדבר זה דאף באחד מהן לא מתקיים מצותו: רש"א חמורה שרפה מסקילה כו'. הא ודאי לא צריך שמפורש כן במתני' אלא אגב שבא לפרש סיפא חנק והרג דשם פלוגתייהו איזה מהן חמור מפרש נמי לרישא הא דקאמר השרפה חמורה היינו מסקילה אבל בהיסם מודים שהשרפה חמורה משאר מיתות וכדתנן לעיל ר"פ ארבע מיתות:

הלכה ו מתני': מי שנתחייב שתי מיתות. כגון שעבר עברה קלה ונגמר דינו וחזר ועבר עברה חמורה סד"א כיון דנגמר דינו לעברה קלה האי גברא קטילא הוא קמ"ל: עבר עברה שיש בה שתי מיתות. כגון חמותו והיא אשת איש: יידון בחמורה. נשרפה מפני שהיא חמותו ולא כאשת איש שהיא בחנק: יידון בזיקה הראשונה. באותו איסור שהוזקק תחלה להזהר ולפרוש ממנו הוא נדון אבל לא באסור הבא עליו אחרון אע"פ שהוא אחרון דקסבר ר' יוסי אין איסור חל על איסור אפילו חמור על הקל: **גמ':** תמן. בבבלי הכין אמתני': חמותו ונעשית אשת איש. כגון נשא בת אלמנה ונאסרה אמה משום חמותו אח"כ נשאת ונאסרה עליו משום אשת איש נדון בחמורה בשרפה דהיא קדמה אע"ג דאיסור מוסיף הוא שמתחלה אסורה לזה ומותרת לכל העולם נעשית אשת איש אית סף האי שם עלה לגבי כ"ע ומגו דחייל עלייהו חייל נמי לגבי דהאי אפ"ה נידון בחמותו דבאיתות עסקינן ואי אתה יכול להמיתו בשתי מיתות והואיל ושתיהן עליו ידון בחמורה אבל אם היתה אשת איש ונעשית חמותו הואיל כשנשא בתה כבר היתה אסורה עליו משום אשת איש לא חייל איסור חמותו אאיסור אשת איש ואינו נדון אלא בחנק: בא על חמותו. והיא לו חמותו וכלתו מהו: היך עבידא. היכי דמי: ה"ג גבר נסב איתתא ברתא דאחוה ודאימיה ונסב ברתא דאחתא דאיתתיה ונסבא שבתא לבריה אתא על סבתא חייב עליה משום חמותו ואם חמיו ואם חמותו וכלתו חמותו וכלתו באחת מה אמר בה ר"י כו'. וה"פ ראובן לקח אשה שהיא בת אחיה ובת אמו כגון שבא שמעון על אמו והוליד ממנה בת שהיא בתו ואחותו ובלקח ראובן בת שמעון נמצא שבתא היא אם חמיו וחמותו בבת אחת ואח"כ לקח בת אחות אשתו מגו דמתסר באם חמיו שהיא אם אביה של זו נאסר גם באם אמה דהויא ליה אם חמותו והיינו איסור כולל אבל איסור מוסיף לא הוי דהא לא ניתוסף איסור על הסבתה בנישואין אלו ולא מיקרי מוסיף אא"כ ניתוסף איסורא על האיסור וכשנשאה הסבתא לבריה מגו דאיתוסף בה איסורא לגבי אחין של בעלה איתוסף נמי בה איסור כלתו וכשבא אח"כ ראובן על הזקנה נמצא שבא על חמותו ואם חמיו ואם חמותו וכלתו ומיבעיא ליה ר' יוסי דאמר ידון בזיקה הראשונה וקסבר אין איסור חל על איסור מי פליג גם באיסור מוסיף כגון חמותו וכלתו או דלמא מודה דחייב שתים כהומר בקל וכה"ג איכא למיבעיא לר' יוסי אי ס"ל אפילו איסור כולל כגון חמותו ואם חמותו כדפרישית או דלמא מודה בזה דחייב שתים: שני איסורים באחת כלומר איסור בת אחת. כגון חמותו ואם חמיו שנאסרו אלו הנים כאחת כדפרישית מיבעיא לן מי פליג ר' יוסי או לא: אמרין. אמרו

אר"ש אילין דבית ר' תניין אפילו כו'. וקשה הא במתני' נמי תנן הכי וי"ל במתני' לא היו גירסים אפילו ולא קאי ר"ש אלא אסיפא ולא פליג אלא באומר אנא לראובן קמיכוונו אבל השתא דתני אפילו פליג נמי ארישא וקמ"ל דאפילו באומר לחד מינייהו קמיכוונא נמי חייב וכ"מ בסמוך בד"ה רש"א כו'. והיינו דמסיק ואתיא דבי רבי כרבי נתן כו':

רוצח שנתערב באחרים. וקשה מ"ש דנקט רוצח ולא תני סתמי חייבי מיתות כדתנן בסיפא וכל חייבי מיתות. בשלמא לרשב"ל דמוקי למתני' ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצח שנגמר דינו ניחא דאי תני חייבי מיתות שנתערבו ה"א בשכולן נגמרו דינן למיתה ואפ"ה פטורין כיון שאי אפשר לקיים בהן יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו דהא אין אנו יודעין מי הם עדיו לכך תנן רוצח מיתתו ביד כל אדם וכמ"ש בסמוך בד"ה ידונו כו' ש"מ דאיירי שלא נגמר דינו ולר' יוחנן נמי אפשר לומר קמ"ל דאיירי שנתערב בכשרים דאי ברוצחים אחרים למה לא יהרגו כולם אלא לשמואל קשיא ליתני שור הנסקל שנתערב באחרים לאחר העיון נראה שגם בשאר חייבי מיתות שלא עמדו על נפשם אם אי אפשר לקיים בהם יד העדים תהיה בו בראשונה אפ"ה נהרגין דאל"כ קשיא סיפא וכל חייבי מיתות שנתערבו באחרים ידונו בקלה אמאי הא אין העדים ידועים או כמ"ש והדרא קושיא לדוכתא מ"ש רוצח דנקט. ודוחק לומר שהעדים ידועים אלא שנשכח מהם על מה היו מעידים וי"ל רבותא קמ"ל אפילו רוצח דמחמירין בו כדתנן לקמן בפרקין כולן פטורין:

כונסין אותן לכיפה עיין בקונטרס וכ"פ רש"י. ק"ק הא פי' זה אינו אלא למ"ד דקאי על רוצח שנתערב ברוצחים אחרים ובבבלי דחו דבריו ומסיק דר' יהודה קאי אשור בין השוורים וכונסין אותו לכיפה היינו שסוגרין אותו בחדר ומתים ברעב וכן פירש"י בגמ':

ידונו בקלה. בבבלי גרסינן ש"מ מותרה לדבר החמור הוי מותרה לדבר הקל. וכתב תו' וא"ת שאני הכא כיון דחייבין מיתה ממיתין אותו בכל מה שיכול וי"ל דדייק מדתנן כל חייבי מיתות אפילו הנך דלא דרשי הכי א"נ בורח שאני. והרמב"ם כתב פי"ד מה"ס מי שעמד על נפשו ולא יכלו ב"ד לאוסרו עד שימיתוהו במיתה שהוא חייב בה הורגין אותו עדיו בכל מיתה שיכולין להמיתו בה ואין שאר העם יכולין להמיתו לפיכך אם נקטעה יד העדים פטור כו' בד"א בשאר מחוייבי מיתות ב"ד חוץ מן הרוצח אבל רוצח רודפין אחריו כל אדם ע"ש. לפום ריהטא קשיא למה כתב דוקא מי שעמד על נפשו ה"ל למנקט סתם מי שאין יכולין להמיתו במיתה הכתובה בו כו' ונראה דדייק ליה מסוגיין דקשיא קושית תו' הנזכרת וליכא לשנויי כתירוצא קמא דהא כל חייבי מיתות ממיתין אותן בכל מיתות על כרחך לומר כתירוצא בתרא בורח שאני ש"מ דוקא במי שעמד על נפשו הוא דדינא הכי אבל לא בשאר חייבי מיתות. ומ"ש הכ"מ שם וי"ל למה תפס דין דנקטעה יד העדים במי שעמד על נפשו דמשמע אם לא עמד על נפשו חייב ושמואל סתמא קאמר בין עמד בין לא עמד ע"כ תימא ודאי אם דהא עמד חמור שממיתין אותו בכל מיתה א"כ בשלא עמד כ"ש ודייק ליה אפילו בשלא עמד כו' איירי דאל"כ מאי פריך מהא דתניא מות יומת כו' ואין להאריך כאן:

הנסקלין בנשרפין. כתב תו' הקשה ריב"ס אמאי קאמר ר"ש ידונו בסקילה ניזיל בתר רובא להחמיר בד"כ כדאמרינן פ"ק דחולין ותי' ר"ת לא אזלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא ודאי בקלה כו' ולא דמי לאותן שהרגו בודאי אלא דלא ידעינן אי טרפה הוה או שלם ע"ש. וקשה א"כ הא דקיי"ל איסור שנפל לתוך היתר בטל האיסור ברוב ואף שאיסור חוזר להיתר כמפורש בהרבה משניות מנא לן דהא דאזלינן בתר רובא ילפינן מרוצח וממכה אביו ואחריני המפורשים שם בחולין ומכולן ליכא למילף היכא דידעינן בודאי שיש שם דבר שאינו כן וכמ"ש ר"ת. ובחולין ליתא להך תירוצא וכתב כיון דממ"נ נהרג לעמין באיזו מיתה נהרג לא אזלינן בתר רובא ע"כ. וקשה א"כ מאי פריך הש"ס תיפוק ליה דרובא נסקלין נינהו הא אין הרוב גורם. דניזיל אבתרא וי"ל דהכי פריך אפילו שוין הן סקילה ושרפה תיהני הרוב שידונו בסקילה אע"ג שאין הרוב עיקר הגורם. ומן התימא שתו' שם הקשו כן אתירוצא בתרא שכתבו שם ולא הקשו כן גם אתירוצא קמא ומ"ש המהרש"א שם לפרש דברי תו' ע"ש אינו נכון בלשון הש"ס. גם קשה דלמא קמ"ל רבותא לרבנן דאפילו נשרפין בנסקלין ידונו בשרפה הקלה. ומ"ש כאן בסוגיין הוא עיקר ול"ע:

שהשריפה חמורה. פרק ארבע מיתות (דף נ"ג) כתב בתו' בד"ה קמיפלגי כו' תימא ר"י דאמר ארוסה יצאה לשרפה ולא נשואה מנ"ל דאשת איש בחנק כו' וכדרבי נמי לא מצי למידרש דתקשי אימא שרפה כו' ע"ש. ולא ידעתי מאי קשיא להו הא אשת אב בסקילה כדילפינן בגז"ש דדמיהם בם וכתיב קרא יתירא לרבות אשת אב לאחר מיתה וכיון שכן אי ס"ד נשואה בשרפה קשיא אשת אב בחיי אב אמו לאו אשת רעהו היא ולמה תהיה בסקילה הקלה (דהא ר' ישמעאל כר"ש ס"ל שהשרפה חמורה) ולא בשרפה כשאר נשואה דעלמא ואין סברא לומר דהיקל הכתוב באשת אב מפני שנואה שסברה המחמיר הכתוב בה לאסרה אפילו לאחר מיתת האב משא"כ בנשואה דמותרת לאחר מיתת בעלה גם אין הדעת נותנת להקל בה אלא ש"מ נשואה בחנק ובסייף ליכא למימר דהא בעינן מיתה שאין בה רושם כדיליף רבי בגז"ש ול"ע:

(דף מ"ח ע"א) ידונו בשרפה. בבבלי מפרש וחכ"א ידונו בשרפה דאזלינן בתר רובא שהן נשרפין ודקאמרת למיזל בתר מיעוטא דשרפה חמורה אינו כן אלא קלה היא ע"כ. לא ידעתי למה אינו מפרש דהכי קאמר אפילו רובא נסקלין ידונו בשרפה שסקילה חמורה וכמ"ש בקונטרס:

אם בשור כו'. עיין בקונטרס. וקשה הא גם לר' יוחנן דמוקי לה שנתערב בכשרים נמי קשה דהא על כרחך צריכין לחסר מתני' ולפרש דר' יהודה אשור בין השוורים קאי וכמ"ש בקונט' וכ"ה בבבלי מאי קאמרת לכך מכניסין אותן לכיפה שלא יבואו בהן לידי תקלה א"כ לשמואל נמי ניחא: מי שנתחייב כו'. כתב תו' בד"ה ונגמר דינו כו' תימא אמאי נידון בחמורה הא הויא ליה עדות שאי אתה יכול להזימה דאי מיתזמי סהדי בתראי לא מיקטלי כיון דבלאו סהדותייהו גברא בר קטלא הוא ע"ש ונראה דאיירי דאסהידו הנך בתראי שבא על ערוה פלונית שמהני עדותן להרוג גם את השני ויכולה להזימה שכשהוזמו על השני שלא היו שם באותו היום ממילא הוזמו גם על הראשון ולכך גומרין הדין ונכון הוא:

יידון בזיקה הראשונה. עיין בקונטרס וכ"פ רש"י. וא"ת מאי מיבעיא ליה לש"ס בסמוך חומר בקל מה אמר בה ר"י וסי הא מפורש קאמר הכא אפילו חמור על הקל אינו חל וי"ל כבר פירשתי בסמוך חומרא בקל היינו איסור כולל אבל חמור על הקל פשיטא ליה דאינו חל:

אשת איש כו' בחניקה. וא"ת בסמוך מיבעיא ליה באיסור מוסיף לר' יוסי תפשוט ליה מהכא דאינו חל דהא חמותו איסור מוסיף הוא דמעיקרא היה לה היתר ועכשיו אסורה ליה לעולם אף לאחר מיתת בתה ואפי' לפירש"י לר"ע לעיל דף ע"ו ע"ב מ"מ איסור דאורייתא איכא משום ארור שוכב עם חותנתו וי"ל השתא מיהא ליכא נוסף דשמא תמות בחיי בעלה. ויש קצת ראיה לזה בכריתות פ"ג ול"ע:

חמותו וכלתו כאחת מה אמר בה ר"י. עי' בקונט'. בבבלי גרסי' א"ר אבהו מודה ר"י באיסור מוסיף. וכ"ה באיסור בת אחת דעדיף מאיסור מוסיף כמ"ש תו' בבבלי יבמות (דף ל"ג) סוף ד"ה בר קפרא כו'. אבל באיסור כולל איכא לספוקי דפליגי ביה אי הוי כאיסור מוסיף או לא. כמפורש בבבלי שבועות (דף כ"ד) ובבבלי קידושין דף ע"ז ע"ב כתבו תו' בד"ה פרט כו' תימא מאי קאמר בסמוך כו' ע"ש ותימא לתירוצם קמא קשה אם כן הוי ליה לש"ס לאתויי הך ברייתא דתני בה דר"ש אף באיסור מוסיף אית ליה דאינו חל (ומצאתי להריטב"א שהרגיש בזה ודחק לתרץ ע"ש). ולתירוצם בתרא קשה הא ר' יוסי סובר אפילו איסור חמור אינו חל על איסור קל ואיסור מוסיף אית ליה אפי' איסור קל חל על איסור חמור תדע דפריך הבבלי חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו נמי האיסור אשת איש דאר"א מודה ר"י באיסור מוסיף ע"ש. ומאי קושיא דלמא דוקא איסור חמור על איסור קל הוא דאית ליה באיסור מוסיף אבל איסור קל על איסור חמור כגון א"א על חמותו לית ליה אפי' באיסור מוסיף דהא באינו מוסיף אפי' חמור על קל לית ליה כדמוכח מתני' אלא ודאי אין לחלק ודלא כמ"ש תו' ול"ע. ותמיהתם נראה לתרץ דקסבר רב ששת כמ"ד איסור כולל לאיסור מוסיף דמי כמפורש בשבועות שם ונבלה ביוה"כ איסור כולל הוא מגו דחייל יוה"כ על האדם ליאסר בשאר אוכלים כולל נמי נבלה עמה להתחייב משום יוה"כ וכיון דאיסור כולל לית ליה אף איסור מוסיף לית ליה. והרמב"ם כתב פ"ו מה' חמץ. אין אדם יוצא י"ח באכילת מצה שהיא אסורה לו כגון טבל כו' וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון אין יוצא בו י"ח וכתב הלח"מ פ' כ"ש (דף ל"ה) תניא יכול יוצא אדם י"ח בטבל כו' ת"ל לא תאכל כו' ופריך אסורא דחמץ להיכא אזלא הא מני ר"ש היא דאמר אין איסור חל על איסור דתניא רש"א האוכל נבלה ביוה"כ פטור. וקשה כאן פסק כר"ש ופ"ג מה' שביתת עשור פסק האוכל פגול ביה"כ חייב משום יה"כ ותירץ איה"כ חייב משום איסור כולל והא דפוטר ר"ש היינו מנבלה אבל איה"כ מחייב משום כולל וחמץ וטבל כיון דכשיחול איסור חמץ על טבל אין כאן לא כולל ולא מוסיף להכי קאר"ש דפטור זה נ"ל מבואר בדעת הרמב"ם אבל רש"י סובר דפטור מיה"כ משמע דלא ס"ל דיה"כ איסור כולל ע"כ. ואני תמה אם יגלהו דברים אלו מפה הקדוש דהרב בעל לח"מ שכולו מקשה ומרפא ועד סוף אין בו מתום. דגרסינן שבועות (דף כ"ד) ר"ש לטעמיה דלית ליה איסור כולל דתניא רש"א האוכל נבלה ביה"כ פטור. הרי מבואר דליתא לפירושו שפירש בדברי ר"ש לדעת הרמב"ם. גם מ"ש דלא ס"ל לרש"י דיה"כ איסור כולל הוא. חס לומר כן שנעלם מעיני רש"י דברי ש"ס אלו אדרבה מ"ש זה סייעתא לפירש"י גם ברור הוא שחמץ על טבל איסור כולל הוא דמגו דחל איסור חמץ על האדם ליאסר בכל מאכלי חמץ כולל נמי טבל עמו להתחייב משום חמץ וכן פירש"י שם באיסור כולל דיה"כ ע"ש. (וראיתי להריטב"א בחי' קידושין שם פירש"י דאיה"כ פטור לעולם אפי' נתנבלה ביה"כ ולא נהירא כי פקע איסור אבר מן החי יחול איסור נבלה ויה"כ בבת אחת דמודה ר"ש באיסור בת אחת ע"ש ותמה אני שלא חש לכבוד הזקן הא כבר עמד ר"י על קושיא זו ותירץ דאיסור שאינו זבוח לא פקע מיניה לעולם ע"ש בפסחים). וכ"ת הא קיי"ל חובת הטבל חלה בראיית פני הבית א"כ טבל הנעשה בפסח למה לא יצא בו י"ח הא איסור חמץ קדים י"ל אנן הכי קאמרינן משנעשה טבל אין בו עוד איסור חמץ ואנן בעינן שיהא ראוי לחול בו בשעת עשיית המצה איסור עשיית החמץ אך קשה א"כ עשה מצה מבחוץ והביאה לבית שנעשית טבל אז יהו יוצאין בו והנן בהדיא תנן אין יוצאין בטבל ונראה ה"מ איסור טבל קדים שהרי מאז היה ראוי להביאו להבית וליחייב בטבל והא ליכא למימר שנקלר בי"ע דבאיסור לא קמיירי. ועיקר קושיתו ליתא שהרי גם בטבל דרבנן אינו יוצא י"ח מצה. שהשוה אכילת מצה לברכת המזון ובפ"ה מה' ברכות כתב דעל טבל דרבנן אין מברכין. ואי מקרא דלא תאכל עליו חמץ יליף ודאי ליכא למשמע מיניה איסורא דרבנן. אך נראה דסובר הרמב"ם הטעם דאין יוצאין משום מצוה הבאה בעברה וכדאמרינן בירושלמי ומביאו הה"מ שם אלה המצות אם עשיתן כמצותן כו' ע"ש. והיינו טעמא שתלה הדבר בברכת המזון שבו נאמרו הדברים בירושלמי וזה מבואר מאוד בדברי הרמב"ם. ולכך לא מייתי קרא דלא תאכל כו' דש"ס דפסחים לא קאמר אלא ברייתא דיליף מקרא דלא תאכל אתיא כר"ש. אבל לדידן דקיי"ל כחכמים דפליגי אר"ש אין הטעם אלא משום מצוה הבאה בעברה. ובהכי ניחא קושית תו' סוכה פ"ג (דף ל') ל"ל קרא גבי טבל תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה ע"כ דודאי ר"ש הוא דלית ליה מצוה הבאה בעברה אבל רבנן אית להו ולא פליגי אמוראי בסוכה אלא בדבר שאין המצוה נעשית ע"י עשיית האיסור כגון לולב הגזול אבל אכילת מצה של טבל שבעשיית האיסור שאוכל הטבל רוצה לצאת ידי חובת מצה שניהם מודים דלרבנן אינו יוצא י"ח משום מצוה הבאה בעברה. ובחידושי סוכה הארכתי בזה:

דת:

דתני בשם ר"י כו'. בבבלי קידושין (דף ע"ז) גרסינן אלמנה וגרושה חללה וזונה בזמן שהן כסדר הזה חייב על כל אחת ואחת (שבכל אחת יש היסור מוסיף אלמנה אסורה לכה"ג ומותרת לכהן הדיוט חזרה להיות גרושה נתוסף בה איסור להדיוט ועדיין מותרת בתרומה נעשית חללה נאסרה בתרומה ומותרת לישראל נעשית זונה הואיל ויש שם זנות שאסור בישראל כגון פנויה תחת בעלה ה"ל איסור נוסף ולוקה עליה בפני עצמו) זינתה ונתחללה ונתגרשה ונתארמלה אינו חייב אלא אחת ע"כ. ומדמיבעיא ליה בסמוך לר' ישמעאל באיסור נוסף וכולל ובת אחת שמעינן דלית ליה גירסת הבבלי לכך הגהתי בקונט' בענין אחר. וא"ת א"כ למה נקט בברייתא תחלה זינתה אח"כ נתחללה כו' היפך סדר שנאמרה במקרא וי"ל כסדר האמורים במקרא פשיטא שאינו חייב אלא אחת דהא חד לאו כתוב אכולהו אלא בהיפך ה"א דחייב על כל אחת קמ"ל דעל כולהון אינו חייב אלא אחת אפי' בהיפך: ומה שאני תמה בזה בשהיו כסדר הניא שהוא חייב מלקות על כל אחת וכ"כ הרמב"ם פי"ז שבסדר הזה לוקה ארבע מלקות על ביאה אחת וקשיא אלמנה זונה וחללה אפילו אחת לא נילקי דהא לא יקח ה"ל לאו שבכללות שנכללו בו איסורים הרבה ואין לוקין. וראיתי להרמב"ם בספר המצות שורש ט' מבאר הדבר באריכות ע"ש:

(דף מ"ה ע"ב) שלא בעדים כו'. בבבלי דמכילתין (דף נ"ז) אמעשה דשמעון בן שטח שנכנס הנחש לאיש ההוא שהרג הנפש פריך והאי בר נחש הוא והאר"י דין ד' מיתות לא בטלו וזה לא היה חייב שרפה ע"ש וקשה כיון שבדין היה ראוי להכניסו לכיפה וכרסו נבקעת אע"ג שאין זה מיתתו א"כ מאי פריך ממיתתו ע"י נחש וי"ל ודאי אדם אסור להרגו ומאכילין אותו שעורים ומעצמו הוא מת אבל זה שהכישו נחש נעשה משמים היה ראוי שיהרג ע"י מלכות או ליסטים שמיתתו בסייף ועי' מ"ש לעיל [פ"ד ה"ד] בד"ה עד כו'. ובקונט' פירשתי שהוכחשו בבדיקות כ"ה בבבלי אמר אבימי כגון דאתכחוש בבדיקות ולא בחקירות כדתנן מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים ופירש"י בדיקות יתירא הוא ונהי דבן זכאי פטר ליה מיקטלא בהך הכחשה מיהו עדות אמת הוא ועייל לכיפה. וקשה מאי דוחקיה דאבימי לאוקמי מתני' דלא כהלכתא נוקים מתני' שהוכחשו בבדיקות שהן בגוף העדות כגון בסייף או באריכן דלר"ה העדות בטלה ואפ"ה מעיילין ליה לכיפה דמ"מ עדות אמת הוא וי"ל כשהוכחשו בגוף העדות סובר אבימי שאין להכניסו לכיפה בשביל כך שנראין הדברים דשקר העידו אבל כשהוכחשו ע"י בדיקות יתירות שאין בגוף העדות הוא דמכניסין לכיפה. ונראה לכך השמיט הירושלמי תירוצא דאבימי דלא אתיא כהלכתא. והרמב"ם כתב פ"ד מה' רוצח הוכחשו העדים בבדיקות ולא בחקירות כונסין אותו לכיפה. ותימא הרי סתמא דש"ס מוכח דוקא כשהוכחשו בבדיקות דריב"ז אבל כשהוכחשו בגוף עדות אין מכניסין אותן לכיפה וכמ"ש. וכיון דרבנן פליגי אריב"ז לא קיי"ל כוותיה. מיהו הרמב"ם פ"ק מה' עדות פסק כוותיה ע"ש בכ"מ. מ"מ צ"ל לבאר בהלכות רוצח וצריך עיון:

בשאינו יכול לקבל התרייה. בבבלי גרסינן ושמואל אמר שלא בהתראה. וקשה במאי פליגי ונראה דסובר הירושלמי כשאינו רוצה לקבל התראה אין מכניסין אותו לכיפה דנראה שלא וויתר עצמו למיתה או שטועה בדין דאל"כ היה משיב על דברי המתרה אבל זה שהוא אלם אמרינן מסתמא קיבל ההתראה אלא שאינו יכול להשיב:

קוסטא. וקשה מאי קנאה יש בגונב כלי זה יותר משאר גנבים ונראה דאמרינן בבבלי פרק ערבי פסחים קסטא דמוריסא הוה בציפורי שוא הוה לוגא במקדשא. וקאמר התנא הגונב את המדות ומשנה אותן ומגדילן או מקטין אותם קנאים פוגעים בו שמרמה את הבריות:

תני שלא ברצון חכמים כתובות ר"פ אלו נערות [הל' א'] כתבתי למ"ד כותים גירי אריות קשה הא דתנן התם הבא על הכותית יש לה קנס אמאי הא קנאין פוגעין בו וכיון שחייב מיתה אין בו קנס וכה"ג פריך הבבלי פ' בן סו"מ [דף ע"ג] אחותו דניתן להצילו בנפשו למה יהא לה קנס ומאי דמשני התם לא שייך הכא. ואף שי"ל הכא שאני כיון שאין מורין כן להבא לימלוך אינו נקרא מחוייב מיתה כ"ש לפי מאי דאמרינן כאן שלא ברצון חכמים עושה הקנאי וחייב נידוי מ"מ קשיא לשמואל דאמר רואה שאין חולקין כבוד לרב היכא דאיכא חילול השם ופירש"י שלא היה לו להורות הלכה בפני משה אילולי חילול השם. ש"מ שמורין לו דאל"כ מה הועלת היתה בשאלתו ופשיטא שאין כאן הוראה בפני רבו וכיון שכן תיקשי ליה מתני' דאלו נערות. ואין לומר סובר שמואל הערה זו נשיקה א"כ י"ל משעת הערה איפטר ליה מקטלא ממונא לא משלם עד גמר ביאה כדמשני התם באחותו. דדוקא באחותו הוא דאיכא למימר הכי דהתם אפכא קפיד קרא ומשעת הערה איפנמא אבל הכא עיקר קפידא אגמר ביאה כדתני ר' ישמעאל בסמוך. לכך נראה לומר בהיפך סובר שמואל אהערה משלם קנס כמ"ש תו' פ' בן סו"מ דף ע"ג בד"ה ממונא כו' בירושלמי משמע אהערה משלם קנס (ועמ"ש כתובות [פ"ג ה"ו] בד"ה ובכוייה כו') ואין הקנאי רשאי להורגו עד גמר ביאה. ואל תתמה שדין חדש הוא זה ולא הזכירו הראשונים שנהפוך הוא להורגו על הערה אינו בדין דהא בעינן שיהא דוקא כמעשה דזמרי כמ"ש הש"ס פי"ב מהא"ב והתם בגמר ביאה הוה דהוי. והרב במ"ל פ"ק מה' רוצח כתב נסתפקתי ברוצח בשגגה אם הרג הרוצח לגואל הדם אם נהרג עליו ומסתברא דאינו נהרג עליו וזכר לדבר זמרי דאמרינן אם נהפך זמרי כו' ע"ש. ואני אומר דיש להוכיח מסוגיא זו בהיפך דהא ודאי אם בא גואל הדם לב"ד לימלך מורין לו שהרשות בידו להרגו דדוקא בקנאי הוא דאמרו שאין מורין לו. ולאו שקבלה בידם שכך נאמרה הלכה זו אלא דקשיא להו פנחס שראה מעשה ונזכר הלכה ועשה מעשה ולא נטל רשות ממשה ולית להו הא דשמואל שעשה כן מפני חילול השם ולא הא דרב דאמר שכך אמר למשה כך לימדתנו ברדתך מהר סיני אלא ודאי שכך נאמרה הלכה שאין מורין כן לכך לא היה צריך ליטול רשות וכמ"ש. וכיון שכן גואל הדם שמותר להרוג לרוצח מקרא מלא הוא ודאי שמורין כן. ואחרי שמורין כן פשיטא שנהרג עליו הרוצח וכן משמע לשון הש"ס דקאמר אר"י אם בא לימלוך אין מורין כן ולא עוד אלא אפי' פרש זימרי והרגו פנחס נהרג עליו נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא. ש"מ אף דאין מורין כן מ"מ סד"א שאם נהפך זמרי והרגו לפנחס נהרג עליו קמ"ל דאינו נהרג אבל היכא דמורין כן שהרשות בידו פשיטא דנהרג עליו. גם מהכא מוכח דאין לדמות גואל הדם לקנאי דהא לאחר שפירש אין רשות לקנאי להורגו וגואל הדם רשות בידו להורגו לאחר מעשה ובשעת מעשה חובה על כל אדם להורגו כדי להציל וממ"ש יתבאר לך שאין מקום לספק השני שכתב הרב במ"ל שם אם נהפך אחר הרודף בעריות אם נהרג עליו. דכיון דמורין לו כן פשיטא שנהרג כדמוכח מסוגיא זו. והא דקאמר שאם פרש אסור להרגו דייק ליה מדכתיב ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וגו' ללמד שבשעת מעשה הרגו. והא דאר"י בן פזי בקשו לנדותו קשה מ"ש לנדותו וכי כן הדין נותן לעשות לכהנים המקנאים קנאת ה'. ונראה דרצו לנדותו על כבוד הרב שהורה הלכה לפני משה רבו יצא בת קול ואמרה והיתה לו וגו שכך הלכה שהיא לו לבדו שאין מורין כן בב"ד ואין כאן הוראה לפני רבו:

נאמר כאן כו'. עי' בבבלי בסוגיין. נראה בין לר"י בין לר"ע אינה מופנה אלא מלד אחד דכולא קרא וזר הקרב יומת אייתר כדאמרינן בערכין (דף י"ד) דאס"ד דמיותר משני לדדין נ"ל לס"ם למימר ר"י סובר דנין הדיוט מהדיוט כו' תיפוק ליה דניחא ליה למילף יומת מימות דמיותר משני לדדין ויתורא דכל הקרב כו' איצטרך לדרשא אחרינא אלא ודאי כמ"ש. ועל כרחך לומר דקבלה היתה שתים דילפינן וזר הקרב יומת ולא לד השני דאל"כ מאי קאמר ר"ע סובר כו' ור"י סובר כו' תיפוק ליה אי אפשר למילף גז"ש אחרינא כיון שקיבל מרבו דילפינן גז"ש יומת מימות אלא ודאי כמ"ש. וכיון שכן קשיא לגירסת הבבלי אתרווייהו ניליף גז"ש מונס בעליו יומת דס"ל הדיוט מהדיוט ויומת מיומת ונאמר דאין כאן עונש מיתה אלא עונש ממון ואפשר שנראה דוחק לומר שיענש לשמים בממון ובאמת לא מצינו עונש כזה למקיש בכל התורה. והא ליכא לאקשויי ניליף בגז"ש מהא דכתיב כל איש אשר ימרה את פיך וגו' יומת והיינו בסייף כמ"ש לעיל ר"פ ארבע מיתות דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן וביותר היכא דאיכא למילף מדברי תורה:

אמרו כמו דמיבעיא לכו לר' יוסי כך מיבעיא לן לר' ישמעאל: ה"ג דתני בשם ר' ישמעאל זינתה ונתחללה ונתגרשה ונתאלמנה ואח"כ בא עליה אינו חייב אלא אחת כנתאלמנה ונתגרשה באחת מה אמר בה ר"י. וה"פ מיבעיא לן אם נתאלמנה תחלה ואח"כ נתגרשה דהוה ליה איסור מוסיף דאלמנה אסורה לכהן גדול ומותרת לכהן הדיוט נתגרשה ניתוסף בה איסור שאסורה גם לכהן הדיוט מי מודה בה ר"י דחייב או דלמא פליג נמי בהא:

(דף מ"ח ע"ב) חומר בקל. כגון נתאלמנה מן האירוסין וזינתה דמעיקרא לא היתה אסורה לכה"ג אלא בלאו והשתא שנבעלה אסורה לכה"ג באיסור עשה חל נמי עליה איסור זונה בכולל או לא: שני איסורים באחת. איסור בת אחת כגון אשה שנתגרשה ע"מ שתבעל לפלוני שהוא מחייבי לאוין נמצא גיטה וזנותה באין כאחת א"נ שבא עליה חלל שנעשית זונה וחללה כאחת מהו מי מודה ר' ישמעאל באיסור בת אחת שחייב שתים או דלמא פליג נמי בהא:

הלכה (ז) [ו] מתני': מי שלקה ושנה. שני פעמים על עבירה שחייבים עליה כרת שכל חייבי כריתות לוקים דגברא בר קטלא הוא בידי שמים וקרובי הוא דלא מיקרב קטליה וכיון דקא מוותר ליה לנפשיה לעבירה של כרת דקא עבדא לה אותה עבירה עצמה פעם שלישית מקרבינן לקטליה עילוה: לכיפה. מקום שיעור קומת האדם ולא יותר שאין לו מקום להתפשט ליישן ומאכילין אותו תחלה לחם צר ומים לחץ עד שיוקטנו בני מעיו והדר מאכילין אותו שעורים שנופחות במעיו עד שכרסו נבקעת: שלא בעדים. שלא בעדות שיהיה מחוייב עליה מיתה ומ"מ ידוע לב"ד שהדבר אמת שבודאי הרג אלא שהוכחשו העדים בבדיקות או שלא היתה שם התראה מספקת: מכניסין אותו לכיפה. ודוקא הורג נפש שיש בקיומו הפסד ליישובו של עולם אבל שאר מחוייבי מיתות ב"ד אין ממיתין אותו אלא בעדים והתראה: ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ. תחלה ואח"כ מאכילים אותו שעורים עד שכרסו נבקעת והיינו ריפא ומה שחסר זה גילה זה:

גמ': במפנים עדיו כו'. בא להרוצי מתני' דלא תקשי כיון דליכא עדות מנא ידעינן וקאמר בשהעדים מצפנים איירי מתני' שאינו רואה את העדים ואין להרוג אדם בב"ד אא"כ רואה את העדים חוץ ממסית כדתנן לעיל ס"פ ארבע מיתות וכיון שהדבר ברור מכניסין אותו לכיפה: בשאינו יכול לקבל התראה. כגון שהוא אלם ואינו יכול לומר יודע אני שהעושה כן חייב מיתה ועל מנת כן אני עושה פטור ממיתת ב"ד ואפי' הרכין בראשו לאו כלום הוא דבעינן שיאמר בפיו אבל ב"ד מכניסין אותו לכיפה:

הלכה (ח) [ז] מתני': הקושר והמקלל בקוסם. בגמרא מפרש: פוגעין בהם. קנאים - המקנאים קנאת ה' לנאות הורגין אותו בשעה שרואין המעשה והוא שהביא ארמית בת ארמי ובפני עשרה מישראל: פוגעין. ממיתין כמו לך ופגע בו: פרחי כהונה. בחורים שמתחיל שער זקנם לפרוח בהם: בגיזרין. בקעיות של עצים: ר"ע אומר בחנק. בגמרא מפרש במאי פליגי: גמ': קוסטא. שם כלי: כלי של בית המקדש היה. וה"ק כהן הגונב כלי שרת פרחי כהונה מפצעין את מוחו: כגון. הנך מוכרי כפות או אומה שכך שמה וכן נראה בירושלמי נדרים [פ"א ה"ב]: דמקללין. זה לזה ואומרין יככך הקוסם הוה ולקונך כלומר בוראך שקנאך שהוגה עבדיו בדין: זה שהוא כו'. מפרש מאי קנאה למקום בביאה זו יותר משאר ביאות האסורות אדרבה אין איסור זה מפורש בתורה ואמר שיש בה הפסד בכבוד המקום שזה מעמיד אויבים למקום שהבן הנולד ממנה הולך אחריה: מאי ראה. קרא משמע דאריה ממש ולא ראיית שכלית: ראה מעשה. כדאמרינן לקמן פרק חלק שתפש זמרי את כזבי והביאה אצל משה ואמר זו אסורה או מותרת וא"ת אסורה בת יתרו מי התיר לך נתעלמה ממנו הלכה ונזכר פנחס בהלכה שאמר משה ברדתו מהר סיני בועל ארמית קנאין פוגעין בו: תני. קנאי הפוגע בבועל ארמית אף שאינו חייב מיתה על ביאתה זו מ"מ הוא עושה שלא כרצון חכמים: ופריך ופנחס שלא ברצון חכמים. היה עושה בתמיה: ביקשו חכמים שבדור לנדות פנחס על הריגה זו אילולי שקפצה רוח הקדש והכריז והיתה לו וגו' תחת קנאתו וידעו שברצון ה' עשה: מ"ט דר"ע דאמר זר שמימה בחנק: ה"ג נאמר כאן וזר הקרב יומת ונאמר להלן והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת מ"ט דרבנן נאמר כאן וזר הקרב יומת ונאמר להלן כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות ור"ע מוטב שילמוד כו'. וה"פ ר"ע סובר נביא שהדיח בחנק ויליף יומת יומת בגז"ש מה להלן בחנק אף כאן בחנק ורבנן ילפי יומת מכל הקרב הקרב כו' מה להלן בידי שמים דבמתאוננים ובמתים איש דקרח השרופים כתיב אף כאן בידי שמים וניחא להו לחכמים למילף עונשי עבודה מעבודה ובבבלי אמרינן דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא ור"ע ניחא ליה למילף יומת מיומת ולא יומת מימות אע"פ דקדשים מחולין הוא והדיוט מנביא אינו דכיון דהדיח אין לך הדיוט גדול מזה:

הדרן עלך פרק הנשרפין

פ"י הלכה א' מתני': כל ישראל. מן הסתם יש להם חלק לעולם הבא א"נ אפי' עוברי עבירה אף שנענשים על חטאם מ"מ יש להם עוה"ב בעולם התחייה חוץ מהנך המנויים בסיפא ומפני שאין כלן שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו לכך תני יש להם חלק ולפי שאיירי בסוף פ' הנשרפין בהנך שמיתתן בידי שמים נקט הנך שעונשין לעולם הבא אחר התחייה והדר חוזר לסידורו ותני הנהרגין בסייף אח"כ הנחנקין: האומר אין תחית המתים מן התורה. לפיכך לא יחיה וכ"ש שלא יהיה לו חלק בשכר הבא אחר התחייה: ואפיקורס. מפרש בגמרא:

(דף מ"ט ע"א) אף הקורא בספרים החיצונים. המטים את האדם מאחרי ה': והלוחש על המכה כו'. בגמרא מפרש: גמ': ואיני סופנה. כלומר איני מקשיבה: זה שהוא מושך לו ערלה. מהול שמושך ערלתו ומכסה את העטרה ודרשינן ליה מדכתיב את בריתי הפר לרבות את המשוך: ופריך ולא כבר תניהה. בתמיה הא כבר תני ליה במתני' האומר אין תורה מן השמים ואיך קאמרת הוסיפו עליה: על השנוייה במתני' ואין זו הוספה: בפרהסיא. לפני עשרה מישראל והיינו מגלה פנים שמעיז פניו לעבור על התורה: עכו"ם וגילוי עריות כו'. קאי אהא דתניא בסמוך רובו זכיות כו' אבל הפורק עול ומיפר ברית והמגלה פנים בתורה אע"פ שיש בידו מעשים טובים נפרעין ממנו בעה"ז והקרן קיימת לו לעה"ב וקאמר הש"ס בעכו"ם וג"ע פליגי בה ר' יונה ור' יוסי חד אמר שהן כעברות קלות ורוב הדבר תלוי כדתני בברייתא וחד אמר שהן כחמורות כפורש

הדרן עלך פרק הנשרפין

פ"י ה"א כל ישראל. הוסיפו עליהן הפורק עול כו'. בבבלי שבועות (דף י"ג) גרסינן תניא כי דבר ה' בזה זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפרש ברית בבשר. וכירש"י בד"ה כי דבר ה' בזה זה הפורק עול שביזה דבור ראשון שאמר בסיני אנכי שלא שמעו אותו אלא מפי הגבורה ומגלה פנים בתורה מדאפקיה קרא בלשון בזיון וזה בוזה דברי תורה הוא. ותו' כתב פ' ד' מיתות (דף ס"ד) בד"ה שלם כו' פ"ה שתים גבי מולך והפליטי כי דבר ה' בזה וקשה ר' יהודה דאית ליה מגדף היינו מברך את השם ובפ"ק דשבועות מוקי כי דבר ה' בזה לפורק עול ומגלה פנים בתורה כרת בעכו"ם שלא כדרכה מנ"ל ע"כ. ותימא הרי מפורש בדברי רש"י דפורק עול היינו העובד עכו"ם א"כ לא קשיא מידי. וא"ל דדייק להו' מדאמר בבבלי בפרקין (דף נ"ט) ר' ישמעאל אומר כי דבר ה' בזה זה המבזה דיבור ראשון כו' ולא אמר זה הפורק עול. הא ודאי לאו דיוקא הוא דר' ישמעאל מפרש דבריו א"כ פליג בהא דאמר ר"י שגם מגלה פנים בתורה בכלל דבר ה' בזה. ובברייתא דמייתי הבבלי בפרקין לית' הפורק עול ע"ש. ונראה בתו' מפרשים הפורק עול היינו שהוא אומר יש תורה ואין סופנה וזהו כי דבר ה' בזה ואף המגלה פנים בתורה כן הוא. אבל מ"מ הדבר קשה דה"ל לכרש דבריהם ועוד הא מיהת אין מכאן קושיא לדברי רש"י:

(דף מ"ט ע"א) זה שהוא מושך לו ערלה. עי' בקונט'. בירושלמי יבמות [פ"ח ה"א] גרסינן המשוך והנולד מהול לא יאכלו בתרומה ר' זריקן כו' ר' יוחנן משום קים ר' ירמיה בשם רב משום נזרה. לתרווייהו מיהת אינו אלא מדרבנן והכי מסיק בבבלי פרק הערל ע"ש ותימא היך קאמר על העובר אדרבנן שלא יהא לו חלק לעוה"ב ונראה דסובר הירושלמי אע"ג שאינו ערל אלא מדרבנן מ"מ כיון שמבזה את הברית אין לו חלק לעוה"ב דכתיב כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת ודרשינן ואת מצותו מצות מילה שהיא מליה יהודית הוא בזיון ע"י שהיפיר כגון שמשך ערלתו הכרת תכרת בעה"ז תכרת לעה"ב ואע"ג שאינו ערל נענש משום הבזיון. והשתא הא דאמר בבבלי פ' אד"מ אדס"ר משיך בערלתו היה ומייתי ליה מקרא ובפ' נגמר הדין עכן משוך בערלתו היה לאו למדאורייתא מיקרי ערל אלא מיפר ומבזה ברית הוא. ועי' לקמן [פי"ה ה"א] בתו' בד"ה רב:

בגון יהויקים כו'. וקשה מ"ש יהויקים הא כל העושה בפני עשרה מישראל כן הוא שזהו נקרא פרהסיא כדאמרינן בבבלי פ' בן סו"מ (דף ע"ד) אין פרהסיא פחותה מעשרה:

חד אמר כקלות. וא"ת הא אמרינן המודה בעכו"ם ככופר בכל התורה י"ל דוקא הנך פורק עול כו' יש בהן חילול השם. והי"מ דחק מאוד בזה ואין צורך. גם מ"ז דנ"מ בפלוגתא דר"י ור"י למידע מילתא א"כ למדרש שוס קראי ע"ש אינו נכון אלא כמ"ש בקונטרס וכה"ג משני בבבלי יבמות דף נ"ב:

כפורק עול כו' ונפרעין ממנו בעה"ז והקרן קיימת לעה"ב: ופריך מה נן קיימין. במאי פליגי ר"י ור"ל: **אם באתו שעשה תשובה** על עכו"ם וג"ע מאי נ"מ אם הם כקלות או כחמורות הא קיי"ל אין לך דבר עבירה העומד בפני התשובה כולהון מתכפרין ע"י תשובה: **אלא**. הכא במאי עסקינן בשלא עשו תשובה ומת במיתת כרת בזה פליגי ונ"מ לקוברו בין רשעים גמורים: ה"ג מעלה לעתיד לבוא אבל הפורק עול והמיפר ברית והמגלה פנים בתורה אע"פ שיש בידו מעשים טובים נפרעין ממנו בעה"ז והקרן קיימת לעה"ב רובו זכיות כו' וכ"ה פ"ק דפיאה: **רובו זכיות יורש ג"ע**. ובעה"ז נפרעין ממנו עבירות שבידו: **רובו עבירות יורש גיהנם**. ובעה"ז משלמין לו זכיותיו ממצות שעשה: **היה מעויין**. שהכף מאזנים הוא בשוה ואינו נוטה לשום צד: **נושא עונות**. דמשמע שהקב"ה הוא סולח לעונות בני אדם [סולח] אין כתיב כאן אלא נושא עון דודאי לא קאי אסליחות עון דאטו עון אחד הוא סולח ע"י תשובה או ברוב זכיות ולא לעונות הרבה בתמיה אלא בשקול איירי מי שהוא מחצה על מחצה וקמ"ל שכך היא מידתו בשקול נושא עון אחד מעונות ומסלקו וממילא כף מאזנים מכרעת לצד זכות: **מעשהו** דמשמע גומל לאדם שכר מעשיו לא פחות ולא יותר אין כתיב כאן אלא תשלם לאיש כמעשהו ללמד שאין התשלומין כמעשיו ממש וחלילה שיפחות מאיש שכרו אלא פעמים שמוסיף בתשלומים יותר ממעשה איש הא כיצד אם היה שקול ואין לו מצות להכריע הקב"ה מוותר משלו ומכריעו: **היא דעתיה דר"ל**. כלומר ר' לעזר לשיטתו: **ורב חסד כו'**. כלומר הא דכתיב ולך ה' חסד היינו שמטה כלפי חסד וזה שמסיים במה מראה חסדו שמשלם לאיש כמעשהו יותר ממעשיו וכדפרישית: **צדקה תצור כו'**. כל הנך מקראות דמייתי משמע שהקב"ה משמר הצדיקים שלא יבואו לידי חטא ומגלגל דרכי הרשעים שיעשו רע וקשיא לר' ירמיה שהדבר נראה בהיפך שהרשעים צריכים שמירה ביותר אבל לא הצדיקים ולמה יסגף מעשה הרשעים: **ומשני וסיגין סייגה ותרעין תריעה**. משל הדיוט הוא מקום שיש סייג וגדר גודרין יותר ומקום פרוץ פורצין בו יותר וכן הדבר כאן הצדיק נשמר מהקב"ה שלא יחטא יותר מהרשע: **ופריך וביני**. וכן הא המידה להזיק הרשע ברשעתו בתמיה: **ומשני אלא**. כן היא כדא"ר ר' ירמיה כו'. **שומר עצמו**. בן אדם המשמר את עצמו שלשה פעמים מן עבירה שבאה לידו שוב אינו חוטא בעבירה זו אלא הקב"ה משמרו ומידה זו קרובה לשכל אדם כיון שהוחזק בדבר מהראוי לסייע שלא יארע חזקתו וכמו שאמרו בא לטהר מסייעין לו אבל בשביל שהוא צדיק בדבר אחד אינו משמרו משאר עבירות: **מה טעמא**. מנלן: **הן כל אלה יפעל אל**. להיות עם גבר לשמרו שלא יחטא פעמיים שלש אחר שעמד האדם בנסיון ושימר עצמו מהחטא שנים או שלשה פעמים: **ובלחוד**. ובלבד שלא ישוב האדם לעשות העבירה במזיד שמאז אינו משמרו עוד אפילו אינו חפץ לחטוא: **לא לעולם ינתק**. דהוי משמע אין דבר שינתקנו אין כתיב כאן אלא לא במהרה ינתק ללמדך אם מטריח ומכביד החבל למשכו יותר מדאי אע"פ שהוא משולש ינתק: ה"ג מ"ש מי אל כמוך נושא עון נשא כתיב. וה"פ מדכתיב נשא חסר הוא לשון שכחה כמו ונשיא אתכם דירמיה א): **בשאת עון עמך**. שכחת עון אחד כשהיו הזכיות והעבירות שקולים וע"י כך כסית כל חטאתם שהזכיות מכריעות: **חלוקי כפרה**. שחלוקי כפרתן זה בכך וזה בכך: **א"ל ג' הן**. הנחלקין שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה אבל תשובה אינה מן החלוקין שצריכה לכולן: **שובו בנים שובבים**. ומיד אתה למדת שיש עבירה שמכפרת בתשובה לבדה: **כי ביום הזה יכפר**. למדת שיש עבירה שצריכה יה"כ: **ופקדתי בשבט פשעם**. למדת שיש עבירה שצריכה ייסורין ומסתברא הקל לה והחמור להחמורה: **מכפרין מחצה**. שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וקשיא כפרה וטהרה ל"ל אלא כפרה משמע מקנח השמן מלמעלה ועדיין הוא נבלע בדבר וטהרה משמע שהדבר נגלה ובהיר ואין בו עוד שום רושם כדכתיב כעצם השמים לטוהר וה"פ דקרא כי ביום הזה יכפר עליכם היינו המחלה לעוזר על כריתות ומיתות ב"ד ולטהר אתכם מטהר עבירות מכל חטאתיכם שלא ישאר שום רושם: **שנתחלל**. על ידו שם שמים כגון בחטא ברבים ואחרים למדים ממנו:

(דף מ"ט ע"ב) **הא למדנו שהמיתה ממרקת**. גומרת הכפרה מדקאמר עד תמותון ותו לא: **זו**. הא דתניא ארבע חלוקי כפרה הן דברי ר"ל ור"י ור"פ: **שעיר המשתלח מכפר**. על הכל: ה"ג אם אין שעיר היום מכפר כיצד כו'. וה"פ יום הכיפורים מכפר על הכל: **כיצד הוא מכפר**. כלומר מאימתי הוא מכפר: **כל שהוא**. מיד בעלות השחר ומכפר והולך כל חטא שמתחדש ביום זה: **בסוף**. היום הוא מכפר: **מת מיד**. בתחלת היום: **איתותבת**. קושיא זו הקשו לפני ר' ירמיה על דר"ז: **ואמר ר' ירמיה** תפרש לברייתא שהיה בדעת הציבור להביא שעיר היום א"ר זה לא עלה בידם להביא השעיר ובכגון זה אין יה"כ מכפר עד שתחשך שכשיש שעיר אין יה"כ מכפר: **ר' יוסי בר' בון**. פריך ואין הקב"ה רואה את הנולד בתמיה וכיון שגלוי לפניו שלא יביא שעיר אחר כך אם איתא שיה"כ מכפר מיד אם אין שעיר אף ביום זה ודאי כיפר מיד אלא דלא כר"ז: **אין לי אלא שבזמן שביזה**. בכל התורה: **ת"ל ואת מצותו**. לשון יחיד משמע אפי' מבזה דבר יחידי נכרת: **במקרא אחר**. אפילו בקרא דלוחות לוטן תמנע שנראה שאינו אלא סיפור מעשה ואין בתורה דבר בטל דמהאי קרא שמעינן שבחיה דאברהם כמפורש בבבלי: **ויקרא לו לבן כו'**. שיאמר שאין בו קדושה או אינו ממקרא לפי שנכתב בלשון תרגום: **בק"ו אחד**. הכתוב בתורה כי שבעתים כו' שיאמר שק"ו זה אינו מן התורה שהוא דבר בטל שא"כ אין הקב"ה גונו הוגו ומבטל דבריו ובאמת אינו דבר בטל דהכי א"ל וכי איש הרגתי לפצעי כו' וכיון שאין אני הגורם אין לי לבטל גזרת ה' כי הבבר בירחם על זרעי: **כהדא**. כהא דר' אילא וחביריו היו יושבין לפני פונדק בערב ומן הסוס יש שם טנוף: **אמרין**. לר' אילא מהו לומר שם דברי תורה שהרי אין רואין דבר וקרא כתיב לא יראה בך ערות דבר אמר להו כיון שאלו היה יום היינו רואין אם מונח לפנינו או לא אבל עכשיו אסור מספק ומלהחמירו בספיקן ש"מ דהוה בכלל דבר ה' בזה: **אחז כו' אין להם חלק לעה"ב**. והא דתנן בסיפא ג' מלכים אין להם חלק לעה"ב ולא מנה אחז בהדייהו משום כבודו של חזקיהו דברא מזכי אבא: **בפטייה של מלכים**. מקום שמדבר מן המלכים ש"מ שהיה בן עה"ב כדמסיק פטייה מלשון פטפוט הוא: **מפני שהיה בו בשת פנים**. זכה להיות נמנה בין המלכים מ"מ בשביל כך לא זכה להיות בן עה"ב: **לקטרגו**. להוכיחו על מעשיו: **ושאר**. מישראל שישובו להיות בניך ותלמידך: **אל מסילת** אל המסילה ההולכין משם לשדה כובס ואתה תעכבנו שם שלא ילך לשדה כובס: **אל תהי קורא כובס**. דא"כ הל"ל כבוס על שם הפעולה אלא כובש קרינן ששם היה מסתיר פניו שלא יראה ישעיה: **מפני שנתייסר בבנו** הבכור שנהרג בחייו ולא הועילו היסורין אלא שימנה עם המלכים אבל לא לעה"ב דייסורין בלא תשובה אינן מכפרים אלא מחצה: ופריך **ומנשה לא היה אביו צדיק**. בתמיה א"כ ה"ל למימני מנשה בהדייהו דהא ישעיה נס בימיו ניבא: ומשני **היה אביו צדיק**. אמון בנו היה רשע אבל אחז אביו יותם ובנו יחזקיה היו צדיקים: **וחזקיהו כו'**. כלומר ולא תיקשי אע"ג דלא דמי מנשה לאחז מ"מ ה"ל למיחשב לכבוד אביו משום דיש בזה העדר כבוד ליחזקיהו שיחשב בין שני רשעים אביו ובנו ומייתי ראיה מהא דאמר יחזקיהו הנה לשלים כו': **הנה לשלום**. אף שאני אהוב להמקום ונותן לי את בריתו שלום מר לי מלפני ומאחרי: **יד ליד**. כשיד אחת רע אע"פ שיד השני טוב כלומר אפי' אחד צדיק האב או הבן והשני רע לא ינקה בזכותו: **זרע שהוא בוטל בין שני צדיקים**. אביו ובנו צדיקים נמלט ויש לו חלק לעה"ב כמו אחז כדתנן במתני': **זה שהוא עושה צדקה**. דכתיב בצדקה פתוח תפתח את ידך לו: **הא סקא**. והא מעות והא המדה תן לי יבול לאכול ואין הדבר כן בפעמים רבות שאי אפשר להשיג תבואה את"כ נתן המעות מקודם כך בצדק אע"ג שהדבר ברור שפעלו יבולם כדכתיב בחנוני נא בזאת מ"מ אין לבקש פירותיו מיד כי פעמים השכר שמור לבניו:

(דף נ' ע"א) **הוא שמעה אבר לישראל וזכרתי את בריתי יעקב כו'**. דאין לפרש דקאי אברית שכרת עמו לו ולזרעו ולא משום זכותא דיעקב א"כ בברית דיעקב לחוד סגי ול"ל דיצחק ודאברהם ועוד למה נכתבו אחורנית אלא ה"ק אם אין זכותא דיעקב לחוד כדאי הא איכא זכותא דיצחק כו' ש"מ זכותם נשאר לבניהם אחריהם: **ויחן ה' אותם וירחמם**. ויפן אליהם למען בריתו את אברהם יצחק ויעקב ולא אבה השחיתם ולא השליכם מעל פניו עד עתה עד אותה השעה זכר להם ברית אבות אבל מכאן ואילך השליכם ולא פנה אל ברית אבות: **ואיש לא יצילנה מידי**. ולא קאמר ואין מי שיצילנה אלא ה"ק אפי' אותן שנקראו איש לא יצילנה מידי: **היום יודע**. שאתה זוכר ברית האבות מדקאמר היום יודע ותו לא מכלל דתמה וע"י רחמים הוזכרה להם בימי חזאל: **ולשלום אין קץ** על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אותה ולסעדה במשפט ובצדקה מעתה ועד עולם קנאת ה' צבאות תעשה זאת משמע דוקא קנאת ה' תעשה זאת אבל לא זכות אבות: **ולא ישבת כו'**. משמע שאף שיגרום העון שלא יעמוד לנו זכות האבות מ"מ לא יהא נפסק זכותם בזה ולא ישבת לעולם: **חד אמר**. כהאי דאמר על ספרי התורה הנך ספרים לשון בזיון וזהו אפיקורס: **וחרנא**. ואידך אמר כהאי דאמר על תלמידי חכמים הנך רבנן והוא לשון ביזוי והל"ל רבותינו שבמקום פלוני ואפיקורס הוא לשון אפקירותא וחוצפה: **לכיפה של אבנים**. זה שמבזה את התורה אפילו בדיבור אחד אין לו חלק לעה"ב דדמיא לכיפה של אבנים כשנוטלין אחת מהן נופלין כולן ה"נ אחרי שכבר עבר לבזות דבר אחד סוף לבזות כולן ולא די עובר עבירה למבזה ואידך אמר דדמי לבית מלא תבן אע"פ שנוטל ממנו כל התבן הכתלים מתקלקלים מפסולת שנשאר אחריו ה"נ אף שמודה בתורה ואינו מבזה אלא דבר אחד מתקלקל יסודי התורה וסוף כל הבית נופל: **קרח עשיר גדול היה**. לכך מלאו לבו לעמוד נגד משה: **תיסברן**. אוצר גנזי פרעה שהיה בין מגדול ובין הים נגלה לו כשחנו שם ישראל וכי גמיר להו: **אפיקרסי היה**. שכפר ביסודי התורה א"כ שביזה ת"ח: **מאי**

חוטא שמר אחד כו'. בבבלי ר"ה פ"ק גרסינן היכי עביד ריב"ח אומר נושא ר"א אומר כובש. וקשה במאי פליגי ועוד מאי נ"מ ועוד הא בידו לעשות (כל) כרצונו ומה לו לחטוף או לכבוש ונראה דפליגי בהא דכתב הרמ"א בח"מ סי' י"ב בהג"ה ואין לב"ד לכוף לכנוס לפנים משורת הדין אע"פ שנראה להם שהוא מן הראוי ויש חולקין ונראה מ"ד כופין בינוני השקול חובה הוא לזכותו ולמ"ד אין כופין אז מזכין את השקול מיקרי הטיב בדין לכך נ"ל שממעט העונות. והרבה נתלבטו בזה הראשונים:

ובלחוד דלא יתוב ליה. וקשה פשיטא דהא כתיב ובשוב צדיק וגו' וי"ל ה"ק אם הוא חושב לעשות רע הקב"ה אינו משמרו ואין השימור אלא שלא יבא לידי שוגג. והראיה דמייתי מקרא הן יפעל דחוק קצת לפי' הקונט'. ונראה דקשיא ליה קרא שלש עבירות נושא שתים מיבעיא ועוד ה"ל למימר פעמיים או שלש לכך מפרש דקאמר נמי על שמירת החטא וה"ק הן יפעל שתי פעמים שלש עם גבר אחת שמוחל שלש עברות הראשונות שנית לאחר שימר עצמו ג' פעמים כו'. ובדרושים כתבתי אי כתיב שלש לחוד ה"א על עשיית עברה נענש דמחשבת העבירה נחשבת לאחת וה"ל עשיית עברה הראשונה שנית ומחשבת עברה השנייה הרי כאן שלש ועשיית עברה השנייה הרי כאן רביעית קמ"ל דבעינן פעמיים שלש דהיינו ג' מחשבות רעות וג' עשיית העברות ועל מחשבת עברה הרביעית נענש. ואז נענש גם על כל אשר עשה שהעון עצמו אינו נמחק. והיינו דכתיב ויספתי ליסרה אתכם שבע כחטאתיכם, שזו עבירה שביעית גורמת שנענשו גם על שש הראשונים ועי' שם:

שלשה הם חוץ מן התשובה. כתב הי"מ וקשה אי משום דתשובה צריכה לכולן אינה מן החלוקין יה"כ דצריכה לכריתות ומיתות ב"ד לכפר מחצה ויסורין לחילול השם לכפר שלים למה יהיו מן החלוקין ע"ש ונראה דנ"מ בשלמא תשובה אינה חלוקה דמכפרת על כולן מיהו מקצת בלא הן אבל אחריני בלא תשובה אינן מכפרין כלום לכך נקראים חלוקים. וזו היתה שאלת ר' מתיא. דגרסינן בבבלי (דף ס"ד) הכרת תכרת הכרת בעה"ז תכרת לעה"ב דברי ר"ע א"ל ר' ישמעאל והלא כבר נאמר ונכרתה וכי ג' עולמים יש אלא ונכרתה בעה"ז הכרת לעה"ב תכרת דברה תורה כלשון בני אדם. וכתב תו' לאו לר' עקיבה פריך דאיהו מוקי לה במברך את השם אלא אליבא דנפשיה קאמר כדפ"ה וא"ת לר"ע נמי תיקשי וכי ג' עולמות יש דלעה"ז נפקא ממולך ע"ש. וכבר כתבתי לעיל [פ"ז ה"ט] בד"ה כאדם כו' דתימא לומר דלאו לר"ע פריך ע"ש ונראה כיון דכתיב את ה' הוא מגדף ונכרתה כי דבר ה' בזה הכרת תכרת ודאי פשטיה משמע דקאי הכרת תכרת על את ה' הוא מגדף דכתיב ברישא א"כ אם מגדף היינו מברך את השם קשיא המברך וכי ג' עולמים יש ושפיר קאמר ר"י לר"ע וכי ג' עולמים יש. ור"ע סובר כרת ג' איצטרך דלא נימא אין לך דבר עומד בפני תשובה ואם שב יכופר הכרת קמ"ל לעולם הכרת קאי לעה"ב. וקראי דר"י אתיין שיכפר יה"כ וייסורי מקצת בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה אבל לא כולו והתשובה אינה מכפרת כלום על אלו א"נ לית ליה דרשת ר"י. ור"י סובר לעולם תשובה מכפרת מקצת והנך גומרים הכפרה. א"נ קסבר ר"ע כרת יתירא אתי לאשמועינן שאין כפרה לכרת בעה"ז וקראי דר"י הכי מתפרשין תשובה מכפרת על עשה יה"כ מכפר על עשה אפי' עומד במרדו יסורין מכפרין על ל"ת מיתה מכפרת על חילול השם אם אין בו איסור כרת ור' ישמעאל סובר תשובה מכפרת על עשה ויה"כ על ל"ת ויסורים על כריתות ומיתה על חילול השם וכ"ש על הכרת ואין אחד צריך לחבירו. וכיון שכן ודאי שאין הכרת עומד לעה"ב אחר שמת. ור"ע לית ליה ד' חלוקי כפרה דכרת אינו מתכפר לגמרי והא דכתיב עונה בה לומר דע"י תשובה מכפר מקצת אבל כפרה גמורה אין לה. והיינו דקאמר ר' מתיא פשיטא ליה דר"י דריש ד' חלוקי כפרה כדמוכח מברייתא אבל מספקא לי איך הוא דורש אותם אי כפירושא קמא או כפירושא בתרא וא"ל ראב"ע ג' הן אבל תשובה לאו בכלל חלוקה דכולן צריכין לה והיא מכפרת לבדה במקצת והן אינן מכפרין בלא תשובה ועוד הארכתי במקום אחר:

(דף מ"ט ע"ב) **חומר** בשעיר כו'. בבבלי שבועות (דף י"ג) כתב תו' בד"ה דעבר כו' כדתניא חמור בשעיר כו'. וכתב המהרש"א נראה מדבריהם דהך ברייתא מפורסמת אבל לא מצאתיה בתלמוד גם תקשי מינה להך פירושא שכתב לעיל דשעיר מכפר כל היום כו' ע"ש. הנה ברייתא זו שכתבו תו' מפורשת בירושלמי כאן וביומא פ"ח. ולפירושא קמא מפרש הא דתניא השעיר מכפר מיד היינו עברות שלפני הקרבה ומכפר נמי עברות שנעשו אחר הקרבה עד לערב. וכ"ת למ"ש שם תו' א"נ היום מכפר מקצת כו' קשיא אמאי לא קאמר נמי חומר בשעיר שהוא מכפר כולו והיום אינו מכפר אלא מקצת וע"ק בברייתא תניא השעיר מכפר משתחשך ולפירושם זה כל היום מכפר היום מקצת י"ל ה"ק היום אינו מכפר כפרה גמורה אם אין שעיר אלא משתחשך אבל כל היום מכפר מקצת בין יש שעיר בין אין שעיר. ותדע דהא ר"י לא קחשיב חטאות ואשמות לחלוקה חמישית וצ"ל דאיירי בזמן שאין קרבן כמ"ש הי"מ ואפ"ה קחשיב יה"כ לכפרה גמורה אלא ודאי הא דכתבו היום מכפר מקצת דוקא כשיש שעיר א"נ כדמשני ר"י ול"ק הך ברייתא. והי"מ פי' הא דר' ירמיה דאיירי בשעיר שברח ולא מצאו אחר ע"ש ואין נראה אלא מ"ש בקונט' עיקר:

ואין הקב"ה רואה את הנולד כו'. וקשה הא אפשר כשיחפשו בחפש מחפש ושיגיעו רבה יהיה בידם להקריב שעיר א"כ ה"ל דבר התלוי בבחירת האדם וצ"ע:

כהדא דר' אילא כו' עי' בקונט'. והי"מ כ' שהיה שם טנוף ודאי ואמר מכיון שביום יכולין לראות אף בלילה אסור ומדהחמיר בלילה ש"מ דמחמירין בדברי תורה שלא להזכירן במקום מטונף ע"ש. וקשה מה לו לומר שהיה בפונדק ועוד מאי ברה דקאמר ה"ל למימר אף כדון אסיר. אלא פירושי בקונט' עיקר. וכ"נ מהפ"ז ריש סי' ע"ש. וכ"ת הא איסור ל"ת במקום מטונף אינו אלא דרבנן היך נאמר דקרא כי דבר ה' בזה קאי עליה י"ל היינו דמייתי לכך דר' אילא דמינה שמעינן דאסור מדאורייתא דאי מדרבנן אין להחמיר בספיקו. אך קשה לפי מ"ש בבבלי צואה מלאחריו צריך להרחיק ד' אמות ומלפניו מלא עיניו וצ"ל כל שאינו תוך ד' אמות לא הוה מהנהו ולא קרינן ביה והיה מחניך קדוש ומלפניו מלא עיניו אסור משום ולא יראה בך ערות דבר. א"כ לפמ"ש המג"א סוף סי' ע"ה בלילה מותר לקרות נגד הערוה דלא קרינן ביה ולא יראה וגו' אף צואה כל שאינו בד' אמות יהא מותר בלילה. והכא אמרינן אפי' חוץ לד' אמות אסור דאי בתוך ד' אמות אפי' ביום ואינו יכול לראותו כגון שהוא מלאחוריו אסור וצריך עיון:

(דף נ' ע"א) **עד** איכן היתה זכות אבות קיימת. כתב הי"מ קשה הא כתיב וזכרתי את בריתי יעקב כו'. הרי אף לאחר הגלות קיימה ע"ש. וצ"ל ודאי ברית אבות קיים לעולם אלא שאינו מגין להצילנו מכל רע רק שלא לכלותינו והיינו דאמר ר' אחא זכות אבות קיימת לעולם דכתיב לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך. ולא פליג אכל הנך אמוראי ודלא כי"מ שדחק בזה:

טלית שכולו תכלת מהו כו'. נראה דשלשה שאלות ששאל קרח היו להכחיש שלשה העיקרים שתכלת דומה לשמים והוא להזכיר שהתורה מן השמים וזה שאמרו במנחות פ' התכלת וראיתם

א) נ"ל ונשיתי אתכם נשא ירמיה כ"ג ל"ט.

שתקא

ורואיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'. עשה מצוה זו שהיא שקולה כנגד כל המצות כולן (וע"ש ברש"י) וזה שאמר משה דאינו גורס אלא להזכיר על כל המצות כולן שהן מן השמים ועשיית המצוה להזכיר תחיית המתים שהיא באה ע"י שמירת ה' כדכתיב בשכבך תשמור עליך בקבר והקילות היא תהיה לעה"ב. וזה שאמר משה אע"ג דבית מלא ספרים אפשר לשמור האדם מ"מ אין כאן היכר על העיקר השני שהוא תחיית המתים. וגגע צרעת שפרח בכולו טהור הטעם שעונשי ה' אינן כלליות אלא פרטית וכיון שכן כשפרח בכולו אינו עונש אלא מקרי וכל שאינו עונש אינו ראוי טומאה וזה שאמר משה שהוא טהור להורות שיש עונש מן השמים וזהו העיקר השלישי שיש גמול ועונש. ואף שלשה אלו שאמר קרח א"כ אין תורה מן השמים ולא משה נביא לא שאמר שאינו נביא כלל דהא כתיב וגם בך יאמינו לעולם אלא שאמר שלא יהיה נביא לעתיד שהכפר בתחיית המתים ובאמת גם לעתיד יהיה משה נביא. כדדרשינן בפסוק כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות ולא אהרן כה"ג המורה על הדין. ואין להאריך:

אם נבראה פה לארץ כו'. וקשה הא כתיב בקין אשר פצתה את פיה ועי' בי"מ ונראה דידע משה שנבראת פה לארץ אבל לא ידע אם נבראת פה לרעה והא דפצתה לבלוע דמי הבל לא הוי רעה אלא טובה שלא יתבזה כמו שקולטת כל המתים או דבליעת הבל רעה היא שע"י שבלעה שאין ריבומו ניכר כמ"ש תו' פ' אד"מ לא נודע שנהרג ולכך נענשה כמ"ש רש"י פ' בראשית בפסוק קול דמי אחיך כו' ע"ש לפי שפתחה פיה לרעה. ועי' בבבלי פרק אד"מ:

אף הקורא בספרים החיצונים כגון כו'. עי' בקונטרס וכ"פ רש"י. אך קשה א"כ מאי איכא בין ספר בן סירא לספרי המירס. ונראה שספר בן סירא חיברו מקודם לספרי תנ"ך שנס בו ענינים ופסוקים כמשלי שלמה ואינו דומה לו אלא כקוף בפני אדם שזה נאמר ברוח הקדש וזה נאמר מדעתו ולכך נקראים ספרים חיצונים שאנו אין לנו אלא עשרים וארבע ספרי הקדש והלילה לחבר אליהם אפי' פסוק אחד חוץ מהם ולכך אין לו חלק לעה"ב שיש בזה ביזון לכתבי הקדש אבל ספרי המירס שהכל מודים שאין בהן קדושה אין איסור בקריאתם אלא משום איבוד הזמן ולכתנים נהגה קנת גזרה בקריאתן לענייני העולם או לתשובת התנוקים לכך מותר לקרותן כאיגרת אבל לא בקביעות:

(דף כ' ע"ב) **לא** יסוך אדם מנעלים וסנדלים חדשים. כתב הרמב"ם פ' כ"ג מה' שבת לא יסוך אדם את רגלו והוא בתוך מנעל או סנדל החדש כו'. וכתב הה"מ כן הוא בהלכות ורבינו התיר בישנים ע"כ. ומסוגיין מבואר דלא מפי עצמו אמרה אלא מברייתא זו דמתירה אפי' לכוך מנעל ישן כ"ש בכה"ג שהוא סך את רגלו דשרי. ותימא על הרמב"ם בסי' שכ"ז שהגיה במנעל וסנדל החדשים וגבי קטבליא לא הגיה כלום והדבר ברור בקטבליא בחדש הוא דאסור אבל בישן שרי כמפורש כאן וכן מפורש בהרמב"ם שם וצ"ע. ויש התימא על הרמב"ם שלא ביאר שע"ג קטבליא של בית אסור להתעגל ודוחק לומר דסובר הלכה כרשב"ג אפי' בברייתא שבכמה מקומות משמע דאינו סובר כן וצ"ע:

רב אמר ובלבד ברוקק. בבבלי גרסינן והלוחש כו' א"ר יוחנן וברוקק בה. לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה איתמר רב אמר אפי' נגע צרעת רח"א אפי' ויקרא. והרמב"ם כתב פי"א מה' עכו"ם שאפי' בלא רקיקה אין לו חלק לעה"ב. וכתב הכ"מ רב ור"ח פליגי על ר"י ע"ש. ובסוגיין מבואר דאף רב אית ליה דר"י. ולזה כיון הכ"מ שכתב בסוף דבריו ובירושלמי משמע דלכ"ע בעינן רקיקה. ונ"ל גם הרמב"ם מודה דלתנא דמתני' בעינן רקיקה דוקא. דאי בלא רקיקה א"כ אפי' האומר על פסוק אחד שאינו מן השמים אין לו חלק לעה"ב כזה שהוא אומר על פסוק אחד שהוא רפואת הגוף ובברייתא משמע שזה הוסיפו על המשנה כדאמרינן בריש פירקין בירושלמי לכך נפרש ר' יוחנן דמתני' דוקא ברקיקה איירי אבל לתנא דברייתא אפי' בלא רקיקה אין לו חלק לעה"ב שהרי הוא כופר מיהת בפסוק אחד ואומר שהוא רפואת הגוף כמ"ש הרמב"ם שם. וסמך עצמו על הברייתות כיון שהוסיפו על המשנה. וכן כתב פ"ג מה' תשובה. ואלו שאין להן חלק לעה"ב כו' כ"מ דקחשיב כל הנך השמיים בברייתא דר"ה פ"ק גם הנך דקחשיב הירושלמי בריש פרקין כגון העושה עבירות ביד רמה בפרהסיא כיהויקים והמושך ערלתו. והכ"מ כתב שם וצ"ע מהיכי מייתי להו ע"כ ומן התימה שנעלמה ממנו מקומו וצ"ע. ורש"י כתב דוקא ברוקק וא"כ לוחש הוא דאין לו חלק לעה"ב אבל לוחש וא"כ רוקק שרי ע"ש. ותימא הרי מפורש אמר ריב"ל אפי' אמר נגע צרעת כו' ורוקק אין לו חלק לעה"ב. והט"ז י"ד סי' קע"ט מייתי ראיה מלשון הטור דלא כרש"י ע"ש שפי' ה"ל להביא ראיה מן הירושלמי וצ"ע. גם מ"ש הש"ך שם הקורא פסוק בלא שם אף ברקיקה ליכא אלא איסורא ע"ש. תימא אף שלשון ר"י שמביא הטור משמע כן מ"מ הרי מפורש כאן שאף הקורא פסוק נגע צרעת שאין בו שם שמים ורוקק אין לו חלק לעה"ב. והא דאמרינן בבבלי לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה היינו ברוקק תחלה כו' דבעינן דוקא הזכרת שם שמים אבל ברוקק אחר הלחישה חמיר ואפי' על פסוק שאין בו שם שמים אין לו חלק לעולם הבא וצריך עיון:

נכתב ביו"ד כו' עי' בקונט'. ורש"י פירש שהוגה את השם באותיותיו היינו שמפרש שם מ"ב. ותימא הרי מפורש כאן שאינו כן. ותו' עכו"ם (דף י"ח) חולקין אפירש"י ע"ש ומן התימא שלא הביאו ראיה לדבריהם מסוגיין: כיון

שהוא חייבת בציציה, כלומר שיש תכלת בציציה: **גדילים תעשה לך**. מכל מקום **בית מלא ספרים**. לאו דוקא מלא אלא שיש בו ספרים הרבה והוא ג"כ בית דירה לבני אדם: **אם נברא לארץ פה**. לרעה: **ואם לא יברא לה מעכשיו**. והיינו דכתיב ואם בריאה יברא: **שלשה כפרו בנבואתן**. כלומר אמרו שנבואתן שקר אם לא יתקיים אשר שאלו מאת ה': **פונדייה**. תורה כלומר להחזיק דבריהם כמו החגור שמחזיק כל הגוף **ואם לאו**. אני אומר שאתה הסיבות לכם אחורנית שלא ישמעו תוכחתי להודיע שאין בנבואתי ממש: **את שמותיהן**. שהחנו עצמן על שמרות שביד אחרים פרחו מן הקלפים נ"יים ויאבדו מתוך הקהל: **טמטיתיהם**. קלפיה שעיפים מן קליפה של עץ א): **אפי' מחט**. כלומר אפי' דבר קטן משלהם ביד אחרים נבלע וע"ז נאמר ויאבדו מתוך הקהל: **ומי נתפלל**. על בני קרח דכתיב מזמור לבני קרח גם בד"ה נזכרו בניו א"כ על עדתו קאי אך קשה מנ"ל שהתפלל אדם עליהם: **יהי ראובן**. שהיו עצמותיו מגולגלין בארון התפלל עליו שיחיה וכמו כן התפלל על בני קרח שהיו מגולגלין ומיתה דואל ימות קדרים ליה: **כך היתה**. כמו שהיו עצמות ראובן מגולגלים כך היתה בני קרח או כל עדתו מגולגלין ושוקעים ויורדים עד שהתפללה חנה עליהם: **אף הקורא**. המבלה זמנו בקריאת ספרים חיצונים שאין בהם אלא דברי רוח כגון ספר בן סירא וכן נענש אין לו חלק לעה"ב: **אבל ספרי המרים**. ספרים שנכתב בהן חכמת חיצונות: **הקורא בהן כקורא באיגרת**. שאדם קורא לצורך עניניו שאינו מעיין בהם אף אלו מותר לקרותן דרך עראי אבל לא יוציא זמנו בהן: **ויותר מהמה בני הזהר**. עשות ספרים הרבה אין קץ להג הרבה ויגיעת בשר וה"ק בשאר ספרים שאינן ספרי תנ"ך ומחכמי תורה להגיון ולדבר בהם כאקראי ניתנו אבל לא ליגע בהם: **כדרור נאות**. כמרגליות הנאות: **ד"א ככדור בנות**. שמשחקין בו וזורקין אותו מיד זו ליד זו ושוב לבות ביד אחד מהם כך ניתנה התורה מזה לזה: **שלשה שמות**. יש לה כלי שמנהגין בו הפרה: **שהוא מורה דעה בפרה**. איך תלך: **בשביל ליתן חיים**. מזונות לבעליה: עאב"ו. לעשות לי כלי כזה ואין דבר בעולם המסוגל לכי כמו התורה כמאמרם אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש: **וכמסמרות נטועים**. סיפא דקרא דדברי חכמים כדרבונות: **ולמה לא אמר וכמסמרות קבועים**. או כאילנות נטועים: **בחרו להם**. מעתיקי קהלת לומר כן כדי ליתן לדברי התורה הכח של הברזל אך ברזל הנעוץ בדבר אפשר לשלפו משם מה שאין כן שרשי אילן א"א לשלפם אלא ע"י טורח גדולה לכך שיבחו התורה בכח הברזל ובשרשי הנטיעה שקשה להנטל:

(דף כ' ע"ב) ה"ג כך כל מי שפשטו חכמים ידיהם בו אע"פ שחזרו כו'. וה"פ כך כל מי שנדוהו חכמים אע"פ שהתירו לו נידויו נשאר רושם בו וסוף לקבל עונש עליו בעה"ז: **מה משמרות**. כהונה כ"ד כמפורש בד"ה: **אף המסמרים**, בסנדל המסומר כ"ד: **כמה מסמרים יהיה**. בסנדל המסמר ויהא מותר לצאת בו בשבת דאמרינן התם נ"ם אלא לחזק אבל לנוי שרי ומיבעיא ליה כמה מסמרים יהיו בו ומיקרי לנוי: **כנגד חמשה חומשי תורה**. שהן יסודות ועיקרי מעמידי תורה כמו המסמר מחזק הבנין: **ובימיך**. בימי השבוע הוא החוזק כלומר מקום שהרגל עומד עליו ששם הוא דבאך ועיקר אסמכתא אריתא דקרא דכתיב ברזל ונחשת מנעליך וכימיך דבאך: **תשעה**. דכתיב ברזל ונחשת לשתים וכימיך הם שבעה הרי תשעה וי"מ כנגד תשעה ירחי לידה ואין לזה אם כתא כלל והראשון נ"ל: **נותן י"ג בזה וי"א בזה**. שאם הם שוין אינן נראין שנעשו לנוי א"נ משום זוגות: **כלבת**. מסמר שפני ראשיו חדין וכפופין ונועץ בני ראשין בעץ: ה"ג מהו ליתן ע"ג ונטול א"ל שרי. וה"פ א"ל מנעול מותר שלא גזרו אלא בסנדל: **מהו ליתן**. כל המסמרות על סנדל אחד ובשני אינו נותן כלום מי הוי כסנדל המסומר ואסור או לא דבכה"ג לא גזרו רבנן: **א"ל שרי**. דבשני סנדלים גזרו ולא בסנדל אחד: **אין מגרדים מנעלים וסנדלים הישנים**. בשבת בגב סכין שהוא כראין נאים מפני שקופו והוי ממחק: **אבל סכין ומדיחין אותם**. במים דאין כאן חשש מלאכה: **ותלמידוי** דר"ח הגדול הראשונים שהיו לו בילדותו אמרו ששמעו מגרדים ותלמידיו האחרונים שהיו לו בזקנותו אמרו ששמעו אין מגרדין: ה"ג שאלון לרב א"ל אין מגרדין וה"פ שאלו לרב איך שמע מר"ח ואמר אין מגרדין: **הא אוילה כו'**. כלומר הא רב שהוא אחד מתלמידי ר"ח הראשונים דאמר אין מגרדין: **נהגין**. נוהגין היינו כשהיינו יושבין לפני רב למשוח ולרחוץ מנעלים בשבת אבל לא מגרדין: **אא"ב הילך בהן מבעוד יום**. ויודעין שהן כמדת רגלו דאל"כ חיישינן שמא לא יהיה כמדת רגלו ואתי למישלפא ואתויי ברה"ר. ולא אמרו אלא במנעול של אשה שהיא מקפדת אם אינו מכוון למידת רגלה אבל יוצאה בו היכירה בו שמכוון הוא לה או אינה מקפדת: **במה**. ילך בהן מבעוד יום ויהא מותר לילך בו בשבת: **מן בית רבה דבר קפרא כו'**. מן בה"מ הגדול דב"ק עד בה"מ הגדול דר"ס: **מן כנישתא דבר בלאי**. מן בה"כ של בבליים עד מקום דירתו דר' חמא וכל אחד נתן סימן הידוע במקומו: **והוא בתוך המנעול**. שהדם מפני שהמנעל נהנה ממנו ונמלא מעבדו: **ונותנת בתוך המנעול**. והיא שלא יהא בשמן הניסוף מן הגוף כדי לעבד את העור אלא לצחצחו: **ומתעגל**. ומתגלגל: **קטיבליא חדשה**. עור שלוק שעושין ממנו מטפחות לשלחן ולמטה: **להתעגל עליה**. שנראה שעושה לעבד העור שהשמן אינו בולע דבר ונבלע כולו בעור: **עריבים לשומעיהם כמסמרות נטועים**. במקום הראוי שהוא דבור על אפניו ויפה לעין רואיו הם מרים לשומעיהן כמסמרות המונחים שהאוחז בהן עוקצין אותו: **שנאברים באסיפה**. בתורה כדדרשינן חרב על הבדים חרב על היושבים בד בד ועוסקים בתורה: **דברי הימים**. דרשות הנאמרים בו כדאמרינן בבבלי כספים בין אצל לאצל טעוני ארבע מאה: **הרי אני הולך**. מארץ לח"ל ומביאו משם שבארץ אף אם יתכנסו כל החכמים אין בכחם לדרשו ואייתי ליה הכא שהאסיפה מועלת הרבה להבין האמת לאמתו: **אלא כשומעו מפי גדול כו'**. כמאמרם קבל האמת ממי שאמרו ודרים לקרא הכי דברי חכמים אדם שאומר דבר חכמה אפי' הוא קטן יהיה בעיניך כדרבונות כאלו אמרם גדול שיודע ללמד לאחרים וכאלו שומעה מפי נביא שדבריהם הם כמסמרות נטועות וכשומעה מפי חכם שהם בעלי אסופות כדאמרינן בסמוך ,וכשמעו מפי משה שנקרא רועה וכשומעה מפי הגבורה וזהו שאמר נתנו מרועה אחד: **ובלבד ברוקק**. שכן דרך מלחשים לרקק קודם שלחש ואסור להזכיר פסוק על הלחישה: **אפילו**. לוחש פסוק נגע צרעת וגו' שאין בו שם שמים נמי אין לו חלק לעה"ב: **כגון**. הכך כותיים כשנשבעים פורטים אותיות השם: **נקרא באל"ף דלי"ת**. וזה שקורא אותו ביו"ד ה"א ה"ל הוגה השם באותיותיו:

הלכה ב' מתני': **ג' מלכים וד' הדיוטות**. אע"פ שגדולים וחכמים היו אין להם חלק לעה"ב שלא היתה אמונתם שלימה ואע"ג דבלעם מעכו"ם היה ואין כל ישראל יש להם חלק לעה"ב תנן משום דקיי"ל חסידי א"ה יש להם חלק לעה"ב קמ"ל בלעם רע"ג שידע דעת עליון לא היה מחסידים: **ירבעם**. דכתיב ויהי בדבר זה לחטאת בית ירבעם להכחיד ולהשמיד מעל פני האדמה להכחיד בעולם הזה ולהשמיד לעולם הבא: **אחאב**. דכתיב והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל עצור בעה"ז ועזוב לעה"ב: **ומנשה**. דכתיב ויעש הרע בעיני ה' כאשר עשה אחאב מה אחאב אין לו חלק לעה"ב אף מנשה אין לו חלק לעה"ב: **בלעם**. נתן סימן בעצמו אמר תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו אם תמות נפשי מות ישרים תהא אחריתי כמוהו ואם לאו הנני הולך לעמי: **ודואג**. דאמר עליו דוד גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה: **אחיתופל**. דכתיב אנשי דמים ומרמה ודרשינן דקאי על אחיתופל ודואג וכתיב כי פי רשע ופי מרמה עלי פתחו יהי אחריתו להכרית בדור אחר ימח שמם בעה"ז ויכרת מארץ זכרם בעוה"ב: **גמ'**: **וכולהם**. ג' מלכים דתנן במתני' כל אחד חידש עבירה חדשה ולכך מני הני מכלל מלכי ישראל אע"פ שרובם חטאו: **וכי מה עשה ירבעם**. מאי הוסיף וקאמר שעשה שני עגלי זהב: **והלא** כמה עגלים עשו ישראל כשהיו במדבר א"כ אין כאן הוספה:

(דף כ"א ע"א) ומשני תני רשב"י כו' ואחד דימוסים לכולן. אחד כוללת ומשותפת לכולן והוא הוסיף ועשה שנים לשכלן: ה"ג ומ"ם ויאמרו זה אלהיך הרי לי"ב שבטים ויאמרו אלה אלהיך דימוסיא אחת לכולן. וה"פ בנחמיה כתיב אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך משמע די"ב עגלות עשו דז"ה בגימטריא י"ב ואחד שעשה אהרן היה דימוס לכולן וירבעם עשה שני דימוסאות (ודלא כי"מ): **ויהי הנקל**. היותר קל שבחטאת אחאב היה לכתו בחטאת ירבעם בן נבט: ופריך והלא קלוהיו כו'. וכיון באחאב קלקל יותר ה"ל למנותו תחלה במנין אלו שאין להם חלק לעה"ב אע"ג שירבעם קודם לאחאב בזמן מ"מ לענין עונש שאין להם חלק לעה"ב ראוי למנות אחאב תחלה שהוא המקולקל שבכולן: **ומשני שהוא**. ירבעם התחיל בקלקלה לומר שעבודת ה' תגרום חזרת המלכות לבית דוד הלכך נמנה תחלה: **מה**. היה אחאב עושה היה מקשט עצמו בכל יום ועומד לפני חיאל שר צבאו ואומר לו כמה אני שוה היום והוא אומר לו כך וכך והוא מפריש ערכו לעכו"ם: **הה"ד יען התמכרך**. לשון מכירה: **עבד**. עשה דרש בפסוק זה רק וגו' שנה חדשים לנגאי לאחאב ליחס לו כמה רשעיות שאפשר ללמוד מפסוק זה: **אתא**. בא אחאב אליו בחלום הלילה וא"ל מה חטאתי לך ומה פשעתי לפניך הלא יש לך לדרוש ראש הפסוק לזכותי שאיזבל הסיתני ולא סוף הפסוק לחובתי: **חיאל מן יהושפט**. ממלכות יהושפט כלומר עירו היה ממלכי יהודה שמלכו אז על בנימין ובית האלי היינו בית אל שהיה מבנימין ויריחו נמי היה בבנימין א"כ למה אמר בימי אחאב בנה חיאל יריחו ספי ה"ל לתלות הקלקול הזה ביהושפט שהיה לו למחות בדבר: **אלא שמגלגלים כו'**. ע"י שהיה של צבא אחאב מלא לבו לעשות כן ולא שמע למלך יהושפט: **ובשגוב צעירו**. ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע שבשגוב צעירו מה ת"ל בשגוב צעירו אלא ה"ק באבירם בכורו לא ה"ל ללמוד שעלה בדעתו לומר קללת יהושע אינה אלא לדורו ודייק ליה מקללת משה שלא נתקיימה באחאב אלא ודאי שהקללה היתה לדורו לחוד אבל שגוב שראה שנתקיימה מקללת ה"ל ללמוד שלדורות נאמר קללת יהושע לכך נעשה לעיר שהיה מתמוטט והולך א"כ לא חיאל עצמו בנאו אלא בניו ברשותו בנאו וקמ"ל שהם עצמם גרמו עוונם ולרבות ממונם עמהו: **כדבר ה' כו'**. והיכן דיבר ה' חרם בקרבך ישראל לא תוכל לקום מפני אויביך ומשמע נמי שלא תהיה תקומה לעובר על החרם והיינו שיהיה מתמוטט והולך: **מה ענין זה אצל זה**. מעיקרא כתיב בימיו בנה חיאל בית האלי יריחו כו' ובתר הכי כתיב ויאמר אליהו וגו' ולא קרב זה אל זה אלא כך היה המעשה אמר הקב"ה לאליהו חיאל זה שמתו בניו גברא רבא הוא וראוי שתלך אצלו לנחם אבל והודיעו בשוגג היה כדבר כדכתיבנא: **א"ל**. לית אנא הולך אצלו א"ל הקב"ה ולמה א"ל אליהו אם אני הולך והאחאב שם והם אומרים דברים נגד רצונך ומכעיסין אותך אי אפשר לי לסבול הדברים הסס א"ל הקב"ה זיל ואם הם אומרים דברים להכעיסני כל מה דתגזור אני מקיים: **אזל**. הלך אליהו ומצאם למנחמים שעוסקים בהאי קרא וישבע יהושע וגו' כלומר מקללת יהושע מתו בניו: **אמר**. אליהו ברוך הוא אלהי הצדיקים שמקיים דבריהם והיה שם אחאב: **א"ל אחאב** ובי מי גדול. מחבירו משה או יהושע: **מילוי דמשה**. דברי משה לא נתקיימו ודברי יהושע יתקיימו בתמיה אלא ודאי גם משה מעצמו קילל ואין הקב"ה מקיים דברי נביאיו: **אם**

א) כן פירש הערוך בערך טמס ובעל מוסף הערוך פירש בלשון יוני ורומי כפ־ כולה או מקלתו.

כדברך

בבריך שאין ה' מקים דבר עבדיו הריני נוחר שלא יהיה מטר ואם כדבריך לא יעשו דברי רוחם: **שלש שעות נתענה.** דהכי הל"ל ויגוס ויהלך אט וישכב בשק אלא סמיך שכיבה לגוס לומר דגוס הוי כשיעור שכיבה וליכא למימר שיעור שכיבה ממש לטובלא הוא אלא כשיעור שכיבת בני מלכים ביום והיינו שלש שעות: **יחף.** שההולך יחף אינו יכול לרוץ מהרה והולך מתון דאל"כ קשיא לאט משמע איפכא שהיה מכוסה כמו וילט פניו באדרתו ואפשר שני פרשים הם: **ראה מנה טובה כו'.** משום דקשיא מאי לאמר לאחרים אלא ללמד כחה של תשובה לדורות: **ובי מה עשה אחז.** רעה חדשה שלא נעשה מלפניו: **ע"י שבנה כסא בעזרה.** לישב עלו: ה"ג ואת מוסך השבת אשר כו'. גג אשר עשוי לצל לשבת תחתיו בעזרה ביום השבת: **שאהז בבתי כנסיות כו'.** שסגרן: **לפידגוגו.** למגדלו: **והיה מבקש להרגו.** מרוב פחדו: **אם אין תיישים אין צאן.** כי אין מי שיגדל וירבה והצאן הנמצאות יכלו מעט מעט: **אין עולם.** מתנהג כראוי: **אם אין קטנים.** תינוקות של בית רבן: **אין חכמים.** גדולים שאין צריכין ללמוד מאחרים: **אין נביאים.** שאין הנבואה שורה אלא על חכם: **אין הקב"ה משרה שכינתו על ישראל.** שע"י עסק התורה וב"כ וב"מ משרה שכינתו בארץ כדאמרינן הקב"ה מקדים שכינתו בבתי כנסיות וכל העוסק בתורה שכינה כנגדו כדאמרינן אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה: **אין לך שעה קשה כו'.** כי בסור ההשגחה מעותדים לכל רעה וכל החפץ בולע בהם אבל אם נענשים בהשגחה העונש מעורב ברחמים כדכתיב מחצתי ואני ארפא מכה בהגא ילא ומרפא באחרינא: **מאותה שעה.** ואפי' באותה שעה שהיא קשה מכולם אני מקוה לו שלא תתבטל תורה מאתנו שכך הבטיחנו בסיני כי לא תשכח מפי זרעו א"כ אין אתה מועיל כלומר בהסגרת שבתי כנסיות וב"מ כי אנכי ותלמידי לא ישבתו מלימוד התורה: **ובי מה עשה מנשה.** אלעיל קאי דקאמר וכולן חידשו עבירות ובעי מה חידוש עשה מנשה: **כתיב בימי כו'.** מייתי ליה הכא להגדיל עון מנשה כי מלבד שהיה נביא ה' אף זקנו היה ואפ"ה הרגו: **דלא בעית,** שאין אתה רוצה לקיים לך בנים שלא נשא אשה: **א"ל.** ישעיהו אמור לי טעם שעוד שלא נשאת אשה: **א"ל.** חזקיהו ראיתי ברה"ק שאני מעמיד בן רשע אמרתי מוטב שלא נשא אשה: **הב.** כלומר היה לך ליקח את בתי לאשה אולי בזכותי ובזכותך יצא ממך אדם טוב ואפ"ה לא יצא ממנו רק אדם רע: **ובילי.** אדם עושה רעה אחת שהוא קטן גורמת לו שכליו רעים כך פעמים אע"פ שהאבות צדיקים גדולים רעה אחת המגולגלת בהם גורמת שבניהם רשעים:

(דף נ"א ע"ב) **לא לך אנא שמע.** שכבר נגזר הגזרה ואין תקנה בדבר אלא אני קופץ לאחוז במה שאמר לי זקני שלמה המלך כי ברוב חלומות ודברים הרבה את האלהים ירא ושלשה דברים אלו עיקרן מפני היראה דלא שייך תפלה אלא לפני מי שיראין ממנו וכן התשובה גם הצדקה היא מפני יראת העונש כדדרשינן כי בגלל הדבר הזה גלגל הוא שחוזר בעולם: **ויכנעו עמי.** והכנעה לא קחשיב שהיא כוללת שאי אפשר לעשות שלשתן בלא היא שאין אדם מתפלל לאחר אא"כ הכניע לבו לפניו וכן הצדקה כדכתיב השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל והתשובה פשיטא שאינה בלא הכנעה: **אני בצדק אחזה פניך.** שע"י פרוטה שנתן לעני זוכה ורואה פני שכינה: **מיד ויסב.** התחיל בתפלה המוקדם בפסוק אע"ג שגר בחד מינייהו סגי ותפלה בידו לעשות מיד ותשובה לא היה צריך כו דצדיק היה וכדאמר זכור אשר התהלכתי לפניך וגו': **לאיזה קיר נשא עיניו.** דליכא למימר לקיר ממש הל"ל ויסב עצמו אל הקיר מאי פניו אלא ודאי שנתן דעתו ורצונו לענין הנרמז בקיר ובעי מאי קיר דקאמר: **כולהן היו ניצולין בזכותה.** מדלא קאמר אחים וכל אשר לה כדכתיב בשבועה אלא ואת כל משפחותיה משמע כל המשפחות הדבקות לה ניצולו בשכר שהצילה המרגלים ולא מחיוב שבועה: **כל הגרים אלו.** דמאה וחמשים אלף נתגיירו בימי דוד כדמשמע קראי: **בני אדם גדולים היו.** אע"ג דהאי קרא ברשעים איירי דכתיב בסופיה ושמתו את שם קדשי הכי פירושא דקרא בתחלה היו גדולים ותפלה שעשו בביתם היתה מקובלת כאלו נעשית בבה"מ ואין בינה רק הקיר אח"כ הרעו לעשות מ"מ מעיקרא נתקבלה תפלתם כ"ש שתקובל תפלתי בזכות אבותי: **שעשו לך כל השבח הזה.** שבנו לך את בית המקדש: **קירות לבי המה לי.** כמה קירות יש בלב שמשם כל הגידים מקבלים דם ומשפיעים בכל אבר מאברי האדם ודם הוא קיום הנפש ואמר פשפשתי בכל רמ"ח איברי מקום שקירות לבי באים ולא מצאתי אחד מהם שעשה במזיד שלא כרצונך ואפי' היו רובם עושי רצונך היה די להמותיני לתחייה עכשיו שכולם צדיקים לא כ"ש שתתן לי חיים א"כ מה הירא את ה' בלבבו ניצול מכל רע כדכתיב מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה אני שקיימתי מצותיך בכל רמ"ח איברי לא כ"ש שתרחם עלי: **א"ל.** ישעיהו להקב"ה בעיקרא אמרת לי הכי לאמר לו כי מת אתה ולא תחיה ועתה אתה אומר אלי לאמר הנני מוסיף וגו': **א"ל.** ישעיהו להקב"ה עוד יחזקיהו אדם גדול הוא ולא יאמין לדברי אלה בסותרים את הראשונים באומרו איך יתכן שבשעה מועטת נהפכה הגזרה ומדוע מיהרת לבוא והיה רוצה לעכב הדבר זמן מה: **א"ל.** הקב"ה עניו גדול הוא ודרך הענוים לתרץ דברי חביריהם ולא עוד שמהכרת הוא למהר בדבר עד שלא יצא הקול מנבואה הראשונה ויהיה ח"ו פגם לנבואתך: **העיר כתיב.** נרמז שעדיין לא יצא הקול בעיר: **כד דקם מנשה.** כשעמד מנשה למלך: **הוה.** היה רץ אחרי ישעיהו להרגו והוא ברח מלפניו ולא מצא מקום לברוח וברח לארז ובלעו הארז שלא יראנו: **חסר ציציתה.** טליתו שלא היו נבלעים בארז ובאו ואמרו לפני מנשה שכאן הוא ואמר להו לכו ונסרו הארז ונסרו להארז ונראה דם נוטף ממנו: **ולא אבה לסלוח.** למה לי דהא כתיב רישיה על פי ה' היתה ביהודה להסיר מעל פניו בחטאת מנשה אלא ד"ף לעב"ג קאמר דאין לו סליחה: ופריך **והא כתיב בגלל מנשה כו'.** משמע שעונשו היה בשביל מה שעשה הוא בעצמו ולא בשביל רציחת ישעיהו הנעשית בשליחותו: ומשני **נאמר התם עד שלא עשה תשובה** אבל התשובה היתה מכפרת על שאר עבירות חוץ מהריגת ישעיהו: ופריך **והא כתיב על כל הכעסים כו'.** משמע דעל כולם לא היה לו סליחה: ומשני נאמר. אף מקרא זה נאמר קודם שעשה תשובה: ופריך **והא כתיב כי הוא אמון הרבה אשמה.** משמע שאמות מנשה אביו היו קיים ועוד איך נאמר שהרג ישעיה הא לא מצינו באמון שהרג אחד מנביאי ה': ומשני **לא הוסיף** אמון לחטוא אלא שחידש עברה שלא עשה מנשה והיינו שבא על אמו כמפורש בבבלי בפרקין: **והכתיב כו'.** כלומר ותדע דהא כתיב וגם דם נקי כו' פה לפה ש"מ שהרג ישעיהו וכדמסיק: **בבירו מיניקא.** א) בבירה העשויה כמו מינקת כפופה וי"ת בגלגלין: **מולא. דוד: לא הניח כו'.** דכתיב ובהצר לו חלה את פני ה' אלהיו וגו' אבותיו מכלל עד השתא לפני אלהים אחרים נכנע: **והיו מה"ש מסתמין את החלונות.** כלומר מיד שבא קולו היו סותמין אותו ולמדו עליו חובה כדמסיק: **אני נועל דלת בפני כל בעלי תשובה.** דכתיב ובהצר לו חלה את פני ה' אלהיו ויכנע מאוד מלפני אלהי אבותיו ויתפלל אליו ויעתר לו הרי שלפי הנראה עשה תשובה ואם אינו מקבלו נועל דלת בפני בעלי תשובה שיאמרו אם תשובת מנשה לא נתקבלה כ"ש תשובתם ומה"ש אמרו אחרי שהפליג ברשע אין להגנו: **חתר לו חתירה.** כלומר מצא לו זכות קטן שעשה ובו ריחם עליו: **בערבייא.** קורין לחתירה עתירה א"כ הא דכתיב ויעתר לו הוה כאלו כתיב ויחתר: **במה השיבו.** דכתיב וישמע וישיבהו משמע תיכף בשעת שמיעה השיבוהו ובעי במה השיבו: **ברוח השיבו.** מיד בשעת שמיעה נשב הרוח והשיבו לירושלים: **אית דין כו'.** ידע מנשה כי ה' אלהי עולם הוא אלא בכפר בשכר ועונש: **ובי מה.** עבירה חדשה שעשה בלעם דאמרינן לעיל וכולן חידשו עבירות (דלא כי"מ): **ע"י שנתן עצה כו'.** זו היא חדשה לו שנתן עצה להחטיאם וגדול המחטיא את חבירו יותר מן ההורגו: **א"ל אלוה של אומה זו כו'** דכתיב הן הנה היו לבני ישראל וגו' בדבר בלעם:

(דף נ"ב ע"א) **א"ל.** בלק וכי ישמעו לי המואבים למסור בנותיהן לזנות א"ל בלעם העמד בנותיך תחלה והם רואין גם הם יעשו כן: **הה"ד ראש אומות.** צור היה ראש לחמשה נסיכי מדין והפקיר בתו לזנות: **קנקלין.** אהלי קלעים כמו שעושים בשווקים: **מבית הישימות עד הר השלג.** נגד מחנה ישראל שהיו חונים מבית הישימות עד אבל השטים: **כיסנין.** פת העשוי כמין כיסנין מלאים דבש ושקדים ואגוזים ואוכלים אותן בבתי משתאות: **היכנס.** וברור לך: **ועדיין לא נאסר.** לישראל סתם יינן כממש יין נסך של עכו"ם שהוא אסור מן התורה אבל סתם יינן דניאל גזר עליו: **הפוער עצמו לפעור.** שפוערין לפניו פי הטבעת ומוציאין רעי זו היא עבודתו: ה"ג זו היא עבודתו והיתה אומרת לו היכר כו'. וה"פ היתה אומרת לו שיכיר נא מתורת משה: **ויגזרו לבשת.** אזרו מתורת משה לבשת מפני תאות הבשת א"כ תזרו מתורת משה לעבודת פעור שהיא לבשת ולכלימה לעובדיה: **עד שנעשו שקוצים.** שכפרו באביהם שבשמים: **מה המסמר.** למסור מעל בה' דריש לה מסמיר וכאילו כתיב לסמור מעל: **בלא עץ.** כשניתק ממקום שהיה תקוע בו ניתק קצת מן העץ עמו כך פעור כו': **בסיבתה.** יסודי שמו סיבתה והוא מעיר שממה אולם (ודלא כרש"י דף ס"ד): **מקלסין.** משבחין: **גופתה אריה.** שם עיר מגלגל בחבית ממקום למקום: **שרו של פעור.** ראש הכומרים שבבית פעור: **בא אליו.** השר בלילה השני ואמר למנחם מדוע אתה מבזה אותי ולא היה בידו ספוד ונתיירא ממני והבטיחו שלא לבזותו עוד: **הביאו לי פר אחד כו'.** לזבחו לפעור ואח"כ ישתחוה לה: **אמרו לו.** הכומרים: **סניגורים.** עבדיו שהיו עמו לשמירתו: **ויהיו ההורגים בחטאים.** דהוקע אותם אהושיה קאי: **כל חד מינכון יקטול תרי.** דהרגו איש אנשיו משמע כל איש יהרוג אנשיו ומיעוט אנשיו תרי: **מהו לעיני משה.** לפני משה מיבעיא ליה: **כאיניש.** כאדם האומר הרי הדבר בתוך עיניך: **ואין טלפיה סדוקות.** וכי אינה אסורה כבהמה טמאה שאינה מפרסת פרסה כלומר אין שום חילוק בין מדינית זו לציפורה אשתך שגם היא מדינית ולמה תהיה זו טהורה וזו טמאה והבל פיה פיו לפורה נישאת למשה קודם מ"ת ולאחר מתן תורה נתגיירה בכל נשי ישראל משא"כ כזבי לא נתגיירה עדיין: **אין כאן אדם שיהרגנו.** שאין לך מבזה ת"ח גדול מזה וה"ל אפיקורס שהוא מביא דבר ה' והיא מן המורידין ולא מעלין ואף שיהרג ע"י שבטו מ"מ ראוי לקנאות קנאת חכמי התורה אפי' במקום שיש סכנת נפשות: **היכן הם האריות.** שבטים שנמשלו לאריות שמוסרים נפשם על קידוש השם כגון יהודה שקפץ תחלה לים ודן במעשה דשמשון בנימין מרדכי ואסתר: **מתוך סנהדרין שלו.** דכתיב מתוך העדה ואין העדה אלא סנהדרין כדכתיב וסמכו זקני העדה שהיו יושבים ודנין כדכתיב קח את כל ראשי העם ואמרינן חלוק להם בתי דינין לדונם דיני נפשות על עון פעור: **התחיל מסתמך כו'.** שהיה ירא מפני שבט שמעון שהקיפוהו: **ששבטו של לוי אצל שבטו של שמעון בכל מקום.** בשכם כתיב ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי כו' במכירת יוסף ויאמר איש אל רעהו בברכת יעקב שמעון ולוי אחים ה"נ נמי בעצה אחת: **שמא התירו פרושים.** תלמידי חכמים הפרושים במאכלם ובנדה משאר העם התירו את הדבר לזנות את בנות מואב: **דרכן לפרוש זה מזה.** כשהיה ואשה מזדווגין ומרגישין באדם נכרי בא לחדרן דרכן לפרוש קצת ולראות מי הוא: **מפני הנוקרנין.** בני אדם המנקרים על כל עושי טוב לחפש עלילות שאפשר למצוא לתלות בהם בוקי סריקי גם כאן יאמרו מפני שלא רצו למלאות תאוותו הרגו לכך נעשה גם זה שידעו הכל שלא בא אלא לקנא קנאת השם: **ולא היו יכולים לצוות על בני שבטו** ואנשי מואב שהיו סמוכים כדאמרינן לעיל שבנו להם קנקילין נגד כל מחנה ישראל להצילן: **לא נשמטו מן הזיין.** שלא היה נקב הזיין הולך ומתרחב שא"כ היו נשמטין אח"כ: ה"ג הנס הששי ליין שילא עמדו בני שבטו לפגוע בו ירד המלאך ונגף בהם כשראה פנחס את הנגף שהוא כו': **ובי מה בא לעשות.** במדין שהוא מפתיר אדם נכרים היה וכתיב וישב בלעם למקומו: **בא ליטול.** מזקני מדין שכרו: **לא דברייך עבדת.** לא מה שצוה עליך בוראך כבית שאמר לא תאור את העם כי ברוך הוא וכיונך היה לקלל את ישראל אלא ה' עיכב על ידך: **דמר לך.** דאמר לך לא תלך עמהם והא דאמר אח"כ אם לקרוא לך באו האנשים קום לך אתם ה"ק אם קריאתם לך שתנא להם וכידך לברכם קום לך אתם וכיון שבאמת היתה הקריאה לקלל לא היה לו לילך: **מאי על חלליהם.** הרגו עמהם או נהוכם מאי על: **שהיה שקול כנגד כל חלליהם.** שהוא לבדו רצה לעקר את הכל: **אין בהם ממש.** ואין חשש עון במיתתם אף בלעם אע"פ שהיה נביא אין חשש עברה במיתתו:

(דף נ"א ע"א) **כיון ששמע כן התחיל בוכה.** וקשה וכי לא ידע אחאב שמשה גדול מאליהו וכיון שלא חשש לקללת משה למה בכה לקללת אליהו ונראה ודאי גם אחאב הודה בנבואת משה אלא שאמר משה לא קילל אלא לדורו וכמ"ש בקונט' ואחאב לא פירש דבריו ועכשיו שקילל אליהו לדורו התחיל לבכות ומייתי ראיה שחשש לדברי אליהו דכתיב ויהי כשמוע אחאב לדברי אליהו ויקרע כו'. והי"מ דחק מאד בזה ע"ש:

ובי מה עשה אחז. וקשה הא אחז לא מנה במתני' בכלל אותן שאין להן חלק לעוה"ב א"כ מאי קשיא ליה דלמא באמת לא עשה עברה חדשה וי"ל דקשיא ליה אי אחז לא עשה עברה חדשה מאי קשיא ליה לעיל למה לא מנה אחז דלמא שאני הנך שחידשו עברה משא"כ אחז אלא ודאי גם אחז חידש עברה ופריך מה חידש:

ע"י שבנה כסא בעזרה הה"ד ואת מוסך השבת כו'. כתב הי"מ וס"ל מה שסתר המסך היא כדי לפנות המקום לבנות לו כסא שם דמלכי בית דוד היה להם ישיבה בעזרה ע"כ ותימא בנין כתיב בקרא אבל לא סתירה וכמ"ש בקונט' כן פי' יהונתן ורש"י ורד"ק. ומה שכתב הרד"ק עוד שהיה מוסך זה לכהנים למשמר היוצא חולק אסוגיין. ומ"ש הי"מ שלא היה בכסא זה איסורא שמלכי בית דוד מותרים לישב בעזרה, אינו נכון דהא הירושלמי סובר שאף למלכי בית דוד אין ישיבה בעזרה והא דכתיב וישב דוד לפני ה' היינו שישב בתפלה כמפורש פסחים פ"ה דף י"ט:

אמר אין כאן אדם שיהרגנו ויהרג על ידו. וכתב הי"מ שיהרגנו לכבוד משה אפילו ע"מ שיהרג על ידו בב"ד שמא אינו חייב מיתה מפני העזות דמאי מימר שבא מחמת טענה ע"כ. וקשה הרי מפורש שאמר הא גו עיניך משה כדדייק קרא א"כ ודאי שהחליף פניו לנגד משה ואיך ימות בב"ד על כרינתו דהוי אפיקורס דמורידין ולא מעלין ואמרינן בבבלי בפרקין איזהו אפיקורס זהו המבזה ת"ח. גם מדברי הר"ן פ"ק דר"ה מוכח שהמבזה ת"ח מורידין וכ"כ הש"ך י"ד סי' קנ"ח. ומפורש שם מורידין היינו אם יש כח בידו להורגו גם ש"ך בפרהסיא מותר להורגו. וע"ק הא לא הרגו לכבוד משה אלא שמזכר הלכה בועל ארמית קנאין פוגעין בו כמפורש לעיל ס"פ הנשרפין בירושלמי ובבבלי שם. וזה ודאי אין נהרג בבית דין. והא דאמר ויהרג היינו שאפי' יפרוש זמרי ויהרג נמי יקנא קנאת ה' לעמוד עליו להרגו. מיהו לשון הש"ס דהכא משמע שאמר פנחס להרוג זמרי מפני כבוד משה. אבל קושיות הראשונות קשיא. ולפמ"ש בקונט' לק"מ לפום סוגיין כאן אבל הא קושיא צריכין לומר שסוגיא דהכא ודפרק הנשרפין חלוקות. ובבבלי גרסינן תפסה בבלוריתא והביאה אצל משה א"ל בן עמרם זו אסורה או מותרת ואם"ת אסורה בת יתרו מי התירה לך נתעלמה ממנו הלכה וגעו כולם בבכיה והיינו דכתיב והמה בוכים פתח אהל מועד וכתיב וירא פנחס מה ראה אמר רב ראה מעשה ונזכר הלכה בועל ארמית קנאין פוגעין בו כו' ע"ש. ופירש"י ונתעלמה ממנו הלכה בועל ארמית כו' ע"כ. וקשה הא אז לא היה מקום להלכה זו שלא נאמרה אלא בשעת מעשה. ועוד למה שתקו מ"מ ה"ל למימר לו דלא דמיא לבת יתרו שנשאה קודם מתן תורה וכמ"ש רש"י. ועוד ל"ל טעמא דהבועל ארמית כו' תיפוק ליה דחייב מיתה על שביזה ת"ח ואף אם נאמר דמה שאמר בת יתרו מי התירה לך לא אמר אלא להחזיק טענתו מ"מ ביזהו במה שאמר בן עמרם כדמצינו בקרא שאמרו ומי דוד ומי בן ישי. ולכך בכו בראותם בזיון משה וזו היתה קנאת פנחס. והיינו דכתיב בקנאו את קנאתי שהקב"ה תובע עלבון הצדיקים א"כ זו היתה קנאת ה' כמו שעשה כשדברו במשה בלחם הקלוקל ובמעשה דמרים. וסרו תלונת המפרשים בפסוק זה ולפ"ז אין לנו ראיה ממעשה דפנחס לבועל ארמית איך דינו. ועי' מה שכתבתי לעיל פ' הנשרפין בתו' בד"ה תני כו' וצריך עיון:

בא ליטול שכר כ"ד אלף. כתב הי"מ קשה הל"ל שכר ההרוגים שנהרגו דהוו טפי מס"ו רבוא כדאמרינן לעיל ע"ש שדחק הרבה. והמהרש"א מקשה למה הלך למדין ולא למואב שהבטיחו על השכר כמפורש בקרא ע"ש. ול"נ ממואב כבר נטל שכרו מס"ו רבוא שנהרגו על מעשה פעור שהיו מבנות מואב כדכתיב וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב ותקראן לעם לזבחי אלהיהן וגו' אח"כ הלך למדין ליטול שכר כ"ד אלף שנפלו במגפה ע"י כזבי שהיתה מבנות מדין כדאמרינן לעיל שהנגף היה להצלת פנחס וזה ברור ונכון:

סידורו

א) נ"ל בכירומינקיא וכ"ה ברות רבה פ"ה ופירש המ"כ וז"ל ובפרק חלק פירש"י דוד של נחושת ובערוך פירש חמור של נחושת והיו מסיבין אותו עליו כו' ע"ש ובעל יפה ענף פירש שלשלת מונייה העשוי לצואר או לזרוע כמו אצעדה ודריש בהחים מעין חח וגיס עכ"ל וכ"פ ביפ"מ כאן ועי' בפתיחתא דרבה בהגא פסקא בוזה סימן ק"ב מ"ש בהערות ותקונים על זה.

סידורו דוחה שבת. וקשה מאי דחייה איכא בסידור לחם הפנים וא"ל סידור הקנים קאמר דדוחים את השבת הא לאו מלאכה היא אלא טלטול בעלמא וי"ל בימי דוד כבר גזרו על השבותים. ועמ"ש סוף מס' עירובין. וסוגיין כר"ש דאמר אין התנור מקדש כדתנן פ' שתי הלחם. ואתייא כדס"ל דס"ם בבבלי שם לר"י דאמר התנור מקדש סבר בחול אשכחינהו דקא אפו ליה ולר"ש בשבת אשכחינהו וכדאמרינן כאן. וקשה בשלמא לר"י ניחא הא דקאמר דואג נשאול גם ידם עם דוד. דגרסינן בבבלי מנחות דף כ"ג ר' יהודה אומר תנור תנור שני פעמים להכשיר מאפה כופח רש"א אחד שתהא אפייתן בתנור ואחד שיהא התנור מקדשן או שיהא מקדישן לשם תנור. ופירש"י ר"י סובר אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט. ולאו דוקא נקט ור"ל סובר אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות וכיון דשניהם בו"ה נקט חד מינייהו וסבר דואג דוד מוקי תנור יתירא שיהא התנור מקדשין לכך אמר לאפוהן בשבת ולית ליה דרשת ריבוי אחר ריבוי. ולעצמו הוא אומר כן דכתיב יהודה אתה יודוך אחיך וגו' וישתחו לך בני אביך. ויודוך הוא הוד מלכות כמ"ש המפרשים ואי לא דרשינן ריבוי אחר ריבוי למעט א"כ המלכות של יהודה ולא של בנימן ודואג דריש רא"ר למעט דלאו הוד מלכות קאמר אלא שיהיה שר משבט יהודה אבל לא מלך וס"ל תנור ב"פ לרבות מאפה כופח הוא דאתי ואין התנור מקדש ואפיין להו בחול. וע"ז אמר שיד הכהנים היה עם דוד. ולא היה אלא לשון הרע דגם דוד אית ליה דדרשינן רא"ר למעט אלא הכא נמרא נמירא ליה דתנור מקדש. אלא לר"ש איך דייק דואג מהכא שידם עם דוד. ואפשר לומר דואג דרש הא דכתיב אך את שבתותי תשמרו אך מיעוטא הוא במקדש א"נ לשמור שבת וא"ל אמלאכת עבודה קאי דהא מפורש ביה קרא אלא ודאי אמלאכות שאפשר לעשותן מע"ש דנמי דוחין שבת לכך אמר לאפות לחם הפנים בשבת. ודרש נמי הא דכתיב כל איש אשר ימרה את פיך יומת רק חזק ואמץ דאיצטרך רק דלא נימא הא דיומת דוקא כשהמלך חוק ואמץ בדברי תורה אבל העובר על ד"ת אפי' בשוגג אין צריך לשמוע לו קמ"ל דוקא במזיד הוא דא"צ לשמוע לו אבל אם עבר בשוגג חייב לשמוע לו והם שאין דורשין אכין ורקין סוברים שא"צ לשמוע לדברי שאול ששגג ולא שמר דברי ה' במלחמת עמלק נמצא שידם עם דוד והיינו דהשיבו אבנר רק לא קאי אמלך אלא למעט שא"צ לשמוע למלך בדבר שהוא לעבור על ד"ת א"כ אין כאן ראיה שידם עם דוד ולכך אמר שמואל נתפסת כדג שצריך אתה לשמוע לדברי ואין אתה יכול לחזור ולומר ששקר ענית גם מ"מ אתה חייב מיתה מפני שאתה עובר על דברי וטעות הוא בידו דאיצטרך אך למעט שבת ממלאכת המשכן. ועמ"ש פסחים דף ז' ולעיל (פ"ה ה"ג):

(דף כ"ב ע"ב) לא כן תני ר"ח כו'. עי' בקונט'. כתב הי"מ וזה היה לבוש כה"ג כדכתיב כתנת בד קדש ילבש ע"ש. ותימא הא אפוד כתיב ולא כתנת. גם על הש"ס קשה וכי כה"ג איפוד בד היה נושא הרי מפורש פ' תצוה ועשו את האפוד זהב תכלת כו' ואף שגם שם היה בו מ"מ אין לקרותו בד לבדו לכן נראה עיקר כמ"ש הרד"ק שזה סימן לגדולה ובכהנים סימן הוא שזכו שנושא אפוד ומשני שהיו ראויים להיות כה"ג נמצא שהיו ראויים לישא אפוד בד וכן ת"י דכשרין למלבש אפוד דבד. ולכך כתיב נושא אפוד בד לשון יחיד ולא כתיב נושאי לשון רבים ללמד שבאמת לא היה בהם אלא אחד שנשא אפוד. והרמב"ם כתב סוף ה' כלי המקדש וזה שאתה מוצא בדברי הנביאים שהכהנים היו חוגרים אפוד בד לא היו כהנים גדולים שאין האפוד של כה"ג אפוד בד ואף הלוים היו חוגרין בו שנאמר בשמואל נער חגור אפוד בד אלא אפוד זה היו חוגרים בני הנביאים והראוי שתשרה עליו רה"ק והודיע שהגיע למעלת כה"ג שמדבר ע"פ האפוד ברה"ק. וכתב הכ"מ כתב כן דלא תיקשי לך הא דכתיב באחימלך פ"ה כהנים חגורים אפוד בד ע"כ והימא אי משום קושיא זו לא ה"ל לעזוב דברי יהונתן והירושלמי ויאמר סברא דנפשיה והעיקר כמ"ש:

אמר דבת קימוי כו'. ותימא הך קרא ויהי כי צעדו כו' כתיב אחר שידע דוד שטעה בראשונה שנשא הארון ולא נשאת אותו בלוים כמפורש בד"ה (ט"ו) אז הקריב על כל צעידה שור ומריא ואז לא אירע לו דבר רע ובסוגיין משמע בראשונה הקריב קרבנות כמפורש ביותר בסמוך אמר הקב"ה אחיתופל כו'. וע"ק למה לא מסיים כאן אע"ג כן היה סופה מתחנקא כדמסיים בסמוך אמעשה דשיתין וכ"ת הא והא גרמא ליה א"כ קשה הא דאמר ר' יוסי הדא היא דמתלא אמר צריך אדם לחוש על צווחה דרביה אפי' על מגן מנ"ל הא שהרי כאן לא היתה על מגן שלא אמר לו האמת בטעה שנשא הארון על העגלה ונראה דקשיא לש"ס הא דכתיב בד"ה ויהי בעזור אלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה' ויזבחו שבעה פרים ושבעה אילים ובשמואל כתיב ויהי כי צעדו נושאי ארון ברית ה' ששה צעדים ויזבח שור ומריא ומפרש כמ"ד על כל צעידה שור ומריא ועל כל ששה צעדים שבעה פרים ושבעה אילים נמצא שניהם קיימים ולא הקריב קרבנות אלו אלא להסקיע הארון שלא יטרוף כהנים נושאי הארון והיינו דכתיב בד"ה ויהי בעזור הלוים נושאי ארון ברית ה' ע"י קרבנות שור ומריא שהקריב שור ומריא שלא יטרפו עוד אז זבח שבעה פרים כו' נמצא דמוכח מקרא שגם כשנשאו כהנים את הארון היה בם טירוף. וזה מוכח מלשון הש"ס והיה ארונא טעון לכהנים לרומא כו' ואי בעגלה טענו לארון מה לכהנים התם (ופירושי שבקונט' דחוק קצת). ולפמ"ש ניחא דקאי על מה שנשאו הכהנים את הארון. ואחיתופל לא ידע מן קבלה איך לעשות להסקיע הארון ומסברא אמר לזבוח לפניו ולא חל שום קללה שהרי באמת לא ידע איך למוקמיה. וזה דקאמר קללת חכם אפי' על תנאי באה היינו אפי' קיים התנאי דאי אפשר שלא יעכב או ישנה דבר מה שאינו כתנאי אבל כאן שלא ידע שורש הדבר אין כאן איסור בדבר. והא דא"ל קב"ה מילא דמיינקייא כו' ה"פ פעם הראשונה לא אמרת לו דבר שתינוקות של בית רבן יודעין ועכשיו אמרת לו דבר שאינו רמוז באורייתא זה היה לתוכחת מוסר לו על אשר לא אמר לו בראשונה לשאת את הארון בכתף לפ"ז הא דאמרינן לעיל את מוצא בשעה כו' לא קאי אלא איך היה בראשונה. והא דאמר והוה ארונא טעון כו' קאי אמשאה השנית. ולא אמר שבראשונה עשה שלא כתורה כו' אלא כדי לקיים שהוכיחו ה' על כך וכמ"ש. ואם תאמר מה היה הקלקל שהיה הארון טעון כהנייא לרומא כו' י"ל שהמצוה היא לדורות שישאו הלויים את הארון ולא הכהנים ודוד אמר שגם הכהנים ישאו עמהם כדכתיב בד"ה ויתקדשו הכהנים והלוים לשאת את ארון ברית ה'. והא דתניא בספרי פ' נשא אלה פקודתם לעבודתם לבוא לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוה ה' אלהי ישראל והיכן צוהו ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו. מכאן שגם הכהנים נושאים הארון כמ"ש הרמב"ן שורש ג' או שלדורות הכהנים לבדם נושאים הארון כמ"ש הרמב"ם מצוה ל"ד ע"ש. י"ל ודאי דוד היה סובר ולבני קהת לא נתן קאי גם אכהנים כמ"ש הרמב"ן שם ואין האמת כן שהמצוה לדורות נמי ללוים ולא לכהנים גם אספרי חולק הירושלמי בהא דגרסינן שם א"ל אחיתופל לדוד לא היה לך ללמוד ממשה רבך שלא נשאו הלוים הארון בעגלה אלא בכתף כו' ע"ש:

אפילו על מגן. וכ"ה בבבלי מכות פ"ב א"ר"י אמר רב קללת חכם אפי' על תנאי היא באה ומייתי ראיה מאחיתופל וקשה הא כצפור לנוד וכדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא וי"ל פי' הפסוק כמ"ש הרלב"ג כמו שצפור נודד ממקומו בקלות כן קללת חנם לא תבא אל המקולל בה כך תהיה נדה מ מטו בקלות ותשוב הקללה לאשר יצאה מפיו כמו שישוב הדרור לבית אשר יצא ממנו ע"כ ר"ל לכך כתיב לא בא"ף וקרינן לו בוי"ו. נמצא לכך דימוה לצפור הנודד מקינו שלעתים רחוקות הצפור אינו נודד בקל כגון שהוא חולה או שהקור גדול. ה"נ יש עת שקללת חנם חלה והיינו בשהרב מקלל תלמידו. ובהכי יש לייסב קושייתי שבסמוך למה לא מסיים במעשה דכהנים אע"פ כן סופו מתנקש ע"ש דמעיקרא לא היתה קללתו חלה אפילו היתה כדין דאז היה אחיתופל רבו דדוד אבל כשהרס שיתין שהיה בסוף ימי דוד אז היה דוד רבו של אחיתופל. כדגרסינן בבבלי דפרקין (דף ק"ו) א"ר"י בתחלה קרא דוד לאחיתופל רבו אח"כ קראו חבירו ולבסוף קראו תלמידו כו' ע"ש. וא"ת א"כ מאי פריך הש"ס מכות פ"ב אהא דתנן המותיהן של כהנים כו' שלא יתפללו על בניהן שימותו אמאי הוי לתפלתן של אלו הא כתיב קללת חנם לא תבא ע"ש דלמא לכך ספקו להם מזונות כדי שלא תחול עליהם כלל אפי' לזמן רחוק וי"ל משום חששה רחוקה כזו שרבו של כה"ג יהרוג נפש בשגגה ויתפלל עליו לא ה"ל להספיק מזון לכל הרוצחים:

מגילה שמסר שמואל כו' עי' בקונט'. וקשה מנ"ל שאמרה אחיתופל ברה"ק ונראה דגרסינן בירושלמי מגילה (דף א) ר"י בשם רשב"י מגילה שמסר שמואל לדוד ניתנה להדרש שנאמר הכל בכתב זו המסורה מיד ה' זו רה"ק עלי השכיל מכאן שניתנה להדרש. וכ' הי"מ

במיתתו: שהיה צף. פורח באויר: מראה לו את הציץ. שכתוב עליו קדש לה' וכו': הקליפות בורחים מלפניו ואין להם כח לעשות דבר: שברו משלם. ועל חלליהם הייני מיתות הרבה שחנקוהו ודקרוהו בחרב ושרפוהו בלם כאחד: באו ישראל. כלומר הכהנים: סידורו דוחה את השבת. דכתיב ביום השבת יערכנו: לא לישתו ועריכתו דוחין את השבת. דמלי למיעבד מאתמול דאין התנור מקדש ולא מיפסלי בלינה: להמית. את הכהנים הנמצאים בנוב עיר הכהנים שכעס עליהם על שאלו הלכה לדוד בפניו: (דף כ"ב ע"ב) מי היו. הנצבים דקשה ודאי הנצבים שרים היו ולא רצים אלא ה"ם דקרא ויאמר המלך לרצים שיאמרו להנצבים עליו שיפגעו בהכהנים לכך בעי מי היו הנצבים: אלא הדין זונרא כו'. אלא איזור זה וכלי שרים אלו כמנהג המלכים היום מי שהמלך חפץ ביקרו נותן לו דמות כוכב עשוי מכסף ארוג ואזור על בגדו לסימן שגדול הוא בעיניו אמרו לו הנה הם ערופים לפניו ואין לנו חפץ בהם כלומר אפילו הורידנו מגדולתינו לא נשמע לדברים אלו ודייק ליה מדכתיב ולא אבו עבדי המלך: נתפסת כדג. שנאחז במצודה אחרי שלדבריך הם חייבים מיתה עליך להרגם כדכתיב יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו: ויפגע בכהנים. שמנים וחמשה נושאי אפוד בד: ופריך לא כן תני ר"ח כו'. ואיך הוו הכא פ"ה כהנים גדולים דכתיב נושאי אפוד בד וזה היה לבוש כה"ג: ראויין להיות כה"ג והא דכתיב נושאי אפוד בד ראויין להיות נושאי אפוד בד: ביצד נתרחק. שלא מצינו שמו עוד במקרא ש"מ שנתרחק ובעי כיצד נתרחק אחרי שהיה גדול הדור וראש סנהדרין: אש יצאה מבית קדש הקדשים וליהטה סביבותיו. לכך פירשו בני אדם ממנו ודריש ליה מדכתיב יחתך ויסחך מאהל מועד: תלמידים: השוקדים ללמוד תורת רבם נזדמנו לו שלא תשכח תורתו מכל וכל והם למדים והוא שוכח: לקיים מה שנאמר חיל. זו התורה הנקראת אשת חיל בלע ש ח? דואג חכם גדול ולמד הרבה ויוקיאנו ואמר הכל לפני התלמידים והם קבלו כל תורתו אבל תורה שבתוך בטנו יגרש אל משם יורישנו כמו אורישם מפני בני ישראל: גדול בתורה היה. ולהגיד חכמתו מייתי הנך תרי עובדי: את כל בחור. המ בחרים שבהם והם הזקנים: ויוסף תלתין. שהתוספות כעיקר עוד מרבים עוד שלשים ופשטיה דקרא מפורש שלשים הרי תשעים אלף: והוה. והיה הארון מגביה הכהנים מנשיני העגלה למעלה והורידם לארץ וכן עשה כמה פעמים כי שלא כדין עשה דוד כדמסיק: א"ל. דוד לאחיתופל אין אתה יודע למה הארון עושה כן: א"ל. שלח ושאל לאותן חכמים שמנית לזקנים: אמר דוד מי שיודע איך לעשות להקימו להארון שילך כסדר והיינו אומר יהא שיפיה שיחנק: אמר. אחיתופל הביא קרבן ושחוט לפניו והוא עומד: אמר הקב"ה לאחיתופל פסוק שהתינוקות קוראין אותו בבתי מדרשות לא אמרת ליה וזה להקריב קרבנות אמרת ליה לכך נענש שמת בחנק: תימיליוסים. יסודות: חפר. ט"ו. פעמים מאה אמה כלומר אלף ות"ק אמה: ולא אשכח תהומה. שהיה צריך לחפור עד התהום כדי שיהו השיתין שבמזבח יורדין עד התהום: ובסופא. מצא חרס אחד ורצה להקימו שחשב עדיין לא הגיע לתהום כי בתולת הארץ אין בה חרס: א"ל. החרס לדוד כלומר כך חשב דוד בדעתו כאלו החרס אומר לו שלא יקימנו חזר ואמר לעצמו ומה חשש איכא בהקמתו השיב לנפשיה אפשר שזה הוא כיסוי התהום ואין לזוזו ממקומו אמר מה אני חושש מאימתי יהיה מונח כאן מימי בראשית א"ת שהרי אז לא היה חרס בעולם שנעשה בידי אדם חזר ואמר בלבו הימר משעה שנתן הקב"ה התורה לישראל ואמר בסיני אנכי כו' ונרעשה הארץ ונשקעה וניתנה כאן להיות כבוש על התהום ואע"ג שמצא מקום לחוש בדבר לא חשש והגביהו כיון שהגביהו עלה התהום לשטוף העולם כולו במים והיה אחיתופל עומד שם אמר עתה דוד נחנק במים ואני אמלוך תחתיו אמר דוד מי שיודע להקים התהום שלא יעלה ואין מקימו סוף שיחנק אמר אחיתופל שם ולא נודע איזה שם הזכיר וקם התהום על מקומו ולא עלה כלל והיה עומד במקומו ט"ו מאות אמה תחת הארץ: התחיל כו'. כיון שצריך שיהא התהום עולה מיהא מעט מעט סמוך לארץ ללחלחה התחיל ואמר ט"ו שיר המעלות כל שיר להועיל שיעלה מאה אמה כשיעור ט"ו מאות אמה שהתהום בקוע בארץ: אע"ג כן. שאמר אחיתופל דבר להעמיד התהום נענש שנחנק: דמתלה אמרה. שאומר המשל צריך אדם לחוש לקללת רבו אפילו על חנם: מגלה שמסר שמואל לדוד. שבנין בה"מ כתוב בה איך יהיה כדכתיב ביה הכל בכתב עלי השכיל אמרה אחיתופל לדוד מעצמו ברוח הקדש וזכר זה להגיד חכמתו כדאמר לעיל שהיה גדול בתורה: ומה. היה אחיתופל עושה להראות חכמתו לעיני העם: כד. כשהיה אדם הולך אליו לשאול עצה ממנו בדבר הצריך לו אמר לו לך עשה כך וכך ואם איכך מאמין לך ושאול באורים ותומים והיה הולך ושואל ומצא שהוא כן: כאשר ישאל. איש בדבר האלהים והאי איש קרי ולא כתיב וקשיא למה לא כתיב איש מפני שלא יכלו הכתובים לקרותו איש שהיה כמו מלאך בחכמתו: כיצד נתרחק. שאבד חלקו לעוה"ב: ויחבוש את חמורו. ויצו אל ביתו ויחנק וכל המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב. דהקב"ה נושא להם פנים אפי' עוברים עבירה בפרהסיא כמעשה דבת שבע: עם מי שהשעה משחקת לו. דחטיף ליה מזליה: העצרת. תנ השבועות: זרעו הטים. ויהיו יפות שמצליחין באותה שנה: ולא ידעין. והדבר ספק אם ברורה בשל ע"י שרוח לפונית מנשבת אע"פ שהיום מעונן או דלמא ברורה בשרב אבל אם היום מעונן איכה יפה: עין צרה. במה בשעה שהיה אלישע יושב ושונה היה גחזי יושב על פתח בה"מ כאלו אין מקום לכנוס ותלמידים הבאים ללמוד רואין אותו ואומרים אם גחזי אינו מוצא מקום לכנוס ואיך נכנוס אנחנו והלכו להם והיתה משנתו נשנית ובן אדם לא נשבני כלום וזה מפני שהיתה עינו צרה באחרים שלא יהנו מאלישע: כיון שנתרחק. אחר מעשה דנעמן מה כתיב שם ויאמרו כו': לא. נשא המקום צבא התלמידים אשר נמצאו אז שם: קדוש הוא ואין תלמידו קדוש. ייחורא דהוא קדיש: שלא הביט בה מימיו. לכך קראו קדוש: שלא. ראתה בטלית שישן בה טיפת קרי מעולם:

(דף כ"ג ע"א) אמרה. אני הייתי מכבס בגדי אדוני ולא ראיתי בבגדיו מעולם דבר רע כלומר טיפת קרי: שנתן ידו בהוד שביפיה. והיינו בין דדיה: והוא לא. עשה כן אלא עבר על דברי אלישע דכתיב וגחזי עבר ודריש שעבר על דבריו: כי. פגע בו אדם ואמר לו לאן אתה הולך והוא אומר לו אני הולך להחיות מתים וזה שפגע בו אומר לגחזי אין מי שמחיה מתים אלא הקב"ה ואיך אתה אומר להחיות מתים ע"י תחבולה או רפואה: אזל ליה. והיה גחזי הולך לו ולא עשה כלום כשחזר לגביה אלישע הרגיש בדבר ואמר לו יודע אני שאין אתה כדאי שיעשה נס על ידך ואפי' היה הנער ישן לא היה ניעור על ידך ומדקאמר שהולך להחיות מתים משמע שבפעולתו יחיה המת וצ"ל דסובר שאין תחית המתים מן השם אלא אלישע רוצה לעשות זה ע"י תחבולה ש"מ שכפר בתחיית המתים: בסוסו כתיב. והקרי בסוסיו לשון רבים אלא שהיה רוצה ליתן לאלישע כל מה שהביא כסף וזהב ואצטלית ולבושיו ואבנים טובות ומרגליות שהביא בסוסים רבים ולילך לו בסוסו לבדו ולא קיבל אלישע ממנו דבר: מומה כתיב. חסר אל"ף לומר שלקח מנעמן מומו שצרעת נעמן נדבק בו: אזל. הלך והגיע אליו ולקח מה שלקח והטמין בעלייתו: מיאנת מתן שכרן של צדיקים. דעיקר מתן שכרן שמקדשין שמו בין העמים וזה שריפא נעמן בלא קבלת שכר זה היה קידוש השם ונחזי חיללו ודריש ליה מדכתיב מאן

נחזי

וקשה רה"ק מאי עבידתיה כיון דמסר לו המגילה במכתב ושמואל נמי לא הוצרך לרה"ק דהא מקובלין הדברים מסיני כו' ע"ש. ונראה כך קרא הכל בכתב וגו' אמר דוד לשלמה קודם מותו וה"ק מלבד שכל הדברים מסורים לי בכתב אף גם זאת נאמרו ברה"ק ע"י אחיתופל גם ניתנה להדרש. ר' ירמיה בשם ר"ש בר' יצחק סתם דבריו שם במגלה ופירש הוא בעצמו דבריו כאן וזה ברור:

כד הוה בר נש כו'. כתב הי"מ וקשה הא אין נשאלים באורים אלא למלך ולמי שהציבור צריך בו כדתנן ביומא ולא משמע דמיירי בכה"ג הכא ע"כ. לא ידעתי מאי קשיא ליה הרי מפורש בקרא כאשר ישאל בדבר האלהים גם לדוד גם לאבשלום והא דלא משמע ליה דאיירי במלך היינו משום דסבר שמפורש איש בקרא אבל באמת לא כתיב איש בקרא ושפיר קאי אדוד ואבשלום והיינו דנאמר ולא יכלו הכתובים לקרותו איש. כיון דעיקרו קאי על דוד א"נ הל"ל כאשר ישאל המלך ולא כתיב המלך דקאי נמי על אבשלום לכך קרי איש ולא כתיב. והא דכתיב גם לאבשלום ר"ל כשעדיין לא מלך אבשלום ופעמים הלך בשליחות אביו ושאלו לו באורים ותומים כמו שעשה אחימלך לדוד ולכך כתיב גם לומר גם שאלות אבשלום היו כשמלך דוד אבל כשמלך אבשלום לא שאל באורים ותומים שהרי צדוק ואביתר לא היו שם כמפורש בקרא. ועי' בספר פרשת דרכים דרך המלך:

(דף כ"ג ע"א) מומה כתיב. כתב הי"מ לא נמצא כן בשום ספר ונראה שהוא כמו קרי ביה מימה כו' ע"ש ואין דבריו נראין דרש"י בפירושו כתב מאומה חסר אל"ף לפי שהיתה לקיחה ש
מום ע"כ קרי שבשכרו חסר כתיב:

נא

גחזי ולא כתיב מלין גחזי: וארבעה אנשים. מצורעים היו פתח כו׳ הל״ל אלא שכולן נתהוו מצורעים כאחת לכך שאל מי היו: גחזי ושלשת בניו. שקללו אלישע לרעת נעמן תדבק בך ובזרעך: מה אזל כו׳. למה הלך לדמשק שהוא (ס״ל) [ח״ל] ומה רצה לעשות שם ואמר שהלך לקרב גחזי להמקום שמאז שקילל לגחזי ריחקו בשתי ידיו ויצא מן הדת ונדבק בארם והלך אלישע לארם לקרבו ומצאוהו מוחלט מוחלט ברעתו א״כ מוחלט בטומאתו וריפאו ושבר שמתוך כך ישוב ולא הועיל לכך כתיב היו מצורעים: מכאן שדוחים בשמאל ומקרבין בימין. שמתחלה לא הל״ל נרחקו כל כך ולא היה צריך לילך אחריו למקום רחוק ולא נאבד גחזי: אחד. שמת בו כדרך העולם בחולים ומתים מתוך החולי: ואחד שדחה את גחזי. מדכתיב ואלישע חלה את חליו ש״מ שני פעמים היה חולה: ואמרה המעמך ישלטנה. וכי עליכם לגלם תשלומי עונשי האדם ולמחום בעושי רע ולפרע את מי שאין לו חלק לעה״ב כי אתה תבחר ולא אני וכי הבחירה בכם תלויה ולא בי הלא אינו תלוי אלא בי: בקשו לצרף את שלמה. עם אותן שאין להן חלק לעה״ב דכתיב וילך שלמה אחרי עשתרות ויעש את הרע בעיני ה׳ נ״ל אלא רע בעיני ה׳ לעה״ב: ונשטחת לפניהם. שלא למנותו עמהם: הדר עילה. שם חכם: הוה. היה רגיל להתפלל על הנשמים ונענה מיד כיון שנמנה עם החכמים למנות שלמה עם אלו שאין להם חלק לעה״ב היה מתפלל ולא נענה: דורשי רשומות. פסוקים כדכתיב ואת הרשום בכתב אמת היו אומרים אף אחאב ומנשה וירבעם יש להם חלק לעה״ב: שנפל ברמות גלעד. בקש שתהא מיתתו כפרתו: אפרים מעוז. המלך שלו שהוא ירבעם בבא מאפרים יהיה לראשי לעה״ב: זה אחיתופל. שהיה חכם שנקרא מחוקק ואתי מיהודה שקראו. דוד מיודעי שהיה קרובו שבא מיהודה א״נ שהיה א) מגילה שהיתה אחת מערי יהודה: זה גחזי. שלקה ע״י רחיצה וה״פ דקרא דוד דאתי ממואב הוא סיר רחצי גחזי ששר ונצטרע על עסקי רחיצה: אשליך נעלי. אנעיל אותם בג״ע: מיקל לון. מקלל את הגדולים דואג ואחיתופל: עלי לפ״ש. לבקש להם זכות וע״י זה יאהבם דוד ויתרצה להם: התרועעי. לשון ריעות:

הלכה ג׳ מתני׳: לא ידון רוחי באדם.

לא דין ולא רוח שאין עומדין בדין ואין להם רוח לחיות עם הצדיקים שיש להם חלק: אבל עומדין בדין. קאי אדור הפלגה ואנשי סדום דבתרווייהו ליכא מיעוטא כדאיכא בדור המבול: א״ו ואלו. דור המבול ואנשי סדום אין עומדין בדין ולא פליג ר״נ אלא באנשי סדום: זה דור המבול. דנקראו רשעים דכתיב כי רבה רעת האדם הפאים אלו אנשי סדום דכתיב רעים וחטאים לה׳ מאוד: גמ׳: ואינו רואין. אינן עומדין כלל אפילו נידון: וימחו מן הארץ. לא יהיה להם שום זכר כלל: ה״ג ממשמע שנאמר לא ידון רוחי באדם לעולם למה נאמר אלא שאינן עומדין בדין. וה״פ לאחר מיתה אינן נידונין אבל בזמן תחיית המתים נידונין: רי״א. לעולם קאי אלאחר מיתה אבל מגופא דקרא שמעינן שאינן עומדים בדין לאחר התחיה וה״ק בשעה שאני נותן רוח בשאר בני אדם דהיינו בזמן התחיה שעיקר החיות הוא ברוח דכתיב ויפח באפיו נשמת חיים לא אתן רוחי בהם: בשעה שאני נותן מתן שכרן של צדיקים והיינו דקאמר לעולם שצדיק נקרא עולם כדכתיב וצדיק יסוד עולם אבל לאחר מיתה נידונין: שאיני מחזירה לנדנה. נגרתקה שנידונין בגיהנם אף לאחר התחיה ויהיו לחרפות ולדראון עולם דון דריש ליה מלשון נדנה כמו יכדון: עיקר זריבתן. כל הנשמים שבאו עליהם היו עונשן להלוטן ותו לא נידונו ואתיא כתנא דמתני׳ דאמר לא דין ולא רוח: מ״ט. כמו מנלן: בעת יזורבו. בשעה שנתלחלחו בגשמים נצמתו ונאבדו מן העולם נצמיתות כדמתרגמינן לחלוטין: בחומו. בחום שגשמים נעקרו ממקומם: בריתותן. וכדמסיק ר׳ יוחנן: בתחלה הוא מבנים. חכה לתוך פיהם שלא יפיתו דברים כלפי מעלה: ויעלני מבור שאון. הוא הגיהנם ושאון הוא מלשון שאנן שפירושו השקט ומאי השקט יש בגיהנם אלא שאין שם בוס רעש שמכניסין חכה לתוך פיהם ואין שם פונה פה ומצפצף: בקום שהן אומרים בו הוי הוי אלא לפ״ז ה״ל למכתב מסיט הוין וכתיב היון אלא שאומרים בו נ״כ ווי ווי והנו״ן שבסוף התיבה מורה על ריבוי בהרבה פעמים אומרים כן: ויקבלו דינם ויהא להן חלק לעה״ב. אמתני׳ פריך דתנן דור המבול לא דין ולא רוח מה נשתנו אלו שנאבדו לגמרי: ומבני על שם לץ לא שמע גערה. שהוכיחן כמה פעמים והתרה בהם בניס רבות ע״י נח לכך לא נידונו שאין בהם תועלת: מאוד לעתיד לבא. שכל כך גדלה חטאתם שאינן ראוין שידונו ויקבלו שכרם לעתיד לבוא ופליג אתנא דמתני׳ דאמר בעומדין: וחטאים בג״ע. קסבר האי הנא על שם מצות בני נח נצטוו על הגזל ועל הדינין ועל ג״ע ועל ש״ד ועל ע״א וברכת השם נמצא במה שרעים אלו נאלו היינו גזל ודינין וחטאים אינן אלא ג״ע לה׳ זו ע״א וברכת השם מאד היינו שפיכת דמים בבבלי מביים דכתיב וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאוד:

בא דוד ונשתטח לפניהם. עי׳ בקונט׳ כתב הי״מ ותימא וכי בידם היה הדבר מפני פיוסו ימנעו מלמנותו ע״כ ונראה רמז רמז להם דוד שאין למנות שלמה שיש בזה קלון פגם לכבודו וממילא ידעו בטעו דגרסינן בבבלי שבת פ׳ במה בהמה ארשב״נ א״ר יונתן כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה שנאמר ולא היה לבו שלם כלבב דוד אביו כלבב דוד אביו הוא דלא הוה אבל מיחטא לא חטא. הרי אם אמרין שלמה חטא נ״ל כלבב דוד אביו היינו (דלא חטא דוד) [דחטא כדוד] ולא היתה מעלה יתירה לדוד. נמצא ע״י שנשתטח לפניהם הבינו לפרש הקרא כדמפרש ליה ר׳ יהונתן ולא מינו לשלמה ולא מפני פיוסו דדוד:

ואין עומדין בדין. כתב התי״ט לעה״ב שאחר התחיה כו׳ ע״ש ולפמ״ש בגמרא בברייתא בדר׳ נחמיה לא משמע כן ופליג ר״נ את״ק בהא דת״ק (לא) [קאמר לא דין ולא] רוח דזה ודאי קאי אעולם התחיה שאז נותן רוח באדם וכדאמר ר״י בברייתא. והשתא הא דתנן רנ״א אלו ואלו כו׳ פליג נמי אדור המבול וה״ק דור המבול ואנשי סדום שוין שניהן אין עומדין בדין לעה״ב אבל עומדין לעולם התחיה. ודלא כמ״ש בקונט׳ והוא מפירש״י עי׳ תי״ט:

מי נתפלל עליהם. וקשה לפמ״ש בקונט׳ דוד התפלל עליהם דבקש לשון תפלה הוא:

אין עתידין לחזור. כתב רש״י והא דאמרו במגלה ירמיה החזירן לא שהחזיר כולן אלא מקצתן ע״כ וקשה הא קרא משמע כל אלו שהגליך לארץ אחרת אינן חוזרין ונראה לפמ״ש בקונט׳ דלא קאי אלא על הגולים בעצמם ולא על בניהם וכ״כ רש״י בעצמו לק״מ דהא בימי יאשיהו החזירן כמפורש במגלה וזה היה אחר שכבר מתו אותם שגלו לפי שהרי בתשע שנים לחזקיהו גלו וחזקיהו מלך תשע ועשרים שנה הרי עשרים דחזקיהו וג״ה דמנשה ושתים דאמון ושלשים ואחת דיאשיהו הרי מאה ושמנה שנה אחר הגלות ואפי׳ נאמר שהיה ההלת ימי יאשיהו כבר עברו קרוב לשמנים שנה אחר הגלות ונכון:

שכן יראי שמים יוצאין בהן. הרמב״ם השמיט דין זה ונראה שסמך אמ״ש סוף ה׳ בביאות עשור וכורך אדם בגד על רגליו ויוצא בו שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף ע״כ הרי כל שהוא יחף יוצאין בו. וכן נראה מהא דאמר בירושלמי פ׳ יה״כ (דף כ׳) יוצאין בסוליסה והיינו מנעל שאין לו עקב כמ״ש הכ״י פ׳ מצות חליצה. וכיון דלענין חליצה לא הוי מנעול ה״ה לגבי יה״כ לא הוי מנעול וכמ״ש הר״ן וכ״ה דעת הרמב״ם כמ״ש הלה״מ שם. והמ״א כתב בא״ח סי׳ תרי״ד אסטנים הולך במנעליו עד שמגיע למקומו ובכ״י משמע דוקא סנדל בלא עקב אבל נעל אסור ע״כ ותימא הרי לא הזכיר סנדל כלל אלא בראש דבריו כתב אבל במנעול של עור אפי׳ בלא עקב אסור למי שיש לו מיחוש בגופו. ובסוף כתב איסטנים יוצא בסוליסא שהוא נעל בלא עקב. ועל כרחך לחלק בין מיחוש בגופו לאיסטנים או דהדר ביה מראש דבריו אבל לחלק בין סנדל לנעל ליכא למשמע מיניה כלום וצ״ע:

מן אימר פיסחא כו׳. וקשה אחרי דידע דמפסח לא אכל א״כ מאי קמיבעיא ליה ונראה מספקא ליה הא דכתיב וכי יגור אתכם גר כו׳ ואז יקרב לעשותו אי עשייה הוא דאסור אבל באכילה שרי אע״פ שהוא ערל או דלמא בעשייה אסור וה״ה באכילה וכ״ת אף שהוא מהסידי א״ה מ״מ לא עדיף מגר תושב דאסיר בפסח דכתיב תושב ושכיר לא יאכל בו י״ל ודאי אנטונינוס קיים כל התורה אלא שלא מל עצמו מפני היראה וה״ל כערל שמתו אחיו מחמת מילה וכ״ת כיון שאסור לערל לעשות הפסח פשיטא דאסיר באכילה דה״ל שלא למנויו י״ל סבר מקלת ערלה לא פסלה וכיון דאינו פוסל מותר לאכול שהרי נמנה עליו והכי א״ל מפסח אין אתה מאכילני למה הא איכא לפרושי קרא עשייה הוא דאסור אבל אכילה שריא אלא סבר לאכילה נ״ל קרא דערל אסור באכילת קדשים א״כ אף בלויתן אסיר. והשיב ר׳ פסח דכתיב ביה כל ערל לא יאכל בו דרשינן כל אפי׳ כל דהוא ערלה פסלה בו א״כ ה״ל שלא למנויו לכך אסור לאכול בו אבל לויתן שאין צריך מנויין מותר בו א״נ הכי אמר השתא ערל שמתו אחיו מחמת מילה אסור באכילת פסח גר מיבעיא על כרחך לומר האי לעשותו אעשייה קאי ולא על האכילה ש״מ פסח גרע משאר קדשים דהא קיי״ל ערל מבלא קרבנותיו. וכיון דשמע אנטונינוס דחמירא מילה דאפי׳ בעשייה דפסח אסור הלך ומל את עצמו ובדרושים הארכתי ע״ש:

הא לנו. כתב תו׳ כתובות פ׳ אלו נערות וקשה הא כתיב צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ופחים היינו חום ע״ש. וקשיא לי בפירוש משלי פירש״י צנים גדולי לבטים פחים כלומר שמוכים הם בדרכי המעקש ע״ש הרי אין כאן ענין חמימות כלל. וכוונת הש״ס כיון שצנים ופחים המוגעים האדם מלילך בדרך היושר נמצא בבן אדם המעקש אבל שומר נפשו ירחק ממנו א״כ לא הוי בידי שמים. מיהו אין נסתר מהמתו שלא יגיע לו שום נער ממנו אבל אפשר להציל עצמו שלא יגיע ממנו לסכנת מות ותדע דפ״ק דעכו״ם מייתי לדר״ח הא כיון שקדרה עליהם חמה מיד הם מתים הא לא נזכר בהך קרא ענין מיתה כלל אלא מדנקט פחים שומר נפשו ירחק ממנו וקשיא הא כתיב אין נסתר מחמתו וש״ל אמיתה קאי והמעקשים מתים ממנו ושפיר מייתי ראיה:

ממזרים מאבותיהם. וא״ת מאי קאמר עתה יאכלם חדש כו׳ י״ל ה״ק בה׳ בגדו. כי השם הוא בין איש ואשה והם נהלו על אשת רעיהם ובגדו בו וע״י כך ילדו בנים ממזרים ואין איש יודע מי הוא בנו הראוי ליורשו אחר מותו לפיכך יבואו עליהם אויביהם ויקחו כל חדש חלקיהם ולא ימתינו להם עד יום מותם. והמפרשים דחקו מאוד בפי׳ הפסוק ע״ש. גם בהרבה מקומות בסוגיא זו פירשתי דלא כי״מ ע״ש:

אלו

הלכה ד׳ מתני׳: כורתי בריתי עלי זבח.

שכרתו ברית עם המקום עלי זבחים ושלמים דכתיב ויזבחו זבחים שלמים וכתיב ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית: (דף נ״ג ע״א) גמ׳: אשר נשבעתי באפי כו׳. לעיל מייתי כתיב ארבעים שנה אקוט בדור דהיינו דור המדבר שהניעם מ׳ שנה במדבר ומנוחתי משמע לעה״ב שהוא עולם המנוחה ור״א סובר אע״פ שנשבע מיתשל ע״ס כדקאמר נשבעתי ואקיימה פעמים שאינו מקיים ולא בא ר״י אלא לפרש דברי ר״א: עליהם הוא אומר אספו לי חסידי כו׳. כדפירשתי במתני׳: פעמים שאינו מקיים. כגון שנשאל על השבועה והתירו לו דאל״כ מאי רבותיה שקיימה אלא ה״ק שלא נשבע אלא לדבר מצוה ואז קיימה שאין נשאלין על שבועה שהיא לדבר מצוה והיינו דמסיים ושמור משפטי לדקך היתה שבועתי ולכך קיימה: באפי נשבעתי וחוזר אני בי. מדקאמר באפי משמע יכול אני לחזור משבועתי ליש אל עליה לפי שמחמת אפי ולא מדעת מיושבת נשבעתי ולא פליג חנניה אלא במשמעות המקרא וקאמר מגופיה דהך קרא איכא למשמע שנשאלין על השבועה: שעשו עמי חסד. שהלכו אחרי במדבר כדכתיב זכרתי לך חסד נעוריך וגו׳ לכתך אחרי במדבר: שנכרתו על ידי. שנמולו במצרים על פי ה׳ או כריתות ברית שנכרת עמהם בסיני: שעילו אותי. ואמרו זה אלי ואנוהו: ונזבחו על שמי. כגון חור שמוזה בקדושת השם ומסתמא נהרגו אז עוד כמה חסידים: ה״ג רבי ריב״ק ועליהם הוא אומר ופדויי ה׳ ישובון. אותן שפדה ממצרים ישובון לעה״ב: אלו ואלו. דור המדבר ועשרת השבטים: אלו עשרת השבטים. שגלו לאשור: זה דור המדבר. וה״ק והנידחים שהיו תחלה במצרים:

הלכה (ה) [ד] גמ׳: אינן רואין לעתיד.

שאינן עומדין כלל לכך כתיב ויאבדו שלא יהיה להם שום מציאות כף אבדה האמורה כאן עתידה להתבקש ובאין לעה״ב והכי פירוש דקרא עדת קרח תעו כשה אובד ואתה ברחמיך הרבים בקש עבדך ותביאם לעולם הבא מצותיך לא שכחתי שקיימו כל מצותיך כדכתיב כי כל העדה כולם קדושים: מי נתפלל עליהן. נר״י בן בגא דאמר שהן כאבידה המתבקשת בעי מי ביקש עליהן: יחי ראובן. שהיו עצמות יהודה מגולגלין בארון התפלל עליהן שיחיה גם על עדת קרח התפלל ומיתורא דואל ימות קדרים ליה: כך היתה. כמו שהיו עצמות יהודה מגולגלין כך היתה עדת קרח מגולגלין ושוקעים ויורדים עד שהתפללה חנה עליהם:

הלכה (ו) [ה] מתני׳: עשרת השבטים.

שהגלה סנחריב שנאמר וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי: אין עתידים לחזור. ממקום שגלו [ולא בניהם ובני בניהם קאמר אלא אותן שגלו עצמן אין להם חלק שרשעים היו אבל בניהם זוכים ומזכים: שנאמר וישליכם. משמע שיהיו כולם גולין במקום אחד אל ארץ אחרת והיינו עשרת השבטים שהגלם סנחריב והושיבם במקום אחד במדינת אפריק״א אבל בני השבטים לא גלו במקום אחד אלא נתפזרו בכל הארצות ועליהם הוא אומר אברקה להם ואקבצם: כה היום מאפיל. בבקר ומאיר בצהרים א״כ בערב אפל והולך ולמהרתו מאיר אף עשרת השבטים עתידין לחזור ויש להם חלק לעה״ב:

גמ׳: אם היו מעשיהן כיום הזה. ואינן עושין תשובה אינם חוזרין ולא יהיה להם חלק לעה״ב ואם לאו שיחזרו בתשובה אף הם חוזרין מגלות ויש להם חלק לעה״ב: ה״ג אית מילין אמרין איתגייר אנטונינוס דאמר ר׳ חזקיה כו׳: אם באין הן גירי צדק לעתיד לבא. כלומר כמו שהדבר ברור שגרים באים לעתיד לבא כך ברור הוא לן שאנטונינוס בא בראש כולם שגר צדק גמור היה: ה״ג אית מילין אמרין לא איתגייר אנטונינוס שראו אותו יוצא במנעול פחות ביה״כ מה את ש״מ שכן אפילו יראי שמים יוצאין בכך: אנטולינס אתא גבי רבי כו׳. וה״פ מדיצא ביה״כ במנעול שנפחת למטה ולא חש לאיסורא דיה״כ ש״מ שלא נתגייר וקאמר הש״ס מה את ש״מ מזה אין הוכחה כלל אדרבה מזה שמעינן דאתגייר דהא אפי׳ יראי שמים יוצאין במנעלים שמכסין רגליהם ופחותים מלמטה: ה״ג א״ל מייכלתני מן לויתן. כלומר אם הספיק חסידותו ביאכל מן לויתן לעתיד דאף שידע חסידי א״ה יש להם חלק לעה״ב היה מסופק אם זוכין לסעודת לויתן: א״ל מאן אימר פיסחא. מן שה דפסח אלו היה פסח בימיו אמרת שאין אתה מאכילני ומן לויתן אתה אומר שתתן לי לאכול בתמים: א״ל. רבי מה אעשה לך בפסח גזירת הכתוב הוא וכל ערל לא יאכל בו אפי׳ ישראל כשר הוא שמתו אחיו מחמת מילה אע״פ שודאי זוכה לסעודת לויתן אסור בפסח: ה״ג לא יהכל בו כיון דשמע כן כו׳. כיון דשמע אנטונינוס שאין ש״ס זכות בעולם מועיל להתירו לאכול בפסח עד שימול הלך ומל עצמו ובא אצל רבי וא״ל ראה מילתי אם נימול כהוגן שלא נשתיירו ציצין או דבר אחר המעכבו א״ל ר׳ השתא במילתי לא הסתכלתי מימי ואיך אסתכל בדידך מוטב שיעשה ע״י אחרים או בקל יכול להבחין בעצמו אם נימול כהוגן אחרי שיודיע לו כל הדינים הצריכים לזה: הדא אמרה. זאת אומרת: שלא הביט במילתו כמו שאמר והיה הדבר ידוע להם לכך קראוהו רבינו הקדוש: ולמה נקרא שמו נחום איש קדש הקדשים. דקדושתו יתירה מכל ר׳ דאפי׳ בצורת מטבע לא הביט לפי שהיו מציירים בו צורת אדם או ב״ח ואיידי דר׳ מייתי נמי דנחום: צלי עלי. שיהא לי כל מחסורי: א״ל. יצילך ה׳ מן הצינה שכל הולי בא מן הצינה: א״ל. הצטוניכים אין זו תפלה למחסורי הא אפשר למיתב עלי עוד כסות יותר מן הצריך לי כדי שלא אצטנן ה״ג יתיר חד כסו והא צינהא אזלה: א״ל. ר׳ יצילך ה׳ מן החום היוצא בעולם ה״ל הצטוניכים הא ודאי תפלה בעי ויהי רצון כישמע תפלתך דכתיב ואין נסתר מחמתו ש״מ אין דבר שיציל אדם מחמו. עתה יאכלו הדיש. נעון בעשו בחדש שהיו כשיהם מבכות את התמוז (וכפי׳ הרד״ק ביחזקאל בשם הרמב״ם) והם אמרו לקטר למלכת השמים: את חלקיהם. משמע בני מלקים יקבלו עונשם בעה״ז ובעה״ב: עד שנעשו ערלים. דכתיב כי בנים זרים ילדו כלומר מעת לידתם נודע כי בנים זרים הם וממה יודע הדבר מעת לידה הם לא ע״י מילה בנשאר בם ההסרון בולד עמהם וה״ק בנים זרים הם כמו שהיו משעה שנולדו: ותרנה. ואידך: עד שנעשו ממזרים. שנקראו בנים זרים והיינו מום זר: למילה ולמצות. דבנים משמע דקאי גם אמקטות על כרחך לומר דקאי גם אתנות: ממזרים מאבותיהם. ע״י ביאות אבותיהם נעשו ממזרים דאי גם אבותיהם היו ממזרים אין איסור בגלתם שיענשו עליהם דהא ממזר נושא ממזרת: של טועים. שלכל כת היה טעות בפני עצמו: מ״ט. מנלן. אלא אל גוים המורדים. היינו י״ב שבטים דשבט אפרי גוי כדכתיב גוי וקהל גוים יהיה ממך ומדלא פירש מי מהשבטים ש״מ כולהו והדכתיב הנה ואבותיהם ש״מ בכל שבט היו שני כיתות א״כ אשר מרדו בי מיותר

א) נ״ל שהיה מעיר גלה (יהושע ט״ו נ״א) ואחיתופל נקרא (בש״ב ט״ו י״ב) אחיתפל הגלני:

אלו שגלו לפנים מנהר סמבטיון. עי' בקונט'. וא"ת הא כרמלית אינו אלא דרבנן ושיש כרמלית הוא א"כ למה אינן עוברים בו בשבת אף אם נאמר שסבר גזרו אכרמלית קודם הגלות מ"מ דבר מצוה כזו מותרים לעבור וא"ל שהנהר עמוק ואינן יכולין לעבור בו ברגל למה אינן עוברין בספינה בשבת ואפשר גם בספינה אי אפשר לעבור בו שהוא רפש וטיט וצ"ל שהעובר לעשות מלאכות גמורות וזה אי אפשר לעשות בשבת:

(דף כ"ד ע"א) **אנשי** עיר הנידחת אין להן חלק לעוה"ב כו'. עי' בקונט' וכ"כ התי"ט. וקשה א"כ נ"ל בני בליעל הא כתיב דבר ה' בזה וגכרתה ואין לך בזה גדול מזה ולא גרע מאפיקורס דתנן ברישא שאין לו חלק לעה"ב וכל המודה בעכו"ם ככופר בכל התורה כולו א"כ פשיטא שאין לו חלק עולם הבא:

ומאותו שבט. בבבלי גרסינן איתמר רי"א חולקין עיר אחת לשני שבטים ר"ל אמר אין חולקין ופריך איתיביה ערים תשעה מאת שני השבטים האלה מאי לאו ד' ופלגא מהאי וד' ופלגא מהאי ש"מ חולקין לא ד' מהאי וה' מהאי א"ה לפרוש פרושי קשיא. וקשה מרישא דקרא ש"ל למפרך דכתיב ויהי לבני אהרן הכהן מן הלוים ממטה יהודה וממטה השמעוני וממטה בנימן בגורל ערים י"ג ש"מ חולקין וי"ל ודאי מרישא נ"ק שכלל יחד השבטים שנטלו מהם הכהנים והדר מפרש וכן מפורש שם גם גבי הלוים אבל בסיפא קשיא ליה שפיר דכל השבטים כולן מפרש בפרט כל אחד לחודיה כמה ערים נתן חוץ מיהודה ושמעון שכללן בפרט ואמר תשע ערים מאת שני השבטים האלה ש"מ שהיו כל הערים האלו חלוקים לשניהם או אף אם לא היתה אלא עיר אחת שהיתה לשניהן כללן יחד לקצר דבריו. ומ"ש רש"י מדכתיב מאת שני השבטים משמע דבשוה שקל ע"כ אינה ראיה דהא מצינו אף היכא דבשוה שקל כגון מזה ארבע ומזה ארבע קתביב לכל אחד באפי נפשיה ולפמ"ש ניחא. אך קשה לי הא מפורש בבבלי יומא דפליגי תנאי אי ירושלים נתחלקה לשבטים או לא ומאן דאמר לא נתחלקה לשבטים היתה ירושלים של בנימן ושל יהודה עד כאן לא פליגי אלא בירושלים אבל שניהם מודים שמחלקים עיר אחת לשני שבטים. וכ"ת הא איתותב מקרא י"ל רש"י פי' בד"ה קשיא לשון הפסוק קשה לתרץ למ"ד (אין) חולקין אבל לא איתותב ע"כ כנ"ל נראה דה"ק יש לפרש הקרא דקתיב העיר ומגרשיה א"כ איכא למימר לעולם אין חולקין עיר לשני שבטים אבל עיר ומגרשיה חולקין ובתוך תשע עיירות אלו היתה עיר אחת של אחד מהם ומגרשיה להשני לכך כללן יחד אבל מברייתא דיומא קשיא. וע"ק הא דתניא בספרי ומייתי לה הבבלי פ"ק (דף ט"ז) שופטים לכל שבט ושבט מנ"ל שופטים לשבטיך. וכתב הו' אם יש בעיר אחת [ב' שבטים] עושים שני סנהדראות ע"כ ר"ל או אין מחלקין עיר אחת לשני שבטים קרא נ"ל תיפוק ליה כבר כתיב בשעריך דבעינן שופטים לכל עיר ועיר. מיהו לזה י"ל קרא איצטרך להיכא שבאו אח"כ משבט אחר לאותה עיר בירושה או במתנה כדמשני הש"ס אבל קושייתי מיומא צ"ע:

וצריכין שני עדים והתראה. עי' בקונט' וכ"פ רש"י. והלח"מ כתב פ"ד מה"ע הלכה ה' ומ"ש בגמרא לומר שצריכין התראה לכל אחד ואחד היינו למדיחים וכדמשמע שם מדברי רש"י ע"כ. ותימא אף שרש"י מביא ראיה דצריכין התראה לכל אחד ואחד מקרא דכתיב גבי מדיחין מ"מ סובר שכן הדין בנידחין וכן מפורש בדברי רש"י בסוגיין בד"ה היכי עבדינן איך נעשין רובה נידחין הואיל דצריכין עדים והתראה לכל אחד ע"כ וכן מוכח מתני' דתנן אנשי עיר הנידחת אין להם חלק לעה"ב דכתיב בני בליעל. והך קרא כתיב במדיחין אלא דילפינן להו מהדדי. ועמ"ש לעיל [פ"ה ה"א] בד"ה מנין כו'. ומה שכתבתי בקונט' ולפי שהיו צריכים כו' כן פירש"י בד"ה ור"ל אמר מרבים להם בתי דינים לאו משום דאין דנין שנים ביום אחד דהא אמרינן פי' נגמר הדין במיתה אחת דנין אלא לפי כו' ע"ש. לפמ"ש לעיל [פ"ד ה"ח] בתו' בד"ה ואין כו' דדוקא נואף עם נואפת הוא דדנין ביום אבל שנים שעשו כל אחד עברה לעצמו וצריך עדים לכל אחד אין דנין ע"ש טעמא דר"ל משום דאין דנין שנים ביום אחד וכ"ת הא אין כאן מיתה אלא קבלת העדות ושולחים אותן לב"ד הגדול ואך אין דנין הכא י"ל עיקר הטעם משום דלא אפשר לעיוני בתרווייהו כמ"ש רש"י פי' נגמר הדין (דף מ"ו) והכא קבלת עדותן הוי כגמר דין שהרי ע"פ פסק דינם מונין אותו בכלל הנידחין לעשותן רוב. וכ"ת תיקשי לר"ל הרי אתה מענה את דינם וי"ל גמר דין ממש לא הוי אלא כל שנראה להם שרובו של העיר נידחין מעלין אותן לב"ד הגדול ושם גומרים הדין וכ"מ דברי הרמב"ם שם. ומה שתמה עליו הר"מ"ה דפסק כר"ל ודלא כר"י ע"ש בכ"מ. נראה דסובר ר' אושעיה פליג אר"י דקאמר ר' אושעיה ואי אתה מוליא כל העיר לסעריך ולר"י אין כאן רוב העיר ואינן אלא אים או אשה וכיון דר"א פליג ליתא לדר"י גם סתמא דש"ס דפ"ק (דף ט"ז) משמע דאית ליה דר' אושעיה:

עיר לא כפר כו'. כתב הראב"ד פ"ק מה' מגלה הלכה ח' בהשגה מאימתי נעשית עיר הנידחת משיהיו בה מעשרה עד מאה ופירשו בירושלמי עיר לא כפר עיר לא כרך יותר מק' כרך עשרה כפר פחות מעשרה לא עיר ולא כרך ע"ש גירסא שלפנינו אינה כן גם לגירסתו קשיא הא ר"מ הוא דאמר הכי ור' יהודה פליג ואומר רובו של שבט היא נקראת כרך א"כ אין ראיה כלל מעיר הנידחת למגילה והלח"מ כתב פ"ד מס"ע הלכה ב' וא"ת מי דחקו לפרש הא דאמרינן בגמרא ואפילו ר' יונתן לא קאמר אלא רובו כו' לרבותא בעלמא קאמר כו' ע"ש. נראה דלק"מ דבסוגיין נקט בדר"מ מק' עד עשרה ובדר"י נקט מנין המועט תחלה מק' עד רובו כו' לומר דעד דר"מ בכלל ועד דר"י אינו בכלל. וכן נראה דלא אמרו אלא עיר שיש בה י' בטלנים כו' ש"מ דאין הדבר תלוי אלא בעשרה בטלנים. ותו' כתב פ"ק דמכלתין (דף ט"ו) בקרא דעמוס פליגי דכתיב העיר היוצאת אלף תשאיר מאה והיוצאת מאה תשאיר עשרה ע"כ וקשה הא מיסת שמעינן מהך קרא אף עיר שיש בה אלף נקראת עיר וקשיא לר"מ גם מצינו ירושלים ונינוה נקראו עיר אע"פ שהיו בהן בני אדם הרבה וי"ל: **שנים** שהדיחו כו'. עי' בקונט' וכ"ה בבבלי. גרסינן תו התם איבעיא להו הודחו מאליהן מהו וידיחו אמר רחמנא ולא שהודחו מאליהן א"ד אפילו הודחו מאליהם מ"ש הדיחו נשים וקטנים אמאי ליהוו כהודחו מאליהן הנך בתר נפשייהו גרירי הני בתר נשים וקטנים גרירי. וכתב הרמב"ם פ"ד הודחו מאליהן הן כיחידים ונסקלים וממונם ליורשיהן. וכתב המ"ל כיון דלא איפשיטא בעיין אזיל לקולא אע"פ שנסקל ממונו פלט ונשיהם וטפם אינן נהרגין ע"כ וקשה הא סקילה חמורה יותר מסייף עם אבידת ממון וטף ונשים דהא מדיח בסקילה ונידח בסייף וממונו אבד ואיזהו כח מרובה מדיח או נידח הוי אומר מדיח כמפורש בבבלי ר"פ ארבע מיתות וא"ל מדיח בסקילה וממונו אבד דלא עדיפי מלדיקים שבתוכה שממונם אבד דהא אין כל ממונם אבד אלא מה שבתוך העיר וכ"ש נשיהם וטפם שאינן נענשים משא"כ נידח. ועמש"ל בד"ה הרי אלו כו'. והפ"ח כתב אע"ג דסקילה חמורה מ"מ ספק דידיה קולא היא לגבי נשים וטף שלא יהרגו והכי עדיף טפי ע"ש. ותימא ש"ל למפסק בתרווייהו לקולא הוא בסייף וממונו ונשים וטף יקיימו וצ"ע. ונראה סובר הרמב"ם מדתניא אנשים אין אנשים פחות משנים. ואם הדיחום יחיד אינה נעשית עיר הנידחת וכ"כ הרמב"ם שם. א"כ כ"ש כשהודחו מאליהן דאינו כלום. וש"ס דהוה מלי למפשט מברייתא אלא ברלה לפשוט ממתני' ומלינן כיולא בזה בהרבה מקומות: **ואותם** שנים כו'. כתב הפ"ח פי' לענין מיתה פשיטא ליה שהוא בסקילה החמורה כדין עבר ב' מיתות נידון בחמורה אלא איבעיא ליה אי גם ממונו אבד כנידחים א"ד כיון שכן בסקילה ממונם פלט ולא איפשטא ונקטינן לחומרא וממונם אבד ע"כ. וא"ת דבריו אלו סותרים למ"ש בסמוך בשמו דאזלינן לקולא ואין ממונם אבד י"ל לא כתב כן בסמוך אלא לדעת הרמב"ם דסובר שסורגים טף ונשים וכאן. כתב לשיטתו דפליג אהרמב"ם בזה ואין כאן אלא חומרא דממון סובר דאזלינן גם בזה לחומרא. אך תימא איך יעלה על הדעת לומר שיהא בסקילה וממונו אבד הא סקילה לחוד חמורה מסייף עם אבידת ממון כמ"ש בסמוך א"כ כבר נידון בחמורה ואיך נאמר שיהא גם ממונו אבוד. לכן עיקר כמ"ש בקונט' והוא הנכון: **גרים** ותושבים מהו כו'. כתב הפ"ח שם פשיטא ליה בעיר שכולה גרים דאינה נעשית עיר הנידחת אבל לצירוף מספקא ליה מיהו בתוספתא משמע שאין מצטרפים דתני יכול אפי' נתכנסו לתוכה גרים ועבדים משוחררים דהיא נעשית עיר הנידחת ת"ל את יושבי עירם אחר יושבי עירם הדבר מהלך ואין הדבר מהלך אחר כל אלו ע"כ. וא"ת הא איצטרך יושבי עירם עד שיודח רובה של עיר כמ"ש בקונט' במתני' וכ"כ רש"י ואיהו גופיה כתב דאין ללמד שני דברים מדרשא אחת כמ"ש בשמו בסמוך בד"ה היו כו' וי"ל כיון דבעינן ישובה של עיר ממילא אימעיטו הנך שאין בכלל ישובה של עיר ודוחק יושבי עיר לא מיקריין לפי שאין להם חלק בארץ אבל בכלל ישובה של עיר הן. וע"ק למה יגרעו אלו מחמרת וגמלת המעכבים שם ל' יום אע"פ שדעתם ללכת משם הם בכלל יושבי עיר כ"ש אלו וע"ק מנ"ל למידק מהך ברייתא דאין מצרפין דלמא לא קאמר אלא בכלל העיר גרים ועבדים משוחררים. ולפמ"ש בקונט' מעיקרא לק"מ' ונכון: **היו** שם ביברים של חיה כו'. כתב הפ"ח שם כלומר אי הורגין אותה או לא ולא אפשיט וה"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא אלא שיש לתמוה מאי מיבעיא ליה בחיה הא קיי"ל חיה בכלל בהמה ע"כ. ודבריו תימא לפירושו ל"ל להזכיר ביברים כלל א"ו כמ"ש בקונט' ולא הזכיר בהמה שאין דרכה להיות בביברים וממילא גילוד היא:

עוף שהוא טס למעלה מעשרה מהו. כתב הפ"ח וכ"ל כל שרץ אחריו ואינו מגיע אינו בכלל האיסור כדאמרינן פ' כל הבשר לא אמרה תורה שלח לתקלה ע"כ ותימא במאי איירי אי בעוף שאינו שלו שטף למעלה מעשרה שרץ אחריו ואינו מגיע פשיטא שאינו בכלל האיסור דלאו שללה הוא אלא הפקר לכל אדם וצ"ל טעמא דלא אמרה תורה שלח לתקלה ואי בעוף שלו שפרח למעלה מעשרה א"כ מאי קאמר לא אמרה תורה כו'. אחרי שכבר נאסר איך יחזור להיתירא בפריחתו הלא מפורש במסכת קינין שאין הפריחה מתירתו. גם בעיקר הדין לא אמרה תורה שלח לתקלה קשיא לן למ"ד אין מערבין איסור לכתחלה אינו אלא מדרבנן למה לא ישלחנו לאויר העולם הא ודאי מתבטל בעופות של עולם. ובמקום אחר הארכתי ועי' בדרוש'. ולפמ"ש בקונט' אין מקום לדברי הפ"ח אלו. והרמב"ם פ"ד כתב הורגין כל נפש חיה אשר בה. וכתב הכ"מ מהרא מלא הוא ואת בהמתה ואפשר מכל נפקא דכתיב החרם אותה ואת כל אשר בה. וכתב הפ"ח וא"י דהא איצטרך לרבות נכסי לדיקים שבתוכה ותו א"כ לשתיק מבהמתה ואפשר מספקא לירושלמי אי ילפינן מבהמתך דשבת כדתנן ס"פ שור שנגח או לא ע"כ. הנה קושייתו הראשונה נראה דלאו קושיא היא דמכל מרבינן כל מילי כל הנמלא בה וכה"ג אמרינן פ' שור שנגח וניחא נמי בזה מ"ש הכ"מ שם הלכה ו' הא דמכיך טף ונשים אשר בה מדכתיב כל אשר בה נפקא ודלא כפ"ח שם. ועוד נכסי לדיקים שבתוכה לאו מכל קדרים אלא מהחרם אותה ואת כל אשר בה דמיותר דכבר כתיב ואת כל שללה תקבוץ ונו' מרבינן נכסי לדיקים שבתוכה ואייתר כל לכך דרשא. והפ"ח כתב סוף הלכה י' מבה ממעטינן נכסי לדיקים שבחולה לה ומכל מרבינן נכסי לדיקים שבתוכה ע"כ. וליתא וז"ל הספרי החרם אותה פרט לנכסי לדיקים שבחולה לה ואת כל אשר בה לרבות נכסי לדיקים שבתוכה וכ"ה בפירש"י. מיהו הא קשיא לפי מאי דמסיק פ' שור שנגח כל כללא הוא ה"נ נימא כל כלל ואת בהמתה פרט אין בכלל אלא מה שבפרט בהמה אין מידי אחרינא לא וי"ל כל דהכא ודאי כללא היא לכחוד רחמנא לא אתר בה דהויא כללא כל ל"ל אלא ש"מ ריבויא הוא וכה"ג מסני פ' שור שנגח. ומ"ם א"כ בהמתה ל"ל ע"כ. לפמ"ש לקמן בסמוך בד"ה ההקדשות כו' איצטרך בהמתה לדרשא בין לרבנן בין לר"ש ע"ש. ומ"ש מספקא לירושלמי אי ילפינן מבהמתך דשבת כו' ע"כ. קשה א"כ לפשוט ממתני' דפ' שור שנגח דלא ילפינן מבהמתך דשבת דא"כ למה לא תנן התם נמי לעיר הנידחת. בשלמא אי מדכתיב כל יליף ניחא דלא קחשיב שם אלא הני דכתיב בהו בהמה או שור וחמור אבל אי גם עיר הנידחת מבהמתה יליף ה"ל למיתני בהדי אחרינא. והא דכתב מספקא ליה לירושלמי. היינו לשיטתו אבל לפמ"ש בקונט' ברור להש"ס שעופות בכלל שללה הן אלא ספיקא אחרינא איכא ע"ש:

החמרת והגמלת כו'. כתב הרמב"ם שיירא העוברת ממקום למקום כל ששהתה שלשים יום נהרגין בסייף כו'. וכתב הכ"מ לא ידעתי למה לא כתב מה ששנינו החמרת והגמלת כו'. וכתב הפ"ח כיון דכתב כל ששהתה כו' נהרגין בסייף כו' ממילא ידעינן דמצטרפין לרובא ולמיעוטא ע"ש. ול"נ דעיקר קושית הכ"מ למה לא נקיט החמרת כו' דדוקא אלו שאין לכן דירה בשום מקום הוא דמצטרפין אבל שיירא אין מצטרפין. וז"ל הספרי את יושבי העיר הזאת ולא יושבי עיר אחרת מכאן אמרו החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום כו'. פי' כיון שאין להם עיר אחרת וישבו בזו ל' יום נקראים יושבי העיר הזאת ולא של עיר אחרת אבל יש עיקר דירתם במקום אחר אע"ג שנקראים יושבי העיר הזאת אף יושבי עיר אחרת נקראים. ותדע דהבבלי מייתי ראיה מברייתא האוסר הנאה מיושבי העיר אסור מהנך שנשתהו שם ל' יום ע"ש וקשה מאי ראיה. משם דלמא יושבי העיר הזאת יקראו בנשתהו שם ל' יום לכך אסור בהם מיהו גם יושבי עיר אחרת ש"מ לא ממנו נקראים ואם אסר עצמו ביושבי העיר הביא אסור באלו שנשתהו בעיר אחרת שלשים יום דכיון שדעתם לחזור גם ביתם וכל אשר להם שם למה לא יהיו בכלל יושבי העיר הביא וה"נ בעיר הנידחת דבעינן שלא יהיו יושבי עיר אחרת אין נהרגין בסייף אלא ודאי החמרת ונמלת אין להם עיר מיוחדת לישב שם הלכך כל שנשתהו ל' יום במקום אחד נקראים יושבי העיר הזאת אבל שיירא העוברת שיש להם מקום מיוחד אינן נמנים עמהם וצ"ע:

הרי אלו מצילין אותה עי' בקונט' וכ"כ רש"י והר"ב. וקשה מאי זכות הוא זה אדרבה סקילה חמורה שהרי ניתנה למדית החמור וכמ"ש לעיל (ה"ז) בד"ה שנים כו'. גם לפי טעם השני קשיא לשון מצילין שאין זו הצלה אלא גריעותא. יכן תוכח לישנא דרישא דמתני' זה חומר ביחידים ממרובים שהיחידים בסקילה וממונם פלט כו' הרי דסקילה חמורה ונראה לפמ"ש הרמב"ם שמכין טף ונשים של עובדים בחרב. ניחא שלאלו ודאי הצלה וזכות הוא שאם נידונים כיחידים אין להם שום עונש. ואפשר בראיית הרמב"ם מהכא ודלא כמ"ש המפרשים שם. והצלה זו להטף ולא

מיותר לומר שנים היו בכל שבט: **לג' גליות גלו**. עשרת השבטים ע"י תגלת פלאסר שלמנאסר מלכי אשור: **וכסה אותם**. כלומר שהפסיק ביניהם והם הגתונים אחורי הרי חסך: ה"ג כך גלו שבט יהודה ובנימן לשלש גליות: א"ו שג"ו לפנים מנהר סמבטיון. שאינם יכולים לעבור הנהר כל ימות החול שהוא מושך אבנים וחול ובשבת אסורים לעבור ולכן לא יוכלו לבוא בו: **ולא"ר בחשך הגלו אלו שירד עליהם הענן**. שיושבים אחרי הרי חסך: **אלו שגלו לדפנא של אנטוכיא**. כמו שיודעים הדרך איך נבוא לא"י אין היכולת בידם מפני הגלות:

(דף כ"ד ע"א) **ה"ז [ו] מתני': אנשי עיר הנידחת**. אם לא נעשה בהם דינם אין להם חלק לעוה"ב אבל כשנתקיים בהם הדין יש להן חלק לעוה"ב ככל שאר חייבי מיתות ב"ד כדתנן לעיל פ"ו: **בני בליעל**. בנים שאינם עולים לתחיית המתים ונדחין כמדיחין: **עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר**. דכתיב וידיחו את יושבי עירם ולא יושבי עיר אחרת: **ומאותו השבט**. דכתיב מקרבך מאותו השבט עצמו: **ועד שיודחת רובה של עיר**. דכתיב יושבי עירם דמשמע ישובה של עיר דהיינו רובה: **ועד שידיחוה אנשים**. דכתיב יצאו אנשים: **הרי אלו ביחידים**. שעבדו עכו"ם וידונו בסקילה וממונם פלט: **וצריכין שני עדים והתראה**. שנאמר לאמר נלכה ונעבדה משמע שצריכין לומר לפניו שכך אמרו נלכה ונעבדה ואין אמירה אלא בעדים אלמא שצריכין עדים וה"ה התראה לכל אחד ואחד ולפי שהיו צריכין לעדים רבים לכל אחד ואחד הרבו להם בתי דינין כדי שיקובל עדותן ביום אחד ויוגמר דינן ביום אחד ואי אתה מענה דינן וכל מי שנמלא שעבד עכו"ם בעדים והתראה מפרישים אותן עד שיראו אם הם רובה של עיר ומביאין אותן לב"ד הגדול כדתנן פ"ק אין עושין עיר הנידחת אלא ע"פ ב"ד של ע"א וגומרים דינן שם והורגים אותם בסייף וממונם אבד ואם לא נמלאו רובה של עיר דנין אותן בסקילה וממונן פלט: **גמ': עיר**. כתיב בתורה לאפוקי כפר קטן או כרך גדול אינן נעשין עיר הנידחת: ה"ג והוא שזהא ממאה ועד עשרה. וה"פ בציר מעשרה לא מיקרי עיר ושפי ממאה נפקא מתורת עיר וה"ל ליבור ובליבור לא כתיב סייף הלכך כל אחד נידון בפני עצמו ובסקילה: **ממאה ועד רובו של שבט**. דפחות ממאה ה"ל כפר קטן ורובו של שבט כרך גדול: ה"ג שנים שהדיחו את שניה ואותם שנים הדיחו את שנים מהו כו'. וה"פ ודאי בעינן שני מדיחים דכתיב יצאו אנשים כו' ואין אנשים פחותים משנים והמדיחים בסקילה אלא הא מיבעיא ליה אם שנים מהנידחין יצאו והדיחו שנים אחרים מעירם מהו לתת עליהם תורת מדיחים והם בסקילה ואינן נחשבין בכלל הרוב או חשבינן להו בכלל הנידחים ומצטרפים לרוב לעשותה עיר הנידחת: ה"ג היו שם גרים תושבים מהו שישלימו לרוב. וה"פ גר תושב זהו שקיבל עליו שבע מלות ואחת מהם שלא לעבוד עכו"ם ונידחו עמהם מיבעיא ליה אם משלימים לרוב או לא: **היו שם ביברים של חיה ועופות ודגים**. מיבעיא אם הם בכלל שלל העיר ונשרפים עמהם או דלמא כיון שהן בביברים שלהם ומחוסרים צידה כל זמן שלא ניצודו אינן בכלל שלל העיר: **עוף שהוא טס למעלה מעשרה**. אע"פ שהוא במגדל כיון שיכול לעוף למעלה מעשרה ה"ל מחוסר צידה ואינו בכלל שלל העיר או דלמא כיון שניצוד מיהת ה"ע בכלל שלל העיר: **רש"א חמורה שרפה בסקילה כו'**. כלומר מבכתינו אתיא בין כר"ש בין כרבנן דלתרווייהו סקילה חמורה מסייף והחמירה התורה ביחידים ממרובים שע"י שהם מרובים כל אחד ניסת מחבירו ולא פליגי אלא אי סקילה חמורה משרפה והרג מחנק:

הלכה (ח) [ז] מתני' החמרת והגמלת. שיירא של חמרים ושל גמלים שנשתהו בעיר שלשים יום הוו להו בכלל יושבי עירם: **הרי אלו מצילין אותה**. אם רוב אנשי העיר הודחו ומיעוט לא הודחו וחמרים וגמלים שלא הודחו משלימין את המיעוט לעשותן מחצה על מחצה הרי אלו מצילין שאין ממונן אבד אלא נידונין כיחידים וה"ה דגורמין נמי לעשות עיר נידחת אם הודחו עמהם לעשותם רוב אלא התנא אזכותא קא מהדר ועוד דהא פסיקא ליה טפי דסתם חמרת וגמלת אין דעתם מעורבת עם בני העיר שיהיו נידחין עמהן: **נכסי צדיקים שבתוכה**. והם שאר יושבי העיר שלא הודחו עם רובם

רוצה: אובדין. דכתיב ואת כל אשר בה לרבות נכסי צדיקים שבתוכה: פליטים. שנאמר החרם אותה פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה: הרי אלו אובדין. שנאמר ואת כל שללה לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה: עושין לה רחוב. דרחובה דהשתא נמי משמע: היתה רחובה חוצה לה. אם מקום קבוץ בני העיר היה חוצה לה כונסים אותה לתוך העיר שצריך לעשות לה רחוב בתוכה: רחוב. פלטיא גדולה: ההקדשות שבה יפדו. כלומר אינן נשרפים אלא צריכים פדייה כשאר כל הקדש בדק הבית שאין בהן אלא קדושת דמים: ותרומות ירקבו. ודוקא תרומה שביד כהן דממון כהן הוא וחל עליה איסורא דעיר הנידחת ואין שורפין התרומות כשאר שללה דלא מזלזלין כולי האי לפיכך ירקבו אבל תרומה ביד ישראל של גבוה הן שהן נכסי שמים וקדושתן קדושת הגוף ותנתן לכהן שבעיר אחרת: ומעשר שני. אע"ג דממון ישראל הוא שהרי הוא נאכל לישראל הואיל וקדש איקרי לא ישרף אלא יגנז: יגנזו. ולא סגי להניחם שירקבו כמו בתרומה דמ"ש וכתבי הקדש מסורין לכל אדם חיישינן בהו שמא יבואו לידי תקלה משא"כ תרומה שאינה אלא לכהנים ליכא למיחש בהו לתקלה שהכהנים זריזים הם ולא יהנו ממנה: לא תעשה גנות ופרדסים. דעוד לגמרי משמע: לכמות שהיתה. כמו שהיתה בישוב בתים אבל נעשית היא גנות ופרדסים: גמ' ולא בכורות ומעשרות שבתוכה. שהן בעלי מומין ומעשרות דקאמר ר"ש היינו מעשר בהמה ה"ק בהמה מי שנאכל לבעלים בתורת בהמתו יצאו אלו שיש להם שם לוי שאינן נאכלים בתורת בהמתם שאין אומרים בהמת עיר הנידחת אלא בהמת בכור ומעשר של עיר הנידחת: שללה. את כל שללה בתרא קדריש דשללה קמא איצטרך למעט של שמים אבל שללה בתרא אייתר ליה ומוקי ליה להכי: לא כסף הקדש. וכסף מ"ש שבתוכה כיון שצריך להעלותן הן בעצמן לירושלים לא מיקריין שללה: שיער. נשים לדקניות שבעיר הנידחת מהו מי הוי בכלל ואת כל שללה תשרף או לא: לא כסף הקדש כו'. ה"נ כיון שהיא עצמה צריכה לילך לחוץ אף שערותיה לא מיקריין שלל: קדשי עיר הנידחת. תמימין הראויין למזבח: אין מועלין בהן. דמיתה אזלי וכיון שאין בהן להקדש כלום לא שייך בהו מעילה: מועלין בהן. דרועין עד שיסתאבו ויפלין דמיהן לנדבה הלכך אית בהו מעילה: ה"ג מתיב ר"ל לר"י על דעתך דאת אמר אין מועלין בהן. והיינו משום דמתים א"כ קשיא אמאי תנן המורה פ"ד חמש חטאות מיתות וולד חטאת כו' ניתני נמי דהא איכא נמי חטאת דעיר הנידחת:

(דף נ"ד ע"ב) שכן אפילו עולה. הנמצאת בעיר הנידחת מתה והתנא לא קחשיב אלא הני דחטאת מיתות ולא עולות: מועלין בהן. אע"ג דמתו לא יהא אלא קדשי מומר שאין נקרבין ואפ"ה מועלין בהן: ופריך ויקרבו. היא גופא קשיא למה לא יקרבו קדשי מומר א"כ על קדשי עיר הנידחת פריך למה לא יקרבו: ומשני על שם זבח
רשעים

ולא לנשים שסברי אין הנשים נהרגין עד שיודחו עמהן וכיון שכן אם נידונים כיחידים חומר הוא להם שנידונים בסקילה. ומשמע מסכת דהלכה כר"א שקתני בני אנשי עיר הנידחת נהרגין ודלא כרבנן דאמרי דאינן נהרגין לדידהו אין כאן הלכה. וא"ל מלשון הרמב"ם אפילו קטני קטנים נהרגים ובתוספתא תניא קטני בני אנשי עיר הנידחת שהודחו עמהן אין נהרגין ר"א אומר נהרגין. משמע דוקא גדולים קלא שהן בני דיעה לעבוד עכו"ם י"ל רבותא קמ"ל אליבא דרבנן אבל לר"א אפי' קטני קטנים נהרגין וכ"ת מנ"ל דפליג ר"א נמי בהא י"ל דמסקנת התוספתא משמע דטעמא דר"א שנהרגין בעונות אביהם א"כ קטני קטנים כ"ש שנהרגין. ועי' פ"ח הלכה ו'. והמ"ע מביא ראיה מספרי הכה תכה את יושבי העיר מכאן אמרו שאין מקיימין את הטפלים ע"ש בספרי שלפנינו ליתא ובילקוט הגירסא מכאן אמרו מקיימים את הטפלים אבא חנן אומר לא יומתו אבות על בנים בעיר הנידחת הכתוב מדבר ר"ל ובנים לא יומתו על אבות אתי למעט שלא יומתו הקטנים שבעיר הנידחת וכ"ת הא איצטרך קרא לעדות הקרובים כדאמרינן לעיל פ"ג י"ל דייק ליה מדלא כתיב ובנים לא יומתו על אבות כדפרים בבבלי פ' החובל ולא ניחא ליה בשינויא דש"ס שם דקרא נקיט הכי איידי ע"ש לכך מוקי ליה בעיר הנידחת דהויא להו כאבות שאין להם חיים בנים דרשעים נינהו ואין בניהם מייחסים אחריהם:

ושל רשעים כו'. כתב הרמב"ם נכסי הרשעים שהודחו שהיו מופקדים במדינה אחרת אם נקבצו עמה נשרפים בכללה ואם לאו אין מאבדים אותם אלא ינתנו ליורשים ע"כ נראה דר"ל אם אפשר לקבלם להעיר קודם שמחרימים שללה מקבלים אותן עם שאר שללה ונשרפים בכללה אם לאו כגון שהן רחוקים מן העיר ינתנו להיורשים. וכן פירש"י. ודלא כלח"מ ופ"ח שבאו לחלוק עלינו את השוים. וא"ת א"כ מאי פריך הבבלי אהא דא"ר פקדונות של אנשי עיר הנידחת מותרין ה"ד כו' ע"ש לישני כגון שיכול לקבלם ע"י הדחק קמ"ל כיון שהוא ע"י הדחק לאו כלום הוא וכה"ג משני הש"ס במקום אחר. דמאי דמשני דעיר אחרת וקמ"ל אע"ע שקבלו אחריות מותרין שנאמר שללה ולא של חבירתה כמ"ש הרמב"ם שם. קשה מ"מ לא הוי שללה הא אמרינן פסחים פ' כל שעה חמץ שקבל באחריות עובר עליו דשלך מיקרי ויש לחלק וצ"ע:

ההקדשות כפדו. בקונט' פירשתי דקאי אהקדש ב"ה וכן מפורש בברייתא בבבלי אך קשה למה לא תנן במתני' דין קדשי מזבח. ואפשר סובר תנא דמתני' קדשי מזבח ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה וזהו פדיונם וכן משמע בש"ס דקאמר ליפלוג וליתני בדידה בד"א בקק"ל אבל קדשי קדשים יפדו והכא דירעו קאי. ור"י דאמר התם בש"ס דימותו משום זבח רשעים תועבה לא קאמר אלא לתנא דברייתא דקאמר יומתו אבל לתנא דמתני' מודה לר"ל דלא הוי זבח רשעים משום דאיפתני דאל"כ קשה קדשי מזבח מ"ט איירי תנא דמתני' וכ"ת א"כ אמאי לא מוקים ברייתא כר"ל י"ל לא ניחא ליה לאוקמי ברייתא כיחידאה כר"י הגלילי. והא דקאמר הש"ס בשלמא ר"י לא אמר כר"ל משום דכתיב זבח רשעים תועבה ה"ק אף דגם לר"י פליג תנא דברייתא אתנא דמתני' מ"מ ניחא ליה לומר כן דקרא מסייעו דכתיב זבח רשעים תועבה ודוחק. כתב הרמב"ם ההקדשות שבתוכה קדשי מזבח ימותו זבח רשעים תועבה קדשי בדק הבית פודין ואח"כ שורפין אותן. וכתב הראב"ד לא ידעתי למה שורפין אותן שלשמים היו ולא חל עליהן האיסור ע"כ ונראה דהרמב"ם דייק ממתני' דלא קתני קדשי מזבח ש"מ דסובר קדשי מזבח מדאורייתא יקרבו והא דכתיב זבח רשעים תועבה אינו אלא מדרבנן (עמ"ש לקמן בד"ה ניתני) וכיון דקאמר שללה ולא של שמים ממילא ידעינן דיקרבו. לפ"ז קשיא הא דתנן קדשי ב"ה יפדו במאי עסקינן אי בדברים הנצרכים לבית אמאי יפדו לא גריעי מקדשי מזבח דודאי לא שייך בהו זבח רשעים תועבה דאפי' קדשי כותים לב"ה היינו מקבלין אי לאו דכתיב לא לכם ולנו לבנות את בית אלהינו. (והאפשר רשעים גריעי מכותים) ואי בשאין ראויין לבית פשיטא שיפדו. אלא ודאי ה"ק יפדו ואח"כ שורפין וכ"ת מ"ש מקדשי מזבח שנסתאבו דאמרינן ימכרו ויפלו דמיו לנדבה י"ל שאני הני דמעיקרא לפדייה עומדין ולר"ש דאמר כל העומד לפדות כפדוי דמי פשיטא ששורפין אותה. עוד כתב הרמב"ם שם הבכור והמעשר שבתוכה תמימים הרי הן קדשי מזבח וימותו ובעלי מומין הן בכלל בהמתה ונהרגין (וכתב א) נראה דפסק כת"ק ול"נ דהלכה כר"ש וקיי"ל כוותיה ואמוראי מפרשים למילתיה לר"ש איצטרך בהמתה למעט בעל מום דס"ל של שמים סובר רבנן ור"ש בהא פליגי לרבנן מסברא אף ב"מ של שמים מיקרי בכור ממתנות כהונה הוא וכהנים משולחן גבוה קזכו ומעשר אינו נמכר לכך כתיב בהמתה לגופה לאסרן אבל לדיוקא לא צריך קרא. ור"ש סובר לאסור בהמת ב"מ לא צריך קרא דלאו של שמים נינהו לכך איצטרך בהמתה דאיקרי של שמים שאינה נאכלת בתורת בהמתה. ושמואל דאמר לר"ש איצטרך בהמתה לגופה דב"מ שללה היא ודיוקא לתמימים שהן של שמים ולרבנן בהמתה לדיוקא דב"מ של שמים הן ואינן נהרגין. ובהכי ניחא לישנא דשמואל דקאמר כל שנפדה כשהוא ב"מ משללה אימעוט וכל שאינו נפדה מבהמתה נפקא ולא קאמר אימעוט דתרווייהו צריכי גופא דקרא ודיוקא. וכל זה דלא כמהרש"א ע"ש. ופסק הרמב"ם כרבנן אליבא דרבינא. והא דמקשה הש"ס אלא ב"מ שללה נינהו לא קאי אלא לחד מ"ד לרבינא סברת המקשה כר"ש ולשמואל כרבנן, והכי איתא בספרי ואת בהמתה ולא בהמת הקדש אתיא כר' שמעון כדקיי"ל סתם ספרי ר' שמעון:

מעשר שני כתב הרמב"ם שם מעשר שני וכסף מ"ש וכתבי הקדש שבתוכה יגנזו. וכתב הלח"מ כיון דקיי"ל מ"ש ממון גבוה כמ"ש פ"ו מה' ביכורים א"כ מ"ש שבתוך עיר הנידחת ממון גבוה הוא ונאכל כמפורש בבבלי בסוגיין א"כ קשה איך כתב מ"ש שבתוכה יגנז ע"ש ונראה סובר הרמב"ם לרבנן דמרבינן מבהמתה ב"מ דבכור ומעשר דלאו של שמים מיקריין הואיל ואין בהן קדושת הגוף ונאכלין בטומאה כ"ש מ"ש הנאכלת לכל אדם ואין בו טומאה דשללה מיקרי. והא דלא משני הש"ס בבבלי הכי י"ל כדי לאוקמי מתני' כר"ש דאמר בהמתה ולא ב"מ דבכור ומעשר אבל לדידן דקיי"ל כרבנן אף מ"ש שבתוכה יגנזו וה"ה כסף מ"ש. אך עיקר מילתא דרב חסדא קשיא. דאר"ח בגבולין ד"ה פטור מן החלה דממון גבוה הוא כיון שאין לו היתר אכילה אלא בפדיה כך פירש"י. וקשה א"כ מאי קאמר הבבלי קידושין (דף נ"ד) בה"א כולו לגת כמעשר כמאן ס"ל אי כר"י אמאי כולו לגת האמר מעשר ממון הדיוט הוא אלא לאו כר"מ. דלמא לעולם ר"י והא דאמרי כולו לגת היינו דילפי ממעשר שבגבולין דלאו ממון גבוה. וקדש דכתיב במעשר בגבולין איירי דהא כתיב ביערתי הקדש מן הבית וי"ל. ומה שפירשתי בקונטרס אע"ג דממון ישראל הוא כו' כ"פ הר"ב. וכתב התיו"ט ר"ל אפי' למ"ד ממון ישראל הוא אבל אנן קיי"ל כמ"ד ממון גבוה היא ע"כ. ודוחק לפרש כן דא"כ ה"ל לומר אע"ג דממון הדיוט הוא כלשון הגמרא ועוד מאי קאמר שהרי נאכל לישראל הא למ"ד ממון הדיוט אין ראייתו ממאי שנאכל לישראל לכך נראה דלא קאמר אלא למ"ד ממון גבוה וה"ק אע"ג דלעולם שללה מיקרי שהרי נאכל לישראל ולא עדיף מבכור ומעשר וכמ"ש לשיטת הרמב"ם מ"מ הואיל ואקרי קדש לא ישרף:

יגנזו עי' בקונט'. וכ"כ התי"ט. וקשה בבבלי שבת (דף י"ח) קאמר אלא גזרה משום תרומה טמאה ביד כהן דלמא משהו ליה לזריעה ואתי בהו לידי תקלה. הרי דגם בכהנים חיישינן לתקלה כל שמשהה קרוב לשנה. לכך נראה תרומות שאינן אלא תבואה ופירות שדרכן לרקוב בזמן מועט כשמונחים במקום המועיל להרקבה קאמר ירקבו ואין צריכים גניזה דלזמן מועט לא חיישינן לתקלה אבל מ"ש דהיינו כסף מ"ש וכתבי הקדש שאינן מרקיבים אלא לזמן מרובה חיישינן לתקלה לכך טעונים גניזה. וזה שכתב הרמב"ם כסף מ"ש יגנזו. אע"ג שאינו מפורש במתני' כיון שאי אפשר לפרש מתני' במעשר עצמו דא"כ ה"ל למיתני ביה ירקבו וכ"ת א"כ איך כתב מ"ש יגנזו י"ל כיון דאיכא נמי כסף מ"ש דצריך גניזה השוו חכמים כל מ"ש שצריך גניזה ושאר מעשרות ככל תרומות הן שגם מעשר קרוי תרומה דכתיב כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים לנחלה אבל מעשר שני אינו נקרא תרומה:

באלו אתם מעלה כליל עולה לפני. כוונתו להרץ הא דכתיב לה' אלהיך. וז"ל הספרי כליל לה' וכה"א וישבע יהושע ביום ההוא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יבנה וגו' וכי אין אנו יודעין שיריחו שמה אלא שלא יבנו אחרת ויקראו שמה יריחו בבכורו ייסדנה וגו' יכול שוגג ת"ל כדבר ה' אשר דיבר ביד יהושע בן נון אמור מעתה מזיד היה. פי' מאי איכא לה' אלהיך בזה שהע"ר נשרפה ומשני וכה"א וישבע יהושע וגו' קשיא נמי מהו לפני ה' אלא ה"ק שיהא החטא לפני ה' דהיינו שיהיה במזיד ולפניו גלוי השוגג או מזיד הוא והיינו דכתיב במעשה דחיאל בית האלי כדבר ה' וגו' ה"נ כליל לה' אלהיך אסיפא קאי והיתה תל עולם לא תבנה עוד דוקא במזיד הוא דאיכא עונש להבונה אותה אבל בשוגג אין כאן עונש. ונראה דפליג אתנא דמתני' דלספרי במזיד לעולם אסור אפי' אחר הבנין ולמתני' מותר. מיהו הא קשיא למ"ד כל היכא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני א"כ לעולם תהיה אסורה אפי' לאחר שבנאה. וכן קשיא נמי איריחו שדרו בה ישראל אח"כ הא אסורה לעולם. מיהו הא איכא לתרוצי כדתני בסמוך רשב"א עיר אחרת בנו וקראוה יריחו ולכך מותרת. לפי זה צ"ל מ"ד כל היכא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני פליג ארשב"א וזה תימא דהא אמוראי פליגי בהך מילתא כמפורש ריש תמורה וצ"ע:

ולא בכורות כו'. עי' בקונט'. וכ"ש בעלי מומין דשאר קדשים שלא שמים הן לר"ש. אבל לרבנן דלא דרשי בהמתה להכי י"ל אף ב"מ דשאר קדשים שללה הן. מיהו מדברי הרמב"ם נראה מפורש דוקא ב"מ דבכור ומעשר נהרגין אבל דשאר קדשים ימותו. וקשה מ"ש. ואי משום דצריכין פדיון מ"מ מקדשי ב"ה שפודין ושורפין אותן הכי נמי יפדו וישרפו וי"ל הרמב"ם לשיטתו דפסק כמ"ד אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים נמצא דלעולם יש בהן קדושה אף לאחר פדייה משא"כ בכור ומעשר שאין צריכין פדייה ונאכלין אף לעכו"ם כדתנן פ"ד דבכורות. אך קשה דמסיק הש"ס שם בכור נאכל לעכו"ם שנאמר כצבי וכאיל וגבי פסולי המוקדשין כתיב כצבי וכאיל על כרחך לומר מאן דדריש כצבי וכאיל סובר פודין קדשים להאכילן לכלבים א"כ קשיין דברי הרמב"ם אהדדי שפסק פ"ד מה' איסורי המזבח אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ובפ"א מה' בכורות פסק מוכרין בכור ב"מ לעכו"ם. וא"ל לכתחלה אין פודין להאכילן לכלבים אבל כשפדאן מאכילן דהא מדכתיב ואכלת קדריש ולא לכלביך כמפורש סוף פ"ו דתמורה ש"מ שהאכילה אסור קרא וי"ל צבי ואיל השלישי מוקי ליה לכך דרשא שמותר לעכו"ם כמו צבי ואיל כמפורש בבכורות (דף כ"ד) והך קרא בבכור הוא דכתיב גם הרמב"ם בה' בכורות מייתי קרא דבכור. וא"ת א"כ מאי קאמר הש"ס הם תלתי קראי כתיבי לא ה"ל למייתי אלא קרא דבכור דהא בכור בעינא למילף התם ומאי שייטי קראי דפסולי המוקדשין שם. גם כל הדרשות כולן לא קאי אלא בפסולי המוקדשין ולא בבכור וי"ל גם בכור ב"מ פסולי המוקדשין הוא ושייך ביה נמי הא דר"א הקפר ודר' יצחק ור' אושעיה והא דפטורה מן הבכורה ודאי לא שייך בבכור דזכור הוא אלא ה"פ דקרא וכי יהיה בכור שבא מן עיור או פיסח דמוקדשין יאכל כצבי וכאיל ודוחק. לכך נראה דגירסת הרמב"ם חד לכדר"י וחד לכדר"א וחד לדר"א הקפר וזו היא גירסא הישנה ולא גרס ואידך מה צבי ואיל פטור מן הבכורה כו' כקושיין:

שיער הצדקניות שבה מהו. בבבלי גרסינן אמר רבא הא דרשעיות אסור תקבוץ ושרפת כתיב מי שאינו מחוסר אלא קבילה ושרפה יצא זה שמחוסר תלישה קבילה ושרפה. והלישה היינו קבילה וכ"מ מתו' פ' נגמר הדין (דף מ"ו) בד"ה תליבה כו' ע"ש. אבל שערות שנשרו כתלושים הם. וקשה למה לא מוקי איבעיא דר"י בשער העומדים לגזוז וכרשב"ג דאמר בבבלי פ"ק (דף ט"ו) שער העומד לגזוז כגזוז דמי ומיבעיא ליה אי כנכסי צדיקים שבתוכה דמי ואבד א"ד כיון דעיילא ונפקי כלבושה דמי וי"ל לא ניחא ליה לאוקמי בעיא דר"י דלא כהלכתא. אבל בירושלמי ניחא ליה לאוקמי האיבעיא אליבא דרשב"ג מלאוקמי בפיאה נכרית ותלי בסיכתא (א"נ סובר הלכה כרשב"ג בכל מקום אפי' בברייתא וצ"ע בפוסקים) ולא תימא הא עדיין מחוסר תלישה וכתיב וקבצת ושרפת דכיון דכגזוז דמי ה"ל כאלו כבר נתלש ולא דמי לקורה שתולין בו דהתם אם מחובר א"ל תלישה אינו עומד לתלוש ואין להביא ראיה ממ"ש הרמב"ם קדשי ב"ה פודין ואח"כ שורפין ואמרינן לעיל בד"ה ההקדשות כו' כיון דעומדים לפדות כפדוי דמיין ולא אמרינן מחוסרין פדייה אף העומדים לגזוז לא הוי הגזיזה חסרון דיש לחלק פדיה אינה רק דבר משא"כ הגזיזה. והרמב"ם כתב פיאה נכרית היא מכלל שללה ואסור. וכתב הפ"ח ה"ל לבאר דוקא בתלי בסיכתא אבל פיאה נכרית המחוברת בגופן של נשים לדקניות כגופן דמי וגילולת כדאמר בש"ס אי דמחובר בגופה כגופה דמי ודחק מאוד בתירוצו ע"ש. ולדידי י"ל שכתב שם הלכה י"ג וה"ה לשער הראש שהן מחוברות מותרות והרי הן של יורשים וקשה הא כבר כתב ושער הראש שבה מותר בהלאה והדרתי ל"ל אלא קמ"ל כל שהן מחוברים מותרים ואפילו פיאה נכרית וצ"ע:

רי"א אין מועלין בהן. כתב תו' נגמר הדין (דף מ"ז) בד"ה הואיל כו' דאי כר"ל כו' אין הדבר תלוי [משום] דחייה ע"ש. אם נאמר ר"ל הוא דאמר לכך לא קאמרה כר"י הואיל ואשתני כמפורש פ' חלק צ"ל דסובר ר"ל הואיל ונדחו ידחו דאל"כ לא מצי למימר כר"י דאמאי ימותו דבחטאת לחוד ליכא לאוקמי דתני סתם קדשי מזבח ימותו ותדע דאל"כ קשיא ר"ל לוקמי ברייתא כר"ע ובחטאת אלא כדאמרינן. והרב במ"ל כתב פי"ד מה' אבל וצ"ע הא דאמרינן ירושלמי פ' חלק קדשי עיר הנידחת רי"א מועלין בהם ר"ל אמר אין מועלים בהם ולפסק רבינו דקדשי עיר הנידחת ימותו יש לתמוה על סברת ר"י דאמר מועלין מ"מ מחטאת המתות ולא ראיתי לרבינו שהביא מחלוקות דר"י ור"ל ע"ש ודברי תימא הם שהרי הגירסא לפנינו הוא בהיפך וכן עיקר ואי משום דמתיב ר"י לר"ל ודאי צריך להגיה איפכא וכמ"ש בקונט' והירושלמי והבבלי שוין בזה כמבואר בקונט' וכבר הביא הרמב"ם דברי ר"י לפסק הלכה. ודברי במ"ל צ"ע:

ניתני שם חטאות. וא"ת הא תני בכלל חמש חטאות במתו בעליהן ואף זו כיוצא בה וי"ל ה"ל למיתני חטאת עיר הנידחת אחר בנגמר דינן ולא נהרגו עדיין מתה ואינה קריבה. אך קשה אי אמרינן הא דזבח רשעים תועבה אינו אלא מדרבנן לא הוה מצי למיתני התם דהנך חמש חטאות מתות הלכתא נינהו כמפורש בש"ס חמש חטאות מתות הלכתא גמירי להו וכמ"ש לעיל בד"ה ההקדשות כו'. ובתו' חולין דף ה' משמע שהוא דאורייתא. מיהו גם אם נאמר דאורייתא הוא נמי י"ק דלא תני אלא הנהו שהן הלכה אבל לא קחשיב הך דאתיא מקרא:

(דף נ"ד ע"ב) מועלין בהן משום קדשי מומר. ותימא מהיכן פשיטא ליה דקדשי מומר מועלין. גם תו' פ' נגמר הדין בד"ה הואיל כו' וקצת תימא גבי מומר ושמתם לא יועיל בהם רעייה כמו בעיר הנידחת וידחו אפילו דמים ע"כ ר"ל מדאר"י אכל חלב והפריש קרבן והמיר וחזר בו או נשתטה ונשתפה הואיל ונדחה ידחה ולא אמר ימותו ב"מ דירעה. ודוחק לומר דדייק ליה ממתני' דתמורה מדלא תנן שם חטאות דכבר שניא ליה דאיכא נמי עולה. (ועמש"ל בד"ה ניתני) ולפום ריהטא י"ל מקרא שמעינן דאין מועלין בהן. דתניא בת"כ ומביאו פ"ק דחולין (דף נ"ה) מעם הארץ פרט למומר. וקשה קרא ל"ל תיפוק ליה דזבח רשעים תועבה אלא ודאי ללמד דאף דמי קרבנו אסורים. מיהו תו' כתבו בחולין שם איצטרך מעם הארץ להיכא דשב בתשובה אחרי כן ע"ש ובהכי ניחא נמי הא דמשני בסמוך דלא יקרבו משום דכתיב זבח רשעים תועבה ולא קאמר מדכתיב מעם הארץ דהכני עיר הנידחת אחר דאיקטלו ה"ל כפרה והוא ליה

א) חסר כאן וצ"ל וכתב בעל מגדל עוז בשם הראב"ד.

כשב לכך איצטרך קרא. וה"ק אין מקריבים קרבנותיהם מיד משום דכתיב זבח רשעים תועבה ולאחר מיתה נמי לא מדכתיב מעט הארץ. ונראה דדייק ליה שאין הדמים תועבה מדכתיב זבח רשעים תועבה ולא כתיב נדבת רשעים כו' אלא כל דאפשר אפשר. וכ"ת נ"ל למימר משום קרבן מומר היפוק ליה משום קרבן רשעים דעיר הנידחת וי"ל אי לאו דקרבן מומר יש בו מעילה ה"א קרבן עיר הנידחת אף דמיו אסורים דמשמכר שלה הוא ואבד קמ"ל דהוי כקרבן מומר. שוב ראיתי להרב בעל משנה למלך פ"ג מה' שגגות שהאריך ע"ש:

אוף בהדא איתפלגון. עי' בקונט' והוא דחוק. לכך נראה דה"ג עיר הנידחת שהוזמו עדיה ר"א כל הקודם בה זכה בה ר"ל אמר יאוש טעות היה א"ר עוקבא אוף בהדא כו'. והא דגרסינן בבבלי כריתות (דף כ"ד) אמר ריש לקיש עיר הנדחת שהוזמו עדיה כל המחזיק בה זכה. ודאי פליגא. דהא לר' עוקבא אמר ר"ל בשור הנסקל ובעבד היוצא ליהרג יאוש של טעות היה ומ"ה עיר הנידחת מהני. מיהו י"ל לא פליגי והא דאר"ל בשור הנסקל ובעבד כו' דה"ל יאוש בטעות איירי באומר רבע שורי הוא בעצמו מידע ידע דלא רבע ולא מפקיר וטרח ומייתי עדים וכן עבד נמי איירי בכה"ג שיודע בעל העבד דעדי שקר הן אבל בעיר הנידחת אף ר"ל מודה דאע"ג שהוא יודע דלא חטא כיון דרבים נינהו מימר אמר אחרינא חטאי ומפקיד מעיקרא שנאבד עמהם וכה"ג אמרינן בכריתות שם. אך לפ"ז קשיא מה שהקשיתי לעיל פ' נגמר הדין [פ"ו ה"ג] בד"ה היוצא כו' תרתי ל"ל על כרחך לומר דפליגי הירושלמי והבבלי די"ל תרווייהו צריכי דאי פליגי בשור ה"א דוקא בשור שאומרים לו רבעת שורך הוא דפליג ר"ל דהוא בעצמו יודע דלא רבע ולא מפקיר וטרח ומייתי עדים אבל נרבע מודה ר"ל לכך פליגי נמי בעבד דשם עבד אין הבעלים יודעים מעשיו ואפ"ה קאמר ר"ל יאוש בטעות היה ואי תני עבד ה"א בעבד פליג ר"י אבל בשור מודה ר"י לכך תני תרווייהו. מיהו מדקאמר ייאוש של טעות היה משמע אע"ג דאיתא מיניה לא הוי ייאוש. והרמב"ם כתב פ"ד עיר הנידחת שהוזמו עידיה כל המחזיק בנכסיה זכה ומותר ליהנות בו שהרי הוזמו ולמה זכה בו שכל אחד ואחד כבר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינו ע"כ. ואף שכן אמר רבא בכריתות מ"מ ה"ל לבאר אם לא היו הרשעים יותר מן הצדיקים אלא אחד אין אחר יכול לזכות בנכסים שכל אחד יודע שלא חטא ואינו מפקיר נכסיו דסובר הייתי עדים ואזמינהו מאי קאמרת דלמא אחרינהו חטאו הא מיהת ליכא רובא ונכסיה מותרים. ועוד ה"ל לבאר דוקא הנכסים שהן עכשיו בתוכה אבל נכסיו שהן מופקדין במדינה אחרת אפי' נקבצו עמה לא זכה בהן אחר כדין נכסי הצדיקים. ועוד נראה אם עדיו מעידים על רבים מהנידחים אין אחר זוכה בהן אחרי שיודע שעדי שקר הן:

אר"ש ק"ו הדברים כו'. בבבלי הגירסא אר"ש מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכם ממונם לפיכך ממונם אבד. פירש"י בכל דוכתא דרש ר"ש טעמא דקרא. וכתב התי"ט ול"נ כיון דלא ק"מ מידי לדינא נתנה התורה לידרש טעמיה ע"ש. ודברי רש"י עיקר דודאי נ"מ לדינא לטעמיה דר"ש נכסי עכו"ם אין אבודים שאין ממונם גרם להם שידורו עמהם ואיירי בשלא עבדו עכו"ם אלא בשיתוף דהא"כ אף העכו"ם מצווים עליהם א"כ אף הם לא היה להם לדור עמהם אבל השתא שלא עבדו אלא בשיתוף לא עשו העכו"ם שום איסורא וממונם קיים ולרבנן גם ממון העכו"ם אבד. והפ"ח כתב פ"ד הלכה ו' דלטעמא דר"ש קטני עיר הנידחת נהרגין ולרבנן אין נהרגין ע"ש הרי דנפקא מיניה טובה ועי"ק הא דגרסינן בבבלי פ' ארבע מיתות (דף נ"ה) בעי רב המנונא ישראל הבא על הבהמה בשוגג מהו תקלה וקלון בעינן והכא קלון איכא תקלה ליכא א"ד קלון אע"פ שאין תקלה ולא איפשיטא. ולטעמא דר"ש איכא למפשטה מהכא דהא הכא בנכסים קלון מועט איכא דהא לא עביד מידעם תקלה ליכא אפ"ה אמרה תורה שרוף וכלה כ"ש התם בבא על הבהמה דאיכא קלון מרובה שנהרגת וצ"ע:

מוכיח בדבר בלוט. וקשה מאי הוכחה מכאן הא א"ר יוחנן בבלי נזיר (דף כ"ג) כל הפסוק הזה על שם עבירה נאמר וישא לוט על שם ותשא אשת אדוניו וגו' את עיניו כי היא ישרה בעיני כו' ע"ש. הרי דלשם זנות הלך לשם ודוחק לומר דר"א פליג על ר"י רבו ואפי' לספק לא נחשבו לו דבריו דקאמר מוכיח בדבר כו'. ואפשר לומר כיון דפשטא דקרא משמע כר"א קאמר שפיר מוכיח בדבר דאל"כ ה"ל לפרש דבזנות איירי רמוזי נ"ל אלא אשמועינן תרתי: קיים מה שנאמר כדבר כו'. עי' בקונט' וכ"כ הי"מ אבל יותר נ"ל דה"ק אחרי שבשגוב היה מזיד לכך נענש כדבר ה' וגו' דדוקא על המזיד מענשין אבל לא על השוגג וכדברי הספרי שכתבתי לעיל בד"ה כאלו כו' ע"ש:

מאחר שהיא נבנית כו'. עי' בקונט'. והי"מ כתב והיינו דקאמר ומאחר שנבנית כו' כלומר השתא דאינה יריחו עצמה אתם מותר לישב בה שאין האיסור אלא מה שנבנית בשם יריחו ע"כ ותימה מנ"ל לחלק בזה דהא תרווייהו איסורא דידהו שמעינן מדכתיב ארור האיש אשר יבנה העיר הזאת את יריחו וכדמסיק א"כ כי היכא דאסרינן ישיבת יריחו אם בנאוה ה"נ יש לאסור אחרת שקראוהו בשם יריחו. ואפשר סובר מהך קרא אין לאסור אלא בנינה אלא מדכתיב והיתה העיר הזאת חרם משמע דאפי' ישיבתה אחר בנינה אסורה. ואף עיר הנידחת דכתיב בה החרם אותה אפי' אחר בנינה ישיבתה אסורה ותדע דגרסינן תמורה (דף ו') והשתא דשנינן כל הני שינויי אביי ורבא במאי פליגי ודחק לתרוצי ע"ש וקשה ליסני נ"מ לעיר הנידחת דכתיב בה לא תבנה לאביי דאמר אי עביד מהני בנאה ישיבתה מותרת ולרבא דאמר לא מהני ישיבתה אסורה אלא ודאי גם לאביי אסורה דכתיב החרם אותה. ועי' מ"ש לעיל בד"ה כאלו כו'. וכ"ת לפי' בקונט' דחוק לשון התוספתא דלאו סתמא הוא אלא קאי אמ"ד בריסא יריחו שבנו מבנימן היה ש"מ יריחו עצמה בנאה דאל"כ מנ"ל דיריחו מבנימן בשלמא אי יריחו עצמו בנה ניחא דביהושע (סי' י"ח) קחשיב יריחו בתחלת גבולי בנימן אבל אם אחרת בנה בשם יריחו מנ"ל שהיה מבנימן וכיון שכן איך דרו בה דכתיב ויצאו בני נביאים אשר ביריחו על כרחך לומר משנבנית מותר לישב בה:

לישיבה אין את חוזר כו'. כתבו הנמוי' פ"ה מה' מלכים ויש תימה על הקהלות השוכנים בה גם המחבר עצמו הלך לגור שם וי"ל לא אסרה תורה אלא בדרך הזה כלומר מא"י למצרים אבל משאר ארצות מותר ע"כ ותימה הא ודאי אין תירוץ זה מספיק להרמב"ם שכתב לא תוסיפו לראותם שיא אזהרה בפני עצמה א"כ לא נזכר באזהרה זו אם תהיה בדרך היה או בדרך אחר רק הראייה אסר הכתוב. גם קרא קשיא דכתיב וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד ולא מצינו היכן אמר כן. והרמב"ם כתב שם בג' מקומות הזהירה התורה שלא לשוב למצרים שנאמר לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד לא תוסיף עוד לראותה לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרגמטיא כו' ואין אסור אלא להשתקע שם כו' ע"ש וקשה אף דהסברא צריכה שתהיה בדרך הזה דהיינו להשתקע וכמ"ש בקונט' אבל לראותם אסור אפי' שלא כדרך הזה ועו"ק הנך ג' אזהרות ל"ל. ורש"י פי' בפסוק כי אשר ראיתם את מצרים היום וגו' מה שראיתם אותם אינו אלא היום היום הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד ע"כ וקשה אחרי שישראל עמדו בצרה מה לו לאריכות הזה כי אשר כו' די באמרו התיצבו וראו כו' אשר יעשה לכם היום הוא ילחם לכם ואתם תחרישון. (ולפי' הנח"י כולו קרא מיותר ולפי' הרא"ם רישא דהך מיותר ע"ש) ונראה כי אשר ראיתם וגו' כל זה אזהרה לדורות היא בהוותו דרך שראיתם את המצרים היום לא תוסיפו וגו' ולא דמיא היום דרישא להיום דסיפא דהיום דרישא היינו יום של עכשיו והיום דסיפא קאי אזמן הזה ור"ל כאשר הן עכשיו במצרים וכולל שני ענינים האמורים שלא יהיה להשתקע ושלא יהיה בדרך הזה מא"י לשם ושני אזהרות שבמשנה תורה מפרש המקרא הזה דקרא וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד כוונתו להשתקע. והא דכתיב והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לא תוסיף עוד לראותה היינו בדרך מא"י לשם דהנך שבויים ודאי אין יורדים לשם להשתקע כי תמיד מצפים לשוב לארצם אלא ודאי ללמד דמא"י לשם אפי' שלא להשתקע איכא איסורא בראייה. מיהו לפ"ז הדרא קושית הנמוי' לדוכתא לכך נראה הא דכתיב שני פעמים בדרך היה ללמד דבעינן שישוב מא"י לשם ולהשתקע ובעינן דוקא שיהיה כאשר ראו אותם היום. ובכה"ג כתב שלא אסרה התורה אלא בזמן שישראל שרויים על אדמתם ע"ש ותימה מנ"ל לחלק והדבר פשוט כיון שחובה עלינו לחכות בכל יום לביאת משיחנו א"כ אין אדם מישראל יורד להשתקע לשם והי"מ כתב מדלא כתיב במשנה תורה לא תוסיפו לראותם כמ"ש פ' בשלח ש"מ לסחורה שרי ע"ש ותימה לדבריו נאמר להשתקע איכא תרי לאוי ולסחורה אינו אלא לאו אחד לא תוסיפו לראותם ומה שכתבתי היא הנכון: הדרן עלך פרק כל ישראל.

פרק י"א אלו הן הנחנקין. **המכה** אביו ואמו. עי' בקונט'. בבבלי קאמר מכה אביו ואמו מנ"ל דכתיב ומכה אביו ואמו מות יומת אימא עד דקטיל ליה מיקטל ומאי מדכתיב מכה איש ומת ש"מ כל היכא דאיכא הכאה סתם לאו מיתה ע"ש. וקשה תיפוק ליה מדכתיב וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות ומכה אביו ואמו וגו' אי ס"ד מכה היינו מיתה ה"ל למכתב ולא אביו ואמו מות יומת וממילא ידעינן דבהורג אביו איירי דהא ברוצח קאי א"נ מדרישא קרא בריסא כתיב הריגה ובסיפה כתיב מכה ש"מ בהכאה שאין בה מיתה איירי:

אינו חייב כו' עי' בקונט'. גרסינן בבבלי דסוגיין עידי גניבה ועידי מכירה בגונב נפש שהוזמו חזקיה אמר אין נהרגין ר"א נהרגין כו' מתקיף לה ר"פ א"ה עידי מכירה לקטלו מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו וכ"ת קסבר חזקיה דלא לקי והא איתמר עדי גניבה בגונב נפש שהוזמו חזקיה ור"י כו' איהו לא לקי אינהו היכי לקי פירש"י בד"ה דאי ר"י כו' הא ה"ל לאו דלא תענה לגבייהו בשעה שהעידו לאו שניתן לאמב"ד כו' אינהו היכי לקי הא לאו כאשר זמם הוא ואי משום לא תענה לאו שאין בו מעשה הוא ע"ש. וקשה בב"ק (דף ע"ד) פירש"י בד"ה לוקין משום לא תענה ואע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא הא אמרינן במכות מלקות בעדים זוממים איכא מוהצדיקו את הצדיק ע"כ. הרי סותר דברי עצמו גם תיקשי ליה סוגיא דמכות. ועו"ק בב"ק שם קאמר הש"ס עדים שהוכחשו בנפש למ"ד הוכחשו ולבסוף הוזמו דלאו ה"ל לאו שניתן לאמב"ד אע"ג בשעה שהעידו ה"ל לאו שניתן לאמב"ד הואיל והוכחשו ולא שייך בהו מיתה לוקין סיפך ממאי דאמרינן כאן וכבר קדמוני הרמב"ן בס' מלחמות וגיסי הגאון מהרח"י בקונטרסו בקושיא זו. ונ"ל סובר רש"י דליכא לפרושי לאו שניתן לאמב"ד הוא אגנב קאי. וכיון דאיהו לא לקי ה"ל חד דבר וכמ"ש הרמב"ן ע"ש דא"כ דהיכא דהשתא לית בהו מיתה לא הוי לאו שניתן לאמב"ד כהאי דב"ק קשיא לר"י מ"ש נהרגין הא יכולין לומר להלקותו באנו שידענו שהגנב קודם שמכרו או שמכרו קודם שהכניסו לרשותו א"כ ליכא מיתה וחייב מלקות דהו לא הוי לאו שניתן לאמב"ד. ולית ליה לרש"י סברת הרמב"ן שמחלק בין לאו דלא תענה ללאוי אחריני בענין זה. לכך מוכרח לומר דסוגיות אלו פליגי אהדדי ולאו דעדים קאי וסובר נמי לא תענה לאו שאין בו מעשה הוא ואין לוקין עליו. ומצינו הרבה כיוצא בזה. והרמב"ן סובר כיון שמעיקרא העידו שהם שגנב נפש והיה עדותן לקטלא אם מעידין אח"כ במת הגנב כמ"ש ה"ל חוזר ומגיד ועוד הא דאמרינן מתוך שיכולים לומר כו' אין הטעם תלוי באמירתם אלא אנן סהדי שאין צריכין זה לזה כמ"ש תו' בד"ה מתוך כו' והכא ליכא למימר הכי. ודעת רש"י כיון שאינן סותרים דבריהם הראשונים חוזרים ומגידים גם אמרינן מתוך כו' להצילן ממיתה. ומ"ש תו' בסוגיין בד"ה עבדי כו' וא"ת אי דלא אתרו ביה כו' ע"ש תירוצם דחוק כמ"ש גיסי הגאון הנ"ל ע"ש. ונראה דאיירי שהעידו שמכרו ממכרת עבד דחייב עליו מלקות דכתיב לא ימכרו ממכרת עבד והתרו בו מיתה וקיי"ל מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר קל אפי' מותרה הוי מותרה למיתה הוי מותרה למלקות. ואף שהרמב"ם לא ביאר בלאו זה שלוקין עליו גם פי"ח מה' סנהדרין לא מנאו בכלל הלאוין שלוקין עליהן ואפשר שטעמו משום דה"ל לאו שניתן לאמב"ד בפרקין שוב מצאתי כן מפורש בדבריו ריש פ"ט מה' גנבה וכן המוכר עבר בל"ת שזה בכלל לא ימכרו ממכרת עבד ואין לוקין על לאוין אלו מפני שהוא לאו שניתן לאמב"ד ע"כ. מכאן ראיה למ"ש בסמוך בד"ה אזהרה כו' בדעת הרמב"ם כל לאו שהוא אזהרה למיתת ב"ד אע"פ שנכללו בו גם איסורים שאין בהן מיתה אין לוקין עליו ודלא כפ"ח. ומ"ש שם כל היכא דפשטא דקרא משמע בשאר איסורי אע"ג שנכלל בו אזהרת מיתה לוקין כן דעת רש"י ולא קשיא קושית תו' וכמ"ש. גם לשיטת הרמב"ם י"ל שבאו לכשלו לעדות שעבר על לאו אע"פ שאין לוקין והתרו בו למיתה שהוא חמור ועי' בתו' בד"ה גנבה כו'. ולא ידעתי למה השמיט הרמב"ם כל לאוין האמורים בעבדים שלוקין עליהן וצ"ע. ובמ"ש מתורץ גם קושית תו' שם בד"ה הנ"ל וא"ת למאי קאתו כו' ע"ש. ואפשר זהו כוונת רב יוסף. ורש"י כתב פ' קדושים בד"ה לא תגנובו אזהרה לגונב ממון אבל לא תגנוב בי' דברות אזהרה לגונב נפשות דבר הלמד מענינו דבר שחייבים עליו מיתת ב"ד וכתב הרא"ם פי' ומכיון דלא תגנוב לגונב נפשות על"ל לא תגנובו לגונב ממון דאל"כ תרתי ל"ל ותימה למה לא הביא ראיה לא תגנובו בממון מדבר הלמד מענינו הוא ע"ש. וכן קשה נמי אפירש"י פ' יתרו דקאמר או אינו אלא זה בגונב ממון ולהלן בגונב נפשות אמרת דבר הלמד מענינו מה לא תרצח כו' דבר שחייבים עליו מיתת ב"ד כו' ע"ש ה"ל לפרושי שגם לא תגנובו ממון וכדאמרינן בש"ס. ובמכילתא נמי לא אמר אלא דבר הלמד בלא תגנוב ולא בלא תגנובו. גם קשה קצת מאי נ"מ אי לא תגנוב בגונב נפשות ולא תגנובו בגונב ממון או איפכא. ונראה שהרמב"ם פסק בפכ"א מה"ע כר"י. והקשו אמאי לא פסק כחזקיה שהיה רבו דר"י. וכתב גיסי הגאון מהרח"י ז"ל בריתא דתני לא תגנוב בגונב נפשות דה"ל דבר הלמד מענינו מסייעא לר"י דא"ת לן למימר מה לא תרצח לא תנאף ה"ל לאו שניתן לאמב"ד אף לא תגנוב כיוצא בהם והיינו כר"י דלחזקיה לאו דלא תגנוב ע"כ לא ניתן לאמב"ד מדלקי עליה כמ"ש בעה"מ ע"ש. ונראה חזקיה ור"י בהא פליגי חזקיה סובר כתנא דיליף לא תגנובו בגונב ממון איירי דה"ל דבר הלמד
מענינו

רישעים תועבה. וכיון דתועבה היא אין להקריבן: **אוף.** אף בהדא דמפיק פליגי ר"י ור"ל ואיידי דדמיין להדדי דשניהם אסורין בהנאה מייתי לה הכא: **זכה.** דהפקר הוא משנגמר דינו: **הפקר טעות הוא**, ולא שמיה הפקר והרי הוא לבעליו: **זכה לעצמו.** שעבד זכה בעצמו משעה שנגמר דינו כדין המפקיר את עבדו שיוצא לחירות: **אמרה התורה שישרפו** את כל אשר בה אפילו נכסי צדיקים שבתוכה וטעמא שבשבילם היו דרים בתוכה כמפורש בבבלי: **ובטהו.** דאיכא כוונה ומעשה מש"ה בעיר הנידחת שאין שם אלא כוונה ולא מעשה שאע"פ שדרו בתוכה לא הודחו עמהם: **לדרך רעה.** אע"פ שאינה לעבוד עכו"ם אלא לעבור על אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשנה על אחת כמה וכמה שחייב מיתה מפני ממונו. שהארץ היתה ארץ מקנה ושוב למקנהו: **מוכיח הדבר בלוט.** ראיה לדבר מלוט: **דייך שאתה ממלט את נפשך.** מפני שהיה מתמהמה על איבוד נכסיו כדכתיב ויתמהמה: **חיאל מן דיהושפט.** ממלכות יהושפט עירו בית אלי שהיה בית אל שבבנימן והיתה תחת ממשלת מלכות יהודה שמלכו אז גם על בנימן ויריחו בבנימן היתה כמפורש ביהושע (י"ח) וקשיא למה אמר בימי אחאב בנה חיאל יריחו שפי' ה"ל לתלות הקלקול ביהושפט שהיה לו למחות בדבר: **אלא מלמד שמגלגלין כו'.** ע"י שהיה שר צבא אחאב מלאו לבו לעשות כן ולא שמע למלך יהושפט: ה"ג ובשגוב צעירו הציב דלתיה באבירם בכורו לא היה לו מאין ללמוד ובשגוב הרשע כו'. וה"פ ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע בשגוב צעירו מה ת"ל שגוב צעירו אלא ה"ק באבירם בכורו לא ה"ל ללמוד שעלה בדעתו לומר קללת יהושע אינה אלא לדורו ודייק ליה מקללת משה שלא נתקיימה באחאב אלא ודאי שהקללה היתה לדורו לחוד אבל שגוב ה"ל ללמוד אחרי שראה שנתקיים מקללתו לכך נענש לעיר שהיה מתמוטט והולך א"כ לא חיאל עצמו בנאו אלא בניו ברשותו בנאוה וקמ"ל שהם עצמם גרמו עוונם ולרבות ממונן עמהן: **כדבר ה' כו'.** והיכן דיבר חרם בקרבך ישראל לא תוכל לקום מפני אויביך ומשמע נמי שלא תהיה תקומה לעובר על החרם והיינו שיהיה מתמוטט והולך: **אלא עיר אחרת בנו.** וקראוה יריחו. דגזירת יהושע היתה שלא לקרות שום עיר יריחו דאם"ל יריחו שהחרים יהושע בנו איך דרו בה ישראל הא דינה כדין עיר הנידחת שאסורה להבנות לעולם: **מאחר שנבנית כו'** סתמא דתוספתא קאמרת לעולם יריחו עצמה בנו ולא תקשי איך דרו בה אח"כ דלא כתיב אלא לא תבנה עוד אבל משנבנית מותר לישב בה: **מה ת"ל ובנה כו'.** הא ממשמע שנאמר העיר הזאת איני יודע שהיא יריחו: **אלא שלא יבנה כו'.** כלומר אלא ללמד שלא גזר על מי שיבנה עיר אחרת ויקרא שמה יריחו כו' אלא דוקא מי שבונה העיר הזאת ויקרא אותה יריחו: **וכה"א לא תוסיפון כו'.** כי היכי דבעינן כאן שיהא ממש עיר הזאת ויקרא שמה יריחו ה"נ בעינן התם שיהא ממש בדרך הזה שקבעו שם דירה אבל לסחורה כו' שרי: **ולכבוש את ארץ מצרים** אם עשו מלחמה עם ישראל או לעבור דרך שם לכיבוש שאר ארצות:

הדרן עלך פרק כל ישראל

פרק יא הלכה א מתני' אלו הן הנחנקין המכה אביו ואמו.

דכתיב מכה אביו ואמו מות יומת וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק וכן בכולם כתיב מיתה סתם: **וזקן ממרא.** כמו ממרים הייתם: **ע"פ ב"ד.** שמסרב על דברי ב"ד הגדול שבלשכת הגזית: **וזוממי בת כהן.** אע"פ שבאים לחייבה שרפה אין נידונים אלא במיתה שהיו מחייבים את בועלה שהיא בחנק כשאר אשת איש דכתיב היא באש תשרף היא ולא בועלה וזוממיה ילפינן מדכתיב כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו: **ובועלה.** בת כהן כשהיא נשואה אבל ארוסה היא ובועלה בסקילה: **שהמקלל לאחר מיתה חייב.** דכתיב אביו ואמו קילל וקרא יתירא הוא לרבות אחר מיתה: **והמכה אחר מיתה פטור.** דהא לא מיחייב עד שיעשה בהן חבורה ואין חבורה לאחר מיתה:

[הלכה ב] הגונב נפש מישראל אינו חייב מיתה עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו וימכרנו לאחרים: **עד שיכניסנו לרשותו** דכתיב ונמצא בידו ואין ידו אלא רשותו וכן הוא אומר ויקח את כל ארצו מידו: **וישתמש בו.** תשמיש שיש בו שוה פרוטה ות"ק
סובר

סובר אפי' תשמיש שאין בו שום פרושה חייב: וחכמים פוטרין. בגמרא מפרש: ה"ג ר' יהודה מחייב. דכתיב מאחיו מבני ישראל מאחיו למעוטי עבדים מבני ישראל אי כתיב בני ישראל הוה ממעטינן מי שחציו עבד וחציו בן חורין השתא דכתיב מבני ישראל מיעוטא אחרינא ה"ל תרי מיעוטא ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: וחכמים פוטרין. מאחיו לאו למעוטי עבדים דהא אחים הם במצות אלא בני ישראל למעוטי עבדים מבני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין כך מפרש בבבלי אבל בגמרין מפרש בענין אחר: גמ': מה. אחר שמצוה להכות במקום מצוה דכתיב ארבעים יכנו:

(דף נ"ה ע"א) מצווה שלא להכותו. יותר מארבעים דכתיב ולא יוסיף פן יוסיף בנו שאינו מצווה להכותו אפילו במקום מצוה אינו דין שמוזהר שלא להכותו שלא במקום מצוה: באיזו חבורה. מיבעיא ליה חבורה דמכה אביו מי בעינן שילא דם כחבורת נזקין דבעינן שיחסר אבר או עור וזה אי אפשר אלא בהוצאת דם או דלמא אפילו נצרר הדם תחת העור דה"ל חבורה שאינה חוזרת וחייב עליה בשבת: אפילו לא חיסר. אלא נצרר הדם תחת העור: אזהרה לגניבה הראשונה מניין. קאי אהא דתנן פרק בן סורר ומורה מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו אזהרה למלקות זה מנין וקאמר מדכתיב לא תגנוב שמעינן ליה: אזהרה לגנבה שנייה. דתנן התם חזר וקלקל נידון בכ"ג וקאמר אזהרה מנ"ל: לא תגנובו. מיותר דכבר כתיב לא תגנוב אלא לאזהרה לגנבה שנייה הוא דאתי: לא תגנבו ע"מ למקט. עדיין קשה נ"ל אזהרה לגנבה ניליף מרבית ואונאה דהכי נמי מתסרו ממון לכך ניחא ליה לאוקמי דאתי למעוטי אע"ג שאינו מכוון אלא לצערו ולא לחסרו ממון: ע"מ לשלם תשלומי כפל. שרוצה לההנותו ויודע שלא יקבל: לא תגנוב את שלך. אם ראית בבית חבירך דבר הנגנב ממך לא תגנוב הדבר ההוא ממנו אלא תקחנו בפרהסיא אם אפשר לך שלא תהא נראה כגנב: אינו חייב. הבן סורר ומורה עד שיגנוב מעות ויקח בעדו בשר אבל אם גנב בשר מאביו ואכלו פטור: עד שיזלזל מעות. מדכתיב זולל קדים שהוא לשון זול: מה נן קיימין. במאי עסקינן: ה"ג אם בהאי דאמר כו'. אם בהאי שאמר לחבירו הא לך חמשה דינרים ותן לי בשר בעד שלשה דינרין זהו שמזלזל במעות קשיא הלא הטועה כן שוטה יחשב ואיך נחייבו מיתה ואם באומר הא לך שלשה דינרין והב לי בשר בעד חמשה דינרין כגון זה אדם יחשב שיכול לקנות דבר השוה חמשה דינרין בשלשה אבל מי ישמע לו: אלא. הכא במאי עסקינן באומר הילך חמשה והב לי בעד חמשה דינרין בשר ולא אתי לאפוקי אלא שלא יקח הבשר ביוקרא דלא שכיחא ליה מעות לגנוב כולי האי ולא ממשיך: היידינו גנב כו'. איזהו גנב ואיזהו גזלן: גנב בפני עדים. ושלא בפני בעלים זהו גנב אבל אם גנב בפני בעלים זהו גזלן: ה"ג ר"ז בעי מעתה אפילו נתכוון לגזלה ולבעלים אין זה גזלן. וה"פ ר"ז פריך א"כ אם נתכוון לגזול הדבר הגזול וגם הבעלים עמו אין זה גזלן הואיל ואין זה בפני הבעלים שהרי כשניזלן אינן בעלים: ופריך היידינו כו'. א"כ איזהו גזלן לר"ז: עד שיגזול בפני עשרה בני אדם. שלקחו בפירסום בפני רבים זהו גזלן: בניין אב שבכולן. כל הגזילות כולן לא למדו אלא מכך קרא ויגזול את החנית כו' שזה היה בפרסום: מ"ט דר"י בן ברוקה. דכתיב גונב נפש מאחיו מבני ישראל ובנו נמי בכלל בני ישראל הוא לכך חייב: מאהיו. מיעוטא הוא דוקא מאחיו אבל לא הגונב נפש אחד מבניו: מאחיו. מ"ס יתירא ללמד אפילו הוא אחיו במקצת דהיינו הליו בן חורין דהליו השני מה שהוא עבד לאו אחיו הוא אפ"ה חייב: מאחיו. על מקצת מאחיו חייב ולא על כולן ובא הכתוב למעט מי שאינו כולו אחיו שהוא פטור:

הלכה (ב)[ג] מתני': ושלש בתי דינים היו שם. בירושלים דמשתעי בה קרא וקמת ועלית: אחד יושב על פתח הר הבית. הוא שער המזרחי שלפנים מן החיל לפני עזרת הנשים: ואחד יושב. למעלה הימני כשעברו עזרת נשים ובאים לפתח עזרת ישראל: ואחד יושב בלשכת הגזית שהיא בנויה בתוך העזרה חציה בקדש וחציה בחול: באין לזה שעל פתח הר הבית. זקן זה שהורה בעירו ונחלקו ב"ד שבעירו עליו והזקיקן הכתוב לעלות לירושלים באים הוא וב"ד שבעירו לב"ד זה שעל פתח הר הבית שהרי בו פוגעים תחלה: תלמיד שהורה לעשות. תלמיד שלא הגיע להוראה ונחלק על ב"ד שבעירו ובאו לב"ד הגדול ושאלו וחזר לעירו והורה כבתחלה פטור שאין לאם לסמוך על הוראתו והתורה לא חייבה אלא מופלא ומומחה לב"ד כדילפינן מכי יפלא ממך במופלא שבב"ד הכתוב מדבר: נמצא חומרו קולו. חומר העבירה שעבר והורה אע"פ שלא הגיע להוראה מוסיף על ההמראה שהמרה על פי ב"ד היא נעשית לו קולו לפטרו מן המיתה שאם היה זקן והגיע להוראה והמרה ע"פ בית דין היה חייב מיתה: גמ' במופלא שבב"ד. במומחה לב"ד למעוטי תלמיד: ממך זה עצה. שנחלק בעיבור השנה שקרוי סוד ועצה וגבי עצה כתיב ממך דכתיב ממך יצא חושב על ה' רעה יועץ בליעל: אגדה. היינו הלכה למשה מסיני שאף עליה נהרג: בין דם לדם. שנחלק בדם נדה או בדם לידה או בדם זיבה:

(דף נ"ה ע"ב) ובין נגע לנגע. שנחלקו בנגעי אדם או בנגעי בגדים: ה"ג דברי אלו הערכים והחרמים כו' ריבות אלו השקיית סוטה כו'. וה"פ כתיב דברי ריבות ה"מ למכתב דבר ריב וכתיב דברי ריבות לרבות חרמים וערכין והקדשות שהן באות וחלות ע"י דיבור הפה וריבות זו השקיית סוטה שהיא ע"י הריב שבינה ובין בעלה באה ועריפת העגלה שע"פ הרוב ע"י מריבה שבין הרוצח והנרצח היא באה וטהרת המצורע שע"י הריב של לשון הרע נגעים באים: וקמת מב"ד. מדכתיב וקמת מכלל דביושבים עסקינן והיינו ב"ד שיושבין במקום הקבוע להן עד עת האוכל ושם באין הצריכין לדין ולהוראה בכל עיר ועיר והזהיר רחמנא לב"ד של אותה העיר שהמחלוקות ביניהם לילך ולישאל: אלא בגבהו של עולם. שהוא ירושלים גבוה מכל העיירות שבא"י וארץ ישראל גבוה מכל הארצות: מ"ט. כלומר מנלן: לרבות ב"ד שביבנה. ששם היו סנהדרי גדולה יושבים קודם שנחרב הבית: לשאולה. שצריכין לילך ולשאול משם ההוראה אבל אינו חייב מיתה אא"כ המרה נגד הב"ד הגדול שבירושלים: הורה. לעצמו אפילו ע"מ לעשות ולא עשה פטור: הורה. לאחרים ע"מ שלא לעשות פטור דכתיב והאיש אשר יעשה בזדון לא שיאמר בזדון אלא שיורה לעשות או שיעשה בעצמו: אשר יעשה. בזדון לא הוא שיעשה אין במשמעות המקרא הזה שהוא לבדו יעשה דהא כתיב לבלתי שמוע וליכא לפרושי דקאי על אחרים העושים דהא אינן עושים בזדון אלא ודאי שעל ההוראה קאמר שיורה בזדון לעשות כהוראתו: היה מלמד הלכה. לתלמידים בשם רבו והא"כ בא מעשה לידו והורה כך שומעין להוראה זו אע"פ שהוא עצמו נוגע בדבר: ה"ג אם משאירע לו מעשה לימוד עושים לאחרים. אם אין הוראה נוגעת בו שומעין לו אבל אם נוגעת לעצמו אין שומעין לו: הנוי בעל נוה: נאה להם. שעל ידי המידות האלה דבריהם נשמעים בעיני הבריות כי הנאה אהוב יותר וכשהוא בכח יוסיף לדבר וכן דברי העשיר נשמעים ואוהביו רבים ויודע לכלכל דבריו בחכמה וכן דברי הזקן והמכובד נשמעים מאוד וכשים להחכם בנים צדיקים וישרים ילמדו ממנו להנהיג גם את בניהם בדרך הישר גם הם יקילו ממנו עול הציבור וכל המידות אילו נאה לציבור שבקבל ישובו לה' באהבה גמורה: עטרת. זה העושר: תפארת. זה הנוי: ותפארת בנים אבותם. זה בנים: תפארת בחורים כחם. זה הכח: והדרת זקנים שיבה. זקן זה שקנה חכמה; ונגד זקניו כבוד. זה הכבוד: כולן נתקיימו ברבי ובבניו. מקלתן ברבי ומקלתן בבניו ור"י אומר כולן נתקיימו ברבי עצמו:

חומר

מעניו ומינה שמעינן לא תגנוב בגונב נפשות דאל"כ תרתי ל"ל אבל מלא תגנוב ליכא לסוכיח מידי דלא דמיין דלא תגנוב אינו לאו שניתן לאמב"ד ולוקין עליו ור"י סובר כתנא דיליף לא תגנוב בגונב נפשות דה"ל דבר הלמד מעניו ש"מ שאין לוקין עליו דה"ל נמי לאו שניתן לאמב"ד אבל לא תגנובו ליכא למילף מדבר הלמד בענין שכתוב שם אני ה' אלהיכם ופירש"י נאמן ליפרע וליטול מכם נפשות כו' ע"ש הרי דמדבר במקלת מנפשות ובעינן שיהו דמיין להדדי בכל מילי והיינו דאיכא בינייהו אי מוקמינן לא תגנוב בנפשות ולא תגנובו בממון אין לוקין על לא תגנוב ואי אמרינן איפכא לוקין. ומכילתא ורש"י כר"י ס"ל לכך לא מייתי אלא דבר הלמד מענינא דלא תגנוב אבל לא דלא תגנובו, מיהו לפ"ז אין תי' דמהרח"י עולה יפה דהא איכך ברייתא סייעתא לחזקיה וה"ל להרמב"ם לפסוק כוותיה. ונראה לפי המסקנא נ"ל הזקיה דאמר לוקין סובר כיון דעכשיו בעה שהעידו על הגניבה לא היה חייב מיתה אע"ג שע"י גנבה זו נתחייב מיתה לא ה"ל לאו שניתן לאמב"ד ולוקין עליו. ואנן קיי"ל לאו שנכללו בו איסורים הרבה ואחד מהן מחייבי מיתות ב"ד אין לוקין עליו דה"ל לאו שניתן לאמב"ד ועכל"ל הטעם דבעינן לאו למלקות ולאו זה למיתה ניתן ולא למלקות וכ"כ רש"י פ' הנוקין א"כ כ"ש בכה"ג אזהרה עלמה כמביאו לידי מיתה שאין לוקין עליה וכיון שכן אינן יכולין לומר להלקותו באנו וגהרגין וכר"י והארכתי בזה פרק מרובה יע"ש:

וחכמים פוטרין עי' בקונט'. וכתב התי"ט וא"ת לרבנן מאחיו ל"ל וי"ל איצטרך לדר"ש לאפוקי מכרו לאחיו פטור ור"י תרתי ש"מ דאין לומר ר"י פליג אר"ש בהא דא"כ קשה אמאי פסק הרמב"ם כר"ש הא קיי"ל ר"י ור"ש הלכה כר"י ע"ש. ותימא הא לפום סברא זו רבנן כר"ש ס"ל ור"י פליג עלייהו ובהא ודאי הלכה כר' שמעון וצ"ע:

אזהרה למכה כו' לא יוסיף. גרסינן בבבלי בפרקין אר"י הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה. וכתב תו' תימה אמאי לקי הא פן יוסיף לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא דמיניה נפקא לן אזהרה למכה אביו כדאיתא בספרי ובירושלמי ע"כ. והרמב"ם פסק הא דר"י פ"ה מה' חובל ופי"ח מכ"ס כתב כל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כגון לא תנאף לא תעשה מלאכה בשבת אין לוקין עליו. וא"ל סובר הרמב"ם היסור שאין בו מיתה הנכלל בלאו שניתן לאזהרת מב"ד לוקין עליו וכדעת הפ"ח. דא"כ קשיין דבריו ריש ה' ממרים וכמש"ל [פ"ז הט"ז] בד"ה המכסף בסופו ע"ש. ונראה כיון דפשטא דקרא לא קאי אאזהרת מיתת ב"ד אלא מק"ו דלא יוסיף ילפינן אזהרה זו כדמסיק ומה כו' ודאי לאו גמור הוא ולוקין עליו. וזה שכתב הרמב"ם כגון לא תנאף כו'. והכי יש לתרץ קושית תו' פ' ארבע מיתות (דף ס"ג) בד"ה משום כו' ועמש"ל [פ"ז הט"ז] בד"ה המכסף כו' תירוץ אחר לקושיא זו. ובלא"מ פ"ה מה' ממרים הל' ד' כתב ועי"ק איך מנה כאן לאו דמקלל ודמכה אב ואם הא מנה לא תקלל חרש בהלכות סנהדרין ולאו דלא יוסיף בה' חובל ע"כ כמדומה שיש כאן ט"ס דאף שכתב בה' חובל דלוקה על הכאה שאין בה שוה פרוטה לא מנאו ללאו בפני עצמו אלא כתב בריש ה' חובל שיש בו מצות עשה אחת ותו לא. אבל בה' סנהדרין מנה ללא יוסיף ללאו בפני עצמו כמפורש שם בראשו שלא להוסיף בהכיית הלוקה. ועמ"ש בסמוך בד"ה אינו כו':

באיזו חבורה כחבורת שבת כו'. כתב הרמב"ם פ"ב מה' חובל הא למדת כל המחסר חבירו אבר שאינו חוזר חייב כו' אפי' חסרו כשערה מעור בשרו חייב בחמשה דברים שהעור אינה חוזר אלא נלקת. לפיכך החובל בחבירו וקרע העור והוציא ממנו דם חייב בה' דברים וכתב הה"מ פי' נלקת הוא שהייתה המכה אלא שנעשה הרושם ניכר שאינו חוזר כמות שהיה וכדאמרינן פ"ח שרצים בחבורה שאינה חוזרת ע"כ וקשה הא לא דמיין חבורת שבת לחבורת נזקין וכמ"ש בקונט' וזה שסיים הרמב"ם והוציא ממנו דם וי"ל:

אזהרה לגניבה הראשונה כו'. לעיל [פרק ח' הלכה ג'] כתבתי בתו' בד"ה לא תגנוב וקשה הא לא תגנוב בעשרת הדברות כתיב דאיירי בנפשות בכל הענין לא תרלח נפש וכן לא תנאף דאין ניאוף אלא באשת איש (ודלא כפירש"י בסוגיין דאיירי במיתת ב"ד ע"ש דא"כ איכא לאוקמי לא תגנוב בגניבה שנייה דבן סו"מ דיש בה מיתת ב"ד ומנ"ל אזהרה בגונב נפשות) ולולי דמסתפינא אמינא דה"נ אזהרה לגניבה הראשונה מניין לא תגנובו אזהרה לגניבה בנפש מניין לא תגנוב. דהשתא אתיא כולא מילתא כהבבלי וגנבה שנייה דבן סו"מ שמעינן מדכתיב לא תאכלו על הדם:

מאחיו לא מבניו. בבבלי אמרינן טעמא דרבנן דכתיב ונמלא בידו וקרא יתירא הוא דאי ללמד שימלא בעדים מכי ימלא איש נפקא אלא למדרש מיניה פרט לזה שהוא מלוי. וא"ת הא בעינן ונמלא בידו שיכניסנו לרשותו כמ"ש תו' בד"ה עד כו' וי"ל הא דבעינן שיהא ברשותו מדכתיב בידו והא דרשינן פרט למלוי היינו מדכתיב ונמלא דאייתר דה"מ למכתב וגונב נפש ומכרו והוא בידו ונמלא ל"ל אלא פרט למלוי. ומעתה מתיישב שפיר תמיהת תו' בד"ה מוגמלא כו' מהסיא דסוטה וערכין ע"ש דגם הכא מוגמלא לחוד שמעינן פרט למלוי ואין לומר התם מחד מלא יליף פרט למלוי והכא בעינן תרי קראי שאני הכא דאיצטרך חד ימלא ללמד שימלא בעדים, כתב תו' בד"ה עד כו' בפ"ק דב"מ בגט וגנבה לריכין תרי קראי לרבויי דידו לאו דוקא אלא ה"ה גגו חלרו כו' וכאן מרבינן רשותו אע"ג דליכא ריבוי דלמא כאן נמי יש שום ריבוי ע"כ והיה נראה דה"נ איכא ריבוי כי היכא דאמרינן שם גבי גנבה מדכתיב המלא תמלא מרבינן גגו כו' וכתבו תו' שם בכלל ופרט וכלל דרש ליה דשדינן ידו בין המלא תמלא ע"ש א"כ כ"ש הכא דכתיב ידו בין ונמלא לכי ימלא וה"ל כלל ופרט וכלל אע"פ שהן מרוחקים דרשינן ליה בכלל ופרט אלא לפמ"ש קשיא דאי ס"ד דאיצטרך ונמלא לכללא בתרא מנ"ל פרט למלוי שהרי כבר אמרנו אי לאו ונמלא יתירא לא דרשינן מיניה פרט למלוי. אבל לפמ"ש בספר אסיפת זקנים פ"ק דב"מ דף י' בשם הרמב"ן מדריבה רחמנא בגנבה חצר משום שליחות ובגט דמרבינן שליחות מושלהה אף שליחות חצר בכלל ונתן בידה ל"ל אלא ללמד משום ידה אתרבאי ע"ש וכיון שכן השתא דגלי לן קרא בגט וגנבה דידה לאו דוקא וחצר משום ידה אתרבאי ודאי דילפינן ידו דהכא מהתם וזה ברור לדעתי:

אפילו מקלת אחיו. כתב תו' בד"ה ילא עבד שאין לו אחוה אפי' עם אחיו בני אביו דכתיב עם החמור וקשה א"כ גר ומשוחרר נמי ע"ש. ותימא מאי קשיא להו הא בסמוך בד"ה בני כו' כתבו דהיכי דאיכא שום ריבוי דמרבינן מיניה גרים ומשוחררים ע"ש. ואל תתמה דפליגי ר"י ורבנן במאחיו אי מקלתו או כולו משמע דמלינו כיוצא בזה הרבה דפליגי ר"א ורבנן בשה ואפי' מקלת שה כמ"ש תו' בד"ה דבר ואפי' חלי דבר ע"ש:

ממך זה עלה. בבבלי מוקי להך ברייתא כר"מ דאמר אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ומפרש דפליגי סנהדרין וזקן ממרא בפלוגתא דהנך תנאי דתנן הן העידו שמעברין את השנה כל אדר שהיו אומרים עד הפורים בין להך גיסא ובין להך גיסא קא שרי חמץ בפסח וכתב תו' בד"ה דאי כו' תימה הא מ"ד עד הפורים מדרבנן בעלמא הוא דאסור כדמפרש פ"ק דר"ה מ"ט דמ"ד עד הפורים כיון דאמר מר שואלין ודורשין כו' אתי לזלזולי בחמץ אבל אם עיברוה לד"ה מעוברת א"כ לא קשרי חמץ בפסח דדוקא בניסן הוא דאמר פ"ק זה ניסן ואין אחר ניסן ע"כ והרבה יש לתמוה על המיהתם זו דגרסינן בבבלי פ"ק אמר רב נחמן אם עיברוה ביום שלשים של אדר מעובר ומקודש א"ל רבא לר"נ מכדי מפורים לפסחא תלתין יומין ומפורים דרשינן בהלכות פסח וכי מטי ריש ירחא מרחיקין ליה אתי לזלזולא בחמץ א"ל מידע ידיע דשתא מעברתא בחושבנא תליא מילתא אמרי חושבני הוא דלא סליק להו לרבנן עד השתא. וכתב תו' אמתני' דהן העידו ה"מ לאקשויי ע"כ. לפ"ז לרבא מהום הך חששא דאתי לזלזולי בחמץ אם עיברוה אינה מעוברת. ולר"נ דאמר מידע ידיעה כו' מעוברת. וברה אמרינן מ"ט דמ"ד עד הפורים משום דאתי לזלזולי בחמץ ואידך מידע ידיע כו'. הרי מפורש דלמ"ד עד הפורים אם עיברוה אינה מעוברת וצ"ע:

דבר זו אגדה. עי' בקונט' והכי אמרינן בבבלי דבר זו הלכה ופירשו בגמרא זו הלכה אחד עשר דאיתמר עשירי רי"א עשירי כתשיעי ורשב"ל אמר עשירי כאחד עשר כו' ע"ש. וכתב תו' לרשב"ל משכחת לה אי נטעה בככר של תרומה וקידש בו את האשה דאי שמא הוא ואין בו ש"פ דלא חזי אלא להסקה ואינה מקודשת ע"ש. וקשה הא קיי"ל כשמואל דאמר חיישינן שמא ש"פ במדי. א"כ לעולם אסורה. ולשיטת הרמב"ם דאמר חופת נדה אינה קונה אם קידשה בחופה לרב הונא דאמר חופה קונה אין אלו קידושין וצ"ע. גרסינן תו התם מכפס זה הדין דין בתו מאנוסתו דאמר רבא אתיא הנה הנה. וכתב תו' בכולהו מסכתות פלוגתא בר מהאי ור"ל דאין זקן ממרא מודה בגז"ש זו ע"כ. ולפמ"ש בירושלמי יבמות [פי"א ה"א] בד"ה וכר"י כו' אבוה דר' אבין דיליף בתו מאנוסתו מדכתיב ובת איש כהן לית ליה גז"ש דהנה הנה

זיליף ליה בת בנו ובת בתו מהנה ואתן כר"י ע"ש נמלא דסובר חמותו לאחר מיתה בשרפה ואין קידושין תופסין בה ולר"ע המקדש חמותו לאחר מיתת בתה קידושין תופסין (וקסבר קידושין תופסין בחייב לאוין דלא כר"ע) והבא עליה חייב מיהם. הרי שגם בזה איכא פלוגתא. מיהו נראה דהירושלמי סובר דהך ברייתא אתיא כמ"ד כל שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ואגדה דקאמר היינו אגדס ממש אע"פ שאין בו חיוב כרת. ותדע דקאמר בסמוך בין דין לדין בין הנסקלין לנשרפין לנהרגין ונחנקין הרי אע"ג דלד"ה חייב מיתה ואינו מחולק עם הסנהדרין אלא באיזו מיתה ימות והיינו כמה שכתבתי:

(דף נ"ה ע"ב) מ"ט. וקשה מאי פריך מנ"ל תיפוק ליה מדכתיב ועלית וי"ל זו העלייה דקאמר בב"ק היינו שהיו הסנהדרין יושבים בגובה של העיר דהייט בעלייה שבבית וכן מלינו בכמה מקומות שהיו מעברין השנה בעלייה ואמרינן נמי בעליית בית נתזה בלוד לכך דייק מקרא שבית המקדש נבנה בהר מרום: הורה על מנת לעשות כו'. כתב הרמב"ם פ"ג מה' ממרים הורה לעשות או שעשה כהוראתו חייב מיתה. וכתב הכ"מ ברייתא ת"ר אינו חייב עד שיעשה כהוראתו או שיורה לאחרים ויעשו כהוראתו ע"כ וקשה הך ברייתא משמע דלא כהרמב"ם דאינו חייב בהוראה לעשות לחוד עד שיעשו ע"פ הוראתו. ונראה כדי להשוות הירושלמי והבבלי פירש הרמב"ם או שיורה לאחרים שיעשו כהוראתו לאפוקי הורה ע"מ שלא לעשות. ויש לתמוה שלא ביאר הרמב"ם כל החילוקים האמורים בסוגיין:

אם

אם עד שלא עשה כו'. עי' בקונט' שהגהתי וכן מוכרח לשון הש"ס. ובבבלי יבמות פ' הערל (דף צ"ו) כתבו הו' אם קודם מעשה אמרה שומעין לו הור"ת דוקא היכא דהוא עצמו נוגע בדבר כהאי דיתרא כו' אבל אם כן אינן צריכין לאוהה הוראה שומעין להן אע"פ שלא אמרו עד שעת מעשה ע"כ ותימא שלא הביא דברי הירושלמי המפורשין כן. והרמב"ם לא הביא דברי הבבלי גם הירושלמי וצריך טעם:

על שם ופורץ כו'. כתב הי"מ קרא משמע בדבר דליכא פלוגתא מדר"ט שמעינן אף בפלוגתא ואיפסקא הלכתא כחד מינייהו ע"ש. וא"כ שאין במקרא זה שום משמעות אי איירי בדבר שהכל מודים בו או לא. ועיקר כמ"ש בקונט'. עוד כתב הי"מ יש נכן היסור פי' יש לנטות בהן מטבוען לאיסור ולהיתר כו' אבל בד"ס דבריהם כמשמעם. והא דקאמר הש"ס הדע כו' קאי אהא דאמר לעיל חביבים ד"ס לישראל מד"ת כו' ע"ש. ותימא גם לשון הכמים בפירושיהם וגזירותיהם ותקנותיהם סובל כמה פירושים. גם לפירושו מאי ראיה מייתי ממתני' בזקן ממרא לכך פטור בד"ת דזיל קרי ביה רב הוא וכמ"ש רש"י וכן כתב הוא בעצמו שם גם שאמר דבריו בסוגין צריכין ישוב. לכך נראה כמ"ש בקונט' ובו מיושב מה שדקדקו בסוגיא:

(דף כ"ו ע"א) **אר"ז לעולם אינו חייב כו'**. עי' בקונט' הגהתי. ומש"ס בבבלי ואנו אין לנו אלא תפילין אליבא דר"י ע"ש, הרבה מהמפרשים שפירשו דדוקא בתפילין הוא דנעשה זקן ממרא ולא בדבר אחר. ותימא לומר כן אכפיל קרא להשמועינן כולא פרשתא במצוה אחת ומאי לא הסור שייך הכא אי לא קאי אלא אמצות תפילין. ועי' ברמב"ם פ"ד מה' ממרים שהאריכו א) להשיב על הרמב"ם. ונראה ר"י דאמר על דבר שעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס. ודאי לאו דוקא בתפילין הוא דאמר הכי אלא בכל המצות כגון נבלה ושרץ, והא דבעינן שיוסיף ויגרע היינו אליבא דר"מ דאמר אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכד"א מתני' דתנן חומר בד"ס כו' לא אתיא כר"מ דהא תפילין אין בו כרת וקאמר מתני' דתנן חומר בד"ס כו' לא קאי אלא בתפילין ובהו אף ר"מ מודה דכתיב לא תוסיפו ולא תגרעו אבל בשאר מצות שאין בהן כרת לא. וגירסתו בש"ס והנו אין לנו אלא תפילין ואליבא דר"מ כלומר מתני' אתיא כר"מ ולר"י איכא טובא. או דגרס ודלא כר"י ואידי ואידי חדא היא. ותדע דקאמר הש"ס מאי סבירא לו אי ס"ל לולב צריך אגד כו' ע"ש מאי מספקא ליה כיון דאליבא דר"י קיימינן הא מפורש אמר לולב צריך אגד כמ"ש תו' שם בד"ה אי כו'. אלא ודאי גירסת הרמב"ם עיקר. ור' יוחנן ור' זעירא בהא פליגי ר' יוחנן סובר מתני' כר' יהודה ותפילין דתנן לאו דוקא אלא ה"ה כל המצות שעיקרן מד"ת ופירושן מד"ס כגון שרץ ונבלה ור"ז מוקי למתני' כר"מ וקאמר תפילין דוקא וכמ"ש:

זהלין אפוי כו'. בעירובין ריש פ' מי שהוציאוהו פירשתי בענין אחר ע"ש בפירושי ובתו' בד"ה תלה כו'. ובגליון כתב בשמוך יש גורסין כאן תני רשב"א אין מרובע משבת ימי בראשית התיב ר' ברכיה כו' וכן הוא לעיל במס' מעשרות ע"כ. תימא גירסא זו אין לה שחר וכמדומה שהגירסה לא עיין יפה הלא כל הסוגיא מפורשת דקאי אהא דאמר ואנו אין לנו אלא תפילין כמ"ש בקונט' וכן עיקר:

(דף כ"ו ע"ב) **והא תני בציצית כו'**. וקשה אמאי לא פריך ממנין החוטין בציצית דבעינן ארבעה כדילפינן גדיל ב' גדילים ד'. והכי פריך בבבלי. ואין לומר כדמשני הבבלי דגרוע ועומד הוא דא"כ קשיא א"ה תפילין נמי מאי קאמרת דאייתי אחרינא ואנח גבייהו וכדר"ז דאמר בית חיצון שאינו רואה את האויר פסול וכדמשני הבבלי א"כ קשיא הא דקאמר היה תפילין היא מזוזה הא ודאי מזוזה גרוע ועומד. והנמ"יי כתב פ"ה מה' תפילין בשם ר"ש שהוסיף במזוזה ג' פסוקים להוספות שמירה ע"ש. ותימה הרי מפורש כאן שאסור להוסיף. ובבבלי לא פליג אלא דגרוע ועומד הוא אבל לעיקר הדין ודאי לא פליג וצ"ע. ובבבלי מנחות (דף מ"א) גרסינן ת"ר כמה חוטין הוא נותן בש"א ד' ובה"א ג' וכמה הוא מבולבת בש"א ד' ובה"א ג'. ולא חיקבי ברייתא דהכא אתיא כב"ש. נהא קיי"ל כב"ש כדמסיק הש"ס א"ר פפא הלכתא ארבע בתוך שלש מסולשת ארבע וכ"כ תוס' סוכה דף ג' וכ"כ כל הפוסקים. גם מסקינן התם במנחות למעלה אין להם ביעור:

שילשן שלים כו'. עי' בקונט' שמעינן מהכא אם לא שילשן בשוה פסולים. אבל לא ביאר זה. ובבבלי מנחות (דף פ"ז) גרסינן כמלאו שלשה עשרונים ושלים לכל מין ומין. לא נתבאר שאם לא עשה כן פסול. גם לא מצאתי קרא לעכב. ומדכתיב בתודה וזאת תורת כו' אין ללמוד ממנו עיכוב כמפורש פ"ב דמנחות וכמ"ש במקום אחר וצ"ע:

אבל הכובש כו'. עי' בקונט'. ורש"י כי' והאיש אשר לא ישמע היינו מוותר קרי ביה איש אשר לא ישמיע היינו כובש וקרי ביה לא ישמע שהוא עצמו אינו שומע היינו עובר על דברי עצמו ע"כ והי"ט ביאר דברי רש"י ע"ש ודבריו דחוקים גם מדברי הכ"מ נראה שסובר פשטא דקרא משמע מוותר ועובר על דברי עצמו ע"ש ובבבלי מפורש שאינו כן. והנראה כמו שכתבתי בקונטרס:

א"ל אני מתנבא כו'. עי' בקונט'. הרשה הרא"ש מהא דפ"ק דברכות עד **יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית** ראויים היו ישראל שתעשה להם נס בביאה שניה כבראשונה אלא שגרם החטא. הרי שאפי' טובה הנאמר ע"י נביא הקב"ה מחזירה לרעה ע"י הגרמת החטא. ועי' בלח"מ פ"י מה' יסודי התורה שדחק הרבה ונראה דאין כאן חזרה דה"ק כשיעבור עם זו אשר קנית יעשה להם נס. וכיון שחטאו בבבל גם לא עלו כולם אין זו העברה מעם זו אשר קנית והיינו דקאמר אלא שגרם החטא שלא נעשה הנס כיון שעכשיו אינן ראויים:

וכיס

הלכה (ג) [ד] מתני': **חומר מדברי סופרים**. דברים שנאמרו על פי הקבלה איש מפי איש או בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן מדברים המפורשים בתורה: **האומר אין תפילין פטור**. שאין זו הוראה אלא זיל קרי בי רב הוא: **חמשה טוטפות**. יש הוראה אע"ג שאין דבר זה אלא להוסיף על ד"ס שדרשו לטוטפת לטוטפת לטוטפת כתיב הרי כאן ד' פ' אפי' הכי חייב: **ולא בב"ד שיבנה**. שאלו לב"ד שבלשכת הגזית ואמרו לו וחזר לעירו ושהה שם ימים רבים עד שגלתה סנהדרי גדולה ליבנה אח"כ הורה כבתחלה אין ממיתין אותו ביבנה אע"פ שסנהדרי גדולה שם ואע"פ שהבית עדיין קיים כיון שסנהדרי גדולה אינה יושבת במקומה בלשכת הגזית וכתיב אל המקום מלמד שהמקום גורם: **אין מענין כו'**. דאלו נאמר ייראו כדקאמרת השתא דלא כתיב אלא ישמעו ויראו אין מענין דינו של זה: **גמ'**: **דודים**. כלומר שמוכים וקרובים הם תורה שבכתב לתורה שבעל פה שד"ס מגלים עומק דברי תורה וד"ס היינו תורה שבעל פה: **והביבים כד"ת**. שנכרן כבכר העוסק בתורה: **וחכך כיין הטוב**. הך קרא ראיה לדבריו וחכך היינו תורה שבעל פה שיוצאים מן החיך ויין הטוב היא התורה שבכתב ואקשינהו להדדי וסיים בהו הולך לדודי למישרים כלומר הם דודים זה לזה ועל ידי כך ישרים הם שניהם: **כי טובים דודיך מיין**. ודודיך הם ד"ס שאני קורא אותו דודייך והם טובים מד"ת שנקראים יין: **לא היה עובר אלא בעשה**. דק"ס מ"ע: **וע"י שעברו על דברי ב"ה**. שדרשו במשכך ובקומך כל אדם קורא כדרכו ועבר על דבריהם חייב מיתה: **על שם ופורץ גדר ישכנו נחש**. כלומר פשטא דקרא לא קאי אלא על הפורץ גדר שגדרו חכמים שלא לעבור על ד"ת ומהך דר"ט שמעינן שאף העובר על דברי סופרים אע"פ שאינו גדר כהאי דב"ה שאין זה סייג למצות התורה אפ"ה חייב מיתה ופורץ גדר חמור שמשכו נחש דלית לה אסוותא וכל שאינו גדר פעמים שהזכות מגין עליו כהאי דר"ט ואסמכוה האי דר"ט אהך קרא: **יש בהן איסור ויש בהן היתר**. שכל מה דאסר רחמנא שריא לן משא"כ בד"ס אין היתר כנגד איסורן: **דתנינן תמן**. לאו ר"י קאמר אלא סתמא דש"ס קאמר הך ראיה דמייתי ר"י תנינן המן במתני': **לעבור על ד"ת פטור**. סובר ר"י לכך פטור שטועה בדבר וסובר כיון שיש קולין בד"ת אף בכה"ג שהומר הוא הקילה התורה לכך פטור אבל האומר להוסיף על ד"ס לא דיינינן ליה בטועה וחייב מיתה ולעבור על ד"ת היינו שאומר חמשה פרשיות יש בתפילין דאל"כ מין הוא: **אל תטיפו יטיפון כו'**. קרא יתירא הוא אלא ה"ק אל תטיפו יטיפון דברי נבואה לא יטיפו לאלה דברי סופרים לא יסיגו להם כלימות כי אם לא ישמעו לדברי סופרים ישיגו כלימות ש"מ שחמורים דברי זקנים מדברי נביאים: **וכתיב שם אטיף לך ליין ולשכר**. ש"מ מטיף היינו נבואה א"כ אטיף לך ליין היינו שיגיד דברי תורה הנקראת יין והיה מטיף העם הזה אבל דברי חכמים אינם רוצים לשמוע כלל:

(דף כ"ו ע"א) **פלמנטרין שלו**. משרתיו עושי דברו: **סמנתירין**. מלנפת: **ונתן אליך אות או מופת**. אין שומעין לו אא"כ אתחזק נבואתו באות ומופת אבל הזקן אין צריך שום ראיה דכל מה שמורה כפי דעתו נוטה הייבין לשמוע לו: **עשאן חמש טוטפות של ארבע פרשיות**. כגון שחלק פרשה אחת לשתי טוטפות או שהניח טוטפת אחת חלק: **עד שיורה בדבר שעיקרו מדברי תורה כו'**. דכתיב על פי התורה אשר יורוך עד דאיכא דבר שהוא תורה ויורוך הסופרים פירושו: **כגון הנבלה והשרץ**. דאיסורין וטומאתן מפורש בתורה אבל שיעורן אינו מפורש ופירשו שיעור איסורן בכזית וטומאתן נבלה בכזית ושרץ בכעדשה: ה"ג **אר"ז לעולם אינו חייב עד שיכפור ויורה בדבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מד"ס והוא שיגרע ויוסיף** ובדבר שהוא מוסיף הוא מגרע ואנו אין לנו אלא תפילין וכ"ה בבבלי. וה"פ והוא שיהיה בו להוסיף על מה שפירשו חכמים ובהוספתו הוא גורע ופוסל את הראשון ולא שייך דבר זה אלא בתפילין כדמסיק: **וחלין אפוי דר"ה**. נהפכו פניו של ר"ה דר' יוחנן אמר כגון נבלה ושרץ ואיהו אמר דוקא תפילין: א"ל. ר"ה לר' יוחנן אם אני צריך לך כתלמיד דצריך לרבו למה שחקת בי ואמרת משמי דבר שאני פליג בו ואם אין אני צריך לך מהראוי שתרחיק לך ממני: **תלת עשר שנין**. י"ג שנים היה ר"י נכנס לפני ר"ה ולא היה צריך ליה דתלמיד חבר היה לו ולגמרא דידיה היה צריך אבל לא לסברא דידיה לכך היה חולק עליו ולמה היה נכנס לקבל פניו וכדמסיק: כגרים הקילקי מרובע. ואם הוסיף על ריבוע גורע שמקלקל הריבוע ואם חלק הזקן על החכמים והוסיף חייב מיתה א"כ אף קאמרת ואנו אין לנו א.א תפילין: **א"ר אבא מרי** מ"ד הכי. מי הוא שאומר בזה שאם הוסיף גורע דודאי לא בעינן שיהא מרובע אלא שיהא הכהרת גדול כל כך כמו גרים הקילקי אם ירבעו אותו: **והא תני**. שלא יהא במזוזה יותר משתי פרשיות. הרי שאם הוסיף גורע והזקן נהרג על הוספה זו: **היא תפילין היא מזוזה**. שניהם שוים ונקט תפילין וה"ה מזוזה:

(דף כ"ו ע"ב) ה"ג **והא תני בציצית ארבעה הוטין** של ארבע אצבעות עשאן שלש אצבעות של ארבע חוטין פסול. וה"פ ציצית צריך שיהיו ארבעה חוטין ארוכים ארבע אצבעות ואם עשה הזקן ארבע חוטין של שלש אצבעות הרי בגרע וחייב וקס"ד אמר הוסיף וה"ס גרע: **א"ל גרע ולא הוסיף**. בציצית דוקא גרע הוא דפסול אבל אם הוסיף באריכתן יותר על ארבע אצבעות כשר ואנן בעינן שבין גורע או מוסיף יהא פסול: **שליש לרבוכה כו'**. כתיב והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן וסלת מרבכת חלות בלולות בשמן על חלות לחם חמץ וגו' ודרשו חכמים שיהיו כל השלשה חלת מצות דהיינו מצות ורקיקים ומרבכת עשרה עשרונים וחלות חמץ עשרה עשרונים וחניא בעינן שיהיו מעשרה עשרונים שלים לרביכה ושלים לחלות ושלים לרקיקים: ה"ג **לא שילשן שלים לרבוכה כו'**. וה"פ אם הורה הזקן שלא ליתן שלים לרביכה הרי גורע והזקן חייב עליו א"כ בברייתא גרסינן לא שילשן כו' פסול: **א"ל מיגרע מן הרביכה**. כשהוא גורע מן הרביכה ממילא הוא מוסיף על השאר יותר מן השלים דהא בעינן שלא יהא בכולם פחות מעשרה עשרונים ואנן בעינן שיהא גורע או מוסיף אבל לא שיהא מוסיף וגורע כאחת:

הלכה (ד) [ה] מתני': **מה שלא שמע**. מה שלא נאמר לשום נביא בעולם ומה שנאמר לחבירו ולא לו ושמעה מפי חבירו וכא ואמר שנאמרה לו שני אלו נביאי שקר הם ומיתתן בחנק דכתיב אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע מעולם אשר לא צויתיו הא לחבירו צויתי זה המתנבא מה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו ומת הנביא ההוא וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק: ה"ג **ומה שלא נאמר לו מיתתו בידי אדם אבל כו'**: **אבל הכובש את נבואתו**. שלא אמרה כגון יונה בן אמתי: **והמוותר על דברי הנביא**. אינו חושש לדקדק בהם לקיימם על צד הדיוק אלא מוסיף או גורע: **מיתתו בידי שמים**. דכתיב והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אנכי אדרוש מעמו וקרי ביה לא ישמיע וקרי ביה לא ישמע הרי שלשתן בכלל פשטא דקרא משמע שהנביא עובר על דברי עצמו דאל"כ והיה האיש ל"ל דס"מ למכתב ואשר לא ישמע וגו' ולא ישמיע היינו הכובש את נבואתו ולא ישמע בקמ"ץ תחת השי"ן משמע אף בעושה דבריו נראה כאינו עושה מפני שמוותר על דבריו ואינו עושה אותן בדקדוק: **גמ'**: **כצדקיה בן כנענה**. דכתיב ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל והשתית את אחאב שילך ארם וקמ"ל אע"ג שהטעתהו רוח נבות והיה סובר שאמת מתנבא מ"מ כיון שהיתה לו הוכחה שהוא שקר שהיו הרבה נביאים מתנבאים בסגנון אחד לכך חייב מיתה: **כחנניה בן עזור**. דמה שלא נאמר לו משמע הא לאחר נאמר והיינו חנניה וכדמסיק ריב"ל: **נביא אמת היה**. מעיקרא היה נביא אמת והא נבואה שחלק על ירמיה גרם לו דרכו שגרוע להיות חולק על דברי חבירו בדברים דחוקים ורחוקים: **מה שירמיה מתנבא בשוק העליון**. לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אותם ירד חנניה לשוק התחתון והתנבא כה אמר ה' שברתי את עול מלך בבל בעוד שנתים ימים כו' לפי שדרש חנניה כל כוד ועיקר נבואה זו היא שבעוד שנתים ימים יכלו השבעים שנה דמשהתחיל בבל לשלוט על ישראל מתחילין השבעים שנה ומונין בימי מנשה עלו שרי מלך אשור ויוליכוהו בבלה וזה היה בשנת כ"ב במלכו דכתיב במלכים בן שתים עשרה שנה מלך מנשה וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים וכתיב וידבר ה' אל מנשה ועמו לא הקשיבו וגו' וילכדו את מנשה בחוחים ולא כתיב באיזה זמן היה המעשה לכך מכרש הא דכתיב בד"ה בתחלת הפרשה בן י"ב שנה מנשה במלכו היינו כאז הביאוהו בבלה וליכא למימר כשהיה בן י"ב שנה הביאוהו בבלה שפשטא דמקרא משמע שעשה רעות הרבה קודם שבא לבבל אלא ה"ק י"ב שנה למלכותו הוליכוהו בבלה וקאי על סוף הפרשה ויביאוהו בבלה וה"פ ויעש הרע כו' בתחלת מלכותו ומפני כך נענש. נשארו ל"ג שנה ושתים של אמון וי"א דיהויקים ויאשיהו בן שמנה שנים במלכו ומלך ל"א שנה הרי ל"ט שנים וכל מנכין עשרים שנה שאין מענשין עליהם הרי י"ט ומ"ה דהכך דלעיל הרי ס"ה נמצא בעוד שנתיים נתמלאו שבעים שנה (ועיין בי"מ): **ואתה מתנבא לטובה**. וכל דיבור היוצא מפי ה' ע"י נביא לטובה אינו חוזר א"כ אפשר לתת אות מיד שיקויימו דבריך: **א"ל לאו**. אמר חנניה אין הדבר כן אלא אתה צריך ליתן סימן לדבריך ואני איני צריך לסימן שנבואתך מסייעני לפי מלאת לבבל שבעים שנה: **א"ל**. ירמיה א"כ שאתה סובר שנבואתי מסייעך הריני נותן מופת בך שתמות בשנה ההיא והיה כך שמת בשנה ההיא דכתיב וימת בחדש השביעי כו': **ופריך שנה אחרת היתה**. דהא אחד בתשרי ר"ה לשנים והחדש השביעי שהוא תשרי שנה אחרת ולא אמר הכי בשנה אתה מת: **שיוציאוהו אחר ר"ה**. שיחשבו העם שאחר ר"ה מת וה"פ וימת חנניה בשנה ההיא ונקבר בחדש השביעי: **נביא אמת היה**. והא דתניא כיונה בן אמיתי ה"ק כיונה שכבש את נבואתו ולא כיונה שהוא כבש נבואתו לטובת ישראל כדמסיק: **ופורע משונאיהן של ישראל**. דמה עכו"ם למודי ברע עשו תשובה וישראל שיודעים כחו של אלהיהם אינו דין שיעשו תשובה והם לא עשו כן ויענשו לכך כבש נבואתו וברח לח"ל שאין השכינה שורה:

(דף כ"ו ע"ו) ה"ג **והמוותר על דברי הנביא כחבירו של מיכה** ונביא שעבר על דברי עצמו כעידו החוזה הס"ד ונביא יושב בבית אל וגו' ואיזהו זה ארסב"י זה אמציה כו' וכ"ה בבבלי. וה"פ מיכה אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא ולא אבה ויכהו האריה ונביא שעבר על דברי עצמו היינו עידו החוזה שה' צוהו שלא יאכל בבית אל והנביא הזקן הפיתו והטעהו עד שאכל ואידי דמייתי ענין הזקן הוא מפ"ש ליה הכא: **זה אמציה**. מכיון דאשכחן אמציה שהיה כהן הבעל בבית אל משמע לר' שמואל שנביא שקר זה היה אמציה ולר"י משמע שהיה יהונתן שהאריך ימים והיה כהן לעכו"ם ועליו יצדק שם נביא זקן שהם א"כ כל אחד קיבל מרבו: **פתפותי ביצים היו שם**. הרבה דברים מסותרים היו שם וכדמסיק: **פתפותי**. הוא ספסוס כתיתי"ן שהיא ריבוי דברים וביצים הם שדות מלאים מים שאין בני אדם עוברים שם: **מבור עצמך לעכו"ם**. רק שלא יהא לנו לעכו"ם: **לעבודה שהיא זרה לך**. שחשוב אתם והמלאכה נמכה ולא תימא נברא רבא אנא וזילא בי מילתא: **שהיא אוהב ממון**. דלפרנסתו לא היה צריך כיון שהיה לוי ומפרנסו היה שהוא בן בנו של אוהו צדיק ולא יניחוהו בלא פרנסה אלא שלאהבת ממון הוא עושה: **מינהו**. קומיסרים של האוצרות וממון הרבה בידו: **ושבואל** וכי שבואל שמו אלא ששב לאל בכל כחו למה לפי שעשהו נגיד על האוצרות והיה לו ממון הרבה ונתבטל יצרו הרע: **והאריך ימים כל כך**. דכתיב הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ דהיינו גלות סנחריב ואין לפרש היא ואחריו בניו משכה כהונתם עד יום גלות הארץ דא"כ היא ל"ל אלא לומר שהיה עם בניו תמיד: **הוה בר נש כו'**. כשבא אדם אליו ואמר לו להקריב שור או שה או גדי לע"א ויפייסנו

א) היינו הראב"ד והכס' משנה והמגדל עוז.

בתבים

שתפיג לו והיה אומר לו מה תועיל לך הע"א הרי אינה רואה ושומעת כו': א"ל. המביא הקרבן ליהונתן א"כ הכה לי עצה מה לעשות לפייסה שיסיר ממנו הרע או שלא יארע לו לסבא וא"ל לך והביא לי מחבת אחת מלאה סולת ועשרה ביצים וערבן יחד והביאו לפני הפסל הזה הוא פסל מיכה שהיה עשוי כצורת האדם והוא אוכל הכל מה שמביאים לפניו ואני אדבר עמו שיהרצה לך: שביון. שהיה הולך המקריב היה יהונתן אוכל הסולת הזה וזה. שהיתה עינו צרה שהיה לו לומר שלא ישתחוה לע"א אחרת אבל ישתחוה השור לפני הפסל אלא שהיתה עינו צרה בה: ה"ג זימנא חדא אתא כו'. פעם אחת בא בן בליעל להקריב קרבן וא"ל יהונתן כן שאין העכו"ם מועלה כלום א"ל הכר פחין א"כ אף פסל זה אינו כלום ומה לך פה: בגין חיי. בשביל מזונית שאני אוכל הסולת: ה"ג ודוד מינהו על האוצרות מתיבין כו' וכ"ה בברכות. וה"פ השיבו לרשב"ן היך קאמרת שבימי דוד שב בתשובה הכתיב ויהונתן ט' הוא ובניו כהנים לדני עד יום גלות הארץ בימי סנחריב וזה היה זמן רב אחר דוד: סנקליטין א). שירות ונתן ליהונתן שררה אחרת ולא היה בידו ממון הרבה וחזר לקלקולו והוא היה נביא הזקן שבבית אל שזה היה זמן רב אחר מיתת דוד: ה"ג וחזר לקלקולו כתיב ונביא אחד כו': ופריך מה הוא ביחש לו. דליחם משמע שמכחיש דברי חבירו וכאן לא היה הכחשה ביניהם ואם היה עידו מכחישו למה שב עמו לאכול: ומשני שיקר ביה. א"כ הרבה לדבר ורימוהו עד שהאמין לו לכך נענש בסוף אחרי שהרגים בדבר וכיחם לו בתחלה לא היה לו להאמינו א"כ: אשר הושב אין כתיב כאן. דאלו כתיב אשר הושב הייתי מפרשים שהדיבור היה אל הנביא אמת אבל השתא דכתי' אשר השיבו נ"ל שהדיבור [היה] אל הנביא השקר ללמד הואיל ונמל חסד להאכיל לאורחים שרתה עליו שכינה: וכתיב ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה' יען אשר אמרו ארם כו' ופריך הני תרי ויאמר נ"ל: אם בא בן הדד כו'. ועדיין הדבר בספק ובאמירה השנייה אמר יען אשר אמרו ארם אלהי הרים אלהיהם וגו'. וה"ג ובאמירה השנייה אמר יען אשר אמרו ארם כו' כתיב יען אשר שלחת כו': כמה מצודות וחרמים. דרים חרמי מלשון מצודות וחרמים כלומר שם בלב ארם שיתקבץ למלחמה וא"כ הפיל החומה על כ"ז אלף איש: ה"ג והס"ד ומלך ארם צוה את שרי הרכב אשר לו לאמר לא תלחמו את הקטן ואת הגדול כי אם את מלך ישראל לבדו: אותה הטיפה שיצאת. ממיכה כשהכהו רעהו בדבר ה' דכתיב ויכהו האיש הכה ופצוע כיפרה על כל ישראל שלא מתו במלחמה עם אחאב:

הלכה (ה) [ו] מתני' המתנבא בשם עכו"ם. שנאמ' ואשר ידבר בשם אלהים אחרים: **כיון שנכנסה לרשות הבעל לנישואין.** בגמרא מפרש: מקדימין. כלומר מוכלים לאותה מיתה שהיו מחייבים את הנידון: ובועלה. כלומר כל הבועלים נידונין כמיתת הנבעלת חוץ מבועל בת כהן: **גמ':** ה"ג הכל היה בכלל אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי אשר לא צויתיו לדבר וגו' בין באות בין במופת בין בעכו"ם בין בשאר כל המצות עכו"ם למה יצאה לידון שעכו"ם בין שנתכוין לעקור את כל הגוף בין שלא נתכוין לעקור את כל הגוף (דף כ"ז ע"ב) דברי ר' שמעון חונקין אותו ודברי חכמים סוקלין אותו ובשאר כל המצות בעוקר כל הגוף דברי חכמים סוקלין אותו ודברי ר' שמעון חונקין אותו אבל בעוקר מקצת דשאר מצות דברי הכל יבין ליה פיונטייה משום לא תענה ברעך עד שקר: והכי פירושה בפרשת שופטים כתיב אך הנביא כו' ומת הנביא ההוא ולא נזכר בהך פרשתא שנתן הנביא אות או מופת או שדיבר לעבוד עכו"ם אבל בפרשת ראה כתיב כי יקום בקרבך נביא כו' ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים ונעבדם כו' והנביא ההוא וגו' יומת כי דבר סרה על ה' וגו' להדיחך מן הדרך וגו' וקשיא למה יצאה עכו"ם אלא לידון דחלוקה עכו"ם משאר כל המצות דאלו עכו"ם בין בעוקר כולו בין בעוקר מקצת חייב מיתה לדברי הכל דפליגי ר"ש ורבנן בברייתא דתניא נביא שהדיח בסקילה ר"ש אומר בחנק. וטעמא דר"ש דכתיב יומת וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק ורבנן ילפי הדחה הדחה ממסית כתיב הכא כי דבר סרה להדיחך וכתיב במסית כי בקש להדיחך מן הדרך אפילו מקצת במשמע ובעוקר כל הגוף דשאר כל המצות נמי פליגי ר"ש ורבנן חכמים סברי שהוא בסקילה דכתיב נמי התם בפרשת ראה דתניא ללכת בה ללכת זו מצות עשה דמשמע לעשות ובעכו"ם ליכא עשה ש"מ דאשאר כל המצות נמי קאי ויומת דהך פרשה היינו סקילה דילפי הדחה הדחה ממסית וכדכתיבנא ולר"ש בחנק אבל עוקר מקצת דשאר מצות אין בו מיתה לד"ה ואפילו לרבנן דאמרי שאר מצות כתובים בפרשת ראה מ"מ עוקר מקצת דילפינן מדכתיב מן הדרך משמע להו דלא קאי אלא אעכו"ם דאל"כ עכו"ם למה לי אבל לוקה מיהת דהשתא העונה שקר בחבירו לוקה משום לא תענה העונה עדות שקר כלפי מעלה לא כ"ש: יבין ליה פיונטיה. נותנין לו מכות ב): שנתנבא בתחלה. ולא נתברר לנו עדיין נבואתו: שומעין לו. לעבור על מצות התורה לפי שעה א"נ חייבין לשמוע לו והעובר על דבריו חייב מיתה והוא שיהא ראוי לנבואה: שנתנבאו כאחת. דברי אחד מסכים לדברי חבירו וכן שני נביאים שנתנבאו בעיר אחת וכל אחד מעיד על חבירו: חד אמר צריך ליתן אות ומופת. דהיינו תרווייהו משקרי אבל כשהאחד מוחזק לנביא מעיד על חבירו שהוא נביא אמת ואין צריך לאות ומופת: והרנה. והיכך אמר א"צ ליתן אות ומופת דתרי לא חשידי: א"ל. שאני התם שישעיה עסק אז בתחיית המתים דמעיקרא אמר ישעיהו כי מת אתה ועכשיו אמר שיחיה ה"ל כתחיית המתים דאע"ג שאמר לו כי תעלה בית ה' ביום השלישי גם זה בכלל תחיית המתים הוא כדכתיב ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו: לא סוף דבר. הא דתנן משנכנסה לרשות הבעל לנישואין ה"ל נשואה אע"פ שלא נבעלה לאו דוקא שנכנסה לחופה הוא דהוי ברשות הבעל אלא אפילו נכנסה לבית שיש בו החופה ה"ל נשואה: בעיא הדא מילתא. מיבעיא לן דבר זה: טריקלין הוא בית הגדול ובו קיטון והוא החדר הקטן שפתוח לחדר הגדול והחופה היא בחדר הקטן ונכנסה בחדר הגדול מי הוי ברשות הבעל כאלו נכנסה לחופה א"ד כיון דחומת הקיטון מפסקת אינה כחופה: ליידה מילה. אמתני' דנערה שנתארסה קאי דתנן התם מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל ופריך לאיזה דבר היא מאז ברשות הבעל: ליורשה. אם מתה בדרך בעל יורשה נדוניתה אע"ג דקיי"ל אשתו ארוסה מתה אינו יורשה הכא כיון דמסרה אחולי אחיל האב מהשתא מחמת קירוב הנישואין אבל לתרומה ולהפרת נדריה שלא בשותפות ולמציאתה דאינה אלא משום איבה ועדיין ליכא למיחש לה לא מהניא מסירה לחופה: להפרת נדריה. אף לענין הפרת נדריה כבר יצאה מרשות האב משמסרוה שלוחי האב לשלוחי הבעל ולא קרינן בה ואם בית אביה נדרה אלא ואם בית אישה נדרה: מודה. שאין הבעל מיפר נדרים אלו עד שתיכנס לחופה: לזנות בית אביה. בנערה המאורסה כתיב והיא בסקילה: פרט. אם זנתה אחר שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל שלא תהא בסקילה כנערה המאורסה שזינתה אלא בחנק כנשואה שזינתה ש"מ משמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל לא קרינן בה תו בית אביה: כיוצא בהם כו'. אמתני' קאי דתנן כל הזוממים מקדימים לאותה מיתה וקאמר לעולם שזוממים במיתה שבאו לחייב הנידונים איש או אשה כגון אם באו לחייבה שרפה אף הם כיוצא בה וכן בסקילה וכן בחנק ואין חילוק ביניהן אלא בבת כהן:

הדרן עלך הנחנקין. וסליקא לה מסכת סנהדרין.

דף כ"ז ע"א) ומה אם מי שהשכיל כו'. וכתב הי"מ ותימא מאחר שראוי ליענש על אכילה זו שהשכיל את הנביא איך יתכן לקבל עליה שכר ע"ש. ונראה מתחלה לא רצה עידו לשמוע לנביא הזקן לשוב כי דבר ה' אליו לא תאכל לחם ולא תשתה שם מים לא תשוב ללכת בדרך אשר הלכת בה. אלא שהנביא הזקן אמר לפרש דבריו בנבואתו הראשונה לא יאכל ולא ישתה שם וישוב ללכת בדרך אחרת אבל עכשיו שקיים כל זה מותר לשוב ולאכול שם ואין כוונת הנבואה לאסרו לעולם. ולא היה לעידו לשמוע אליו שאין מפרשים דברי הנבואה לנביא אחר אלא לאותו הנביא שנאמרה לו הנבואה כדמצינו בחנניה בן עזור שאף שדרש ק"ו נענש שאין לו לדרוש ק"ו בנבואת חבירו כן משמע בבבלי בסוגיין ועי' תי"ט. והנביא הזקן שסבור לעשות מצוה להאכיל איש האלהים החזיק דבריו ואמר שה' פירש לו הדבר ובאמת לא עלה על דעתו להכשילו אלא היה סובר שהדין עמו ועידו נענש שעבר על דברי עצמו שלא היה לו לקבל פירוש נבואתו מאחר:

אם בא בן הדד כו'. כתב הי"מ וקאמר כיון דבהדיה כתיב ויאמר כה אמר ה' יען אשר אמרו ארם וגו' הנ"ל שזהו המאמר הראשון שיתננו בידו והמאמר הב' שלא יחמיל עליו ועוד דהשתא צ"ל ג' אמירות היו דמי יכחיש את המפורש בקרא יען אשר אמרו וגו' ע"ש. ודברי תימא הם דודאי היו שם ג' אמירות שהרי כתיב ג' פעמים ויאמר אלא שצריכין להניח וכמו שכתבתי בקונטרס עיקר:

כיון שנכנסה לרשות הבעל לנישואין. כתב רש"י והר"ב כגון שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל ועדיין היא בדרך תו לא קרינן בה בית אביה ע"כ. ותימא אע"ג דתנן פ' נערה מסרו שלוחי אב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל. הא מפורש שם בבבלי שמואל אמר ליורשתה ופירש"י להפרת נדריה לא מהני מסירה ע"ש ש"מ דעדיין מיקרי בית אביה א"כ ה"ה לענין מיתה היא מדיין בסקילה. ופליג שמואל אברייתא דמייתי התם מסר האב לשלוחי הבעל וזינתה ה"ז בחנק ויליף לה מדכתיב לזנות בית אביה. כי היכי דפליג אתנא דבי ר"י דאמר אף להפרת נדרים ע"ש ותו' כתבו שם בד"ה ושמואל כו' לא אתי לאפוקי הפרת נדריה דהא תדר"י דהוי ברשות הבעל להפרת נדריה כו' ע"ש. וה"מ לאתויי ברייתא דתני בה שהיא בחנק. ולשיטת תו' ניחא דלכ"ע מסרן האב לשלוחי הבעל בחנק אבל לרש"י קשיא למה עייל נפשיה בפלוגתא. ועמ"ש בסמוך בד"ה לא כו'. ובכתובות [פ"ד ה"ז] ד"ה ר"ל כו':

מקדימין לאותה מיתה. עי' בקונט'. ורש"י פי' ריש מכות אין להם לצפות למיתה אחרת אלא משכימין למיתת הנידון ע"כ ואיני יודע השכמה זו למה היא. ותו' כתב שם מקדימין לאותה מיתה ואם אי אתה יכול להמיתו באותה מיתה ממיתין אותו בכל מיתה שאתה יכול ע"כ. וקשה מ"ש דנקט הך ליתא בעדים זוממין דוקא ולא בשאר חייבי מיתות. לכך נראה דקמ"ל אפילו באו אח"כ עדים כשרים והעידו שזה הנידון עשה העבירה שהעידו עליו הניזומין והוא נהרג מ"מ כיון שהוזמו נהרגין הן תחלה ואח"כ הורגין אותו. והא דתניא הוא והן נהרגין לאו דוקא אלא הן והוא נהרגין ונסמך על המקרא כאשר זמם לעשות ולא כאשר עשה. אע"פ שאינה ראיה גמורה זכר מיהו איכא ועמ"ש ריש מכות בד"ה כילד:

חוץ מזוממי בת כהן ובועלה. נראה אם לא העידו על הבועל כגון שאין מכירין אותו ודדמיא ליה אין העדים נהרגין דכתיב לאחיו ולא לאחותו וכ"ת אף היא אינה נהרגת דהא אי אפשר לקיומי בעדים כאשר זמם י"ל שאני בת כהן דגזירת הכתוב הוא אע"פ שאי אפשר נהרגת ותדע שהרי לעולם אין העדים בשרפה והיא בשרפה אע"ג דלמיתה זו א"א לקיים כאשר זמם על כרחך לומר גזירת הכתוב היא א"כ בהא"נ נמי אמרינן הכי. ותו' כתבו ריש מכות אפי' באין הבועל נידון העדים בחנק ודייק להו מהא דפ' נגמר הדין מיתם אחת מעין שתי מיתות כגון זוממי בת כהן ובועל או בת כהן וזוממי זוממין. ואי ס"ד לעולם בעינן שיהא הבועל נידון א"כ בלא זוממי זוממין לעולם הם ב' מיתות היא ובועלה ע"ש. וקשה מי לא איירי שמת הבועל לאחר שהעידו העדים הראשונים נמצא שאין כאן אלא מיתה אחת אי לאו שהן זוממי זוממים. נמצא הדבר בספק אם אין שם דין על הבועל אם העדים פטורים לגמרי או שהן בשרפה או בחנק. ומדכתיב היא ליכא למשמע מידי דאיצטרך למעט ולא בועלה. ואפי' לסברת תו' פ' ד' מיתות וריש מכות דאיצטרך היא למעט שאין בשרפה מ"מ עדיין הספק במקומו אם פטורים לגמרי או בחנק. ועמ"ש לעיל [פ"ז ה"א] בד"ה היא כו' וצ"ע:

הכל היה בכלל לא תענה כו'. כתב הפ"מ פ"ה הלכה ד' אזהרה לנביא המכית מדכתיב לא תענה כו' כדאיתא בירושלמי שלהי הנחנקין ע"ש. ותימא הא בכל מקום אומרים רעך ולא של הקדש א"כ ה"נ נדרוש כן. גם עיקר פירושו בירושלמי אין הלשון משמע כן דלא קאי אאזהרה ונתחלף להמעתיק סוגית הירושלמי דריש מכות. והגהתי בקונט' עיקר וכ"ת אף לדידי קשיא דמסיק דלקי משום לא תענה י"ל לאו מלקות ממש קאמר דא"כ לוקין הל"ל אלא כמ"ש:

יצא לידון כו'. עי' בקונט'. וא"ת נימא הוא דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא ואין בין עכו"ם לשאר מצות ולא כלום וי"ל בעינן מיהת שיהו שוין ליוצא כדאמרינן פ' ד' מיתות בעינן דומיא דזביחה עבודת פנים ע"ש והכא ליכא דדמיא לעכו"ם שחמורה מכל המצות שכל המודה בה ככופר בכל התורה א"כ אין לומר אלא שעל עצמה יצאה וכמ"ש בקונט' דא"כ עכו"ם למה לי. ורש"י פי' בד"ה דרחמנא אמר מן הדרך ואעכו"ם קאי אבל לא אשאר מצות דכתיבי בהך פ' דאכתי לא איתרבי שאר מצות דללכת בה כתיב בתר מן הדרך וללכת דמרבינן מיניה שאר מצות כולה משמע ולא מקצתה ע"כ. ותימא הא רבנן ילפי סקילה בשאר מצות לרב המנונא מדכתיב ללכת בה דקאי אהדחה דכתיב בפרשה מלהדיחך כתיב מקמא מן הדרך וללכת בה אע"ג דכולא משמע מ"מ איכא לרבויי אף מקצת ממן הדרך דגם נלכה נעבדה כו' כולה משמע אלא דמן הדרך משמע אפי' מקצתם ה"נ כן הוא בשאר מצות וצ"ע. ומה שפירש"י בד"ה וד"ה פטור ואפי' מחנק כו'. וכתב המהרש"א וי"ל מאי ראיה מייתי כו' ועוד מה צריך ראיה כו' ע"ש. ול"נ שכוונת רש"י לומר לכך פטור אפי' בחנק ולא מוקמינן קרא דפ' שופטים בעוקר מקצת דשאר מצות שיהא בחנק משום דהתם כתיב דבר שלם וכבר למדנו מללכת בה דבעוקר הגוף דשאר מצות בסקילה וכ"ת א"כ קרא דפ' שופטים ל"ל ומשני ולא קאי אעוקר כו' וזה ברור ודלא כמהרש"א שדחק בפירושו. וגי' הספרי פ' ראה להדיחך מן הדרך זו מצות עשה אשר צוך זו מצות ל"ת ללכת בה לא האומר מקצת ומבטל מקצת. אתיא כר"ה לדר"ח אין בפ' זו שאר מצות ובעכו"ם חייב אף בעוקר מקצת ומקיים מקצת. כתב הרמב"ם פ"ט מה' יסודי התורה אם עקר שאר מצות וכן אם עקר מקצת בעכו"ם בחנק וכתב הפ"ת ריש פ"ה מעכו"ם ותימא למה פסק כאביי הא רבא פליג ע"ש. והלח"מ כתב שם ביסודי התורה ותימא על תימא למה פסק בעקר מקצת בחנק הרי מבואר בבבלי לד"ה בסקילה ע"ש (והפ"ת כתב שם שסמך אמאי דמייתי קרא דפ' ראה דאיירי בסקילה ממילא ידעינן שהוא בסקילה ע"ש ותימא שנעלם ממנו שמפורש בדברי הרמב"ם שהוא בחנק. ויותר תימא שבכה דברי עצמו שכתב בה' יסודי התורה לתרץ קושית הלח"מ דהרמב"ם כוונתו שלא אמר בלשון מסית אלך ואעבוד ולא נלך ונעבוד כמדיח אלא כך א"ל השם שתעביד עכו"ם היום וא"כ אין כאן עונש אלא של נביא שקר לכך הוא בחנק ע"ש, וכמה תמוהים דבריו אלו שהרי מפורש ברמב"ם ריש פ"ה מה' עכו"ם האומר אמרה לי העכו"ם עבדוה או שאמר א"ל הקב"ה עבדו עכו"ם ה"ז נביא שהדיח ואם הודחו אחריו רוב העיר נסקל וצ"ע). ובפ"ה מה' עכו"ם שדחק הרבה. ונראה דקשיא להרמב"ם ר"ח בברייתא דספרי במאי מוקי לה וע"ק איך מפרש אביי הברייתא כר"ח רישא המתנבא לעקור כו' דכ"ע מודים שהוא בחנק לא תני ד"ה וסיפא בעכו"ם אפי' אומר היום עיבדוה כו' דצריכין לומר למר כדאית ליה כו' תני ד"ה. לכך גורס בדר"ח מחלוקת בעוקר הגוף דע"א וקיים מקצת דע"א דרחמנא אמר מן הדרך אפי' מקצת הדרך ועוקר הגוף דשאר מצות ד"ה בחנק. ויליף ליה מדכתיב ללכת בה למעט מקצת דע"א כדאיתא בספרי ולאו למעוטי לגמרי דא"כ דבר למעט מקצת דשאר מצות ל"ל אלא למעט מסקילה הוא דאתי וחייב חנק. ואביי מתרץ לדר"ח המתנבא לעקור כו' בשאר מצות ד"ה חייב חנק ובעוקר מקצת דשאר מצות פטור מחנק ובעוקר מקצת דעכו"ם ד"ה חייב חנק. וד"ה דתני בסיפא קאי אכולא ברייתא ולא נקט ר"ש אלא לאשמועינן פטור וחייב דתני אחנק קאי. והשתא פשטא דברייתא דהמתנבא לעקור כו' וברייתא דספרי אתיין כר"ח לכך פוסק הרמב"ם כוותיה וניחא הכל בס"ד:

(דף כ"ז ע"ב) **מתיב מ"ד צריך כו'.** וקשה תיקשי לנפשיה הא ישעיהו היה מוחזק לנביא לכל ישראל ולמה שאל חזקיהו אות ותירץ הי"מ דחוק ורחוק ע"ש ונראה לפי שאמר ישעיהו כבר נגזרה הגזרה וא"ל חזקיהו כלה נבואתך ולא כך מקובלני כו' כמפורש בבבלי ברכות. הרי שלדעת חזקיהו כלה כבר נבואת ישעיה וה"ל כנביא בתחלה ושאר נביאים שהיו באותו זמן הושע ועמוס ומיכה היו מודים בנבואתו והלכך למ"ד צריך ניחא ואפי' לשיטת הרמב"ם כשאחד מוחזק לנביא ומעיד א"צ לאות אפי' בתחלה הכא שאני שנתקלקל קצת אבל למ"ד א"צ קשיא טפיר:

לא סוף דבר לחופה כו'. וא"ת חופה מאן דכר שמה וי"ל לפמ"ש בקונט' דקאי אמתני' דפ' נערה ניהא שגורס שם לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה. ועי' בתו' כתובות בבלי (דף מ"ח) בד"ה לעולם כו' ומיהו י"ל דהכי דייק כו' ע"כ ר"ל עד שתיכנס משמע ע"י אחרים והיינו לחופה שכך הוא ענין החופה שאחרים מכניסין אותה לתוכה אבל הכא תנן כיון שנכנסה משמע מעצמה והיינו שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל שהם ילכו עמו ובזה היא ברשות הבעל. א"נ הכא תנן לנישואין והתם לא תנן לנישואין וכמ"ש לשון תו'. (ודברי פ"י בזה אינן נכונים) ורש"י שגורס הכא והתם לנישואין ופירש בגמרא דדייק מדלא תני נכנסה לחופה נראה דעיקר דיוקא מדתני הכא אע"פ שלא נבעלה דודאי לא ה"ל לתנא להאריך כל כך. ומדיוקא דרנב"י פירש"י במתני' כגון שמסרו כו' (וע"ש בסמוך בד"ה **כיון כו'**) א"נ סובר רש"י שמואל חילק לענין מיתה הויא נשואה אבל לא להפרת נדרים. וכמ"ש בסמוך ה"ק פשטא דקרא משמע כר"ל: **ביוצא בהם כו'.** עמ"ש לעיל [פ"ז ה"א] בתו' בד"ה כיוצא כו'. ונראה דה"נ בהוספתא בד"א שהיא כיוצא בהן באותה מיתה בסקילה כיוצא בו הוא בסייף והיא בסייף אבל בשרפה ובחנק היא בשרפה והוא והן בחנק ומיתה הכל.

א) הערוך בערך סנקליט פי' יועץ מבית דין.
ב) לפי דעת בעל ערוך השלם פירושו נותנין לו כפי עונשו.

הדרן עלך הנחנקין וסליקא לה מסכת סנהדרין.

הגהות והערות מהג"ם רב עמרם חסידא ז"ל.

סנהדרין פרק א' הל' א' בגמ' לא כן גזילות וכו' נ"ב ול"נ דקושית הגמ' כך הוא לא כן גזילות וכו' היינו הנך קראי בזומרין כתיבי ואינהו גזילות וחבלות נינהו כמו שכתב הפ"מ בד"ה מנן תיתי לי' ובלשון תמיה מקשה לא כן וכו' דאכתי הודאות והלואות מנ"ל ומשני הש"ס אסכת תני רשב"י ואלה המשפטים וכו' לפניהם היינו מומחין כדאיתא בש"ס פ' המגרש ע"ש, אתא מימר לך בא נומר לך ולא פי' הש"ס מאי אתא דממילא מובן והדר קאמר הש"ס בפשיטא דקריא אתיא כר"י וכו' או כפשוטו דקריא נמי מדברי ר"ש ופירושו כך הוא דפשוטו דקריא בדיני ממונות מיירי שהם משפטים ועיי' בפ"מ שכתב דקראי דבתר הכי כי תקנה וכו' מיירי בדיני ממונות ופשוט הוא, או שי"ל דכל זה מדברי הש"ס על דברי רשב"י אתא למימר לך כפשיטא וכו' שזהו הפשוט דקאי על דיינים אבל ריב"ח מוקי לה דקאי אבע"ד אלא דלפ"ז קשה דלא נזכר עדיין בפירוש בש"ס דבעינן מומחין עד שנשאל עליו לא כן ואולי ס"פ דאדלעיל קאי דמדאין ב"ד שקיל נפקא שלשה נפקא כדרבי ולפניהם ב' משמע כפשוטו ממש, ויש עוד לפרש קרוב לפי' הפ"מ ואם שניתי ה' יכפר, ועיין בסנהדרין דף א' ע"ב ד"ה לבעי נמי מומחין ותבין דיש נקיים הפירוש הא' שזכרתי דקאי על דינין המפורשים במקום אחר והבוחר יבחר. ודע שרשב"י אמר [לתלמיד] שמדותיו מהרומות של ר' עקיבא ולרע"ק דמייתי הש"ס לא נריך לפניהם כריב"ח ולכדרשב"י:

שם הל' ב' בגמ' אף אכן סימנא נ"ב אולי על הסימנים דמעברין את השנה עליהן על ג' ארצות דאתמר לקמן קאי:

פרק ב' הלכה ג' במראה פניס ד"ה דס הא דלא קאמר א"א נ"ב ובס' יערת דבש ח"ר דרשה ז' פי' לפי שההנבאה נו שעתיד להכשל בא"א מ"כ ההללה אינו אלא מבוא בדמים שכן מנינו באמת בב"ש והיא מתקדשת מטומאתה:

שם בפני משה ד"ה עתידה רובה עתיד שיבא לך מכשול גדול מזה נ"ב לא ידעתי למה גדול מזה הוא והפשר ברובה הכונה הרוב מאיסור שיש כאן שכאן הי' א"א ונדה ולא"א אתה עומד וא"א חמור מנדה וזה אפשר נ"כ המכוון אחת הייט א"א ולא שתים א"א ונדה אלא שלשון כפל הוא קלת:

הגהות והערות מהג"ם יְחִיאֵל מִיכֵל גאלדשלאג ז"ל אבד"ק שעפס.

סנהדרין (פ"א הלכה ב') גלגולת ארנון היבוסי וכו' נ"ב ע' תפו' חתם סופר חיו"ד סי' ש"מ בד"ה ועיין תוס', וע' שיורי קרבן פ"ה דסוטה שהקשה קו' החת"ס ותירץ שם.

שם (פ"ג ה"ג) זה אומר בטבריא וכו'. בציון וירושלים וכאן מבואר דהי' י"ח מילין ביניהם וכו'. נ"ב הלא יכול להיות בתחום אחד ג"כ ע"י בורגנין ואין כאן תימה כלל. וכן הי' שכיח בעת ישובה של ארץ.

שם (פ"ו ה"ח) וכר' ישמעאל בציון וירושלים ד"ה וכר' ישמעאל וכו' עד סוה"ד נ"ב לא ידענא מאי קשיא לי' הא התם קאמר על מוציא ש"ש לבטלה דאי' עונשין עליו מאזהרת עשה. ועל מש"ש לבטלה ליכא כלל קי"ו רק על מקלל חבירו בשם בעי למימר התם דלא כל שכן הוא.

שם (פ"ח ה"ד) וכל מה שיש לאמו וכו'. נ"ב אולי יש לפרש שעשתה נזמים כמו עשה לי שרים נזמים וטבעת, וכיון שעשתה לה תכשיט הוי היא שלה ג"כ כמ"ש שאין לבעל בכסות אשתו, ויש לה קנין בתכשיטי' שאינו רשאי למכור כמבו' באה"ע סי' פ"ח.

מסורת הש"ס

הלכה א מתני' לפני אידיהן של נכרים. שם כינוי הוא לחגיהם ולמועדיהם : אסורין מלשאת ומלתת עמהן. למכור ולקנות משום דאזלי ומודו לעכו"ם ביום אידם : מלהשאילן. בהמה וכלים מידי דהדרי בעינא: מלהלוותם. מעות דלא הדרי בעינא דמלוה להוצאה ניתנה : מלפורעם. דכשהן נפרעין אזלי ומודו לע"ז ביום אידם וכן כשפורעין: מפני שהוא מיצר לו. על מעותיו שאינם חוזרים לו ולא אזיל ומודה : שמח הוא לאחר זמן. למחר ביום אידו אזיל ומודה והלכה כחכמים. ודוקא במלוה בשטר אסור הוא להפרע מהן אבל במלוה על פה שרי מפני שהוא כמציל מידם : ר' ישמעאל וכו'. טעמא מפרש בגמרא : לאחר אידיהן מותר. וכן הלכה. ורבנן בתראי לטפויי קאתו דאפי' (פ"ז ו פ"א) בדיעבד אסור ואין הלכה בזה כוותייהו אלא כת"ק. ובגולה שאין אנו יכולין לעמוד על עצמינו מליסא וליתן עמהן שעיקר פרנסתינו מהם ועוד משום יראה אינו אסור אלא יום (תוספתא פ"א) (בס ו ע"ב) אידם בלבד והאידנא נהוג עלמא היתר אפי' ביום אידם משום דקים להו לרבנן בגוייהו דלא אזלי ומודו דכל הני דאיתסר בזו המסכת איירי בעובדי עכו"ם וע"ז ממש. וכדאמרינן בפ"ק דחולין דעכו"ם שבחוצה לארץ לאו עובדי עכו"ם הן אלא מנהג אבותיהם בידיהם:

גמ' שמע כולהון מהכא. לכל דאמרינן שלשה ימים לפניהן שמע להן להביא סמך מן המקרא הזה שהנביא הוכיחם ואמר באו בית אל ופשעו וגו' והביאו לבקר זבחיכם לשלשת ימי' מעשרותיכם אלמא דמדרך עובדי ע"ז להקדים בשלשת ימים לפניהם : אין כיני. אם כן הוא דיש סמך לזה מן המקרא אפי' בגולה יהי' הדין כן אלמא פליג נחום המדי בתוספתא ריש פ' א' וקאמר דבגולה יום אחד בלבד לפני אידיהן הוא דאסור : מאי כדון. הש"ס הוא דקאמר ומ"ט דנחום המדי : תמן. היינו טעמא דבדקו התם בגולה ומצאו שהן עושין צרכיהן לע"ז ליום אחד ולפיכך לא אסרו אלא יום אחד לפניהן : מה מקיים רבי יוסי. האי קרא והביאו וגו' דמשמע דר' יוסי לית ליה כלל להסמך מהמקרא בזה : במלכות ירבעם הכתוב מדבר. והנביא מגיד בתוכחתו בהפיתוי הדברים שהי' מפתה את ישראל ואמר להו ראו ע"ז ותרבי' היא שהיא מתרת לכם מה שאסרה התורה כדמסיים לקמיה שהיא עושה טובה וכו' והתורה אמרה וכו' : וקטר מחמץ תודה. אע"פ שיש עדיין מחמץ קטר התודה : וקראו נדבות השמיעו. אינו מקפיד עליכם מתי תביאו רק קראו נדבות והשמיעו אותן ולכשתרצו תביאו : לא בא הכתוב. דמייתי לקמיה אלא להזכיר גנותן של ישראל ואיידי דאיירי בירבעם דריש לה לקראי דהושע דמספר בגנותן ביום אשר הקימו אותו למלך עליהם : אפתי רמשא הוא. עתותי ערב הוא ואני כשיכור ולא שיכור וכן רוב העולם שתו שיכור המתינו עד הבקר והיה מתכוין שיסכימו לזה בנפש חפילה ושלא יאמרו אנוסים מחמת שיכרות היינו : כל הלילה ישן אופיהם. בתמיה וכי סבורי' אתם ישן אופיהם והוא היצה"ר המחממם לע"ז בודאי כל הלילה לא היה ישן אופיהם לחשוב מחשבות רשע עד בוקר הוא בוער וגו' לגמור הדבר : כדון. עכשיו יודע אני שבלב שלם אתם חפצים להדבר אבל מתירא אני מדין הסנהדרין שלכם : ואכלו את שפטיהם. שכילו אותם מן העולם : רבי לוי. וכן דרש ר' לוי שהרגום ומקרא דהחלו שרים נמי דריש מלשון חלל היך מה דאת אמר כי ימצא חלל: ור' לא. דריש לה מלשון חולין יום מלכנו נעשו השרים חולין שהורידן מגדולתן ולא הרגום:

תורה אור

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' א סמ"ג לאוין ע' טוש"ע יו"ד סי' קמו ס"א

לפני

א אידיהן של נכרים שלשה ימים אסורין מלשאת ומלתת עמהן מלהשאילן ומלשאול מהן מלהלוותן ומלהלוות מהן מלפורעם ומלהפרע מהן רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שהוא מיצר אמרו לו אע"פ שהוא מיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן *רבי ישמעאל אומר שלשה לפניהן ושלשה לאחריהן אסור וחכמים אומרים לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר:

גמ' רבי חמא בר עוקבה שמע כולהון מכא (עמוס ד) °והביאו לבקר זבחיכם לשלשת ימים מעשרותיכם. א"ל רבי יוסי אין כיני אפילו בגליות דתני *נחום *המדי אומר יום אחד בגליות אסור. מאי כדון תמן בדקו ומצאו שהן עושין צרכיהן ליום אחד ואסרו יום אחד ברם הכא בדקו ומצאו שעושין צרכיהן לשלשת ימים ואסרו להן שלשת ימים. מה מקיים רבי יוסי אהן קרייה והביאו לבקר זבחיכם וגו' במלכות ירבעם הכתוב מדבר כיון שמלך ירבעם על ישראל התחיל מפתה את ישראל ואמר להן בואו ונעבוד עבודה זרה ע"ז וותרנית היא. הדא (ישעיה ז) היא דכתיב °נעלה ביהודה ונקיצינה ונבקיענה אלינו ונמליך מלך בתוכה את בן טבאל א"ר אבא חיזרנו בכל המקרא ולא מצינו מקום ששמו טבאל אלא שעושה טובה עם עובדיו. (שמואל א ב) התורה אמרה °ובחור אותו מכל שבטי ישראל לי לכהן וע"ז אומרה (מלכים א יב) °ויעש כהנים מקצות העם א"ר לא מן הקוצים שבעם מפסולת שבעם. (שמות כג) התורה אמרה °לא ילין חלב חגי עד בוקר וע"ז אמרה והביאו לבוקר זבחיכם. התורה (ויקרא יט) אמרה °ביום זבחכם יאכל וממחרת וע"ז אמרה (שמות כג) לשלשת ימים מעשרותיכם. התורה אמרה °לא תזבח על חמץ דם זבחי וע"ז אמרה (עמוס ד) °וקטר מחמץ תודה. התורה אמרה °כי תדור נדר לה' (דברים כג) אלהיך לא תאחר לשלמו וע"ז אמרה °וקראו (עמוס ד) נדבות השמיעו. א"ר יודן אבוי דרבי מתנייה לא בא הכתוב אלא להזכיר גניין של ישראל. (הושע ז) °יום מלכינו החלו שרים חמת מיין משך ידו את לוצצים. יום שמלך ירבעם על ישראל אתון כל ישראל לגביה בפתי רמשא אמרו ליה קום עבוד ע"ז. אמר לון אפתי רמשא הוא אשתי ולא אשתי כל עמא שתו אלא אם אתון בען אזלון ואתון בצפרא הדא הוא (שם) דכתיב °כי קרבו כתנור לבם בארבם כל הלילה ישן אופיהם. כל הלילה לא ישן אופיהם °בוקר הוא בוער כאש (שם) להבה. בצפרא אתון לגביה אמר לון כדון אנא ידע דאתון בען אלא דאנא דחיל מסנהדרין דידכון דלא יקטלונני. (שם) אמרו ליה אנן קטלין לון הה"ד °כולם יחמו כתנור ואכלו את שופטיהם. רבי לוי אמר הרגום היך מה דת מר (דברים כא) °כי ימצא חלל רבי לא אמר הורידן מגדולתן. יום מלכינו החלו שרים חמת מיין. יום שנעשו בו שרים חולין

מי

מראה הפנים

לפני אידיהן שלשה ימים. מסקינן התם בגמרא דף ו' ע"א דהן בלא אידיהן קתני וכמה שדקדקו התוספ' בזה עיין כדיבור דלקמן :

נחום המדי אומר יום אחד בגליות אסור. והכי הוא בתוספתא נחום המדי אומר יום אחד בגליות לפני אידיהן אסור. והתם בדף ז' ע"כ גבי הא דנחום מדי איכא ביניהו גרים בסתמא נחום המדי אומר אינו אסור אלא י"ם אחד לפני אידיהן. ולגי' התוספתא הוה ניחא נמי דבהאי לישנא דקאמר איכא ביניהו דנחום המדי דג"כ רבנן בתראי לטפויי קא אתו דלפשטא דהסוגיא משמע דקאמר דת"ק לית ליה דנחום המדי ורבנן בתראי אית להו דנחום המדי וא"כ ת"ק טפי מחמיר הוא ורבינו ז"ל רצה לתרץ זה בדבריו שכתב דלא יהבי תוספתא אלא אסור סתמא קאמרי ור"ל אף דנקטינן כללא דסתם תנא בתרא לטפויי אתא כדכתב לעיל מ"מ בהא ע"כ הוא דאמרינן הכי משום דסתמא קאמרי ואלו לגי' התוספתא בהא דנחום מדי שפיר הוא דהאי אמרינן דפליגי בדנחום המדי א"ר ה"ה דת"ה לא איירי בגולה כלל ולא אסרו לפניהן אלא ביום אידם וכדשמואל וכלישנא קמייתא בזה אלא דבהאי איבעית אימא מוסיף בזה דאליבא דרבנן בתראי לא בעינן למימר דמתמרי בגולה כמו בא"י אלא דאית להו דנחום המדי דבגולה יום אחד הוא דאסור לפניהן ות"ק לית ליה דנחום המדי כלל ובגולה אינו אסור אלא ביום אידן בלבד והשתא רבנן בתראי לטפויי קאתו גם להאי לישנא. מיהו משמע מהתם דלא גרים לה כמו גי' התוספתא דהא מייתי לקמן אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר ואילו לגי' התוספתא בגולה אין איסור כלל לפניהן דת"ק אית ליה דשמואל. ולפי הגי' דתוספתא יש ליישב קלת כמה שדקדקו התוס' דף ו' ע"א ד"ה אלא ש"מ הן וכו' דהאמאי לא דייק מדלא קתני לפני אידיהן שני ימים דהו לא הוה ליכא למיטעי גם אי הוה תני הכי לומר דאיד בכלל דא"כ הוה ליה למיתני לפני אידיהן יום אחד די"ל לומר אילו הוה תני הכי ה"א דגם בגולה בכלל כדאשכחן לתנא בתוספתא דקאמר הכי ותני דידן לא ס"ל כלל בגולה דאסור לפניהן והלכך הוא דתני האי לישנא לפני אידיהן שני ימים לאפוקי מלישנא דתנא דתוספתא ולאשמעינן דלא איירי בגולה יא"כ

נויי נוסחאות (סו"ז) רבי ישמעאל נד"ו רבי שמעון. (סו"ס) בר עוקבה שמע כולהון מכא והביאו לבוקר בספר"ר עקיבא על שם הביאו לבקר. (סוס"ז) שעושין צרכיהן לשלשת בספר"ר שהן עושין צורכן לשלשה (וכ"ס בד"ו). (סוי"ז) שלשת בד"ו שלשה. (סו"כ) ואמר נד"ו ואומר. (סוכ"ב) אבא בד"ו אבה. (סוכ"ח) מפסולת בד"ו ומפסולת. (סוכ"ס) לא ילין במקרא „ולא ילין".

ככר לארץ

מן הקוצים שבעם. בבלי קדושין דף ע"ה: כל הלילה לא ישן אופיהם נ"א אופי פלחם פי' מנגנ: רבי לוי אמר הרגום מסתלו דריש כלדריש ר' לא:

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ט מע"ז הל' א סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמח ס"ב

ג
ב מיי' שם הי"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קמט ס"ג

מי גרם להן חמת מיין שהיו להוטין אחר היין. משך ידו את לוצצים כד הוה חמי בר נש כשר הוה מייתיב גביה תרין ליצנין ואמרין ליה אי זה דור חביב מכל הדורות אמר להן דור המדבר. ואינון אמרין ליה ולא עבדון עכו"ם והוא אמר לון בגין דחביבין לא איתענשון. והינון אמרין ליה חשי דמלכא בעי מיעבד כן ולא עוד אלא אינון עבדין חד ודין עבד תרין. °וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן. (מלכים א יב) נסות רוחו של ירבעם היא החליטתו. א"ר יוסי בר יעקב במוצאי שמיטה מלך ירבעם על ישראל הה"ד °מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה (דברים לא) בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. אמר אנא מיתבעי מיקרי קאים אנא ואינון אמרין מלכא דאתרא קדם. ואין מיקרי תיניין גנאי הוא לי ואין לא ניקרי ביזיון הוא לי. ואין מרפינון אזלון סלקין אינון שבקין יתי אזלין לון גבי רחבעם בן שלמה הה"ד °אם יעלה העם הזה לעשות זבחים (מלכים א יב) בבית ה' בירושלם ישוב לב העם הזה אל אדניהם אל רחבעם. מה עשה עשה שני עגלי זהב וכתב על ליבן והרגוך אמר כל מלך דיקום יסתכל בון. א"ר חונה °חובר חברי' מחוכם (תהלים נח) כל מי שהיה חוברו היה חוברו. א"ר חונה °ושחטה שטים העמיקו שהעמיק ברשע אמר (הושע ה) כל דמפרסים אנא קטיל ליה. א"ר אבין בר כהנא אף שבתות וימים טובים מצינו שבדה להם ירבעם מלבו הה"ד °ויעש ירבעם חג (מלכים א יב) בחדש השמיני בחמשה עשר יום לחדש בחג אשר ביהודה ויעל על המזבח כן עשה בבית אל לזבוח בחדש אשר בדה מליבו מלבד כתיב כמה דאת אמר °מלבד שבתות ה'. (ויקרא כג) תני עבר ונשא ונתן *עמו [א] מותר ר' יעקב בר אחא ר' יוסי בשם ר' יוחנן ואפילו ביום אידו ותני כן במה דברים אמורים בנכרי שאינו מכירו אבל בנכרי המכירו מותר מפני שהוא כמחניף להן. תני נכנס לעיר ומצאן שמחין שמח עמהן מפני שאינו אלא כמחניף להן. חד דוקינר אוקיר לר' יודן נשייא חד דיסקי' מלא דינרין *נסב חד מינהון ושלח ליה שארא. שאל לרשב"ל אמר יוליך הנייה לים המלח. הרי במכירו הרי לשעבר ור"ל אמר יוליך הנאה לים המלח. א"ר אבהו ואני לא שאלני רבן גמליאל בר' מהו לילך לירידי ואסרתי לו. והתני [ב] *הולכין *ליריד ולוקחין משם עבדים ושפחות. ר"ל אמר לא סוף דבר עבדים ישראל אלא אפילו נכרים מפני שמקרבין תחת כנפי השכינה. מאי כדון ר"ג אדם קטן היה וביקש ר' אבהו לנודרו אבל ר' יודן נשייא אדם גדול היה וביקש ר"ל לגדור הדבר. ניחא מלהשאיל מלשאול

פני משה

מי גרם להן. לשמוע לעלת ירבעם: חמת מיין. גרם להן: שהיו להוטים וכו'. שעשה להן ירבעם משתה והושיב איש כשר בין שני ללנין ורשעים כדמסיים ואזיל: והינון אמרין ליה חשי. שתוק אחרי אשר הדברים כן תדע שגם המלך רוצה לעשות כן ורוצה להוסיף ולעשות שני עגלי ע"ז כדכתיב ויעש וגו': היא החליטתו. החליטה דעתו לעשות כך. א"נ טמאתו ומלשון מצורע הוא: במוצאי שמטה. והוא זמן הקהל הה"ד מקץ שבע שנים במועד וגו' ולפיכך נתן בלבו לזה ואמר אם נעלה לרגל ועומד אני לקרות במשנה התורה יאמרו מלכא דאתרא הוא קודם ואם אקרא שני לו זה הוא גנאי לי ואם לא אקרא כלל ביזיון הוא לי. גנאי נקרא מה שמתגנה אדם על פי מעשיו ודבריו וביזיון מה שמתבזה מאליו בפני הבריות ואינם חוששין לכבודו: ואין מרפינון אזלון סלקון. ואם אני מניח את העם לעלות לבדם לירושלים בודאי יעזבוני וילכו אצל רחבעם אדוניהם: והרגוך. לרמז להמלך אשר יקום אחריו שיסתכל בזה כי עיקר עצת הרשע הזה שלא ימרדו בו ויהרגוהו: אמר ר' חונה. היינו דכתיב חובר חברים מחוכם ורישיה דקרא אשר לא ישמע לקול מלחשים כלומר שאינו צריך לשמוע מקול הלוחש באזניו אלא שזה מרמז בדבר וחובר ומחכים את חבירו וכל מי שהיה חוברו ובא אחריו למלוך היה חוברו לזה ומבין ברמיזת המלה והרגוך ונעשה לו חבירו ללכת בחטאתו אשר החטיא את ישראל: ושחטה שטים העמיקו. ושחטה מלשון חן שחט לשונם ושהעמיק ברשע למען השטות אותם מן הדרך ואמר כל דמפרסם כוונת המלה אנא קטיל ליה והמון העם היו סבורים כי הכוונה על הע"ז שמי אשר לא יעבוד אותה והרגוך: אף שבתות וכו'. ודריש ליה מן הכתיב מלבד: כמה דאת אמר מלבד שבתות ה'. והכוונה לבלבל את העם בחשבון שימים ויהיו נבוכים גם במספר ימי החדש מחמת זה למען לא ישימו אל לבם לעלות לרגל בזמנו: תני. בברייתא: עבר ונשא ונתן עמו מותר. ליהנות לו באותן מעות דלא אסרו חכמים אלא לכתחילה: ואפילו ביום אידו. מותר בדיעבד: ותני כן. תניא נמי הכי דהקילו בדיעבד כמו שהקילו בעכו"ם המכירו אפי' לכתחילה: מפני שהוא כמחליף להן. דלא מיחזי מה דנושא ונותן עמו אלא כמו טובה וחנופה מפני שהוא מכירו ועוד אם לא ישא ויתן עם עכו"ם המכירו יעזוב אותו וילך לישא וליתן עם אחר והוה כמחניף לו שישא ויתן עמו תמיד: כמחניף להן. שמלאן שמחין ולא משום יום אידן הוא שמח: חד דוקינר. קסדור אחד כיבד לר' יודן נשיאה ביום אידו תיבה אחת מלאה דינרין וקיבל ממנו אחד ושלח לו השאר בחזרה: שאל לר"ל. בשביל דינר אחד שקיבל ממנו והורה לו שיוליך הנאה לים המלח: ופריך הרי במכירו הוה עובדא עוד הרי לשעבר דבדיעבד שכבר קבל הוה ואמאי אמר לו ר"ל יוליך הנאה לים המלח: א"ר אבהו. תדע דגם בדידי הוה עובדא ששאל אותי ר"ג ברבי מהו לילך ליריד של עכו"ם לשאת ולתת עמהן ואסרתי לו ואע"ג דהתני בתוספתא פ"א הולכין ליריד של עכו"ם ולוקחין מהם עבדים ושפחות מפני שהוא כמציל מידם ור"ל אמר לא סוף דבר וכו': מאי כדון. והשתא מאי טעמא דר"ל דאסר לרב יודן נשיאה את הדינר: ר"ג אדם קטן היה. כלומר ניחא הא דר' אבהו דר"ג קטן היה באותה שעה וביקש רב אבהו לגודרו שלא ירגיל עצמו לשאת ולתת ביום אידם אבל ר' יודן נשיאה אדם גדול היה ומ"ט דר"ל: וביקש. אע"פ כן ביקש גם ר"ל לגדור הדבר שלא יראו אחרים וירגילו עצמן בכך ויבאו להתיר אפי' לכתחיל' ובעכו"ם שאינו מכירו: ניחא מלהשאיל. דאסרו חכמים דמהני ליה ואזיל ומודה: מלשאול

מסורת הש"ס

פ': ו כ"ב

שם

(תוספתא פ"א) שם יג

מראה הפנים

וא"כ אי הוה תני לפני אידיהן שני ימים לעולם אתינן למיטעי דאיד בכלל ושילכך תני שלשה ימים. ומשום הכי אין לדייק מהאי ליבנא דמתני' כל כך ודייק מדתני לפני אידיהן:

במוצאי שמיטה מלך ירבעם על ישראל וכו'. ובבבלי פ' חלק דף ק"א ע"ב גרים אמר גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא וכו'. ובודאי כך היו מקובלים דבמולאי שמיטה נעשה מלך והיו לו כ' הטעמים כהדא ועוד. ונראה דהא דלא מייתי האי תלמודא להאי דאמר התם משום דלשיטתיה אזיל דפליגי בה הכא בכמה מקומות בהך דאין ישיבה בעזרה וכדגרסי' בסוטה סוף פ' אלו נאמרין תני ר' חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ור' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה ומפרש דהא דכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' שיישב עצמו בתפילה. והיינו טעמא דלא מייתי הכא אלא הך דקריאת משנה תורה:

בשם ר' יוחנן ואפי' ביום אידו. והתם בדף ו' ע"ב גבי פלוגתא דר' יוחנן ור"ל אם עבר ונשא ונתן קאמר בסדיא דביום אידן כ"ע לא פליגי דאף בדיעבד אסור כדמוקי לה לברייתא ביום אידן דוקא וכן פסקו רוב הפוסקים ז"ל ובלפני אידיהן בדיעבד מותר ור"ל דהתם משום דתניא כוותיה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מעכו"ם הל' א' ומלקמן בהלכה ב' גבי עובדא דר' ביבי משמע נמי דר' יוחנן דהכא ס"ל דביום אידן אסור אפי' בדיעבד דקאמר הורי ליה כהדא דר' יוחנן אסור אלא דלכאורה נראה דנתחלפו השמות המ"ד דהא ר' יוסי הוא דהורי ליה ואיהו גופיה קאמר הכא בשם ר' יוחנן דמותר ובמאי חזר בו ר' יוחנן ושמע ר' יוסי מיניה דלהלכה מורין דביום אידו אסור אפי' בדיעבד כדאמר התם:

במה דברים אמורים בעכו"ם שאינו מכירו וכו'. התוס' ברים פרקין וכן הרא"ש ז"ל הביאו לזה וכתב וכן תניא בתוספתא ומייתי לה בירושלמי ובתוספתא שלפנינו לא מלאתיה. ולמדנו מכאן על מה דסמכינן האידנא להקל והעיקר מה דסמכי להקל מהאי דר' יוחנן בפ"ק דחולין דף י"ג ע"ב דאמר גוים שבח"ל לאו עובדי עכו"ם הן. והרמב"ם ז"ל לא הביא מכל זה ומדבריו שם הל' ד' משמע דעל זמן הזה קאמר דכתב שם אדומים עובדי עכו"ם הן וכו' ע"ש:

חד דוקינר אוקיר לר' יודן נשיא וכו'. היינו עובדא דגרים התם דף הנזכר ההוא מינאה דשדר ליה דינרא קיסרנאה לר' יהודה נשיאה ביום אידו וכו' והתם קאמר ליה ר"ל טול וזרוק אותו לבור בפניו וכו' כלאתר יד. והכ"מ תמה בהל' ב' על מה שלא ביאר זה הרמב"ם ז"ל שצריך לאבד בפניו. ואפשר דלענין זה סמך על מה דפירשו הכא דר"ל לגדור הדבר. הוא דביקש ולתומרא בעלמא הוא דקאמר ליה הכי:

אשכח

שנויי נוסחאות (סוכ"א) ישוב במקרא „וישב". (סוי"ג) בחג במקרא „בחג". (סול"ב) לזבוח בחודש (נ"ל לזבח וגו' בחדש). (סומ"ו) שמקרבין כד"ו שמק־בן.

ככר לאדן ואינון אמרין ליה חמי דמלכא בעי וכו' כנ"ל:

חבריא אמרי טעמא דר' ישמעאל משום בריה דמועדא דשייך לחג כמי החג בעצמו כמו אסרו חג. אמר ר' בא כיון שהוא יודע שאסור לך ליטא וליתן עמו הוא ממעט בשמחת אידו והוי לאחר אידיהן כמו לפני אידיהן מה מפקא מביניהון למכור לו דברים שאינן מתקיימין ע"ד חברייא אסור פי' דהא לפני אידיהן אינו אסור אלא דבר המתקיים בתוך המועד אבל למכור לו לפני אידיהן דבר שאינו מתקיים במועד מותר כיון דלא חזי לי' במועד לא אזיל ומודה כדפרש"י דף ו' ע"ב אבל במועד גופי' אסור אפי' דבר שאינו מתקיים וע"כ לחברייא דלדידהו יום שלאחר אידיהן הוי בריה דמועדא והוי כיום איד בעצמו משום דשייך להחג ע"כ אפילו דבר שאינו מתקיים אסור למכור אבל לר' בא מותר דהא לא חמור לאחר אידיהן מלפני אידיהן. וכיון דמותר לפני אידיהן למכור דבר שאינו מתקיים כן מותר נמי לאחר אידיהן ועיין בתוס' ז"ל והרא"ש ז"ל דף ו' ע"ב דפירשו שם לא אסרו אלא דבר המתקיים דהוא מכר דווקא אבל לא ליקח. ובירושלמי מפורש הוא כן דקאי אמכר דווקא כדגרסינן למכור דבר שאינו מתקיים מפורש מכר דווקא: מה

מלשאול מהן. מאי טעמא: מפני שהוא כמשיאו שם. שהוא גומל חסד והאי בר ישראל צריך ליה ואזיל ומודה: מליפרע מהן. מאי טעמא דת"ק דאסר: שלא יאמר ע"ז שלו סייעה. אותו לפרוע חובו ואזיל ומודה: ותני כן. תניא נמי הכי וכדמפרש לה בברייתא דמלוה אובדת היינו אפי' אם היא בעדים אלא שבע"פ היא מותר מפני שהוא כמציל מידו: אין מלוה אובדת. אם היא בשטר ואסור וקאמר הש"ס דלפעמים אפי' היא בשטר אובדת היא שלא בכל שעה אדם זוכה לפרוע חובו: מאי כדון. והשתא במאי איירי במתני' דלמאי קרינן מלוה שאינה אובדת ואסור: מלוה אובדת שלא במשכון. ובין בע"פ ובין בשטר מותר: אין מלוה אובדת. אם היא במשכון ואסור: אשכח תני על קדמייתא. אשכח ברייתא דתני לה כמו דתנינן בקדמייתא דמלוה שאינה אובדת בשטר היא ואסור: תמן תנינן. בפ"ק דמ"ק ועושה אשה תכשיטיה במועד ר' יהודה אומר אשה לא תסוד. לא תתן סיד על פניה במועד דאע"פ כשנוטלתו מאדימה ומנאיל פניה כיון דהנאה שבאה לאחר זמן הויא ובמועד ניוול הוא לה אסור: ר' חנינא ור' מנא. פליגי במה נחלקו ר' יהודה וחכמים: בסיד שהוא מתירתו במועד נחלקו. שהיא נוטלתו מעל פניה לאחר יום או יומים ובתוך המועד בהא הוא דפרי ת"ק מכיון דאיכא הנאה במועד גופיה ורב יהודה אוסר דלפי שעה היא מנוולת במועד כל זמן שהוא על פניה: אבל בסיד שמתירתו לאחר המועד אסור. לדברי הכל כיון דבמועד אין לה הנאה כ"א ניוול: ואחרינא אמר דל"פ אלא במתירתו עד לאחר המועד ובהא הוא דר' יהודה אוסר ולת"ק אפי' בכה"ג שרי מפני שמחה לאחר זמן: מותר. אפי' לר' יהודה: ולא ידעין. אנו מאן מינייהו דר' חנינא ור' מנא אמר דא ומאן אמר דא: מן מה דאמר ר' חנינא וכו'. ר' יהודה כדעתיה. דלשיטתיה אזיל כמה דקרי ליה התם ניבול שעה ניבול וכן הוא אמר הכא דצרת שעה צרה היא ואע"פ שמח לאחר זמן מותר להפרע ממנו מפני שהוא מיצר לו עכשיו: הווי דהוא אמר וכו'. ש"מ דרב חנינא הוא דמוקי פלוגתייהו דפליגי בסיד שהיא מתירתו בתוך המועד ואסר ר' יהודה משום דס"ל ניבול שעה הוי ניבול בשעה שמניחתו על פניה במועד: אומנין ישראל. תוספתא בפ"ק דמכלתין ובספרי הדפוס נשתבשה הגי' שם והגי' נכונה כדמייתי האי ש"ס בפ"ק דשבת ושם היא שנויה והסוגיא דהכא: בתוך ביתו. של ישראל אסור ובתוך בתיהן מותר: א"ר שמעון בן אלעזר במה דברים אמורים בקבולת אבל בשכיר יום אסור. והכי הוא בתוספתא ובפ"ק דשבת. דלא התירו בתוך בתיהן אלא א"כ קיבל המלאכה בקיבולת לשלם לו בעד כל המלאכה כך וכך וכיוצא בו שאינו ניכר לפי שמובלע שכר יום אדם בהן אבל בשכר יום אסור שניכר שכר יום אדם שנותן לו: בד"א בתלוש מן הקרקע. הא דהתירו בקבולת בבית הנכרי בתלוש מן הקרקע דוקא: אבל במחובר לקרקע. כגון שעושה לצורך מחובר לקרקע שמסתת אבנים לשקען בבנין אסור אפי' בביתו של נכרי: בין כך ובין כך. כדמפרש ואזיל: בין בתלוש בין במחובר בין בשכירות בין בקיבולת. דכיון דבעיר אחרת הוא ואינן יודעין שהמלאכה של ישראל הוא מותר אפי' בשכירות ובמחובר: רבי לא. פליג ומפרש דהאי בין כך ובין כך לא קאי אסיפא במה דברים אמורים בתלוש וכו' ובעיר אחרת מותר בין בתלוש בין במחובר ובלבד בקיבולת אבל בשכירות אפי' בעיר אחרת אסור: טעמא דר' ישמעאל. במתני' דאסר אף לאחריהן: משום בריה דמועדא. בריה לשון סעודה כמו הבראי הבריה ולא ברה אתם לחם. וכלומר שלאחר החג שלהם ג"כ עושין שמחה ומתענגין בסעודת המועד שלהן שנשאר והלכך אסור ר' ישמעאל אף לאחריהן דהם שייכים להחג וכיום איד הן: כיון

*מלשאול מהן מפני שהוא כמשיאו שם. ניחא מלהלוותו מלהלות מהן מפני שהוא כמשיאו שם. ניחא מלפורען מליפרע מהן שלא יאמר עכו"ם שלו סייעה. רבי בא בר טבליי בשם רב אם היתה מלוה אובדת מותר. ותני כן מלוה אובדת בעדים אין מלוה אובדת א *בשטר. אפילו מלוה בשטר אובדת היא שלא בכל שעה אדם זוכה לפרוע חובו. מאי כדון מלוה אובדת שלא במשכון אין מלוה אובדת במשכון. אשכח תני על קדמייתא מלוה אובדת בעדים אין מלוה אובדת בשטר. תמן *תנינן *רבי יודה אומר אשה לא תסוד מפני שניבול הוא לה רבי חנינה ורבי מנא חד אמר בסיד שהיא מתירתו במועד [י] נחלקו אבל בסיד שמתירתו לאחר המועד אסור וחרנא אמר בסיד שהיא מתירתו לאחר המועד נחלקו אבל בסיד שמתירתו בתוך המועד מותר. ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא מן מה דא"ר חנינה רבי יוסי בשם רבי יוחנן רבי יהודה כדעתיה כמה דרבי יהודה אמר תמן ניבול שעה ניבול כן הוא אמר הכא צרת שעה צרה הווי דו אמר בסיד שהוא מותר בתוך המועד נחלקו אבל בסיד שהוא מותר לאחר המועד אסור. [ב] *אומנים ישראל שהיו עושין עם הנכרי באידן בתוך ביתו אסור בתוך בתיהן מותר רבי שמעון בן אלעזר אומר במה דברים אמורים בתלוש מן הקרקע אבל במחובר לקרקע אסור. בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר מהו בין כך ובין כך מותר בין בתלוש בין במחובר בין בשכיר בין בקיבולת. אמר רבי לא בין בתלוש בין במחובר ובלבד בקיבולת. רבי שמעון בר ברסנה בשם ר' אחא בשבת ובאבל ובע"ז הלכה כר' שמעון בן אלעזר. חברייא אמרי טעמא דרבי ישמעאל משום בריה דמועדא. אמר רבי בא

מראה הפנים

אשכח תני על קדמייתא וכו'. והכי תני לה בתוספתא ר' יהושע בן קרחה אומר כל מלוה בשטר אין נפרעין ממנו ושאין בשטר נפרעין ממנו מפני שהוא כמציל מידם. ומייתי ליה התם. ולא פליג אהא דלעיל אלא בהא דקאמר אפי' מלוה בשטר אובדת היא וכו' אבל במשכון לכ"ע אפי' במלוה ע"פ אין נפרעין ממנו וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' א':

בסיד שהיא מתירתו לאחר המועד נחלקו וכו'. כהאי מ"ד התם ומודה ר' יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד וכו' וכדמפרש לה דלא קשיא לדידיה אדר' יהודה דהכא דבמועד התירו מה שהוא מיצר לפי שעה ושמח לאחר זמן במועד גופיה:

הלכה כר"ש בן אלעזר. מכאן שכיוון התוס' ז"ל בסוף פרקין דף כ"א ע"ב ד"ה אריס אריסותיה קא עביד לדחות ראיית ר"ת דמחלק בין שבת לאבל בדין זה וכן שנית הרא"ש ז"ל שם וכדברי ר' אילא דמסיק הכא בהדיא דלא התיר בעיר אחרת והיינו חוץ לתחום אלא בקבלנות ובתוך התחום אסור אפי' בקבולת במחובר לקרקע ואפי' בביתו של נכרי והיינו לצורך מחובר כגון מסתת אבנים וכיוצא בו. ובתלוש מן הקרקע לכ"ע מותר בקבולת בביתו של נכרי כדאמר הכא בד"א בתלוש וכו' וזה קאי על בד"א קמייתא דבקבולת דוקא כמו שכתבתי בפנים דהכי היא בתוספתא ובפ"ק דשבת. וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ו מהל' שבת בהל' י"ב וי"ג וכן השוכר את הנכרי לימים הרבה וכו' כגון שיכתוב לו או שיארוג לו וכו' בד"א בלנעה וכו'. והיינו בביתו של נכרי ובמקום שלא יהא ניכר שהמלאכה היא של ישראל. ואיהו כדין מחובר לקרקע ובקבולת משמע מדבריו ז"ל דלא פסק כך דהכא שהרי בהל' י"ד כתב לפיכך וכו' לבנות לו חצירו וכו' לא כתב אלא החילוק שבין אותה העיר או בתוך התחום לאסור וחוץ לתחום הוא מותר והטעם בתוך התחום אסור מפני הרואים וכו' והיינו טעמא דלעיל כדבריו ומשום דבמחובר לקרקע ובתוך התחום הוי פרהסיא וא"כ משמע דלצורך מחובר בביתו של נכרי מותר לדעתו ז"ל בקבולת. ונראה דהוא ז"ל סמך עלמו בזה על ת"ק דר' אילא דהכא דמפרש מהו בין כך ובין כך מותר בין בתלוש בין במחובר בין בשכיר בין בקיבולת וא"כ חוץ לתחום מותר אפי' במחובר בקיבולת דליכא מפני הרואין וה"ה בצנעא בביתו של נכרי בלצורך מחובר ומשום דלת"ק מפרשינן הכי להאי בין כך ובין כך וכו' דבעיר אחרת לא אמרו האי בד"א כלל אלא דלעולם מותר הוא מכיון דבצנעא הוא אין איסור כלל אפי' במחובר ומעתה כל שהוא בצנעא אין כאן איסור וכך לי בביתו של נכרי כאותה העיר בלצורך מחובר כמו בעיר אחרת במחובר ועוד די"ל דהא דמשמע מהאי בד"א בתלוש וכו' דבביתו של נכרי נמי אסור במחובר כדכתב הרא"ש ז"ל היינו היכא דאיכא

ציון ירושלים [ב] אומני ישראל שהיו עושין עם הנכרי באידן. בפ"ק דשבת אין הגי' שם באידן וע"ש תוס' ורא"ש שם משמע דלא גרסו באידן והם פי' דקאי לענין שבת אך לפענ"ד דברים נכונים לדינא רק דלענין שבת אדרבה בבית ישראל אסור ובבתיהן מותר ובאידן הוא להיפך שוב מצאתי במה"פ על שבת שנדפס בזיטאמיר שהרגיש בזה והניחתי ע"ש ובזה לפענ"ד מובן מ"ש בשבת ובאבל ובע"ז הלכה כרשב"א ובמהרש"א בשבת ובתוס' שם כתוב שבע"ז לא ידענו ע"ש וע' בספר יד מלאכי סי' פח מ"ש בזה ובחיבורי כת"י על ח"ב יו"ד פי' ש"מ שהארכתי בזה. ולפמ"ש כאן דקאי לענין אידן א"ש קך דע"ז דהיינו לענין יום אידן וסייני בשבת לענין שבת ובע"ז לענין אידן ויוכל להיות דבאבל ג"כ שכוונה לענין אם הוא אבל ג"כ לענין מלאכה ודוק היטב:

שנויי נוסחאות (א"ב) מלהלוותו בד"ו מלהלוותן. (שוכ"ס) ברסנה בד"ו כרסנה.

בכר לארן

שלא בכל שעה אדם זוכה ליפרע מחובו כצ"ל. ועיין תוס' פ' זה דף כ' ורא"ש דף פ"ב: במה דברים אמורים בתלוש מן הקרקע. מרדכי פ"ק דשבת:

עמודי ירושלים

אפילו מלוה בשטר אובדת כו' מאי כדון מלוה אובדת שלא במשכון מלוה [שאינה] אובדת במשכון מבואר להדיא דמלוה על משכון עדיף ממלוה בשטר דאפי' מ"ד דמלוה שלא במשכון הוא מלוה אובדת במלוה במשכון מודה דהוא מלוה שאינה אובדת וע"כ לא ידעתי מ"ש הכ"מ בפ"ט (מה' ע"ז ה"א)

וז"ל כתב ר' ירוחם דמשמע בירושלמי דמלוה על משכון הוי כמלוה בשטר עכ"ל ולא ידעתי מאי משמע דקאמר הא מבואר להדיא כן וגם מ"ש דהוה כמו בשטר ובאמת הוא עדיף מיניה:

גליון אפרים

רבי שמעון בר כרסנה בשם ר' אחא בשבת ובאבל ובע"ז הלכה כר' שמעון בן אלעזר. עיין ברמב"ן במלחמת במ"ק פ"ב שפירש באבל סכונה להבריתא דמ"ק כ"ו ע"ב דקאי להפכו למסה מלאחותו רשב"א אוסר ... וכבר כתבתי כן בשבת:

מסורת הש"ס: פי' ע"ז ו ע"ב | שם | (מ"ק פ"ק) נ"ק ח פ"ו ו ע"ב | (תוספתא שם שבת פ"ק)

עין משפט נר מצוה: ד א מיי' פ"ט מע"ז הל' א סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמח ס"א | ה ב מיי' פ"ז מיו"ט הל' ב סמ"ג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תקמו ס"ס

עין משפט נר מצוה

ד מיי' פ"ט מהל' ע"ז ה"ס ופ' בהשגות סמ"ג לאוין מס טוש"ע יו"ד סי' קמח ס"ז

מסורת הש"ס

כיון שהוא יודע שאסור לך לישא וליתן עמו. אפי' לאחריהן הוא ממעט בשמחת אידו לפי שהוא דואג שלא יבא לו איזה ריוח מיד אחר יום אידו וממעט בשמחתו להשאיר לו אחרי כן עד שירויח במשא ומתן : מה מפקה מביניהון. מאי ביניהו דחברייא ובין טעמא דר' בא כדי שימעט בשמחת אידו : למכור לו דברים שאינן מתקיימין. ליום אידו ולמכור לו קודם יום אידו איכא ביניהו : על דעת חבריי אסור. דכמו דחיישינן ביום שלאחר אידו מטעמא דמכל מקום מתענג הוא בבריה דמועדא ושמח אף ביום שלאחריו ה"נ בדברים שאין מתקיימין אסור מהאי חששא שיכול הוא לתקנם לסעודה ולהכין לו מיום אל יום ויהא שמח בזה ביום אידו : על דעת רב בא. דס"ל דלא חיישינן להכי ומטעמא אחרינא הוא דאסר רבי ישמעאל לאחריהן א"כ בדברים שאינן מתקיימין ליכא למיחש שיהא שמח בהן ביום אידו ומותר למכרן לו. א"נ למכור לו דברים שאינן מתקיימין לאחריהן לרב ישמעאל איכא ביניהו דלדעת חברייא אסור דאע"פ שאינו שמח באלו דברים שאינן מתקיימין מ"מ שמח הוא מבריה דמועדא וכיון דיום שלאחריו כיום אידו דמי אסור למכור לו אפי' דברים שאינן מתקיימין אבל לר' בא דס"ל מטעמא כדי שימעט בשמחת אידו לפי שאסור לישא וליתן עמו גם לאחריהן מותר למכור לו דברים שאינן מתקיימין דבשביל שנתיר למכור לו דברים אלו לא יהא מרבה בשמחת אידו שאינו חושש להן לפי שאין הריוח מצוי בהן ועכ"פ ימעט בשמחת אידו לפי שיודע שאסור לישא וליתן עמו בדברים שהריוח מצוי בהן : קרייא מסייע למה דאמרי חברייא. דיום שלאחר המועד כמועד הוא ורגילין לשמוח בו ולהתענג בבריה דמועדא : וביום עשרים וארבעה לחדש וגו'. בנחמיה כתיב ויקרא בספר תורת אלהים וגו' ויעשו חג שבעת ימים וביום השמיני עצרת כמשפט וביום עשרים וארבעה לחדש הזה נאספו וגו' : ולמה לא אמר בעשרים ושלשה. ולמה לא נאספו ביום כ"ג והלא לאחר החג הוא אלא משום בריה דמועדא מפני שרגילין לשמוח גם ביום שלאחר החג ולנוח בו אלמא יום שלאחריו כמו דשייך לחג דמי : אין נימר. וכי תימא דיום כ"ג שבתא הוה ולא היו יכולין לבא : לית יכול. אי אתה יכול לומר כן דיום כ"ג בתשרי יהיה בשבת לפי שאין מחשב דאם כ"ג בשבת אתה מונא שהיה יום הכיפורים בחד בשבתא ואנן לא עבדינן תרי שבי בהדדי ואם ב"ד רואין שיהא יה"כ באחד בשבת מעברין לאלול כדי שידחה יה"כ לשני בשבת אלא ודאי לאו בשבת היה ומשום בריה דמועדא לא נאספי לבא : ומה בה. ופריך הש"ס דאי משום הא לא אריא דמה בכך שיהא חל יה"כ להיות בא' בשבת : ולית רב חוניה מיקל. וכי לא היה ר' חוניה מגנה למי שרוצה בשביל זה להעביר י"ה ממקומו ולדחותו ליום שלאחריו דס"ל דאע"ג דאיקלעו תרי שבי בהדדי אין מעברין לאלול ואכתי נוכל לומר דיום כ"ג בשבת הי' : אנא חשביתה. חשבתי לפי חשבון קביעות השנים ולא היה באותו הזמן בימי עזרא כ"ג בתשרי בשבת אלא טעמא משום בריה דמועדא :

תורה אור

נחמיה ט · ישעיה מג · דברים לב · ירמיה לד · ישעיה ל · בראשית ג · תהלים קלט

בא כיון שהוא יודע שאסור לך לישא וליתן עמו הוא ממעט בשמחת אידו. מה מפקה מביניהון למכור לו דברים שאינן מתקיימין על דעת חברייא אסור על דעת רבי בא מותר. א"ר יודן קרייא מסייע למה דאמרי חברייא °וביום עשרים וארבעה לחדש השביעי' נאספו בני ישראל בצום ובבי ובשקים ואדמה עליהם. ^ז ולמה לא אמר בעשרים ושלשה משום בריה דמועדא. אין נימר דהוה בשובתא לית יכיל דאת מחשב ואת משכח צומא רבא בחד בשובא. ומה בה ולית ר' חוניה מיקל למאן דמעבר ליה מן אתריה. א"ר יוחנן בר מדייא אנא חשב יתה ולא הוה בשובתא :

הלכה ב מתני'

*אילו הן אידיהן של עכו"ם קלנדס וסטרנלייא וקרטסי' ויום גינוסיא של מלכים ויום הלידה ויום המיתה דברי ר"מ וחכמים אומרים כל מיתה שיש בה ^א שריפה יש בה ע"ז ושאין בה שריפה אין בה ע"ז: **גמ'** *רב אמר *עידיהן ושמואל אמר אידיהן מאן דאמר עידיהן °ועידיהם המה מאן דאמר אידיהן °כי קרוב יום אידם רב אמר *מאברים ושמואל אמר מעברין מאן דאמר מאברין מוסיפין לה אבר מאן דאמר מעברין כאשה מעוברה רב אמר יאותו ושמואל אמר יעותו מאן דאמר יאותו °אך בזאת נאות לכם מאן דאמר יעותו °לדעת לעות את יעף דבר רב אמר *קלנדס אדם הראשון התקינו כיון דחמא ליליא אריך אמר אי לי שמא שכתוב בו °הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב שמא יבוא לנשכיני °ואומר אך חושך ישופני. ריון

הלכה ב מתני'

קלנדס. שמונה ימים אחר התקופה : וסטרנלייא. ח' ימים קודם התקופה. והכא בגמרא קאמר איפכא. לפי שראה אדם הראשון יום שהיה מתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי חוזר העולם לתהו ובהו עמד וישב ח' ימים בתענית כיון שנפלה התקופה וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא עמד ועשה ח' ימים טובים לשנה אחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים הוא קבעם לשמים והם קבעים לע"ז : וקרטסים. יום תפיסת מלכות בו וקבעוס יום איד : ויום גינוסיא. יום שמעמידין בו מלך : ויום הלידה. יום שנולד בו המלך : שיש בה שריפה. ששורפין עליו כל כלי תשמישו כדרך ששורפין על המלכים : יש בה ע"ז. כלומר חשיבא לה ואותו היום יש להם איד לע"ז וכן משנה לשנה כל ימי בנו. וכל הנך דחשיבינן עד השתא חשיבא להו ואסורין ג' ימים לפניהן : **גמ'** רב אמר עידיהן. מלשון ועידיהן המה שהע"ז שלהן מעיד עליהן לחובה : ושמואל אמר אידיהן. לשון שבר כדכתיב כי קרוב יום אידם : מאברין. כילד מאברים את הערים שמוסיפין לה אבר : מעברין. מלשון עיבור כאשה עוברה : יאותו. אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו מלשון אך בזאת נאות לכם ומלשון רצון ונחת הוא : מ"ד יעותו. כדכתיב לדעת לעות את יעף דבר ומלשון עת הוא ודבר בעתו מה טוב : ואומר אך חשך ישופני. זה המזמור שאמר אדם הראשון שהיה מפחד בחשך יבא הנחש וישופו :

כיון

מראה הפנים

דאיכא לד פרהסיא כגון שיודעין שהמלאכה של ישראל היא ובשכיר וחוץ לתחום לא רצה הרמב"ם להתיר משום שהיא דמואל בש"ס דילן במ"ק דף י"ב ע"ב מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר. אלמא דלא שתיר בלגנא אלא בקבולת דוקא וכהוא בלגנא מותר אפי' בגלוקך מחובר כת"ק דר' אילא כך נראה לדעתו ז"ל. ובסי' רמ"ד בא"ח יש מחלוקת האחרונים בדיעבד בגלורך מחובר בלגנא ויש לסמוך עכ"פ בדיעבד מכל הלין דנתבאר. וכה"ק דר' אילא. ובדברי הת"ס והרא"ש לא נמלא מועתק כ"א דברי ר' אילא :

מה מפקה מביניהון למכור לו דברים שאינן מתקיימין. לפי לשון האחד שפירשתי בפנים אתיא האי מ"ד דס"ל מותר אליבא דהלכתא כדאמרינן בברייתא דתניא כוותיה דר"ל התם בדף ו' ע"ב לא אסרו אלא בדבר המתקיים וכן דעת הפוסקים ז"ל. ובענין ליקח ממנו דבר המתקיים לדעת רש"י ז"ל מותר משום דהמוכר עלב. ולפי שי' הגאונים ז"ל בלוקח מהן אין חילוק והכל אסור בין מתקיים ובין אינו מתקיים שהמעות בידו ושמח ביום אידו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בריש פרק ט' מעכו"ם ועיין לקמן הל' ד' ד"ה ביריד שנו :

אנא חשביתה ולא הוה בשובתא. התוס' בפ"ק דר"ה דף י"ט ע"ב ד"ה מימות עזרא ואילך לא מלינו אלול מעובר כתבו להביא ראיה גם מהאי קרא וביום עשרים וארבעה וגו' דמשמע דבימי עזרא היה מעובר מדלא באו ביום כ"ג ואין לומר דשבקוהו לתעניתייהו משום מחרת י"ט דמאז לא היו נוהגין כו וכו' וקשיא לדבריהם מהא דהכא דבהדיא מסיק דהאי קרא מסייעא לטעמא דבריה דמועדא וכן יש סמך לאסרו חג מן הכתוב כדדרים בפ' לולב וערכה דף מ"ה ע"ב כל העושה איסור לחג באכילה ושתיה וכו ומה שמקשין בזה על התוס' דנראה ממה דאמרו ריש פ"ב דבילה מאי לאין נכון לו למי שלא הניח לו עירוב תבשילין וא"כ היה יו"ט סמוך לשבת וכ"ג בתשרי שבת היה. והיותי

ציון ירושלים ^ז ולמה לא אמר בעשרים ושלשה משום ברי' דמועדא ע' במה"פ מה שתמה בזה על תוס' ר"ה דף יט. וכבר האריך בזה הברכי יוסף בא"ח סי' תלד ותמה על התוספות ועל המל"מ פ"ו דכלי המקדש. שנעלם ממנו כל זאת וגם על שאר אחרונים ע"ש באורך. אמנם אני הערתי לפמ"ש בשו"ת השב"ץ שהאריך הרחיב הדבור. בת"א סי' קנא והאריך בתריפות וקיאות להוכית דמונין מיום שני והרי מדברי התוס' מבואר דמונין מיום ראשון וכיון דכאותו שנה היה אלול מעובר א"כ למה קראו כ"ד אלא ע"כ דמונין מיום ראשון וכבר הרגיש בזה ביבועת יעקב להעי"ז סי' קכו ס"ק ע' אבל לא הזכיר דברי התשב"ץ שזה סתירה גדולה לדעת התשב"ץ וגם בברכי יוסף הרגיש קלת בזה ולפע"ד נראה דאין מזה ראיה דבאמת יש לחלק בזמן שהיו מקדשין עפ"י הראי' לבין עכשיו דעכשיו שמקדשין ע"פ קביעות מונה מיום שני אבל אז דהיו בקיאין בקביעא דירחא רק שלאיזה צורך עברוהו לאלול א"כ נהי דלענין המועדות כל בראו הלבנה החדשה ביום ראשון נהי דלאיזה צורך עברוהו משום ירקא ומתיא וכדומה ומנו למועדות מיום השני אבל באמת לענין ימי החודש שפיר חשבינן מיום הראשון וכזה יש לדחות הרבה ראיות שהביא שמדברי מכתובות דף ל"ה ולפמ"ש שם סי' רב יוסף והרי עד אביי ורבא ביו מקדשין ע"פ הראיה ושפיר מונין מיום ראשון וכזה יש לדחות הרבה ראיות של התשב"ץ שם אבל הדין דין אמת דלדידן דמקדשין ע"פ קביעות שפיר מונין מיום שני וע' תשב"ץ ח"א סי' קלט ובתוס' פסחים נח ומהירושלמי כאן לא משמע כן והרבה הארכתי בזה ליישב דברי התוס' והכ"מ. וע' תענית דף ס' גבי מונה כ"א יום ובדברי רש"י שני פרושים. ועשג"א סי' תכ"ט סק"ב ובמחלית השקל שם :

שנויי נוסחאות (ס"י) לחדש השביעי במקרא „לחדש הזה". (ס"ו) ובבי במקרא ליתא. (ס"ט) ועידיהם המה (ישעיה מ"ד). (ס"נ) מעוברה בד"ע עוברה.

אמרי ברוך

ד"ה וביום עשרים וארבעה. יעוין הוספת ר"ה דף י"ט ע"ב ד"ה מימות עזרא :

כבר לאדן

ומה בה ולית ר' חוניה מיקל. פי' מה בזה שיהיה צומא בחד בשובתא שהרי רבי חוניה היה מיקל למחשבי שהעיבור שלא יעבירו צומא רבא מאתריה ומשיב ר"י בר מדיא לעולם משום בריה דמועדא ואני חשבתי השנים למפרע ולא בא ביום שבת :

עמודי ירושלים תנינא קרייא מסייע למה דאמרי חברייא. ג"ב רוקח (סי' כ"א) :

מסורת הש"ס

תורה אור

כיון דחמא אימא ארך אמר קלנדס קלון דיאו. ואיתא כמאן דאמר בתשרי נברא העולם ברם כמאן דאמר בניסן נברא העולם ידע הוה. א"ר יוסי בי רבי בון מאן סבר בראש השנה נברא *העולם רב דתני בתקיעתא דבי רב זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון וכו' הוי בראש השנה נברא העולם. רבי יוחנן לא אמר כן אלא מלכות מצרים ומלכות רומי היו עושין מלחמה אילו עם אילו אמרו עד מתי אנו הורגין בפולמוס זה עם זה בואו ונתקין שכל מלכות שתאמר לשר צבא שלה פול על חרבך וישמע לה תתפוס המלכות תחילה דמצרים לא שמע לון. דרומי הוה תמן חד גבר סב והוה שמיה ייונוברים והוו ליה תריסרי בני אמרו ליה שמע לן ואנו עושין בניך דוכוסין ואיפרכין ואיסטרטליטין ושמע לון בגין כן צווחין ליה קלנדס ייונוברים. מן יומא דבתריה מתאבלין עליו מילני אימירא. א"ר יודן ענתודרייא מאן דזרע טלופחין בההוא יומא לא מצלחין. רב *אמר קלנדס אסורה לכל רבי יוחנן אמר אין אסורה אלא [א] לפלחין בה. סטרנלייה אסורה לכל רבי יוחנן אמר בין קלנדס בין סטרנלייה אינה אסורה אלא לפלחין בה. חברייא בעי נשי דפלחין כפלחין. רבי אבהו בעי והדא טקסים דקיסרין מכיון דסוגייא שמריין כפלחין היא הדא טקסים דדוקים צריכה. רבי ביבי שלחיה רבי זעירא דיזבון ליה עזיל קטן מן סטרנלייה דביישן אתא גבי ר' יוסי סבר דמורה ליה כהדא דרבי יהושע בן לוי שרי והורי ליה בהדא דרבי יוחנן אסור. רב אמר *קלנדס לפני תקופה שמונה ימים סטרנלייא לאחר תקופה ח' ימים. א"ר יוחנן פרוקטו ראשה של תקופה. ר' בא בשם רב שלשה זמנים בבבל ושלשה זמנים במדיי שלשה זמנים בבבל מהורי וכנוני ובנוותה שלשה במדיי נוסרדי ותירייסקי ומהירקנה. ר' הונה בשם רב נחמן בר יעקב נרום בב' באדר בפרס בעשרים באדר במדי סטרנלייה שנאה טמונה שונא נוקם ונוטר היך מה דאת אמר נרה"מ כו °וישטם עשו את יעקב. א"ר יצחק בי רבי לעזר ברומי צווחין ליה סנטורייה דעשו: וקרטוסים. יום שתפשה בו רומי מלכות. ולא כבר הניתה א"ר יוסי *בי רבי בון פעם שנייה. א"ר לוי יום שנתחתן שלמה לפרעה נכה מלך מצרים ירד מיכאל ונעץ קנה בים והעלה שלעטוט ונעשה חורש גדול וזה הוא כרך גדול שברומי. יום שהעמיד ירבעם שני עגלי זהב באו רומס ורומילס ובנו שני צריפים ברומי. יום מלכים כב שנסתלק בו אליהו הועמד מלך ברומי °ומלך אין באדום נצב מלך. יום גנוסיא של מלכים ויהי

ג' נ"ה כ"ז

כ"ז ח

פ"ג

בס ה ע"ב

כיון דחמא אימא אריך. כשראה אח"כ שחוזר ומתארך היום: אמר קלנדס קלון דיאו. קלון הוא לשון חירות. דיאו מהשם ובפרקין התם בעינא דתתעביד טבריא קלניא כלומר זה החירות והחסד מהשם יתברך וקבע הימים לי"ט. ובערוך פי' קלון הוא טוב בלשון יון ודיאם הוא יום בלשון רומי. וי"ל דשניהם אמר קלנדס על שמחת היום וקלן דיאו לשבח השם: ברם כמ"ד בניסן נברא העולם. כבר ידע היה שמנהגו של עולם כך הוא שהיו לילות קצרות וימים ארוכים וחוזר ומתקצרים הימים והלילות מאריכות: מאן סבר בראש השנה נברא העולם רב. כלומר רב לטעמיה דאמר אדם הראשון התקינו לי"ט באלו הימים והוא סבר כמ"ד בתשרי נברא העולם כדתנא בסדר הברכות דתקיעתא דבי רב שהתקין הפיוט בזכרונות זה היום תחלת מעשיך: ר' יוחנן לא אמר כן. שאדם הראשון התקין לקלנדס אלא הוא זכר למה שאירע להם בימי המלחמה: עד מתי אנו הורגין בפולמוס. בחיל אנשי מלחמה ולאבד חיל כל כך: פול על חרבך. תפול על חרבך והרוג עצמך וישמע לה זה סי' כי לאומה זו הגדולה והשלטנות ותתפוס המלכות תחלה: דמצרים. בחיל של מצרים לא היה השר צבא רוצה לשמוע להן לעשות כן: דרומי. השר צבא של רומי היה אדם זקן ושמו ייעובירוס והבטיחו לו לעשות לבניו דוכסין ואיפרכים ושלטונים ושמע להם ונפל על חרבו והרג את עצמו והיו מצווחין קלנדס ייעוברים לשון שמחה וחירות שנעשה ביתו בני חורין ושרים ועל ידו גם הם תפסו המלכות והחירות ולזכר הזה עושין קלנדס קודם התחלת החדש ייעוברים שנקרא על שמו: מן יומא דבתריה. היו עושין סי' לאבילות ומתאבלין עליו והיו קורין לאותו היום מילני אימיריא ולשון ארמי הוא מילני לשון עקה לו עקה ושבונה תרגומו לי' מילכא וביונתא אימירא מלשון אימתני ותקיף כלומר עקת פחד ואימה היתה זה: מאן דזרע טלופחין. כך היו אומרים מי שזורע עדשים ביום האבל הזה לא יצליחו: קלנדס אסורה לכל. אסור לשאת ולתת עם כל עע"ז ולטעמיה אזיל דאדם הראשון התקינו והוא עשה לשם שמים אלא שהאומות אחריו קבעום לעכו"ם: אלא לפלחין בה. לאותה אומה שהתקינה וכן עובדין ע"ז בה: חברייא בעי. מי אמרינן נשי דפלחין כפלחין הנשים של אותם העובדים אי הוו כפלחין עצמם ואסור לשאת ולתת גם עמהן אי לא: והדא טקסים. שם מקום אחד שהיו קורין אותו כך בקיסרין ומלשון תכסיס הוא אי הוי כע"ז: מכיון דסוגייא שמריין. וקאמר הש"ס מכיון שיש בקיסרין הרבה מהשמרונים ומסתמא כפלחין אותה לשם ע"ז כדאמרינן בריש שחיטת חולין גבי כותים דמות יונה מצאו להן בראש הר גריזים והיו עובדין אותה והם היו מערי שמרון: הדא טקסים דדוקים. של שם העיר דוקים: צריכה. מיבעיא לן אם עובדין אותה או לא: דיזבון ליה עזיל קטן. שיקנה לו מטוה קטן. ויביאו את המטוה תרגמו עזל: מן סטרנלייה דביישן. ביום האיד סטרנלייה בעיר ביישן: אתא. ר' ביבי לשאול גבי ר' יוסי אם מותר בדיעבד: סבר דמורה ליה וכו'. והיה סבור שיורה לו להיתר והורה לו לאיסור ונראה דאיפכא גרסינן סבר דמורה לי' כהדא דר' יוחנן דשרי דר' יוחנן אמר לעיל בהלכה א' אם עבר ונשא ונתן מותר ואפי' ביום אידו והורה לי' כהדא דר"ל אסור דר"ל החמיר אפי' בדיעבד לעיל גבי עובדא דרב יודן נשיאה. ור' יהושע בן לוי דגרים בספרים טעות הוא: פרוקטו. כך היו קורין אותו היום והוא ראש של ימי התקופה: שלשה זמנים. של יום אידם היו בבל וכו' כדמפרש השמות של אלו השלשה באלו שלשה המדינות: סטרניילה. הוא לשון שנאה טמונה ונוטריקון הוא שונא נוקם ונוטר היך מה דאת אמר וכו': ברומי צווחין לי'. קורין ליעקב סנטורייה דעשו: ולא כבר תניתה. קלנדס ור' יוחנן אמר לעיל דקלנדס הוא זכרון לתפיסת המלכות: פעם שניה. שלקחו מהם המלכו' וחזרו וגברו בשניה: והעלה שלעטוט. העלה שירטון סביבו ונעשה מקום יער גדול ושם בנו כרך גדול שברומי אח"כ: ומלך אין באדום וגו'. כתיב דמעיקרא לא היה להם מלך עד אותו היום שנסתלק אליהו ולא היה מגין על ישראל: יום גינוסיא של מלכים. הוא יום הלידה כדכתיב ויהי

עין משפט נר מצוה

ז

א מיי' פ"ט מהל' ע"ז ה"ס ופ' בהשגות סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמח ס"א

מראה הפנים

והיותי בק"ק פ"פ דמיין שמעתי קושיא זו מפי הגאון המפורסם בדורו בעל המחבר פני יהושע ז"ל בשם גדול אחד ואמר לי שתי"ן דהתם בפ"ב דגילה לא קאי האי מאי אין נכון לו וכו' אלא על מה שאמר ר"א לתלמידיו בלשון זה ולא לפרש הכתוב וכן כתב בחבורו שם. ובהדיא קאמר הכא דתשבו לפי חשבון הקביעות ולא היה יום כ"ג בשבת ומוזס לא הוה קשה כלל לדברי התוס' אלא דקושיא דלעיל קיא. ומיהו מאי דמשמע מהסוגיא דהכא דאין מעברין יאלול לעולם כדר' חוניא בעגין זה לא משמע הכי מסוגיא דהתם בר"ה ומהא דלקמן שם:

ברם כמ"ד בניסן נברא העולם וכו'. והתם בדף ח' אמרו דאפי' כהאי מ"ד אתיא דיומי זוטי כולי האי לא חזי:

חברייא בעו נשי דפלחין כפלחין. מספק דין זה לא נמצא מבואר במקום אחר ואפשר שהיה זה בזמניהם דהנשים לא היו נמשכין בתר גובריהן ובזמן הזה נשיהון גופייהו פלחין הן. והרי זה בכלל דברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ט מעכו"ם בהל'

ס' אין יום התג אסור אלא לעובדים בו בלבד וכו' ע"ש וכר' יוחנן דאמר בין קלנדס וכו' וכלומר אפי' קלנדס כדאמר התם דף ח' ע"א אע"פ שאמרו כרך גדול עבתה קלנדא וכו' אינה אסורה אלא לעובדים בלבד. ואפשר ה"ה אם הנשים שמחין מפני כבוד בעלי ן ואינן נמשכין אחריהם לעבודה:

והורי ליה כהדא דר' יוחנן אסור. עיין לעיל בהלכה א' ד"ה בשם ר' יוחנן ואפי' ביום אידו מ"ש שם:

פעם שנייה. והכי אמר התם רב יוסף שתי תפיסות תפסה כרך גדול אחת בימי קלופטרא מלכתא ואחת בימי יונים. ובימי קלופטרא היינו דאמר שכא לעיל. שהיא היתה אז מלכה במצרים ככתוב בד"ה שלהם. וכדאמרו בפ"ג דנדה והביאו רש"י ז"ל:

יום גינוסייא של מלכים וכו'. והתם בדף י' ע"א קאמר יום שמעמידין בו מלך וכו' הא דידיה והא דבריה. והיה נראה דהיינו נמי דקאמר הכא כאן לציבור כאן ליחיד ולעניי

שנויי נוסחאות (סוכ"ג) בעי בד"ו בעו. (סוכ"ס) אסור בד"ו אסיר.

מערכת הערוך (סו"א) קלון דיאו. פי' קלון בל"י טוב. פי' דיאו בל"ר יום (מס"ע) ובעפ"ס מביא שכן פי' ר"ח לע"ז פי' קלנדס בל' יון טוב יום (סול"ס) סנטורייה דעשו. בעפ"ס פירש אולי הוא לשון יונית שודד ומזיק עי"ש.

ככר לאדן

והעלה שלעטוט. בגמרין בשבת [דף נ"ו ע"ב] גרים שרטון:

מעיני יהושע

לפרעה נכה מלך מצרים נ"ב לא גרסינן (ר"ל תיבת נכה כי פרעה נכה היה בימי יאשיהו): בפ"ם ס ף ד"ה סבר דמורה ליה כו' ור' יהושע בן לוי דגרים בספרים טעות הוא עכ"ל. נ"ב נהפוך הוא שבמח"כ טעה ועיקר הגי' ריב"ל ואיפכא גרסינן דסבר להורות כר' יוחנן והורה כריב"ל דס"ל בבבלי דף ח' ע"א כרב דאסורה לכל:

גליון אפרים מילוי אימירא בל"י יום שחור (עי' ערוך השלם ערך אימרא): **טלופחין** עדשים (שהם סימן לאבילות כמבואר בבבלי ב"ב ט"ז ע"ב) בההוא יומא ביום קלנדס שהוא יום השמחה:

עין משפט
נר מצוה

ח
א מיי' פ"ט מע"ז הל' ס ועי' בהשגות כמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמח ס"ז

ט
ב מיי' פ"ב מדיעות הל' ו ופי"ח ממכירה הל' א ג סמ"ג לאוין קנה טוש"ע חו"מ סי' רכח סכ"ו

ויהי ביום השלישי יום הלדת את פרעה. יום הלידה ויום המיתה עד כאן לציבור מיכן ואילך ליחיד. וכתי' בשלום תמות ובמשרפות אבותיך הראשונים וגו'. כיני מתניתא כל מיתה שיש בה עישון ושריפה יש בהן ע"ז ושאין בה עישון ושריפה אין בה ע"ז:

הלכה ג מתני'

יום [א] תגלחת זקנו ובלוריתו יום שעלה בו מן הים יום שיצא בו מבית האסורים *ונכרי שעשה משתה לבנו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש:

גמ' מה אותו היום בלבד או אותו היום בכל שנה. והתני תגלחתו ותגלחת בנו אסורה תיפתר שגילחו שניהן כאחת. והתני משתהו ומשתה בנו אסורה תיפתר שגילחו שניהן כאחת שנשאו נשים. והתני לידתו ולידת בנו אסורה. אית לך מימר שנולדו שניהן כאחת. תיפתר בההוא דלא אספיק מיעבר ביומיה עד דאיתיליד ליה בר ועבד כחדא. *תני *לא ישלח לו חביות מכורות להנווני מפני שהוא כטוענו טענת חנם לא יסרב אדם [י] בחבירו לארחו בשעה שאינו רוצה לא ירבה לו בתקרובת בשעה שהוא יודע שאינו מבקש. מהו בתקרובת רחוץ בזווי אוחרי. [כ] ובירושלם היה הופך עיכליה

ציון ירושלים

[כ] ובירושלמי היה הופך עיכליה דימינא לשמאלא. פ' פ"מ ועי' מדרש רבה איכה על פסוק בני ציון היקרי' וכמ"כ שצריך בהגירסא ועי' ב"י טאו"ח סי' קע:

רידב"ז

מה אותו היום בלבד או אותו היום בכל שנה ר"ל אע"ג דעביד בכל שנה יום שמחה מכל מקום אינו כיום איד ממש לאסור לישא וליתן עמו. ע"ז קאמר והתנא תגלחתו ותגלחת בנו אסורה וכן קתני ואזיל משתהו ומשתה בנו וכן לידתו ולידת בנו אסירה. א"א בשלמא דאותו היום בכל שנה ניחא שפיר. דמשכח"ל שפיר דלאחר ימים רבים נזדמן שנולד בנו בזה היום וגם נשא אשה לאחר זמן ימים רבים באותו היום וגם גילח באותו היום ונמצא דהוי משתהו ומשתה בנו ותגלחותו ותגלחת בנו ולידתו ולידת בנו. משא"כ א"ת דלא הוי אלא אותו יום ראשון שגילח ועשה משתה לנישואין ומשתה ושמחה ליום לידתו א"כ קשה היכא משכח"ל משתהו וגלחותו ולידתו כאחת עם בנו הא האב מגלח בראשונה ועושה משתה ליום לידתו קודם ללידת בנו וע"ז משני דכולהון מיירי שגילחו כאחת ונשאו נשים כאחת וכן נתאחר לעשות משתה ללידתו עד דאיתלד לי' בר ועביד כחדא ולעולם אינו איד אלא בפעם הראשון. והברייתא דתני בהגלחת ומשתה ולידתו שלו ושל בנו אתא לאשמעינן דאע"ג דהוי שמחה כפולה לו מכל מקום אינו אסור אלא אותו יום בלבד:

הא

פני משה

ויהי ביום השלישי וגו' ומאי הדר דקתני יום הלידה וכו' עד כאן לציבור יום גינוסיא הוא שעושים ביום הלידה של מלך יום איד לכל המון העם ויום הליד' דהדר תני הוא שעושין אותו יום איד ליחיד כל א' בביתו ביום הלידה שלו וכיום תגלחת זקנו דלקמיה

תורה אור

הוי: וכתיב בשלום וגו'. אלמא (בראשית מ) דהיו נוהגין כן בשריפה ומאי קתני דיש בה ע"ז: כיני מתניתא (ירמיה לד) וכו'. כלומר דמפרש דמאי שריפה דקאמר דהוי ע"ז זהו עישון ושריפה ששורפין עליו כל כליו שלא ישתמש בהן אחר ומקטירין קטורת לע"ז והיינו עישון ושריפה:

הלכה ג מתני' יום תגלחת זקנו. שאינו זמן קבוע לרבים אלא כל אחד כשמגלח עושה יום איד: ובלוריתו. שמניח בלורי' מלאחריו כל השנה ואינה מגלחה אלא משנה לשנה ויום שמגלחה עושה יום איד: יום שעלה בו מן הים. ומקריב זבחים לע"ז על שניצל בכל הנך אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו דלא השיבי כולו האי: ואותו האיש. לאפוקי עם שמעבדיו מותר:

גמ' מה. כלומר דבעי הש"ס איתו היום דקתני מהו אם אותו היום שגילח בלבד הוא דאסור או אותו היום בכל שנה ושנה אסור לישא וליתן עם אותו האיש: והתני תגלחתו ותגלחת בנו. והאי ברייתא ליכא לפרש דבכל שנה ושנה ביום תגלחתו קאמר דא"כ הוה ליה למיתני יום תגלחת ויום תגלחת בנו דהוה משמע ביום תגלחת שלו שהוא עושה בכל שנה וכן ביום תגלחת בנו ועוד דאם בכל שנה עושה לו יום איד ביום שגילח מסתמא היה מגלח גם תגלחת בנו באותו יום איד הקבוע לו וא"כ תגלחת בנו היינו תגלחתו אלא ש"מ דלא הוי יום איד כ"א ביום שגילח בלבד: תיפתר שגילחו שניהן כאחת. ביום אחד ומש"ה נמי לא קתני יום בכל חד וחד ולעולם איכא למימר בכל שנה ושנה אסור בו ביום: והתני משתהו וכו'. וש"מ באותו יום דוקא וכדלעיל: תיפתר שגלחו שניהן כאחת שנשאו נשים. כלומר כמו דמפרשינן בברייתא קמייתא שגלחו שניהן ביום אחד ה"נ שנשאו נשים הוא ובנו ביום אחד וקבעו להכי יום איד ליום זה מחמת שהיתה להם שמחה כפולה ולעולם בכל שנה ושנה אסור: והתני לידתו ולידת בנו. וכי אית לך למימר שנולדו שניהן כאחת והשתא בהני ברייתות נמי לאו שגלחו או שנשאו נשים ביום א' מיירי וא"כ ש"מ דאינו אסור אלא אותו היום בלבד מדלא קתני יום בכל אחד ואחד: תיפתר. הא נמי ל"ק דנוכל לומר דיום איד שקבעו הי' ביום אחד וכגון שלא הספיק לעשותו יום איד לו עד שנולד לו הבן ועשה יום איד בשביל עצמו ובשביל בנו כאחד והלכך הוא דקתני לידתו ולידת בנו שבשביל האיד הכפול לו קבעו. ולא איפשיטא: תני. בתוספתא פ"ז דב"ק והכי תניא שם שבעה גנבים הן הראשון שבכולן גונב דעת הבריות והמסרב בחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו והמרבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל והמפתח לו חבית שמכורות להנווני ע"כ מה דשייך להא דקאמר הכא והגב דאמרי' בענין משתה מייתי לה וכן הך ברייתא דלקמן: מכורות לחנווני. וזה עושה כשולח לו ופותח בשבילו ולכבודו אינו חושש אם תתקלקל החבית יין מחמת שפותח אותה וטענת חנם הוא טוענו כלומר שגונב דעתו מפני שמכרה לחנווני ולא יהא מפסיד כלום בשביל שפותחה: בשעה שאינו רוצה. לפי התוספתא עליו קאי ויש לפרשו גם על האורח: מהו בתקרובת. מאי לשון תקרובת דקתני ולא קאמר מתנות: רחוץ בזווי אוחרי. כלומר דאפי' דבר כזה אסור כגון שיש לו הרבה אורחים שזימן אותם לסעודה וכבר אין מקום פנוי לזה ליסב ומסרב בו ואומר רחוץ ידך וסב בזוית אחרת שאני עשה לך מקום פנוי בשביל כבודך וזהו גניבת דעת והוא אינו מבקש לזה ובפ"ד דדמאי איתא נמי להא וגרים מהו בתקרובת ידע דהוא רחוץ והוא מטרח עלוי והיינו דקאמר הכא רחיץ בזווי אוחרי אע"פ שידע דרחיץ: ובירושלם. היה מנהג יפה שכשזימנו אורחים לסעודה והיה שם מפה פרוסה לסימן לידע בכל זמן שהוא פרוסה כהוגן היו אורחים נכנסין וכשהיו מהפכין דימין לשמאל היו יודעין שכבר נתמלאו המקומות ולא היו נכנסין וכדי שלא יתבייש המתאחרים לבוא ואין להם מקום ליסב לפי כבודם:

עיכלי

מסורת הש"ס

ע"ז יא. | שם יד ע"א | חולין לד והוספתא ב"ק פ"ז דמאי פ"ד

מראה הפנים

ולענין פירושא דיום הלידה יום לידת המלך הוא לציבור ויום לידת בנו קרי ליה ליחיד ועובי כחיי המלך יום איד ביום לידת בנו וכדקאמר בברייתא התם גם על יום הלידה הא דידיה. והא דבריה ועיין בהלכה דלקמן ד"ה אותו היום בלבד: כיני מתניתא כל מיתה שיש בה עישון ושריפה. מכאן למד הרמב"ם ז"ל במה שכתב שם וכל מיתה ששורפין בה כלים ומקטרין קטורת בידוע שיש בה עכו"ם דהיינו עישון דקאמר הכא: אותו היום בלבד או אותו היום בכל שנה. התם לא מסתפקא להו כלל כזה דגרסי' במשנה בהדיה אותו היום ואותו איש בלבד וקאמר בגמרא אותו היום לאפוקי לפניו ולאחריו. וה"ה דלא אמרינן כזה בכל שנה וכל הפוסקים לא הזכירו בדין יום תגלחת זקנו וכו' כ"א אותו היום בלבד והכא לא גרסי' בלבד במתני'. ובענין יום הלידה אם הוא בכל שנה או לא תליא נמי בפלוגתא דיום הלידה שבין הרמב"ם לבין הראב"ד ז"ל ובחילוף נוסחאות שבמשנה גם כזה דדעת הרמב"ם ז"ל דאין יום לידת המלך כשאר חגיהם אלא חג פרטי הוא כתג תגלחת זקנו וכו' ולא גרים במתני' אבל יום תגלחת זקנו וכו' וכנוסחת המשנה דהכא ומיום הלידה דקתני במתני' מתחילין חגי הפרטיים כמבואר בדבריו ז"ל בפ"ט שם בהלכה ה'. והכי הוה משמע נמי מסוגית הש"ס דהכא דמדמה להו תגלחת זקנו ליום הלידה למאי דסקיל וטרי כמבואר בפנים ובתגלחת זקנו לכ"ע אין חילוק בין מלך להדיוט דלא הוי אלא חג פרטי וא"כ ה"ה ביום הלידה אלא מדקאמר לעיל בסוף הלכה יום הלידה ויום המיתה עד כאן לציבור מיכן ואילך ליחיד משמע לכאורה דמיום תגלחת זקנו הוא דמתחיל התנא לחשוב לחגי הפרטיים שאינן שייכין אלא ליחיד וכדי שלא יהו הסוגיות סותרין זא"ז ע"כ לומר דעל הא דמליין יום הלידה ויום מיתה קאי דעד חג דיום הלידה כתגי הליבור מיירי שכל העם עושין אותו חג ודינם כשאר חגיהם ומיום הלידה ואילך הוא דמתחילין חגי היחיד. ומיהו א"א לפרש דביעתא דהאי ש"ס אזלא כמסקנת ש"ס דילן בהא לפי שי' הרמב"ם ז"ל דהא האי ש"ס מפרש בהדיא יום גינוסיא יום לידת המלך הוא כדמייתי ליה קרא ויהי ביום הלדת וגו' והכי דמפרשינן דלפי סוגית האי ש"ס יום הלידה וכו' הוא דמתחילין חגי היחיד ע"כ דס"ל דתרי יום לידה הן ויום לידת המלך מתגי הליבור סן וזהו כשי' הראב"ד דלקמן. ומם דמשמע מסוגיא דהתם בדף י' ע"א כמה דמייתי ברייתא יום גינוסיא וכו' יום הלידה וכו' דלידת המלך הוי כיום גינוסיא (וזהו טענת הראב"ד ז"ל) סובר הרמב"ם דמסתא ל"ק דלא שקיל וטרי התם אלא בפירושא דיום גינוסיא ולמאי דמסיק דיום גינוסיא יום שמעמידין בו המלך הוא א"כ מתני' מיתפרשא כדאמרי' מעיקרא ויום גינוסיא דוקא הוא חג כללי כשאר חגיהם אבל יום לידת המלך חג פרטי הוא כשאר יום לידת עכו"ם. ולדעת הראב"ד ז"ל גם בהשגה דיום לידת המלך חג כללי הוא כיום גינוסיא וזהו לפי גירסתו במשנה אבל יום תגלחת זקנו וכו' דמשמע דעד השתא כתגי הכללים איירי במתני' וכגי' המשנה בספרי הש"ס אשר לפנינו וזה שכתב על זה ויש לשם פנים ע"ש דמגי' המשנה נראה כן. ושתא ממאי דשמעינן מהכא דמדמי תגלחת ולידה כחדא מסייעא ליה כחדא לדעת הרמב"ם דמיום הלידה וכו' מתחילין חגי היחיד וכפי גי' המשנה דהכא וגי' המשניות אשר לפנינו ובענין דמחלקינן בין יום לידת המלך דהוי כשאר תגיהם ובין יום הלידה דיחיד היה נראה דסובר הש"ס הזה כדעת הראב"ד כזה וכדאמר התם מעיקרא ודעת הרמב"ם הוא לפי המסקנא דהתם דיום גינוסיא יום שמעמידין בו מלך הוא וכי אמרינן דמיום הלידה וכו' חגי היחיד היא דמתחילין אין לנו סמך לחלק בין יום הלידה של מלך לבין יום הלידה דיחיד: תני לא ישלח לו חביות מכורות לחנווני וכו'. הך ברייתא מייתי לה בבבלי פ' גיד הנשה דף צ"ד ע"א ומסיים התם ואם בשביל כבודו מותר וכתב הרמב"ם ז"ל בהל' דעות פ"ב הל' ו' ואפי' מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות. וזהו נלמד מדהכא מהו בתקרובת וכו' ומה שלא הביא ז"ל ואם בשביל כבודו מותר מפני שזה נלמד מכלל דבריו דדוקא אם היא של פיתוי ושל גניבת דעת אסור וממילא אם לכבודו מותר: ובירושלם היה הופך וכו'. זהו כהאי דאמרינן בבבלי פ' המוכר פירות דף צ"ג ע"ב עוד מנהג גדול היה בירושלם מפה פרוסה על גבי הפתח כל זמן שמפה

שנויי נוסחאות (סו"ג) אבותיך המלכים הראשונים במקרא „אבותיך הראשונים". (סו"ט) ונכרי שעשה משתה לבנו בד"ו ליתא.

גליון אפרים

יום הלידה ויום המיתה עד כאן לציבור. מדאמר עד כאן לציבור א"כ יום הלידה של מלכים הוא. ויפלא מאד מהו להירושלמי יום גנוסיא. וא"א לומר שהוא כמו שמסיק בבבלי י' ע"א יום שמעמידים בו מלך שא"כ איך מביא הירושלמי על יום גנוסיא את הכתוב ויהי ביום השלישי יום הולדת את פרעה. ועיין במה"פ. ונ"ל דלהס"ד בבבלי שיום גנוסיא הוא יום הלידה המלה גנוסיא היא מיוונית גֶנְזֵיאָם והוראתה יום לידה ולמסקנא שם יום שמעמידים בו מלכים המלה היא מרומית גֶנְיוּם והוראתה רוח מלאך. כי הרומאים האמינו שכשנולד אדם נולד לו מלאך המלוהו כל ימי חייו ושומרו וסוכך עליו והיו קוראים לו גניום נַטָלִים וגם בחז"ל נמצא כן שאמרו בב"ק ב' ע"ב ובשבת נ"ד ע"ב אדם אית ליה מזלא וכרש"י בשבת מלאך שלו וממליץ עליו. וכל יחיד ויחיד היה חונג את יום למידתו ומקטיר להמלאך שלו ומנסך לו יין ומביא לו מנחה עוגות מאפה תנור ואת יום לידת המלך היו הכל חוגגים ומקטירים ומנסכים ומקריבים להמלאך שלו. עוד האמינו שיש לכל ממלכה ואומה רוח ומלאך. וזה כבר נמצא בדניאל שר יון. שר פרס. עוד הוסיפו להאמין שכשנתמנה אדם למלך נולד לו רוח ומלאך מיוחד הסוכך עליו וכל אנשי המלוכה היו חוגגים את חג יום התמנותו. כמו ביום לידתו. וזו כונת הירושלמי יום גנוסיא של מלכים יום שנתמנה למלך ונולד לו כפי אמונתם המלאך והגניום שלו. ומביא ע"ז הירושלמי את הכתוב יום הולדת את פרעה. שקשה לו זרות הלשון הולדת את. לכן מפרש את כמו עם. יום שנולד עם פרעה. הייט המלאך שלו שנולד כשנתמנה לפרעה ולמלך מצרים:

עיכליה דימינא לשמאלא. *תני עיר שיש בה נכרים וישראל אם נותנין הנכרים לגבאין גובין מהן ומישראל *ומפרנסין עניי נכרים [א] ועניי ישראל [ב] ומבקרין חולי נכרים וחולי ישראל נוחמים אבילי נכרים ואבילי ישראל וקוברין מיתי נכרים ומיתי ישראל ומכניסין כלי נכרי וכלי ישראל מפני דרכי שלום גירדאי שאלון לרבי אמי יום משתה של נכרים מהו וסבר מישרי לון מן הדא מפני דרכי שלום א"ל רבי בא והתני רבי חייה יום משתה של נכרים אסור א"ר אמי אילולא רבי בא היה לנו להתיר ע"ז שלהן וברוך המקום שריחקנו מהם:

הלכה ד מתני' עיר [ג] שיש בה ע"ז חוצה לה מותר היה חוצה לה

ע"ז תוכה מותר מהו לילך לשם בזמן [ד] שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור ואם יכול לילך בה למקום אחר מותר עיר שיש בה ע"ז והיו בה חנויות מעוטרת ושאינן מעוטרות זה היה מעשה בבית שאן ואמרו חכמים [ה] המעוטרות אסורות ושאינן מעוטרות מותרות: **גמ'** הא תוכה אסור. מפני שיש בה צלם אחד יהא תוכה אסור ריש לקיש אמר ביריד שנו. ומה בין תוכה לחוצה לה תוכה שנהנה מן המכס אסור חוצה לה מותר שלא נהנה מן המכס ואם היה חוצה לה נהנה מן המכס אף חוצה לה אסור. והתני

פני משה

עיכלי'. כמו עיקליה מלשון עקל בית הבד כלומר היה הופך לדו הימין לשל שמאל לסי'. ובדמאי דשמאל לימינא ומלשון פליוס בפ"ח מכסה עלמה: תני. בתוספתא פ"ג דגטין וגרסינן להא בגיטין פ' הנזקין הל' ט': אם נותנים הנכרים לגבאין וכו'. ובתוספתא גרים הפרנסים גובין מישראל ומנכרים ומפרנסין וכו' וכן הוא בדמאי: ומכניסין כלי נכרים. שרואה שהולכין לאיבוד: גירדאי. אנשי המקום שנקרא כך: יום משתה של נכרים מהו. לבקרן: והתני ר' חייא יום משתה של נכרים אסור. לבקרו דשמא מתוך כך יבא לישא וליתן עמו: אילו לא ר' בא. שהזכיר לנו ברייתא דר"ח כבר היינו באין חלילה להתיר ע"ז שלהן דחכמים אסרו משום דאזיל התם ומודי לע"ז דילי': וברוך המקום שריחקנו מהם. ועלינו לעשות סיג וגדר להרחיק עלמינו מהם:

הלכה ד מתני' עיר שיש בה ע"ז. ויש שם יום איד לבני העיר היום לע"ז שבעיר: חולה לה מותר. ואפי' סמוך לעיר מאד מותר לשאת ולתת עם היושבים חוץ לעיר שאינם נמשכים אחר אותה ע"ז שכך מנהגם יום איד של אלו אינו כיום איד של אלו: מהו לילך לשם. לאותה העיר ביום ע"ז שלהם ולדבר עם אחד מבני העיר: בזמן שהדרך מיוחדת. שהדרך הכבוש מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה אסור לילך לשם מפני שנראה כהולך שם לעבוד ע"ז ואם היה דרך מסלול הולך גם לעיר אחרת מותר שהרואה אומר למקום אחר הוא הולך: והיו בה חניות מעוטרות. סימן הוא להם שאותם חניות של ע"ז הן ליטול הכומרים מכס מהם: המעוטרות אסורות. דמהניא לע"ז: ושאינן מעוטרות מותרות. דלא שקלי מינייהו מכס לע"ז:

גמ' הא תוכה אסור. ואמאי אם מפני שיש בה צלם אחד יהא תוכה אסור והרי אין הכל נמשכין אחריו: ביריד שנו. שיש הרבה והרבה שנמשכין אחר הצלם הזה: ומה בין לתוכה לחולה לה. אם ביריד שנו גם בני חולה לה באין לשם ונמשכין אלו אחרי אלו: תוכה שנהנה. ע"ז מן המכס אסור דמהני לע"ז: שלא נהנה. ע"ז של חולה לה מן המכס של תוכה:

והתני

רידב"ז

הא תוכה אסור מפני שיש בה צלם אחד יהא אסור בתמי'. ע"ז משני רשב"ל ביריד שנו ומזה מביא הרא"ם ז"ל ראי' דלא מיירי ביום איד אלא יריד בעלמא. אבל אינו מביא ראיה לדבריו דמיירי ביריד שמוקבים לרכי ע"ז. ז"א דלשיטת הירושלמי דמי עכו"ם ביד עכו"ם מותרת. כמבואר בסמוך אלא דמייתי ראיה דלא מיירי ביום איד אלא יריד בעלמא שנעשה לצרכי ע"ז והאיסור הוא בלוקח מעכו"ם משום דמהנה בנתינת המכס וממילא ישראל שהלך ליריד הזה שידענו בו שלא הלך לקנות בהמה ועבדים דברים המותרין כדכתב הר"ב ז"ל בדף ל"ג אסור לשאת ולתת עמו. ואפי' הבהמה שמותר לו ליקח אסורה הבהמה עליו ועל כל ישראל כמבואר בסמוך:

ומה בין תוכה לחולה לה תוכו שנהנה מן המכס אסור כו'. ופריך והתני הולכין ליריד ולוקחין מהם עבדים ושפחות ובהמה. ע"ז משני רשב"ל לא סוף דבר עבדים ישראל אלא אפילו עבדים עכו"ם שמקרבן תחת כנפי שכינה וכדאיתא בבבלי דף י"ג ע"ב ועי' בתוס' ז"ל ד"ה הכא. דלגבי בהמה פשיטא לי' דשרי משום מיעוטייהו אבל גבי עבד ס"ל דלא שייך מיעוטייהו משום דאדרבה אוכל משלו עיי"ש וה"נ לא פריך מבהמה משום דפשיטא לי' דשרי ליקח מהם משום מיעוטייהו וכל עיקר דקשה לי' הוא מעבד דלא שייך מיעוטייהו ע"ז משני הא דרשב"ל דאפי' בעבד עכו"ם שרי ג"כ משום דמכניסו תחת כנפי שכינה. ע"ז פריך והתני לקח מהם כסות תשרף בהמה תעקר מעות יוליכם לים המלח. א"כ קשה רומיא דברייתות אהדדי. מבהמה אבהמה הא בבהמה שייך מיעוטייהו וקשרית לה בבר יתא חדא וכדמסיק ניחא כסות תשרף מעות יוליכם לים המלח משום דלא שייך מיעוטייהו אבל בהמה קשה למה תעקר והא תנינן בברייתא אחריתי הולכין ליריד ולוקחין מהן עבדים ושפחות ובהמה. ומסיק הא דרשב"ל דאפילו עבדים עכו"ם משום דמקרבן תחת כנפי השכינה אבל בבהמה לא צריך טעם משום דפשוט הוא דמיעוטייהו שרי וא"כ קשיא על הא ברייתא דתני דאפילו בהמה תעקר כמי כסות ומעות. ע"ז משני תיפתר ישראל מישראל. כדי להבין סוגיא הזאת נקדים מה דכתבו התוס' ז"ל במס' ע"ז דף י"ג ע"א ד"ה מעות וז"ל לכאורה משמע דהני מעות אינם אסורים אלא מטעם קנס דומיא דפירות ושאר דברים ר"ל דומיא דפירות שלקח מהן כמו כן המעות שמכר להם סחורה וקיבל מהן מעות נמי אינן אסורין אלא מטעם קנס אבל אינן אסורין מדרבנן מטעם חשש דמי עכו"ם. דהוא מדאורייתא אסור. ואסרו רבנן עליו. והחשש דחיישינן עליו הוא ג"כ מדרבנן. דרבנן עשו החשש הזה ואסרו. [ונפ"מ אם הישראל השני שקיבל המעות צריך נמי להוליך לים המלח אם מטעם קנס אינו אסור אלא עליו. אבל לא קנסו חכמים עליו מבא ומתן עמו שמא דמי היריד בידו משום דדמי היריד גופי' אינו אלא קנס ע"כ לא קנסו חכמים כולו האי] ותימא דלקמן דף ל"ג גבי ישראל ההולך ליריד משמע דמעות הנמצא בידו אינן אסורין מטעם קנסא דמשא ומתן אלא דאמרינן עכו"ם זבין. כך הק' הר"ר אלחנן ז"ל ותירץ ר"י ז"ל דהתם ה"ק בחזרה אסור אפי' לישא וליתן עמו משום חשש

מראה הפנים

במפה פרוסה אורחין נכנסין נסתלקה המפה אין האורחין נכנסין. והיינו הך דקאמר הכא שהיו הופכין המפה והיו יודעין שלא ליכנס כדי שלא יתביישו כדפריסית בפנים. והרשב"ם ז"ל פי' שם ותקנת טוב היא לקבלת אורחין וכו' ויש לפרש דעל תקנת הסעודה קאמר ומפני הכושה כדמשמע מדלעיל התם וכדמשמע מהכא:

וברוך המקום שריחקנו מהם. וכתב הרמב"ן ז"ל דהע"ג דקאמר לעיל מלאן שמחין במת עמהן מפני שאינו אלא כמתניף להן מ"מ כל היכא דאיכא לאיתמוטי לא שרינן כדי להחניף להן ובעל נפש ימעט. והביא לזה הר"ן ז"ל:

ביריד שנו. כולא סוגיא דהכא מוכחא דמפרשי' למתני' דלא איירי ביום אידן ולא משום איסורא דלשאת ולתת בהן קאמר אלא משום דמי ע"ז ביד הנכרי וכ"כ התוס' והרא"ש ז"ל להכרית מהסוגיא. והלכך ניחא בין לענין איסורא הא דהתשו בתוכה לה דטעמא הוי משום דמי ע"ז וניחא נמי לענין היתירא הא דהתירו בסיפא בחניות שאינן מעוטרות דטעמא הוי דכיון דלאו ביום אידם הוא אין כאן איסור אלא משום דמהני לע"ז דשקלי מיכסא וכחניות שאינן מעוטרות דלא שקלי מיכסא אין כאן איסור כלל. ורש"י ז"ל שכתב על הא דהתירו בשאינן מעוטרות ולאו משום דנושא ונותן ביום אידם הני מילי לזבוני להו וכו' אבל למיזבן מינייהו דבר המתקיים שרי דסתם מוכר עלב הוא. וזהו לשיטתו ז"ל דס"ל דהא דאמרו בדף ו' ע"ב אבל אין לוקחין מהן דוקא בדבר שאינו מתקיים קאמר. אבל לפי' הגאונים ז"ל וכבר זכרתי מזה בהל' א' ד"ה מה מפקה מכיניהון דס"ל דאפילו דבר המתקיים אין לוקחין מהן ע"כ דלא מפרשינן למתני' דביום אידן מיירי אלא ביריד של ע"ז וכדאמרן וכדמשמע מהכא וכמה שדקדקו התוס' והרא"ש גם מהסוגיא דלקמן לא לקחת גלוסקין מימיך ע"ש. ומיהו אי מוקמינן למתני' ביריד של ע"ז ומטעמא דחשש דמי ע"ז א"כ הוה ב"מ דדמי ע"ז ביד הנכרי אסור ומסקנת גדולי הפוסקים ז"ל דדמי ע"ז ביד נכרי מותר כדרב נחמן פ' השוכר את הפועל דף ס"ד ע"א וכ"כ הרי"ף ז"ל שם וכפ' אין מעמידין דף ל"ג ע"א דקאמר על הברייתא נכרי שהולך ליריד בין בהליכה בין בחזרה מותר וישראל בחזרה אסור וכו' נכרי אימא גלימא זבן ישראל אי איתא דהכי הוה הכא הוי מזבין להו כתב הוא ז"ל האי דפרקינן הכי לפרושי טעמא דהאי מתניתא בעלמא הוא ולא לריכנא ליה דהא אסיקנא בפ' השוכר את הפועל דדמי ע"ז ביד נכרי מותר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ט מעכו"ם. ולהאי שיטתא לא מצינן לאוקמי למתני' ביריד של ע"ז ומטעמא דדמי ע"ז. ולשיטת ר"ת הביאו התוס' במתניתין דף י"ב ע"א ד"ה דבותה וכו' דמחלק בדמי ע"ז שכתבו דהשיא דהשוכר את הפועל דשרי בחליפי ע"ז היינו דוקא בעכו"ם שפורע תובו מדמי ע"ז שמכר דהאי דאמרינן דע"ז תופסת דמיה היינו מוציאת חרם כמוהו והיינו דוקא כשמחליפה ישראל אבל כשהחלופה עכו"ם לא שייך זה אבל הכא וכפ' אין מעמידין מיירי שהעכו"ם מקבל הדמים לצורך ע"ז אחרת ולכך אסורין הדמים וכ"כ הרא"ם ז"ל במו כפ' השוכר את הפועל שם ולפי שיטה זו שפיר מצינו לאוקמי כדמשמע מהכא דביריד איירי והכי משמע מהתוספתא בפ"ק.דתני כדינא דמתני' יריד שבאותו שדרך אין הולכין באותו הדרך. אבל לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ע"כ דלא מצינן לאוקמי כהתוספתא וכהאי דהכא דהא מדחי לכך טעמא דקאמר בפ' אין מעמידין ולא צריכא ליה לפי המסקנא דהשוכר את הפועל. ונמצינו למדין ג' שיטות בדינא דמתני' וכפירושה שיטת רש"י ז"ל דמפרש לה ביום אידן איירי ולא כלה הוא ז"ל לפרש כהתוספתא וכהך דהכא משום דבזה ס"ל כשיטת הרי"ף והרמב"ם דדמי ע"ז ביד נכרי מותר וכ"כ בסג"א בשם הרשב"ם שכתב בשם רש"י ז"ל. אלא דבזה הוא חולק עליהם כדין לשאת ולתת ביום אידם דדוקא דבר שאינו מתקיים אסור ליקח מהן כדלעיל ולפיכך מצינן לפרש לשיטתו דביום אידו מיירי המתני'. אבל לפי' הרי"ף והרמב"ם דסברי כפי' הגאונים דחולקין על רש"י ז"ל בזה דס"ל דאפי' דבר המתקיים אסור ליקח מהן כמו שהבאתי לעיל א"כ לא מצינן לפרושי המתני' ביום אידן דא"כ קשיא סיפא דמתני' אמאי שאינן מעוטרות מותרות וביריד של ע"ז נמי לא מצינן לאוקמי דאם כן קשיא רישא אמאי אסור משום דמי ע"ז ביד הנכרי וע"כ לפרושי טעמא דמתני' משום אסור לכנוס למקום ע"ז ומשום חשדא ובע"ז תוכה לה אסור וחולה מו"ר וכן איפכא כדכתב בפי' המשנה וכך הם דבריו ז"ל בחבורו שם הל' ט'. ולשיטת ר"ת מצינן לפרושי ביריד של ע"ז וכדמחלק הוא ז"ל. ומזה נכון הסגת הראב"ד ז"ל שם וטעמו של הרמב"ם ז"ל דהראב"ד כתב כתוספתא מפרש לה ביריד ובמשא ומתן עמהם וכו'. וזהו עולה לפי שיטתו דס"ל כבי' ר"ת ומלינן לאוקמי כפי' התוספתא וכהך דהכא. אבל לפי' הרי"ף והרמב"ם א"א לפרש כן וסוברים ז"ל דהתוספתא וסוגיא דהכא ס"ל דדמי ע"ז ביד נכרי אסור והם ז"ל פסקו כמסקנא דהש"ס דילן וכרב נחמן דהשוכר את הפועל. ובזה עולין כל השיטות יפה כל חד למאי דס"ל. ועיין לקמן פ' השוכר את הפועל הלכה א' ד"ה אסי אמר ויתבאר עוד מזה:

תיפתר

ככר לאדן

מפני שיש בה צלם אחד יהא תוכה אסור. פי' בתמיה ומשני ביריד שכן שמתקבצין הרבה ומיחזי שגם ישראל זה כאחד מהם שהולך לשם ע"ז:

גליון אפרים

אף חולה לה אסור והתני הולכין ליריד. נ"ל תני הולכין ליריד כו' תיפתר ישראל מישראל. (נ"ל דהברייתא בהמה תעקר מיירי בישראל שקנה מישראל ביריד וקנסוהו לפי שלקח ביריד ומהנה לע"ז) ודתני המוכר עבדו ביריד דמיו אסורין. (כנ"ל. והוא תוספתא בפרק ב' המוכר עבדו ביריד של ע"ז דמיו אסורין ויוליך ליס המלח וכופין את רבו שיפדנו אפילו מאה בדמיו ויוציאנו לחירות כמלאת אומר סנוסא והנותן ביריד של עו"ג בהמה תעקר) עוד היא תיפתר ישראל מישראל (נ"ל דלאו קושיא היא אלא פירוש דהא דתני המוכר עבדו ביריד מיירי במוכר לישראל דאי לעו"ג מאי איריא ביריד אפילו שלא ביריד המוכר עבדו לעו"ג קונסין אותו עד מאה בדמיו. והא דכופין את המוכר לפדותו ולהוציאו לחירות נ"ל דהסמי הוא גברא אלים ואי אפשר לכופו. ועיין בגיטין פ"ד ס"ו) והנה בבבלי אמר ג"כ ר"ל דלוקחין מהם עבד עו"ג מפני שמכניסו תחת כנפי השכינה ופריך ע"ז רב אשי אפו בהמה מאי מכניס תחת כנפי השכינה איכא אלא משום מעוטייהו וה"נ דממעטי שרי. והיה נ"ל דר"ל סובר דגם בהמה מכניסה ישראל לקדושה וכן כתב רש"י בערובין מ"ז ע"א. והיינו כמו שאיתא בבכורות ב' ע"א דאי תני לוקח משום דקא מייתי לה לקדושה ופרש"י שתהא סובת בשבת כו' וע"ש. אלא שקשה על רש"י למה לא פירש כרב אשי. אבל בדעת ר"ל אפשר יש לומר משום דמייתי לה לקדושה:

מסורת הש"ס

(תוספתא דגטין פ"ג גטין פ"ה) גיטין כא

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פ"ז ממתנת עניים הל' ו ופ"י מע"ז הל' ה ופ"י ממלכים הל' יב סמ"ג לאוין סח טוש"ע יו"ד סי' קנא סי"ב וסי' רנא בהגה"ה

יא
ב מיי' שם פ"י ממלכים ופי"ד מהל' אבל הל' יב סמ"ג עשין ב טוש"ע שם סי' שלה ס"ט וסי' שסז ס"א

יב
ג ד מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' טו סמ"ג לאוין מה טוש"ע שם סי' קמט ס"א

ה מיי' שם הי"ב סמ"ג שם מו טוש"ע שם

עין משפט נר מצוה

יד
א מיי' פ"ט מהל' ע"ז סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמט ס"ג

טו
ב ג מיי' שם הל' יח סמ"ג שם טוש"ע שם ב"ה

והתני *הולכין ליריד א *ולוקחין משם עבדים ושפחות ובהמה ר"ל אמר לא סוף דבר עבדים ישראל אלא אפי' עבדים נכרים שמקרבן תחת כנפי שכינה. והתני לקח משם כסו' תשרף בהמה תעקר מעות יוליכם לים המלח ניחא כסות תישרף מעות יוליכם לים המלח בהמה תיעקר והתני הולכין ליריד ולוקחין מהן עבדים ושפחות ובהמה רשב"ל אמר לא סוף דבר עבדים ישראל אלא אפילו עבדים נכרים שמקרבן תחת כנפות שמים תיפתר ישראל ישראל. והתני המוכר עבדו לנכרים דמיו אסורין עוד היא תיפתר ישראל ישראל. ישראל *שהולך ג ליריד לוקחין ממנו מפני שהוא כמציל מידן ובחזירה אסור שנתנה מחמת ע"ז ג ובנכרים בין הולכין בין באין מותר. רבי בא בריה דרבי חייה בר בא בשם רבי יוחנן אם היה פונדק מותר. רבי זעירא בעי ביריד אסור ובפונדק מותר דילמא בפרגמטיא אמרה רבי יוחנן. אתא רבי בא בריה דרבי חייה בר בא בשם רבי יוחנן אם היה פונדק מותר בפרקמטיא אמר רבי יוחנן רבי אבהו בשם רבי יוחנן החליף בהמה בע"ז אסורה. רב חסדא בעי אילו השתחוה לה לא אסרה מפני שהחליף בהמה בע"ז אסרה דילמא בפרגמטיא שנכנסה קודם ליריד איתאמרת.
אתא

פני משה

והתני. בתוספתא ומייתי לה לעיל בהלכ' א' הולכין ליריד וכו' ור"ל גופיה קאמר התם לא סוף דבר וכו' ואמאי קאמר הכא ביריד שנו ואסור. ולא משני לה עד לקמן: והתני. ותו קשיא לן מהך ברייתא דתני לקח משם וכו' ניחא כסות ומעות דלק"מ אלא הא דקתני בהמה תיעקר שמעקר פרסותיה מן הארכובה ולמטה והתני הולכין ליריד ולוקחין מהן עבדים ושפחות ובהמה: תיפתר ישראל ישראל. בישראל שלוקח מחבירו ישראל שמלוין שם על היריד: והתני המוכר עבדו לנכרי דמיו אסורין. וכלומר וישראל זה מהיכן לקח העבד אם מן הנכרי היאך מכרו ישראל הראשון לנכרי זה והרי אסור למכור עבדו לנכרי שמפקיעו מן המצות ואפי' בדיעבד אם מכרו קונסין אותו בדמיו: עוד היא תיפתר ישראל ישראל. הכא נמי תיפתר לה שישראל המוכרו לזה גם הוא לקחו מישראל אחר: ישראל שהלך ליריד. לשאת ולתת בשוק של עכו"ם לוקחין ממנו בהליכה מפני שהוא כמציל מידן שמונעו מן העבירה שלא ימכור בשוק של עכו"ם: ובחזירה. משם אסור לשאת וליתן עם הישראל הזה שעבר והלך לשם מפני שנתנו הדמים בידו מחמת ע"ז: ובנכרים. בין הולכין לשם ובין באין משם מותר לפי שדמי ע"ז ביד העכו"ם מותר דבטלי בידיה: אם היה פונדק. עכו"ם בעה"ב פונדק מותר לקנות ממנו וקס"ד אפי' דברים האסורים מותר מן הפונדק: ביריד אסור. מן השוק של יריד אסור ואמאי יהא בפונדק מותר: דילמא בפרגמטיא אמרה ר' יוחנן. דבהא שפיר הוא דמן התגר שבשוק אסור לקנות ממנו משום דשקלי מיניה מכס לע"ז והוי כמהנה לע"ז ומן בעל הבית הפונדק מותר דלא שקלי מכסא מן הבעל הבית: אתא ר' בא וכו'. כלומר הדר וקאמר ר' בא בפירוש משמיה דר' יוחנן הכי: החליף בהמה בע"ז אסורה. קס"ד דה"ק נכרי שהחליף בהמה בע"ז הבהמה אסורה לישראל לעולם והיינו דבעי עלה רב חסדא: אלו השתחוה. לה הנכרי לבהמה ועשאה ע"ז לא אסרה לישראל דהיכן מלינו דנאסרה הבהמה להדיוט מחמת נעבד דלא אסרה תורה נעבד אלא לקרבן ואת אמרת מפני שהחליף הבהמה בע"ז אסרה בתמיה: דילמא בפרגמטיא שנכנסה קודם ליריד איתאמרת. כלומר דלא אמרה ר' יוחנן אלא לענין איסור משא ומתן ביום אידם דאסור לקנות ביריד בשוק של עכו"ם דחיישינן שאלו החליפן בע"ז קודם ליריד ולא לענין שתאסר הבהמה לעולם על הישראל הוא דאמרה:
אתא

רידב"ז

חשש דמי עכו"ס כיון דהלך ודאי דמי עכו"ס בידו דאי גלימא זבין הכא הוי מזבין לי' ומ"מ הוי רק קנסא דרבנן דהא יש לומר דהדמים הי' בידו מקודם ולא מכר כלום שם אך כיון דידענו שלא הלך להיריד לקנות דברים המותרין כגון בהמה קנסו אותו כדאיתא בר"נ ז"ל אבל הכא לא מיירי אלא בנמלא שם וקנס דקנסינן לי' משום דנשא ונתן ביום איד ע"א. ולהכי אין לאסור המעות אלא לדידי' דעביד איסורא. ואפי' לר"י דאמר נשא ונתן אסור מיהו ליסא וליתן עמו שרי ולא חיישינן שמא ישא ויתן באותן המעות דכולי האי לא קנסו עכ"ל ז"ל ונמלא לפ"ז דהוי נ"מ בין אם אמרינן דמעות יוליכן לים המלח אם הוי משום קנסא דנשא ונתן ביריד ונתן מכס. או דהדמים אסורין משום חשש דמי עכו"ם בידו. אם מחשש דדמי עכו"ם בידו אסור לישראל השני ליסא וליתן עמו שמא דמי עכו"ם בידו. ואם משום קנסא דנשא ונתן ביריד אינו אסור המעות אלא להישראל הראשון. אבל ישראל השני מותר דלדידי' קנסו ולא לממונא משום דלא קנסו כולי האי. ע"ז משני דמה דקשיא לך על הברייתא דתני לקח משם בהמה תיעקר. דלמה תיעקר הא בברייתא אחריתי קאמר דלוקחין בהמה משום מיעוטייהו שרי ז"א. דהברייתא דתני לקח משם בהמה תיעקר מיירי שישראל אסור לו ליקח מן ישראל שהלך מכאן ולקח בהמה ביריד ומיירי ביריד שמוכרין שם נרכי עכו"ם כדאיתא ברא"ש ז"ל דאמרינן שניתנה לו הבהמה מחמת ע"ז והוי הבהמה דמי עכו"ס כדמסיק בסמיך שנתנה לו מחמת ע"ז והוי כההיא דדף ל"ג בישראל שהולך ליריד שמוכרין שם נרכי עכו"ם דבחזרה אסור לשאת ולתת עמו מדרבנן דאמרינן דמי עכו"ס בידו ודמי עכו"ס ביד ישראל אסור. משא"כ בברייתא דתני לוקחין מהן בהמה. הוא דישראל מותר ליקח בהמה מן העכו"ס ביריד ולא חיישינן דלמא מחמת עכו"ס נתנה לו להעכו"ס משום דדמי עכו"ס. ביד עכ"ס מותר כדאיתא בדף ס"ד עיי"ש וכן פסקו הפוסקים ז"ל עיין בתוס' ז"ל דף י"ב ע"א ד"ה דכוותי' וכן מבואר בסמוך בירושלמי ונמלא דהא דתני בברייתא דבהמה תיעקר לאו דוקא שישראל הראשון יעקור הבהמה ולדידי' קנסו ז"א אלא דלממונו קנסו ג"כ ואפי' ישראל השני אסור ליקח מאתו שום בהמה דדילמא דמי עכו"ס הוא דמחמת עכו"ס נתנה לו ולא משום קנס דנשא ונתן ביריד דלא יהא אסור אלא לישראל הראשון ז"א אלא דהא דתני לקח משם בהמה תיעקר הוא דלממונא נמי קנסו דאסור על כל ישראל ליקח ממנו שום בהמה ומעות וכסות וזהו מדרבנן דהא מדאורייתא מותר דדילמא המעות הללו הי' בידו מקודם ומאן יאמר לן דעכו"ס זבין אך הוא מדרבנן דכיון דמיירי שהלך שלא בשביל דברים המותרין (כדאיתא בר"נ ז"ל) כמו בהמה ועבדים אסיר לילך וכיון דהלך לשם אסרו רבנן את הממון שלו. ואע"ג דהמשתחוה לבע"ח לא נאסרה והבהמה עצמה כשעבדה לא נאסרה. מ"מ בחלופי עכו"ס נאסרה כדאיתא דף נ"ד ע"ב ומיירי ביריד שמוכרין שם נרכי עכו"ס כדכתב הרא"ש ז"ל ושו"ע סי' קמ"ט והגם שהישראל מותר לילך שם ליקח דברים הללו עבדים ושפחות ובהמה מיירי הברייתא הזאת בשידעינן שלא הלך לשם בשביל דברים הללו ע"כ אסור ליסא וליתן עמו כדכתב הר"נ ז"ל דף ל"ג עיי"ש ואפילו בהמה שמותר לו לילך ליקח מ"מ אסור ליקח ממנו דקנסינן לי' ואמרינן שמא מחמת עכו"ס נתנה לו כדאיתא בירושלמי בסמוך וקנסו רבנן אפילו לממונו ולא לדידי' בלבד קנסו אלא אף ממונו קנסו. ואע"ג דהכא לא שייך למימר דהכא הוי מזבין לי' דדף ל"ג הנ"ל מ"מ קנסי רבנן אפי' דברים המותרין ליקח וכמס' בכורות דף ל"ד ובגיטין דף מ"ד ומ"ק דף י"ג גבי איבעיא בקנסא דרבנן אם קנסו לדידי' או לממונא מבואר במס' בכורות דהמוכר עבדו לעכו"ם חמור מכולם והתם קנסו יותר להממונא יותר מכל מקום דקנסו רבנן ואסרו הממון כדאיתא בתוס' ז"ל וכו' דמסיק דהא ישראל מישראל אסור וקנסו לממונא ע"ז פריך והתני המוכר עבדו לעכו"ס דמיו אסורין. ומשמע לי' דאין אסורין אלא לו לבד ומשני דגם שם תיפתר ישראל מישראל דישראל אחר אסור ליקח ממנו הממון וע"ז מביא הברייתא ההולך ליריד דבחזרה ג"כ אסור דאמרינן מחמת עכו"ס נתנה לו:

ר"ב ברי' דריב"כ בשם ר"י אם הי' פונדק מותר ר"ז בעי ביריד אסור בפונדק מותר דקס"ד דלשלם על היריד שכר פונדק מותר אעפ"י שמקבלין מכס מהפונדק ע"ז מקשה מ"ש דביריד אסור לשאת ולתת משום דמקבלין מכס מהסחורה כמו כן אסור נמי בפונדק משום שכר פונדק דלמא בפרגמטיא אמרה כו' ר"ל דמותר לשאת ולתת עמהם בפרגמטיא בפונדק שאם מתקבלין אנשים למסחור ולא אסרו אלא מו"מ שעל היריד ולא במו"מ שבפונדק:

אמר רבי יוחנן רבי אבוה בשם רבי יוחנן החליף בהמה בע"ז אסורה ר"ח בעי אילו השתחוה לה לא אסרה מפני שהחליף בהמה בע"ז אסרה פי' הפ"מ ז"ל דהא אין נעבד בבעלי חיים והמשתחוה לבהמה לא אסרה והאיך נאסרה משום חלופי ע"ז ואינו מובן לי הא ר' יוחנן גופי' סבירא לי' במס' ע"ז דף נ"ד ע"ב דנאסרה בחלופי ע"ז דגרסינן שם כי אתא רשב"י אמר ר' יוחנן אעפ"י שאמרו המשתחוה לבע"ח לא נאסרו עשאן חליפין לעכו"ס נאסרו עיי"ש בפירש"י ז"ל וז"ל ז"ל החליפן בעכו"ם שהיתה לו עכו"ם והחליפה לעכו"ם בבהמתו עכ"ל ז"ל עיי"ש הרי מפורש דבחליפין נאסרו ונראה לפע"ד דה"פ דר"ח מקשה אילו השתחוה לה לא נאסרה מפני שהחליף בהמה בע"ז נאסרה פי' דהנה ר' יוחנן ר"א בשם ר"י קאמר. החליף בהמה בע"ז אסורה דעכו"ם הי' לו ע"ז והחליף בבהמה אסורה הבהמה באיסור הנאה של עכו"ם ע"ז מקשה ר"ח הא דמי עכו"ם ביד עכו"ם מותרת דהוא מטעם שכתבו בתוס' ז"ל דף ס"ד ע"א ד"ה נסתברא ונראה הטעם כי מה שעכו"ם תופסת דמי' משום דכתיב והיית חרם כמוהו כל מה שאתה מהוה ממנו כמוהו ובישראל דוקא נאמר ולא לב"נ עכ"ל ז"ל והוא דלא נאסרה לב"נ איסור הנאה דע"ז אלא השתחו' לבד אבל אין איסור על ב"נ איסור הנאה דע"ז ומותר ב"נ לעשות סחורה מע"ז וע"כ כל מה שהוא מהוה ממנו אין אסור בהנאה ואינו אסור חלופי עכו"ם אלא ישראל שהחליף עכו"ם שלו בבהמה עם הנכרי עושה איסור הנאה על הבהמה. ולפיכך פירש"י ז"ל הנ"ל עשאן חליפין לעכו"ס נאסרו שהיתה לו ע"ז והחליפה לעכו"ס בבהמתו דהוא דהעכו"ם הי' של ישראל והחליפה על בהמת עכו"ם. משא"כ כשהעכו"ם

מראה הפנים

תיפתר ישראל ישראל. לא קאמר הכי אלא לדיחויא בעלמא דמלינן לאוקמי' בהכי אבל לפי המסקנא מחלקינן בין לוקח מן התגר ובין לוקח מבעל הבית כדאמר לקמן דאם היה פונדק מותר ובפרגמטיא א"ר יוחנן וכדמסיק ר' יוחנן התם בדף י"ג ע"א דמה"ט לא פליגי הני ברייתות אהדדי:

ישראל שהולך ליריד וכו'. זו היא ברייתא דפ' אין מעמידין שהבאתי לעיל בד"ה ביריד שנו ופירשתיה כפנים מטעמא דהרי"ף והרמב"ם ז"ל ומ"מ סוגיא דהכא משמע כפי שיטת ר"ת דמחלק כדין דמי ע"ז ביד הנכרי וכפי אשר נתבאר לעיל כל חד וחד לפי שיטתו ולפירושו להמתני' ע"ש:

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"א) ע"ז יג פ"ר

פ"ב לג ע"א

מסורת הש"ס

אתא רבי זעירא רבי אבהו בשם רבי יוחנן החליף בהמה בע"ז אסרה בפרגמטיא שנכנסה קודם ליריד איתאמרת. א"ר אבהו אסור לעשות חבילה ביריד ותני כן *לא ישאל בשלומו במקום שהוא מתחשב מצאו לפי דרכו שואל בשלומו בכובד ראש. רבי חייה בר ווה שלח מיזבון ליה סנדל מן ירידה דצור א"ל רבי יעקב בר אחא ואת מלוקחי יריד א"ל ואתה לא לקחת קלוסקין מימיך א"ל שנייא היא דמר רבי יוחנן לא אסרו דבר שהוא חיי נפש. רבי שמעון בן יוחנן שלח שאל לר"ש בן יוצדק לית את בדיק ליה אהן ירידה דצור מהו. א"ל אין יהב תרתין ליטרא דפילפלין לאיסקרנדה. עאל ואשכח כתיב תמן אנא דיקלטיאנום מלכא שכנית אהן ירידה דצור לגדיה דארקלים אחי תמניא יומין. רבי יצחק בר נחמן שאל לרבי חנינה יריד עזה מהו א"ל הלכת לצור מימיך וראית ישראל ונכרי שהן שותפין בקדירה ואינו חושש שמא ניער הנכרי בקדירה. וקשיא הוא שאל ליה דא ומגיב ליה דא אלא בגין דלית רבי חנינה אמר מילה דלא שמעה מיומוי בגין כן דוא שאל ליה דא ומגיב ליה דא. אתא רבי יוסי בי רבי בון אבא בר בר חנה בשם רבי יוחנן לא אסרו אלא כגון ירידה של בוטנה ותני כן שלשה ירידין הן יריד עזה יריד עכו ירידה של בוטנה והמחוור שבכולן יריד בוטנה. מהו לילך לשם אם היה אכסנאי אסור בן [א] עיר מותר [ב] שיירה מותר שכן דרך שיירה לילך בכל מקום. *במה מעוטרות רבי יוחנן אמר בהדס רשב"ל אמר בשאר כל המינין על דעתיה דרבי יוחנן הכל [ג] אסור על דעתיה דריש לקיש אינו אסור אלא התוספת. היך עביד היה למוד להוציא ה' קופות והוציא עשר אין תימר משם *עיתור אסור אין תימר משם פרקסים מותר:

הלכה

פני משה

אתא ר' זעירא וכו'. וקאמר בהדיא בשם ר' אבהו אמר רבי יוחנן דבפרקמטיא שמביאין על היריד הוא דאיתמר ולענין איסור משא ומתן לכתחילה על היריד הוא דקאי: אסור לעשות חבילה ביריד. כלומר לא יעשו חבורה של אנשים ללכת ביחד שמא ימלא נכרי פוגע בהן וישאלו בשלומו ואסור לשאול בשלומו ביום אידו בפני רבים: ותני כן. בתוספתא פ"ק לא ישא ויתן אדם עם הנכרי ביום אידו ולא יקל עמו את ראשו ולא ישאל בשלומו במקום שהוא מתחשב. במקום שחשיבות הוא לו כגון בשוק בפני רבים: מצאו לפי דרכו. מצאו אחד הולך לפי דרכו בשוק שואל בשלומו בכובד ראש ובשפה רפה: ואת מלוקחי יריד. והלא אסור ליקח משוק של ע"ז ביריד: ואתה לא לקחת קלוסקין מימיך. על היריד: שאני היא. גלוסקין דאמר רב יוחנן לא אסרו חכמים מלקנות מהם ביריד דבר שהוא חיי נפש: לית את בדיק ליה. אם אין אתה יודע מן היריד הזה של צור מהו אם יש בו חשש משום ע"ז: א"ל אין יהב תרתין ליטרין לפילפלין לאיסקרנדא. דרך שחוק השיב לו אם תתן ב' ליטרות פילפלין לתוך התיבה שלי אז אומר לך ודוגמא דאמרינן בש"ס דילן לכי תיכל כורא דמילחא. איסקרנדא כמו איסקודלא בלשון המשנה: עאל. ר' שמעון בן יוחנן בעצמו לצור ולבדוק אחר זה ומצא כתו' שם לזכרון כדברים האלו: שכנית. קבעתי לשכון בה היריד הזה שמנה ימים למזל ארקלים אחי שיעבדו למזל הזה וראה שעבודת עכו"ס היא: ישראל ונכרי שהן שותפין בקדירה. ששופתין שתי קדירות שלהן סמוכין זה לזה בכירה אחת ואינו חושש הישראל שמא ניער הנכרי בקדירה שלו ותאסר משום בישולי נכרים: וקשיא. הש"ס הוא דמתמה מה זה שהשיב לו הוא שואל לו זה יריד עזה מהו דניחוש בה משום ע"ז והוא משיב לו זה וענין אחר הוא: אלא בגין וכו'. לפי שדרכו של ר' חנינא הוא שאינו אומר דבר שלא שמע מרבו לפיכך דחה אותו בתשובה של דחיה וענין אחר: בוטנה. שם מקום: ותני כן וכו'. דקאמר והמחוור שבכולן כלומר מה שהוא מחוור וברור לנו שאסור הוא יריד בוטנה ששם הוא ודאי לשם ע"ז: מהו לילך לשם. פיסקא דמתני' היא דקתני מהו לילך לשם וכו' אסור וקאמר הש"ס דוקא אם היה אכסנאי אסור לילך לשם בזמן שהדרך מיוחדת לה לפי שנראה כהולך לעובדה אבל בן עיר מאותה העיר והיה חוץ לעיר והולך לביתו מותר לילך אפי' אם הדרך מיוחדת לה שיודעין שחוזר למקומו הוא: שיירה מותר. לעולם לילך לשם שכן דרך השיירה לילך ממקום למקום וליכא חשדא: במה מעוטרות. חנויות המעוטרות דתנינן במתני' במה הן מעוטרות ומה הוא חשש האיסור: בהדס. מעוטרות ואסור משום תקרובות ע"ז לפי שדרך לשוטחן לפני הע"ז לריח ומהני מריחא דע"ז: בשאר כל המינין. לאו דוקא בהדס אלא אפי' בשאר כל המינין שאין בהן ריח דלאו משום תקרובת ע"ז נגעו בה אלא דטעמא מה שהוא מעוטר הוא סימן שהוא ע"ז: על דעתיה דר' יוחנן. דאמר משום ריח ותקרובת ע"ז הכל אסור כל מה שהוא מעוטר בהדס ואפי' כמה דחיישינן שעשאום בתחלה תקרובת לפני הע"ז ואח"כ שמו אותם בחנות: על דעתיה דריש לקיש. דלאו משום תקרובת הוא אלא דמה שמוסיפין לעטר החנות במיני פירות וכיוצא בהן הוא השייך לע"ז א"כ אינו אסור אלא התוספת שהוא משום העיטור כדמפרש ואזיל: היך עבידא היה למוד להוציא ה' קופות. חוץ לחנות כדי לעטר לשם ע"ז והוציא עשר: אין תימר משום עיטור אסור. כלומר אלו החמש קופות הראשונות שמדרך הוא בכך להוציא חוץ לחנות ולעטרו סביב הן הוא דאסורין דזה שייך לע"ז: אין תימר משום פרקסים מותר. כלומר אבל באלו חמש קופות היתירות שאין דרכן להוציא לחוץ לחנות כל כך ולא שייך למימר בהו משום עיטור ולא הוציאן אלא לפרקום ולנוי בעלמא מותר. פרקסי' כמו אין מפרקסין את האדם וכו' בסוף פרק הזהב:

הלכה

קרבן העדה

כשהנכרי החליף עכו"ס שלו על בהמת ישראל לא נאסרה דלא גרע מעכו"ס עצמו דלא נאסרה עליו בהנאה. ולא שייך כל מה שמהוה ממנו כמוהו. ע"ז מפני דלמא בפרגמטיא שנכנסה קודם ליריד אתאמרת ר"ל דהחליף העכו"ס הכו"מ על הבהמה קודם היריד דהיריד קבוע לה זמן שמתחיל היריד מן מסחר של נרכי עכו"ס ואסור לשאת ולתת מזמן ההוא אבל קודם זמן הקבוע ליריד אעפ"י שנתקבצו אנשים הרבה מותר לשאת ולתת עמהם. ואם החליף עכו"ס בבהמה קודם זמן היריד אעפ"י שעדיין לא בא זמן המוגבל להיריד. כיון שהתחיל לעשות עסק בחלופי עכו"ס הרי הוא כהגיע זמן היריד ואסור לשאת ולתת משעה ההיא עמו:

אמר ר' אבוה אסור לעשות חבילה ביריד עיין בהרמב"ן ז"ל דף י"ג דהא דאסיר למכור ביריד במקום שלא שקלי מוכסי מיני' ולמה לא התירו אלא ליקח דברים דמיעוטייהו הוא משום שהעכו"ס מתעלה בהם כשהם מתאספין ומביאין סחורה ובאים למכור ביריד שלה אבל ליקח מהם כל היכי דממעט להו לא מתחשבו ובירושלמי א"ר אבוה אסיר לעשות חבילה ביריד. ותני כן לא ישאל במקומו במקום שהוא מתחשב עכ"ל ז"ל משמע דמפרש דהיסור חבילה הוא שיתקבצו יהודים רבים בחבילה אסיר משום שהיא מכבד את העכו"ס בזה שמתקבלין הרבה ביחד במקום אחד ומביא ראיה דכן אפילו שאילת שלום אסור במקום שהוא מתחשב בזה:

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פ"י מע"ז הל' ס, טוש"ע יו"ד סי' קמח סע"ו
יז
ב טוש"ע שם סי' קמט ס"ב
יח
ג מיי' פ"ט שם הל' יב יג סמ"ג לאוין מס טוש"ע שם ס"ג וכפירוש הפ"מ

ע"ז לג. ע"א

פ"ש יג

נ"ל עיטור

מראה הפנים

שנייא היא דאמר ר' יוחנן לא אסרו דבר שהוא חיי נפש. ופת של נכרים מותר במקום שאין פת ישראל מצויה ג"כ מהאי טעמא כדאמרינן לקמן בפ"ב הל' ט' מקום שאין פת ישראל מצויה כדין הוא שיהא פת נכרים אסורה ונימנעו עליה והתירוה מפני חיי נפש. והתוס' בדף י"ג ע"ב ד"ה ר' ירמיה זבן פיתא כתבו לזה וכתבו וא"ת הלא פת דבר שאין מתקיים הוא ואמרינן לעיל דאין לוקחין מהן וי"ל דפת דבר חשוב הוא וקפץ עליה זבינא והוי כדבר המתקיים. וזה סותר למה שכתבנו לעיל בדף י"ב ע"ב ד"ה עיר שיש בה ע"ז ומיהו קשיא אי ביום אידו מיירי היאך לוקחין מהם וכו' ואלו בגמרא דהכא אמרו זבן חד פיתא ועלה דהסיא עובדא אמרי' בירושלמי וכו' וי"ל משום די"ם גורסין בגמרא דילן חד פרתא או ביתא כדכתב הרא"ש ז"ל והלכך סיימו ועלה דהסיא עובדא אמרי' בירושלמי א"ל חד לחבריה ואת לא לקחת גלוסקין אלמא דפת הוה ומכח קושיא זו סבריתו שם דביום יריד מיירי ולא ביום אידו וכמה שכתבתי לעיל וא"כ הטלו דפת דבר שאינו מתקיים הוא. וצ"ל דלא כתבו כאן אלא לפי גי' רש"י דפי' שם דביום אידו מיירי. ומיהו בעיקר קושייתם שם כבר תירצו בגמרא הכא דשנייא היא דבר שיש בו חיי נפש והי משום הא לא אריא דביריד מיירי וכבר נתבאר לעיל דכלהי הכי סוגיא דהכא ביריד מיירי:

וקשיא הוא שאל ליה דא ומגיב ליה דא. למאי דקאמר הכא בהדיא ואינו חושש שמא ניער הנכרי בקדירה וזהו כדמפרש רבא להא דרבי חנינא התם בדף י"ב ע"א דלא תנו להם חכמים משום בישולי נכרים וטעמא דהכא מקשי שהשיב לו מה דלא שאל משום דסוגיא דהאי ש"ס אזלא כפי התוספתא דביריד הויא חששא משום דמי ע"ז ביד הנכרי כמו שנתבאר לעיל ברים ההלכה וא"כ לא דמיא דבישולי נכרים איסורא דרבנן הוי והכא איכא חששא משום איסורא דאורייתא:

אם היה אכסנאי וכו'. הרא"ש ז"ל הביא לזה וכ"פ הטור בסי' קמ"ט:

רבי יוחנן אמר בהדס. מחלפא שיטתיה דר' יוחנן לדר"ל ודר"ל לר' יוחנן בהא לפי גירסא דהתם בדף י"ב ע"ב. ומיהו למאי דמפלג הכא לטעמייהו וכמאי דפליגי יש לומר דר' יוחנן דהכא נמי ס"ל דכל היכא דמהני לע"ז אין ה"נ דאסור והכא לטעמא דמתני' קאמר דמשום תקרובת ע"ז הוי ולא מסיים לה בהדיא דבשאר מינין מותר אע"ג דיהיב

[ירושלמי ע"ז]

ככר לאדן

אין תימר משום פרקסים. נראה שהוא מלשון הנזכר לעיל סוף פרק הזהב:

מערכת הערוך

(שו"ע) ר"ש בן יוחנן שלח שא' לר"ש בן יוצדק לית את בדיק ליה אהן דירידה דצור מהו א"ל אין יהב תרתין ליטרא דפילפלין לאיסקרנדה עאל ואשכח כתיב תמן אנא דיקלטיאנום מלכא שכנית אהן ירידה דצור לגדיה דארקלים אחי תמניא יומין. וכת' בעל ערוך השלם לפי דעתי נ"ל אסקנדרה. ונראה לפרש המלה אסקנדרה באותות הפוכות אסקנדרה שהיא בל"פ שליח ואות נ' הוספה ובל"ס וארמי נשמט הנו"ן. ותמורתו איזגדא (עיי' ערכו). ושיעור המאמר כך הוא רשב"י שאל יש בידך לבדוק יריד של צור? והשיב הן כלומר יכול אני לבדוק. ונתן ר"ש בן יוצדק תרי ליטרין דפלפלין לאסקרנדה לשליח בשכר הליכה. והשליח עלה לצור ומצא שם כותבת (אינשריפט) רשומה בה שקיסר דיוקלטיאנום יסד יריד של צור. ועל ידי כותבת שמצא שם השליח הוברר הדבר ששם יש ע"ז. ומה ע"ז היה שם? דע שארקלים הוא גבור אלוהי של יונים שנקרא הערקלעס ונעבד בימים קדמונים במצרים ובפעניציען ובפרט בארץ יון. ועל שם זה נקרא ארקלים היוני. ובעבור שהיה א"ל של התגרים והרוכלים עבדוהו הפעניציים עם של רוכלים. ועיקר וראשית ממלכתו היתה בעיר גדית ושם היה היכלו. ולפי מעשיות פעצים של קלודיאום יוליאים היה ארקלים מיסד ובונה של אינגדית. וכן נמצאו במטבעות שיחסו לקיסר אדריינוס צורת ארקלים עם רשימה ארק. גדית ומעתה נבין הכותבת לגדיה דארקלים אחי כלומר לכבוד ארקלים היוני של גדית כלומר לכבוד הערקלים היוני של א' גדית. ועוד י"ל שמת אחי הוא אחי ממש שכן נקרא ארקלים אח זרע של עוברים ושבים שמגין עליהם ויחוס זה נאה ויאה לו שמגין על עוברים ובאים ליריד צור (עי' בעס"ב ערך אסקרנדה):

עין משפט נר מצוה

יט
א ב ג מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' ו ז סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קנא ס"א
כ
ד מיי' שם הל' יא סמ"ג שם מח טוש"ע שם סי' קנג ס"ב

ציון ירושלים

[5]וכמה היא חבילה חבילה של לבונה אין פחות מחמשה מנה ובתוספתא' גרים שלשה. ועי' ירושלמי ערלה פ"ג כמה הוא חבילה עשרים וחמשה זירין ובחדושי רשב"א ביצה דף ג הביא עשרים וחמשה זרדין ועי' בהגהותינו שם ול"ל דיש הבדל בין חבילי לבונה לחבילי תלתן:

הלכה ה מתני'

*אילו [א] דברים אסור למכור לנכרים איצטרובילין ובנות שוח בפטוטרותיהן ולבונה ותרנגול לבן רבי יהודה אומר מוכר הוא לו [ב] תרנגול לבן בין התרנגולין בזמן שהוא בפני עצמו קוטע אצבעו ומוכרו שאין מקריבין חסר לע"ז ושאר כל הדברים [ג] סתמן מותר ופירושן אסור ר"מ אומר אף דקל טב וחצד ונקלבים אסור למכור לנכרים:

גמ' שמעון בר בא בשם ר' יוחנן בנות שוח *בפטוטרותיהן ואיצטרובילין במטוטלותיהן: ולבונה. *תני אם היתה חבילה מותר [5]וכמה היא חבילה רבי יהודה בן בתירה אומר חבילה של לבונה אין פחות מחמשה מנין. אם היה כומר אסור רופא מותר תגר מותר תגר חשוד אסור. אנן תנן תרנגול לבן תני רבי חייה תרנגול סתם. מתני' צריכה למתניתא דרבי חייה ומתניתא דרבי חייה צריכה למתניתין אילו תנינן ולא תני רבי חייה הוינן אמרין לא אמרון אלא תרנגול לבן אבל תרנגול סתם אפילו בינו לבין עצמו מותר הוי צורכה למתניתא דרבי חייה או אילו תנא רבי חייה ולא תנינן אנן הוינן אמרין לא אמר אלא תרנגול סתם הא תרנגול לבן אפילו בינו לבין התרנגולין אסור הוי צורכה למתניתין וצורכה למתניתא דרבי חייה. א"ר בון בר חייה תרנגול למכור מוכר לו תרנגול לבן. תרנגול לבן למכור נימר בינו לבין עצמו אסור בינו לבין התרנוגלין מותר. רבי בון בר חייה בעי ראה תרנגולין רועין באשפה ותרנגול לבן ביניהן ואמר של מי כמי ששיים היה חסר קרייא אמר שמקרבין חסר לע"ז °וכי תגישון עור לזבוח אין רע הדא אמרה שמקריבין חסר לע"ז: רבי מאיר אומר אף דקל טב וחצד ונקלבים אסור למכור לנכרים. ר' חמא בר עוקבה אמר *קורייטה ר' לעזר בי רבי יוסי אמר מין הוא ושמו חצדא. עבר ומכר ייבה כיי דמר רבי לעזר עבר ובנה [ד] מותר וכא עבר ומכר מותר:

הלכה

מסורת הש"ס: ע"ז יג · שם יד · (תוספ' פ"ק) · פ"ז יד ע"א

תורה אור: מלאכי א ז

פני משה

הלכה ה מתני' אילטרובילין. פירא דארזא: ובנות שוח. מין ממיני תאנים הגדולים ולבנים: בפטוטרותיהן. בעוקלים שלו שהם נתלין בו דמסתמא הנכרי רוצה להקריבן תקרובת לע"ז: מוכר הוא לו תרנגול לבן בין התרנגולין. לקח נכרי מישראל תרנגולים הרבה מותר למכור ביניהם תרנגול לבן דכיון דשקיל אחריני לאו לע"ז בעי להו: ופירושן אסור. אם פירש דלע"ז בעי להו ומהו דתימא האי גברא לאו לע"ז בעי להו והא דקאמר הכי סבר כי היכי דהוא אדיק בע"ז כ"ע אדיקי ואימא הכי כי היכי דליתבו לי קמ"ל: דקל טב. פירות דקל משובח שרגילין להקריב מהן לעכו"ם: וחצד. ובנוסחת הבבלי חלב. קנים שעושין מהן הלוקר א"נ מין עשב שבו תיחם יהושע את הארץ: וניקלבים. מין עשב משובח מאד:

גמ' בפטוטרותיהן וכן אילטרובילין במטוטלותיהן בעוקלין שלהן: תני. בתוספתא פ"ק: אם היתה חבילה. הרבה לבונה ביחד מותר לו למכור דמסתמא לסחורה קא מכוין: אין פחות מחמשה מנין. ובתוספ' גרים שלשה מנין: אם היה כומר אסור. דלמיקטר לע"ז הוא וקונה הרבה לכמה פעמים: רופא. אם היה רופא מותר דמסתמא לרפואה זבין: תגר. אם היה תגר מותר למכור לו הרבה ואין חוששין שהוא ימכור לנכרים אחרים להקטיר לע"ז: תגר חשוד. שהוא מוכר להקטיר לעכו"ם אסור: אנן תנן. במתניתין תרנגול לבן אסור. דמשמע אם הוא מבקש ממנו תרנגול לבן הוא דאסור אבל אם ביקש ממנו תרנגול סתם מותר למכור לו אפי' תרנגול לבן דמסתמא לאו דעתיה לעכו"ם לפי שהן מקריבין תרנגול לבן והוא אמר תרנגול סתם. ור' חייה בתוספתא תני אפי' אומר לו תן לי תרנגול סתם אסור למכור לו תרנגול לבן דתני התם בסוף פ"ק מוכר לו תרנגול לבן בין התרנגולין א"ר יהודה בד"א בזמן שא"ל מכור לי תרנגול סתם. אבל אם פירש לו מפני שהוא חולה או למשתה בנו ה"ז מותר אלמא דאפי' אומר לו תרנגול סתם אסור למכור לו מפני עצמו. ומפרש הש"ס דלא פליג ר' חייה אמתני' אלא מאי דסתים לה תנא דמתני' גילה לן ר"ח בבריי' ותרווייהו צריכי כדמסיק ואזיל: אילו תנינן. במתני' ולא אשמועינן ר"ח בברייתא ה"א דלא אמרן הא דלא התירו למכור אלא בין התרנגולין דוקא אבל לא בפני עצמו: אלא תרנגול לבן. כלומר בזמן שא"ל מכור לי תרנגול לבן: אבל תרנגול סתם. אם א"ל מכור לי תרנגול סתם אפי' בינו לבין עצמו

משה

מותר לו למכור תרנגול לבן: הוי צורכה למתניתא דר' חייה. הלכך אילטריך ר"ח להשמיענו בברייתא' דאפי' א"ל מכור לי תרנגול סתם אינו מותר למכור לו תרנגול לבן כ"א בין התרנגולין דוקא: או אילו. ואי אשמועינן ר"ח בברייתא' ולא הוה תנינן במתני' דמוכר לו תרנגול לבן בין התרנגולין: הוינן אמרין. דלא אמר ר' חייה דמותר למכור תרנגול לבן בין התרנגולין: אלא תרנגול סתם. כלומר בזמן שא"ל מכור לי תרנגול סתם דהכי משמע מהאי בד"א דמפרש ר' יהודה בברייתא אבל אם אמר לו מכור לי תרנגול לבן מכיון שהזכיר בפירוש לבן אפי' בין התרנגולים אסור לו למכור דמסתמא דעתיה לע"ז קמ"ל במתני' דקתני תרנגול לבן אסור ומשמע דא"ל מכור לי תרנגול לבן כדאמרן ואפ"ה דוקא בינו לבין עצמו אסור אבל בין התרנגולין מותר כדמסיים ר' יהודה עלה דר' יהודה לא פליג את"ק אלא מפרש דבריו הוא: הוי צורכה וכו'. הלכך אילטריך למיתני במתני' וברייתא ולא פליגי אהדדי: אמר ר' בון בר חייה וכו'. רבי בון פליג על הא דאמרן דר' חייה גילה בבריי' מה דסתים התנא במתני' וס"ל דפליגי ברייתא ומתני' ודייק לה ממתני': תרנגול למכור. אם אומר הנכרי למי תרגגול למכור ולא הזכיר לבן מוכר לו תרנגול לבן דבמתני' דוקא קתני תרנגול לבן אסור והיינו בשא"ל מכור לי תרנגול לבן: תרנגול לבן למכור נימר וכו'. והא כמי פשיטא לן כשאומר תרנגול לבן למכור למי דאם הוא בינו לבין עצמו אסור ואם בין התרנגולין מותר כדשמעינן ממתניתין: בעי. מיהו הא קמיבעיא לן ראה תרנגולין רועין באשפה ולבן ביניהן ואמר אלו של מי ואם למכור הן מהו: כמי ששיים. אי אמרינן דהואיל וראה הלבן עמהן הוי כמי ששיים הלבן למי ואינו מותר למכור אלא בין התרנגולין או לא מכיון דלא סיים בפירוש למי הלבן: היה חסר. משום דקתני במתני' בזמן שהוא בפני עצמו קוטע אצבעו וכו' ובעי אם היה חסר מאליו מי אמרינן דחסר כה"ג שנולד כך מקריבין אותו לע"ז או לא: קרייא אמר. ופשיט לה דמקרא יש ללמוד דחסר כי האי מקריבין לעכו"ם דכתיב וכי תגישון עור לזבוח. אתם אומרים אין רע לפי שמורגלים אתם לזבוח כאלה לעכו"ם הדא אמרה וכו': קוריוטה. לפרש נקליבם וכך שמו: מין הוא, חצד דקתני מין עשב הוא ושמו חצדא: עבר ומכר. אלו דתנן במתני' אם מותר להנות בדמיהן: ייבא כהאי דאמר רבי אלעזר. לקמן ובהל' ז' גבי אין בונין עמהן בסילקי וכו' ואם עבר ובנה מותר בדמיהן והכא נמי עבר ומכר מותר בדמיהן:

הלכה

מראה הפנים

דיכיב מכסא לע"ז כדמסיים התם אליבא דר"ל דקאמר הכי. והכא לא קאמר אלא דאי טעמא הוי משום הקרובת א"כ הכל אסור אף מה דמוסיף על הסייך לעיטור התות:
רופא מותר. משמע דאפי' מעט מותר למכור לרופא דהוי כידוע דלא למיקטר זבין ליה וכ"כ הריטב"א ז"ל וכ"נ מדברי הרשב"א ז"ל הביאו הטור בסי' קנ"א.
והא דקאמר הכא תגר חשוד אסור ועל חבילה קאי לכאורה הוא מותר להא דאמר אביי התם דף י"ד ע"א אלפני קפדינן אלפני דלפני לא קפדינן ואפשר דחשוד שאני דהוי כודאי דמזבין ליה לאחריני והתם לא קאמר אלא דבסתמא כתגר דלאו חשוד אלפני דלפני לא קפדינן והך דאביי הביא הרי"ף ז"ל. והרמב"ם ז"ל לא כתב מכל זה כלום:
אנן תנן תרנגול לבן וכו'. סוגיא זו מבוארת בפנים ולפי מה שפירשתי בה אתיא כפין בקלא וטריא דהתם ואין להאריך בזה. מיהו שמעינן מסוגיא דהכא דר' יהודה ורבנן לא פליגי דבתוספתא קאמר בד"א וכו' כמה שהבאתי בפנים ומפרש הכא בהדיא דלא פליגי ונכון ... לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דס"ל דהאי כללא כל מקום

דאמר ר' יהודה אימתי וכו"א לא לחלוק אלא לפרש בא אף בברייתא איתמר. והכ"מ כתב לזה בפ"ט מעבודת כוכבים הל' ו' בהבלעת תירוצו ועוד דמשמע בבלי את בגמרא דלא לחלוק בא וכו'. והאי תירוצא עיקר ונכון לדעתם ז"ל דהכא סברי בכל מקום וכמבואר בפ"ו דשבועות בהלכה דתנוי בדינר פירות דלדעת התוס' והרא"ש ז"ל האי כללא לא איתמר אלא במשנה ולדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל אף בברייתא וכדמוכח הכא בהדיא:
קרייא אמר שמקריבין חסר לעכו"ם כדפרשית בפנים ולא פליגא אמתני'. מיהו בגמרא דילן לא אבכתן האי חילוק ובכל מקום אמרי' בסתמא מחוסר אבר אסיר לבני נח כדליף התם בפרקין לעיל דף ה' ע"ב ואפשר דלעכו"ם דוקא מקריבין חסר:
ייבה כהאי דאמר ר' לעזר עבר ובנה מותר וכו'. הא דא"ר אלעזר א"ר יוחנן איו א נמי התם גבי מתני' דאין בונין וכו' בדף י"ט ע"ב וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם בפ"ט הלכה י"א ובכני דינים דמתני' דהכא לא כתב כלום מאם עבר ומכר ונראה דנלמד

שנויי נוסחאות (סו"ל) וכי תגישון (מלאכי א').

ככר לאדן

אמר קוריוטס. אנקליבם קאי ועיין בגמרין דף ל':

גליון אפרים

ראה תרנגולין רועין באשפה כו' ואמר של מי. אולי הכונה ששאל של מי של ישראל או של עו"ג דמזה מוכח כונתו שרוצה לקנות הלבן לע"ג והא! של מי נפי שיברא! לא ימכור לו לכן איכא למימר דאפילו בין התרנגולין אסור למכור לו:

הלכה ו מתני'

א *מקום שנהגו למכור בהמה דקה לנכרים מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין (ואל ישנה אדם מפני המחלוקת) ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה עגלים וסייחים שלימין ושבורין *רבי יהודה מתיר בשבורה בן בתירה מתיר ב בסוס: **גמ'** מה ומותר לגדל. א"ר בא *כגון מהיר שהוא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל הוון בעיי מימר מאן דמר מותר למכור מותר לגדל ומאן דמר אסור למכור אסור ג לייחד ר' יונה רבי לעזר בשם רב ואפילו כמאן דמר מותר למכור אסור לייחד. מה בין למכור מה בין לייחד בשעה שמוכרה לו כבהמתו של עכו"ם היא בשעה שהוא מייחדה לו כבהמתו של ישראל היא והוא חשוד עליה: מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין. למה מפני שמוציאה מידי גיזה. הגע עצמך שהיתה עז מפני שמוציאה מידי בכורה הגע עצמך שהיה זכר מפני שמוציאו מידי מתנות. מעתה חיטין אל ימכור לו מפני שמוציאו מן החלה יין ושמן אל ימכור לו מפני שמוציאן מן הברכה: בכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה. למה בהמה גסה יש בה חיוב חטאת ובהמה דקה אין בה חיוב חטאת. ה ואינו חולב ואינו גוזז אמר תמן היא מתחייבת ברם הכא הוא מתחייב. מכיון שהוא מוכרה לו לא כבהמתו של נכרי היא. ר' אמי בבלייא בשם רבנין דתמן פעמים ד *שמוכרה לו לניסיון והוא מחזירה לאחר שלשה ימים ונמצא עובד עבודה בבהמתו של ישראל מעתה לניסיון אסור שלא לניסיון מותר זו מפני זו. עבר ומכר קונסין לו כשם שקונסין לו להלכה כך קונסין לו למנהג.

ומנין

הלכה ו מתני' מקום שנהגו למכור בהמה דקה לנכרים. כגון מקום שלא נחשד על הרביעה: ואל ישנה וכו'. ולא שייכא הכא ול"ג להא ואגב שטפא דריש פ' מקום שנהגו נכתב כאן: ובכל מקום אין מוכרין להם בהמ' גסה. דגזרינן מכירה אטו שאלה ושכירות ובהמה גסה מיוחד' למלאכה היא ויעשה הנכרי מלאכה בשבת בבהמת ישראל. וע"י סרסור דליכא לאחלופי בשכירות שאין הסרסור משכיר שרי למוכרה: עגלים וכו' ושבורין. ואפי' שבורים שאינן ראוין למלאכה גזרו בהו רבנן דילמא אתו לאחלופי בשלימין וגדולים הראוין למלאכה ועוד שאף השבורין חזו למלאכה שטוחנין בהם: ר' יהודה מתיר בשבורה. ואין הלכה כר' יהודה: בן בתירה מתיר בסוס. בסוס העומד לרכיבה דכ"ע לא פליגי דשרי כי פליגי בסוס המיוחד לעופות שהציידים מביאין עליו העופות שצדין בהם דבן בתירה סבר החי נושא את עצמו ורבנן סברי דוקא אדם הוא נושא את עצמו אמרינן ואין הלכה כבן בתירה: **גמ'** מה ומותר לגדל. בתמיה והא תנא בא"י קאי ומה הוא דקתני מקום שנהגו למכור בהמה דקה וכי מגדלין בהמה דקה בא"י: כגון מהיר. במדבר הנקרא מהיר שהם מגדלין כדתנן בפרק מרובה אבל מגדלין במדברות שבא"י וכגון מהיר שהוא ראוי לכך שהוא י"ו מיל על י"ו מיל. והכי קאמר סוף פ' מרובה. וכל הסוגיא גרסינן לה בפרק מקום שנהגו הלכה ג': מאן דאמר מותר למכור מותר לייחד. נ"ל וכן הוא בפסחים דהאי מ"ד לא חייש לרביעה ולא ס"ל כתנא דריש פ"ב אין מעמידין בהמה בפונדקאות של נכרים: ומ"ד אסור למכור אסור לייחד. בהמה אצלם כהאי תנא דאין מעמידין: ר' יונה ר' לעזר בשם רב. דליתא כהון בעיי מימר אלא אפי' מ"ד מותר למכור אסור לייחד וכ"ע אית להו דאין מעמידין: מה בין למכור מה בין לייחד. הואיל דחיים לרביעה א"כ אף למכור אסור דקעבר אלפני עור לא תתן מכשול דב"נ מצווין על הרביעה הן: בשעה שמוכרה לו כבהמתו של נכרי היא. והלכך

והלכך

לא חיישינן לרביעה דחס על בהמתו שלא תיעקר כפי שברביעה נעשית עקרה א.. כשהוא מייחדה אצלו בבהמות של ישראל חשוד הוא על הרביעה הלכך אסור לייחד: למה. מה טעמא דמקום שלא נהגו למכור: מפני שמוציאה מידי גיזה. מוציא אותה ממצות ראשית הגז: הגע עצמך שהיתה עז. ואין כאן גיזה: מפני שמוציאה מידי בכורה. שהוולדות יהיו פטורין מן הבכורה אע"פ שחוזר ולוקחן מיד הנכרי אח"כ: מפני שמוציאו מידי מתנות. בזכר מוציאו עכ"פ מידי המתנו' הזרוע והלחיים והקיבה: מעתה. אי חיישינן מה שמפקיען מן המצות שהיה יכול להתחייב בהן אח"כ א"כ חיטין אל ימכור לו מפני שמוציאן ממצות חלה שהיה מת.. יב בקמח שלהן יין ושמן אל ימכור להן מפני שמוציאן מן הברכה אם הוא הי' שותה ונהנה מהן בתמיה: למה. משום דבהמה גסה יש בה חיוב חטאת דראויה למלאכה ונכרי עושה בה מלאכה בשבת כדלקמן ומצווה הוא על שביתת בהמתו: ואינו חולב ואינו גוזז. בשבת וא"כ אף בבהמה דקה שייכא בה חיוב חטאת: אמרי תמן. בבהמה גסה הוא מתחייבת כלומר ע"י מלאכה דהבהמה עצמה עושה בא החיוב חטאת: ברם הכא. בבהמה דקה הבהמה עצמה אינה עושה כלום: הוא מתחייב. כלומר הוא שהעושה המלאכה שחולב וגוזז ולא שייך בזה שביתת בהמ..ו: מכיון שהוא מוכרה לו לא כבהמתו של נכרי היא. ומה יש בה חיוב חטאת דקאמרת: פעמים שמוכרה לו לניסיון. על כמה ימים אם תיטב בעיניו ואם לאו יחזירנה לו וכשהוא מחזירה לאחר ימים והנכרי עשה בה מלאכתו בשבת נמצא עבד עבודה בבהמתו של ישראל ומתחייב בה הישראל: מעתה. נימא אם מוכר לניסיון אסור ואם לחלוטין יהא מותר: זו מפני זו. גזרו במכירה לחלוטין מפני מכירה לניסיון: עבר ומכר במקום שנהגו שלא למכור קונסין לו. בעיא היא מי נימא הואיל ובמנהגא תליא מילתא אין קונסין אותו או אפ"ה קונסין אותו וקאמר הש"ס דכשם שקונסין לו להלכ' אם עבר בדבר שהוא מה"ד כגון המטיל מום בבכור וכיוצא בו כך קונסין לו אם עבר על מנהג במקום שנהגו שלא לעשות כן:

ומנין

מסורת הש"ס

פסחים נג כל המנים זו

מטורת ב שבת לד ע"א פ"ז טו ע"ב ופסחים פ"ד ב"ק פ"ו)

פ"ז טו

עין משפט נר מצוה

כא

א מיי' פ"כ מהל' שבת הל' ה סמ"ג לאוין סה טוש"ע יו"ד סי' קנא ס'

כב

ב מיי' שם ה"ד

כג

ג מיי' פכ"ב מאסורי ביאה הל' ה טוש"ע שם סי' קנג ס"א

כד

ד מיי' פ"כ משבת הל' ג ז

מראה הפנים

דנלמד במכ"ם מדינא דהתם ולא סולכך לבאר זה וכדאמר נמי הכא בפשיטות דאם התם שכרו מותר ודאי דה"נ דמיו מותרין. ולא דמיא לנשא ונתן ביום אידם דאסור בהנאה: **ואפילו** כמאן דאמר מותר למכור אסור לייחד. והכי קאמר התם ואף רב הדר ביה וכו' והכי משמע נמי לקמן ריש פ"ב דר' יונה הקשה על הא דבעו אינך אמוראי לאוקמי מתני' דאין מעמידין כר"א ע"ש. ולפי זה מקום שנהגו למכור במקום דלאו חשידי על הרביעה בבהמתן הוא ומקום שנהגו שלא למכור במקום דחשודין על הרביעה אף בבהמתן ולעולם אסור לייחד דעל בהמת ישראל לעולם חשידי הן ומש"ה פסק הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מא"ב כמתני' דאין מעמידין וע"ש בהגהמי"י. והא דקאמר הכא מקום שנהגו שלא למכור מפני שמוציאה וכו' אידחי לה האי טעמא כדפריך עלה מעתה חיטין אל ימכור לו וכו' אלא טעמא כדאמרן:

פעמים שמוכרה לו לנסיון והוא מחזירה וכו'. התם קאמר בדף ט"ו ע"א גזירה משום נסיוני דזמנין דזבנה לה ניסליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא וא"ל תא ניסייה ניסליה וכו' והוה ליה מחמר וכו' ונראה דהאי ש"ס לא בעי למימר האי טעמא דנסיוני משום דהא אולא אליבה דמ"ד מחמר אחר בהמתו בשבת חייב חטאת וכרמי בר חמא בשבת דף קנ"ג ע"ב ולא קי"ל הכי אלא כר' יוחנן דהתם דמחמר פטור וכדפסק הרמב"ם ז"ל בריש פ' עשרים מהל' שבת ומשום הכי נמי לא הביא טעמא דנסיוני שם גבי דין איסור מכירת בהמה גסה לנכרי דמשום הא לא הוי גזרינן אלא טעמא דגזירה משום שאלה ושכירות בלבד כדכתבו המפרשים ז"ל. ומיהו גם על טעמא דנסיוני דקאמר הכא קשיא דהא באותן הימים ברשותיה דנכרי הויא וכדאמרינן בדין הלוקח דבר לנסיון בברייתא דהובאה בבבלי פ' השוכר את האומנין דף פא ע"א הלוקח כלים מבית האומנין לשגרן לבית חמיו וא"ל אם מקבלין אותן ממני אני נותן לך דמיהן וכו' ונאנסו בהליכה חייב וכ"כ הר"ן ז"ל הכא מה"ט לתרץ הקושיא שהקשו התוס' בטעמא דנסיוני ל"ל משום מחמר תיפוק ליה משום שביתת בהמתו לחוד ותירץ מפני שברשות לוקח היא עד שיחזיר מקחו ואין כאן שביתת בהמתו. ויש לומר דהכא בדלא קץ בדמיה עסקינן דעד כאן אמרינן דברשות לוקח הוי אלא בדקייץ דמי המקח כמו שכתב רש"י ז"ל שם והכיא הר"ן דהואיל וקאץ דמיהן ומשכו לשם לקיחה הרי הם לקוחין בידו עד שידע שאינה לקוחה. והכא כיון דלא קאץ דמיה כבהמתו של ישראל היא. ומה דלא אמרו התם כנסיוני דאמר הכא ובדלא קאץ זה נכלל בדברי הר"ן דלא שכיחא היא לפי שדרכן של בני אדם שקוצצין לבהמה דמים ואח"כ מנסין אותה. והאי תלמודא ס"ל דאפי' למילתא כי האי חשו רבנן:

בשם שקונסין לו להלכה כך קונסין לו למנהג וכו'. דין קנס במוכר עצמו בהמה גסה מימרא דר"ל היא בפ' השולח דף מד ע"א ומהתם לא שמעינן דקונסין למנהג והכא קאמר דעובדא הכי הוה בר"ל גופיה דקנים להסרסור כדמפ..ש ר' יוסי בר' בון ואיהו לא עבר אדינא כדפרישית בפנים. ומיהו לכאורה שמעינן מהכא דהא דקאמר ר"ל התם עד עשרה בדמיה לאו דוקא הוא דלא קנסיה אלא בכיפלא ומהתם משמע להמסקנא דעשרה בדמיה דוקא הוא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהל' שבת שם הל' ג' ושמא היינו טעמא דלא קנים בהאי עובדא אלא בכיפלא דלסרסור קנסו ואיהו לא עבר אלא על המנהג שהיה שם והתם במוכר עצמו איירי:

הלוקח

ציון ירושלים ה ואינו חולב ואינו גוזז עפ"מ וע' הג"מ פרק כל כתבי שפירש דחולב חייב משום מפרק ועפו"ת רמ"ע מפאנו סי' לו סוכא כמג"א כרמז סי' רמה אבל באמת הדבר תמוה דלא שייך מפרק רק בגדולי קרקע וע' תוספת שבת דף ע"ג דדוקא לר"י דיש דישה אף שלא בגדולי קרקע חייב. והארכתי בזה בתשובה על דברת הגאון מהר"ע איגר ז"ל שתמה על המג"א הנבלה לי בכתב יד ובאמת דברי המג"א פשוטים אבל גוף דברי הרמ"ע תמוהים כמ"ש ולדברי הס"ע פ"ח משבת ה"ז דרבינו כ"ל דבהמה מיקרי גדולי קרקע א"ש הכל. והתוס' בשבת הנ"ל לא ס"ל כן וע' בחבורי יד שאול סי' רכז ס"ק יג ובהגהותי לס' גור אריה יסודה מהגאון מהר"ל מפרא"ג ז"ל שנדפס מחדש תמהתי ג"כ וכעת רואה אנכי דבזעת הרמב"ם ורש"י הולך דבהמה מיקרי גדולי קרקע:

שנויי נוסחאות (שו"ר) ואל ישנה אדם מפני המחלוקת כ"ה נירסת ד"ו.

ככר לאדן מפני שמוליאה מידי בכורה הגע עצמך שהיתה נקבה מפני שמוליאה מידי מתנות כצ"ל:

עין משפט
נר מצוה

כה
[ה] מיי' פ"ד מבכורות הל' ג טוש"ע יו"ד סי' שכ ס"ג
כו
[ו] מיי' שם ה"ב טוש"ע שם
כז
[ז] מיי' פ"ח משגת הל' טו
כח
[ח] מיי' שם פ"כ הל' ה

ומניין שקונסין לו למנהג חד בר נש זבין גמליה לארמאי אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה בדיפלא בגין דיחזור ליה גמלא. א"ר יוסי בי רבי בון לסרסור קנס והוו צווחין ליה ברא דמסרסר לארמאי. רשב"ל כרבי יודה דתני *בשם רבי יודה הלוקח בהמה מן הנכרי וילדה בכור *מעלה עמו בשוייו ונותן חצי דמים לכהן נתנה לו בקבלה מעלה עמו עד כמה דמים בשוייו ונותן כל הדמים לכהן וחכמים אומרים הואיל ואצבע הנכרי [ה] באמצ"ע נפטרה מן הבכורה. רובה דר"ש בן לקיש מדרבי יודה מה דמר רבי יודה משום הילכות בכורה ומה דמר ר"ש בן לקיש להילכות בהמה גסה: רבי יהודה מתיר בשבורה. לא א"ר יהודה אלא בשבורה *שאינו יכולה להתרפות אמרו לו והלא הוא מביא לה זכר והוא רובעה והיא יולדת אמר להן אף אני לא אמרתי אלא בסוס זכר שאינו יכול להתרפות אמרו לו והלא מביא לו נקיבה והיא רובעת ממנו והיא יולדת רב אבין בשם רבנין דהתמן זאת אומרת שאסור להמציא להן עוברין. *תמן תנינן הלוקח [ו] עובר *חמורו של נכרי והמוכר לו אף ע"פ שאינו רשאי והמשתתף לו והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה. רבי חגיי בעא קומי רבי יוסי לית הדא אמרה שאסור להמציא להן *עוברין א"ל כבר קדמך רב אבין בשם רבנין דתמן זאת אומרת שאסור להמציא להן עוברין: בן בתירה מתיר בסוס. לא אמר בן בתירה אלא בסוס זכר שהורג בעליו במלחמה וי"א שרץ אחר הנקיבות ויש אומרים שעומד ומשתין מה ביניהון סרים מאן דמר שרץ אחר הנקיבות אינו רץ ומאן דמר עומד ומשתין אף זה עומד ומשתין. רבי תנחום בר חייה לכשיזקין כודנו *בריחים. רבי יוסי בי רבי בון בשם רב הונא בן בתירה ורבי נתן שניהם *אמרו דבר אחד דתני הוציא מן [ז] הבהמה ומן החיה ומן העופות בין חיים בין מתים חייב רבי נתן אומר מתים חייב חיים פטור. ורבנן אית להון חייב חטאת. ואינון מתיבין ליה אכן בשיטתו השיבוהו בשיטתך שאתה אומר משום שבות אוף אנא אית לי לכשיזקין *כודנו לריחים. רבי אומר *אומר אני שאסור משום שני דברים משם כלי זיין ומשם בהמה גסה ותני כן חיה גסה כבהמה דקה. מאן תניתה רבי דברי חכמים רבי ביסנא רבי חנן בר בא בשם רב חית גסה *כבהמה [ח] גסה:

הלכה

ומנין שקונסין לו כמנהג. והיכא שמטינן להא וקאמר מהאי עובדא דר"ל: וקנסיה בדיפלא. דיופלא כמו בכיפלא ובפסחים גרים בכיפלא כדי שיהדר אחר זה שיחזור לו הנכרי להגמל וכדמפרש ר' יוסי בר' בון דהסרסור מכרו להנכרי וקנסו להסרסור דאי להמוכר עצמו לאו מנהגא הוא דבהמה גסה מדינא אסור דגמל עומד למשא הוא אלא ע"י סרסור מכרו ומדינא שרי וקנסו משום מנהגא בעלמא שהיו נוהגין שם שלא למכור אף ע"י סרסור: והוה צווחין ליה. היו קוראין לזה הסרסור לגנאי ברא דמסרסר לארמאי. ר"ל כר' יהודה. דאשכחן נמי לר' יהודה דקניס אע"ג דמדינא פטור: דתני בשם ר' יהודה. בתוספתא ריש פ"ב דבכורות ונחסר כאן בהעתקה וה"ג התם הלוקח עובר פרתו של נכרי והמוכר לו אע"פ שאינו רשאי והמשתתף לו והנותן לו בשותפו' והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה ר' יהודה אומר אף המקבל מן הנכרי אע"פ שאינו רשאי ה"ז מעלה בשויו ונותן חצי דמיו לכהן והנותן לו בקבלה אע"פ שאינו רשאי ה"ז מעלה אותו ואפי' עשרה בשויו ליתן דמיו לכהן: וחכמים אומרים וכו'. קתני מיהת לר' יהודה דמקום שאינו רשאי כגון בנותן לו בקבלה דהוי כמוכר לנכרי בהמה גסה ואע"ג דמדינא פטור מן הבכורה דיד הנכרי באמצע קונסין אותו ומעלה להנכרי ליתן לו כמה בשויו כדי שיתן הבכור לכהן ודמיו לכהן לאו דוקא הוא אלא כלומר הבכור שהוא בדמיו ושויו לכהן: רובה דר"ל מדר' יהודה. וקאמר הש"ס דלא תימא ר"ל כר' יהודה אלא הא דר"ל רבותא היא וטפי מחמיר מדר' יהודה דלא קאמר אלא משום הלכות בכורה דהוי מדאורייתא וקנים היכא דהפקיעו מן הבכור' ודר"ל בהלכות בהמה גסה דעיקר האיסור במכירה גזירה דרבנן היא: אלא בשבור' שאינה יכולה להתרפות. אבל אם יכולה להתרפאות מודה ר' יהודה דאסור דהא לבתר דתתרפא חזיא למלאכה: והלא הוא מביא לה זכר הוא רובעה והיא יולדת. וכיון דס"ל דיכולה להתרפאות אסור משום דלבתר הכי תחזי למלאכה ה"נ באינה יכול' להתרפאות דהא חזיא לעוברין והעובר לכשיולד ג"כ חזי למלאכה: אף אני לא אמרתי אלא בסוס זכר וכו' א"ל וכו'. דאכתי כחזי לעוברין הוי: זאת אומרת שאסור להמציא להן עוברין. אפי' לר' יהודה קאמר דש"מ דס"ל דאסור למכור עוברין לנכרי כמו דאסור למכור הבהמה עצמה דהא ר' יהודה השיב אף אני לא אמרתי וכו' אלמא דהיכא דאיכא חששא דעוברין ס"ל דאסור: תמן תנינן. בריש בכורות: לית הדא אמרה. לאו ש"מ ממתני' דאף עוברין אסור למכור להן דקתני אע"פ שאינו רשאי וקמ"ל דבהא כ"ע מודים דאף ר' יהודה לא פליג הכא אלא בשבורה: כבר קדמך ר' אבין. דקאמר לעיל דאפי' ר' יהודה מודה בעוברין דאסור למכור להן: אלא בסוס זכר. שמסוכן הוא שדרכו שהורג בעליו במלחמה ולפיכך מותר למכור אותו להן: ויש אומרים וכו'. לפרושי הא דקאמר שהורג בעליו במלחמה יש אומרים מפני שרץ אחר הנקיבות שרואה אצל הסוסים ורץ במקום סכנה ויש אומרים מפני שעומד ומשתין ואין בעליו יכולין להציל עצמן במקום סכנה: לכשיזקין כודנו בריחיים. דברי רבנן הם דטעמא דאסרי בסוס דלכשיזקין חזי למלאכה דכודנו בריחיים וטוחן בשבת ולקמן מפרש לה: בן בתירה ורבי נתן שניהם אמרו דבר אחד. דסבירא להו אפילו בשארי בעלי חיים אמרינן חי נושא את עצמו: חייב. דלא אמרינן חי נושא את עצמו אלא באדם חי אבל לא בבהמה וחיה ועופות: חיים פטור. דאף בבהמה בחיה ובעופות אמרינן חי נושא את עצמו והיינו כבן בתירה דמתיר אפי' בסוס המיוחד לעופות כדפריש במתני': ואינון מתיבין ליה אכן. בתמיה דאמאי השיבו לו לבן בתירה מטעמא דלכשיזקין וכו' הא לדידהו בלאו הכי במאי דפליגי והיינו בסוס המיוחד לעופות חיוב חטאת אית ביה: בשיטתו. של בן בתירה השיבוהו לדידן בלאו הכי חיוב חטאת איכא אלא דבשיטתך דסבירא לך דחי נושא את עצמו אמרינן בהו ואינו אלא משום שבות אף אני אומר לך דמ"מ שייכא חיוב חטאת בסוס דלכשיזקין כודנו לריחיים ומטחינו בשבת: אומר אני שאסור. בסוס למכרו להן משום שני דברים: משום כלי זיין. מפני שמלמדו להרוג בידיו את הנופלים במלחמה: ומשום בהמה גסה. כדאמרן דחזי למלאכה לכשיזקין: ותני כן. וה"ג כמו שהוא בפ' מקום שנהגו חיה גסה כבהמה גסה: מאן תניתה רבי. דלדידיה שייכי הני טעמי גם בחיה גסה והלכך אסור למוכרה לו כשם שאסור למכור בהמה גסה: דברי חכמים. אבל לדברי חכמים קאמר ר' ביסנא בשם רב דחיה גסה כבהמה דקה גרסינן וכן הוא התם ולאיסורא תליא במנהגא:

הלכה

מסורת הש"ס
(תוספתא פ"ב דבכורות) בכורות ג ע"א
ע"ז טו ע"א
(בכורות פ"א) בכורות ג ע"ב
שם
ע"ז טו ע"א
שבת לד ע"א
ע"ז טו ע"א
שם
שם ע"ב

מראה הפנים

הלוקח בהמה מן הנכרי וכו'. דברי התוספתא הבאתי בפנים. ומה שכתוב שם אע"פ שאינו רשאי גבי שמקבל בהמה מן הנכרי ט"ס הוא ול"ג לה וכן לא גרים בבבלי ריש בכורות לשא. ומשמע מסוגיא הכא לקמן דגם ר' יהודה מודה באיסור מכירת עוברין וכן בהמה לעובריה דמשוה לה הכא דהא קאמר כבר קדמך וכו' ולא השיב לו דהנא במכירת עוברין דוקא קאמינא וכדפשיט ליה נמי בבכורות שם בדין מכירת עוברין אלא בדין מכירת בהמה לעובריה בעיא דלא איפשיטא התם ושם גרים דר' יהודה השיב נכן בשבורה לכשתלד דלא מקבלה זכר:

שהוא הורג בעליו במלחמה. כעין דאמרינן בבבלי פ' ע"פ דף קי"ג ע"ב גבי ששה דברים נאמרים בסוס וכו'. ולא גרים התם בפרקין בהאי ענינא אלא בהא דלקמן מפני הוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת וכו'. ובפ' המצניע ר' נתן ובן בתירה אמרו דבר אחד כו' ונתבאר מזה בפירושא דמתני':

ותני כן חיה גסה כבהמה גסה. וככי הוא בתוספתא פ"ב וכשם שאין מוכרין להן בהמה גסה כך אין מוכרין להם חיה גסה. ומייתי לה התם בדף י"ו ע"ב וכדמסיק התם דטתני בריתיים והיינו כעין דקאמר הכא מאן תנינתה רבי אלא דמשמע דכ"ע מודים בה דיש בה תורת בהמה גסה מהאי טעמא וכדפסק הרמב"ם ז"ל בהל' שבת שם הל' ה'. ומיהו מהא דקאמר הכא דברי חכמים וכו' משמע דלענין מכירה פליגי ויש לפרשו כדאמר רב גופיה התם בזה דלענין פירכום הוא דאמרו חיה גסה הרי כבהמה ה והא דקאמר דברי חכמים כלומר ואף לדברי חכמים לא חילקו אלא בזה:
דתני

שנויי נוסחאות (בוי"ו) כדבר בל"ו בדבר וכ"ה במקרא. ביד במקרא „בשם". (שומ"א) ויצמדו (תהלים ק"ו).

גליון אפרים ודבנן אמרין לתועבה שבשרצים כוקשה מה ברץ אינו מטמא בכיסה אף ע"ז אינו מטמא בכיסה כנ"ל. (נוע"י):

מסורת הש"ס

פ"ו יח

(תוספתא פ"ב)

שם יט

שם יד ע"ב

(נגעים פ"ח) עם כ ע"ב

הלכה ז מתני' אין [א] מוכרין להם דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים אין בונין עמהן בסילקי וגרדון ואיסטדייא ובימה אבל בונין עמהן דימוסיאות ומרחצאות הגיעו [י] לכיפה שמעמידין בה ע"ז אסור לבנותה: גמ' הא דבר שאין בו ניזקא לרבים מותר. מתני' דברי דתני *הרואה את הנחשים ואת החברים מוקיון מופיון מוליון מילרין מילריה סגירלון סגילריה הרי זה אסור משום מושב לצים שנאמר (תהלים א) ובמושב לצים לא ישב וכולן מביאין לידי ביטול תורה שנאמר (שם) כי אם בתורת ה' חפצו. *העולה לתיאטרון אסור משום ע"ז דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בשעה שהן מזבנין אסור משום ע"ז ואם לאו אסור משום ומושב לצים בלבד. העולה לתיאטרון וצווח אם לצורך הרבים מותר ואם מתחשב הוא אסור היושב באיצטדין הרי זה שופך דמים. רבי נתן מתיר מפני שני דברים משום שצווח ומציל את הנפשות ומעיד על האשה שתינשא. *עבר [ג] ובנה רבי לעזר אמר מותר אמר רבי מנא לא מסתברא כאהין סוברה דלא אסור דהוא חייד כל הדא כיפתא:

הלכה ח מתני' *אין מוכרין להן במחובר לקרקע אבל מוכר הוא משיקצץ רבי יהודה אומר מוכר הוא לו על מנת [ד] לקוץ: גמ' רבי בון בר חייה בעי אף בהמה גסה במחלוקת מוכר לו על מנת לשחוט. אשכח תני אף בהמה גסה במחלוקת. *רבי יודה *אומר [ס] מוכר לו על מנת לשחוט:

הלכה ט מתני' אין משכירין להן בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות ובסורייא משכירין בתים אבל לא שדות ובחוצה לארץ מוכרין בתים ומשכירין שדות דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר [י] אף בארץ ישראל משכירין להן בתים ובסוריא מוכרים בתים ומשכירין

פני משה

הלכה ז מתני' ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים. כגון כלי זיין חרבות ורמחים: בסילקי. לשון טירה גבוה היא ושם יושבין לדון בני אדם ומפילין אותם משם ומתים: גרדים. בנין אחד הוא לדון דיני נפשות: איסטדייא. מקום שחוק שמביאים שור נגח והורג את האדם: בימה. כעין מגדל קצר וגבוה עשוי כדי לדחוף אדם משם להמיתו ובכל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפש ישראל שם אסור לבנותו: דימוסיאות. והוא בנין שלא לצורך ע"ז ולא להמית בני האדם: הגיעו לכיפה וכו'. דרך עובדי ע"ז להעמיד ע"ז בבית מרחלאותיהם:

גמ' הא דבר שאין בו נזק לרבים מותר. אלו בסילקאות ואילטדיות וכו' אם אין בהן נזק לרבים אלא למושב לצים בעלמא מותר לבנות עמהן והלכך תני דבר שיש בו נזק לרבים לאשמועינן דיש שאין בהן נזק לרבים ולא אסרו אלא לילך לשם כדלקמיה: מתנית'. דשמעי' דיש מאלו שאין בהן אלא משום מושב לצים ולילך לשם הוא דאסור דכדברי האי תנא דתני הרואה וכו' ההולך שם בשביל לראות: את הנחשים. מנחשים ומכשפים: ואת החברים. חוברי חבר ולוחשין לנחשים: מוקיון וכו'. מיני ליצנות הן: שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו. וההולך לשם לאו בתורת ה' חפצו: לתיאטרון. טרטיאות שמזבלין ומקטרין שם לעכו"ם: בשעה שהן מזבנין. במקום שמזבלין שם לע"ז אסור משום חשד ע"ז: העולה לתיאטרון. טרטיאות שעשוין להפיל בני אדם משם להמיתו: וצווח. אם עולה שמה בשביל לצווח להציל אם רואה שדנין ליהודי צועק הוא ומתחנן להם או לצורך לרבים הוא בשביל לפקח על עסקן מותר: ואם מתחשב הוא אסור. וכן הוא בתוספתא פ"ב כלומר שנתחשב עמהם לחזק ידם: היושב באיצטדין. מקום שדנין דיני נפשות: ומעיד על האשה שתנשא. אם רואה ישראל נהרג שם יכול להעיד שתנשא אשתו: עבר ובנה. אכיפה קאי דקתני במתני' הגיעו לכיפה אסור לבנות ואם עבר ובנה: מותר. בשכרו: ר' מנא. פליג וקאמר לא מסתברא אלא כהאי סברא דלא אמרינן אלא לאיסורו בהנאת שכרו: דהוא חייד כל הדא כיפתא. שהרי הוא כמייחד ומתקן כל אותה כיפה שמעמידין עליה ע"ז:

הלכה ח מתני' אין מוכרין להם במחובר לקרקע. דכתיב לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שלא יהא מוכר לו במחובר אלא לאחר שיקצץ אבל כל זמן שהוא מחובר נותן לו חנייה בקרקע: על מנת לקוץ. וקוצץ בפניו והלכה כר' יהודה: גמ' אף בהמה גסה במחלוקת. אי נימא דבמכירת בהמה גסה נ"כ פליג ר' יהודה וס"ל דמוכר לו על מנת לשחוט כי היכי דס"ל במחובר לקרקע דמותר למכרו על מנת לקוץ: אשכח תני. וקא פסיק ליה הש"ס דאשכחן ברייתא בתוספתא בהדיא דמוכר לו על מנת לשחוט ור' יהודה היא:

הלכה ט מתני' אין משכירין להם בתים בא"י. גזירה משום מכירה דאיסורא דאורייתא היא: ואין צריך לומר שדות. דאיכא תרתי דאיסורא חנייה בקרקע ומפקיעה מן המעשרות: ובסוריא. ארם נהרים וארם צובה שכיבש דוד וקסבר ר' מאיר כיבוש יחיד שמיה כיבוש והלכך במכירה איכא איסורא דאורייתא' בין בבתים בין בשדות ובשכירות בבתים לא אחמור בה רבנן למיגזר אטו מכירה אבל בשדות כיון דאיכא תרתי גזרו אטו מכירה: ובח"ל. דליכא איסורא דאורייתא במכירה דכי כתיב לא תחנם להם חנייה בא"י הוא דכתיב הלכך מותר למכור להם בתים ולא גזרינן אטו מכירה בא"י אבל שדות אסור במכירה כיון דאית בהו תרתי גזרו רבנן ובשכירות מותר דלא גזרינן בח"ל שכירות אטו מכירה דמכירה גופה בשדות גזירה היא אטו מכירה בא"י: ר' יוסי אומר בארץ ישראל משכירין להם בתים. ולא גזרינן אטו מכירה: אבל לא שדות. כיון דאית בהו תרתי גזרינן אטו מכירה: ובסוריא מוכרין בתים. דקסבר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש ואין כאן איסור מכירה מדאורייתא: ומשכירין

רידב"ז

הא דבר שאין בו נזק לרבים מותר פי' דנקט התנא הדברים שאין בונין עמהם בסילקי וגרדין ואילטדיא ובימה דכל הנהו יש בהם נזק לרבים כדפרש"י ז"ל ומדלא נקט אלא איסור בנין משום דהוי דבר שיש בו נזק לרבים דע"י בנינו עושה מעשה שע"י יגיע נזק לרבים משמע אבל הי' עושה בדברים הללו דקחשיב התנא בסילקי וגרדין ואיסטדיא הוא אילטדנין ובנוסח המשנה בבבלי גרסינן אילטדנין ובימה דבר שאין בו נזק לרבים כגון ישיבה בעלמא שאין בזה נזק לרבים מותר דכיון דנקט התנא דוקא בנין דהוי דבר שיש בו נזק לרבים משמע דהא שאין בו נזק לרבים כגון הילוך בעלמא שרי ע"כ דמתניתין רבי נתן הוא [וחסר כאן תיבת רבי נתן ונדפס רק דברי וטעות דמוכה הוא כדמוכח בסמוך] כדמסיק הברייתא דההולך לשם ורואה את הנחשים כו' ובבבלי דף י"ח ע"ב גרסינן ההולך לאילטדנין ורואה את הנחשים כו' כו' הר"ז מושב לצים אבל ר"נ מתיר מפני שצווח ומציל הרי דמתניתין דלא אסר אלא הבנין מוכח דאתיא כר"נ ובבבלי שם מוכח דר"נ מתיר באילטדנין לאו בישיבה לחוד אלא בהילוך שייך ג"כ הולך ומציל וע"כ לא אסר במתניתין באילטדנין ואיכך אלא הבנין אבל לא ההילוך ומותר לילך לאילטדנין משום דס"ל כר"נ:

עבר ובנה ר"א אמר מותר ונראה דהירושלמי ס"ל דהי' הא"מ דאסיר משום קנס כדאיתא לעיל בכמה דברים דאסור המעות משום קנס כמו במכירת בהמה גסה בה"ו ועיי' בה"ד ע"ז קמ"ל ר"א דבזה לא קנסו המעות כיון דהוי אך תשמישי עכו"ם עי' בבבלי דף י"ט ע"ב ע"ש:

אמר ר"מ לא מסתברא כאהין סוברה דלא אסור ר"ל דאלא אסור כליסנא דהירושלמי בכמה מקומות דאיכא ברייתא דסבירא לי' דאסור לבנות דימוסאות אפילו קודם שהגיע לכיפה משום דהוא סייד כל הדא כיפתא על כן אסור לבנות כל עיקר הדימוסאות וחולק הברייתא על המשנה:

הורי

עין משפט נר מצוה

כט
א מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' ח ופי"ב מהל' רוצח הל' יב סמ"ג לאוין מח טוש"ע יו"ד סי' קנא ס"ס

ל
ב מיי' שם הל' יא סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קמג ס"ב

לא
ג מיי' שם סמ"ג שם מח טוש"ע שם

לב
ד מיי' שם פ"י הל' ד סמ"ג שם מה טוש"ע שם סי' קנא ס"ו

לג
ס מיי' פ"כ מסכת הל' ד

לד
ו מיי' פ"י מהל' ע"ז ה"ג סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קנא ס"ח

מראה הפנים

דתני הרואה את הנחשים וכו'. כל אלו הברייתות מהתוספתא הם ומייתי לה התם בדף י"ח ע"ב. והרמב"ם ז"ל סמך עצמו בענין התירא אם לצרכי הרבים על מה שכתב בפכ"ד מהל' שבת הל' ה' דאפי' בשבת מותר כהסיא דר' יוחנן בפ' שואל דף ק"נ ע"א הולכין לטרטיאות ולקרקסאות ולבסילקאות לפקח על עסקי רבים בשבת:

עבר ובנה ר' לעזר אומר מותר. והכי א"ר אלעזר אמר ר' יוחנן התם דף י"ט ע"ב ומפרש לה ר' ירמיה לא נצרכה אלא אפי' לע"ז עצמה ולעיל בסוף הלכה ה' מסיק לה כר' אלעזר דיליף לה מיניה לדברים האסורים למכור להם דבדיעבד מותר בדמיהן וע"ש ומש"ה פסק הרמב"ם בכיפה כר"א ולא כר' מנא דאפי' בע"ז עצמה בשכרו מותר כר' ירמיה כמ"ש בפ"ז הלכה ה' והכ"כ בסי' קע"א כתב דברים אינם מוכרחים כזה:

אשכח תני אף בהמה גסה במחלוקת. הך ברייתא מייתי לה התם בדף ס' ע"ב ופסק הרמב"ם ז"ל כר' יהודה בפ"י מעכו"ם הלכה ד' גבי מחובר לקרקע ובפלק

שנויי נוסחאות (ס"ג) אין בד"ו ואין. (ס"ס) סגירלון בד"ו סגילרין.

כבר לאדן וחכמים אומרים בשעה שהן מזבלין אסור כנ"ל. ועיין לעיל פ' הרואה: דהוא סייד כל הדא כיפתא. פירוש כמו חייד:

עין משפט נר מצוה

לה
א מיי' פ"י מהל' ע"ז ה"ד ופ"ג מזכיה הל' יא סמ"ג עשין עד טוש"ע יו"ד סי' קנא סי"א
לו
ב מיי' פ"י מע"ז הל' ד
לז
ג טוש"ע או"ח סי' קס ס"ד
לח
ד מיי' פ"ד מחמץ ומצה הל' ב סמ"ג עשין נט טוש"ע שם סי' תמח ס"א
לט
ה טוש"ע יו"ד סי' רכח ס"ד

ומשכירין שדות ובחוצה לארץ מוכרין אילו ואילו: **גמ'** רבי זעירה בשם רבי יוסי בן חנינה רבי אבא רבי חייה בשם רבי יוחנן °לא תחנם לא תתן להם חן לא תחנם לא תתן (דברים ז) להם [א] מתנת חנם לא תחנם לא תתן להם חניה [ב] *בארץ. והתנינן רבי יוסי אומר אף בא"י משכירין להם בתים בית אין מצוי להתברך מתוכו שדה מצוי להתברך מתוכו. הורי רבי יוסי בי רבי בון שאסור להשכיר להן קבורה בא"י על שם לא תתן להם חניה בארץ. לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם והתני *מעשה *ברבן גמליאל שהיה מהלך בדרך וראה קלוסקין אחת מושלכת בדרך אמר לטבי עבדו טול לך קלוסקין זו ראה נכרי אחד בא כנגדו אמר לו מבגיי טול לך קלוסקין זו רץ אחריו רבי אילעאי אמר לו מה שמך אמר לו מבגיי ומאיין אתה אמר לו מן העיירות של בורגנין ומכירך הוא רבן גמליאל מימיך אמר לו לא. כיון ר' גמליאל ברוח הקודש. ולמדנו ממנו שלשה דברים למדנו שאין ג מעבירין על האוכלין ˢושחמיצו של נכרי [ד] מותר לאחר הפסח מיד ושהולכין אחר רוב עוברי דרכים. רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו הדא דתימר בראשונה אבל עכשיו מעבירין על האוכלין מפני הכשפים. עם כשהוא יוצא מגזיב בא אחד להישאל לו על נדרו אמר לזה שהיה מהלך עמו תאמר ששתינו רביעית יין באיטלקי אמר לו הין אמר לשואל טייל עמנו עד שנפיק את יינו כיון שהגיע לסולמה של צור ירד ר"ג ונתעטף וישב לו והתיר לו את נדרו. מדבריו למדנו שרביעית יין משכרת ושהדרך מפיגה את היין ואין נשאלין נדרים ולא מורים שתויי יין ולי' מפירין נדרים מהלכין אלא עטופין [ה] ויושבין. אמר רבי יוחנן כך פתח לו °יש בוטה כמדקרות חרב (משלי יב) וגו'. *לאחד שנדר מן הככר ווי דייכול ווי דלא יכול אין אכיל הוא עבר על נידריה ואין לא אכיל הוא חטא על נפשיה כיצד יעשה ילך אצל חכמים ויתירו לו את נדרו דכתיב °ולשון חכמים מרפא (שם). לא תחנם לא תתן עליהם חן והתני *מעשה *ברבן גמליאל שהיה מטייל בהר הבית וראה אשה אחת נכרית ובירך עליה וכי דרכו של רבן גמליאל להביט בנשים אלא דרך עקמומית היתה
כגון

תורה אור

הורי רבי יוסי בר"ב שאסור להשכיר להם קבורה בא"י אע"ג שם לא תתן להם חניה בארץ פי' הנם דלא אסרה התורה אלא שדות משום שמצוי להתברך מתוכה. וע"כ לא ישכור לו שדה משום שלא ימסור לו הברכה המצויה בארץ משא"כ לקבורה הא"מ דשרי דהא לא יתברך בה. ע"ז קמ"ל דאסור להשכירו משום דזה נקרא חני' בקרקע דינוח על משכבו שם ונקרא קבורת א"י מנוחה. אבל בית מותר להשכירו משום שאינו מצוי להתברך אבל שדה אפי' לקבורה דאינו מצוי להתברך מ"מ אסור משום דקבורת א"י נקרא מנוחה והתורה אמרה לא תתן להם חני' בקרקע:
הא

פני משה

ומשכירין שדות. כיון דאית בהו תרתי גזרינן במכירה אטו מכירה בארץ ישראל אבל בשכירות אטו מכירה לא גזרינן דמכירה גופה גזירה היא: ובחוצה לארץ. כיון דמרחק לא גזרו רבנן כלל ומוכרין אילו ואילו והלכה כר' יוסי והא דשרי להשכיר להם בתים בארץ ישראל דוקא לפחות משלשה ביחד אבל לא ישכור לשלשה נכרים ביחד שלא יעשה שכונה של נכרים: **גמ'** לא תתן להם חן. שלא יאמר כמה נאה נכרי זה: לא תחנם וכו'. וכן דרשינן נמי להנך מלא תחנם מדלא כתיב לא תחונם א"נ לא תחינם שמע מינה כולהו: והתנינן ר' יוסי וכו'. ואמאי התיר להשכיר בתים בא"י הא עכ"פ נותן להם חנייה בארץ: בית אין מצוי להתברך מתוכו. ולא אסרה התורה אלא חנייה בשדה שהברכה מצויה מתוכה שאוכל פירותיה בכל שנה ושנה: הורי ר' יוסי בר' בון. להחמיר אפי' בשכירות מקום קבורה להם בא"י: והתני. בתוספתא דפסחים פ"ב: מעשה בר"ג וכו'. דשמעינן שנתן לו מתנת חנם לזה המבגיי: שאין מעבירין על האוכלין. ולפיכך ציוה לטבי עבדו להגביה את הגלוסקין: ושחמצו של נכרי מותר לאחר הפסח מיד. לפי שהמעשה היה לאחר הפסח מיד ואם חמצו של נכרי שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לא היה לו ליתן לנכרי זה דהא איכא טובת הנאה ממנו: אחר רוב עוברי דרכים. שהן נכרים ולפיכך לא רצה שיאכלו ר' עילאי וטבי מפני חשש פת נכרים שאלו היה יכול לתלות בשל ישראל היה מותר שנוכל לומר שנעשה הפת אחר הפסח: יש בוטה כמדקרות חרב. ולא כתיב כמדקר אלא דלאחר שנדר מן הככר יש כאן מדקרות לפי שאוי לו אם יאכל ויעבור על נדרו ואוי לו אם לא יאכל והוא חוטא שמצער נפשו:
כגון

מסורת הש"ס

ע"ז דף כ
(תוספתא דפסחים פ"ב עירובין סד)
(נדרים פ"ט)
(ברכות פ"ט ע"ז כ)

מראה הפנים

ונפרק עשרים מהלכות שבת גבי בהמה גסה ובלבד שיהא קולץ או שוחט כפני הישראל וכדאיתא בתוספתא שם וסתים התם כר' יהודה דתני מוכר ישראל בהמתו לנכרי על מנת לשחוט ישראל עומד על גביו והנכרי שוחט:

שדה מצוי להתברך מתוכו. לכאורה היה נראה דעל טעמא דיליף מדרשא דקרא קאי כדפריך והתנינן וכו' ומחלק בין בית לשדה דבית לא הוי כחנייה בארץ אלא דלפ"ז הוה משמע דגם שכירות בכלל לא תחנם הוא וקא ליתא דלא אסרה תורה אלא מכירה ובין בית ובין שדה וכל המחובר לקרקע הוי חניה במכירה דוקא ובשכירות מדרבנן היא והטעם גזירה אטו מכירה והכי הוא כהדיא בסוגיא דהתם דף כ"א ע"א וכדפרישית במתני' בטעם פלוגתייהו דר"מ ור' יוסי לכך נראה דעיקר פירושא דהכא כך הוא דה"נ קאמר כעין דאמר התם דפריך אי דדרשינן מקרא לא תתן להם חנייה בארץ א"כ מאי האי דתנינן ר' יוסי אומר אף בא"י משכירין להם בתים דוקא ואם לא אסרה תורה אלא מכירה א"כ מ"ט אסרו להשכיר להם שדות ומשני דאין ה"נ דשכירות גזירה מדרבנן הוא ובשדות דהברכה מצויה מתוכן גזרו בהו רבנן ובבתים דאין הברכה מתוכן לא גזרו בהו רבנן. והתם קאמר טעמא דגזרו רבנן בשכירת שדות משום דאית בהו תרתי חנייה בקרקע והפקעה מן המעשרות ולכאורה איכא נ"מ בין טעמא דהכא לטעמא דהתם דאי אמרי' משום הפקעת המעשר א"כ אזלא כמ"ד דיש קנין לנכרי בא"י להפקיע מן המעשרות ולמ"ד דהכא איכא למימר דכ"ע סברי אין קנין לנכרי להפקיע ממעשרות וכ"כ התוס' במעתין להכרית דסוגיא דהתם אזלא כמ"ד יש קנין ובמנחות דף ס"ו ע"ב ד"ה מירות עכו"ם וכו' העלו עוד דסוגיא דהאי ש"ס וסוגיא דהתם פליגי בהא אליבא דר"מ שכתבו ומיהו בירושלמי משמע דר"מ סבר אין קנין דתנן במסכת דמאי פ"ה מעשרין משל ישראל על של נכרים וכו' (וכן מוכח בהרבה מקומות) וירושלמי לטעמיה דמפרש בסוף פ"ק דע"ז בית אינו מצוי להתברך מתוכו וכו' עכ"ל. מיהו כל זה לשיטתם שהכריחו בהסוגיא דלא מיקרי הפקעה אלא בענין שיופקע אף כשהישראל יזרע בתוכה והיינו כמ"ד יש קנין וכשמוכרה לנכרי אפי' ישראל אחר יזרע בתוכה פטורה מן המעשר ודלא כהיש מפרשין דהפקעה בהוא עתה ביד הנכרי והוא זורעה ואין כאן מעשר הוי הפקעה ואפי' כמ"ד אין קנין אתיא. אמנם למדין אנו מדברי הרמב"ם ז"ל שדעתו כדעת הי"מ דגם סוגיא דהתם כמ"ד אין קנין אתיא שהרי בפ"א מהל' תרומות הל' י' פסק כמ"ד אין קנין לנכרי בא"י להפקיע הקרקע מן המצות אלא הרי היא בקדושתה ולענין כשחזר ולקחה הישראל ממנו דלא מיקרי כיבוש יחיד כדכתב שם וכן אם לקח ישראל הפירות ממנו קודם שנגמרו בידו אבל אם הפירות נגמרו ביד הנכרי פטורין מן המעשרות וכשמרחן הנכרי כדכתב שם הל' י"א וכן אם מכר הישראל קרקע שלו לאכילת פירות לנכרי וגמרו ביד הנכרי פטורין כדכתב שם הל' י"ג וזה נלמד מסוגית דהאי ש"ס כדמתי' ובגיטין סוף פרק השולח דקאמר התם אע"ג דאמר ר"מ אין קנין לנכרי בא"י להפקיעו מן המעשרות מודה שיש לו בה קנין נכסים מהו קנין נכסים א"ר בא אכילת פירות. וזהו כדאמרן לענין אם נגמרו הפירות ביד הנכרי דפטורין. והשתא ממילא נשמע דמה שכתב הוא ז"ל בדינא דמתני' דהכא בפ"י מהל' עכו"ם הל' ג' ומפני מה החמירו בשדה מפני שיש בה שתים מפקיעה מן המעשרות ונותן להם חנייה בקרקע שדעתו בזה כדעת הי"מ דאע"ג דקי"ל אין קנין לנכרי בא"י מ"מ הפקעה איכא דאם יגמרו הפירות ביד הנכרי אין כאן חיוב מעשרות והשתא שפיר אזלא סוגיא דהתם כמתניתין אליבא דהלכתא כרבה ורב אשי סוף פ' השולח. וכבר רמזתי בזה במקלת סוף פ' הנזכר על מה שתמה התיו"ט בזה ודבריו נמשכין מדברי התוס'. אבל מוכרח הוא דדעת הרמב"ם והי"מ עיקר הוא כדאמרן. ובענין שדקדקו התוס' על הי"מ דגם בשכירות גופה היכא הפקעה מן המעשר שלא יעשר הנכרי מאותה תבואה נ"ל לדעת הרמב"ם והי"מ דהא לאו קושיא היא דלאו הפקעה הויא מה שהנכרי לא מעשר ואינו אלא לפי שעה ולא מיקרי הפקעה אא"כ הופקעו הפירות ממעשר לעולם ואף כשיבואו ליד ישראל כדלקמן וכן מה שהקשו עוד דלשון הפקעה משמע שמפקיע החיוב לגמרי מן הקרקע וכאן אין הפקעה גמורה כיון דאין קנין שהרי גם עתה שהיא ביד הנכרי אם יזרע בה ישראל תתחייב לעשר. גם בזה איכא למימר דהי מסום זה לא אריא דמי יימר שהנכרי ינית לישראל לזורעה ועכ"פ כל שהוא ביד הנכרי והוא זורעה ופירותיה יהיו נגמרין בידו והיינו שמרחן ג"כ הנכרי אף שאח"כ לוקח ישראל הפירות ממנו פטורין מן המעשרות והרי יש כאן הפקעה גמורה לעולם וביד ישראל ומה שכתב עוד התיו"ט בהאי מתני' פ"ד דפיאה הלקט והשכחה והפיאה של עכו"ם חייבין במעשרות דהכיא נמי כפי' הירושלמי אבל לגמ' דידן ההיא מתני' לאו ר"מ היא וכו' ואנו דתינן לה התם וכו'. בזה נמשך אחר דברי הר"ש ע"ש אבל לדעת הרמב"ם אינו כן. והר"ב שכתב בפיאה ומתני' ר"מ היא וכו' ואין כן הלכה נמשך אחר דברי הרמב"ם בפי' המשנה שם ואנן חזינן דבחיבורו חזר בו ופסק כהאי סתמא דמתני' בפ"ב מהל' תרומות הל' י' וטעמו נתבאר מדברינו דלעיל דהוא ז"ל פסק בפ"א שם כמ"ד דאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מקדושתה והיינו לענין שאם יבאו ביד ישראל קודם שנגמר מלאכתן למעשר וזהו קודם שמרחן הנכרי אז חייבין הפירות במעשרות והשתא מכיון דלא חייל שם לקט שכחה ופיאה מה שקרא הנכרי עליהן שהרי אינו מוזהר על כך הוי כמו שבאו ליד ישראל קודם שמרחן הנכרי ופסק כרבה וכאוקימתיה ולא כדדחי הש"ס דאינו אלא דחיה בעלמא דלא מוכחת מהתם קאמר אבל לענין הלכ' דברי רבה ורב אשי עיקר הן. ושיטת הירושלמי נמי אזלא שפיר לר' יוסי א"כ יותנן התם כש"ס דילן ובמקומו יתבאר יותר בסייעתא דשמיא:

והתני מעשה בר"ג שהיה מהלך בדרך וכו'. לכאורה לא אשכחן הכא דמשני להקושיא וע"כ צ"ל דהכא דקאמר כיון ר"ג ברוח הקדש ולמדנו ממנו וכו' ושהולכין אחר רוב עוברי הדרכים א"כ ממילא ניתא לן הקושיא והכא לא משום חן נתן לו מתנת חנם זה אלא שלא היה ראוי כ"א להמבגיי הזה ועוד שר"ג רצה ללמדינו זה שהולכין אחר רוב עוברי הדרכים וכדאמרינן בעלמא לאפרושי מאיסורא שאני. והתוס' בעירובין דף ס"ד ע"ב גבי הא דמייתי האי עובדא שם הקשו קושית הש"ס הזה ותירצו דשמא לא סבר לה ר"ג להא דר' יהודה א"נ כיון שהנכרי היה מתלוה עמהן בדרך שרי וכו'. וכל זה דוחק ועוד דמשמע מיד שמצאו ופגעו לנכרי הזה ציוה ליתן לו ועיקר התירוץ כדמשמע מהכא וכדאמרן ולא צריכין לאוקמי להא דר"ג דלא כהלכתא דהא קי"ל כר' יהודה:

אבל עכשיו מעבירין על האוכלין מפני הכשפים. והכי מסיק לה בעירובין שם:

והתני מעשה בר"ג שהיה מטייל בהר הבית וכו'. והכי פריך ומפרק לה התם בפרקין דף כ' ע"א:

ליתן

ציון ירושלים ˢתמיצו של נכרי מותר לאחר הפסח פי' פ"מ ומה"פ וע' תוס' ערובין דף סד ובמהרש"א ובחק יעקב סי' תמח ואני הארכתי ליישב דברי התוס' ואכ"מ:

שנויי נוסחאות (שו"ג) כיוון ר' גמליאל. בעירובין דף ס"ד ע"ב הגירסא באותה שעה למדנו שכיוון ר"ג כו' בתוספתא פסחים פ"ב הגירסא מיכאן למדנו שכיוון ר"ג ובויק"ר פ' ל"ז כל הענין בשנוי לשון ע"ש וכתב בעל המסביר ששם של מבגאי הוא כריס וזהו שכיוון ר"ג שהוא סרים מפני שקרא אותו מבגאי שפירושו סרים ולא ששמו הוא מבגאי. (שו"ס) שנפיק בד"ו שנפיג.

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

תורה אור

כגון אהין פסורום שהביט בה שלא בטובתו ובירך עליה. ולא כן א"ר זעירה בשם ר' יוסי בן חנינא רבי בא ר' חייה בשם ר' יוחנן לא תחנם לא תתן עליהם חן. מה אמר אבסקנטה לא אמר אלא ברוך שכך לו בריות נאות בעולמו. שכן ראה אפילו חמור נאה או גמל נאה סוס נאה אומר ברוך שכך לו בריות נאות בעולמו. ר"ש רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינה גודלת ישראל לא תגדל את הנכרית משם לא תתן עליהם חן ולא יעשה ישראל שושבין לנכרי משום לא תתחתן בם. רבי יצחק בר נופחה בעא קומי רבי מנא לילך לבית המשתה שלו אסור להיעשות לו שושבין לא כל שכן א"ל ליתן עליהם בלא תעשה. *רבי סימון היו לו נוטעי כרמים בהר המלך שאל לרבי יוחנן א"ל יבורו ואל תשכירם לנכרי. שאל לרבי יהושע מהו להשכירן לנכרי ושרא ליה רבי יהושע מקום שאין ישראל מצויין כהדא בסוריא. הדא סוריא נישמעינה מן הדא רבי חגיי נחת לחמץ אתון ושאלון ליה אילין דבר עשתור בגין דלית ישראל שכיחין ואנן מוגרין לעממין מהו לעשר על ידיהם שלח שאל לרבי זעירא שאל רבי זעירא לרבי אמי א"ל רבי מהו לעשר א"ל אינו צריך לעשר על ידיהם מנה את ר"ש להשכיר כרבי יוסי. ועוד מן הדא דמר רבי חנינה בריה דרבי אבהו בשם רבי אבהו אבא הוה ליה עובדא ושלח שאל לרבי חייה לרבי יסא לרבי אמי והורון ליה להשכיר *כרבי יוסי הא לעשר אין מעשרין על ידיה:

הלכה י מתני' *אף י במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכנים לתוכה ע"ז שנאמר °ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו וגו' ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהיא נקראת על שמו: **גמ'** הא במקום שנהגו למכור מוכר לו אפילו בית דירה ומשכיר לו אפי' בית דירה. רבי אחא רבי תנחום בר חייה בשם רבי לעזר בי רבי יוסי ואפילו תיבה קטנה כגון בורסקי שבצידן לא סוף דבר כולה אלא אפילו בית אחד

היו

פני משה

כגון אהין פסוורום. כמו מקום הגר הזה שלא היה אפשר לנטות לו מן הדרך ופתאום הביט בה שלא בטובתו. פסוורום ובברכות פ' הרואה גרים פופסארם. ומלשון פסיא בלעז שאומר אדם לחבירו הפוגע בו בקרן זוית ובמקום צר פסיא ומלשון פסיעה ג"כ הוא ומליצו בפרק השוכר את הפועלים דלא מגיא פסיא קניא: ובירך עליה. מ"מ קשיא מאי דבירך עליה ולא כן וכו' והרי הוא זה כנתינת חן: מה אמר אבסקנטה. ובפרק הרואה אבסקתה. כלומר וכי מה אמר לה כלום מלשון נשיאות חן וכבוד לא אמר אלא שבח להבורא ברוך וכו'. אבסוונתה כך הוא הכוונה בלעז על חלוקת כבוד ונתינת חן: גודלת ישראל. המגדלת שער הנשים לייפות אותן: משום לא תתחתן בם. משום אקרובי דעתא הוא וכל שהוא קירוב הדעת גזרו משום לא תתחתן: לילך לבית המשתה שלו אסור. כדאמרינן לעיל בהלכה ג' לעשות לו שושבין צריכא למימר בתמיה: ליתן עליהם בלא תעשה. להעשים להם שושבינים: נוטעי כרמים. נטיעות כרמים ושאל לר' יוחנן מהו להשכירם להם: ושרא ליה ר' יהושע מקום שאין ישראל מצוין. ובדמאי פ"י הל' א' הגי' מבוארת. וגרים שאל לר' יהושע בן לוי ושרא ליה סבר ר' יהושע בן לוי מקום שאין ישראל מצוין כהדא בסוריא. כלומר מכיון שאין ישראל מצווין להשכיר לנכרים להם דינו כבסוריא שמשכירין להם שדות: הדא סוריא. והדא סוריא גופה מהו אם הלכה כר' מאיר או כר' יוסי: נישמעינה מן הדא. עובדא: לחמץ. שם מקום ומסוריא היתה: אילין דבר עשתור. בני משפחה זו באו ושאלו לר' חגיי בשביל דאין כאן שוכרין ישראל מצוין ומוכרחין אנו להשכיר לנכרים אם אנחנו צריכין לעשר על ידיהם כדין החוכר שדה מן הנכרי דתנן התם שהוא מעשר ונותן לו ועכשיו הן החוכרין מהו שצריך לעשר בשבילן: מנה את שמע להשכיר כר' יוסי. כל"ל וכן הוא בדמאי. מדהשיב לו א"ל לעשר את ש"מ דמותר להשכיר להם שדות בסוריא כר' יוסי דמתני': ועוד וכו'. שכלן פסקו לענין להשכיר כר' יוסי ולעשר אין צריך לעשר על ידיהן:

הלכה י מתני' אף במקום שאמרו להשכיר. לר"מ בסוריא דוקא ולר' יוסי אף בא"י: לא לבית דירה אמרו. אלא להכניס שם עצים וכיוצא בזה מאוצר פירות וכדומה: מפני שהיא נקראת על שמו. שהנכרי מחממה בשבת ויאמרו מרחץ של פלוני יהודי רוחצין בה בשבת ולא דמי לשדה של ישראל ואריס נכרי עושה בה מלאכה בשבת דשדה לאריסותא עבידא ונכרי אריסותא דנפשיה קא עביד אבל מרחץ לאו לאריסותא עבידא ואין הכל יודעין שהישראל השכירה לנכרי והלכך אסור. ואם מנהג רוב אנשי אותו המקום להשכיר להמרחץ או ליתן באריסות מותר להשכיר לנכרי או ליתן לו באריסות: **גמ'** הא במקום שנהגו למכור. כגון בח"ל לר"מ ובסוריא לר' יוסי לא קפדינן ובין למכור ובין להשכיר אפי' לבית דירה מותר: ואפי' תיבה קטנה. כלומר אפי' בית קטן אסור להשכיר לו לבית דירה במקום שאמרו להשכיר: כגון בורסקי שבצידן. שנעשית חדרים חדרים כדרך שעושין לבית העבוי לאיזה מלאכה ולא סוף דבר כולה אלא אפי' בית אחד כלומר חדר א' ממנו אסור להשכיר לו לבית דירה:

היו

רידב"ז

הא במקום שנהגו למכור מוכר לו אפי' בית דירה ומשכיר לו אפי' בית דירה ר"א ר"ת ב"ח בשם ר"א בר"י ואפי' תיבה קטנה כגון בורסקי שבצידון לא סוף דבר כולה אלא אפילו בית אחד פי' הפ"מ ז"ל אפילו בית קטן אסור להשכיר לו לבית דירה ואינו מובן מאי נ"מ בזה ובאמת הפי' מובן מאוד עפ"י שכ' התוס' ז"ל במס' ע"ז דף כ"א ד"ה אף וז"ל ז"ל דהא דכתב רחמנא ולא תביא תועבה אל ביתך איכא למימר דלא אסור אלא בבית הישראל עצמו שהוא דר בתוכו בעודו דר בו כו' כו' ושכירת בית דירה אינו אסור אלא מדרבנן ולא גזרו אלא בא"י אבל בחו"ל לא גזרו עיי"ש דלפיכך מותר בחו"ל להשכיר בית לעכו"ם אעפ"י שהוא מכנים בתוכו עכו"ם משום שכיון דהישראל אינו דר בתוכו אינו אסור אלא מדרבנן ולא גזרו בחו"ל ולפ"ז מובן מאיד הסוגיא הזאת הא במקום שנהגו למכור מוכר לו אפי' בית דירה דהוא בחו"ל דלא גזרו רבנן ומשכיר לו אפי' בית דירה והי' הא"מ דמותר למכור ולהשכיר דוקא כל הבית אבל אם משכיר לו הדר מיוחד מן הבית הא"מ כיון דהוא תחת גג וכיפה אחת אסור. ע"ז קמ"ל דכיון דמיחד לו הדר אחד מיוחד אפילו תיבה קטנה כגון בורסקי שבצידון שנעשית חדרים חדרים מותר להשכיר לו הדר אחד כיון דהישראל אינו דר בחדר המיוחד לנכרי מותר דלא סוף דבר (ר"ל דלאו דוקא) כולה כל הבית מותר אלא אפי' בית אחד מן הבית נמי מותר כיון דמיחד החדר הזה בעד העכו"ם לבדו ואין הישראל דר בתוכו ולא אסור אלא דוקא כשישראל דר ג"כ בחדר אחד עם העכו"ם. וע"ז מסיק הא דאיבעיא לן בעלמא במס' מעשרות בשתים ונעשו אחד או באחד ונעשו שתים אם אמרינן דכבר נאסרה כשהי' בית אחד או אזלינן בתר השתא דנעשו שתים או להיפוך בשנים שנעשו אחד:

ר"ז

ימאי פ"ד)

פי' ע"ז כא

פסחים ו

פ"ז טו ע"א

דנכרים

ט

א מיי' פ"י מהלכות הל' יב סמ"ג עשין ט טוש"ע או"ח סי' רכה ס"י

כא

ב טוש"ע יו"ד סי' קנא ס"ו

מראה הפנים

ליתן עליהם כל"ת. לאו דוקא הוא ולא מלינו שיהא עובר בלאו דלא תתחתן אלא כתיתון ממש והאסמכתא בעלמא היא וכלומר דחמיר איסוריה מההולך למשתה שלו דאינו אלא גזירה בעלמא וכאן אסמכוהו אקרא ודומה לביטולי נכרים דאיכא למ"ד משום חתנות ואינו אלא מדרבנן:

הא במקום שנהגו למכור וכו'. התוס' בדף כ"א ע"א ד"ה אף במקום שאמרו להשכיר כתבו בשם רבינו חיים כהן דמכאן ראיה על מה שנוהגים היתר בח"ל למכור ולהשכיר בתים לנכרים ואף לבית דירה וכדתירץ הר"י דל"ק מהתוספתא דקתני כאן ובאן לא ישכיר ביהו לנכרי וכו' דהא"י וסוריא קאי והטעם פי' ה"ר אלחנן דכשאמרה תורה לא תביא תועבה אל ביתך איכא למימר לא אסרה אלא בבית ישראל עצמו בש"א דר בתוכו בעודו דר בו ואפי' בא"י וכו' ורבנן הוא דגזרו וכו' עכ"ל ולפ"ז קולא גדולה היא בא"י דאין איסור מן התורה בזה אלא בבית שהוא דר בו עתה הישראל ואפשר דקרא אסמכתא בעלמא היא וכן מצאתי להריטב"א ז"ל שכתב בזה והנכון דהאי דרשה מדרבנן הוא שאסרו לגרום הכנסת ע"ז בבתינו ואסמכוה אהאי קרא דאילו קרא גופיה לא מיירי אלא באיסור ע"ז והנאתה ובלא בכניסה לתוך בתינו ליהנות ממנה הלכך בא"י ובסוריא שנלטווינו לעקור משם ע"ז בכל בתינו גזרו הכל לא בח"ל עכ"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל וכן הוא נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"י מעכו"ם הלכה ד' אף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התירו מפני שהוא מכנים לתוכה עכו"ם ונאמר לא תביא תועבה אל ביתך. הרי שלא כתב ועובר על לא תביא וגו' כדרכו ז"ל לומר בכל מקום שיש בו איסור מן התורה אלא וכן נאמר קאמר ולומר דאסמכוה אהאי קרא ולא התירו חכמים להשכיר לבית דירה ודע דהתם אמרו על ליבנא דמתני' דקתני אף במקום שאמרו להשכיר מכלל דאיכא דוכתא דלא מוגרי וסתמא כר"מ והרמב"ם פסקיק לבון משנה כדרכו ואע"ג דפסק שם לעיל הלכה כר' יוסי ומשום דבגמרא איפסיקא בהדיא הלכתא כוותיה הלכך לא איכפת לן מה דהוי כמחלוקת ואח"כ סתם דבעלמא היכא דלא איתמר הלכתא בהדיא קי"ל כסתמא ומ"ש בספר כריתות והתיו"ט כאן מכיאו שלמד מהירושלמי דסתולך דהא דאמרי' מחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם היינו דוקא אם הסתם רחוק מן המחלוקת אבל לא אם היה אצל המחלוקת. נעלם ממני היאך הוא נלמד מהתם דהמעיין שם בהלכ' י"א יראה דה"א לפ"ם כפירושו דסתם במתני' סתם ואח"כ מחלוקת היא וקאמר דאתא עובדא קומו ר' יוחנן והורי כר' יוסי ושקיל וטרי אהא דרבי יוחנן דהוס ר"א מלטער וכו' וכלומר דהא כריתא שתים לן שתנא כל שנים וכו' וכן בעי ר' מנא התם כל מקום שהנה רבי מחלוקת וחזר ושנה סתם הלכה כסתם וכלומר דאם אפכתן במקום א' סתם הולכין אחריו ולא חזר ושנה אחריו ממה קאמר דהא לא איירי בם הכי ולא היה מקשה כלום עד דקאמר לבסוף ולמה הוא מורי ליה כיחידייא ומשני היא דתימר

שנויי נוסחאות (כו"ב) זעירה כד"ו זעירה. (בסו"ז) יהושע מ"ו להשכירן לנכרי ושרא ליה. ר' יהושע מקום שאין ישראל מצוין כהדא בסורא בגרי"ר יהושע בן לוי ושרה סבר ר' יהושע בן לוי מקים. ישראל מצוין כהדה... לעממין מהו בגרי"ר לעמין מה הוא. (סו"ב) זעירא שאל רבי זעירא לר' אמי א"ל רבי מהו לעשר א"ל אינו צריך בגרי"ר זעורה ושאל ר' זעורה לר' אימי א"ל אינו צריך. (סו"ד) מנה את ר"ש להשכיר כר' יוסי בגרי"ר מנה את שמע להסכיר כר' יוסה. (סו"ו) בשם רבי אבהו בגרי"ר ליתא. (סו"י) ושלח שאל לרבי חייא לרבי יסא לרבי אמי והורון בגרי"ר שלח שאל ר' חיא לר' אימי והורון. (סו"ח) הא לעשר אין מעשרין על ידיה בגרי"ר הא לעשר על ידיהם לה... (סו"ב) במקום בגרי"ר מקום. בית דירה ומשכיר לו אפי' בית דירה בגרי"ר לבית דירה מסכיר לו אפילו לבית דירה. (סו"ג) בי רבי יוסי ואפילו בגרי"ר בן יוסה אפילו (סו"ד) לא סוף בגרי"ר ולא סוף.

עמודי ירושלים

הא במקום שנהגו למכור כו' הדבר ברור שבירושלמי אמרו זה לפסק הלכה שבמקום שנהגו למכור מותר להשכיר אף לבית דירה ולא דייק זה מהמשנה וכ"פ פעמים רבות בירושלמי וע"כ לא ידעתי מה נתקשה מסר"ם אלגזי בלחם

כבר לאהרן

כגון אהין פסוורום. פי' כמ"ש בבבלי קרן זוית הוא: תנא את שמע להשכיר כר' יוסי, ועוד מן הדא כנ"ל:

סתרים (דכ"א בתוס' ד"ה אף) דמהיכי דייקי כן זה בירושלמי ע"ש שהניח בקושיא ובאמת הוא רק פסק הלכה. וראיתי בס' עבודת עבודה לע"ז (דמ"ב ע"ד) שכ' וז"ל הנה בסיותי בזה ראיתי דבזה אפשר לפרש כוונת הירושלמי שהביאו התוס' לעיל דבח"ל מותר להשכיר להם בתים והתוס' נדחקו מה בין א"י לח"ל ולפמ"ש א"ש כיון דקי"ל דנכרים שבח"ל לאו עובדי ע"ז הם וא"כ י"ל דזה כוונת הירושלמי דבא"י נכרים שם הם עובדי ע"ז ולכך לא סמכינן שם על הנ"ז דלא נייח אבל בח"ל דאין עובדי ע"ז סומכין על כך סברא דנייח ומותר ע"י תנאי עכ"ל ואני אומר דשפיר עבדי התוס' שלא פירשו כן (מלבד דלומר מה דאיתא בירושלמי דמותר

*היו שתים זו לפנים מזו הפנימית חייבת והחיצונה פטורה היתה אחת ונעשית שתים ונעשית שתים אחת. ר' אבין בשם רבנן דתמן זאת אומרת שדה שהיא נתונה על גב הדרך אסור להשכירה לנכרים זפני שנקראת על שם ישראל והן חורשין בה כשבתות ובימים טובים:

הדרן עלך פרק לפני אידיהן

הלכה א מתני' *אין [א] מעמידין בהמה בפונדקאות של נכרים

מפני שהן חשודין על ההרבעה [ב] ולא תתייחד אשה עמהן מפני שהן חשודין על העריות ולא [ג] יתייחד אדם עמהן מפני *שהן חשודין על שפיכות דמים בת [ד] ישראל לא תילד את הנכרית אבל נכרית [ה] מילדת בת ישראל לא תניק [ו] בנה של נכרית אבל נכרית מניקה בנה [ז] של בת ישראל ברשותה: גמ' רבי זעירא רבי אבהו בשם רבי יוסי בי רבי חנינה רבי בא ר' יונה תיפתר כרבי ליעזר *דרבי *ליעזר אמר אינה נלקחת מן הנכרים. רבי יונה בעי ולמה לי נן פתרין לה דברי הכל כיי דמר *רבי לעזר בשם רב ואפילו כמאן דמר מותר למכור אסור לייחד עבר וייחד דברי הכל. א"ר ירמיה נשמעינה מן הדא *האשה שנחבשה בידי נכרים. א"ר יוסי שניי היא אשה שדרכה לצווח הגע עצמך שהיתה חרשת דרכה לרמז

הוון

מאי כדון תיפתר כרבי ליעזר דרבי ליעזר אומר אינה נלקחת מן הנכרים.

הוון

ר"ז ר"א בשם ר"י בר"ח ר"ב ר"י תיפתר כר"א דר"א אמר אינה נלקחת מן העכו"ם פי' אבל רבנן סבירא להו דלא חיישי כלל לרביעה ולוקחין מן הנכרי. ע"ז בעי ר"י ול"ל נן פתרין לה ד"ה כו' דמר ה"א בשם רב ואפילו כמ"ד מותר למכור אסור ליחד משום דחייש לפסידת ממון. ומש"ה מתירין חכמים ליקח מן העכו"ם בהמה שלו משום דהעכו"ם לא ירביע דחייש שלא תיעקר. ור"א נמי ס"ל דיש פסידת ממון גבי רביעה בהמה שלו. אך ס"ל דמ"מ חיישינן לרביעה משום דילרו תוקפו כדמוכח כ"ז בבבלי דף כ"ג עיי"ש בע"א. ורבנן ס"ל דבמקים פסידא לא חיישינן לרביעה. א"כ ביחוד דליכא פסידא לכ"ע חיישינן לרביעה. א"כ אתיא כד"ה עבר ויחד ד"ה וזהו תירוצא אהריני ר"ל א"נ דאתיא כד"ה ושניא בין לכתחלה לדיעבד ע"ז אמר ר' ירמי' נשמעינה מן הדא האשה שנחבשה בידי עכו"ם כו' ע"י ממון מותר לבעלה והא תנן אין מתיחדין עמהם אלא לאו ש"מ שניא בין לכתחילה לדיעבד כדאיתא כ"ז בבבלי דף כ"ג ע"א עיי"ש. ולא ס"ל כדמדחה הגמ' בבבלי שם דמהאשה שנחבשה אין ראי' דשאני התם דמשום הפסד ממון ע"כ לא חיישינן לרביעה אבל בלא הפסד ממון חיישינן אפילו בדיעבד זה לא ס"ל לחלק בין הפסד ממון לדליכא הפסד ממון וכן בירושלמי מדחה ר' יוסי דשאני אשה שדרכה לצווח וחרשת דרכה לרמוז אבל אי משום פסידא הי' חיישינן לרביעה דילרו תוקפו ע"ז פריך מיי כדין כיון דקמדחית הראיה מהאשה שנחבשה דהוא משום דרכה לצווח אבל משום הפסד ממון שפיר חיישינן לרביעה אפילו בדיעבד. א"כ כמאן אתיא מתניתין דידן דאסיר ליחד הא רבנן ס"ל דלוקחין מהן קרבן ולא חיישינן לרביעה ואין לחלק אליבא דר' יוסי ור' ירמיה בין היכי דאיכא הפסד ממון או ליכא הפסד ממון דהא לא מחלקין בזה וע"כ דתיפתר למתניתין דידן כר"א:

היו שתים וכו'. מתני' היא בפרק ג' דמעשרות גבי איזה חלר שהיא חייבת במעשרות ואיידו דאיירי בשתים חלוקין מייתי לה הכא ובעי אם היתה א' ונעשי' שתים או שתים ונעשית א' מהו לענין חיוב מעשרות ולא איפשיטא: זאת אומרת. מדקתני במתני' מפני שהיא נקראת על שמו: על גב הדרך. ויש פרהסיא בדבר מרבים העוברים ורואין שדה של ישראל והן חורשין בה בשבתות ובימים טובים:

הדרן עלך לפני אידיהן

הלכה א מתני' אין מעמידין בהמה בפונדקאות. העשוין להתאכסן שם עוברי דרכים. לפי שהעכו"ם חשודין על הרביעה וב"נ נאסרו בה דכתיב והיו לבשר אחד ילאו בהמה חיה ועוף ויש כאן לפני עור לא תתן מכשול. ואפילו נקבות אצל נקבות אסור לפי שהנכרים מצויין אצל נשי חביריהן ופעמים שאינו מולאה ומרביע את הבהמה: ולא תתיחד אשה עמהן. אפי' ביחוד שכיולא בו בישראל מותר כגון שאשתו עמו אבל נכרי אסור דנכרי אין אשתו משמרתו: לא תילד את הנכרית. מפני שמילדת בן לע"ז ובשכר מותרת משום איבה: אבל נכרית מילדת את בת ישראל. בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל בינה לבינה לא שחשודות הן על שפיכות דמים שמא תהרגנו: לא תניק בנה של נכרית. שמגדלת בן לע"ז: ברשותה. דישראלית אבל לא תמסרנו להוליכו לביתה שלא תהרגנו: גמ' תיפתר כר' אליעזר. משום דקשיא ליה הא רבנן לא חיישי לרביעה כדתנן בפ"ב דפרה ר"א אומר אינה נלקחת מן הנכרים וחכמים מתירין והלכך קאמר מתני' דחייש לרביעה כרבי אליעזר הוא: ולמה לית אנן פתרין דברי הכל. מאי דוחקיה לאוקמי מתני' כרבי אליעזר הא מלינן לאוקמי אפי' כרבנן וכהאי דאמר רבי אלעזר בשם רב בפ"ק דאפי' למאן דאמר מותר למכור להם בהמה דקה אסור לייחד אצלן וטעמא דכשהוא מוכר לו בהמתו של נכרי היא וחס עליה שלא תיעקר והיינו טעמא נמי דרבנן דהתם דמתירין ליקח מן הנכרי אבל כאן לייחד בהמת ישראל אצלן לדברי הכל חיישינן לרביעה: עבר וייחד דברי הכל. סיומא דמילתא היא וכלומר דאי נימא דשאני לן בין לכתחילה ובין דיעבד א"כ נמי מלינן לאוקמי מתני' כדברי הכל ומודי רבנן דלכתחילה אסור לייחד אצלן והא דהתירו ליקח מן הנכרי לכעבר וייחד דמי. ומשום דלכבר רבעה הנכרי לא חיישינן: נישמעינה מן הדא. הא דמספקא לך אי שאני לן בין לכתחילה לדיעבד נישמעינה דשאני לן מהאי' מתני' דפ"ב דכתובות דתנן האשה שנחבשה בידי נכרים על ידי ממון מותרת לבעלה ולא חיישינן והא אנן תנן לא תתייחד אשה עמהן אלא לאו שמע מינה דשאני בין לכתחילה לדיעבד: שנייא היא אשה. מהתם ליכא למישמע מידי דשאני אשה שדרכה לצווח אם רוצין לאנסה ומתיירא הנכרי שלא יודע ויפסיד ממונו הלכך לא חיישינן: הגע עלמך שהיתה חרשת. ואין דרכה לצווח ובמתני' התם סתמא קאמר ואפילו בחרשת ומשני מכל מקום אפי' חרשת ליכא למיתם מידי לפי שדרכה לרמז ומתיירא הנכרי: מאי כדון. להאי מאן דאמר דבעי לשנויי ולחלק בין לכתחילה לדיעבד הוא דבעי דהשתא דלא שמעינן מידי ממתני' דכתובות היכי מוקמינן מתני' דהכא וקאמר דמוקי לה כדשנינן מעיקרא תיפתר כר' אליעזר:

הוון

מראה הפנים

דתימר בשאין מחלוקת אלא סתם אבל אם יש מחלוקת אלא סתם לא בדא הלכה כסתם. וסיינו מחלוקת אחר הסתם קאמר והוו ממש כדאמר בבבלי שם עלה דר' יוחנן ואין לסכול שום פנים אחר ועיין לקמן פ"ג דנדה שם יתבאר אי"ה מן כללים אלו:

היו שתים זו לפנים מזו וכו'. כדפריבית דלענין קביעות לחיוב מעשר קאי והבעיא דלא איפשיטא אליבא דר' יהודה היא דאיהו ס"ל הכי בפ"ג דמס' מעשרות ולא כ"מ לדינא דסא ככר אמר ר' יוחנן בהאי תלמודא התם אפלוגתא דתנאי במתני' הלכה כדברי כולהון להחמיר וכן בתלמודא דילן פ' יולא דופן דף מ"ז ע"ב וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' מעשר הלכה ו' שתי חלירות זו לפנים מזו שתיהן קובעות:

זאת אומרת שדה שהיא נתונה על גב הדרך אסור להשכירה לנכרים והתם בסוף פרקין בפשיטות אמרו דבשדה שרי מ"ט ארים ארימותיה קעביד ואין חילוק בין היא על גב הדרך או לא וכדלא חילק הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ו מהל' שבת הל' ט"ו שכתב שהרואה יודע שבשכירין הן או באריסות נתן להן וכן בתוספתא ומייתי לה התם לא פליג רשב"א אלא בכותי וקאמר בכל מקום לא ישכיר ישראל שדהו לכותי מפני שנקראת על שם ישראל ועושין בה ביום טוב ור"ל בתה"מ כדגרים התם:

ואת"כ סתם בחדא מסכתא אבל בתרי מסכתי אין סדר ובמה סתם ואח"כ מחלוקת היא וסרי הכא סתם ואח"כ מחלוקת היא וכן הבית המהרב"א בקושיא ועוד דאם אין סדר א"כ במה מחלוקת ואח"כ סתם היא והלכה כסתם ולולי דמסתפינא ה"א דטעות סופר נפל בדבריהם ול"ל לכ"ע אית סדר ופי' דבריהם כך הוא דלא קאו אהא דרב יוסף ורב הונא דפ"ק שם דלא איירי אלא במחלוקת ואח"כ סתם כדאיתא התם כ"א כוונתם בהא דכתבו לכ"ע אדר' יוחנן דפ' החולץ קאי כמה שכתבו שם בדף מ"ב ע"ב ד"ה סתם ואח"כ מחלוקת וכו' דר' יוחנן פליג אהני אמוראי דמכלתין וס"ל במחלוקת ואח"כ סתם ואפי' בתרי מסכתי הלכה כסתם וטעמא משום דמסתמא אין לנו לומר שחזר בו רבי מפסקו עד שנראה בפירוש ועל זה כתבו כאן דאפי' לר' יוחנן דס"ל דאסתמא סמכינן סיינו במחלוקת ואח"כ סתם כדמוכח התם וכשא הוא דפליג אבתר אמוראי דאית להו אין סדר בתרי מסכתי ולית הלכתא כסתם ואיהו ס"ל דסמכינן אסתמא דיש סדר אבל כסתם ואח"כ מחלוקת דקי"ל דאין הלכה כסתם ולכאורה סיה לנו לומר לר' יוחנן איפכא דבזה ס"ל דאין סדר בתרי מסכתי משום דרבי לא חזר בו ממקום שסתם ומתחילה שנאה במחלוקת ואח"כ סתמה כאן הלכך כתבו דהא לא אמרינן אלא כמו שהוא לפנינו סמכינן ס"ל לר' יוחנן ויש סדר ולית הלכתא כסתמא לכ"ע דחזינן שחזר בו רבי וקבעה במחלוקת. והרמב"ם ז"ל כתב כסתמא דמתני' בפכ"ב מהל' א"ב הל' ה' ונראה דלא סמיך אשינויא דר' פדת אלא אהא דאמרינן בפ"ק למסקנא ואף רב הדר ביה וכו' דלעולם בבהמת ישראל חיישינן לרביעה ובבהמתן לית הלכתא כר"א וכדאמר נמי הכא בגמרא ולמה לית אנן פתרין כד"ה וכו' והא לא משני מידי משמע דאתקפתא דר' יונה קאי למסקנא וכבר נתבאר מזה בפ"ק הל' ד' ובמקומות שאינן חשודין על הרביעה פשוט הוא דגם הוא ז"ל מודה בזה ואין להאריך:

מאי כדון תיפתר כר"א. זה לא קאי אלא למאי דדמי לסא דר' ירמיה וכלומר דסאי שינויא

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב אין מעמידין. בתוס' כתבו בשם ר"ת דטעמא דאנו סומכין עתה לייחד בהמתנו עמהן משום דסמכינן אשינוייא דר' פדת דמוקי מתני' כר"א ולית הלכתא כסתמא דמתני' דהכא משום דמחלוקת היא במסכת פרה ובתרי מסכתי לכ"ע אין סדר ודבריהם אינם מובנים דהא לא איתמר אלא במחלוקת ואח"כ סתם כדאמרינן בפ"ק דמכלתין דף ו' ע"א דלא סמכינן לומר הלכה כסתם כדקי"ל במחלוקת

שנויי נוסחאות (סו"ג) ונעשית בסרי"ר ונעשו. (סו"ד) הדרך אסור בסרי"ר דרך שאסור. (סו"ס) שנקראת על שם בסרי"ר שהיא נקראת לשם. (סופ"ז) זעירא בסרי"ר זעורה. (סוי"ז) יוסי בסרי"ר יוסה. בי רבי בסרי"ר בן וכן בכל המסכת. (סוכ"ב) ליחד עבר וייחד בסרי"ר ליחד רבנין דקם... גדול בר בנימין בש' רב... הכל עבר וייחד. (סוכ"ג) אשה בסרי"ר באשה.

עמודי ירושלים

דמותר גם לבית דירה יהיה פירושו ע"י תנאי ולא יפרשו בירושלמי דסוא דוקא כשמוסירין לו שלא יכנים ע"ז הוא דוחק גדול) דהא בירושלמי שם איתא הא במקום שנהגו למכור מוכר לו כו' והיינו לר"מ בח"ל ובסוריא לר' יוסי מותר נ"כ לסשכיר לבית דירה ואי ס"ד דסעעם הוא כמ"ש בעבודת עבודה א"כ מדוע בסוריא מותר לר' יוסי לסשכיר לבית דירה הא רק עכו"ם שבח"ל לאו עובדי ע"ז הם ולא עכו"ם שבסוריא שהם בכלל א"י אע"כ דליתא לפירושו. וע' בחי' מהר"ם חלאו"ה פסחים (ד"ס ע"ב) מ"ש על סירושלמי הזה:

מסורת הש״ס

עין משפט נר מצוה

תורה אור

הוון בעין מימר מה פליגין ר׳ ליעזר ורבנן בפרה על שום מעלה היא בפרה סילסול היא בפרה מן מה דרבנין מתיבין לרבי ליעזר °כל צאן קדר יקבצו לך *הדא אמרה אף בשאר כל הדברים חלוק רבי ליעזר. רבי הושעיה בעי משיבין דבר שהוא לבא על דבר שהוא לשעבר רבי אבין בעי משיבין דבר שיצר הרע בטל על דבר שיצר הרע קיים. רב הושעיה אמר ולמה לי נן פתרין לה דברי הכל כיי דמר רב הונא בשם רב °וישקלו את שכרי שלשים כסף אילו *שלשים מצות שעתידין בני נח לקבל עליהן. ורבנין אמרי אילו שלשים צדיקים שאין העולם חסר מהן דמר רב נחמן בשם רבי מנא אין העולם יכול להיות פחות משלשים צדיקים כאבינו אברהם ומה טעם °ואברהם היה יהיה מיניין שלשים. פעמים שרובן בבבל ומיעוטין בארץ ישראל פעמים שרובן בארץ ישראל ומיעוטן בבבל סימן יפה לעולם בשעה שרובן בארץ. רבי חייה בר לולייני בשם רבי הושעיה כל המצות עתידין בני נח לקבל עליהם ומה טעם °כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה ובסוף הן עתידין לחזור בהן ומה טעם °ננתק׳ את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו זו מצות תפילין זו מצות ציצית. רבי יצחק ורבי אמי הוון יתבין מקשיי והכתיב °ויזבחו לה׳ ביום ההוא מן השלל. וקיימונה ולא ידעין אין חברייא קיימונה ואין רבי אמי קיימינה. על ראשה מן השלל שהיה בידם הקריבו והא כתיב °ואנשי בית שמש העלו עולה ויזבחו זבחים לה׳ פרים וכי מסרני פלשתים אנו למידין ולא כן א״ר אבהו בשם רבי יוסי בר חנינה ואפילו נקיבות הקריבו °ואת הפרות העלו עולה לה׳. והכתיב °ויאמר שאול *מעמלקי הביאום אין למידין משאול דמר ריש לקיש שאול גרופית של שקמה היה והכתיב °ויקח דוד את הגורן קנה ולא הקריב. והכתיב °ויאמר ארונה אל המלך ה׳ אלהיך ירצך בתפילה. והכתיב °ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה מכל אלה אין את מקריב לוקח אתה תמימים ומקריב. מה עבד לה רבי ליעזר לוקח אתה בדמים ומקריב. הוא תני בדמים דלא כרבי ליעזר.

תני

פני משה

הוון. בני הישיבה בעי מימר דאפי׳ רבי אליעזר סבירא ליה דלא חיישינן לרביעה ומודה בשאר כל הקרבנות דנלקחין מן הנכרים ומה פליגין בפרה דוקא דרבי אליעזר מחמיר בפרה על שום מעלה היא בפרה ונהגו בה סילסול כדאמרינן בהרבה דברים שעשו בה למעלה בעלמא: מן מה דרבנן מתיבין. אבל ממה שהשיבו רבנן על דברי ר״א מהאי קרא כל צאן קדר יקבצו לך יעלו לרצון על מזבחי ש״מ דשמעין ליה רבנן לר״א דבכל מקום הוא פליג וחייש לרביעה: משיבין. וכי משיבין מדבר שהוא לבא בהאי קרא דמיירי לעתיד לבא על דבר שהוא לשעבר כלומר על זמן הזה דחלוק הוא ר׳ אליעזר דשאני לעתיד לבא כדמפרש ר׳ הושעיה דבריו לקמן: ר׳ אבין בעי. נמי כה״ג וכי משיבין דבר שיצה״ר בטל דלעתיד לבא יהיה בטל על זמן הזה שיצה״ר קיים: ולמה לית אנן פתרין לה דברי הכל. השתא מפרש ר׳ הושעיה הא דבעי וכי משיבין וכו׳ דהא נוכל לפרש האי קרא דכל צאן קדר וגו׳ אפי׳ כר׳ אליעזר וכהאי דאמר רב הונא בשם רב וישקלו את שכרי שלשים כסף וכו׳ דדריש מקרא דעתידין הן בני נח לקבל עליהן שלשים מצות ומכל שכן דלא יהו נחשדין אז על הרביעה שכבר נלכוו עליה: ורבנן אמרי. איידי דאיירי בהאי קרא מייתי לה להך דרשה. א״כ דפיטוייא היא דרבנן שהשיבו לרבי אליעזר מקרא דכל צאן קדר דרשי להאי קרא לדרשא אחרינא: סימן יפה לעולם בשעה שרובן בארץ. לפי שעיני ה׳ תמיד בה וכשרובן בארץ מתרצה הש״י והן מגינים על כל העולם כולו: כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה׳ לעבדו שכם אחד. ודריש ליה שיקראו בשפה ברורה לקרא וגו׳ ולקבל עליהן הכל אבל לא יעשו ויקיימו שלבסוף הן עתידין לחזור בהן: את מוסרותימו זו מצות תפילין ועבותימו זו מצות ציצית. שקיבלו עליהן בתוך המצות והן נותקין ומשליכין מעליהן מפני הטורח בעלמא ומכ״ש שעתידין לחזור בהן מעול המצות כולן: הוון יתבין מקשיי. היו יושבים בבית המדרש והקשו על הא דרבי אליעזר מהאי קרא ויזבחו לה׳ וגו׳ ופסוק הוא בד״ה גבי אסא מלך יהודה כשגבר על חיל זרח הכושי אלמא הקריבו קרבנות מן השלל שלהם ולא היו חוששין לרביעה: וקיימוניה. וקאמר הש״ס שתירצו אח״כ להקושיא וקיימו להמקרא הזה כדלקמיה ומספקא לן אם חברייא תירצו וקיימוניה להמקרא או ר׳ אמי גופיה משני לה: על ראשה. האי מן השלל על שהיה להם בראשונה דלאו מן שבזזו ושללו אז מן החיל ומן הערים קאמר אלא מן השלל דמעיקרא ושהיתה בידם מכבר הקריבו ומאותן שהיתה בידם והיו יודעין דליכא למיחש בהו מידי: והא כתיב ואנשי בית שמש העלו עולות ויזבחו זבחים לה׳ ביום ההוא. ואותן היו הפרות ששלחו סרני פלשתים עם העגלה אשר השימו ארון ה׳ עליה והקריבום ולא חששו: וכי מסרני פלשתים אנו למדין. כלומר וכי מאותה מעשה אנו למדין שלא היתה אלא הוראת שעה מפני הנס שנעשה על ידיהן והקריבו אותן לעיני סרני הפלשתים כדכתיב וחמשה סרני פלשתים ראו וגו׳ ולמען שמחת הנס עשו כן: ולא כן וכו׳. כלומר תדע שכן הוא דלא כן אמר ר׳ אבהו דאפי׳ זה עשו להוראת שעה שהרי נקיבות הקריבו לעולה ולא אשכחן נקבה עולה: והכתיב ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם וגו׳ למען זבוח לה׳ אלהיך וגו׳: אין למדין משאול. דשלא כהוגן עשה דאמר ר״ל וכו׳: והכתיב ויקן דוד את הגורן ואת הבקר וגו׳. וארונה יבוסי היה והקריב דוד את הבהמות לקרבן: קנה. הבקר ולא הקריבן ומשלו הקריב העולות ושלמים: והכתיב ויאמר ארונה וגו׳. ודישיה דקרא ראה הבקר לעולה וגו׳ הכל נתן ארונה וגו׳: ירצך בתפלה. קאמר ולא על אלו שנתן לו לפי שלא הקריבן: והכתיב ומיד בן נכר וגו׳. ומשמע מכל אלה הבעלי מומין אי אתה מקריב מה שתקבל מהן אבל אתה לוקח התמימים מיד בן נכר ומקריב: מה עבד לה ר׳ אליעזר. להאי מכל אלה הכי קאמר אבל לוקח אתה בדמים של בעלי מומין שתקבלן מידן וליקח בהן תמימים ומקריב. א״כ דה״ק מכל אלה שתקבל מיד בן נכר לא תקריב אבל לוקח אתה בדמים מהן לתמימים ומקריב דקס״ד דלא חייש ר״א אלא בקרבנות שמקבלין מן הנכרים והיינו דמתמה הש״ס הוא תני בדמים דלא כר״א דאם אתה אומר לפרש אליבא דרבי אליעזר לקרא שלוקח אתה בדמים מהן להקריב א״כ זהו דלא כדר״א דהא אין לוקחין מהן בהמה לקרבן קאמר לעיל:

תני

הוון בעי מימר מה פליגין ר׳ אליעזר ורבנן. בפרה על שם מעלה הוא בפרה מן מה דמותיבין רבנן לר״א כל צאן קדר וגו׳ הדא אמרה אף בשאר כל הדברים חלוק ר״א וכן איתא בבבלי ג״כ לחלק בין פרה לשאר קרבנות ומדחה מההיא ברייתא והס״ד לא ידע מההיא ברייתא וכן מההיא דמתיב ר׳ אליעזר לרבנן ומדחה הראיה שלהם מן נאן קדר וגו׳ ג״כ לא הי׳ הברייתא הזאת גלוי לכל וכן משמע בבבלי דף כ״ד גבי ההיא דיתיב ר״א ור״י נפחא והמה גילו הברייתא הזאת מה דפלפלו ר״א ורבנן ונחלקו בזה ר״פ ור״ז אם ר״א ור״י תרויהו ידעו מההיא ברייתא עיי״ש ע״כ גם כאן הס״ד לא ידעו מההיא ברייתא. וע״כ הוון בעיין מימר מה פליגין בפרה. ע״ז קאמר מה דמלינו בברייתא דמותיבין רבנן לר״א מן נאן קדר ע״ז פריך ר״ה היאך ואפשר שישובו רבנן לר״א מן נאן קדר דהאיך מושיבין רבנן מדבר שהוא להבא על דבר שהוא לעבר ר״ל האיך מושיבין דבר של עתיד לבוא על שעבר וכן פריך ר׳ אבין מושיבין דבר שהיצה״ר בטל. ור״ה בעצמו פריך ולמה לי נן פתרין לה ד״ה ר״ל דאעפ״י שנחלקו אמוראים אם כולם גרים הן לעתיד לבוא אבל עכ״פ לד״ה יקבלו שלשים מצות וא״כ קשה האיך אפשר לומר דישיבו רבנן לר״א מן נאן קדר הא עכ״פ לד״ה יקבלו לכל הפחות שלשים מצות ולבסוף מסיק ר״ח בר לוליינא בשם ר״ה כל המצות עתידין ב״נ לקבל עליהם והאמוראים נושאים ונותנים בזה ואילו לפי הברייתא נחלקו בזה רבי אליעזר ורבנן ובירושלמי שלא הי׳ לפניהם הברייתא פרכי האמוראים האיך אפשר שישיבו רבנן לרבי אליעזר מנאן קדר הא גרים גרורים הם ולכל הפחות יקבלו מצות:

רבי

מראה הפנים

סימן יפה לעולם בשעה שרובן בארץ. וגאגדת הבבלי פרק גיד הנשה דף צ״ב ע״א ביאור עבר ויחד לא קאי אבל סברת ר׳ יוסה קאי דמחלקינן בין בהמת נכרי לבין בהמת ישראל ובדלעיל:

דרים התם לקראי וגרים אלו מ״ה לדיקים שהעולם מתקיים בהן וכו׳ שלשים כא״י וט״ו כאן: הוון יתבין מקשיי וכו׳. בסוגית הבבלי בפרקין בזה דאי להו לבני קושיות קלת בענין אחר ואין כ״מ לדינא:

אפילו

שנויי נוסחאות (סו״א) הוון בעין בסרי״ר הבון בעיי. (סו״ב) שום בסרי״ר שם. סילסול היא בסרי״ר וסילסול הוא. (סו״ד) יקבצו לך הדא בסרי״ר יקבצו לך אילי נביות ישרתונך הדה. (סו״ז) הרע בסרי״ר רע. (סו״ח) הרע בסרי״ר רע. אמר בסרי״ר בעי. (סו״ט) הונא בסרי״ר חונה (וכן לקמן בכל המסכת). (סו״י) וישקלו (זכרים י״א). (סו״א) שעתידין בני נח בסרי״ר שבני נח עתידין. (סו״ב) אמרי בסרי״ר אמרין. (סו״ג) דמר בסרי״ר אמר. (סוס״ו) טעם בסרי״ר טעמה. היה יהיה בסרי״ר הי׳ יהיה באברהם היו יהיה. (סוכ״ז) העלו עולה ויזבחו זבחים לה׳ פרים במקרא „העלו עולות ויזבחו זבחים ביום ההוא לה׳״. (סול״ס) ויקח דוד במקרא (ש״ב כ״ד) ויקן דוד.

גליון אפרים

ולא ידעין אין חברייא קיימונה ואין ר׳ אמי קיימינה על ראשה (הכוונה אין ידוע מי תירץ ראשונה אם חברייא ת״ע בראשונה ור״א השכים נהם או שר״א תירץ בראשונה וחברייא הסכימו לו) מן השלל שהיה בידם הקריבו כלומר במכרו השלל ומדמי השלל לקחו בהמות מישראל לקרבן: לוקח אתה בדמים ומקריב הוא. אולי נ״ל לוקח אתה דמים ומקריב הוא (שהוא נותן בדמים ואתה קונה בעדו ומקריב) תני בדמים דלא כר״א. אולי נ״ל מידם דלא כר״א.

והיינו שיש ברייתא דתני בה ומיד בן נכר מ׳ אלה אין את לוקח מידם לוקח אתה מידם תמימים והוא דלא כר״א. ואולי נ״ל תני בדמים כר״א. ושכונה שיש ברייתא שמפרשת הקרא לענין דמים והוא כר״א. והברייתא היא הברייתא דתו״כ שהביאו התוס׳ במנחות ע״ג ע״ב מניין שאין מקבלין שקלים מעו״ג ת״ל מיד בן נכר לא תקריבו אין לי אלא תמידין שנקראו לחם שאר קרבנות ליבור מניין ת״ל מכל אלה:

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פכ"ב מאסורי ביאה הל' ג טוש"ע אה"ע סי' כב ס"ס בהגה"ה

ט
ב מיי' פ"ט מע"ז ה"ח ופי"ב מהל' רוצח הל' יב סמ"ג לאוין מס טוש"ע יו"ד סי' קנא ס"ה

י
ג מיי' פי"ב מרוצח הל' ז ח סמ"ג עשין יט טוש"ע שם סי' קמג ס"ג

*בא"ז ח"א סי' תמז העתיק ואפילו תימר באשה יכולה

*תני אין מעמידין בהמה בפונדקאות אפילו זכרים אצל זכרים ונקיבות אצל הנקיבות ואין צ"ל זכרים אצל הנקיבות ונקיבות אצל זכרים. זכרים אצל זכרים מה אית לך אוהבתו באת ואינה מוצאה אותו והיא נרבעת הימינו. נקיבות אצל נקיבות מה אית לך אוהבה בא ואינו מוצא אותה ורובעה. רבי חגיי בשם רבי זעירא לא סוף דבר בהמתו של ישראל אצל הנכרי אלא אפילו בהמתו של נכרי אצל של ישראל לא ייחדינה אצלו של נכרי אחר חבירו שלא תמציא לו תקלה. מעתה אפילו שכר את בהמתו לא נאה לחזור לייחדה אצלו שלא תמציא לו תקלה. חשוד הוא לבוא על בהמתו של חבירו ואינו חשוד לבוא על בהמת עצמו שמתוך שיודע שאם בא עליה מעקרה אף הוא אינו בא עליה: אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים וכו'. הדא אמרה כותים לא נחשדו על העריות ותני כן *מתייחדת *אשה [א] עם שני אנשים אפילו שניהם עבדים אפילו אחד כותי ואחד עבד אבל לא תתייחד עם הנכרי חמותו ואחות אשתו ושאר כל העריות לא יתייחדו עמו אלא בפני שנים. *תני אין מוכרין להן לא *זיין ולא [ג] כלי זיין ואין משחיזין להן את הזיין תיפתר בעיר שכולה נכרים. ואין האשה בכלל שפיכות *דמים א"ר אמי תיפתר בבריאה. א"ר אבין ואפילו תימר *יכולה אשה להטמין את עצמה ולומר נכריה אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר נכרי הוא. *תני נזדווג לו נכרי לישראל נותנו לימינו רבי ישמעאל בי רבי יוסי אומר [ג] בסייף לימינו ובמקלו לשמאלו *עולה עמו לעלייה ויורד עמו לחרות ישראל מלמעלה והעכו"ם מלמטה לא ישוח לפניו שלא ירוץ את גולגולתו. ומרחיב לו את הדרך אם שאלו להיכן הולך יפליגנו כשם שהפליג יעקב אבינו לעשו שאמר לו °עד אשר אבוא אל אדוני שעירה והלך לסוכות. א"ר הונא לא מצינו שהלך יעקב אבינו לשעיר א"ר יודן בריה דרב לעתיד לבוא א"ל °ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו: בת ישראל לא תיילד את הנכרית. מפני שמעמדת בן לע"א: אבל נכרית מיילדת בת ישראל. *ותני כן מיילדת מבחוץ אבל לא מבפנים לא תכנים ידה לפנים שלא תמיק את העובר במיעיה ולא תשקינה כוס של עיקרין. היתה חכמה ייבה כיי דמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן אם היה *רופא אומן מותר והכא אם היתה חכמה מותר: בת ישראל לא תניק בנה של עכו"ם. מפני שנותנה לו חיים א"ר יוסא הדא אמרה שאסור ללמדו אומנות כהדא תרתין אומנוון הוון בגירו זנגייא וקובטרייא זנגייא לא אלפין וקמון קובטרייא אלפון ואיתעקרון: אבל נכרית מיניקת בנה של בת ישראל. דכתיב °והיו מלכים אומנייך ושרותיהם מיניקותייך

(בראשית לג) (עובדיה א) (ישעיה מט)

תורה אור

פני משה

תני. בתוספתא ריש פ"ג: זכרי' אצל זכרים מאי אית נך. למיחש: אוהבתו באה. לפעמים באת זוכתו אצלו ואינה מוצאת אותו והיא נרבעת מן הזכר וכן בנקיבות אצל הנקיבות: אלא אפי' בהמתו של נכרי. מוסכרת אצל ישראל לא ייחדנה אצל נכרי אחר משום לפני עור לא תתן מכשול: מעתה וכו'. ואפי' להחזיר לאותו הנכרי המשכיר לו נימא נמי דלא יפה עושה הישראל שהוא ממציא לו התקלה בתמיה. ומשני חשוד הוא וכו' לפי שעל בהמתו הוא חס עליה שלא תיעקר: אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים וכו'. כדקתני בתוספתא שם ברישא מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים אפי' זכרים אצל נקיבות ונקבות אצל זכרים וא"צ זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות: הדא אמרה לא נחשדו כותים על העריות. מדלא חיישינן זכרים אצל זכרים וכו' כדחיישינן גבי נכרים: ותני כן. בהדיא בתוספתא פ"ה דקידושין: מתייחדת אשה עם שני אנשים. ואפי' שניהם כותיים וכן הוא שם: חמותו ואחותו. נ"ל וכן הוא שם ואחות אשתו ט"ס הוא דככל הנשים היא ופשיטא דאסורה ביחוד: תני. בתוספתא פ"ב: זיין. הוא הברזל עצמו לעשות ממנו כלי זיין: תיפתר בעיר שכולה נכרים. הוא דאין מוכרין להן כלי זיין דאלו בעיר שיש בה ישראל מוכרין להן להגן גם על ישראל שבתוכה: ואין האשה בכלל שפיכות דמים. בתמיה ואמאי קתני במתני' טעמא דלא תתייחד אשה עמהן משום חשד עריות תיפוק ליה משום שפיכות דמים: תיפתר בבריאה. וחזקה ואינה מתפחדת מהן וקמ"ל דאפ"ה משום עריות חיישינן שמא תפתה: ואפי' תימר. מטעמא אחרינא ואפי' בסתם אשה היא אינה עלולה כל כך לשפיכות דמים שיכולה היא להטמין ולהעלים עצמה ולומר נכרית אני מה שאין כן באיש שהכל מכירין אותו שהוא יהודי בפאת הראש ובפאת הזקן: תני. שם פ"ג: נזדווג לו נכרי לישראל. בדרך נותנו לימינו שאם יעמוד עליו ישלח הישראל יד ימינו ויאחז בו: בסייף. אם הנכרי חגור הוא בסייף שהוא לצד שמאלו נותנו הישראל לימינו כדי שתהא מזומן הימין של ישראל לאחוז בו ואם ביד נכרי מקל נותנו הישראל להנכרי לשמאלו שהמקל בימין הנכרי ויהא סמוך יד שמאל של הישראל לאחוז במקלו אם יעמוד עליו: עולה עמו לעלייה ויורד עמו לירידה וכן הוא בתוספתא. היו עולין בהר או יורדין לעמק לעולם יהי' הישראל מלמעלה והנכרי מלמטה וכשהוא עולה בעלייה ילך ישראל לפני הנכרי אלא שטופלו לימינו שלא יהיה אחוריו ממש וכשיורדין בעמק ילך הנכרי לפני הישראל: לא ישוח לפניו. אפי' במישור: יפליגנו. יאמר לו שהוא רוצה למקום רחוק יותר ממה שבדעתו לילך שימתין הנכרי מלעמוד עליו עד אותו הדרך שמרחיב לו ובתוך כך יפרוש ממנו: לעתיד לבא אמר לו. רמז לו גם את זה כדכתיב ועלו מושיעים וגו' ואז יקויים ההליכה להר שעיר שהוא עשו: ותני כן מילדת מבחוץ וכו'. כלומר כילד אמרו נכרית מילדת את בת ישראל כדתניא בתוספתא בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה. וכן מילדת מבחוץ שיהו רואות אותה בשעה שהיא מילדת אבל לא מבפנים כדמפרש ואזיל שלא תכנים ידה לפנים לתוך מיעיה שלא תמיק את העובר במעיה: ולא תשקינה כוס של עיקרין. כלומר וכשתעשה כן לא די שתמיק את העובר אלא דאיכא למיחש שתעשה האשה עקרה בשביל כך (או) אם תושיט ידה למעיה תעשה לה שתתקלקל ותיעקר וכמשקה אותה כוס של עיקרין א"נ כשתהיה בינה לבינה חוששין שלא תשקינה כוס עיקרין ממש. ובתוספתא פ"ג גרים ולא תשקינה כוס עיקרין שחשודין על הנפשות. משמע שאף שהיא רוצה לשתות כוס עיקרין לא תקבל מן הנכרית מפני שחשודין על שפיכות דמים ושמא תשים בתוכה סם הממית: היתה חכמה. אם הנכרית נהמנית היא לכך והיא חכמה המילדת בעיר מהו שנאמין אותה בינה לבינה: ייבא. אתיא כהאי דאמר ר' יעקב לקמן הלכה ב' דאם היה רופא אומן בעיר מותר להתרפאות ממנו דלא מרע נפשיה מחזקתו וה"נ אם היתה חכמה בעיר מותר בינו לבינה: הדא אמרה שאסור ללמדו אומנות. לנכרי שהוא נותן לו חיים: כהדא. שמלינו שנענשו על זה: תרתין אומנון הוון בגירו. שני משפחות בעלי אומניות היו במקום הנקרא גירו אחת היו זגגים ואחת היו שעושים מיני צעיפי הנשים. כפ' במה אשה ולא בטוטפת ר' בון בר חייה קובטילא דבר שהוא נותן במקום הטוטפת ואלו הזגגים לא היו רוצים ללמד אומנות שלהם לנכרי ונתקיימו והלליתו ואלו הקובטרייא למדו לנכרי ונתעקרו ונתדלדלו.

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ג)

(תוספתא דקידושין פ"ה) ע"ז כה ע"ב

(תוספתא פ"ב) שם טו

ע' פ"ו כח ע"ב

(שם פ"ג)

שם

(תוספתא שם)

ע' פ"ו כו

מראה הפנים

אפילו זכרים אצל זכרים. כדברי התוספתא כ"כ הרמב"ם ז"ל שם: תיפתר בבריאה. והתם כדף כ"ה ע"ב מעני לה באשה חשובה וכו' והתוס' מפרשין להא דהתם כעין דהכא ע"ש. מיהו הא דר' אבין דהכא משמע דלעולם באשה משום שפיכות דמים ליכא משום עריות איכא והכא לא איירי אלא עם האנשים. ועיין בהרא"ש שכתב דאין לדקדק מכאן שיהא מותר לישראל לומר נכרי הוא כדי שלא יהרגוהו דזה כופר בעיקר הוא אלא דה"ק דזמנין דליכא שפיכות דמים אי אמרה נכריה אני ולא שיהא מותר לעשות כן. ואפשר נמי לומר דה"ק יכולה היא להטמין עצמה במלבושין של נכרית שיסברו עליה לומר נכרית היא דבכה"ג מותר ולא שתאמר היא כן: אם היה רופא אומן מותר. עיין בהלכה דלקמן ד"ה ולא שמיע וכו':

שנויי נוסחאות (סוי"ט) לא תתייחד עם הנכרי בסרי"ר לא תתייחד אפילו עם מאה גוי. (סוכ"ד) אמי בסרי"ר מנא. (סוכ"ה) ואפילו תימר יכולה אשה בסרי"ר אפילו תמר בהשה יכולה היא האשה. (סוכ"ו) להטמין עצמו בסרי"ר להטמין את עצמו. הוא בסרי"ר אני. לו בסרי"ר ליתא. (סוכ"ה) בי רבי יוסי בסרי"ר בי רב יוסה. (סוכ"ט) לימינו ובמקלו לשמאלו בסרי"ר מימינו ובמקל משמאלו. (סול"א) מלמעלה בסרי"ר מלמעלן. מלמטה ולא בסרי"ר מלמטן לא. (סול"ב) גולגולתו בסרי"ר גלגלתו. (סול"ג) להיכן הולך בסרי"ר לאיכן הוא הולך. כשם שהפליג יעקב אבינו בסרי"ר כשם שעשה אבינו יעקב. (סול"ה) והלך לסוכות בסרי"ר והלך לו לסוכות. (סול"ו) יעקב אבינו לשעיר בסרי"ר אבינו יעקב לשעירה. בריה דרב בסרי"ר בירו אייבו. (סול"ז) ציון לשפוט את הר עשו בסרי"ר ציון וגו'. (סול"ט) שמעמדת בן בסרי"ר שהיא מעמדת גוי. (סו"מ) כן בסרי"ר ליתא. מיילדת בסרי"ר מיילדתה. (סומ"א) לא תכנים בסרי"ר ולא תכנים. (סומ"ג) עיקרין בסרי"ר עיקרים. (סומ"ס) מותר בת ישראל בסרי"ר מותר ר' יוסה ביר' א' אנון שאליתא כן.., מה מותר בת ישראל. (סומ"ו) שנותנת בסרי"ר שהיא נותנת. (סומ"ח) הוון בגירו זנגייא וקובטרייא בסרי"ר הווה בעכו זגגייה וקופטרייה. (סו"ג) מיניקת בסרי"ר מניקה. (סונ"א) אומנייך ושרותיהם מניקותיך תני בסרי"ר אומניך וגו' תני.

(הערה) שאסור ללמדו אומנות. כתוב בתשובות הגאונים (עם פי' אי' היס. ליוורנו תרכ"ט) שרב האי גאון נ"ע נלמד את ילדי הערביים עם ילדי ישראל חכמות עיי"ש. לפי שכל ההלכה של בת ישראל לא תניק וכו' ומאמר ר' יוסא לא קאי רק על עובדי עבודה זרה אבל הגוים שבזמננו לאו עובדי ע"ז הם. כמו שהוכיחו הפוסקים.

ככר לארן

עולה עמו לעליה ויורד עמו לחרו"ת. אפשר שהגירסא לדוד או לחדוד. או לאהות: זנגייא לא אלפין וקמון. פירוש לא למדו לגוים ושפירו. קובטרי'

עמודי ירושלים

ואין האשה בכלל שפיכת דמים אמר ר' אמי תיפתר בבריאה כו'. עי' תוס' ח"י ור"ה ב' ד"ה א"ב) מ"ש בביאור הירושלמי דבריאה הוא שתוכל לעמוד

מסורת הש"ס

מיניקותייך. ומכאן רמז להיתר החלב שלהן מיהו ברשות הישראלית בעינן כדתנן במתני': לא משום שקץ ולא משום טומאה כל"ל. ממה שאוכלת הנכרית ולא ממה שמביאין לו חלב מכל מקום:

הלכה ב מתני' מתרפין מהן ריפוי ממון. בהמתו: רפוי נפשות. גופו. ואם אומר לו סם פלוני יפה לך אפי' ריפוי נפשות מותר להתרפאות ממנו לפי שהוא מתירא שמא שואל לאחרים ג"כ ולא מרע נפשיה: אבל לא בינו לבינו. כלומר במקום שאין בני אדם מצויין כל כך דבינו לבינו ממש בלאו הכי אסור להתייחד עמהן והלכה כחכמים ואם מסתפר במראה מותר דמימר אמר הואיל ומסתפר בהכי אדם חשוב הוא ומתיירא להורגו:

גמ' אם היה נחמם אסור. אם רואה שנתחממה המכה מחמת רפואה שנתן לו הנכרי אז לעולם אסור ואפי' מרופא אומן ולא יעסוק עוד יותר ברפואה שלו כדלקמיה: כהדא. עובדא שר' אמי עלה עם ר' יודן נשיאה לחמתה דגרר ולקה באצבעו ונתן עליו אספלנית מרופא נכרי אומן שהיה שם: חמתה מתחלחלה. ראה אח"כ שהמכה נתחלחלה וירדה בעומק יותר: וקלמה. כמו וקלפה והסירה להאספלנית וחבטה מאצבעו: ולא שמיע כהאי דאמר וכו'. אם היה רופא אומן מותר ואמאי לא סמך על שהיה זה הנכרי רופא אומן: ולא דמייא תמן נחמם מותר. בתמיה כלומר דלא דמיא להא דהתיר ר' יוחנן ברופא אומן דלא התיר אלא בסתמא אבל אם נראה לעין שנגרעה והוחמה המכה מחמת רטיה ואספלנית שלו כמו הכא שראה שנתחלחלה המכה ודאי לא התיר ואסור להשתמש עוד ברפואתו דהא חזינן דמרע האומן נפשיה א"כ נחמם כמו נהמס ומלשון גדר ושרט הוא. לא תתגודדו תרגומו לא תתהממון. ורב יהודה מפרש דהא דאמרינן ריפוי גופו אסור היינו אם היה אפי' נהמס גדר ושרט בעלמא אסור להתרפאות ממנו כהדא וכו' ולא היה כ"א איזה גדר בעלמא מחמת שלקה באצבעו ואפ"ה הסיר הרטיה שנתן לו הנכרי ופריך ולא שמיע וכו' וה"נ רופא אומן הוה ומשני תמן נחמם מותר כלומר ר' יוחנן איירי באין בו סכנה ונחמם כזה הוא מותר אבל הכא שראה המכה מתחלחלה ויש בה סכנה ונחמם כזה אסור אפי' מרופא אומן: מהו מיכחול מינהון. אם מותר לכחול העינים מרופא נכרי: מאן דבעי מיסתמיא איסתמי. מי שרוצה לסמות עיניו יכחול מהנכרי ויסתמא כלומר דנהי דסכנת מיתה ליכא סכנת סמיות עינים מיהא איכא: לוי אמר מאן וכו'. דאפי' סכנת מיתה איכא כשיתן עכו"ם זה סם חריף בתוך הכחול: רב לא עבד עינא כחל לה. וקאמר הש"ס דרב לא היה נוהג לכחול את עיניו ולא נגלה לו טוב הכחול שיכול להמית אם משימים בתוכו סם המות ולפיכך לא אמר אלא חשש סמיות עינים אבל לוי היה נוהג לכחול עיניו והיה יודע מכח הכחול עד היכן הוא הולך ולפיכך קאמר שאם משימין בתוכו סם המות אע"פ שאינו בולע לתוך גופו מ"מ יכול הוא להמית: והא אנן חמיי לון. והרי אנחנו רואין אותן שטועמין בפיהם להקילורית שמשימין בתוך העינים לכחול לרפואה ובכה"ג נימא דליכא חששא מידי: נימר. אפ"ה אין לסייך עליהן דסוף סוף איכא חששא דאיכא למימר שעושה זה בכוונה וכשהקילורית היא טובה הוא טועם אותה כדי שיסמכו עליו וכד לית היא טבא וכו' כלומר ולאחר כן יעשה את שלו וישים בתוכה סם חריף ורע והיא עומדת ומסמא את עינים: אהן אופיון סכנה. אופיון. פי' הערוך מלשון יוני הוא והוא מין עשב הנקרא פרגין ועושין אותו לרפואה ואם לא יותן בכמות הראוי סם המות הוא ולפיכך סכנה הוא ליקח מרופא נכרי: הדא תורייקי. טרייאקו הוא בלעז: מותרת. ואין חשש סכנה ליקח מהן: כל שהוא מן השפה ולפנים. כל מכה שהיא לפנים מן השפה יש בה סכנה ומרפאין אותה בשבת. וגרסינן לכל הסוגיא בפ' שמונה שרצים הל' ד': לא מן השפה ולפנים הן. ואמאי לא התירו:

רבי

מיניקותייך. תני יונק התינוק והולך מן הנכרית ומן בהמה טמאה ומביאין לו חלב מ"מ ואינו חושש לא משום טומאה:

הלכה ב מתני' מתרפין [א] מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות ואין מסתפרין מהן בכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים ברשות [ב] הרבים מותר אבל לא בינו לבינו: **גמ'** רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו ריפוי ממון בהמתו ריפוי *נפשות גופו. רבי בא בשם רבי יהודה אם היה נחמם אסור כהדא רבי אמי סלק עם רבי יודן נשייא לחמתא דגרר לקה באצבעי' יהב עליה איספלנית חמתה מתחלחלה וקלמה ולא שמיע כיי דמר רבי יעקב בר' אחא בשם רבי יוחנן אם היה רופא אומן *מותר. ולא דמייא תמן נחמם מותר ברם הכא נחמם אסור. מהו מיכחול מינהון רב אמר מאן דבעי *מיסתמיא איסתמי לוי אמר מאן דבעי לממת ימות. רב לא עבד עינא כחל לה לוי עבד עינא כחל לה. א"ר בא והא אנן חמיי לון טעמין הדא קילוריתא נימר כדי טבא הוא טעם לה כד לית היא טבה היא קיימה וסמייא. אהן אופיון סכנה. הדא תורייקי רבי סימון אמר אסורה רבי יוחנן אמר מותרת. חברייא בשם רבי בא בר זבדא כל שהוא מן *השפה ולפנים [ג] מרפין אותו בשבת התיב רבי זעירא הא אנן תנן *ההושש [ד] *בשיניו לא יגמא בהן חומץ לא מו השפה ולפנים הן.

רבי

רבי בא בשם רב יהודה אם הי' נחמם אסור פי' נחמם הוא הטמנה מלשון הכמין עדים וש' וכו' מתחלפים באותיות גיחוך וה"פ דדוקא אם הי' דבר הנחמם בלפנים מן החלל אז אסור אבל באינו נחמם דהוא לחוץ מן החלל מותר [כדאיתא בבבלי דף כ"ח ע"א כגון גב היד פי' רש"י ז"ל יהואיל ומתחזיא אי חזי דמקלקל בה לאיך לי' לסמא ומעבירו עכ"ל ז"ל] וכדמסיק כהדא ר"א ור"י נשיאה סליקו לחמתא דגרר לקה באצבעו יהיב עלה איספלנית חמתה מתחלחלה וקלמה אלמא דבאצבעו כיון שהוא בחוץ כיון דחמתה מתחלחלה יעבירו ע"ז פריך ולא שמיע ר"כ בשם רב יהודה הא דאמר ר' יעקב בר' אחא בשם ר' יוחנן אם הי' רופא אומן מותר וקס"ד דבחוץ דכיון דמתחמי דסם שלו מקלקל ע"כ לא מרע אומנתי' אבל בפנים מאן מפים דלמחר דנתקלקל הוא משום הסם שלו דילמא מחמת דבר אחר אך בחוץ דחזינן דהסם שלו מתחלחל אז לא מרע אומנתי' א"כ לפ"ז לא שרינן אלא אומן אבל בלא אומן אפילו בחוץ נמי אסור. ע"ז משני ולא דמיא תמן נהמס מותר ר"ל דבאומן מותר אפילו נחמס דבזה ג"כ לא גרע אומנתי' ברם הכא נחמס אסור ר"ל דבזה כ"מ בין אומן לאינו אומן בנחמס דתמן באומן נחמס מותר. ובאינו אומן נחמס אסור. משא"כ באינו נחמס אפילו אינו אומן מותר:

ריב"ש

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי' פי"ב מהל' רוצח הל' ט סמ"ג לאוין מס טוש"ע יו"ד סי' קנס ס"ל

יב
ב מיי' וסמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנו כ"ה

יג
ג מיי' פ"ב מסכת הל' ט טוש"ע או"ח סי' שפח ס"ו

יד
ד מיי' שם פכ"א הל' כט טוש"ע שם סל"ב

פ"ז כז

כס

דף נס ע"ב

ע"ז כח (שבת פי"ד) שבת קי"א

מראה הפנים

תני יונק התינוק והולך וכו'. התוס' בדף כ"ו ע"א ד"ה פכו"ס מניקה וכו' הביאו לזה ולא פירשו ונראה הא דבהמה טמאה במקום סכנה איירי והכי איתא האי ברייתא בתוספתא דשבת סוף פ' עשירי וכן בתוספתא דנדה אין יונקין לא מן הנכרית ולא מבהמה טמאה ואם היה דבר של סכנה מותר שאין כל דבר עומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז וג"ע ושפיכת דמים. והא דקתני אין יונקין מן הנכרית במה כאמסבר כישראלית מיירי דאין לעשות כן לכתחילה כדעת הרשב"א ז"ל מביאו הר"ן ז"ל בפרקין ובהגה"ה בי"ד סי' פ"א:

ולא שמיע כהאי דאמר וכו' אם היה רופא אומן מותר וכו'. משמע מהכא דאפי' ברופא אומן אין סומכין עליו במכה שיש בו סכנה דבהא לא קאמר ר' יוחנן כדקאמר בפשיטות ברם הכא נחמם אסור ולפ"ז יש לומר דאהא סמכו הרי"ף והרמב"ם ז"ל שלא הביאו הא דר' יוחנן דקאמר נמי התם בדף כ"ז ע"א אם היה מומחה לרבים מותר ותמה הב"י בספי' קנ"ה שם דהא ליכא מאן דפליג אדר' יוחנן בהא ולפי הנראה מכאן ל"ק דדברי הרמב"ם ז"ל נראין שנלקחין מהסוגיא בשרי כתב בפ' י"ב מרוצח בהג' ט' ומותר ליקח רפואה מן הנכרי לבהמה או למכה שבגוף מבחוץ כגון מלוגמא ורטיה ואם היתה מכה של סכנה אסור ליקח ממנו וכו' א"כ במכה שחוץ לגוף ואין בה סכנה הוא דמותר ובית בה סכנה אפילו מרופא אומן אסור כדמפרש הכא לדברי ר' יוחנן והא דמשמע מדלקמן דאפי' בכה"ג מרופא אומן מותר גבי את שמע מינה תלתא וכו' התם כדף כ"ח ע"א אידחי לה לענין שבת דהואיל וסכנה להכי עביד ר' יוחנן בשבת ובהא דסמיך על נכריה קאמר התם משום דאדם חשוב שאני:

רב אמר מאן דבעי מסמיא וכו'. בספר תורת הא"ס להרמב"ן ז"ל ובב"י שם מביאו שני' רב לא עביד עינא כחללא ולוי עבד עינא כחללא. ולפ"ז פליגי אם העין כחלל הגוף הוא או לא. ומיהו סכנת אבר נמי סכנה הויא ולפי גי' זו הוי משמע לאורס דרב מתיר לכחול מארמאי דלאו כמכה של חלל שיה ויש לפקפק ע"ז דהא רב התם אמר אפילו ריכדא דכוסילתא לא מיתסינן מינייהו ולא הכיא שם לפרש כהא מידי ואפשר דריכדא דכוסילתא במקום הקזה כמכה של חלל דמי כמ"ש שם הרמב"ן ז"ל. ומיהו ע"כ משמע דאם יש חשש סכנת אבר אין מתרפאין מהן שהרי סכנת עין מתרפאין בשבת כדלקמן וכן התם וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' שבת הל' ד' ואמרינן בפרקין דף כ"ז ע"ב כל מכה שמחללין עלי' את השבת אין מתרפאין מהן. ובבבלי נדה דף כ"ה ע"ב גרסינן לזה אמר רב האי מאן דבעי דלסתמי לעיניה ליכחול עינים מארמאי ולוי אמר האי מאן דבעי לימות ליכחול מארמאי ואמר רב חייה בר גוריא מה טעמא דרב דלא אמר האי מאן דבעי דלימות הואיל ויכול לגורכן ולהוציאן דרך הפה. ומזה הוי משמע כדפרישית כפנים וכפי שהוא כתוב לפנינו כחל לה דרב סבר דיכול לגורכן משום דלא היה בקי כזה כ"כ כמו לוי שהיה בקי בנסיון וקאמר דאף על פי כן איכא חששא דסכנת מות ומיהו תרווייהו לא התירו לכתחילה לכחול מהן ולגי' הרמב"ן ז"ל הכא ה"ק דלאו כחללא דמי מפני שיכול לגורכן ולהוציאן דרך הפה ולוי סבירא ליה דאפ"ה כמכה של חלל היא מפני שא"א לגורכן הכל. ולא הביא שם הרמב"ן ז"ל להא דבבלי כלל:

חברייא בשם ר' בא וכו'. כר' אמי דהתם ואע"ג דלא איפשיטא שם ואיפכא לתי לה הש"ס דהתם פסקו הפוסקים ז"ל לענין שבת להקל בספק נפשות וכמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהל' שבת הל' ה' דמן השפה ולפנים מחללין את השבת וכל הדינים דלקמן מבואר שתם בפרקין ובסוף האורג במפים מורסא ובפרק שמנה שרצים ביין ובזוק תפל וכמכה שעל גב יד ורגל וכו':

בכל

שנויי נוסחאות (סו"א) יונק התינוק בסרי"ר יונק הוא התינוק. (סו"ג) חושש לא משום טימאה בד"ו חושש לא משום שקץ ולא מ"ש טומאה ובסרי"ר משם שקץ ולא משם טומאה. (סו"ז) איסתמי בסרי"ר יסתמי. (סו"ח) לממת ימות בסרי"ר ממות. כחל לה בסרי"ר כחללה. כחל לה בסרי"ר כחללה. (סו"ס) א"ר בא והא אנן חמיי לון בסרי"ר ומר ר' בא ונן חמיי לין. כדי טבא בסרי"ר כד היא טבה. (סוכ"א) ר' יוחנן בסרי"ר ר' אמי. בא בסרי"ר אבא. (סוכ"ג) הא אנן תנן בסרי"ר והא תנינן. בשיניו בסרי"ר שניו.

ככר לאדן

אלפון. פירושו שהיו עושין דבר שהוא נתון במקום פוספת בריס פ' במה אשה נרסינן קונטי: רב לא עבד עיינא כחללה. נראה שכל"ל ופי' כמכה של חלל: אהן אופיון סכנה. הפסר שפי' מה שקורין עתה אפיון שמשכר ומשתטה האוכלו:

עמודי ירושלים

מגדם ולא יקטלוס כו' ע"ש. אולם בא"ו ח"א בתשובה (סי' תשמ"ז) כ' וז"ל ונראה בעיני דר' מנא אסר לה לומר נכרית אני ולהכי מוקמי לה בבריאה דוקא שיכולה לסבול שתשמיש עכ"ל נראה מזה שפי' דברי הירושלמי דר' מנא ס"ל דוקא בבריאה שיכולה לסבול תשמיש בזה אמרינן דלא יהרגנה דבלי זיינה עלם ור' בון ס"ל דאפי' באשה שאינה יכולה לסבול התשמיש עכ"ז ליכא חשש דשפיכת דמים דיכולה לומר נכרית אני וזה פי' אדם ומבואר מזה דלפי' הא"ז גם סירושלמי ס"ל דאשה כלי זיינה עלה היינו שלא יהרגנו אותה מפני התשמיש והיינו כפירש"י בע"ז שם ולא כפי' התוס' דבלי זיינה עלה שאינה בעלת מלחמה כו' וכן פלאתי בתוס' רי"ד בע"ז במס"ק ובמהדורא תליתאה. טעם שבפי' הגמ' נטה מדרך רש"י בע"ז עכ"ז הסכים לפירש"י בזה דבלי זיינה עלה מפני שיכולים לזנות עמה וכ"ה בחי' הריטב"א במה שפי' שם בשם הר"מ הלוי דגם הוא הסכים לפירש"י בהא דבלי זיינה עלה. ובזה יש ללמד זכות על רבינו הב"י בתשובותיו (אה"ע בדין עכו"ם מסל"ת סי' ו') שכ' דנער בארצות ישמעאל דחושדין על משכב זכור דין נער כמו אשה שזיינה עלה ע"ש. וראיתי בשו"ת תפארת צבי (אה"ע בדין תקנות עגונות (סי' י"ח) שהניח בתימה ע"ז מדברי התוס' שכ"ל שלפי פירושם אין ענין לנער ע"ש. אמנם לפמ"ש לדקו דברי מרן הב"י כיון דרש"י ופא"ז ותוס' רי"ד וכר"מ הלוי וסרי"י פירשו כלי זיינה לענין עריות לכן יש לפסוק כן דרבים מנהו נגד התוס' וא"ש:

עין משפט
נר מצוה

טו
א מיי' פ"ב משבת הל' י ופכ"א הל' לא טוש"ע או"ח סי' שכח סמ"ג
טז
ב מיי' שם פ"ב הל' י טוש"ע שם ס"ט
יז
ג מיי' שם הל' ה טוש"ע שם ס"ו
יח
ד מיי' שם פכ"א הל' כה ע ב"ע שם ס"ב
יט
ה מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סי' שח סי"א
כ
ו טוש"ע יו"ד סי' קנה ס"א
כא
ז מיי' פ"ה מיסודי התורה הל' ו טוש"ע שם ס"ב

רבי זעירא לא אמר כן אלא ר' זעירא בשם רבי אבא בר זבדא כל שהוא מן החלל ולפנים מרפין אותו בשבת רבי זעירא רבי בא בר זוטרא רבי חנינה בשם רבי מעלין עצם של ראש בשבת רבי חייה בר מדייא רבי יונה רבי זעירא רבי בא בר זוטרא רבי חנינה בשם רבי מעלין *בנות [א] אזנים בשבת רבי אבהו בשם רבי יוחנן *עין [ב] שמרדה מרפין אותה בשבת. תמן אמרין בשם רבי יוחנן גבות *ידים [ג] ורגלים סכנה ר' אבהו בשם ר' יוחנן אהן סומקא סכנה א"ר אבין לוקטין לו עוקץ עקרב בשבת. רב אמר [ד] *חמרא לבר מעינא שרי לגיו מן עינא אסור. שמואל אמר ואהן רוק תפל אסור לעין בשבת מיניה את יליף לחזותיה. רבנן דקיסרי אמרי הדא עורדענא סכנה רבי חזקיה אמר משם רבנין דקיסרין הדא עכשבוניתא סכנה ר' שמואל בר רב יצחק הדא גומרתא סכנה. א"ר ירמיה נותנין עליה חמץ בפסח. אהן בלעה שרי. א"ר יוסי מתניתא אמרה כן *מחט *של [ה] יד ליטול בה את הקוץ. דלא כן מה בין קוץ מה בין בלע. אהן עיימא דעינא שאלון לר' ירמיה אמר לון הא רבי בא קומיכון שאלון לר' בא ושרי לון אמר לון אוף אנא שרי. ר' אבהו בשם רבי יוחנן אהן *צפדונא סכנתא. ר' יוחנן הוה לי' כן והוה מיתסי קומי דתימטינים בטיבריא בערובתא נחת לגבה אמר לה מיצרך אנא למחר כלום אמרה ליה לא ואין צרכת סב גרעינין דתומרין. ואית דאמרי דנקלבסין בפלגיהון יקידין ואור דשערין וצואת קטן נגובה ושחוק וטפול ולא תימר קומי בר נש למחר עאל ודרשה בבית מדרש שמעת וחנקת גרמה ואית דאמרין איתגיירת. את שמע מינה תלת שמע מינה אהן צופדנה סכנה שמע מינה כל שהוא מן השפה ולפנים מרפין אותו בשבת שמע מינה כיי דמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן אם היה רופא *אומן [ו] מותר. ר' יהושע בן לוי הוה ליה קולים והורין ליה רבי חנינה ורבי יונתן מישחוק תחלופין ומיתן גו חמרא עתיקא ומישתי ולא יסכן. בר בריה הוה *ליה בלע אתא חד ולחש ליה ואינשם. מי נפק א"ל מאי אמרת עליי א"ל למילת פלן אמר מה הוי ליה אילו מית ולא שמע הדא מילתא והוות ליה כן כשגגה שיוצא מלפני השליט. רבי יעקב בשם רבי יוחנן בכל *מתרפין [ז] חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים. רבי פינחס בעי עד כדון כשאמר לו הבא לי עלים מע"ז והביא לו אמר לו הבא לי עלים סתם והביא לו מע"ז נישמעינה מן הדא רבי אחא הוה ליה צמרמורין אייתין ליה מן זכרותיה דדוהי ולא אישתה אייתון לרבי יונה ואישתי א"ר מנא אילו הוה רבי יונה אבא ידע מאן הוון לא הוה שתי א"ר הונא זאת אומרת שאין מתרפין מגילוי עריות דתני *[ז]שבת הותרה מכללה נערה המאורסה לא הותרה מכללה

שבת

ר' זעירא לא אמר כן. כדאמרי חברייא כל שהוא מן השפה ולפנים וכדקשיא ליה ממתני' אלא הכי אמר בשם ר' אבא בר זבדא דוקא כל מכה שהוא מחלל הגוף ולפנים מרפאין אותה בשבת: עצם של ראש. כשהוא נחלש וגורם לכאב הראש מעלין אותו לקשרו ולחזקו : בנות אזנים. גידי אזנים לפעמים נופלין מחמת פיסוק שפותח האדם פיו בכח ומעלין אותן אפי' בשבת מפני שהוא סכנה : עין שמרדה. שרוצה לצאת כאדם המורד ויוצא: גבות ידים ורגלים סכנה. מכה שעל גב היד והרגל. הרי הן כמכה של חלל ומרפאין אותה בשבת : ר' אבהו. אמר דהכי אמר ר' יוחנן אהן סומקא סכנה אם נתאדם המכה שעל גב היד והרגל אז היא סכנה : לוקטין לו עוקץ עקרב. אם עוקצו עקרב לוקטין לו העשבים לרפואה בשבת מפני שסכנה הוא : חמרא. יין שמשימין לרפואת העין מותר לתת אותו מחוץ לעין בשבת והוא נכנס מאליו לתוכו אבל להשים בתוך העין אסור : ואהן רוק תפל. דמרפא אסור למשוח בו לעין בשבת : מיניה את יליף לחזותיה. לחזות שבתוך העין ומכאן אתה למד מה שהוא מותר בשבת ברפואתו ומה שהוא אסור ובבלי גיטין דף ס"ט לחזיתא משמע מתרגום גרב או ילפת בהרן וחזזן והיינו ענין לכאן : הדא עורדענא. לפרדעים תרגומו עורדעניה ולפעמים עולה מכה בגופו של אדם כצורת לפרדע וסכנה היא ומרפאין אותה בשבת: עכשבוניתא. עכבים וזהו ג"כ מכה כצורת עכבים וכן גומרתא כצורת הגחלת והיא בוער אדומה וכולן סכנה ומותר לרפאותן בשבת : נותנין עליה חמץ בפסח. מרטיה שטושין עליה ואפי' חמץ בפסח הוא ואסור בהנאה מותר מפני הסכנה : אהן בלעא. מורסא הזה ועל שם שהליחה מכונסת ובלועה בתוכה : שרי. לכתחילה להוציא הליחה ממנה בשבת : מתניתא אמרה כן. ממתני' שמענו דמותר לכתחילה הוא דתנינן בפ' כל הכלים מחט של יד ניטלת בשבת ליטול בה את הקוץ שנכנס בבשרו וה"ה שמותר להפיס את המורסא : דלא כן. דאם לא כן אלא דלהפיס את הבלע והיא המורסא אסור אם כן מה בין קוץ שהתירו לכתחילה ומה בין בלע שאסרו אלא ודאי בשתיהן מותר לכתחילה : אהן עיימא דעינא. עין שהוכהה. והנה כהה הנגע תרגומו והא עמיא מכתשא: ושרא לון. מברייתא לדברי ר' יוחנן דלעיל וכן לקמן גבי שפיכות דמים :

לעשות לו רפואה בשבת : אוף אנא שרי. אם ר' בא מתיר אף אנא כוותיה סבירא ליה : אהן צפדונא. חולי השינים סכנתא לפי שמתחיל בפה וגו' בבני מעי' ומרפאין אותה בשבת : והוה מיתסי קומי דתימטינים. ובפ' שמנה שרצים קמי ברתיה דדמיטינים. שהיה עוסק ברפואה מלפני בתו של הנכרי דימתינוס בטיבריא : בערובתא. בערב שבת בא לפניה ושאל אותה אם ילטרך למחר לעשות הרפואה ואמרה ליה לא לריכת ואם תצטרך קח גרעיני תמרה וא"ד גרעינין של הפרי נקליבס ושרוף אותם לחציין וקליפת שעורין וצואת קטן נגובה ושחוק אותם ביחד ותטפול על המכה ולא תגלה רפואה זו לשום אדם : וחנקת גרמה. על שגילה הרפואה וא"ד לא עלתה לה כך אלא נתגיירה היא : ש"מ אהן צופדנא סכנה. מדעשה הרפואה בשבת : אם היה רופא אומן מותר. להתרפאות מן הנכרי : הוה ליה קולים. חולי בני מעיים שקורין קוליקוס בלע"ז : מישחוק תחלופין. לשחוק שחליים בשבת. במדרש איכה יעיב ולמה קורין אותה כפר שחליים דהוו מרבין בגיהון כאילין תחלסייא : בר בריה. דריב"ל הוה ליה בלע מורסא בתוך גרונו א"נ שבלע נימא ושרך: ולחש ליה. ונתרפא : מי נפק. כשהיה רוצה זה לצאת שאלו מה הלחש הזה אשר אמרת וא"ל ממלה פלוני ופלוני אמר מה טבית מוטב היה לו שימות ולא ישמע הדבר הזה : עד כדוי כשאמר לו. בפירוש הבא לי עלים מע"א להתרפאות : סתם והביא לו מע"א. מהו : נישמעינה מן הדא. דאפי' באמר לו סתם והביא מע"א אסור כדאמר ר' מנא אילו הוה ידע וכו' : למרמורין. חמימות. בפ"ט דנידה כמין למרמורות אוחזין אותה : מן זכרותיה דדוהי. מן המעיין המקלח דרך ע"ז ששמה דוהי. א"נ דוהי כינוי לגנאי כדלקמן בהל' ד' דוהין של מימי רגלים זכרותיה הוא מקור המעיין של המים כדאמרינן בבכורות דף כ"ה זכרותיה דירדנא ממערת פמיים והביאו לו מים מהמקלחין דרך ע"ז זו שהיו מחזיקין אותה לרפואה ולא שתה: א"ר הונא זאת אומרת. אברייתא דלקמיה קאי ובפ' שמנה שרצים גרים הכי בהדיא אמר רב הונא מתניתא אמרה כן שאין מתרפאין מגילוי עריות כלומר דמייתי סייעתא

שבת

מסורת הש"ס

ע"ז כח
שם
שם
שבת קח ע"ב
(שבת פ"ו) שבת קכב ע"ב
ע"ז כח
שם כ
מדרש קהלת
פסחים כה ע"א
(ת"כ פ' ויקרא)

ציון
ירושלים

[ז]שבת הותרה מכללה עמה"פ כאן וע' ר"ן ביומא מ"ם בשם תורת אדם לרמב"ן פ"ם גבי עוברה שהריחה :

מראה הפנים

בבל מתרפין וכו'. הכי א"ר יוחנן בבבלי פ' כל שעה דף כ"ה ע"א. והתוס' בפרקין שם ד"ה שאני מינות וכו' כתבו דדוקא באמר לו הבא לי מע"ז אבל אם אמר הבא לי דבר זה סתם מותר להביא אף מע"ז והביאו ראיה מסוגיא תלמודא דפ' שמנה שרצים וכ"כ הרא"ש ז"ל וגי' אחרת היתה להם וכספרים שלפנינו הגי' סתם כמו הכא ירושלמי כאן כי להומר לו הבא לי עלים סתם והביא לו מע"ז ופשיט לה מדר' מנא כדפריסות בפנים ואין לנו הכרע דמיירי שסמכיא לומר אותו דבר יועיל ולא אחר כדפירשו שם להא ומדקאמר אילו הוה ידע וכו' משמע דלא ידע כלל. והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' יסודי התורה הל' ו' סתם וכתב ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה חוץ מע"ז וג"ע וש"ד שאפי' במקום סכנה אין מתרפאין מהן :

דתני שבת הותרה מכללה וכו'. ברייתא זו גבנית בת"כ פ' ויקרא בפ' נפש כי תחטא

שנויי נוסחאות (בו"א) אלא ר' בסרי"ר אלא א' ר'. (סו"ב) אבא נסרי"ר בא. (סו"ג) סומקא בסרי"ר סמוקה. (סו"ג) מעינא נסרי"ר מן עיינה. (סו"ד) לחזותיה נסרי"ר לחזותא. דקיסרי אמרי נסרי"ר דקיסרין אמרין. (סו"ו) עורדענא בסר"ר אורדענה. אמר משם בסרי"ר עכייה בשם וכד"ו אמר בשם. (סו"ז) יצחק הדא בסרי"ר יצחק א' הדה. (סו"כ) בין קוץ מה בין בלע בסר"ר בין קוץ לבין בלע. (סו"ל) בבית מדרש בד"ו בבי מדרשא. (סו"ז) תחלופין בד"ו תחלוסין (ע' ערוך ערך תחלס). (סו"ס) ולחש ליה ואינשם בד"ו ולחש ליה בשמה דעבודה זרה ואינשם. (סו"מ) הוי בד"ו ה.ה. (סו"ח) אייתין בד"ו אייתון.

ככר לארדן

עד כדון כשאמר לו הבא לי עלים. הר"ן פ"ב דפסחים ופ' זה ומרדכי פ"ק דע"ז : **זאת אומרת** שאין מתרפאין מגילוי עריות. עיין בסר"ן פרק יוה"כ :

עמודי ירושלים תנינא

ואית דאמרין איתגיירת. נ"ב עי' בקרבן העדה בשבת (פי"ב ה"ד) שכתב לפי שסברה שאף ר' יוחנן יקבץ ממון מרפואה זו והוא לא עשה כן אלא גילה כדבר לבני ישראל אמרה ראויה אומה זו לידבק בה. הנה מדכתב לפי שסברה שאף ר' יוחנן מקבץ ממון מרפואה זו נראה שסובר שהמטרוניתא שהיא אדונית והיתה בתו של השר מסבריה קיבלה מעות עבור הרפואה. ואינו נראה כן. ונראה לזה דלא קיבלה שכר לפ"ד הסג"א פ"ב דע"ז שכ' דמה דאסור להתרפאות בחולי של חלל הוא דוקא כשמרפא בחנם אבל אם מרפא בשכר מותר דלא יפסיד שכרו וכותיה פסק הרמ"א ביו"ד (סי' קנ"ה) וקשה לפ"ז ממה דמקשה הגמ' בע"ז (כ"ח א') ור"י היכי עביד הכי כו' הא י"ל דהיה בשכר דמותר לדעת הסג"א וכבר הקשה כן בס' עבודת עבודה והניח בצ"ע ע"ש והוא קושיא גדולה ועכ"ל. דכיון דהיא היתה מטרוניתא לא קבלה שכר עבור זה והיתה מרפאות בחנם וזהו דלא כהקרבן העדה שנראה מדבריו דהיתה מקבלת שכר ולא ידעתי מי הכריחו לומר כן דפשיטא י"ל דכיון דראתה דר' יוחנן יש לו לב טוב ונלה לרבים על כן נתגיירת וכן פירש היפה מראה בירושלמי שם: **עד כדון** כשאמר לו. נ"ב פמ"ג (פל"ת ס' מ"ס):

תורה אור

שבת שהותרה מכללה לא להתרפות ודכוותה נערה המאורסה לא הותרה ואפילו להתרפות. ולא סוף דבר שאמר לו הבא לי אשת איש אלא אפילו לשמוע את קולה כהדא *חד בר נש רחם איתא ביומוי דרבי לעזר וסכן אתון שאלון לרבי לעזר מהו דתיעבור קומוי וייחי אמר לון ימות ולא כן מהו דישמע קלה וייחי אמר לון ימות ולא כן ומה הוות רבי יעקב בר אידי ורבי יצחק בר נחמן חד אמר אשת איש הוויי וח"א [א] פנויה. מאן דמר אשת איש ניחא ומאן דמר פנויה והא בר כוחא נגרא רחם איתתא ביומוי דרבי לעזר וסכן כאן באשת איש כאן בפנויה. ואפי' תימא כאן וכאן בפנויה וכאן וכאן באשת איש תיפתר שנתן עיניו בה עד שהיא אשת איש. אית דבעי מימר איתה רובה הוות ולא הוות משמע ליה וכל מה דהוה מעבד באיסור הוה מעבד בגין כן לא שרא ליה אמר רבי חנינה זאת אומרת שאין מתרפין משפיכות דמים. דתנינן תמן [ב] *יצא רובו אין נוגעין בו וכו' חיישינן שלא ימות ואין דוחין נפש מפני נפש לא סוף דבר שאמר לו הרוג את איש פלוני אלא אמר לו חמום את איש פלוני. עכו"ם בעכו"ם עכו"ם בישראל חייב ישראל בעכו"ם פטור. רב חסדא בעי *מהו *להציל [ג] את הגדול בנפשו של קטן התיב ר' ירמיה והתנן יצא רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש רבי יוסי בר רבי בון בשם רבי לוי שנייא היא תמן דלא נודע מי הורג את מי. מעשה *באלעזר בן דמא שנשכו נחש ובא יעקב איש כפר סמא לרפותו. אמר לו רבי ישמעאל אי אתה רשאי [ד] בן דמא. אמר לו אני אביא ראיה שירפאני לא הספיק להביא ראיה עד שמת. אמר לו רבי ישמעאל אשריך בן דמא שיצאת בשלום מן העולם ולא פרצת גדירן של חכמים לקיים מה שנאמר °ופורץ גדר ישכנו נחש ולא נחש נשכו אלא שלא ישכנו לעתיד לבוא. ומה הוה ליה למימר °אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. המספר לנכרי מספר עד שמגיע *לבלורית וכיון שמגיע [ה] לבלורית הרי זה מושך את ידיו. המסתפר מן הנכרי הרי זה רואה במראה [ו] מן הכותי אינו רואה במראה. התירו לבית רבי שיהו רואין שהיו זקוקין למלכות. שלשה *דברים התירו לבית רבי שיהו רואין במראה ושיהו מספרין [ז] קומי ושילמדו את בניהן יוונית שהיו זקוקין למלכות. חד גיור הוה ספר והוה איצטרולוגוס והוה חמי באיצטרולוגיא דידיה דיהודאי שפכין אדמיה ולא חוון אלא אמגיירתיה והוה יודאי אזל בעי מיספרה גביה קטיל ליה. כמן קטל רבי לעזר בר יוסי אמר שמונים רבי יוסי בי ר' בון אמר שלש מאות ובסוף נתפללו עליו וחזר לסיאורו. תני *נכרי שמוכר *ספרים תפילין ומזוזות אין

(קהלת י) (ויקרא יח)

שבת שהותרה מכללה. לענין מאי לאו להתרפאות קאמר דפיקוח נפש דוחה את השבת ודכוותיה הא דקאמר נערה המאורסה לא הותרה מכללה ואפי' להתרפאות קאמר ש"מ שאין מתרפאין בגילוי עריות: הבא לי אשת איש. ויתרפא מחולי אהבה אשר לו אלא אפי' אינו רוצה כ"א לדבר עמה ולשמוע את קולה בלבד אין שומעין לו: רחם איתא. אהב אשה אחת: וסכן. נסתכן מחמת חולי אהבתה: ימות ולא כן. אפי' ימות ולא יעשה כן בישראל ואפי' להעביר אותה לפניו בלבד: מהו דישמע קולה וייחי. ואם הוא מתרצה לשמוע קולה בלבד ואף שלא יראנה ומחמת זה יחיה מחליו: ומה הוות. אותה האשה שהחמיר ר"א כל כך: ומ"ד פנויה. מאי כולי האי היה לו לישא אותה: והא בר כוחא נגרא. כך שמו: וסכן ושרא ליה ר' אליעזר. וכן הוא בשבת שם: כאן בפנויה. מי נימא הא דהתיר בפנויה והא דאסר באשת איש: ואפי' תימא כאן וכאן בפנויה גרסינן וכן הוא שם: תיפתר. הא דאסר שנתן עיניו בה עד שהיא אשת איש ומש"ה לא רצה ר"א להתיר אע"פ שמת בעלה אח"כ ונעשית פנויה: ואית דבעי מימר. דהיינו טעמא שאשה גדולה וחשובה היתה ולא היתה נשמעת לו שישאנה בהיתר וכל מה שיעשה עמה יהיה באיסור ולפיכך לא רצה להתירה לו: זאת אומרת. אמתני' דמייתי לקמיה קאי והכי הוא בהדיא בשבת שם כלומר ומהאי מתני' שמעינן כר' יוחנן דאין מתרפאין משפיכות דמים: דתנינן תמן. פ"ז דאהלות האשה המקשה לילד מחתכין את הולד במעיה ומוציאין אותו איברים מפני שחייה קודם לחייו יצא רובו אין נוגעים בו שאין דוחין נפש מפני נפש: בנפשו של קטן. אם היה קטן רודף אחר הגדול להורגו מהו שמצילין את הגדול בנפשו של קטן כדין רודף או דילמא הואיל ולאו בר עונשין הוא לא וגרסינן להא לעיל סוף פ' בן סורר ומורה: התיב ר' ירמיה. ומאי קמיבעיא ליה והתנינן וכו' אלמא דאע"פ שקטן זה רודף הוא אין מצילין אותו בנפשו: שנייא היא תמן. דלא קרינן ליה רודף שהרי אין אתה יודע מי הוא ההורג והרודף את מי דאיכא למימר נמי שהיא רודפת אחריו דכמו שהיא מסוכנת למות כך הולד מסוכן למות הלכך מניחין הדבר כמות שהוא ואין נוגעין בו כי קא מיבעיא לן כגון שהקטן רודף אחר הגדול ואינו נרדף ממנו ולא איפשיטא: ולא נחש נשכו. בתמיה הא מת עכ"פ מנשיכת נחש: ומה הוה ליה למימר. הראיה שרצה להביא שמותר: עד שמגיע לבלורית. שער אחוריו שמגדלין אותו לשם ע"ז: הרי זה רואה במראה. כדי שיתראה כאדם חשוב ויהא הנכרי מתיירא להורגו: מן הכותי. שאינו חשוד על שפיכות דמים לא התירו לראות במראה ולהסתפר ממנו: התירו לבית רבי שיהו רואין. במראה מפני שהיו זקוקין למלכות והיו צריכין להתראות ביופי והידור: ושיהו מספרין קומי. כדרך שמסתפרין הם להשערות מלפניו: חד גיור. הוה ספר בעודו בגיותו והיה חוזה כוכבים וראה באיצטרוגליא שלו שהיהודים יהיו שופכין את דמו וכסבור היה שיהרגו אותו ובאמת לא הוה אלא אמגיירתיה שראה לו שעתיד להתגייר ויהו שופכין את דמו והוא לפי טעותו היה הורג כל היהודים הבאים להסתפר ממנו: כמן. כמה מהן קטל: ובסוף. לאחר שנתגייר אחר זה ונודע להם שהרג יהודי' כל כך התפללו עליו שיחזור לסורו ואל יתערב זר הרואה הזה עמהן: אין

מסורת הש"ס
(סנהדרין פ"ח ע"א) (אהלות פ"ז) (סנהדרין פ"ח) שם ע"ב; פ"ז שם ע"ב; שם שם; פ' כ"ק פ"ג; (עירובין פ"ד) פ' גיטין מה

עין משפט נר מצוה
כב א מיי' פ"ה מיסודי התורה הל' ט
כג ב מיי' פ"א מרוצח הל' ט טוש"ע חו"מ סי' תכה ס"ב
כד ג מיי' שם ה"ו טוש"ע שם ס"א
כה ד מיי' שם פי"ב הל' ט טוש"ע יו"ד סי' קנה ס"א
כו ה מיי' פי"א מע"ז הל' ח סמ"ג לאוין ט טוש"ע שם סי' קנו ס"ב
כז ו מיי' פי"ב מרוצח הל' יא סמ"ג לאוין מה טוש"ע שם ס"א וס"ב בהג"ה
כח ז מיי' פי"א מע"ז הל' ב טוש"ע שם סי' קעח ס"ב

מראה הפנים

תחטא וגו' וכשהוא אומר מכל מצות ה' לרבות נערה המאורסה והמחלל את השבת אלא שיש בנער' המאו' שה מה שאין בשבת ובשבת מה שאין בנערה המאורסה נערה המאורסה יש לה היתר ושבת אין לה היתר השבת הותרה מכללה נערה המאורסה לא הותרה מכללה ע"כ כלומר נערה המאורסה יש לה היתר לאחר מיתת בעלה אלא דבשעת איסורה לא הותרה מכללה ושבת הוא לעולם ואין לה היתר ומאיסור' הותרה מכללה לענין קרבנות ולפיקוח נפש ומדייק הש"ס דבנערה המאורסה מה שיש לדמותה לשבת ע"כ לענין רפואה קאמר וקתני לא הותרה מכללה ואפי' לרפואה:

אית דבעי מימר איתא רובה הוות וכו'. ובבבלי סוף פרק בן סורר ומורה גבי הסיח עוכלא גופה מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת וכו' דלמ"ד פנויה היתה קאמר רב אחא בריה דרב איקא כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות והיינו כדקאמר הכא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' יסודי התורה הל' ט' שלא יהו בנות ישראל הפקר ויבאו בדברים אלו לפרוץ בעריות. והתם קאמר ולינסבה לא מייתבא דעתיה כדר' יצחק וכו' והכא מוסיף בטעמא דאיתתא רובה הוות ולא הוות מינסבה ליה ותהיה כהפקר אללו:

לא סוף דבר שאמר לו הרוג את איש פלוני אלא אמר לו חמום את איש פלוני. זהו כסברת רב חסדא בבבלי פ"ב דכתובות דף י"ט ע"א דקאמר קסבר ר"מ עדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר אבל רבא דחי לה התם בפשיטות וקאמר השתא אילו אתו לקמן לאימלוכי אמרינן להו זילו וחתומו ולא תתקטלון דאמר מר אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא ע"ז וג"ע וש"ד בלבד. ועיין לעיל סוף פ' הכל מה שכתבתי שם מדברי רבא בכתובות וה"ה ה"כ מ"ל עצמו בממון חבירו מיקרי וגבי דאינו מחויב למסור נפשו בבבל זה מ"מ חייב לשלם לחבירו שהרי עושה מעשה בידים ודמיא להאי עובדא דדוד וע"ש: **מהו** להציל את הגדול בנפשו של קטן. עיין לעיל סוף פ' בן סורר ומורה ושם נתבאר מזה:

ומה הוה ליה למימר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ובתם דף כ"ז ע"ב קאמר ור' ישמעאל ה"מ בצנעא אבל בפרהסיא לא וכו' והתוס' שם הביאו לפסקא דשאלתות דפסק כרבנן דר' ישמעאל דבע"ז אין חילוק בין צנעא לפרהסיא ומה שהקשו שם מהא דרבה והניחו בצ"ע כבר תירצו בעצמם בפרק ר' ישמעאל ומביאו בגם בסמ"ג דמקיים לפסק דשאלתות ומוסכם זה מכל הפוסקים ז"ל דבאלו ג' עבירות אפי' בצנעא יהרג ואל יעבור ואפי' העכו"ם אינו מתכוין אלא להנאת עצמו. ומה שהביאו התוס' שם וכן הרא"ש ז"ל ראיה מהאי דר' בא בר זמינא שאם רוצה להחמיר על עצמו באחר עבירות ששי ככר בארתי מזה לעיל בפ' זה בורר דקאי על דבריהם והדרבא מהם איפכא מוכחא וכפסק הרמב"ם ז"ל ע"ש בהלכה ה' ד"ה אילו הוה ר' בא בר זמינא שמע מליהון דרבנן מיזל הוה מ"ש שם:

התירו לבית רבי שיהו רואין. התוס' בפ"קין דף כ"ט ע"א ד"ה המסתפר מנכרי הביאו מכאן ראיה שאסור לאיש לראות במראה משום לא ילבש גבר וכו' וסיימו שם אם משום שלא יתגנה בעצמו או משום מיחוש עינים ודאי מותר וכותן לבות הוא יודע וכ"כ הסמ"ג ומביאו בהגה"ה סי' קנ"ו וז"ל הסמ"ג בלאוין מ"ה בסופו אמנם יש שמסתכלין במראה להאיר עיניהם שאומרים חכמי הרופאים שהוא טוב לזה ורחמנא לבא בעי כי כל לבבות הוא דורש וכ"כ בהג"א ולסופרים המעמידים מראה בפניהם ומתכוונים להסתכל בה שלא יחשיכו עיניהם שרי:

בגר

שנויי נוסחאות (שוכ"ח) מעשה באלעזר בן דמא עי' בתוספתא חולין פ"ב הובאת בחרמ"ש נוקרמא:דל שנדפס ע"פ כ"י ערפוט בשנת תרמ"א. (שוכ"ט) לרפואו אמר לו ר' ישמעאל ג"ו לרפותו אבר לו נימא לך בשם עבודה זרה אמר לו רבי ישמעאל. (שומ"ג) חזון גד"ו הוון.

חדושי אמרי ברוך

ד"ה אלא אמר לו חמום את איש פלוני וכו'. נ"ב יעוין בבא קמא דף קי"ט ע"א:

מהר"ם די לונזאנו

מעשה באלעזר בן דמא. נ"ב נלע"ד דלאו היינו ר' אלעזר בן דמא שהרי במדרש מונה ר' אלעזר בן דמא עם עשרה הרוגי מלכות:

כבר לאדן רחם איתתא ביומי דר' אלעזר ושרא ליה כאן וכו' כצ"ל: **עכו"ם** בעכו"ם עכו"ם בישראל. עיין בגמרין פ' ד' מיתות: **ולא** הוון אלא אמגיירתיה. פי' שהיה דם המילה בשגיירוהו והוא לא הבין:

עין משפט נר מצוה

כט
א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' א סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכג ס"א

ל
ב מיי' שם הל' יג סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ו

לא
ג טוש"ע שם ס"ג

לב
ד מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' ג סמ"ג עשין טו טוש"ע שם סי' קלט ס"א

לג
ה מיי' שם פ"ט הל' יז סמ"ג לאוין מה טוש"ע שם סי' קמח סי"א

לד
ו מיי' פי"א מ:ולה הל' י סמ"ג עשין עט טור יו"ד סי' קטו

לה
ז מיי' שם הל' יא סמ"ג שם טור שם

מסורת הש"ס

פ' תו' ע"ז לג ד"ה נכרי ועוד שם ד"ה הכילך (תרומות פ"ח) ע"ז ל

שם כט

שם ל

שם

אין לוקחין ממנו. דבעינן כתובה לשמן: בגר שחזר לשיאורו היה. והיה יודע דבעי לשמן וכגון שחזר לסורו מחמת יראה שלא יהרגוהו הנכרים דאל"כ כ"ש דהוי ליה מין:

הלכה ג מתני' שהיה מתחילתו יין. ולאפוקי היכא דקנה העכו"ם חומץ מישראל דלא מתסר בהנאה משום דחומץ לא מנסכו ליה לע"ז: וחרס אדרייני. אדריאנוס קיסר היה מגבל טיט ביין ועושה ממנו כלים ולא היה מצרפן בכבשן וגושאים אותן במלחמה וכשרוצים היו משימים אותן החרסין במים ונמוחים שם והטיט שוקע למטה ונשאר היין מזוג במים ועל שם אדריאנוס נקרא חרס אדרייאני: ועורות לבובין. קורעין הבהמה מחיים כנגד הלב כמין נקב עגול ומוציאין הלב ומקריבין אותו לע"ז: משוך מותר. שאין עושין לע"ז אלא עגול והלכה כרשב"ג: והיוצא אסור. בהנאה מפני שככר נעשה תקרובתו: לתרפות. לטעות ע"ז. מקום ערוה של אשה נקרא בית תרפה: אסור לשאת ולתת עמהן. דאזלו ומודו לע"ז ועוד דזבני מידי דצריך לתקרוב' ע"ז והבאין מותרין דמאי דהוה הוה והלכה כר"ע: גמ' ר' יצחק בר נחמן וכו'. פליגא אליבא דריב"ל ר' יצחק אמר דבאלו שלש ייכות אין בהן משום גילוי קאמר לפי שאין הנחש שותה מהן ור' סימון קאמר דאף אין בהן משום יין נסך לפי שאינם חשובים בעיניהם לנסכן לפני ע"ז. וגרסינן לסוגיא זו בפ"ח דתרומות: מפרש. לאלו שלש ייכות: החד. הוא קונטידין שמערבין אותו עם בשמים וסממנים ונעשה חריף: המר. הוא פסינתון שהוא מבושל עם אפסינתון אשינצו בלעז: והמתוק מהו חמרא מבשלא. שמבשלין אותו לבדו עד שנעשה מתוק: איבאש. חלה ונכנסו ר' זירא וחבורתא דרבנן לבקרו: הא מרא דשמועתא. ר' ינאי שאמר משמיה דריש לקיש והא מרא דעובדא ר' יהושע בן זיידל ונשאלוניהו: דילמא מן הדא דריש לקיש דהכין הכין. שמא

ריב"ש משתעי אהן עובדא עובדא הוי באיתא חדא דהות רהמא מצוותא כו' הדא אמרה ישן נותר כרוקהוי. ובמס' תרומות פ"ח גרסינן כרור הוי והגר"א ז"ל בכי"ק מגיה שם כור הוי ופרשתי במסכתא תרומות דה"ש דרצה להוכיח דישן מיתר מהדין עובדא דהוי משתעי ריב"ש שהאיש הישן רצה לאכול וע"ז מדהה דז"א דכור היה פי' ע"ה דאין כור ירא חטא:

רבי

אין לוקחין ממנו והתני מעשה בנכרי אחד בצידן שהיה מוכר ספרים תפילין ומזוזות ובא מעשה לפני חכמים ואמרו מותר ליקח ממנו רבי שמואל בר נתן בשם רבי חמא בר חנינה בגר שחזר לשיאורו היה:

הלכה ג מתני' אילו דברים של נכרים אסורין ואיסורן איסור הנאה א היין ב והחומץ של נכרים שהיה מתחילתו יין ג וחרס אדרייני ועורות לבובין רשב"ג אומר בזמן ד שהקרע שלו עגול אסור ומשוך מותר ובשר הנכנס לע"ז מותר והיוצא אסור מפני שהוא זבחי מתים דברי רבי עקיבא *ההולכים ה לתרפות אסור מלשאת מלתת עמהן והבאין מותרין: גמ' *ר' יצחק בר נחמן בשם ר' יהושע בן לוי הוה אמר *מתוק מר ו חד אין בהן משם גילוי. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי החד והמר והמתוק אין בהן משום גילוי ולא משום יין נסך. רבי סימון מפרש החד קונדיטון. המר פסינתטיון. והמתוק מהו חמרא מבשלה. רבי יהושע בן זיידל היה לו יין מבושל שנתייחד ברשות הנכרי שאל לרבי ינאי בי רבי ישמעאל א"ל כן אמר ר"ש בן לקיש מתוק אין בו לא משום גילוי ולא משום יין נסך. רבי ינאי בר' ישמעאל איבאש סלקון רבי זירא ורבי יהושע ורבי בון בר כהנא ורבי חנניה חבריהון דרבנן מבקרתיה אשכחון רבי יהושע בר זיידל יתיב תמן אמרי הא מרה דשמועתא והא מרה דעובדא מישאלוניה אמר לון כן אמר ריש לקיש מתוק אין בו לא משום גילוי ולא משום יין נסך. א"ל דילמא מן הדא דר"ש בן לקיש דאכן אכן אמר לון לעובדה וסמכון עלוי. מן דקמון רב אילא עם רבי בון בר כהנא א"ל אילולא דאתון רחמין שמועתא ולא מתניתא היא. תני רבי חייה *מבושל של נכרי למה הוא אסור שהיה מתחילתו יין אמר ר' יוסי מתניתא אמרה כן היין והחומץ שהיה מתחילתו יין. רבי אמי הוו ליה אורחין אמר לון אילולי חמרא מבשלא דידי מגלי לא הוינא משקתכון. אמר ליה רב ביבי אייתון ואנן שתינן. אמר מאן דבעי מימת ייזיל ימות גו ביתיה. בר יודנה הוה ליה קונדיטון מגלי שאל לרבנין ואסרון ולא כן א"ר יצחק בר נחמן בשם רבי יהושע בן לוי החד והמר והמתוק אין בהן משום גילוי רבנן דקיסרין משום רבי יודה בר טיטום באו דשחיק חד לתלתא. בעון קומי רבי אבהו מבושל *שנתגלה מהו אמר לון קרינה צריכא לרבי יוחנן ואתון שאלון לי' הדא שאלון לרבי יצחק ואסר לון ואינדר רבי אבהו דמר רבי יוחנן אסור. בר נטיזה איתגליין ליה גיגיתיה שאיל לרבי בא בר ממל א"ל אם היה נכנס ויוצא מותר רבי יעקב בר אחא רבי אמי בשם רבי לעזר אם ז היה ישן *מותר. רבי חנינה רבי יהושע בן לוי חד אמר ישן מותר וחד אמר ישן אסור מסתברא דר' חנינה אמר ישן מותר דבכל אתר סמיך רבי לעזר לרבי חנינה. רבי יוסי בן שאול משתעי אהן עובדא הוה איתא חדא דהוות

לא למעשה קאמר לה ריש לקיש אלא דהכין והכין מסתברא. ודוגמתו בסוטה פ' עגלה ערופה כל אילין מן אילין דהכין הכין ולא סמכין עליהון כלומר שרגילין לומר כך וכך נראה ואין סומכין עליהן למעשה: אמר לון. ר' ינאי לעובדא אמר לה ר"ל ויכולין אתם לסמוך עליו: מן דקמון. לאחר שהלכו משם פגע ר' אילא וקם עם ר' בון וא"ל אילולא שאתם אוהבין השמעתות דאמוראי ולומר הלכה בשמם ולא ברייתא דר' חייא היא דתני לאיסורא: מתניתא אמרה כן. ממשנתינו נמי שמעינן לאיסורא דקתני שהיה מתחילתו יין אף על פי שנעשו חומץ אסור וה"ה במבושל דחיישינן שנסכו קודם שבישלו: לא הוינא משקתכון. וכי לא הייתי משקה אתכם יין אלא שהיין מבושל שיש לי נתגלה: ימות גו ביתיה. שאני חושש במבושל משום גילוי ואיני רוצה להשקות אותו בביתי: ולא כן וכו'. ומפרש ר' סימון לעיל דחד הוא קונדיטון: כאן דשחיק חד לתלתא. הא דקאמר ריב"ל דקונדיטון אין בו משום גילוי דוקא אם הטיל בתוכו משחיקת סממנין שליש אחד בשני שלישי יין דהואיל והסממנין הרבה בתוכו אין הנחש שותה ממנו: קרינה. הוא יין מתוק מתולדתו וקמיבעיא ליה לר' יוחנן אם יש בו משום גילוי ואתון שאלון לי הדא לזה שהיה יין טוב בתחלתו בתמיה: ואינהר. מתוך הדברים נזכר ר' אבהו דבפירוש אסר ר' יוחנן למבושל שנתגלה: אם הי'. אדם נכנס ויוצא בתוך החדר שהיו אותן הגיגיות מותר שמתיירא הנחש לשתות מהן: אם היה ישן. האדם אצל יין שנתגלה מותר לפי שאימת הישן עליהן: דבכל אתר סמיך ר' לעזר לר' חנינא. מסייעא ליה בכל מקום וסבירא ליה כר' אלעזר:

דהות

מראה הפנים

בגר שחזר לשיאורו היה. והכי קאמר לה בגיטין פרק השולח סוף הלכה ו' וכשחזר מחמת יראה כדקאמר בבבלי שם דף מ"ה ע"ב:

הא מרה דשמועתא הא מרה דעובדא מישאלוניה. והתם בפרקין דף ל"א פ"א הטובלת בנסחא אחרת הכי אמר ר"ל משום גברא רבה ומנו ר' חייא יין מבושל אין בו משום גילוי והכי הוי המסקנא דאין בו משום גילוי ולא משום יין נסך והכי שלש חד מר מתוק קאמר התם שאין בהן משום גילוי ולא הזכיר דין יין נסך בזה. והרמב"ן ז"ל למד מכאן דיינומלין אין בו משום יי"נ מכיאו הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער ג' דהא מפרש הכא חד הוא קונדיטון וקונדיטון הוא ייגומלין דאמרינן במדרש פ' נחדש הבליבי נמשלה התורה לקונדיטון מה הוא יש בו יין דבש ופלפלין אף דברי תורה כן הלמא ייגומלין אין בו משום יין נסך ומיהו אין להתיר עד שיהא בו שליש דבש ושליש פלפלין שכן דרכן לעשותו וכן מוכיח בירושלמי דגרסינן התם בר יודנא הוה ליה קונדיטון מגלי וכו' כהוא דשחיק חד לתלתא ולפיכך אין להתירו אלא א"כ כיוצא בזה ונראה באם יש בו על חד תלתא פלפלין אע"פ שאין בו דבש אין בו משום יין נסך כיון שנשתנ' טעמו כל כך ע"י פלפלין ואפשר שהוא קונדיטון האמור בירושלמי עכ"ל ומביאו הב"י סי' קכ"ג ודעתו ז"ל ללמוד דין יין נסך מדין גילוי דקאמר הכא עד שיהא בו שליש פלפלין ודעת הרמב"ם ז"ל נראה דלא למד יי"נ מגילוי וכן בגילוי לא הצריך שליש שכתב בפי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הל' י' יין שנתערב בו דברים חדים כפלפלין וכו' עד שנשתנה טעמם אין בו משום גילוי ובענין יי"נ כתב בפי"א ממ"א הל' י' הוריי גאוני מערב באם נתערב ביין ישראל מעט דבש וכו' מותר לשתותו עם הנכרי וא"כ אפי' עד שנשתנה טעמו לא הצריך ומיהו רוב גדולי האחרונים ז"ל חלקו על פסק גאוני

שנויי נוסחאות (שוי"ב) מלתת בד"ו ומלשאת. והבאין מותרין בד"ו ליתא. (שוי"ג) משם בד"ו משום. (שוי"ה) ב"ר בד"ו בי רבי. (שוי"ב) שאלון לי' בד"ו שאלון לי. (שוי"ג) נטיזה בד"ו נטוזא.

עמודי ירושלים

רבנן דקיסרין בשם ר' יוסלא בר טיטום כ"ה ג"כ הנוסחא בתה"ה (שער ג' בית ה') ובמשמרת הבית שם. אולם בכנה"ג (יו"ד סי' קכ"ג הגב"י ס"ק י"ח) כ' דאיו ספק דיש כאן ט"ס דהא ודאי לא מסקינן בשמייהו ומגלא בהמים דעים (סי' ק"א) שהביא הגירסא בן אנטיגנוס. ועי' בשה"ד (ח"ב אות ס') שהוסיף על מה שהשמים היוחסין טיטום ר' חייא בר טיטום ולפ"ד הכנה"ג גם שם יש ט"ס ולכן לא הביאו היוחסין:

מסורת הש״ס

דהות רחמא מצוותא. היתה אוהבת לעשות מצות ולדקות ובעלה היה שונא מצות ובא עני א׳ ונתנה לו האשה לאכול וכשהרגישה שבעלה בא לבית העלתה להעני בחדר עלייתה והטמינה אותו וחזרה ובאת לפני בעלה וערכה לפניו לאכול ואכל ויסן לו ובא הנחש ואכל ממה שנשאר ועומד לפניו תורה אור ולאחר שניער משנתו היה רוצה לחזור ולאכול והתחיל העני הזה היושב בעלייה לדבר ולהזהירו שלא יאכל כי אכל הנחש ממנו: הדא אמרה ישן מותר. בתמיה הא חזינן דהנחש אכל כשזה היה ישן וקשיא לר׳ אלעזר ולר׳ חנינא דאמרי ישן מותר: כריך הוה. כלומר הנחש הזה היה רגיל שם ודוגמתו בסוף קידושין אם היו כרוכין אחריה וכלומר שזה היה כרוך ורגיל בבית ולא היה אימתו עליו אבל בעלמא אימת ישן עליהן ובתרומות גרים בריך הוה והיינו הך שהיה לבו ברור ובטוח ודעתו גסה עליו לפי שהיה רגיל שם: ואינו אסור. האשה עליו משום ייחוד שנתיחדה עם העני הזה ומשני כי ניאפו ודם בידיהם כתיב החשוד על הניאוף חשוד על שפיכת דם ומכיון שהעני הזה לא חשוד על ש״ד שהרי הזהירו לבעל הבית שלא לאכול ממה שאכל הנחש לא חשוד על הניאוף: שהיה מגלגל. היה מגלגל באיסור גילוי ולא היה חושש לזה ודוגמתו בפ״ה דנזיר הל׳ ב׳ היה מגלגל בנזרו אילו גילגל לא היה נשאל וכו׳: ולקח בדלקת. ולבסוף לקה בחולי דלקת מחמת שלא נזהר ושתה מגילוי וראו אותו ביוה״כ שהיה צלוחית של מים בידו כדי להקר עצמו מן החמימות שנגברה עליו ואע״פ שאין לאחר לעשות כן ביה״כ לכן עצמו בכוס מלא מים: מהו מיעברתיה מן קומיהון. אם מותר להעבירו מלפניהן ולטלטלו ביום הכפורים: ארפון לון. הניחו אותן שמשלהן הן אוכלין: מריה דיומא קאים. הבורא ואדון היום הזה שצוה לאכול ולשתות יעמוד לי שלא אהיה ניזק: לא חשב למישתי ולא אספק מיטעם. בעוד שהיה חושב לשתות לא הספיק אחר שטעם מעט עד שנתחלחל מחמת הארס אשר ביין וקמ״ל דאין סומכין על הנס במקום סכנה: אין נשאלין על הגילוים. השואל אם לשתות מן הגילוים אין הנשאל נזקק לו וכדרבי ינאי ור׳ יונתן לקמן: ר׳ ירמיה בעא קומי ר׳ זעירא. שאל ממנו בענין הגילוי: מריה דשמועתא אישאיל ליה. ובתרומות שאל ליה כלומר דקאמר הש״ס ר׳ זעירא מריה דשמועתא הוא שאירע לו מעשה כזה כדלקמיה והוא שואל ממנו בודאי יחמיר עליו: מתנמנם הוה ר׳ זעירא. כשהיה יושב ואוכל בלילה וכבה הנר ונתן ידו על תומכתא הכלי והמדה אשר לפניו עד שידליקו הנר וכשהדליקו מצא שפיפון דומה לשערה כרוך על הכלי וא״ל רשע אילולי שהדליקו הנר לא הייתי נזהר בך: צריכין אנן חששין. צריכין לחוש ולהזהר ממה שהבריות אומרין שיש לחוש כדמסיק ואזיל: פריטין גו פומה. מפני שיד הכל ממשמשין בהן ופעמים יש עליהן רוק יבש של מוכי שחין או זיעת האדם שהוא סם המות חוץ מזיעת הפנים כדלקמן: פיתתא. פת לחם תחת בית שהיו מפני הזיעה: תבשילא תותי ערסא. שמא יפול בו דבר המזיק א״נ מפני רוח רעה שורה עליהן: ולמיצע. לתחוב הסכין בתוך האתרוג או הלמון שמא יפול אדם על חודו: אמר רבי ינאי אין קטה קטה שיחור. כך היה משיב ר׳ ינאי לכל הרוצים להכניס עצמן בספק סכנה אם הוא חוטב חוטב הוא פחם ואם אובד אובד הוא מרגלית כלומר מה יעלה בידו ולמה לו לזה שבשביל דברי שיבוש מכנים עצמו לספק איבוד נפשו. לחטוב עצים תרגום ירושלמי למיקטב קיסין: ערבא דנפשך אנא. וכי ערב אני לנפשך ולהתיר לך גילוי וספק סכנה וכן היה ר״ל אומר אילו מכרת עצמך ללודים האוכלים בשר האדם בדמים יתירים היית מוכר עצמך וכאן למה לך למכור נפשך בדמים מועטין ובשביל הנאה מועטת כזו לא תסכן עצמך: יין נסך שנפל לבור וכו׳. רבי יוחנן קמ״ל דבן בתירה כרשב״ג ס״ל במתני׳ לקמן פ׳ השוכר את הפועל: סתם

רבי ירמי׳ בשם ר״ח ב״ב כל אירסים מעלים הטטים ושל נחש ממית ע״כ הוי דבר סכנה ומחללין שבת עלה משום פיקוח נפש. וכן תני ר״ח ג״כ דהוי פיקוח נפש דאמר ר״ח אין נשאלין על הגילוין פי׳ כדאיתא בפרק בתרא דיומא גבי פיקוח נפש דדחי שבת הנשאל הר״ז שופך דמים. וע״ז מביא הא דר׳ ירמי׳ בעי קומי ר״ז ובמס׳ תרומות פ״ח גרסינן ר׳ ירמיה שאל מר״ז ע״ז מקשה הא מארי׳ דשמ׳עתא ולשאול לי׳ בתמי׳ הא ר׳ ירמי׳ הוא מארי׳ דהאי שמעתתא דהוי פיקוח נפש ואיך שאל לה ומשני מתנמנם הוי וע״ז שאל אם מתנמנם הוי כישן ואסור או דהוי כניעור ומותר:

ר״א ר״י בשם בן בתירה יי״נ שנפל לבור ימכור כו׳ ר׳ אסי בשם ר׳ יוחנן סתם יינו כו׳ הפקידו אצלו אסור בשתי׳ ומותר בהנאה ע״ז בעי ר״ז קמי ר׳ יוסי מה במייחד פי׳ דלמה מותר בהנאה הוא ע״כ דמיירי במייחד דאל״כ קשיא ממתניתין דפ״ג דדמאי דגרסי׳ המפקיד פירותיו אצל העכו״ם הרי הן כפירותיו ויש לפרש המשנה בב׳ אופנים או כפירותיו של ישראל ונמש או כפירותיו של עכו״ם כדאיתא כ״ז בירושלמי בפ״ג דמס׳ דמאי ה״ד עיי״ש היטיב וכדברינו וס״ל לר״ז דפירוש המתניתין הוא כפירותיו של עכו״ם כמו שיטת ר׳ מנא בסמוך ולא כר״ח דס״ל בפי׳ המשנה דהוי כפירותיו של ישראל אלא כר׳ מנא דמפרש כפירותיו של עכו״ם ע״כ דלא מהני חותם אחד. ומוקים ה״א דר׳ יוחנן דמתיר בהנאה מיירי ע״כ במיחד. ע״ז השיב לו ר׳ יוסי דמיירי במפקיד ואינו מבורר כטעמו דר׳ יוסי למה ס״ל דבמפקיד מתיר נמי ר׳ יוחנן אם דס״ל לפרש המשנה דדמאי כר״ח בסמוך דהוי כפירותיו של

דהוות רחמה מצוותא ובעלה שנא מצוותא. אתא חד מסכן ויהבה קומוי ואכל ארגישת בבעלה איסליק וטמרתיה בעיליתי׳. תבת קומי בעלה ואכל ודמך לי׳ אתא חויא ואכל מן קומוי. קם בעלה מן שינתיה ובעא מיכול. שרי ההוא דעילתיה מלולי הדא אמרה ישן מותר. כריך הוה ואינו אסור משום יחוד °כי ניאפו ודם בידיהם מכיון דלא הוה חשיד על דא לא חשיד על דא. מעשה בחסיד אחד שהיה מגלגל בגילוים ולקה בדלקת וראו אותו יושב ודורש ביום הכיפורים וצלוחית של מים בידו. מעשה בטבח אחד בציפורין שהיה מאכיל את ישראל נבילות וטריפות פעם אחת ערב יום הכיפורים עם חשיכה שתה יין הרבה ונשתכר ועלה לראש הגג ונפל ומת התחילו הכלבים מלקקין בדמו אתון שאלון לרבי חנינה מהו מיעברתיה מן קומיהון אמר להן כתיב °ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו זה גזל את הכלבים והאכיל את ישראל נבילות וטריפות צארפון לון מדידהון אינון אכלין. חד בר נש הוה ליה חד גרב מגלי בערובת צומא רבא אזל בעי למישפכיה א״ל חבריה אייתי ואנא שתי ליה א״ל מגלי הוה א״ל מריה דיומא קא׳ם לא חשב למישתי. לא אספק מיטעם עד דאיתחלחל ר׳ ירמיה בשם רבי חייה בר בא כל אירסים מעלים חטטין ושל נחש ממית. רבי חייה אמר אין נשאלין על הגילוים. רבי ירמיה בעא קומי רבי זעירא מריה דשמועתא אישאיל ליה. מתנמנם הוה רבי זעירא הוה יתיב אכיל ברמשא איטפי בוצינא ייב ידיה על תומנתא אדלקין בוצינא אשכחון אהן שפיפונא שהוא דומה לשערה כריך על תומנתא. אמר ליה רשיעא לא הוינא זהיר לך. אמר רבי אמי צריכין אנן חששין על מה דברייתא חששין אסור למיתן פריטין גו פומה פיתתא ^א^ תחות בי שיחייא תבשילא תותי ערסא ולמיצע סכינא גו איטרונא וסכינא גו פוגלא. אמר רבי יוסי בי רבי בון כל זיעה דנפקה מבר נשא סם המות היא חוץ מזיעת הפנים. אמר רבי ינאי אין קטה קטה שיחור ואין אובד אובד מרגלין. רבי יונתן כי הוה בר נש שאיל ליה אמר ליה ערבא דנפשך אנא. אמר רבי שמעון בן לקיש אילו ללודין זבינת גרמך זבינתה גרמך בדמים יתירין וכא בדמין קלילין. רבי אסי רבי יוחנן בשם בן בתירה יין נסך שנפל לבור *ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו רבי אסי בשם רבי יוחנן סתם

עין משפט נר מצוה

לו
א מיי׳ פי״ב מרוצח הל׳ ס

ציון ירושלים

צארפון לון מדידהון אינון אכלין ע׳ שו״ת בשמים ראש סי׳ שד ועיין בכסא דהרסנא שם. ולא ראו דברי הג״א פ׳ גיד הנשה אות טז בהא״ב שמשם מבואר דאסור להתע׳ בקבורתו וכמו להרדב״ז פלג:

מראה הפנים

גאוני מערב אלא עד שנשתנה הטעם בעינן וכן אם נשתנה הטעם הסכימו האחרונים דאין בו משום יי״נ ואפי׳ אין בו בלים פלפלין כדעת הרשב״א ז״ל והביאו הב״י שם: הדא אמרה ישן מותר וכו׳. היפ״מ פי׳ בדוחק ע״ש. וכן מה שכתב בהא דקאמר ואינו אסור משום ייחוד משום דהוי דבר מכוער לא נהירא כלל דאין יחוד בכלל דבר מכוער והעיקר דבא להשמיענו דסמכינן אהאי סברא במקום דאיכא חשד דאמרינן אי איתא דעביד איסורא ניחא ליה דליכול ולימות ולא אמרינן ניחא ליה דתהוי עלי׳ מים גנובים ימתקו וגו׳ וזהו ממש כענין האי עובדא דהבוא נואף וכו׳ כבלשי נדרים דאף דהכא לאו חשיד הוא מ״מ קמ״ל דסברא היא מכיון דלא לא חשיד על דא לא למילף מינה בעלמא. ובמעליך ראיתי שפי׳ כריך הוה שכרוך בסדינו היה ולא היה הנחש רואהו. ומיהו הגי׳ בתרומות לא משמע כן ועוד בגמרין סתם אמרין אימת ישן עליהן ולא חילקו אם מכוסה הוא או לא. והמסקנא התם דלא אמרינן אימת ישן עליהן: פיתתא תחות בי שיחייא. ורמב״ם ז״ל בפרק י״ב מהל׳ רוצח בהל׳ ה׳ כתב וכן לא יתן אדם פת ידו תחת שחיו שמא נגע בידו בשם רע וכו׳ וגי׳ אחרת היתה לו כאן:

מטמא

שנויי נוסחאות (סו״פ) ולקח כד״ו ולקה. (סול״ד) מרגלין כד״ו מרגלי.

כתר לארון

אין קטה קטה שיחור וכו׳. כתב הרב המאירי פירשו בו שהוא לשון ריוח וה״פ אם מקל בגלוים ומזדמן לו שלא הוזק אינו מרויח אלא מעט ואי אובד כלומר בהוזק אובד מרגלי פי׳ נפשו. ול״נ בתמיה וקטא כמו וקטע פי׳ ומה לו לחזר אחר הקולא לסכן עצמו וכי אם הפסיד מעט מים קטע שיחור כלומר אבד הנכר ואי אובד וכו׳ פירוש והלא אינו אלא הפסד מועט ואין ראוי לסכן עצמו בהצלת מעט ממון עכ״ל הרב המאירי ז״ל:

גליון אפרים

אילו ללודין זבינת גרמך כו׳. רימז על עצמו. עיין בבבלי גיטין מ״ז ע״א:

עמודי ירושלים תנינא

ארפון לון מדידהון אינון אכלין וכתב בציון ירושלים בשם הגהות אשר״י שמבואר למדת שאפילו כלבים אוכלים את בשרו אין להבריחן מעליו וכל שכן שאין לאסור להתעסק בקבורתו. נ״ב עיין בתור זרוע הלכות גיד הנשה סוף סימן תמ״ה אחר שהביא את המעשה הזאת מן ירושלמי תרומות פ״ח כתב שם להתעסק בקבורתו וה״מ שלא עשה תשובה אבל עשה תשובה אין לך דבר שעומד לפני בעל תשובה ע״ש שהאריך:

עין משפט נר מצוה

לז
א מיי' פי"א ממאכלות אסורות הל"א סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכג ב"א

לח
ב מיי' פ"י מאבות הטומאה הל"ח

לט
ג מיי' פי"א ממאכלות אסורות הל"ג סמ"ג שם טוש"ע שם

מ
ד ה מיי' שם פי"ג הל"ז סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קל ס"ב

מא
ו מיי' פי"א ממעשר הל' טו

מב
ז ח מיי' פי"ג ממאכלות אסורות הל' יד סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קיח ס"א

מג
ט מיי' פ"ב מילות הל' ו סמ"ג עשין סו

מד
י מיי' פי"ג ממאכלות אסורות הל' י סמ"ג שם טוש"ע שם

רידב"ז

של ישראל או דס"ל כר' מנא דהוי כפירותיו של עכו"ם אך מכל מקום מהני חותם אחד ע"ז מביא הגמ' אתא ר' אבהו בשם ר"י שלש יינות הן כו' הפקידו אצלו בחותם אחד אסור בשתייה ומותר בהנאה יע"ז אמר ר' ירמי' לרבי זעירא חמי מה אמר לא אמר בשם ר' יוחנן אלא בחותם הא בלא חותם ע"כ אוסר ר' יוחנן. וא"כ ע"כ הא דסבירא לי' לר' יוסי אליבא דר' יוחנן במפקיד ע"כ מיירי ג"כ בחותם אחד דאפילו למאן דמפרש כפירותיו של עכו"ם וחשוד להחליף מ"מ מהני חותם אחד ולא בעינן במיחד והורי ר"ל במיחד כר"ז והוי ר"ז חדי בה והשתא מביא הגמ' המשנה אצל העכו"ם כפירותיו ומפרש להמתניתין ר"ח בעי קומי ר"מ מה כפירותיו ממש ר"ל כפירות של ישראל ואם הפקיד אצלו טבל הוי טבל ודאי ולא חיישינן שמא החליף העכו"ם בפירותיו [ויש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מיד מעשר] אלא דהוי כפירותיו ממש ר"ל פירות של ישראל ממש והוי טבל ברור וע"כ פוטר טבל ברור במקום אחר ע"ז אמר לי' ר"מ ולכל דבה ר"ל לכל החומרות דחיישינן שמא הוי של ישראל וחייב בתו"מ וא"י להפרים על טבל ברור שמא הוא של עכו"ם [ואם הפקיד מתוקנים פטור ממנפ"ש ולא הוי חשש דמאי שמא החליף העכו"ם על של ע"ה והוי דמאי כמו בריפא דהיא מתניתין ור"ש ס"ל דמאי דחיישינן שמא החליף בשל ע"ה עי' בפי' המשניות בפרק ג' דמס' דמאי ותמלא כן] וע"ז מסיק ולא על יאות הוי ר"ח מתרים לקבלי' כדמסיק הפקידו אצלו בחותם ר"ח ור"מ חד אמר אסור וחד אמר מותר מה פליגין בהנאה אבל בשתי' אסור. ונמלא דאפילו לר"ח חיישינן לשתי' וע"כ לא על יאות הוי ר"ח מתרים לקבלי':

ועורות

סתם יינו של נכרי אסור ואינו מטמא הפקידו אצלו אסור בשתייה ומותר בהנאה. רבי זעירא בעא קומי רבי יסא מה במייחד א"ל במפקיד. אתא רבי אבהו בשם רבי יוחנן שלש *יינות הן שראה .נכרו מנסכו וודאי דעבודת [א] כו"ם מטמא טומאה חמורה [ב] כשרץ. סתם יינו של נכרי אסור [ג] ואינו מטמא הפקידו אצלו בחותם אחד אסור בשתייה [ד] ומותר בהנאה. אמר רבי ירמיה קומי רבי זעירא חמי מה מר לא מר אלא בחותם. הא בלא חותם אסור בשתייה ובהנייה הורי רבי לעזר [ה] במייחד והוה ר' זעירא חדי בה. תמן *תנינן *אצל נכרי [ו] כפירותיו ר' שמעון אומר דמאי. רבי חנניה בעא קומי ר' מני מה כפירותיו ממש טעמו פוטר. טבל ברור ממקום אחר א"ל ולכל דבה ולא על יאות רבי חנינה מתרם לקיבליה. הפקידו אצלו דחותם רבי חנניה ורבי מנא חד אמר אסור וחד אמר מותר מה פליגין בהנאה אבל בשתייה אסור. רב אמר *חבי"ת אסור חמפ"ג מותר חתיכת דג שאין בה סימן [ז] בש"ר [ח] יי"ן [ט] תכל"ת אסור בחותם אחד חלתי"ת [י] ומורי"ס פ"ת גבינ"ה מותר בחותם אחד אמר רבי יודן טעמא דרב כל שאיסורו מגופו אסור בחותם אחד על ידי תערובת מותר בחותם אחד. רבי יעקב בר אחא רב שמעון בר בא רבי לעזר בשם רבי חנינה רבי בא ר' חייה בשם רבי יוחנן רבי זעירא בשם רבי יהושע בן לוי הכל מותר בחותם אחד חוץ מן היין והרם אדריני רבי זעירא בשם רבי ירמיה דלכה כרבי מאיר הא דתני *חרם אדרייני אסור ואיסורו איסור הנייה דברי ר"מ וחכמים אומרים אין איסורו איסור הנייה. רבי ירמיה בעא קומי ר' זעירא *אהן בגד דתנינן הכא מהו

ואיקפד

פני משה

סתם יינו של נכרי אסור. בהנאה אבל אינו מטמא כיין נסך שהוא מטמא טומאה חמורה כדלקמן: הפקידו אצלו. יין שלו: מה במייחד. אם דוקא במייחד לו קרן זוית בביתו של נכרי בזה התירו בהנאה: אמר ליה. לא במפקיד קאמרי לך ואף ע"פ שלא ייחד לו קרן זוית: שראה נכרי. יין נסך ודאי שראה נכרי מנסכו דין ע"א יש לו ומטמא טומאה חמורה כשרץ: חמי מה אמר. ראה ותדקדק בדברי ר' אבהו בשם ר' יוחנן דלא אמר דמותר בהנאה אלא כשהוא בחותם ומפני שאינו חותם בתוך חותם אסור בשתייה אבל בלא חותם כלל אפי' בהנייה אסור וזה דלא כדבעי ר' יסא מימר מעיקרא דגם במפקיד לחוד מותר בהנייה: הורו ר' לעזר במייחד. לו קרן זוית דוקא מותר בהנייה ולא במפקיד בלא חותם כלל והוה ר' זעירא חדי בה דודאי כך קיבל מר' יוחנן ואיפשיטא ליה בעייה: תמן תנינן. בפ"ג דדמאי המוליך חטים לטוחן כותי וכו' לטוחן נכרי דמאי המפקיד פירותיו אצל הכותי וכו' אצל הנכרי כפירותיו ופריך התם בהאי תלמודא הכא את אמר לטוחן הנכרי דמאי והכא את אמר כפירותיו. דמשמע שהן פטורין לגמרי ומשני כאן בקופה בקופות וכאן פירות בפירות כלומר ברישא שדרך להוליך להטוחן בקופה ובמידה חיישינן שמא נתחלפה קופתו עם של קופת ע"ה שהניח ג"כ שם במידה זו לטחון אבל בסיפא שהפקיד חנכו פירות שנת במידה וניכת נמיחם כ"ח שהחניף חוחן בפירות שנו והככך דינן כפירותיו ועלה גרים האי בעיא והתם גרים ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא: מה כפירותיו ממש. כלומר אם האי דקאמר כפירותיו היינו דכפירותיו של נכרי ממש הן: טעמו פוטר. כלומר ופירושו הוא דפטורין ממעשרות כמו פירות של נכרי ממש וקשיא טבל ברור במקום אחר בתמיה וכי אם הפקיד אצלו טבל ברור נימא נמי דפטורין ממעשרות ואמאי הא איכא נמי למימר שמא לא החליף אוהן בפירותיו והרי הן טבל ברור מונחין במקום אחר ולמה יפטור ממעשרות והתם בדמאי לא גרים תיבת טעמו אלא ה"ג מה כפירותיו ממש פטור טבל ברור במקום אחר וכדפרישית ובעל הבעיא דגרים שם ר' ירמיה קומי ר"ז בזה נראה כגי' זו ר' חנינא ובעא קומי ר' אחא כדמשמע שם בתר כן: א"ל ולכל דבה. וכן הוא בדמאי כלומר ולכל שיש לך לומר בה אם טבל הוא נשאר טבל ואם חולין מתוקנים הפקיד הרי הן פטורין כפירותיו: ולא על יאות ר' חנינה מתרים לקיבליה. כלומר לאו שפיר עבד ובחנם הי' מתרים לנגדו להקשות לו קושיא זו דודאי לא אמרינן כפירותיו שהן פטורין אלא בהפקיד חולין מתוקנין: הפקידו אצלו דחותם. כשהוא חתום בחותם אחד ולא ייחדו בקרן זוית: מה פליגין בהנאה. דמר סבר חיישינן לאיחלופי ביין שלו והלכך אסור בהנאה ומר סבר לאחלופי לא חיישינן אבל בשתיה אסור לד"ה דלזיופא מיהת חיישינן שמא זייף הנכרי ונגע בו ושתה מיניה ויין של ישראל שנגע בו עכו"ם מותר בהנאה ואסור בשתיה: חבי"ת. סימן הוא כדמפרש לקמיה: חתיכת דג שאין בה סימן. להכיר אם הוא ממין טהור או לא וכן בשר יין תכלת כל אלו אסור בחותם א' לשלחן ביד הנכרי לפי שדמיהן יקרין וחיישינן לאחלופי: חמפ"ג. חלתית קורט של חלתית דהכן במתני' לקמן דשל עכו"ם אסור מפני שחותכין בסכין שלהם וחורפיה מחליא לשמנוניתא לשבח: מורים. שדרכן לתת לתוכו יין: פת. ואם הוא נמשח בשומן נאסר משום בישולי עכו"ם ונבלע בפת: גבינה. משום עירוב חלב טמא וכל הני משום איסור תערובות הן אם הן של נכרים לפיכך לא החמירו בהן ובחותם אחד מותר: הלכה כר"מ. דסתים לן תנא במתני' כוותיה דאיהו הוא דסבירא ליה דאסור בהנאה כהא דתני בברייתא בתוספתא פ"ה: אהן בגד דתנינן הכא מהו. בערלה קאי ובפ"ג שם גרסי' לה אמתני' בגד שלבעו בקליפי ערלה ידלק ואיפכא איתא שם להסוגיא דמעיקרא גרסינן להפלוגתא דלקמן בחרס אדרייני הא דקאמר ומהו לסמוך בו את המטה שזהו רולה בקיומו של דבר איסור על ידי דבר אחר שבשביל החרם רולה הוא בקיומו של יין נסך ופליגי בה רבי לעזר ורבי יוחנן ובעי השתא אהן בגד שלבעו בקליפי ערלה מהו לסמוך בו כרעי המטה ואי פליגי בו כדרך שחולקין בחרס אדרייני:

ואיקפד

מסורת הש"ס
ע"ז ל' (?)
(דמאי פ"ג שם וה"ג)
שם לט
(תוספת' פ"ס)
(ערלה פ"ג)

מראה הפנים

מטמא טומאה חמורה כשרץ. האי ש"ס אליבא דר' יוחנן ס"ל דתקרובת ע"א כע"א עצמה ודינה כשרץ כדמסקינן בפרק ר"ע דאיתקש כשרץ שאינו מטמא במשא ואיתקש למת שאינו מטמא אלא בכזית ולנדה שאינה מטמאה לאברים אבל התם גרסינן בדף ל' ע"ב בהדיא דר' יוחנן ומטמא טומאה חמורה בכזית והיינו כמאה דתקרובת ע"א חמירא מע"א עצמה ומטמא במשא כנבילה ובכזית ורש"י ז"ל שפי' שם מאה ואהל כמת דאיתקש תקרובת ע"א למת משום דאליבא דרבי יהודה בן בתירא קאמר לה ר' יוחנן התם ואיהו הוא דס"ל דתקרובת ע"א מטמא באהל כדקאמר לקמן דף ל"ב ע"ב ולא קי"ל הכי אלא כרבנן דר"י בן בתירא ואין טומאת אהל לתקרובת ע"א ודינו כנבילה כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ' ה' מהלכות אבות הטומאות הל' ז' וכן ביין נסך הל' ח': הורי רבי אלעזר במייחד והוי רבי זעירא חדי בה. מהכא סייעתא להרמב"ם ז"ל כמה שפסק בפ' י"ג מהל' מ"א הל' ט' ואם הפקיד ביד נכרי בחותם אחד ה"ז אסור בשתיה ומותר בהנאה והוא שייחד לו קרן זוית כדמשמע מהכא דמעשה רב ואינו מותר בהנאה אלא במייחד דוקא ומה שהקשה הכ"מ דהא קאמר התם הל' כר' אליעזר וא"כ כייחד לו קרן זוית אפי' בשתיה מותר ולעיל פסק כסמוך כמותו. נראה דאינו מוכרע דפסק כסמוך כר"א אלא כסמוך לעיל פסק כר' יוחנן וכליבנא בתרא דהתם דתרווייהו כרבנן ובחותם בתוך חותם משתמר יין וכך דבריו ז"ל לעיל בהל' ה' ע"ש. והאי לי' נתרא לא ס"ל הא דאמר ומירי הלכה כר' אליעזר ועיין בתוס' שם ד"ה ול"פ דהכי משמע מפ"ק דנדה ולא ס"ל כתירולם בזה. ומה דפרישית בפנים בהא דרב לקמן חבי"ת וכו' דלשלחן ביד נכרי קאמר זהו אליבא דרב גופיה כדהכריחו התוס' שם ד"ה דאמר רב וכו' דמחלק בין המפקיד ביד נכרי דסגי בחותם אחד לפי שעתיד לראותו ומרתת הנכרי ובין השולח ביד נכרי לישראל אחר אבל לדעת הרמב"ם ז"ל שפוסק כאיכא דאמרי וכר' יוחנן אין חילוק ואפי' במפקיד ביד נכרי תותם בתוך חותם בעינן לענין היתר שתייה: ולא על יאות ר' חנינה מיתרים לקיבליה. והתם בדמאי גרסינן לקביל ר' אחא. ונלמד מסוגיא זו כמה מילי מעליית וביאור דברי הרמב"ם

נדון

שנויי נוסחאות (סו"ה) נכרו כנ"ו נכרי. (סוכ"א) ומורים כנ"ו מוריים. (סוכ"ז) אדריני כנ"ו אדרייני.

ואיקפד לקיבליה אמר ליה אפילו כמאן דמר תמן מותר וכא אסור תמן אין איסורו ניכר ברם הכא איסורו ניכר ומהו לסמוך בו את המיטה רבי לעזר אמר מותר ורבי יוחנן *אמר [א] אסור: ועורות לבובין. רבי ירמיה בשם רב הלכה כרבן שמעון בן גמליאל כיצד הוא עושה קורעה עד שהיא בחיים *ומוציא לבה לעבודה זרה כיצד הוא יודע רבי הונא אמר בשעה שקורעה עד שהיא בחיים הוא נסלל ונעגל לאחר שחיטה הוא נמשך. א"ר יוסי ותשמע מינה שחט בה סימן אחד אף על גב דאת מר אין דבר שיש בו רוח חיים נאסר וכא *נאסר ובשר הנכנס לעבודה זרה מותר. רבי בא רבי חייה בשם רבי יוחנן אמר להוציא מדברי רבי ליעזר שר' ליעזר אומר *מחשבת נכרי לע"ז [ב] והיוצא אסור. רבי אבינא בשם רב ירמיה בשהכניסו לפנים מן *הקנקלין אבל אם לא הכניסו לפנים מן הקנקלין אף היוצא מותר בע"ז שיש לה קינקלין אבל בעבודה זרה שאין לה קינקלין כל הבית ידון לשם [ג] קינקלין: ההולכין בתרפות. רבי חייה בשם רבי יוחנן תוריבס מוליכין עבודה זרה גדולה אצל עבודה זרה קטנה אית תניי תני תרפות מאן דאמר תרפות תרפים ומאן דמר תרבות תוריבס: והבאין מותרין. רבי אבינא בשם רב ירמיה בשאין חזירתן כהליכתן אבל אם היתה חזירתן כהליכתן אף *הבאין [ד] אסורין:

הלכה ד מתני'

נודות הנכרים וקנקניהם ויין ישראל כנוס בהן אסורין ואסורן איסור הנאה דברי רבי מאיר [ה] וחכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה:

גמ' *נודות *הנכרים [ו] גרודות הרי אילו מותרו' זפותות הרי אילו אסורות. נכרי עובדן ודובבן ישראל עומד על גביו כונס לתוכן יין ואינו חושש. והחש לומר שמא ניסך הוא א"ר בא אינו מצוי לנסך על גבי דבר מאוס מעתה אפילו אין ישראל עומד על גביו אני אומר שמא החליף וקנקני נכרים חדשות

פני משה

ואיקפד לקיבליה. ר' זעירא נגד ר' ירמיה על שלבש לדמות בגד לחרס אדרייני דאפי' מ"ד התם מותר שאין איסורו ניכר שהרי היין נבלע בחרס אבל הכא בבגד שלבשו בקליפי ערלה שאיסורו ניכר אסור לדברי הכל: כיצד הוא יודע. אם מחיים נעשה הנקב ולע"ז הוא או לא: הוא נסלל. נכון שפתו ונשאר נעגל ואם לאחר שחיטה הוא נמשך: ואת שמע מינה. מדקתני דעשה בה מעשה לע"ז אסרה: שחט בה סימן אחד. לע"ז אסרה דאע"ג דאת אמר אין דבר שיש בו רוח חיים נאסר משום ע"ז והכא דעשה בה מעשה נאסר: להוציא מדברי ר' אליעזר. דאמר בפ"ב דחולין סתם מחשבת נכרי לע"ז והכא קתני בשר של שחיטת נכרי מותר בהנאה דלא כר"א: לפנים מן הקנקלין. חדר הפנימי שעושין בו תקרובות לע"ז: בע"ז שיש לה קנקלין. הוא דאמרו דוקא שהכניס הבשר לפנים אבל באין לה חדר פנימי מיוחד לזה כל הבית נחשב כקנקילון ואסור: תוריבס. גרים במתני' תרבוס במקום תרפות וכדמפרש ואזיל שהוא מלשון תוריבס שמוליכין ע"ז גדולה אצל ע"ז קטנה ומעמידין הגדולה על הקטנה הוריבס הר על בסים: מ"ד תרפות. כדגרסי' במתני' מלשון תרפים הוא ומ"ד תרבוס מלשון תורי בס: בשאין חזירתן כהליכתן. שאין נראין ודומין כמו שהיו מהליכתן שהלכו חבורות חבורות ועכשיו חוזרין ביחידות אבל אם אם היתה חזירתן כמו שהן בהליכתן קשורין חבורות חבורות זו בזו אף הבאין אסורין דנראין כדעתן לחזור:

הלכה ד מתני' נודות. של עור: וקנקנים. של חרס: אין איסורן איסור הנאה. והלכה כחכמים ודינייהו הכי הוא אם חדשים הן מותר לתת לתוכו יין מיד ואם הכניס בהן הנכרי יין לקיוס והיינו לשלשה ימים צריכין עירוי ג' ימים מעת לעת שממלא אותן מים ולאחר כל מעת לעת מערה המים ומשים מים אחרים תחתיהם ואח"כ מותר להשים יין בתוכן ואם ייסנו י"ב חדש שלא היה בהן יין של נכרים מותר אח"כ מיד בלי עירוי: **גמ'** נודות הנכרים גרודות. שאין בהן זפת והן חדשות הרי אלו מותרות להשים בהן יין ותוספתא היא בפ"ה: זפותות. אע"פ שחדשות הן וכן הוא בהדיא שם חדשים זפותים אסורין מפני שדרכן לתת לתוכן יין בעוד שהזפת חם ליטול טעם של הזפת: נכרי עובדן ודבבן. שמתיך לתוכן הזפת וישראל עומד על גביו מותר לתת לתוכן יין ואינו חושש: והחש לומר שמא ניסך הוא. ומאי מהני שהישראל עומד ע"ג ניחוש שבשעה שזופתן ומטיל לתוכן מעט יין מנסך הוא: אינו מצוי לנסך ע"ג דבר מאוס. בלותו יין שזורקין לשם בשעה שזופתין אין דרכן לנסך שזה הולך לאיבוד ודבר מאוס הוא: מעתה אפי' אין ישראל עומד ע"ג. ליסרי ומשני מפני שאני אומר שמא החליף ואין אלו שזיפתן מחדש ודילמא בתר הכי נתן לתוכן יין וניסך ן חדשות

רידב"ז

ועורות לבובין כו' ר"י בשם רב הלכה כרשב"ג כיצד היא עושה קורעה עד שהיא בחיים ויוציא לבה לע"ז. כיצד הוא יודע כו' אמר ר' יוסי ותשמע מינה שחט בה סימן אחד אע"ג דאתמר אין דבר שיש בו רוח חיים נאסר. וכא נאסר פי' דמכאן ש"מ דאע"ג דהמשתחוה לבע"ח לא נאסר דדבר שיש בו רוח חיים אינו נאסר אבל כשעשה בה מעשה נאסר דהא הכא בעורות לבובין דנקרע מחיים ומ"מ אסור והוא משום דעבד בה מעשה. והוא כדאיתא בבבלי דף כ"ד ע"א אע"ג דהמשתחוה לבהמת חבירו לא נאסרה עשה בה מעשה אסרה וכו' דאמר ר"ה היתה בהמת חבירו רב לה לפני עכו"ם כיון שחט בה סימן אחד אסרה עיי"ש והנה כבר נחלקו הט"ז ז"ל ונקה"כ ז"ל ביו"ד סימן ב' דהט"ז ז"ל ס"ל דבעינן שחט לכל הפחות סימן אחד דיעשה הותה נבילה אבל במעשה כל שהוא במעשה בעלמא לא נאסרה ולא לאנס הזכיר ר"ה ששחט בה סימן אחד. אבל הש"כ ז"ל חולק עליו וסובר דסימן אחד לאו דוקא אלא כל שהיא [וכן מפורש בתוס' ז"ל דף כ"ד הנ"ל] ומכאן מפורש כהש"כ ז"ל דהא מוכיח בכאן מהא דעורות לבובין דנאסר מחיים ע"י מעשה. וא"כ ע"כ דסימן אחד לאו דוקא דהא קרע דלבובין הוא קרע קטן של העור שע"ג הבשר ונגלד פורתא העור העגיון וגלידה במקלת ואין להוכיח קך דינא מגוף המשנה דקתני ועורות לבובין והא הוי מחיים ז"א דמהמשנה אין ראי' כלל דאיכא למימר דעיקר העבודה הוא מה שמוציאין הלב מחיים דרך הקרע הזה וע"כ הוי ע"י העבודה הזאת מתה דניטל הלב הוי מיתה [עיי' במס' תמורה דף י"א ע"ב ברש"י ז"ל] משא"כ מהירושלמי הזה מוכח שפיר דאי ס"ד דהקרע בעצמו לא עבודה היא אלא העבודה היא מה שמוציאין הלב דרך זה הקרע א"כ קשה מנין להוכיח מכאן דאע"ג דהעובד לבע"ח לא נאסר מ"מ בעביד מעשה נאסר ז"א מנ"ל דלמא שאני עורות לבובין משום דעיקר איסורו מה שמוציאין הלב דרך הקרע ואז נעשה ע"י העבודה הזאת מתה. ואם כן מנ"ל להוכיח מכאן דעל ידי מעשה דסימן אחד נאסר אלא ודאי דהקרע גופי' הוי עבודה והוי איסורו מחיים ומכל מקום אסור ומוכח דבעבד בה מעשה נאסר אלמא דבמעשה כל דהוא סגי והוא מוכח כשיטת הש"כ ז"ל:

ר"י

עין משפט נר מצוה

מה
א מיי' פי"ז ממאכלות אסורות הלכה כה סמ"ג לאוין קמח

מו
ב מיי' פי"א מע"ז הל' ד וכן רבם שעין משפט בע"ז לב אבל לא נמלא כלל שם והרמב"ם פסק להפך פ"ד משחיטה ודוק:

מז
ג מיי' שם פ"ז הל' טו טוש"ע יו"ד סי' קלט ס"ז

מח
ד מיי' שם פ"ט הל' יז סמ"ג לאוין מח טוש"ע שם סי' קמט ס"ה

מט
ה מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' טו סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קלז ס"א

נ
ו מיי' שם פי"א שם הל' יז סמ"ג שם קמח טוש"ע שם סי' קלה ס"א וע"ש

מסורת הש"ס

פ"ו לג ופי' כהגהות מוכרי"כ על בתמס כב"ע
פ' ע"ז לג
פ"ם נח
(חולין פ"ב)
שם
שם לג
שם פ"א (תוספתא פ"ה)

מראה הפנים

בדין המוליך לטחון ובדין המפקיד. ומפני שעכשיו זכיתי ת"ל לחבר גם על סדרים הראשונים העמדתי הדברים במקומן; תמלאם בדמאי שם בפ"ג הל' ג' מה שנתבאר בס"ד:

ורבי יוחנן אמר אסור. והתם בדף ל"ב ע"א גרסינן חד אסר וחד שרי והלכתא כמ"ד אסור. והשתא פשיטא הוא דבבגד אסור כדאמר הכא:

ותשמע מינה שחט בה סימן אחד אע"ג דאת אמר וכו'. זהו דכי אתא עולא אמר ר' יוחנן התם בפ' ר' ישמעאל דף כ"ד ע"א אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עבד בה מעשה אסרה וכו' ובפ"ב דחולין דף מ"א ע"א מסיק דהאמרינן דאוסר דבר שאינו שלו ה"מ נכרי אבל ישראל לחבירו לצעוריה הוא דמכוין וכ"ם הרמב"ם בסוף פ"ב מהל' שחיטה בהל' כ"א שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו ומשמע אבל נכרי אוסר ומה שכתב ברים פ"ח מהל' עכו"ם כד"א בבהמת עצמו אבל אם שחט בהמת חבירו לעכו"ם וכו' שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ועיין בכ"מ בהכי שסמך עלמו על מ"ש בהל' שחיטה ולכאורה משמע דבנכרי איירי כדנראה מרים דבריו גם לפיכך הנכרים שעובדים וכו' ול"ל דה"ק בד"א בבהמת עלמו דבזה אין חילוק בין נכרי לישראל אבל בבהמת חבירו לא בכל מקום אוסרה שיש לך שאינו אוסרה כגון בישראל וע"כ לומר כן כי היכי דלא תיקשי דבריו אהדדי. והכי משמע נמי מדיוקא דר' יוסי הכא דקאמר ותשמע מינה וכו' כלומר דאת ש"מ נמי דדוקא בנכרי הוא דאמרינן בכי דאסרו עורות לבובין סתמא משום דעשה בה מעשה ואפי' לא ידיע אם זה הנכרי שבבהמה שלו עשאה או אחר וממילא משמע דנכרי הוא דאוסר שאינו שלו אבל ישראל בבהמת חבירו לא שמענו:

אבל בע"ז שאין קילקלין וכו'. כדאמרינן התם בפ' הנזכר דף נ"א ע"ב נקטינן אין קילקלין לא לפטור ולא למרקולים דאפי' חוץ כפנים דמי ואסור:

בשאין חזירתן כהליכתן וכו'. כדאמרינן שהם בפרקין דף ל"ג ע"א ל"ש אלא באין קשורין זה בזה אבל קשורין זה בזה אסורין אימא דעתו לחזור:

נודות הנכרים גרודות וכו'. בתוספתא גרים כמו שהבאתי בפנים ובסיפא בקנקנים גרים התם סתמא קנקנים של נכרים חדשות מותרות וישנות אסורות והש"ס מפרש לה הכא חדשית אע"פ שהן זפופות מותרות וישנות אע"פ שאינן זפופות אסורות וכדמפרש ר' אבהו טעמא דרישא דקנקנים קילי בחדשות ומזופפות משום שאין דרכן לתת לתוכן חומץ של יין בשעה שזופתין אותן ולפ"ז בסיפא טעמא דהואיל וישנות הן הכניס הנכרי לתוכן יין ובלעי אע"פ שאין מזופפות. ונוטה גירסא דהכא במקלת לפי' ר"ת בתוס' ד' ל"ב ע"ב ד"ה כך היא גירסת הספרים בענין דמחלק בין נודות לקנקנים אלא דהוא ז"ל השוה שם גי' הברייתות להתוספתא וגם גרים בברייתא דקנקנים חדשים מותרין וישנים ומזופפים אסורים ופי' חדשים מותרין דודאי לא נתן הנכרי בהם יין מעולם כי מאחר שאינן זפותין אלו היה נותן בהן יין היה מינכר וישנים כיון זפותין הן אסוריז ואפי' נראין חדשים כי שמא נתן בהם הנכרי יין ואינו מינכר וכו' ופירושא דהכא

שנויי נוסחאות (בו"ל) ואסורן בד"ו ואיסורן. (בול"ז) וקנקני בד"ו קנקני.

ככר לאדן

תורייבס מוליכין ע"ז גדולה וכו'. פי' ר"י מפרש תרפות דמתניתין תורייבס. ומהו תורייבס מוליכין וכו'. [וכן מפרש הפני משה]:

חדשות מותרות אף על פי שהן זפותות ישנות אסורות אף על פי שאינן זפותות. הכא את אמר זפותות מותרות והכא את אמר זפותות אסורות אמר רבי אבהו אני עמדתי על זפתן של קנקנים ואין נותנין לתוכן חומץ בשעה שזופתין אותן. רבי יעקב בר אחא בשם רבנן יין שאסור בשתייה ומותר בהנאה נכנסו לתוך קנקנים נעשו הקנקנים כיין. פינהו וכנס לתוכה יין אחר נעשה יין כקנקנים פינהו וכנס לתוכו יין אחר היין אסור והקנקנים מותרין. ולמה אסור בשתייה ומותר בהנאה בגין דרבי מאיר אמר אסור בשתייה ובהנייה. א"ר בא כשהלך רבי עקיבה לזיפורין אתון שאלין ליה קנקנים של נכרים במה היא טהרתן אמר מזו לימדתי עליהם מה אם בשעה שאינן זפותות את מר מותרין בשעה שהן זפותות אלא שנתקלפה זיפתן לא כל שכן וכשבאתי אצל חבירי אמרו על ידי זפת הן בולעות. כנס הנכרי לתוכן מים ישראל כונס לתוכן מים וחוזר וכונס לתוכו יין ואינו חושש. כנס הנכרי לתוכן ציר או מוריים ישראל כונס לתוכן יין כנס הנכרי לתוכן יין ישראל כונס לתוכן ציר או מוריים וחוזר וכונס לתוכן יין ואינו חושש. רבי יוחנן נפק לפגטי דרבי יודן נשייא לעכו אתון שאלון ליה קנקנים במה הוא טהרתן אמר מזו לימדתי עליהם מה אם בשעה שכנס נכרי לתוכו ציר או מוריים ישראל כונס לתוכן יין רבי יסא בשם רבי יוחנן בשעה שמכניסן לאור לא כל שכן רבי חייה בשם ר' יוחנן בשעה שמשחיל את זיפתן לא כל שכן. קיימין אינון אין קמין קמין. קנקנים שאינן זפותות ר' אסי אמר אסורות ר' אמי אמר מותרות. ר' יעקב בר אחא אמר ר' אסי מקשי כי נן אמרין אהן כוזא לא בלע. רב בא אמר רב ששת שאיל מאן אנן אמרין האין דהון של מימי רגלים לא בלע. רבי יעקב בר אחא רבי שמעון בר אחא בשם רבי חנינה קנקני נכרים ממלאן [a] מים שלשה ימים מעת *לעת ר' יעקב בר אחא אמר ר' אסי מקשי ועבדין כן. רבי יוסי ממלחייא אעיל עובדא קומי רבי מנא א"ל הא לשעבר א"ל שרי הא לבתחילה א"ל אסור. ר' ירמיה אזל לגובלנה הורי באילין פיתרייא רברבייא ממלא אותן מים ג' ימים מעת לעת.

ארמייא

עין משפט נר מצוה

נא

א מיי' פי"א ממאכלות אסורות הל' טו סמ"ג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלה ס"א וכ"ד

חדשות. שלא הכניס בהן יין לקיום: הכא את אמר וכו'. מאי שנא דבנודות זפותות אסורין ובקנקנים מותרין: אני עמדתי. חקרתי אחר זה ונתברר לי הדבר שאין דרכן לתת לתוכן חומץ של יין בשעה שזופתין אבל בנודות נותנין יין או חומץ של יין: נכנסו לתוך קנקנים. אם הכניס לתוכן יין שאסור בשתיה ומותר בהנאה כגון יין של ישראל שנגע בו הנכרי ולא שכסך וכיוצא בזה נעשו הקנקנים כיין שאם עירה היין ונתן לתוכן יין אחר ג"כ אסור בשתיה ומותר בהנאה כדקאמר פינהו וכו': פינהו. חזר ופינהו גם ליין השני וכנס לתוכן יין אחר היין הוא אסור שהוא היין השלישי והקנקנים מותרים אח"כ להכנס בהם יין אחר שהרי כשנערה היין הזה כבר היה בהן עירוי משלשה פעמים מיין: ולמה אסור בשתיה ומותר בהנאה. אקנקנים פריך וכי מפני מה נאסרו הקנקנים אחר שהכניס לתוכן היין הראשון שהרי לא היה יין נסך ממש א"כ אסתם קנקנים של נכרים פריך מפני מה אסרו חכמים היין שמכניס לתוכן בשתיה ולא התירו אלא בהנאה: בגין דר"מ אמר אסור בשתיה ובהנייה. כלומר הואיל ור"מ מחמיר בקנקנים של נכרים ואוסר אפי' בהנאה א"כ דיינו שנתיר בשתיה ולא רצו חכמים להקל כל כך באיסור חמור דיין נסך: מזו לימדתי עליהם. שיש תקנה לטהרן בקילוף הזפת מהן דמה בשעה שאינן זפופות את אמר מותרין כשהן חדשות א"כ בשעה שהן זפופות ונתקלפה הזפת מעליהן לכ"ש שנתיר שהרי אין החשש אלא משום הזפת שדרכן לתת לתוכו יין בשעה שזופתין: וכשבאתי אצל חבירי אמרו. אין ראיה מכאן דאע"פ שלא אסרו אלא זפותות מכל מקום כשהן זפותין הקנקנים חוזרין ובולעין מן היין שהשים לתוכן ולא מהני אח"כ קליפת הזפת: ציר או מוריים. מבטלין הטעם של היין לפיכך נותן הישראל ציר או מוריים לתוכן וחוזר וכונס לתוכן יין שלו: לפגטי. גן ופרדס אילנות מלשון התאינה חנטה פגיה: מזו לימדתי עליהם. תקנה מה אם בשעה וכו' ולא סיים הש"ס למילתיה ופליגי בה במה הוא דסיים דר' יסא בשם ר' יוחנן קאמר הכי קאמר דמה ציר או מוריים מועיל להכשירן בשעה שמכניסן לאור לא כל שכן וכלומר שאין להם תקנה אחרת אלא להכניסן לאור ור' חייה בשם ר' יוחנן קאמר דהכי הוא דסיים בשעה שמשחיל וכו' דסבירא ליה כר' עקיבא לעיל דמהני מה שקולף הזפת מעליהן ועדיפא מיניה דאפי' משחיל בעלמא על ידי האור מהני: קיימין אינון. בתמיה למאן דאמר מכניסן לאור וכי קיימין הן הא פקעי ומשני דאין ה"נ קאמר מכניסן לאור וכו' ואם נתקיימו נתקיימו: מותרות. דס"ל דבלא זפת לא בלעי: כי אנן אמרין. וכי אנחנו אומרין האי כוזא של חרס שאינו זפות לא בלע הא חזינן דבלע וכן שאיל ר' בא וכי אנחנו אומרין אהן עביט של מי רגלים לא בלע אלא ודאי אם הכניס לתוכן יין לקיום בלע: ועבדין כן. בתמיה וכי נסמוך על זה שממלאן ג' ימים מעת לעת: הא לשעבר. שאל לו אם בדיעבד נתן לתוכן יין אחר מילוי ג' ימים והתירו: הא לכתחילה. אם נסמוך ע"ז לכתחילה וא"ל אסור: פיתרייא רברבייא. כוסות גדולים. במ"ר פ' אחרי מות פיילי פיטירון. כוס בלשון רומי פיטירא:

מסורת הש"ס

מראה הפנים

דהכא להתוספתא סותר פירושו. ודעת הרמב"ם ז"ל כדעת פי' הר"ר אליעזר שהביאו התוס' שם דלא מחלק בין נודות לקנקנים כפי אשר פי' שם לייישב גי' הספרים וכך הם דבריו ז"ל בפ' י"א מהל' מ"א הל' ט"ו ע"ש בדין נודות הנכרי וקנקניהם וכו' דבזה הכל במכניס לתוכן לקיום תליא מילתא. ובדין הלוקח כלים מן הנכרי שכתב בהל' י"ז נמי לא חילק בין נודות לקנקנים שסתם וכתב הלוקח כלים חדשים שאינם מזופתים מן הנכרים נותן לתוכן מיד ואינו חושש שמא נתן בהן יי"נ ואם היו מזופתין מדיחן ואע"פ בהן חדשים. וזהו כגי' הברייתא דסיפא התם בדף ל"ג ע"א קנקנים של נכרים חדשים גרודים מותרין. כיון שאין מזופתין. ישנים ומזופפין אסורין. כלומר או ישנים או מזופפין וזהו כפי' רש"י ז"ל בזה אלא שאין דעתו ז"ל לחלק בין נודות לקנקנים מטעמא דאמרן דאם מכניסין בהן לקיום שוין הן לדינא וכן איפכא אם אין מכניסין בהן לקיום והחשש משום זפת הוא ג"כ שוין הן ויש סיוע לזה מדקאמר הכא טעמא אני עמדתי על זפת של קנקנים וכו' משמע הא במקום שנותנין לתוכן שוין הן לנודות וכן בכל חששא דאיכא למיחש במזופתין כך נראה לדעתו ז"ל ועיין בכ"מ בהל' י"ז ואין להאריך:

כנס הנכרי לתוכן מים וכו'. גי' זו משובשת וה"ג בתוספתא שם שכנסו בה נכרים מים מותר ישראל להכניס לתוכו יין ושכנסו בה נכרים יין ישראל ממלא אותם מים ג' ימים מעת לעת ומכניס לתוכה יין ואינו חושש ושכנס בה נכרי יין וישראל ציר ומוריים מותר ישראל אחר להכניס לתוכה יין. והתוס' שם קיימו להגי' וישראל ציר וכו'. וגי' דהכא ישראל כונס לתוכן ציר וכו' כגי' הברייתא דתני רב זביד בר הושעיה התם. ומיהו שמעינן מהני ברייתות דדוקא מילוי מים ג' ימים מעל"ע בעינן ולא כדאמר הכא לעיל דאתר שנתן לתוכן ג' פעמים יין שקנקנים מותרין והיא אליבא דר' יעקב בר אחא איתמר ואפשר היה דעתו לחלק בין הכניס לתוכן יין באסור בשתיה ומותר בהנאה דהכא מיירי ובין יי"נ ואפ"ה לא אשכחן דמחלקינן לענין זה. ובב"י בסי' קל"ה בשם הרמב"ן כתב על זה דבר חדש הוא ולא מצינו לו רגלים בגמרא שלנו ולפיכך אין להקל ולהורות כן עכ"ל ואפשר דהכא נמי בדיעבד קאמר וכמ"ש שם בשם א"ח דבדיעבד למדו מכאן:

על ידי זפת הן בולעות. ולא קיימא המסקנא הכי לקמן דהא ר' יוחנן קאמר דמהני אם מכניסן לאור ולדעת ר' חייה בשם ר' יוחנן בשעה שמשחיל את זיפתן מהני ע"י האור וזהו כרב אשי התם בדף ל"ג ע"ב בהא דר' יוחנן לא תימא עד דנתן אלא אפי' רפויי מרפת אע"ג דלא נתר. והרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער ה' הביא לזה וכתב נראה לי דבקנקנים דמכניסן לקיום מיירי והכי פירושא דאיכהו בעי מיניה קנקנים המכניסין לקיום אם מזופתין ונקלף זיפתן במה תהיה טהרתן ובחדשים קבעו מיניה ואמר להן מותרין לגמרי בלא שום הכשר דהא לא נשתמשו בהן ביין כל עיקר וסמכינן בהא אהכרת העין בלא נכנס בהן יין כלל וה"ק להו ומה אם בשעה שאינן זפופות אנו סומכין על הכרת העין שלא להצריכן שום הכשר ואע"פ שאם נשתמשו בהן לא היה שום דבר מפסיק בין היין לקנקנים ובודאי בולעין הן במזופתין ונקלף זיפתן וניכר שלא נתנו בהן יין לכ"ש שאפי' את"ל שנתנו בהם יין אין בהם איסור כל כך שהרי זיפתן מפסיק והולך ועומד בפני היין וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי ע"י זפת הן בולעות לומר דבשעת זפיתם נותנין בהם יין וכיון שכן הא אין סומכין על הכרת העין דודאי נכנס בהן יין כיון שמכניסין אותן לקיום אבל שאינן זפותין מותרין לפי שאינו ודאי שנתנו בהם יין ואם נתנו בהן ניכר בהם היין וזהו שנראה לי בפירושו ואלו היה דעת הירושלמי שע"י הזפיתה בולעין יותר אין מטגיחין בו לפי שאין שיטת גמרתינו הולכת בכך עכ"ל. וכבר כתבתי דאף אם נפרש כפשטה מסקנת ר' יוחנן דלקמן עולה כשיטת הש"ס דילן והשתא האי קנקנים במה היא טהרתן כאידך במה טהרתן דלקמן הוא דמשמע דלאו בחדשים איירי אלא דר' יוחנן פליג על חביריו דר"ע כמבואר:

הא לכתחילה א"ל אסור. נראה דזה הוא לפי הגי' דלעיל דלא גרים בברייתא ממלא אותה במים ג' ימים מעת לעת אבל לפי גי' התוספתא שהבאתי לעיל קתני בהדיא דמותר לכתחילה בכך כדאמר ר' ירמיה התם דף ל"ג ע"א כך הורה ר' אמי שלכם למעשה ממלאן מים ומערן וכו' מעת לעת:

הורי באילין פיתרייא רברבייא וכו'. בכלי חרס מיירי דאע"פ שאינן זפותות בולעות וכדמסיק לעיל ואהן כוזא לא בלע והואיל דרברבייא הן מסתמא מכניס לתוכן לקיום והלכך בעי עירוי ג' ימים מעת לעת כדאמרינן התם בפ' בתרא דף ע"ד ע"ב ומודה רבי בקנקנים של נכרים שהן אסורין ומה הפרש וכו' זה מכניסו בקיום:

במשלם

שנויי נוסחאות (סו"ו) רבי יעקב בשרי"ר אמר ר' יעקב. (סו"ז) שאסור בשרי"ר שהוא אסור. נכנסו בשרי"ר וכנסו. (סו"ח) קנקנים בשרי"ר הקינקן. וכנס לתוכה יין בשרי"ר וכינס לתוך יין. (סו"י) והקנקנים מותרין בשרי"ר והקינקן מותר. (סוי"ח) כנס הנכרי... עד „ואינו חושש" בשרי"ר קינקני גוי שכינס לתוכן... מן כינס גוי לתוכן יין ישראל כונס לתוכן מים כינס גוי לתוכן... ציר ומוריים וחוזר וכונס לתוכן יין ואינו חושש. (סוכ"ד) במה הוא בשרי"ר במה היא.

ככר לארן

באילין פיתריא רברבייא. פירוש כוסות כמ"ש בב"ר הביאו לו פוטירין של יין. או שגירסא פטכייא כמו פיטס:

עמודי ירושלים

רבי יעקב בר אחא בשם רבנן יין שאסור בשתייה ומותר בהנאה כו' פינהו וכנס לתוכו יין אחר היין אסור והקנקנים מותרים. בבית מאיר ביו"ד (סי' קל"ה ס"ב) כ' וז"ל תו איכא למידק מהירושלמי הנ"ל והמבואר בפוסקים דסתם קנקן הוא כלי שמכניסין לקיום ואפי' נשתמש לשעה גזרו עליו בהכשר עירוי א"כ למה התיר הירושלמי הקינקן בשכשוך וע"כ לומר שלא גזרו לשעה אלא בכלי נכרי ולא בכלי ישראל עכ"ל תק"מ דהא כתב המראה הפנים בתוספותיו לירושלמי לקמן כנס הנכרי לתוכן מים וז"ל ומיהו שמעינן מהני ברייתות דמילוי מים ג' ימים מעל"ע בעינן ולא כדאמר הכא לעיל דאתר שנתן לתוכן ג"פ יין שקנקנים מותרים והוא אליבא דר' יעקב בר אחא איתמר עכ"ל. וא"כ נק"מ דהוא דהכא דלא כהלכתא ור' יעקב סובר דלא בעינן ג' ימים משא"כ לדידן שפיר כתבו הפוסקים דצריך הכשר עירוי וא"ש:

ארמייא איתבזעת זיקיה. אלל נכרי א' נבקע הנוד שלו וקיבל ישראל את היין תוך נוד שלו ושאל לרבנן ואמרו לריך מילוי ג' ימים ומיירי שהכניס את היין לקיום שהיה בתוכו ג' ימים: זפתין זיקוקין זעירין. זופתין נודות קטנים וישראל לוקחין מהן: ואסרן. משום נודות זפופות כדתנינן בברייתא דלעיל:

הלכה ה מתני'

החרלני' והזגין. הזגין הם הקליפות של ענבים והחרלנים הן הגרעינין שבתוכן: לחים. בתוך י"ב חדש:

אסורין. אף בהנאה: יבישין. לאחר י"ב חדש מותרין אף באכילה והלכה כחכמים:

גמ' והא תנינן. לקמן בפ"ד ואינו נעשה יין נסך עד שירד לבור וא"כ אמאי לחין אסורין: במשלם לתוך הבור הוא מתניתא. מתני' מיירי שמשלה אותן הנכרי מתוך הבור ואחר שדרך עליהן ונמשך היין לבור ואם עד שלא דרך ונמשך היין מהן אפי' לחין מותרין באכילה: תמן תנינן. בפ"ט דכלים חרסין שנשתמש בהן משקין טמאין ונפל לאויר התנור והוסק התנור טמא שסוף המשקה ללאת וכן בגפת חדשה. פסולת של זיתים לאחר שהוליאו שמנן: אבל בישנה טהור. ותני עלה בתוספתא דכלי' פ"ו דב"ק איזו היא חדשה וכו' וכת"ק דהתם והכא נמי במתני' כן:

הלכה ו מתני'

המוריים. שומן של דגים ורגילין היו שמערבין בו יין אבל אם ניכר שלא נתערב בו יין כ"ע ל"פ דשרי: הגבינה ותירייקי. ובנוסחת הבבלי בית אונייקי שם כפר שרוב עגלים שלהם קריבין לע"ז ור"מ חייש למיעוטא וקסבר דאע"ג דרוב עגלים הווי מיעוטא כנגד שאר בהמות חיישין למיעוטא וכל הגבינות הנמלאים שם אמרינן דילמא בקיבת עגלי ע"ז העמידן וחכמים לא חיישי למיעוטא והלכה כחכמים: **גמ'** יין למוריים. סוגיא זו כתובה ב"ם פ"א דתרומות והתם שייכא ואגב דפריך ממתני' מייתי לה כולה דתנן התם אין נותנין דבילה וגרוגרות של תרומה לתוך המוריים מפני שהוא מאבדו אבל נותנין את היין למוריים מפני שנותן בו טעם וקאמר התם מתניתא דרבי היא דפלוגתא היא בתוספתא שם פ"ח דרבי הוא דמתיר ליתן יין של תרומה למוריים ור"א בר' שמעון אוסר דס"ל דאינו נותנו אלא לעבור את הזוהמא והלכך אסור מפני שהוא מאבדו: לפיכך אם עבר ונתן. לדברי רבי אסור המוריים לזרי' מפני שהיין של תרומה נותן בו טעם ומידי דעבידא לטעמא לא בטיל ולר"א בר"ש מותר לזרי' שהיין נאבד הוא ובטיל: כדברי שהוא מתיר לזרי'. א"כ מוריים הנכרי למה הוא אסור. הרי היין שנותנין בתוכו בטל הוא: משום תבשילי נכרי'. הוא דאסר ולא משום חשש יין לנסך: והתני. בתוספתא דמכלתין פ"ה מוריים אומן ה"ז מותר משום דלא מרע נפשיה: אומן מותר לאו בשאינו מבושל. הוא דהתירו וא"כ דכוותה שאינו אומן אע"פ שאינו מבושל אסור כל"ל וכן הוא בתרומות: מאי כדון. השתא הדרא קושיא לדוכתיה מ"ט אסרו למוריים: את שהוא וכו'. כלומר לעולם יין למוריים משום לעבורי זוהמא הוא דעבידא ובע"ז אסור דעכ"פ הנאה אית ביה מחמת יין נסך: הדא אמרה וכו'. כלומר אפי' ההיא הנאה אסרו ביה ביין נסך ומשום הומרא דע"ז ובתרומה מותרת דלאין איסור הנאה בתרומה: ובלבד ביודעו. דלא חשיד לשקר ומהימן ליה שלא נתן לתוכו יין: ר' יוחנן ורבי אלעזר. התם בתרומות קאי דתנינן אין מבשלין את היין מפני שהוא ממעיטו ר' יהודה מתיר מפני שהוא משביחו ופליגי לענין מאי ממעיטו: ממדתו. שנחסר על ידי בישול: משותיו. שאינו שוה כ"כ כמו יין חי ובני אדם חפלין יותר בו מביין מבושל: ולא ידעין. ומספקא לן מי משניהם אמר הטעם הזה ומי אמר זה: ממה דאמר ר' יוחנן בספ"ב דתרומות על הא דתנן שם אין תורמין יין מבושל על שאינו מבושל מפני שהוא רע על היפה וקאמר התם מתני' כר' יהודה וכלומר דאע"ג דפליג התם ברישא גבי תורמין בלל קטן שלם וכו' מ"מ ההיא דשאינו מבושל על המבושל וכו' כר' יהודה כמי אתיא דלא הזיקן דפליג בסיפא והדר פריך ר' יוחנן שם מחלפה שיטתיה דר' יהודה מרים פ"א דקתני מפני שהוא משביחו אלמא דס"ל יין מבושל עדיף טפי. ואמר ר"א אינה מחלפה שיטתו דתמן בפ"א בכהן הוא דמתיר לבשלו דאע"פ שמחסרו ממדתו מ"מ משביחו מחמת שהוא מתקיים לו והכא בפ"ב בבעלים ולריך לתרום מן היפה לפי שנוח לו יותר להכהן ליקח ממנו יין חי כפי המידה וש"מ דר' יוחנן דקא' מחלפה שיטתיה דר' יהודה הוא דאמר דטעמיה דת"ק מפני שממעטו משותיו והלכך אפי' בכהן אין לו לבשלו ולעשות גרוע מכמות שהיה:

הלכה ז מתני'

מפני מה אסרו גבינות הנכרים. באכילה ולרבנן קא בעי דמשום חלב בהמה טמאה ליכא למיחש דקים לן חלב בהמה טמאה אינה נקפה: מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה. בחלב שבתוך הקיבה: והלא

ארמייא איתבזעת זיקיה וקיבלה ישראל גו דידיה אתא עובדא קומי רבנן אמרי ממלא אותן מים שלשה ימים מעת לעת. רבי יסא אזל לצור חמא יתהון זפתין זיקוקין זעירין וישראל זבנין אמר מאן שרא לכון שאלון לרבי יצחק ולרבי מני ואסרן:

הלכה ה מתני'

החרצנים והזגין של נכרים אסורין ואיסורין איסור הנאה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [א] לחים אסורין יבישין מותרין:

גמ' רב ששת בשם רב לחים אסורין אפילו בהנאה יבישין *מותרין אפילו [ב] באכילה והא תנינן *אינו נעשה יין נסך עד *שירד לבור רבי בא בשם רבי יודה בכשלם לתוך הבור היא מתניתא. תמן תנינן *וכן בגפת [ג] חדשה אבל בישנה טהור *אי זו היא חדשה בתוך שנים עשר חדש ישנה לאחר שנים עשר חדש:

הלכה ו מתני'

המוריים והגבינה ותירייקי של נכרים אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אין איסורין איסור [ד] הנאה:

גמ' יין למוריים *רבי מתיר רבי לעזר בי ר"ש אוסר לפיכך אם עבר ונתן רבי אוסר לזרים רבי לעזר בי ר"ש מתיר לזרים. רבי מנא בר תנחום בעי כדברי מי שהוא מתיר לזרים ומוריים הנכרי למה הוא אסור רבי ירמיה בשם רבי חייה בר בא משום תבשילי נכרים *והתני אומן *מותר שאינו אומן אסור אומן מותר לא בשאינו מבושל ודכוותה שאינו אומן אסור אע"פ שמבושל. מאי כדון את שהוא ליטול את הזוהמא מחמת ע"ז אסור הדא אמרה הנאת ע"ז אסורה והנאת תרומה מותרת א"ר יוחנן בר מדייא כדברי מי שהוא אומר אומן מותר ובלבד ביודעו. ורבי יוחנן ורבי לעזר חד אמר מפני שממעטו ממדתו וחד אמר מפני שממעטו משותיו ולא ידעין מאן מר דא ומאן מר דא מן מה דמר רבי יוחנן מחלפה שיטתה דרבי יודה ומר רבי לעזר אינה מחלפת תמן בכהן והכא בבעלים הוי דרבי יוחנן דו אמר מפני שממעטו משותיו:

הלכה ז מתני'

אמר רבי יהודה שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך מפני מה אסרו גבינת הנכרים אמר לו מפני [ה] שמעמידין אותה בקיבת נבילה אמר לו והלא

ר"י ור"א חד אמר מפני שממעטו ממדתו עי' פי' סוגיא זאת ברידב"ז ממס' תרומות פ"ב ה"ב דף י"ג ע"ב ד"ה אמר ר' יוחנן. ותמלא נחת: ר"ח

מסורת הש"ס

ע"ז לד (לקמן פ"ד) שם נט (כלים פ"ט) (תוספתא דכלים פ"ו דב"ק)

(תרומות פי"א תוספתא דתרומו' פ"ח)

(ותוספתא דמכילתין פ"ה) ע"ז לד ע"ב

עין משפט נר מצוה

נב
א ב מיי' פי"א ממאכלות אסורות הל' יד סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכג סעיף יד

נג
ג מיי' פי"ד מכלים הל' ו

נד
ד מיי' שם פי"ג הל' יג סמ"ג לאוין קלב טוש"ע שם סי' קטו ס"ב

נה
ה מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הל' יג סמ"ג לאוין קלב טוש"ע שם

מראה הפנים

במשלם לתוך הבור היא מתני'. הרי"ף ז"ל הביא לזה וכתב ומפרש בירושלמי במשלה אותן מתוך הבור דאינו נעשה יי"נ עד שירד לבור. וכתב הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך בית חמישי שער ראשון ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל בפ' אין מעמידין ומפרש בירושלמי וכו' למשנה ראשונה הוא ולא שהלכה כן אלא ללמוד ממנה משנה אחרונה כתבו הרב ז"ל ולומר שהשולה מתוך גממיות שתחת האשכולות שעדיין הכל מעורב ענבים ויין כאותה אינם אסורין ושלא כדעת ר' יוסי כר' כון דירושלמי שכתבנו למעלה בסמוך אלא כדעת מי שנחלק עליו ואמר ממותר גממיות שתחת האשכולות מותרות וזו אפי' למשנה אחרונה אמרוה עכ"ל והביא הב"י בסי' קכ"ג למקלת דבריו ואינם כמובן שם ויתבאר מזה לקמן א"ה כפ"ד הל' ח' וע"ש:

והתני אומן מותר. וכן הובאה האי ברייתא התם דף ל"ד ע"ב ומפרש לה פעם ראשון ושני מותר איידי דנפיש שומניה הלכך לא רמי ביה אומן חמרא דידע דמקלקל לה שליש' דלא נפיש שומניה רמי ביה חמרא וכתבוה הרי"ף והרא"ש ז"ל. ומס אלא

שנויי נוסחאות (סו"נ) חמא יתהון זפתין זיקוקין זעירין וישראל זבנין בסרי"ר חמתהון זפתין זקיהון זעירין ויש' זבנין להון. (סו"ה) מני בסרי"ר מנה. (סו"ו) בי ר"ש בסרי"ר ור' שמעון. (סו"ז) ומוריים בסרי"ר מוריים. (סו"ח) והתני אומן בסרי"ר והא תני ר' יוסה אמון. (סו"כ) שמבושל בסרי"ר מבושל. (סוכ"א) הנאת בסרי"ר הניית. והנאת בסרי"ר והנייתי. מדייא בסרי"ר מאדייה. (סוכ"ג) אומר אומן בסרי ר אמור אמון. ורבי יוחנן בסרי"ר ר יוחנן. (סוכ"ג) שממעטו בסרי"ר שהוא ממעיטו. וחד בסרי"ר וחרנה. (סוכ"ד) שיטתה בסרי"ר שיטתיה. (סוכ"ס) מחלפת בסרי"ר מחולפת והכא בסרי"ר וכא. דרבי יוחנן בסרי"ר ר' יוחנן. (סוכ"ו) שממעטו בסרי"ר שהוא ממעטו.

ככר לארן זפתין זיקוקין. פירוש כשו זיקין:

והלא קיבת העולה חמורה מקיבת הנבילה ואמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה ולא הודו לו אלא אמרו לא נהנין ולא מועלין חזר ואמר לו מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי ע"ז אמר לו אם כן למה לא אסרוה בהנאה השיאו לדבר אחר אמר לו ישמעאל אחי היאך אתה קורא °כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודייך מיין אמר ליה כי טובים דודייך אמר לו אין הדבר כן שהרי חבירו מלמד עליו לריח שמניך טובים: גמ' רבי יעקב בר אחא ר"ש בר בא בשם רבי יהושע בן לוי מפני *עגלים ששם נשחטין לשם עכו"ם שמע רבי יוחנן ומר יפה לימדנו רבי שכן השוחט בהמה לעכו"ם אפילו *פירשה אסור. רבי יוחנן בעי מצא בה טבעת א"ר יוסי טבעת בעינה היא פירשה גופה היא. רבי חייה בר בא בשם רבי יוחנן [ז]*בראשונה היו אומרים אין מעמידין לא בקיבת הנבילה ולא בקיבת הנכרי חזרו לומר מעמידין בקיבת *הנבילה ואין מעמידין בקיבת הנכרי רבי בא בר זבדא רבי שמואל בר רב יצחק בעי זו להוציא מדברי רבי ליעזר שר"א אומר שמחשבת נכרי לע"ז. אתא רבי אסי בשם רבי יוחנן בראשונה היו אומרים מעמידין בקיבת הנבילה ולא בקיבת הנכרי חזרו לומר מעמידין בין בקיבת נבילה בין בקיבת הנכרי. לישן מתניתא מסייעא לר' חייה בר בא *קיבת הנכרי ושל נבילה אסורה כמשנה

תורה אור: (שיר א)

ר"ח ב"ב בשם ר"י בראשונה היו אומרים אין מעמידין לא בקיבת הנבילה ולא בקיבת העכו"ם חזרו לומר מעמידין בקיבת הנבילה ואין מעמידין בקיבת העכו"ם רבי בא ב"ז ר"ש בר"י בעי מה כר"א דר' אליעזר אמר סתם מחשבת עכו"ם לעכו"ם כן הגי' במס' בילה פ"ק ה"א ר"י בשם ר"י הכין בראשונה הם אומרים אין מעמידין כו' וחזרו לומר מעמידין בין בקיבת הנבילה בין בקיבת העכו"ם א"ר יוסי לשן מתניתא מסייעה לרחב"ב קיבת העכו"ם וקיבת הנבילה אסורה. פי' אלמא דעכו"ם חמור מנבילה דאל"כ מל עכו"ם גופי' הוי נבילה. ומשני כמשנה הראשונה דלמשנה הראשונה נשולם הוא כן דעכו"ם חמור מנבילה אבל למשנה האחרונה אף דחמור מ"מ מותר כמו בנבילה ומסיים הגמ' דכמו כן כל המשנה קאי למשנה הראשונה חוץ מהסיפא דסיפא דאפילו למשנה אחרונה נמי קאי כמו דמסיק בבבלי מס' חולין דף קט"ז ע"ב והילכתא מעמידין בקיבת נבילה ובקיבת שחיטת עכו"ם וכשירה שינקה מן הטריפה. וכ"ש טריפה שינקה מן הכשירה מ"ט חלב המכונס בה כפירשא בעלמא ע"כ עיי"ש. וא"כ כיון דפירשא בעלמא היא הכל מותר וה"נ ה"ק דכל המתניתין אימו אליבא דהלכתא חוץ מסיפא דסיפא כשירה שינקה מן הטריפה קיבה אסורה הוא רק למשנה ראשונה אבל למשנה אחרונה מותר אך סיפא דסיפא טריפה שינקה מן הכשירה קיבתה מותרת היא קם אליבא דדינא אף למשנה האחרונה. אפילו דיסברון ב"ש כב"ה כו' זה שייך למס' בילה פס כלרך הש"ס הזה:
ומפני

והלא קיבת העולה חמורה. שהעולה אסורה בהנאה ומועלין בה: שדעתו יפה. שאינו קן ומואס בה: שורפה חיה. דפירשא בעלמא היא: ולא הודו לו. להורות כן לכתחילה אבל אמרו לא נהנין מדרבנן ולא מועלין מדאו' אלמא מדלית ביה מעילה ש"מ האי חלב הכנוס בקיבה כפירשא בעלמא הוא: בקיבת עגלי ע"ז. שנעשו לה תקרובת וגבי ע"ז אפי' פירשא בעלמא היא אסור דכתיב בה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם: השיאו לדבר אחר. ולא רצה לגלות לו טעמו של דבר מפני שעדיין לא עברו י"ב חדש שנגזר' גזירה זו וכי גזרי רבנן גזירה לא מגלו לטעמא עד תריסר ירחי שתא עד שתתפשט גזירתן דילמא איכא דלא ס"ל לטעמיה ואתי לזלזולי בי' וטעמא דאסרו גבינת נכרים מפני שמעמידין אותן בעור הקיבה של שחיטת נכרים שהיא נבילה ועור לאו פירשא הוא ואסור ואע"פ שהוא דבר מועט כנגד כל החלב כיון שהוא מעמיד החלב ועושה בו מעשה לא בטיל דקי"ל הכל הולך אחר המעמיד ומשום בשר בחלב לא היה אסור כיון שהבשר בפני עצמו מותר אינו אסור בחלב אע"פ שמעמידו עד שיתן בו טעם אבל דבר של איסור מעיקרו אסור בהיתר כל זמן שהוא מעמיד אף על פי שאינו נותן בו טעם: כי טובים דודיך. לשון זכר: או כי טובים דודייך. לשון נקבה וה"ק כ"י לפניו ישקני הקב"ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי כי טובים דודייך מיין: אין הדבר כן שהרי חבירו מלמד עליו. שלשון זכר הוא והכי קאמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה ערבים עלי דברי דודך כלומר תקנות שתקנו וגזרו החכמים יותר מיינה של תורה מעיקר תורה שבכתב: גמ' מפני עגלים ששם וכו'. אמתני' דלעיל קאי וטעמא דר"מ מפרש דאוסר בגבינות כפר ותירייקי אפי' בהנאה מפני עגלים ששם נשחטין לשם ע"ז ור"מ חייש למיעוטא כדפרישית שם: שמע ר' יוחנן ואמר יפה לימדנו רבי. האי טעמא אליבא דרבי מאיר דאף על גב דמעמידין את הגבינה בקיבה ופירשא בעלמא היא מיהו בע"ז שאני שכן השוחט בהמה לע"ז אפי' פירשה אסור כדשמעינן ממתני': מצא בה טבעת. בבהמה שנשחטה לע"ז אי נימא דאסור בהנאה: טבעת בעינה היא. שאני טבעת דבעינה היא באת לתוך מעיה ולאו מגופה קא רבי אבל פירשה מגופה היא: בראשונה וכו'. סוגיא זו כתובה ברים פ"ק די"ט ומעתקת כאן בקצרה והכי גרסינן התם תמן תנינן בפ"ה דעדיות: בילת נבילה אם יש כיוצא בה נמכרת בשוק. שקליפתה קשה וגמגנית כשאר בלים הנמכרות בשוק מותרת ואם לאו אסורה כדברי בית שמאי ובית הלל אוסרין מה טעמא דבית שמאי גמורה היתה עד שלא תתגבל מעתה אפי' אין כיוצא בה נמכרת בשוק תהא מותרת אם אומר את כן נמצאת מתיר שלל של בלים. כלומר דשאני אין כיוצא בה נמכרת שכיון שלא נגמרה כבני מעיה היא וקשורה בשלל של בלים ולא נתיר שלל של בלים של נבילה. ואמרינן הו התם ובית שמאי כמשנה האחרונה ובית הלל כמשנה הראשונה בתמיה. ובספרי הדפוס כתוב שם בהיפוך וטעות הוא. כלומר דבית שמאי ובית הלל דפליגי בכיוצא בה נמכר' בשוק וקסברו ב"ש דכגופה היא מעתה דברי ב"ה כמשנה הראשונה דמתני' דהכא דאסרו משום קיבת נבילה דכגופה הויא והלא חזרו בהן ולמשנה אחרונה לאו כגופה חשובה היא וקס"ד דבילה וקיבה חדא דינא אית להו: דאמר ר' חייה בר בא בשם ר' יוחנן בראשונה וכו'. כדכתיב כאן כלומר משנה ראשונה ומשנה אחרונה מאי היא דאמר ר"ח וכו' וכדמסיק לקמן: בראשונה היו אומרים אין מעמידין לא בקיבת הנבילה. אפי' של ישראל ולא בקיבת הנכרי ומטעמא דקיבת נבילה כגופה היא: חזרו לומר. לפי משנה האחרונה שחזרו וסבירא לן דקיבה פירשא בעלמא היא מעמידין בקיבת הנבילה של ישראל אבל אין מעמידין בקיבת הנכרי משום דסתם שחיטת נכרי לע"ז היא ובע"ז אפי' פירשה אסור: בעי. הקשה על זה דהאי אזלא כר"א דפ"ב דחולין דקאמר סתם מחשבת נכרי לע"ז והא סתים לן תנא לעיל דלא כר"א דתנן בהלכה ג' בשר הנכנס לע"ז מותר ואמרינן התם זו להוציא מדברי רבי אליעזר שר"א אומר מחשבת נכרי לע"ז: אתא ר' אסי בשם רב יוחנן. דהכי קאמר ולא כדאמר ר' חייה בר בא בשמיה: בראשונה היו אומרין אין מעמידין לא בקיבת הנבילה ולא בקיבת הנכרי חזרו לומר מעמידין בין בקיבת הנבילה בין בקיבת הנכרי וכן הוא במסכת בילה. כלומר לפי משנה הראשונה היו שניהן שוין להיסורא ולפי משנה האחרונה שניהן שוין להיתירא דסתם מחשבת נכרי לע"ז לא אמרינן: לישן מתניתא מסייע לר' חייה בר בא. לשון המשנה ששנינו בפרק כל הבשר מסייעא ליה דקתני התם קיבת נכרי ושל נבילה אסורה אלמא דקיבת נכרי לחוד ושל נבילה לחוד ואי טעמא דנכרי נמי משום נבילה הויא למה לי למיתני תרווייהו אטו לא ידעינן דשחיטת נכרי נבילה היא:
כמשנה

מסורת הש"ס: ע"ז לב ע"ב | שם | (בילה פ"ק) | חולין קטז | (חולין פ"ח)

מראה הפנים

אלא הביא הרמב"ם ז"ל מחילוק דין זה וסתם וכתב בפי"ז ממ"א הל' כ"ו המורייס במקום שדרכן לתת לתוך יין אסור וכו' ולא הזכיר כלל מאומן י"ל מפני שבעכשיו אין דרכן לתת לתוכו יין לא רצה להאריך בזה וכ"כ הרשב"א ז"ל גם על דבריו שעל זה סמכו ליקח מוריים בכל מקום מכל אדם לפי שלא נהגו עכשיו לתת לתוכו יין כלל: לישן מתניתא מסייע לר' חייא בר בא וכו'. דיוקא דהאי ב"ס כתבו התוס' בתימא בפ' כל הבשר דף קי"ו ע"ב בהא דמפרש במוהל התם חדא קתני שקיבת שחיטת נכרי נבילה דאתי קמ"ל דקבת נכרי נבילה הא שמעינן מפ"ק כמתני' ולא הוי ליה למיתני הכא אלא קיבת נכרי אסורה. ולכ"ע הך רישא קודם חורה נבינת וכן אמר התם והכא מוסיף לא דרישא דסיפא כשירה שינקה מן הטריפה אסורה נמי כמשנה הראשונה היא והכי סייעתא לדעת. הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפט"ו ממ"א שפסקו דחלב הקיבה פירשא בעלמא היא וגרסי להמסקנא שם אבל מעמידין בקיבת נבילה ונכרי וקיבת כשרה שינקה מן הטריפה וכ"ש בקיבת טריפה שינקה מן הכשירה. והרא"ש ז"ל כתב שם וז"ל לגירסתו דכשרה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה קודם חורה נבינת ולא משמע כן אלא משמע שנשנו כאחת. וכהדיא קאמר הכא כדברי הרי"ף והרמב"ם והגאונים ז"ל: היה

ציון ירושלים [ז]בראשונה היו אומרים מעמידין בקיבת נבילה כו' ע"ש כל המאמר וע' מס"פ וע' פר"ח סי' פז וע' רמב"ן במלחמות פ' כל הבשר ודוה וגדרים לבנת הגדול בהלכתי כוס. וע' סמ"ג מצות ל"ת קלד וצ"ע:

שנויי נוסחאות (סו"ח) אמר ליה כי טובים דודייך בד"ו ליתא. (סו"י) בא בסרי"ר אבא. (סו"א) מפני עגלים בסרי"ר מפני שרוב עגלים. (סו"ג) לימדנו בסרי"ר לימדני. (סו"ט) רבי בא בר זבדא רבי שמואל בסרי"ר ר' זבידה א' ר' שמואל. (סו"א) שר"א אמר שמחשבת נכרי בסרי"ר שהיה ר' ליעזר אומר שהמחשבת הנוכרי. (סו"ב) אסי בסרי"ר יסא. היו אומרים מעמידין בקיבת הנבילה בסרי"ר היו אומרים אין מעמידים לא בקיבת הנבילה. (סו"ג) נבילה בסרי"ר הנבילה.

חדושים

כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודייך מיין אמר ליה כי טובים דודייך כו' מצאתי כתוב כי בהעתקת רב סעדיה גאון לשה"ש לשפה ערבית העתיק כי טובים דדיך מיין ונוכל לומר גם כאן כי השאלה היתה אם צריך לקרות דַדַיִךְ או דוֹדַיִךְ ורא"ה לזה הוא מתוספתא פרה פ"י ששם הגירסא היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דדיך מיין אמר לו כי טובים דדיך אמר לו אין הדבר כן שהרי חברו מלמד עליו לריח שמניך טובים כן הוא הנוסחא בתוספתא כ"י וויין הנדפס בשם אור הגנוז בלא וו"ו במלת דדיך ואצלנו בתוספתא חסר "כי טובים דדיך מיין" וחסר מן מיין הראשון עד מיין השני:

מסורת הש״ס

(סנהדרין פי״א) פ״ג לג

שם

יומא נה

ב״ב ויפלח

פני משה

כמשנה הראשונה. השתא מסיק לה דחזינן דקתני התנא כמשנה הראשונה וקתני כמשנה האחרונה כדמפרש לסיפא דמתני׳ דהתם וה״ג כמו שהוא במסכת בילה: כמשנה ראשונה כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה כמשנ׳ ראשונה וטריפה שינקה מן הכשירה קיבתה מותרת כמשנה אחרונה. כלומר הא דקתני ברישא דמתני׳ קיבת נבילה אסורה אלמא לאו כפירשא בעלמא היא כמשנה ראשונה אתיא וכן הא דקתני ברישא דסיפא כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה אלמא כחלב חשבינן ליה מה שהוא בתוך הקיבה הא נמי כמשנה ראשונה שקודם החזרה כשנית דאכתי לא הוה אמרינן כפירשא בעלמא היא ומשנה לא זזה ממקומה אפי׳ לאחר שחזרו מזה והא דקתני בסיפא דסיפא טריפה שינקה מן הכשירה קיבת׳ מותרת ולא אמרינן כגופה היא כמשנה האחרונה בלאחר חזרה היא שמעינן מיהת דחזרו ממשנה ראשונה וקבעו כמשנה אחרונה והדרינן לקושיא דלעיל דבית שמאי כמשנה האחרונה ובית הלל כמשנה הראשונה בתמיה הא חזרו ממשנה הראשונה והיכי אמרינן להא דבית הלל כוותה: ומשני ואפי׳ דיסברון בית שמאי כבית הלל כמשנה האחרונה כל״ל וכן הוא שם. כלומר דהא ליתא דמלינן לאוקמי הא דבית שמאי וכן הא דבית הלל כמשנה האחרונה דלא דמיא פלוגתייהו להא דמתני׳ דבילה גידולי גופה הויא ובהא פליגי דבית שמאי סברי הואיל וכיולא בה נמכרת בשוק לאו כגופה חשבינן לה ואם אין כיולא בה נמכרת אז כגופה הויא ובית הלל סברי אפי׳ כיולא בה נמכרת מ״מ גידולי גופה היא שנתגדלה במעי נבילה וכנבילה היא אבל קיבה ממקום אחר באת ובין לבית שמאי ובין לב״ה אמרינן דלאו כגופה חשיבה דכפירשה בעלמא היא הבאה לה ממקום אחר ותרויהו כמשנה האחרונה סבירא להו: ואתייא כהאי דאמר רבי יוסי בר בון וכו׳ שבקעו להם זאבים. דרסום ואסרו אותן משום דרוסת הזאב ואפ״ה קיבותיהן התירו דלא דמיא לבילה: חברייא בשם ר׳ יוחנן וכו׳. גרסינן להא לעיל פ׳ אלו הן הנחנקין בהל׳ ד׳ עד ע״פ התורה אשר יורוך ע״ש: ר׳ יעקב בר אחא וכו׳. בריש הלכה וגרסי׳ לה על מתני׳ דלעיל והדר גרים לה על מתני׳ דהכא: מה שורפה. מה הלשון שורפה: גמי לה. שגומא׳ אות׳ היה: בכוס זוהם. כלומר דיהיב טעמא מפני [מאי] אמרו בקיבת עולה כששורפה לא נהנה ולא מועל אע״פ שזה נהנה משום שדומה לשותה בכוס זוהם הלא אמרה וכו׳ ולא מועל דלא הויא הנאה גמורה שבטלה דעתו אצל כל אדם ומ״מ לכתחילה אמרו חכמים לא נהנה שלא יעשה כן: מפני שבקרוב אסרום. ולא היה רוצה לגלות שלא יזלזלו בדבר: ור׳ ישמעאל היה קטן. ועוד דבאותה שעה שאלו עדיין קטן היה ר׳ ישמעאל ואין מגלין טעמי תורה לקטן כדלקמן: אם להפליגו בדברים היה מבקש. מ״מ השיאו לדבר הזה ולא השיאו לאלו חמש השאות שבתורה שאין להן הכרע ויש להשיא פירושן לכאן ולכאן כדחשיב ואזיל וכלומר דהכא נמי מפני מה השיאו לגמרי לדבר אחר היה לו לומר מילתא דמשתמע לתרי אפי שהוא נוטה לכאן ולכאן והיה יודע ולא יודע גוף הטעם: א״ר לא. היינו טעמא מפני שיש דברים שמשיקין השפתים עליהן וסותמין את הפה ואין לגלותן כלל וכלל היך כמה וכו׳ ישקני: אותי. הוה ליה למיכתב וכתיב ואותי ללמד שנא׳ לי דברים שיש לי רשות לומר הטעם לכם ודברים שאין לי לגלות הטעם כ״א נאמר לי טעמן ביני לבין עצמי: כבשים

תורה אור

כמשנה הראשונה טריפה שינקה מן הכשירה קיבתה מותרת כמשנה האחרונה כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה כמשנה האחרונה. אפי׳ דיסברון בית שמאי כבית הלל במשנה הראשונה הוי ביצה גידולי גופה קיבה ממקום אחר באת. ואתייא כיי דמר רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי יוחנן מעשה בבנו של רבי יהודה בן שמוע שבקעו להן זאיבים יותר משלשה מאות צאן ובא מעשה לפני חכמים והתירו קיבותיהן אמרו ביצה גידולי גופה קיבה ממקום אחר באת לו. *חברייה בשם רבי יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים יותר *מדברי תורה °וחכך כיין הטוב שמעון בר בא בשם רבי יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים יותר מדברי תורה °כי טובים דודיך מיין. רבי בא בר כהן בשם בר פזי תדע לך שדברי סופרין חביבין יותר מדברי תורה שהרי רבי טרפון אילו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה מפני שעבר על דברי בית הלל חייב מיתה על שם °ופורץ גדר ישכנו נחש. תני רבי ישמעאל דברי תורה יש בהן איסור ויש בהן היתר ויש בהן קלין ויש בהן חמורין אבל דברי סופרין כולן חומר דתנינן תמן האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור חמש [א] טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. רבי חנינה בשם רבי אידי בשם רבי תנחום ברבי חייה חמורין דברי זקינים מדברי נביאים דכתיב °אל תטיפו יטיפון וכתיב °אטיף לך ליין ולשכר. נביא וזקן למה הן דומין למלך ששילח שני סימנטירין שלו למדינה על אחד מהן כתב אם אינו מראה לכם חותם שלי וסימנטירין שלי אל תאמינו לו ועל אחד מהן כתב אף על פי שאינו מראה לכם חותם שלי וסימנטורין שלי האמינו לו כך בנביא כתיב °ונתן אליך אות או מופת ברם הכא °על פי התורה אשר יורוך. רבי יעקב בר אחא ר״ש בר בא בשם רבי יהושע בן לוי מפני שרוב עגלים ששם נשחטין לשם ע״ז שמע רבי יוחנן ומר יפה לימ״נו רבי שכן השוחט בהמה לע״ז אפילו פירשה אסור רבי יוחנן בעי מצא בה טבעת א״ר יוסי טבעת בעיינה היא פירשה גופה היא. מה שורפה גמי לה ר״ש בן לקיש אמר בכוס זוהם הדא אמרה השותה בכוס זוהם לא נהנה ולא מועל. ומפני מה לא גילה לו א״ר יוחנן מפני שבקרוב *אסרום ורבי ישמעאל היה קטן. רבי חונייה א״ר חמא בר עוקבא מקשי אם להפליגו בדברים היה מבקש היה לו להשיא בחמש השוואות שבתורה ואילו הן *שאת. ארור. מחר. משוקדים. וקם. °הלא אם תיטיב שאת או שאת אם לא תיטיב. °כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור ארור או ארור אפם כי עז. °ויאמר משה אל יהושע צא הלחם בעמלק מחר או מחר אנכי נצב על ראש הגבעה. °ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים או משוקדים כפתוריה ופרחיה. °ויאמר יי׳ אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם או וקם העם הזה וזנה רבי תנחומא מוסיף הדא °ובני *יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו האנשים. אמר רבי לא יש דברים שמשיקין עליהם את הפה היך כמה דאת אמר °ישקיני מנשיקות פיהו. א״ר יצחק כתיב °ואותי צוה יי אותי ואותי נאמר לי דברים שנאמר לכם ונאמר לי דברים שנאמר בינו לבין עצמי. ר״ש בן חלפתא ר׳ חגי בשם רבי שמואל בר נחמן °כבשים ללבושך ומחיר שדה עתודים כבשים

רידב״ז

ומפני מה לא גילה לו א״ר יוחנן מפני שבקרוב אסרום. ור׳ ישמעאל היה קטן פי׳ כדאיתא בבבלי דף ל״ה משום כי גזרי גזירתא במערבא לא מגלי טעמא עד הריכר ירחא שתא דלמא איכא איניש דלא ס״ל ואתא לזלזולי בה פירוש דלמא איכא איניש בעלמא דאתא לזלזולי בה אבל גדולי הדור פשיטא דהיו יודעים מזה ופשיטא דהיו מגלה לר׳ ישמעאל אך מפני שהי׳ אז קטן. ר״ח אמר ר״ח כ״ע מקשי אם להפליגו בדברים הי׳ מבקש הי׳ לו להשיא בחמש השואות שבתורה כו׳ כו׳ ע״ז משני א״ר לא יש דברים שמשיכים עליהם את הפה היאך כמה דאת אמר ישקני מנשיקות פיהו פי׳ דמשני דלפיכך השיאו ושיילו במקרא הזה משום דקא״ל תהלה רישא דקרא ישקני מנשיקות פיהו כדאיתא בבבלי דף ל״ה מ״ש האי קרא דשיילי אר״ש ב״פ ואיתמא רשב״א מרישא דקרא קא״ל ישקני מנשיקות פיהו א״ל ישמעאל אחי חסוק שפתותיך זב״ז ואל תבהל להשיב ע״כ וה״נ משני ר׳ לא דלפיכך השיאו במקרא הזה ולא בהנך חמש מקראות משום רישא דקרא ישקני מנשיקות פיהו דיש דברים שמשיקין עליהן את הפה: רב

עין משפט נר מצוה

נו

א מיי׳ פ״ד מהל׳ ממרים הל׳ ג סמ״ג עשין קיא ולאוין כיז

מראה הפנים

היה לו להשיאו בחמש השאות שבתורה. לאו דקאמר שהיה לו להפליגו באלו חמש מקראות ממש דמאי שנא באלו דוקא אלא כעין אותן מקראות קאמר ולומר שלא היה לו להפליגו לדבר אחר לגמרי כ״א היה לו להשיגו שיהא הדבר כעין הכ״ע כמו במקראות שאין להם הכרע וכדפריבית בפנים וכבר נודע שדרך הב״ש שזה להבתמש בכי״ת במקום כ״ף כמו לעיל ר״ל אמר בכוס זוהם וכן בכל מקום ומדברי התוס׳ דף ל״ה ע״א ד״ה מאי שנא וכו׳ נראה דמפרשי היה לו להשיאו ממש בכך ולרמ״ז כתבו שהסימן על ה׳ מקראות ממ״שאו. והכא חשיב לה׳ מקראות על הסדר ובבבלי יומא דף נ״ב ע״ב לא קחשיב להו כסדר ותמהו התוס׳ שם ואפשר דנקט שתם מקדים אחד שאת

שנויי נוסחאות (שו״א) טריפה שינקה מן הכשירה קיבתה מותרת כמשנה האחרונה בסרי״ר כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה כמשנה הראשונה. (שו״ב) כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אס״ה כמשנה האחרונה אפילו בסרי״ר וטריפה שינקה מן הכשירה קיבתה מותרת כמשנה האחרונה ואפילו. (שו״ג) באת בסרי״ר באה. (שו״ז) בבנו של ר׳ יהודה בן שמוע בסרי״ר בבניו של יהודה בן שמועיי. (שו״ח) משלשה בסרי״ר משלוש. (שו״ט) לו בסרי״ר ליתא. (שו״ז) יוחנן בד״ו ליתא. (שו״ב) וחביבים יותר מדברי בסרי״ר וחביבים כדברי. (שו״א) ומפני מה בד״ו מפני מה. (שו״ג) להשיא בד״ו להשיאו. (שו״ב) שנאמר בסרי״ר שנאמרו (שו״ג) חלפתא בד״ו חלפותא. ומחיר שדה עתודים בסרי״ר ליתא.

בכר לארן

מהו שורפה גמי לה. פי׳ נמיע לה. וכן הוא במ׳ סוית: ואלו הן שאת וכו׳ תוס׳ ע״ז פ״ק דף כ׳ ודף ל״ה

חתם סופר

רבי תנחומא מוסיף הדא ובני יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו האנשים. מובא בתוס׳ ע״ז דף כ׳ ע״א ד״ה גר וכו׳ וש״ס דילן לא חשיב רק ה״פ, וכ״ל דתליא בפירושו דקרא. דהנה פשטיה כשמעם קאי אלמטה דאל״ס ס״ל למימר ויתעצבו האנשים ויבואו. אלא א״כ קשה דבאו מעלמא בזמנים בערב ולאחר מלו אנשי שכם וביום ג׳ למילתם הוליאו משם דינה מבית שכם נמלא היתה דינה כאשה אלא שכם ד׳ ימים ואין הקב״ה מניח לדיקים בלנה יותר מג׳ ימים אע״כ כשמעם באו באמלע היום וביומו מלו כי לא אחר הנער. וביום ג׳ הוליאו משם אתומם

גליון אפרים

חברייה בשם ר׳ יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים כדברי תורה והכך כיין הטוב כנ״ל. כמו שהגירסא בסנהדרין: ומפני מה לא גילה לו אמר רבי יוחנן מפני שבקרוב אסרום ורבי ישמעאל היה קטן כו׳. עיין בבבלי ל״ה ע״א שאמרו שם מ״מ אמר עולא כו׳ גוירם חדשה היא ט׳ כדעולא דאמר עולא

עין משפט נר מצוה

נז
א מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הל' יג סמ"ג לאוין קלב טוש"ע יו"ד סי' קטו סעיף א

נח
ב מיי' שם פי"ז הל' ט סמ"ג שם קמח טוש"ע שם סי' קיב ס"א

נט
ג מיי' שם הל' כב טוש"ע שם סי' קיד

ס
ד מיי' שם הל' כב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קיד ס"ז

סא
ה מיי' שם פ"ג הל' כג סמ"ג שם טוש"ע שם ס"י

סב
ו מיי' פי"א רוצח הל' יא טוש"ע שם סי' קטז

סג
ז מיי' פ"ג ממאכלות אסורות הל' יג טוש"ע שם סי' קטו ס"א

סד
ח מיי' שם הל' יז טוש"ע שם

סה
ט מיי' שם פי"ז הל' יב סמ"ג לאוין קלב טוש"ע שם סי' קיב ס"א

ציון ירושלים

שם הסומא ...

כבשים כתיב. וקרינן כבשים בשין הימנית מלשון כבישת הדברים: אשר תשים לפניהם. ודרים מלשון סימא והוא שלפעמים צריך אתה להסתיר אותן כאוצר הזה ואין לך רשות לשקע את עצמך ולגלות דברי תורה אלא בפני בני אדם כשרין שמחבבין ומייקרין אותן:

מלח שכל גדולי רומי אוכלין אותה ורגילין למשוח אותה בחלב חזיר או בשומן דגים טמאים והיא גסה ולבנה ביותר: הרי אלו אסורין וכו'. למעוטי בידוע שכבשן ביין: **גמ'** משום גילוי. והם אין נזהרין בו: ויעמיד. החלב ואם יש בו ארס נחש אינו נקפא: מפני הארס הנתון בין הנקבים. שנתערב עם הנסיובי ועומד בין הנקבים של הגבינה ואינו ניכר: ותני כן. שיש מין ארס שהוא שוקע וזה יוכל להתערב ולהכנס בין נקבי הגבינה: אחד צף. של זקן צף הוא על המשקה: שוקע. של בחור חזק וכובד בו ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי: ואחד דומה לשבכה. והוא של בינוני ועומד כשבכה מלמעלה ולא צף ממש: אישתון קמייא. ולא מייתון. וכן היא בפ"ח דתרומות: ואנכון תנייני. וחזרו ושתו השניים ומיתון מפני שארס שוקע היה: דסדרא רובא. של בית המדרש הגדול: אישתון קמייא ולא מיתו אינכון וכו': אבטיח שניקר. אוהו הנחש: עשרה בני אדם. ולא מתו אף על פי כן אסור וכו' שחוששין לארס שוקע: רבי ירמיה. סבר טעמא דחלב הנכרי אסור משום תערובת חלב בהמה טמאה: ותני כן. בתוספ' כ"ה ישראל וכו' אלמא דליכא חששא משום גילוי אלא משום תערובת חלב טמא וכשישראל יושב בעדר סגי שרואה שאין שם בהמה טמאה ואע"פ שאינו רואה אם נתגלה: פת מהלכות של עימעום היא. של גימגום ומפרש ואזיל: כך אנו אומרין. בעיא היא ובשביעית ובפ"ק דשבת גרים א"ר יוסה קשייתה קומי ר' יעקב בר אחא מהו מהלכות של עימעום כך אנו וכו' כלומר אם כך נפרש: ועימעמו עליה והתירוה. אפי' במקום שפת ישראל מצויה: או דילמא מקום וכו'. ואסרוה אפי' בשאין פת ישראל מצויה: א"ר מנא. מאי תיבעי לך דלא שייך לשון עימעום לאיסור דאי לאיסור א"כ האמירו הוי ליה למימר ולהיתר הוא דשייך לשון עימעום וכלומר שלא התירו בפירוש אלא בגימגום ולא רצו לאסור: ופת לאו תבשילי הנכרים הוא. וכי כך אנו אומרים וכו'. בתמיה ומאי שנא דבפת התירו: אלא כיני וכו'. דהיינו טעמא דבפת התירו מפני

הורה אור

כבשים כתיב הא כיצד בשעה שתלמידין קטנים כבוש לפניהן דברי תורה הגדילו ונעשו כעתודים גלה להם רזי תורה ודא מסייעה למה דתני רבי שמעון בן יוחאי °וֹאלה המשפטים אשר תשים לפניהם [ז]מה הסימה הזאת אינה נגלית לכל בריה כך אין לך רשות לשקע את עצמך בדברי תורה אלא לפני בני אדם כשרין:

שמות כא

הלכה ח מתני'

אילו דברים של עכו"ם אסורין ואין איסורן איסור הנאה [א] חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו [ב] הפת והשמן שלהם ושלקות *רבי ובית דינו [ג] התירו בשמן [ד] כבשים שדרכן לתת בהן יין וחומץ וטרית [ה] טרופה וציר שאין בה דגה והחילק וקורט של חלתית ומלח סלוקנתית הרי אילו אסורין ואין איסורן איסור הנאה:

גמ' *חלב הנכרי למה הוא אסור רבי בא בר רב יהודה רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי חלב הנכרי למה הוא אסור *משום גילוי. ויעמיד אמר רבי שמואל בר רב יצחק מפני הארס הנתון בין הנקבים ותני כן שלשה *אירסים הן אחד צף ואחד [ו] שוקע ואחד דומה לשבכה. פעלייא הוון בחקלי' איתגליית קולתא דמיא אשתון קמייא [ולא מייתין] ואנכון תנייני ומייתין אני אומר אירס שוקע היה. ביומוי דרבי ירמיה איתגליין גיגייתיה דסדרא רובא אישתון קמייא ולא מיתו אינכון תיניני ומיתו אני אומר ארס שוקע היה. ותניא כן אבטיח שניקר ואכלו ממנו עשרה בני אדם וכן יין שנתגלה ושתו ממנו עשרה בני אדם אסור לוכל ולשתות אחריהן אני אומר אירס שוקע היה. א"ר ירמיה חלב הנכרי למה הוא אסור משום תערובת [ז] בהמה טמאה ותני כן *ישראל [ח] יושב *בעדר והנכרי חולב ומביא לו ואינו חושש. *פיתן רבי יעקב בר אחא בשם רבי יונתן פת מהלכות של עימעום היא כך אני אומר מקום שפת *ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת נכרים אסורה ועימעמו עליה והתירוה. או מקום שאין פת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת נכרים מותרת ועימעמו עליה ואסרוה. אמר רבי מנא וכי יש עימעום לאיסור ופת לא כתבשילי נכרים הוא כך אנו אומרים מקום שאין תבשילי ישראל מצוין בדין הוא שיהו תבשילי נכרים מותרים. אלא כיני מקום שאין פת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת נכרים אסורה ועימעמו עליה [ט] והתירוה מפני

הלכה ח מתני'

חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו. משום תערובת חלב טמא ואפי' להעמיד בו גבינה אסיר דטמא חלב הטמא שאינו מעמיד ישאר בגומות שבגבינה עם הנסיובי: הפת והשמן וכו'. כל הני אסורין משום חתנות ופת פלטר התירו במקום שאין פלטר ישראל מצוי אבל פת בעלי הבתים לא התירו אלא להולכי דרכים ובשעת הדחק והשמן ראו שלא נתפשט איסורו ונמנו עליו והתירוהו כדלקמן: ושלקות. כל דבר שבישלו אותו הנכרים ואפי' בשלו בכליו של ישראל ובפניו שאין לחוש לתערוב' איסור ולגיעולי נכרים אסרוהו משום בישולי נכרים והוא שלא סייעו הישראל לא בתחילה ולא בסוף ולא אסרו משום בישולי נכרים אלא דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי ועולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אבל אם חסר אחת מאלו אין בו משום בישולי נכרים: כבשים. דברים שדרכן לכבוש דגים ומיני ירקות ודרכן לתת בהן יין או חומץ ואין אסורין איסור הנאה לפי שאין טעם היין ניכר בהן אבל באכילה אסורין: וטרית. מין דגים קטנים מלוחים וטרופה שנטרפו ונשתברו דק דק ואינן ניכרין והלכך חיישינן לטמאין: וציר שאין בה דגה. דג קטן שנקרא כלבית ודרכו ליגדל מאליו בציר דגים טהורים והיא עצמה טמאה וכשיש ציר דג טמא מעורב עמו לא יגדל בו כלבית: והחילק. מין דגים קטנים טהורים ואין להן סנפיר וקשקשת ועתידין לגדל אחר זמן ודגים קטנים טמאים הדומין להן מתערב עמהן ואינם ניכרים אפי' כשאינה טרופה אבל טרית אין דגים טמאים דומין לה והלכך שרי כשאינה טרופה: וקורט של חלתית. כך שמה בערבי חלתית וחותכין קרטיו בסכין ואסורה משום שמנונית דסכין דאגב חריפותא דחלתית ממתקת היא טעם השמנונית הנבלע בה: ומלח סלקונתית.

מסורת הש"ס

פי' תוס' פ"ז ע"ז ד"ה אבל ותוס' לג ד"ה כעת

(תרומות פ"ח שבת פ"ק)

ע"ז לה ע"א

שם ל ע"ב

(תוספ' פ"ה שם לה ע"ב (שבועות פ"ז) מע"ש פ"ג שבת פ"ק ע' ע"ז לה ע"ב

מראה הפנים

שאת לומר דמשום הכי אין לו שכרע משום דיש טעם מפסיק קודם משקדים כדכתבו התוס' שם לקמן כאותו הדיבור ושלכך לא דרבינן ליה לפניו ולאחריו וכדי הוא דומה לשאת דג"כ יש טעם מפסיק בו ובוין כן נגה ואף דבלאו הכי לא שייך למידרש שאת אדקמיה ואדבתריה כדכתבו שם מ"מ טעמא דמשקדים אמועינן בזה:

ויעמיד. לכאורה נראה כפי' הר"ר אלחנן והביאו התוס' שם ד"ה לפי שא"א בלא לתלותי חלב וכו' דאדלעיל קאי ויעמיד החלב וכשם ר"ת כתבו לדקדק על פי' זה דלא מצינו בשום מקום שיהית החלב להקפות בשביל ארס והלכך פי' ויעמיד שיעשה גבינה וכו' וכדקאמר התם לפי פירושו ולפי' הר"ר אלחנן אפשר ג"כ לומר דאין ה"נ קאמר ויעמיד החלב להמתין ולעשות ממנו גבינה וכעין פי' ר"ת ולא לסתיר חלב הנקפה משום גילוי קאמר. ודעת ר"ת לפסוק כההיא דריב"ל דהתם דאיסור גבינה משום גילוי הוא וכ"מ דאפי' במקום שהנכרים מעמידים בפרחים אסור מטעם זה ואפי' במקום שאין חשש גילוי מ"מ בגבינה אסור דשמא יאמרו דהטעם משום תערובת דבר טמא הוא או מטעמא אחרינא דאמר התם והיכא דליכא למיחש להני טעמי אתו למיסרי אפילו במקום שהנחשים מצויין ואיכא טעמא דגילוי כ"כ הסמ"ג ומביאו הב"י בסי' תקט"ו ומיהו אפי' לדעת הפוסקים ז"ל דאיסור גבינה כבמולא הוא מפני עור קיבת נבילה וחלב משום תערובת חלב טמא הוא וכדר' ירמיה דהכא לקמן מודו בזה דכל הגבינות שלהם אפי' מעמידין בפרחים וכיוצא בהן אסורין כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממ"א להני טעמי וכתב שם בהל' י"ד דכל הגבינות שלהם אפי' העמידום בדבר המותר אסור משום גזירה וקיים לפסק הגאונים ז"ל בזה:

שלשה אירסין הן וכו'. ברייתא זו הובאה בפרקין שם בדיני גילוי בדף ל' ע"ב:

ועימעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש. הרי"ף ז"ל הביא לכל זה ולהא דלקמן וכבר כתבו כל המפרשים ז"ל והסכימו רוב גדולי הפוסקים ז"ל דגם ש"ס דילן נראה דלא פליג אדהכא ופת של פלטר מותר במקום שאין פלטר ישראל. ויש לפרש דברי הרמב"ם ז"ל בזה בפי"ז ממ"א הל' י"ב שכתב יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחין פת הנחתום הנכרי במקום שאין שם נחתום ישראל ובשדה מפני שהוא שעת הדחק. ולאו דבעינן תרווייהו קאמר אלא וכן בשדה קאמר ומפרש להא דר' יוחנן התם בדף ל"ה ע"ב אדר' חלבו קאי וה"ק הא דאמרת דפת פלטר אסור לעולם במקום דאיכא לאהדורי אחר פלטר ישראל לאו הכי הוא אלא דהגא המינא לחלק בהכי דאפי' למ"ד בפלטר עכו"ם התיר רבי לא התיר אלא בשדה בהוא שעת הדחק וא"צ להדר אחר בימלא פלטר ישראל אבל בעיר לא משום חתנות וצריך להדר אחר פלטר ישראל במקום שיש

שנויי נוסחאות (סו"א) שתלמידין בסרי"ר שהלמידיך. (סו"ב) ונעשו בסרי"ר נעשו. (סו"ד) יוחאי בד"ו יוחי ובסרי"ר יוסיי. (סו"ס) הסימה הזאת בסרי"ר סימה זאת. (סו"ד) סלוקנתית בד"ו סלוקנרית (עי' ערוך ע' סלקנרית). (סוט"ז) רבי בא בר רב יהודה בסרי"ר ר' ווא בשם ר' יהודה. (סו"נ) קמייא ואנכון בסרי"ר קדמא ולא אנכון. [ופירושו ואנכון וניזוקו. כן פי' מהר"ם די לונזאנו בס' המעריך ע' נכה. ומביא כל' ולא אנכון דמאי פ"א ס"ג (דף ד' ע"א) שפירוש שם „ולא הוזקו" (ועי' ערוך שב"ס ע' נך) וכאן הפי' שהראשונים ששתו ניזוקו אבל לא מתו. והשניים ששתו מתו. ואח"כ מביא מעשה שהיה ביומוי דר' ירמיה דקמייתא דשהו לא אינכון (אפילו לא הוזקו כלל) ותנייני מיתו]. ולא מייתין בד"ו ליתא. תנניני בד"ו תיינייני. (סו"ס) רובא אישתון קמייא בסרי"ר רבה שתון קדמאי. (סו"ו) מיתו בד"ו ליתא. (סו"ז) ותניא בד"ו ותני (וכ"ס בסרי"ר). (סו"ח) וכן יין בסרי"ר ויין. (סו"ד) של עימעום היא כך אני אומר בסרי"ר שלעמעום... יוסה קשייתה קו... יעקב בר אחא מהוא... שלעמעום כך אנו אומרין. (סו"י) הוא בסרי"ר היה. (סו"מ) כתבשילי בסרי"ר כתפשילי (וכן לקמן). (סומ"נ) הוא בסרי"ר היה.

חדושי אמרי ברוך

ישראל יושב בעדר והנכרי חולב. כ"ב בברייתא שהובא בגמ' דף ל"ט איתא בצד עדרו של עכו"ם ובתוספתא שלפנינו איתא בסוף עדרו:

חתם סופר

אתמס. וי"ע לעולם כפי' קמא ודינא לא סיתם לדקת כי סיתם יגאנית. ויש לומר דלא סיתם בת עונשים כי סיתם קטנה בת מ' שנים. והנה בתשובת הרא"ש כ' דדיני גדלות הוא תפיטו:ים הל"מ. והרמב"ם בהל' מלכים כ' כי לא נמסו שיעורים לב"נ. וא"כ כל קטן שהוא בר דעת והיינו בופס אע"ג שלא הגיע לשיעור שנים הוא בר עונשים בב"נ. והשתא שלא אי היה לאבות קודם מ"ת דין ב"נ או

גליון אפרים עולא כי נזרי גזירתא במערבא לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא דלמא איכא איניש דלא ס"ל ואתי לזלזולי בה. ובתוס' שם העתיקו כל דברי הירושלמי בשינוין וכתבו ונראה כי זהו טעם תלמוד שלנו דקאמר בסמוך כי גזרי גזירתא במערבא כו' הלא אינו מפרשו כאן היטב עכ"ל. ולדעתי

תורה אור

מפני חיי נפש. רבנן דקיסרין בשם רבי יעקב בר אחא כדברי מי שהוא מתיר ובלבד מן הפלטר ולא עבדין כן. אמר קומי רבי חייה רובה. [ה]תני ר"ש בן יוחי כן °אוכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגו' מה מים לא *נשתנו מברייתן אף כל דבר שלא נשתנה מברייתו. התיבון הרי מוטליא ופנקריסין וקובטיות וקליות [א] וחמים שלהן הרי אילו מותרין. ניחא כולהון שהן יכולין להישרות לחזור לכמות שהיו קליות למה רבי יוסי בי רבי בון בשם רב כל *אוכל שהוא נאכל כמות [ב] שהוא בחי אין בו משום בישולי נכרים עם הפת יש בו משום בישולי נכרים מה מקיים רבי חייה רובה אוכל תשברו מאתם באוכל תשברו האכלתו שברתו אם היה קשה עליך באוכל תשברו ואם לאו הרבה עליו כסף. אמרין כן הוה רבי יונתן עביד כד הוה בר נש רב עליל לקרתא הוא משלח ליה איקלין דאין אתא דין דיתם או דין דארמלא ישכח אפין מפייסא. מי אסר את השמן רב יהודה אמר דניאל *אסרו °וישם דניאל על לבו וגו' ומי התירו רבי התירו [ג] ובית דינו. *בשלשה מקומות נקרא רבי יהודה הנשיא רבותינו *בגיטין ובשמן ובסנדל וקרו ליה בי דינא דשרו מישחא. כל ב"ד דשרו שלשה דברים נקרא בי דינא שריא אמר רבי יודן בית דינו חלוק עליו בגיטין. מהו שתהא מותרת להינשא רבי חגיי אמר מותרת להינשא רבי יוסי אמר אסורה להינשא. רבי אחא רבי תנחום בר חייה בשם רבי חנינה ואמרי לה בשם רבי יהושע בן לוי שהיו עולין להר המלך ונהרגין עליו. יצחק בר שמואל בר מרתא נחת לנציבין אשכח שמלאי הדרומי יתיב דרש רבי ובית דינו התירו בשמן. אמר שמואל אכל רב לא קביל עליה מיכול אמר ליה שמואל אכול דלא כן אנא כתב עליך זקן ממרא אמר ליה עד דאנא תמן אנא ידע מאן ערר עליה שמלאי הדרומי אמר ליה מר בשם גרמיה לא בשם ר' יודן נשייא אטרה עלוי ואכל. רבי יוחנן בעי ולא כן תנינן *שאין בית דין [ד] יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמניין ורבי ובית דינו מתירין מה שאסר דניאל וחביריו. רבי יוחנן כדעתיה אמר רבי יוחנן מקובל אני מר' לעזר בי ר' צדוק שכל גזירה שבית דין גוזרין ואין רוב ציבור מקבלין עליהן אינה גזירה בדקו ומצאו בגזירתו של שמן ולא מצאו שקיבלו רוב ציבור עליהן. ביצה צלויה שלהן בר *קפרא שרי חזקיה [ה] אסר. עד כדון בשנצלית לדעת נצלית שלא לדעת נישמעינה מן הדא מעשה שנפלה

פני משה

מפני חיי נפש. ובשביעית ובשבת גרים מקום שאין תבשילי ישראל מצוין בדין הוא שיהו תבשילי נכרים מותרין וטימטמו עליהן ואסרום אלא כיני וכו'. וכן הוא בריש פ"ג דמעשר שני וגי' זו יותר נוחה דהכל מתמיהות ר' מנא היא וכי יש טימטום לאיסור והלא פת היה נראה שהוא כתבשילי נכרים וכי כך אנו אומרים ג"כ בתבשילי נכרים שבדין הוא שיהו מותרין במקום שאין תבשילי ישראל מצוים אלא שטימטמו לאסור בתמיה והלא מדינא אסורין אלא כיני דהטמטום הוא בפת להתיר ומשום חיי נפש: כדברי. כלומר אפי' לדברי מי שהוא מתיר ובלבד מן הפלטר ולא מבעל הבית: ולא עבדין כן. לא נהגו כן אלא נוהגין היתר אף בפת בעל הבית: אמרין קומי ר' חייה רובא. האי ברייתא דר"ש בן יוחי והשלקות דמתני' קאי דתני כן דדרשינן לה מקרא: לא נשתנו מברייתן. ע"י האור: התיבון הרי. תנינן בתוספתא פ"ה: המוטליא. התם מפרש לה ביזרא דכרפסא וביזרא דכיתנא וביזרא דשבליתא ותרו להו בהדדי בפסורי ושבקו ליה עד דמקבל: ופנקרסין. קפריסין: וקובטיות. כרתין: ניחא כולהון שהן וכו'. ולא שייך לאסור משום בישולי נכרים אלא קליו' למה התירו לדידך דאמרת בישולי נכרים מן התורה אסורין: ר' יוסי בר' בון בשם רב. היינו טעמא דבישולי הנכרים מדרבנן הוא דגזרו ולא אסרו אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי וקליות נאכלין הן: עם הפת. וכן דבר שדרכו ללפת בו את הפת בזה אסרו משום בישולי נכרים: מה מקיים ר' חייה רובה. האי קרא אוכל וגו' דאיהו לא קיבל דרשה דרשב"י והקשה עלה: באוכל תשברו. דריש לה לדרשא אחריתא ולרמז על בני עשו שתראה לפייסו ולשברו באוכל שתתן לו ואם האכלתו שברתו: אם היה קשה עליך. ורוצה להרע לך ראה באוכל תשבר אותו ואם לא יועיל אוכל הרבה עליו כסף והיינו בכסף דקרא: אמרין. כן היה נוהג ר' יונתן לעשו' כשהיה בא שר גדול לתוך העיר היה משלח לו דורונות לכבדו כדי לשחדו ולסמות עיניו ואם אח"כ יבא איזה דין של יתום או של אלמנה וכה"ג וצריך להשתדלות היה מוצא אצלו פנים רצויות ומפוייסות לעשות חפצו ורצונו: וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו. בשתי משתאות הכתוב מדבר אחד משתה יין וא' משתה שמן: בגיטין. בפ' מי שאחזו תנן אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש ומת בתוך שנים עשר חדש אינו גט ותני עלה בתוספתא פ"ה דגיטין ורבותינו התירו לה ליגשא משום דס"ל כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואע"ג דלא אמר מעכשיו הרי זה גט. וגרסי' להא שם הלכה ג' ולקמן בפרק המפלת: ובסנדל. בנדה שם המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה ופליגי התם איזהו סנדל וקאמר נמנו עליו רבותינו לומר והיא שיהא בו צורת אדם הא לאו הכי טהורה: וקרו ליה בי דינא דשרו מישחא. ופריך כל ב"ד דשרו ג' דברים נקרא ב"ד שרייא וה"נ יקראו לו ב"ד שרייא: בית דינו חלוק עליו בגיטין. ולא הסכימו עמו כדאמרינן שם: מהו שתהא מותרת להינשא. מיד ולרבותינו שהתירו בעי לה אם מיד שמתו בו שמת התירו להנשא או לא: מותרת להינשא. מיד אמרו שהרי לא יבא עוד ונתקיים התנאי: אסורה להנשא. בתוך שנים עשר חדש כדמסיים בגיטין שם אני אומר נעשו לו ניסים וחיה ולא התירו רבותינו עד שתמתין לאחר שנים עשר חדש ולא יבא שאז נתקיים התנאי ותנשא: שהיו עולין להר המלך ונהרגין עליו. אדלעיל קאי דניאל אסרו ומאי טעמא לפי שראה שהיו מסכנין עצמן ועולין להר המלך ללקט זיתים ונהרגין עליו ולפיכך גזר על השמן. ובפ"ק דשבת גרים לה בתר הא דדניאל אסרו: אמר שמואל. אמר לפני שמואל וקיבל ממנו ואכל: זקן ממרא. שאתה חולק על מה שנמנו והתירו: עד דאנא תמן. בעוד שהייתי בארץ ישראל ידעתי זה שמלאי הדרומי עורר על איסור שמן ולא הוה איכפת לי בדבריו: אמר ליה. שמואל וכי אמר בשם גרמיה לא אמר אלא שרבי ובית דינו נמנו והתירו ואטרח שמואל עליה עד דאכל: ולא כן תנינן. בפ"ק דעדיות אין בית דין וכו' וכי היאך ר' וב"ד יכולין להתיר מה שאסר דניאל וחביריו: ר' יוחנן כדעתיה דאמר רבי יוחנן מקובל אני וכו'. והיינו טעמא דסמכו להתיר את השמן לפי שמתחילה לא קבלו רוב הציבור עליהן ולא דנמנו והתירו מה שאסר דניאל והיו מקבלין עליהן: נצלית שלא לדעת. הטכו"ס מהו:

שנפלה

רידב"ז

רבי יוחנן בעי ולא כן תנינן שאין בית דין יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין ובמסכת שבת פ"ק משמע דגרסינן ר' יונתן בעי עיי"ש בסוף הסוגיא גבי התיבון הרי שמן הרי בתוך שמונה עשרה ור' יונתן מקשה לה עיי"ש ע"ז משני ר' יוחנן כדעתי' ומר ר' יוחנן מקובל אני כו' כן הוא במס' שבת ושם פירשתי דהוא ב' תירוצים א' דדעתי' דר' יוחנן דס"ל שם בסוף הסוגיא דבשמן ביטלו מבוטל דגרסי' שם ר"נ ברי' דר"ח בר' אבא ר"א מטי בה בשם ר' יוחנן שמן ביטלו מבוטל משום דס"ל דמה דבתוך י"ח דבר אפילו קטן מבטל עיי"ש ועוד דמר ר' יוחנן מקובל אני כו' שלא נמצא שקיבלו רוב הציבור. ויותר נראה דצ"ל כדעתי' דר' יוחנן: ולא כמו שנדפס ר' יוחנן כדעתי' אלא כדעתי' דר' יוחנן וזהו תירוצו דמתרץ על קושית ר' יונתן היאך אטרח עילוי ואכל הא מה שביטל ר"י הנשיא אינו מבוטל משום דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו ע"ז משני דסבירא ליה כדעתי' דר' יוחנן דסבירא ליה דשמן ביטלו מבוטל משום דהוא מי"ח דבר ובי"ח דבר יכולין לבטל עיי"ש ברידב"ז:

ר"א

עין משפט נר מצוה

סו
א מיי' פי"ז ממאכלות אסורות הל' יח טוש"ע יו"ד סי' קיג ס"ב בהגה"ה

סז
ב מיי' שם הל' יד טו טוש"ע שם ס"א

סח
ג מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סי' קיד ס"ז

סט
ד מיי' פ"ב ממרים הל' ב סמ"ג עשין כס

ע
ה טוש"ע יו"ד סי' קיג ס"א

מסורת הש"ס

פ"ו לו ע"ב
שם לח ע"א
שם לה ע"ב (גיטין פ"ז) פ' פ"ז לז
(עדיות פ"ק)
פ"ז לח ע"ב

מראה הפנים

בית מלוי והשתא מודה ר' יוחנן דבמקום שאינו מלוי פלטר ישראל מותר אפילו בעיר מפלטר עכו"ם דז"ל כתב טעמא דהוי כבשדה ואין להאריך: אמר ליה שמואל אכול וכו'. ומזה כתב הרמב"ם ז"ל שם הל' כ"ב שמן של נכרים מותר ומי שאוסרו ה"ז עומד בחטא גדול מפני שממרה על פי בית דין שהתירוהו והתוס' בדף ל"ו ע"א ד"ה אשר לא יתגאל וכו' הביאו לזה עוד כתוב בם בירושלמי וכו' בדמאי ליתא להא כ"א בשבת והכא ואדברי ר' יהודה שהביאו לעיל קאי האי כתוב בם' מישור

שנויי נוסחאות (סו"ג) אמר בסרי"ר אמרין. (סוט"ו) איקלין בד"ו איקרין.

מערכת הערוך (סוכ"ו) רב לא קביל עליה מיכול כו' בערוך (ע' שמן א') גרס „רב לא אכל א"ל שמואל אכול ואי לא אנא כתיבנא עלך זקן ממרא.

ככר לארן

והתירוה מפני חיי נפש. תוס' חולין דף ס"ד: וקובטיות. פירוש עניים הנעשים מבנק ועיין לעיל פסחים דף ל' [פ"ג ה"ב] תני קיבסיות וכו' ובחלה דף כ"ח [פ"ב ה"ג] קבסיברני חייב בחלה [אגלגו הנירכא קב סבריני]. וגירסת הערוך קופיות ופירוש פירות שמייבשין בקיץ דתרגום קיץ קייטא. ועיין ברייתא זו בבבלי בפרקין:

עמודי ירושלים

ביצה צלויה כו' חזקיה אסור כו'. מיחלפא שיטתיה דחזקיה ממה דה"ל בש"ס דילן בע"ז (ל"ח ב') דשרי והמפרש לא העיר בזה ומדברי רש"י בס' ספרדם סי' ר"ן משמע קצת דהיה גירסתו גם בירושלמי כמו בש"ס דילן ולא ידעתי מדוע לא הובא בש"ע סי' קי"ג אך דינא דגם בלא דעתו אסור ובפרדס (סי' רנ"א) מבואר שפסק לאסור גם בנצלו מאליהן ע"ש:

חתם סופר

או דין ישראל: עוד י"ל. לכאורה יש להכריע. דכתיב גם כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב ופי' הרמב"ן שנבלה עשה לשכב את בת גדול הדור הנקרא ישראל שרים עם אלקים ואנשים והפית איש כנע לשכב עמה כאילו היתה לק בת יעקב בעלמא. ויש לסקבות א"כ מ"ע כתיב בני יעקב באו מן השדה ולא שמע שנכבד יהושע. ואיך אומר הבבלי שהיתה גזירה חדשה שאכתי לא עברו עליה י"ב חודש.

גליון אפרים

לפי מה שאמר הירושלמי שר' ישמעאל היה אז קטן א"כ הוא מסתמא האי ר' ישמעאל שפדה אותו ר' יהושע ברומי לאחר החורבן. כדאיתא בגיטין נ"ח ע"א. ובירושלמי בשבת מונה גבינות של עו"ג בין הי"ח דבר וכל הטוחר שנאמר גזירת הי"ח דבר להירושלמי לא נוכל לאחרה עד לאחר החורבן מכמה טעמים. וא"כ עברו כבר איזה שנים מיום שנגזרו הי"ח דבר עד עת ששאל ר' ישמעאל מר' א"ו שאין הבבלי סובר כהירושלמי. והבבלי לשיטתו אזיל שאינו מונה גבינות של עו"ג

עין משפט נר מצוה

עא
א מיי' פ"ח ממאכלות אסורות הל' יח סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' סג ס"א

עב
ב מיי' שם פי"ז הל' יד טו סמ"ג שם קמב טוש"ע שם סי' קיג ס"א

עג
ג מיי' שם פ"ג הל' יז סמ"ג שם קמח טוש"ע שם סי' קטו ס"א

עד
ד מיי' שם פי"ז הל' כג סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קיד ס"ז

עה
ה ו מיי' שם הל' כד טוש"ע שם ס"ט

עו
ז ח ט מיי' שם פ"ג הל' כב כג סמ"ג שם טוש"ע שם

עז
י כ מיי' שם פ"י הל' כד סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ח

שנפלה דליקה באשת קנים ובאגם תמרים והיו שם חגבים ונצלו אתא עובדא קומי רבי מנא ואסר. א"ר אבהו משום תערובת הגבין טמאים. א"ר יוסי בי רבי בון והדא מן חמירתא דרב. *רב נחת לתמן חמתון מקללין וחמר עליהון. חד בר נש הוה טעין קופד מהלך בשוקא אתת *דייתא וחטפתא מן ידיה אתר תותיה אזל בעי מיסביניה א"ל רב אסור [א] ליך דנא אמר דנבילה הות טעינא ואתר תתה ונסיבת דין תחותוי. חד בר נש אזל בעי משזגה איסקופתה גו נהרא אנשיתה וסלק ליה אזל בעי מיסביניה א"ל רב אסור לך דנא אמר ההיא שטפה נהרא ואייתי חורי דנבילה תותיה. תורמוסין שלהן מה הן רבי אוסר גניבה מתיר אמר רבי אני זקן והוא זקן אני עלת על ליבי לאסור והוא עלת על דיעתו להתיר. רבי מנא בר תנחום אזל לצור והתיר תורמוסין שלהן *רבי חייא בר בא אזל לצור ואשכח לרבי מנא בר תנחום שהתיר תורמוסין שלהן אתא גבי רבי יוחנן א"ל מה מעשה אירע לידך אמר ליה אשכחית לרבי מנא בר תנחום שהתיר תורמוסין שלהן. א"ל ולא פגעת ביה א"ל אדם גדול הוא והוא יודע למתק את הים הגדול אמר לו לאו בני חשבון מים הוא יודע ובשעה שהמים מקלסין את בוראן הן מתמתקין. א"ר יצחק בר לעזר בא לומר גנייו ואמר שבחו. א"ר יוסי בי רבי בון חשבון גדול הוא. רבי זכאי דאלכסנדריאה הוה ידע לה אמר ואילו בעית ילפתה מיניה. חלוט שלהן מהו נישמעינה מן הדא רבי אמי סלק עם רבי יודן נשייא לחמתא דגדר והתיר חלוט שלהן. רבי בא בר ממל בעי מה בין חלוט לתורמוסין א"ר יוסי חלוט מחוסר מעשה ידי האור הוא תורמוסין אינן מחוסר מעשה ידי האור הוא. חוורנס אין בו משום בישולי נכרים ויוצאין בו משום עירובי תבשילין. רבי בא בשם רב אחי מרטיסה אין בו משום בישולי נכרים ויוצאין בו משום עירובי תבשילין ר' יוסי בי ר' בון בשם רב הונא כל אוכל שהוא נאכל חי כמות שהוא אין בו משום [י] בישולי נכרים ויוצאין בו משום עירובי תבשילין:

הלכה ט מתני' אילו מותרין באכילה

[ג] חלב שחלבו נכרי וישראל רואהו [ד] הדבש [ה] והדבדבניות אע"פ שמנטפות אין בהן משום הכשר משקה [ו] וכבשים שאין דרכן לתת בהן יין וחומץ [ז] וטרית שאינה טרופה [ח] וציר שיש בו דגה [ט] ועלה של חלתית [י] וזיתי קלוסקא המגולגלין רבי יוסי אומר השלוחין אסורין [כ] והחגבים מן הסלילה אסורין ומן ההפתק מותרין וכן בתרומה: **גמ'** אמר רבי לעזר הדא דאת אמר בתבשיל שאין דרכו לתת לתוכו יין

שנפלה דליקה. ע"י העכו"ם שהלית את האור: באשת קנים. כמו בחישת הקנים: ואסר. אע"פ שנגלו שלא לדעתו: אמר רבי אבהו. מן הדא ליכא למישמע מינה דהימר משום תערובת חגבים טמאי' אסרן: והדא מן חמירתא דרב. הא דלקמן והן מן החומרות של רב שכשירד לבבל וראה אותן מקילין באיסורין החמיר עליהן: קופד. בשר: דייתא. עוף הנקרא דיה וחטפו מידו וכשפרח העוף נפל הבשר תחתיו והלך זה וביקש לקחתו וא"ל רב אסור עליך זה דאימור בשר נבילה היתה הדיה טעונ' ונפל לתחת ועכשיו תקח להנבילה תחת הבשר שלך: בעי משזגה. ביקש לרחוץ איסקופתה וזהו הראש והרגל וכמי מעים הנמכרין ביחד מילכדר בלעז ובלשון ישמעאל סקפטה: אנשיתה. ושכחה ועלה מהנהר והלך לו וכשנזכר רצה לילך ולקחת אותה ואסר עליה רב דאימור ההוא דידך שטפה הנהר וזה של נבילה הוא: אני עלת על לבי לאסור. כלומר ומה אעשה שכנגדי חלוק עלי וגם הוא זקן ועלת על דעתו להתיר: ולא פגעת ביה. לגזור נידוי עליו: והוא יודע למתק את הים הגדול. כלומר יודע ליקח מים מים הגדול בשעה שהמים מתוקין הן כדלקמיה: א"ל לאו בני. בשביל זה איננו אדם גדול כל כך שחשבון השעות של מים הוא יודע שיש שעה שהמים מקלסין את בורן ובשעת הקילום הן מתמתקין: בא לומר גניו. היה רוצה לדבר בגנותו שדבר קל הוא ואמר שבחו שיודע לכוין את השעה כשהן מקלסין וכי זה לא דבר גדול הוא: אמר. ר' יוסי ברבי בון ואלו רגיתי הייתי לומד חשבון זה מר' זכאי אלא שבילוי זמן היא: חלוט שלהן מה הוא. חלוט הוא מים רותחין על גבי הקמח כדתנן פ"ק דחלה החליטה בית שמאי מחייבין ובית הלל פוטרין: מה בין חלוט לתורמסין. דאוסר רבי לעיל ומאי שנא חלוט שהתיר: חלוט מחוסר מעשה ידי האור הוא. כלומר שמחוסר הבישול ביד הנכרי שהרי מים הרותחין שלהם אין בהן משום בישולי נכרי' וכשהוא נותן על גבי קמח אין אח"כ מעשה ידי האור ביד הנכרי אבל תורמסין מחוסר מעשה ידי האור ואינן נאכלין עד שיבשלם ונגמר מעשה ידי האור ביד הנכרי: חוורנס. זהו הטרית רכות שנזכר ברפ"ו דנדרים והוא קמח של חטים מבושל במים: משום עירובי תבשילין. אם בישלן הנכרי: מרטיסה. זהו אלא המסרת הנזכר בפ' כל שער חלוט של בעלי הבתים שאינן אפויות בתנור אלא על המסרת שהוא כמין טיגון ואופין אותן על ידי שמן:

הלכה ט מתני' אילו.

דברים של נכרי' מותרין באכילה: וישראל רואהו. לאו דוקא רואהו אלא כיון דאי קאי חזי ליה אע"ג דכי יתיב לא חזי ליה הנכרי אירתותי מירתת אמר השתא קאי וחזי לי: והדבדבניות. החלות שרודין מן הכוורת שבהם הדבש ואע"פ שהם נוטפות לא חיישינן שמא עירב בהם יין נסך ואין בהן משום הכשר משקה שיהא מוכשר לטומא' לפי שהוא באותה שעה כעין אוכל ולא משקה עד שמתיכין אותו ומוליאין דבשו פירוש אחר אשכולות של ענבים אע"פ שהיין נוטף מהם אין בהם משום יין נסך ואין בהם משום הכשר משקה דסתמן לאכילה ולא ניחא ליה במשקה הנוטף מהן: וטרית שאינה טרופה: ואע"פ שהיא עשויה חתיכות נשאר ראש הדג ושדרתו קיימין וניכר שהוא טהור: וציר שיש בו דגה. כלבית: ועלה של חלתית. דהא לא מפסקי לה בסכין: וזיתי קלוסקא המגולגלין. זיתים המכונסי' בכלי עגול ומתחממין ונעלרי' מאליהן ונעשים כגלוסקי' מגולגלין שנתחממו כמו בילה מגולגלת: השלוחין אסורין. אם נתרככו הזיתים כל כך עד שכשלוקח הזית בידו הגרעין שבתוכו משתלח ונופל מאליו אסורין דחיישין מחמת היין נתרככו ואין הלכה כר' יוסי: מן הסלולה. מן הסל שלפני החנווני אסורין שמזלף עליהם יין כדי שיתרככו: ומן ההפתק. ממקום שכונסן ועולרן שם זה על זה מותרין שאין מזלף עליהן יין שלא יתקלקלו עד שנותנין לפניו למכור: וכן בתרומה. כהן החשוד למכור תרומה לשם חולין כל הנמלא לפניו אסור שמא תרומה היא אבל הבא מן האולר מותר דארתותי מירתת דילמא שמעי רבנן ויפקירו כל האולר: **גמ'** הדא דאת אמר. הא דקתני וכבשים שאין דרכן לתת לתוכו וכו' בסתמא מיירי וכן ברישא דמתני' אם דרכן לתת לתוכו יין

מסורת הש"ס
(שקלים פ"ח)
חולין
ע"ז לט לט פ"א

מראה הפנים

משום תערובת חגבין טמאים. והכי מסיק התם כדף ל"ח ע"א ומעשה שהיה בעכו"ם היה ונגלה שלא לדעת העכו"ם בעלמא הוי:

והדא מן חמירתא דרב וכו'. כפ' גיד הנשה דף ל"ה ע"א אמר רב בשר כיון שנתעלם מן העין אסור וכו' ופסקו הגאונים ז"ל כרב וכן דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ"ח ממ"א הל' י"ג. ודעת רש"י ור"ת ובעל המאור ז"ל כלוי שם וכתבו התוס' בפ' אלו מליאות דף כ"ה ע"ב גבי הסוה עובדא דהכא ההיא דיו דשקיל בשרא בשוקא וכו' אתא לקמיה דאביי א"ל זיל שקול לנפשך וכו' והאמר רב בשר שנתעלם מן העין אסור בעומד ורואהו ושביאו ראיה מהכא דאתא לקמיה דרב גרסינן וא"כ פריך מדרב אדרב ולאו משום דסבי הלכתא וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה בית ד' שער ב'. ונראה דאי מהכא הוה ליה למימר דאפילו לרב לא האמר אלא משום חומרא בעלמא

כדקאמר חמתון מקללין וחמר עליהון ומהתם מיהת שמעינן דרב מדינא קאמר: **תורמוסין** שלהן מה הן וכו'. הכא בפלוגתא מיתני ומשמע דר' יוחנן מחמיר והתם בפ' ר' ישמעאל דף נ"ט ע"א קאמר כעובדא דר' חייא בר בא איקלע לגבלא וכו' ועל תורמסן מפוס בישולי נכרים משום שאינן בני תורה הא בני תורה שרי וכו' והמסקנא דהני תרי ליטני דאמר בפרקין דף ל"ח ע"א תרווייהו בעינן שאינו נאכל כמות שהוא חי וגם שיהא עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת כדפריבית במתני' והלכך תורמסן אע"ג דאינו נאכל כמות שהוא חי מותר משום דאינו עולה על שלחן מלכים כדכתבו התוס' בפרקין שם וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי"ז ממ"א הל' ט"ו:

הדא דאת אמר בתבשיל שאין דרכו וכו'. כחוקים בפרקין דף ל"ח ע"א ופסקו הפוסקים ז"ל כוותיה ועיין בסוף מכילתין במה שנתבאר מזה בס"ד:

אם

מערכת הערוך (בומ"ס) וזיתי קלוסקא המגולגלין הערוך (ע' קלסקה) פי' רכין ולחין ורפויין.

ככר לארן

מעשה שנפלה דליקה בחרוסת קנים ובאגם וכו' כצ"ל: **וחטפתא** מן ידיה אתר תותיה פירוש ונפלה תחתיו: **וחוורנס** אין בו משום בש"נ. פירוש תפוח תרגום כפתור:

עמודי ירושלים תנינא

חוורנס אין בו משום בשולו נכרים כו' נ"ב כתב הפני משה חוורנס זהו הטריות רכות שנזכר ברפ"ו דנדרים והוא קמח של חטים מבושל במים והוא מהתימה דהרי בנדרים שם פירש הפני משה בעצמו על הטריות רכות דהן דילופין רכות וכן פירש הקרבן העדה שם גם מה שכתב הפני משה על ויוצאין בה משום ערובי תבשילין אם בישלן הנכרי הוא לפלא למה כתב אם בישלן הנכרי דעיקר הרבותא הוא דנקרא תבשיל ויוצאין בה משום ערובי תבשילין אף אם בישלה ישראל:

חתם סופר

הנכבד בני ישראל באו מן השדה. אע"כ ככר בשדה שמעו שמעשה המכובד הלזה ובאו מן השדה כבני יעקב בהואל כבודו וא"כ מוכרע דקרינן בני יעקב באו מן השדה כשמעם שם בעזה ותמו"כ לא משיב ע"ם דילן הך קרא באותן שאין לשם הכרע. אך בחולין ק' ע"ב פליגי ר"י ורבנן דלרבנן לא נקראו בני ישראל

גליון אפרים

ע"ג בין ה"ח דבר ולהבבלי לא אסרו הנביאות אלא אחר החורבן. וכשאל ר' ישמעאל מר"י עדיין לא עברה שנה על הגזירה. ועיין עוד בתוספתא בפרה שיאלה הר"ש בפ"י משנה א' ששאל ר' ישמעאל מר"י בענין שהור לחטאת שהשיא את שמפחה שהוא טהור לתרומה והשיאו ג"כ ר' יהושע לענין אחר וא"ל ישמעאל אחי איך אתה קורא כי טובים דודיך כו'. וע"ש בר"ש שכתב ושמא בפעם אחת שאלו ר' ישמעאל שתי השאלות: (שייך לדף ס"ז ע"א) ר' יונתן עביד כד הוה בר נש רב עליל לקרתא הוה משלח ליה איקרין כצ"ל כמו שהגירסא בשבת [פ"א ה"ב]: ר' אמי סלק עם רבי יודן נשייא לחמתא דגדר וכן הוא בסוף המסכתא ובב"מ ולעיל בה"ב הגירסא לחמתא דגדר

מסורת הש"ס

פ"ז לח

פ"ס לט

כס

כס לט מ

(תרומות פ"י)

עין משפט נר מצוה

עח א טוש"ע יו"ד סי' קיג ס"ח

עט ב מיי' פ"ז ממאכ"א הל' כב סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי' קיז ס'

יין וחומץ הא דבר בריא שנתן אסור אפילו בהנאה. רבי יעקב בר אחא רבי חייה בשם רבי יוחנן ישראל ונכרי שהן שותפין בקדירה ישראל שופ"ת והנכרי מנער מי מחזיר סברין מימר ישראל מחזיר אמר רבי בנימין בר ליואי והוא שנתבשל כמאכל בן דרוסאי. רבי יוסי בעי אם בשנתבשל כאכילת בן דרוסאי למה ליה א *ישראל מחזיר אפילו הנכרי מחזיר. אי זהו החילק רב אמר *סולתניתא אמר רבי יוחנן הוא חילק הוא טרית טרופה. רבי זעירא כהנא בר תחליפא חנן בר בא בשם רב *לחלוחתא אסורה משום תערובת דגים טמאים רבי בא בשם רב יהודה הדא דאת מר במקום שאין המים מהלכין אבל במקום שהמים מהלכין אין דג טהור מהלך עם דג טמא. והא ימא דטיבריה כגון המים המהלכין הן א"ר יוסי בי רבי בון ובלבד בשעה שהדג טורף. שמואל אמר הדא חפיתה יהבי גו קליפתה אין עבדת לחלוחי שרייא ואי לאו אסירה. אי זו הטרית שאינה טרופה כל שהראשים ב *והשזרות שלה קיימין. רבי לעזר בשם רבי חנינה מעשה בספינה אחת משל בית רבי שהיו בה יותר משלש מאות חביות ובדק רבי את כולהון ולא מצא אלא אחת שהראשים והשזרות שלה קיימין והתיר את כולהן. ר' יעקב בר אחא אמר ר' אסי מקשי לה מסתברא דלא אותה חבית תהא מותרת ושאר כל חביות יהא אסורו'. אלא על ידי עילא *זבינתא איתקלקלת. שאל ר' חגיי לרבי בא בר זבדא א"ל אין דבר של רבים נאסר. רבי יעקב בר זבדי אמר רבי יצחק מקשי

פני משה

יין וחומץ אסורין באכילה בסתמא הוא ולפיכך הדבר תלוי אם דרך לתת לתוכו או לא הא אם דבר ברי שנתן לתוכו יין או חומץ אסור אפי' בהנאה: ישראל שופת. הקדירה על הכירה ושוב אין בו משום בישולי נכרים כדלקמן: והנכרי מנער. בזה לא איכפת לן אפי' הנכרי מנער:

מי מחזיר. מי מגיס הקדירה ומחזיר המאכל בתוכו כדי שיתבשל: סברין מימר. מן הסברא אמרו שהישראל הוא שמחזיר: והוא שנתבשל. כלומר אפי' שהוא כבר נתבשל כמאכל בן דרוסאי שהוא בלים הבישול לעולם הישראל הוא שיחזיר: ר' יוסי בעי. על זה אם בשנתבשל כמאכל בן דרוסאי בשפיתת ישראל למה לי שיחזיר הישראל אפי' הנכרי מותר להחזיר: איזהו החילק. דתנן לעיל שאסור באכילה מסלהן: סולתניתא. מין דגים קטנים שנתערב בהן ממיני דג טמא: הוא חילק הוא טרית טרופה. כלומר חילק נ"כ לא אסרו אלא אם הוא טרוף כדין הטרית שאז אינו ניכר בו תערובת דג טמא: לחלותא. הוא לאנתא ופעמים מתערבים בהם מיני דג טמא: במקום שאין המים מהלכין. אלא עומדין כמו מי אגמים ומים המכונסין ומתגדלים שם דגים: אבל במקום שהמים מהלכין. כמו מי נהר וחזקה אין דג טהור מהלך עם דג טמא ואין חוששין לתערובתן: הא יימא דטבריא. דין מים מהלכין לה: ובלבד. הא דקתני טרית טרופה דוקא שגופי הדגים טרופין הן ואינן ניכרין: חפיתה. כמו חפיסא ויש דוגמתו ג"כ מין שרץ ודג טמא כדתנן החפושית בפ"ט דפרה וזהו הסימן להכיר נותנן אותה בתוך קליפה הנמלא עמה אם עושה לחלוחית ונידבק בה ודאי יש לה קשקשת ומותרת ואם לאו אסירה: והתיר את כולהון. על ידי אחת שראש ושדרה שלהן שבתוכה ניכר שהיא ממין טהור: מסתברא דלא אותה חבית תהא מותרת. ואמאי התיר את כלן הא מן הסברא אינה מותרת אלא אותה החבית שנמלאו בה ראש ושדרה שלהן ניכר: אלא על ידי עילא. כלומר אלא דבלאו הכי אין לאסור המרובה כל כך מספק כדלקמן ועילא בלבד ביקש רבי ולתלות ההיתר באותה החבית: זבינתא. בפ"י דתרומות גרסינן להא וגרים התם גבינתא איתקלקלת ועל המתני' דתנן התם קאמר לה דתנן דג טמא שכבשו עם דג טהור כל גרב שהוא מחזיק סאתים אם יש בו משקל עשרה זוז וכו' דג טמא צירו אסור ר' יהודה אומר רביעית בסאתים וגרים בגמרא שם רובע ליר בסאתים דגים וליר אתא עובדא קומי ר' יאסיה והורי כן ותני כן בד"א בזמן שעולה ראשון ראשון ומניח לפניו שמותר לעשות כסדר הזה כלו' אם עולה ראשון ראשון ומניח הכל לפניו אז מותר לעשות כסדר הזה דוקא כמו ששנינו במתני'. אבל אם היה עולה ראשון ראשון ומניח לאחריו אפי' יותר מכסדר הזה מותר ע"י עילה כלומר אבל אם לא היה עולה הכל ומניח לפניו אלא עולה ראשון ראשון לאכול ומניח השאר לאחר זמן אפי' יותר מסדר השנוי במתני' מותר לפי שהוא דבר מרובה ואין אוסרין מספק ומתירין ע"י עילה כל דהוא שנוכל לתלות ההיתר כההוא עובדא דלקמיה: גבינתא איתקלקלת. גבינתא. חבית שמכונסין בתוכה מיני חגבים הרבה ומלשון הגובאי הוא ונתקלקלה ולא היו יכולין להכיר אם אין בה תערובת מיני חגבים טמאים והורה ר' בא אין דבר של רבים כלומר דבר המרובה אינו אסור מספק שאין מחמירין בהפסד מרובה:

רידב״ז

ר"א בשם ר"א מעשה בספינה אחת של בית רבי שהיו בה יותר מג' מאות חביות ובדק רבי את כולן ולא מצא אלא אחת שראשים ושזרות קיימת והתיר את כולהון ריב"א אמר ר"א מקשה לה מסתברא דלא אותה חביות תהא מותרת ושאר כל החביות תהון אסורות אלא ע"י עילה פי' כיון דמצד הדין א"צ כלל לרוש ורק דאנו מחמירין. ע"כ בעילה כל דהוא מקילינן וכן איתא בפ"ג דמס' דמאי ע"י עילה כיון דמצד הדין מותר אך שאנו מחמירין ע"כ ע"י עילה כל דהוא מקילינן וכן איתא שם בשנו"א ז"ל עיי"ש וע"ז מסיק כהדא גבינתא איתקלקלת פי' שם הנהר דאיקרי גבינתא איתקלקלת ר"ל דעבדו אותה לשם ע"ז. שאל ר"ח לרבב"ז א"ל אין דבר של רבים נאסר פי' דבנהר שהוא מחובר אינו נאסר אלא משום דבנהר איכא חשש שמא תלשינהו גלי דלפעמים נתלש או שמא טפחינהו בידים כדאיתא במס' ע"ז דף נ"ט ע"א אך כיון דשל רבים הוא אינו נאסר כדאיתא בבבלי מים של רבים אינו נאסר. ואעפ"י שדבר של רבים אינו יסוד גמור להתיר דלא שייך אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא דוקא בשל חבירו ר"ל בדבר הפקר דלא הוי לא שלו ולא של חבירו אוסר אבל מכיון דעפ"י הדין אין לנו למיחש שמא טפחינהו בידים רק חומרא בעלמא. ע"כ סמכינן ע"י עילה דמים של רבים אין נאסרין וסמכינן ע"י עילה זו דלא טפחינהו בידים. וכמו כן בדמאי התירו משום כבוד שבת ורק על זה לא סמכינן אלא בצירוף דשאלה ואף דשאלה לבד לא מהני כדגרסינן שם במס' דמאי אך ע"י עילה בצירוף עילה כל דהוא כגי וסמכינן עלה וה"נ ע"י מחובר לבד אין לסמוך דשמא טפחינהו בידים ועל דבר של רבים אינו נאסר בלבד לא סמכינן אלא ע"י צירוף סמכינן והעיקר דסמכינן משום שהוא מחובר. ועל החשש דשמא טפחינהו בידים בצירוף עילה כל דהוא סמכינן וע"ז מסיק ריב"ז וקאי על מה דקאמר ריב"א דר"א מקשי דלא מסתברא דאותה החבית תהא מותרת והשאר יהיו אסורין ולא סמך על צירוף עילה כל דהוא ע"ז קאמר ריב"ז דר' יצחק מקשי על קושיא דר"א ואילון אגרת לא אמרת ע"י עילה וכא ע"י עילה פי' דאיתא עכו"ם לוקס כתיב בהם וע"כ צריך להכיר במס' גיטין בירושלמי פ"ק ה"א עכו"ם לוקס כתיב בהם וע"כ צריך להכיר שמותן של עדים ומסיק כדי בחנות של ישראל אם נכתב הגט בחנות ישראל סמכינן ע"ז וקשה כיון שכתוב בהגט עכו"ם לוקס היאך תסמוך על מה שנכתב בחנות ישראל אלא ע"כ דהעיקר סמכינן שהן ישראל מפני שרוב ישראל שבחו"ל שמותן כשמות עכו"ם רק ע"ז לבד הי' מחמירין ע"כ צריך שיהא צירוף עילה כל דהוא שיהא נכתב בבהכנ"ס או בחנות ישראל כמבואר במס' גיטין ירושלמי הנ"ל ע"כ קאמר ר' יצחק על קושית ר"א הא בגיטין בעכו"ם לוקס וכי לא כמכינן רק ע"י צירוף עילה כל דהוא כיון דלא הוי רק חומרא וה"נ מה שלוה רבי לפתוח הבית אחת והתיר כולם הוא לא דזהו העיקר אלא דזהו הוי לצירוף כל דהוא:

מה

מראה הפנים

אם כשנתבשל כאכילת בן דרוסאי וכו'. והכי קאמר התם בפרקין שם בפ"ב ה"ת כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי נכרים וכו' וכדלא כיעל כמאכל בן דרוסאי מסיק דכל כלאו הנכרי מיתבשל אלא קירב בישולו כגון שמחזיר ומהפך קרובי בישולא לאו מילתא היא:

כל שהראשים והשזרות שלה קיימין. הכי תני בתוספתא פ"ט. והתם בפרקין דף מ' ע"א פלוגתא לענין לטבל בלינן רב הונא אמר עד שתהא ראש ושדרה ניכר ר"נ אמר או ראש או שדרה מתיב רב עוקבא בר חמא ובדגים וכו' ופי' רש"י ז"ל וקשיא לתרווייהו והקשו התוס' דא"כ מאי משני אליבא דמ"ד או ראש או שדרה לכך נראה דמשדרה לא פריך מידי וכו' וזהו דוחק לומר דסימני גואי לא קחשיב וכן הרא"ש ז"ל דקדק על זה לדעת ר"ת דלקמן ועיין במה שתירץ לפי' רש"י ז"ל והוא ג"כ דוחק ובתשובת הרשב"א ז"ל סי' ק"ה דאיתי תירץ מספיק לזה שבאלו אותו דמאי תירלו לרב נתמן דאכתי גבדוק בחוט השדרה דהא ליכא בטמאין דדמי ליה ולא בעי קשקשת והשיב למה בהתם סבורין לרב הונא מי ניחא הכהי ליתני ראש ושדרה דהא ליכא בטמאים דדמי ליה אלא מאי אמרת אי תנא ראש ושדרה הכתי לא ידעינן הרא ופלמורא ולרב נחמן נמי אי תני שדרה הכתי לא ידעינן אלא היכא דאיכא שדרה אבל ראש בלא שדרה לא ואי תנא או ראש או שדרה הא היכא הרא ופלמורא וכיון שכן תירולא דכולהו משום

תוס' הרי״ד

ע"י עילה. גבוכתא איתקלקלת עי' בפנים שמבואר היטב בע"ה ועי"ז יתורץ תומר הקושיות שהרעישו כל הפוסקים ז"ל על הרמב"ם ז"ל והטור ז"ל ביו"ד ס"ק מ"ה דפסקו מחובר אינו נאסר וגם מים של רבים אינן נאסרין הא כמים בלא"ה אינן נאסרין משום מחובר ואי אפי' בנתלשים ג"כ מותר מים של רבים א"כ למה תלי בטעם שאין בו תפיסת ידי אדם נתלבטו בזה אדירי עולם הלבוש ז"ל והטור ז"ל הש"ך ז"ל וביאור הגר"א ז"ל עיי"ש ולפי ה"ל הוא קילורין לעינים דעפ"י הירושלמי דגבינתא זהו נהר או מעין או איזה מקום מחובר דיש חשש תלושה כמו מעין ונהר דלפעמים תלשינהו גלי ועפ"ז מבואר היטב הגמרא דהרמב"ם ז"ל והטור ז"ל מפרשין כך במס' ע"ז דף נ"ט ע"א הא דיהיב נאסרין ותיפוק ליה דאיתעקרין ניהו ל"ל דתלשינהו גלי ופירש"י

ככר לאדן

הדא דתימא במקום שאין המים מהלכין. פירוש שאין הולכין במרוצה וחשש שדג טמא אין לו שדרה שיוכל להלוך כנגד מרוצת המים וח"ש בשעה שהדג טורף פירוש במבקש לעלות ולטרוף כנגד המים כנ"ל אף דלא אסיק הכי בבבלי בסוכה דף י"ח ע"א: הדא חפיתה וכו' פי' דג ועי' במ' הזית פ' נגילה ונשמתה:

עמודי ירושלים

ישראל שופת ועכו"ם מנער מי מחזיר כו' בפני משה כ' מי מגיס הקדירה ומחזיר המאכל בתוכו כדי שיתבשל ואינו מובן דכיון דקאמר דעכו"ם מנער א"כ מאי שאל מי מגיס הקדירה דהיינו מנער היינו מגיס הקדירה והנכון דפירושו אם רוצה העכו"ם ליקח הקדירה ולהחזירה אם רשאי ואמר דהישראל צריך להחזיר דאף שהישראל שפת הקדירה עכ"ז באם שהעכו"ם מחזיר הקדירה אסור וזה כדעת הרשב"א בתשב"א (שער ז' בית ג') ולא כדעת הב"ח ביו"ד (סי' קי"ג) ועפר"ח שם (ס"ק י"ז) ופרי תואר (ס"ק י"ב):

גליון אפרים

שאל ר' חגיי כו' א"ל אין דבר של רבים נאסר. עבימית סוף פ"ח:

חתם סופר

ישראל עד אחר שבינו הקב"ה בבית אל אח"כ כתיב ויבאו בני ישראל את יעקב אביהם אבל קודם לכן נהי שהוא נקרא ישראל ע"י שמלאך מ"מ בניו לא נקראו בני ישראל וא"כ לעולם י"ל כשמעם קאי אלמעה כשמעם ויתעצבו אבל בשדה לא שמעו וסא דכתיב בני יעקב באו ולא בני ישראל משום שעדיין לא נקראו ב"י עד שנגלה הקב"ה בבית אל וא"כ אין לו הכרע. ובהא פליגי ש"ס דילן וירושלמי. ואפי' ש"ס דילן כר' יהודה פג"ה וכן פסק רמב"ם בהלכות מלכים דלבני יעקב נאסר ג"ס שכבר נקראו ב"י אז: עוד י"ל אי"פ דא"ת. כשמעם כי טמאו אחותם באו מן השדה ואח"כ בבואם לבית כשמעם דברי חמור ובקשתו אותנו דינה לשכם אז שמעלבו. כי רמב"ן כ' משום כן לא כתיב גבי מפתה לו תהיה לאשה כמו גבי אונס משום דמפתה אורחא דמלתא שהפתות מפתה בת גדולים וחשובים ולא יסיה אותה נבכר בקחתו אותה משא"כ אונס מן הפתם המשוב מאנס בת פחותי ערך ע"כ ולו תהיה לאשה. והכא אנס שכם את בת יעקב כאלו הוא חשוב נגדו וכולם נתביאו לאשה כמשוב פאנם פחותי ערך ע"כ שמעלבו. וזהו נבלה עשה בישראל כי לשון נבלה מורה על תעלומים דבר שלא בדומה כמ"ש רמב"ן על עם נבל וכו'. וס"ל נבלה עשה בישראל כי ישראל מורה על לשון חשיבות לשכב את בת יעקב כאלו היא מפחותי עם כמי"ש לשון יעקב וכן לא יעשה ליקח אותה ב"ב:

מקשי ואילין איגרתא לא נכרים לוקין כתיב בהן ואת אמר על ידי עילא והכא על ידי עילא. תני עולא שכפא קומי רבי דוסא דג טמא משריץ דג טהור *מטיל ביצים חזר ותנא קומוי מעי דגים וקירבי דגים אינן נאכלין אלא על [א] פי מומחה א"ל חזור בך הדא תני או הדה הוה בעי מיחזור ביה א"ל רבי זעירא לא תחזור בך ביציאתן הן נגמרות. רבי בא בשם רב יהודה אם אמר לך [ב] מלחתים נאמן נתן בר בא אמר קומי שמואל ידע אנא מפרשה בין עוברי דגים טמאין לעוברין דגים טהורין עוברי דגים טמאים עגולין עוברי דגים טהורין ארוכין אחוי ליה הדא סלפיתא א"ל כזה מהו א"ל טמא א"ל [ג]לא ביש לי דאמרת על טהור טמא אלא סופך דאמר על טמא טהור. *תני אין לוקחין מעי דגים וקירבי דגים אלא על פי *מומחה אין לוקחין *תכלת [ג] אלא על פי מומחה אין לוקחין [ד] *גבינה ותינייקי אלא על פי מומחה אין לוקחין יין [ה] בסורייא אלא על פי מומחה אין לוקחין בשר שאין בו סימן אלא על פי מומחה וכולן נאכלין אצל מי שאינו מומחה [ו] ואינו חושש. רבי אחא רבי תנחום בשם רבי יהושע בן לוי שילח לו חלתית [ז] נאמן רבי יעקב בר אחא רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי שילח לו תכלת נאמן. טלניא דלוי צנבריא הי'ה מזבן פירין. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יסא עבדו *של נאמן [ח] כנאמן גרמנא עבדיה דר' יודן נשייא הוה ליה תוכלא. רבי יסא בשם רבי יוחנן עבדו של מומחה כמומחה: ומלח סלוקנרית. אית תניי תני שחורה אסורה *ולבנה מותרת אית תניי תני לבנה אסורה ושחורה מותרת מאן דמר שחורה אסורה שנותן לתוכה שרץ שחור ומאן דמר לבנה אסורה שנותן לתוכה שרץ לבן. רבי חנניא בן גמליאל אמר משום רבי יהודה בן גמליאל זו וזו אסורה א"ר חנניא שכן חד הוה לנא והיה נותן לתוכה שומן של חזיר. הן סככות הן פרעות הן רפפות הן רעולות הן איסטגיות הן ספיות הן כוסות הן גומות היא מקום תחת הכוסות היא מקום הנחת חתיכות הן

פני משה

מקשי. כלידך דאמרת דע"י עילא אנו תולין ההיתר בדבר הספק א"כ נתלה נמי בהא דלקמיה: ואלין איגרתא. אלו השטרות: לא נכרים לוקין כתיב בהן. בפ"ק דגיטין בהלכה א' אמרינן בהאי תלמודא בעו קומי ר' יוחנן צריך שיהא מכיר שמותן של עדים בשעת חתימתן אמר לון נכרים לוקין חתומין עליו ואתם אמרין אכין. כלומר דבעי מיניה אם אנו רואין לפנינו שמות העדים כשמות הנכרים אי חיישינן דילמא נכרים ניהו וצריך שיכירו ולהעיד בפניו דישראל הן שחתמו או לא חיישינן לזה והשיב להם רבי יוחנן נכרים לוקין כולם שמות נכרים הפסולין אנו רואים חתומין כאן ואתם אומרים אכין בתמיה שאתם מסופקים בזה ורוצים להכשיר אע"פ שאינם מכירן ומאי קא מיבעיא לכו. והשתא מקשי ר' יצחק מאי שנא האי דינא מדינא דהכא דאת אמר ע"י עילא בעלמא סומכין להתיר ספק תערובת מיני טמאים ואמאי לא נימא הכא גבי ספק אם שמות הנכרים הן לעדים או נכרים חתמו עליו נמי כן דע"י עילא בעלמא נתיר דמסתמא לא היה אותו הב"ד מניחין לנכרים לחתום ואמאי אמרינן דצריך שיעיד בפניו שמכיר אותן העדים בשעת חתימתן: עולא שכפא. כך שמו: משריץ. דג עצמו ואינו מטיל בצים: חזר ותנא. ברייתא אחריתא לפניו מעי דגים אלו הן הבצים שלהן וקרביהן אינן נאכלין אלא על פי מומחה הבקי להכיר בהן אם הן מן הטהורין: חזור בך. מזו הברייתא או מזו הראשונה דתרתי דסתרן אהדדי ניהו דמברייתא האחרונה ש"מ דגם דג טמא מטיל בצים הוא: לא תחזור בך. דהא דקתני דג טמא משריץ לעולם הוא ג"כ יש לו בצים אלא שמשריץ מבפנים לאחר שנגמרו הבצים במעיו וביציאתן הן נגמרות הדגים ויוצאין נגמרין אבל דג טהור לאחר שהוטלה ביצתו מסרצת מבחוץ מאיליה כשהיא בחול: אם אמר לך. המוכר מלחתים אני וכן מן הטהורים נאמן: עגולים. השלחופית שלהן ושבטהורין הן

קרבן העדה

נראין כארוכין מעט: הדא סנפיתא. שלחופית אחת הראה לו ושל דג טהור היה: לא ביש לי דאמרת על הטהור טמא. אלא שמתוך שאין אתה בקי וסומך על עצמך סופך דאמרת על טמא טהור: תני. בתוספתא ספ"ה: אין לוקחין גבינה מבית ויתינייקי אלא מן המומחה וכו': ואינו חושש. דכיון שהוא אוכל בעצמו אינו חושש דספי ליה איסורא: שלח לו חלתית נאמן. לומר שאינה חתוכה בסכין של נכרים: שילח לו תכלת נאמן. לומר זה מן התכלת כשר הוא: טלייא. בניו קטנים של לוי לנבריא היו מוכרין פירות בחזקת מעושרין וסמכו עליהן מכיון שאביהם בחזקת נאמן היה: עבדו של נאמן. על המעשרות כנאמן עצמו ויכולין ליקח ממנו: גרמנא. שם העבד של רבי יודן נשיאה היה לו תכלת למכור וסמכו עליו כר' יסא בשם ר' יוחנן: ומלח סלוקנרית. דתנינן במתני' לעיל אית תניי תני וכו' ומפרש דחד טעמא אית להו דלהאי מ"ד מחשש שמושחין אותו בשומן של שרץ שחור הוא ואין חוששין לשל לבן שאינו מצוי ולהאי מ"ד בשל לבן ואין חוששין לשחור: זו וזו אסורה. דא"כ חששא לשומן של חזיר ואינו ניכר כדא"ר חנינא שראה מהשכן שלו עושה כן: הן סככות הן פרעות. איידי דזיתי גלוסקא דמתני' קחשיב לכל הני שהן במלות שונות וענין אחד להן: הן רפפות הן רעולות. בפ' במה אשה ערבית יוצאות רעולות ומדיות פרופות: הן איסטגיות הן ספיות. בפ"ח דכלים פורנה אם יש לה ליזבז טמאה ר' יהודה אומר אם יש לה אסטגיות רבן גמליאל אומר אם יש לה ספיות והן ענין אחד וכל אחד שונה בלשון רבו: הן כוסות הן גומות. בפ"ב דפרה היו בה שתי שערות שחורות או לבנות בתוך גומא אחת פסולות ר' יהודה אומר בתוך כוס אחד: היא מקום הנחת כוסות. ברפ"ב דכלים השלחן והדלופקי שנפחתו או שחיפן בשיש ושייר בהם מקום הנחת כוסות טמאים ר' יהודה אומר מקום הנחת חתיכות: הן

עין משפט נר מצוה

פ
א ב מיי' פי"ג ממאכלות אסורות הל' ב טוש"ע יו"ד סי' פג ס"ו
פא
ג מיי' פ"ב מציצית הל' ד
פב
ד ה מיי' פי"א ממאכלות אסורות הל' כה כו טוש"ע שם סי' קיט ס"א ב
פג
ו ז מיי' שם טוש"ע שם וע' תשב"ץ חלק ג סי' פג ומדברי הירושלמי ראיה לפירוש הרשב"א ולא כרא"ש
פד
ח מיי' פ"י ממעשר הל' ב ופי"ג ממשכב הל' ה סי"ג עיין ק"ה

ציון ירושלים

[א] לא בוש לי דאמרת ע[ל] טהור טמא ע' תוס' ע"ז דף מ ד"ה אמר והב"י בתשובתו בדיני כתובה ובשאין העתיק לא בוש לי על דאמרת על מותר שהוא אסור וע' בקונטרסי בטול מודעה:

מסורת הש"ס

ע"ז מ וס"ב

(תוספ' פ"ה) שם פ' בכורות ג מנחות מב ע' ע"ז לט ע"ב

שם

שם

תוס' הרי"ד

ופרש"י ז"ל דלפעמים נתלש פי' שיש לחוש בשביל זה שמא נתלש והוא רק חשש תלושין ע"ז פריך סוף סוף אבני הר שנדלדלו כם כו' ומשני לא צריכא דטפחינהו בידים פי' דחיישינן שמא טפחינהו בידים אבל לא דמיירי דטפחינהו בודאי בידים שהאיש שטפחינהו ז"א אלא הוא כמו הלא צריכה קמא ל"ל דתלשינהו: גלי דפירש"י ז"ל משום דלפעמים נתלשין אבל לא ראינו שנתלשו וה"נ טפחינהו בידים ע"כ היינו חוששין לזה אבל בצירוף דמים של רבים אין נאסרין אנו מקילין לפיכך נקט רש"י מים של רבים ולמה לא נקט שהם מידי דרבים משום דהוי דוקא במים של רבים דהן מותרין מצד חיבור רק מחשש תלושין אנו מחמירין ע"כ אין אנו מחמירין אלא במים דיחיד מחשש זה אבל במים של רבים מצרפינן עילה הזאת דמים של רבים אין נאסרין כיון דלא הוי שלו לגמרי ע"כ שפיר נקט הרמב"ם ז"ל הדין דמחובר אינו אסור ואח"כ כתב דמים של רבים אין אסור הגם דבמים א כא חשש דתלוש מ"מ מים של רבים אין אסור ודוק:

מראה הפנים

דאיכא ארא ופלמורא עכ"ל. ופסק רב פפא הלכתא עד ביאת ראש ובדרה ניכר של כל אחת ואחת וזהו כדאמר הכא. ומיהו סוגיא דלקמן בהא דבדק רבי וכו' דמייתי ראיה מההיא דתרומות גבינתא איתקלקלת וכו' וכדפרישית בפנים ולכאורה הא תנן התם חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים לא פסלו את צירן העיד ר' צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא טהור. והכי הלכתא דתנינן לה בבחירתא וא"כ מאי מייתי ראיה מגבינתא להא דלעיל וי"ל דהאי ש"ס לשיטתיה אזיל דפירש התם ציר חגבים טמאים טהור שאינו מכשיר ולעולם אסור הוא. וזהו דעת הראב"ד ז"ל בהשגות בפ"ג ממ"א הל' כ"ב אבל הרמב"ם ז"ל כתב שם מותר לפי שאין בהם לחלוחית וסובר הוא ז"ל דלא סיים הש"ס בתרומות אלא הא לטמא אפי' כל שהוא מטמא ולא לאסור וע"ש והכא נמי צ"ק דה"ק הא עכ"פ משום חגבים גופייהו איכא חששא והפ"ה התירו ע"י עילה. ומה דמקשי ר' יצחק מאילין איגרתא וכו' ולא משני מידי וי"ל דשאני התם דמשום חומרת אשת איש החמירו וכן אי אמרינן דאילין איגרתא בכל שטרות מיירי משום שאין מוציאין ממון מספק. ועיין בפ"ק דגיטין: **לא** תחזור בך וכו'. כדאמר רבי זירא נמי התם דף הנזכר לא תיסמי תרווייהו מטיל בצים ניהו זה משריץ מבחוץ וזה משריץ מבפנים וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממ"א הל' כ' כר' זירא משום דלא בעינן לשמויי הברייתא: **אם** אמר לך מלחתים נאמן. כדרב יהודה שם ע"ב וישראל המוכר שיאמר לו מיירי אע"פ שאינו מומחה ור"ל מוחזק בכשרות ואסימנין לא סמכינן דסימנין לאו דאורייתא כדקאמר באלו טרפות דף ס"ד ע"א וכדמוכח מהא דקאמר שמואל הכא לא בוש לי וכו' וכן הביאו בתוס' שם ובפרקין ד"ה אמר רבה כשנימוחו וכו' ראיה מכאן דלא כר"ת דס"ל סימני עוברי דגים דאורייתא דבהדיא משמע מדקאמר סופך דאמר על טמא טהור שמע מינה דיש עוברי דג טמא דומין לשל טהור ואין לסמוך על הסימנין וי"ל לדעת ר"ת שהוא ז"ל פירש סופך דאמר דעתיד את לטעות לפי שאינך בקי בסימנין ולכאורה ליכא דסופך הכי משמע מיהו לדינא הסכימו המפרשים ז"ל לדעת ר' יהודה שהקשה על ר"ת דסימנין לאו דאורייתא לסמוך עליהן וכן דעת הרמב"ם ז"ל שם ועיין במה שתירץ הר"ן ז"ל בהא דמשני רבה כשנימוחו ולא משני כדקאמר באלו טריפות סימנין לאו דאורייתא: **עבדו** של נאמן כנאמן. והכי קאמר בברייתא הובאה שתם דף ל"ט ע"א וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"י ממעשרות הל' ב' אשת חבר היא כחבר וכן בני ביתו ועבדיו הרי הם כמוהו: **שכן** חד הוה לנא וכו'. הכי אמר שם ע"ב והרמב"ם ז"ל לא הביא כלום מכל זה משום דהשתא לא שכיחא היא: **הן** סככות הן פרעות. וכמתני' פ"ח דאהלות בהדיא תנינן אלו הן הסככות אילן שהוא מיסך על הארץ והפרעות היוצאות מן הגדר וצ"ל דדין אחד להם קאמר וכמו פרופות ורעולות דקאמר דהם שני ענינים ודין אחד ומיהו איסטגיות וספיות וכו' ענין אחד ושם אחד הן והכי קאמר בתוספתא בפרק ו' דכלים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

שנויי נוסחאות (שוכ"ד) טלניא בד"ו טלייא. (שוכ"ה) היה בד"ו הוה.

מערכת הערוך (שו"ו) איסטגיות בערוך (ד' ווינציא רנ"א) (ע' קלסקה) גרס אנסטרות וע"ע עכ"ם שם ותיבת היא מקום תחת הכוסות בערוך ליתא. (שו"ח) היא מקום הנחת חתיכות בערוך ווינציא הג"ל שני' הן מקום הנחת כוסות ועכ"ם.

ככר לאדן

אחוי ליה הדא סלפיתא. תוס' חולין דף ס"ד וכר"ן ס"ג דחולין ותוס' ע"ז דף מ' ועיין שו"ת הריב"ש סימן תנ"ח: הן סככות הן פרעות הן רפפות הן רעלות הן איסטגיות הן ספיות וכו'. כל זה הביא כאן אגב דבפי גמיר הן זמי קלוסקא דתניא במתני' דע"ז:

גליון אפרים

ואילין איגרתא לא נכרים לוקין כתיב בהן כו'. נראה שבהאגרות היה כתוב תעודת הכשר על הגבינתא ואע"פ שחתומים היו בשמות עו"ג אנו תולין על ידי עילה שהחותמים הם ישראלים ושמותיהם כשמות עו"ג וכן כתב בגופ"י: גרמנא עבדיה דר' יודן נשייא. ביומא פ"ח ס"ס גרמני עבדיה דרי"נ כו':

תורה אור

הן זיתי קלוסקא הן זיתים מגולגלין: והשלוחין *אסורין. רבי חייה בשם רבי יוחנן אמר מין הוא והן נותנין לתוכן חומץ שהיו חולצין את גלעיניהן:

הדרן עלך פרק אין מעמידין

הלכה א מתני' כל הצלמים אסורין מפני שהן נעבדין פעם אחת

בשנה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אין [א] אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או כדור רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שיש בידו כל דבר: **גמ'** א"ר חייה בר בא מפני שהן *נעבדין בכרך גדול שברומי פעמיים בשבוע. מעתה במקום שנעבדין יהו אסורין ומקום שאינן נעבדין יהו מותרין אמר רבי יוסי מכיון שנאסרו במקום אחד נאסר מינן בכל מקו'. מה אנן קיימין אם דבר בריא שהן של מלכים דברי הכל אסור אם דבר בריא שהן של שלטנות דברי הכל מותר אלא כן אנן קיימין בסתם רבי מאיר אומר סתמן של מלכים ורבנן אמרי סתמן של שולטנות. אשייאן נגרא בשם רבי יוחנן איקוניות למה הן אסורות מפני שמקטירין לפניהן בשעה שהן עולות א"ר יוחנן מותר לראותן בשעה שהן יורדות מה טעמא °בהכרת רשעים תראה. כתב המהלך תחת *הצורות או [ב] תחת האיקוניות אין מסתכלין בהן בשבת ולא עוד אלא אף [ג] בחול אין מסתכלין באיקונות ומה טעמא °אל תפנו אל האלילים אל תפנה לעובדן. רבי יהודה אומר אל תפנה לראותן ממש. כד דמך רבי *נחום בר סימאי חפון איקונתא מחצלן אמר כמה דלא חמתון בחיויי לא יחמינון בדמכותיה וחכמין אינון כלום אמר רשב"ל אין בינינו ולצדיקים אלא דיבור פה בלבד. א"ר זעירא שומע הוא המת קילוסו כמתוך החלום א"ר אשיין שומע המת קילוסו כמתוך חלום *ולמה נקרא שמו נחום איש קודש קדשים שלא הביט בצורת מטבע מימיו ולמה נקרא *שמו רבינו הקדוש שלא הביט במילתו מימיו. כד דמך ר' אחא איתחמי כוכבא בטיהרא כד דמך רבי חנן איתכפון אנדרטיא כד דמך רבי יוחנן איתכפון איקונייא אמרין דלא הוות איקונין דכוותה. כד דמך רבי חנינא דברת חוורן איתבזע *ימא דטיברייא אמרין כד הוה סליק לעיבורא הוה ימא מתבזע קומוי. כד דמך רב הושעיה נפל קלון דטיבריא כד דמך רבי יצחק בן אלישיב איתעקרון שובעין איסקופין מבעלי בתים דגלילא אמרין דהוו תליין בזכותיה. כד דמך רבי שמואל בר רב יצחק איתעקרין ארזייא דארעא דישראל אמרין דהוה נסיב *שושיבתה ומקלס קומי כלייה והוון רבנן מרננין ביה. אמר לון רבי זעירא ארפון ליה לית אהן סבא ידע מה עביד. כיון דדמך נחתת אישתא מן שמייא ואפסק בין ערסא לקהלא והוון תלת שעין קלון וברקי בעלמא. חייא דאהן סבא דעבדת ליה שושבתא ונפקת בת קלא ואמרה ווי דדמך שמואל בר רב יצחק גמיל חיסדא. כד דמך רבי יסא בר חלפותא משכו צינורות דם בלדוקיא אמרין דיהב נפשיה על גזורתא כד דמך רבי אבהו בכן עמודיא דקיסרין אמרין כותיא לית אינון אלא מריען אמר לון ישראל ידעין רחיקייא כמה דקריביא מריען. רבי אבהו

מי

פני משה

הן זיתי קלוסקא. דבמתני' קתני קלוסקא המגולגלין ומפרש לה דהיינו קלוסקא והיינו המגולגלין שנעשו עגולין כמו גלוסקא: מין הוא. מין א' של זיתים הוא שהן נעשים רכים מיד וכשהוא נותן עליהן חומץ יכולין לחלוץ ולשלח את גלעיניהן מהן:

הדרך עלך אין מעמידין

הלכה א מתני' כל הצלמים אסורין. בהנאה: מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה. כשהשמש באותה מעלה שהצלם עשוי בו דאע"ג דאיכא טובא שאינן אלא לנוי ואינן נעבדין ר"מ לטעמיה דחייש למיעוטא: מקל וכו'. דהני ודאי נעבדין הן ועושין להן סימן מקל שרודה את עצמן תחת כל העולם כלו כמקל. צפור שתופס את עצמו תחת כל העולם כלו כצפור. כדור שתופס עצמו תחת כל העולם כלו ככדור הוסיפו עליהן בברייתא חרב ועטרה וטבעת והלכה כחכמים ואינו אסור אלא כשעומדין על פתח המדינה. ובכפרים שאין דרכן לעשות צורות לנוי דברי הכל אסורין ואפי' אין בידו דבר דלמפלחינהו עבדי להו:

גמ' פעמיים בשבוע. בשבע שנים עובדין פעמיים לכל הצלמים: ומקום שאינן נעבדין יהו מותרין. ואמאי קתני סתמא כל הצלמים אסורין: נאסר מינן. מה שנעבדין בכרך גדול נאסרו בכל מקום: מה אנן קיימין. במאי עסקינן דפליגי בה ר"מ ורבנן: אם דבר ברי שהן של מלכים. שהן אנדרטי של מלכים שעושין אותן לעבדן אפי' רבנן מודו דאסורין הן ואם ידוע בודאי שאינן אלא של שלטנות ואינן עשיין אלא לנוי בעלמא אפי' ר"מ מודה שהן מותרין לא נחלקו אלא בסתם: איקוניות. הצורות נפני מה הן אסורו': בשעה שהן עולות. בשעה שמעמידין אותן דרכן להקטיר לפניהן: בשעה שהן יורדות. כשהן נופלין מותר לראותן ולא כשהן עומדין כדלקמן לר' יהודה: כד דמך. כשנפטר ר' נחום בר סימאי שהיה איש קדש קדשים כדלקמן: חפון איקונתא מחצלן. כיסו את הצורות שבכתלים במחצלות אמרו כמו שהיה נוהג בחייו שלא להסתכל בצורות כך לא ירצה אותם במותו: וחכמין אינון כלום. וכי מכירין ורואין המתים כלום: אלא דיבור פה בלבד. ושאר החושים לא נתבטלו מהם: ר"ז וכו'. וכן אמר ר' אסיין: בטיהרא. בצהרים על דרך והבאתי את השמש בצהרים: איתכפון. נכפפו אנדרייטא והן תבנית אדם שעושין למלכים מאבן שיש וכיוצא: איתכפון איקוניא. נכפפו הצורות כעין שעושין על הכתלי' ואמרו לרמז להראות שלא נראית צורה יפה כדר' יוחנן כדאמרינן פ' הפועלים: אמרין. שזה היה לרמז שאירע לו נס הזה כשעלה פעם אחת לעיבור שנה נקרע ימא דטיברייא בפניו: קלוון דטיברייא. דקל חשוב שהיה בטיברייא במ"ר פ' בשלח חד קלוון. דקל: איתעקרון. שבעים איסקיפות שלהם שהיו רעועו' ולא היו תולין אלא בזכותו: אמרין. עליו שהיה נוהג ליקח שיבשין של הדס ומרקד לפני הכלה והיו רבנן מרננין בו על שמבזה את עצמו ואמר להן ר"ז הניחו לו וכי הזקן הזה אינו יודע מה הוא עושה ודאי אין כונתו אלא לשם שמחת מצוה: חייא דאהן סבא. כלומר באו וראו החיים והמנהג של אותו הזקן ומה זכות גרם לו מעשיו שעשה עם שיבשי הדס: אמרין. אמרו עליו לפי שהיה דרכו למסור נפשו על גזורתא מצות מילה ולרמז זה משכו הצינורות כמראה דם: בכן. היו בוכין עמודים של העיר קיסרין וכלומר שנשמע קול רעש גדול והכותי' המינים היו אומרים ללעג שהוא קול תרועת שמחה והיו ישראל משיבין להם ידעין רחיקייא וכי יודעין הן הרחוקים והן העמודים להריע כמו שהקרובים מריעים והן הכותים שעומדים יותר סמוך למקום שנפטר ר' אבהו והכוונה שאתם המינים בלבבכם כן ולהריע ולא כן העמודים. א"נ רחיקייא על הכותים אמרו וכי אתם הרחוקי' ממנו יודעין מה שהקרובים והן העמודים עושין שהמה יותר קרובים להרגיש הצער ממה שאתם המינים הרחוקים סבורין:

מי

מסורת ש"ס

ע"ז מ

שם

ב"ת קמט

ב"מ"ק כה ע"ב

(מגילה פ"ק סנהדרין פ"י) שבת קית ע"ב

פ' מ"ק כה

פ' כתובות יז

תהלים נח

ויקרא יט

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' ו סמ"ג לאוין כב טוש"ע יו"ד סי' קמא ס"ג

ב
ב מיי' פכ"ג מהל' שבת הל' יט סמ"ג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שז סעיף טו

ג
ג מיי' פ"ב מהל' ע"ז הל' ב סמ"ג לאוין יד טוש"ע יו"ד סי' קמב סעי"ו

מראה הפנים

פרק ג **כל** הצלמים אסורין. אם דבר ברי שהן של מלכים וכו'. והתם קאמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו ולפי' רש"י ז"ל דלר"מ קאמר ודוקא בשל מלכים יש לומר דה"ק במקום שיש לתלות שהן של מלכים. וכן נראה מפי' הר"ב אלתן שהביאו התוס' דמביא מכאן ראיה לפירש"י דבשל מלכים נעבדין יותר והכא אמר בהדיא דאם דבר ברי דבל מלכים הן אפי' רבנן מודו דאסור אלא כדאמרן והשתא הא דקאמר ר' יוחנן שהם וכשעומדין על פתח מדינה שנינו מוס"ף הוא על הא דשמואל וכ"ל כשעומדי' על פתח המדינה בהא קאמר רבי מאיר דתולין אותן בשל מלכים וחכמים אומ"ים אינו אסור אלא כל שיש בידו וכו' וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מעכו"ם הלכה ו' ע"ש:

כתב המהלך וכו'. הכי אמר בבבלי שבת פ' שואל דף קמ"ט ע"א:
חפון איקונתא מחללן וכו'. הכי גריס ג"כ במדרש קהלת בפסוק כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך ובבבלי פ' אלו מגלחין הגי' בענין אחר. והא דרב שמואל בר רב יצחק הגירסא בב"ר חמייא דאהן סבא דעבדת ליה שושיבתא וכו' שהיה העמוד אש כעין שושיבתא דהדס והביאו התוס' לזה בפ' ב' דכתובות דף י"ז ע"א:

יצתה

שנויי נוסחאות (סומ"ס) קלח וברקי כד"ו קלין וברקין.

מערכת הערוך (סו"א) והשלוחין בערוך (שם ס"י) והשולקין (ועי' עכ"ם). (סו"ג) שהיו חולצין את גלעיניהן בערוך (שם) „שיהו חולצין את גרעיניהן". (סו"ל) יחמינון בדמכותיה בערוך (ע' מתגל) יחמון בדמיכותיה.

בכר לאדן

וברקין בעלמא אמרין המיתון דאהן סבא כצ"ל: לית אינון אלא מזיעין וכו' כמה דקריביא מזיעין כצ"ל:

גליון אפרים

כד דמך רב הושעיה נפל קלון דטבריא. נראה לי שקלון הוא מל"ר. קלומנא, ופירושו עמוד. כי עמד שם עמוד לזכרון איזה מאורע והוא נפל:

עין משפט
נר מצוה

ד
א מיי' פ"ז מפ"ז הל' ז סמ"ג לאוין כב טוש"ע יו"ד סי' קמא ס"א
ה
ב ג מיי' שם הל' ו טוש"ע שם ס"ב

תורה אור

מי דמך עברון קומי י"ג נהרין *דאפרסמון אמר לון כל אילין למאן אמרו ליה דידך אמר לון וכל אילין דאבהו °ואני אמרתי לריק יגעתי (ישעיה מט) וגו'. הקדוש ברוך הוא מראה להן לצדיקים מתן שכרן בעולם הזה ונפשם שביעה והן ישינין להן. למלך שעשה סעודה וצר כל מיני סעודה במפה כיון שנכנסו האורחין ראו אותם ונפשם שביעה וישנו להן. זבדיי בר ליואי ורבי יוסי בר פיטרס ורבי יהושע בן לוי אמרין תלתא פסוקין מי דמכון חד מינהון אמר °על זאת יתפלל (תהלים לב) כל חסיד אליך וגו' וחד אמר °וישמחו כל חוסי (שם ה) בך וגו' וחד אמר °מה רב טובך אשר צפנת (שם לא) ליריאיך וגו'. רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי *מעשה שנכנסו זקינים לעליית בית גדייא ביריחו יצתה בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראויין לרוח הקודש והלל הזקן אחד מהן נתנו עיניהם *בשמואל הקטן. שוב נכנסו זקינים לעלייה ביבנה ויצתה בת קול ואמרו להן יש ביניכם שנים ראויין לרוח הקודש ושמואל הקטן אחד מהן ונתנו עיניהן ברבי ליעזר והיו שמיחין שהסכימה דעתן על דעת רוח הקודש. חד מן אילין דנשיתא דמך וקלטת מערתא וסכנתן נפשתא עאל רבי יוסי ואפטר עלוי אשרי אדם שיצא מן העולם בשלום. כד דמך רבי יסא נפל קסיטולין דטיבריה והוון אילין דנשיתא חדיין אמר לון רבי זעירא לא דמייא תמן סכנן נפשתא ברם הכא לא סכנן נפשתא תמן לא איתעקרת ע"ז ברם הכא איתעקרת ע"ז. רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי רבן יוחנן בן זכאי מן דמך אמר פנו הבית מפני הטומאה ותנו כסא *לחזקיה מלך יהודה רבי ליעזר תלמידיה מי דמך אמר פנו את הבית מפני הטומאה ותנו כסא לרבן יוחנן בן זכאי ואית דאמרי כמה דחמא רביה חמא אף הוא. חד מן אילין דבי רבי פזי הוון אילין דנשיתא בעי מחותנתיה והוא לא מקבל עלוי אמר דלא יהון מיתגנו בי מי דמך אמר פנו את הבית מפני הטומאה ותנו מקום כסא ליהושפט מלך יהודה אמרו יבוא זה שרץ אחר כבוד אחר זה שברח מן הכבוד: וחכמים אומרים אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או ציפור או כדור. מקל שהיה *רודה בו את העולם. ציפור °ותמצא כקן ידי לחיל העמים. (ישעיה י) כדור שהעולם עשוי ככדור. א"ר יונה אלכסנדרוס מוקדון כד בעא מיסק לעיל והוה סלק וסלק סלק *עד שראה את העולם ככדור ואת הים כקערה בגין כן ציירין לה בכדורא בידה. ויצורינה קערה בידה. אינו שליט בים [ז]אבל הקב"ה שליט בים וביבשה מציל בים ומציל ביבשה. דרש רבי זעירא בריה דרבי אבהו קומי רבי לעזר °אשרי שאל יעקב בעזרו ומה כתיב בתריה עושה שמים וארץ ומה עניין זה לזה אלא מלך בשר ודם יש לו פטרון באיפרכיא זו אינו שליט שמא באחרת וא"ת קוזמוקרטור שליט ביבשה שמא בים. אבל הקב"ה אינו (תהלים קמו) כן שליט בים ושליט ביבשה ולא עוד אלא חרב על צואר האדם הקב"ה מצילו הוא שמשה אומר °ויצילני מחרב (שמות יח) פרעה אין כתיב כאן אלא מחרב אפילו חרב נתונה על צוארו הקב"ה מצילו הימינה. *הוסיפו עליהן *הסייף [ח] והעטרה והטבעת הסייף שהורג בו והעטרה שמתעטר בה טבעת שחותם בה. טבעת *שיש עליה עבודה זרה אסור לחתום בה רבי יודה אומר אם היה חותמה שוקע אסור לחתום בה בולט מותר לחתום בה ר' חנינה בן גמליאל אומר של בית אבא היו חותמין בפרסופות רבי לעזר בי רבי שמעון אומר כל פרסופות היו *בירושלם חוץ משל אדם. רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שיש בידו כל דבר ובלבד דבר שהוא של כבוד הסל והסולים והסמלים דבר של ביזיון הוא הנייר והקולמוס דבר של כבוד הוא. קלמרון צריכה:

הלכה ב מתני'

המוציא שיברי [ט] כלים הרי אילו מותרין מצא תבנית [י] יד או תבנית רגל הרי אילו אסורין מפני שכיוצא בהן נעבד: **גמ'** רבי יוסי בשם ר' יוחנן מפני שרובן באין מן הדלפקיות

מי דמך. בשעת פטירתו: בעולם הזה. מראה להם מתן שכרן בעולם הבא ומתוך כך נפשם שביעה ומתוך העונג של הדביקות ישינים להן וינוחו על משכבותם: במפה. מעל השלחן מעמיד ומראה להם תמונת וצורות כל מיני סעודה: מי דמכון. בשעת פטירתם אמר כל אחד הפסוק משלשה פסוקים האלו: נתנו עיניהם בשמואל הקטן. שהוא השני: והיו שמחין. בבת קול' השנית שהסכימה דעתן בפעם הראשון על דעת רוח הקדש: מן אלין דנשיאה. של בית הנשיא נפטר ובשעת קבורתו נקלטה ונפלה המערה תחתיה ונסתכנו הנפשות אשר היו שמה ונכנס ר' יוסי ודרש אשרי אדם שיצא מן העולם בשלום ושלא יארע דבר היזק וסכנה במיתתו ובקבורתו: קסיטולין. המגדל קסטילא בלע"ז: והוון אילון. דבית הנשיא שמחין על הדבר לפי שהוא בעצמו עליו השלום אמר על שאירע במיתת אחד מהן כזה אשרי אדם: לא דמייא. התם היה סכנת נפשות כשנפלה המערה וכן לא נתעקרה נ"ש ע"ז אבל הכא בנפילת המגדל נעקרה הע"ז אשר היתה שמה ולא היה שום סכנה וזה להראות זכותו של ר' ייסא: חמא אף הוא. ולחזקיה מלך יהודה ראה ג"כ ואמר הכינו לו כסא: בעי מחותנתיה. היו רוצין משפחת הנשיא להתחתן עמו ולא קיבל עליו ואמר שלא יהיו מתבזין ומתגנין בכך לפי שהיה נבזה בעיניו: שרץ אחר כבוד. כלומר שהיה רץ ומחזר אחר כבוד לכבד ללומדי תורה כדאמרינן בשעה שהיה יהושפט רואה ת"ח היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו ואומר לו אבי אבי וכו' והיה נוהג פחיתות בעצמו בשביל כבוד אחרים וזה גם כן היה מתנהג בפחיתות להראות כבוד אחרים: מקל. זה עושין לסימן שהיה רודה וכו' וציפור על שם ותמצא כקן ידי וגו' כלומר תופס עצמו לחיל העמים: כד בעא מיסק לעיל. עשה דבר אחד וישב על הנשר להגביה עצמו למעלה ולראות על פני הארץ ככתוב בד"ה שלהם: בגין כן ציירין לה. להע"ז שתופס בידו כדור עגולה: ויצורנה. כמו קערה עגולה ולרמז גם על הים: אינו שליט בים. הם עצמן לפי טעותן מודים שהע"ז אין לה שליטה בים: אינו שליט אלא בשלו. שמא באפרכיא אחרת יכול הוא לעזור אותו ואפי' קוזמוקרטור והוא הקיסר אעפ"כ אינו יכול להושיעו בים: אבל הקב"ה. הוא השליט בכל ומצילו בים וביבשה: אין כתיב כאן אלא מחרב. ומיד פרעה הוי ליה למיכתב אלא ללמד אפי' חרב וכו' כמו שהציל משה מחרב שהיה נתון על צוארו: טבעת שיש עליה ע"ז. תוספתא היא בפ"ו: אם היה חותמה שוקע אסור לחתום בה. לפי שהצורה בולטת היא כשחותם בה: בולט. הצורה שוקעת כשחותם בה: היו חותמין בפרסופות. בולטות: חוץ משל אדם. שאסור להשים בביתו צורת פרצוף אדם כשהוא בולט. והסולים וכו'. מיני מרגלא הן: דבר של כבוד הוא. כלומר שחותם עצמו תחת כל העולם כולו: קלמרין. בלא קולמוס צריכה מספקא לן אם דרך כבוד מיקרי ואסור או לא:

הלכה ב מתני' המוצא שברי כלים. והן כצלמים הרי אלו מותרין דכי הוו שלמים ספק עבדום ספק לא עבדום ואת"ל עבדום שמא ביטלוה ולכך שברום והוי ספק ספיקא ולקולא: מפני שכיוצא בהן נעבד. שעושין תבנית יד מעיקרא ועובדין אותה: **גמ'** מפני שרובן באין מן הדלפקיות

ציון ירושלים

צא"ל הקב"ה אינו כן שליט בים וביבשה גם כמד"ם רבה פ' בראשית והובא בתוס' ע"ז דהכל מודים שאינו שולט על הים אלא הקב"ה וכזה פירשתי מ"ש לה' הארץ ומלואה וכו' כי הוא על ימים יסדה. דלכאורה מה זה נתינת טעם ולפמ"ש בירושלמי א"ש דכיון שעל ימים יסדה ובימים שכל מודים דאין לכבר ודם שליטה והרי כל העולם על ימים הוא עומד א"כ ע"כ שלה' הארץ ומלואה ודו"ק:

מסורת הש"ס

מ"ר פ' חיי (סוטה פ"ט הוריות פ"ג) ע' סנהדרין יח ברכות כא פ"ז מא (כרכות ס הגוהה) (תוספתא פ"ו) שם ע' ע"ז מג שם מב ע"ב

מראה הפנים

יצתה בת קול ואמרה וכו' ובבבלי פ"ק דסנהדרין דף י"א הנוסחא נשתנית במקצת ושנויים כמו שהוא בתוספתא דסוטה: **ואת** הים כקערה. פירשו התוס' ים אוקיאנוס שמקיף את כל העולם: **טבעת** שיש עליה וכו' בולט מותר וכו'. והתם בפרקין דף מ"ג ע"ב אמרינן הכי כטבעת שיש עליה צורה טבעת שחותמה בולט וכו' וי"ל דה"נ לאו בידוע שהיה של ע"ז קאמר אלא דאיכא למיחש משום תעדת ע"ז והוי כדהתם וכ"כ בהג"א דטבעת שיש עליה ע"ז אפי' חותמה בולט אסור לחתום בה וכן הא דקאמר חוץ מפרצוף אדם דוקא כצורה בולטת כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג מעכו"ם סל' י' אבל צורות שעל גבי הלוחות והטבליות או צורות הרקמה הרי אלו מותרות: **המוצא** שברי כלים. ובנוסחת משנת הבבלי שברי צלמים וכן היא גי' הרי"ף ז"ל והיינו הך לפי סוגית הכא ש"ס דקרי לצלמים כלים כמו דאמר בגמרא לסחזיר

שנויי נוסחאות (בוי"ח, ואמרו בד"ו ואמרה. (סומ"א) בקן בד"ו בקן וכ"ה במקרא. (בו"נ) בולט מותר לחתום בה ר' חנינא בן גמליאל בגרי"ד בוליט מותר לחתום בה טבעת שיש עליה פרסוף אסור לחתום בה ר' שמעון בן גמליאל. (סו"א) בי רבי שמעון אומר כל פרסופות היו בירושלים חוץ משל אדם בגרי"ד „בר' שמעון או' כל פרסופת היו חותם בירושלים חוץ מאדם.

ככר לארן

יבוא זה שרץ אחר כבוד. פי' יהושפט נהתחן לאחאב בעבור כבודו ועושרו של אחאב: טבעת שיש עליה ע"ז. בגמרין הנוסחא שיש עליה צורה:

עמודי ירושלים

אינו שליט בים כו'. ע' פני משה שם שכ' הם עצמן לפי טעותן מודים שהע"ז אין לה שליטה בים עכ"ל. וכן פי' בבנין ירושלים ובחי' מהרש"א (פ' כי תשא) שפי' בשם אחיו לפרש כמה מאמרים כו' ע"ש. ובאמת הא ליתא דהא מקרא מלא ביונה כשסחל הים לזעוף דנעקו לאלוהיהם והפי' בירושלמי נראה דחלקו שיבשה והים לשני אלהות ומי ששולט ביבשה אינו שולט בים ומי ששולט בים אינו שולט ביבשה. ועי' בירושלמי סנהדרין (פ"ז ה"ב) ובפה מראה כאן ועי' באהבת יונתן בהפטורת ז' של פסח שהוכיח מכאן דכיסוף אינו שולט בים ולדעתי נראה כמו שכתבתי ואינו מוכח מזה כלל:

עמודי ירושלים תנינא

והדא כוסת דבר של בזיון הוא. כ"כ סמ"ג (מל"ת סי' כ"ב):

גליון אפרים

חד מן אילין דבר פזי כו' והוא לא מקבל עלוי. עיין בירושלמי בסוף הוריות ובשבת פי"ב ה"ג: הסל והסולים והסמלים סולים או סלים הוא נעל עיין בערוך ערך סליים וג"ל של"ל והספלים ולא והסמלים וכמו שאיתא בתוספתא [פ"ו].

מסורת הש"ס

ע"ז מא ע"ב

ע"ס מא

נ"ל לר' יוחנן כס

נ"ס ... ע"ב

לס מב מת ע"ש פסחים ע"א

ע' ע"ז מב

(תוכפת' פ"ג)

ע"ז מג

פני משה

הדלפקיות. מן כלים שעושין כעין דלופקי וכיולא ואין כאן בית מיוחס שנעשית לע"ז : מעתה אפי' תבנית יד או רגל. יהו מותרין : שנייא היא. שיש הוכחה שהיא מע"ז כדקתני מפני שכיולא בהן נעבד : כתיב. איידי דאיירי ביד ורגל דע"ז מייתי להו לקראי דמלכים שכך היו נוהגים בע"ז שלהם כדלקמן · ריגליה דיעקב וכו' : תרנגולתא. עם אפרוחיה סכות בלשונם תרנגולת ובנות אפרוחיה : את נרגל. צורת רגל עשו להם על שם ריגליה דיעקב דאמר לו לבן נחשתי וגו' וכתיב ויברך ה' אותך לרגלי וכן ריגליה דיוסף דכתיב ויברך ה' וגו' ועושין תבנית רגל לניחום להם. ובבבלי פ' ד' מיתות נרגל תרנגול. אשימא. היא אימרא כמה דתימר וכו' האשם וכן אשימא לשון איל הוא : כלבא. נובח : בלשם. לאדרמלך וענמלך. צורת טווסי ופיסיוני. והתם קאמר הפרד והסוס : ע"ז שנשברה. מאליה : אם בעתיד להחזירן לכליין. שידוע לנו שעתיד להחזיר להכלי שלהן ולמקומן שנשברו בהא ודאי כ"ע לא פליגי דאסור שהרי לא ביטלן : אם בשידוע שאינו עתיד להחזירן לכליין ד"ה מותר. שהרי ביטלן מע"ז : אלא כי אנן קיימין. פלוגתייהו בסתם דר' יוחנן סבר כל זמן שלא שמענו שביטלן מסתמא אמרינן עתיד הוא להחזירן לכליין ור"ל ס"ל דמסתמא בטולי מבטל לה וכמי שודאי שאינו עתיד להחזירן לכליין : אם היו מונחין במקומן. שנשברו שם ולא טילטלו השברים בהא נמי לא פליג ר"ל דכמו שעתיד להחזיר לכליין הוא ואסור : מתיב ריש לקיש לר' יוחנן והא כתיב על כן לא ידרכו וגו'. משום שמלאו ראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות אל המפתן ומדלא נהגו כבוד אלא במפתן ש"מ דדגון גופיה לא חשיבא להו מכיון שנשבר והא לדידך אמרינן מסתמא עתידין להחזיר לכליין : אמר ליה. התם שאני דהא דלא ידרכו על המפתן מלמד שהיו נוהגין כבוד במפתן יותר מבדגון גופיה שאמרו הניח מקומו וקבע לו מקום על המפתן והלכך כאינו עתיד להחזיר לכליין הוא : מפתן אחד. שמלינו בפלשתים : כמה מפתנות. מכל מיני ע"ז שהיו על המפתן היו נוהגין כבוד במפתן : ונוה טעמא. מהיכן למדנו זה דכתיב ופקדתי על כל הדולג על המפתן שדלגו

ולא רצו לדרוך על המפתן שעברה ע"ז. שם : אינה בטילה לעולם. דהוי כע"ז ביד ישראל ועד שיבטלנה הנכרי : הדא אמרה. אסיפא דמתני' קאי אלא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיולא בהם נעבד לא שנו אלא בשאין עליהן בסים וניכר שכך נעשו מתחלתן ויש כיולא בהן נעבד כדאמר לעיל עשו את נרגל אבל יש עליהן בסים ונראה הוא שלא נעשה בתחלתו תבנית יד או תבנית רגל לבד אלא שבא מן הע"ז שנשתברה אני אומר מן השברים באו ולמאן דאמר ע"ז שנשברה מותרת ה"נ תלינן לקולא :

תורה אור

הדלפקיות מעתה אפילו תבנית יד ותבנית רגל שנייא היא מפני שכיוצא בהן נעבד. כתיב °ואנשי בבל עשו את סכות בנות תרנגולתא ופרחיה °ואנשי בית שמש עשו את נרגל ריגליה דיעקב וריגליה דיוסף °ניחשתי ויברכיני ה' בגללך °ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. °ואנשי חמת עשו את אשימה. אימרא כמה דתימר °והכהן יכפר עליו באיל האשם. והעוים עשו את נבחן כלבא ואת תרתק חמרא. והספרוים שורפים את בניהם באש וגו' טווסא ופיסיונן עבודה זרה שנשברה ר' יוחנן אמר [א] אסורה *רבי שמעון בן לקיש אמר מותרת מה אנן קיימין אם בעתיד להחזירן לכליין דברי הכל אסור אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין דברי הכל מותר אלא כי נן קיימין בסתם רבי יוחנן אמר סתם כמי שעתיד להחזירן לכליין רבי שמעון בן לקיש אמר סתם כמי שאין עתיד להחזירן לכליין. א"ר יודן אביו דרבי מתנייה אם היו מונחין במקומן כמי שעתידין [ב] להחזיר *לכליין מתיב ריש לקיש *לרבי והא *כתיב °על כן לא ידרכו כהני דגון על מפתן דגון א"ל מלמד שהיו נוהגין במפתן יותר מדגון. ר' ירמיה בשם רבי חייה בר בא אמר אומות העולם עשו מפתן אחד וישראל עשו כמה מפתנות טעמא °ופקדתי על כל הדולג על המפתן. המוצא עבודה זרה רב אמר משברה *אבר [ג] אבר והיא בטילה ושמואל אמר אינה בטלה לעולם רבי אבין בשם רבי שמעון הדא אמרה בשאין עליהן בסים אבל יש עליהן בסים [ד] אני אומר מן השברים באו :

הלכה ג מתני' המוצא כלים ועליהן צורת חמה צורת לבנה צורת

הדרקון יוליכם לים המלח רבן שמעון בן גמליאל אומר על [ה] המכובדים אסורין ועל המבוזין מותרין רבי יוסי *אומר [ו] שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף הוא נעשה זבל ונאמר °לא ידבק בידך מאומה מן החרם : **גמ'** לא שנו אלא כלים שעליהם צורת החמה וצורת הלבנה הא שאר כל המזלות לא לא שנו אלא *דרקון הא כל הנחשים לא. אי זהו דרקון כל שציצין יוצאין בצוארו *ותני כן ר"ש בן עזאי אומר אי זהו דרקון כל שציצין *יוצאין [ז] מצוארו. החלק מותר המוצא דרקון עשויה כמין רחוש אסורה רחוש ועליו דרקון נוטל את הרהוש ומשליך את הדרקון שמואל אמר כוס בסים לדרקון אסור ודרקון בסים לכוס מותר. ר' בא בשם רב שברי דרקון הרי אילו מותרין דרקון שלם ונשבר הרי אילו אסורין. ושבורים

הלכה ג מתני' צורת חמה.

שעושין צורה ומייחסין לה הוכרי שמים לחמה כמו שאומרין שצורת השמש צורת מלך מעוטר ויושב על העגלה וכן מייחסין צורה ללבנה : צורת הדרקון. צורת נחש ויש לו ציצין וקשקשין כקשקשי הדג ואומרין שהיא צורה לתלי הלבנה והוא גלגל הלבנה הנוטה מגלגל חמה כדמות התלי שהוא תנין : על המכובדים. אם אותן הצורות על כלים מכובדין שעשויין לנוי ולכבוד כגון כלי כסף וזהב ובגדי שני וכיולא בהם הרי אלו אסורין : ועל המבוזין. כגון יורות וקומקומוס ומחמי חמין ודומיהן מותרין והלכה כרשב"ג : שוחק וזורה לרוח. שלא יהנה ישראל ממנה : אמרו לו אף הוא נעשה זבל. אם יזרנו לרוח גם עתה יש הנאה לישראל ממנה לפי שנעשית זבל והלכה כר' יוסי דאף דנעשה זבל מותר דזה וזה גורם הוא : **גמ'** הא שאר כל מזלות לא. דלא מיירי להו למיפלחינהו : איזהו. הנקרא דרקון כל שצילין כמו קשקשים ושערות יולאין בפרקי צוארו : ותני כן. בתוספתא פ"ו והתם גרים רבי שמעון בן אלעזר אומר וכו' : החלק. שאין לו צילין אין זה צורת דרקון : עשוי כמין רחוש. שיש לו צורת דרקון ועשוי כמין שרץ הרוחש : רחוש. ולמעלה עשוי עליו דרקון ויכול לחלקו לשנים : כוס בסים לדרקון. אם הדרקון הוא העיקר וכמין כוס עשוי לבסיס לו אסור : ודרקון בסים לכוס מותר. הכוס שהדרקון טפלה לו : שברי דרקון. מלא שברי דרקון מותרין אכבר בטלו : דרקון שלם וכו'. ולקמיה פריך עלה : ושבורין

עין משפט נר מצוה

ו
א ב מיי' פ"ז מע"ז הל' ז סמ"ג לאוין כב טוש"ע יו"ד סי' קמו ס"ד וסי' קמא ס"ב וע' פ"מ

ז
ג מיי' שם כ"ח הל' יא טוש"ע שם סי' קמו ס"א

ח
ד מיי' שם פ"ז הל' ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קמא ס"ב

ט
ה מיי' שם הל' ח סמ"ג עשין כב טוש"ע שם ס"ג

י
ו מיי' בספ"ח ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קמו סי' ז

יא
ז טוש"ע שם סי' קמא ס"ב

מראה הפנים

להחזיר לכליין. ורבו הדעות מהמפרשים בדעת הרי"ף ז"ל שהביא להסיא דשמואל התם והפי' שברי ע"ז ופסק לדר' יוחנן דאמר שנשתברה מאליה אסורה ואין להאריך בזה דמבואר בדברי המפרשים. ודעת הרמב"ם ז"ל כר' יוחנן דהתם דבעינן שיודע לנו שהנכרים שעבדוהו בטלוה כדכתב בפ"ז מעכו"ם הל' ז'. וכולה סוגיא דהכא נראה דר' יוחנן דהכא לא ס"ל הא דשמואל דהתם דקאמר בהדיא בסתם כמי שעתיד להחזיר לכליין. וכן הא דקאמר הכא בסוף הסוגיא הדא אמרה וכו' לכאורה שמעינן דהא דקאמר בשקלא וטריא שם תרגמה שמואל בעומדין על בסיסן לשיווייא בעלמא הוא דהא מן הסברא הוא כדקאמר הכא אלא דבזה יש לחלק דהתם עומדין על בסיסן קאמר וניכר דפלחי לה והכא ענין אחר הוא דבשניכר על תבנית יד שבא מן הבסים בזה לא אמרינן שנעשה לעבודה בתחילה לכך ותליא בפלוגתא דע"ז שנשברה :

מתיב ריש לקיש לר' יוחנן והא כתיב וכו'. והתם גרים דר' יוחנן הוא דמותיב לר"ל דשמעינן מהאי קרא דחשיבי להו שברים. וא"ל לשבש הגירסא דשפיר שייך נמי

לדייק איפכא כדפרישית בפנים וכן כפירוקא שייך ג"כ למיפרך לתרווייהו כדפרישית :

רשב"ג אומר על המכובדין אסורין. הב"י כתב בסי' קמ"א ופסקי הפוסקים כרשב"ג משום דקי"ל כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו. וכבר זכרתי בשם הרי"ף ז"ל שכתב בכ"ב ובכמה מקומות דהאי כללא לאו דווקא הוא ועיקר הטעם משום דרב ושמואל מפרשי אליביה ופסקו הפוסקים כשמואל התם דתניא כוותיה והמדקדק בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מעכו"ם הל' ח' יראה שכתב ועל שאר הכלים מותרין מפני שחזקתן לנוי וכו' ונראה שפירש דבכלים מבוזין אין חזקתן לעבודה שאין עושין כן על המבוזין אלא לנויא בעלמא הן ומודה הוא ז"ל להא דלקמן מה אנן קיימין וכו' וע"ש. ומ"ש התוס' בדף מ"ג ע"ב ד"ה שעל הסדינין וכו' דגי' ר"ת ועל המטבעות כן הוא בהדיא בתוספתא פ"ו :

איזה הוא דרקון וכו'. שם ע"א הלכה כרשב"א והרמב"ם ז"ל סתם שם וכתב ועליהם צורת חמה ולבנה ודרקון נראה דסתם דרקון הוא כן כדפירש רשב"א וכל

שנויי נוסחאות (סו"ג) ואנשי בית שמש בד"ו ואנשי כות וכ"ה במקרא. (סו"ח) עשו את נבחן במקרא „עשו נבחן". (סוי"ח) להחזיר בד"ו להחזירן. (סו"כ) כהני דגון (צ"ל וגו') על מפתן דגון. (סוכ"ג) מפתנות טעמא בד"ו מפתנים ומה טעמא. (סול"ס) לא ידבק במקרא „ולא ידבק". (סומ"ב) עשויה בד"ו עשוי.

מערכת הערוך (סו"ג) תרנגולתא ופרחיה. בערוך (ד"ו רנ"א) (ע' סך ד') גי' „תרנגולתא ואפרוחיה". וטמ"ש בגמ' סכות בנות ומאי ניהו תרנגולת פי' תרנגולת המסובכת על בניה. (סו"ו) אשימה אימרא במקרא אשימא וכ"ה בערוך (ע' זה) ומביא ע"ז הגמ' בבלי סנהדרין (ס"ג ע"ב) „ומאי ניהו ברחא קרחא" פי' ברחא תיש קרחא שאין לה צמר והוא כקרח ולכן נקרא אשימא שהוא שמם מצמר. (סו"ס) באש וגו' בערוך (ע' אדרמלך) באש לאדרמלך וענמלך טווסא ופסיוני ומביא הגמ' בבלית סנהדרין ס"ג ע"ב אדרמלך זה פרד דאדר ליה לגריס במעוניס שמשא לרכו כל שעטתיו ומשאותיו. אדר כמו דרי עולא (ברכות ס"א ע"א).

ככר לאדן

ותני כן ר"ש בן עזאי אומר איזהו דרקון. בגמרין ר"ש בן אלעזר הוא ליה קווקין פירוש מין מתכה או כלי של סיפ דומה לעליון :

גליון אפרים

הדא אמרה ביש עליהן בסים אבל אין עליהן בסים אני אומר מן השברים באו. (כצ"ל של"ל. וכמו שאמר בבבלי תרגמה שמואל בעומדין על בסיסן וע"ש בתוס'):

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' יח סמ"ג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמב סי"ד

ציון ירושלים

מה שהי' של מתכות עיין מה"ז וע' מעשה ח"א הובא במלמ"ל פ"ח מע"ז ה"ט:

ושבורים מן השלם באו רבי חזקיה בשם רב כיני ראה אותן משתחוים לדרקון שלם ונשבר אסורין מה נן קיימין אם דבר בריא שנעבדין אפילו מבוזין אסור אם דבר בריא שאינן נעבדין אפילו מכובדין מותר אלא כי נן קיימין בסתם. אמר רבי קריספא והדא כוסות דבר של ביזיון הוא דרבי חייה בר בא הוה ליה קווקין והוות טימי דרומי ציירה בגווה אתא שאל לרבי יוחנן אמר ליה מכיון שהמים צפין על גבה דבר *של ביזיון הוא ואהן קיתונא מכיון שאתה משקעו במים דבר של ביזיון הוא. ביומוי דרבי יוחנן שרון ציירין על כותלא ולא מחי בידייהו מתיב רבי יוסי לרבנן והכתיב °ואת חטאתכם *אשר עשיתם את העגל אמר ליה מלמד שהיה מבקש לבודקן כשם שבודקין את הסוטות °ויזר על פני המים. אמר לון והכתיב °וגם מעכה אם אסה המלך הסירה מגבירה אמר לון משם ראיה °ויכרת אסא וגו'. אמר לון °וכתת נחש הנחושת. וכי עבודה זרה היא והלא משה עשאו אלא מלמד שהיו ישראל תועין אחריו עד שבא חזקיה והעבירו. כתוב אחד אומר °ויעזבו שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו וכתוב אחד אומר °ויאמר דוד וישרפו באש רבי יוסי בר חלפותא ורבנן רבי יוסי בר חלפותה אומר [ב]מה שהיה של מתכת וישאם דוד ואנשיו ומה שהיה של עץ ויאמר דוד וישרפו באש ורבנן אמרי מה שהיה איתי הגיתי מבטל וישאם דוד ואנשיו ומה שלא היה מבטל ויאמר דוד וישרפו באש מה מקיים רבי יוסי בן חלפותא וישאם דוד ואנשיו נטלום בשפיין:

הלכה ד מתני'

שאל פרקלוס בן פלוסלוס את רבן גמליאל בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתוב בתורתכם °ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ומפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ כשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה היא באת בגבולי אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא נעשית אפרודיטי נוי למרחץ דבר אחר אם נותנין לך ממון הרבה אין אתה נכנס לתוך עבודה זרה שלך ערום ובעל קרי ומשתין בפניה וזו עומדת על הביב וכל אדם משתינין בפניה ולא נאמר אלא אלהיהם את שהוא נוהג בו [א] משם אלוה אסור ואת שאינו נוהג משם אלוה מותר:

גמ' מה אנן קיימין אם בששאלו בהילכות המרחץ היה לו להשיב ואם בשלא שאלו בהילכות המרחץ לא

פני משה

ושבורין מן השלם באו. בתמיה וכי שבורין לא מן השלם באו וגמ' האי דקאמר דרקון שלם ונשבר אסורין הא אמרת ברישא סברי דרקון מותרין: כיני. ה"ק בסיפא ראה אותן משתחוין לדרקון כשהוא שלם אע"פ שנשבר אח"כ אסור לפי שלא ביטלוהו ורישא דמלא סברי דרקון תולין לומר שכבר בטלוהו: מה אנן קיימין. אדברי רשב"ג במתני' קאי במאי עסקינן הא דמחלק בין מכובדין למבוזין: אלא כי אנן קיימין בסתם. שאין אנו יודעין אם נעבדין וכשהן על כלים מכובדין מסתמא נעבדין הן: הוה ליה קווקין. כוס וכלי מחתה נקרא קווקין ובלשון בן סורר ומורה הכי קוואקי ודימוניקי: טימי. מזל וצלם של רומי: ואהן קיתונא. קיתון ששואבין בו המים: מתיב ר' יוסי. דמתני' לרבנן והכתיב וכו' ולא השליכו ליה אמרו ליה התם היינו טעמא דמלמד שהיה מבקש לבודקן וכו' כדכתיב ויזר על פני המים וישק את בני ישראל: וגם מעכה וגו'. אשר עשתה מפלצת לאשרה וידק וישרף בנחל קדרון ולא השליך ליה ומדכתיב וידק קמדייק אלמא דלא היה חושש לזבל: אמרו לו משם ראיה ויכרת אסא וגו'. כלומר מאי חזית דקדייקת מקרא דד"ה דכתיב וידק נימא מקרא דמלכים דכתיב ויכרת אסא את מפלצתה וישרף בנחל קדרון ולא כתיב וידק וכל כמה דהוי מחובר ולא שחיק ליה ליכא למיחש לזבל והא דכתיב התם וידק לאו דוקא הוא אלא לומר שכילה הע"ז מן העולם מחמת ששרף אותה: אמר לון. והכתי' וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו. אלמא דע"ז היתה וכתיב וכתת ולא הי' חושש לזבל: וכי ע"ז היא. זו היא תשובת רבנן לר' יוסי דכי נאסרה היתה משום ע"ז והלא משה עשאו משלו כדכתיב עשה לך שרף משלך ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואפי' כתיבא לא הוה צריך אלא מלמד שהיו ישראל תועין אחריו עד שבא חזקיהו והעבירו ואין ראיה משם לדבר שנאסר משום ע"ז: מה שהיה של מתכת. ולא היה שייך בשריפה וישאם דוד ומה שהיה של עץ וישרפם: ורבנן אמרי. דלא היא דכי היאך אמר דוד ליטלם ואסורים בהנאה הן אלא מה שהיה איתי הגיתי מבטל דנכרי היה ומבטל ע"ז הוא אותם וישאם דוד ומה שלא הי' מבטל אמר לשרפם: מה מקיים ר' יוסי בן חלפתא וישאם. הרי אסורין בהנאה הן: נטלום בשפויו. כלומר דר' יוסי בן חלפתא נמי ס"ל שלא נטלום אלא לאחר שביטלום אותו ושבר אותם לשפויים קטנים אלא הא דקאמר מה שהיה של מתכות וישאם משום דאותן הוו חשיבי ליה ואמר לו לאיתי לבטלם ושל עץ לא היה חושש להם ואמר לשרפם לקיים ביעור ע"ז:

הלכה ד מתני' פרקלוס. מין נכרי היה: אפרודיטי. ע"ז מצורת כוכב נוגה: אין משיבין. דבר תורה במרחץ לפי שאדם עומד שם ערום: כשילא א"ל וכו'. היא באת בגבולי שהמרחץ קדם לה ונעשה לכל הבא לרחוץ ועוד תשובה אחרת אין אומרין נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי דמרחץ לאו דבר של נוי הוא אלא אפרודיטי נעשה נוי למרחץ ומשמש במרחץ לטפל והמרחץ היא עיקר: וזו עומדת על הביב. חריץ העשוי בקרקע להוציא השופכין לרשות הרבים:

גמ' מה אנן קיימין. להשאלה ששאל לו המין: אם בששאלו בהלכות המרחץ. כלומר אם בהלכות המרחץ דיינין להשאלה היה לו להשיב במרחץ שהרי שואלין הלכות המרחץ במרחץ כדר' יהושע בן לוי לקמיה: ואם בשלא שאלו. ואי דחשבינן להשאלה שלא מהלכות המרחץ ולפיכך לא השיבו תשובת השאלה: לא

מסורת הש"ס

ע' ע"ז מג

שם מד ע"ב

מראה הפנים

וכל חלוקי דינים כלקמן רחוש ועליו דרקון וכו' ודרקון כסים לכוס לא זכרו הפוסקים מזה:

מה אנן קיימין וכו'. והרשב"א ז"ל בת"ה האריך למד מזה דבידוע שנעבדו אפי' על המבוזין אסורין ובידוע שלא נעבדו אפי' על המכובדין מותרין והביא הטור לזה גם. ונראה דגם דעת הרמב"ם ז"ל כן שהרי לא כתב שם אלא מפני שחוקקין לנוי וא"כ חלוקה הראשונה בכלל דבריו הן דכשידוע שנעבדו לאו לנוי הן עיין:

והדא כוסות דבר של ביזיון הוא. והר"ן כתב ובירושלמי גרסינן א"ר כרוספדאי והדא כסות דבר של ביזיון הוא אבל הרמב"ם ז"ל מנה שיראין בכלל המכובדין עכ"ל וגי' הרמב"ם ז"ל היא הנכונה כמו שהוא לפנינו והכי מוכרח מדלקמיה דר' חייה בר בא וכו' א"ל מכיון שהמים צפין וכו' כרב ושמואל דהתם כזה:

ביומוי דר' יוחנן שרון לייריו וכו'. כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג הל' י' וכבר זכרתי מזה בסוף הל' א' דאפי' צורת אדם קאמר בכה"ג מותר:

מה שהיה של מתכות וכו'. למאי דפרישית בפנים לא פליגי כלל לדינא אלא דרבנן אמרי דאין אנו צריכין לחלק במקראות דכאן בשל מתכות כאן בשל עץ אלא דכולן מין אחד היו וכאן קודם שבא איתי ומבטל וכו' ור' יוסי בן חלפתא ס"ל דלא כך היה מעשה אלא בשל מתכות אמר לו לאיתי לבטלם כדקאמר נטלם בשפויו ובשל עץ לא היה חושש לומר לו לבטלם ורצה לקיים מצות שריפת ע"ז וזהו כוונת התוס' בדף מ"ד ע"א ד"ה כאן קודם שבא איתי הגיתי וכו' וי"ל דיש חילוק בין ע"א של עץ לשל מתכת וכן יש תירוצים בירו' למי כאן בשל עץ כאן בשל מתכת. וכתב היפ"מ על זה ולא הבינותי מה חילוק יש בין של עץ או מתכות לענין ביטול. ובודאי אין כוונת התוס' בהכונה זו ומהיכי תיתי לחלק לענין ביטול אלא דהתוס' כיוונו לתרץ המקראות דלמה לא ציוה דוד מקודם שיבטלו ועל זה כתבו די"ל דלא כך היה המעשה כמו שפירש רש"י ז"ל אלא דיש חילוק במקראות כאן בשל עץ וכו' וכן יש תירוצים וכו' דבאמת דרבנן נמי לא פליגי אלא במעשה שהיה. ופירושם דהתוס' כדר' יוסי ב"ח והכל מודים דהיה יכול לבטל הכל ור' יוסי קאמר דמעשה שהיה כך היה:

אם בששאלו בהלכות המרחץ וכו'. הסוגיא מבוארת בפנים וכדפרישית דמה דפריך ולא כן שמואל שאל לרב וכו' לומר דהשתא קשיא מ"מ השיבו ר"מ דאע"ג דגם בשאלה השניה היה להפרושי מאיסורא מ"מ היה לו להשיב ואסור דאמרית לך אסור כדרך שהשיב רב לשמואל וללמדו החילוק בין אפרושי מאיסורא או לא ומשני בשבת תנאי היא דפליגי אם שואלין הלכות המרחץ וכו'. והשתא מוקי הש"ס לר"ג דהכא דס"ל כמ"ד דשואלין בהלכות המרחץ והלכך א"ל אין משיבין במרחץ דזה מותר וגוף התשובה לא אמר לו מטעמא אחרינא כדמסיק. והתם בפרקין דף מ"ד ע"ב פריך והיכי עביד הכי וכו' תנא כשילא א"ל אין משיבין במרחץ וזהו כהך תנא דס"ל הכא דאפי' בהלכות מרחץ אין שואלין ואין משיבין והכי מוכחא הסוגיא דהתם בפרק כירה דף מ' ע"ב גבי עובדא דר"מ דקאמר שם אפרושי מאיסורא שאני תדע דאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה בתלמידו של ר"מ וכו' אלא אפרושי מאיסורא שאני ש"מ דאפי' בהלכות המרחץ באפרושי מאיסורא דוקא הוא דשרי ובשהוא אפרושי מאיסורא אפי' בכל הדינים מותר כדסתם. וכתב הרמב"ם ז"ל כזה בפ"ג מהל' ק"ש הל' ה' ואם נזדמן לו להפריש מן דבר האסור בבית המרחץ ובבית הכסא מפריש וכו'. והרשב"א ז"ל בחידושיו בפ' כירה הביא לשון דגרים בשבת וגרים שם מהו שנדית משו שנקנת כדגרים כאן אבל לא פי' כלום

שנויי נוסחאות (פומ"ז) וגם מעכה (דפ"ב פ"ו). (פוי"ח) וכתת (מ"ב י"ח). (בוכ"ח) היה מבטל בשרי"ר היה אתיי הגתי מבטל. (בו"ט) אין בד"ו ליתא.

חדושי אמרי ברוך

במראה הפנים ד"ה מה שהיה וכו'. ומהיכי תיהי לחלק וכו'. ל"ב עיין במל"מ הלכות עכו"ם פ' שמיני דין ע' מה שמבית פירוש של ס' מעשה חייא דספיר יש חילוק לענין ביטול בעכו"ם בין של מתכת לשל עץ יעו"ש:

בכר לאדן מתיב ר' יוסי לרבנן. פסקא דמתני' היא:

גליון אפרים

אמרו לו משם ראייה ויכרת אסא כו' מה מקיים ר"י בן חלפתא וישאם חוד ולגביו נטלום לשופן (כנ"ל פנ"ל. כלומר נטלום לשוף אותם ולשחקם ולזרות לרוח):

מסורת הש"ס

י"ז נד ע"ב (שבת פ"ג)

שבת מ ע"ב

ע"ז מד ע"ב

ב"ב נא ע"ב

לא היה לו להשיב. כלל דאפי' הא דאמר לו אין משיבין במרחץ אסור להשיב כדרב לקמן: דהא אמר ר' יעקב וכו' שואלין הלכות מרחץ במרחץ וכו'. ומשיבין לו: כהדא. השתא מייתי ראיה אהא דפריך לאידך גיסא דאם לאו כהלכות מרחץ חשבינן לשאלת המין לא היה לו להשיב כלל: כהדא. עיקרא דהאי מילתא בפ' כירה גרסינן לה דנייתי ראיה להא דריב"ל דשואלין בהלכות המרחץ מהדא דרשב"א נכנס לרחוץ עם ר"מ בשבת ובחמי טבריא שהתירו להן כדאמר התם ושאלו מהו שנדיח הקרקע וא"ל אסור משום אשווי גומות מהו לקנח וא"ל אסור משום סחיטה: ולא כן. מסקנת הסוגיא דהתם הוא דפריך עלה וכי היאך השיב לו במרחץ ולא כן שמואל שאיל לרב וכו' וא"ל אסור ואסור דאמרית לך נמי אסור הוא גופיה להשיב כן במקום המטונף מיהו הכא אמרי לך לאפרושי מאיסורא וקשיא להא דהשיב ר' מאיר במרחץ ואע"ג דהתם נמי לאפרושי מאיסורא הוה מ"מ היה לו להשיב כן בשאלה הראשונה אסור ואסור דאמרת לך אסור ושוב לא היה שואלו שאלה שניה: אשכח תני. ומשנינן התם דתנאי היא דאשכח תני דשואלין וכו' ור"מ כהאי תנא סבירא ליה שמעינן מיהת דאי לאו מהלכות המרחץ לכ"ע אין משיבין והדרינן לקושיין: מהלכות המרחץ שאלו.

תורה אור

לא היה לו *להשיב דמר רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי *שואלין הילכות המרחץ בבית המרחץ הילכות בית הכסא בבית הכסא כהדא רבי שמעון בן לעזר עאל מיסחי עם רבי מאיר אמר ליה מהו שנדיח אמר ליה [a] אסור *מהו שנקניח אמר ליה אסור ולא כן שמואל שאל לרב מהו לענות אמן במקום מטונף א"ל אסור [ב] ואסיר דאמרית לך אסיר אשכח תני שואלין הילכות המרחץ בבית [ג] המרחץ הילכות בית הכסא בבית הכסא. אמר יודן אביו דרבי מתניה מהילכות המרחץ שאלו אלא שאין דרך לענות במרחץ א"ר שמואל בר אבדימי מהילכת המרחץ שאלו אלא שהבל המרחץ רע לשינים. חברייא רבי חמא בר יוסי בשם רבי הושעיה רבי זעירא בשם ר' יהושע בן לוי תשובת *הפלג השיבו דלא כן היה לו להשיבו מבעל פעור שאין עבודתו אלא בפעירה. מאי כדון את שהוא נוהג בו משום אלוה אסור ואת שאינו נוהג בו משום אלוה מותר:

הלכה ה מתני'

[ד] הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות הם מותרין ומה שעליהן אסורין שנאמר °לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך רבי יוסי הגלילי אומר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם אלהיהם על הגבעות ולא הגבעות אלהיהם מפני מה אשירה אסורה מפני שיש בה תפישת ידי אדם וכל שיש בה תפישת ידי אדם אסור א"ר עקיבה אני אהיה אובין לפניך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נישאה ועץ רענן דע שיש שם ע"ז: גמ' רבי זעירא רבי יסא רבי יוסי בר חנינה בשם רבי הושעיה כתוב *אחד אומר °לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך וכתוב אחד אומר °כסף וזהב אשר עמהם אם עליהם למה עמהם ואם עמהם למה עליהם מה עליהם דבר שהוא מיוחד להם תכשיט להם אף עמהם דבר שהוא מיוחד להם [ה] תכשיט להם. רבי יוחנן בשם רבי ינאי כל

דברים ז / דברים כט

מה עליהם כו' דבר שהוא מיוחד להם תכשיט להם פי' דבר שמיוחד לעכו"ם פי' שמיוחד אליו בעלמא ולא לתקרובת תכשיט הוא להם כיון שמיוחד לו אעפ"י שאינו דבר נוי כיון דמייחד להם ע"כ תכשיט הוא להם אף עמהם דבר שמיוחד להם תכשיט להם. ר' יוחנן בשם ר' ינאי כל שהכניסו לפנים מקנקלין אסרו כגון כיסים של מעות פי' אף על פי דכיסים של מעות אינו דבר נוי כדאיתא במתניתין וכדמוקי בבבלי דף נ"א ע"ב מ"מ כיון דמיוחד להם אסור בלפנים מקנקלין ומדקאמר ר' ינאי בלשון כגון ולא אמר בלשין אפילו כיסים של מעות משמע דדוקא כגון כיסים של מעות אבל לא כסות וכלים [ומכל הני דקחשיב במתניתין לא נקט אלא כיסים של מעות אבל כסות וכלים לא נקט עיין במתניתין דף נ"א מצא כראשו מעות כסות וכלים] וכדמדייק בסמוך לחלק בין לשון כגון ללשון אפילו. ומדנקט לשון כגון משמע דוקא כגון כיסים של מעות הגם דגם הוא אינו דבר הקרבה ואינו כעין פנים

עין משפט נר מצוה

יג
א מיי' פכ"א מהלכות הל' ג טוש"ע או"ח סי' פה ס י

יד
ב ש"ע או"ח סי' פד בהגה"ס

טו
ג טוש"ע שם סי' פה ס"ב בהגה"ה

טז
ד מיי' פ"ה מהל ע"ז הל' א סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קמה ס"א

יז
ה מיי' שם פ' הל' ז טוש"ע שם סי' קמג ס"ג

לעולם דחשבינן להשאלה מהלכות המרחץ ולפיכך השיב לו ר"ג על דבריו ובאמת היה לו להשיב התשובה בעלמא שהשיב לו כשילא אלא שלא היה רוצה להאריך לפי שאין דרך לענות כל כך במרחץ: ר' שמואל. מוסיף בטעמא שלא רצה להאריך בדברים שהבל המרחץ רע לשיניים הוא: תשובת הפלג השיבו. הא דקאמר לו וזו עומדת על הביב וכו' אינו אלא כמפליגו בדברים היה שאין זו תשובה כדמסיק: דלא כן. דאי אמרת דתשובה היא א"כ היה לו להמין להשיב לו מבעל פעור וכו' ואין לך בזיון גדול מזה ואעפ"כ ע"ז היא: מאי כדון. השתא באמת קשיא לן על ר"ג מבעל פעור ומשני דלא היא דהא קאמר ליה את שנוהג בו וכו' ושאני פעור דזו היא עבודתו אבל הכא אין זו עבודתה ושפיר השיב לו כל שאינו נוהג בו משום אלוה מותר:

הלכה ה מתני'

הם מותרין ההרים עצמן מותרין לזריעה ולחצוב מהן אבנים דמחובר לא מיתסרן כדדרש רבי יוסי הגלילי אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם: ומה שעליהן אסורין. כגון אם לפוס זהב וכסף: שנאמר לא תחמוד וגו'. דאף על גב דאיכהו לאו ע"ז מיקרי ולא מיתסרי גזירת הכתוב הוא שההרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהן כח לאוסרן אבל ע"ז מיהא הויא לענין תלוש שעליהן דאסור כתלוש של שאר ע"ז שנאמר לא תחמוד עליהן על כל שהן נעבדין משמע: ר' יוסי הגלילי אומר וכו'. כלומר הרי המקרא מלמדינו שהמחובר אינו נאסר דכתיב אלהיהם וגו' ומאחר שהוא כן מפני מה אשירה אסורה דכי היכי דרשינן אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם ה"נ נדרוש תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם ולמה אסרה תורה דכתיב ואשריהם תגדעון: מפני שיש בה תפישת ידי אדם. שאדם הוא שנטעו. והתם פריך ר' יוסי הגלילי היינו ת"ק ומסיק דאילן שנטעו לפירות ולבסוף עבדו איכא בינייהו דר' יוסי סבר אסור דתפיסת ידי אדם מיקרי ות"ק סבר הואיל ובתחילת נטיעתו לא נתכוין לעבדו אין עבודה שעובד אותו אחר שהוא מחובר אוסרתו דהוי כמי שעובד להר והלכה כת"ק: אני אהיה אובין. אני אפרש לפניך דאחר שאין לנו לדרוש מתחת כל עץ רענן שום מיעוט יש לומר שלא נאמר אלא למסור להם סימנים מקום שרגילים האמורים לעבוד שם ע"ז כדי שיחפשום ישראל ויבערום ומעוטא דהרים וגבעות מיהא ממעטינן דמשמעות הכתוב כך הוא בלא זה לנו לאבד ההרים אבל עץ רענן זה לנו לאבד שנאמר ואשריהם תשרפו באש: גמ' כתוב אחד אומר וכו' אם עליהם למה עמהם. כלומר כילד יתקיימו שני כתובים הללו דעמהם משמע כל שעמהם: מה עליהם. משמע שהוא שייך ומיוחד להם והוי תכשיט להם ואסור אף קרא דעמהם כל שהוא מיוחד להם ותכשיט להם הוא דאסור אבל דבר שאין תכשיט להם לא מיתסר כדתנן לקמן פ"ד מצא בראשו מעות וכו' מותרין:
כל

מראה הפנים

כלום כ"א דכתב בשם הרמב"ן ז"ל דמכתגרא דגמרא דילן לא שריא אלא לאפרושי מאיסורא ומעשה דר"מ נמי לאו הכי הוה כדמייתי לה בסמוך אלא כדקאמר הכא ביקש להדית לי וכו' עכ"ל וכ"כ הב"י בסי' פ"ה בשם א"ח שהביא בשם הרמב"ן ואי לאו דהרמב"ן אמרה הייתי אומר דאי משום הא אפשר לפרש הא דהכא נמי בכעין זה מהו שנדיח ושנקנח שביקש לעשות כן וא"כ הוי אפרושי מאיסורא וכו' והכל כדפרישית. וכן בהא דשמואל ששאלו במקום האסור וכדנראה מתשובת רב ואסור דאמרית לך אסור דמשמע ששאלו עכשיו במקום האסור ושמואל היה סבור דכמו דאמרי' ברים שבת דף י' ע"ב שרי למימר הימנותא בבית הכסא ה"נ באמן והשיב לו רב אסור וכו' והר"ן שם פירש לשא דאסיר דאמרית לך אסור כלומר דאילו שאלתני על כך במקום המטונף היה אסור לי לאמרו. וזה דוחק. ועוד מהיכי תיתי ישאל אותו במקום המטונף שיצטרך לומר לו כן ולענ"ד נראה דליבנא דאסור דאמרית לך דייקא כדפרישית. והשתא אי משום מעשה שהיה לא הוו פליגי הסוגיות דהיינו הך דקאמר הכא כדלעיל. ולסברא ירב דהכא ל"ש נמי לדינא דטעמא דר"מ איכא למימר משום דלאפרושי מאיסורא הוה אלא מדיוקא דהאי ש"ס משמע דלא מחלק אליבא דר"מ כדמחלק התם מדמוקי ליה כתנאי ומדלא השיב כמו דהשיב רב לשמואל דייק הכי כדפרישית. וש"ס דילן לא דייק ליה הא די"ל דר"מ סמך עצמו על אותו התלמיד דלא ילמוד ממנו כן דמותר להשיב בהלכות המרחץ משום דידע דלאפרושי מאיסורא שאני. ומיהו מילתיה דרב אולא כסוגית הב"ם דילן וכפי המסקנא ולמדו לשמואל בזה דהשיב לו ואסור דאמרית וכו' דבכל הדינים אסור לשאול ולהשיב כי אם לאפרושי מאיסורא הוא דמותר והלכך אמר לו שלא לענות אמן במקום דאסור:

כתוב אחד אומר וכו'. הכי אמר סתם בפ' ר' ישמעאל דף נ"א ע"ב והמסקנא כדמסיק הכא דלא פליגי ר' הושעיה ור' ינאי דכל שהכניסו לפנים מן הקנקלין לכ"ע אפי' דבר שאינו של נוי אסור. ודקאמר הכא והאי אפי' אלא כגון מים ומלח לכאורה הוא כדברי התוס' שכתבו שם ד"ה אפי' מים ומלח אסור פי' אפי' שאין עבודתה בכך וכו' וטעם האיסור משום תקרובת הוא וחוץ לקנקלין מה שהוא דבר של נוי הוי תקרובת ודבר שאינו של נוי אין מקריבין שם. והקשו על מה שפי' רש"י ז"ל בתוך

שנויי נוסחאות (סו"י) אמר יודן אבון דרבי בסרי"ר אמר ר' יודן אבוי דרב. (סוי"ג) דרך לענות מסרי"ר דרך כבוד לענות. (סוכ"ה) כסף וזהב אשר עמהם (דברים כ"ט). (סוכ"ו) ינאי בסרי"ר יניי.

עין משפט
נר מצוה

יח
א ב מיי' פ"ז מע"ז הל' טו כו טוש"ע יו"ד סי' קמט ס"ס
יט
ג מיי' פ"ד מאיסורי המזבח הלכה ו

כל שהכניסו [א] לפנים מקנקלין אסרו כגון כיסים של מעות. א"ר יסא סימן הוה לן והדה רבי הושעיה פליגא על דר' ינאי. ולית היא אלא מסייעה לה מה עליהן דבר שמיוחד להן תכשיט להן אף עמהן דבר שהוא מיוחד להן תכשיט להן יצאו כיסים של מעות. ר' בא בשם רב יהודה ואפילו [ב] מים ומלח מלח לשוף ומים לדיח ואהין אפילו אלא כגון מים ומלח. הנעבד אית תניי תני *בין שלו בין [ג] של חבירו אסור ואית תניי תני שלו אסור ושל חבירו מותר מן דמר בין שלו ובין של חבירו אסור רבי יהודה ומן דמר שלו אסור ושל חבירו מותר רבי יוסי ורבי שמעון. רבי יוסי בשם רבי אילא דברי הכל היא כמה דאת מר תמן דבר שיש בו רוח חיים אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה ודכוותה דבר שאינו שלך אע"פ שאינו נאסר להדיוט אינו נאסר לגבוה. רבי בון בר חייה אמר אפילו סולת שלו אסור ושל חבירו מותר. מה כמאן דמר בין שלו ובין של חבירו אסור אמר לא איתפלגון בדבר שאין בו רוח חיים אתא

כנים [כמו מים ומלח דבסמוך והמובא בבבלי שם.] מ"מ הוי דבר המיוחד להם. וע"כ נאסר בלפנים מן הקנקלין וע"ז קאמר אמר ר' יסא סימן הוה לן ר"ל סימן מסור בידינו ומסורת וקבלה בידינו (וזה מלוי בירושלמי) והדא פליגי אר' ינאי ולית היא אלא מסייעה לה ר"ל דקבלה בידינו דלית ר"ה פליג על ר' ינאי אלא מסייעה לה כדמסיק מה עליהן דבר שמיוחד להם תכשיט להם אף עמהם דבר שמיוחד להם תכשיט להם יצא כיסים של מעות פי' דהוי' הא"מ דר"ה פליג אר' ינאי כיון דר' ינאי קאמר בלשון כגון כיסים של מעות משמע דכיון דהוי דבר מיוחד להם [דהא אינו תקרובת] לפיכך נאסר לפנים מן הקנקלין ומ"מ בחוץ מיתר מוכח ע"כ דאף דבר המיוחד להם אינו תכשיט להם וע"כ פליג אר"ה דס"ל דדבר המיוחד להם תכשיט להם אבל מסירה וקבלה בידינו דלית ר"ה פליג אר' ינאי אלא מסייעה ליה והכי קבלה בידינו דכך אמר ר"ה מה עליהן דבר המיוחד להן תכשיט להם אף עמהם דבר המיוחד להם תכשיט להם יצאו כיסים של מעות כך אמר ר"ה פי' דר"ה מסיק יצאו כיסים של מעות ר"ל כל דבר המיוחד להם תכשיט להם יצאו כיסים של מעות אעפ"י שמיוחד להם אינו תכשיט להם כך הי' מסיק ר"ה. ע"כ מסייעה להא דר' ינאי דכיסים של מעות הוי דבר המיוחד להם וע"כ נאסר לפנים מן הקנקלין ומ"מ אינו תכשיט וע"כ מותר בחוץ:

ר' בא בשם רב יהודה אפילו מים ומלח. ור"ב בשם ר"י קאמר בלשון אפילו וע"ז פריך מלח לשוף ומים להדיח ואהן אפילו בתמי' הא מלח ומים הוי כעין פנים כדאיתא בבבלי שם אלא תני הכי כגון מים ומלח ולא תני בלשון אפילו אלא בלשון כגון. ומכאן מוכח כדעת התוס' ז"ל בדף נ"א ע"ב דאיסורא דמים ומלח הוא משום תקרובת ולשיטת הרמב"ם ז"ל דס"ל דלפנים מן הקנקלין אסור אפילו דבר שאין בו תקרובת הא בכאן משמע דדוקא מים ומלח משום דהוי דבר של תקרובת. וי"ל דאדרבא הרמב"ם ז"ל סמך ע"ז דבש"ס דילן גרסינן אפילו מים ומלח ולא כגון מים ומלח משמע דלאו משום תקריבת וע"כ קאמר אפילו מים ומלח דאע"ג דהוי דבר שאינו של נוי נמי אסור ולא בעינן דווקא מים ומלח. ומכאן יצא להרמב"ם ז"ל דיני' כיון דבירושלמי מדייק בין לשון אפילו ללשון כגון ובבבלי נקטינן לשון אפילו ולא מדייק על לשון אפילו ולא מקשה כמו בירושלמי ע"כ דלא בעינן דוקא כגון מים ומלח דבר תקרובת וע"כ נקט לשון אפילו וע"כ פסק כן להלכה:

רבב"ח אמר אפילו סולת שלו אסור ושל חבירו מותר פי' לא מיבעיא קמח ועשאן סולת דודאי מותר דהואיל ונשתנה [עי' בדף מ"ו ע"ב] אלא אפילו סולת ג"כ שלו אסור ושל חבירו מותר לגבוה ע"ז שאל רג"מ מה ר"ל מהו כוונתו אם כונתו דאימתי נחלקו התנאים בים נעבד בש"ח היינו דוקא בבע"ח דאז ס"ל לחד מ"ד דאסור אבל באין בו רוח חיים לכ"ע מותר בש"ח זה אתא

מסורת
הש"ס

(כלאים פ"ז)

כל שהכניסו לפנים מקנקלין. הוא לפנים מן המחילה הפרוסה לפני ע"א אסרו ואפי' דבר שאינו של נוי כגון כיסים של מעות: סימן הוה לן. היה מסור סימן בידינו בהלכה זו דהדא דרבי הושעיה דלעיל פליגא על דרבי ינאי דאוסר אפי' בכיסים של מעות כל שהכניסו לפנים ואף על גב דלא הוי תכשיט להם: ולית היא אלא מסייע לה. ולא היא דלא פליגי אלא סיועי מסייע ליה כדלקמן: מה עליהן וכו'. כלומר הכי הוה אמרי מעיקרא דסימן היה להן דפליגי דהוו אמרי לדברי ר' הושעיה יצאו כיסים של מעות ולא הוו מחלקי בין הכניסו לפנים או לא אבל הא ליתא דאדרבה ר' ינאי מסייע ליה לר' הושעיה דהא כל שהכניסו לפנים קאמר ומפרש בכיסים של מעות אלמא דס"ל דכיסים של מעות לאו דבר נוי הוי ובחוץ מן הקלקלין מודה הוא לר' הושעיה ושהכניסו לפנים טעמא דאסור משום דהנס אפי' מים ומלח אסור כדאמר ר' בא וכו' דהוי תקרובת ע"ז ובהא ר' הושעיה נמי מודה לר' ינאי: מלח לשוף. טעמא דהוי תקרובת היא דמפרש שמכניסין שם מלח לשוף הקרקע לפניו ומים להדיח הקרקע: ואהין אפילו. מסקנא דמילתא היא דהאי אפי' דקאמר לא בא לרבות אלא דברים שהן כגון מים ומלח והן נכנסין לצורך הקרובת כמו מים ומלח: הנעבד אית תניי תני וכו'. גרסינן להא בפ"ז דכלאים על המתני' המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חבירו ה"ז קידש וחייב באחריותו ר' יוסי ור"ש אומרין אין אדם מקדש דבר שאינו שלו ות"ק ר"מ ור' יהודה היא כדקאמר התם ומפרש השתא דפלוגתייהו דהני תנאי בנעבד אם הוא אוסר את של אחרים כגון שהשתחוה לבהמת חבירו או לא דהוון בעיי מימר מעיקרא דפליגי בפלוגתא דמתני' דכלאים דמ"ד אוסר בשל חבירו ר"מ ור' יהודה היא וה"נ התם. ומ"ד בשל חבירו מותר ר' יוסי ור"ש היא. וקאמר ר' יוסי בשם ר' אילא דלא היא אלא בדין דנעבד לא פליגי הני תנאי דמתני' דכלאים ואיכא למימר דדברי הכל ס"ל כהאי תנא דאוסר בשל חבירו כדמפרש ואזיל לטעמא: כמה דאת אמר תמן. בתמורה דקי"ל דנעבד אסור לגבוה ואף על גב שאין דבר רוח חיים הנעבד נאסר להדיוט מכל מקום לגבוה אסור הוא כדיליף בפ"ו שם מקרא ודכוותה נמי אמרינן בדבר שאינו שלך אף על פי שאין יכול לאסור להדיוט כמו דסברי הני תנאי בכלאים דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ בנעבד מודו דאסרו לגבוה: אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה. וכן הוא בכלאים. ולפי' גי' הספר יש לפרשו בלשון תמיה: ר' בון בר חייה אפי' סולת שלו אסור ושל חבירו מותר. לפי המסקנא ר' בון אהאי ברייתא דקתני הנעבד שלו אסור ושל חבירו מותר קאי כדלקמן וקמ"ל דלאו דוקא בנעבד בעלי חיי' קסבר האי תנא דאין אדם אוסר את של חבירו לגביה אלא אפי' במחובר דקי"ל דאין נאסר להדיוט כדקתני במתני' אבל לגבוה אסור דיש נעבד במחובר לגבוה והמשתחוה לקמת חיטים אסרן ואפי' הסולת למנחות אסור דס"ל אין שינוי בנעבד והשתא קאמר דאפי' בהאי דינא סבירא ליה להאי תנא דברייתא דשלו הוא דאסור ושל חבירו מותר: מה כמאן דמר בין שלו ובין של חבירו אסור אמר. ובעי הש"ס השתא לפרש לדברי ר' בון אהיכא קאי ומה דעתיה מי נימא להאי מ"ד דברייתא קדמייתא דס"ל דבין שלו ובין של חבירו אסור אמר למילתיה: לא איתפלגון בדבר שאין בו רוח חיים. כלו' והא קמ"ל דלא פליגי כלל בדבר שאין בו רוח חיים והיינו במחובר דאפי' תנא דברייתא קמייתא מודה הוא במחובר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו: אתא

מראה הפנים

בחוץ לקלקלין דלאו טעמא משום תקרובת הוא ודבר של נוי דאסור מדכתיב אשר עמהם דא"כ גבי פעור אמאי מיתסר מים ומלח הא דבר שאינו של נוי הוא וחוץ כפנים קאמר והא חוץ לקלקלין ליכא משום תקרובת. ולכאורה אין זו קושיא כ"כ דהאי גבי פעור דכיון דחוץ כפנים הוא כל דבר אסור ואפי' הוא של בזיון אלא שדקדקו לפי פי' רש"י שכתב כלפנים מן הקלקלין דאסור מים ומלח דכיון דכעין פנים נינהו הוי תקרובת ולפ"ז איכא למידק מכיון דאין קלקלין לפעור אמאי אסור מים ומלח הא בחוץ לאו תקרובת הוי ומיהו רש"י נשמר עצמו מזה שכתב גבי פעור מטעמא שכל עבודתו דרך בזיון וע"ש. ודעת הרמב"ם ז"ל כ"ה דהא דאסרו מים ומלח לפנים מן הקלקלין לאו משום תקרובת הוא אלא כל שהוא בפנים הכל אסור אפי' דרך בזיון כדכתב בפ"ז מעכו"ם הל' י"ז במלאו בפנים בין דרך כבוד בין דרך בזיון בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי כל הנמצא בפנים אסור אפי' מים ומלח וע"ש והכי מפרש להאי אפי' מים ומלח דקאמר דאפי' דרך בזיון הוא ועיין בפרק דלקמן הלכה ב' ד"ה לא סוף דבר מרקולים מה שנתבאר שם בס"ד:

הנעבד אית תניי תני בין שלו בין של חבירו אסור. הכי איתא בתוספתא ריש פ"ד דתמורה בעבד בין משלו בין משל חבירו בין לפני הקדישו בין לאחר הקדישו. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מאיסורי מזבח הלכה ו'. ובמוקצה כתב בהל' ה' המוקצה אם הוא שלו וכו' הקצה של חבירו או שהקצה שלו אחר שהקדישו ה"ז מותר שאין אדם מקצה דבר שאינו שלו וכתב בכ"מ מ"ש שאם הקצה אחר הקדישו מותר לא מצאתיו בתוספתא. והנה הוא בתוספתא דמכלתין סוף פ"ו מוקצה שלו אסור ושל חבירו מותר לפני הקדישו אסור לאחר הקדישו מותר. ומה שכתב הראב"ד ז"ל על דין הנעבד במס' ע"ז אוקמיה של חבירו בשעבד בה מעשה. וזהו ג"כ דעת התוס' שכתבו בפרקין בדף מ"ו ע"א ד"ה בהמה הוכיח וכו' א"כ קמ"ל דאף לגבוה לא אסרה כיון שאינו שלו. אבל הרמב"ם ז"ל למד מסוגיא דהכא דכולה בשלא עשה בה מעשה איירי דשא בהדיא קאמר דבהא פליגי דמר סבר מקשינן דבר שאינו שלו לדבר שיש בו רוח חיים שאע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה ומר סבר לא מקשינן ואי בשעשה בה מעשה אפי' להדיוט נאסר כדאמר התם בפ"ד דף נ"ד ע"א וכן הכא לעיל בפ"ב הל' ג' ועיין שם כד"ס ותשמע מינה שחט בה סימן אחד וכו' ופסק הוא ז"ל כתנא דברייתא קדמייתא דהיא סתמא דהתוספתא. וכבר כתבתי בפנים בדברי ר' בון בר חייה דלהאי תנא בתרא קאי דאיסו הוא דס"ל בשל חבירו מותר וכדמסיק הש"ס בפירושא דמילתיה דר' בון. מיהו הא דקאמר בשלו אפי' סלת אסור דס"ל דיש נעבד במחובר וזהו כדפשיט לה התם בפרקין שם ע"ב לבעיא דרמי בר חמא דנעבד במחובר אסור לגבוה ובשינוי נעבד קא פשיט לה התם דיש שינוי בדיעבד והמשתחוה לקמת חטים הסלת מותרת למנחות דדמיא לולדות של אסורין לגבי מזבח שהן מותרין וכ"פ הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ג שם ודברי ר' בון דהכא אזלו כהאי דאמרי' התם מעיקרא דבעיברו ולבסוף נרבעו לד"ה אסורין והכי נמי כעיברו ולבסוף נרבעו דמי אבל התם דחי לה דשאני התם דמעיקרא בהמה והשתא בהמה אבל הכא מעיקרא חטי והשתא קימחא. א"נ איכא למימר דהתם דיליף לאיסור נעבד במחובר מק"ו דאתנן ובאתנן גופיה יש שינוי כדכתבו התוס' ד"ה יש שינוי בנעבד וכו' מה"ט לפרש הבעיא דלא בעי אלא אי מדרבנן הוא דאסור אבל סלת

שנויי נוסחאות (סו"ג) והדה כד"ו והדר. **והדה רבי הושעיה פלינא** בסרי"ר **ודא דר' הושעיה פליגת.** (סו"ד) **עליהן** בסרי"ר **עליהם.** (סו"ו) **בא** בסרי"ר **ורא.** (סו"ז) **ואהין** בסרי"ר **וההין.** (סו"ח) **בין של חבירו** בסרי"ר **ובין של חבירו.** (סו"ה) **אמ' ר' יהודה ומן** בסרי"ר **אסור ר' מאיר ור' יודה מן.** (סו"י) **נאסר** בסרי"ר **אסור. נאסר** בסרי"ר **אסור.** (סו"ט) **אסור אמר לא איתפלגון** בסרי"ר **אסור אילו אתפלגון.**

בכר לאדן ואוהין אפילו אלא כגון מים ומי'. פירוש בתמיה וזה נקרא אפילו:

מסורת הש"ס

אתא רבי בון בר חייה מימר לך בדבר שיש בו רוח חיים היא מתניתא בין מה דאיפלגון בדבר שאין בו רוח חיים הא דבר שיש בו רוח חיים אסור ודבר שאין בו רוח חיים לא כל שכן הוי שלא תאמר כמה דאת אמר תמן דבר שיש בו רוח חיים אף על פי שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה ודכוותה דבר שאינו שלך אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה. *השתחוה לבצה חזקיה אמר לא אסרה רבי יוחנן אמר [א] אסרה [ז]א"ר זעירה בביצה פליגין חברייא אמרין בחלוקי נחל פליגין אמר רב הונא וקרא מסייע למאן דאמר חברייי °בחלקי נחל חלקך הם הם גורלך. חייליה דחזקיה מן הדא מפני מה אשירה אסורה מפני שיש בה תפיסת יד בני אדם וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור. הכל מודין בחיטין שאסורות דמר ר' חנינה בר יוסא בשם ר' יהודה *שורשי חיטה בוקעין בארץ חמשים אמה שורשי תאינה רכים בוקעין בצור אם כן מה יעשו שורשי חרוב שקמה א"ר חנינה אחת לשלשים יום התהום עולה ומשקה אותן ומה טעמא °אני ה' נוצרה לרגעים אשקנה. תני רבי שמעון בן אלעזר אומר מלמד שאין הארץ שותה אלא לפי חיסימה. *ביצת עבודה זרה שנעשית אפרוח רבי חגיי בשם רבי יאשיה איתפלגון כהנא וחזקיה כהנא אמר מותרת וחזקיה אמר אסורה וקשיא על דעתיה דחזקיה היך איפשר לביצת ע"ז שתיעשה אפרוח מה אנן קיימין אם בשפחסה אין כאן אפרוח אם בשהכניסה לפנים מן הקינקלין הא חמי אילו השתחוה לה לא אסרה ומפני שהכניסה לפנים מן הקנקלין אסרה אמר רבי יודן אבוי דרבי מתניה תיפתר שנירר בה לעבודה זרה.

ע"ז מו

ישעיה נז

(ברכות פ"ט)

שם כז

(ערלה פ"ק)

פני משה

אתא ר' בון בר חייה מימר לך בדבר שיש בו רוח חיים היא מתניתא בין. כלומר או דילמא לאידך גיסא דאתא ר' בון להשמיענו דמתניתא קמייתא דקתני בין שלו בין של חבירו אסור בדבר שיש בו רוח חיים איירי ובהא כ"ע מודו: מה דאיפלגון בדבר שאין בו רוח חיים. כלומר ולא פליג תנא דברייתא בתרייתא דס"ל של חבירו מותר אלא במחובר והשתא מילתיה דר' בון להאי מ"ד אזלא וקמ"ל דאפי' נשתנה לשלא אסור בשלו ובשל חבירו מותר דבהא הוא דפליג על תנא קמייתא: הא דבר וכו'. ופשיט לה הש"ס ומהדר לה בתמיה דודאי הא לא מצית אמרת דאי ס"ד דס"ל לר' בון דלא פליגי אלא בדבר שאין בו רוח חיים אם כן משמע הא דבר שיש בו רוח חיים מודה הוא לתנא קמייתא דאסר גם בשל חבירו והשתא מה דבר שיש בו רוח חיים אסור בנעבד בשל חבירו דבר שאין בו רוח חיים לכ"ש דטפי מסתברא לאסור בנעבד דבר שאין בו רוח חיים מלאסור דבר שיש בו רוח חיים: הוי. ע"כ לא תפרש השתא לדברי ר' בון לא כדבעינן למימר מעיקרא דאתנא קדמייתא קאי דהא ק"ו הוא אי פליג בדבר שיש בו רוח חיים וס"ל דאוסר בשל חבירו בדבר שאין בו רוח חיים לכ"ש וכן לא מצית אמרת דס"ל דלא פליג תנא בתרייתא אלא בדבר שאין בו רוח חיים מהאי פירכא גופה ולא קאי ר' בון אלא אתנא דבתרייתא דפליג בדבר שיש בו רוח חיים ושלא תאמר כמה דאת אמר תמן וכו' ודכוותה וכו' דלא אמרינן הכי אלא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפי' לגבוה והשתא קמ"ל ר' בון דאפי' בדבר שאין בו רוח חיים נמי ס"ל להאי תנא הכי דאין אדם אוסר בדבר של חבירו: השתחוה לב.ה. ופליגי לקמיה בפירושא דבלה: בבילה פליגין. בבילה ממש פליגי דחזקיה סבר דאין בה תפיסת ידי אדם וכבעלי חיים חשיבא ור' יוחנן ס"ל הא לאו ב"ח ממש היא אלא בנולד ממנה אפרוח: בחלוקי נחל פליגין. לאו בילה ממש אלא חלקי אבנים הנמצאים בנחל וזקפה והשתחוה לה. בלה מלשון היגאה גמא בלא בלה וטיט הוא ונעשה קשה כאבן: בחלקי נחל וגו'. גם להם שפכת נסך הנביא הוכיח להם מדרכי ע"ז שלהם אלמא דדרכם לעשות ע"ז לחלקי נחל: חייליה דחזקיה וכו'. וזה לאו תפיסת ידי אדם הויא שמאליהן הן גדילין: הכל מודים. בהשתחוה לחטים שאסורה דהפיסת ידי אדם הן ולא דמו לאילן שנטעו ולבסוף עבדו דפליגי רבנן במתני': דאמר ר' חנינה וכו' שרשי חיטה בוקעין בארץ ומשי' אמה. אלמא דכל שעה ושעה משתרשין ובוקעין בעומק הה"ך והוי כעבדן ואח"כ נטען ומילתיה דר' חנינא איתא פ' הרואה על המתני' על הזיקים וכו': שורשי תאנים רכים. הן ומתוך רכות שלהן הולכין ובוקעין בצור קרקע קשה: אם כן. הגי' מסורסת כאן והכא גרים לה בברכות הא דתני רשב"א והדר קאמר א"כ וכו': תני רשב"א אומר וכו'. לפי חיסומה לשון לא תחסום כלומר לפי סתימתה ופתיה ואין הגשמים משקין אותה בעומקה: א"כ מה יעשו שורשי חרוב ושקמה. שהן עמוקין בארץ ומהיכן שותין הן: אחת לשלשים יום התהום עולה ומשקה אותן ומ"ט אני ה' נוצרה לרגעי'. לעת שתצטרך אשקנה: בילת ע"ז שנעשית. ממנה אפרוח: וקשיא על דעתיה דחזקיה. דהיך משכחת לה דבילה שנאסרה משום ע"ז שתעשה אפרוח דמה אנן קיימין: אם בשפחסה. ששברה בפני הע"ז ועשה בה מעשה לאסרה א"כ אין כאן אפרוח דכששברה נתקלקל האפרוח: אם בשהכניסה. בילה שיש בה אפרוח לפנים מן הקלקלין להקרובת ע"ז: איתא חמי. בתמיה בא וראה מה אמרת הא אפי' השתחוה לה קאמר חזקיה לעיל דלא אסרה משום ע"ז דלא עשה בה מעשה ומשום תקרובת ע"ז אסרה: תיפתר שגירר בה לע"ז. שגררה בפני ע"ז ועשה בה מעשה. וגרסינן להא בספ"ק דערלה והתם גרים שגדר בה ע"ז. שהעמידה לפני ע"ז לגדר וכמעשה הויא:

קרבן העדה

אתא רבכ"ח לאשמועינן וקאי אליבא דמ"ד דאסור. וע"ז קמ"ל דלא אסר אלא בבע"ח אבל באין בו רוח חיים לכו"ע מותר או דקאי רבכ"ח אליבא דמ"ד דמותר וקאמר דאימתי מתיר היינו דוקא בסולת [ולא מבעיא קמח אלא אפילו סולת] דאין בו רוח חיים אבל בדבר שיש בו רוח חיים לכ"ע אסור והיכי תימר לפרש דברי רבכ"ח קשה בין שתאמר הכי בין שתאמר הכי קשה דהיכי ס"ד למימר דדבר שיש בו רוח חיים חמור מדבר שאין בו רוח חיים ושנגין הלשון כך הוא דגרסינן ב' פעמים מה ר"ל בין שתאמר הכי בין שתאמר הכי. [ובירושלמי בשאלת היכי איירי גרסינן מה] מה ר"ל אם הכי הוא כמ"ד בין שלו בין ש"ח אסור. ע"ז אמר לא אתפלגון בדבר שאין בו רוח חיים וזה אתא רבכ"ח מימר לך בדבר שיש בו רוח חיים היא מתניתא אבל בדבר שאין בו רוח חיים לא איתפלגון כמה ר"ל בין אם הכי הוא דאיפלגון בדבר שאין בו רוח חיים הא דבר שיש בו רוח חיים אסור קשה ודבר שאין בו רוח חיים לא כ"ש מדבר שיש בו רוח חיים דהא למ"ד דיש בו רוח חיים אסור כ"ש הוא על דבר שאין בו רוח חיים והיכי שתימר קשה אם קאמר אפי' למ"ד דאסור בש"ח מודה דבאין בו רוח חיים מותר קשה הא דבר שאין בר"ח ק"ו מיש בו רוח חיים בין שתימר דלמ"ד מותר הוא דוקא בא"כ ר"ז הכל ביש בו רוח חיים אסור קשה הא א"כ רו"ח ק"ו מיש בו רוח חיים הוי שלא תאמר כמה דאת אמר תמן דבר שיש בו רוח חיים אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה ודכותי' דבר שאינו שלך אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה. ר"ל דזה קמ"ל רבכ"ח שלא תימר כההיא דאמר ר' יוסי בשם ר' אילא ד"ה היא דבש"ח לד"ה נאסר לגבוה. אפילו למ"ד דאין אוסר להדיוט בש"ח. ע"ז קאמר רבכ"ה דאינו כן אלא למ"ד גבי כלאים דאין אדם אוסר ש"ח כמו כן גבי נעבד לגבוה אין אדם אוסר ש"ח ולא מיבעיא דב"ח אינו אוסר לגבוה אלא אפילו באין בו רוח חיים נמי אינו אוסר לגבוה:

הכל מודין בחיטים שהן אסורות דמר ר"ח בר"י בשם ר"י שורשי חטה כו' לא הבנתי פירוש הפ"מ ז"ל ואולי ט"ס הוא תיבת דמר. והוא מימרא בפני עצמה ולא שייך לנתינת טעם מפני מה הכל מודים בחיטה אלא חיטה פשוט הדבר דעומד לקצור וכקצור דמי הגם שעדיין לא הגיע זמנו לקצור מ"מ אינו דומה להר שאינו עומד כלל לקצור. אלא מימרא בפ"ע הוא וגרסינן זאת המימרא בפ"ט דברכות בגי' נכונה ושייך המימרא לכאן מפני שזהו כל עיקר טעמא דרבנן בנטעו ולבסוף עבדו דלא הוי תפיסת יד אדם הוא כדאיתא בתוס' ז"ל דף מ"ה ע"ב ד"ה והכא וז"ל ז"ל דלרבנן אינו אסור משום תפיסת יד כיון שלא נטעו מתחלה לכך דהשרת הקרקע מבטלת התפיסה עכ"ל ז"ל ע"כ מביא הכא מכאו להשרשה:

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ח מע"ז הלכה ג

מראה הפנים

הכא יליף לה למחובר דאסור לגבוה מק"ו דדבר שיש בו רוח חיים נאסר דבר שאין בו רוח חיים לא כל שכן. כדאמר האי ק"ו למידחי להאי פירושא דבדבר שאין בו רוח חיים איפלגון כמבואר בפנים ותו ליכא סברא להכרית להיתרא בשינוי נעבד ואין להאריך:

בביצה פליגין. ובפרקין שם בעיא דלא איפשיטא היא בזוקף בילה וכא נכרי והשתחוה לה ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מעכו"ם הלכה ג' לחומרא וכר' יוחנן דהכא דאסרה. ולהאי ליכא דבלה בחלקי נחל קאמרי פליגי גם בזוקף לבילה ור"י ס"ל דאסרה כפשיטותא דהתם משום דמיגכבה זקיפתה:

ציון ירושלים [ז]אמר ר' זעירה בבילה פליגי עס"ך יו"ד סי' קמה ובספר בני חייא ובכרת"י שם האריך בזה. וע' בספר באר יעקב מש שהאריך בזה בענין השלגים ובסוף ספר שלום ירושלים בהלכות קצוות דבר מערכה כלל ה כלל ו:

שינויי נוסחאות (סוי"ב) בחלקי נחל (ישעיה נ"ז). (סוי"ד) תפיסת כד"ו תפוסת. (סוס"ו) הפיסת כד"ו תפוסת.

חתם סופר

השתחוה לבילה כו' [עיין ש"ך חלק יו"ד סימן קמ"ט והאריך רבינו בכתי"ק בסוגיא אבני הר שנגדלו תק"ע לפ"ק. ונדפס בחתם סופר חידושי סוגיות דף ל"ח ע"א ירושלים תרכ"א לפ"ק]:

עמודי ירושלים

השתחוה לבילה חזקיה אמר כו'. ע' בספר מקור מים חיים ביו"ד (סי' קמ"ה) סכ' ודע דבירושלמי פ' כל הצלמים ה"ה מצאתי מחלוקת אם בילים מיקרי בע"ח לענין דאינם נאסרים להדיוט והפוסקים לא הביאו דבר מזה עכ"ל ולק"מ דהא דבר זה הוא איבעיא דלא איפשטא גם בש"ס דידן בע"ז

ד' מ"ו וכר"מ בפ' עכו"ם (פ"ח ה"ג) פסק לחומרא וכמ"ם סכ"מ שם וכ"כ הפני משה בתוספותיו וא"כ ל"ק כלל ועמ"ש הברכ"י ביו"ד (סי' קמ"ה סק"א) באורך על דברי הפני משה:

גליון אפרים דמר ר' חנינה בר יסא בשם רב יהודה שורשי חיטה כו'. בברכות ס"פ ה"ב ר"ח בר יקא ובתענית פ"א ה"ג ר"ח בריקה בשם רב יהודה:

עין משפט נר מצוה

כא
א מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' ט סמ"ג לאוין מה טו"ש יו"ד סי' קמג ס"א

כב
ב מיי' פ"ו מהל' אבות הטומאה הל' ב

מסורת הש"ס

הורה אור

אגוז של ערלה שנטעו וכן ביצת הקדש שנעשית אפרוח רבי יסא איתפלגון כהנא ורבי יוחנן כהנא אמר אסורה ורבי יוחנן אמר מותרת אמר רבי זעירא קומי רבי יסא והאמר רבי מותרת אף הוא אינו פודה בזמן זרעה א"תא רבי חנניה ורבי יונה רבי לעזר בשם כהנא פודה אותה בזמן זרעה רבי חנניה בשם רבי פינחס אמר מתקנתא כהנא אמר אסורה ופודה אותה כמות שהיא רבי יוחנן אמר מותרת פודה אותה בזמן זרעה: אמר רבי עקיבה וכו'. אנן תנינן אובין אית תני אוביל לפניך מאן דמר אובין נבין ומאן דמר אוביל נייבל. תני רבי בורקי קומי ר' מנא מלמד שלא הניחו הכנענים לא הר ולא גבעה שלא עבדו עליו. ולא כן סברנן מיבר דבר שיש בו רוח חיים אף על פי שאינו אסור להדיוט אסור לגבוה בית הבחירה איכן נבנה ע"פ נביא °ויעל דוד כדבר גד אשר דיבר ביד ה': דה"א כא

הלכה ו מתני' *מי א שהיה ביתו סמוך לבית עבודה זרה ונפל

אסור לבנותו כיצד יעשה כונס לתוך שלו ובונה היה שלו ושל ע"ז ידון מחצה למחצה אבניו ועציו ועפרו מטמאין ב בשרץ שנאמר °שקץ תשקצנו וגו' רבי עקיבה אומר כנדה שנאמר °תזרם כמו דוה צא תאמר לו מה *הנידה מטמא במשא אף עבודה זרה מטמא במשא: דברים ז ישעיה ל

גמ' *כתיב תועבה בנידה וכתיב תועבה בשרצים וכתיב תועבה בע"ז בנידה °כי כל אשר יעשה מכל התועבות בשרצים °לא תאכל כל תועבה בע"ז °ולא תביא תועבה אל ביתך אבל איני יודע לאי זו דבר הוקשה רבי *עקיבה אמר לתועבה דנידה הוקשה מה הנידה מטמא במשא אף ע"ז מטמא במשא. או מה הנידה מטמא על גב אבן מסמא אף ע"ז מטמא באבן מסמא רבי זריקא בשם רבי חנינה ואית אמר לה בשם רב חסדא מודה רבי עקיבה לחכמים שאין ע"ז מטמא באבן מסמא. ורבנן אמרו לתועבה שבשרצים הוקשה מה השרץ מטמא בהיסט אף ע"ז מטמא בהיסט או מה השרץ מטמא בכעדשה יכול אף ע"ז תטמא בכעדשה. רבי זעירא רבי יצחק בר נחמן רבי לעזר ר' אבהו בשם רבי יוחנן °ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה המת מטמא בכזית אף עבודה זרה תטמא בכזית או מה המת מטמא ויקרא יח דברים יד נס ז תהלים קו

משיכבים

פני משה

אגוז של ערלה שנטעו. בסוף הפרק תנן התם ר' יוסי אומר נוטעין יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ואם עבר ונטעו וכן בילת הקדש שאסור בהנאה ונעשית ממנה אפרוח פליגי בה כהנא ור' יוחנן: אמר ר' זעירא קומי ר' יסא והא אמר ר' יוחנן מותרת אף הוא פודה אותה בזמן זרעה כל"ל וכן הוא בערלה. כלומר לדברי ר' יוחנן דס"ל האפרוח מותר דהויא גידולי הקדש ותנן בפ"ט דתרומות גידולי הקדש ומעשר שני חולין ופודה אותן בזמן זרעם כפי אשר היו שוין בזמן הזרע אע"פ שנתרבו לאחר מכאן ור' יוחנן דמדמי לה לגידולי הקדש א"כ אף הוא פודה אותה בזמן זרעה כפי שוויה קודם שנעשית אפרוח: אתא ר' חנניה וכו'. ואמרו בשם כהנא דהוא ס"ל פודה אותה בזמן זרעה ובשם ר' פינחס אמר ר' חנניה מתקנתא טפי דההיא קדמייתא משבשתא היא דהא כהנא אמר אסורה ולא חשיב לה לגידולי הקדש אלא כגופה הויא וא"כ לדידיה פודה אותה כמות שהיא עכשיו האפרוח ולר' יוחנן דאמר מותרת פודה היא בזמן זרעה: א"ר עקיבה וכו'. אנן תנן במתני' אובין לשון הבנה נבין הדבר לפניך: ואית תני אוביל לפניך נייבל מלשון משא והבאה הוא נביא וגליא הדבר לפניך: מלמד שלא הניחו וגו'. האי קרא קא דריש אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וכו' ופריך ולא כן סברנן מימר לעיל דדבר שיש בו רוח חיים הנעבד אסור לגבוה והכי נמי נעבד המחובר אסור הוא לגבוה מק"ו דלעיל דאם דבר שיש בו רוח חיים אסור דבר שאין בו רוח חיים לכ"ש והשתא דקדרים שלא הניחו הר וגבעה שלא עבדו א"כ בית הבחירה איכן נבנה דהא כל המקומות נאסרו לגבוה ומשני על פי נביא נבנית שהתיר לו בשם המקום ב"ה דכתיב בקניית גרן ארנן ויעל דוד בדבר גד אשר דבר בשם ה':

הלכה ו מתני' מי שהיה ביתו סמוך לבית ע"ז שהיה אחד מכותליו בית ע"ז והבית עצמו נעבד ונפל: אסיר לבנותו. שבונה כותל לע"ז: כונס. לתוך הקרקע שלו ובונה ואותו הריוח ממלאהו קוצים או עביד ליה בית הכסא לתינוקות כדי שלא ירחיב בבית ע"ז: היה שלו ושל ע"ז. הכותל היה שלו ושל ע"ז ידון מחלה למחלה מחלה שלו מותר בהנאה ומחלה של ע"ז אסור בהנאה הכל אבניו ועליו ועפרו: כשרץ. מטמא במגע ואינו מטמא במשא לפי שטומאת ע"ז דרבנן ואינה מטמא בכעדשה כשרץ אלא בכזית. דלהא איתקש למת שאינו מטמא אלא בכזית: ר"ע אומר כנדה. וחכמים סברי דלא איתקש לנדה אלא לענין שאינו מטמא לאיברים כנדה שאינה מטמאה לאיברים והלכה כחכמים: גמ' כתיב תועבה בנדה וכו'. וס"ל לר"ע לתועבה דפ' עריות הוקשה דנדה שם כתיבא וטעמיה קאמר לקמן דאקרא דתעב תתעבנו סמיך ומפרש מעיקרא פלוגתייהו והדר מפרש טעמייהו וגרסי' האי סוגיא בשבת בר"פ אר"ע: מה הנדה מטמא במשא. אדם הנושא אותה אע"פ שאינו נוגעה דאיתקש לזב דכתי' והדוה בנדתה והזב את זובו ובזב כתיב ביה והנושא אותם יכבס בגדיו וגו': על גב אבן מסמא. אבן גדולה וכבידה כדאמרי' בפ' בתרא דנדה דכתיב והיתיאת אבן חדא ושומת על פום גובא ואם האבן גדולה על הכלים והנדה ע"ג האבן אע"פ שאין הכלים מרגישין כובד הנדה או הזב מחמת כובד האבן טמאין: מודה ר"ע לחכמים. דלהכי איתקש לשרץ לומר לך שאין ע"ז מטמא באבן מסמא: מה השרץ מטמא בהיסט. כלומר במגע וקרי ליה האי ש"ס היסט על שם הוסטת יד לנגוע וישלח ידו ויקחה ואוסיט ידיה ונסבה:

שבת פ"ט ע"א ע"ז מס (שבת פ"ט) נס

מראה הפנים

אגוז של ערלה שנטעו וכו'. הכא מדמי לה גדולי אסורי הנאה עם גידולי הקדש ופליגי בהא אי אפרות כגידולי הקדש הוי כמבואר. והתם באגוז של ערלה קאמר בפרקין בדף מ"ח ע"ב דתני ברייתא בהדיא ומודה רבי יוסי שאם נטע והבריך והרכיב מותר ומטעמא דזה וזה גורם הוי האגוז דאיסור והקרקע דהיתר כדפרש"י ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהדיא בסוף פרק עשי' ממ"ש ונטע רבעי:

היה שלו ושל ע"ז. רש"י ז"ל פיר' שמקום עובי הכותל חציו שלו נידון מחצה על מחצה אותו חלק של ע"ז אינו עולה לו בכניסת ד' אמות אבל חלקו עולה לו שאם היה עוביו שני אמות מונה האחת שלו וכונס עוד ג' אמות לתוך שלו. וזהו לפי גירסתו ז"ל בכנסת המשנה אבל גיר' הרמב"ם ז"ל כגי' דהכא דלא גרים ארבע אמות ולפיכך פי' היה שלו ושל ע"ז אכותל עצמו קאי ותלק הכותל שלו הוא דאסור כדפרישית בפנים וכך הם לדבריו בפ"ח מעכו"ם בהל' ה' והשתא הא דפי' רש"י לענין טומאה כאבניו ועליו ועפרו של אותו כותל אפי' חלקו לפי שאין ברירה זהו לגירסתו ושיטתו אבל אין כן דעת הרמב"ם ז"ל דטומאת עכו"ם דרבנן היא ובדרבנן יש ברירה והיינו שכתב בפ"ו מהל' שאר אה"ט בהל' ה' ובית ע"ז עצמו אבניו ועליו ועפרו מטמאין כשרץ בכזית במגע ככל המטמאין הרי דנקט בית ע"ז עצמו דוקא וכן בכותל חלק ע"ז דוקא ובענין שכתב מהמטמאין יתבאר לקמן ומיהו לענין איסור הנאה מוקי לה הכא בגמ' דכ"ע היא בין לר' יוחנן דס"ל ע"ז שנשברה אסורה ובין לר"ל דס"ל מותרת ומטעמא דהואיל ובמקומן הן כמי שעתיד להחזיר לבניין הון והא כ"ע מודו והא דמעיקרא בעי לאוקמי בהשתחוה לכל אבן ואבן הדר ביה הש"ס דלא צריכין לאוקי בכה"ג ומוקי לה מטעמא דאמרן והכי מסיק לה הש"ס בהדיא בשבת והבאתי הגי' לקמן בפנים. ומש"ה יש לתמוה על מה שכתבו התוספות כאן בפרקין וכן בפ' ר"ע ואפי' למ"ד ע"ז שנשתברה מותרת מוקי לה בירושלמי כגון בהשתחוה לכל אבן ואבן הא לא קיימא המסקנא הכי ובלאו הכי ככ"ע אתיא ועיין עוד לקמן מזה ר"ה תיפתר למשתחוה לכל אבן:

כתיב תועבה בנדה וכתיב תועבה בשרצים וכו'. עיקר טעם פלוגתייהו מפרש לקמן דר"ע יליף מדכתיב תעב תתעבנו גלי רחמנא דנקיש לה לתועבה דנדה ולא לתועבה דשרצים ולרבנן מדכתיב שקץ תשקצנו כמבואר לקמן וסא דלא סגי ליה אליבא דר"ע היקישא לנדה כדיליף במתני' מדכתיב תזרם כמו דוה טעמא הוי משום דהאי קרא במשמשין כתיב כדאמר לקמן כל עצמו אינו קרוי נדה אלא במשמשיה ואע"ג דשני לה להידך מ"ד אליבא דר"ע דס"ל משמשיה כשרץ תיפתר בתקוקין וכו' שינויי דחיקי נינהו וסוכר האי ש"ס דמתני' היכא למימר דכהאי מ"ד אליבא דר"ע ר"ל דס"ל בין ע"ז בין משמשין כנדה הן דמטמאין במשא כדאמר לקמן מתני' כמ"ד ע"ז כנדה ומשמשיה כנדה ותנינן וכו' ודחי לה וקאמר תיפתר כמשתחוה לבית עצמו ומ"מ פשטה דמתני' בבית שיש בו ע"ז הוי משמע דלא הוי אלא משמשין והלכך מפרש לה בהסוגיא לטעמא דר"ע מתעב תתעבנו דעל ע"ז עצמו קאי וכאידך מ"ד דהיא איתקש לנדה ולא משמשיה דלהכי מהני היקישא דשרץ דקרא ללמד על משמשין דאינן מטמאין במשא ואי קשיא הא אילטריך היקשא דשרץ ללמד על ע"ז עצמה שאינה מטמאה באבן מסמא כנדה כדקאמר ר' זריקא מודה ר"ע לחכמים וכו'. וי"ל דאין הכי נמי דהיקישא דשרץ למעוטי אתא דלא נקיש ע"ז לנדה לגמרי וממילא ידעינן דלא איתקש לענין אבן מסמא כנדה ולא לענין משמשיה דבהא גלי לן קרא דהיקישא דשרץ להוציא ממשמעות הקרא דתזרם כמו דוה שלא נחמיר בה כל החומרות דנדה וכן דלא נחמיר ולא נילף משמשין מנדה כלל. ואתיא הא סוגיא כר' אלעזר דבבלי פ' אר"ע דבאבן מסמא כ"ע ל"פ דלא מטמא כי פליגי במשא וכו' והיקישא דשרץ למעוטי משמשין אליבא דר"ע וכן דלא תטמא הע"ז באבן מסמא כנדה ועיין בתוס' שם ד"ה ור"א אומר וכו' פי' רבינו שמואל דל"ג וכו' וכמאי דכתבנו נתבאר זה ונוכל ליישב הגי' ואין להאריך: מה השרץ מטמא בהיסט. וכן הוא בשבת ובכל סוגית הש"ס דילן היסט היינו משא כדהביאו התוס' שם ובכבר פירשתי טעם המלה בפנים ודרך הש"ס הזה נשתמש בשינוי הלשון:

משיכנים ראשי אצבעותיו יכול אף ע"ז משיכנים ראשי אצבעותיו נתיצה נתיצה גמר מבית המנוגע מה בית המנוגע משיכנים ראשו ורובו אף ע"ז משיכנים ראשו [א] ורובו. אמר ר' חנינה זאת אומרת שאין טומאת עבודה זרה [ב] מחוורת דלא כן מקישה לקלים ואינו מקיש לחומרין א"ר מנא מחוורת היא ולמה הוא מקישה למת ולשרץ ללמד ממנה לקלים שבה. הדא דאת אמר בע"ז שבורה אבל בע"ז שלימה כל שהוא דמר רבי יוסי בי רבי בון רב חמא בר גוריון בשם רב בעל ראש גוייה הוה וכאפון הוה ומה טעם °וישימו להם בעל ברית לאלהים. מה טעמא דרבי עקיבה °תעב תתעבנו כנדה מה טעמא דרבנן °שקץ תשקצנו כשרץ מה מקיימין רבנן טעמא דרבי עקיבה תעב תתעבנו צאהו ונבליהו. מה הן לרבנין נבליהו רבי שמואל רבי אבהו בשם רבי לעזר °צא תאמר לו את שקורין אותו פני אלוה קורין *פני כלב עין כום קורין אותה עין קוץ גדייה קורין אותו גלייא. רבי תנחומא בעי רב הונא כתיב °הע' אשר עם בית און מקדם לבית אל מקדם קורין אותו בית אל *ועכשיו קורין אותו בית און. תני בשם רבי לעזר לא רצה לקרות עומדה קורין אותו עמידה וצווחין לדהון של מימי רגלים עמידה. מה מקיימין רבנין צא תאמר לו רבי יוסי ביר' אבון רב הונא בשם רב יוסף מנין שאין אומר לאדם צא עד שיכנס ראשו ורובו. אית מתניתא אמרה עבודה זרה *כנדה ומשמשיה כנדה ואית מתניתא אמרה ע"ז כנדה ומשמשיה [ג] כשרץ מאן דמר ע"ז כנדה ומשמשיה כנדה ניחא ומאן דמר ע"ז כנדה ומשמשיה כשרץ כל עצמו אינו קרוי נדה אלא במשמשיה

תיפתר

מסורת הש"ס

[שופטים ח] [דברים ז] [שם] [ישעיה ל] [יהושע ז]

ע"ז מו ע"א

בראשית רבה כ' לט

שבת פג ע"ב

פני משה

משיכנים ראשי אצבעותיו. כלומר אפי' אבר ממנו נמי מטמאו ובשבת גרים ראש אצבעו. וכיצד דאן: ע"ז תטמא לאברים: נתילה נתילה. כתיב בע"ז ונתצתם את מזבחותם וכתיב בבית המנוגע ונתץ את הבית מה בית המנוגע אינו מטמא עד שיכנס ראשו ורובו לתוך הבית אף טומאת ע"ז דמטמאין בה והיינו טומאת מגע אינו מטמא אלא משיכנים ראשו ורובו כלומר כל הע"ז דרובו ככולו אז היא מטמא אבל לא אם יש כאן אבר ממנה ונגע בו: זאת אומרת שאין טומאת עבודה זרה מחוורת. אינה ברורה מדבר תורה שתטמא: דלא כן. דאם לא כן מקישה לקלים בתמיה דמאי חזית לאקושי לקולא ואינו מקישה לחומרין דנימא איתקש למה שתטמא לאיברים ולשרץ לטמויי בכעדשה אלא לאו דרבנן היא והלכך לקולא מקשינן: א"ר מנא. מהא לא מיית אמרת דלעולם אימא לך דלעולם אימא לך מחוורת היא מדבר תורה דלמה מקישה למת ולשרץ כלומר דאי ס"ד היקישא לחומרא אתא למה לי לאקושי למת הא אי איתקש לשרץ לחודיה נמי ידעינן דמטמא' בכעדשה ומטמאה לאיברים כמו השרץ דאבר שלם ממנו מטמא כדתנן בפ"ק דאהלות האברים אין להם שיעור וכו' פחות מכעדשה מן השרץ אלא ע"כ ללמד ממנה לקלין שבהן למת דאינה מטמאה אלא בכזית ולשרץ דלא תטמא במשא והשתא גמרינן נ"ש מבית המנוגע דאינה מטמאה לאברים: הדא דאת אמר. דלריכה שיעור בכזית דוקא בע"ז שבורה אבל בע"ז שלימה אפי' בכל שהוא כדאשכחן בע"ז בעל דאמר רב דלורתו כראש גויה היה וכאפון מאפונים קטנים שהן פחותין מכזית: ומה טעם. מהיכן רמז לדבר בהיה כראש גויה דכתיב וישימו להם בעל שהוא דומה לברית לאלהים: מה טעמא דר"ע. דאמר לתועבה דנדה הוקשה דכתיב תעב תתעבנו וגלי רחמנא דהעשה אותה כתועבה החמורה שבתועבות והיא נדה דהמורה מתועבה דשרץ: מ"ט דרבנן. דכתיב שקץ תשקצנו גלי רחמנא לעשות אותה כשקץ דשרץ המסוקן: מה מקיימין רבנן טעמא דר"ע. ואמאי כתב רחמנא בלשון תועבות הרבה: לאהו נבליהו. התעב אותו כלואה ותתעבנו בנבילת לשון כדלקמן. והסר כאן וה"ג בשבת מה מקיים ר"ע טעמון דרבנן שקץ תשקצנו לאיהו נבליהו: מנין לרבנן נבליהו. דהניחא לר"ע שפיר משתמע מלשון תשקצנו שתשקץ אותו בפיך ולקורא בלשון גנאי אבל לרבנן דדרשי מתתעבנו ואין תועבה אלא בלב: ר' שמואל וכו'. מהכא דכתיב לא תאמר לו לאיהו נבליהו באמרות פיך את שקורין וכו' גלייא מלבון גילוי ערוה: ר' תנחומא בשם רב הונא וכו' כל"ל וכן הוא שם: לא רצה לקרות עמדה. לא הרלה לקרות עמדה שהוא לשון כבוד. וה"ג בשבת דא"ר אבא בר כהנא המן צווחין לפעלה טבא עמדה וצווחין לדהון. עביט של מימי רגלים עמידה: מה מקיים ר"ע לא תאמר לו כל"ל וכן הוא בשבת. ר' יוסי בר אבין וכו' מכאן שאין אומרין לאדם לא עד שיכנים ראשו ורובו. וכן הוא שם וכלומר דקרא מרמז לדבר אחר שאין לדחות לאדם מיד אלא עד שיכנים ראשו ורובו באיזה דבר וכלומר בכח שלא ברשות לא תאמר לו: אית מתניתא אמרה. תני חדא ברייתא דע"ז ומשמשיה מטמא כנידה ותני אידך משמשיה כשרץ ותרווייהו אליבא דרבי עקיבא: ניחא. דקרא דיליף מיניה ר' עקיבא להקיש לנדה משמשיה כתיבי שם אלא למ"ד משמשיה כשרץ קשיא הא כל עצמו של הכתוב לא קרא נדה אלא במשמשיה כדכתיב בהאי קרא וטמאתם את צפוי פסילי כספך ואת אפדת מסכת זהבך תזרם כמו דוה לא תאמר לו וצפוי ואפדת משמשיה ותכשיטי' ניכהו:

תיפתר

קרבן העדה

אמר ר"ח זאת אומרת שאין טומאה ע"ז מחוורת דלא כן מקישה לקלים ואינו מקיש לחומרין דלמה מקיש למת בכזית נדמה לשרץ אלא ע"כ דטומאת ע"ז מדרבנן. וע"כ מקשינן לקולא כדאיתא במס' שבת דף פ"ג ע"ב דלפיכך מקשינן לקולא משום דטומאת ע"ז מדרבנן. ע"ז אמר ר"מ מחוורת היא ולמה הוא מקישה למת ולשרץ ללמד ממנה לקלים שבה הדא דאת אמר בע"ז שבורה אבל בע"ז שלימה כ"ש. ר"ל דר"מ ס"ל דבאמת מחוור הוא דמדאורייתא הוא טומאת ע"ז. אך מה דאמרינן דמקשינן לקולא משום דטומאת ע"ז מדרבנן. הוא בע"ז שבורה דאין אסורה אלא מדרבנן ובאופן דאיכא גזירה דרבא בדף מ"ב ע"ב דבעכו"ם שבורה אסירה מדרבנן ע"כ טומאתה אינו אלא מדרבנן. אבל בעכו"ם שלימה בכ"ש כיון דשלימה היא אפילו בכ"ש הוי איסורא מדאורייתא דמר רבי יוסי בי רבי בון ר"ח בר גוריון בשם רב על ראש גויה וכו' אלמא דאפילו בכ"ש אסורה:

מתניתא

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"ו מאבות הטומאות ה"א

כד
ב מיי' שם הלכה א

כה
ג מיי' שם הל' ב ג

מראה הפנים

אף ע"ז משיכנים ראשו ורובו. מה דפריבית כפנים לענין מיעוט טומאת אברים הוא כנראה לכאורה מהא דר' מנא דקאמר טעמא דמקשינן לקולא מדאיתקשה לתרוייהו ואי ס"ד לחומרא סיקשה למת למה לי והיינו לענין חומרת אברים יטומאה בכעדשה והלכך ליכא לפרש דהא דקאמר מעיקרא להכריח דטומאת ע"ז דרבנן היא מדמקשינן לקולא ולא לחומרא היינו דנקיש למת לטמא באהל ולנדה דמטמא באבן מסמא ולשרץ לטמא בכעדשה וכעין דאמר בבבלי שבת שם נמי הכי לרבנן דא"כ מאי האי דדחי לה ר' מנא דלעולם איכא למימר דטומאה מחוורת היא מן התורה ולמה הוא מקישה למת ולשרץ וכו' הא אילטריך כולהו אי נימא נמי דלחומרא אתו. אמנם האמת יורה דרכו דטומאת ע"ז מטמאה בביאה היא כדתנינן בתוספתא פ"ו בהדיא המכנים ראשו ורובו לבית ע"ז טמא וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מאה"ט הל' ו'. ולפ"ז מהפרשא הא דהכא בפנין זה דמעיקרא קאמר או מה המת מטמא משיכנים ראשו אצבעותיו כלומר האדם בבית בשמת בתוכו והיינו באהל אף ע"ז כן גמר נתילה נתילה וכו' דאינה מטמאה אלא בביאה כבית המנוגע. והשתא דנפקא לן מג"ש דאין ע"ז מטמא באהל אלא דוקא בביאה היינו דקאמר ר' חנינה זאת אומרת דטומאת ע"ז דרבנן היא דאי ס"ד מדאורייתא מאי חזית אליבא דרבנן דמקשי לה לקולא למת דלא תטמא אלא בכזית ולשרץ דלא תטמא אלא במגע אימא לחומרא נקיש למת דתטמא במשא ולשרץ לטמא בכעדשה. וקאמר ר' מנא דמהא לא תיפשוט דלעולם אימא לך טומאת ע"ז מן התורה היא ובהדיא גלי לן קרא דנקיש טומאתה לקולא ולא לחומרא דאי ס"ד לחומרא א"כ היקשא דמת למה לי הא בכר איתקשה ג"כ לנדה ונילף טומאת משא מנדה וכי תימא אי מנדה ה"א דאפילו באבן מסמא מטמא הא ליתא דהשתא נמי דכתיב היקישא דמת מנא לך דאינה מטמאה באבן מסמא כמת דילמא מטמאה כנדם דהא השתא בלחומרא קיימינן יהיא גופה מן הפרכא היא וכלומר דלית לן למימר כלל לחומרא דאם באת להחמיר השתא דכתיבא היקישא דמת ולא תילף מינה לכזית אלא דילפינן לחומרא לכעדשה משרץ א"כ החמיר כל מה דמצית להחמיר ותילף מנדה לאבן מסמא ומשרץ לכעדשה ילענין מאי כתבה רחמנא להיקישא דמת דהא להקושי לחומרא גם למת לענין

אבל לא מצית אמרת דאית לן ג"ש מבית המנוגע ולא תאמר דהיקשא דמת אתא למעוטי אבן מסמא דלא נקיש לנדה א"כ ממילא שמעת לה דהיקישא דמת אתא לגלויי לן להוציא משמעות ההיקשות לחומרא והשתא נימא נמי דלא נילף לחומרא משרץ לכעדשה אלא דוקא בכזית כמת ולמאי הלכתא איתקש לשרץ ע"כ דלא תטמא במשא אלא במגע. כללא דמילתא דלסוגיא דהאי ש"ס דיליף ג"ש מבית המנוגע לית לן להכריח דטומאת ע"ז דרבנן היא והיינו דר' מנא דהכא דאף דלקושטא דמילתא הכי הויא מ"מ מלינן למידחי ולומר דטעמא דרבנן דר"ע דמקשי לקולא מדכתבה רחמנא להיקשא דמת נפקא לן. אבל לסוגית הבבלי דהכא דלא מייתי ג"ש דבית המנוגע ועל כרחך דלא גמירי להו האי ג"ש ומשום הכי שפיר הוא דמלי להכריח דטומאת ע"ז דרבנן היא מדמקשי רבנן לקולא ולא לחומרא כדמסיק התם בסוף הסוגיא ומתוך מה שנתבאר יש לפלפל בסוגיא דהתם ואין להאריך יותר בזה:

אבל בע"ז שלימה כל שהוא וכו'. יש לפרש דלענין איסורא קאמר דאסור בהנאה אפי' כל שהוא כדאמר התם בפשיטות אלימא לענין איסורא לא יהא אלא זבוב בעל עקרון וכו' (ועיין בתוס' מה שדקדקו שם ולמאי דקאמר הכא שפיר הוא דמייתי קרא דשופטים) אבל לענין טומאה אפי' ע"ז שלימה אינה מטמאה בפחות מכזית כדפסיק התם וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' ב' אם היתה הצורה פחותה מכזית טהורה:

אית מתניתא אמרה ע"ז כנדה ומשמשיה כנדה. כתב בעל המאור ז"ל בשבת שם והא דבעי ר' חמא בר גוריא ע"ז ישנה לאברים או אינה לאברים איכא דקשיא אמאי לא פשיט לה ממתני' דקתני אבניו ועציו ועפרו מטמאין כשרץ והא בבית שהוא עצמו ע"ז קאמר ולא במשמשין מדקתני ר"ע אומר כנדה ובמשמשין ליכא למ"ד שיש להן טומאת משא וי"ל דעד כאן לא בעי ר' חמא אלא בע"ז שהיא כתבנית בריה שיש לה אברים אבל בבית מודה עכ"ל. וזהו כעין פי' התוס' בשבת שם בשל חוליות מבעי ליה וכו' ע"ש. מיהו הקושיא מעיקרא ליתא דממתני' אין להכריח כלום דאף דהתם לא הוזכר מהאי ברייתא מ"מ איכא למימר כהאי מ"ד אליבא דר"ע אתיא ורב חמא שמיע ליה האי ברייתא ועוד הן והשתא לר"ע דאמר התם למאי דס"ד מעיקרא כהאי מ"ד דסך

שנויי נוסחאות (שו"ן) מקיש בד"ו מקישה. (שו"ס) כל שהוא בד"ו פל שהיא. (שו"א) וישימו להם (שופטים ח'). (שו"ד) ונבליהו בד"ו נבליהו. (שו"כ) אבון בד"ו אבין.

קרבן לאדן

בעל ברית ראש גויה הוה וכאפון הוה כצ"ל. פי' קטן כאפון קורין אותו: בעמילה דתמן צוחין וכו' עמילה כצ"ל ועיין בבראשית רבה פ' לך לך:

מהר"ם די לונזאנו

בעל ראש גוייה הוה וכאפון הוה. נ"ב פי' כגרגיר אחד של אפונים ודוגמתו בנזיר דף ל"ו ע"ב [פ"ו ה"ב] [א"ה בספרו המעריך פירש יותר וזה לשונו אפון פירושו בבבל שהיו עובדים בימים ההם היה כעין זכרות של אדם והיה קטן כגרגיר של אפונים ודוגמתו גם במסכת נזיר דף ל"ו ע"ב [פ"ז ה"ב] ראיתי עגל כאפון בספיר ובירושלמי דשבת פ"ט ה"א [הגירסא] וכאפון ול"ל וכאפון ועיין בירושלמי יומא דף מ"ג ע"ג [פ"ו ה"ג] לכל אחד ואחד עד כאפון עכ"ל בספרו המעריך. ובגליון הש"ס בירושלמי שבת שם כתבו ג"כ בצ"ל וכאפון היה והיינו שהיה קטן כגרעין של אפונים דשלימה אפילו בכל שהוא כן כתב בחדושי הרמב"ן [על שבת] דף פ"ג ע"ב וברא"ש [סימן רפ"ח]:

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פ"ו מהלכות טומאות כלי' ה ה

כז
ב מיי' פ"ח מע"ז הל' ד טוש"ע יו"ד סי' קמה ס"ג

כח
ג מיי' פ"ו מפרה הל' ה

מתניתא כמ"ד עכו"ם כנדה כו' הסוגיא הזאת כפולה במס' שבת פ"ט בשינוי גירסא קלת ומתרוייהו מחוורת שמעתתא וה"פ ר"ז ר"א בשם ר"י המקדיש את הבית אין מועלין בו כן הגי' במס' ע"ז הנ"ל אר"ז הווי בה רבנן פליגי מ"ד אסרו מועלין בו ומ"ד אין מועלין בו לא אסרו. כן הוא במס' ע"ז והכא שייך הא דלעיל והא תנינן ג' בתים הן פי' דקשה על ר' יוחנן דלמה לא אסרו הא תנינן ג' בתים הן בית שבנאו לשם עכו"ם אסור. [וכמו דמקשה לקמן בסוף סוגיא למ"ד כשמשתחוה לאילן לא אסרו. והא תנינן שלש אשרות הן אילן שנטעו לשם ע"ז. ומשני תיפתר שנשתחוה לזמורה ואח"כ נטעו] וה"נ משני תיפתר שהשתחוה לבית ואח"כ בנאו פי' דנשתחוה כתלוש ואח"כ בנאו התיב ר"ח קומי ר' יוסי מתניתא פליגא על רב השוקת כו' וההין בית לאו כמו שחיברו ואח"כ הקקו כנ"ל. [ומוכרח כן בל"ס] כו' סיתותן של אבנים הוא גמר מלאכתן ואח"כ הוי הקיקה קודם החיבור ולית הדא פליגי על ר' יוחנן בניחותא וכן מצוי כמה פעמים לדוגמא בירושלמי פ"ג דגיטין וכונה דלית הוא פליגא לר"י אבל פליגא דרשב"ל פיי"ש והירושלמי דגיטין מובא ברשב"א ז"ל פ"ק דגיטין ומפרש כן בפי' הירושלמי דהוא בניחותא דר"י אמר עכו"ם שנשתברה אסורה ע"כ אבניו ועליו ועפריו אסיר משא"כ לרשב"ל קשיא דס"ל דמותרת וא"כ למה עליו ואבניו ועפריו אסורין הא הוי עכו"ם שנשתברה
כיון

תיפתר בחקוקין על גופה דאמר רבי יעקב דכפר חנן תיפתר במשתחוה לאפוד עצמו בעניין שאמר °ויעש גדעון אפוד. מתניתין כמאן דאמר ע"ז[ב] כנידה ומשמשיה כנידה *ותנינן [א] אבניו ועציו ועפרו מטמאין כשרץ תיפתר במשתחוה לבית עצמו דאמר ר' בא רב הונא בשם רב *המשתחוה לבית [ב] אסרו. ר' זעירא רבי אבהו בשם ר' יוחנן המקדיש את הבית אין מועלין בו ומאן דאמר אין מועלין בו אסרו התיב רבי חגיי קומי רבי יוסי והא מתניתא פליגא על רב [ג] *השוקת שבסלע אין ממלאין בה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה ואינה צריכה צמיד פתיל ואינה פוסלת את המקוה היתה כלי וחובר בסיד וכו' ע"ד פוסל את המקוה מפני שחקקה ואח"כ חיברה הא אם חיברה ואחר כך חקקה מה את עבד לה פתר לה כר' יוחנן סיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן. לית הדא פליגא על רבי שמעון בן לקיש דאמר עבודה זרה שנשברה מותרת וכן סברנן מימר אם בעתיד להחזירן לכליין דברי הכל אסור תיפתר למשתחוה לכל אבן ואבן ואח"כ בניין. לית הדא פליגא על רבי יוחנן דרבי יוחנן אמר ע"ז שנשברה אסורה וכן סברנן מימר אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין דברי הכל מותר תיפתר במשתחוה לזמורה
ואח"כ

מסורת הש"ס
ע"ז מו ע"ב
שם מעילה כ ע"א
(פרה פ"ה)

תיפתר בחקוקין על גופה. האפודות הם צורת הע"ז שחקוקין על גופה ולאו משמשיה הן: תיפתר. אפדת היא ע"ז עצמה שעשה ממסכת זהב להשתחוות לה כדמצינו בגדעון שלקח מהם נזמי הזהב משלל מדין וכתיב ויעש אותו גדעון לאפוד וגו' ויזנו כל

תורה אור

ישראל אחריו: מתני' כמ"ד וכו' ותנינן אבניו וכו'. ופליג ר"ע וקאמר כנדה וקס"ד דהבית עשוי להכניס לתוכו ע"ז ומשמשיה הוי אלמא קסבר ר"ע דאף משמשיה כנדה: תיפתר. ודחי לה הש"ס דהיפתר שהשתחוה לבית עצמו דאמר רב המשתחוה לבית עצמו ועשאו ע"ז אסרו דתלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי גבי איסור ע"ז: ה"ג. בשבת והוא גי' הנכונה ר' זעירא ר' אבהו בשם ר' יוחנן המקדיש את הבית מועלין בו אמר ר' זעירה הוויי בה רבנן פליגא מאן דאמר אסרו מועלין בו מאן דאמר לא אסרו אין מועלין בו. כלומר דר' זעירא קאמר הא דאמר רבי יוחנן המקדיש את הבית מועלין בו אע"ג דקי"ל אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע משום דס"ל תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי הלכך הוו רבנן דמוקמי להאי דינא בפלוגתא דאיפלגו גבי המשתחוה לבית דלמ"ד אסרו דכתלוש חשיבא ה"כ לענין הקדש דמועלין בו ומ"ד התם לא אסרו ה"נ אין מועלין בו ור' יוחנן דאמר מועלין בו כרב ס"ל: והא מתניתא פליגא על רב. דתנן בפ"ה דפרה: השוקת שבסלע. היא אבן חלולה שעל שפת המעיין והמים נכנסין לה דרך חור שבדופנה ומשקין בה הבהמות: אין ממלאין בה. מים לחטאת דלא חשיבא כלי דחיברה בתחלה ולבסוף חקקה היא כדמוכח מהסיפא וכן אין מקדשין בה את האפר חטאת ואין מזין ממנה דכלי בעינן: ואינה צריכה צמיד פתיל. אם היתה באהל המת מצלת על מה שבתוכה בכסוי לבד בלא צמיד פתיל דלא הוי כלי אלא כבור ודות שמצילין על מה שבתוכן בכיסוי לבד כדתנן בפ"ה דאהלות: ואינה פוסלת את המקוה. אם נפלו מי גשמים מתוכה למקוה אין המים נחשבי' שאובים לפסול את המקוה: היתה כלי. בתחלה שחקקה ואח"כ חיברה בסיד ממלאין בה וכו' ופוסלת את המקוה: מפני שחקקה ואח"כ חיברה. טעמא דבסיפא דחשיבה כלי מפני שחקקה קודם שחיברה הא אם חיבר ואח"כ חקקה לאו ככלי חשיבא דאע"ג שהיתה תלושה מקודם הואיל וחיברה קודם שנקרא עליה שם כלי בתלוש הוי כמחובר וקשיא לרב דהא בית נמי כי חברו מחובר הוי אע"ג דהיה תלוש בתחילה כמו התם ברישא: פתר לה. לטעמא דאמרינן גבי בית דבתלוש חשיבא לאסור משום נעבד דכר' יוחנן הוא דאמר לקמן שהשתחוה לאבני' ואח"כ בנאו וסיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן לבית ומכיון דסיתות אבניה בתלוש הוא ונאסרו אע"פ שחברן אח"כ כבר נקרא שם ע"ז עליהן בתלוש ודמיא לדינא דהשוקת שבסלע: לית הדא פליגא. מתני' דקתני אבניו ועליו וכו' וכי לא פליגא על הא דרים לקיש בריש פרקין דאמר ע"ז שנשברה מאליה מותר והכא כיון דנפל הכותל אמאי אבניו טמאין ואסורין: וכן סברנן מימר. מסקנת הקושיא היא דהא סברין למימר לעיל אם בעתיד וכו' בהא הוא דל"פ דד"ה אסור. כי פליגי בסתם וס"ל לר"ל דמותרת ומתני' נמי בסתם מיירי דלא ידעינן אם עתיד לחזור ולבנותו כמו שהיה: תיפת' למשתחוה לכל אבן ואבן. וכבר נאסרו קודם הבנין ואח"כ בנאו ונראה דהגי' משובשת ומסורסת וחסירה כאן וגירסא דשבת היא יותר נכונה וה"ג התם לבתר דקאמר שינויא דלעיל מה עבד לה רב פתר לה סיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן. פריך ולית הדא פליגא על ר' יוחנן דר' יוחנן אמר ע"ז שנשתברה אסורה לא כן סברנן מימר אם בשאינו עתיד להחזיר לכליין דברי הכל מותר והא תנינן שלשה אבנים הן. כלומר דהא קאמר לעיל בריש פרקין דאם אינו עתיד להחזיר השברים לכליין כמות שהיו בתחלה אפי' לר' יוחנן מותר והכי נמי תנינן בהדיא לקמן במתני' שלש אבנים הן ואחת מהן העמיד עליה ע"ז וסילקה הרי זו מותרת ומתני' דהכותל נפל דומיא דהתם היא שנסתלקה הע"ז מן הכותל והשברים אינן עתידין לחזור לכליין ואמאי אבניו ועליו ועפריו אסורין. ומשני תיפתר שהשתחוה לכל אבן ואבן ואח"כ בנייה. והלכך אסורין הן. וגרים התם בתר הכי ואפי' על ר' שמעון בן לקיש לית היא פליגא דר"ל אמר ע"ז שנשתברה מותרת לא כן סברנן מימר אם בעתיד להחזירן לכליין דברי הכל אסור ואמר ר' יודן אבוי דר' מתנה אם היו מונחין במקומן לא כמי שהוא עתיד להחזירן לכליין הן ואלו במקומן הן. כלומר דהשתא קאמ' דלא צריכין לדחוקי ולאוקמי מתני' בהשתחוה לכל אבן ואבן ואפי' לר"ל ניחא ולא מיבעי לר' יוחנן דהא לא כן סברנן מימר לעיל אם בעתיד וכו' ור' יודן קאמר התם דאם הן במקומן כמי שעתיד להחזירן הוא ובמתני' דאלו במקומן הן במקום שנפל הכותל ולא פינה אותן משם והלכך לד"ה אסורין. וגרסינן תו התם ר' בא בשם רב המשתחוה לבית אסרו לאילן לא אסרו והא תנינן שלש אשרות הן תיפתר שנשתחוה לזמורה
ואח"כ

מראה הפנים

דהך ברייתא היא. ולקמן אמר תיפתר במשתחוה לבית עצמו היינו דאיכא למימר אפי' כאידך מ"ד איכא דר' עקיבא אתיא ומ"מ ליכא למיפשט מידי לבעיא דרב חמא דלר"ע היא כדקאמר התם ולא למיפשט דכהאי מ"ד דמשמשיה כנדה ס"ל דזיל הכא קא מדחי לה וכו' ועיין לעיל ד"ה כתיב וכו' מה שנתבאר שם:

המשתחוה לבית אסרו. הכי קאמר רב נמי התם בפרקין דף מ"ז ע"ב ומסיק שם בנאו אע"פ שלא השתחוה השתחוה אע"פ שלא בנאו וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ח מעכו"ם הל' ד'. ומה דפריבית בפנים לפא דר' יוחנן במקדיש את הבית כפי הגי' דשבת לפי שהיא מתפרשת יותר כפשטה דהני אמוראי אליבא דר' יוחנן דפליגי במקדיש את הבית פליגי נמי במשתחוה לבית דאי לאו כמחובר חשיבא ה"נ להא. מיהו לדינא גי' דהכא עיקר בין הא דקאמר הכא תיפתר במשתחוה לבית עצמו ולא כדגרים בשבת ע"ם ובין הא דקאמר דמ"ד אין מועלין בו אסרו כלומר אפי' למ"ד בהקדש אין מועלין בו דאין מעילה במחובר לקרקע ובמחובר חשיבא מ"מ מודה הוא לענין איסור ע"ז דתלוש ולבסוף חיברו כתלוש הוי ועוד דגם גבי הקדש אין אמרינן בו אמ"מ אסור בהנאה מדרבנן הוא לכתחילה וכן נראה מהש"ס דמעילה פס"ה וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ' ה' דמעילה הל' ה' וע"ש:

תיפתר למשתחוה לכל אבן ואבן וכו'. האי שינויא דחיקא היא ולא קיימא לפי המסקנא אפי' לר"ל דס"ל ע"ז שנשברה מיתרת לא צריכין להא אלא דטעמא הואיל ובמקומן הן כעתיד להחזירן דמיא כדפרישי' בפנים לפי הגי' דשבת היא עיקרית וכאן חסרה היא וכבר זכרתי מזה במתני' והא דמשני הכא להא דמחלק בין בית לאילן תיפתר במשתחוה לזמורה וכו' לכאורה לפי סוגיא דהתם לא צריכין נהאי אוקמתא דהאי אשרה שנטעה מתחילה לשם ע"ז דהוי כבית הבנוי לשם ע"ז אבל במשתחוה לאילן המחובר הוי נטעו ולבסוף עיבדו וכהא פליגי רבנן אר' יוסי הגלילי לעיל בהלכה ה' ועיין במ"ש הר"ן דמדברי רש"י ז"ל נראה דאילן נמי כל שנטעה ייחוד כתלוש דמי:

מערה

שנויי נוסחאות (סו"ב) שאמר בד"ו שנאמר. (סו"ג) ויעש גדעון אפוד במקרא „ויעש אותו גדעון לאפוד". (סוי"ג) וחובר בד"ו וחיברה.

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

כט

א ב ג ד מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' ד סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמה ס"ג

ואח"כ נטעה. לוי אמר משתחוה לבית אסרו למערה לא אסרה מה בין בית למערה א"ר חנינה בי ר' הלל בית היה לו שעת תלישה מערה לא היתה לה שעת תלישה. רבי יוחנן פתר מתניתא בגר ונכרי שירשו את אביהן נכרי. ולמה לא פתר לה בשבאת ע"ז ונסמכה לו תני בית ע"ז ונסמכה לו ואח"כ הלכה לה מותר אבל גר ונכרי שירשו את אביהן נכרי אסורה תני בית ע"ז ונסמכה לו ואחר כך הלכה לה מותר אבל אם בא הוא ונסמך לעבודה זרה כל הבית לשם עבודה זרה. אמר רבי יוסי מתניתא אמרה כן היה שלו ושל עבודה זרה ידון מחצה למחצה:

הלכה ז מתני' שלשה בתים הן בית [א] שבנאו מתחילה לע"ז הרי זה אסור סיידו [ב] וכיירו לשם עבודה זרה וחידש נוטל מה שחידש [ג] הכנים לתוכו ע"ז והוציאה הרי זה מותר: גמ' רב ורבי יוחנן תרויהון אמרין בהכנסתן לארץ היא מתניתא. על דעתיה דרב דאמר *המשתחוה [ד] לבית אסרו בגין כן הוא פתר לה בכניסתן לארץ על דעתיה דרבי יוחנן דו אמר המקדיש את הבית אין מועלין בו ויפתרינה

ואח"כ נטעה. כלומר דפריך לר' בא אליביה דרב דמחלק בין בית דחשיבא ליה כתלוש ואסרו ובין אילן דחשיבא ליה כמחובר והא אנן תנינן לקמן שלש אשרות הן אילן שנטעו מתחלה לשם ע"ז ה"ז אסורה וש"מ תלוש וחברו בהילן נמי כתלוש הוו כמו בית ומשני תיפתר שהשתחוה לזמורה כשהיתה בתלוש ואח"כ נטעה והלכך אסורה: משתחוה לבית. שבנאו על הקרקע אסרו אבל למערה שחפר בה ועשאה המערה כותל לבית לא אסרה כדמפרש טעמא בית היה לו שעת תלישה קודם שבנאו אבל מערה לא נקרא שם תלוש על הכותל שמחובר מעיקרו הוא: ר' יוחנן פתר מתניתא. הא דתנינן מי שהיה ביתו סמוך לע"ז דמשכחת לה בגר ונכרי שירשו את אביהן נכרי וחלקו והגר נטל בית שאין בו ע"ז והנכרי לבית ע"ז והכותל שבאמצע משמש לשני הבתים: ולמה לא פתר לה. כפשטה שהיה לו בית ובאת ע"ז ונסמכה לו שבנאו בית ע"ז וסמכו לכותל שלו: תני. כלומר משום הך ברייתא לא פתר למתני' הכי דתני בית ע"ז ונסמכה לו לביתו ואח"כ הלכה לה שנפל הכותל מותר דהרי הוא כמו שהיה בתחלה ולא היה שם ע"ז אבל גר ונכרי שירשו את אביהן נכרי אע"פ שנפל הכותל אסורה דבתחלה היתה ע"ז והרי הוא חלקו כבתחילה: תני. אידך בית ע"ז ונסמכה לו לביתו ואח"כ הלכה לה הע"ז מותר אבל אם בא הוא ונסמך לבית ע"ז כל הבית לשם הע"ז הוא מפני שקדמה הע"ז לו: מתנית' אמרה כן. כלומר דהשתא מוקמינן להמתני' נמי בכה"ג ולא צריכין לאוקמי בגר ונכרי אלא שהיתה שם ע"ז בתחילה ואח"כ סמך הוא ביתו לכותל ע"ז ואם נפל אסור לבנותו והיינו דתנינן היתה שלו ושל ע"ז ידון מחצה על מחצה דהחליה של ע"ז נבארת באיסורה כמו בתחילה:

הלכה ז מתני' שלשה בתי' הן. לענין ביטול ע"ז: בית שבנאו מתחילה לע"ז. שבנאו הנכרי מתחילה שיהא הבית עצמו נעבד: הרי זה אסור. בהנאה עד שיבטלנו הנכרי קודם שיבא ליד ישראל: סיידו. שהיה בנוי מתחילה לשם דירה ולבנו בסיד וניירו לשם ע"ז וחידשו נוטל מה שחידש והחידוש אסור בהנאה ושאר כל הבית מותר: הכניס לתוכו. ע"ז. לפי שעה ולא הקצוה לתשמיש ע"ז אין הבית אסור אלא כל זמן שהיא בתוכו וכשהוציאה הנכרי הרי זה הבית מותר: גמ' בהכנסתן לארץ היא מתניתא. משום דקשיא להו מאי איריא דקתני בית שבנאו מתחילה לע"ז ליתני המשתחוה לבית דג"כ אסרו כמו שבנאו מתחילה לע"ז הלכך מפרשי דמתני' מילתא אגב אורחי' קתני דבשעה שנכנסו לארץ ומצאו בתים בנוים לע"ז וכן מלויירין לשם ע"ז וקתני דכילד דינן הבנוי מתחילה לע"ז אסור והמסויד נוטל וכו' ובית שאינו אלא להכניס לתוכו ע"ז כשהוציאה מותר: על דעתיה דרב. ופריך הש"ס הניחא לרב דס"ל כדעתיה לעיל דהמשתחוה לבית הרי הוא כבנאו מתחילה לכך ספיר הוא דבגין כן אילטריך ליה לפרש למתני' דבכניסתן לארץ מיירי ומילתא אגב אורחי' קמ"ל: על דעתיה. אלא לר' יוחנן דהא אמר לעיל המקדיש את הבית אין מועלין דלענין מעילה חשיב כמחובר ואמרינן התם דאפ"ה במשתחוה לבית מודה ר' יוחנן דאסרו לכתחילה בהנאה כמו דס"ל בהקדש דאין מועלין בו קאמר מיהו אין נהנין בו לכתחילה וה"נ בע"ז ולא פליג על רב אלא בדיעבד דלא מדמי השתחוה לבנאו לע"ז לגמרי וא"כ קשיא לרבי יוחנן:

כיון דלא השתחוה לכל אבן תחלה אלא השתחוה לכל הבית א"כ הוי עכו"ם שנשתברה ולרשב"ל מותרת אבל לית פליגא על ר' יוחנן ופריך לא כן סברינן מימר אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין ד"ה מותר וא"כ קשיא אפילו אליבא דר' יוחנן והא תנינן ג' אבנים הן ומוכח משם דבאינו עתיד להחזירן מותר. ומשני דע"כ תיפתר שהשתחוה לכל אבן ואבן ואח"כ בנאו ולא כדאוקמית מעיקרא שהשתחוה לבית. וע"כ מתוקמא כרב דהמשתחוה לבית אסרו ז"א דא"כ הוי עכו"ם שנשתברה מאילי' אלא על כרחך למיירי שהשתחוה מתחלה לאבן ואבן ואח"כ בנאו ומסיק הגמ' ואפי' על רשב"ל לית היא פליגי אפילו לפי הקס"ד דסבירא ליה דלא השתחוה לכל אבן אלא לבית מכל מקים אסור אפילו לרשב"ל לא כן סברין מימר אם בשעתיד להחזירן כו' ד"ה אסור ואמר ר' יודן אבוי דר' מתני' אם היו מונחים במקומן כו' ואילו במקומן הן על כרחך אסור הבניו עליו ועפריו אפילו אליבא דרשב"ל ר' בא בשם רבי המשתחוה לבית אסרו נאילן לא אסרו והא תנינן ג' אשירות הן ומשני תיפתר שהשתחוה לזמורה ואח"כ נטעו והוי כמו דפריך לעיל על בית למ"ד לא אסרו והא תנינן ג' בתים הן ומשני ג"כ תיפתר בהשתחוה לבית ואח"כ בנאו ודו"ק:

רב ור"י תריהון אמרין בהכנסתן לארץ היא מתניתא פי' דתנא קאי על הכנסתן לארץ. ופריך ע"ד דרב דאמר המשתחוה לבית אסרו. בגין כן הוא פתר לה בהכנסתן לארץ פי' דכיון דתני סתם במתניתן בית שבנאו מתחילה לע"ז הר"ז אסור ולא מחלק בין של עכו"ם לשל ישראל והוי כמו בבבא דמציעתא ובבא דסיפא דשם אין נפ"מ בין של ישראל לשל עכו"ם ע"ז קשה הא עכו"ם של ישראל אינה אסורה אלא עד שתיעבד ומה שבנאו מתחילה לע"ז לא מהני עד שתיעבד ואי דעבדו ג"כ א"כ למה לי בנאו מתחילה לע"ז הא רב ס"ל דהמשתחוה לבית אסרו דתלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי ע"כ מוקי מתניתין דקאי על הכנסתן לארץ דאז א"צ להמתין עד שתיעבד אלא אסור מיד וצריך לגדע מיד דהא גרסינן במס' חלה פ"ב ה"א א"ל ר"ע אי אתה מודה לי בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחים וסלתות שהן חייבין בחלה ולאו גידולי פטור הן עיי"ש והוא מהטעם דחלה נתחייבו מיד בכניסתן לארץ כדאיתא בכמה מקומות עי' ברש"י ז"ל במס' קדושין דף מ' ע"ב שמביא הספרי דמשונה ביאה זו עיי"ש וכיון שנתחייבו מיד ע"כ קפיד רחמנא דכל הקמחים שתמצא בכניסתך הרי את מחויב בחלה ואסור לאכול בלא חלה אעפ"י שבלא הכנסתו לארץ אין עליהם איסור טבל לחלה אבל מכיון שגזר רחמנא לחייב מיד חייבים בכל הקמחים שמצאו וכן אפילו אותו בגילגולים עכו"ם והוא בעלמא פטור כדאיתא שם מפורש עיי"ש בדברינו גבי מודים חכמים לר"ע בהכנסתן לארץ כו' עיי"ש וא"כ כמו כן בגידוע עכו"ם דקדמה לכיבוש ארץ ישראל כדאיתא בדף מ"ה ע"ב עיי"ש ברש"י ז"ל בכניסתן נצטוו לגדעם מיד. וע"כ כל המזבחות והמצבות והאשירות שמצאום מיד צריך לגדע ותשורות כדכתיב שם גבי כי יביאך וגו' ונתצתם את מזבחותם וגו' (דברים ז') אעפ"י שבלא הכנסתן לא היו אסורות אלא

ויפתרינה

מראה הפנים

מערה לא היתה לה שעת תלישה. הרמב"ם ז"ל לא זכר מחילוק שבין בית למערה ואף דלכאורה טעמא דמסתברא היא ואפשר הואיל וכמפילה שם לא חילקו בין בית למערה לענין דכשניהן אין מועלין בהן וה"ה הכא דהתמינו באיסור ע"ז לא חילקו בין בית למערה. ובפ' ר' ישמעאל דף ל"ד ע"ב אמר ר' יוחנן אעפ"י שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרו חפר בה בורות ושיחין ומערות אסרה. ומשה איכא למימר דל"פ אהא דלוי הכא דהתם חפר המערה לשם הע"ז כדפירש"י ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' ה' והכא במשתחוה למערה עסקינן ואפשר דבכלל המשתחוה לקרקע עולם הוא:

פתר מתניתא בגר ונכרי שירשו את אביהן נכרי וכו'. ובתוספתא פ"ז תני: השומך בית לבית ע"ז כולו מטמא בביאה סמכו לו הן אין כולו מטמא בביאה אלא אותו כותל נדון מחלה למחלה נפל אסור לבנותו בנאו חוזר לתחלתו כבאוהו הן אין כולו מטמא בביאה אלא אותו הכותל נידון מחלה למחלה וזה דלא כברייתות הבנויות כאן דאין חילוק בין סמוך הוא לסן או סן סמכו לו אלא לענין אם כולו מטמא בביאה או אותו הכותל לבדו מטמא במגע כטומאת ע"ז ולעולם אותו הכותל נדון מחלה על מחלה וכן בנפל ומיהו בפיר אתיא כמסקנא דהכא בזה דל"ל לאוקמי בגר ונכרי וכו' אלא לעולם הכותל מחלה על מחלה נידון וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל שם בהל' ה' מי שהיתה ביתו סמוך לע"ז וכו'. ולא חילק כלום וכדברי התוספתא וכמסקנא דהכא בפירושא דמחלה על מחלה דלכותל קאי וכבר וזכרתי מזה בריש ההלכה במתני'. ואע"פ שהר"ן כתב שנראה לו פי' רש"י ז"ל מיהו דברי הרמב"ם כהש"ס דהכא וכמבואר בהדיא בתוספתא. ומ"ש הטור בסי' קמ"ג דאם אין הישראל מכיר אבניו הכל אסור פשיטא הוא דגם הרמב"ם ז"ל מודה בזה והכי הוא בכלל דבריו בפ"ז שם הל' ו' ספק ע"ז אסור:

על דעתיה דר' יוחנן וכו'. עיין לעיל ד"ה המשתחוה לבית אסרו. ומה שחילק כאן בין המשתחוה לבית לבנאו מתחלה לע"ז לענין ביטול כבר תקנתי במקלת בפנים כילד הוא עושה וכו' ומיהו נראה דהך שינויא לדתויא בעלמא היתמר אליבא דר' יוחנן אבל אליבא דרב המשתחוה והבונה מתחלה כחדדי נינהו כדקי"ל דמסיק התם אליביה כדלעיל שם וה"ה לענין ביטול דלעולם אם הנכרי מבטל ע"ז שלו מהני וכדין ביטול שאר ע"ז. א"כ יש לפרש דהא דקאמר הכנסתן לארץ אין לה ביטול לאו לענין דלא תועיל ביטול הנכרי בבית ע"ז שלו אלא דה"ק דמסתמא לא ביטלו אז וכדאמרי' התם בפרק דלקמן דף נ"ג ע"ב הרי היא כמלחמת יהושע ואין לה בטילה וה"נ מוקי לה בהכנסתן לארץ דאותן דוקא אין להן בטילה שהיה דעתן לחזור ממלחמה ולא ביטלו. וכילד הוא עושה וכו' מילתא באנפי נפשה היא לפרש ביטול הבית. ובנוטל מה שחידש פי' רש"י ז"ל נוטל ישראל וכן לקמן באבן. אבל הרמב"ם ז"ל כתב שם בפ"ח הל' ד' בתים היה בנוי וסיידו וכיירו לבם עכו"ם נוטל מה שחדש והחידוש אסור בהנאה וכו' ומשמע דעל הנכרי קאי ועיין ומה שבסברת הר"ן לפרש"י ומביאו שהיו"ט דליכא לפרושי דהאי נוטל מה שחידש אנכרי קאי דא"כ למה לי ביטול מה שחידש אפי' בכל דהו סגי וכדתנן לקמן כילד מבטלה נטל הימנה מקל וכו' אלא ודאי אישראל קאי. ואי משום הא לא אריא

גליון אפרים תני בית ונסמכה לו ע"ז ואח"כ הלכה לה מותר כצ"ל וכן בברייתא שניים:

ויפתרינה במשתחוה לבית המשתחוה לבית יש לו ביטול הכנסתן לארץ אין לו ביטול כיצד הוא עושה מפרק את פצימיו והוא מותר. רבי אילא בשם ר' לעזר והוא שהכנים לתוכו ע"ז על דעתיה דרבי לעזר שני בתים הן והתנינן שלשה בתים כאן לשעה וכאן לשהות:

הלכה ח מתני' שלשה אבנים הן אבן [א] שחצבה מתחילה לבימוס הרי זו אסורה [ב] סייד וכיירה לשם ע"ז וחידש נוטל מה שחידש העמיד עליה ע"ז וסילקה [ג] הרי זו מותרת: **גמ'** רבי בא בשם רב מזו המיותכים לע"ז נאס' מיד רבי ירמיה בשם רבי לעזר מזו *המתיך כוס לע"ז נאסר מיד רבי הילא בשם רבי לעזר והוא שהעמיד עליה ע"ז. מחלפה שיטתיה דרב תמן הוא אמר מזו המתיך כוס לע"ז נאסר מיד והכא הוא אמר הכין פתר לה כהדין תנייא דתנינן תמן ע"ז [ד] של נכרי אסורה מיד *ושל ישראל משתעבד. כלום פליגין לה בע"ז דילמא במשמשיו. רבי שמעון בשם רבי לעזר אף במשמשי ע"ז במחלוקת רבי

רידב"ז

אלא עד שתיעבד. ע"כ מוקי רב דהמתניתין מיירי בכניסתן לארץ ע"כ לא בעינן השתחויה. אבל לר' יוחנן קשיא כיון דס"ל דהמקדיש הבית אין מועלין בו משום דהוי כמחובר וממילא לא נאסר בהשתחויה. א"כ קשה למה מוקים לה בכניסתן לארץ לאוקמה בשהשתחויה לה גם כן דהא אפילו במשתחוה נמי צריך בנין מתחלה לע"ז דבלא"ה אינו נאסר בהשתחויה ע"ז משני דלפיכך מוקי ר' יוחנן ג"כ בכניסתן לארץ משום דכיון דלא הני בריסא העלה דביטול כמו בבבא מליעתא דליטל מה שחידש או בסיפא והוציא מתוכה. ע"כ מיירי בכניסתן לארץ דלא הי' מהני ביטול כדאיתא בדף נ"ג ע"ב עיי"ש וכן מוכח כדברינו לקמן בה"ח עיי"ש:

ר' בא בשם רב מזו ר"ל מזו המתניתין שמע מינה המיותכים לע"ז נאסר מיד פי' דאפי' למ"ד דאין אסורה אלא משתיעבד היינו בבונה מן התלוש לשם ע"ז אבל בחוצב במחובר ונהלם עכו"ם שלימה מעשה חשובה כזו לכ"ע נאסר מיד ועי' בתוס' ז"ל דף מ"ז ע"ב ד"ה אבן. שכתבו שם דלפיכך לא בעינן השתחוה ובאל בה לבד נאסרה משום דהוי מעשה חשוב עי"ש. ולפיכך מוקי רב לעיל בה"ז המתניתין דבנין דמיירי בהכנסתן לארץ דאל"ה לא נאסר מיד משא"כ כאן בה"ח סבירא לי' לרב דלא מוקי למתניתין הזה בהכנסתן לארץ דא"כ היינו רישא אלא ע"כ דבמעשה חשובה דחליבה שחוצב מן המחובר לא צריך לאוקי בהכנסתן לארץ אלא בזה לכ"ע נאסר מיד. ר' ירמי' בשם ר"א מזו המתיך כוס לע"ז נאסר מיד דס"ל דבימוס הוא משמשי עכו"ם ולא עכו"ם עצמה ולא כר"ב בשם רב דס"ל דהוי כו"ם עצמה [והוא פלוגתא לקמן בפ"ד ה"ד ועיי"ש בדברינו]. ר"ה בשם ר"א והוא שהעמיד עלי' ע"ז ר"ל דלא נאסר הבימוס מיד אלא דוקא כשעמד עליה ע"ז וכדמסיק [מחלפי שיטתי' דרב תמן הוא אמר מזו המתיך כוס לעכו"ם נאסר מיד והכא הוא אמר הכין זה לא שייך הכא כלל אלא שייך לקמן בפ"ד ה"ד ושם גרסינן לה ואגב שיטפי' דלקמן מביא כאן כדרך הש"ס הזה לרגילין בה] פתר לה כהדין תנייא דתנינן תמן ע"ז של עכו"ם אסורה מיד ושל ישראל עד שתיעבד כלום פליגי לה בע"ז דלמא במשמשיו ר"ל דבמשמשין הכל מודים דעד שתיעבד [כשיטת הבבלי דף נ"א ע"ב] וכיון דבימוס הוי משמשין ע"כ לכ"ע עד שת עבד ע"כ והיא שהעמיד עליה ע"ז. ע"ז פליג רבי שמעון בשם רבי אלעזר אף במשמשי עכו"ם מחלוקת נמצא דג' מחלוקת בדבר דר"י בשם ר"א סבירא ליה דבמשמשי עכו"ם לכו"ע נאסר מיד ורבי הילא בשם רבי אליעזר סבירא ליה דלכו"ע עד שתיעבד ור' שמעון בשם רבי אלעזר סבירא ליה דלא עדיפא ולא גרע משמשי עכו"ם מעכו"ם עצמה ותרויהו שוין ותלי במחלוקת אם מיד או כשיעבדו ר"א בשם ר"א והוא שהעמיד עליה ע"ז. הי' כמו אמר מר ע"ז פריך על דעתיה דר' אלעזר שני אבנים הן והא תנינן שלש ומשני כדלעיל כאן לשהות כאן לשעה:

פני משה

ויפתרינה במשתחוה לבית. כלומ' לדידיה יפרש התנא דמתני' לאחד מג' בתים במשתחוה לבית כי היכי דלישמעינן רבותא דאפי' השתחוה דלא דמי לבנאו לכתחילה מיהת אסרו והשתא דקתני בנאו איכא למיטעי ולומר דדוקא בנאו קתני הא לא השתחוה כיון דלר' יוחנן ביה כמחובר חשיב ליה אפי' לכתחילה לא אסרו: המשתחוה לבית יש לו ביטול. כלומר לעולם המשתחוה אסור לכתחילה כר' יוחנן אלא דתנא דמתני' לא איירי אלא באיסור שאין לו ביטול והלכך לא קתני המשתחוה דיש לו ביטול ולאפוקי בנאו וכמו בהכנסתן לארץ אין לו ביטול: כיצד הוא עושה. דהא על כרחך אין לו ביטול כלל לא מצית אמרת דלא מלינו שאסרה התורה עליהן עולמית להבתים הבנוים לע"ז: מפרק את פצימיו. דכיון דעושה מעשה ומפרק פצימי בית בטל והוא מותר: והוא שהכנים לתוכו ע"ז. הא דקתני סיידו וכיירו לשם ע"ז וכו'. צריך ליטול מה שחידש דוקא בשבנה שחידש בו לשם ע"ז הכניס לתוך הבית ע"ז: על דעתיה דר' לעזר שני בתים הן. וכן פריך לקמן אליביה כלומר לדידי' דמוקי המליעת' בשהכנים לתוכו ע"א א"כ היינו סיפא ואין כאן אלא שני בתים חלוקין בעניניהם והנותי קתני שלשה בסיפא כשהוליא ה"ז מותר: כאן לשעה. בסיפא שלא עשה כלל לשם ע"א אלא הכנים לתוכו ע"א לפי שעה וכשהוליאה הותר הבית: וכאן. במליעתא שהכנים הע"א לשהות בתוכו כל זמן שהחידוש שחידש לשם ע"א קיים והלכך נוטל מה שחידש:

הלכה ח מתני' שלשה אבנים הן. לענין ביטול ע"א: אבן שחלבה. מן ההר מתחילה לבימוס למקום מושב ע"א והיא ג"כ נעבדת כע"א עצמה: הרי זו אסורה. בהנאה: סיידה וכיירה לשם ע"א. והיא היתה חלובה ועומדת וחידש בה נוטל מה שחידש והוא אסור בהנאה ושאר האבן מותר: העמיד עליה ע"א. לפי שעה כל זמן שהיא ע"א אסורה ואם סילקה הרי זו האבן מותרת: **גמ'** מזו. ממשנה זו למדנו דברים המיותכים לע"א עצמה נאסר מיד ואפי' קודם שתיעבד דקתני אבן שחלבה מתחילה לבימוס ה"ז אסורה ומשמע מיד אחר שחלבה לכך ואע"פ שלא עבדה נאסרה: ר' ירמיה בשם ר' אלעזר. מוסיף דה"ק רב דאפי' משמשי ע"א כגון המתיך כוס לע"א שמענו ממתני' זו דנאסר מיד דבימוס משמשי ע"א קרי ליה ומיד אחר שחלבה נאסרה: ר' הילא בשם ר' אלעזר. קאמר איפכא דמתני' והוא שהעמיד על הבימוס ע"א דאז נאסרה אבל לא העמיד לא דמשמשי ע"א אינן אסורין עד שיעבדו: מחלפה שיטתיה דרב. לקמן בפ"ד הלכה ד' גרסי' לה על מתני' ע"א של עכו"ם אסורה מיד וקאמר רב התם בימוס לא בטיל כלומר בימוס שנעשה להעמיד ע"א עליה ונטל הע"א ממנה וביטלה אפ"ה הבימוס לא בטיל דאמרינן דעתו להעמיד עליה ע"א אחרת ומדייק הש"ס עלה שם הא אם ביטלו בטל מחלפה שיטתיה דרב דהמן אמר במתני' דהכא דייק ליה מזו שמענו המתיך כוס וכו' כדקאמר ר' אלעזר אליביה: והכא הוא אומר הכין. בימוס אם ביטלו בטל והא למ"ד דאסור מיד לא שמענו דיכול לבטלו כדאמרינן לקמן שם ומשני פתר לה רב למתני' דהכא: כהדין תנייא דתנינן תמן וכו'. דלקמן שם פליגי תנאי בהא דאיכא למ"ד דאיפכא סבירא ליה ע"ז של ישראל אסורה מיד ושל עכו"ם עד שתיעבד ומוקי רב להמתני' אליבא דמ"ד של נכרי אסור מיד ומילתי' דרב דהתם דקאמר אם ביטלו בטל אליבא דמ"ד של עכו"ם אינה אסורה עד שתעבד: כלום שמענו דפליגי הני תנאי אלא בע"א עצמה דילמא במשמשיה פליגי בתמיה דאיכא למימר במשמשיה לכ"ע אינן אסורין עד שיעבדו ובימוס משמשי ע"ז הוא דהוי: אף במשמשי ע"ז במחלוקת. רב סבירא ליה כי היכי דפליגי בע"א ה"נ פליגי במשמשיה ולהאי מ"ד משמשי ע"א של נכרי אסורין מיד:
רבי

עין משפט נר מצוה

ל
א ב מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' ד טוש"ע יו"ד סי' קמה סעיף ד
לא
ג מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף ה
לב
ד מיי' שם פ"ז הל' ט יז טוש"ע שם סי' קלט ס"א

מסורת הש"ס

ע"ז נב
שם נ"א ע"ב

תוס' הרי"ד

ר"ב בשם רב מזו המיותכים לע"ז נאסר מיד עי' בפנים בדברינו דלרב לא דמי בנין בתלוש לשם ע"ז לחולב אבנים במחובר בהר מחובר לכו"ם וחולב אח"כ כו"ם שלם דזה הוי מעשה חשובה יותר דבזה לכו"ע נאסר מיד ועי"ז יש לתרץ קושית הגאון דע"א ז"ל בדף מ"א ע"ב דמקשה על התוס' ז"ל ד"ה אבן דמחלק התוס' ז"ל בין זקוף לבינה להשתחות לה דבעינן דוקא השתחוה לה דוקא זקופה דלא הוי מעשה חשובה אבל חלובה הוי מעשה חשובה ומיהו לפי מה שפירש הקונטרס ז"ל דמתניתין אתיא כמ"ד אסורה מיד הוי רבותא טפי בזקפה אע"ג דלא חלבה דמיתסר אליביה כדמשמע לעיל עכ"ל ז"ל והק' הגרע"א ז"ל דלמה מביא התוס' ז"ל פרש"י ז"ל דמתניתין אתיא כמ"ד אסורה מיד נראה כאילו יש לנטות מדברי רש"י ז"ל ולומר דמתניתין ס"ל עד שתיעבד ומ"מ מעשה חשוב אוסר מיד אבל זקפיה לא אבל תמוה לי סא ל.ל דף י"ט ע"ב איתא הניחא למ"ד כו' ושל עכו"ם עד שתועבד הרי דהתם מיירי בבנה בכיפה ואפ"ה למ"ד מתיעבד לא נאסר עי"י הבנין לחוד וא"כ אי אפשר לנטות מדברי רש"י ז"ל עכ"ל הגרע"א ז"ל ולפי דברינו ניחא דהא לא דמי מעשה הבנין בתלוש למעשה שחלובה במחובר כדמוכח בירושלמי כאן דבבנין מוקי רב בהכנסתן לארץ דא"ל עד שתיעבד אבל בחליבה במחובר דמעשה חשובה יותר אוסר מיד וא"ש ודו"ק:

מראה הפנים

אריא דכהך חלוקה לא איירי בביטול והא קמ"ל דכל מה שנוטל הנכרי אסור בהנאה הוא מה שחידש דוקא מפני שהוא עשוי לעבדו עד שיבטלו אבל כל הבית מותר ופשיטא הוא דאם הנכרי מבטל מהני ככל ביטול ע"ז וכן אם לא נטל העכו"ם נוטל הישראל מה שחידש וזה בלבד אסור בהנאה הוא וא"ז לא מהני ביטול דהוי ליה כע"ז שבאת ליד ישראל ואין לה ביטול עולמית כדכתב שם הל' ט' ונראה דגם דעת רש"י ז"ל לא היה לפרש נוטל ישראל בדוקא אלא תקנתא קמ"ל דאם יבא ישראל ליהנות בו נוטל מה שחידש והשאר מותר:

המתיך כוס לע"ז נאסר מיד. הך סוגיא ס"ל דבימוס דמתני' משמשי ע"ז הויא ופליגי אם ילפינן ממתני' דמשמשי ע"ז אסורין מיד או לא אבל התם בפ"ד דף נ"ב ע"א אמרינן דבין לר' ישמעאל בין לר"ע דפליגי בע"ז של נכרי ושל ישראל מודו במשמשין דאינן אסורין עד שיעבדו. ובימוס דמתני' מפרשינן בתלבנה לעבודת כפירש"י וכן הרמב"ם ז"ל שם ולקמן בפ"ד הל' ד' יתבאר מזה:
תני

שנויי נוסחאות (סו"ע) סייד בד"ו סיידה.

בכור לאדן ר' בא בשם רב מזו המתיך כוס לע"ז כו'. פי' מזו נלמוד:

גליון אפרים המיותכים לע"ז נאסר נ"ל המתיך כוס לע"ז כדלקמן פ"ד ה"ד [ועיין מ"ב בככר לאדן]:

רבי הילא בשם רבי לעזר והוא שהעמיד עליה ע"ז. על דעתיה דרבי לעזר שני אבנים והא תנינן שלש אבנים הן כאן לשעה כאן לשהות:

הלכה ט מתני'

שלש אשירות הן אילן [א] שנטעו מתחילה לשם ע"ז הרי זה אסור [ב] גידעו ופיסלו לשם ע"ז והחליף נוטל מה שהחליף [ג] העמיד תחתיו ע"ז וביטלה הרי זה מותר: **גמ'** ר' אמי בשם רבי שמעון בן לקיש אמר פיתח בה פיתוחים אינה בטילה לכן צריכה אפילו העביר הפיתוחים. תני *הרכיב נוטל מה שהרכיב אמר רבי ינאי והוא שהרכיב בה לע"ז רבי הילא בשם רבי לעזר והוא שהעמיד תחתיה ע"ז. מחלפא שיטתיה דרבי שמעון בן לקיש תמן אמר רבי אמי פיתח בה פיתוחים אינה בטילה וסברנן מימר אפילו העביר את הפיתוחים וכא אמר אבן חומר הוא בפיתוח. תני הרכיב נוטל מה שהרכיב אמר רבי ינאי והוא שהרכיב בה לע"ז רבי הילא בשם ר' לעזר והוא שהעמיד בה עבודה זרה. על דעתיה דרבי לעזר שתי אשירות הן והתנינן שלשה אשירות הן כאן לשעה כאן לשהות:

הלכה י מתני'

אי זו הוא אשירה כל שתחתיה ע"ז ר' שמעון אומר כל [ד] שעובדין אותה מעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו והיה תחתיו גל אמר להן רבי שמעון בדקו את הגל הזה ובדקוהו ומצאו בו צורה אמר להן הואיל ולצורה הן עובדין נתיר להן את האילן: **גמ'** אמר רב חסדא *בסתם חלוקין מה נן קיימין אם דבר ברי שהן עובדין לצורה ולאילן דברי הכל אסור ואם דבר ברי שהן עובדין לצורה ואינן עובדין לאילן דברי הכל מותר אלא כן אנן קיימין בסתם ר"ש אומר סתמן עובדין לצורה ולאילן ורבנן אמרי סתמן עובדין לצורה ואינן עובדין לאילן. וקשיא ר"ש חלוק על החכמים ועושה מעשה כיוצא בו:

הלכה יא מתני'

[ה] לא ישב בצילה ואם ישב טהור לא יעבור תחתיה ואם עבר תחתיה טמא היתה [ו] גוזלה את הרבים ועבר תחתיה טהור זורעים תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה והחזרן לא בימות החמה ולא בימות הגשמים רבי יוסי *אומר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנבייה נושרת עליהן והווה להן לזבל:

גמ'

פני משה

רבי הילא. הא דאמר בשם ר"א לעיל והוא שהעמיד עליה ע"א ופריך אליבא דרבי אלעזר שתי אבנים הן דהא סיפא ג"כ בשהעמיד עליה הוא דאסורה ואנן תנינן שלשה אבנים הן: כאן לשעה. סיפא שהעמיד עליה לפי שעה בלבד והלכך כשסלקה מותרת האבן ורישא שהעמיד לשהות ע"ז שמה ולעולם העמיד עליה בעינן:

הלכה ט מתני' הרי זו אסורה. עד שיבטלנה העכו"ם: גדעו ופיסלו לשם ע"א לעבוד הגדולין שיגדלו בו מעתה והחליף גדולין: נוטל. כשבא ישראל ליהנות ממנו נוטל מה שהחליף והענפים וגדלו במקום אותן שגדעו ופוסלו ושורפין כדין אשרה והשאר מותר: העמיד תחתיה ע"ז. כל זמן שהיא תחתיה אסור האילן בהנאה וכשביטלה שנטלה מתחת האילן ה"ז מותר מפני שאין האילן עצמו הוא הנעבד:

גמ' פיתח בה פיתוחים. מלשון פיתוחי חותם שחקק בה צורות ע"א אינה בטילה כדמפרש ואזיל: לכן צריכה. פשיטא דאינה בטילה אלא לא נצרכה שאפי' העביר הפיתוחים אינה בטילה הואיל ונטעו מתחילה לשם ע"א: תני. בברייתא הרכיב מנופו של אשירה באילן אחר נוטל מה שהרכיב והשאר מותר: והוא שהרכיב בה לע"א. בהא הוא דאמרי' דנוטל מה שהרכיב: ר' הילא בשם ריש לקיש. גרסי' הכא כדמוכח מדלקמיה: והוא שהעמיד תחתיה ע"א. הא דקתני גדעו ופסלו לשם ע"א נוטל מה שהחליף בשהעמיד תחתיה ע"א וניכר שלשם ע"ז גדעו שיחליף הגידולין לע"א: מהלפה שיטתיה דר"ש בן לקיש. דהא לעיל קאמר ר' אמי בשמיה פיתח בה וכו' וסברנן מימר דלא צריכה אלא אפי' העביר הפיתוחים אינה בטילה והכא אמר אבן דמיקל עד שיעמוד תחתיה ע"ז הוא דאסור: חומר הוא בפיתוח. שהוא בגופו של אילן ונטעו מתחילה לשם ע"א: תני הרכיב. ל"נ לה ואגב שיטפה דלעיל הפיתוחים תני וכו' כתבו המדפיסים: בשם ר' אלעזר והוא שהעמיד תחתיה ע"א. כדלעיל: שתי אשירות הן. דסיפא נמי בהעמיד תחתיה ע"א היא ומשני כאן לפי שעה ובמציעתא לשהות תחתיה:

הלכה י מתני' איזו היא אשירה. ה"ק ג' אשרות דתנן שתים לדברי הכל ואחת מחלוקת ר"ש ורבנן ואיזו היא אשירה שנחלקו בה: כל שתחתיה ע"ז. קרי לה רבנן אשירה ואסורה כל זמן שע"ז תחתיה: ר"ש אומר. אין אשירה אלא כל שעובדין אותה אבל שיש תחתיה ע"ז אין זו אשירה והלכה כחכמים. הכי מפרש לה בבבלי ובגמרא דהכא מפרש לפלוגתייהו בענין אחר: **גמ'** בסתם חלוקין. אם יש תחתיה ע"ז ואין אנו יודעין אם עובדין גם לאילן או לא בהא הוא דנחלקו ר"ש ורבנן כדמפרש ואזיל דמה אנן קיימין וכו': דברי הכל מותר. האילן: אלא כן אנן קיימין בסתם. ור"ש הכי קאמר כל שעובדין אותה כלומר כשיש תחתיה צורת ע"ז מסתמא אמרינן לכל עובדין הן לצורה ולאילן ורבנן אמרי כל שיש תחתיה ע"ז כלומר אינן עובדין אלא לכל אשר תחתיה ולצורה הן עובדין ולא לאילן: וקשיא. עלה אי דמפרשינן לפלוגתייהו בהכי א"כ מאי האי דקאמר ר"ש הואיל ולצורה הן עובדין נתיר להן את האילן הלא הוא חלוק בזה על החכמים ומפני מה עושה מעשה כיוצא בו כדבריהם:

הלכה יא מתני' לא ישב בצילה. לאו תחת האשירה קאמר דא"כ תו לא הוי למיתני ואם ישב טהור דהא קתני סיפא אם עבר תחתיה טמא אלא בצל שהוא מן האילן ולהלאה דכשחמה במזרח או במערב יש לכל דבר צל ארוך הלכך לאו אהל הוא: לא יעבור תחתיה. תחת נוף האילן שהוא מאהיל עליו ואם עבר טמא: היתה גוזלת את הרבים. שנופה נוטה לרה"ר: טהור. דהך טומאה דרבנן היא והיכא דגוזלת את הרבים לא גזרו רבנן: בימות הגשמים. שהאילן קשה להן שמעכב החמה מלבא: אבל לא בימות החמה. שהצל יפה להן: והחזרין. חזרת לטוגא בלע"ז: לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. שהצל יפה לחזרת לעולם: שהנבייה. העלין הנושרין מן האילן בימות הגשמים. ופריך בגמרא התם הא שמעינן ליה לר' יוסי לעיל בפרקין גבי שוחק וזורה לרוח שאע"פ שנעשה זבל מותר משום דהוי ליה זה וזה גורם הקרקע של היתר והזבל של ע"ז גורמין לצמיחת הירקות דס"ל לר' יוסי דכל זה וזה גורם מותר ואמאי אוסר הכא הירקות משום זבל הנבייה ומשני דר' יוסי הכא לדבריהם דרבנן קאמר לדידי לעולם מותר אלא לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור היה לכם לאסור ירקות אף בימות הגשמים מפני שהנבייה נושרת עליהן והוה להן לזבל ורבנן סברי שאני הכא שאין האילן של ע"ז מועיל לירקות כלום שמה שמשביח בנבייה פוגם להם בצל והלכה כר' יוסי דלעולם זורעין תחתיה ירקות דזה וזה גורם מותר:

גמ'

מראה הפנים

תני הרכיב וכו'. התם בדף מ"ח ע"א מפרש לה להא דבי ר' ינאי דלענין ביטול איתמר דאע"ג דהרכיב בגופו של אילן מהני כי נטל מה שהחליף ויש לפרש להא דר' ינאי דהכא והיא שהרכיב בה ה"נ כן:

בסתם חלוקין וכו'. הך פירושא לא כלקא כדמקשה הש"ס עלה וקשיא וכו' ופירושא דפלוגתייהו כדפריבית במתני' וכן פירשו רש"י והמפרשים ז"ל. והאיתי להריטב"א ז"ל שהביא להא דהכא וגרים איפכא הלא כן אנן קיימין בסתם ר"ש אומר סתמן לצורה עובדין ולא לאילן ורבנן אמרי סתמן עובדין לצורה ולאילן. ולא העתיק יותר. וכתב וכן פי' המשנה איזו היא אשירה שהיא אשירה שהיא ע"ז ממש וצריכה ביטול כאנפי נפשה ואינה ניתרת בנטיל' ע"ז כל שיש תחתיה ע"ז כי מה שהתרנו במשנתינו אינו אלא כשהוא כדי שאין עובדין לאילן ור"ש א"מ דכל שעובדין אותה ודאי או שלא מלאו תחתיו שום צורה שהוא כבר שעובדין את האבירה או היא ודאי אשרה של ע"ז ממש אבל כל שמלאו תחתיו צורה אין תולין את האבירה אלא במשמשין וכזו ר"ש מחמיר טפי מרבנן אבל אפשר שהוא מיקל באחרת דכל שאין האשירה ודאי אלא משמשין שאינו נאסר בלל ואע"פ שלא בטל הנכרי ע"ז שלו כשנטלה משם או שהכניתו עדיין תחתיו הרי היא מותר וזהו

שנויי נוסחאות (בו"א) הילא בד"ו אילא. (סוכ"ו) שמעון בד"ו יהושע (סוכ"א) ולאילן בד"ו ולאילן.

ככר לארן

וקשיא ר"ש חלוק על חכמים וכו'. לעיל ברכות דף ג' כיוצא בזה:

גליון אפרים

ר"ש אומר סתמן עובדין לצורה ולאילן ורבנן אמרי סתמן עובדין לצורה ואינן עובדין לאילן נ"ל ר"ש אומר סתמן עובדין לצורה ואינן עובדין לאילן ורבנן אמרי סתמן עובדין לצורה ולאילן. כגירסת הריטב"א שהביא בפ"מ וכפירושו בר"ש מיקל. וע"ז פריך הירושלמי הלא ר"ש פליג על רבים ואיך עבד עובדא כל כך, והוא ההלכה שפריך הירושלמי בברכות פ"א [ה"א] ור"ג פליג על רבנן ועבד עובדא כוותיה וע"ש שהביא דר' עקיבא פליג על רבנן ולא עבד עובדא כוותיה. ויש להוסיף עוד מר' יוסי דלא עבד עובדא כוותיה ירושלמי דמאי פ"ג ה"ג: וקשיא על ר"ש. ועי' מקשה על ר"ג בפ"ז דפסחים ה"ג:

עין משפט נר מצוה
לג
א ב ג מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' ב סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמה ס"ו
לד
ד מיי' וסמ"ג וטוש"ע שם
לה
ה מיי' שם פ"ז הל' יא סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קמב ס"י
לו
ו מיי' שם וע' כל"מ טוש"ע שם סעיף י

מסורת הש"ס: ע"ז מח | בס | שם מב ע"א

עין משפט
נר מצוה

לז
א מיי' פ"ז מע"ז הל' יח ועי' בכ"מ טוש"ע יו"ד סי' קמב ס"י
לח
ב מיי' שם הל' ו טוש"ע שם סי' קמו כי"א
לט
ג ד ה מיי' שם הל' יג כמ"ג לאוין מה טוש"ע שם סי' קמב כ"ד

גמ' כל שאילו תיפול. האילן ועד מקום שהיא נוגעת בו: זהו צילה. של קומת האילן יתר מכאן נקרא צל צילה: משום שהוא בהנאה. וע"ז אסורה בהנאה ופריך אי משום איסור הנאה נגעו בה הרי קבר וכו' הרי היכל וכו' אלא הוי דלית טעמא דלא משום שהוא אסור בהנאה כלומר דאין זה הטעם אלא דטעמא משום חומרא דע"ז הוא והלכך לכתחילה הוא דלא ישב ואם ישב טהור: זאת אומרת. מדקתני היתה גוזלת את הרבים ועובר תחתיה טהור: שאין טומאת המתים. כלומר טומאת ע"ז המתים ומשום דאיתקשה למת אין טומאתה מחוורת מדבר תורה: דלא כן אילו קבר וכו' טהור. בתמיה אלא ש"מ מדרבנן היא ובגוזלת את הרבים לא גזרו רבנן: גמליאל זוגא. כך שמו והוזכר בפ"ב דדמאי ובכמה מקומות: מטון בהו תבניתא. פגעו בהאי ע"ז הנקראת תבניתא: עבור קומוי וסמי עיניה. אל תחוש עבור לפניו סמאו עיניו כלומר וכי יש לך בושה מלפניו עבור ויהא לו לביזיון שטושין אותו לקפנדריא: צלמא דבולי. שם הע"ז: מטון לאדורי צלמא. כך שם הע"ז ובפ"ב דשקלים גרים קמיה דאדורא צלמא ולא היה רוצה לעבור וא"ל נחום וכו': לית הדא פליגא על ר' יוחנן. הא דקתני במתני' מפני שהנכרייה נוסרת עליהן וכי לא קשיא מכאן על הא דפליגי ר' יוחנן ור"ל לעיל בהלכה ב' בע"א שנשתברה והא דקאמר על ר' יוחנן כלומר אפי' על ר' יוחנן פליגא כדמסיים דלא כן סברנן מימר התם דאם בשאינו עתיד להחזיר השברים לכליין דברי הכל מותר והכא אמאי חששו להנכרייה שנוסרת מן הע"א הא שברים שאין עתידין לחזור הן: תיפתר. מתני' דהכא בע"א של ישראל שאין לה ביטול ופלוגתייהו לעיל בע"א של נכרים הוא: לית הדא פליגא על רב. דאמר לקמן בסוף פרקין דהא דקתני שפייה לגורכ' אסורה דוקא היא אבל שפייה מותרין ואמאי חוששין להנכרייה הנוסרת מע"א: עוד היא תיפתר. הכי נמי משני לה אליבא דרב דמתני' דהכא בע"א של ישראל מיירי: מפני מה הכל פורשין הימנה. מע"א של הישראל מ"ט מחמרינן בה ופורשין ממנה ביותר: מפני שניבולה רע. לשון גנאי הוא ניוולה רע הוא שעשאה הישראל ונסתמא כוונתו להכעיס וכדאמרינן בעלמא דישראל מומר שאני דמחמרינן ופורשין ביותר מע"א שלו:

ע"ז מח ע"ב
פסחים ט
ע"ז מח ע"ב
ע"ש מט ע"ב

הרי הקבר אסור בהנאה וצילו מותר הרי היכל אסור בהנאה כו' הוי לית טעמא משום שהוא אסור בהנאה אלא הרחקה בעלמא הוא כנ"ל ותיבת דלא מיותר:
לית הכא פליגא על ר' יוחנן דר"י אמר ע"ז שנשתברה אסורה.
לית הדא פליגא מתפרש בניחותא ומלוי הוא בירושלמי כזה וכן פי' הרשב"א ז"ל בפ"ג דמס' גיטין עיי"ש ובדברינו ע"ז פריך לא כן סברין אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין כו' א"כ קשיא גם על ר' יוחנן:
רבי

גמ' תמן אמרי בשם רב חסדא צילה אסור צל *צילה [א] מותר אי זהו צל צילה ואי זהו צילה תמן אמרו כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו זהו צילה וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת זהו צל צילה מפני מה צילה אסור משום שהוא בהנאה. הרי הקבר אסור בהנאה וצילו מותר הרי היכל הרי הוא אסור בהנאה ורבן יוחנן בן זכאי יושב *ושונה בצילו של היכל הוי לית טעמא דלא משום שהוא אסור בהנאה. רבי אבין בשם רבנן דתמן זאת אומרת שאין טומאת המתים מחוורת דלא כן אילו קבר שהוא גזל את הרבים ועבר תחתיו טהור. גמליאל זוגא היה מיסתמיך ברשב"ל מטון בהו תבניתא א"ל מהו מעבור קומוי א"ל [ב]עבור קומוי וסמי עיניה. רבי יצחק בר מתני הוה מיסתמיך ברבי יוחנן מטון צלמא דבולי א"ל מהו ניעבור קומוי א"ל עבור קומוי וסמי עיניה. רבי יעקב בר אידי הוה מיסתמיך ברבי יהושע בן לוי מטון לאדורי צלמא אמר ליה נחום איש קדש קדשים עבר ואת לית את עבר עבור קומוי וסמי עיניה. לית הדא פליגי על ר' יוחנן דרבי יוחנן אמר *עבודה זרה [ג] שנשתברה אסורה. לא כן סברנן מימר אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין דברי הכל מותר תיפתר בעבודה זרה של ישראל. לית הדא פליגא על רב דרב אמר צורכה היא אסורה *ושפוייה מותרין עוד היא תיפתר בע"ז של ישראל. מפני מה הכל פורשין הימינה מפני שניבולה רע:

הלכה יב מתני' [ג] נטל ממנה עצים אסורין בהנייה הסיק בהן את התנור אם חדש יותץ ואם ישן [ד] יוצן אפה בו את הפת הפת אסורה בהנייה נתערבה באחרות כולן אסורות בהנאה רבי ליעזר אומר יוליך [ה] הנייה לים המלח אמרו לו אין פדיון לע"ז: גמ' אמר רב חסדאי בסתם חלוקין מה נן קיימין אם להסיק דברי הכל מותר אם לעשן דברי הכל אסור אלא כן אנן קיימין בסתם:

הלכה

הלכה יב מתני' נטל ממנה עצים. מן האשירה: אם חדש יותץ. שהיסק הראשון שמסיקין התנור הוא מחסמו ומחזיקו והרי נתקן באיסורי הנאה הוא והך מתני' אתיא אליבא דמ"ד זה וזה גורם אסור ואין הלכה אלא בין חדש ובין ישן יוצן שלא יאפו בו את הפת בהיסק זה עד שיצטנן התנור כדי שלא יהנה מעצי איסור ואח"כ יסיקו בעצי היתר ובחדש והוי זה וזה גורם ומותר: אפה בו את הפת. ולא צננו: הפת אסורה. בגמרא התם קאמר בשהאבוקה כנגדו שכל שעה שהפת נאפה היה דולק האור בפני התנור ואופהו שהיה נהנה מן האיסור בשעה שהאיסור בעין הוא ויש שבח עצים בפת: יוליך הנאה לים המלח. דמי אותה הפת יוליך הנאה לים המלח שלא יהנה בה ושאר כל הככרות מותרין והלכה כרבי אליעזר: גמ' בסתם חלוקין. רב חסדאי מפרש הא דקתני נתערב באחרות אעצים קאי שנתערבו עצי אשירה בעצים של היתר והשתא קאמר דבסתם חלוקין ר"א ורבנן דמה אנן קיימין אם ליטול מן התערובות להסיק את התנור כ"ע לא פליגי בה דמותר דהיסק התנור בעצי איסור גופייהו לא הוי אלא זה וזה גורם ועוד בעידנא דקגמרה לה לפת איקלי ליה איסורא והיכא דנתערבו לד"ה מותר בהולכת הנאה לים המלח כנגד דמי עצי איסור והשאר מותרין הן: אם לעשן. לעשות מהם מוגמר לעשן את הכלים דברי הכל אסור שהרי נהנה מגוף העצים ואפי' נתערבו באחרות מחמרינן בהו: אלא כן אנן קיימין בסתם. אם ליקח מאותן התערובות להשתמש בהן בהא הוא דנחלקו ר"א ורבנן:

הלכה

ציון ירושלים

[ב]עבור קומוי וסמי עיניה כש"ס דילן מבואר דצריך לעבור במרוצה וי"ב ת נוק בין אדם חשוב ועי' יו"ד סי' קמב ומהתימא שלא כביאו שקדמ ני' דברי הירושלמי ולומר דלא קי"ל כן והרי מעשה רב וצ"ע:

מסורת הש"ס

מראה הפנים

וזהו שאמר נתיר לסן את האילן וזהו בהעמידו בגמרא שלנו סיפא דלעיל פלוגתא דר"ש ורבנן עכ"ל ואם נדחק לפרש כן מ"מ מאי דקאמר עלה וקשיא ר"ש חלוק וכו' הא שפיר הוי כסברים דהוא מיקל בזה לפי טעמו שחלוק על רבנן וסבירא לס דכשים תחתיה לורה אין האשירה אלא כמשמשין ולא נאסרה כלל. ואם דלא היתה הגי' לפניו הך וקשיא וכו' א"כ למאי דמחליף הגי' מיתפרשה כפשטה כדהתם דמסתמא פלוגתייהו בסתם ואם דבר ברי שעובדין לאילן ודאי ד"ה אסור אף האילן וכן לסיתירא אם דבר ברי שאין עובדין את האילן:

איזהו צל צילה וכו'. הר"ן ז"ל תמה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ז מעכו"ם הל' י"ח אסור לישב בצל קומתה ומותר לישב בצל הענפים והעלים שלה דהא מהכא משמע כפי' רש"י ז"ל בצל צילה כדפריסית במתני' דאע"פ שזה הירושלמי דשרי צל צילה חולק על גמרתינו מ"מ למדנו ממנו פירוש צל צילה. ולענ"ד נראה דגם דברי הרמב"ם נכללין הן בפירושא דצל צילה דקאמר הכא כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו זהו צילה דמשמע שהאשירה עצמה היא נוגעת בו וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת האשירה עצמה בו אלא צל העלין והשריגים הוי צל צילה. וה"ה צל הארוך מקומתה הוי צל צילה כפרש"י ז"ל. ובענין מה שהתיר הרמב"ם לכתחילה בצל צילה כתב הר"ן דלא גרים התם בלישנא בתרא אלא דמכלל בצל צילה יושב ותו לא מידי ומ"מ סגיא בלא"ע דאפי' אי איסורא דרבנן הוי כיון דלישנא קמא פשיטא לן לאיסורא ובלי' בתרא מספקא לן לית לן לדחויי פשיטותא דלי' קמא משום ספיקא דלי' בתרא עכ"ל וככר כתבתי בפי' השואל בשם תשובת

מהרי"ק ז"ל דכל כה"ג דרכו של הרמב"ם ז"ל לסמוך על הש"ס דהכא דקאמר בפירוש בשם רבנן דתמן צל צילה מותר:

הרי היכל הרי הוא אסור בהנאה וכו'. למאי דקאמר בבבלי פ' כל שעה דף כ"ו ע"א דלרבה דס"ל לא אפשר וקמיכוין אסור דשאני היכל דלתוכו עשוי ואין זה דרך הנאתו. צ"ק נמי הא דקאמר הכא הרי היכל ועיקר הקושיא הרי קבר וכו'. ושמעינן מהכא דמשום חומרא דע"ז הוא ואסור לכתחילה הוא דקאמר. ונראה עוד לומר כענין צל צילה דעיקר הוכחת רש"י ז"ל לפרש כהך דס"ל דלכתחילה לא ישב אפי' בצל צילה משום דאלילה ממש לא מיתני ליה ואם ישב טהור דהא קתני סיפא ואם עבר תחתיה טמא וכל זה לפירושא דמתני' ולמאי דמוקי לה התם כר"י בן בתירה דטעמא הוי משום תקרובת דאיכא התם וס"ל הקרובת ע"ז מטמא באהל וא"כ למאי דפסק הרמב"ם ז"ל דלא כר"י בן בתירה לא נקטינן מהמתני' אלא איסורא דלכתחילה ובצילה דוקא כדמשמע מהכא:

תיפתר בע"ז של ישראל. וזהו לשיטתא דהאי תלמודא דס"ל לר' יוחנן בשאינו עתיד להחזיר השברים מותר וכבר מבואר הוא בריש פרקין דר' יוחנן דהתם ס"ל לעולם ע"ז שנשברה מאליה אסורין השברין עד שיבטלן ל"ל לכל זה ודיקא דמתניתין מפורשת במשנה:

אמר רב חסדאי בסתם חלוקין. מבואר הוא דאין לפרש דברי ר' חסדאי בענין אחר אלא דהתערובות אעצים קאי כדפרישית בפנים ואין זה דרך הש"ס דילן דמפרש

שנויי נוסחאות (סו"כ) ושפוייה בד"ו ושפייה.

מהר"ם די לונזאנו

רבי יעקב בר אידי הוה מסתמיך בריב"ל מטון לאדורי צלמא כנ"ל. נ"ב פי' צלמא דרודוס כך מפורש במדרש שמואל פרשה י"ט:

ככר לאדן

גמליאל זוגא הוה מסתמיך ברשב"ל. כל הני עובדא הוא דהוה מסמיך ר"ש ביד וכן כל האחרים וגמליאל זוגא מוזכר בסדר זרעים שלא היה כי אם בעל שבית ואין נכון שיהיה סומך על רשב"ל. וכן אמרו לעיל בברכות רבי יוחנן הוה מסתמיך על רבי יעקב בר אידי וכ"ש ריב"ל שהיה גדול מר' יוחנן אינו צריך לפנים: מטון בהו תבניתא. פי' כשבא:

גליון אפרים מטון לאדורי צלמא. עיין בירושלמי ברכות פ"ב ה"א[ומו"ק פ"ג ה"ז] ושם מהו מיעבור קומי אדורי צלמא ובשקלים פ"ב ה"ה קמי דאדורא צלמי:

מסורת הש"ס

הלכה יג מתני׳

נטל ממנה ברכר אסור בהנאה ארג בו את הבגד הבגד אסור בהנאה נתערב באחרים כולן אסורין בהנאה רבי אלעזר אומר יוליך הנייה לים המלך אמרו לו אין פדיון לעבודה זרה:

גמ׳ *אמר רבי חגיי כד נחתית מן אילפא אשכחית רבי יעקב בר אחא יתיב מקשי נטל הימינה כרכר אסור בהנייה ארג בו את הבגד אסור בהנייה ותנינן ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו אמר ר׳ יעקב בר אחא חגיי קשיתא חגיי קיימה מאי כדון תמן אין דרך בני אדם ליקח מן הנכרי ברם הכא דרך בני אדם ליקח בגד מן הנכרי:

הלכה יד מתני׳

ביצד מבטלה קירסם זירד נטל ממנה מקל או שרביט אפילו עלה הרי זו ביטלה שפאה לצורכה אסורה ושלא לצורכה מותרת:

גמ׳ רב אמר *לצורכו בין היא בין שפייה מותרין לצורכה היא אסורה ושפייה מותרין שמואל אמר לצורכה בין היא בין שפייה אסורין לצורכו היא אסורה ושפייה מותרין רבי יוחנן אמר לצורכה היא אסורה ושפייה מותרין:

הדרן עלך פרק כל הצלמים

הלכה א מתני׳

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו בצד מרקולים אסורות ושתים מותרות וחכמים אומרים את שהוא נראה עמו אסור ואת שאינו נראה עמו מותר: גמ׳ א״ר אמי טעמא דרבי ישמעאל משום מרקולים *גדול אצל מרקולים קטן ורבנן אמרי משום רגלי מרקולים כמה הן רגלי מרקולים רבי בא בשם רבנן דתמן חמשים אמה. הילכת מרקולים כך היא *שתי אבנים זו על גבי זו והשלישית מלמעלה נתן את השנייה והתרו בו משום אותו ואת בנו לוקה משום ע״ז נסקל נתן את השלישית פלוגתא דר׳ יוחנן ורשב״ל דאיתפלגון *השוחט אותו ואת בנו *לשם עבודה זרה רבי יוחנן אמר אם התרו בו משום אותו ואת בנו לוקה משום ע״ז נסקל רשב״ל אמר אפילו

פני משה

הלכה יג מתני׳ נטל ממנה כרכר. כרכר והוא עץ לאורגים עשוי כמין מחט של סקאין ומעבירין אותו על השתי כשהוא מתוח לפניה׳ באריגה. ואשמעינן פלוגתייהו בהנך תרתי דאי אשמעינן בקמייתא ה״א בהך קאמר ר״א משום דבעידנא דקא גמרה לפת איקלי ליה איסורא אבל כרכור דאיתא לאיסורא בעיניה אימא מודי להו לרבנן ואי איתמר בהאיך בהא קאמרי רבנן אבל בקמייתא אימא מודה להו לר״א צריכא והלכה כר״א:

גמ׳ כד נחתית מן אילפא. כשירדתי מן הספינה מצאתי לר׳ יעקב בר אחא דהיה יושב ומקשי בהלו המשניות. וגרסי׳ נמי להא בריש פ״ג דערלה והתם גרים ר׳ יעקב יתיב ומתני ור׳ חגיי הוא דהקשה וכן משמע הכא לקמיה: ותנינן. לקמן בפ״ה יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב״ג אומר ימכר כולו לנכרי וכו׳ ומאי שנא הכא דלא אמרינן ימכר לנכרי חוץ מדמי איסור שבבגד יולך הנאה לים המלח: א״ר יעקב בר אחא חגיי. בעצמו קשיה והוא בעצמו קיימה ומפרק לה: מאי כדון. ומאי טעמא וקאמר דתמן ביין ימכר לנכרי שהרי אין דרך ליקח ממנו יין וליכא למיחש שמא ימכרנו לישראל אבל הכא דרך בני אדם ליקח בגד מן הנכרי והלכך לא ימכרנו לו שמא יחזור וימכרנו לישראל:

הלכה יד מתני׳ כיצד מבטלה. הנכרי לאשירה: קירסם. קסמים יבישים שבאילן ונטל לצרכו לשרוף: זירד. כרם את הענפים לחים שבה: שפאה. שיפה ממנה שפיים דקים: לצורכה. כדי לייפותה ופליגי בה בגמ׳ באותן שפאים:

גמ׳ לצורכו. ולא לצורך הע״א בין היא מותרת שביטלה ובין שפיים מותרין: לצורכה היא אסורה. שהרי לא ביטלה והשפיים מותרין: שמואל אמר לצורכה. הואיל וליפותה נתכוין אף השפאים אסורין: לצורכו היא אסורה. שלא נתכוין לבטלה אלא ליקח ממנו לצרכו והשפאים מותרין: ר׳ יוחנן. בהלכה כרב דסבירא ליה דשפייה מותרין הן:

הדרן עלך פרק כל הצלמים

הלכה א מתני׳ רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו. וכ״ש אחת על גבי שתים שזו היא עיקר מרקולים: בצד מרקולים. כלומר שהן רחוקות ארבע אמות מן המרקולים וידוע דלאו מיניה נפל והלכך קסבר ר׳ ישמעאל דשלשה אבנים אסורות לפי שאין מרקולים פחות מג׳ אבנים ועושין מרקולים קטן בצד מרקולים גדול וקטן הנעשה בצד גדול עבדי ליה בכל דהוא ואין חוששין שיהיה אחת על גבי שתים: שנראית עמו׳ רבנן סברי אין עושין מרקולים קטן בצד גדול הלכך את שהוא נראה עמו כלומר סמוכות לו דאיכא למימר מיניה נפל בין שתים בין שלשה אסורין ואת שאינו נראת עמו מותר והלכה כחכמים:

גמ׳ טעמא דר׳ ישמעאל. דאמר שלש אבנים דוקא משום מרקולי׳ גדול וכו׳ אבל לא מטעמא דניחוש דילמא מיניה נפל כדפרישית במתני׳: משום רגלי מרקולים. דחיישינן מיניה נפל ונתגלגלו לשם: כמה הן רגלי מרקולים. עד כמה אלינן שהן ממרקולים ואסורין: הילכת מרקולים כך היא. עיקר דין מרקולים כך היא שתי אבנים זו על גבי זו כלומר בגב ולד זו והשלישית מלמעלה על שתיהן: נתן את השנייה והתרו בו משום אותו ואת בנו. כלומר אם ישראל נתן את האבן השניה למרקולים ועדיין חסרה היא אבן השלישית מלמעלה ובשעת נתינת אבן השניה שחט בהמה לשם מרקולים והיא היתה אותו ואת בנו ששחט אמה או בתה היום ונמצא יש כאן ג״כ איסור אותו ואת בנו: והתרו בו משום אותו ואת בנו לוקה. בהא כ״ע לא פליגי דלוקה הואיל ואין כאן חיוב מיתה משום ע״א דהכתי ליכא שם מרקולים עלה: משום ע״א אינו נסקל. נ״ל דהא ליכא שם ע״א הכא והיינו טעמא דר״ל דפליג לקמיה מודה בזה: נתן את השלישית. מלמעלה דהשתא איכא ע״א ושחט אותו ואת בנו לשמה בהא פלוגתא דר״י ור״ל דאיפלגון בעלמא. וגרסינן לפלוגתייהו בכמה מקומות ובפ׳ אלו נערות הלכה א׳: אם התרו בו משום אותו ואת בנו. ולא התרו בו משום ע״א לוקה דליכא מיתה הואיל ולא התרו בו התראת מיתה: משום ע״א נסקל. ואינו לוקה: רשב״ל אמר אפילו

עין משפט נר מצוה

ס
א ב מיי׳ פ״ח מהל׳ ע״ז הל׳ יד טוש״ע יו״ד סי׳ קמב ס״ג

סא
ג מיי׳ שם פ״ח הל׳ יא סמ״ג לאוין מה טוש״ע שם סי׳ קמו ס״ו

א
ד מיי׳ שם פ״ג הל׳ יז סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ קלט

ב
ה מיי׳ פי״ב מהלכות שחיטה הל׳ ו

מראה הפנים

דמפרש לה אתשריבות דפת שנאפה בגלי איסורי הנאה דקאמר התם ולריכא וכו׳ משום דבעידנא דקגמרה פת וכו׳ ובהא קאי פלוגתא דר״א ורבנן וכדפרישית במתני׳:

ותנינן ימכר כולו לנכרי וכו׳. הא דמקשי מדרשב״ג משום דאיפסיקא הלכתא כותיה ולקמן בפ״ה פליגי אמוראי הכא גבי ומיהו קאמר התם דמודים חכמים לרשב״ג בתבית בין חביות לימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו והלכך איצטריך לגמרי כדמשני רב תני תמן אין דרך בני אדם ליקח וכו׳. והתוס׳ בסוף פרקין ד״ה ארג בו את הבגד שביאו׳ גוה וכתבו וכן יש לומר באופה את הפת דדרך ליקח פת מן הנכרי (והסר״ש כתב כזה דברים מתמיהין) וצ״ל הא דאסרו לימכר אפי׳ לבעל הבית נכרי והרי אין דרך ליקח פת מן הבעל הבית משום דלא פלוג רבנן דזימנין דאתי למיזבן לגלגל גבי והכלי מ״ד דאפי׳ לר׳ מותר בפלטר נכרי במקום שאין פלטר ישראל והבאתי לעיל בפ״ב. וכתב הר״ן דלפי זה דקאמר הכא הא דתנן בערלה הבישל שבשלו בקליפי ערלה ידלק ולא אמרינן ימכר חוץ מדמי איסור שבו היינו דוקא בתבשיל בשלא בשות שאוא חי בנקח מן הנכרי הא בבשר מבושלים לא ידלק אלא ימכר כרשב״ג ויתבאר מזה לקמן בפ״ה בס״ד:

רב אמר לצורכו וכו׳. בסוף ברייתא דמייתי התם בבבלי פרקין במ״ז של נכרי דמיירי במתני׳ וכ״פ הרמב״ם ז״ל בספ״ח מהמו״ם ומ״ש שם ואם היתה של ישראל וכו׳ כדמסיק בסוף ברייתא וכלומר במ״ז היה של ישראל ובטלה הנכרי לעולם אסורה במ״ז של ישראל אין לה ביטול לעולם אפי׳ ביטלה הנכרי כדכתב שם בהלכה פ׳ וכזה מסולקת תמיהת הרמ״ך בהגהות הכ״מ ע״ש. ודברי ר׳ יוחנן דהכא נראין דלא פ״ל כרב אלא בלצורכה ומיהו הסבר לומר דבל דברי שמואל קאי מאי דאמרת בלצרכו הא ליתא אלא בלצורכה ובלצורכו נמי פליגא עלך נסיב דהכל מותר וכרב:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד רבי ישמעאל. כמה הן רגלי מרקולים וכו׳ נ׳ אמה. והאבנים שנראות שהן מפוזרות מן המרקולים וכמו רגליו הן ועד נ׳ אמה חשיבי כמרקולים ומצאתי להריטב״א ז״ל שפירש כן ורבינו׳ ז״ל פי׳ שאין נראין עמו אין סמוכות לו כדמשמע מהכא והרמב״ם ז״ל כתב וכתב בפ״ז מהמו״ם הל׳ י״ז וכן האבנים המרקולים אבן הנראית שהיא עמו אסור בהנאה:

נתן את השניה וכו׳. הא דנקט הלי דינא במרקולים לאשמועינן בשעת נתינת אבן השניה דאמרי׳ להו שם פ״ז הלכה א״ג קמ״ל דאף דאין דרך מרקולים בגובהו מיחייב עלה כדר״א התם בפרקין דף נ״א ע״א מנין לזובח בהמה למרקולים שהוא חייב וכו׳ ונתבאר מזה בפ״ז דסנהדרין. ופלוגתא דר״י ור״ל באותו ואת בנו לע״ז הכא בהגהתי פ׳ אלו נערות דדברי ר׳ יוחנן קאי אף לבי הא דאתא רבין וכו׳ דחייבי מיתות שוגגין ומלקות אפי׳ נרבין אליבא דר״י חייבין במלקות ולא פליג אדרב דימי אלא בחייבי מיתות שוגגין וממון דפטורין ממנון:

שנויי נוסחאות (סו״ה) כרכר גד״ו כרכר (פי׳ ערוך ע׳ כרכד וע׳ כרכר). (סו״ט) המלך גד״ו המלח. (סו״ה) כרכר גד״ו כרכר.

עין משפט נר מצוה

נ

א מיי׳ פ״ס מתפלה הל׳ יד ופ״ו מע״ז הלכה ו

מסורת הש״ס

תורה אור

אפילו התרו בו משום אותו ואת בנו אינו לוקה מאחר שאילו הותרו בו לשם ע״ז היה נסקל. אי זו היא מרקולים כל שהוא סג את הים ואת הדרכים. הילכת מרקולים בזדיקה השתחוה לה מהו אמר רבי יוסי כל עצמו אינו קרויה מרקולים אלא בהשתחויה. °ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה יכול לא יתן שני אבנים זו על גב זו ויתן קופתו עליהם ת״ל להשתחות עליה עליה אי אתה משתחוה אבל נותן את את קופתך עליה. עליה אי אתה משתחוה משתחוה אתה על אבני א בית *המקדש. רב מפקד לבית רב אחא רבי אמי מפקד לאינשי ביתה כד תהוון נפקין לתעניתא לא תהוון רבעין כאורחכון. רבי יונה רבע על סיטריה רבי אחאי רבע על סיטריה אמר רבי שמואל אנא חמית רבי אבהו רבע כאורחיה אמר רבי יוסי קשיתה קומי רבי אבהו והכתיב °ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחו׳ עליה תיפתר בקובע לו מקום. והכתיב °ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים בלבד שתחוייה שאינה על הארץ וכי יש שתחויי׳ שאינה על הארץ °ויכרעו אפים *ארצה על הרצפה וישתחו. רבי אבהו מוסיף על הודו לה׳ כי טוב רבי מנא מוסיף על כי לעולם חסדו על ישראל. רבי יוחנן אמר לרבי חייה בר בא בבלייא *תרין מילין סלקין מן גביכון מפשוטיתא דתעניתא וערובתא דיומא שביעיא. רבנן דקיסרין אמרין אוף הדא מקזתא. ואתיא כיי דמר ר׳ אמי בבלייא בשם רבנן דתמן לא היתרו שתחוייה אלא לתענית ציבור *ובלבד על הצד. רבי ינאי זעירא בשם אבהתיה *כל מי שאינו כשר כיהושע שאם יפול על פניו יאמר לו הקב״ה °קום לך אל יפול ובלבד יחיד על הציבור: וחכמים אומרים את שהוא נראה עמו אסור ואת שאינו נראה עמו מותר. את שהוא נראה עמו גופו (אסור ואת שאינו נראה עמו מותר את שהוא נראה עמו גופו) ואת שאינו נראה עמו אינו גופו. את שהוא נראה עמו אסור לית הדא פליגא על ריש לקיש דריש לקיש אמר ע״ז שנשתברה מותרת לא כן סברנן מימר אם בעתיד להחזירן לכליין דברי הכל מותר. ולית היא פליגא על רבי יוחנן דרבי יוחנן אמר ע״ז שנשתברה *אסורה ולא כן סברנן מימר אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין דברי הכל מותר. ומר רבי יודן אבוי דרבי מתנייה אם היו מונחין במקומן כמי שהוא עתיד להחזירן לכליין ואילו

ויקרא כו · שמואל ב טו · דה״ב ז · יהושע ז

אפילו התרו בו משום אותו ואת בנו אינו לוקה. דמאחר שאלו התרו בו משום ע״א היה נסקל ואינו לוקה דקם ליה בדרבה מיניה הפתא נמי בשלא התרו בו משום ע״א הואיל ובהך איסורא לד מיתה איכא אינו לוקה: איזו היא מרקולים. כלומר עד כמה הוא איסור אבני מרקולים: כל שהוא סג את הים ואת הדרכים. כלומר אפי׳ עשה מהן סוגה וגשר על המים או חיפה בהן דרכים ועשה מהן גדר אסורין משום מרקולים: הלכות מרקולים בזריקה. זהו עיקר עבודתה שהן נוהגין לזרוק לה אבנים: השתחוה לה מהו. שיתחייב בכך: כל עצמו אינו קרוי מרקולים אלא בהשתחויה. כלומר עיקר שם מרקולים קורין הם בלשון כבוד מלשון קילוס ואנחנו חכנין בלשון גנאי קולים לשון לעג וקלס וזהו מר קולים חילוף קילוס וא״כ כל שהוא דרך כבוד כגון השתחויה וכיוצא פשיטא דעבודתה היא ומיחייב עליה: יכול לא יתן וכו׳. אלו לא הוה כתוב אלא לא תתנו בארציכם שומע אני אפי׳ שתי אבנים זו בלד זו ליתן קופתו עליהם הקפידה התורה ת״ל להשתחות עליה וכו׳ כדרך שהם משתחוים ומכאן דהשתחויה למרקולים חייבה התורה: עליה אי אתה משתחוה אבל משתחוה אתה על אבני בהמ״ק. וכי איתא בת״כ פ׳ בהר דלא הקפידה התורה באבן משכית אלא חוץ למקדש: רב מפקד. ליוה לבית רב אחא וכן ר׳ אמי לאנשי ביתו כשתלאן לילך לאסיפת אנשים ביום התענית וליפול על פניכם לא תרבלו כמנהג בבתיכם לפי ששם רלפת אבנים היא ויש בה משום אבן משכית וגו׳: רבע על סטריה. במקום רלפת אבנים רבן על לידו בשעה נפילת אפים: קשיתה קומי ר׳ אבהו. מ״ט עביד הכי ורבע כאורחיה והכתיב ואבן משכית וגו׳: תיפתר בקובע לו מקום. לא אסרה התורה אלא בקובע לו מקום באבן משכית להשתחות שם כדרך שהיה במקדש אבל באקראי בעלמא לא: והכתיב ויהו דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים. משמע שהיה לו קביעות מקום להשתחות שם וכתיב עד הראש ושם ראש במקרא ראש אבן הוא האבן. הראשה היתה לראש פינה ומשני בלבד השתחויה שאינה על הארץ כלומר בהשתחויה בעלמא בלבד היה נוהג דוד שם ושאינה על הארץ והשתחויה שהיא על הארץ הוא דאסירא: וכי יש השתחויה שאינה על הארץ ומשני אין דכתיב ויכרעו אפים וגו׳. והיה נוהג השתחויה שאינה על הארץ וזהו שתם השתחויה ובשהיא על הארץ נאמר בה ארצה כדכתיבא בהאי קרא וכן בכל מקום: ר׳ אבהו מוסיף. אשיעור השתחויה קאי כדאמרינן פ״ב דשבועות ואיידי דאיירי בהאי קרא נקט לה הכא דר׳ אבהו מוסיף על שיעור הכתוב דנקט עד להודות לה׳ כי טוב דכ׳ שם ור׳ מנא מוסיף על שיעור השתחויה עד גמרו של הכתוב כי לעולם חסדו על ישראל ל״ג דלא כתיבא התם: בבלייא תרין מילין סלקין מן גביכון. אלו שני דברים עלו מביניכם מבבל ואנחנו קבלנו מנהג שלכם: מפשיטותא דתעניתא. השתחויה בפישוט ידים ורגלים שנוהגין בתענית לבור כדלקמן: וערובתא דיומא שביעיא. ומנהג ערבה של יום השביעי של חג ומבבל נתפשט מנהג הזה שהיו עושין זכר למקדש. וגרסינן להא בריש פ׳ לולב וערבה: אוף הדא מקזתא. אף מנהג הקזה עלה מבבל באיזה יום מקיזין ויום שאין מקיזין כדאמרינן בשלהי פ׳ מפנין: ואתיא. הא דאמר מפשיטותא דתעניתא עלה מבבל כהאי דאמר ר׳ אימי וכו׳ לא היתרו השתחויה בפישוט ידים ורגלים אלא לתענית לבור בלבד: ובלבד על הלד. שיטה מעט על לידו משום אבן משכית: כל מי שאינו כשר כיהושע. ואינו מובטח לו שאם יפול על פניו יענהו הקב״ה ויאמר לו קום לך כמו שאמר ליהושע אל יפול: ובלבד יחיד על הליבור. אל יעשה כן אם אינו מובטח כיהושע אבל יחיד בינו לבין עלמו רשאי: וחכ״א וכו׳. ומפרש לה את שהוא נראה עמו טעמא דאסור דגופו הוא ומיניה דמרקולים. נפל ואת שאינו נראה עמו מותר דכל שאינו נראה עמו אינו גופו של מרקולים: את שהוא נראה עמו אסור לית הדא פליגא על ר״ל. וכי לא קשיא מהכא על ר״ל דאמר בפרק דלעיל הלכה ב׳ ע״א שנשתברה מותרת והני דאיגנדור מיניה כע״א שנשתברה הוו ומשני לא כן סברנן מימר אם בעתיד להחזיר לכליין דברי הכל אסור. צ״ל כדלעיל שם וה״ג הואיל ונראית עמו כעתיד להחזיר לכליין הוא: ולית היא פליגא על ר׳ יוחנן וכו׳ ולא כן סברנן מימר וכו׳ ואילו

מגילה כב ע״ב · שם · שבועות יג · (סוכה פ״ט) · מגילה כב · (תענית פ״ט) · ע״ז מה ע״ד

מראה הפנים

תיפתר בקובע לו מקום. לא קיימא המסקנא הכי אלא כי הא דמסיק ר׳ יוחנן לקמן גבי מפשוטיתא דתעניתא וקאמר ואתייא וכו׳ לא היתרו השתחויה אלא לתענית ליבור ובלבד על הלד וזהו כהאי דקאמר בסוף פ׳ אין עומדין חזינא לאביי ורבה דהוו מצלי אצלויי. מיהו מבמע מהוס׳ פ״ג דמגילה דבלא פישוט ידים ורגלים אסור הוא מדרבנן בלא הטיית לדו כדהוכיחו שם גבי רב איקלע לבבל בתענית ליבור וכו׳ דלתירוצא קמא דהתם אסור מדרבנן ולתירוצא בתרא ואיבעית אימא רב פישוט ידים ורגלים הוא דעביד דזהו מן התורה אסור ובלא פישוט ידים ורגלים אין אסור אפי׳ מדרבנן ולפ״ד שם משמע דבפישוט ידים ורגלים דמן התורה הוא אין היתר בשטייה מן הלד שלא כתבו הכיא דמצלי אצלויי אלא לני׳ קמא וליתן טעם מה שנוהגין ליפול על פניהם במקום רלפת אבנים ומהכא משמע דאפי׳ בפישוט ידים ורגלים יש היתר על הלד שהרי על מפשוטיתא דתעניתא דנוהגין בבבל קאמר ואתייא וכו׳ ובלבד על הלד. ונראה דזהו דעת הרמב״ם ז״ל בפ״ו מהלכות עכו״ם שהרי כתב שם בהלכה ו׳ ואינו לוקה עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן ונמצא כולו מוטל עליה שזו היא השתחויה האמורה בתורה בד״א בשאר הארצות וכו׳ ואם לא מצא דבר מבדיל בינו לבין האבן הולך למקום אחר ומשתחוה או שוחה על לדו ומטה כדי שלא ידביק פניו באבן. הרי דאפישוט ידים ורגלים קאי והרי בשהוא מטה על לדו ואינו מדביק פניו באבן מגוע ומכאן הוא דגלמדו דבריו ורב דלא הטה על לדו לא רלה לשנות מנהגו והרי הוא בכלל דקאמר התם לשינויא בתרא לא משני ממנהגים. ובהא דכתבו התוס׳ בשם רב האי גאון דבלא פישוט ידים ורגלים מדרבנן מיהא אסור כשאינו מטה על לדו כדמוכח מליגנא קמא כזה הוא דפסק כוותיה כדכתב׳ שם בהלכה א׳:

וערובתא דיומא שביעיא. מכאן הביאו התוס׳ בהיה כפ׳ לולב וערבה דף מ״ד ע״א לפי׳ ר״ת בהא דאמר ר׳ יוחנן דילכון אמרי דילהון היא ממנהג נביאים הוא ולא יסוד נביאים ושם מלוין פ׳ אין מעמידין וט״ס הוא. ומשמע הכא דר׳ יוחנן אמר שקבלו לאלו הדברים שעלו מבבל דהא לא אשכחן דפליג וכמו דמסיק הכא למילתא דמפשוטיתא ה״נ בערובתא אבל בבבלי שם משמע לפי המסקנא דפליג דר׳ יוחנן אמר בגבולין יסוד נביאים ועיין בחיבורי פני המנורה נר הרביעי במאיר הרביעי מ״ש מזה: **לית** הדא פליגא על ר״ל וכו׳. כבר נתבאר זה בפרק דלעיל בסוף הלכה א׳ ובכמה מקומות באותו פרק:

שברי

שנויי נוסחאות (כוי״ג) ביתה בד״ו ביתי׳. (סוכ״ג) וישתחו במקרא „וישתחוו״. (סול״ס) אסור ואת שאינו נראה עמו מותר את שהוא נראה עמו גופו כ״ה הגירסא בד״ו.

ככר לארן

מפשיטותא דתעניתא. פירוש לעשות השתחויה גמורה בפשוט ידים ורגלים בתענית כדבסמוך: **תרא** מקזתא. פירוש שלא להקיז בב׳ ס שאר מילי שאמרו בשקום במסכין בבבלי דף קכ״ט:

גליון אפרים

ר׳ אבהו מוסיף עד הודו כו׳. יומא פ״ג ה״ג:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' טז סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קלט ס"ז
ה
ב מיי' שם טוש"ע שם ס"ג

ואילו במקומן. כלומר דלא תידוק כמי לר' יוחנן דאמרינן התם בשאינו עתיד להחזירו לבליין אפי' לר' יוחנן מותר משום דהכא הואיל במקומן הן שנראין עמו אמרינן מסתמא עתיד להחזיר לבליין הוא: זימנין דאת אמר. זימנין שמע מיניה שבריי ע"א שנשברה מאליה אין להן ביטול בשביל כך וזמנין דאמר משמיה משמשי ע"א אין להן ביטול בשביל כך: אין להן ביטול לעולם משום עבודת ע"א. כלומר הואיל ותקרובת ע"א הן וס"ל תקרובת ע"א אין לה ביטול לעולם: שמע ר' יוחנן. להא דרב ואמר יפה לימדנו רבי שכן המשתחוה לע"א של אוכלים כלומר תקרובת ע"א של אוכלין אין להן ביטול לעולם וה"נ משום דתקרובת אין לה ביטול: כילד הוא מבטלה. לאבני מרקולים: ברוק. שרוקק עליהן לבזיון ומבטלה: כאן בנזרקות לה. ואין להן ביטול דתקרובת ע"א אין לה ביטול וכאן בשאין נזרקות לה אלא ממרקולים עצמו ויש להן ביטול כשאר ע"א: כהדא. עובדא דשמעינן דאבני מרקולים יש להן ביטול: הוה ליה מרקולים גו חקלא. עשו הנכרים מרקולים בתוך היער שלו: אתא גביה בורגנרה. ממונה על בורגנין ועיירות ונכרי היה. ובב"ר ויחל נח איש האדמה בורגרה ופי' הערוך עובד האדמה: אמר ליה. בשביל ששמעתי שסר העיר מבקש לעבור כאן למחר וצריך לפנות האבנים מן הדרך: ארכונא. שר כמו נגיד אקרבנו תרגומו כמו ארכונא: א"ל. ר"ש בר' להנכרי בחייך אני מבקש ממך שתרים אותם כיפת האבנים משם: מן דרימון. לאחר שהרים ופינה אותן ממקומן והלך אותו הנכרי וביקש ליקח אותם א"ל ר"ש דידי אינון שעכשיו שביטלוס הגוי מותרין לי: שמע ר' חייה בר ווה ואמר ואית לאימיה בר. כלומר על שעשה התבולה זו הפליג בשבחו ואמר ויש לאמו בן חשוב וגדול בתור' כזה ועל דרך אשרי הוריו ודוגמתו בספ"ט דשביעית: ולא ר' חייה רבה תניתה. והא כבר תני לה ר' חייה בברייתא דלעיל ואוקימנא באבנים הנזרקות לה הוא דאין להן ביטול הא למרקולים עצמו יש ביטול ומאי רבותיה דר"ש ברבי: אלא. ה"ק: מן דשמע מיניה. דר' חייה רבה חזק הדין וקבעה להלכה למעשה ולזה היה משבחו שחילק בין אבנים הנזרקות לה ובין אבני מרקולים עצמן ודקדק בדברי ר' חייה רבה לחלק בכך:

הלכה ב מתני' מצא בראשו. של מרקולים או שאר ע"א כסות או כלים הרי אלו מותרין והוא שלא יהו מונחין לנוי כגון שהיו המעות מונחין בכיס ותלוי לו בצוארו וכסות מקופלת ומונחת על ראשו וכן כלים כפוין על ראשו שכל אלו הוא דרך בזיון: פרכילי הענבים. הענבים הכרותות עם הזמורות נקראו פרכילי הענבים: **גמ'** לא סוף דבר עטרות שיבלים. דהני הוי כעין פנים שמצינו שהיו באין במקדש לביכורים אלא אפי' עטרות של ורד דלא הוו כעין פנים אפי' הכי הואיל ודרך נוי הן אסורין: לא סוף דבר מרקולים ובראשו מעות. שמותרין הן אלא אפי' ע"א שאין לה קלקלין דאמרינן לעיל בפ"ב הלכה ג' ע"א שאין לה קנקלין כל הבית ידון לשם קנקלין דחוץ כפנים דמי ומהו דתימא דבכה"ג אפי' דבר שאינו של נוי אסורין קמ"ל דאפ"ה אם מצא בתוכה דבר שאינו של נוי וכגון מעות וכסות וכלים הרי אלו מותרין דלא אמרינן כל הבית ידון לשם קנקלין אלא במידי דתקרובת הואיל ואין לה קנקלין חוץ כפנים דמיא:

ואילו במקומן. רבי בא בשם רב זמנין דאת אמר שיברי ע"ז אין להן ביטול וזמנין דאת אמר משמשי ע"ז אין להן ביטול מ"ד משמשין כ"ש ע"ז מאן דמר ע"ז הא משמשין לא. רבי שמואל רבי אבהו בשם רב אבני מרקולים שנתפזרו אין להן ביטול לעולם משום עבודת ע"ז. שמע רבי יוחנן ומר יפה לימדנו רבי שכן המשתחוה לע"ז של *אכלים אין להן ביטול לעולם כיצד הוא מבטלה רבי חייה בר אדא אמר ברוק והתני רבי חייה אבני מרקולים שנתפזרו אין להן ביטול אמר רבי פינחס כאן בנזרקות לה וכאן בשאין נזרקות לה כהדא רבי שמעון ברבי הוה ליה מרקולים גו חקלא אתא גביה בורגנרה אמר ליה בגין דשמעית דארכונא בעי מיעבור הכא למחר אלא בחייך דאת מרים אילין כיפייא מן דרימון אזל בעו מיסבינון אמר ליה דידי אינון שמע רבי חייה בר ווה ומר ואית לאימיה בר. ולא רבי חייה רבה תניתה אלא מן דשמעה מיניה חזק וקבעה:

רבי בא בשם רב זמנין דאתמר שבר ע"א אין להם ביטול. ר"ל דעובדין לשברים לפיכך אין להם ביטול וזמנין דאתמר משמשי ע"א אין להם ביטול ר"ל משמשי ע"א נמי עובדין שברים. מ"ד ע"א כ"ש משמשין. מ"ד משמשין הא עכו"ם לא והוא ממש הא דאיתא בבבלי דף נ"ג ע"ב ואפי' למ"ד עובדין לשברים הנ"מ ע"א כיון דנפלה לה כו' אבל הני שהלי להאי כו' עיי"ש:
רשב"ל

הלכה ב מתני' מצא בראשו [ו] מעות כסות או כלים הרי אילו מותרין פרכילי ענבים עטרות של שבלים ויינות שמנים וסלתות וכל [ז] דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור: **גמ'** אמר ר' יונתן לא סוף דבר עטרות שיבולים אלא אפי' עטרות של וורד אמר רבי יוסי לא סוף דבר מרקולים ובראשו מעות אלא אפילו עבודה זרה שאין *לה קנקלין מצא בתוכה כסות או כלים הרי אילו מותרין:

הלכה

מראה הפנים

שברי ע"ז אין להן ביטול. כדפרישית דמתמת שנשברו אין להן ביטול אלא צריך שיבטלן אע"ג דשיברו ע"ז הן וכדרב דהתם בסוף פרק דלעיל דצריך שיבטל כל קיסם וקיסם ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח שם הלכה י"א כאוקמתא בתרייתא דהתם: **יפה** לימדנו רבי וכו'. התם בדף נ"ב ע"א בעא מיניה ר' יוחנן מר' ינאי תקרובות ע"ז של אוכלים מהו וכו' ושמעינן דלענין איסור פשיטא לן דאין ביטול לתקרובת ע"ז וכדרב גידל בריש פרקין דיליף לה מקרא. ומשמע מהכא דאבני מרקולים אית בהו משום תקרובת ע"ז כדמחלק בין אבנות הנזרקות לה דאותן תקרובת הן ואין מתבטלין ובין אבני מרקולים עצמן דע"ז הן ויש להן ביטול כשאר ע"ז כדמוכח מעובדא דר' שמעון ברבי אבל התם דקאמר בדף נ' על מתניתא דהייתי רבה בר ירמיה נכרי שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים מותרות דל"ק מדרב גידל דכעין פנים בעינן וליכא ומשמע דאין חילוק באבני מרקולים ואפילו אבנים הנזרקות לה אין בהן משום תקרובת לענין דלא מהני להן ביטול וכן מוכח בהדיא מהא דלקמן שם דף נ"א ע"א דקאמר זריקה משתברת בעינן אלא מעתה אבני בית מרקולים במה יאסרו וכו' רב אשי אמר כל אחת ואחת נעשית תקרובת לעצמה ותקרוב' לחבירתה ופי' רש"י ז"ל תקרובת לעצמה שהרי אין לה עבודה אחרת אלא זריקתה ובזריקתה נעשית ע"ז ונעבדה ואפי' אחרונה נאסרת משום ע"ז עצמה שמעינן לרב אשי דיהיב טעמא לאיסורא דבתרייתא דמשום ע"ז עצמה היא וכן לכלהו הנזרקות וא"כ לא משכחת לה באבני מרקולים דליהוי להו שם תקרובת לחוד ולא ע"ז עצמה לענין דס"ל דלא תהני להו ביטול ובהכי מסולקת תמיהת הרמ"ך שהבית הכ"מ שתמה במה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ח מעכו"ם בהלכה ט' ותקרובת ע"ז אינה בטילה לעולם דמאי סתם דבריו והא יש תקרובת דיש לה ביטול היכא דלא הוה משתבר כעין פנים וכדחזינן באבני מרקולים שבטלן נכרי דשרו וכו' דלק"מ דדעת הרמב"ם ז"ל דאין אבני מרקולים בכלל שם תקרובת לענין ביטול ודקאמר אבני מרקולים שבטלן נכרי מותרות מהאי טעמא גופיה דאין בהן שום אבן דליהוי עליה שם תקרובת ולא ע"ז עצמה כדרב אשי והיינו נמי דסתם דבריו גם לקמן בהלכה י"ב וכיצד מבטלין אבני מרקולים וכו' דאף אבנים המרקות לה כולן בכלל ע"ז דמרקולים הן ולא שייכא כלל לשם תקרובת בהן כי היכי דמחלק בין תערובת מרקולים לשארי תקרובת לענין ביטול: **לא** סוף דבר מרקולים ובראשו מעות אלא אפי' ע"ז שאין לה קנקלין וכו'. משמע דלמרקולים יש לה תורת קלקלין. והתם דף נ"א ע"ב קאמר נקטינן אין קלקלין לא לפעור ולא למרקולים וכו' אפי' חוץ כפנים דמו ואסור. ובפירוש כל שהוא לפנים מן הקלקלין דאמר התם אפי' מים ומלח אסור כבר כתבתי מזה לעיל בפ"ג הלכה ה' ד"ה כתוב אחד אומר דסוגית דהאי ש"ס אזלא כפי' התוס' גם דמטעם תקרובת הוא דכל שהוא לפנים תולין בו שהוא לתקרובת ואפי' דבר שאינו של נוי כגון מים ומלח וחוץ לקלקלין דבר של נוי אסור ודבר שאינו של נוי מותר לפי שבשם אין מקריבין אלא דבר של נוי וה"ק הש"ס התם ואהן אפי' אלא כגון מים ומלח וכלומר דשייכא ביה מידי דתקרובת כדאמר מלח לגוף ומים לדית וע"ש ונקטינן הכתא לפי זה דבע"ז שיש לה קילקלין אין איסור בלפנים מן הקלקלין בדבר שאינו של נוי ולא שייך ביה תקרובת כלל כגון מעות וכסות וכלים כדרך בזיון וכדאמר הכא הש"ס בהדיא ולשיטתיה אזיל כדלעיל פ"ג וכמבואר ולכאורה נראה מהמתני' כן דמצא בראשו מעות וכו' הרי אלו מותרין ומשמע דבלפנים מן הקלקלין איירי ואפ"ה דבר של בזיון מותר דאינו נאסר גם דבר שאינו של נוי אלא דבר דשייכא ביה מידי דתקרובת. אבל דעת הרמב"ם ז"ל אינו כן אלא בלפנים מן הקלקלין כל דבר אסור ואפי' הוא של בזיון ולא שייכא ביה מידי דתקרובת שכך כתב בהדיא בפ"ז מעכו"ם בהל' י"ו שמצאת כסות וכו' בד"א בזמן שמצא חוץ למקום עבודתו אבל אם מצאו בפנים בין דרך כבוד בין דרך בזיון בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי כל הנמצא בפנים אסור אפי' מים ומלח ופעור ומרקולים כל הנמצא עמהן בין בפנים בין בחוץ אסור בהנאה. ואפשר הוא ז"ל דמתני' במצא בראשו וכו' לאו אמרקולים קאי אלא על ע"ז שיש לה קלקלין ומצאן חוץ למקום עבודתן ועלה קאמר רב אסי בר חייה התם דאם מצא לפנים מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסור כלומר אפי' שהוא דרך בזיון ואינו עומד לתקרובת ע"ז זו כלל. והריטב"א ז"ל כתב כדעת התוס' וכתב שכן דעת הרשב"א והרא"ה ז"ל והקשה על דעת הרמב"ם שאינו נכון שהרי מצא בראשו מעות לפנים מן הקלקלין הוא וכ"ש למאי דאסיקנא דאין קלקלין למרקולים דאפי' חוץ כפנים והפ"ה קתני מותרין לפי שאינם דרך נוי. ולמאי דאמרן לפי' הרמב"ם ז"ל ל"ק דמצא בראשו על סתם ע"ז קאי ובעומד חוץ לקלקלין. וכתב עוד הריטב"א ומיהו מצינו בירושלמי שאמרו על מתניתנו לא סוף דבר וכו' ולפי הגי' הזאת היה נראה שהם סבורין דע"ז שיש לה קלקלין כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפי' דבר שאינו לתקרובת ואינו עומד דרך כבוד ה"ז אסור שהקלקלין הללו קלקלתם לאסור מה שלפנים מהם אבל כשאין לה קלקלין יש לה קולא לענין נויין דדבר שאינו של נוי מותר ויש לה תומרא לדבר של תקרובת דאפי' חוץ כפנים דמי כפום גמרא דילן וקרא דעמהם ועליהם לא דרשינן ליה אלא לע"ז שאין לה קלקלין כדרך שהיו עובדי ע"ז בזמן ההוא כן נראה לפי גי' זו של הירושלמי ועליו סמך הרב רבינו יונה ז"ל אבל היא שיטה דחוקה בעיני ונראה לי שיש בה טעות סופרים וכן הגי' אפי' ע"ז שיש לה קלקלין ואתיא כגמרא דילן ממש וכפשוטה הדעת מכרעת כן עכ"ל. ונס אתיא

כבר לאדן

שמע רבי חייא רבה ומר ואית ומו' ולא ר' חייא רבה תניתא וכו' חזר וקבעה כנ"ל:

גליון אפרים

אבני מרקולים שנתפזרו אין להם בטול (נראה משום דכל אבן ואבן חשוב בפני עצמו ומשו"ה אמר שכן המשתחוה לע"ג של אוכלין אין להן בטול ע"י פירור מפני שהפירורים ראויים לאכילה). כילד הוא מבטלה (לע"ז של אוכלים). וכן כתב ביפ"ע: **והתני** ר"ח אבני מרקולים שנתפזרו יש להם בטול כנ"ל ט'. שמע ר' חייה רבה ומר כנ"ל נוע"י: **אלא מן דשמעה** מיניה חזק וקבעה. כלומר אחר ששמע ר' חייה מר"ש ברבי חזק וקבעה בברייתות שלו:

ע"י רו

בב נא ע"ב

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ז מע"ז הל' יו סמג לאוין מב טוש"ע י"ד סי' קמג ס"ג

ז ב מיי' שם פ"ט הל' יד

ח ג מיי' וסמ"ג שם טוש"ע שם סי' קלט ס"א

ט ד מיי' שם פ"ח הל' ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קמו ס"ס

י ה מיי' שם טוש"ע שם ס"א

יא ו מיי' שם טוש"ע שם סי' קמו ס"ג

רידב"ז

רשב"ל אמר באומן שעושה למכור בשוק היא מתניתא שכיון שנגמר דבר בריא שהשתחוה לה משום דאינו ממתין לעיבדה אח"כ דשמא ימכרנה תיכף ולא יהי' לו זמן להשתחות לה ע"כ אינו ממתין ועובדה תומ"י אבל כשעושה לעצמו אינו ממהר כ"כ להשתחות לה דסבר עדיין יש זמן לזה:

ר"ה בשם רשב"ל החוצב צלם לע"ז אע"ג דאת אמר אין קרקע נאסר מתרין בו' על כל סיתות וסיתות וכשיתלש לוקה ר"ל לוקה על העשי' משום לא תעשון אתי ולא תלי האיסור עשי' באיסור הנאה של ע"ז אע"ג דלא חשוב כו"ם לענין איסור מ"מ חשוב כו"ם לענין איסור עשיה ומתרין בו על כל סיתות וסיתות במחובר וכשתגמור העשיה לוקה ואימתי נגמר העשיה בשעת תלישה אבל כ"ז שלא נתלש לא נגמר העשיה דהא עשאו ע"מ לתלוש וכן מסיק כשעושה צלם לע"ז ע"ג בהמה אע"ג דאין נאסר בחיים מ"מ חייב על העשיה כשיגמור:

רב

הלכה ג מתני'

ע"ז א שיש בה גינה ומרחץ נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה: **גמ'** כיני מתניתא בטובת הכומרין ושלא בטובת הכומרין. ב חלילין של ע"ז אסור למוכרן אם היו מעלין שכר למדינה אע"פ שעושין בהן צורך לע"ז מותר למוכרן חנות של ע"ז אסור לשוכרה אם היתה מעלה שכר למדינה אע"פ שעושין בה צורך לע"ז מותר לשוכרה. הגובה לשם ע"ז אסור ליתן לו אם היה מעלה שכר למדינה אע"פ שהוא גובה לשם ע"ז מותר ליתן לו ומתניתא אמרה כן היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה:

הלכה ד מתני'

ע"ז של נכרי ג אסורה מיד ושל ישראל משתיעבד ד נכרי מבטל ע"ז שלו ושל ישראל ה וישראל אינו מבטל ע"ז של נכרי ו המבטל ע"ז ביטל משמשיה ביטל משמשיה משמשיה מבוטלין והיא אסורה: **גמ'** רשב"ל אמר באומן שעושה למכור לשוק היא מתניתא שכיון שנגמרה דבר ברי שהשתחוה לה. רבי יוסי בעי אם דבר ברי שהשתחוה לה בדא תנינן ע"ז של נכרי אסורה מיד ושל ישראל עד שתיעבד. רבי הילא בשם רשב"ל החוצב צלם לע"ז אע"ג דאת אמר אין קרקע נאסר מתרין בו על כל סיתות וסיתות לכשיתלש לוקה. אמר רבי יוסי את ש"מ העושה צלם לע"ז אע"ג דאת אמר אין דבר שיש בו רוח חיים נאסר מתרין בו על כל קורנס וקורנס לכשיגמר לוקה. ע"ז של נכרי אסורה מיד לפיכך יש לה ביטול ושל ישראל משתיעבד לפיכך אין לה ביטול אמר רבי זעירא לית כאן לפיכך אלא אין לה ביטול ויש לה ביטול. ע"ז של נכרי אסורה מיד דכתיב °אבד תאבדון מיד ושל ישראל עד שתיעבד דכתיב °ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ונומר לכשישים. ואית דמחלפין ליה ע"ז של ישראל אסור מיד דכתיב ארור האיש ושל נכרי עד שתיעבד דכתיב אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים. רבי יצחק בר נחמן בשם שמואל שמע לה מן הדא אם ירשתו כשהוא אלוה באש תשרפו ואם לאו °אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם.

רבי

פני משה

נהנין ממנה שלא בטובה. שלא יחזיק טובה להכומרים: היה שלה ושל אחרים נהנין ממנה. אפי' בטובת הכומרים ובלבד שלא יתן שכר: **גמ'** כיני מתניתא. בטובה דקתני בטובת הכומרין ושלא בטובה שלא בטובת הכומרי' אבל בטובת הנכרים העובדין אותה מותר להחזיק להם איזה טובה: חלילין של ע"א. שעשוין להמכר ולהשתכר בהן: אסור למוכרן. דמשתכר לע"א: אם היו מעלין שכר למדינה. הוי כשלה ושל אחרים: אסור לשוכרן. דמעלה שכר לע"א: הגובה. גבאין שלהם הגובין מעות לשם ע"א אסור ליתן לו ואם היה מעלה מן גביית המעות שכר למדינה אע"פ שהוא גובה גם לע"א מותר ליתן לו. ותוספתא היא ברים פ"ז: ומתניתין. נמי אמרה כן דהיכי שיש לאחרים חלק עם הע"א מקילינן בה:

הלכה ד מתני' ע"א של נכרי אסורה מיד. דכתיב פסילי אלהיהם משפיסלו נעשה לו לאלוה: ושל ישראל משתיעבד. דכתיב ושם בסתר עד שיעשה לה דברים של סתר כלומר שיעבדנה שהישראל אינו עובד ע"א אלא בסתר מפני שמתיירא מהב"ד: נכרי מבטל ע"א שלו. דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש כשהן נוהגין בהן מנהג אלהות אבל אם בטלוה הרי אלו מותרין: ושל ישראל. בזמן שיש להנכרי שותפות בה ואין הלכה כן אלא הנכרי אין מבטל ע"א של ישראל אפי' יש לו בה שותפות: וישראל אינו מבטל ע"א. אפי' נתן לו הנכרי רשות: ביטל משמשיה. דמשמשיה טפילין לה אבל אם ביטול משמשיה ע"א אינה בטילה בביטול זה ועד שיבטלנה: **גמ'** באומן. נכרי שעושה למכור הע"א לשוק היא מתני' ולפיכך אסורה מיד שדבר ברור הוא שכיון שנגמרה השתחוה לה שחושב לפי טעותו שתסייע לו למכרה: ר' יוסי בעי. על זה דאי לטעמא דידך שדבר ברור הוא שהשתחוה לה א"כ היאך בדא תנינן ע"א וכו' ושל ישראל עד שתיעבד הא אמרת דמסתמא כיון שנגמרה השתחוה לה ואפי' של ישראל תיאסר דכבר עבדה: החוצב. אבן מן הקרקע לעשות צלם לע"א: אע"ג דאת אמר. אין המחובר לקרקע נאסר להדיוט משום ע"א כדאמרינן בפ' דלעיל מתרין בו בישראל זה על כל סיתות וסיתות ולכשיתלש ויהא שם ע"א עליה לוקה: את ש"מ. דכן הדין בעושה צלם לע"א בדבר שיש בו רוח חיים כגון שעושה הצלם להשים על הבהמה שהיא ע"א שלו: ע"א של נכרי אסורה מיד לפיכך וכו'. ולקמיה משיב על זה: לית כאן לפיכך. לא שייך כאן לפיכך שאין הדבר תלוי זה בזה אלא דין ביטול נשנה בפני עצמו במתני' של נכרי יש לה ביטול ושל ישראל אין לה ביטול: דכתיב אבד תאבדון. לרבות אפי' אין אתם יודעין שעבדו תאבדון מיד כאשר תמצאו ע"א שלהם: אשר יעשה פסל ומסכה וגו' ושם בסתר. לכשישים דבר שבסתר שיעבדו: ואית דמחלפין ליה. איכא תנא דפליג על תנא דמתני' ומחליף ע"א של ישראל אסורה מיד דכתיב ארור האיש אשר יעשה פסל משעשאו קם ליה בארור מכלל דשם ע"א עליה ונאסרה: של נכרי עד שתיעבד דכתיב אבד וגו' אשר עבדו שם. דוקא ולא דריש ליה אבד תאבדון דדברי התורה כלשון בני אדם: שמע לה מן הדא. יליף לה אליבי' דהאי תנא דס"ל דשל נכרי אינה אסורה עד שתיעבד מהאי קרא דכתיב אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם דמשמע אף אלהיהם לך בירושה ומותר בהנאה וכתיב התם ונתצתם את מזבחותם וגו' ואשריהם תשרפון באש הא כיצד דרוש ביה הכי אם ירשתו כשהוא אלוה שכבר עבדו באש תשרופו ואם לאו שלא עבדו אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם הרי הן לך בירושה ומותרין בהנאה:

רבי

מסורת הש"ס

ע"ז מד ע"ב (תוספתא פ"ז) שם מב ע"א סד ע"ב

ע"ב נב דברים יב

שם כז

שם יב

מראה הפנים

אתיא לפ"ד ולפי שיטתו ופי' התוס' לפי הגהתו ז"ל (ונראה שיש ט"ס בדיש דבריו וכן במ"ש אבל כשאין לה קלקלין וכו') ומיהו גי' זו א"א לגנות דהכי מוכחא מסוגיא דפ"ג דס"ל לאביי ב"ס דלפניס מן הקלקלין אסור כמ"ד דשייכא ביה תקרובת דוקא דבהדיה אמר התם והאי אפילו וכו' כדלעיל ומעות וכו' מותרין מפני שהן דרך בזיון ולאו מידי דתקרובת כלל ולפי הגי' בלפנינו אתיא שפיר כדהתם בזה כפי' התוס' וכאשר נתבאר ואין להאריך יותר:

חלילין של ע"ז אסור למוכרן. ובתוספתא ריש פ"ז הגי' חלילין של ע"ז אסור לספוד בהן ואם היו מעלין שכר למדינה אע"פ שהן עשוין לצורך ע"ז מותר לספוד בהן. וכן העתיק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מעכו"ם הל' י"ד לרישא דתוספתא ולא העתיק הסיפא ולטעמיה אזיל דכתב בפ"ז בהל' י"ז בדינא דמתני' היה לה ולאחרים נהנין ממנה אפי' בטובת כהניה ובלבד שלא יתן שכר וזהו כלישנא קמא דאביי דהתם דמתני' על רישא דמתני' וסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפי' בטובת כומרין נמי שפיר דמי והיינו בטובת דברים אבל שכר לעולם אסור דקא מהני לע"ז וכתב הר"ן שכך פי' הראב"ד ז"ל הא דבטובה ושלא בטובה ולפיכך לא פסק הרמב"ם בתוספתא והירושלמי שפירשו להמתני' על דרך התוספתא ע"ש ונראה דמדמה הוא ז"ל. הא דינא לסא דאמרי' בפ"ק בחנויות המעוטרות דכל' היכא דשקלי מכס לע"ז אסור ומשמע דאע"ג דאיכא הנאת אחרים בהדה כהתם ידיד דאיכא נמי טובת המדינה. אבל דעת הרא"ש ז"ל כדעת ר"ת שבכיא סייעתא מהתוספתא ומדהכא דכל היכי שאינו מחזיק להם טובה אפי' בשכר מותר כדאיכא הנאת אחרים בהדה וכדכתב הטור בסי' קמ"ג ומשם גלמד פי' דברי הרא"ש ז"ל וע"ש ובהגה שם כתב דברי הטור על דברי הש"ע שהם דברי הרמב"ם ז"ל וכדעת י"א היה ל"ל:

רבי יוסי בעי וכו'. וכן לא מחלק התם בזה דלטעמא דר"ע דאתיא מתני' כוותיה דשל נכרי אסורה מיד דדריש לה מפסילי אלהיהם משפיסלו וכו' וא"כ ליכא לחלק בין אומן או לא. והכא דריש לה למ"ד דמתני' מאבד תאבדון מיד וא"כ פשוטא דאין לחלק. ומיהו איכא נ"מ בין הני דרשות דלמאי דיליף התם מפסילי אלהיהם א"כ לענין ביטול הנכרי ע"כ דנפקא ליה כדשמואל התם בדף נ"ב ע"א מולקחת לך הא כילד וכו' ולמאי דיליף הכא מאבד תאבדון א"כ מלינו למילף ביטול מפסילי אלהיהם והא דדריש לה ר' יצחק לקמן לביטול מולקחת לך משום דדרשה פשוטה היא דבהדיא קאמר קרא דלפעמים ולקחת לך. א"כ יש לפרש להא דר' יצחק לקמן שמע לה מן הדא וכו' דעל האי מ"ד קאי דס"ל דשל נכרי עד שתיעבד וס"ק את אין את תומד ולוקח אבל מה שאחרים תומדין לכן ליקח ועדיין לא עבדוהו את לוקח ולא איירי בביטול:

לכשיגמר לוקה. טעמא דלענין איסורא ג"כ אינה נאסרת עד שתיגמר כדאמרינן התם בפ"ק דף י"ט ע"ב גבי איסורא מאן קא גריס לע"ז גמר מלאכה וכו' וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מעכו"ם הלכה ה' במ"ש לענין איסור וכן נמי נלמד לענין מלקות שכתב שם וע"ש:

רבי

שנויי נוסחאות (סוכ"ז) אסור כד"ו אסירה.

גליון אפרים אמר ר' יוסי אה ש"מ שעושה צלם לעו"ג מתרין בו על כל קורנס פו' כנ"ל:

מסורת הש"ס

רבי יוחנן בשם רבי ינאי שמע לה מן הדא דברים ז °לא תחמוד כסף וזהב עליהם את אין את חומד ולוקח אחרים חומדים ואת לוקח. רבי יוחנן אמר לבר דרוסיי חות ותבר כל אילין צלמייא דגו דימוסין ונחת ותבר כולהון פרא חד ולמה כן אמר רבי יוסי בי רבי בון מפני שנחשד ישראל אחד להיות מקטיר עליו. רבי חיי' בר אשי בשם רב רבי הוה *יתיב מתני לרבי שמעון בריה הנכרי מבטל ע"ז שלו ושל חבירו. א"ל עד דהוה חייליך עלך כן את תניי תני הנכרי מבטל ע"ז שלו ושל ישראל אמר לו לאו בני ע"ז שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם ותני כן ר"ש בן מנסיא אומר ע"ז שעבדה ישראל *אין לה ביטול [א] לעולם. רב מתני בשם טעמא דאהן דברים כז תנייא °ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה לעולם. בר קפרא אשכח *חד עיזקא צר. חד טלי ארמאי הוה פרי בתריה הוה מחי ליה הוה מיקל ליה הוה א"ל רוק עלה והוא לא מקבל עלוי אשתין עלה והוא לא מקבל עלוי. הדא אמרה נכרי מבטל ע"ז שלו ושל חבירו [ב] על כרחו והוא שיודע [ג] טיב ע"ז שלו הדא אמרה עבודה זרה שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם. ותיעשה כע"ז [ד] שהניחוה *עובדיה ותהא בטילה אמר רבי זעירא כל שאילו מאיליה היא בטילה ישראל מבטלה וכל שאילו מאיליה אינה בטילה אין ישראל מבטלה. רב *אמר בימוס לא בטיל הא אם ביטלו בטל מחלפת שיטתיה דרב תמן הוא אמר *מזו המתיך כוס לע"ז נאסר מיד והכא את אמר הכין כאן בשקיטר וכאן בשלא קיטר ואפילו תימר כאן וכאן בשקיטר רב כדעתי' דרב אמר מזו המתיך כוס לע"ז נאסר מיד. רב אמר בימוס לא בטל הא משמשיו בטלו מחלפה שיטתיה דרב תמן

פני משה

ר' יוחנן בשם ר' ינאי שמע לה מן הדא. אביטול. קאי דנכרי מבטל ע"א שלו מהכא הוא דשמעינן דכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת דרוש ביה הכי את אין את רשאי להיות חומד ולוקח אבל אחרי' חומדים כלומר כשהנכרי מבטלו מאליו וחומדו ליקח לו רשאי את להיות לוקח שכבר ביטלו: לבר דרוסיי. כך שמו רד ושבור כל אלו הצלמים שבמרחץ טבריא ושבר לכולן חוץ מאחד מהן שהניחו: מפני שנחשד ישראל אחד להיות מקטיר עליו. להצלם הזה ואין לו ביטול עולמית ולא מהני אם ישברו אם לא: בשם רב. אמר להדא מילתא דרבי הוה יתיב ומתני לר' שמעון בריה הנכרי מבטל ע"א שלו ושל חבירו: עד דהוה חיילך עלך. בעודך בכח שלך ובילדותך את תני לנא הנכרי מבטל ע"א שלו ושל ישראל כשהם בשותפות בע"א זו ומ"ט חזרת בך: לאו בני. לא כמו ששניתי בילדותי אלא ע"א שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם ואע"ג שיש לנכרי שותפות בה אינו יכול לבטל חלקו של ישראל: בשם טעמא דאהן תנייא. בשמו של תנא הזה דס"ל דאין לה ביטול וקאמר טעמא דכתיב ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' ושם בסתר משמע לעולם הוא שם לו בסתר דלא מהני אם מבטלו: אשכח חד עיזקא לר. מצא טבעת אחת ציורה ע"א עליה. חד טלי ארמאה הוה פרי אבתריה ונער אחד נכרי היה רץ אחריו ורוצה להגביה הטבעת וקדמו בר קפרא ולא הניחו להגביה והיה מכה את הנער ומבזה אותו שירוק עליו או שישתין עליו לבטלה ולא רצה לקבל ממנו לעשות כן: הדא אמרה נכרי מבטל ע"א שלו ושל חבירו. שהרי מניחה היתה ואמר לו לבטלה וש"מ בטל כרחו נמי הוי ביטול שרצה להכריחו וש"מ והוא שיודע בטיב ע"א שלו שאחרי שרצה בר קפרא שאינו רוצה לבטלה מרצונו מפני שהיה אדוק בע"א שלו ביקש להכריחו כדי לבטלה: הדא אמרה ע"א שאבדה ביד ישראל וכו' כצ"ל. כלומר אע"פ שאבדה בעלה אם באת ביד ישראל אין לה ביטול לעולם ולפיכך ביקש שיבטל זה הנכרי קודם שתבא לידו: ותיעשה כע"א שהניחוה עובדיה. דתנן לקמן אם הניחוה בשעת שלום בטילה וה"נ כשאבדה הנכרי תהא כמו שהניחוה עובדיה: כל שאילו מאליה היא בטילה. כמו התם שהניחוה מדעתם: ישראל מבטלה. כלומר מותר הישראל ליקחה: וכל שאילו מאליה אינה בטילה. כמו הכא דאבידה היא ושלא מדעת נפלה כשבאת ליד ישראל שוב אינה בטילה: רב אמר בימוס לא בטיל. וקס"ד דבבימוס שאינה נעבדת עצמה מיירי אלא שנעשית להעמיד עליה ע"א והוי כמשמשי ע"א וקאמר רב דבימוס לא בטיל וכלומר דאע"ג דהנכרי ביטל הע"א עצמה ונטלה מעל הבימוס מ"מ הבימוס לא בטיל דעתיד להעמיד עליה ע"א אחרת א"כ דרב קאמר בימוס לא בטיל אע"פ שנפגם לא בטיל כשאר ע"א שנשברה דאיכא למ"ד בפרק דלעיל דבטלה מ"מ בבימוס לא איכפת ליה אע"פ שנשבר במקצת. ומדייק הש"ס הא אם ביטלו להבימוס עצמו בטל הוא כלומר מדקאמר דלא בטיל מאליו כשנפגם לפי שדעתו עוד לעבדה אלמא בימוס כע"א חשיב לה: מחלפה שיטתיה דרב דתמן הוא אמר. לעיל בפ"ג הלכה ח' גבי ג' אבנים הן אבן שהלבה מתחילה לבימוס וכו' וקמדייק התם לר' אלעזר משמיה דרב מזו שמעת לה דהמתיך כוס לע"א נאסר מיד אע"ג דמשמשין הוי דס"ל משמשי ע"א נאסרין מיד כבימוס דמשמשיה הוי אלמא דבימוס משמשי ע"א חשיבא והכא את אמר הכין דכע"א עצמה דייניגן לה: כאן בשקיטר. הא דרב הכא בשקיטר להבימוס ודינה כדין ע"א לענין אם ביטלה בפירוש ולעולם אם נפגמה מעצמה אסורה כדאמרן דלא איכפת ליה להנכרי בפגימת הבימוס וכאן במתני' דג' אבנים דשלא קיטר להבימוס ולא הוי אלא כמשמשיה ולפיכך דייק ר"א אליבא דרב מזו המתיך כוס לע"א נאסר מיד: ואפי' תימר וכו'. ודחי לה הש"ם דאפ"ת דכאן וכאן בשקיטר לבימוס וכע"א עצמה היא ולא תימר כדר' אלעזר התם אלא רב כדעתיה דרב אמר מזו המיותכין לע"א נאסר מיד כצ"ל וכן אמר רב גופיה שם דע"א עצמה נאסר מיד. שמעינן מהאי מתני' ורב דקאמר הכא בימוס לא בטיל הכי תידוק מיניה הא משמשין בטלו וכלומר דעל מבטל ע"א קאי דאם ביטל הע"א הבימוס לא בטיל הא משמשיה בטלו וכדתנן המבטל ע"א ביטל משמשיה והא קמ"ל דבימוס לאו בכלל משמשיה היא: תמן

רידב"ז

רב אמר בימוס לא בטל והוא כמו דגרסינן בבבלי דף נ"ג ע"ב רב ושמואל דאמרי תרוייהו בימוס שנפגם אסור ואפי' למ"ד אין עובדין לשברים הנ"מ עכו"ם דזילא בי' מילתא למפלח לשברים אבל האי לא איכפת לי' א"ל מאן יהיב לן מעפרי' דרב ושמואל ומלאינן עיינין. הא ר"י ור"ל דאמרי תרוייהו בימוס שנפגם מותר ואפי' למ"ד עובדין לשברים הנ"מ עכו"ם דכיון דפלחא זילא בה מילתי' לבטולי' אבל הני שקלי להאי ומייתי בימוס אחרינא ע"כ ועפ"ז מובן היטב סוגיא דידן רב אמר בימוס לא בטל בשנשבר ונפגם אינו בטל מאליו אבל אם ביטלו בפירוש בטל ר"ל דלא תימא הא דלא בטל הוא משום דבימוס ניבולה רע ואין ביטול לבימוס כלל כלישנא אחרינא בסמוך ע"כ מסיק דז"א דאם בטלו בפירוש מהני לי' ביטול אך בשברים אין ביטול ע"ז פריך והא רב אמר תמן מזו המתיך כוס לע"ז נאסר מיד ולמד מן בימוס אלמא דס"ל דבימוס הוי משמשין וכיון דהוי משמשין ליתא למ"ד דלא נתבטל בשבירה דאפילו למ"ד עובדין לשברים הנ"מ עכו"ם דכיון דפלחה זילא בה מילתא לבטולי' אבל משמשין לא א"כ מחלפי' שיטתי' דרב ע"ז משני כאן בשקיטר כאן בשלא קיטר. ר"ל כאן כיון שקיטר ג"כ זילא בי' מילתא והוי כעכו"ם עצמה והא דס"ל לרבא דהוי משמשין היא בשלא קיטר והוי משמשין ונאסר מיד דס"ל דמשמשין לכו"ע נאסר מיד כדאיתא בסוגיא בפ"ג הי"מ עיי"ש ומסיק דאפילו תימא כאן וכאן בקיטור ואפ"ה לא הוי עכו"ם עצמה אלא משמשין דאפילו קיטר לא הוי ג"כ אלא משמשין ומ"מ לא קשה לרב דאדרבה רב לטעמי' דכיון דס"ל דבימוס הוי משמש [וכדס"ל המתיך כוס לע"ז נאסר מיד] א"כ בשביל זה גופי' ס"ל דלא נתבטל בשבירה וכדאיתא בבבל אליבא דרב דס"ל דאפילו למ"ד אין עובדין לשברים הנ"מ עכו"ם דזילא בי' מילתא למפלח לשברים אבל האי לא איכפת ליה ואדרבה משום דהוי משמשין לפיכך חמור טפי דלא נתבטל בשבירה והשתא קאמר לישנא אחרינא רב אמר בימוס לא

מראה הפנים

רבי הוה יתיב מתני לר"ש בריה הנכרי מבטל וכו'. וכדאמר התם בפלקין דף נ"כ ע"כ שנית לנו בילדותיך וכו' ובנוסחת המשנה דהכא נשנית נוסחת רבי בילדותו כמו הכסף קונה את הזהב דפ"ד דב"מ ועי"ש: בר קפרא אשכח חד עיזקא לר'. כעין האי עובדא גרים התם בפ"ק דלעיל דף מ"ג ע"א בר"א הקפר בריבי מצא שם טבעת וכו' וגרים התם שטרו וביטלו ומסיק כדהכא דהיינו טעמא דאע"פ שאבדה ושתם אביד' יאוש בעלים הוא מ"מ מאסורה לא מיאש מימר אמר אי נכרי משכח לה וכו' והלכך אם היתה באת לידו קודם הביטול היתה אסורה לעולם: רב אמר בימוס לא בטיל. לפי הסוגיא דלעיל פ"ב שהביא הש"ם להא היה נראה לכאורה לפרש כלי' קמא שפירשתי בפנים דהתם מבני לה פתר לה כהדין הנייא דתנינן תמן ע"ז של נכרי אסורה מיד וכו' ומילתיה דרב הולא אליבא דמ"ד של נכרי אינה אסורה עד שתיעבד כדפרישית שתם והלכך שפיר הוא דדייקינן הא אם ביטלו ביטל והיינו לתנאי דאמר כהלכה זו לעיל ע"ז של נכרי אסורה מיד לפיכך יש לה ביטול וכו' ודחי לה ר"ז לית כאן לפיכך וכו'. וא"כ לדברי ר"ז יש לומר דאיפכא מסתברא דלמ"ד דע"ז של נכרי בעבודתה הוא דנאסרה שייכא בה ביטול כשמבטלה מע"ז ולמ"ד אסורה מיד איכא למימר דלא מהני לה ביטול הואיל ונאסרה מיד כשנעשית ולאו בעבודתה תליא מילתא וכסברא זו מצאתי בתוספתא פ"ו דתני התם ישראל שעשה ע"ז אסורה אע"פ שלא עבדה לפיכך אין יכול לבטלה נכרי שעשה ע"ז מותרת עד שתיעבד לפיכך יכול לבטלה ואף דלפי המסקנא האי סברא לא קאי מ"מ יש פנים אחרים

קב לאדם

ותבר כלהון פרא חד. פירוש פחות אחד ומקשה ולמה הניח אפילו אחד ופריק דישראל רשע נחשד שהיה עובדה והיא ע"ז של ישראל ואין לה ביטול: עד דהוה חייליך עלך כן אתניתני הנכרי וכו' כצ"ל ודוגמתו בב"מ לעיל:

גליון אפרים

עד דהוה חיילך עלך כן את תניי תני נ"ל כן אתניתני כמו בב"מ ריש פ"ד: בר קפרא אשכח חד עיזקא גר חד טלי וארמאי הוו פרי כו' הוה מחי ליה להגדול כו' הדא אמרה כו' והוא שיודע כו' (דאל"כ היה לו לכוף את הקטן והקטן היה מסתמא מבטלו ועיין בבבלי מ"ג ע"א). (נוע"י): רב אמר בימוס לא בטיל הא אם ביטלו בטל (כלומר דבימוס דינו כע"ג עצמה ולא כמשמשין שהדין הוא שהמבטל ע"ג ביטל משמשיה ואם לא ביטל להבימוס לא בטל) מחלפה שיטתיה דרב כו' מזו (היינו מאבן שחלבה מתחילה לבימוס ה"ז אסורה) המתיך כוס כו' (אלמא הדין בימוס כדין משמשין) כאן בשקיטר וכאן בשלא קיטר ואפילו תימר כאן וכאן בשלא קיטר (כצ"ל) רב כדעתיה כו' בימוס לא בטיל הא משמשין בטלו (דבשאר משמשין המבטל לע"ג מבטל משמשיה אבל את הבימוס אינו מבטל שאם מבטל ע"ג זו מעמיד עליו ע"ג אחרת) מחלפה שיטתיה דרב כו' בשהילכו להם המלכים (כצ"ל) בדרך אחרת והכא הוא אמר הכן (כלומר דבימוס גרוע משאר משמשין שאינם בטלים בזה שהמלכים הולכים בדרך אחרת והכא הוא אומר שבימוס עדיף ממשמשין) כאן בשקיטר כו' ואפילו תימר כאן וכאן בשלא קיטר (כצ"ל) רב כדעתיה כו' וחסר התירוץ דבימוס של מלכים שאני. וכמו שפרש"י במשנה מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברים. כלומר שאינן מוכנות למושב ע"ג כל שעה אלא לאותה שעה. ובגמרא מפרש מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברין ומלכים מניחין דרך זו והולכין בדרך אחרת ופרש"י הלכך לאו משמשי ע"ג חשיבי אבל בימוסיאות שאינן של מלכים שנעשו להניח עליהם ע"ג תמיד חמירי ממשמשין ואפילו אם ביטל הע"ג שעליהן לא בטלו מפני שמעמיד עליהן ע"ג אחרות. וכצ"ל ס"ה זעור ב"ח בשם ר"ח בשמכרם לערך נסלקו צ"ל לצורך וכן צ"ל בכל שהלכם:

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ח מהל' ע"ז ה"ט טוש"ע יו"ד סי' קמו ס"א
יג ב ג מיי' שם סמ"ג עשין טוש"ע שם ס"ב
יד ד מיי' שם ה"י טוש"ע שם ס"י

מסורת הש"ס

ע"ז נג | שם נג | שם מג | שם נג ע"ב | שם | (לעיל ה"ג)

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' י טוש"ע יו"ד סי' קמו ס"ז
טז
ב מיי' שם טוש"ע שם ס"ו

לא בטל ומדייק ע"ז הא משמשין בטלו ולא מדייק הא אם ביטלו בטל כלישנא קמא אלא דס"ל דלא מהני בי' שום ביטול בעולם קאמר דבימוס הוי ניבולה רע כההיא דאיתא לעיל בפ"ג הי"א עיי"ש אלא מדייק הא משמשין בטלו ולא דטעמי' דרב הוא משום דהוי משמשין דלא נתבטל בסבורה אלא דאין ביטול כלל לבימוס משום דניבולה רע ובימוס לא הוי משמשין ופריך מחלפי' שיטתי' דרב תמן אמר ר"ש בשם רב כשהלכו להם המלכים [כצ"ל וכן איתא בבבלי דף נ"ג] בדרך אחרת והכא הוא אמר הכין פי' כיון דהמלכים הלכו בדרך אחרת ביטלו אותם כדאיתא בתוס' ז"ל דף נ"ג ע"ב ד"ה והולכים עיי"ש א"כ סבירא ליה לרב דבימוס בטל ע"ז משני דכאן מיירי בשקיטר לפיכך לא בטל דהוי ע"א עצמה וניבולה רע והתם מיירי בשלא קיטר לפיכך בטל דלא הוי ע"א ע"ז מסיק דאפילו תימא כאן וכאן בשקיטר רב כדעתי' כו' כצ"ל דאפילו תימא בשקיטר מהניא בי' ביטול מכל מקום אינו מחלפת שיטתי' דרב דאדרבא רב לא קאמר אלא משום משמשין דחמירא לענ"ן סבירה מן ע"א עצמה דבעכו"ם כיון שנשבר זילא בי' מילתא למפלחה אבל בשברים לא איכפת ליה כדאיתא בבבלי אליבא דרב כנ"ל ומשום דבמשמשין לא מהני שבירה ולא כדקדייקת הא משמשין בטלו. ואך בימוס כיון דהוי ע"א וניבולה רע לא מהני לה שום ביטול אפילו אם ביטלה אינו בטל ז"א דלא תדייק הא משמשין בטל ז"א אלא כל עיקר טעמא דרב דס"ל דבימוס לא בטל הוא דוקא במשמשין בשברים משום דבמשמשין לא מהני שבירה דלא זולא בי' מילתא למפלח לשברים כנ"ל. ודוק מינה הא אם ביטלו בטל כלישנא קמא. ע"כ גבי בימוס של מלכים דביטלו בפירוש שפיר בטל:
תני

פני משה

תמן אמר רב ששת בשם רב. גבי בימסאות של מלכים דתנן לקמן הרי אלו מותרין מפני שמעמידין אותן בשעה שהמלכים עוברין ופעמים שמהלכין להן בדרך אחרת ואין חוששין להם והשתא מדייק נ"כ כדלעיל אהא דקאמר ר"א בשמיה דרב משמשיה הוה ומחלפה שיטתיה דהא קאמר טעמא בשהילכו להם המלכים בדרך אחרת הא לאו הכי כע"א חשיבא: כאן בשקיטר וכו'. ודחי לה כדלעיל. רב כדעתיה מזו המיותכין לע"א וכו' כדלעיל: מצבה כל שהיא יחידית. מצבה דקרא קמפרש דאבן יחידית היא נקראת מצבה ומזבח כל שאבניו מרובות ונפקא מינה להא דחזקיה לקמיה: כיון שפגמה ביטלה. דשוב אין מקריב עליה אבל מזבח שהוא מאבנים הרבה עד שיפגום כל אבן ואבן דאז הוא מבטלו: מתניתא דחזקיה. ברייתא דלקמיה דתני איהו גופיה פליגא עלוי דקתני ודריש קרא דונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם ללמד דאם נתצת את המזבח הנח לו ומשמע דבנתילה של שהוא שלא יהו אבניו מחוברין זה לזה סגי וכמו במצבה כששברת הנח לה ואין צריך יותר ואמאי קאמר דמזבח צריך לפגם כל אבן ואבן: ר' זעירא וכו'. פליג על מתניתא דחזקיה דלא דרשינן האי קרא הכי אלא דטעמא דקאמר דמזבח צריך לפגם כל אבן ואבן מהאי קרא הוא דילפינן דכתיב בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות דצריך אתה לרדוף אחריהם עד שתקעקע ביצתם מן העולם שלא יהיה להם שום זכרון והנפגם כל אחת ואחת כאבני גיר ברם קרא דהכא דרשינן כן דבין נתילה ובין שבירה אמצבה קאי שאם נתצת או שברת הנח לה וכלומר דהא דכתיב גבי מזבחותם ונתצתם ללמדך שאחר שנתצת המזבח והפרדת האבנים זו מזו והרי כל אחת מהן כמצבה וצריך אתה לשבר כל אחת ואחת וכדלקמן דנותנין את של זה לזה: היא עשייה היא קימה. ואמאי שני קרא בלישניה: עשייה בתחילה. שלא תעשו לכם וקימה היא אזהרה שאם תפול שלא יקימנה כלומר שיראה שלא יהא לה תקומה והכי נמי דרשינן לקרא דונתצתם כדמסיק: ומנין ליתן את האמור בזה לזה. שבירה גבי מזבח ונותן את המצבה: לצדדין איתאמרת. כלומר דאתרווייהו קאי דודאי נתילה במצבה מהני ושברת דכתיב גבה ללמד עליה ועל מזבחותם דלאחר שהפרדת אבני המזבח או תשבר ותגדע כל אחת ואחת או תנתץ לכל אחת ואחת ואי לא הוה כתיב אלא ונתצתם מזבחותם ומצבותם ה"א דמצבה צריך נתילה דוקא ואי הוה כתיב ושברתם לחוד ה"א דכשמשבר המזבח והיינו שמפריד האבנים זו מזו סגי להכי כתיב תרויהו ללמדך על שניהם וצריך או שבירה או נתילה לכל אחת ואחת:

תמן אמר רב ששת בשם רב בשהילכו להם המהלכים בדרך אחרת והכא הוא אמר הכן כאן בשקיטר וכאן בשלא קיטר ואפילו תימר כאן וכאן בשקיטר רב כדעתיה דרב אמר מזו המתיך כוס של עבודה זרה נאסר מיד. אמר רבי יוחנן מצבה כל שהוא יחידית מזבח כל שאבניו מרובות חזקיה אמר מצבה כיון שפגמה *ביטלה מזבח צריך לפגם כל אבן ואבן מתניתא דחזקיה פליגא עלוי נתצת את המזבח הנח לו שברת את המצבה הנח לה. רבי זעירא רבי יצחק בר נחמן בשם רבי הושעיה רבי חייה רבי בא רבי לעזר בשם רב הושעיה °בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות רדוף אחריהם עד שתקעקע ביצתם מן העולם ברם הכא שברת המצבה הנח לה נתצת המצבה הנח לה. כתיב °לא תעשו לכם אלילים ופסל ומסכה לא תקימו לכם לא היא עשייה היא קימה אמר רבי הילא עשייה בתחילה קימה כל שאילו תפול לא יקימינה כתיב °ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם. ומניין ליתן את האמור בזה לזה ואת האמור בזה לזה אמר רבי בון בר חייה לצדדין איתאמרת או שיבור או גידוע או נתיצה לכל אחת ואחת:

הלכה ה מתני' [א] כיצד מבטלה קטע ראש אוזנה ראש חוטמה ראש

אצבעה *פחסה אע"פ שלא חסירה ביטלה *רקק בפניה השתין בפניה גררה זרק בה את הצואה הרי זו אינה בטילה מכרה או מישכנה רבי אומר ביטל [ב] וחכמים אומרים לא ביטל: גמ' אמר רבי זעירה הדא דתימר בשמכרה מתוך שלום אבל מכרה מתוך הקפדה דברי הכל בטילה °והיה כי *ירעב והתקצף וקלל במלכו וגו'. זעורה בר חיננה בשם ר' חנניה כשמכרה לצורך נחלקו אבל

ע"ז נג ע"ב · שם מב ע"א · שם מד ע"ב · שם נ:

דברים יב · ויקרא כו · ישעיה ח · ישעיה כז

הלכה ה מתני' פחסה. בפני' שמיעכה בקורנס עד שהסיר צורת פניה: גררה. בטיט סחוב והשלך: אינה בטילה. דלפום שעתא רתח עליה וחדר פלח לה: רבי אומר ביטל. פלוגתא דרבי ורבנן בשמכרה או משכנה לנכרי אבל אם מכרה לישראל והוא צורף דברי הכל בטילה והלכה כחכמים: גמ' הדא דתימר בשמכרה מתוך שלום. כלו' שלא מחמת הקפדה שהקפיד וכעס עליה מכרה ובהא הוא דסברי רבנן לא ביטל משום דאיכא למימר דלא נתכוין לבטלה במכירה זו אבל אם מכרה מחמת כעס והקפדה שהקפיד עליה אמרינן דנתכוין לבטלה ומאס בה ומכרה ודברי הכל בטילה: והיה כי ירעב וגו'. אמתני' קמהדר דטעמא דרקק בפניה וכו' דאינה בטילה דאמרי' לפום שעתא בלחוד הוא דרתח עלה וכי מימליך הדר פלח לה כדכתיב והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה. לשמים וכתיב בתריה ואל ארץ יביט דאפ"ה לאחר שעה אל ארץ שהיא הע"א יביט: בשמכרה לצורך נחלקו. שהלוקח לא קנאה אלא לצורכו כגון שהוא צורף ומתיכה למלאכתו ובהא קאמר רבי ביטל:
אבל

מראה הפנים

לפרש על פי זה סוגיא דפ"ג. מיהו טפי ניחא כלי' כתרא שפירשתי בפנים דמילתיה דרב על בימוס שנפגם איתאמרת וכמה דאמר התם דף נ"ג ע"ב רב ושמואל דאמרי תרווייהו בימוס שנפגם אסור וכו' ומיתפרשא לפ"ז סוגיא דהכא שפיר טפי וכפי הגהה שבארתי בפנים דכן נראה דרב כדעתיה כדקאמר התם בפ"ג ולא כדאמר ר' אלעזר בשמיה דהוה קשיא מחלפא שיטתיה וכו' כמבואר בפנים. והמסקנא התם כר"י ור"ל דאמרי תרווייהו בימוס שנפגם מותר וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ח מע"ז הל' י"ב:

רבי זעירא וכו' בשומו כל אבני מזבח וגו'. והתם גרים דחזקיה גופיה קאמר טעמיה מהאי קרא. והכא מוסיף הש"ס בביאור המקרא שבתורה להאי טעמא כמו שמבואר בפנים בטעם שינוי הלשון ונתצתם וגו' והרווייהו צריכי ושמעינן שפיר מהאי קרא נמי דמזבח שנפגם אסור עד שינתץ רובו שהיא ככולו כדפרישית:

הדא דתימר בשמכרה מתוך שלום וכו'. לפי גירסא זו צריך לחלק בין עבד מעשה מתוך הקפדה שמכרה וסילקה אותה ממנו דבזה איכא למימר דטפי מסתברא שביטלה ממכרה מתוך שלום שמה ובין רקק והשתין וכו' דקתני במתני' לא ביטלה מתוך הקפדה דכיון דלא סילקה לגמרי ממנו מימלך והדר פלח לה ומיהו הואיל ולא אשכחן חילוק זה במכירה בגמר' דילן לא זכרו הפוסקים מזה. ואפשר דגרסי אבל מתוך הקפדה ד"ה אינה בטילה וכן נראה דקרא והיה כי ירעב וגו' מייתי ליה לראיה עלה והרי הוא בכלל הקפדה שנשנה במשנתינו דכל שאינו עושה מעשה בגופה של הע"ז אין הקפדתו כלום דלפום שעתא הוא דרתח עליה ולא נתכוין לבטלה במכירתו וכדכתיב והיה כי ירעב וגו' דלפעמים מוכרה אותה מתוך דחקו והיינו מתוך הקפדה:

בשמכרה לצורך נחלקו וכו'. הכי פליגי התם בדף נ"ג ע"א זעירי בשם ר' יוחנן ור' ירמיה בשם רב חד אמר וכו' ויש כאן חלופי שיטות אם נפשטה הבעיא או לא כמבואר בתוס'. ודעת הרא"ש ז"ל למיפסק לחומרא דאיכא למימר אף בצורף ישראל מחלוקת וחכמים ס"ל לא ביטל. ודעת הרמב"ם ז"ל כמ"ד בצורף נכרי פליגי ובצורף ישראל ד"ה בטילה כדפסק בפ"ח מעכו"ם הלכה ו'. ומסוגיא דהכא משמע לחומרא ור' יוחנן הוא דמחמיר והיה נראה כדעת המחמירין. מיהו הא איכא למישמע מהאי סוגיא דמאי דמספקא להו התם לחד אמר בצורף ישראל מחלוקת אם בין כזו ובין כזו מחלוקת או לא והכא פשיטא להו דר' יוחנן וזעירי בשם ר' חנינא כחדא שיטתא קיימי והיינו זעירי א"ר יוחנן דהתם דס"ל דבצורף ישראל הוא דנחלקו ואין כאן שום מ"ד דבין כזו ובין כזו מחלוקת והשתא הדרינן לסוגיא דגמ"ת דילן דלא נוכל לפרש ברייתא דרבי דאמר נראין וכו' כדבעי התם למיפשט מעיקרא דבין כזו וכזו

שנויי נוסחאות (סו"ו) שהוא בד"ו שהיא. (סוכ"ו) חסירה בד"ו חיסירה. (סו"ג) זעורה בר חיננה בשם ר' חנניה בד"ו זעור בר חיננה בשם רבי חנינה.

ככר לארן לא היא עשיה לא היא קימה כצ"ל:

מסורת הש"ס

אבל אם מכרה לעובדה. כלומר שאינו ידוע בודאי שקנאה לצורך מלאכתו ואיכא למימר ביה שקנאה לעובדה כגון שמכרה לצורף נכרי ד"ה אינה בטילה: רב ירמיה בשם רב. קאמר דבשמכר' לעובדיה הוא דנחלקו ובהא קאמרי רבנן לא ביטל דכיון שהוא נכרי מימר אמר דלצורך עבודה קנאה ולא לצורך מלאכתו ולא ביטלה זה במכירתו אבל אם מכרה לצורך שמסתמא קנאה זה לצורך מלאכתו כגון שהוא צורף ישראל ד"ה בטילה היא: ר' יעקב. קאמר בשם ר' יוחנן דברי הכל סתמא ור' ירמיה בשם ר"ל קאמר במחלוקת הוא ולא פירשו דבריהם אהייא ומפרש לה הש"ס ואתיא הא דר' חנינא כר' יוחנן ובמכרה לעובדיה קאי ר' יוחנן ור"ל ור' חנינא דקאמר במכרה לצורך נחלקה אבל לעובדיה דברי הכל אינה בטילה הייתו דברי הכל דקאמר ר' יוחנן כלומר דיש לך גוונא דמכירה דד"ה מודים בה שאינה בטילה: ודרב ירמיה. דקאמר במכרה לעובדיה נחלקו הייתו דר"ל דקאמר במחלוקת וכלומר דלא תימא דר"ל קאמר בין בזו ובין בזו מחלוקת הלכך מפרש לה דמילתא דר' ירמיה כר"ל אזלא ועל מכרה לעובדיה הוא דקאמר במחלוקת אבל מכרה לצורך ד"ה בטילה סבירא ליה: מאי כדון. השתא מסיק לה בפירושא דפלוגתייהו דר"י ור"ל דבמכרה לעובדיה פליגי אליבא דר' ורבנן דר' יוחנן הוא דקאמר דבמכרה לצורך הוא דנחלקו אבל מכרה לעובדיה

ע"ז נג

בכ כד ע"ב (תוספת' פ"ו)

אבל אם מכרה לעובדה דברי הכל אינה בטילה רב ירמיה בשם רב בשמכרה לעובדיה נחלקו אבל אם מכרה *לצורך דברי הכל בטילה היא. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן דברי הכל רבי הילא בשם רשב"ל במחלוקת ואתייא דרבי חנינה כר' יוחנן ודרב ירמיה כריש לקיש מאי כדון בשמכרה לצורך נחלקו אבל אם מכרה לעובדיה דברי הכל אינה בטילה:

הלכה ו מתני' עבודה זרה [א] שהניחוה עובדי' בשעת שלום מותרת בשעת מלחמה אסורה בימוסיות של מלכים הרי אילו מותרין מפני שמעמידין אותן בשעה שהמלכים עוברין: **גמ'** תני מלחמת יהושע אסורה במלחמ' יהושע מותרת מלחמת דוד (דברים כ) מותרת במלחמ' דוד אסורה. מלחמת יהושע אסורה דכתיב °כי החרם תחרימם במלחמת יהושע מותרת שהיא לשעה. מלחמת דוד מותרת מה שהיה איתי הגיתי מבטל במלחמת דוד אסורה שהיא לעולם:

הלכה ז מתני' שאלו את הזקנים ברומי אם אין רצונו בע"ז מפני מה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר שאין צורך העולם בו היו עובדין היה מבטלו הרי הן עובדין לחמה וללבנה לכוכבים ולמזלות להרים ולגבעות יאבד עולמו מפני השוטין אמרו להן אם כן יאבד דבר שאין צורך העולם בו ויקיים דבר שצריך העולם בו אמרו להן אף אנו מחזקים ידי עובדיהן של אילו ויאמרו תדעו שהן אלוהות שהרי אילו בטלו ואילו לא בטלו: **גמ'** *גזל זרע *וזרע אין סופו לצמח הבא על אשת איש אין סופו להוליד ממזר אלא הניחו לעולם שינה"ג כמנהגו שוטים שקילקלו עתידין ליתן דין וחשבון. אמר ר' זעירא אילו הוה כתיב כמוהם יהיו עובדיהם (תהלים קטו) קשיא עובדי החמה כחמה ועובדי הלבנה כלבנה אלא °כמוהם יהיו עושיהם. אמר רבי מנא אילו כתיב כמוהם יהיו עובדיהם לא קשיא דכתיב (ישעיה כד) °וחפרה הלבנה ובושה החמה. רב נחמן בשם רבי מנא עתידה ע"א להיות באה ורוקקת בפני עובדיה ומביישתן ובטילה מן העולם ומה טעם יבושו

תורה אור

תני מלחמת יהושע אסורה כמלחמת יהושע מותרת. מלחמת דוד מותרת כמלחמת דוד אסורה. מלחמת יהושע גופה אסורה דלא שייך דינא דמתניתין בשעת מלחמה אסורה דהא הוא משום הטעם דבדעתם שינלהו ויחזרו מן המלחמה. אבל אם עבר המלחמה ולא חזרו פשיטא דבטלו כדפסק הרמב"ם ז"ל מוכא במה"פ ז"ל אבל אם עבר המלחמה ולא חזרו מחמת שנפלו כולם פשיטא דאסורה והיינו דקאמר מלחמת יהושע אע"פ שעבר המלחמה ולא חזרו מ"מ אסורה משום שלא חזרו מחמת שנפלו כולם כדכתיב לא תחיה כל נשמה כי החרם תחרימם אבל כמלחמת יהושע שנשארו הרבה לאחר מלחמה ונגמרה שעת מלחמה ולא חזרו מותר והוא כמלחמת יהושע שהיא לשעה אבל לא נמשכה המלחמה לעולם ויש בידם לחזור ולא חזרו מותר מלחמת דוד גופה מותר משום דאהי הגתי הי' מבטל אבל כמלחמת דוד שהוא לעולם ולא הי' בידם לחזור אבל הם סוברים שעוד יבוא זמן שיגמר המלחמה ויוכלו לחזור או שינלא פשיטא דאסורה

ר"ה

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' יא טוש"ע יו"ד סי' קמו ס"י

דברי הכל אינה בטילה ור"ל איפכא הוא דקאמר דבמכרה לעובדיה הוא דפליגי אבל לצורך ד"ה בטילה כדלעיל:

הלכה ו מתני' שהניחו עובדיה. ואין דעתם לחזור: בשעת שלו' מותרת. הואיל ויצאו לדעת ולא נטלוה עמהם ביטלוה: בשעת מלחמה אסורה. שלא הניחוה אלא מפני המלחמה: בימוסיות של מלכים. אבני גזית המתוקנות בדרך מהלך המלך וכשהמלך עובר שם מושיבים שם ע"א והוא משתחוה לה: מפני שמעמידין וכו'. כלומר מפני שאינן מיוחדות להושיב שם ע"א כל שעה אלא בשעה שהמלכים עוברים ופעמי' שהמלכים עוברים בדרך אחרת ואין חוששין להם הילכך לאו כמשמשי ע"ז חשיבי: **גמ'** תני מלחמת יהושע אסורה במלחמת יהושע מותרת. כלומר יש שאסורה כשהניחו עובדיה מפני המלחמה וזו היא מלחמת יהושע שהיה דעתם לחזור ולא הניחו לע"ז שלהם אלא מחמת המלחמה ונמצינו למדין ממלחמת יהושע מה שהוא אסור ועל זה נאמר כי החרם תחרימם ויש שהיא מותרת כדמפרש לקמיה והיא כמלחמת יהושע שלא היתה אלא לפי שעה וכן נמי אם הניחו מפני המלחמה שהיא לשעה והיו יכולין לחזור לה אח"כ ולא חזרו לה מותרת שהרי הזניחוה עכשיו אע"פ שמלחמה עברה: מלחמת דוד וכו'. וכן מצינו למדין ממלחמת דוד מה שהיא מותרת כגון אם היה עכו"ם מבטלה כמו שהיה איתי הגיתי מבטל כדאמרינן בפרק דלעיל דעל זה נאמר וישאם דוד ואנשיו ואי לאו שהיה איתי מבטלם היו אסורין שלא הניחום אלא מפני המלחמה: במלחמת דוד אסורה שהיא לעולם. כלומר וכן נמצינו למדין מה שהוא אסורה אם היא כמלחמת דוד שהיתה לעולם עמהן ולא היו יכולים לחזור להע"ז זו באותה מלחמה היא שאמרו שאסורה:

הלכה ז מתני' יאבד עולמו מפני השוטין. וא"ת יאבד השוטים פעמים שיש צורך להעולם בהם כענין שנאמר פן תהיה הארץ שממה וגו': אף אנו מחזיקים ידי עובדיהם של אלו. העובדין להן אם היינו רואים שאר ע"א חרבו מאליהן ואלו קיימות היינו מודים לאלו: **גמ'** גזל זרע וזרע וכו'. תוספתא פ"ז כלומר בדין היה שלא ילמיח הזרע ולא יהיה מוליד הממזר אלא עולם כמנהגו נוהג ואין הקב"ה מבנה הטבע מפני אלו השוטים שקלקלו והן עתידין ליתן דין וחשבון: אילו הוה כתיב כמוהם יהיו עובדיהם. היה הדבר קשה וכי עובדי החמה יזהירו כחמה ועובדי הלבנה כלבנה ולפיכך כתב כמוהם יהיו עושיהם על העושים דמות וצורה שהיו מיחסין לחמה וללבנה וכמוהם יהיו הם: אלו כתיב. ואפילו אי הוה כתוב כמוהם יהיו עובדיהם נמי לא הוה קשיא שעתידין להיות לחרפה ובוז כמוהם כענין שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה וכדדרים ר"ג שעתידה ע"ז לרוק בפניהם ולביישן על שתעו אחריה ואח"כ תיבטל מן העולם: ומה טעם. מהיכן למדין זה מדכתיב יבושו

מראה הפנים

ובין בזו מחלוקת דליכא למ"ד דפליגי בתרווייהו ומוכחא השתא דעיקר פירושא דדברי רבי דה"ק נראין דברי להכיריי במכרה לצורף ישראל וכו' ולפ"ז לדעת הפוסקים דסוברין דהאי פירושא לדחייה בעלמא הוא דאיתמר דאיכא למימר דה"ק רבי נראין דברי וכו' ולעולם האי פשיטותה קאי דבין בזו ובין בזו מחלוקת היה לכאורה נגד משמעות הסוגיא דהכא דהני מ"ד גופייהו קאמרי בהדיא דל"פ בתרווייהו וכבר נודע לנו מכמה וכמה מקומות דדרכו של הרמב"ם ז"ל להניח ספיקא דהש"ס דילן במקום דאיכא פשיטותא בסוגית ש"ס הזה ומכ"ש במקום דיש ללמוד מהאי ש"ס לפשיטות דסתם דנראה דמכאן יש לחזק כדעתו ז"ל דפירושא דקאמר התם אליבא דרבי עיקר הוא ולא לדחייה איתאמרת. ובענין משכנה עיין מ"ש הר"ן ז"ל ומביאו הת"ט ומ"ש על זה. ולענ"ד הדברים פשוטין כדברי הכ"י דכוונת הרמב"ם ז"ל למינקט כרישא לדוקא וכן הסיפא וה"ק או שמכרה לצורף ישראל ה"ז בטילה ודוקא מכרה לו אבל אם משכנה ולא מכרה ואפי' לצורף ישראל או מכרה לנכרי או ישראל שאינו צורף וכו' ה"ז אינה בטילה:

תני מלחמת יהושע אסורה וכו'. כדפרישית וכן נלמד מדברי רש"י ז"ל במתני' שכתב שהניחו עובדיה ואין דעתם לחזור וא"כ בשעת מלחמה דאסורה מפני שעתידין לחזור לה הא אם עברה המלחמה ולא חזרו לה מותרת וכן נלמד גם מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מע"א הל' י"א שכתב בשעת המלחמה אסורה מפני שלא הניחוה אלא מפני המלחמה. וא"כ בעברה המלחמה ויכולין לחזור ולא חזרו לה נתגלה דעתם שלא מפני המלחמה הניחוה אלא ביטלוה. ועיין לעיל פ"ג הל' ז' ד"ה על דר' יוחנן מה שכתבתי בהא דקאמר התם בהכנסתן לארץ היא מתניתא:

תני

שנויי נוסחאות (סוכ"א) שצריך בד"ו שצורך. (סוכ"ז) אילו כתיב בסרי"ר אילו הוה פתיב. (סוכ"ם) מפני עובדיה ומביישתן ובטלה מן העולם ומה בסרי"ר בפני כל עובדיה ובטילה מן העולם מה.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

יבשו כל עובדי פסל המתהללים באלילי' משמע שהן עתידין להתבייש ולתהולל מחמת אלילים עצמן שיביישו אותם: ישתחוו לו כל אלהים. כלומר ישתחוו מיבעי ליה למיכתב כדכתיב יבושו והשתחוו כתיבא מכבר קודם שיבושו ויתבטלו מן העולם יבאו בעצמן לכרוע לפני הקב"ה למען יבשו כל עובדיהם גם בהם:

הלכה ח מתני' לוקחין גת בעוטה. שבעטה ודרכה הנכרי ואע"פ שהנכרי נוטל הענבים מתוך היין בידו ונותן לתפוח והוא אסיפת גל ענבים שתחת הקורה ש"ק בלע"ז דקסבר תנא דידן אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור וזו משנה ראשונה היא כדקתני הכא במתני': ירד לבור מה שבבור אסור. אם יגע בו הנכרי אח"כ והשאר מותר אף בשתיה ואין הלכה אלא כמשנה אחרונה דכיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך: **גמ'** והוא שלא העלים ישראל את עיניו ממנו. בהא אמרו לוקחין ממנו גת בעוטה אבל העלים עיניו ממנו לא בדא התירו: עד כדון. לא שמענו ממתני' דקתני סתמא אע"פ שהוא נוטל בידו אלא בשהיה נוטל יין וענבים כאחת ונותן על התפוח. כלומר שהוא נוטל הענבים ואינו מקפיד אם ניטל גם יין עמהן ולא הוי כנפרד היין ועומד לעצמו: היה נותן אלו בפני עצמן ואילו בפני עצמן. מהו מי אמרינן הואיל ובורר הענבי' מן היין נעשה כאלו היין עומד בפני עצמו ונעשה יין נסך או לא וקאמר הש"ס דכן אמרינן אפילו מן מותרות הגממיות שבגת. שתחת האשכולות מותרו' שבצידיהן אסורות גרסינן. דהיין שתחת האשכולות אינו נפרד מן הענבים ואינו נעשה יין נסך אבל הגממיות יין שבצידיהם עומדות בפני עצמן ונפרד מן הענבים ונעשה יין נסך: ר' יוסי בר' בון. פליג ואמר: הן עצמן. אפילו הגממיות שתחת האשכולות מכיון שנוטל האשכולות משם ונותנן לתפוח נשאר היין לעצמו ונעשה יין נסך: גת שפקקה נכרי. שהיה בה סדקים ופקקה אם מבפנים אסורה כדמפרש טעמא שאי אפשר שלא היה שם שיפה אחת טלולה סדק אחד והיין נשאר כנוס בתוכו ונוגע בו ומנסך כל היין של הבור היורד אח"כ מן הגת: הקילוח

ר"ה כשם רב הקילוח כבור ר"ז בעי בכל אתר לית את עביד לנצוק חיבור כו' ר"ל מ"ם מלטנין טומאה דנצוק אינו חיבור ונשאר בקושיא שבר ר"ה נתנסך הבור נתנסך הקילוח שתמא דגמ' מפרש דברי ר"ה מדקאמר בלשון קילוח כבור ולא קאמר בור כקילוח משמע מזה דוקא קילוח נאסר מן בור אבל בור

יבושו כל עובדי פסל. רב נחמן בשם רבי מנא עתידה עבודה זרה להיות באה וכורעת לפני הקב"ה ובטילה מן העולם ומה טעם ישתחוו לו כל אלהים:

תורה אור

הלכה ח מתני' לוקחין גת בעוטה מן הנכרי אף על פי שהוא נוטל בידו ונותן לתוך התפוח אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר: **גמ'** תני רבי חנן והוא שלא העלים ישראל את עיניו ממנו אבל אם העלים עיניו ממנו לא בדא עד כדון כשהיה נוטל יין וענבים כאחת ונותן על התפוח היה נותן אילו בפני עצמן ואילו בפני עצמן אפילו מן מותר גוממיות שתחת האשכולות אסורות שבצידיהן מותרות רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי יוחנן הן עצמן נעשות יין נסך גת שפקקה נכרי מבפנים אסורה ומבחוץ מותרת שאי איפשר שלא היה שם שיפה אחת טלולה ונוגע בה ומנסך כל הבור רב הונא בשם רב הקילוח

מראה הפנים

תני ר' חנן והוא שלא העלים ישראל את עיניו ממנו. במילתא דהכא יש בה פירושי' שונים אהיכא קאי אי למשנה ראשונה או למשנה אחרונה ואע"ג דלמשנה אחרונה אין היתר ליקח מהן גת בעוטה ואע"פ שעדיין היין מעורב עם הענבים ועדיין לא ירד לבור דמייבינן שמא התחיל להמשך ויש בזה שיטות כמו שיתבאר ודברי ר' חנן ודאי אמשנה ראשונה קאי אלא דמ"מ איכא נ"מ נמי לדידן דקי"ל כמשנה אחרונה וכדבעינן למימר קמן דהתוס' בדף נ"ה ע"ב ד"ה אמר רב הונא כתבו וא"ת כילד לוקחין יין בגיגיות הנכרים המלאות ענבים דריכות למה אין לנו לחוש כי שמא ככר המשיכו הנכרים יין מהם וחזרו ומלאום ענבים. ור"ל דלדעתם שכתבו לעיל דבגת פקוקה ומליאה ברי אף לדידן דקי"ל כרב הונא וכמשנה אחרונה דרב הונא גופיה משני הכי וכדעת הסוברים דהאי שינויא קאי אף לפי המסקנא וכן דעת הרא"ש ז"ל והרשב"א ז"ל ויתבאר עוד מזה בדיבור דלקמן והאיכא חששא אף במליאה ועל זה כתבו דבאמת יש לחוש בגיגיות גדולות ומחמת חשש זה וכו'. ועוד כתב שם בהלכות וכו' וזהו בהלכה דלקמן וכפי הגי' אשר לפנינו ולקמן נדבר מזה. וכ"כ הרא"ש ז"ל וגיגיות המלאות ענבים ועומדים בבית הנכרי יש לחוש שמא המשיך הנכרי קצת מהם וחזר ומלאום ואם העלים ישראל עיניו מהם אסור וכן משמע בירושלמי וכו' וגם למשנה ראשונה יש לחוש שמא מחזיר גרגותני לגת. ר"ל דאף דדברי ר' חנן נראין דעל לוקחין גת בעוטה קאי וזהו למשנה ראשונה מ"מ למדין אנו גם למשנה אחרונה דכמו במשנה ראשונה אסור אם העלים ישראל עיניו דשמא אחר שירד לבור החזיר כלי הבור והגרגותני לגת ואסרו הכי נמי למשנה אחרונה וכדכתבו התוס' ומביאין ראיה מהירושלמי וכו' ר"ל למשנה אחרונה כמה דאמר הכא בהלכה דלקמן שלא יעלים עיניו דשמא ממשיך ממנו. וכן אם הוא שלהם יש לחוש ליקחן אפי' בגת מליאה דשמא כבר המשיכו קצת וחזרו ומלאום וכן בגיגיות שלנו שהניחום בביתם יש לחוש שמא משך מהם קצת וחזר ומלאום. ומיהו כתב הרא"ש דאין ללמוד לאיסור וכו' אלא שנכון להחמיר וזה כדברי הר"י בתוס' אבל ר"י פי' שיש להקל ולומר שהירושלמי לא אסר אלא בגת בעוטה יפה וכו' ור"ל דאף דדברי ר' חנן דהכא ודאי אמשנה ראשונה קאי ולא משום חשש המשכה הוי אלא שמא יחזיר מכלי הבור לגת. מיהו מהלכה דלקמן וכו' כדלעיל ומ"מ אין לנו ללמוד לאיסור מהירושלמי לדידן משום חשש המשכה בגיגיות שלנו וכו' ועל זה כתבו ורבינו יהודה פירש דהירושלמי קאי אמשנה אחרונה וכו' ור"ל דרבינו יהודה מחמיר ומפרש דהירושלמי בהלכה דלקמן שאיינו לעיל למשנה אחרונה קיא ומפרשינן דהחשש הוא שמא אחר שנעשה יין לקחו מן כלי הבור והחזירו לגת ולא משום המשכה בגת גופיה והשתא הסיא דר' חנן בהלכה זו אף דלמשנה ראשונה קיא מיהו לא מפרשינן הריפא דמתני' לוקחין גת בעוטה קאי דהא הוה מצינן למימר ולחלק בין גת לגת כסברת ר"י אלא דאסיפא קאי ירד לבור וכו' והשאר מותר וקאמר דדוקא בשלא העלים ישראל עיניו אבל בלאו הכי חיישינן שמא החזיר כלי הבור לגת. והשתא איכא למיחש וכו' כמו האי חששא דלקמן ולפ"ז אין לחלק בין גת בעוטה יפה ויש בה יין הרבה לבין גיגיות שלנו בהכי אע"פ דלא חיישינן להמשכה מ"מ האי חששא איכא ועיין במה שפירש המהרש"א לכוונת התוס' כדברי רבינו יהודה ולענ"ד נראה דדברי רבינו יהודה מעין לחומרא כמו שנראה מלשון התוס' ומהא דכתבו לקמן ועוד כתב רבינו יהודה וכו' ועוד דהא האי חששא איכא למיחש עכ"פ לעולם שמא החזיר אחר שנעשה יין ובכל גווני איכא למיחש להא בין למשנה ראשונה בין למשנה אחרונה בין במקום דשייכא המשכה בין במקום דלא שייכא המשכה ואין להאריך בזה. ואחר שנתבאר כוונת דברי התוס' נבאר בעיקר הדין כמה שיש ללמוד מכאן ובענין מה שלייינו התוס' ועוד כתב שם בהלכות וכו' כמה דפרישית לעיל דלכאורה סייעתא מכאן לדברי הסוברים דאף למשנה אחרונה מ"מ בגת פקוקה ומליאה שרי וזה דעת התוס' והרא"ש ז"ל וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך בבית החמישי בשער השני דהא בהדיא קאמר אבל דורכין עם הנכרי ומסייעין עמו עד שיעלים מעיניהם ולפי הגירסא שלפנינו בזה בהלכה דלקמן חזרו לומר וכו' וא"כ למשנה אחרונה היא וע"כ דמוקמינן להא בגת פקוקה ומליאה דליכא חשש המשכה וכלבד שלא יעלים הישראל עיניו דשמא יחזיר אח"כ מכלי הבור לגת אחר שיעשה יין ויתחיל לירד לבור ויקח מן הגת ויחזור וימלא אותה מן הבור. אמנם שמא יורה דרכו דהגי' שלפנינו בהלכה דלקמן גירסא מוטעית היא וא"א להעמידה דזהו להיפך לגמרי ממה דקיי"ל לדינא דקאמר בראשונה היו אומרין בוצרין וכו' חזרו לומר אין בוצרין עם הנכרי וכו' וא"א לפרשה בשום פנים וניכר הטעות מתוכה דמליין בההוספתא ושם היא כתובה כהוגן כמו שהבאתי לקמן הגי' הנכונה שבתוספתא ועולה כדמייתי התם בראשונה היו אומרים כד"ד וכו' וחזרו לומר דכ"ד וכו' והא דקתני ומסייעין עמו עד שיתעלם מעיניהם

לא קאי כלל אדורכין אלא כדמייתי בתוספתא חזרו לומר אין דורכין עם הנכרי וכו' ומוליכין עמו חביות וכו' ומסייעין אותו וכו' ועיין בהלכה דלקמן לשון התוספתא שהעתקתי בפנים וכדמוכח מסוגיא דהלכה דלקמן כדפרישית שם והשתא מתוספתא זו ומסוגיא דלקמן ליכא סייעתא לדעתם ז"ל ואדרבה מהם יש ללמוד מדלא חילקו בחזרו לומר אין דורכין עם הנכרי ש"מ דאין לחלק בין גת מלאה או אינה מליאה וזהו דעת הרמב"ם ז"ל כפי"א מהל' מ"א בהל' י"א שכתב לפיכך אין דורכין וכו' ואין לוקחין ממנו גת דריכה וכו' ולא חילק בזה בין פקוקה ומליאה או לא וכדעת הרמב"ן ז"ל הביאו הרשב"א שם וכן הר"ן. ובענין פי' המשכה מבואר להדיא בדבריו ז"ל שדעתו כדעת רש"י ז"ל דהמשכה בגת גופה הוי המשכה במקום שבגלל היין אלא דבזה יש קצת חילוק בין דעתו לדעת רש"י דלרש"י ממקום גבוה למקום נמוך בגת הויא המשכה כמו שפי' הוא ז"ל שהגת עשויה כמדרון וכו' ואלו לדעת הרמב"ם אין צורך לזה אלא בגת במקום שנפרד היין ועומד לעצמו הוי המשכה וכן הביא הרשב"ם שם בשם הראב"ד ז"ל וכן נראה מסתימת דברי הרמב"ם שם שכתב משידרוך וימשך היין אע"פ שירד לבור אלא עדיין הוא בגת וכו' וכבר הביאו ז"ל ראיה לדעת זו מהתוספתא והביאו הרשב"א שם דתניא בפ' ח' הלוקח עביט של ענבים מן הנכרי ומלא בה תחתיו גממיות מותר בלדו גממיות אסור הלמא המשכה בגת כל שיש גומות מלאות יין שנמשך אליהם והם עומדות למעלה נעשה יין נסך ועיין בדיבור דלקמן ומה שכתוב בסמ"ג בענין דרב חנן דהכא המה מועתקי' בטעות הדפוס ובהגמ"י פרק י"א תמלא דברי הסמ"ג מתוקנים:

מן מותר גממיות שתחת האשכולות מותרות שבצדיהן אסורות. הכי הוא בתוספתא שהבאתי בסוף דיבור דלעיל וכן הביא הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך שם וכן הביא הרא"ש ז"ל בפרקין לראיה לדעת רש"י והרמב"ם ז"ל דאפי' בגת עצמו שייכא המשכה וכן הסכימו גדולי האחרונים ז"ל דלא כר"ת בזה שהביאו התוס' דלעיל שם. ופלוגתא דת"ק דר' יוסי בר' בון כהכי הוי דת"ק ס"ל מה שתחת האשכולות מותרות דאע"ג שנוטל האשכולות משם אי אפשר שלא ישארו הענבים וגרעינין שנופלין מן האשכולות שמה וא"כ אין היין נפרד ועומד לעצמו הוא ולא קרינן ביה נמשך ור' יוסי בר' בון ס"ל דאע"פ שהגרעינין מעורבין כיון שנוטל האשכולות משם הוי כמו שהיין נגלל ועומד בפני עצמו ואף מה שתחת האשכולות אסורות וכתב הרשב"א ז"ל שם דדברי ר' יוסי בר' בון ליתא אלא כדעת הת"ק וכתב עוד דלמדנו מכאן מדקאמר ת"ק שבצידיהם דוקא אסורות שהן עומדות בפני עצמן א"כ שמענו דבגת פקוקה ומליאה לא הוי המשכה אפי' למשנה אחרונה דלא משכחת לה שלא יהו מעורבין שגרעינין עם היין הם הגת מליאה שוה ולפיכך חולק הוא על הרמב"ן ז"ל שכתב דאפי' בגת פקוקה ומליאה אסור למשנה אחרונה וכן דעת הרמב"ם ז"ל והבאתי לעיל וכן דעת ר"ת ז"ל כזה והביאו הרא"ש ז"ל דגוזרינן קודם המשכה אטו לאחר המשכה ודעת הרמב"ן ז"ל לפרש הא דהכא דדוקא למשנה הראשונה נאמרו והוא ז"ל הביא ראיה מדברי הרי"ף ז"ל שלא כדברי הרמב"ן מדכתב לעיל בפ"ב הל' ה' גבי התרלנים והזגין של נכרים אסורין והביא להא דקאמר הש"ס דהכא שם במשלה מתוך הבור היא מתניתא ולאיזה ענין הביא הרי"ף האי מילתא דלא אזלא אלא כמשנה ראשונה אלא ודאי ללמוד ממנו לדידן דקי"ל כמשנה אחרונה דאע"ג דלא ירד לבור הוי יין הפ"ס התרלנים והזגין לא אסרו אלא במשלה אותן ממקום שנעשה יין נסך והיינו בגממיו' שבצידי הגת אבל לא מתחת האשכולות וא"כ שמעת מינה דבגת פקוקה ומליאה שרי כדאמרן זהו תוכן דברי הרשב"א ז"ל שם. ולדעת הרמב"ם ור"ת והרמב"ן ז"ל יש לומר דלעולם הא דהכא לא נאמרה אלא למשנה ראשונה ודברי הרי"ף ז"ל דלעיל פ"ב יש גם כן לומר דלהכי הביא הא דמשלה מתוך הבור ללמוד ממנו לדינא אליבא דמשנה אחרונה דבמשלה אותן מתוך הגת לאחר שנדרכו דוקא דאותן הוא דנאסרו ולאפוקי התרלנים והזגין שלהן שלא נדרכו וכמו דלדברי הרשב"א ז"ל ע"כ לומר דמתוך הבור דנקט התם לאו דוקא הוא אלא מתוך הגת ובמקום דנאסרו ולאפוקי מתחת האשכולות ה"נ נימא לדעתם ז"ל דמתוך הבור לאו דוקא אלא מתוך הגת ובכל מקום בין מצידיהן ובין שתחתיהן דבין מליאה ובין חסרה הכל אסור לאחר שנדרכו ולאפוקי מקודם שנדרכו ועיין לעיל פ"ב שם:

גת שפקקה נכרי וכו'. עיין מזה לקמן:

רב הונא בשם רב הקילוח כבור וכו'. עיקר מילתיה דרב הונא דס"ל ניצוק חיבור מתכא' גם בתלמודא דילן בפ' דלקמן דף ע"ב ע"א והכין פסקו רוב הפוסקי' ז"ל דאע"ג דלענין טומאה לא הוי ניצוק חיבור כדבעי ר' זעירא הכא מ"מ ביין נסך החמירו וכמסקנת הפוסקים ז"ל דלא כר"ת בתוס' שם. ודעת הרמב"ם ז"ל הוא להחמיר ביותר

שנויי נוסחאות (ס"א) מנא בשר"ר מני.

בכר לאדן

את עיניו ממנו וכו' עד כדון וכו'. מרדכי תוס' דף נ"ה והרא"ש פירשו היטב: **ואילו** בפני עצמן אפילו מן מותר כצ"ל: **שאי** אפשר שלא היה שם שפה אחת טלולה ונוגע בה"ל:

עמודי ירושלים תנינא

אבל אם העלים עיניו ממנו לא בדא. כ"ב רוקח (סי' תנ"ד תנ"ה) וכגירסא שם רב חנה: **גת** שפקקה נכרי מבפנים אסורה ומבחוץ מותרת. כ"ב רוקח (סי' תנ"ה):

גליון אפרים אפילו מן מותר גוממיות. ברא"ש הגירסא אפילו מן מותר גוממיות שתחת האשכולות מותרות שבצידיהן אסורות ובהגהות הגר"א גורס שם אפילו מן המותר גוממיות שתחת האשכולות מותרות שבצידיהן אסורות:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

הקילות כבור. לר' בא לקמן. ה"ק יין המקלח מן הגת לבור ונגע בקילוח נעשה יין נסך כמו שנוגע ביין שבבור ונאסר כל הבור ולקמיה דחי לה להאי פירושא והשתא מקשה הש"ס בעיקר מילתא דרב הונא: בכל אתר לית את עביד הנילוק חיבור. כדתנן בטהרות הנילוק והקטפרס אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה והכא אמאי את עבד הנילוק חיבור דאמרת נגע בקילוח כנגע ביין שבבור: סבר רב הונא נתנסך הבור נתנסך הקילוח. כלומר ודאי בעיקר הדין דנילוק לא מדמי לה רב הונא יין נסך לטומאה הוא דאמרו דנילוק לא הוי חיבור ואם נגע טמא בתחתון העליון טהור אבל ביין נסך החמירו ונילוק הוי חיבור מיהו לא תטעה בדברי רב הונא ולומר דס"ל דאף אם נגע הנכרי בקילוח ונתנסך ואח"כ ירד לבור נתנסך כל הבור דלא היא אלא קסבר רב הונא אם נתנסך הבור דנגע בתחלה במה שבבור נתנסך הקילוח ואם קלט מן הקילוח אסור אבל אם נתנסך הקילוח וירד לבור לא נתנסך הבור מחמתו: ר' בא לא אמר כן. אלא איפכא ס"ל דה"ק רב הונא נתנסך הבור לא נתנסך הקילוח ובנתנסך הקילוח נתנסך הבור וקאמר הש"ס דדייקינן ממאי דאמר רב הונא בשם רב הקילוח כבור משמע דהכי קאמר דלקילוח נותנין לו דין הבור אלמא קסבר רב הונא כשם שהבור מתנסך כך הקילוח מתנסך ואי איכא לחלק במילתי' דרב הונא בנתנסך הקילוח הוא דמחלקינן דנתנסך הקילוח לא נתנסך הבור ודלא כר' בא: מגעו של נכרי עושה יין נסך. לאסור אף בהנאה וכדמפרש לה רב נחמן ובלבד בשותת כלומר לאו בנגיעה לחוד הוא דהוסר בהנאה אלא במשכשך והיינו בשותת דחזינן שהיין שותת מידו וחיישינן דילמא שכשך ביה שכן דרכם לנסך: ארמייא נפל לגובא. נכרי אחד נפל לבור של יין: כובשין עליו. שלא ישכשך עד שמושכין וזוחלין היין מתוך גובה: א"ר חנינא. לרב הונא ידא אושיט והלא חזינן דהושיט את ידו אחר שנפל וחוששין שמא שיכשך ואמר רב הונא א"כ תביאו שלי נצרים ותזלחון היין משם ממקום שהוא תחת ידו ושלא הגיע למקום הזה: הוה מתני לחייה בר רב. ושאל ממנו חייה נכרי מאימתי עושה יין נסך במגעו: משיודע בטיב ע"ז. אבל מקמי הכי לא חיישינן שמחשבתו לעשות יין נסך שאינו יודע בטיב ע"ז: אפיק רב יאשיה מכילתא. הוציא ממסכת דתני הוא בע"ז וא"ל לשמעון בר חייה דלא ס"ל הכי אלא הדא דתימר לחלק בין יודע בטיב ע"ז או לא בלוקח ענבים מן הנכרי כלומר עביט של ענבים עם יין דבהא אם אינו יודע בטיב ע"ז תלינן לקולא הואיל דאין היין עומד בפני עצמו: אבל הנכרי. שנגע ביין עצמו אפי' תינוק בן יומו עושה יין נסך: נכרי מהו שיעשה בפיו יין נסך. בשותה מן היין אם אמרינן דדעתו לשתות בלבד ולא לנסכו: רבי אדא. ס"ל דאין דעתו אלא לשתות בלבד: ר' ירמיה בשם ר' אבהו. קאמר דאפי' בשתיית פיו אמרינן דעתו לנסך: ותני כן. כר' ירמיה בתוספ' פ"ח: אגרוניסוס. הוא אגרדמן דתנינן שם אדם הממונה על המדות וטועם היין לעשות סרסור בין המוכר והלוקח: או שטעם מן המינקת. והוא קנה חלול ומוליא ומעלה היין עד פיו וטועמו: והחזיר. ממה שטעם הגרדמים לחבית אסור: על דעתיה דרב אדא. דס"ל דאין עושה יין נסך בפיו מפרש להברייתא והוא שהחזיר הנכרי מה שבתוך הכוס או בתוך המינקת לחבית ובשביל כך הוא אסור: על דעתיה דר' ירמיה. מפרש לה ואפי' שהחזיר הישראל מה שנשאר לחבית אסור הוא דכבר נאסר מה שטעם בפיו ועשאו נסך וחוזר ואוסר את כל החבית:

הקילוח כבור רבי זעירא בעי בכל אתר לית את עבד הנצוק חיבור והכא את עבד [א] הנצוק *חיבור סבר רב הונא נתנסך הבור נתנסך הקילוח נתנסך הקילוח לא נתנסך הבור רבי בא לא אמר כן אלא נתנסך הבור לא נתנסך הקילוח נתנסך הקילוח נתנסך הבור מאי דאמר רב הונא בשם רב הקילוח כבור סבר רב הונא כשם שהבור מתנסך כך הקילוח מתנסך תמן אמרי בשם רב מגעו של נכרי עושה יין נסך רב נחמן בר יעקב אמר ובלבד [ב] בשותת. ארמייא נפל לגובא אתא עובדא קומי רב הונא אמר כובשין עליו עד דתזחלון גובה אמר רבי חנינה ידא אושיט אמר אייתון ניצרין וזלפין [ג] מתותי ידיה. שמעון בר חייה הוה מתני לחייה בר רב נכרי מאימתי עושה יין נסך א"ל משיודע בטיב ע"ז אפיק רב יאשיה מבילתא א"ל הדא דאת אמר בלוקח ענבים מן הנכרי אבל הנכרי עצמו בן יומו [ד] *עושה יין נסך. נכרי מהו שיעשה בפיו יין נסך רב אדא בשם רבי לעזר אין נכרי עושה יין נסך בפיו רבי ירמיה בשם רבי אבהו הנכרי עושה יין נסך בפיו ותני כן *אגרוניסוס [ה] שטעם מן הכוס או מן המיניקת והחזיר לחבירו אסור על דעתיה דרב אדא בשם רבי לעזר והוא שהחזיר הנכרי על דעתיה דרבי ירמיה בשם רבי אבהו ואפילו החזיר ישראל:

הלכה ט מתני'

דורכין עם הנכרי בגת אבל לא בוצרין עמו [ו] וישראל שהוא עושה בטומאה לא דורכין ולא בוצרין עמו אבל

הלכה ט מתני' דורכין עם הנכרי בגת. ולא אמרינן משתכר באיסורי הנאה הוא דאפילו בשתיה קסבר האי תנא דשרי כל זמן שירד לבור ומשום גורם טומאה ליכא הכא שכבר נטמאו משעה שדרך בהם הנכרי מעט ונמלא שאין הישראל גורם טומאה: אבל לא בוצרין עמו. לפי שהבוצר לגת הוכשר לקבל טומאה והנכרי מטמא הענבים במגעו ונמלא שישראל הבוצר עמו גורם טומאה וקסבר האי תנא אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י ואפי' הן של נכרי אבל אין הלכה כמשנה זו דקי"ל כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך הלכך אין דורכין עם הנכרי בגת וקי"ל מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י כבחולין הם של נכרי הלכך בוצרין עם הנכרי ואע"פ שגורם טומאה לחולין אין בכך כלום ומיהו ישראל הבוצר כרמו לא יקח לכתחילה להנכרי ואפי' להביא הענבים לגת משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור וכו': וישראל שהוא עושה. פירותיו בטומאה ועובר עבירה הוא לפי שהוא מטמא תרומות ומעשרות שבהם הלכך לא דורכין ולא בוצרין עמו שאסור לסייע ידי עוברי עבירה כדי שלא יהא רגיל בכך:

בור לא נאסר מן הקילוח ור' בא לא קאמר כן אלא אדרבה הנילוק הוא מלמעלה למטה וע"כ נתנסך הקילוח נתנסך הבור. נתנסך הבור לא נתנסך הקילוח. והא דקאמר ר"ה הקילוח כבור לאו למימרא דהקילוח נתנסך ע"י נילוק מן הבור. ז"א דר"ה לאו משום נילוק קאמר לה אלא עיקר דינא דשייך דין נסך בקילוח דסד"א דבקילוח לא שייך כלל נסך דאין דרך ניסוך בכך דניסוך לא שייך אלא במשכשך ידיו ולא שייך משכשך אלא בדבר הנח אבל לא בדבר הנד דנשכשך מאיליו. ע"ז קמ"ל דשייך ניסוך בקילוח הנד כמו בור הנד:

ותני

יח
א מיי' פי"ב ממאכלות אסורות הל' ב סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכו ס"א

יט
ב ג מיי' שם הל' א טוש"ע שם סי' קכד סעיף ג

כ
ד מיי' שם פי"א הל' ה טוש"ע שם ס"ו

כא
ה מיי' שם פי"ב הל' ט טוש"ע שם סעיף יא

כב
ו מיי' פי"ב מהל' תרומות הלכה י

ע"ז פב

שם נז

(תוספתא פ"ח) בם נה ע"א

מראה הפנים

ביותר דאפי' בסתם יינם נילוק חיבור אפי' לאסור בהנאה ואפי' בזמן הזה כדמוכרח מדבריו שכתב בפרק י"ב ממ"א הל' י"ב בדין נילוק חיבור המערה יין לתוך כלי שיש בו יין נכרים נאסר כל היין שבכלי העליון שהרי העמוד הנילוק מחבר וכו' וכבר נתן הוא ז"ל כלל בדבריו בפי"א הל' ח' כל מקום שנאמר זה שהיין אסור אם היה נכרי בנאסר היין בכללו עובד עכו"ם הרי הוא אסור בהנייה וכו' וכל מקום שנאמר נכרי סתם הרי זה עובד עכו"ם. ולעיל שם בהל' ז' כתב אבל הנוכרים עובדים עכו"ם הן וסתם יינם אסור בהנייה. זכלומר מדבריהם כמו שכתב שם בהל' ג' ואפי' בזמן הזה כמ"ש בפ"ט מהלכה עכו"ם הל' ד' ע"ש ולא חילק בין זמן הזה או לא וכבר כתבתי מזה לעיל בפ"ק. ומיהו לדעת רוב גדולי אחרונים ז"ל דבזמן הזה לאו עובדי עכו"ם הן וסמכו על הא דר' יוחנן בריש פ"ק דחולין שהזכרתי שם סתם יינם אינו אסור אלא בבתים וכן אמרינן נילוק חיבור לכלי שיש בו סתם יינם או מגע שלהן ביין שלנו ולענין לאסור בבתיה ולא בהנאה כמבואר זה בדברי הרשב"א ז"ל בת"ה שם בסוף שער התמישי והביאו הב"י בסי' קכ"ו. ובענין דמסיק הכא אליבא דרב הונא דסבר נתנסך הבור נתנסך הקילות נתנסך הקילוח לא נתנסך הבור ודלא כר' בא והביאו הרשב"א שם ולמדו מכאן דאפי' נמי דקי"ל נילוק חיבור נתנסך הבור לא נתנסך אלא הקילות אבל לא מה שבגת וגרגותני דאין שם אלא תערובת יין וכן הביא זה הר"ן ז"ל ומיהו טעמא דנתנסך הקילות לא נתנסך הבור לא מלאהי מבואר בדבריהם ז"ל ונראה דטעמא הוי כעין הסיא דר' יוחנן התם לקמן בפ"ב דף ע"ג ע"א המערה יין נסך מצרצור קטן לבור אפי' כל היום כולו. ראשון ראשון בטל ודוקא צרצור קטן דלא נפיש עמודיה אבל חבית דנפיש עמודיה לא. ודין זה מוסכם הוא מרוב הפוסקים ז"ל וכמ"ש הרמב"ם בפי"ו שם הלכ' כ"ח ומה שסקסה הראב"ד מברייתא דהגרדמים כבר תירץ הרשב"א בת"ה והביא דבריו בפרק דלקמן במקומו בהלכה י'. ולפ"ז קילות מן הגת נמי לא נפיש עמודיה תבכינן ליה ויתבאר עוד מזה לקמן:

ובלבד בשותת. כדפרישית וזה מבואר התם בכמה מקומות בפרקין דאינו עושה יין נסך עד שישכשך כדכתב הרמב"ם ז"ל בריש פי"ב שם וכן הא דארמייא נפל לגובא וכו' ידא אושיט וכו' כעין עובדא דאמר התם בדף נ"ט ע"ב ההוא אתרוגא דנפל לחביתא דחמרא אידרי נכרי ושקליה אמר להו רב אשי נקטוהא לידיה כי היכי דלא לישכשך ביה ובלרזה עד דשייפא והביאו הרמב"ם ז"ל שם:

אבל הנכרי עצמו בן יומו עושה יין נסך. הכי מסיק לה התם בדף נ"ט ע"א ולענין לאסור בשתיה ולא בהנאה וכן כתבו הפוסקים ז"ל:

נכרי מהו שיעשה בפיו יין נסך וכו'. ברייתא דאגרדמים נכרי כמו שהובא כאן מייתי לה נמי התם בפרקין דף נ"ח ע"א גבי הא דאיתותב רבא שם ובתוספ' שם גרים אגרדמן שטעם מן הכוס והחזירו לחבית אסור קדת במינקת ונפל ממנה טיפה כל שהיא אסורה מפני שטיפה של יין אסורה ואוסרה כל שהיא. ולפ"ז אתותב גם רב אדא דהכא דנהי דרישא דהתוספתא מצי לאוקמי בשהחזיר הנכרי מ"מ סיפא קשיתיה דמשמע בהדיא דבפיו עושה יין נסך ונאסרת ואוסרת כל החבית וכן העלה הרשב"א:

ספר לאורן

עד דתזחלון גונא כצ"ל. פירוש עד שיגר כל הבור וכיוצא בזה בבבלי דאתא עובדא קמי רב אשי: ר' אדא בשם ר' ליזר אין גוי עושה יי"נ וכו'. ברא"ש ס' זה: ותני כן אגרוממוס שטעם וכו'. כן הנוסחא בגמרין:

עמודי ירושלים תניגא הקילוח כבור וכו'. כ"כ רוקח (סי' תנ"ט):

גליון אפרים

סבר רב הונא נתנסך הבור נתנסך הקילוח נתנסך הבור רבי בא לא אמר כן אלא נתנסך הבור לא נתנסך הקילוח נתנסך הקילוח נתנסך הבור כן הגירסא בריטב"א. (ועיין ציפ"ע): נתנסך הבור. בנוע"י גורס נתנסך הקילוח לא נתנסך הבור מאי דאמר ר"ה כו' כך הקילוח מתנסך ודלא כמשנה ראשונה דאינו נעשה יי"נ עד שירד לבור ועיין בבבלי (נ"ס ע"ב): א"ל הדא דאתאמרת נ"ל דקתני בה בלוקח עבדים מן העו"ג נ"מ בין עבדים גדולים ובין עבדים קטנים (ועיין בבבלי נ"ו ע"א וע"ב) פ"ל הדא דאת אמר בלוקח עבדים מן העו"ג אבל העו"ג עצמו בן יומו עושה יי"נ. (טע"י):

עין משפט נר מצוה

כב
א מיי׳ פי״א ממאכלות אסורות הל׳ יא סמ״ג לאוין קמ״ח טוש״ע יו״ד סי׳ קכג סכ״א ובהגהת פמ״ח

מסורת הש״ס

אבל מוליכין עמו חביות לגת ומביאין עמו מן הגת: גמ׳ אמר רבי יונה הדא דאת אמר והוא שהילכו עליהן דרוכית שתי וערב אבל לא הילכו עליהן דרוכית שתי וערב לא בדא. רבי יוסי בעי אם בשהילכו עליהן דרוכית שתי וערב אפילו כמשנה הראשונה דתני *בראשונה היו אומרים בוצרין עם הנכרי ודורכין עם ישראל מפני שעושה בטומאה ואין דורכין עם הנכרי א חזרו לומר אין בוצרין עם הנכרי ואין דורכין עם. ישראל שהוא עושה בטומאה אבל דורכין עם הנכרי ומסייעין עמו עד שיתעלם מעיניהם נתעלם מעיניהן נעשה יין נסך מ״ט דר׳ יונה שכבר ניטמו מהיכשר בצירה מאי טעמא דר׳ יוסי טהורים היו דבר תורה את הוא שגזרתה עליהן טומאה. חייליה דר׳ יוסי מהדא דמר ר׳ יוסי בשם ר׳ הילא *בדין היה שיהא אדם פוטר את טיבלו דבר תורה דכתיב °ונתתם ממנו את תרומת ה׳ לאהרן הכהן עשה שינתנו לאהרן הכהן בכהונתו וכאן הואיל ואין את יכול ליתנו לאהרן הכהן בכהונתו רשאי אתה לטמאותן:

הלכה

תורה אור: במדב׳ יח

ע״ז נה ע״ב (תוספת׳ פ״ח)

(חלה פ״ג)

אבל מוליכין עמו חביות. ריקנות לגת ומביאין עמו חביות מליאות מן הגת דמאי דהוה הוה דמאחר שנטמאו מותר ליתן היין בחביות טמאות: גמ׳ הדא דאת אמר. הא דהתירו לדרוך עם הנכרי בגת ולא חששו לגרום טומאה דהא למשנה ראשונה קיימינן דהוי סברי אסור לגרום טומאה לחולין שבא״י בשהדריכו עליהן הנכרי כבר דרוכות שתי וערב ונמצא שכבר נטמאו ואין הישראל גורם טומאה: אבל לא הילכו עליהן. עדיין דרוכות שתי וערב אלא תחילת דריכה היא לא בדא התירו לפי שעכשיו הישראל הוא מסייע לגרום טומאה: ר׳ יוסי בעי. על זה דאם בסוף דריכה מיירי א״כ קשיא אפי׳ כמשנה הראשונה דמתני׳ איירי בה ליתני אין דורכין כדלקמן: דתני. בתוספתא ריש פ״ח והכי גרסינן שם בראשונה היו אומרין אין בוצרין עם הנכרי ואין דורכין עם ישראל העושה בטומאה אבל דורכין עם הנכרי חזרו לומר אין דורכין עם הנכרי ואין בוצרין עם ישראל העושה בטומאה׳ אבל בוצרין עם הנכרי ומוליכין עמו חביות חדשות אבל לא ישנות דברי ר״מ וחכ״א אחד חדשות ואחד ישנות מסייעין אותו עד שנעלם מעיניהם נעלם מעיניהן נעשה יין נסך. והגי׳ דהכא נתחלפה ומוטעית היא. והשתא מקשה ר׳ יוסי לדברי ר׳ יונה דקאמר דלא התירו אלא בסוף דריכה א״כ אפי׳ למשנה הראשונה הוה מצי למיתני אין דורכין עם הנכרי והיינו בתחילת הדריכה דהא משנה ראשונה והיא המתני׳ ס״ל דאסור לגרום טומאה לחולין ומאי אריא דקתני דורכין ואין בוצרין ומוקמית לה בסוף דריכה ליתני אין דורכין ונוקמי בתחילת דריכה: מאי טעמא דר׳ יונה. ור׳ יונה אמר לך היינו טעמא דלא תני למשנה ראשונה אין דורכין בהדי אין בוצרין משום דלא הוו בחדא מחתא דבצירה התחלת גרם טומאה היא מה שאין כן בדריכה שכבר ניטמאו משעת הכשר בצירה דקי״ל הבוצר לגת הוכשר לקבל טומאה וכי בצר להו הנכרי נטמאו והא דאמרי דבתחלת דריכה לא התירו אע״ג דכבר נטמאו משעת בצירה משום דטומאת בצירה לא הוי אלא מדרבנן בעלמא אבל אם נתיר בתחילת דריכה הוי גורם לטומאה דאורייתא ואפ״ה מכיון דבצירה ודריכה לא דמו אהדדי דקודם בצירה לא היה עליהם שם טומאה כלל אבל בדריכה שם טומאה מדרבנן מיהת עליהן משעת בצירה משום הכי לא תני אין דורכין בהדי אין בוצרין: מאי טעמא דר׳ יוסי. דלא בעי לאוקמא מתני׳ בסוף דריכה דוקא משום האי קושיא דאי הכי ליתני נמי אין דורכין הא שפיר קאמר ר׳ יונה דלא דמו אהדדי: טהורים היו דבר תורה. כלומר אמר לך ר׳ יוסי דאי משום שכבר ניטמאו משעת בצירה קאמרת דלהכי לא תני אין דורכין אמינא לך אנא אדרבה דמהאי טעמא גופה קשיא ליתני אין דורכין ולאשמועינן הא דאע״ג שמשעת בצירה נטמאו אפ״ה הואיל ומדבר תורה טהורים היו ואת הוא שגזרת עליהן טומאה דהכשר בצירה אינה אלא מגזירת י״ח דבר ומדרבנן בעלמא היא אסור לדרוך עמו ולגרום להן טומאה דאורייתא אלא ע״כ האי אוקמתא ליתא שאפי׳ בתחילת דריכה התירו למשנה ראשונה דסברה דאין נעשה יין נסך עד שירד לבור וגרם טומאה נמי ליכא מטעמא דהא סוף סוף נטמאו בגת טמאה של הנכרי ואי קשיא א״כ אמאי אמרו אין דורכין עם ישראל שהוא עושה בטומאה הא נמי בלאו הכי נטמאו בגת שלו הא ליתא דשאני בישראל הואיל וטבולים הם לתרומה ואסור לגרום להם טומאה ואפי׳ למשנה אחרונה והלכך אע״פ שנטמאו בגת שלו אין דורכין עמו לפי שאסור לסייע ידי עוברי עבירה: חייליה דר׳ יוסי. דקאמר אסור לגרום טומאה לטבול לתרומה דהא על כרחך הכי ס״ל למאי דמוקי למתני׳ אפי׳ בתחילת דריכה וכדאמרן סייעתיה מהדא דאמר רבי יוסי בשם ר׳ הילא על מתני׳ דפ״ג דחלה וגרסינן להא שם דתנינן נולד לה ספק טומאה. להעיסה. עד שלא גלגלה תעשה בטומאה. לפי שעדיין חולין היא ומותר לטמא לחולין שבא״י: משגלגלה. והוטבלה לחלה תעשה בטהרה דחולין הטבולין לחלה כחלה דמו ואסור לטמאה וקאמר ר׳ יוסי בשם ר׳ הילא עלה בדין הוא שיטמא אדם טבלו דבר תורה. כצ״ל וכן הוא בחלה. וכלומר דודאי מן התורה אין כאן איסור כלל לטומאה טבל של עיסה זו שהרי אפי׳ לטבל בעלמא בדין הוא שמותר אדם לטמא טבל מן התורה. וחסר כאן וה״ג בחלה. דכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי תרומה צריכה שימור אין הטבל צריך שימור. מה אני מקיים ונתתם את תרומת ה׳ לאהרן הכהן. כלומר אלא מהיכן למדו לומר דטבל בעלמא אסור לטמאו לכתחילה מכאן הוא דלמדו דמה אני מקיים ונתתם וגו׳ למה לי למיכתב הכהן הלכך דרשינן עשה שינתן לאהרן הכהן בכהונתו שיהא ראוי לו לאכול כשהוא בכהונתו ובימי טהרתו: וכאן. בעיסה זו שנולד לה ספק טומאה הואיל ובלאו הכי אין אתה יכול ליתנה לכהן בכהונתו רשאי את לטמאותו מן התורה אפי׳ בטומא׳ ודאית אלא דרבנן הוא דגזרו כאן הואיל והוטבלה לחלה יגמרנה בטהרה. שמעינן מיהת מהא דר׳ הילא דאסור לגרום טומאה לטבל הטבול לתרומה והיינו סייעתא לר׳ יוסי דהכא דקאמר טעמא דאין דורכין עם ישראל שהוא עושה בטומאה כדאמרן:

הלכה

מראה הפנים

הרשב״א ז״ל בת״ה שם בשער הרביעי ודחה שם פירוש בעל בדק הבית בהא דרב אד׳ וכן פסק הרמב״ם ז״ל בפ׳ י״ב ממ״א הל׳ ט״ו ונראה מדיריו. דלא כמשמעות התוספת׳ ועיין בכ״מ שם. ודלא כפי׳ הרשב״א ז״ל להא דהכא דעל טיפה שטעם קאי אלא היין שעלה במניקת כמלינתו יפול לחבית ויאסר וזהו לטעמיה ז״ל שפסק דכח הנכרי בכוונה אסור בהנאה כמ״ש שם בהל׳ ב׳ נטל כלי של יין וכו׳ ע״ש וה״נ מס״ט הוא:

והוא שהילכו עליהן דרוכות שתי וערב. התוס׳ במתני׳ הביאו להא דר׳ יונה לראיה דבסוף דריכה מיירי ועוד הביאו דאין לומר מטעם בגלאו הכי נטמאו בגת טמאה דא״כ ישראל העושה פירותיו בטומאה אמאי אין דורכין עמו. ומיהו הא דר׳ יונה לא קאי הכא דהא איתותב וכן טעמיה דקאמר לקמן פ׳ כיה ר׳ יוסי וכדמייתי׳ ראיה ממתני׳ דחלה וכדפרישית בפנים וע״כ טעמא לר׳ יוסי משום הכי הוה דבל״ה נטמאו בגת טמאה ול״ק מישראל העושה פירותיו בטומאה משום דעכ״פ משום מסייע ידי עוברי עבירה איכא אע״ג שכבר התחיל ונטמאו ועיין סברא זו כתבו התוס׳ בעלמן לקמן בגמרא דף נ״ה ע״ב ד״ה אין בוצרין וכו׳ ע״ש וסברא זו מוכרחת מסוגיא דהכא:

דתני בראשונה היו אומרין וכו׳. כבר כתבתי מזה בהלכה דלעיל ד״ה תני ר׳ חנן דגי׳ דהכא נשתבשה וגי׳ התוספתא שהבאתי בפנים היא עיקרית כדאמרינן התם בראשונה היו אומרין כד״ד חזרו לומר דכ״ד ור״ל דאלו סימנים ניתנו שלא לטעות בהן ואע״ג דלא נרמזו בסימנים אם לפרש על דורכין או על אין דורכין מ״מ ממילא נשמע שהרי סימן שמסרו חכמים לעולם מן הכתם הוא לזכור במה שנאמר ובהל׳ נכרים קיימינן והתחלת הסימן לאיסורא אלא דאת״כ מרמז והולך לא את הכל אסרו כ״א כך וכך וא״כ לפי משנה ראשונה ע״כ דנתחיל לפרש הסימן אין בוצרין עם הנכרי אין דורכין עם הישראל והד׳ השני ע״כ על דורכין עם הנכרי דהל״כ הלא דאין חילוק בין נכרי לישראל העושה בטומאה א״כ כ״ד לאוד שני לסימן ולפי משנה אחרונה איפכא הוי דכ״ד ומתחילין לפרש לאיסור אין דורכין עם הנכרי וע״כ הסי׳ על אין בוצרין עם הישראל וכו׳ קאי דאל״כ אלא על הנכרי א״כ פשיטא דעם ישראל וכו׳ לא בוצרין ולא דורכין ובסימן ד״כ שני אלא ודאי דבוצרין עם הנכרי והב׳ והד׳ ע״כ מפרשינן אין בוצרין עם ישראל וכו׳ וכ״ש אין דורכין ואיצטריך סימן ד׳ השני כי היכי דלא ניטעי לפרש אין דורכין ואין בוצרין הכל על הנכרי. ועיין בתוס׳ שם במה שנתנו טעם הא דנקט הכא כ״ש ולא כמשנה ראשונה ולפי מה שנתבאר מדברינו יש להוסיף עוד טעם לזה דהפי׳ והולך לרמז כל הסימן הזה קמ״ל וגיתא נמי לר׳ יוסי דהכא דלא ס״ל לפרש למשנה הראשונה בסוף דריכה וטעמא דישראל וכו׳ ודאי משום סיוע הוא אע״ג דכבר נטמאו כדפרישית בפנים ומוכרח מהסוגיא. ולמאי דפרישית כדברי ר׳ יוסי יש בישראל איסור גרם טומאה הואיל וטבולים לתרומה וממילא אסור לסייעו ואע״פ דכבר נטמאו בגתו ל״ק קושית התוס׳ הכא במה שהקשו בד״ה שמותר לגרום וכו׳ על רש״י ז״ל במה שפי׳ באין בוצרין עם ישראל וכו׳ דבל תימא להחשיבו טבול לתרומה קודם מירוח וכו׳ אבל הכא ניחא האי טעמא על אין דורכין דכבר הוטבלו לתרומה. וכך הם מדוקדקים דברי הרמב״ם ז״ל בפ׳ י״ב מהל׳ תרומות הל׳ י׳ ישראל שעושה פירותיו בטומאה אין בוצרין עמו וכו׳ ואל״ל שאין דורכין עמו מפני התרומה שתעשה בטומאה ור״ל שאסור לגרום להטבולין לתרומה כמ״ש בפ״ח מהל׳ ביכורים הל׳ י״א שאסור לגרום טומאה לכתחילה לעיסה וכו׳ ומכאן הוא דלמד כדדרים ואסמוך הכא אקרא ונתתם ממנו וגו׳ לאהרן הכהן. ורש״י ז״ל שכתב כאן טבולים הם לתרומה ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב ואני וגו׳ מהאי קרא הוא דלא משמע כן מהאי תלמודא לדרשת להטבול לתרומה דבסיפא אמרו כחלה כמו שהבאתי בפנים תרומה צריכה שימור אין הטבל צריך שימור כ״א מאסמכתא דקרא ונתתם ממנו וגו׳ דרשו לאסור לכתחילה. ואתיא הא דר׳ יוסי דהכא בהטבולין לחלה כדאמרינן התם כרים נדה כמבואר בפנים:

כאן

מסורת הש"ס

(שביעית פ"ס ג' גיטין פ"ה)

ב"מ נו פ"א פ' הו"ט

בס ס פ"ב

הלכה י מתני' לא לשין ולא עורכין עמו. שכל מעשה עריכה זו בעבירה: לפלטר. הוא הלוקח מן הנחתומין הרבה ככרות ביחד כדי למכרן יד על יד ומשום שכבר נגמרה מלאכת העבירה: **גמ'** ותני עלה. בברייתא: לא לותתין וכו'. וסוגיא זו כתובה בשביעית ובפ' הנזקין הלכה י': א"ר הילא. התם מקשי מהאי ברייתא דתני אין טוחנין ולא בוררין עמו והתם קתני במתני' אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה ומשני ר' הילא כאן לחולין מתני' דהתם בחולין איירי וכאן בתרומה והחמירו בה: והתנינן נחתום אית לך למימר נחתום בתרומה. בתמיה וכי נחתום מוכר תרומה הוא: כאן בלותת. הכא איירי בלותת החיטים במים והוכשרו לקבל טומאה וה"ק לא לותתין עמו ולא טוחנין וכו' מה שלתת הוא ומתני' דהתם בשאינה לותתת: והא תנינן. בגיטין תנינן נמי הכי ובשביעית ובגיטין גרים הכי מתניתא מסייעה לחברייא אבל משתטיל מים וכו' ש"מ היכא דהוכשרו אסור לסייעה: ר' חייה ור' אמי. התם קאי אמתני' מחזיקין ידי נכו"ם בשביעית ופליגי היכי אמרינן ליה ואגב דלעיל מייתי לה לכולא סוגיא הכא: חרוש בה טבאות וכו'. אפילו כך יכול הוא לומר לו חרוש בה טוב ואני לוקח ממך אחר השביעית: וחד אמר. דזה אסור לומר לו אלא אישר כחך הוא דאומר לו: מהו שואלין בשלומן אייסר. כלומר לדידיה דמפרש מחזיקין חרוש הוא מפרש לשואלין בשלומן דקתני התם דזהו אישר: ומאן דאמר לנכרי אייסר. כלומר להאי מאן דאמר גופיה הוא דמחזיקין הוא חרוש ושאילת שלום לנכרי אייסר הוא ומהו שאילת שלום לישראל: שלום עליכם. דלהאי מ"ד ס"ל דשלום עליכם אסור לומר לנכרי דשלום שמו של הקב"ה הוא ולאידך מ"ד דס"ל מחזיקין אייסר הוא ס"ל דשאילת שלום הוא שלום עליכ' וקסבר מותר אפילו לנכרי ולא אסרו אלא בכפילת שלום לנכרי: דילמא. מעשה ברבי חנינה ור' שמואל שעברו על אחד מחורשי שביעית וא"ל ר' שמואל אייסר חילך: לא כן אלפן רבי ולא אמרו העוברים וגו'. לעוברים על המלות אסור לברכם: לדרוש אי אתה יודע. דלא כן דרשו חכמים אלא על אומות העכו"ם קאמר: ברכנו אתכם בשם ה'. כלומר שישראל אומרים להם לא דייכם וכו': פיסים וכו'. מיני מסים הן: הורי ר' אמי לרדות עמו. על הנחתום דמתני' קאי שאסור לרדות עמו פת לתנור: ודכוותה. ישראל החשוד שהוא עושה יין בטומאה אסור לזלף עמו דמסייע ידי עוברי עבירה הוא א"נ אנחתום קאי שאסור לזלוף משקין עמו עליה לפי שמכשירו לקבל טומאה וכדלעיל דכל כה"ג אסור לסייעו:

הלכה יא מתני' אם יש עליו מלוה. בגמרא מפרש שיש לו מלוה על אותו יין שעשה לו ישראל אפותיקי לגבות ממנו חובו הלכך אסור דנגע ולא מירתת דסבר אי אמר לי מידי אמינא ליה תניחנו לי בחובי: נפל. הנכרי לבור מלא יין ועלה והוא שעלה מת דאע"ג דנגעיה בשעה שנפל אינו אסור בהנאה הואיל ולא נתכוין ליגע אבל אם עלה חי אוסרו בעלייתו משום דמודה לע"ז עד שיכול: ומדדו בקנה. או שהי' עכו"ם מודד יינו של ישראל בקנה: והתיז. או שהתיז הנכרי את הצרעה מיינו של ישראל בקנה ולא נגע בידיו ביין: או שהיה מטפר. שהיתה החבית מעלה רתיחות וטפח הנכרי בידו על הרתיחות ואין דרך ניסוך בכך ומותר בהנאה: ור"ש מתיר. אף בשתייה ואין הלכה כר"ש: זה היה מעשה והכשירו. אף בשתייה: **גמ'** והוא שיש לו עליו מלוה על אותו הבור. שעשאו לו אפותיקי דאז סמכה דעתו ונגע: אבל אין לו מלוה על אותו הבור. לא חיישינן: שכן דרך בעלי החוב לעמוד בגיתות ובגרנות. של הלוה שלהן ולראות מה הם עושין ואם בטוחים הן בחובם ומכל מקום לא סמכה דעתו ליגע ביין: הוון בני הישיבה בעו מימר דלמאן דמפרש למתני' דוקא שיש לו מלוה על אותו הבור: בתוך פישוט ידים. כלומר במקום שיכול ליפשט ידיו וליגע: ומאן

תורה אור

הלכה י מתני' נחתום שהוא עושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו אבל מוליכין עמו פת לפלטר: **גמ'** ותני עלה *לא ליתתון ולא טוחנין ולא בוללין עמו אמר ר' הילא כאן דחולין כאן דתרומה והתנינן נחתום אית לך מימר נחתום בתרומה. חברייא אמרי כאן בלותת כאן בשאינו לותת והא תנינן אבל משתטיל למים לא תגע אצלה שאין מחזקין ידי עוברי עבירה. רבי חייה ורבי אמי חד אמר חרוש בה טבאות ואנא נסב לה מינך בתר שמיטתה וחד אמר אישר. מאן דאמר חרוש בה טבאות ואנה נסב לה מינך בתר שמיטתה מהו שואלין בשלומן אישר. ומאן דאמר לנכרי אישר מהו שואלין בשלומן של ישראל שלום עליכם. דילמא רבי חנינה בר פפא ורבי שמואל בר נחמן עברון על חד מן חורשי שביעית א"ל רבי שמואל בר נחמן אישר. א"ל ר' חנינה בר פפא לא כן אלפן רבי (תהלים קכט) ולא אמרו העוברים וגו' שאסור לומר לחורשי שביעית אישר. אמר לקרות את יודע לדרוש אי את יודע ולא אמרו העוברים אילו האומות העכו"ם שהן עוברין מן העולם שלא אמרו לישראל ברכת ה' עליכם ומה ישראל אומר להם ברכנו אתכם בשם ה' וישראל אומרים להם לא דייכם כל הטובות והנחמות הבאים לעולם בשבילינו ואין אתם אומרים לנו בואו ושאו לכם מן הברכות ולא עוד אלא שאתם מגלגלין עלינו פיסים וזימיות וגילגליות וארנונות הורי ר' אמי לרדות עמו אסור ודכוותה לזלוף עמו אסור:

הלכה יא מתני' [א] נכרי שנמצא עומד בצד הבור של יין אם יש לו עליו מלוה אסור אין עליו מלוה מותר נפל לבור ועלו [ב] ומדדו בקנה התיז את הצרעה בקנה או שהיה מתפח על פי חבית מרותחת כל אילו היה מעשה ואמרו ימכר *ור"ש מתיר נטל את [ג] החבית *וזרקה לבור זה היה מעשה והכשירו: **גמ'** רב ששת בשם רב והוא שיהיה לו עליו מלוה על אותו הבור אבל אין לו מלוה על אותו הבור שכן דרך בעלי החוב לעמוד בגיתות ובגרנות. הוון בעו מימר מ"ד *והוא שיהא לו [ד] עליו מלוה על אותו הבור בתוך לפישוט ידיים ומאן

ותני עלה לא ליתתון ולא טוחנין ולא בוללין עמו עיין בשנו"א ז"ל במס' שבועות פ"ה:

ר"ח ור"א חד אמר חרוש בה טבאות כו' הגי' מדויקת כדלעיל בפ"ד ה"ג וכן גרסינן שם מ"ד חרוש בה מ"ד אייסר מה שואלין בשלומם בשלום ישראל שלום עליכם פי' דלדידי' דבשביעית מחזוקין באמורת אייסר וא"כ מה דמשיק ושואלין בשלומן הוא כבשלום ישראל שלום עליכם:

הוון בעי מימר מ"ד והוא שיהא לו עליו מלוה על אותו הבור בתוך לפישוט ידים כיון דמיקל המ"ד הזה וס"ל דאינו אסור אלא דוקא בשיש לו עליו מלוה על אותו הבור אז אסיר אבל באין לו מלוה על אותו הבור גופה אעפ"י שיש לו עליו מלוה מותר דלא חיישינן שינסך אעפ"י שיש לו עליו מלוה מיקל האי מ"ד ע"כ מיקל נמי אם הי' חוץ לפישוט ידים ואינו אסור אלא כשמצא תוך פישוט ידים. ומ"ד דמחמיר אעפ"י שאין עליו מלוה על אותו הבור ג"כ אסור ע"כ מחמיר נמי אעפ"י שאינו בפישוט ידים דכיון דהנכרי פועל אצלו לילך בשאין לו מלוה על אותו הבור אלא כיון דיש לו מלוה בעלמא לא מירתת וחיישינן שינסך כמו כן חיישינן אפילו בחוץ לפישוט ידים שלא ירתת וילך לנסך ע"ז פריך ולא כן אמר ר' בא בשם ר"ש כשם שנתנו פישוט ידים בטהרות כך נתנו פישוט ידים ביין נסך אלא כיני מאן דאמר והוא שיש לו עליו מלוה על אותו הבור הא לא"ה מירתת ע"כ בתוך פישוט ידים. ומאן

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הל' כס סמ"ג לאוין קמד טוש"ע יו"ד סי' קכח סעיף ב

כה
ב מיי' שם הל' ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קכד סי"ט

כו
ג מיי' שם וע' בהשגות ובכ"מ וסמ"ג שם טוש"ע שם וסי' קכה ס"ס

כז
ד מיי' פי"ב ממאכלות אסורות הל' ס סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קכט ס"ב

מראה הפנים

כאן בלותת כאן בשאינו לותת. וכן העתיק הרמב"ם ז"ל לשני דינים בהדדי בהל' ביכורים שם הל' י"ג אשת חבר מרקדת ובוררת עם אשת עם הארץ אבל משתטיל מים בעיסה לא תסייע אותה וכו' וכן הנחתום שעושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו וכו' ומשמע דחד טעמא וחד דינא אית להו דמשהוכשרו לקבל טומאה אסור לסייען אבל קודם לכן בוררין ומרקדין עמו אם לא לתתן וכן התוס' קיימו להא דהכא לפי' ר"ת ועי' בגיטין ס"פ הנזקין ד"ה רישא בטומאת חולין וכו' דשם מבואר ביותר בדבריהם:

ומאן דאמר לנכרי אייסר מהו שואלין בשלומן של ישראל שלום עליכם. כבר כתבתי בגיטין דלפי האי גירסא י"ל דלמ"ד מחזיקין אייסר הוא ס"ל דשאלת שלום דקתני מילתא אחריתא היא ושלום עליכם היא ואייתי שפיר כש"ס דילן דהתם דאינו אסור לנכרי אלא בכפילת שלום והתוס' כתבו נמי דלכ"ע הוא דלא כש"ס שלנו וזהו לפי הגי' דהנזקין וגי' דהכא הוא כגי' דשביעית ונראית עיקר ועי"ש: **הורי** ר' אמי לרדות עמו אסור. זהו כסברת התוס' ד"ה אבל מוליכין וכו' דאסור לסייע לאפות עמו אלא לפלטר והוא נחתום קטן כדפריש במתני' ומה שמביאין ראיה מהתוספתא לכאורה משם אין ראיה כל כך דלגירסת התוספתא למשנה ראשונה הוא דשנית כן דהכי תני התם בפ"ח כראשונה היו אומרים אין מסייעין את הנחתום שעושה בטומאה ואין מוליכין עמו גרילות לתנור חזרו לומר מסייעין את הנחתום שעושה בטומאה ומוליכין עמו גרילות לתנור וכסוריא מסייעין את הנחתום שעושה בטומאה ומוליכין עמו גרילות לתנור ע"כ אלא דנראה דהגי' מוחלפת היא כדמוכרח מדקאמר וכסוריא וכו' והרמב"ם ז"ל בהל' ביכורים שם העתיק כלשון המשנה מוליכין עמו פת לפלטר ופלטר מפרש הוא ז"ל כפי' התוספות כדמוכח מפ"ס דדמאי וכ"כ בפרק י"ד ממעשר הלכה ו': ומאן

שנויי נוסחאות (סוי"ד) דילמא כד"ו דלמא. (סוכ"ו) אין עליו כד"ו אין לו עליו. ועלו כד"ו ועלה.

עמודי ירושלים תציגא שכן דרך בע"ח לעמוד בגיתות ובגרנות. ג"ב רוקח (סי' תנ"ז):

עין משפט
נר מצוה

כח
א מיי' פי"ב ממשכב הל' ט

כט
ב מיי' פי"ב ממאכלות אסורות הל' ט טוש"ע יו"ד סי' קנה ס"ה

ל
ג ד ה מיי' שם ה"י הל' ג ד ה ו וע' בהשגות סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי' קלא ס"א

ומאן דמר אף על פי שאין עליו מלוה על אותו הבור חוץ לפישוט ידיים ולא כן אמר רבי בא בשם רב ששת כשם שנתנו פישוט ידיים א בטהרות כך נתנו פישוט ידיים ביין נסך אלא כיני מאן דמר והוא שיהא לו עליו מלוה על אותו הבור בתוך פישוט ידיים. ומאן דמר אף על פי שאין עליו מלוה על אותו הבור ובלבד חוץ לפישוט ידיים. רבי אבין בשם רבי שמואל *הלכה כר"ש ר' אבין בשם שמואל אני כפרת ר"ש או מתיר בשתייה או אוסר בהנייה אמר ר' ירמיה בשם רבי אבהו מעשה היה והורה בשתייה כר"ש ר' שמואל בשם רבי אבהו אין הנכרי עושה יין נסך בזריקה. נכרי מהו שיעשה יין נסך בחמתו נישמעינה מן הדא ארמייא הוה ליה קופין גו מעצרתא אתא ישראל וזלף בהון חמר אתא ארמייא קולתה ושפכין לגובה אתא עובדא קומי רבנן אמרי אין הנכרי עושה יין נסך ב מחמתו. רבי ירמיה בשם רבי חייה בר בא זה *שמוזג בחמין אסור בצונן מותר יבוא עלי שלא עשיתי מימי רבי יסא אזל לצור חמתון שתן חמר וחמימין וארמייא מזג אמר לון מה שרא לכון:

הלכה יב מתני' ג המטהר יינו של נכרי ונותנו ברשותו בבית שהוא פתוח לרשות הרבים בעיר שיש בה נכרים וישראל מותר בעיר שכולה נכרים אסור עד שיושיב שומר ד *אין שם שומר צריך להיות יושב ומשמר אף על פי שהוא יוצא ונכנס מותר רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות נכרים כאחת. ה *המטהר יינו של נכרי ונותנו ברשותו והלה

ומאן דאמר אף על פי שאין עליו מלוה על אותו הבור נמי אסור דלא מירתת מכל מקום ובלבד [פי' תיבת ובלבד הוא משמש בלשון חוץ] ור"ל ובלבד כלומר חוץ מחוץ לפישוט ידים אע"ג דמחמרינן ואמרינן דלא מירתת אעפ"י שאין לו מלוה על אותו הבור מ"מ אעפ"י דמחמרינן כולי האי. אבל בלבד ר"ל חוץ מחוץ לפישוט ידים בזה לא מחמרינן כלל וכה"ג איתא בירושלמי כמה פעמים דמתחלה הוון בעי מימר דתלי זכ"ז דלמ"ד זה הוי הדין כך ולמ"ד זה הוי הדין כך ומסיק דז"א דלא תלי זכ"ז דלמ"ד זה הוי כך וכן למ"ד זה הוי ג"כ כן ולא קאמר שום טעם לזה אלא בסתם וה"נ דכותיה:
תני

ומאן דאמר אע"פ שאין עליו מלוה על אותו הבור. אלא יש עליו מלוה סתם ואפ"ה סמכה דעתו וא"כ להאי מאן דאמר דחייש טפי חיישינן נמי ואפילו חוץ לפישוט ידים דילמא לאו אדעתיה דישראל ואינו רואה אותו כשילך למקום שיכול לפשוט ידיו ויגע. ופריך הש"ס עלה: ולא כן א"ר בא. לקמן בפ"ה כשם שנתנו פישוט ידים בטהרות כדתנן בפ"ז דטהרות המניח עם הארץ בתוך ביתו וכו' וקא"א אין טמא אלא עד מקום שיכול לפשוט את ידיו ויגע ולא חיישינן שמא הלך עד מקום שיכול ליגע: כך נתנו פישוט ידים בנסך. ולא חיישינן שילך לשם: אלא כיני וכו' ובלבד תוך פישוט ידים. צריך לגרוס. וכלומר אלא לכ"ע אין אסור אלא תוך פישוט ידים ולא פליגי אלא אם מלוה על אותו היין בעינן או לא: הלכה כר"ש. דמתני' דמתיר אף בשתיה: אני כפרת ר"ש. כלומר מחמת אהבתו ודרך כבוד של ר"ש קאמר לה דחזינן דעתיה דר"ש או אם הוא מתיר מתיר אפי' בשתיה ובמקום שהוא אוסר אוסר אף בהנאה: אין הנכרי עושה יין נסך בזריקה. כדתנן נפל החבית וזרקה לבור זה היה מעשה והכשירו. דאין דרך ניסוך בכך אלא הא דקמיבעיא לן מהו שיעשה נסך בחמתו אם מחמת חימה וכעס נגע ביין של ישראל אם אמרינן דעתו לנסך או לא: נישמעינה מן הדא. עובדא נכרי אחד היה לו קופות שלו בתוך הבית שעולרין בו ובא ישראל וזלף לתוכו יין שלא ברשותו ובא אותו הנכרי והביא קולתה והוא הטן שנושאין בו המשאוי והגביהן להקופות בחמתו ושפך אותן לתוך הבור ואמרו רבנן דאין הנכרי עושה יין נסך בחמתו שלא נתכוין אלא להראות כעס וחימה על שהכנים הישראל יינו בכליו שלא ברשותו: זה שמוזג. אם הנכרי מוזג יינו של ישראל במים חמין אסור ואם בצונן מותר: יבוא עלי. ר' ירמיה קאמר להא דאף שר' חייה בר בא התיר מזיגה בצונן יבוא עלי שלא עשיתי מימי לנהוג היתר בזה: חמתון. ראה אותם שותין יין עם מים חמין שמזגן הנכרי ואמר להם מי הוא זה שהתיר לכם לעשות כן:

הלכה יב מתני' המטהר יינו של נכרי. ישראל שדרך ענבים של נכרי בטהרות כדי למוכרו לישראל ולא נתן דמים עכשיו לנכרי עד שימכרנו ונתנו ברשותו של נכרי: מותר. דמירתת הנכרי דילמא חזו לי הנך ישראל דעברי ברשות הרבים ומפסידנא: עד שיושיב שומר אין השומר צריך להיות יושב וכו'. דכיון שהוא יוצא ונכנס הרי הוא כיושב ומשמר: כל רשות נכרים כאחת. פלוגתא דרשב"א ות"ק בהא דת"ק סבר כשהניח היין ברשותו של נכרי בעל היין הוא דבעינן שיהא הבית פתוח לרשות הרבים ועיר שישראל ג"כ דרים בה אבל ברשות נכרי אחר שאינו בעל הבית אפי' בעיר שאין ישראל דרים בה שרי ורבן שמעון בן אלעזר אומר כל רשות נכרים כאחת היא וכי היכי דברשות נכרי בעל היין אסור אא"כ בעיר שישראל ונכרים דרים בה והבית פתוח לרשות הרבים ה"נ ברשות נכרי אחר כן והלכה כרשב"א:
והלה

מראה הפנים

כאן דאמר אע"פ שאין עליו מלוה על אותו הבור וכו'. לפי אשר כתוב לפנינו ומשמע דפלוגתא היא היה צריך לגרוס לקמן אלא כיני וכו' ומ"ד אע"פ שאין עליו וכו' ובלבד תוך לפישוט ידים וכדפריטית בפנים וכלומר דלהאי מ"ד ובלבד תוך פישוט ידים הוא דמחמיר כשאין עליו מלוה וא"כ להאי מ"ד כתנא דידן דדוקא כיש לו מלוה על אותו יין אבל כשאין לו מלוה על אותו יין מותר ואפי' תוך פישוט ידים והוה אתיא כפיר לדינא כמו שנראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב ממ"א הל' כ"ה שסתם וכתב ואם אין לו עליו מלוה היין מותר בשתיה וכ"כ הרשב"א ז"ל בהדיא בת"ה הארוך דאפי' בתוך פישוט ידים שרי והביא ראי' מהש"ס ומה וכפתא דמייתי הכא בהלכה דלקמן פרוזר שישראל ונכרי כונסין לתוכן יין אפי' חנויות פתוחות מותרין שאין מנסכין כן כלומר דמרתת מן הישראל רואהו וכו' והביאו הב"י בסי' קכ"ח. ומיהו לא אשכחן פלוגתא בעיקר דינא דמתני' דיהא שייך לומר מאן דאמר ומאן דאמר. והנראה בפי' הש גי' דהנכון הוא דגרסי' כעין הוון בעי מימר בפרק דלקמן על המתני' מה שעל הפלתן אסור ומה דאמר גרסינן כלומר הא דאמרינן בריש' כשיש לו עליו מלוה אסור מיירי בתוך פישוט ידים ומה דאמר אם אין עליו מלוה על אותו הבור חוץ לפישוט ידים. כלומר הא דבסיפא שרי בשאין לו עליו מלוה משום דהוא לעולם כחוץ לפישוט ידים דהואיל דאין עליו מלוה אותו היין מרתת הנכרי ואפי' בתוך פישוט ידים כחוץ לפישוט ידים דמי ופריך ולא כן וכו' דאלמא דכל שהוא יכול לפשוט את ידיו וליגע גזרינן ביין נסך כמו דאמרו בטהרות ומשני אלא כיני מה דאמר וכו' בתוך פישוט ידים כלומר בשיש לו עליו מלוה הויא לעולם כמו בתוך פישוט ידים דהואיל וסמכה דעתיה ליגע אפי' עומד מרחיק קצת הולך לשם ונוגע ואינו חושש וכבתוך פישוט ידים הוא. ומה דאמר אם אין עליו על אותו הבור ובלבד חוץ לפישוט ידים. דוקא כחוץ לפישוט ידים התירו והשתא יש חילוק בין רישא לסיפא בעומד חוץ לפישוט ידים וא"צ לשבש הגי' אלא כהא מה דאמר וכו' וזהו טעות דמוכח אלא דלא אתיא הסיפא לדינא כש"ס דילן כמוכר לעיל. ועיין כהג"א בפרקין דכתב אבל אם אינו יכול ליגע בתוך פישוט ידיו ורגליו אע"ג דיש לו מלוה עליו ולא מירתת ואין נתפס עליו כגנב שרי כדמוכח בירושל'. ושם כתוב אע"ג דאין לו וט"ס הוא. ומשמע דמפרש להא דבריש' בתוך פישוט ידים ממש. וזה דלא כדעת הרמב"ם והרשב"א גם כיש לו עליו מלוה שלא חילקו אלא כיש עליו מלוה על אותו היין לעולם אסור וכאין לו לעולם מותר. ועיין בפרק דלקמן בהל' ז' במה שהבאתי דברי הרשב"א כמ"ש שם ויתבאר שום אי"ה:

הלכה כר"ש. והתם בדף ס' ע"ב המסקנא אין הלכה כר"ש:

אין הנכרי עושה יין נסך בזריקה. ומשמע דאפי' בשתיה מותר וזהו דעת התוס' והרא"ש ז"ל לפרש הא דרב אשי שם כל שבזו טמא בנכרי עושה יין נסך וכל שבזו טהור בנכרי אינו עושה יין נסך ודעת הראב"ד ז"ל בהשגות פי"ב ממ"א הלכה ט' וכן דעת הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך וכן הסמ"ג וכתב כן זרק ליזור או דבר אחר בתוך היין מרחוק ואפי' בכוונה מותר כדאיתא בירושל' אין זריקה אוסרת ביין נסך וכ"פ הטור בסי' קכ"ה. והא דבעי הכא מהו שיעשה יין נסך בחמתו וזהו לפי הגי' דלא גרים במתני' וזרקה בחמתו לבור כגי' המשנה בבבלי ואע"ג דאפי' בזריקה שלא בחמתו קאמר בפשיטות דאינו עושה יין נסך יש לחלק דהא דר' אבהו בזריקה מרחוק הוא והבעיא בזורק החבית בחמתו לפי גירסתו במתני' והיא סמוך לבור וכדעת רש"י ז"ל לחלק בזה ולפ"ז אף דפסק הכא מותר מ"מ יש סמך מהבעיא לחילוק זה לדעת רש"י והרמב"ם ז"ל שם דס"ל דמגע נכרי שלא בכונה ע"י דבר אחר אסור בשתיה ופסקו ז"ל כדהתם בהא דקאמר דקה"ל מיניה ומיניה כפירושם ז"ל כמבואר שם ובדברי התוס' לדעת רש"י וע"ש וזהו לשיטתם ז"ל. וכעין זה יש לחלק לדעת הש"ע דפסק כדעת הרמב"ם ז"ל בסי' קכ"ד סעיף י"ח דבחמתו אסור בשתיה ובסימן קכ"ה ס' גבי זרק אבן או תפוח וכו' פסק כדעת הראב"ד והרשב"א והרא"ש והטור ז"ל דבחמתו מותר אפי' בשתיה והיינו דיש לחלק אפ' בתפוח המתגלגל ודוחהו וכו' אם עשה כן בחמתו ובין זריקת החבית בחמתו לבור שהיא זריקה מכנגדו והתוס' לעיל בדף ל"ט ע"ב סוף ד"ה מהו שיוליך ענבים לגת הביאו ראי' מהכא לסתור מ"ש הרשב"ם בשם רש"י לחלק בין זורק מכנגדו לזורק מרחוק דהא סתם אמרו אין זריקה אוסרת ביין נסך ולא מפליג מידי ולפירושם זה הוא קושיא הא דבעי בתר הכי מהו שיעשה יין נסך בחמתו דהא מסתמא בחמתו בזריקה היא וכדאמרן ואפשר דבשפך בחמתו קאמר וכדמשמע מפשיטות הבעיא ואין להאריך:

זה שמוזג בחמין וכו'. הטעם כתב הרשב"א בשם הרמב"ן ז"ל בבית החמישי בשער השני שלא היה דרכם למזוג אותו בצונן וכתב עוד אע"ג דלא סמכינן אדכני מערבא כמזיגת מים לוגנים חדא דהאידנא רגילי למישתי בצונן ועוד דר' ירמיה אמר יבא עלי שלא עשיתי מימי ועוד דבגמרין סתם אמרו יין במזוגו נכרי ולא פלוג בין חמין לצונן מ"מ נילף מינה שלא אמרו אלא במכבירו לשתיה כדרך שבני אדם מכבירין לשתיה ומיגה לחבית גדולה שאין דרכן של בני אדם למזוג כיחד שאם שפך בו נכרי מעט מים מותר והדעת נותנת שאפי' נתן בה כדי מזיגה לפי שאין דרכן של בני אדם לעשות כן ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן עכ"ל. וכן נימא דיש עוד ללמוד מכאן דלכתחילה הוא דאסרו בדבר שדרכן של בני אדם למזוג כן שר' ירמיה לא אמר אלא שהוא לא נהג שיתר לעשות כן וכן ר' יסא אמר מה שרא לכון לעשות כן לכתחילה וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג ממ"א הלכה י"ג דבדיעבד אם מזג מותר וכן משמע מהתם בדף כ"ט ע"א ר' חייא בר אבא וכו' תזא תמרא דמזגו נכרים וכו' ולא אמר להו ולא מידי. וזהו אפשר לומר כדעתו הכא דבצונן מותר ועכ"פ מדא"ל ר' יוחנן לא והכרז וגו' ועל יינם יין נסך משום שאינן בני תורה וכו' הא לאו הכי משמע דבדיעבד לא היה אוסר:
היה

ככר לאדן
אייתי ארמיא קולתה ושפכון לגובא כצ"ל:

עמודי ירושלים תנינא
אין לו מלוה מ'. נ"ב רוקח (סי' תנ"ו):

גליון אפרים אמר לון מה שרא לכון נ"ל מאן שרא כדלעיל פ"ב סוף הלכה ד':

מסורת הש"ס
פ"ז מ
ע"ב כח
*ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר וכן הוא במשניות בבלי ובחולין דף ב ע"א
ע"ו ס ע"ב

והלה כותב לו שנתקבלתי ממך מעות מותר אבל אם ירצה ישראל להוציאו ואינו מניחו עד שיתן לו את מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואסרו חכמים:
גמ׳ רבי אבהו בשם רבי יוסי ברבי חנינה לא סוף דבר פתח אלא אפילו [א] *חלון ויש בה ארבעה על ארבעה על רום עשרה ובלבד מקורה ובמגופף. היה לרבי נימר אם היה נראה עולה ויורד בו אסור ואם לאו מותר. רבי בא בשם רב יהודה בעיר שיש בה [ב] דלתים ובריח היא מתניתא בדא תני שומר אע"פ שאינו בא *אחת לקיצים. *תני ישראל ונכרי שכנסו את יינן בפרכייא של עיר אפילו שומרים נכרים אפי׳ חביות פתוחות מותרות שאין מנסכין כן. רבי הילא בשם רבי ינאי הלוקח כמוכר ותני כן אחד הלוקח ואחד המוכר *ברשות הנכרי בזמן שהיין של ישראל וישראל דר שם מותר והוא שיהא עליו מפתח וחותם ובזמן שהיין של נכרי וישראל דר שם מותר והוא שיהא לו עליו מפתח וחותם ואם אין ישראל דר שם אסור אף על פי שיש עליו מפתח וחותם. רבי יילי בשם רבי ינאי חלוקים על רבי שמעון בן לעזר לא על הדא איתאמרת אלא על הדא דבתרה המטהר יינו של נכרי וכו׳:

הדרן עלך פרק רבי ישמעאל

הלכה א מתני׳ השוכר [ג] את הפועל לעשות עמו ביין נסך שכרו אסור שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אע"פ שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר: **גמ׳** ולא שכרו הוא נותן לו. רבי אבהו בשם רבי יוהנן קנס קנסוהו. תני *החמרים והכתפים וכל העושין בשביעית שכרן

פני משה

והלה כותב לו שנתקבלתי ממך מעות מותר. אם הבית פתוח לרה"ר וישראל דרים שם באותה העיר כדלעיל: אבל אם ירצה ישראל להוציאו וכו׳. דהשתא הוי היין משכון אצל הנכרי הואיל ויש לו מלוה על היין אסור דלא מרתת דסבר אי חזו לי ותבעו לי אמינא דידי הוא ואף על פי שהמפתח והחותם ביד ישראל אסור: **גמ׳** אלא אפי׳ חלון. שפתח הבית פתוח לחצר הוא ויש בו חלון פתוח לרה"ר כמו שהבית פתוח לרה"ר הוא: ויש בה ד׳ על ד׳ על רום י׳ ובלבד מקורה ומגופף. שחלון כזה אינו עשוי לסתום הוא אבל בלאו הכי זימנין דסתמו ולאו אדעתיה: היה לרבי. כמו לו רבי ושתי מלות מובלעות במלה אחת הן. והוא אילן סרק ועל שם שהוא גדול מאליו. רבי הוא דבר הגדל ועולה ודוגמתו ומדפסקי רבי בריש במה מדליקין כלומר שהיה לו לישראל אילן אחד שם ועולין ויורדין בו לראו׳ איזה דבר מרחוק מהו: נימר. דכך הוא הדין: ואם היה נראה עולה ויורד בו מותר אם לאו אסור כנ"ל. אם כשהישראל עולה ויורד בו נראה הוא בבית מותר דמרתת הנכרי דהשתא ישראל רואהו ואם לאו אסור: בעיר שיש בה דלתים ובריח היא מתניתא. הא דקתני בעיר שכולה נכרים אסור עד שיושיב שומר בעיר המוקפת חומה ויש לה דלתים ובריח ולא שכיחי בה עוברים ושבים כל כך ועוד דלעיר כזו אין נכנסין אלא ברשות ויכול זה הנכרי להזהר כשבאין לשם הלכך עד שיושיב שם שומר בעינן: בדא תני וכו׳. קושיא היא אם כשיש בה דלתים ובריח מוקמת להמתני׳ א"כ מאי האי דתני בברייתא עלה שומר אע"פ שאינו בא אחת לקיצים. כלומר שומר שאמרו אע"פ שאינו תמיד שם אלא בא אחת לקיצים לזמנים ולפעמים בתמיה הא אם אינו בא אלא לפעמים ובעיר שיש בה דלתים ובריח אמרת דמסתמא מרגישין כשבא השומר לתוכה וא"כ אין הנכרי הזה חושש ליגע ביין דסמכה דעתיה שאין השומר יכול לבוא בפתאום עליו אלא ע"כ דלא מחלקינן בזה אלא בלא שומר לעולם אסור ובשומר לעולם מותר ואמרינן שהשומר יכול לבא בכל עת שירצה והלכך אע"פ שאין השומר בא אלא אחת לקיצים מרתת הנכרי דשמא עכשיו הוא בא ורואהו: תני. בתוספתא פ"ח והתם גרים פרזא שישראל ונכרים כונסין לתוכו יין. ומלשון פרוותא הוא אפרוותא דזולספט בפ׳ איזהו נשך. והוא מקום שמביאין הסוחרים חביותיה׳ ומעמידין שמה למכרה בשוק: הלוקח כמוכר. כשוכר נ"ל: ותני. בברייתא כן: אחד הלוקח ואחד השוכר וכו׳. כלומר אחד הלוקח ואחד השוכר בית ברשות הנכרי להכניס יינו לתוכו: ובזמן שהיין של נכרי. וישראל זה מטהר יינו למכרו לישראל: חלוקים על ר"ש בן אלעזר. כלומר הא דקאמר כל רשות נכרים כאחת משום דפמעינהו לרבנן דאמרי דוקא בבית ורשות של הנכרי בעל היין הוא דאסור אבל ברשות נכרי אחר אפי׳ בעיר שכולה נכרים מותר ועלה קאמר כל רשות נכרים כאחת היא: לא על הדא איתאמרת. וקאמר הש"ס דלאו על הרישא איתמר הדא מילתא אלא על הסיפא המטהר יינו של נכרי וכו׳ אבל אם ירצה הישראל להוציאו וכו׳ דאסור משום דהוי כמו שיש להנכרי מלוה על היין וסומך דעתו ליגע בו בהא הוא דמחלקי רבנן בין רשות של הנכרי בעל היין ובין רשות נכרי אחר משום דזה הנכרי אין לו מלוה עליו ורשב"א פליג דאפ"ה כיון שאינו מניחו עד שיתן המעות להנכרי בעל היין חיישינן דשביק ליה ליגע בו והוא בעל היין ולא מרתת דיש לו מלוה על היין:

הדרן עלך פרק רבי ישמעאל

הלכה א מתני׳ השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך. להריקו מכלי לכלי או להוליך חביות ממקום למקום ואפי׳ בשתם יינם שכרו אסור וקנס הוא שקנסוהו חכמים משום חומרא דיין נסך: שכרו מותר. ודוקא שאמר לו העבר לי כל חבית וחבית בפרוטה שכר של חביות אחרות מותר ואינו אסור אלא שכר של חבית יין נסך אבל אם אמר לו העבר לי מאה חביות במאה פרוטות ונמצאת חבית אחת של יין נסך ביניהן שכרו כולו אסור: **גמ׳** ולא שכרו הוא נותן לו. ואמאי שכרו אסור ואי משום דאסור בהנאה הא איסורי הנאה דמיהן מותרין ומכ"ש שכר פעולתו ואי משום דאיסורי ע"ז תופסין את דמיהן הרי שביעית דתופסת את דמיה ושכרה מותר כדתנן בשביעית ומייתינן לה לקמן: קנס קנסוהו. משום חומרא דיין נסך ומדינא אין הכי נמי דאינו אסור: תני. בתוספת׳ דשביעית פ"ו החמרין והגמלין והספנין שהיו עושין בשביעית שכרן

רידב"ז

תני החמרים והכתפים כו׳ כל הסוגיא הזאת כפולה במסכתא שביעית פ"ח והיא כסוגית הבבלי דף ס"ב ע"א כיתף עמו חבית בחבית את קונסו בחביתו עד כדי שכרו פי׳ ששכרו לשלם לו שכר הכתוף יין כשר בעד כתיף של יין נסך פשיטא דאת קונסו כדי שכרו לכל הפחות בחבית של יין כשר וממילא נאסר כל החבית דהא קי"ל דיין נסך אוסר בכ"ש. והיין דכנגד שכרו לאסור פשיטא דדינו הוי כמו היין נסך גופיה שנתנסך לפני עכו"ם הגם דהוא לא נתנסך אלא אסור בעלמא והוי כמו כל אסורי דרבנן בעלמא בעל בנו"ט אך כיון דהוי חליפי יין נסך ואסרו רבנן הוי כמו יין נסך גופיה דחליפין הוי עוד יותר חמירא וכמו דמסיק בכל אתר את אמר אין קרקע נאסר והכא בשנתן לו קרקע בשכרו אסור וכן בע"ח אע"פ דהמשתחוה לבע"ח אינו נאסר מ"מ בהחליף בע"ח על עכו"ם נאסר וכן איתא בבבלי דף נ"ד ע"ב אע"פ

עין משפט נר מצוה

לא
א מיי׳ פ"י מהל׳ מאכלות אסורות הל׳ ג ד ה ו ועי׳ בהשגות סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי׳ קלא ס"ח

לב
ב מיי׳ שם פ"י סמ"ג שם טוש"ע שם

א
ג מיי׳ שם פי"ג הל׳ טו טז סמ"ג שם קמח טוש"ע שם סי׳ קלג ס"ה

מסורת הש"ס

ע"ז סא
שם סא ע"ב (תוספתא פ"ח)
שם
(תוספתא דשביעית פ"ו שביעית פ"ח)

מראה הפנים

היה לרבי. כדפירשתי ויש עוד לפרש לרבי כמו ללבי וזהו תרגום של תמר לדיק כתמר יפרח בלולבי דתמר. והיינו הך וזהו כדרב יוסף התם ודיקלא וכו׳ פסיק רישא רב אחת ורבינא וכו׳ וקי"ל דבכל התורה כולה רב אחא להומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא וה"נ אם נראה עולה ויורד בו קאמר וכמה שהגהתי בפנים וזהו טעות דמוכח וכלומר אף על פי שאינו עושה פירות אלא עשוי לעלות ולירד בו לפעמים:

שומר אע"פ שאינו בא אחת לקיצים. כדפרישית ממשמעות הסוגיא דמדחס להא דר׳ בא מכח האי ברייתא והתם כ"ף ס"א ע"א קאמר במוהל כר׳ בא כשם רב יהודה הכא והטור כסי׳ קל"א פסק כן לדינא ולמאי דמפרש התם אלא אימא הכי עד שיבא מן נה שאינו בא לקוצים א"כ לא מדחיא להא דשמואל ובלא"ה הסיא כרייתא בענין אחר נבנית שם. והכא דמייתי לקמן רישא דברייתא אחד הלוקח ואחד השוכר וכו׳ נראה דסגי׳ כאן אינה מתוקנת דלא מחלק בין יין של ישראל לבין יין של הנכרי וכן כישראל דר שם וכו׳ לא גרים הכי גם כסוף פרקין אלא אם היין של ישראל ודר באותה חצר א"ל מפתח וחותם בידו בחצר אחרת הוא שמפתח וחותם בידו. וכמטהר יינו של נכרי הגי׳ הכא כמו דתני תנא מעיקרא התם וה"ל ר׳ יוחנן תני והע"פ שאין מפתח וחותם בידו וכו׳. וכענין מטהר יינו של נכרי רכו השיטות דלפירש"י ז"ל מוקי רישא דמתני׳ כמו הסיפא בכותב לו שנתקבלתי ואפי׳ אין מפתח וחותם בידו מותר בפתוח לר"ה ור"ת חולק על זה כמבואר בתוס׳. ודעת הרמב"ם ז"ל ממ"ש בפ׳ י"ג ממ"א מהל׳ ג׳ עד הלכה ו׳ במטהר יינו של נכרי נראה שכך היא דאם הישראל השומר דר באותה החצר מותר ובחצר אחרת אסור ולא מהני מפתח וחותם ולא התקבלתי מכיון שהיין של נכרי הוא אבל בבית הפתוח לר"ס מהני מפתח וחותם וכתיבת התקבלתי דנראה מ"ש בהלכה ה׳ אדלעיל קאי:

לא על הדא איתאמרת וכו׳ כדפרישית. ויש לכוין דהוי כעין האי פלוגתא דפליגי התם בסוף פרקין אם רשב"א להקל קאמר או להחמיר והמסקנא להחמיר כרב נחמן:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ה **השוכר** את הפועל. בפירות היתר היא מתניתא. כדפרישית במלאכת היתר כגון בהפקר וכיוצא בזה שהתירו לעשות כדשנינו בשביעית ובכיא

ככר לאדן

היה לרבי נימר ג"א ליסטו ואולי כגירסא שיש לו נימר ופי׳ צורת חלון או פתח:

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הל' טו טז סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קלג ס"א

מסורת הש"ס

ע"ז כב

אע"פ שאמרו המשתחוה לבע"ח אינו נאסר עשאן חליפין לעכו"ם אסרן. ונמלא דעיד חמור חליפין מעכו"ם עלמה וה"ה בשנתן לו חבית של יין בשכר כתף של יין נסך ונאסר עד כדי שכרו נאסר בשביל זה כל החבית דהוי כיין נסך גופיה דאוסר בכ"ש אבל מבעיא לן אם נתן לו בשכרו דבר אחר לא יין אלא דבר אחר ונתן לו ר"ל דנתן לו חפץ אחד שלם ששוה הרבה יותר מכדי שכרו ונתן לו הכל בשביל שכר כתף של יין נסך אם נאסר הכל או אך מה שכנגד שכרו בלבד והשאר מתנה אבל בחבית יין אין נ"מ כיון דנאסר מה שכנגד שכרו ממילא נאסר הכל ומבעיא לן אם הי' עושה עמו חצי היום באיסור וחצי היום בהיתר והכל מלאכה אחת אם אזלינן בתר המלאכה ואינו נוטל שכרו בעד ההיתר אם לא יעשה את האיסור ג"כ ונמלא דכל שכרו אסור אפילו שכרו דבעד ההיתר משום דבהשכר הזה נוטל שכר איסור ג"כ או דאזלינן בתר שכר טרחתו ואפי' לא יגמור את האיסור יטול בעד ההיתר לחוד כילד דינו ע"ז קאמר כשמעינה מן הדא השוכר את הפועל להביא יין לחולה אם הביא לו חייב ליתן לו ואם לאו אין חייב ליתן לו אבל אם אמר לו יין לחולה ממקום פלוני ותפוח לחולה ממקום פלוני בין הביא בין לא הביא חייב ליתן לו דמי רגליו הוא נותן לו וכאן ג"כ דמי רגליו נותן לו ותלי בזה היאך ששכרו אם שכרו על המלאכה דהיתר ואיסור שכר מלאכה הוא נוטל ואם לא יגמור המלאכת האיסור לא יטול גם בעד ההיתר אבל אם שכרו לכתף איסור והיתר ממקום פלוני שכר רגליו הוא נוטל ולא בעד המלאכה ואפילו לא יגמור מלאכת האיסור ג"כ יטול שכרו דהא התם גבי יין ותפוח לחולה דלא הביא לו משום דאנוס הי' דלא מלא שם יין או דהבריא החולה ולא לריך עוד ליין ותפוח אמרינן דלא לריך להביא לו ונוטל שכרו שכר רגלו וה"נ במלאכת האיסור דכיון דאסור לו לעשות המלאכה הזאת והיא לריך לכתת רגליו למקום פלוני בשביל ההיתר ע"כ שכר רגלו הוא נוטל ואין להק' למה לא פשט האיבעיא הזאת ממתניתין דלקמן ה"נ גבי שכרו ליושב בה אע"פ שהניח לגינו עליה מותר דיש לחלק בפשיטות כמובן:
דהני

שכרן משביעית וקמיה מפרש לה וגרסי' להא בשביעית פ"ח על מתני' לקח מן הנחתום ככר בפונדיון ואמר כשאלקט ירקות שדה אביא לך מותר וקאמר התם עלה תני רבי יודה ור' נחמיה אוסרין דס"ל דהוי כפורע חוב מדמי שביעית כדמפרש לה שם ובתר הכי לקמן אמרינן הורי ר' יוחנן לאילין דבי ר' ינאי שלא יהו נוטלין שכר בדיקן יין ושמן של שביעית אלא מעות וכר' יהודה ור' נחמיה הורי להון: א"ר זעירא בפירות היתר היא מתניתא. כלומר דלא מיירי שעשו מלאכת איסור אלא מה שהוא מותר ומסיים התם ומהו שכרן שביעית שיהו נוטלין ממה שיהו עושין שכרן שביעית. כלומר שמותרין ליטול בשכרן משל שביעית עלמה ממה שהיו עושין בה: וההיא דהורי ר' יוחנן וכו'. כלומר ולא חיישינן להא דהורי ר' יוחנן שלא יהו הבדדין נוטלין שכרן משביעית כגון משמן שביעית או מיין שעשו אלא מעות משום דס"ל להחמיר כר' יהודה ור' נחמיה ואנן כתנא דמתני' סבירא לן: אמר ר' הילא בפירות עבירה היא מתניתא. כל"ל וכן הוא בשביעי'. כלומר לעולם שכרן שביעית דקאמר שביעית ממש הוא שהשביעית חלה על שכרן והוו כדמי שביעית כדין העושין בפירו' שביעית בעבירה ולריכין לאכלן בקדושת שביעית ולא קשיא ממתניתין דהתם דקתני בפועל שכרו מותר דשאני חמרין כדא"ר ר' אבהו בשם רבי יוחנן ביין נסך קנס קנסוהו ה"נ בחמרין ומשום דנפיש אגרייהו ודמי לסחורה והלכך קנסוה רבנן ושכרן שביעית

שכרן שביעית אמר ר' זעירא בפירות היתר היא מתניתא. וההיא דהורי רבי יוחנן לאילין דבית רבי ינאי שלא יהו נוטלין שכר בידיהן יין אלא מעות כרבי יהודה וכרבי נחמיה הורי להון. אמר רבי יילי בפירות ע"א היא מתניתא כדמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן ביין נסך *קנס א קנסוהו. כיתף עמו חבית בחבית את קונסו בחביתו עד כדי שכרו נתן לו קרקע בשכרו. בבל אתר את אמר אין קרקע נאסר וכא נאסר נתן לו בהמה בשכרו. בבל אתר את אמר אין דבר שיש בו רוח חיים נאסר וכא נאסר. נתן לו הכל בשכרו הכל אסור או אינו אסור אלא עד כדי שכרו היה עושה עמו בטובת הנאה את ממשכנו מנכסיו עד כדי שכרו היה עושה עמו חצי יום באיסור וחצי יום בהיתר
היה

אבל בפועל דלא נפיש אגריה לא קנסוהו רבנן משום כדי חייו ופועל דמתני' דקנסוהו משום חומרא דיין נסך הוא: כיתף עמו חבית בחבית. הא דקתני במתני' שכרו לעשות לו מלאכה אחרת אע"פ שאמר לו העבר לי חבית יין נסך שכרו מותר קאי דדוקא שפסק עמו לשכר כיתוף בשביל כל חבית וחבית בפני עלמה דאז אמרינן דאת קונסו בחביתו של יין נסך עד כדי שכרו והשאר שכרו מותר. א"כ יש לפרש כיתף עמו חבית בחבית שהתנה עמו בשכר כיתוף להחליף עמו חבית בחבית וכגון שנותן לו חבית של היתר ואתה קונסו בחביתו עד כדי שכרו של כיתוף היין נסך. ומיהו לקמן בעי לה אם הכל אסור הוא או כדי שכרו דוקא: נתן לו קרקע בשכרו. ג"כ נאסר דאע"ג דבכל אהר את אמר אין קרקע נאסר בשביל נעבד להדיוט כדתנן לעיל בפ"ג הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין וכן בבהמה דקי"ל אין בעלי חיים נאסרין בנעבד להדיוט אע"פ כן הכא נאסר משום קנס דקנסו ביין נסך: נתן לו הכל בשכרו. בעיא היא אם נתן לו כל מה שעשה עמו במלאכתו בשביל שכרו של יין נסך והוא יותר מכדי שכרו אם הכל אסור או אינו אסור אלא כדי שכרו של יין נסך: היה עושה. הישראל עם הנכרי ביין נסך בטובת הנאה ואינו מקבל ממנו שכר בהא פשיטא לן דאת ממשכנו מנכסיו של הפועל עד כדי שכרו ואסור בהנאה הוא משום קנס: היה עושה עמו. מיהו הא קמיבעיא לן אם עשה עמו חלי היום במלאכת איסור וחלי היום במלאכת היתר מהו אם מותר הוא בשכר של מלאכת ההיתר או דילמא אמרינן דאי לאו מלאכת איסור שעשה עמו לא היו שוכרו לכל אותו היום ונמלא שכר האיסור גורם לכל שכרו ואסור כל שכר היום:
היה

מראה הפנים

והיא דר' הילא כדמשני רבא התם בריש פרקין דשאני בין חמרין לפועל בשביעית. ובפירות עבירה דקאמר ר' הילא ודאי במלאכת עבירה ממש היא דהלי"ה לא שייכא למיקנסינהו או שהביאו יותר מדאי כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ו' משמיטה הלכה י"ג:

כיתף עמו חבית בחבית וכו'. לכאורה היה נראה מליטנא דאת קונסו בחביתו עד כדי שכרו כלבון הכ' שפירשתי בפנים מיהו מדחזינן דלקמן בעיא דלא איפשיטא היא ליטנא קמא שפירשתי הוא העיקר וזהו כאוקמתא דרבא התם בדף סם ע"א דמתני' מיירי כשאמר לו העבר לי חבית חבית בפרוטה דבשא שאר השכר מותר ושכר אותה חבית של נסך אסור וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג ממ"א בהל' י"ט אבל אם אמר לו העבר לי מאה חבית במאה פרוטות ונמלא אחת מהן יי"נ שכר כולו אסור כדכתב שם בהל' י"ח וזה מוסכם מרוב גדולי הפוסקים ז"ל שלא כדעת הראב"ד ז"ל בהשגות שם דלא דמי להא דר"ת כדכתב הרשב"א בשם הרמב"ן דהכא י"ל שאלו הודיעו מתחילה שאינו מעביר לו אותה חבית שמא לא היה שוכרו כלל הלכך הכל יין נסך הוא ושכרו אסור והביא לזה הר"ן ז"ל ע"ש. ואביי מוקי התם ממתני' דאמר לו בעיתותי ערב ולכאורה אפשר לפרש דרבא ואביי ל"פ לדינא אלא דרבא קאמר דל"ל לדחוקי לאוקמי מתני' בהכי וכ"כ הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' בשער הכ' ומיהו רבא ל"פ אדאביי דאיתא להא ואיתא להא אלא משום דלא תני במתני' לעתותי ערב אוקמה רבא אפי' בדלא אמר ליה לעיתותי ערב ומיהו איתא לדאביי ותניא בברייתא השוכר את הפועל ולעיתותי ערב וכו' עכ"ל אלא דחזינן דדעת גדולי הפוסקים ז"ל אינו כן דהרי"ף ז"ל לא הביא אלא אוקמתא דרבא ותו לא וכן הרמב"ם ז"ל לא כתב לדינא דברייתא ועכ"פ היה לריך להשמיטנו הדין בא"ל לעיתותי ערב ואין לומר משום דמילתא דפשיטא היא דאם א"ל לאחר שהשלים מלאכתו דאין שכרו נאסר מחמת שהעביר לו יי"נ את"כ דהא עכ"פ טובת הנאה היא והכא קאמר לקמן דבטובת הנאה ממשכנין מנכסיו עד כדי שכרו ובודאי אפי' נאמר דאין דעתם ז"ל לפסוק כהאי דהכא בהא הכתי אילטריך לאשמעינן לזה לענין איסורא (ועיי' במ"ש התוס' שם ד"ה הא דא"ל העבר וכו') אלא דבזה י"ל דאה"נ דגם הרמב"ם ז"ל מודה לענין איסורא וכהתוספתא דלקמן וסמך על מ"ש בהל' עכו"ם דטובת הנאה אסור באיסורי ע"ז כמבואר בדבריו שם בפ' ז' בהל' י"ט והבאתי לעיל בפ"ד בהל' ג' ע"ש וה"ה בטובת הנאה שהעכו"ם מחזיק לו. והרשב"א ז"ל עלמו הרגיש בזה וכתב שם אחר שהביא התוספתא השוכר את הפועל לעשות מלאכה ולעתותי ערב א"ל הולך לי לגין זה במקום פלוני אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן שכרו מותר וגרסי' בירושלמי היה עושה עמו בטובת הנאה וכו' ואני תמה א"כ אפי' לעתותי ערב מפני מה כל שכרו מותר תיפוק לי' בהרי עשה עמו בטובת הנאה ואתה ממשכנו מנכסיו עד כדי שכר אותה שעשה עמו בטובת הנאה וי"ל דלדעת הירושלמי מה שאמרו במשנתינו שכרו אסור כל שכרו אסור ובטובת הנאה דהיינו נמי לעתותי ערב כנגד אותה חבית אסור והשאר מותר עכ"ל והביא לזה הב"י בסי' קל"ג. ויש לדקדק בענין זה בדבריו ז"ל דהא לקמן משמע דבעיא דלא איפשיטא היא הכא אם כל שכרו אסור או עד כדי שכרו והוא ז"ל הביא גם לזה שם לעיל מההיא דנתן לו קרקע וכו' עד היה עושה עמו בטובת הנאה וכו' וגרים שם להבעיא הכל אסור אינו אסור אלא כדי שכרו. ולא נמלא בדבריו כמה שכתוב לפנינו נתן לו הכל בשכרו וכו' דזה יש לפרש כמה שפירשתי בפנים כזה. ולגירסתו ז"ל על המתני' קאי ומיהו א"א לפרש כ"א כלבון בעיא. יהיה איך שיהיה במעינן מיהא דלדעת הפוסקים ז"ל דבאמת כל שכרו אסור כדין דמשנתינו היכי במעורב ההיתר עם האיסור וכדרבא ואפ"ה לא הביאו הא דטובת הנאה או לעיתותי ערב למאי דמדמי הרשב"א ולאסור דמי שכר אותה החבית א"כ ב"מ דלא פסקו הלא כהתוספתא דאסור לעשות כן לכתחילה ומיהו לא שמענו דבדיעבד ממשכנין מנכסיו עד כדי שכרו וזהו דעת הרי"ף והרמב"ם שלא כתבו להא דעיתותי ערב וטובת הנאה לענין איסור השכר בדיעבד וטעמא דרבא לא ס"ל דלאביי ולא דייק ליה אלא כדתני בתוספתא שאין ישראל רשאי לעשות כן. ובש"ע שם ס"ד קבע כדברי הרשב"א ז"ל שכתב להא דהכא. והטור הביא לדברי הרשב"א כמו ומיהו לדינא בענין טובת הנאה אפשר היה דעתו כדעת אביו הרא"ש ז"ל שלא הביא אלא דברי הרי"ף אוקמה רבא וכו' ע"ש ודע דמ"ש התוס' שם בד"ה טעמא וכו' לחד תירולם דהיכא דלא א"ל לעיתיתי ערב אפי' רשב"ג מודי משום דדרך בני אדם ליקח שכר מן הנכרי ויש לאסור כל השכר ותילוק זה שיש בירושלמי לעיל ס"פ כל הללמים וכו' ולעיל ע"ש הוא ול"ל לעיל וכו' דהכא לא שמעינן מידי מזה ומיהו הא דסוף פ' כל הללמים לכאורה לא דמיא להא דהכא דהתם החשש שיקח ישראל אחר מן הנכרי ויהנה באיסורי הנאה וע"ש וי"ל דכעין דהתם קאמרי דהיכא דמעורב איסור הנאה בהיתר חיישינן במידי דדרך ליקח מהן ויש לפקפק בזה ואין להאריך:

היה עושה עמו חלי היום באיסור וחלי היום בהיתר וכו' נישמעינה וכו'. ברייתא זו לא מלאתיה כתקנה ובתוספתא פ"ז דכ"מ גרים השוכר את הפועל להביא שליחות ממקום למקום והלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם השוכר את הפועל להביא ענבים ותפוחים ודרמסקנית לחולה והלך ומלאו שמת או שהבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אלא נותן שכרו משלם וסיפא דברייתא הובאה בבבלי בהגוזל דף קי"ו ע"ב ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' שכירות בהלכה ח' ולפי גי' הברייתא דהכא אין לדמית הסיפא לדין דרישא דהתוספתא דקתני נותן לו שכרו משלם והכא דמי רגליו נותן לו קתני דמשמע אם לא הביא עכ"פ שכר טרחתו נותן לו אבל לא השכר משלם וזהו כדעת הראב"ד

גליון אפרים

ביתף עמו חבית בחבית את קונסו כו'. פשוט שכיתף לפעו"ג חבית של יי"נ ובשכר זה כיתף לו העו"ג חבית שלו:

מסורת הש"ס

ע' ב"ק קיז ע"ב

ע' ע"ז מג ע"ב

שם כד

שם

שם נד ע"ב

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ט מע"ז הל' יח טוש"ע יו"ד סי' קמב סעיף ...
ד
ב מיי' פ"ב ממאכלות אסורות הל' כא סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי' קנג סעיף ו
ה
ג מיי' פ"ח מע"ז הל' ח טוש"ע שם סי' קמה סעיף ו
ו
ד מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' טו טז סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי' קלג סעיף ז
ז
ה מיי' פי"ב שם הל' יז טוש"ע שם סעיף ד

תורה אור

היה מוכר חולין ושני בכרך אחד אי זה שירצה חולין יעשה ושני יעשה והכא כן נישמעינה מן הדא השוכר את *הפועל להביא יין לחולה אם הביא לו חייב ליתן לו ואם לאו אין חייב ליתן לו אבל אם אמר לו יין לחולה ממקום פלוני ותפוח לחולה ממקום פלוני בין הביא בין לא הביא חייב ליתן לו דמי רגליו נותן לו וכא לא דמי רגליו נותן לו. רבי ירמיה בעי שכרו *לשבר חביות של יין נסך אפילו כן שכרו אסור אסי אמר דמי יין נסך ביד נכרי אסור. דמי ע"ז ביד *נכרי רבי יונתן אמר [א] מותר רבי יוחנן אמר אסור. מתניתא מסייעה לדין ומתנית' מסייעה לדין מתניתא מסייעה לרבי יוחנן נכרי שהיה חייב *מעות לישראל לא [ב] יאמר לו המתן עד שאמכור יין נסך עד שאמכור ע"ז ואתן לך אני אומר שמא החליף מתניתא מסייעא לרבי יונתן נכרי שהיה חייב מעות לישראל הרי זה מוכר יין נסך ונותן לו ע"ז ונותן לו מפני מראית העין. הכל מודין בחליפין שאסורות חליפי חליפין מהו אמר רבי חנינה מחלוקת *רבי ישמעאל ורבנן רבי ישמעאל בי רבי יוסי אמר אסור ורבנן אמרי [ג] מותר רבי לעזר בר הושעיה טעמון דרבנן °והיית חרם כמוהו כל שאת יכול לקיימו ממנו הרי זה כמוהו. מאי כדון אמר רבי יוסי בי רבי בון כמוהו שני פעמים על שם °לא ידבק בידך מאומה מן החרם:

הלכה ב מתני' השוכר את החמור [ד] להביא עליו יין נסך שכרה אסור [ה] שכרה לישב בה אע"פ שהניח הנכרי לגינו עליה שכרה מותר: גמ' עד היכן עד כדי שלא יהא החמור מקפיד:

הלכה

היה מוכר חולין ושני בככר אחד. מסקנת הבעיא היא מי אמרינן דדמיא הא לדין דמוכר חולין ומעשר שני בבת אחת וגבי מעשר שני תנן אין מוכרין אותו והשתא דמכרן בככר אחד ואינו ניכר איזה הוא חולין ואיזהו מעשר דאמרינן לאיזה שירצה יעשה חולין ולאיזה שירצה יעשה מעשר שני וכלומר דאע"ג דבככר אחד הן אין קפידא בכך אלא האי שירצה יעשה אותה חולין ומכירתו מכירה והאי השני של מעשר שני הוא ואין במכירתו כלום ונשאר בקדושת מעשר: והכא כן. וה"נ מי נימא הדין כן דשכר חצי היום אסור הוא ושכר חצי היום של מלאכת היתר מותר הוא ואע"פ שנתן לו הנכרי שכרו בככר אחד לאיזה חצי שירצה יעשנו אסור ולאיזה חצי שירצה יעשנו בעד שכר מלאכת היתר כמו בחולין ומעשר שני או לא: נישמעינה מן הדא. ברייתא: השוכר את הפועל וכו'. דאלמא אם אמר לו ממקום פלוני אע"פ שלא הביא לו כלום חייב ליתן לו שכרו דהשליח עשה שליחותו ודמי רגליו נתן לו ושמעת מינה דנהי דזה השליח לא הרויח השכר לפי מה שהתנה מ"מ דמי שכר טרחתו משלם לו והכא נמי כן וכי לא דמי רגליו הוא נותן לו מה שטרח במלאכת היתר ואע"פ שבשביל השכר מהמלאכה משלם לא היה רשאי ליהנות בו שמעורב עמו שכר מלאכת איסור מיהו כפי שכר טרחא שטרח בהיתר רשאי: שכרו לשבר חביות של נסך. ולשפוך יינן מהו: אפילו כן שכרו אסור. משום שרוצה בקיומו הוא שלא ישתברו מאליהן עד שישברם הוא ויטול שכרו: דמי יין נכך. נכרי שמכר יין נסך דמיהן אסור בהנאה לישראל דסבירא ליה כהאי מאן דאמר לקמיה דדמי ע"א ביד הנכרי אסור כדאשכחן דפליגא בהא ר' יונתן ורבי יוחנן: מתני' וכו'. תניא כוותיה דתרוייהו דפליגי בה תנאי: אני אומר שמא החליף. כלומר שעשה כמו שאמר והחליף ע"א בדמים הללו דסבירא ליה דדמי ע"א שמכרן הוי כחליפי ע"א ואסורין והיינו כר' יוחנן: ונותן לו. ואינו חושש הישראל דדמי ע"א ביד נכרי מותרין: מפני מראית העין. כלומר ואין בו אלא מפני מראית העין בלבד אבל מדינא מותר לקבל ממנו: הכל מודין בחליפי ע"א. שלא מכרה אלא החליפה בדבר אחר שאסור לא נחלקו אלא במוכרה דמר סבר כיון שמכרה לא חשיבא ליה ובטולי בטלה. ומר סבר דהוי כחליפי ע"א: חליפי חליפין. שהחליף חליפי ע"א עוד בדבר אחר מהו: כמוהו. כתיב ודרשינן כל שאת יכול לקיימו ממנו עלמו דהיינו חליפיו הרי הוא כמוהו ולא חליפי חליפיו: מאי כדון. ומ"ט דר' ישמעאל: כמוהו כמוהו שני פעמים. כלומר על שני פעמים מחליפיו אמרה תורה שהוא כמוהו ואסורין: על שם לא ידבק בידך מאומה מן החרם. דכתיב הכא והיית חרם כמוהו וכתיב ולא ידבק וגו' מן החרם ללמד שאפי' מאומה ממנו חרם כמוהו ולפיכך דריש לי' לכמוהו על שני פעמים:

הלכה ב מתני' השוכר את החמור. הא מתני' נקט לא משום סיפא וסיפא אתא לאשמועינן דאע"ג דהשוכר את החמור לרכוב עליו מסתמא שכרה נמי להניח לגינו של יין ומזונותיו עליה וס"ד אמינא דהוי כאלו שכרה מעיקרא להביא עליה יין נסך ושכרה אסור קמ"ל: גמ' עד היכן. כמה הוא דמשא לגינתו ומזונותיו עליו דאיצטריך מתני' לאשמועינן דמותר: כדי שלא יהא החמור מקפיד. כלומר בהא הוא דאיצטריך דאע"ג דאינו נותן עליה אלא בכדי שאין החמור מקפיד עליו דדינא הוא למיתב עליה כל כך ומהו דתימא כיון שכן דרך החמרין לקבל עליהן שיהו מניחין על החמורין כזה א"כ הוי כאלו השכירו בתחילה להביא עליה יין ושכרה אסור קמ"ל. וכדפרישית במתני' לפי מסקנא דהתם:

הלכה

מראה הפנים

כרא"ב"ד ז"ל כהשגו' שם דמדמי לה להביא דהחמרין פי' השוכר את האומנין אינו דומה שכא טעון לכא ריקן ודעת הרמב"ם ז"ל לפסוק כלישנא וכמשמעות התוספתא הואיל דהסיפא הוכאה נמי בבבלי פ' הגוזל וקתני שכרו משלם מיהו דעת הש"ס הזה בענין פשיטות הבעיא דהכא מהאי ברייתא צריך ביאור דלכאורה קשיא אמאי לא פשיט ליה מהתוספתא דמכילתין דמבואר בהדיא כהאי דינא דגרסי' התם בפ"ת השוכר את הפועל לעשות חצי היום באיסור וחצי היום בהיתר ונתן כולן בככר אחד כולן אסורות אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן האמונות אסורות והביות מותרות ואין לומר דהבעיא קאי הכא מטעמא דיש לומר דהאיסור הוא הגורם לשכר ההיתר דאי לאו דנתרצה לו במלאכת איסור לא היה שוכרו כלל כדפרישית בפנים וכסברת הרמב"ן ז"ל שהזכרתי בדיבור דלעיל והכי מסתברא דאין דרך לשכור פועל אלא לכל היום דהא ליתא חדא דהא בתוספתא נמי יש לומר כן ואפ"ה אלו בפני עצמן וכו' שביות מותרות ומנא לן לומר דבתוספתא לאו בגורם מלאכת איסור לשכר ההיתר מיירי. ועוד דהא בהדיא משמע דמספקא לי' להש"ס דאף אם נותן לו בככר אחד איכא למימר דשכר מלאכת ההיתר מותר כדבעי לדמויי להביא דחולין ומעשר שני ובהדיא קתני בתוספתא דבככר אחד כולן אסורות. ויש לפרש להתוספתא דה"ק אם בככר אחד נתן לו ומשום דמסתמא מתחילתו השכיר אותו על מנת כן והלכך נותן לו בככר אחד והוי לי' גורם והלכך הכל אסור אלו בפני עצמן וכו' משום דהשכיר אותו להיתר בפני עצמן ולהאיסור בפני עצמו והיינו ממש דינא דמתני' ואוקמתא דרבא וכטעמיה שנתבאר לעיל ולפ"ז נוכל לומר דהבעיא דהכא כשהשכיר אותו סתם ועשה עמו בחצי היום באיסור וחציו בהיתר דבזה הספק דאף אם ניתן לו בככר א' שכר מלאכת ההיתר מותר דכיון דלא אמר לו בתחילה ע"מ לעשות גם במלאכת האיסור לא הוי ליה גורם שהאיסור והלכך לא פשיט לי' מהתוספתא ולכאורה ליטנא דרבא דהתם נמי דייקא הכי דהא דאמר לו העבר לו וכו' אלא דזה יש לדחות דא"כ הוה ליה לאשמעינן רבותא טפי דאם א"ל לעשות מלאכה עמו סתם וכו' ואיכא למימר אדרבא לאידך גיסא דכשא"ל העבר לי ק' חבית בק' פרוטות היינו סתם ואפ"ה אסור הכל כשנמלא אחת בל האיסור ביניהן ומפשיטות דהכא נמי אין ללמוד אלא שכר טרחתו ומיהו לא זכרו ספוסקים מזה ומשום הא דאמרן דמשמע מדברי רבא דהפי' בסתם הוי לי' כגורם מלאכת האיסור לשכרו והכי אסור ודין דחולין ומ"ש דנקט הכא מבואר הוא דהוי כמעות חולין ומ"ש הנבללין זה בזה דלפי חשבון הוא כדתנן בפ"ב דמ"ש וכדאמר התם בהאי תלמודא דתקינתן כתנאי א"כ זעירא וצריך להתנות ולומר אם אלו שלמטן שני יהיו אלה שבידי תפוסין עליהן וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ז דמעשר שני:

שכרו לשבר וכו'. הכי בעי לה התם דף ס"ג ע"ב ומסקנת הפוסקים ז"ל כדרב נחמן ישבר ותבא עליו ברכה:

אסי אמר דמי יין נסך ביד נכרי אסור וכו'. הכא גרים להא בשתי ברייתות ואתיא כתנאי והתם בדף ס"ד ע"א גרים להו בחדא ברייתא אבל אם אמר לו המתן וכו' אסור מ"ש רישא ומ"ש סיפא אמר רב ששת סיפא משום דהוה ליה כרוצה בקיומא וכן בתוספתא בפ"ת חדא ברייתא היא. ומכאן ראיה למה שפירשתי בפ"ק לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל לשיטתם כדין המתני' עיר שיש בה ע"ז וכו' וכפי פירושם להתוספתא ותלמודא דהכא דסבירא להו דמי ע"ז ביד נכרי אסור דהא אסי ור' יוחנן דהכא כחדא שיטתא קיימי והאי תלמודא לשיטתא דהכא אזיל אבל הם ז"ל פסקו כמסקנת ש"ס דילן כרב נחמן בדף ס"ד ע"א דדמי ע"ז ביד נכרי מותרין וכהאי ברייתא בתוספתא דאתיא כמ"ד מותר ומטעמא דבמכירה ביטלה ומה שכתבו התוס' שם ד"ה מסתברא וכו' זהו לשיטת ר"ת והלכך לא פירשו כהתוספתא שהבאתי שם וכהאי תלמודא למתני' דהתם דביריד מיירי ועיין שם בהל' ד' ד"ה ביריד שנו שבארתי לכל ג' השיטות בדבר זה. ומהכא קשיא לשיטת ר"ת שהבאתי שם דס"ל דחליפי ע"ז דאסורין היינו דוקא בהחליפם ישראל אבל לא בהחליף הנכרי והכא קאמר בהדיא שמא החליף וא"כ דמי ע"ז למ"ד אסורין מטעם חליפין הן וכן דעת הרמב"ם ז"ל ברים פ"ח מהל' עכו"ם שכתב עשאה חליפין לע"ז אסורים ובנכרי מיירי כדמוכח מרים דבריו. והא דס"ים בד"א בבהמת עצמו וכו' ותילוק זה דוקא בישראל הוא כדפסק בהל' שחיטה ע"כ לפרש דבריו בד"א דעולם אסור בבהמת עצמו אבל בבהמת חבירו לאו בכל מקום אמרו דהכורם דיש לך שאינו אדם אוסר דבר שאינו שלו והיינו בישראל וכזה סמך עצמו על מה שביאר בהל' שחיטה כמבואר מזה לעיל בפרק ב' הלכה ג' ד"ה ותשמע מינה וכו' ע"ש. ובענין חליפי חליפין עי' בדיבור לקמן:

טעמון דרבנן והיית חרם כמוהו וכו'. מה שפירשתי בפנים הוא לפי הגי' שלפנינו אבל נראה דוחק ועוד דמ"י כדון לא שייך כאן אלא מ"ט דר' ישמעאל ה"ל למימר. ולפיכך נראה וניכר הטעות מתוך הסוגי' דהוחלף דבריהם וכצ"ל ר' ישמעאל בר' יוסי אמר מותר ורבנן אמרי אסור מ"ט דרבנן והיית חרם כמוהו דמשמע כל מה שאתה יכול לקיימה ממנו ואפי' חליפי חליפין הרי הוא כמוהו ופריך מאי כדון היכי שמעינן מהאי קרא דאימא על חליפי הראשונים לחוד הוא דנאמר ומשני כמוהו כמוהו שני פעמים כדפרישית בפנים. והכי משמע נמי מהאי פלוגתא דגרים התם כענין זה בפרק דלעיל דף כד ע"ב ר' ישמעאל בר' יוסי ורבנן חד אמר וכו' מ"ט דמ"ד חליפי חליפין אסורין אמר קרא והיית חרם כמוהו כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו. והא בייעתא

שנויי נוסחאות

(סוג"ו) לא ידבק במקרא „ולא ידבק"

ככר לאדן

עד שלא יהא החמר מקפיד כצ"ל:

עמודי ירושלים

השוכר את הפועל להביא יין לחולה כו'. עיין בפני משה ובמראה הפנים במה שפירשו לדברי הירושלמי דאינו משלם לו רק דמי רגלו ומזה הוליד פלוגתא בין הירושלמי להתוספתא פ"ז דב"מ הסוברת דצריך לשלם לו כל שכרו משלם. אולם באמת אין הכרח לזה די"ל הפי' בירושלמי דבאום להביא לו ממקום פלוני דחייב ליתן לו היינו משלם והסיום בירושלמי דמי רגלו נותן לו וכא לא דמי רגלו נותן לו היינו דמחלק דממקום פלוני כיון שייחד לו מקום להביא משם א"כ נראה שהשכר שקצב לו הוא בשביל דמי רגלו לכן צריך ליתן לו שכרו משלם אבל כשלא ייחד לו ממקום פלוני אז א"צ ליתן לו כלל דהשכר הוא בשביל היין. ועיין מחנה אפרים ה' שכירות (סי' ח') נראה שהבין כן וא"כ נראה שאין פלוגתא בין הירושלמי להתוספתא:

גליון אפרים

השוכר את הפועל להביא כו'. שביעית פ"ח ה"ד: אסי אמר דמי יי"נ ביד נכרי דמי ע"ג ביד נכרי ר' יונתן אמר מותר. כצ"ל שנ"ל: מתניתא מסייע לר' יוחנן נכרי כו' לא יאמר לו המתן כו' עד שאמכור ע"ג ואתן לך מפני מראית עין (הוא תירוץ לר' יונתן שאסור מפני מראית עין לפי שאמר לו העו"ג המתן) מתניתא מסייע לר' יונתן נכרי שהיה חייב כו' ע"ג ונותן לו אני אומר שמא החליף. כצ"ל והוא תירוץ לר' יוחנן דמשו"ם מותר דאני אומר שהחליף העו"ג דמי העו"ג בדמים אחרים וחליפי חליפין של עו"ג מותר. ומה שאמר הכל מודים בחליפין כו' חליפי חליפין מהו אמר רבי חנינא מחלוקת הוא בהחליף ישראל. כמו שכתבו התוס' בדף י"ב ע"א:

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פט"ז ממאכלות אסורות הל' כב סמ"ג לאוין קמא טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ח
ט
ב ג טוש"ע שם סעיף יב
י
ד מיי' שם פט"ו הל' כח סמ"ג שם קמא טוש"ע שם סי' קג סי"ב וסי' קלד סעיף יב

מסורת הש"ס

הלכה ג מתני' ידיהם. במים לוגנין: מעשה וכו' והתירו. מפני שהוא נותן טעם לפגם: כל שהוא בהנייתו בנותן טעם. שאדם נהנה בטעמו של איסור: וכל שאין בהנייתו בנותן טעם. שאינו נהנה בטעמו של איסור: כגון החומץ שנפל לגריסין. והוא שיהיו הגריסין רותחין בשעה שנופל בהן החומץ שאז פוגם בהן מתחילה ועד סוף אבל אם לא היו רותחין בשעת נפילת החומץ אסורין שהחומץ בגריסין מקדיח ומשביח ואע"פ שכשמרתיחן אח"כ פוגם טעמן הוה ליה משביח ולבסוף פוגם וכל שהוא משביח ולבסוף פוגם או פוגם ולבסוף משביח אסור:

גמ' מתניתא. דמחלק בין מבוקעות לשאינן מבוקעות: בשלא נידלדל חותמן: שלא ניטל העוקץ שלהן. ודוגמתו בפ"י דטהרות נפל ממנו גרגר יחידי אם יש לו חותם טהור: אבל. ניטל העוקץ שלהן ונשאר הנקב בהן ומעתה יכולין לשאוב המשקין והרי הן כמבוקעות ואסורין: מה את עביד לה. ובעי הש"ס הא דתנן אם נפלו ע"ג ענבים מבוקעות אסורות היאך אתה קורא לזה ומפני מה הן אסורות: כיין ביין או כיין לתבשיל. אם

ע"ז סו ע"א

ע"ש סח ע"ב (תוספתא דתרומות פ"ז תרומות פ"י ערלה פ"ב)

דתני כל נותנין טעם בין לשבח בין לפגם אסור דר"מ עד סוף הסוגייא הגי' מבואר יפה בפ"י דערלה עיי"ש וכן פי' הפ"מ ז"ל לפי הגירסא דשם ונכון הוא:

הלכה ג מתני' יין נסך [א] שנפל על גבי ענבים ידיחם והן מותרות ואם היו מבוקעות אסורות מעשה בביתוס בן זונין שהיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברו חביות של יין נסך על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירו זה הכלל כל [י] שהוא בהנייתו בנותן טעם אסור וכל שאינו בהנייתו בנותן טעם מותר כגון [ג] החומץ שנפל לגריסים: **גמ'** מתניתא בשלא נידלדל חותמן אבל נידלדל חותמן כמבוקעות הן. מה את עבד לה כיין ביין או כיין לתבשיל אין תעבדינה כיין לתבשיל דברי הכל אסור ואין תעבדינה כיין ביין מחלוקת רבי מאיר וחכמים. אמר רבי יוחנן הדא דאת אמר *ברותחין אבל בצונין [ד] אסור שכן דרך בני ציפורין עושין כן וקורין אותו שחלייא. היו רותחין וצינגן מעתה אפי' רותחין יהו אסורין מאחר *שדרכן לצון דתני *כל נותנין טעם בין לשבח בין לפגם אסור דברי רבי מאיר וחכ"א לשבח אסור לפגם מותר כגון

הוון

טעם האיסור משום דהוי כנתערב יין איסור ביין היתר או דטעמא הוי משום דהוי כנתערב יין איסור לתוך תבשיל של היתר וכדמפרש ואזיל הנפקא מינה בין אלו שני הטעמים: אין תעבידנה כיין לתבשיל. אם אנו מדמין דין זה ליין שנפל לתוך התבשיל וזהו שמכשירו לאכילה כמו שיין שנפל לתוך התבשיל וכדאמרינן לקמן גבי יין נסך שנפל לבור דמודה רשב"ג ביין לתבשיל שהוא אסור וטעמא מפני שמכשרתו באכילה: דברי הכל אסור. כלומר בין לר"מ ובין לרבנן דפליגי לקמן בנותן טעם לפגם דסברו רבנן מותר והכא לכ"ע אסור דכיון דמדמית לה ליין בתבשיל ודאי נותן טעם לשבח הוא: ואין תעבדינה כיין ביין. א"כ תליא בפלוגתא דר"מ וחכמים דהא במתני' סתמא קאמר אסורות ואע"פ שאין אנו יודעין אם נותן היין טעם לשבח בענבים או לא ולחכמים דמתירין בנותן טעם לפגם מותרות הענבים אם היין פוגם בהן: הדא דאת אמר. חומץ שנפל לגרוסין מותרות בגריסין רותחין שהחומץ פוגם בהן אבל בצוננין אסורין שהוא נותן טעם בהן ושכן דרך בני ציפורי עושין כן: היו רותחין וצינגן. בעיא היא וכלומר הא דקאמרת אבל בצונן אסור אם דוקא בנפל לצונן מעיקרא שעדיין לא הרתיחו אותן או דנימא אפי' היו רותחין אלא שאח"כ צינגן ונפל לתוכן חומץ נמי משביח הוא ואסור: מעתה וכו'. ופשיט לה הש"ס דעל כרחך בצונן מעיקרא קאמר ומשום דדוקא בכה"ג משביח הוא אותן אבל ברותחין מעיקרא ואח"כ צינגן ונפל חומץ עליהן אינן משביחין דאי לא תימא הכי א"כ מעתה אפי' נפל עליהן ברותחין יהו אסורין דמאחר שסוף סוף דרכן לצון אותו וא"כ סופו משביח הוא ואע"ג דפוגם מתחילתו הוא דפגם ולבסוף השביח ג"כ אסור הוא אלא ודאי בצוננין מעיקרא הוא דקאמר ר' יוחנן דאסור: דתני. השתא מפרש לה היכי תנינן פלוגתייהו דאמרינן לעיל דתני בתוספתא דתרומות פ"ז והתם גרים לה בפלוגתא דר"מ ור"ש וגרסי' להא בפ"י דתרומות אמתני' דמייתי לקמן וכן בפ"ב דערלה אמתני' שאור של חולין ושם הגי' נכונה ובכאן נשתבשה:

כגון

מראה הפנים

כייעתא לפסק הרמב"ם ז"ל בפסק בם חליפי חליפין אסורין דהתם קאמר תד אמר וכו'. והכא בהדיא הוא דרבנן ס"ל דאסורין ומה שהקשה הכ"מ שם מהאי דשני כתובים וכו' בזה ככר תמהו התוס' שם ד"ה משום דהוי ע"א וכו' ע"ש כלומר לעולם אימא לך דחליפי חליפין אסורין והשתא איצטריך מיעוטא לערלה וכלאי הכרם דלא הוו שני כתובים והדרין לכללא דיחיד ורבים הלכה כרבים:

ואם היו מבוקעות אסורות מעשה וכו'. וכן היא גי' הרי"ף ז"ל ול"ג נפל ע"ג תאנים וכו' כדגרים בנוסחת הבבלי וכן התוס' בדף ס"ה ע"ב קיימו לגי' זו ולפ"ז מתני' מיתפרשא כפשטה:

מתניתא בשלא נידלדל חותמן. כדפרישית וכן פירשו התוס' ד"ה ואם היו מבוקעות וכו' דבניטל עוקצן הוא נידלדל וכן הוא בהג"א והר"ן שם' ובירושלמי מוכח שאם היו ענבים מטולטלים מעוקצן וקרובים להנטל כמבוקעות דמו ואסורות. דקדק תיבת נידלדל ואינו מוכרח דנדלדל ונטלטל הכל אחד הוא בלשון הב"ם בזה וכן הטור בסי' קל"ד כתב או שניטל עוקצן וכן במתני' דטהרות שלייגתי בפנים קתני יש לו חותם אין לו חותם לענין משקה היוצא ומשמע שאין לו כלל ואז הוא טמא וכן הכא לענין בשואב המשקה ועיין במה שפי' הר"ב שם לאיתם ונמשך אחר פי' הר"ש אבל הרמב"ם ז"ל פי' לחותם הוא העוקץ וכ"כ בחיבורו פ"ט מהל' טומאת אוכלין הלכה ד' ובענין דינא דמתני' כתב הרמב"ם ז"ל בפי"ו ממ"א הל' ל"ב ואם היו מבוקעות כו' אם נותן טעם בענבים הרי אלו אסורות בהנייה וכו' וכדרבא דהתם דף ס"ז ע"א אין חילוק בין חדש בין ישן הכל הולך אחר נותן טעם דבתר שמא אזלינן והשתא אין חילוק בין נדלדל חותמן דהוי כמבוקעות או שהן מבוקעות לעולם בנותן טעם משערינן לא הוצרך לבאר דנדלדל חותמן הוי כמבוקעות דזה בכלל הוא דעכ"פ בנותן טעם בעינן לפי שאעפ"כ אינן שואבות כל כך ולאפוקי חטים דשואבות הן ולפיכך אין צריך לבדוק בהן בנותן טעם מפני שהיין בעצמו נבלע בהן כדכתב שם בהל' ל"ד. ובעיקר החילוק שחולק בין ענבים לחטים אע"ג דלכאורה לא משמע הכי בש"ס ועי' בכ"מ שכ' לא תבם לפרש מאיזה טעם הם שואבות. וכזה לא' סעלה ארוכה לתלונת הראב"ד ז"ל דעיקר כוונת הקושיא של הראב"ד הא בגמ' אמרו על שהקשו ממתניתן דגבי ענבים מבוקעות דוקא בעינן ומשני שאני תיטי הואיל ואגב גירייהו כמבוקעות דמיין וא"כ דין ענבים מבוקעות להם ואמאי אין צריך לבדקן אם הם בנותן טעם או לא כמו בענבים מבוקעות שכתב דעכ"פ בדיקה בעינן אלא הנראה לע"ד דסמך עלמו על הא דבתר הכי קאמר הש"ס בפלוגתא דאביי ורבא תמרה עתיקא בעינבי וכו' וא"כ משמע דבמבוקעות גופייהו בעינן למידע אם הם בנותן טעם דהא כשאין מבוקעות בודאי ידיחן והן מותרות והשתא שמעינן דמפרשי להמתני' דקתני מבוקעות אסורות היינו בנותן טעם ועלה פליגי אם בעתיקא דוקא או אפי' בחמרא חדתא וממילא שמעינן דלרבא דקאמר הכל בנותן טעם המבוקעות קאי ואז אסורין בהנאה ובתיטי דאסר רבא לעיל באכילה דוקא ועלה הוא דמפרש טעמא אגב גירייהו כמבוקעות הוו וע"כ הא דקאמר כמבוקעות דמיין לענין שמסתמא שואבות הן וא"צ לבדקן לענין איסור אכילה דאל"כ אלא כענבים מבוקעות ממש הן א"כ אמאי לא אקשי ליה עלה ואי כמבוקעות הן מ"מ שרית בהנאה לזבוני לנכרים. וכל זה לפי מה שכתוב לפנינו בספרי הרמב"ם ומיהו אכתי לא נחה דעתינו דהיא גופה טעמא בעי אמאי בחטים אסורים באכילה ובענבים מבוקעות אסורות אף בהנאה. והכ"מ כתב בהלכה ל"ב וז"ל והרשב"א נזדמן לו גי' מוטעת בספרי רבינו ותמה עליו בס' תורת הבית וגי' ספרינו נכונה ואין בה שום תמיהא עכ"ל ומ־תימא דמיעט בתמיהות ויש כאן עוד תמיה על תמיה חדא הא דהאמכן אמאי בענבים אסורות כולן בהנאה והא אנן קי"ל כרשב"ג דימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יי"נ שבו ועוד דאם הגי' נכונה הוא במה שכתב בענבים אסורות בהנאה ויש טעם לזה א"כ אמאי לא הביא בש"ע סי' קל"ד לכל הפתות לדעת הרמב"ם להי"א כן ולא כתב שם אלא כדברי הטור וכדעת הפוסקים ז"ל שאם הם מבוקעות אם יש בהם בנ"ט אסורות באכילה. וז"ל הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך בית ה' שער ה' והא דקתני מבוקעות אסורות דוקא לאכילה אבל בהנאה מותרות וימכרו חוץ מדמי יין שבהן דקי"ל כרשב"ג ואני תמה על דברי הרמב"ם ז"ל שכתב זה לשונו יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחן והן מותרות באכילה ואם היו מבוקעות בין שהיה היין ישן בין שהיה חדש הרי אלו מותרות באכילה מפני שהיין פוגם בטעם הענבים עכ"ל והיה לו לומר אם נתן טעם בענבים ימכרו חוץ מדמי יי"נ שבהן ואם לאו הרי אלו מותרות באכילה מפני שהוא מין בשאינו מינו ובטל במיעוטו ואולי יש טעות בספרים וכך היה ראוי לכתוב ואם נפל ע"ג תאנים אפי' נתן בהם טעם מותרות מפני שהיין פוגם בטעם התאנים עכ"ל הרשב"א בזה. וא"כ אינו מתוקן בספרים שלפנינו אלא בהא דתאנים מה שהיה כתוב על הענבים מיהו איך לא הביא הכ"מ במה שכתוב בענבים הרי אלו אסורות בהנייה ולא כתב שום טעם לזה. ולפי מה שתיקן הרשב"א ז"ל היה גם זה מתוקן. ובכ"י גם כתב ג"כ על דברי הטור בענבים מבוקעות וכו' ואם יש בו כדי ליתן טעם אסורין באכילה ויעלרם וימכר לנכרים וכו' זה נראה פשוט דהא קי"ל כרשב"ג וכו' ולא הביא כלום מדעת הרמב"ם בזה לפי מה שכתוב לפנינו ובדיניה דרשב"ג אין חילוק בין דעת הרמב"ם לדעת שאר הפוסקים בהא דלעיל. ובעיקר הא דינא יתבאר לקמן אי"ה במקומו בהאי דינא דפליגי רבנן ורשב"ג:

אין תעבדינה כיין לתבשיל וכו'. הא דלא קאמר דהנ"מ אי אתיא כרשב"ג או כדברי הכל וכדפרישית וכמבואר לקמן משום דר"מ ור"ש פליגי בהדיא בנותן טעם לפגם ומילתיה דרשב"ג אכתי היכא לספוקי אי ס"ל כר"מ לגמרי בעלמא או לא ובעיקרא דהאי מילתא יתבאר לקמן שם:

הדא דאת אמר ברותחין אבל בצונן אסור וכו'. וכן מפרשי להמתני' נמי התם בדף ס"ז ע"א דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן ר' יוחנן לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין אבל נפל לתוך גריסין צוננין והרתיחן נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור. ולמדנו מהא דקאמר הכא בפשיטות דדוקא כנפל לצוננין מעיקרא הוא כדפשיט לה מעתה וכו' כדפרישית בפנים א"כ היינו נמי דקאמר התם צוננין והרתיחן כלומר דוקא בכה"ג הוא דמשביחן אבל לא בצונן שנצטנן אחר שהרתיחו דאז אין החומץ משביחן. וכתבו התוס' בד"ה נעשה וכו' דהא דנקט כהאי לישנא נעשה אע"ג דודאי משביח הוא לפי שעיקר השבח לא הוי עד לאחר שירתיחו ויצננו. וזה פשוט דאין ללמוד מדבריהם דגם כשנפל לצונן אחר שהרתיח משביח הוא דא"כ היתרא דמתני' היכי משכחת לה כדמכריח הכא מעתה וכו' דהא לעולם סופן להצטנן וכ"ת דאין הכי נמי דאינו מותר אלא בעודן רותחין א"כ קשיא לדעת הפוסקים דלדינא פוגם ואח"כ משביח ג"כ אסור הוא וכדלקמן אלא דה"ק כשנפל לתוכן בעודן שהם צוננים דאז הוא דמשביחן לאכלן אח"כ ואע"פ שאין השבח בא אלא לבסוף ובעוד שמרתיחן פוגמן הוא נעשה כמי שהשביח ולבסוף פוגמן ומשום דנפל לתוכן בעוד שהם צוננין קודם שהרתיחן ואסור. ועיין במה שפי' הר"ן ללישנא דנעשה. ולמדנו עוד מפשיטותא דהכא מעתה וכו' וכלומר דא"כ היכי משכחת לה להא דקתני מותר דהא סופן שיצטננו וא"כ ממילא שמעת מינה דפוגם ולבסוף משביח אסור הוא כמו בהשביח ולבסוף פוגם ולפיכך מכריח הש"ס דע"כ אינו משביחן אלא כשנפל לצוננין מעיקרא אבל בנפל כשהן רותחין נשארו לעולם בפגמן והוי פוגם מתחלה ועד סוף והלכך מותר וזהו הוא נלמד דעת הרמב"ם ז"ל ושארי הפוסקים ז"ל דבין השביח ולבסוף פוגם וכין פוגם ולבסוף השביח אסור עד שיהיה פוגם מתחילה ועד סוף כדכתב בפ' ט"ו ממ"א הל' כ"ח וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה שם וכ"פ הטור בסי' ק"ג וכתב הכ"מ וכן בכ"י שם דאף דבגמרא לא הוזכר כ"א כהשביח ולבסוף פוגם מ"מ פוגם ולבסוף השביח כמכ"ש אתיא וכו' וכל כה"ג דרכו של הרמב"ם ז"ל לכתוב וידאה לי ועיין בלח"מ שרצה להאריך בזה ולבאר דעת הרמב"ם בפי'

גליון אפרים

מה את עבד לה כיין כו' אין תעבדינה כיין ביין ד"ה אסור ואין תעבדינה כיין לתבשיל מחלוקת ר"מ ורבנן כנ"ל. כי יין בתבשיל הוא נותן טעם לפגם כדאיתא בבבות פ"ג ה"ב. (נוע"י):

מסורת הש"ס

כגון חומץ שנפל לגריסין רבי יסא בשם רבי יוחנן דרבי מאיר הוא דתנינן תמן וכן שעורים שנפלו בתוך הבור של מים אע"פ שהבאישו מימיו מימיו מותר. והדא מתני' רבי מאיר אומר במחלוקת רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דברי הכל. רבי יוסי בי רבי בון אמר שמועתה כן על דעתיה דר' מאיר במחלוקת על דעתיה דרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דברי הכל:

הלכה ד מתני'

[א] נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום אם היה בחזקת משתמר מותר ואם מודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויננוב רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיפתח ויגוף [ב] ותיגב: **גמ'** אמר רבי שמואל מעשה בנכרי אחד שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום אתא עובדא קומי רבי אבהו ואסר אמרי בפתוחות הוה עובדא אמר רבי זריקן לא סוף דבר מליאות אלא אפילו חסירות דטרף ונגע בידא וחזר.

את

פני משה

כגון חומץ שנפל לגריסין. ובתוספתא שם מסיים וגריסין שנפלו לתוך הבור של מים. וקאמר שם בהאי תלמודא אמר ר"ל מה פליגין בשהשביח ואח"כ פוגם אבל פגם ואח"כ השביח אף רבי מאיר מודה ר' יוחנן אמר לא שנייא היא פגם היא השביח היא השביח היא פגם היא במחלוקת. ר"ל סבר דלא פליג ר"מ בפוגם מתחילה ועד סוף אלא דוקא בשיש כאן שבח מעיקרא הוא דפליגי ואף על פי שפוגם הוא לבסוף ובהא הוא דאמר רבי מאיר אסור אבל אם אפילו השביח ולבסוף הוא דהשביח ומעיקרא הוא דפוגם מודה רבי מאיר דמותר דהכל הולך אחר מעיקרו ור' יוחנן קאמר לא שנייה היא פגם וכו'. כלומר דאין חילוק בין שיש כאן שבח בין שאין כאן שבח ובין הפגם בתחלה ובין הוא בסוף בכל מקום פליג ר"מ וס"ל נותן טעם לפגם אסור וכדלקמן: ר' יסא בשם ר' יוחנן דר' מאיר היא ל"ג וטעות הדפוס הוא וה"ג כמו שהוא בתרומות ובערלה: דתנינן תמן. במתני' שעורים של תרומה שנפלו לתוך הבור של מים אע"פ שהבאישו מימיו ורואין אנו שקיבלו המים טעם מהתרומ' מותרין מפני שטעם לפגם הוא: וה"ג כמו שהוא שם. והדא מתניתא מה הוא ר' יוחנן אמר במחלוקת ר' שמעון בן לקיש אמר דברי הכל ר' יוסי בר' בון אמר שמועתא כן על דעתיה דר' יוחנן במחלוקת על דעתיה דר' שמעון בן לקיש דברי הכל. וכלומר דשואל הש"ס דהאי מתני' שהשעורים הבאישו מימיו ופוגם מעיקרו הוא ואין כאן שבח כלל אם ר' מאיר מודה בזה דמותרין ומי נימא דלא פליג רבי יוחנן אדר"ל אליבא דרבי מאיר אלא בפוגם מעיקרו ולבסוף השביח דריש לקיש סבירא ליה אליבא דרבי מאיר דמודה דמותר ור' יוחנן סבר דגם בהא פליג רבי מאיר הואיל ויש כאן שבח לא איכפת ליה בין אם הוא בתחילה או בסוף אבל היכי דאין כאן שבח כלל אלא פוגם מתחילה ועד סוף וכגון אלו שעורים שנפלו למים אף ר' יוחנן סבירא ליה אליבא דרבי מאיר דמותר או דילמא לר' יוחנן בכל מקום פליג רבי מאיר וסבירא ליה דאסור. וקאמר ר' יוחנן אמר במחלוקת. כלו' דודאי כן הוא אליבא דר' יוחנן בשיטת ר"מ דאפי' בפוגם מתחיל' ועד סוף אסור הוא ומתני' במחלוקת היא ולא אתייא אלא כר' שמעון והיינו חכמים דר"מ ולר"ל מתני' דברי הכל היא דאפי' בפוגם מעיקרא ולבסוף השביח ס"ל אליבא דר"מ דמותר ומכ"ש דפוגם מתחילה ועד סוף וכן אמר ר' יוסי בר' בון לשמעתתא זו כן דר' יוחנן אליבא דרבי מאיר סבירא ליה דאפילו בפוגם מתחילה ועד סוף אוסר רבי מאיר ומתני' לא אתיא אלא כר"ש:

הלכה ד מתני' אם היה בחזקת המשתמר. כל זמן שלא הודיעו שהוא מפליג הוי בחזקת המשתמר ואפי' הפליג מיל דהנכרי מירתת ואמר השתא אתי ישראל וחזי לי: ואם מודיע שהוא מפליג. ומתרחק ממנו והחביות הן סתומות שיעורן אם שהה כדי שישתום בכדי שיקוב הנכרי נקב במגופת החבית ויחזור ויסתום ויגוב שתנגב ותייבש הסתימה אסור: ישתום. יפתח כמו שתום העין שעינו פתוחה: רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיפתח. כלו' אינו אסור אלא אם שהה כדי שיפתח את כל מגופת החבית ויגוף ויעשה מגופה אחרת ויגוב שתנגב ותייבש אבל לנקיבת חור במגופת חבית לא חששו משום דמינכרא מילתא ודוקא במגופה של סיד הוא דפליגי רבנן עליה דרשב"ג וחיישי לפתיחת נקב דסבירא ליה דלא מינכר שהסיד לבן ואינו ניכר בין חדש לישן אבל במגופת טיט מודו רבנן לרשב"ג דלא מיתסר היין עד שישהא כדי שיפתח המגופה כולה ויגוף ותיגוב והלכה כרשב"ג: **גמ'** אמרי בפתוחות הוה עובדא. ולפיכך הוא דאסר ר' אבהו דהיכא חששא דבקל יכול הנכרי ליגע וכדמפרש ר' זריקן לקמיה: דטרף ונגע בידא וחזר. כלומר אפי' חסרות הן ואינו יכול ליגע כל כך במהרה אפ"ה איכא למיחש דטורפן בין כתיפיו עד שמשפיל אותן מעט בכדי שיוכל ליגע בידו וחוזר ומגביהן על כתיפו:

אם

עין משפט נר מצוה

יא

א ב מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הל' טז יז סמ"ג לאוין רמח טוש"ע יו"ד סי' קכט ס"א

מראה הפנים

בפ' המשנה שכתב בשתי חלוקות שהן ספק וכו' וכל זה אינו מועיל לנו למ"ש בתבורו ה"ז אסור ולא כתב מספק. ולבסוף רלה לשנית איזה ראיה מסוגיא דהכא דלקמן וליין בערלה ואין ראיה ולא סתירה מכאן דמה שייך זה לפי' המחלוקת במאי דפליגי ר"מ ור"ש אי בהא פליגי או בהא פליגי מ"מ אינו מתברר לנו ההלכה כדברי מי מתוך מחלוקתם דר"מ ור"ש סלקא בתיקו בעירובין דף מ"ו ע"ב ואינו מתבאר לנו עיקר הלכתא דנ"ט לפגם מותר אלא מתוך המסקנא דאפסקא הלכתא בגמרין בפירקין דף ס"ח ע"ב. וגם אין לנו ראיה מבוררת מסתם מתני' לענין פוגם ולבסוף השביח ועי' בדיבור דלקמן. המגם מכאן אנו למדין בפשיטות כמבואר בהדיא ומוכרת הוא כדלמכן. ולמדנו עוד ממה שנתבאר דהא דהתירו בנפל לתוכן כשהן רותחין על כרחך אפי' לאחר שלינן מותר הוא כדקאמר הכא בפשיטות אי אמרת ברותחין ולינן ונפל מה לאחר שלינן נמי מיקרי משביח כמו בלוננין מעיקרא א"כ מעתה בנפל כשהן רותחין נמי יהו אמרין מאחר שדרכן לילון והשתא אי נימא דבאמת אין להן היתר אלא בעודן רותחין א"כ מאי מכריח הש"ס ונתבאר לנו דדברי הפרישה בסי' ק"ג נכונים הם לדינא ומה שכתב הט"ז והוא תמוה מאד אלו ראה דברי הש"ס הזה לא היה מתמיה עליהם כלל דמבואר הכא בהדיא כן. ועוד דמוכרח הוא ג"כ מהש"ס דילן דאי אמרת אין להן היתר אלא לאכול בעודן רותחין א"כ קשיא טובא המאי אמרו אבל נפלו לתוך גריסין לוננין ורתיתין לישמעינן רבותא טפי ולימא אבל אם לינן אסורין דהא השתא משביחין הן ופוגם ואח"כ משביח אסור הוא כמו בהשביח ואח"כ פוגם כמבואר לדעת הפוסקים אלא ודאי אין לנו לומר שום איסור בהן אלא בנפל לתוכן כשהן לוננין ואח"כ רתיתן דהוי כמשביח ואח"כ פוגם ואע"פ שאין השבח ניכר עד שילננו כדברי התוס' אבל אם נפל לתוכן כשהן רותחין שוב אין כאן שבח ונשארו בפגמן ואפי' לאחר שלינן מותר וכמבואר ומוכרח מהכא:

רבי יוסי בי ר' בון אמר שמועתא כן וכו'. כבר נתבאר בפנים לפי הגירסא הנכונה שבתרומות ובערלה ועיקר החידוש שבא להשמיענו דר' יוחנן ס"ל דבין בזו ובין בזו מחלוקת ובין בפוגם ולבסוף השביח ובין איפכא ובין בפוגם מתחילה ועד סוף פליגי וע"כ לומר כן דהא לר' יוחנן דמוקי לסתם מתני' דתרומות כר"ש ולא כר"מ והתם פוגם מתחילה ועד סוף הוא ואפ"ה דוקא לר"ש הוא דמותר אבל ר"מ פליג בכל מקום לדעתיה דר' יוחנן דהכא. והתם בדף ס"ח ע"א אמר עולא מחלוקת שהשביח ולבסוף פגם וכו' ווהו כדר"ל דהכא ור' יוחנן אמר בפוגם מעיקרא מחלוקת וכו' ומספקא ליה התם מעיקרא אם בין בזו ובין בזו מחלוקת והדר פשיט לה דבהשביחו ולבסוף פוגם ד"ה אסור דאע"ג דמעיקרא סלקא בתיקו מ"מ הדר פשיט לה כדכתבו התוס' שם. ואין בזה נ"מ לביאור ההלכה בהא דקאמר הכא דר"י ס"ל בין בזה ובין בזה מחלוקת כמו שנתבאר לעיל. ולא למדנו מסתם מתני' דמוקי לה ר"י כר"ש אלא לענין נותן טעם לפגם מתחילה ועד סוף ובהשביח ולבסוף פוגם למדנו מדהתם.

ובפוגם ולבסוף השביח הוא דלמדנו מסוגיא דהכא מהא דאמר לעיל שיו רותחין ולינן וכו' כמו שנתבאר לעיל בס"ד:

אמרי בפתוחות הוי עובדא. וכלומר דלא תיקשי ממתני' דקתני אם היה בחזקת המשתמר מ.תר ולכך קאמר בפתוחות הוה עובדא ומתני' בסתומות מיירי וכ"כ התוס' דמתני' איירי בסתומות ומיהו אם מפרשי' לכולה מתני' דבסתומות איירי או דוקא הך חלוקה דמעביר יש שיטות מחולקות בזה דהרא"ד ז"ל מפרש דחלוקה דמעביר הוא דבסתומות איירי מכללו הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער ד' וכתב דחילוק יש ביניהם דבחנות וספינה דאין לו רשות ליגע בחביות אפי' פתוחות נמי אבל במעביר דוקא סתומות דקרוב הוא ליגע אם היה מגיעה כדגרסי' בפ' ר' ישמעאל נכרי דאתי כובא וישראל אזיל בתריה מליא אסור. הלכך אם היה מליאה אסור ואפי' לא סניהו הישראל כלל ואם היה חסירה אם העלים עיניו אסור שמא הורידה מכתיפו ונגע ואומר לנות מעט הולכתי. ודעת הרמב"ן ז"ל נמי הוא שוה לדעת הרא"ד בזה דאינך חלוקות דמתני' בחביות פתוחות לגמרי איירי דומיא דסיפא דלגין על הדולבקי ובחלוקה דמעביר ס"ל נמי דבפתוחות לגמרי ודאי חיישינן כיון שהם על כתיפו ויכול הוא ליגע בהדיא אלא דאם הם פקוקות בפקק של עץ ובי"לא בו לא חיישינן ובהכי איירי מעביר דמתני' ועל מה שכתב הרא"ד דבחסיר' נמי חוששין שמא הורידה מכתיפו כתב הרשב"א ונראין דבריו בזמן שאינה חסירה כ"כ שאם הרכינה בעודה על כתיפו יכול ליגע בו אבל אם היא חסרה כ"כ שאינו יכול ליגע ביין אא"כ הורידה מכתיפו לא חיישינן דמירתת והכין איתא בירושלמי אמר רבי שמואל מעשה וכו' עד וחזר. פי' טרף בין כתיפיו עד שהרכין החבית ונגע ביין בידו אלמא כל היכא דיכול להרכין בעודה על כתיפו וליגע חוששין אבל להורידה מכתיפו לא חיישינן דמירתת ע"כ מדברי הרשב"א ז"ל. ומזה נכון דמה שהביא הרא"ש ז"ל בפרקין דברי הרא"ד ודברי הרמב"ן כמה דמחולקין בחלוקה דמעביר אם בסתומות ממש או בפקק של עץ והוכח בדבריו אחר דברי הרמב"ן ואמר נמי בירושלמי ובו' שם לא שייכים כלל על דברי הרמב"ן כ"א אחר דברי הרא"ד כמה דחושש בפתוחה ובחסירה שהם כדברי הרשב"א דלעיל ועי' בב"י סימן קל"ט והמעיין בדברי הרשב"א יראה שהוא כמה שכתבתי אלא שחסרו מקלת דברי הרא"ד בהעתקת הרשב"א ובהעתקת הרא"ש בזה הוא נכון ודעת הרמב"ם ז"ל לפרש כל הנך בבי דבמתני' דבסתומות איירי כמו שכתב לאלו דינים הנשנים במשנה בפי"ב ממ"א בהל' י"ו וי"ז וכיים וכל הדברים האלו בחביות סתומות אבל בפתוחות אפי' לא שהה מאחר שהודיען שהוא מפליג היין אסור ועי' בכ"מ שם ובודאי אין דעת הרמב"ם ז"ל לחלק על האי תוספתא פרוזאר וכו' והבאתי לזה בשלהי פרקין דלעיל שהרי כל הפוסקים ז"ל הבוו האי תוספתא לתא דאמרינן בפירקין דף ס' ע"ב אגר החלוקה במסיפס דבנכרי אינו עושה יי"כ אע"פ שפתוחות יכול הנכרי ליפשט ידו וליגע משום דמירתת וכ"כ הרשב"א ז"ל להשוותן והרמב"ם כתב לגאי דתגר וכו' בפי"ג הלכה

שנויי נוסחאות (סוי"ד) וינגוב כד"ו ויגוב.

בכר לארן והרא מתניתא על דעתיה דר"מ במחלקת ר' יוחנן וכו' כנ"ל:

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פי"ג ממקואות הלכה ה

את סבר דהדא דרבן שמעון ב"ג לקולא ולית היא אלא לחומרא דשיתומהון דרבנן מעט מגף. רבי יהודה בר פזי בשם רבי אמי ביצה צלויה של כותים הרי זו מותרת ר' יעקב בר אחא בשם רבי לעזר תבשילי כותים הרי אילו מותרין הדא דאת אמר בתבשיל שאין דרכן לתת לתוכו יין וחומץ הא דבר ברי שנתן אסור אפילו בהנייה כהדא דתני בראשונה היו אומרים יינה של אוגדור למה הוא אסור מפני כפר פגש ושל בורגתה מפני בירת סוריקה של עין כושית מפני כפר שלם חזרו לומר פתוחה בכל מקום אסורה וסתומה מותרת נקובה וסתומה הרי היא כסתומה רבי יצחק בן חקולה אמר הרי זו כפתוחה. אמר רבי חנינה ואנא יכיל קיים אין הוה עילויה יקיר לא איתפתחת ואין לא איתפתחת כהדא דר"ש בן לעזר אזל לחדא קרייה דשמריין אתא ספרא לגביה א"ל אייתי לי חדא קולא שתימא אמר לו הא מבועא קמך שתי אטרח עלוי. א"ל הא מבועא קמך שתי חמתיה מטרח עלוי א"ל אין את מריה דנפשך הא מבועא קמך שתי ואין נפשך מרתך *°ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה כבר נתקלקלו הכותים. רבי ישמעאל בי רבי יוסי אזל להדא ניפוליה אתון כותייא לגביה אמר לון אנא מחמי לכון דלית אתון סגדין לאהין טורא אלא לצלמייא דתחותוי דכתיב *°ויטמון אותם יעקב תחת *האשירה אשר עם שכם. שמע קלין אמרין נקרוץ נסדר לאילין כובייא וידע דאינון בעו מיקטלוניה וקרץ ונפק ליה. רבי אחא אזל למאום ואכל חליטן רבי ירמיה אכל חמצין רבי חזקיה אכל קמצין. רבי אבהו אסר יינן מפי רבי חייה ורבי אסי ורבי אמי שהיו עולין בהר המלך וראו נכרי אחד שהיה חשוד על יינן אתון אמרון ליה קומיי אמר לון ולא על ידי עילא. ואית דבעי מימר חדא ערובת שובא לא אישתכח חמרא בכל סמרטיקי בפוקי שובא אישתכחת מלייא מן מה דאייתון ארמייא וקבלוניה כותייא מינהון ואית דבעי מימר כד סליק דיקליטינוס מלכא להכא גזר ואמר כל אומייא ינסכון בר מן יודאיי ונסכין כותייא ונאסר יינן ואית דבעי מימר *כמין יון אית להון ומנסכין ליה. כותייא דקיסרי בעו מרבי אבהו אבותיכם היו מסתפקין בשלנו אתם מפני מה אינכם מסתפקין ממנו אמר להן אבותיכם לא קילקלו מעשיהם אתם קילקלתם מעשיכם. תמן תנינן *ארץ ישראל טהורה א ומקוותיה טהורין *ארץ כותים טהורה ומקוותיה ומדורותיה

משלי כג · בראשית לה

את סבור דהדא דרשב"ג לקולא ולית היא אלא חומרא. כלומר אף על גב דודאי דדברי רשב"ג לקולא הן דאינו אוסר אלא א"כ שהה כל כך בכדי שיפתח כל המגופה מכל מקום משכחת לה נמי לחומרא בהא דקאמר ויגוף: דסיתומהן דרבנן מעט מגף. כלומר שיעור סתימת המגופה אליבא דרשב"ג פחות הוא משיעור שהיית סתימות הנקב אליבא דרבנן דלפעמים כשאינה מתקלקלת המגופה בפתיחת' אז אינו צריך לעשות מגופה אחרת אלא אותה מגופה בעצמה חוזר ומניח עליה וסותמה כבתחילה והיינו מעט מגף שמועט הוא חזרת סתימת המגופה לרשב"ג נגד דסיתומהן דרבנן וזהו דקאמר את סבור דהדא דרשב"ג לקולא וכו' דלאו בכל דבר דברי רשב"ג לקולא אלא דנהי דהא דקאמר כדי שיפתח לקולא הוא מ"מ האי כדי שיגוף אית ביה נמי צד לחומרא לפעמים כדאמרן שאינו שוהה כל כך בחזרת המגופה למקומה כמו שהוא שוהה בסתימת הנקב אליבא דרבנן: ביצה צלויה של כותים. דבשל נכרים פליגי בה לעיל בפ"ב הלכה ח' אבל בשל כותים דברי הכל מותרת ור' יעקב בר אחא מוסיף דכל תבשילי כותים מותרין וקודם שגזרו עליהן מיירי אבל לאחר שגזרו עליהן הרי הן כנכרים לכל דבריהם כדלקמן: הדא דאת אמר. דוקא בתבשיל שאין דרכו לתת לתוכו יין וחומץ דבשל נכרים אמרינן לעיל בפ"ב דמותרין בהנאה והסורין באכילה ושל כותים מותרין אף באכילה קודם שגזרו עליהן הא אם דבר ברי שנתן לתוכו יין וחומץ אף של כותים לעולם אסור אפי' בהנאה כדאמרינן שם בשל נכרים משום דאין נזהרין מסתם יינם של נכרים ונחשדו עליהם כהדא דאמרי' לקמן: אוגדור. שם מקום של כותים וסמוך הוא לכפר פגש שהיא של נכרים ולא הי' נזהרין זה מזה וכן כולהו דחשיב להו לקמיה: חזרו לומר פתוחה בכל מקום אסורה. דנחשדו ואינן נזהרין ממגע הנכרי' ביינם: נקובה וסתומה. בשין השמאלית שמלאן ניכרים שהיו נקובים וחזרו וסתמום פליגי בה דת"ק סבר הרי היא כסתומה מאחר שלא נפתחה כל המגופה ור' יצחק ס"ל דדינה כפתוחה: ואנא יכיל קיים. אני יכול להקים עליה אם פתחו אותה לגמרי או לא: אין הוה עילויה יקיר. כמו קירי כלומר שעוה וכל דבר המתמרח ונעשה לסימן ואם ניכר עליהם הסימן לא איתפתחת לגמרי ואם לא מסתמא איתפתחת: כהדא. דשמעינן מהאי עובדא דלאחר שנתקלקלו הכותים גזרו עליהן והחמירו לעשות אותן כנכרים: לחדא קרייה דשמריין. לעיר אחת מעדי סומרון שהיו כותים שרוין בתוכה ובא הסופר ומלמד תינוקות לפניו וא"ל להביא לו כד יין סתומה משל הכותים: א"ל הא מבועא קמך שתי. רמז לו למנוע עצמו מיין שלהם ואמר ליה הרי המעיין לפניך ושתה מימיו ואל תשתה מיינם: אטרח עלוי.

תורה אור

הטריח עליו ר' שמעון בן אלעזר להביא לו יין וחזר ואמר לו כן וכשראה זה שחזר ומטריח הוא עליו להביא לו יין א"ל אם בעל נפש אתה כבר אמרתי לך מוטב לך לשתות מים מן המעיין: ואין נפשך מרתך. ואם נפשך אדון עליך ואין אתה יכול לשלוט בנפשך להתאפק זכור מה אמר שלמה ושמת וגו' ותתאפק ותמנע עצמך לפי שכבר נתקלקלו הכותים: להדא ניפולים. עיר של כותים: אנא מחמי לכון. מראה אני אתכם שאין אתם משתחוים להר הזה וזהו הר גריזים שהיו הכותים מכבדין אותו והוא גילה הדבר שאין הטעם שלהם אלא על הפסילים והצלמים שטמן שם יעקב כאשר לקח אותם מבני ביתו שהיה אצלם מן השלל שלהן כדכתיב ויטמון אותם וגו': שמע. ר' ישמעאל קולן שהיו מדברין זה עם זה ואמרו נסכים למחר שצריך שנסדר ולהרים הקולים מכאן והבין שדעתם להרגו על אשר גילה מסתורין שלהן והסכי' הוא בבקר ויצא והלך משם: חליטן. חלוט של כותים: חמצין. מין קטנית משלהם. בפ' הבא על יבמתו טלופחי עבדא ליה חימצי: קמצין. מין חגבים טהורי' משלהן: ר' אבהו אסר יינן. של כותים מפי וכו' שהיו רואין שם נכרי אחד כלו' כותי א' שהיו חשוד על יינן של נכרי ואמרו זה לפני ר' אבהו: אמר לון ולא על ידי עילא. כלומר ואפי' עילא אחת שאכתו מולאין הגון הוא לאסור ולגזור על יינן: ואית דבעי מימר. על ידי אותה המעשה גזרו עליהן שפעם אחת בערב שבת לא היו להם יין בכל העיר סמרטיקי ובמוצאי שבת מצאו שנתמלא כל העיר ביין שהביאו הנכרים וקבלו הכותים אותו מהם: ואית דבעי מימר. על ידי זו המעשה שכשעלה דיקליטיינוס לכאן לא"י גזר שכל האומות ינסכו את יינם לע"ז לבד מן היהודים והכותים נסכו את יינם ומאותה שעה נאסר יינם: כמין יון. כמין יונה מצאו שיש להם לע"ז ומנסכין יינם לו: אתם קלקלתם מעשיכם. וגזרו עליכם שתהיו כנכרים גמורין: תמן תנינן. בריש פ"ח דמקואות: ארץ ישראל טהורה. ואפי' ערי העמים שבתוכה שלא גזרו טומאה אלא בארץ העמים שבח"ל: ומקוותיה טהורין. ולא מחזקינן להו בשאובים דמסתמא בהכשר נעשו: ארץ כותים טהורה. ותני עלה בתוספתא דמקואות ריש פ"ז ארץ כותים וכו': ומדורותיה

מסורת הש"ס

עי' חולין ו

עי' בראשית רבה פ' ויבא

עי' חולין ו

(מקואות פ"ח)

(תוספתא דמקואות פ"ז)

מראה הפנים

א ועיקר הטעם לדינא דמתני' לדעתו ז"ל ביאר כאן כהדיא מאחר שהודיען שהוא מפליג א"כ חיישינן משום דלא מירתת סמכה דעתו:

את סבור דהדא דרשב"ג לקולא ולית היא אלא לחומרא וכו'. כדפריכיה דלפעמים איכא צד חומרא. ומשום דסתם ויגוף דקתני משמע מגופה חדשה כדפרש"י ז"ל במתני' הילכך לא נתפרשו דברי רשב"ג כדברי המפרשים ז"ל אלא לקולא ומטעמא נמי דכך קולא דמקיל בשהייה בכדי שיפתח היא יותר מכדי דממעט בחזרת המגופה וא"כ לעולם לקולא הוי ועי' בתוס' דף ס"ט ע"ב ד"ה והאידנא וכו' כמ"ש ואי מדקי"ל כרשב"ג לבד:

כהדא דר' שמעון בן אלעזר וכו'. ובבבלי פ"ק דחולין דף ו' ע"א גבי האי עובדא אשכחיה הכותי שכא וא"ל ושמת וגו' והתוס' כתבו שם ד"ה כראה הר גריזים

שנויי נוסחאות (סוכ"א) סכין במקרא „שכין". (סוכ"ו) האשירה במקרא „האלהי"

ככר לאדן

בהדא דתני ברלסונס. פרק אין מעמידין דבבלי: אין את מריה דנפשך. בפרסם ואהחנן רבה יש שינוי: אזל להדא ניפולים. פי' שכם כדאיתא במסכי רבה: שמע קלון אמרין נקרוץ כצ"ל: כוביא פי' קולים: ר' ירמיה אכל חמצין. פי' אפונים: בבל סמרטירי. פי' בכל עיירות כותים [בכל ארץ שומרון] סממריטאנוס בלע"ז: כמין יונה אית להון כצ"ל: כותיא דקיסרי וכו'. הרא"ש פ' א"נ ומרדכי פ"ק דב"מ ונמקי"י פ"ה דמליעא והתוס' פ"ג דע"ז דף כ"ט והרא"ש שם:

גליון אפרים

בהדא דתני ברלסונס שהיו אומרים כו'. בבלי ל"א ע"א ע"ש:

מסורת הש"ס

פ' בנת קכב ע"א

חולין ד' ג ע"א ושם איתא המניח נכרי בחנותו וישראל יוצא ונכנס מותר (טהרות פ"ז)

כ"ז פ פ"ב

תורה אור

ומדורותיה ושביליה טהורין חזקה שאין בוררין להם שביל אלא מטהרה. ומקוותיה טהורין רבי לעזר בי רבי יוסי הדא דאת מר להאמינן שאינן שאובין הא למידת ארבעים לא דדרשי (ויקרא יא) אך מעיין ובור מקוה מים מה מעיין מטהר כל שהוא אף מקוה מטהר כל שהוא. בעון מרבי אבהו חלוט שלהן מהו אמר לון הלואי היינו יכולין ליסר גם מימיהן רבי יעקב בר אחא בשם רבי חנינה כותאי דקיסרין מותר להלוותן ברבית רבי יוסי בעי מעתה לא נחוש לחלתן ונן חמיי רבנן חששין:

הלכה ה מתני' המניח יינו בקרון או בספינה והלך לו לקפנדריא נכנס למדינה ורחץ מותר ואם מודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג אומר כדי שיפתח ויגוף ותיגוב: **גמ'** אמר רבי חנינה מעשה *בקרון אחת משל בית רבי שהפליגה יותר מארבעת מיל אתא עובדא קומי רבנן ואכשרון אמרין בהדא איסטרטא דציידין הות וכולה מישראל הוות. אמר רבי חנינה זמנין דו חמי סייגין כובין והוא סבור דינון בני נש והוא מתבעת:

הלכה ו מתני' *המניח את הנכרי בחנותו אע"פ שהוא יוצא ונכנס מותר ואם מודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג אומר כדי שיפתח ויגוף ותיגוב: **גמ'** וכרבי מאיר *דרבי מאיר אמר בין כך ובין כך הבית טמא רבי חמא בשם רבי יוסי בר חנינה בחצר החלוקה במסיפס *בטהרות טמא ביין נסך טהור. והא רבי מאיר מחמיר בטהרות ומיקל ביין נסך אוף רבנן מחמירין בטהרות ומקילין ביין נסך:

הלכה ז מתני' היה אוכל עמו על השולחן והניח לפניו לוגין על השולחן ולגין על הדולפקי והניחו ויצא מה שעל השולחן אסור ומה שעל הדולפקי מותר ואם

פני משה

ומדורותיה. מקום דירותיה' והשבילין שמהלכין בתוכן כדמפרש טעמא חזקה שאין בוררין להם שביל אלא אם כן יודעין שהיא מטוהרה ואין לה חשש טומאה: הדא דאת אמר. דמקוואתיה טהורין דוקא לענין להאמין אותם שאינן שאובין. אבל לא להאמינם אם אומרין שיש בה שיעור מקוה למדת ארבעים סאה שאינם מודים בזה לפי שאין מאמינים בדרש חכמים והן דורשין דאיתקש מקוה למעיין מה המעיין מטהר בכל שהוא אע"פ שאין בו ארבעים סאה במקום אחד כדתנן בפ"ק דמקואות: חלוט שלהן. של כותים מהו: גם מימיהן. לדוגמא בעלמא קאמר ולהפריז על המדה כלומר הלואי היינו פורשין מהן לגמרי לפי שהן כנכרים לכל דבריהן ויש לנו להחמיר בשלהן כמו בשל נכרים: כותאי דקסרין מותר להלוותם ברבית. לפי שעשאום כנכרים גמורין: ר' יוסה בעי. על זה א"כ מעתה לא ניחוש לחלתן דחלה של עיסה שלהן נמי כשל נכרים היא דעיסת נכרים פטורה מן החלה ואנן חזינן לרבנן דחששין לחלה שלהם ואינם מקילין בה:

הלכה ה מתני' המניח יינו בקרון או בספינה. עם הנכרי: לקפנדריא. בדרך קצרה שנכנס בשער זה ויוצא בשער שכנגדו: ורחץ. במרחץ מותר דכיון דנכרי לא ידע דשהי מירתת ולא נגע: **גמ'** ואכשרון. ואע"פ שהפליגה כל כך ולא היה עין של ישראל שולטת על הנכרים שהעבירו את הקרון ובתוכה יין: אמרין. אמרו דמזה הטעם הכשירו לפי שדרך שהולכין לצידן היתה ושכיחי בה ישראל הרבה ומלוין היו שם ומירתת הנכרים מליגע: א"ר חנינה. בלאו הכי איכא טעמא למיתלי לקולא לפי שלפעמים שהוא רואה הרבה קולים מאילנות הנקלאים העומדין על הדרך וסבור הנכרי שהן בני אדם ונבעת ומתירא מליגע ביין:

הלכה ו מתני' המניח את הנכרי בחנותו. אשמועינן מתני' פלוגתייהו בהנך תלתא בבי דאי קתני מעביר כדי יין ה"א התם מירתת הנכרי דסבר השתא חזי לי אבל בספינה וקרון מפליג ליה לספינתיה וקרונו ועביד מאי דבעי ולא מירתת ואי תנא ספינה וקרון ולא תני בחנות ה"א בספינה וקרון מירתת דסבר דילמא בארחא אחרינא אזיל וקאי מן הלד וחזי לי אבל במניח נכרי בחנותו דאיכא למימר אמיד ליה לבבא ועבוד כל מאי דבעי אימא לא צריכא וכולהו הלכה כרשב"ג:

גמ' וכרבי מאיר. כלומר מתני' אפי' כר' מאיר אתיא דשמעינן לר"מ דלענין טהרות מחמיר הוא כדתנן בפ"ז דטהרות גבי המניח עם הארץ בתוך ביתו אם חוששין שמא נגע בטהרות ותנינן שם באשת חבר שהניחה לאשת עם הארץ טוחנת בתוך ביתה פסקה הרחיים הבית טמא שכל זמן שהיא עסוקה במלאכתה אינה הולכת וממשמשת בתוך הבית וכשגמרה מלאכתה חוששין אנו שמא נגעה בטהרות לא פסקה הרחיים הבית טהור היו שתים בין כך ובין כך הבית טמא שאחת טוחנת ואחת ממשמשת דברי ר"מ וחכ"א אין טמא אלא עד מקום שהן יכולין לפשוט את ידן וליגע והשתא קאמר דאף לר"מ דמחמיר הוא בטהרות מיקל הוא ביין נסך ומודה הוא להא דתנן המניח נכרי בחנותו דיוצא ונכנס מותר דלא סמכה דעתי' דהנכרי ליגע וכדאמר ר' חמא לקמיה: בחצר החלוקה במסיפס. במחילה נמוכה וחבר מצד זה ועם הארץ בצד זה: בטהרות טמא. דחוששין אנו בטהרות שטהר החבר שמא נגע בהן עם הארץ הואיל והמחילה נמוכה היא: ביין נסך טהור. אם היה נכרי מצד זה אין חוששין שמא נגע הנכרי ביין דלא סמכה דעתיה לפי שנתפס עליו כגנב: והא ר"מ מחמיר בטהרות וכו'. כלומר דהש"ס בעי אם הא דר' חמא דוקא כר"מ אתיא ולא כרבנן וקאמר דלא היא אלא דברי הכל היא דאוף רבנן מחמירין הן בטהרות יותר מביין נסך כל חד וחד כדאית ליה ומיהו סבירא להו דלעולם בטהרות מחמרינן ואפי' בדבר שאין חוששין ביין נסך בטהרו' חוששין:

הלכה ז מתני' על הדולפקי. כלי שמניחין בו כוסות ואפיסו' באוכלין ומשקין וממנו נוטלין ומשימין על השלחן ואין א' מן המסובין נוטל כלום מן הדולפקי אלא מן השלחן: ואם

עין משפט נר מצוה

יג
א ב מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הל' טו יז סמ"ג לאוין רמח טוש"ע יו"ד סי' קכט סעיף א

יד
ג מיי' שם פי"ג הל' ו סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף טו

טו
ד מיי' שם הל' יח טוש"ע שם ס"ז

מראה הפנים

גריזים כמדרש יש בכית ע"ז שהטמין יעקב וכו' ומהכא משמע דדעות חלוקות הן כדאמר לקמן ואית דבעי מימר כמין יון וכו' ומה"ט קאמר נמי התם דגזור רבנן קדמאי ולא קיבלו מינייהו משום דהך לא אזלא אלא אליבא דר"מ דחיים למעוטי כדקאמר התם בהא ועד דאתא ר' אמי ור' אסי וגזור וקבלו מינייהו כדאמר הכא ר' אבהו אסר יינן מפי ר' חייא ור' אסי ור' אמי:

הדא דאת אמר להאמינן שאינן שאובין. מה שרלה הר"ש ז"ל שם להביא ראיה מכאן דבאיבה דאורייתא מדמודו בה כותאי ככר דחה בעצמו שכתב ומיהו י"ל דלעולם לא מודו ומ"מ מטהרין משום דבאיבה מדרבנן כדאמרינן בפ' מרובה וכו' בד' ס"ז ע"א וזהו דעת הגאונים ז"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל דשאיב' כולה מדרבנן היא כמפורש בדבריו בפ"ד דהלכות מקואות. וכמעיין המטהר בכל שהוא דעתו ז"ל מבואר דגם בטבילת האדם הדין כן כדכתב בפ"ט שם הל' ח' למעלה מזה המעיין וכו' שבהן בלבד טובלין כהן הזבים הזכרים וכו' מה בין מעיין למקוה המקוה אינו מטהר אלא בארבעים סאה והמעיין מטהר בכל שהוא משמע דלדלעיל קאי וכן פי' בכ"מ שם:

כותאי דקיסרין מותר להלוותן ברבית. מכאן הביאו התוס' בפ' אין מעמידין דף כ"ו ע"ב ד"ה אני בונה וכו' ראיה שמותר להלוות למומר ברבית וכ"כ הרא"ש ז"ל וכבר מוסכם זה מרוב גדולי האחרונים ז"ל כמבואר בטור סי' קנ"ט ואף דהאידנא הם כנכרים לכל דבריהם מ"מ עיקר הדיוק מדקאמר כותאי דקיסרין דוקא משמע משום שהן קלקלו מעשיהם אחרי שהיו גרים גמורים ודינן כמומר כן דקדק בס' התרומות בסוף ת"א בשער מ"ו וכתב עוד שם והא דאמר ר' יוסי מעתה לא נחוש לחלתן לאו אדר' יעקב בר אחא מקשינן אלא לא נחוש לחזיק עיסתן כמתוקנת לחומרא ואדר"א כרבי יוסי דאמר שאינן נאמנין על שיעור מקוה ואדר' אבהו שאסר ליהנות משלהן ע"כ. ואפשר נמי לפרש כפשטה כדפרישית בפנים והפוסקים ז"ל סמכו אדר' יעקב דאתיא נמי כר' אבהו:

אמר ר' חנינה מעשה בקרון אחת משל בית רבי וכו' בבבלי פ' כל כתבי דף קכ"ב ע"א א"ר אבא בר כהנא סתיר להם ר' חנינה לבית רבי לשתות יין בקרונות של נכרים בחותם אחד ולא ידענא אי משום דסבר לה כר"א אי משום אימתא דבי נשיא. ומשמע דעובדא אחרת היא מסוף דהכא ועוד דהכא קאמר אמרין בהדא איסטרטא וכו' א"כ טעמא הוי דשכיחי ישראל שם ומירתת. והרשב"א ז"ל כת"ה בית ה' ש"ב שער הד' כתב על הא דהכא ונראה שהוא סוף המעשה שאמרו שם בפ' כל כתבי ובחותם אחד כמו שאמרו בגמרא ומקום מיוחד היה להם ומפתח בידם דכל שאין שם שני חותמות אע"פ שיש מפתח וחותם אחד שתם קרי ליה וכו' ופלפל שם בענין פלוגתא דר"א ורבנן. וכבר כתבתי מענין זה לדעת הרמב"ם ז"ל לעיל פ"ב הל' ג' ד"ה הורי ר"א במייחד ע"ש:

וכרבי מאיר וכו'. לפי פשטה דלישנא דהאי ש"ס דהך שאלה היא ומסיק דככ"ע אתיא והיינו הך דפרישית בפנים וכן המסקנא התם בחצר החלוקה וכו' והבאתי מזה לעיל הל' ד' ד"ה אמרי בפתוחות ע"ש:

הוון

ציון ירושלים הדא דתימא להאמינו שאינן שאובין הא למדת ארבעי' לא. ע' ב"ת יו"ד סי' קכ שכתב דבמקוה ג"כ בכ"ש מן התורה וכאן מבואר דזהו דעת הכותים והא לא קי"ל כן ופ' בסו"ת ריב"ש סי' רלד שהאריך להוכיח דבמקוה בעי מן התורה ארבעים סאה ולא הרגיש בזה הירושלמי שכאן מבואר כהדיא כן ופ' בסו"ת לחמי תודה להרב מהרי"י כהן ז"ל שהאריך לתמוה על הב"ת ומהתימה שלא הביאו כלם דברי הירושלמי הלז שמבואר כן בהדיא ובתשובה הארכתי הרבה בזה ואכ"מ:

שנויי נוסחאות (סוי"א) חששון כד"ו חששין. (סול"ד) לוגין כד"ו לגין.

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הל' יח טוש"ע יו"ד סי' קכט ס"ו
יז
ב מיי' פי"ב ממשכב הל' ט
יח
ג מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הל' כד סמ"ג לאוין קמה טוש"ע יו"ד סי' קכט סעיף יב

רידב"ז

הוון בעיין מימר מה שעל השולחן אסור בתוך פישוט ידים וכו' מה שעל הדולפקי מותר בתוך פשיטות ידים. אלא כיני מ"ד מה שעל השילחן אסור אפילו חוץ לפישוט ידים ומה שעל הדולפקי מותר ובלבד חוץ לפישוט ידים כן גי' הרשב"א ז"ל והא דנקט לשון מ"ד מה שעל השולחן ואיזה מ"ד היא הא ליכא כאן כלל פלוגתא אלא סתם משנה הוא. נשתרבב לשון הזה מן לעיל בהי"א בפרק ד' כדרך הירושלמי :

א"ר יוחנן לית כאן אסורות אלא מותרות אר"ז אית כאן מותרות דאין מטה בי' הוא מודע ליה ואין לא מטה בי' לא מודע לי' דלא יהא שלום ני' טובו פי' הפ"מ ז"ל לא הבנתי דעיקר חסר מן הספר ובאמת הא דאין נוטה בי' הוא מודה בי' שייך לבתר מימרא דר' יוחנן אמר לית כאן אסורות אלא מותרות וע"ז נוסיק הטעם דאין מטה בי' לא מודע לי' כו' וה"פ דתיבת לית כאן הוא נמצא בירושלמי כמה פעמים הוא מתפרש שם בפשוטות דה"פ דסמי מכאן וסמי מהמשנה הזאת דבר זה עיין במס' גיטין פ"ז ה"א דמפרש הק"ע ז"ל דה"פ דמשבשתא הוא עיי"ש ועי' במס' שבת פ' כ"ג ה"א בדברינו ועי' במס' יבמות פ"י ה"ז דגרסינן שם ג"כ אמר ר' יוחנן לית כאן ופי' הק"ע ז"ל דה"פ דליתא להך בורייתא דמשבשתא הוא וה"נ ה"פ דר' יוחנן קאמר לית כאן אסורות סמי ממתני' החילוק שבין שלום למלחמה דאפי' בשעת שלום ג"כ מותרות משום דהבולשת אי ס"ד דמנסכי הי' אומרים ומודיעים להישראל שניסכו להיין כדי לצערו ואין לא מטה בי' דלא הגיע אל היין לא מודע לי' דלא יהא שלום ליה טובה ומדלא קאמר לי' ודאי דלא ניסכו והא דלא קאמר לי' דלא ניסכו משום דלא יהא שלים לי' טובה ואי הי' מטה להיין הי' אומר גי' ע"כ נית כאן אם רית אלא מותרות ור"ז סבירא ליה. דאית כאן אסורות. דהבולשת הוי ככל עכו"ם :

ואם אמר לו הוי מוזג ושותה אף מה שעל הדולפקי אסור [א] חביות פתוחות אסורות וסתומות כדי שיפתח ויגוף ותיגב: **גמ'** הוון בעיין מיטר מה שעל השולחן אסור בתוך פישוט ידיים ומה שעל הדולפקי מותר חוץ מפישוט ידיים. ולא כן אמר רבי בא בשם רב ששת *כשם שנתנו פישוט ידיים [ב] בטהרות כך נתנו פישוט ידיים ביין נסך אלא כיני מאן דאמר מה שעל השולחן אסור בתוך פישוט ידיים ומה שעל הדולפקי מותר ובלבד חוץ לפישוט ידיים :

הלכה ח מתני'

[ג] *בולשת שנכנסה לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות וסתומות מותרות ובשעת מלחמה אילו ואילו מותרות שאין פנאי לנסך: **גמ'** *בשעת השמד הכל אסור שאי אפשר שלא היה שם ישראל שלא עבדה על כורחו הדא אמרה עבודה זרה שעבדה ישראל אינה בטילה לעולם אמר רבי יוסי ואת שמע מינה ע"א שעבדה *ישראל על כורחו אינה בטילה לעולם. א"ר יוחנן לית כאן אסורות אלא מותרות א"ר זעירא אית כאן אסורות דאין

פני משה

ואם אמר לו הוי מוזג ושותה. הואיל והרחיב לו הרשות אף מה שעל הדולפקי אסור דסמכה דעתיה ונגע בכוליה: חביות פתוחות. הנמצאות בבית שהניחו שם: כדי שיפתח ויגוף ותיגם. סתמא כרשב"ג דהלכתא כוותיה: **גמ'** הוון בעיין מימר. בני הישיבה לפרש המתני' הא דאמר שעל השלחן אסור אם הוא בתוך פישוט ידים של הנכרי: ומה שעל הדולפקי מותר חוץ מפישוט ידים. כלומר מה שעל הדולפקי הוי הכל כחוץ לפישוט ידים שאפי' הוא תוך פישוט ידים דיינינן ליה כמי שהוא חוץ לפישוט ידים משום דלא סמכה דעתיה ליגע במה שעל הדולפקי: ולא כן א"ר בא וכו'. בפרק דלעיל דכשם שאמרו לענין טהרות בהמניח עם הארץ בתוך ביתו דכל מקום שיכול ליפשט את ידו וליגע חוששין כך אמרו לענין יין נסך ואמאי קאמרת מה שעל הדולפקי אפי' הוא תוך פישוט ידים דיינינן ליה כמו שהוא חוץ לפישוט ידים: אלא כיני. אלא ודאי כן הוא דמאי דאמר מה שעל השלחן אסור הוא בתוך פישוט ידים וכלומר לעולם הוא כמו בתוך פישוט ידים ואפי' יושב מרחוק קצת במקום שאינו יכול לפשוט את ידיו הואיל ועל השלחן הוא וסמכה דעתי' חיישינן שמתקרב הוא אל היין ונוגע בו: ומה שעל הדולפקי מותר ובלבד חוץ לפישוט ידים. בהא דוקא חוץ לפישוט ידים התירו אבל אם הוא יושב בתוך פישוט ידים אף מה שעל הדולפקי אסור ובמה שעל השלחן לעולם אסור. ואפי' הוא חוץ לפישוט ידים כדפרישית :

ר"א

הלכה ח מתני' בולשת. חיל שמחפשין וחותרין הבתים תרגום ויחפש ובלש: **גמ'** בשעת השמד הכל אסור. תוספתא היא בפ"ו בדיני ביטול ע"א ואיידי דתני במתני' שעת שלום ושעת מלחמה תני לה הכא ואף דלא שייך לדיכא דמתני' והכי תנינן לה התם בימסיות שהעמידו מלכים בשעת השמד אע"פ שעבר השמד הרי אלו אסורות. ומפרש לה הש"ס דטעמא שאי אפשר שלא היה שם ישראל שלא עובדה על כורחו מחמת גזירת השמד וע"א של ישראל אינה בטילה לעולם כדמסיק ואזיל: הדא אמרה וכו' משום דבפ' דלעיל פליגי בה תנאי דאיכא למ"ד דשל ישראל אינה בטילה לעולם ואיכא למ"ד דנכרי מבטל ע"א של ישראל וכגי' דהכא במתני' שם בהל' ד' הילכך קאמר דמהאי ברייתא ש"מ דע"א של ישראל אינה בטילה לעולם ולפיכך ע"א של שעת השמד דחיישינן שעבדה ישראל אסורה אע"פ שעבר השמד דאין לה בטול עולמית: אמר ר' יוסי ואת שמע מינה וכו'. כלומר דהכי מיבעי לך למימר דש"מ דאפי' עבדה ישראל בעל כורחו בשעת השמד אפ"ה אינה בטילה לעולם: לית כאן אסורות אלא מותרות. כלומר הא דקתני במתני' בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות מפרש לה ר' יוחנן דלעולם מותרות הן ולא תמצא כאן אסורות והייטו דאפילו הניחן סתומות ומצאן פתוחות דאיכא למימר דמסתמא הן פתחו אותן והוה אמינא דחיישינן להו והלכך קמ"ל דהואיל ובשעת מלחמה היא ואין להן פנאי לנסך מותרות הן מכל מקום: אמר ר' זעירא אית כאן אסורות. דלא היא דמסתברא דלפעמים משכחת לה אסורות אפי' בשעת מלחמה וכגון שהניחן סתומות ומצאן פתוחות דחיישינן להו וכדמפרש טעמא ואזיל: דאין

מסורת הש"ס

(לעיל פ"ד)
כתובות כבת מא נדה יב ע"א
(תוספתא' פ"ו)
ע"ז כד

מראה הפנים

הוון בעיין מימר מה שעל השלחן וכו'. ז"ל הרשב"א ז"ל שם הא דקתני שעל הדולפקי מותר דוקא בשהיה חוץ לפישוט ידים אבל אם היה בתוך פישוט ידים שאיפשר לו ליגע בעודנו יושב במקומו אסור ושעל השלחן אפי' חוץ לפישוט ידים אסור והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם הוון בעיין מימר מה שעל השלחן אסור בתוך פישוט ידים מה שעל הדולפקי מותר בתוך פישוט ידים ולא כן א"ר ששת כשם שנתנו פישוט ידים בטהרות כך נתנו פישוט ידים ביין נסך אלא כיני מה דאמר על השלחן אסור בתוך פישוט ידים מה דאמר מה שעל הדולפקי מותר ובלבד חוץ לפישוט ידים כך מצאתי הגי' בספרים ונראה לי שהיא משובשת שאם כן אין הפרש בין השלחן לדולפקי אלא כך היא הגי' שעל השלחן אסור אפי' חוץ לפישוט ידים עכ"ל ולמאי דפירשתי בפנים לפי הגי' שהוא לפנינו הכל עולה בקנה אחד ובין הא דגרים הכא בהוון בעי מימר מה שעל הדולפקי מיתר חוץ לפישוט ידים ובין למאי דמסיק אלא כיני וכו' דעולה לפי' הרשב"א ולדעתו דבאמת מה שעל השלחן אסור אפי' הוא חוץ לפישוט ידים והכל כמו שהוא בתוך פישוט ידים קאמר וכעין זה תנינן בפ' דלעיל בהל' י"א במתני' היה עליו מלוה. וכהג"א כתוב כאן ובירושלמי משמע דאף מה שעל השלחן חוץ לפישוט ידים מותר ותוך פישוט ידים אף שעל הדולפקי אסור ע"כ. וזה באמת תמוה הוא דפי' כפשוטו לפי הגי' אבל לפנינו באלא כיני וכו' וא"כ מה הפרש בין על השלחן לעל הדולפקי. ועיין כמ"ש בס בשם הג"א ודעת הרמב"ם בזה דאין לחלק אלא סתם וכתב בפי"ב ממ"א הל' י"ח שעל השלחן אסור ושעל הדולפקי מותר וא"כ שעל השלחן אפי' חוץ לפישוט ידים אסור וזהו כדהכא ומה שעל הדולפקי מותר ואפי' בתוך פישוט ידים ולא כדהכא וזהו כדעתו ז"ל כדין יש לו עליו מלוה על אותו יין דלעולם אסור וכאין לו לעולם מותר ושם בארתי דבדין נכרי העומד אלא סבור דעת הרשב"א. כדעת הרמב"ם וכטור פסק גם כדין דמתני' כדעת הרשב"א שלמד מכאן דעל הדולפקי דוקא חוץ לפישוט ידים הוא דמותר ואחריו נמשך בש"ע סי' קכ"ט ולא הביא כלום מדעת הרמב"ם ז"ל דנראה דדעתו לדמות כאי לא סמכ' דעתו דהכא לדינא דהתם היכא דלא סמכה דעתו ולפיכך לא חילק כלום במה שעל הדולפקי :

ואת ש"מ ע"ז שעבדה ישראל על כורחו אינה בטילה לעולם. והכי קאמר התם בפ' דלעיל דף כ"ד ע"א שאנסוהו נכרים והשתחוה לה וא"כ הוי ע"ז של ישראל ואינה בטילה לעולם וכדמייתי סייעתא מהאי ברייתא דתוספתא גימוסיאות של נכרי בשעת הגזירה אע"פ שבגזרה בטלה אותן בימוסיאות לא ביטלו ואע"ג דקאמר אי משום הא לא תסייען אימר ישראל מומר פלח לה ברצון לדחויה בעלמא הוא דאמר דלא תסייען ומ"מ באמת הוא כן כדכתבו התוס' שם דהא עכ"פ חייב למסור עצמו ואפי' בלינעל

והלכך בעבודתו אסר להו. וככר זכרתי מזה בפ"ק למסקנת התוס' שם בשם סמ"ג דהכא לא פליג אדרבי יוחנן דאע"ג דאינו חייב לא לאו ולא מיתה כאונס דליכא מכל מקום מודה רבא דעשה דבכל נפשך הוא דאיכא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מיסודי התורה הלכה ד' :

אמר ר' יוחנן לית כאן אסורות אלא מותרות וכו'. על כרחך א"א לפרש פלוגתייהו אלא על הסיפא בשעת מלחמה כדפרישית בפנים דפליגי בסתומות ומצאן פתוחות דהא ארישא ודאי לא שייכא דמאיזה טעם יגיה רבי יוחנן המתני' ועוד דבהדיא משמע מדברי ר' זעירא דלא יהא שלים ליה טיבו דבדין דבשעת מלחמה איירו בפלוגתייהו. והר"ן כתב בפשיטות מסברא דנפשיה ואיהו דוקא בפתוחות מתחלתן אבל בסתומות שנפתחו חיישינן להו. והכא נראה דפליגי בהכי ועוד נראה דדברי ר' אמי בשם ר' יוחנן אדלעיל קאי ולתרץ סברת ר' זעירא דקאמר דמסתברא דאיכא למיחש דהא לא מודע ליה אם נגע או לא נגע ועלה קאמר דר' יוחנן מפרש לשעת שלום ולשעת מלחמה דקתני על כולשת עצמה קאי והיינו אם יש להן שלום מבני העיר ואין אימתן עליהן בהא הוא דחיישינן לפתוחות ובשעת מלחמה להכולשת כגון שהם של מלכות אחרת ומתפחדין ואימת בני המדינה עליהן אלא שהן עוברין דרך העברה מותרות לעולם והלכך ליכא למיחש כלל ולית כאן אסורות אלא מותרות מכל מקום ואפי' בסתומות שנפתחו דלא תלינן בהו כלל. והשתא איכא למידק גם בזה אדעת הר"ן שכתב בפשיטות בין בכרכום של אותה מלכות ובין של מלכות אחרת. וזה אם אפי' נפרש דברי ר' אמי דענין בפני עצמו הוא לפרש המתני' ולא קאי אדלעיל מ"מ לא משמע מסברא כדברי הר"ן ומ"ש וכן מוכח בפ' האשה שנתארמלה בכר עמדו על ענין זה הרמב"ן והרשב"א ז"ל מביא דבריהם הה"מ בפ' י"ח מהלכות א"ב הלכה כ"ט ע"ש ותמהא שאינו מוכרח מהתם והה"מ פלפל שם בדעת הרמב"ם ז"ל כדין דמתני' כענין החילוק של אותה מלכות או של מלכות אחרת ולענ"ד דנראין הן דבריו שבדקדוק כתב כדין דהכא בפ' י"ב ממ"א הלכה כ"ד גדוד שנכנסו וכו' ובשעת מלחמה אם פשט הגדוד במדינה ועבר וכו' וזה להורות על גדוד של מלכות אחרת כדכתב כת"ב שם אבל גדוד של מלכות אחרת שפשט ושטף ועבר וכו' ודבריו נלמדין מר' יוחנן דהכא בשלום כולשת ובמלחמה כולשת וא"כ לדעתו ז"ל לא היה לחלק בשל אותה מלכות. והה"מ כתב דבירושלמי פ' השוכר לא דברו כלל מענין חילוק זה וכמדומה לענ"ד שאין לך ביאור יותר מדברי ר' אמי בשם ר' יוחנן כאן בזה. וכן בענין סתומות שנפתחו משמע מסתימת דברי הרמב"ם ומסתימת דברי הפוסקים שלא חילקו בזה אלא בהכ"י נמשך אחר דברי הר"ן וקבע בש"ע סי' קכ"ט כדבריו :

במשלה

עמודי ירושלים תנינא

מה שעל השולחן אסור בתוך פישוט ידים. נ"ב רוקח (סי' תנ"ס) :

גליון אפרים

אמו' ר' יוחנן לית כאן אסורות אלא מותרות. ר"י מפרש לקמן בשלום בולשת ובמלחמת בולשת. והיינו שיש לה מלחמה עם אנשי העיר ומסתמא נמצאו בה ישראלים שנתרצו לה בע"כ. וכדאמר לעיל. ונסי דלעמין ע"ג נופא אמר לעיל ע"ג שעבדה ישראל ע"כ אסורה אבל בודאי אינו מנסך מסו"ה איכא ס"ס דלמא ישראל שנתחבר להם פתח ואת"ל עו"ג דלמא אדעתא דממונא. וכדאמר בבבלי ע' ע"ב גבי פולמוסא. ומסו"ה ס"ל לר"י דמותרות ואמר ר"ז אית כאן אסורות. דלא הוי רק ספק אחד. דאין מטה ביה הוא מודע ליה. שאם היה פותח ישראל היה מודיע לבעלים שהוא פתח ואין היין י"נ. ואין לא מטה ביה לא מודע ליה דלא יהא שלים ליה טיבו. שלא יחזיק לו הבעה"ב טובה בעד זה שהודעו שהעו"ג פתח ולכן אינו מודיעו מסו"ה אסור. (יפ"ע) :

דאין מטה ביה הוא מודע ליה. בתמיה וכלומר דודאי אם הגיע הנכרי ליין ונסכו לא יודיע לו להישראל וכן נמי איפכא ואין לא מטה ביה ואם לא הגיע להיין נמי לא יודיענו דלא יהא שלם ליה טיבו שלא יחזיק לו הישראל טובה לפי שהוא שעת מלחמה והם שונאין לבני העיר ואינם רוצין בהחזקת טובתן וכיון שכן איכא לספוקי שמא נגע שמא לא נגע והואיל והניחן סתומות ומלאן פתוחות חיישינן: בשלום בולשת ובמלחמת בולשת. הא דקתני שלום ומלחמה אבולשת עצמה קאי דאם יש לה שלום מבני העיר ואינן מתפחדין מהן חיישינן לחביות פתוחות וכשיש להן מלחמה מבני העיר ואימתן עליהן אין להן פנאי לנסך: חויא מי פרי בתריה ונפל לגובא. מעשה היה שנחש אחד שהיה רץ אחר הנכרי ונפל הנכרי הבורח ממנו לתוך הבור של יין ואתא עובדא ואכשרון רבנן לפי שאין לו פנאי לנסך מחמת אימת הנחש שהיה בורח ממנו שלא להטיל אירס שלו בו. א״נ אנחש קאי ומפני חשש גילוי וארס הנחש הוא ואחד היה רץ אחר הנחש להרגו ונפל הנחש לתוך הבור ואכשרון משום גילוי לפי שאין לו פנאי להנחש להטיל אירס מחמת אימתו שבורח מן הרודף אחריו ואיידי דדמיא לדינא דמתני׳ נקט לה הכא דהקילו בחשש גילוי כמו בחשש ניכוך בשעת מלחמה: הלכה ט מתני׳ מותר שיאמרו לו תן לנו את דמיה. דהא לא קנו והוא אינו חייב להם אלא דמים: גמ׳ ואין אסור משום יין נסך. דכיון דאומרים לו תן לנו את דמיה הוו להו כמוכרין לו יין נסך ואמאי מותר: במשלח בבתים. ליסנא דקרא הוא משרת הבתים חמר האיפה הבת וכלומר דמיירי ששלח להם כך וכך מידות ובתים יין בשכרן בלתי פיסוק דמים של יין והלכך עד שלא נכנסה לרשותן מותרין לומר תן לנו את דמיה דכיון דאין כאן פיסוק דמים והן לא זכו בו לא הוי כמוכרין לו יין נסך:

תורה אור

דאין מטה ביה הוא מודע ליה ואין לא מטה ביה לא מודע ליה דלא יהא שלים ליה טיבו. רבי אמי בשם רבי יוחנן בשלום בולשת ובמלחמת בולשת. חיויא מי פרי בתריה נפל לגובא אתא עובדא קמי רבנין ואכשרון אמרין אין פנאי להטיל אירם:

הלכה ט מתני׳ [א] אומנים ישראל ששילח להם נכרי חבית של יין נסך מותר שיאמרו לו תן לנו את דמיה אם משנכנס לרשותן אסור: **גמ׳** ואין אסור מ״ים יין נסך תני בר קפרא במשלח בבתים:

הלכה י מתני׳ [ב] המוכר יינו לנכרי פסק עד שלא מדד דמיו מותרין מדד עד שלא פסק דמיו אסורין נטל [ג] את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של נכרי ונטלו ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו עקבת יין אסור [ד] המערה מכלי לכלי המערה ממנו מותר את שעירה לתוכו אסור: **גמ׳** רבי בא רב הונא בשם רב *ואהן דנגד בזיקא והא מביזעא בידיה לא חייב בה. אמר רבי יוסי בי רבי בון לכן צריכה אפילו מעל לה גו חנותה ולא אתכוון אלא דלא יזכה בה חורון. מהו שתקנה לו בשער הפחות אמר רבי חגיי קומי רבי יוסי מתניתא אמרה שאינה נקנית לו בשער הפחות דתנינן תמן המוסר יינו לנכרי פסק עד שלא מדד דמיו מותרין מדד עד שלא פסק דמיו אסורין אם אתה אומר לקנות לו כשער הפחות אפילו מדד עד שלא פיסק ייעשה כמי שפיסק עד שלא מדד ויהיו דמיו מותרין. מהו עקבת יין בההוא דמלכלך כמה דתימר °עקובה מדם. פשיטא דא מילתא ישראל תופש בפי *המשפך והנכרי מערה דברי הכל אסור

נכרי

ר״א בשם ר״י בשלום בולשת ובמלחמת בולשת פי׳ דלא תימא דהבולשת לא שייכי למלחמה אלא בשעת שלום ובשעת מלחמה הוא שעת שלום בעולם ושעת מלחמה בעולם ז״א אבל לא שייך לדידהו ע״ז קאמר דשלום בולשת ומלחמת בולשת הוא מתניתא לשייך המלחמה והשלום לבולשת הזה גופה: ר״י

הלכה י מתני׳ המוכר יינו לנכרי. ופסק עמו בדמי׳ כך וכך יין בכך וכך דמים עד שלא מדד דמיו מותרין דכיון שפסק עמו סמכה דעתיה דנכרי וכשמדד לכליו של הישראל ומשכן הנכרי קנאן במשיכה והוו ליה לישראל זוזי אצל הנכרי בהלואה ויין נסך לא הוי עד דנגע ביה: מדד עד שלא פסק. עמו בדמים: דמיו אסורין. דכיון דלא פסק דמיו לא סמכה דעתיה דליקני״ה במשיכה דשמא ירבה לו דמיו וכיון דהשתא לא קנייה הנכרי כי נגע ביה הוי יין נסך ברשות ישראל ודמיו אסורין: אם יש בו עקבת יין. אם יש במשפך שנמדד בו תחלה יין של נכרים מלוכלך קצת מהיין: אסור. דמיתסר היין של ישראל משום קפת היין נסך שבמשפך: המערה מכלי לכלי. ישראל המערה יין מכלי שלו לכלי שיש בו יין נכרים או לכלי שביד הנכרי: המערה ממנו. הכלי העליון שמערה ממנו ונשאר בו יין מותר: את שעירה לתוכו. לתוך כלי של הנכרי אסור וכן הקילוח שילא מן הכלי של ישראל אסור דנילוק חיבור והא דשרי היין שבכלי העליון שנשאר ביד הישראל מיירי דקטף קטופי שקודם שנגע הקילוח בכלי התחתון שביד הנכרי פסק העליון המחובר לכלי שביד הישראל ולא היה כאן נילוק שיתחבר מה שבכלי עליון למה שבכלי התחתון א״נ דנפך נפולי שהשליך היין מן הכלי העליון כדרך שמשליכין נון המזרק ולא היה שם שלון וקילוח שיתחבר בין הכלי העליון לכלי התחתון אבל אם היה שם חיבור כל מה שנשאר בכלי העליון שביד ישראל אסור דקי״ל נילוק חיבור ביין נסך: **גמ׳** ר׳ בא רב הונא בשם רב. גרסינן להא בפ״ק דקידושין הל׳ ד׳: ואהן דנגד בזיקא. המושך נוד של יין מחבירו ומיירי שלא פסק בדמים עמו: והא מיבזעא בידיה. ונקרע הנוד ונשפך היין לא חייב בה זה דכיון דלא פסק דמיו לא סמכה דעתיה דהלוקח למיקנייה ולאו ברשותו עומדת: לכן צריכה. הא דאיצטריך רב להשמיענו זה אע״ג דמילתא דפשיטא היא אלא דלהכי צריכה דאפי׳ מעייל לה האי לוקח לגו חנותיה אפ״ה אינו חייב באחריותה דהכתי לא קנייה: ולא אתכוון אלא דלא יזכה בה חורן. שלא נתכוון להכניסה לתוך החנות שלו אלא כדי שלא יקחנ׳ אחר ומיהו לא נתכוון לקנות׳ עד שיפסוק עמו הדמים והוי כמו שאינה ברשותו: מהו שתקנה לו בשער הפחו׳. דנהי דלא הוי כשלו משום דלא סמכה דעתיה דהכתי לא פסק הדמים מיהו מי נימא דכשער הפחות מיהת ליקני ליה דמסתמא היה מתרצה בזה או דילמא אמרינן כיון שאינו ברשותו פטור הוא לגמרי ואפי׳ כשער הפחות אינו חייב לשלם לו: מתניתא אמרה. ממתניתין שמעינו דאינו מתחייב באחריותה כלל: דתנינן תמן. איידי דגריס התם כן נקט לה הכא בהאי ליסנא כדרך ש״ס הזה: אם אתה אומר לקנות לו כשער הפחות. א״כ אמאי במדד עד שלא פסק כל דמיו אסורין ויעשה כמי שפיסק עד שלא מדד ויהו דמיו מותרין כלומר כשער הפחות מיהת יהיו דמיו מותרין שהרי כפי אותו השער ברשות נכרי הוא אע״פ שלא פסק דמיו וכבר קנאו להיין כשער הפחות ויין נסך לא הוי עד דנגע ביה אלא לאו ש״מ דאינו נקנה לו כלל כ״ז שלא פסק דמיו: מהו עקבת יין. דקתני במתני׳ וקאמר בההוא דמלכלך שיש בו ליכלוך יין ממה שמדד בתחילה כמה דתימר גלעד עקובה מדם נתלכלכה ונמאסה משפיכות דמים: פשיטא דא מילתא. אם הישראל תופס במשפך והנכרי מערה היין להמשפך להריק להנוד ד״ה אסור בין לר׳ אמי ובין לר׳ אסי דפליגא לקמיה:

נכרי

מראה הפנים

במשלח בבתים. כדפרישית ואורחא דמילתא קתני ולאו דוקא הוא אלא לומר דלאו בשפסק דמים עמהן על יין נסך דאז הוו כמוכרין יין נסך ובששולח כך־בתביות ובבתים סתמא דמילתא דלא פסק עמהן על זה אלא ששולח להן סתם אם תרצו לך ל אותן בשכר שלכם דאז מותרין לומר לו עד שאתה נותן לנו חביות אלו תן לנו את דמיהן. וכעין זה כתב הרשב״א ז״ל בשם יב מפרשים דלא פסק עמהן דמים אלא לפתות׳ ערב שלא להם יין. ודעתו ז״ל נראה שלא פסק עמהן דמים בשכרן כלל הוא ועיין בב״י סימן קל״ב שהביא דבריו. והא דהכא מתפ״ש שלא פסק עמהן כ״ין זה שלא להן וזה פשוט הוא: **ואהן** דנגד בזיקא וכו׳. דין זה פשוט הוא ונלמד גם כן מהבריית׳ בבבלי פרק הספינה דף פ״ו ע״א פירק; והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד וכו׳ דדוקא בפסק הוא דסמכא דעתיה אבל בלא פסיקת דמים אפי׳ הן ברשות לוקח לא קנה כדכתבו הפוסקים ז״ל וממילא אינו חייב באחריותן והכא מלמדינו דאפי׳ כשער הפחות שמסתמא היה מתרצה הלוקח בזה אעפ״כ אינו מתחייב באחריות כדדייק ממתני׳:

מהו עקבת יין בההוא דמלכלך וכו׳. הרשב״א ז״ל בתה״א בית ה׳ ריש שער ה׳ הביא לזה וכתב ובדאיכא טופח על מנת להטפיח ואסור דקתני פי׳ הראב״ד ז״ל אסור אפי׳ בהנאה דאלו בבתים אפי׳ ליכא טופח על מנת להטפיח כל בלא הדיה ואלא מיהו אם סתם יינן הוא לדידן דקיי״ל כרשב״ג דאפי׳ יין ביין בסתם יינם ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין שבו הא מתני׳ לבר מהלכתא היא אלא מותר בהנאה ואסור בשתייה עכ״ל והרמב״ם ז״ל שכתב דין דמשפך בפי״ב ממ״א הל׳ י״ג מבואר הוא דדעתו לפרש ביין נסך ממש ואסור בהנאה הוא וכפי הכלל שנתן בדבריו בפי״א הל׳ ת׳ דכל מקום שנאמר נכרי סתם הרי זה עובד עכו״ם ואסור בהנאה הוא והבאתי דבריו בפ׳ דלעיל ובסתם יינם דעתו ז״ל ג״כ כדעת הפוסקים דקי״ל כרשב״ג אפי׳ יין ביין ימכר וכו׳ כמבואר בדבריו בפי״ו הלכה י״ט ועיין לקמן במקומו מזה:

פשיטא דא מילתא וכו׳. עיקרי דינים אלו מבוארים הם כפי מה שפירשתי בפנים כללא דמילתא כל היכא דבא היין מכח הנכרי אסור וכדגרסינן התם בפ׳ ר׳

שנויי נוסחאות (בוי״ד) מביזעא בד״ו מיבזעא.

גליון

תני בר קפרא במשלח בנכרים. כצ״ל דהירושלמי מקשה הא בחוב הולך כוכי א״כ זכה השליח בעד האומנים וא״כ איך מותר שיאמרו לו תן לנו את

אפרים

דמים. ועיין בבא מציעא ע׳ ע״ב בתוס׳. ומתרץ במשלח ע״י נכרים וכיון דאין שליחות לעו״ג לא זכה הישראל ע״י העו״ג השליח. (גופ״י):

מסורת הש״ס

(קידושין פ״ג)

פ׳ ע״ז ב

עין משפט נר מצוה

יט
א מיי׳ פי״ב מהל׳ מאכלות אסורות הל׳ ב סמ״ג לאוין קמח טוש״ע יו״ד סי׳ קלב סעיף ג

כ
ב מיי׳ שם הלכ״ג טוש״ע שם סעיף ב

כא
ג מיי׳ שם פי״ב מהל׳ מא״ס הלי״ב סמ״ג לאוין קכח טיו״ד סי׳ קכ

כב
ד מיי׳ שם סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ קכו ס״ב

עין משפט מצוה

כג
א מיי' פי"ח מהל' מא"ס הלכ"ח ופט"ו בם הל' ו ז סמ"ג ל וין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכ"ד סעיף א

כד
ב טוש"ע שם סעיף ג

נכרי תופש במשפך וישראל מערה ר' אסי אוסר ור' אמי מתיר נכרי תופש בפי הנוד וישראל מערה ר' ירמיה בשם רבי זעירא היא המחלוקת. רבי מנא בעי קומי רבי יוסי היידא מחלוקת אמר ליה מחלוקת רבי אסי ורבי אמי. ישראל תופש בנוד ונכרי מערה סברין מימר דברי הכל מותר רבי שמואל כל גרמא אמר שאסור שפעמים שישראל מרפא ידיו ונמצא כל העירוי מחמת הנכרי ואהן דמרגל זיקא מעיל לרע אין בו משום מערה מכלי לכלי:

הלכה יא

מתני' יין נסך אסור ואוסר [א] בכל שהוא יין ביין ומים במים כל שהוא יין [ב] במים ומים ביין בנותן טעם זה הכלל מין במינו כל שהוא ושלא במינו בנותן טעם: גמ' חזקיה אמר הדא דאת מר במקום שהמים נמכרין במידה אבל במקום שאין המים נמכרין במידה כיין ביין הן. *חזקיה אמר *כוס שמזגו מאיסור ומהיתר ונפל איסור בתוך איסור והיתר בתוך היתר א"ר שמואל דרבי ליעזר היא דרבי ליעזר אמר אחר אחרון אני בא אמר רבי ירמיה חומר הוא ביין נסך רבי יוסי בעי אם חומר הוא ביין נסך אפילו נפל היתר בסוף יהא אסור רבי אסי בשם רבי יוחנן כוס שמזגו מאיסור ומהיתר את רואה את ההיתר כמי שאינו והאיסור אם יש בו בנותן טעם אסור ואם לאו מותר אמר רבי הושעיה והוא שנפל היתר בסוף רבי אמי בשם רבי יוחנן ולא שנייא בין שנפל איסור בתחילה והיתר בסוף היתר בתחילה ואיסור בסוף אפילו מים ביין אפילו נמזג כל צורכו מהיתר את רואה את ההיתר כמי שאינו והאיסור אם יש בו בנותן טעם אסור ואם לאו מותר. אמר רבי זירא הדא למעלן איתאמרת וכולה תיניין היך עבידא רבי יוסי בי רבי בון רבי אבהו בשם רבי יוחנן צלוחית יין נסך שנפלה לחבית של מים ואח"כ נפלה לתוך בור של מים את רואה את ההיתר כמי שאינו והאיסור אם יש בו בנותן טעם אסור ואם לאו מותר.

עד

נכרי תופס במשפך וישראל מערה. לתוכו ר' אסי אוסר דכיון שהנכרי תופס המשפך הוי כבא מכח הנכרי ור' אמי מתיר דהא ישראל מעניה היין והנכרי אינו עושה כלום בתפיסתו: נכרי תופס בפי הנוד. להריקו אל כלי אחר וישראל מערה כלומר שמסייעו להערותו אל כלי אחר: היא המחלוקת. כדמפרש ואזיל: היידא. איזה מחלוקת קאמרת: מחלוקת ר' אסי ור' אמי. דכי היכי דפליגי בנכרי תופס במשפך וס"ל לר' אמי דמותר הואיל וישראל מערה ה"נ בנכרי תופס בנוד וישראל הוא המערה ור' אסי אוסר דהעיקר הוא שהנכרי עושה בתפיסת הנוד וישראל אינו אלא כמסייע: ישראל תופס בנוד. והנכרי מסייעו להערות: סברין מימר ד"ה מותר. וטעמא דבנוד התופס להערות ממנו הוא העיקר בהוא המגביה הכלי שיש בו היין ולא דמי לישראל תופס במשפך דלעיל דהתם אין בתפיסת המשפך תפיסה והמערה הוא העיקר לדברי הכל: ר' שמואל כל גרמא אמר שאסור. כל עלמו הוא אסור כאן וד"ה מודין בה לפי שלפעמים שישראל מרפה ידיו בתפיסתו ואינו מחזיקו בכח ונמצא כל העירוי מן הנוד בא מחמת הנכרי: ואהן דמרגל זיקא מעיל לרע. והאי נכרי דמטה בנוד היין בעצמו ומוריד היין בו מלמעלה למטה אין בו משום מערה מכלי אל כלי:

הלכה יא מתני' יין נסך אסור ואוסר. בתערובתו בכל שהוא: ומים במים. מים שנתנסכו לע"א או שנעבדו ונתערבו במים של היתר בכל שהוא ולא שנא נפל היתירא לתוך איסורא או איסורא לתוך היתירא במינו בכל שהוא ובלבד שיהיה האיסור הנופל לתוך ההיתר נופל מכלי שפיו רחב וכפים עמודיה אבל המערה יין נסך מלגלוג קטן והוא כלי שאין בו קילות הרבה ונפל לתוך של היתר אפי' כל היום כולו אמרינן קמא קמא בטיל ואם עירה יין היתר לתוך האיסור כל מה שיערה ממנו לתוך האיסור אסור ואפי' חבית מלאה לתוך טיפה אחת: זה הכלל וכו'. ומסקנא דמילתא כל אסורין שבתורה בין במינן ובין שלא במינן בנותן טעם והוא בששים חוץ מטבל ויין נסך דבמינן במשהו ושלא במינן בנותן טעם יין נסך משום חומרא דע"א וטבל משום דיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין שנתערב במינו אפי' באלף לא בטיל: גמ' הדא דאת אמר. יין במים בנותן טעם: במקום שאין המים נמכרין במידה. שאינן חשובין להם אבל במקום שהן חשובין להם ונמכרין במידה כיין ביין הן כלומר נוהגין עליהן חומרא של יין ביין: חזקיה אמר כוס שמזגו. האי מילתא גרסי' בפ"ב דערלה והגירסא נכונה בהא וה"ג התם חזקיה אמר כוס שמזגו מן האיסור ומן ההיתר ונפל איסור בסוף איסור היתר בסוף היתר. כוס שנתערב בו משקה אסור כגון שמזג מים עם יין היתר ואח"כ נתערב בו יין אסור והרי זה נפל האיסור בסוף הכל איסור הוא ואם נפל ההיתר בסוף שמזג מים עם היין האסור ואח"כ נפל בו יין היתר הכל היתר הוא ומפרש ואזיל מילתיה דחזקיה: דר' ליעזר היא. האי מילתא דחזקיה כר"א אתיא דאמר התם בערלה גבי שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ונצטרפו וחמצו ר"א אומר אחר האחרון אני בא אם הוא של תרומה שנפל באחרונה או אם של חולין וה"נ הא דחזקיה דהולכין אחר מה שנפל בסוף: חומר הוא ביין נסך. ולא מטעמא דס"ל לחזקיה כר"א דהתם אלא דשאני יין נסך דהחמירו בו ולקמיה פריך עלה: אם חומר הוא ביין נסך. ולא מדמינן ליה לדין דשאור א"כ אפי' נפל ההיתר בסוף יהא אסור: ר' אסי בשם ר' יוחנן וכו'. ר' יוחנן פליג אדחזקיה וס"ל כל היכא דנתערב האיסור במינו ובשאינו מינו כגון הכא שנתערב יין איסור עם יין היתר ועם מים אמרינן רואין הרואה אתה את מינו ההיתר כמי שאינו והאיסור אם יש בו בנותן טעם במים אסור ואם לאו מותר: והוא שנפל ההיתר בסוף. ר' הושעיא אליבא דר' יוחנן ס"ל דדוקא בשנפל מינו ההיתר בסוף דאז אין דינו כמו מין במינו ביין נסך דבמשהו אלא רואין את מינו ההיתר כמי שאינו ומשערין היין האסור עם המים בנותן טעם אבל אם נפל ההיתר בתחילה לא אמרינן רואין: ר' אמי. פליג אלא דהכי אמרינן בשם ר' יוחנן דלא שנייא הוא בין שנפל איסור בתחילה וכו' ואפי' נתערבו מתחילה המים והיין מן היין ההיתר וכבר נמזג כל לרכו מן היין ההיתר ואח"כ נפל היין האסור אפ"ה אמרינן רואין את ההיתר שנפל בתחילה כמי שאינו ומשערין היין האסור עם המים בנותן טעם: א"ר זירא הדא למעלן איתאמרת. הכל מה שנאמר למעלה וכולה תיניין ששנינו אליבא דר' יוחנן היך היא עבידא ומשום דכל הני אמוראי שנו מילתא דרואין אליבא דר' יוחנן בסתמא ולא פירשו דבריהם לפיכך שאל ר' זירא לפרושי מילתיה וקאמר ר' יוסי בר' בון דזהו רואין דקאמר ר' יוחנן: צלוחית יין נסך שנפל לחבית של יין גרסינן וכן הוא בערלה וחזר אח"כ ונפל הכל לתוך הבור של מים אין משערין את כל היין עם המים אלא הואיל והשתא נתערב נמי בשאינו מינו אין מצטרף מינו ההיתר ורואין את ההיתר כמי שאינו וביין האיסור משערינן עם המים אם יש בו בנותן טעם אסור ואם לאו מותר:

עד

מסורת הש"ס

(ערלה פ"ב) ע"ז עג ע"ב

מראה הפנים

ר' ישמעאל דף ס' ע"א אמר רב פפא נכרי אדנא וישראל אכובא חמרא אסיר מ"ט כי ר תי מכח נכרי קאתי ישראל אדנא ונכרי אכובא חמרא שרי וכו'. ובזיקא אין חילוק כדרב אשי בס זיקא בין מליא וכו'. וכהא דקאמר ר' שמואל כל גרמא אמר שאסור וכו' זהו כדגרסינן בפרקין דף עב ע"ב אמר להו רבא להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב נכרי ליסייע בהדייכו דילמא משתליתו ושדיתו ליה עליה וקאתי מכחו ואסור, ומיהו האי ואסיר דעות חלוקים בזה כדכתב הרשב"א ז"ל שם בשער השני דלדעתו ז"ל משום הרחקה יתירה ולכתחילה קאמר וכתב שכן דעת הרמב"ן ז"ל אבל הראב"ד ז"ל פסק דאפי' בדיעבד אסור ולמד מדאמר הכא כל גרמא אמר שאסור ומ"מ מלשון גמרין לא משמע הכין ולכך נראה לי בדיעבד מותר א"כ הה דירושלמי לא מותר ואסור קאמר אלא סברין מימר דאפי' לכתחילה שרי ואתא ר' שמואל לומר דכל גרמא אמר דלכתחילה אסור משום דפעמי' מרפה ידיו ונמצא כל העירוי מחמת נכרי וגם זה נכון הוא לפי דעתי עכ"ל. וכן דעת הרמב"ם ז"ל להתיר בדיעבד במסייע כמבואר בדבריו בפי"ג הל' י"ג ולא חילק כלום ובש"ע סי' קכ"ט התמיל כנער קטן כדעת הטוס' בפ"קין שם:

ואהן דמרגל זיקא מעיל לרע וכו'. זה מבואר בדברי רב אשי דלעיל וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב בהל' ד' וכתב והוא אוחז פי הנוד בידו ע"ש:

הדא דתימר במקום שאין המים נמכרין במידה וכו'. להא דהכא ל"ל דהטעם משום חשיבות הוא אבל לא משמע הכי מהתם ולא חילקו בזה משום דעיקר הטעם ביין במים דהוי מין בשאינו מינו וא"כ אין לחלק ולא הובא זה כלל בהפוסקים:

חזקיה אמר כוס שמזגו מאיסור והיתר וכו'. פלוגתא דחזקיה ור' יוחנן דהכא וכפי הגירסא בערלה שהבאתי ומוכחת היא כן נמי פליגי התם בפרקין דף ע"ג ע"ב איתמר יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים אמר חזקיה הגדילו באיסור וכו' והיינו פלוגתייהו דהכא ומבואר כאן כהדיא כפי' רש"י ז"ל דלחזקיה תליא באיסור והיתר בנפילת האיסור בסוף או בתחילה וההיתר בסוף וא"כ למאי דמסיק דברואין פליגי ור' יוחנן אית ליה רואין ואפי' נפל האיסור בסוף טעמיה הואיל ומים נפלו תחילה

שנויי נוסחאות (בוס"ו) במקום שהמים נמכרין במדה אבל במקום שאין המים נמכרין במדה כיין ביין הן נד"ו במקום שאין המים נמכרין במדה אבל במקום שהמים נמכרין במידה כיין ביין הן.

חתם סופר

חזקיה אמר הדא דאת מר במקום (שאין היין) [שהמים] נמכרים במדה אבל במקום וכו' ופני משה לא מצא מקום לפרשו ולענ"ד ט"ס הוא וצריך לכגיה במקום שאין המים נמכרים במדה ועפ"ז מתבאר בע"ה דהרשב"א פסק ומייתי ליה ר"ן בפ"ז (במתני' דיי"נ שנפל לבור) כל שמתקנים סקדרה בכך אין דנין גם' אלא בטעמו. ופסקו מג"א סי' סמ"ג סק"א בסופו ועיין בע"ז ל"ח ע"ב

יין שמסכו נכרי וכו' וכ' שם הר"ן דוקא בכוס אבל בחבית אין דרך מזיגה בכך ע"ש והיינו דקאמר חזקיה דמתני' מיירי במקום שאין דרך למכור או למזוג המים במדה אלא נמכרה כגון בחבית וגביבות אבל במקום שמוכרו במדה ידועה ועיקר תקנה בכך הוה מים במים כיין ביין דלא בטיל כן נראה לפי עניות דעתי:

עד כדון בשנפלו זה אחר זה נפלו שנים כאחת נישמעינה מהדא *מאימתי חמץ כותים מותר לאחר הפסח של בעלי בתים שלש שבתות של אפייה ושל נחתומין בכרכים אחר שלשה ימים בכפרים אחר שלשה תנורים. ר"ש בן אלעזר אומר אף כשאמרו של בעלי בתים אחר שלשה שבתות של אפייה והוא שיהא אדם גדול או שהיה משיא לבנו ואפה שלשה תנורין בשבת אחד זו אחר זו מותר אף כשאמרו של נחתומים בכפרין אחר שלשה ימים אם נדחק ואפה שלשה תנורין ביום אחד זה אחר זה מותר. תני רבי שמעון אומר אף כשאמרו של נחתומין בכפרים אחר שלשה תנורין אסור עד שלשה ימים שמשחרית בורר לו שאור לכל אותו היום אותה העיסה השנייה לא מאיסור והיתר מתחמצת. אמר ר' ירמיה בשם ריש לקיש מאן תנא חמיצן של כותים רבי לעזר. אמר רבי יוסי לרבי חנינה ענתונייא נהירת דהויתן מרין את ורבי ירמיה בשם ריש לקיש מאן תנא חמצן של כותים רבי ליעזר וכאן לא הוינן מרין אלא רבי הילא בשם ריש לקיש ירדו לחמיצן של כותים כר' ליעזר ועוד מהדא דמר ר' חנינה בר ר' אבהו אבא הוה ליה עובדא שלח שאל לרבי חייה ולרבמי ולרבסי והורון ליה כרבי ליעזר מה וכיחידאה מורין לא משום שירדו לחמיצן של כותים כרבי ליעזר. אמר רבי מנא קומי רבי יוסי כמה דאת מר תמן הלכה כרבי ליעזר אוף הכא הלכה כרבי ליעזר א"ל ולכל דבה:

הלכה יב מתני'

*אילו אסורין ואוסרין כל שהן יין נסך [א] וע"ז [ב] ועורות לבובין [ג] ושור הנסקל [ד] ועגלה ערופה [ה] וציפרי מצורע ושיער נזיר ופטר [ו] חמור ובשר בחלב [ז] וחולין שנשחטו בעזרה הרי

עד כדון בשנפלו זה אחר זה. התם על מתני' דערלה קאי ואגב מייתי כל הסוגיא הכא. עד כאן לא פליגי רבי אליעזר ורבנן בשאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה דר"א אומר אחר האחרון אני בא וחכמים אומרים לעולם אינו אוסר עד שיהא בשאור של תרומה כדי לחמץ אלא בשנפלו זה אחר זה דבהא סברי רבנן דאין מצטרפין אם אין בשל תרומ' לבדו כדי לחמץ: נפלו שנים כאחת. מהו אם בהא נמי קסברי רבנן דאינן מצטרפן או דילמא הואיל ונפלו שניהם בבת אחת מצטרפין זה עם זה ואע"פ שאין בשאור של תרומה לבדו כדי לחמץ אסור: נישמעינה מהדא. דתנינן בתוספתא דפסחים ריש פ"ב: מאימתי חמץ כותים מותר לאחר הפסח. קודם שגזרו על הכותי' שיהו כנכרים מיירי והכותים אינם נזהרין לחמץ עיסתן בשאור שעבר עליו הפסח שבזה אינם מודים לדברי חכמים ומאימתי מותר חמצן אחר הפסח ולא חיישינן משום חימוץ שאור שעבר עליו הפסח: של בעלי בתים. שאינן אופין הרבה עד אחר שלש שבתות של אפיה שאפו אחר הפסח דתולין שכבר חלף וכלה מתערובות השאור שלהן של קודם הפסח ובשאור שלאחר הפסח חימצו עיסתן: ושל נחתומים. שאופין הרבה כדי למכור: בכפרים עד שלשה ימים ובכרכים אחר שלשה תנורים. כצ"ל וכן הוא בתוספתא דבכרכין שהן אופין הרבה ביותר אחר שלשה פעמים שאפאו בכל פעם כמלא תנור שגי: והוא שהיה אדם גדול. כלומר ואם הוא אדם גדול וצריך לאפות הרבה לפני אוכלי שלחנו המרובין. וכן הוא בתוספתא דגרים אם היה בעל הבית או שמשיא את בנו ואפה שלשה בשבת אחד זו אחר זו מותר דכיון שהוא צריך לפת הרבה בשלשה תנורים בשבת אחת כבר כלה תערובת השאור של קודם הפסח: אף כשאמרו. וכן בנחתומין אף שאמרו בהן בכפרים שלשה ימים בעינן אם היה נדחק לפת שהיו לוקחין הרבה והיה צריך לאפית הרבה בשלשה תנורים ביום אחד סגי: תני ר' שמעון אומר אף כשאמרו של נחתומין בכרכים עד שלשה תנורים אסור עד שלשה ימים שמשחרית וכו'. כצ"ל וכן הוא בתוספתא. כלומר דר"ש פליג את"ק דס"ל בכרכים אחר שלשה תנורים סגי דמשמע אפי' ביום אחד וקאמר דאף דאמרו שלשה תנורים מיהו בשלשה ימים בעינן ומשום שמשחרית בורר הוא לו שאור שיהא בו לחמץ כל עיסות שאופה בו אותו היום וא"כ כל השאור של כל היום כחד תנור חשבינן ליה. ור"ש מחמיר בכרכים מהאי טעמא גופיה דאלו בכפרים אחר שלשה ימים תלינן לקולא שכבר כלה תערובת שאור מקודם הפסח בין שאפה תנור אחד או הרבה תנורים אמרינן דפת שנאפה א"כ נתחמץ בשאור של עיסה האחרונה אבל בכרכים כיון שהוא צריך לאפות הרבה ובתנור גדול בורר לו כל שחרית שאור מעיסה שקדמה לכל אותו היום ועד שלשה עיסות חיישינן שעדיין יש בה תערובת שאור של איסור וכל יום כעיסה אחת בתנור אחד חשבינן והלכך שלשה תנורים בשלשה ימים בעינן: אותה העיסה השנייה וכו'. השתא פשיט ליה להא דבעי אי פליגי רבנן דר"א בשנפלו איסור והיתר כאחת או לא דהא קתני בהאי ברייתא דתוספין להעיסות שנעשו אחר הפסח משום תערובת שאור של איסור והלקו חכמים בשיעורן לבעל הבית ולנחתומין וכן בכפרי' או בכרכים ואי ס"ד דבנפלו שניהם כאחת נמי פליגי רבנן וס"ל דאין מצטרפן לאסור עד שיהא בשל תרומה כדי לחמץ א"כ ע"כ דמטעמא דס"ל זה וזה גורם מותר הוא והלכך בנפלו שניהם כאחת אין מצטרפין לאסור א"כ קשיא הכא אמאי חששו כלל בעיסה השנייה דבשלמא עיסה הראשונה שלהן שנעשית אחר הפסח איכא חששא שנתחמצה כולה בשאור שעבר עליו הפסח אלא עיסה השנייה לא מאיסור והיתר מתחמצא בתמיה שכן דרך שלוקחין שאור שנשאר בעיסה זו לחמץ עיסה שלאחריה והשתא בעיסה זו הוי זה וזה גורם שהאיסור וההיתר גורמין לחמץ עיסה השנייה ואפ"ה אסרו ש"מ דבנפלו שניהם כאחת מודו רבנן דהתם לר"א דמצטרפין דזה וזה גורם אסור הוא ולא פליגי אלא בנפלו זה אחר זה ומשום דס"ל דזה וזה גורם כאחת הוא דבעינן: מאן תנא חמיצן של כותים ר' אליעזר. דברייתא זו כר"א אתיא דס"ל דזה וזה גורם אסור ואכתי לרבנן לא שמעינן מידי: נהירת. זכרני דהויתין תרוייהון אמרין בשם ר"ל בהאי לישנא מאן תנא חימצן וכו' ר"א היא אבל כאן לא הוינן אמרינן כן אלא הכי אמר ר' הילא בשם ר"ל ירדו לחמצן של כותים כר"א כלומר שהחמירו חכמים בחמצן של כותים וירדו להן בשיטת ר"א ולא דמוקמינן הברייתא כר"א דהוי משמע דחכמים פליגי עליה: ועוד מהדא. כמי שמעינן דחמצן של כותים כ"ע מודה בה: אבא הוה ליה עובדא. בחמצן של כותים אחר הפסח ושלח לשאול לר' חייה ולרב אמי ולרב אסי והורון ליה כר"א מה. בתמיה וכי כיחידאה מורין ליה אלא לאו משום דרבנן נמי מודו בה ושירדו בשיטת ר"א להחמיר בחמצן של כותים: כמה דאת אמר תמן. בחמצן של כותים דפסקו הלכה כר"א אם השתא אמרינן דאוף הכא הלכה כר"א: ולכל דבה. ובערלה גרים וכל דבר והיינו הך כלומר לכל דין שיש בה ודוגמתו לעיל בפ"ב הל' ג':

הלכה יב מתני'

אילו אסורין ואוסרין כל שהן. כל מקום שנתערבו שם אפי' אחד באלף כולן אסורין: יין נסך. אם נתערב יין ביין הכל אסור בהנאה וכדפרישית במתני' דלעיל בחילוק אם נפל איסור לתוך היתר. ואם נתערבה חבית יין נסך בחביות הרבה ימכרו כולן לנכרי ומולך דמי אותה חבית של יין נסך לים המלח ושאר הכל מותר בהנאה ואסור בשתיה: וע"א. צורה שעבדוה ונתערב באלף צורות שאינן ע"א וכן עורות לבובין דאיסורי הנאה נינהו כדאמרינן לעיל בפ"ב שנתערבו אפי' באלף הכל אסור בהנאה ויולך הכל לים המלח: ושור הנסקל וכו'. כל הני איסורי הנאה נינהו ובעלי חיים דחשיבי אפי' באלף אינן בטילין: ובשר בחלב. חתיכת בשר שנתבשלה בחלב שאסורה בהנאה שנתערבה באלף חתיכות וכן חולין שנשחטו בעזרה שאסור בהנאה מדבריהם ונתערבו באלף כולן אסורין עד שיגביה ויטול חתיכת האיסור מהן:
הרי

מראה הפנים

תחילה וכו' כדפירש"י ז"ל והשתא להאי פירושא דברי ר' יוחנן אזלי כלישנא קמא דלעיל וכו' ופסק כלישנא קמא דלמאי דמבואר בפי' רש"י ז"ל בהאי פלוגתא דחזקיה ור"י התם דמתני להא דרב שמואל אהא דרבנן א"ר יוחנן ובעי מים נפלו תחלה וזהו טעמיה מסתייעא ללישנא קמא. וכמה ש[א]מרו הכא לקמן הלכה כר"א דערלה לא קאי הכי למסקנת דהרמב"ם ז"ל כפי"ו מנ"א הל' ל"א שכתב בור של יין שנפל לתוכו קיתון של מים תחלה הש"ס דילן בכמה מקומות דפליגי בזה וזה גורם וקי"ל כרבנן דזה וזה גורם מותר:
ממשמע

ככר לאדן

א"ל ולכל דבר כצ"ל. פי' וכי לכל דבר נאמר הלכה כר' אליעזר:

מסורת הש"ס

(תוספתא דפסחים פ"ב)

תמורה כח ע"א זבחים פא ע"ב וע' תוס' שם ד"ה ולבטליה

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל"ט סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קיו ס"א

כו
ב מיי' שם הל"ט

כז
ג ד ה ו מיי' פי"ו מהל' מא"ס הל"ז סמ"ג לאוין קמא

כח
מיי' שם הל"ו

הרי אילו אסורין ואוסרין בכל שהן: **גמ'** יין נסך וע"ז ועורות לבובין על שם °ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ושור הנסקל [א] ממשמע *שנאמר °יסקל השור אינו יודע שלא יאכל מה ת"ל לא יאכל מיכן שאסור אף בהנייה. עגלה ערופה *שם שם מה שם האמור להלן אסור בהנייה אף שם האמור כאן [ב] אסור בהנייה. וציפרי מצורע °כל צפור טהורה *תאכלו זו החיה °וזה אשר לא תאכלו מהם זה השחיטה או חילוף רבי יוחנן בשם ר' ישמעאל לא התפישה התורה איסור הנייה דבר שיש בו רוח חיים. ושיער נזיר °ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים. ופטר חמור עריפה עריפה מה להלן קוברו ואסור בהנייה אף כאן קוברו ואסור בהנייה. ובשר בחלב תני בשלשה מקומות כתיב לא תבשל גדי לאכילה *ולהנייה ולבישול. ולחולין שנשחטו בעזרה רבי יוחנן בשם רבי ישמעאל אמרה תורה שחוט שלי בשלי ושלך בשלך מה שלי בשלך אסור אף שלך בשלי ענוש [ג] כרת. ולאו רבי ישמעאל אמר למידין מקל והומר [ד] ואין עונשין מקל וחומר ולמה לא תנינן נבילה עמהן אמר רבי יוסי בי רבי בון לא מתני אלא דבר שאסור בהנייה נבילה מותרת בהנייה התיבון הרי חמץ בפסח חמץ יש בו כרת ואילו אין בהן כרת. רבי יוסי בשם רבי חנינה בעי איסורי הנייה מהו שיבטלו בצירוף והתנינן שור הנסקל תיפתר בחתיכות והתנינן צפורי מצורע תיפתר ציפור בציפורין והתנינן שיער נזיר אית לך מימר ציפור בציפורין. כד מטון לערלה התיב רבי יעקב קומי רבי יוסי והתנינן *האורג [ה] מלא הסיט מצמר בכור בבגד ידלק הבגד משיער נזיר מפטר חמור בשק ידלק השק א"ל אילו אמר תנא קמן איתייהיבת יאות:

הלכה יג מתני' *יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנייה רבן שמעון בן גמליאל אומר יימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שיש בו: **גמ'** רבי יוסי רבי יוחנן בשם בן בתירה יין נסך שנפל לבור יימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך רבי שמואל בר נתן בשם רבי חמא הלכה כרשב"ג. אמר רבי יסא חד רבנין נפק מבית וועדא אמר איתפלגון רבי יוחנן וריש לקיש חד אמר הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וחד אמר אין הלכה כרשב"ג ומודה

עין משפט נר מצוה

כט
א מיי' פ"ד מהל' מא"ס הל' כב סמ"ג לאוין קמח

ל
ב מיי' פ"י מרוצח הל"ו סמ"ג עשין עח

לא
ג מיי' פי"ב משחיטה הל"א

לב
ד מיי' פי"ט מפסולי המוקדשין הל"ב ופ"ב מבכורו' הל"ג

ציון ירושלים

[ז] אין עונשין מק"ו. היינו מה מצינו דכאן הוי מה מצינו וע' בפ"מ ומהתימה שהקדמונים נחלקו בזה אי עונשין במ"מ ועיין מלמ"ל פ"ב ממגורות הל' יז ובפ"ם מיסודי התורה בכאן הדבר מבואר:

ריד"ב"ז

ר"י בשם ר"ח בעי א"ה מהו שיבטלו בצירוף. ר"ל שטרפן ועשאן גוש אחד כו' התיב ר' יעקב קומי ר' יוסי והתנינן האורג כו' א"ל אי אמר תנא קמן איתייהיבת לי' יאות פי' דרצה לדחות דברי ר' יוחנן מהך מתניתא משום דר' יעקב מדמה אריגה לטריפה ע"ז השיב לו ר' יוסי דז"א דאין לדחות דברי ר' יוחנן מן המשנה כדאמר לי' רבא לר"פ ולר"ה ברי' דר"י כי נטי פוסקא דדינא לקמייכו לאחר מיתה לא תקרי עינהו דילמא הוי אמר לכם טעמא עיי' במס' ב"ב דף ק"ל ע"ב ע"ז אמר לי' ר' יוסי לר' יעקב אילו אמר תנא קמן ר"ל אילו אמר התנא דהוא ר' יוחנן דקרי לי' תנא לקמן לפנינו אילו אמר ר' יוחנן לפנינו איתיהיבת ר"ל היתי נותן לו היאות והי' מברר לפניך לחלק בין טריפה לאריגה והית נותן לו יאות. ובמס' ערלה גרסינן דאילו איתותבת תמן איתיהיבת יאות והוא כדברינו דאם הית מותיב תמן לפני ר"י היתי נותן לו היאות. ופליגי בזה אמוראים גם שם במס' ערלה אם נדחין דברי ר' יוחנן בקושיה עליו מן המשנה או לא דאילו הי' ר' יוחנן לפנינו הי' מתרץ לנו להלק בין דינו להמתניתין. וכן במס' כתובות ס"פ מציאת האשה מקשה על ר' יוחנן ממתניתא ורצה לדחית דבריו מהמתניתא מביא הך דהכא דנחלקו בזה אמוראים אם דחינן דברי ר' יוחנן בקושיה עליו מן המשנה או לא. עיי"ש ותמצא שכן האמת לאמיתה בע"ה:

תני

פני משה

הרי אלו אסורין וכו'. למעוטי איסורי הנאה שאין דרכן לימנות ולא חשיבי או שדרכן לימנות ואין איסורן איסור הנאה שאינן אוסרין את תערובתן בכל שהן: **גמ'** יין נסך וכו'. דאסורין בהנאה על שם ולא ידבק וגו': מה תלמוד לומר לא יאכל. אלא מכאן שאסור אף בהנאה ומאת בשרו דרשינן דאע"ג ששחטו קודם גמר דינו ועבדיה כמין בשר אסור: עגלה ערופה שם שם. כתיב ותקבר שם וכתיב וערפו שם מה מת אסור בהנאה אף עגלה ערופה אסורה בהנאה: וציפרי מצורע. כאסרו בהנאה משעת שחיטה והשחוטה היא שנאסרה כדדרשינן כל צפור וכו': או חילוף. דהמשולחת החיה היא שאסור': לא התפיסה התורה איסור הנאה. להדיוט ברוב המקומות בדבר שיש בו רוח חיים: ושיער נזיר. דכתיב ולקח שער ראש נזרו ונתן על האש וגו'. ילפי' שאסור בהנאה: עריפה עריפה. מעגלה ערופה: שחוט שלי בשלי. קרבן שלי תשחוט בעזרה כדכתיב ושחט את בן הבקר וגו': ושלך בשלך. דכתיב וזבחת מבקרך ומאנך וגו' בשעריך: מה שלי בשלך אסור. בהנאה משום שחוטי חוץ: אף שלך בשלי. אסור בהנאה: ענוש כרת ולאו. כלומר אי הכי יכול דלמד משחוטי חוץ שיהא ענוש כרת ועובר בלאו בחולין שנשחטו בעזרה: למדין מק"ו ואין עונשין מק"ו. כלומר דבמה מצינו הוא נדרש הכא וילפינן הקל מהחומר ודבר הנלמד במה מצינו אין עונשין בו כמו דאין עונשין מדין ק"ו: ולמה לא תנינן. במתני' נבילה עמהן ובחתיכה נבילה שנתערבה: אלא דבר שאסור בהנייה. וקסבר האי תנא דתרתי בעינן דבר שבמנין ואיסורו איסור הנאה: התיבון והרי חמץ בפסח. דאסור בהנאה וליתני וכגון בככרות של בעל הבית שנתערבו דהוי נמי דבר שבמנין לר"ע: חמץ יש בו כרת. ולא תני התנא אלא אלו אע"פ שאין בהן כרת כיון דדבר שבמנין ואיסורי הנאה נינהו אינן בטילין והלכך לא חשיב חמץ בפסח בהדייהו: איסורי הנייה מהו שיבטלו בצירוף. אם צרף מהן חתיכות קטנות וטרפן מהו שיבטלו. ודוגמתו איכא למ"ד בפ"ג דערלה לענין בכור שטרפו בטל ברוב: והתנינן שור הנסקל. וקס"ד דלאפי' דבר שאינו חשוב ממנו אינו בטל. וקאמר דמהא לא תיפשוט דתיפתר בחתיכות חשובות משור הנסקל שנתערבו בחתיכות: תיפתר ציפור בציפורין. שנתערב ודבר חשוב הוא: אית לך מימר ציפור בציפורין. בתמיה כלומר וכי בשיער נזיר נמי בדבר חשוב ממנו שנתערב מוקמית לה והא שער נזיר סתמא קתני: כד מטון. למסכת ערלה ושם מתני' דלקמיה השיב ר' יעקב לפני ר' יוסי דמאי תיבעי לך השתא הא תנינן בהדיא האורג מלא הסיט וכו'. ובשער נזיר נמי מלא הסיט בעינן: אלו אמר תנא קמן איתייהבת יאות. ובפ"ג דערלה בכענין זה גרים אילו איתתבת תמן אית הוות יאות. והיינו הך כלומר אלו השבת אותי שם בהיותינו עוסקים במסכת ע"ז ושאלתי זה והיית משיב לי ממתני' דערלה שפיר הוי השתא. מאי רבותא היא דאנן עסוקים במס' ערלה ולא הזכרת מהאי מתני' עד שבאנו לשנותה במקומה:

הלכה יג מתני' יין נסך שנפל לבור. של יין: כולו אסור בהנאה. שהיין שנתנסך לע"א אוסר במינו בכל שהוא כדפרישית במתני' דלעיל: ימכר כולו וכו'. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל בחבית בחביות שנתערבה חבית יין נסך בחביות ימכרו כולן חוץ מדמי אותה חבית יוליך הנאה לים המלח וכן בסתם יינם של נכרים שלא ידעו שנתנסך ודאי ואע"פ שאסור בהנאה הוא אינו אוסר תערובתו בהנאה אלא ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי אותו סתם יינן יוליך הנאה לים המלח והשאר מותר בהנאה: **גמ'** בשם בן בתירה וכו'. דסבירא ליה כרבן שמעון בן גמליאל במתני': חד מרבנן. כשהיה יוצא מבית המדרש אמר ששמע מר"י ור"ל דהוו פליגי אי הלכה כרשב"ג או לא ושמע שהיו אומרים ומודה

מסורת הש"ס: דברים יג | שמות כא | דברים יד | במדבר ו | קדושין נו ע"ב | ע"ז כט | קדושין נז | חולין קטו קדושין נח | (פסחים פ"ג) | בכורות נו ע"א

מראה הפנים

ממשמע שנאמר יסקל השור וכו'. האי קאי כמסקנ' הבבלי בקידושין דף נו ע"ב דתרוייהו אכילה והנאה מהאי קרא נפקי כ"א דרשה דחולין שנשחטו בעזרה אידחי לה התם לקמן דאיכא למיפרך שכן שחוטי חוץ ענוש כרת אלא מכי ירחק וכו'. ונ"מ דלדרשה דלעיל איסור הנאה ג"כ מן התורה הוא ולהמסקנא מדרשא דכי ירחק איסור אכילה דוקא הוא מן התורה דואכלת כתיב התם ועשה דלאו הכא מכלל עשה עשה היא ואין לוקין עליה וכדפסק הרמב"ם ז"ל בריש פ"ב מהל' שחיטה אבל איסור הנאה בחולין בעזרה מדבריהם הוא כדכתב בפר' י"ו ממא"ה בהל' ו'. וכן דרשה דציפורי מצורע קאמר התם טעמא אחרינא על קושיא או חילוף דלא אמרה תורה שלא להלכה. וציפורי דנקט על ציפורי דעלמא דלא מיתסר אלא שחוטה ומשעת שחיטתה הוא דנאסרה ואת"כ לא נאסרה המשולחת כלל כדכתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו פי"א מטו"ל הל' ז'. ומדרשה דשם שם עיין מה שכתבתי בפ"ק דכ"ק הל' א' ד"ה ילא אדם וכו' והארכתי שם בענין זה. ובשער נזיר דרים שם מקדום יסיה וגו' דמהאי קרא נשמע אפי' שער נזיר שניטל ממנו קודם שעת גילותו. ופטר חמור למאי דקאמר הכא עריפה עריפה א"כ אתיא כד"ה כדמוקי התם: **למידין** מק"ו ואין עונשין מק"ו כדפרישית דהכא במה מצינו הוא וככר זכרתי מזה בחיבורי מסדר נשים בפ"ו דנזיר הל' א' והבאתי דברי הרשב"א ז"ל בפרק גיד הנשה שכתב כן דדבר הנלמד במה מצינו אין לוקין עליו כמו דבר הנלמד מדין ק"ו ובהא דמפרק הכא קושיא דליתני חמץ בפסח ניחא נמי אליבא דר"ע הא דלא תני לה במתני' דהכא בהדי אינך דבר שבמנין ואיסורי הנאה:

ומודה

שנויי נוסחאות (סו"ד) שנאמר יסקל השור איני יודע שלא יאכל מה ת"ל לא יאכל מיכן שאסור אף בהנייה בספרי"ר שנאמר סקל יסקל וכי אין אנו יודעין לא יאכל את בשרו מה ת"ל לא יאכל אלא שהוא אסור באכילה ואסור בהנייה. ד' ר' אב' בש' ר' יוחנן כל מקום שנא' לא יאכל לא תאכלו... איסור. (סו"ס) השחיטה כד"ו השחוטה. (סוס"ו) ולחולין כד"ו וחולין.

בכר לארן

אלו אמר תנא קמן איתהבת יאות כצ"ע. [ועי' בפ"מ]:

עמודי ירושלים

למידין מק"ו ואין עונשין מק"ו. ע' בנין ירושלים שתמה על הכמל"מ פ"ב מה' נזירות שהקר אי עונשין ממה מצינו. דהא הכא מבואר שאין עונשין ממה מצינו ותמהני שלא הביאו ראיה מהירושלמי הזה ע"ש ולענ"ד אינו מוכרח דהנה בש"ס דילן בקידושין דנ"ז איתא נ"כ הך סוגיא דאי מה שלי בשלך כו' והוא לכאורה תמוה דהא אין עונשין ממה מצינו ועיין בעצמות יוסף שהעיר בזה ע"ש ובסדר משנה ה' עכו"ם (פ"י ה"א). אולם נראה דבש"ס דילן ס"ל דעונשין ממה מצינו וא"כ הוי מחלוקת הירושלמי והבבלי ובודאי דנקטינן כהבבלי. ועמ"ש בלח"מ פ' איסות (פ"א ה"ב):

גליון אפרים ר' יוסי ר' יוחנן בשם בן בתירה יי"נ כו'. לעיל בפ"ב ה"ג ושם ר' אמי אמר ר' יוחנן:

ומודה רבן שמעון בן גמליאל ביין לתבשיל שהוא אסור רבי בון בשם רב מודין חכמים לרבן שמעון בן גמליאל בחבית בין [א] חביות למכור כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו אמר רבי זירא קומי רב אמי עד דלא איתאמר׳ הדא מילתא לא הוינן ידעין דו כן לא איתאמרת אלא מודין חכמים לרבן שמעון בן גמליאל או דילמא לא איתאמרת אלא מודי רבן שמעון בן גמליאל לחכמים אמר רבי יודן ידע הוה רבי זעירא דו כן אלא כאינש דשמע מילה ומקשי עלה:

הלכה יד מתני׳

[ג] גת של אבן שזפתתה נכרי מנגבה והיא טהורה ושל עץ רבי *אומר יינגב וחכמים אומרים [ג] יקלף את הזפת ושל חרס אף על פי שקילף את הזפת הרי זו [ד] אסורה:

גמ׳ מתני׳ דרבי. של עץ רבי אומר ינגב וחכמים אומרים יקלוף את הזפת ושל חרס דלא כרבי דתני *הגת והמחץ *והמשפך של נכרי רבי מתיר [ה] והכמים אוסרין מודה רבי בקנקנים שאסורות [ו] מפני מה אילו אסורין ואילו מותרין אילו מכנסן לכך ואילו אין מכנסן לכך רבי יוסי בשם רבי יוחנן הלכה כרבי כלי פפייר שזפתן נכרי רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל הלכה כרבי. מחלוקת רבי וחכמים דתני *היתה גיתו טמיאה ומבקש לטהרה הלולבין *והדפין והעדשה מנגבן וטהורין והעקל של נצרים ושל בטבוט ושל עץ של שיפה של חוטין של גמי מיישנן כל שנים עשר חדש. רבן שמעון בן גמליאל אומר מבד לבד ומגת לגת. תני *אמר רבן שמעון בן גמליאל אם רצה [י] לטהרן מיד נותן בצינור שמימיו מקלחין או בנהר שמימיו מהלכין כדי עונה כשם שאת מנגב בטהרות כך מנגב [ע] ביין נסך כמה היא עונה רבי יוסי בשם רבי יוחנן אומר חצי יום וחצי לילה תני רבי חייה אומר יום [ע] או לילה מה ופליג אלא כאן שהיום והלילה שוין וכאן בשאין היום והלילה שוין:

הלכה טו מתני׳

[י] הלוקח כלי תשמיש מן הנכרי את שדרכו להטביל יטביל להגעיל יגעיל ללבן באור ילבן [כ] השפוד והאסכלה מלבנן באור והסכין [ל] שפה והיא

ומודה רשב"ג ביין נסך שנפל לתבשיל שהוא אסור כולו בהנאה וטעמא דהיין מכשיר להתבשיל שיהא יפה לאכילה: אמר ר׳ זירא קומי רב אמי עד דלא איתאמרת הדא מילתא לא הוינן ידעינן דהוא כן. כלומר אילולא דאמרה ר׳ בון בשם רב הכי לא ידענו זה והוה מספקא לן היאך איתאמרת מילתא בבי מדרשא אם לא איתאמרת אלא מודים חכמים לרשב"ג כדרב או דילמא לא איתאמרת אלא כהאי מרבנן דאמר מודה רשב"ג לחכמים ביין שנפל לתבשיל: ידע הוה ר׳ זירא דהוא כן. דאיתאמרת מילתא כדרב אלא דעשה עצמו כאינש דשמע מילתא ומקשי עלה ועשה עצמו כאילו נסתפק בדבר:

הלכה יד מתני׳ שזפתה נכרי. ואורחא למרמי בה חמרא פורתא ולאעבורי קוטרא דזיפתא: מנגבה. במים ואפר: ושל עץ. דבעיא זפת טובא ובלע חמרא טפי: רבי אומר ינגב. כמו בשל אבן: וחכמים אומרים. צריך לקלף את כל הזפת: ושל חרס. דכלא זיפתא בלע חמרא אע"פ שקילף את הזפת הרי זו אסורה והלכה כחכמים:

גמ׳ מתניתא דרבי. כלומר רישא דמתני׳ אתיא כרבי דבשל אבן מודה רבי דבעי ניגוב וסגי בכך לכ"ע: של עץ. פליגי כדקתני במתני׳: ושל חרס. וסיפא דמתני׳ בשל חרס אתיא דלא כרבי: דתני. בתוספתא ריש פ"ט: הגת והמחץ. מחץ הוא כלי שדולין בו מן הבור לחבית ובשל חרס מיירי דבסיפא דתוספתא קתני של עץ ושל אבן צריך לנגב מכלל דרישא בשל חרס הוא וקתני ר׳ מתיר והיינו בניגוב וא"כ סיפא דמתני׳ דלא כרבי: וחכמים אוסרים. גרסינן: מודה רבי בקנקנים. של נכרים שאסורות כדמפרש טעמא שאילו מכניסן לכך שמכניסין בהן יין לקיום: כלי פפייר. מין עשב בלשון ערבי פפייר והוא גדל ביאור מצרים ועושין ממנו נייר לכתוב: שזפתן נכרי מחלוקת רבי וחכמים. והא דר׳ יוסי בר׳ בון מקמי הכא גרסינן דאמר הלכה כרבי כדר׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן. כלומר דהכי כלי פפייר כדין כלי עץ יש להן ותליא בפלוגתא דר׳ וחכמים אם מנגבן או צריך לקלף את זיפתן:

דתני. בתוספתא הס כלומר בסיפא דתוספתא דדומות לשל עץ וסתמא דברייתא כחכמים: היתה גיתו טמאה. שהלכו בה טמאין וטמאוה: הלולבין. איסקופ"א בלע"ז שמכבדין בהן הענבים המתפזרין לאוספן: והדפין. העשוין כמין דלת ונותנן על התפוח: והעדשה. היא הגת עצמה: מנגבן. במים ואפר: והעקל של נצרים. של שבטים ויש מקומות שקושרין את התפוח של אילנים בעקלים סביב: ושל בטבוט. קנבוס והן בולעין הרבה: ושל שיפא. פיא"ור בלע"ז: ושל גמי. יונ"ק ובלעי טפי: מבד לבד ומגת לגת. פעמים שהן יותר מי"ב חדש כגון באפילות ופעמים שהן פחות כגון בחרפי: תני. שם: מקלחין. בכח: שמימיו מהלכין. ושוטפין: כדי עונה. לקמיה מפרש לה: מה ופליג. אם פליגי ר׳ חייה ור׳ יוחנן. וקאמר דלא פליגי אלא כאן שהיום והלילה שוין בתקופת ניסן ותשרי ובהא קאמר ר׳ חייה או יום או לילה: וכאן בשאין היום והלילה שוין. כגון בתקופת תמוז וטבת בהא קאמר ר׳ יוחנן חצי יום וחצי לילה די"ב שעות שלימות בעינן והוא שתא עונה:

הלכה טו מתני׳ הלוקח כלי תשמיש. של סעודה מן הנכרי ודוקא כלי מתכו׳ וכלי זכוכית ככלי מתכו׳ דמו וכן כלי חרס המצופין באבר דבתר סופו אזלינן שמחפהו במתכות: את שדרכו להטביל. כלומר כלי הראוי ליטהר בטבילה ואינו צריך תיקון אחר כגון שתשמישו על ידי צונן: יטביל. במקוה כשר לטבילת אשה וטבילתו מתירו: להגעיל. כגון יורות וקדירות של מתכות שתשמישן על ידי רותחין: יגעיל. ברותחין שמכניסן לתוך יורה מליאה מים רותחין ומשהין אותן בתוכה מעט וזה אחר שמשפשפן ומסיר החלודה שלהן ואחר כך מטבילן במקוה הכשר לטבילת אשה והן מותרין: ללבן באור. והן כלים שמשתמשין בהם על ידי האור ביבש בלי רוטב כדמפרש ואזיל כגון השפוד והאסכלא: מלבנן באור. עד שיהו נצוצות נתזין מהן ואח"כ מטבילן והן מותרין: והסכין שפה. נועצה בקרקע קשה עשר פעמים והיא

עין משפט
נר מצוה

לג
א מיי׳ פט"ז ממאכלות אסורות הל׳ כט טוש"ע יו"ד סי׳ קלד סע"ב

לד
ב ג ד ה מיי׳ שם פי"א הל׳ כב סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי׳ קלח ס"א וס"ב

לה
ו מיי׳ שם טוש"ע שם סי׳ קלה ס"

לו
ז מיי׳ פי"א מטומאת אוכלין הל׳ יג

לז
ח מיי׳ פי"א מהל׳ מאכלות אסורות הל׳ כד טוש"ע יו"ד סי׳ קלח ס"ו

לח
ט מיי׳ שם ופי"א מטומאת אוכלין הל׳ עג טוש"ע שם

לט
י מיי׳ פי"ז מהל׳ מאכלות אסורות הל׳ ב סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי׳ קכ ס"א וסי׳ קכא ס"א

מ
כ מיי׳ וסמ"ג שם טוש"ע או"ח סי׳ תנא ס"ד

מא
ל מיי׳ שם הל׳ ז סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי׳ קכ ס"ט

מסורת הש"ס

*ברב אלפס איתא ר׳ יוסי

(תוספתא פ"ט) פ"ו עד ע"ב

(שם) פ"ז עה

(תוספתא פ"ט)

מראה הפנים

ומודה רשב"ג ביין לתבשיל שהוא אסור. שמעינן מהכא דבנותן טעם לכ"ע אסור הכל בהנאה כיין נסך ודאי וכבר הוזכר מזה לעיל בהל׳ ב׳ ע"ש ובד"ה מתניתא בשלא נגלגל חותמן. ושם הערתי בענין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ו שם בהל׳ ל"ב במ"ש יין נסך שנפל על ענבים מבוקעות אם יש בהם בנ"ט אסורות בהנאה ופשיטא דקשיא הא למה שנתן הב"י הטעם לדברי הטור בסי׳ קל"ד שפסק אסורות באכילה וימכר וכו׳ דזה פשוט הוא למאי דקי"ל כרשב"ג. והרי בחבית בחביות הוא דקי"ל כרשב"ג כדמסיק התם וכן הכא וכן בסתם יינם ביין ודברי הרמב"ם הם בדיעה אחת בדין זה עם שאר הפוסקים והטור כמה דהלכה כרשב"ג וכן בסתם יינם כמבואר בדבריהם והרי דברי הטור לא נוכל לפרש דדוקא בסתם יין שנפל על ענבים מיירי דהא יין של איסור קאמר סתם וי"נ ודאי נמי בכלל ודעתו כדעת הרשב"א ז"ל שהבאתי שם דגם בי"נ פסק דאין אסורות אלא באכילה אם הן בנ"ט וא"כ מה דפשוט הוא להטעם כדברי הטור דלא מדמינן יין על ענבים ליין נסך ביין שיה ג"כ ראוי לדעת הרמב"ם ומ"מ פסק הכל אסור בהנאה כיין על ענבים. ודבריו צריכין טעם בלאו הכי. והנראה לענ"ד דדברי הרמב"ם נלמדין מסוגית הש"ס הזה שפירשו ביין נסך על ענבים אם הוא בנותן טעם דהכל אסור בהנאה הוא דהוי כיין לתבשיל דקאמר הכא דהכל מודין בה שהוא אסור בהנאה ואף דלעיל בהל׳ ב׳ קאמר הש"ס הכא כמסתפק ביין על הענבים אין תעבדינה כיין לתבשיל הכל אסור וכו׳ מ"מ הכריע הוא ז"ל לחומרא באיסור י"נ ודאי ועוד דהוי כדין כבשים שידוע שנתן לתוכו יין ותומך דפסקו הפוסקים ז"ל כחזקיה בפ׳ אין מעמידין דף ל"ח ע"א וכמסקנת הש"ס דהכא בפ"ב הל׳ ט׳ גם בזה. וראיה לזה ממ"ש הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה׳ שער ה׳ שעד לדעת הראב"ד ז"ל מהא דהכא דסובר אפי׳ ביין במים ובסתם יינם כל היכא שמכבירו לשתיה ונותן בו טעם דדינו שוה לדין דכבשים דחזקיה מדקאמר הכא מודה רשב"ג וכו׳ והב"י הביא לזה שם ובשם הר"ן. והרשב"א חולק שם בזה על הראב"ד ודייק איפכא מהכא מדקאמר מודה רשב"ג ביין לתבשיל כלומר שמכבירו כיין לכבשים וכיוצא בו אלמא בדכוותה קאמר יין ביין ימכר כולו חוץ מדמי י"נ שבו וא"כ אפי׳ נפל הרבה שהוא כנגדו במים בנותן טעם ס"ל הכי זהו תוכן דבריו שם. ומעתה נלמד דדעת הרשב"א ז"ל לשיטתו שפסק בי"נ שנפל על ענבים דלא מיתסרי בהנאה כדלעיל ולא מדמי לדין דכבשים ולדעת הראב"ד יש לומר דפשיטא הוא דס"ל דבי"נ ודאי דומה הוא לדין דכבשים ועכ"פ נשמע מזה דלדידן דבי"נ ביין דלא קי"ל כרשב"ג בהא א"כ איכא למימר דכל היכא שנפל כל כך שהוא כנגדו בנותן טעם ודאי אסור הכל בהנאה ורצוני לומר דבזה אין חילוק בין שנפל איסור לתוך היתר או איפכא כדחילקו בזה וכמבואר בפי׳ המתני׳ ואפי׳ לרשב"ג יש לדון בזה מדקאמר מודה ביין לתבשיל אפשר נמי דגם ביין בענבים ס"ל הכי כל היכא שנותן טעם עכ"פ לדידן שמעינן מיהת דדין יין נסך ודאי שנפל על ענבים ויש בהן בנ"ט איכא סברא דשוה הוא לדין דכבשי׳ וזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל דפסק שהכל אסור בהנאה הוא בנלע"ד בזה ודברי הטור הם כפי שי׳ הרשב"א ז"ל: **הלכה** כרבי. ולא פסקו הפוסקים כן דאין הל׳ כר׳ מחביריו קי"ל בש"ס דילן ושאר הסוגית מבוארת בפנים וכדאי׳ התם בפרקין: נשאלו

שנויי נוסחאות (סו"ד) רב אמי בד"ו רבמי. (סוי"ס) אוסרין בד"ו אומרים. (סו"כ) מפני בד"ו ומפני. כבר לארן והעקל של נצרים ושל בצבוץ ושל עץ כנ"ל. [וכ"ה בבבלי ע"ז נ"ה ע"א]:

עין משפט
יד מצוה

מב
א מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הל' ד סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכא ס"א

מג
ב מיי' שם הל' ו טוש"ע שם סעיף ח

מסורת הש"ס

תני ר"ה צריך להטביל פי' משום דתני במתניתן הלוקח כלי תשמישו מן הנכרי את שדרכו להטביל יטביל להגעיל יגעיל ללבן ילבן באור והא"מ דאותן שאותה התורה להגעיל וללבן א"צ טבילה קמ"ל ר"ה דכולם צריכין טבילה אפילו לאחר הגעלה וליבון. וכדאיתא בבבלי כולן צריכין טבילה בארבעים סאה ומביא ראי' כהדא רב אמי סלק עם ר' יודן נשיא לחמתא דגדר ושאלין כסף מן אילן דאוסינוס ר"ל נוהטים כלי כסף ישנים ומלהטין ומגהצין אותם בא"ס שאלן לר' ירמי' אמרו צריך להטביל לפי שילא מטומאת הנכרי ונכנס לקדושת ישראל אמרין נגא לחוץ ונלמד [לשון הזה איתא בירושלמי כו"כ פעמים] נפקין ושמעין ריב"א שב"ב בשם ר"י ל"ש הלא לוקח אבל שואל מותר וקאמר הגמ' מעתה בניחותא אפילו כלים ר"ל סתם כלים ולאו דווקא כלי תשמישו כלשון המשנה אלא אפילו סתם כלים כלי סעודה שלא נשתמשו בהם עדיין נמי צריכין טבילה וכדמסיק דהא ר"ה זבין כלים ר"ל סתם כלים ומטבילן. וכדאיתא בבבלי אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה אפילו כלים חדשים במשמע [ולאו דוקא כלי תשמיש כלשון המשנה] דהא ישנים ולבנם כחדשים דמי ואפ"ה בעי טבילה:

סליק מסכתא ע"ז ברחמי בסייעתא דשמיא

והיא טהורה: גמ' הלוקח כלי תשמיש מן הנ' רי דברים שיודע שעושין בהן אוכל נפש (גון *כוסות [א] מדיחן וטהורין אבל יורות וקומקמין מגעילן בחמין וכולן שנשתמש בהן אע"פ שלא הטביל והגעיל ושף וליבן הרי אילו טהורין. תני רבי הושעיה צריך להטביל כהדא רבמי סלק עם רבי יודן נשייא לחמתא דגדר ושאלון כסף מן אילין דאוסינוס שאלון לרבי ירמיה אמר צריך להטביל לפי שיצאו מטומאת הנכרי ונכנסו לקדושת ישראל יצא לחוץ ונלמד נפקין ושמעון רבי יעקב בר אחא שמעון בר בא בשם רבי וחנן לא שנו אלא לוקח אבל [ב] שואל מותר מעתה אפילו כלים רבי הושעיה זבין כלים ומטבילן. הכא את אמר מדיחן והן טהורין והכא את אמר מגעילן בחמין חומר הוא בגיעולי נכרים סכין תוחבה בארץ שלשה פעמים ודייו רבי בא בשם רב יהודה הדא דאת מר בסכין קטנה אבל בסכין נדולה צריכה ליבון והליבון צריך שיהו ניצוצות מנתזין ממנה:

הדרן עלך פרק השוכר את הפועל
וסליקא לה מסכתא דעבודה זרה

והיא טהורה לאכול בה וכן ואם היו בה גומות או שהיתה יפה ורוצה בה לאכול חמין מלבנה באור או משחיזה כולה וכולן שנשתמש בהן עד שלא הגעיל או עד שלא הלבן ועד שלא הטביל מותר: גמ' הלוקח כ"י תשמיש. תוספתא היא בפ"ט וה"ג שם הלוקח כלי תשמיש מן הנכרים דברים שלא נשתמש בהן מטבילן והן טהורין דברים שנשתמש בהן כגון כוסות ולגוחיות מדיחן בצונן כגון היורות והמחמין והטיגנין וקומקומוסין מדיחן ברותחין כגון הסכינים והשפודין והאסכלאות מלבנן באור והן טהורין וכולן שנשתמש בהן עד שלא יגעיל וטבל וליבן הרי זה מותר. וגי' דהכא גבי יורות מגעילן בחמין בזה היא יותר נכונה דאתיא כמתני': וצריך להטביל. אכוסות ואשאר כלי סעודה שלקח מן הנכרי קאי לפי גי' הברייתא דמייתי הכא דלא קתני אלא מדיחן ובברייתא דר' הושעי' תני וצריך להטביל והיינו התוספתא דלעיל: כהדא. דשמעינן שכל הכלים הנלקחים מן הנכרי צריכין טבילה: רב אמי סלק וכו' ושאלון כסף. שאלו כסף מן אילין נכרים דאיסינוס לשוקות של כסף לעשות מהן כלים כדלקמן ושאלו את ר' ירמיה ואמר צריך להטביל כלים שנעשו מהן לפי שילאו מטומאת נכרי ונכנסו לקדושת ישראל ואע"פ שעדיין לא היו כלים ביד הנכר' מ"מ הואיל וזה הכסף יצ.. מידו: יצאו לחוץ ונלמד. כשילא מן ר' ירמיה נלמד לו הדין כדלקמיה ויותר נכון לגרוס נלא לחוץ ונלמד וכן הוא בפ"ב דשבת ולקמן פ"ב דהוריות ובכמה מקומות: נפקין. בעוד שילאו שמעו אומרים בשם ר' יוחנן דלא שנו דצריך טבילה אלא בלוקח מן הנכרי אבל שואל ממנו מותר: מעתה ואפי' כלים. כלומר מעתה נלמד דאפי' בכלים עשוין הדין כן דהא ר' יוחנן אמתני' קאי וקתני הלוקח כלי וכו' ואפי' בכלים דוקא לוקח אבל לא שואל: רבי הושעיה זבין כלים. וכן היה ר' הושעיה נוהג כשהיה לוקח כלים מהן היה מטבילן אבל לא בשאל כלים מהן: הכא את אמר מדיחן והן טהורין. כמו וכו' הוא דמסיפא הוא דפריך דקתני בברייתא השפודין והאסכלאות מלבנן באור כמו במתני'. והנכון לגרוס. הכא את מר מלבנן באור והכא את אמר מגעילן בחמין. גבי בשר קודש דתנינן בפ' י"א דזבחים השפוד והאסכלא מגעילן בחמין ואמאי אמרינן במתני' הכא מלבנן באור: חומר הוא בגיעולי נכרים. שאני הכא בגיעולי נכרים דאיסורא בלע ולפיכך החמירו ללבן אבל גבי קדשים היתרא בלע: הדא דאת אמר בסכין קטנה. דמסתמ' בסכין קטן אין בו פגימות וגומות אבל סכין גדולה יש בתוכו פגימות וגומות צריכה ליבון: והליבון. שאמרו צריך שיהו ניצוצות מנתזין ממנה והלכך מהכי נמי בסכין גדולה שיש בה גומות ובסכין יפה הוא שאמרו שפה והיא טהורה:

הדרן עלך פרק השוכר את הפועל וסליקא לה מסכתא דעבודה זרה

מראה הפנים

ושאלון כסף. כדפרישית כדמוכח מדקאמר לקמן מעתה אפי' כלים נמי הדין כן ומסקנא דשאולים א"צ טבילה כדמסיק התם. והא דקאמר בסכין ג' פעמים התם גרים עשר פעמים וכתבו התוס' ויש להחמיר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"ז שם בהל' ד'. והליבון כדקאמר התם עד שתסיר קליפתן ואפשר דאידי ואידי חד שיעורא הוא כדאמר הכא. ובסכין יפה שאין בה גומות ופגימות כדאמר התם וכן הכא דהיינו טעמא דמחלק בין קטנה לגדולה דמסתמא הוא הכי בגדולה דא"א בלי גומות וזהו כפי' הר' אלחנן ז"ל בתוס' סוף מכילתין והרשב"א ז"ל בתה"א בית ד' שער ד' כתב על ראיית הר"י בתוס' מהא דהכא דגדולין ליבון בעי אינו ראיה דהיינו נמי דרך אגב בפשטים וכבר אידחה לה במסקנא ומה שבע בתוספתא בסכין שמשחזת היה שהרי סכינו אותם ברייתא בגמרא ולא הזכירו בה סכינין עכ"ל ולפי' סמוכר א"צ לדחות לה דהכא מהמסקנא ולא לשנא דהתוספתא וכמה שהבאתי בפנים דהתם נמי בגדולין איירי ומהאי טעמא דגומות וכן כתב הרמב"ם ז"ל שם דאם יש בו גומות ופגימות צריך ליבון. וסיינו נמי דמליין הש"ס שלא כסדר דה"ק אבל בסכין גדולה צריכה ליבון מפני שגומות שבה והליבון וכו' וכשהוא כל כך מהכי נמי לגומות ולא אמרו אלא בסכין קטנה ויפה דבשפי' שפה והיא טהור':

סליק פירקא וכולה מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

שנויי נוסחאות (פו"י) נפקין כד"ו נפקון.

ככר לאדן

ונכנסו לקדושת ישראל נלא לחוץ ונלמד כצ"ל: אבל בסכין גדולה וכו'. (הרא"ש) [הר"ן] והר"ן. והר"ן פ"ב דפסחים ומרדכי פ"ק דחולין ותו' ומרדכי בסוף המסכתא:

חתם סופר

ר' אמי סליק עם רבי יודן נשיאה לחמתא דגדר ושאלין כסף מן אלין דאסינס וכו' ועיין בפני משה ולא פי' כל צרכו. ולפענ"ד לא נסתפק משום דשואל כלי מגוי דלא דמי לכלי מדין שבפרשה גם אין ספק אם קנה כסף מגוי ועושה ישראל כלי ממנו דכל הכי לא בעי טבילה אבל הם שאלו כסף מהגוי להחזיר לו לאחר זמן ובתוך ימי שאלה הטיבם ישראל ועשה מהן כלים ועשה נכי מעשה סיתר ספקתת שלותו לא בעי טבילה כמו כל שאלה דעלמא דוקא במתכן דיש לו נ"כ תוב על הכלי אבל בשאלה בעלמא וגם משום מקומה בשימי מעשה שמשאו כלי וגם קונה בשבת כלי משום זה למוד לא היה חיוב טבילה אבל השתא דאיכא סרתי שיכול להפקיע לגמרי וגם קנה שבח הכלי ושיהא אותו ואין לגוי אלא תביעת כסף שבור לא גוף הכלי ע"כ הצריכו טבילה. אלא שיש לדון אם פלתה לו כיון דעדיין כח עכו"ם מעורב בו והוה כיוצא מטומאת עכו"ם ולקדושת ישראל לא בא וכעין חלי עבד ותלי ב"ש דאפילו פלמו אינו מוציא משום דעבדות וחירות מעורבים בכל מעשיו וה"נ דכותיה ע"כ מקיים דר' הושעיה זבין ומטבילין פי' בעובדא כי האי זבנם מן הגוי אחר שכבר נעשו כלים והטבילם אז כשנכנס לגמרי לקדושת ישראל:

עמודי ירושלים

ר' אמא סליק עם ר' יודן נשייא לחמתא דגדר כו'. עיין בס' מקור מים חיים (היו"ד סי' ק"כ) שהניח בתימה על מה דקיי"ל דהלוקח כסף מעכו"ם ועושה אותו כלי דא"צ טבילה דכאן מוכח להיפוך דדוקא משום דהוי שאול אבל אי הוי לקוח היה צריך טבילה ע"ם ובאמת לק"מ. דהנה בשו"ת ח"ס (חיו"ד סי' קי"ד) פי' דברי הירושלמי בזה האופן דלא נסתפקו דשואל א"צ טבילה גם אם קנה כסף מעכו"ם ועשאו ישראל כלי דא"צ טבילה רק הכא הי' העובדא דשאלו כסף מעכו"ם להחזיר לו לאחר זמן ובתוך ימי שאלה התיכן ישראל ועשה מהם כלים וכיון דאיכא תרתי שיכול להפקיע לגמרי וגם קנה שבח הכלי ושיהא אתו ואין לעכו"ם תביעה [אלא] על כסף סבור לא [על] גוף הכלי ע"כ הצריכו טבילה רק כיון דעדיין מעורב יד העכו"ם באמצע לכן יש סברא דלא מהני טבילה לכן סיים דר' הושעיה זבן ומטבילן דתזבן מן העכו"ם אחר שנעשה כלי שנכנס לגמרי לקדושת ישראל עכ"ד בקצרה ולפ"ז א"ש קושית המקור מים חיים [ועי' חתם סופר מה שנדפס לעיל]:

עמודי ירושלים תנינא

סכין תוחבה בארץ ג"פ. נ"ב רוקח (סי' רנ"ח תפ"א ותפ"ח): ר' בא בשם ר"י הדא דתימא בסכין קטנה. נ"ב רוקח (סי' תפ"ח):

גליון אפרים

תני ר"ה צריך להטביל. (נ"ל הכוונה שגם הכלים שקנה מן העו"ג והגעילם וליבנם מ"מ צריכים טבילה. בלא נאמר כפשטא למתניתין ובפשטא דקרא שא"צ טבילה) כהדא כו' ושאלון כלי כסף מן אילין דאוסינוס (כצ"ל. מביא ראיה שמטעם שטבילה הוא שילאו מטומאת עו"ג לכן הכלים שהגעילם וליבנם נ"כ צריכין טבילה) כו' מעתה אפילו כלים חדשים ר' הושעיה זבין כלים חדשים. כן נ"ל שצ"ל:

הגהות והערות מהג"מ רב עמרם חסידא ז"ל.

עבודה זרה פרק א' הל' א' בגמ' גסות רוחו של ירבעם היא הטליטתו כ"ב ול"נ שהוא לשון כריתה והשמדה שכן בלמיתות מתרגמינן לחלוטין (ומ"ע) ומכינוס המלה בלה"ק נדע שכן הוא ג"כ בלשון ארמי:

שם בגמ' אנא מיבעי מיקרי קאים נ"ב אולי אפשר לפרש שהם ב' דברים האחד אנא מהבעי מיקרי קאים אנא שלריך לעמוד כדברי תלמוד בבלי דאמר אנא קאמינא וב' ואיכון אמרין וכו' ואין מקרי תנין [כלומ'] לא מקרי א"כ ב' דברים אי אפשר מפני גנאי ובזיון:

שם בגמ' אמרי טעמא דר"י משום בריה דמועדא נ"ב בב"י או"ח סי' תל"ד מביא בשם רבינו ישעי' שקורא לאיסורו חג בנה דמועדא פי' בן המועד וא"כ הכא נמי יש לפרש כן והלא כפני משה במחכ"ה ובלתי ספק כן הוא לפי' ר"י הנ"ל שהרי בסמוך מיד מייתי לה הירושלמי לאיסורו חג בשם זה שכתב עליו הר"י ז"ל:

פרק ב' הל' ג' בפני משה ד"ה מן דקמין וכו' ולא בריית' דר"ח היא דתני לאיסורו נ"ב לא זכיתי להבין דבריו שהפירוש הפשוט שמביא הש"ס ראיה להתיר מדר' חייא דתלי טעמא שהי' מתחילתו יין אבל יין מבושל של ישראל שנתיחד אצל נכרי מותר אף שהראיה שמביא הש"ס בתר הכי ממתניתין אין ענין לזה אלא לגוף דברי ר"ח מה בכך ומי בלמד מעט בש"ס שלזה ימלא כמוהו כמה פעמים אם הגאון המפרש כוון לזה קיצר ביותר:

פרק ב' הל' ד' בגמ' שמא ניסך הוא נ"ב אפשר לפרש ביינו של ישראל וכל שהולך לאבוד אינו מנסכו הנכרי ומקשי אפילו אין הישראל עומד ע"ג כיון שיינו של ישראל הוא וכל שהולך לאבוד אינו מנסכו ומשני שמא החליף ביינו:

שם סוף הל' ט' בפני משה ד"ה אן ששות אן פרעות איידי דמייתי נ"ב אפשר לפרש איידי דקאמר ר' יוחנן לעיל הוא חילק והוא טרית טריפה מייתי לכל הנך דכותי' אף דהש"ס מייתי לה בכלל מילי דמפרש בתי גלוסקא וכו' נראה קצת מדלא מייתי לה מעיקרא בפירוש ואולם דחקו להרב הגאון משום דלא מייתי כלל בכלא הך דחילק ועפ"כ אינו מוכרח כ"כ אמנם מן ההפסק דביני וביני משמע כפי' הרב ז"ל וגם בלא"ה יש לדחות קצת פי':—

הגהות והערות מהג"מ יחיאל מיכל גאלדשלאק ז"ל אבד"ק שעפס.

עכו"ם (פ"ג סיף ה"א) חד מן אילין דנשיאה דמך, וקלטתו מערתא וכו'. נ"ב כתב פני משה מן אילין דנשיאה של בית הנשיא נפטר ובשעת קבורתו נקלטה המערה תחתי' וכו' נ"ב פי' קלטת רחוק מהוראות נפילה, וך י"ל שהי' מקום נר במערה, ומ"מ קלטתו בחוזק ועי"כ סכנתן נפשא.

שם (שם) ואית דאמרי כמה דחמא רבי' חמא אף הוא. נ"ב אלא שלא התפאר להשוות עצמו לרבו.

שם (שם, זה שרץ אחר כבוד נ"ב שהתחתן לבית אחאב (דה"י ב' י"ח) כדי להחזירן למוטב.

שם (שם) אלכסנדרוס מוקדון כד בעי מיסק וכו' נ"ב יתכן שכבר נודע אז תחבולת הבאלון לעוף במרום על כנפי הרוח, וברוב הימים נשכח ואין כל חדש.

שם (שם) ויצילני מחרב פרעה אין כתיב כאן אלא מחרב וכו'. נ"ב מחרב בחיריק תחת המם הי' משמע ממליאותו של חרב פרעה עליו שלא יונח עליו. אלא כתיב מחרב בצירי ומשמעותו שהי' עליו החרב ונילול.

הגהות והערות מהג"מ יחיאל מיכל גאלדשלאק ז"ל אבד"ק שעפס.

הוריות (פ"ג ה"ג) אשריהם הצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים בעוה"ז. נ"ב כמעשה הרשעים הראוי להם בעוה"ז והיינו שנשאר להם כל זכותם לעתיד, ווי לרשעים וכו' כמעשה הצדיקים הראוי להם והיינו שאינם מתיסרים בעוה"ז ונפרעין מהן הכל לעתיד זהו פירושו היפך ממ"ש הפני משה.

שם (שם הלכה ה') עד שלא שיקע בו רבי רוב משניות, נ"ב רבינו הקדוש שיקע רוב משניות בתלמוד והוא כלול מהכל, שמקודם היו משניות מיוחדות ולא מסודרים לסדר התלמוד ורה"ק סידרן באופן שבתלמוד יהי' פירושי המשניות. וא"כ הלומד תלמוד, ממילא יש לו גם מדת המשנה, ואינו כמו שפי' המפרש ז"ל שפי' רבו שלו שהיל"ל רבו ולא רבי.

השמטה

גליון אפרים לירושלמי הוריות

(דף ב' ע"א) **פ"א ה"א** אמר ר' מנא בר תנחום נכנסו מאה עד שיורו כולן וכן הוא בבבלי ג' ע"ב אמר ר' יונתן מאה שישבו להורות אין חייבין עד שיורו כולן. וברמב"ם בפי"ט מה' סנהדרין איתא ב"ד הגדול שבא לשם מחלוקת בין בד"נ בין בדיני ממונות בין בדיני תורה אין מוסיפין עליהן אלא דנין אלו כנגד אלו כו'. ובמ"ל שם תמה נפ"ז איך אמרינן בסוגין מאה דהיכי משכחת לה כיון דקיי"ל דאם נחלקו אין מוסיפין על ע"א מכ"ש דבתחילה אין מושיבין יותר מע"א והעלה בצ"ע. וכן הביא שגם בבאר שבע תמה כן. והנה ר"ח כתב מאה שישבו להורות פירוש אם היו בית דין שבירושלים מאה איש והורו כו'. ובמשנה שם ד' ע"ב הורו ב"ד כו' או שלא היה מופלא של ב"ד שם כו' כתב או שלא היה מופלא של ב"ד שם פירש בשעת הוראה ואע"ג דמניינם שלם דהי בו מבתלם מניינם מאי איריא מופלא אפילו כל דהו כו' אלא כגון שהיו יותר מע"א. נראה מזה דס"ל להר"ח דלכתחילה יכולים למנות ולקבוע סנהדרי גדולה יותר מע"א אלא ש אין מוסיפין על הסנהדרי גדולה יותר על מניינם הקבוע. כדי להכריע בדין שנחלקו לבד. ודבריו ז"ל נראין. דהא ילפינן ע"א מדכתיב אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן. כדאיתא במשנה בפ"ק דסנהדרין. והא אמרו שם אין עושין סנהדריות לשבטים אלא ע"פ ב"ד של ע"א ובגמרא שם ט"ז ע"ב אמרו מנ"ל כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות ומשה במקום ע"א קאי. א"כ אתה יכול ללמוד דממנים עד ק"מ. ע' זקנים דכתיב בקרא ומשה היה שקול ככולם. אלא דלא ילפינן אלא שסנהדרי גדולה לא תהא פחותה מע"א אבל נוכל למנות יותר ויותר. וממה שאין מוסיפין אם נחלקו אין ראיה. שהרי בדיני ממונות לא בעינן כלל סנהדרין אלא ב"ד של ג' ולכתחילה נוכל להושיב דיינים לדון דיני ממונות כמה שנרצה באין מספר ומ"מ פוסק הרמב"ם בפ"ח שם שאם נחלקו ומוסיפין אין מוסיפין יותר מע"א. אלמא שכך הוא ההלכה שאין מוסיפין בדין שנחלקו יותר מע"א (ועיין מ"מ בירושלמי בסנהדרין פ"ג ה"א שבד"מ אי מוסיפין יותר מע"א הוא מחלוקת שם) וה"נ ב"ד הגדול שהם בעצמם ע"א אין מוסיפין עליהם. ורש"י שכתב או שלא היה מופלא של ב"ד שם דלא היה מסנהדרין כו' ונתמנה אחר. וכן התוספות בסנהדרין ט"ז ע"ב שכתבו דמשנתנו ר' יהודה היא שלא היה אלא ע' סנהדרין והמופלא לא היה בחשבון הסנהדרין. לא פליגי ע"ז אלא שהם סוברים כיון דכתיב בקרא ואם כל עדת ישראל ישגו ומפרשינן אי איכא כולם הויא הוראה ובקרא מנין לא כתיב בעינן שיהיו בשעת ההוראה כל החברים שהן בחשבון הסנהדרין בזמן ההוא וכן לא ס"ל כהר"ח דסגי אם ישבו ע"א אף שהיה מניינם יותר. והנה מ"מ מאה אין ראיה דס"ל כר' יהודה דלא בעינן ב"ד נוטה בסנהדרי גדולה דאיכא למימר מאה לאו דוקא והכונה יותר מע"א ומאה נקטו לשון גוזמא. וכמו בכמה מקומות מאה הוא גוזמא. וכמו שאיתא בערובין ב' ע"ב ותני בר קפרא עד תמאה אמה בשלמא לבר קפרא נ' זמא. ואני חושב שהכונה מיוחדת נקטו מאה דיוסף הכהן בספרו המלחמה היהודיה ספר ב' פרק ח' אות ט' „כתב שהאיסים לא היו דנין עד אשר התאספו לא פחות ממאה חברים והמשפט שיצא מהב"ד הזה לא היה יכול להתבטל" נ"ל מזה שהאיסים היו סוברים שב"ד הגדול בלשכת הגזית צריך להיות לא פחות ממאה איש והם המירו על עצמם שלא נדון כל דין אלא ע"י ב"ד שמספר חבריו כמספר חברי הב"ד הגדול. וזה שנקטו בש"ס מאה לומר שאפילו הסכימו הב"ד הגדול לצאת דעת האיסים ומנו מאה איש. אע"פ שע"פ דין לא בעינן יותר מע"א. מ"מ לענין הוראה לא הויא הוראה עד שיורו כולם. וצ"ל בדעת האיסים שהם סוברים כהדורשי רשומות בספרי פרשה מסעי שאיתא שם ומניין שד"כ בכ"ג תלמוד לומר ושפטו העדה הרי עשרה והצילו העדה הרי עשרה כו' שלשים מניין כו' דורשי רשומות אמרו ג' עדות הכתובים בפרשה ללמדך שד"נ בשלשים. והנה בודאי אי אפשר לומר שס"ל שלשים דוקא ולא יותר. דהא בסנהדרין קטנה לכו"ע בעינן ב"ד נוטה. וכדאיתא בסנהדרין ג' ע"ב. אלא שהכונה ל"א. אף אנו נאמר שדעתם שבעינן ל"ג. דאי לא היה כתיב ושפטו העדה לבד הייתי אומר אין עדה פחותה מעשרה ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי י"א ודומיא להעדה דושפטו ה"נ העדה דוהצילו י"א וה"נ העדה דוהשיבו י"א בס"ה ל"ג וכתיב בקרא שרכך אגן הסהר אל יחסר המזג ודרשינן האי קרא. בסנהדרין ל"ז ע"א. בסנהדרי גדולה ודרשו שם אל יחסר המזג שאם הוצרך אחד מהם ללאת רואין אם יש כ"ג כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אל יוצא. ועיין בתוס' שם י"ד ע"ב ובשאר מקומות דיליף ממזיגת יין על חד תרין. וגם בירושלמי בסוף פ"ק דסנהדרין איתא צריך אחד מהם ללאת היה מסתכל אם יש שם כ"ג היה יוצא. וממילא לשיטת הדורשי רשומות והאיסים שסנהדרי קטנה היתה של ל"ג. כפי שכתבתי. היתה סנהדרי גדולה על חד תרי ל"ט וס"ל כר' יהודה דאין המופלא שבב"ד בחשבון הסנהדרין. כמ"ש התוס' סנהדרין ט"ז ע"ב. וכן כתבו שם בדף ג' ע"ב ובסוכה נ"א ע"ב. לכן היה עם המופלא מאה ונקטו בש"ס לענין הוראה מאה לפי שלהוראתם בעינן שגם המופלא יהיה עמהם ויסכים להם אף שלא היה בחשבונם. וכדאיתא במשנה שהבאתי או שלא היה מופלא של ב"ד שם. וכמו שכתבו התוס' לשיטתם דהאי משנה ר"י היא לא רחוק בעיני לומר שדורשי רשומות הם האיסים. ובברכות כ"ד ע"א איתא דורשי חמורות אמרו והיו חייך תלואים לך מנגד זה התולה תפליו ומביא רש"י הגירסא דורשי רשומות וכן בחולין קל"ד ע"ב דורשי המורות היו אומרים הזרוע כנגד היד כו' לחיים כנגד תפילה כו' ובספרי שופטים הגירסא דורשי רשומות היו אומרים הזרוע כו' שגם המאמרים האלה יצאו מהאיסים. וע"פ מה שכתבתי נ"ל לפרש הירושלמי בחגיגה פ"ב על המשנה הלל ומנחם לא נחלקו יצא מנחם ונכנס שמאי. לאיכן יצא יש אומרים ממידה למידה יצא. ואין הבנה לדברי הירושלמי האלה. דהנה כבר הקדימוני לשער שמנחם זה הוא מנחם האיסי שניבא להורדום בילדותו שימלוך על ישראל. ונ"ל שכשחדשו האיסים שב"ד הגדול צריך להיות לא פחות ממאה איש. ואולי מנחם בעצמו היה המחדש חדוש זה. לא היה יכול להיות חבר להב"ד הגדול שמספר חבריו לא היו יותר מע"א שלא היה לו לדעתו כח ב"ד הגדול לכן יצא מהב"ד. וזה כונת הירושלמי ממידה למידה יצא כלומר משיטה לשיטה. מלמוד ללמוד. ומידה היא כמו י"ג מדות דר' ישמעאל ובגיטין ס"ז ע"א בברייתא שנו מדותי שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של ר' עקיבא ובנדה ע"ב ע"א בברייתא אף אתם השוו מדותיכם:

אמרתי להביא כאן שנים ושלשה דברים מענין סוגיא דשעירים. והנה בחיבורי **פני המנורה** בארתי כל הסוגיא דשעירים לפי שיטת הש"ס דהכא ולפי שיטת הש"ס הבבלי והיוצא מביניהם וכמה וכמה מילי מעלייתא דאשכחן בהאי ענינא בס"ד וכאן לא אביא אלא אפס קצהו מעט קט מן הכלל כולו שיצא לחלק. למען לא יהא נשאר הנייר חלק:

(זה שייך לסוגיא דשעירים)

גרסינן בפ"ק דשבועות דף ח' ע"ב על המתני' דקתני יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה. כדיליף התם מקרא דכתיב בשעיר הפנימי וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל זה טומאת מקדש וקדשיו יכול על כל טומאה שבקדש יהא השעיר זה מכפר תלמוד לומר מפשעיהם לכל חטאתם חטאים דומיא דפשעים מה פשעים שאינן בני קרבן אף חטאים שאינן בני קרבן. יצא יש בה ידיעה בתחילה ובסוף והעלם בינתיים שזהו בקרבן עולה ויורד. ומנין שמכפר לשיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף. ולא לשאין בה ידיעה בתחילה אף על גב שאף היא אינה בת קרבן תלמוד לומר לכל חטאתם משמע להראוים לבא לכלל חטאת לכשיודע לו בסוף יצא שאין בה ידיעה בתחילה שאינה באה לכלל חטאת לעולם ומדכתיב לכל חטאתם ולא כתיב מחטאתם ילפינן דאינו מכפר כפרה גמורה כי אם תולה דלכל חטאתם משמע דאתו לכלל חטאת. ואין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר שנאמר בשעיר הנעשה בחוץ מלבד חטאת הכפורים וחטאת הכפורים הוא השעיר הנעשה בפנים הקישן הכתוב ללמדך שעל מה שזה מכפר זה מכפר מה הפנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה ומאי ניהו ידיעה בתחילה כדלעיל אף החיצון אינו מכפר אלא על שיש בו ידיעה ומאי ניהו ידיעה בסוף ולא בתחילה שזה אינו בא לכלל קרבן ומכפר עליו החיצון כפרה גמורה בלא תליה. ופריך התם מכדי אתקושי אתקוש להדדי ונכפר פנימי אדידיה ואדחיצון ונפקא מינה לגיכא דלא עביד חיצון אמר קרא אחת כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. ופירש רש"י ז"ל דבפרשת תצוה במזבח הפנימי כתיב וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה וקרא יתירא הוא דאי לאורויי שדם חטאת הכפורים מכפרין בהדיא כתיב באחרי מות ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו וגו' אלא לדרשא אתא דקאמר אחת דאין כאן אלא כפרה אחת. ופריך ונכפר חיצון אדידיה ואמאי דעביד פנימי ונפקא מיניה לטומאה דאירעה בין זה לזה אמר קרא אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. ופירש רש"י הרי זמני כתיב אחת בשנה וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יכפר בריש' דקרא סמך אחת לוכפר על קרנותיו ודרשינן מיניה וכפר אחת שאין כאן אלא כפרה אחת לימד שאינו מכפר הוא כפרה אחרת ובסיפא דקרא סמך יכפר לבשנה דכתיב אחת בשנה יכפר לומר שאין אחד מכל קרבנות השנה מכפרין כפרה זו אלא זה בלבד. וכתבו התוספות על הא דכתב רש"י תרי זמני וכו' ונראה דסברתו דלא מצינן למידרש הך דרשא מקרא קמא אף על גב דכתיב ביה נמי אחת בשנה משום דלא סגי דליכתוב אחת בלא שנה ולא מצינן למידרש מיניה אלא דרשא קמייתא דאין מכפר שתי כפרות ורבינו תם מפרש דהאי דרשא נמי שמעינן מקרא קמא מדלא כתיב אחת בעשור וכתב בשנה וקרא אחרינא איצטריך לגופיה דרשא. והנה לא ביארו לאיזה דרשא אלא סתם לגופיה דרשא. אבל קשיא לי לדבריהם דהא לעיל בד"ה ונכפר חיצון אדידיה. כתבו ואם תאמר המקשה דלא ידע הך דרשא אחת בשנה אמאי לא פריך דליכפרו או ליתנו תרווייהו אפנימי ויש לומר דהכי קושיא ודאי ידע שיתרץ לו אחת בשנה הואיל והחיצון אינו מכפר כפרה אחרת אלא זו אבל אפירכא דפריך ונכפר חיצון אדידיה ואדפנימי לא מיסתבר ליה למקשה דנימעוט מאחת בשנה כיון דעיקר כפרתו לא הוי דפנימי. ולפי תירוץ זה לכאורה איכא למידק דאם כן השתא דפריך ליה אמר קרא אחת בשנה אכתי אמאי לא פריך ליה דילמא מאחת בשנה לא אימעוט אלא דלא ליכפרו תרווייהו כפרה דפנימי והכי דסברת התרצן לא כן היא מכל מקום ליפרוך ליה היא גופה מנא לך דהא להא נמי איצטריך מיעוטא אלא וודאי על כרחך דסמיך אאחת בשנה בתרא דמיניה הוא דידעינן למעט גם לזה דלא נכפר חיצון אכפרה דידיה ודפנימי ואי מקרא קמא מדלא כתיב אחת בעשור לא הוי ידעינן למעוטי אלא דלא נכפרו תרווייהו אכפרה דפנימי כסברת קושייתם ולפי זה מוכרח הוא כפירוש רש"י והיינו דצריכין גם לסברא זו דמדלא כתיב אחת בעשור ילפינן למעט דלא נכפרו תרווייהו כפרת דפנימי ומאחת בשנה בתרא ילפינן למעט דלא נכפר חיצון אדידיה ואדפנימי. אלא דלזה נאמר דהתוספות כאן סבירא ליה כתירוץ הב' שתירצו לעיל אהך קושיא ואם תאמר המקשה וכו' שכתבו אי נמי יש לומר דסברא הוא שלא יבאו שניהם על דבר אחד ולא יועיל זה בלא זה. ואם כן ידעינן להא מסברא ולא איצטריך מיעוטא כ"א דלא נכפר חיצון אדידיה ואדפנימי ולהכי כתבו דקרא אחרינא לגופיה דרשא אתא. ומיהו קשיא לי על שכתבו לסברא זו בפשיטות והרי שעיר ראש השנה לרבי יהודה יוכיח דסבירא ליה דשעירי הרגלים ושל ראשי חדשים כפרה אחת הן מכפרין על שאין בה ואין בה ולמה בא שעיר ראש השנה אחר שכבר הקריבו שעיר ראש חודש דהוא הקודם אם לא על טומאה שאירעה בין זה לזה והכי איתא בתוספתא דפרק קמא בהדיא ומייתא הירושלמי בהלכה ד' שני שעירי עצרת ושני שעירי ראש השנה אם כיפר הראשון על מה השני מכפר על טומאה שאירעה בין זה לזה והתם מקשי עלה דהא רישא דהתוספתא ר' שמעון היא ולר' שמעון חולק כפרות הן וכו' ע"ש ועל כל פנים שמעינן דלר' יהודה ודאי אינו בא כ"א על טומאה שאירעה בין זה לזה בלבד והא האי מתניתין דכפרת פנימי וחיצון ככולי עלמא אתיא ר"ע בין לר' יהודה ובין לרבי שמעון ואם כן היאך כתבו לזה בפשיטות כל כך שאין זה סברא לומר שלא יבא [אלא] על זה בלבד הא לר' יהודה על כרחך הוא דנאמר כן. ולא נחתינן לדקדק בסברא שסבריתו מדלא קאמר לעיל נפקא מיניה להנך ביני וביני וכו' אם הסברא הזה על כל פנים הוא או לא. והנה בעל ק"א האריך הרבה והרבה ויותר מדאי בענין ביאור דברי התוספות וכל הסוגיא הרוצה לעיין יעיין שם. ואין זה מדרכינו ולא באריכות דברים כאלה. ומיהו על סברא זו קשיא כדאמרן. אשר על כן נאמר דמהרש"א גם זה תליא בפלוגתא דר"י ורבי שמעון אם קרא דאחת בשנה הבתרא מיותר הוא או לא דהרי לפי מה שבארנו לעיל דאף דהתוספות הקשו קושייתם לפי סברת המקשה דלא ידע מדרשא דאחת בשנה דאמאי לא פריך ניתנו או ליכפרו אתרווייהו אדפנימי לחוד וכו' מכל מקום גם לפי התרצן דמסיק לדרשא דאחת בשנה יש להקשות כן דמנא לן למעט דלא נכפר חיצון אדידיה ואדפנימי דילמא לא אתי למעט אלא דלא נכפרו תרווייהו לכפרה אחת בלבד אבל לא להך דנכפר חיצון אדידיה ואדפנימי כיון דעיקר כפרתו לא הוי דפנימי כסברת התוספות בהמקשה לתירוצם הא'. ועל כרחך דצאמת לפי תירוץ הזה צריך לומר דסמיך אאחת בשנה בתרא דקרא וכדפירש רש"י והיינו דגם לרש"י נאמר דאית לן סברא זו מיהת מה דכתבו התוספות לקמן דדיוקא דלא כתיב אחת בעשור דיוקא היא שהרי אנחנו צריכין לשלשה מיעוטי חדא דכפרה אחת מכפר ולא שתי כפרות כדיליף הש"ס דלא נכפר פנימי אדידיה ואדחיצון. ומדלא כתיב אחת בעשור ילפינן דלא נכפרו תרווייהו אדבר אחד ועל טומאה שאירעה בין זה לזה. ומאחת בשנה בתרא ילפינן דלא נכפר חיצון אדידיה ואדפנימי ושאירעה בין זה לזה דלזה צריך למעט אף דכבר נתמעט מכפרת שניהם בדבר אחד כמבואר. והשתא לרבי יהודה דאמרן דלדידיה נסתר סברת התוספות בתירוצם הב' וכדי לתרץ קושיית הש"ס דנכפר חיצון אדידיה ואדפנימי על כרחך דאתינן לתירוץ הא' וכדאמרן ואם כן אחת בשנה שפיר איצטריך לרבי יהודה. אבל לרבי שמעון איכא למימר דכסברת התוספות בתירוצם השני סבירא ליה ואם כן לא צריך קרא למעט דלא נכפרו תרווייהו בדבר אחד ועל טומאה שאירעה בין זה לזה בלבד דזה ידעינן מסברא. (ורצה לומר לענין שני קרבנות ביום אחד דוקא אבל לא בשני זמן הרבה ביניהם כמו שעירי הרגלים לר"ש וזה פשוט הוא ומוכרח לסברת התוס' לחלק כן) ולא צריך למעט כי אם דלא נכפר פנימי אדידיה ואדחיצון וכן דלא נכפר חיצון אדידיה ואדפנימי וזה נלמד שכל מקרא אחד ומדלא כתיב אחת בעשור כדברי התוספות ואם כן אייתר לן אחת בשנה בתרא לגופיה דרשא כדבריהם דלקמן. ואוסיף עוד לומר דיש לנו להכריח אליבא דרבי שמעון כמה שאמרנו דלשיטתיה אין לנו אלא כתירוץ השני דהתוספות ולא צריכין לתירוצם הא' דעל כרחך אין סברא כלל לדעת רבי שמעון דנימא שאינו בא אלא בשביל טומאה שאירעה בין זה לזה בלבד. וזה דודאי מה דהתוספות הקשו אמאי לא פריך דליכפרו או ליתנו תרווייהו אפנימי ותו לא. האי דליכפרו על כרחך לאו דוקא הוא דתרווייהו ליכפרו דהא הפנימי אינו אלא תולה וכבר גילה לנו הכתוב כדדרשינן מלכל חטאתם דכתיב גביה אלא כלומר דאימא החיצון מכפר הוא על מה שהפנימי תולה או דליתלי החיצון על אותה טומאה שהפנימי תולה ונפקא מיניה אם אירעה בין זה לזה. והשתא לא אותה הטומאה שהפנימי תולה היא מה שראויה לבא לכלל קרבן דוקא וכדקאמרינן אמר קרא לכל חטאתם מכלל דבני חטאות נינהו ואם כן הי את משכחת לה אליבא דרבי שמעון לטומאה שאירעה בין זה לזה שתהא נקראת בת קרבן דנימא דגם החיצון יתלה עליו עד שיבא לכלל קרבן ולא בא אלא בשביל זה בלבד דהרי טומאה דאי רי קרא היא טומאת קדש או טומאת מקדש שאכל את הקדש בהעלם טומאה או בהעלם קדש וכן שנכנס למקדש ובהאי קרא דפנימי גלי קרא טומאת קדש כדכתיב וכפר על הקדש וגו' ובקרא דלקמן גלי טומאת מקדש דכתיב וכפר את מקדש הקדש וגו' ואם כן מוכרחין אנחנו לומר דסלקא דעתך דגם החיצון יתלה על אותה שתולה הפנימי דצריך גם כן שיהיה שייכה בשניהם רצה לומר או שאכל את הקדש בטומאה או שנכנס למקדש דודאי אין לומר דאף אם שייכה באחד מהן ולא שייכה בשניה כגי דהא דומיא דפנימי איירינן ופשיטא לגאי שכתבו התוספות בד"ה כפרה אחת מכפר וכו' בעיקר הפירכא דפריך הש"ס ונכפר וכו' מכח ההיקש דאיתקיש פנימי לחיצון הוא דפריך דאית לן לומר על מה שזה מכפר זה מכפר וכו' וזה אין צריך לפנים דודאי אי אתה יכול לומר בענין אחר לפי הסלקא דעתך של קושית התוספות אלא שיהא שייך על שתיהן על הקדש ועל המקדש דהא אין החיצון בא אלא בשביל הטומאה מה הפנימי תולה עליה ולא בשביל דבר אחר אם כן הנח עצמך דצריך שיתלה או יכפר כדמיון הפנימי בכל חלקי צדדיו. ובהיות כן היאך אתה מוצא לרבי שמעון טומאת קדש שאירעה בין פנימי לחיצון ושתהא נקראת בת קרבן דנימא דהחיצון יתלה עליו עד שיבא לכלל קרבן כמו דאמרינן בפנימי שהרי אם אכל קדש בהעלם ביום הכפורים אין כאן בר קרבן לרבי שמעון דלית ליה איסור כולל כדאמרינן אליביה בשבועות דף כ"ד דסבירא ליה האוכל נבילה ביום הכפורים פטור וכן לית ליה איסור מוסיף כדאמרינן לדידיה בפרק ד' אחין דף ל"ג ומתני' דכריתות פרק ג' דתנן יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב וכו' מן המוקדשין ביום הכפורים הוא ודאי דלא כרבי שמעון דמפרש התם טעמא משום איסור כולל ואיסור מוסיף והא שמעינן לרבי שמעון דלית ליה כדאמרן ואם כן היאך שייך כאן תלית החיצון על אותה טומאה עד שיוודע לו אחר כך ויביא קרבנו. וכי תימא הא משכחת לה שהזיד באכילת יום הכפורים ושגג בקדש שלא ידע שהוא קדש אחר שהיה לו ידיעה בתחלה כדין העלם קדש ואם כן אין כאן איסור על איסור לענין קרבן העלם קדש הא נמי ליתא לדרבי שמעון דהא שמעינן ליה דדרים בפרק כלל גדול ובכמה מקומות בש"ס השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו ושאינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו וכיון שזה הזיד בכרת ואכל ביום הכפורים אינו שב מידיעתו קרינן ביה אף על שגגת קדש ואכתי לאו בר קרבן הוא וכן כתב התוס' בהדיא בפרק המצניע דף צ"ג ע"ב ד"ה ששגג על האוכלין והזיד על הכלי וכו' דכשהזיד באחד אינו חייב חטאת על השני ששגג בו ולא שב מידיעתו הוא וכו' וע"ש והכי נמי כעין זה. ומהאי טעמא נמי לא משכחת לה דידע שהוא קדש ואכל בהעלם טומאה דגם כן לאו שב מידיעתו הוא והיינו הך כדאמרן. ואם דלא משכחת לה בטומאת קדש שאירעה בין זה לזה אליבא דרבי שמעון שוב אי אתה יכול לפרש דעל טומאת מקדש בין זה לזה בלחוד הוא דהחיצון תולה דהא כבר הקדמנו דדומיא דפנימי ממש בעינן שתהא אותה הטומאה שייכה בקדש וגם במקדש וגם שתהא בת קרבן דנוכל לומר בה שיבא זה לכלל קרבן לכשיוודע לו וזה מוכרח הוא דהא מכח היקשא דאיתקשו להדדי קא אתינן עליה ואינו בא אלא בשביל דבר זה בלבד. באופן שנתבאר לנו היטב הדק לרבי שמעון אין כאן סברא כלל לומר שיתלה החיצון על טומאה שאירעה בין זה לזה בלבד כי אם דנימא דבא לכפר אדידיה ואגב יתלה גם אם אירעה לו טומאה בין זה לזה ושייכא בקרבן וכגון טומאת מקדש דהשתא לא קשה מידי דהא אינו בא בשביל זה לבד דנימא דדומיא דפנימי בכל צדדיו בעינן כדאמרן לפי הסלקא דעתך דקושית התוספות. ולפיכך לא פריך הש"ס אלא כגון זה. ומזה הוי קשה על דברי התוספות דהא עיקר קושייתם על כרחך דוקא לרבי יהודה היא דאלו לרבי שמעון לא סלקא אדעתין כלל כך קושיא דלא משכחת לה אליביה דנכפרו תרווייהו אכפרה אחת ועל שאירעה בין זה לזה ביום הכפורים ואם כן מאי מתרצי בהאי ועוד יש לומר וכו' הא לרבי יהודה נסתרה סברא זו מכח שני שעירים דראש השנה כדלעיל וכי תימא הא גם לרבי שמעון אכתי משני שעירי עצרת שמעינן נמי דנדחית סברא זו וכדאמר בתוספתא שהבאתי הא לא קשיא דהתם נוכל לומר דכיון דשאחד בגלל הלחם הוא בא לא איצטריך לן למימר דהשני דמוספין בא לכפר על שאירעה בין זה לזה תדע דגבי שעיר ראשון דעצרת לא כתיב ביה לכפר כדכתב גבי דמוספין ואם כן עיקר הקושיא משני שעירים דראש השנה אחד של ראש חודש ואחד לחובת היום והשתא לא קשיא כ"א לרבי יהודה דוקא ועיין לקמן במולק החמישי מגר הזה בסי' ו' מה שהוזכר שם מזה. ומעתה נאמר לדרכנו דנתחזק לן דתירוץ השני דהתוספות זהו אליבא דרבי שמעון דוקא. והשתא לדידיה לא צריך קרא למעט בכעין קושית התוספות כי אם למעט דלא נכפר אדידיה וכו' כדפריך הש"ס ומשני משום דכפרה אחת בשנה וכו' ואם כן אייתר לן אחת בשנה בתרא דקרא לגופיה דרשא לרבי שמעון כדכתבו התוספות לקמן וכמו שנתבאר. ותירוצם הראשון דוקא אליבא דרבי יהודה הוא דהא לא שייך כלל כתירוץ השני לדידיה כמו שביארנו דלמאי דסבירא ליה בכפרת שעירי הרגלים נסתרה סברא זו משעירי ראש השנה וכדלעיל. ע"כ מה שרציתי להביא כאן מביאור סוגיא זו המבוארת בחיבורי הנזכר:

הורו

בית דין [א] לעבור על אהת מכל מצות האמורות בתורה והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם בין שעשו ועשה עמהן בין שעשו ועשה אחריהן בין שלא עשו ועשה הרי זה פטור מפני שתלה בבית דין הורו [ב] בית דין וידע אחד מהן שטעו או תלמיד שהוא ראוי להורייה והלך ועשה על פיהם בין שעשו ועשה עמהם בין שעשו ועשה אחריהם בין שלא עשו ועשה הרי זה חייב מפני שלא תלה בבית דין זה הכלל התולה בעצמו חייב והתולה בבית דין פטור: **גמ'** °נפש כי *תחטא. אחת תחטא בעשותה תחטא הרי אילו מיעוטין. התולה בעצמו חייב והתולה בבית דין פטור. בכל אתר את מר מיעוט אחר מיעוט לרבות ובא את מר מיעוט אחר מיעוט למעט אמר ר' מתניה [ג]שנייא היא דכתיב מיעוט אחר מיעוט אחר מיעוט. *ר' חגיי שאל לחברייה מניין לאוכל ברשות שהוא פטור מה בין סבור שהוא חולין ונמצאת תרומה שהוא חייב מה בין המחזיק עצמו שהוא כהן ונמצא ישראל שהוא פטור אמרין ליה מן הוריות בית דין. אמר לון אוף אנא צריכה לי מה בין סבור שהוא חול ונמצאת שבת שהוא חייב מה בין סבור שהוא פסח ונמצא שלמים שהוא פטור אמרין ליה מן השוחט ברשות. אמר לון אוף אנא צריכא לי מה בין סבור שהוא מותר ונמצא

פני משה

הלכה א מתני' הורו בית דין לעבור. שאמרו לעם מותרים אתם לעשות זה ובדבר שחייבין על זדונו כרת כדתנן בפרק דלקמן: והלך היחיד ועשה. מתני' ר' יהודה היא דאמר יחיד שעשה בהוראת בית דין פטור. ואינה הלכה אלא כרבנן דאמרי יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב ועד שיהו העושים על פי ב"ד רוב יושבי ארץ ישראל אע"פ שהן שבט אחד או רוב השבטים ואע"פ שהן מיעוט הקהל מיושבי ארץ ישראל ואז בית דין מביאין פר העלם דבר של ציבור כלומר הציבור מביאין בשביל הב"ד והעושים על פיהם פטורין: שוגג על פיהם. שהיתה השגגה על פיהם ולאפוקי היכי שלא היתה על פי הוראת הב"ד כגון שהורו שחלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו שזה הוא על פי שגגת עצמו ולא על פי ב"ד וחייב: בין שעשו. ב"ד ועשה זה עמהן או אחריהן בין שלא עשו הב"ד כלל והוא עשה על פי הוראתם ה"ז פטור והב"ד חייבין שההוראה תלויה בב"ד ואין מביאין קרבן אלא על שגגת הוראה ולא על המעשה והמעשה תלוי בקהל: הרי זה חייב מפני שלא תלה בב"ד. ואע"ג דזה מזיד הוא שהרי ידע שטעו ואע"פ כן עשה כדבריהם ומזיד לאו בר קרבן הוא אפ"ה משכחת לה כגון ששגג וחשב מצוה לשמוע דברי חכמים ולעשות על פי ב"ד ואע"פ שהם טועים: זה הכלל. לאתויי מבעט בהוראה שאין דרכו לעשות על פי הוראת ב"ד ועכשיו עשה לא מפני שסמך על הוראתם אלא שנדמה לו בדעתו שהוא כך ה"ז חייב שהתולה בהוראת בית דין הוא שפטור: **גמ'** נפש כי תחטא. כתיב בחטאת יחיד ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה וגו' ודריש לה בת"כ פרשתא ז' להאי תחטא אנפש ועל אחת ועל בעשותה והרי אלו ג' מיעוטין: התולה בעצמו. חד מיעוטא אתא למעט הרילה בב"ד והכי דרשינן נפש כי תחטא מעצמה התולה בעצמו חייב לאפוקי התולה בב"ד: בכל אתר את אמר. והא קי"ל בכל מקום אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות והכא אמאי את אמר דאלו מיעוטין אחר מיעוט למעט הן: שנייא היא. הכא דכתיב ג' מיעוטין ולא אמרינן מיעוט אחר מיעוט לרבות אלא בשני מיעוטין ותו לא: רב חגיי שאל לחברייה. גרסינן להא בריש פ"ח דתרומות אמתני' האשה שהיתה אוכלת בתרומה וכו' וכן כהן שהיה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"א מחייב קרן וחומש ור' יהושע פוטר ושאל ר' חגיי מ"ט דר' יהושע דפוטר ומנלן לאוכל ברשו' כזה ובטעות הוא שהוא פטור וכי מה בין זה לשוגג בתרומה שכסבר שהוא חולין ואכלה שחייב ומה בין זה שהיה כסבור שהוא כהן ונמצא ישראל דאמרת שהוא פטור עכ"פ אכילתו בהרומה בטעות היתה וליהוי כשוגג דעלמא: אמרין ליה מן הוריות ב"ד. כלומר מהוריות ב"ד למדנו דבר זה דלא דמי שוגג באכילה עלמה שכסבור שהיא מותרת דבכה"ג הוא דחייבה התורה בקרבן כגון שכסבור על חלב שהוא שומן וכן נמי כסבור שהוא חולין ונמצאת תרומה דבהא הוא דמחייב קרן וחומש לאפוקי היכא דלא שגג באכילה עצמה שידע שהוא חלב ואכל עפ"י הוראת ב"ד דפטור מקרבן והכי נמי בידע שהיא תרומה ואכל בשגגת עצמו שכסבור שהוא כהן ומותר לו לאכלה דהויא דומיא דהוראת ב"ד וכה"ג לאו שוגג מיקרי לענין חיובא דקרבן וכן לחיובא דקרן וחומש בתרומה: אמר לון אוף הנא צריכא לי. כלומר עוד קשיא לי חדא הא דלקמיה ומתוך כך נמי קשיא לי היא גופה כדמסיק ואזיל: מה בין שוחט בשבת. סבור שהוא חול ונמצאת שבת דהוי שוגג וחייב בקרבן ומה בין סבור שהוא פסח ונמצא שלמים ושחט בשבת שהוא פטור לר' יהושע כדתנן בפ"ו דפסחים ושאר כל הזבחים ששחטן בשבת לשם פסח אם אינן ראוין לפסח חייב הוא לכ"ע דלא היה לו לטעות שזה כשר לפסח אלא ששחט בהעלם שבת או שלא ידע דשאר זבחים אסור לשחטן לשם פסח והוי העלם מלאכה ואם ראוין הן לפסח וכסבור שהוא פסח ונמצא שלמי' רבי אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר ומה בין זה לשוחט בהעלם שבת: אמרין ליה מן השוחט ברשות. מהאי טעמא הוא דפטור שה"י ברשות מצוה שחט שכסבור שהוא פסח וקסבר ר' יהושע טועה בדבר מצוה פטור הוא היכא שעושה מצוה כגון זה שהקריב קרבן דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין הן: אמר לון אוף הנא צריכה לי. והיא גופה מעיקרא קשיא לי דלדבריכם האומר מותר לאו שוגג הוא לענין חיוב קרבן. וה"נ כמו שהוא בתרומות. מה בין סבור שהוא שומן ונמצא חלב שהוא חייב מה בין סבור שהוא מותר ונמצא

מראה הפנים

הורו בית דין. נפש כי תחטא וכו'. הכי גרים לה בת"כ ומייתי לה התם בפרקין דף ב' ע"ב דמוקי למתני' כר' יהודה וכברייתא דהתם סיפרא דר' יהודה היא. ולא מייתי בברייתא כ"א דרשת חד מיעוטא ובבבלי פ' המנגיע דף ל"ג ע"א מפרש לה אליבא דר' יהודה להני ג' מיעוטי חד למעוטי זה עוקר וזה מניח וחד למעוטי זה יכול וזה יכול וחד למעוטי יחיד שעשה בהוראת ב"ד. ונראה דהך דרשה מנפש תחטא דרשינן לה דהנפש בעצמה היא שתחטא ולא הסומך על הוראות ב"ד והיינו טעמא דבברייתא דת"כ לא מייתי אלא הך דרשה ואע"פ שמציין כל הג' מיעוטין מפום דמיירי שם למידרש בהוראת ב"ד כדאיתא התם והך דרשה מרישיה דקרא אתיא ולפיכך מסיים שם בעינא דמיעוטא דרישיה דקרא ועוד דמאחת ומבעשותה הוא דדרשינן לזה עוקר וזה מניח ולזה יכול וכו' כדמשמע מסוגיא דהתם בהמצניע ומסוגיא דריש שבת דף ג' ע"א ועיין בתוס' שם ד"ה בעשותה וכו' אך קשה וכו' דזה עוקר וזה מניח נפקא מנפש או מאחת וכו' האי מנפש לאו דוקא הוא דמשמע מהתם דמאחת הוא דדריש ר' יהודה לזה עוקר וזה מניח ומבעשותה לשנים שעשאוה וא"כ מנפש ליחיד בהוראת ב"ד ממעט לה והכי מוכח נמי מדקאמר התם לר"מ מי כתיב נפש תחטא וכו' תרי מיעוטי כתיב חד לזה עוקר וכו' וחד ליחיד בהוראת ב"ד ופי' רש"י ז"ל נפש אחת חד מיעוטא הוא וכו' וא"כ לר"מ מבעשותה ממעט לזה עוקר וכו' ומנפש אחת ליחיד וכו' ומעתה לר' יהודה תרי מיעוטי דנפש אחת חד ליחיד וכו' וחד לזה עוקר וכו' וכמשמעות הברייתא דת"כ והא דלא חשיב להו התם כסדר הזה משום דקאי לפרושי פלוגתייהו בעניינא דשבת התם לתיכך אקדומינהו כך כ"ל והאי ישיבני המעיין בת"כ דאיכא התם ברייתא לקמן בעשותה התולה בעצמו חייב שתולה בב"ד פטור וכו' דס"ל איכא התם ברייתא אחריתא בעשותה אחת כשעשה את כולה לא העושה מקצתה וכו' ודעות חלוקות הן ותנאי הן בחילוק הדרשות וברייתא דמייתי הכא כהאי תנא דברייתא בתרייתא אתיא וקי"ל לא פירש כן ואין להאריך בזה:

שנייא היא דכת' מיעוט אחר מיעוט אחר מיעוט. והכי משמע מפשיטותא דהקושיא והסיק לה בקשיא בפ"ד דמגילה ובפ"ק דסנהדרין דף ט"ו ע"א גבי עשרה כהנים כתיבי בפרשה חד לגופיה אינך הוי מיעוט אחר מיעוט ולרבות ופריך אימא חמשה כהנים וכו' ופירש"י ז"ל דקמא הוי לגופיה ושני לו הוי מיעוט אחר מיעוט ושלישי סדר אילטריך לגופיה דדוקא כתביה ולא מיעט הוא אחר מיעוט הוא וכו' אלא דהתם דשייך לרבות ולמעט כחדא מילתא אמרינן דפלגא לרבות ופלגא לגופיה ולמעט והכא לא שייך כן ומיהא שמעינן מדאסיק הש"ס בקשיא מכח זה דכללא דמיעוט אחר מיעוט לרבות אינו אלא בשני מיעוטין ולא בשלשה מיעוטין וכדאמר הכא בסדיא. ורש"י ז"ל פירש לכא דהכא דהואיל ובחד קרא הן כולהו אתו לגמעט וכן מצא בל"ב מידות. ולפ"ז לא דמי להא דהתם דעשרה כהנים בפרשה כתיבי. ובתוס' משמע כדכתיבנא וע"ש:

מה בין סבור שהוא מותר ונמצא שהוא אסור שהוא פטור. כדפרישית והכי הוא בתרומות וכדמוכחא הסוגיא. וסיבר סוגית הש"ס הזה כמ"ד אומר מותר לאו שוגג הוא לענין קרבן וכשיטת רש"י ז"ל ריש פ' כלל גדול דפירש דפליגי בהא בתינוק שנשבה ע"ש וכן פי' הוא ז"ל במתני' דריש כריתות כהאי מ"ד אבל שיטת התוס' דלענין קרבן לא פליגי ודכ"ע אומר מותר שוגג הוא מלבד בהורג בשגגה דקראי יתירא כתיבי כדכתבו שם ובמכות דף ז' ע"ב וכדקאמר שם דף ע"ב ע"ב בפשיטות באומר מותר דמיפטר לגמרי ודאי לא וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל כמבואר בדבריו בפ"ז משגגות בהל' ב' ובכמה מקומות מהל' אלו ועיין בסוף פ"ה שם. ודע דבענין דרשת הסב מידיעתו פריך בריש מכלתין התם על ר' יוחנן דקסבר הורו ב"ד שחלב מותר ונתחלף

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סוי"ד) אתמר נירס"ג איתמר. (סוט"ו) ובא נירס"ג ובאן. (סוס"ז) דכתיב נדפס על הגליון ע' רש"י דף (ג' ע"א) ד"ס וב"ד מגלים ובירושלמי מפרש. (סוי"ט) עצמו נירס"ג בעצמו. (סוכ"א) אוף נירס"ג אף.

חדושי מהר"א גרידעץ

שנייא היא דכתיב מיעוט אחר מיעוט וכו'. כ"ב עי' סנהדרין בבלי ט"ו א' דשם הובא ט' מיעוטין וכולהו לרבות:

מסורת הש"ס

ויקרא ד ז

הוריות ג' ע"ב

(תרומה פ"ח)

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פי"ב מהל' שגגות הל' א' סמ"ג עשין רי"ז

ב
מיי' פי"ג שם הל' א והל' ה סמ"ג שם

ציון ירושלים

[ג]שנייא הוא דכתיב מיעוט אחר מיעוט עמס"פ ועצו"ת פמ"א ח"ב סי' ל"ד ומלאתיכרמב"ן ור"ן כחדושיהם לנדה דף מ' י"ב מה שכ' כזה ע"ש ותמלא שכל רז לא אנים מהם. ועי' בחדושי ת"ח ב"ק דף מ"ד וע' תוי"ט פ"ק דערלם משנה ב' ג:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

ונמצא אסור שהוא חייב מה בין סבור שהוא חלב ונמצא שומן שהוא פטור לא אמרו ליה כלום. אמר לון נימא לכון מינן °או הודע אליו חטאתו והביא. עאל רבי יוסי אמרין ליה קשי לן הדא מילתא אמר לון ולמה לא אגיבתוניה מן הדא או הודע אליו חטאתו והביא אמרין ליה חגיי קשיתה חגיי קיימתה. על דעתיה דרבי ישמעאל דלא מפנה אהן קרייה במחוייבי חטאות

ויקרא ד

תורה אור

ונמלא אסור שהוא פטור. ושם ג"כ נתחלף בדפוס וכתיב שהוא אסור ונמלא מותר וטעות הוא. וכלומר ומאי טעמא דאמריתו באומר מותר כי הכא דסומך על הוראת ב"ד שהוא פטור וכן גבי פסח ומאי שנא בכסבור שהוא שומן ונמלא חלב דחייב: לא אמרין ליה כלום. לא השיבו לו כלום על זה ואמר לון נימא לכון אנא מינן דכתיב או הודע אליו חטאתו והביא ורישיה דקרא אשר לא תעשינה בשגגה ואשם או הודע וגו׳ ודרשינן השב מידיעתו חייב על שגגתו ילא זה שאפי׳ יודע אינו פורש. והכי מסיים לה בהדיא בתרומות. שזה האומר מותר אינו שב מידיעתו הוא וכן זה שסומך על הוראת ב"ד אע"פ שהוא יודע שחלב הוא אינו שב מידיעתו הוא: עאל ר׳ יוסי. נכנס אח"כ ר׳ יוסי לבית המדרש ואמרו לו שנתקשו בדבר זה ששאל להן רב חגיי אמר להם ולמה לא השבתם לו מן הדא או הודע וכו׳ כדלעיל ואמרו לו כבר רב חגיי בעלמו שהקשה לנו זה היא קיימה ותירלה מן דרשת מקרא זה: על דעתיה דר׳ ישמעאל. ופריך הניחא הא דאמרת דמקרא דאו הודע ילפינן להסומך על הוראת בית דין שפטור מקרבן אליבא דר׳ ישמעאל שפיר הוא דמלינן למימר הכי דאיהו ס"ל בפ"ק דשבועות ומייתי לה לקמן דטעמא דבעינן ידיעה בתחילה גבי העלם טומאה והעלם קדש ומקדש משום דדריש ליה כרבי דכתיב ונעלם מכלל שידע ולר"ע אמרינן התם דס"ל ידיעה בתחילה להעלם טומאה מטעמא דדריש ונעלם ונעלם שני פעמים והטל וידע בין תרי ונעלם דלאחר שהיתה ידיע׳ נעלם ממנו למימר דבעי ידיעה בתחילה דאלו לידיעה בסוף ל"ל קרא דאי לא מתיידע ליה שחטא היכי מייתי קרבן ופרכינן התם על דרשת ר"ע התיבון הרי כתיב או הודע אליו חטאתו וגו׳ מעתה נימא נמי אם אינו ענין לידיעה בסוף דלא אילטריך תנהו לענין ידיעה בתחילה וא"כ בכל חטאות לימא דידיעה בתחילה בעינן ומשנינן פתר לה האי קרא דאו הודע לכדתנן בפ"ו דכריתות מחוייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יה"כ חייבין להביא אחר יה"כ וחייבי אשמות תלוין שעבר עליהן יה"כ פטורין מאשם תלוי אבל כי מתיידע ליה בתר יה"כ מחוייב להביא חטאת ולהכי אילטריך או הודע דאי לאו האי קרא ה"א דכי מתיידע ליה בתר יה"כ לא מייתי חטאת דהא כיפר עליה יה"כ דחטא שאינו מכיר אלא המקום הוא ואפי׳ במחוייבי חטאות וודאין ולא נודע להן עד אחר יה"כ ה"א דיה"כ מכפר דהא ביה"כ לא נודע לו וחטא שאין מכיר בו אלא המקום הוה הלכך כתב האי קרא דאו הודע דכי מתיידע ליה בתר יה"כ בעי לאתויי חטאת והשתא היינו דקאמר הכא: על דעתיה דר׳ ישמעאל דלא מפני ליה אהן קרייה דאו הודע במחוייבי חטאות

מראה הפנים

לו חלב בשומן ואכלו חייב והא לאו שב מידיעתו הוא ומשני רב פפא קסבר ר׳ יוחנן כיון דכי מתיידע להו לב"ד הדרי בהוא והוא נמי הדר ביה שב מידיעתו קרינן ביה. ומסוגיא דהכא לא משמע דס"ל כן אלא דהסומך על הוראת ב"ד לא קרינן ביה שב מידיעתו דהא מדמי לה להומר מותר ומפרש דהיינו טעמא דפטור מקרבן ולא דמי לכסבור שהוא שומן ונמלא חלב. וכן מוכרח הוא מדלקמן דשקיל וטרי לר׳ ישמעאל ולר"ע ופריך למ"ד האי קרא דאו הודע לדרשא אחריתא אתיא סומך על הוראת ב"ד מנ"ל דפטור אלמה לאידך מ"ד דרשה גמורה היא. ובחיבורי ספר באר מים חיים האריכותי בענין שב מידיעתו אם קאי האי מילתא למסקנת ש"ס דילן או לא. ועמדתי על דברי בעל המבנה למלך שהאריך הרבה ואני באורתי שם לדרכי בזה. ולא אביא כאן אלא בדרך קלרה דהך דרשה לכאורה כפלוגתא דר"ש ורבנן כמשמעות דורשין היא אבל באמת נ"מ טובי לדינא איכא בינייהו הדא הא דאמר הכא בענין אומר מותר אי שוגג הוי לענין קרבן דלר"ש פטור מקרבן הוא וכן נמי בהא דאמר התם לקמן במכילתין דף י"ת ע"א על האי פלוגתא מאי בינייהו וכו׳ אלא הכא באוכל נבלות לתיאבון ונתחלף לו חלב בשומן קמיפלגי וכו׳. מבואר מהאי סוגיא דלת"ק אפי׳ ממומר לתיאבון אין מקבלין ממנו קרבן לאותו דבר דמומר הוי וכדאמרינן בריש חולין דף ה׳ ע"א וכמסקנת רבא הכא ולר"ש מקבלין ממנו דשב מידיעתו קרינן ביה ועוד איכא נ"מ בינייהו לענין מומר דאיתחזק דלת"ק עד דאיתחזק לא הוי מומר ואפי׳ לחלל שבתות ולע"ז כדכתבו הת ס׳ בפשיטות בחולין דף י"ד ד"ה השוחט בשבת וכו׳ דבחד זימנא לא הוי מומר והוכיחו מההיא דשנים אוחזין בסכין דמוקי לה בישראל מומר וכו׳ וע"ש. והשתא נמי לענין דאין מקבלין ממנו קרבן אי בעינן מומר דאיתחזק או לא תליא נמי בפלוגתא דדרשי הת"ק ור"ש דלר"ש אפי׳ בחד זימנא לאו שב מידיעתו קרינן ביה ולת"ק לא הוי מומר עד דאיתחזק וזה מוכרח מדברי התוס׳ בריש חולין בהאי דלעיל ד"ה אינו שב מידיעתו שהקשו מה לריך קרא למעט אינו שב מידיעתו ועומד כרשעו הא הוי זבח רשעים תועבה וי"ל דאילטריך להיכא דחזר בתשובה אח"כ ובשעה שאכל לא הוי שב מידיעתו. ובארתי שם דהא דלא דייקי התוס׳ הכי אליבא דת"ק דדריש פרט למומר וע"כ נמי כדלא חזר בתשובה איירי דאי חזר בתשובה ודאי תו לאו מומר מיקרי ומקבלין ממנו אלא דטעמייהו דמליבא דר"ש לכאורה הוה משמע דאכתי אינו שב מידיעתו ועומד ברשעו הוא בשעת הבאת קרבן והלכך מקשי קרא למה לי תיפוק ליה דזבח רשעים הוי ועלה מתרלי דלר"ש ממעטינן קרא אפי׳ חזר בתשובה אח"כ אינו מביא קרבן על אותה עבירה שעבר בשעה שלא היה שב מידיעתו אבל מומר דת"ק לא משמע הכי דאע"פ שלא חזר בתשובה עדיין מ"מ אינו עומד ברשעו בשעת הבאת קרבן אלא שלא חזר בתשובה גמורה על מה שעבר והלכך לא דייקי אליבא דת"ק. נקטינן מיהת מדבריהם דלר"ש אע"פ שחזר בתשובה אח"כ אין מקבלין ממנו קרבן על אותה עבירה שעבר בתחלה והשתא איכא נ"מ גם בזה דהא לת"ק כיון שחזר בתשובה ודאי מקבלין ממנו דתו לאו מומר מיקרי כדלקמן. וממילא נתבאר לנו גם הנ"מ שאמרנו בענין מומר דאיתחזק דודאי לר"ש לא בעינן עד דאיתחזק אלא כיון שעבר פעם אחת אין מקבלין ממנו על אותה עבירה דלא שב מידיעתו סוה דסרי גדולה מזו אמרו דאפי׳ בשעשה תשובה אח"כ אין מקבלין ממנו על מה שעבר ומכ"ש כשעבר אפי׳ פעם א׳ ולא עשה תשובה. וזה אין לריך לפנים לר"ש אבל לת"ק לא מיקרי מומר כלל עד דאיתחזק וכדאמרן. ומעתה נדע דכל זה מבואר הוא בדברי הרמב"ם ז"ל דפסק כהת"ק וכפי אשר נתבאר כמ"ש בפ"ג מהל׳ מעשה הקרבנות הל׳ ד׳ ישראל שהוא מומר לעכו"ם וכו׳ וכ"כ עוד בפ"ג מהל׳ שגגות הל׳ ז׳ ככר ביארנו וכו׳ המעיין שם יתבאר לו דדעתו ז"ל דמומר דאתחזק בעינן כמ"ש שהוא מפורסם וידוע לעבותה והורגל בה. וכך הוא דעתו ז"ל במומר לע"ז ולחלל שבתות שאין בזה לבין שאר עבירות אלא לענין דבע"ז ובחילול שבת הוי מומר לכל התורה כולה ואין מקבלין ממנו קרבן על כל העבירות ובמומר לשאר עבירות אין מקבלין ממנו אלא לאותה עבירה דוקא אבל מ"מ בכולהו מומר דאתחזק בעינן בזה לא חילק ביניהם וכדעת התוס׳ דחולין דלעיל וכדמוכרת מהש"ס שהבאתו וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשובה מביאו הב"י בי"ד סי׳ קי"ט דלענין ע"ז וחילול שבת נמי כן הוא עד שהיה מוחזק בו ג"פ ע"ש. וכן מבואר בדבריו דהל׳ שגגות שם דאם חזר בתשובה מקבלין ממנו שכתב עד שיחזיר בתשובה וזה הכל כדברי הת"ק וכפי אשר נתבאר וכן במומר לתיאבון לפי המסקנא דרבא דלעיל לשת"ק (ומזה תדע דכל מה שהאריך בזה בעל מל"מ דבתחילה היה רולה לומר דהרמב"ם מחולק עם דעת התוס׳ בענין מומר לע"ז ולחלל שבת דלא בעינן איתחזק לדעתו ולבסוף חזר בו וכתב שהרמב"ם מסכים לדעת התוס׳ בזה והמעיין בדבריו יראה כי לפלפולא בעלמא טרח עלמו באריכות דברים כאלה כי מבואר נגלה הוא שדעת הרמב"ם כדעת התוס׳ כדמוכרת מסוגיא דלעיל ולא היה לריך הרמב"ם לכפול בדבר זה דאין חילוק בין שבת וע"ז לבין שאר עבירות אלא דבאלו הוי כמומר לכל התורה כולה ובשאר עבירות לאותה דבר דוקא אבל מומר דאיתחזק לעולם בעינן. וכן כמה שהאריך שם הרבה יותר מדאי בריש דבריו בענין פלוגתא דת"ק ור"ש ומביא כמה וכמה סוגיות. והנה ללא לורך הוא דגם זה מבואר נגלה הוא דדברי ר"ש כדרשא דידיה דלאו כהלכתא היא כמו שתראה לקמן מענין הנ"מ שבארתי והיותר מוכרח הוא מדין דשוגג בהומר מותר כדלקמן. ומזה לא דיבר כלום שם. וכן מה שתמלא שם שמפלפל בדברי ר׳ יוחנן ובתוס׳ בפ"ק דקידושין ורולה לומר דהתוס׳ אזלי לשיטתייהו דפ"ק דחולין והלכך אילטריך לטעמא דזבח רשעים וכו׳ כל זה מוקשה הוא דהא ר׳ יוחנן אית ליה דרשה דר"ש כדאמר בהדיא פ׳ כלל גדול וא"כ ודאי אפי׳ בפעם א׳ אין מקבלין ואפי׳ אם עשה תשובה וזה מבואר בהדיא לר"ש וכן כמה שר"ל שם דלא פליגי ת"ק ור"ש במומר אי בעינן איתחזק מדקאמר מאי בינייהו הא טובא א"כ וכו׳ למאי שנתבאר להו דיוקא הוא דמאי אמרת במומר לתיאבון אלא תדא מינייהו נקט ואין להאריך יותר). ומזה נולדה לנו עוד נ"מ לדינא בענין העושה ב׳ מלאכות מעין מלאכה אחת בשבת אחת כשוגג ואחת במזיד דלר"ש לא משכחת לה קרבן על השוגג דלא שב מידיעתו הוא כיון שעבר עליה נמי במזיד ולת"ק מביא קרבן על השוגג דהא לאו מומר מיקרי בשביל שעבר עליה עכשיו עד דאתחזק בג"פ. ובזה אמרתי שם ליישב קושית התוס׳ בפ׳ המלניע דף ל"ג ע"ב ד"ה שגג על האוכלין והזיד על הכלי וכו׳ שהקשה ר"י על פי׳ רש"י ועל פי׳ הרשב"ם ז"ל דכשהזיד באחד אינו חייב חטאת על השני ששגג בו דלא שב מידיעתו הוא וכו׳ ע"ש ולק"מ דכל זה לר"ש הוא דוקא אבל לת"ק דקי"ל כוותיה דדריש פרט למומר ומומר דאתחזק בעינן ודאי מביא הוא קרבן על הולאה דבשוגג דמשום דעבר בה נמי במזיד בהאי חדא זימנא לאו מומר מיקרי. ואחרי אשר נתבאר לנו הא דלעיל מכמה מקומות בהש"ס נדע השתא דהא דפריך ומשני לה מההיא דשב מידיעתו בכל מקום בש"ס לאו אליבא דהלכתא דלהת"ק דר"ש ע"כ דאינו מודה להאי דרשה כמבואר הכל. והשתא הא דפריך בבבלי הכא בריש מכלתין לר׳ יוחנן מהא דר"ש ומשני לה לא סיה מן ההכרח לבעל הש"ס לשנויי הכי דהוי מצי לשנויי ר׳ יוחנן כדרשת ת"ק ס"ל ופליג אדר"ש אלא דמלינו לפרש דמשני דאיכא למימר נמי דהא דר׳ יוחנן אפי׳ לדרשת ר"ש אתיא שפיר דכיון דכי מתיידע להו לבי דינא וכו׳. אבל האמת הוא דאליבא דר׳ יוחנן קיימינן ואיהו גופיה ע"כ דס"ל כדרשת ר"ש כדאמר בהדיא בפ׳ כלל גדול דף ס"ט ע"א גבי פלוגתא דר"י ור"ל אליבא דרבנן דמוגבז מ"ט דר"ל אמר קרא אשר לא תעשינה וכו׳ ולר׳ יוחנן האי קרא דר"ל מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא וכו׳ אשר לא תעשינה השב מידיעתו וכו׳. ואחרי כל זה שנתבאר לריך שתדע דהרמב"ם ז"ל דפסק כר׳ יוחנן דריש מכילתין וכר׳ יוחנן דכלל גדול כמבואר בדבריו בהל׳ שגגות בריש פ"ב כר׳ יוחנן דכלל גדול ובסוף פ׳ י"ג כר"י דמכילתין לא פסק אלא כדיניה אבל לא כטעמיה ודרשיה דלא אזלא אלא לר"ש וככר נתבאר דבכל חלקי נ"מ דבין ת"ק ובין ר"ש פסק הוא ז"ל כת"ק. ודרשא דר"ש לא קאי כלל אליבא דהלכתא כדלעיל ועוד הכרח לזה מהסוגיא דהכא דמפרש טעמא למ"ד אומר מותר לאו שוגג מיקרי מדרשת ר"ש השב מידיעתו וכו׳ והשתא לדידן דקי"ל דאומר מותר שוגג הוא לענין קרבן ע"כ דלית לן דרשת ר"ש במידי. וזו ראי׳ שאין עליה תשובה. ומזה שנתבאר ניחא לן להבין מה שפי׳ רש"י ז"ל בריש כלל גדול אליבא דר׳ יוחנן ור"ל דקסברי אומר מותר לאו שגגה היא משום דבהדיא קאמר לקמן אליבא דר׳ יוחנן דס"ל כדרשת ר"ש ור"ל נמי לא פליג עליה בהא מסברא דנפשיה ואף דלית ליה לדרשת ר"ש בזה. ורבא דמפרש לה התם לדרשי דקראי אליבא דר"ל ור׳ יוחנן הוא דקאמר לה ולי׳ לא ס"ל כדרשת ר"ש דהא בהדיא קאמר לקמן והוזכר לעיל עד כאן לא בעא רבא מר"נ אלא אי לחיובי חדא או תרתי אבל למיפטר לגמרי לא והשתא בהא פסק הרמב"ם כרבא ור"נ דבתרתי ניהו. וכר׳ יוחנן בדיני׳ פסק משום דהלכתא כוותיה לגבי רב דהכא ולגבי ר"ל דהתם אבל לא כדרשיה. ולא תיקשי קושית הש"ס אליבא דהרמב"ם כדמקשי בכלל גדול האי קרא דר"ל מאי עביד ליה דבאמת האי לא תעשינה לא דריש ליה אלא לדרשא אחריתא כדכתב בריש פ"א משגגות בהל׳ ב׳ וכל עבירה וכו׳ אין מביאין אלא על שגגת ל"ת שני׳ אחת מכל מלות ה׳ אשר לא תעשינה. וכדדריש לה בת"כ. איברא דאכתי אף דהא דלעיל הכל ניחא מ"מ בהא גופה טעמא בעי אמאי הניח דרשת הש"ס בזה בכמה מקומות דדריש לה מהקישא דע"ז להאי דריש הל׳ שגגות כמבואר במכות ובריש כריתות ולמה תפס דרשת הת"כ לעיקר. ובזה בארתי על נכון בחיבורי שם בס"ד והראתי באלבע דבכל מקום אשר הוזכר בש"ס מענין האי היקישא לאו אליבא דהלכתא הוי אלא כר"ע אתיא ולא קי"ל בזה כוותיה לענין היולא מזה ואין כאן מקומו להאריך עוד בזה ודי במה שנתבאר:

על דעתיה דר׳ ישמעאל דלא מפנה אהן קרייא וכו׳. המעיין בסוגיא זו יתבאר לו היטב ומתוך הסוגיא דפ"ק דשבועות הל׳ ב׳ וכפי אשר בארתי בפנים יתבאר לו דמכאן הוא מוכרת כפי׳ רש"י ז"ל בריש שבועות דף ד׳ ע"ב כדרשת ר"ע ונעלם ונעלם ב"פ וההכרח מסוגיא זו דהאי קושיא דהתיבון דהתם ע"כ אדרשת ר"ע ונעלם ונעלם דלעיל התם נמי קאי דאיהו הוא דס"ל דלידיעה בסוף ל"ל קרא דאי כפי׳ ר"ת גם אליבא דר"ע א"כ אינו מוכרת לר"ע דס"ל הכי לאיכרית אליביה דמפנה האי קרא דאו הודע

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"א) שהוא חלב ונמצא שומן נירס"ב (חלב) [שומן] ונמצא (שומן) [חלב]. (סו"ב) לא אמרו נירס"ב אמרין. (סו"ג) מינן נירס"ב אנא. (סו"ו) חטאתו והביא נירס"ב חטאתו אשר חטא והביא. (סו"ז) חגיי קיימתה נירס"ב וחגיי קיימתה. (סו"ח) דלא נירס"ב דו.

בכר לאדן חגי קשיתה חגי קיימה כנ"ל:

מסורת הש"ס

חטאות וכו' דהא לדידיה דדריש מוגעלם מכלל שידע לידיעה בתחילה בהעלם טומאה וקדם לא קשיא האי קושיא דמקשי התם אליבא דרבי עקיבא דאיהו לא ס"ל האי סברא דלידיעה בסוף ל"ל קרא וכדדרש לה התם באמת גם לידועה בסוף מדכתיב והוא ידע הרי שתי ידיעות וא"כ ה"נ קרא הכא או הודע גבי חטאות דעלמא לא אייתר ליה לר' ישמעאל למדרש ביה להא דתנן בכריתות אלא דלגופיה איצטריך לידיעה בסוף דלייתי קרבן וממילא שפיר שמעינן לדרשא דשב מידיעתו בעינן מהאי דרשא גופיה דהכי דרשינן אשר לא תעשינה או הודע וגו' כלומר אם היה לזה ידיעה כמו דצריכה ליה ידיעה השתא לקרבן היה פורש ושב מהחטא מחמת ידיעתו ולאפוקי הסומך על הוראת ב"ד דלא שב מידיעתו הוא: על דעתיה דר"ע. אלא אליבא דר"ע דאיהו מפנה להאי קרא דאו הודע לכך דרשה במחוייבי חטאות וכו' דתני וכו' כדלעיל ולדידיה קשיא השתא מנא ליה למידרש הכא דהסומך על הוראת ב"ד פטור מקרבן דאליביה דדרים או הודע מכלל מקום ואפי' לאחר יה"כ לא מצינן למידרש להא מהאי קרא גופיה כדדרשי' אליבא דר' ישמעאל: ומשני מן הדא. דאמרינן בברייתא דלעיל דדרים אליבא דר' יהודה מנפש תחטא וכו' התולה בב"ד פטור וה"נ דרים לה ר"ע: אין חייבין. ב"ד בהוראתן אלא על דבר שהיה גלוי להן בתחילה ואח"כ נכסה ונעלם מהן ולאפוקי אם נעלם מהן הדבר מתחילה: ומה טעמא ונעלם וכו'. קס"ד מוגעלם דריש דמכלל שידעו בתחילה והיינו דפריך הניחא הא לדעתיה דר' ישמעאל דדריש התם לידיעה בתחילה מוגעלם מכלל שידע וכו' כמו שהובא לעיל אלא על דעתיה דר"ע דדריש התם לידיעה בתחילה מוגעלם ונעלם שתי פעמים הכא מנא ליה ומשני ת"ל ונעלם דבר כלומר מדבר דרשינן לה הכא דמיותר הוא עד שיהיה הדבר גלוי להן ונכסה מהן: אין חייבין וכו'. כלו' וכן הא דתנן לקמן עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת ולא שיורו לעקור את כל הגוף נמי מדבר דרשינן דבר מהמצוה ולא כל המצוה: והן שהורו מותר. הא דאמרינן בעקירת כל הגוף פטורין דוקא אם הורו להדבר להיתר לגמרי כגון דתנן לקמן אמרו אין נדה בתורה אין שבת בתור' והתירו הדבר אבל אם הורו פטור ממיתה או מקרבן במקום דשייך אבל אסור הוא לא בדא אמרו דהרי אין כאן עקירת כל הגוף לגמרי: מלישכת הגזית. מב"ד הגדול היושבין בלישכת הגזית: מן המקום ההוא וגו'. גבי זקן ממרא כתיב ויליף דבר דבר כתיב הכא ונעלם דבר מעיני הקהל וכתיב התם על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא וגו' מה להלן מב"ד שבלשכת הגזית אף כאן עד שתהא הורא' מב"ד שבלשכת הגזית: נכנסו מאה. ליסב ולהורות עד שיורו כולן וישגו בהוראה זו: תמן. גבי עיבור שנה א"ר זעירא לעיל בפ"ק דסנהדרין בהל' ב' והוא שיהו כולן מורין ומודין זה לזה מטעם אחד ולאפוקי אם זה אומר מלד זה ראוי לעבר השנה וזה אומר מלד אחר: וכא מה. הכא מאי אם בעינן שיהו כולן מורין מטעם אחד ולא איפשיטא: הלך היחיד ועשה שוגג על פיהן. קתני במתני' ופריך וכי

תורה אור

חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יה"כ ניחא על דעתיה דר"ע דמפנה אהן קרייה במחוייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יה"כ. דתני *מניין א למחוייבי *חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יה"כ שהן חייבין להביא לאחר יום הכיפורים וחייבי אשמות תלויין פטורין ת"ל או הודע אליו חטאתו והביא אף לאחר יום הכפורים. מן הדא נפש כי תחטא אחת תחטא בעשותה הרי אילו מיעוטין התולה בעצמו חייב התולה בבית דין פטור אין חייבין אלא על דבר שהיה גלוי להן ונכסה מהן ומה טעמא ונעלם דבר דבר שהיה גלוי להן ונכסה מהן. על דעתיה *דרבי *ישמעאל דו אמר ונעלם ממנו מכלל שהיה יודע והוא ידע הרי שתי ידיעות על דעתיה דרבי עקיבה דו אמר ונעלם ממנו ונעלם ממנו שני פעמים מכלל שבאת לו ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בנתיים ת"ל ונעלם דבר דבר שהיה גלוי להם ונכסה מהן אין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת. שמואל אמר והן שהורו מותר אבל אם הורו פטור לא בדא. *אין חייבין עד שתהא הורייה מלשכת דברים י"ז הגזית אמר רבי יוחנן טעמא דהדך תנייא °מן המקום ההוא אשר יבחר ה'. אמר רבי מנא בר תנחום לנכנסו *מאה עד שיורו כולן. תמן *אמר רבי זעירא והוא שיהו כולן מורין מצד אחד וכא מה הלך היחיד ועשה שוגג על פיהן וכי

(ת"כ פ' ויקרא) כריתות כב

(שבועות פ"ק) (שם ד')

(פסחים פ"ו)

הוריות ג ע"ב (סנהדרין פ"ק)

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פי"ב משגגות ה"ט

ציון ירושלים

לנכנסו מאה עד שיורו כולן עיין מל"מ פ"ט ממגג' ה"ג

מראה הפנים

הודע להא דתנן בכריתות והאי אית דבעי נשמעינה וכו' דמייתי התם לא הוזכר שם ר"ע בהדיא אלא כדאמרן ואף דנראה לכאורה דאליבא דר"ע קאמר לה וכמה שפירשתי שם כזה מיהו אין להכרית הא דהכא לר"ע אלא מהאי ונעלם ונעלם ואין מן הצורך להאריך ולכפול בדברים ועיין שם ד"ה ואפי' כר"ע אתייא. וגם נתבאר דסוגיא דהאי ש"ס ס"ל דר' ישמעאל נמי בעי ידיעה בתחילה כמבואר התם והכא ופליגא בהא אסוגית הבבלי אליבא דר' ישמעאל וכן בסברת רבי כמבואר שם. ושמעינן הכא מהסוגיא דר' ישמעאל ור"ע פליגי נמי כפלוגתא דר' יהודה ורבנן הכא ולר"ע מיהת משמע להדיא דס"ל כר' יהודה וכדדריש דדרים מנפש תחטא וכו' למעוטי נמי יחיד שעשה בהוראת ב"ד מקרבן. ודע דר' יוחנן נמי ס"ל כר' יהודה דיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור כדמוכרת לקמן וכן מוכרת מדר' יוחנן דהתם כדמוכרת מההיא דזבחים ועיין לקמן בהל' ב' ד"ה הפרים הנאתו:

אין חייבין אלא על דבר שהיה גלוי להן וכו'. מהכא משמע דדרים ליה בפשיטות דונעלם דהאי קרא מכלל שידע משמע. וכרים שבועות באריתי מענין זה אליבא דרבא ודעת הרמב"ם ז"ל דלא ס"ל לידיעת בית רבו וע"ש וכרים פ"ב. ודינא דהכא פשוט הוא ואם שלא הוזכר התם דהא בעינן שיהו ראוין להוראה ואם נעלם ממנו דבר מעיקרא ולא ידע א"כ אין ראוי להוראה לאותו דבר הוא אלא דבמתני' לקמן למדו מג"ש דעדה עד שיהו כולן ראוין להוראה לכל הנכנסין שם ולמעוטי נמי שאינו ראוי ליסב בסנהדרין אע"פ שהוא יודע להורות כדתנן התם. והכי מפירש בהדיא בת"כ דהיכי שאין יודעין איסורו של דבר קרי ליה שגגת מעשה ואין ב"ד חייבין בשגגת מעשה וה"ג שם בפרשתא ד' בהאי ענינא. ישגו יכול יהו חייבין על שגגת המעשה ת"ל ישגו ונעלם דבר הא אינן חייבין אלא על העלם דבר ועל שגגת המעשה. ובעל ק"א פי' יכול יהו חייבין על שגגת מעשה שעשו הציבור בלי הוראתם וכו' ע"ש. ואין פירושו כן אלא ה"ק יכול יהו חייבין על שגגת מעשה של הוראה שלא ידעו האיסור של דבר בתחלה ת"ל ישגו וכו' כלומר אינן חייבין אלא בנעלם מהן הדבר ועל שגגת מעשה של הציבור שעשו הקהל על פיהם. וכן הוא מבואר בהדיא בספרי זוטא הנקרא פסיקתא דגרים שם ישגו יכול יהו חייבין על שגגת מעשה ת"ל ונעלם אין חייבין דבר על שגגת מעשה שלא ידעו איסורו של דבר והורו בו להתיר. ולקמיה דרים ועשו הקהל על פיהן בשגגת מעשה. והנה זה מבואר כדקאמר הכא. (ונראה דיש חסרון בפסיקתא דד"כו להביא ברייתא דת"כ והדר מפרש לה וכצ"ל ת"ל ונעלם דבר אין חייבין אלא על העלם דבר ומפרש מה היא על שגגת מעשה שלא ידעו וכו') וכלאו הכי הוא תמוה הפי' של ק"א דבפשיטות קאמר התם דף כ' ע"ב בפירושא דברייתא עדיין אני אומר וכו' אלימא בשגגת מעשה. בלי הוראה. ב"ד מאי עבידתייהו. וא"כ לזה ל"ל קרא הכא למעט. וא"ת לר"ע דדרים הכא מדבר שהיה גלוי להן וכו' והא בעינן האי דבר פרט לעוקר כל הגוף כדאמרינן לקמן דדרשינן ונעלם מדבר לא כל דבר וי"ל דר"ע ס"ל כדרשה דר' הילא לקמן בהל' ג' דדרים להא ממצות ולא כל מצות וכן דרים לה הזקים התם דף ד' ע"א:

שמואל אמר והן שהורו מותר וכו'. אין לפרש להא דשמואל דעל הוראה דב"ד סתם קאמר דדוקא כהורו מותר אבל לא פטור אבל אסור דהא בהדיא תנן לקמן דהא דבעינן הוראת ביטול מקצת וקיום מקצת אבל הכא על שומרת יום פטור וכו' אלמא דהוראת פטור הוית הוראה הלכך נראה כדפרישית בפנים דאפרט לעקירת הגוף קאי מיהו צריך קצת יותר ביאור דמילתיה דשמואל לדינא הוא וזה דמפרש דלא קרי עקירת כל הגוף עד שיורו מותר לגמרי כל הדבר כגון שיורו שהחלב הוא מותר לגמרי דודאי לאו הוראה היא אלא דבעינן שיורו זה החלב הוא מותר או פטור וזה החלב הוא אסור כגון שחלב הקב"ה וחלב הכליות וכיוצא כזה וכן אמר בהדיא הכא לקמן בהלכה ג' לא שהורו מותר לאכול חלב אלא יודעין היו שאסור לאכול חלב וכו' כדפרישית שם וכן דקדק הרמב"ם ז"ל בפי"ג משגגות הל' ד' הורו ב"ד בחלב מן החלבים שהוא מותר וכו' וכלומר דאל"כ אלא הורו חלב סתם שהוא מותר הוי עקירת כל הגוף וכן הוא בשאר כל המצות כמ"ש לקמן בפי"ד כלשון המתני' ומסקנת הש"ס וסיים וכן אם טעו ואמרו שהאוכל דם שילא בשעת שחיטה הוא החייב וכו' ועיין עוד מזה לקמן הל' ב' ד"ה חלב כוליא:

אין חייבין עד שתהא הורייה מלשכת הגזית וכו'. הא דמפרש ר' יוחנן טעמא משום דילפינן מזקן ממרא ולכאורה קשה דהא במתני' דסוף פירקין דחכמים אמרו כן והלכתא כוותייהו דאין חייבין אלא על הוריית ב"ד הגדול בלבד ולמדו מדכתיב ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' יש לומר דכוונת דברי ר' יוחנן כך הוא משום דמצינו דפליגי אמוראי אי ילפינן דבר דבר מזקן ממרא או לא כדגרסינן התם בדף ד' ע"א על טעמא דמתני' דלקמן דלקיים מקצת ולבטל מקצת בעינן דעולא וחזקיה ורב נחמן בר יצחק דרשו מגופיה דקרא מדבר וממצות. ורב אשי הוא דיליף דבר דבר מזקן ממרא והשתא ר' יוחנן גופיה ע"כ דלא ס"ל דדבר דבר דהא בהדיא קאמר התם דף ג' ע"ב דאין חייבין עד שיורו כולן דוקא ולא רובן וכדר' מנא בר תנחום הכא לקמיה ואי אית ליה ג"ש מזקן ממרא א"כ נילף נמי מהתם דלא בעינן כולן דוקא אלא רוב ב"ד הגדול סגי כדין זקן ממרא דהא אין ג"ש למחצה וכן תנא דמתני' דלקמן אליבא דחכמים ג"כ לית ליה ג"ש דבר דבר דאי איתא לימא מהג"ש ועוד דהא איכא נ"מ בכה דאי מג"ש א"כ כמו זקן ממרא דוקא אם ב"ד יושב בלישכת הגזית הא אם יצאו משם אין דינו כזקן ממרא כדאמרינן בסנהדרין מלאן בבית פגי וכו' מן המקום וגו' מלמד שהמקום גורם ואם ילפינן מואם כל עדת ישראל וגו' א"כ ב"ד שגדול הוא דבעינן אבל לאו דוקא יושב בלישכת הגזית והשתא היינו דקאמר ר' יוחנן הכא טעמא דהך תנייא דקאמר דוקא שתהא הורייה מלישכת הגזית משום דיליף דבר דבר מזקן ממ"ת דכתיב גביה מן המקום ההוא וגו' אבל אנא לא ס"ל כוותיה אלא כתנא דמתני' אליבא דחכמים דילפי לב"ד הגדול מואם כל עדת וגו' אבל לא בעינן שתהא הורייה מלישכת הגזית דוקא והלכך סבירא לי נמי דעד שיורו כולן כדאמרן ועיין בדיבור דלקמן:

נכנסו מאה עד שיורו כולן. הכי אמר ר' יוחנן התם דף ג' ע"ב ואיתותבו דברי ר' יוחנן אלא ברוב מורין הני דקי"ל בכל מקום רובו ככולו אלא עד דאיכא סנהדרין כולן בעינן וכ"כ הרמב"ם ז"ל בסוף פ' י"ב משגגות. ויהיו כולן ראוין להוראה ויטעו כולן או רובן בדבר זה שהורו בו. ודברי ר' יוחנן אזלו כתנא דהתוספתא דגרים בפ"ק חומר בהורייה שאין בד"נ בבהורייה עד שהורו כולן כאחד ובד"נ הולכין אחר הרוב וחומר בד"נ שאין בהורייה בבהורייה עד שיורו ב"ד שבלישכת הגזית ובד"נ נותנין בכל מקום. והאי ב"ד שבלישכת הגזית ר"ל ב"ד הגדול שהן יושבין בלישכת הגזית אבל לאו דוקא שתהא הורייה בשעה שהן יושבין בלשכת הגזית דהא האי תנא דהתוספתא ע"כ דלית ליה ג"ש דבר דבר מזקן ממרא דהכא לא פליג אתנא דמתני' כמבואר בדיבור דלעיל והך תנייא דלעיל הוא דס"ל ג"ש דבר דבר כאשר נתבאר:

תמן א"ר זעירא וכו'. ובדפוס אלל הש"ס הבבלי כתוב והכא אמר כן. וטעות הוא דלאו קושיא היא ולא נזכר לעיל ר"ז או איזה ענין שיסתור להא דר"ז בסנהדרין. ובענין הבעיא לא הוזכר מזה התם בפרקין וכן לא כתב הרמב"ם מענין דמסתפק הכא. ומשמע דהוראה דהכא כהוראה דעלמא ולהאי מ"ד עד שיורו כולן ויסכימו לדעה אחת אבל מטעם אחד לא בעינן וכן למאי דקי"ל דרובו ככולו כמה שנתבאר לעיל:

וכי

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"א) ניחא גירס"ב תי' ניחא מוקף. (סו"ב) דמפנה גירס"ב דו מפני. (סו"ג) דתני גירס"ב דתניא. (סו"ח) בעשותה הרי גירס"ב בעשותה תחטא הרי. (סוכ"ו) שבאת גירס"ב שהיתה. (סו"כ) שתהא גירס"ב שתבא. (סוכ"א) יוחנן גירס"ב יונתן. (סוכ"ב) מנא גירס"ב מונא. (סוכ"ד) והוא שיהו גירס"ב והן שהיו. (סוכ"ה) וכא מה גירס"ב והבא אמר כן.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

הוריות ב ע"ב

וכי יש זדון לשגגה ליחיד אצל הוריית ב"ד רבי אימי בשם רשב"ל מתניתא כגון שמעון בן עזאי *יושב לפניהן. מה אנן קיימין אם ביודע כל התורה ואינו יודע אותו דבר אין זה שמעון בן עזאי ואם ביודע אותו הדבר ואינו יודע כל התורה שמעון בן עזאי הוא אצל אותו הדבר אלא כי נן קיימין ביודע כל התורה וביודע אותו הדבר אלא שהוא כטועה לומר תורה אמרה אחריהם. ואם בטועה לומר התורה אמרה אחריהם אין זה שמעון בן עזאי כהדא דתני [י]יכול אם יאמרו לך על ימין שהיא שמאל ועל שמאל שהיא ימין תשמע להם ת"ל ללכת ימין ושמאל שיאמרו לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהיא שמאל. מאי כדון רבי יוסי בשם רבי הילא לפי שבכל מקום שוגג פטור ומזיד חייב וכא אפילו מזיד פטור מפני שתלה בב"ד. חברייא בשם שמואל יחיד משלים לרוב הציבור היא מתניתא אבל כל יחיד ויחיד שעשה בפני עצמו פטור אמר רבי יוחנן אפילו כל יחיד ויחיד שעשה בפני עצמו מביא כשבה ושעירה. וקשיא על דעתיה דשמואל לא נמצא כל יחיד ויחיד מתכפר לו בשני חטאות רבי זעירא בשם שמואל היחיד תלוי אכלו רוב ב"ד מביאין אכלו מיעוט היחיד מביא. כל

וכי יש זדון לשגגה ולמה לי למיתני שוגג פשיטא דעשה שוגג דהא הוראה בשגגה היא וכי שייך מזיד הכא: ליחיד אצל הוראת ב"ד. כלומר האי שוגג הא קמ"ל דדוקא לשגגת יחיד אצל הוראת ב"ד שהשגגה על פיהם היא אבל אם היא שגגת עצמו כגון שב"ד הורו שחלב מותר והוא אכל בשגגה שלו שנתחלף לו חלב בשומן דמהו דתימא דפטור דהא בלאו הכי היה אוכל על פי הב"ד שהורו שמותר קמ"ל הואיל שלא על פי ב"ד עשה חייב הוא דשוגג גל פיהם בעינן: מתניתא. יקתני תלמיד שהוא ראוי להוראה כגון שמעון בן עזאי והוא תלמיד יושב לפניהם וראוי להוראה היה: מה אנן קיימין. דאמרת כגון שמעון בן עזאי דמשמע שהוא גדול בתורה כמוהו ואע"פ כן עשה וקרי ליה שוגג לחייבו בקרבן: אם ביודע כל התורה ואינו יודע אותו דבר. שהורו ועשה בשוגג א"כ אין זה שמעון בן עזאי שלא היה טועה אפי' בדבר אחד ואם ידע ואע"פ כן עשה א"כ מזיד הוא ולאו בר קרבן הוא: ואם ביודע אותו הדבר ואינו יודע כל התורה. כלומר ולדוגמא בעלמא נקט שברור לו אותו הדבר כשמעון בן עזאי אכתי קשה שמעון בן עזאי הוא אצל אותו דבר ומזיד הוא: אלא כי אנן קיימין ביודע וכו'. שיודע הכל כשמעון בן עזאי אלא שהוא טועה בזה לומר התורה אמר אחריהם אחרי הב"ד הלך מה שיאמרו לך תשמע לדבריהם ואפי' שגי בהוראה: ואם בטועה וכו'. ואכתי מי ניחא שאם בדבר הזה הוא טועה א"כ אין זה שמעון בן עזאי: כהדא דתני. בברייתא גבי הוראת זקן ממרא דכתיב אשר יגידו לך ימין ושמאל יכול וכו' ת"ל ימין ושמאל דוקא אם יגידו לך על ימין שהיא ימין וכו' ואם טועים הן והוא כשמעון בן עזאי א"כ יודע הוא שאין צריך לשמוע להן ואם ידע ואע"פ כן עשה מזיד הוא: מאי כדון. השתא מ"ט והיכי מוקמית לה: ר' יוסי. אמר לעולם דבמזיד כה"ג ביודע שטעו ועשה ואפ"ה מביא קרבן דהיינו טעמא דלא דמי הכא לשאר מזיד שבתורה: לפי שבכל מקום שוגג פטור ומזיד חייב. כלומר בעונש מיתה וכיוצא דשוגג פטור הוא בכל התורה ובקרבן הוא חייב ומזיד חייב בעונש ולאו בר קרבן הוא והכא אפי' הוא מזיד פטור מעונש מפני שתלה בב"ד והלכך נהי דפטרת ליה מעונש בקרבן מיהת חייב הוא דמזיד דהכא הוי כשוגג בכל מקום שפטור מעונש וחייב בקרבן: יחיד משלים לרוב ציבור היא מתניתא. אדלעיל קאי להאי דמפרש הא דקתני במתניתין הלך היחיד ועשה שוגג דדוקא שגגת יחיד אצל הוראת ב"ד בעינן ולאפוקי אם שגג בפני עצמו כגון שנתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב וע"פ שהורו ב"ד שחלב מותר ואם היה יודע שהוא חלב ג"כ היה אוכל על פי ב"ד מכל מקום הואיל דהשתא השגגה לאו אלא הוראת ב"ד היא לא על פיהם הוא ושמואל פליג וקאמר דמתני' דקתני שוגג על פיהם לענין יחיד משלים לרוב הציבור דוקא הוא ולענין שיהו מביאין פר כדין רוב הציבור שעשו בשגגת הוראת ב"ד דבהא אמרינן דאינו משלים אא"כ היתה השגגה שלו על פי ב"ד ולא שנתחלף לו חלב בשומן ואכלו אבל כל יחיד ויחיד שעשה בפני עצמו פטור דלענין פטור קרבן בשביל שגגתו אע"פ שעשה בפני עצמו ושלא על פי ב"ד, שהרי נתחלף לו. חלב בשומן אפ"ה פטור הואיל דבלאו הכי הורו בית דין שחלב מותר: א"ר יוחנן. דלא היא אלא אפי' לענין זה ממעט לי' התנא דמתני' ולומר דכל יחיד שעשה בפני עצמו ע"פ שגגתו ולא ע"פ ב"ד מביא כשבה או שעירה כדין קרבן שגגת יחיד דשוגג על פיהם בעינן לכל מילי: וקשיא על דעתיה דשמואל לא נמצא כל יחיד ויחיד. של מיעוט הציבור מתכפר לו בשני חטאו' דקס"ד מדקאמר שמואל דאותו היחיד שנתחלף לו חלב בשומן פטור הוא ואינו משלים לרוב ציבור שיהו הב"ד מביאין פר משמע הא שאר יחידים שאכלו על פי הוראת ב"ד מביאין הן קרבן יחיד. כשבה או שעירה דכיון דאותו היחיד אינו משלים רוב ציבור ונשארו הן במיעוטן ואין להן דין רוב ציבור שיתכפרו בפר ככר חלה עליהן חובת קרבן יחיד עכאו"א וצריכין הן להביא אחר שיחזרו הב"ד בהן והשתא אם א"כ יבא א' ויאכל ג"כ ע"פ הוראת ב"ד קודם שיחזרו בהן מהוראתן ואז ישלים לרוב הציבור ויהו צריכין להביא פר נמצא כל יחיד ויחיד ממיעוט הציבור נתכפר לו שני פעמים בחטאת כשבה או שעירה שלו שחלה עליו בתחילה עוד בכפרת הפר חטאת וקשיא דעל מה הפר הזה בא הלא כבר נתכפרו כל יחיד ויחיד מהן בחטאת שלו: ר' זעירא. משני לה בשם שמואל דלא תידוק הכי אליביה אלא דה"ק אותו היחיד שעשה בפני עצמו ולא על פי הוראת ב"ד ודאי דאינו משלים לרוב הציבור וטעמא דפטור הוא כדאמרינן דס"ל לשמואל דכל היכא דהורו ב"ד שחלב מותר אין היחיד מתחייב אע"פ שעשה בשגגת עצמו ושאר כל יחיד ויחיד ממיעוט הציבור שעשו על פי ב"ד ואותן ראוין לפר אם היו רוב ציבור תלוי ועומד הוא ואינו חל עליו חוב קרבן יחיד שלו עד שיראה אם א"כ כשיחזרו הב"ד בהן וימצאו שאכלו רוב שהשלים אחד לרוב הציבור על פי הוראת ב"ד: ב"ד מביאין. אז ב"ד מביאין כדין רוב ציבור שעשו ע"פ הוראת ב"ד מביאין פר על ידי בית דין: אכלו מיעוט. כלומר ואם לאו אלא שישארו במיעוטן וא"כ דינם כאכלו מיעוט הציבור על פי הוראת ב"ד ואז הן מביאין קרבן יחיד כל אחד ואחד כשבה או שעירה: כל

ציון ירושלים

יכול אם יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ערש"י ורמב"ן פ' שופטים ובמזרחי שם וג"פ:

מראה הפנים

וכי יש זדון לשגגה ליחיד אצל ב"ד. כדפרישית וזהו כדאיכא דאמרי אמר רבא התם וכר' יוחנן דהתם דפליג על רב וכן ר' יוחנן דהכא לקמן בהסוגיא דפליג על שמואל וקאמר אפי' כל יחיד ויחיד שעשה בפני עצמו מביא כשבה ושעירה וכמבואר לקמן וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפי"ג משגגות בהל' ה' ועיין לעיל ד"ה מה בין סגור וכו' כמה שנתבאר מזה:

מתניתא כגון שמעון בן עזאי יושב לפניהן וכו'. מסקנא דהאי סוגיא פליגא בהא אמסקנא דסוגית הש"ס דילן דהכא לא בעי לאוקמי שטעה באחריהם אחריהם ומסיק דהכא במזיד בזה נמי מביא קרבן כדקאמר ר' יוסי בשם ר' הילא לפי שבכל מקום וכו' וכדפרישית בפנים בזה ולפי הגי' שלפנינו ואף אם נאמר דהגי' נתחלפה ולפי משמעות הענין דבקרבן איירי כך היה צריך להיות לפי שבכל מקום שוגג חייב ומזיד פטור וכא אפי' מזיד חייב ומיתפרשא אחיוב קרבן אפי' הכי משמע דמסיק דאף כמזיד הכא חייב קרבן. ומלבד דלפ"ז לא שייך שפיר מה דסיים מפני שתלה בב"ד. ויותר נוחה הגי' כמו שהוא לפנינו לפי משמעות פשיטתא דהאי ש"ס. אבל המסקנא דהתם לאו הכי היא דבפשיטות פריך אביי אהא דאמר רבא כגון מאן כגון שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא הא כה"ג מזיד הוא וכו' ומסיק דטעה במצוה לשמוע דברי חכמים. ונראה דבסוגית הש"ס דהכא ודהתם פליגי לפי חילוף הגרסאות בהאי ברייתא דמייתי הכא בענינא דזקן ממרא יכול אם יאמרו לך על ימין שהיא שמאל וכו' ובספרי איפכא גרסינן להאי ברייתא. ימין ושמאל אפילו מראים בעיניך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל שמע להם. והשתא סוגית הש"ס דהכא לפי גי' הברייתא דמייתי יכול אם יאמרו וכו' וסוגית הש"ס דילן כפי גי' הברייתא דספרי ולכך מוקי לה בטעה במצוה לשמוע דברי חכמים שדימה הורתם דהכא לגבי זקן ממרא ובאמת שאני התם דטעמא הוא כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל:

חברייא בשם שמואל יחיד משלים לרוב ציבור היא מתניתא וכו'. דברי שמואל דהכא כרב דהתם ור' יוחנן כשיטתיה נמי התם בהא דהורו ב"ד חלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו וככר נתבאר לעיל דקי"ל כר' יוחנן בהא וכן מסיק הכא בסוף הסוגיא דלא כשמואל בזה. מיהו בהא דמבואר מהסוגיא דהכא בפלוגתא אחריתא בין שמואל ור' יוחנן דשמואל ס"ל מיעוט הקהל בהורייה חייבין בקרבן יחיד ור' יוחנן ס"ל פטורין בהא לא קאי מילתיה דר' יוחנן למסקנא ומבואר הוא דשמואל מפרש להברייתא דהת"כ כמסקנת פירושא דהתם דף ג' ע"ב כהך דברייתא דת"כ והכי קיימא לדינא וכ"פ הרמב"ם שם בפי' י"ג בסוף הל' א' וכחכמים דפליגי על ר' יהודה וכסתמא דברייתא דבתוספתא כל שאין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה כמבואר בפנים. וצריך שתדע דהאי כללא דתוספתא קאי גם למאי דקי"ל כענין פלוגתא דר"מ ור' יהודה לקמן בהל' ז' דר"מ סבר דב"ד הוא דמייתי פר בהוראה ברוב הקהל ור' יהודה סבר דהקהל הן שמביאין בשביל הב"ד והלכה כר' יהודה ובמיעוט הקהל דאין כאן פר וא"כ כל יחיד ויחיד מביא קרבנו וזה מבואר כדברי הרמב"ם בפי' י"ג סוף הל' א' והוא לפי הכלל הנזכר ובזה מבוארין דבריו בהל' ד' שם ועיין לקמן הל' ב' ד"ה הורייה בהורייה. ור' יוחנן מפרש לה כהאי אתקפתא דרב פפא התם ונדחו דבריו וכן מקשי הכא לר' יוחנן בתוספתא ביאור קלא ושאר הסוגיא מבוארת היטב הדק בפנים. ושמעינן לר' יוחנן הכא דס"ל כר' יהודה דיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור ולשיטתיה אזיל כמבואר בהלכה דלקמן ד"ה הפרים תמצאנו ע"ש:

מתניתא

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"ד) **התורה ואינו** גירס"ב **התורה כולה ואינו**. (סוי"ב) **תשמע** גירס"ב **שתשמע**. (סוי"ג) **שהוא** גירס"ב **שהיא**. (סוס"ו) **ובא** גירס"ב **ובאן**. (סוכ"ב) **בשני** גירס"ב **בשתי**.

ככר לארן

עד שיאמרו לך על ימין וכו'. ונ"ע דבפסוק לא תסור וכו' אמרו חז"ל אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל וכו'. וי"ל דהכא איירי שטועין בדבר המפורש בתורה שכל העולם יודעים שהם טועין והתם איירי שאינם טועין שיודעים שזה אסור או מותר ומה שטועים הוא לגורלת טעה או באלו דברים שאין מפורשים בתורה ותידשו בשכלם שהדין כך ויודעים עיקר הדבר שמן התורה אסור או מותר ואין טועין לכך ישמע להם (א"ה חיד"א עיין בשער יוסף):

עמודי ירושלים

כהדא דתני אם יאמרו לך כו'. הנה הדרשא הזאת לכאורה חולקת על הספרי פ' שופטים הובא בפרש"י שם דהיתא שם להיפוך דאפי' אם יאמרו לך כו'. וע' ברא"ם שם מ"ש ע"ד רש"י וראיתי להיד המלך ה' ממרים (פ"א ה"ב) שהאריך לתמוה ע"ד הרא"ם שמבואר מדבריו דאם הורו בבירור להיפוך (גם) [מחויב] לשמוע אליהם וזה היפוך דברי הש"ס רפ"ק דהוריות דטעה לשמוע דברי חכמים כו' מבואר שם שאינו מחויב לשמוע אליהם ועכ"כ תמה על רש"י והרא"ם דאיך נעלם מהם ש"ס הנ"ל יעו"ש. ובאמת לק"מ דהא מבואר בסנהדרין דפ"ת דאפי' אם הם דנו מפי סברתם והוא קבלה מרבותיו עכ"ז הוי זקן ממרא והא בזה בודאי פשיטא ליה דגנו בזה דהא הוי אים מפי אים ועכ"ז הוי זקן ממרא

גליון אפרים

מאי כדון כו' לפי שבכ"מ שוגג פטור ומזיד חייב וכא אפילו מזיד פטור מפני שתלה בב"ד. בתוספות הרא"ש בדף ב' ע"ב מפרש דבכ"מ שוגג פטור ממלקות ומזיד חייב מלקות וכאן אפילו מזיד פטור ממלקות שאין לך אדם שיתרה בו אל תאכל שהכל תופסין בו היתר ע"פ הוראת ב"ד הלכך אף לענין זה חשיב כשוגג כיון דלכו"ע הוי היתר וגזרת הכתוב היא כי היכי דרבים כו' מביאין ע"פ הוראתם ליחיד נמי חשיב הוראת שגגה עכ"ל:

מסורת הש"ס

[(תוס' פ"ק)

הוריות ב:

ת"כ ויקרא

עין משפט נר מצוה

ד

א מיי' פי"ג משגגות הל' א

ה

ב מיי' ס"ז סל' ה סמ"ג עשין כ"ג

*כל ההורייה שבית דין פר אין היחיד מביא כשבה ושעירה רבי יוחנן פתר מתניתא בהוריית בית דין הורו בית דין לעקור את כל הגוף הואיל וב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה ושעירה הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת [א] הואיל ואין בית דין *מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה. שמואל אמר מתניתא עדיין אני אומר מיעוט הקהל שעשו חייבין שאין ב"ד מביאין עליהן פר ת"ל עם הארץ אפילו כולו אפילו רובו רבי יוחנן פתר מתניתא עדיין אני אומר מיעוט הקהל שעשו בלא הורייה חייבין שכן בהורייה אין בית דין מביאין פר. שמואל אמר אבל הן מביאין כשבה ושעירה רבי יוחנן אמר לא הן מביאין כשבה ושעירה. על דעתיה דשמואל דו יליף לה חייב מחייב ניחא על דעתיה דרבי יוחנן דו יליף לה חיוב מפטור. מתניתא אמרה פליגא על שמואל *או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא יצא מומר לעכו"ם. מתניתא פליגא על שמואל נפש כי תחטא אחת תחטא בעשותה הרי אילו מיעוטין התולה בעצמו חייב התולה בבית דין פטור הדא פליגא על שמואל ולית לה קיום:

הלכה ב מתני' הורו ב"ד וידעו שטעו וחזרו בהן בין שהביאו כפרתן בין שלא הביאו כפרתן והלך ועשה על פיהן ר"ש פוטר ורבי לעזר אומר ספק אי [י] זהו ספק ישב

כל ההורייה. תוספתא היא בפ"ק ונשנית שם בטעות במקלת. וכן כאן חסר בהא דלקמן ובגמרא הנדפס אצל ש"ס הבבלי הועתק החסרון במקלת וה"ג שם. כל ההוריה שב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה ושעירה וכל הוריה שב"ד אין מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה שמואל פתר מתניתא ברוב ומיעוט אלו רוב הואיל וב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה או שעירה אלו מיעוט הואיל ואין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה. ושם ג"כ נחסר מהואיל קמא עד הואיל בתרא. כלומר דשמואל מפרש הברייתא לטעמיה דהא דקאמר כל שב"ד מביאין פר וכו' באלו רוב הקהל על פי הוראתן איירי וסיפא באלו מיעוט הקהל וב"ד אין מביאין והן מביאין כל אחד ואחד כשבה או שעירה וכדאמר ר' זעירא בשם שמואל לעיל: ר' יוחנן פתר מתניתא בהוריית ב"ד. כלומר ר' יוחנן דפליג לקמן על שמואל גם בהא דס"ל דאין מיעוט הקהל מביאין כלל קרבן יחיד בהוראת ב"ד דלא נאמר קרבן יחיד אלא בשגגת מעשה והלכך לא פתר להאי ברייתא כדשמואל ברוב ומיעוט אלא כולה ברוב מיירי וחילוק דבין רישא וסיפא הכל ברוב ע"פ הוראת ב"ד הוא וכל"ל. הורו ב"ד לעקור את כל הגוף הואיל ואין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה הורו לבטל מקלת ולקיים מקלת הואיל ובית דין מביאין פר אין היחיד מביא כשבה ושעירה. ובספרי הדפוס נתחלף בטעות דהא לא פליג ר' יוחנן אמתני' דתנן בהדיא לקמן דבעקירת כל הגוף אין בית דין מביאין פר ובהא היחידין מביאין כל אחד ואחד קרבן יחיד ובהורו לבטל מקלת ולקיים מקלת דבית דין מביאין פר אין היחידין מביאין קרבן יחיד ומתכפרין בפר ובין רישא ובין סיפא ברוב הקהל שעשו על פי ב"ד מיירי והחילוק הוא בהוראת הב"ד גופה כדאמרן: שמואל פתר מתניתא. השתא מפרש דכמו דפליגי בפירוש ברייתא דהתוספתא וכל חד וחד לטעמיה בהא דפליגי אם מיעוט הקהל בהוראת ב"ד מביאין קרבן יחיד או לא ה"נ פליגי בפירוש הברייתא הנשנית בת"כ: עדיין אני אומר. רישא דהברייתא הכי היא נשנית שם אחר הברייתא שהובאה בריש פרקין נפש כי תחטא וכו' ומפרש התם כילד הורו בית דין וכו'. אתה אומר לכך נאמרו המיעוטין הללו נפש תחטא אחת תחטא בעשותה או אינו אומר אלא יחיד שעשה חייב שנים שלשה שעשו פטורין תלמוד לומר עם הארץ אפילו הן מרובין עדיין אני אומר מיעוט הקהל שעשו חייבין שאין ב"ד מביאין עליהן פר אבל רוב הקהל שעשו יהו פטורין שכן בית דין מביאין עליהן פר תלמוד לומר עם הארץ אפי' רובו ואפילו כולו. והשתא מפרש ואזיל היכי מפרשי שמואל ור' יוחנן להאי ברייתא ותרוייהו מפרשי לה בשגגת מעשה שלא ע"פ הוראת בית דין ופליגי כל חד וחד לדיוקיה: ר' יוחנן. דס"ל דאין מיעוט הקהל מביאין קרבן יחיד בעשו בהוראת ב"ד מפרש לה הכי עדיין אני אומר וכו' כלומר אע"ג דאתה אומר לרבות גם למרובין שעשו החטא בשגגת מעשה כל אחד ואחד בפני עצמו חייבין בקרבן ולאו דוקא נפש אחת קאמרה תורה ולא תיקשי דעם הארץ למה לי לרבות כן דהא מהיכי תיתי לחלק בין יחיד למרובין בזה ופשיטא דנפש אחת לאו דוקא הוא ועל זה מתרץ בסיפא דברייתא דמכל מקום אילטריך דעדיין איכא למיטעי ולומר דמיעוט הקהל שעשו בלא הורייה אלא בשגגת מעשה בדין הוא שיהו חייבין שכן אם היה בהורייה אין בית דין מביאין עליהן פר דהא כ"ע לא פליגי שאין ב"ד מביאין פר בהורייה על מיעוט הקהל יהא הואיל דמלינו להחמיר

בהן דאין בית דין מביאין על מיעוט הקהל בדין הוא בשגגת מעשה שיהו מיעוט הקהל מביאין קרבן יחיד כל אחד ואחד אבל רוב הקהל שכן מלינו קולא בהן שאם עשו בהורייה שבית דין מביאין עליהן פר יכול שאם עשו בשגגת מעשה שהן פטורין כל אחד ואחד מקרבן יחיד להכי אילטריך עם הארץ ללמד דבין רוב או כל הקהל שחטאו בשגגת מעשה חייבין בקרבן יחיד כל א' וא' הכי פירושא דהברייתא והשתא פליגי בדיוקא: שמואל אמר אבל הן מביאין כשבה או שעירה. כלומר לשמואל דס"ל דבהורייה מביאין מיעוט הקהל קרבן יחיד כל אחד ואחד מדייק לה הכי בפירושה דעדיין הייתי אומר דמיעוט הקהל שעשו בלא הורייה חייבין שכן אם עשו בהורייה אין ב"ד מביאין עליהן פר אבל הן מביאין כשבה או שעירה בהורייה והלכך בדין הוא אם עשו בלא הורייה אלא בשגגת מעשה שיהו חייבין שכן מלינו בהו חיובא אפילו בהורייה: ר' יוחנן אמר לא הן מביאין כשבה ושעירה. ר' יוחנן לא מדייק הכי אלא מיעוט הקהל בהורייה אין ב"ד מביאין עליהן פר ולא הן מביאין קרבן יחיד כשבה או שעירה והיינו דמדייק הש"ס עליה דר' יוחנן: על דעתיה דשמואל. בשלמא לשמואל דהוא יליף לה חייב מחייב דקאמר בדין הוא שיהו מיעוט הקהל חייבין בשגגת מעשה שכן מלינו חיוב בהן בהורייה דבית דין אין מביאין עליהן אבל הן חייבין בקרבן יחיד ניחא אלא על דעתיה דר' יוחנן דס"ל דבהורייה אין ב"ד מביאין על מיעוט הקהל ולא הן מביאין קרבן יחיד קשיא דהוא יליף לה חיוב מפטור בתמיה והיכי יליף לחיוב בשגגת מעשה למיעוט הקהל מהורייה במיעוט הקהל שפטורין לגמרי ואין מביאין קרבן יחיד ולא מסני מידי: מתניתא אמרה פליגא על שמואל. השתא מהדר הש"ס אפלוגתייהו דלעיל במה דפליגי שמואל ור' יוחנן ביחיד שעשה בפני עצמו ובשעת הוראת בית דין כדאמרי' לעיל הורו בית דין שחלב מותר ונתחלף לזה חלב בשומן ואכלו דס"ל לשמואל דפטור וקאמר דברייתא דלקמיה קשיא על שמואל: או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא ילא מומר לעכו"ם. בת"כ דריש לה והתם גריס לה אליבא דר"ש דה"ק דוקא אם הודע לו ושב מידיעתו כדכתיב רישיה דקרא אשר לא תעשינה או הודע ילא מומר דלא שב מידיעתו הוא שמעת מינה דכל היכא דשב מידיעתו חייב בקרבן הוא וקשיא לשמואל דהא האי דנתחלף לו חלב בשומן ולא על פי הוראת בית דין היה ודאי היה שב מידיעתו ואמאי פטור: מתניתא פליגא על שמואל. וכן האי ברייתא דשנינו בריש פרקין קשיא הוא לשמואל נפש כי תחטא וכו' אלמא דוקא התולה בבית דין הוא פטור וזה דנתחלף לו חלב בשומן ואכלו לאו תלה בבית דין הוא: הדא. ודאי פליגא על דשמואל ולית ליה קיום אלא כר' יוחנן בהא וחייב:

הלכה ב מתני' הורו בית דין. ועשו רוב ציבור על פיהם. וידעו שטעו וחזרו בהן. מהוראתן: והלך. היחיד לאחר שטעו וחזרו ועשה על פיהם וזה אין מצטרף עם רוב הציבור לפי שלאחר שנודע להם עשה זה: ר"ש פוטר. לפי שברשות ב"ד הוא עושה שלא היה יודע שטעו וחזרו בהן והוי תולה בב"ד הלכך פטור: ור"א אומר ספק. הואיל והיה לו לשאול על דברים שנתחדשו בב"ד ולא שאל הוי ספק אי כתולה בב"ד אי כתולה בעצמו דמי ומביא אשם תלוי: איזהו ספק. כלומר במה הוא אומר ר"א שהוא נידון כמי שנסתפקה לו אם חטא אם לא חטא וחייב באשם תלוי:

ישב

שנויי נוסחאות (סו"י) עדיין בד"ו אדיין. (סו"ח) מומר לעכו"ם מתניתא בד"ו המשומד ומר מתניתא. (סוכ"ס) אי זהו ספק ישב בד"ו אי זהו ישב.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"א) ההורייה גירס"ב הורייה. שב"ד פר גירס"ב שב"ד מביאין פר. (סו"ב) ושעירה גירס"ב או שעירה וכן לקמן. (סו"ז) אמר גירס"ב פתר. עדיין גירס"ב אדיין בכל הענין. (סו"ח) מיעוט גירס"ב משם מיעוט. (סו"ט) עליהן **פר ת"ל עם הארץ** גירס"ב אבל רובי הקהל שעשעה פטורין שהרי ב"ד מביאין עליהן פר ת"ל עם הארץ. אפילו כולו אפילו רובו גירס"ב אפילו מקצתו ואפילו רובו. (סוס"ו) ניחא על גירס"ב ניחא אלא על.

עמודי ירושלים

ממרא וסיים הש"ס שם דכל זה הוא כדי שלא להרבות מחלוקת בישראל מבואר שאינו דומה זקן ממרא לשאר מקומות ואם א' רואה שהב"ד שגו יוכל לעשות להיפוך אבל בזקן ממרא כדי שלא ירבו מחלוקת מחויב לשמוע אליהם וא"כ לא קשיא מפ"ק דהוריות. וע' במראה הפנים כאן שכ' דהש"ס דילן סוברת כהספרי. ויוכל להיות דהירושלמי סובר כסברת רב כהנא דבהוא מפי השמועה והם מסברתם אינו נהרג באמת והיינו דס"ל כדרשת הירושלמי וא"כ בזה דהוא [ידע] בבירור שהנו אינו מחויב לשמוע אליהם וזקן ממרא הוא כשאומר מסברתו והם מפי השמועה וא"כ אינו בבירור אצלו שהנו וא"כ הר"מ שפסק בפ"ד מה' ממרים כר' אלעזר דאפי' אם הוא אומר מפי השמועה כו' הוי זקן ממרא א"כ סובר ג"כ כהספרי ודלא כהיד המלך שכ' שהר"מ חולק על דרשת הספרי ומה שלא הביאו לא הוצרך לזה כיון שהביא דין של הש"ס הנ"ל ומ"ש בה' שגגות לק"מ דשאני הכא כדי שלא ירבו מחלוקת וכ"ש. וע' ברוקח שהעתיק כהספרי וז"ל אפי' נראה בעיניך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין ישמע להם עכ"ל. וכ"ה בשו"ת הרשב"א (ח"ב סי' שכ"ב) ואפי' הם אומרים על ימין שהוא שמאל כלומר אפי' על מה שנראה בעיניך שהוא ימין והם אומרים שהוא שמאל ישמע להם עכ"ל. מבואר דס"ל דוקא אם בעיניו נראה כן אבל אינו יודע בבירור שלא כן הוא [מחויב לשמוע להם אבל אם יודע בבירור שלא כן הוא] דאז אינו מחויב לשמוע אליהם. ובאמת נ"ל שגם דעת הרמ"ס כן דז"ל ימין ושמאל אפילו

אומר

עין משפט
נר מצוה

ו
א מיי' פי"ד מהל' שגגות הל' ה סמ"ג עשין ר"י

ישב לו בתוך ביתו חייב הלך לו למדינת הים פטור א"ר עקיבה מודה אני בזה שהוא קרוב לפטור מן החובה אמר לו בן עזאי מה שנה זה מן היושב בביתו א שהיושב בביתו איפשר היה לו שישמע וזה לא היה איפשר לו שישמע: גמ' רבי אימי בשם רשב"ל מתניתא כגון שמעון בן עזאי יושב לפניהן. מה נן מקיימין אם בשסילקן תבטלו הורייתן ואם בשסילקו אותו תבטל הורייתו אלא כי נן קיימין בשזה עומד בתשובתו וזה עומד בתשובתו הורייתן אצלו אינה הוראה שלא סילקו אותו אצל אחרים הורייה שלא סילקן. לית הדא פליגא על רבי מנא בר תנחום דרבי מנא בר תנחום אמר נכנסו מאה עד *שיורו כולן פתר לה בשלא נכנס. אם בשלא נכנס מעכב פתר לה כרבי דרבי אמר אין לך מעכב אלא מופלא של ב"ד בלוד. והא ר' מנא בר תנחום אמר נכנסו מאה עד שיורו כולן אף בחזירה כן או רוב כת פשיטא לך רוב מה רוב רוב ההורייה רוב המשתייר היך עבידא נכנסו מאה ומתו מהן עשרה אין תאמר רוב ההורייה חמשים ואחד ואין תאמר רוב המשתייר ארבעים וששה. *הפריש *חטאתו נתחרש או נשטה או נשתמד או שהורו בית דין מותר לאכול חלב רבי יוחנן אמר נדחית חטאתו רשב"ל

ישב לו בתוך ביתו. כלומר אם יושב הוא בביתו במדינה שהורו בה ב"ד שהיה אפשר לו שישמע שחזרו בהן ב"ד מהוראתן חייב בלשה תלוי אבל הלך לו למדינת הים ולאו דוקא הלך אלא שהחזיק בדרך ללכת אע"פ שעדיין לא הלך שמפני טרדתו ללאת לדרך אין לו פנאי לשאול אם חזרו בהן ב"ד ופטור מאשם תלוי: שהוא קרוב לפטור. דהוי כתולה בב"ד לפי שלא היה לו לידע שחזרו בהן: מה שנה זה. בהחזיק ללכת ועדיין לא הלך מן היושב בביתו ואמר לו ר"ע לפי שהיושב בביתו אפשר היה לו שישמע וזה שהחזיק בדרך אע"פ שלא הלך לא היה אפשר לו שישמע שטרוד הוא והלכה כר"א וכר"ע: גמ' מתניתא כגון שמעון בן עזאי יושב לפניהן. לאו אהאי מתני' קאמר אלא אמתני' דלקמן הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו ואמר להן טועין אתם ואיידי דבעי לקמן בחזרה מהו דהיינו דינא דאיירי במתני' נקט לה הכא. מתני' דקתני ואמר להן טועין אתם כגון שמעון בן עזאי יושב ודן לפניהן וכלומר גדול בהוראה כמוהו הוא שיאמר להן טועין אתם וכדמפרש ואזיל: מה אנן קיימין אם בשסילקן. מדעתם מחמת שהיה דן לפניהם והודו לו א"כ פשיטא הוא דתבטל הורייתן ואינו כלום ואם בשסילקו אותו מדעתו תבטל הורייתו ואין בתשובתו כלום: אלא כי אנן קיימין. בשכל אחד ואחד עומד בדעתו ובתשובתו הלכך הורייתן אצלו אינה הורייה לפי שלא סילקו אותו לחזור בו מדעתו ואם הוא עשה אח"כ כפי הוראתן חייב אבל אצל אחרים הורייתן הוראה לפי שזה לא סילקן מדעתם ואחרי' שעשו כפי הוראתם פטורין דהוי כתולה בבית דין: לית הדא פליגא. וכי לא פליגא הך מתני' אהא דר' מנא בר תנחום לעיל דאמר מאה שנכנסו להורות עד שיורו כולן ויסכימו לדעת אחת וזה שלא הסכים עמהן ואמר להן טועין אתם א"כ אמאי הוראתן אצל אחרים הוראה היא: פתר לה. ר' מנא להמתני' בשזה לא נכנס עמהן בתחלה לישב ולהורות אלא אח"כ בא והיה דן לפניהם: אם בשלא נכנס. א"כ מעכב הוא בהוראה דהא אין כאן כל הב"ד ובלאו הכי אין הוראתן הוראה: פתר לה כרבי דר' אמר אין לך מעכב. בהוראה: אלא מופלא של בית דין בלבד. שאם הוא לא היה שם מעכב כדתנן לקמן אבל אחד מן שאר הב"ד שלא נכנס שם אינו מעכב: והא. השתא מהדר אדינא דמתני' דהכא ובעי והא דאמר ר' מנא בר תנחום נכנסו מאה עד שיורו כולן אם אף בחזירה כן שצריך שיחזרו כולן בהן מהוראתן או רוב כת אם חזרו הרוב מכת שנכנסו להורות הוי נמי חזרה וכל הטועים אחר שנודע להן מחזירת הוראה תו לא הוי תולה בב"ד: פשיטא לך רוב. ומהדר הש"ס לבטל הבעיא דהא פשיטא לך דרוב מהכת שחזרו בהן שגי והוית חזרה מיהו הא קמיבעיא לך מה רוב בעינן אם רוב ההורייה מאותן שנכנסו בתחילה להורייה או רוב המשתייר בשעת החזרה שגי כדמפרש ואזיל: היך עבידא. לענין מאי תיבעי לך וקאמר כגון שנכנסו מאה להורות ומתו מהן עשרה אי תימא רוב הנכנסין להורייה בעינן עד שיחזרו בהן חמשי' ואחד ואי תימא רוב המשתייר בשעת חזרה שגי אם כן ארבעים וששה הוי רוב ומהו ולא איפשיטא: הפריש חטאתו נתחרש. אח"כ או נשטה ונדחה מקרבן דבעינן דעת או נשתמד וג"כ נדחה הקרבן כדאמרינן מעם הארץ פרט למומר: או שהורו בית דין מותר לאכול חלב. כגון שאכל חלב והפריש חטאת ואח"כ הורו ב"ד שחלב מותר נמי נדחה הוי דאלו עבר השתא לאו בר קרבן הוא וכמ"ד יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור. וגרסינן להא בגיטין ריש פ' מי שאחזו: ר' יוחנן אמר נדחית חטאתו. אפי' חזר ונשתפה ומומר שחזר בו וב"ד שחזרו מהוראתן דכיון שנדחה שוב אין חוזר ונראה: רשב"ל

מסורת הש"ס
הוריות ג ע"ב
(גיטין פ"ו) זבחים יב ע"ב

מראה הפנים

מתניתא כגון שמעון בן עזאי וכו' מה אנן קיימין וכו'. כדפשיטא דאמתני' דלקמן דידע א' מהן שטעו ואמר להן טועים אתם קאי וזה מבואר. ומשמע מהכא דאפילו אמר להן טועין אתם יש הפרש בינו לבין אחרים דאלו אין הורייתן הורייה ואם הוא עשה אח"כ חייב אבל אצל אחרים הוי הורייה ופטורין כדאמר להא בהדיא ולא מדייק הכא דמתני' אתא לאשמעינן לחלק בין שתיק מישתק או באמר להן טועין אתם ולא קשיא המתני' דהא קתני לקמן בהא דאין הורייתן הורייה דהאי מילתא כבר מיתרצא היא כדברי הש"ס בהא דמקשה על ר' מנא בר תנחום דאמר עד שיורו כולן ומשני דפתר לה בשלא נכנס זה מתחילה אם בשלא נכנס מעכב פתר לה כרבי וכו' והשתא מתני' דקתני להרווייהו אמר להן טועין אתם או שלא היה מופלא של ב"ד שם ע"כ דלהאי אוקימתא מפרשינן דלגלדדין קתני ואמר להן טועין אתם והוא לא נכנס מתחילה אהלו אינה הורייה אבל אצל אחרים הוית הוראה או שלא היה מופלא של ב"ד שם מעכב ולא הוית הוראה כלל. ואם נכנס בתחילה ואמר להן טועין אתם אינה הוראה כלל לא אהלו ולא אצל אחרים ותלוקה זו קאי לדינא וכאמת היה מצי לאוקמי בשנכנס וכולה מתני' איירי בדלא הוית הוראה כלל ולא הוי צריכין לדחוקי ולפרש לגלדדין אלא דהאי ש"ס לא ניחא ליה לאוקמי בהכי משום האי קושיא דמה אנן קיימין וכו' דבשסילקן קשיא ליה פשיטא דלאו הוראה היא ומאי קמ"ל ואם בשסילקו אותו ודאי נמי לא דא"כ בטלה דעתו אלא בשעומדין כל אחד בדעתו וכי אתינן להכי סבירא ליה להאי ש"ס דמן הסברא לחלק בזה בין אלו ובין אחרים לפי שכל אחד עומד בדעתו הוא והשתא משמע נמי דהאי מילתא דר' מנא בר תנחום קא לפי שיטתא דהאי ש"ס וכדאמר לעיל להא בפשיטות וכדמתרץ הכא אליביה המתני' דלקמן. אבל באמת מכל הא דמשמע מהכא לא מצינן להשוות הסוגיות דהכא ודהתם בזה. דהתם דף ג' ע"ב פריך נמי מהאי מתני' דלקמן אמילתיה דר' יוחנן דהוא כר' מנא בר תנחום דהכא דקאמר עד שיורו כולן ומדייק טעמא דאמר להו טועין אתם הא מישתק שתיק הוי הוראה וקשיא לר' יוחנן דהא עד שיסכימו כולן קאמר ודחי לה התם ולבסוף קאי דברי ר' יוחנן בתיובתא. והשתא לפי המסקנא למדנו דהאי דיוקא קאי טעמא דאמר להן טועין אתם דהא לא הוית הוראה כלל לא אהלו ולא אצל אחרים כדמשמע מפשטא דמתני' וס"ל להש"ס דילן דהיא גופה אשמעינן המתני' ולדיוקא אילטריך דטעמא דאמר להן אבל אי מישתק שתיק הוית הוראה ודלא כר' יוחנן ואצל אחרים הוא דהוית הוראה אבל אהלו ע"כ דלאו הוראה היא דזה גלמד ממתני' דריש פירקין הורו ב"ד וידע א' מהן שטעו וכו' ועשה ס"ז חייב מפני שלא תלה בב"ד וזה פשוט הוא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בריש פי"ג משגגות דמחלק שם בין אמר להם טועים אתם דלא הוית הוראה כלל ובין שתיק וכל מי שעשה על פיהם חייב וכו' שם' ואם כל עדת ישראל ישגו עד שישגו כל סנהדרין. וכלומר דבזה לא פליגינן אדר' יוחנן ור"ע מודים וכשאמר להן טועין אתם דלא הוית הוראה של כל סנהדרין וכשתמא דמתני' דלקמן ואהאי קרא ואם כל עדת כא ללמדינו עד דאיכא כולהו הוי הוראה כדמסיק התם וזהו מהאי טעמא גופיה דדילמא איכא חד דיתלק עליהן ויאמר להן לא כדעתכם הוא הלכך בעינן עד דליהוי כולהו. כי אם במישתק שתיק לא קמה מילתיה דר' יוחנן דאמר עד שיסכימו כולן ויאמרו בפירוש כן ובהא לא קי"ל כוותיה וכדסיים שם דאבל אחרים הוית הוראה דפשטה ההוראה וכל שעשה על פיהם פטור מלבד אלו ששתקו כדלעיל. ומזה נדע ג"כ דדברי הר"כ בפי' האי מתני' דלקמן הם דברי הרמב"ם ז"ל. וממה שכתבנו נתבאר דמה שהקשה כאן בלח"מ והנית בצ"ע מתורץ הוא בדברינו דאי' הכי נמי דה"ק עד דאיכא כולן הוא דהוית הוראה ומטעמא דשמא ימצא אחד טעם ויחלוק עליהן בפירוש וכדאמרן:

פשיטא לך רוב. מה דפשיטא ליה בתורה דברובא סגיא משום דעיקר הלימוד עד שיורו כולן להאי מ"ד מואם כל עדת ישראל ישגו נפקא כדאמר התם אליבא דר' יוחנן דס"ל הכי א"כ דוקא בהורייה ומטעם גזירת הכתוב הוא אבל בחזרה הוי דיניה כמו בעלמא דהולכין אחר הרוב לכ"ע והלכך מיבעיא ליה נמי דאף דאזלינן בתר רובא אם רוב ההורייה או רוב המשתייר משום דלהאי מ"ד איכא סברא לומר דהכל הולך אחר היושבין בתחלה להורייה. והשתא למאי דקי"ל דלא כר' יוחנן אלא בהורייה ג"כ הולכין אחר הרוב כמו בעלמא דרובו ככולו כמבואר לעיל א"כ דיניה כמו בעלמא לכל מילי דהכל הולך אחר הרוב שהן לפנינו ומסתברא דאחר רוב המשתייר ומש"ה סתם הרמב"ם ז"ל ולא כתב מזה כלום בדין דחזרה בסוף פי"ד שם:

הפריש חטאתו נתחרש וכו'. זה מבואר בבבלי בכמה מקומות ועיקרה בפ"ק דזבחים דף י"ב ע"ב וכבר כתבתי אפס קצהו מזה בריש פ' מי שאחזו דלדעת הרמב"ם ז"ל דפסק בזה בפ"ג משגגות הל' ח' דלא כר' יוחנן אלא כרב דפליג עליה וס"ל דאין בעלי חיים נדחין כמו שביאר בהל' פס"מ בפ' ג' דים ג"כ לסייעתא דפסק זה מהא דקאמר הכא דחד מחליף שמועתייהו וא"כ ר' יוחנן הוא דס"ל אין ב"ח נדחין וזה מוכרח כי היכי דלא תיקשי דר"י אדר"י כדאמר הכא וכן בפ' מי שאחזו. מיהו רהטת סוגיא דהכא אליבא דר' יוחנן משמע כגי' הבבלי דהתם וכמאן דלא מחליף אלא דאיהו ס"ל דנדחית חטאתו. ושמעינן מיהת דר"י לטעמיה אזיל דס"ל יחיד או מיעוט הקהל שעשו בהוראת ב"ד פטורין וכר' יהודה שסברי בהורו לאכול חלב קחשיב נמי הכא בהדי הנך וטעמא דנדחית חטאתו דהי עבר השתא לאו בר קרבן הוא וכדפי' רש"י ז"ל דבעי שם הורו ב"ד שחלב מותר וכו' כדאמרינן בהוריות יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור. ווהו אליבא דר' יהודה ולא שמעינן מהתם בפרקין דס"ל לר' יוחנן בהדיא כר' יהודה אלא מהכא הוא דשמעינן דאמר בהדיא בדין דהכא ספרים וכו' או שהורו וכו' וכדאמר בהדיא בהלכה דלעיל לא הן מביאין כשבה ושעירה כמבואר שם והלכך לא זכר הרמב"ם שם בדין הנזכר ספרים ואח"כ הורו ב"ד וכו' דלמאי דקי"ל כרבנן לא שייך זה כלל דבלאו הכי לא נדחית חטאתו דהי עבר השתא נמי בר קרבן הוא:

תולדות

שנויי נוסחאות (שיט"ז) בלוד וכ"ה גם בד"ו וצ"ל „בלבד" וכן היא נוסחת הירושלמי שבבבלי.

נ"סחת ירושלמי שבבבלי (בו"ב) מודה נירס"ב רואה. לפטור מן נירס"ב לפטור יותר מן. (בו"ז) יושב לפניהם נירס"ב יושב ועוסק לפניהם. מה נן מקיימין נירס"ב מהיכן קיימינן. (סוט"ז) בלוד נירס"ב בלבד. (סו"ח) כת נירס"ב צייתו. (סו"ט) רוב המשתייר נירס"ב או רוב המשתייר.

עמודי ירושלים

אומר לך על ימין שהוא שמאל כו' פי' אפי' אם תחשוב בלבך שהוא טועה בדין כו' הנה מלשון הרא"ש אדרבה נראה שאינו [יודע] בבירור גמור שטעו רק שבלבו הוא סובר כן שאין הדין כן אבל יוכל להיות שהלדק עמהם וכן נראה יותר ממה שסיים הרא"ש כי רוח הסי"ת על מערתי מקדשו תמיד וישמרם מן הטעות ומן המכשול ולא יצא מפיהם כי אם האמת עכ"ל מבואר שאדרבה שבאמת עמהם הלדק ולא טעו רק שהוא סובר בלבו שהמה טעו. ומ"ש הרא"ש שם איך אוכל החלב הזה שהוא חלב גמור אין כוונתו על חלב שאין בו מחלוקת כלל רק כוונתו במה הורו במין חלב שהוא אינו בכלל חלב ובדעתו שהוא בכלל חלב וא"כ סרה לגמרי תלונות היד המלך מהרא"ש. אולם הגור אריה [ג'] שאפי' אם טעו בבירור לריך לשמוע אליהם ע"ש. ולפ"ז הטעם כדי שלא ירבה מחלוקת בישראל. ועי' בס' החינוך (סי' תצ"ו) שכ' ג"כ שאפי' אם טעו בודאי חייב לשמוע להוראה או שהוא מכלל הסנהדרין והורו ב"ד הגדול בדבר שלא כדעתו שאינו רשאי להתיר עצמו באותו דבר האסור לדעתו עד שישא ויתן בדבר ואחר שיסכימו כולם או רובם בביטול הדעת ההוא וישבו עליו סברתו ויעשו הסכמה שהוא טועה אז הוא רשאי לנהוג בעצמו היתר במה שהיה בדעתו לאיסור וגם מצוה הוא ע"ז לקבל דעתם עכ"ל והוא מדברי הרמב"ן בס' המצות שורש ראשון מבואר מדבריו שאינם סותרת הסוגיא דהוריות לדרשת הספרי וצ"ע לכוין הסוגיא לזה:

גליון אפרים

ר' אמי כו'. קאי על המשנה דלעיל הורו ב"ד וידע אחד מהם שטעו והלך ועשה כו'. ובבבלי היה כתב בזה לשון גופא. (טע"י):

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ז

א מיי' פ"ג מהל' שגגות הל' ח'

רבן שמעון בן לקיש אמר לא נדחית [א] חטאתו ר' יוסי בי רבי בון אמר ר' אחא מחלף שמועתא דלא אתי מילתיה דרבי יוחנן פליגא על מילתיה דמר רבי שמעון בר בא בשם רבי יוסי כום זורקין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו. רבנן דקיסרין אמרין רבי חייה אמי מחלף וחד אמר כאן תנייה מאן דמחלף לית ליה באילין קישואייה כמאן דמר לא נדחית חטאתו. מי מקבלה. המינו ימתין עד שיחזרו בהן ב"ד אלא כשהיה כהן עבד והקריב וכיפר היה שמעון בן עזאי מי מקבלה ממנו ימתין עד שיחזרו בהן בית דין כמאן דאמר לא נדחית חטאתו. תולדות הורייה כהורייה הורייה בהורייה מה הן שיצטרפו היך עבידא אכלו ציבור חלבים והפרישו קרבנותיהן אין תימר תולדות הורייה כהורייה ב"ד חייבין אין תימר אין תולדות הורייה כהורייה בית דין פטורין. כיני פשיטא לך תולדות הורייה כהוריי'. הורייה בהורייה מהו שיצטרפו היך

רבן שמעון בן לקיש אומר לא נדחית חטאתו. דחרש ושוטה מדמי ליה לישן הואיל וממילא הוא ומומר הואיל ובידו לחזור וכן ב"ד שהורו ולקמן מפרש לה: מחליף שמועתא. דר' יוחנן לדר"ל ודר"ל לר' יוחנן: דלא אתי וכו'. דלא תיקשי דרבי יוחנן אדר' יוחנן דהא אמר רבי שמעון בר בא בשם ר' יוחנן הגוסס זורקין עליו וכו' וכן הוא בגיטין. דהגוסס כחי לכל דבר הוא וא"כ מכ"ש בנשתטה ונתחרש דלא נדחית חטאתו: רבנן דקיסרין אמרין ר' חייה אמי. ר' חייה ור' אמי פליגי בהא חד מחליף שמועתייהו וחד אמר כאהן תנייה כמה ששנה מעיקרא דר' יוחנן ס"ל נדחית חטאתו ור"ל ס"ל לא נדחית: מאן דמחלף לית ליה באילין קישואייה. כלומר למאן דמחליף שיטתייהו אין לו באלו הקושיות מה דהוי קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן דלדידיה לק"מ. והקושיות הן חדא הא דאמרן מהיא דגוסס ואידך הא דמקשה בגיטין דפליגי התם ר"י ור"ל בהא דתנן אמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדייקוס וחזר ואמר אל תכתבו אין בדבריו האחרונים כלום דר' יוחנן ס"ל כותבין ונותנין לאלתר אפי' בעודהו קורדייקוס ור"ל אמר לכשישתפה ואין דבריו האחרונים כלום דקאמר שאין צריך לחזור ולהמלך בו כשישתפה אלא סומכין על דבריו הראשונים ומהא קשיא נמי דר"י אדר"י ודר"ל אדר"ל דפליגי בהפריש חטאתו ונשתטה ולמאן דמחליף בהא דהפריש חטאתו לא קשיא וכן אמרינן שם: כמאן דאמר לא נדחית חטאתו מי מקבלה הימנו. השתא מפרש להא דאמר בהפריש חטאתו ואח"כ הורו ב"ד מותר לאכול חלב ולהאי מ"ד דלא נדחית חטאתו ויקריבנה מי הוא מקבלה ממנו דהא השתא מחזיקין בהיתר הוא שהורו ב"ד להם שמותר אותו דבר שהפריש זה קרבן עליו ואין מקבלין ממנו דלדידהו חולין בעזרה הוי: ימתין. אין הכי נמי דהכי קאמרינן שימתין עד שיחזרו בהן ב"ד בהוראתן ואז מקבלין ממנו להקריב אותו חטאת שהפריש בתחילה. א"כ דזה הכל מהשאלה היא אם צריך הוא להמתין עד שיחזרו בהן הב"ד והשתא שייך שפיר אלא דבתריה: אלא. וקאמר הש"ס דאהא דהפריש חטאתו לא צריכין לאוקמי בימתין אלא דמיירי כשהיה כהן זה שהפריש חטאתו והוא בעצמו עבד והקריב וכיפר דלא נדחית חטאתו בשביל הוראת ב"ד שהורו עכשיו: היה שמעון בן עזאי. כלומר מיהו בהא דאמרי' לעיל בידע א' מהן שטעו או תלמיד וראוי להורייה כשמעון בן עזאי ועשה אח"כ וחייב הוא בקרבן ולאו כהן הוא ומי מקבלה הימנו הקרבן בזה הוא דצריך להמתין עד שיחזרו בהן ב"ד: כמאן דאמר לא נדחית חטאתו תולדות הורייה כהורייה. כלומר להאי מ"ד דלא נדחית וביחיד שאכל חלב והפריש חטאתו ואח"כ הורו ב"ד שחלב מותר הא אמרן דמקריב חטאתו אחר שיחזרו בהן ב"ד דלא נדחית מיהו הני מילי ביחיד דתו ליכא למיבעי מידי אבל בציבור אע"ג דאמרינן דלא נדחית החטאת

שהופרש בתחילה קודם ההורייה מכל מקום אי אמרי' תולדות הורייה והיינו שנולדה ונתחדשה הורייה אחר שאכלו החלב הוי כהורייה כמו שאכלו מחמת ההורייה א"כ נפקא מינה לענין ב"ד כדלקמן: תולדות הורייה כהורייה הורייה בהורייה מהו שילטרפו. איידי דלקמיה פשיט ליה דתולדות הורייה כהורייה ובהורייה בהורייה הוא דמיבעי ליה נקט להורייה בהורייה נמי הכא. והשתא מפרש ואזיל תולדות הורייה מאי היא ולענין מאי איכא נ"מ אי נימא תולדות הורייה כהורייה או לא: היך עבידא. להא דתולדות הורייה: אכלו ציבור חלבים. בשגגת מעשה בלא הורייה והפרישו קרבנותיהן כל אחד ואחד כשבה או שעירה כדין ציבור בשגגת מעשה בלא הוריית ב"ד דהוו כיחידים וכדאמרינן לעיל דילפינן לה מקרא כמו דיליף לה בברייתא דת"כ אלא שאחר זה נולדה הורייה והורו ב"ד שחלב מותר ושפטורין מן הקרבנות שהפרישו על החלב שאכלו ובהא לא מספקא לן דאותן קרבנות שהפרישו דלא נדחו אחר שיחזרו הבית דין בהן דהא למ"ד לא נדחית חטאתו קיימינן והרי אלו כיחיד שהפריש חטאתו ואח"כ הורו ב"ד שחלב מותר דימתין עד שיחזרו בהן ב"ד ויקריבנה מיהו להא איכא נפקא מינה גבי ציבור: אין תימר תולדות הורייה כהורייה ב"ד חייבין. דאי נימא מה שאכלו הציבור בתחילה בשגגת מעשה שלהן ואח"כ נולדה ונתחדשה הורייה מפי בית דין שחלב מותר הוי כמי שאכלו בהורייה שהרי בלאו הכי היו אוכלין על פי הוראת ב"ד שמותר הוא והשתא אין מקריבין קרבנותיהן על מה שאכלו כבר מכח הוריית בית דין והיינו כמי דקרי ליה תולדת הורייה שנולד עיכוב הקרבנות מכח ההורייה ולמ"ד לא נדחה הקרבן הוי כמו שזה החטא בעצמו נעשה ע"פ הוראתן דנהי דאותו קרבן לא נדחה להקריבו אח"כ כשיחזרו בהן מ"מ כל זמן שלא חזרו בהן אי אפשר להקריבו כדאמרינן ימתין וכו' ואם כן כל זמן שלא כיפרו הרי הוא אותו המעשה שעשו בתחילה קודם שנולדה הורייה כמי שעשו לאחר הורייה ואם כן הוא הרי דינו כרוב הציבור שעשו על פי הוריית ב"ד וב"ד חייבין להביא פר כדלעיל דעל רוב הקהל בהוריי' ב"ד מביאין פר. וכלומר הציבור הן המביאין בשביל הב"ד והיינו ב"ד כדפרישית במתני' ברים מכילתין: אין תימר אין תולדות הורייה כהורייה. ואם נאמר דהא דעשו בשגגת מעשה בתחילה ואח"כ נולדה הורייה לא שייכא כלל להורייה דהא מפי עצמן עשו ולא כעשו בהורייה א"כ בית דין פטורין שאין מביאין פר אלא על מעשה הקהל בהורייה שלהן: כיני פשיטא לך וכו'. כצ"ל וכן הוא בהנדפס אצל ש"ס הבבלי. כלומר דפשיט לה הש"ס דהא ודאי כן הוא והאי לא קמיבעיא לך דאמרינן תולדות הורייה כהורייה ומביאין פר מלבד קרבנות היחיד שהפרישו כדאמרן מיהו הא קמיבעיא לן הורייה בהורייה מהו שילטרפו כדמפרש ואזיל:

היך

מראה הפנים

תולדות הורייה כהורייה וכו'. פשוט הוא דלפי גירסת הספרים שלפנינו כמ"ד לא נדחית חטאתו תולדת הורייה וכו' אין לפרש כענין אחר ונראה כדפרישית בפנים דתולדת ההורייה הוא עיכוב הקרבנות שמחמת שנולדה הורייה שהורו חלב מותר אין יכולין עכשיו להקריב קרבנותיהן מיהו היותר נראה ונכון דגרסינן הכא כמ"ד נדחית חטאתו תולדת ההורייה כהורייה והא דכתיב בספרים כאן כמ"ד לא נדחית טעות הוא אגב שיטפא דלעיל ולמ"ד נדחית חטאתו שפיר הוא דפשיט ליה דתולדת הורייה שמחמת זה נדחין לגמרי קרבנותיהן שהפרישו וא"כ הוי כהורייה שלא כיפרו מחטאת אכילת החלב ע"י הוראתן ובדין היא שיהו ב"ד חייבין להאי מ"ד אבל למאי דקי"ל כאידך מ"ד דלא נדחית חטאתו א"כ לא נולד כ"א עיכוב הקרבן דאחר שיחזרו בהן הב"ד מקריבין אותן ואמאי יהו הב"ד חייבין והן לא גרמו חטא להציבור מחמת הוראתן ומש"ה לא הזכיר הרמב"ם גם מזה כלום:

הורייה בהורייה מהו שילטרפו וכו'. הכא קמיבעיא ליה לענין רוב ורוב ואם אחת חייבין דהוי כהוראה אחת כל זמן שלא חזרו בהן ב"ד מטעות הוראת חלב ואע"ג דהחליפו מבראשונה מ"מ לא הויא חזרה מטעותן כיון דעדיין עומדין בטעית איסור חלב או דילמא דמה שהחליפו הויא כחזרה מטעות הראשון ובשתי הוראות הוו וחייבין בתים. והתם דף ג' ע"א מיבעיא ליה בבעיא ראשונה מיעוט ומיעוט מהו שילטרפו לענין שיהא רוב הקהל והאי ש"ס לא מיבעיא ליה להא לקמן אלא דתלי בפלוגתא דר"מ ור"ש וכדפרישית ולמאי דקי"ל כר"מ בהא דבתר חטא אזלינן א"כ מצטרפין אע"ג דשתי ידיעות הן כדהאמר הכא וכן הוא לדינא בענין זו הבעיא וכן הבעיות דהתם דבתרה כל היכא דקאמר את"ל וכפי פי' התוס' והרמב"ם ז"ל דכל את"ל פשיטותא הוא אלא דבעיא בתרייתא דהתם בהיכא דלא מתו הב"ד ומיעוט בחלב ומיעוט בע"ז ולפי גי' שלפנינו קאי כתיקו והרמב"ם ז"ל פסק בפי"ג הל' י"ד דמצטרפין וכבר עמדו על זה במה שהשיגו הראב"ד ז"ל בזה דכיון דבעיא דלא איפשיטא היה גם בלא מתו הב"ד א"כ אין מצטרפין ולא ב"ד מביאין ולא ציבור מביאין ואין לנו לתרץ בענין אחר אלא דגי' אחרת היתה לו וגרים גם בבעיא זו ואת"ל כיון דאותו ב"ד הוא מצטרפין הורו ב"ד שחלב מותר ועשו אותו מיעוט הקהל ומת אותו ב"ד ועמד ב"ד אחר וכו' וכעין זה כתב הלח"מ בענין קושיא ראשונה אלא דבענין קושיא השניה בין מתו הב"ד שהקשה גם כן לע"ד דהרמב"ם ז"ל ס"ל דעיקר הבעיא לענין הפר דוקא הוא ומפרש לה הכי אליבא דמ"ד ב"ד מייתו לא תיבעי לך דהא ליתנהו. וא"כ הציבור הן מביאין כל א' וא' קרבן יחיד כהכלל המוזכר לעיל בהל' א' דנלמד מהתוספתא כל הורייה שאין הב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה ועיין לעיל שם ד"ה תכריית וכו' שבארתי דהאי כללא קאי בין למ"ד ב"ד מייתו הפר ובין למ"ד ציבור מייתו בשביל הב"ד כי תיבעי לך למ"ד ציבור מייתו וכו' אם השתא הן מביאין פר. ולפי"ז למאי דקי"ל ציבור מייתו וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפי"ב כר' יהודה לקמן בהל' ז' וכמבואר לעיל במתני' דרים מכילתין וא"כ אין מצטרפין לענין פר מאחר דנשאר בספק ודינא הוא דהוי כמקום שאין הב"ד של עכשיו מביאין פר וקי"ל דאין הציבור מביאין בשביל הב"ד משום דהוי מיעוט הקהל בהורייה וכל אחד ואחד מביא כשבה או שעירה לפי הנראה והוא פשוט. ובהא דקאמר הכא חלב כוליה עיין בדיבור דלקמן:

חלב

שנויי נוסחאות (סו"ד) יוסי גד"ו יוחנן. (סו"ח) המינו גד"ו הימינו. (סוט"ז) כיני גל"ו כתי.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"ג) דלא אתי גירס"ג דלא תהא מילתא. (סו"ד) יוסי גירס"ג יוחנן. כום זורקין גירס"ג הגוסס זורקין. (סו"ו) אמי מחלף וחד אמר כאן תנייה גירס"ג ור' אמי חד מחלף וחד כהן אמר תתנייה. (סו"ז) באילין גירס"ג כאילין. כמאן דמר גירס"ג כמאן דאמר. (סוי"ג) הן גירס"ג מהו.

גליון אפרים

רבנן דקיסרין אמרין ר' חייה ור' אמי (בגיטין ר' חייה ור' יסא) חד מחליף וחד כהן תתנייה (כן הגירסא בירושלמי שנדפס בש"ס בבלי) מאן דלא מחליף לית ליה באילין קישוייה (דגוסס שאני. וכמ"ש הרא"ש בסוף קדושין) כצ"ל: **אלא** כשהיה כהן עבד והקריב וכיפר (כצ"ל שנ"ל. שעבר על דברי ב"ד שהורו שמותר ושהקרבן שהפריש אינו קדוש והוא עבד והקריב וכיפר): **כמ"ד** לא נדחית חטאתו תולדות הורייה כו' היך עבידא אכלו ציבור חלבים והפרישו קרבנותיהן (כלומר והורו ב"ד שחלבים אלה מותרים וממילא קרבנותיהם לא קדשו והלכו ציבור ושחטום בחוץ ואח"כ נודע לב"ד שטעו אם חייבים על עבירת שחוטי חוץ דדלמא אינן חייבין אלא על גוף ההוראה ולא על תולדותיה. וזה דוקא למ"ד לא נדחית חטאתו אבל למ"ד דנדחה חטאתו אפילו שחטו בחוץ לאחר בידעו שטעו ליכא כרת דשחוטי חוץ וליכא קרבן כיון שאלו הקרבנות אינן ראוים לפתח אהל מועד וכדאיתא בגיטין נ"ה ע"ב) (נוע"י):

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פי"ג משגגות ה"ב

ט
ב מיי' פ"ז מקרבן פסח הל' ו וכס"מ

מסורת הש"ס

(פסחים פ"ז [illegible])

היך עבידא הורו בית דין חלב כולייא של ימין מותר ושל שמאל ולו מכסה אסור חזרו והחליפו אכלו רוב בראשונה ורוב בשנייה אין תימר מצטרפין חייבין אחת ואין תימר אין מצטרפין חייבין שתים. שתי הוריות בעבירה אחת מה הן שיצטרפו היך עבידא אכלו רוב ושחטו רוב על דעתיה דרבי מאיר חייבין אחת ועל דעתיה דרבי שמעון חייבין שתים. אכלו מיעוט בראשונה ומיעוט בשנייה על דעתיה דרבי מאיר חייבין ועל דעתיה דרבי שמעון פטורין. אמר רבי זעירא ושהות ביניהון רבי מאיר אמר נותנין לו שהות עד שישמע רבי שמעון אומר עד שישפע ותני כן הורו בית דין בשוק העליון ויחיד בשוק התחתון בית דין בבית ויחיד בעלייה פטור עד שישמע ממש על דעתיה דרבי עקיבה אדיין הוא ספק אמר רבי בון בר חייה בעומד בין שני תחומין בין שני תחומי ארץ ישראל לתחומי ארץ ישראל. רבי אמי בשם רשב"ל *להורייה ח *הילכו אחר ישיבת ארץ ישראל ט לטומאה הילכו אחר רוב נכנסין לעזרה.
מה

היך עבידא. הורייה בהורייה כגון שהורו בית דין חלב כוליא של ימין מותר ושל שמאל ולו מכסה אסור. ובדפוס אלל הבבלי גרים ושל מכסה. של מכסה את הקרב: חזרו. אח"כ והחליפו בהוראתן ואמרו חלב כוליא של שמאל מותר ושל ימין אסור ואכלו רוב הציבור בהוראה ראשונה וכן רוב הציבור בהוראה שנייה: אין תימר מצטרפין. כלומר הורייה אחת היא דמאי שנא של ימין משל שמאל הא מיהת שתים ההוראות בחלב הוו וא"כ אחת דחייבין ואין מביאין אלא פר אחד ואין תימר דאין מצטרפין להוראה אחת וכשתי הוראות הן חייבין שתים ומביאין שני פרים ולא איפשיטא: שתי הוריות בעבירה אחת. כצ"ל וכן הוא בדפוס אלל הבבלי: היך עבידא אכלו רוב ושחטו רוב. בשחוטי חוץ מיתפרשא וכגון בשלמים ששחטו בחוץ דהוי שתי הוריות לפי שאסור לשחטן בחוץ וכן אסור לאכלן אם לא נשחטו בפנים ונזרק דמן להתיר הבשר באכילה והיינו שתי הוריות בעבירה א' שהורו ב"ד לשחטן בחוץ והורו שמותר לאכלן ואכלו רוב הציבור וכן הרוב הן ששחטו מהו שילטרפו להוראה אחת כיון דעבירה אחת היא או דילמא שתי הוריות הוו בשחיטה ובאכילה וקאמר דתליא בפלוגתא דרבי מאיר ורבי שמעון דפליגי לקמן בפ"ג אי בתר חטא אזלינן או בתר ידיעה אזלינן וה"נ לענין זה: על דעתיה דרבי מאיר. דאמר בתר החטא אזלינן דטעו בשחוטי חוץ ועבירה אחת היא ואין חייבין אלא אחת על דעתיה דר"ש דאמר בתר ידיעה אזלינן כשנודע להן שטעו בשחיטה וטעו באכילה הוי כטעו בשתים וחייבין שתים: אכלו מיעוט בראשונה. הורו ב"ד שחלב מותר ואכלו מיעוט הקהל ונודע להן שטעו וחזרו והורו פעם שנית ואכלו מיעוט הקהל האחרים בהוראה שנייה: על דעתיה דרבי מאיר. דאזיל בתר החטא והכא כיון דבשתי הוראות האלו רוב הקהל הן שחטאו מלטרפין וחייבין להביא פר כדין רוב הקהל בהוראה: ועל דעתיה דרבי שמעון. דבתר ידיעה הוא דאזיל הכא כיון דנודע להן אחר אכילת מיעוט הקהל בראשונה שהרי הוראה שניה קרי לה וא"כ נודע להן בין הוראה להוראה אין מלטרפין לרוב ופטורין הן מהפר אלא כל אחד ואחד מביא קרבן יחיד כדין מיעוט הקהל בהוראה: א"ר זעירא ושהות ביניהן. אמתני' מסדר ופלוגתא דרבי מאיר ור"ש ברישא היא והכי גרים לה בת"כ בפרשתא ז' כילד הורו ב"ד לעבור וכו' העושה ע"פ עלמו חייב ולא העושה על פי הוראת ב"ד ור"ש מוסיף הורו ב"ד וידעו שטעו וחזרו בהם בין שהביאו כפרתן בין שלא הביאו כפרתן והלך היחיד ועשה על פיהם הרי זה פטור ור' מאיר מחייב. ומפרש ר' זעירא דשהות ביניהן כלומר דהא איכא בינייהו ופליגי כמה יהיה השהות בכדי שישמע שחזרו ב"ד בהן: ר"מ אמר נותנין לו שהות עד שישמע. כלומר הא דר"מ מחייב לא לאלתר הוא דמחייב אלא מודה הוא דנותנין לו שהות עד שישמע מהחזרה ואם יש שהות בכדי שישמע ואח"כ עשה חייב ואע"פ שלא נודע לו בודאי שחזרו ממש מכל מקום מכיון ששמע אומרים מאיזה חזרה בב"ד ואפשר שיחזרו בהן לא היה לו לעשות: ר' שמעון אומר עד שישפע. שישמע בשופי ובבירור וכלומר הא דר"ש פוטר לא דפוטר הוא לעולם אלא דבשהות הוא דפליג דנותנין לו שהות עד שיכול לשמוע ולהוודע אם חזרו בהן ממש דאז הוא חייב כשעשה אבל מקודם ששמע ממש פטור: ותני. בהדיא בברייתא כן לר"ש: ב"ד בבית. כלומר אפי' הן בבית והיחיד בעליה ובודאי שמע אומרים מחזרה אע"פ כן פטור עד שישמע ממש מהחזרה: על דעתיה דר"ע אדיין הוא ספק. כלומר הא דאמר ר"ע מודה אני בזה שהוא קרוב לפטור לאו דפטור ממש לעולם קאמר ואפי' מאשם תלוי אלא אדברי ר"א קאי דקאמר ספק וקאמר ר"ע דמודה אני בזה שיש בו קרוב לפטור ומיהו עדיין איכא נמי מקום שיש בו ספק וחייב הוא באשם תלוי וכדפרישית במתני' וכדמפרש ר' בון לקמיה: בעומד בין שני תחומין בין תחום ארץ ישראל לתחומי חולה לארץ. כצ"ל וכן הוא בדפוס אלל הבבלי. כלומר הלך לו למדינת הים דקתני אע"פ שעדיין לא הלך לשם אלא עומד על התחום לילך מ"מ כיון שהחזיק בדעתו לילך טרוד הוא מלשאול ולחקור אם חזרו בהן ב"ד או לא ובזה הוא פטור דקאמר ר"ע אבל אם ישב לו בביתו ולא החזיק לילך בדרך בהא הוא מודה ר"ע לר"א דספק הוא ומביא אשם תלוי: להורייה הילכו אחר ישיבת א"י. אם יש רוב הקהל מיושבי א"י שטעו בהוראת ב"ד הוי רוב ואין משגיחין על יושבי ח"ל: לטומאה. שיהא קרבן פסח דוחה טומאה אם רוב הציבור טמאין הן הלכו אחר הרוב הנכנסין לעזרה. וגרסי' להא פרק כילד צולין הלכה ו':
מה

מראה הפנים

חלב כוליא וכו'. נראה דהאי ש"ס לא מדייק ליה בהא דאף דמפורש בתורה הוא מ"מ כל זמן שלא עקרי כל היסור חלב אלא אמרו זה אסור משום חלב וזה מותר לא הוי עקירת כל הגוף ולשיטתיה אזיל דאמר רבי יוסי לקמן בהל' ג' לא שהורו מותר לאכול חלב וכו' וע"ש וכבר זכרתי מזה לעיל הל' א' ד"ה שמואל אמר וכו' ולשיטתא דהאי ש"ס לא בעינן עד שיורו בדבר שאין הלדוקין מודים בו אלא דהעיקר הוא שלא יעקרו כל גוף הדבר המפורש בתורה וזה מוכרח מכמה מקימות בפרקין לשיטתא דהאי ש"ס. אבל לשיטתא דש"ס דילן דקאמר שמואל בדף ד' ע"א אין ב"ד חייבין עד שיורו בדבר שאין הלדוקין מודין בו וזה מוסכם הוא וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפי"ד בהל' ב' דהביטול מקלת וקיום מקלת לריך שיהא בדבר שאינו מפורש בתורה ולפיכך נשמר הוא ז"ל בפי' י"ג הל' ד' וכתב בחלב מן החלבים וכן לקמן בהל' ה' בחלב הקיבה ולא הזכיר חלב הקרב מפני שהוא מפורש בתורה וזהו ג"כ דעת התוס' שהקשו על הגי' שלפניהם בדף ג' חלב הקרב. ובגי' שלפנינו לא הוזכר שם אלא הקיבה והדקין כ"א לקמן בדף ז' ע"ב הוזכר חלב המכסה את הקרב ורש"י ז"ל תירץ שם לקושית התוס' ע"ש ואין נראה כן דעת הרמב"ם ז"ל כ"א בדם נראה בדעתו כדעת רש"י ז"ל שהורו היתר בדם המובלע באברים וכמ"ש הוא ז"ל בפ' י"ג ובפ' י"ד שם בענין הוראת דם ולא הלריך לפי' התוספתא בענין זה ומביאין התוס' ע"ש. וביתר הבעיות המוזכרין כאן בהסוגיא אין לריך להאריך כי ככר נכללו בדברינו לעיל בענין המבואר מהבעיות דהתם:

בעומד בין שני תחומין בין תחום א"י לתחומי חולה לארץ. כדפרישית בפנים וזהו כמסקנא דהתם דף ד' ע"א והיינו דנקט הכא בעומד בין שני תחומין וכו' כלומר דהדר שם בין תחום לתחום כשנגמר בדעתו לילך למדה"י והיינו לא"ל וכדקרי ליה ברים גיטין הוי כמי שילא לדרך לשם אע"פ שעדיין לא ילא ולדוגמא בעלמא נקט בין ב' תחומין. וכן פירש"י ז"ל שם להא דקאמר והחזיק בדרך לילך למדה"י ועדיין ישנו בעיר. ולא הוי האי החזיק בדרך כהאי החזיק בדרך שפירש רש"י בעירובין דף כ"ח ע"ב על הא דקאמר התם איהו כיון דנפקא ליה להורתא הוי ליה עני וכתב רש"י מי שילא כל דהו והחזיק בדרך וכו'. ולא דמי כלל להא דהכא דהתם ודאי החזיק בדרך ממש הוא דזיל בתר טעמא דהוה ליה עני כי נפיק לאורחא ולכך החזיק כבר בדרך כל שהוא ביליה אבל הכא דטעמא משום טירדא הוא כיון שהחזיק בדעתיה לילך בדרך ככר טרוד הוא ואין לו פנאי לשאול אם חזרו ב"ד ולא עוד אלא הנכנהל ללאת הע"פ שעדיין לא ילא לדרך וזה פשוט:

להורייה הילכו אחר ישיבת רוב א"י. והכי הוא מימרא דרב אסי התם בדף ג' ע"א וילף לה מהאי קרא דיליף הכא לקמן ר"י ב"ל לענין ראייה וכן פסק הרמב"ם ז"ל לענין הוראה בפי"ג שם. ומה דאמר הכא לענין ראייה פשוט הוא דודאי לענין ראייה שיכולין לבוא הליבור לעזרה וכן אם קרב קרבנן בטומאה הולכין אחר רוב יושבי א"י ומה שאמרו לטומאה אחר רוב נכנסין לעזרה שהוא בקרבן פסח הוא ועיין בדיבור דלקמן:

לטומאה הילכו אחר רוב נכנסין לעזרה. הכי אמרינן בבבלי פסחים פ' מי שהיה דף ל"ד ע"ב כמאן אזלא הא דאמר ר' ילחק בר רב יוסף בטמאים הלך אחר רוב העומדים בעזרה כמאן כר' יוסי בר' יהודה דאמר משום ר"א דדרך רחוקה הויא חוץ לעזרה. ומשמע נמי דדוקא גבי קרבן פסח הוא ומה"ט דאינך חשובים כמו בדרך רחוקה הן להאי מ"ד וזה לא שייך כ"א בקרבן פסח. והרמב"ם ז"ל בפ"ז מק"פ הל' ו' כתב כילד משערין הפסח לידע אם רוב הקהל טמאים או טהורים אין משערין בכל שאוכלין שאיפשר שיהו עשרים נמנין על פסח אחד ומשלחין אותו ביד אחד לכתוש עליהן אלא משערין בכל הנכנסין לעזרה ועד שהן מבחוץ קודם שתכנס כת הראשונה משערין אותן ולכאורה מהתם משמע דטעמא משום דדרך רחוקה הוי ואף דכאמת הא דהתם אליבא דר"א היא ולאו דהלכתא היא דהא קי"ל כר"ע בדרך רחוקה כמו דמסיק הוא ז"ל שם לעיל פ"ה הל' ח' ואיזו דרך רחוקה ט"ו מיל חוץ לירושלים מ"מ מהיכן למד הוא ז"ל הטעם שכתב ונראה דמכאן למד הכל הדין והטעם הדין כילד משערין כדמסיק הכא וכן הטעם דמדקדיק ועדי הכא מה בכל כת וכו' א"כ ש"מ דלא אמר ר"ל זה אלא גבי פסח ומדקי"ל כר"ע בדרך רחוקה ע"כ דליתיה לטעמא דאמר התם דלא איתמר אלא אליבא דר"א וכלומר כמאן אזלא הא אם נאמר דטעמא משום דדרך רחוקה הוי כר' יוסי בר"י ולא כת"ק אליבא דר"א שם אבל לפי הלכתא האי טעמא לא קאי כ"א הטעם הוא דבפסח אי אפשר לשער בענין אחר ולהכי לא אמרו זה אלא לענין פסח בלבד וכמה שכתבתי לעיל וכן מוכרח זה עוד מדעתו ז"ל דבפ"ד מביאת המקדש לענין שאר קרבן ליבור בטומאה לא הזכיר מזה כלום כדמוכרח הוא ג"כ מסכת דהכיא לענין פסח הוא דאיתמר כדאמרן:

ואתייא

נוסחת ירושלמי שבבבלי (ס"ג) ולו מכסה גירס"ב ושל מכסה. (ס"ג) אכלו גירס"ב ואכלו. (סי"ג) עד שישפע גירס"ב עד שישמע ממש ותני. (סו"ז) בין שני תחומי ארץ ישראל לתחומי ארץ ישראל גירס"ב בין התחומי ארץ ישראל לתחומי חוץ לארץ.

ככר לאדן

ו שמעון אומר עד שישמע ותני כן כצ"ל:

גליון אפרים

שתי הוריות בעבירה אחת כו'. אולי נ"ל שתי עבירות בהורייה אחת היך עבידא אכלו רוב ושחטו רוב ע"ד דר"מ כו' ע"ד דר' יהודה כו' אכלו מיעוט כו' ע"ד דר"מ כו' ע"ד דר"י כו'. והכונה דהורו שאין היום יוה"כ כגון שהוזמו העדים שהעידו על ראית הלבנה בתשרי והורו ביום השני ונמלא שאין היום יוה"כ וע"ש דין לא בטל הקידוש. כדאיתא בירושלמי בפ"ג דר"ה. ואכלו רוב ביוה"כ ושחטו רוב והספק הוא קרבן אחד או שחייבין ב' קרבנות וע"ז אמר ע"ד דר"מ שב"ד מביאין ולכם אין כאן רק שוגג אחד שבגנו שהיום אינו יוה"כ חייבין אחת ומביאין והליבור עברו שתי עבירות שאכלו ועשו מלאכה ביוה"כ לכן חייבין שתים ואם מיעוט אכלו ומיעוט שחטו ע"ד דר"מ מלטרפין וע"ד דר"י אין מלטרפין. ומ"ש בפ"מ שב"ד חייבין על אכילת שחוטי חוץ הוא טעות. דהא על אכילת שחוטי חוץ אין חייבין כרת:

מסורת הש"ס

הוריות ד

(סוטה ל"ה)

מנחות עה

הוריות ד

פני משה

מה. ושואל הש"ס מאי קאמר בהנכנסין לעזרה הרי בערבי פסחים נתחלקו לשלשה כיתות ונכנסו כל כת זו אחר זו כדתנן שם וא"כ כילד משערין אותן אם בכל כת וכת משערין לרוב הנכנסין מהן או אין משערין אלא בכת הראשונה בלבד וכשאלה אומר בכל כת וכת א"כ היאך מתנהגין הם בראשונה דשמא בשניה איכא רובא או ליכא רובא טמאין והיא גופה כמי קמיבעיא ליה אם בכל כת וכת אזלינן בתר רובא דילה או הכל הולך אחר רוב כת הראשונה בלבד ואחריה נגררין כל הכתות האחרות: א"ר יוסי בר' בון. דלא היא אלא בכל הכתות משערינן ועד שהן מבחוץ הן משערין עצמן אי איכא רובא טמאין בכל העומדין להכנס לעזרה אז נכנסין הן בחילוק שלשה כיתות זו אחר זו: ר"י בן לוי אמר לראייה הילכו וכו'. כלומר הא דאמרת הולכין בטומאה אחר רוב הנכנסין לעזרה הני מילי לענין קרבן שיקרב בטומאה וכדאמרי' בשלש כיתות גבי קרבן פסח אבל לענין ראייה בעזרה שמצוה בפני עצמה היא כדכתיב בבוא כל ישראל לראות וגו' הולכין אחר כל גבול ישראל ואם יש בהן רוב דוחה הוא את הטומאה ומותרין לילך כדי לראות בעזרה: טעמא דר' יהושע בן לוי. דכתיב ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת ועד נחל מצרים. וכיון דכתיב וכל ישראל עמו למה לי דכתב עוד קהל גדול וגו' אלא ללמדך דבכל הגבול מלבא חמת ועד נחל מצרים משערינן למיקרי קהל גדול ורוב דהוי ככל ישראל:

הלכה ג מתני' לעקור את כל הגוף. כל עיקרה של מצוה כדמפרש ואזיל: הרי אילו פטורין. דכתיב ונעלם דבר קרי ביה ונעלם מדבר מקצת הדבר ולא כולו: אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור. מפרש בגמרא דלאו דעקרו שומרת יום כנגד יום לגמרי שהרי כתובה בתורה וספרה לה ללמד שסופרת אחת כנגד אחת וכל מידי דכתיבא בתורה אין ב"ד מביאין עליו קרבן דזיל קרי בי רב הוא אלא כגון דאמרי זבה לא הויא אלא ביממא כלומר כשרואה דם ביום ולא כשרואה בלילה דכתיב כל ימי זובה: אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים פטור. כגון דאמרי הוצאה והכנסה אסורה דכ' אל יצא איש ממקומו והכנסה נמי בכלל הוצאה היא דמרשות לרשות הויא וזריקה והושטה מותרת: אבל המשתחוה פטור. כגון דאמרי השתחויה דאית בה פישוט ידים ורגלים אסורה ושאין בה פישוט ידים ורגלים מותרת. כללא דמילתא אין בית דין חייבין עד שיורו בדבר שאין הצדוקין מודים בו אבל הורו בדבר שהצדוקין מודין בו דזיל קרי בי רב הוא פטורין הן מקרבן ציבור והרבים העושין על פיהם כל אחד וא' חייב להביא קרבן יחיד על שגגתו כשבה או שעירה: **גמ'** ר' חזקיה אמר. מכאן למדו לומר דהוראה לעקור את כל גוף המצוה לאו הוראה היא דכתיב ונעלם דבר ודרשינן מדבר ולא כל דבר: ר' הילא. דריש לה מהכא דכתיב בהאי קרא ועשו אחת מכל מצות ה' וגו' ודרשינן ממצות ולא כל מצות: וכתיב כן. בתמיה וכי כתב קרא כן והלא לא כתיב אלא דבר מצות. ומשני כהאי דא"ר אמי בשם ר' יוחנן גורעין לדרוש מתחילת הפרשה וכו'. וגרסינן להא ברפ"ה דסוטה והתם גרים מתחילתה לסופה וכגון הוא וכלו' דגורעין התיבה מתחילתה לסופה כדמיירי התם וכן נמי מסופה לתחילתה כדהכא דגורעין המ"ם מסוף התיבה ונעלם לתחילת התיבה דבר וכמאן דכתיב מדבר דמי וכן מכל מצות כמאן דכתיב כל ממצות: ואפי' באמצע תיבה. גורעין ודורשין כמו דמצינו דגורעין ודורשין באמצע המקרא דכתיב ויצקת עליה שמן וגו' במנחת מחבת כתיבא ודריש לה בת"כ ומייתי לה במנחות דף ע"ה ע"א ויצקת שמן מנחה לרבות כל המנחות ליציקה יכול שאני מרבה אף מנחת מאפה ת"ל עליה אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין ת"ל הוא וכדיהיב טעמא התם דאיזו מנחה שהיא צריכה ב' מיעוטין הוי אומר זו מנחת מאפה שיש בה חלות ויש בה רקיקין שמעינן דגורעין תיבת עליה מן האמצע ודרשינן ויצקת שמן מנחה לרבות לכל המנחות ושדינן האי עליה אלל היא ולמעט מנחת מאפה מיציקת שמן לחלות ולרקיקין: ולא נמצאת עוקר כל שם שומרת יום כנגד יום, אמתני' פריך כילד אמרו וכו' אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור והא עוקרין כל שם שומרת יום הכתוב בתורה כדכתיב וספרה לה ומשני דכשאמרו הלילה מותר אם הוא רואה בלילה מותר והיום אם היא רואה ביום אסור דלילה לא כתיב בפירוש בתורה דכל ימי זובה כתיב: ולא נמצאת עוקר כל שם שחיטה. לא שייכא הכא שחיטה ולא נזכר כאן במתני' כלל ולא בתוספתא ונראה דהושטה גרסי' א"כ שחיטה מלשון חן שחוט והיינו הושטה וכלומר דפריך אהא דקתני אבל המוציא וכו' פטור וסלקא דעתיה דאהושטה קאי דאלו בהוצאה ממש כתיבה בתורה בהדיא אל יצא איש וגו' והיינו הוצאה ואהושטה כמי דייק דאכתי עקירת כל הגוף הוא מחייב הושטה ומשני כשאמרו אמה אחת מותרת להושיט מרשות היחיד לרשות הרבים ושתי אמות אסור ולקמן פריך על ההוצאה אי מפרשת לה כפשטה: ולא נמצאת עוקר כל שם השתחויה. כשאמרו אבל המשתחוה פטור ומשני בשאמרו מותר וכו'. כלומר בהשתחויה גופה מחלקין לומר זו מותרת וזו אסורה והנכון דאיפכא גרסינן בשאמרו מותר לשוח והיינו בלא פישוט ידים ורגלים ואסור להשתחוות דלא תשתחוה כתיב והיינו בפישוט ידים ורגלים: ולא נמצאת עוקר כל שם הוצאה. השתא פריך אי מפרשינן הוצאה כפשטה הא כתיבא היא ונמצא עוקרין שם הוצאה ומשני בשאמרו גרוגרות אחת מותר להוציא שתים אסור ואין כאן עקירת כל שם הוצאה: ואתייא כמאן דאמר הכנסה והוצאה אחת היא. כלומר על האי שינויא קאי דמשני בשאמרו לחלק בהוצאה בין גרוגרות אחת לשתים ולא משני בשאמרו הוצאה אסורה דכתיבא בהדיא והכנסה מותרת דלא כתיבא בהדיא אלא ש"מ דהוצאה והכנסה אחת היא והיינו הוצאה והיינו הכנסה דכתיב לא תעבירו לא תפיקו ושניהם מרשות לרשות הן ותרוייהו אתו מהאי קרא:

ברם

תורה אור

מה כל כת וכת משערין או אין משערין אלא כת הראשונה בלבד אמר רבי יוסי בי רבי בון עד שהן מבחוץ הן משערין עצמן רבי יהושע בן לוי לראייה הילכו מלבוא חמת עד נחל מצרים רבי תנחומא בשם רב הונא טעמא דרבי יהושע בן לוי °ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו וגו':

הלכה ג מתני' הורו [א] ב"ד לעקור את כל הגוף אמרו [ב] אין נידה בתורה אין שבת בתורה אין עבודה זרה בתורה הרי אילו פטורין [ג] הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת הרי אילו חייבין [ד] כיצד אמרו יש נידה בתורה אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור יש שבת בתורה אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים פטור יש עבודה זרה בתורה אבל המשתחוה פטור הרי אילו חייבין שנאמר °ונעלם דבר דבר ולא כל הגוף: **גמ'** רבי חזקיה אמר °מדבר לא כל דבר אמר רבי הילא *ממצות לא כל מצות וכתיב כן כיי דמר רבי אמי בשם רבי יוחנן *גורעין לדרוש מתחילת הפרשה עד סופה. רבי חנניה בשם רבי ירמיה ואפילו באמצע תיבה °ויצקת עליה *שמן מנחה היא לרבות כל המנחות ליציקה. [ז]ולא נמצאת עוקר כל שם *שומרת יום כנגד יום בשאמרו הלילה מותר והיום אסור. ולא נמצאת עוקר כל שחיטה שמואל בר אבא אמר בשאמרו אמה מותרת ושתי אמות אסורות. ולא נמצאת עוקר כל שם השתחוייה בשאמרו [ז]מותר להשתחוות ואסור לשוח. ולא נמצאת עוקר כל שם הוצאה א"ר שמואל בר רב יצחק בשאמרו גרוגרת מותרת ושתי גרוגרות אסורות ואתייא כמאן דמר הכנסה והוצאה אחת היא

ברם

עין משפט נר מצוה

י

א מיי' פי"ד מהל' שגגות הל' ח ופי"ב שם הל' ב סמ"ג עשין ריו

יא

ב מיי' פי"ד שם הל' ב

יב

ג מיי' שם ופי"ב שם הל' ב סמ"ג שם

יג

ד מיי' פי"ד שם הל' ב' סמ"ג שם

ציון ירושלים

[ז]ולא נמצאת, עוקר כל שם. עיין בעל עקידת בשער שנים ושמונים שהביא בשם ספר המדות שהחוטא לבלתי ידעו הכלל זה חטא שלא ניתן לכפרה והשוגג שניתן לכפרה היא שלא ידע שהלקיים והנה הדבר מבואר בש"ס כאן ובבלי דאינו חייב עד שיודו במקצת ויעקור במקצת ולא שיעקור המצוה כלה דהיינו באם שעוקר כל הגוף וכדמפרש בגמ' זה לא נקרא שוגג אבל בעוקר מקצת הדבר זהו שוגג שניתן לכפרה. והארכתי בזה בתשובה להרב הס"ג מהו' עזריאל הילדסהייד אב ב"ד דק"ק אייזינשטאדט יצ"ו:

[ז]מותר להשתחו' ואסו' לשוח עמה"ם שהיפך הגרסא כמ"ש בש"ס דילנו' רמב"ם פ"ו מע"ז ה"ח שכתב דבע"ז אף בלי פשוט ידים ורגלים אסור והכ"מ לא מערה מקורו והוא מבואר בש"ס דילן ובירושלמי כאן ומלאתי

מראה הפנים

ואתייא כמאן דאמר הוצאה והכנסה אחת היא וכו'. פירושא דהאי מילתא מתבאר מרים הסוגיא דשבת והבאתי קצת ברים שבועות דקאמר התם מנין שהוצאה קרוייה מלאכה ר' שמואל בר נחמן שמע לה מן הדא ויצו משה וגו' נמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגיזברים ר' חזקיה בשם ר' אילא אפילו הכנסה את שמע מינה כשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגיזברים כך נמנעו הגיזברין מלקבל מידן ולהכניסן ללשכה. וא"כ בהא פליגי דלמאן דלא היה הציווי אלא על ההוצאה מבתיהן אלא דממילא לא היו הגיזברין מכניסין כשנמנעו העם מלהביא ואין הכנסה מפורשת בתורה ולר' חזקיה הכנסה בכלל ציווי היתה וכלומר אפי' יביאו להם ימנעו הגזברים מלקבל מידן

כתשב"ץ ח"ג סי' שע"ו שנסתפק בזה והביא דברי הש"ס הלז ולא הזכיר שהרמב"ם

שנויי נוסחאות (סו"י) אין ע"ז בתורה הרי אילו בד"ו אין ע"ז הרי אילו.

נוסחות ירושלמי שבבבלי (סו"ד) בן לוי לראייה נירס"ב בן לוי אמר לראייה. (סוי"ם) דמר נירס"ב אמר. (סוכ"א) רבי חנניה בשם רבי ירמיה נירס"ב ר' ייסא בן חנינא אמר. (סוכ"ה) כל שחיטה נירס"ב כל שם שחיטה. (סוכ"ו) אבא נירס"ב בא. בשאמרו נירס"ב כשאמרו (בכל הענין).

כבר לאדן

רבי יהושע בן לוי לראיה הלכו וכו'. פי' כשעולין ברגלים ליראות דכתיב יראה כל זכורך: ולא נמצאת עוקר כל העברה שמואל בר אבא וכו' כנ"ל:

גליון אפרים

לראייה נ"ל להורייה וכדיליף בבבלי ג' ע"א מהאי קרא לענין הוראה. (נוע"י): ולא נמצא עוקר כל שם הוצאה בשאמרו הוצאה מותרת הכנסה אסורה ואתייא כמ"ד הכנסה והוצאה אחת היא ברם כמ"ד הכנסה והוצאה שתים הן ולא נמצא עוקר כל שם הוצאה אמר ר"ש בר ר"י בשאמרו גרוגרת מותרת ושתי גרוגרות אסורות כצ"ל. (נוע"י):

עין משפט
נר מצוה

יד
ו ב מיי' פי"ג מהל' שגגות הל' א סמ"ג עשין ריו

מסורת
הש"ס

ברם כמאן דמר הכנסה והוצאה שתים הן. ולא נמצאת עוקר כל שם הכנסה אמר רבי יוסי לא שהורו מותר לאכול חלב יודעין היו שאסור לוכל חלב והתורה נתנה רשות לבית דין להורות. רבי בון בר חייה בעי כזית היום וכשני זיתים למחר היך עבידא נביא ומדיח יכול אם יאמרו לך אל תתן תפילין היום תן למחר תשמע להם ת"ל °ללכת בהם בכולן לא במקצתן הרי עקרת שם כל אותו היום ותימר אין כאן עקירת הגוף וכא אין כאן עקירת גוף. ר' מנא שמע לה מן דבתרה שמואל בר בא אמר בשאמרו אמה מותרת ושתי אמות אסורות הרי עקרת שם כל אותה האמה ותימר אין כאן עקירת גוף וכא אין כאן עקירת גוף:

דברים יג

הלכה ד מתני' *הורו ^א בית דין וידע אחד מהן שטעו ואמר להן טועין אתם או שלא היה מופלא של בית דין שם או שהיה אחד מהן גר או ממזר או נתין או זקן שלא ראה לו בנים הרי זו פטור שנאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה מה עדה ^י האמורה להלן כולן ראוין להורייה אף עדה האמורה כאן כולן ראוין להורייה: גמ' מתניתא דרבי דרבי אמר אין לך מעכב אלא מופלא *של בית דין בלבד כתי' °והיה אם מעיני העדה מי שהוא עשוי עינים לעדה. כתיב °והתיצבו שם עמך מה את לא גר ולא נתין ולא ממזר אף הן לא גרים ולא נתינים ולא ממזרים ולא עבדים. ניחא גר ממזר בית דין ממנין ממזרין רב הונא אמר בשעברו ומינו רבי חנניה רבי מנא חד אמר בתוך שבעים והרנה

במדבר טו
שם יא טז

הוריות ד' ג
שם ד

ברם כמ"ד הכנסה והולאה שתים הן. לא אתיא דא"כ הוי מלי לשנויי כדאמרן: ולא נמלאת עוקר כל שם הכנסה. אסוקי מילתא דולאתיא כמ"ד וכו' דלעיל היא וכלומר דמכיון דהולאה והכנסה אחת היא לא משני לה בשאמרו הולאה אסורה והכנסה מותרת דאכתי הוי קשיא ולא נמלאת עוקר כל שם הכנסה: לא שהורו מותר לאכול חלב. כלומר דר' יוסי אתא לפרושי דהשתא דאמרינן דהוראה לעקור את כל הגוף לאו הוראה היא לענין קרבן א"כ היכי משכחת לה גבי חלב הא נמי עקירת כל גוף איסור חלב הוא והלכך קאמר דלא שהורו מותר לאכול חלב סתם אמרו אלא יודעין היו שאסור לאכול חלב אלא שאומרים התורה נתנה רשות לב"ד להורות איזה חלב אסור ואיזה מותר ואומרין על החלב אסור זהו מותר ואין כאן עקירת כל גוף איסור חלב לפי טעותן: ר' בון בר חייה בעי. עלה דהיכי אמרת דאם אומרים על החלב האסור שהוא מותר דאין כאן עקירת הגוף הא הויא כמי שאמרו כזית היום וכשני זיתים למחר וכלומר דהיום מתירין לאכול זה החלב ולמחר יורו על החלב האחר שהוא מותר עד שיתירו כל חלב ואכתי עקירת גוף איסור החלב הויא: היך עבידא נביא ומדיח. כלומר דמשני על קושית ר' בון דהא לאו מילתא היא דקאמרת דבכה"ג הוי עקירת כל הגוף דאם כן היך עבידא היא גבי נביא המדיח דתנינן גביה דאינו חייב עד שינבא לעקור דבר מדברי תורה כדאמרינן בתוספת' שלהי סנהדרין ואם נתנבא לקיים מקלת ולבטל מקלת פטור ומסיים עלה בברייתא אחרת יכול אם יאמרו לך אל תתן תפילין היום תן למחר תשמע להם. כלומר הואיל דפטור בקיום מקלת וביטול מקלת יכול תשמע להם לדבר זה ת"ל ללכת בהם ושמרתם לעשות וגו' ללכת בהם בכולן לא במקלתן קתני מיהת דאם אומר אל תתן תפילין היום אלא למחר דהוי ביטול מקלת וקיום במקלת והלא עקרת שם כל אותו היום ממלות תפילין ואפ"ה את אמר אין כאן עקירת הגוף והכא נמי כשאמרו על החלב אסור שהוא מותר ולא אמרו מותר לאכול כל חלב אין כאן עקירת כל הגוף: ר' מנא שמע לה מן דבתרה. כלומר מהאי מתני' וכדשנינן לעיל ומשום דלעיל איירינן בשמעתתא מעניינא דחלב קרי לה כאן במתני' דבתרה דמתרלינן לעיל בשאמרו אמה אחת מותרת וכו' והא אכתי הרי עקרת שם כל אותה האמה דהיא ג"כ אסורה להוליא מרה"י לר"ה ואפ"ה את אמר דאין כאן עקירת הגוף הואיל ולא עקרו גוף האיסור של עיקר המלאכה והכא נמי גבי חלב כן דאין כאן עקירת הגוף כדאמרן:

הלכה ד מתני' ואמר להן טועין אתם. לא הויא הוראה דכתיב ואם כל עדת ישראל ישגו עד שישגו כל הסנהדרין: או שלא היה מופלא של ב"ד שם. הגדול שבהן שהוא ראש הישיבה: או שהיה אחד מהן גר וכו'. דאלו שאינן מיוחסין אינן ראוין לסנהדרין כדיליף בגמרא וכן זקן ושלא ראה לו בנים אינו ראוי לדון דיני נפשות שסתמן אכזרים הן:

גמ' מתניתא. דקתני המופלא של ב"ד בלבד הוא דמעכב: דרבי. היא כדאמר לעיל בהלכה ב' והיה אם מעיני העדה כתיב מי שהוא עשוי עינים לעדה וזהו המופלא של ב"ד: כתיב והתילבו שם עמך. ודרשינן עמך בדומין לך מה את וכו': ניחא גר. דקתני במתני' דמשכחת לה שהיה בב"ד דאע"ג דאין ראוי לדון דיני נפשות מ"מ ראוי לידון דיני ממונות אלא ממזר קשיא וכי ב"ד ממנין ממזר ואע"ג דגם ממזר כשר לדיני ממונות כדאמרינן בפ"ד דסנהדרין הכל כשרין לד"מ לאתויי ממזר מיהו הכא דבב"ד הגדול שבירושלים עסקינן וכדאמרינן לעיל דבהוראת ב"ד הגדול הוא דאיירי קרא ואמרינן בעשרה יוחסין דבירושלים נהגו בעלמן סילסול ולא היו ממנין ממזרין אפי' לדיני ממונו': בשעברו ומינו. אותן וקמ"ל לענין הוראה דבדאיכא חד שאינו ראוי והורו דאין הוראתן הוראה: ר' חנניה ר' מנא. פליגי בהני דאין ראוין להוראה דקתני היכי משכחת לה שיהו בב"ד דהא אין ממנין אותן: חד אמר בתוך שבעים. ומתרץ לה כדרב הונא בשעברו ומינו: והרנה

מראה הפנים

מידן ולהכניסן. והיינו דקאמר הכא ואתייא וכו' וכדפרישית בפנים. ועוד גרים שם ר' חזקיה בשם ר' אחא שמע כולהן. להולאה ולהכנסה. מן הדין קרייה לא תוליאו מבת מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו. וכלומר דלא הוזכר שם אלא מלאכת משא וה"ה וכל מלאכה לרבות הכנסת משא. והתם בפרקין דף ד' גרים הילאה הא כתיבה לא תוליאו משא מבתיכם דאמרי הולא' הוא דאסור הכנס' מותר ואכ"א דאמרי הולאה והכנסה הוא דאסירא מושיט וזורק בריא. ומבואר הוא דהיא גי' הנכונה וא"ל למחוק כלום דהני ליסני פליגי בפלוגתא דאמוראי בהאי תלמודא אם דרשינן מהאי קרא לשניהם להולאה ולהכנסה או לא והלכך נמי מייתי קרא דירמיה ולא מייתי קרא דמפורש בתורה בהילאה דהא דר' חזקיה בשם ר' אילא קאמר דמקרא דוילו וגו' איכא למישמע להכנסה נמי מ"מ איכא למידחי דעיקר הליווי היה להולאה וממילא היו גיזברין נמנעין מלהכניס. והיינו דר' חזקיה בשם ר' אחא מייתי נמי התם הא' קרא דירמיה דטפי משמע למילף לתרווייהו מהאי קרא ולי' קמא דגמרינן בפרקין ס"ל כהאי מ"ד קמא בסוגיא דשבת דלא ילפינן אלא להולאה וכן מקרא דירמיה ס"ל דאינו מוכרח דוכל מלאכה וגו' אהכנסה קאי ולי' בתרא כר' חזקיה בשם ר' אחא ס"ל. ועיין בריש שבועות במה שכתבתי הב"ח בין הסוגיא דהכא ובין סוגיא דהתם בריש הזורק. והרמב"ם ז"ל כתב כדין דהכא בריש פ' י"ד שם אבל אם טעו והורו ואמרו המוליא מרשות לרשות הוא שחייב שנא' אל יצא איש ממקומו אבל הזורק או המושיט מותר או שעקרו אב מאבות מלאכות והורו שאינה מלאכה הרי אלו חייבין. היינו כסוגית הש"ס דילן דריש הזורק כמבואר התם דתשיב להולאה מפורש והכנסה סברא הוא מה לי עיולי וכו' וא"כ צ"ל דלא עקרו אלא להזורק ומושיט דהא הכנסה בכלל הולאה ומרבות לרשות היא ומ"ש או שעקרו אב מאבות מלאכות וכו' ר"ל באותן שאר אבות שאינן מפורשין בתורה אלא שמנו חכמים להני דהוו במשכן כדתשיב להו בשבת דומות להן כדכתב הוא ז"ל בפ"ו מהל' שבת והא דבעי רב יוסף בפרקין אין הרישה בשבת וכו' אי הוי עקירת כל הגוף בעקירת חדא מלאכה או לא משמע לכאורה דלא איפשיטא הך בעיא מיהו הא ליתא דדחויי בעלמא ניהו דקאמר כדבנין דמהכא לא תיפשוט מידי אבל מכל מקום לדינא ודאי בחדא מלאכה לא הוי עקירת כל הגוף דהא איכא קיום שבת בשאר כל המלאכות וכדאמר הכא לא שהורו מותר לאכול חלב וכו' וכלומר לא שעקרו כל איסור חלב לגמרי אלא שאמרו התורה נתנה רשות להורות בחלב מן החלבים וה"ה בשבת וכיוצא בזה וכבר נודע דבעניין מה שנסתפק לו ז"ל מהתם למד מפשיטותא דהכא.

ובענין בעיא דר' זירא דהתם דיליף לה מנביא המדיח עיין בדיבור דלקמן:

רבי מנא שמע לה מן דבתרה. נראה דר' מנא פליג אפשיטותא דלעיל מנביא המדיח דהיאך ילפינן מהתם הא קאמר באל תתן תפילין היום אל תשמע להן וגבי דהכא אפשר לומר דהתורה אמרה אל תשמע להן ומ"מ שמעינן דביטול מקלת הוי ולא עקירת כל הגוף מדפטרה התורה להנביא ממיתה בכה"ג וכדפרישית בפנים עם כל זה קשיא היא ועוד דמן הסברא הוא דלא תנית תפילין היום לא הוי עקירת הגוף כמו חלב זה מותר לעולם וחלב זה אסור דעיקר איסור חלב הזה לעולם והלכך פשיט ליה מן הא דאמרו אמה מותרת וכו' דדמיא ממש לחלב זה מותר וחלב זה אסור. והתם פשיט לה רבינא לבעיא דר' זירא אין שבת בשביעית מנביא המדיח דדמיא לגמרי אין שבת בשביעית לאל תתן תפילין היום דלא הוי עקירה אלא לפי שעה. ולפי מה שנתבאר היה לנו ליתן טעם בהא דלא הביא הרמב"ם ז"ל שם לדין דאין שבת בשביעית וכפשיטותא דרבינא דלא הוי עקירת הגוף משום דנלמד מן חלב מהחלבים שביאר לעיל דאפי' בעוקר מקלת איסור חלב לעולם לא הוי עקירת הגוף ומכ"ש בעקירת לפי שעה וכמש שהוזכר דיש ללמוד סברא זו מן הא דר' מנא דהכא ומיהו עדיין לא נתיישב זה לפענ"ד אם היה גרסתו ז"ל כפי הגי' שלפנינו כפשיטות רבינא ואפשר דגי' אחרת היה לו שם:

וידע אחד מהן שטעו ואמר להן טועין אתם. עיין לעיל הלכה ב' ד"ה מתניתא כגון שמעון בן עזאי מה שנתבאר מזה:

מתניתא דרבי דרבי אמר אין לך מעכב אלא מופלא של ב"ד בלבד. הכי תני לה בתוספתא פ"א הורו ב"ד ואחד אינו מהן הם פטורין רבי אומר אומר אני עד שיהא מופלא שבהן. והתים לן במתני' כדעתיה ועיין לעיל הלכה ב' שם:

כתיב והתילבו שם עמך. והתם המסקנא מאתך דעמך משום שכינה הוא ונתבאר זה לעיל בפ"ד דסנהדרין. והא דפריך הכא וב"ד ממנין ממזרין ומשמע דהא בירושלים מחלק בין גר לממזר לכתחילה כדפרישית בפנים אבל מש"ס דילן פ' עשרה יוחסין דף ע"ו ע"ב משמע דגם בגר אין ממנין אותו לכתחילה לשום מינוי עד שתהא אמו מישראל ואפי' בסנהדרי קטנה שבכל עיר כדפירש"י ז"ל שם וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' מלכים הל' ד' ולא למלכות בלבד וכו' וא"צ"ל דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל וכו' ופשוט הוא דלדעת הש"ס דילן מתפרשא המתני' בשעברו ומינו או הכניסו אותן למנין המורין לכל אלו דקתשיב להו:

לית

שנויי נוסחאות (סו"ם) ותימר גד"ו ות מר. (סוי"נ) ותימר כד"ו ות מר.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סוכ"ג) דרבי ניר"ב כרבי. (סוכ"ם) חנניה רבי מנא ניר"ב חנינא ורבי מונא.

גליון

אמר ר' יוסי לא שהורו מותר לאכול חלב כו' והתורה נתנה רשות להורות. נ"ל הכונה שמש"ל בחלב שהורו שחלב מותר ובכ"ז לא הוי כעקירת כל הגוף שלא היה סומן מספיק והורו בשעת הדחק מותר לאכול חלב שהתורה נתנה רשות לב"ד להתיר בשעת הדחק: רבי בון בר חייה בעי כזית היום וכשני זיתים למחר. עיין ביבמות פ"י סוף ה"ג בשהורו שמותר לבוא על א"א. ולא עקירת הגוף הוה כשהורו עד חמש שנה אסורה וכאן נ"ל שנ"ל כשני זיתים

אפרים

היום וכזית למחר: גר ממזר בנוע"י מפרש ניחא גר משכחת ליה שלא ידע שהוא גר אלא ממזר לא משכחת ליה כשלא ידעו. דממזר שאינו ידוע לא היי. ר"ח ר"מ כו' הוא ענין אחר. מאן דמר חוץ לע' ניחא. דכיון שנמנא אחד פסול בטל כל הב"ד כמו בעדים. ומאן דמר בתוך ע' הא חוץ לע' לא ? ומתרץ כיון שאינו ראוי להורייה נעשה כאבן ואינו מבטל הוריית הע'. ולא דמי לעדים. וכמ"ש בקה"ח בס' דיינים שבדייניס לא אמרינן נמצא אחד מהם קרוב או פסול כו':

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פי"ב מהל' שגגות הל' א והל' ב סמ"ג עשין ריז

טז
ב ג מיי' פי"ג שם הל' ו סמ"ג שם

יז
ד ה מיי' שם פי"ב הל' א

וחרנה אמר חוץ לשבעים. מאן דמר חוץ לשבעים ניחא ומאן דמר בתוך שבעים הא חוץ לשבעים לא מכיון שאינו ראוי להורייה נעשה כאבן:

הלכה ה מתני' [א] הורו בית דין שוגגין ועשו כל הקהל שוגגין

מביאין פר [ב] מזידין ועשו שוגגין מביאין כשבה או שעירה [ג] שוגגין ועשו מזידין הרי אלו פטורין:

גמ' לית הדא פליגא על רבי שמעון בן לקיש דמר רבי אמי בשם רבי שמעון בן לקיש מתניתא כגון שמעון בן עזאי יושב לפניהן ומזידין ועשו שוגגין. וכי יש זדון לשגגה ליחיד אצל הוריית בית דין חברייא בשם רבי שמעון בן לקיש בשלא קיבלו רוב הציבור עליהן רבי זעירא בשם רבי שמעון בן לקיש כשבעטו בהורייתן מה מפקה מביניהון קיבלו עליהן וחזרו ובעטו על דעתיה דחברייא כיון שבעטו פטורין על דעתיה דרבי זירא מכיון שקיבלו עליהן משעה ראשונה הרי אילו חייבין:

הלכה ו מתני' הורו בית דין ועשו כל הקהל

או רובן על פיהן מביאין פר ובע"ז מביאין פר ושעיר דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר [ד] שנים עשר שבטים מביאין שנים עשר פרים ובעבודה זרה שנים עשר [ה] שבטים שנים עשר פרים ושנים עשר שעירים ר"ש אומר שלשה עשר פרים ובעבודה זרה שלשה עשר פרים שלשה עשר שעירים פר ושעיר לכל שבט פר ושעיר לבית דין: **גמ'** *מאן תנא רוב רבי מאיר דתני היא מחצית כל השבטים היא מחצית כל שבט ושבט ובלבד רוב

רבי

וחרנה אמר חוץ לשבעים. דמיירי שלא היו בכלל הסנהדרין אלא חוץ לשבעים היו ובשעת הוראה ישב א' מהן בתוך השבעים: מאן דאמר חוץ לשבעים ניחא. דלא קשיא כלל היאך מינו אותן: ומאן דאמר בתוך שבעים. ומשני לה בדיעבד הא חוץ לשבעים לא בעי לאוקמי להמתני' ומאי טעמא וקאמר דהיינו טעמיה דהאי מ"ד דמכיון שזה אינו ראוי להוראה וחוץ לשבעים הוא נעשה כאבן ולא איצטריך התנא לאשמועי' דמהיכי תיתי יקבלו אותו למנין בשעת הוראה והלכך מוקי לה בשעברו ומינו והיה בכלל השבעים ואשמועינן דמעכב בדיעבד לענין הוראה כמו להלן בד"נ עד שיהו כולן ראויין להורייה:

הלכה ה מתני' מביאין פר. ר"מ כדאית ליה ור' יהודה כדאית ליה ור"ש כדאית ליה במתני' דלקמן: מזידין. שידעו הב"ד שהדבר אסור והקהל עשו שוגגין אין כאן פר שהרי הב"ד מזידין הן ומזיד לאו בר קרבן הוא והעושים בשוגג מביאין כל אחד ואחד קרבן יחיד בשוגג כשבה או שעירה: שוגגין. הב"ד שהיו שוגגין וידעו הקהל שטעו ועשו מזידין הרי אלו ואלו פטורין מן הקרבן ב"ד פטורין שלא עשו הקהל על פי הוראתן והקהל פטורין שהרי מזידין הן ומזיד לאו בר קרבן הוא: (פסחים פ"ז)

גמ' לית הדא פליגא על רשב"ל. דאמר לעיל בהלכה ב' דמתניתא דקתני בידע אחד מהן שטעו ואמר להן טועין אתם כגון שמעון בן עזאי יושב ודן לפניהן ואם כן הוו כמזידין וכדמוקי התם שאע"פ כן עמדו בדעתן והוראתן אלא אחרים הויא הוראה לענין שהבית דין מביאין פר בהוראה: ומזידין ועשו שוגגין. כלומר והשתא קשיא על דר"ל מתני' דהכא דקתני בית דין מזידין ועשו הקהל שוגגין דהב"ד פטורין מפר והקהל הוא דמביאין כל אחד קרבן יחיד ואמאי הא לריש לקיש בית דין חייבין בפר דהא אמר הוראתן אלא אחרים הוראה הויא: וכי יש זדון לשגגה ליחיד אלא הוראת בית דין. אסוקי פירכא הוא וכלומר דהא דאמרינן לעיל בהלכה א' דמדייק על מתני' דקתני והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם למה לי למיתני שוגג וכי יש זדון לשגגה הא על פיהם קאמר ובית דין הוא דשגגו בהוראה ומשנינן דהא קמ"ל דדוקא שוגג ליחיד אלא הוראת בית דין ולאפוקי שגג בפני עצמו וכגון שבית דין הורו חלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו דהאי לאו תלה בבית דין הוא וחייב בקרבן יחיד ומכל מקום הב"ד חייבין בפר מפני אחרים שעשו על פי הוראתן והשתא הדרינן לקושיין על ר"ל דקס"ד דשוגגין דקתני הכא שהקהל הן שוגגין וכסבורין שמותר לעשות על פי הוראת בית דין ואף על פי שמזידין הן ואם כן לא דמיא למה דאמרינן בהא דליחיד אלא הוראת בית דין דהתם לאו תולה בבית דין כלל הוא אבל הכא תולין בבית דין הן וכיון דאשכחן בהא דר"ל דאף על פי שזה אומר להן טועין אתם

וכמזידין הן ואפ"ה הויא הוראתן הוראה אלא אחרים ומביאין פר ואמאי קתני הכא דב"ד פטורין והקהל הן דמביאין כל א' קרבן יחיד וקשיא לר"ל: בשלא קיבלו רוב הציבור עליהן. את הוראתן ושוגגין דקתני שעשו בשגגה בפני עצמן והויא דומיא דאמרינן בהל' א' ביחיד שעשה בפני עצמו שוגג דחייב בקרבן דלאו תולה בב"ד הוא אלא דהתם ב"ד מביאין פר מפני האחרים שעשו על פי הוראתן והכא כיון דכל הקהל עשו שוגגין ע"פ עצמן אין כאן על פי הוראת ב"ד והלכך אין ב"ד מביאין פר ולא דמיא להא דר"ל דלעיל דהתם האחרי' ע"פ ב"ד עשו: כשבעטו בהוראתן. שהמבעט בהוראה אע"פ שעשה כהורא' שהורו ב"ד אפ"ה ב"ד פטורין שלא על פיהן עשה אלא שנדמה לו שהוא כן כדאמרינן ברים מכלתין במתני': מה מפקה מביניהון. בין חברייא לר' זעירא וקאמר קיבלו עליהן הוראתן: וחזרו ובעטו איכא בינייהו. ונראה דנתחלף בספרי הדפוס וכצ"ל על דעתיה דר' זעירא כיון שבעטו פטורין הב"ד. ועל דעתיה דחברייא מכיון שקיבלו עליהן משעה ראשונה הרי אלו חייבין:

הלכה ו מתני' הורו ב"ד ועשו כל הקהל או רובן וכו' מביאין פר. האמור בפ' ויקרא ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת: ובע"ז. אם הורו להתיר באיסור ע"ז מביאין פר ושעיר האמור בפ' שלח לך וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה ודרשינן איזו מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצות הוי אומר זו ע"ז וכתיב התם והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל הקהל פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת וקסבר רבי מאיר דבין בשגגת שאר עבירות האמור בויקרא ובין בשגגת ע"ז האמור בשלח לך בית דין הן מביאין בשביל כל הקהל: ר' יהודה אומר שנים עשר שבטים וגו'. ר' יהודה סבר כל שבט ושבט אקרי קהל שנאמר ויעמוד יהושפט בקהל יהודה הלכך בשאר עבירות כל שבט ושבט מביאין פר האמור בהוראת בית דין ובע"ז מביאין כל שבט ושבט פר ושעיר: רבי שמעון אמר שלשה עשר פרים וכו'. רבי שמעון סבר אין בית דין ששגגו בהוראה מתכפרים בפרים ושעירים של הקהל הלכך בשאר עבירות מביאין י"ג פרים לבית דין בפני עצמו ולכל השבטים בפני עצמן ובע"ז י"ג פרים ושעירים פר ושעיר לכל שבט פר ושעיר לב"ד:

גמ' מאן תנא רוב רבי מאיר. האי סוגיא גרסינן בפ' כילד צולין והתם קאי על מתני' דתנינן נטמא הקהל או רובו ועשהו בטומאה וקאמר מאן תנא רוב כלומר דבעינן רוב כל קהל ישראל דוקא רבי מאיר היא דשמעינן ליה דסבירא ליה הכי לענין הוראת ב"ד: היא מחצית כל השבטים וכו'. כלומר בין שעשו ששה שבטים שלימים בין מחצית כל שבט ושבט שעשו דהוי כששה שבטים ובלבד שיהו רוב כל קהל ישראל אז ב"ד מביאין פר:

רבי

מראה הפנים

לית הדא פליגא על ר' שמעון בן לקיש וכו'. עיקרה דהאי מילתא נתבאר לעיל בהלכה ב' בד"ה מתניתא כגון שמעון בן עזאי וכמה דנחלקו הסוגיות. וכולה סוגיא דהכא אזלא לפי שיטתא דהאי תלמודא דלעיל שם דאלו לשיטתא דהש"ס דילן לא בעינן לאוקמי כהני אוקמתות בשבעטו וכו' דפשוט הוא דהקהל עשו שוגגין בפני עצמן בשגגת עצמן וב"ד פטורין דמזידין הן וקהל הן שחייבין כל א' קרבן יחיד כמה שנתבאר הכל לעיל. ובהא דקאמר מה מפקה מביניהון וכו' יש לפרש גם לפי ג"י הספרים דעל דעתיה דחברייא כיון שבעטו פטורין דבעו שיקבלו עליהן הוראתן מתחילה ועד סוף ועל דעתיה דר' זעירא דאמר בשבעטו בהורייתן היינו שבעטו בתחילה או שרגילין לבעוט וכשקיבלו עליהן עכשיו משעה הראשונה שוב אינו מועיל מה שחזרו ובעטו והוי כעשו ע"פ הוראת ב"ד וב"ד חייבין וכבר נתבאר דלהאי דינא דמתני' אין נ"מ בזה לפי סוגית הש"ס דילן ומיהו לענין יחיד המבעט בהוראה שנתבאר ברים פירקין איכא נ"מ מהאי פלוגתא דהכא וז"ל וכראה דדעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפי"ג משגגות בהל' ה' מדין מבעט בהוראה וכן אם תלה בעצמו ואכל וכו' לא מפני הוראתן אלא מפני שהוא מותר בדעתו ה"ז חייב וכו' ומשמע דכל אימת שתלה בעצמו ואכל מחמת שנראה לו כדעתו כך כבר נתחייב הוא וא"כ בין אם בעט בתחילה או בסוף הכל לאו תלה בב"ד מיקרי כדעת חברייא דנתבאר כאן:

רבי

שנויי נוסחאות (סוי"ח) זירא בד"ו זעירא. (סוכ"ד) שבטים שנים עשר בד"ו שבטים מביאין. (סוכ"ו) שלשה עשר שעירים בד"ו ושלשה עשר שעירים.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סומ"ו) בשבעטו גירס"ב כשבעטו. (סומ"ז) מפקה גירס"ב נפקא. (סוי"ו) דעתיה גירס"ב דעתון. (סוכ"ט) דתני היא גירס"ב דתני ר' מאיר אומר היא מחצית וכו'.

גליון אפרים

כגון שמעון בן עזאי יושב לפניהם ושוגגין ועשו מזידים וכי יש זדון לשגגה ליחיד אצל הוריית ב"ד (פי על כל הקהל לא שייך לומר שהם כשמעון בן עזאי שיודעים הדין יותר מהב"ד) סבריא בשם רשב"ל כו' כצ"ל. (נוע"י):

עין משפט
נר מצוה

יח
א מיי׳ פי״ב ופי״ג מהל׳ שגגות הל׳ ב
יט
ב מיי׳ פ״ז מקרבן פסח הל׳ ב

רבי יהודה אומר חצי כל שבט ושבט. כלומר אפי׳ מחצית שבט א׳ מן כל שבט ושבט עד שיהו רוב השבטים כדמסיים ואזיל ובלבד רובו שבטים שלימים שיהו כמו רוב בשבטים. וכן שבעה שבטים וכו׳ ה״ג כאן רוב השבטים אע״פ שאינם רוב כל קהל ישראל הוי רוב: שבט אחד גורר כל השבטים. כלומר ולפעמים אפי׳ שבט אחד שחטא חייבין וכגון שהוא רוב הקהל ולא עוד אלא שהוא גורר כל השבטים שאף שאר השבטים שלא חטאו מביאין פר מאחר דאיכא רוב הקהל ודינו כמו דאיכא רובא דשבטים דהוי כאלו כלן חטאו כדאמר ר׳ יהודה במתני׳ דלקמן וכן בשבט אחד ממש כדמפורש לקמן: ר׳ מאיר אומר כל השבטים קרוין קהל. כלומר רבי מאיר דסבירא ליה דדוקא כל השבטים כולן הוא דאיקרו קהל והלכך רוב כל קהל ישראל בעי ורובו ככלו: ר׳ יהודה אומר כל שבט ושבט קרוי קהל. ואפי׳ שבט אחד שעשו אם הן רוב כל הקהל חייבין והלכך או ברוב כל הקהל אע״פ שאינם אלא שבט אחד או ברוב השבטים אע״פ שאינם רוב כל הקהל ס״ל דחייבין וכדלקמן: ואתיא דר׳ שמעון כר׳ יהודה. בהא דס״ל דשבט אחד איקרי קהל כדקאמר כמה דר׳ יודה וכו׳ דהא במתני׳ דלקמן גבי פלוגתייהו דר״מ ור״י ור״ש לא פליג ר״ש אדר׳ יהודה אלא אם ב״ד מתכפרין בפר הקהל או לא דר׳ יהודה ס״ל דמתכפרין ור״ש ס״ל דאין מתכפרין כדקאמר הכא במתני׳ ומיהו בהא לא פליג דאפי׳ איכן רוב כל הקהל אלא שבעה שבטים שחטאו והן רוב השבטים כל שבט ושבט מביא פר משום דכל שבט ושבט איקרי קהל וחייבין כל אחד ואחד בפר: מה ביניהן. בענין זה דמודו תרוייהו ושוין הן דכל שבט ושבט קרוי קהל ומכל מקום בהא איכא ביניהו גרירה דלר׳ יהודה גוררין הן השבטים שחטאו לשאר השבטים שלא חטאו ואף הן מביאין פר לכל שבט ושבט ור״ש לית ליה גרירה אלא אותן שחטאו הן מביאין: שבט אחד גורר וכו׳. כדפרישית לעיל אם הוא רוב כל הקהל

אפילו שבט אחד ממש בלבד שחטא גורר הוא לכל הקהל וצריך כל שבט ושבט להביא פר וכן אם הוא שבט היותר על מחצית השבטים ואע״פ שאינם רוב כל הקהל גורר כולן וצריכין שאר כל השבטים להביא כל שבט ושבט פר ור״ש לית ליה הא כדאמרן: מודה והוא וכו׳. ר׳ יהודה דאית ליה גרירה אפילו בשבט אחד מודה הוא דדוקא שתהא ההורייה מב״ד שבלשכת הגזית והוא ב״ד הגדול. וכן נמי יש לפרש דר״ש מודה לר׳ יהודה בהא דר׳ יהודה ע״כ דס״ל הכי דהא בהדיא קאמר במתני׳ דסוף פרקין בהורו ב״ד של אחד מן השבטים דאותו השבט שעשו בלבד הן שחייבין ושאר כל השבטי׳ פטורין וא״כ הא דקאמר שבט אחד גורר כל השבטים ע״כ בהוראת ב״ד הגדול הוא דאית ליה גרירה: טעמא דהין תנייא. דקאמר שתהא הוראה מלישכת הגזית דאי הויא הוראה לכל הקהל משום דיליף דבר דבר מזקן ממרא דכתיב ביה אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה׳: דכתיב גוי וקהל גוים יהיה ממך ועדיין לא נולד בנימין. כלומר בשעתא דקא״ל הכי בבואו מפדן ארם כבר נולדו כל השבטים כ״א בנימין עדיין לא נולד וקאמר עליה קהל גוים אלמא דשבט אחד איקרי קהל: כשם שהן חלוקין כאן. לענין הוראה כך הן חלוקין בטומאה בקרבן פסח הבא בטומאה אם מחלה כל הקהל כרוב הוא או לא: דתני. בתוספתא דפסחים פ״ו: הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני דברי ר״מ. והכי גרים לה בכילד צולין. דר״מ לטעמיה דס״ל מחלית השבטים או הקהל אינן כרוב כדאמר לעיל ובלבד רוב: ר׳ יודה אומר. וכן גרים נמי בכילד צולין ובתוספתא שם גריס בהא ר״ש אומר חליין טהורין וחליין טמאין הטהורין עושין לעצמן והטמאין עושין לעצמן. והכי מוכח מאמרו לו לקמיה. דס״ל מחלה על מחלה כרוב הילכך הטהורין עושין לעצמן בטהרה והטמאין עושין לעצמן בטומאה ואינן נדחין לפסח שני דכרוב הן:

מני

תורה אור

רבי יודה אומר חצי [א] כל שבט ושבט ובלבד רובי שבטים שלימים. שבט אחד גורר כל השבטים רבי מאיר אומר כל השבטים קרוין קהל רבי יודה אומר כל שבט ושבט קרוי קהל ואתייא דרבי שמעון כרבי יודה כמה דרבי יודה אמר כל שבט ושבט קרוי קהל כן רבי שמעון אומר כל שבט ושבט קרוי קהל מה ביניהון גרירה רבי יודה אומר שבט אחד גורר כל השבטים רבי שמעון אומר אין שבט אחד גורר את כל השבטים. מודה והוא שתהא *הורייה מלשכת הגזית. אמר רבי יוסי טעמא דהין תנייא °מן המקום ההוא אשר יבחר ה׳. רבי אבון בשם רבי בנימן בר לוי קרייא מסייע למאן דמר כל שבט ושבט קרוי קהל דכתיב °גוי וקהל גוים יהיה ממך ואדיין לא נולד בנימן. אמר רבי חייה בר בא כשם שהן חלוקין כאן כן הן חלוקין בטומאה *דתני *היה ציבור חציין טהורין וחציין טמאין הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני רבי יודה אומר הטהורין [ב] עושין לעצמן והטמאין עושין לעצמן אמרו לו אין הפסח לחצאין אלא או כולן יעשו בטומאה או כולן יעשו בטהרה.

מני

דברים יז
בראשית לה

מסורת הש״ס

הוריות ה ע״ב

(תוספתא פסחים פ׳ פסחים פ׳ ע״ב

מראה הפנים

רבי יודה אומר חצי כל שבט ושבט ובלבד רובי שבטים שלימים. אחר שנתבאר הסוגיא הטיב בפנים דר׳ יהודה סבר כשיש רוב מן השבטים שלימים הוי רוב ועל כרחך אע״פ שאינם רוב הקהל קאמר דברוב הקהל הא קאמר בהדיא אפילו שבט א׳ גורר כל השבטים והיינו בהורא׳ ב״ד הגדול בלבד דאז גורר כל השבטים כדאמר הכא בהדיא לקמן מודה והוא שתהא הורייה מלישכת הגזית וכן מסיק התם בדף ה׳ ע״ב אליבא דר׳ יהודה הכי כהאי ברייתא דספרי דמייתי התם ר׳ יהודה אומר שבט שעשה וכו׳ ואמר רב אשי מתני׳ נמי דיקא וכו׳ וכן הא דקאמר שבט אחד גורר כל השבטים ע״כ בשהן רוב הקהל דהי לאו הכי רוב שבטים שלימים בעינן וזה מבואר בפשיטות בדברי ר׳ יהודה. ונתבאר לנו מזה דר׳ יהודה ס״ל כותיה דר׳ שמעון בן אלעזר משמו של ר״מ בחדא ופליג עליה בחדא כדמייתי לה הכא בהלכה דלקמן וכן התם שם חטאו ששה והן רובו וכו׳ דבריתא לא ס״ל כותיה דחטאו ששה שבטים דוקא קאמר וכדמפרש לה הכא בהדיא לקמן לא אמר אלא ששה והן רובו הא חמשה אע״פ שהן רובו פטורין ובהא פליג עליה ר׳ יהודה דאיהו ס״ל אפי׳ שבט אחד והוא רוב של הקהל חייבין והם בהוראת ב״ד הגדול היא גורר כל השבטים וסבר לה כותיה בחדא בסיפא דאם הן רוב השבטים אע״פ שאינם רוב הקהל חייבין כדשמעינן הכא בהדיא מדברי רבי יהודה ומעתה אין צורך לנו להאריך בדברים דממילא מבואר הוא דפסקו של הרמב״ם ז״ל בפי״ב בהל׳ א׳ מדינים אלו וכן בפי״ג בהל׳ ב׳ מדינים אלו הכל הולכין כדברי ר׳ יהודה דהלכתא כוותיה לגבי ר״מ ור״ש ולגבי ראב״ש דקאמר משמו של ר״מ בת״כ וכדמייתי שם. כ״א בהאי פלוגתא דסוף פרקין בהורו ב״ד של אחד מן השבטים זה פשוט הוא דהלכה כחכמים. והכ״מ כתב בפי״ב דפסק כראב״ש דמסתבר טעמיה וכ״כ עוד בפי״ג ומי יתן וידעתי אם מסתבר טעמיה דראב״ש א״כ מפני מה לא פסק הרמב״ם לגמרא מילתא כוותיה ואף בדינא דריבא דראב״ש דוקא אם חטאו ששה שבטים והן רוב הקהל קאמר ואפי׳ לא היה מפרש הש״ס הכא בהדיא לדבריו כן משמעות דבריו הכי הוו ומכ״ש דבהדיא אמר ר׳ אלעזר כאן לפרש דברי רשב״א והאריכות כאן בחנם כי זה ברור ופשוט דפסקו של הרמב״ם ז״ל אתייא בכל חלוקי הדינים בזה כר׳ יהודה וכפי מה שנתבאר. ומשתי הסוגיות האלו נתבאר על נכון דעתו של ר׳ יהודה ודיוק דברי הרמב״ם במה שכתב בפי״ג שם בחלוקה או שהיו העושים בני שבעה שבטים כולן כדברי ר׳ יהודה שמבוארים כאן בהא דקאמר רובי שבטים שלימים הלא דהכא מוסיף דהפי׳ חצי כל שבט אם יש בהן כשיעור שבעה שבטים שלימים וי״ל לפרש גם דברי הרמב״ם בענין זה שיהו כפי בני שבעה שבטים כולן ואף דלא משמע כן בדבריו אלא דצריך שיהו בני שבעה שבטים כולן קאמר בזה כאמר דסמך על דברי ר׳ יהודה במתני׳ כמשמעות פשטות דבריו ומיהו כל דבריו כר׳ יהודה הן. וכן הא דכתב בפי״ג ב״ד חייבין זה פשוט הוא דדעתו שהציבור הן שמביאין בשביל הב״ד וכמ״ש בפי״ב שם ואין בזה פיקפוק כלל דהלכה כר׳ יהודה לגביה ר״מ דציבור מייתי מיהו הכל לענין הפר וכמבואר מענין זה לעיל בהל׳ ב׳ ד״ה הורייה בהורייה ע״ש:

מודה הוא שתהא הורייה מלשכת הגזית. כזה אזיל האי תלמודא לשיטתיה בענין ג״ש דבר דבר מזקן ממרא וכפי אשר נתבאר לעיל בהלכה א׳ ד״ה אין חייבין עד שתהא הורייה מלישכת הגזית וע״ש שבארתי לדעת דלא ס״ל האי ג״ש ומיהו הכל מודים דבהוראת ב״ד הגדול בלבד דוקא תליא ההורייה:

דכתיב גוי וקהל גוים יהיה ממך ואדיין לא נולד בנימין. והתם דף ה׳ ע״ב דריש לה מקרא דויחי ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים. ולכאורה טעמא בעי דלא מייתי מקרא הקודם בתורה ומהאי קרא דויחי צריך עדיין רמז לקרא דוישלח כדפרש״י ז״ל שם והיכא א״ל הכי וכו׳ ובזה היה אפשר לומר דרב אחא בר יעקב דדריש הכי לטעמיה אזיל דקאמר התם בסוף פרקין דשבט לוי לא איקרי קהל ודריש ליה מהא דכתיב בהאי קרא גופיה ונתתי את הארץ הזאת וגו׳ כל שיש לו אחוזה וכו׳ ובקרא דוישלח לא כתיב הכי בהאי קרא גופיה והלכך מייתי לה האי קרא לדרשת שבט אחד מיקרי קהל. ובאמת דהאי תלמודא דייק ליה דמייתי האי קרא דוישלח כדאמר הכא בסוף תענית גבי חמשה עשר באב שבו הותר שבט בנימין לבא בקהל מקרא קראו ורתקוהו ומקרא קראו וקרבוהו. ויש שם טעות דמוכח בחילוף המקראות וכצ״ל מקרא קראו ורתקוהו אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי מקרא קראו וקרבוהו גוי וקהל גוים יהיה ממך ועדיין לא נולד בנימין וכן הגי׳ בב״ר פרשה פ״כ כלומר בתחילה דרשו כל המקרא גוי וקהל גוים על אפרים ומנשה לפי שאמר יעקב ליוסף אל שדי נראה אלי וגו׳ ונתתיך לקהל עמים וגו׳ ועתה שני בניך וגו׳ אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי והיו סבורין דכך אמר לו מה שאמר לי הקב״ה גוי וקהל גוים לומר שגוי אחד ממך עתיד ליחלק לקהל גוים ועתה אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי וכין לנחלה וכין לשהן יקראו קהל כל א׳ ואחד לשבט בפני עצמו לכל דבר והשתא איכא י״ג שבטים בלא בנימין ורתקוהו ולבסוף דקדקו המקרא גוי וקהל גוים דגוי קאי על בנימין וקהל גוים על אפרים ומנשה לפי שעדיין לא נולד בנימין בשעה שאמר לו הקב״ה כן וא״כ שפיר מתפרש האי קרא כן ומעתה האי קרא דויחי ע״כ דהכי מתפרש ויאמר אלי וגו׳ ונתתיך לקהל עמים הכוליה קרא דגוי וקהל גוים רמז ליה וגוי דקאמר על בנימין הוא יקרא קהל דשבט אחד קרוי קהל וקהל אחר עתיד ליחלק ועתה שני בניך וגו׳ אפרים ומנשה כראובן ושמעון. וזהו כפירוש רש״י בנימוקי חומש. וע״כ דמה שעתיד ליחלק לא הוי אלא לענין נחלה אבל לא שכל אחד יקראו לקהל בפני עצמו וכדמסיק רבא התם בסוף פ׳קין כדמוכרח מקרא דבתריה ומולדתך וגו׳ על שם אחיהם יקראו בנחלתם אלמא דמה שנחשבו אפרים ומנשה לשנים לנחלה דוקא הוא או לדגלים דכנחלתן כך חנייתן ולא לדבר אחר. והשתא ניחא נמי הא דמייתי התם קרא דויחי דמשם גלמו׳ פירוש קרא דוישלח מדקאמר ונתתיך לקהל עמים וגו׳ אפרים ומנשה וגו׳ בנחלתם ש״מ דגוי על בנימין קאי והוא יקרא קהל לכל דבר ואפרים ומנשה לנחלה. והאי תלמודא מייתי קרא דוישלח והיינו כך דמשתמע דבנימין קרוי קהל ולפי מאי דאמר לעיל דמקרא קראו וקרבוהו:

מני

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו״ב) גורר כל נירס״ב גורר את כל. (סו״י) את כל השבטים מודה והוא נירס״ב את כל השבטים אע ג דרבי יהודה אומר שבט אחד גורר כל השבטים מודה. (בוי״א) דהין נירס״ב דההן.

(מנחות פ"ב, מנחות יד ע"ב)

כריתות ג

בס ה

מני אמרו לו. מאן הוא תנא דאמרו לו: כר' יהודה. ר' יהודה הוא דאית ליה הכי בפ"ב דמנחות: נטמאת אחת מן החלות. של שתי הלחם או אחד מן הסדרים של לחם הפנים: שאין קרבן ציבור חלוק. ואם נפסל חליו נפסל כולו והיינו נמי טעמא דאמרו לו אין הפסח בא לחצאין: ר' יוסי בר' בון. אמר: מנו אמרו לו חכמים. דפליגי עליה הכא שהן בשיטת ר' יהודה דמנחות:

הלכה ז מתני' שבעה שבטים שחטאו. שהם רוב מנין של שבטים אע"פ שהן מיעוט קהל ישראל או אם היו רוב מנין קהל ישראל אע"פ שהן מיעוט השבטים ואפי' שבט אחד והוא רוב קהל ישראל וחטא גורר כל השבטים וכל שבט ושבט מביא פר שאף אלו שלא חטאו מביאין על ידי החוטאים: שמונה פרים. לטעמיה כדאמר במתני' דלעיל ור"ש לית ליה גרירה שאר השבטים שלא חטאו אינן מביאין והלכה כר' יהודה:

גמ' תני. בברייתא דת"כ: משמו. של ר"מ: חטאו ששה. שבטים והן רובו של קהל או שבעה שבטים שהן רוב השבטים אע"פ שאינן רובן של הקהל: אמר ר' אלעזר לא אמר. רשב"א אליבא דר"מ אלא דוקא ששה שבטים שהן רובו של הקהל אבל חמשה שבטים אע"פ שהן רובו של הקהל פטורין דעכ"פ מחצית השבטים הוא דבעינן: מתניתא אמרה כן. ברייתא דאייתינן בהלכה דלעיל (ויקרא ד) אמרה בהדיא כן אליבא דרבי מאיר דקתני מחצית כל השבטים ובלבד שהן רוב אוכלוסין של ישראל וא"כ אפילו ברוב אוכלסין והוא שיהו מחצית השבטים: ודכוותה מחצית אוכלסין ובלבד רוב השבטים. בעיא היא כלומר מי נימא הא דקאמר רשב"א דאם הם רוב השבטים אע"פ שאינו רובו של האוכלוסין נמי הכי הוא דעכ"פ מחצית האוכלוסין בעינן או לא דכיון שהן רוב השבטים אע"פ שאין בהן מחצית אוכלוסין: שאילתה דכהן משיח מן הדא. הא דמיבעיא לן לקמן בפרק כהן משיח מעין זו השאלה היא: הוריית בית דין גדול הוריית בית דין קטן. דלקמן שקיל וטרי בהא אם הוריית בית דין גדול בעינן או אפי' הוריית בית דין קטן נמי הויא הוראה:

הלכה ח מתני' אותו השבט הוא חייב. דכיון דלאו הוראת בית דין הגדול הוא אינו חייב אלא אותו השבט ושאר השבטים פטורין והא דר' יהודה אית ליה גרירה במתני' דלעיל דוקא בהוראת ב"ד הגדול הוא: אין חייבין. אפי' אותו השבט אין חייבין לפי שאין חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול בלבד וכדאמרי' לעיל והלכה כחכמים:

גמ' ר' אומר חובת ב"ד הוא. השתא מפרש לפלוגתייהו דר"מ ור' יהודה ור"ש במתני' דלעיל מי הם המביאין פר בשגגת שאר עבירות והפר והשעיר בשגגת ע"ז ובמה הן פליגי דר"מ סבר חובת הב"ד הוא שהן מביאין הפר או הפר והשעיר משלהן ור' יהודה סבר הציבור הן שמביאין בשביל הב"ד ור"ש סבר החובה מוטלת על שניהן והלכך צריך קרבן בשביל הב"ד ובשביל הציבור ואין הב"ד מתכפרין בקרבן של ציבור: נאמר כאן. בויקרא בשגגת שאר עבירות ונעלם דבר מעיני הקהל ונאמר כאן בשלח לך בשגגת ע"ז והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר וגו': מה מעיני שנאמר להלן ב"ד וכו'. כלומר דבפרשת ויקרא דכתיב למעלה ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו והדר כתיב ונודעה החטאת וגו' והקריבו הקהל וגו' וילפינן ברישא קהל מקהל מה במעשה הנאמר למעלה ב"ד הוא דכתיב מעיני הקהל והן הב"ד שההוראה תלויה בהן אף הקהל שנאמר למטה בהקרבה ב"ד הוא שמביאין הקרבן והדר ילפינן מעיני הנאמר בע"ז ממעיני הנאמר בשאר עבירות מה להלן ב"ד הן שמביאין אף בע"ז ב"ד הן מביאין: מ"ט דר' יהודה נאמר כאן מעיני וכו'. כלומר דר' יהודה ס"ל דאיפכא ילפינן הג"ש מה מעיני הנאמר בע"ז ציבור הן המביאין דכתיב התם ועשו כל העדה וגו' דהמשמעות דכל העדה על הציבור הוא אף מעיני האמור כאן בשאר עבירות הקרבן שמביאין מן הציבור הוא: מה טעמא דר' שמעון נאמר כאן מעיני וכו'. כלו' דרבי שמעון סבירא ליה הואיל ומשמעות הכתוב דקרבן הנאמר בשאר עבירות על הב"ד הוא כדאמרן דילפינן הקהל דלמטה מהקהל דלמעלה ומשמעות הכתוב הנאמר בע"ז דהציבור הן המביאין ילפינן מעיני מעיני חדא מאידך דמה כאן בית דין אף להלן בית דין ומה להלן ציבור אף כאן ציבור והשתא בין בשאר עבירות ובין בעבודה זרה הבית דין מביאין לעצמן והציבור מביאין לעצמן:

מאן

מני אמרו לו כרבי יודה דתני *נטמאת *אחת מן החלות או אחד מן הסדרים רבי יודה אומר שניהן יצאו לבין השריפה [ז]שאין קרבן ציבור חלוק וחכמים אומרים הטמא [ח]בטומאתו והטהור יאכל. רבי יוסי בר בון בשם רבי יוחנן אמר מני אמרו לו חכמים שהן בשיטת רבי יהודה:

הלכה ז מתני' הורו בית דין ועשו שבעה שבטים או רובן על פיהן מביאין פר ובעבודה זרה מביאין פר ושעיר דברי רבי מאיר *רבי יהודה אומר [י]שבעה שבטים שחטאו מביאין שבעה פרים ושאר שבטים שלא חטאו מביאין על ידיהן פר [ג]שאף אילו שלא חטאו מביאין על ידי החוטאים ר"ש אומר שמונה פרים ובעבודה זרה שמונה פרים ושמונה שעירים פר ושעיר לכל שבט ופר ושעיר לבית דין: גמ' תני ר"ש בן לעזר אומר משמו חטאו ששה והן [י]רובו הא *שבעה אע"פ שאין רובו הרי אלו חייבין. אמר רבי לעזר לא מר אלא ששה והן רובו הא חמשה אע"פ שהן רובו הרי אילו פטורין אמר רבי יוסי בי רבי בון מתניתא אמרה כן מחצית שבטים ובלבד רוב אוכלוסין ודכוותה מחצית אוכלוסין ובלבד רוב השבטים. רבי יוסי בי רבי בון אמר שאילתה דכהן משיח מן הדא הוריית בית דין גדול הוריית בית דין קטן:

הלכה ח מתני' הורו בית דין של אחד מן השבטים ועשה אותו השבט על פיהם אותו השבט הוא חייב ושאר כל השבטים פטורין דברי רבי יהודה וחכמים אומרין אין חייבין אלא על [ס]הוריית בית דין הגדול בלבד שנאמר [ס]ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני העדה ולא עדת אותו השבט: גמ' רבי מאיר אומר חובת בית דין הוא רבי יודה אומר חובת ציבורא אמר רבי שמעון חובת בית דין וחובת ציבורא היא. מה טעמא דרבי מאיר נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה מעיני שנאמר להלן בית דין אף כאן ב"ד מה טעמא דרבי יודה נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה מעיני שנאמר להלן ציבור אף כאן ציבור מה טעמא דרבי שמעון נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה מעיני שנאמר להלן בית דין אף מעיני שנאמר כאן בית דין ומה מעיני שנאמר להלן ציבור אף כאן ציבור.

מאן

כ
א מיי' פ"ב מתמידין הל' טו ופי"ז מפסולי המוקדשין הל' יג

כא
ב ג מיי' פי"ב מהל' שגגות הל' א ס"ג עשין ריז

כב
ד מיי' שם ופי"ג שם הל' ב סמ"ג שם

כג
ה מיי' פי"ב שם ופי"ג שם הל' א סמ"ג שם

ציון ירושלים

[ז]שאין קרבן ציבור חלוק. עיין תשב"ץ ח"ב סי' לג וסי' קלו.

מראה הפנים

מני אמרו לו כר' יהודה וכו'. יש לפרש לפי גי' דהכא ודכילד צולין דקושיא הוא דפריך מני אמרו לו הא כר' יהודה גופיה הוא דקאמר הכי במנחות ומשני ר' יוסי בר' בון דהיינו דאמרו לו חכמים בשיטת ר' יהודה כלומר בשיטתך דאת אמר שאין קרבן ציבור חלוק ואמאי אמרת הכי כן. ומיהו גי' דהתוספתא ר"ש אומר הטהורין עושין לעצמן וכו' מוכרחת היא וכדגרים נ"כ בבבלי פרק כילד צולין דף פ' ע"א הכי ור' יהודה פליג התם וס"ל שאין קרבן ציבור חלוק ולטעמיה אזיל: תני ר' שמעון בן אלעזר אומר וכו'. זה נתבאר היטב לעיל ד"ה ר' יודה אומר וכו' ע"ש: שאילתא דכהן משיח מן הדא. כלומר הא דלקמן פ' הורה כהן משיח דמספקא ליה אם ילפינן ע"ז משאר עבירות לענין דהוראת ב"ד גדול בעינן ולא הוראת ב"ד קטן כמו דילפינן שאר עבירות מע"ז לענין דדבר שזדונו כרת בעינן כדאמר שם בהלכה ד' והוי מעין זו השאלה אי אמרינן רוב האוכלוסין ומחצית השבטים כמו דאמרינן מחצית השבטין ורוב האוכלוסין. אבל כל זה נראה דוחק. והנכון דקך דר' יוסי בר בון גרסי' לבתר מתני' דלקמן הוה הב"ד של אחד מן השבטים וכו'. וקאמר דהאי שאילתא דפ"ק הורה כהן משיח דלקמן בענין הוראת ב"ד גדול או הוראת ב"ד קטן כמוזכר מן הדא מתני' היא וכלומר ב"ד הקטן דמספקא להו היינו אם הורו ב"ד של אחד מן השבטים ועשו אותו השבט על פיהם ולאפוקי דלא תימא אם אמרינן דבהוראת ב"ד קטן סגי הוא אפי' בב"ד שאינו מן אותו השבט והא קמ"ל ר' יוסי בר' בון דב"ד של שאר השבטים ליכא למ"ד וכדשמעינן ממתני' דאפי' לר' יהודה דוקא ב"ד של אותו השבט הוא דקאמר וזה עיקר ולפ"ז האי ודכוותה וכו' בניחותא מיתפרשא:

נאמר כאן מעיני וכו'. התם מפרש טעמא דהא דפליגי בשאר עבירות נאמר קהל וכו' והכא מוסיף הש"ס לפרש לטעם פלוגתייהו גם בע"ז וכדפרישית בפנים.

דתני

שנויי נוסחאות (סו"ג) לבין בד"ו לבית. (סו"ז) שבעה שבטים בד"ו שבטים שבעה. (סו"ב) פר שאף בד"ו פר פר שאף. (סו"ג) פר על ידי בד"ו פר פר על ידי. (סול"ב) מעיני העדה במקרא (ויקרא ד') „מעיני הקהל" ובבמדבר ט"ו כתוב „ואם מעיני העדה" ובמסכת הוראת בבבלי ליתניהו כלל שמלות „ונעלם מעיני העדה". (סול"ג) הוא בד"ו היא.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"ט) בשיטת גירס"ב כשיטת. (סו"ז) הא גירס"ב או. (סו"ח) לא מר גירס"ב לא אמרו. (סו"כ) בי גירס"ב בר. (סול"ג) משיח גירס"ב משוח. (סול"ג) הוא גירס"ב היא. (סול"ד) צבורא אמר גירס"ב צבורא היא אמר. (סול"ט) להלן מעיני גירס"ב להלן אם מעיני העדה. שנאמר להלן גירס"ב האמור שם.

ככר לארן

במהרה מנו א"ל כר' יהודה וכו' ר' יוחנן אמר מנו א"ל חכמים שהם כשיטת ר"מ כנ"ל:

גליון אפרים

רבי יוסי בי רבי בון אמר שאילתה דכהן משיח מן הדא הוריית בית דין גדול הוריית בית דין קטן (הא דאמרינן לקמן בפ"ב סוף ה"א משיח שאכל בהוריית בית דין פטור שאין הורייתו אלא הוריית אחרים כלום אם הוא דוקא בהוריית בית דין הגדול או אפילו בהוריית בית דין קטן. וטוב לגרום זה בב"ח). (נוע"י):

עין משפט נר מצוה

כד

א מיי' פי"ד מהקלים הל' ב

מסורת הש"ס

תורה אור

מאן דמר חובת בית דין היא בית דין מביאין מאן דאמר חובת ציבור מי מביא דתני א *מטילין היו עליהן ובאין דברי ר' מאיר רבי יודה אומר מתרומת הלשכה היו באין. מאן דמר חובת ב"ד היא ב"ד סומכין מאן דמר חובת ציבור היא מי סומך דתני שלשה מכל שבט ושבט וראש בית דין על גביהן סומכין ידיהן על ראש הפר. °ידיהם ידי כל יחיד ויחיד *ידיהם על ראש הפר פר טעון סמיכה אין שעירי ע"ז טעונין סמיכה דברי רבי יודה רבי שמעון אומר פר טעון סמיכה בזקינים אין שעירי ע"ז טעונין סמיכה בזקינים שר' שמעון אומר כל חטאת ציבור שדמה נכנס לפנים טעונה סמיכה. מתיבין לרבי יודה והכתיב °ויגשו את שעירי החטאת רבי חייה בשם רבי יוחנן הוראת שעה היתה. רבי יוחנן בעי ציבור שמת אחד מהו שיביא תחתיו התיבון והכתיב °הבאים *מהשבי וגו'. איפשר חטאת עולה אלא מה עולה לא נאכלה אף חטאת לא נאכלה רבי יודה אומר על עבודה זרה הביאום רבי חזקיה רבי ירמיה רבי חייה בשם רבי יוחנן הוריית שעה היתה. רבי ירמיה למד כן אלא פר טעון סמיכה בזקינים אין שעירי ע"ז טעונין סמיכה בזקינים אלא במי רבי ירמיה סבר מימר באהרן ובניו אמר ליה רבי יוסי והתני רבי חייה וסמך וסמכו לרבות שעירי ע"ז בסמיכה ולא בזקינים. רבי יוסי למד כן אלא חי טעון סמיכה באהרן אין שעירי ע"ז טעונין סמיכה באהרן וכתוב כן °וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי חי טעון סמיכה באהרן אין שעירי עבודה זרה טעונין סמיכה באהרן. מה עבד לה רבי ירמיה פתר לה בכהן הדיוט רבי זעירא בשם רב המנונא כרבי מאיר. תני תמן הורו ב"ד ועשו קהל מת אחד מבית דין פטורין מת אחד מן הציבור *חייבין אמר להן רבי מאיר אם לאחרים הוא פוטר לא כל שכן על עצמו אמרו לו יפטור לאחרים שיש להם במה לתלות ואל יפטור לעצמו שאין לו במה לתלות. ר' זעירא בשם רב חסדאי

תניי

ויקרא ד · ויגשו דה"ב כט · עזרא ח · ויקרא טז

מאן דאמר חובת ב"ד היא ב"ד מביאין. כלומר הא פשיטא לן דלמ"ד דהחובה על ב"ד היא א"כ הב"ד מביאין משלהן אלא למ"ד חובת הציבור היא מי מביא כלומר מאין היו מביאין אם מתרומת הלשכה כשאר קרבנות הציבור או לא ופשיט ליה דפלוגתא דתנאי היא גם בזה: דתני. בתוספתא דשקלים פ"ב: מטילין היו עליהן ובאין. שהיו מטילין על הציבור וגובין מהן בתחלה לשם כך: דברי ר"מ. טעית הוא כאן דהא ר"מ ס"ל דמשל ב"ד הוא וה"ג בתוספתא דברי ר' יהודה ר"ש אומר מתרומת הלישכה היו קריבין: ב"ד סומכין. שהן הבעלים וסמיכה על הקרבן בבעלים היא: מי סומך. הא אי אפשר שיהו כל הציבור סומכין ידיהן עליו ומי סומך על ידן ופשיט לה כדתני בברייתא ג' מכל שבט וכו': ידיהם ידי כל יחיד. ברייתא זו שנויה בת"כ פ' ויקרא וריסא דברייתא הכי הוא וסמכו שנים זקני שנים ואין ב"ד שקול הרי חמשה דברי רבי יהודה ר"ש אומר וסמכו זקני שנים ואין ב"ד שקול הרי שלשה: ידיהם ידי כל יחיד ויחיד. כלומר ידי כל יחיד מאלו הסומכין שאין סומכין כולן כאחד אלא כל יחיד ויחיד מהן סומך בפני עצמו והכי תניין לה בתוספתא דמנחות פ"י סמיכה וסמיכת זקנים בשלשה ר' יהודה אומר בחמשה לא כולן כאחד סומכין עליו אלא אחד ואחד סומך ומסתלק: ידיהם על ראש הפר. עליו הוי מלי למיכתב אלא למיעוטא אתא פר טעון סמיכה ואין שעירי ע"ז טעונין סמיכה: ר"ש אומר. לא מיעטן הכתוב לשעירי ע"ז אלא דלא באו זקנים כמו בפר דזקני כתיב ביה אבל טעונין הן סמיכה ולקמן מפרש לה מי הן הסומכין: שדמה נכנס לפנים. בהיכל כמו פר העלם דבר ופר המשיח ושעירי ע"ז: מתיבין לר' יהודה. דאמר אין שעירי ע"ז טעונין סמיכה והכתיב ויגישו את שעירי החטאת לפני המלך והקהל ויסמכו ידיהם עליו ושעירי חטאת שהקריבו לכפר על הע"ז היו: הוראת שעה היתה. שהרי מזידין היו אלא שביקש יחזקיהו לזרזם במצות ואין למידין מהוראת שעה: ציבור שמת אחד. מהן מהו שיביאו החטאת תחתיו וכלו' מי חיישינן לחטאת שמתו בעליה דלאו קריבה היא: התיבון. מאי תיבעי לך והכתיב הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלהי ישראל וגו' צפירי חטאת שנים עשר וגו' ועל ע"ז שעשו בימי צדקיהו הביא כדאמר רבי יהודה לקמיה ואע"פ שמתו רבים מהן: אפשר חטאת עולה. סיפיה דקרא מפרש ליה דכתיב הכל עולה לה' והא חטאת כמי כתיבא ואפשר לחטאת עולה קרי לה אלא להקיש לעולה מה עולה לא נאכלת אף אותן חטאות שהביאו לא היו נאכלין ולמדך ששעירי ע"ז היו שנשרפין הן וכדמסיים ר' יודה דעל ע"ז שעבדו בזמן הבית ראשון הביאום: הוריית שעה היתה. שהרי מזידין היו ואפ"ה היו מביאין קרבן: ר' ירמיה למד כן. אדלעיל מהדר ואדברי רבי שמעון דקאמר דפר טעון סמיכה בזקנים ואין שעירי ע"ז טעונין סמיכה בזקנים ואלא מי ומי הן הסומכין: ר' ירמיה סבר מימר. אליבא דר"ש באהרן ובניו כלומר שהכהנים היו סומכין: אמר ליה ר' יוסי והתני ר' חייה וסמך וכו'. כלומר דהא מכאן למד ר"ש מדהוי מצי למיכתב וסמך וכתיב וסמכו לרבות לשעירי ע"ז בסמיכה ולא בזקנים בהמיה וכי קרא לא מיירי בזקנים הא וסמכו זקני כתיב וא"כ כי מרבה לה לשעירי ע"ז מהאי קרא לסמיכת זקנים איתרבי: ר' יוסי. דהקשה לר' ירמיה למד כן אליבא דר"ש ואיפכא מדר' ירמיה דמסמיכה בכהנים הוא דאימעטו שעירי ע"ז כדמסיים ואזיל: אלא חי וכו' וכתיב כן וכו'. כלומר דהכי דרשינן מדכתיב החי למעוטי הוא דאתא זה החי טעון סמיכה באהרן ואין שעירי ע"ז טעונין סמיכה באהרן אבל מסמיכת זקנים לא ממעט להו ר"ש: מה עבד לה ר' ירמיה. לקרא דהחי הא למעוטי אתא: פתר לה בכהן הדיוט. הכי דריש ליה החי טעון סמיכה באהרן שהוא כהן גדול ואין שעירי ע"ז טעונין סמיכה בכ"ג אלא בכהן הדיוט ולעולם סמיכה דידהו בכהנים היא: כר' מאיר. על ברייתא דלקמיה דתני תמן קאי דאליבא דר"מ היא דס"ל הב"ד מביאין הפר ולא הציבור והלכך מת אחד מב"ד פטורין דהויא לה חטאת שמת אחד מן השותפין ואם מת אחד מן הציבור חייבין דהא איתנהו לב"ד: אמר להן ר"מ. לאו אהאי ברייתא קאי אלא אברייתא דמייתי לקמיה ומסורסת הגי' כאן. והא דר' זעירא בשם רב חסדאי תני תמן וכו' גרסינן לה קודם אמר להן ר"מ וכו' ושתי הברייתות אלו דמייתי הכא בת"כ הן שנויות והש"ס מקצר כדרכו וה"ג להו שם. הורו ב"ד ועשו יכול יהו חייבין ת"ל הקהל ועשו ההורייה תלויה בב"ד והמעשה תלוי בקהל. ועלה קאי אמר להן ר"מ אם לאחרים הוא פוטר וכו' כלומר ומפני מה ב"ד שעשו על פי הוראת עצמן אין מתכפרין בפר אם לאחרים שעשו ע"פ הוראתן הן פוטרין בפר שמביאין לא כל שכן שיפטרו עצמן: אמרו לו יפטור לאחרים שיש להן במה לתלות. כלומר שגזירת הכתוב הוא דאין הפר בא אלא על אחרי' שיש להן לתלות בב"ד ואם עשו מביאין עליהן פר תאמר בבית דין עצמן שאין להן במה לתלות שהן הן המורין ואין המעשה תלוי בהן אלא ההוראה דוקא:

תני

מראה הפנים

דתני מטילין היו עליהן ובאין וכו'. כלו' בתרא דמייתי התם דף ג' ע"ב כך הוא דברי התוספתא דשקלים שהבאתי בפנים וכן פסק הרמב"ם ז"ל כפ"ד דשקלים הל' ב' כדברי ר' יהודה דהתוספתא:

דתני שלשה מכל שבט ושבט וכו'. ברייתא זו לא מצאתיה. ובת"כ ובתוספתא הגי' בפלוגתא דר' יהודה ור"ש כמו שהובא בפנים. והרמב"ם ז"ל פסק בשלשה כר"ש בזה ומבואר טעמו לעיל בפ"ק דסנהדרין: **ידיהם** ידי כל יחיד ויחיד. הק"א פי' בשתי ידים של כל יחיד ויחיד ולא ראה התוספתא דמנחות שהבאתי בפנים:

הוראת שעה היתה. למאי דמתרץ הכא קרא דיחזקיה אליבא דר' יהודה דהלכתא כוותי' דאין שעירי ע"ז טעונין סמיכ' דלא גמירי אלא שתי סמיכות בציבור בפר העלם דבר ובשעיר המשתלח ולא ילפינן מהתם דהוראת שעה היתה א"כ צריך טעם אמאי מסיק התם בדף ו' ע"א דאין חטאת ציבור מתה דהא הא דבעי למימר דבר פפה יליף לה מקרא דעזרא מיפרך כדאמר הכא וכן התם בהא דהוראת שעה היתה ואין למידין משם ועוד דהתם אתיים אקרבוהו כדמסיק בפרקין וכן בתמורה וצ"ל דאף לפי המסקנא ליכא למילף מהתם מ"מ מן הסברא אמרו כן לפי שאין הציבור כולן מתים וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' פסולי המוקדשין:

רבי יוסי למד כן אלא חי טעון סמיכה וכו'. כדברי ר' יוסי כך מפרש לה רב ששת במנחות דף צ"ב ע"ב להא דר"ש וברייתא דת"כ לאו מתרלתא היא אליבא דר"ש כדאמר התם משום דכהנים לאו בעלים דשעירי ע"ז נינהו:

תני תמן הורו ב"ד ועשו קהל מת אחד מב"ד וכו'. ברייתא זו התם בפרקין היא שנויה ומוקי לה נמי כר"מ. והא דאמר להן ר"מ וכו' דקאמר הכא היא נראה לפרש כאן כדפריבית בפנים מיהו לקמן בפ"ב הלכה ד' נשנית ג"כ בלשון הזה ולא שייך התם פירושא ושם יתבאר:

תנויי

שנויי נוסחאות (סו"ב) ציבור מי בד"ו ציבור היא מי. (סו"ח) דיהם (נ"ל ידיהם). (סו"ג) ויגשו במקרא "ויגישו". (סוכ"ו) וכתוב בד"ו וכתיב.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"ב) ציבור מי מביא נירס"ב ציבור היא מי מביא. (סו"ט) אין נירס"ב ואין (וכן לקמן). (סוט"ו) אחד מהו נירס"ב אחד מהן מהו. שיביא נירס"ב שיביאו. (סוי"ז) מהשבי וגו' נירס"ב מהשבי הקריבו עולות. (סוי"ח) נאכלה נירס"ב נאכלת (וכן להלן). (סוכ"א) למד נירס"ב לא אמר כן: (סוכ"ב) אין נירס"ב ואין. (סוכ"ה) למד נירס"ב לא אמר. (סוכ"ו) אלא חי נירס"ב אלא הוא. (סול"א) רב המנונא נירס"ב רב אדא. (סול"ב) קהל נירס"ב הקהל. (סול"ו) לתלות נירס"ב להתלות (וכן לקמן).

ככר לארן

הוריית שעה היתה ר' ירמיה לא מר כן אלא וכו' כצ"ל: ר' יוסי לא מר כן אלא פר וכו' כצ"ל פירוש לא אמר כן:

גליון אפרים

מתיבין לר' יודה והכתיב כו' ר' חייה בשם ר' יוחנן הוראת שעה היתה ר' ירמיה למד כן אלא פר כו' א"ל ר' יוסי כו' ר' יוסי למד כן מה עבד לה ר' ירמיה פתר לה בכהן הדיוט ר' יוחנן בעי ציבור שמת אחד מהו שיביאו התחיו התיבון והכתיב כו' ר"ח ר"י בשם ר' יוחנן הוריית שעה היתה (כצ"ל) תני תמן הורו ב"ד ועשו קהל מת כו' מת אחד מן הציבור חייבין (קס"ד כרב יוסף בבבלי ו' ע"א דהברייתא כר"ש ובמת אחד מן הב"ד פטורין דהוי כחטאת השותפין ובמת אחד מן הציבור חייבין דאין ציבור מתים ונפשטה בעית ר' יוחנן) ר"ז בשם ר"ה (ולקמן בפ"ב ה"ג ר"ז בשם רב ירמיה וע"ש) כר"מ (כפירוש הפ"מ וכדאמר בבבלי שם) דתני אמר להן ר"מ כו' (כצ"ל. ר' מאיר מביא ראיה שהב"ד מביאים מדסומכין דהא סמיכה בבעלים בעי ומדפוטרין אחרים כ"ש עצמן וא"ל להביא פר אחר ודלא כר"ש) אמרו לו (היינו חכמים שהם בשיטת ר"ש וכדאמרינן בבבלי ג' ע"א ומאן חכמים ר"ש היא וכן שם ה' ע"ב) יפטור לאחרים שיש להם במה לתלות כו' (כלומר מש"ה פטרי ב"ד בסמיכתם על הפר לפי שהם גרמו ע"י הוראתם להקהל להביא הפר אבל הב"ד אינן יכולים לפטור את עצמן בקרבן הקהל דהא הקהל לא גרמו להב"ד להורות. וכן אמר להם

(תוספתא דשקלים פ"ב)

ג' מנחות צב:

ג' הוריות ו

פס

תורה אור

תניי תמן הורו בית דין ועשו הן וידעו מה הורו טעו [א] מה הורו שגו מה הורו יכול יהו חייבין תלמוד לומר °ונודעה החטאת *לא שיוודעו החוטאין. מה נפשך חלב כרבי יהושע אתיא היא בשהורו ולא ידעו מה הורו אם עבודה זרה אם שאר כל המצות. אם ע"ז בפר אם שאר כל המצות בשעיר. ספק פר ושעיר שינוי קרבן הוא והוא פטור:

הדרן עלך פרק הורו בית דין

הלכה א מתני' הורה [ג] כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר

[ג] שוגג ועשה מזיד מזיד ועשה שוגג פטור שהוריית [ד] כהן משיח לעצמו כהוריית בית דין לציבור: גמ' °נפש °אם הכהן המשיח הרי משיח כיחיד מה יחיד אם אכל בהוריית בית דין פטור אף זה אם אכל בהוריית ב"ד פטור מה יחיד אם אכל בלא הורייה חייב אף זה אם אכל בלא הורייה חייב ת"ל °לאשמת העם הרי אשמתו כאשמת העם מה העם אינן חייבין אלא אם כן הורו אף זה אינו חייב אלא אם כן הורה. אית תניי תני העם ב"ד מה העם הורו הן ועשו אחרים חייבין אף זה הורה הוא ועשו אחרים יהא חייב ת"ל °אשר חטא על מה שחטא הוא מביא ואינו מביא על מה שחטאו אחרים. אית תניי תני העם ציבור מה העם הורו אחרים ועשו הן חייבין אף זה הורו אחרים ועשה הוא יהא חייב תלמיד לומר אשר חטא על מה שחטא הוא מביא אינו מביא על מה שחטאו אחרים רבי יעקב בשם רבי לעזר והוא שיהא יודע לישא וליתן בהלכה דלא כן מה נן אמרין

תני תמן הורו ב"ד ועשו הן. זו היא ברייתא קנייתא. ועשו הן יכול יהו חייבין ת"ל הקהל ועשו ועשו וכו' וכדפרישית: וידעו מה הורו טעו מה הורו וכו'. הלי ברייתא בתרייתא השנוייה שם היא ידעו שהורו וטעו ולא ידעו מה הורו. שידעו שהורו איזה הוראה בטעות אבל לא ידעו במה היתה הוראה כדמפרש לקמיה: שגו מה הורו. כלומר או ששגו בגוף ההוראה שנסתפק להן אם טעו בהוראה זו או לא: ת"ל ונודעה החטאת. דוקא שנודע להן אח"כ שחטאו בהוראה ובאיזו חטא הן חטאו ולא שיוודעו החוטאין ולא נודע להן החטאת: מה נפשך חלב. ופריך הש"ס ואמאי בעינן שנודע להן החטאת ליהוי כדתנן בפ"ג דכריתות מה נפשך חלב אכל חייב נותר אכל חייב וקאמר כר' יהושע אתיא היא הך ברייתא דפליג התם אדר"א דקאמר מה נפשך וס"ל דצריך שיתוודע החטא דכתיב אשר חטא בה עד שיוודע לו במה חטא: בשהורו. ומפרש לה הש"ס דהיינו טעמא הכא בשהורו ולא ידעו מה הורו כגון שנסתפק להן אם בע"ז הורו בשאר כל המצות ואם בע"ז אין דינו בפר אלא בשעיר ואם בשאר מצות אין דינו בשעיר אלא בפר: אם בע"ז בפר וכו' בלשון תמיה הוא כדפרישית. והלכך יש כאן ספק אם פר אם שעיר וכיון דשינוי קרבן הוא ואין יודעין מה שיביאו לפיכך הן פטורין:

הדרן עלך הורו בית דין

הלכה א מתני' הורו כהן משיח. כהן גדול המשוח בשמן המשחה שהורה היתר לעצמו ועשה מעשה בעצמו. וכדמפרש לה במתני' דלקמן במה היתה הוראה ודוקא שוגג בהוראה ועשה מעשה בשוגג דאז מביא פר: שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת ב"ד לציבור. דיליף בגמרא דכתיב לאשמת העם מלמד שהמשיח כעם ומה הוראת ב"ד לציבור אין חייבין אלא על העלם דבר בהוראה עם שגגת מעשה של הציבור כן נמי הוראת כהן משיח לעצמו לענין הפר שלו אלא דגבי הוראת ב"ד לציבור אם הורו הב"ד מזידין ועשו הקהל שוגגין אין כאן פר והוי שגגת מעשה לחודיה וחייבין כל אחד ואחד להביא קרבן יחיד כשבה או שעירה כדאמרינן בפרק דלעיל ואלו כהן משיח שעשה בשגגת מעשה בלא הוראה או שהיה מזיד בהוראה ושגג

במעשה הרי זה פטור מקרבן כלל דדרשינן מעם הארץ פרט למשיח שאינו מביא קרבן בשגגת מעשה: גמ' נפש אם הכהן המשיח. כלומר בפרשת כהן משיח כתיב ברישא דקרא נפש כי תחטא בשגגה וכו' והדר כתיב אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו' פתח הכתוב בנפש דכל יחיד במשמע וסיים בכהן משיח ללמדך דהרי המשיח כיחיד לענין זה שאם עשה על פי הוראת ב"ד וכמ"ד יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור: מה יחיד. אי ליחיד הקישו הכתוב אימא נמי דלענין זה נ"כ הוקש מה יחיד אם אכל בלא הורייה אלא בשגגת עצמו חייב בקרבן חטאת אף משיח יהא חייב בשגגת עצמו בלא הורייה: ת"ל לאשמת העם. לענין זה הקישו הכתוב לאשמת העם מה העם אין חייבין בפר אא"כ הורו ב"ד ועשו על פיהם אבל אם עשו בשגגת עצמן אין מביאין פר אף זה כהן משיח אינו חייב אא"כ הורה בהעלם דבר ואח"כ אכל בשגגת הוראתו: אית תניי תני העם בית דין. כלומר איכא דמפרשי להעם דקרא דעל ב"ד קאמר והיינו דדריש לה דהקישו הכתוב למשיח כב"ד שאינן חייבין אא"כ הורו והאי תנא מפרש לה לסיומא דסיפא דברייתא דלקמיה כפשטה דאי מה העם והן הב"ד הורו הן ועשו אחרי' על פי הוראתן חייבין בפר אף כהן משיח נימא דאם הורה הוא ועשו אחרים ע"פ הוראתו דחייב הוא: ת"ל. להכי אילטריך הכתוב לומר והקריב על חטאתו אשר חטא ללמדך שאינו מביא קרבן אלא על מה שחטא הוא ולא על מה שחטאו אחרים על ידו: אית תניי תני העם ציבור. והיכא תנא דמפרש להעם דקרא על צבור קאמר ודריש לה נמי לרישא דברייתא דלעיל מה העם אין חייבין אא"כ הורו כלומר שהציבור אינן מביאין פר אא"כ הורו ב"ד והציבור שעשו על פיהם והכי מפרש לה נמי לסיומא דסיפא דברייתא ג"כ על הציבור ובענין זה דאי מה העם והיינו הציבור בהורו אחרים הב"ד ועשו הן חייבין אף כהן משיח יהא חייב בהורו אחרים ועשו הוא ע"פ הוראתן ת"ל אשר חטא על חטא בהוראת עצמו הוא מביא דוקא. ואין בין תנא קמא לתנא בתרי אלא דמר סבר דהב"ד הן המביאין פר דהוראה ומר סבר דהציבור הן מביאין פר בהוראה ומיהו בדרשת כהן משיח שוין הן: והוא שיודע. דוקא אם יודע לישא וליתן בהלכה דאם לא כן מה אנן אמרין

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פי"ב משגגות הל' ב ופי"ד שם הל' ד
א
ב מיי' פט"ו שם הל' א סמ"ג עשין ריז
ב
ג מיי' שם הל' ב והל' ג סמ"ג שם
ג
ד מיי' שם והל' ה

מראה הפנים

תניי תמן הורו ב"ד ועשו הן וכו'. אלו שתי הברייתות השנויות בת"כ ופירשתי בפנים ובברייתא שניה גרים התם ידעו שהורו וטעו ולא ידעו מה הורו יכול וכו' וכן הוגהה התם בפרקין דף ה' ע"א. ולהרמב"ם ז"ל היתה הגי' כמו שהובא כאן טעו מה הורו שגו מה הורו. וזהו שכתב בפ' י"ב משגגות בהל' ב' ב"ד שנסתפק להן אם שגגו בהוראה אי לא שגגו אין חייבין כשאם תלוי שנא' ונודעה החטאת וכו' ובפ' י"ד הל' ד' כתב ב"ד שהורו בשגגה ושכחו עצמו של חטא שהורו בו וכו' הם פטורין וכו' שנא' ונודעה החטאת וכו' ומגי' דהכא למד לומר כן ומה שכתב בפי"ב הוא פירושא דשגו מה הורו ומה שכתב בפי"ד היינו טעו מה הורו ושניהם נלמדו מהאי קרא. ומה שכתב הכ"מ על ההיא דפי"ב ומציין הברייתא שם וכו' ומפרשה רבינו שהורו ונסתפק להן אם שגגו אם לאו. תמוה הוא היאך נוכל לפרש ברייתא בהוגהה שם כן דהא עלה קאמר התם מאן תנא דלא כר"א וכו' וא"כ ה"א לפרש אלא שהספק להן באיזו חטא הורו ובפי"ד פסק כפירושא דברייתא דהתם:

בשהורו ולא ידע מה הורו אם ע"ז וכו'. בדפוס אלל הש"ס הבבלי טעות סופר שם ומסורסת ומהופכת הגי' ונראה לפרש דהכא ג"כ לדחייה הוא דקאמר הכי וזה דהא דקאמר מה נפשך חלב כר' יהושע אתיא היא הכל מענין הבעיא היא וכלומר דהא ר"א מחייב בכה"ג דמה נפשך חלב אכל או נותר אכל ואם הא ברייתא דלא כר"א וכר' יהושע אתיא היא דוקא ועלה קאמר אפי' תימא כר"א דהוא מפרש בשהורו ולא ידעו אם ע"ז וגו' ובכה"ג אפי' ר"א מודה מטעם דהוי שינוי קרבן ולפי גי' בדפוס אלל הבבלי כצ"ל א"ר בון בר חייה אתיא כר' יהושע ברם כר"א לא אתיא אמר ר' יוסי ברם כר"א אתיא שיא בשהורו וכו' וזהו כדפרישית. והשתא לר' יהושע דקי"ל כוותיה לא צריכין לאוקמי בהכי אלא אפי' אם נסתפק להן אם בחלב הורו או בדם הור. וכדכתב הרמב"ם ז"ל שם דלא הוי שינוי קרבן אפ"ה מטעמא שלא נודע להן החטא הן פטורין:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב הורו כהן משיח: מה יחיד אם אכל בהוריית ב"ד פטור. הא כר' יהודה וכמתני' דריש מכלתין אתיא וכבר נתבאר לעיל דאיכא הלכה דיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב מיהו דיניה דמשיח קאי כדקאמר בסוף ההלכה וע"ש:
אית תניי תני העם ב"ד וכו'. כדפרישית בפנים דבדין המשיח ל"פ כלל אלא דת"ק אליבא דר"מ בפ' דלעיל דס"ל דב"ד מייתו פר ותנא בתרא אליבא דר' יהודה הוא דס"ל דהציבור מייתו פר כשביל שב"ד וכל חד וחד מפ"ש לברייתא דת"כ מה העם הורו הן וכו' למאי דאית ליה. והאי ברייתא הוגהה נמי התם ברים פרקין דף ז' ע"א וכן להרישא דברייתא דאמרינן התם מה שליבור אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכלומר בפר דאין מביאין אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה אבל קרבן יחיד חייבין כל א' וא' בשגגת מעשה לחודיה בלא הוראה כדאמרינן בפ"ק דף ב' ע"ב מעם הארץ ואפי' רובו ונתבאר מחלוקי דינים ומכללן בפ' דלעיל עיין ד"ה תנריית בהלכה א' וד"ה הורי' בהוריי' שם ובכל מה דשייך לזה נתבאר לעיל:
והוא שיודע לישא וליתן וכו'. והרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו הצריך שיהא חכם מופלא כדמשמע מהתם דאי לאו מופלא הוראה דידיה ולא כלום הוא:

משיח

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"ב) שגו נירס"ב ושגגו. (סו"ג) לא שיוודעו נירס"ב לא שיודיעו. (סו"ד) מה נפשך חלב כרבי יהושע אתיא נירס"ב מה נפשך חלב הורו חייבין שבת הורו חייבין אמר רבי בון בר חייא אתיא כר' אלעזר ברם כר' יהושע לא אתיא אמר ר' יוסי ברם כר' יהושע אתיא (ועיין מ"ש ע"ו הפני' משה במראה הפנים). (סוס"ז) פטור מה נירס"ב פטור אם מה. (סוכ"ה) תנויי נירס"ב תנוי. (סוכ"ח) אינו נירס"ב ואינו. (סוכ"ט) רבי יעקב בשם רבי לעזר נירס"ב רבי יעקב בר אחא בשם ר' אלעזר. (סו"ל) מה נן אמרין נירס"ב מה אנן קיימין.

גליון אפרים

ר"מ הוא סיפא דברייתא דלעיל הורו ב"ד כו' לכן רישא ג"כ ר"מ. כן נראה לגרוס ולהפוך השורות). (מע"י): ר' זעירא בשם רב חסדאי תני תמן הורו בית דין ועשו הן וידעו מה הורו. נראה שצ"ל ולא ידעו מה הורו:

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פט"ו מהל' שגגות הל' א

ה
ב מיי' שם הל' ד

ו
ג מיי' שם הל' א

ז
ד מיי' שם ופ"ד שם הל' א ופי"ג שם הל' ב סמ"ג עשין רמז

מסורת הש"ס

אמרין ויש שוטים מורין. משיח שאכל בהוריית ב"ד פטור בהוריית משיח אחר חייב בהוריית ב"ד פטור שאין הוריית אחרים אצל הורייתן כלום בהוריית משיח אחר חייב והוא שהורה כיוצא בו:

הלכה ב מתני'

הורה בפני [א] עצמו ועשה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו [ג] הורה עם הציבור ועשה עם הציבור מתכפר לו עם הציבור שאין ב"ד חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת וכן [ג] המשיח ולא [ז] בעבודה זרה עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת: **גמ'** הורו ב"ד והורה אחריהן והחליף פשיטא נעשית אצלו כעקירת גוף אלא הורה הוא תחילה והורו בית דין אחריהן והחליפו אפילו כן נעשית אצלו כעקירת גוף או מאחר שהורה הוא תחילה ונדחה הורייתו כהורייתן ואינו נעשית אצלו כעקירת גוף. הורו ב"ד והורה אחריהן פשיטא אבל בהוריית ב"ד פטור אבל משחזרו בהן בית דין חייב. אמר רבי יוסי ולא

אמרין וכי יש שוטים מורין. א"כ דלא כן וכו' דברי הש"ס הן על ר' יעקב דפשיטא הוא ומאי קמ"ל דכי יש שוטים מורין: משיח שאכל בהוראת [ב"ד] פטור. כדמפרש טעמא לקמיה: בהוראת משיח אחר. כגון כהן המשמש וכהן שעבר שעשה א' מהן ע"פ הוראת חבירו חייב: בהוריית ב"ד פטור שאין הוריית אחרים אצל הורייתן כלום. נ"ל וכן הוא בדפוס אצל הבבלי. כלומר שצריך שהוא יסמוך על הוראתו ולא על הוריית ב"ד שאין הוריית ב"ד נחשבה להוראה אצל המשיח או אצל כהן שעבר דכי הדדי נינהו בדין פר בהוראה: בהוראת משיח אחר חייב והוא שהורה. הוא ג"כ כיוצא בו והסכים עמו בהוראתו:

הלכה ב מתני' הורו בפני עצמו ועשה בפני עצמו. כגון שהורו הב"ד והוא בתרי איסורי הב"ד באיסור אחד בפני עצמן והמשיח באיסור אחר בפני עצמו: מתכפר לו. בפר שלו בפני עצמו ואינו מתכפר לו עם פר הציבור: הורה עם הציבור. שהורו עם הב"ד בהוראה אחת ובאיסור אחד ועשה עם הציבור: מתכפר לו עם. פר הציבור ואינו צריך להביא כפרתו דסד"א כי היכי דביה"כ אינו מתכפר עם הציבור דכתיב ושחט את פר החטאת אשר לו הכא נמי יהא צריך קרבן אחר קמ"ל דלא משום דכתיב על חטאתו אשר חטא בחטא המיוחד לו מביא קרבן בפני עצמו ובחטא שאינו מיוחד לו אינו מביא קרבן בפני עצמו: שאין ב"ד חייבין וכו'. כלומר בכל חלוקי דינים אלו שוה כהן משיח בהוראתו כהוראת ב"ד לציבור: ולא בע"ז וכו'. דגמר מעיני מעיני מה מעיני הנאמר בשאר עבירות עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת דכתיב ונעלם דבר ולא כל הגוף אף מעיני הנאמר בע"ז אין חייבין על עקירת כל הגוף כדאמרינן בפ' דלעיל: **גמ'** הורו ב"ד והורה אחריהן והחליף. בהורה הוא והב"ד באיסור אחד מיירי וכגון שהורו ב"ד בחלב מן החלבים ואמרו חלב זה הוא מותר וחלב זה הוא אסור כי היכי דלא ליהוי עקירת כל הגוף כדאמרינן בפרק דלעיל דלא שיורו הב"ד חלב סתם מותר דהוי עקירת כל גוף האיסור אלא שיאמרו התורה נתנה רשות להורות ולומר שזה החלב אסור וזה החלב מותר והורה המשיח אחריהן והחליף מה שהורו להתיר הורה הוא לאסור ומה שהורו לאיסור הורה הוא להתיר: פשיטא נעשית אצלו כעקירת גוף. כלומר אם עשה אח"כ ע"פ הוראתן והוראתו

ואכל את שניהם בהא פשיטא לן דנעשית אצלו כעקירת הגוף בהוראה שלו שהתיר מה שנשאר בהוראת ב"ד לאיסור שהרי הוראת הבית דין כולן אינן נדחית מפני הוראתו שהחליף ואסר מה שהתירו ועדיין הוראתן קיימת במה שהתירו מקצת החלב וכשהורה הוא להתיר מקצת החלב האחר הוי כגמר להתיר כל איסור החלב ועקירת הגוף הויא ולא הויא הוראה כדתנן במתני' והא ודאי לאו עשה בפני עצמו בהוראת עצמו מיקרי כיון דבחדא איסורא הויא דלא מיקרי בפני עצמו אלא באיסורא אחרינא דוקא כדפרישית במתני': אלא. הא הוא דאיבעיא לן אם הורה הוא תחילה להתיר מקצת החלב והורה בית דין אחרי כן והחליפו לאסור ההיתר ולהתיר האיסור מה שנשאר ע"פ הוראתו מהו מי אמרינן דאפילו כן נעשה אצלו כעקירת גוף דמחמת הוראתו בהיתר מקצת נגמר ההיתר בכל איסור החלב והויא עקירת הגוף: או מאחר שהורה הוא תחילה. וכשחזרו והורו ב"ד אח"כ והחליפו לאסור מה שהתיר הוא ונדחה עכשיו הורייתו שהוא יחיד בשביל הורייתן של הב"ד ונמצא דהשתא הוריית ב"ד בקיום מקצת וביטול מקצת היא ואינה נעשית הוראתו אצלו כעקירת הגוף לפי שבטלה הורייתו בשביל הוריית הב"ד. ולא איפשיטא: הורו ב"ד והורה אחריהן. השתא הבעיא היא בענין עשה בפני עצמו או ע"פ הוריית הב"ד וקאמר דהא פשיטא לן דאם הורו הב"ד והורה אחריהן כלומר שהוא ג"כ הורה והסכים עמהן ועשה על פי הוראתן: פשיטא. בהא פשיטא לן דאם אכל מהוריית ב"ד שהוא פטור מכפרה שלו דהוראת בית דין והוראתו באיסור אחד דינו שאינו מביא קרבן בפני עצמו לעולם דאם הוראת ב"ד הויא הוראה לענין שהצבור מביאין פר כגון שהיה רוב הקהל א"כ מתכפר הוא עם הציבור שהרי לא סמך על הוראתו לבדה וכדין עשה עם הציבור הוא ואם אין הציבור מביאין פר כגון שהיו מיעוט הקהל וכיוצא בזה בענין שאין מביאין פר בהוראה אלא כל אחד ואחד מביא קרבן יחיד בזה המשיח פטור מקרבן כלל כדאמרינן בהלכה דלעיל: אבל משחזרו ב"ד חייב. בעיא היא אם חזרו ב"ד בהן מהוראתן ואח"כ אכל אם חייב הוא בכפרתו דהוי כהורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו או דילמא כיון דבאיסור זה גופי' הורו בית דין בתחילה להיתר הוי כעושה על פי הוראת בית דין ואין צריך להביא כפרתו: ולא

מראה הפנים

משיח שאכל בהוריית ב"ד פטור. זה פשוט הוא דצריך שיסמוך על הוראתו ואפי עשה עם הוראתו והוראת ב"ד אינו מביא כפרתו בפני עצמו מפני שלא סמך על הוראתו לבד כדכתב הרמב"ם ז"ל שם הל' ד' ע"ש דמ"ש אלא אם היו הב"ד מביאין קרבן מתכפר לו בכלל הציבור. כלומר אם הציבור הן שמביאין פר בשביל הב"ד והיינו אם עשו רוב הקהל ע"פ הוראת ב"ד הגדול וכפי אשר נתבאר בפ' דלעיל אז מתכפר לו עם הציבור כדתנן במתני' דלקמן ואם היו העושים מביאין קרבן. כלומר אם היו מיעוט הקהל או שהיו ב"ד מזידין בהוראה וכיוצא בו דאין הוראת ב"ד הוראה כפי חלוקי הדינים אשר נתבארו בפ' דלעיל דאין כאן פר דאז העושים מביאין כל אחד ואחד קרבן יחיד בזה אין המשיח מביא קרבן כלל דלא מצינו קרבן לכהן משיח בשגגת עצמו בלי הוראה דמיעטו הכתוב כדפרישית במתני'. והא דקאמר הכא אם עשה בהוריית משיח אחר חייב זה אינו מתבאר מהתם ולא הזכיר מזה הרמב"ם. ואפשר דהאי ש"ס ס"ל כשהורה הוא כיוצא בו הוי כסומך על הוראתו:

הורו ב"ד והורה אחריהן והחליף וכו'. לכאורה האי והחליף ממש הוא שהחליף האיסור להיתר וההיתר לאיסור כדפרישית בפנים וכמו דגרים בפ"ק בהלכה ב' הורו ב"ד חלב כולית של ימין מותר ושל שמאל אסור חזרו והחליפו וכו' והתם ע"כ החליפו ממש קאמר דקמיבעיא ליה אם כשתי הוראות הן או לא וא"כ בכל חדא וחדא ביטול מקצת וקיום מקצת הוא דהויא כדמוכחא התם. מיהו הכא איכא למידק על האי פירושא דאם החליף ממש הוא מ"ט פשיטא ליה דהוי אצלו כעקירת גוף שהרי אסור במקצת שהתירו הן ונראה דהחליף דהכא לא דמי לדהתם אלא דה"ק הורו ב"ד במקצת החלב שמותר ובמקצת שאסור והורה הוא אחריהן והחליף את הנשאר באיסור בהוראתן להיתר בענין שהתיר לגמרי כל איסור החלב ופשיטא ליה דהוי אצלו עקירת גוף ולא נקט לה אלא משום הבעיא דאידך גיסא דאם הורה הוא תחילה בביטול מקצת איסור החלב וקיום מקצת ובשחזרו ב"ד והחליפו הנשאר באיסור ע"פ הוראתו להיתר אם אמרינן דשייכא הוראתו עם הוראת' הב"ד והוי אצלו כעקירת הגוף דהשתא נעקר כל איסור החלב או דילמא דאמרינן מאחר שהורה הוא תחילה א"כ הוראת ב"ד שאחריו דוחה הוראתו והם לא התירו אלא אותו מקצת החלב שאסר הוא ובודאי הוראת ב"ד לעולם הויא כביטול מקצת וקיום מצות אלא דמיבעיא ליה אם השתא בטלה הוראתו ואפי' אצלו לא הויא אלא כביטול מהלת וקיום מקלת משום דאודא ליה הוראתו במה שהתיר הוא.

ולפי מה דמוכחא מסוגיא דהתם דלא הויא הוראה בפני עצמו לענין שיתכפר בפני עצמו אלא בתרי איסורי כדפרישית במתני' א"כ לכאורה להאי גיסא ליכא נ"מ כהך בעיא דאם אמרינן דבטלה הוראתו א"כ הוי כסומך על הוראת ב"ד ואין כאן כפרה בפני עצמו אלא דאפשר לומר דאכתי לאידך גיסא יש להסתפק אם הוא כעושה על פי הוראת ב"ד לענין שיהא דינו כעושה עם הציבור שיתכפר לו עם הציבור. ומדברי הרמב"ם ז"ל שהבאתי לעיל נראה דהכל הולך אחר שעת מעשה שכך כתב בענין הוראת כהן משיח בפט"ו משגגות בהל' ד' הורה כהן משיח עם ב"ד וכו' הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה אלא על הוראתו עם הוראת ב"ד הרי זה פטור וא"צ להביא כפרתו בפני עצמו אלא אם היו ב"ד מביאין קרבן מתכפר לו עם הציבור וכו' וכמה שבארתי לעיל וא"כ גם לענין זה י"ל דאם אכל באותו מקצת שהתירו הב"ד הרי דינו כעושה ע"פ הוראת ב"ד ואם אכל באותו מקצת שהתיר הוא בתחילה לפי סוגית דהאי ש"ס מספקא ליה בהא ולפי האת"ל דקאמר התם בדף ז' ע"ב דפשיטא הוא בחלב והן בע"ז וכו' ואת"ל שם חלב אחד הוא וכו' א"כ לא מספקא לן בשם אחד דהוי כהורה עם הב"ד לכל מילי. ובדין הורה הוא בחלב והן בדם דבעיא דלא איפשיטא התם אם אזלינן בתר טעמייהו וחלוקין הן והוי הוראה בפני עצמו או דילמא הואיל וקרבנן שוה בתר קרבן אזלינן והויא כהורה עם הב"ד והרמב"ם ז"ל פוסק שם בהל' ה' דמביא פר לעצמו והגית הכ"מ בל"ע דהא אסיק לה בתיקו ועיין בהל"מ ותמוהין הם דבריו דהא איפכא הוי דהם נלמד מפשיטות דפ"ק דמה שוה בקרבן מצטרף הוא א"כ כהורה עם הב"ד הוא ואמאי מביא פר לעצמו. ואין לייסב זה לפי הגי' אשר לפנינו ואי לאו דמסתפינא ה"א דט"ס נפל בדבריו וכצ"ל אינו מתכפר לו עם הציבור ואינו מביא פר לעצמו ונראה זה מאריכות דבריו דאם היה דעתו ז"ל שמביא הוא לעצמו לא ה"ל לכתוב אלו תיבות אינו מתכפר לו וכו' כלל כי אם מביא פר לעצמו:

אבל משחזרו בהן ב"ד חייב. נראה לפרש דבפשיטותא קאמר להא אלא דר' יוסי בעי למידק ממתני' דלא הוי כהורה בפני עצמו ודחי לה דממתני' ליכא למישמע מינה דהאדיוק מריבא תידוק מהסיפא ומיהו האי דינא קאי דכל היכא שחזרו בהן הב"ד ונודע לו מהחזרה כמבואר בפ"ק ואע"פ כן עשה א"כ הורה בפני עצמו וזהו בכלל דברי הרמב"ם ז"ל שנתבאר לעיל דכל שבשעת מעשה לא סמך כ"א על הוראתו לבדה הורה בפני עצמו הוא ומתכפר לו בפני עצמו:

והא

שנויי נוסחאות (סו"ג) כלום בד"ו כולן. (סופ"ו) בהורייתו; בד"ו בהורייתן.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"ב) גוף מרפ"ב הגוף. (סו"ג) אחריהן נירס"ב אחריו. (סו"ל) גוף נירס"ב הגוף (וכן לקמן). (סופ"ו) בהורייתו נירס"ב בהורייתן. ואינו נירס"ב ואינה.

גליון אפרים

בהוריית בית דין פטור שאין הורייתו אצל הוריית אחרים כלום בהוריית משיח אחר חייב (כצ"ל. ועמ"ש בפ"ק בה"ז). (נוע"י):

ולא מתניתא היא הורה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו מפני שהורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו אבל אם הורה עם הציבור ועשה עם הציבור מתכפר לו עם הציבור מפני שהורה עם הציבור ועשה עם הציבור אבל הורה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו:

הלכה ג מתני'

אין [א] חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן [ב] המשיח ולא בעבודה זרה אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה: **גמ'** רבי זעירא בשם רב ירמיה מתניתא דרבי מאיר או דייק ר' מאיר אמר רבי יוסי רבי מאיר דו אמר חובת בית דין היא. אמר רבי מנא כרבי מאיר. תני תמן הורו ב"ד ועשו קהל מת אחד מב"ד פטורין מת אחד מן הציבור *חייבין אמר להן ר' מאיר אם לאחרים הוא פוטר לא כל שכן על עצמו אמרו לו יפטור לאחרים שיש להן במה לתלות ואל יפטור לעצמו שאין לו במה לתלות. רבי ירמיה בעא קומי ר' זעירא מה כרבי אין משיח בשיגגת מעשה הוא ואין כרבנן בהעלם דבר הוא אמר ר' הונא על רבנן נצרכה שלא תאמר משיח וע"ז רבי אמר בשגגת מעשה ורבנן אמרין בהעלם דבר. אמר מה לקל מה בגין דלא תנינן משיח. והא קדמיתא לא תנינן משיח ומשיח בכלל וכא אע"ג דלא תנינן משיח משיח בכלל:

הלכה ד מתני'

*אין [ג] חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכן [ד] המשיח ולא בע"ז אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת: **גמ'** °מצות ה' הייתי

ולא מתניתא היא. דהאי דינא נוכל לפשוט ממתני' דקתני הורה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו וטעמא דמפני שהורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו הא אם הורו ב"ד בתחילה אע"פ שחזרו בהן לאו הורה בפני עצמו בתחילה הוא ואינו מביא בפני עצמו: אבל אם הורה עם הציבור וכו'. כלומר דדמי לה דהאדמדייקת לה מרישא אימא סיפא. ובדפוס הלל הבבלי גרים בהדיא מה שהכר כאן. א"ר מנא דשלחת קודמין היא ואמור דבתרה הורה עם הציבור וכו'. כלומר דעד דמשלחת לדייק מן הקודם והיינו הרישא אמור לדייק מן הסיפא דטעמא מפני שהורה עם הציבור ועשה עם הציבור שלא חזרו בהן הבית דין אבל אם חזרו בהן הב"ד וה"א עשה א"כ הורה בפני עצמו וצריך להביא בפני עצמו א"כ של כת קודמין היא ודוגמתו בפכ"ה דכלים:

הלכה ג מתני' אין חייבין. ב"ד שהורו לציבור על אחת מכל המצות אין חייבין פר העלם דבר של ציבור אלא על העלם דבר שישגו בהוראה ונעלם מהם: עם שגג' המעשה. ששגגו רוב הציבור ועשו מעשה על פיהם דכתיב ישגו ונעלם דבר ועשו הקהל העלם דבר עם שגגת מעשה: וכן המשיח. אינו חייב קרבן אלא עד שיעלם ממנו הדין ויעשה הוא בעצמו בשוגג על פי הוראתו כדאמרי' לעיל דכתיב בי' (ויקרא ד) לאשמת העם ללמד שהמשיח כעם: ולא בע"ז. אם ב"ד שגגו בהוראה בע"ז אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה כדפרישי' במתני' דלעיל דילפי' ע"ז משאר מצות בג"ש מעיני מעיני:

גמ' מתניתא דר"מ או דייק ר' מאיר. בעיא היא כלומר אם מפרשינן להמתני' אין חייבין דעל ב"ד קאי ור"מ היא דס"ל ב"ד הן המביאין פר העלם דבר משלהן וחד תנא הוא עם מתני' דלעיל דקתני בהדיא אין ב"ד חייבין וכו' או דילמא תנא אחרינא הוא והיינו ר"ש דאית ליה בפרק דלעיל ב"ד חייבין בפני עצמן והציבור בפני עצמן והיינו דייק ר"מ ואיהו ר"ש דמדייק על דר"מ לקמן. א"כ דלאו כר"מ גופיה הוא אלא מתני' דהכא דייקא היא כהאי דר"מ בחדא דגם ב"ד חייבין ומפרשינן אין חייבין על הב"ד ועל הציבור וכר"ש. והיינו הך: אמר ר' יוסי ר"מ. היא דהוא אומר חובת ב"ד גרידא היא ולא על הציבור וחד תנא הוא עם מתני' דלעיל: אמר ר' מנא כר"מ. אברייתא דלקמיה תני תמן קאי וכדגרסינן לעיל סוף הפרק: אמר להן ר' מאיר. האי אמר להן לר"ש קאמר דפליג עם ר"מ בחדא וס"ל דב"ד מביאין פר וכן הציבור מביאין וקא"ל ר"מ אי אתה מודה דב"ד שמביאין פר על הציבור הוא דמביאין שהרי הן שעשו המעשה ואם לאחרים הוא פוטר לכ"ש על עצמו וא"כ באותו הפר שמביאין על הציבור יתכפרו גם הם עמהן א"כ איפכא נמי שייך הפירכא לדידך דס"ל הציבור מביאין פר ומסתברא דהן על שגגת הוראת ב"ד הוא דמביאין דהן הן ששגגו והציבור על פיהם הוא דעשו ואם לאחרים הוא פוטר לכ"ש על עצמו ואם כן יתכפרו גם הציבור עמהן ואמאי מביאין ב"ד פר בפני עצמן: אמרו לו. ר"ש היא שהשיב לר"מ יפטור לאחרים שיש לו במה לתלות כלומר היינו טעמא דס"ל דאין ב"ד מתכפרין בשל ציבור דאינן שוה בכפרתן דאם יפטור לאחרים והן הציבור יש להן במה לתלות שהרי הם תלוי בב"ד ועשו ע"פ הוראתן ואל יפטרו לעצמן באותו הפר שכפרתן חמורה היא שאין להם במה לתלות והן הן ששגגו בהוראה. וכן שייך נמי התשובה לפי לשון השני שפירשתי בפירכת ר"מ דכך השיב לו א"א שיתכפרו הציבור והב"ד בפר אחד דאם הפר פוטר לאחרים והן הב"ד שיש להן במה לתלות כלומ' המעשה שהרי הן לא עשו גוף המעשה אלא הציבור שעשו ואין כפרתן חמורה כל כך תאמר בציבור שאין להם לתלות גוף המעשה באחר והלכך שניהם צריך שיביאו הב"ד לעצמן והציבור לעצמן: מה כרבי. על סיפא דמתני' קאי דקתני ולא בע"ז וכו' ואלו משיח לא קתני ואם מתני' כרבי אתיא דפליגי לקמן בהא. וה"ג דרבי אמר משיח בשגגת מעשה הוא וכן הוא בדפוס הלל הבבלי. דרבי ס"ל דבע"ז אין צריך משיח בהעלם דבר אלא בשגגת מעשה לחודיה חייב בקרבן והלכך לא קתני בהא וכן המשיח דאין כרבנן הא סברי בהעלם דבר בעינן גם למשיח בע"ז: אמר ר' הונא על רבני נצרכה. דלא היא דמתני' אליבא דרבנן נצרכה כדמפרש לה לקמן: שלא תאמר משיח וע"ז וכו'. השתא מייתי פלוגתייהו וכלומר דלא תימא לפרש המתני' כרבי כדשמעינן להו דמשיח בע"ז פליגי ר' סבר בשגגת מעשה לחודיה חייב ורבנן אמרין דצריך ג"כ העלם דבר כמו בשאר מצות: אמר מה לקל מה. כלומר ר' הונא שהשיב לר' ירמיה דבעא מה. אם מתני' כרבי והשיב לו ג"כ בלשון מה כמו שהוא אמר בקול מה ובתמיה. ובדפוס הלל הבבלי גרים א"ל ולמה: בגין דלא תנינן משיח. כלומר מה קשיא לך דדייקת מתני' כרבי אם בגין דלא תנינן בסיפא גבי ע"ז וכן המשיח בהדיא אי משום הא לא קשיא: והא קדמייתא. במתני' דלעיל דקתני' בסיפא ולא בע"ז עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת דנמי לא תנינן וכן המשיח ואפ"ה לא מספקא לך בזה דגם המשיח בכלל דהא לא אשכחן פלוגתא בהא וכ"ע ס"ל דגם במשיח הדין כן והכא נמי אע"ג דלא תנינן משיח בהדיא משיח ג"כ בכלל וע"ז ג"כ במשיח העלם דבר ושגגת מעשה בעי וכרבנן:

הלכה ד מתני' אין חייבין אלא על. הוראת דבר שיש בזדונו כרת ושגגתו חטאת שכל הכריתות שבתורה הן ל"ו ועל כולן חייבין על שגגתן חטאת חוץ מפסח ומילה ומגדף שאין בהן קרבן. כלל פסח ומילה אע"פ שיש בזדונו כרת אין מביאין על שגגתן חטאת מפני שהן מצות עשה ובחטאת כתיב אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה והמגדף מפני שאין בו מעשה וכתיב בחטאת לעושה בשגגה וטומאת מקדש וקדשיו נמי יש בהן קרבן בשגגתן והוא קרבן עולה ויורד אבל לא חטאת קבועה וכל הנך אין מביאין חטאת עליהן בהוראה ולא המשיח נמצא כל המצות שבית דין וכהן משיח חייבין בקרבן שלשים ואחד מצות הן שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת קבועה:

גמ' מצות ה'. ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצות ה' הייתי

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פי"ב מהל' שגגות הל' א ב ופי"ג שם הל' א

ט ב מיי' פט"ו שם הל' א והל' ג

י ג מיי' שם פי"ב הל' א

יא ד מיי' פט"ו שם הל' א

מסורת הש"ס

הוריות ו

יבמות ח ע"ב

מראה הפנים

והא קדמיתא לא תנינן משיח ומשיח בכלל. והתם בדף ז' ע"ב קאמר בזה ותסברא בזדונו כרת ובשגגתו חטאת מי קתני אלא תני הא הב"ד להא וכו'. והא דלא מדייק לה מרישא בביטול מקצת וקיום מקצת בע"ז דלא תני נמי וכן המשיח וכדדייק ליה בהאי ש"ס נראה דהאי ש"ס אזיל לשיטתיה וכן התם בהא דפליגי אליבא דר' אי אית לי' דג"ש מעיני מעיני דהכא אסיק לה בהלכה דלקמן דר' לית ליה האי ג"ש דמעיני מעיני ונא מצי לדייק להא דמתני' דהכא אזלא אפילו כרבנן ולא תני לה משיח משום דבכלל הוא ממתני' דלקמן דבר שזדונו כרת וכו' דאיכא למיפרך דאימא אין ס"ל דמתני' דלקמן דכרבי אתיא דלית ליה ג"ש דמעיני ולא ס"ל וכן המשיח בע"ז גם בזה והלכך מדייק לה מסרישא דקיום מקצת וכו' בע"ז דלא אשכחן דפליג ר' בהא אבל סוגית דהתם דס"ל דגם רבי אית ליה ג"ש דמעיני והלכך מדייק לה מזדונו כרת ולאשמעי' דבהא כ"ע לא פליגי ואפ"ה לא קתני התם וכן המשיח גבי ע"ז וא"כ מתני' דהכא לא מלית נמי למידק דכר' היא ולא כרבנן:

רבי

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סוי"א) בפני עצמו מתכפר לו נירס"ג בפני עצמו ועשה בפני עצמו מתכפר לו. (סוי"ד) מתכפר לו עם הציבור מפני שהורה עם הציבור נירס"ג מתכפר לו עם הצבור. א"ר מנא דשלחת קודמין היא ואמור דבתרא הורה עם הצבור ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור מפני שהורה עם הצבור. (סוי"ה) אבל הורה נירס"ג אבל אם הורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו. (סוי"א) מתניתא דרבי מאיר נירס"ג מתניתא דר' מאיר היא. היך ר"מ. (סוי"ב) דו אמר נירס"ג די אמר (וסוא כמו דאמר). (סוי"ד) קהל נירס"ג הקהל. (סוי"ו) ואל נירס"ג ולא. (סוי"ט) כרבי אין משיח נירס"ג כרבי דרבי אמר משוח. (סוכ"א) ר' הונא נירס"ג ר' חייא. (סוכ"ג) אמר מה לקל נירס"ג אמר לון למה בגין:

ככר לארן

מתניתא דר"מ סידינו ר"מ כצ"ל פירוש אינה ר"מ: **בעא** קומי ר' זעירא מה אין כרבי משיח וכו' כצ"ל. (בבבלי ירושלמי הגירסא ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא מה כרבי דרבי אמר משיח בשוגגת):

גליון אפרים

או דייק ר' מאיר. נ"ל היי דיין ר' מאיר. (נוע"י): תני תמן הורו ב"ד ועשו קהל מת אחד מבית דין פטורין מת אחד מן הציבור חייבין ר' זעירא בשם ר' ירמיה מתניתא דר' מאיר איידן [ר' מאיר אמר ר' יוסי ר' מאיר דו אמר חובת בית דין היא אמר ר' מאיר דתני אמר להן ר' מאיר] כו' כצ"ל. וכדלעיל בסוף פרק קמא וכמו שכתבתי שם. (נוע"י):

עין משפט נר מצוה

*הייתי אומר אף אוכלי שקצים ורמשים במשמע נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה מעיני שנאמר להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף מעיני שנאמר כאן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת או מה מעיני שנא' להלן דבר שיש בו מיתת ב"ד אף מעיני שנאמר כאן דבר שיש בו מיתת ב"ד א"ר יוסי בר חנינה מקום שנכללו כל העריות להיכרת יצא אשת איש אב ללמד על הממזר. רבי אומר עליה עליה *מה עליה שנאמר להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף עליה שנאמר כאן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. ולמה לא דרש רבי מעיני מעיני אמר רבי יוסי אין ידרוש רבי מעיני מעיני מה מעיני שנאמר להלן דבר שיש בו מיתת בית דין אף מעיני שנאמר כאן דבר שיש בו מיתת ב"ד לפום כן לא דרש רבי מעיני מעיני. ולית ליה סופיה דרבי מידרוש מעיני מעיני דלא כן מנן ליה היחיד והנשיא והמשיח לא מעיני מעיני דלא כן מנן ליה הוריית ב"ד גדול הוריית בית דין קטן לא מעיני מעיני. אמר רבי חנניה קומי רבי מנא עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת לא מעיני מעיני דלא כן מנן ליה הוריית בית דין קטן לא מעיני מעיני. אמר רבי חנניה קומי רבי מנא ולית סופיה דרבי מידרוש מעיני מעיני א"ל מה את בעי מרבי רבי כדעתיה דרבי אמר משיח בשגגת המעשה הוא ואין כתיב זדון שגגה ליחיד אלא בבית דין בלבד.

אותו

הייתי אומר אף אוכלי שקלים ורמשים במשמע כלומר אפי' הורו באחת מן המלות שאין בהן כרת במשמע: ונאמר להלן. בע"ז והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה: או. אי דילפת לה מע"ז נימא מה מעיני שנאמר שם דבר שיש בו מיתת ב"ד היא דע"ז יש בה מיתת ב"ד בעדים ובהתראה אף מעיני שנאמר כאן עד שיורו בדבר שיש בו מיתת ב"ד אם עושה במזיד: ה"ג כמו שהוא ביבמות פ' החולץ בסופו. אמר ר' יוסי בר' חנינה מקום שילאת ע"ז ללמד על מחוייבין כריתות לא ילא עמה אלא כרת בלבד אבל מיתה ממקום אחר באת. כלומר דע"ז הכתובה שם בפרשה ולמדין ממנה לכל המלות שהן מחויבין כריתות דדוקא בהן מחוייבין קרבן בהוראה לא נמלא בפרשה זו אלא כרת בלבד דכתיב הכרת תכרת הנפש אבל מיתה בע"ז לא נרמזת שם בפרשה אלא במקום אחר היא כתובה והלכך על חייבי כריתות הוא דנלמד מע"ז שחייבין קרבן ולא על מחוייבי מיתות ב"ד דוקא. והא דכתוב בספרים כאן א"ר יוסי בר' חנינה וכו' יצאת אשת אב ללמד על הממזר בטעות הוא כאן דלא שייך הכא אלא התם ביבמות הוא דשייך ולעיל מהאי ברייתא כדגרים שם: רבי אומר עליה עליה. הוא דילפינן בג"ש נאמר כאן ונודעה החטאת אשר חטאו עליה ונאמר להלן גבי אחות אשה לגלות ערותה עליה:
ולמה לא דרש רבי מעיני מעיני. חסר כאן ובדפוס אלל הבבלי הגי' יותר מתוקנת וגרים הכא. אמר ר' זעירא אם דרש רבי מעיני מעיני מה מעיני שנאמר להלן משיח בשגגת המעשה הוא אף מעיני שנאמר כאן בשגגת מעשה הוא לפום כן לא דריש רבי מעיני מעיני. כלומר היינו טעמא דרבי דלית ליה האי ג"ש מעיני מעיני דאי דרשינן להאי ג"ש א"כ כמו משיח בע"ז ס"ל לרבי לעיל דבשגגת מעשה לחודיה בלא העלם דבר בהורייה חייב הוא ה"נ הוה ילפינן גם בשאר מלות דמשיח בשגגת מעשה לחודיה הוא דמיחייב דאף על גב דבמשיח לא כתיב מעיני הכי הוה אמרינן דמה שגגת הוראה בע"ז מולא ממנה המשיח דבשגגת מעשה הוא דחייב אף שגגת הוראה האמורה בשאר מלות מולא ממנה המשיח לפום כן לא מלי לרבי לדרוש ג"ש מעיני מעיני: אמר ר' יוסי אין ידרוש וכו'. ר' יוסי אמר דהיינו טעמא דלא דריש רבי הג"ש דמעיני משום דקשיא ליה אי מע"ז ילפינן ליגמר נמי דבהוראה בדבר שיש בו מיתת בית דין בעינן כקושיין לעיל ולית ליה לר' האי שינויא דר' יוסי בר' חנינא עלה דהא סוף סוף מיתת בית דין איתא בע"ז ואף דלא כתיבה בהאי פרשה: ולית ליה סופיה דרבי מידרוש מעיני מעיני. ופריך הש"ס והא ע"כ דסוף סוף לריכא ליה לרבי למדרש האי ג"ש: דלא כן מנן ליה היחיד והנשיא והמשיח. דאי לית ליה האי ג"ש א"כ מנין לו גבי הע"ז בקרבן היחיד וכן בנשיא וכן משיח שאין חייבין

מסורת הש"ס

בקרבן אלא בדבר שזדונו כרת דהכי תנינן לה בברייתא מתוך שילאת ע"ז לידון בעצמה יכול יהו חייבין אפי' על דבר שאין זדונו כרת כגון המגפף והמנשק דלית בהו כרת. נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכלומר דגבי העלם דבר דשאר מלות כבר נפקא לן בג"ש דעליה דדוקא בדבר שזדונו כרת וילפינן ע"ז מהתם בג"ש: לא מעיני מעיני. הוא דילפינן לה וא"כ לרבי דיליף ג"ש דעליה ע"כ אילטריך ליה נמי ג"ש דמעיני ואמאי קאמרת דרבי לא דריש ליה כלל לג"ש דמעיני: והכא גרים לה בדפוס אלל הבבלי להא דר' חנניא דלקמיה. א"ר חנניא דלא כן מנן ליה עד שיורו לבטל מקלת ולקיים מלות לא מעיני עיני דלא כן מנן ליה הוריית ב"ד גדול הוריית ב"ד קטן לא מעיני מעיני. כלומר דר' חנניא מקשה ג"כ על הא דקאמר דלית ליה לרבי כלל לג"ש דמעיני אם כן מנין לו בע"ז דעד שיורו לבטל מקלת ולקיים מקלת דבשאר מלות הוא דכתיב ונעלם דבר ודרשינן דבר ולא כל הגוף ובע"ז ע"כ דמג"ש מעיני מעיני הוא דילפינן לה וכן מנין לו לרבי גבי ע"ז באיזה הוראת ב"ד הוא דמשתעי קרא אם בהוראת ב"ד גדול דוקא או אפי' בהוראת ב"ד קטן דהא דילפינן דהוראת ב"ד הגדול דוקא מואם כל עדת ישראל ישגו הכתוב בשאר המלות נפקא לן ואם לא יליף ג"ש דמעיני מנן ליה בע"ז ללמד להוראת בית דין גדול דוקא: דלא כן מנן ליה הוריית ב"ד קטן לא מעיני מעיני. הכתוב כאן ט"ס הוא ויתור דברים הן וגירסת הדפוס אלל הבבלי הוא נכונה: אמר ר' חנניא קומיה ר' מנא ולית סופיה דרבי למידרש מעיני. כלומר שחזר והקשה אותה הקושיא דהיאך מתרלינן לה אליבא דרבי הא ע"כ דבעי למיתי לג"ש דמעיני מעיני: אמר ליה מה את בעי מרבי דרבי כדעתיה וכו'. כלומר ומה את מקשי אליבא דרבי בשאר הדינים דלא שמעינן מיניה בהדיא אפשר דבאמת פליג רבי ולא סבירא ליה הכי בע"ז ומיהו הא על כרחך שמעינן מיניה בהדיא דאמר לעיל משיח בע"ז בשגגת מעשה לחודיה הוא דמיחייב ולא בעי' העלם דבר בהוראה וא"כ שמעת מינה דעל כרחין לומר דרבי' לית ליה ג"ש מעיני מעיני כדאמרן לעיל: ואין כתיב זדון שגגה ליחיד אלא בב"ד בלבד. כל"ל וכן הוא בדפוס שם. וטעמיה דרבי מסיק ואזיל כלומר דזדון שגגה קרי ליה להעלם דבר דעל ידי ששגו בהוראה עשה במתכוון החטא על פי הוראתן אלא ששגג בזה שמלוה לשמוע דברי חכמים כדאמרינן בפרק דלעיל וזהו זדון שגגה אע"פ שהוא זדון אללו שיודע שאסור מ"מ שגגה היא שסובר מותר לעשות על פי הוראתן ואין כתוב זה אלא בב"ד בלבד כלומר בפרשה דאיירי בהוראת ב"ד והלכך לא יליף לה רבי לע"ז וסבר דלעולם בשגגת מעשה לחודיה חייבין עליה ואפילו משיח ולית ליה לדרשא דמעיני מעיני:

אותו

(יבמות פ"ד)

הוריות ח יבמות ט

מראה הפנים

רבי אומר עליה עליה. הכי מייתא לה נמי התם דף ח' ע"א ברייתא דדריש ר' הכי וקאמר אשכחן ליבור משיח מנלן וכו' נשיא יליף מלות וכו'. יחיד ואם נפש וכו' ומשום הכי אין לנו לפרש בהא דפריך הכא לקמן אליבא דר' ולית סופא דר' מידרוש מעיני מעיני דלא כן מנן ליה היחיד והנשיא והמשיח דלענין הוראה בשאר עבירות קאמר מנין לו בכל אלו דבזדונו כרת דוקא דהא גם אם נאמר דדריש מעיני מעיני הכא בנשיא ומשיח מנלן ואם יליף מלות מלות א"כ גם כי דריש לה ג"ש דעליה ולא דריש מעיני נימא הכי כדקאמר התם. ומיהו למאי דפרישית דקאי הקושיא מנן ליה בע"ז דוקא בכרת נימא הואיל וילאת ע"ז לדון בעלמה וכו' אפי' על דבר שאין בו כרת [illegible] אף על מידי דלית בה כרת הואיל בנשיא ומשיח אינו מפורש אי לאו דדריש מעיני מעיני. והיותר נראה דגרסינן בהקושיא דלא כן מנן ליה הליבור והנשיא והמשיח לא מעיני מעיני. ודע דמשמע מהתם דהך ברייתא דדריש מעיני מעיני קאי אליבא דרבי כדקאמר הניחא למאן דמפיק לה לעליה לג"ש כדאמרן וכו'. והאי תלמודא לא ניחא ליה לאסוקי הכי דאליבא דרבי משום הכיא דאית ליה דבמשיח בע"ז בשגגת מעשה לחודיה הוא דמחייב. ולסוגיא דהתם ל"ק הא אליבא דרבי דהא קאמר לעיל בהא דאפקיה קרא לכהן משיח כדאמרינן מ"ט דרבי אמר קרא וכפר הכהן על הנפש השוגגת וכו' חטא זה בשגגה יהא ואפי' למשיח. והאי תלמודא לא מייתי ליה הך דרשה אליבא דרבי [illegible] פליגי הסוגיות אליבא דרבי:

אותו

שנויי נוסחאות (פו"ס) אשת איש אב בד"ו אשת איש אבל. (סו"ח) סופיה בד"ו ספרא.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (כו"א) במשמע [illegible] במשמעו. (סו"ח) יצא [illegible] יצאת. (סו"ט) אב [illegible] ליתא. (סוי"ד) אמר רבי יוסי [illegible] אמר ר' זעירא אם דריש רבי מעיני מעיני מה מעיני שנאמר להלן משיח בשגגת המעשה הוא אף מעיני שנאמר כאן בשגגת מעשה הוא לפום כן לא דריש רבי מעיני מעיני א"ר יוסי אין ידרוש (וחסר כאן מן א"ר זעירא עד א"ר יוסי). (כו"ט) לא [illegible] ולא. (סוכ"א) לאו. חנניה [illegible] חנינא. (סוכ"ב) לא כן [illegible] (סוכ"ד) בית דין קטן לא מעיני מעיני [illegible] בית דין גדול הוריית בית דין קטן לאו. (סוכ"ה) חנניה [illegible] חנינא.

כבר לארן

לפום כן לא דרש רבי מעיני מעיני ולית סופיה דרבי מדרוש מעיני כנ"ל: אף מעיני שנאמר כאן דבר שיש בו מיתת ב"ד לפום כן לא דרש רבי מעיני [illegible]

גליון אפרים

[illegible]

מסורת הש"ס

(ת"כ פ' ויקרא)

שבועות יד פ"ב

(שבועות פ"ב)

שם שם

שם יז פ"ב

אותו מיעט קרבנו. ברייתא היא בת"כ בפרשת כהן משיח. ולקח הכהן המשיח מדם הפר והביא אותו אל אהל מועד ודריש אותו למעט קרבנו למצות יחידית שלא יכתן מדמו על מזבח הזהב. מלוה יחידית קרי לה לע"ז דילאת מן הכלל וכתובה למלוה בפני עלמה לקרבנה בפ' שלה לך דאינו מביא מדמו אל אהל מועד אלא מדם הפר שמביא על שאר מלות ולא מדם השעירה מה שמביא על ע"ז. ומפרש לה השתא אליבא דמאן אתיא האי ברייתא: מה כרבי. במה תפרש דהאי ברייתא וכמאן אם כרבי דוקא אתיא דאיהו ס"ל משיח בע"ז בשגגת מעשה לחוד הוא דמיחייב משום דלא דריש ליה ג"ש דמעיני מעיני והלכך נמי לא ס"ל למילף גבי קרבן ע"ז דמשיח לענין דמו להכנס לפנים מקרבנו בשאר מלות כי היכי דלא יליף לה לענין העלם דבר משאר מלות: ואין כרבנן בהעלם דבר הוא. דאי תימא כרבנן הא איכהו סברי במשיח בע"ז נמי בהעלם דבר בעי כמו בשאר מלות דסבירא להו הג"ש דמעיני וא"כ ליליף נמי לענין הכנסת דמו לפנים כמו בשאר מלות: א"ר הונא. דלא היא אלא על דרבנן נלרכה דהא לרבי דלית ליה ג"ש דמעיני לא אילטריך אותו למעט דמהיכי תיתי הוה ילפינן קרבן משיח בע"ז מקרבנו בשאר מלות וכי אילטרי' לרבנן הוא דאילטריך: שלא תאמר וכו'. כלומר לרבנן דמקשו בשאר דינים קרבן ע"ז שלו לקרבנו בשאר מלות הייתי אומר דהואיל וקרבן ע"ז על חטא כרת הוא בא יכנס דמו אפי' לפני לפנים לפום כן אילטריך אותו למעט שלא יכנס מדם קרבן ע"ז שלו לפנים מגזירת הכתוב ולא אתיא האי ברייתא אלא אליבא דרבנן:

הלכה ה מתני' אין חייבין. ב"ד שהורו וטעו בטומאת מקדש וקדשיו אין מביאין קרבן ליבור עליהן: עשה שבמקדש. כגון שנטמא במקדש שמלוה לו ללאת בקלרה ואם שהה אז ילא בארוכה חייב כרת וב"ד שהורו לו ללאת בארוכה אין מביאין פר בהוראה לפי שאין על שגגה זו חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד: ולא תעשה שבמקדש. שלא ליכנס למקדש בטומאה: ואין מביאין אשם תלוי וכו'. שכל דבר שחייבין על שגגתו חטאת קבועה מביאין על לא הודע שלו אשם תלוי וטומאת מקדש הואיל ואין בשגגתו חטאת קבועה אין מביאין על לא הודע שלו אשם תלוי: על עשה ועל לא תעשה שבנדה. עשה שבנדה כדמפרש ואזיל פרוש מן הנדה כגון שהיה משמש עם הטהורה ואמרו לו נטמאתי עתה בשעת תשמיש שמלוה עליו לפרוש אבל לא יפרוש מיד לפי שהילאה הנאה היא לו כביאתו אלא נועץ לפרניו בקרקע וממתין עד שימות האבר ופורש בלא קושי וזהו עשה שבנדה ואם שגגו בית דין בהוראה זו והורו שיפרוש מיד חייבין פר העלם דבר לפי שהיחיד חייב על שגגתו חטאת קבועה: ואין חייבין על כל מלות עשה שבתורה. בתמי' ומאי שנא דנקט הכא אבל חייבין על עשה שבנדה: לא אתינן מיתני. התנא לא נקט הכא נידה אלא משום דמילתא דמיא למילתא כינהו דבתרווייהו שייכא ארוכה וקלרה כדמפרש ואזיל היך עבידא וכו' כדפרישית במתני': איזו היא קלרה שלו. כלומר דהא קאמרת דדמייא לטומאת מקדש הא. איפכא הוי דהתם בארוכה חייב והכא בקלרה חייב אם פירש מיד ואיזו קלרה שלו כאן שיפטור: יצן. היינו נמי קלרה שירלה שיהא ניזון מיד בכל מה דאפשר לו ואח"כ יפרוש: איזוהי מלות עשה שבנידה. כלומר היכא רמיזא מלות עשה זו: והזהרתם את בני ישראל בטומאתם. בשעת שהן בטומאתם כגון שנטמאת עתה תזהירו אותם במלות עשה זו שאל יפרוש ממנה עד שיהא ניזון ולא בקושי: בעא כיפה מיזרוק בתריה. רלה לזרוק אחריו כיפה של אבנים דקסבר דשאל לו כפשוטו ואם אתה שואלני דבר שתינוקת של בית רבן אומרין בכל יום אתמהא:
לא

דבר לפי שהיחיד חייב על שגגתו חטאת קבועה:
גמ' כהנא אמר איפשר וכו'. ובפרק ידיעות הטומאה הלכה ד' גרסינן אי אפשר ויש לפרש להכא דהלשון תמיה קאמר ועל דאין מביאין אשם תלוי על עשה ולא תעשה שבמקדש קאי דבעי לפרושי טעמא משום דחיוב טומאת מקדש וקדשיו הינו אלא בידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתיים ומכיון דבאשם תלוי שבא על הספק אי אפשר שיהא לו ידיעה בסוף לפיכך אין מביאין. והאי טעמא לא קאי דהא איכא למיפרך דהם אין לו ידיעה בסוף נהי דקרבן עולה ויורד לא מלי מייתי אשם תלוי מיהת לייתי ולקמן מסיק לטעמא: ויהא כן במורים. אמאי ב"ד המורים וטעו בטומאת מקדש וקדשיו אין מתחייבין על הוראתן כמו בשאר עבירות: אנן בעי נכנסין. אכתי לא ידעינן טעמא דמתני' בנכנסין עלמן בהא דאין מביאין אשם תלוי בטומאת מקדש וקדשיו דטעמא דהכא ליתא וכדפרישית ואת מייתי לן מורים למבעי טעמא בדין המורים: מאי כדון. השתא מאי טעמא דמתני': מלות מלות. ילפינן בג"ש דבחטאת יחיד כתיב ואם נפש אחת תחטא וגו' בעשותה אחת ממלות ה' וגו' וכתיב באשם תלוי מכל מלות ה' אשר לא תעשינה ולא ידע וגו' מה מלות שנאמר להלן בחטאת קבועה אף אשם תלוי אינו בא אלא על דבר שאם נודע לו מביא חטאת קבועה לאפוקי טומאת מקדש וקדשיו שהן בעולה ויורד והשתא האי טעמא גופיה בב"ד המורים נמי כן דכתיב בהו ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ועשו אחת מכל מלות ה' וגו' וילפינן מלות מלות מהתם מה להלן בקבוע אף כאן

תורה אור

*אותו מיעט קרבנו למצות יחידית שלא יכנס דמו לפנים מה כרבי דרבי אמר משיח בשיגגת המעשה הוא ואין כרבנן בהעלם דבר הוא אמר רב הונא על דרבנן נצרכה שלא תאמר הואיל והוא בהיכרת יכנס דמו לפני לפנים לפום כן צריך מימר אותו מיעט קרבנו למצוה יחידית שלא יכנס דמו לפנים:

הלכה ה מתני' *אין [א] חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש ואין [ב] מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנידה ומביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבנידה ואי זו היא מצות עשה שבנידה פרוש מן הנידה ומצות לא תעשה אל תבוא אל הנידה: **גמ'** *כהנא אמר איפשר שלא היה בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בנתיים התיב רבי שמואל בר אבדימי קומי רבי מנא ויהא כן במורים א"ל אנן בעי נכנסין ואת מייתי לן מורים מאי כדון אמר רבי שמואל בר רב יצחק מצות מצות מה מצות שנא' להלן בקבועה אף כאן בקבועה. ואין חייבין על כל מצות עשה שבתורה אמר רבי מתניה לא אתינן מתני אלא מילה דמייא למילה היך עבידא נכנס למקדש טמא חייב נכנס טהור וניטמא בא לו [ג] בארוכה *חייב ובקצרה פטור ודכוותה היה *משמש עם הטמאה חייב היה משמש [ד] עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי בא לו בארוכה חייב ובקצרה פטור אי זו היא קצרה שלו יצן: אי זו היא מצות עשה שבנידה. אמר רבי אבין (ויקרא טו) °והזרתם את בני ישראל מטומאתם. רבי יונתן *שלח שאל לרבי שמעון בי רבי יוסי בר לקונייא אזהרה למשמש עם הטמאה מניין ובעא כיפה מיזרוק בתריה אמר ליה מילה דמיינוקייא אמרין (שם יח) בבכניסתא בכל יום את שאיל לי °ואל אשה בנידת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה אמר ליה
לא

עין משפט נר מצות

יב
א מיי' פי"ב מהל' שגגות הל' א סמ"ג עשין ריז

יג
ב מיי' פי"ח שם הל' א

יד
ג מיי' שם פי"ד הל' ג ב ופ"ג מביאת מקדש הל' כא כב כג

טו
ד מיי' פ"ד מאיסורי ביאה הל' יא סמ"ג לאוין קיד ועשין תיג טוש"ע יו"ד סי' קפה ס"ד

מראה הפנים

אותו מופע קרבנו למלות יחידית וכו'. הכי איתא לברייתא בת"כ כמה שכבאתי בפנים. והרמב"ם ז"ל לא סמך עלמו על האי ברייתא דת"כ אלא כסתמא דמתני' דאיזהו מקומן דשעירים הנשרפים טעונין הזאה על הפרוכת ועל מזבח הזהב. וכמ"ש בפ"ה דהל' מעשה הקרבנות הל' י"ו שעירי ע"ז והן שעירין הנשרפין לא נתפרש בהן בתורה כילד נותנין דמן ולפיכן הוא נותן אלא לפי שהן חטאת הקהל דינן כדין פר העלם שהוא חטאת הקהל לכל האמור בו וכו'. ונראה דאף דאמרי' בפ' כ"ס דף מ"א ע"א דדרשינן לה מקרא חטאתם אלו שעירי ע"ז וכו' כדמייתי התם בברייתא וללמד להזאות וכו' מ"מ קרי ליה אינו מפורש כהן בהדיא בתורה:

לא אתינן מיתני אלא מילה דדמייא למילה וכו' איזו היא קלרה שלו וכו'. למאי דמפרש הכא מתורץ דיוקא דהש"ס בבבלי פ"ב דשבועות דף י"ח ע"א א"ל רבא בר תנן לאביי א"כ מלינו ארוכה וקלרה בנדה ואנן במקדש תנן אלא משום דלא דמי ארוכה דהכא קלרה דהתם וכו' והכא מתרץ לה האי דיוקא דכדמיין להדדי כן דאמרינן ליה יצן וכי היכי דיוכל לפרוש בקלרה אלא דנראה דהש"ס דילן לא ניחא ליה לפרש הכא דהא בעיקר הדין עכ"פ לא דמיין קלרה דהכא לקלרה דהתם ויצון תקנתא היא ואם לא הילן אמרינן ליה אל תקרב אל תפרוש מיד כדאמר גם הכא לקמן והלכך לא תנן בהדיא קלרה וארוכה בנדה. וכן אמר התם להאי דבשם ותסי נדתה עליו וכדפי' התוס' שם:
מעתה

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סול"ג) הטמאה נירס"ב הנדה. ובעא נירס"ב וטען. (סול"ג) מילה דמיינוקייא נירס"ב מלה דתינוקייא.

כבר לארן

מה אין כרבי דרבי אמר וכו' ואין כרבנן בהעלם וכו' כל"ל: **ובעא** כיפה מיזרוק בתריה. פי' לזרוק אחריו אבן מפני ששאל דבר פשוט.

גליון אפרים

אמר רב הונא על דרבנן נלרכה שלא תאמר הואיל והוא בהיכרת נראה לי שכן לריך להיות בהורייה יכנס דמו לפני לפנים כו':

עין משפט
נר מצוה

טז
א מיי' פ"ט מהל' שגגות הל' ז ובכ"מ שם ובתוי"ט

יז
ב מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הל' ט ופ"ג מהל' מלכים הל' ז

יח
ג מיי' פ"א מהל' שגגות הל' ד

לא צריכה לי הדא. כמה שאתה סבור ולית צריכה ומספקא לי אלא כהדא דתנן במתני' היה משמש וכו' מהו שיהא חייב כלומר מנין הוא מוזהר על זה שיהא חייב אם פירש מיד: א"ל. אם לדבר הזה אתה שואל אנא ואת צריכה לן ללמוד נצא לחוץ ואולי נלמד לשמוע טעמו של דבר: ושמעון קליה דתנייא. שמעו לקול תנא אחד ששנה כהאי ברייתא דחזקיה דלקמיה: ותהי נדתה עליו. דריש דנדתה עליו אפי' בהייתה עכשיו בשעת תשמיש ופירשה שפירש ממנה מיד עליו נדת' חייב עליה כשוכב בתחילה עם הנדה שהית' כבר: יצן. ירצה שיהא ניצון ואח"כ יפרוש: לא היצן שלא היה יכול להיות ניצון מהר ומה תקנתו לזה: קורא אני עליו וכו'. כלומר אין לו תקנה אחרת אלא שימתין מלפרוש עד שימות האבר מאליו: קריבה. מלשון פרישה היא לפעמים כהדא דמלינו בכתוב האומרים קרב אליך וגו' שהפרוש לעצמך ואל תגע בי כי סבור אתה שאני קדשתיך וטמאתיך מלשון לא יהי' קדש בבני ישראל: יהא רואה את החרב כאלו נוחתכת בבשרו. באבר שלו וכל עמו כלומר וכל הגוף שלו עמו ואז יהא ניצון מיד: בכותל. אפי' בכותל אם יכעוץ ראשי אצבעותיו בכח ויסיח דעתו מדבר אחר מיד יהא ניצון וימות האבר: נמתחה הקשת. כמ"ד לעשות צרכיו נכנס וחזרה כדלקמיה: ויפוזו. לשון יציאת הפיזור וחילוק דרך זרועי ידיו: מידי אביר יעקב. היתה לו זאת בראה איקונין שלו: משם רועה אבן ישראל אבן הרומז על רחל שהוא אבן ישראל שאף איקונין וזכות שלה גרם לו להנצל מן החטא:

הלכה ו מתני' אין חייבין על שמיעת הקול. שהשביעו חבירו אם יודע לו עדות ולא העיד לו כדכתיב ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד וגו': ועל ביטוי שפתים. שבועה שלא אוכל ואכל או שאוכל ולא אכל וכן אכלתי ולא אכל לא אכלתי ואכל: ועל טומאת מקדש וקדשיו. הנכנס למקדש בטומאה או שאכל קדש אם שגגו בהוראה באחת מכל אלו אין חייבין בקרבן לפי שאין היחידים חייבים על שגגתן חטאת קבועה: והנשיא כיוצא בהם. מלך ששגג באחד מכל אלו אינו מביא שעיר ופטור משום קרבן דברי ר' יוסי הגלילי וטעמיה משום דכתיב בכל אלו ואם לא תגיע ידו ואם לא תשיג ידו מי שבא לידי עניות ועשירות יצא מלך שאין בא לידי עניות וכן ס"ל במשיח ומשום האי טעמא דאינו בא לידי עניות דכתיב והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו: ר' עקיבא אומר הנשיא חייב בכולן. דכתיב בנשיא וכפר עליו הכהן

הורה אור

לא צריכא ליה הדא. ולית צורכא דלא היה משמש עם הטמאה חייב היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי פירש מיד מהו שיהא חייב א"ל אנא ואת צריכא לן נצא לחוץ ונלמד נפקין ושמעין קליה דתנייא תני כהדא דחזקיה °ואם שכב ישכב איש אותה אין לי אלא משמש עם הטמאה חייב היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי פירש מיד מהו שיהא חייב ת"ל °ותהי נדתה ואפילו פירשה עליו נדתה. מה יעשה רב הושעיה רב יהודה בשם שמואל יצן לא היצן אמר רבי יוסי קורא אני עליו אל תקרב אל תפרוש. קריבה פרישה רב הונא בשם רב אבא כהדא °האומרים קרב אליך אל תגע בי כי קידשתיך. אמר רבי זעירא יהא רואה את החרב כילו מחתכת בבשרו [ז]וכל עמה. רבי זעירא רבי תנחומא בשם רב חונה יטוח ראשי אצבעותיו בכותל ויהא מוצן. כתיב °ותשב באיתן קשתו רב שמואל בר נחמן נמתחה הקשת וחזרה אמר רבי אבון נתפזר זרעו ויצא לו בציפרני ידיו. °ויפוזו זרועי ידיו רב חונה בשם רב מתנה תלה עינוי וראה *איקונין של אבינו מיד היצן. °מידי אביר יעקב אמר רבי אבין אף איקונין של רחל ראה °משם רועה אבן ישראל:

הלכה ו מתני' *אין חייבין על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו [א] *והנשיא כיוצא בהן דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבה אומר הנשיא חייב בכולן חוץ משמיעת קול *שהמלך לא [ב] דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו: **גמ'** אמר רבי יוחנן טעמא דרבי יוסי הגלילי °ואם דל הוא ואין ידו משגת את שהוא ראוי לבוא לידי דלות יצא משיח שאינו ראוי לבוא לידי דלות רשב"ל אמר °והיה כי יאשם לאחת מאלה את שהוא חייב על כולן חייב על מקצתן ואת שאינו חייב על כולן אינו חייב על מקצתן רבי יצחק שאל מעתה לא יטמא בצרעת שאינו ראוי לבוא בקלות וכן דלות וכן דלי דלות. רב הושעיה בעי מעתה אשה לא תהא חייבת על ביאת המקדש. אין האשה מביאה. רבי יוסי בשם רבי יוחנן טעמא דרבי עקיבה °זה קרבן אהרן ובניו זה הוא מביא אינו מביא עשירית האיפה אחרת רבי זעירא בעא קומי רבי יסא ואינו מביא נדבה א"ל אין חובה אינו מביא נדבה הוא מביא כיני מתניתא שהמלך לא מעיד ולא מעידין אותו:

הלכה ז מתני' *כל [ג] מצות שבתורה שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת היחיד מביא כשבה

מחטאתו ובקרבן עולה ויורד האמור בכל אלו כתיב גם כן וכפר עליו הכהן מחטאתו ללמדך שהנשיא חייב בהן. ובמשיח סבירא ליה לר' עקיבא נמי כרבי יוסי הגלילי דפטור בהן ומטעמא דכתיב ביה זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה זה מיעוט הוא לומר עשירית האיפה של מנחת חביתין הוא בא חובה לכהן משיח ואין עשירית האיפה האמורה במקום אחר חובה לכהן משיח וכיון שמיעטו הכתוב מעשירית האיפה מיעטו נמי משתי קורים ומכל קרבן האמור בענין דכתיב בסוף אותה הפרשה וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה המתכפר באחת מאלה מתכפר בכולן ושאין מתכפר באחת מאלה אין מתכפר בכולן:

גמ' טעמא דרבי יוסי הגלילי. דהנשיא וכן המשיח פטור מכל אלו: ואם דל הוא. האי קרא במצורע כתיב וצ"ל ואם לא תגיע ידו וגו': את שהוא חייב על כולן וכו'. וכיון דלא שייך גביה דלות אינו מתחייב בכולן: מעתה לא יטמא. נשיא ומשיח בצרעת דהא אינו ראוי לבא בקלות וכו' ובמצורע כתיב גביה ואם דל הוא ואין ידו משגת והא לא שייכא גבייהו: רב הושעיה בעי. על הא דקאמר את שהוא חייב על כולן הוא דחייב על מקצתן מעתה אשה לא תהא חייבת על ביאת המקדש דהא אינה חייבת בשמיעת הקול דלא שייכא עדות גבה ואינה מתחייבת בכולן הוא: אין האשה מביאה. בתמיה מסקנת הקושיא היא וכי לא מצינו שהאשה מביאה על ביאת המקדש דהא מוזהרת עליה דכתיב אל המקדש לא תבא: טעמא דרבי עקיבה. דסבירא ליה נמי דמשיח פטור בהן דכתיב זה קרבן אהרן ובניו וכו' כדפרישית במתני': ואינו מביא נדבה. כלומר וכי מיעטו הכתוב ממנחת נדבה אלא דזה הוא חובה עליו ואמאי לא נימא נמי דהכי קאמר זה הוא חובה לו בכל יום ויום אבל עשירית האיפה האמורה במקום אחר פעמים שהוא מביא לנדבה: א"ל אין. כלומר אין הכי נמי דודאי חובה אינו מביא במקום אחר הא נדבה הוא מביא ואכן הכי קאמרינן דאינו מביא לחובה לעשירית האיפה האמורה במקום אחר: כיני מתני'. כן צריך לגרוס במתני' אליבא דרבי עקיבא שהמלך לא מעיד ולא מעידין אותו ולפיכך הוא דלא שייך בשמיעת קול וזהו עיקר הטעם והא דקתני לא דן וכו' אגב גררה נסבה:

הלכה ז מתני' כל מצות שבתורה שחייבין על זדונה כרת. כדילפינן לעיל בהלכה ד' דדוקא בדבר שזדונו כרת מביא בשגגתו חטאת: כשבה

מסורת הש"ס
סוטה
כריתות
ג"ז שם
סנהדרין יח ע"א
יבמות

ציון ירושלים
[ז]וכל עמה דבי זעירא עי' פ"מ שנדחק מאד ושמעתי בשם הגאון בתנא מהרא"ו ז"ל שפירש שר' זעירא אמר יהא רואה החרב כו' והיינו שבזה ינצן שירגיש תומר האיסור וע"ז פריך הירושלמי וכל עמה ר' זעירא היינו שלא כל אדם הוא בירא אלקים כמו ר' זעירא שירגיש מאד תומר האיסור וע"ז אמר ר' תנחומא יטוח ראשי אצבעותיו:

מראה הפנים

מעתה לא יטמא בצרעת וכו'. אליבא דר"י הגלילי הוא דבעי הכי וכעין דקאמר התם בדף ט' ע"א על הבעיא נשיא שנצטרע מהו וכו' א"ל דילך או דגזא ופירש"י הלכך פטור לגמרי וזהו אליבא דמאן דדריש האי דרשה יצא זה שאינו בא לידי עניות. והרמב"ם ז"ל בפט"ו מהגגות הל' ט' כתב נשיא שנצטרע עבר מנשיאותו. וזהו כדאמרינן התם בפ"ג דף י' ע"א ומסיים ונשיא שעבר מנשיאותו הרי הוא כהדיוט וכלומר וא"כ מביא קרבנו כשאר הדיוט דהוא ז"ל לא פסק כהאי דר"י הגלילי וכר"ע דמתני' ויתבאר נמי לקמן בפ"ג הלכה א' מענין זה: **כיני** מתני' שהמלך לא מעיד וכו'. מפני שיש נסחאות שונו' אליבא דר"ע והיא גי' שעיקרית ולא כיש מותקן: קאמר דכן צריך לגרוס במתני' בני

שנויי נוסחאות (בו"ד) תגע בד"ו תגש. (סוכ"א) עיני בד"ו עיניו. (סומ"א) זה קרבן אהרן (ויקרא ו').

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"א) לא צריכא גירס"ב לא נצרכא. (סו"ס) ושמעין גירס"ב ושמעין. (סו"ו) אותה אין לי גירס"ב אותה ותהי נדתה עליו שמא אין לי. (סו"ח) מהו גירס"ב מנין. (סו"ט) שיהא גירס"ב שהיא. נדתה ואפילו גירס"ב נדתה עליו ואפילו. (סו"א) אמר רבי יוסי גירס"ב א"ר ותיבת יוסי ליתא. (סוט"ז) חונה יטוח גירס"ב הונא יטיח וכן לקמן. (סו"ח) נחמן נמתחה גירס"ב נחמן אמר נמתחה. (סו"ט) רבי אבון גירס"ב רבי יצחק. (סוכ"א) אבינו מיד היצן גירס"ב אבינו יעקב מיד הוצן. (סוכ"ב) אבין גירס"ב בון. (סול"ג) דלות רשב"ל גירס"ב דלות התיבון והרי נשיא הרי אינו ראוי לבא לידי דלות שמעון בן לקיש. (סול"ז) ראוי לבא בקלות וכן דלות גירס"ב לבא לידי דלות. (סול"ט) אין גירס"ב שאין. (סומ"א) אינו גירס"ב ואינו. (סומ"ד) מתניתא שהמלך גירס"ב מתניתא שאמר שהמלך. (סומ"ו) מצות גירס"ב כל המצות.

בכר לארן קריבה פרישה רב הונא וכו'. פי' בתמיה וסמי רב הונא דקרא כתיב הכי דקרי לקריבה פרישה: אמר ליה אם חובה אינו מביא נדבה הוא מביא בנ"ל פי' בתמיה:

מסורת הש"ס

מכל בהוריות יב שבועות כד כריתות כ ע"ב

משנה הורה אור

כשבה ושעירה והנשיא [א] שעיר [ב] ומשיח ובית [ג] דין מביאין פר [ד] ובעבודה זרה היחיד והנשיא והמשיח מביאין שעירה [ה] ובית דין פר ושעיר פר לעולה ושעיר לחטאת אשם תלוי [ו] הנשיא [ז] והיחיד חייבין [ח] ומשיח [ט] ובית דין פטורין אשם [י] וודאי היחיד והנשיא והמשיח חייבין ובית דין פטורין על [כ] שמיעת הקול וביטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו ב"ד פטורין [ל] היחיד והנשיא והמשיח חייבין אלא שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי רבי שמעון ומה הן מביאין [מ] קרבן עולה ויורד רבי ויקרא* אליעזר אומר הנשיא מביא שעיר: **גמ'** °נפש לרבות הנשיא ירבה המשיח בחטאה בשגגה את שהוא בשגגת המעשה יצא משיח שאינו בשגגת המעשה וכרבי דו אמר משיח בשגגת המעשה הוא את שהוא בשגגת מעשה לכל הדברים יצא משיח שאינו בשגגת מעשה לכל הדברים. נפש לרבות הנשיא ומשיח. הכא את מר לרבות הנשיא וכא את מר לרבות משיח. כחטאת אשם מה חטאת מכפרת וממרקת אף אשם מכפר וממרק יצא אשם תלוי שהוא מכפר ומשייר. כיני מתניתא אלא שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי הכל והנשיא על שמיעת קול דברי רבי שמעון. אמר ר' יוחנן שם כא °מן המקדש לא יצא ולא יחלל הא אם יצא אינו מחלל. רבי אשיאן רבי יונה רבי בון בר שם כהנא מקשי והכתיב °אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח הא אם לקח אינו מחלל מאי

פני משה

כשבה ושעירה. או כשבה או שעירה כדכתיב בויקרא בחטאת יחיד: והנשיא שעיר. זכר לחטאת כדכתיב שם: ומשיח ובית דין מביאין פר. פר בהוראה שאינן חייבין אלא על העלם דבר בהוראה עם שגגת מעשה כדאמרינן לעיל בהלכה ג': ובע"ז היחיד והנשיא והמשיח מביאין שעירה. דכתיב בקרבן ע"ז האמור בפרשת שלח לך ואם נפש אחת וגו' תורה אחת יהיה לכם השוה את כל נפש לקרבן זה: ובית דין פר ושעיר. כדכתיב שם והי' אם מעיני העדה נעשתה לשגגה וגו' וכדילפינן לעיל מעיני מעיני דבבית דין הכתוב מדבר: אשם תלוי. עבירות שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת קבועה חייבין על לא הודע שלהן אשם תלוי כגון שני זיתים אחד של חלב ואחד של שומן ואכל את אחד מהן ואינו יודע איזו מהן אכל: היחיד והנשיא חייבין. לפי שאין חטא הנשיא תלוי בהוראתו אלא בשגגת מעשה לבד והרי הוא כשאר היחידים בזה וחייב באשם תלוי על לא הודע לו: ומשיח ובית דין פטורין. דאין בהן אשם תלוי לפי שאין חייבין בקרבן אלא א"כ נעשה על ידי ששגו בהוראה ואם נסתפק להם אם שגו בהוראה או לא אין אשם תלוי בא על זה שאינו בא אלא על ספק החטא וכדאמרינן בסוף פרק דלעיל דדרשינן מונודעה החטאת האמור בקרבן ליבור שאין חייבין בשום קרבן אלא א"כ עד שנתוודע החטאת ומשיח הוקשה לכן דכתיב לאשמת העם הרי הוא כעם: אשם ודאי. והן חמשה אשמות שבאין על הודאי אשם מעילות אשם גזילות אשם נזיר אשם מצורע אשם שפחה חרופה: היחיד והנשיא והמשיח חייבין. שכל אלו מעשה יחיד הן לא שנא הדיוט ולא שנא הנשיא ומשיח: ובית דין פטורין. שאין להוראת ב"ד עסק כאן לפי שאין חייבין בהוראתן אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת והילכך אין אשם בהוראת בית דין: על שמיעת הקול וכו' ב"ד פטורין. לפי שאין חייבין בהוראה אלא על שיש בשגגתו חטאת קבועה כדתנן לעיל ואלו בקרבן עולה ויורד הן: והיחיד והנשיא והמשיח. חייבין בכל אלו וכדמפרש לקמן שהן מביאין קרבן עולה ויורד: אלא שאין כ"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי ר' שמעון. וטעמיה דכתיב ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל מי שחטאו שוה לקהל יצא כ"ג שאין חטאו שוה לקהל שכל אחד מן הקהל הנכנס למקדש שוגג או עבר עבירה בשוגג חייב על שגגת מעשה בלבד וכהן משיח אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה כדתנן לעיל. ואין הלכה כר"ש אלא כ"ג מביא קרבן עולה ויורד אף על טומאת מקדש וקדשיו: ומה הן מביאין קרבן עולה ויורד. הא קאי את"ק ואדר"ש לת"ק קאמר דהנשיא והמשיח שוין ליחיד בכל אלו וקרבן עולה ויורד מביאין כמו ההדיוט ולר"ש דפליג בכהן משיח בטומאת מקדש וקדשיו וכן נמי פליג בנשיא בשמיעת הקול כדאמר התם בגמרא וכן הכא. ולדידיה אין הנשיא חייב מאלו הג' אלא בביטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו והמשיח בביטוי שפתים ושמיעת הקול ומה הן מביאין בקרבן עולה ויורד כמו ההדיוט: ר' אליעזר אומר הנשיא מביא שעיר. אמרינן בגמרא דר"א לא פליג אלא על טומאת מקדש וקדשיו לפי שחייבין על זדונה כרת והילכך ס"ל בשעיר כדרך שהנשיא מביא על שאר עבירות שחייבין על זדונן כרת ואין הלכה כר"א דכיון דאין חייבין על שגגת מקדש וקדשיו חטאת קבועה אין הנשיא מביא אלא כדרך שהיחיד מביא:

גמ' נפש לרבות הנשיא. אדין אשם תלוי קמהדר דכתיב ביה ואם נפש כי תחטא וגו'. ולא ידע ואשם נפש לרבות הנשיא לאשם תלוי: ירבה המשיח. אמאי לא מרבינן נמי להמשיח באשם תלוי: בחטאה בשגגה. כלומר באשם תלוי כתיב וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג וגו' דמיירי בחטא שהוא תלוי בשוגג כדמפרש ואזיל את שהוא בשגגת מעשה שמתחייב בשגגת מעשה בלבד יצא משיח שאינו בשגגת מעשה בלבד אלא דוקא אם העלם דבר בהוראה: וכרבי דהוא אמר משיח בשגגת מעשה הוא. מתחייב בע"ז אפי' בלא העלם דבר כדאמר לעיל בהלכ' ג' בגמרא אליביה הכי הוא דמתרלינן את שהוא וכו' יצא משיח שאינו בשגגת מעשה לבד בכל הדברים דבשאר עבירות אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה: נפש לרבות הנשיא והמשיח. נפש האמור באשם ודאי כדכ' באשם מעילות נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה וגו' לרבות את שניהם הנשיא והמשיח שחייבין באשם ודאי: הכא את אמר. באשם תלוי לרבות הנשיא בלבד והכא באשם ודאי את אמר לרבות גם משיח והא באשם ודאי ג"כ וחטאה בשגגה כתיב ביה ונדרוש נמי למעוטי המשיח כדדרשת באשם תלוי ומשני כחטאת כאשם כתיב בתורת הכהנים בפ' לו ומקשינן אשם לחטאת לומר את שהוא חייב בחטאת חייב באשם והיינו באשם ודאי דאיתקש לגמרי לחטאת מה חטאת מכפרת וממרקת החטא לגמרי אף אשם ודאי מכפר וממרק יצא אשם תלוי שהוא מכפר ומשייר שאינו מכפר לגמרי אלא להגין מן היסורין וכשיודע לו אח"כ מביא חטאת והלכך לא מרבינן ליה מהיקישא דכחטאת כאשם את שהוא מחויב חטאת מביא אשם תלוי וממעטינן למשיח לפי שאינו בשגגת מעשה: כיני מתניתא. כן צריך לשנות במתני' אלא שאין כ"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי הכל דאף ת"ק לא אמר והמשיח אלא בשמיעת קול וביטוי שפתים ודברי ר"ש על שמיעת קול קאי והכי תנינן והנשיא על שמיעת קול אינו חייב דברי ר' שמעון: אמר ר' יוחנן. מה טעם דהכל מודים שאין כ"ג חייב בטומאת מקדש וקדשיו דכתיב מן המקדש לא יצא ולא יחלל ואם לא יצא ודאי לא יחלל והלכך דרשינן הכי ועל כל נפשות מת לא יבא וגו' ומן המקדש לא יצא שלא יצא לטמא עצמו והאי לא יחלל ה"ק ואם יצא וטמא עצמו לא יחלל הוא אם נכנס בשוגג אל המקדש שאינו מתחייב בטומאת מקדש: ר' בון בר כהנא מקשי. על האי דרשה אלא מעתה הא דכתיב אלמנה וגרושה וגו' את אלה לא יקח וגו' ולא יחלל זרעו בעמיו הכי נמי דדרשת הכי הא אם לקח אינו מחלל בתמיה מי גרע מכהן הדיוט שמחלל זרעו באיסור לאו אלא ע"כ דקרא אתי לעבור עליה בלא יקח ולא יחלל וה"נ בקרא דמן המקדש לא יצא ולא יחלל: מאי

יט [א] מיי' פ"א מהל' שגגות ופט"ו שם הל' א' והל' ו

כ [ב] מיי' שם פ"א הל"ד ופ"ו שם הלכה א

כא [ג] מיי' פי"ב שם הלכה א

כב [ד] מיי' פ"א שם הלכה ד

כג [ה] מיי' פי"ב שם הל' א

כד [ו] מיי' פט"ו שם הל' י

כה [ז] מיי' פ"ח שם הל' א

כו [ח] מיי' פט"ו שם הלכה ו

כז [ט] מיי' פי"ב שם הל' ב

כח [י] מיי' פ"ט שם הל' י

כט [כ] מיי' פי"ב שם הל' א

ל [ל] [מ] מיי' פ"י שם הל' ז ועי' בהשגות ובכ"מ

מראה הפנים

כיני מתניתא אלא שאין כ"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי הכל. סוגיא דהכא מסייע ליה להראב"ד ז"ל בהשגות פ"י משגגות דס"ל דאין המשיח חייב בטומאת מקדש וקדשיו. אבל סוגיא דהתם בדף ט' ע"ב דמפרש תוקיה מ"ט דר"ש וכו' א"כ מפרש לה דברי ר"ש אכ"ג קאי וסתמא דמתני' דפ"י דפרס דקתני אלא שאין כ"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו כר"ש אתיא וכן פי' הר"ש שם וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב שם המלך וכהן משיח מביאין קרבן על שבועת העדות ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו כשאר הדיוטות וכו' אבל בקרבן עולה ויורד כולן שוין. ומה שתמה התיו"ט מנא האי סתמא דמתני' דפרס הא בכבר שמעינן ליה להרמב"ם דס"ל דאפי' בתרי סדרי אין סדר למשנה וכמה שהוא בעצמו הביא בפ"ק דקידושין דכתבו הרי"ף והרא"ש ז"ל בההיא דחדש כר"א משום דסתם לן תנא במס' ערלה כוותיה וכן דעת הרמב"ם ז"ל שם וא"כ כמו דאמרינן הכא דלא הוי כסתם וא"כ מחלוקת דלא קי"ל כסתם משום דאין סדר ואפשר דמחלוקת וא"כ סתם. היא ה"נ נימא הכא דלא הוי כמחלוקת וא"כ סתם וזה מוכרח עוד מכמה מקומות לדעת הרמב"ם ויתבאר אי"ה בפ"ג דנדה בסוגיי' לשם בס"ד:

אמר

שנויי נוסחאות (סופ"ז) המעשה בד"י: מעשה.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סוי"ג) לרבות הנשיא ירבה נירס"ב לרבות את הנשיא וריבה. (סוי"ד) המעשה נירס"ב מעשה (וכן כל הענין). (סוכ"ו) אשיאן נירס"ב יאשיה.

עין משפט
נר מצוה

א א מיי' פט"ו מהל' שגגות הל' ז סמ"ג עשין רי"ג
ב ב מיי' שם הל' ט סמ"ג שם
ג ג מיי' שם הל' ז
ד ד מיי' שם הל"ט
ה ה מיי' פי"ז מסנהדרין
ו ו מיי' שם

מסורת הש"ס: הוריות ט ע"ב · שם · (סנהדרין פ"ב)

תורה אור: במדב' יט · ויקרא כא · שם

מאי כדון אמר חזקיה °ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל את שקרבנו שוה לקהל יצא משיח שלא שוה *קרבנו לקהל. התיבון הרי נשיא לא שוה קרבנו לקהל שוה ביה"כ הרי אחיו הכהנים לא שוו ביום הכיפורים שוו בשאר ימות השנה אמר רבי יודן בר שלום שוו במתן דמים בחוץ אמר ר' יוחנן לא אמר רבי ליעזר *אלא מפני כריתות. רב הושעיה בעי מעתה אפילו בקבועה אמר ר' יונה מיסבור סבר רבי הושעיה שנעקר מכל הפרשה אלא כהדיוט עשיר עביד ליה רבי ליעזר אמר רבי מנא אין כהדיוט עשיר עביד ליה רבי ליעזר אפילו על שמיעת קול ועל ביטוי שפתים דתני לא נחלקו ר"א וחכמים לשמיעת קול ועל ביטוי שפתים שאינו מביא שעיר אלא שעירה ועל מה נחלקו על טומאת מקדש וקדשיו שרבי ליעזר אומר הואיל והוא בהיכרת למה אינו מביא שעיר אלא שעירה. התיבון הרי משיח וע"ז הרי אינו מביא שעיר אלא שעירה:

הדרן עלך הורה כהן משיח

הלכה א מתני' כהן א משיח שחטא ואח"כ עבר ממשיחותו וכן ב נשיא שחטא ואח"כ עבר מגדולתו כהן משיח מביא פר והנשיא מביא שעיר כהן משיח שעבר ממשיחותו ואח"כ חטא וכן הנשיא שעבר מגדולתו ואח"כ חטא כהן ג משיח מביא פר ד והנשיא כהדיוט: **גמ'** *אמר רבי לעזר כהן גדול שחטא מלקין אותו ואין ה מעבירין אותו מגדולתו. אמר רבי מנא כתיב °כי נזר שמן משחת אלהיו עליו אני ה' כביכול מה אני בגדולתי אף אהרן בגדולתו אמר רבי אבון °קדוש יהיה לך כביכול אני בקדושתי אף אהרן בקדושתו. רבי חנינה כתובה רבי אחא בשם ר"ש בן לקיש כהן משיח שחטא מלקין אותו בבית דין של שלשה אין תימר בבית דין של כ"ג נמצא עלייתו ירידה לו. רשב"ל אמר נשיא שחטא מלקין אותו בב"ד של שלשה מה מחזרין ליה אמר רבי חגיי מוטב דינון מחזירין ליה דו י קטלון ליה שמע רבי יודה נשיאה וכעס שלח גותיין למיתפש ית רשב"ל וערק בדא דמוגדלא ואית דאמרין בדא דכפר חיטיא. סליק רבי יוחנן לבית וועדא סליק רבי יודה נשייא לבית וועדא א"ל ליה למה לית מרי אמר לן מילא דאורייא שרי טפח בחדא ידיה א"ל ובחדא ידא טפחין א"ל לאו. אין לא בן לקיש לא א"ל לא א"ל אנו מפתחה א"ל בדא דמוגדלא אמר ליה אנא ואת נפיק לקדמיה שלח רבי יוחנן גבי ר"ש

מאי כדון. השתא מ"ט דאין כ"ג חייב בטומאת מקדש וקדשיו: ונכרתה וגו'. גבי טומאת מקדש כתיב. את שקרבנו שוה לקהל יצא כהן משיח שאין קרבנו שוה שהוא מתכפר בפר על חטאו וכל אחד מן הקהל מתכפרין בכשבה או שעירה: התיבון הרי נשיא. ג"כ אינו שוה לקהל דקרבנו שעיר הוא: שוה ביום הכיפורים. לכל הקהל שמתכפרין בכפרה אחת לאפוקי כהן משיח שמתכפר בפר שלו ביה"כ: הרי אחיו הכהנים. ג"כ לא שוו לכפרת הקהל ביה"כ דהם נמי מתכפרין בפרו של כ"ג: שוו בשאר ימות השנה. לקהל דמביאין על חטאן כשבה או שעירה כאחד מן הקהל לאפוקי כהן משיח דאינו שוה להן לא בשאר ימות השנה ולא ביה"כ: ר' יודן בר שלום. משני להקושיא הרי נשיא דמיהת שוין הן הנשיא והקהל במתן דמים בחוץ דכל אחד מן הקהל המביא חטאתו אין דמה נכנס לפנים כדין פר העלם דבר ופר כהן משיח שהן נכנסין לפנים על מזבח הזהב יכן חטאת הנשיא מתן דמו בחוץ הוא על מזבח העולה: לא אמר ר' אליעזר אלא מפני כריתות. וכן הוא בדפוס אצל הבבלי. כלומר לא פליג ר"א במתני' דקאמר הנשיא מביא שעיר אלא בטומאת מקדש וקדשיו מפני שיש בהן כריתות שחייבין על זדונן כרת כמו בשאר חטאת קבועה והלכך ס"ל לר"א דדין הנשיא בהן בשעיר כמו דמביא בשאר חטאות הבאין על זדונו כרת: רב הושעיה בעי. על טעמיה דר' יוחנן אליבא דר"א דאי ס"ד דטעמיה בטומאת מקדש וקדשיו הואיל ויש בהן כרת כמו בחטאת קבועה: מעתה אפי' בקבועה. כלומר וא"כ אמאי לא פליג ר"א נמי אהיכא דשוין הן בנשיא עם היחיד בחטאת קבועה והיינו בע"ז דשוין הן בשעירה כדתנן במתני' ואמאי נימא הואיל ואית בה כרת כמו בשאר חטאת קבוע ויהא קרבן הנשיא שעיר בע"ז כמו קרבנו בכל חטאת דאית בה כרת: א"ר יונה מיסבור סבר ר' יהושע שנעקר מכל הפרשה. כלומר ר' יהושע סבר דהיינו טעמיה דר"א גבי טומאת מקדש וקדשיו דאין הנשיא כהדיוט אלא שנעקר הוא מכל הפרשה דטומאת מקדש וקדשיו דאיירי בעשירות ובדלות ולא שייך עניות גבי נשיא והלכך אין דינו כהדיוט בזה וכדמסיק ואזיל: אלא כהדיוט עשיר עביד ליה ר"א. כלומר דדינו בהו בחטאת בהמה כמו הדיוט עשיר בטומאת מקדש וקדשיו ומכיון דעקרת לנשיא מזו הפרשה דלא איירי ביה אוקמיה אדיניה דכמו בשאר חטאת דמביא שעיר ה"נ בטומאת מקדש וקדשיו מביא שעיר והשתא ל"ק מע"ז דהתם הפרשה איירי גם בנשיא כמו מהדיוט: א"ר מנא. הא לא מלית אמרת דהם כהדיוט עשיר עביד ליה ר"א ומטעמא דלא שייכא עניות גביה מעתה אפי' על שמיעת קול ועל ביטוי שפתים ליפלוג נמי ר"א ולימא דהואיל ולא שייכא גביה עניות ומביא חטאת בהמה כהדיוט שעיר אוקמיה אדיניה דבשעיר דלא איירי ביה נמי הפרשה של שמיעת קול וביטוי שפתים מהאי טעמא גופיה. והכן לא תנינן הכי בברייתא דתני וכו' ובהדיא קתני כדקאמר ר' יוחנן לטעמיה דר"א: הואיל והוא בהיכרת. כמו בשאר חטאת א"כ למה אינו מביא הנשיא שעיר: אלא שעירה. בתמיה. מסקנת דברי ר"א הם אלא דקאמרת דהוא בכלל טומאת מקדש וקדשיו כמו ההדיוט ובודאי שעירה יביא דעשיר הוא וכמו הדיוט דמביא חטאת בהמה נקבה שעירה או כשבה ואמאי לא יביא שעיר כשם שהוא מביא בשאר חטאת דאית ביה כרת: התיבון. על דברי ר"א דא"כ הרי משיח וע"ז נמי תיקשי הכי. וכלומר אפי' במשיח נמי אמאי תנן דמשיח בע"ז מביא שעירה ואמאי לא יביא פר כמו שהוא מביא בשאר חטאת אלא ע"כ דגזירת הכתוב הוא ולא ילפינן מהדדי וכדפרישית לעיל במתני' דאיתרבו מהורה אחת וגו' וה"נ כן: הרי אינו מביא שעיר. מסקנת דהתיבון היא דמיפרך מילתיה דר"א אלא הרי דאין הנשיא מביא שעיר בטומאת מקדש וקדשיו: אלא שעירה. כדין הדיוט עשיר דקרבנו חטאת בהמה ומביא כשבה או שעירה:

הדרן עלך הורה כהן משיח

הלכה א מתני' כהן משיח שחטא. ולא הספיק להביא קרבנו עד שעבר מכהונתו: כהן משיח מביא פר. ואפי' בעבר ועשה החטא לאחר שעבר ממשיחותו תנן לקמן בסיפא דמביא פר ולא נקט לה הכי במתני' אלא משום דאיצטריך למיתני דנשיא מביא שעיר כשחטא קודם שהעבירוהו תנא נמי בכהן משיח מביא פר: כהן משיח שעבר ממשיחותו וכו' כהן משיח מביא פר. שאע"פ שאינו עובד ומשמש עדיין בקדושתו הוא עומד שאין בין כהן המשמש לכהן שעבר אלא פר יה"כ ועשירית האיפה כדתנן לקמן אבל נשיא כיון שהעבירוהו הרי הוא כהדיוט: **גמ'** אמר ר' אלעזר כהן גדול שחטא וכו'. גרסי' להא עד סוף הסוגיא לעיל רפ"ב דסנהדרין וגרסינן א"ר חגיי מטב דאינון מחזרין ליה וכו' ושם מבואר הכל ע"ש: חטאו

מראה הפנים

אמר ר' יוחנן לא אמר ר"א אלא מפני כריתות וכו'. כדאמר התם בסוף פרקין והכא מוסיף הש"ס בהוכחת הטעם אליבא דר"א. והאי התיבון ע"כ אדברי ר"א קאי דאל"כ לא שייך למימר הרי אינו מביא שעיר על משיח דמשיח בשעיר מאי עבידתיה אלא כדפרישית בפנים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג כהן משיח:

אמר

שנויי נוסחאות (שומ"א) נשייא בד"ו נסייא. (שומ"ב) מילא בד"ו מילה. (שומ"ד) אנו בד"ו ואנו.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (שו"ו) בר גירס"ב ברבי. (שו"ח) אפילו בקבועה גירס"ב אפילו כן בקביעה. (שוכ"ו) כה"ג שחטא מלקין אותו כו' עיין ברמב"ם הלכות סנהדרין סוף פרק י"ז ובכסף משנה שם שהיה לו נוסחא אחרת בירושלמי. (שו"ל) כביכול אני בקדושתי גירס"ב כביכול מה אני. (שומ"ד) א"ל לא גירס"ב ליתא. אנו גירס"ב אנא.

מהר"ם די לונזאנו

ואנו מפתחא. פי' ואן הוא נחבא (א"ס חיד"א ובמעריך אות מ' כתב הרב עצמו פי' ואנה הוא סגור ודרך שני נהור הוא. והתבונן מכאן כמה צריך שלא להוציא דבר רע מהפה) עד כאן שעתקתי מכתיבת יד הרב ז"ל חלקו בחיים:

חתם סופר

אמר ר' לעזר כה"ג שחטא מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו אמר ר"מ כתיב וכו' וקשה לפמ"ש תוס' יומא י"ב ע"ב דכה"ג מתמנה בפה ומסתלק בפה וי"ל דהתוס' לא כתבו אלא במרובה בבגדים אבל כהן המשיח אבל שמן משחת ה' עליו א"א להעבירו בשום אופן: **מה** מחזירין וגו' דו קטלין ליה. מבואר מזה נשיא שסרח מורידים אותו מגדולתו שאם יחזור לגדולתו ינקום מאותם שהעניש. ואב"ד שסרח אין מורידים אותו מגדולתו אלא יקבל עונשו כראוי לו חוזר לגדולתו וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ב. וצ"ע דוקא כשאין הנשיא חייב מיתה אבל חייב מיתה אין מורידים אותו מגדולתו וממיתים אותו כך שסברי שוב לא

גליון אפרים

מעתה אפילו בקבועה (כצ"ל. קשה לו שיביא אשם תלוי על טומאת מקדש וקדשיו כמו שמביא בעלמא בספק חטאת קבועה אשם תלוי. דטעמא דאין מביאין א"ת על ספק מו"ק הוא מפני שאין א"ת בא אלא על ספק חטאת קבועה. וכדאיתא לעיל. וא"כ נשיא שמביא חטאת קבועה יביא ג"כ אשם תלוי. ועיין

בבבלי ט' ע"ב) דתני לא נחלקו כו' ועל מה נחלקו על טומאת מקדש וקדשיו שר"א אומר הואיל והוא בהכרת התיבון למה אינו מביא שעירה אלא שעיר הרי נשיא וע"ג הרי אינו מביא שעיר אלא שעירה כצ"ל. והקושיא היא לר' יונה שאומר כהדיוט עשיר עביד ליה ר' אליעזר. נוע"י וע"ש: אין לא בן לקיש לא א"ל אלא אנא

מסורת הש"ס

תורה אור

ר"ש בן לקיש עתיד לך מילה דאורייא דנשייא נפיק לקדמך נפק לקדמון מר דוגמא דידכון דמי לבריכן. כד אתא רחמנא למיפרקיה ישראל ממצרים לא שלח לא שליח ולא מלאך אלא הקב"ה בעצמו דכתיב °ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה ולא עוד אלא הוא וכל דורגון דידיה אשר הלך אלהים אין כתיב כאן אלא °אשר הלכו אלהים אמרין ליה מה חמיתה מימור לון הדא מילתא אמר לון מה אתון סברין מידחיל מינכון הוינא מנע אולפניה דרחמנא. אמר רב שמואל בר רב יצחק °אל בניי כי לא טובה השמועה וגו' מעבירים עם ה' מעבירין אותו:

הלכה ב מתני'

*חטאו [א] עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו הרי אלו כהדיוט ר"ש אומר אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבין ומשנתמנו פטורין ואי זה [ב] הוא הנשיא זה המלך שנאמר °ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו *נשיא שאין על גביו אלא ה' אלהיו ואי זה הוא המשיח זה [ג] המשוח בשמן המשחה ולא המרובה בגדים *אין בין [ד] הכהן המשוח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות ואין בין [ה] הכהן המשמש לכהן שעבר אלא פר יום הכיפורים [ו] ועשירית האיפה זה וזה שוין בעבודת יום הכיפורים [ז] ומצווים על הבתולה [ח] ואסורין על האלמנה ואינן מיטמין [ט] בקרוביהן ולא [י] פורעין ולא פורמין ומחזירין את [כ] הרוצח: **גמ'** חברייא אמרין טעמא דר"ש משם שהגדול' מכפרת אמר ר' יוסי שאין חטאו וידיעתו שוין מה מפקה מביניהון רישא דפירקא כהן משיח שחטא ואח"כ עבר ממשיחותו וכן נשיא שחטא ואח"כ עבר מגדולתו כהן משיח מביא פר והנשיא מביא שעיר. חטאו בספק מאן דמר משם שהגדולה מכפרת כשם שהיא מכפרת על הודאי כך היא מכפרת על הספק מאן דמר אין חטאו וידיעתו שוין אין *חטאו וידיעתו שוין. חטאו עד שלא נתמנו משנתמנו עברו מאן דמר משם שהגדולה מכפרת כיפרה גדולה על הראשון וחייב על השני ועל השלישי מאן דמר אין חטאו וידיעתו שוין. חטאו על שמיעת קול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו מאן דמר משם שהגדולה מכפרת אפילו כן הגדולה מכפרת אמר רבי מתניה לעולם אין הגדולה מכפרת עד שתיוודע לו גדולתו. אבל חצי *זית עד [ל] שלא נתמנה וחצי זית משנתמנה אפילו בהעלם אחד פטור.

ספק

פני משה

הלכה ב מתני' חטאו עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו הרי אלו כהדיוט. דרבנן סבר בתר חטא אזלינן שנאמר אשר נשיא יחטא שחטא כשהוא נשיא וכן במשיח נאמר אם הכהן המשיח יחטא שחטא כשהוא משיח: ר"ש אומר אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבין. ר"ש סבר חטא וידיעה בחד גברא בעינן וה"ה דפליג ברישא דקתני נשיא שחטא ואח"כ עבר מגדולתו מביא שעיר דר"ש קאמר נמי דאם נודע לו משעבר דאין מביא שעיר דחטאת וידיעה בעי כשהוא נשיא. ואיזה הוא המשיח. שמביא פר בהוראה זה המשיח בשמן המשחה: ולא המרובה בגדים. בבית שני שלא היה להם שמן המשחה לפי שנגנזה בימי יאשיהו והיה כהן גדול נכנס לכהונה גדולה בלבישת שמנה בגדים כדכתיב ומלא את ידו ללבוש את הבגדים: אלא פר הבא על כל המצות. שאין המרובה בגדים מביא פר על העלם דבר שלו אלא מביא כשבה או שעירה כיחיד דכהן המשיח כתיב: ואין בין הכהן המשמש. והיינו ראשון שחוזר לעבודתו לכהן שעבר. והיינו השני שמינו תחתיו דלאחר שעובר פסול הראשון מעבירין השני: אלא פר יה"כ ועשירית האיפה. שכ"ג מקריב בכל יום ויום שאותן הכהן המשמש הוא מביא משלו: שוין בעבודת יה"כ. שאין עבודת יה"כ כשירה אלא בכ"ג בלבד וכהן המשמש וכהן שעבר שוין בה ומקריבין קרבנות היום איזה שירצה: ולא פורעין. את הראש ולא פורמין כשאר כל האדם דכתי' בכ"ג את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום: ומחזירין את הרוצח. אם מת אחד מהן חוזר הרוצח מעיר מקלטו כדכתיב וישב בה עד מות הכהן גדול: **גמ'** טעמא דר"ש. דאמר אם נודע להם אחר שנתמנו פטורין משום שהגדולה שנתמנו לה מכפרת על החטא שחטאו מקודם ואינם צריכין לקרבן: ר' יוסי. אמר היינו טעמיה דר"ש לפי שאין חטאו וידיעתו שוין בחד גברא שחטא היה כשהיה הדיוט ומתכפר בכשבה או שעירה והידיעה לאחר שנתמנה ומתכפר בקרבן אחר אם היה חוטא עכשיו הנשיא בשעיר והמשיח בפר: מה מפקה מביניהון. מבין הכי טעמי אליבא דר"ש: רישא דפירקא. היכא ביניהו אם פליג ר"ש גם ברישא בהא דקתני כהן משיח שחטא ואח"כ עבר ממשיחותו וכו' או לא דלמ"ד משום שהגדולה מכפרת לא שייך האי טעמא ולא פליג ר"ש ברישא ולמ"ד לפי שאין חטאו וידיעתו שוין פליג נמי ברישא: חטאו בספק. כלומר אם חטאו בספק קודם שנתמנו ונודע להם מספק החטא ואח"כ נתמנו ונודע להם שחטאו ודאי בהא בין למאן דאמר משום שהגדולה מכפרת כשם שהוא מכפרת על הודאי כך היא מכפרת על הספק ואפי' נודע להם אחר כן שחטאו בודאי כבר כיפרה הגדולה עליהם ואינם צריכין להביא חטאת ובין למ"ד משום שאין חטאו וידיעתו שוין הכא נמי אין חטאו וידיעתו שוין והא קמ"ל דאע"ג שנודע להם מספק החטא קודם שנתמנו לאו כלום הוא ספק ידיעה לא הוי כידיעה ומכיון שהידיעה ודאית לא נודע להם עד אחר שנתמנו כ"ע לא פליגי בהא אליבא דר"ש דפטורין הן: חטאו עד שלא נתמנו משנתמנו עברו. כלומר מיהו בכה"ג נמי איכא בינייהו אם חטאו עד שלא נתמנו וכן משנתמנו חטאו ג"כ ואח"כ עברו מגדולתן ונודע להם מהחטא אחר שעברו והשתא למ"ד משום שהגדולה מכפרת א"כ לא כיפרה הגדולה אלא על הראשון שחטאו קודם שנתמנו אבל חייבין הן על השני שחטאו משנתמנו וכן על השלישי כלומר כל מה שחטאו לאחר שנתמנו כבר אין הגדולה מכפרת ואפי' לא נודע להם עד לאחר שעברו מגדולתן חייבין הן: מאן דאמר. ואלו למ"ד שאין חטאו וידיעתו שוין הכא נמי אין חטאו וידיעתו שוין באותו החטא שחטאו משנתמנו ולדידיה איפכא הוי דעל חטא שחטאו קודם שנתמנו חייבין הן שהחטא והידיעה שוון בו כשהוא הדיוט ועל החטא השני שחטאו לאחר שנתמנו פטורין הן: חטאו על שמיעת קול וכו'. נמי איכא בינייהו: מ"ד. לפי שאין חטאו וידיעתו שוין הכא לא שייך האי טעמא שהרי חטאו וידיעתו שוין באלו דבין קודם שלא נתמנו ובין לאחר שנתמנו קרבן אחד להם כדתנן בס"פ דלעיל שאלו השלשה גם הם מביאין קרבן עולה ויורד כהדיוט ולמ"ד משום שהגדולה מכפרת אפי' כן הגדולה מכפרת על הכל: לעולם אין הגדולה מכפרת עד שתיוודע לו גדולתו. כלומר לאפוקי שלא יהיה בספק אם נזדמן לו החטא קודם שנתמנה או לאחר שנתמנה: אכל חצי זית. חלב עד שלא נתמנה וחצי זית משנתמנה ואפי' בהעלם אחד פטור ובהא אפי' רבנן מודו דאין מצטרפין החצי זית שאכל כשהיה הדיוט עם החצי זית שאכל לאחר שנתמנה הואיל ואין קרבנן שוין הן:

ספק

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פט"ו מהל' שגגות הל' יו"ד
ח ב מיי' שם הל' ו
ט ג מיי' שם
י ד מיי' פי"ד מהל' כלי המקדש הל' יא
יא ה מיי' פט"ו מהל' שגגות הל' ז
יב ו מיי' פ"א מהל' עבודת יוה"כ הל' ב
יג ז מיי' פ"ז מהל' איסורי ביאה הל' א והל' יג סמ"ג לאוין קכא עשין לו
יד ח מיי' שם פ"ה
טו ט מיי' פי"ג מהל' אבל הל' ו סמ"ג לאוין רלו
טז י מיי' פ"א מהלכות כלי המקדש הל' י סמ"ג לאוין
יז כ מיי' פ"ז מהל' רוצח הל' ט
יח ל מיי' פט"ו מהל' שגגות הל'

מסורת הש"ס: כתובות פ"א | שבועות ט | מגילה ט | מכות ב פ"ח | שם יא

מראה הפנים

אמר ר' יוסי שאין חטאו וידיעתו שוין. האי טעמא אליבא דר"ש קאי סתם וכדאמרינן שם בפ"ק דף ג' ע"א דר"ש חטא וידיעה בעי שיהו שוין בו. והאי ש"ס מוסיף הוא בסברות וכנ"מ בין הני טעמי אליבא דר"ש כמבואר בפנים וכיון דאין נ"מ אליבא דהלכתא דלא קי"ל כר"ש לא נאריך בזה: **חטאו** בספק מאן דאמר משם שהגדולה מכפרת וכו'. כדפרישית בפנים דמיירי שנודע לו הספק עד שלא נתמנה דהל"כ מאי קמ"ל והא אתיא כמ"ד דספק ידיעה לאו כידיעה הוי ופלוגתא היא לקמן בפנין זה כמו שיתבאר בד"ה אכל תמכה זיתים:

חטאו על שמיעת קול וכו'. אע"ג דהשתא קיימינן אליבא דר"ש ואיהו ס"ל בסוף פרקין דלעיל דאין כ"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו ומכ"ש לסוגית הש"ס הכא דקאמר שם דהכל מודין בזה ור"ש מוסיף ופליג גם בנשיא בשמיעת קול דפטור דס"ל כר"ע מ"מ שפיר אשכחן בהני תלת בין שניהם דעל שמיעת הקול נפקא מינה למשיח להא דקאמר הכא ועל טומאת מקדש לנשיא ועל ביטוי שפתים לשניהם כדמפרשינן הנ"מ בין הני תרי טעמי אליבא דר"ש:

אבל חצי זית עד שלא נתמנה וכו' פטור. כדפרישית דהא אתייא אליבא דרבנן נמי ואליבא דהלכתא וכדרכבה התם בפרקין דף י"א ע"א דאין חצי זית מקודם שנתמנה מצטרף עם חצי זית שלאחר שנתמנה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בסוף פ' ט"ו משגגות וכן חצי זית כשנתמנה עם חצי זית לאחר שעבר אין מצטרפין דחד טעמא אית להו דאין כשיותו הדיוט מצטרף עם כשהוא נשיא. מיהו הא דקאמר הכא בספק חצי זית

שנויי נוסחאות (סו"ג) **דוגמא** כד"ו דיגמא. (סו"מ) לון כד"ו לן. (סו"ס) מידחיל כד"ו מי דחיל. (סומ"א) וקדשיו מאן דמר משם שהגדולה כד"ו וקדשיו מאן דמר אין חטאו וידיעתו שוין הרי חטאו וידיעתו שוין מאן דמר משום שהגדולה. (סומ"ה) בהעלם כד"ו בעלם.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סומ"א) וקדשיו מאן רמר משים שהגדולה מכפרת נירס"כ וקדשיו מן דמר איז חטאו וידיעתו שוין הרי חטאו וידיעתו שוין מן דמר כשם שהגדולה (ועי' פ"מ).

חתם סופר

ינקוס נקס שהלי מת. ובזה יובן מלרס מובא בהפלא"ס (פ' קרח) בדתן ואבירם ויאבדו מתוך הקהל אבל שרכושם לא אבדו. ולהנ"ל ה"כ דתן ואבירם לא הורדו מגדולתן כיון שנאבדו מתוך הקהל אין צורך להורידם מגדולתן, ובזה יתבאר כש"י רים פנחס סהאיתם וכו' והלכ נשיא שבט מישראל וכן אחז"ל סנהדרין פ"ב ע"ב שהיה זמרי בן סלוא נשיא שבט. ונ"ע דבקרא כתיב נשיא בית אב לשמעוני. הכה יראה דזמרי בן סלוא היה נשיא לא' מבתי אבות של בשמעון ונתעלה ונעשה נשיא שבט ג"כ והיה נשיא לאותו בית אב ונשיא על כל השבט. וה"ל נשיא כל השבט אם אינו חייב מיתה מורידים אותו מגדולתו כשחייב עונש בב"ד אבל נשיא בית אב אינו אלא כהב"ד בעלמא שאין מורידים אותו. והנה כשהקריב המדינית לעיני כל ישראל והיה נעלמה מהם הנכה שקנאים פוגעים בו ולא ידעו שחייב מיתה ע"כ הורידוהו מגדולתו מהיות עוד נשיא שבט כ"א נשיא בית אב ע"כ כתיב נשיא בית אב לשמעוני. אך כשתקנה הכנו פנחס דדינא הכי דקנאים פוגעים בו וממילא כיון שנהרג ישאר בגבורתו לנשיות מתיחס נשיא שבט וע"כ היו השבטים אומרים והרג נשיא שבט מישראל כיון שנהרג הכי הוא נשיא שבט: **אמר** לון מה אתון סברין מידחיל מינכון הוינא מנע אולפניה דרחמנא. ונ"ל דהיינו קך כיון שקיבל עליו עול

גליון אפרים

מפתחה כנ"ל כמו בסנהדרין [פ"ב ה"א]: **חטא בספק** (שאכל ס' חלב כשהיה הדיוט ונתמנה לנשיא ונודע לו שאכל ספק חלב) מ"ד משום שהגדולה מכפרת כשם

עין משפט נר מצוה

ספק חצי זית. עד שלא נתמנה וספק חצי זית משנתמנה מביא אשם תלוי. מצינו דבר עיקרו פטור ספיקו חייב ולא אשכחנן כן. אכל שני זיתים ונתוודע לך בוידויו של אחד מהן שני עמד לו בספיקו. רבי יעקב דרומייא בעא קומי רבי יוסי מה נפשך חלב אכל כיפר אמר רבי יוסי כל דבר שנראה עליו להביא אשם תלוי ידיעת ספיקה קובעתו לחטאו. הרי מצינו דבר עיקרו פטור וספיקו חייב וכא עיקרו פטור וספיקו חייב. אבל כזית עד שלא נתמנה וכזית משנתמנה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת ספק כזית עד שלא נתמנה וספק כזית משנתמנה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת בשני העלמות חייב שתים. אבל שלשה זיתים *וסבור שהן שנים הפריש חטאת כדרבי יוחנן דרבי יוחנן אמר נתכפר מקצת החטא נתכפר כולו ר"ש בן לקיש אמר נתכפר מקצת החטא לא נתכפר כולו. *אבל *חמשה זיתים ונתוודע לו בספק כל אחד ואחר כך נתוודע לו ב"ד ר"ש בן לקיש אמר ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו ר' יוחנן אמר אין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי שמואל בר רב יצחק מודה ר"ש בן לקיש בכהן משיח שאין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו ומה טעמא °כחטאת כאשם את שהוא מביא אשם תלוי ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו ואת שאינו מביא אשם תלוי אין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו מחלפה שיטתיה דר"ש בן לקיש תמן הוא אמר ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו וכא אמר אין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו תמן אשמו קובעו וכא

תורה אור °ויקרא

ספק חצי זית וכו' מביא אשם תלוי. כגון בנסיא שחייב עכשיו נ"כ על ספק חטאו באשם תלוי לפיכך מצטרפין הן : מצינו וכו'. וכי היכן מצינו דבר שעיקרו פטור הוא כלומר שאם היה בודאי שאכל חצי זית מקודם וחצי זית לאחר שנתמנה הא קאמרת דאין מצטרפין הן לחטאת ובספיקו יהא חייב באשם תלוי : ולא אשכחנן כן. כלומר דמתמה הש"ס ומאי קשיא לך וכי לא אשכחן כן דספקו חמור היא מודאי כגוונא דאמרינן לקמיה כדמסיק והז"ל : אכל שני זיתים. חלב בהעלם אחד ונתוודע לך בוודיו של אחד מהן. שלא נתוודע לו שאכל חלב בודאי אלא על כזית אחד מהן והשני ספק הוא לו אם חלב הוא או שומן הוא: שני עמד לו בספיקו. כלומר הואיל ומתחילה לא נודע לו כ"א על אחד מהן והשני נשאר בספק ונתחייב באשם תלוי עומד הוא לו בספיקו בפני עצמו ואם נודע לו אח"כ גם על השני צריך להביא קרבן אחר עליו ואינו מתכפר לו בקרבן שהפריש על הראשון יאע"פ שבהעלם אחד אכלן : ר' יעקב דרומייא. כלומר ופריך עלה ר' יעקב לפני ר' יוסי והאמאי אינו נפטר בקרבן אחד דמה נפשך חלב אכל כיפר בהרי אם ספק לו על השני אם חלב הוא או שומן הוא ומה נפשך אפי' חלב הוא שאכל הרי כיפר לו באותו קרבן שמביא על הזית הראשון שנודע לו מכיון שבהעלם אחד אכלן : א"ר יוסי. ושנה לו ר' יוסי דהיינו טעמא דכל דבר שנראה עליו להביא אשם תלוי שכבר נודע לו מן הספק על זית השני ידיעת ספקו קובעתו לחטאת בפני עצמו ולא מהני במה שאכלן בהעלם אחד לפטרו בקרבן אחד דידיעת ספק של השני מחלקו לחטאת : הרי מצינו. השתא מסיק לה לשנויי קושיא קמייתא דהרי מצינו דבר בכהאי גוונא דעיקרו פטור בקרבן אחד הוא שהרי אם היתה לו ידיעה וודאית על שתיהן לא היה מביא אלא קרבן אחד עליהן כדין שני זיתי חלב בהעלם אחד כדתנן בפ"ג דכריתות והשתא שנודע לו בספיקו של השני אינו מצטרף לפטרו בקרבן של הראשון וכשיתוודע לו אח"כ חייב עליו חטאת בפני עצמו והכא נמי כן דעיקרו פטור הוא שאין חצי זית שאכל קודם שנתמנה מצטרף עם החצי זית שאכל לאחר שנתמנה לחייבו בחטאת מיהו בספיקו חייב דמצטרפין הן לחייבו באשם תלוי : אכל כזית עד שלא נתמנה וכו'. הא קמ"ל דאליבא דרבנן מכיון שאם נתוודע לו עכשיו על מה שאכל מקודם לא נשתנה בקרבנו דבתר חטא אזלינן ומביא כהדיוט והשתא דאף שאכל הזית השני לאחר שנתמנה הואיל בהעלם אחד הוא אינו חייב אלא אחת וכן לענין ספק אינו מביא אלא אשם תלוי א' ובשתי העלמות הוא דחייב שתים דהעלמות מחלקין : אכל שלשה זיתים. בעלמא קאי הרי שאחד אכל שלשה זיתי חלב בהעלם אחד : וסבור שהן שנים. כלומר שלא נודע לו אלא על השנים והפריש עליהן חטאת וחזר ונודע לו אח"כ גם על השלישי בהא פליגי ר' יוחנן ור"ל : כדר' יוחנן. כדאמרינן אליבא דר' יוחנן לעיל בפ' ידיעות הטומאה דמייתי להא התם דאמר כשנתכפר מקצת החטא נתכפר כולו ואינו צריך להביא עוד על השלישי דהואיל ובהעלם אחד אכלן מתכפר לו בקרבן אחד על כולן : לא נתכפר כולו. דס"ל מכיון שבשעה שהפריש החטאת על השנים עדיין לא נודע לו מן השלישי אינו מתכפר בקרבן אחד : אכל חמשה זיתים. בהעלם אחד : ונתוודע לו בספק כל אחד ואחד. כלומר שבין כל אכילה של כל אחד ואחד נודע לו הספק שנסתפק אם אכל חלב או לא : ואח"כ נתוודע לו בוודאן. כל"ל וכן הוא לעיל בפ"ב דשבועות. שלא נודע לו מן הודאי עד אחר שאכל את כולן. ובכל הסוגיא נכתב כאן בית דין במקום בוודאן ויש לפותרו דהיינו הך וכלומר שנודע לו על פי דין שהוא חייב בחטאת שאכל חלב ודאי : ר"ל אמר ידיעת ספקו. מה שהיתה לו ספק ידיעה בין כל אחד ואחד מחלקן לחטאות שמיד שנודע לו מן הספק בכל אחד קובעתו בפני עצמו וכשנודע לו אח"כ שאכל חלב בודאי מתחייב בחמשה חטאות דהוי כחמשה העלמות : ר' יוחנן וכו'. דס"ל ספקן ידיעה שבנתיים לא הויא כידיעה לענין חילוק חטאות : מודה ר"ל בכהן משיח. דלא אמרינן ביה ידיעות ספק מחלקין לחטאות : כחטאת כאשם. כלומר מכאן הוא דלמדו לומר כן דהקישן הכתוב לומר לך כשם שהוא באשם תלוי על כל אחד ואחד כל זמן שלא נודע לו שאכל ודאי כך הוא בחטאת על כל אחד ואחד כשנודע לו אח"כ : את שהוא מביא אשם תלוי וכו'. יצא כהן משיח שאינו מביא אשם תלוי על ספק חטאו כדתנן בפ' דלעיל אשם תלוי היחיד והנשיא חייבין ומשיח וב"ד פטורין והלכך אין ידיעת ספקו קובעו לחטאות דלא איתרבי מהיקישא אלא במי שישנו באשם תלוי ונוהג בו : מחלפא שיטתיה דרשב"ל תמן הוא אומר. כלומר הכא קאמר דידיעת ספק קובע לחטאת וכא וכו'. בפ"ב דשבועות והתם פריך לה הכי ואגב דקאמר שם תמן והכא מייתי לה ה"נ כן. דהתם מוקי להאי ברייתא דשני שבילין דמיירי לענין טומאת מקדש כר' ישמעאל שם ולא בעי לאוקמי כר' יוחנן דאמר התם טעמא דכאן עשו ספק ידיעה כידיעה אלמא דלית ליה לר"ל ספק ידיעה כידיעה ומשני שם דתמן כלומר הכא טעמיה דר"ל כדאמרן דהואיל ואשמו קובעו להתחייב על כל ספק וספק באשם תלוי בפני עצמו מקשינן ה"נ לענין חילוק חטאות כן : וכא

מסורת הש"ס

פ' שבת עא ע"א

(שבועות פ"ב) פ' כריתות יח.

מראה הפנים

זית וכו' דמצטרפין לחייבו באשם תלוי לאו אליבא דהלכתא הוא וכן הרמב"ם שם לא כתב אלא אכל ספק חלב כשהוא הדיוט ונודע לו על ספיקו אחר שנתמנה להיות כ"ג מביא אשם תלוי. ודוקא בשאכל כזית ספק חלב משום דכבר נתחייב בהיותו הדיוט דהא בלאו הכי אין אשם תלוי בכ"ג וכן נראה דאף דבנשיא דבייכא שפיר גביה האי דינא דהכא כדפרישית בפנים נמי לא קאי אליבא דהלכתא ולא הזכיר מזה שם ומשום דבכל שבהדיוט ולאחר שנתמנה אין מצטרפין והא דמכרית הש"ס להאי דינא מכח ההיא דאכל שני זיתים ונתוודע לו בודאי של אחד מהן וכו' כמבואר בפנים ולכאורה האי לא קאי אלא אליבא דמ"ד דידיעת ספק שבנתיים קובעת לחטאת ולא קי"ל הכי אלא כר' יוחנן דלקמן בהא וכמסקנת הש"ס דכריתות ויתבאר מענין זה לקמן בס"ד :

אבל כזית עד שלא נתמנה וכזית משנתמנה וכו'. האי נמי שפיר אתיא אליבא דרבנן וכמבואר בפנים :

אבל שלשה זיתים וסבור שהן שנים וכו'. כעין פלוגתא זו פליגי ר' יוחנן ור"ל בבבלי פ' כלל גדול דף ע"א ע"ב ונתחלפה שיטתם דהכא ודהתם דגרסינן שם אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני ר' יוחנן אמר חייב שתים על חטאתו וכיה כתיב ור"ל אמר אינו חייב אלא אחת מחטאתו ונסלח לו. ונתכפר מקצת החטא נתכפר כולו וכדמסיק התם דמסתברא דפליגי גם בידיעות גרידא ושלא הפרים עדיין קרבן על הראשון דקסבר ר' יוחנן דידיעות מחלקות לחטאות וכמה שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' שגגות הל' ט' כר' יוחנן דהתם אכל שני כזית חלב בהעלם אחת ונודע לו על הראשון וכו' מביא שתי חטאות שהידיעות מחלקות וכו' ור"ל דהכא הוא ר"י דהתם בדין זה. ובהאי דינא דבתרה באכל חמשה זיתים וכו' כבר משני הש"ס הכא דלא שייך למיקשי מההיא דשלשה זיתים כמבואר בפנים בהא דמשני לקמן לא אמר ר' יוחנן אלא בידיעה התחתונה שאין בה שום קרבן. ולא מקשי הכא לקמן דר"ל אדר"ל אלא מההיא דשבועות כמו שהבאתי בפנים וכמבואר לעיל בפ"ב דשבועות. וכבר בארתי מזה שם דר"י אדר"י לא מצי למיפרך מההיא דלקמן בספק ידיעה אההיא דשבועות דלא קאמר התם אלא כאן עשו ספק ידיעה כידיעה אבל בכל התורה כולה לא עשו וכמבואר התם בטעמא דמילתא :

אבל חמשה זיתים ונתוודע לו בספק כל אחד ואחד ואח"כ נתוודע לו בוודאן. האי פלוגתא פליגי ממש הכי בכריתות דף י"ח ע"ב דר' יוחנן ס"ל אין ידיעות ספק שבנתיים מחלקין לחטאות דלא הוו כידיעות ודאין ור"ל ס"ל ידיעות ספק מחלקות לחטאות ומדייק הש"ס התם נמי דמדתלי אשם בחטאת ש"מ כר' יוחנן בפירושא דכשם שבות

שנויי נוסחאות (סוס"ו) החטא נד"ו החט. (סוי"ז) החטא נד"ו החט. (סוי"ח) כל אחד ואחר כך נד"ו כל אחד ואחד ואחר כך.

מסחת ירושלמי שבבבלי (סוי"ב) עיקרו נירס"ג שעיקרו. (סוי"ג) כן אכל נירס"ג בין אלא אכל. (סוי"ד) לך בוידויו נירס"ג לו בודאי. (סוי"ו) חלב אכל כיפר אמר נירס"ג חלב אכל כיפר שומן אכל כיפר אמר. (סוי"ו) עליו להביא אשם נירס"ג להביא עליו אשם. ספיקה נירס"ג ספיקו. (סוי"ד) חטאת כדרבי יוחנן דרבי יוחנן אמר נירס"ג חטאת ר' יוחנן אמר. (סוי"ט) ב"ד נירס"ג בודאי. קובעתו נירס"ג קובעת וכן לקמן. (סוכ"ה) בשם נירס"ג אמר :

ככר לאהרן

ולא אשכחנן כן אכל שני זיתים וכו'. פי' בתמיה וכי לא מצינו כן והלא כשאכל שני זיתים וכו' :

חתם סופר

עול תורה ולא פחד מכנסיא שהעבירו ממנו עול מלכות והולכך הכנסיא בעצמו לגואלו. וכן גבי גאולת מצרים כתיב מי אנכי כי אלך אל פרעה וע"כ שאתם חסים עמדי שלא אין לכם זכות לזה בבעצמך תגאלם. וע"ז השיב הקב"ה אנכי אהי' עמך כיון שגלוי לפני שמעבדון אלקים וכדי זכות קבלת עול תורה שהקב"ה בעצמו יגאל ישראל כמו גבי ר"ם לקים וכן יהיה במהרה בימינו אמן :

גליון אפרים

כשם שהיא מכפרת על וודאי כך היא מכפרת על ספקו מ"ד אין חטאו וידיעתו שוין חטאו וידיעתו שוין (כצ"ל). אע"ג דמחטאת פטור דהא אין חטאו וידיעתו שוין לענין חטאת מ"מ חייב אשם תלוי וכדלקמן ספק חצי זית כו' מצינו דבר עיקרו פטור וספיקו חייב כו'. ובבבלי בדף י"א ע"א הוא בעית ר"ז מרב ששת) חספא עד שלא נתמנה משנתמנה עבר כו' מ"ד אין חטאו וידיעתו שוין

חייב על הראשון ועל השלישי ופטור על השני (כצ"ל) כו' אמר רב מתניס לעולם אין שגדולה כו'. ר"מ פליג בחטא עד שלא נתמנה ונתמנה עבר דחייב על החטא דקודם מגוי גם למ"ד הגדולה מכפרת דלא כיפרה לו גדולתו כיון שלא נודע לו בעת גדולתו. וצ"ל עד שתיוודע לו בגדולתו. (מע"י) : אבל כזית עד שלא נתמנה וכזית משנתמנה בהעלם אחד חייב שתים (כצ"ל דהלוקן

בקרבנותיכן

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

וכא מה אית לך מחלפה שיטתיה דרבי יוחנן תמן
הוא אמר נתכפר מקצת החטא נתכפר כולו וכא
הוא אמר אכן לא א"ר יוחנן אלא בידיעה האחרונה
שאין בה שום קרבן הכל מודין שאם היתה ראשונה
קיימת שהיא נדחית מה יעשה בה רבי יוסי אמר
תלויה בכפרה א"ר זעירא כל שלא נראית לא היא
ולא דמיה מתה מיד. אבל חמשה זיתים ונודע
לו בספיקו משנתמנה ובבית דין מעבר על דעתיה
דרשב"ל פטור על דעתיה דרבי יוחנן חייב. כן
א"ר שמעון בן לקיש לפטור ולא לחיוב. אלא כיני
אכל חמשה זיתים ונתוודע לו בספיקו עד שלא
נתמנה ווודויו משנתמנה על דעתיה דרשב"ל דו
אמר ידיעת ספיקו קובעת לחטאו דו אמר חייב
על דעתיה דרבי יוחנן דו אמר אין ידיעת ספיקו
קובעתו לחטאו דו אמר פטור. הכל מודין שאם
היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית מה יעשה בה
רבי יסא אמר תלויה בכפרה א"ר זעירא כל שלא
נראית לא היא ולא דמיה מתה מיד. אבל חצי
זית עד שלא נתמנה *וחצי זית משנתמנה חצי
זית שעבר הואיל ובא חיוב קרבן בנתיים מצטרפין
נישמעינה

וכא מה אית לך. אבל הכא גבי טומאת מקדש וקדשיו מאי אית לך למימר הא ודאי לא שייך האי טעמא שהרי אין אשם תלוי בטומאת מקדש וקדשיו כדתנן בפ' דלעיל וכן ברים כריתות שאין אשם תלוי בא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת קבועה לאפוקי טומאת מקדש וקדשיו שהן בעולה ויורד: מחלפה שיטתיה דר' יוחנן. השתא מקשי דר' יוחנן דידיה אדידיה מהא דקאמר הכא לעיל גבי אכל ג' זיתים דאינו מביא קרבן על השלישי וקס"ד דהיינו טעמיה דמכיון שסבור בידיעה הראשונה שהן שני זיתים והוי כנסתפק לו על השלישי והלכך כשחזר ונודע לו אח"כ שאכל אף השלישי אין הולכין אחר ידיעה האחרונה של ודאית אלא אמרינן דהואיל ובתחילה כשהיתה לו ידיעת ספק על השלישי נתכפר במקצת החטא כשהפרים על השנים נתכפר כולו ואפי' השלישי והכא גבי חמשה זיתים אמר הכן דאין ידיעות ספק קובעות דאין נחשבין לכלום אלא הולכין אחר ידיעה האחרונה שנודע לו בודאי על כולן: לא אמר ר' יוחנן. ומשני דלא דמיא להא דלא אמר ר' יוחנן גבי ג' זיתים שאין הולכין אחר ידיעה האחרונה אלא בידיעה האחרונה דכה"ג שאין בה שום חיוב קרבן דמשום שכבר כיפר מקצת החטא בידיעת השנים בתחילה שנודעו לו בודאי והפרים קרבן עליהם שייך גם השלישי בהן ונתכפר כולו באותו קרבן ושוב אין בידיעה האחרונה כלום ולאו דטעמיה דר' יוחנן דידיעת הספק של השלישי הוי כידיעה אלא אדרבה ס"ל דאין ידיעת ספק כלום ועיקר טעמיה משום שידיעה אחרונה לא הויא ידיעה אבל גבי חמשה זיתים מכיון דאין בידיעת ספק כלום הלכך כשנודע לו באחרונה ידיעה ודאית על כולן היא הידיעה שמביאתו לידי קרבן ולפיכך הויא ידיעה והולכין אחריה ומביא קרבן אחד על כולן: הכל מודין. בין ר' יוחנן ובין ר"ל שאם היתה ראשונה אותה שהפרישה לחטאת על מה שאכל בראשונה קיימת שעדיין לא הקריבה שהיא נדחית דלא קאמר ר' יוחנן שאין צריך להביא קרבן אחר על כזית השלישי אא"כ כבר כיפר על מה שנודע לו בתחלה דבהא ס"ל נתכפר מקצת החטא נתכפר כולו הואיל ובהעלם אחד אכלן אבל אם לא הקריבה מודה הוא שאחר שנתוודע לו מזית השלישי שמפרים חטאת אחרת לכפר על כולן ואותה הראשונה נדחית היא. ובכל הסוגיא זו איתמר האי מילתא ובסוף הסוגיא תמצא מבואר ביותר: מה יעשה בה. עם החטאת הראשונה שנדחית: תלויה בכפרה. כלומר תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה אחרת והיינו תלויה בכפרה עד שיביא אחרת בדמיה לכפרה: ר' זעירא. פליג דכל שלא נראית לא היא ולא דמיה כלומר שלא נשחטה שיהא דמיה ראוין לזריקה ומהיום היא נדחית מתה מיד דדינה כחטאת שכיפרו בעליה באחרת שתמות ואין לה תקנה ברעייה: אכל חמשה זיתים. השתא מהדר הש"ס אדינא דמתני' אם הוא בגוונא דפליגי בה ר' יוחנן ור"ל בעלמא וכולה מיתפרשא אליבא דר"ש וכגון שאכל הרבה זיתים של חלב קודם שנתמנה: ונודע לו בספיקו משנתמנה. מספק החטא של כל אחת ואחת נודע לו אחר שנתמנה: ובב"ד מעבר. כלומר בוודאן נודע לו אח"כ כשעבר מגדולתו והשתא על דעתיה דר"ל דקאמר דספק ידיעה הוי כידיעה וקובעת לחטאת א"כ מה שנודע לו בספיקו משנתמנה

פי' הוריות יא

הויא ידיעה ולר"ש פטור הוא דלא הוי חטאו וידיעתו שוין ועל דעתיה דר' יוחנן חייב דלא הוי ספק ידיעה כידיעה ובתר ידיעה אחרונה שנודע לו בודאי אזלינן ואותה ידיעה לאחר שעבר מגדולתו היא והוי חטאו וידיעתו שוין כשהוא הדיוט וחייב: כן אמר רשב"ל לפטור ולא לחיוב. בתמיה וכי ר"ל לקולא קאמר דספק ידיעה כידיעה והלא לא אמר אלא לחומרא ולחיוב דאף דלא נודע לו בודאי בין כל אחת ואחת מ"מ ידיעות ספק שלו שבין כל אחת ואחת מיחשב לו כידיעה לענין לחלקן לחטאות כשיוודע לו אחרי כן מוודאן וא"כ היכי ילכא לה לקולא ולומר דגם בדינא דמתני' מיחשב כנודע לו אחר שנתמנה ולא הוי חטאו וידיעתו שוין דילמא לא קאמר ר"ל הכי אלא לחומרא אבל לקולא לא: אלא כיני אכל חמשה זיתים וכו'. אלא הכי הוא דבעינן למימר אליבא דר"ל דילפינן חומרא מחומרא כמו דמחמיר בספק ידיעה לענין חילוק חטאות ה"נ מחמיר אליבא דר"ש בגוונא דהכא דהיכא שאכל קודם שנתמנה ונודע לו מספקן ג"כ עד שלא נתמנה ומוודאן לא נודע לו עד לאחר שנתמנה מחשבינן לספק ידיעה שלו כידיעה וודאית והוי חטאו וידיעתו שוין כדמסיק ואזיל: על דעתיה דרשב"ל דהוא אמר ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו דהוא אמר חייב. כלומר כמו דמחמיר לענין חילוק חטאות ה"נ דהוא אמר הכא חייב כדפרישית ולקמן פריך עלה לאידך גיסא מנא לן דלא אמר ר"ל בין לחומרא בין לקולא ומשני לה בגוונא אחרינא: על דעתיה דר' יוחנן דהוא אמר וכו'. ולר' יוחנן כמו דמקיל התם לענין חילוק חטאות ואין ידיעת ספק כידיעת ודאי ה"נ דהוא אמר הכא פטור דבתר ידיעה בתרייתא אזלינן מידיעה ודאית שלו ואותה היתה אחר שנתמנה ולא הוי חטאו וידיעתו שוין ופטור לר"ש: הכל מודין וכו'. כדלעיל ואגב דקאמר הכי לעיל בעיקר פלוגתייהו דבעלמא היא נקט לה נמי הכא וכגון שאם הפרים קרבן על מה שנודע לו בתחילה כדלקמן: אכל חצי זית עד שלא נתמנה וחצי זית משנתמנה וחצי זית משעבר. בהעלם אחד מהו: הואיל ובא חיוב קרבן בנתיים מצטרפין. ובדפוס אצל הבבלי כתיב הואיל ולא בא וגו' דכאן היא עיקר בזה כדמוכח מהפשיטות לקמן. לומר מי מצטרפין מי נימא הואיל והחצי זית השני שאכל משנתמנה בא חיוב קרבן אחר לזה אם חטא עכשיו והא פשיטא לן דאין אותו חצי זית מצטרף עם חצי זית הראשון שאכלו כשהוא הדיוט דבזה כ"ע מודים כדאמרי' לעיל דאפי' לרבנן דמחייבי בידיעה משנתמנה על החטא הקודם שנתמנה אפ"ה מודו לענין צירוף שאינו מצטרף החצי זית שאכל משנתמנה עם החצי זית שאכל כשהוא הדיוט אלא אם היה אוכל עוד חצי זית משנתמנה אז היה מצטרף לקרבן אחר שנשתנה עכשיו להתחייב בו. מיהו הכא שאכל עוד חצי זית השלישי לאחר שעבר מגדולתו ומיבעיא לן אם אותן שני חצאי זיתים שאכלן כשהוא הדיוט מצטרפין או דילמא הואיל וחצי זית האמצעי אינו מצטרף לא עם הראשון ולא עם השלישי דזה אכלו משנתמנה ואותן אכלן כשהוא הדיוט ומכיון שבא חיוב קרבן אחר להאמצעי שבנתיים מפסיק הוא בין הראשון להשלישי ואף הן אין מצטרפין זה עם זה: נשמעינה

מראה הפנים

שהוא מביא חטאת וכו' דכשם שאם היתה לו ודאית בין כל אחת וא' מביא חטאת על כל אחת ואחת כך אם היתה לו ידיעת ספק בנתיים אשם תלוי הוא דמביא על כל א' וא' והיינו נמי דקאמר הכא לקמן בסוף הסוגיא בהא דרב חסדא כר' יוחנן והשיב לרב המנונא דאם תימצי לומר דמתניתא דכריתות מסייע לך ופליגא עלי הא לאו מילתא היא דאילו תנא אשם וקם ליה יאות וכו' ומסיק דמתני' לגלדין איתמר וכפירושא דלעיל וכמבואר מזה לקמן בפנים וכ"פ הרמב"ם ז"ל כר' יוחנן וכרבא בהאי פירושא דידיעות ספק שבנתיים אין מחלקין לחטאת אבל מחלקין לאשמות כמבואר בדבריו בפרק ח' שם בהלכה ח':

הכל מודין שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית. האי מילתא איתא לקמן בסוף הסוגיא דקאמר לפום כן ר' יוסי כר' כון הוי עלה וכמבואר שם ומיהו מדמסיק התם בפ' כלל גדול שהבאתי לעיל בד"ה אכל שלשה זיתים בלאו הכי ליתא להא דהתם לפי משמעות דהכא א"כ לא פליגי אלא בלאחר כפרה והתם קאמר בפשיטות דבלאחר כפרה לכ"ע צריך להביא קרבן אחר ולא מספקא ליה התם אלא אי בקודם הפרשה פליגי או לאחר הפרשה או בין בזו ובין בזו מחלוקת וכמבואר לעיל אליבא דמסקנא דהתם:

אבל חצי זית עד שלא נתמנה וחצי זית משעבר וכו'. כעין האי בעיא בעי התם בפרקין דף י"א ע"א נשיאות מהו שתפסיק וכו' אלא דהם בעי לה המינוי לחוד מהו שמפסיק לענין צירוף ולא איפשיטא התם וכן הכא לקמן דבעי למיפשט לגוונא דהאי בעיא דתי לה דהכא שינוי קרבן בנתיים ואיכא למימר דמפסיק וכעין סברא דהתם דאיכא למימר דנשיאות מפסיק הואיל ואם חטא עכשיו נשתנה בקרבנו. ודע דכל האי דהואיל וטרי הכא לעיל מינה באכל חמשה זיתים ונודע לו בספיקו משנתמנה

שנויי נוסחאות (שו"ג) החטא כד"ו החט. (שו"ג) קובעת כד"ו קובעתו. (שוכ"ו) ושלישי בהעלימו כד"ו ושלישי העלימו.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (שו"ד) בה שום גירס"ב בה חיוב. (שו"ח) בספיקו גירס"ב בספיקן וכן לקמן. ובבית דין מעבר גירס"ב ובוודויו משעבר. (שוי"ג) וודויו גירס"ב ובוודויו עי' פ"מ. (שו"כ) שעבר גירס"ב משעבר. ובא גירס"ב ולא באו.

גליון אפרים

בקרבנותיהן) כו' אכל שלשה זיתים וסבור שהם שנים הפרים חטאת אחת ר' יוחנן אמר נתכפר (כצ"ל וכן הוא בירושלמי שנדפס בש"ס בבלי) כו' אכל חמשה זיתים ונתוודע לו בספק כל אחד ואחד ואח"כ נתוודע לו בוודאן (כצ"ל) כו' מחלפה שיטתיה דר' יוחנן תמן הוא אמר אין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו וכא הוא אומר הכין לא אמר ר"י אלא בידיעה אחרונה שאין בה חיוב קרבן (כצ"ל כמ"ש בשבועות). (נוע"י): אבל חמשה זיתים ונודע לו בספיקן משנתמנה ובוודאן משעבר כו' כן אמר רשב"ל לחיוב ולא לפטור (כצ"ל. וכמו שהגירסא לקמן) כו' אכל חצי זית עד שלא נתמנה וחצי זית משנתמנה חצי זית משעבר הואיל ובא חיוב קרבן בינתיים מצטרפין (מיבעי ליה כיון דאכל חצי זית השני ונצטרף עם חצי זית הראשון ואיכא שנוי קרבן אם יכול חצי זית השלישי להצטרף עם חצי זית הראשון. וכהאי גוונא איתא בזבחים ל"א ע"א חצי זית חוץ לזמנו וחצי זית חוץ למקומו וחצי זית חוץ לזמנו אמר רבא ויקץ כישן הפגול ורב המנונא אמר. כו') נישמעינה מן הדא כו' אמר ר' אבון כו'. (נוע"י):

עין משפט
נר מצוה

כשמעינה מן הדא. דפליגי אמוראי ולקמן בתר דמייתי כל דסייך להאי ענינא הוא דבעי למיפשטה: היו לפניו שלשה זיתים חלב ואכל את הראשון ולא נתוודע לו שני בהעלימו של ראשון. כצ"ל. ושלישי הכתוב כאן טעות הוא וכן איתו בדפוס שם. כלומר ואכל את השני בהעלמו של ראשון ואח"כ נתוודע לו על הראשון ולא נתודע לו על השני ואכל השלישי בהעלמו של שני ואח"כ נתוודע לו על כולן: רבי יוחנן אמר חייב על הראשון ועל השני. דמכיון שנתוודע לו על הראשון ועדיין הוא בהעלמו של שני כבר נתחייב בחטאת על הראשון לבדו ואין שייכות להשני עם הראשון ואע"פ שאכלן בהעלם אחד דהידיעה של הראשון מחלקן והשתא אין להשני שייכות אלא עם השלישי שאכל בהעלם שלו ולפיכך מביא עוד קרבן אחד על השני: ופטור על השלישי. דהוא נתכפר על השני בקרבן שלו דבהעלם אחד אכלן: ר' יוסי. פליג על ר' יוחנן בהא דהוא ס"ל דמכיון שאכל השני בהעלמו של ראשון יש לו שייכות עם הראשון אע"פ שנתוודע לו על הראשון קודם שנתוודע לו על השני ומתכפר עמו אבל השלישי לא נתכפר עמו וצריך עוד להביא עליו והיינו דקאמר שני לדעתו הדבר תלוי: רצה מתכפר לו על הראשון. כלומר באותו קרבן שמביא על הראשון מתכפר נמי על השני הואיל בהעלם אחד אכלן ואם רצה מתכפר לו השני באותו קרבן שמביא על השלישי דיש לו שייכות גם עם השלישי שאכלו בהעלמו אבל אין לראשון ולשלישי שייכות זה בזה ולעולם מביא הוא קרבן על הראשון ועל השלישי והשני תלוי הדבר בדעתו באיזה שירצה באחד מהן מתכפר בו: חברייא וכו'. ובספרי הדפוס כאן ט"ס ויתור דברים מן הרביעי אחד קמא עד רביעי אחד בתרא וצריך למחוק. ובדפוס אבל הבבלי הגי' נכונה בזה. ובדברי ר' יוסי דלקמן יש שם ט"ס וכאן הוא נכון דגרים אם היה פיקח מביא שתי קרבנות ואם לאו מביא שלשה קרבנות: וחברייא ור' יוסי דלקמן לא פליגי במידי ושניהם בשיטת ר' יוסי הן דיש להשני שייכות עם הראשון אלא דמר מדמי לה לחצאי זיתים ומר מדמי לה לזיתים שלימים וכדלקמן: חבריי' מדמי לה. להאי דינא לדין דצירוף ארבעה חצאי זיתים וכגון שאכל חצי זית השני בהעלם אחד עם חצי זית הראשון ונודע לו על חצי זית הראשון ולא נודע לו על חצי זית השני וחזר ואכל חצי זית השלישי בהעלמו של חצי זית השני וחזר ונודע לו על חצי זית השני ולא נודע לו על חצי זית השלישי ואכל חצי זית הרביעי בהעלמו של חצי זית השלישי ואח"כ נודע לו על כולן: אם היה פיקח מביא קרבן אחד ואם לאו מביא שני קרבנות. כדמפרש ואזיל היך עבידא דמביא שני קרבנות: מביא על הראשון ועל השני אחד. אם בתחילה הביא קרבן על הראשון וכלומר מה שנתחייב בראשון והיינו שני חצאי זיתים הראשונים שהן מצטרפין לקרבן ושייכין זה בזה דבהעלם אחד אכלן וכמלא זה מביא שני קרבנות על חצי זית ראשון וחצי זית שני קרבן אחד וכן על השלישי ועל הרביעי אחד דבהעלם אחד אכלן ומצטרפין הן לקרבן ואע"ג דחצי זית השלישי היה לו לצרף עם חצי זית השני שהרי אכלו בהעלמו שלו והוי כמי שבא לו חיוב קרבן אחר מ"מ כיון דגלי אדעתיה שרוצה שיתכפר לו בתחילה על מה שנתחייב בראשונה ואין לחצי זית השלישי שום שייכות עם חצי זית הראשון שכבר נודע לו עליו קודם שאכל להשלישי מצטרפין השני עם הראשון ומביא עליהן בפני עצמן וכן על השלישי והרביעי בפני עצמן: ואם הביא על האמצעיים. ואם היה זה פיקח והביא בתחלה על שני חצאי זיתים האמצעים והן השני והשלישי דג"כ מצטרפין זה עם זה שהרי בהעלם אחד אכלן וכמלא שאינו מביא אלא קרבן א' ופטור הוא על הראשון ועל הרביעי שהרי כשנתכפרו האמצעיים שוב אין צירוף לא לראשון עם השני ולא לרביעי עם השלישי ופשיטא דאין מצטרפין הראשון עם הרביעי דאין להם שייכות כלל ואין כאן צירוף שיתחייב בקרבן עליהם דהוי כאוכל שני חצאי זיתי חלב בשתי העלמות דאין כאן קרבן ושמעינן מיהת דס"ל לחברייא דיש שייכות להשני עם הראשון וכן עם השלישי וכשיטת ר' יוסי דלעיל והיינו דמדמי לה לדין הצירוף כדאמרן: ר' יוסי מדמי לה לזיתים שלימים. הא דלעיל בדין היו לפניו שלשה וכו' וזהו בשיטתיה דר' יוסי גופיה וכגוונא דחברייא אלא דניחא ליה ר' יוסי לדמות לזיתים שלימים וללמוד מכאן דיניה וסבריה דס"ל דהשני יש לו שייכות גם עם הראשון כדפרישית לעיל בהא דפליג עם ר' יוחנן ומדמי לה חיוב ופטור קרבן בשלימים משלימים ולא מדמי לה ללמוד שלימים מדין צירוף של חצאי זיתים. וענין זיתים שלימים דקאמר מיתפרש ג"כ בגוונא דחצאי זיתים דחברייא. וכגון שאכל זית הראשון ולא נודע לו ואכל זית השני בהעלמו של הראשון ונודע לו על הראשון ולא נודע לו על השני ואכל הזית השלישי בהעלימו של שני וחזר ונודע לו על השני ולא נודע לו על השלישי ואכל זית הרביעי בהעלמו של שלישי ואח"כ נודע לו על כולן: אם

מסורת
הש"ס

פ' שבת ע"א

נישמעינה מן הדא היו לפניו *שלשה אבל את הראשון ולא נתוודע לו שני (ושלישי) בהעלימו של ראשון נתוודע לו על הראשון ולא נתוודע לו על השני שלישי בהעלימו של שני ואחר כך נתוודע לו על כולהם רבי יוחנן אמר חייב על הראשון ועל השני ופטור על השלישי אמר רבי יוסי שני לדעתו הדבר תלוי רצה מתכפר לו על הראשו' רצה מתכפר לו על השלישי. חברייא מדמייא לה לארבעה חציי זיתים אם היה פיקח מביא קרבן אחד ואם לאו מביא שני קרבנות היך עבידא מביא על הראשון ועל השני אחד על השלישי ועל הרביעי אחד (ר' יוסי מדמה לזיתים שלימים אם היה פיקח מביא שני קרבנות ואם לאו מביא שלשה קרבנות היך עבידא מביא על הראשון ועל השני אחד ועל השלישי ועל הרביעי אחד) אם הביא על האמצעיים פטור על הראשון ועל הרביעי. רבי יוסי מדמי לה לזיתים שלימים אם

מראה הפנים

משנתמנה וכו' וכן עוד לקמן בהאי ענינא גופה ובעי לאוקמי אליבא פלוגתייהו דר"י ודר"ל ומקשי ומפרק להו כמבואר היטב בפנים וכולה אתייא אליבא דר"ש במתני' ואין לנו ללמוד מכאן כהאי ענינא מה דשייך לדינא כ"א בהא דמייתי לקמן בפלוגתא דר' יוחנן ור' יוסי וחברייא ועיין בדיבור לקמן: היו לפניו שלשה אכל את הראשון ולא נתוודע לו שני בהעלמו של ראשון וכו'. דין זה הוא כעין מימרא דאיתמר בבבלי פ' כלל גדול דף ע"א ע"א אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על אחת מהן וחזר ואכל כזית בהעלמו של שני אמר רבא הביא קרבן על הראשון ראשון ושני מתכפרין שלישי אין מתכפר הביא קרבן על השלישי שלישי ושני מתכפרין ראשון אינו מתכפר הביא קרבן על האמצעי נתכפרו כולן. והשתא מבואר דסברת ר' יוסי וחברייא דהכא ממש כשהיא דרבא היא דכל מה ששייך ליה ואכל בהעלמו של הבירו מתכפרין בקרבן אחד וכל מה דלא שייך בהעלמו כלל לא נתכפר בקרבן אחד. והא דחברייא מדמי להו לארבעה חצאי זיתים וכו' פשוט הוא דכן הדין בענין צירוף החצאין ומודו הן לר' יוסי בעיקר סברא דידיה. דהשני שייך בראשון משום דאכלו בהעלמו ולא השלישי אלא דבענין הדמיון הוא דמחולקין הן ולא לדינא כמבואר הכל היטב בפנים והא דר' יוסי קאמר הכא גבי זיתים שלימים דאם הביא על האמצעיים חייב על הראשון בפני עצמו וכו' פשוט הוא משום דהכא נקט לה בגוונא דאכל ארבעה זיתים וכעין דמיון דחברייא בארבעה חצאי זיתים וא"כ לא הראשון ולא הרביעי שייכין בהעלם האמצעיים וממילא שאם לא היו אלא שלשה זיתים ואכלן כדרך שנתבאר בפנים שאחר שנודע לו על הראשון ולא נודע לו על השני אכל השלישי בהעלמו של השני ודאי הוא דלסברת ר' יוסי דסבירא ליה כרבא דהתם דכל מי שיש לו שייכות בהעלמו מתכפר הוא בקרבן אחד א"כ אם הביא על האמצעי נתכפרו כולן דהשני יש לו שייכות עם הראשון ועם השלישי והיינו נמי דקאמר גבי פלוגתייהו עם ר' יוחנן בהיו לפניו שלשה דהשני לדעתו הדבר תלוי כלומר אם לא הביא בתחילה על השני אלא הוא רוצה להתכפר בקרבן שהביא בתחילה על הראשון מתכפר דשייך בהעלמו הוא שאכלן בהעלם אחד ואם רוצה הוא מתכפר בקרבן השלישי משום שאם הביא קרבן על הראשון לא נתכפר השלישי וצריך להביא על השלישי והשני הוא דנתכפר עם השלישי אם הוא רוצה מפני שג"כ שייך בהעלמו הוא שאכל השלישי עמו בהעלם אחד וי"ל שלא היה בדעתו בתחילה כשהביא על הראשון שיתכפר גם על השני עמו אבל אם הביא בתחילה על האמצעי וד"ז מתכפר לו על כולן מהאי טעמא גופיה דהראשון והשלישי שייכין עמו: ואופן דנתבאר לנו מהכא דסברת ר' יוחנן לא אזלא כרבא ולא כאביי דאמר התם אפילו הביא קרבן על אחד מהן נתכפרו כולן וסברת ר' יוסי וכן סברת חברייא הוי ממש כסברת רבא דהתם וכן פסק הרמב"ם ז"ל כזה כרבא בפ"ו מהל' שגגות הל' י"א ומה שפלפלו בזה המפרשים ז"ל בענין דאמר התם בתר דשמעה מאביי סברה משמע דמודה ליה לדיניה גם בזה כבר מתורץ זה בדבריהם ז"ל דלאו דמודי ליה בדין דאכל שני זיתי חלב אלא סברת גרירה הוא דלמד ממנו לענין קלירה וקלירה דשבת כמה שכתב הכ"מ ז"ל בפ"ו שם בהל' י' וכתב הטעם דיש לחלק בין גרירה דשבת משום דבשגגת שבת נעשו שתיהן וכין שני זיתי חלב מכיון דהעלם אינו תלוי שיסבור שאין שחלב אסור אלא שיסבור שהוא שומן והלכך הוי כשני דברים ואין מתכפר עם הראשון אלא השני שהיה בהעלמו אבל לא השלישי. ופשוט הוא דעיקר הטעם דגבי שבת הוי כהעלם אחד ואע"פ שבשימוי הוא דאחד הוא בשגגת שבת וזדון מלאכות והשני הוא כודון שבת ושגגת מלאכות מ"מ הואיל ומלאכה אחת היא דשתיהן בקלירה הוו הוו בהעלם אחת אבל גבי חלב אין השלישי בהעלמו של ראשון והלכך אין מתכפר בקרבנו של ראשון וכבר זכרתי מזה בסוף הלכה א' בפ"ב דשבועות. וכן בענין קושית הריטב"א ז"ל שהביא הכ"מ בפ"ו שם בעיקר הפסק של הרמב"ם שפסק כרבא דהשני נתכפר בקרבן הראשון שהוא סותר למה שפסק שם לעיל כר' יוחנן דהידיעות מחלקות ושוזכר מזה לעיל ד"ה אכל שלשה זיתים יתיכן שם דהרמב"ם אינו מפרש כפרש"י ז"ל אלא דיניה דר' יוחנן מיירי דוקא כשנודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני קודם שיקריב קרבן כלל והלכך ידיעות מחלקות ודיניה דרבא מיירי בשנודע לו על הראשון והביא קרבן עליו קודם שנודע לו על השני והלכך נתכפר גם על השני וע"ש וכן כלח"מ האריך הרבה בזה. ואני כתבתי בחיבורי על שיטות שבת ודיניהן שהנראה לענ"ד הוא דיש לחלק בכך לדעת הרמב"ם דדיניה דר' יוחנן מיירי כשנודע לו על הראשון כלומר מה שאכל ראשון וחזר ונודע לו על השני מה שאכל שני והלכך כיון דידיעות מחלקות כשנודע לו וחזר ונודע לו כמו שהן מחלקות אם נודע לו בין כל אכילה ואכילה אין השני מתכפר בקרבנו של הראשון אבל דיניה דרבא מיירי שנודע לו סתם על אחת מהן משני זיתים שאכלן בהעלם אחד והלכך כשהביא קרבן על אחת מהן מתכפר גם השני עמו מכיון שבהעלם אחד אכלן וזה מדויק בדברי ר' יוחנן שנודע לו על הראשון וכו' קאמר וכן בדיניה דרבא שנודע לו על אחת מהן קאמר ומה שקראו אח"כ ראשון ושני לידיעה הוא וכך הם ממש דברי הרמב"ם כאלו שני הדינים וחילוק זה הוא נכון מלד הסברא גמ"מ הנאתי בם ראיות לזה מכמה מקומות ואין כאן מקום להאריך: ספק

שנויי נוסחאות (בוי"ג) מדמה לזיתים בד"ו מדמה לה לזיתים. ר' יוסי מדמה עד „אחר" נשורה ס"ז כ"ה בד"ו.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (בו"ה) שלשה אבל גירס"ג שליש זיתים אבל. (בו"ג) בהעלימו גירס"ג בהגלמו. (בוי"ג) ר' יוסי כו' עד אחד וכן לקמן כל הקוקף ניתא בבבלי.

מסורת הש"ס

אם היה פיקח מביא שני קרבנות ואם לאו מביא שלשה קרבנות היך עבידא מביא על הראשון ועל השני א' ועל השלישי ועל הרביעי א' אם הביא על האמצעיים חייב על הראשון בפני עצמו ועל הרביעי בפני עצמו. רבי יצחק שאל אף באכילת פרסים כן *אמר ר' יוסי כל זה שאילתה דר' יצחק לית היא כלום וכתיב באכילת פרסים הדבר תלוי אילו אכל חצי זית בתוך כדי פרס זה וחצי זית בתוך כדי פרס זה שמא כלום הוא. אבל כמה זיתים וכמה פרסים בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת רבנן דקיסרין אמרי עד דין מדמי לה לחלבים ודמינה לשבת אילו ארג חוט אחד בתוך כדי בגד זה וחוט אחד בתוך כדי בגד זה שמא כלום הוא ארג כמה חוטין בכמה בגדים בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת. הרי בא חיוב בקרבן בנתיים ותימר מצטרפין אמר רבי אבון תמן חיוב בקרבן ברם הכא [שינוי] קרבן. אבל כזית עד שלא נתמנה וכזית משנתמנה וכזית משעבר על דעתון דחברייא דינון אמרין משם שהגדולה מכפרת כיפרה גדולה על הראשון וחייב על השני ועל השלישי על דעתיה דרבי יוסי דו אמר אין הטאו וידיעתו שוין חייב על הראשון ועל השני ופטור על השלישי. אבל כזית ספק עד שלא נתמנה ספק

(שבת פ"ק)

אם היה פיקח מביא שני קרבנות ואם לאו מביא שלשה קרבנות. כדמפרש ואזיל היך עבידא והכא איפכא הוי דאם הי' פיקח מביא בתחילה על מה שנתחייב בראשונ' ומביא על הראשון ועל השני אחד לפי שהזית השני יש לו שייכות עם הראשון להתכפר באותו קרבן שהרי בהעלם אחד אכלן ואף על פי שנודע לו על הראשון קודם שנודע לו על השני ור' יוסי לשיטתיה אזיל וכדאמרן וכן על השלישי ועל הרביעי אחד דג"כ מתכפרין בקרבן אחד הואיל ובהעלם א' אכלן: אם הביא. אבל אם הביא על האמצעיים בתחילה והיינו השני והשלישי שהן ג"כ מתכפרין בקרבן אחד שהרי אכל השלישי בהעלמו של שני ונמצא שזה מתחייב עכשיו בשלשה קרבנות שהרי הראשון והרביעי לא נתכפרו בקרבן שהביא על האמצעיים דאין להראשון שייכות עם השלישי וכן אין להרביעי שייכות עם השני וכיון דגלי אדעתיה שרוצה להתכפר בתחילה על השני והשלישי שוב אין מתכפרין בקרבן זה לא הראשון ולא הרביעי וכל אחד מהן צריך קרבן בפני עצמו. ואכתי לא מיפשטא בעיא דלעיל עד לקמן ואגב דאיירי בהאי עניינא מייתי ליה להא דר' יצחק ולהא דשבת כדלקמן: רבי יצחק שאל אף באכילת פרסיים כן. כלומר הא דקי"ל דשיעור צירוף כזית בכדי אכילת פרס הוא והוא חצי ככר המפורש בפ"ח דעירובין וכדתנן בפ"ג דכריתות כמה יהא האוכלן לשני חצאי זיתים ויצטרפו רבי מאיר אומר וכו' וחכמים אומרים עד שיהא מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס ואם שהה באכילתו יותר מכדי שיעור אכילת פרס אין מצטרפין והשתא שאל ר' יצחק הואיל דאמרת דכל זית שאכל בתוך העלמו של חבירו מצטרפין הן אם נימא דאף לענין שיעור אכילת הרבה פרסיים נמי כן הוא ואפי' בחצאי זיתים והוא ששהא יותר מכדי אכילת פרס והכל היה בתוך העלם אחד אם נימא דמצטרפין הן שיעור אכילת פרס אחד לחבירו דליהוי כמי שאכל בתוך כדי פרס אחד או לא: אמר ר' יוסי כל זה שאילתה דר' יצחק. כלומר ר' יצחק ששאל שאלה זו והיה רוצה להתחכם בה ולית היא כלום דאין כאן שאלה מעיקרא: וכי באכילת פרסיים הדבר תלוי. כצ"ל וכן הוא בדפוס אצל הבבלי וכלומר וכי ס"ד דהצירוף תלוי בהרבה פרסיים אחד עם חבירו דנימא הואיל בהעלם אחד אכלו ליצטרפו א"כ למה אמרו כלל שיעור כדי אכילת פרס ולא היה להן לומר כ"א בהעלם אחד ובשתי העלמות אלא ודאי דאפי' מה שאמרו בשני חצאי זיתים דמצטרפין בהעלם אחד היינו דוקא אם אכלן בתוך כדי אכילת פרס אחד ולא שיצטרפו כדי אכילת פרס זה עם זה והיינו דמסיק ואזיל: אילו אכל וכו'. שהרי אילו אכל חצי זית בכדי אכילת פרס זה וחצי זית השני בתוך כדי פרס זה אחריו שמא כלום הוא ודאי לא כדאמרן וכן אם אכל כמה זיתים בכמה פרסיים וכל אחד ואחד אכלו בתוך כדי פרס אחד ובהעלם אחד הכל אכילה אחת נחשבת ואינו חייב אלא אחת כיון דבהעלם אחד אכלן וכלומר אין אכילת פרסיים הרבה מצטרפין כאחת דנימא אם אכל זית אחד ושהא כמה פרסיים שיצטרף דכמו דלא אמרינן להחמיר לענין חילוק חטאות אם אכל כמה זיתים בכמה פרסיים דנימא חייב על כל אחת ואחת אלא דבזה תלוי אם בהעלם אחד או בשתי העלמות אכלן וכן נמי לענין צירוף בחצאי זיתים גם כן אין כדי אכילת הרבה פרסיים מצטרפין זה עם זה: רבנין דקיסרין. לא שייכא הכא מידי אלא בריש שבת גרסינן להא על הא דאכילת פרסיים ואיידי דאיירי בה נקט נמי להא כדרך הש"ס הזה. דהתם אמרינן גבי פלוגתא דר' יוסי ורבנן הוציא

עין משפט נר מצוה

חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת בהעלם אחד חייב בשני העלמות פטור ר' יוסי אומר בהעלם אחד ברשות א' חייב בהעלם א' בשתי רשויות או בשני העלמות ברשות אחד פטור וקאמר התם ר' יודן דר' יוסי מדמה רשויות לאכילת פרסיים שאם אכל חצי זית בכדי אכילת פרס זה וחצי זית בכדי אכילת פרס הזה שמא אינו פטור אבל כמה זיתים בכמה פרסיים בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת. כלומר כי היכי דאפי' בהעלם אחד אין כדי אכילת פרס מצטרף עם כדי אכילת פרס חבירו אלא צריך שיאכל הזית בתוך כדי אכילת פרס אחד כך ס"ל לר' יוסי דאין שתי רשויות מצטרפין זה עם זה ואפי' הוציא השיעור בהעלם אחד: ועלה קאמרי רבנן דקיסרין התם עד דאת מדמי לה לחלבים ודמינה לשבת. למה לך לאהדורי לדמות לדין דשיעור צירוף באכילת חלבים ואמאי לא מדמית לה דין דרשויות בשבת לר' יוסי לדין אחר בדין צירוף בשבת גופיה שהרי אם ארג חוט א' בתוך הבגד הזה בשבת וחוט אחד בתוך הבגד הזה שמא כלום הוא ודאי לא דהא אכן בעינן שיעור שני חוטין בבגד אחד ואין חוטין משני בגדים מצטרפין זה עם זה ואפי' בהעלם אחד וכן אם ארג כמה חוטין בכמה בגדים והן בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת וה"נ ברשויות דשבת אליבא דר' יוסי: הרי בא חיוב קרבן בנתיים ואת אמר מצטרפין. השתא פשיט לה להבעיא דלעיל באכל חצי זית עד שלא נתמנה וחצי זית משנתמנה וחצי זית משעבר ומשום דאיירי בהאי עניינא אייתי כל הא דלעיל עד דסיימיה למילתיה ומהדר להבעיא. וזהו מדקאמרינן לעיל גבי פלוגתא דר' יוחנן ור' יוסי בהיו לפניו שלשה אכל את הראשון וכו' דחברייא דקיימי בשיטת ר' יוסי וסבירא להו נמי כוותיה דיש להשני שייכות וצירוף עם הראשון ולא פליגי בעיקר הדין אלא בענין הדמיון דאינהו מדמי לדין צירוף ארבעה חצאי זיתים כדפרישית לעיל והשתא האי מילתא דחברייא דמיא לדין הבעיא דילן דהא אמרינן שאכל חצי זית השלישי בהעלם אחת עם חצי זית השני ואם כן בא כאן חיוב קרבן בנתיים ומן הראוי היה שהן יצטרפו זה עם זה להתחייב בקרבן ולא שיצטרף חצי זית השני עם חצי זית הראשון שהרי נודע לו על החצי זית הראשון ועדיין הוא בהעלמו של חצי זית השני ואפ"ה אמרינן דמצטרף עם חצי הראשון והכא נמי כן אע"פ שבא לו חיוב קרבן אחר בנתיים משנתמנה מ"מ כיון דהחצי זית שאכל קודם שנתמנה יש לו שייכות עם החצי זית שאכל לאחר שעבר מגדולתו דבשניהן הדיוט הוא מצטרפין הן לחיוב קרבן הדיוט: א"ר אבין. לא היא דמהתם לא תיפשוט דלא דמיא דתמן נהי דחיוב בקרבן הוא בינתיים מ"מ לא נשתנה הקרבן שלו בנתיים דאותה חטאת של קרבן יחיד הבאה על הראשון והשני היא ראויה לבא על כל האחרים ג"כ: ברם הכא שינוי קרבן. כצ"ל כמו שהוא בדפוס אצל הבבלי. שהרי נשתנה קרבן שלו משנתמנה מקרבן יחיד שהוא מביא כהדיוט ואיכא למימר מכיון דשינוי קרבן בנתיים אפשר דמפסיק הוא בין אותן שני חצאי זיתים ואין מצטרפין לקרבן ואכתי לא נפשטה בעיין: אכל כזית עד שלא נתמנה וכו'. כמו גופה הא דקתני לעיל בריש הלכה היא בהאי כ"מ לחברייא ור' יוסי בטעמיה דר"ש. וגרסינן הכא על דעתיה דר' יוסי וכו' חייב על הראשון ועל השלישי ופטור על השני וכדפרישית לעיל. ואגב דחשיב לקמן להני דמביאין אשם תלוי הדר נקט לה הכא: אכל כזית ספק עד שלא נתמנה וכו'. היינו דרב מתנייה לעיל לעולם אין הגדולה מכפרת עד שתודע לו גדולתו אבל אם ספק חטא עד שלא נתמנה
ספק

שנויי נוסחאות (בוס"ו) ותימר כד"ו ות מר. (שו"ז) שינוי כד"ו ליתא.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (שו"א) מביא שני קרבנות נירס"ב מביא קרבן אחד ועי' בפ"מ מ"ס ע"ו. (שו"ב) מביא שלשה קרבנות נירס"ב מביא ב' קרבנות. (שו"ז) לית נירס"ב ולית. וכתיב באכילת נירס"ב וכי באכילת. (שו"ח) בתוך כדי פרס זה וחצי זית בתוך כדי פרס זה נירס"ב בתוך כדי אכילת פרס זה וחצי זית בתוך אכילת פרס. (שו"ז) בקרבן נירס"ב קרבן וכן לקמן.

ככר לאהרן

רבנן דקסרין אמרי עד דאת מדמי לה לחלבים ידמינה לה לשבת כאלו ארג חוט אחד בתוך כדי בגד זה כצ"ל.

גליון אפרים

על דעתיה דר' יוסי דו אמר אין חטאו וידיעתו שוין חייב על הראשון ועל השלישי ופטור על השני. כצ"ל כמ"ש לעיל:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

ספק משנתמנה ספק עד שלא נתגייר ספק משנתגייר ספק עד שלא הביא שתי שערות ספק משהביא שתי שערות מביא אשם תלוי אבל ספק כזית ואין ידוע אב ביום הכיפורים אכלו אם קודם יום הכיפורים אכלו ספק כפרה כיפר. אם ביום הכיפורים אכלו אם לאחר יום הכיפורים אכלו חברייא אמרין ספק כפרה כיפר אמר רבי מתנייה לעולם אין ספק כפרה מכפר אלא על מיני דמים. מתניתא מסייעא לחברייה *שבת ויום הכיפורים ועשה מלאכה בין *השמשות מה נפשך יום הכיפורים הוא כיפר חול הוא מותר והתני ואכל אמר רבי יוסי בי רבי בון באכילת היתר. אבל חמשה זיתים ונתוודע לו בספיקן עד שלא נתמנה ובבית דין משנתמנה על דעתיה דרשב"ל חייב על דעתיה דרבי יוחנן פטור. כן אמר רבי שמעון בן לקיש לחיוב לא לפטור אלא כיני אבל חמשה זיתים ונתוודע לו בספיקן משנתמנה ובית דין משעבר על דעתיה דרבי שמעון בן לקיש דו אמר נתכפר מקצת החטא
לא

ספק משנתמנה מביא אשם תלוי דהוי כספק עד שלא נתגייר וכו' וכן ספק עד שלא הביא שתי שערות דלאו בר עונשין הוא דבכל אלו מביא אשם תלוי: אבל ספק כזית. קס"ד השתא דבין ברישא ובין בסיפא איירי בחד גוונא שהוא ספק אם הוא חלב או שומן והיה חייב עליו אשם תלוי אלא שאין ידוע לו אם ביה"כ אכלו אם קודם יה"כ אכלו. וכגון שאכלו בין השמשות של יה"כ והוא ספק אם הוא יום וקודם יה"כ הוא או הוא לילה ויום הכפורים הוא: ספק כפרה כיפר. כלומר בהא ודאי דכיפר ספק כפרה שלו וא"ל להביא כפרה שהרי ממה נפשך יה"כ מכפר עליו והאי לא איצטריך למיתני אלא משום סיפא נקט לה ולומר דבזה כ"ע לא פליגי כי פליגי בסיפא: אם ביה"כ אכלו. אבל אם אכלו בין השמשות של מוצאי יה"כ ויש כאן ספק אם ביה"כ אכלו ואם לאחר יה"כ אכלו בהא פליגי: חברייא אמרין. הכא נמי ספק כפרה הוי וכיפר לו יה"כ וכדמפרשינן לקמיה: ר' מתנייה. פליג דאין יה"כ מכפר על ספק כפרה אלא על מיני דמים כלומר שהוא חייב באשם תלוי על ספק כפרה שלו ונסתפק לו קודם יום הכפורים או ביום הכפורים שכל היום מכפר על ספק עבירה אבל הכא מכיון שיש כאן ספק שמא לאחר יה"כ אכלו ולא היה לו ביה"כ ספק כפרה של מיני דמים אינו מכפר עליו: מתניתא מסייעא לחברייא. דלעולם יה"כ מכפר על ספק כפרה ואפי' על ספק בין השמשות שלאחר יה"כ: שבת ויה"כ ועשה מלאכה בין השמשות. ברפ"ד דכריתות תנן ספק אכל חלב ספק לא אכל וכו' שבת ויום חול ועשה מלאכה באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן עשה מביא אשם תלוי וקתני התם בסיפא חלב ומותר לפניו וכו' שבת ויה"כ ועשה מלאכה בין השמשות ואינו יודע באיזה מהן עשה רבי אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר ומסקינן שם דר' יהושע פוטרו אף מאשם תלוי שאע"פ שבודאי חטא הוא מכל מקום אנן בעינן שידע במה חטא וכיון דכאן לא ידע באיזה מהן חטא פטור אף מאשם תלוי והשתא מדייק לה סייעתא לחברייא מהאי מתני' דאי ס"ד בנזדמן לו ספק חטא דבין השמשות שלאחר יה"כ שאין יה"כ מכפר ואם כן חייב הוא באשם תלוי קשיא דאמאי לא אשמעינן רבותא טפי במתני' דכריתות כגון באוכל בין השמשות שלאחר יה"כ דמביא אשם תלוי כדין ספק אכל ביה"כ או לא דחייב באשם תלוי ומדחזינן דבין ברישא בחיובא דאשם תלוי ובין בסיפא דפטור באשם תלוי לא תני התם אלא בעושה מלאכה ש"מ דבאוכל בין השמשות של יה"כ לא אשכחן כלל אשם תלוי ואפי' בבין השמשות שלאחריו וכדמסיק ואזיל דמה נפשך אם יה"כ הוא דבין השמשות ספק יום ספק לילה ואם יום הוא כיפר עליו דכל היום אפי' עם חשיכה יה"כ מכפר הוא ואם לילה א"כ חול הוא ומותר וסייעתא לחברייא: והתני ואכל. כלומר דפריך דהא תני הכא בהאי פלוגתא אכל ספק כזית ואין ידוע אם ביה"כ אכלו וכו' דמשמע דבלאו הכי איכא ספיקא דחלב והשתא בסיפא דאכלו בין השמשות שלאחר יה"כ מאי מה נפשך דקאמרת הרי יש ספק שמא חול הוא ולא כיפר עליו יה"כ על ספק חלב שאכל: אמר ר' יוסי בר בון באכילת היתר. כלומר סיפא דפליגי בה חברייא ורב מתנייה לאו בגונא דרישא מיירי אלא באכילת היתר ואכלו בבין השמשות

שלאחר יה"כ וקמ"ל פלוגתייהו דרב מתנייה ס"ל דאין יום הכפורים מכפר על ספק אכילתו ובין השמשות שלאחריו כדקאמר דאין יה"כ מכפר אלא על ספק כפרה של מיני דמים שנתחייב מקודם וחברייא סבירא להו דלעולם פטור הוא מאשם תלוי דמה נפשך אם יוה"כ הוא כיפר ואם חול הוא מותר: אכל חמשה זיתים וכו'. כמו אמר מר הוא הא דאמרינן לעיל בפלוגתייהו דר"י ור"ל באכל חמשה זיתים ונודע לו בספיקן וכו' משנתמנה ואקשינן עלה דמנא לן למימר הכי אליבא דר"ל דילמא לא קאמר ר"ל דידיעות ספק כידיעות הן אלא לחומרא. ולענין חילוק חטאות כשיוודע לו אחר כך. ומתרלינן לה אלא כיני כלומר לא תיתני הכי דנודע לו מספיקן משנתמנה ומודאן לאחר שעבר אלא תני הכי אכל חמשה זיתים ונודע לו בספיקן עד שלא נתמנה ובבית דין כלומר בוודאן כדפרישית לעיל שנודע לו וודאן משנתמנה דעל דעתיה דר"ל דס"ל דאמרינן דספק ידיעה כידיעה מיחשבא לחומרא לענין חילוק חטאות ה"נ אמרינן לחומרא וחייב דספק ידיעה שלו קודם שנתמנה הוי כידיעה והלכך חייב אפילו לר"ש דחטאו וידיעתו שוין הן כשהוא הדיוט ועל דעתיה דר"י פטור הוא לר"ש דבתר ידיעה בתרייתא שהיא ודאית אזלינן ומשנתמנה הויא והשתא מדייק הכא איפכא דאכתי איכא למיפרך עלה לאידך גיסא: כן אמר רבי שמעון בן לקיש לחיוב ולא לפטור. בתמיה דמנא לך לומר דלא אמר ר"ל אלא לחומרא דילמא בין לחומרא אם הוא לחיוב ובין לקולא אם הוא לפטור קאמר ר"ל דספק ידיעה כידיעה הויא והשתא בנודע לו מספיקן משנתמנה ובוודאן לאחר שעבר נימא דקסבר ר"ל דפטור הוא לר"ש דספק ידיעה משנתמנה כידיעה הויא ולא הוי חטאו וידיעתו שוין בו: אלא כיני אכל חמשה זיתים וכו'. כלומר אלא לעולם כדאמרינן מעיקרא לענין דינא דמתני' שאם אכל חמשה זיתים עד שלא נתמנה ונודע לו מספקן ומשנתמנה. ובבית דין והיינו בודאן נודע לו משעבר. ובהא תליא בפלוגתייהו דר"י ור"ל דה"נ בדינא דמתני' כן דלר"ל פטור ולר' יוחנן חייב אליבא דרבי שמעון. ודאקשינן לעיל מנא לן למילף קולא מחומרא דילמא לא קאמר ר"ל ספק ידיעה כידיעה אלא לחומרא לענין חילוק חטאות אבל לא לקולא למיפטריה לזה שנודע לו מספיקן משנתמנה ומטעמא דספק ידיעה כידיעה הא לא קשיא דהכן הכי קאמרינן: על דעתיה דרבי שמעון בן לקיש דהוא אמר נתכפר מקלת החטא לא נתכפר כולו דהוא אמר פטור. כלומר עיקרא דמילתא לא גמרינן מפלוגתייהו דגבי אכל חמשה זיתים ונודע לו מספק שבין כל אחד ואחד דקאמר ר"ל דהידיעות ספק כידיעו' ודאין שבין כל אחד ואחד הן ומחלקין לחטאות דהתם איכא למיפרך כדפרכינן דילמא דוקא לחומרא קאמר ועוד דאף אם את"ל דר"ל בכל מקום קאמר בין לקולא בין לחומרא מכל מקום קשיא הא לא דמיא לגמרי לדינא דמתני' בגוונא דאמרן באכל חמשה זיתים עד שלא נתמנה וכו' דהכא אין הידיעה בין כל אחד ואחד כ"א אחר שאכלן נודע לו וחזר ונודע לו אלא מאידך דר"ל גמרינן לה דקאמר לעיל גבי אכל שלשה זיתים וכסבור שהן שנים והפרים חטאת עליהן דנתכפר מקלת החטא
לא

(כריתות פ"ד) כריתות יט

מראה הפנים

ספק עד שלא נתגייר וכו' עד שלא הביא ב' שערות וכו'. האי מילתא אתיא כמ"ד ברפ"ד דכריתות דחתיכה אחת שנינו אבל למ"ד דאין אשם תלוי בא אלא בחתיכה משתי חתיכות וכטעמיה דרב נחמן שם משום דאיקבע איסורא בעינן וכדפסק הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ח שם בהלכה ב' א"כ הכא נמי אין אשם תלוי באלו וכיוצא בהן שלא נקבע האיסור וה"ז דומה לספק בן ט' לראשון ובן ז' לאחרון דפ' החולץ דמוקי התם דהא דתנן וחייבין באשם תלוי כר"א אתיא ולאו אליבא דהלכתא וכן הרמב"ם פסק שם דפטורין מאשם תלוי וה"נ פטורין מאשם תלוי:

אבל ספק כזית ואין ידוע אם ביום הכפורים אכלו וכו'. מבואר היטב בפנים.

והא דמייתי סייעתא לחברייא מסיפא דמתני' דכריתות ולא מרישא מדלא קתני לחיובא דאשם תלוי בבין השמשות של מוצאי יוה"כ היינו משום דבסיפא הוזכר בין השמשות בהדיא והשאר מבואר בפנים דהלכתא כחברייא ואפי' בעושה מלאכה בבין השמשות שבין שבת ויוה"כ פטור מאשם תלוי כר' יהודה משום ר' יהושע ולא כפסק הלכה שכתב הר"ב שם אלא כפסק הרמב"ם ז"ל שם בהל' ה' וכן הוא בתוספתא דכריתות פ"ב בהדיא לר' יהודה דפליג על ר"ש וקאמר שאין אשם תלוי אלא על ספק חטא ספק לא חטא אבל זה יודע בודאי שחטא ואינו יודע במה חטא פטור מחטאת ומאשם תלוי וה"ה בכל כיוצא בזה:
לפום

שנויי נוסחאות (בי"ח) ובית דין בד"ו ובבית דין. (פוי"ס) החטא בד"ו החט.

גליון אפרים

אבל ספק כזית ואין ידוע מפרש בנוע"י שאכל ספק כזית חלב ואין ידוע כו' אם קודם יוה"כ אכלו ספק כפרה כיפר. דהא חייבי אשמות תלויין שעבר עליהם יוה"כ פטורין אם ביוה"כ אכלו אם לאחר יוה"כ אכלו כגון שאכלו לספק זית חלב בה"ש של מוצאי יוה"כ חברייא אמרין כו' אמר ר' מתניה לעולם אין ספק כפרה מכפר אלא על מיני דמים (והיינו מה דאיתא בהוריות ד' משל דסומכוס למה הדבר דומה לאדם שהביא כפרתו ביה"ש כו' נתכפר לו שאינו מביא אשם תלוי יותר היה לו להנוע"י להביא בירושלמי פסחים פ"ח סוף ה"ג א"ר יוחן כו' חוץ מן הזורק דם חטאתו ודם אשמו ספק בלילה זרק ספק ביום זרק נעשה כספק כפרה וספק כפרה כיפר) מתניתא מסייע לחברייא שבת ויוה"כ ועשה מלאכה בה"ש (היינו מה דאיתא בתוספתא פ"ד דכריתות ושם הפירוש יוה"כ שחל בשבת ועשה מלאכה בה"ש פטור מן אשם תלוי ודוחה הירושלמי מה נפשך כו' ולא דמי לאכל ספק חלב כספק ביוה"כ ספק אחר יוה"כ. והתני ואכל. וקס"ד שאכל ספק חלב. אמר ר"י ב"ב באכילת היתר שאכל כזית מדברים המותרים בה"ש וספק ה"א אם אכל ביוה"כ או לאחר יוה"כ פטור מאשם תלוי. אבל באכל ספק כזית חלב בה"ש של יוה"כ וספק הוא אם ביוה"כ או לאחר יוה"כ יוכל להיות שמביא אשם תלוי ודלא כחברייא: אבל חמשה זיתים ונודע לו בספיקן עד שלא עבר ובוודאן משעבר ע"ד דר"ל פטור ע"ד דר"י חייב כן אמר ר"ל לחיוב ולא לפטור אלא כיני אכל ה' זיתים ונתוודע לו בספיקן עד שלא נתמנה ובוודאן משנתמנה ע"ד דר"ל דו אמר. דעת ספיקו קובעת לחטאו דו אמר חייב ע"ד דר"י דו אמר אין ידיעת ספיקו קובעת לחטאו דו אמר פטור (כנ"ל וכדלעיל) הכל מודים שאם היתה הראשונה קיימת כו' מה יעשה בה ר' יסא אמר תלויה בכפרה אמר ר"ז כל שלא נראית לא היא ולא דמיה מתה מיד לפום כן ר' יוסי בי ר"ב הוי עליה כו' כנ"ל והשאר מיותר:

מסורת הש"ס

לא נתכפר כולו ואם אח"כ חזר ונודע לו על השלישי צריך להביא קרבן אחר עליו אלמא דידיעה קמייתא שנודעה לו על השנים מחלקן לחטאות ולא אמרי' דנלך בתר ידיעה בתריית' שנודע לו אחר כן על כולן ויתכפר בקרבן א' לכולן שהרי בהעלם א' אכלן אלא מכיון שנודע לו בתחילה על השנים אחריה אנו הולכין והכא נמי בחמשה זיתים עד שלא נתמנה ונודע לו מספיקן מסנתמנה דבתר הסיא ידיעה אזלינן ולא בתר ידיע' דבתרייתא שנודעה לו אחר שעבר והלכך פטור הוא דלא הוי חטאו וידיעתו שוין בידיעה קמייתא ואע"ג דספק ידיעה היא הא כבר שמעינן ליה לר"ל דס"ל דספק ידיעה כידיעה שבין כל א' וא' לענין חילוק חטאות וה"ה לנודע לו וחזר ונודע לו אחר אכילת כולן והשתא לא תיקשי כדלעיל דלעולם ר"ל קאמר בין לקולא בין לחומרא והאי דינא דמיא לגמרי לדינא דשלשה זיתים שאחר כל אכילות כולן נודע לו וחזר ונודע לו הלכך שפיר גמרינן מיניה: על דעתיה דר' יוחנן. דהוא אמר התם נתכפר במקצת החטא נתכפר כולו דהוא אמר חייב. אבל לר' יוחנן דס"ל דלענין זה ודאי הוא דעיקר הידיעה היא הראשונה שנודע לו על השנים בתחילה ומש"ה נמי הוא דקאמר דנתכפר ג"כ על השלישי כדאמרינן לעיל ומיהו בספק ידיעה הא פליג ר' יוחנן וס"ל דלאו כידיעה ודאית מחשבינן לה והלכך הכא דידיעה ודאית לאחר שעבר מגדולתו הויא בתרה אזלינן והוי חטאו וידיעתו שוין וחייב: הכל מודין וכו' מודה ר' יוחנן וכו' מודה ר' יוחנן וכו'. כלומר כל הא דאמרין לעיל ושנית בבית המדרש על הני מימרות דר"י ודר"ל ומפרשינן דהא דקאמר גבי שלשה זיתים והפרים חטאת לאו דוקא הוא דהכל מודים שאם קיימת הראשו' שהפרים על מה שנודע לו בתחילה שהיא נדחית דר' יוחנן לא קאמר אלא בנתכפר כבר במקלת הוא דנתכפר כולו ושמעינן השתא דלא פליגי ר"י ור"ל בהא והיינו דמסיים עלה: לפום כן ר' יוסי בר' בון הוי עלה. דהא איפכא שמעינן להו דפליגי באיזה מהן הוא מתכפר כהאי מימרא דלקמיה: אכל חמשה זיתים. בהעלם אחד: ונתוודע לו בראשון. ולא נתוודע לו בהשני: ומביא. קרבן כלומר שהפרים קרבן עליו: בשני. וחזר ונודע לו כזית השני והפרים קרבן וכן בכולן ומקריב דקאמר באיזך לאו מקריב ממש הוא אלא שהקריב אללו להפרישו לקרבן כדמוכרח מדלקמיה: ר' יוחנן אמר נתכפר לו בראשון. כלומר אח"כ כשנתוודע לו על כולן והרי הקרבנות כולן שהפרים עומדות לפניו מתכפר לו בראשון דמכיון שבהעלם אחד אכלן הכל נגררין אחר הראשון ובו מתכפר על כולן ושאר קרבנות שהפרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה ור"ל ס"ל דאחרונה היא עיקר שהפרים אותה אחר שנתוודע לו על אכילת כולהון ובה הוא דמתכפר על כולן והראשונות הן שידחו אלמא דפליגי באיזה מהן מתכפר והלכך ר' יוסי בר' בון מקשי ומתמה עלה על הא

תורה אור

לא נתכפר כולו דו אמר פטור על דעתיה דרבי יוחנן דו אמר נתכפר מקצת החטא נתכפר כולו דו אמר חייב. הכל מודין שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית מה יעשה בה רבי יסא אמר תלוי בכפרה אמר רבי זעירא כל שלא נראית לא היא ולא דמיה מתה מיד. מודה רבי יוחנן שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית מה יעשה בה רבי יסא אמר תלוי בכפרה אמר רבי זעירא כל שלא נראית לא היא ולא דמיה מתה מיד. מודה רבי יוחנן שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית מה יעשה בה רבי יסא אמר תלייה בכפרה לפום כן רבי יוסי בי רבי בון הוי עליה. אכל חמשה זיתים ונתוודע לו בראשון ומביא קרבן בשני ומביא קרבן בשלישי ומקריב קרבן ברביעי ומקריב קרבן בחמישי ומקריב קרבן רבי יוחנן אמר נתכפר לו בראשון שהוא לפני אכילת כולהם והשאר יפלו לנדבה רבי שמעון בן לקיש אמר נתכפר לו באחרונה שהוא לאחר אכילת כולהם והשאר ידחו רב חסדא ורב המנונא רב חסדא כר' יוחנן ורב המנונא כר' שמעון בן לקיש מתיב רב חסדא לרב המנונא והא מתנית' מסייעה לך ופליגא עלי אם היתה ידיעה בנתיים כשם שהוא *מביא [א] חטאת על כל אחת ואחת כך הוא מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת אילו תנא אשם וקם ליה יאות. אמר רבי חיננה אפילו כן לצדדין דת מר כן °אשר נשיא יחטא. (ויקרא ד) אמר רבן יוחנן בן זכאי אשרי שהנשיא *שלו מביא חטאת על שגגתו הוא מביא לא כל שכן על זדונו נשיא שלו מביא חטאת לא כל שכן ההדיוט. נשיא יכול נשיא שבטים *כנחשון (שם) תלמוד לומר °ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו ולהלן

כריתות יז

הוריות י

שם י

דקאמר לעיל הכל מודין שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית ולא מפני מידי אלא דזה סותר להכל מודין דלעיל: רב חסדא ורב המנונא. פליגי נמי בפלוגתא דר"י ור"ל דלעיל אם ספק ידיעות שבין כל אחד ואחד מחלקין לחטאות כידיעות ודאי או לא: רב חסדא כר' יוחנן. דאין ידיעות ספק מחלקות לחטאות ורב המנונא כר"ל דידיעות ספק מחלקית כידיעות ודאין: מתיב רב חסדא לרב המנונא והא מתניתא מסייעה לך ופליגא עלי אם היתה ידיעה בנתיים. ברפ"ד דכריתות תנן כשם שאם אכל חלב וחלב בהעלם אחת אינו חייב אלא חטאת אחת כך על לא הודע שלהן אינו מביא אלא אשם תלוי אחד אם היתה ידיעה בנתיים כשם שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת כך הוא מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת. וקס"ד דה"ק כשם שהוא מביא חטאת על כל א' ואחת אם יתוודע לו באחרונה דידיעת ספק שבנתיים מחלקין הן לחטאות כך הוא מביא אשם תלוי על כל א' וא' בידיעות ספק שבנתיים והיינו דהשיב רב חסדא דהאי מתניתא מסייע לך דכר"ל סבירא לך ופליגא היא עלי וכלומר דכשתמלא לומר דסייעתא לסברא דידך היא הא ליתא כדמסיק ואזיל: אילו תנא אשם וקם ליה יאות. כלומר דאדרבה לסברא דידך קשיא מהתם דאם נפרש דאם היתה ידיעה בנתיים דקאמר בידיעות ספק קאמר א"כ מאי האי דתלי ליה לאשם בחטאת הא עיקר ידיעת ספק באשם תלוי כתיבא והכי הוה בעי למימר כשם שהוא מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת בידיעת ספק שבנתיים כך הוא מביא חטאת על כל א' וא' לאחר שיוודע לו אח"כ דידיעות ספק מחלקן לחטאות הן והיינו דקאמר אילו תנא אשם כלומר אילו תנא אשם בתחילה וקם ליה חטאת מאשם יאות הוה מצינן למימר הכי אבל השתא לדידך הוא דקשיא: אמר רבי חיננא אפי' כן לצדדין דאתמר כן. כלומר דר' חיננא מפרש השתא לרב חסדא ולר' יוחנן דסבירא להו דאין ידיעות ספק מחלקות לחטאות ולדידהו דתני אשם בחטאת אפ"ה בכה"ג בעינן לפרושי למתני' דלצדדין הוא דאתמר כן דה"ק כשם שאם היתה ידיעה ודאית בנתיים שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת כך הוא בידיעת ספק בנתיים דמביא הוא אשם תלוי על כל אחת ואחת: אשר נשיא יחטא. ושני קרא בדיבוריה דבכולהו כתיב בלשון אם ואם כל עדת ישראל ישגו אם הכהן המשיח ואם נפש אחת וכאן כתיב אשר הלכך דריש לשון אשרי הוא: אשרי שהנשיא שלו. אשרי הדור שהנשיא וכו' והכי דריש לה בת"כ כלומר שהנשיא שלו משים אל לבו אפי' על שגגתו שיכופר בקרבן כ"ש שמשים אל לבו על זדונו לתקן בתשובה: נשיא שלו וכו'. וזהו אשרי הדור שאם הנשיא שלו מתקן מעשיו ואפי' על שגגתו מביא חטאת כ"ש ההדיוט ומתוך כך כל הדור משימים אל לבם לתקן מעשיהם: נשיא יכול. אפי' נשיא של שבט מן השבטים כנחשון ג"כ דינו בשעיר: ולהלן

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ח משגגות הל' ו

מראה הפנים

לפום כן ר' יוסי בר' בון הוי עליה. מזה ומהא דלקמן בהאי ענינא כבר נתבאר הכל לעיל בד"ה הכל מודין ודיבורים שאחר זה:

אשרי שהנשיא שלו מביא חטאת וכו'. והתם בפירקין דף י' ע"ב נקט איפכא אם נשיא וכו' צריך אתה לומר מהו הדיוט ואם על שגגתו וכו'. וגי' דהכא כגי' בת"כ היא ונוחה ביותר לפי הכוונה דהטעם מפני שמשים על לבם שהנשיא מתקן מעשיו על השוגג ומכ"ש על המזיד ולכ"ש שהם צריכין לתקן מעשיהם והיינו נמי טעמא הא דדריש מאשרי על הדור ולא על הנשיא בעצמו ומשום דודאי משמעות הכתוב דכתיב יחטא אין במשמע לדרוש האשרי עליו וכהן משיח דרשו להפך מיחטא אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם הוא כמה שהביא רש"י ז"ל בחומשי חומש בשם מדרש אגדה וזה שייך שפיר בכ"ג כמו שפי' שם אבל לא בנשיא שאין הוא מכפר על העם ומיהו עכ"פ מקלקל הוא שנזדמן לו חטא בשוגג והלכך אין לדרוש האשרי עליו אלא על הדור שלמדין ממנו לאחר שמתקן הוא מעשיו:

ובלחוד

שנויי נוסחאות (כו"ב) החטא כד"ו החט. (סו"ס) תלוי כד"ו תלויה. (סו"ת) תלוי כד"ו תלויה. (סוי"א) תלייה כד"ו תלויה.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"ח) יסא גירס"ב רום וכן לקמן. תלוי גירס"ב תלויה. (סוי"א) תלייה גירס"ב תלויה. (סוכ"ז) אשרי שהנשיא גירס"ב אשרי הדור שהנשיא. (סוכ"ח) חטאת על שגגתו הוא מביא גירס"ב חטאת על שגגתו. על שגגתו הוא מביא.

עין משפט
נר מצוה

יט
א מיי' פ"א ממלכים הל"ב ופ"א מכלי המקדש הל"א

כ
ב ג מיי' פ"א מכלי המקדש הל' ז והל' יא ופ"א ממלכים הלכה יב

כא
ד מיי' שם מכלי המקדש הלכה ז ופ"א ממלכים הל' י

ציון ירושלים

ה כל אותן שנה חדשים שהי' דוד בורח מפני אבשלום כו' פ' פר"ד בדרוש דרך המלך :

מסורת הש"ס

הוריות ·

(שקלים פ"ו סוטה פ"ח) שם יא פ"ש

הוריות יב

ולהלן הוא אומר °למען ילמד ליראה את ה' אלהיו אלהיו לגזרה שוה מה אלהיו שנאמר להלן נשיא שאין על גביו אלא אלהיו אף אלהיו שנאמר כאן נשיא שאין על גביו אלא אלהיו. °אשר יש צדיקים וגו' אשריהם *הצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים בעולם הזה ווי לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקי' בעוה"ז. מלך ישראל ומלך יהודה שניהן שוין לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה ומה טעמא °ומלך ישראל ומלך יהודה וגו' בגורן כבגורן א"ר יוסי בי רבי בון ובלחוד עד דיהוא בן נמשי ומה טעם °בני רביעים ישבו לך על כסא ישראל מיכן ואילך בליסטייא היו נוטלין אותה. אי זהו משיח המשוח בשמן המשחה כו' אמר רב חונה [ה]דכל אותן ששה חדשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום שעירה הוות מתכפר לו כהדיוט. *תני רבי יודה בי רבי אלעאי אומר שמן המשחה שעשה *משה בהר מעשה ניסים נעשו בו מתחילה ועד סוף שמתחילה לא היה בו אלא י"ב לוג שנא' °ושמן זית הין. אם לסוך בו את העצים לא היו ספק על אחת כמה וכמה שהאור בולע והיורה בולעת והעצים בולעין ממנו נמשה המשכן וכל כליו. המזבח וכל כליו. המנורה וכל כליה כיור וכנו ממנו נמשחו אהרן כהן גדול ובניו כל שבעת ימי המילואים ממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. מלך בתחילה טעון משיחה [ו]מלך בן מלך אין טעון משיחה שנאמר °קום משחיהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין בניו טעון משיחה אבל כהן גדול בן [ז]כהן גדול אפילו עד עשרה דורות טעון משיחה וכולו קיים לעתיד לבוא שנאמר °שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם. *אין מושחין את המלכים אלא על גבי המעיין שנאמר °והרכבתם את שלמה בני וגו' ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא למלך על ישראל. אין מושחין את המלכים אלא מפני המחלוקת מפני מה נמשח [ג]שלמה מפני מחלוקתו של אדוניהו ויואש מפני עתליה ויהוא מפני יורם. לא כן כתיב קום משחהו כי זה הוא זה טעון [ד]משיחה ואין מלכי ישראל טעונין משיחה. ולא יאשיהו גנזו הדא אמרה באפיבלסמון נמשחו. יואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים. אין מושחין מלכים אלא מן הקרן שאול ויהוא נמשחו מן הפך היתה מלכותן מלכות עוברת דוד ושלמה נמשחו מן הקרן היתה מלכותן מלכות קיימת. אין מושחין מלכים כהנים רבי יודה ענתודרייה על שם °לא יסור שבט מיהודה א"ר חייה בר בא °למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב כל ישראל מה כתיב בתריה °לא יהיה לכהנים הלוים והכתיב °הבכור יוחנן הבכור למלכות. והכתיב השלישי צדקיהו הרביעי שלום [ג] צדקיהו

ולהלן. בפרשת המלך הוא אומר למען ילמד וגו' ודרשינן אלהיו אלהיו לג"ש דנשיא של כל ישראל. הכתוב מדבר : אשר יש צדיקים וגו'. כלומר דה"ג דרשינן לשון אשרי מדשני קרא דכתיב יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים ומדכתיב גבי צדיקים אשר וגבי רשעים ויש דריש הכא לשון ווי וגבי צדיקים לשון אשרי : אשריהם הצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים. של עוה"ז בעולם הזה שיש להם טובה בעוה"ז כמו טובת הרשעים של עוה"ז וגמלאו נוחלין שני עולמות : ווי לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים. של עוה"ז בעולם הזה שרוב הצדיקים אין להם טובה בעוה"ז ונמצאו רשעים אלו אין להם טובה לא בעוה"ז ולא בעולם הבא : שניהן שוין. שאין לאחד גדולה על חבירו והלכך שניהן מתכפרין בשעיר דקרינן בתרוייהו שאין על גביו אלא ה' אלהיו : ומה טעמא. מהיכן למדנו זה דכתיב ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים איש על כסאו מלבשים בגדים בגורן. וכי בגורן היו יושבים אלא כבגורן שהם שוין כאותם היושבים כגורן והם סנהדרין שהם יושבים כחצי גורן עגולין וכולן היו שוין זה לזה : ובלחוד עד דיהוא בן נמשי. עד דורות של יהו שמלכו אחריו מזרעו לאותן מלכי ישראל בלבד יש להם דין מלך ומתכפרין בשעיר אבל לאחר דורות של מלך יהו בליסטיות היו נוטלין אותה שהיו הורגין זה את זה וקם תחתיו ולא היה להם דין מלך : ומה טעם. כלומר דאע"פ שגם יהו הרג את יורם ומלך תחתיו שאני התם שעל פי הדיבור היה כמו שמליגו שנאמר לו מה' יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל : כל אותן ששה חדשים וכו'. לא היה לו דין מלך ובשעירה היה מתכפר כדין ההדיוט : שמן המשחה שעשה משה במדבר מעשה ניסים נעשו בו וכו'. וס"ל להאי תנא שהיו שולקין את העיקרים בשמן כדמפרש ואזיל : כל שבעת ימי המילואים. כדדריש בפ"ק דיומא דכתיב שבעת ימים ימלא את ידכם ואיתקש משיחה לריבוי דכתיב למשחה בהם ולמלא בם את ידם : אפי' עד עשרה דורות. לאו דוקא אלא כלומר עד עולם טעון משיחה וכדדריש התם בפרקין דכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו ונימא והכהן תחתיו מבניו מאי המשיח אלא הא קמ"ל דאפי' מבניו ההוא דמשח הוי כ"ג ואי לא משח לא הוי כ"ג : זה לי לדרתיכם. זה בגימטריא י"ב לוגין וכולן קיים לדרתיכם : אלא על גבי המעיין. דסימנא מילתא היא שתמשך מלכותן כמעיין : אין מושחין את המלכים. כלומר אותן שאינם טעונין משיחה כגון מלך בן מלך אלא מפני המחלוקת. וכפ"ו דשקלים גרים בהדיא כן וכן בפ' משוח מלחמה : לא כן כתיב קום משחהו כי זה הוא וכו'. והא יהוא מלך ישראל הוה ואע"ג דדריש הכא לעיל מזה שאין מושחין מלך בן מלך תרתי ש"מ דזה הוא דוקא טעון משיחה. וחסר כאן התירוץ וצריך לגרוס כאן הא דיהואחז לקמן וכן הוא בדפוס אצל הבבלי וה"ג בשקלי' אלא יהואחז מפני יהויקי' אחיו שהי' גדול ממנו שתי שנים. לא תימא יהוא מפני יורם אלא יהואחז מפני מחלקתו של יהויקים שהיה גדול ממנו שתי שנים דכתיב בן כ"ג שנה יהואחז במלכו ולא מלך אלא ג' חדשים ומיד מלך יהויקים וכתיב ביה בן כ"ה שנים במלכו : ולא יאשיהו. אביהם גנזו לשמן המשחה והיאך נמשח יהואחז : הדא אמרה באפיבלסמון נמשחו. באפרסמון בעלמא ולא בשמן המשחה והשתא מהורך נמי הא דנמשח יהוא למאי דדריש דאין מלכי בית ישראל טעונין משיחה והיינו דקאמר הכא נמשחו לשון רבים : היתה מלכותן מלכות קיימת. כדדריש התם דכתיב רמה קרני ולא רמה פכי : אין מושחין מלכים כהנים. אין מעמידין למלכים מכהנים כדדריש ר' יודה על שם לא יסור שבט מיהודה : ר' חייה בר בא. דריש לה מסמיכות הכתובים דאלו לקרא דר' יודה א"כ אף משאר שבטים לא היו מעמידין : ה"ג כמו שהוא בשקלים ושם. א"ר יוחנן הוא יהואחז הוא יוחנן והכתיב הבכור יוחנן ולעיל אמרינן שהיה יהויקי' גדול ממנו שתי שנים : בכור למלכות. שמלך מקדם לפי שהי' ממלא מקום אבותיו : וגרסינן כאן אמר ר' יוחנן הוא שלום הוא צדקיהו וכן הוא שם. וכתיב השלישי צדקיהו והרביעי שלום :

שלישי

מראה הפנים

ובלחוד עד דיהוא בן נמשי וכו'. לטעמא דאמר התם בדף י"א ע"ב דמלכי בית דוד ומלכי בית ישראל מביאין אלו לעצמן ואלו לעצמן משום דלא כייפי אהדדי א"כ אין חילוק כל זמן שאין אחד מהן כפוף תחת חבירו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בזה בפט"ו שם בהל' ו' :

בל אותן ששה חדשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום וכו'. כלומר אף כמה שנתחייב מקודם דאל"כ מאי קמ"ל. ומכאן למד הרמב"ם ז"ל לומר והכניה שעבר מנשיאותו הרי הוא כהדיוט וכמו שהבאתי דבריו בפ' דלעיל הלכה ו' והיינו שמביא קרבן הדיוט אף על הקודם וזהו לשיטתיה דלא פסק כר"י הגלילי שם ונתבאר מזה בפרק דלעיל ע"ש :

הדא אמרה באפיבלסמון נמשחו. כבר כתבתי מזה בפ' משוח מלחמה דיש לפרשו גם על יהוא מה שנמשח הוא דקאמר שלא נמשח אלא בשמן הפרסמון וייתר נמ זה לפי הגי' כנמצא במס' שקלים בדפוס אצל הבבלי ואתיא כמסקנת הש"ס דילן בפרקין ובפ"ק דכריתות דיהוא וכן יהואחז באפרסמיא דכיא נמשחו וכן משמע מנמשחו דקאמר כאן. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בסוף פ"א ממלכים אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה ור"ל כשצריכין משיחה דהיינו כשיש מחלוקת אלא בשמן אפרסמון וכו' וכמ"ש בפ"א מכלי המקדש הל' י"א וזה שמשח אלישע ליהוא לא בשמן המשחה וכו' ור"ל כשיש מחלוקת צריך משיחה אבל לא בשמן המשחה לפי שמלך ישראל היה ומפיים ג"כ בכל' מלכים ואין מושחין מלך בן מלך אא"כ היתה שם מחלוקת וכו' לפיכך משחו שלמה מפני אדוניה ויואש מפני עתליה ומשחו יהואחז מפני יהויקים אחיו ור"ל כל א' לפי מה שהיה בימיהם לשלמה ויואש בשמן המשחה וליהואחז משחו בשמן אפרסמון שלא היה בימיו ולפיכך חלקו ומשחו יהואחז וכו' ולא הוצרך לפרש זה שכבר נודע שלא היה אז שמן המשחה ואין לו לבאר כ"א מי הוא הצריך משיחה ומי הוא שא"צ משיחה וכל חד לפי דינו וזמנו :

עבר

שנויי נוסחאות (בו"ט) ומלך ישראל ומלך יהודה במקרא „ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה". (סוי"ד) דכל בד"ו כל. (בול"ט באפיבלסמון בד"ו באפי בלסמון.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (בו"ה) את ה' אלהיו אלהיו לגזרה שוה נירס"ב את ה' אלהיו אלהיו לגזרה שוה. (בו"ג) אלא אלהיו כו' אלא אלהיו נירס"ב אלא ה' אלהיו כו' אלא ה' אלהיו. (בו"ד) אשר יש צדיקים וגו' נירס"ב כתיב אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים. (בו"ו) הזה ווי לרשעים נירס"ב הזה כן ואללי לרשעים. (בו"ם) ישראל ומלך יהודה נירס"ב ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבין בגורן. (בוי"א) רביעים נירס"ב רבעים (וכ"ה במקרא). (בוי"ד) חונא נירס"ב הונא. (בוט"ו) אבשלום שעירה הוות מתכפר לו כהדיוט נירס"ב אבשלום בנו היה מתכפר לו בשעירה כהדיוט. (בו"כ) ספק נירס"ב מספיק. (בוכ"א) ממנו נירס"ב וממנו (וכן לקמן). (בוכ"ו) שנאמר קום משחיהו נירס"ב ויאמר ה' קום משחיהו. (בול"ג) ואין בניו נירס"ב ואין בנו. בני וגו' ומשח נירס"ב על הפרדה אשר לי והורדתם אותו אל גיחון ומשח. (בול"ז) זה טעון משיחה ואין מלכי ישראל טעונין משיחה נירס"ב ואין בנו טעון משיחה זה טעון משיחה ואין מלכי ישראל טעונין משיחה. (בומ"ד) כהנים רבי יודה ענתודרייה נירס"ב כהנים אמר רבי יודן. (בומ"ו) בא נירס"ב בר אבא. (בומ"ח) הלוים והכתיב נירס"ב א"ר יוחנן הוא יהואחז והוא יוחנן [והוא צדקיהו והוא שלום] (ועיין בפ"מ).

כבר לאדן

בגורן כבגורן. פירוש כסנהדרין שהם יושבים בגורן כלומר שוים במלכות מלך ישראל במלכות עשרה שבטים עד יהוא בן נמשי שהיה רשעו של מקום :

גליון אפרים

אמר רב חונה כל אותן ששה חדשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום שעירה הוות מתכפר לו כהדיוט פ"א דר"ה ה"א :

תורה אור

שלישי למלכות ורביעי לתולדות. צדקיהו שצידק עליו את הדין. שלום שבימיו שלמה מלכות בית דוד. לא שלום הוה שמיה ולא צדקיהו הוה שמיה אלא מתנייה הדא היא דכתיב °וימלוך מלך בבל את מתניה דודו תחתיו וגו'. (מלכים ב כד) המשוח בשמן המשחה בבנין הראשון למרובה בגדים בבנין האחרון ואתאי כיי דמר רב אינא בשם רבי אחא *חמשה דברים היה בבית המקדש האחרון חסר מן הראשון מאי טעמא °עלו ההר והבאתם עץ (חגי א) וגו' אכבד חסר ה' אלו ה' דברים שהיה בית המקדש אחרון חסר מהראשון ואילו הן אש וארון ואורים ותומים ושמן הקידש. *תני כהן *משיח מביא פר אין מרובה בגדים מביא פר ודלא כר"מ מה טעמא דר"מ *משיח ומה תלמוד לומר כהן להוציא למרובה בגדים מה טעמא דרבנן משיח יכול זה המלך ומה ת"ל כהן לרבות מרובה בגדים הכא את מר להוציא למרובה בגדים וכא את מר לרבות למרובה בגדים אמר רבי הילא כל מדרש ומדרש לעניינו אילו נאמר משיח ולא נאמר כהן הייתי אומר על העלם דבר מביא פר ועל שגגת המעשה מביא שעיר הוי צורך הוא שיאמר כהן או אילו נאמר כהן ולא משיח הייתי אומר זה המלך אם תאמר בפר קדמה פרשת מלך שיוטל על העלם דבר מביא פר ועל שגגת המעשה מביא שעיר הוי צורך הוא שיאמר משיח וצורך הוא שיאמר כהן אמר רבי יוחנן עבר והביא עשירית האיפה שלו כשר *מתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול מה מייחדין ליה עמיה אמר רבי חגיי משה דינון מייחדין ליה עימיה דו קטיל ליה °אותו (ויקרא ו) אחד מושחין ואין מושחין שנים רבי יוחנן אמר מפני האיבה עבר *זה ושימש זה הראשון כל קדושת כהונה עליו השיני אינו כשר לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט אמר רבי יוחנן עבר ועבד עבודתו פסולה עבודתו משל מי נישמעינה

שלישי לתולדות ורביעי למלכות. כצ"ל שהיה רביעי למלכות יהואחז יהויקים יכניה צדקיהו: צדקיהו וכו'. כדמסיק בשמיה מתנייה הוה וצדקיהו הוא נקרא על שם שהצדיק עליו נבוכדנצר את הדין יה יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי ושלום שבימיו וכו' דכתיב את מתניה וגו' ויסב את שמו צדקיהו ולמדנו ג"כ שלא היה שמו שלום: המשיח בשמן המשחה. דקתני במתני' זה היה בבנין הראשון ומרובה בגדים היה בבנין השני ואתיא כהאי דאמר וכו'. בפ"ב דתענית דשמן המשחה אחד מחמשה דברים שחסרו בבית שני: ושמן המשחה ורוח הקדש. כצ"ל וכן הוא שם: תני. בתוספתא פ"ב: כהן משיח מביא פר. העלם ולא המרובה בגדים. וכדתנן במתני' ודלא כר"מ דפליג בתוספתא וקאמר המרובה בגדים צריך להביא פר. וגרסינן להסוגיא בפ"ק דמגילה ושם הגירסא נכונה ובכאן נשתבשה וחסירה. וה"ג כמו שהיא שם מ"ט דר"מ משיח מה ת"ל כהן לרבות את המרובה בגדים מ"ט דרבנן משיח וכו'. ברייתא היא בת"כ פ' ויקרא וה"ג שם משיח יכול זה המלך שהוא ג"כ נמשח בשמן המשחה ת"ל הכהן אי הכהן יכול המרובה בגדים ת"ל משיח. כלומר אילו כתיב הכהן ולא הוי כתיב המשיח הייתי אומר אף מרובה בגדים במשמע ת"ל משיח. ובמגילה מסיים או יכול שאני מרבה אף משוח מלחמה ת"ל המשיח שאין על גביו משיח. וכן הוא בת"כ: ופריך אליבא דרבנן הכא את אמר להוציא למרובה בגדים והכא את אמר לרבות למרובה בגדים. ואברייתא דת"כ דדריש גבי עשירית האיפה קאי דגרים התם בפ' צו בקרא והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה וגו' משיח אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין ת"ל והכהן ומשני ר' הילא כל מדרש ומדרש לעניינו. כלומר הכי מוכחי קראי לדרוש למעט והתם מוכחי לרבות. וחסר כאן וה"ג במגילה. תמן כל הפרשה אמורה באהרן לאיזה דבר נאמר כהן לרבות את המרובה בגדים. דהא כתיב ברים הפרשה זה קרבן אהרן ובניו וגו' ביום המשח אותו וגו' וא"כ אפי' לא נאמר הכהן לא הייתי אומר דמשיח דסיפיה המשיח תחתיו וגו' במלך מדבר ולאיזה דבר נאמר הכהן אלא לרבות למרובה בגדים לעשירית האיפה: ברם הכא אין הפרשה אמורה באהרן אילו נאמר משיח וכו'. אבל הכא גבי פר העלם דבר דלא הוזכר אהרן בפרשה זו והלכך תרוייהו צריכי. וה"ג דאילו נאמר משיח ולא נאמר כהן הייתי אומר זה המלך אם תאמר כבר קדמה פרשת המלך הייתי אומר על העלם דבר מביא פר ועל שגגת מעשה מביא שעיר הוי צורך הוא שיאמר כהן או אילו נאמר כהן ולא נאמר משיח הייתי אומר לעולם על העלם דבר מביא פר ועל שגגת מעשה מביא שעיר הוי צורך היא שיאמר משיח וצורך הוא שיאמר כהן. ובמגילה גם כן

נתחלפו השיטות בזה. וכלומר אילו נאמר משיח לבד הייתי אומר זה המלך וזה דכבר מפורש בפרשה. קרבן נשיא לבד אפ"ה הייתי אומר דכאן בפרשה מיירי בהעלם דבר שעשה על פי הוראתו כדילפינן בפ' דלעיל מדכתיב לאשמת העם הרי הוא כעם ומביא הנשיא פר והתם בפרשת נשיא בשגגת מעשה בלבד מיירי ומביא שעיר הוי צריך שיאמר כהן. והא דנקט כבר קדמה לאו דוקא דפ' נשיא בתר פ' משיח כתיבא אלא כלומר כבר מפורשת בפני עצמה: או אילו נאמר כהן ולא נאמר משיח הייתי אומר דלעולם הנשיא מביא על העלם דבר פר ועל שגגת מעשה הוא דהוציאו הכתוב לקרבן שעיר בפני עצמו ומשום דה"א כשם שהוציאו הכתוב מכלל שאר קרבן יחיד בשגגת מעשה כך הוציאו בהעלם דבר ודינו כדין הציבור שמביא פר וכמו הכהן בהעלם דבר לכך נאמר המשיח למעוטי למשיח אחר וזה המלך מפר דלעולם הוא מביא שעיר: הוי צורך הוא וכו'. שיאמר לשניהם כדאמרן דהא אילטריך ה"א דהמשיח למעוטי ואילו לא נאמר כהן פשיטא דאיכא למיטעי כדלעיל ותרוייהו צריכי ואין כאן יתור לרבות למרובה בגדים ולפיכך מוצא אני כאן למרובה בגדים מפר העלם דבר: א"ר יוחנן עבר. כהן המשיח שעבר מעבודתו והביא עשירית האיפה משלו כשר בדיעבד דהא דתנן דאין כהן שעבר מביא עשירית האיפה לכתחילה הוא דלא יביא ואם הביא מקבלין ממנו: מתקינין וכו' וגרסינן להא בפ"ק דיומא ואיידי דאיירי בכהן שעבר מייתי לה הכא: מה. דינו בכהן זה שמתקינין לו אם צריך פרישה ואם מייחדין ליה עימיה בהלשכה: משה. בשבועה וכך היה דרכו של ר' חגיי בכל מקום לישבע בלשון זה כמו שהבאתי ברפ"ב דסנהדרין: דאי איכון וכו'. אם מייחדין לזה עמו יהרגנו שאינו יכול לסבלו ולראות צרתו בצידו: אותו. בפ' עשירית האיפה כתיב ביום המשח אותו ודרשינן אחד מושחין לכ"ג ואין מושחין שנים שיהא זה מוכן אם יארע פסול בראשון וכן אם עבר הראשון מחמת פסול שאירע בו ושמש השני תחתיו אין מושחין אותו כדמפרש טעמא מפני האיבה ואין להשני שמתקינין תחתיו דין כ"ג כל זמן שלא אירע בהראשון כלום והלכך נמי אין צריך פרישה אלא מתקינין לבד: עבר זה. הראשון מחמת פסול שאירע בו ושימש זה תחתיו: הראשון. לאחר שיעבור פסולו חוזר הוא לעבודתו וכל קדושת כהונה גדולה עליו: השני. אינו כשר לא לכ"ג. מפני האיבה ואין לו ג"כ דין כהן הדיוט לפי שמעלין בקדש ולא מורידין: עבר ועבד עבודתו כשירה. כצ"ל וכן הוא ביומא ובמגילה. ואעבודת יה"כ קאי שאינה כשירה אלא בכ"ג: עבודתו משל מי. כשאירע פסול בכ"ג ועובד אחר תחתיו הקרבן משל מי כגון פר יה"כ ועשירית האיפה אם משלו או משל הראשון: נישמעינה

מסורת הש"ס

מה כא ע"ב (תענית פ"ב מכות פ"ב)

תוספתא פ"ב (מגילה פ"ק) הוריות יב ע"א (ת"כ פ' ויקרא)

(יומא פ"ק)

יומא יב ע"ב

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פי"ד מהל' המקדש הל' טו

כג ב מיי' פ"א מהלכות יוה"כ הלכה ב

מראה הפנים

עבר זה ושימש זה וכו'. לענין עבודת יוה"כ קאמר שהראשון לאחר שעבר פסולו קדושת כ"ג עליו והשני אינו ראוי לעבוד עבודת כ"ג ולא לכהן הדיוט אבל מצות כ"ג על השני שמוזהר על האלמנה וכו' כדתנן במתני' ואתיא האי ברייתא כר' יוסי. בבבלי פ"ק דיומא דף י"ב ע"ב כדאיפסקא הלכתא כוותיה שם ולכתחילה לא יעבוד ככ"ג ואם עבד עבודתו כשירה כדר' יוחנן דהכא לפי גי' הנכונה וכדהתם והתוס' שם ד"ה כ"ג משום איבה הביאו הא דמשמע מהכא מדלקמן שכ"ג מתמנה בפה ומסתלק בפה ותרץ הקושיה דאמאי קאמר אינו ראוי לכהן הדיוט משום מעלין בקדש וכו' תיפוק ליה דבלאו הכי היאך הוא יכול לעבוד בד' בגדים ככהן הדיוט הא הוי ליה מחוסר בגדים דהא מדקאמר דאינו ככ"ג משום איבה משמע דאינו אלא מדרבנן ומדאורייתא כהן גדול הוא ואם אמרי' דמסתלק בפה לק"מ דכשנסתלק אינו פסול לעבוד בד' בגדים ככהן הדיוט אלא משום מעלין בקדש וכו'. ולפ"ז משמע מדבריהם דלכתחילה הוא דלא יעבוד ככהן הדיוט ואם עבד עבודתו כשירה כמו שאמרו בעבד ככהן גדול. והרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ג' לא הביא אלא מה שמבואר בהדיא בש"ס דילן אינו עובד ככהן גדול ואם עבד עבודתו כשירה ומדין אם עבד בד' בגדים ככהן הדיוט לא ביאר בהדיא כלום אלא דמשמע מדבריו שכתב וסתם וכל מצות כהן גדול עליו דבהא מודה נמי ר' יוסי דלא פליג עם ר"מ אלא בלכתחילה אם כן עם עבד בדיעבד ככהן הדיוט הפסד דכמחוסר בגדים דיינינן ליה אף לר' יוסי וכדפירש"י ז"ל שם:

בבמה

שנויי נוסחאות (סו"ד) וימלוך בד"ו וַיַּמְלֵךְ וכ"ה במקרא.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"ז) רב אינא בשם רבי אחא גירס"ב רבי שמעון בר יונה בשם ר' אחא. (סו"ט) הראשון מ"ט עלו ההר והבאתם עץ וגו' אכבד גירס"ב הראשון דכתיב עלו ההר והבאתם עץ ובנו את הבית וארצה בו ואכבד כתיב חסר ה' הרי אלו ה' דברים. (סו"ב) אש וארון ואורים ותומים ושמן הקודש גירס"ב אש וארון ותומים ושמן המשחה ורוח הקודש (ועי' בפ"מ). (סו"ד) שיוטל גירס"ב שיכול. (סו"ח) כשר מתקינין בגירס"ב גד"ס גרסינן במגילה מן ריש הלכה ועד סופה ועוד היא בכפורים (וכל זה מוקף). מתקינין גירס"ב ומתקנין. (סו"ג) קדושת גירס"ב מצות. כשר גירס"ב אינו ראוי. (סו"ס) פסולה גירס"ב. כשרה (ועיין בפ"מ).

ככר לאדי כל מדרש ומדרש בעניינו כצ"ל: אם תאמר ככר קדמה פרשת מלך הייתי אומר על העלם כצ"ל:

תורה אור

נישמעינה מן הדא *מעשה בבן אלם מציפורים שאירע קרי בכהן גדול ביום הכיפורים ונכנס בן אלם ושימש תחתיו יצא ואמר למלך פר ואיל הקריבים היום משל מי הן קריבין משלי או משל כהן גדול וידע המלך מהו שואלו אמר לו לא דייך ששימשת שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם וידע בן אלם שהוסע מכהונה גדולה. מעשה בשמעון בן *קמחית שיצא לטייל עם המלך ערב יום הכיפורים עם חשיכה ונתזה צינורת של רוק מפיו על בגדו וטימאתו ונכנס יהודה אחיו ושימש תחתיו אותו היום ראה אימן שני בנים כהנים גדולים. שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה שלחו ואמרו לקמחית מה מעשים טובים יש בידיך אמרה להן יבוא עלי אם ראו קורות ביתי שערות ראשי ואימרת חלוקי מימיי אמרין כל קמחייא קמחין וקימחא דקימחית סולת קראו עליה הפסוק הזה °כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה. יכול לא יהא משוח מלחמה מפני עשירית האיפה שלו ת"ל °תחתיו מבניו את שבנו עומד תחתיו מביא עשירית האיפה ואת שאין בנו עומד תחתיו אינו מביא עשירית האיפה *ומניין למשוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו ת"ל °שבעת ימים ילבשם הכהן וגו' את שהוא בא אל אוהל מועד לשרת בקודש בנו עומד תחתיו ואת [א]שאינו בא אל אוהל מועד לשרת בקודש אין בנו עומד תחתיו. ומניין שהוא מתמנה להיות כהן גדול °פינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים ה' עמו. רבי יוסי כד הוה בעי מקנתרה לרבי לעזר בי רבי יוסי הוה א"ל לפנים עמו. בימי זמרי מיחה ובימי פלגש בגבעה לא מיחה. ומניין שהיה עובד בשמונה רבי בא בר חייה בשם רבי יוחנן °ובגדי הקודש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו מה ת"ל אחריו לגדולה של אחריו. ומניין שהוא *נשאל בשמונה רבי ירמיה רבי אימי בשם רבי יוחנן ובגדי הקודש אשר לאהרן יהיו לבניו ומה ת"ל אחריו לקדושה של אחריו. בכמה הוא נשאל אייתיהו רב הושעיה מתניתא דבר קפרא מדרומה ותנא אינו עובד לו בד' של כהן *הדיוט ולא בשמונה של כהן גדול. אמר רבי בא בדין הוה שיהא עובד בארבעה ולמה אמרו אינו עובד שלא יהו אומרין ראינו כהן הדיוט פעמים שהוא עובד בשמונה ככהן גדול. אמר רבי יונה ולא בפנים הוא עובד. והלא בחוץ הוא נשאל וטועין דבר מבפנים לבחוץ. וכי רבי טרפון רבן של כל ישראל לא טעה בין תקיעת הקהל לתקיעת קרבן דכתיב * °ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות תמימים לא בעלי מומין דברי רבי עקיבה אמר לו רבי טרפון אקפח את בניי אם לא ראיתי שמעון אחי אימא חיגר באחת מרגליו ועומד בעזרה וחצוצרתו בידו ותוקע. אמר לו רבי עקיבה שמא לא ראיתו אלא בשעת הקהל ואני אומר בשעת קרבן אמר לו ר' טרפון ואקפח את בניי שלא הטיתה ימין ושמאל אני הוא ששמעתי ולא היה לי לפרש ואתה דורש ומסכים שמועה הא כל הפורש ממך כפורש מחייו. °וכפר הכהן אשר ימשח אותו מה ת"ל לפי שכל הפרשה נאמרה באהרן אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מניין ת"ל ואשר ימלא את ידו. ומניין לרבות אחר הנתמנה ת"ל וכפר הכהן במה הוא מתמנה רבנן דקיסרין בשם רבי חייה בר יוסף בפה אמר רבי זעירא הדא אמרה שממנין זקנים בפה אמר רבי חייה בר אדא מתניתא אמרה כן *חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר ונעשך אב ב"ד לישראל.

הוא

נשמעינה מן הדא. דתני בתוספתא פ"ק דיומא: בבן אלס מציפורי וכו'. פר ושעיר שקרבו היום משל מי. וכן הוא שם וביומא ובמגילה: וידע המלך מהו שואלו. שדעתו היה שישאר הוא בכהונה גדולה ומשלו הן קריבין: לא דייך ששימשת שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם. ומסיים בתוספתא אלא שאתה מבקש ליטול לך כהונה גדולה וידע בן אלס שהוסע מכהונה גדולה אלמא דמשל כ"ג הן קריבין ולא משל זה העובד לפי שעה: כל קמחייא קמחין. הכל טוחין קמח וקמח של קימחית היא סולת כלומר אע"פ שכמה וכמה נשים נזהרין בזה מעשיה של קמחית היא רצויה ביותר וזכתה לכל זה: כל כבודה וגו'. אם היא בת מלך פנימה זוכה למשבצות זהב ללבוש של בניה: יכול יהא משוח מלחמה מביא עשירית האיפה משלו. כצ"ל וכן הוא שם וסיפא דברייתא דת"כ היא דלעיל. יכול שאני מרבה אף משוח מלחמה: ת"ל והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה וגו': את שהוא בא אל אהל מועד. כלומר שהוא ממונה לכך לעבוד עבודה בשמנה בגדים: ומניי. למשוח מלחמה שהוא מתמנה להיות כ"ג שנאמר פינחס בן אלעזר נגיד היה וגו' זה כ"ג והוא היה משוח מלחמה בתחילה כדכתיב אותם ואת פינחס: כד הוה בעי למקנתרה לר"א בר' יוסי. היה אומר לו זה כוונת הפסוק דכתיב לפנים ה' עמו משמע אבל עכשיו לא כמלפנים לפי שבימי זמרי מיחה ומסר נפשו על הדבר ובימי פילגש בגבעה לא מיחה שלא מסר נפשו למחות בבני גבעה במעשיהם שהיו רגילים וע"י כך אירע המעשה שהיה וכלומר שהיה מקנתרו ג"כ על מה שלא עשה איזה הנהגה בענין למחות ביד עוברי עבירה כפי אשר היה עושה מקדם ואמר לו כן ראה מה כתוב בפנחס על כך: ומנין שהיה. משוח מלחמ' עובד בשמנה: לגדולה של אחריו. דאחרי כ"ג משוח מלחמה הוא לגדולה: מנין שהוא נשאל בשמו' וכו'. וחסר כאן וכצ"ל כמו שהוא ביומא ומגילה א"ל ר' יונה עמך הייתי לא אמר עובד אלא נשאל ובמה נשאל אייתי רב הושעיא מתניתא דבר קפרא מן דרומא ותנא אינו עובד וכו'. כלומר דלא אמרו אלא בכמה בגדים הוא נשאל באורים ותומים בשמונה בגדים של כה"ג הוא לובש בשעה שנשאל מן המלך כשיוצא למלחמ' אבל עובד אינו לא בארבעה של שאר כהן הדיוט ולא בשמנה של כהן גדול: שלא יאמרו ראינו כהן גדול פעמים עובד בארבעה ופעמים בשמנה. כן הוא שם כלומר שהרי לפעמים נשאל הוא בשמנה: וטועין. וכי טועין מדבר שלפנים לדבר שהוא בלחוץ והשיב לו וכי רבי טרפון רבן של כל ישראל לא טעה וכו' כדלקמן וה"נ יש לך שיהו טועין בדבר כשרואין אותו מלובש בשמנה בגדים יאמרו שעבד בפנים בהן: ובני אהרן יתקעו בחצוצרות וגו' על עולותיכם ועל שלמיכם וגו' תמימין תוקעין על הקרבן ולא בעלי מומין. ברייתא היא בספרי רבי טרפון אומר בין תמימים בין בעלי מומין אמר לו ר' טרפון וכו': שמא לא ראיתו אלא בשעת הקהל. ובספרי גרים שמא בראש השנה וביום הכיפורים ביובל וכו' וגי' דהכא נראית והכי הוא משמע בתוספתא דסוטה פ"ז: וכפר הכהן וגו'. ברייתא היא בת"כ פרשת אחרי מות מה ת"ל אשר ימשח ואשר ימלא את ידו: וה"ג שם לפי שכל הפרשה נאמרה באהרן אין לי אלא אהרן עצמו מנין לרבות כהן אחר ת"ל אשר ימשח אותו אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין ת"ל ואשר ימלא את ידו מנין לרבות כהן אחר המתמנה ת"ל וכפר הכהן כהן אחר המתמנה תחת הראשון אם אירע בו פסול ולימד שכולן כשרין לעבודת יה"כ: במה הוא מתמנה. זה האחר: בפה. כשאומרין לו לך עבוד תחתיו וא"צ חינוך אחר: מתניתא אמרה כן. שממנים זקנים בפה כדתנן בפרק ה' דעדיות שאמרו לו לעקביא בן מהללאל חזור בך וכו' ונעשך אב ב"ד לישראל:

הוא

עין משפט נר מצוה
כד
א מיי' פ"ד מכלי המקדש הכ"א

מסורת הש"ס
(תוספתא דיומא פ"ק)
יומא מז ע"א
שם עג ע"ב
שם עג ע"א
שם
במדבר י' (ספרי פ' בהעלותך)
ויקרא טז
(עדיות פ"ה מ"ו)
תהלים מה
ויקרא ו
שמות כט
דה"א ט
שמות כט

מראה הפנים

בבמה הוא נשאל. כמו שהכתתי הגי' דיומא ודמגילה בפנים והכי הוי המסקנא כבבלי יומא דף ע"ג ע"א דנשאל בכן איתמר אבל עובד הוא בארבעה ככהן הדיוט כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' כלי המקדש הלכה כ"א ודלא כר' הושעיה דהכא כהא:

שמא לא ראיתו אלא בשעת הקהל. והכי איתא בתוספתא פ"ו דסוטה בשעת הקהל בימים של עץ שהיו עומדים לו בעזרה והוא יושב עליה וכו' אותו היום כהנים עומדים בגדרים ובפרצות ובאולרות של זהב בידיהם ותוקעין ומריעין ותוקעין כל כהן שאין בידו חצוצרות אומרין דומה זה שאינו כהן שכר גדול היה לאנשי ירושלים שמכירין הצוצרות בדינר זהב בו ביום ראה ר' טרפון חיגר עומד ומריע בחצוצרות משם אמר חיגר תוקע במקדש וידוע דהלכה כר"ע ור' טרפון ג"כ הודה לו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג מכלי המקדש הל' ה' בימי המועדות טלם וכר"ח היו הכהנים תוקעים בחצוצרות בשעת הקרבן והכהנים תמימין וכשרים קאמר:

והוא

שנויי נוסחאות (שו"ד) משלי כד"ו משלו. (שו"י) בגדו כד"ו בגדיו. (שו"א) בנים כד"ו בניה. (שול"ג) מה ת"ל כד"ו ומה ת"ל. (שו"מ) הוה כד"ו היה. (שונ"ג) דנתמנה כד"ו המתמנה.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (שו"ג) תחתיו יצא גירס"ב תחתיו בכהונה כשיצא אמר למלך. פר ואיל גירס"ב פר ושעיר. (ש"ז) שהוסע גירס"ב שהוסר. (שו"ח) המלך ערב יום הכפורים גירס"ב עם מלך ערבי ערב יום הכפורים. (שוי"ז) ראה גירס"ב ראתה. (שי"ד) הכהן וגו' גירס"ב הכהן תחתיו מבניו. (שו"ז) גדול פינחס גירס"ב גדול דכתיב פינחס. (שו"ל) לפני עמו גירס"ב לפנים ה' עמו. (שול"ב) בשמונה רבי בא גירס"ב בשמונה אמר ר' בא. (שול"ה) אימי גירס"ב חייא. (שול"ו) לבניו ומה גירס"ב לבניו אחריו ומה. (שול"ט) לו בטעות וגירס"ב מתוקן לא. (שו"מ) הוה גירס"ב היה. (שומ"ט) וחצוצרתו גירס"ב וחצוצרות. (שו"א) ומסבים שמועה גירס"ב ומסכים על השמועה. (שונ"ב) הפרשה נאמרה גירס"ב הפרשה כולה נאמרה. אין לי אלא משוח בשמן גירס"ב אין לי אלא אהרן עצמו מניין לרבות כהן אחר ת"ל אשר ימשח אותו אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בבגדים. (שונ"ג) לרבות אחר הנתמנה גירס"ב לרבות כהן אחר. (שונ"ד) אמרה גירס"ב אמרת זקן. (שונ"ה) אב ב"ד לישראל גירס"ב אב"ד על כל ישראל.

בכר לאדן יכול לא יהא משיח מביא עשירית האיפה שלו תלמוד לומר תחתיו כצ"ל: בבמה הוא נשאל אייתי רב הושעיא מתניתא דבר קפרא כצ"ל: **אני** הוא שראיתי את המעשה ושכחתי ולא היה לי לפרש וכו' ומסכים לשמועה כצ"ל:

מסורת הש"ס

(ת"כ פ' אמור) (יבמות פ"ו) יבמות נט (תרומות פ"ח) גיטין נה כות יא ע"ב וב"ב יומא דף מג ע"ב (מ"ק פ"ג סנהדרין פ"ב) הוריות יב ע"ב שם וב"ב יומא יג ע"ב

תורה אור

ויקרא כא

הוא לא המלך הוא לא הנשיא והוא לרבות כהן משוח מלחמה. אשה בבתוליה יקח פרט [א] לבוגרת שכלו בתוליה. *רבי לעזר ור' שמעון מכשירין *בבוגרת. *רבי יצחק שאל אף בשאר כל הדברים כן קומץ ואחר מקטיר ומקבל ואחר זורק. שורף ואחר יזה רבי יעקב בר אידי בשם רבי יצחק עשו אותה חטאת גזולה שלא *נודעה לרבים הדא אמרה קומץ ואחר מקטיר מקבל ואחר זורק שורף ואחר יזה. רבי ברכיה ר' יעקב בר אידי רבי יצחק שאל היה עומד *ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה מה עבד לה. שמת ויחזור הרוצח למקומו או יעשה כמו שנגמר דינו בלא כהן גדול ואל יצא משם לעולם:

הלכה ג מתני' [ב] כהן גדול פורם מלמטן וההדיוט מלמעלן

*כהן גדול מקריב [ג] אונן ואינו [ד] אוכל [ה] וההדיוט לא מקריב ולא אוכל:

גמ' *רבי לעזר בשם כהנא למעלן למעלן מקנה שפה למטן למטן מקנה שפה ר' יוחנן אמר *למטן [ו] ממש. ר' יוחנן סליק למבקריה לר' חנינה כד הוה גו איסטרטא שמע דדמך שלח ואייתי מנוי טבייא דשובתא ובזעון. רבי יוחנן פליג על דרבי יהודה תרתין. ואתייא ר' לעזר בשם כהנא כרבי יודה אין כרבי יודה לא יפרום כל עיקר לא אתייא דא אלא על אביו ועל אמו כדברי ר"מ דתני על כל *המתים אינו מבדיל קנה שפה אלא [ז] על אביו ועל אמו כדברי ר"מ רבי יודה אומר כל קרע שאינו מבדיל קנה שפה הרי זה קרע של תפלות. מאי כדון אומר הוא בכהן גדול שיהא מבדל קנה שפה כהן *גדול [ח] מקריב אונן ולא אוכל [ט] דברי רבי מאיר רבי יודה אומר כל אותו היום רבי שמעון אומר גומר כל העבודה שבידו ובא לו. בין רבי מאיר לרבי שמעון חדא בין רבי יודה לרבי שמעון חדא בין רבי מאיר לרבי יודה הכנסה רבי יעקב בר דסיי מפשק בניהון רבי מאיר אומר היה בפנים יוצא היה בחוץ לא היה נכנס ר' יודה אומר היה בפנים היה יוצא היה בחוץ לא היה נכנס רבי שמעון אומר גומר את כל העבודה שבידו ובא לו. רבי יוסי בי רבי בון בשם רב חונא מתניתא דרבי שמעון °ומן המקדש לא יצא עמהן אינו יוצא. יוצא הוא אחריהן אלא הן נכנסין והוא יוצא הן נכנסין והוא נגלה ויוצא אחריהן עד פתח העיר דברי רבי מאיר רבי יודה אומר אינו יוצא מן המקדש כתיב ומן המקדש לא יצא למד אלא לא יצא יצא לא היה חוזר. רבי אבהו בשם רבי לעזר אין אנינה אלא למת בלבד דכתיב °ואנו ואבלו פתחיה התיב רבי חייה בר אדא והכתיב °ואנו הדייגים ואבלו כל משליכי ביאר חכה אמר רבי חנינה מתניתא *אין אנינה טמאה אלא למת בלבד או זו היא אנינה משעת מיתה ועד שעת [י] *קבורה דברי רבי והכמים אומרים כל אותו היום. אשכחת אמר קולת וחומרת על דרבי קולת וחומרת על דרבנן מה מפקה מביניהון מת ונקבר בשעתו על דעתיה דרבנן אסור כל אותו היום על דעתיה דרבי אינו אסור אלא אותה השעה בלבד. מת ונקבר לאחר שלשה ימים על דעתיה דרבנן אסור כל אותו היום על דעתיה דרבי אסור עד שלשה ימים אתא רבי אבהו בשם ר' יוחנן רב חסדא תריהון אמרין מודה

יבמות יג (פסחים פ"ח) זבחים ק ע"ב ישעיה יט

פני משה

הוא לא המלך. על מתני' קאי דקתני שמצווין על הבתולה ובריתא היא בת"כ והוא אשה בבתוליה יקח הוא למיעוט להמלך שאינו מצווה על הבתולה: הוא לא הנזיר. גרסינן הם ומשום דמוזהר על הטומאה כדין כ"ג הוציאו הכתוב מכלל דין זה: והוא לרבות כהן משוח מלחמה. שמצווה על הבתולה: בבתוליה וכו'. כדפליגי בפ"ו דיבמות: ר' יצחק שאל אף בשאר כל הדברים כן. ברפ"ח דתרומות גרסינן להא והתם קאי על מתני' דקתני היה עומד ומקריב קרבנות ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"א אומר כל הקרבנות שהקריב ע"ג המזבח פסולין ור' יהושע מכשיר ובעי התם אם אף בשאר כל הדברים כן וכלומר דהם אמרי' אפי' הוא באמצע העבודה נמי דינא הכי דלכל הדברים עשו אותו כמו שהוא כהן כשר הואיל והתחיל בכשרות כדקתני ואזיל ואיידי דאיירי הכא בכהן שעבר דדמיא להא נקט לה הכא: קומץ ואח"כ מקטיר. כלומר אם קמץ את המנחה ונודע שהוא פסול אם אעפ"כ מקטיר אח"כ הואיל ועדיין לא נפסל בב"ד וכן במקבל את הדם ונודע שהוא פסול אם אח"כ זורק: שורף. כמו עורף כלומר בקרבן העוף שמולק מן העורף ואם ערף ונודע שהוא פסול אם אח"כ יזה דמו: ר' יעקב בר אידי בשם ר' יצחק. וגרסינן בתרומות הכי מן מה דתני עשו אותה חטאת גזולה שלא נודעה לרבים. כלומר ממה דתנינן בברייתא עלה דעשו להאי דינא כהן שעומד ומקריב ונודע שהוא פסול כדין חטאת הגזולה שלא נודעה לרבים דתנן בפ"ה דגיטין דמכפרת מפני תיקון המזבח ואע"פ שנודעה אח"כ שגזולה הוא אפ"ה מכפרת הואיל ובתחילת הקרבתה לא נודעה לרבים וה"נ כן הוא דש"מ דקומץ ואח"כ מקטיר וכו' דהכא כיון דלא נודע עדיין לרבים שלא נפסל בב"ד הוא גומר הוא הקרבתו והכי קאמר התם בהדיא לר' יהושע: ר' יצחק שאל היה עומד וכו' או בן חלוצה מה את עבד לה. לענין החזרת הרוצח דתנן בפ"ב דמכות דאם משנגמר דינו מת כ"ג אינו גולה ואם נגמר דינו בלא כ"ג אינו יוצא משם לעולם ואם נגמר דינו של זה ונמצא כ"ג שהוא בן גרושה או בן חלוצה מהו דינו אם כמו שמת הוא דעד השתא מחזקינן ליה בכהן כשר ונמצא שאינו כהן ואינו גולה או דילמא בטלה כהונתו דאיגלאי מילתא למפרע דלאו כהן הוה והרי הוא כמי שנגמר דינו בלא כ"ג ואל יצא משם לעולם:

הלכה ג מתני' כהן גדול פורם מלמטה. אם מת לו מת שחייב לקרוע עליו קורע למטה בכנף בגדו הסמוך לרגליו כדפרישית לעיל דהא דכתיב ובגדיו לא יפרום שאינו פורם כשאר כל אדם: וההדיוט מלמעלה. כנגד החזה סמוך לכתף כשאר העם: כ"ג מקריב אונן. מי שמת לו מת א' משבעה קרובים שחייב להתאבל עליו דדינו דיום המיתה כולו בין נקבר ובין לא נקבר המת הוי אונן דאורייתא ומיום המיתה ואילך כל זמן שלא נקבר המת הוא אונן דרבנן ויום הקבורה הוא אונן דרבנן כל אותו היום ואפי' לאחר קבורה ומשנקבר המת ביום הראשון של מיתה כל לילה שלאחריו הוי אונן דרבנן ואם הוא כ"ג מקריב קרבנות כשהוא אונן אבל אינו אוכל מן הקדשים שכן מצינו באהרן ביום שמתו נדב ואביהוא אמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' על האכילה היה מקפיד ולא על הקרבה ודוקא אהרן שהוא כ"ג אבל בניו שהיו כהנים הדיוטים אסורין באותו היום בין להקריב בין לאכול כדילפינן מדאמר הן הקריבו וכי הן הקריבו אני הוא שהקרבתי:

גמ' ר' לעזר בשם כהנא וכו'. כל הסוגיא עד סוף הלכה גרסינן לה לעיל ברפ"ב דסנהדרין ושם תמצא מבואר עם הגי' וכל השייך להאי ענינא עיין עליו:

כל

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פי"ז מאסורי ביאה הי"ג

כו
ב מיי' פ"ס מהלכות כלי המקדש הל"ו ופ"ז מהל' אבל הלכה י ופ"ח שם הל"א

כז
ג מיי' פ"ב מהלכות ביאת המקדש הל"ו

כח
ד מיי' שם הלכה ח

כט
ה מיי' שם הלכה ז

ל
ו מיי' פ"ס מכלי מקדש הלכה ז ופ"ח מאבל הל' א'

לא
ז מיי' פ"ח מאבל הל"ו סמ"ג עשין מדברי סופרים ב טוש"ע יו"ד סי' שמ סעיף יב

לב
ח ט י מיי' פ"ב מביאת מקדש הל' ו והלכה ח

לג
כ מיי' שם הל' ט ופ"ב מאבל הל' ז טוש"ע יו"ד סי' שמא סעיף ה

מראה הפנים

והוא לרבות כהן משוח מלחמה. והכי קאמר התם בפרקין שמצווה על הבתולה ואסור באלמנה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בריש פ"ז מהל' א"ב. וכן הדין בכהן שעבר מחמת מום או כיוצא בו מחמת זקנה כדמסיק התם וכך הם דברי הרמב"ם בפרק ע"ו מהגגות הל' ז' ומה שתמה הלח"מ כאן ל"ק כלל דברי הרמב"ם על פר. העלם דבר קאי שאפי' בעבר מחמת מום נוהג בו והא דכתב לפי שאין בין כהן וכו' ר"ל מפני שכל הדינים השייכי' בכהן המשמש נוהגים גם בכהן שעבר מלבד פר יוה"כ ועשירית האיפה וא"כ גם בזה הכהן שעבר מחמת מום נוהג בו מה דשייך ביה והיינו שמביא פר העלם דבר על שגגתו:

מה את עביד לה שמת ויחזור הרוצח למקומו וכו'. הכא לא מייתי הפשיטות ובתרומות מסיק מהברייתא דהוה שנמצא הסר דפליגי ר"ט ור"ע כדמייתי לה בבבלי סוף פ"ג דקידושין וקאמר זאת אומרת היה עומד ומקריב ונודע שהוא בן גרושה וכן חלוצה שעבודתו כשירה עד שיפסל בב"ד וכלומר שהרי הכל מודים שאם היינו מדמין מקוה לכהן היתה כשירה למפרע כמו כהן שנמצא בן גרושה דלא פליג ר"ע אלא משום דאל יוכית כהן שאין פיסולו בגופו וא"כ ש"מ דלמפרע כהן כשר הוא לכל מילי עד שיפסל בב"ד. וזהו כמ"ד בבבלי מכות דף י"א ע"ב כדין הרוצח דכמתה כהונה דיינינן ליה והרמב"ם ז"ל פסק בפ"ז מהל' רוצח הל' י"ב כמ"ד בטלה כהונה ומ"ש הכ"מ שם דהכי משתמע בירושלמי דתרומות לכאורה איפכא הוא דמשתמע מהתם אלא עיקר טעמו של הרמב"ם משום דלשיטתיה אזיל שכתב בפ"ו מהל' ביאת המקדש הטעם דבנמצא חלל דעבודתו כשירה כהכוה דמוא"ל התם דיליף מברך ה' חילו וכמה שכתבתי מזה ברפ"ד דסוטה דהא דלא הביא מקרא שקודם בתורה והיתה לו ולזרעו וגו' וכדדרים

שנויי נוסחאות (סול"ז) בפנים יוצא כד"ו בפנים היה יוצא. (סומ"ז) ואנו ואבלו (ישעיה ג').

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"ה) **הוא לא המלך** ירס"ב **מתני' הלכה ד'** זה וזה שוין בעבודת יוה"כ וכו' הוא לא המלך. (סו"ו) **ואח"כ מזה**. (סו"ח) **ואח"כ מקטיר** כו' **ואח"כ זורק** כו' **ואח"כ מזה**. (סוי"ג) מה את עבד ליה במי שמת **ומחזיר הרוצח**. (סוט"ו) **מלמטה** כו' **מלמעלה** (בכל הענין). (סוי"ט) **מקמי** (וכן לקמן). (סו"כ) **למטה מטה ממש**. (סול"ג) **גומר את כל**. (סול"ו) **בר דמי מפסיק**. (סול"ז) **בפנים היה יוצא**.

ככר לאדן

הוא לא המלך וכו' קרא דוהוא אשה בבתוליה קדריש וקאי אמתני' דקתני ומצווה על הבתולה: **ר' יעקב בר אידי בשם רבי יצחק עשו** אותה כחטאת גזולה שלא נודעה לרבים שהיא מכפרת הדא אמרה קומץ ואחר מקטיר מקבל ואחר זורק וכו' כצ"ל: **בן חלוצה מה את עבד לה כמי שמת וכו' כצ"ל: ר' יעקב בר דסיי מפסק ביניהון כצ"ל:**

גליון אפרים

רבי יצחק שאל אף בשאר כל הדברים כן קומץ ואחר מקטיר כו'. הגירסא דהכא עיקרית ולא כהגירסא בתרומות ואח"כ ומיבעי ליה אם קמץ ונודע שהוא ב"ג וב"ח אם אחר גומר ההקטרה אי אמרינן שדוקא כשנודע שהוא ב"ג וב"ח כשנגמרה גם ההקטרה עבודתו כשרה אבל אם נודע קודם לא יקטיר והבעלים מביאים מנחה אחרת. וכן שואל בקבל הדם ונודע אם אחר זורק. וכן שואל אם שרף פרה אדומה ונודע אם אחר גומר ההזיות שבפרה או שהיא פסולה. וכבר כתבתי כן בספרי זבחי אפרים בזבחים מ"ז ע"א: **מה את עביד לה כמי שהוא מת** כו' כצ"ל. כמו שהגירסא בתרומות: **מאי כדון אומר הוא בכ"ג שיהא מבדיל** צ"ל **אומר הוא בכ"ג שאינו מבדיל** כמו שהגירסא בסוף מ"ק וכן צ"ל בסנהדרין: **ר' יעקב בר דסיי מפסיק ביניהון** כו'. עמ"ש בסנהדרין:

מודה רבי לחכמים שאינו אסור אלא אותו היום בלבד כהדא דתני רבי אומר *תדע לך שאין אנינות לילה תורה שהרי אמרו אונן [א] טובל ואוכל פסחו לערב. והרי אמרו אנינות היום תורה ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' הונא תיפתר בשנקבר עם דימדומי החמה ולית שמע מינה כלום :

הלכה ד מתני'

*כל [י] התדיר מחבירו קודם את חבירו וכל [ג] המקודש מחבירו קודם את חבירו פר המשיח ופר העדה עומדין פר [ד] המשיח קודם לפר העדה בכל מעשיו [ה] *האיש קודם האשה להחיות ולהשיב אבידה [ו] והאשה קודמת לאיש לכסות [ז] ולהוציאה מבית השבי בזמן ששניהן [ח] עומדין בקלקלה האיש קודם לאשה : גמ' לפי שזה מכפר וזה מכפר. מוטב שיקדום *המכפר למתכפר כמה דכתיב °וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל. (ויקרא טז) נדבת משיח ונדבת נשיא נדבת משיח קודמת נדבת ציבור ונדבת נשיא נדבת נשיא קודמת. נדבת משיח ונדבת ציבור מי קודם נישמעינה מן הדא נדבת משיח ושעירי עבודה זרה עומדין שעירי ע"ז קודמין מפני שדמן נכנס לפנים לא מר אלא שדמן נכנס לפנים הדא אמרה נדבת משיח ונדבת ציבור נדבת משיח קודמת. היה שם פר ע"ז ושעיר הבא עמו וחטאת אחרת פר קודם לשעיר ושעיר קודם לחטאת אחרת וחטאת אחרת קודמת לפר היך עבידא א"ר יוסי מכיון שהשעיר מחוסר זמן לפר כמי שקדמו פר וחטאת אחרת קודמת לפר. ופר של ע"ז קודם לשעיר הבא עמו מפני שקדמו במקרא. ר' שמואל אחוי דר' ברכיה בעי מעתה של ראש חדש יקדום לשעיר הבא עמו מפני שקדמו א"ר בא מרי לית יכיל חטאת דידיה חסר °על עולת התמיד יעשה ונסכו סמכו לעולת התמיד. (במדבר כח) קרבן איש וקרבן אשה קרבן איש [ט] קודם הדא דת מר בשהיו שניהן שוין אבל אם היה זה פר וזה גדי כהיא דמר ר' פינחס בשם רבי הושעיה ועבד מביא פר ורבו מביא פר עבד קודם לרבו דתנינן תמן פר משיח ופר עדה עומדים פר משיח קודם לפר עדה לכל מעשיו. מעשה בי ר' אליעזר ורבי יהושע *ור' עקיבה שעלו לחולת אנטוכיא על עסק מגבת חכמים והוה תמן חד אבא יהודה עביד מצוה בעין טובה פעם אחת ירד מנכסיו וראה רבותינו ונתייאש מהן עלה לו לביתו ופניו חולניות אמרה לו אשתו מפני מה פניך חולניות אמר לה רבותינו כאן ואיני יודע מה אעשה אשתו שהיתה צדקת ממנו אמרה לו נשתיירה לך שדה אחת לך ומכור חצייה ותן להן הלך ועשה כן ובא אצל רבותינו ונתן להן ונתפללו עליו רבותינו אמרו לו אבא יהודה הקב"ה ימלא חסרונותיך עם כשהלכו להם ירד לחרוש בתוך חצי שדהו עם כשהוא חורש בתוך חצי שדהו שקעה פרתו ונשברה ירד להעלותה והאיר הקב"ה עיניו ומצא סימא אמר לטובתי נשברה רגל פרתי.

ובהדורת

הלכה ד מתני' כל התדיר מחבירו קודם את חבירו. דאמר קרא מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד מכדי כתיב מלבד עולת הבקר העשויה כבר משמע ושמעינן דתמידין קודמין למוספין אשר לעולת התמיד למה לי פשיטא דעולת הבקר עולת התמיד היא אלא תלה לך טעם הקדמתו בתדירו' כדי שתלמוד לשאר תדירין שיקדמו : וכל המקודש מחבירו. שיש בו צד רבוי קדושה ממנו : פר המשיח קודם. כדאמרינן בגמרא הואיל ומשיח מכפר ועדה מכפרת בדין הוא שיקדים מכפר למתכפר : האיש קודם. לאשה שהוא מקודש ממנה שהאיש חייב בכל המצות והאשה אינה חייבת במצות עשה שהזמן גרמא : לכסות. וה"ה להאכיל לפי שבושתה מרובה משל איש : לקלקלה. לביאה ולמשכב זכור : האיש קודם לאשה. שזו דרכה בכך ואין האיש דרכו בכך : גמ' לפי שזה מכפר וזה מתכפר. כצ"ל וכדפרישית במתני' והכי הוא בתוספתא פ"ב : נדבת משיח קודמת. כיון שזה יחיד וזה יחיד ויש למשיח קדימה בחובה שהוא מכפר לפיכך בדין הוא שתהא גם נדבתו קודמת : נדבת ציבור ונדבת נשיא נדבת נשיא קודמת. לפי שהוא מלך ונדבת ציבור קרי לה לעולת קיץ המזבח שבאה מן הנדבה : נדבת משיח ונדבת ציבור מי קודם. מי נימא דדוקא פרו תנן דקודם לפי שהוא מכפר אבל בנדבה הציבור קודמין או לא : נישמעינה מן הדא. ברייתא דתנינן נדבת משיח ושעירי עבודה זרה. של ציבור עומדין שעירי עבודה זרה קודמין לפי שדמן נכנס לפנים אבל נדבת משיח הרי הוא כשאר נדבה ואין דמו נכנס לפנים ולא אמר טעמא אלא מפני שדמן נכנס לפנים הא לאו הכי לעולם של משיח קודמת הדא אמרה וכו' : היו שם פר ע"ז ושעיר הבא עמו. עומדין ועוד חטאת אחרת מהו : פר קודם לשעיר. כלומר הרי מן הדין שהפר של ע"ז קודם לשעיר הבא עמו כדאמר לקמן שקדמו במקרא ושעיר של ע"ז קודם להחטאת אחרת מפני שדמו נכנס לפנים והחטאת אחרת בדין שתהא קודמת לפר ע"ז שהוא עולה ואחטאת קודמת בכל מקום לעולה והשתא היך עבידה : אמר רבי יוסי מכיון שהשעיר מחוסר זמן לפר. כלומר שא"א להקריבו קודם הפר שקדמו במקרא : כמי שקדמו פר. א"כ הפר דוחה אותו והשתא הדין עם הפר וחטאת אחרת וא"כ החטאת אחרת קודמת לפר שהוא עולה : פר של ע"ז. אע"פ שהוא עולה קודם לשעיר הבא עמו מפני שקדמו הכתוב במקרא : מעתה של ר"ח. פרים של ר"ח שהן ג"כ כתובים קודם במקרא יקדמו נמי לשעיר החטאת וה"ה בכל שעירי הרגלים שהן מאוחרין במקרא אלא דר"ח קמא הוא נקטיה והא אנן קי"ל דחטאת קודמת לעולה כדתנן בפ"י דזבחים : לית יכיל. אין אתה יכול ללמוד מכאן לפרים ושעיר של ר"ח דלא דמי דחטאת דידיה חסר. חטאת של ע"ז חסר כתיב בתורה ושעיר עזים אחד לחטת חסר אל"ף ללמד דאין דינו כשאר חטאת להקדימו להעולה הבאה עמה : על עולת. אבל בשל ר"ח כתיב ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עולת התמיד יעשה ונסכו סמכו הכתוב לעולת התמיד שיעשה אחריו קודם לעולות הפרים עמו למוספין : הדא דתימר כשהיו שניהן שוין. שניהן פרים או שניהן כבשים אבל אם היה קרבן אשה חשוב שזה פר וקרבן האיש גדי שלה קודם : כהאי דאמר ר' פנחס אם עבד מביא פר ורבו מביא שעיר. כצ"ל. של עבד קודם הוא לרבו : דתנינן תמן. כלומר דלא תנינן במתני' אלא פר משיח ופר עדה עומדים ששניהן שוין הן ובהא אמרו פר המשיח קודם : מעשה וכו'. איידי דאיירי במתני' בענין גבייה לכסות ולהוציא מבית השבי נקט להני עובדי : מגבת חכמים. לצורך גבייה בשביל פרנסת החכמים : ונתייאש. הטמין עצמו מהן מפני הבושה :

ובהדורת

עין משפט נר מצוה

לד
א מיי' פ"ו מקרבן פסח הלכה ט

לה
ב ג מיי' פ"ט מהל' תמידין ומוספין הל' ב

לו
ד מיי' שם הלכה ז

לז
ה טוש"ע יו"ד סי' רנב סעיף ח בהג"ה

לח
ו מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל' ז סמ"ג עשין קסב טוש"ע יו"ד סי' רנא סעיף ח

לט
ז ח מיי' וסמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' רנב ס"ח

מ
ט מיי' פ"ט מתמידין הל' יו"ד

מסורת הש"ס

זבחים לט ע"ב

תו"כ פ' אמור

כתובות כו ע"א ע"ש

הוריות יג

ויקר' רבה פ"ה

מראה הפנים

וכדדרים שמואל מפום דהכיא דרשה מיפרכס דזרעו לא מישתמע אלא כשר כקושית התוס' התם ומה שתירצו שם נסתר מהסיא דמבואר כהדיא בהאי תלמודא בסוטה שם והבתא דעיקר דרשה מככך ד' אילו הוא לא משתמע אלא עבודה וכדקאמר הב"ם במכות דע"כ לא מכביר ר' יהושע התם אלא מפום דכתיב ככך וגו' ופעל ידיו תרצה אבל הכא אפי' ר' יהושע מודה דבטלה כשונה :

נדבת ציבור ונדבת נשיא נדבת נשיא קודמת. הכא קאמר לה בפשיטות דקרבן הנשיא קודם לקרבן ציבור ופליג אש"ם דילן דקאמר בהדיא דף י"ג ע"א שעיר ע"ז קודם לשעיר נשיא האי ציבור והאי יחיד והיינו טעמא כחובה והיינו טעמא בנדבה דאין הביכות הנשיא להקדימו אלא לפני קרבן יחיד אחר כדאמר התם. וכן הא דקאמר הכא דגם לענין קרבן נדבה של משיח קודם לשל ציבור אינו מתבאר מהתם דלא אמר אלא בפר ומטעמא דיקדים המכפר למתכפר וכן הרמב"ם ז"ל לא הזכיר כלום מענין נדבה של מי קודם :

היו שם פר ע"ז וכו' וחטאת אחרת. כעין בעיא זו מלינו בפ' כל התדיר דף צ' ע"ב חטאת העוף ועולת בהמה ומעשר איזו מהן קודם הקדוש חטאת העוף איכא מעשר דקדים ליה ליקדום מעשר איכא עולת בהמה דקדמה ליה תיקדום עולת בהמה איכא חטאת העוף דקדמה לה הכא תרגומו מין זכה עדיף. ויקדים המעשר קודם לחטאת העוף. במערבא אמרי עיילה ביה עולת בהמה בחטאת העוף ואגבהתה ממעשר. והביכות החטאת קודמת. וכהא דאמרו הכא לענין בעיא זו. והרמב"ם ז"ל פסק בפ"ט מהל' תמידין ומוספין בהל' ח' כדאמרי במערבא וא"כ ה"ה לענין דין זה דזה הוא בכלל שאמרו בנין אב לכל חטאת שהיא קודמת לעולה :

לית יכיל חטאת דידיה חסר וכו'. לפי האי טעמא א"כ בכל שעירי הרגלים היה הדין כמו בשל ר"ח דהחטאת שלהן קודמת להעולה שהרי גם בהן כתוב אלל החטאת מלבד עולת הבוקר וגו' מלבד עולת התמיד וכן בקרבנות החג ומיהו כל זה להא דר' בא בר מרי כדאמר נמי שם בפשקין דטעמא דפר עולה דע"ז קודם דלחטת חסר כתיב אבל לרבא דקאמר התם דטעמא דכמשפט כתיב ביה א"כ מפקא מינייהו קרבנות החג כדאמר בפ' כל התדיר שם לרבינא דקאמר טעמיה דרבא והשתא דאתית להכי אפי' תימא בפרים דחג דנמי כמשפט כתיב בהו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שם דקרבנות החג אינו כן אלא קריבין על הסדר :

קרבן איש קודם. בתוספתא פ"י דזבחים מנחת האיש קודמת למנחת האשה וכן הביא הרמב"ם ז"ל שם הל' י'. ולא הביא מהא דמחלק הכא בין שניהן שוין או לא בשוות

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סוי"ו) שמעת. (סוי"ד) לפי שהדין מכפר ודין מתכפר. (סוי"ז) משיח קודמת לנדבת נשיא נדבת נשיא ונדבת צבור נדבת נשיא קודמת. (סו"כ) פר משיח. (סוכ"ח) לא אמרו אלא מפני שדמן. (סו"ל) יקרים. (סול"ג) מפני שקדמו במקרא. א"ר שמואל אמר ר' אבא מרי לית את יביל. (סול"ד) קודם לקרבן אשה הדא דתימא כו' כהדא דמר פנחס בשם הושעיה עבד. (סו"מ) אבא יודן. (סומ"ה) וראה את. (סומ"ח) המקום. (סומ"ט) שקעה רגל פרתו.

גליון אפרים

נדבת משיח ונדבת נשיא נדבת נשיא קודמת כצ"ל. כמו שבארתי בספרי זבחי אפרים בזבחים מ"א ע"ב והסגתי על המה"פ בד"ה נדבת : עבד מביא פר ורבו מביא גדי עבד קודם לרבו דתנינן פר משיח קודם לפר העדה בכל מעשיו. צ"ל שצ"ל וכו'. והכונה לתוספתא בפ"ב דהוריות והיה לו להירו' הגירסא שם כבשה קודמת לשעירה. כהברייתא הסניה בבבלי. והטעם דכבשה קודמת לפי שנתרבתה באליה. וכדאמר שם. ומה"ט כ"ם פר שקודם לגדי שיש יותר ממנו להקרבה:

מסורת הש"ס

תורה אור

ובהדורת רבותינו שאלון עלוי אמרין מה אבא יהודה עביד אמרין מאן יכיל חמי אפוי דאבא יהודה אבא יהודה דתוריי אבא יהודה דגמלוי אבא יהודה דחמרוי. חזר אבא יהודה לכמות שהיה ובא אצל רבותינו ושאל בשלומן אמרין ליה מה אבא יהודה עביד אמר להן עשתה תפילתכם פירות ופירי פירות אמרו לו אף על פי שנתנו אחרים יותר ממך בראשונה אותך כתבנו ראש טימוס נטלוהו והושיבוהו אצלם (משלי יח) וקראו עליו הפסוק הזה °מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחינו. רבי חייה בר בא עביד פסיקא בהין בית מדרשא דטיבריא והוון תמן מן אילין דבר סילני ופסק חדא ליטרא דהב נטלו ר' חייה רבה והושיבו אצלו וקרא עליו הפסוק הזה מתן אדם ירחיב לו וגו'. רבי שמעון בן לקיש עאל לבוצרה והוה תמן חד רבהון רמייא. חס ליה דלא הוה רמאי אלא שהיה מרמה במצוות והוה חמי כמה דציבורא פסק והוא פסיק לקבליה. נטלו רבי שמעון בן לקיש והושיבו אצלו וקרא עליו הפסוק הזה מתן אדם ירחיב לו וגו': האיש קודם לאשה וכו'. עד כדון בשהיה זה להחיות וזה להחיות זה לכסות וזה לכסות הרי שהיה זה להחיות וזה לכסות נישמעינה מן הדא דמר ר' יהושע בן לוי בשם ר' אנטיגנס כסות אשת חבר וחיי עם הארץ כסות אשת הבר קודמת לחיי עם הארץ מפני כבודו של חבר [ז]לא מר אלא כסות אשת חבר בחיי חבר אבל אם היה זה להחיות וזה לכסות אותו שלהחיות קודם. *אבידתו [א] ואבידת אביו שלו קודמת אבידתו ואבידת רבו שלו קודמת (ב"מ פ"ב) (ב"מ לג.) [ב] אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו שלימדו חכמה הביאו לחיי העולם הבא ורבו שלימדו משנה לא רבו שלימדו מקרא אם היה [ג] אביו שקול כרבו אביו קודם מה הועיל אמר רבי יוסי בי רבי בון בשהיה חצי תלמודו מזה וחצי תלמודו מזה. אבידת אביו שחצי תלמודו ממנו ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם אביו הוא שיקדום או עד שיהא כל תלמודו ממנו אבידת רבו שחצי תלמודו הימינו ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם רבו הוא שיקדום או עד שיהא כל תלמודו הימינו. אבידתו ואבידת אמו ואבידת אביו ואבידת רבו שלו קודם לאביו ואביו לאמו ואמו לרבו ולא מתניתא היא האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבידה סברין מימר בשאין רבו שם אתא מימר לך ואפילו רבו שם. הוא ואמו ורבו ואביו עומדים בשבי הוא קודם לאמו ואמו לרבו ורבו לאביו ולא מתניתא היא האשה קודמת לאיש לכסות ולהוציאה מבית השבי סברין מימר בשאין רבו שם אתא מימר לך ואפילו רבו שם. (שם) (תוספתא דב"מ פ"ק מ"ק פ"ג ב"מ שם) *אי זהו רבו *שלימדו חכמה כל שפתח לו תחילה דברי רבי מאיר רבי יודה אומר כל שרוב [ד] תלמודו ממנו רבי יוסי אומר כל שהאיר עיניו במשנתו אתא רבי אבהו בשם רבי יוחנן הלכה כמי שהוא אומר כל שרוב תלמודו הימינו ולמה לא פתר לה כרבי יודה אית תניי תני ומחליף. רבי ליעזר קרע על שפתח לו תחילה

שמואל

פני משה

ובהדורת רבותינו. כשחזרו ושאלו עליו מה עסק של אבא יהודה והשיבו מי הוא יכול להקביל פניו מחמת כבוד עשרו שנתגדל בכל בשוורים ובחמורים ובגמלים: ראש טימוס. ראש בשטר זכרון הנותנים ולפי שהיו יודעים שנתן בלב שלם ונפש חפצה: עביד פסיקא. פסיקא לדקה שיפסקו בשביל זה בית המדרש בטבריא: חד רבהון רמייא. רב של רמאים וחס ליה שלא היה רמאי לרמות העולם אלא שהיה מתחכם ומרומה במצות ולא רצה לפסוק עד שראה כמה פסקו הציבור והיה פוסק כנגד כולם: עד כדון וכו'. עד כאן שמענו ממתני' בשהיה כאן לזה ולזה להחיות דהאיש קודם ובשנכנס צריכין לכסות האשה קודמת: הרי שהיה זה. האיש צריך להחיות והאשה צריכה לכסות איזה מהן קודם: נישמעינה מהדא דאמר ריב"ל וכו' לא אמר אלא כסות של אשת חבר. קודמת אלא מפני כבודו של חבר ובחיי החבר אבל בעלמא אם היה לזה להחיות ולאשה לכסות אותו שהוא להחיות קודם: של רבו קודמת. כדתנן בסוף אלו מציאות וכדמפרש ברבו שלמדו משנה ולא שלמדו מקרא: ומה הועיל. לו זה שאביו שקול כנגד רבו עכ"פ רבו שלמדו הביאו לחיי העולם הבא ומשני ר' יוסי בר' בון דה"נ קאמר בשחצי תלמודו מרבו וחצי תלמודו מאביו והיינו שקול כנגד רבו לענין תלמודו והלכך אביו קודם דהשתא יש לאביו מעלה אחת יותר שהביאו לחיי העולם הזה: אבידת אביו שחצי תלמודו ממנו ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם. דאם לא היתה גרושה האב קודם לאם בכל מקום כדתנן בסוף כריתות מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו ואפי' לא למד ממנו כלום אבל עכשיו שגירשה ואינה חייבת בכבוד בעלה ושקולין הן למי שירצה יקדים אלא אם חצי תלמודו ממנו מהו שיהא חובה עליו להקדים לאביו או דילמא עד שיהא כל תלמודו ממנו דאז הוא דהוי חובה עליו להקדימו:

אבידת רבו שחצי תלמודו ממנו ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם. דאם לא היתה גרושה פשיטא דשל רבו קודמת דאם הוא קודם לאביו מכ"ש שקודם לאמו אבל עכשיו שהיא גרושה ושקולה היא עם אביו ועם רבו שחצי תלמודו ממנו מיבעיא לן מי קודם רבו הוא שקודם לנגד אמו או דילמא השתא דין אמו עם רבו כדין אביו עם רבו ועד שיהא כל תלמודו ממנו דאז הוא קודם ולא איפשיטו הני בעיי: אבידתו וכו'. כל אלו הם לפניו שלו קודמת לאביו דהוא קודם לכל ושל אביו קודם לאמו ובאביו ורבו שלמדו שניהן עמו מיירי דאביו קודמו והלכך אחר אבידתו שלו של אביו קודם והוא קודם לאמו ואמו קודמת לרבו וקמ"ל דמכיון דאין קדימה לרבו נגד אביו אין לו קדימה ג"כ נגד אמו: ולא מתניתא היא. מאי קמ"ל הא תנינא האיש קודם וכו' ולהשיב את האבידה וא"כ פשיטא שאבידת אביו קודם לאבידת אמו: סברין מימר בשאין רבו שם. כלומר עיקר הרבותא דקמ"ל בשביל אמו ורבו הוא דמהו דתימא דבאין כאן אבידת רבו ג"כ עמהן אבל יש שם גם אבידת רבו נהי דאבידת אביו ודאי קודם לעולם לשל אמו מיהו הוי אמינא דאבדת רבו ג"כ קודמת לאמו קמ"ל דאפי' אבידת רבו שם הואיל דאין לו קדימה על אביו אין לו קדימה ג"כ על אמו: הוא ואמו וכו'. וברבו המובהק מיירי שהוא קודם לאביו ופריך ולא מתני' היא וכו' ופשיטא שאמו קודמת: סברין מימר. מהו דתימא בשאין רבו שם אבל אם רבו שם כיון שהוא קודם לאביו קודם נמי לאמו הלכך קמ"ל דלעולם מבית שבי אמו היא קודמת: איזהו רבו וכו'. תוספתא היא בפ"ב דב"מ וכן גרסינן להא שם בסוף הפרק: ולמה לא פתר לה כר' יהודה. ולימא סתם הלכה כר' יהודה ומשני משום דאית מחליף דר' יוסי לדר' יהודה והלכך נקט ליה בהדיא כן: קרע. על רבו שפתח בתחילה דס"ל כר"מ:

שמואל

עין משפט נר מצוה

מא
א מיי' פי"ב מגזילה הל' א סמ"ג עשין פד טוש"ע חו"מ סי' רסד סעיף ד

מב
ב ג מיי' שם ופ"ה מת"ת הל' א סמ"ג שם טוש"ע שם סעי' ב ויו"ד סי' רמב סעיף לד

מג
ד מיי' שם ה"ב ושם הל' ט טוש"ע שם סעיף א ושם סעיף לה

ציון ירושלים

ז לא מר אלא כסות אשת חבר בחיי חבר. פי' תוס' בשבועות ד"ל שנסתפקו בזה. דעשה דכבוד תורה לענין אשת חבר שמת לא שייך לאחר מיתה וטעו"ג יו"ד סי' רמב ס"ק י"ד ע"ש מ"ש ביד שאול וכאן מבואר דדוקא בחיי החבר ולפמ"ש ביד שאול יש ליישב גם כאן; ובו"ק היטיב:

מראה הפנים

כסות אשת חבר קודם לחיי עם הארץ. נראה דהאי ש"ס מפרש להחיות היינו לפרנס אותו דאלו להחיות היינו להצילו לפקח מעליו את הגל. וכיוצא בזה היאך שייך לומר כסות אשת חבר קודם לפיקוח נפש. ודברי הרמב"ם ז"ל אינם כן אלא שכתב בפ"ח ממתנות עניים הל' ט"ו האשה קודמת לאיש להאכיל ולכסות וכו' וטעמו כדמוכח בפרק מציאת האשה דף ס"ז דמזון וכסות חד דינא אית להו א"כ להחיות היינו פיקוח נפש. ובב"י י"ד סי' רנ"א אחר שהביא דברי הרמב"ם ז"ל ופירש דלהחיות דמתני' היינו להצילו אם טובע בנהר וכיוצא הביא הא דהכא גרסינן בירושלמי דסוף הוריות עד כדון כשהיה זה להחיות וכו' וכמדומה דלהאי ש"ס לא סבירא ליה האי פירושא דלהחיות דאם כן קשיא הא דכסות אשת חבר קודם לחיי עם הארץ והיה נ"ל דהפי' פיקוח נפש נדחה מפני כסות אשת חבר וכן נראה מדברי הרמב"ם בהגהה שם שהביא זה בשם הב"י ולא מצאתי להראשונים ז"ל שדברו מזה:

אבדתו ואבידת רבו וכו'. לפי המסקנא בשרוב תלמודו ממנו דאז רבו קודם לאביו ומבואר מזה לעיל בפ' אלו מציאות והא דבעי הכא בהני בעיו בענין אמו שגירשה אביו כדפרישית בפנים וגרסי' בפ"ק דקידושין דף ל"א ע"א נתגרשה מהו וכו' שטול להן בספל וקעקע להן כתרנגולין והרי"ף ז"ל הביא לזה משמע דהלכה היא והרמב"ם ז"ל לא הביא מנתגרשה כדין זה בפ"ו מהל' ממרים בהלכ' י"ד שכתב סתם אביו קודם לאמו ומשמע מזה דאם רוב תלמודו מאביו כהא פשיטא דאביו קודם לאמו שהרי דין רבו לו. והא דקאמר הכא היה הוא ואמו וכו' עומדים בשבי הוא קודם לאמו וכו' לא קתני התם בפרקין הכי אלא הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו ואמו קודמת לכולם:

מעשה

שנויי נוסחאות (סוי"א) ינחינו במקרא „ינחנו". (סוי"ד) חייה רבה בסרי"ר חיה בר' ווא. (סוט"ו) הפסוק בסרי"ר את הפסוק. (סוט"ז) רבהון רמייא בסרי"ר רבוין רמייה. (סוי"ח) מרמה בסרי"ר מרמי. והוה חמי כמה דציבורא פסק בסרי"ר דהוה חמי מה צבורה פסיק. (סו"כ) עליו הפסוק בסרי"ר עליו את הפסוק. (סוכ"ג) לכסות הרי שהיה זה בסרי"ר לכסות היה זה. (סוכ"ה) ר' אנטיגנס בסרי"ר ר"ח בן אנטיגנם. (סוכ"ח) מר בסרי"ר אמר. (סול"א) קודמת שאביו בסרי"ר קודמת לשל אביו שאביו. (סול"ה) מה הועיל בסרי"ר ומה הועיל. (סול"ו) בי רבי בון בסרי"ר ביר' בון. (סול"ז) מי מביא כיוצא בו בד"ו מי מביא לנו כיוצא בו. (סומ"ג) הימנו בסרי"ר ממנו. (סומ"ד) קודם בסרי"ר קודמת. (סומ"ו) בשאין בסרי"ר כשאין. (סונ"ב) הימינו בסרי"ר ממנו.

נוסחת ירושלמי שבבבלי (סו"א) ובחזירת. (סוי"ב) בההין כו' תמן חד כו' חד ליטרא דדהבא. (סוכ"ד) בשם ר' חנינא בן אנטיגנוס. (סוכ"ח) וחיי עם הארץ אבל.

עין משפט
נר מצוה

מד
א מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל' יז סמ"ג עשין קסב טוש"ע יו"ד סי' רנא סעיף ט ככל פס

מסורת הש"ס

שמואל הלך. בכתף על אחד שהאיר עיניו במשנתו אפי' אחת כדמפרש שפירש לו משנה דתמיד שתי מפתחות היו לו אחת וכו' דס"ל כר' יוסי והכי אמר בהדיא שם: פריי. שהיו הכל רצין ואמרו לו שרולים לשמוע דרשה דר' יוחנן שיושב ודורש בביהמ"ד של ר' בנאה ואמר ברוך המקום שזכיתי לראות בחיי מה שעשיתי פירות עם תלמודי ומייתי לה משום דקאמר באלו מציאות שר' יוחנן קרע כל בגדי שבת שלו על ר' חנינא כשנפטר ור' יוחנן נמי ס"ל דלא בעינן רוב תלמודו ממנו כדאמר דלא פשיט ליה אלא כל אגדתא והכי אמר בהדיא שם: שניהן וכו'. טעמא דמתני' מפרש דבכה"ג לעולם האיש קודם שאין דרכו לכך:

הלכה ה מתני' כהן קודם ללוי. שנאמר בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים: לוי קודם לישראל. שנאמר בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי מתוך בני ישראל: ישראל לממזר. האי מיוחס והאי לאו מיוחס: ממזר לנתין. זה בא מטיפה כשירה וזה בא מטיפה פסולה: נתין לגר. זה גדל עמנו בקדושה וזה לא גדל עמנו בקדושה: וגר לעבד משוחרר. זה לא היה בכלל ארור וזה היה בכלל ארור: ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. דכתיב יקרה היא מפנינים יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים: גמ' חכם קודם למלך וכו'. כל זה הוא בתוספתא פרק ב' דמכילתין: למרכל. אמר כולו שהוא ממונה על הגזברים: כל כך למה. מפני מה לא ניתנה לו בתחילה במתנה: להחזיר את הטיפשים. שסוכחין מה שלומדים שלא יאמרו מה לנו לייגע בחנם והתשובה ממשה שהיה חוזר ולומד הק' שהיה משכח עד לבסוף שניתן לו במתנה: והרכבתם את שלמה בני. ליוה להם שירכיבו אותו בחשיבות ולדוק הכהן וכו' היו הולכין ברגליהם ועוד דבהאי קרא כתיב שאמר לצדוק הכהן ולנתן הנביא קחו עמכם מעבדי אדוניכם אלמא מלך חשוב מכולן: מכפת. כלומר יושב בטעוה לפני כ"ג כאלו ידיו ורגליו כפותין הן: לא הוה לוי לא הוה ישראל גרסינן. וכן הוא בפ"ז דנזיר סוף הלכה א' דתנינן התם גבי מת מצוה לוי וישראל שמלאו מת מצוה יטמא ישראל ואל יטמא לוי ופריך ולא הוא לוי הוא ישראל דהא לענין טומאה שניהם שוין בה ומשני התם ר' אבון בשעת הדוכן שניהו בשעה שהלוים עומדין על הדוכן ואומרים שיר והלכך יטמא ישראל ואל יתבטל הלוי מן השיר ואיידי דתנינן הכא דלוי קודם לישראל במעלה נקט לה נמי להא:

גר

תורה אור

שמואל חליץ על שהאיר עיניו במשנתו ומה האיר עיניו במשנתו א"ר יוסי בר' *בון *מפתח אחד יורד לאמת בית השחי אחד פותח כיון. ומהו אחד יורד לאמת בית השחי שהיה שוחה אמה עד שלא יפתח. רבי חנניה הוה מיסתמיך ברבי חייה בר בא בציפרין חמא כל עמא פריי אמר ליה למה כל עמא פריי אמר ליה רבי יוחנן יתיב דרש בבית מדרשא דרבי בנייה וכל עמא פריי מישמעיניה אמר בריך רחמנא דחמי לי פירין עד דאנא בחיים וכל אגדתא פשטית ליה חוץ ממשלי וקהלת: שניהם עומדין בקלון האיש קודם לאשה. למה שהאשה דרכה לכן והאיש אין דרכו לכן מעשה בי רבי יהושע *שעלה לרומי אמרו על תינוק אחד ירושלמי שהיה אדמוני עם יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו מסודרות לו תלתלים והוא עומד בקלון והלך רבי יהושע לבודקו כיון שהגיע לפתחו נענה ר' יהושע ואמר לו °מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים הלא ה' נענה התינוק ואמר לו זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו מיד זלגו עיניו דמעות ואמר מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ שאיני זז מיכן עד שאפדנו ופדאו בממון הרבה ושילחו לארץ ישראל וקרא עליו הפסוק הזה °בני ציון היקרים וגו':

הלכה ה מתני' א *כהן קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר וגר לעבד משוחרר אימתי בזמן שכולן שוין אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ: גמ' *חכם קודם למלך מלך *קודם לכהן גדול כהן גדול קודם לנביא נביא קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה קודם לראש משמר ראש משמר קודם לבית אב בית אב קודם למרכל והמרכל קודם לגיזבר גיזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר וגר לעבד משוחרר אימתי בזמן שכולן שוין אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. חכם קודם למלך חכם שמת אין לנו כיוצא בו מלך שמת כל ישראל ראוין למלכות אמר רבי יוחנן כל אותן ארבעים יום שעשה משה בהר היה למד תורה ומשכחה ובסוף נתנה לו במתנה כל כך למה בשביל להחזיר את הטיפשים. *כד דמך רבי סימון בר זביד עאל רבי הילי ואפטר עלוי °כי יש לכסף מוצא וגו' ברזל מעפר יקח וגו' אילו אם אבדו יש להן הליפין אבל תלמיד חכם שמת מי מביא כיוצא בו °והחכמה מאין תמצא וגו' ונעלמה מעיני כל חי וגו' אמר רבי לוי מה אם אחי יוסף על שמצאו מציאה יצא ליבם דכתיב °ויצא לבם אנו שאבדנו רבי סימון בר זביד על אחת כמה וכמה. מלך קודם לכהן גדול דכתיב °והרכבתם את שלמה בני וגו' כהן גדול לנביא דכתיב °ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא למלך הקדים צדוק לנתן. רבי יונה בשם רבי חמא בר חנינה נביא מכפת ידיו ורגליו ויושב לו בפני כהן גדול ומה טעמא °שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה וריעך היושבים לפניך יכול היו הדיוטות תלמוד לומר כי אנשי מופת המה ואין מופת אלא נבואה היך מה דת מר °ונתן אליך אות או מופת. נביא קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה קודם לראש משמר ראש משמר קודם לראש בית אב ראש בית אב קודם למרכל והמרכל קודם לגיזבר גיזבר קודם לכהן הדיוט כהן קודם ללוי לוי לישראל *לא הוה לוי הוא אמר רבי אבון בשעת הדוכן שנו. אמר רבי אבון

גר

(תמיד פ"ג) כ"מ לג
ישעיה מב
איכה ד
גיטין נח
גיטין נח
(תוספתא פ"ב) הוריות יג
(כריתות פ"ב)
איוב כח
שם
בראשית מב
מ"א א
שם
זכרי' ג
דברים יג
(מיד פ"ז)

מראה הפנים

מעשה כרבי יהושע שעלה לרומי וכו'. ובבבלי פ' הנזקין דף נ"ח ע"א גרים שר' יהושע אמר לו מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים ענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו וגו' אמר מובטחני בו שמורה הוראה בישראל. ולכאורה נראה כגי' דהכא דבהלא ה' יש טעם מפסיק בו ומשמע דזו חטאנו לו תשובה היא על שאלת רישיה דקרא ובבבלי היה נראה לייבב הפסוקים וגם הא דקאמר הלך ר' יהושע לבודקו וכו' והתם מסיים מובטחני בו שמורה הוראה בישראל. ומאי רבותיה כולי האי אם היה מסיים סיפיה דקרא כתינוק הזה שפותחין לו והוא עונה אחריהם. אלא דשיעור הענין כך היא דכפסוק שקודם התחיל הנביא ואמר מי בכם יאזין זאת יקשיב וישמע לאחור מי נתן למשיסה יעקב וגו' והכוונה בהא דקאמר יקשיב וישמע להחיר לפי שכראם הספר אמר על מה תכו עוד תוסיפו סרה כל ראש לחלי וגו' ופירשו המפרשים ז"ל דזהו ג"כ מהתוכחה שהוכיח אותם על מה תכו ונסורין הללו עוד תוסיפו סרה שאתם אומרים דרך מקרה הוא שלא כל ראש לחלי וכל לבב דוי. ולפ"ז הוסיף הוא כאן להוכיחם דלא זו בלבד דעון אשר חטא הוא לומר על הפורענות דרך מקרה הוא כי אם עיקר האמונה להאמין בהשגחה האלהית ועל דרך אם תלכו עמי קרי וגו' אלא שאף אם מאמין בהשגחה הוא אל יאמר כלבון כי מה' היתה לו זאת כי זה גופו עון הוא כי מפי עליון לא תצא הרעות וגו' כ"א הכל מפאת המקבלים הוא ועל דרך עונותיכם הטו אלה וגו' ולזה אמר הנביא מי בכם יאזין זאת אשר אני אומר לכם ויקשיב וישמע לאחור לומר שיבין מה שאמרתי לפנים כראש דברי כל ראש לחלי וגו' שאינו מתוקן כמו שיזהר מלומר כן אלא אף בדברים כאלו שתאמרו מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים שלא הי' כי אף זה חטא הוא ולזה סיים זו חטאנו לו זו דייקא כלומר אם נאמר כן כזו וכאלו הדברים בעצמן חטאנו לו כ"א צריכים אנחנו לומר כי עונותינו גרמו אלה והיינו נמי דכפל הדברים מי נתן למשיסה ולבוזזים לומר שצריך ג"כ שתשימו על לבבכם כי מדה כנגד מדה הוא נפרע מכם מי נתן למשיסה יעקב על אשר לא אבו בדרכיו הלוך וישראל לבוזזים על לא שמעו בתורתו והיו מבזים אותה ולומדיה והיינו דקאמר הכא רצה לבודקו ואמר לו כל רישיה דקרא מי נתן למשיסה וגו' הלא ה' נענה התינוק ואמר לו זו חטאנו לו כלומר אין לנו לומר כן כי זו אשר נאמר חטאנו לו כזה כ"א אנחנו גרמנו ועונותינו הטו אלה ולא אבו בדרכיו הלוך וגו' ולזה אמר מובטחני בו שמורה הוראה בישראל. ויש לכוין זה גם לפי גי' הבבלי שאמר לו ר' יהושע על לבוזזים ענה התינוק ואמר רבי אם אנחנו נאמר הלא ה' ולא שאנחנו הגורמים זו חטאנו לו וכו' אמר מובטחני בו שמורה הוראות בישראל:

מה אם אחי יוסף על שמלאו מליאה יצאו ליבם וכו'. לכאורה אין זה ק"ו דשם חרדו על שהיו מתפחדין מעלילה ולא היה להם לבמות על מליאה זו והנראה דר' לוי הוסיף בזה על הפטרת ודרבת ר' הילא שאמר ת"ח שמת מי מביא לנו כיולא בו וזה סובל שני פירושים או שנאמר שאין לנו כיולא בו אי אף אם היה לנו כיולא בו מ"מ אותו אבדנו לזה אמר אל תטעו שכוונת ר' הילא לומר מפני שאין לנו כיולא בו ולומר דאם היה לנו כיולא בו לא הייתו חוששין אלא דאף אם היה לנו כיולא בו אין לו חליפין קאמר שהרי עכ"פ אותו אבדנו ולזה אמר מה אם אחי יוסף מלאו מליאה לפניהם ועם כל זה היו דואגים על העלילה והאבידה שאפשר לבא אח"כ ע"י מליאה זו אנו שהאבידה לפנינו שאבדנו את ר' סימון עאכ"ו שנדאוג על זה ואף אם נמלא אח"כ כיולא בו מ"מ לאבידה לא תבלים המליאה:

אל

שנויי נוסחאות (שו"ג) מפתח אחד בסרי"ר ושני מפתחות אחד. (שו"ג) אחר פותח בד"ו ואחד פותח. אחד פותח כיון ומהו אחד יורד לאמת בית השחי שהיה שוחה בסרי"ר ואחד פותח כוון מהוא אחד יורד אמת שיחי ואחד פותח כוון שהיה שוחה. (שו"ה) רבי חנניה בסרי"ר ר' חנינה. (שו"ו) ברבי חייה בר בא בציפרין בסרי"ר על ר' חייה בר ווה בציפורין. (שו"ז) אמר ליה למה בסרי"ר אמר למה. פריי בסרי"ר פרייה. (שו"א) שניהם בסרי"ר בזמן שניהם. (שו"ב) שהאשה בסרי"ר האשה. (שו"ג) בי רבי בסרי"ר בר'. (שו"ד) אמרו על בסרי"ר אמרו עליו על. (שוס"ז) והלך בסרי"ר הלך. (שו"ל) כהן גדול קודם לנביא בסרי"ר וכהן גדול לנביא. (שול"א) לבית אב בית אב קודם למרכל והמרכל בסרי"ר לראש בית אב ראש בית אב קודם למרביל מרביל. (שול"ב) וגר בסרי"ר גר. (שול"ג) תלמיד חכם בסרי"ר תלמיד חכמין. תלמיד חכם בסרי"ר תלמיד חכמין. חכם קודם למלך בסרי"ר וכן חכם קודם למלך. (שול"ה) במתנה בסרי"ר מתנה. (שול"ו) מי מביא כיוצא בו בד"ו מי מביא לנו כיוצא בו. מביא כיוצא בסרי"ר מביא לנו כיוצא. (שול"ח) שאבדנו ר' סימון בסרי"ר שאבדנו את ר' סימון. (שול"ט) שלמה בני על וגו' כהן גדול בסרי"ר שלמה בני וגו' ומשח אותו שם צדוק הכהן כהן גדול. (שומ"א) מכפת בסרי"ר מכפית. בפני בסרי"ר לפני. (שומ"ב) היך מה דת מר בסרי"ר כמה דתמר. (שומ"ד) והמרכל בסרי"ר מרכל. (שומ"ה) לא הוה לוי הוא אמר בסרי"ר לא הוא לוי הוא ישראל אמר.

נוסחת ירושלמי שבבבלי

(שו"א) בזמן ששניהם בקלקלון. (שו"ד) אמרו עליו על. (שול"ו) מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו תמורתו מי מביא כיוצא בו. (שול"ח) על ידי שמצא. (שו"מ) רב הונא בשם ר' חמא. (שומ"ה) לוי לישראל [נ"א כהן לא הוי לוי] לא הוא (לא) ישראל אמר רבי אבין.

מערכת הערוך

(שו"ג) לאמת בית השחי נ' הערוך (ערך שחי) (במס' תמיד דף ל':) לאמת השחי פירוש מוריד ידו עד השחי ופותח (ובעה"ש מביא בהגהה פרש"י שהוא מכניס ידו בחור שבכותל עד בית שחיו ופותח) כיון בערוך (ע' כיון) פי' פותח לאלתר כמו אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון פי' במהרה.

ככר לאדן להחזיר את הטפשים. פי' שיפרש הרב להחזיר כמה פעמים לתלמיד עשה:

מסורת הש"ס

סוטה יג

שם יד

ע' דמאי פ"ק (בנות פ"ו)

גר ומומר לעכו"ם מומר קודם. כלומר אם באו לפניך גר להתגייר ומומר לעכו"ם לחזור בו תטפל עם המומר קודם ואל תדחה אותו מפני מעשה שאירע וזהו שישראל מומר היה ובא לפני ר' יהושע בן פרחיה להחזירו בתשובה כדאמרינן באגדת חלק לא כריב"פ שדחאו בשתי ידים וחזי מה עלתה בו והלכך אל תדחה את המומר מלפני הגר אלא תקרבהו מקודם לו: אחר הגיורת. להשיאה ואין רוצין בנשוחרר' כל כך: בחזקת משתמרת. מן הזנות ומשוחררת בחזקת הפקר היתה: אחר העכבר. להרגו מפני שעסקו רע עם הבריות לפי שמשחיתים ומכלין את הכל ואפי' דבר שאין בהם הנאה כמו מלבושים וכיוצא: בא ישמעאל בן נתניה וגו'. ומשפחתו היה מזרע עבד שנשתחרר: ראש. ואינו חכם וזקן זהו שקנה חכמה הזקן קודם לפי שאינו ראש אם אינו זקן כדלקמן: מה טעמא אתם נצבים היום וגו'. כלומר הרי אנו רואין במשה שהקדים ראשים לזקינים וכתיב ביהושע ויאסוף יהושע את כל ישראל שכמה ויקרא לזקני ישראל ולראשיו וגו' הרי שהקדים זקינים לראשים ומ"ט אלא משה ע"י שהיו הכל תלמידיו ואפי' החכמים שבהם הקדים ראשים לזקינים כלומר הראשים מן החכמים ואח"כ שאר הזקינים ויהושע שלא היו הכל תלמידיו והיו החכמים חשובים אללו הקדים אותם לפני הראשי' שלא היו חכמים כל כך: משה על וכו'. כמו דבר אחר הוא: יהושע ע"י שהיה צריך להם. לסייע אותו בכיבוש הארץ ונחלקה על פיהם הקדים זקינים לראשים: על ידי שלא נתייגע בתורה. שלא היה צריך לו להתייגע כ"כ שלמד מפי הגבורה וניתנה לו במתנה שלא ישכחה כדאמרינן לעיל וכן לא נתייגע הרבה בת"ת עמהם כדאמרי' בעירובין סדר המשנה כך היה וכו' ולא אמר אלא פעם אחד לפני הזקינים: יהושע ע"י שנתייגע. הרבה בתורה כדכתיב לא ימוש מתוך האהל ונתייגע עמהם בת"ת והיו תמיד לפניו לפיכך הקדימן לפני הראשים: להיסתכר. להסתגר ולהיות נמסרין ביד המלכיו' וראשיהן עומדין להשתדל עליהן לפיכך הקדימן שאם אין ראשי' משתדלין לפייס את המלכות אין כח ביד הזקינים ללמוד תורה: הסודרן. זהו שהמשניות והברייתות סדורין בפיו: קודם לפילפלן. המפולפל ומחודד ואין הלימוד סדור בפיו כל כך: אפי' כר' אמי. אם הסודרן שאתה אומר כר' אמי שהיו שגורי' בפיו אבל לא כ"כ כמו אחרים שהיו בימיו: אמר ליה מה את בעי מר' אמי הוא הפילפלן. כלומר מה אתה אומר מר' אמי שהרי הוא

תורה אור

גר ומומר לעכו"ם מומר קודם מפני מעשה שאירע. מפני מה הכל רצין אחר *הגיורת ואין הכל רצין אחר משוחררת שהגיורת בחזקת משתמרת ומשוחררת בחזקת הבקר ומפני מה הכל רצין אחר העכבר מפני שעסקו רע עם הבריות. א"ר יוחנן אאל תאמין בעבד עד ששה עשר דור (מ"ב כה) °בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה ויכה את גדליהו במצפה. ריב"ל אמר ראש וזקן זקן קודם שאינו ראש אם אינו זקן מה טעמא (דברים כט) °אתם נצבים היום כולכם וגו' וכתיב (יהושע כד) °ויאסף יהושע את כל זקני ישראל שכמה. משה הקדים ראשים לזקינים יהושע הקדים זקינים לראשים משה על ידי שהיו הכל תלמידיו הקדים ראשים לזקינים יהושע ע"י שלא היו הכל תלמידיו הקדים זקינים לראשים. משה עד שלא צרך להם בכיבוש הארץ הקדים ראשים לזקנים יהושע על ידי שצרך להם בכיבוש הארץ הקדים זקינים לראשים משה ע"י שלא נתייגע בתלמוד תורה הקדים ראשים לזקנים יהושע ע"י שנתייגע בתלמוד תורה הקדים זקנים לראשים ר' יהושע דסיכנין בשם רבי לוי משה ע"י שצפה ברוח הקודש שעתידין ישראל להיסתכר במלכיות וראשיהן עומדין על גביהן הקדים ראשים לזקינים. תני *הסודרן קודם לפילפלן רבי שמואל אחוי דרבי ברכיה בעי אפילו כרבי אמי א"ל מיתבעי מרבי אימי הוא הפילפלן הדא אמרה משנה קודם למקרא ודא מסייעא ליה דתני ר"ש בן יוחי *העוסק במקרא מידה שאינה מידה. ורבנן עבדין מקרא כמשנה. רבי שמואל בר נחמן אמר משנה קודם לתלמוד ומה טעמא (משלי ד) °קנה חכמה קנה בינה וגו' רבי יוחנן אמר תלמוד קודם למשנה ומה טעמא (שם טז) °קנה חכמה מה טוב מחרוץ מה מקיים רבי יוחנן טעמא דרבי שמואל בר נחמן מים בזול ויין ביוקר איפשר לעולם לחיות בלא יין אי איפשר לעולם לחיות בלא מים ומה מקיים רבי שמואל בר נחמן טעמא דר' יוחנן מלח בזול פילפלין ביוקר איפשר לעולם לחיות בלא פילפלין אי איפשר לעולם בלא מלח.

לעולם

סיני ועוקר הרים ומוכתר בשתיהן הוא: הדא אמרה משנה קודם למקרא. שהיא העיקר להיות שוקד בה עד שתהיה המשנה שגורה בפיו: מידה שאינה מידה. שאין מדה זו העיקר שהמשנה והגמרא יפים ממנה: ורבנן עבדין מקרא כמשנה. שגם על המקרא נוטלין שכר כמו על המשנה: משנה קודם לתלמוד. בחשיבות: ומ"ט קנה חכמה קנה בינה. כתיב וחכמה היא המשנה ובינה הוא התלמוד שע"י הגמרא נותנין לב להבין דבר מתוך דבר וטעם המשנה והקדים חכמה לבינה: ר' יוחנן אמר תלמוד קודם למשנה. ולשקוד בו יותר מן המשנה דכתיב קנה חכמה מה טוב מחרוץ וקנות בינה נבחר מכסף ומשמעות הכתיב כך הוא אם קנה חכמה לבדה והיא המשנה מה טוב מחרוץ והוא הזהב לפי שעדיין אין לו מעלת הבינה והחכמה נחשבת לו ערכה יותר טובה מזהב וקנות בינה כלומר כשהגיע לקנות בינה והוא התלמוד אז החכמה אינה חשובה כל כך אללו לפי שנתוסף לו מעלת קנין הבינה וא"כ אין קנין החכמה כ"א נבחר מכסף לפי ערך הבינה שהיא יותר חשובה במעלה נגד החכמה כמו ערך החרוץ נגד הכסף ועכשיו קנין הבינה טוב מחרוץ וקנין החכמה נבחר מכסף והיינו נמי דכתיב בחכמה קנה ובבינה קנות דפירושו כשיגיע למעלת קנות בינה הוא: מה מקיים ר' יוחנן טעמא דר"ש בר נחמן. דבשלמא קרא דהביא ר' יוחנן שהקדים חכמה לבינה כדדרים הוא וכדאמרן אלא קרא שהביא ר' שמואל מפני מה הקדים חכמה לבינה וקאמר דמשל הוא למים ויין מים בזול וכו' ומפני שא"א לעולם בלא מים המים הן בקדימה יותר מן היין אע"פ שהיין חשוב ביותר וכך הוא הדמיון בקדימת החכמה להבינה שהיא יותר נצרכת לכל: ומה מקיים ר"ש בר נחמן. קרא דר' יוחנן דהא משמע שאין ערך החכמה נחשבת לנגד ערך הבינה וקאמר דכוונת זה הכתוב הוא כדמיון המשל של מלח ופלפלין מלח בזול וכו' ולפי שאי אפשר לעולם בלא מלח ואף אם חסים הפלפלין לתוך התבשיל מבלי המלח אינו כלום ולא ניכר החשיבות של הפלפלין אלא אם יש בו מלח אז הוא יותר משתבח מחמת הפלפלין מאשר היה בו מלח לבדו בלא פלפלין כך הוא דמיון החכמה והבינה דודאי חשיבות הבינה היא ביותר אלא שאם אין חכמה קודמת היאך תוכר מעלת הבינה שאחרי שקיבל החכמה אז משתבח הוא ביותר במעלת הבינה להבין דבר מתוך דבר וזה הדמיון בעצמו בענין משנה קודם לתלמוד:

לעולם

עין משפט נר מצוה

ציון ירושלים

אאל תאמין בעבד עד ט"ז דורות עפ"מ ומה"ם ועי' בדעת זקינים על התורה מ"ש בשם רבינו תם. והוא בפ' יתרו על פסוק ויחד יתרו. ועי' פסיקתא דרב כהנא שנדפס מחדש עם פירוש זרע אפרים:

מראה הפנים

אל תאמין בעבד וכו'. ולפ"ז צריך לומר דהא דכתיב מזרע המלוכה ממשפחת אמו הוא וכרד"ק בירמיה מ"א מביא מדרש רז"ל כי ישמעאל זה בן גרים היה כי ירחמאל לקח אשה ושמה עטרה כמו שכתוב בד"ה ואמרו עטרה זו היתה נכריה ובת מלכים היתה ולקחה ירחמאל להתעטר בה לפי שהיתה בת מלכים וקרא שמה עטרה ואמרו אל תאמין בגר עד כ"ד דורות ומעטרה עד ישמעאל זה כ"ד דורות כמו שכתוב בם והנה הרג גדליה ע"כ. וכעין זה אמרו בהאי תלמודא לעיל בפ"ב דסנהדרין הלכה ג' הוא ירחמאל קדמוי וכו' ע"ש. ובזה אמרתי ליישב הא דאמרינן בפ"ק דר"ה דף י"ח ע"ב צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו. ולכאורה הא דקאמר ומי הרגו אין לו פירוש ושייכות לכוונת המאמר אלא דתוכן הדברים כך הם דכמ"ש פ' אחרי קאמר ר' אבא בר הבינא מפני מה נסמכה פ' מרים לאפר פרה מלמד שכשם שאפר הפרה מכפר כך מיתת צדיקים מכפרת א"ר חייה בר אבא בר' בניסן מתו בניו של אהרן ולמה מזכיר מיתתן ביוה"כ אלא מלמד שכשם שיוה"כ מכפר כך מיתתן של צדיקים מכפרת. ופי' מהר"מ אלשיך ז"ל דפליגי בהא דמר סבר מיתת צדיקים שמתו בלא חטא היא דוקא מכפרת ולפיכך יליף מפ' מרים הסמוכה לאפר הפרה שכשם שפרה היתה נשמרת מכל טומאה כך מיתת צדיקים כאלו היא שמכפרת ומר סבר דאפי' צדיקים שמתו בחטאם כמו מיתת בני אהרן ג"כ מכפרת והיינו דמר נקט מיתת צדיקים ומר נקט מיתתן של צדיקים מיתתן דייקא שהן גרמו להן ואפ"ה מכפרת עכ"ד בזה. והיינו נמי דקאמר ומי הרגו וכו' כלומר שהרי גדליה ממש בעצמו גרם למיתתו כדאמרינן בנדה דף ס"א אמר הכה כיון דגדליה וכי גדליה הרגו והלא ישמעאל הרגו אלא מתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש מעלה עליו הכתוב כאלו הרגו ומכ"ש למאי דאמר הכא אל תאמין וכו' וכן כמדרש שהובא לעיל שהיה לו לחוש ולא להאמין בו כמו שהשיב ליוחנן כי שקר אתה דובר אל ישמעאל ואע"פ כן שקל הכתוב מיתתו לחרבן ביהמ"ק וזהו דאמר ומי הרגו ישמעאל ואפ"ה סמך צום זה לצום החמישי ללמדך שמיתתן של צדיקים מיתתן דייקא שהן גרמו להן ועם כל זה שקולה כשריפת בית אלהינו שיבנה במהרה בימינו אמן סלה:

הסודרן קודם לפלפלן. כדאמר התם בשלהי מכלתין סיני ועוקר הרים סיני עדיף. וכהא דקאמר הכא לחלק כהא דאמר לעולם הוי רץ אחר המשנה יותר

שינויי נוסחאות (שו"ד) הכל רצין אחר בכי"ר הכל שואלין על... (שו"ה) עם הבריות בכי"ר בין הבריאות. (שו"ז) המלוכה ויכה במק"א „המלוכה ועשרה אנשים אתו ויכו". (שו"ח) ראש וזקן זקן קודם שאינו ראש אם אינו זקן מה טעמא בכי"ר ראש וזקן קודם ראש לזקן שאינו ראש ומה טעמה. (שו"ה) שכמה משה בכי"ר שכמה וגו' משה. (שו"ו) עד שלא צרך כד"ו על שלא צרך ובכי"ר על ידי שלא צרך. (שו"מ) שעתידין ישראל בכי"ר שישראל עתידים. (שו"ל) קנה חכמה (משלי ד').

נוסחת ירושלמי שבבבלי (שו"ו) משה על ידי. (שו"ס) דהוא סדרן והוא הפלפלן.

כבר לאדן

אל תאמין בעבד עד י"ו דורות. עיין ברש"י דה"א ב' [פסוק ל"ד] עבד מצרי וכמו ירחע [וז"ל רש"י שם (פסוק ל"ה) ומכאן אמרו חכמים ביבמות ירושלמי אל תאמין בגר עד ט"ו דורות וט"ו דורות הם מן עתי המצרי עד ישמעאל וי"א עד ט"ז דורות עם ירחע]:

שעתידין ישראל להשתעבד במלכיות כצ"ל: רשב"ן משנה קודם לתלמוד ומ"ט קנה חכמה וכו'. פי' מדהקדים חכמה לבינה דהתלמוד צריך בינה ור' יוחנן דריש כדכתיב קנות בינה לשון רבים אלמא ביותר ברבוי צריך לבינה שהוא תלמוד:

חתם סופר (שייך לעמוד שקודם)

לא הוה לוי אמר כבי הכון בשעת סדוכן שם. מתנג"א פק"י ל"א מעלם פיוש הירושלמי הלז וס"פ מאי קמ"ל כהן קודם ללוי ולישראל פשיטא שהרי הכהן הוא לוי ג"כ וישראל ג"כ והכל כלול בו ומשני בשעת שהוכן והשיב שנו שהכהן פסול לזה א"כ כשם שאין הלוי כשר לעבודת כהנים ס"ל אין הכהן כשר לעבודת הלוים והוה סד"א כהן איטו לוי קמ"ל כהן גם הוא לוי וקודם לו. ופי' בפ"מ ניעין כ"ש ע"ב ד"ה ונכנו:

עמודי ירושלים תנינא

ריב"ל אומר ראש וזקן זקן קודם שאינו ראש. נ"ב עי' פני משה מה שפירש בדברי הירושלמי הללו ופירושו אין לו שחר כלל כאשר יראה המעיין אולם ראיתי בשו"ת הגאונים שנדפסו בווין שנת תרל"א ע"י רנ"נ קורנ"ל (די"ד ע"ב) שהעתיק דברי הירושלמי אריב"ל ראש וזקן ראש קודם לזקן שאינו ראש דכתיב אתם נצבים ראשיכם שופטיכם וזקניכם כו' ולפי זה אתי שפיר דברי הירו' בפשיטות ועמ"ש הי"מ בביאורו להגדות וגם בימיו לא נגלו תשובות הגאונים הללו:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

תורה אור

לעולם הוי רץ *אחר המשנה יותר מן התלמוד הדא דת מר עד שלא שיקע בו רבי רוב משניות אבל משישקע רבי רוב משניות לעולם הוי רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה. דרש רבי שמואל ברי' דרבי יוסי בי רבי בון °חכם בעיניו איש עשיר ודל מבין יחקרנו. חכם בעיניו איש עשיר זה בעל התלמוד ודל מבין יחקרנו זה בעל אגדה. לשנים שנכנסו לעיר ביד זה עשתות של זהב וביד זה פרוטרוט זה שבידו עשתות של זהב אינו מוציא וחיה וזה שבידו פרוטרוט מוציא וחיה. דרש ר' אחא °פלס ומאזני משפט לה' מעשהו כל אבני כים. פלס זה המקרא מאזני זה המשנה משפט זה התלמוד לה' זה התוספת מעשהו כל אבני כים כולהם נוטלין שכרן מכים אחד. ר' אבא בר כהנא אזל לחד אתר אשכח ר' לוי יתיב דרש °איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכבוד ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה ולא ישליטינו האלהים לאכול ממנו כי איש נכרי יאכלנו עושר זה המקרא נכסים אילו הלכות וכבוד זה התוספת ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה אילו משניות גדולות כגון משנתו של ר' חונה ומשנתו של רבי הושעיה ומשנתו של בר קפרא ולא ישליטינו האלהים לאכול ממנו זה בעל אגדה שאינו לא אוסר ולא מתיר לא מטמא ולא מטהר כי איש נכרי יאכלנו זה בעל התלמוד קם רבי אבא בר כהנא ונשקיה בראשיה אמר [צ]זכיתה מימרינה יקים תזכי מימרינה מיתיב. ביקשו למנות זקנים מאיכן הן ממנים מטיבריה אמדרומה א"ר סימון °יהודה יעלה א"ל ר' מנא הדא דת מר למלחמה אבל למנויי °רואי פני המלך היושבים ראשונה במלכות. ר' יעקב בר אידי בשם ריב"ל *מעשה שנכנסו זקינים לעליית בית גדיא ביריחו ויצתה בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראויין לרוח הקודש והלל הזקן א' מהן נתנו עיניהן בשמואל הקטן שוב נכנסו זקנים לעלייה ביבנה ויצתה בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראוין לרוח הקודש ושמואל הקטן אחד מהן נתנו עיניהם באליעזר בן הורקנוס והיו שמיחים על שהסכימה דעתן לדעת רוח הקודש. *אילין דבר פזי ודבר הושעיה הוו עלין ושאלין בשלמיה דנשייא בכל יום והוון אילין דרבי הושעיה עלין קדמאי אזלון אילין דבר פזי ואיתחתנון בנשיאותא אתון בעון מיעול קדמי אתון ושאלון לרבי אימי °והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא אי זה קרש זכה לינתן בצפון ינתן בצפון בדרום ינתן בדרום. תרתין זרעין בציפרין בלווטייה ופנגייא הוו עלין ושאלין בשלמיה דנשייא בכל יום והוון בלווטייא עלין קדמאין ונפקי קדמאי אזלון פנגייא וזכון לאורייתא אתון בען מיעול קדמאי אישתאלת לרשב"ל שאלה רשב"ל לרבי יוחנן עאל ר' יוחנן ודרשה בבית מדרשא דרבי בנייה אפי' ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. *סברין מימר ליפדות ולהחיות ולכסות הא לישיבה לא א"ר אבון אף לישיבה ומה טעמא °יקרה היא מפנינים ואפילו מזה שהוא נכנס לפני ולפנים:

משלי כח / ישעיה מ / קהלת ו / שופטים א / אסתר א / שמות כו / במדבר רבה פ"ו / משלי ג

(סוטה פ"ט פ"ז פ"ו) פ' סנהדרין יא

(שבת פ"ב)

כ"מ ע

לעולם הוי רץ אחר המשנה. לחזור בה תמיד: הדא דתימר עד שלא שיקע בו רבי. שלו רוב המשניות אבל אם כבר למד מרבו רוב המשניות ויודע ובקי בהן לעולם הוי רץ אחר התלמוד להגות בו ולהבין דבר מתוך דבר יותר מחזרת המשנה שאין להבין ולהורות מתוך המשנה לבדה: ודל מבין יחקרנו. ינצחנו כמו לדיק הראשון בריבו ובא רעהו וחקרו תרגומו וגליא ליה: זה בעל אגדה. לפי שהוא מושך הרבה שומעין אותו שמושך את לבם ודומה למי שיש בידו פרוטות ומוצא לקנות ולהחיות נפשו בהן יותר במהרה מאשר בידו עשתות של זהב: פלס. הוא המשקל והמאזנים שמכריעין בהן כך הוא ערך המקרא והמשנה שהתורה שבע"פ מכרעת להבין המקרא: משפט זה התלמוד. שע"י הגמרא נתגלה המשפט ולהבין בטעמי המשנה: לה' זה התוספת. ברייתות שניתוספו ומפורש בהן יותר מן המשנה: עושר זה המקרא. כי היא התחלה מן העשירות: נכסים אלו הלכות. שבעל פה כמי שקונה נכסים בעושר שלו: וכבוד זה התוספת. שמתכבד בהן ע"י שסגור בפיו הברייתות והתוספתות: זה בעל אגדה. שאין לו שליטה באיסור והיתר ובדינין: זה בעל התלמוד. שע"י פלפול הגמרא יודע טעמו של דבר ומבין להורות להלכה למעשה: זכיתה מימרינה יקים. כשם שזכית לאמרה מעומד ועל שם שהיה תלמיד ורק בשנים כך תזכה להיות זקן וראש ישיבה ולאמרה מיושב ודורש לפני רבים: מטבריה או מדרומה. של ארץ ישראל: יהודה יעלה. בתחילה בחלק יהודה מנגב היה וכלומר מזקני דרום ממנין בתחילה: הדא דאת אמר למלחמה. אין הכתוב מדבר אלא לענין מלחמה יהודה יעלה בתחילה אבל לענין מינוי הזקנים רואים פני המלך וכו' כלומר אותם הראוים ביותר הן קודמים למינוי ויושבים בראשונה במלכות:

ציון ירושלים

[צ] זכיתה מימרינה יקים תזכי מימרינה מיתי. ע' פ"מ וכזה שמעתי לפרש מדרש בראשית רבה פסוק וירכתי על צידון שם הגירס' אמרת לו קיים תזכי למימרי' מיותב והיינו שבעת אמרת בעודך קיים תזכה לאמר' כשאתה יושב כתהיס כנ:

מעשה שנכנסו זקנים וכו'. מבואר לעיל בפ"ג דע"ז בהלכה א': אילין דבר פזי ודבר הושעיה. שתי משפחות היו והיו רגילין לשאול בשלום הנשיא בכל יום ואותה משפחה דבר הושעיה היו מנהגם להכנס בראשונה שהיו חשובים מבני המשפחה דבר פזי והלכו אלו דבר פזי ונתחתנו במשפחת הנשיא ורצו להקדים לפניהן ושאלו לר' אמי והשיב להן מן המקרא הזה דכתיב והקימות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים וה"ל לכתוב כאשר הראית בהר אלא ללמדך שתשמור משפט סידורים כפי אשר יסדרו אותן בתחילה ואיזה קרש שזכה בצפון ייתן בצפון לעולם ושבדרום בדרום לעולם ושלא לשנותן וכיון שזכתה משפחה הראשונה להקדים בכניסה אין דוחין אותה ממנהג סידורה: תרתין זרעין. שתי משפחות היו בציפורי בלווטיא ופנגיא והיו אלו הבלווטיא נכנסין בראשונה להקביל פני הנשיא ויוצאין בראשונה והלכו משפחת הפנגיא וזכו להגדל בתורה והיו רוצים להקדים לפני הבלווטיא ושאלו לר"ל: אפי' ממזר ת"ח וכו'. כלומר בזה ודאי חשיבות התורה היא קודמת: סברין מימר. מעיקרא סברוה דדוקא לענין ליפדות ולכסות ולהחיות כדאיירי במתני' בהא הוא דאמרו דממזר ת"ח קודם הא לישיבה לא לענין ליסב בראש ולהקדימו בכניסה ואיליה דאלו במינוי סנהדרין כבר אמרי' בסנהדרין פ"ד דלד"מ הכל כשירין ואפי' ממזר אבל לא לד"נ: א"ר אבון אף לישיבה. כדאמרן וכדדרים ר' יוחנן: ומ"ט דכתיב יקרה היא מפנינים. משמע בכל מיני חשיבות השייכין ליקר ותפארת חשובה היא וקודמת ואפי' מכ"ג זה שנכנס לפני ולפנים:

הדרן עלך כהן משיח שחטא וסליקא לה מסכתא דהוריות וכולא סידרא דישועות בחסדי ובעזרי האל למושעות:

הדרן עלך כהן משיח שחטא וסליקא לה מסכתא דהוריות וכוליה סידרא דנזיקין

מראה הפנים

יותר מן התלמוד דהדא דתימר עד שלא שוקע בו רבו רוב משניות וכו' אינו סותר למאי דאמר בבבלי סוף פרק אלו מציאות בזה דבימי רבי נשנית משנה זו וכו' דהיינו הך מפני שראה רבי דשבקי כולי עלמא מתניתין ואפילו הכי דלא נשתקע בהן עדיין רוב המשניות הוו אזלי בתר גמרא הלכך דרש להו ודכוותייהו לעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא: **כי** איש נכרי יאכלנו זה בעל התלמוד. האי אתיא כדדריש רבא בבבלי ב"ב דף קמ"ה ע"ב מסיע אכנים יעצב בהם אלו בעלי משנה ביקע עצים יסכן בם אלו בעלי גמרא וכן וטוב לב משתה תמיד זה בעל גמרא: **אזלין** פנגייא וזכון לאורייתא. מבואר הוא דאינו סותר לדרשת ר' אמי דלעיל קרש שזכה לשינתן בצפון ייתן בצפון דהתם רצו להקדים מפני חשיבות שנתחתנו עם משפחת הנשיא וקאמר שאינם דוחין להני דזכו כבר להקדים אבל הכא מפני חשיבות התורה שוא ובהא הוא דאמרו ממזר ת"ח קודם אפי' לכ"ג שנכנס זכה והורגל ליכנס לפני ולפנים. ולע דכל זה לענין חשיבות הקדימה כשהם שניהם ביחד כדמסיק הכא אף לישיבה אבל מלינו דאם אינם ביחד יש לכ"ג יותר חשיבות ממה שיש לת"ח וזהו כענין מינוי הנטלר לנתבע כמבואר ברים פ"ג דסנהדרין ופ"ם:

סליק פירקא וכולא מסכת' דהוריות וכולא סידרא דישועות ברחמי ובסייעתא דשמיה רבה ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה:

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

שנויי נוסחאות (סול"נ) להו כד"ו להן. (סומ"ג) קדמי כד"ו **קדמאי.**

נו:חת ירושלמי שבבבלי (סוי"נ) ההוספתות (וכן לקמן). (סומ"נ) כתיב והקמות.

ככר לאדן מטיבריה אמדרומה. פי' או מדרום כלומר מיהודה שהיה קצת נחלתו בירושלים:

פ"א (דף א ע"א) **רבי** תני שאל לחברייא מנין לאוכל ברשות שהוא פטור מה בין סבר שהוא חולין ונמצא שהוא תרומה שחייב מה בין סבר שהוא כהן ונמצא ישראל שפטור פי' דבעבד שאמרו לו את רבך או מכרך לישראל מנין לנו שהוא פטור א"ל מהוריית ב"ד פי' דאוכל שומן אינו אוכל ע"י היתר שהתירה התורה לאכול שומן דהא א"ל היתר לזה אך מפני שלא מצינו איסור מותר ממילא כמו אכילת פת אינו אוכל ע"י היתר שהתירה לו התורה אבל כלאים בציצית וכדומה כל ההיתר שלו הוא אך ע"י היתר שהתירה לו התורה היתר מכלל איסור וכן שומן אינו אוכל מכח היתר שהתירה התורה. אבל האוכל חלב ע"פ הוריית ב"ד שהורו ב"ד להתיר החלב הרי אוכל רק מכח היתר מכלל איסור ובזה מצינו דפטור מקרבן אבל באוכל חלב ויודע שחלב אסור אך טעה וסבר שהוא שומן דאינו אוכל מכח היתר מכלל איסור דהא יודע שחלב אסור לעולם ושומן מותר לעולם אך טעה וסבר שהוא שומן חייב וע"כ מצינו נפ"מ בין אוכל מכח היתר בין אוכל דבר שא"ל היתר א"כ לפ"ז באוכל תרומה וסבור שהוא חולין דאינו אוכל מכח היתר חייב אבל בת ישראל שניסת לכהן או עבד הנמכר לכהן דאוכל רק מכח היתר שהתורה התירה בפירוש ואילולי שהיה ע"ז היתר בתורה לא היה אוכל ונמצא דאכילתו הוא ע"פ היתר שהתירה התורה היתר מכלל איסור וע"כ כשנתודע לו שאינו בכלל היתר הזה וטעה שסבר שהתורה התיר אותו ובאמת לא התירה אותו פטור כמו באוכל חלב ע"י שסבר שהותרה לו החלב ע"פ הוריית ב"ד שהתירו לו מכלל איסור ונתודע לו שטעות הוא ואינו בהיתר מכלל איסור שפטיר:

(דף ב ע"ב) **וכי** יש זדון לשגגה אלא יחיד בהוריית ב"ד פי' דקשה להגמ' דלמה נקט ועשה שוגג דפשיטא דבשוגג הוא דחייבא דקרבן לא הוי אלא בשוגג דכי יש זדון שיהא נחשב לשגגה אלא הוריית ב"ד ליחיד דהא דנקט בסיפא דכיחיד שידע שטעו ב"ד דחייב קרבן לאו משום דנחשב זדון לשגגה לענין חיובא דקרבן אלא משום דלא הוי מזיד אלא שוגג גמור משום דסבר דמחויב לשמוע לב"ד כדאיתא בבבלי עיי"ש אבל זדון לא נחשב לשגגה אם כן קשה למה נקט התנא ועשה שוגג ע"פ תיבת שוגג מיותר וליתני סתמא והלך היחיד ועשה ע"פ ואנן ידעינן דבשוגג הוא דהא חיובא דקרבן לא הוי אלא בשוגג [והא דגרסינן וכי יש זדון לשגגה ליחיד ולא גרסינן סתם וכי יש זדון לשגגה אלא הוריית ב"ד ותיבת ליחיד דנקט הוא משום דבמתני' בה"ה גבי ציבור נקט התנא דכידעו הציבור שטעו ב"ד ועשו הרי אלו פטורין מקרבן משום דחשיב מזיד וגבי יחיד במתניתין דידן נקט התנא דחייב קרבן משום דחשיב שוגג האם הזדון נחשב לגבי יחיד לשוגג בתמיה אלא ע"כ דמיירי שטעה וסבר דמצוה לשמוע ד"ח כדאיתא בבבלי אם כן שוגג הוא ע"כ קשה למה מזכיר התנא כלל תיבת שוגג] ע"ז משני ר"א בשם רשב"ל מתניתא כגון שמעון ב"ע יושב לפניהן וכדמסיק מה אנן קיימין אם ביודע כל התורה ואינו יודע אותו הדבר אין זה שמעון ב"ע ואם ביודע אותו הדבר כו' אלא כי אנן קיימין ביודע כל התורה וביודע אותו הדבר אלא שהוא כטועה לומר תורה אמרה אחריהם ואם בטועה לומר התורה אמרה אחריהם אין זה שמעון ב"ע כהדא דתני יכול אם יאמרו לך על ימין שהוא שמאל כו' יכול תשמע להם ת"ל ללכת ימין וגו' שיאמרו לך על ימין ימין כו' אלא ע"כ מיי כדון ר"י בשם ר"א לפי שבכל מקום שוגג פטור ומזיד חייב וכא אפילו מזיד פטור ר"ל ממלקות מפני שתלה בב"ד דהא אין מי בעולם שיתרה אותו דהא הורו ב"ד להיתר וא"כ לא שייך כאן מלקות ע"כ הוי המזיד הזה כשוגג משום דלא שייך בי' דינא דמזיד לפ"ז נמצא דבסיפא הוי מזיד ואך הזדון הוא כמו שגגה ולפ"ז הנפ"מ בין הרישא להסיפא בין שוגג למזיד דאם עשה בשוגג פטור מפני שתלה בב"ד אבל במזיד חייב קרבן משום דלא תלה בב"ד וע"כ מדייק התנא ונקט ועשה שוגג משום דזהו הנפ"מ בין הרישא להסיפא דברישא הוי בשוגג ובסיפא הוא במזיד. ומצאתי בפי' תוס' הרא"ש ז"ל במס' הוריות דמפרש הירושלמי לפי שבכ"מ שוגג פטור ומזיד חייב ר"ל במלקות וכאן אפילו מזיד פטור ממלקות משום דאין מי שיתרה אותו הילכך אף לענין זה הוב כשוגג כיון דלכ"ע הוי היתר וגז"כ הוא כי היכי דרבים מביאין ע"פ הוראתם ליחיד נמי חשיב הוראה שגגה עכ"ל ז"ל עיי"ש. והוא מסתייע לפירושינו בע"ה ועיין בה"ה בפרקין ותראה שכן האמת:

(שם) **חברייא** בשם שמואל יחיד משלים לרוב ציבור היא מתניתא אבל כל יחיד ויחיד שעשה בפ"ע מביא כשבה או שעירה. כן מוגה בירושלמי הנדפס אצל הבבלי דס"ל לשמואל דיחיד שעשה בהוריית ב"ד חייב ומפרש להמתניתין דמיירי ביחיד שמשלים לרוב הציבור וקמ"ל מתניתין דיחיד מכריע לרוב [ובמס' פסחים דף פ' איכא פלוגתא אם יחיד מכריע את הציבור לרוב] ור"י ס"ל אפילו יחיד שעשה בהוריית ב"ד פטור ופריך הגמ' וקשיא לשמואל דנמצא דכל יחיד מתכפר בב' הטאות דהא א"כ כשנשלם לרוב. הפר דב"ד מכפר א"כ נמצא דנתכפר בב' חטאות ע"ז משני ר"ז בשם שמואל היחיד תולה אפלו רוב הב"ד מביאין אפלו מיעוט היחיד מביא ועכשיו מביא הגמ' הברייתא כל הורייה שב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה או שעירה כו' שמואל מפרש להברייתא כפשוטו אפלו רוב הואיל וב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה או שעירה אפלו מיעוט הואיל ואין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה או שעירה אבל לר"י דס"ל דיחיד שעשה בהוריית ב"ד פטור ג"כ פתר בהוריית ב"ד הורו ב"ד לעקור את כל הגוף הואיל ואין ב"ד מביאין פר כנ"ל וכן הגיה הפ"מ ז"ל ומוכרח היא כמצא דלשמואל הנפ"מ בין רוב למיעוט ולר"י דאין נפ"מ בין רוב למיעוט הוי הנפ"מ בהיאך היה הוראת ב"ד גופיה. שמואל פתר מתניתא עדיין אני אומר מיעוט הקהל שעשו חייבין שאין ב"ד מביאין פר עליהן בהורייה ע"כ חייבין בשגגת מעשה אבל רוב הקהל אין חייבין על שגגת מעשה דהא בהורייה ב"ד מביאין פר עליהן [הברייתא הזאת מובא בבבלי דף ג' ע"ב] ע"ד דשמואל ה"פ דמיעוט הקהל ה"א דחייבין משום דבהורייה ג"כ חייבין היחידין דהא לא נפטרו בפר דב"ד אבל ברוב ה"א דפטורין על שגגת מעשה דהא בהורייה פטורין ג"כ. אבל לר"י ע"כ מפרש דמיעוט הקהל שעשו הו"א דחייבין על שגגת מעשה הואיל ובהורייה אין הב"ד מביאין פר והם ג"כ פטורין ע"ז קשה בשלמא לשמואל ניחא דלפיכך ה"א להחמיר על היחידין בשגגת מעשה הואיל ובהורייה ג"כ חייבין יותר מן הרוב א"כ ילפינן חיובא מחיובא משא"כ לר"י קשיא דהאיך שייך למימר דלפיכך חייבין היחידין בשגגת מעשה הואיל ואין ב"ד מביאין עליהן פר בהורייה מאי חומרא הוא בהיחידין הא אדרבה קולא היא דאפילו ב"ד אין מביאין פר בהורייה והם ג"כ פטורין וברוב לכל הפחות ב"ד מביאין ונשאר בקושיא מתניתא פליגא על שמואל נפש כי תחטא וגו' הרי אלו מיעוטין דהתולה בב"ד פטור ושם מפורש נפש אחת דפטור בהוריית ב"ד וקשיא מהאי ברייתא על שמואל:

(דף ג ע"ב) **הפריש** חטאתו נתחרש או נשתמד או שהורו ב"ד לאכול חלב ר"י אמר נדחית חטאתו רשב"ל אמר לא נדחית חטאתו ריבר"ב אמר ר"א מחליף שמועתי' דלא אתא מילתיה דר"י פליגא על מילתי' כו' ובירושלמי במס' גיטין ר"פ מ"ש גרסינן מחלפי' שיטתיה דרשב"ל דאיתפלגון נתחרש או נשתטה או שהורו ב"ד לאכול חלב ר"י אמר נדחית חטאתו רשב"ל אמר לא נדחית חטאתו בשלמא דר"י אדר"י לא קשיא דשאני קורדייקוס דכישן דמי אבל מרשב"ל ארשב"ל קשיא נהי דס"ל דקורדייקוס כשיטה דמי הא בשוטה גופיה לא נדחית חטאתו כיון דהפרישו כשהיה חלים והירושלמי קיצר כאן וסמך על הא דגיטין הנ"ל כדרך הש"ס הזה וביחוד בסדר הזה. וע"כ דהירושלמי מפרש הא דלא נדחית חטאתו הוא דמקריבין אפילו כשהוא שוטה דל"ל כשיטתפה משום דבע"ח נדחין וע"כ דמקריבין אותו אפילו כשהוא שוטה ולא נדחה מעולם. וע"כ מחלפי שיטתיה דרשב"ל וע"כ מיחלף שיטתיה דר"י ודרשב"ל. ע"ז קאמר הגמ' ר"ח ור"א חד מחליף וחד אמר כאהן תניא דלא מחליף ולא קשיא ליה מר"י אר"י דגוסס או דלא שמיע ליה הא דר"ח ב"א בשם ר"י הא דגוסס או דס"ל דגוסס לא דמי לשוטה. ומרשב"ל ארשב"ל לא קשיא ליה דכמו דס"ל גבי קורדייקוס לכשיתפה ה"נ ס"ל גבי חטאת דלא נדחית חטאתו לכשיתפה משום דבע"ח אינן נדחין וע"כ דהכי הוא דאל"כ מה נעשה בהא שהורו ב"ד לאכול החלב דס"ל לרשב"ל דלא נדחיר חטאתו וע"כ הוא דלאחר שיחזרו בהם ב"ד דהא קודם שחזרו ב"ד אי אפשר להקריבו דמי מקבל מידו וע"כ לאחר החזרה ובע"ח אינן נדחין ה"נ בשוטה לכשיתפה. וע"ז מכיק מאן דמחליף דס"ל דע"כ מקריבו בשעה שהוא שוטה לית ליה בהילן קושייה כמ"ד לא נדחית חטאתו מי מקבלה הימנו ימתין עד שיחזרו בהם ב"ד וע"כ דבע"ח אינן נדחין ל"ל להאי מ"ד כן אלא כשהיה כהן עוכד עבודה והקריב וכיפר כן ס"ל להאי מ"ד דמחליף דע"כ הא דס"ל לרשב"ל דלא נדחית הטאתו הוא דכשהקריבו בשעה שהוא שוטה ובשעה שהורו ב"ד דמותר לאכול חלב והקריבו ס"ל לרשב"ל דלא נדחית חטאתו וחשיב שפיר חטאת. ולא חולין בעזרה וכיפר ביה וכשחזרו ב"ד א"ל להביא קרבן אחר משום שכבר כיפר ע"ז פריך הגמ' היה שמעון ב"ע מי מקבלה הימנו דהא מוקמינן לעיל גבי הורו ב"ד וידע אחד מן התלמידים שטעו דחייב בקרבן וכשהפרים קרבן צריך להוות נדחה דמי מקבלה ממנו והוי נדחה דהא מי יקבל מידו וע"כ דמקריבו לאחר שיחזרו בהם ב"ד וע"כ דאתיא כמ"ד לא נדחית חטאתו משום הוריית ב"ד דס"ל ע"כ להאי מ"ד דלא נדחית חטאתו דבע"ח אינן נדחין:

(דף ד ע"א) **תולדות** הורייה כהורייה פי' אם התולדה שיצא מהורייה הוי כהורייה או לא בדמסיק אכלו ציבור חלבים והפרישו קרבנותיהן ואח"כ הורו ב"ד לאכול חלב וממילא לא יתקבל הקרבן לא שאכלו הציבור על פיהם אלא דנתבטל הקרבן אם דמי כמו שעשו ע"פ המעשה דאכילה ועשו הגוף עבירה ע"פ דכיון דנתבטל הכפרה על העבירה ע"פ הוי כמו שעשו גוף העבירה ע"פ או דילמא לא דמי לגוף המעשה ולרבותא נקט כשהפרישו קרבנותיהן ונדחה ע"פ אפ"ה אין תולדות הורייה כהורייה:

(שם ע"ב) **ב'** הוריית בעבירה אחת ר"ל דשתיהן הוי של חייבי כריתות וחזרו בהם בנתים ואח"כ חזרו והורו והוי ב' הוריית בעבירה אחת. וכדמסיק אכלו רוב ושחטו רוב דקרבן שוה ומצטרף כדאיתא בבבלי (דף ג' ע"א) ע"ז מסיק ע"ד דר"מ דס"ל דאפילו בשעשו לאחר שחזרו נמי חייבין דלא נתבטל בחזרתן ההת וע"ד דר"ש דס"ל דבעשו לאחר שחזרו פטורין דנתבטל ההוראה ע"כ בשחזרו הוי הורייה שני' אכלו מיעוט בראשונה ומיעוט בשני' ע"ד דר"מ חייבין דהא לא נתבטל והוי חדא הוראה ע"ד דר"ש הוי ב' הוריות והיא פלוגתא דר"מ ור"ש מובא בת"כ בפרשתא ז' ומובא בפ"מ ז"ל בסמוך ע"ז אמר ר"ז ושהות ביניהון ע"ד דר"מ עד שישמע ואם לאו לא נתבטל ההורייה ע"ד דר"ש עד שיספע ובהנדפס אצל הבבלי גרסינן עד שישמע ממש:

(דף ה ע"א) **ולא** נמצאת עוקר כל שם שומ"י כנגד יום כשאמרו הלילה מותר והיום אסור ולא נמצאת עוקר כל שם שיטה הפ"מ ז"ל מגיה הוסטה וקשה להבין ונראה לפענ"ד דבאמת הפירוש הוא עפ"מ דגרסינן בבבלי (דף ד ע"ב) בעי ר"ז אין שבת בשביעית מהו במאי טעו בהדין קרא בחרים ובקציר תשבות בזמן דאיכא חרישה איכא שבת ובזמן דליכא חרישה ליכא שבת מי אמרינן כיון דמקיימין לה בשאר שני שבוע כביטול מקצת וקיום מקצת דמי' או דילמא כיון דקא עקרין ליה בשביעית כעקירת הגוף דמי ע"כ. ומובן האיבעיא דר"ז דמיבעיא ליה אם העקירה בזמן חשוב כקיום מקצת וביטול מקצת כיון דמתקיים בזמן אחר או דילמא כיון דבזמן הזה נעקר לגמרי חשוב כעקירת כל הגוף ועפ"ז מובן היטב כיון דקמשני בשומ"י כשאמרו הלילה מותר והיום אסור והא הוי עקירת הזמן דבלילה לא שייך כלל שומ"י ע"ז פריך לפ"ז לא נמצאת עוקר כל שם שמיטה ר"ל שנת השמיטה וכדי להגדיל הקושיא מביא הא דשנת השמיטה דהוא כל שנה תמימה כיון דקאמרת דבשומ"י כשאמרו הלילה מותר והיום אסור והוי עקירה בזמן א"כ כמו כן בשעקרו שנת השמיטה דהוא הזמן לא נמצא עוקר כל שם שבת בשמיטה וקשה האיך קמוקמית המתניתין באוקימתא הזאת ובודאי יש אוקימתא אחריתי ע"ז משני שמואל בר אבא אמר כשאמרו אמה מותרת וב' אמות אסורות פי' דלקמן בסמוך מביא הגמ' הא דשמואל בר אבא להביא ראיה דעקירה בזמן לא חשיב עקירה דשמואל בר אבא אמר כשאמרו אמה מותרת ר"ל דאמה הרחבין דאלל רשות היחיד מותר להוציא מן רה"י להוכו לר"ה וב' אמות מותרות ונמצא דהוי עקירת המקום דהא במקום הזה מותר הוצאה לגמרי ואעפ"כ לא חשיב עקירת הגוף כיון דנתקיים בב' אמות עי' בסמוך דגרסינן הרי עקרת שם כל אותו אמה ותימר אין כאן עקירת הגוף וכא אין כאן עקירת הגוף ר"ל דזמן לא הוי ג"כ עקירת הגוף דזמן ומקום שוה. עי' בסמוך והיינו דמביא כאן על הקושיא ולא נמצאת עוקר כל שם שמיטה ההוא דר"ש ב"א. ודע דאיבעיא דר"ז בבבלי הנ"ל היא דלא ס"ל בהא דשומ"י כהאי אוקימתא דאמרי זבה לא הוי אלא ביממא אלא כאידך שגויא שם ע"ש בסוגיא:

(שם) **אמר** ר"ש בר רב יצחק כשאמרו גרוגרות מותרת ב' גרוגרות אסורה א"כ כשאמרו הוצאה אסורה הכנסה מותרת [כדאיתא בבבלי] כנ"ל וחסרון דמוכח הוא ע"ז קאמר ואתיא כמ"ד הכנסה והוצאה אחת היא ברם כמ"ד הכנסה והוצאה שתים הן ולא נמצאת עוקר כל שם הכנסה:

(שם ע"ב) **רבב"ח** בעי כזית היום וכשתי זיתים למחר דהא בגרוגרות מותרות וב' גרוגרות אסורות לא הוי עקירת הגוף משא"כ בשאמרו דבכזית ג"כ אסורה אך ביום הזה כזית מותר נמצא דעוקר הזמן ופשוט הגמ' מהא דנביא ומדית דלא הוי עקירת הגוף וכא אין כאן עקירת הגוף. ר"מ שמע לה מן דבתרה פי' הגס דיש לפשוט האיבעיא הזאת מרישא דמתניתין מאוקימתא דמוקמינן למתניתין דשומ"י כנ"ל שמע לה מן דבתרה מסיפא דמתני' דהוצאה מן מה דמביא לעיל מהסיפא להזק האוקימתא דשומ"י מהא דשמואל בר אבא דמפרש לסיפא דמתניתין גבי הוצאה:

(דף ו ע"א) **לית** הדא פליגא על רשב"ל דמר (רשב"ל) ר"א בשם רשב"ל מתניתא כגון שמעון ב"ע יושב לפניהן ומזידין ועשו שוגגין פי' דבמשנה הראשונה דר"פ גרסינן הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו או תלמיד שהוא ראוי להוראה וכו' הרי זה חייב מפני שלא תלה בב"ד וחייב קרבן. ובמשנה הזה גרסינן שוגגין ועשו מזידין הרי אלו פטירין מקרבן משום דהוי מזיד ומזיד לאו בר קרבן הוא וקשה הנך מתניתא אהדדי בשלמא בלא רשב"ל ניחא משום דמשנה הראשונה דתני וידע שטעו ואעפ"כ עשה שוגג משום דטעה וסבר מצוה לשמוע ד"ח כדאיתא בבבלי משא"כ במתני' דידן דתני מפורש ועשו מזידין ומזיד לאו בר קרבן הוא ע"כ פטירין אבל לר"א בשם רשב"ל דמוקי מתניתין דר"פ דהתלמיד הוא כגון שב"ע וידע שאסור לשמוע ד"ח במקום שטעו על שמאל שהוא ימין כדאיתא לעיל ומ"מ חייב בקרבן משום דנחשב הזדון לשגגה כדמסיק ומזידין. ועשו שוגגין ר"ל אע"פ שמזידין מ"מ עשו שוגגין וכי יש זדון לשגגה ליחיד אלא הוריית ב"ד הוא ליסגא דלעיל בר"פ וע"ז מוקי ר"א בשם רשב"ל כגון שב"ע והזדון נחשב לשגגה משום דהמזיד הזה פטור ממלקות משום דליכא מי שיתרה אותו כדאיתא לעיל [ועיי"ש בדברינו] א"כ קשיא מתניתין דידן דתני שוגגין ועשו מזידין פטורין מקרבן אמאי פטורין מקרבן מ"ש ממתניתין דר"פ דהזדון הזה נחשב לשגגה משום דליכא בי' התראה למלקות וכהס"ד דהכא גבי ציבור מיירי נמי דהציבור הבלו ההורייה דב"ד אך שיודעים

בטעו

שטעו ב"ד א"כ ליכא ביה התראה למלקות. ע"ז משני חברייא בשם רשב"ל בשלא קיבלו רוב הציבור עליהן ר"ז בשם רשב"ל בשטעו אח"כ בההורייה וע"כ הוי זדון גמור משום דאיכא ביה התראה למלקות מה מפקא מביניהון קיבלו עליהן וחזרו ושטעו ע"ד דחברייא כיון שטעו פטורין צ"ל חייבין. וע"ד דר"ז כיון שטעו פטורין וכ"כ בפ"מ ז"ל דנתחלף בספרי הדפוס וטעות דמוכח הוא ועי' סוגיא הזאת מבואר יפה דברינו בפ"ק בהא דר"א בשם רשב"ל מתניתא כגון שש"ע :

(שם ע"ב) אע"ג דר"י אומר שבט אחד גורר כל השבטים מודה והוא שתהא הוראה מלשכת הגזית כן הגי' בפ' כ"ל וה"פ אע"ג דלר"י לא בעינן כל ישראל אלא אפילו שבט אחד מ"מ מודה דבעינן דההורייה תהא מלשכת הגזית דהוא ב"ד הגדול של כל ישראל :

(דף ז ע"א) מני אמרו לו כר"י. פי' דקשה להגמ' הא הוי שיטתי' דר"י דהא ר"י הוא דס"ל דאין ק"ל חלוק ע"ז משני ריבר"ב בשם ר"י דאין ה"נ דמקשין ליה משיטתי' גופי' :

פ"ב (דף ח ע"א) מתניתין. הורה כהן משוח לעצמו כו'. הק' בתוס' ז"ל גבי מזיד ועשו שוגג היכי הוי שוגג בלא הורייה אי אכיל בשתיקה הא מאחר שאינו מורה לאחרים כי אם לעצמו מה לי בשתיקה מה לי בדיבור ע"ש ומוכרחין ע"כ למימר דהגיד בדיבור שההורייה היה במזיד וכן גבי שוגג ועשה מזיד דהגיד בפה שהוזר מן ההורייה זאת ואעפ"כ עשה מזיד אבל אם שתק ועשה במזיד ע"פ הוראה הזאת חייב בקרבן כמו כרפ"ק בתלמיד שיודע שטעו ב"ד ועשה ע"פ דחייב קרבן ביחיד וכן בציבור חייבין כשקבלו ההורייה ולא בטלוה אע"פ שעשו מזיד לשיטת הירושלמי לעיל בפ"ק הלכה ה' עיין בדברינו שם :

(דף ט ע"א) ר"י בעי קומי ר"ז מה כרבי אין משיח בל"ם שתיבת אין מקומו קודם כרבי והכצ"ל מה אין כרבי משוח בשגגת מעשה הוא ואין כרבנן בהעלם דבר הוא. ומשמע מלשון זה דר"י הוא דמקשה כמאן אתיא מתניתין אין כרבי קשיא אם כרבנן קשה ובאמת אין זה קושיא דהא שפיר אתיא כרבי ע"ז בא ר"ה ומפרש דברי ר' ירמי' לא דמקשה אלא דמבעיא ליה וצריכה ליה אם המתניתין אתיא כרבנן אם נוכל לפתור המתניתין דאתיא גם כרבנן אע"ג דלא תני גבי משוח דבעינן העלם דבר עם שגגת מעשה וקאמר ר"ה ומפרש דברי ר"י על (דרבנן) רבנן נצרכה [ר"ל דמבעיא ליה כלשון הירושלמי בכ"מ] אם אתיא מתניתין כרבנן שלא תימר משוח וע"ז רבי אומר בשגגת מעשה ורבנן אמרו בהעלם דבר ע"כ מיבעיא ליה אם אתיא המתניתין דוקא כרבי משום דלא תני גבי העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח או דאתיא כרבנן זהו איבעיא דר' ירמי' מר"ז ע"ז השיב לי' ר"ז א"ל ולמה [כן הגי' הנדפס אצל הבבלי] בגין דלא תנינן משוח ר"ל גבי העלם דבר עם שגגת המעשה והא קדמייתא לא תנינן משיח לעיל בה"ב גבי בע"ז עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת לא תני וכן המשיח ועכ"ז משיח בכלל כן ה"נ משיח בכלל ואתיא מתניתין אפילו כרבנן :

(שם ע"ב) ולית סופיה דרבי דרש מעיני מעיני דלא כן מנ"ל היחיד והנשיא והמשיח כו' אר"ח קומי ר"מ ולית סופיה דרבי דרש מעיני מעיני א"כ קשיא למה לא יליף ג"כ דבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת ע"ז השיב לי' מה את בעי מרבי רבי כדעתיה דאמר משיח בשגגת מעשה הוא ואין כתיב זדון לשגגה ליחיד אלא בבית דין בלבד פי' דהיכי יכול למילף דבעינן שוגג שזדונו בכרת גבי הורייה כמו גבי הורייה דע"ז דזדונו בכרת ז"א דהא גבי ע"ז לעולם כשעשו בזדון חייב כרת משא"כ בשאר מצות דהא גבי משוח בע"ז דהוא במעשה לחוד ע"כ אם הזיד במעשה חייב כרת לעולם משא"כ משיח גבי שאר מצות משכח"ל אפילו הזיד במעשה ג"כ אינו חייב כרת אלא קרבן כגון לבתר הורייה דהא רבי רחמנא גבי הוריית ב"ד דאפילו בשהזיד במעשה ג"כ חייב בקרבן כשוגג דגזה"כ הוא דעשו זדון לשגגה אצל הוריית ב"ד כדאיתא לעיל ברפ"ק עי' בדברינו ברפ"ק בד"ה וכי יש זדון לשגגה עיי"ש מה שמבואר בשם הרא"ש ז"ל והיא מגזה"כ בבבלי דף ב' ע"ב וכיון דהוריית כה משוח רבי רחמנא מגזה"כ דהוי דינו ממש כהוריית ב"ד ע"כ גזה"כ הזה הוא גם על הוריית כהן משוח ג"כ ולשיטת הירושלמי אין נפ"מ בין יחיד לציבור בזה בשוגג ועשה מזיד ועיין בפ"ק ה"ה בדברינו ומה שהזכיר יחיד הוא לישנא דלעיל ועיין לעיל בדברינו ה"א ד"ה מתניתין ע"כ לא מצי למילף זדונו בכרת ושגגתו בחטאת מן ע"ז. כן נמי שאר מצות דהא בשאר מצות משכח"ל דאף זדונו בחטאת ואי דיליף לה מן ע"ז ה"א מה משוח אצל ע"ז זדונו בכרת. אף משוח בשאר מצות זדונו בכרת. ובאמת אין זדונו בכרת. ומזה ג"כ ראיה גדולה לדברינו ברפ"ק :

(דף י ע"ב) מעתה לא יטמא בצרעת שאינו ראוי לבוא בקלות צריך לומר בדלות :

פ"ג (דף יא ע"ב) א"ל וכחדא ידא מטפחין א"ל לאו ע"ס יש בכאן דמוכא תיבת לא כמה פעמים שאין להם מובן. ובמס' סנהדרין בפ"ב גרסינן אלא ב' פעמים דאין להם מובן התיבת אלא ובל"ם שצ"ל א"ל והוא ר"ת אמר ליה וטעה המדפים והדפיס אלא במס' סנהדרין ובכאן לא ובאמת הוא א"ל בר"ת וה"פ וכחדא ידא מטפחין א"ל לאו א"ל אין בן לקיש ר"ל דשאל ר"י נשיאה מר"י היכן הוא בן לקיש לא א"ל. ר"ל דלא רצה להגיד ולגלות ליה היכן הוא א"ל אנא מפתחה ר"ל דרוצה אני להניאו לחפשי כיון ששמע ר"י כן גילה ליה א"ל בדא דמיגדלא :

(דף יב ע"א) המאו בספק מ"ד משום שהגדולה מכפרת כשם שהיא מכפרת על הודאי כן מכפרת על הספק מ"ד אין חטאו וידיעתו שוין אין השאו וידיעתו שוין בתמיה דהא קי"ל דאם תלוי הנשיא חייב כהדיוט לעיל בפ"ב ה"ז במתניתין ע"כ לא שייך למימר אין חטאו וידיעתו שוין חטאו עד שלא נתמנו משנתמנו עברו ר"ל דהטאו ג' פעמים קודם שנתמנה ומשנתמנה וכשעבר ונודע על כולם לאחר שעבר. מ"ד משום שהגדולה מכפרת כפרה גדולה על הראשון היא על מה שחטא קודם שנתמנה אע"פ שלא ידע בשעת גדולתו מן זה ההטא שחטא קודם אעפ"כ מכפר ולאפוקי מהא דרבי מתניה בסמוך וחייב על השני ועל השלישי ר"ל על מה שחטא משנתמנה וכשעבר מ"ד אין חטאו וידיעתו שוין והכא שוין החטא הראשון עם השלישי אבל השני שוה להראשון וחייב על הראשון והשלישי יפטור מן השני וכן בהטא בשמיעת קול כו' למ"ד שהגדולה מכפרת הכא מכפר אבל למ"ד משום שאין חטאו וידיעתו שוין הכא שוין דהא הנשיא חייב בזה כמו הדיוט וכהיא דחטאו בספק :

(שם) אמר רבי מתניה לעולם אין הגדולה מכפרת עד שתיוודע לו גדולתו צ"ל בגדולתו ר"ל שאין הגדולה מכפרת אלא א"כ נתודע לו בגדולתו שהטא קודם שנתמנה אבל אי לא נתודע לו מזה עד שעבר אין הגדולה מכפרת ופליג על ההיא דלעיל דקאמר כן דלמ"ד שהגדולה מכפרת כפרה גדולה על הראשון וחייב על השני ועל השלישי ז"א אלא דאין הגדולה מכפר עד שיתודע ליה בגדולתו :

(דף טז ע"א) מ"מ דר"מ משוח מה ת"ל כהן כו' אמר ר' הילא כל מדרש ומדרש כענינו. הסוגיא הזאת איתא במס' מגילה בירושלמי פ"ק ה"י הק"ע ז"ל מגיה קודם הייתי אומר קמא או אילו נאמר כהן ולא נאמר משיח הייתי אומר כו' מלבד שקשה להבין הפי' איני מבין האיך היה כלל הוא"מ דיאמר כהן ולא יאמר משיח הלא בברייתא מפורש אי כהן יכול מרובה בבגדים ת"ל משיח ונראה לפענ"ד דה"פ וכמקומו דגרסינן או אילו נאמר כהן ולא נאמר משוח הגי' להיפך או אילו נימר משוח ולא נאמר כהן והוא דמתחלה קאמר אינו נאמר משוח ולא נאמר כהן הייתי אומר כך ואח"כ אומר עוד אופן או אילו נאמר משוח ולא נאמר כהן הייתי אומר כך ועל ב' אופנים קאמר דצריך לכתוב כהן ולא אתא לרבות מרובה בגדים ומתחלה קאמר אילו נאמר משוח ולא נאמר כהן הייתי אומר דקרא מיירי בכל המשוחים בשמן המשחה ומי שנמשח בשמן המשחה ל"ם כהן ולא שנא מלך ולעולם כהגירסא במסכת סנהדרין [ומדויק תיבת עולם] על העלם דבר מביא פר ועל שגגת מעשה מביא שעיר דכיון דשוין תרווייהו בפרשה זאת שיצאו מכלל יחיד לענין פר העלם דבר ממילא שוה משיח לנשיא גם בפרשה השני דהוא בשעיר על שגגת מעשה כדאיתא בת"כ פ' ויקרא פ"ב עיי"ש והיינו דקאמר לעולם המביא על העלם דבר פר הוא דמביא על שגגת מעשה שעיר הוי צריך שיאמר כהן לאשמועינן דכהן משיח דוקא שייך לפרשה זאת דהוא פר העלם דבר ולא נשיא שהיא על שגגת מעשה וממילא כהן אינו בשגגת מעשה כמלך וקאמר עוד אופן אחר או אילו נאמר משוח ולא נאמר כהן הייתי אומר דהקרא קאי דוקא על המלך המשיח אבל כהן משוח כלל לא ואינו מביא על העלם דבר פר ודוקא במלך מיירי הקרא והפרשה שנאמר מיוחד על המלך הוא על שגגת מעשה וכדגרסינן במס' מגילה הנ"ל א"ת כבר קדמה פרשת המלך הייתי אומר על העלם דבר מביא פר ועל שגגת מעשה מביא שעיר ר"ל דתרווייהו צריכי הפרשה שנאמר מיוחד על המלך הוא על שגגת מעשה והמקרא הזה הוא על פר בהעלם דבר והוי מוקמינן דוקא במלך משום דמלינו דהלקו הכתוב בשגגת מעשה אבל כהן משיח כלל לא הוי צריך שיאמר משיח וצריך שיאמר כהן דאילו לא כתיב כהן היה לטעות ב' טעותים ולאוקמי הפרשה הזאת על מלך לחוד או משום דהלקו הכתוב גבי שגגת מעשה או דכהן נמי כמלך גבי שגגת מעשה דהוי אמינא דבהעלם דבר מביא פר ושגגת מעשה שעיר תלי זב"ז ע"כ כתיב כהן :

(דף יז ע"א) ר' יצחק שאל אף בשאר כל הדברים כן כו'. שייך הסוגיא הזה הכא משום דתני במתניתין ומחזירין את הרוצה ע"כ נקט הכא כל הסוגיא עד המסקנא ועיקרה הוא במס' תרומות פ"ח עיי"ש :

(שם) כ"ג מקריב אונן ולא אוכל דברי ר"מ ר"י אומר כל אותו היום. ר"ש אומר גומר כל העבודה בין ר"מ ור"ש חדא בין ר"י ור"ש חדא בין ר"מ לר"י דכנסה ר"ל דהת"ק ס"ל דאם היה בחוץ לא היה נכנס כלל לעבודה אך אם הוא בפנים מ[...] להקריב ור"י ס"ל דכל היום רשאי להקריב והכוונה אפילו אם היה בחוץ מותר לכנוס דכל היום הזה כשר לכנס לעבודה ור"ש ס"ל דוקא כשאירע לו כשהוא עומד באמצע העבודה אז מותר לגמור אבל כשלא היה עסוק בעבודה אסור אפילו כשהוא בפנים ור' יעקב בן דסאי מוסיף דאף מפסיק ביניהן ר"מ אומר היה בפנים היה יוצא לבתר שגמר העבודה הראשונה ואם היה בחוץ מותר לכנוס לעבודה הראשונה ור"י אומר היה בפנים לא היה יוצא כל היום היה בחוץ נכנס ונתחלף בדפוס תיבת לא שמקומו אצל היה יוצא ונדפס אצל היה נכנס וטעות דמוכח הוא ור"ש ס"ל דגומר את כל העבודה שבידו בשעת מעשה אבל אם לא היה עבודה בידו אינו נכנס כלל :

(שם) ר"י בר"ב בשם ר"ה מתני' לרשב"ל כן הגי' במס' סנהדרין פ"ב ה"א ומן המקדש כו'. פי' מילתא אחריתי תני לה ולא שייך להא דלעיל ר"י אומר לא היה יוצא מן המקדש שנאמר ומן המקדש לא יצא יצא אינו חוזר כן הגי' במס' סנהדרין עיי"ש :

(שם ע"ב) לפי שזה מכפר וזה מתכפר כו' וזה דוקא גבי כפרה ומסיק הגמ' לענין נדבה נדבת משיח ונדבת נשיא נדבת משיח קודם שהוא בכלל כל המקודש כו' נדבת ציבור ונדבת נשיא הגם דנדבת ציבור דהוא קיץ למזבח תדיר לגבי נדבת נשיא אך מפני כבוד המלך נדבת נשיא קודם וקמבעיא ליה נדבת משוח ונדבת ציבור מי קודם דבזה יש לומר דנדבת ציבור קודם מפני שכל התדיר מחבירו. וי"ל שנדבת משוח קודם מפני שקודם לציבור בכפרה והוי כמו דאמרינן בעלמא דשוחט את העולה במקום החטאת כדי שלא לפרסם את החטאים ע"כ מקדמינן תמיד המשיח בנדבתו לפני הציבור כמו דמוקדם בכפרה ואין להקשות הא המשיח קודם לנשיא ונשיא קודם לציבור לא כ"ש שהמשיח קודם לציבור ז"א דהא דהנשיא קודם לציבור הוא מפני כבודו של מלך שכבודו הוא יותר מכ"ג כדאיתא בפי' אלו נאמרין דכה"ג נותן הס"ת למלך עיי"ש אבל לענין הקדושה המשיח קודם ולפיכך המשיח קודם למלך ודו"ק :

(שם) היה שם פר ע"ז ושעיר הבא עמו והטאת אחרת פר קודם לשעיר שעיר קודם להטאת אחרת והטאת אחרת קודם לפר האיך עבידא ר"ל האיך יעשה ע"ז אמר ר' יוסי מכיון שהשעיר מהוסר זמן לפר ר"ל כ[...]ון דהשעיר בא עם הפר כקרבן אחד הוי השעיר מהוסר זמן לפר אם יקריבנו קודם הוי כמהוסר זמן ולאו בר הקרבה הוא ע"כ אי אפשר לאקדומי לחטאת אחרת דהא תלוי בהפר ע"כ הטאת אחרת קודם להפר והשעיר אחריו :

ר"ש מסכת הוריות הרי"ד

(דף א ע"א) מה בין המחזיק עצמו שהוא כהן ונמצא ישראל שהוא פטור א"ל מהוריות ב"ד עי' בפנים בדברינו ועי' דברינו יתורץ קושית הגו"י ז"ל דמקשה במס' פסחים דף עב ע"ב דלפיכך פוטר ר"י במתניתן דהאשה שהיתה אוכלת בתרומה וכן כהן שנודע לו שהוא ב"ג וב"ח שפטור משום דתרומה עבודה היא הא תינח בב"ג וב"ח אבל ברישא דקתני האשה שהיתה אוכלת בתרומה וכן העבד ואמרו לו מכרך רבך או נתנך לישראל דפוטר ר"י ג"כ מחומש והא התם לא שייכי עבודה באכילת תרומה דידהו דהא הם אוכלים בתרומה מפני שהוא קנינו דכהן כמו בהמת כהן. ולא שייך בהיא תירוצא. אבל לדברינו ניחא שפיר דמאשה ועבד לא צריכין כלל לתירוצא דעבודה היא משום דמאשה ועבד מעיקרא לא קשה דהוא כדתירץ בירושלמי הכא דהוי כהוריות ב"ד דהא הם אוכלים אך מפני שהיתר שהתירה התורה בפירוש היתר מכלל איסור ואלמלי שהורה התורה שהיתר לא היתה שאשה כבת ישראל או שעבד אוכלים בתרומה. ואי בב"ג וב"ח שייך שפיר תירוצא דהבבלי ע"כ עולה שפיר בכוונן הכל דבירושלמי לא פריך מב"ג וב"ח אלא מה בין סבר שהוא כהן ונמצא ישראל דהוא רק מאשה ועבד ולא פריך מה בין סבר שהוא כשר ונמצא פסול דהוא מב"ג וב"ח דהא דב"ג וב"ח פטור מטעם דעבודה היא ואך כל הקושיא הוא מאשה ועבד וע"ז שייך כן תירוצא דהוריות ב"ד ונמצא לפי דברינו דהבבלי במס' פסחים הנ"ל לא פריך רק מב"ג וב"ה אבל מאשה ועבד לא מקשים כלל דהא התם פטור מטעם הוריות ב"ד וכדתירצו בירושלמי וכל קושיתם הוא רק מב"ג וב"ח ועי"ז שפיר משני דתרומה עבודה היא וירושלמי לא פריך כלל מב"ג וב"ח דהתם פטור מטעם עבודה ורק מאשה ועבד קפריך כמו המדויק לבון הגמ' מה בין סבר שהוא כהן ונמצא ישראל וע"ז שפיר משני מהוריות ב"ד ועוד יש להרוצי קושית הגו"י ז"ל ע"פ הפי' תבניות להרמב"ם ז"ל בפ"ק דמס' גיטין דחכמים דהורינו לכ"מ מפני שהוא כקנינו ר"ל דאין שום מעלה של בשבד באכילת תרומה ואין שייך דהורידו אותו ממעלתו דהא לא הוי אלא מבהמת כהן עיי"ש מבשש מום דלר"מ הוי שפיר בעבד מעלה אכילתו בתרומה. ומורידין אותו עיי"ש מתדיינת מעלתו. פי"ב י"ל דהכוונה במס' פסחים הנ"ל היינו בשיטת ר"מ ונמצא דהוי מעלה והכיבא אגלם למנוה אכילת תרומה ודוק :

מסורת הש"ס

כ"ה טו שבת טו עדיות פ"א מ"א

נדה דף סג ע' תוס' שם

שם ד ע"ב

(לקמן פ"ז) שם ג ודף נו

ה נדה דף ג

הלכה א מתני' שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן. מפני דר' אליעזר אמר לקמן ד' נשים דיין שעתן תני נמי שמאי אומר כל הנשים לאפוקי מדר"א: דיין שעתן. נשים הרואות דם דיין שעתן לטמא טהרות שנגעו בהן משעת ראייתן ואילך ולא אמרינן מקמי הכי נמי הוה דם וכותלי בית הרחם העמידוהו והיתה טמאה מקודם דכל הנשים מטמאות בבית החיצון ואע"ג שלא יצא הדם לחוץ דכתיב דם יהיה זובה בבשרה אע"פ שהוא בבשרה ולא יצא לחוץ טמאה וטעמא דשמאי דלא חייש להכי שאם אתה אומר כן יהא לבו של אדם נוקפו תמיד ופורש מאשתו ונמצא בטל מפריה ורביה: מפקידה לפקידה. בדקה היום ומצאת טהורה ולאחר זמן בדקה ומצאה טמאה חוששין למגעה מבדיקה ראשונה ואילך שמא עם סילוק ידיה ראתה וכותלי בית הרחם העמידוהו ולביטול פריה ורביה לא חיישינן דדוקא לטהרות הוא דמטמינן להו למפרע מפקידה לפקידה ולא לבעלה ושמאי אומר דלטהרות נמי לא מטמינן דא"כ לבו נוקפו ופורש נמי מתשמיש: לא כדברי זה. שמאי דמיקל טפי ואינו עושה סייג לדבריו: ולא כדברי זה. הלל שהפריז על מדותיו ומחמיר יותר מדאי דודאי ימים רבים לא מוקמי כותלי בית הרחם לדם: אלא מעת לעת ממעטת וכו'. לעולם הלך אחר הזמן המועט שבשניהן אם מפקידה לפקידה יותר על מעת לעת הלך אחר מעת לעת ולא תטמא אלא טהרות שנגעה מאתמול בשעה הזאת ואם מעת לעת יותר על מפקידה לפקידה כגון שבדקה עצמה שחרית ומצאת טהורה וערבית ומצאה טמאה לא מטמינן לטהרות אלא הנך דנגעה מבדיקת שחרית ואילך וטעמייהו דרבנן דאמרי מעת לעת לפי שחכמים תיקנו להן לבנות ישראל שיהו בודקות עצמן שחרית וערבית שחרית להכשיר טהרות של לילה להוציאן מכלל ספק טומאה וערבית להכשיר טהרות של יום וזו שישבה ולא בדקה הפסידה עונה אחת יתיר' משום קנס ואע"ג דלפעמים יש יותר מעונה אחת כגון שלא בדקה בשחרית ובדקה בצהרים ומצאת טמאה דמטמינן להו לטהרות מעת לעת למפרע ויש כאן שתי עונות יתירות טהרות של הלילה וטהרות של אתמול עד הצהרים השוו חכמים במדותיהן שלא תחלוק במעת לעת ולא פעם להוסיף ופעם לגרוע בו שלא ליתן דבריהם לשיעורין והלכה כחכמים: על יד. על כח מפקידה לפקידה הוא בא וממעטו: ווסת. זמן קבוע ונקבע לה הזמן שלשה פעמים ובדקה בשעת ווסתה ומצאה טמאה: דיה שעתה. ולא חיישינן דילמא מקמי הכי הוה דודאי אורח בזמנו בא: והמשמשת בעדים. בסדין ואמרינן בגמרא דתני ומשמשת בעדים כלומר מלוה על האשה שתשמש בשני עדים אחד שבודקת עצמה בו לפני התשמיש ואחד לאחר התשמיש: הרי זו כפקידה. אעד שלאחר התשמיש קאי דבדיקה שלפני התשמיש לא חשיבא בדיקה מעלייתא דליסמוך עלה שמתוך שהיא מהומה לביתה אינה מכנסת העד לחורין ולסדקין אבל בדיקה שלאחר התשמיש בדיקה מעלייתא היא וחשיבא כפקידה למעט על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה כגון ששמשה בצהרים ובערבית בדקה ומצאת טמאה לא מטמינן לטהרות דמבדיק' שחרית עד התשמיש שהרי בדקה עצמה אחר התשמיש והיתה טהורה ומהו דתימא דליחוש שמא ראתה טפת דם כחרדל וחיפתה שכבת זרע קמ"ל דלא חיישינן להא:

גמ' מהו דיין שעתן וכו'. כלומר דאשמעינן דלא פליגי אלא לענין טהרות וכדפרישית במתני': דארבעתא. עד אותו הזמן ביום הרביעי: תמן תנינן. לקמן בפ"ז: מטמא למפרע. כל הטהרות שנמלאו במבוי עד שעת הבדיקה שיאמר בדקתי את המבוי הזה ולא היה בו שרץ: מתניתא דלא כשמאי. אם האי מתני' פליגא אשמאי דקס"ד דטעמיה דשמאי משום דאמרינן העמד אשה על חזקתה וטהורה היתה משעת בדיקת הראשונה והרי הכא מטמאינן המבוי למפרע ולא אמרינן העמידו על חזקתו: אין לית היא כשמאי אפי' כהלל לית היא. כלומר וליטעמיך דמדמת לה דין אשה ומבוי להדדי א"כ אם האי מתני' לא אתיא כשמאי אף כהלל נמי לא אתיא דהא מי לא מודה הלל במבוי שהוא מתכבד שדרכו להתכבד בכל יום דלא חיישינן לטמא בו הטהרו' למפרע כדקתני התם או עד שעת הכיבוד לפי שחזקתו שהוא מתכבד אם היה בו שרץ: ושטף. אי נמי אם שטף של גשמים עובר בו ושכיחי מים שעוברין בו שהוא טהור לפי שאם היה בו שרץ היו המים משטפין אותו והשתא אשה נמי דמיא למבוי שהוא מתכבד או שטף של מים עוברין בו כדמסיים ואזיל: שמאי אומר הדא אשה וכו'. כלומר לדידך אדרבה לשמאי ניחא טפי דהיינו טעמיה דהאשה זו על ידי שהיא רגילה במי רגלים עשו אותה כדין מבוי שהוא רגיל להתכבד או ששטף מים עובר בו והוא טהור והכא נמי לא חיישינן דהאי דם מעיקרא הוה בה דהרי מי רגלים היו משטפין אותו ולא היו מניחין להעמידו בה: עד כדון שבדקה ומצאתה נגוב. אבדיקה דאשה בעלמא קאי וכלומר עד כאן דמטהרינן במתני' בפקידה וסמכינן אשעת בדיקתה לכ"ע אלא בשבדקה ומצאתה נגוב לגמרי דבהא ודאי ליכא למיחש למידי:

בדקה

שמאי אומר *כל הנשים דיין שעתן הלל אומר מפקידה לפקידה אפילו לימים הרבה וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא מעת לעת [א] ממעטת על יד מפקידה לפקידה ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת *כל אשה [ב] שיש לה ווסת דייה שעתה והמשמשת [ג] בעדים הרי זו כפקידה הממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה: **גמ'** מהו דיין שעתן שאינן מטמאות טהרות למפרע: וחכמים* אומרי' לא כדברי זה ולא כדברי זה. לא כשמאי שלא נתן סייג לדבריו ולא כהלל שהפליג על מדותיו אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת. [ד] כיצד מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה בדקה עצמה בשני בשבת וראת בחמישי בשבת אין טמא אלא עד מעת לעת דארבעתא. כיצד מפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת בדקה בשחרית וראת במנחה אין טמא אלא עד שחרית. *תמן תנינן השרץ שנמצא במבוי מטמא [ה] למפרע רבי אמי בעי מתניתא דלא כשמאי אמר רבי יוסי אין לית הוא *כשמאי אפילו כהלל לית היא ולא מודה הלל במבוי שהוא מתכבד ושטף של גשמים עובר בו שהוא טהור. שמאי אומר הדא אשה על ידי שהיא רגילה במי רגלים עשו אותה כמבוי שהוא מתכבד ושטף של גשמים עובר בו והוא טהור. עד כדון בשבדקה ומצאתה נגוב

בדקה

עין משפט נר מצות

א
א מיי' פ"ג מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ה' ופ"ט מהל' אסורי ביאה הל"ג סמ"ג לאוין קיא

ב
ב מיי' פ"ט מהל' אסו"ב הל' ד ופ"ג מהל' משכב ומושב הל' ה סמ"ג שם

ג
ג ד מיי' פ"ב מהל' משכב ומושב הל"ד

ד
ה מיי' פי' ח מהל' אבות הטומאה הל"ב

מראה הפנים

שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן. למאי דאמרינן הכא בגמרא אשה על ידי שהיא רגילה במי רגלים וכו' יש לפרש כדברי התוספות בריש פרקין דטעמא דשמאי דס"ל אשה בדוקה היא והלל ס"ל כיון דשכיחו בה דמים כאינה בדוקה דמיא דבהאי סברא גופה פליגי אם אמרי' ע"י שהיא רגילה במי רגלים כבדוקה דמיא או לא ועיין לקמן: ולא מודה הלל במבוי שהוא מתכבד וכו'. כזה יש להשוות ממש כשקלא וטריא דהתם אליבא טעמא דפלוגתייהו וזה דהתם לא פריך ממבוי אלא לשמאי ולטעמא דהעמד אשה על חזקתה דלהלל לק"מ דלא ס"ל העמד על חזקתו אלא בדבר דאתו מעלמא אבל לא כאשה דמגופה אתיא וזהו לגי' רש"י ז"ל וכן לגי' התוס' דלא אמרינן העמד דבר על חזקתו אלא בב"ה והיינו ספק נגע ספק לא נגע אבל לא כרה"י וא"כ ל"ק להלל ממבוי דברה"י הוא. והכא מדייק ר' יוסי למאי דפריך לשמאי ממבוי וה"ק ומאי טעמא לא קשיא לך אדהלל דהא אשה למבוי המתכבד דמיא ומאי אית לך למימר על כרחך דלהלל לא ס"ל הא דמשום שעוברין בה מי רגלים תהוי כמבוי המתכבד אלא דאפ"ה אמרינן דכותלי בית הרחם מוקמי לדם ושמאי ס"ל דאין כותלי בית הרחם מעמידין לדם ומהאי טעמא גופיה לפי במי רגלים מגון בה ואי הוה בה דם מעיקרא הוי משכחא ליה דהמי רגלים היו שוטפין אותו לחוץ וא"כ כד אתיק להכי תו לא צריכין לטעמא אחרינא לפלוגתייהו אלא דבהא גופיה פליגי אי מוקמי כותלי בית הרחם לדם או לא וכדאמרן ולא דמיא כלל למבוי וכדאמרינן התם נמי בזה דלהאי ליכנא ולליכנא דאשה מרגבת בעלמא ליכא למירמי כלל ממבוי. ומיהו בהא דמשמע מהכא דטעמא דמבוי דמטהרינן משעת הכיבוד לפי שחזקתו מתכבד הוא וזה מוכרח הוא דס"ל להאי ש"ס הכי מדמדמי מתכבד לשטף של גשמים עובר. בהא לא קאי המסקנא הכי התם בפ"ז דף נ"ו ע"ב דלא אמרינן חזקתו מתכבד אלא חזקתו בדוק הוא לפי שחזקת בני ישראל בודקין מבואותיהן בשעת כבודיהן וזה לא שייך לא בשטף של גשמים ולא לדמות לדין אשה לדין מבוי מהאי טעמא ולדייק אליבא דהלל והשתא בלאו הכי ניחא הא דלא מדייק התם אליבא דהלל ממבוי מידי:

בדקה

בכר לאדן בדקה עצמה בשני בשבת ולא ראתה וראתה בחמישי וכו' בשחרית ולא ראתה וראתה במנחה כצ"ל: עד כדון כשבדקה ומצאתה נגוב. אסמר בהם על שמבנה בניים:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

בדקה ומצאתה טהור רבי אמי בשם רב רבי בא בשם רב יהודה בדקה ומצאתה טהור אסורה לביתה עד שיתנגב מעיינה חד רבי טובי אמר בשם רבי אבהו אסורה לביתה עד מעת לעת אמר רבי יעקב בר אחא כד סליקית להכא שמעיתה מן כל רבנן מותרת לביתה מיד. הוון בעיי מימר מאן דמר מותרת לביתה מפקידה הוא למעט מעת לעת ומאן דמר אסורה לביתה אינה כפקידה למעט מעת לעת ואפילו כמאן דמר אסורה לביתה כפקידה היא למעט מעת לעת ולמה היא אסורה לביתה *שמתוך שהיא מתרגלת בדמים טהורין היא מתרגלת בדמים טמאין. בדקה ומצאתה ספק פשיטא אינה כפקידה למעט מעת לעת הוא עצמו מהו שיטמא בספק נישמעינה מן הדא *טומטום ואנדרוגינס שראו דיין שעתן מה את שמע מינה א"ר יוסי טומטום ואנדרוגינס ספק ומעת לעת ספק ואין ספק לספק וכא ראייתה ספק ומעת לעת ספק ואין ספק לספק. הונא בר חייה אמר מעת לעת שאמרו לקדשים אבל לא לטהרות התיב רב חסדא והתני *מעשה בריבה אחת בעייתלו שהפסיקה לה שלש עונות ולא ראת ואח"כ ראת ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דייה שעתה וכי יש קדשים בעייתלו אלא בשנעשו *לטהרת הקודש ולא כחולין הן תיפתר שנעשו לטהרת מי חטאת שמי חטאת חמורין מן הקודש. תני מעת לעת שאמרו תולין אבל לא שורפין והוה ר' זעירא חדי בה אשכח תני *הרואה כתם מטמא למפרע ומה היא מטמאה האוכלין והמשקין והמשכבו' והמושבו' ומקולקלת למניינה ומטמא את *בועלה למפרע.

הרואה

בדקה ומצאתה טהור. אלא אם בדקה ומצאתה דם טהור שהוא ממראה הטהור בהא פליגי אמוראי דלקמן: אסורה לביתה עד שיתנגב מעיינה. דס"ל להאי מ"ד דבדיקת אשה לטהרה לבעלה צריכה שתמצא מעיינה נגוב לגמרי דאי לאו הכי חיישינן שמא תתרגל אח"כ גם בדם טמא וכדלקמן: חד. מדרבנן ור' טובי שמיה קאמר משמיה דר' אבהו דאפי' עד מעת לעת חיישינן לבעלה שמא מתוך שהיא רגילה למצוא מראה טהור תמשוך לבוא ממנה ג"כ דם טמא ועד שתמצא נגוב לגמרי אז היא טהורה לבעלה או אחר מעת לעת שמצאת אותו מראה הטהור דתו לא חיישינן: שמעית מן כל רבנן. דלית הלכתא כהני אמוראי אלא מותרת לביתה מיד ולא חיישינן למידי כל זמן שלא מצאת למראה הטמא: הוון. בני הישיבה בעי מימר דלהני אמוראי דפליגי במצאת מראה טהור אם מותרת לביתה פליגי נמי אם הך בדיקה חשובה כפקידה היא לענין למעט מעת לעת אליבא דחכמי' דלמ"ד מותרת לביתה ודאי מפקידה היא חשובה למעט מעת לעת לענין טהרות ולמ"ד אסורה לביתה לא חשובה הך בדיקה כפקידה גם לענין טהרות ולמעט מעת לעת: ואפי' כמ"ד. ודחי לה הש"ס דלא היא דבהא לא פליגי דלכ"ע כפקידה היא לענין טהרות שהרי דם טהור הוא ולמה הוא אמר אסורה לביתה לחומרא בעלמא הוא דאמר שמתוך שהיא מתרגלת בדמים טהורין חיישינן כמי שהוא מתרגלת בדמים טמאין ושמא תתרגל בשעת תשמיש להיות נמשך ממנה גם מראה טמא הואיל ואין מעיינה נגוב לגמרי הוא: בדקה ומצאת ספק. שהוא ספק אם הוא דם טמא או טהור בהא פשיטא לן שאין בדוקה זו כפקידה למעט מעת לעת וכלומר שאם אח"כ תבדוק ותמצא טמאה דלא נטמא הטהרות מעת לעת למפרע מבדיקה אחרונה הא ודאי לא אמרינן שהרי בדיקה ראשונה מצאת דם ספק טמא ומהיכי תיתי שתמעט הך בדיקה למעת לעת מיהו הא קא מיבעיא לן: הוא עצמו. הדם ספק עצמו מהו שיטמא בספק למפרע כל מעת לעת

מעת בדיקה זו שמצאה: נישמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא דנדה פ"א: טומטום ואנדרוגינוס. שמטמאין בדם כאשה כדתנן בפ"ב דזבים ואם ראו דיין שעתן דלא גזרו רבנן בהו לטמא למפרע: מה את ש"מ. למיפשט בעיין: א"ר יוסי ה"ק מה טעם אמרו דיין שעתן מפני שטומטום ואנדרוגינוס טומאתן מספק הוא דספק אשה הן וטומאת מעת לעת ג"כ מספק הוא ואין ספק לספק שלא גזרו חכמים אלא לדם טמא ודאי וה"נ כן דראייתה ספק טמא הוא ולא גזרו חכמים מעת לעת בכה"ג דהוי ספק ספיקא ולא חיישינן: מעת לעת שאמרו לקדשים. דוקא כגון שנגעה באוכלין ומשקין דקדש אבל לא לטהרות של תרומה: ואמרו דייה שעתה. דכיון שהפסיקה שלש עונות ולא ראתה הוי השתא ראייתה כראייה ראשונה ודייה שעתה: וכי יש (תוספתא פ"ח) קדשים בעייתלו. הא האי עובדא בזמן הזה הוה ולענין מאי אמרו דייה שעתה: אלא בשנעשו לטהרת קדש. כלומר לקדשים דקאמר הונא בר חייא לחולין (תוספתא שם) שנעשו על טהרת הקדש ולא לחולין שנעשו על טהרת תרומה: ולא כחולין הן. בתמיה הא אנן תנן בפ"ב דטהרות חולין שנעשו (נדה ה ע"ב) על גב קדש הרי אלו כחולין: תיפתר. להא דהונא בר חייא שנעשו לטהרת מי חטאת שחמורין הן מן הקדש כדתנן בסוף פ"ב (תוספתא פ"ט) דחגיגה: תולין. לטהרות שנגעו בו אבל לא שורפין דטומא' מעת (עי' נדה טו ע"א ודף ו) לעת מספק הוא: והוה ר' זעירא חדי בה. בהאי ברייתא לפי דאשכח תני כה"ג בתוספתא שם פ"ט: הרואה כתם מטמא למפרע. עד שעת כיבוסה של החלוק לפי שהחכמים החמירו בכתם בזה יותר מבראייה כדתנן התם: ומקולקלת למנייניה. לפי שאבדה פתח נדותה שאם היתה יודעת ודאי יום ראייתה היתה יודעת לשמור אחר שבעה ימים אם תראה יום אחד להיות שומרת יום כנגד יום ואם תראה ג' רצופין תהא זבה אבל עכשיו טועה היא במניינ' לפי שאינה יודעת מתי היא בתוך י"א יום שבין נדה לנדה ודינה שלא תטבול עד שתשב ז' נקיים:

הרואה

מראה הפנים

בדקה ומצאתה טהור אסורה לביתה עד שיתנגב מעיינה. לא קאי האי דינא למסקנא ולא הוזכרה חומרא זו בגמרא דילן והכי נמי מסיק הכא לקמן דאמר שמעית מן כל רבנן מותרת לביתה מיד ולא הביא הש"ס דהכא להא אלא לאשמועינן דאפי' להאי מ"ד כפקידה היא למעט מעת לעת לענין טהרות כדלקמן:

נישמעינה מן הדא טומטום ואנדרוגינוס שראו דיין שעתן. הרמב"ם ז"ל לא הביא להאי תוספתא לא בדין טומטום ואנדרוגינוס שכתב בפ"א ממשכב ומושב הל' ז' שלא העתיק אלא לשון המשנה דזבים ולא כתב כלום מדיין שעתן וגם לא זכר כלום בפ"ג שם בדיני טומאת מעת לעת שבנגדם לחלק בין עיקר הטומאה מספק הוא או לא כדמחלק הש"ס דהכא ופשיט לה מהתוספתא ונראה שדעתו ז"ל שלא פסק כהאי תוספתא וטעמו דהא כתמין ג"כ עיקר טומאתן מספק הוא כמבואר בכמה מקומות במכילתין וכמה שביאר בהדיא בדבריו בפ"ט מא"ב הל' כ' ומד"ס שכל הרואה כתם ה"ז טמאה וטומאה זו בספק שמא כתם זה מדם החדר בא וכן בפ"ג ממשכב ומושב בהל' ט'. ואעפ"כ טמאה היא למפרע כדאמרינן בהדיא בברייתא הכא לקמן וכן התם וכמו שביאר שם ואע"ג דבשאר חומרות לא ילפינן טומאת מעת לעת מטומאת כתם כדאמרינן התם לקמן פ"ב דף ע"ו ע"א התם אין בור שתוט לפניך הכא יש בור בתוט לפניך מ"מ ראיה גדולה היא מכתם לענין דלא מבוין להאי דינא לספק ספיקא כמו בכתם דעיקר טומאה הוא מספק ואפ"ה מטמינן הטהרות למפרע בטומאת ספק וע"כ לומר דהך ברייתא דטומטום ואנדרוגינוס לאו כ"ע אתייא אלא כתנאי היא דברייתא דכתם פליגא עלה והכי מוכח מהתוספתא דפ"ג דקתני התם כל אשה שיש לה וסת כתמה מטמא למפרע שאם תראה שלא בשעת וסתה מטמא מעת לעת רבי אומר החמירו בכתם יותר מן הראייה שהכתם מטמא למפרע והראייה אינה מטמאה אלא מעת לעת. ואי איתא אמאי לא חשיב האי חומרא שהכתם טומאתו למפרע אפי' הוא ס"ס וראייה אינה מטמאה מעת לעת אלא בראייה ודאית אלא לאו דלא פלוג רבנן בזה וה"ז דומה למה שכתבו התוס' בדף כ"ט ע"א דמוכח מהתם דמחמרינן אפי' בכמה ספיקי ע"ש. כך נלע"ד לטעמו דהשמיט להא דהכא ולא כמ"ש הרב בעל מל"מ בפשיטות לדינא להא דהכא:

ולא כחולין הן תיפתר וכו'. הכא פריך על האי אוקימתא דנעשו על טהרת הקדש מכח מתני' דטהרות כדפריכית בפנים והתם בדף ו' ע"ב משמע דנקט לגי' בתרא דרב הונא למסקנא וכפירושא בהאי ברייתא לקדש וכו' לחולין שנעשו על טהרת קדש. ולא לחולין שנעשו על טהרת תרומה וכדקאמר לקמן בפשיטות דאמר מר קיבלה מיניה רב שמואל בר יצחק בחולין שנעשו על טהרת הקדש וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' משכב ומושב שם ולכאורה סוגיא דהתם דלא כמתני' דטהרות אלא כמשנה ראשונה דפ' בתרא דמכלתין והרי הוא ז"ל פסק כמתני' דטהרות וכמשנה אחרונה דפ"ב כמ"ש בפי"א מאבות הטומאות הל' ט' וזו א' מן השגות הראב"ד ז"ל שם מהסוגיא של מס' נדה וכו' והכ"מ לא ביאר בזה דתרתי פסקיו סתרי אהדדי אבל באמת דדעת הרמב"ם ז"ל שם דהא דחולין שנעשו על טהרת הקדש כחולין הן לענין שאין להם אליבי כמו בשאר חולין וטעמא דאין החולין נתפסין בקדושת הקדש במקום דליכא דררא דטומאה דאורייתא. ומ"מ לשאר דברים מצינו דקדש הן וכמ"ש הר"ב בסוף פ"ב דחגיגה דלא לכל הדברים הן כקדש. וזהו דליכא שם דהכא ואע"ג דליכא דררא דטומאה כדכתבו התוס' בדף ו' ע"א משום שרגילות הוא קצת שנעקר הדם לפני ראייתה לכך גזרו רבנן אף בחולין שנעשו על טהרת הקדש וכן בעלמא במקום דאיכא דררא דטומאה דאורייתא וזה נלמד מרים פ' חומר בקדש גבי הני מעלות דאית להו דררא דטומאה דאורייתא בין לקדש בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש וכו' וכמו שביאר הרמב"ם בזה בפי"ב מאה"ט בהל' י"ו ובזה עולין יפה כל פסקיו בכל מקום בענין חולין שנעשו על טהרת הקדש:

ומקולקלת למניינה ומטמאה את בועלה למפרע. ובתוספתא לא גרים למפרע וכן בגי' דהתם בדף ו' ע"א ליכא למפרע. וגי' דהכא כר"מ אתיא כדמפרש

ציון ירושלים *שמתוך שהיא מתרגלת בדמים טהורין היא מתרגלת בדמים טמאים. עי' פ"מ שפירש הואיל ואין מעינה נגוב לגמרי ומזה מבואר דמראות טהורים ג"כ באים מן המקור וכן מבואר בשו"ת תה"ד סי' רמו בהדיא וכן משמע בבלי נדה יט וכן נראה מהת"כ שהובא בב"י ר"ס קפ"ג וגם מכל הפוסקים נראה כן דהרי מן התורה אינו טמא מראות טמאות עד שתרגיש שבאה מן המקור וא"כ איך תשב מראות טמאות ומראות טהורות הא זה בא מן המקור וזה אינו בא מן המקור ומכאן תימה גדולה על הרא"ם בחינוך מצוה ר"ו שכתב כי כל דם שאינו מחמשה דמים טמאים אינו בא מן המקור והוא תימה גדולה ובגליון החינוך כתבתי עוד בזה. ועי' רמב"ן ורשב"א מס' נדה דף יט בד"ה מ"ש בשם ר"ת קושיא ותירוץ:

שנויי נוסחאות (סוכ"ב) לה בסרי"ר ליתא. (סוכ"ס) שנעשו בסרי"ר בשנעשו. (סוכ"ז) זעירא בסרי"ר זעורה (וכן בכל המסכת). (סוכ"ס) היא מטמאה האוכלין והמשקין בסרי"ר הוא מטמא אכלין ומשקין.

עמודי ירושלים

הוא עצמו מהו שיטמא בספק כו'. נ"ב עשו"ת פמו"ד (מה"ת סי' רל"ז) שכ' דקשה טובא דמה מדמה טומטום ואנדרוגינוס לספק דם טמא או טהור הלא זה הוי ס' חיסרון ידיעה דאינה ספק משא"כ טומטום ואנדרוגינוס יעו"ש באורך שנתקשה הרבה בקושיא זו ובאמת אין תחלה כלל להקושיא דנוכל לומר דהירושלמי מיירי בדם שבדקה ונאבדה ויש ספק אם היה מראה טהור או טמא א"נ שבדקה בעד שאינו בדוק ויש ספק אם היה המראה שואת בהעד מקודם לכן וכה"ג הרבה ספיקות שנוכל למצוא דלא תהוי חיסרון ידיעה כלל וא"כ מעיקרא נק"מ ומ"ש הפמו"ד דכ"כ הפני משה ליתא בס כלל כן:

עמודי ירושלים תנינא

ר' אמי בשם כו' ר"י בדקה ומצאה טהור. נ"ב עשו"ת שירי טהרה (סי' קפ"ח ס"ב): ספק פשיטא אינה כפקידה. נ"ב עשו"ת שירי טהרה (ח"ב סי' ל"ו):

גליון אפרים

מאן דמר מותרת לביתה מפקידה היא צ"ל כפקידה היא: ולא כחולין הן ומפרש בפ"מ הא אנן תנן חולין שנעשו על גב קדש הרי אלו כחולין. להדיא איתא בירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב עד כאן בקדש מכאן ואילך בחולין שנעשו על טהרת קדש. לכן נראה דפריך על מע"ל שבנגדה דליכא ביה דררא דטומאה. כדאיתא בבבלי ו' ע"א. דמשו"ה לא תני ליה גבי מעלות משום דלית ביה דררא דטומאה והתוס' שם הקשו ג"כ אמאי אמרו מע"ל לחולין שנעשו ע"ט קדש והירושלמי מוכיח ממה שלא תני ליה גבי מעלות דמע"ל ליתא בחולין שנעשו ע"ט קדש. ומה שאומר הירושלמי תני מע"ל שאמרו תולין ולא שורפין והוה ר"ז חדי בה. הכונה דלעולם מע"ל איכא גם בחולין שנעשו ע"ט הקדש ואף דליכא ביה דררא דטומאה והא דלא תני ליה גבי מעלות משום דגבי מעלות

לא

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ט)

(שם פ"ג)

נדה דף ס

שם ג ע"א

(תוספתא פ"ק)

שם ז ע"ב

הרואה דם מטמא מעת לעת. כצ"ל כמו שהוא בתוספתא: ואינה מקולקלת למניינה. לפי שאינה מונה אלא משעת ראייתה: וזה וזה. טומאת כתם למפרע וטומאת דם מעת לעת תולין אבל לא שורפין והיינו דהדי ר' זעירא בברייתא קדמייתא דהכי אשכחן בתוספתא: תמן. בבבל אמרין מעת לעת שאמרו משכבה כמגעה ומפרש ואזיל: מה. האי כמגעה דקאמרי אם דינו כבועל נדה הוא לענין משכב ומושב שלו דקי"ל דאין משכב ומושב של בועל נדה מטמא אדם לטמא בגדים וזהו אינו מטמא בהיסט ולא כלי חרס ועל משכב ומושב קאי וה"נ משכבה ומושבה במעת לעת אינו מטמא אדם לטמא בגדים: אשכח תני. הדר קאמר דלא היא דהא אשכח תני בתוספתא שם שהיא מטמא במעת לעת כלי חרס בהיסט וכלומר בכלי חרס המוקף צמיד פתיל דלא שייכא ביה טומאת מגע מטמא בהיסט כדין הזב והנדה והשתא האי כמגעה דקאמרי כמגע בעצמה הוא כמה שהנוגע בנדה עצמה מטמא נמי הבגדים שעליו כך משכבה ומושבה במעת לעת נמי מטמא אדם לטמא בגדים: מעת לעת שאמרו. לטמא מספק ולענין מגעה ברה"ר מהו אם הוי כספק טומאה בר"ה דפטור הוא או לא: נישמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא שם פ"ג: טהורות לבעליהן. בלא בדיקה לפי שחזקה שדמיהן מסולקין הן וכן אשה שיש לה וסת לא חיישינן שלא בשעת וסתה: ושאר כל הנשים. שאין להן וסת קבועה טהורות בביאה דלבעליהן לא גזרו כל זמן שלא ראו ומטמאות במגע לטהרות מעל"ע של ראייתה: הדא אמרה ודאי מגעה בר"ה טמא. דהא מטמאות במגע סתמא קתני ואין כאן דין ספק טומאה ברה"ר דלא אמרו טהור אלא בספק נגע ספק לא נגע אבל הכא כיון דודאי נגעה בכל מקום שנגעה מטמא בטומאת מעת לעת שהיא טומאת ספק דתולין הן: גופה מהו שיהא טמא מעת לעת. מי אמרינן כיון דהיא עצמה לא בדקה ועכשיו היא טמאה מחמת הכתם דהוי כטומאת עצמה לענין טומאה למפרע: כלום. ומתמה הש"ס דמאי קמיבעיא ליה כלום טמאו את גופה אלא מחמת כתם שבחלוקה חלוקה אינו טמא וכו' וכיון דהא פשיטא לך דאין חלוקה מטמא אלא למפרע עד שעת בדיקה ה"ה בגופה ולא יותר: היך עבידא. לענין מאי קאמר המשמשת בעדים ה"ז כפקידה וקאמר בדקה עצמה וכו': לוי אמר בעד שלאחר תשמיש היא מתני'. בהא אמרו ה"ז כפקידה: ר' אבון. אמר איפכא דבעד שלפני התשמיש ליכא למיחש למידי אבל בעד שלאחר התשמיש דיהא היא מחמת שכבת זרע וחיישינן שמא תראה טפת דם כחרדל ותחפנו שכבת זרע:

הלכה ב מתני' היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות. הא דלא תני היתה עסוקה בטהרות ופירשה וראת וקתני יושבת במטה לאשמועי' דמשום שיש לה וסת ודיה שעתה המטה נמי טהורה כדקתני וכולן טהורות הא אם אין לה וסת דמטמאה מעת לעת טמאה נמי מטה כמשכב נדה עצמה שמטמא טומאה חמורה לטמא אדם והבגדים שעליו: אע"פ שאמרו. אשה שאין לה וסת מטמאה מעת לעת אינה מונה ימי נדה אלא משעה שראתה: ר"א אומר ד' נשים דיין שעתן. כדמפרש במתני' דלקמן ולפי שאינן רגילות לראות דם: אבל הלכה כר' אליעזר. והכי מסיק בגמרא דהלכה כר' אליעזר:

גמ' אין אומרין מי שלא ראה וכו'. כך היה משיב ר"א לרבי יהושע: כהדא דתני אחד אומר וכו'. כדאמרינן בפ"ד דעדיות אני שמעתי מפי המרובין ואתה שמעת מפי היחיד מוטב להניח דברי היחיד ולאחוז דברי המרובין אלמא דאחר השמועה מפי שנים אזלינן ולא אחר זה ששמע מפי היחיד: אלא כן אנן קיימין וכו'. דמפי השמועה היו שניהם שוין בה אלא דבסברא הוו פליגי מעיקרא ובחייו לא נראה לו דעתו של רבי אליעזר ולאחר מותו ראה דעתו:

מה

הרואה דם מטמא למפרע ומה היא מטמא האוכלין והמשקין והמשכבות והמושבות ואינה מקולקלת למניינה ואינה מטמא את בעלה למפרע רבי עקיבא אומר מטמא את בעלה למפרע וזה וזה תולין אבל לא שורפין. תמן אמרין מעת לעת שאמרו משכבה כמגעה מה כבועל נדה ואינו מטמא בהיסט ואינו מטמא בכלי חרס אשכח תני *מטמא בכלי חרס בהיסט. מעת לעת שאמרו מגעה ברשות הרבים מהו נישמעינה מן הדא *מעוברת ומיניקה טהורות לבעליהן וכן אשה שיש לה ווסת ושאר כל הנשים טהורות בביאה ומטמאות במגע הדא אמרה ודאי מגעה ברשות הרבים טמא. רבי יודן בעי בדקה חלוקה בשחרית ומצתה טהור ובמנחה ומצאת עליו כתם פשיטא חלוקה אינו טמא אלא עד שעת בדיקה גופה מהו שיהא טמא מעת לעת. כלום את מטמא גופה אלא מחמת חלוקה חלוקה אינו טמא אלא עד שעת בדיקה וגופה טמא מעת לעת: והמשמשת בעדים הרי זו כפקידה. היך עבידא בדקה עצמה בשחרית ושימשה בעד בחצות וראת במנחה אין טמא אלא עד שעת תשמיש לוי אמר בעד של אחר התשמיש היא מתניתא אבל בעד שלפני [א] התשמיש *המומה היא לביתה ואינה בודקת יפה רבי אבון בשם רבי זעירא בעד שלפני התשמיש היא מתניתא אבל בעד של אחר התשמיש דיהא היא מחמת שכבת זרע:

הלכה ב מתני' כיצד דייה שעתה היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות פירשה וראת דם היא טמיאה וכולן טהורות אע"פ שאמרו מטמא מעת לעת אינה מונה אלא משעה [ב] שראת *רבי אלעזר אומר ארבע נשים דיין [ג] שעתן בתולה ומעוברת ומיניקה וזקינה אמר רבי יהושע לא שמעתי אלא בתולה אבל הלכה כרבי אליעזר:

גמ' אמר רבי יהושע לא שמעתי אלא בתולה אבל הלכה כרבי ליעזר. *אין אומרין מי שלא ראה את הלבנה יבוא ויעיד אלא אומר מי שראה את הלבנה יבוא ויעיד אתה לא שמעת אני שמעתי *כל ימים שהיה ר' ליעזר קיים היתה הלכה כרבי יהושע משמת רבי ליעזר הנהיג רבי יהושע הלכה כרבי ליעזר. מה נן קיימין אם בששמע רבי ליעזר מפי אחד ורבי יהושע מפי שנים בין בחיים בין לאחר מיתה תהא הלכה כרבי יהושע ואם בששמע רבי יהושע מפי אחד ורבי ליעזר מפי שנים בין בחיים בין לאחר מיתה תהא הלכה כר' ליעזר כהדא דתני אחד אומר שמעתי מפי שנים ושנים אומרים שמענו מפי אחד [ד] יפה כח האחד ששמע מפי שנים מכח השנים ששמעו מפי אחד אלא כן אנן קיימין בשוין זה שמע מפי אחד וזה שמע מפי אחד זה שמע מפי שנים וזה שמע מפי שנים בחייו לא ראה דעתו לאחר מיתתו ראה דעתו

מה

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"ג ממשכב כל"ד

ו
ב מיי' פ"ט מהל' אסורי ביאה הל"ג

ז
ג מיי' פ"ד מהל' משכב ומושב הל"א ופ"ט מהל' אסורי ביאה הל"ד סמ"ג לאוין קיא

ציון ירושלים

[ד] יפה כח אחד ששמע מפי שנים עי' אסע"ז סי' יז סעי' מה ובו"ת ב"ח הישנות סי' עד ובו"ת פנ"י סי' יז יט ודו"ק היטיב:

מראה הפנים

כדמפרש שמואל התם בדף ט"ו ע"א להמתני' שם אליבא דר"מ אבל לחכמים דפליגי עליה אינה מטמאה בועלה אלא מכאן ולהבא:

תמן אמרין מעת לעת שאמרו משכבה כמגעה. זהו ברייתא דאיתמי בפרקין שם וכדפריבית בפנים כמסקנא דרבא. וכן הא דבועל נדה כדפריבית דאמשכב ומושב שלו קאי דאלו הוא עצמו כהדיא תני בת"כ דמטמא אדם וכלי חרס בהיסט ומייתי לה התם לקמן בפ"ד דף ל"ג ע"א וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממשכב ומושב:

הדא אמרה ודאי מגעה ברה"ר טמא. התוס' הקשו לא דהכא כמבואר בדבריהם בריש מכלתין וכדמוכח מהתוספתא. והרמב"ם ז"ל שסתם דבריו שם בזה נראה דג"כ דעתו ז"ל כהתוספתא וכפסקא דהאי תלמודא בהא וסמך על מה שביאר בדין ספק טומאה בר"ה בפט"ו מהט"מ שאינו אלא בספק נגע ספק לא נגע כמ"ש שם בהל' ח' וא"כ ודאי מגע בטומאת מעת לעת אף ברה"ר הדין הוא כאן דטומאתו בספק הוא כמה שאמרו ועוד דהוא בכלל מה שנשנה בפ"ד דטהרות גבי אלו ספיקות שטהרו חכמים וכו' אבל דבר שהוא אב הטומאה והוא מד"ס ספיקו טמא והרי דינים אילו שבמשנתינו כאן קרא הוא ז"ל לכולן אבות הטומאות מד"ס כמו שכתב בספ"ג ממשכב ומושב ואף דמתני' דטהרות לא איירי אלא כדבר שהוא אב הטומאה ודאי מד"ס ולא בספק מיהו כל זה לענין ספק מגע ולא לודאי מגע כמו שמבואר בדבריו ז"ל בהט"מ שם בהל' א' בכתב אבל אב הטומאה שהוא מדברי סופרים ספיקו טמא אלא אם כן היה האב עצמו טמא בספק כגון בית הפרס וארץ העמים שאין שורפין על ספק מגען. וא"כ בודאי מגען הכא דינו לעולם בין ברה"ר בין ברה"י שוה הוא וכמה שאמרו דתולין הן:

לוי אמר בעד שלאחר התשמיש היא מתני'. זהו כרב יהודה אמר שמואל התם בדף ס' ע"א עד שלפני תשמיש אינו ממעט כפקידה וכו'. וכדמפרש התם דקמ"ל דלא אמרינן שמא תראה טפת דם כחרדל ותחפנו ש"ז ודלא כר' אבון דהכא והאי קמ"ל דקאמר צריכין אף לשינויית דאב"א דהתם דקאמר תני ומשמשת מיהו להאי שינויית פ"כ

שנויי נוסחאות (סו"א) והאוכלין והמשקין בסרי"ר אכלין ומשקין. (סו"ג) מקולקלת בסרי"ר מקלקלת. (סו"ד) בעלה למפרע וזה בסרי"ר בועלה למפרע זה. (סו"ה) תמן אמרין בסרי"ר תני. (סו"ז) כבועל בסרי"ר בבועל. מטמא בכלי חרס אשכח תני מטמא בכלי חרס בסרי"ר מטמא כלי אשכח תני מטמא כלי חרש. (סו"ח) תני מטמא בכלי חרס בד"ו תני מטמא כלי חרס. (פוי"ד) ומצתה טהור ובמנחה ומצאת עליו כתם פשיטא בסרי"ר ומצאתה טהורה במנחה ומצאתה עליו פשיטה. (סוי"ח) אלא עד שעת בסרי"ר אלא שעת. (סוכ"ג) תשמיש בסרי"ר התשמיש. (סוכ"ג) של אחר בסרי"ר שלאחר. (סוכ"ה) אבון בסרי"ר אבין. (סוכ"ו) של אחר בסרי"ר ש' אחר. (סול"ח) אומר בסרי"ר אומרן. (סו"מ) אני שמעתי בסרי"ר אני הוא ששמעתי. (סומ"ב) יהושע הלכה בסרי"ר יהושע שתהא הלכה. (סומ"ג) יהושע מפי בסרי"ר יהושע שמע מפי. (סומ"ו) בין לאחר בסרי"ר ובין לאחר. (סומ"ט) שמע בסרי"ר ששמע. (סו"נ) שמע בסרי"ר ששמע. זה שמע מפי שנים וזה שמע בסרי"ר וזה ששמע מפי שנים וזה ששמע.

גליון

לא תני רק סני דמסמאין ודאי ושורפין משו"ה הוי ר"ז הדי בה דהוא ס"ל חולין שנעשו ע"ט סקדם כקדש דמי כדאיתא בחולין ל"ה גם ס"ל דמעו"ל אמרו נתולין שנעשו ע"ט סקדם והוי שמא שלא תקדם אמאי לא תני למעו"ל גבי עגלות. נוע"ב:

אפרים

מה כבועל נדה ואינו מטמא בהיסט. עיין במס"פ דבועל נדה מטמא כ"ח בהיסט ועיין בנדה ע"א ע"ב בתוס' בד"ה מערה וביומא ו' ע"ב בתוס' בד"ה שמטמאה ובתוס' הרא"ש בנדה ל"ג ע"א בשם הסר מקולי דאינו מטמא ל"ח בהיסט וע"ש:

עין משפט
נר מצוה

ח
א מיי' פ"ט מהל' אסורי ביאה הל"ה ופ"ד מהל' משכב ומושב הל' א סמ"ג לאוין קיא

ט
ב מיי' פ"ט מהל' א"ב הל"ד ופ"ד מהל' משכב ומושב הל"ז סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' קפט סעיף לג

י
ג ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע יו"ד שם

יא
ה מיי' פ"ט מאסורי ביאה הל"ה ופ"ד ממשכב הל' א סמ"ג שם

יב
ו מיי' שם פ"ו הל"א סמ"ג שם ועשין רמג

מה חמית מימר בשראה דעתו כהדא דתני ארבע נשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן טמא למפרע חוץ מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות מפני שאין לה כתמין דברי רבי מאיר וחכמים אומרים ארבע נשים שאמרו חכמים דיין שעתן *כתמן טמא למפרע אבל תינוקת שהגיע זמנה לראות כתמה כראייתה מה ראייתה דייה שעתה אף כתמה דייה שעתה אמר רבי ינאי מפני ששירפה מצוי ומה אם זה ששירפה מצוי את אמר דייה שעתה אלו שאין שירפן מצוי לא כל שכן מיכן שראה דעתו:

הלכה ג מתני' אי זו היא בתולה [א] כל שלא ראת דם כל ימיה אף ע"פ נשואה [ב] מעובר' משיודע עוברה מיניקה משתגמול את [ג] בנה נתנה בנה למיניקה ונמלתו או מת רבי מאיר אומר מטמאה מעת לעת וחכמים אומרים [ד] דייה שעתה: **גמ'** כן היא מתניתא כל שלא ראת דם נידה מימיה ואף על פי נשואה בתולה לדמים אמרו אבל לא בתולה [ה] לבתולים. *פעמים שהיא בתולה לדמים ואינה בתולה לבתולים פעמים שהיא בתולה לבתולים ואינה בתולה לדמים בשראת ואחר כך נישאת בתולה לבתולים בשנישאת ואח"כ ראת. תני *שלש *בתולות הן בתולת אדם בתולת שקמה ובתולת הארץ בתולת אדם כל שלא נבעלה מימיה בתולת שקמה כל שלא נקצצה מימיה בתולת הארץ כל שלא נחרץ בה מימיה רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שאין בה חרץ ואפילו נישאת ואפילו עיבירה ואפילו מיניקה ואפילו שופעת כל שבעה לזכר וכל ארבעה עשר לנקיבה. וקסמא בידיה בשעה שהוא זכר שבעה ובשעה שהיא נקיבה י"ד והיא שהפסיקה דם טוהר כהדא דתני *הפסיקה דם טהור ולא ראת ואח"כ ראת ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דייה שעתה. על דעתיה דרב דהוא אמר מעיין אחד הוא אלא שהתורה טיהרה אותו ניחא על דעתיה דרבי ינאי דו אמר מעיין אחד הוא אלא שהוא משתנה יאות על *דעתיה דלוי דהוא אמר שני מעינות הן אפילו לא הפסיקה דם טוהר תהא דייה שעתה א"ר מנא טעמא דלוי שמתוך שהיא מתרגלת בדמים טהורין היא מתרגלת בדמים טמאין א"ר יוסי בי רבי בון
יכיל

מה חמית מימר בשראה דעתו. מאי חזי לאחר מותו יותר מבחייו ומהיכן למד לראות דעתו: כהדא דתני. מהאי ברייתא למד כן: כתמן טמא למפרע. דבכתמים החמירו: מפני שאין לה כתמין. דמכיון דלא הגיע זמנה לראות לא גזרו על כתמין שלה: וחכ"א. דוקא באלו ארבע נשים החמירו בכתמיהן אבל תנוקת אפי' הגיעה זמנה לראות כתמה כראייתה ראשונה ודיה שעתה: אמר ר' ינאי מפני ששירפה מצוי. כלומר להכי אצטריך לאשמועינן דאפי' בתנוקת שהגיעה זמנה לראות וה"א מפני ששירפה מצוי נחמיר בכתמה דאימר חזיא ולאו אדעתה קמ"ל והשתא ק"ו מה אם זו ששירפה מצוי ואת אמר דייה שעתה כראייתה אלו ארבע נשים שאין שירפן מצוי לכ"ש ומכאן הוא שראה ר' יהושע דעתו של ר"א וחזר בו ממה דהוה פליג עליה מעיקר' והנהיג הלכה כר"א: **הלכה ג מתני'** כל שלא ראתה דם כל ימיה. דם נדה כדמפרש בגמרא: משיודע עוברה. לסוף שלשה חדשים מיום שנתעברה: משתגמול את בנה. כלומר עד זמן שתגמול את בנה והוא כ"ד חדש: ר"מ אומר מטמאה מעת לעת. דקסבר ר"מ דם נעכר ונעשה חלב וכשאינה מניקה את בנה אפי' בתוך כ"ד חדש חוזר הדם למקומו וחוזרת להיות רואה: וחכמים אומרים דייה שעתה. דקסברי שהיולדת אבריה מתפרקין ואין דמה חוזר עד כ"ד חדש ומשם ואילך הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה ואע"פ שמניקה והולכת ד' וה' שנים והלכה כחכמים: **גמ'** כן היא מתניתא כל שלא ראתה דם נדה מימיה וכו'. כלומר דלא תיקשי הא קתני ואע"פ שנשואה וא"כ ודאי ראתה דם שהרי נבעלה אלא שלא ראתה דם נדה מימיה קאמרינן מפני שבתולה שאמרו בענין זה בתולה לדמים אמרו ולא בתולה לבתולים: פעמים שהיא בתולה לדמים ואינה בתולה לבתולים. כלומר בדמים שהיא רואה בתולה לדמים היא שפעם ראשונה היא ואע"פ שעדיין בתולה היא וראייה זו אינה בתולה לבתולים כדמפרש ואזיל בשראת ואח"כ נישאת דעדיין היא בתולה בשעה שראתה ובתולת דמים היא נקראת בראייה ראשונה: בתולה לבתולים. היא נקראת בשנישאת ורואה דם בתולים ואם אח"כ ראתה אז נקראת בתולה לדמים: תני. בתוספתא דשביעית פ"ג: כל שלא נקללה מימיה. שכן דרך לקוללה כדי שיתעבה ויוציא ענפים הרבה במקום החתך ונקראת סדן השקמה: כל שאין בה חרץ. כלומר כל שאין נראית בה חריץ ואע"פ שלא נודע אם נחרץ בה מימיה נקראת בתולת הארץ ונפקא מינה למקח וממכר אם אמר לו בתולת קרקע אני מוכר לך נותן לו כל שאין נראה בה חריץ

ובתוספתא גרים כל שאין בה חרס: ואפי' נישאת ואפי' עיברה. כלומר הא דקתני ואע"פ נשואה ולא עוד אפי' אלא עיברה ועדיין לא ראתה דם נדה בתולת דמים נקראת וכן תני בתוספתא דנדה פ"א ואע"פ שנשאת והיו לה בנים אני קורא אותה בתולה עד שתראה ראיה ראשונה: ואפי' מניקה ואפי' שופעת וכו'. כלומר וכן הא דקתני מניקה ואפי' היא שופעת כל שבעה לזכר וי"ד לנקיבה. א"כ דהכל על בתולה קאי אפי' עיברה ואפי' מניקה ואפי' שופעת כל שבעה לזכר וי"ד לנקבה דם לידה הוא ועדיין אני קורא לה בתולת דמים. ומדייק הש"ס על האי לישנא דקאמר כל שבעה לזכר דמשמע שהיא שופעת כל שבעה לזכר שיוולד לה וכן כל י"ד לנקיבה והיינו דמתני' וקסמא בידיה וכי קסמים בידיה לידע אם תלד זכר או נקיבה אלא אימא הכי בשעה שהוא זכר שבעה ובשעה שהיא נקבה י"ד: והיא שהפסיקה דם טוהר. כלומר הא דאמרינן מניקה דייה שעתה והוא שהפסיקה מדם טוהר שלה שפסקו דמי טוהר ולא ראתה ואח"כ ראתה דיה שעתה: כהדא דתני. בתוספתא שם הפסיקה דם טוהר וכו'. ופריך הניחא על דעתי' דרב דהוא אמר מעיין אחד הוא דם טמא ודם טוהר ממעיין אחד הן אלא שהתורה טמאתו בתוך שבעה לזכר וי"ד לנקיבה והתורה טהרתו בתוך ימי טוהר שלה ואח"כ חוזר לדם טמא ניחא הא דאמרינן והוא שהפסיקה מדם טוהר שלה דאז מחשבינן ליה אח"כ לראייה ראשונה ודייה שעתה דאם לא הפסיקה אחר כלות ימי טוהר ועדיין היא שופעת א"כ אין דמיה מסולקין שהרי מעיין אחד הוא והכתי לא פסק מעיינה: על דעתיה דר' ינאי. וכן לר' ינאי דאמר מעיין אחד אלא שהוא משתנה מדם טמא שבתוך שבעה לזכר וי"ד לנקיבה לדם טהור שבתוך ימי טוהר וחוזר ומשתנה אח"כ לדם טמא נמי יאות הוא שצריך שתפסוק אחר כלות ימי טוהר ואז אם תראה כראייה ראשונה היא ודייה שעתה: על דעתיה דלוי. אלא ללוי דהוא אמר שתי מעינות הן נסתם הטמא של תוך שבעה לזכר וי"ד לנקבה ונפתח הטהור של ימי טוהר ולדידיה לאחר כלות ימי הטוהר נסתם הטהור ונפתח הטמא ואם כן אפי' לא הפסיקה דם טוהר תהא דייה שעתה בראייה ראשונה שאחר ימי טוהר שהרי מעיין אחר הוא ולא מאותו מעיין שראתה בתוך ימי טוהר: אמר ר' מנא טעמא דלוי וכו'. כלומר לא כדקא סלקא אדעתיך דללוי אין צריך הפסק כלל משום דשני מעיינות הן אלא ודאי צריך הפסק ומשום שמתרגלת היא בדמים טהורין כל ימי טוהר איכא למיגזר שתהא מתרגלת בדמים טמאין ולא תבחין להפריש ביניהן ולפיכך צריך שתפסיק ואז כשתראה דייה שעתה:
יכיל

מסורת הש"ס
נדה ט
שם ה
(תוספתא ד-שביעית פ"ג) שם
(תוספתא פ"א)
שם לב ע"ב

מראה הפנים

א"כ תוכה היא אף להנשים דדיין שעתן לשמש בעדים דאדלעיל קאי כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה ומשמשת בעדים כדכתבו התוספות שם ד"ה תני ומשמשת וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד מא"ב הל' י"ו כהאי שינויא בתרא ועיין עוד מזה בסוף פרקין: **ארבע** נשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן טמא למפרע. ברייתא זו ג"כ כר"מ היא כדאמר שם אליביה דמחמיר בכתמים הוא אבל המסקנא כר"ת בן אנטיגנוס דשם דכתמן כראייתן:

על דעתיה דרב דאמר מעיין אחד הוא וכו'. הוי שקלא וטריא דסוגיא דהכא כשתנית במקלת מסקלא וטריא כסוגיא דהתם גבי פלוגתא דרב ולוי בפ"ד דף ל"ה ע"ב. וכן בהא דקאמר התם בשופעת מתוך מ' לאחר מ' דללוי לקולא משמע דלדידיה כל זמן שלא פסקה לא נסתם מעיין הטהור. והכא מדייק אליביה כעין דמדייק התם מברייתא דשוין ואיפכא מדייק התם ולרב. ובארתי הכא לפי משמעות הסוגיא ואין להאריך בזה. ולדינא מבואר הוא דקי"ל כרב דמעיין אחד הוא:
סומכוס

שנויי נוסחאות (סו"ג) טמא בכרי"ר מטמא. מתינוקת בכרי"ר מתינוקות. זמנה בכרי"ר זמנן. (סו"ד) לה כתמין בכרי"ר להם כתם. (סו"ס) וחכמים אומרים בכרי"ר ליתא. שאמרו בכרי"ר אמרו. (סו"ו) טמא בכרי"ר מטמא. (סו"ו) שהגיע זמנה לראות כתמה בכרי"ר שלא הגיע זמנה כתמה. (סו"ט) ינאי מפני ששירפה מצוי ומה אם זה ששירפה מצוי את אמר בכרי"ר ינאי מפני שסופה מצאוי מה אם זו שסופה מצוי אתמר. (סו"י) שירפן מצוי בכרי"ר סופן מצאוי. (סו"א) שראה בכרי"ר שראת. (סו"ז) כן היא בכרי"ר כיני. (סו"ח) ואף על פי נשואה בתולה בכרי"ר אף על פי נשו אם בתולה. (סוכ"ד) הן בכרי"ר ליתא. (סוכ"ס) ובתולת בכרי"ר בתולת. (סוכ"ו) שלא נחרץ בה בכרי"ר שלא נחרצה.

כבר לארן

כל שלא נחרש בה מימיה וכו' כל שאין בה חרש. ס"ג בפלגתת שמואל פ' כ"ו:

גליון אפרים

וחכמים אומרים נשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן כראייתן מה ראייתן דיים שעתן אף כתמן דיים שעתן ושלא הגיע זמנם לראות אין לה כתם אבל תינוקת שהגיע זמנה לראות כתמה טמא למפרע אמר ר' ינאי כו'. ובבבלי ה' פ"א איתא בברייתא ותינוקת שהגיע זמנה לראות יש לה כתם ופרש"י מכאן ולהבא: בתולה לדמים בשנשאת ואח"כ ראתה בתולה לבתולים בשראת ואח"כ נישאת כנ"ל. מע"י: ואפילו עיברה (אף שאין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה. וכמ"ש התוס' בנדה י' ע"ב דזימנין דמתרמי ומיעברה א"כ בימים שהיא רגילה לראות אין מתעברת כו'): ובקסמא בידיה. בלשון הזה אי' בירושלמי בשביעית פ"ב ה"ז וצ"ע שפירוש פה שפריך איך יתכן שתהיה שופעת כל שבעה וכ"ש י"ד הא בודאי תמות. וכמו שפריך בבבלי נדה י' ע"ב מכלל דשופעת כי נסרא ופרש"י וא"א לסיות שופעת ושים. וכ"נ פריך וכי כשפים בידיה ויש לה רפואת כשפים שלא תמות וע"ז מתרץ בשעה שהוא זכר כו' והיינו שבמשך ז' ימי טומאה של זכר ובמשך י"ד ימי טומאה של נקבה אם שפעה במשך אלה הימים שעה או שתים עדיין נחשבת לבתולה שלא ראתה דם מימיה:

מסורת הש"ס

תורה אור

יכיל לוי פתר לה מן הדא דתנינן רבי יוסי אומר מעוברת ומיניקה שעברו עליהן שלש עונות דיין שעתן ותני עלה ימי עיבורה וימי מיניקותה מצטרפין לשלש עונות דהוא סבר מעיין אחד הוא *עד כמה הוא הכרת העובר סומכוס אמר משום ר"מ עד שלשה [א] *חדשים אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר °ויהי כמשלש חדשים וגו' אמר רבי יודן ואפילו מעוברות [י] רוח °הרינו חלנו כמו ילדנו רוח °תהרו חשש תלדו קש וגו' רבי זעירא רבי בא בר זוטרא רבי חנינה בשם רבי חייה רובה אפילו רובו של ראשון ורובו של אחרון והאמצעי שלם אסי אמר תשעים יום שלימים ושמואל אמר הן ועיבוריהן אתא עובדא קומי רבנן דתמן ולא ידעין אם שלשה עשר מן הראשון ושבעה עשר מן האחרון או שבעה עשר מן הראשון ושלש עשר מן האחרון וחמשה שלימים באמצע ביקשו ליגע בוולד משום ספק ממזירות אמר לון רב נחמן בר יעקב כהדין עובדא אתא קומי אבא בר בא ואכשר ואבא בר בא פליג על שמואל בריה אמר רבי בא שנייא היא הכרת העובר שנייא היא לידתו הכרת העובר לחדשים שלימין ולידתו לחדשים מקוטעין. תמן תנינן *כמה היא קישוייה ר' מאיר אומר אפי' ארבעים וחמשים יום ר' יהודה אומר דייה חדשה רבי יוסי ור' שמעון אומרים *אין קישוי יותר משתי [ג] שבתות רבי יוסי בשם ר' בא זאת אומרת שהאשה יולדת לחדשים מקוטעין דלא כן ניתני שלשים יום רבי יוסי בי רבי בון זאת אומרת שהאשה יולדת לחדשים שלימין דתנינן דייה חדשה. רבי יודן בעי סוף דבר עד שתלד לא אפילו הפילה אמר רבי מנא שמעית בשם שמואל היא הכרת העובר היא לידתו ולית אנא ידע מן מה שמעית אמר רבי בא בר כהן קומי רבי יוסי רבי ירמיה אמרה אמר ליה רבי חזקיה לא אמרה רבי ירמיה ואיקפד רבי יוסי לקיבליה אמר אילו יהושע שהיה קשור למשה לא הוה אמר כן והוא אמר כן חזר ואמר אין אמרה אלא כאינש דשמע מילה ומקשי עלה ואבא בר בא פליג על שמואל בריה. ר' ברכיה בשם שמואל לעולם [ז] אין האשה יולדת אלא לרע"א או *לרע"ב או לרע"ג או לרע"ד א"ל רבי מנא מנן שמע רבי הדא מילתא א"ל מן רבי בא. מחלפה שיטתיה דרבי בא תמן הוא אמר שנייא הוא הכרת העובר שנייא היא לידתו והכא הוא אמר הבין רבי בא בר זוטרא משם שמואל

כל

יכיל לוי פתר לה מן הדא דתנינן ר' יוסי אומר וכו'. כלומר דלא תיקשי ללוי מן הדא דתנינן ר' יוסי אומר מעוברת ומניקה וכו' ותני עלה ימי עיבורה וימי מניקותה מצטרפין לג' עונות דאם הפסיקה שתי עונות בימי עיבורה ועונה אחת בימי מניקותה דהא דחזאי דם לידה לא קשיא הדם נדה לחוד ודם לידה לחוד ומיהו השלמה לשלש עונות בעינן ולרב הוא דניחא דאמר מעין אחד הוא ולפיכך אם רואה היא אחר שיעברו דם לידה והיינו אחר שבועיים מטמאה מעת לעת דלא עברו עליה ג' עונות שלא ראתה אבל ללוי הוי קשיא למה לן שתפסיק ולא תראה אחר שבועיים הרי אפי' רואה היא לאו כלום דמעיין אחר הוא ולאו ממקום טמא הוא בא והויא כדם ידה ודם חוטמה ואמאי צריכה להשלי' שלש עונות בלא ראייה והיינו דקאמר דיכיל לוי פתר לה דהוא סבר מעין אחד הוא כלומר דהאי תנא ס"ל דמעין אחד הוא אבל אנא לא ס"ל כהאי תנא אלא דשני מעיינות הן: עד כמה הוא הכרת העובר. שנאמר בה דייה שעתה. וגרסינן להא בפ' החולץ הל' י"א עד סוף הלכה: אע"פ שאין ראיה לדבר וכו'. משום דאיכא דילדה לט' ואיכא דילדה לז' וניכר עוברה לשליש ימיה והלכך לאו ראיה גמורה היא: ואפי' מעוברת רוח. שלפעמים יקרה לאיזה סיבה בנשים שנראות כמעוברות ובעת הלידה הוא רוח: הרינו וגו'. אלמא דהריון רוח שמיה הריון ודיה שעתה: אפי' רובו של ראשון וכו'. ככר ניכר העובר והן ס"ב יום וכטעמיה דכמשלש חדשים כתיב: תשעים יום שלימין. כל החדשים שלימין של ל' יום: ושמואל אמר הן ועיבוריהן. כלומר ג' חדשים בעינן וכמו שהן שלימין בעבוריהן לפי סדרן א' מלא וא' חסר: אתא עובדא וכו'. כלומר שלא היה שם רובו של ראשון ורובו של אחרון אלא שילדה לששה חדשים שלימים לימים שבאמצע היו חמשה חדשים שלימין והראשון והאחרון היה ספק אם י"ג ימים מן הראשון וי"ז מן האחרון או בהפוך ובין הכל הוא ששה חדשים בימים: משום ספק ממזרות. שא' אפשר שתלד לזמן זה ויהיה בן קיימא: כהדין עובדא אתא קומי אבא' בר בא. דהוא אבוה דשמואל ואפשר דקסבר החדשים גורמים והרי ש כאן שבעה מקוטעים: פליג על שמואל בריה. אם הוא פליג על הא דקאמר שמואל בריה הן ועיבוריהן דשמעינן מיהא דג' חדשים שלימין בעינן: שנייא היא הכרת העובר וכו'. בהכרת העובר אזלינן בתר רוב נשים שיולדות לתשעה וג' חדשים שלימין הן שליש ימיה אבל לידתו לשבעה חדשים מקוטעין נמי בן קיימא הוא: תמן תנינן. לקמן בפ"ד: כמה היא קישויה. לפי שכל הדמים שהיא רואה מחמת קושי הלידה אין בהם משום זיבה דרחמנא

טסריגהו דכתיב זוב דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד ועד כמה תלינן הדמים בקישויה: אפי' ארבעים וחמשים יום. קודם שילדה כל שלא שפתה מן הקישוי יום אחד סמוך ללידתה לא מיקריא יולדת בזוב: דיה חדשה. דיה אם נטהר את הקושי חדש אחד והיינו חדש תשיעי אבל קשתה ג' ימים בחדש השמיני והיו בתוך י"א ימי זיבה ואפי' קשתה והולכת כל התשיעי הרי זו יולדת בזוב מחמת ג' ימים של השמיני: זאת אומרת שהאשה יולדת לחדשים מקוטעים. כלומר דמדייק מדקאמר לר' יהודה דיה חדשה ולא קאמר ל' יום דהוה משמע כל שלשים יום של חדש התשיעי צריך שיהיו בקושי לאפוקי שלא תשפה סמוך ללידה ומדקתני דיה חדשה משמע אפי' הקושי היה בתחלת חדש התשיעי ואח"כ שפתה אין זו יולדת בזוב ובלבד שלא תראה דם בימי השופי וטעמא דמילתא משום דאמרי' דיולדת היא למקוטעין ומכי עייל החדש התשיעי הויא זמן לידתה דשיפורא גרים והלכך כל דמים שהיא רואה בו בקושי ואפי' בתחילת החדש אינו אלא מחמת הולד ואע"ג דאיכא שופי בתרייהו וא"כ ש"מ דיולדת למקוטעין דאל"כ ניתני שלשים יום: ר' יוסי בר בון. פליג ואיפכא הוא דמדייק מדקתני חדשה ולא קתני דיה חדש דהוי משמע אפי' בתחילת החדש וחדשה כל החדש שלם משמע שצריך שיהא בקושי וש"מ דאינה יולדת למקוטעין: סוף דבר עד שתלד. אם דוקא בולד קיימא מטהרינן בקושי ולא אפי' הפילה דאין קושי לנפלים ולא איפשיטא הכא: שמעית בשם שמואל. דלא מחלק בין הכרת העובר לבין לידתו דבכולן שלימין בעינן ולא נתברר לי ממי שמעתי דבר זה בשמיה דשמואל: ואיקפד ר' יוסי לקיבליה. לקביל דחזקיה על שהכחיש בזה: אילו יהושע שהיה קשור למשה. שהיה עומד תמיד אצלו ומשמש לפניו לא הוה אמר כן דלא אמר משה לזה שאפשר שאמר איזה דבר והוא לא שמע: והוא אמר כן. בתמיה: חזר ואמר. ר' חזקיה אין דר' ירמיה אמרה אלא שאני מתמה על זה כאינש דשמע מילתא ומקשי עלה וכי אפשר דשמואל ס"ל שניהן שוין הן א"כ ואבא בר בא דאכשר לעיל במקוטעין פליג על שמואל בריה ולא הוה שמואל פליג על אבוה: אלא לרע"א יום או לרע"ב וכו'. דבקליטת זרע תליא מילתא דאם נקלט ביום ראשון תשעה שלימין הן לרע"א ואם ביום ב' לרע"ב ואם ביום ג' לרע"ג. ולרע"ד דקאמר הכא אתיא כמ"ד הכי בפ' ר"ע דלד' ימים קליטת הזרע: מחלפא שיטתיה דר' בא תמן. לעיל הוא אמר דשניא הוא הכרת העובר ושניא היא לידתו שהוא למקוטעין והכא הוא אומר הכין דשלימין הן ובודאי לא אמרה ר' בא דא"כ קשיא דידיה אדידיה:

כל

(יבמות פ"ד) נדה ח ע"ב

כרא"ס לח ישעיה כו ישעיה לג

(לקמן פ"ד) נדה לו

נדה לח

עין משפט נר מצוה

יג
א מיי' פ"ט מאסורי ביאה הל"ד ופ"ד ממשכב סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קפט סע' ג
יד
ב מיי' פ"ד ממשכב הל"א
טו
ג מיי' פ"ז מאס"ב הל"א

ציון ירושלים

[ז] אין אשה יולדי' אלא לרע"א או לרע"ב פ"ש כל סמא' ועבו"ת מהר"י מינץ סי' ט ובו"ת מעיל לדקה סי' א ועי' בבכור שור כתדוביו לנדה דף לח ע"א ובתב"ש סי' י"ג ודוק היטב:

מראה הפנים

סוכום אמר משום ר"מ עד ג' חדשים. תוספתא היא בפ"ק ומייתי לה התם בדף ח' ע"ב ומסקנא הכא להכרת העובר ג' חדשים שלימין וכן משמע מהתם וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ט מא"ב הל' ד' משיוכר עוברה והוא שלש חדשים. ויתר הסוגיא מבוארת כבר ביבמות גם דהכא מספקא ליה לענין קושי לנפלים כדפריכית כאן והתם מסיק דקי"ל דאין קושי לנפלים והאר מבואר הוא:

במה

שנויי נוסחאות (סו"ח) מעוברות נד"ו מעוברת. (פוס"ו) ושלש עשר נד"ו ושלשה עשר.

ככר לארן

ר' יודן בעי לא סוף דבר עד שתלד אלא אפי' הפילה כצ"ל:

תורה אור

כל שהוא בהרבה הרי הוא בארבה. רבי חייה בר אשי הוה יתיב קומי רב חמתיה מיבעת א"ל מהו כן א"ל חמרתי מעברה *והיא בעייא מילד ואנא בעי מרבעתה דלא תצטנן א"ל אימתי עלה עליה הזכר א"ל ביום פלן וחשב א"ל בעייא היא עד כדון. ותני כן הפוחתת אינה פוחתת מימות הלבנה והמוספת אינה מוספת על ימות החמה. מילתיה דרבי יהושע פליגא דמר ריב"ל בקורת של אנטונינוס היתה עוברה והרביעו של בית רבי ממנה שוורין ויש מהן שילדו עכשיו ויש מהן שילדו לאחר זמן כאן בבהמה טמאה וכאן בבהמה טהורה והכתיב °הידעת עת לדת יעלי סלע חולל איילות תשמור הספר ירחים תמלאנה וידעת עת לדתנה (איוב לט) א"ל חיה טהורה כבהמה טמאה:

הלכה ד מתני' אי זו היא זקינה כל שעברו [א] עליה שלש עונות סמוך לזקנתה *רבי לעזר אומר כל אשה שעברו עליה שלש עונות דייה שעתה רבי יוסי אומר מעוברת ומיניקה שעברו עליהן שלש עונות דייה שעתה:

גמ' רבי מאיר אומר מחמת החלב הדמין מסתלקין רבי יוסי אומר מחמת הצער הדמים מסתלקין. אשכחת אמר קולת וחומרת על דברי רבי מאיר קולת וחומרת על דרבי יוסי קולה על דרבי מאיר שאם היה מושך ויונק ארבע או חמש שנים דייה שעתה וחומרת שאם נתנה בנה למיניקה וגמלתו ומת מטמא מעת לעת וקולת על רבי יוסי שאם נתנה בנה למיניקה וגמלתו ומת דייה שעתה וחומרת שאם היה מושך ויונק ארבע או חמש שנים אסור עד כ"ד חדש. והא רבי מאיר אמר מטמא מעת לעת מה מיד או לכשיפסוק התינוק ואינו יכול לחזור נישמעינה מן הדא *יונק הוא התינוק *והולך עד כ"ד חדש שלימין מיכן והילך כיונק שקץ דברי רבי אליעזר רבי יהושע אומר יונק הוא התינוק והולך אפילו ארבע [י] או חמש שנים ומותר פירש [ג] אין מחזירין אותו עד איכן רבי יעקב בר אחא רבי חייה בשם רבי יוחנן עד מעת לעת רבי חזקיה רבי אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש עד שלשה ימים מעת לעת במה דברים אמורים בזמן שפירש [ד] מתוך בורייו אבל אם פירש מתוך חוליו מחזירין אותו מיד ובתינוק שאינו של סכנה אבל בתינוק שהוא של סכנה אפילו לאחר כמה מחזירין אותו מיד: זקינה. אי זו היא זקינה רבי שמעון בן לקיש אמר כל שקורין אותה אמה ואינה [ה] *מקפדת. ובדעתה הדבר תלוי א"ר אבין כל שהוא ראויה להיקרות אימא. תני *העבדים והשפחות אין קורין אותן אבא פלוני ואימא פלונית של בית ר"ג היו קורין לעבדיהן ולשפחותיהן אבא טבי ואמה טביתה. תני רבי הושעיה ילדה ואחר כך נתגיירה אין לה דם טוהר א"ר יוסי ויאות

כל שהוא בהרבה. ובפרק החולץ גרים כל שהוא בה"י רבה בא"ל"ף רבא. וזהו כעין דאמר במ"ר פרשת וירא כל שהוא בהרבה הרי הוא בארבה ומלת הרבה ארבה קרינן וכלומר הרבה בגימטריא רי"ב שהן שבעה חדשים הרי הוא בארבה שסימן הוא שהוא חי: חמתיה מיבעת. ראה אותו שהוא נבהל ומצטער ושאלו על מה הוא כן והשיבו החמורה שלי מעוברת והגיע זמן לידתה וצריך אני לילך ולהרביצה ולשומרה שלא תצטנן: וחשב. מאותו היום וא"ל בעיא היא עד כדון צריכה היא עוד להמתין אי"ז ימים עד שתלד: ותני כן. גבי חמרתה. דזמן עיבורה י"ב חדשים הן כדתני בתוספתא דבכורות פ"ק וכן בגמרין פ"ק דבכורות והפוחתת אינה פוחתת מימי הלבנה שהן שנ"ד יום וזו עדיין לא מלאו ימיה: מילתיה דריב"ל פליגא. אדרב: בקורת. נקיבה של בקר: והרביעו של בית ר' ממנה שוורים ויש מהן וכו'. וקס"ד כי היכי דבהמה גסה טהור' שזמן עיבורה ט' חדשים אין לה גבול וזמן ולפעמים איזה ימים קודם ולפעמים מתאחרת איזה ימים כך נמי בהמה טמאה והא רב הוא דאמר אינה פוחתת מימות הלבנה: כאן בבהמה טהורה. שאין לה זמן קבוע שלא תפחות איזה ימים מט' חדשים: והכתיב הידעת עת לדת וגו'. אלמא גם למין טהורים יש להם עת וזמן שאינה יולדת מקודם: חיה טהורה כבהמה טמאה. לימי עיבורה ושאינה פוחתת מי"ב חדשי הלבנה:

הלכה ד מתני' כל שעברו עליה ג' עונות סמוך לזקנתה עונה בינונית היא ל' יום וכיון שעברו עליה ג' עונות בינוניות אחר שהגיעה סמוך לזקנתה ולא ראתה אם תראה אח"כ דייה שעתה וסמוך לזקנתה נקרא כל שקורין לה אימא אימא מחמת זקנתה ואינה מקפדת: כל אשה. ואפי' אינה זקנה ועברו עליה ג' עונות ולא ראתה דייה שעתה: מעוברת ומניקה שעברו עליהן ג' עונות. אבל לא עברו עליהן ג' עונות בלא ראיית דם לא ופליג את"ק דאמר מעוברת משיודע העובר ומניקה משתלד ולא בעינן עברו עליהן ג' עונות בלי ראייה ואין הלכה לא כר"א ולא כר' יוסי:

גמ' רבי מאיר אומר וכו'. השתא מפרש לטעם פלוגתייהו כדלקמן ריש פרק ב': אין לה דם טוהר. הואיל וילדה בגיותה: ויאות

במתני' דלעיל וזה שייך לגרוס קודם האי מתני'. רבי מאיר סבירא ליה דם נעכר ונעשה חלב ומחמת החלב הדמין מסתלקין והלכך סבירא ליה דאם נתנה אותו למניקה או גמלתו או מת מטמאה מעת לעת: ר' יוסי אומר. וחכמים דהיינו ר' יוסי דפליג ואמר דייה שעתה דס"ל מחמת הצער הלידה אבריה מתפרקין והדמים מסתלקין עד כ"ד חדש והלכך אע"פ שאינה מניקה דיה שעתה: אשכחת אמר. נמצינו למדין קולא וחומרא אליבא דרבי מאיר וכן אליבא דר' יוסי: קולא על דרבי מאיר וכו'. שהרי במניקה חלב תליא מילתא וחומרה שאם נתנה בנה למיניק' וכו' כדקאמר במתני' ולר' יוסי איפכא הוא שאם נתנה למניקה וכו' דיה שעתה כל כ"ד חדש ואח"כ אע"פ שמניקתו ארבעה וחמשה שנים אסור עד כ"ד חדש כלומר דלא אמרינן דיה שעתה אלא עד כ"ד חדש: והא. ובעי הש"ס הא דאמר ר"מ שאם גמלתו מטמאה מעת לעת מה דינו: מיד. אם מיד שגמלתו והפסיקה היא מלהניקו מטמאה מעת לעת כשתרא' או לכשיפסוק התינוק ושוב אינו יוכל להחזיר ולינק וכדלקמן דאז נקרא גמלתו: נישמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא פ"ב וגרים לה בכתובות פ"ה הל' ו' ושמעינן מהאי ברייתא דקתני לר' יהושע פירש אין מחזירין אותו וכדפליגי אמוראי עד איכן נקרא פירש וה"ה לר"מ דמתני' ובלאחר כ"ד חדש כדלקמן: פירש. לאחר כ"ד חדש וכן הוא בתוספתא בהדיא פירש וחזר אחר כ"ד חדש הרי הוא כיונק שקץ: בזמן שפירש מתוך בוריו. מתוך בריאותו אבל אם מחמת חולי אפי' פירש יותר מג' ימים מחזירין אותו מיד לכשיבריא: ובתינוק. והא דאמרי' אם פירש מתוך בוריו ג' ימים אין מחזירין אותו בשאינו מסוכן אח"כ אם לא יינק: ובדעתה הדבר תלוי. וכי בדעתה תלוי הוא דנימא אם אינה מקפדת אף על פי שאינה זקנה דיה שעתה: אמר רבי אבין. ה"ק כל שהוא ראויה לקרות אימא מחמת זקנתה וכלומר שאם אינה מקפדת אז היא ראויה לקרות לה אימא ודין זקנה יש לה: טביתא. שם שפחתו של רבן גמליאל ויאות

טז
א מיי' פ"ט מא"ס"ב הל"ה ופ"ד מהל' משכב ומושב הל' א סמ"ג לאוין קי"א טוש"ע יו"ד סי' קפט סעי' כח

יז
ב ג ד מיי' פ"ג ממא"ס הל"ה סמ"ג לאוין קלה טוש"ע שם סי' פא סעי' ז

יח
ה מיי' פ"ט מא"ס"ב ופ"ד ממשכב ומושב הל"א סמ"ג שם קי"א טוש"ע שם סי' קפט סעיף פט.

עי' תוס' בכורות כא ד"ה תני

עירובין מו ע"א

(תוספתא פ"ב כתובות פ"ה כתובות ס)

נדה ט

ברכות טז

מראה הפנים

במה דברים אמורים בזמן שפירש מתוך בוריו. כבר הוזכר זה בדבריו פ"ה דכתובות דהרמב"ם ז"ל שכתב לחילוק זה בפ"ג ממ"א מכאן הוא דלמד ובבבלי פ' אע"פ לא נתבאר זה ולא הוצרך הוא ז"ל לסיים דאם מפני הסכנה מחזירין אותו אפי' כפ"ג מתוך בוריו כדאמר הכא דפשוט הוא דמפני הסכנה אפי' באיסורא דאורייתא שרי:

ובדעתה הדבר תלוי א"ר אבין וכו'. לכאורה היה נראה דר' אבין פליג וה"ל כרב יהודה דהתם דף ט' ע"א כל שחברותיה אומרות עליה זקנה היא והיינו כל שהיא ראויה לקרות ומיהו אפשר לפרש דלתרוצי קאי וכדפרישית בפנים וכהלכתא כהאי מ"ד דאמר דהתם כל שאינה מקפדת ואע"פ שבושה היא וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד ממו"מ וכן בפ"ט מא"ב וזהו כהכרע דהאי ש"ס כהאי מ"ד שאינה מקפדת. ויש לפרש נמי כוונת התוס' בענין זה שמלייגין שם להאי מ"ד אינה בושה בירושלמי פריך וכי בדעתה וכו' ולכאורה הכא לא קאמר להא כ"א למ"ד אינה מקפדת מיהו למאי דפרישית דר' אבין קאמר כל שראויה לקרותה אימא מסתמא אינה מקפדת היא וקמ"ל אע"ג דניכר דבושה היא אין בכך כלום והשתא ה"פ כוונתם דודאי בהא לא פליגי דשראויה לקרותה אימא בעינן אלא דבהא פליגי דמר סבר דבעינן נמי בזמן שאינה בושה כלל כשקורין אותה אימא ומר סבר דמה איכפת לן כשבושה או לא אלא כל שראויה לקרותה דאז מסתמא אינה מקפדת כשקוראין לה ואע"ג דבושה היא דין זקנה לה:

שמואל

שנויי נוסחאות (סוכ"ג) על דברי רבי מאיר בד"ו על דרבי מאיר. (סוכ"ו) וגמלתו ומת מטמא בד"ו וגמלתו ומת דייה שעתה מטמא מעת לעת.

ככר לארן

כל שהוא בהרבה הרי הוא בארבה ר' חייה וכו' כצ"ל ומפורש בב"ר [פ' כ] כל שהוא במאתים ושנים עשר יום חי: חמתיה מיבעת. תוס' בכורות פ"ג דף כ"ה: ט' חדשים וכן נראה בבהמה דוכתי ולא ידעתי מי דחקו להפני משה לפרש כן

עמודי ירושלים

א"ל חיה טהורה כבהמה טמאה. כ' הפני משה לימי עיבורה ושאינה פוחתת מי"ב חדשי הלבנה. והדברים תמוהים דנראה מהסוגיא דבכורות (ד"ח) דחיה מלבד החיות שחשיב שם שמה ימי עיבורה פחות מבהמה דקה דעיבורה דהדבר פשוט דכוונת הירושלמי דחיה טהורה שוה לבהמה טמאה שאינה יולדת למקוטעין

חתם סופר

תני רבי הושעיה ילדה ואח"כ נתגיירה אין לה דם טוהר וכו'. ועיין במל"מ בפ"ד מאיסורי ביאה דלפי הגהתו בירושלמי קשה מסוגיא דר"פ יש בכור ומה"ל: תני ר' הושעיה כו' אמר ר' יוסי ויאות מאחר שאין לה דמים טמאין אין לה דמים טהורין ולוי (דף ע"ב מעינות הן) הוות צריכה לו כנ"ל. ועיין בבבלי ל"ג ע"ש. עכ"ל:

גליון אפרים

כאן בבהמה טמאה וכאן בבהמה טהורה. עיין בפ"א דבילה כ"א: והא רבי מאיר אמר מטמא מעת לעת כו' נישמעינה מן הדא כו'. אולי הכונה כיון שבסכנה לעולם חוזר א"כ נתת דבריך לשעורין מהו"ס מיד כשפירש מטמא

ויאות אילולי דתניתה רבי הושעיה הוות צריכה לו [ז]מאחר שאין לה דמים טמאין אין לה דמים טהורין תני *הגיורת והשבויה [ח] והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו צריכות להמתין שלשה חדשים דברי רבי יודה רבי יוסי אומר אינן צריכות להמתין שלשה חדשים ובדמים רבי יודה אומר דייה שעתה רבי יוסי אומר מטמא מעת לעת אמר רבי נראין דברי רבי יוסי בדמים. ודברי רבי יודה בוולד ורבי חייה בשם רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי. רבי בא בר כהן בעא קומי רבי יוסי דלא כן מה אנן אמרין רבי יודה ורבי יוסי אין הלכה כרבי יוסי אלא בגין דמר רבי נראין ולא כן אמר רבי בא בשם רבי זעירה כל מקום ששנה רבי נראין אדיין המחלוקת במקומה חוץ מן העיגול של דבילה דאהן מודה לאהן ואהן מודה לאהן אמר ר' יוסי קשיתה קומי רבי חנינה בריה דרבי אבהו ואפי' דבר ברי שנבעלו א"ל וסתם נכריות לא כבעולות הן: רבי לעזר אומר כל אשה שעברו עליה שלש עונות דייה שעתה. ותני עלה. אמרו לו לא אמרו חכמים אלא זקינה והתני *אמר ר' *לעזר מעשה בריבה אחת בעייתלו שהפסיקה שלש עונות ולא ראת ואחר כך ראת ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דייה שעתה אמרו לו קטן היית ואין עדות לקטן. פעם אחת הורה רבי כרבי לעזר והיה מצטער אמר רבי מנא קומי רבי יוסי איתא חמי בשעה שהורה כקולי רבי מאיר וכקולי רבי יוסי לא היה מצטער וכאן היה מצטער א"ל תמן יחידין אינון אית מימר נצרפה דעתו עם רבי מאיר ורבו על רבי יוסי נצרפה דעתו עם רבי יוסי ורבו על ר' מאיר אית לך מימר הכא נצרפה דעתו עם רבי לעזר ורבו על חכמים ולא עוד אלא דתני עלה אמרו לו הוריית שעה היתה: רבי יוסי אומר מעוברת ומיניקה שעברו עליהן שלש עונות דיין שעתן. ותני עלה ימי עבורה וימי מיניקותה *מצטרפין לשלש עונות דו סבר מעיין אחד הוא:

הלכה ה מתני' במה אמרו [י] דייה שעתה בראייה הראשונה אבל בשנייה מטמא מעת לעת ואם ראת את הראשונה מאונס אף בשנייה דייה שעתה:

גמ' שמואל *אמר לא שנו אלא בתולה וזקינה אר"ל

ויאות. כלומר דר' יוסי מתמה פשיטא היא ואלולי דתני לה ר' הושעיה וכי הוות מספקא ליה לחד הא מאחר שאין לה דמים טמאין דהא בני ישראל כתיב בפרשה אם כן פשיטא דאין לה נמי דמים טהורין משנתגיירה אחר לידתה: תני. בתוספתא דיבמות פרק ו' וגרסינן להא בפרק החולץ בהלכה י"א: צריכות להמתין. מלהנשא שלשה חדשים משום הבחנת זרע: אין צריכות להמתין. דקסבר רבי יוסי אשה מזנה מתהפכת ואין כאן חשש משום תיקון ולד: ובדמים. לענין דמים אם ראתה ביום שנתגיירה פליגי נמי בתוספתא דמכלתין פרק א' הגיורת שראתה דיה שעתה דברי ר' יהודה דהא מקודם לא היה דמה טמא מן התורה: נראין דברי ר' יוסי בדמים. שהרי משנתגיירה הרי היא ככל הנשים: ודברי ר' יודה בולד. שצריכה להמתין ג' חדשים: הלכה כר' יוסי. בשתיהן: בעא קומי ר' יוסי. האי ר' יוסי אמורא הוא והקשה לפניו מאי קמ"ל ר' יוחנן דלא כן מה אנן אמרינן וכי ר' יהודה ור' יוסי אין הלכה כר' יוסי: אלא בגין דאמר רבי נראין. וכלומר דאיכא למימר נראין דברי ר' יוסי לר' יודה בהא ונראין דברי ר' יודה לר' יוסי בהא קאמר ומשום הכי אצטריך ר' יוחנן למיפסק הלכתא והא לא כן א"ר בא בשם ר' זעירא דכל מקום ששנה רבי נראין עדיין מחלוקת במקומה עומדת ולא שהן מודים זה לזה קאמר וא"כ הדרינן לכללא ר' יודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ומאי קמ"ל ר' יוחנן: חוץ מעיגול של דבילה. דפליגי ר"א ור' יהושע בתוספתא דתרומות פ"ד עיגול של דבלה שדרסה ואינו יודע באיזה עיגול ר"א אומר יעלו ורבי יהושע אומר לא יעלו עד שיהו שם ק' פומין. וקאמר ר' עלה נראין דהתם אהן מודה לדין ואהן מודה לדין הוא. ובתוספתא שלפנינו לא נמצא זה מבואר בהדיא להא דרבי כ"א דתני לקמן דרשה בעיגול ואינו יודע באיזה מקום דרשה הכל מודים שתעלה: קשיתה. שאלתי לפני ר' חנינא אם אפי' דבר ברור הוא שנבעלו כמי קאמר ר' יוסי אינן צריכות להמתין.

אמר ליה. ומאי תיבעי לך וכי סתם נכריות לאו בעולות הן דודאי כבעולות מחזקינן להו ואפ"ה אינן צריכות להמתין משום דסתם מזנה מתהפכת עלמה שלא תתעבר: והתני. בניחותא תניא נמי הכי בתוספתא דפליגי חכמים עליה אמר ר"א מעשה בריבה אחת וכו': והוה מצטער. דהא לית הלכתא כוותיה: איתא חמי. כלומר דמתמה מאי שנא גבי פלוגתא דר"מ ור' יוסי דלעיל שהורה רבי ג"כ כקולי דר"מ וכקולי דר' יוסי כדאמרינן בהלכה דלקמן ולא היה מצטער וכאן היה מצטער: תמן יחידין אינון. דפליגי זה עם זה ואיכא למימר דראה רבי לאחרים שסוברין בהא כר"מ וצירף דעתם ורבו על ר' יוסי אי נמי רבי גופיה נצרפה דעתו עם ר"מ וכן בהא נצרפה דעתו עם ר' יוסי ורבו על ר"מ אבל הכא וכי אית לך מימר שנצרפה דעתו עם ר"א לחלוק על החכמים: ולא עוד אלא דתני עלה. בתוספתא שם אמרו לו לר"א אין ראיה מהאי מעשה בריבה אחת לפי שהוראת שעה היתה שעת הדחק היה בשני בצורת והיא נגעה בטהרות הרבה וא"כ ודאי אין ללמוד מדברי ר"א: ר' יוסי אומר וכו' דהוא סבר מעין אחד הוא. והלכך בעי לירוף לג' עונות שתפסיק ולא תראה כמפרש לזה בהלכה דלעיל:

הלכה ה מתני' במה אמרו דייה שעתה. באלו ד' נשים שאמרו דיין שעתן: בראייה ראשונה. שראתה הבתולה והמעוברת והמניקה וכן הזקנה לאחר שעברו עליה שלש עונות סמוך לזקנתה ולא ראתה: אבל בשנייה מטמאה מעת לעת. שהרי עכשיו דמים מצוין בה: ואם ראתה את הראשונה באונס. כגון שקפלה וראתה או מחמת פחד או שאכלה דבר המגיר דם אף בשנייה דייה שעתה:

גמ' לא שנו. הא דמחלקינן בין ראייה ראשונה לראייה שניה אלא בתולה וזקנה דבתולה טעמא דכיון דראתה פעם שניה הוחזקה ברואה וכן זקנה אחר שראתה פעם שניה חזרה לקדמותה דנראה דמה שעברו עליה ג' עונות ולא ראתה לאו סילוק דמים הואי אלא דילוג ושת: אבל

מסורת הש"ס
יבמות לה וש"נ (תוספתא דיבמות פ"ו ובפרק החולץ)
(תוספתא פ"ק נדה ט ע"ב)

עין משפט נר מצוה
יט
א מיי' פי"א מגרושין הל' כג סמ"ג עשין י טוש"ע אה"ע סי' יג סעיף ה
כ
ב מיי' פ"ד מהל' משכב ומושב הל"א והל"ה וע' כשגו' וכס"מ

מראה הפנים

שמואל אמר לא שנו אלא בתולה וזקנה וכו'. וכדאמר בשמואל נמי התם כדף י' ע"ב ורב פליג עליה ור' יוחנן דהתם קם כשיטתיה דשמואל אבל ר' יוחנן דהכא דקם בשיטתיה דרב וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד ממשכב ומושב הל' ה' דמעוברת ומניקה מטמאות למפרע בראייה שנייה ונתנו המפרשים ז"ל טעם לזה משום דר' יוחנן דהכא כרב ס"ל ולכאורה יש לפקפק בזה דאי מהאי טעמא הא חזינן דברוב המקומות מוחלפין השיטות דתנאי ודאמוראי מש"ס דהכא לש"ס דהתם וכתר סברא דידהו בש"ס דילן אזלינן דאיהו כתראה והדרי בהו התם ממאי דהוו אמרי מעיקרא כדאמרינן בעלמא קם רבא בשיטתיה דאביי וכו' וכיוצא בזה. ונראה דעיקר טעמו ז"ל מדמכריע הש"ס הכא בהדיא דכולהו פליגי על שיטתיה דשמואל ומכריח מהא דקאמר בהאי עוברה דרבי והלכך פסק כוותייהו. והא דקרי הכא בדיקה דריבה כקולי ר"מ משום דבתוספתא קתני בהדיא דס"ל לר"מ הכי דגרים התם בפ"א איזו היא מעוברת סומכוס אומר משום ר"מ מבויוע עוברה וכדמייתי לה לעיל וכן התם לענין הכרת העובר ור' יוסי ס"ל כהדיא במתני' לעיל דעד שיעברו עליהן שלש עונות והכי תנינן בתוספתא שם ר' יוסי ור"ש אומרים מעוברת ומניקה לא דיין שעתה עד שעברו עליה שלש עונות. וכדינא דסיפא כראת ראיות הרבה וכו' לא תני בהא בתוספתא מידי וכבריית דמייתי התם כדף י"א לכאורה איפכא שמעינן דלר"מ ס"ל דיין כל ימי עיבורן וכל ימי מניקותן ור' יוסי ס"ל דוקא בראייה ראשונה. נראה דהאי ש"ס הכי הוא דמדייק דמדחזינן אעוברה קמייתא כדין ראתה אחר שהוכר עוברה דפסק כקולי דר"מ דתנינן להא בהדיא דדיה שעתה סבירא ליה ולא בעינן שיעברו עליה ג' עונות וזהו כת"ק דר' יוסי במתני' דלעיל ובעוברה בתרייתא כדין ראתה דם והפסיקה שלש עונות ואח"כ ראתה דשמעינן דר"מ הוא דס"ל דמטמאה מעת לעת ור' יוסי הוא דאמר דדיה שעתה ופסק רבי כר' יוסי וכלומר דודאי סך דינא לא תליא בעוברה קמייתא דבתחילת ראיית המעוברת ומניקה הוא דמחמיר ר' יוסי ולית הלכתא כוותיה בהא אלא כת"ק דמתני' אבל אם ראתה והפסיקה ג' עונות בהא מיקל ר' יוסי מכיון שעברו עליה

ציון ירושלים [ז]מאחר שאין לה דמים. עצאים אין לה דמים טהורים. עפ"מ ועמ"ל פ"ד מאסורי ביאה ה"ת מה שהגיה בזה ודבריו תמוהים דנעלם ממנו ש"ס בבלי בכורות דף מ"ו ע"ב ומ"ש בזה בכו"ת חתם סופר יו"ד סי' קנ"ב במחכ"ת לא זכר דברי התוס' נדה ד' ל"ז שהקשו כן אלוי מיהו יש לומר דמש"ס בכורות אין ראיה משום דלדידן דקי"ל כרב דמעין אחד הוא פשיטא דאין נותנין לה ימי טהרה דהכי אי שופעת דם כל שילא פדחת מקודם ולא ילדה לגמרי א"כ אין ראיה מזה אבל בסך דירושלמי דככר ילדה פי' מקום לומר דיש לה טהרה דככר הדם טמא נסתם וכעת יוצא דם טהור קמ"ל ולכך הכיא מסך דירושלמי כנ"ל לפי תומר הנושא:

שנויי נוסחאות (בוכ"ס) אית מימר בד"ו אית לך מימר. (סוכ"ת) הראשונה בד"ו ראשונה.

חתם סופר

ומאז אמרתי דיש לחלק בין ימי טוהר לדם טוהר דימי טוהר דבבלי היינו הימים נקראים ימי טוהר שאפילו אינה רואה הכי היא טבולת יום ארוך וירושלמי מיירי מדם טוהר פי' שראתה דם באותן הימים ובודאי גלוי דב' מעיינות הם הדבר פשוט דדמיה טהורים והירושלמי קמ"ל אפילו לרב דמעין אחד הוא וה"א הואיל ואין לה דם טמא אין כאן בז"ה דדם טהור קמ"ל והוא צריכה כבא בהמת ועיין בתוס' נדה ל"ז ע"א ד"ה הלכתא וצ"ע:

עמודי ירושלים

למקיפעין ומצאתי כן להתוס' בבכורות (דכ"א ע"ב) שהביאו לסירושלמי הזה וכו' וז"ל ומשמי חיה טהורה כבהמה טמאה כלומר דאינה יולדת למקושין אבל בהמה טהורה יולדת למקושין עכ"ל מבואר להדיא דהספי' כמ"ש ומהפני משה נעלמו דברי התוס' הללו. וראיתי להסידי קרבן בירושלמי בילה (פ"א ה"א) שתמה ע"ד התוס' וכו' ותימה דודאי אף הירושלמי סובר דאיכא פלוגתא אם בהמה טהורה יולדת למקיטעין או לא כמפורש כאן אלא דבכלה פ"ק דייל דריב"ל לא פליג ארב אבל פלוגתא בעלמא מיהו איכא וצ"ע עכ"ל ודבריו תמוהים דהיכן ראה בדברי התוס' שכתבו דליכא פלוגתא בירושלמי בזה והמעיין בדברי התוס' שם יראה שהקושיא מעיקרא ליתא וגם לדעתם יוכל להיות דיש פלוגתא בזה ואין קושיא כלל על דברי התוס'. ועי' במראה הפנים ביבמות (פ"ד ה"א) שגם כ' חיה טהורה כבהמה טמאה דיש להם זמן. שינה פירושו שם ממה שפי' כאן: יונק הוא התינוק וסולך עד כ"ד חודש שלמין כו'. עפו"ת מהר"ש מרוטנבורג (סי' ע"ע) שגרם אפי' שלמים וע"ש מה שהאריך בביאורו:

עמודי ירושלים תנינא

מאחר שאין לה דמים. עפו"ת חתם סופר (אהע"ע ח"א סי' נ"ב) ובקנאת סופרים (בהשמטות לשירי טהרה סי' ד'):

אבל מעוברת ומיניקה נותנין לה כל ימי עיבורה וכל ימי מיניקותה רב ורבי יוחנן תריהון אמרין היא [א] בתולה היא זקינה היא מעוברת היא מיניקה אמר רבי זעירא אתייא דרב ודרבי יוחנן כרבי חנינה וכולהון פליגין על שיטתיה דשמואל דמר רבי לעזר בשם רבי חנינה פעם אחת הורה רבי כקולי רבי מאיר וכקולי רבי יוסי היך עבידא הוכר עוברה ואחר כך ראת רבי מאיר אומר דייה שעתה רבי יוסי אומר מטמא מעת לעת ראת ראיות הרבה והפסיקה שלש עונות ואחר כך ראת רבי מאיר אומר מטמא מעת לעת רבי יוסי אומר דייה שעתה. ואם אומר את נותנין לה כל ימי עיבורה וכל ימי מיניקותה למה לי כקולי רבי יוסי הדא דרבי מאיר קלילא מדרבי יוסי. אמר רבי מנא קומי רבי יוסי או נימר רבי מאיר ורבי יוסי דחלב א"ל בפירוש הכין אתאמרת. עד כדון בתינוקת שהגיע זמנה לראות תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראת ראיות ראייה ראשונה דייה שעתה שנייה דייה שעתה שלישית דייה שעתה מיכן והילך מטמא מעת לעת רבי ירמיה בשם רב שלישית [י] *עצמה מטמא מעת לעת. *זקינה שהפסיקה שלש עונות דייה שעתה חזרה *והפסיקה שלש עונות ואחר כך ראת דייה שעתה בשלא כיוונה מחמת הווסת בשפחתה או הותירה שאילו כיוונה נקבעה ווסתה. ר' יודן בעי ראת ראייה ראשונה ושנייה והפסיקה שלש עונות ולא ראת ואח"כ

אבל מעוברת ומניקה. דדמיהן מסולקין הן ואפילו לא נסתלקו עכשיו לגמרי מסתלקין והולכין הן נותנין לה כל ימי עיבורה וכל ימי מניקותה להיות דיין שעתן: רב ור' יוחנן תריהון אמרין. דאכולהו ד' נשים קאי היא בתולה וכו' הכל דין אחד להן: כרבי חנינא. דלקמן דמוכחא כוותיהו מהא דרבי וכולהו פליגי על שיטתיה דשמואל: היך עבידא. באיזה ענין הוא דקאמר דרבי הורי כקולי שניהן ומפרש לה דבדין מעוברת ומניקה הוה עובדא: הוכר עוברה ואח"כ ראת. דאשכחן דפליגי ר"מ ור' יוסי בהא כדתנן במתני' דלעיל דלר"מ משהוכר עוברה דיה שעתה ור' יוסי ס"ל דבמעוברת ומניקה שעברו עליה שלש עונות ולא ראו בעינן והורה רבי בהא כקולי דר"מ ומשהוכר עוברה דיה שעתה ובמניקה משתלד: ראת ראיות הרבה. כלומר וכן פליגי נמי ר"מ ור' יוסי בדין ראתה המעוברת והמניקה ראיות הרבה והפסיקה ג' עונות ולא ראתה ואח"כ ראת ר"מ אומר מטמא מעת לעת כלומר לדברי ר"מ כך הוא דשמעינן לר"מ דהוא ס"ל כנשים מתני' דדוקא בראייה ראשונה דיה שעתה ומשוי לה ראייה שאחר הפסק ג' עונות כראייה שנייה. וכיון דראתה ראיות הרבה הרי היא ככל הנשים ומה שהפסיקה ג' עונות היינו כלום דדילוג וסת הוא. וכדין בכל הנשים דאם אח"כ ראתה מטמא מעת לעת ור' יוסי סבירא ליה דמעוברת ומניקה בעברו עליהן ג' עונות ואפי' אחר שראו מכיון שהפסיקה ג' עונות ולא ראתה דין מעוברת ומניקה כמתחלה להן ודיין שעתן בראייה ראשונה שאחר הפסק ג' עונות ובהא הורה ר' כקולי דר' יוסי: ואם אומר את. השתא מסיק למילתי' דאם אומר את כשמואל דהא דתנן במתני' בראייה שניה מטמא מעת לעת דוקא בבתולה וזקנה הוא אבל במעוברת ומניקה דיין כל ימי עיבורן וכל ימי מניקותן למה לי למיתלי דפסק בהא כר' יוסי הא דר"מ קלילא היא מדר' יוסי דלדידיה לעולם מעוברת ומניקה דיין שעתן משהוכר עוברה ומשתלד ואפי' ראו אח"כ כמה וכמה ראיות לעולם דיין שעתן הן אלא ודאי דהא דתנן במתני' במה אמרו דייה שעתה וכו' לכ"ע אכולהו קאי ואפי' במעוברת ומניקה אבל בשניה הרי היא ככל הנשים ובהפסיקה ג' עונות אחר שראתה בתחילה בהא הוא דפליגי דרבי מאיר מחשיב לה כראייה שניה שלה ור' יוסי סבירא ליה מכיון דהפסיקה ג' עונות ואח"כ ראת' כראיי' ראשונה שבתחילת ראיית' דמיא והשתא שפיר הוא דתלי הורה רבי בהא דלעיל כקולי דר' יוסי כדאמרן: או נימר ר"מ ור' יוסי דחלב. מנא לך לומר דהך הוראה דרבי דאמרן בענין פלוגתא דרבי מאיר ור' יוסי דלעיל הוא דילמא עובדא כי הוה בנתנה בנה למניקה וגמלתו וכו' ובהא דפליגי ר"מ ור"י בהלכה דלעיל בטעמא אי בחלב תליא מילתא או לא: א"ל בפירוש הכין איתאמרת. דעובדא דרבי בענין הך פלוגתא דר"מ ור' יוסי הוה ולא בפלוגתא דחלב: עד כדון. עד כאן לא שמענו ממתני' אלא בתינוקת שהגיע זמנה לראות כדקתני במה אמרו דיה שעתה דאבתולה נמי קאי והיינו שהגיע זמנה לראות ועדיין לא ראתה שדינה בראייה ראשונה דיה שעתה ובראייה שניה הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת: תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה ראיות. מה היא דינה וקאמר דפלוגתא היא דהאי מ"ד ס"ל דראייה ראשונה וראייה שניה דיה שעתה וכן שלישית דאכתי לא אתחזקה בדמים עד שתראה שלש ראיות ומיכן והילך הרי היא ככל הנשי' ומטמאה מעת לעת: ר' ירמיה בשם רב. ס"ל דבתרי זימני איתחזקה וראייה שלישית עצמה מטמאה מעת לעת: זקנה שהפסיקה ג' עונות. ולא ראתה: דיה שעתה. ותוספתא היא בפ"א וה"ג התם זקנה שהפסיקה ג' עונות וראת דיה שעתה הפסיקה ג' עונות וראת הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה לא שכוונה שעת וסתה אלא שפיחתה או שהותירה. וכצ"ל הכא חזרה והפסיקה ג' עונות הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת והשתא ניחא שפיר ולא שכיוונה מחמת הוסת שראתה בפעם שניה כמו בראשונה והיינו ממש שלש עונות בינוניות שהן ל' יום אלא בשפיחתה בשלש עונות אחרות כגון שהיו שלש עונות ראשונות ל"א יום והשניות ל' יום או שהותירה שהיו ראשונות ל' והשניות ל"א ולפיכך מטמאה בשניות מעל"ע דאין כאן וסת שאילו כיונה. בשניות כמו בראשונות בתשעים יום נקבעה וסת ודיה שעתה: ר' יודן בעי ראת ראייה ראשונה ושניה וכו'. אתינוקת שלא הגיע זמנה לראות קאי דאמרינן לעיל דבראייה שניה לדברי הכל דיה שעתה ובשלישית הוא דפליגי דרב ס"ל כיון דאיתחזקה בתרי זימני מטמאה בשלישית מעת לעת ככל הנשים והשתא בעי דאם אחר ראייה השניה הפסיקה שלש עונות ולא ראתה ואח"כ

מראה הפנים

עליה ג' עונות בלא ראייה דינה כמעוברת ומניקה שדמיה מסתלקין הן דאיהו נמי ס"ל דבראייה ראשונה סגי דיה שעתה וממילא שמעינן דהא דקתני במתני' במה אמרו דיה שעתה וכו' ע"כ אמעוברת ומניקה נמי קאי דאל"כ אמאי תלי האי פיסקא בתרייתא דרבי דהורה כקולי דר' יוסי הא לענין זה ר"מ טפי מיקל בה דאיהו ס"ל דיין כל ימי עיבורן ומניקותן ולעולם בכל ראייתן דיין שעתן אלא ע"כ דרבי ס"ל אליבא דר"מ לאו כהאי ברייתא דתנינן התם אליביה אלא דר"מ לא מיקל כ"א בתחילת ראייתן ולא אחר שראו והפסיקו וחזרו וראו וטעמיה דר"מ בהא משום דס"ל דהאיך ראייה שחזרה וראתה אחר הפסק שלש עונות כראייה שניה חשבינן לה דהא כבר ראתה קודם שהפסיקה ואנן לא קאמרי' במעוברת ומניקה דיה שעתה אלא בראייה ראשונה בלבד ור' יוסי ס"ל דמאחר שהפסיקה ג' עונות מחשבינן להך ראייה כמו ראייה ראשונה אחר שעברו עליה ג' עונות בתחילת עיבורה ומניקותה לסברת דידיה והשתא שמעינן דרבי ס"ל דכ"ע מודו דבראייה ראשונה דוקא הוא דדיה שעתה וכי פליגי בראתה והפסיקה ג' עונות וחזרה וראת ובהך סברא דאמרן הוא דפליגי אם מחשבינן לה כתחילת ראייתה או לא והכריע רבי בהא כר' יוסי דדיה שעתה ובפלוגתייהו בענין תחילת ראייתה דלא בעינן עד שיעברו עליה ג' עונות הכריע כר"מ וכת"ק דמתני' ונמצא נתבאר לנו פסקא דרבי בהני תרתי עובדי ופירושא דמתני' במה אמרו אליבא דרבי דס"ל דכ"ע מודו דבראייה ראשונה דוקא הוא שאמרו דיה שעתה אכולהו קאי. ומתוך הדברים נתבררו לנו גם תרתי פסקי דהרמב"ם הסמוכין זה לזה חדא הא דאמרן בהל' ה' ואידך דבתרא בהל' ו' שכתב מעוברת או מניקה שראתה דם ועברו עליה ג' חדשים ואח"כ ראתה דיה שעתה וכו' ועיין בכ"מ שנדחק הרבה בזה והדברים העיקרים נראים הן שפסק כפיסקא דרבי דהכא דהך דינא דהל' ו' הוא עובדא בתרייתא דרבי דפסק כקולי דר' יוסי המתבאר כאן ושניהן מהדינים האלה ממש מגולין [illegible] הכא בלי שום פיקפוק וכל המעיין בצדק ישפוט שהדברים כנים ואמתיים הן:

או נימר ר"מ ור' יוסי דחלב. בהא דקאמר בהלכה דלעיל אשכחת קולת וחומרת על דר"מ וקולת וחומרת על דר' יוסי וכלומר דפריך דאימא האי דינא בתרייתא מענין פלוגתייהו בחלב היא והא פסק רבי כקולי דר' יוסי דליכא למימר דתרווייהו עובדי בהך דינא דפליגי בחלב הוו וחדא זימנא בתוך כ"ד חדש וזימנא אחריתא בל אחר כ"ד חדש וכמה דמיקל ר"מ מחמיר ר' יוסי וכמה דמחמיר ר' מאיר מיקל ר' יוסי דודאי לא עביד רבי כתרי קולי דסתרי אהדדי אלא אחדא מהני עובדי פריך דילמא בתרייתא בדין מניקה בגמולתו בתוך כ"ד חדש הוה והורה רבי כקולי דר' יוסי:

רבי ירמיה בשם רב שלישית עצמה מטמא מעת לעת. הכי הגינן לה בתוספתא שם בתנוקת שלא הגיע זמנה לראות דמראשונה ושניה דיה שעתה ושלישית מטמאה מעת לעת וכך היא הברייתא התם בדף ט' ע"ב וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם בהל' ד' וכתב הראב"ד בתה"ב בית ז' שער ג' דנראה דכ"ע אתיא דאפי' לרשב"ג מוחזקת היא בראייה שלישית עם שתי ראיות הראשונות והלכתא אתיא הך ברייתא דככר איפסיקא הלכתא כפי' הכא על יבמתו בוסתות כרשב"ג:

זקינה שהפסיקה שלש עונות וכו'. זהו כגי' דהתם בברייתא דזקנה וכפירושא דהב"ח ויש גי' אחרת בתוספתא שם בזה:

רבי יודן בעי ראת ראייה ראשונה ושניה והפסיקה וכו'. לפי מאי דאמר התם דאפי' אחר שלש ראיות אם הפסיקה שלש עונות ואח"כ ראתה דיה שעתה היה נראה דהב"ח בהאי גוונא שהפסיקה בהפסק ג' עונות אחר שתי ראיות ולא אמרינן וסת ארוכה היא ואין מגי' התוספתא שלפנינו שום הכרע בזה ויש שם טעות סופרים. והמתבאר מבואר דפלוגתא דחזקיה ור' יוחנן בדין בתם שכן שניה לשלישית הוא ובפלוגתייהו בהם חזקיה אמר טמא ור' יוחנן אמר טהור:

בני

גליון

זקינה שהפסיקה שלש עונות דיה שעתה חזרה והפסיקה שלש עונות ואח"כ ראתה דיה שעתה חזרה והפסיקה שלש עונות ואח"כ ראתה הרי היא ככל הנשים ומטמאה מע"ל ומפקידה לפקידה בשלא כיונה כו' כצ"ל כדאיתא בבבלי ט' ע"ב. ועיין ברמב"ם בפ"ד מהלכות מו"מ ובכ"מ שם דהרמב"ם אינו גורס כן בבבלי: ר' יודן בעי ראתה (אתינוקות שלא הגיע זמנה לראות קאי כמו שפירש בפ"מ) כו' א"ל ר' יוסי מה אם בשעה שעשיתה ככדמין (ככד דמין) את אמר דיה שעתה (נ"ל הכוונה שאפילו בתולה שהגיע זמנה לראות ולא ראתה מעולם וראתה פעם אחת ואח"כ הפסיקה ג' עונות וראתה דיה שעתה

אפרים

וכמו שפסק הרמב"ם שם. ורואה שהיא ככד דמים שהרי כתמה טמא למפרע להירושלמי לעיל סוף ה"ב וכמש"ש) כאן שלא עשיתה ככד דמין לא כ"ש (שאפילו למאן דס"ל לקמן דכתמה טמא אינו טמא למפרע אלא מכאן ולהבא) א"ל ואין כיני אפילו ראת ראיה אחרת (כלומר בתינוקת שלא הגיע זמנה וראתה שתי פעמים והפסיקה ג' עונות וראת אח"כ שתי ראיות לא תטמא מע"ל בראיה השניה עד שתתחזק אחר הפסיקה בג' ראיות) א"ל דמייא לווסת ארוכה (לכן בראיה שניה מטמאה מע"ל. והבבלי לא ס"ל כן כמבואר ברמב"ם שם וביו"ד ס' קפ"ט):

עין משפט נר מצוה

כא
א מיי' פ"ד ממשכב ומושב הל"א והל"ס ועי' בהשגות ובכ"מ

כב
ב מיי' פ"ט מאס"ב הל' ג ד טוש"ע י"ד סי' קפט סעיף ז

מסורת הש"ס

נדה דף ט * (תוספתא פ"ק) שם י

ואח"כ ראת כוותת ארוכה היא שתטמא מעת לעת או כהפסק עונה היא שתהא דייה שעתה א"ל רבי יוסי מה אם בשעה שעשיתה ככדמין את אמר דייה שעתה כאן שלא עשיתה ככדמין לא כל שכן א"ל ואין כיני אפילו ראת ראייה אחת לא תטמא מעת לעת עד שתראה שלש אחר הפסיקה א"ל דרייא לוותת ארוכה. כמה עונה נותנין לה עונה בינונית רבי שמעון בן לקיש בשם רבי יודן נשייא נותנין לה עונה בינונית שלשים יום ויתנו לה עונה מאחר שלא נתברדה בדמים אין לה עונה ומהו שיהא לה כתמין חזקיה אמר מאחר שעשיתה ככד מים יש לה כתמין שמואל אמר אפילו כל הסדין כולו מלא טיפין של דם אין לה כתמין רבי יוחנן בשם רבי ינאי אפילו ראת מאה פעם אין לה כתמין עד איכן עד שתבוא לימי הנעורים ואילו הן ימי הנעורים משתביא שתי שערות רבי בא רבי חייה רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוצדק רוקה א *טהור מדרסה טהור מגעה ברשות הרבים טהור סברין מימר מעת לעת:

הלכה ו מתני' *אע"פ שאמרו דייה שעתה צריכה ב להיות בודקת חוץ מן הנידה והיושבת לדם טוהר ג והמשמשת בעדים חוץ מן היושבת על דם טוהר ובתולה שדמיה טהורין ד ופעמים שהיא צריכה להיות בודקת בשחרית ובין השמשות ובשעה ה שהיא עוברת לשמש את ביתה יתירות עליהן הכוהנות בשעה שהן אוכלות ו בתרומה ר' יהודה אומר *אף בשעת עברתן מלאכול בתרומה:

גמ' כיני מתניתא חוץ מן הנידה שלא הפסיקה לה טהרה: והמשמשת בעדים. כיני מתניתא צריכה שתשמש בעדים: ובתולה שדמיה טהורין. כיני מתניתא תינוקת שלא הגיע זמנה

פני משה

ואח"כ ראת. מאי מי אמרינן כוסת ארוכה היא כלומר הך ראייה שלישית שראתה אחר שלש עונות לאו כהפסק עונה היא לומר שחזרו ונפסקו דמיה אלא כוסת ארוכה שנתארך ונתעכב הוסת עד אותו הזמן ומטמאה מעת לעת כדין ראייה שלישית שלה או דילמא כהפסק עונה היא שנראית שחזרו ונפסקו דמיה ותהא דייה שעתה: א"ל ר' יוסי מה אם בשעה שעשיתה ככדמיין. כלומר ככד מלא מים שנופלת וחוזרת ונופלת והיינו בשתי ראיות ראשונות דחזינן דרואה וחוזרת ורואה ואפ"ה את אמר דייה שעתה גם בראייה שניה: כאן שלא עשתה ככד מים. שהרי הפסיקה מלראות שלש עונות לכ"ש שתהא דיה שעתה א"כ כבדמין כשכיחא בדמים והיינו הך: א"ל ואין כיני. אם כן דאת מחשבת לה כהפסק דמים ודינה כמו בתחילה אפי' ראת ראייה אחת כלומר עוד ראייה אחת ואחרת אח"כ לא תטמא מעת לעת שהרי כמו בתחילת ראייתה היא ועד שתרא' שלש אחר הפסיקה הוא שתטמ' מעת לעת כדלעיל בראיי' שלישית של התחלת ראייתה: א"ל דמיא לוסת ארוכה. כלומר הדר וקאמר דלאו מילתא היא דאמרי אלא דמיא כוסת ארוכה ותטמא מעת לעת: כמה עונה נותנין לה. הא דתנינן עונה כמה היא: עונה בינונית. ולא פירש כמה ופירשה ר"ל בשם ר' יהודה נשיאה עונה בינונית שלשים יום: ויתנו לה עונה. השתא פריך על הא דלעיל תנוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה דאמרינן בראשונה ובשניה דיה שעתה ואמאי יתנו לה עונה ואם תראה בשניה לאחר עונה בינונית תהי' ככל הנשים דהא חזינן דראייתה אחר עונה בינונית היא ומשני מאחר שלא נתבררה עדיין בדמים עד אח"כ אין לה עונה כשאר כל הנשים: ומהו שיש לה כתמין. לתנוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה ראשונה ושנייה אם כתמה טמא או לא: מאחר שעשיתה ככד מים. שנופלת וחוזרת נופלת ואם תראה עוד ראייה שלישית מטמאה מעת לעת ככל הנשים יש לה כתמין וכתמה טמא: שמואל אמר וכו'. דאכתי לא אתחזקה בדמים ואין לה כתמים וכן אמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי: אפי' ראת מאה פעם. כלומר שראתה הרבה בפעם אחת כערך מאה פעמים ראיות אין לה כתמין דאכתי לא אתחזקה בדמים עד ראייה שלישית בעונות כדרך שאר הנשים: רוקה טהור מדרסה טהור. של תנוקת דלא אתחזקה בדמים ונמצא רוקה ומדרסה בשוק לא מחזקינן לה בספק הרוקין הנמצאין: מגעה ברשות הרבים טהור. כדמפרש ואזיל לענין מאי קאמר: סברין. בני הישיבה לפרש ולומר דה"ק דטהור מטומאת מעת לעת דאלו הנשים המוחזקות לראות מגעה מטמאה למפרע מעת לעת אפי' ברשות הרבים וזו כיון דלא הוחזקה להיות רואה אף על גב דראתה השתא שני פעמים זו אחר זו אפילו הכי מגעה במעת לעת ברשות הרבים טהור:

הלכה ו מתני' אע"פ שאמרו. אשה שיש לה וסת דיה שעתה: צריכה להיות בודקת. בכל יום שחרית וערבית כשאר הנשים: חוץ מן הנדה. שאם ראתה יום אחד היא טמא' כל שבעה ואינה צריכה בדיק' בכל שבעה דהא בלאו הכי טמאה היא: והיושבת על דם טוהר. אין לה בדיק' שהרי אפי' תרא' דם טוהר הוא: והמשמשת. בגמרא קאמר דמשמשת קתני שאעפ"י שיש לה וסת צריכה לבדוק לפני תשמיש ולאחר תשמיש ודוקא כשהיא עסוקה בטהרות דמגו דבעיא בדיק' לטהרות בעיא נמי בדיק' לבעלה אבל אשה שאינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיק' לבעלה: ובתולה שדמיה טהורין. ד' לילות לב"ש ולב"ה עד שתחיה המכה של בעילה אינה צריכה לשמש בעדים שהרי דמה טהור ואפי' נשתנו מראית דמים שלה הואיל דמשמש משום התשמיש נשתנה וכיון דלאחר תשמיש לא בעיא בדיקה לפני תשמיש נמי לא אצרכוה רבנן אבל שחרית וערבית צריכה בדיקה היכא דלא שמשה אחר בעילה ראשונה דשמא נשתנו מראה דמים שלה ממראה' דמים של בעילה ראשונה ואם נשתנו טמאה שרגלים לדבר שאין זה דם בתולים: ופעמיים צריכה להיות בודקת. האשה שצריכה בדיקה: בשחרית. להכשיר טהרות של לילה שאם תמצא טהורה תדע שלא ראת בלילה ולכשתמצא ערבית טמאה יצאו אלו טהרות מספק: ובין השמשות. להכשיר טהרות שנתעסקה בהן ביום: ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה. שמכינה עצמה לשמש עם בעלה: אף בשעת עברתן. אף לאחר שאכלו בתרומה צריכין לבדוק עצמן לתקן שירי תרומה שבפניה שאם תמצא עכשיו טהורה כשתבדוק ערבית ותמצא טמאה לא יהיו שירי התרומה בכלל טמאה למפרע שהרי בדקה עצמה לאחר העברתה ואין הלכה כר' יהודה: **גמ'** כיני מתניתא חוץ מן הנדה שלא הפסיקה לה טהרה. כלומר דמשום הכי הוא דאמרו אין הנדה צריכה בדיקה דהא ודאי משום טומאה בלאו הכי טמאה היא אלא דמיהת היתה צריכה בדיקה משום קביעות וסת דהא אשה קובעת לה וסת בתוך ימים שראויה להיות נדה הלכך קאמר דבהכי מיירי המתני' בנדה שאין לה הפסק טהרה שמעיינה פתוח הוא ובכה"ג אינה קובעת לה וסתה בימי נדתה: והמשמשת. כיני מתני' כן צריך למיתני ומשמשת בעדים כדפרישית במתני': ובתולה שדמיה טהורין כיני מתני' בתינוקת שלא הגיע זמנה

מראה הפנים

כיני מתניתא חוץ מן הנדה שלא הפסיקה לה טהרה. כדפרישית וזהו כדמתרץ לה להמתני' התם בדף י"א ע"א אליבא דר' יוחנן דקי"ל כוותיה דאשה קובעת לה וסת בימי נדתה כדאמר בשלהי פ"ד מכל מקום הכא מודה דכיון דמעיינה פתוח ולא הפסיקה לה טהרה כלומר דראייה הראשונה שתקבע לה וסת באותו יום היתה בימי נדה דבכה"ג אינה קובעת לה וסת וכי קאמר ר' יוחנן דקובעת לה וסת במעיין סתום כדרב הונא בריה דרב יהושע שם כגון דחזאי בריש ירחא ובריש ירחא ובכ"ה בירחא וריש ירחא דראיות הראשונות לא היו בימי נדה וכדפירש"י ז"ל בלישנא קמא: **כיני** מתניתא צריכה שתשמש בעדים. והיינו בעסוקה בטהרות בדמוקי התם וכדפרישית במתני' דהא כל הנשים בוות הן ובלא עסוקה בטהרות אינה צריכה לבדוק לפני התשמיש כ"א הצנועות שהן מתקנות להן השלישית לבדוק לפני תשמיש וזהו על דרך שיטת הרמב"ם ז"ל כמו שכתב בפ"ד מא"ב הל' ע"ז וכדבריו בפ"ד ממשכב ומושב הל' ז'. וכמה שכתב. דלאחר תשמיש הכל צריכין שני עדים אחד לו ואחד לה והקשה עליו הראב"ד ז"ל דהא רב יהודה אמר לא תבדוק דא"כ לבו נוקפו ופורש ומבואר הוא דשיטתו ז"ל כפי' רש"י ז"ל בזה בדף י"ב ע"א אבל שיטת הרמב"ם כפי' התוס' שם דהבעיא דר' זירא בלפני תשמיש הוא ועלה קאמר שלא יהיה פורש ומיהו אכתי טעמא בעי אמאי בצנועות לא חיישינן להכי בלפני תשמיש ואפשר דלצנועות דקאמר שבודקות עצמן שלא בפני בעלה דליכא למיחש למידי: **כיני** מתניתא תנוקת שלא הגיע זמנה לראות וכו'. כדפרישית ואזלא כסוגית הבבלי דפרקין בזה וכדאמר בריש פ' תינוקת כדפרישית. ומיהו הא דשמואל דהכא ודהתם הכל למשנה ראשונה היא וכדאמר שתם בפ' תינוקת דרב ושמואל דאמרו התם כרבותינו שחזרו ומנו בועל בעילת מצוה ופורש וזהו אפי' לא הגיע זמנה לראות וכדאמר הכא בסדית בפ' היה קורא על מתני' חתן פטור מק"ש שמואל אמר כל הבית הילכתא דריביה דפירקא אתריית דנדה להלכה אבל לא למעשה ר' ינאי ערק אפי' מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות וניסאת והניחו לזה הפוסקים ז"ל:

רבי

שנויי נוסחאות (סוכ"ג) לדם בד"ו על דם.

גליון אפרים

רשב"ל בשם ר"נ נותנין לה עונה בינונית שלשים יום. לקמן פ"ד ה"ד. וכאן נראה דקאי אמתניתין איזו היא זקנה כל שעברו עליה ג' עונות סמוך לזקנתה: חזקיה אמר מאחר שעשיתה ככד דמין כנ"ל: ובתולה שדמיה טהורין כו' שמואל אמר כו'. אולי הכונה דבירושלמי מפרש היושבת ע"ד טוהר מבקשת ליטב ע"ד טוהר. וכלפ"ד בבבלי י"א ע"א. ופריך שם ולוי דאמר ב' מעיינות הם תבדוק דלמא אכתי לא פסק הכוה מעין טמא ומתרץ ללוי מתניתין ב"ש דס"ל מעין אחד וכיון דמתניתין כב"ש לכן שפיר אמר כיני מתניתא תינוקת שלא הגיע זמנה לראות דס"ל לב"ש לקמן בריש פ"י דנותנין לה ד' לילות והכונה עונות. ועיין בבבלי ס"ד ע"ב ובתוס' שם בד"ה תינוקת וע"ש ס"ה ע"א וס"ה ע"ב. וא"א לאוקמי בתינוקת שהגיעה זמנה לראות דהא ס"ל לב"ש דאין נותנין לה אלא לילה הראשון בלבד:

מסורת הש"ס
נדה דף י
שם ו
שם לט ע"ב

עין משפט נר מצוה
כג
א מיי' פ"ט מאס"ב הל"י ופ"ד ממשכב ומושב טוש"ע יו"ד סי' קל סעי' ב ג ד
כד
ב מיי' פ"ד מהל' מטמאי משכב ומושב הל"ו סמ"ג לאוין קיא
כה
ג מיי' שם ופ"ד מהל' אס"ר ביאה הל' טו וע"ש סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפד סעי' א וסי' קפו סעי' א
כו
ד מיי' שם ה"ז טוש"ע שם קצו [illegible]
ה ו מיי' שם הל"ז

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

זמנה לראות ונישאת שמואל אמר לילה ויום עונה ומקצת עונה ככולה. הפסיקה ואחר כך ראת טמיאה שינת *מראה דמיה טמיאה אמר ר' זעירא בשלא שינת מחמת התשמיש אבל אם שינת מחמת התשמיש טהורה אמר רבי יוסי ומתניתא אמרה כן ובתולה שדמיה טהורין הדא אמרה שינת מחמת תשמיש טהורה ואם אומר את שינת מחמת התשמיש תהא טמיאה ותשמש בעד שמא תשנה מחמת התשמיש ותהא טמיאה: פעמיים היא צריכה להיות בודקת. אמר רבי יוסי בי רבי בון כנגד שני פעמים שהיום משתנה על הבריות. רבי לעזר בשם רבי הושעיה כל מקום שאמרו חכמים בעלה חייב בקרבן *כנגדה בטהרות טמאות בעלה פטור מן הקרבן כנגדה בטהרות טהורות בעלה ספק בקרבן כנגדה בטהרות תלויות. רבי שמואל בר רב יצחק בעי אילו זקן וילד שהיו מהלכין בטריקלין ולא דבר ברי שהזקן משמש תחילה הא אם ילד אתי ומטעי ביה. רבי אבון בשם רבי יודן אני אומר שם היה ביאה היא שהיא סותמת ברם הכא אילו הוה שם מי מעכבו שלא לצאת. מתניתא פליגא על רבי הושעיה פירשה וראת היא טמיאה וכולן טהורות

מתניתא

זמנה לראות ונשאת. דהא אמרו בפרק בתרא שדמיה טהורין לבית שמאי ד' לילות ולבית הלל עד שתחיה המכה אבל אם הגיע זמנה לראות אין נותנין לה כל כך כדקתני התם ואע"ג דאמרינן שם לב"ה נותנין לה עד מוצאי שבת ד' לילות מ"מ מדנקט בתולה שדמיה טהורין משמע שכל זמן שדמיה מחמת בתולים הן טהורין והיינו עד שתחיה המכה ובלא הגיע זמנה לראות וכב"ה: שמואל אמר לילה ויום עונה. לאו הכא קאי אלא אמתני' דריש פ' תינוקת ואגב דאיירי בה מייתי להא דשמואל דמפרש להסיפא דמתני' דהתם ראתה ועודה בבית אביה דקאמרי ב"ה נותנין לה כל הלילה שלה וקאמר דנותנין לה לילה ויום שהיא עונה שלימה: ומקצת עונה ככולה. כלומר לאו כל יום ממש אמרינן אלא חצי יום דמקצת עונה שהיא או יום או לילה בעלמא והכא דנותנין לה לילה וחצי יום לעונה שלימה והוי מקצת העונה ככולה: הפסיקה. אמתני' קאי דקתני בתולה שדמיה טהורין דוקא אם לא הפסיקה לראות מחמת תשמיש דאז תולין הדם מחמת הבתולים עד שתחיה המכה אבל אם הפסיק' לראות מחמת התשמיש ששמשה פעם אחת ולא ראתה ואחר כך ראתה אפי' מחמת תשמיש טמאה דכיון שפעם אחת לא ראתה מחמת תשמיש שוב אין אנו תולין הדם מחמת בתולין אלא ודאי דם נדה הוא: שינת מראה דמיה טמאה. דכיון דנשתנו במראה ודאי דם נדה הוא וכדמפרש ואזיל: בשלא שינת מחמת תשמיש. כלומר שלא שימשה ולא היה השינוי מחמת התשמיש אבל אם שמשה שינת מחמת התשמיש היא וטהורה: ומתניתא אמרה כן. וממתני' שמעינן להא דהיכא דשימשה תולין השינוי שהוא מחמת תשמיש וטהורה מדקתני ובתולה שדמיה טהורין אינה צריכה לשמש בעדים א"כ הדא אמרה שינת מחמת התשמיש טהורה כלומר היכא דשימשה תולין השינוי שמחמת התשמיש הוא וטהורה: ואם אומר את. דאם לא כן אלא אפי' השינוי מחמת התשמיש טמאה א"כ קשיא ותשמש בעד שמא תשנה ממראה הדם ואפי' מחמת התשמיש היא ותהא טמאה אלא ודאי כל היכא ששימשה אף על פי שנשתנה תולין השינוי מחמת התשמיש וטהורה וכי אמרינן נשתנו מראה דמיה טמאה בלא שמשה: כנגד שני פעמים שהיום משתנה על הבריות. כלומר הואיל בשחרית משתנה מלילה ליום ובין השמשות משתנה מיום להתחלת הלילה לפיכך תקנו חכמים באותן הזמנים שצריכה להיות בודקת להכשיר הטהרות של הזמן בסוף כל זמן שמשתנה כדפרישית במתני': כל מקום שאמרו בעלה חייב בקרבן וכו'. ניכר כאן החסרון מתוכו דמקשי לקמן על בר פדייה ולא הוזכר תחילה וכן ליתא להא במקום אחר בהאי תלמודא. ובבבלי מכלתין פ"ט דף ס' ע"ב גרס להא דפליגי בה בר פדא ור' אושעיא בר פדא אמר כל שבעלה בחטאת טהרותיה טמאות. והיינו אם היתה עסוקה בטהרות ופירשה וראתה בתוך שיעור וסתה דבכה"ג בעלה בחטאת אם תמצא על שלה אותיום אחר הבעילה כדתנן בפרק דלקמן. כל שבעלה באשם תלוי. והיינו אם שהתה כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה דבכה"ג בעלה באשם תלוי דספק הוא אם דם בשעת ביאה הוא ובכי הא בטהרות תלויות. כל שבעלה פטור. כגון ששהתה יותר מכאן דלגבי בעלה פטור טהרותיה טהורות ור' הושעיה קאמר התם דאפי' במקום שבעלה חייב חטאת טהרותיה תלויות. ובגירסא דהאי תלמודא נראה דג"כ כגירסא דהתם היא אלא שחסר בכאן מילתיה וכן תיבות בר פדייה אמר וכצ"ל ר' לעזר בשם ר' הושעיה בעלה חייב בקרבן כנגדה בטהרות תלויות בר פדייה אמר כל מקום שאמרו חכמים בעלה חייב בקרבן וכו' והיינו דפריך מתניתא פליגא וכו' כדלקמן: ר' שמואל בר רב יצחק בעי אילו זקן וילד וכו'. קושיא דר' שמואל קאי להאי מ"ד דס"ל דלעולם טהרותיה תלויות ואפי' מקום שבעלה בחטאת דמחזקינן לודאי דם בשעת ביאה ואפ"ה לענין טהרות שעשתה בתוך שיעור וסת לא מחזקינן לה בודאי טמאה והיינו דפריך ואמאי אילו זקן וילד שהיו מהלכין בטרקלין לא דבר ברי שהזקן משמש תחילה הא אם ילד אתי ומטעי ביה כלומר שאע"פ שבודאי הזקן ממשמש בפתח הטרקלין בתחילה והולך לפני הילד הרי עכ"פ אם הילד בא מטעה בזקן ויוצא מיד מן הפתח ומשל הוא לזה ומכנה אבר המשמש לזקן והדם לילד וכשהזקן משמש הוא לפני הילד ומכל מקום תיכף כשהזקן הוא פונה מן הפתח הילד ממהר לבא ונמצא הדם והלכך חיישינן שהיה הדם בבית החיצון בשעת ביאה שהרי מיד אחר פרישתו ממנה נמצא הדם ואם כן ניחוש נמי לענין טהרות שעשתה ומצאה מיד בתוך שיעור הזה שהיה הדם גם כן בשעת היותה עסוקה בטהרות: אמר רבי אבון בשם רבי יודן. שאני התם דבשלמא בביאה שפיר הוא דמחזקינן לודאי בשעת מעשה לפי שאני אומר שם היה הדם בשעת ביאה אלא שביאה היא סותמת את הדם ואבר המשמש מעכבו מלצאת וכמשל הזקן והילד והלכך מיד אחר שפירש הזקן הילד ממהר לבא וכדאמרן: ברם הכא. לענין טהרות אילו היה דם שם בשעת עסוקה ממש בהן מי היה מעכבו שלא לצאת והלכך תלינן שמא אחר כך נעקר הדם ממקומו ומצאתה ולא מחזקינן להטהרות בודאי טומאה אלא בספק: מתניתא פליגא על ר' הושעיה. דאמר אפילו במקום שבעלה בחטאת כנגדה בטהרות תלויות ועל כרחך באשה שיש לה וסת עסקינן הכא דאל"כ קשיא הא דקאמר בר פדייה בעלה פטור מן הקרבן כנגדה בטהרות טהורות ואמאי טהורות לגמרי הא עכ"פ בתוך מעת לעת למפרע הוא דהא ודאי מילתיה לא אזלא כשמאי דאמר כל הנשים דיין שעתן אלא באשה שיש לה וסת או בד' נשים שאמרו בהן דיין שעתן מיירי ומיהת קשיא עליה מהאי מתני' דתנינן לעיל כילד דיה שעתה היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות פירשה וראתה היא טמאה וכולן טהורות הרי דאפי' פירשה מיד וראתה הטהרות טהורות ואע"פ שעסקה בהן בתוך שיעור וסת דבכה"ג בעלה חייב בקרבן הוא והא דפריך על ר' הושעיה לומר דאפי' לר' הושעיה קשיא מהאי מתניתא ומכ"ש לבר פדייה אלא משום דאידך פירכא דפריך לקמיה לא קשיא כ"א על בר פדייה הלכך קאמר הכא דהאי מתניתא פליגא גם על הא דר' הושעיה דקאמר טהרות תלויות ומתני' טהורות לגמרי קתני:

מתניתא

עי' נדה יא ע"ב

בב ס ע"ב

מראה הפנים

רבי לעזר בשם ר' הושעיה וכו'. כדפרישית בפנים דהסוגיא מוכרחת דהגירסא דהאי ש"ס כגי' דש"ס דילן כזה בענין פלוגתייהו שם וחסר כאן כמו שבארתי וזהו דקושיא השניה מתניתא פליגא אי אפשר לפרש כ"א על בר פדייה לחודיה דקאמר בהדיא דטהורות הן וכדמוכחת מדלקמן דקאמר ומה עביד לה בר פדייא וכו' וקושיא קמייתא ע"כ דלתרווייהו היא ואפי' על רבי הושעיה קאמר דפליגא וזה מוכרח הוא כמבואר והתם לא מדייק עלייהו מהני מתניתין. ורש"י ז"ל פירש שם דבר פדא ס"ל כשמאי וע"כ צ"ל כן לשנות קושיא דהכא ממהני' דריש פרקין ונתבאר מכאן דא"א לפרש כפי' השני של רש"י דבארבע נשים דדיין שעתן מיירי ולא כפי' התוס' שם דבאשה שיש לה וסת מיירי דהכי קושית הש"ס דהכא במקומה עומדת ממתני' דריש פרקין כ"א תירוץ בתרא דהתוס' נוכל לומר לפי סוגיא דהתם דבתולין מיירי מיהו סוגית הש"ס דהכא דמדייק לה בקושיא בתרייתא ממתני' דהכא לא משמע דבעי לאוקמי בתולין ואין לשנות קושיא קמייתא כ"א דס"ל כשמאי וזה מבואר:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

כל

שנויי נוסחאות (סוי"ח) ולא נד"ו לא.

גליון אפרים

אמר רבי יוסי בי רבי בון כנגד שני פעמים שהיום משתנה על הבריות. עיין בירושלמי ברכות פ"ד ה"א ושם כנגד ג' פעמים שהיום משתנה על הבריות. והנה פשט הירושלמי משמע שבשני פעמים שהיום משתנה חיישינן שהשנוי פועל על האשה ורואה דם. ובחוות דעת סי' קפ"ד אות ה' כתב אף שבכל דבר שתלוי ביום ולילה חשבינן יום מבעת עמוד השחר כו' וכאן חשבינן לילה. דאם ראתה קודם שקיעת החמה אף שהוא אחר עלות השחר אינה אסורה רק בלילה כו' אפשר קים להו להז"ל דלענין וסת תלוי בהלוך החמה ושקיעת החמה גורם הראיה. וא"כ אפשר דאחר שה"ח חשיב לילה לענין זה אף קודם צה"כ. ועיין בבדק הבית שכתב הרא"ה שאשה קובעת וסת בימי החדש לא לקדום החדש ולתקופת סופר שלנו אלא למולד הלבנה שמשעה שנראה על הארץ הוא פועל בעולם. ועיין בש"ך בסי' קפ"ט ס"ק י"ג. ומבירושלמי הזה קצת ראיה לכל זה:

מתניתא פליגא על בר פדייה רבי יודה אומר אף בשעת עברתן מלוכל בתרומה ליידא מילה לא שאם תראה תהא מטמאה למפרע אמר רבי עזרא קומי רבי מנא תיפתר באשה שאין לה ווסת א"ל כן אמר רבי יוסי רבי כל מה דאנן קיימין הכא באשה שיש לה ווסת אנן קיימין אמר רבי יוסי בי רבי בון סלקת מתניתא עד כאן באשה שיש לה ווסת מיכן ואילך באשה שאין לה ווסת ואפילו תימר לא סלקה מתניתא אלא כל מה דאנן קיימין הכא באשה שיש לה ווסת אנן קיימין ומה עביד לה בר פדייה חלוקין על רבי יודה:

הדרן עלך פרק שמאי אומר

הלכה א מתני' כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת ובאנשים תיקצץ *החרשת והשוטה והסומה וכל מי שנטרפה דעתה אם יש להן פיקחות מתקינות אותן ואוכלת בתרומה *דרך בנות ישראל משמשות בעדים אחד לו ואחד לה והצנועות מתקינות להן שלישית אחד להתקין את הבית:

גמ' כיני מתניתא כל המרבה ליתן ידו על עינו מרבה להוציא דמעה ר' טרפון אומר תיקצץ על טיבורו *אמרו לו והרי כריסו נבקעת אמר להן לכך אני אמרתי שמותו של זה יפין לו מחייו. חברייא אמרין ר' טרפון מקללו קללה שהיא נוגעת בגופו אמר רבי יוסי לא בא אלא לפרש שאסור למשמש מן הטיבור ולמטן הדא דת מר לענין שכבת זרע אבל לענין זיבה כל המרבה לבדוק מחבירו משובח מחבירו. צנועות היו בודקות על כל חבית וחבית ועל כל ככר וככר מעשה *בטביתה שפחתו של רבן גמליאל שהיה מכתפת יינות לנסכין והיתה בודקת על כל חבית וחבית אמרה לו רבי ראיתי כתם ונזדעזע רבן גמליאל אמרה לו בודקת הייתי על כל חבית וחבית ולא נטמיתי אלא על חבית זו בלבד אמרון בשם רבי ינאי אין כן סומא וקמת אמרון בשם ר' חנינה אין כן *סומא וקמת ר' אילא ר' יוסי בר חנינה בשם דבית רבי ינאי אין כן סומא אמר

מתניתא פליגא על בר פדייה. והאי מתניתא על בר פדייה לחודיה הוא דקשיא דאיהו קאמר כל שבעלה פטור מקרבן כגון ששהתה יותר מכדי שתרד מן המטה ותדיח פניה דבעלה פטור לגמרי כנגדה גם בטהרות טהורות לגמרי הן הא תנינן ר' יודה אומר אף בשעת עברתן מלאכול בתרומה וקס"ד דחכמים לא פליגי עליה ובאשה שיש לה וסת עסקינן כדלקמיה: ליידא מילה. ולאיזה דבר אמר ר' יהודה דצריכות בדיקה בשעת העברתן מלאכול בתרומה לאו שאם תראה אח"כ תהא טמאה למפרע והלכך בודקות בשעת העברתן כדי לתקן השיריים של תרומה כדפרישית במתני' אלמא דמטמאות למפרע ובר פדא קאמר טהרותיה טהורות: תיפתר. להמתני' באשה שאין לה וסת עסקינן והלכך מטמאות למפרע ומילתיה דבר פדא באשה שיש לה וסת הוא כדפרישית לעיל: א"ל כן אמר ר' יוסי רבי. כלומר ר' יוסי ברבי לא פירש להמתניתין כדקאמרת אלא כל מה דאנן קיימין הכא באשה שיש לה וסת אנן קיימין דהא ברישא קתני אע"פ שאמרו דיה שעתה אלמא ביש לה וסת מיירי וכן הסיפא ביש לה וסת והדרא קושיא לדוכתה על בר פדייה: אמר ר' יוסי בר' בון סלקת מתניתא. כלומר אי משום דרישא ביש לה וסת מיירי לא קשיא דתחלק המתני' רישא בשיש לה וסת ומכאן ואילך והיינו הסיפא ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה וכו' באשה שאין לה וסת מיתוקמא: ואפי' תימר. הדר קאמר דלאו מילתא היא דאפי' תימא לא סלקת מתני' ולא תחלקה אלא בין רישא ובין סיפא באשה שיש לה וסת אנן קיימין ואפ"ה ל"ק לבר פדייא דמה עביד לה בר פדייא איהו ס"ל דחלוקין חכמים על ר' יודה וסבירא להו דהואיל שיש לה וסת לא חיישינן לטומאה למפרע ואינה צריכה לתקן אלא בשעת אכילת התרומה:

הדרן עלך פרק שמאי אומר

הלכה א מתני' כל היד המרבה לבדוק בנשים. שבודקת תמיד שמא ראתה: משובחת. שמתוך כך לא תבא לידי ספק טומאה ובעלה לא אתי לידי איסורא: ובאנשים. אם בודק עצמו באמתי שמא יצא ממנו קרי: תיקצץ. לפי שמתחמם ומרגיש כשממשמש באמה ומוציא ש"ז לבטלה: והסומא. אמרינן בגמרא דאינה משנה ודחויה היא אלא היא בודקת לעצמה ומראה לחברותיה: ושנטרפה דעתה. מחמת חולי: מתקינות אותן. בודקות אותן ומטבילין אותן: אחד לו ואחד לה. לקנח לאחר תשמיש: והצנועות מתקנות להן שלישית. עוד ד

אחד לתקן את הבית כלומר לבדוק עצמה לפני תשמיש להיות מוכנת לבעלה: **גמ'** כיני מתני' כל המרבה ליתן ידו על עינו וכו'. כלומר דמפרש דכל היד המרבה דקתני שפיר הוא דקאי אנשים והאנשים דאע"ג דבאנשים אפי' לא מרבה אסור דכיון דבני הרגשה נינהו ודאי אפי' בחדא זימנא מתחמם הוא מ"מ קאמר כל המרבה לומר דכל שמרבה הוא ליתן ידו באמתו מרבה הוא להוציא ז"ע כמו המרבה ליתן ידו על עיניו מרבה הוא להוציא דמע וכן קתני בתוספתא פ"ב בהדיא משלו משל למה הדבר דומה לנותן אצבע בעין כל זמן שהוא דוחק הרבה מוציא דמעה: ר' טרפון אומר תיקצץ על טבורו. הכי קתני בתוספתא ר"ט אומר יקצץ על טיבורו אמרו לו הרי כריסו נפתחת אמר להם אף אני לא נתכוונתי אלא לכך כלומר שמוטב לו שיהא כריסו נבקעת ואל יעשה כך וכדמפרש ואזיל: חברייא אמרין וכו'. כלומר דודאי הא דקאמר תיקצץ על טיבורו לאו דוקא שתקצץ ממש על טבורו קאמר דכי לא סגי אלא על טבורו אלא ודאי עיקר מילתיה לענין קללה קאמר ומ"מ אמאי נקט בלישניה על טיבורו ומשני ר' יוסי דהא קמ"ל דאפי' צריך הוא למשמש מן הטיבור ולמטן כגון שישב לו קוץ שם אל יגע בידו והיינו דקאמר לא בא באלו דברים אלא לפרש שאסור למשמש מן הטיבור ולמטן אפי' הוא צריך לכך: הדא דאת אמר. דבאנשים אסור דוקא אם הוא ממשמש לענין שכבת זרע אם יצא ממנו: אבל לענין זיבה. שרוצה לבדוק ולידע כמה ראיות ראה ואם הוא חייב בקרבן או לא כל המרבה לבדוק מחבירו משובח הוא מחבירו: צנועות. אגב דקתני במתני' והצנועות מתקינות וכו' נקט נמי למנהג הזה מצנועות שנוהגין כשעוסין בטהרות שבודקות עצמן על כל חבית וחבית יין שהן מגיעות ועל כל ככר וככר שהן אופות: בטביתה. שם שפחה של רבן גמליאל: ונזדעזע רבן גמליאל. שהיה מתפחד שטמאת כל היין: אלא על חבית זו. באחרונה בלבד: אמרון בשם ר' ינאי אין כן סומא וקמת אמרון וכו' וקמת. כלומר אית דאמרי להא בשם ר' ינאי ואית דאמרי להא בשם ר' יוסי בר חנינא דאין כאן סומא במתני' וצריך למחוק סומא דאינה משנה כדפרישית במתני' דאין סומא צריכה לאחרות שיבדקו אותה אלא היא בודקת לעצמה ומראה לחברותיה: וקמת. כלומר כך קמת האי מילתא להני אית דאמרון דאלו אמרו לזה בשם ר' ינאי ואלו אמרו בשם ר' יוסי בר חנינא ותו לא: ר' אילא. אבל ר' אילא קיבל השמועה דר' יוסי בן חנינה בשם דבית ר' ינאי אמר להאי מילתה דאין כאן סומא במתני': אמר

חו"ן לא ע"ב

נדה ס ע"א

דמ יג ע"ב

פ"ב ו ע"ב

נדה יג ע"ב

א
א מיי' פ"
מהל' משכב ומושב הל"ו ופ"ח מהל' אסורי ביאה הל' יא סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קפד סעי' א וסי' קצו סעיף ט

ב
ב מיי' פכ"א מהל' אסורי ביאה הל' כג סמ"ג שם קטו טוש"ע הג"ע סי' כג סעי' ד

ג
ג מיי' שם פ"א הל' טו ופ"ד מהל' משכב ומושב הל"ט סמ"ג שם קיא טוש"ע יו"ד סי' קצו סעיף א

ד
ד מיי' פ"ד מהאה"כ הי"ד וע"ש סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפו סעיף ב וע"ש

ה
ה מיי' שם הל' טז סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף א

ציון ירושלים

צ"א בא אלא לפרש שאסור למשמש מן הטבור ולמטן עט"ז יו"ד סי' קפב ומ"א או"ח סי' ג ס"ק יד ובאלף המגן סי' ג אות טז וכאן מבואר הדבר ודו"ק ועי' בבכור שור בחדושיו לנדה דף יג:

מראה הפנים

פרק ב **כל** היד. והצנועות מתקנות להן שלישית. אפילו אינה עסוקה בטהרות ואפי' יש לה ווסת וזהו לפי שיטת הרמב"ם ז"ל שזכרתי בשלהי פרקין דלעיל ד"ה כיני מתניתא צריכה שתשמש בעדים ועיין עוד לקמן ד"ה אף שראשונה נקראת צנועה:

כיני מתניתא כל שמרבה ליתן ידו על עינו וכו'. למאי דפרישית בפנים אין זה סותר להא דמסיק התם בריש פרקין כי קתני מרבה אנשים דודאי בלא מרבה נמי אסור אלא דהאי ש"ס ס"ל לפרש דתנא דמתני' קמ"ל דיותר שהוא מרבה ליתן ידו מרבה הוא להוציא ש"ז ואזלא בהא סוגיא דהכא כשיטתיה דאביי דהתם לענין דחייש לאוספי:

מכתפת יינות לנסכין. האי עובדא מייתי התם כפ"ק דף ו' ע"ב וכתבו התוס' שם דיכול להיות שזהו ר"ג דיבנה חבירו של ר"א ורבי יהושע ור"ט שהיו ג"כ קודם החרבן והיו נוהגין בנסכין והכי משמע מהכא דקאמר מעשה בטביתה והיא שפחתו של ר"ג ביבנה וכדאמר לעיל בפ"ק הל' ד' של בית ר"ג היו קורין לעבדיהן ולשפחותיהן אבא טבי ואמא טביתא וידוע דטבי עבדו של ר"ג דיבנה היה כדמוכח מעובדא דפ' מרובה:

שנויי נוסחאות (כו"ע) סלקה בד"ו סלקת. (כו"ה) ואוכלת בד"ו ואוכלות.

ככר לארן

אין כן סומא וקמת. פי' לא תתני סומא וכך אוקמוה בני הישיבה ולא רבו עליה:

עין משפט
נר מצוה

ו
א מיי' פ"ה מאבנות הל"ו
ז
ב ג מיי' שם
ח
ד מיי' שם ופ"ד מהל' אסורי ביאה הל' יז סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קצ סעי' לג
ט
ה מיי' פ"ה מהל' אבנות הלכה י

אמר ר' ינאי אף הראשונה נקראת צנועה. כלומר הראשונה דתנינן בסוף פ' דלעיל ופעמיים צריכה להיות בודקת וכו' ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה וקס"ד דלאו אכל הנשים קאמר אלא דוקא לצנועות ואף היא צנועה נקראת כדתנן הכא במתני' והצנועות מתקנות להן השלישית לתקן את הבית ופריך תנינן צריכות בודקות במתני' דלעיל ואת אומר הכין דצנועה נקראת: אמר ר' אילא. הא ל"ק דה"ק דלהודיעך הוא שכל מי שהוא מקיים דברי חכמים נקרא צנוע ולעולם צריכות הן כל הנשים לנהוג כן: בדקה. עצמה: ביד שאינה בדוקה. כלומר שהעד לא היה בדוק א"נ היד ממש לא היה בדוק לה אם יש עליו דבר מטונף ומלוכלך ומצאה דם או שהטיחה את גופה לבית התורפה ומצאה דם על גופה ועל ידה טמאה משום דחזקת הגוף בדוק הוא מדם ומבית התורפה בא הדם: מתניתא אמרה כן. דתנינן לקמן נמצא על העד שלו שקנח עצמו טמאה וחייבין בקרבן דודאי ממנה הוא הדם ואמאי דילמא עליו היה אלא לאו שכל הגוף בחזקת בדוק הוא: תיפתר שבדק. ממתני' אין ראיה דהכא במאי עסקינן שבדק עצמו בתחילה ולא היה עליו כלום: ואיקפד ר' זעירא. על אוקמתא דר' חנינא ואמר וכי דרכו של האיש לכן שיבדוק עצמו אם יש עליו דם בתמיה: ר' זעירה בשם ר' ירמיה. דידיה אמר דלא כדאמר בשם רב דטמאה ודאי משום ראיית דם אלא משום כתם בטומאת ספק ועד כגרים היא תולה בדם מאכולת וטהורה יותר מכאן צריכה מתלא כלומר אם יש אמתלא לתלות בו תולה ואם לאו טמאה מספק כדין הכתם: אמרין חזר ביה רב ירמיה. ממה דאמר טמאה משום כתם הלא טמאה ודאי היא משום ראייה: אמרין. וכן אמרו דכד שמע מיליהון דרבנן דלקמן דמסקי דטמאה משום ראייה משום הכי חזר ביה: רבי משבח. עליה דר' חמא אבוי דר' הושעיה לפני ר' ישמעאל בר' יוסי דאדם גדול הוא: ר' חמא וכו'. כי אתא לקמיה בעא ר' חמא קמיה דר' ישמעאל בר' יוסי בדקה וכו' מהו: א"ל כדברי מי את שואלני. כלומר כדברי מי אתה רוצה להשיב אני השאלה שלך: אם כדברי הרב. שהוא ר' יוסי רבו של רבי: כדברי התלמיד. כלומר שהשיב לו כדברי התלמיד הוא רוצה וא"ל אבא אמר טמאה משום כתם ורבי אומר טמאה ודאי משום ראייה: אמר לי'. כלו' דאקפד ר' ישמעאל בר' יוסי ואמר דין הוא דאת משבח ביה היאך מניחין דברי הרב

אמר רבי ינאי אף הראשונה נקראת *צנועה תנינן צריכות בודקות ואת אמר הכין אמר רבי אילא להודיעך שכל מי שהוא מקיים דברי חכמים נקרא צנוע. רבי ירמיה בשם רב בדקה ביד שאינה בדוקה או שהטיח גופה לבית תורפה חזקת הגוף כבדוק הוא אמר רבי זעירא מתניתא אמרה כן נמצא על שלו [א] טמאין וחייבין בקרבן לא שכל הגוף בחזקת בדוק אמר רבי חנינה תיפתר שבדק ואיקפד רבי זעירא אמר ודרכו לכן רבי זעירה בשם רב ירמיה עד כגרים היא תולה יותר מיכן צריכה מתלא אמרין חזר ביה רב ירמיה אמרין כד שמע מיליהון דרבנן חזר ביה. רבי משבח לרבי חמא אבוי דרבי הושעיה קומי רבי ישמעאל בי רבי יוסי. רבי חמא אבוי דרבי הושעיה בעא קומי רבי ישמעאל בי רבי יוסי בדקה ביד *שאינה בדוקה או שהטיח גופה לבית תורפה א"ל כדברי מי את שואליני כדברי הרב כדברי התלמיד אמר ליה אבא אמר כתם ורבי אומר ראייה א"ל דין הוא דאת משבח ביה אמר רבי זעירה הני לבר נש מישמוע טעמיה דרביה. בדקה והניחתו בקפצה של זכוכית רבי חייה אומר כתם ורבי אומר ראייה התיב רבי חייה לרבי ואת אין את נותן לה מיתלא אמר רבי בון בר חייה טעמא דרבי דרך קפציות בדוקות מן השרצין ואינן בדוקות מן המאכולת עד כגרים היא תולה יותר מיכן במה יש לתלות לה:

הלכה ב מתני'

*נמצא [ב] על שלו טמאין וחייבין בקרבן נמצא על שלה [ג] אוותיאום טמאין וחייבין בקרבן נמצא על שלה לאחר זמן [ד] טמאין בספק ופטורין מן [ה] הקרבן: **גמ'** ותני עלה בין היותיאום בין שלא היותיאום נמצא על שלו היותיאום טמאין היותיאום לקינוח *אמרו ואין היותיאום לבדיקה רב הונא אמר כדי שתקנח פי הבית מבחוץ אבל לא מה שבחדרין ולא מה שבסדקין. בעון קומי רב נחמן בר יעקב מהו שתהא *צריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום א"ר בא אם אומר את שתהא צריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום בטל היותיאום. אמר

ושומעין לדברי התלמיד: אמר ר' זעירא הני לבר נש. כלומר ניחא ליה לבר נש לשמוע טעמיה דרביה דהוא רבי רבו של ר' חמא: בדקה וכו'. השתא מייתי פלוגתא דהאי דינא דתני בדקה בעד והניחתו בקפצה. בקופסא של זכוכית כמו שעושין לקופסא בפתח זכוכית לפניה וכן מעמידין שם כלי זכוכית וקורין אלמיר"א ואח"כ מצאה עליו דם: ואת אין את נותן לה מיתלא. כלומר וכי אין אתה מודה שצריכה כשיעור כגרים ועוד ואם יש אמתלא לתלות בה תולין וא"כ הרי דינו ככתם: טעמא דרבי. דודאי צריכה כשיעור כגרים ועוד ומשום דדרך קופסיות בדוקות מן השרצי' הן אבל אינן בדוקות מן המאכולת והלכך צריכה כגרים ועוד דעד כגרים תולין בדם מאכולת ואם הוא יותר מיכאן מכגרים א"כ נפקא לה מספק דם מאכולת ובמה יש לתלות לה והלכך אמרינן דודאי מגופה קאתי והיינו טעמיה דרבי דאמר משום ראייה והיינו נמי דאמרינן דכד שמע ר' ירמיה מיליהון דרבנן דאמרי הכי חזר ביה:

הלכה ב מתני' נמצא. דם על עד שלו אפי' ששהה זמן ארוך לאחר בעילה קודם קנוח בידוע שהיה דם בשעת תשמיש: טמאין. שניהם טומאת שבעה כדין בועל נדה: אותיאום. או אותיאום לנוסחא דהכא תכף ומלה יונית היא שנמצא מיד לאחר בעילה: לאחר זמן. כדמפרש לקמן במתני': טמאין מספק. שניהם טמאין שבעה ומיהו טומאת ספק היא לתלות אבל לא לשרוף: ופטורין מן הקרבן. מן החטאת אבל חייבין הן באשם תלוי למ"ד לא בעינן חתיכה משתי חתיכות: גמ' ותני עלה בין היותיאום בין שלא היותיאום נמצא על שלו. כלומר בנמצא על שלו אין חילוק בין נמצא מיד אחר הבעילה בין שקנח עצמו לאחר זמן ונמצא דם דודאי בשעת בעילה היה: היותיאום טמאין. קתני במתני' ותני עלה היותיאום לקינוח וכו' וכדמפרש רב הונא היותיאום שאמרו לקינוח אמרו שמצאת מיד שקנחה עצמה מבחוץ ולא לבדיקה לחורין ולסדקין לפי שאין היותיאום לבדיקה דכשהכניסה העד לבדוק מבפנים כבר הוא יותר מכשיעור היותיאום: מהו שתהא. אשה צריכה בדיקה לאחר התשמיש בתוך כדי היותיאום שמא תמצא ויתחייבו בקרבן: אם אומר את וכו' בטל היותיאום. כלומר היכי משכחת לה שתבדוק מבפנים ויהא בתוך כדי היותיאום שהרי לקינוח אמרו ולא לבדיקה וכשתבדוק כבר בטל היותיאום:
רבי

מסורת הש"ס
עי' נדה יג
שם יד ע"ב
שם יח כז כרי' ות יז
נדה יד
ע' שם דף יב ע"ב

מראה הפנים

אף הראשונה נקראת צנועה וכו'. והתם בפ"ק דף י"ב ע"א פריך רבא על פירושא דר' אמי דמפרש כר' אילא דהכא שכל המקיים דברי חכמים נקרא צנוע דאטו שאינו מקיים דברי חכמים צנוע הוא דלא מקרי סא רשע לא מיקרי אלא לצנועות עד שבדקו לפני תשמיש זה וכו' ומשמע דס"ל לרבא נמי דאף שאינן צנועות צריכות בדיקה לפני תשמיש ובעסוקה בטהרות ובהכי מיירי מתני' דפ"ק כדמוקי לה התם אלא דנוכל לפרש אליביה דגם בצנועות דמתני' בעסוקה בטהרות מיירי והוספה דלצנועות עד שבדקו לפני תשמיש זה וכו' ולעולם כל לבעלה לא צריכה בדיקה ומיהו שיטת רמב"ם ז"ל שהוזכר לעיל אזלא כהאי דשמואל אמר הלכה כר"ח בן אנטיגנוס שם ע"ב דכל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק ואפי' בשאינה עסוקה בטהרות וכשיטת ר"ת והרי"ף ז"ל שהביא הרא"ש ז"ל בספ"ק דמפרשי להאי דקאמר מאן דמתני הא לא מתני להא דר' אבא בר ירמיה הוא והאית דמפרשי שהביא שם רש"י ז"ל וכבר כתבתי מזה לעיל בסוף פ"ק דלא קשיא מדרב יהודה די"ל דבודקת עצמה שלא בפני בעלה קאמר

בדקה ביד שאינה בדוקה וכו'. זהו כעין דאמר התם דף י"ד ע"ב כהאי בעיא דבעי ר' חמא בדקה בעד שאינו בדוק לה וכו'. וכפלוגתא דרבי ור' חייא דאיתמר התם:

בעון קומי רב נחמן בר יעקב מהו שתהא צריכה בדיקה וכו'. זהו כעיא דר' אבא מרב הונא התם בפ"ק דף י"ב ע"א וכמו שהשיב לו שם ג"כ מי משכחת לה וכו' כדפרישית בפנים. ולמאי דמוסיף ר' יוסי בר' בון הכא לדייק ממתני' דפ"ק א"כ אף למ"ד באשם תלוי לא בעינן חתיכה משתי חתיכות וכדמפרש הכא לקמן לפטורין מן הקרבן דמתני' ואיכא למיבעי כאיכא דאמרי התם מהו שתבדוק עצמה כדי לחייב בעלה אשם תלוי מכל מקום לטעמא דדייק ר' יוסי בר' בון הכא גם האי בעיא לא שייכא מידי דלא תיקנו חכמים הך בדיקה שלאחר התשמיש לתמיר אלא להקל דתהוי כפקידה. ועיין מענין אשם תלוי לעיל בפ"ג דהוריות בהל' ב' ומשמע דשיטתא דהאי תלמודא ס"ל כמ"ד לא בעינן חתיכה משתי חתיכות וכן מוכח מהרבה מקומות בש"ס הזה ולא קי"ל כן כמבואר שם:

אין

אמר רבי יוסי בי רבי בון אם אומר את שתהא צריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום ולא כפקידה היא למעט מעת לעת ותנינן הפקידה היא ממעט מעת לעת אמר ר' יוסי [בי] רבי בון משל לשמש ועד שהיו *עומדין אחר השקוף יצא השמש ונכנס העד זה היותיאום: ופטורין מן הקרבן. ופטורין מן החטאת [א] וחייבין באשם תלוי:

הלכה ג מתני'

אי זהו לאחר זמן כדי [ב] שתרד מן המיטה ותדיח את פניה ואח"כ מטמא מעת לעת ואינה מטמא את בועלה רבי עקיבה אומר *מטמא את בועלה ומודין חכמים לר' [ג] עקיבה ברואה כתם שהיא מטמא את בועלה: **גמ'** אמר רבי יוסי בי רבי בון אין זה אחר *זמן אלא אחר אחר זמן ואי זהו לאחר זמן כדי שתפשוט את ידה ותיטול את העד מתחת הכר אבל אחר אחר זמן בעלה טהור. ר' לעזר בשם רב דברי חכמים שהן בשיטת רבי מאיר רבי יוחנן אמר חכמים ממש מאי כדון חברייא בשם רבי יוחנן נילף הדא דרבנן מן דרבי עקיבה כמה דרבי עקיבה *אמר מטמא את בועלה ואינה מקולקלת למניינה כן רבנן אמרין מטמא את בועלה ואינה מקולקלת למניינה:

הלכה ד מתני'

*כל [ד] הנשים בחזקת טהרה לבעליהן [ה] הבאין מן הדרך נשיהן להן בחזקת טהרה בית שמאי אומרים צריכה שני עדים על כל תשמיש או תשמש לאור הנר ובית הלל אומרים דייה [ו] שני עדים כל הלילה: **גמ'** אבא בר ירמיה כהנא בשם שמואל כל *אשה שאין לה ווסת אסורה לביתה עד שעה שתבדוק והתנינן כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן פתר לה בבאין מן הדרך והתנינן הבאין מן הדרך נשיהם להם בחזקת טהרה אמר רבי בון בר חייה תיפתר שבא ומצאה עירה והתני בין שמצאה עירה בין שמצאה ישינה אמר רבי בא תיפתר שהניחה בחזקת

ר' יוסי בר' בון. מוסיף בטעמא דבלאו הכי שמעינן דאין הבדיקה צריכה מיד בדוקא דאם אומר את שתבדוק עלמה בתוך כדי היותיאום א"כ ולא כפקידה היא למעט מעת לעת בתמיה וכלומר שהרי אותה הבדיקה שלאחר תשמיש כפקידה היא כדתנינן בפ"ק ומשמשת בעדים ה"ז כפקידה וממעט מעל"ע והבדיקה שלאחר התשמיש קאי כדאמרינן שם ואי אמרת דהבדיקה בתוך אותיום הוא ומטעמא שמא תמלא טמאה ויבאו לידי חיוב קרבן א"כ למה אמרו כפקידה היא למעט תיפוק ליה דבלאו הכי צריכה היא בדיקה מיד אלא ודאי מדאמרינן כפקידה היא אלמא דמשום הכי הוא דאיתקנה ולא מטעמא שמא תמלא טמאה ויבאו לידי חיוב קרבן והלכך נמי אינה צריכה באותיום: אמר ר' יוסי בר' בון. כלומר דקאמר דכן נמי מודה בהאי טעמא דלעיל דלקיטות הוא שאמרו היותיאום משל לשמש ועד וכו' וביליאת הא'כר השמש נכנס העד הסדין מיד זהו היותיאום ואי אתה מוצא זה אלא לקנות מיד אחר התשמיש ולא בהכניסה למכפנים שא"כ לא עמד אחורי המשקוף הוא: ופטורין מן הקרבן. בגמרא לאחר הזמן דקתני במתני' ומפרש לה דפטורין מן החטאת קאמר וחייבין באשם תלוי כדפרישית במתני':

הלכה ג מתני' ותדיח את פניה. שתקנת פניה שלמטה: ואחר כך. כלומר ואם שהתה יותר מכשיעור זה: מטמאה מעת לעת. טהרות שנתעסקה בהן כדין מעת לעת דאמרינן בפ"ק: ואינה מטמאה את בועלה. טומאת שבעה כדין בועל נדה אלא טומאת ערב מדרבנן כדין נוגע בנדה בתוך מעת לעת קודם לראייתה: ר"ע אומר מטמאת בועלה. דקסבר כל תוך מעת לעת מטמאה את בועלה טומאת ז' מספק ואין הלכה כר"ע: ומודין חכמים לרבי עקיבא ברואה כתם שהיא מטמאה את בועלה. מכאן ולהבא דאע"ג דטומאת כתמים נמי מדרבנן היא כמו טומאת מעת לעת התם אין שור שחוט לפניך אבל כתמים כשור שחוט לפניך הוא שהרי בצפור לא נתעסקה ובשוק של טבחים לא עברה ודם זה מהיכא קאתי ואיכא הוכחה דמגופה הוא: **גמ'** אין זה אחר זמן. הא דקתני במתני' כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה לאו לפרושי אחר זמן קאי דאין שיעור זה נקרא אחר זמן אלא אחר אחר זמן: ואיזהו לאחר זמן כדי שתפשוט את ידה. בעודה במטה ותיטול את העד המזומן לה מתחת הכר ותבדוק בו: אבל אחר אחר זמן בעלה טהור. כלומר בכדי שתרד מן המטה ותדיח פניה דקתני דזהו אחר אחר זמן בהא הוא דנחלקו חכמים על ר"ע וסבירא להו דבעלה טהור אבל בכדי שתושיט את ידה ותטול עד ותבדוק דזהו אחר זמן בהא מודו חכמים לר"ע דשניהם טמאין מספק ומתני' ה"ק איזהו לאחר זמן ששנינו לעיל טמאין בספק כדי שתושיט את ידה ותטול העד לבדוק ובכדי שתרד מן המטה ותדיח פניה זהו אחר כך שנחלק בו רבי עקיבא וחכמים: דברי

חכמים שהן בשיטת ר' מאיר. הא דקתני ומודים חכמים לר"ע ברואה כתם שמטמאה בועלה למפרע הוא דקאמרי דחכמים דמתני' בשיטת ר"מ הן דמחמיר בכתמי' כדאמר בפ"ק ומטמא למפרע: רבי יוחנן אומר חכמים ממש. לאו דהני חכמים כר"מ סבירא להו אלא הן חכמים ממש דפליגי לעיל אדר"מ וס"ל בכתם דאין מטמאה את בועלה אלא מכאן ולהבא: מאי כדון. מנא לך הסתא לפרש להמתני' דחכמים ממש הן דילמא חכמים היינו ר"מ: נילף הדא דרבנן מן דר"ע. שהרי מודים חכמים לר"ע קאמר וא"כ ע"כ אין לך לומר דמודו ליה בכתם דמטמאה בועלה למפרע דהא ר"ע גופיה לא ס"ל הכי בכתם אלא ברואה דם הוא דנחלק עם חכמים וס"ל דמטמאה בועלה למפרע כדמסיק ואזיל: כמה דר"ע אמר מטמאה את בועלה ואינה מקולקלת למניינה. דהא בברייתא דשנינו פ"ק הלכה א' דקתני התם בריש ברואה כתם מטמא למפרע ומקולקלת למניינה ומטמאה בועלה למפרע והך רישא כר"מ הוא דאתיא דלא מלינו לר"ע דאמר הכי אלא בסיפא ברואה דם דקתני התם מטמאה למפרע ואינה מקולקלת למניינה ואינה מטמאה את בועלה למפרע ר"ע אומר מטמאה בועלה למפרע אלמא דר"ע גופיה לא אמר אלא באינה מקולקלת למניינה והיינו ברואה דם: כן רבנן אמרין מטמא את בועלה ואינה מקולקלת למניינה. כלומר השתא נמי הא דרבנן מטמאים בועלה בכתם על כרחך מכאן ולהבא מיירי וכמו דסבירא להו באינה מקולקלת למניינה והיינו ברואה דם דאינה מטמאה את בועלה אלא מכאן ולהבא ה"נ בכתם דאי למפרע לא הייבא מודים חכמים לר"ע כדאמרן:

הלכה ד מתני' כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן. ואין צריך לשאול אותה אם היא טהורה וכשהניחה בחזקת טהורה: הבאין מן הדרך נשיהן להן בחזקת טהרה. דסד"א הני מילי היכא דאיתיה לבעלה במתא דרמיא אנפשה ובדקה אבל היכא דליתיה במתא דלא רמיא אנפשה לא קמ"ל: שני עדים על כל תשמיש. חדשים אחד לו ואחד לה ולמחר תעיין בהם: או תשמש לאור הנר. כלומר תשמש ותבדק לאור הנר כדמפרש בגמרא: ובית הלל אומרים דיה בשני עדים כל הלילה. כלומר דבית הלל מודים שמקנחין עצמן אחר כל ביאה וביאה הוא בעד שלו והיא בעד שלה אלא שאינן צריכין עדים חדשים אחר כל ביאה כ"א די באותן שני עדים כל הלילה ולמחר יבדקו העדים: **גמ'** אסורה לביתה עד שעה שתבדוק. מכיון שאין לה וסת קבוע חיישינן: פתר לה. להא דאמר שמואל דצריכה שתבדוק בבאין בעליהן מן הדרך תנינן: והתנינן. דגם הבאין מן הדרך נשיהן בחזקת טהרה: תיפתר. להא דשמואל שבא ומצאה עירה. והלכך צריכה היא שתבדוק ומתני' במצאה ישינה ולא הטריחוהו להקיצה ושתבדוק: והתני בין שמצאה עירה בין שמצאה ישינה. בחזקת טהרה הן: תיפתר שהניחה בחזקה

מסורת הש"ס
נדה יד ע"ב
יומא ו נדה ו
נדה יד ע"ב
שם טו
שם יא ע"ב
פ"ב דף יב

עין משפט נר מצוה
י א מיי' פ"ט מה' שגגו' ה"י
יא ב מיי' שם ופ"ד מהל' משכב ומושב הל"ח
יב ג מיי' פ"ד מהל' מטמאי משכב ומושב הל"ח
יג ד מיי' פ"ד מהל' אסורי ביאה הל"ט ופ"ד מהל' משכב ומושב הל"ז סמ"ג לאוין קי"א
יד ה מיי' ת"ד מהל' אס"ב הל"ט סמ"ג שם
טו ו מיי' שם הי"ז סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' קפ"ו ס"ב בהג"ה

מראה הפנים

אין זה אחר זמן וכו'. דברי ר' יוסי בר' בון דהכא כדברי רב חסדא דהתם דף י"ד ע"ב והכי הוי המסקנא דהא דרב אשי דאמר אידי ואידי חד שיעורא הוא מיפרך התם. וכן הא דר' יוחנן לקמיה דאמר חכמים ממש כפרושה דשמואל התם בהא דמכאן ולהבא היא מתני' ורבנן דר"מ וכדפרישית במתני' והכא מוסיף הש"ס בהא דתברייתא בשם ר' שמואל להכריח האי פירושא ואוקמתא אליבא דרבנן כמבואר בפנים:

אבא בר ירמיה בשם שמואל כל אשה שאין לה וסת וכו'. היינו דר' אבא בר ירמיה דהתם שהוזכר לעיל ד"ה אף הראשונה נקראת לנועה ועיין שם ומכאן קלה

גליון

אמר רבי יוסי בי רבי בון אם אומר את שתהא צריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום ולא כפקידה היא למעט מע"ל ותנינן הרי זו כפקידה הממעטת על יד מע"ל כנ"ל. והכונה אם הבדיקה צריכה להיות באותיום א"כ אינה אלא

אפרים

קנות וא"א להיות קנות כפקידה נמעט מע"ל אלא בדיקת חורין וסדקין ותן תנן בריש פ"ק והמשמשת בעדים ה"ז כפקידה הממעטת ע"י מע"ל וע"ש דלוי אמר בעד של אחר התשמיש היא מתניתא וכן כתב הגוע"י:

עין משפט נר מצוה

טז
א ב מיי' פ"ס מהל' אסורי ביאה הל"ג סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קפג ס"א

ציון ירושלים

זאת אומרת שאסור לאשה לשהות בטומאתה עין מה"פ ועיין טוש"ע יו"ד סי' קצז ובק"ס"כ שם ועי' בתוס' שבת יג ע"ב שהיו נוהגות לטבול שני פעמים ולפענ"ד זה היה לפי שאז הי' נוהגין בטהרות והיו צריכות תיכף טבילה לטהרות ואחר כך לביתה ובתשובה הארכתי בביאור הדברי' ואכ"מ:

בחזקת טהרה. כמה עונה נותנין לה ר"ש בן לקיש אמר נותנין לה עונה בינונית שלשים יום אמר ר' יוחנן שונה אני אפילו לאחר שלש שנים מותר ובלבד באשה שיש לה *ווסת אמר רבי אבהו והוא ששהת אחר ווסתה שבעת ימים וחש לומר שמא לא טבלה אמר רבי חנינה [ז]זאת אומרת שאסור לאשה לשהות בטומאתה. שמואל בר אבא בעי אפילו דבר בריא שילדה אמר רבי יוסי כך אנו אומרים אפילו נטמאת אלא כיון שילדה בטלה חזקתה אף הכא כיון שטימאת בטלה חזקתה: בית שמאי אומרים צריכה שני עדים על כל תשמיש ותשמיש או תשמש לאור הנר. ולא כן תני המשמש מיטתו *לאור הנר הרי זה מגונה כיני מתניתא תשמש ותבדוק לאור הנר ר' זעירא רב חייה בר אשי בשם רב שימשה בעד אסורה לביתה אמר רבי זעירא בשעה שהוכיחה קיים מותרת ובשעה שאין הוכיחה קיים לא כל שכן אמר רבי יוסי תמן את יכול לעמוד עליו:

הלכה ה מתני' משל [א] משלו חכמים באשה החדר והפרוזדור והעלייה דם [י] החדר טמא *נמצא בפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור: **גמ'** כיני מתניתא דם החדר טמא ודם עלייה טהור רב יהודה בשם שמואל החדר לפנים מן הפרוזדור והעלייה נתונה על גבי החדר עד חצי פרוזדור ופיתחה של עלייה פתוח לפרוזדור רב נחמן בר רב יצחק שאל לרב חונה מתניתא בשנמצא מפתח עלייה ולפנים א"ל אם בשנמצא מפתח עלייה ולפנים בודאי היא אלא כן אנן קיימין בשנמצא מפתח עלייה *ולחוץ. מיליהון דרבנן פליגין דמר ר' יוחנן שלשה הן שהן בספק *ועשו אותן כודאי ואילו הן המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה ושילייא ודם הנמצא בפרוזדור מה אנן קיימין אם בשנמצא מפתח עלייה ולפנים בודאי היא אלא כן אנן קיימין בשנמצא מפתח עלייה ולחוץ. רבי אבא בריה דר' פפי בעא קומי רבי יוסי תנינן כמה ספיקות את אמר הכין אמר ליה מה דמר רבי יוחנן באשה:

הלכה

בחזקת טהרה. והא דשמואל שלא הניחה בחזקת טהרה ואם היה לה וסת היה מחשב וסתה ובא עליה והכא שאין לה וסת צריכה שתבדוק: כמה עונה נותנין לה. באשה שיש לה וסת דקאמרת דבעלה מחשב ימי וסתה וכמה היא עונת וסת שנותנין לה: ר' שמעון בן לקיש אמר וכו'. כדלעיל בפ"ק הל' ה': שונה אני אפי' לאחר ג' שנים. שהבא בדרך מחשב ימי וסתה ובא עליה ובלבד באשה שיש לה וסת: והוא ששהתה אחר וסתה ז' ימים. בכדי שתוכל לטבול: וחש לומר שמא לא טבלה. כיון דאין בעלה בעיר דילמא הכתי לא טבלה: זאת אומרת שאסור לאשה לשהות בטומאתה. אע"פ שאין בעלה בעיר צריכה היא שתטבול בזמנה: אפי' דבר בריא שילדה. אם אמר ר' יוחנן אפי' אם ילדה בתוך הזמן דנני מוקמינן לה בסתמא בחזקת שטהרה מטומאתה: כך אנו אומרים. בתמיה וכי כך אנו אומרים אפי' נטמאת בודאי דמחזקינן לה בחזקת שטבלה הא הך טבילה ספק היא והטומאה בודאי ואין ספק מוליא מידי ודאי: אלא. ודאי כיון שילדה בטלה חזקתה ואף הכא נמי כיון שנטמאת בודאי בטלה חזקתה ולא קאמר ר' יוחנן אלא בספק נטמאת או לא דאז מוקמינן לה אחזקת טהרה דאם נטמאת נוסתמא טבלה: ב"ש וכו'. ולא כן תני המשמש מטתו וכו' כיני מתניתא אימא הכי תשמש ותבדק לעדים באור הנר: שימשה בעד אסורה לביתה. כלומר אם אבדה העד ולא בדקה בו אסורה לביתה: בשעה שהוכיחה קיים. כגון במתני' דאמרינן תשמש כל הלילה ולמחר תעיין בהם ואע"פ שהוכיחה והוא העד לפניו משמשת לכתחילה ובשעה שאבדה העד ואין הוכיחה קיים לכ"ש שנסמוך על חזקת טהרה: אמר ר' יוסי. אדרבה איפכא מסתברא תמן במתני' את יכול לעמוד על העד למחר והלכך סומכת עליו ברם הכא שאבד ואין את יכול לעמוד עליו והלכך אסורה לביתה עד שתבדוק:

הלכה ה מתני' החדר והפרוזדור והעליה. כדמפרש בגמ' החדר הוא מבפנים והוא הנקרא מקור שדם נידה וזיבה יולא ממנו והפרוזדור הוא מבחוץ לפניה והעליה היא נתונה על שתיהן על החדר ועל חצי הפרוזדור ונקב יש בין עליה לפרוזדור ונקרא לול ופעמים יורד דם מן העליה לפרוזדור דרך הלול וכותלי הרחם הן למטה באמלע פרוזדור שהוא המקום שהשמש דש בו ונקרא לואר הרחם ודרך שם דמים יולאין לחוץ לשער הרחם: דם החדר טמא. שהוא דם המקור: נמלא בפרוזדור ספיקו טמא. אם נמלא בפרוזדור מן הלול ולפנים מחשבינן ליה כודאי לפי שחזקתו שהוא מן החדר וחייבין עליו על ביאת המקדש ושורפין עליו תרומה שרוב דמים הנמלאים כאן מן החדר הן ואם נמלא מן הלול ולחוץ יש כאן ספק שמא מן העליה בא דרך הלול ודם עליה טהור הוא וספק שמא מן החדר בא והלכך אין כאן טומאה ודאית לחייב על ביאת המקדש ולשרוף את התרומה אלא טומאה בספק היא לתלות: **גמ'** כיני מתניתא דם החדר טמא ודם העליה טהור. לפי שלא הוזכר בנוסחת המשנה בהדיא מדם העלייה לפיכך אמרו דהכי לריכין למיתני: החדר לפנים וכו'. כדפרישית במתני': מתניתא בשנמלא. אם הא דקתני נמלא בפרוזדור ספיקו טמא בשנמלא מן הנקב העלייה ולפנים לגד החדר: א"ל אם בשנמלא. שם לא שייך למיתני ספקו טמא שהרי כודאי הוא שבא מן החדר דאלו מן העלייה מחוץ לנקב העליה הוה משתכח: אלא כן אנן קיימין. לפרש המתני' בשנמלא מפתח עלייה ולחוץ דבהא איכא לספוקי שמא מן העלייה ושמא מן החדר בא ולפיכך ספק טמא הוא: מיליהון דרבנן. דלקמן פליגין על פירושא דרב הונא למתני': ג' הן שהן בספק ועשו אותן. חכמים כטומאה ודאית: המפלת יד חתוכה. דאמרינן בפרק דלקמן דטמאה לידה ואין חוששין שלא לתת לה ימי טוהר דשמא מגוף אטום הוא ואינו ולד דהלך אחר רוב נשים דולד מעליא ילדן אלמא כודאי מחשבינן מדיהבינן לה ימי טוהר: שיליא. דתנן בפ' דלקמן שליא בבית הבית טמא אע"פ שאין הולד נראה בבית לפי שרוב שליות אינן בלא ולד אלמא כטומאה ודאית היא: ודם הנמלא בפרוזדור. דמתני': ומה אנן קיימין. בפירושא דמתני' לר' יוחנן: אם בשנמלא מפתח עלייה ולפנים. אמאי קאמר שהוא בספק ועשו אותו כודאי הרי בודאי הוא שבא מן החדר אלא ע"כ כן אנן קיימינן שנמלא מפתח עליי' ולחוץ והלכך קרי לי' ספק וקא' דעשו אותו כודאי ופליגא דרב הונא: תנינן כמה ספיקות. שעשו אותן כודאי ואת אמר הכין שלשה הן ותו לא והאיכא השט לפרדעין ושרץ אחד ביניהן ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע אם ברה"י הוא ספקו טמא: א"ל מה דאמר ר' יוחנן. שלשה הן בטומאת אשה קאמר:

הלכה

ודם הנמצא ועל נדה טז: | שם טו ע"ב | ב"ב כד ע"ב | נדה יז ע"ב שם יח ע"א

מראה הפנים

קלא ראיה להאי דמפרשי שהביא רש"י ז"ל והוא פירוש ר"ת ז"ל לענין דלא אוקי לשמואל דדוקא בעסוקה בטהרות קאמר:

זאת אומרת שאסור לשהות בטומאתה. ומשמע דאף בזמן הזה דליכא טהרות דמשום לשהות בטומאתה קאמר וזכרו הפוסקים ז"ל מזה דיש לנהוג כן לכתחילה.

אלא כיון שילדה בטלה חזקתה. מהכא משמע כפי' ר"ת ור"ת ז"ל שהביאו התוס' דף ט"ו ע"ב ד"ה אפי' ילדה דבזיזא למיטבל דפירושו שהולידה ומפחדת ליטבול וכו' דכל דאיכא ודאי אין ספק מוציא מידי ודאי:

ברם הכא אין את יכול לעמוד עליו. כן אמר התם ר' חייה בר רב אשי בשם רב להאי דינא בדף ט"ז ע"ב וכפי' השני שכתבו התוס' שם לפי' הרשב"ם במתני' וכדפרישית במתני' וזהו עולה לפי שיטת הרמב"ם ז"ל בפ"ד מא"ב בהל' י"ז ע"ש:

אלא כן אנן קיימין בשנמלא מפתח עלייה לחוץ. דברי רב הונא דהכא מתפרשין כפשיטות כדבריו דהתם דף י"ז ע"ב מן הלול ולפנים ודאי טמא מן הלול ולחוץ ספיקו טמא והא דקתני לפי שחזקתו מן המקור ומשמע כודאי היא ס"ק דמן הלול ולחוץ הוא דספיקו טמא הא מן הלול ולפנים ודאי הוא לפי שחזקתו מן המקור ורש"י ז"ל פירש כדברי רב הונא מן הלול ולפנים ודאי טמא ומתני' מן הלול ולפנים וזהו דלא כדמפרש לה הכא אליבא דרב הונא דהיינו הא דקאמר התם ולא פליגי בסוגיות לדינא בדקי"ל כוותיה לפי המסקנא דאליביה לא פליגי הא דתני ר' חייא והא דרב קטינא כמבואר שם וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מא"ב הל' ה'. ומיהו הא דמפרש הכא אליבא דר' יוחנן דמיירי בשנמלא מפתח עלייה ולחוץ ואפ"ה עשו כודאי לא משמע הכי שם במילתיה דר' יוחנן דלסוגיא דהכא פליגי רב הונא ור' יוחנן בנמלא מן הלול ולחוץ והתם לא קאמר דפליגי וכן נראה מפי' רש"י ז"ל שכתב כהא דר' יוחנן וכדתני ר"ת ונוכל לומר דגם למאי דאמרינן אליבא דרב הונא דהא דר"ת מן הלול ולפנים מיירי אזלא נמי מילתיה דר' יוחנן שפיר דאע"ג דמן הלול ולפנים ודאי הוא מ"מ איכא סברא לספוקי דאימר איזדקרא ומעלייה אתי כסברת אביי והלכך שייך לומר ספק הוא ועשו אותו כודאי ולא פליג רבי יוחנן עם ר' הונא לשיטתא דהש"ס דיל:

בין

שנויי נוסחאות (סוי"ס) תמן את יכול לעמוד עליו בד"ו תמן את יכול לעמוד עליו ברם הכא אין את יכול לעמוד עליו. (סול"ח) אח בד"ו ואת.

ככר לאדן
לשהות בטומאתה. מרדכי פ' ידיעות.

גליון אפרים
ר' זעירא רב חייה בר אשי בשם רב שמשה ואבדה אסורה לביתה כל"ל:

מסורת הש"ס
נדה מא
עדיות פ"ה מ"ו כתובות פו
נדה יט
כס
נדה טז

הלכה ו מתני'

*חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור וכקרן כרכום כמימי אדמה וכמזג בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי ובית הלל מטהרין *הירוק עקביה בן מהללאל מטהר וחכמים מטמאין אמר רבי מאיר אם אינו מטמא משום כתם מטמא משום משקה רבי יוסי אומר לא כך ולא כך: **גמ'** רב ורבי יוחנן תריהון אמרין ארבעה דמים הן אדום הוא שהוא לוקה *ונעשה שחור שמואל אמר שחור בא מכולן. מניין לחמשה דמים טמאין מן התורה אמר רבי יהושע בן לוי והיא גילתה את מקור דמיה וטיהרה ממקור דמיה דם יהיה זובה בבשרה. והא ואשה כי יזוב זוב דמה מינהון היא אלא שבא עליה בימי זיבתה ועשה אותה זיבה. ומניין שיש דמים טמאין ויש דמים טהורין רבי חמא בר יוסף בשם רבי הושעיה כתיב כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם ודם אין כתיב כאן אלא בין דם לדם מיכן שיש דמים טמאין ויש דמים *טהורין: בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי. הרי שבעה דומין הן למימי אדמה רבי יוסי בשם רב חברייא בשם רבי יוחנן לא טימא רבי מאיר אלא שנגעו בו עקיבה ויטמא כמימי תלתן וכמימי בשר צלי שנגעו בהן בית שמאי אומרים הן דומים למימי אדמה דם טהור מכשיר דם טמא אינו מכשיר:

הלכה ז מתני'

אי זהו האדום כדם המכה שחור כחרת דיהא מיכן טהור כקרן כרכום כברור שיש בו וכמימי אדמה מבקעת בית כרם מיצף עליו מים *וכמזג שני חלקי מים ואחד יין מן היין השרוני: **גמ'** רבי יעקב בר אחא רבי עולא דקיסרין בשם רבי חנינה רבי בא בשם רבי שמעון בן מנסיא כדם המכה שלקת ושנת אמר רבי יעקב בר סוסיי קומי רבי יוסי ומתניתא

פני משה

הלכה ו מתני' ה' דמים טמאין באשה. כדמפרש בגמ' דארבעה דמין הן דילפינן מקראי והיא גילתה את מקומיה וטהרה ממקור דמיה ומיעוט דמיה שנים הרי ד' דמים וקרן כרכום ומימי אדמה ומזוג והחמישי שהוא שחור בכלל א' הוא אלא שלקה: וכקרן כרכ כמראה זיו הכרכום מלשון קרן עור פניו: וכמימי אדמ כדמפרש במתני' דלקמן: וכמז כיין אדום המזוג במים: כמימי תלתן. כמים ששורין התלתן פינגרי"קי בלע"ז: וכמ בשר צלי. מוהל היוצא מב צלי: בית הלל מטהרין. מחלוקת בדבר ת"ק דאמר דמים טמאין ותו לא ס"ל דמי תלתן ובשר צלי תולין לא אכ ולא שורפין וב"ש מטמאין ושורפ עליהן תרומה וקדשים וב"ה מטהרין לגמרי והלכה כב"ה עקביה בן מהללאל מטמא דס"ל האי ירוק כקרן כרכום הו אלא שלקה והאי ירוק דקאמ כמראה אתרוג ולא כמראה כרח שאין זה נוטה למראית אדמומי כלל: וחכמים מטהרין. וג מחלוקת נמי בירוק ת"ק סבו תולין ועקביא מטמא ושורפ וחכמים מטהרין לגמרי והלכה כחכמים וכן ר' יוסי דלקמן: אם אינו מטמא משום כתם. להיותו חשוב מן הדמים המטמאין באשה מטמא משום משקה וחשוב הוא דם להכשיר את הזרעים לקבל טומאה ככל שאר הדם שהוא א' מן השבעה משקין שמכשירין את הזרעים: לא כך ולא כך. לא מטמא משום כתם ולא מכשיר את הזרעי' וכן הלכה: **גמ'** ארבעה דמים הן וכו'. כדפרישית במתני': שחור בא מכולן. כלומר כולן אם לקו נוטין הן למראה שחור: דם יהיה זובה בבשרה והא ואשה כזוב זוב דמה מנהון הוא. כלומר הני קראי לא מרבי מידי הון הן מדמיה שהוזכרו ולא בא הכתוב כאן אלא לגופן כדמס ואזיל: אלא שבא עליה. שהכתוב בא כאן ללמד עליה בימי זה ומה שטושה אותה זבה כמפורש בפרשה: ומנין וכו'. דלמא דם דאתי מינה טמא הוא: בין דם ודם אין כתיב כאן. דאי הכתיב הכי הוה משמע בין דם נדה ודם זיבה וכולן טמאין אבשתא דכתיב בין דם לדם משמע דבמראה דמים פליגי בין דם א' לדם טהור: הרי שבעה. לב"ש ולא כתיב אלא תרי ודמיה אמרן ומשני דאלו דומין הן למימי אדמה ובכללו הן: לא טימא' מאיר אלא בנגע בו עקביא. כלומר בהאי דם ירוק שנגע בו עקביא והיינו דם ירוק עלה קאמר ר"מ לחכמים שאם אינו מטמא משום דם טמא באשה יהא כמשקה להכשיר את הזרעים ויטמא כמי תלתן וכמי בשר צלי שנגעו בהן בית שמאי. כלומר מאי חזית דמפרשת להא דר"מ אדם ירוק ואליבא דעקביא דילמא אהני דמטמאי ב"ש קאמר דלהוו כמשקה להכשיר הזרעים: אומרין הן דומין למימי אדמה. לא מלית אמרת הכי דהא טעמייהו דב"ש מפני שבכלל מימי אדמה הן וא"כ הוו דם טמא מדאורייתא ודם טהור הוא מכשיר דם טמא אינו מכשיר וכלומר דלא שייך ביה הכשר בדם טמא דקי"ל דכל המטמאין אין צריכין הכשר שהרי טומאתן והכשרן כאחת הן חוץ מדם השרץ דמטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו כדתנן בפ"ו דמכשירין ולא שייך לומר דאם אינו דם להוי כמשקה להכשיר דמנא ליה לר"מ לאיפלוגי בכך אם לשיטת ב"ש הוא טמא וא"צ הכשר אבל לשיטת עקביא שפיר הוא דשייך דה"ק דשמעינן לעקביא דמחמיר הוא בירוק לטמאו מצד חומרא ולא דס"ל דהוי דם טמא מדאורייתא וא"כ אמאי מטהריתו לגמרי לכל הפחות ליהוי כמשקה להכשיר הזרעים:

הלכה ז מתני' כדם המכה. כדם תחלת הכאה של סכין בשחיטה א"נ כדם תחלה של הקזה שהוא אדום הרבה: שחור כחרת. של דיו היבש והוא כעין שיש בשולי הכלי שהוא שחור הרבה ולא כמראה הדיו שמלמעלה שהוא קלוש ואינו שחור כל כך: דיהא מכאן. שנדהא מראיתו ואינו שחור כל כך טהור וה"ה לכל דמים טמאין דכולהו עמוק מכאן טמא דיהא מכאן טהור חוץ מן המזוג דבין עמוק ובין דיהא טהור: כברור שיש בו. העלין הברורין במראה אדמומית יותר מחבריהן ושלש שורות של שלש שלש עלין יש בכרכום ואין בודקין אלא בשורה האמצעית ובעלה האמצעי שבה שהוא המשובח שבכולן: מבקעת בית כרם. מקום ידוע בארץ ישראל ששמו בית כרם: ומציף עליו מים. נותן מים על העפר עד שיהו המים לפין ע"ג ומסערין אותן עכורים ואין מסערין אותן צלולין: וכמזג. כיצד ב' חלקי מים ואחד יין מן היין השרוני מקום ידוע בארץ ישראל פ"א יין העשוי מגפנים הנטועים בבקעה ובעמק לשון חבצלת השרון. ובזמן הזה כל מראה טמא הוא חוץ מן הלבן והירוק ככרתי או כמראה שעוה והזהב כל שאינו נוטה לאדמומית: **גמ'** שלקת ושנת. שהיתה בו מכה וחזר והוכה עליה: ומתניתא

מראה הפנים

בין דם ודם אין כתיב כאן וכו'. היינו נמי ו סוגיא בהש"ס דילן בהא דמדייק אלא מעתה בין נגע לנגע ה"נ וכו' וכלומהיכא ילפת לה מדכתיב דם לדם הא התם נמי כתיב בין נגע לנגע ולא כתיב נ.ע ונגע ומשני לה האי מאי וכו' כלומר דהא ע"כ לפרש דפליגי בכל דין נגע י אדם לחוד ובנגעי בתים לחוד כדאיתא התם וה"נ גם בדם נדה לחוד הוא שכן דפליגי וא"כ ש"מ דאיכא דם טהור:

דם טהור מכשיר דם טמא אינו מכשיר. כדפס בפנים וניחא הא למאי דקאמר הכא דלב"ש דומין הן למימי אדמה וא"כ אתן מדאורייתא כשאר ד' מראות ובדברי עקביא לא קאמר הכי ואיכא למימר דלאו בעלמא קאמר ולהכי שפיר הוא דמפרש' דברי ר"מ בשיטת עקביא ולענין הכשר ה קאמר ולא אליבא דב"ש במימי תלתן ומימי צלי. והתם קאמר בין לר"מ בין לעקולית להו דמיה דמים אב"א לית להו ואב"א אית להו מי לא א"ר חנינא שחור אדום וכו' א"כ כמו דנוכל לפרש דברי ר"מ אליבא דעקביא כך מצינו לפרש דבריותא דב"ש וצ"ל הא דקאמר ר' יוחנן יכד ר"מ לשיטת עקביא וכו' ולהוי כמשקה ציר את הזרעים משום דבמתני' משמע דאדברי עקביא הקאי:

כדם המכה שלקת ושנת. זהו כר' אבהו התם בהא ומיהו ליבנא דהמכה ניחא נמי להא דקאמר התם כדם שור שחוט וכו' והמכה כתחילת הכאה הוא או על עמוד הראשון של דם הקזה כדכתב הרמב"ם ז"ל שם. ובכל הסוגיא זו יש קצת שנשתנה בדין מדהתם בהא דשחור כענב וכן בענין פלוגתייהו כעמוק מכאן וכו' והתם קאמר כעיבדא דבר קפרא דאמר במזוג עמוק מכאן ודיהא מכאן בשניהם טהור. וכן הא דקאמר הכא בקרן כרכום וכו' תוספתא היא במכילתין פ"ג וגרים התם כרואה כלל ולא כרואה בחמה ולפ"ז פירושו תכם הרואה לא יהיה רואה בחמה לכד אלא בכלל ידו ובמקום החמה כדמסיק התם. וכן הא דגרים הכא בברייתא יללו ולא יעכרו ובתוספתא גרים מסערין אותם עכורין ואין מסערין אותן צלולין וכדקאמר נמי התם. ועובדא דרבי דהכא כעין הגי' דהתם. וכל הדינים הללו אין כהן להלכה למעשה בזמן הזה כמו שמבואר בדברי הרמב"ם בפ' י"א שם. חוץ מכוה ראיתי ואכדתי דנאמנת גם בזמן הזה כמ"ש הטור סי' קפ"ח ואם הוא מראה לבן או ירוק טהורה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

המפלת

שנויי נוסחאות (סו"ג) כמימי ארמה כד"בימי אדמה. (סו"ג) וטיהרה כד"ו וטהרה וכ"ה במקרא (ויקרא י"ב). (סו"ד) היא כד"ו הוא. (סוכ"ד) שנגעו כד"ו שנגע

גליון אפרים

הירוק עקביה בן מהללאל מטמא וחכמים מטן כו"ל: דם טהור אינו מכשיר דם טמא מכשיר כו"ל. כדמוכח בבבלי י"ט ע"ב ובתוס' שם דלכו"ע דם טמא מכשיר והוא טעם למה ס"ל לחכמים דאפילו להכשיר אינו מכשיר דם הירוק. ועיין בנוע"י:

עין משפט נר מצוה

טז
א ב מיי' פ"ה מהל' א"ב הל"ז סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קפח סעיף א ועי' בטור [וברב אלפס שבועות פ"ב ד' רפח]

יז
ג מיי' שם פ"ו ופ"ד מהל' מ"כ ומוש"כ הל"ו סמ"ג שם טוש"ע שם

יח
ד מיי' פ"ה מהל' א"ב הל"ח

יט
ה מיי' שם הל"ט

כ
ו ז מיי' שם הל"ח

כא
ח מיי' שם הכ"י

ומתניתא אמרה כן אדום כדם המכה. רבי יצחק בר נחמן ורבי אבודמא דמן חיפא הוון יתבין אתא חד בר נש א"ר יצחק בר נחמן לרבי אבודמא קרוב הוא זה לבוא לדם נדה מה ופליג שאילו ישנה הוה כדם הנידה: והשחור כחרת. כיצד הוא עושה רבי בא בשם רב יהודה נוטל את החרת ונותן על גבי עור לבן. ר' יוסי בי ר' בון אמר על גבי עור צבוע רבי זעירא בשם רבנן שחור א *כעורב שחור כענב שחור כזפת י טהור חברייא בשם רבי יוחנן שחור כדיו טהור רבי אמי בשם רבי יוחנן כפליון של ראש הבא ממדינת הים טמא. רבי זעירא בעא קומי רבי אמי כל הלין מילייא לעבודה א"ל אין ר"ש בן לקיש אמר כולהן דיהא מיכן טהור עמוק מיכן טמא רבי יוחנן אמר כולהן דיהא *מיכן ג טהור עמוק מיכן טהור חוץ משחור מתניתא מסייעה לרבי יוחנן דתנינן והשחור כחרת טמא דיהא מיכן טהור הא עמוק מיכן טמא לא אמרין אלא שחור הא כולהון אפילו עמוקין מיכן טהורין. קרתיה דרב יהודה כר"ש בן לקיש ורב יהודה כרבי יוחנן. תני בר קפרא ומסייע לר"ש בן לקיש ולא עבדין עובדא דכוותיה דרבי חנינה מזג לבר קפרא א"ל כזה מהו א"ל טמא אדהיתיה אמר ליה טהור אמר ליה יהא שלמא לגברא דטעה בפומיה ולא טעה בעייני הוון בעיי מימר מאן דמר טהור במצחצח ומאן דאמר טמא בשאינו מצחצח נישמעינה מן הדא מעשה באשה אחת משל בית רבי שהיתה רואה דמים שחורין אתא עובדא קומי רבי יעקב בר זבדי וקומי ר' יצחק בר טבליי וביקשו לטמותה אמר לון רבי חלבו כן אמר רב חונה בשם רב שחור מקדיר טהור מצחצח טמא לא אמר אלא שחור הא כולהון אפילו מצחצחין טהורין: וכקרן כרכום *בברור שבו. בלח ולא ביבש בעליון ולא בתחתון ברואה את הצל ולא ברואה את החמה רבי אבהו אייתי קומי רבי לעזר באילין קוזקזתהון א"ל כבר דהוא מראיו רבי יעקב בר זבדי אייתי קומי רבי אבהו דם שעיר באדום ודם דגים בשחור א"ל כבר דהוא מראיו וכמימי אדמה מבקעת בית כרם מיצף מים רבי חנינה ורבי יונתן תריהון אמרין מיצף מי על גבי מטלית: וכמזג. אבא בר חנה בש רבי יוחנן כום מזוג נראה מבחוץ הוון בע מימר כגון אילין כסייא טיברייאה אמר ר אבודמא דציפרין קומי רבי מנא כגון הד פייליתא שאינו עושה צל לכתליה. שמואל א כל מי שאינו יודע לראות דמים טהורין לא יר דמים טמאין רב אמר עד שיהא בקי בהן ובשמותי מילתיה דרבי יוחנן אמרה כן כל דמים טה אני יודע וכל דמים טמאים אני יודע אם ט שבאדום הוא טמא שבמימי אדמה מאן ד ידע הא לא ידע חמי ועוד מן הדא דתני יצ ולא יעכרו. רבי חנינה עכר אמרון קומי יוחנן רבי חנינה עכר ואת לא עכר אמר לון ר חנינה שתי עותיק רבי יוחנן לא שתי עותיק ר חנינה שתי עותיק דעותק. אמר רבי הושעי בגין דרבי חנינה עיניה שביעה בעובדייא א עכור לא פסליה רבי שמי בשם רבי אחא רבי ה משע

עין משפט נר מצוה

כב

א ב ג מיי' פ"ה מהל' א"ב הל"ט

ומתניתא אמרה כן. ומליסנא דמתני' דייקינן הכי דקתני כדם המכה מאי המכה משמע שהיתה בו מכה וכאותו דם היוצא אם חזר ושנה ונגף בה: אתא חד בר נש. והיתה בו מכה המוציאה דם ואמר ר' יצחק קרוב הוא זה המראה לבוא למראה דם נדה: מה ופליג. אם ר' יצחק פליג על הא דר"ש בן מנסיא דאמר שלקת ושנת: שאילו ישנה. לא פליג אלא ה"ק שאילו ישנה והוכה בה פעם שנית ויצא דם הוה כדם הנדה: על גבי עור לבן. שניכר בו מראה השחור: על גבי עור צבוע. אפי' ע"ג צבוע: טהור. דכל הני מראה דיהה של שחור: שחור כדיו. כמראה דיו הלח והקלוש טהור: כפליון. כסודר של ראש השחורין הבאין ממדה"י טמא: כל הלין מילייא לעבודה. אם כל הדברים הללו למעשה הן וא"ל אין: דתנינן והשחור כחרת טמא דיהא מכאן טהור. ומשמע הא עמוק מכאן טהור ומדקתני גבי שחור דוקא משמע דלא אמרן אלא בשחור הא כולהון אפי' עמוקין מכאן ממראיהן שנשנו טהורין: קרתיה דרב יהודה. באתריה דרב יהודה היו נוהגין כר"ש בן לקיש ורב יהודה בעצמו כר' יוחנן: תני בר קפרא. מהא דבר קפרא נראה דמסייע לרשב"ל ואפ"ה לא עבדינן עובדא כוותיה אלא כר' חנינה: דר' חנינא מזג לבר קפרא. הראה לפניו מראה מזוג והיה עמוק ממראה ששנינו במתני' וא"ל כזה מהו א"ל טמא חזר והדהיתה וא"ל טהור וזהו כר"ל שאמר בכולן עמוק מכאן טמא: אמר ליה יהא שלמא לגברא דטעי בפומיה ולא טעוי בעייני. שלא טעה במראה והכיר בין עמוק לדיהא ומיהו טעי בפומיה דר' חנינא ס"ל דמזוג בין עמוק מכאן ובין דיהה מכאן טהור: הוון בעיי מימר מ"ד טהור בשאינו מצחצח ומ"ד טמא במצחצח. כצ"ל וכדמוכח מדלקמן. אם הוא מצחצח ואינו מקדיר על הבגד או על המטלת שבודקת בו הוא מראה טמא ואם הוא מקדיר ונבלע בו הוא טהור כך היו רוצין בני הישיבה למימר דלא פליגי כלום דמר אמר במצחצח ומר אמר בשאינו מצחצח: נישמעינה מן הדא. מן האי מעשה ש"מ דאין חילוק בשאר מראות כ"א בשחור אמרו כן: וביקשו לטמותה. ולא הוי שמיע להו להא דאמר רב לקמיה: מקדיר. אם נבלע הוא ואין מראיתו נראה כ"כ טהור ואם הוא מצחצח טמא ולא אמרן אלא בשחור הא שאר כל המראות אם אינן כמו ששנינו במתני' אפי' הן מצחצחין טהורין: ברואה את הצל ולא ברואה את החמה. כלומר בעליון שאמרו לאו בעליון ממש שרואה את החמה אלא ברואה את הצל

של עליון והוא האמצעי והוא עליון כנגד תון: באילין קוזקזתהון. הביא לפניו אלו כוסות שמקבלין בהן הקזה ולהראו' מראה האדום שאמרו וא"ל על אלו שהראו כבר דיהו מראיו שנשתנו דלא משערין אלא בכום רא דם שעיר באדום. דם של הביא לפניו להראות דוגמ מראה האדום ודם דגים לדוג מראה השחור וא"ל כבר נשת יהא מראיו: מיצף מים על מטלית. כלומר שיהו המי פין על גבי האדמה כל כך אם היה גבוה כמטלית עלי כום מזוג נראה מבחוץ. הכ ראין בו מראה המזוג צריך שי ק שיהא נראה בו המראה מב כגון אילין כסייא טיברייאה. כא לו כוסות של זכוכית שעושין ב יא ואמר ר' אבודמא מציפורי ל א אלא כגון הדא פייליתא כ זכוכית שאינה עושה צל ל יה כלומר שהיא זכה כל ש נראית מב' צדדיה ואין ה הא' נעשית צל להשני דקה משל טיבריא: כל שאינו יודע לראות דמים רין. שאינו מבחין מה הן ראות הטהורות מתוך מראות מאות לא יראה דמים טמאין מר שלא יורה בדמים כלום ר זה טמא וזה טהור: רב אמר. מילתי' דרב דאמר עד שיהא קי בהן בכל המראות ובשמותיהן: לתיה דר' יוחנן אמרה כן. אמר יודע אני להבחין בכל ראות הטהורות ובכל מראות טמאות: אם טהור שבאדום וא הוא טמא שבמימי אדמה. כלומר לפי שלפעמים נראית שבשיעור מראה האדום טהור הוא ואם אתה משערו בענין מימי אדמה יהיה טמא לפיכך צריך שיהא בקי בהן ובשמותיהן בכל חילוקי בחינות המראות ומאן דלא ידע הא לא ידע חמי למראות הדמים ואל יהא לו עסק בהן: ועוד מן הדא. וכן שמעינן מהא דר' יוחנן דלקמן שהיה נזהר הרבה בענין ראות מראות הדמים: דתני יצללו ולא יעכרו. כשמשערין מראה מימי האדמה ומציף מים עליהן צריך שישער כשהן צלולין ולא עכורין: ר' חנינה עכר. ובדק ואמרו לר' יוחנן מפני מה ר' חנינא עכר ואת לא עכר: אמר לון ר"ח שתי עותיק ר' יוחנן לא שתי עותיק. משל הוא ר' חנינא שתי חמר עתיק וכלומר שהיה רגיל בהוראות ובמעשים שבאו לפניו ואינו רגיל כמוהו: ר' חנינא שתי עותיק דעותיק. היה בקי הרבה והרבה כדאמר ר' הושעיה עליה מן בגין דר' חנינא עיניה שביעה בעובדייא שבעה עינו בכל המעשים והוראות שבאו לפניו אפי' כשהוא עכור לא פסליה להמראה לפניו הוא להבחין ואינו טועה בשינוי המראה:

משער

מסורת הש"ס

עי' נדה כ

גם יט

שם

בכת לאדן

כל אילין מיניא לעובדא א"ל אין כצ"ל: באילין קוזקזתהון סירוס בגוביםן: כבר דהו מראיו כצ"ל:

כרכום בהביא כבר היה דיהא מראיו: דם שעיר באדום הי' כבר דהוא מראיו. עיין בבבלי שצריך לשער כדאיתא ביומא נ"ו ע"ב:

גליון אפרים

כל אילין מילייא לעבודה לעובדה: ר' אבהו אייתי קומי ר"ל באלין קוזקזתהון כלומר בגוביהו וכדאמר בבבלי בגוביהו שנינו. קזקות הוא כמו קוזות במשנה במע"ש. ומה שאמר לו כבר דהוא מראו היינו שאותו שעיר שדמו אדום ולא בדם שעיר שדמו שחור

משער בגוש של אדמה רבי אבון רבי שמי בשם רבי אחא מן בגין דאנן ידעין דר' חנינה כשר בגין כן אנן סמכין עלוי. רבי חנינה הוה שרי בציפורין והוון אתאי קומוי עובדין ומפק מן תרתין זימנין והוון רבי יוחנן ור"ש בן לקיש שריין תמן ולא הוה מצרף לון עימיה אמרין חכים הוא ההוא סבא דפרזלוי חריפין חד זמן צרפון עימיה אמרין מה חמא רבי משנת עלינן יומא דין אמר לון [ז]ייתי עלי אם לא כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא אם לא שמעתי אותו מרבי להלכה כשערות ראשי ולמעשה שלש פעמים והן עובדא לא אתא קומי רבי אלא תרין זימנין מן בגין כן צריפתכון עמי. רבי יצחק בר נחמן יליף מן רבי לעזר דמים טהורין הא דמים טמאין לא ולא כן אמר רבי יצחק בר נחמן לרבי אבודמא דחיפא קרוב הוא זה לבוא לדם הנדה אלא מאן דיליף הדין מנה יליף הדין. יצחק בר יונתן ורב הוון יתיבין אתת חדא איתא ושאלתון אמר לה יצחק בר יונתן חמיתיה עטיר מניה א"ל רב הונא כן אמר רב מן דאתי קומיך הורי. אמר רבי יעקב בר אחא בשם ר"ש בר אבא כמה קופין דעובדין הוה אתי קומי רבי חנינה ומה דהוה אתו קומוי הוה אמר מהו לראות *בתמין בלילה רבי ראה בלילה וטימא אמר שובקתיה לצפרא ראה ביום וטיהר אמר גדולים הן דברי חכמים שאמרו אין רואין כתמין בלילה אמר שובקתיה לרמשא ראה בלילה וטיהר אמר ולא אני הוא שטעיתי הוא הוא שדיהא. ראת על הכר מהו שתהא נאמנת לומר [א] *כזה ראיתי או כזה רבי בא בשם רב יהודה רבי חלבו רבי חייה בשם רבי יוחנן ראת על הכר נאמנת לומר כזה ראיתי או כזה ותני כן נאמנת יכול כשם שהיא מראה כתמה כן תהא מראות נגעים ויקרא יג תלמוד לומר °והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים:

הדרן עלך פרק כל היד

הלכה א מתני' המפלת [ג] *חתיכה אם יש עימה דם טמאה ואם לאו טהורה רבי יהודה אומר בין כך ובין כך טמאה:

גמ' רבנן אמרין מקור הוא שהוא מגדל חתיכה ר' יודה אומר דם הוא שהוא קרוש ונעשה חתיכה א"ר יוחנן לא טימא ר' יודה אלא כגון ארבעה *מיני דמים ר' יעקב בר אחא ר"ש בר בא בשם ר' יוסי בי רבי נהורייה הלכה כרבי יהודה שמע ר' לעזר ומר אינו מקבל עלי את הדבר הזה שמואל אמר הלכה כר' יודה אמר רבי זעירה לא דו אמר הלכה כר' יודה אלא דו חמי רבנן נהגין כר' יהודה. ר' יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי קורעה ואם נמצא בה דם אגור

שם פ"כ [ג] *טמאה ואם לאו טהורה תנה רבי ליעזר בן יעקב ופליגא על רבי שמעון בן יוחי °דם יהיה זובה בבשרה ויקרא טו לא מה שבשפיר ולא מה שבחתיכה:

הלכה

פני משה

מטער בגוש של אדמה. היה נוטל גוש אדמה של בקעת בית כרם בלי מים והיה מבקעו ורואה ובודק בו: מן בגין דאנן ידעין דר' חנינה כשר בגין כן אנן סמכין עלוי. בתמיה וכי בשביל שאנו יודעין שר"ח אדם כשר הוא אנן נסמוך ג"כ עליו לעשות כן אנו אין לנהוג לזה אלא שהוא סמוך על חכמתו ובקיאותו: ר' חנינה. היה שוכן ודר בציפורי והיו באין לפניו מעשים והוראות: ומפק מן תרתין זימנין. כלומר שיצאו מידו פעמיים ויותר ולא היה נוהג לצרף עמו לר' יוחנן ור"ל שהיו שוכנין עמו שם והיו אומרים חכים הדין סבא וסכינו חריפה וסומך על הוראתו מבלי לצרף עמו ת"ח אחרים: חד זמן צרפון עמיה ושאלו מה זה שראית להשגיח עלינו ביום זה ולא כמנהגך וא"ל יבא עלי אם לא כל מעשה שבא לפני ששמעתי מרבי להלכה כל כך פעמים כשערות ראשי וכן ראיתי הוראה למעשה שלשה פעמים ובשביל כך אני סומך על הוראתי אבל מעשה זה לא בא לפני רבי בהלכה למעשה כ"א שני פעמים ולפיכך צרפתי אתכם עמי בהוראה זו: דמים טהורין. להכיר במראות הטהורות ומתמה הש"ס הא בדמים טמאים לא הוה בקי והא לעיל קאמר ר' יצחק בר נחמן לר' אבודמא. כשראה להאי חד בר נש לדם המכה שלו ואמר קרוב זה לבא לדם הנדה: אלא מאן דיליף הדין מינה יליף הדין. משלמד ממנו להבחין במראות הטהורות למד אח"כ ממנו גם להכיר במראות הטמאות: אתא חדא איתא ושאלתון. באה אשה אחת במראה הדם לשאול אותם ואמר לה יצחק בר' יונתן אם ראית עטיר מינה יותר לח וברור מזה מלשון עטיר ושפי מכל ערעור ואמר ליה רב הונא אין אתה צריך לזה דכן אמר רב מן דאתי קומיך הורי כעין מה שבא מעשה לפניך כן הורי שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות: אמר ר' יעקב וכו'. וכן היה ג"כ ר"ח נוהג לכל קופות הרבה מהמעשים אשר באו לפניו כך היה מורה: מהו לראות כתמין בלילה. וקאמר מעשה שראה רבי בלילה וטימא ואח"כ נמלך להניחו עד הבוקר ורואהו וטיהר אמר גדולים הן דברי חכמים וכו' וחזר אמר נניחו עוד עד הלילה וראה והנה הוא טיהר כלומר שחזר ודיהא ביותר ואמר לא אני הוא שטעיתי בתחילה אלא הוא הוא שהולך ודיהא שהרי עכשיו בלילה ג"כ מראה טהור לו: ראת על הכר. מראה אחת מהו שתהא נאמנת לומר כמראה כזה או כזה ראיתי מגופי ושיהא החכם סומך על זה להורות לה: נאמנת. וכן תני בברייתא כן נאמנת: כן תהא מראה מראות נגעים. שיראה להכהן דוגמת מראה כזה אם הוא טמא או טהור: ת"ל והובא וגו'. שצריך שיביא הנגע בעצמה ולהראות לכהן ולא מדוגמת המראה וגזירת הכתוב הוא:

הדרן עלך כל היד

הלכה א מתני' המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה. משום נדה ואם לאו טהורה דלאו לידה היא וקסבר ת"ק אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ואפי' נמצא הדם בתוך החתיכה טהורה דדם חתיכה הוא לא דם נדה: ר' יהודה אומר בין כך ובין כך טמאה. דקסבר אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם וכיון שהפילה חתיכה ודאי דם היה שם אלא שאבד במיעוטו ולא נראה ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' רבנן אמרין טעם פלוגתייהו במתני' מפרש דרבנן סברי דמקור הוא שמגדל חתיכה ומשום לידה טהורה היא דלאו לידה הויא והלכך עד שיש עמה דם: ר' יהודה אומר דם הוא שקרש ונעשה חתיכה. והלכך אע"פ שאין עמה דם טמאה משום נדה: לא טימא ר' יודה. להך טעמא א"כ לא טימא ר' יהודה אלא בחתיכה שהיא כגון ארבעה מיני דמים: איני מקבל עלי את הדבר הזה. שאמרת הלכה כר' יהודה דיחיד ורבים הלכה כרבים: לא דהוא אמר הלכה כר' יהודה. לא אמר שמואל כן דמורין להלכה כר' יהודה אלא שראה כמה רבנן דנהגין כרבי יהודה ונהגו כר' יהודה קאמר: קורעה. להחתיכה ואם נמצא בה דם אגור כנוס בתוכה טמאה:

הלכה

מסורת הש"ס

פ"ט פ"ב

שם כ

שם יח

שם כא

שם פ"ב

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"ס מא"ב סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קפח סעי' א
ב מיי' שם הל' יג
ב
ג מיי' פ"י שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קצד סעיף ב

מראה הפנים

פרק ג המפלת חתיכה. מקור היא שמגדל חתיכה וכו'. וסתם מסיק כטעם פלוגתייהו דפליגא באפשר לפתיחת הקבר בלא דם וא"כ לר' יהודה אפי' בחתיכה לבנה וירוקה טמאה דס"ל א"א לפתיחת הקבר בלא דם ודם אחר הוא. ופסק הרמב"ם ז"ל כחכמים כפ' ה' מא"ב הל' י"ג ומסתייע לזה הא דקאמר הכא איני מקבל עלי את הדבר הזה למיפסק הלכתא כיחידאה וכן הא דאמר ר"ז דשמואל לא אמרה להלכה:

תני ר"א בן יעקב ופליגא על ר"ש בן יוחאי. דהא ולא בחתיכה קאמר והרמב"ם ז"ל פסק כר"ש בן יוחאי דמייתי נמי התם ברים פרקין אלא שהוא ז"ל גרים חתיכה קרועה כמ"ש שם בהל' י"ד וכתב עליו הראב"ד ז"ל הא נמי דלא כהלכתא היא ועיין בהה"מ שם. ונראה דכוונת הראב"ד היה דא"ף אליבא מאי דפסק כחכמים דר' יהודה נמי דלאו כהלכתא היא דהא האי כברייתא דר"א בן יעקב פליגי וכדמייתי לה נמי התם דכ"ע סברי ולא בחתיכה. וטעם דעת הרמב"ם דלמאי דגרים קרועה לק"מ דהוי כיש עמה

ציון ירושלים [ז]ייתי עלי אם לא כל מעשה ומעשה כו' ולמעשה שלש פעמים הב"י ביו"ד סי' רמב הביא הך ירושלמי וכתב שיש ללמוד מזה דבדבר חדש צריך לצרף עמו לומדים שיפסקו והיינו בדבר חדש דוקא. אבל בדבר שמבואר בפוסקים אינו צריך שזהו א"א והארכתי בזה לפי שהגאון בעל ווכות מים חיים בהקדמתו בגלותו על רמ"א כתב שהב"י והרמ"א לא כוונו יפה והביא הך דירושלמי והנך רואה שכל זו לא אנים להו והקדמתי שם הארכתי בזה:

שנויי נוסחאות (סוי"ח) ורב הוון כנ"ו ורב הונא הוון. (סול"ג) כן תהא מראה מראות כנ"ו כן תהא מראות. (סומ"ג) נהורייה כנ"ו נהוריי.

ככר לארן

חמיתי עטיר מיניה. תרגום ירושלמי עשן כלו עטיר כוליה:

גליון אפרים

יצחק בר יונתן ורב הוון יתיבין נ"ל יצחק ב"י ורב הונא הוון יתיבין וכדמוכח מלקמי':

עין משפט
נר מצוה

נ
א ב מיי' פ"ט מהל' אסורי ביאה הל' יד והל' טו ועי' בהשגות ובכ"מ ובכ"מ סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קפח סעי' ד
ד
ג ד מיי' שם הל"ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קצד סעי' ג
ה
ה מיי' שם טוש"ע שם סי' קפח סעי' ד
ו
ו מיי' פ"ט מהל' שאר אבות הטומאה הלכה יד
ז
ז מיי' פ"ב מטמאי משכב ומושב ה"א סמ"ג עשין רמג
ח
ח מיי' פ"ב מטומאת המת הל"א

ציון ירושלים

[א]המפלת דם יבש. ע"ש כל המאמר ועש"ך יו"ד סי' פח וכנו"פ שם ובתשובה כפרתי:

הלכה ב מתני'

כמין שערה. שער: יבחושין. יתושין: תטיל למים. פושרין וישהא אותו במים הפושרין ואם נמחו טמאה משום נדה דדם נדה הוא: אם יש עמהם דם וכו'. סתמא כחכמים דפליגי על ר' יהודה וס"ל דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם: וחכמים אומרים כל שאין בו צורת האדם אינו ולד. הכל מודין בנולד גופו כצורת בהמה ופניו פני אדם דהוי ולד גופו כאדם ופניו כפני בהמה אין זה ולד לא נחלקו אלא במקצת פניו דומין לבהמה ומקצת פניו דומין לאדם ר"מ ס"ל כל צורת אדם בעינן וחכ"א כל שיש בו ממקצת צורת אדם ה"ז ולד:

גמ' תטיל לפושרין. מים דקתני במים פושרין: והתנינן המפלת וכו'. ואמאי אם לאו טהורה תטיל לפושרין ואם נמוחו טמאה: הדא ילפה מן ההיא וכו'. כלומר אין ה"נ ה"ק דתנא חדא לגלויי על אידך כדמפרש ואזיל: הדא ילפא מן ההיא שאם נמוחו טמאה ואם לאו טהורה. רישא דקתני אם נמוחו טמאה ילפא מהסיפא דאם לאו טהורה כדקתני בסיפא דאין עמהן דם טהורה: וההיא ילפה מן הדא. וסיפא ילפה מן הרישא דהא דקתני ואם לאו טהורה והיינו אם תטיל לפושרין ולא נמחו אבל נמחו טמאה: תמן תנינן. לקמן ריש פ"ז השרץ והנבילה מטמאין לחין ואין מטמאין יבישין ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהן מטמאין לחין ומטמאין יבישין וכמה היא שרייתן בפושרין מעת לעת: צריכין שיהו. המים פושרין כל מעת לעת: נותן ברמץ. הכלי שבו המים נותנו ברמץ חם או נותן לתוכן כל פעם מעט מים חמין שישארו פושרין מעת לעת: פתר לה. להמתני' בשהיו לחין ויבשו וכי קאמר טהורה ביבש מעיקרא: ואם נמחו טמאה. אבל כי לא נמחו טהורה וקשיא לר' אלעזר דאמר דם יבש נמי טמאה: פתר לה משום ברייה. היינו טעמא דכי לא נמחו טהורה דאמרינן ברייה בפני עצמה היא ולא דם וכי קאמר ר' אלעזר בדם ממש יבש: ואפי' תתיב עפר. הא כמין עפר קתני ומשמע אפי' תותב אחד של עפר וכי עפר משום ברייה הוא: אמר ר' בא. ומאי קשיא לך: ואפי' תימר עפר עפר. כלומר אפי' עפרורית של עפר ועפר ממש דאיתתא עברת כך וקמת משום ברייה שתקום אח"כ והוות ברייה. א"נ וקמת דקמת למתני' כולה משום בריה ואפי' בעפר כדאמרן: מתניתא. ברייתא בתוספתא פ"ד פליגא על רבי יוסי בן חנינא דמטהר בדם יבש: מפני שיש בה שומא ומפני שיש בה מכה. תלוי בה וטהרוה הא אין בה שומא ומכה לא בדא היו מטהרין ואע"ג דיבש הוא: פליגין עליה. דר' יוסי בן חנינה אלו שתי מעשות ולית לה קיום למילתיה: הלידה הזאת ככל הלידות שבתורה. כלומר הלידה הזאת לענין מה דשנה במתני' המפלת כמין בהמה חיה ועוף דסבר ר"מ דהוי ולד ובדאיכא ביה הכרת פנים של אדם כדאמרינן לקמן דהכל מודים דאם פניו פני בהמה אינו ולד והשתא פליגי ר' יוחנן ור"ל בלידה הזאת דר' יוחנן ס"ל ככל הלידות שבתורה היא: מה הלידות שבתורה עד שיצא ראשו ורובו. כלומר או ראשו או רובו כדאמר ר' יוחנן לקמן בסוף פרקין וכדמפרש לקמיה פלוגתייהו במאי פליגי: משונה היא הלידה הזאת. דסבירא לי' אף על גב דבשאר לידות בראשו והיינו פדחתו ורוב גולגלתו סגי כדלקמן בסוף הפרק מיהו הכא מכיון דעיקר בפניו תליא עד שתצא הכרת פניו דבעינן שיהא ניכר דפני אדם הוא:

מה

הלכה ב מתני'

*המפלת כמין [א] קליפה כמין שערה כמין עפר כמין יבחושין אדומין תטיל למים אם נמחו טמאה המפלת כמין [ב] דגים חגבים שקצים ורמשים אם יש עמהן דם טמאה ואם לאו טהורה *המפלת כמין בהמה חיה ועוף בין טמאין בין טהורין אם [ג] זכר תשב לזכר אם נקיבה תשב לנקיבה אין ידוע תשב לזכר ולנקיבה דברי ר"מ וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת [ד] האדם אינו וולד: גמ' רבי חנינה בשם ר"ש בן לקיש [ה] תטיל *לפושרין והתנינן המפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים אם יש עמהן דם טמאה ואם לאו טהורה ותטיל לפושרין הדא ילפה מן ההיא וההיא ילפה מן הדא הדא ילפה מן ההיא שאם נמהו טמיאה ואם לאו טהורה וההיא ילפה מן הדא שאם יש עמהן דם טמיאה ואם לאו טהורה ותטיל לפושרין. תמן תנינן *וכמה הוא *שרייתן בפושרין [ו] מעת לעת יהודה בן נקוסה אומר צריכין שיהו פושרין מעת לעת כיצד הוא עושה נותנן ברמץ או נותן לתוכן חמין כל שהן [ז]המפלת דם יבש *רבי לעזר אומר טמאה רבי יוסי בן חנינה אמר טהורה מתניתא פליגא על ר' יוסי בן חנינה *דם [ח] הנידה ובשר המת [ט] מטמאין לחין ומטמאין יבישין פתר לה בשהיו לחין ויבשו. מתניתא פליגא על רבי לעזר המפלת כמין חתיכה כמין שערה כמין עפר כמין יבחושין אדומין תטיל למים ואם נמחו טמיאה פתר לה משם ברייה אמר רבי זעירא ואפילו תתיב עפר משם בירייה אמר רבי בא ואפילו תימר עפר עפר איתתא עברת וקמת משם בירייה. מתניתא פליגא על רבי יוסי בן חנינה *מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפין אדומות ובא מעשה לפני חכמים ושלחו וקראו לרופאין ואמרו להן מכה יש לה מבפנים שוב *מעשה באשה אחת שהיתה משרת כמין שערות אדומות ובא מעשה לפני חכמים ושלחו וקראו לרופאין ואמרו להן שומא יש לה מבפנים מפני שיש בה שומא ומפני שיש בה מכה הא אין בה שומא ואין בה מכה לא בדא. פליגין עליה ולית לה קיום. א"ר יוחנן הלידה הזאת ככל הלידות שבתורה מה הלידות שבתורה עד שיצא ראשו ורובו וזו עד שיצא ראשו ורובו ר"ש בן לקיש אמר משונה היא הלידה הזאת מכל הלידות שבתורה כל הלידות שבתורה עד שיצא ראשו ורובו וזו עד שתצא הכרת פניו

מה

מסורת הש"ס

נדה כב נד
חולין דף עא
כריתות ז
בכורות מ
נדה כב פ"ב
(לקמן רפ"ז)
שם נד פ"ב
שם כב
(לקמן רפ"ז)
(תוספתא פ"ד)
נדה כב פ"ב

מראה הפנים

כמה דם ולא כחתיכה ועוד למאי דמסיק התם דפליגי בחתיכה וכי פליגי טמאה לת"ק ופסק כת"ק דהיינו חתיכה קרושה:

הדא ילפה מן ההיא וכו'. חלוקה הראשונה פשוט הוא דאם לא נמחו טהורה באין עמהן דם אלא משום דלא גרים הכא ברישא בהדיא ואם לאו טהורה כדגרים בנוסחת משנה דהבבלי הלכך קאמר דהדא ילפא מן ההיא ומיהו הא דקאמר בחלוקה שניה וההיא ילפא מן הדא דסיפא המפלת כמין דגים וכו' יליף נמי מרישא דאם אין עמהן דם תטיל לפושרין ואם נמחו טמאה לכאורה לא משמע הכי כגמרא דילן דשאני הכא דבריה הוי ולא דם כדגרסה מליבנא קמא אליבא דר' יוחנן בדף כ"ב ע"ב דקאמר דבהא דר' יהודה נמי מודה דעד שיהא עמהן דם משום דחתיכה הוא דעביד דקרים אבל בריה לא הוי ומיהו מאי דקאמר התם לעיל גבי דם יבש דטמאה ומייתי ראיה מרישא המפלת כמין קליפה וכו' דקתני נמחו טמאה אלמא דם הוי ופריך אי הכי בלא נמחו נמי ומשני כי לא נמחו בריה בפני עצמה היא אלמא אפילו בבריה כי נמחו טמאה אלא דיש לדחות דס"ק כי לא נמחו אמרינן דבריה היא וכי נמחו דם הוא והשתא אין ראיה לסיפא דהמפלת כמין דגים דנראה שהן בריה ועד שיהא עמהן דם כדין חתיכה והכי משמע מהא דקאמר שם ולהך ליבנא דאמר ר' יוחנן בא"ח לפתיחת הקבר בלא דם קמפלגי מתני הכי דגם ר' יוחנן ס"ל דבמחלוקת שנויה ורבנן היא וא"כ הוי ממש כדין החתיכה דעד שיש עמהן דם וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל שם בהל' ט"ו שפסק כהך ליבנא דר' יוחנן וכחכמים דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם וכדבריו בהל' י"ג בהוזכר בריש פרקין והכי נמי בדין זה וכתב אם יש עמהן דם טמאה ואם לאו טהורה ולא כתב כאן דתטיל לפושרין אם נמחו טמאה כדכתב בדין דהמפלת קליפה וכו' בהל' י"ד. ובעיקר הדין שפסק כחכמים דר' יהודה נתבאר לעיל והה"מ כתב דמכאן נמי ראיה דהרי הכא קאמר להך ליבנא דר' יוחנן דכרבנן אתיא והויא מחלוקת ואח"כ סתם והלכה כסתם. ומכאן יש ראיה דלא כהאי כללא שכתב הר"ב בספר כריתות בשם האי ש"ס דכל היכא דהסתם בגלדו אין הלכה כסתם דהא הכא בגלדו היא וכבר באורתי מזה לעיל בספ"ק דע"ז ושם מבואר דגם מהאי ש"ס דפ' החולץ אין ראיה כמפורש התם ועוד ראיה מההיא דפ"ה דע"ז גבי נכרי המעביר כדי יין וכו' דפסקינן הלכתא כר"ש בן גמליאל משום דסתם לן תנא בסיפא כוותיה היה אוכל עמו על השלחן וכו' והרי הסתם בגלדו ועוד ראיה מכמה מקומות בהש"ס ואין להאריך והמעיין בתשובת הרשב"א סי' קי"ד במה שכתב גם לענין סתם ואח"כ מחלוקת ירא' ג"כ לענין מחלוקת ואח"כ סתם שלא היה דעתו ז"ל לחלק בין בגלדו או לא בגלדו אלא כל היכא דמחלוקת אחר הסתם אין הלכה כאותו סתם וכן אין הלכה כאותו המחלוקת אלא הולכין אחר דמסתבר טעמיה. ואם הוא מחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם אין חילוק אם הוא בגלדו או לא כדמוכח מדלעיל. וכהא דאמרו אין סדר' כבר נתבאר ברפ"ב דע"ז ע"ש:

תמן תנינן וכמה הוא שרייתן וכו'. משמע מדמייתי לה הכא דדעת הש"ס הזה לדמות דינא דהכא להתם דמעת לעת בעינן והתם בפרקין בעיא דלא איפשיטא וכ"כ הרמב"ם שם דאם שהו בפושרין מעת לעת ואח"כ נמחו ה"ז ספק טמא. וכן בהא כיהודה בן נקוסה גרים התם בפ' דם הנדה לרשב"ג דאמר הכי ואיהו ס"ל תחלתו אע"פ שאין סופו כמ"ש הרמב"ם ז"ל ברפ"ב ממשכב ומושב לתומרא:

המפלת דם יבש וכו'. ומסקנא דלית לה קיום להא דר' יוסי בן חנינא וכדמסיק נמי התם בגר"א:

אמר ר' יוחנן הלידה הזאת ככל הלידות שבתורה. עיקר פלוגתייהו בשאר הלידות שבתורה מתבאר בסוף פרקין ור"ל ס"ל לקמן כר' אלעזר במחותך או מסורס דעד שיצא רובו דוקא והכא קאמר דאפי' אי נימא בשאר לידות בראשו והיינו ברוב גלגלתו ופדחתו סגי הכא כיון דבפניו תליא מילתא עד שתצא הכרת פניו ועיין לקמן בסוף פרקין מה שנתבאר שם בס"ד:

אבל

עמודי ירושלים תנינא שוב מעשה באשה אחת. כ"ה עס"ס נדה כ"ב ב' ומ"ש הג' ר"י מיל"ר בשו"ת שב יעקב (חיו"ד סי' מ"א דמ"ה ע"ב) להגהות שני התלמודים:

(בראשית ב) (שם) (עמוס ד)

תורה אור

מה נפיק מביניהון יצא מחותך או מסורס על *דעתיה דרבי יוחנן עד שיצא ראשו ורובו על דעתיה דרבי שמעון בן לקיש עד שתצא הכרת פניו: ואין ידוע תשב לזכר ולנקיבה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת האדם אינו וולד. כל הן דתנינן תשב לזכר ולנקיבה י"ד טמאים וכ"ו טהורין נותנין עליה חומרי זכר וחומרי נקיבה הדא דתימר לביתה אבל לטהרות תשב לנקיבה אמר רבי חנינה בריה דרבי אבהו טעמא דרבי מאיר מפני שכתוב בהן *יצירה כאדם °וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. רבי אמי בעי מפני שכתוב בהן יצירה בבהמה °וייצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה וכל עוף השמים והא כתיב °כי הנה יוצר הרים ובורא רוח מעתה הפילה דמות הר תהא טמאה לידה שנייא היא שאין כתיב בהן יצירה מתחילת ברייתו של עולם רבי יסא בשם רבי יוחנן מפני שסוקרין לפניהן כאדם אבא בר בר חנה בשם רבי יוחנן מפני שמהלכין לפניהן כאדם התיב רבי בון בר חייה והתנינן *שגלגל עינו עגול כשל אדם *הוי מום הוא אמר רבי יוסי מה תנינן סוקרין מה תנינן מהלכין מאי כדון גלגלי אדם עגולין וגלגלי בהמה ארוכין אמר רבי יוסי בי רבי בון באדם לבן רבה על השחור ובבהמה שחור רבה על הלבן. רבי חגיי אמר רבי חנניה חברין דרבנין מקשי לה על דרבי מאיר הפילה דמות עורב עומד בראש הדקל ואומר לו בא וחלוץ או ייבם אמר ליה רבי מנא עד דאת מקשי לה על דרבי מאיר קשיתה על דרבנן דמר רבי יסא בשם רבי יוחנן כולו אדם ופניו בהמה אינו וולד כולו בהמה ופניו אדם וולד הוא [ז]כולו אדם ופניו בהמה עומד וקורא בתורה ואומרים לו בוא לשחטך כולו בהמה ופניו אדם עומד וחורש בשדה ואומרים לו בוא וחלוץ או ייבם ואמר ר' יסא בשם רבי יוחנן לא סוף דבר כל הסימנין אלא אפילו אחד מן הסימנין ואילו הן הסימנין המצח והגבינין *והעין והאוזן והלסת והחוטם והזקן וגומות הזקן ואמר רבי יסא בשם רבי יוחנן לא סוף דבר כל הסימנין אלא אפילו. אחד מן הסימנין רבי בא רבי ירמיה בשם רב דברי רבי עד שיהו כל הפנים דומין לאדם ודברי חכמים אפילו אחד מן הסימנין ודברי ר"ש בן יוחי אפילו צפרניו. רבי פינחס בעי מחלפה שיטתיה דר"ש בן יוחי תמן הוא אומר *עד שיהו ראשו ורובו דומין לאמו והכא הוא אמר הכין כאן באדם כאן בבהמה. אמר רבי בא רבי חייה רובה אזל לדרומא שאלון ליה רבי חמא אביו דרבי הושעיה ובר קפרא כולו אדם ופניו בהמה מהו אתא ושאל לרבי אמר ליה

צא

מה נפיק מביניהון. כלומר במאי קמיפלגי דודאי אם יצא כתקנו וכדרכו בהא כ"ע לא פליגי דכשאר לידות שבתורה הוא ועד שילא רוב ראשו כי פליגי בילא ולד זה מחותך או מסורס: על דעתיה דר' יוחנן. הוי כשאר לידות וסבירא ליה לקמן דמחותך או מסורס עד שילא ראשו או רובו הוי לידה וה"נ ברובו או בראשו סגי: על דעתיה דרשב"ל. דאמר משונה הלידה הזאת מכיון דבהכרת פנים תליא מילתא ואפי' למ"ד לקמן במחותך או מסורס דשאר ולדו' בראשו או ברובו סגי הכא עד שתצא הכרת פניו בעינן וכדאמרן לאפוקי רוב גלגלתו ופדחתו: ואין ידוע וכו'. קתני במתני' ומפרש לה דכל הן דתנינן בפרקין תשב לזכר ולנקיבה לחומרא הוא ונותנין לה ימי טומאה דנקיבה י"ד יום וימי טוהר אין נותנין לה אלא לזכר ואין לה אלא כ"ו ימים טהורין דנותנין עליה חומרי זכר וחומרי נקבה: הדא דאת אמר לביתה. לבעלה הוא דאמרו דאין נותנין לה אלא ימי טוהר של זכר שנשתיירו אחר ימי טומאת נקבה: אבל לטהרות תשב לנקבה. כל ימי טוהר של נקבה מטהרינן לטהרות שטהורין בימי טוהר: מפני שכתוב בהן יצירה כאדם. דכתיב ביה וייצר ה' אלהים את האדם וגו' וה"נ כתיב בהו וייצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה וגו' ובהמה בכלל חיה: ר' אמי בעי. אם מפני שכתוב בהן יצירה בבהמה כמו באדם כדכתיב וייצר וגו' והא כתיב כי הנה יוצר הרים וגו' מעתה הפילה דמות הר תהא טמאה לידה: שנייא היא. התם שאין כתיב בהן יצירה מתחילת ברייתו של עולם ולאו דומיא דיצירה דאדם היא: מפני שסוקרין לפניהם כאדם. מביטין הן לפניהן כמו אדם והיינו טעמיה דר"מ: מפני שמהלכין. שעיניהם מהלכות לפניהן כאדם וכן בעופות יש שעיניהם מהלכות לפניהן כמו קריא וקיפופא: והתנינן. בפ"ו דבכורות גבי את שגלגל עינו כשל אדם הוי דמום הוא אם דומין לשל אדם: מה תנינן סוקרין מה תנינן מהלכין. ומאי קושיא מהתם אנן סוקרין ומהלכין קאמרינן וכי תנינן דסוקרין ומהלכין באדם הוי מום: מאי כדון. ומאי האי דקתני את שגלגל עינו וכו' לפי שגלגלי עיני אדם עגולין הן וגלגלי בהמה ארוכין ואם נשתנו הוי מום: ר' יוסי בר' בון. אמר בהא נמי חלוקין הן שבאדם הלבן הוא רבה על השחור שבעינן ובבהמה השחור רבה ואם נשתנו הוי מום: חברין דרבנן מקשין לה על דר' מאיר. דאמר כמין בהמה חיה ועוף הוי ולד א"כ אם הפילה דמות עורב והוא פורח ועומד בראש הדקל ומת אחיו בלא בנים וכי אומרים לו בא וחלוץ או ייבם לאשת אחיך: אמר ליה ר' מנא. לדידך דאת סבור דגוונא דתנינן במתני' יכול לחיות ומתקיים הוא א"כ עד דאת מקשי לה על דר"מ קשיתה נמי על דרבנן דהא אמר ר' ייסא בשם ר' יוחנן כולו אדם ופניו בהמה אינו ולד כלומר בזה לא נחלקו דכ"ע סבירא להו דאם פניו דומין לבהמה דכבהמה הוי ואינה טמאה לידה: כולו בהמה ופניו אדם. הכל מודין דולד הוא וטמאה לידה והשתא דסברת דמתקיים הוא א"כ תקשה: כולו אדם ופניו בהמה. והרי הוא עומד וקורי בתורה ואומרין לו בא לשחטך דבהמה הוא וכן אם כולו בהמה ופניו אדם והרי הוא עומד וחורש בשדה ואומרין לו בא וחלוץ או ייבם אשת אחיך דאדם הוא אלא ודאי האי לאו מילתא היא כלל דהינו מתקיים הוא לחיות דר"מ לא קאמר אלא משום דמינו מתקיים הוא והלכך הוי ולד לענין טומאת לידה: לא סוף דבר כל הסימנין. של צורת אדם אלא אפי' אחד מן הסימנין ואלו הן הסימנין וכו': והגבינין. גבות העין: וגומות הזקן. שנטר שקורין מנטון: ואמר ר' יסא וכו'. כלומר עלה קאמר ר' יסא בשם ר' יוחנן דאפי' אחד מהן כגון גבן אחד ועין אחד ולסת וגבת הזקן והיינו דחכמים סברי כן וכדר' בא לקמיה: דברי ר' מאיר. נ"ל עד שיהו כל הפנים דומין לשל אדם ודברי חכמים אפי' א' מן הסימנין: אפי' צפרניו. כמו פרצניו וכצ"ל וכלומר אפי' פרצוף אחד מן הפרצופין כגון עין או מצח שדומה לפרצוף האדם: מחלפ' שיטתיה דרשב"י תמן הוא אומר. בתוספתא פ"ק דבכורות ר"ש אומר מה תלמוד לומר גמל גמל ב' פעמים לרבו' את הגמל הנולד מן הפרה כנולד מן הגמלה ואם ראשו ורובו דומה לאמו מותר באכילה ומיהו ראשו ורובו דומין לאמו בעינן והכא הוא אומר הכין דאפי' בפרצוף אחד מן הפנים סגי: כאן באדם. לענין שתהא טמאה לידה וכאן בבהמה לענין שתתיר באכילה ראשו ורובו בעי:

לא

מסורת הש"ס: פי' נדה כח ע"א | שם כג ע"ב | (בכורות פ"ו) | שם כג ע"א | שם ע"ב | (תוספתא דבכורות פ"ק)

עין משפט נר מצוה: ט א מיי' פ"ב מ' איסורי המזבח הל"א | י ב מיי' פ"י מאה"ב הל"ט

ציון ירושלים: [ז]כולו אדם ופניו בהמ'. פי' תב"ם סי' יב יד ובכור שור מ"ש בזה:

מראה הפנים

אבל לטהרות תשב לנקבה. לא חילקו בהא בסוגית הש"ס דילן ולא נמצא מבואר מזה ומשמע דס"ל דסתמא קתני תשב לזכר והוא הדין לטהרות:

עד דאת מקשי לה על דר"מ וכו'. כעין האי מילתא קאמר התם בדף כ"ג ע"א גבי האי בעיא דר' ירמיה קבל בה אביה קידושין מהו וכו' למימרא דחיי האמר רב יהודה אמר רב לא אמר ר"מ אלא הואיל וכמינו מתקיים דודאי אינו מתקיים לכולי עלמא ומינה נמי שמעינן לר"מ כדפרישית בפנים:

לא סוף דבר כל הסימנין וכו'. יש לפרש להא דר' יוחנן דאליבא דר"מ קאמר דאפי' באחד מן הסימנין מפניו דומין לאדם ולד הוי ולדברי חכמים מכל צורת אדם בעינן והויא כדר' יוחנן דהתם שם ע"ב ודברי ר' בא ר' ירמיה בשם רב דהכא כהאי דחזר ביה התם ואמר להו אי תניא תניא ולדברי חכמים מצורת אדם סגי וכזה פי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה ואחר זה נמשך הר"ב בפירושו אבל בחיבורו חזר בו כמ"ש בפ"י מא"ב הל' ע' איזו היא צורת פני אדם ביסיה המצח והגבינין והעינים וכו' וטעמיה דרבי יוחנן הוא דאמר הכי והלכתא כוותיה לגבי דרב. וכל דיני' דכבנו לקמן גבי התם וכחילוף מקצת שמות התנאים והאמוראים:

ואפילו

3 3

שנויי נוסחאות (סו"ס) דתימר נל"ו דת מר. (סוי"ג) וייצר [ה' אלהים מן הארמה] נמקרא „ויצר". (סוי"ד) וכל עוף במקרא „ואת כל עוף"

גליון אפרים

נותנין עליה חומרי זכר וחומרי נקיבה הדא דתימר לביתה אבל לטהרות תשב לנקיבה. וכן איתא לקמן בה"ה. והכונה שהיא שבולת יום ארוך עד פ':

עין משפט
נר מצוה

יא
א מיי' פ"י מהל' איסורי ביאה הל"ד סמ"ג לאוין קיא טוש"ע י"ד סי' קלד סעיף ג ועכשיו הכל אמו טמאה שאין אנו בקיאין בצורה

יב
ב מיי' שם הל"ב

יג
ג ד מיי' פ"ג מהל' טומאת מת הל"ט

יד
[ה ו מיי' פ"י מאס"ב הל"ג

לא וכתוב להן אינו ולד. דפניו דומין לאדם בעינן: נפק זונא לבר. זונא שם אמורא. זונא דמן חדייב. ויצא לחוץ ושאלון ליה ר"ח וכו' שתי עיניו טוחות חסרות כלומר פנים שלו אין צורה ניכרת בהן: אינו וולד. כדמסיק ר' כדעתיה וכו': פניו ממוסמסות. וניכרת הצורה מעט מהו: אמר ר' זעירא לא דר"י אמר אינו ולד כל דכן. כלומר לאו לכל מילי קאמר דאינו ולד דאפי' ולד כל דהו לא הוי אלא דלקולא הוא דלא הוי ולד דאין נותנין לאמו ימי טוהר אבל לחומרא הוי ולד וטמאה לידה: וירכתו אטומה. נברא בירך חסירה אינו ולד ובשם ר' יוסי בר' יהושע קאמר טבורו אטום דאם עד טיבורו הוא סתום וחסר הוא דאינו ולד: ור' זכאי אמר נקביו אטומה. וחסירה אינו ולד: גולגלתו אטימה. חסרה אינו ולד:

הלכה ג מתני' שפיר. הוא

על שם עור של ולד ואם יש בו צורת אדם נקרא שפיר מרוקם ואם הוא מלא מים או דם או גנינין מגוונין הרבה: אינה חוששת לולד. ואינה טמאה לידה: ואם היה מרוקם תשב לזכר ולנקיבה. נותנין לה חומרי זכר לענין ימי טוהר וחומרי נקבה לענין ימי טומאתה:

גמ' מתניתא בצלולין. והלכך אינה חוששת לולד ברייתא בעכורין דאיכא למימר ולד היה ונימוח: ואפי' צלולין. ברייתא אפי' בצלולין איירי ופליגא על מתני' לפי שאין שפיר אלא באדם בלבד אבל בבהמה אינו סימן ולד לפטור הבא אחריו מבכורה כדיליף רמז מקרא ואי אמרת בעכורין שנו א"כ מאי שנא בבהמה דלא הא איכא סברא כיון דעכורין הן אימא נימוח הולד בתוכו: מה בינו לבין המת

תורה אור

צא וכתוב להן אינו וולד אמר רבי ירמיה נפק זונא לבר שאלון ליה רבי חמא אבוי דרבי הושעיה ובר קפרא שתי עיניו טוחות מהו אתא ושאיל לרבי א"ל צא וכתוב להן אינו וולד אמר רבי יוסי בי רבי בון רבי כדעתיה דרבי אמר עד שיהו כל הפנים דומין לאדם. פניו ממוסמסות מהו רבי יסא אמר איתפלגון רבי יוחנן ור"ש בן לקיש רבי יוחנן אמר אינו וולד ר"ש בן לקיש אמר וולד הוא אמר רבי זעירא לא דר' יוחנן אמר אינו וולד כל דכן אלא אינו וולד להושיב את אמו ימי טוהר אבל וולד הוא להושיב את אמו ימי לידה רבי יוחנן אמר בשם רבי ינאי וירכתו אטומה אינו וולד רבי יוחנן בשם רבי יוסי בי רבי יהושע טיבורו אטום אינו *וולד רבי יוחנן בשם רבי זכאי נקובתו אטומה אינו וולד רבי זעירא בשם גידול גולגולתו אטומה אינו וולד:

הלכה ג מתני' [א]המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנינין אינה חוששת לוולד ואם היה [ב] מרוקם תשב לזכר ולנקיבה: גמ' תני מלא מים טמאה לידה מלא דם טמאה נידה מלא *בשר טמאה נדה והא תנינן המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנינים אינה חוששת לוולד רבי ביבי בשם ר"ש בן לקיש מתניתא בצלולין ברייתא בעכורין רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי ואפילו צלולין שאין שפיר אלא באדם בלבד הדא היא דכתיב °בשומי ענן לבושו וערפל חתולתו לבושו זה השפיר וערפל חתולתו זה השיליא שפיר *שנתקלקלה צורתו מהו רבי יוחנן אמר וולד ר"ש בן לקיש אמר [ג] אינו וולד מתיב ר"ש בן לקיש קומי רבי יוחנן מה בינו לבין המת שנסרח ואין שלדו קיימת א"ל תמן בדין היה אפילו שלדו קיימת יהא טהור ולמה אמרו טמא מפני [ד] כבודו ברם הכא וולד הוא. אי זהו שפיר מרוקם שאמרו כל שתחילת [ה] ברייתו דומה לרשון אין בודקין אותו במים מפני שהן עזין ועוכרין אותו אלא [ו] בשמן. מפני שהוא מתון ומזגזג ואין בודקין אותו אלא בחמה.

תני אבא *שאול אומר מטיבורו אדם נוצר ומשלח שרשין מיכן ומיכן תני רואין שתי עיניו כמין שתי טיפין של זבוב שני נקובי חוטמו כמין שתי טיפין של זבוב פיו פתוח כשעורה רואין שתי ידיו כמין שתי טיפין של זבוב טיבורו כמין טיפה של זבוב גוייתו כטיפה של זבוב ואם היתה נקיבה גויתה מתוח כשערה ותני רבי יונתן אומר רואין שתי זרועותיו כמין שני חוטין של זהורית ושאר כל איבריו כמין גולם מצומתים ופיתוח ידים ורגלים אין לו אדיין ועליו הוא מפורש בקבלה °גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו ימים יצרו ולא אחד בהם. רב יהודה שאל לשמואל בגין דאנא חכים מיחמי סימני שפיר א"ל רישיה דרישך יכווה ברותחין ואתה לא תיכוה אפילו בפושרין רבי חייה בשם רבי יוחנן אילין נשייא דאמרן שבלוליה דכר שבלולה נקובה לית אנן סמכין עליהון רבי יעקב בר זבדי רבי אבהו בשם רבי יוחנן נאמנת אשה לומר ילדתי ולא ילדתי ואינה נאמנת לומר דכר הוא נוקבה היא:

מסורת הש"ס

שנסרח ואין שלדו קיימת. שנתפזר האפר ונתבלבלה צורתו דטהור: תמן בדין היה אפי' שלדו קיימת יהא טהור ולמה אמרו חכמים טמא מפני כבודו. של מת דלא מחשבינן ליה כבטל ברם הכא ולד הוא ומפני שנתקלקלה צורתו במקלת עדיין ולד הוא: דומה לרשון. מין ממיני חגבים בפ' א"ט שלעם זה הרשון: ועוכרין. וממחין אותו: מפני שהוא מתון ומזגזג. יורד בנחת ומזכך: פיו פתוח כשעורה. כסדק השעורה א"נ כשערה גרסינן מתוח כחוט השערה: טיפין של זבוב. כעיני זבוב: גוויתה מתוח כשעורה. כשעורה סדוקה לארכה: מצומתים מחוברין: ופיתוח ידים ורגלים. חלוקי אצבעות ידים ורגלים אין לו עדיין: גלמי ראו עיניך. שהייתי כגולם ואינו ניכר בחיתוך ידים ורגלים ועיניך הוא שראו: בגין דאנא חכים מיחמי סימני שפיר. בשביל שאני מכיר לראות סימני שפיר מהו נקרא מרוקם אם יכול אני לסמוך על בקיאותי: רישיה דרישך יכווה ברותחין. על עצמו אמר כן שהיה רבו וכלומר אני שבקי הרבה בזה יכולני לירד לספיקות החמורות שיש בו ולסמוך עלי אבל אתה למה לך זה ולא תיכוה אפי' בפושרין ולא תסמוך על עצמך אפי' בספק הקל: שבלוליה דכר שבלולה נוקבה. מלשון כמו שבלול תמס יהלוך והוא שרך הגדל בכרתיקו ואומרות הנשי' אם השפיר הוא כצורת שבלוליה והוא הזכר שבאותו המין ודאי הולד זכר היה ואם כמו שבלולה היא נקיבת המין נקבה היתה ולית אנן סמכין עליהון לענין ימי טוהר וימי טומאה: נאמנת אשה לומר ילדתי. אם הוא ולד או אינו ולד נאמנת היא לענין טומאת לידה אבל אינו נאמנת לומר זכר הי' או נקבה שאינן בקיאות בזה:

הלכה

ע' נדה כג
שם שם
איוב לח
שם כו ע"ב
שם כה ע"א
תהלים קלט

מראה הפנים

ואפילו צלולין וכו'. זהו כעין דאותביה רבא לר"נ בדף כ"ט ע"א בהא דקאמר מחלוקת בעכור אבל בצלול ד"ה אינו ולד וכו' ולדינא כין לרבא בין לר"נ אליבא דרבנן בין בצלול בין בעכור אינה חוששת לולד ולפ"ז י"ל דהיינו טעמיה דהרמב"ם דפסק שם הל' ד' אינה חוששת לולד דהלכתא כתנאי' וכדמפרשי' לסתמא דמתני' דלעולם אינה חוששת בשפיר שאינו מרוקם וע"ש:
שפיר שנתקלקלה צורתו וכו'. פלוגתא דר"י ודר"ל התם בפרקין דף כ"ז ע"ב וכן פליגי במת שנשרף ואין שלדו קיימת וכן צריך לגרוס הכא מת שנשרף וכו'. מיהו משמע מהתם לפי' הראשון של התוס' דבמת פליגי אליבא דרבנן דתנן בפ"ב דאהלות אפר שרופין ר"א שיעורו ברובע וחכמים מטהרין ולר"ל לאו דוקא בשאינו שלם מטהרין רבנן כדמשמע דאיירי פלוגתייהו כשחסר דהא שיעורו ברובע קאמר ר"א אלא דס"ל להודיעך כחך דר"א קתני הכא אבל לרבנן אפי' במת שלם ואין שלדו קיימת מטהרין הן ובשלדו קיימת מטמאין והיינו דר' יצחק מגדלאה דהתם דבשלדו קיימת טמא ובאין שלדו קיימת טהור לפי דיוקיה דר"ל והיינו דקמותיב הכא דס"ל לר"ל דין במת ודין השפיר שוין הן דכמו במת שאין שלדו קיימת טהור משום דנתבלבל צורתו כך בשפיר שנתבלבל צורתו אינו ולד וקא"ל רבי יוחנן מנא לך למימר הכי אליבא דרבנן דינמא הא דרבנן מטהרין אפי' במת שלם ואפי' שלדו קיימת היה בדין שיהא טהור דבר תורה ורבנן הוא דאמרו מפני כבודו של מת והיינו דוקא בשלדו קיימת והשתא לרבנן לאו משום בלבול צורה הוא דמטהרי דהא אפי' בשלם ס"ל דטהור אלא דטעמייהו דכיון שנשרף להו שם מת עליו ושאני גבי שפיר דשם ולד עליו. ולפי פי' זה היינו יכולין להשות סוגיא דהכא לסוגיא דהתם בענין פלוגתייהו דמת והא דקאמר ר' יוחנן התם אדרבה דוק מינה להאי גיסא וכו' דהא אין שלדו קיימת טמא היינו לר' יצחק מגדלאה דאיהו ס"ל כר"א דאהלות אבל אנא אמינא לך כרבנן וממת אין ראיה דהתם אפי' בשלדו קיימת מדרבנן בעלמא הוא דטמא והוית כדהכא. מיהו למאי דמסיק שם ר' יוחנן דאמר כמאן כר"א משמע דקים להו דר' יוחנן ס"ל כרי יצחק מגדלאה לקושטא דמילתא וכפי דיוקיה דאפי' באין שלדו קיימת טמא וכשיטת ר"א והיינו דסיימו התוס' שם דהירושלמי חולק על הגמרא שלנו בענין פירושא דמילתיה דר' יוחנן והרמב"ם ז"ל פסק בפ"ג מהל' ט"מ כר"ל בהא משום דמילתיה אזלא אליבא דרבנן דאהלות דלא מטהרי אלא בשאין שלדו קיימת ומטעמא דנתבלבלה צורתו והא דפליגי בחסר להודיעך כחו דר"א כדלעיל אליבא דר"ל ובשלדו קיימת טמא אף מד"ת כדכתב שם שהוא כמת שלם והשתא שפיר שנתבלבלה צורתו ג"כ טהור כדסיים שם בהל' ע' וה"ה הכא דאינו ולד: כל שתחילת ברייתו דומה לרשון. והתם דף כ"ה ע"א גרים אבא שאול אומר תחילת ברייתו מראשו וכן הוא בתוספתא פ"ד. ולגי' דהכא שפיר הוא דתני לקמן:

שנויי נוסחאות (סו"ס) זעירא בד"ו זעורא. (סומ"ב) ותני בד"ו תני.

ככר לאדן

אמר ר' זעורא לא דרבי יוחנן אמר אינו ולד כל דכן כנ"ל. פי' מכל וכל אלא לזה הענין:

עמודי ירושלים

ואינה נאמנת לומר דכר הוא נקיבה היא. עי' בפני משה מ"ש בטעם הדבר והירושלמי הזה השמיטוהו הפוסקים וע' בא"ז ה' נדה (סי' ש"מ) שהעלה דאשה נאמנת בזה ובאמת טעם הפני משה הוא תמוה מדוע לא תהיה בקיאה בין זכר לנקיבה והיכא שהיא בקיאה בודאי נאמנת דהיא מלתא דעבידא לגלויי:

עמודי ירושלים תנינא

רב יהודה שאל לשמואל בגין דאנא חכים מיחמי סימני שפיר אמר ליה רישא דרישך יכוה ברותחין ואת לא תיכוי אפילו בפושרין וכתב הפני משה בשביל שאני מכיר לראות בסימני שפיר מהו נקרא מרוקם אם יכול אני לסמוך על בקיאותי רישא דרישך כו' על עצמו אמר כן שהיה רבו וכלומר אני שבקי אני הרבה בזה יכולני לירד לספיקות החמורות שיש בו ולסמוך עלי אבל אתה למה לך זה ולא תכוה אפילו בפושרין ולא תסמוך על עצמך אפילו בספק הקל עכ"ל והוא תמוה שמואל יאמר על עצמו רישא דרישך דאם היה אומר רישך הוה א"ש דהכונה שהיה רבו אבל שיאמר על עצמו רישא דרישך תמוה לומר כן וגם מה שאמר יכוה ברותחין הוא כמו קללה ע"כ נראה דהפירוש הוא לפי מה דאיתא בשבת (נ"ס א') רב יהודה הוה יתיב קמיה דשמואל אתאי ההיא איתתא קא צווחת קמיה ולא הוה משגח בה א"ל לא סבר מר הופם אזנו מזעקת דל כו' אמר ליה ריש בקירי (ופרש"י אני שאני רבך איני נכוה) רישא דרישך בחמימי (ופרש"י אבל מר עוקבא שהוא ראש לי ולך ואב"ד יכוה בחמין) וכן כאן אמר ליה

גליון אפרים

תני אבא שאול אומר מטיבורו אדם נוצר בבלי סוטה מ"ה ע"ב ויומא פ"ה ע"א:
א"ל רישא דרישך יכווה ברותחין. נ"ל הכונה למר עוקבא וכבבלי שבת נ"ה ע"א:

מסורת הש״ס

הלכה ד מתני' סנדל. הוא חתיכת בשר עשויה כדמות לשון של שור ומפני שיש לה צורת הסנדל קורין לה סנדל ואין סנדל בלא ולד אחר עמו ובשביל הסנדל תשב לזכר ולנקיבה דספק זכר ספק נקבה הוא ואם הולד האחר שעמו נקבה אין הסנדל לא מעלה ולא מוריד ולא תשב אלא לנקיבה בימי טומאה וימי טהרה שאפילו הוא זכר הואיל ונקבה בהדיה לא בלירי ימי טומאה וימי טהרה דנקבה שהרי של זכר מובלעין בתוך של נקבה וכי איצטריך תשב לזכר ולנקבה כגון שהולד השני זכר דיהבינן לה חומרת טומאה דנקבה בשביל הסנדל וימי טוהר לזכר לחומרא דשמא גם הסנדל זכר הוא: או שיליא. כמין חותל וקרום שהולד מונח בתוכה ומתחלתה היא דומה לחוט של ערב והולכת ומרווחת ותלולה כחצוצרות ואין שיליא פחותה מטפח: הבית טמא. משום אהל המת לפי שאין שליא בלא ולד והוה בה ולד ומת: נימוק הולד. ונעשה דם ונתערב בדם הלידה ובטל ב׳ ו׳: ואין הבית טמא ואין הלכה כרבי שמעון:

גמ' אין סנדל אלא שרצמו חי. אין נעשה סנדל אלא מחמת החי שעברהו אח״כ ודוחק לזה ורולפו ועושהו סנדל: ואינו יוצא עם החי אלא עם המת. כלומר דרך הולד שהוא יוצא עם הסנדל להיות נפל ואינו מתקיים. לפי שאין הסנדל יוצא עם ולד חי אלא עם המת: התיב ר׳ בון בר חייה והא תנינן וכו׳. לאו אמילתיה דר׳ בא הא דקאמר שאינו יוצא [אלא] עם המת קאי למיפרך ממתני׳ עליה שהרי אעפ״י שאינו יוצא אלא עם המת לק״מ דהא מפלת ולד גמור ותשב לזכר ולנקיבה וכדפרישית במתני׳ אלא על הא דמפרש מתני׳ שאין סנדל בלא ולד מתיב להא דתנינן בעלמא והיינו למה דתנינן בכריתות בפ״ק המפלת סנדל או שליא וכו׳ מביאה קרבן ונאכל והיינו דפריך הא ממתני׳ כדקאמר ר׳ בא שמעינו דולד הוא שיש עמו וא״כ תיפוק ליה דחייבת בקרבן בשביל ולד האחר: תיפתר שילא הולד דרך הדופן. דבשביל הוולד אינה חייבת בקרבן דכי תזריע וילדה אמר רחמנא עד שתלד במקום שמזרעת וחייבת בקרבן בשביל הסנדל שילא דרך רחם: ולד בתוך מלאת. אי נמי שילדה הולד בתוך מלאת שלה שכבר נתחייבה בקרבן על ולד הראשון ועל הולד שבתוך מלאות אינה מביאה קרבן אחר כדאמרינן בפ״ב דכריתות האשה שילדה ולדות הרבה והשני בתוך ימי מלאת של הראשון מביאה קרבן אחד על הכל והסנדל הוא שילא לאחר מלאת הימים ומביאה קרבן על הסנדל: ולד עד שלא נתגיירה. אי נמי שילא הולד עד שלא נתגיירה ומשנתגיירה ילא הסנדל וולד דמביאה קרבן על הסנדל: ואפי׳ תימר. ודחי לה הש״ס להא דרב הונא דלא היא דאפי׳ תימא זה וזה וכו׳ דתיפתר שילא הולד תחילה והפרישה בשבילו קרבן ולא הספיקה להביא הקרבן לאחר ימי מלאת עד שילא הסנדל מקודם בתוך ימי מלאת שנדחה קרבן הראשון שהפרישה על הולד שהרי עכשיו קרבן אחד הוא מביאה על שניהן וצריכה להפריש קרבן אחר שיעלה לה לשניהן ונמצאת שזו מביאה קרבן מחמת הסנדל: לסנדל דג שבים. יש דג בים ושמו סנדל: נמנו עליו רבותינו. על הסנדל ואמרו והוא שיש בו צורת אדם: בגיטין. בהא דתנן בפ׳ מי שאחזו אם לא באתי מכאן ועד י״ב חדש ומת בתוך י״ב חדש אינו גט ותני עלה בתוספתא פ״ה דגיטין ורבותינו התירו לה להנשא משום דס״ל כר׳ יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואע״ג דלא אמר מעכשיו ה״ז כאומר מעכשיו והוי גט: בשמן. לעיל בפ׳ אין מעמידין ר׳ ובית דינו התירו בשמן של נכרים וגרסינן להא שם בהל׳ ח׳: ויקראו לו ב״ד שריא. דהא כל ב״ד דשרו ג׳ דברים קורין אותן בי דינא שריא וה״נ איכא ג׳ דברים: בית דינו חלוק עליו בגיטין. ולא הסכימו עמו כדאמרינן בפ׳ מי שאחזו ולא הוי ג׳ דברים: ר׳ ינאי צווח. על זה שאמרו והוא שיהא בו צורת אדם ואמר טיהרתם את הוולדות: מעדותו של ר׳ חנינא. מבית חורן נשנית משנה זו שהוא אמר שנמנו ואמרו סנדל צריך שיהא בו צורת אדם וכלומר דלא חיישינן להא דיחידאה היא: כהדא. וכך שמענו מר׳ זעירא דאמר אם מעדותו של ר׳ חוניא היא שפיר הויא דר׳ חנינא צווח ג״כ עלה וקאמר טיהרתם את הוולדות: שליא שילתה מקלתה היום ומקלתה למחר. מאימתי מונין לה ימי טומאה וימי טהרה: אם לדם טוהר מונין מיום הראשון. ואם ראתה ביום ל״ד ליום הראשון דם טמא הוא ולדם טמא מיום השני הוא דמונה ויצד שבועיים מיום השני דם טמא הוא וכמו דתנן במתני׳ נותנין עליה חומרי זכר וחומרי נקבה וה״נ לחומרא אזלינן: הדא

הלכה ד מתני' [א] המפלת סנדל או שילייא תשב לזכר ולנקיבה [ב] *השיליא בבית הבית טמא לא שהשילייא [ג] וולד אלא שאין שילייא שאין עמה וולד ר״ש אומר נימוק הוולד עד שלא יצא: **גמ'** רבי בא בשם רב יהודה אין סנדל אלא שרצמו חי ואינו יוצא עם החי אלא עם המת השיב רבי בון בר חייה והא תנינן המפלת סנדל או שילייא תשב לזכר ולנקיבה הוי וולד הוא אמר רב הונא קיימתה קומי רבי ירמיה תיפתר שיצא הוולד דרך הדופן וסנדל דרך הרחם וולד בתוך מלאת סנדל לאחר מלאת וולד עד שלא נתגיירה סנדל משנתגיירה וולד ואפילו תימר זה וזה דרך רחם זה וזה משנתגיירה תיפתר שיצא הוולד תחילה והפרישה לו קרבן לא הספיקה להביא אותו הקרבן עד שיצא סנדל ונדחה קרבן הראשון ונמצאת מביאה קרבן מחמת הסנדל. אי זהו הסנדל שאמרו כל שהוא דומה לסנדל *דג שבים רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שהוא דומה ללשונו של שור [ד] נמנו עליו רבותינו לומר והוא שיהא בו מצורת אדם מנו רבותינו רבי יהודה *הנשיא ובית דינו. *בשלשה מקומות נקרא רבי יהודה הנשיא רבותינו בגיטין בשמן ובסנדל סנדל הדא דאמרינן בשמן כהאי דתנינן תמן רבי ובית דינו התירו [ה] בשמן בגיטין כהיא דתנינן תמן זה גיטיך אם מתי זה גיטיך מחולי [ו] זה גיטיך לאחר מיתתי לא אמר כלום ורבותינו אמרו ה״ז גט מנו רבותינו ר׳ יהודה הנשיא ובית דינו ויקראו לו ב״ד שרייא שכל בית דין שהוא מתיר שלשה דברים הוא נקרא ב״ד שרייא אמר רבי יודן בית דינו חלוק עליו בגיטין. רבי ינאי צווח טיהרתם אתם את ה׳ לדות רבי סימון בשם ר׳ יהושע בן לוי מעידותו של רבי חונייה מברת חוורן היא כהדא רבי זעירא אם מעידותו של רבי חונייה דברת חוורן היא רבי חנינה צווח טיהרתם את היולדות. אי זו היא שיליא שאמרו כל שהיא דומה לחוט ערב וראשה [ז] תפוח *כתורמוס רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שהוא דומה לדקין של תרנגולין וראשה תפוח כקרקבן [ח] וחללה כחצוצרת ואין שילייא פחותה מטפח. *רב יהודה שלח שאל לרבי לעזר שיליא *שיצתה מקצתה היום ומקצתה למחר אמר ליה אם לדם [ט] טוהר מונה מיום הראשון ואם [י] לדם טמא מונה מיום השני אמר רבי מתנייה הדא

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי׳ פ״ד מהל׳ א״ב הי״ב סמ״ג לאוין קיא טוש״ע יו״ד סי׳ קצד ס״ג
טז
ב מיי׳ פכ״ו מהל׳ טומאת מת הל״י
יז
ג מיי׳ שם הי״ב
יח
ד מיי׳ פ״ז מהל׳ מחו״כ ה״ב
יט
ה מיי׳ פי״ז ממא״ס הל׳ כב טוש״ע יו״ד סי׳ קיד סעיף ז
כ
ו מיי׳ פ״ט מגרושין הל׳ יא טוש״ע שם סי׳ קמ״ד סעי׳ ב
כא
ז ח מיי׳ פ״י מא״ב הל״ג
כב
ט י מיי׳ שם הל׳ טו סמ״ג לאוין קיא ועשין רמג טוש״ע שם סי׳ קצד סעיף ו

נדה כו׳ פ״ב
גיטין פ״ז
פ״ז ה׳ (פ״ו)
נדה כו
(קדושין פ״ק)
ב״ק יא
נדה יח
בכורות כא

מראה הפנים

לקמן הכא שאול אומר מטיבור אדם נוצר וכדאמר נמי בפ׳ עגלה ערופה וכך היא ג׳ ר״ח ור״ת כגמרא דילן כמ״ש התוס׳ שם:

התיב ר׳ בון בר חייה והא תנינן וכו׳. כדפרישית והיותר נכון דגרסינן והא תנינן המפלת סנדל או שליא מביאה קרבן ונאכל כמתני׳ דכריתות ואגב שיטפ׳ דמתני׳ דהכא טעו הסופרים בהעתקה. וכעין דאמר התם דף כ״ו ע״א סנדל דתנן גבי כריתות למאי הלכתא ובבי גם התם מתדא ותרתי שינויי דהכא ומוסיף הוא כאן בשינוי דתוך מלאת וכן לקמן שילא הולד תחל׳ והפרישה וכו׳. והתם מדחי לה לכל כי הני שינוי דהא תניא כשיולאין אין יולאין אלא כרוכין ואמר רב פפא ש״מ מיכרך כריך ליה ולד לסנדל אפלגיה וכו׳ ולד דאית בה חיותא וכו׳ ושמא דהאי תלמודא לית ליה האי סברא דהא קאמר שאין הסנדל יולא עם החי אלא עם המת וסתום כתבו שם דהא דקאמר דאית ביה חיותא לאו דוקא הוא דהא איתותב שמואל דקאמר אין הראש פוטר בנפלים ועוד דמשמע בירושלמי דהולד שעם הסנדל אינו מתקיים אלא כלומר ראוי לחיות הוא. וזהו לפי המסקנת ש״ס דילן דאיתותב שמואל. והשתא נוכל לומר דסוגיא דהכא אליבא דשמואל אזלא וכמ״ד לקמן בסוף פרקין הכי והלכך לא מוקי לה בהאי שינויא דהתם דהא כיון דהולד אינו מתקיים אין לחלק בהא דקאמר גבי כריתות שילאו דרך ראשיהן ולד דאית ביה חיותא מדנפיק רישה הוי לידה וכו׳ ומוקי לה בהני שינויי כמ״ד התם מעיקרא דאין יולאין כרוכין:

אם לדם טוהר מונה מיום לאשון וכו׳. ובבבלי פ״ק דב״ק דף י״א גרים אליבא דר׳ אלעזר דמונין מן הראשון ורבא הוא דקאמר לחום תוספת מימנא לא ממניא אלא מבני כדקאמר ר׳ אלעזר הכא בסדיא כן ועיין בתוס׳ שם ובמכלתין בכתבו בענין ס״ס ילתירון

שנויי נוסחאות (שו״ז) לא אמר כ׳ום בספרי״ר בזה. (שו״ח) ויקראו לו בספרי״ר וקראו לו. (שו״ג) טיהרהם אתם את בספרי״ר טירהתן את. (שו״ג) מברת חוורן היא כהדא ר׳ זעירא אם בספרי״ר דברת חוורן היא ר׳ זעירה בעי אם. (שו״ס) היא בספרי״ר בזה. (שו״ח) כתורמוס בספרי״ר כתורמסים. (שו״ט) כקרקבן בספרי״ר בקורקבן. (שו״מ) וחללה בספרי״ר וחלולה. (שו״ד) טמא מונה מיום השני בספרי״ר טומאה מן השני.

עמודי ירושלים תנינא

ליה לפי שריבא דריסך (בשום מר עוקבא) כות יהיה בחמין (דהיה סומך על עצמו בדינו בשיר אף שלא היה בקי בהם (אמר נחום אליהו ז״ל קשה לומר כן על מר עוקבא) ואת לא תבוא אפילו בקרירי שאתה בקי בהם ותוכל לסמוך על עצמך וזה ברור לדעתי. בריך רחמנא דסייען עד כאן: ברוקח (שורש לירא״ה) כתב בשם הירושלמי פ׳ החובל המזכיר את השם בכל עת צריך נידוי ע״כ וליתא לפנינו: ברוקח (סי׳ נ״ג) העתיק ירושלמי ר׳ יוחנן איקלע להשוא אתרא חזיא השוא נברא דהוה קרי בשמיה א״ל אסור לך שנאמר ואתה פה עמוד עמדי אמר ליה בעל בשר אני והתיר לו וכן העתיק המרדכי פ״ק דברכות וליתא לפנינו ובדפוס זיטאמיר בהגהת רמ״א ז״ל על המרדכי נרשם שכ״ה בירושלמי סוטה וליתא לפנינו: ברוקח (סי׳ תס״ד) ירושלמי מעשה בבני יהודה בן שמועה שבקשו לכן זהבים יותר מג׳ מאות לאן ובא מעשה לפני חכמים והתירו קיבותיהן ולא ידעתי מקומו: ברוקח (סי׳ רס״ח) ירושלמי סם כל ביתו עיסה חייב לבאר לא ידעתי מקומו: ברוקח (סי׳ רנ״א) ירושלמי דערבי פסחים טובה עמו תבון לאחר יו״ט ליתא לפנינו: ברוקח (סי׳ ר״ג) ובירושלמי מס׳ שביעית אמר ר׳ ינאי בר אחא בשם ר׳ יוסי השובר לפני התיבה בר״ה א״ל להזכיר של ר״ח חד בר אביי עבר קמי תיבותא ולא דכר ר״ח ירחא וקלסוניה דמר רב הכדאי זכרון א׳ עולה לכאן ולכאן ויש ירושלמי ישן ר״ה שבת אמר רב זכרון א׳ עולה לכאן ולכאן אלא מעתה יבטל ר״ח בהלכה כיון שאמר נסוף סופרות וביום שמחתכם ובמועדיכם וכראשי חדשיכם יצא. רב מפקד לתלמידים לאמורי במוספין ועולת החודש ומנחתה והעיר לכפר ושני תמידין כהלכתן

גליון אפרים

וולד עד שלא נתגיירה סנדל משנתגיירה ואפילו תימר כצ״ל:

עין משפט
נר מצוה

כג
א מיי' פ"י מא"ב הט"ו סמ"ג לאוין קיא ועשין רמג טוש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ו
כד
ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סעי' ד

הדא דאמר בשלא יצא עמה וולד אבל אם יצא עמה וולד בין לדם טוהר בין לדם טמא אינה מונה אלא משעת יציאת הוולד. רבי יוסי בן שאול בעא קומי רבי מהו לתלות שילייא בדבר שאינו וולד א"ל א *אין תולין שילייא בדבר שאינו וולד יצאת קשורה לו מהו אמר ליה אין שונין דבר שאי אפשר תנא רבי חנין דשמואל אין תולין שיליא בדבר שאינו וולד יצאת קשורה לו תולין אותה בו. שמואל שאל לתלמידוי דרב מהו לתלות שילייא בנפלים אמרין ליה תולין שיליא בוולד ותולין שיליא בנפלים וקלסון שמואל דאינון אמרין שיטתיה דרבי בון תנא רבי חנין דשמואל תולין שילייא בוולד [ב]ואין תולין שילייא בנפלים שאינה פורשת ממנו עד שיגמור רבי זעירא בשם דרבנן הן דאת אמרת תולין שילייא בוולד [ג]שאין האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת ויתלו אותה בנפלים שאין האשה מפלת וחוזרת ומפלת אני אומר עיברה תאומים ונימוקה שילייתו של שפיר משפירה של שלייתה. רבי זעירא רב יהודה בשם רב תולין שילייא בוולד עד שלשה ימים ואין הוולד משתהא לאחר חבירו שלשה ימים אמר רבי זעירא מאן דמר הדא אמר הדא ואינון פליגין הדא על הדא אמר רבי בא אוקמה רב יהודה בשם רב הן דאת אמר תולין שילייא בוולד עד שלשה ימים [ד]כשיצא הוולד תחילה והן דאת אמר אין הוולד משתהא לאחר חבירו שלשה ימים כשיצא הסנדל תחילה. אמר רבי מנא ויאות אילין להטייה נפקין קדמאי אמר רבי יוסי בי רבי בון נפתח לגדול נפתח לקטן נפתח לקטן לא נפתח לגדול אמר רבי יוחנן דרבי שמעון היא דרבי שמעון אומר נימוק הוולד עד שלא יצא. אמר רבי יוחנן מודה רבי שמעון שהוא מוציא את אמו ימי לידה מעתה יהא הבית טמא אמר רבי בון בר חייה תיפתר שיצא כל שהוא נימוק אמר להן ר' שמעון לחכמים אין אתם מודין לי במוציא את *הספל מבית הפנימי לחיצון שהוא טהו אמרו לו מפני שהוא כטרוף אמר להן אף זה כטרוף הוא. כלים שהיו שם בשעת יציאה מה הן

נישמעינה

הדא דאת אמר. דאזלינן לחומרא מספק בשלא יצא עמה ולד אלא שנמחה הוא ולפיכך מספקא לן שמא רוב מיחוי הולד הוא שילא עם אותה מקלת ולא ידעינן אימת ולחומרא: אבל אם יצא עמה ולד. לא חיישינן שמא השליא היא מולד אחר ואותו הולד נימוח אלא תלינן השליא בולד שילא עמה ומאימת שילא הולד מונין להכל בין לדם טמא ובין לדם טהור: בדבר שאינו ולד. כגון דמות בהמה חיה ועוף אם תולין השליא בהן או חוששין לולד אחר: אין שונין דבר שאי אפשר. שדבר שאינו הוא להיות השליא קשורה לו: תנא ר' חנין. ברייתא דתני שמואל דקשורה לו תולין אותה בו: מהו לתלות שליא בנפלים. ואין חוששין לולד אחר: אמרין ליה. כשם שתולין שליא בולד קיימת כך תולין שליא בנפלים: וקלסון שמואל דאינון אמרין כשיטתיה דר' בון. דאמר כן: תנא ר' חנן. ברייתא בשם שמואל דאיהו ס"ל דאין תולין שליא בנפלים לפי שאין השליא פורשת ממנו עד שיגמר הולד ואם מנפל זה היא היתה נמצאת קשורה בו והלכך חוששין לולד אחר: ר' זעירא בשם דרבנן. מקשה הן דאת אמרת תולין שליא בולד של קיימא ואין חוששין לולד אחר וטעמא לפי שאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת מעתה ויתלו אותה אף בנפלים שאין האשה מפלת וחוזרת ומפלת שהרי אם אינה חוזרת ומתעברת לא תחזור ותפיל ואמאי חיישת לולד אחר: אני אומר. ומשני היינו טעמא בנפלים לפי שאני אומר עיברה תאומים ונימוקה שלייתו של שפיר משפירה של שלייתה כלומר נימוק שליא אחת משל ולד אחר. והלך לו ואין אנו תולין שליא זו בשפיר זה הנפל שלפנינו משום דאמרינן דכן נמי נימוק משפירה של שלייתה זו והשפיר שלפנינו נימוק השליא שלו והשליא שלפנינו נימוק השפיר שלו והרי יש כאן שתי ולדות והדין הוא דנותנין עליה חומר שתי ולדות דאם זה זכר הוא חוששין אנו דילמא האי שפיר דהאי שליא נקבה הוה ותשב לזכר ולנקבה וטעמא דחוששין אנו בנפלים כן משום הא דאמרן לעיל שאין הדרך השליא פורשת ממנו עד שיגמור אבל בולד קיימא תולין בו ואין חוששין לולד אחר: מאן דאמר הדא אמר הדא ואינון פליגין הדא על הדא. דהא כיון דאמר תולין שליא בולד עד שלשה ימים משמע אבל לאחר שלשה ימים אין תולין בולד זה וחוששין עוד לולד אחר ואם כן קשיא הא דאמר אין הולד משתהא לאחר חבירו ג' ימים דאם אינו משתהא כל כך אמאי חיישת לולד אחר: אוקמה רב יהודה בשם רב. תירצה בשמו דה"ק דהא דתולין שליא בולד עד ג' ימים כשילא הולד תחילה וכדמסיק ואזיל לאפוקי אם יצאת השליא תחילה אין תולין בולד שאח"כ אלא חוששין לולד אחר וגימות בשליא ודינה כהמפלת שליא ותשב לזכר ולנקבה: והן דאת אמר אין הולד משתהא לאחר חבירו שלשה ימים בשילא השליא תחילה. כצ"ל וכדאמרן דאם השליא יצאת תחלה אין תולין שליא זו בולד שאח"כ לפי שאם הוא בן קיימא אין הולד משתהא אחר חבירו ג' ימים והלכך חוששין שמא נימוק הולד של שליא: ויאות. שפיר הוא הכי כדקאמרת דכשילא הולד תחילה הוא דתולין השליא בו: דאילין להטייה נפקין קדמאי. להטייא מל' לוהטים בנ"א כלו' שכן דרך של הולד שיש בו חיות לוהט וקורע השליא וממהר לצאת והשליא מתעכב: א"ר יוסי בר' בון. מוסיף עוד בטעמ' שכן דרך מה שנפתח לגדול נפתח הוא לקטן אבל נפתח לקטן לא נפתח לגדול והלכך דוקא יצא הולד תחילה תולין השליא בו ולפי שנגררת אחר הולד שגדול ממנה אבל לא כשיצאת השליא בתחילה שהנפתח לקטן לא נפתח לגדול ואין הולד נמשך אחר השליא וחוששין בשליא לולד אחר: דרבי שמעון היא. הא דאמרי' דחיישי' בשליה שמא נימוק הולד שלה כסברת ר"ש במתני' היא וכלומר דבהא כ"ע מודים דחיישינן לנימוק ומיהו בטומאת הבית פליגי כדלקמן ובטומאת לידה מודה נמי ר"ש כדאמר ר' יוחנן לקמיה מודה ר"ש שהוא מוציא את אמו ימי לידה לטמא אותה: מעתה יהא הבית טמא. לר"ש ואמאי פליג ר"ש בהא הא מודה הוא דהולד חשבינן ליה לטומאת לידה: תיפתר שיצא כל שהוא נימוק. שנראה שנימוק כל שהוא והלכך לענין טומאה ס"ל דאינו מטמא הבית משום דלא הוי שלם ונתבטל כדמסיק לטעמיה לקמן אבל לענין לידה מודה הוא שאפי' נימוק כולו טמאה דכתיב אשה כי תזריע וילדה אפי' לא ילדה אלא כעין שהזריעה טמאה לידה: במוציא את הספל. שהולד זה מונח בתוכו והוציאו מבית הפנימי לחילון שהבית החילון טהור: אמרו לו. הן בזה אנו מודים מפני שהוא כטרוף דהואיל וטלטלוהו נימוק ובטל הוא: אמר להן אף זה כטרוף הוא. אף אם הוא בבית הפנימי טרוף ובטל הוא: כלים שהיו שם בשעת יציאה מה הן. אליבא דר"ש קמיבעי לה ובשעת יציאת הולד מאמו הוא דמספקא ליה וכלומר למאי דקאמר ר"ש דאף בבית הפנימי טרוף הוא אם הוי כמו בבית החלון אליבא דחכמים לטעמייהו דמטהרי מפני שעל ידי הטילטול נימוק והולך לו וה"נ לר"ש בבית הפנימי שנימוק והולך ובהא פליגי דלדידיה אף אם לא טילטלוהו להוציאו לבית אחר נימוק מעלמו הוא וא"כ לא מטהר הכלים של בית הפנימי אלא אותן שהיו שם אחר שילא הולד ממעי אמו אבל אותן הכלים שהיו שם בשעת יציאתו ממעי אמו איכא למימר דגם לר' שמעון טמאין דאכתי לא נימק כולו או דילמא אפי' אותן הכלים מטהר רבי שמעון:

נישמעינה

מסורת הש"ס

מס ס

שם ס

ציון ירושלים

[א]אין תולין שליא בנפלין שאינה פורשת כו' עי' תוס' דמכין נדה דף ט ע"ב [illegible]

[ב][illegible]

[ג]שאין האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת [illegible]

מראה הפנים

ולאחרון סכאמן דר"א איירי בשליא שקודם הולד וכו' ולפ"ז הוי קשה הא דר' מתנייה דהכא דקאמר הדא דתימר בלא יצא הולד וכו' דהא אין תולין הולד בשליא שילאתה מקודם וזהו מסקנת הש"ס דהכא לקמן כמו דהתם והכתי איכא למיחש בשליא לולד אחר ואם נפרש דעמה ממש קאמר א"כ מאי קמ"ל מהיכי תיתי דניחוש למידי ונראה מהכא דבשליא שילאתה אחר ולד עסקינן והיא גופה קמ"ל ר' מתנייה דבשילא הולד תולין השליא בו בתוך שלשה ימים כדלקמן ונראה כתי' השני שכתבו שם דאצרכין בש"ס גזירה מקלתה אטו כולה:

אמר רבי בא אוקמה רב יהודה בשם רב הן דאת אמר וכו'. והתם בדף כ"ו ת"כ משני לה להאי קושיא כאן בנפל כאן בבן קיימא וזהו למאי דאמר מעיקרא דתולין שליא בנפלים אבל למסקנא דקאמר הכי אמר רב אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא א"כ צריכין להאי שינויא דהכא דאזלא לפי המסקנא ורב יהודה הוא דאוקמה דהכי קאמר נמי התם דרב ס"ל הכי. ומה שכתוב כאן שסנדל תחילה נראה דט"ס הוא והפסל דקרי לה בכינוי סנדל וכלומר להולד דחיישינן שנימוח בשליא והייט הך כמבואר בפנים:

כלים שהיו שם בשעת יציאה מה הן. כדפרישית בפנים ולאי אפשר לפרש אליבא דרבנן ובשעת יציאה מהפנימי לחילון דהא קאמר נישמעינה וכו' וזה מבואר. והכי קאמר נמי התם לר' יוחנן בענין הטעם אליבא דר"ש משום ביטול ברוב ור' יוחנן הוא דס"ל דר"ש ואתכ"י דבכורות אמרו דבר אחד מהאי טעמא דביטול ברוב והייט דר"ש

שנויי נוסחאות (סו"א) הדא דאמר בד"ו הדא דאת אמר ובספרי"ר דתימר. (סו"ב) טמא בספרי"ר טומאה. (סו"ג) יוסי בספרי"ר יוסה (יכן לקמן). (סו"ו) דבר שאי אפשר בספרי"ר דבר דבר שאפשר. (סו"ו) דשמואל בספרי"ר ר' שמואל. (סו"א) ותולין שיליא בנפלים בספרי"ר ואין תולין שיליה בנפלין. (סו"ב) דרבי בון בספרי"ר דרבון. דשמואל בספרי"ר ר' שמואל. (סו"ד) שיגמור בספרי"ר שתיגמר. דרבנן בספרי"ר רבנין. (סו"ו) דאת אמרת בספרי"ר דתמר. (סו"ה) עיברה בספרי"ר שעיברה. (סו"א) לאחר חבירו שלשה ימים בספרי"ר על אתר חבירו אלא עד שלשה ימים. (סו"ג) מאן דמר הדא אמר הדא בספרי"ר מן דמר הדה מן אמר הדה. (סו"ד) דאת אמר בספרי"ר דתמר. (סו"ה) כשיצא בספרי"ר בשיצא. (סו"ו) דאת אמר בספרי"ר דתמר. חבירו שלשה ימים כשיצא בספרי"ר חבירו אלא שלשה ימים בשיצא. (סו"ח) קדמאי בספרי"ר קדמיי. (סו"ג) ימי בספרי"ר לימי. (סו"ו) אמר להן בספרי"ר ליתא.

ככר לאדן

אין שונין דבר שאי אפשר. פי' אין שונה שאדם לחזור לשאול לרבו דבר שא"א במציאות דמתוך תשובתו לשאלתך דאשונה סי"ל לסבין שאין כאלתך שיש שאלה כל עיקר שהוא דבר דלא אפשר ושונין מלשון ושונה בה:

והן דאת אמר אין הולד משתהא לאחר חבירו כלום כילא הולד תחילה כצ"ל.

גליון אפרים

וקלסון שמואל דאינון אמרין שיטתיה (כשיטתו של שמואל) דר' בון תנא ר' חנין דשמואל כו' גירסת ר' בון היתה בברייתא דתנא ר"ח דשמואל כו': תולין שילייא בוולד עד ג' ימים ואין הוולד משתהא לאחר חבירו כלום אמר ר"ו כו' הדא דאת אמר תולין שילייא בוולד עד ג' ימים כשילא הנפל תחילה. והוא כדאיתא בבבלי כ"ו ע"ב אמר רב יהודה אמר רב כל שלשה ימים תולין אם

עמודי ירושלים תנינא

כתב אבל בתענית אסירות ויהא מטה ומפטירין דרשו ד' וכן יש בירושלמי יונן פ"ב דתענית: ברוקח (סי' רי"ד) כלכתן עיין שם וליתא לפנינו וע"ש בסי' כ"ד: ברוקח (סי' רי"ג) שבת שחל בו תענית אומר של תענית בברכה תמיסית לא נמצא לפנינו: ברוקח (סי' רי"ד) ומסיים הא. הכלכן וכן משמע בירושלמי

מסורת הש"ס

(בכורות פ"ג)

ב"ב קט

בכורות מו

נדה כה

בכורות כא ע"ב

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פ"ד מבכורות הל"ב
עשין ריח
טוש"ע יו"ד
סי' שטו סעי' ב

כו
ב מיי' פ"ח
משכב ומושב
מטומאת הל' עז

כז
ג מיי' פ"י
מהל' איסור
ביאה הל"ח
סמ"ג לאוין
קיא טוש"ע
שם סי' קצד
סעיף ח

כח
ד מיי' שם
הל"ו טוש"ע
שם סעיף י

כט
ה מיי' שם
פ"י הל' יט
סמ"ג שם
טוש"ע שם
סעיף ט

ל
ו מיי' שם
הל"ב סמ"ג שם
טוש"ע שם
סעיף ב

לא
ז ח מיי' שם
הל"א סמ"ג
שם טוש"ע שם
סעיף ו

נישמעינה מן הדא דתנינן תמן *רבי ליעזר בן יעקב אומר בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זה תיקבר ונפטרה מן [א] הבכורה ותני עלה אינה מטמא [ב] במשא אמר רבי יוחנן רבי שמעון ורבי ליעזר בן יעקב שניהן אמרין דבר אחד הדא אמרה כלים שהיו שם בשעת יציאה טהורין:

הלכה המתני' [ג] *המפלת טומטום ואנדרוגינס תשב לזכר ולנקיבה טומטום וזכר ואנדרוגינס וזכר תשב לזכר ולנקיבה טומטום ונקיבה ואנדרוגינס ונקיבה תשב לנקיבה בלבד [ד] יצא מחותך ומסורס לכשיצא רובו הרי זה כילוד *יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו אי זה רוב ראשו משתצא פדחתו [ה] *המפלת ואין ידוע מה הוא תשב לזכר ולנקיבה אם ידוע אם וולד הוא תשב לזכר ולנקיבה ולנדה [ו] המפלת ליום ארבעים אינה חוששת לוולד *ליום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנקיבה ולנידה רבי ישמעאל אומר *יום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנידה יום שמונים ואחד תשב לזכר ולנקיבה ולנידה שהזכר נגמר לארבעים ואחד ונקיבה לשמונים ואחד וחכמים אומרים [ז] אחד ברייה זכר ואחד בריית נקיבה זה וזה לארבעים ואחד:

גמ' כל הן דתנינן תשב לזכר ולנקיבה י"ד טמאים וכ"ו טהורין נותנין עליה חומרי זכר וחומרי נקיבה הדא דאת אמר לביתה אבל לטהרות תשב לנקיבה: טומטום וזכר אנדרוגינס וזכר תשב לזכר ולנקיבה וחוששין לזכר טומטום ונקיבה אנדרוגינס ונקיבה תשב לנקיבה בלבד ואין חוששין לזכר הדא אמרה ילדה זכר ונקיבה או נקיבה וזכר תשב לנקיבה מחותך שיצא ראשו מהו רבי יסא אמר איתפלגון רבי יוחנן ורבי לעזר רבי יוחנן אמר [ח] ראשו כרובו רבי לעזר אמר ראשו כאחד מאיבריו מתניתא פליגא על רבי יוחנן יצא מחותך או מסורס משיצא רובו הרי זה כילוד פתר לה בשיצא ראשו מתניתא

נישמעינה מן הדא דתנינן תמן. בפ"ג דבכורות: בהמה גסה ששפעה חררת דם. שלא ילדה מעולם ושפעת כמו חררת דם: הרי זה תיקבר. דמיחזי של בכור הוא: ונפטרה מן הבכורה. שאם תלד עוד אין הולד לכהן: ותני עלה. בתוספתא פ"ב דבכורות אותה החררה אינה מטמאה במשא: אמר ר' יוחנן. ואמר ר' יוחנן לפרש הטעם דאינה מטמאה במשא אף על גב דמחשבינן לה כולד לפטור להבא אחריה מבכורה משום דר"ש ור"א בן יעקב אמרו דבר אחד דסבירא להו דמיחוי הולד נתבטל ברוב בדם שלידה והיינו נמי טעמיה דר"ש במתני' דמטהר את הבית: הדא אמרה. דאפי' כלים שהיו שם בבית בשעת יציאה של הולד ממעי אמו טהורין הן לר"ש דכיון דטעמיה משום ביטול ברוב הוא אע"ג דאכתי לא נימוק כולו בשעת יציאה מכל מקום בטל ברוב הוא לעולם אפי' בשעת הלידה:

הלכה ה מתני' תשב לזכר ולנקבה. דטומטום ואנדרוגינוס ספק שמא זכר הן שמא נקבה ונותנין לה ימי טומאה דנקבה וימי טוהר דזכר שאין לה דם טוהר אלא משבועיים ועד ארבעים שהן כ"ו יום: טומטום וזכר אנדרוגינוס וזכר. כגון שילדה תאומים אחד טומטום או אנדרוגינוס והאחד זכר ודאי: תשב לזכר ולנקבה. ולא אמרינן מדהאי זכר ודאי האי נמי זכר: תשב לנקבה בלבד. שאפי' הוי טומטום זכר בתר הנקבה אזלינן דכל ימי זכר בין לטומאה בין לטהרה מובלעים הן בתוך של נקבה: מחותך. שנחתך הולד במעיה ויצא אבר אבר: ומסורס. או שיצא מסורס דרך מרגלותיו ולשון היפוך הוא כמו סרס המקרא ודרשהו: משיצא רובו הרי הוא כילוד. וכן ראשו כרובו ומשיצא ראשו כולו כאחת הרי הוא כילוד: פדחתו. מצחו: ואין ידוע מה הוא. אם זכר אם נקבה וכגון שהיתה בחזקת מעוברת ועברה בנהר והפילה וכיוצא בזה הרי זו בחזקת שהפילה ולד ותשב לזכר ולנקבה: אין ידוע אם ולד הוא. כגון שלא היתה בחזקת מעוברת והפילה ואין ידוע מה הפילה וספק יולדת היא: תשב לזכר ולנקבה ולנדה. כלומר נותנין לה ימי טומאה דנקבה ואין לה דם טוהר כלל שהרי ספק נדה היא ואם כן לענין מאי הוזכר כאן זכר לענין קלקול מניינה שאם תראה יום ארבעי' ואחד אף על פי שראתה ביום שלשים וארבעה הרי זה ספק נדה דשמא יולדת היתה וראיית יום ארבעה ושלשים היה בימי טוהר ועכשיו תחילת נדה היא ואסורה לבעלה עד יום ארבעים ושמנה וכן הראייה של יום ארבעה ושלשים מחזקינן לה בספק נדה דהא אין לה ימי טוהר כלל וכן לענין נקבה שאם תראה ביום שמנים ואחד אע"פ שראתה ביום ארבעה ושבעים ה"ז ספק נדה דשמא ראיית יום ע"ד היה בימי טוהר ועכשיו היא תחילת נדה ואסורה לבעלה עד יום פ"ח וכן ראיית יום ע"ד ספק נדה היא שאין לה ימי טוהר כלל: המפלת ליום ארבעים. לטבילתה אינה חוששת לולד. שאין צורת הולד נגמרת בפחות מארבעים יום שלימים: ליום ארבעים ואחד. ה"ז ספק יולדת ותשב לזכר ולנקבה ולנדה דשמא אין כאן ולד וליכא ימי טוהר: ר' ישמעאל אומר יום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנדה. ימי טומאת לידה דזכר אפי' אינה רואה כגון בלידה יבישתא ואם תראה ספק נדה היא אבל ימי טומאה דנקבה אין לה כדקתני טעמא שיצירת הנקבה לשמנים ואחד ואין הלכה כר' ישמעאל: וחכמים אומרים וכו'. חכמים הייני ת"ק אלא משום דמסתבר טעמיה דר' ישמעאל טפי מדת"ק הדר רבי ושנאה בלשון חכמים לאשמעינן דהלכה כסתם ראשון ואע"פ שמחלוקת ר' ישמעאל בלדו:

גמ' כל הן דתנינן וכו'. כדלעיל בהלכה א': וחוששין לזכר. לענין ימי טוהר ולענין טומאה תשב לנקבה דשמא טומטום ואנדרוגינוס נקבה הן: ואין חוששין לזכר. דכיון דאתיליד נקבה בהדייהו אפי' הן זכר הרי מובלעין הן בתוך של נקבה: הדא אמרה ילדה זכר וכו'. כלומר בין שילא הזכר תחלה ובין שילאה הנקבה תחלה תשב לנקבה בלבד ולא אמרינן מכיון שילא הזכר באחרונה הולכין אחריו לימי טוהר אלא מכיון דלידה אחת היא אחר הנקיבה הולכין בין לימי טומאה בין לימי טהרה: מחותך שילא ראשו מהו. משום דבמתני' קתני משילא רובו ובעי אם רובו דוקא או לאו דוקא ואפי' ראשו כרובו הוא: איתפלגון. פלוגתא היא בזה: ראשו. מיחשבא כרובו: ראשו כאחד מאבריו. ועד שילא רובו בעינן: מתניתא פליגא על ר' יוחנן יצא מחותך וכו' משילא רובו. אלמא במחותך נמי רובו בעינן. ונראה דנתחלפו השיטות בכאן וצ"ל פתר לה על מסורס. דהאי תירולא דכתוב לקמן אליבא דר' יוחנן שייכא. כלומר דמפרש למתני' הכי יצא מחותך או שלם וזה וזה מסורס משילא רובו ה"ז כילוד אבל אם יצא הראש תחילה ה"ז כילוד ולא בעינן רובא:
מתניתא

מראה הפנים

דר"ש הוא דס"ל כראב"י אבל ראב"י איכא למימר דלא ס"ל כר"ש וטעמא דהאי התם דבגבילה בעינן עד שתהא ראויה לגר או לכלב למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כדאמרי' בפ"ק דבכורות דף כ"ג וסרוחה לא מטמאה והלכך אמרי' בה ביטול ברוב אע"ג שאפי' לגר היתה ראויה אגב אימה כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מאה"ט הל' י"ו אבל בטומאת מת כיון דמת סרוח נמי מטמא לא אמרינן ביה ביטול ברוב ובהכי ניחא פסקי דהרמב"ם שם ובפכ"ה מט"מ כת"ק דר"ש:

רבי יוחנן אמר ראשו כרובו. הכי נמי פליגי ר' יוחנן ורבי אלעזר התם בפרקין דף כ"ט ע"א ור' יוחנן מפרש למתני' יצא מחותך או שלם וזה וזה מסורס משילא רובו וכו' וכדפרישית בפנים ולפ"ז היה נראה דנתחלפו השיטות כאן דפתר לה על מסורס אליבא דר' יוחנן הוא דשייכא וכדפרישית בפנים. ומיהו יש לפרש לפי גי' הספר וכדלקמן, והרמב"ם ז"ל פסק כר' יוחנן דראשו כרובו הוא כמבואר בדבריו בפ"י מא"ב הל' ו' ומיהו כתב ואם יצא ראשו כולו כאחת ה"ז כרובו ולא כדעת הרשב"א ז"ל הביאו הה"מ אבל לא ביארו טעם דעת הרמב"ם וע"ש. ולכאורה היה נראה דמסוגיא לעיל בהל' ב' גבי פלוגתייהו דר"י ודר"ל בלידת מין בהמה חיה ועוף אם דומה לשאר לידות שבתורה במחותך או מסורס וע"ש דמשמע מזה כדעת הרשב"א דבעינן רובו סגי דהא ר' יוחנן קאמר לעיל דאף בלידה של מין בהמה חיה ועוף לא בעינן הכרת פניו במחותך או מסורס והרי הוא כשאר לידות במחותך או מסירס ואם כל הראש בעינן במחותך א"כ היינו הכרת פניו ומיהו הא לא קשיא לדעת הרמב"ם דר' יוחנן דלעיל ה"ק כמו בשאר לידת מחותך או מסורס עד שילא ראשו או רובו ה"נ בלידה הזאת בראשו או כרובו סגי ולאפוקי מדר"ל דאמר התם דהכרת פניו בעינן א"כ ברובו משאר איברים לא הוי סגי ולעולם כל הראש בעינן במחותך אליבא דר' יוחנן איכרא דאכתי טעמא בעי מהיכן למד הרמב"ם לומר כן והנראה דדעתו ז"ל היה לפרש הא דהכא בענין זה ולפי גי' הספר אשר לפנינו דהכי משני אליבא דר' יוחנן פתר לה בשילא ראשו ועל דברי ר' יוחנן קאי וכלומר מתני' דקתני משילא רובו ה"ז כילוד לאפוקי מרוב ראשו הוא דבשאינו מחותך או מסורס בילא רוב ראשו סגי והכא דוקא כרובו אבל אם יצא ראשו כולו כאח' בהא הוא דקאמר ר' יוחנן דכרובו הויא והשתא הא דלקמן דמקשי לר"א מסיפא דמתני' נמי לפי הגי' אשר לפנינו מתפרש דס"ק הדא קמייתא אמרה ראשו לא כלום כלומר אמר לך ר"א אדמדייקת מסיפא תידוק מרישא דש"מ דרובו דוקא וראשו לאו כלום הוא והדר קאמר דסיפא נמי ל"ק אליביה דר"א דפתר לה על מסורס כלומר לא תידוק מהסיפא דהאם כדרכו יצא אע"פ שסוא

שנויי נוסחאות

שנויי נוסחאות (שו"ה) שניהן אמרין בד"ו שניהן אמרו ובשרי"ר שניהם אמרו. (שו"ב) חומרי זכר וחומרי נקבה בשרי"ר חומרי הזכר וחומרי הנקבה. (שו"ו) הדא דאת אמר בשרי"ר הדה דתמר. (שו"ז) טומטום וזכר אנדרוגינס וזכר בשרי"ר טומטום זכר ואנדרגינס זכר. (שו"ד) כאחד מאיבריו בשרי"ר כאחד מכל איבריו. (שו"ו) בשיצא ראשו בשרי"ר משיצא רובו.

עמודי ירושלים תנינא

בירושלמי לא אדע מקומו: ברוקח (סי' רי"ל) שצריך לעבור על מדותיו וכן בירושלמי פ' החובל וכ"ה ברוקח (סי' רי"ח) וליתא לפנינו: ברוקח (סי' נ"ב) ירושלמי כל גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש לא אדע מקומו והוא במשנה: ברוקח (סי' קע"ד) ירושלמי יתידות היוצאות מכותל שמבוי נותנין עליהן את הקורה לא ידעתי מקומו: ברוקח (סי' קע"ה) בין הלחיים אסורים נ"ע היכי איתא: ברוקח (סי' ר"ב) ירוש' כד שמע שמן קל ציפורא בהיל ולא בהיל ליתא לפנינו *): ברוקח (סי' רנ"ח) כדאיתא בשלהי אין נדון ירושלמי אומר אדם לחנוני ישראל ליתא לפנינו

*) עיין בערוך השלם ערך ערב א' מה שהאריך בזה

גליון אפרים

את השליא בולד כו' ומי אמר רב הכי והאמר רב אין הולד מתעכב אחר חבירו כלום כו' הפילה נפל ואח"כ הפילה שליא כל שלשה ימים תולין את השליא בולד כו' ילדה ואח"כ הפילה שליא אפילו מכאן ועד י' ימים אין חוששין לולד אחר. כוע"י: אמר ר' מנא ויאות אילין להפייה נפקין קדמאי. אולי צ"ל ולא אמרו תולין אלא בשלייא שילאה אחר הוולד (ולא כשילאה קודם הולד וכדאיתא בבבלי כ"ז ע"א) א"ר מנא ויאות אילין לופייא נפקין קדמאי (כלומר דמסתבר כשילאה השליא קודם שיש בה ולד שנמוק כי אילין המקיללין נפקין קדמאי. לופיא. מלשון תהא לופא בבבלי סנהדרין מ"ט ע"א. וזה שמסיים ר"א בי ר' בון נפתח לגדול כו'.

וכעין דאמרינן בבבלי כ"ו ע"א ולד דאית ביה חיותא סריך ולא נפיק סנדל דלית ביה חיותא סריק ונפיק. וכמ"ש הרמב"ם בפה"מ באהלות פ"ז מ"ח ובתוי"ט שם שהולד החי כו' וקודם זה מחזיקהו הטבע עד שישלים יצירתו והמת כבר עזב אותו הטבע ולא החזיקהו כו' כמו שדבר המאוס שהטבע משליכו. לכן מסתבר שבשילא היה ולד שנמוק ולכן ילאה השליא מקודם: יצא מחותך ומסורס לכשילא רובו כו' ובגמרא מתניתא פליגא על ר' יוחנן יצא מחותך או מסורס משילא כו'. אולי פריך מברייתא. ובבבלי אמר לך ר' יוחנן אימא יצא מחותך ומסורס והא או קתני הכי קתני יצא מחותך או שלם וזה וזה מסורס כו':

עין משפט נר מצוה

לב
א מיי' פ"י מא"ב סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קלד סעי' י
לג
ב ג טוש"ע שם סי' ל לא
א
ד מיי' פ"ב מהל' מטמאי משכב ומושב הל"י
ב
ה מיי' פ"ח מא"ב הלי"ב
ג
ו מיי' פ"ב מהל' משכב ומושב ל"י ופ"ט שם ה"ט
ד
ז מיי' שם פ"ט ה"ב
ה
ח מיי' שם פ"ב הל"א
ו
ט י כ מיי' פ"ז מהל' אסורי ביאה הל"א

מתניתא פליגא על ר' לעזר יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו הדא קדמיתא אמרה ראשו לא כלום פתר לה על מסורס רבי יונתן ורבי שמעון בן לקיש רבי יונתן כרבי יוחנן רבי שמעון בן לקיש כרבי לעזר רבי זעירא מחוי לחברייא [א] *פדחתו וגולגולתו הדא דבי רבי גמליאל בי רבי ליאני בעא קומי רבי מנא מכיון דאת אמר וולד הוא מעתה הבא אחריו אינו בכור לא לנחלה ולא לכהן א"ל תיפתר שיצאו מתים רבי יצחק בר נחמן בשם רבי לעזר [ב]גולגולת [ג] העוף ברובו רבי זעירא בשם שמואל גרגרת העוף [ד] ברובו אתא עובדא קומי רבי יוסי באחד שניקב מלא מחט וכי אין אנו יודעין אי זה הוא רובו:

הדרן עלך פרק המפלת

הלכה א מתני' בנות *כותים נידות מעריסתן והכותים מטמאין משכב תחתון כעליון מפני שהן בועלי נידות והן יושבות על כל דם ודם ואין [ד] חייבין עליהן על ביאת מקדש ואין שורפין עליהן את התרומה מפני שטומאתן בספק:

גמ' *דם נידה זהום *דם בתולים אינו זהום דם נידה אדום דם בתולים אינו אדום דם נידה מן המקור [ה]דם בתולים אינו מן המקור [ו] אלא מן הצד:

הלכה ב מתני' בנות צדוקין בזמן שנהגו ללכת בדרכי אבותן הרי הן ככותיות פירשו ללכת בדרכי ישראל הרי הן כישראל רבי יוסי אומר לעולם הן כישראל עד שיפרשו ללכת בדרכי אבותן:

הלכה ג מתני' *דם נכרית ודם טהרה של מצורעת בית שמאי מטהרין ובית הלל אומרים כרוקה וכמימי [ז] רגליה *דם יולדת שלא טבלה בית שמאי אומרים כרוקה וכמימי רגליה ובית הלל אומרים מטמא [ח] לח ויבש [ט] ומודין ביולדת בזוב שהוא מטמא לח ויבש:

הלכה ד מתני' המקשה [י] נידה *קישת [כ] שלשה ימים מתוך אחד עשר שפת מעת לעת וילדה הרי זו כיולדת בזוב דברי רבי אליעזר ר' יהושע אומר לילה ויום כלילי שבת ויומו ששפת מן הצער אבל לא מן הדם:

הלכה ה מתני' *וכמה היא קשויה רבי מאיר אומר אפילו ארבעים והמשים יום רבי יהודה אומר דייה חדשה רבי יוסי ורבי שמעון אומר [ל] אין קישוי יותר משתי שבתות:
הלכה

מתניתא פליגא על ר' לעזר. דקתני סיפא יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו. אלמא אם לא יצא מסורס אלא כדרכו ואעפ"י שמחותך הוא ה"ז כילוד ביציאת רוב ראשו. וגרסינן הכא האי פתר לה דכתוב לעיל דלאידך דרבי לעזר שייכא: פתר לה בשיצא ראשו הדא קדמייתא אמרה ראשו לאו כלום. ובלשון בתמיה מיתפרשא כלומר וכי הא דלעזר אמר לך דהם פתר את להסיפא בשיצא ראשו דאמחותך קאי א"כ קשיא רישא וסיפא אהדדי דהא קדמייתא והיינו רישא אמרה דראשו לאו כלום הוא דהא אתרוייהו קתני מחותך או מסורס משיצא רובו דוקא ה"ז כילוד אלא ודאי סיפא מיירי שיצא כדרכו וכתקנו שלא נחתך משיצא רוב ראשו ה"ז כילוד: מחוי לחברייא. הראה להם בידו הא דקתני רוב ראשו היינו פדחתו וגולגלתו כלומר לא רוב גולגלתו לחוד אלא עד שיצא גם פדחתו: הדא דבי גמליאל. חד מדבי גמליאל בר' ליאני בעא קומי ר' מנא מכיון דאת אמר מחותך שיצא ראשו כולד הוא מעתה הבא אחריהן לא ליהוי לא בכור לנחלה ולא בכור לכהן ואנן תנינן בפ"ח דבכורות היוצא מחותך הבא אחריו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן: תיפתר שיצאו מתים. והלכך הבא אחריו בכור לנחלה הוי דראשית אונו כתיב מי שלבו דוה עליו וזה הראשון אין לב אביו דוה עליו: גולגלת העוף ברובו. איידי דאיירי הכא ברוב גלגלתו נקט להא וקמ"ל דלא תימא בעוף כיון דחיותיה קלים לא בעינן רובו הלכך קאמר דאף בעוף ברובו כדאמרינן בפ' א"ט גבי בהמה גולגלת שנתבססה ברובה: גרגרת העוף ברובו. וכן פסוקת הגרגרת דתנינן התם בטרפות העוף שיעורו ברובו כדאמרינן שם בבהמה: באחד שניקב מלא מחט. בגרגרת העוף ושאלו לר' יוסי והשיב וכי אין אנו יודעין איזה הוא רובו דמספק' לכו במלא מחט וכלומר דאין כאן חשש דגם גרגרת העוף שיעורו ברובו:

הדרן עלך המפלת

בנות כותים נדות מעריסתן. מקטנו זן כשהן מונחות בעריסה גזרו בהו רבנן דליטמו משום נדה דכתיב ואשה כי תהיה זבה ותניא אין לי אלא אשה שהיא גדולה תנוקת בת יום אחד לנדה מנין תלמוד לומר ואשה וכותים לא דרשי אשה ואשה וכי חזיין קטנות לא מפרשי מנייהו הלכך גזרו בהו רבנן דליטמו כולהו: מטמאין משכב תחתון כעליון. תחתונו של בועל נדה טמא כעליונו של זב מה עליונו של זב אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין אף תחתונו של בועל נדה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין ועליונו של זב הוא הדבר הניטא ע"ג הזב נפקא לן מקרא דאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין כדדרים התם בגמרא מקרא דכל אשר יהיה תחתיו וכל הדברים לא נאמרו אלא בזמן שהיו הכותים מדקדקים במצות ומחזיקים בתורה והאידנא הם כנכרים לכל דבריהם: והן יושבות על כל דם ודם. כלומר לפיכך הכותים הם בועלי נדות לפי שהן יושבות על כל דם בין אדום בין ירוק שהיא רואה יושבת עליו ימי נידות וזו תקלה היא להם שאם רואה דם ירוק היום מתחלת למנות מהיום ז' ימי נדה ואם תראה בתוך ימי נדות דם אדום אינה מונה אלא מיום ראייה ראשונה ואותו דם טהור היה ומראייה שניה היא צריכה למנות: ואין חייבין עליהן וכו'. דטומאתן ספק היא דלא ידעינן אם נדה היא או לא:

גמ' דם נידה זהום וכו'. תוספתא היא בפ"ט דמכילתין ומייתי לה הכא משום דקאמר והן יושבות על כל דם ודם ואינם מבחינים בין דם טהור לדם טמא ואם ראתה דם בתולים מונה מראייה זו אע"פ שרואה בתוך ז' דם נדה וה"ז מקולקלת לפי שדם הבתולים אינו בא מן המקור אלא מן הצד והוא טהור:

סליקא לה ברחמי דשמיא ובסעדא דאלהא רבא מאי דאשכחנא מהאי תלמודא עילאה וחביבא:

מסורת הש"ס
נדה כט
שבת טו ע"ב
(תוספת' פ"ט) נדה כס
עדיו' פ"ה מ"א
שם מ"ד נדה לה ע"ב
סנהדרין פז נדה ו ע"ב
יבמות סג ע"ב

מראה הפנים

שהוא מחותך ברוב ראשו מני דלא הוי דלא קאי אלא על תלוקה דמסורס דרישא דקאמר ואם יצא כדרכו ולא מסורס עד שיצא רוב ראשו ולא איירי בסיפא במחותך כלל. וניחא הסוגיא והגירסא אשר לפנינו לפך פירושא. והשתא שמעינן מסוגיא דהכא דלר' יוחנן דקי"ל כותיה דראשו כרובו במחותך הוא עד שיצא כולו כאחת בעינן ומאי דסתים תלמודא דילן מתבאר מתלמודא דהכא וזהו דעתו של הרמב"ם ז"ל כך נראה לי לענ"ד וזהו הנכון בסייעתא דשמיא:

תינוקת דף ס"ס ע"ב ומסיים שם א"ר יצחק בר' יוסי א"ר יוחנן זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים כל מראה דמים אתה הן ומשמע דרבי יוחנן לא קאמר דחכמים פליגי אלא בשינוי המראה דקאמר ר"מ אבל מודים הן דדם הבתולים אינו בא מן המקור אלא מן הצד והשתא האי סוגיא דפ"ק דף י"א ע"ב דקאמר נשתנו מראה דמים שלה וכו' אליבא דר"מ אתיא וזו דעת רש"י ז"ל שכתבו התוס' שם וזו היא ג"כ דעת הרמב"ם ז"ל שלא הביא הכלל כלל מדין נשתנו מראה הדמים גבי בתולה ולא כתב אלא רישא דברייתא דמייתי לה בפ"ק כמבואר בדבריו בפ"ה מא"ב הל' כ"ד וכן לעיל מדבריו בהל' י"א דמשמע דחכמים נמי מודים בזה כדכתב שם דם בתולים טהור:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד **בנות** כותים. דם נדה זהום וכו'. בתוספתא היה ר"מ אומר דמים משונים זה מזה דם הבתולים דיהא וכו' וכן מייתי לה בבבלי פ'

בריך אלהא דסייען לנא לפרש ולבאר במאי דלקדמנא

ותכל כל עבודת הקדש מחיבור הזה יום חמישי כ"ח אדר לסדר ולפרט **אדם כי יקריב** מכם **קרבן** פה ליוורנו יע"א:

ציון ירושלים [ה]גלגולת העוף ברובו. היינו בנתבסס ועי' יו"ד סי' ל' וש"ך ס"ק ז: [ה]דם בתולים אינו מן המקור ל"ע בבבלי סי' קל"ג בה"ם דלא מייתינן שמא יצא מן המקור עם דם מכתה והרי דם בתולים אינו מן המקור. ול"ע. הרחמן יזכינו ללמוד וללמד ולשמור ולעשות. אמן:

שנויי נוסחאות (סוי"ח) ודם בד"ו ליתא.

עמודי ירושלים

בתולים אינו מן המקור כו'. ע' בגליון ירושלים שכ' וז"ל וצ"ע בב"י סי' קנ"ג בה"ם דלא הייתינן שמא יצא מן המקור עם דם מכתה והרי דם בתולים אינו מן המקור עכ"ל. ושגה בזה דהפי' בב"י דניחוש שמא יצא דם מן המקור שלא בעת שיצא דם מכתה שהוא מן הצד וע"ז כתב דלא מיחוש לה והוא פשוט וברור: **סליק קונטרס עמודי ירושלים בעזה"י**

עמודי ירושלים תנינא

לפנינו ואולי כונתו דאיתא התם תני מעשה בי ר' לעזר בי ר' צדוק ואבא שאול בן בטנית שהיו חנוונים בירושלים כו' משמע דוקא אצלם:

נסדר והועתק ע"י נחום אליהו אייזנשטיין.

ותהי השלמתו בט"ו אייר פסחא זעירא תרע"ג וואזנאסענסק.

אציג ביאור נחמד בירושלמי מ"ם האמו"ר בתשו' כ"י בס' עמודי אש מס"ת הא"ח סי' א' מ"ר עסיק שם בדין תפילין אם מותר לטלטלן בשבת ומפלפל שם בדברי הרמ"א (סי' ש"ח ס"ד) שכ' דתפילין אין לטלטלן כ"א לצורך וכ' ההלכה ברורה שם דכונת הרמ"א הוא לצורך מקומן דאילו לצורך גדול לא מבכחת כלל דשבת לאו זמן תפילין וכ' ע"ז עט"ר דלא נהירא דהא כ' הב"י בא"ח סי' תקס"ו בשם בעל השלמה שהקשה על מה דאמרו שם דמותר לטלטל תפילין ביו"ט הא אסור להניחן ועז"כ דלכן מותר משום שרוצה שהתפילין ישמרו אותו ע"ש. וא"כ מבכחת לה לגו"ג גבי תפילין שרוצה שישמרו אותו. ובזה יש לפרש דברי הירושלמי שבת (פט"ז ה"ב) דאיתא התם על המשנה דמצילין תיק הספר עם הספר כו' ניחא תיק הספר עם הספר תיק התפילין עם התפילין ר' חני בשם זעירא שמע לה מן הדא הונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם וע' מה שדחקו בזה לפרש דברי הירושלמי הקה"ע ופה"מ ואין לו ביאור כלל ולדעתי נראה לפרש דברי הירושלמי דמקשה דניחא לגבי תיק הספר עם הספר דכיון דמותר להציל הספר מצילין גם התיק אבל תיק התפילין עם התפילין כיון דהתפילין בעצמן אסור להניחן וא"כ איך מצילין גם התיק עבורן. וע"ז משני הונה כו' דכיון דהמלאכים שומרים את יראיו מכ"ם התפילין שנכתב בהם קדושת השם וכדאיתא במנחות (מ"ג ב') כל שיש לו תפילין בראשו ובזרועו כו' הרי הכל בחיזוק שלא יחטא כו' ואומר חונה מלאך ד' כו' וא"כ כיון דהתפילין הויין לשמירה ע"כ הן מותרין בטלטול ומצילין התיק עבורן עכ"ד פה"מ וש"י:

מסורת הש״ס

הלכה ו מתני׳ [א] המקשה בתוך שמונים של נקיבה כל דמים שהיא רואה טהורין עד שיצא הוולד ור׳ ליעזר מטמא אמרו לו לרבי ליעזר מה אם במקום שהחמיר בדם השופי היקל בדם הקושי מקום שהיקל בדם השופי אינו דין שנקל בדם הקושי אמר להן דייו לבא מן הדין להיות כנדון ממה היקל עליה מטומאת זיבה אבל טמיאה הוא טומאת לידה:

הלכה ז מתני׳ כל [י] אחד עשר בחזקת טה[ח] ישבה לה [ג] ולא בדקה שגגה נאנסה הזידה ולא בדקה הרי זו טהורה הגיע שעת ווסתה ולא בדקה הרי זו טמיאה רבי מאיר אומר *אם היתה [ד] במחבא הגיעה שעת ווסתה ולא בדקה הרי זו טהורה *שחרדה מסלקת הדמים אבל ימי ה״ב [ה] והזבה ושומרת יום כנגד יום הרי אילו בחזקת טומאה:

מסכת פ״א גם פא סימן כ

זה הוא אשר נמצא אחר סילוק הדפוס הראשון מהס״ם הזה עד כאן אשכחנא מהאי תלמודא ולאינא טובא לשלחא איגרין ואיזגדון בכל דוכתין ופרקין ולאינא ולא אשכחנא אלא אילין ד׳ סידרין וגליפא יתהון בגילופין במאני אברסס ופרזלא בעיונא סגין ושקלינן וטרינן בהו טובא למיקך בארח קשוטא בגירסות הישרות עם תלת טפיסין אחרנין דוקניות דהוון קדמנא כד הוינא מגהון בהאי חיבורא וכען נגלי ונבעי רחמין מן קדם אלהא חייא עילאה דיערע קדמנא תשלום האי תלמודא וזכה לאשלמא ליה כדקא יאות ונזכה להתחיל ולהשלים כל שאר ספרי הקדש אמן סלה:

הדרן עלך פרק בנות כותים

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

עין משפט נר מצות

ז
א מיי׳ פ״ז מהל׳ א״ב הל״ס

ח
ב מיי׳ שם פ״ש הל״א סמ״ג לאוין קיא

ט
ג מיי׳ שם פ״ח הל״ב ופ״ג מהל׳ מטמאי משכב ומושב הל״ס סמ״ג שם טוש״ע יו״ד סי׳ קצו סעיף ד

י
ד מיי׳ שם סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ קפד סעיף ט

יא
ה פיין במיי׳ פ״ו מהל׳ אבורי ביאה הל׳ כא כב

רידב״ז למסכת נדה

פ״א (דף א ע״א) **ר״א** בעי מתניתין דלא כב״ש כו׳ אמר ר״י אין לית היא כשמאי אפילו כהלל לית היא ולא מודה הילל כו׳ בטף של גשמים עובר בו שהוא טהור. שמאי אומר הדא אשה ע״י שרגילה במ״ר עשו אותה כמבוי שהוא מתכבד ושטף של גשמים פי׳ דמביא טעם דע״כ מודה הילל במבוי ששטף של גשמים כו׳ שהוא טהור דהא זה גופא הפלוגתא דשמאי והלל דשמאי ס״ל דמדמינן האשה למבוי ששטף של גשמים כו׳ שהוא טהור וב״ה ס״ל דלא מדמינן האשה למבוי ששטף ש״ג אבל עכ״פ במבוי ששטף ש״ג עיברת בו לית פלוגתא כלל דהא מילתא דפשיטא הוא עד שב״ש ילפינן אשה מזה א״כ קשיא גם להלל המתניתין דתני סתם שנמצא במבוי הא הו״ל לחלק בין מבוי למבוי:

(דף ב ע״א) **רבי** יודן בעי בדקה חלוקה בשחרית כו׳ פשיטא הלוקה אינו טמא אלא עד שעת בדיקה כו׳ כלום את מטמא גופה אלא משום חלוקה פי׳ כיון דנטמאה החלוקה בשביל זה גזרו רבנן טומאה על חלוקה וכההיא דאיתא בתוס׳ ז״ל (דף נח) בטעמא דר״כ דכל דבר דלא מקבל טומאה אינו מקבל כתמים הוא משום זה כיון דהדבר דהכתם עליו טהור לא גזרו על האשה עיי״ש:

(שם ע״ב) **מה** אמית מימר בשראה דעתו. פי׳ מנין לנו שנראה לו דעתו דכן הסברא גבי כל הד׳ נשים שמא לא נראה לו הסברא אלא אך מה שמשמע בתולה לבד ובתולה פשוט הסברא דדיה שעתה דהא מצינו דבתולה שלא הגיע זמנה לראות אין לה כתם כלל כיון דלא איטמא שום פעם בגופה משא״כ בכל הד׳ נשים יש להם כתם כדאיתא בסמוך (בדף ה ע״א) בבבלי עיי״ש וע״כ מצד הסברא לא נראית ליה לדמות כל הד׳ נשים לבתולה שלא הגיע זמנה אך משום שנזכר א״כ כי כן שמע גם הוא מרבו כדאיתא בבבלי (דף ו) גבי רבי שעשה כר״א לאחר שנזכר עיי״ש וא״כ י״ל דר״י שנהוג א״כ כר״א משום שנזכר דכן קיבל גם הוא מרבו אבל אם לא היתה בידו הקבלה רק על בתולה אין לדמות מצד הסברא כל הד׳ נשים לבתולה ע״ז קאמר כהדא דמהאי ברייתא מוכח דהסברא ג״כ באמת כן דד׳ נשים לא גריעי מבתולה שלא הגיע זמנה כדמסיק כהדא דתני ד׳ נשים כו׳ חוץ מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות מפני שאין לה כתמים כלל דר״מ והכמים אומרים ד׳ נשים כו׳:

(שם) **בתמן** סמא למפרע אבל תינוקת שהגיע זמנה לראות פי׳ אע״פ שעדיין לא ראתה שום פעם מ״מ יש לה כתם וכתמה כראייתה דדיה שעתה [אבל בשלא הגיע זמנה לראות ס״ל נמי כר״מ דאין לה כתם כלל] א״ר ינאי מפני שטורפה מלוי פי׳ הגם שלא ראתה שום פעם ומעולם לא נטמאה גופה מפני מה טמא כתמה הוא משום שמלוי שורפה א״כ מוכח מזאת הברייתא דתינוקת שהגיע זמנה כשתראה פעם הראשון דיה שעתה וא״כ ק״ו לכל הד׳ נשים שאין שורפן מלוי דדיה שעתן וע״כ מוכח מכאן דבאמת הסברא נותנת דדיה שעתן גבי כל הד׳ נשים מק״ו דבתולה שהגיע זמנה בפעם הראשון ע״כ אמרינן שנראה לו לר׳ יהושע דעתו של ר״א:

(שם) **פעמים** שהיא בתולה לבתולים ואינה בתולה לדמים פעמים שהיא בתולה לדמים ואינה בתולה לבתולים בתולה לדמים בשנשאת וא״כ ראתה בתולה לבתולים בשראתה וא״כ נשאת כצ״ל וטעות דמוכח הוא ופשוט

(שם) **ואפילו** עיברה ואפילו מניקה ואפילו שופעת כל ז׳ כו׳ ר״ל אע״פ שנפתחו דמיה ושופעת לזכר ולנקיבה אעפ״כ חשובה עדיין בתולה ודיה שעתה והוא שהפסיקה דם טוהר ר״ל דוקא כשהיתה שופעת כל ז׳ אז אינו נחשב לדם נדה והשיבא עדיין בתולה משום דדם נדה לחוד ודם לידה לחוד כדאיתא בבבלי (דף י ע״ב) ועיין ברש״י ז״ל (דף ל״ו ע״א) ד״ה בשלמא עיי״ש. משא״כ אם הזיא איזה פעמים לאחר ז׳ דם טהרה אז כשתראה א״כ לא נחשב לראיה ראשונה דגם הדם טוהר נחשב לראיות ומביא ראיה כהדא דתני הפסיקה דם טהור ולא ראתה וא״כ ראתה ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דיה שעתה ובתוספתא פ״ק גרסינן האי ברייתא לענין הפסקת ג׳ עונות דדיה שעתה הפסיקו ג׳ עונות בתוך ימי טהרה ולא ראתה וא״כ ראתה דיה שעתה עיי״ש אבל אם לא הפסיקה בתוך ימי טהרה וקחזיא דם טוהר לא הוי ג׳ עונות ע״ז פריך ע״ד דרב דאמר מעין אחד הוא ניחא אבל ע״ד דלוי דס״ל דהוא ב׳ מעיינות ל״ל לאפסוקי בדם טוהר אפי׳ דקחזיא דם טוהר מאי איכפית לן וכן פריך בבבלי (דף לו ע״א) ת״ש ימי עיבורה עולין לה לימי מניקתה כו׳ כיצד הפסיקה ב׳ עונות בימי עיבורה ואחד בימי מניקותה שתים בימי מניקותה כו׳ כו׳ בשלמא לרב דאמר מעין אחד מש״ה בעי הפסק ג׳ עונות אלא ללוי דאמר ב׳ מעיינות הן ל״ל הפסק ג׳ עונות במשהו סגי ופרש״י ז״ל אבל ללוי אפילו אי חזיא לאחר שבועים הא לאו ממעין טמא הוא ויעלו לה להשלמת ג׳ עונות דהוי כאילו דם מהוטמה אתא עכ״ל ז״ל וכן הוא קושית הירושלמי בכאן וכונת הגמ׳ (בדף לו) הכ״ל להקשות על לוי מברייתא הזאת דתני הפסיקה ג׳ עונות לשון הפסיקה קשה להגמ׳ ל״ל להפסיק הג׳ עונות אפילו דהזיא בימי מניקותה דם טוהר נמי ישלים לג׳ עונות ומתרץ הגמ׳ שם ה״ק צריכה שתפסוק משהו כדי שיעלה לג׳ עונות ע״כ לשון הגמ׳ הרי מוכח דעיקר דיוקא דהגמ׳ הוא מלשון הפסיקה ע״ז משני דהפסקה הוא משהו וכן הוא קושית הירושלמי כיון דמדייק דצריכה להפסיק מדם טוהר כדגרסינן והוא שהפסיקה דם טהור ומביא ראיה מברייתא דתני הפסיקה דם טהור ולא ראתה כו׳ ע״כ קשה ללוי ע״ז משני ר״מ דטעמא דלוי מתוך שהיא מתרגלת בדמים טהורין כו׳ ור״י בר״ב קאמר דיכול לוי פתר לה מן הדא דתנינן ר׳ יוסי אומר מעוברת ומניקה שעברו עליהן ג׳ עונות דיין שעתן ותני עלה ימי עיבורה וימי מניקותה מצטרפין לג׳ עונות דהוא סבר מעיין אחד הוא בתמיה פי׳ דבההיא ברייתא לא תני הפסיקה אלא תני סתם ימי עיבורה וימי מניקותה מצטרפין אע״פ דלא הפסיקה וע״כ דר׳ יוסי לא ס״ל דהוא מעיין אחד אלא ב׳ מעיינות הן ולא בעינן הפסקה דדם לידה לחוד ודם נדה לחוד והדם טוהר ג״כ משלים לג׳ עונות כההיא (דדף ל״ו ע״א) בבבלי עיי״ש הנ״ל וע״כ ס״ל ללוי כהאי תנא:

(דף ד ע״א) **ר׳** יוסי אומר מעוברת ומניקה שעברו עליהן ג׳ עונות כו׳ דו סבר מעיין אחד הוא תיבת הללו דו סבר מעיין אחד הוא נגרר אחר הלכה ג׳ דשם מסיק התיבות הללו אחר הברייתא וכשמביא הכא הברייתא מסיק ונגרר גם התיבות הללו כדרך הירושלמי בכמה מקומות:

(שם ע״ב) **ר׳** יודן בעי [קומי ר׳ יוסי] ראתה ראיה ראשונה ושניה והפסיקה ג׳ עונות ולא ראתה ואחר כך ראתה כווסת ארוכה היא שתטמא מעל״ע או כהפסק עונה היא שתהא דיה שעתה ר״ל

שנויי נוסחאות (סו״ז) מסלקת הדמים כד״ו מסלקת את הדמים

ככר לאדן קצה לשונות בירושלמי שצריכין פי׳ והעתקתי פירושם מפי׳ הרב הגדול מהר״ש שריליוו ז״ל בב״י בפתיחתו לביאורו המשובח:

א) **לא בדא.** פי׳ לא יש מקום לתשוב מחשבה זו:

ב) **דלכן.** פי׳ דאי לא כן וכן פי׳ רב נסים גאון כיאוהו שתוס׳ פ׳ בתרא דיומא וכ״כ הר״ש פ׳ כ״ו דכלים:

ג) **דלמא.** פי׳ כמו דא לימא זאת להגיד לאנשים שישמעו מוסר ואל יפרצו ולעולם תמצא זה הלשון בשבא בירושלמי לספר מעשה שאירע לחכמים (א״ה חיד״א עיין במעריך להרמד״ל ז״ל):

ד) **ייבא בהדא.** פי׳ יהבא כהדא ולפעמים אומר נשמיענא מן הדא ושחילוק הוא כשאו׳ נשמיעה מן הדא משיב מן הענין עצמו אבל ייבא כהדא מביא ראיה בדומה

ה) **ודמיא היא כלרבא.** פי׳ כל ארבא כלומר כך דומה זה כמו קברניט הספינה שמנהיגין אותה מאחריה כמו שפירש הערוך כלפי לייא כלפי אליה כלפי סונב כלומר דבר מהופך זה שאינו דומה כלל וכן אדרבא שאמור בבבלי פי׳ אדארבא:

ו) **ולכלרבא.** פי׳ ולכלא ארבא כלומר כל מה שבספינה היה לך לשאול כלומר אין לך דעת דלא דמו:

ז) **בעי.** יש שאינו שאלה דמספקא ליה אלא שאל לחכמים או תלמידים ולדידיה פשיטא ליה כההיא דפ׳ י״נ סופרות בעי האור עלי עץ. וכפירושו שם כתב בעי כלומר בקש לדון זה ומלא דאי אמר עץ מביא נזיר ההד. וכ״כ מהר״ר אליהו ז״ל בב״י בעי רצה לומר

ר"ל גבי בתולה שלא הגיע זמנה לראות דס"ל לר' יודן דבפעם שלישי מטמאה מעל"ע כמו דס"ל לר' ירמיה בשם רב ע"כ מבעיא ליה אם בפעם שלישי הפסיקה ג' עונות אם חשבינן לה להפסקת עונה ודיה שעתה [כיון שהיא בתולה שלא הגיע זמנה לראות הגם דבכל הנשים לא מהני הפסקת ג' עונות אך בבתולה מהני] או דהוי כווסת ארוכה ותטמא מעל"ע . ע"ז פריך ליה ר' יוסי למאי קמבעיא לך או הוי כיוסת ארוכה או כהפסקת עונה למאי נפ"מ דהא עדיין הוי פעם שלישי וס"ל לרבי יוסי כשמא דגמ' לעיל דבפעם השלישי דיה שעתה וע"כ פריך ר' יוסי לר' יודן דמאי מבעיא לך כלל וכי בשביל שהפסיקה ג' עונות תגרע דהא אם לא הפסיקה ג' עונות בפעם השלישי נמי דיה שעתה אע"פ שהיא אז כבדמיין ככד מים שנפתח מקור דמי' בקירוב זמניה ונ"מ ס"ל דבפעם השלישי דיה שעתה כאן שהפסיקה ג' עונות דלא הוי כבדמיין לא כ"ש דדיה שעתה ולא אתא ר' יוסי למיפשט ליה האבעיא אם הוי כווסת ארוכה או הפסקת עונה אלא אתא מישאל על האיבעיא דרבי יודן למאי נפקא מינה אם כווסת ארוכה או הפסקת עונה הא פעם שלישי הוא ופשיטא דדיה שעתה . על זה השיב ליה רבי יודן ומפרש ליה האיבעיא דאם דסבירי לך דבפעם השלישי דיה שעתה ובפעם הרביעי מטמאה מעל"ע אם כך הוא יש לי לפתור האיבעיא שלי לפי שיטתך גם כן והו דקאמר ואין כיני ר"ל דתיבת כיני הוא בירושלמי לפרש כן היא ובירושלמי תיבה אחת כיני ור"ל אם כן הוא הוי האבעיא שלי באופן זה דספק הוא אפילו על פעם הרביעי דאפי' ראתה פעם הרביעי דלכולי עלמא מטמאה מעת לעת אך כיון שראיה השלישית היתה לאחר הפסקת ג' עונות יש לומר דלא נחשב זאת לרביעית אלא לשניה דהא בפעם השלישי הפסיקה ג' עונות וחוזרת לדין דיה שעתה כפעם הראשון וע"כ אינו מטמאה מעת לעת עד פעם השלישי שתראה לאחר ההפסקה ההיא וכיני האיבעיא שלי באופן זה אם נחשב להפסקת עונה או כווסת ארוכה . על זה השיב ליה דעתו ופשט ליה דהוי כווסת ארוכה וע"כ בפעם הראשון אחר ההפסקה נחשב לראיה רביעית :

(דף ו ע"א) **מתניתא** פליגי על בר פדייה כו' . יש בהסוגיא הזאת חסרון הניכר שנשמט מתוך הדפוס בתחלה המימרא דב"פ כדאיתא בפ"מ ז"ל וברור הוא :

סליק פרק ראשון

פרק ב (שם) **אמרו** ליה והרי כריסו נבקעת אמר להן לכך אני אמרתי שמותו של זה יפין לו מחייו פי' דהוא כעין דאיתא בבבלי (דף י"ד) דינא תנן או לטותא עיי"ש והכא מפרש דלא דינא ולא לטותא הוא אלא ה"ק יותר טוב היה לפניו לקצוץ את ידו על טיבורו מחייו והברייתא אמרין דלטותא היא . ע"ז אמר ר' יוסי לפרש בה ר"ט מה דמזכיר על טבורו וכי לא סגי דלאו על טיבורו כדאיתא בבבלי אלא דמזכיר טבורו להורות דהכנים ידו למטה מטיבורו דשם הוא האיסור אבל למעלה מטיבורו מותר וה"ק תקצץ ידו כשהוא הכנים על טיבורו ולמטה אבל למעלה מטיבורו מותר :

(שם ע"ב) **בעין** קומי רנב"י מהו שתהא צריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום והוא כדגרסינן בבבלי (דף י"ב ע"א) ב"מ ראב"א מר"ה אשה מהו שתבדוק עצמה כשיעור ווסת לחייב בעלה חטאת א"ל ומי משכחת לה בדיקה כשיעור ווסת והתניא איזהו שיעור ווסת משל לשמש ועד שעומדין בגד המשקוף כו' הוי ווסת שאמרו לקינוח ולא לבדיקה עיין שם והכא נמי קאמר ר"ב ואם אומר את שצריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום בטל היותיאום והוא דלא משכחת לן לבדיקה כשיעור ווסת אמר ריבר"כ אם אומר את שתהא צריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום ולא כפקידה היא למעט מעת לעת ותנינן הפקידה ממעטת מעת לעת פי' דגרסינן במסכת נדה (דף ה ע"א) תנן והמשמשת בעדים הר"ז כפקידה מאי לאו חד לפני תשמיש וחד לאחר תשמיש לא אידי ואידי לאחר תשמיש אחד לו כו' הא מאי בשלמא חד לפני תשמיש וחד לאחר תשמיש איצטריך סלקא דעתך אמינא מתוך שמהומה לביתה לא בדקה שפיר קא משמע לן הרי זה כפקידה אלא אי אמרת אידי ואידי לאחר תשמיש פשיטא כו' עיי"ש ועפ"ז מובן היטב דר"י בר"ב קאמר אם אומר את שצריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום ר"ל אם אומר את שאפשר לבדוק בחורין ובסדקין בתוך כדי היותיאום ולא כפקידה היא למעט מעת לעת בתמיה אם כן הוי ככל הפקידות ותנינן הפקידה ממעטת מעת לעת ר"ל הא כבר תנינן הפקידה ממעטת מעל"ע ואם כן מאי קא משמע לן פשיטא [ולא ס"ל כתירוץ הגמ' בבבלי שם דקמ"ל דלא הייפינן שמא תחפזה ש"ו] כקושיית הגמ' בבבלי ממש א"ו דלא אפשר למבדקה בשיעור ווסת בתוך אותיום אלא בקינוח בעלמא וע"כ שפיר קמ"ל דעדים של המשמשת הר"ז כפקידה אע"פ דאי אפשר למבדק אלא בקינוח מכל מקום חשוב כפקידה למעט מעת לעת וכן הסקנא וטריא בש"ס דילן (דף ה ע"א) הנ"ל נמי כן דס"ל להגמ' בהקושיא דפקידה למעט מעל"ע לא צריכה בדיקה בחורין ובסדקין דהא כשפריך הגמ' על שמואל דסבירא ליה דעד דלפני תשמיש אינו ממעט כפקידה משום דמתוך שמהומה לביתה אינו מכניס בחורין ובסדקין קפריך הגמ' אי אמרת בשלמא חד לפני תשמיש וכו' איצטריך סלקא דעתך אמינא מתוך שמהומה לביתה לא בדקה שפיר קא משמע לן הרי זה כפקידה ולמה מסיק הגמ' קמשמע לן הרי זה כפקידה הוי ליה למימר קמשמע לן דבדקה שפיר ולא חיישינן על הא דמהומה לביתה או הוה ליה למימר קמשמע לן סתם ותו לא מידי ולמה מסיק הרי זה כפקידה אלא ודאי דהקמ"ל דאף על פי כן הרי זה כפקידה ולא בעינן בהפקידה לבדוק בחורין ובסדקין . וריבר"ב ס"ל דאחר תשמיש ממעט כפקידה להמעט לעת :

(דף ח ע"א) **ב"ש** אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי הרי שבעה ומשני דומין הן למימי אדמה . פי' דלעולם הדמים הללו טהורין מד"ת אך רבנן טימאו להדמים הללו מפני שדומין הן למימי אדמה ואתו למטעי על מימי אדמה שהן גם כן טהורין ע"כ עשו הרחקה לטמאות אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי :

(שם) **רבי** יוסי בשם רב חברייא בשם ר' יוחנן לא טימא ר"מ אלא שנגע בו עקיבא . פי' דלפיכך מטמא ר"מ הירוק להכשיר הזרעים משום דכיון דנגע בו עקיבא בן מהלאל וטימא אותו לגמרי ע"כ לכל הפחות יהא מכשיר הזרעים דהא קי"ל דדם טמא מכשיר הזרעים ודם טהור אינו מכשיר כדאיתא בתוס' ז"ל במסכת נדה (דף יט ע"ב) ד"ה כתיב עיי"ש וכיון דנגע בו עקיבא וטימא אותו לגמרי לכה"פ יכשיר הזרעים ע"ז פריך הגמרא דלפ"ז גם כמימי תלתן וכמימי בשר צלי דנגעו בהם ב"ש וטימא אותו לגמרי לכה"פ יהא מכשיר ע"ז משני דז"א דגבי דם ירוק דנגע בו עקיבא וטימא אותו לגמרי משום דס"ל דאדום הוא אלא שלקה ע"כ טמא גמור הוא ע"כ לכה"פ יכשיר הזרעים משא"כ כמימי תלתן וכבשר צלי דטהור הוא אלא דעשו הרחקה לכמימי תלתן ובשר צלי משום דהן דומין למימי אדמה וכדי שלא יבואו לטעות למימי אדמה אבל הוא בעצמו טהור ודם טהור אינו מכשיר ודם טמא מכשיר וכמימי תלתן דם טהור הוא ובטעות נדגם בספרים דם טהור מכשיר והפכא היא דם טהור אינו מכשיר ודם טמא מכשיר וכדאיתא בתוס' ז"ל (דף יט ע"ב) הנ"ל ע"ש דמפורש כן :

(שם ע"ב) **אמר** לון ר"ח שתי עתיק אמר עתיק כפי' הפ"מ ז"ל ופריך הגמ' ר' יוחנן לא שתי עתיק בתמיה ומשני ר"ה שתי עתיק דעתיק :

(דף ט ע"א) **יצחק** בן יונתן ור"ה הון יתיבין כצ"ל וכן מוכח מהא דבסמוך :

סליק פרק שני

פ"ג (שם ע"ב) **מתניתא** פליגי על ר"א המפלת כמין קליפה כמין שערה כמין יבחושין אדומים הטיל למים ואם נמוחו טמא יהי ס"ד יבש נמי טמא ל"ל נמוחו אפילו לא נמוהו נמי וכפרכת הבבלי (דף כב ע"ב) ומשני שם אמר רבה כי לא נימוהו בריה בפ"ע הוא וכמו כן משני גם הכא פתר לה משם בריה ולא דם ע"ז מחדש ר"ז והוסיף ואפילו תותיב עפר ר"ל ואפילו אם תרצה למיתב והרי עפר נמי תנינן המפלת כמין עפר ז"א דגם עפר נמי בריה הוא [וכ"כ הראב"ד ז"ל דעפר נמי בריה הוא] וכן אמר ר"ב ואפילו תימר עפר ר"ל ואפילו אם תרצה לומר הרי עפר ז"א דעפר נמי איתתא עברת ר"ל מתעברה מלבון מעוברת וקמת ר"ל ותעמוד מלהתעבר ומפלת . וע"כ גם הוא משום בריה ופריך מתניתא פליגא על ריב"ח מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קלופות אדומות ובא מעשה לפני הכמים כו' מכה יש לה בתוך מעיה כו' שומא יש לה מכפנים כו' מפני שיש בה מכה ויש בה שומא הא אין בה שומא ואין בה מכה לא בדא . וע"פ דברינו מובן מאד הא דבבלי מביא ראיה מהנהו עבדא דבריה בפ"ע הוא כדגרסינן שם אמר רבה כי לא נימוהו בריה בפ"ע היא ופריך ומי איכי כה"ג אין דאמר ראבר"צ שני מעשים כו' מכה יש לה בתוך מעיה כו' ולא הקשה הגמ' דאדרבה מפני שיש בה מכה הא לא"ה לא כדפריך בירושלמי ולפי דברינו ניחא שפיר משום דבבבלי ס"ל דהאי בריה בפ"ע הוא דתלינן במכה שע"י המכה בא הצורה הזאת ולא דם נדה כדפי' הרא"ש ז"ל מפורש שם משא"כ להירושלמי דס"ל דבריה בפ"ע הוא משום העיבור דבא מן העיבור ע"כ פריך שפיר מפני שיש בה מכה הא לא"ה לא . וכזה מובן מה דקשה מאד על שיטת הראב"ד והרז"ה ז"ל מובא ברא"ש ז"ל דהראב"ד ז"ל ס"ל דלהלכה דם יבש טמא אפילו לא נימוח ודוקא גבי המפלת כמין קליפה כמין שערה כמין יבחושין אדומים דצורתה מוכיח עליה כי לא נימוהו בריה בפ"ע הוא כמו שאמרו הרופאים אבל דם יבש לא תלינן בבריה ואפילו לא נימוהו טמאה . והרז"ה ז"ל חולק עליו וס"ל דבכולהו כשלא נימוח טהורה ואמרינן דבריה בפ"ע היא עיי"ש ולכאורה תמיר מאוד מהאי ירושלמי דהא ר"א ור"י בר"ח פליגי בדם יבש שלא נימוח דהא בנימוח גם ריבר"ח מודה דהא מפורש במתניתין כן ופלוגתתן הוא בלא נימוח וס"ל לר"א דבלא נימוח טמאה ומקשינן עליו מהמתני' הזה דהא דוקא נימוח טמאה משא"כ בשלא נימוח ומשני דשאני המפלת כמין קליפה כו' דכי לא נימוחו בריה בפ"ע הוא משא"כ דם יבש דטמא אפי' בלא נימוח ולא אמרינן דהוי כבריה בפ"ע א"כ מפורש הוא בירושלמי כהראב"ד ז"ל וקשה על הרז"ה ז"ל ופלא גדולה שלא הביאו הירושלמי המפורש הזה אבל לפי דברינו ניחא שפיר דדוקא לשיטת הירושלמי דהבריה בפ"ע הוא בא מכח עיבור בזה שפיר אמרינן דדוקא כמין קליפות כמין שערות כמין עפר כמין יבהובין יבישין הוי בריה בפ"ע משא"כ דם דאין האשה מתעברות בדם . אבל לשיטת הבבלי דבריה בפ"ע הוא מפיס המכה מ"ם בין דם יבש לקליפות ושערות יבישין הלא יותר יש לתלות הדם יבש שבא מן המכה יותר מקליפות ויבחושין יבישים ע"כ לשיטת הירושלמי הוי דם יבש ועפר וקליפות ושערית ויבחושין ב' ענינים משא"כ להבבלי ענין אחד ודבר אחד הוא וע"כ לא קשה מהירושלמי להנך מרבוותא ז"ל דלפי שיטת הבבלי שייך שפיר פלוגתתן של הראב"ד ז"ל והרז"ה ז"ל ועיין בזה והמצא טעם :

(דף יא ע"א) **ר"ב** בשם ר"י אין סנדל אלא שרגמו חי והוא כמו בבבלי אין סנדל שאין וולד עמו . ע"ז פריך רבב"ח והא תנינן המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה הוי וולד הוא ר"ל הוי דהסנדל בעצמו ולד הוא דאל"כ תיפיק לי' משום הולד שעמו אלא א"כ שאין עמו ולד והוא כקושית הבבלי (דף כה ע"ב) למה הזכירו סנדל והלא אין סנדל שאין וולד עמו ע"ז אמר ר"ה קיימתה קומי ר' ירמי' תיפתר שילא הולד דרך הדופן וסנדל דרך רחם ומסיק ואזיל על הכל על סנדל דתנינן גבי כריתות הכל כמו בבבלי עיי"ש :

(שם ע"ב) **ר"ז** בשם דרבנן הן דאת אמרת הולין שליא בילד שאין האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת . פי' דאין הולד מתעכב אחר חבירו והוא מהטעם שאין האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת כדאיתא בבבלי (דף כה ע"ב ודף כו ע"א) הגם דאיתא שם מעשה היה ונשתהה אחד אחר חבירו ג' הדשים כבר כתבו בתוס' ז"ל כיון דהוי מילתא דלא שכיחא לא חיישינן לזה עי' בתוס' ז"ל (דף כה ע"ב) ד"ה ילדה ע"ש וע"כ פריך כמו דבילדה ולד ואה"כ הפילה שליא תילין את השליא בולד ואין חוששין שמא ולד אחר הוא משום דאין ולד מתעכב אחר חבירו משום דאין האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת כמו כן בנפל נמי השליא שבא אחר הנפל נמי תלינן בהנפל משום האי טעמא גופה דאין האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת ע"ז משני אני אומר עיברה תאומים ר"ל דלעולם עיברה תאומים שנימוקה שלייתה של שפיר ושפיר של שלייתה יתבאר היטב ע"פ הרמב"ם ז"ל בפ"י מהא"ב הי"ד דהא דתולין השליא בולד משום דכיון דהולד חי קרע השליא ויצא עכ"ל ז"ל ונשאר השליא בפנים משא"כ בנפל איך נשאר השליא בפנים מאין יצא אם לא דנימוק הולד וכ"כ הרשב"א ז"ל וז"ל ז"ל דבולד חי מבזע בזע השליא ונפק ונשתהה שליא עדיין בפנים אבל בנפל איך יצא הנפל ונשאר השלייא וכ"כ בשאילתות דרב אחאי גאון זצ"ל עכ"ל ז"ל וה"פ בירושלמי דנימוק שליא של שפיר ושפיר של שליא ר"ל גבי נפל אי אפשר להפרד כל אחד בפני עצמו אם לא דנימוק אחד מהן אם נמצא הנפל בפ"ע ע"כ דנימוק השליא

השליא ובשגגת השליא בפ"ע. ע"כ דגימוק הספר דכלא"ה אי אפשר להפרד זה מן זה. ע"כ חיישינן לולד אחר ונשתהא ולא תלינן השליא בהנפל ואתי' שפיר הסוגיא הזאת ע"פ פירוש הרמב"ם ז"ל על הסוגיא דדף (כה ע"ב) אין תולין השליא אלא בדבר של קיימא ע"ש:

(שם) ר"ז רבי יהודה בשם רב תולין שליא בולד עד שלשה ימים ואין הולד משתהא לאחר חבירו ג' ימים. אמר ר"ז מאן אמר הדא אמר הדא ואיכן פליגין הדא על הדא. והוא כדפריך בבבלי אמר ר"י אמר רב כל ג' ימים תולין השליא בולד מכאן ואילך חוששין לולד אחר ופריך ומי אמר רב הכי והאמר רב אין הולד מתעכב אחר חברו כלום ע"ש והכא נמי פריך כן דהילך קאמר דאין תולין השליא בולד לאחר ג' אלא חוששין לולד אחר הא קאמר דאין הולד משתהא לאחר חברו ג' ימים דכיון דנפתח הרחם לולד אחד אין חברו משתהא יותר וע"כ דצריך לתלות השליא בולד הראשון ע"ז משני ר"ב דאוקמה רב יהודה בשם רב הן דאת אמר תולין השליא בולד עד ג' ימים דוקא ולא יותר בשיצא הולד תחלה ר"ל דמיירי כשהולד היה עם הסנדל ויצא הולד תחלה ואח"כ הפסיק בינתים הסנדל בזה אמרינן דלאחר ג' אין תולין השליא בולד אלא חוששין שמא הוא ולד אחר ואין להק' האיך נשתהא הולד אחר חבירו ז"א דדוקא כשנפתח הרחם עבור אחד נפתח גם להשני דהא לא מקדים כ"כ ולד אחד קודם לחבירו וע"כ כשנפתח עבור אחד נפתח גם עבור השני מה שאין כן כשבינתים יצא הסנדל אמרינן דע"י פתח דהולד הקדים הסנדל ונפיק והפתח אינו פתוח אלא לשעתו ולא לעולם והן דאת אמר אין הולד משתהא אחר חבירו מיירי שיצא הסנדל תחלה ואח"כ הולד ע"כ לא חיישינן לולד אחר דהא אין הולד משתהא לאחר חברו וכיון שנפתח הרחם אחר הסנדל עבור הולד לא היה משתהא הולד האחר ע"כ לא חיישינן לולד אחר וע"ז מסיק ר' מנא ויאות אילן להטייה נפקון קדמאי ר"ל דמה שנפתח הרחם עבור הולד והיה ליה להולד השני לצאת אחריו דרך הפתח הזה אך להטייה הקדים לצאת דרך הפתח הזה כי הפתח הזה אינו פתוח אלא בשעתו ולא לעולם ר"י בר"ב מסיק עוד נפתח לגדול נפתח לקטן נפתח לקטן לא נפתח לגדול פי' דהסנדל יצא דרך הפתח שנפתח להגדול אבל מה שנפתח עבור הסנדל לא נפתח עבור הולד וע"כ אשתהא:

(שם) כלום שהיו שם בשעת יציאה מהו. פי' כיון דרבד"ה משני לפוג שיצא כ"ש נימוק משמע דהנימוק הוא כשיצא ולא עד שלא יצאו:

(דף יב ע"א) מהותך שיצא ראשו מהו ר' יוסה אמר איתפלגון ר' יוחנן ור"א ר"י אמר ראשו כרובו ר"ז אמר ראשו כאחד מאבריו. מתניתא פליגי על ר"י יצא מחותך או מסורס משיצא רובו ה"ז כילוד כו' בסוגיא הזאת הגיה הפ"מ ז"ל וכן הנו"י ז"ל ולא נתקררה רוחי אף לאחר הג"ה ונראה לפע"ד דהא דגרסינן מתניתא פליגי על ר"א ז"ל על ר' יוחנן ופריך הגמ' ב' פעמים מתניתא פליגי על ר' יוחנן ומשני וכן דרך הירושלמי כו"כ פעמים וה"פ מתניתא פליגי על ר' יוחנן מחותך ומסורס משיצא רובו ה"ז כילוד. ומשני פתר לה בשיצא ראשו ר"ל ה"ה בשיצא ראשו ע"ז פריך מתניתא פליגי על ר' יוחנן בהאי אוקימתא דמוקים דה"ה בשיצא ראשו אם כן קשה מסיפא יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו ומכלל מזה דהדא קדמייתא אמרה ראשו ולא כלום דל"ל דה"ה ראשו אם כן למה פרט בסיפא ראשו מכלל מזה דברישא דוקא רובו ולא ראשו ע"ז משני פתר לה תירוץ אחר. דהפי' אחיך והוא מסורס ע"כ לא שייך למנקט ראשו דהא יצא מסורס והוא כדאיתא בבבלי (דף כט ע"א) דלא גרסינן או מסורס אלא מחותך ומסורס עיי"ש והראיה לדברינו דהא במס' בכורות (דף כז) פריך הגמ' על שמואל דאזיל בשיטתיה דר"א מהאי מתניתין דסיפא ונשאר בתיובתא ולפי המפרשים ז"ל הא איכא תירוץ ע"ז בירושלמי א"ו דפריך אך על ר' יוחנן לחוד ומשני וראיה מבבלי לירושלמי:

סליקא כל הש"ס ירושלמי בע"ה ברוך החונן לאדם דעת ונותן ליעף כח ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

השמטת רידב"ז ממסכת שבועות

(דף טו ע"ב) לכל אשר יבטא פרט לקטן האדם בשבועה פרט לאנוס נראה דצ"ל לכל אשר יבטא האדם פרט לקטן ואנוס דמתיבת אדם ממעטינן קטן וכן אנוס והירושלמי לא ס"ל כהבבלי דה"ד אנוס כגון ר"כ ור"א דמר משתבע דהכי אמר רב ז"א דהתם טעמא אחריני דהתם לכתחלה נשבעו על דעתם מיוחד. אבל ביצא מלבו המעשה ונשבע הוי שבועת שגגה לשעבר וחייב קרבן כדאיתא בירושלמי במס' נדרים פ' ארבעה נדרים דשבועות שגגות אסורות וכן איתא בפרקין ה"א עיי"ש ועיי' בתוס' ז"ל דף כ"ו ע"א ד"ה את:

(טז ע"א) לית יכול דמר ר"ה בשם ר"א. נגרר מהא דה"א לכאן כדרך הש"ס הזה בכמה מקומות:

(שם) אר"מ כיני מתניתא חייב דברי ר"י כ"ב. ר"ל דכולה ר"י כ"ב קאמר לה וס"ל נשבע לקיים המצוה ולא קיים פטור במצות ל"ת ומה דמסיק שהי' בדין שיהא חייב הנא בקיום מצות עשה אבל באיסורין דהוא ל"ת בנשבע לקיים פטור לריב"ב ומביא ראי' מה אמר ריב"ב בשאר איסורין ר"ל בל"ת דע"כ בשבועה שאוכל נבילה ולא אכלה פטור. דהא הוי נשבע לבטל את המצוה. ואי ס"ד באמר שבועה שלא אוכל דהיא לקיים המצות ל"ת חייב א"כ ויתביני' רבנן לריב"ב לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בו הן כלאו משא"כ בקיום המצות ל"ת לא עשה בו הן כלאו. ולמה קאמרי רבנן רק בלשון זה שלא עשה בו לאו כהן. ע"כ משום דקאי אך על קיום מצות עשה. כן פי' בתוס' ז"ל דף כ"ז ע"א ד"ה לקיים עיי"ש:

(שם ע"ב) שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה כן הגי' בכמה מקומות. טעמא דאהן במס' דמאי פ"ז גרסינן טעמא דאהן לא כטעמא דאהן טעמא דר"י משום שאינו ראוי לקבל התרוי' טעמא דרשב"ל כו':

(שם) ר"פ בעי הי' אסתגית מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר פי' אם הי' אסתגית דקשה לו לאכל היום אם שייך ביה התראה או דילמא דבאסתגית לא חל כלל השבועה מעיקרא ואפילו אם נשבע שאכלתי היום כמי פטור משום דליתא בלהבא. או דילמא כיון דאיפשר לי' לאכול ע"י הדחק חל עלי' השבועה וכן לא שייך בי' התראה:

(יח ע"א) שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה אינו חייב אלא אחת משום דאין שבועה חלה על שבועה למושבע ועומד היא דבר שאילו בנדרים אסור ובשבועות מותר פי' דבנדרים קי"ל דיש נדר בתוך נדר ומסיק הגמ' לא על הדא איתאמרת אלא על הדא כן הגי' במס' נדרים פ"ג ר"ל לא על הדא איתאמרת החומר מנדרים לשבועות אלא על הדא מתניתן דלעיל ה"ה. אחד דברים ש"ע ואחד דברים של אחרים כו' כו' שזרק פלוני צרור ליס כו' ואמר על הדא מתניתן רב בשם שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר [ולעיל בה"ה אמר רב בשם שמואל על הדא מתניתן] ע"ז איתאמרת חומר בנדרים משבועות דבר שאילו בנדרים אסור ובשבועות מותר [כן פי' הק"ע ז"ל במס' נדרים פ"ג] אשכח תני על תרווייהון התיבת הללו נגררו מהה"א דנדרים הנ"ל כדרך הש"ס הזה:

(יט ע"א) כתוב לא יומתו אבות על בנים כו' כו' שלא יומתו אבות בעדות בנים מכאן לעדים שלא יהי' קרובין לבע"ד ומנין שאף הדיינים ת"ל בנים לא יומתו על אבות. כן גי' הרב אלפס ז"ל מכאן שלא יהא העדים קרובין לנידונין. להרב אלפס ז"ל לא גרסינן כלל זאת ומנין שלא יהא העדים קרובין לדיינים הגע עצמך אם הוזמו לא מפיהם הם נהרגין ומנין שלא יהא העדים קרובין זל"ז הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן כלום נהרג עד שיוזם חבירו אם אומר את כן לא מפיהם הם נהרגין ומנין שלא יהא הדיינים קרובין זל"ז לו' כן גי' הרב אלפס ז"ל:

(שם) אין לי אלא אבות ובנים וכו' אר"ז ובנים לרבות שאר קרובין עד כדון כר"ע פי' כר"ע דדריש ווין כדאיתא במס' יבמות דף סח ע"ב ובמס' סנהדרין דף נא ע"ב ע"כ מרבינן מואו של ובנים שאר קרובין אבל לר"י דלא דריש ווין מנין תני ר"י ושפטו העדה והצילו העדה שלא יהא העדה כו' והכא לא כתיב בנים אלא גאולי הדם:

(שם) שלא בפני ב"ד אם לא יגיד ונשא עונו מקום שמגיד וחבירו משלם ממון יצא חוץ לב"ד שאפילו מגיד אין חבירו משלם והוא כפי' התוס' ז"ל במס' ב"ק דף נו ע"א דהאי ונשא עונו פירושו כך אם לא יגיד ונשא עונו דהיינו דמחייב לפלוני ע"י שאינו מגיד על דבר זה שנושא עון אם לא יגיד והנשיאות עון הוא דמפסיד לחבירו. ע"כ אם נשבע עליו חייב קרבן שבועה עיי"ש ובמהרש"ל ז"ל שם וכן פי' הריטב"א ז"ל במס' שבועות דף לב ע"א עיי"ש. ובאיזה מקום נושא עון דמפסיד ע"י זה לחבירו היא ע"כ בב"ד דאי שלא בב"ד הא עדיין לא הפסיד דהא יכול עדיין לבוא לב"ד ולהגיד ולפיכך פריך בסמיך תני ר' ישמעאל ונשא עונו קרבן מנ"ל ב"ד דהא ר' ישמעאל ס"ל דונשא עונו היא פירוש דמביא קרבן א"כ קשה מנ"ל ב"ד. ומהאי ירושלמי מסתעיא לפי' הריטב"א ז"ל במס' שבועות הנ"ל דהא רש"י ז"ל פי' דילפינן מתיבת אם לא יגיד והגדה היא בב"ד. והריטב"א ז"ל מפרש במקום דנושא עון אז אם נשבע חייב להביא קרבן כנ"ל ומהאי ירושלמי מוכח כפי' הריטב"א ז"ל הנ"ל:

(שם ע"ב) ייבא כהדא דמר ר"ב בשם שמואל שבועה שנתן פלוני כו' מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר ע"כ לא שייך בזה שבועות ביטוי או כהדא כן הגי' במס' סנהדרין איכין שורי א"י מה אתה כו' והיא נסבר דפטור מן הדין משום הילכות פיקדון ומ"מ חייב משום שבועות ביטוי אע"פ דליתא בלהבא:

(שם) ר"מ דריש ג"ש במקום שבאתה כו' רבנן דרשי ג"ש לאמור בה וכן איתא בר"פ שבועת הפיקדון ר' ירמי' בעי קרוב מפי עצמו כו' כיון דר"מ ס"ל מושבע מפי עצמו ילפינן משה"פ ולא בעינן ב"ד ע"כ כמו שה"פ חייב אפילו קרוב כן נמי שבו"ע וקאמר נשמעינה מן הדא הואיל ולא למדו מפיו אלא משה"פ מה להלן קרובים כו' אמר ר' יוסי קרובין שכאן למידין מקרובין שלהלן איפשר לומר ד"ר יוסי ס"ל ג"כ דילפינן קרובין של שבו"ע מקרובין של שה"פ. אבל מסתבר יותר דגרסינן מקרובים שלהן ר"ל מקרובים של שבו"ע במושבע מפי אחרים דא"א אלא ברחוקים ולא בקרובים ר"י קפודקייא בעי השביע עלי' חמשה פעמים מפי עצמו בב"ד שמא אינו חייב על כל או"א בתמי' פי' גבי שבועת הפקדון שמא אינו חייב על כל או"א וע"כ לר"מ במושבע מפי עצמו צריך להיות ג"כ חייב על כל או"א דלדידי' גמרינן חיובו משבועת הפיקדון דחייב על כל או"א אפילו בב"ד דהתם אין נפ"מ בין בב"ד בין שלא בב"ד. אמר ר' יוסי ולא מתניתן היא אמר ר"ש מה טעם שאין יכולין לחזור ולהודות וכאן הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייבין בכל או"א גרסינן וכאן הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות א"ח אלא אחת כההיא דגרסינן לקמן בר"פ שבועות הפיקדון עיי"ש ולשון המודפס כאן נשתרבב מליטנא דלקמן כמצוי בש"ס הזה. זהו הנפ"מ בין שבה"פ ובין שבו"ע וע"כ לפ"ז אפילו דילפינן שבו"ע מושבע מפי עצמו משה"פ לענין דלא צריך כפירה בב"ד אבל מ"מ שבו"ע הוא ואין יכולין לחזור ולהודות וע"ז בעי ר"י השביע עליו חמשה פעמים מפיו וחזר והשביע חמשה פעמים מפי אחרים מהו. ובפ' שה"פ גרסינן ונשבע עלי' ה' פעמים מאחר דר"מ כו' וכן עיקר. ר"ל דכיון דס"ל לר"מ אפי' דיליף משה"פ מ"מ בנשבע ה' פעמים שוה מושבע מפי עצמו למושבע מפי אחרים והכל שוה מאחר דר"מ עביד מפיו בב"ד ר"ל דעביד פיו שצריך להיות כפירה בב"ד. הגם דלדידי' מושבע בפיו כפירה בב"ד ושלא

ואלא בב"ד הכל שוה. מ"מ לענין נשבע ה' פעמים צריך לעבדינן לי' כפירה בב"ד. ודיינין לי' דינא לכפירה בב"ד לענין דה"ה אלא אחת. מהו שיקבעם לקרבן ולחייבם בראשונה בלא תביעה. פי' דס"ל דהא דשבועת הפיקדון לא בעינן תביעה ובשבו"ע בעינן תביעה משום דזה בעי בב"ד. וע"כ צריך טענה וכפירה. וזה א"צ ב"ד וא"צ טענה וכפירה. דבתוספתא פ"ב לא תני שום טעם אלא דשה"פ לא בעי תביעה ושבו"ע בעי תביעה. וקס"ד דהיא משום טעם הזה צריך ב"ד וזה א"צ ב"ד. וע"כ לר"מ דס"ל דמושבע מפי עצמו א"צ ב"ד ממילא א"צ טענה ותביעה [אך במושבע מפי אחרים]. ע"כ מיבעיא לן בנשבע ה' פעמים דשוה נשבע מפי עצמו למושבע מפי אחרים דצריך לעבדינן לי' כפירה בב"ד אם צריך תביעה על השבועה הראשונה אם אמרינן דמשום הד' פעמים אחרונים עבדינן לי' שצריך כפירה בב"ד. וכיון דעבדינן לי' במדריגת כפירה בב"ד ע"כ צריך תביעה לענין קרבן שבועה. או דילמא דהיא לגבי עצמו א"צ תביעה דא"צ ב"ד וחייב קרבן. ע"ז פשיט דכל עיקר הטעם דבעינן תביעה בשבו"ע היא לאו משום דצריך ב"ד אלא דגזה"כ היא דצריך לשמוע קול אלה אבל לא משום דבעינן ב"ד וע"כ אפילו מפי עצמו דלא בעי ב"ד לר"מ מ"מ תביעה בעינן:

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לשכחה בעזרת השם יתברך

הדרן עלך מסכת פלוני והדרן עלן דעתן עלך מסכת פלוני ודעתך עלן לא ניתנשי מינך מסכת פלוני ולא תיתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך אומר יהי רצון וכו'

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנתינו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא:

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהיה כלנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם הוא לי: יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש: לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני: ברוך אתה יי למדני חקיך. אמן אמן סלה ועד:

מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון לפניך ה' אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת פלוני כן תעזרני להתחיל ספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל הת אים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא ימוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם. ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. אורך ימים בימינה עושר וכבוד בשמאלה: ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא דעתיד לחדתא עלמא ולאחייא מיתייא ולמיפרק חייא ולמיבני קרתא דירושלם ולשכלל היכלא קדישא ולמעקר פולחנא דאלילאי מן ארענא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה בזיויה ויקריה וימליך מלכותיה וכו' עד ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן:

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון ועל כל מאן דעסקין באורייתא די באתרא הדין ודי בכל אתר ואתר יהא להון ולכון חינא וחיסדא ורחמי וסייעתא ורווחא מקדם אבוהון דבשמיא וארעא ואמרו אמן: יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: עושה שלום במרומיו הוא (ברחמיו) יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

העתקה

מההקדמות של הגאונים בעהמ"ח ספר מפרשי הים זללה"ה שנדפסו על הירושלמי דפוס זיטאמיר יע"א.

מהרב הגאון מהו' מרדכי זאב זלה"ה מלבוב

בהנחל עליון גוי קדוש דת שעשוע, ודברות קדשו מלהבות אש, מימינו אש דת למו הופיע, קרנים מידו לו על נפשות בית ישראל יגיה, את אשר ישנו, ואת אשר איננו, אכן רוח היא באנוש, ושם היה, מנשמת שדי תבינם ויהי לנפש חיה, ואשר חלק לו בבינה הי' לו למנה, ולעת ישלח רוחו יבראון מלא אותם חכמת לב, אשר לעת שמש שכלו תחל פורח, אל מקומו שואף זורח, ותופע עליו נהרה, אשר מסיני לו נמסרה, הגות לבו תבונות, וינבעו מצפונות, שפינות טמונות, ואשר לא שם אל לבו, פתאום יבוא אל היכלו, וימצא את אשר הכין לו, ועלה לגורלו, כי רוחו אשר בקרבו יביאנו לראות, במראות הצובאות אשר צבאו פתח שער השמים, וראו אור גדול באור פני מלך חיים, ולכן כל איש אשר נשאו לבו בחכמה בתבונה ובדעת, ויגדל ויעשה פרי ויטע כרם נוטעת, ידע כי לא ממנו הוא כי אם מי הבריכה העליונה עליו נובעת, ולזה אמרו ז"ל (אבות פ"ג) אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, אמרו נוצרת ולא נבראת, כי ענין בריאה הוא יש מאין ואור החכמה הוא היש תמצא מאין, וכבר קדמה לו הבריאה, אמנם אמרו לכך נוצרת כי יצירה היא נפש התנועה (עי' רמב"ן בר"ס יה) אשר הכמת חכמת לך בעמל ויגיעה, ולזה אל תחזיק הטובה לעצמך כי גם כאשר יפרוש כנפיו יקחהו, על אברתו ישאהו, ויתנה למרעהו, ואם מבינתך תבינהו, ידך תעשנו, כמאמרם ז"ל (סנהדרין נט:) כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו (ע' מהרש"א בחד"א שם) לזאת יקרא עשייה כי מאיש לוקחה זאת וישלם ה' פעלך כי כוונתך רצויה:

ועתה ברכי נפשי את ה', הגדלת מאוד חסדך על עבדך, נתת לו לב שומע מבין ויודע גם מימי הנערות, הילדות והשחרות, לא מש מאוהל תורתך, ובעונני ענני הזמן ומטר הטרדות יריקו, חשמלי זיקי תורתך עליו הבריקו, מנוגה נגדו עביו עברו גם בעת זרם מים כבירים עליו נגרו, בצל כנפי חכמתך מצא מחסה וישוכו המים, עוד לא מלאו לי עשרים שנה, גדולי הדור קרבוני, ונפשי עוז הרהיבוני, הוצאתי לאור חיבורי הראשון, והיה לחן בעיני הוגי התורה ולומדיה, נתנו מהודם על כל מחמדיה, וגם אחרי כן בעת נפוצו יתר חיבורי מלא רוחב ארץ, נתת לי שם כשם הגדולים אשר בארץ, אותי יום יום ידרושון ומכתב שאלתם אלי ירוצו ודעת דרכי יחפצו, לא מחכמתי, כי נבונותי, כי אם אתה היית בעזרתי, והנני נותן הודאה על העבר, כאשר חסדך עלי גבר, ואתפלל על העתיד אל תעזבני ואל תטשני, בעצתך תנחני, ופנית אל תפלת עבדך ותסעדני בחסדך, ומדי שוטטו רעיוני אנה ואנה, להתחקות על שרשי הלכה הנכונה, רוחי נשאתני ותביאני **ירושלימה** הוא התלמוד **ירושלמי** קדומה בזמן וקדומה במעלה, עלית על כולה, כמאמר' ז"ל (ב"ר פט"ז) אין תורה כתורת ארץ ישראל אור תורתנו ופנת דתינו, הוא האור הגדול אשר האיר ר' יוחנן לבאר המשניות אשר שנו חכמים בלשון קצרה, ודרכם נסתרה, לדלות ממנו הלכה ברורה בראותו כשלש מאות שנה אחרי גלות ישראל מעל אדמתם, אשר נתמעטו הלבבות, חשכו הרואות בארובות, ביאר להם המשניות וילקט את כל החמודות מדברי התוספתות ובריתות אמרות התנאים ואמוראים אשר לפניו ואשר בדורו, והיה על חמשת ספרי משנה סדורות, ועל חכמת נדה מסדר טהרות, כאשר היה למאורות לפני רבותינו, (ע' בהקדמת הרמב"ם לזרעים), אמנם כמו מאה שנה אחרי כן סדרו רב אשי ורבינא ש"ס בבלי (ע' בהקדמת הרמב"ם לס' היד), ולאשר בא באחרונה, וחכמי בבל הרימו תרומה ממנה, ועוד הוסיפו עליו כהנה וכהנה, וגם לאשר דברי הירושלמי בקוצר יבואו וכמאמרם ז"ל (ב"ק דף ו) האי תנא ירושלמי הוא דנקט לישנא קלילא, ויניהו אחריו רבנן סבוראי והגאונים וגדולי המורים, שמו כל מעיינם בו, וירדו לשערים, לזקק ולצרף ולפרש בביאורים, כאשר הם לפנינו סדורים, אמנם התלמוד ירושלמי היה הולך וחסור, ובמעט זמן נפקד כל סדר קדשים, ומקצת מסכת שבת, ונדה, וגם הנשאר לפנינו רבו בו הסכסוכים וגדלו השבושים, כל שעריה שוממין, וכאשר יבוא המעיין לחקור אחרי מקור ושורש ההלכה, ילאה למצוא הפתח והיא נבוכה, יחזה בו חזות קשות, כי נתיבותיה עוה דרכיה עקושות, ובשנת **עת** רצון התעורר הרב מהר"א פולדא ושם על לבו לפרשה ולבארה, ואח"כ כמ' שנה ביאורי הגאונים בעל **הקרבן עדה** ובעל **פני משה** על פני תבל האירו, אמנם גם המה לא השלימו מעשיהם, ומהרב מהר"א פולדא לא נראה כי אם סדר זרעים ונזיקין, ומהרב בעל הקרבן עדה מועד ונשים, ומהרב הפני משה סדר נשים ונזיקין, והנשאר המה עדנה בכתובים, ואף גם אחרי כי סקלו המסלה ושוו פניה, עוד ירופפו אדניה, כי לא מכת הראשונים המה, אשר אין להרהר אחריהם, ואין לנטות ימין ושמאל מדבריהם, כי את אחרונים המה והבא אל שעריה לכל אשר יחפוץ יטה מאשוריהם, אשר על כן רפאוה ולא נרפתה, עוד לא העלו ארוכה לה:

והנה קנאתי לציון קנאה גדולה, נשאתי בעדה רנה ותפלה, אתה ה' הלבעבור על ארצך קצפת, גם חכמות שרותיה תעננה. העד תשוב תרחם ציון כאשר דברת הלהן תעגנה, לבלתי היות לה ער ועונה בלימודיה, בימי עניה ומרודיה, שלח אורך ואמתך יגלו מוסרותיה, תעלומות חכמותיה, אחרי בלותה תהי לה עדנה ויאירו אפילותיה, באור פניך יהלכו וידעו מסילותיה, עדי ייטב בעיניך ותשוב אל משכנותיה, ותגדל חסדך עמדי, לעשות התשועה הגדולה הזאת על ידי, והנה שמע אלהים את תפלתי, האיר עיני שכלי ומצאתי ראיתי, אחרי בינותי כי אך טוב הוא לעשות לו ציונים, ויורהו הציון אל דברי הראשונים, לעצור בעד המעיינים, לבל ימו מני הדרך אשר גבלו ראשונים, וזה יצא ראשונה להעיר על מקור הדינים, הרמב"ם ומוש"ע, כי זה האיש משה ממקור הירושלמי הלכותיו דלה דלה, וישק את בני ישראל, מתלמוד ארץ ישראל, ובחר עוד בירושלמי

מהרב הגאון מהו' יוסף שאול האב"ד דק"ק לבוב

ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה:

הפסוק הזה אל יזוז מפיך (ירושלמי פ' אין עומדין):

עת יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו, קודש ישראל לה' ראשית תבואתו, ה' אמר לתורתו, אוצר כלי חמדתו, אשר עוד טרם אדם יולד היתה כתובה באצבע אלהים בשמי מעונתו, לכי ממרומך אשר מלאכי אש ברפי מעלה באו בחצרות קדשך, ויגועו ויעמדו מרחוק להזות בנועם יפעתך, עתה הנאת מכבודך ועל ארץ השים משכנותיך, אחלקך ביעקב ואפיצך בישראל ע"י עבדי משה מבחר היצורים, הוא יישר הדורים, ויעלה מסתרים, אשר אחת דבר אלהים שתים זו שמענו את הגלוי ואת החתום שתי תורות, שבכתב ושבעל פה נאמרות, שניהם גם יחד על הלוחות חרות, שתיהן חוברות, אשה אל אחותה יחדו יתלכדו, ולא יתפרדו, אף כי בעינים סגורות, לא יכלו להביט ביפיה ולגלות נסתרות, ותהיינה צרורות, אמנם זה משה האיש הוא יחשוף שובל, ויגלה נתיבו ויסיר התבלול, מעיני השוכים, ויגלה אור בהיר בשחקים, הוא יבנה בך עליות מרווחות, על כל קוץ וקוץ תלי תלין של הלכות, עפ"י יסודות נאמנות וחזקות, כראי מוצקות, י"ג מדות אשר מפי אליו נעתקות, ודור לדור יביע אומר אשר ילכו ויבואו ויתורו דרכיה ופירושיה, וצוהר ישימו לתיבה על כל אות ואות נקודותיה וטעמיה, ואז יכירו וידעו כל אשר צפון, טמון במעמקי סודותיה, ואשר הטביעו על אדני אמת יסודותיה, אור יקר ונשגב פרץ ועבר על כל גדותיה, אמנם כל אלה היו בהיותם על ארץ צבי חונים, ובית מועד לדורשי התורה לפניהם נכונים, ואנשי שם אשר על ברכי התורה אמונים, לשכנם ידרושו ולארובותיהם יעופו כיונים, אך אחרי כן כאשר בגולה הלכו ונבוכו הרעיונים, לא עמד בם טעם זקנים, וכמעט כל הקבלה נשכחה, כי לא מצאו רווחה, ובכל זאת גם בהיותם בארץ אויביהם חסדי ה' כי לא תמו והופיע עלינו רוח ממרום ויאמר ה' יהודה יעלה הוא רבינו יהודה הנשיא זה שמו וזה זכרו רבינו הקדוש וה' נתן חנו בעיני המלך, ומטעם המלך אמר לעשות בית ועד לחכמים ונבונים, אשר יעשו למשנה התורה כוונים, ואסף איש טהור אמרת אלוה צרופה ומזוקקה, אשר מלפנים להוגי דת אך מפה אל פה נעתקה, ויגזור אומר למשוך בשבט סופר ועל ספר חקה, ולא יהיה למכשול ולפוקה, ונהפוך הוא ותחשב לצדקה, ובחזקת היד קבץ כל המון דברי חכמים למחלוקתם, ונדחי כל ההלכות קבץ אשר לא יפולו מאחוזתם, ואמר עם הספר לחקוק אותם למקומותם למושבותם, ויקרא בשם משנה ברוך שבחר בו ובמשנתו, וברבות הימים גלה כבוד מישראל אבדה עצה נבקה חכמתו, קשתה עליהם המשניות הסתומות, ולפענח הסתורות והנעלמות, והתעודדו חכמי לב אשר בארץ הקדושה השרידים אשר ה' קורא למו הבל נחלתו, הלא המה שתילי חמד אשר נטע ה' בכרם חמדתו, אשר יורו לישראל דרך ואור לנתיבתו, הלא המה האמוראים אשר בארץ הקדושה ועל גביהם ר' יוחנן אשר למעלה חן ולמטה חנן ה' אותו רוח מבינתו, ויחבר ספר תלמוד ירושלמי ויגל את מסך יהוד"ה (כמדרשם ז"ל באיכה רבתי גלא דכסיא) לבאר דברי המשנה ולגדור הפרצות ולבנות יסודותיה בהררי קודש, ואחר רבות בשנים היתה יד ה' על רב הונא ורב אשי ועברו ושבו משער לשער בששת הסדרים, ליישב הסתירות וליישר הדורים, הכי קרא שמו תלמוד בבלי אשר שם בללו כל אשר שנו חכמים בלשון המשנה ואשר חפרוה שרים בארץ הקדושה כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם על הירושלמי, ועוד עתקו גם גברו חיל לפלפל ולסלסל יותר ותמלא כקן ידם, צללו במים אדירים, ויזהירו כזהר הרקיע מזהירים:

ולאשר תלמוד בבלי נתיסד זמן רב אחרי התיסד תלמוד הירושלמי ע"כ כל הגאונים הקדמונים ראשונים ואחרונים שמו פניהם להבין דברי התלמוד בבלי כאשר כתב הרי"ף במסכת עירובין פ' המוצא תפילין בסופו הביא דברי הירושלמי וכתב ואנן לא ס"ל הכי כיון דסוגיא דגמרא דילן להתירא לא איכפת לן במה דאסרו בגמרא דבני מערבא דעל גמרא דילן סמכינן דבתרא הוא ואינהו הוי בקיאי בגמרא דילהו טפי מינן ואי לאו דקים להו דההוא מימרא דבני מערבא לאו דסמכא הוא לא הוה קשרי להו, גם אני מצאתי בשני מקומות שהש"ס דילן סמך על זה דאתמר בירושלמי (ע' נזיר דף כ' ע"ב ובנדה דף ח' ברש"י ד"ה אמר ר' אלעזר) וע"כ לא שמו פניהם אל דברי הירושלמי להאיר עינים בפרושו ובאורו, ובכמה פעמים נמצא בדברי רבותינו הצרפתים שאמרו שבתלמוד ירושלמי נמצא ולפעמים כתבו שמצאו בירושלמי (ע' תוס' חולין דף ו' ע"ב) וע' במפרש לדברי הימים המיוחס לרש"י א' כ"ט שכתב וכן בחגיגה ירושלמי כמדומה לי ולא היה רגיל על לשונם, ורבינו הרמב"ם אשר היה לנו למאורות כתב שלקט הלכות ממנו אבל לא ביארו והמעתיק פירוש המשנה ליבמות כתב שראה איזה סדרים בבלי שביאר כעין מפרש ועל הירושלמי לא העמד, והראשון אדם היה רבינו נסים גאון שהחל לבאר תקלת דברי הש"ס בבלי עפ"י הירושל' (ע' תוס' פסחים דף נ"א ע"ב ד"ה כל) ובעת נדפס קצת מזה הספר ולא זכינו לראותו כלו, והרשב"א בתשובותיו ח"א סי' תקכ"ג כ' כמה קשה עלינו לבאר הירושלמי, אף שהשכיל מאד לברר הירושלמי הלז בכל זאת היה כבד עליו הדבר, והעד העיד בנו שרבינו יהודה בר יקיר חיבר פירוש על הירושלמי ונאבד מאתנו, ומי לנו גדול מרבינו הרמב"ן אשר במלחמותיו וחידושיו ולקוטיו ובפירושו על התורה ובתורת אדם נמצא כמה פעמים פירושו וביאורו על הירושלמי והבאתי בהגהותי, בכל זה הרבה פעמים כתב שאין להביא ראיה מן הירושלמי בעוד שלא נדע פירוש כל המאמר ממעלה למטה, הנה כי כן לאשר לא נגה אור קדמונינו על הירושלמי ולא זכיי לביאור ר"ח ורש"י ורבותינו הצרפתים וס' הערוך, ע"כ

העתקת ההקדמות

ע"כ הפיג תורה, ואין אתנו יודע עד מה, גם בביאור מלות קשות אשר נמצא בו, אף כי בפשט המאמר. ובדורות שלפנינו התעוררו גדולי הדור לבאר הירושלמי, הראשון אשר בא בחוככי ירושלים הגאון מהר"א פולדא והוא פירש ס' זרעים כולו ע"פ פשטות ומסכת שקלים וסדר מועד ושלשה בבות נזיקין, ואחריו קמו ישרי לב הגאון בעל קרבן עדה. חיבר ביאור ופלפול על סדר מועד ונשים, וקצת מסדר נזיקין. ואחריו הגאון בעל פני משה חיבר על סדר נשים נזיקין ונשאר עוד בכתב ממנו על זרעים ומועד ובכל זה לא מלאו ספק ושיירו כמה פעמים הירושלמי בלי ביאור וכמה פעמים גלהגו אל הקיר. לרב הטורח והעמל אשר עליהם היה, כי אין מאמר בירושלמי אשר יתראה נגלה בעליל פירושו, והנה בימי חורפי היה כמו אש עצורה בעצמי לאמר אולי יזכני ה' להציב ציונים במקומות אשר רבותינו הצרפתים מביאים דברי הירושלמי וגם במקומות אשר הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והטוש"ע מביאים דבריו בכללות. אולי עי"ז אשכה לבאר פרטות דברי הירושלמי. ולאשר נפתולי אלהים נפתלתי עם כבוד גיסי הרב הגאון המפורסם מוה' מרדכי זאב נ"י עלה בלבנו לעשות בירושלמי כתבנית עין משפט ומסורת הש"ס שבבלי והערות ופלפול קצר כדמות ספר הכה"ז. וכאשר האדון אנטאן עדלער פאן שמיד מדפיס בווינא העביר קול במחנה העברים. כי על דעתו להדפיס ספרי הירושלמי. שלחנו איזה עלים אל כבוד הגאון הצדיק גדול הדור מהרמ"ס זצ"ל להעיד בגודלו מה שראה בקטנינו והוטב בעיניו מאד. ובהסכמתו היקרה כתב כי מלאכה רבה כזאת לא יאמין. אמנם לאשר האדון חדל ושבת ממלאכתו ע"כ נשאר המחברת הנקוב בשם נר מערבי כמוס תחת ידינו. וכבר היה ערוך ומסודר על זרעים כולו על הגליון עם הערות ופלפול. ועל יתר הסדרים קצת מסודר על הירושלמי בגליון והעודף הנחנו למשמרת בכתב יד ציונים חידושים וביאורים. ומאז נפרדנו איש מאחיו נשאר הכל כאשר לכל ת"י גיסי נ"י:

וזה כשתי שנים אשר התעורר הרב וכו' השלם מוה' יהושע העשיל לעווין מווילנא נ"י להדפיס ספרי הירושלמי ונמצא ת"י מחברת הפ"מ בכתב יד על זרעים ומועד ועוד כמה תוספות יקרות אשר רצה להשית עדי ונזר על הירושלמי. ושיחר פני לתת בידו נר מערבי. והשבתיו כי איננו ת"י. ולקחת אותו לבקר שנית. הנה מלבד כי אין הזמן בידי כי רשות אחרים עלי לאשר נטל עלי עול משרת הרבנות בעיר הגדולה לאלקים רבתי עם פה לבוב. ה' ישמרם. ויום יום ידרשוני אלה מפה ואלה מרחוק, אף גם כי לא כתלמוד בבלי תלמוד ירושלמי כי תלמוד בבלי לאשר כל קדמונינו הפיצו אור הביאור דברי התלמוד ותהלוכותיה מוצאיה ומבואיה א"כ איפוא נקל היה לציין הדינים ע"פ פירש"י התוס' וקדמונים, לא כן דברי הירושלמי, המבארים מפרשים כל אחד לפי דרכו ובא רעהו וחקרו, וגם אני בעצמי נטיתי לפעמים קו לשקל דרך חדש, א"כ מי לידו יתקע מי יערבנו פירוש הנכון והמתוקן אשר אוכל להציג ציונים, ע"כ היה ידי מסולקות ממנו ונתתי בידו הערות והגהות ופלפלת כל שהוא אשר הנבתי לבדנה, אח"כ כאשר גיסי נ"י קיבל עליו לגמור הציונים על הירושלמי כאשר כעת נדפס כבר סדר מועד בתכלית השלימות ואני נתתי עליו הגהות והערות אשר למדתי לבדי ראה קראתי בשם ציון ירושלים ע"ש כי ההגהות הם ציון על ירושלמי וגם שמי בקרבו כי ציון גימטריא יוסף מכוון ממש, וירושלים ר"ת מן ר' יוסף שאול לוי, וידעתי כי לא השלמתי המלאכה כי לא לאדם השלטון לבצע מלאכה כזאת, ומה גם כי לא נתנני הזמן להעתיק אף מה שכתבתי בחיבורי כתב יד דברים רבים על הירושלמי, רק מה שציינתי על הירושלמי אחת הנה ואחת הנה, אולי יחנני ה' בעת גמר להוסיף איזה ציונים בל"נ אי"ה, ועתה אליכם אישים אקרא, צאינה וראינה בנות ציון וירושלים בעטרה שעטרה לו הזמן פירושים יקרים, וכאשר זכינו לסדר אותה, כן נזכה לראות בבנין ירושלים על תלה, הגבה למעלה למעלה:

ב' ר"ח מנחם אב תרכ"א לפ"ק

הצעיר **יוסף שאול הלוי** נאטהנזאהן אב"ד דק"ק **לבוב** והגליל

בירושלמי מתלמוד בבלי להעתיק הנוסחאות ממנו (ע' תמיד פ"ס מ"א) **ואשר** עיניו פקוחות. וספרי היד לפניו פתוחות. עיניו יחזו עפעפיו יישירו כי אור לו בציון ומפרשיו יאירו. ואם כן איפוא על דרכו יגה אור מהלכה להבין סוגיית הירושלמי בקודם ונמשך. וילך אור ולא חושך. וזאת שנית מצאתי לו עזרה. להיות התורה ענייה במקום זה ובמקום אחר עשירה. אצינה נא עמו, כל המקומות אשר בש"ס בבלי וירושלמי ספרי וספרא תוספתא ומכילתא אשר שוה לו. ואשר איננו שוה לו אעשה לו ע' במקומו. וגם ממדרש רבה הנק' הגדת ארץ ישראל רשמתי אפס קצהו כי כבר קדמני בעל יפה מראה ואינו בדין שיניף המקצר על המאריך. ובשומו עין שמה ימצא מבוקשו, מקורו ושורשו. אשר על כן אף אם בהרבה מקומות בבבלי הם נמצאו לא ציינתי זולת אחד מהמקומות. והגהות על הש"ס בבלי דרך שם יבא לכולם. ומזקנים התבוננתי ובדרכיהם הלכתי. כאשר עשה לנו הגאון מהו' יהושע בועז: עין משפט ומסורת הש"ס בבבלי במקום אשר רבותינו הראשונים רש"י ותוספות סקלו המסילה ללכת דרך סלולה. אף כי בש"ס ירושלמי אקוה במו לתוחלת. ורב התועלת. ועד השלשה אני בא לרשום המקומות אשר הובאו דברי הירושלמי בתוס' ורמב"ן ורשב"א ויתר הראשונים, וגדולי האחרונים. ובמקום שבעלי תשובה עומדין אם לראיה אם לפירוש השמועות. כי ממנו נקח לנקותו מהטעיות והשגיאות. ולדעת אמיתת הנוסחאות. ובפירושי הירושלמי במקומות אשר שלחו יד להגיה. או נראה להם הדברים כתמוה. אמרתי דבר לתקן שיהיו דברי חכמים קיימים. כי לא מחשבותם מחשבותי בפירוש הירושלמי. והצגתי אותן לבדנה. והמעיין יבחר הטובה והנכונה. והאומנם רעיוני יבהלוני. השבץ אחזני. כי כמשא כבד יכבד ממני. לחפש את ירושלים בנרות להציג עליו המקורות. עדן הכוונה נעדרת. מפני חסרות ויתרות. ואם הגאון מוה' יהושע בועז ז"ל כתב בהקדמתו כי בהציונים ומראה מקומות לא ירד לתכליתן אף כי היה לפניו פירושי הראשונים. ולבבו נאמן בחדרי התלמוד. ומה גם אנכי. ובירושלמי אשר הוא כספר החתום, עמום וסתום. אשר המלאכה כבידה. ואך בעוצם עיון ושקידה. גם בבבלי גם בירושלמי לעמוד על שורשי הסוגיי' ועמקותיה. לדעת קצות דרכיה ותוצאותיה. ואז אולי על נקודת האמת תועמד ציון מקורותיה. תכבד העבודה עד מאוד. ואך אם צוך אלהים ויכלת עמוד. אמנם סעיפי ישיבני אל תניחהו. כל אשר תמצא בכחך עשה. ואל תזניחהו. ואם יכונו מחשבותיך. ה' יהיה בעזרך. ועל ידך יראה אור כי יהל. בתלמוד ארץ ישראל:

ויהי כאשר החילותי עומק המושג ראיתי. זחלתי ויראתי. כי צעיר הימים הייתי ומה גם לגשת אל הקודש פנימה. להקריב קרבני מבלי בקור חכם. אם חסירה אם תמימה. ואמרתי ארוצה עד איש האלהים הגאון האמתי מאור הגולה מוה' עקיבא איגר זצ"ל לדרוש מאותו. ואחר עצתו אז אקרב לעשותו. והנה ידו החזיקתני. וזרועו סמכתני. לאמר למה אתה בוש לכך נבחרת. מהר ועשה כאשר דברת. חזק ואמץ ממעשה ידיך אל תרף. ואברך את ה' אשר יעצני. נערתי חצני. והתחלתי לסדר אותו על הירושלמי משני עבריו. עבר מזה מסורת הש"ס ועבר מזה עין משפט וקראתיו בשם **נר מערבי** כי הוא נר לתלמוד המערב. אקוה כי רבים יאותו לאורו. אור נערב. ואשר העלתה מצודתי. הערות שונות על הירושלמי ומפרשיו נתתי להם מקום מן הצד על הגליון נקרא בשם **גליון הש"ס**. ויהי רצון שנזכה לעלות לציון ברנה. כעתירת אוהב התורה ולומדיה:

יום ואו עש"ק ז' ניסן **הצמח לנו ישועה** לפ"ק:

הק' **מרדכי זאב** סג"ל איטינגא בהרב וכו' מוהר"ר **יצחק אהרן** ז"ל. בעהמ"ח ס' **מפרשי הים, ומגן גבורים**, ושו"ת **מאמר מרדכי**, והגהות על הש"ס, ורב אלפס, ומאירת עינים

יתר הדברים שנמצאו בהקדמות הגאונים הנ"ל זללה"ה בהדפסה הראשונה מה שנתנו הודה וברכה למדפיסי זיטאמיר על קרבם אל מלאכת הקודש להדפיס התלמוד ירושלמי, והקדמה שני' מהרה"ג ר' יוסף שאול זללה"ה. לא העתקנו פה.

השמטות מתלמוד ירושלמי

סדר נשים ונזיקין

יבמות פרק שני

ה"ד (דף י"ב ע"א) הרי"ף והרא"ש בשם ירושלמי „אשת אחי אביו אסורה לו ובתו מותרת לו ואחי אביו מותר באשתו ובבתו אשת אחי אמו אסורה לו ובתו מותרת לו אחי אמו מותר באשתו ובבתו"

שם בשו"ת מהרש"ל (סי' פ"ט) בשם ירושלמי דאשת חמיו היא בכלל ארור שוכב עם חותנתו":

שם בחדושי הרשב"א בשם ר"ת שכתב בס' הישר שבעל הלכות הי' לפניו בגירסת הירושלמי „אשת חמיו ואשת חתנו אסורין משום מראית העין" ולפנינו בירושלמי ליתא לאשת חתנו:

מסכת נדרים

סוף פ"ה. הריטב"א בסוכה (כ"ח ע"א) על מה שאמרו שם על יונתן בן עוזיאל בשעה שהיה עוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף. כתב דשאלו בירושלמי התלמיד כך הרב מהו השיבו שהתלמיד תוך ד"א ברם הרב אפי' חוץ לד"א":

מסכת גיטין

בשלטי הגבורים ריש מרדכי גיטין בשם ר' אברהם מאיכטריקיא שמצאנו בירושלמי „אבן אחת יש בברכי הים וגטא שמה ומגרשת כל חברותיה":

בבל בו (סימן ע"ו) וגט זה לשון כריתות ירושלמי „טיגט גייט":

בשערי תשובה (שו"ת מהר"ם בר ברוך סימן נ"ג ד' ברלין תרנ"א בשם אביאסף) דגרסינן בירושלמי „איתתא דפרעא רישא ואכעוסי בעלה מורדת הוויה":

בתוספות גיטין (ו' ע"ב) ד"ה ויתנו בשם ירושלמי „עובדא הוה בחד גברא שמכר בתו ללמוד תורה והלך ולמד":

קידושין פרק ראשון

ה"א (דף ב' ע"א) בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה נהרג מה טעם ודבק באשתו והיו לבשר אחד ממקום ששניהן עושין בשר אחד". ובאור זרוע ה"א (סי' תשכ"ה) הגי' „בן נח שבא על אשת איש שלא כדרכה נהרג ודבק באשתו והיו לבשר אחד ששניהם עושים בשר אחד":

בתוס' קרושין (כ' ע"א) ד"ה כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו „כדאיתא בירושלמי דפעמים אין לו אלא כר אחד אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עמך ואם אינו שוכב עליו וגם אינו מוסרו לעבדו זו מדת סדום. נמצא שע"כ צריך למסור לעבדו והיינו אדון לעצמו" עכ"ל:

פרק רביעי

בתוס' קדושין (ע"ג ע"א) ד"ה מאי איכא „כתבו דהאי נמי יש לנו להכשירו דשמא בא על ידי שם ושימש כי ההוא עובדא בירושלמי דאבוה דשמואל שהלך למדינת הים ובא ע"י שם ושימש והוליד את שמואל. וגם הרא"ש שם פ"ג (סי' ז') מייתי „כתב בעל ההלכות בסוף הלכות גיטין... כי ההוא עובדא דאבוה דשמואל דאתא בשם ושימש כדאיתא בירושלמי. וכן בס' האשכול ח"א (עמוד 146) מובא זה בשם הירושלמי:

בבא מצי' א פרק ראשון

סוף פ"ק. ר' יצחק בר נחמן בשם שמואל לעולם אין שימפון כשר עד שיצא מת"י המלוה בכתב ידי הלוה. ובאו"ז ח"ג ב"מ (סס"י נ"ג) „ר' יצחק בר נחמני בשם שמואל לעולם אין סימפון כשר עד שיצא מת"י הלוה או שלוחו" (עי' ש"ך חו"מ סימן ס"ה סעיף י"ח ס"ק נ"ב) (ועי' ההערה באו"ז שם):

פרק רביעי

ה"ג לא הספיק לישא וליתן עד שהוקיר מטבע. באור זרוע ח"ג ב"מ (סי' ס"ג) הגירסא „ולא הספיק לישא וליתן עד שהוקיר המטבע":

פרק שמיני

בריי"ף ב"ם פ"ח (סי' תקכ"ח) על ענין המשכיר בית לחבירו סתם מביא ירושלמי „תני ללינה אין פחות מיום אחד. לשביתה אין פחות מב' ימים. לנשואין אין פחות מל' יום ואם השכירו לזמן ידוע והגיע זמנו אפילו בימות הגשמים מוציאו מיד מ"ט ידע דזימניה בטבת או בשבט הוא (וכמו שהודיעו דמי") ע"כ:

מסכת בבא בתרא

בבבלי ב"ב (פ"ט ע"ב) ושלא יטמין משקלותיו במלח. וכתבו שם בתוספות בשם ר"ת לפי שהמלח מיקל המשקלות ושואב כדאמרינן בירושלמי שואב את המשקלות. וכן מובא בהגמיי' (פ"א מגניבה אות ב' ע"ש) בשם ירושלמי שהמלח שואב את המשקלות:

בתוספות ב"ב (קמ"ד ע"ב) ד"ה חוץ. „ובירושלמי אמר שאנטונינוס היה לו לילך בדרך א"ל לרבי צלי עלי א"ל יהא רעוא דתשתזיב מן צניתא א"ל דא צלותא בתמיה יתיר חד כסו וצנתא אזלה א"ל והא רעוא דתשתזיב מן שרבא א"ל הא ודאי צלותא דכתיב ואין נסתר מחמתו" עכ"ל:

מסכת סנהדרין

הרמב"ן בפי' התורה (פ' וישלח ל"ד י"ג) בשם ירושלמי „בדינין של בני נח הטה דינו נהרג. לקח שוחד נהרג. בדיני ישראל כל דין שאתה יודע שאתה שלם ממנו אי אתה רשאי לברוח ממנו וכל שאתה יודע שאי אתה שלם ממנו אתה רשאי לברוח ממנו אבל בדיניהם אע"פ שאתה יודע שאתה שלם ממנו אי אתה רשאי לברוח ממנו" עכ"ל:

בחדושי רמ"ה סנהדרין (יו"ד ע"ב י"א ע"א) בת קול מפרש לה בירושלמי הברת קול:

שם רמ"ה סנהדרין (יו"ד ע"ב) בשם ירושלמי (לענין עבור השנה) בשלשה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה כו' שלשה כנגד שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך „יבוא נה"ז ויבטל גה"ז" כלומר תבוא זכות גה"ז שעוסקין במלאכת שמים ותבטל גזירת גה"ז רואי פני מלכי האומות שגוזרין גזירות על ישראל (עי' בבלי שם):

שם רמ"ה סנהדרין (כ"ו ע"א) בשם ירושלמי דמשו"ה נקיט במתניתין שם יכה יוסי את יוסי משום דאית ביה כ"ו במנין הוי"ה בגמטריא וסמ"ך סימן (פי' דסמ"ך שיש ביוסי יותר מכ"ו אינו אלא לשון סימן ואינו בחשבון):

בריב"ש סי' ק"ח בשם ירושלמי (מובא ב"י חו"מ סי' כ"ח סעיף ב') „שאם קבלו עדים שלא בפני בעל דין אין דנין על פיהם" (עי' ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"י דמשמע להיפך):

בספר הכריתות. לשון למודים (שער ב' סי' ע') מצינו בירושלמי ק"ו טוב שאין בו פרכא ואפ"ה סתר ליה מסברא ולא ניתן לידרש. דאמרינן בירושלמי ויהא אדם אסור בבת אשת איש מק"ו ומה אשתי שאני מותר בה אסור אני בבתה. זו שאני אסור בה אינו דין שאהיה אסור בבתה. ומשיב שם פרנס לי כהן גדול ואני אפרנס כל העולם. פירוש אם ק"ו זה ניתן לידרש (ר"ל ותקובל ההלכה בכלל שכל שהאשה אסורה גם בתה אסורה) לא תמצא אשה לכה"ג שהרי אם אשתו צריכה להיות בעולה וכהן גדול אסור בבעולה ולפי זה הק"ו יהא אסורה בבתה" עכ"ל. ואין שמץ מנהו בירושלמי לפנינו (כ"א במס' דר"א רבה פ"א):

מסכת מכות

בפי' רבינו בחיי על התורה (פרשת כי תצא פסוק והיה אם בן הכות הרשע) מובא בשם ירושלמי „מנין לרצועה שהיא מכופלת שנאמר והפילו השופט אל תקרי והפילו אלא והכפילו" עכ"ל:

בריקאנטי פ' בראשית (דף כ"ט ע"ב) בשם ירושלמי שהמלקות צריכה להיות על חוט השדרה עשרה. לימינו עשרה. לשמאלו עשרה. בבטנו תשע" וזה סותר משנה שלמה במכות כ"ב ע"ב:

כתוב באו"ז ח"ב (סי' שכ"ב) „ירושלמי סוף מכות מהו להדליק שמן שריפה לחנוכה אמרי דבי ר' ינאי מדליקין שמן שריפה לחנוכה. א"ר ניסא אנא לא אנא חכים לאבא אימא הוות אמרה לי אבוך הוה אמר לי מי שאין לו שמן של חולין מדליק שמן שריפה" עכ"ל. וכ"ז ליתא לפנינו סוף מכות שחסר לנו הירושלמי לפ' שלישי דמכות:

ישב"ץ

רשב"ץ במגן אבות (דף נ"א ליפסיא תרס"ו) ובירושלמי סוף מס' מכות „מפני מה מכנים שמו של הקב"ה מקום וכו'". ולנו חסר הירושלמי לסוף מסכת מכות:

עבודה זרה פרק ראשון

ה"א באו"ז ה"ג ב"ב (סימן ק"ג) „ובירושלמי פ"ק דע"ז גרסינן להלין כותאי דקסרי מותר להלוותן בריבית מפני שקלקלו מעשיהם" עכ"ל:

פרק שלישי

ה"א (דף י"ח ע"א) שומע הוא המת קילוסו כמתוך החלום. בכל בו (סי' קי"ד) „ירושלמי המת יודע ושומע קלוסו כמתוך החלום וכל שאומרים בפניו הוא יודע עד שיסתום הגולל וישוב אל העפר" עכ"ל:

בבכורות (נ"ח ע"א) תוד"ה חוץ בשם רבינו נסים דאמרינן בירושלמי „שרבי אלעזר בן עזריה היה קרח":

במעילה (י"ז ע"א וע"ב) תוד"ה אלו ותוד"ה אל יחזיר. כתבו בשם ירושלמי דרשב"י נדר לר' יוסי שלא יעניש לרבי אליעזר בנו ואח"כ אחזו [לר"א] אסכרא וכשנזכר ר"ש על שהתנה לרבי יוסי להשיבו אל אביו חזר ונתפלל עליו ונתרפא" עכ"ל:

בנדה בבלי (ס"ו ע"א) תוד"ה ותבדוק בשם ירושלמי פרק דם הנדה (וכן באו"ז סי' שנ"ו בשם ירושלמי סוף נדה) ותבדוק עצמה בבעל שני לפי שא„ כל האצבעות שוות (עי' ירושלמי ספ"ו דיבמות):

השמטות שונות למסכתות שונות

במגיד משנה ברמב"ם הל' שחיטה (פ"א ח"ט) בשם ירושלמי „ההוא דשחיט רובא דתרי סימני ואתא למשאל קמי ההוא צורבא מרבנן וא"ל למה אתכוונת א"ל לתרווייהו ולא יכולית א"ל שחיטה מיהו כשירה הואי ואת לא תכוין (אולי צ"ל „תכוס" פי' „תשחוט") מכאן ואילך משום שצריכה אימון ידים" עכ"ל:

בעקרים מאמר ג' (פכ"ב) בשם ירושלמי „ויהי כשמוע המלך את דברי ספר התורה ויקרע את בגדיו (מלכים ב' כ"ב י"א) לפי שספר שעשה משה לתהלתו הוא נגלל ואותה שעה מצאוהו נגלל בפסוק יולך ה' אותך ואת מלכך וגו'" עכ"ל. (עי' ירושלמי שקלים רפ"ו):

רבי משה בוטריל בפי' ספר יצירה (פ"א מי"ג) בשם ירושלמי „אי לאו מילאי (אולי צ"ל ממונאי ?) לא חוכמתא" (עי' ירושלמי תרומות ספ"ח):

רבינו בחיי פ' תזריע (י"ג ב') וכן בריקאנטי שם בשם ירושלמי „לית ספר דמספר לגרמיה":

שם בסוף פ' מסעי בשם ירושלמי „כשהיו מתלוננים ישראל במסעות היו השומרים סובבים בסחנה מפחד בלילות":

בפי' שה"ש המיוחס לרמב"ן בסוף הספר במנין תרי"ג מצות בשם ירושלמי „והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל מלמד שהעדה שנקראת ישראל בתוכה תורת אמת כו'" עכ"ל. (מאמר זה נמצא בכפיר סוף סימן מ"ט ע"ש):

בכד הקמח לרבינו בחיי ערך אורחים בשם ירושלמי „וישמור משמרתי מאי משמרתי אמרה מדת החסד כל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרכתי אני לעשות מלאכה שלי שהרי אברהם עומד שם במקומי ושומר משמרתי" (ג"ז נמצא בכפיר סימן ל"ו):

בספר כפתור ופרח פמ"ד (דף תכ"ד ד' ירושלים) בשם ירושלמי „ההוא תלמודא דאסקיה אליהו לישיבה של מעלה הזי דאיכא מרבנן דהוו אפיהון נמוכין ומנהון אפיהון גביהון. א"ל אינון דאפיהון גביהון שתלמודם שגור בפיהם" ע"כ:

במחזור ויטרי סי' רפ"ט (עמוד 321) „ודומה לו בירושלמי חד סב הוה אזיל באורהא. אשכחוי טליא. אמר לון לוי לית נמיט סבון בהדי פיתי יומא דמעצרתא. סעדוניה וכתפוניה. חזויי דכחייש הילוי פרנוסניה. עד שרי מדמך" וה"פ זקן אחד היה הולך בדרך. מצאוהו בחורים אמר להם כי אין כח. לקחוהו עיו"ט של עצרת פקדוהו ונשאוהו בכתף. פי' ואת אהיך תפקוד לשלום. תרגם וית אחך תסעד לשלם. ראוהו שתשש כחו. פרנסוהו עד יום מותו. שרי מדמך. שהתחיל לישן שנת עולם":

שם (עמוד 518) רבי אלעזר הסמא „פירשו רבותינו בירושלמי שיצא לעיירות ושאלו ממנו הלכות ולא ידע להשיבם וחזר לעירו ולמד הרבה והיו קורין לו חסמא על שם שחזר ונתאמץ ונעשה חסום באומנתו. כמו מפני שצריך לחסמן (כתובה נ"ד ע"א) [עי' בויק"ר פ' ב"ג]:

בהמנהיג ריש הל' חנוכה (עמוד 104) מצאתי בירושלמי ובילמדנו למה נסמכה פרשת בהעלותך לחנוכת המזבח לפי שכיון שהקריבו י"ב נשיאי השבטים את קרבנם לחנוכת המזבח ולא הקריבו הלוים עגמה נפשם אמר הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות יש להם אחרת שיעשו בני בניו מתתיהו כה"ג והשמונאי ובניו" ע"כ:

בתשובות הגאונים שערי תשובה (סי' ר"ד) כך הוא המנהג בבית רבינו שבבבל שאחר תפלת מנחה בשבת שונין אבות קנין תורה ועוד רגילים כל ישראל שאין מתעסקין בתורה (בין תפלת מנחה לערבית בשבת) כו' מפני כבודו של משה רבינו שנפטר באותו זמן בשבת ועוד לקיים נשיא שמת נועלים בתי מדרשות ובטלים. וכ"ש שיש לנו לזכור תמיד לענין כבודו של משה. ואשכחן בירושלמי „רבי יאשיה אמר כתיב זכרו תורת משה עבדי מאי שנא הכא דכתיב תורת משה אלא מה זכירת תורה לעולם וצריך שתהא חדשה בלב בכל יום אף משה שקבלה ונתנה צריך להיות בו זכירה לעולם דלא לימא אינש אבלות ישנה היא וא"צ. אלא צריך זכירה בו לעולם זכירה חדשה. ועוד אשכחן תמן א"ר זירא והכתיב ויתמו ימי בכי אבל משה ימי בכי תמו אבל זכירתו לא תם ההוא שעה שנסתלק מן העולם. קם רבי פרחיה על רגלוי ואמר דידי עדיפא ויתמו ימי בכי אבל משה ימי בכי אבל תמו והני [צ"ל והיינו] ימי החול דקא שריא כהו בכי ואבל אבל שבת לא תם דלית בשבת בכי ואבל ולזכירותו בתי מדרשות בטלין עכ"ל.

ולא נמצא המאמר הזה בירושלמי וגם לא במדרשים (הרד"ל):

שם (סימן של"ז) „ובירושלמי ר' הושעיא בשם ר' זעירא אמר מאי דכתיב ופנית בבקר והלכת לאהלך ופנית והלכת לאהלך דיו לקרא מאי ופנית בבקר וכי בבקר הולכין ולא בכל זימנא אלא בבקר ההוא דכתיב ביה בקר לא עבות בקר דשמחה. בקר דאקדים אברהם ומאי איהי שמחת בית השואבה כו' מלמד שצריך שמחה בחזירה יותר מהליכה ואמר ר' סימון סימן לדבר אל יתהלל חוגר כמפתח (פי' הרד"ל שהשמחה וההלול ראוי להחוזר מנצחון המלחמה ומפתח מעליו כלי מלחמתו יותר מבשעה שהוגר אותם לילך למלחמה. והוא סימן ומשל למצות החג שהן כבלי מלחמה לנצח המקטרגים שלאחר קיומם הוא כחוזר מן המלחמה ראוי לשמוח ביותר). והמאמר הירושלמי הזה לא נמצא בתלמוד ירושלמי ולא במדרשים שלפנינו (הרד"ל):

הגהות והערות מהג"מ **יחיאל מיכל גאלדשלאק** ז"ל אבד"ק שעפס.

נדה (פ"א ה"ב) אחד אומר שמעתי כ"ב ע' בלה"ע (סי' י"ז סעי' מ"ג) ובח"מ וב"ש שם וע' עדיות (פ"ב מ"ז) ובר"מ שם. ז"ל דהאם קובעת בימי מיניקתה רק בימי טוהר לא קבעה, ולפי' הליבא דידן נמי אם אינה קובעת בימי מיניקתה.

שם (פ"א ה"ד) תני ר' הושעי' ילדה ולה"כ נתגיירה אין לה דם טוהר וכו' כ"ב יש להסתפק אם לענין קביעות ושם נ"כ אין לה ימי טוהר לד' הרמב"ן **שם** (שם) מאחר שאין לה דמים. בציון וירושלים שם לא זכר דברי התוס' נדה דל"ז וכו'. נ"ב אפשר שזכר אך הוא מיישב בזה קושי' התוס' כו' מדבריו של התת"ס.

תמו ונשלמו ההגהות.

זכרון בספר

לכל הבנים הבונים אשר עזרו לבנין חומת ירושלים, בהסיעם אבני קודש מהררי קודש לסתום את פרצותיה ולתקן את בדקיה,

(מלבד אלה שנזכרו לברכה בריש הירושלמי בשער הראשון לחומת ירושלים).

הג"מ **שלמה אלכסנדר סופר** נ"י מעיר סערעטה (בוקאווינא) בנו של הג"מ שמעון סופר ז"ל אבד"ק קראקא, הקריב להירושלמי חדושי א"ז רבינו משה סופר ז"ל (בעה"ס חתם סופר) אשר לקטם והעתיקם חתנו הג"מ יוסף נפתלי שטערן נ"י מאוצר כ"ק של בעל החת"ס ז"ל ע"ס פרשיות התורה הגנוזים ת"י חותנו הרש"א הנ"ל.

הג"מ **מרדכי הכהן שטראסער** נ"י אבד"ק אלטענדארף (דמתקריא שפעשאפאלי) והגליל, נכדו של בעל החת"ס ז"ל, הקריב להירושלמי חדושים ובאורים והגהות של א"ז הנ"ל שלקטם והעתיקם מכי"ק מעל גליון הירושלמי שלו וגם מספריו שכבר נדפסו.

הג"מ **זכריה שווארץ** נ"י משזאראוואס (באונגארן), הקריב לנו את הירושלמי של הג"מ מרדכי יפה מרגלית ז"ל שעל גליונותיו כתובים בעצם כי"ק הגהותיו שהעתקנום לירושלמי הזה בשם הגהות יפ"מ.

הג"מ **ישראל הכהן זילבערשטיין** נ"י מעיר ווילון (פלך קאליש), הקריב לנו את הירושלמי של הג"מ אליהו גוטמאכר ז"ל אבד"ק גרידץ שעל גליונותיו היו כתובים חדושיו שהעתקנום להירושלמי בשם חדושי הרא"ג.

הג"מ **יקותיאל זלמן הלוי לעוויטאן** נ"י אבד"ק ראבלין (בקורלאנד), הקריב חדושי בן אריה לסדר נשים, מהג"מ זאב בן אריה ליב ז"ל אבד"ק טעלז, ובהם מוסגרים חדושים מנכדו הג"מ אריה ליב ליפקין ז"ל אבד"ק וועקסנא.

הג"מ **נחום אליהו אייזינשטיין** נ"י מוואזניסענק, הקריב חדושי מר אביו ורבו הג"מ ישראל אייזינשטיין ז"ל במחברתו עמודי ירושלים שנלוה על ספרו עמודי אש. גם הגהות מר אביו ז"ל שהיו עוד בכ"י ונקראו בשם עמודי ירושלים תנינא.

הג"מ **אברהם משה ראבינאוויץ־תאומים** נ"י בפאלטאוואי, הקריב חדושי מר אביו הג"מ אלי' דוד ראבינאוויץ־תאומים ז"ל (רב הכולל להאשכנזים בעה"ק ירושלים תע"א) בכי"ק ונקראו בשם טוב ירושלים.

הג"מ **אברהם קרעצמער** ז"ל מו"צ באנטאקאליע (פרור ווילנא) השכיל הפליא לעשות לבאורי הגר"א ז"ל לירושלמי סדר זרעים (כמבואר בהקדמתו לבאורים ההם ובדברי המדפיסים בסוף באוריו לבכורים). גם סידר פירש וביאר את חדושי הרא"נ ז"ל שבאו אלינו בכי"ק בלתי ברורים ובקוצר לשונו המהור לא היו מבוארים בכמה מקומות. זכרה לו אלוה לנשמתו הקדושה אשר עלתה השמימה בשנת תרע"ו כ"ב טבת, את כל פעלו ועמלו לשם תוה"ק, ותצרור נשמתו בצרור החיים ושמו הטוב ינון לנצח.

להאחים החכמים הד"ר אסקאר לעהמאן נ"י במאינץ, והד"ר **יאהאן לעהמאן** נ"י בבערלין בני הג"מ ד"ר מאיר לעהמאן ז"ל רב דמגנצא, וכן לשאר יורשיו יזכור להם אלהינו לטובה בגלל תתם לנו זכות הדפסת הירושלמי עם פי' רבינו שלמה סיריליאו ז"ל למסכת ברכות שיצא ראשונה לאור ע"פ מר אביהם ז"ל במגנצא בשנת תרל"ה, גם זכות הדפסת הגהותיו עליו שקראם בשם מאיר נתיב עם הערות חכמי דורו.

כן יזכרו לטוב ויוחקו שמותיהם לתפארת, כל אלה אשר הביאו תועלת במעשיהם לבנין הירושלמי, לתקונו ולשכלולו:

המוציאים לאור בדפוסם המפואר את התלמוד הירושלמי הזה המה ראשי חברת המניות „האלמנה והאחים ראם" בווילנא. ה"ה יקירי ישראל הגבירים המשכילים אנשי השם המפורסמים בצדקת פזרונם: הנדיב מר **נח גארדאן** נ"י בפאר, ותחתיו הפקיד בראש החברה הנ"ל את אביו הנכבד רב הפעלים הרהח"מ **אברהם יוסף** נ"י ב"ר **מנחם יעקב גארדאן** ז"ל בבערלין, והנדיבים **האחים** לבית **כהן** נ"י בבערלין בני נדיב הגדול הרהח"מ ר' **חיים כהן** ז"ל.

הנדיב הנכבד הרח"מ **אלחנן יהודה ליב** נ"י בה"ר **בנימין הכהן ברגער** ז"ל המנהל הראשי לכל עסקי הדפוס והוצאת הספרים.

וסגנו העוזר על ידו המשכיל הנכבד מר **מתתיהו** נ"י בה"ר **יוסף ראפאפארט** ז"ל.

הרהחה"ש נאמן ביודפוסנו מר **דוב זאב ברמזון** נ"י בהרהג"מ **מנחם מעדל** ז"ל המפקח על עניני עסקי הדפוס.

התורני והבלשן מ**אשר זעליג איטינגין** נ"י בה"ר השו"ב ר' **שלמה זלמן** ז"ל (למשפחת חפץ) מדיסנא, המגיה המובהק של בית דפוסנו, שהגיה הרבה מההוספות שנוספו בירושלמי מכ"י ומנדפסים.

הרהג"מ **אשר אנשיל אראנאוויץ** נ"י בה"ר **יהודא** ז"ל הממונה על לשכת המאטריצין ועל אוצרות הספרים, שעמל הרבה בסדור הדפסת ההגהות לירושלמי.

הרהג"מ **יעקב העשיל** נ"י בהר"מ **משה חזן** ז"ל הממונה על ממכר הספרים וחשבונותיהם, העובד באמונה זה יותר מחמשים שנה.

זכרון למסדרי האותיות, לחרשי הסטערעאטיפין, ולחרשי ההדפסה, ולכל עוזריהם. ולהמנצח על המלאכה הרהג"מ **חיים פסח אלפעראוויץ** נ"י בה"ר **ירחמיאל** ז"ל.

להממונים על בית עקד הספרים של עדתנו הרהח"מ **יצחק שטראשון**, והרה"מ **חייקל לונסקי** נ"י שטרחו הרבה להמציא ספרים לצרכי עניני ההוספות להירושלמי בכל שנות עריכתם והדפסתם. ומהם ראוי לברכה בפ"ע מר **לונסקי** הנ"ל בעד עמלו להמציא לנו רשימות ממפרשי הירושלמי הנמצאים בבהע"ק הנ"ל וממאמרי חכמים שונים ע"ד עניני הירושלמי ומפרשיו.

כלם יעמדו על הברכה אשר יברכום כל למודי ה' באי ההיכל הקדוש הזה לאמר: **יהי נועם ה' עליהם, יברך ה' חילם ופעל ידם ירצה, ויתן להם יד ושם עולם, והיו לזכרון בהיכל ה' סלה.**

ואנכי המאסף עונה לי המברכים **אמן ואמן** ובשמחה רבה אודה לאלהים עליון לאל גומר עלי שהחיני וקימני וזיכני לגמור את בנין ההיכל הקדוש הזה שעמלתי ויגעתי בו רובי ומי תשע שנים האחרונות, ויהי ה' לי למשגב ולישע בכל מפעלותי אשר פעלתי להיכל קדשו, ולעת זקנתי לא עזבני ויאמצני וישגבני לכלות מלאכת הקודש הזאת לשנת החמשים ושמונים לימי חיי. ואתפלל לאלהי חסדי כי יחנני וירחמני להוסיף לי שנות חיים ושלום ולהאציל מרוח קדשו עלי ויתן עז לי לגמור גם את שאר המערכות אשר יעצני להחל עריכתם לכבוד שמו להגדיל תורה ולהאדירה. **ה' יגמר בעדי ה' חסדך לעולם מעשי ידי אל תרף! אשתחוה אל היכל קדשך.**

קץ שנתברכני ותחל שנובאו עליך כל הברכות.

המאסף והעורך **שמואל שרגא** (מכונה שפ"ן הסופר) ב"ר **שלום פייגענזאהן** ז"ל.